

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

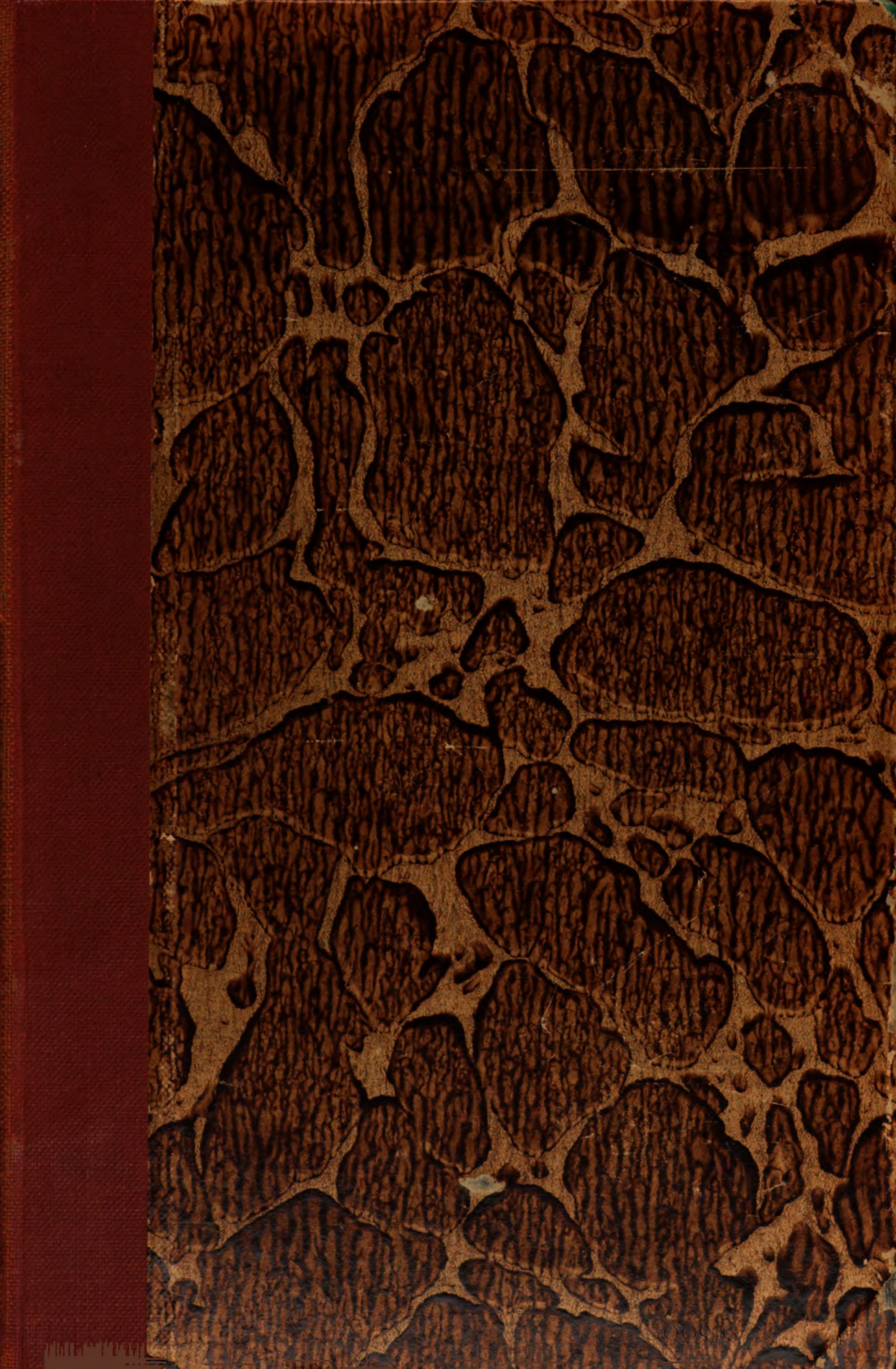
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

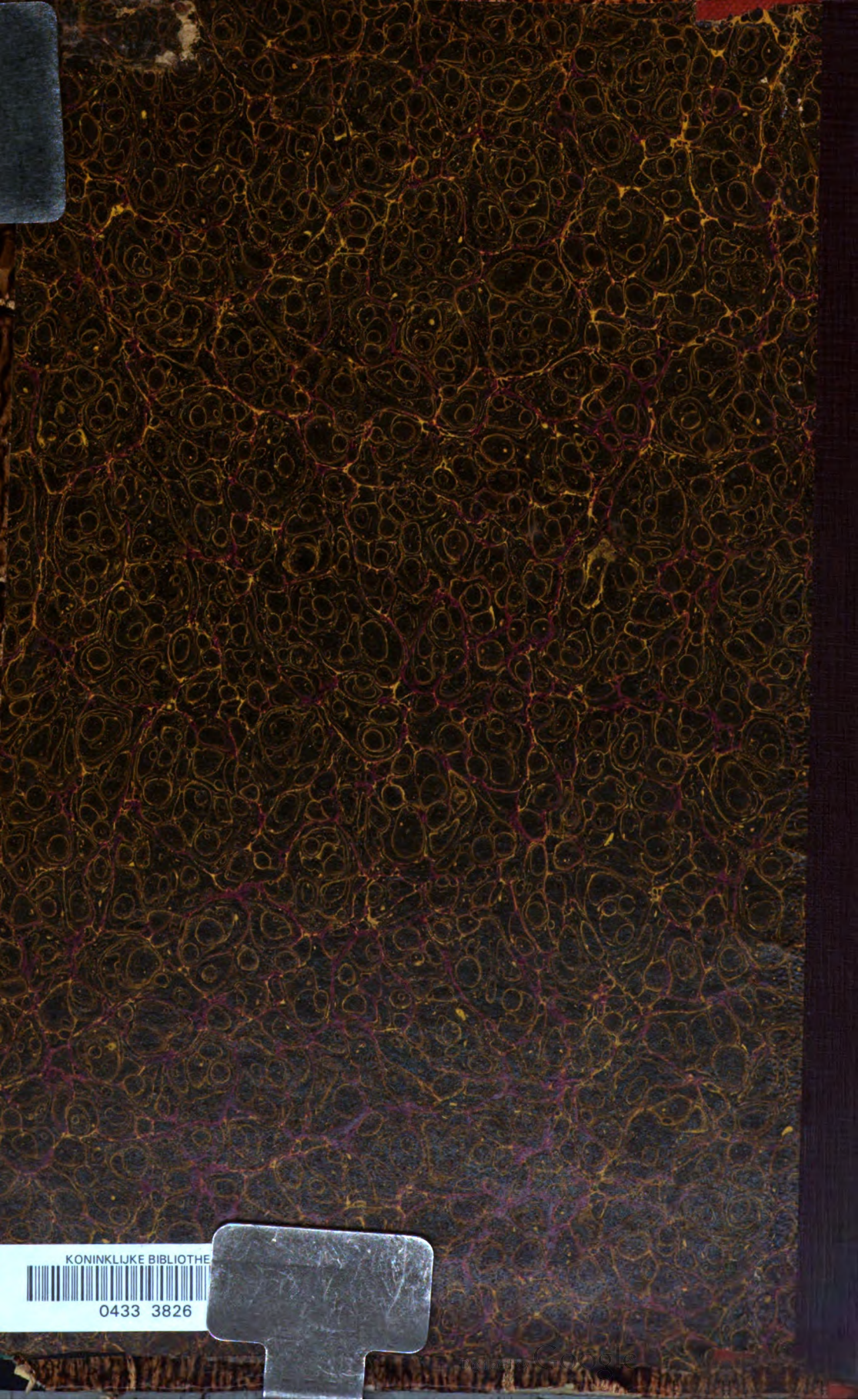
Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

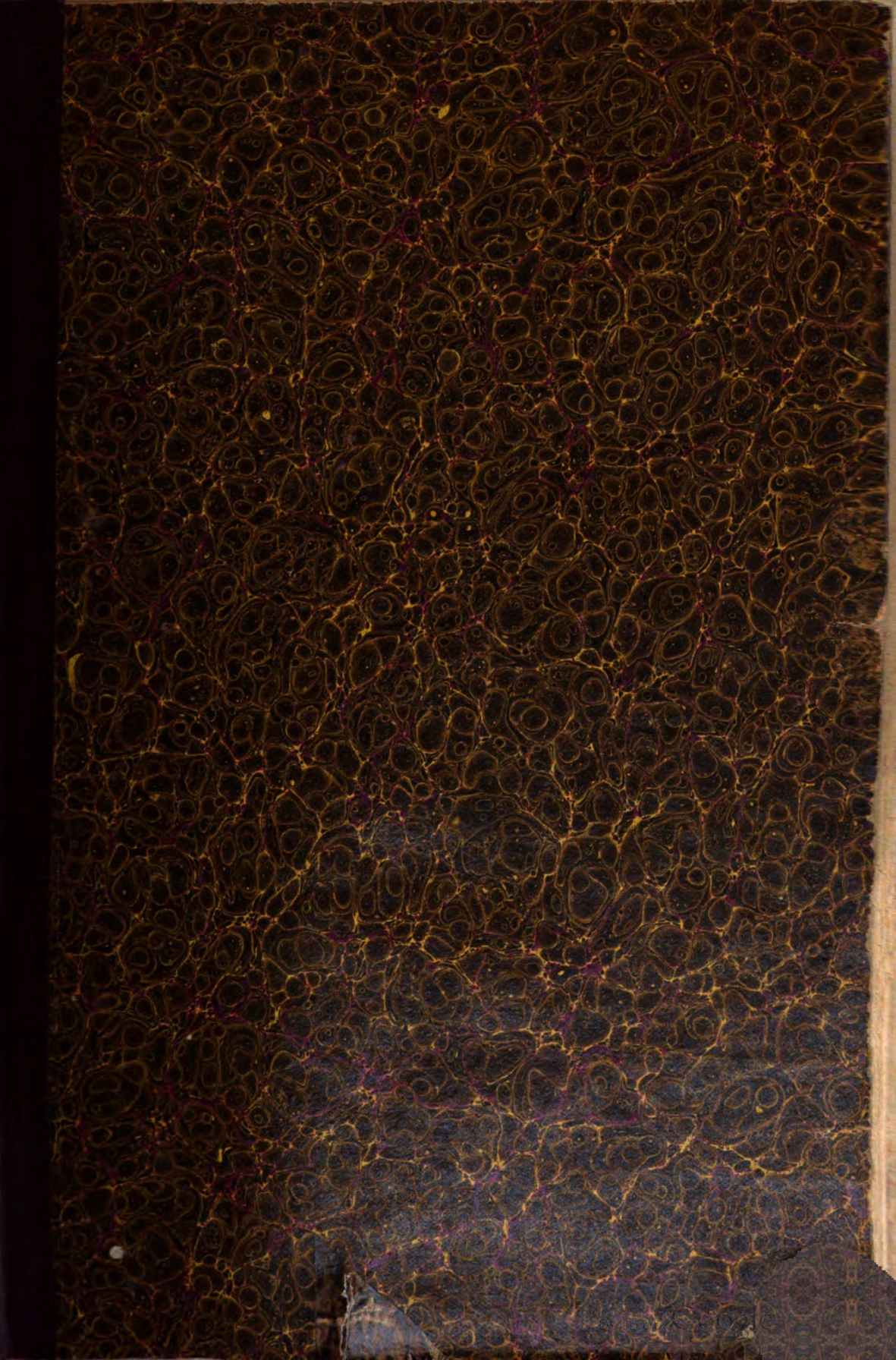

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0433 3826

1426 E5g.

GROOT
NEDERDUITSCH TAALKUNDIG
W O O R D E N B O E K.

1247
1247
G R O O T

Nederduitsch Taalkundig

WOORDENBOEK,

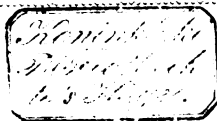
DOOR

P. WEILAND.

A—Z.

NIEUWE UITGAVE,

IN ÉÉN DEEL COMPLEET.

DORDRECHT,
BLUSSÉ EN VAN BRAAM.

1859.

V O O R B E R I G T.

Dit NEDERDUITSCH TAALKUNDIG WOORDENBOEK van wijlen den zeer verdienstelijken Taalkenner P. WEILAND is hetzelfde, als het sedert eenigen tijd uitverkochte, in 5 gr. 8vo. deelen. Toen echter een nieuwe druk, ten gevolge van het aanhouden der vele aanvragen naar hetzelfde, noodzakelijk werd, kwamen de Uitgevers op het denkbeeld, om van dit nuttige Werk thans eene Prachtitgave, in één deel compleet, hunnen landgenooten aan te bieden. Geene kosten zijn dan ook van hunnentwege gespaard, om dit hun doel te verwezenlijken; terwijl deze nieuwe uitgave, welke veel minder in prijs is dan de voorgaande, tevens meer gemakkelijk in het gebruik zal bevonden worden.

Voor het overige is in den tekst van dit Woordenboek slechts hier en daar eene enkele verandering gebragt, in overeenstemming met de behoefte des tijds; terwijl de spelling daarin, voor zooverre noodzakelijk, naar de geachtste taalkundige Schrijvers onzer dagen is gewijzigd.

D O R D R E C H T,
Maart 1859.

H. L. SCHULD, JWZn.,
Privaat-Onderwijzer in Vreemde Talen.

Verklaring van eenige Verkortingen,

VOORKOMENDE IN DIT WERK.

M., v., o.	Mannelijk, vrouwelijk, onzijdig zelfstandig naamwoord.	Scijth. Lett. Finl. Vries. Gron. Gelderl. Noordh. Vriesl. Ond. Abijss. VOND. VOLLENH. HOOGVL. FLOB. SEGH. WALEW. D. v. Ass. ALDEG. NOTK. OTFRID. KIL. VELD. REDER. A. HARTS. CL. SPIEG.	Scijthisch. Lettisch. Finlandsch. Vriesch. Groningen. Gelderland. Noordholland. Vriesland. Onduitsch. Abijssinië. VONDEL. VOLLENHOVE. HOOGVLIET. FLORIANUS. SEGHELYN. WALEWEIN. D. VAN ASSKNEDE. ALDEGONDE. NOTKERUS. OTFRIDUS. KILIAAN. VELDENAAR. REDERLIJKERS. A. HARTSEN. Clare Spiegel der warachtiger christeljeke Maechden. Antw. 1569.
Meerv. Bijv. n. en bijw.	Meervoud. Bijvoegelijk naamwoord en bijwoord.		Keuren der Stad Hoorn, 1429.
B. w. O. w. Bedr. Onz. Deelw. Verl. deelw. Voorz. Scheidb. en onscheidb.	Bedrijvend werkwoord. Onzijdig werkwoord. Bedrijvend. Onzijdig. Deelwoord. Verleden deelwoord. Voorzetsel. Scheidbaar en onscheidbaar.		De vertaling van den Statenbijbel.
Hulpw. Voortd. w. Onregelm. Ongelijkvl. Onpers. Verkl. w. D. i. B. v. Oul. Oudt. Spreekw. Overdr. Fig. Angels Eng. Fr. IJscl. Goth. Deen. Zweed. Gr. Arab. Lat. Heb. Ital. Pers. Saks. Neders. Middelēeuw. Lapl. Chald. Opperd. Zwab. Boh. Dor. Eol.	Hulpwoord. Voortdurend werkwoord. Onregelmatig. Ongelijkvloeiend. Onpersoonlijk. Verkleinwoord. Dat is. Bij voorbeeld. Oulings. Oudtijds. Spreekwoord. Overdragtelijk. Figuurlijk. Angelsaksisch. Engelsch. Fransch. IJslandsch. Gothisch. Deensch. Zweedsch. Grieksch. Arabisch. Latijnsch. Hebreeuwsch. Italiaansch. Perzisch. Saksisch. Nedersaksisch. Middelēeuwsch. Laplansch. Chaldeeuwsch. Opperduitschland. Zwabisch. Boheemsch. Dorisch. Eolisch.	K. D. S. HOORN. BIJBELY. BIJBEL, 1477. FAB. v. ESOP. HANDV. v. DORDR. H. v. AL. FERG. GULD. THR. JONCT. PHIL. RUYCHER. TATIAN. J. REV. BOXH. MEL. ST. A. MYL. DE DECK. SP. v. SINN. MAT. D. SOND. SIX v. CHAND.	De vertaling des bijbels, van het jaar 1477. Fabelen van Esopus. Handvesten van Dordrecht. Hystory, leven en regym. van Alex. Delft. 1491. FERGUUT — (Roman van) GULDEN THROEN, 1484. DAN. JONCTYS. PHILIPPE. RUYCHROK VAN DE WERVE. TATIANUS. JACOB REVIUS. BOXHORN. MELIS STOK. ABR. VAN DER MYLE. DE DECKER. SPELEN VAN SINNEN. MATERIE DER SONDEN. J. SIX VAN CHANDELIER.

J. MOEBM.	J. MOERMAN.	JAK. MERL.	JAKOB MERLIN.
E. HERCKM.	E. HERCKMANS.	VLAM.	VLAMING.
R. VISSCH.	ROEMER VISSCHER.	W. v. HEEMSK.	WILLEM VAN HEEMSKERK.
CLAUDIAN.	CLAUDIANUS.	TAFELB.	TAFELBOEK.
PRIV. v. DORDR.	PRIVILEGIËN VAN DORDRECHT.	BÓG.	BOGAERT.
H. DULL.	HEIM. DULLAERT.	J. H. KR.	J. H. KRUL.
HOUW.	HOUWAERT.	VEL. CHR. v. HOORN.	VELIUS CHRONYK VAN HOORN.
ANTON.	ANTONIDES.	PSALMB.	PSALMBERYMING (gereformeerde).
V. HASS.	VAN HASSELT.	V. MAERL.	VAN MAERLANT.
TUINM.	TUINMAN.	HOMER.	HOMERUS.
M. L. TIJDW.	M. L. Tijdwinst in ledige uren.	J. J. SCHEUCHL.	J. J. SCHEUCHZER (bijbel der Natuur).
CAMPH.	DID. CAMPHUYSEN.	PIETERS.	PIETERSON.
LEVEN J. C.	LEVEN JESU CHRISTI.	DIOSC.	DIOSCORIDES.
H. DE GR.	HUIG DE GROOT.	HAMELSV.	Y. VAN HAMELSVELD.
PAFFENR.	PAFFENRODE.	Overz. v. NEWT.	Overzetting van NEWTON.
J. OUD.	J. OUDAAN.	Overz. v. HERV.	Overzetting van HERVBY.
F. v. HOOGST.	FR. VAN HOOGSTRATEN.	V. ALPH.	HIERON. VAN ALPHEN.
ULPHIL.	ULPHILAS.	LEV. v. SINTE FRANCO.	Leven van SINTE FRANCISCUS. Handschrift.
COORNH.	DIRK VOLKERTS COORNHERT.	M. S.	DAVID VAN HOOGSTRATEN.
WAGEN.	WAGENAAR.	D. v. HOOGST.	Levensbeschrijving van ERASMUS.
N. HINL.	NIE. HINLOPEN.	Levensbesch. v. ERASM.	Twesp. der Kamer in liefd' bloeiende.
(H. D. N. O.)	(Historie van de nederl. overzetting der Bijbels. De Psalmen van het Genootschap <i>Laus Deo Salus Populo</i> .)	Twesp.	HORATIUS.
L. D. S. P.	LUCRET. WILH. VAN MERKEN.	HORAT.	V. GHEST.
L. W. v. MERK.	TAAL- EN DICHTKUNDIGE BYDRAGEN.	D. HEIMS.	D. HEIMS.
T. EN DICHTK. BYDR.	B. HUYDECOPER.	L. OFFERH.	L. OFFERHAUS.
HUYDEC.	A. MOONEN.	VIRGIL.	VIRGILIUS.
MOON.	PLUIMERS <i>Gedichten</i> .	PAUL. DIAC.	PAULUS DIACONUS.
PLUM.	ADELUNG.	G. J. VOSS.	GER. JOH. VOSSIUS.
ADEL.	GESCHIER.	RODENB.	THOM. RODENBURGH.
GESCH.	PLANTYN.	SOMM.	S. J. SOMMER.
PLANT.	FRISCHIUS.	GYSB. JAP.	GYSBERT JAPIX.
FRISCH.	ISIDORUS.	L. BAK.	L. BAKE.
ISIDOR.	ZORGDRAGER.	WILLER.	WILLERANUS.
ZORGDR.	FRANS VAN LELYVELD.	SEW.	SEWEL.
FR. v. LEL.	NOZEMAN.	A. KL.	A. KLUIT.
NOZEM.	N. VERSTEEG.	WACHTER.	WACHTERUS.
VERST.	HESYCHIUS.	F. v. D.	FR. VAN DORP.
HESYCH.	RABAN MAURUS.	C. v. RYSS.	COL. VAN RYSSLE.
RAB. MAUR.	WESTERBAAN.	G. BR.	GERB. BRANDT.
WESTERB.	FRANTZEN.	STRYK.	STRYKERUS.
PALUD.	PLINIUS.	SCHILT.	SCHILTER.
FRANTZ.	CONST-THOONEND JUWEL.	MAET.	MARTINIUS.
PLIN.	CONSTE DER MINNE.	GESN.	GESNERUS.
CONST-YH. JUW.	CONSTANT. HUIGENS.	ST. FR.	SINT FRANCISCUS.
CONST. DER MINN.	VELIUS.	I. T. JOS.	I. T. JOSEPHS droef- en blijijnd spel.
HUIG.	KAR. VAN MANDER.	LODENST.	LODENSTEIN.
VEL.	FR. BURMAN.	C. v. ALK.	C. VAN ALKMADE.
K. v. MAND.	S. COSTER.	HANTB.	D. P. HANTBOEKKEN.
FR. BURM.	Stadregt van DEVENTER.	LEYD.	C. G. LEYDEKKER.
S. COST.	J. v. BROEKHUIZEN.	MARN.	MARNIX.
Stadr. v. Dev.	DIOGENES LAERTIUS.	ZWABENSP.	ZWABENSPIEGEL.
J. v. BROEKH.	PLAUTUS.	VLAERD. REDENR.	Vlaerdingsche Redenrijkers.
DIOG. LAERT.	J. LUBLINK DE JONGE.	Boëth.	Boëthius.
PLAUT.	BREDERO.	Z. N.	Zeeuwsche Nachtegaal.
J. LUBL.	EV. WASSENBERG.	Cod. arg.	Codex argenteus.
BRED.	Haagsche Conferentie.	TESSELS.	TESSELSCHADE.
EV. WASSENB.		HAAK.	HAAKESWORTH.
Haags. Conf.			

NEDERDUITSCH TAALKUNDIG

W O O R D E N B O E K.

A.

A, de eerste letter van het **ABE**. en de eerste en enkelvoudigste der vijf klinkeren, die door de ongedwongenste opening van den mond, zonder moeite, wordt voortgebragt. Zij is kort, als: man, rad; en wordt lang, door bijvoeging van eene tweede **A**, als: maan, raad. Over de verlenging van **A** met **A**, of met **E**, zie het *Voorberigt*.

A wordt, somtijds, als een naamwoord gebezigd, en is van het vrouwelijke geslacht, (gelijk al de overige letters vrouwelijk zijn) als: eene kleine **A**, — de omtrek der groote **A**, enz.

A was, oudtijds, het bepalende lidwoord voor een zelfstandig naamwoord; en men zeide **a** man, voor een man. In zamenstelling werd het als een beroovend voorzetsel gebezigd, waarvoor wij thans *on* gebruiken. Men schreef *amagtig*, voor *onmagtig*; *awijs*, voor *onwijs*; *awaard*, voor *onwaard*.

Aa, *aha*, of *ahc*, (water) *v.*, waarvan vele riviertjes, bij ons, den naam nog hebben, zijnde vrouwelijk gebruikt, als blijkt uit de namen van plaatsen en personen, daarvan ontleend, als: het huis ter **Aa**, van der **Aa**, enz. Voorheen droeg water ook den naam van *ee*, of *ei*, als in eeland, nu eiland, zijnde land, met water omgeven. Het fransche *eau* schijnt hiervan, of van het angelsaksische *ea* (water) ontleend te zijn.

Aafsch, *bijv. n.*, beteekenende hetzelfde, als *averegtsch*, *slinksch*, *verkeerd*. Het is zamengesteld uit *aaf*, *oulings* *ave*, nu *af*, en den uitgang *sch*. *Aafsche* treken zijn *slinksche* treken. **KILIAAN** heeft *aafsche* hand. Ook zegt men thans nog *aafschhands*. (Niet *aapshands*; gelijk dit, in het spreken, dikwijls voorkomt.)

Aagt, *v.*, meerv. *aagten*. Zekere appel (aagt-appel).

Aak, (bij **KILIAAN** ook *nake*) *v.*, meerv. *aken*. Eene soort van lastschepen met platte bodems. Keulsche *aak*.

Aakse, (ook *akse*) *v.*, meerv. *aaksen*. Van het latijnsche *ascia*, eene timmerbijl.

Aakster, (thans meest *ekster*) zie *ekster*.

Aal, een voorzetsel, dat alleenlijk in zamenstelling gebruikt wordt, en de betekenis der woorden, voor welke het geplaatst is, sterker maakt, als: *aaloud*, dat is zeer oud. Thans schrijft men meest *al*: *alhier*, *aldaar*, *aldus*, *alreeds*, *alcer*, *algeheel*, *algemeen*, *almagtig*, enz.

In eene gelijke beteekenis wordt het bij eigenamen gebezigd; *b. v.* van het oude *brecht*, (helder) komt *Aalbrecht*, of *Albrecht* (zeer helder). *Aalbert*, of *Albert*, is van *Adelbertus*.

Aaal, *m.*, meerv. *alen*. Eene soort van visch. Waarschijnlijk van het ijsl. *ala*, *voeden*, *vet* *maken*. Uithoofde van deszelfs *glibberigheid*, zegt men, *figuurlijk*: *eenen* *gladden* *aal* *bij* *den* *staart* *hebben*, *beteekenende*, *geen* *vat* *aan* *eene* *zaak* *hebben* — *iets* *ondernemen*, *dat* *waarschijnlijk* *mislukken* *zal*.

Aaal, (ook *eel*) *m.*, een woord in de engelsche en noordsche talen gebruikelijk, afkomstig van het ijsl. *ala*, *voeden*, *vet* *maken*, beteekenende zekere soort van drank, bij de Engelschen *ale* genoemd, zijnde zwaar, *vet* en *voedzaam* *bier*. Hiertoe behoort ook het angelsaksische *ealus*, *bierkroeg*.

Aalbesie, (ook *aalbes*) *v.*, meerv. *aalbeziën*, *Van* *hier* *aalbeziënboom*.

Aalgeer, *m.*, meerv. *aalgeeren*. *Van* *aal* *en* *het* *verouderde* *geren*, *haken*, *trachten*. Eene drietandige *vork*, *waarmede* *men* *aal* *steekt*. Thans zegt men *elger*. Zie *aalspeer*. Hiertoe behoort ook *aalkaar*, *aalkorf*, *aalrijk*.

Aalrijk, *bijw.*, beteekenende *gansch*, *geheel*, *bij* *Hoort* *en* *anderen* *gebruikelijk*. Thans zegt men *geheelijk*, *geheel* *en* *al*.

Aalmoes, *v.* meerv. *aalmoezen*. Eene vrijwillige gift aan behoeftigen. Dit woord beteekenende, *oulings*, ook eene *broodtafel*, welke, de maaltijd geeindigd zijnde, den armen toegediend en, als eene vrijwillige gift, *geschonken* *werd*. *Van* *hier* *aalmoezenier*, *iemand*, *die* *aalmoezen* *uitdeelt*; *aalmoezeniershuis*, een *gesticht* *tot* *onderhoud* *van* *arme* *en* *gebreekige* *menschen*, *of* *van* *kinderen* *der* *armen*.

Aaaloud, *bijv. n.*, zie *aal*, *voorz.*

Aaalshuid, *v.* meerv. *aalshuiden*. Ook *aalsvel*, *o*.

Aaalspeer, (ook *aalsperre*) *v.*, meerv. *aalsperren*. Eene drietandige *vork*, *waarmede* *men* *aal* *steekt*, in *Zeland* *palingscheer*, in *Utrecht* *elger*, en elders *aalsteker* genoemd.

Aaalsteek, *m.* Het *steken* *van* *aal*, *en* *ook* *het* *regt* *om* *zulks* *te* *doen*. *Van* *hier* *aalsteker*, zie *aalspeer*.

Aaalvel, zie *aalshuid*.

Aaam, *o.*, meerv. *amen*. Een *wijnvat*, *houdende* *vier* *ankers*.

Aamachtig, (ook *amechtig*) bijv. n., *aamachtiger*, *aamachtigst*. Zulk een, die zich door loopen, of werken enz., bijna buiten adem gebragt heeft. *Aamachtig* heeft niets gemeen met *amagtig*, voor *onmagtig*.

Aambeeld, zie *Aanbeeld*

Aambeel, zie *Aanbeel*.

Aamborstig, bijv. n., *aamborstiger*, *aamborstigst*. Van hier *aamborstigheid*.

Aamechtig, zie *Aamachtig*.

Aamtogt, m., meerv. *aamtogten*.

Aan, voorz., *oulings* *ane* (verwantschap met *ava*). Iets geven aan iemand enz.; waarvoor men ook zeggen kan: iemand iets geven. Aan alle plaatsen; het hangt aan den wand; aan eenen paal binden; aan den arbeid gaan, enz.

Somwijlen wordt bij dit woordje *aan* het woordje *tot* gevoegd, wanneer het de grens der handeling aanduidt; b. v. de vijand drong tot aan de poort der stad door; tot aan den mond in het water; tot aan het einde der wereld.

Ook wordt *aan* als een bijwoord gebruikt, wanneer het bij *van*, *boven*, *onder*, of *nevens* staat; b. v. van kindsbeen aan; van stonden aan; boven aan zitten; onder aan staan; nevens aan wonen.

Men vindt ook *van af aan*: van den beginne af aan; van nu af aan, enz.; maar dit geeft veelal eene afzigtigheid. Men zegt en schrijft derhalve beter, van den beginne aan, enz.

Bij de gebiedende wijs van werkwoorden geplaatst, wordt het gebruikt in den zin van voort, haastig: kom aan; loop, schrijf wat aan, enz.

Achter een werkwoord gevoegd, drukt het de mogelijkheid eener zaak uit: is er nog helpen aan? Daar is geen doen aan, enz.

Met andere woorden zamengevoegd, heeft *aan* onderscheidene beteekenissen, als die van den oorsprong en het begin eener zaak; b. v. *aanvang*, *aanheffen*, *aanheer*, (grootvader), *aanvrouw*, (grootmoeder), welke twee laatste woorden verouderd zijn; die van *zamenkoppeling* en *vereeninging*: *aanbinden*, *aangeboren*, *aanhang*; die van *versterking* en *nadruk*; b. v. *aanlokken*, *aanhouden*, *aangenaam*; die van eene *beweging*: *aanloopen*, *aanblazen*, *aantreffen*, *aanteekenen*; die van een *langzaam toemen*: *aanzweven*, *aanwinnen*, enz. En eindelijk komt het voor, in de beteekenis van zekere *hoedanigheid*: *aanstaan*, d. i. *behagen*.

Aanademen, (*aanasemen*) b. w., ik *ademde* aan, heb *aangedemd*. Met den adem tegen iets *aanblazen*. Een woord bij de *vergulders* gebruikelijk: het goud *aanademen*.

Aanbaffen, b. w., ik *bafte* aan, heb *aangebafst*.

Aanbakken, o. w., het brood *bakte* aan, is *aangebakken*. Van hier *aanbaksel*.

Aanbaren, o. w., *beteekenende* zoo veel als *aanboorden*, d. i. *aan boord komen*; en meer in het gemeen, *aankomen*, *aanlanden*; ook: alle zeilen *bijzetten*. Van hier *aanbaring*, de *aanlanding*, of *aankomat* van een schip

Aanbassen, b. w., ik *baste* aan, heb *aangebassen*. Hetzelfde als *aanbaffen*. *Onverdragtelijk*, in den zin van iemand *onbeschaamd* bejegenen en openlijk *lasteren*: de *laster* moog mij *aanbassen*. Van hier *aanbassar*.

Aanbedeelen, b. w., ik *bedeede* aan, heb *aanbedeeld*. *Toedeelen*: die huizen zijn mij *aanbedeeld*. Van hier *aanbedeeler*, *aanbedeeling*, *aanbedeelster*.

Aanbeeld, o., meerv. *aanbeelden*. *Waar-schijnlijk* van het oude *ballen*, dat slaan betekend heeft; zijnde *aanbeeld* een zwaar stuk ijzer, op een groot houten blok vastgemaakt, waarop het gegloeid metaal, met *kracht*, *geslagen* wordt, om hetzelfde zijne gedaante te geven. *Figuurlijk* zegt men: ik zal nog dikwijls op dat *aanbeeld* slaan, d. i. *van deze* of *gene zaak spreken*, *daarover handelen*. Tusschen den *hamer* en het *aanbeeld*, zie *hamer*. Van hier *aanbeeldbeen* (in de *ontleedk.*), *aanbeeldblok*.

Aanbeenen, b. en o. w., ik *beende* aan, heb *aangebeend*. In den gemeenen spreektr. voor *beloopen*, *aanloopen*. *Onzijd.* gij moet wat *aanbeenen*, wat *harder loopen*. *Bedr.*, ik zal dat *wel aanbeenen*, *klaar krijgen*.

Aanbegin, (niet bij *KILIAAN*, maar wel bij onze taalverwanten bekend) o. Hetzelfde als *begin*, de *aanvang* eener zaak. Niet zeer gebruikelijk, dan in de spreekwijs van *aanbegin*; van 's aardrijks *aanbegin*. Van *aanbegin* is dan zoo veel als van het eerste *begin* af.

Aanbehooren, o. w., ik *behoorde* aan, heb *aanbehoord*. Anders *toebehooren*.

Aanbeel, v., meerv. *aanbeijen*.

Aanbelang, o. *Aan* maakt hier eene onnoodige verlenging van het woord; gelijk ook in *aanbelangen*, *betreffen*, o. w. *Wat* mij, *hen*, *u*, enz. *aanbelangt*. Verder niet in gebruik. Gemeenlijk zegt men: *wat* mij, *wat* u, enz., *belangt*; zonder *aan*.

Aanbelangende, voorz., hetzelfde als *belangende*.

Aanbellen, o. w. ik *belde* aan, heb *aangebeld*. Anders *aanschellen*.

Aanberg, m., meerv. *aanbergen*. Eene *langzaam* opgaande *hoogte* voor het *gebergte*, of een *voorgebergte*.

Aanbesteden, b. w., ik *besteedde* aan, heb *aanbesteed*. Van hier *aanbesteder*, *aanbesteding*, *aanbesteedster*.

Aanbesterven, o. w., is *aanbestorven*: die *goederen* zijn mij *aanbestorven*, door een *sterfgeval* mijn *eigendom* geworden.

Aanbetrouwen, b. w., ik *betrouwde* aan, heb *aanbetrouwd*. *Toebetrouwen*.

Aanbevelen, b. w., ik *beval* aan, heb *aanbevolen*. Van hier *aanbeveler*, *aanbeveling*.

Aanbidden, b. w., ik *bad* aan en ik *aanbad*, heb *aangeboden*, *aan* te *bidden* en te *aanbidden*. *Goddelijke eer bewijzen*. *Overdr.*, eene *eerbiedige liefde toonen*: hij *bidt* haar *aan*. Van hier *aanbiddeijk*, *aanbiddeijkheid*, *aanbidder*, *aanbidding*, *aanbidster*.

Aanbieden, b. w., ik *bood* aan, heb *aangeboden*. Iemand iets *aanbieden*. Van hier *aanbieder*, *aanbieding*.

Aanbinden, b. w., ik *bond* aan, heb *aan-aangebonden*. Iets *aan* iets anders *binden*. Ook wordt het gebruikt voor *doorzetten* en *bevoorde-*ren, b. v. ik zal die zaak, zoo veel ik kan, *aanbinden*. Van hier *aanbinder*, *aanbiding*, *aanbindster*.

Aanblaffen, zie *aanbaffen*.

Aanblazen, b. w., ik *blies* aan, heb *aangebblazen*. Ook in den zin van *aanzetten*, *aanhit-*sen: hij *blies* overal de *onlusten* aan. Van hier *aanblazer*, *aanblazing*.

Aanblijven, o. w., ik *bleef* aan, ben *aangeblev-*en. Het beteekent *zoo veel* als, in zijn *ambt*

blijven, zijne bediening behouden. Ook zegt men: niets bleef er aan den wand, enz.

Aanblik, m. Eene schielijke wending der oogen naar iemand. Van aanblikken.

Aanblikken, o. w., ik blikte aan, heb aangeblik: iemand aanblikken, d. i. de oogen naar iemand wenden.

Aanbod, o. Van aanbieden.

Aanbonzen, o. w., ik bonste aan, heb aangebond. Tegen iets bonzen.

Aanboorden, zie *aanbaren*.

Aanbotsen, o. w., ik botste aan, heb aangebotst. Tegen iets botsen. Van hier aanbotsing.

Aanbouwen, b. w., ik bouwde aan, heb aangebouwd. Bijbouwen. Van hier aanbouw, aanbouwer, aanbouwing.

Aanbranden, o. w., brandde aan, is aangebrand. Van hier aanbranding, aanbrandsel.

Aanbrassen, b. w., ik braste aan, heb aangebraast. In de scheepvaart gebruikelijk, voor den bras, zeker touw, aanhalen.

Aanbreken, o. w., brak aan, is aangebroken. Dit *breken* komt van het oude *brechen*, lichten. De dag breekt aan is, derhalve, zooveel als de dag licht aan. Figuurlijk zegt men: de dageraad van mijn geluk brak aan. Ook wordt het gebruikt in den zin van zich beginnen te vertoonen. ten aanzien van den avond en den nacht: de nacht brak aan, enz.

Aanbrengen, b. w., ik bragt aan, heb aangebragt. Hout en steen aanbrengen, om een huis te bouwen. Overdragtelijk komt het voor, in de spreekwijzen: iets aan den man brengen; die zaak heeft mij veel voordeel, maar ook veel verdriet aangebragt. Het wordt ook gebezigd in den zin van melden, bekend maken, aanklagen; b. v. hij heeft het reeds aangebragt, (bij den schout enz.) ik zal de zaak bij het geregt aanbrengen. Van hier aanbrenger, aanbrenging, aanbrengster.

Aanbrieschen, o. w., ik brieschte aan, heb aangebriescht. Brieschen en aanbrieschen wordt van de paarden gezegd.

Aanbruisen, o. w., ik bruieste aan, heb aangebruist. Bruisend naderen: de zee bruiet aan. Ook van schepen: wij willen nu een oogst van vloten aan zien bruisen. ANTONID. Figuurlijk: tegen iemand aanbruisen, d. i. iemand onstuimiglijk bejegenen.

Aanbrullen, b. w., ik brulde aan, heb aangebruld. Brullen en aanbrullen wordt van de leeuwen gebezigd.

Aanbuigen, b. w., ik boog aan, heb aangebogen. Naar iets anders toebuigen.

Aandacht, v., zooveel als gedachte aan. Van hier aandachtig, aandachtiglijk.

Aandeel, o., meerv. aandelen. Aandeel aan iets hebben, zoo wel ten kwade als ten goede. Een bepaald deel van iets: hij heeft nog aandeel aan het huis; ik heb mijne twee aandelen verkocht.

Aandenken, o. Van denken. Gehugenis, herinnering: tot aandenken.

Aandichten, b. w., ik dichtte aan, heb aangedicht. Van dichtten, verzinnen. Iemand iets aandichten, iets van iemand verdichten, of iemand iets te last leggen.

Aandienen, b. w., ik diende aan, heb aangediend. Voor berigten, bekend maken: ik heb het terstond aangediend. Voor aanmelden: ik zal u aandienen; zich laten aandienen.

Aandiepen, b. w., ik diepte aan, heb aangediept. Nog dieper maken: ik laat den put nog wat aandiepen. Aandiepen is bij de zeelieden ook gebruikelijk, voor al peilende naar land varen.

Aandischen, b. w., ik dischte aan, heb aangedischt. Van disch.

Aandoen, b. w., ik deed aan, heb aangedaan. Kleederen aandoen. Dit *aandoen* heeft veel overeenkomst met het latijnsche *induere*, en het grieksche *ἐνδύειν*. En deze woorden hebben waarschijnlijk denzelfden wortel in het saksische *teon*, en beteekenen niets anders dan aantrekken. Wij gebruiken het woord *aandoen* alleenlijk van nauwe kleederen; van wijde sprekende, zeggen wij *omdoen*: ik heb mijnen rok aangedaan, aangehouden. In eene ruimere en overdragtige beteekenis zegt men ook: ijver aandoen, gerechtigheid aandoen, d. i. zich met ijver enz. als bekleden. *Aandoen* heeft ook nog verscheidene andere beteekenissen, voor aanranden: iemand bij den avond aandoen. Voor veroorzaken, toebrengen: iemand eer, schande, vermaak, smert, enz. aandoen; den oorlog aandoen. Voor zich ergens heen begeven: ik zal Frankrijk op mijne reis niet aandoen; ik kan die haven niet aandoen. Voor treffen: die zaak heeft mij geweldiglijk aangedaan. Het enkelvoudige *doen* laat zich bij alle voorvoegselen plaatsen, van welke kracht die ook zijn mogen. Zoo zeggen wij: aandoen, afdoen, indoen, opdoen, toedoen, uitdoen, enz.

Aandoening, v., meerv. aandoeningen. Van aandoen. Hij heeft er geene aandoening van, d. i. hij wordt er niet door getroffen.

Aandoenlijk, bijv. n. en bijw. aandoonlijker, aandoonlijkst.

Dit woord wordt in eenen bedrijvenden en lijdenden zin gebezigd; bedr.: hij hield eene aandoenlijke redevoering, d. i., die den toehoorder sterk aanded; lijd.: zij is eene zeer aandoenlijke vrouw, d. i., die ligtelijk aangedaan wordt. Als bijwoord komt het voor, in de spreekwijs: hij sprak aandoenlijk, enz. Van hier aandoenlijkheid.

Aandouwen, b. w., ik douwde aan, heb aangedouwd. Ook *aanduwen*.

Aandraaijen, b. w., ik draaide aan, heb aangedraaid. Vaster draaijen: de schroef aandraaijen. Overdragtel.: ik zal hem dat wel aandraaijen, aansmeren. Ook onz.: daar komt zij weer aandraaijen, langzaam aangaan. De beide laatste uitdrukkingen, in den gemeenen spreektrant.

Aandragen, b. w., ik droeg aan, heb aangedragen. Oudtijds werd het ook gebezigd in den zin van *aanhebben*: eenen mantel aandragen. Van hier aandrager.

Aandrang, m. Van aandringen.

Aandraven, o. w., ik draafde aan, heb aangedraafd. Van paarden: de paarden mogen wel wat aandraven. Ook van menschen, voor hard loopen: zij kwamen wakker aandraven.

Aandrentelen, o. w., ik drentelde aan, heb aangedrenteld. Zie *drentelen*.

Aandribbelen, o. w., ik dribbelde aan, heb aangedribbeld. Van dribbelen, d. i. kleine sprongen doen.

Aandrift, v., meerv. aandriften. Van drijven. *Aandrift* is derhalve zooveel als de aandrijving tot iets: eene natuurlijke aandrift, eene neiging der natuur tot eenige zaak. Ook beteekent

het de **aandrijving**, of **aanblazing** van eenen profetischen geest: hij spelde door zijne aandrift de orakels. Vcnd.

Aandrijven, b. en o. w., ik dreef aan, heb aangedreven. Bedr.: den spijker aandrijven, verder indrijven; de koeijen aandrijven, voortdrijven. Figuurlijk: iemand tot het kwaad aandrijven, aanzetten; zijne eergierigheid dreef hem daartoe aan. Onzijd., met *zijn*; van iets dat, aan zich zelf overgelaten, op het water drijft: het wrak dreef aan den oever; de lijen kwamen aandrijven. Van hier aandrijver, aandrijving.

Aandringen, b. en o. w., ik drong aan, heb aangedrongen. Bedr.: zij drongen elkander aan; den hoop volks aandringen. Figuurlijk: men moet hem altijd sterk aandringen, aanzetten. Onz., met *zijn*: de vijand dringt aan; op den vijand aandringen. Van hier aandringer, aandringing.

Aandrukken, b. w., ik drukte aan, heb aangedrukt. Iemand tegen den muur aandrukken. In den zin van boekdrukken, zegt men: nog een blad aan een boek drukken.

Aanduiden, b. w., ik duidde aan, heb aangeduid. Klaar aantoonen, duidelijk uitleggen. Ook in den zin van toeschrijven, nageven: men heeft hem dat aangeduid.

Aanduwen, zie *aandouwen*.

Aaneen, bijw. Viermaal aaneen, d. i. na elkander. Bij andere woorden gevoegd, heeft het de betekenis van samen, te samen.

Aaneenbinden, b. w., ik bond aaneen, heb aaneengebonden.

Aaneenhangen, o. w., het hing aaneen, heeft aaneengehangen. Zijne redevoering hing niet aaneen.

Aaneenhechten, b. w., ik bechtte aaneen, heb aaneengelecht. Van hier aaneenhechting.

Aaneenketenen, b. w., ik ketende aaneen, heb aaneengeketend.

Aaneenknoopen, b. w., ik knoopte aaneen, heb aaneengeknoopt. Van hier aaneenknooping.

Aaneenlассchen, b. w., ik laschte aaneen, heb aaneengelасht. Van hier aaneenlассching.

Aaneenlijmen, b. w., ik lijnde aaneen, heb aaneengelijmd. Van hier aaneenlijming.

Aaneennaaijen, b. w., ik naaide aaneen, heb aaneengenaaid.

Aaneenschakelen, b. w., ik schakelde aaneen, heb aaneengeschakeld. Van hier aaneenschakeling.

Aaneenspijkeren, b. w., ik spijkerde aaneen, heb aaneengespijkerd.

Aaneenvoegen, b. w., ik voegde aaneen, heb aaneengevoegd. Van hier aaneenvoeging.

Aanerven, b. w., ik erfde aan, heb aangeerfd. Eigenlijk. erfelijk ontvangen: hij heeft groote rijkdommen aangeerfd. Ook figuurlijk, voor bij, of met de geboorte ontvangen: de losbandigheid der ouden veroorzaakt dikwijls, dat de kinderen ziekten en gebreken aanerven.

Aanfluten, b. w., ik floot aan, heb aangefloten. Tot een teeken van afkeuring en verachting gebruikt: een ieder, die daar doortrekt, zal ze aanfluten. BIJBELVERT. Van hier aanfluiting, in den zin van schimp en verachting gebezigd: zij zijn tot eene aanfluiting hunner vijanden gesteld.

Aanfokken, b. w., ik fokte aan, heb aan-

gefokt. Men zegt, hoenderen, kalveren, paarden, boomen aanfokken. Van hier aanfokking, gemeenlijk fokkerij.

Aangaaf, v., meerv. aangaven. Van aangeven.

Aangaan, o. en b. w., ik ging aan, ben en heb aangegaan. Onzijdig, met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*: bij iemand aangaan. Figuurlijk, voor betreffen: het ging ons allen aan. Voor beginnen, in het algemeen: wanneer zal de slag aangaan? Voor beginnen te branden: het vuur wil niet aangaan; het andere huis is ook aangegaan. Voor betamen: dat gaat zoo niet aan. Voor mogelijk zijn: twee dingen te gelijk doen gaat niet aan. Voor verdragelijk zijn, of geleiden kunnen worden: zijn verlies gaat nog al aan. Voor razen, tieren: hij ging verschrikkelijk aan. Voor naderen, toespreken: hoe gaat men hem dan best met klem van woorden aan? VONDEL. Bedrijv.: een verdrag, een huwelijk, een verbond aangaan, sluiten.

Aangaande, voorz., betreffende: aangaande ons, en ons aangaande. Onze voorzetsels hadden, oudtijds, meestal den tweeden naamval bij zich, waarvan bij sommigen nog sporen gevonden worden; zie *voorzetsel*. Onder deze behoort ook aangaande, als blijkt uit desaangaande. *Aangaande* is eigenlijk een deelwoord van het werkwoord aangaan, dat als een voorzetsel gebruikt wordt.

Aangang, m. Van aangaan. Op den aangang komen, d. i. komen, wanneer eene zaak eenen aanvang neemt, of wanneer iets geschiedt: zij ontmoetten elkander, en ik kwam gevallijk op den aangang, d. i. toen zij elkander ontmoetten.

Aangapen, b. w., ik gaapte aan, heb aangegaapt. Met eenvoudige verwondering, en opgesperden mond, aanzien.

Aangave, zie *aangaaf*.

Aangeboren, verl. deelw., van *aan*, in de betekenis van zamenkoppeling en vereeniging, en het oude *beren*. *Aangeboren* is zoo veel als door de geboorte verkregen, en dus het tegengestelde van hetgeen ons door tijd of omstandigheden is eigen geworden: de aangeboren zwarteheid der mooren; aangeboren aard; aangeborene begrippen; aangeboren wet (*lex naturalis*); alle wet is aangeboren, ofte gegeven. H. DE GROOT.

Aangedaan, verl. deelw., van aandoen. Meer aangedaan, meest aangedaan: zij was meest aangedaan; hij is schielijk aangedaan, ontsteld, getroffen.

Aangelegen, verl. deelw., van aanliggen. Meer en meest aangelegen. Voor van belang zijn: daar is mij veel aangelegen; gij laat u te veel aan die zaak gelegen zijn. Verkeerdelijk zegt en schrijft men dikwerf: daar *ligt* u niet aangelegen, voor daar *is* enz. Waarschijnlijk is deze misstelling ontstaan uit de, oudtijds, in onze taal gewone spreekwijs, wat ligt mij aan u, aan deze zaak? enz., gelijk MELIS STROKE schrijft: wat lach hem an desen spele? hetwelk niets anders is, dan: wat was hem daar aangelegen? Wij vinden dezelve nog bij POOT: Wat leit mij aan Eool, dien bulderensgezinde? Van hier aangelegenheid.

Aangemerkt, verl. deelw., van aanmerken. Ook wordt dit *aangemerkt* als een voegwoord gebezigd, in de betekenis van naardien, dewijl: ik kon hem over die zaak niet spreken, aangemerkt zijn broeder tegenwoordig was.

Aangenaam, bijv. n., aangener, aangenaamst.

Waarschijnlijk afkomstig van nemen, aannemen; althans, zoo denkt JUNIUS; en WACHTER zegt: *angenem*, hetzelfde als *genem*, *gratus*, *acceptus*, van nemen, *accipere*, *acceptare*. *Aangenaam* beteekent dan eigenlijk iets, dat men gaarn neemt, of aanneemt. Van hier aangenaamheid, aangenaamlijk.

Aangeschapen, verl. deelw., dat alleen nog overig is van het verouderde werkw. *aanscheppen*. Zoo veel als aangeboren.

Aangeven, b. w., ik gaf aan, heb aangegeven. Overgeven, toereiken: geef mij dat boek eens aan. Opheffen: den toon aangeven. Aanmelden, ter verkrijging van eenig deel aan iets: ik heb mij bij het zanggezelschap aangegeven. Aanmelden, ter betaling van gewone lasten: ik geef twee ankers wijn en drie tonnen boter aan. Bij den regter aanklagen: ik heb den moordenaar aangegeven. Van hier aangever, aangeving.

Aangezien, verl. deelw., van aanzien. Ook voor een voegwoord gebruikt: aangezien het verhaal met de waarheid overeenkomt.

Aangezigt, o., meerv. aangezigten. Van aanzien. Voor *aangezigt* gebruikt men ook het eenvoudigere *gezigt*. Eigenlijk het voorste, gladdedeelte van het menschelijke hoofd: een schoon aangezigt; ik ken hem van aangezigt; iemand in het aangezigt (op eene onbeschaamde wijze) tegen spreken. Figuurlijk, voor tegenwoordigheid: voor het aangezigt van God. Ook wordt dit woord dikwijls, bij inkorting, zonder *ge* gebezigd: het geeft de zaak een gansch ander aanzigt. VOND.

Aangieten, b. w., ik goot aan, heb aangegoten. Een vloeibaar gemaakt ligchaam, door gieten, met een ander ligchaam verbinden: ik zal er nog een stuk aangieten.

Aanglijden, o. w., ik gleed aan, heb aangeleden. *Glijden*, voor *gelijden*, van het verouderde *lijden*, dat gaan, voortgaan beteekende.

Aanglimmen, o. w., het vuur glom aan, is aangeglimmen.

Aanglinsteren, o. w., ik glinsterde aan, heb aangeglinsterd.

Aangloeyen, b. en o. w., ik gloeide aan, heb, of ben, aangegloeid. Bedrijv.: het ijzer aangloeyen, d. i. gloeyend, of meer gloeyend, maken. Onzijd., met *zijn*: het vuur is reeds aangegloeid.

Aangluren, b. w., ik gluurde aan, heb aangegluurd. Heimelijk aanzien.

Aangooijen, b. w., ik gooidde aan, heb aangegoooid.

Aangorden, b. w., ik gordde aan, heb aangegord. Het zwaard aangorden; ook fig., voor trachten zich te verdedigen. Van hier aangording.

Aangraauwen, b. w., ik graauwde aan, heb aangegraauwd. Van hier aangraauwer, aangraauwster.

Aangrenken, b. w., ik grenikte aan, heb aangegrenikt.

Aangrenzen, o. w., ik grensde aan, heb aangegrensd. Aangrenzende landen.

Aangrijzen, b. w., ik grinsde aan, heb aangegrijnsd.

Aangrijpen, b. w., ik greep aan, heb aangegrepen. Eigenlijk, iets met de opene hand aanvatten, en met de gesloten vuist vasthouden: hij

greep een mes aan. En in eenen ruimeren zin, iets met eene tang aangrijpen. Figuurlijk: onze helden grepen het vijandelijke leger aan; verwondering greep mij aan; die ziekte heeft hem geweldig aangegrepen. Van hier aangrijper, aangrijping.

Aangrimmen, b. w., ik grimde aan, heb aangegrimd.

Aangroei, m. Van aangroeijen.

Aangroeijen, o. w., ik groeide aan, ben aangegroeid. Wel opgroeijen: dat kind, die boom is wel aangegroeid.

Aangrommen, b. w., ik gromde aan, heb aangegromd.

Aanhaken, b. en o. w., ik haakte aan, heb aangehaakt. Bedrijvend: hij haakte de eene keten aan de andere. Onzijdig, met *hebben*: zijne schaats heeft aan de mijne gehaakt.

Aanhalen, b. w., ik haalde aan, heb aangehaald.

Dit woord wordt in verscheidene beteekenissen gebezigd, b. v. voor naar zich toe trekken: eene schuit aanhalen; voor aanhouden: de gansche lading is aangehaald; voor verrigten, of uitvoeren: ik kan dat alles niet aanhalen; daar is geen aanhalen aan; voor aanlokken: zij begint hem weer aan te halen; voor bijbrengen: hij haalt altoos oude schrijvers aan; voor aanteekenen, aanstrepen: zeven namen van de veertien moeten aangehaald worden. Van hier aanhalig, aanlokkend, aanvallig: een aanhalig kind; aanhaligheid, aanhaling.

Aanhang, m. Van aanhangen. Voor personen, die eenerlei bedoeling hebben: eenen grooten aanhang maken; de aanleggers van het opvoeren werden, met hunnen geheelen aanhang, gevangen genomen.

Aanhangen, b. en o. w., ik hing aan, heb aangehangen. Bedrijv.: iets aan den wand hangen. Figuurlijk: zijn geld aan iets hangen, besteden. De kat de bel aanhangen, eene gevaarlijke, of bedenkelijke zaak ondernemen. Onzijd.: mijn hoed heeft aan eenen spijker gehangen. Ook figuurlijk: de zaak hangt aan den spijker, is verschoven, wordt nog niet afgedaan. Iemand aanhangen, voor zeer met hem ingenomen zijn, het met hem houden. Zoo ook, die ziekte heeft hem reeds vroeg aangehangen, getroffen. Zijn dood zal mij lang aanhangen, in treurig nadenken bij mij zijn. Het hangt aan eenen zijden draad, is zeer wisselvallig en onzeker. De gansche zaak hangt daaraan, hangt daar van af. Van hier aanhangen, een voorstander, of navolger van iemand, of iemands gevoelen: hij is een aanhanger van PLATO. Aanhangster, navolgster.

Aanhangsel, o., meerv. aanhangsels. Van aanhangen. Eigenlijk iets, dat aan eene andere zaak aangehangen wordt. In eene ruimere beteekenis genomen, iets, dat bij eene andere zaak gevoegd wordt: het aanhangsel van een geschrift, boek, enz.

Aanhebben, b. w., ik had aan, heb aangehad. Hij heeft zijn beste kleet aan, aangetrokken; wat zoudt gij daar aan hebben, daarmede uitrigten? In de gemeenzame verkeering, en van het spel gesproken, beteekent *aanhebben* zoo veel als verliezen; b. v. ik zal het waarschijnlijk aanhebben, d. i. het spel verliezen.

Aanhechten, (ook aanheften, oul. *aanhaf-*ten) b. w., ik hechte aan, heb aangehecht. Iets

aan iets anders vastmaken. Van hier aanhechting.

Aanheer, verouderd, m., beteekenende grootvader. Het voorzetsel *aan* geeft hier het begin en den oorsprong der zaak te kennen. *Aanheer* en *aanvrouw* zijn beide in gebruik geweest, voor grootvader en grootmoeder, als de eerste, van welke anderen het leven ontvingen.

Aanhef, m. Van aanheffen. Voor het begin eener zaak, bijzonderlijk van een zangstuk: de aanhef deugde niet.

Aanheffen, b. w., oul. *heven*: ik hief aan, heb aangeheven. Wie heeft den oproerkreet aangeheven, begonnen? Ik zal aanheffen, beginnen te zingen. Van hier aanheffer, aanheffing, aanhefster.

Aanhijgen, o. w., ik hijgde aan, heb aangehijgd. Ook ongelijkvl.: ik heeg aan, heb aangehegen.

Aanhijtschen, b. w., ik heesch aan, heb aangeheschen. Ook gelijkvl.: ik hijschte aan, heb aangehijst.

Aanhitsen, b. w., bij KILIAAN ook *hetsen*, van heet, hitte: ik hitste aan, heb aangehitst. *Aanhitsen* is dan zooveel als aanvuren. Eenen hond *aanhitsen*. Ook figuurlijk: hij hitste den zoon tegen den vader aan. Van hier aanhitser, aanhitting, aanhitster.

Aanhoogen, b. w., ik hoogde aan, heb aangehoogd. Zoo veel als hooger maken: ik zal dat land laten aanhoogen. Van hier aanhooging.

Aanhoopen, b. w., ik hoopte aan, heb aangehoopt. Zoo veel als ophoopen: de aarde om de planten aanhoopen.

Aanhooren, b. w., ik hoorde aan, heb aangehoord. Opmerkzaam hooren. Eene redevoering aanhooren; hij hoort mij gaarn aan. Van hier aanhoorder, aanhoorderster.

Aanhoorig, veroud. bijv. n. Het meerv. *aanhoorigen*, als zelfstandig, is in gebruik, voor huigenooten, of hen, die tot zeker huis en geslacht behooren.

Aanhouden, b. en o. w., ik hield aan, (van het oude *holden*) heb aangehouden. Bedrijv.: schelmen aanhouden, ophouden, verbergen; verbodene goederen aanhouden, in beslag nemen; zijnen rok aanhouden, aan het lijf houden. Onzijd., volharden, voortduren, aandringen: de regen heeft den ganschen nacht aangehouden; ik zal zoo lang aanhouden, als ik kan; zij houden sterk bij mij aan om die zaak. Voor aangehouden worden: de schuit zal hier aanhouden, aanleggen. Van hier aanhouder, aanhouding, aanhoudster.

Aanhullen, b. w., ik huilde aan, heb aangehuild.

Aanhuwen, b. w., ik huwde aan, heb aangehuwd.

Aanjagen, b. en o. w., ik joeg aan, heb aangejaagd. Bedrijvend: de koeijen aanjagen, aandrijven; iemand eenen schrik aanjagen. Onzijd., sterk aanrijden: hij heeft hard aangejaagd.

Aanjuichen, b. w., ik juichte aan, heb aangejuicht. Voor dit *anjuichen* verkiest het gemeene gebruik *tojuichen*.

Aankanten, wederk. w., zich aankanten. Ik kante mij aan, heb mij aangekant. Zich tegen iets aankanten is zoo veel, als zich tegen den kant, of de zijde van iets stellen, zich tegen iets verzetten. Ik zal mij, zoo veel ik kan, tegen hem aankanten.

Aankijken, b. w., ik keek aan, heb aangekeken.

Aanklage, v. Beschuldiging: zij schreven eene aanklage tegen enz. BIJBELVERT. Zie *aanklagt*.

Aanklingen, b. w., ik klaagde aan, heb aangeklaagd. Iemand bij den regter aanklagen. Figuurlijk, van een misdrijf beschuldigen, of schuldig verklaren: zijn geweten klaagt hem aan; thans moet ik mijne eigene dwaasheid aanklagen. Het onderscheid tusschen aan iemand klagen, en iemand aanklagen, is merkbaar genoeg. Van hier aanklaagster, aanklager.

Aanklagt, v., meerv. aanklagten. Van aanklagen. Eene tegen iemand ingebragte beschuldiging. Ook voor het geschrift, waarin zoodanige aanklagt, of beschuldiging, vervat is.

Aanklampen, b. w., ik klampte aan, heb aangeklampt. Met klampen aan iets vastmaken. In de scheepvaart, op zijde schieten, aan boord leggen: iemand aanklampen; een schip aanklampen; aan boord klampen; ook voor zich met iemand inlaten: hij zal mij niet ligtelijk aan boord klampen.

Aankleeden, b. w., ik kleepte aan, heb aangekleed. Kleederen aantrekken: iemand aankleeden; zich aankleeden.

Aankleefsel, o., meerv. aankleefsels. Van aankleven. Hetgeen aan iets kleeft. Ook voor hetgeen tot eene zaak behoort; doch dan is het woord *aankleve* meest in gebruik.

Aanklemmen, b. w., ik klemde aan, heb aangeklemd. Iets tegen iets klemmen, of vast drukken. Ook figuurlijk: zijne stelling met de duchtigste bewijzen aanklemmen, verdedigen, staven.

Aankleve, v. Van aankleven. De zaak met hare gansche aankleve. In het gebruik zegt men: met den aankleve van dien.

Aankleven, b. en o. w., ik kleefde aan, heb aangekleefd. Bedrijvend, iets met kleefsel aan iets anders vastmaken: een papier tegen den muur aankleven, aanplakken. Onzijd., door middel van kleefsel aan iets vastgemaakt zijn: het papier kleeft aan den wand. Figuurlijk: de wereld, eene vrouw, eenen man, aankleven, aanhangen, beminnen; op eene zedelijke wijze naauw met iets verbonden zijn: die ongeschiktheid heeft hem, van zijne jeugd af, aangekleefd.

Aankloppen, o. w., ik klopte aan, heb aangeklopt. Aan de deur kloppen. Ook overdragtelijk: bij iemand aankloppen, aanzoek doen om eene zaak: ik zal nog eens bij hem aankloppen.

Aanklouwen, (opklouwen) b. w., ik klouwde aan, heb aangeklouwd. Een woord, bij de tuinlieden gebruikelijk: den tuin aanklouwen.

Aankneeden, b. w., ik kneedde aan, heb aangekneed. Het eene deeg aan het andere kneeden.

Aanknielen, o. w., ik knielde aan, ben aangekniel. Zij waren ten outer aangekniel. VOND.

Aanknijpen, b. w., ik kneep aan, heb aangeknepen. Iets door knijpen nader aan iets anders brengen.

Aanknikken, b. w., ik knikte aan, heb aangeknikt. Het gemeene gebruik verkiest *toeknikken*.

Aanknoopen, b. w., ik knoopte aan, heb aangeknoopt. Door middel van eenen knoop aan

iets vastmaken: ik heb er nog eenen draad aangeknoopt. Figuurlijk: zijne reden goed aan elkander knoopen, verbinden.

Aankomeling, m. en v., meerv. aankomelingen. Van aankomen. Alle zelfst. naamwoorden, van grondwoorden afgeleid, en in *ling* uitgaande, zijn mannel., wanneer men dezelve van mannen, en vrouwel., wanneer men die van vrouwen gebruikt. Zoo zegt men, b. v. van eenen jongeling, die nog maar korten tijd, in het eene of andere vak van wetenschappen, onderwijs genoten heeft: hij is een aankomeling, en van een meisje: zij is eene aankomeling.

Aankomen, o. w., ik kwam aan, ben aangekomen. Nader komen, naderen: ik zag hem van verre aankomen. Wanneer zult gij bij mij aankomen? aan huis komen? De dag komt aan, nadert, breekt aan. De schuit kan hier niet aankomen, aanleggen. Die ziekte is mij langzamerhand aangekomen, overgekomen. Dat kind komt, van dag tot dag, aan, groeit, wordt groot. De goederen, die haar door erfenis, of anderszins, zijn aangekomen, haar eigendom geworden. **HOORT.** Ook in den zin van het werkelijke bestaan eener zaak te verwachten, maar met *op* en het *werk. laten*: ik kan het op zijn oordeel niet laten aankomen; een dwaas laat alles maar op het geluk aankomen. Voor den grond van iets bevatten, het voorwerp eener handeling zijn; in welke betekenis *aankomen*, meestendeels, als een onpersoonlijk werk v. voorkomt, en met *op* gebruikt wordt: het komt alles maar op mij aan; het komt hier op mijne eer aan; het komt op geen en enkelen dag aan. De gebiedende wijs van *aankomen* wordt dikwerf als een bijwoord gebruikt: kom aan, komt aan, welaan, lustig. Van hier aankomst.

Aankondigen, b. w., van *kondig* (kundig), bekend; ik kondigde aan, heb aangekondigd. Op eene plegtige wijze aanzeggen, bekend maken. Met den derden naamval des persoons, en den vierden der zaak: iemand het doodvonnis aankondigen. Figuurlijk: de avondster kondigt hun het einde van den arbeid aan. Van hier aankondiger, aankondiging, aankondigster.

Aankoep, m. Van aankopen, door aankoop eigenaar van iets worden.

Aankopen, b. w., ik kocht aan, heb aangekocht. Door koopen in eigendom verkrijgen: hij kocht een landgoed aan.

Aankoppelen, b. w., ik koppelde aan, heb aangekoppeld. Zamenbinden: hij moet de honden aankoppelen, aan elkander koppelen. Van hier aankoppeling.

Aankrammen, b. w., ik kramde aan, heb aangekramd. Door middel van krammen aan iets vastmaken.

Aankrijten, b. w., ik kreet aan, heb aangekretten. Gemeenlijk van kinderen: het wichtje kriet zijne moeder aan. Anders gebruikt men *aanschreijen*.

Aankruijen, b. w., ik krooi aan, heb aangekrooien. In Amsteland wordt dit woord gelijkvl. gebruikt: kruide aan, aangekruid. Door kruijen nader brengen.

Aankruipen, o. w., ik kroop aan, ben aangekropen. Kruipende tot iets naderen.

Aankwakken, b. en o. w., ik kwakte aan, heb en ben aangekwakt. Bedrijv.: hij heeft hem tegen den muur aangekwakt, aangesmeten. Onzijd.:

hij viel, en kwakte tegen den muur aan; hij is tegen den wand aangekwakt. In gemeenzamen stijl alleen gebruikelijk.

Aankweekeling, m. en v., meerv. aankweelingen. Van aankweeken. Eene jonge telg, of plant. Ook voor iemand, die tot de eene of andere kunst, of wetenschap, opgeleid wordt.

Aankweeken, b. w., ik kweekte aan, heb aangekweekt, met zorg en vlijt opkweeken: die pruimenboomen heb ik zelf aangekweekt. In eene ruimere beteekenis: goede neigingen aankweeken. Van hier aankweeker, aankweeking, aankweekster.

Aankwispelen, o. w., ik kwispelde aan, heb aangekwispeld. Van *kwispel*, hetwelk oudtijds eenen staart beteekende. *Aankwispelen* is dan, eigenlijk, zekere beweging met den staart maken, hetwelk sommigen beesten, en voornamelijk den honden eigen is, tot een bewijs van vriendschap en vleiery. Zie *kwispelen*, *kwispelstaarten*.

Aanlagchen, b. w., ik lachte aan, heb aangelagchen. Iemand vriendelijk aanlagchen. Ook figuurlijk, voor zich omtrent iemand gunstig, liefderijk betoonen: het geluk lacht hem allerwegen aan; aangename gewaarwordingen verwekken: stille vreugd lacht mij aan.

Aanlanden, o. w., van land; ik landde aan, ben aangeland. Aan land varen, komen, in de scheepvaart gebruikelijk. De schepen zijn aangeland. Van hier aanlanding.

Aanlangen, b. w., ik langde aan, heb aangelangd. Aanreiken, overreiken: lang mij dat boek eens aan.

Aanlappen, b. w., van lap; ik lapte aan, heb aangelapt. Met lappen aan elkander maken. een stuk aanlappen.

Aanlassen, b. w., ik laschte aan, heb aangelascht. Met lasschen aan elkander hechten. Hij heeft hier een stuk aangelascht, aangesmeed, aangenaaid.

Aanlaten, b. w., ik liet aan, heb aangelaten. Bij dit woord wordt een ander woord ondersteld: ik zal hem zijnen rok nu maar aanlaten, voor laten aanhouden; ik weet niet, of ik den lap daar afsnijden, of aanlaten wil, voor aangehecht, aan vast laten.

Aanleeren, o. w., ik leerde aan, heb aangeleerd. Toenemen met leeren: de kinderen beginnen wel aan te leeren.

Aanleg, m. Van aanleggen. Het ontwerp eener zaak: de aanleg van een huis, van eenen tuin, van een schilder-stuk, enz. Toeleg, bedoeling: ik wist zijnen aanleg te verijdelen, zoodra ik dien gewaar werd. Natuurlijke geschiktheid, of bekwaamheid tot iets: hij heeft eenen omgemenen aanleg tot de dichtkunst.

Aanleggen, b. en o. w., ik legde aan, heb aangelegd. Hiervoor gebruikt men ook: ik leide aan, heb aangeleid. Zie *leggen*. Bedrijv., de eene zaak digt aan de andere leggen, in verscheidene, zoo wel eigenlijke als figuurlijke beteekenissen: een kind aanleggen, aan de borst; vuur aanleggen. De hand aan iets leggen; deze spreekwijs is zeer oud, in de beteekenis van eenen persoon, of eene zaak gewelddadig aangrijpen. Thans zegt men, in dezen zin, de handen aan iemand, of iets slaan; en men bezigt de spreekwijs de hand aan iets leggen, voor eene zaak werkelijk beginnen te behandelen. De laatste hand aan iets leggen is zoo veel, als de laatste gedaante aan eene zaak geven, dezelve voltoojen. Iets wel aanleggen, bosturen; zijn geld

tot iets **aanleggen**, besteden; zijne krachten aanleggen, **aanwenden**; eene stad, een dorp **aanleggen**, de eerste inrichting daartoe maken; rijtuig **aanleggen**, beginnen te houden. Onzijd., zich gereed **maken**, om te schieten: leg aan! op iets **aanleggen**, de noodige middelen ter bereiking van zeker oogmerk **aanwenden**; met iemand **aanleggen**, zich inlaten, afspraak **maken** (in eenen kwaden zin); de schuit moet hier **aanleggen**, stil houden, aan den wal **leggen**. Van hier **aanlegger**, **aanlegging**, **aanlegster**.

Aanleiden, b. w., ik leidde aan, heb aangleid. De paarden **aanleiden**, leidende nader brengen. Het *bedr. deelw. aanleidend* komt in de beteekenis van *aanleiding*, gelegenheid **gevend** voor, b. v. de **aanleidende oorzaak**. Van hier **aanleider**, **aanleiding**, **aanleidster**.

Aanlenen, zie *aanleunen*.

Aanlengen, b. w., ik lengde aan, heb aangengeld. Eene vloeibare stof met eene andere vermengen, en daardoor **dunner** maken. Van hier **aanlenging**.

Aanleunen, o. w., ik leunde aan, heb aangeleund, tegen eenen boom **aanleunen**. *Figuurlijk*: zich iets laten **aanleunen**, d. i. hetgeen anderen ons, boven verdiensten, toeschrijven, zich **toe-eigenen**.

Aanlichten, o. w., ik lichtte aan, heb aangeliicht. **Beginnen** te lichten, **schijnen**: de dag **licht** aan, breekt **aan**.

Aanliggen, o. w., ik lag aan, heb aangelegen. **Aanliggen**, **aanzitten**, aan de tafel **liggen**, gelijk de Ouden.

Aanligten, b. w., ik ligte aan, heb aangeligt. Iets naar iets anders toe **ligten**: ligt dat blok **wat** aan.

Aanlijmen, b. w., ik lijmd aan, heb aangelijmd. Iets, met lijm, aan iets anders **verbinden**.

Aanloeven, o. w., ik loefde aan, heb aangeloefd. In de scheepvaart, **scherp** bij den wind **houden**.

Aanlokken, b. w., ik lokte aan, heb aangelokt. *Eigenlijk*, naar zich **lokken**: eenen hond, een kind **aanlokken**. Iemand met *schoone woorden* **aanlokken**, in zijn belang **overhalen**. Indien de zondaars u **aanlokken**, trachten te **verleiden**. BIJBELVERT. Van hier **aanlokkelijk**, bevallig, **aanlokkelijkheid**, bevalligheid, **aanlokker**, **aanlokking**, **aanloksel**, **aanlokster**.

Aanlonken, b. w., ik lonkte aan, heb aangelonkt. Anders *toelonken*.

Aanloop, m. Van **aanloopen**. Eenen **aanloop** nemen, d. i. eenige schreden **terugtrecken**, om met kracht op iets te kunnen **aanloopen**. Om de vaart van den **aanloop** te **stuiten**. HOOFD. Veel **aanloop** hebben, door vele menschen **bezocht** worden.

Aanloopen, b. en o. w., ik liep aan, heb en ben **aangeloopen**. *Bedrijv.*: iemand **aanloopen**, naar iemand **toeloopen**, doch *alleenlijk* in de beteekenis van *zich met eenig verzoek, of eenige bede bij iemand* **vervoegen**: bidt niet voor dit volk, noch en **loopt** mij niet aan. BIJBELVERT. Den God van Irel **smeekte** en **aanliep** door **gebeden**. N. VERSTEEG. Onzijd.: de soldaten **liepen** aan (op den vijand); hij is, met zijn hoofd, tegen den muur **aangeloopen**; zij moet hard **aanloopen**, **voortloopen**. *Figuurlijk*: dat **loopt** tegen de **gezonde rede** aan, **strijdt** met de **gezonde rede**; hij zal **daarover** **aanloopen**, **slecht** **ontvangen**, be-

jegend worden; het is reeds te lang **aangeloopen**, (van den tijd) het heeft reeds te lang **geduurd**.

Aanmaken, b. w., ik maakte aan, heb aangemaakt. Het eene met het andere **verbinden**, **aanzetten**: zij heeft daar een nieuw stuk **aangemaakt**. Zoo **zegt** men ook: **vuur** **aanmaken**, d. i. **vuur** met andere **brandstof** **verbinden**, of **zamenvoegen**, en daardoor **meer** **vuur** **maken**.

Aanmanen, b. w., ik maande aan, heb aangemaand. **Aanzetten**, **aanporren**: iemand tot de **deugd** **aanmanen**. Voor dit *aanmanen*, gebruikt men veelal, **vermanen**, **opwekken**. Van hier **aanmaanster**, **aanmaner**, **aanmaning**.

Aanmarch, m. Van het *fransche* woord *marche*, en het *nederduitsche* *voorz. aan*. **Optogt**, of **aanrukking** van **krijgsvolk**: het **leger** is in **aanmarch**. Zie *marsch*.

Aanmatigen, (zich) **wederk. w.**, ik matigde mij **aan**, heb mij **aangematigd**. **Zich** **wederregtelijk** iets **toe-eigenen**. **Zich** de **regering**, eenen **eernaam**, enz. **aanmatigen**.

Men zoude dit woord, (even als vele Hoogduitschers hun *anmassen* van *Mass, messen*) van **maat**, **meten** kunnen **afleiden**, als *beteekenende* zich zijn deel **toemeten**; welke *afleiding* **VONDEL** schijnt **voorgestaan** te hebben, gebruikende daarom *aanmeten* voor *aanmatigen*: voorts het **ankersmeden** zich **aanmeeten** de **Tijrrenen**. **POEZ.** Doch de **gissing**, dat het van het woord *magt* zijn **oorsprong** **ontleent**, en hetzelfde is, als het **oude** **gothische** *anamathian*, **bemagtigen**, met geweld **ontrukken**, is **waarschijnlijker**. Van hier **aanmatiging**.

Aanmelden, b. w., ik meldde aan, heb aangemeld. Iemand **aanmelden**; iemand iets **aanmelden**; zich **aanmelden**; zich laten **aanmelden**; zich tot iets **aanmelden**, **persoonlijk** **aanbieden**.

Aanmengen, b. w., ik mengde aan, heb aangemengd. Een weinig **vermengen**.

Aanmennen, b. w., ik meide aan, heb aangemend. Van *mennen*, met den **toom** **besturen**: de paarden **aanmennen**.

Aanmerkelijk, *bijv. n. en bijw.*, **aanmerklijker**, **aanmerkelijsk**. Eene **aanmerkelijke** gebeurtenis; het **aanmerkelijsk** van alles is **enz.** Ook als *bijw.* gebruikt: het **verschilde** **aanmerkelijsk** veel; de zaak was **aanmerkelijsk** van **natuur** **veranderd**.

Aanmerken, b. w., ik merkte aan, heb aangemerkt. In **overweging** **nemen**, **gadeslaan**: vele dingen **aanmerken**, die anderen **onachtzaam** **voorbijgaan**. De **BIJBELVERTALERS** gebruiken het **voorz. aan**, in **aanmerken**, ook **somwijlen** als **on-scheidbaar**: **aanmerkt** dat alles! **aanmerkt** de **leliën** des velds, enz. Van hier **aanmerker**, **aanmerking**, **aanmerkerster**.

Aanmetelen, b. w., ik metselde aan, heb aangemetseld. Eenen muur **aanmetelen**.

Aanminnelijk, *bijv. n., en bijw.*, **aanminnelijker**, **aanminnelijsk**. Eene **aanminnelijke** **schoonheid**. Ook als *bijw.* gebruikt: zij ziet er **aanminnelijk** uit. Van hier **aanminnelijkheid**; ook **aanminnig**, **aanminnigheid**, **aanminniglijk**.

Aanmoedigen, b. w., ik moedigde aan, heb aangemoedigd. Iemand tot iets **aanmoedigen**, **aanzetten**. Ons woord *aanmoedigen* heeft met het **hoogd. amuthen** niets **gemeen**, gelijk **WACHTER** **verkeerdelijk** **geloof**. Het komt *eigenlijk* van ons *moedig*, en dit van het *oude moeden*, en beteekent zoo veel als **moedig** **maken**, **opwekken**, **aanvuren**. Van hier **aanmoediger**, **aanmoediging**.

Aannaaijen, b. w., ik naaide aan, heb aangenaaid. Door naaijen, of door middel van eenen naad, aan iets vastmaken: eene mouw aan eenen rok naaijen. Gij zult mij geene ooren aannaaijen, voor misleiden, bedriegen: in den gemeenen spreektrant.

Aannaderen, o. w., ik naderde aan, ben aangenaderd. Van den vergrootenden trap *nader*. *Aannaderen* is derhalve zoo veel als nader komen. Ik zag het leger aannaderen. In eenen figuurl. zin: de aannaderende winter; terwijl het gevaar aannaderde. Van hier aannadering.

Aannagelen, b. w., ik nagelde aan, heb aangenageld. Iets met nagelen vastmaken.

Aannemelijk, bijv. n. en bijw., aannemelijker, aannemelijkst. Van aannemen. Hetgeen aangenomen kan worden, of behoort aangenomen te worden. Een aannemelijke voorslag. Van hier aannemelijkheid.

Aannemen, b. en o. w., ik nam aan, heb aangenomen. Dit woord heeft vele onderscheidene, zoo eigenlijke als figuurlijke beteekenissen. Bedrijv., voor aanvaarden, ontvangen: geld van iemand aannemen; neem dit boek eens aan. In eenen uitgestrekteren zin: een ambt, eenen wisselbrief, eenen last aannemen. Verder: eene verontschuldiging aannemen, daarmede tevreden zijn: hetgeen gij daar zegt, kan ik niet aannemen, gelooven; goeden raad aannemen, denzelven billijken en opvolgen; een kind aannemen, tot zich nemen, om het op te voeden; iemand in genade aannemen, hem zijne misdaad kwijtschelden, en met hem in vorige verbindtenis treden: eenen arts, biechtvader, regsgeleerde, taalmeester, enz. aannemen, zich, voor eenen tijd, aan derzelver dienst, geleide, onderwijs, enz. toebetrouwen; eene reis aannemen, aanvangen, ondernemen; de reis aannemen, sterven, (in gemeene spreektaal); krijgsvolk aannemen, werven; iets aannemen, op zich nemen, om het te maken, of te leveren. Onzijd., voor toenemen: de leerlingen nemen wel aan, vorderen wel, nemen wel toe in hetgeen zij leeren. Van hier aannemer, aanneming.

Aannopen, b. w., ik noopte aan, heb aangenoopt. Aanmoedigen, uitlokken.

Aanpakken, b. w., ik pakte aan, heb aangepakt. Met geweld aangrijpen. Pak mij zoo niet aan. Insgelijks van de honden, voor aanvalen: die hond pakt alle menschen aan. Ook figuurl. voor opzettelijk zijne rede tot iemand wenden: overal, waar hij mij ontmoet, pakt hij mij aan. Van hier aanpakker.

Aanpaalen, o. w., ik paalde aan, heb aangepaald. Aangrenzen: zijn land paalt aan het mijne; aanpalende volkeren.

Aanpassen, b. w., ik paste aan, heb aangepast. Van kleederen enz. Voor beproeven, of iets wel passen: ik zal hem hot kleed eens aanpassen; hij heeft zijne schoenen aangepast.

Aanpersen, b. w., ik perste aan, heb aangeperst. Van hier aanpersing.

Aanplakken, b. w., ik plakte aan, heb aangepakt. Voor aankleven: eene bekendmaking, of waarschuwing, aanplakken. Overdragelijk voor te duur verkoopen: ik zal het hem wel aanplakken, anders *aansnaren*. Van hier aanplakker, aanplakking.

Aanplanten, b. w., ik plantte aan, heb aangeplant. Boomen aanplanten. Van hier aanplanting.

Aanpleisteren, b. w., ik pleisterde aan, heb aangepleisterd. Met kalk bepleisteren: eenen muur aanpleisteren.

Aanploegen, b. w., ik ploegde aan, heb aangeploegd. Een stuk land aan zijnen akker ploegen, door ploegen met zijnen akker verbinden.

Aanporren, b. w., ik porde aan, heb aangepord. Sterk aanzetten: iemand tot iets aanporren. Van hier aanporder, aanporring, aanporster.

Aanpraten, b. w., ik praatte aan, heb aangepraat. Hij weet zijne waren wel aan te praten.

Aanpreken, b. w., (van prediken) ik preekte aan, heb aangepreekt. Smakelijk, of aannemelijk trachten te maken: hij heeft mij die boeken al weder aangepreekt.

Aanprijsen, b. w., ik prees aan, heb aangeprezen. Iets prijzen, met oogmerk, om anderen tot aanneming van hetzelfde te bewegen: men heeft mij dit boek, — dezen man, zeer aangeprezen. In de middeleeuw. werd *appretiari*, in het latijn, voor *aanprijzen* gebruikt. Van hier aanprijzer, aanprijzing.

Aanpunten, b. w., van punt; ik puntte aan, heb aangepunt. Eene punt aan iets maken: een mes aanpunten. In gemeene spreektaal gebruikt men: *iemand aanpunten*, figuurl., voor iemand in eene woordenwisseling, of eenen woordenstrijd, inwikkelen: zoodra ik hem ontmoet, zal ik hem aanpunten.

Aanraden, b. w., ik ried aan, heb aangeraaden. Door raad tot iets trachten te bewegen: den vrede aanraden; ik heb het op zijn aanraden gedaan; men heeft mij dezen koop niet aangeraaden. Van hier aanrader, aanrading.

Aanraken, b. en o. w., ik raakte aan, heb en ben aangeraakt. Bedrijv.: ik heb het niet aangernaakt, aangeroerd. Overdragtel.: hij raakte den staat des geschils niet aan. Onzijd.: hij is daar gemakkelijk aangeraakt. Van hier aanraking.

Aanranden, b. w., ik randde aan, heb aangerand. Van hier aander, aanranding, aanderster.

Aanransen, b. w., ik ransde aan, heb aangeransd. Hetzelfde als *aanranden*. Van hier aanranzer.

Aanregtbank, v., meerv. aanregtbanken. Eene bank, of tafel, waarop spijzen aangeregt, of klaar gemaakt worden; ook aanregttafel. Gewoonlijk zegt men *regtbank*, zonder voorzetsel.

Aanregten, b. w., ik regtte aan, heb aangereggt. Eigenlijk, iets tot gebruik in behoorlijke orde leggen; voornamelijk van de spijzen: spijzen aanregten, (in de keuken gebruikelijk) dezelve gereed maken, om opgedragen te worden; ook opdisschen. Een gastmaal aanregten; voor iemand aanregten, spijzen gereed maken en opdisschen. Voor veroorzaken, bedrijven: onheil aanregten; hij heeft een groot schelmstuk, en, door hetzelfde, veel onheil aangeregt. Waarschijnlijk is dit woord van *regt* afkomstig, beteekenende *aanregten* dan zooveel als *regt* maken, in orde brengen. *Anriten* wordt, in de beteekenis van voorbereiden, bij *NORKERUS* gevonden. Van hier aanregter, aanregting, aanregster, aanregttafel.

Aanreiken, b. w., ik reikte aan, heb aangereikt. Toereiken: reik mij dat boek eens aan.

Aanrekenen, b. w., ik rekende aan, heb aangerekend. Eigenlijk, op iemands rekening stellen: men heeft mij te veel aangerekend. Figuurl., voor toeëigenen: iemand iets als eene weldaad, of tot eene weldaad, aanrekenen. Voor uitleggen: velen rekenen den mensch zijne neiging tot verandering als eene volmaaktheid aan.

Aanrennen, o. w., ik rende aan, ben en heb aangerend. Sterk aanrijden: de huzaren renden van alle kanten aan; zij hebben sterk aangerend, — zijn op den vijand aangerend.

Aanrid, m. De nadering der ruiterij: in het heerste des aanrids. **HOORT.**

Aanridselen, b. w., van *ridselen*, voortd. w. van *ridsen*: ik ridselde aan, heb aangeridseld. Dikwerf aanzetten, bij herhaling tot iets aanporren; doch *aanridsen* is, in dezen zin, gebruikelijker. *Aanridselen* wordt doorgaans voor aanroeren. *Zachtjes bewegen*, gebezigd: gij moet het niet aanridselen. Van hier aanridseling.

Aanridsen, b. w., ik ridselde aan, heb aangeridsd. Tot eenen hoogen trap van werkzaamheid aanzetten; doch bij ons gewoonlijk in eenen kwaden zin: iemand tot oproer aanridsen. Van hier aanridsing.

Aanridsgeld, o., meerv. aanridsgelden. Oorspronkelijk beteekent dit woord het geld, dat aan de ruiters, bij hunne anneming, gegeven werd. Naderhand heeft men het ook ten aanzien van het voetvolk gebezigd; en thans is het gebruikelijk in den zin van geld, waardoor men tot de krijgsveld dienst aangeridsd, of bewogen wordt.

Aanrijden, o. w., ik reed aan, ben en heb aangereden. Wij moeten wat aanrijden, om tijdig daar te zijn. Hij heeft sterk aangereden. Onder het rijden, aan eene plaats, of bij iemand stil houden: ik ben bij mijnen broeder aangereden. *Figuurl.*; doch alleenlijk in de gemeene spreektaal, voor slecht van eene zaak afkomen, of kwalijk ontvangen worden: hij zal verschrikkelijk aanrijden.

Aanrijgen, b. w., ik reeg aan, heb aangeren. Iets in eene rij aan iets vastmaken, bijzonderlijk aan eenen draad: paarlen aanrijgen. *Aanrijgen* wordt ook gebruikt in de beteekenis van iets met wijde steken aanaaijen. Van hier aanrijging.

Aanroeijen, b. en o. w., ik roeide aan, heb aangeroeid. *Bedrijv.*: ik zal de sluuit wat aanroeijen. *Onzijd.*, met de hulpwoorden *hebben* en *zijn*: zij hebben sterk aangeroeid, en: zij zijn aan land geroeid.

Aanroepen, b. w., ik riep aan, heb aangeroept. Den roep naar iemand rigten: de schildwacht riep ons aan. *Figuurl.*, om eene weldaad tot iemand roepen, hem luid en dringend daarom bidden: iemand om bescherming, God om hulp aanroepen. Van hier aanroeper, aanroeping.

Aanroeren, b. w., ik roerde aan, heb aangeroeerd. Iets met de hand, of met den vinger, aanroeren. Voor aanhalen, melden: hij roerde die zaak slechts van ter zijde aan. Schrijvers, die in het voorbijgaan iets van onze zaken aangeroeerd hebben. **WAGENAAR.**

Aanrollen, b. en o. w., ik rolde aan, heb aangerold. *Bedrijv.*, naar iets toe rollen: zij rollen de vaten. *Onzijd.*, rollend aan iets naderen, met *zijn*: de bal rolde langzaam aan. Ook met *komen*, in den vrouwelijken spreektrant: cindelijk kwam de wagen aanrollen.

Aanrukken, b. en o. w., ik rukte aan, heb en ben aangerukt. *Bedrijv.*, met rukken nader brengen: den stoel aanrukken. *Onzijd.*, met rukken naderen: de vijand rukt aan, is aangerukt.

Aansarren, b. w., ik sarde aan, heb aangesard. Sterk aanhitsen: eenen hond tegen iemand aansarren.

Aanschaffen, b. w., ik schafte aan, heb aangeschaft. Van iets verzorgen, in het bezit van

iets stellen: ik heb mij geld aangeschaft; zich boeken, kleederen, enz. aanschaffen.

Aanschakelen, b. w., ik schakelde aan, heb aangeschakeld. Van hier aanschakeling.

Aanscharrelen, o. w., ik scharrelde aan, ben aangescharrelt. In den gemeenen spreektrant, met ongelijke schreden aankomen: daar komt hij aanscharrelen.

Aanschellen, (aanbellen) o. w., ik schelde aan, heb aangescheld. Aan iets schellen, aan de schel trekken: ik zal hier aanschellen.

Aanschietsen, b. en o. w., ik schoot aan, heb en ben aangeschoten. *Bedrijv.*: een geweer aanschietsen, de eerstemaal daarmede schieten: eenen rok aanschietsen, aantrekken. *Onzijd.*, met het hulpw. *zijn*: de hond schoot telkens op ons aan; het water schiet snellijk aan; die tijd zal haast aanschietsen, aankomen; het werk is wel aangeschoten, gevorderd.

Aanschijsen, o. Van aanschijsen. De uiterlijke gedaante eener zaak: het aanschijs des hemels. *Aangezigt*: wonden in het aanschijs. **V. MIERS.** In het zweet uwes aanschijs. **BIJBELVERT.** In het aanschijs der bondsticht. **VOND.**

Aanschijsen, b. w., ik scheen aan, heb aangeschienen. De zou scheen mij aan. *Auders beschijnen.*

Aanschikken, o. w., ik schikte aan, heb aangeschikt. Thans alleen gebruikelijk in den zin van zittende naderen: schik nog wat aan.

Aanschitteren, b. w., ik schitterde aan, heb aangeschitterd: het goud schitterde hem bekoorlijk aan.

Aanschoeijen, b. w., ik schoeide aan, heb aangeschoeid. Schoenen aandoen: *zich aanschoeijen.* *Zie schoen.*

Aanschouwen, m. Met den eersten aanschouw, (op het eerste gezigt) **HALMA.** Aanschouw nemen van iets. **KILIAAN.** Iets in aanschouw nemen, aanschouwen, beschouwen.

Aanschouwen, b. w. Men zegt zoo wel *aanschouwen*, als *aanschouwen*, ik aanschouw, als ik schouw aan, ik aanschouwde, als ik schouwde aan. Voor het overige is het voorz. hier, doorgaans, onscheidb.: ik heb aanschouwd; aanschouw gij; te aanschouwen; niet ik heb aanschouwd, enz.

Het beteekent hetzelfde als *aanzien*. In het dagelijksche leven wordt dit woord zelden gebruikt; alleenlijk in den verhevenen schrijfstijl, en wanneer men met eerbied spreekt, houdt men het voor gepaster en edeler, dan *aanzien*.

In eene ruimere beteekenis wordt dit woord ook voor *gewaarworden* genomen, zonder hetzelfde tot de gewaarwording des gezichts alleen te bepalen. In deze beteekenis wordt van het aanschouwen van God, in een ander leven, gesproken; en in de wijsbegeerte verstaat men door de aanschouwende kennis, die kennis, welke wij door de gewaarwording erlangen.

Dat *aanschouwen*, oudtijds, ook gebruikelijk geweest is voor onderzoeken, blijkt uit eene aantekening van **VAN HASSELT** op **KILIAANS** woordenboek, bij *aanschouwen*. Van hier aanschouwelijk, aanschouwer, aanschouwing, aanschouwster.

Aanschrappen, b. w., ik schrapte aan, heb aangeschrapt. Met eene schrap teekenen, aanhalen: ik heb uwen naam op de lijst aangeschrapt.

Aanschrijven, b. w., ik schreide aan, heb aangeschreid. Het geschrei naar iemand rigten: iemand om hulp aanschrijven.

Aanschrifven, b. w., ik schreef aan, heb aangeschreven. Schriftelijk opteekenen: iets aanschrijven; iemand iets aanschrijven, het op zijne rekening stellen. Schriftelijk bevel geven: de generaal had hem aangeschreven, dat enz. Van hier aanschrijver, aanschrijving.

Aanschroeven, b. w., ik schroefde aan, heb aangeschroefd. Iets met eene schroef aan iets anders vast maken: een slot aanschroeven.

Aanschudden, b. w., ik schuddede aan, heb aangeschud. Heen en weer bewegen: iemand aanschudden, b. v. eenen slapende, om hem wakker te maken.

Aanschuiven, b. w., ik schoof aan, heb aangeschoven. Iets door schuiven nader aan iets anders brengen: schuif de tafel aan. Ook wordt dit woord onzijdig gebruikt, in den zin van zittende naderen, even als aanschikken: schuif nog wat aan.

Aanslaan, b. en o. w., ik sloeg aan, heb aangeslagen. Bedrijv.: zekeren toon aanslaan, b. v. op het orgel. Een bord aanslaan, b. v. aan een huis, van hier een huis aanslaan, te koop zetten; zijne goederen zijn reeds aangeslagen. Voor vastmaken: de lijn aanslaan; de zeilen aanslaan; de boeien aanslaan, bij KILIAAN. Voor aanvaarden: den boedel aanslaan. Voor schatten, berekenen: dit is te duur, te hoog aangeslagen. Onzijd.: hij is met zijn hoofd tegen den muur aangeslagen; de vogel sloeg aan, begon te zingen; de honden hebben aangeslagen, geblaft.

Aanslag, m., meerv. aanslagen. De plaats, waar de lijn aan eene trekschuit geslagen wordt: hij kwam, aan den aanslag, in de schuit. Toeleg, voornemen, gewoonlijk in eenen kwaden zin: zij maakten eenen aanslag op mijn leven; hun aanslag is mislukt. Het begin eener zaak: ik kwam juist op den aanslag.

Aanslappen, o. w., ik slapte aan, ben aangeslapt. Slap worden: de leden slaptten aan ten slaap, enz. Hoort.

Aanslepen, b. w., ik sleepte aan, heb aangesleept. Iets door slepen nader brengen: sleep dat pak wat aan. Ook wordt dit woord enz. gebruikt, in den zin van traag en sleepvoetend naderen; doch met het werkw. *komen*: daar komt hij weer aanslepen.

Aanslijken, o. w., slijkte aan, is aangeslijkt. Door aangezet slijk grooter worden: dit land slijkt van tijd tot tijd aan. Van hier aanslijking.

Aanslingereren, b. w., ik slingerde aan, heb aangeslingerd. Door slingeren nader brengen: slinger dat touw eens aan. Ook onz., met *komen*, voor langzaam, en met de voeten slingerende, naderen: toen hij kwam aanslingereren.

Aansluipen, o. w., ik sloop aan, ben aangeslopen. Stil en heimelijk aankomen:

..... de bevende ouderdom,

Die al vast, op wollen schoenen,

Aansluit enz. Poort.

Aansmeden, b. w., ik smeedde aan, heb aangesmeed. Door smeden met iets verbinden: het eene stuk ijzer aan het andere smeden.

Aansmeren, b. w., ik smeerde aan, heb aangesmeerd. Doorgaans wordt dit woord gebruikt, om zich met verachting nit te drukken: eenen muur aansmeren, ongeschikt met kalk bestrijken. Figuurlijk: iemand iets aansmeren, op zijne rekening schrijven, of op eene bedriegelijke wijze opdringen.

Aansmijten, b. en o. w., ik smet aan, heb en ben aangesmeten. Bedrijvend, voor aanwerpen, door smijten nader brengen; doch alleenlijk in den lagen spreektrant: smijt dat hout eens aan. Onzijd., voor hard tegen iets aanvallen: hij smet tegen den muur aan.

Aansnellen, o. w., ik snelde aan, ben aangesneld. Wij zagen de krijgsknechten aansnellen. Met *komen*: zij kwamen aansnellen.

Aansnoeren, b. w., ik snoerde aan, heb aangesnoerd. Door snoeren verbinden.

Aanspannen, b. en o. w., ik spande aan, heb aangespannen. Bedrijv., door spannen vastmaken: de paarden aan den wagen spannen; een zeil sterk aanspannen. Onzijd.: met iemand aanspannen, zamenspannen.

Aanspelden, b. w., ik spelde aan, heb aangespeld. Met spelden aan iets vastmaken.

Aanspeling, zie *toespeling*.

Aanspeten, b. w., ik speette aan, heb aangespeet. Aan het spit steken.

Aanspijkeren, b. w., ik spijkerde aan, heb aangespijkerd. Iets met spijkers vastmaken: een bord aanspijkeren.

Aanspinnen, b. w., ik spon aan, heb aangesponnen. Door spinnen met iets verbinden. ik moet er nog eenen draad aanspinnen.

Aanspoegen, zie *aanspuwen*.

Aanspoelen, o. en b. w., ik spoelde aan, heb aangespoeld. Onzijd.: het water heeft te voren tegen dit huis aangespoeld. Bedrijv.: de zee spoelde de wrakken aan. De rivier spoelt altijd nieuw land aan. Van hier aanspoeling.

Aansporen, b. w., ik spoorde aan; heb aangespoord. Met de sporen aandrijven: een paard aansporen. Figuurlijk, sterk aanzetten: de eer spoort edele gemoederen tot groote daden aan. Van hier aansporing.

Aanspraak, v., meerv. aanspraken. Van het werkw. aanspreken. Eene aanspraak doen, op eene plegtige wijze aanspreken. *Aanspraak* komt ook voor in de beteekenis van regt: aanspraak op iets hebben, maken. Insgelijks figuurlijk: aanspraak op deugd, op verstand maken, d. i. het bezit daarvan, op eene bedekte wijze, beweren.

Aansprakelijk, bijw., zooveel als verantwoordelijk: ik ben daarvoor niet aansprakelijk.

Aanspreken, b. en o. w., ik sprak aan, heb aangesproken. Bedrijv.: iemand aanspreken, zijne rede tot iemand rigten. Iemand om eene aalmoes aanspreken, bidden; iemand over zekere zaak aanspreken, onderhouden. Voor bij iemand aankomen, hem komen afhalen: ik zal u morgen komen aanspreken. Ook figuurl.: zijne goederen aanspreken, gebruiken, of verkoopen. Onzijd.: de pijpen spreken goed aan, geven goed geluid. Van hier aanspreker, in al de beteekenissen van het werkw. Ook voor iemand, die ter begravenis nooddigt: anders lijkbidder, groefbidder, of bidder genoemd.

Aanspugen, b. w., ik spooog aan, heb aangespogen. Hetzelfde als:

Aanspuwen, b. w., ik spuwde aan, heb aangespuwd. Iemand aanspuwen, bijzonderlijk als een teeken der hoogste verachting.

Aanstaan, o. w., ik stond aan, heb aangestaan. Niet gesloten zijn: de deur staat mij niet aan; dat stond hem wel aan. Ook voor toekomend zijn, waarvan het deelw. *aanstaande* nog

overig is. In den gemeenen spreektrant, heeft dit woord ook de betekenis van lijden, verduren: ik heb daar wat moeten aanstaan.

Aanstaande, deelw., van aanstaan; in al de beteekenissen van het werkw. Ook voor toekomstend zijnde: in de aanstaande week.

Aanstampen, b. w., ik stampte aan, heb aangestampt. Sterk stampen.

Aanstappen, o. w., ik stapte aan, heb aangestapt. Sterk stappen: wij moeten wat aanstappen.

Aanstaren, b. w., ik staarde aan, heb aangestaard. Sterk aanzien, en met verwondering beschouwen.

Aansteken, b. en o. w., ik stak aan, heb aangestoken. Bedrijvend, iets aan iets anders steken, en wel eigenlijk: vleesch aan het spit steken, eenen ring aan den vinger steken; figuurlijk: eene kaars aansteken, doen branden; het vuur stak de naast bijgelegene huizen aan. Besmetten: eene aanstekende ziekte; in eenen nog uitgestrekteren zin: het bijgeloof heeft geheele landen aangestoken. Opsteken, ontsteken: een vat bier aansteken, d. i. de kraan in het vat steken, en beginnen te tappen. Onzijd.: de appelen begonnen reeds aan te steken. Van hier aansteker, aansteking.

Aanstellen, b. w., ik stelde aan, heb aangesteld. De eene zaak aan de andere stellen: hij liet de stormladders tegen den muur aanstellen. In eenen uitgestrekteren zin: arbeiders aanstellen; iemand tot bevelhebber aanstellen, benoemen. Zich gedragen: zijnen weg aanstellen, BIJBELVERT. Zich behagelijk aanstellen.

Aansterven, o. w. Door den dood van iemand ten deel vallen; met den derden naamval des persoons: dat huis is mij aangestorven. *Aanbesterven* is gebruikelijker.

Aanstikken, b. w., ik stikte aan, heb aangestikt. Door stikken met iets anders verbinden.

Aanstippen, b. w., ik stipte aan, heb aangestipt. Stippen bij iets zetten: eenige woorden aanstippen. Fig.: ik heb die zaak slechts aangestipt, met een enkel woord daar van gesproken, of geschreven.

Aanstoffen, b. w., ik stofte aan, heb aangestoft. De stof verzamelen: de kamer aanstoffen.

Aanstoken, b. w., ik stookte aan, heb aangestookt. Vuur aanstoken. Fig.: iemand tot iets aanstoken, in eenen kwaden zin. Van hier aanstoker, aanstoking.

Aanstonds, bijw. van tijd; hetzelfde als *terstond*.

Aanstoot, m., meerv. aanstooten. Van het werkw. aanstooten. Het aanstooten, zoowel in eenen bedrijvenden, als lijdenden zin, en wel eigenlijk, het aanstooten aan een hard ligchaam: een steen des aanstoots, d. i. waaraan men zich stoot. Figuurlijk: hij was overal een steen des aanstoots, een voorwerp van berisping. Ik wil niemand aanstoot, ergernis, geven. Veel aanstoots lijden, moeilijkheid, tegenkanting ondervinden. Het meervoud komt in de Bijbelvertaling voor: opdat de aanstooten vermenigvuldigen.

Aanstootelijk, bijw. n. en bijw. Aanstootelijker, aanstootelijkt. Als bijw. n.: om de nederlandsche penen voor de aanstootelijke klippen dezer misselijke misspelling te waarschuwen. VOND. Een aanstootelijk, ergerlijk, gedrag; als bijw.: hij gedroeg zich aanstootelijk. Van hier aanstooteeljkheid.

Aanstooten, b. en o. w., ik stiet aan, heb aangestooten. Bedrijv.: hij stiet mij aan, en ik ontwaakte; het hoofd tegen den muur aanstooten; de steenen aanstooten, dieper in den muur stooten. Zich aan iets stooten, ergeren. Onzijd., voor aangrenzen: de linkervleugel van het leger stiet aan het alpine gebergte. Van hier aanstooting.

Aanstormen, o. w., ik stormde aan, heb aangestormd. De vijand stormde, (viel met geweld) op de stad aan.

Aanstouwen, (ook aanstuwen) b. w., ik stouwde aan, heb aangestouwd. Aarzeten, aanporren.

Aanstralen, b. w., ik straalde aan, heb aangestraald. Zijne stralen naar en op iets werpen.

Aanstranden, o. w., ik strandde aan, ben aangestrand. Op het strand geraken.

Aanstreven, o. w., ik streefde aan, ben aangestreefd.

Aanstrijken, b. en o. w., ik streek aan, heb aangestroken. Bedrijv.: den muur aanstrijken. Onzijd.: het paard strijkt aan, schuurt de pooten, onder het loopen, tegen elkander. Ook voor aannaderen, vooral van de vogelen: de kraaijen kwamen op de kerk aanstrijken.

Aanstrikken, b. w., ik strikte aan, heb aangestrikt. Door middel van strikken aanzetten, vastnaken.

Aanstrompelen, o. w., ik strompelde aan, ben aangestrompeld. Struikelende naderen: daar komt hij aanstrompelen.

Aanstrommen, o. en b. w., ik stroomde aan, heb aangestroomd. Onzijd.: de vloed stroomt tegen de stad aan. Bedrijv.: een land, hetwelk de vloed aangestroomd heeft.

Aanstruikelen, o. w., ik struikelde aan, ben aangestruikeld. Struikelende naderen; gemeenlijk met *komen*: hij kwam gisteren weer aanstruikelen.

Aanstuwen, zie *aanstouwen*.

Aansullen, o. w., ik sulde aan, ben aangesteld. Doorgaans met *komen*: daar komen zij aansullen, aanglijden.

Aantal, o. Eene zekere menigte: een aantal troepen, eene onbepaalde menigte. Er is reeds een goed aantal kooplieden op de beurs.

Het woord *getal* duidt alleenlijk aan, dat meer dan een ding bedoeld wordt, maar het woord *aantal* heeft betrekking op zekere menigte. Voor: onder het aantal der wijzen gerekend, — onder het aantal der goden geplaatst worden, zegt men derhalve beter: onder het getal der wijzen, — onder het getal der goden enz.; dewijl het denkbeeld der menigte hier geene plaats vindt.

Aantalen, b. w., (verouderd), ik taalde aan, heb aangetaald. In regt aanspreken. Van hier aantal, aanspraak in regt.

Aantasten, b. w., ik tastte aan, heb aangetaast. Eigenlijk, met de volle hand aanvatten. Iets, iemand aantasten. Figuurlijk: den vijand aantasten, bevechten; iemands goeden naam aantasten, schenden, lasteren; de zekerheid eener geschiedenis aantasten, twijfelachtig maken; het is, om zich zelven aan te tasten, de handen aan zich zelven te slaan; die ziekte heeft hem geweldiglijk aangetaast, getroffen; ik zal mijne vaste goederen eindelijk moeten aantasten, verkoopen, tot geld maken; dat is een heet ijzer om aan te tasten (spreekw.), dat is eene bedenkelijke en gevaarlijke onderneming.

Aanteekenen, b. w., ik teekende aan, heb aange-teekend. Iets met een teeken bemerken: eene plaats in een boek aanteekenen. Ook voor opteekenen, opschrijven, te boek stellen, in het algemeen: wilt gij dit eens aanteekenen? Van hier aanteekenaar, aanteekenboek.

Aanteekening, v., meerv. aanteekeningen. De daad van aanteekenen. Hij houdt aanteekening van alles wat hij leest. Ook voor de aange-teekende zaken: ik zal mijne aanteekeningen eens nazien.

Aantelen, b. w., ik teelde aan, heb aange-teeld. Aankweken: planten, boomen aantelen. Van hier aanteling.

Aantellen, b. w., ik telde aan, heb aange-teld, Toetellen: ik heb hem duizend guldens aange-teld.

Aantijgen, b. w., ik teeg aan, heb aange-tegen. Het tegenwoordige gebruik bezigt dit woord ook gelijkv.: ik tijdde aan, heb aangetijd. Beschuldigen: iemand iets aantijgen. Van hier aantijger, aantijging.

Aantillen, b. w., ik tilde aan, heb aange-tild. Door tillen nader brengen; men moet het blok nog wat aantillen.

Aantimmeren, b. w., ik timmerde aan, heb aangetimmerd. Nieuwe schepen aantimmeren, aanbouwen.

Aantogt, m. Het leger is in aantogt, in aanmarsch.

Aantokkelen, b. w., ik tokkelde aan, heb aange-tokkeld. Gedurig aanraken. Doorgaans wordt het in eene ruimere beteekenis genomen, voor aanzetten, aandrijven: zijne geldgierigheid tokkelt hem dikwerf tot knevelarij aan. Van hier aantokkeling, gedurige aanraking; doch in eene ruimere beteekenis, aandrijving, aanporring; de aantokkelingen der wellust storten hem in het verderf.

Aantokken, (verouderd) b. w., waarvoor, gemeenlijk, aantokkelen gebezigd wordt.

Aantoonen, b. w., ik toonde aan, heb aange-toond. Aanwijzen, kenbaar maken, iemand iets aantoonen. Van hier aantooner.

Aantreden, b. en o. w., ik trad aan, heb en ben aangetreten. Bedrijv., iets door treden nader aan iets anders brengen: aarde aan eenen boom aantreden. Onzijd.: hij zal weldra komen aantreden.

Aantreffen, b. w., ik trof aan, heb aange-troffen. Eigenlijk, bij toeval vinden, ontmoeten, voornamelijk met opzigt tot voorwerpen van eenige grootte: ik heb hem op den weg aangetroffen; ik trof in dit land eene groote woestenijs aan. Van kleine voorwerpen wordt *aantreffen*, zoo veel ik weet, niet gebruikt; en men zegt derhalve niet: eene naald, een stuk geld, aantreffen, maar wel vinden. Van hier aantreffing.

Aantrekken, b. en o. w., ik trok aan, heb aange-trokken. Bedrijv., door middel van trekken nader brengen: het venster aantrekken, naar zich trekken, sluiten. Eenen knoop sterk aantrekken; de zeilsteen trekt het ijzer aan. De aantrekkende kracht, door middel van welke een ligchaam, ook van verre, naar een ander ligchaam tracht te naderen. De zeilen aantrekken; schoenen, kleederen, enz. aantrekken. Zie *aandoen*. *Zich aantrekker* wordt ook (in gemeene spreektaal) voor zich aankleeden gebezigd. Zaken, die in vele schriften *aangetrokken* (bijgebragt, vermeld) worden. *Zich*

iets aantrekken, zich met iets inlaten, bemoeijen: hij heeft zich de zaak in het geheel niet aange-trokken; op zich toepassen: ik trek mij dat aan; ter harte nemen: hij trok zich het afsterven zijner vrouw zoo zeer aan, dat enz. Onzijd., met de hulpwoorden *hebben* en *zijn*: de lijm trekt goed aan, (verbiindt de deelen, welke zij vereenigen moet, goed met elkander) heeft goed aange-trokken; het krijgsheer trekt reeds aan; onze soldaten zijn op den vijand aange-trokken. Van hier aantrekkelijk, aantrekkelijkheid, aantrekker, aantrekking.

Aantrouwen, b. w., ik trouwde aan, heb aange-trouwd. Aanhuwen: door haren man heeft zij een aanzienlijk geslacht aange-trouwd; eene aange-trouwde dochter.

Aanvaarden, b. w. Het voorz. *aan* is bij het woord *aanvaarden* zoo wel scheidb., als scheidb., en men zegt derhalve zoo wel, zonder nadruk der uitspraak op het voorzetsel, *aanvaarden*, als met den nadruk *aánvaarden* — ik *aanvaarde*, en ik *vaarde* aan, heb *aanvaard*, en *aangevaard*, te *aanvaarden*, en *aan* te *vaarden*. *Aauvaarden*, ik *aanvaarde*, heb *aanvaard*, enz. is echter meest in gebruik. Op zich nemen, in bezit nemen: eene zaak *aanvaarden*. Van hier *aanvaarder*, *aanvaarding*, *aanvaardster*.

Aanval, m., meerv. aanvallen. Van *aanval*-len. In de eigenlijke beteekenis van het werkw., onzijdig genomen: de *aanval* van eenen boom tegen een huis; waarvoor men echter liever de onbepaalde wijs des werkwoords, het *aanvallen* gebruikt. In de figuurlijke beteekenis van het werkw., onzijdig gebezigd: dat huis heeft veel *aanval*, *aanloop*. Voor het *aanvallen*, bedrijvend genomen: eenen *aanval* op den vijand doen. In eene ruimere beteekenis, van ziekte, pijn, driften, enz.: de *aanval* van de koorst, het *podagra*, enz. Men moet den eersten *aanval* der verleiding afkeer-en.

Aanvallen, o. en b. w., ik viel aan, ben en heb aangevallen. Onzijd.: de boom is tegen den muur aangevallen. Voor beginnen: zij vielen aan het werk enz. Bedrijv.: iemand *aanvallen*, geweldiglijk aangrijpen: hij heeft mij met den degen in de hand aangevallen. Die hond valt alle menschen aan. In eene meer oneigenlijke beteekenis, van ziekte enz.: de koorts heeft hem aangevallen. Iemand in het regt *aanvallen*, zijn regt tegen iemand verdedigen. Van hier *aanvaller*.

Aanvallig, bijv. n., *aanvalliger*, *aanvalligst*. Lief, bevallig: het is een *aanvallig* kind.

Aanvang, m. Van het volgende werkw. *aanvangen*. Het begin eener zaak: in den *aanvang* der onderhandeling; eenen *aanvang* met iets maken. Van den *aanvang* der lente. *VOND*.

Aanvangen, b. en o. w., ik ving aan, heb aangevangen. Bedrijv., beginnen: gij hebt den strijd aangevangen; hij ving het bestuur met afschaffing der misbruiken aan; het geluk dient hem in alles, wat hij *aanvangt*, onderneemt; wat zal ik met hem *aanvangen*? Onzijd.: hij ving aan te spelen, zingen, arbeiden, enz.

Aanvanger, m., meerv. *aanvangers*. Van *aanvangen*. Iemand, die eenen *aanvang* met iets maakt, doch alleenlijk in de bijbelsche spreekwijs: de *aanvanger* en voleinder des geloofs; want anders wordt dit woord, gemeenlijk, in eenen min voor-deeligen zin genomen: de *aanvanger* van den strijd, twist, enz. Hij is de *aanvanger*. Iemand, die de beginselen eener zaak leert, in tegenover-

stelling van eenen geoefende: ik ben nog maar aanvang in die kunst.

Aanvankelijk, bijv. n. en bijw.: de aanvankelijke inrigting eens werks; aanvankelijk heeft hij het beloofd, doch naderhand zijn woord weder ingetrokken.

Aanvaren, o. en b. w., ik voer aan, ben en heb aangevaren. Onzijd., voor varend aan iets naderen: men kan niet tegen den wal aanvaren. Wij zijn gisteren bij onzen vriend aangevaren. Bedrijv., voor varend nader brengen: hij heeft ons wel aangevaren; men voer hem tegen de palen aan.

Aanvatten, b. w., ik vatte aan, heb aangevat. Aangrijpen, om iets vast te houden: iets met de handen aanvatten. Ondernemen: men moet het werk met lust en ijver aanvatten. Men vindt het bij OTFRID. Van hier aanvatting.

Aanvechten, b. w., ik vocht aan, heb aangevochten. Eigenlijk vechtend, d. i. met de wapenen, aangrijpen; doch in deze betekenis wordt dit woord niet meer gebruikt. Figuurlijk, tot het kwade verzoeken: van den duivel, van de zonde, aangevochten worden. Ook in deze betekenis is dit woord oud, en komt reeds bij NOTKERUS voor. Van hier aanvechter, aanvechting.

Aanvegen, b. w., ik veegde aan, heb aangeveegd: de kamer aanvegen.

Aanversterven, o. w., verstierf aan, is aanverstorven. Door den dood ten deel vallen: die goederen zullen u door den tijd aanversterven.

Aanvertrouwen, zie *betrouwen, toevertrouwen*.

Aanverwant, bijv. n.; eigenlijk, met iemand vereenigd, verbonden; doch alleenlijk, in den zin van, door de banden des bloeds verbonden: hij is mij aanverwant. Zoo zegt men ook aanverwante talen.

Schoon eigenlijk een bijv. n. zijnde, wordt het echter ook als zelfstandig gebezigd; hij is mijn aanverwant; zij is mijne aanverwante.

Aan maakt hier eene onnoodige verlenging van het woord, waardoor de nadruk niet sterker wordt; het kortere *verwant* is derhalve te verkiezen.

Aanvlechten, b. w., ik vlocht aan, heb aangevlochten. Vlechtend met iets vereenigen.

Aanvliegen, o. en b. w., ik vloog aan, heb en ben aangevlogen. Zoo wel eigenlijk, van vliegende dieren, als ook in eene ruimere betekenis, van alle snelle *aannadering*. Onzijd.: de roofvogels zijn op de duiven aangevlogen; de pijl is tegen den muur aangevlogen; de bode kwam aanvliegen. Bedrijv., iemand woest en ruw in het aangezigt vliegen, onverwacht op het lijf vallen: de hond heeft mij aangevlogen. Iemand onbeschoft, met woorden, bejegenen: zoodra hij mij zag, vloog hij mij aan.

Aanvlieten, o. w., ik vloot aan, ben aangevloten. Vlietend naderen, zachtjes aanstroomen.

Aanvoeden, b. w., ik voedde aan, heb aangevoed. Aankweken.

Aanvoegen, b. w., ik voegde aan, heb aangevoegd. Eigenlijk, door middel eener voeg met iets anders verbinden: de eene plank aan de andere voegen; ik zal daar nog een stuk aanvoegen. Van hier aanvoeging.

Aanvoeren, b. w., ik voerde aan, heb aangevoerd. Eigenlijk, door middel van eenig voertuig aanbrengen: hout, steenen, enz. aanvoeren. Figuurlijk: iemands woorden, eene plaats uit een

boek, iets tot bewijs, iemand tot getuige aanvoeren. Tot den strijd opleiden: de soldaten tegen den vijand aanvoeren. En in eenen nog ruimeren zin, beteekent *aanvoeren*, in het krijgswezen, zoo veel als, aan het hoofd van een zeker getal krijgsknechten gesteld zijn. Van hier *aanvoerd*, *aanvoering*, *aanvoester*.

Aanvraag, v., meerv. aanvragen. Aanvraag bij iemand doen over eene zaak. Van het buiten gebruik zijnde werk. *aanvragen*.

Aanvriezen, o. w., ik vroom aan, ben aangevroren; ook *aangevrozen*. Door de vorst met iets verbonden worden.

Aanwrijven, zie *aanwrijven*.

Aanvrouw, (grootmoeder) zie *aanheer*.

Aanvullen, b. w., ik vulde aan, heb aangevuld. Tot boven vólmaken: een vat met water aanvullen; een gat aanvullen; de gapingen in eene verhandeling aanvullen. Van hier *aanvulling*.

Aanvuren, b. w., ik vuurde aan, heb aangevuurd. Dit woord wordt bij ons niet meer dan in eene oneigenlijke betekenis gebezigd, en wel, voor sterk aanzetten, aansporen, bijzonderlijk van de hartstogen en driften: iemand tot de beoefening der deugd aanvuren; iemands ijver aanvuren; zij vuurt zijne liefde tot de stoutste ondernemingen aan.

Aanwaaijen, b. en o. w., ik woei aan, heb en ben aangewaaid. Bedrijv., tegen iets aanwaaijen: de wind waait mij aan. Waaijend nader brengen; de wind heeft al het zand herwaarts aangewaaid. Onzijd.: het papier is tegen het huis aangewaaid. Overdragt., voor onverwacht, bij geval, en zonder moeite bekomen: zijne taalkennis is hem zoo maar niet aangewaaid.

Aanwakkeren, b. en o. w., ik wakkerde aan, heb en ben aangewakkerd. Bedrijv., voor aanmoedigen: het vooruitzigt op een goed gevolg zijner onderneming wakkerde hem hertoe aan. Onzijd., voor sterker worden: de wind is aangewakkerd, opgestoken. Van hier *aanwakkering*.

Aanwas, m. Van het volgende werk. *aanwassen*. Vermeerdering: de aanwas des rijks; de aanwas van kunsten en wetenschappen; bij den aanwas der jaren; den aanwas des christendoms benijpende. VOND.

Aanwassen, o. w., ik wies aan, ben aangewassen. Groeiend met iets verbonden worden: de schors is weder aan den boom aangewassen. *Aangewassen zijn* zegt men van ossen en koeijen, welker longen aan de ribben vastzitten. Vermeerderen, grooter worden: het onkruid wast te zeer aan; men kan het water zien aanwassen; zijne schulden wassen dagelijks aan. Het aanwassend gezag der Edelen; waardoor haar aanzien, van tijd tot tijd, aanwies. WAGEN.

Aanwenden, b. w., ik wendde aan, heb aangewend. Eigenlijk aankeeren, naar iets toe wenden: gij moet het schip meer aanwenden. Gebruiken, in het werk stellen: hij wendt zijnen tijd wel aan; ik heb daartoe alles aangewend. Van hier *aanwendig*.

Aanwennen, b. w., ik wende aan, heb aangewend. Gewend maken: iemand iets aanwennen; ik zal hem dat wel aanwennen. Zich iets aanwennen. Van hier *aanwenning*, *aanwensel*, voor hetgeen dat men zich aanwent: dat is een slecht aanwensel; ook *aanwenst*, maar niet zoo gebruikelijk.

Aanwentelen, b. w., ik wentelde aan, heb

aangewenteld. Wentelend nader brengen; zij wentelden de vaten aan.

Aanwerken, b. w., ik werkte aan, heb aangewerkt. Door werken met iets anders verbinden: dat hout is te kort, men moet er nog een stuk aanwerken.

Aanwerpen, b. w., ik wierp aan, heb aangeworpen. Door werpen nader brengen: steenen aanwerpen; de vloed werpt bestendiglijk zand aan. Figuurl., voor schielijk aandoen: den slaaprok aanwerpen. Van hier aanwerping. NOTKERUS gebruikt reeds *anauerfunga*, voor *immissio*.

Aanwerven, b. w., ik wierf aan, heb aangeworven. Tot de krijgsdienst overhalen: soldaten aanwerven. Iemand bewegen, om in zekere verbindtenis met ons te treden; maar in gemeenzamen stijl: ik heb hem aangeworven. Van hier aanwerver, aanwerving.

Aanweven, b. w., ik weefde aan, heb aangeweefd. Door weven met iets verbinden: ik zal er nog een stuk aanweven.

Aanwezen, o. w., onregelm.; ik was aan, ben aangeweest. De schuit zal voor drie uren niet aanwezen, niet ter plaatse zijn, waar zij gewoonlijk stil ligt. Ik ben er niet aangeweest, heb er niet aangeroerd, niet van gebruikt. De bal is aangeweest, heeft geraakt. Hij zal niet lang aanwezen, in het bewind wezen. Wanneer zij dat doen, zullen zij er kwalijk aanwezen, zich slecht bij bevinden.

Aanwezen, voor bestaan en tegenwoordig zijn, is nog overig in het volgende *aanwezen* en *aanwezend*.

Aanwezen, de onbepaalde wijs van het voorgaande werkw. *aanwezen*, (in de beteekenis van bestaan en tegenwoordig zijn) als een zelfstandig naamwoord gebruikt, o. Hij is zijn aanwezen, bestaan, aan brave oude ouders verschuldigd; het is in mijn aanwezen, in mijne tegenwoordigheid, geschied.

Aanwezend, deelw. Van *aanwezen*. Voor bestaande, tegenwoordig zijnde: toen dat gebeurde, was ik nog niet aanwezig; al de aanwezenden hebben het gehoord. Ook *aanwezig*, in dezelfde beteekenis.

Aanwijzen, b. w., ik wees aan, heb aangewezen. Iemand iets aanwijzen. Van hier aanwijzer, aanwijzing.

Aanwinden, b. w., ik wond aan, heb aangewonden. Door winden nader brengen: men moet het blok nog wat aanwinden.

Aanwinnen, b. en o. w., ik won aan, heb aangewonnen. Bedrijv.: geld, kinderen aanwinnen. Onzijd.: de dagen winnen zichtbaar aan, worden langer. Van hier aanwinning, ook aanwinst.

Aanwoekeren, b. w., ik woekerde aan, heb aangewoekerd. Door woekeren verkrijgen: hij heeft groote schatten aangewoekerd.

Aanwortelen, o. w., ik wortelde aan, ben aangeworteld. Wortelen krijgen: de boom is reeds aangeworteld.

Aanwrijven, b. w., ik wreef aan, heb aangewreven. Hetzelfde als *aanwrijven*. Eigenlijk: de eene zaak tegen de andere aanwrijven. Figuurl.: iemand iets aanwrijven, met iets betichten.

Aanwroeten, o. w., ik wroette aan, heb aangewroet. Daar komt de mol weer aanwroeten.

Aanwuiven, o. w., ik wuifde aan, heb aangewuifd. Daar kwamen zij aanwuiven, met den hoed zwaaijen.

Aanzaaijen, b. w., ik zaaide aan, heb aanzaaaid. Zoo veel als *bezaaijen*: eenen akker aanzaaaijen.

Aanzakken, o. w., ik zakte aan, ben aanzegakt. Laat het touw wat aanzakken; het eene huis zakte tegen het andere aan. Figuurl. zegt men, in den gemeenen spreektrant, voor traag en langzaam naderen: daar komt hij eindelijk aanzakken.

Aanzanden, b. w., ik zandde aan, heb aanzegzand. De wegen aanzanden, met zand bestrooijen. Van hier aanzanding.

Aanzegelen, b. w., ik zegelde aan, heb aanzegzeld. Door middel van een zegel met iets anders verbinden.

Aanzeggen, b. w., ik zeide aan, heb aanzeggd. Door woorden bekend maken: iemand iets aanzeggen: den dood, de wacht aanzeggen. Van hier aanzegger, aanzegging.

Aanzeilen, o. en b. w., ik zeilde aan, ben en heb aanzeeild. Onzijd., zeiland annaderen: de vloot kwam aanzeilen. Bedrijv., onder het zeilen aan iets stooten: zijn schip zeilde het onze aan, stiet, onder het zeilen, tegen het onze. Van hier, in den gemeenen spreektrant: gij zult daar aanzeilen, kwalijk te pas komen.

Aanzetten, b. en o. w., ik zettede aan, heb en ben aanzezet. Bedrijv., in eene eigenlijke beteekenis: gij moet den stoel wat meer tegen den muur aanzetten; iemand aanzetten, aan land zetten. In eene ruimere beteekenis, twee dingen met elkander verbinden; annaaaijen: ik moet er nog eenen arm aanzetten. Aanstampen: de lading van een geschut aanzetten. Wetten, scherp maken: een mes aanzetten. Aanporren: iemand tot iets aanzetten. In eene figuurlijke beteekenis, voor aanschrijven; ik heb een gulden voor dat boek aanzezet. Iemand iets aanzetten, de bekostiging van iets op iemands rekening stellen; hij heeft mij die ziekte aanzezet, medegedeeld. Onzijd., met het hulpw. *zijn*: de spijs zet gemeenlijk aan, wanneer zij niet omgeroerd wordt. Van hier aanzetter, aanzetting.

Aanzien, b. w., onregelm.; ik zag aan, heb aangezien. De oogen naar iets rigten. Iemand aanzien; — vriendelijk, — over den schouder, met verachting, aanzien; iets met schele, afgunstige, oogen aanzien. In eene ruimere beteekenis, voor dulden, verdragen: dat kan ik niet langer aanzien. Aanmerken: ziet men de vriendschap alleen van de zijde der natuur aan, dan is zij enz. Oordeelen: ik zag hem voor mijnen vriend aan. Uit de uiterlijke gedaante een besluit trekken: men kan het hem wel aanzien, dat hij gezond en sterk is. Medelijden met iets hebben: zage ik zijne jeugd niet aan, dan zoude hij mijne gramscap ondervinden. Met aching, met hoogachting aanzien, waartoe de bijbelsche uitdrukking behoort: den persoon aanzien, d. i. zich, door de aching jegens, en de betrekking tot iemand, in zijne handelingen laten bepalen. Schijnen: het laat zich aanzien, dat enz. Van hier aanzienner.

Aanzien, de onbepaalde wijs van het vorige werkw., als een zelfstandig naamw. gebruikt, o. In eene eigenlijke beteekenis: deze zaak is geen aanzien waardig. Opzigt: ten aanzien zijner werkzaamheid. Uiterlijke gestalte, eigenlijk: het uiterlijke aanzien maakt geen geclerde uit; ik ken hem van aanzien. Tegenwoordigheid: in zijn aanzien; in het aanzien van den dood. Figuurl.:

de zaak heeft nu een gansch ander aanzien gekregen. *Aan zien*, voor gezag, achting, wordt aan hen toegeschreven, die door eenige deugd, of waardigheid, de oogen van anderen tot zich trekken: in groot aanzien staan; hij is een man van groot aanzien; het volk heeft hem in groot aanzien geplaatst.

Aan zienlijk, bijv. n. en bijw., aanzienlijker, aanzienlijkst. Datgeen, wat verdient aangezien te worden, wat aanzien heeft. Als bijv. n.: een aanzienlijk huis. In eene ruimere beteekenis: hij is een aanzienlijk man; eene aanzienlijke vergadering, welke niet alleen talrijk is, maar ook uit aanzienlijke personen bestaat. *Figuurl.*: een aanzienlijk geschenk, van veel waarde; een aanzienlijk ambt, dat niet alleen eer aanbrengt, maar ook voordeelig is; een aanzienlijke stuiver geld, eene aanmerkelijk groote bezitting. Als bijw.: zijne goederen waren aanzienlijk vermeerderd; zij gaat aanzienlijk gekleed; iemand aanzienlijk begraven. Van hier aanzienlijkheid.

Aan zigt, zie *aangezigt*.

Aan zijn, o. w., onregelm.; ik was aan, ben aangeweest. Hetzelfde als *aanwezen*.

Aan zitten, o. w., ik zat aan, heb aangezeten. Aan iets vast zitten. Aan de tafel zitten: zij zaten reeds aan.

Schoon dit werkw. met het hulpw. *hebben* vervoegd wordt, en men zeer wel zegt: wij hebben aangezeten, aan de tafel gezeten, komt het echter ook met het hulpw. *zijn* voor, als: de gasten zijn reeds aangezeten, aan de tafel gezeten; doch daar hier de tegenwoordige, en niet de verledene tijd plaats heeft, en dit zoo veel zegt, als, de gasten zitten werkelijk aan, zoo is het duidelijk genoeg, dat het verledene deelw. als een bijvoeg. naamw. gebezigd, en *aangezeten*, eigenlijk, voor *aanzittende*, genomen wordt. De gasten zijn reeds aangezeten is, derhalve, zoo veel als, de gasten zijn reeds aanzittende, d. i. zitten reeds aan.

Aan zoek, o., meerv. *aan zoeken*. Van het volgende werkw. *aan zoeken*. Verzoeken, bede: men zal dit aanzoek zoo beleiden. *VOND.* Iemand's aanzoek ondersteunen. Dit woord wordt somwijlen ook als mannelijk gebezigd; doch het onzijdige geslacht is hier het verkieslijkste.

Aan zoeken, b. w., onregelm.; ik zocht aan, heb aangezocht. Verzoeken, bidden, met aanvoering der gronden: iemand om eene zaak aan te zoeken. Ook bij iemand om eene zaak aan te zoeken. Hij heeft mij — bij mij, om een ambt aangezocht. Van hier *aanzoeker*, *aanzoeking*.

Het eenvoudige *zoeken*, bij *ULPHILAS sokjan*, en in het angels. *secan*, beteekende oudtijds ook *bidden*. En in dezen zin gebruiken de Zweden *ansökan*.

Aan soeten, b. en o. w., ik zoette aan, heb aangezoet. *Bedrijv.*, zoet maken: men mag die melk nog wel aanzoeten. *Onzijd.*, fig.: het spel zoet aan, is verleidelijk.

Aan zuren, b. w., ik zuurde aan, heb aangezaurd. *Zuur maken*: het brood, door middel van zuurdeeg, aanzuren.

Aan zwellen, o. w., ik zwol aan, ben aangezwollen. In de hoogte zwellen, maar meestal *figuurl.* van wateren: de vloed is merkkelijk aangezwollen.

Aan zwemmen, o. w., ik zwom aan, ben en heb aangezwommen, *Zwemmend naderen*: wij zagen hen aanzwemmen; zij hebben sterk aange-

zwommen. *Aanspoelen*: het hout is hier aangezwommen.

Aap, m., meerv. *apen*. Eigenlijk, een dier, dat, onder alle bekende dieren, het naaste aan den mensch komt. Een ongestaarte, of langgestaarte aap. Hij heeft een gezigt als een aap. *Oneigenlijk*: den aap in de mouw houden, (*spreekw.*) zijne loosheid verbergen, — den aap uit de mouw laten springen, (*spreekw.*) zijnen aard toonen. Ook wordt zeker werktuig, waarmede men eenen ontrek verkleinen, of vergrooten kan, in de wis- en teekenkunde) een *aap* genoemd. En in den gemeenzamen omgang, heeft dit woord de beteekenis van eene som gelds, eenen schat: hij heeft eenen goeden aap geërfd; — ik heb den aap al thuis, het geld reeds ontvangen.

WACHTER, en *SCHERZ*. leiden het woord *aap* van het oude *aben*, d. i. nabootsen, af. *Aap* beteekent derhalve zoo veel, als nabootser der menschen. En men behoeft de reden dezer benaming niet ver te zoeken, dewijl er geen dier is, hetwelk nader komt aan de menschelijke gedaante, of de menschelijke verrigtingen meer nabootst. *Domme* en belagchelijke navolgers van anderen dragen ook dikwijls den naam van *apen*. Somtijds wordt zelfs de loffelike poging van navolging *naaping* genoemd. De voortreffelijke schilder *TITIAAN* droeg den naam van *den aap van zijnen tijd*, omdat hij de natuur volmaaktelijk navolde. Ook vindt men de schilderkunst onder de afbeelding van eenen aap voorgesteld. Van hier *aapachtig*.

Aapje, o., meerv. *aapjes*. Het verkleinende woord van *aap*. *Overdragtel.* zegt men: hij maakt aapjes; — dat zijn maar aapjes, zotte kuren; schoon anderen dit tot het lat. *apinae*, beuzelingen, brengen.

Aapshands, voor *aafschhands*. Zie *aafsch*. **Aar**, (ook *er*) uitgang van sommige zelfstandige naamwoorden, als: *lasteraar*, *leeraar*, *snoever*, enz.

De naamwoorden, die in *aar*, of *er*, uitgaan, beteekenen eigenlijk iemand, die gewoon is, eene zaak te verrigten, niet iemand, die eene zaak werkelijk verrigt. Zoo is *lasteraar*, *woekeraar*, enz., iemand, die het lasteren, woekeren, zich tot eene gewoonte gemaakt heeft. *Twijffelaar* is iemand, die gewoon is, aan alles te twijfelen. *Wandelaar* iemand, die veel wandelt. *Drinker* en *speler* beteekenen, eigenlijk, niet enen dadelijk, en mischien tegen zijne gewoonte, drinkende, of spelende; maar zulk eenen, die zijn vermaak vindt in, en zijne gewoonte maakt van te drinken en te spelen.

Aar, een water, eene rivier. In deze en andere landen worden verscheidene rivieren gevonden, welke dien naam gedragen hebben; als de *Aar*, in Zwitserland; de *Aar*, in Rijnland, zijnde een watervliet, die tusschen Oudshoorn en Aarlanderveen in den Rijn valt. Van hier *Aarlander*, *Langeraar*, *Korteraar*.

Aar, v., meerv. *aren*. Het bovenste gedeelte der halmen, waarin het graan zit: dan buigt de zwangere air het hoofd op haren halm. *VOND.* *Korenaar*.

Aar, (voor *ader*) zie *ader*. **Aard**, m. *Natuur*, inborst, eigenschap, neiging (onlings ook afkomst, geslacht); van *aarden*, eene natuurlijke gesteldheid hebben. Een mensch van eenen goeden, zachten aard; het is de aard van dat volk; naar den aard der dieren; de *aard*

van die bloemen is, dat zij niet lang bloeijen; volgens den aard der taal; het heeft geen aard, betaamt niet. Van hier het verkleinende woord *aardje*, hetwelk men omtrent kinderen bezigt, in de gemeenzaame spreekwijs: hij heeft een aardje naar zijn vaartje.

Aard, bij inkrimping en verzachting *erd*. Deze uitgang, dienende, om den laandaard, de gewoonte, of heerschende eigenschap van iemand aan te duiden, vindt zijnen oorsprong en zijne kracht in het boven genoemde *aard*, afkomst, inborst. Spanjaard, Spanjerd; bastaard, basterd; dronkaard, dronkerd, enz. Men vindt dit zelfde ook in andere talen, als in het frans. *billard*, en in het engels. *dullard*.

Aardachtig, bijv. n., aardachtiger, aardachtigst. Van *aarde*. Hetgeen naar aarde zweemt, of eene zekere maat van aardstof in zich bevat, en voor aarde te achten, of te houden is. Aardachtige klei.

Aardaker, m., meerv. aardakers. Zekere, naar eenen akker, of eikel, gelijkende vrucht, die onder het koren wast. Hier voor zegt men ook *aardmuis*, *aardnoot*.

Aardappel, m., meerv. aardappels, aardappelen. De naam van eene, naar eenen appel gelijkende, vrucht, die in de aarde wast.

Aardbeschrijver, m., meerv. aardbeschrijvers. Iemand, die eene beschrijving van de aarde geeft.

Aardbeschrijving, v., meerv. aardbeschrijvingen. Eene beschrijving van de rijken, staten, landen, steden, dorpen, zeeën, meren, rivieren en bergen des aardbodems; ook een boek, hetwelk deze beschrijving in zich bevat.

Aardbeving, v., meerv. aardbevingen. Het beven der aarde. Bij OTFRIDUS *erdbiba*, bij NORRERUS *erdbiboth*.

Aardbezie, v., meerv. aardbeziën. Roode en witte aardbeziën. De vrucht eener laag bij de aarde groeiende plant. In den gemeenzamen omgang zegt men gewoonlijk *aardbei*, *aardbeijen*; in Zeeland *freitja*. Van hier aardbeziënplant.

Aardbodem, m. De oppervlakte van den aardbol: iemand op den aardbodem werpen. Somwijlen ook voor de gansche aarde, het aardrijk: de staatsregeringen van den aardbodem. Hooft.

Aardbol, m. De wereld, welke wij bewonen, als een rond ligchaam beschouwd, vooral in den dichterlijken schrijfstijl.

Aarde, (van *aren*, *eren*, ploegen). v., meerv. aarden, hetwelk echter maar in eenige gevallen gebruikelijk is. Vruchtbare aarde. Wanneer het woord *aarde* als een geslachtsnaam gebruikt wordt, om meer dan eene soort van aarde uit te drukken, dan komt het ook in het meerv. voor: de kalkachtige aarden trekken de zuren uit de lucht naar zich. De oppervlakte des aardbols, dewijl die grootendeels uit aarde bestaat: iets van de aarde opheffen; op de aarde vallen; zich ter aarde buigen; een lijk ter aarde bestellen, plegtiglijk begraven; iemand onder de aarde brengen, (in gemeenzaame verkeer) begraven. De gansche aardbol, welken wij bewonen: de aarde beweegt zich, eens in vier en twintig uren, om hare as.

Aarden, o. w., ik aarde, heb geaard. Eigenlijk zoo veel als *aarde vatten*, hetwelk men van nieuw geplante boomen zegt, wanneer hunne wortels zich in de aarde vasthechten, en daardoor wel tieren. Die boom aardt daar wel, begint daar wel te groeijen en bloeijen. En dit overgebracht

zijnde tot de menschen, zegt men: hij kan daar wel aarden, leeft, of woont daar, met genoegen. Hiertoe behoort ook *aarden*, voor eene natuurlijke gesteldheid hebben, of verkrijgen: hij aardt naar zijnen vader; men kan niet zeggen, naar wien dit kind aardt.

Aarden, onverbuigb. bijv. n. Van aarde gemaakt: eene aarden kruik; aarden kruiken.

Aardewerk, o. In den vestingbouw wordt het tegen metselwerk overgesteld, en beteekent den aanleg van aarden wallen. Verder, alle keukengereedschappen, die van aarde gemaakt zijn, als: borden, pannen, enz., in tegenoverstelling van porselein: delftsch aardewerk. Van hier aardewerkswinkel.

Aardgewas, o, meerv. aardgewassen. Een gewas, dat op en in de aarde wast; in tegenoverstelling van *boomgewas*.

Aardhoop, m., meerv. aardhoopen. Een hoop van aarde.

Aardig, bijv. n., aardiger, aardigst. Geschikt, geestig: een aardig antwoord; aangenaam, bevalig: een aardig mensch, een aardig kind, een aardig meisje. Het woord *aardig* schijnt, in deze beteekenis, het meest gebruikt te worden omtrent iets, hetwelk klein is. ARISTOTELES beweerde reeds, dat de schoonheid in de grootte des lichaams bestaat, en dat men jonge lieden, die niet groot zijn, wel *aardig* en welgemaakt, maar niet schoon kan noemen. Ook van levenlooze dingen: een aardig huis, een aardige tuin. Van eenen zeldzamen, wonderlijken aard: gij zijt wel aardig; dat is eene aardige vraag; het is aardig, gij veroordeelt mij, zonder mij gehoord te hebben. Van hier aardigheid, aardiglijk.

Aardkloot, m. Het wereldron, hetwelk wij bewonen, in zoo ver het de gedaante van eenen kloot heeft. Ook een ronde kloot, op welken de oppervlakte van onzen aardbol afgeteekend is.

Aardmannetje, o., meerv. aardmannetjes. Eene soort van dwergjes, die zich, volgens de bijgeloovigheden onzer voorvaders, in de aarde, onder de huizen zouden ophouden. Men gebruikt het, met verachting van een klein kereltje sprekende.

Aardmeetkunst, v. De kunst, of wetenschap, om de aarde, en alle zich op dezelve bevindende voorwerpen te meten. Anders landmeetkunst. (*Geometrie*).

Aardmeter, m, meerv. aardmeters. Anders landmeter. Iemand, die de boven genoemde wetenschap verstaat en oefent.

Aardmuis, (ook relmuis, veldmuis) v., meerv. aardmuizen. In tegenoverstelling van *huismuis*. Om de gelijkende gedaante, wordt de *aardaker* ook *aardmuis* genoemd.

Aardnoot, v., meerv. aardnoten. Hetzelfde als *aardaker*.

Aardrijk, o. Het rijk der aarde, d. i. de omvang en geheele oppervlakte des aardbodems, en alles, wat op denzelfden gevonden wordt. In dezen zin komt *aerdrich* reeds bij ISIDORUS, en *erdrich* bij OTFRIDUS voor. De oppervlakte der aarde: het aardrijk scheurt van de droogte. Van hier aardrijksbeschrijver, aardrijksbeschrijving, aardrijkskunde, aardrijkskundig.

Aardsch, bijv. n. Tot de aarde behoorende: aardsche goederen.

Aardsgezind, bijv. n., aardsgezinder, aards-

gezindst. Gezind tot de aarde, of gehecht aan de aardsche dingen: aardsgezinde menschen. In tegenoverstelling van *hemelsgezind*.

Het woord *aards*, in *aardsgezind*, staat in den tweeden naamval; hetwelk blijkt uit de achtergevoegde *s*, die, oorspronkelijk, het hoofdteeken des tweeden naamvals schijnt geweest te zijn, zoo wel in vrouwelijke, als mannelijke en onzijdige naamwoorden. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I. § 156. Van hier aardsgezindheid.

Aardslang, v., meerv. aardslangen. Veldslang, in tegenoverstelling van *waterslang*.

Aardspin, v., meerv. aardspinnen. Eene soort van spinnen, welke zich in drooge slooten, omgeploegde voren, en op planten ophoudt; in onderscheiding van *huis*-, *muur*- en *waterspinnen*.

Aardveil, o. Zeker kruid, dat in en langs den grond wast, ook *hondsdrif* genoemd. Het wordt tegen *boomveil*, of *klimop*, overgesteld.

Aardworm, m., meerv. aardwormen. Een worm, die in de vette aarde zijn voedsel vindt, ook *pier* genoemd. Het komt ook overdrachtelijk voor, in de beteekenis van een arm, ellendig mensch: hij is een rechte aardworm.

Aars, m., meerv. aarzen. Het achterste deel des onderlijfs, of dat deel des dierlijken, en bijzonder menschelijken ligchaams, waardoor de natuur zich van het overblijfsel der verteerde spijzen ontlast; ook alleen *het achterste* genoemd. Veelal wordt dit woord verkeerdelijk met eene *n* voorop uitgesproken, en zelfs geschreven: *naars*. HUYDECOPER beschouwt dit als eene uitvinding van onze oude bijspeldichters, die de gewoonte hadden, om *naarm*, voor arm, nelleboog voor elleboog, neglantier, voor eglantier, noom voor oom, naars voor aars te schrijven.

ADELUNG en anderen brengen dit woord tot het oude *ar*, dat hoog, verheven beteekent, naardien dit deel des menschelijken ligchaams eene aanmerkelijke verhevenheid heeft. In het hoogd. is het *Arsch*, in het engels. *ears*, in het engel. *arse*, in het deen. en zweed. *ars*.

Aarts, zoo veel als *eerst*. Sommige schrijven, in plaats van aartsengel, aartspriester, enz., eerstengel, eerstpriester, enz. Dan, de woorden, die, eer onze taal nog tot genoegzame volheid gekomen was, uit andere talen bij ons zijn overgenomen, kunnen gerekend worden, hun burgerregt onder ons verkregen te hebben. En zoo is het met dit *aarts*, van het grieksche *ἀρτ*, (naar de italiaansche uitspraak *arci*) dat bij alle noordsche volkeren, tegelijk met de christelijke godsdienst, in gebruik is gekomen. Zie JUNIUS, SKINNER, WACHTER en anderen. Wij verkiezen derhalve: aartsengel, aartspriester, enz. Het woord wordt niet dan in samenstelling gebezigd. Het schikt zich echter, in goed nederduitsch, alleenlijk aan het hoofd van zelfstandige, niet van bijvoegelijke naamwoorden. Bij VONDEL vinden wij *aarts-hemelsch*; doch buiten die plaats zal men niet ligt een voorbeeld aantreffen. BERNARDUS DE BOSCH schreef eens: daar ze aartsbevallig opgetooid, doch veranderde het, terget, in: daar zij bevallig opgetooid. Het beteekent in alle talen het voornaamste in zijne soort, en bij ons, in eenen goeden en kwaden zin tevens. In eenen goeden zin, om de waarde en voortreffelijkheid aan te duiden, komt het voor in de woorden: aartsbisdom, aartsengel, aartspriester, aartsvader, enz. In eenen kwaden zin, om het voornaamste ten aanzien van

slechte eigenschappen aan te duiden, wordt het, in de dagelijksche verkeering, zeer gemeenzaam gebruikt in de woorden: aartsbedrieger, aartsbooswicht, aartsdief, aartsgek, aartsgerigaard, aartshuichelaar, aartshoer, aartsketter, aartslogenaar, aartsschelm, aartsdooveraar, aartswoekeraar, aartszweiger, en duizend anderen. Doch van al deze zullen, in het vervolg, slechts eenige aangevoerd worden.

Aartsbisdom, o., meerv. aartsbisdommen. Het geestelijke en wereldlijke gebied eens aartsbisschops.

Aartsbisschop, m., meerv. aartsbisschoppen. De eerste bisschop onder velen. Van hier aartsbisschoppelijk.

Aartsdief, m., meerv. aartsdieven. In gemeenzame verkeering, een hoofdief, die van het stelen zijn werk maakt.

Aartsengel, m., meerv. aartsengelen. De voornaamste onder de engelen. NOTKERUS noemt de aartsengelen nog *Furstpotin*, *Metpotin* (magtboden); en dit is een bewijs, dat, in dien tijd, het gr. *archi* nog niet overgenomen was.

Aartshertog, m., meerv. aartshertogen. De voornaamste hertog. In het vrouwel. geslacht: aartshertogin. Van hier aartshertogelijk.

Aartshertogdom, o., meerv. aartshertogdommen. Het aartshertogelijke gebied, en de aartshertogelijke waardigheid.

Aartsketter, m., meerv. aartskettters. De grootste en voornaamste onder de kettters.

Aartslogenaar, m., meerv. aartslogenaars. Iemand, die zijn dagelijksch werk van liegen maakt.

Aartspriester, m., meerv. aartspriesters. De voornaamste onder de priesters.

Aartsschelm, m., meerv. aartsschelman. Een schelm bij uitstekendheid.

Aartsvader, m., meerv. aartsvaders. Eene benaming van de stamvaders der huisgezinnen, voor en kort na den zondvloed. De aartsvader SETH, de aartsvader ABRAHAM.

Aartsvijand, m., meerv. aartsvijanden. Doodvijand.

Aarzelen, o. w., ik aarzelde. heb geaarzeld. Eigenlijk, terugdeinzen. Thans meestal gebruikelijk in den zin van, in twijfel staan, tot geen besluit kunnen komen.

Aas, o. Spijs. voedsel, bijzonderlijk van de dieren. De vogelen zoeken het aas voor hunne jongen. Figuurlijk: men gaf dat aas van ijdele hope HOOFD. Ook voor lokaas, of de spijs, waarmede men de dieren lokt. Overdrachtelijk gebruikt men het voor alles, wat begerlijk in het eerste voorkomen, maar schadelijk in zijne gevolgen is. Zoo wordt de verliefdheid *aas* genoemd: die haar genoegzaam te kennen gaven, dat zij het aas reeds ingezwolven had. Iemand het aas voorleggen, middelen in het werk stellen, om hem te verleiden. Wijders, voor een dood ligchaam, kring, als een aas voor de dieren: de raven zaten op het aas; hij stonk, als een aas. Overdragtel., van een slecht vrouwspersoon: zij is een regt aas. Waartoe misschien ons, in den gemeenen spreektrant, gebruikelijk *kataas*, behoort, als niet meer waardig, dan om van de katten gegeten te worden. Zoo ook *galgenaas*, als niet meer waardig, dan om tot nas der vogelen, aan de galg gehangen te worden.

Dit *aas* (oul. *aat*, *ate*) staat, ten aanzien van

zijne afkomst, in de naauwste betrekking tot het frankd. en hoogd. *as*, van *ezan*, *essen*, eten; en het komt overeen met het latijnsche *esus* en *esca*, het armenische *haz*, brood, en het turksche *as*, spijs. Van hier *azen*.

Aas, o., meerv. *azen*. Eigenlijk *een*. Van het lat. *as*, *assis*, of het gr. *εἰς*, met weglating der *h* (*spiritus asper*). Verder het kleinste gewigt, dat zelfs bij goud gebruikt wordt; ook voor het minste, geringste: ik heb er geen *aas* (of *aasje*) afgenomen. Wijders een *aas* van het kaartspel en op de dobbelsteenen: ruitenaas, schoppenaas, enz.; twee *azen* werpen. Overdragtel., het wallonsche *un as*, zoo veel als iemand van geringen staat. Van hier het spreekwoord op de belastingen:

Un *as* en heeft niet,

Denx *as* en geeft niet,

Trois en quatre moeten geven,

Daar cinq en six van moeten leven,

als zinspelende op de oogen van eenen dobbelsteen, waarvan *een* het laagste, en *zes* het hoogste getal is.

Aaszak, m., meerv. *aaszakken*. Ook *knapzak*. Een *zak*, waarin de reiziger zijne spijs steekt.

Aatmaal, (verouderd) voor *eeatnaal*, nu *etmaal*. De tijd van vier en twintig uren. Van het oude *aat*, *ate*, *spijs*. Zie *etmaal*.

Abberdaan, m. Zekere soort van gezouten visch.

Abdij, v., abdijen. Een klooster, welks opperhoofd een *abt* is; wijders het ambt van eenen *abt*; verder het gebied van zulk een klooster, en eindelijk de woning van eenen *abt*.

Abdis, v. *abdissen*. De opperste bestuurster eener vrouwelijke *abdij*. Lat. *abbatissa*.

Abe, (anders *alphabet*, — *abc*, — *abece*, — *a, b*) als zelfstandig gebezigd, komt het onz. voor. De klemtoon valt op de laatste lettergreep, *abé*. Het nederduitsche *abé* enz. Van hier *abcbank*, *abehörd*.

Abeel, (*abeelboom*, ook *popel*, *pupulier*, genoemd), m., meerv. *abeelen*. De bleekheid van den *abeel*. L. BAKE.

Abeel schijnt eene verbastering van het oude *alb*, *alp*, dat *wit* beteekende; zijnde *abeel* ook eigenlijk de witte *populier*.

Abrikoos, voor den boom genomen, m., voor de vrucht, v., meerv. *abrikozen*. In het ital. is de naam dezer vrucht *abricocco*; en hieruit hebben waarschijnlijk de Franschen *abricot*, de Duitschers *Aprikose*, de Engelschen *apricot*, en wij *abrikoos*, oul. *abricoc*, gemaakt.

Abt, m., meerv. *abten*. De opperste bestuurder van een klooster, of eene *abdij*. Gelijk de *abt*, zoo de *monniken*, spreekw. Het is een *syriësch* woord, vader beteekenende; zijnde de *abten* als *vaders* der *monniken* aan te merken.

Ach, een tusssenwerpsel, dat de natuurlijke uitdrukking van alle gemoedsbewegingen en levendige voorstellingen is. Het is derhalve, 1. eigenlijk, de uitdrukking van *smart*, en *wel*, volgens al hare trappen en veranderingen: *ach*, ik ongelukkige! In dezen zin wordt *ach* ook als zelfstandig gebruikt: mijn *ach* is uwe *vreugd*. 2. Van angst: *ach*, hoe klopt mij het hart! 3. Van vrees: *ach*, wat zal dit voortteeken beduiden! 4. Van schrik: *ach*, mijn bloed stolt in de aderen! 5. Van misnoegdheid: *ach*, wij behoeven uwe hulp niet! 6. Van medelijden: *ach*, dat die brave man ge-

storven is! 7. Van weemoed, *kommer*: *ach*, lief kind! *Julia* wordt gelukkiger dan *gij*. Vooral, van teedere weemoedigheid, dewijl niemand met *zijn* *ach*! en o! verkwistender is, dan de *verliefde*: *ach*, zult *gij* het dan nimmer gelooven, hoe teederlijk ik u *beminne*! 8. Van *klagt*: *ach*, wat ben ik *moede*! 9. Van *verlangen*: *ach*, wilde de *hemel*, dat ik nog eens in mijn vaderland terugkeerde! 10. Van *goedkeuring*, *welgevallen*: *ach*, dat is *schoon*! 11. Van *verwondering*: *ach*, welk een voortreffelijk *mensch* is *hij*! 12. Eindelijk wordt dit woordje ook bij minder sterke *aandoeningen* en *gewaarwordingen* gebruikt, om aan te duiden, dat het hart daaraan echter zijn aandeel heeft: ik heb u veel te *zagen*, *ach*! zeer veel!

Dit *ach* is een zeer oud tusssenwerpsel, dat zijne geboorte, naar allen schijn, aan de natuur zelve verschuldigd is, als zijnde het geluid, dat de, van eene beangstigde borst uitgestooten, adem veroorzaakt; en daarom is het zich ook, even als dit, onder alle hemelstreken, en in alle talen, gelijk. De Hebreëen zuchten אָחָה, אָחָה, de

Grieken *ἄ, ἄ*, en *ἄ, ἄ*, de Latijnen *aha, ah*, de Perzen *ah*.

Acht, telwoord. Een getal tusssen de zeven en de negen, hetwelk als bijvoegel. en als zelfst. in gebruik is. Als bijvoegel. *naamw.* is het in alle naamvallen en geslachten onveranderlijk: *acht mannen*, *acht maanden*, *acht huizen*. Heden over *acht dagen*, of gelijk in de gemeenzame verkeerling: *heden acht dagen*. Somwijlen wordt het, even als alle andere telwoorden, buiten betrekking op een zelfst. *naamw.* gebezigd, in welk geval het als een *bijw.* voorkomt: tweemaal *acht* is *zestien*; *achtmaal acht* is *vier en zestig*; *acht en twintig*, *acht en veertig*, *de acht en twintigste*, *de acht en veertigste*, niet zamengevoegd *achtenveertig* enz., maar wel als zelfst. *naamw.*, een *achtenveertig*; zoo ook *achtentwintiger*, *achtenveertiger*, enz., voor iemand van *acht en twintig*, of *acht en veertig jaren*. Als zelfst. *naamw.* is *acht* *vrouwel.*, meerv. *achten*; eene *romeinsche acht*; *de acht van ruiten*, in het kaartspel; ik heb *vier* *achten*. Het meerv. *achten* wordt ook bij persoonlijke voornaamwoorden in het meerv. gebezigd: wij waren met ons *achten*. Zoo ook in de spreekwijzen: na *achten*, voor *achten*, d. i. na, — voor *acht ure*; ik sneed den *koek* in *achten*, in *acht deelen*; stukken van *achten*, *zekere spaansche munt*. Van hier *achtderlei*, *achtdik*, *achtdubbel*, *achtendeel*, het achtste gedeelte van *zekere maat*; *achthalf*, *achthalf*, *zeven en een half*; *achthoek*, *achthoekig*, dat *acht hoeken* heeft; *achtjarig*, *achtkant*, dat *acht kanten* heeft; *achtste*, *bijv.* *naamw.*; *achttien*, *telw.*; *achttiende*, *bijv.* *naamw.*

Acht, v. Dit woord, dat alleen in het enkelvoudige getal, en grootstendeels zonder lidwoord, gebezigd wordt, heeft velerlei beteekenissen. Vooreerst, *opmerkzaamheid*, toezigt: *acht hebben*, *geven*, *slaan*, *nemen* op iets. Geef *wel acht*, *let wel op*; neemt *mijne woorden wel* in *acht*; ik heb er *geene acht* opgeslagen. Wijders *zorg*, *aanwending* der *opmerkzaamheid*, zoo *wel* om een goed te bewaren, als om een kwaad te vermijden: eene *zaak* in *acht* nemen, *zorgvuldiglijk* voor *schade* bewaren; *hij* neemt *zich* in het geheel niet in *acht*, is zeer *onvoorzigtig* in zijn *gedrag*; ook draagt *geene* *behoorlijke zorg* voor *zijne gezondheid*. *Zich* voor iemand in *acht* nemen, *zich* voor hem *wach-*

ten, op zijne hoede zijn. Verder acht, voor achtting. Van hier achtbaar, achtbaarheid.

Achteloos, bijv. n., achtelloozer, achteloost. Van *acht*, toezigt, opmerkzaamheid. Onachtzaam, zonder aandacht, hetzelfde als *roekeloos*. Van hier achteloosheid.

Achten, b. w., ik achte, heb geacht. Opmerkzaam zijn: ik acht op uwe woorden niet. Meenen, gevoelen, van oordeel zijn: iets voor schade, schande achten; ik acht het spel reeds gewonnen. Schatten, met bepaling der waarde daarvoor houden; hoog, gering achten; ik acht hem, om zijne geleerdheid. Voor gewichtig houden, en zich daar naar gedragen: het kost mij wel veel geld, maar dat acht ik niet.

Achtendeel, zie *acht*, telw.

Achtentwintig, zie *acht*, telw.

Achter, voorz., het tegengestelde van *voor*. Achter de deur staan; de paarden achter den wagen spannen; ik ben er al achter, ik heb het al ontdekt; hij is er niet achter, hij begrijpt, of verstaat het niet; achter het net visschen, vergeefse pogingen doen; achter den rug, in het afwezen. Ik kwam achter (na) hem. *Achter straat* werd, oul, gebezigd voor langs de straat. *Varen achter lande* was, bij M. Stokke, omwandelen door het land.

Dit voorzetsel wordt met woorden van allerlei aard zamengevoegd; en deze zullen hierna, op hunne plaats, voorkomen. Met werkwoorden zamengesteld, is het scheidbaar, of onscheidbaar, b. v. achterhalen, ik achterhaal, ik achterhaalde, enz. onscheidbaar; achterstellen, ik stelde achter enz. scheidbaar. Ook wordt dit *achter* als een bijv. gebezigd, b. v.: ik woon achter. Voor *ten achter*, *van achter*, gebruikt men thans, doorgaans, ten achteren, van achteren. Van hier achteraan, achteraf.

Achterbaks, bijv., beteekenende *heimelijk*. TEN KATE leidt dit bijv. van *bak*, in den zin van *rug*, af; zoo dat *achterbaks*, volgens hem, zoo veel is, als achter den rug; en hiernede stemt ook B. HUYDEC. overeen.

Achterblijven, o. w., ik bleef achter, ben achtergebleven. Achteraan komen, vertoeven, niet weerkomen.

Achterbout, m., meerv. achterbouten. De achterbout van een schaap.

Achterdeel, o., meerv. achterdeelen. Het achterste gedeelte van iets. Ook hetzelfde, als het thans gebruikelijke *nadeel*. Doch in dezen zin is het reeds eenigzins verouderd:

Gij poogt, door onzen val, aan 't klimmen te geraken, En, tot ons achterdeel, u zelve groot te maken.

J. DE DECKER.

Voor dit *achterdeel* bezigde men, oul., ook *interdeel*.

Achterdenken, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *achterdenken*, als een zelfst. naamw. gebezigd, o. Zorg voor het toekomstige. Hij heeft in het geheel geen achterdenken, denkt niet op het achterste, zorgt niet voor het volgende. Ook vermoeden, achterdocht; eindelijk kreeg ik achterdenken. Van hier achterdenkig, voor achterdochtig.

Achterdeur, v., meerv. achterdeuren. Overdragt., voor uitvlugt; hij houdt altijd eene achterdeur open.

Achterdocht, v. Een ongunstig, op geene zekerheid rustend gevoelen van iemands gezindheden. Argwaan, kwaad vermoeden: achter-

docht omtrent iemand hebben, verwekken; zijn goed voorkomen benam mij alle achterdocht. Van hier achterdochtig.

Achterebbe, v. Het laatste der ebbe.

Achtereen, bijv. Na iklander: driemaal achtereen. Achtervolgens, zonder ophouden, onafgebroken; hij dronk twee pinten achtereen uit.

Achtereergisteren, bijv. Om den dag aan te duiden, die onmiddellijk voor dien van eergisteren geweest is, — voor vier dagen. Thans zegt men *overeergisteren*, en gewoonlijkst *vooreergisteren*.

Achtereinde, o., meerv. achtereinden. Het achtereinde van een schip.

Achteren, *ten achteren*, ook *ten achter*, bijv.: ten achteren gaan, in schuld geraken; ten achteren zijn, in schuld steken; in zijn werk ten achteren zijn, het werk niet afgedaan hebben. Van hier *van achteren*, ook *van achter*; zij vielen den vijand van achteren aan. *Naar achteren*, ook *naar achter*: schuif wat naar achteren.

Achtereerve, m., wanneer van eenen man, en vr., wanneer van eene vrouw gesproken wordt; meerv. achtererven. Van *achter* en *erve*, erfgenaam.

Soo hebben sij verdient met JACOBS achtererven.

HUGENS.

Achtergang, m., meerv. achtergangen. Het achterste gedeelte van eenen gang. Voor het gaan; het jaar gaat altijd denzelfden gang. Ook wordt het voor *buikloop* gebezigd.

Achtergebouw, o., meerv. achtergebouwen. Een gebouw, dat aan een ander gebouw, van achteren, aangebouwd is. Ook het achterste gedeelte van een gebouw.

Achtergevel, m., meerv. achtergevels.

Achtergracht, v., meerv. achtergrachten.

Achtergrond, m., meerv. achtergronden. De achtergrond van een schilderstuk; de achtergrond van het tooneel.

Achterhaar, o., meerv. achterharen.

Achterhalen, b. w., ik achterhaalde, heb achterhaald. Inhalen, onderhalen; hoe hard hij loope, ik zal hem wel achterhalen. Ontdekken, betrappen; zij zullen wel achterhaald worden. Verstrikken; iemand in zijne rede achterhalen. Van hier achterhaling

Achterhals, m., meerv. achterhalzen. Nek.

Achterhoede, v. De achtertogt van een leger; in de achterhoede vallen.

Achterhoofd, o., meerv. achterhoofden.

Achterhouden, b. w., ik hield achter, (van het oude *holden*) heb achtergehouden. Terug houden; gij hebt mijnen loon achtergehouden. Van hier het deelw. achterhoudend, achterhoudender, achterhoudendst; geheim; ongenegen, om iets te openbaren; achterhoudendheid, achterhouding.

Achterhuis, o., meerv. achterhuizen. Een huis, dat achter aan een ander huis aangebouwd is; ook het achterste gedeelte van een huis.

Achterjaar, o., meerv. achterjaren. Najaar.

Achterkamer, v., meerv. achterkamers.

Achterkasteel, o., meerv. achterkasteelen. Het achterkasteel van een schip. Ook wordt het, in den gemeenen spreektrant, voor *de billen*, *het achterste*, gebruikt. ik viel op mijn achterkasteel.

Achterkelder, m., meerv. achterkelders.

Achterkeuken, v., meerv. achterkeukens.

Achterklap, zie *achterklappen*.

Achterklappen, o. w., van *klappen*, d. i.

snappen, praten: ik achterklapte, heb achterklapt. Achter iemands rug kwaad van hem spreken, den goeden naam eens afwezenden schenden, heimelijk lasteren: van iemand achterklappen. De BIJBELVERTALERS gebruikten ook *iemand achterklappen*, die zijnen naaste achterklapt. Van hier achterklap, achterklapper.

Achterkousig, bijv. n., achterkousiger, achterkousigst. In den gemeenen spreektraut gebruikelijk in den zin van, achterdochtig: zij is altoos even achterkousig. Naar mijn inzien, is *kousig* verbasterd, voor *koutig*, of *kozig*, van *kouten*, of *kozen*, beteekenende spreken, waarvan *zamenkouten*, zamenspreken, *liefkozen*, vriendelijk toespreken. Dit zoo zijnde, zoude *achterkousig*, eigenlijk, niet achterdochtig, maar heimelijk kwaad sprekend beteekenen. En in dit gevoelen word ik versterkt door J. G. SCHERZIUS, die, in zijn *Gloss. Germ. med acvi*, het werkw. *afterkosen*, d. i. *achterkozen*, in den zin van *calumniari*, lasteren, opgeeft. Zie verder *kozen*, *kouten*.

Achterland, o., meerv. achterlanden.

Achterlap, m., meerv. achterlappen. Bij de schoenmakers gebruikelijk: een paar achterlappen.

Achterlast, m., meerv. achterlasten. De achterlast van een schip; in tegenoverstelling van den last, die voor in het schip geplaatst is. Van hier achterlastig: het schip is achterlastig, heeft, van achteren, te veel last in. Ook voor den aandrang der natuur tot ontlasting van het nuttelos overschot der verteerde spijs; zonder meerv.: achterlast hebben, krijgen.

Achterlaten, b. w., ik liet achter, heb achtergelaten. Niet met zich voeren: ik ging op reis, en liet mijne papieren achter. Bij den dood nalaten: mijn vriend is gestorven, en heeft groote schatten achtergelaten.

Achterliggen, o. w., ik lag achter, heb achtergelegen. Eigenlijk, achteraan liggen, in tegenoverstelling van voor-, of vooraan liggen: ik zal maar achterliggen. Overdragt., minder vermogen, van minder waarde zijn: ik lig altoos bij hem achter.

Achterlijfs, o., meerv. achterlijven.

Achterlijk, bijv. n., achterlijker, achterlijkst. Achteraan komend; hoezeer ik hen aannoodigde, om wat harder te gaan, eenigen bleven nogtans achterlijk. Niet genoegzaam vorderend: hij is altijd achterlijk in het leeren geweest. Van hier achterlijkheid.

Achtermiddag, m., meerv. achtermiddagen. Ook *achternoen*; doch dit is reeds eenigzins verouderd. Namiddag.

Achterna, bijw. Achteraan: hij loopt haar telkens achterna. Achterna gaan, bespieden: ik ging hem achterna. Ook als een bijw. van tijd, voor naderhand, eindelijk: om dezelfde zaak, om welke men u thans laakt, zult gij achterna geprezen worden.

Achterneef, m., meerv. achterneven.

Achternacht, v., meerv. achternachten.

Achternoen, zie *achtermiddag*.

Achterom, bijw.: ik ging achter de kerk om. Iets achterom halen, sluiken, smokkelen.

Achteronder, zelfstandig gebruikt, voor het achterste gedeelte van een schip, onder het dek, o. In het achteronder zitten.

Achterop, bijw.: hij sprong achterop het paard.

Achterover, bijw.: hij viel achterover.

Achterpaal, m., meerv. achterpalen. Aan den achterpaal staan, liggen; naar den achterpaal slaan enz., zijn spreekwijzen, in het kolfspel gebruikelijk.

Achterpad, o., meerv. achterpaden.

Achterpand, o., meerv. achterpanden Het ruggestuk van een kleed.

Achterplein, o., meerv. achterpleinen.

Achterpoort, v., meerv. achterpoorten. Ook, in den gemeenzamen spreektraut, voor het achterste, de billen: hij viel op zijne achterpoort.

Achterpoot, m., meerv. achterpooten.

Achterradd, o., meerv. achterraderen.

Achterriem, m., meerv. achterriemen. Staartriem.

Achterrugge, verouderd; thans zegt men *ruggesteun*.

Achterschip, o., meerv. achterschepen.

Voor het achterste schip, of dat achter ligt: de bevelhebber deed sein aan het achterschip, om op te zeilen. Het achterste gedeelte van een schip, zonder meerv.: ik stond op het achterschip.

Achterskind, o.; het meerv. achterskinde- ren is meest alleen in gebruik, voor neven en nichten van het tweede lid.

Achterstal, m., meerv. achterstallen. Een stal, die achter eenen anderen stal gebouwd is. Ook het achterste gedeelte van eenen stal.

Achterstal, (bij KILIAAN achterstel) m.; wordt op dezelfde wijze verlogen, als het voorgaande, maar verschilt daarvan veel in beteekenis. Onbetaalde rente, achterstallige schuld: zij eischen al den achterstal. HOOFD. Van hier achterstallig, dat nog niet betaald is: achterstallige renten.

Achterste, bijv. n., zijnde de overtreffende trap, welke alleen nog in gebruik is. De achterste (de laatste) man in gelid, in tegenoverstelling van den voorsten.

Dat dit *achterste* een overtreffende trap is, blijkt duidelijk genoeg uit den uitgang *st*, *ste*; maar welke nu de stellende en vergelijkende trappen hiervan zijn, of geweest zijn, is niet zoo klaar. Uit de uiterlijke gedaante van het woord *achter* zoude men kunnen opmaken, dat dit de vergelijkende trap zij, als uitgaande op *er*; doch het gedeelte hiervan blijkt daaruit, dat dit *er* in andere bijwoorden, bij den overtreffenden trap wegvalt, als: schoon, schooner, schoonst; groot, groter, grootst, enz., terwijl het in het woord *achterste* blijft. Of *achter*, als bijvoegelijk, zonder eenen vergelijkenden trap, bij ons, in gebruik geweest zij. (even als *hinter*, bij de Duitschers, nog gebezigd wordt) kan ik niet bepalen. Liefst zoude ik het daarvoor houden, dat van het bijwoord *achter*, met toevoeging van *st*, een bijvoeg. naamw., alleen met den overtreffenden trap, gevormd is; even als van de bijwoorden *onder*, *voor*, *boven*, *beneden*: de onderste, de voorste, de bovenste, de benedenste.

Van dit bijvoeg. *achterste* is het zelfstandige naamw. *achterste* gemaakt, van het achterste, meerv. achtersten. De aars, de billen: iemand zijn achterste toekeeren.

Achterstellen, b. w., ik stelde achter, heb achtergesteld. Achteraan stellen: de ruitrijer achter het voetvolk stellen. Minder achten: hij heeft zijn eigen belang altijd achter dat van het vaderland gesteld. Van hier achterstelling.

Achterstev, (bij KILIAAN achtersteve)

m.; het meerv. *achterstevens* is mij niet voorgekomen; en daarvoor, meen ik, zal men altoos *achterstevan* gebruikt vinden, als zijnde het meerv. van *achterstevan*, zonder *n*, gelijk KIL. heeft. De achterstevan van een schip: van uwen hoogten achterstevan. VOND. Zie *stevan*.

Achterstraat, v, meerv. achterstraten.

Achterstuk, o, meerv. achterstukken. Het achterste stuk van eenig ding.

Achtersaal, (verouderd) hetzelfde als *achterklap*.

Achtersogt, m. Hetzelfde als *achterhoede*. Laat mij den achtersogt bevelen. VOND.

Achterruit, bijw. Achterwaarts, terug: achterruit gaan, achterruit leeren, achterruit loopen, enz.

Dit *achterruit* wordt ook, in den dagelijkschen spreektrant, als zelfstandig gebezigd, voor eene plaats achter een huis, of voor eenen uitgang, in het onz. geslacht: dat huis heeft een achterruit.

Achterslag, v, meerv. achterslagen. De slag, die op het achterste gedeelte van het schip gesteld is.

Achtersvoegen, b. w., ik voegde achter, heb achtergevoegd. Achterplaatsen, achterzetten: het eene achter het andere voegen; ik zal er nog iets achtervoegen.

Achtersvolgen, b. w., ik achtervolgde, heb achtervolgd. Vervolgen: den vijand achtervolgen. Opvolgen, nakomen: hij heeft het bevel zijns meesters achtervolgd. Voortzetten: men moet het begonnen werk achtervolgen.

Achtersvolgen, voor achteraan komen: ik volg achter hem, wordt beter van elkander gescheiden geschreven, *achter volgen*, dewijl *achter* hier, eigenlijk, voor het bijw. *achteraan*, *achterna*, genomen wordt. Van hier achtersvolging.

Achtersvolgens, voorz. en bijw. Voorz.: achtersvolgens (volgens, naar) de wetten van het land. Bijw.: ik heb de tien eerste hoofddeelen van het boek achtersvolgens (het eene na het andere) gelezen.

Achterwaarts, bijw. Terug: achterwaarts zien, achterwaarts gaan, achterwaarts drijven, achterwaarts leeren.

Achterwaren, b. w., thans buiten gebruik; oulings beteekende het *verzorgen*, *oppassen*. Ten tijde van KILIAAN zeide men, in Brabant: de kraamvrouw achterwaren; en achterwaarster was zulk eene, die bij ons kraambewaarster heet.

Achterweg, m., meerv. achterwegen.

Achterwege, bijw., onl. zoo veel als *op den weg*; want *achter* komt bij M. STOKES ook in den zin van *op* en *in*, voor. Achterwege blijven, niet voortgaan; en overdragelijk, niet voltooid worden: die aanslag bleef achterwege. Achterwege houden, terughouden, niet voor den dag brengen.

Achterwezen, o. Hetzelfde als *achterstal*.

Achterwiel, o., meerv. achterwielen. De achterwielen van eenen wagen.

Achterwinkel, m., meerv. achterwinkels. Van *winkel*, voor de plaats, of dat gedeelte van een huis, waar iets te koop gesteld is. Een winkel, die achter eenen anderen geplaatst is. Ook het achterste gedeelte van eenen winkel. Dan, daar *winkel* eigenlijk hetzelfde met *hoek* is, zoo komt *achterwinkel* ook in den zin van achterhoek, sluiphoek, voor:

Vol achterwinklen en verborgene vertrekken, zegt HOOFT van het menschelijke hart.

Achterzeil, o., meerv. achterzeilen.

Achtersolder, m., meerv. achtersolders.

Achthalf, zie *acht*.

Achthoek, zie *acht*.

Achterjarig, zie *acht*.

Achtmal, zie *maal*.

Achtig, een uitgang van zelfst. en bijvoegel. naamwoorden, dienende, om aan te duiden, dat de zaak als zoodanig geacht, of daarvoor gehouden moet worden. Van *achten*, houden, meenen. Zwartachtig, witachtig, glasachtig, steenachtig, aardachtig, kleiachtig, enz., is, derhalve, hetgeen voor zwart, wit, glas, steen, aarde, of klei, te houden is; dat zoo veel van zwart, wit, enz. heeft, dat het daarvoor mag gehouden worden.

Op dezen grond zoude de aanmerking van B. HUYDECOPER schijnen door te gaan, namelijk, dat waarachtig iets is, hetwelk waar schijnt te wezen. Maar waarachtig is, eigenlijk, voor waarhaftig, gelijk de Duitschers ook *wahrhaftig* zeggen en schrijven, van *haben*, hebben; betekenende waarhaftig dan, zoo veel als het ware hebbende, gelijk deelachtig, voor deelhaftig, deel hebbende, woonachtig, voor woonhaftig, woon hebbende. Dat waarachtig, deelachtig, woonachtig, voor waarhaftig, deelhaftig, enz., gebezigd wordt, blijkt ook daaruit, dat, in deze, gelijk in alle andere woorden, die in *haftig* uitgaan, als: mar:haftig, naamhaftig, ernsthaftig, enz., de hooge toon op de tweede lettergreep komt; terwijl in die woorden, welke oorspronkelijk den uitgang *achtig* hebben, als: zwartachtig enz., de nadruk op de eerste lettergreep valt.

Achting, v. Van achten. Het gevoel en de erkenning van iemands waarde en verdiensten: veel achtung voor iemand hebben, waarvoor men oudtijds zeide: in achtging nemen; mijne achtung voor hem kent geene gronzen. Aanzien: in achtging staan; hij is bij niemand in achtging. Oulings werd *achtung* ook voor *acht*, in den zin van een regterlijk vonnis, gebezigd. Van hier achtungwaardig.

Achtkant, zie *acht*.

Achtate, o. meerv. achtsten. Hetzelfde als *achtendeel*: een achtste boter enz. Een *achtste*, in de toonkunst, eene noot met een' staart, — in de loterij, een achtste gedeelte van een lot.

Achttien, zie *acht*.

Achtzaam, bijw. n., achtzamer, achtzaamst. Van *acht*, in de betekenissen van zorg en oplettendheid, en den uitgang *zaam*, van *zamen*, *tezamen*, d. i. verbonden, waarvan het denkbeeld van gelijkheid, of overeenkomst, schijnt afgeleid te zijn. *Achtzaam* is derhalve zoo veel, als hetgeen tot achten, acht geven, opletten, behoort, en daarmede overeenkomt. Hij is een achtzaam, zorgvuldig en oplettend man. Van hier achtzaamheid.

Adder, v., meerv. adders. Hij kweekt eene adder, die hem 't hart haast af zal steken. VOND.

Adderbeet, m., meerv. adderbeten. De beet van eene adder.

Adderbroedsel, meerv. addergerbroedsels. Ook addergerbroedsel. Een broedsel van adders. Met verachting van iemand gesproken: gij addergerbroedsel, of addergerbroedsel.

Adderspog, o. Overdragtel. zegt men van eenen beleedigenden, hatelijken schrijver, dat hij zijne pen in *adderspog* gedoopt heeft.

Addertong, v., meerv. addertongen. De tong van eene adder. Figuurlijk wordt eenen

stekelachtigen, beleedigenden redenaar eene *adder-tong* toegeschreven. Ook draagt zeker kruid den naam van *addertong*.

Adel, m. In tegenoverstelling van den burgerlijken stand: hij is van adel; uit den roomschen adel gesproten. VOND. Figuurlijk, voor waarde en verhevenheid van geest: de adel der ziel is meer waardig, dan alle adel des geslachts. Ook voor personen, die de adellijke waardigheid bezitten, — edelen: de gansche adel was genoodigd.

Ons *adel* heeft veel overeenkomst met het goth. *adalh*, beteekenende voornaam, voortreffelijk.

Adelaar, (of *adeler*, ook *arend*) m., meerv. adelaars en adelaren. De grootste en sterkste onder de roofvogels, die eene snelle vlugt heeft, en zich hooger dan alle andere vogelen in de lucht verheft; waarom hij reeds in de oudste tijden den naam van *koning der vogelen* droeg. Oud geworden zijnde, plukt hij zijne vederen uit, en bekomt nieuwe vederen, waardoor hij als verjongd wordt; eene bijzonderheid, van welke reeds de oudste oostersche dichters gebruik gemaakt hebben. Zie *arend*.

Adelaar is zamengesteld uit *adel*, voor *edel*, en *ar*, bij WACHTER. *ar*, *arn*, bij SCHERZ. *ar*, *are*, zijnde de algemeene benaming van groote roofvogelen, en bijzonderlijk die der arenden; zoodat *adelaar* dan zoo veel is, als edele roofvogel, edele arend; dewijl hij de *edele*, de voornaamste, de koning onder de roofvogelen is.

Adelborst, m., meerv. adelborsten. Bij KILIAAN, een edel, voornaam krijgsman. Thans alleen gebruikelijk in den zin van iemand, die iets meer dan gemeen soldaat is. Schoon *borst* vrouwel. is, kan *adelborst* echter niet anders dan mannel. wezen, volgens den regel, dat de naamwoorden, die als eigene benamingen van mannen aangemerkt worden, mannel. zijn, schoon zij ook, op zich zelve, tot een ander geslacht behoorren.

Adeldom, m. Met al den adeldom. VOND. Somtjids zegt men ook *edeldom*: pijn, die den edeldom bijna schijnt ingeschapen. DE DECK.

Adelen, b. w., ik adelde, heb geëdeld. Eigenlijk, adellijke waardigheid, adellijke voorregten mededeelen. Zich laten adelen; door den keizer geëdeld worden. Figuurlijk, boven anderen verheffen, ten aanzien van inwendige waarde: de deugd adelt den nederigsten stand.

Adellijk, bijv. n. en bijw., adellijker, adellijkt. Als bijv. naamw., met den adeldom bekleed: eene adellijke geboorte; uit adellijk bloed gesproten. Figuurlijk, naar den aard des waren adels, dapper, grootmoedigheid, voortreffelijk: eene adellijke daad. In deze figurlijke beteekenis, zegt ADKLUNG, begint dit woord te verouderen; vermoedelijk, omdat de zaak zelve bij den hedendaagschen adel niet veel meer plaats heeft.

Adelstand, m. Adellijke waardigheid: iemand tot den adelstand verheffen.

Adem, (ook *asem*) m. De lucht, welke men, door middel der longen, in zich trekt, en weder van zich stoot. Ook voor dit intrekken en uitstooten der lucht zelf. Adem halen, scheppen; naar zijnen adem hijgen; geheel buiten adem zijn; zich buiten adem loopen; weder tot zijnen adem komen; iets in eenen adem, onmiddellijk achter elkander, zonder tusschenpoozen, zeggen. Dewijl de adem voor het natuurlijke leven onontbeerlijk is, wordt dit woord ook voor het leven zelf genomen: den adem uitblazen; zoo lang nog adem

in mij is; al wat adem heeft, al wat leeft. BRBELVERT. Wijders wordt het woord *adem* meer overdragtelijk gebezigd in de spreekwijzen: zijnen adem over alles hebben, laten gaan, zich met alles bemoeijen, alles beschikken; een werk van eenen langen adem, waaraan lang moet gearbeid worden.

Adem, (angels. *aethm*, *ethm*) duidt eigenlijk den wind aan, welke door het intrekken en uitstooten des adems veroorzaakt wordt; waarin het met het gr. ἀτην, van ἀνα, *waaijen*, overeenkomt. Voor *adem*, gebruikt men ook *asem*: asem halen, in het gr. ἀστυ.

Ademachtig, zie *aamachtig*.

Ademborstig, zie *aamborstig*.

Ademen, o. en b. w., ik ademde, heb geëmd. Onzijd., adem halen; doch meestal in den hoogen schrijfstijl: het hart is mij zoo beklemd, dat ik nauwelijks ademen kan. Figuurlijk, voor leven: hij ademt nog. Bedrijv., voor genieten: hier woont de rust, hier ademt men niets dan vrede. Voor mededeelen, rondom zich verspreiden: hier ademen de bloemen de aangenaamste geuren.

Het bijv. naamw. *ademig* is alleenlijk, in het zamengestelde *kortademig*, gebruikelijk.

Ademhaling, v., meerv. ademhalingen. Het adem halen: hij heeft eene moeilijke ademhaling; tot mijne laatste ademhaling.

Ademing, v. Van ademen. De ademhaling; welk woord meer in gebruik is. *Ademing* komt meestal in zamenstelling voor, als: inademing.

Ademtogt, (ook *aamtogt*) m., meerv. ademtogten. Het in- en uitademen van de lucht, door middel der longen; ook de lucht zelve, welke men in- en uitademt: de kamer was vol van ademtogten.

Ader, (bij zamentrekking, *aar*.) v., meerv. aderen. Bloedader, hartader, pols- of slagader, enz. Iemand eene ader openen, ook aderen. Figuurlijk, dichtader, voor geschiktheid tot de dichtkunst. Ook worden de trekken in levenlooze ligehamen, welke, even als aderen, uit- en in elkander loopen, *aderen* genoemd. Hiertoehoorren de aderen in de bladen der planten, in het hout, het marmer, enz. Zoo ook de kleine doorgangen van het water onder de aarde, en van den erts in de bergen: wateraderen; eene bronader; goud- en zilverader, in de mijnen. Van hier aderschtig.

Aderen, b. w., waarvan het lijd. deelwoord *geaderd* het gebruikelijkste is: een welgeaard beeld; bij de beeldhouwers, een beeld, waaraan al de aderen behoorlijk uitgedrukt zijn.

Aderig, bijv. n., adriger, adrigst. Iets, dat vele aderen heeft: adrig hout, adrig marmer, enz.

Aderlaten, b. w., ik liet ader, heb adergelaten. Hij moet noodzakelijk adergelaten, hem moet eene ader geopend, worden.

Dit woord komt mij voor, van eenen zonderlingen aard te zijn. Het is zamengesteld uit *ader* en *laten*. Maar welke beteekenis, sluit nu *ader laten*, of *aderlaten*, in zich? Waarschijnlijk is het eene verkorting van: het bloed uit de ader laten; waarvan eindelijk *aderlaten* overgebleven is; even als men zegt: een vat aftappen, en daaronder echter het bier, of den wijn, verstaat, die in het vat is. Voor *aderlaten*, zegt men ook enkel *laten*. Van hier aderlating.

Aderrijk, bijv. n., aderrijker, aderrijkst. Vol van aderen: aderrijk marmor.

Aderslag, m., meerv. aderslagen. De slag der poksader, welke, om hare slaande beweging, ook *slagader* genoemd wordt.

Admiraal, m., meerv. admiraals. De voornaamste bevelhebber eener vloot: de admiraal DE RUYTER enz. Ook voor het admiraalsschip: de admiraal werd in den grond geschoten. Voor *admiraal* bezigt men ook *ammiraal* (*amiraal*): bij CLINTON hinnen ammiraal. HOOFD. Van Hollands grootsten admiraal. VOND. Doch de *d* wordt ook in het spaansche *admirante* gevonden.

Gemeenlijk wordt het woord *admiraal* van het arabische *amir*, of *emir*, afgeleid, dat eenen heer, of bevelhebber, beteekent; schoon sommigen gissen, dat het van het oude ital. *miraglio*, dat den spiegel van het schip beteekent, afkomstig is; dewijl hier, voorheen, de plaats des bevelhebbers was, en hij zijne bevelen *al miraglio* gaf. Dit is zeker, dat dit woord in Italië het eerst gebruikt is. Van hier admiraalschap, de waardigheid eens admiraals: het admiraalschap werd hem opgedragen. Admiraalschap maken zegt men, wanneer verscheidene vloten zamengevoegd tegelijk zeilen. Admiraalsschip, het voornaamste schip eener vloot, waarop de admiraal zich bevindt. Admiraalsvlag, de vlag, die van het admiraalsschip waait.

Admiraalschap, zie *admiraal*.

Af, bijw. en voorz. (oudt. *ave*), in het goth., zweed. en deen. *af*, angels. en eng. *of*, gr. $\alpha\pi\omicron$ en $\alpha\phi$, lat. *ab*, *abs*. Als bijw., om eene scheiding, afzondering te beteekenen, maar alleenlijk in het gemeene leven: de kop was af. Als voorz., (schoon achter het zelfst. naamw. geplaatst, en derhalve eigenlijk nazetsel), in verbinding met *op* en *van*: wij gingen den berg op en af; berg op, berg af; van dien tijd af, waarvoor men ook zegt: van dien tijd af aan; doch dit geeft veelal eene afzigtheid.

Meestal wordt het, in samenstelling met werkwoorden, gebruikt. Het komt, als dan, gemeenlijk voor *van*, waarmede geene werkwoorden kunnen zamengesteld worden, en beteekent, over het algemeen, eene scheiding en afzondering, wier aard door het bijgevoegde werkwoord nader bepaald wordt. Bijzonderlijk duidt het

1. Eene strekking van zekere hoogte naar beneden aan, als in: afhellen, afstijgen, afgaan, afvallen, enz. 2. Eene verwijdering van eene plaats, of zaak: afreizen, afvaren, afgaan en af treden, b. v.: hij is als raad afgegaan, afgetreden; afred, aftogt, afstand, afwezend, afgelegd, enz. 3. Eene scheiding, of afzondering: afbijten, afblazen, afbreken, afhouden, afplukken, afschuimen, afstrijken, afsnijden, afborstelen, enz., waarbij het voorzetsel zich zoo wel tot de zaak bepaalt, welke afgezonderd wordt, als tot die, van welke de afzondering geschiedt; want men zegt zoo wel het stof afborstelen, (namelijk van een kleed) als een kleed afborstelen. 4. Eene versterking van de beteekenis des woords, waarbij het gevoegd is: afsterven, afkloppen, afscheiden, afscheid, afbilden, afschrikken, afmaten, afmennen, afdanken, zich afwerken, aflaat, enz. 5. De uiterste eindpaal eener zaak: afdoen, afwachten, afkoken, afspijzen, afzingen, enz. 6. De overbrenging van de gedaante der eene zaak tot de andere: afbeelden, afdrukken, afgieten, afmalen, afschilderen, afschrijven, afteekenen, enz. 7. En eindelijk duidt

het woord *af*, even als *on*, het tegendeel van datgeen aan, waarbij het gevoegd is, als: afgod, afgrond, afgunst.

In samenstelling met werkwoorden, is *af* een scheidbaar voorzetsel, en ontvangt daarom den nadruk der uitspraak.

Afbakenen, b. w., ik bakende af, heb afgebakend. Met bakens afteekenen: het vaarwater afbakenen.

Afbakken, b. en o. w., ik bakte af, heb afgebakken. Bedr., ten einde bakken: zij wil de koeken eerst afbakken. Onzijd., voor alles bakken, wat gebakken moet worden: wij zullen eerst maar afbakken.

Afbedelen, b. w., van *af* en *bedelen*, het voortdur. werkw. van *bidden*: ik bedelde af, heb afgebeld. Door bedelen, of veel bidden, trachten te verkrijgen: iemand iets afbedelen.

Afbeeld, b. w., ik beelde af, heb afgebeeld. Eigenlijk, de gedaante eener zaak op eene zinnelijke wijze nabootsen, een beeld van iets maken: een landschap afbeelden; God onder eene menscheijke gedaante afbeelden. Overdragtel., iets levendig voorstellen, waarvoor echter *schilderen* gebruikelijker is: wanneer ik u de rampzalige gevolgen dezer daad afbeelde. Van hier afbeelding, afbeeldsel.

Afbeitelen, b. w., ik beitelde af, heb afgebeiteld. Met eenen beitel afslaan, afhouden: eenen hoek van iets afbeitelen.

Afbernen, zie *afbranden*.

Afbersten, o. w., ik borst af, ben afgeborsten. Bersten en afvallen, afspringen: de kalk is overal afgeborsten.

Afbetalen, b. w., ik betaalde af, heb afbetaald. Geheel, alles betalen: ik heb mijne schuld afbetaald. Van hier afbetaling.

Afbetten, b. w., ik bettede af, heb afgebet. Door natmaken afzonderen, bij de wondhealers gebruikelijk: den etter afbetten. Van hier afbetting.

Afbeuken, b. w., ik beukte af, heb afgebeukt. Afrossen: iemand afbeuken.

Afbeulen, b. w., ik beulde af, heb afgebeuld. Te veel arbeid van iemand vergen: hij beult zijn volk af. *Zich afbeulen*, afwerken: hij heeft zich, in zijne laatste jaren, afgebeuld. Beide in den gemeenen spreektrant.

Afbeuren, b. w., ik beurde af, heb afgebeurd. Aftillen: ik beurde hem van zijn paard af.

Afbidden, b. w., ik bad af, heb afgebeden. Met bidden af te weren: zij baden het dreigende onheil af. Om iets bidden: ik bad deze gunst van hem af, en ik bad hem deze gunst af. Een zeker getal van gebeden uitspreken: den rozenkrans afbidden.

Afbijten, b. w., ik beet af, heb afgebeten. Door bijten afscheiden: een stuk van iets afbijten; de nagels afbijten.

Afbikken, b. w., ik bikte af, heb afgebikt. Bij de steenhouwers gebruikelijk: eenen steen afbikken.

Afbinden, b. w., ik bond af, heb afgebonden. Losmaken: den mantelzak afbinden. Door binden afzonderen: een gewel, eene wrat afbinden. Van hier afbinding.

Afbladen, b. w., ik blaadde af, heb afgeblaad. De bladen van eenen boom, of eene plant, afbreken: de koolen moeten afgeblaad worden.

Afbladeren, b. w., ik bladerde af, heb afgebladerd. Hetzelfde als *afbladen*.

Afblazen, b. en o. w., ik blies af, heb afgeblazen. Bedrijv., door blazen afzonderen: het stof afblazen, ook het boek afblazen, d. i. het stof van het boek afblazen. Onzijd., voor ten aftogt blazen: de krijgsoverste beval af te blazen.

Afblijven, o. w., ik bleef af, ben afgebleven. Niet komen: hij blijft dikwijls van de vergadering af. Niet aanroeren: gij moet daar afblijven.

Afboenen, b. w., ik boende af, heb afgeboend. De stoelen afboenen. Figuurlijk, in den gemeenen spreektrant, voor *wegjagen, verdrijven*: indien hij andermaal komt, zal ik hem van de kamer afboenen.

Afboeten, b. w., ik boette af, heb afgeboet. Door boete, d. i. door berouw, straf, of genoegdoening, uitdelgen: zijne zonde afboeten; eene misdaad met geld afboeten.

Afborgen, b. w., ik borgde af, heb afgeborgd. Van iemand borgen: hij heeft mij alles afgeborgd. Ook voor ontleenen: wien hebt gij deze tegenwerping afgeborgd?

Afborstelen, b. w., ik borstelde af, heb afgeborsteld. Met den borstel wegdoenen: het stof afborstelen. Ook met den borstel reinigen, schoonmaken: een kleed (d. i. het stof van een kleed) afborstelen.

Afbottelen, b. w., ik bottelde af, heb afgebotteld. Bier of wijn afbottelen, d. i. op flesschen, of kruiden, aftappen: het bier moet afgebotteld worden.

Afbraak, v., meerv. afbraken. Ik heb het huis tot eene afbraak gekocht, om het af te breken. Zie *afbrek, afbreuk*.

Afbranden, b. en o. w., ik brandde af, heb afgebrand. Bedrijv., door vuur afzonderen: de haren. eene wrat, met een gloeiend ijzer, afbranden. Door vuur verwoesten, in de asch leggen: de vijand brandde de stad af. Aansteken, losbranden, inzonderheid van schietgeweer: een geweer, een kanon afbranden. Onzijd., met het hulpw. *zijn*; door vuur verwoest worden: het huis brandde af; de geheele stad is afgebrand. Het geweer moet schielijk afbranden.

Afbrek, v. Het zelfde als *afbraak, afbreuk*.

Afbreken, b. en o. w., ik brak af, heb afgebroken. Bedrijv., door breken afzonderen: eene bloem van den steel afbreken. Slechten: een hnis tot den grond toe afbreken. Eindigen: hier brak hij zijne redenen af. Doen eindigen, verhinderen: ik brak de vredesonderhandelingen af; breekt uwe zonde af. BIJHELVERT. Plotseling ophouden, bijzonderlijk van woorden, uitdrukkingen, enz.; in welk geval echter het verledene deelw. alleen gebruikelijk is: afgebrokene woorden; hij antwoordde mij niet, dan met tranen en afgebrokene zuchten. Afrekken, afzonderen: hij breekt dagelijks eenige uren van zijnen tijd, tot zijne uitspanning, af. Onzijd., met het hulpw. *zijn*: de naald is afgebroken; daar breekt een stuk van het glas af. Met het hulpw. *hebben*, voor ophouden, niet verder voortgaan: met het tweede deel heeft hij afgebroken. Van hier afbreking.

Afbrengen, b. w., onregelm.; ik bragt af, heb afgebragt. Beneden brengen: boeken afbrengen. Afvoeren: die goederen moeten den Rijn afgebragt worden. Redden, behouden: hij heeft er al de schepen gelukkiglijk afgebragt. Verwijderen: iemand van den regten weg afbrengen.

Bewegen, om iets te laten varen: ik zal hem van dat voornemen wel afbrengen. Van hier afbrenger, afbrenging.

Afbreuk, v. Hetzelfde als *afbraak*. Ook voor vermindering van vermogen, aanzien, regt, waardigheid, waarvoor ook het zelf verder uitstreckende woord *nadeel* gebruikt wordt; iemand afbreuk doen; iemands eer, vermogen, enz. afbreuk doen. Ook voor schade, nadeel, over het algemeen: den vijand afbreuk doen.

Afbrokkelen, b. en o. w., ik brokkelde af, heb afgebrokkeld. Bedrijv., met kleine brokken afbreken: hij heeft de kalk van den muur afgebrokkeld. Onzijd., met het hulpw. *zijn*; met kleine brokken afvallen: de kalk brokkelt van den muur af; ook de muur brokkelt af.

Afbuitelen, o. w., ik buitelde af, ben afgebuiteld. Aftuimelen, afvallen: hij is van den berg afgebuiteld.

Afdak, o., meerv. afdaken. Een dak, dat over eene opene plaats hangt, om voor den regen te beveiligen: wij stonden onder het afdak.

Afdalen, o. w., ik daalde af, ben afgedaald, Nederdalen: hij daalde van den berg af.

Afdammen, b. w., ik damde af, heb afgedamd. Door eenen dam afhouden, of afscheiden: het water afdammen. Van hier afdamming.

Afdanken, b. en o. w., ik dankte af, heb afgedankt. Bedr., afscheid geven, uit de dienst ontslaan, eigenlijk, in eene goeden zin, en onder dankbetuiging voor gedane diensten: bedienden, soldaten afdanken. Figuurlijk: wagen en paarden afdanken, afschaffen, — een kleed afdanken, afleggen. Onzijd., dank betuigen voor de tegenwoordigheid der aanwezenden, inzonderheid bij begrafenissen gebruikelijk; met het hulpw. *hebben*: ik zal na de begrafenis afdanken. Van hier afdanking.

Afdansen, b. en o. w., ik danste af, heb afgedanst. Bedrijv., door dansen, of onder het dansen, onttrekken: ik heb hem zijn meise afgedanst. Door dansen afzonderen: hij danste de achterlappen van zijne schoenen af. Zich door veel dansen afmatten: zij zullen zich aflansen. Onzijd., den dans eindigen: dezen moeten afdansen.

Afdeelen, b. w., ik deelde af, heb afgedeeld. Verdeelen: een veld, eene kamer, een boek afdeelen; den dag in twaalf uren afdeelen. Van hier afdeeling.

Afdeinszen, o. w., ik deinsde af, ben afgedeinsd. Wijken, terug gaan: de vijand deinsde af. Van hier afdeinszing.

Afdekken, b. w., ik dekte af, heb afgedekt. Het dek afnemen: de tafel afdekken. Afslaan, afrossen, in den gemeenen spreektrant, gelijk ook *toedekken*: hij werd deerlijk afgedekt. In deze beteekenis behoort *afdekken*, eigenlijk, niet tot *dek*, maar is voeleer eene klanknabootsing (*onomatopoeia*), om het geluid der slagen uit te drukken; even als in het lat. *tax tax tergo meo erit*. PLAUR. Van hier afdekker, afdekking.

Afdijken, b. w., ik dijkte af, heb afgedijkt. Hetzelfde als *afdammen*. Van hier afdijking.

Afdingen, b. w., ik dong af, heb afgedongen. Door dingen den gevraagdden koopprijs verminderen: ik heb hem tien stuivers afgedongen. Van hier afdinger, afdinging.

Afdisselen, b. w., ik disselde af, heb afgedisseld. Met eenen dissel afhakken: den bast van eenen boom aftisselen.

Afdobben, b. w., ik dobbelde af, heb afgedobbel. Met dobbelen vrijmaken: hij heeft zich van de galg afgedobbel.

Afdoen, b. en o. w., onregelm.; ik deed af, heb afgedaan. Bedr., afnemen: den hoed, den ring afdoen; ook: iemand den mantel afdoen, uittrekken. Het stof van de schoenen afdoen, ook: de schoenen afdoen, schoonmaken. Ik heb u het gansche verhaal medegedeeld, zonder daarvan een woord af te doen. Ten einde brengen: die zaak is afgedaan; zij heeft hare taak afgedaan. Beslechten: de zaak is bij den raad reeds afgedaan. Betalen: oude schulden afdoen. Onzijd., in den volmakt verledenen tijd: hij heeft afgedaan, heeft uitgediend. Ook van levenloze zaken: die pen heeft afgedaan, kan niet meer gebruikt worden. Van hier afdoening.

Afdonderen, onpers. w., donderde af, heeft afgedonderd. Ophouden met donderen: het heeft afgedonderd. In de gemeene straatnaal wordt dit woord ook bedrijv. gebezigd: iemand van de trappen afdonderen, razend en vloekend afwerpen.

Afdorren, o. w., ik dorde af, ben afgedord. Door uitdroogen dor worden en afvallen: de bloemen zijn afgedord.

Afdouwen, (*afduwen*) b. w., ik douwde af, heb afgedouwd. Door douwen verwijderen: douw de schuit wat af; hij drong op mij aan, maar ik douwde hem van mij af.

Afdraaijen, b. en o. w., ik draaide af, heb afgedraaid. Bedrijv., door omdraaijen afzonderen: eenen vogel den kop afdraaijen; hij draaide de knopen van zijnen rok af. Onzijdig, met het hulpw. *zijn*, voor zich verwijderen: hij scheen op mij aan te komen, maar draaide eindelijk weder af. Ook in de scheepvaart gebruikelijk, voor afhouden, afwenden, het tegengestelde van *bijdraaijen*: zoodra zij onze vloot in het gezigt kregen, draaiden zij af.

Afdragen, b. w., ik droeg af, heb afgedragen. Naar beneden dragen: turf afdragen. Met dragen verslijten: hij heeft zijn kleed al weer afgedragen. Zich door veel dragen afmatten: hij zal zich nog afdragen. Van boomen, die, door te groote vruchtbaarheid, ophouden te dragen: die boom heeft zich afgedragen.

Afdrijven, b. en o. w., ik dreef af, heb afgedreven. Bedrijv., voor wegdrijven; zij dreven den vijand van de stad af. In de genee-kunst: door dat middel drijft men het graveel af. Zij zocht hare vrucht af te drijven, derzelver ontijdige geboorte, door afdrijvende middelen, te veroorzaken. Naar beneden drijven: hij dreef zijne kudde den berg af. Afrekken; want hij heeft u gezocht af te drijven van den Heer uwen God. **BIJBEEL-VERT.** Door drijven afmatten: het vee was geheel afgedreven. Onzijd., voor men den stroom afzakken, in de scheepvaart gebruikelijk, met het hulpw. *zijn*: de schuit is afgedreven. Van hier afdrijvend. afdrijving.

Afdringen, b. w., ik drong af, heb afgedrongen. Door dringen verwijderen: hij drong mij van de bank af. Door sterk aanhouden, dreigen, of ook op eene geweldadige wijze, van iemand bekomen, afpersen: iemand geld, eenen eed, eene belofte, eene verklaring, enz., afdringen.

Afdrinken, b. w., ik dronk af, heb afgedronken. Het bovenste eener vloeistof drinken: het schuim van het bier afdrinken; de wijn is

reeds tot op de helft van het vat afgedronken. Door zamendrinken afwenden, bijleggen: zij hebben den twist, het geschil afgedronken.

Afdroogen, b. w., ik droogde af, heb afgedroogd. Afwisschen: droog u zweet af; zijne tranen afdroogen. Overdragtel.: iemands tranen afdroogen, hem vertroosten, hem met raad en daad, in zijne droefheid, bijstaan.

Afdruipen, o. w., ik droop af, ben afgedropen. Met droppelen afvallen: de boter druipt van het bord af. Figuurl.: zij dropen, een voor een, af, maakten zich stil weg.

Afdrukken, m., meerv. afdrukken. Het afdrukken: na den afdruk van het eerste blad. Afdruk-sel: er zijn slechts weinige afdrukken van dat boek — van die plaat; eenen afdruk in was maken.

Afdrukken, b. w., ik drukte af, heb afgedrukt. Door drukken nabootsen, of afbeelden: een zegel in was afdrukken; een boek, een blad afdrukken. Ten einde drukken: het blad is nog niet afgedrukt. Door veel drukken verslijten: die letters zijn, die plaat is afgedrukt. Van hier afdrukking, afdruk-sel.

Afdruppelen, o. w., ik druppelde af, ben afgedruppeld. Met kleine droppelen afvallen. Van hier afdruppeling.

Afduwen, zie *afduwen*.

Afdwalen, o. w., ik dwaalde af, ben afgedwaald. Door dwaling van iets verwijderd worden: van den regten weg afdwalen. Overdragtelijk: van het geloof afdwalen, tot ongeloof vervallen. Van hier afdwaling.

Afdweilen, b. w., ik dweilde af, heb afgedweild. Met eenen dweil afvegen, afdoen, reinigen: de stoep afdweilen.

Afdwingen, b. w., ik dwong af, heb afgedwongen. Door dwang bekomen: iemand, geld, eenen eed, enz. afdwingen. De vrees dwingt dikwerf den hoozen de bekentenis zijner misdaad af.

Afesechen, b. w., ik eischte af, heb afge-eischt. Afvorderen: iemand iets afesechen, het van hem eischen. Zij eeschten ons geen geld af. Eenen gevangenen den degen afesechen. Van hier afeseiching.

Afeten, b. w., ik at af, heb afgegeten. Door eten wegdoen: kersen van den boom afeten; het vleesch van de heenen afeten.

Afuit, v. meerv. afuiten. Van het fransche *affût*. Zie *rolpaard*.

Afgaaf (*afgave*), v., meerv. afgaven. Het afgeven, in de eigenlijke beteekenis des woords: de afgaaf van eenen brief, van een boek.

Afgaan, o. en b. w., onregelm.; ik ging af, ben afgegaan. Onzijd., naar beneden gaan: de trappen afgaan. Hellen, overnigjen: in het afgaan van het gebergte. Weggaan, zich verwijderen: de post is reeds afgegaan; van de stoep, van den regten weg afgaan; eensklaps is hij van ons afgegaan. Verlaten: hij ging van zijne vrouw af. Zieh elders heen wenden ter verkrijging eener zaak: op een ambt, op een meisje afgaan. De verbinding met iemand opheffen: van eenen koopman, metselaar, enz. afgaan. Eene dienst, of een ambt, nederleggen: hij is als schepen afgegaan. Laten varen: van zijn onderwerp — van zijn voornemen — van zijn gegeven woord afgaan, niet houden. Allerlei afnemen in stand, groei, waarde, gedaante, kleur, enz., zoo van zaken, als van personen: een afgaand, afnemend, dichters; een afgaand man, die van ouderdom verzwakt en

vervalt; eene afgaande maan; de verw gaat af; de koorts ging des avonds af. Uit het gebruik geraken: die gewoonte gaat geheel af. Niet voortgaan: het huwelijk giug weer af. Verminderd, afgetrokken worden: van dit geld mag geen stui-ver afgaan. Gezocht worden, koopers vinden, inzonderheid van koopwaren; die waren gaan niet af; dat boek gaat goed af. Handig en bevallig verrijten: al wat hij doet gaat hem zeer wel af. Eindelijk is *afgaan* gebruikelijk, voor zich ontlasten van het nuttelooze overschot der verteerde spijs, anders, *zijn gevoeg doen*; met het hulpw. *hebben*: ik heb van die pillen driemaal afgegaan. Bedrijv., door gaan, of onder het gaan, afzonderen, verslijten; hij ging het vel van zijne voeten af. Met schreden afmeten: wij hebben het gansche veld afgegaan. *Zich afgaan*, door veel gaan afsmaten.

Afgang, m, meerv. afgangen. Van afgaan. De afgang eens bergs; en in dezen zin is het meerv. alleen gebruikelijk: de afgangen des bergs waren gevaarlijk. Vrijheid om heen te gaan: mijne huisvrouw den afgang benemende. H. DE GROOT. Verval, afneming: in den afgang der roomsche taal. VOND. De afgang der maan, der koorts. Verkoop; hij zocht overal den afgang der waren, van dat boek te bevorderen. Stoelgang, buikontlasting: ik heb heden nog geen afgang gehad. Uitgeworpen overschot der verteerde spijs: zijn afgang was met bloed vermengd.

Afgave, hetzelfde als *afgaf*.

Afgeleefd, verl. deelw. van het verouderde woord *afleven*. Uitgeleefd, door ouderdom verzwakt: een afgeleefd man — eene afgeleefde vrouw. Van hier afgeleefdheid.

Afgelegen, verl. deelw. van *afstijgen*. Van hier afgelegenheid, voor afstand.

Afgeven, b. en o. w., ik gaf af, heb afgegeven. Bedr., van zich geven, aan anderen overgeven: ik heb iets aan u af te geven; aan wien hebt gij den brief afgegeven? Onz.: die verw geeft af; zwarte kousen geven dikwijls af, behouden hare verw niet. Van hier afgever, afgeving.

Afgezant, m, meerv. afgezanten. Iemand, die van eenen staat, of vorst, gezonden wordt, om de zaken des lands waar te nemen. Door verloop, heeft dit woord de letter *d*, welke oorspronkelijk tot hetzelfde behoort, als van *zenden* afkomstig, geheel verloren.

Afgieren, o. w., ik gierde af, ben afgierd. Bij de zeelieden gebruikelijk: het schip gierde van het hoofd af.

Afgieten, b. w., ik goot af, heb afgegoten. De vloeibare stof, door gieten, afzonderen: het vet van het vleesch afgieten; al het water van de boonen afgieten. Door gieten afbeelden: een kop in was afgieten. Van hier afgietier, afgieting, afgietsel.

Afglijden, o. w., ik glee af, ben afgegleden. Naar beneden glijden: van den trap, — van de ladder afglijden.

Afglijpen, o. w., ik glipte af, ben afgeglijpt. Glijpen en vallen: zij glipte van den drem-pel af. Van hier afglijpping.

Afglijperen, o. w., ik glipperde af, ben afgeglijpperd. Voortdr. w. van *afglijpen*.

Afgod, m, meerv. afgoden. Een eindig, of verdicht wezen, hetwelk men goddelijke eer bewijst. Inzonderheid de lichamelijke afbeelding van zulk eene versierde godheid. Doorgaans ge-

bruikt men het woord *afgod*, in deze eigenlijke beteekenis, zoo wel voor eene vrouwelijke als mannelijke godheid. Figuurl. wordt het genomen voor het voorwerp eener zeer hooge, overdrevene vereering, of liefde: eenen afgod van iemand maken. En in deze beteekenis wordt ook wel het vrouwelijke *afgodes*, *afgodin*, gebruikt: afgodin mijner ziel. In het angels. wordt dit woord, op dezelfde wijze geschreven, *afgod*, in het deen. en zweed. *afgod*.

Af is hier een bijwoord van ontkenning, van dezelfde kracht, als *on*, het tegendeel van datgeen aanduidende, waarbij het gevoegd is. *Afgod* is derhalve zoo veel als ongod, geen God.

Afgodendienaar, m, meerv. afgodendienars Iemand, die verdichte godheden vereert, of lichamelijke dingen, of afbeeldsels, goddelijke eer bewijst. Van zoodanig eene vrouw sprekende, zegt men *afgodendienares*. Van hier afgodendienst (ook afgodsdienst).

Afgoderij, v, meerv. afgoderijen. Eigenlijk, de vereering van eene valsehe godheid; zonder meerv. Figuurlijk, de overdrevene vereering van andere voorwerpen; zonder meerv.: afgoderij met iemand drijven. Enkele afgodische handelingen; met het meerv.: grouwelijke afgoderijen. BIJBELVERT.

Afgodisch, bijv. n. en bijw.; afgodischer, meest afgodisch. Aan de afgoderij gelijk, op dezelfde gegrond: eene afgodische handeling. Als bijw.: afgodisch vereeren.

Afgooijen, b. w., ik gooide af, heb afgoooid. Afsnijten, afwerpen: hout van den zolder afgooijen.

Afgorden, b. w., ik gordde af, heb afgord. Losmaken, afdoen: het zwaard afgorden.

Afgraauwen, b. w., ik graauwde af, heb afgegrauwd. Graauwend bejegenen, en van zich verwijderen: hoe kunt gij mij altijd zoo afgrauwen?

Afgraven, b. w., ik groef af, heb afgegraven. Door graven lager maken: eenen heuvel afgraven. Door graven afzonderen: ik heb dezen akker van het land afgegraven. Van hier afgraving.

Afgrazen, b. w., ik graasde af, heb afgegraasd. Het gras afeten: de koeijen hebben dit land reeds afgegrasd.

Afgreppelen, b. w., ik greppelde af, heb afgegreppeld. Met greppels afscheiden, het weiland van het hooiland afgreppelen.

Afgrijselijk, bijv. n. en bijw., afgrijselijker, afgrijselijkst. Iets, dat afgrijzen verwekt, of waarvan men een afgrijzen heeft: dat was eene afgrijselijke daad. Als bijw.: hij heeft afgrijselijk gelogen. Van afgrijzen. Van hier afgrijselijkheid.

Afgrijzen, de onbepaalde wijs van het verouderde werk w. *afgrijzen*, zelfstandig gebruikt, o. Afschrik: een afgrijzen van iets hebben, iets verfoeijen. Hoort gebruikt het nog als een werkwoord: het dier om af te grijzen.

Afgrond, m, meerv. afgronden. Eigenlijk eene plaats, die geen grond heeft, of welker grond niet wel bereikt, of gepeild kan worden; ook eene zeer groote diepte. De afgrond der zee; zij zonken naar den afgrond; de afgrond tus-schen twee bergen. Oneigenlijk, iedere groote verwijdering, of afgelegenheid: mijne ziel was, trots de afgronden, die ons van elkander scheid-den, steeds bij u. Eene onberekenbare grootte: zij storten zich in eenen afgrond van ellende ne.

der. Een verschrikkelijk gevaar, een oogenschijnlijk verderf: aan welk eenen afgrond stond ik!

Af is hier een bijw. van ontkenning, even als in *afgod*, van dezelfde kracht als *oh*. *Afgrond* is derhalve zoo veel als ongrond, geen grond.

Afgunst, v. De gemoedsgesteldheid, waarbij men anderen het goede, hetwelk zij bezitten, niet gant. Ook *wangunst*. Van hier afgunstig, afgunstigheid, afgunstiglijk.

Afhaken, b. w., ik haakte af, heb afgehaakt. Hetgeen, dat aan eenen haak vast is, losmaken: de schalen afhaken. Van hier ook afhaker, afhaking.

Afhakken, b. w., ik hakte af, heb afgehakt. Door hakken afzonderen: iemand den kop, de hand afhakken. Eenen os aflakken, aan geschikte stukken hakken. Van hier afhakker, afhakking.

Afhalen, b. w., ik haalde af, heb afgehaald. Van boven halen: ik moet nog turf afhalen. Afrekken: eenen aal het vel afhalen. Van eene plaats halen: ik kom u van avond afhalen. Met geweld, of list, onttrekken: zij heeft hem alles afgehaald, wat hij bezat. Van hier afhaalster, afhaler, afhaling.

Afhandelen, b. w., ik handelde af, heb afgehandeld. Door wederzijdsche overlegging, door beoordeeling van hetgeen voor en tegen eene zaak is, tot stand brengen: laat ons deze zaak eerst afhandelen. Mondeling, of schriftelijk behandelen: de leer der onsterfelijkheid in eene redevoering afhandelen. Beslissen, beslechten, door eene uitspraak afdoen: de zaak is bij den Raad reeds afgehandeld. Van hier afhandeling.

Afhandig, bijw., zoo veel als *van de hand*, afwezig. Het komt bij ons alleen voor met het werkw. *maken*: iemand iets afhandig maken, ontneemen, onttrekken.

Afhangen, o. en b. w., ik hing af, heb afgehangen. Onzijd. Naar beneden hangen: het touw hing van het dak der kerk af. In eenigen afstand van iets hangen: de schilderijen hangen ver genoeg van den muur af. Fig: van iemand afhangen, in deszelfs magt zijn, onder deszelfs bevelen staan. Al wat bestaat, hangt van God af, heeft zijn aanwezen en zijne bestemming aan hem te danken. Dit heeft van mij niet afgehangen, stond niet in mijne magt. Bedrijv., voor afnemen, nederlaten: de schilderijen afhangen; de gewigten van een uurwerk afhangen. Van hier afhangig.

Afhankelijk, bijw. n., afhankelijk, afhankelijkst. Van *afhangen*. Tot iets anders behorende, zijnen grond daarin hebbende, aan hetzelfde onderworpen: deze zaak is van gene geheel afhankelijk. — De gansche natuur is van God afhankelijk. Van hier afhankelijkheid.

Afharen, o. w., ik haarde af, heb afgehaard. De haren loslaten: de pels haart af.

Afhaspelen, b. w., ik haspelde af, heb afgehaspeld. Door haspelen van iets afdoen: het garen van de klossen afhaspelen. Overdragt., voor iets langzaam en gebrekkelijk verrigten, in den gemeenen spreektrant: hebt gij uwe taak haast afgehaspeld?

Afhebben, b. w., onregelm.; ik had af, heb afgehad. Vol eindigd hebben: ik heb mijn werk eerder afgehad, dan gij het uwe.

Afheffen, b. w., ik hief af, heb afgeheven. Door heffen van iets afnemen, afligten; den ketel

afheffen, van het vuur. De kaart afheffen. Van hier afheffer, afheffing.

Afheinen, b. w., ik heinde af, heb afgeheind. Met eene heining bezetten, besluiten: de tuin is rondom afgeheind. Van hier afheining.

Afhellen, o. w., ik helde af, heb afgeheld. Naar beneden nigen: de weg helt hier verschrikkelijk af. Van hier afhelling.

Afhelpen, b. w., ik hielp af, heb afgeholpen. Van de hoogte naar beneden helpen: ik hielp haar van den wagen af; iemand van het paard afhelpen. Bevrijden, verlossen, ontdoen: iemand van de koorts afhelpen; hij heeft zijn huis nog niet kunnen verkoopen: maar ik zal er hem wel afhelpen. Onttrekken, helpen verspillen: zij zal hem wel van zijn goed afhelpen. Wegdoen, verdrijven: men moet de honden van de straat afhelpen.

Afhoeren, wederk. w., ik hoorde af, heb afgehoerd. *Zich afhoeren*, zich door hoererij verzwakken en bederven.

Afhooren, b. w., ik hoorde af, heb afgehoord. Door liet gehoor vernemen: wij hebben hun al hunne geheimen afgehoord; ik heb alles afgehoord. Ten einde aanhooren: de getuigen zijn nog niet afgehoord.

Afhouden, b. en o. w., ik hield af, (van het oude *holden*) heb afgehouden. Bedrijv., op zekeren afstand van iets houden: iets van zich, — iets van den muur enz. afhouden. De aannadering van eenen persoon, of eene zaak, verhinderen: den vijand van de stad afhouden. In de volbrenging eener zaak verhinderen: iemand van eene schandelijke daad, van den arbeid, van de kerk, afhouden. Verwijderen, afzonderen: hij houdt zich van dat gezelschap af. Terug houden: ik zal er tien stuivers afhouden. Onzijd., in de scheepvaart gebruikelijk: onze vloot hield af, en ging op den vijand los. Ook wordt dit *afhouden* figuurl. gebezigd, b. v.: eerst scheen hij onverzettelijk, doch daarna begon hij wat af te houden, van zijn eerste oogmerk af te zien. Van hier afhoud, afhouding.

Afhouwen, b. w., ik hieuw af, heb afgehouden. Door houwen afzonderen, afhakken: eenen boom afhouwen; iemand het hoofd afhouden. Van hier afhouwer, afhouding.

Afhuichelen, b. w., ik huichelde af, heb afgehuicheld. Door huichelen verkrijgen: iemand iets afhuichelen.

Afhuilen, wederk. w., ik huilde mij af, heb mij afgehuild. Door huilen afnemen.

Afhuren, b. w., ik huurde af, heb afgehuurd. Door huren bekomen: wij zullen de schuit afhuren. Van hier afhurder.

Afjagen, b. w., ik joeg af, heb afgejaagd. Naar beneden jagen, weggagen: ik joeg hem van den berg, — van de kamer af. Jaag den hond van het vuur af. Door jagen afnemen: een paard afjagen; zich afjagen. Van hier afjager.

Afkaatsen, b. w., ik kaatste af, heb afgekaatst. Door kaatsen van zich verwijderen: den bal afkaatsen, terug kaatsen. Ook figuurl., voor afwenden, afkeeren: hij wilde hem voor den rechter roepen, maar ik heb het nog gelukkiglijk afgekaatst. Van hier afkaatser, afkaatsing.

Afkabelen, b. w., ik kabellede af, heb afgekabelleld. Door kabbelen verwijderen: het water heeft hier een stuk van den dijk afgekabelleld.

Afkakelen, b. w., ik kakelde af, heb afgekakeld. Door kakelen, d. i. veel praten en snappen, doen ophouden, afveren: hij zal dat wel afkakelen.

Afkalken, o. w., kalkte af, is afgekalkt. De kalk loslaten, laten afvallen: die muur kalkt overal af. Van hier afkalking.

Afkalven, o. w., ik kalste af, heb afgekalfd. Ten einde kalven: de koeijen hebben afgekalfd.

Afkammen, b. w., ik kamde af, heb afgekamd. Door kammen verwijderen; ook met den kam reinigen: ik heb al het vuil van zijn hoofd afgekamd. Van hier afkammer, afkaming.

Afkanten, b. w., ik kante af, heb afgekant. De kanten wegnemen: die steen moet nog wat afgekant worden. Van hier afkanter, afkanting.

Afkappen, b. w., ik kapte af, heb afgekapt. Afhouwen: de takken van de boomen afkappen. Van hier afkapper, afkapping.

Afkeer, m. Tegenzin, weezin: eenen afkeer van iets hebben. Zij kreeg eenen afkeer van hem.

Afkeeren, b. w., ik keerde af, heb afgekeerd. Afwenden, in de eigenlijke en oneigenlijke beteekenis: zich van iemand afkeeren; het gezigt van iets afkeeren, den rug toekeeren; zich van de wereld afkeeren, alle gemeenschap met haar opheffen; den vijand afkeeren, afveren, terug drijven; een gevaar, een ongeluk afkeeren. Van hier afkeering.

Afkeurig, bijv. n., afkeuriger, afkeurigst. Van afkeer. Eenen tegenzin hebbende; hij was geheel afkeurig van die daad; iemand van eene zaak afkeurig maken. Ook komt *afkeurig* in den zin van afwijkende, afdwalende voor: gij afkeurige kinderen! BIJBELVERT. Van hier afkeurigheid, afkeuriglijk, afkeering.

Afkemmen, zie *afkammen*.

Afkerven, b. w., ik korf af, heb afgekorven. Door kerven afzonderen, afsnijden: eenen visch den staart, den kop afkerven. Oul. had *afkerven* nog andere beteekenissen, waarin het thans niet meer gebezigd wordt, b. v. schepen afkerven, voor losmaken; het gebod afkerven, voor overtreden. Van hier afkerver, afkerving.

Afkeuren, b. w., ik keurde af, heb afgekeurd. Kwaad keuren, veroordeelen, verwerpen: het zilver afkeuren, als geen goed zilver zijnde; eene ingezondene verhandeling afkeuren, niet voldoende oordeelen, niet goed keuren. Welk redelijk mensch zal het kwaadspreken niet afkeuren? Van hier afkeurder, afkeuring.

Afkijken, b. w., ik keek af, heb afgekeken. Heimelijk, steelswijze, afzien, door kijken zich eigen maken: ik heb hem de kunst afgekeken. In den vrouwelijken spreektrant: ik zal het eens afkijken, het einde afwachten, zien, wat er van worde.

Afklaren, b. w., ik klaarde af, heb afgeklaard. Geheel afmaken: eene rekening afklaren, geheel afdoen, volkomen zuiver en effen maken. Bij KILIAAN.

Afklauteren, o. w., ik klauterde af, ben afgeklauterd. Op handen en voeten afklimmen: hij klauterde van de trappen af.

Afklemmen, b. w., ik klemd af, heb afgeklemd. Door klemmen afzonderen: zich eenen vinger afklemmen. Van hier afklemmer, afklemming.

Afkleppen, b. w., ik klepte af, heb afgeklept. Met klokkengeklep afkondigen: de bekendmaking is reeds afgeklept. Van hier afklepper, afklepping.

Afklimmen, o. w., ik klom af, ben afgeklimmen. Naar beneden klimmen: hij klom van het dak af. Van hier afklimmer, afklimming.

Afkloppen, b. w., ik klopte af, heb afgeklopt. Door kloppen verwijderen: klop het stof van mijnen rok af. Ook door kloppen zuiveren, schoonmaken: den hoed afkloppen. Afslaan, afrossen: hij heeft hem deerlijk afgeklopt. Van hier afklopper, afklopping.

Afkluiven, b. w., ik kloof af, heb afgeklouven. Door kluiven afzonderen: het vleesch van de beenen afkluiven; ook een been afkluiven. Van hier afkluiver, afkluiwing.

Afknaauwen, b. w., ik knaauwde af, heb afgeknaauwd. Hetzelfde als *afknabbelen*. Van hier afknaauwer, afknaauwing.

Afknabbelen, b. w., ik knabbelde af, heb afgeknabbeld. Door knabbelen afzonderen: het vleesch van de beenen afknabbelen; ook een been afknabbelen. De nagels afknabbelen. Van hier afknabbeler, afknabbeling.

Afknagen, b. w., ik knaagde af, heb afgeknagd. Hetzelfde als *afkluiven*, *afknabbelen*. Door knagen afzonderen: het vleesch van de beenen afknagen; ook een been afknagen. Overdragelijk zegt men ook: de kommer knaagt hem het hart af, hij wordt door heimelijk verdriet verteerd. Van hier afknager, afknaging.

Afknakken, b. en o. w., zijnde een klanknabootsend woord: ik knakte af, heb afgeknakt. Bedrijv., knakken en afbreken: hij knakte de bloem van haren steel af. Onzijd., met het hulpw. *zijn*: de bloem knakte van haren steel af. Van hier afknakker, afknakking.

Afknappen, b. en o. w., ik knapte af, heb afgeknapt. Bedrijv., knappen en afbreken: hij knapte een stuk van het glas af. Onzijd., met het hulpw. *zijn*: ik wond mijn uurwerk op, en de veer knapte af.

Afknappen is een klanknabootsend woord. Van hier afknapping.

Afknellen, b. w., ik knelde af, heb afgekneld. Door knellen afscheiden: zij knelde haren vinger af.

Afknevelen, b. w., ik knevelde af, heb afgekneveld. Door knevelen verkrijgen, met geweld afpersen: hij heeft zijnen broeder schatten afgekneveld. Van hier afkneveler, afkneveling.

Afknibbelen, b. w., ik knibbelde af, heb afgeknibbeld. Door knibbelen, — door twisten en klijven, bekomen: ik heb hem nog drie stuivers afgeknibbeld. Van hier afknibbeler, afknibbeling, afknibbelster.

Afknippen, b. w., ik kneep af, heb afgeknepen. Door knippen afscheiden: een stuk van het deeg afknippen. *Afnippen*, zonder *k*, is even zeer in gebruik. Van hier afknijper, afknijping.

Afknippen, b. w., ik knipte af, heb afgeknipt. Door knippen afscheiden; met eene schaar afsnijden: hij knipte een stukje van het papier af. Van hier afknipper, afknipping.

Afknotten, b. w., ik knottede af, heb afgeknot. De knotten afplukken (namelijk, van het vlas): het vlas is reeds afgeknot. *Knotten* beteekent, in de vlasteelt, ook in knotten binden; en dan is *afknotten*, zoo veel als ten einde knotten,

al het vlas in knotten binden: wij zullen het vlas eerst maar afknotten. Afkappen, afhouden: de takken van de boomen afknotten, ook de boomen afknotten. Van hier afknotter, afknotting.

Afkoelen, b. w., ik koelde af, heb afgekoeld. Behoorlijk koel, of koud maken: ijzer in water afkoelen. Zich afkoelen: — ik zettede mij onder dezen boom neder, om mij wat af te koelen. Van hier afkoeler, afkoeling.

Afkoken, b. w., ik kookte af, heb afgekookt. Genoeg, naar vereisch koken: groente afkoken; eenen drank afkoken. Van hier afkoking.

Afkomeling, m. en v., meerv. afkomelingen. Van afkomen. Een afstammeling van eenen persoon, of een geslacht: hij is een, — zij is eene afkomeling van BARNEVELD. Zie over het gemeene geslacht van dit woord, bij *Aankomeling*.

Afkomen, o. w., ik kwam af, ben afgekomen. Van boven komen: ik kwam terstond af — van mijne kamer af. Vervoerd worden: die goederen komen den Rijn af. Zich van eene plaats, of zaak, verwijderen: ik kwam van mijns broeders huis af; ik konde van het gezelschap niet afkomen. Zij kwamen van hun voornemen af, lieten het varen. Om van de zaak af te komen, dezelve ten einde te brengen; — er is geen afkomen aan die zaak. Gij zult niet schielijk van hem afkomen, ontslagen worden. Zoo doende komen wij nimmer van elkander af, treffen wij nimmer een vergelijk. Hij is er slecht afgekomen, de uitslag der zaak is nadeelig voor hem. Afstammen: hij is van brave onderen afgekomen; en daarvan hebben wij nog de woorden afkomeling en afkomst.

Afkomst, v. Afstamming, herkomst, oorsprong, geslacht: van zeer achtbare afkomst. **HOORT**. Een Duitscher van afkomst. De afkomst, oorsprong, van een woord. Ook kroost, afstammelingen: natuur boezemde den Ouden in, hunne afkomst op te kwecken. **VONDEL**. Van hier afkomstig.

Afkondigen, b. w., ik kondigde af, heb afgekondigd. Van eene verhevene plaats bekend maken: een huwelijk afkondigen; den vrede afkondigen. Van hier afkondiger, afkondiging.

Afkonnen, hetzelfde als *afkunnen*.

Afkooksel, o., meerv. afkooksels. Van afkoken. Hetgeen afgekookt is: een afkooksel van den koortsbast.

Afkoop, m., meerv. afkopen; doch dit is niet zeer in gebruik. Van afkopen.

Afkoopen, b. w., onregelm.; ik kocht af, heb afgekocht. Door koopen verkrijgen: iemand iets afkoopen. Eene zaak door geld verhinderen, iemand door geld van iets bevrijden: straf afkopen; zich van de dienst afkopen; de burgers hebben de plundering afgekocht. Van hier afkooper, afkopping.

Afkorsten, b. w., ik korste af, heb afgekort. De korst afdoen: brood afkorsten.

Afkorten, b. w., ik kotte af, heb afgekort. Korter maken: ik heb mijnen mantel laten afkorten; — zijne woorden, onder het schrijven, afkorten, niet geheel uitschrijven. Afrekken: ik heb tien stuivers op zijne rekening afgekort. Van hier afkorter, afkorting.

Afkrabbelen, b. w., voortdur. w. van *afkrabben*: ik krabbelde af, heb afgekrabbeld. Door veel krabben afzonderen: hij krabbelde het vel van zijne hand af.

Afkrabben, b. w., ik krabde af, heb afgekrabd. Door krabben afzonderen: de verw van de deur afkrabben. Van hier afkrabber, afkrabbing.

Afkraassen, b. w., ik kraste af, heb afgekrast. Door kraassen afdoen: de kalk van den muur afkraassen. Van hier afkrasser, afkrassing.

Afkrijgen, b. w., ik kreeg af, heb afgekregen. Van zekere hoogte krijgen: ik kan, zonder ladder, de boeken van de bovenste plank niet afkrijgen. Afdoen, verdrijven: ik zal er het vuil eerst zien af te krijgen. Aandeel verkrijgen: gij zult er niets afkrijgen. Schade bekomen: gij kunt er ligtelijk iets afkrijgen. Doch in de twee laatste beteekenissen is *van*, thans, gebruikelijker: gij zult er niets van krijgen, enz.

Afkruijen, o. w., ik kroop af, ben afgekropen. Naar beneden kruipen: de slang kroop van den berg af. Op handen en voeten afklommen: hij kroop van het bed, — van het dak af.

Afkunnen, o. w., onregelm.; ik konde af, heb afgekonden. In de mogelijkheid zijn, om zich van iets te ontdoen, te bevrijden: ik heb mij tot die zaak verbonden, en nu kan ik er niet af. Afgetrokken, afgenomen kunnen worden: er konden maar drie stuivers af; er kan gene letter af.

Afkussen, b. w., ik kuste af, heb afgekust. Wegkussen: heeft POTIPHAR zoo vroeg den bloesem afgekust. **VOND**. Gij zult er al de schoonheid afkussen. Den twist bijleggen, den vrede maken, met eenen kus: zij hebben elkander afgekust. *Zich afkussen*, met kussen afmatten.

Aflaat, m., meerv. aflaten. De verzachting van de kerkelijke straf, (in de roomsche kerk) schoon dit woord ook dikwerf voor de vergeving der zonde zelve gebruikt wordt: de Paus had grooten aflaat beloofd. **HOORT**. *Aflaat* geven, verleenen, bekomen, krijgen; *aflaat* prediken. Van hier aflaatbrief, de brief of oorkonde, waarin deze aflaat verleend wordt; aflaatprediker, die den aflaat, bij plegtige gelegenheden, openlijk afkondigt; aflaatkraan, ongeoorloofde handel met den aflaat; aflaatkramer, die zoodanigen handel drijft. Het woord *aflaat* komt, in dezen zin, bij de oudste schrijvers voor; bij OTFRID, *ablazi*, bij NOTKER, *ablaz*. Goth. *ableta*, ijsl. *aflaat*, zweed. *ablata*.

Afladen, b. w., ik laadde (oul. *loed*) af, heb afgeladen. Eenen opgeladenen last afheffen. hij laadde de helft der vracht van zijnen wagen af. Van eenen opgeladenen last bevrijden: eenen wagen, eenen ezels afladen. Geheel laden, de volle vracht, of lading, ingeven: dit schip is afgeladen. Van hier aflader, aflading.

Aflagchen, b. w., wederkeer.; ik lachte af, heb afgelagchen. *Zich aflagchen*, door lagchen afmatten.

Aflangen, b. w., ik langde af, heb afgeaugd. Afreiken, van boven toereiken: wilt gij mij dat boek van de bovenste plank eens aflangen? Overreiken: gij moet den brief aan dat huis aflangen. Geven, weggeven: hij houdt niet veel van aflangen, hij is karig. Van hier aflanger.

Aflaten, (goth. *afletan*) b. en o. w., ik liet af, heb afgelaten. Bedrijv., nederlaten: iets aan een touw, van den zolder, aflaten, laten afzakken: hem aflatende in eene mande. **BIJBELVERT**. Wij aflaten, van het vat laten afloopen, afstappen, overgieten, waarvoor men gemeenlijk *verlaten* gebruikt. Onzijd., ophouden iets te doen, eene zaak niet verder voortzetten; doch meestal, met het voor-

zetsel van: *gij en laat niet af van moorden en branden*. J. B. HOUWAART. Van het kwade aflaten, van iemand aflaten, ophouden gemeenschap met hem te hebben, zich aan hem onttrekken, hem ontwijken. Zonder van: maar deze heeft niet afgelaten, mijne voeten te kussen. BIJBEELVERT. Ook zonder ander werk., of zelfst. naamw.: laat af, *gij ontaarde!* — toen hij naderde, lieten zij terstond af. En 't gruwzaam onweer laat niet af. L. BAKE. Van hier aflating.

Afleen, b. w., ik leende af, heb afgeleend. Door leenen bekomen, ter leen nemen: hij heeft mij schatten afgeleend. Van hier afleener, afleening.

Afleeren, b. w., ik leerde af, heb afgeleerd. Door toezien en aandachtig opmerken, van iemand leeren: iemand eene kunst, eene handgreep afleeren. Ontwennen: ik zal hem die streken wel afleeren.

Afleggen, (goth. *aflijan*) b. w., ik legde (ook *leide*) af, heb afgelegd (ook *afgeleid*). Van de eene plaats op de andere leggen, en wel van de hoogte naar de laagte: een stuk geschut van de affuit afleggen; leg dat boek van de tafel af. Wegleggen, om niet meer te gebruiken: een kleed afleggen; den rouw (het rouwgewaad) afleggen. Overdragt, voor betalen: eene schuld, de renten afleggen. Met het zelfst. naamw. *leven*: het leven afleggen, sterven. Ook het afleggen: hij heeft het afgelegd; waaronder *leven* dan verstaan wordt. Van zich leggen, zich ontdoen: zijnen haat afleggen; eene gewoonte, dwaasheden, enz. afleggen. Zijne kinderschoenen afleggen; de kinderjaren verlaten. In zwaarte verliezen; doch alleenlijk ten aanzien van geslagte beesten, nadat het ingewand er uitgehaald is: die os heeft zeer weinig afgelegd. Zich van de verrigting eener zaak kwijten: eene boodschap, eenen eed, eene getuigenis, een bezoek afleggen. Volbrengen: eene reis afleggen. Door van den stam te verwijderen, voortplanten: eenen wijnstok afleggen, eene rank daarvan ombuigen en met aarde bedekken, opdat die wortel vatte, en een eigen, afzonderlijke wijnstok worde. Ook is *afleggen* gebruikelijk, ten aanzien van doode lichamen; daarmede aanduidende het uittrekken van de gewone kleederen, waarin iemand gestorven is, en het aandoen van een zogenoemd doodkleed: den overledene, het lijk afleggen. En zij, die dit werk verrigten, worden *afleggers* en *aflegsters* genoemd. Zie *aflegger*. Van hier aflegging.

Aflegger, m., meerv. *afleggers*. Van afleggen, in de meeste beteekenissen van dit werkwoord. Het gebruikelijkste echter is het woord *aflegger*, in den zin van iemand, die eenen gestorvene, een lijk aflegt: de afleggers zijn rijkelijk voor hunne moeite beloond geworden. Ook wordt het, in den gemeenen spreektrant, gebruikt voor iets, hetwelk afgelegd is, b. v.: deze wijnstok is een aflegger, is van eene rank voortgekomen, die van eenen anderen wijnstok afgelegd is. Zoo ook wordt datgeen een *aflegger* genoemd, hetwelk afgelegd, of weggelegd, is, om niet meer gebruikt te worden, van welk geslacht de daardoor bedoelde zaak ook moog wezen: deze pen — deze hoed — dit mes enz. is een aflegger. Van hier *aflegster*, meestal in de beteekenis van vrouwen, die gesteld zijn, om eene gestorvene af te leggen, of het doodkleed aan te doen.

Afleiden, b. w., ik leidde af, heb afgeleid.

Naar beneden leiden: ik leidde haar van de trappen af; het water van het dak afleiden; den bliksem afleiden. Figuurl., door beweeggronden van iets afbrengen: iemand van den regten weg — van zijn voornemen — van de deugd afleiden. De afkomst van iets, inzonderheid van een woord, bepalen: velen leiden het woord *nous* van het latijnsche *nasus* af. Van hier afleiding.

Afleider, m., meerv. *afleiders*. Van afleiden, in al de beteekenissen van dat woord. Ook voor een werktuig, waarmede de bliksem afgeleid wordt: ik heb eenen afleider op mijn huis geplaatst.

Aflekken, zie *aftekken*.

Aflekken, o. w., lekte af, is afgelekt. Afdruppen: al het hier lekte van het vat af. Wanneer van *tranen* gesproken wordt, gebruikt men, doorgaans, *afleken*: ik zag de tranen van hare wangen afleken.

Afleveren, b. w., ik leverde af, heb afgeleverd. Afgeven, afzenden: ik moet morgen die goederen afleveren. Van hier afleverer, (*afleveraar*) aflevering.

Aflesen, b. w., ik las af, heb afgelezen. Afnemen en verzamelen: de druiven van eenen wijngaard aflezen; ook eenen wijngaard aflezen. Iets, dat geschreven, of gedrukt is, luid afkondigen: eenen brief, een bevel aflezen. *Zich aflezen*, door lezen afmatten. Van hier aflezer, aflezing.

Afliggen, o. w., ik lig af, heb afgelegen, en ben afgelegen geweest. Verwijderd liggen: mijn huis ligt te ver van den gemeenen weg af, of is te ver van den gemeenen weg afgelegen; want *afliggen* en *afgelegen zijn* beteekenen hetzelfde. Mijn bal heeft drie voeten van den paal afgelegen, of is drie voeten van den paal afgelegen geweest.

Ook wordt het als bedrijv. gebezigd, in den zin van, door liggen afzonderen: het paard heeft al zijne haren afgelegen. Door veel en lang liggen verzwakken: zij heeft zich afgelegen. Van hier *afligging*.

Afligten, b. w., ik ligte af, heb afgeligt. Door ligten afzonderen: het deksel van den pot afligten. De schellen van de oogen afligten; ook figuurl., voor klaar doen zien. Van hier *afligter*, *afligting*.

Aflijvig, bijv. n., zonder trappen van vergrooting, beteekenende dood, gestorven: verleden jaar was hij nog niet aflijvig. Aflijvig worden, overlijden, sterven; aflijvig maken, dooden, ombrengen. *Aflijvig* is zamengesteld van *af*, dat hier het tegendeel van datgeen aanduidt, waarbij het gevoegd is, en *lijvig*, van *lijf*, hetwelk oudtijds in de beteekenis van leven gebezigd werd. *Aflijvig* is derhalve zoo veel als levenloos, zonder leven. Van hier *aflijvigheid*.

Aflikken, b. w., ik likte af, heb afgelikt. Door likken afzonderen: de suiker aflikken. Ook met de tong schoonmaken: den lepel aflikken; lik uwen vinger af. Van hier *aflikker*, *aflikking*.

Afloeren, b. w., ik loerde af, heb afgeloerd. Door loeren vernemen, in den gemeenen spreektrant: iets van iemand afloeren, ook iemand iets afloeren. Ik heb alles afgeloerd, ben, door gluren en scherp kijken, achter alles gekomen. Van hier *afloerder*, *afloering*.

Aflokken, b. w., ik lokte af, heb afgelokt. Van iemand, of iets, naar zich lokken: hij lokte mij mijnen hond af. Figuurl., door list, of vleijsrij, van iemand bekomen: iemand geld aflokken. Tot het tegengestelde van iets overhalen: iemand

van den regten weg — van de deugd — van zijn voornemen aflokken. Van hier aflokker, aflokkings.

Afloop, m., meerv. afloopen. Een aflopende weg, afgang: deze afloop is mij te steil. Hier zijn twee afloopen. Voor het afloopen, zonder meerv.: de afloop des waters, de ebbe; het water moet zijnen afloop hebben. Het einde eens bepaalden tijds: ik heb mijne reis tot na den afloop dezer zaak uitgesteld. Voor den afloop van dit jaar, enz.

Aflopen, o. en b. w., ik liep af, heb afgeloopt. Onzijd., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Naar beneden loopen: wij hebben den ganschen dag op- en afgeloopt; en: wij zijn de trappen afgeloopt. Zie mijne Nederd. Spraakkunst, 1e D. § 273. Het water loopt af; een schip laten afloopen, van de werf in het water laten loopen. Ten einde loopen, en daarom ophouden: het uurwerk is afgeloopt. Figuurl. van den tijd, ten einde gaan: tot dat mijn proeftijd zal afgeloopt zijn; hij zag zijne jaren afloopen. Eenen uitslag bekomen: de zaak is wel — naar wensch afgeloopt. Wij willen zien, hoe die aanslag zal afloopen. Ook met bijvoeging van *met*: hoe zal het nog met mij afloopen! het zal haast met hem afgeloopt (hij zal haast aan zijn einde genaderd) zijn. Bedrijv., door loopen afmatten: zich afdoopen. Ook iemand afdoopen: en loopt de vrijster af. **VOND**. Zich met geweld meester maken: een schip afdoopen; het platte land afdoopen, uitplunderen en verwoesten. Door loopen iets van iemand afwinnen, met den derden naamval des persoons; inzonderheid in de wedloopen en renspeelen: ik heb hem den prijs afgeloopt. Van hier aflooper, aflooping.

Aflossen, b. w., ik loste af, heb afgelost. Afschieten, inzonderheid van grof geschut: een stuk geschut aflossen; doch meestal zegt men slechts *lossen*. Iemand aflossen, deszelfs plaats vervangen, of door eenen anderen laten vervangen, en hem daardoor van zijne bezigheid, of van eenige verplichting, ontslaan: iemand van den arbeid aflossen; de wacht aflossen; zij lossen eikander telkens af. Afdoen, betalen: eenen rentebrief aflossen. Van hier aflosser, aflossing.

Afluisteren, b. w., ik luisterde af, heb afgeluisterd. Door luisteren vernemen: zij hebben ons gansche gesprek afgeluisterd.

Afluizen, b. w., ik luisde af, heb afgeluisd. Listiglijk ontnemen, in den gemeenen spreektrant: zij luisden hem al zijn geld af.

Afmaaijen, b. w., ik maaide af, heb afgemaaid. Met eene zeissen afsnijden: het gras afmaaijen; den akker afmaaijen. Zoo zegt men van den dood, met eene zeissen verheeld, dat hij het leven der menschen afmaait. Ook bezigt men: het gras voor iemands voeten afmaaijen, als eene spreekwijs, in den zin van iemand, in het genieuen van voordeelen en genoegens, voorkomen: hij maait al het gras voor mijne voeten af. **ULPHILAS** heeft reeds *afmaaiten*, in den zin van *afsnijden*. Van hier afmaaijer, afmaaijing.

Afmaken, b. w., ik maakte af, heb afgemaakt. Geheel klaar maken, de laatste hand aan iets leggen: een werk, een kleed, enz. afmaken, voltoojen. Bijleggen, afdoen: hij heeft het voor eene geringe som afgemaakt. Ombrengen, van kant maken: iemand afmaken. Ook zegt men zich *afmaken* van iets, d. i. iets van zich afschui-

ven, zich van iets ontdoen: ik heb mij van die netelige zaak maar afgemaakt.

Afmaken is ook in de walvischvangst gebruikelijk en wel in dezen zin: het spek weder, uit het flensgat, boven op het schip te halen, aan vincken te snijden en te kappen; en dit heet men *afmaken*. **ZORGDRAAG**. Van hier afmaker, afmaking.

Afmalen, b. w., ik maalde (oudt. *moel*) af, heb afgemalen. Het op den molen gebragte graan geheel malen, of zooveel malen, als gemalen moet worden: wij zullen dezen zak (het graan, dat in dezen zak is) maar eerst afmalen.

Afmalen, b. w., ik maalde af, heb afgemaald. Afschilderen; de gedaante eener zaak, door malen, afbeelden: eene stad, een landschap, eenen persoon afmalen. Overdragt., levendig beschrijven: konde ik de afgrijselijkheid dier zaak, naar het leven, afmalen! — men heeft hem mij hatelijk afgemaald. Van hier afmaler, afmaling.

Afmanen, b. w., ik maande af, heb afgemaand. Vermanen, iets na te laten, of te vermijden: iemand van het kwade afmanen. Van hier afmaner, afmaning.

Afmartelen, b. w., ik martelde af, heb afgemarteld. Zeer martelen, in eene overdragtelijke beteekenis: gij martelt mij met uwe verwijten af; het treurige vooruitzigt martelt hem af. Zich afmartelen: hij martelt zich dagelijks met de akeligste denkbeelden af. Van hier afmartelaar, afmarteling.

Afmatten, b. w., ik mattede af, heb afgemat. Mat en krachteloos maken: zich door arbeid afmatten. De hitte heeft het leger afgemat. Van hier afmattar, afmattig.

Afmelken, b. w., ik molk af, heb afgemolken. Ten einde melken, — al de beesten melken, die gemolken moeten worden: de koeijen zijn reeds afgemolken. Overdragt., en in den gemeenen spreektrant: zij heeft hem schatten afgemolken, van hem afgetroggeld en verspiid.

Afmennen, b. w., ik mende af, heb afgemend. Door mensen afmatten, afrijden: de paarden afmennen. Overdragt., van menschen: hij is wel gewillig, maar laat zich niet afmennen. Van hier afmenner.

Afmergelen, b. w., ik mergelde af, heb afgemergeld. Geheel krachteloos maken, inzonderheid, door zwaren arbeid en vermoeijng: een afgemergeld paard. Zich afmergelen. De ziekte heeft hem afgemergeld.

Mergelen komt van *merg*: *afmergelen* (ook *uitmergelen*) is derhalve, eigenlijk, zoo veel als het merg uit de beenen persen, en dus verzwakken, krachteloos maken. Van hier afmergeling.

Afmeten, b. w., ik mat af, heb afgemeten. De maat eener zaak nauwkeuriglijk bepalen: eene kamer met den duimstok afmeten. Verzen, lettergrepen afmeten. Inzonderheid, ter bereiking van zeker oogmerk, afmeten: een stuk grond tot een huis, eenen akker tot eenen tuin, afmeten. Zes ellen van een stuk laken afmeten, om die af te snijden. Overdragt., eene behoorlijke verdeling van iets maken: hij weet zijnen tijd wel af te meten. De eene zaak naar de andere inrigten en bepalen: de straf naar de misdaad afmeten. Onze verplichting is naar onze krachten afgemeten. Naar de gesteldheid van iets anders beoordeelen: het geluk naar den rijkdom afmeten. Afnemen, gissen: men kan daaruit ligtelijk afmeten, dat enz. **L. BAKE** gebruikt *afmeten*, in den zin van

onderscheiden, afscheiden: gij duisternis, die nacht van dag afneet. Van hier afmeter, afmeting.

Afmetselen, b. w., ik metselde af, heb afgemetseld. Ten einde metselen: ik zal dezen muur eerst afmetselen; dit huis is in drie weken afgemetseld.

Afmikken, b. w., ik mikte af, heb afgemikt. Afoogen, afzien; door mikken vernemen: ik had de breedte van den tuin net afgemikt.

Afmolmen, o. w., ik molmde af, ben afgemolmd. Vermolmen: dat hout begint overal af te molmen.

Afmompen, b. w., ik mompte af, heb afgemompt. Door list verkrijgen: iemand iets afmoppen, bij Hoort, doch niet veel meer in gebruik.

Afmuren, b. w., ik murde af, heb afgemuurd. Met eenen muur afschieten: ik heb den tuin rondom afgemuurd.

Afnaaijen, b. w., ik naaide af, heb afgenaaid.

Afnemen, b. en o. w., ik nam af, heb afggenomen. Bedrijv., van de hoogte, of van de oppervlakte eens dings, nemen: den hoed afnemen; het kleed van de tafel afnemen; de kaarten afnemen, afheffen. De tafel afnemen, d. i. de overige spijs enz. van de tafel afnemen. Iets van iemand nemen: ik heb hem zijnen degen afggenomen; iemand eenen last afnemen, hem daarvan ontheffen; iemand zijn geld afnemen, met list, of geweld, ontnemen. Den room van de melk afnemen, afscheppen. Door middel van eene schaar, zaag, een mes, of eenig ander werktuig, wegneemen: iemand een lid afnemen, afsnijden; zich het haar, den baard, laten afnemen. Gij moet deze plank nog wat afnemen, afschaven, afzagen, enz. Ook wordt *afnemen*, in den gemeenen spreektrant, voor met eenen doek afvegen, reinigen, gebezigd: neem de stoelen, de regtbank, (d. i. het stof van de stoelen, het nat van de regtbank) nog wat af. Overdragt. voor bevrijden: gij hebt mij een zwaar pak van het hart afggenomen. Laten doen: iemand eenen eed afnemen. Laten betalen: iemand eene geldboete afnemen. Opmaken, besluiten: het gevolg der zaak was uit derzelver toedragt ligtelijk af te nemen. Ten goede, of ten kwade, duiden: ik neem u dit niet kwalijk af; waarvoor men ook enkel *nemen* zegt. Onzijd., met het hulpw. *zijn*; in grootte, duur, kracht en waarde verminderen, zoo van personen, als van zaken: de maan neemt af, wordt, schijnbaar, kleiner. De koorts is aan het afnemen, begint te verminderen. Hij is zeer afggenomen, door ziekte verzwakt en mager geworden. De dagen nemen aanmerkelijk af, beginnen korter te worden. De boekhandel neemt hand over hand af, geraakt in verval. Van hier afnemer, afneming.

Afnemen, b. w., ik neusde af, heb afgeneusd. In den gemeenzamen stijl; door neuzen, of snuffelen, vernemen: zij hebben alles afgeneusd. Van hier afneuzer, afneuzing.

Afnippen, b. w., ik keep af, heb afgnepen. Hetzelve als *afknippen*. Van hier afnijpper, afnijpping.

Afoogen, b. w., ik oogde af, heb afgeoogd. Door ooggen, d. i. scherp toezien, vernemen: ik kan hier alles afoogen.

Afoogsten, b. w., ik oogstte af, heb afzooogst. Al de vruchten inzamelen: gij en sult den hoek uwes velts niet ganschelijk afoogsten, BIRBELVERT.

Afpachten, b. w., ik pachtte af, heb afgepacht. Door pachten bekomen, in tegenoverstelling van *verpachten*: ik heb al zijn land afgepacht.

Afpakken, b. w., ik pakte af, heb afgepakt. Heegeen opgepakt was (b. v. op eenen wagen) afnemen: die koffer moet weder afgepakt worden. Eenen wagen afpakken, ontpakken. Ten einde pakken, — alles, wat gepakt moet worden, tot pakken maken: wij hebben al de snuif afgepakt. In den gemeenen spreektrant, komt *afpakken* ook voor, in de beteekenis van, met geweld afnemen: ik pakte hem den degen af.

Afpalen, b. w., ik paalde af, heb afgepaald. Met palen afscheiden: ik heb dezen akkor laten afpalen. Van hier afpaling.

Afpassen, b. w., ik paste af, heb afgepast. Met den passer afmeten: gij moet de lengte en de breedte wel afpassen. *Afpassen* wordt ook in den zin van *afstellen* gebezigd: het geld ligt afgepast. Van hier afpasser, afpassing.

Afpellen, b. w., ik peilde af, heb afgepeild. Door peilen vernemen: ik heb de diepte afgepeild.

Afpeinsen, (zich) wederk. w., ik peinsde mij af, heb mij afgepeinsd. Door peinzen afinaten: ik heb mij op die zaak afgepeinsd.

Afpellen, b. w., ik pelde af, heb afgepeld. Den bast van iets afdoen: noten afpellen. Ook voor ten einde pellen: de boonen zijn afgepeld, afgedopt, uitgedopt: Van hier afpeller, afpelling.

Afperken, b. w., ik perkte af, heb afgeperkt. Door perken afscheiden: de grond, dien ik tot eenen tuin zal aanleggen, is reeds afgeperkt. Van hier afperker, afperking.

Afpersen, b. w., ik perste af, heb afgeperst. Ten einde persen (in de perserijen gebruikelijk): wij hebben al het laken afgeperst. Door persen en dringen verkrijgen, afwingen: zij persten mij de helft mijner bezitting af; iemand een geheim afpersen. Van hier afperser, afpersing.

Afpeuteren, b. w., ik peuterde af, heb afgepeuterd. Door peuteren, of met den vinger vroeten, afzonderen, in den gemeenen spreektrant: hij heeft de korst van de taart afgepeuterd.

Afpijnen, (zich) wederk. w., ik pijnde mij af, heb mij afgepijnd. Zich afmartelen.

Afplakken, b. w., ik plakte af, heb afgelakt. Ten einde plakken: wanneer gij de zakken afgeplakt hebt.

Afpleiten, b. w., ik pleitte af, heb afgepleit. Door pleiten bevrijden: ik heb hem van de galg afgepleit. Ten einde pleiten: die zaak is reeds afgepleit.

Afploegen, b. w., ik ploegde af, heb afgelooegd. Ten einde ploegen: de akker is afgelooegd.

Afploojen, b. w., ik plooidde af, heb afgeloooid. Ten einde ploojen: gij moet deze muts eerst afploojen.

Afpluizen, b. w., ik ploos af, heb afgeloozen. Met de vingers aftrekken: de roofjes van eene zweer afpluizen. Van hier afpluizer, afpluizing.

Afplukken, b. w., ik plukte af, heb afgelukt. Met de twee voorste vingers afbreken: eene bloem, eene vrucht afplukken. Ook door plukken kaal maken: een hoen afplukken. Van hier afplukker, afplukking.

Afpragchen, b. w., ik prachte af, heb afgepraecht. Afbedelen: kusjes afpragchen.

Afpraten, b. w., ik praatte af, heb afge-

praat. Door praten veroorzaken, dat iets niet geschiede: zij wilden, dat ik langer zoude vertoeven, maar ik praatte het nog af. Somwijlen ook als onzijdig: eindelijk hebben wij afgepraat, het praten geëindigd.

Afpreken, b. w., ik preekte af, heb afgepreekt. Door preken, of lang praten, tot het tegengestelde trachten over te halen, ontraden: hij wilde vertrekken, waar ik heb het hem afgepreekt.

Afpunten, b. w., ik puntte af, heb afgepunt. De punt wegnemen: gij moet uwe pen nog wat afpunten. Van hier afpunter, afpunting.

Afraden, b. w., ik ried af (ik raadde af), heb afgeraden. Door raden, raad geven, van eene zaak trachten af te houden: ik heb hem die zaak sterk afgeraden. Ook iemand van iets afraden. Van hier afrader, afrading.

Afraken, o. w., ik raakte af, ben afgeeraakt. Verwijderd worden: van den regten weg afraken; hij raakte al schielijk van zijn onderwerp af; van zijn stuk afraken, in de war raken, Los, vrij raken: het schip is nog gelukkiglijk van de bank afgeeraakt. Zich ontdoen: ik raakte, in korten tijd, van de zaak geheel af; ik zal wel van hem afraken. Niet meer plaats hebben: die wet, die gewoonte, is geheel afgeeraakt. Laten varen: hoe zal hij nog van den drank, het spel afraken!

Afranden, b. w., ik randde af, heb afgerand. Den rand kleiner maken, den rand afdoen: ik zal den hoed wat laten afranden. Van hier afrander, afranding.

Afraspen, b. w., ik raspte af, heb afge-raapt. Met de rasp wegnemen: een stuk van de kaas afraspen. Van hier afrasper, afrasping.

Afrede, zie *besluit*.

Afregenen, onpers. w., het regende af, heeft afgeregend. Ten einde regenen, geheel uitregenen: het heeft reeds afgeregeud.

Afregten, zie *afrigten*.

Afreiken, b. w., ik reikte af, heb afgereikt. Met uitgestrekte armen bereiken: ik kan het nauwelijks afreiken, daaraan reiken. Ook zoo veel als afgeven, of aanreiken: eenen brief bij iemand afreiken.

Afreis, v. Vertrek, de reis van eene plaats: onze reis is op morgen bepaald.

Afreizen, o. w., ik reisde af, ben afgereisd. Van eene plaats reizen: wanneer zult gij afreizen?

Afrekenen, b. en o. w., ik rekende af, heb afzerekend. Bedrijv., door rekenen afzonderen, aftrekken: deze tien guldens moeten van de som afzerekend worden. Onzijd., verrekenen, de rekening effenen: morgen zullen wij afrekenen. Ook overdragt., voor straffen, kastijden, in den gemeenen spreektrant: wanneer wij eens afrekenen, zal het er slecht met u uitzien. Van hier afrekening.

Afrennen, o. en b. w., ik rende af, ben en heb afgerend. Onzijd., rennende zich van eene plaats verwijderen: zij zijn van hier afgerend. De paarden renden van den weg af. Behijv., *zich afrennen*, door rennen afnatten.

Afrigten, b. w., ik rigtte af, heb afgerigt. Zekere vatbaarheden mededeelen, bekwaam maken, zoo wel van dieren, als van menschen: een paard, — eenen hond tot de jacht afrigten. Hij is op zijn voordeel zeer wel afgerigt: hij is op allerhande schelmstukken afgerigt.

Schoon *afrigten*, als van *regt* afkomstig, eigenlijk *afregten* zou moeten zijn, verkiest het gebruik echter, in vele der, van *regt* afgeleide woorden, eene *i*, in plaats van eene *e*, als: onderrigten, verrigten, inrigten, rigtsnoer, enz. **VONDEL** gebruikt nochtans *afregten*; maar in den zin van afdanken, wegzenden: haer man hadde uwen knecht, op zijn beleefst verzoek, ondandckbaer afgericht. Van hier afrigter, afrigting.

Afrijden, b. en o. w., ik reed af, ben en heb afgereden. Onzijd., naar beneden rijden: zij zijn van den berg afgereden. Van eene plaats wegrijden: zij zullen morgen van hnis afrijden. Bedrijv., door rijden afzonderen: hij heeft het paard de beide hoefijzers afgereden. Door rijden afnatten: een paard afrijden, zich afrijden. Van hier afrijder.

Afrijgen, b. w., ik reeg af, heb afgeregen. Iets, dat aangeregen, d. i., in eene rij aan iets anders, bijzonderlijk aan eenen draad, vast-emaakt is, weder afdoen, uiteen nemen: paarden afrijgen. Van hier afrijger, afrijging.

Afrijzelen, o. w., rijfelde af, is afgerijseld. Brokkelen en afvallen: die muur begint hier af te rijzelen. Van hier afrijzeling.

Afrijzelen is het voortdur. w. van het veroud. *afrijzen*, bij *KIL. afvallen*.

Afrijten, b. w., (van *rijten*, gr. *ῥιζαινω*): ik reet af, heb afgereten. Afscheuren: hij reet een stuk van zijnen mantel af. Van hier afrijter, afrijting.

Afrijzen, o. w., ik rees af, ben afgerezen. Van eene plaats opstaan: zij vielen, maar rezen terstond weder van den grond af.

Afrika, o. Een der bekende werldeelen: van het vruchtbare Afrika. **VONDEL**. Van hier het bijv. naamw. afrikaansch, nan dit werldeel eigen, of tot hetzelfde behoorende: eene afrikaansche vrouw; afrikaansche zeden, en het zelfst. naamw. Afrikaan, Afrikanen, een inwoner, of inwoners van dit werldeel.

Men wil, dat *Afrika* van *af* (aap, hoogd. *Affe*) en *rice*, eene landstreek, een rijk, afkomstig is, en zoo veel als *het land der apen* beteekent, welken naam de Frigiërs en Celten aan dit werldeel gegeven hebben, dewijl dit dier het eerste en gewigtigste geweest is, dat de eerste zeebouwers aldaar ontdekten hebben. Deze afdeeling zal niet vreemd voorkomen, wanneer men overweegt, dat de Frigiërs, oudtijds, eene taal gebruikt hebben, waarmede de Hoogduitsche veel overeenkomst heeft.

Afroejjen, o. en b. w., ik roeide af, ben en heb afgeroeid. Onzijd., door middel van roei-spanen, of riemen, zich van eene plaats verwijderen: zij zijn van het groote hoofd afgeroeid. Bedrijv., roeiende van eene plaats verwijderen: zij hebben ons van de stad afgeroeid. Door roeijen zich afnatten: wij roeiden ons af.

Afroepen, b. w., ik riep af, heb afgeroepen. Van boven roepen: iemand afroepen, om naar beneden te komen. Door roepen afscheiden, verwijderen: hij riep mij van mijne bezigheden af. Van eene verhevene plaats luid afkondigen: de huwelijksgeboden zijn reeds afroepen. Van hier afroeper, afroeping.

Afroesten, o. w., roestte af, is afgeroest. Door roest afscheiden worden: de knop is van de tang afgeroest.

Afroffelen, b. w., ik roffelde af, heb afge-

roffeld. Het ruigste afschaven, met eene schaaf, welke *roffel* genoemd, en gebruikt wordt, om het ruwste van het hout af te schaven: deze planken moeten eerst afgeroffeld, met de roffel afgeschaafd worden. Overdragt. wordt dit woord gebruikt, in den zin van haastig en ruw werken, zonder te zien, of het net, of slordig geschiede: gij hebt dat maar wat afgeroffeld.

Afrollen, b. en o. w., ik rolde af, ben en heb afgerold. Onzijd, rollende afvallen: de steenen rolden van den berg af; zij waren van den dijk afgerold. Bedrijv., naar beneden rollen: eenen steen van den berg afrollen. Hetgeen opgerold was, uit elkander rollen: een stuk lint afrollen. Van hier *afroller*, *afrolling*.

Afronden, b. w., ik rondde af, heb afgerond. Behoorlijk rond maken: eene houten schijf,— een stuk metaal afronden. Van hier *afronder*, *afronding*.

Afrossen, b. w., ik roste af, heb afgerost. Afrijden, door veel rossen (rijden) afmatten: hij rost de paarden af. In den gemeenen spreektrant, door op banken, of stoelen, te rijden, ook door kruipen en klimmen, verslijten, bederven: zij rossen al hunne kleeders af. Afslaan, stokslagen geven: hij liet hem heerlijk afrossen. Van hier *afrosser*, *afrossing*.

Afrotten, o. w., ik rottede af, ben afgerot. Door rotten afgescheiden worden: al de appelen zijn mij afgerot. Van hier *afrotting*.

Afruilen, b. w., ik ruilde af, heb afgeruild. Door ruilen bekomen: ik ruilde hem zijn paard af.

Afrukken, b. w., ik rukte af, heb afgerukt. Met geweld afrekken: het vel is niet afgestroopt, maar afgerukt. Van hier *afrukker*, *afrukking*.

Afsabelen, b. w., ik sabelde af, heb afgesabeld. Met den sabel afhonwen: iemand het hoofd,— eenen arm afsabelen. Van hier *afsabeler*, *afsabeling*.

Afschaduwen, b. w., ik schaduwde af, heb afgeschaduwd. De schaduw van iets vertoonen,— duisterlijk afbeelden,— een schaduwbeeld van iets maken: iemand afschaduen (fr. *silhouetter*). Van hier *afschadwer*, *afschaduwing*.

Afschaffen, b. w., ik schafte af, heb afgeschafd. Hetgeen men gewoonlijk bij zich, of tot zijne dienst heeft, wegloen, van menschen en dieren: eenen knecht afschaffen. Paarden, honden afschaffen. Doen ophouden, opheffen: eene wet, een gebruik, eene gewoonte afschaffen. Van hier *afschaffer*, *afschaffing*.

Afschampen, o. w., ik schampte af, ben afgeschampt. Even raken en afglijpen: de bijl schampte af. In den gemeenen spreektrant, bezigt men het hiervan afkomstige zelfst. naamw. *afschamper* voor het *afschampen*, en men zegt, wanneer de bijl, b. v., onder het hout hakken, afschampt: dat is een afschamper. Van hier *afschamming*.

Afschansen, b. w., ik schanste af, heb afgeschanst. Met schansen omgeven: het legor lag rondom afgeschanst. Van hier *afschansing*.

Afscheid, o. Van afscheiden. Het bevat, over het geheel, het denkbeeld van afzondering en afdeeling, en wordt alleenlijk in de figuurlijke beteekenis van het werkwoord gebruikt. Naar den bedrijvenden vorm des werkwoords: iemand zijn afscheid geven, uit zijne dienst laten gaan. Zijn afscheid nemen, eene dienst verlaten. Figuurl. zegt men: de sonde, de ondeugd afscheid geven,

die verlaten, afleggen; de wereld afscheid geven, zoo wel, zich aan de verbintenis met de wereld en alle aardse dingen onttrekken, als ook sterven. **KILIAAN** zegt: afscheid des houwelijks, voor echtscheiding. **HOOFD** bezigt *afscheid*, voor eindelijk besluit. Naar den lijdenden vorm des werkwoords, voor de afreis van eene plaats, of het verlaten van een gezelschap; nog meer echter, voor de plegtige omstandigheden, welke de wellevendheid, in zulke gevallen, ingevoerd heeft: afscheid van iemand nemen; zonder afscheid te nemen, voortreizen. Van hier *afscheidbrief*, *afscheidmaal*, *afscheidredevoering*.

Afscheiden, (goth. *afskaidan*), b. en o. w., ik scheidde af, heb en ben afscheiden. Bedr., zaken, die met elkander vermengd zijn, van elkander afzonderen, in de scheikunst gebruikelijk: goud van zilver afscheiden; in welk geval, echter, het eenvoudige *scheiden* gebruikelijker is. *Zich afscheiden*, afzonderen: zij heeft zich van de wereld afscheiden. Onz., zich verwijderen: ik ben gisteren van hem afscheiden. Luten varen, laten steken: ik zal van dat werk maar afscheiden. Eindigen: het eerste boek scheidt hier af. Van hier *afscheidelijk*, dat afscheiden kan worden; *afscheider*, *afscheiding*.

Afscheidsel, o., meerv. *afscheidfels*. Van afscheiden. Hetzelfde als *afscheiding*: de middelmuur des afcheidfels. **BIJBELVERT**.

Afschelferen, o. w., ik schelferde af, ben afgeschelferd. Met schelfers afvallen: die muur schelfert overal af. Van hier *afschelfering*.

Afschellen, b. w., ik schelde af, heb afgescheld. Door het trekken aan, of roeren van de schel, van boven doen komen: de knechts afschellen.

Afschenken, b. w., ik schonk af, heb afgeschonken. Door schenken afscheiden: den room afschenken.

Afscheppen, b. w., ik schepte af, heb afgescheept. Met een schip vervoeren: goederen afscheppen. In den gemeenen spreektrant, zegt men ook: iemand afscheppen, hem van zich zenden, zich van hem ontdoen. Van hier *afscheper*, *afschepping*.

Afscheppen, b. w., ik schepte af, heb afgescheept. Door scheppen afscheiden: de boter afscheppen.

Afscheren, b. w., ik schoor af, heb afgeschoren. Met eene schaar, of een scheermes, wegnemen: het haar, den baard afscheren. Van hier *afscheerder*, *afschering*.

Afschermen, b. w., ik schermde af, heb afgeschermd. Door schermen afwenden: hij schermde den stoot behendiglijk af. Door schermen afmatten: *zich afschermen*.

Afschetsen, b. w., ik schetste af, heb afgeschetst. Eene schets van iets maken: iemand afschetsen. Eene beschrijving van iets geven: hij schetste de vrijheid in hare ware gedaante af. Van hier *afschetser*, *afschetsing*.

Afscheuren, b. w., ik scheurde af, heb afgescheturd. Door scheuren afzonderen: een stuk afscheuren. Overdragt., met geweld afscheiden: hij was van haar niet af te scheuren. Van hier *afscheurder*, *afscheuring*.

Afschieten, b. en o. w., ik schoot af, heb en ben afgeschoten. Bedr., door eene snelle beweging voortdrijven: eenen pijl afschieten. Zoo ook ten aanzien van allerlei schietgeweer: een

pistool, — een kanon afschieten. Door middel van eenen schoot afzonderen: eenen vogel van het dak afschieten; iemand eene hand, eenen arm afschieten. Door een middelschot verdeelen, afscheiden; ik heb deze kamer van de andere laten afschieten. Onz., met *zijn*; afglippen, uitglijden: het mes schoot af. Van hier afschieter, afschieting.

Afschijnen, o. w., ik scheen af, heb afgescheenen. Afblinken: het vuur schijnt wel af.

Afschijnsel, o. Van afschijnen. Weerglaas: het afschijnsel van het vuur.

Afschilderen, b. w., ik schilderde af, heb afgeschilderd. Eigenlijk, zoo veel als afmalen: iemand eene bloem afschilderen. Ten einde schilderen: morgen zal ik het landschap afgeschilderd hebben. *Figuurl.*, zinnelijk afbeelden: zij vloog op hem aan, met een gelaat, waarop de razernij afgeschilderd was. In dezen zin bezigt men meestal het enkelvoudige *schilderen*. Ingeelijks, levendig beschrijven: ach, dat ik u het treurige tooneel mijns jammers afschildere! Van hier afschildering.

Afschilderen, zie *afschelveren*.

Afschillen, b. w., ik schildte af, heb afgeschild. De schil afdoen: eenen tak, eenen appel afschillen. Van hier afschiller, afschilling.

Afschoppen, b. w., ik schopte af, heb afgeschopt. Naar beneden schoppen: ik schopte hem van de trappen af. *Figuurl.*: eenen koning van den troon afschoppen, afzetten. Van hier afschopper, afschopping.

Afschouwen, zie *afschuwen*

Afschrabben, (ook afschrappen, afschrappen) b. w., ik schrabde af, heb afgeschrabd. Door schrabben afscheiden: met een mes den roest van den ketel afschrabben. Van hier afschraber, ook voor het werktuig, waarmede men schrabt, en afschrabbing.

Afschrabsel, (ook afschrapsel, afschraapsel) o., meerv. afschrabsels. Van afschrabben. Dat van iets afgeschrabd wordt. Overdragt.: afschrabsel van eenen nagel, iets, dat zeer gering en van geene waarde is, in den gemeenen spreektrant: hij is mij geen afschrabsel van eenen nagel waardig.

Afschrappen, b. w., ik schraapte af, heb afgeschraapt. Hetzelfde als *afschrabben*, met dit onderscheid echter, dat *afschrapen* doorgaans gebezigd wordt, wanneer men datgeen, hetwelk men door schrabben van iets afscheidt, wil verzamelen: het vet van het bord afschrappen. En van hier wordt het omtrent de inhalige handelwijze eens hebzuchtigen gebezigd, voor naar zich trekken, afhaken, ontnemen: gij zoudt mij wel alles komen afschrappen. Van hier afschraapsel, afschraper.

Afschrappen, b. w., ik schrapte af, heb afgeschraapt. Hetzelfde als *afschrabben*. Ook met schrappen afteekenen: ik heb de lengte en de breedte der tafel op eene plank afgeschraapt. Van hier afschraper, afschrapping, afschrapsel.

Afschrift, o., meerv. afschriften. Een *afgeschreven* schrift, in tegenoverstelling van een *oorspronkelijk* schrift: een afschrift van iets nemen, vorderen, enz.; iemand een afschrift van iets geven.

Afschrijven, b. w., ik schreef af, heb afgeschreven. Door veel schrijven verslijten: eene pen afschrijven. Ik heb mij bijna de vingers afgeschreven. Schrijven naar een voorbeeld, dat men voor zich heeft, naschrijven, nitschrijven: een boek, een

stuk uit een boek, — een gedicht afschrijven. Door schrijven wegnemen, het tegengestelde van *aanschrijven*: eene som op eene rekening afschrijven. Schriftelijk afzeggen: iemand iets afschrijven. Van hier afschrijver, afschrijving.

Afschrik, m. De hoogste afkeerigheid: eenen afschrik van iets hebben.

Afschrikken, b. w., ik schrikte af, heb afgeschrikt. Afkeerig maken: iemand van zijn vorenemen afschrikken. Hij laat zich door niets afschrikken. Van hier afschrikker, afschrikking.

Afschrobben, b. w., ik schrobde af, heb afgeschrobd. Door schrobben afscheiden, ook reinigen: het vuil van den vloer afschrobben; ook den vloer afschrobben. Van hier afschrobber, afschrobbing, afschrobster.

Afschroeijen, b. w., ik schroeide af, heb afgeschroeid. Door schroeijen afscheiden: hij schroeide mijne haren af. Van hier afschroeijer, afschroeijing.

Afschroeven, b. w., ik schroefde af, heb afgeschroefd. Losschroeven en afnemen: het slot van de deur, — den haan van het geweer afschroeven. Van hier afschroever, afschroeving.

Afschudden, b. w., ik schuddede af, heb afgeschud. Door schudden van boven wegnemen: de maat is te vol, schud er nog wat af. Door schudden afzonderen: appelen van de boomen afschudden. De hond schudt de vlooiën van zijnen bast af. *Zich afschudden*, gelijk de honden gewoon zijn, die uit het water komen. Overdragt. zegt men: iets van zijnen hals afschudden, van zich afschuiven, zich niet mede inlaten; het juk afschudden, zich van eene slavernij, of onderdrukking, bevrijden. Van hier afschudder, afschudding.

Afschuijeren, b. w., ik schuijerde af, heb afgeschuijerd. Door schuijeren afscheiden, ook schoonmaken: het stof van den rok, ook enkel, den rok afschuijeren.

Afschuimen, b. w., ik schuimde af, heb afgeschuimd. Het schuim van boven afdoen: het vleesch, den visch afschuimen. Door schuimen afzonderen: het vuil van de suiker afschuimen. Van hier afschuimer, afschuiming.

Afschuiven, b. w., ik schoof af, heb afgeschoven. Door schuiven van eene plaats verwijderen: de tafel afschuiven, van den wand. *Figuurl.*: iets van zich, — van den hals, afschuiven, zich aan iets onttrekken, van iets ontdoen. Van hier afschuiver, afschuiving.

Afschuren, b. w., ik schuurde af, heb afgeschuurd. Door schuren afzonderen: ook schoonmaken: den roest van het ijzer, ook enkel, het ijzer afschuren. Van hier afschuurder, afschuring.

Afschutten, b. w., ik schuttede af, heb afgeschut. Door middel van een schutsel, of schutbalken, den loop des waters tegenhouden: eene sloot afschutten. Door eene schutting afscheiden: ik heb mijnen moestuin laten afschutten. Van hier afschutsel, afschutting.

Afschuwelijk, zie *afschuwen*.

Afschuwen, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *afschuwen*, zelfst. gebruikt, o., het gevoel der hoogste afkeerigheid: een afschuwen van iets hebben. Van hier afschuwelijk, afschuwelijkheid. Hetzelfde, als *afschouwen*.

Afslaan, b. en o. w., ik sloeg af (van het oude *slagen*), heb en ben afgeslagen. Bedr., door slaan afscheiden: noten afslaan, van den boom. Een stuk van eenen steen afslaan; iemand den

hoed afslaan. Afhouwen, afhakken: iemand het hoofd afslaan. Figuurl., afweren, afkeeren: den vijand afslaan; den storm, d. i. den stormenden vijand, afslaan. Hard slaan, afrossen: hij is duchtig afgeslagen geworden. Ook voor laten afloopen, laten vlieten: zijn water afslaan. Den prijs verminderen: de brouwers hebben het bier afgeslagen. Ontzeggen, weigeren: hij zal mijn verzoek, mijne hede, gewisselijk afslaan. Bij den afslag verkoopen: het huis zal geveild en afgeslagen worden. Onz., met *zijn*; verminderd worden, afnemen, ten aanzien van den prijs der koopwaren, in tegenoverstelling van *opslaan*: de granen slaan af, worden goedkoop.

Afslag, m. Van afslaan. Ontzegging, weigering: hij stond verbaasd over den afslag van zijn verzoek. Vermindering van straf: de gevangenen kregen eenen afslag van zes jaren, ook zes jaren afslag. Daling van prijs: de afslag van het brood duurde niet lang. Bij den afslag verkoopen. Van hier afslager, die bij den afslag verkoopt.

Afslaven, (zich) wederk. w., ik slaafde mij af, heb mij afgeslaafd. Zich, door eenen gedurigen, zwaren en slaafschen arbeid, afmatten.

Afsliepen, b. w., ik sleepte af, heb afgesleept. Van boven slepen: hij sleepte hem van de trappen af. Gij sleept alles met uwe kleederen af. Door veel slepen verslijten: gij sleept uwe schoenen, uwe kleederen af. Van hier afslaper, afslaping.

Afslippen, b. w., ik sleep af, heb afgeslepen. Door slijpen wegnemen: de punt van een mes, den roest van het ijzer afslippen. Volkomen slijpen, ten einde slijpen: de messen zijn afgeslepen. Van hier afslipper, afslipping.

Afslipjen, b. en o. w., ik sleet af, heb en ben afgesleten. Bedr., verslijten: hebt gij dat kleed reeds afgesleten? Onz., met *zijn*: hoe lang ik die schoenen ook drage, zij slijten genoegzaam niet af. Van hier afslijter, afslitjing.

Afslingeren, b. en o. w., ik slingerde af, heb en ben afgeslingerd. Bedr., slingerende naar beneden werpen: hij slingerde hem van den berg af. Onz., met *zijn*; door slingeren van iets afvallen: hij is van het schip afgeslingerd.

Afslippen, o. w., ik slipte af, ben afgeslipt. Afglijden, afschieten: het touw slipte af. Van hier afslipping.

Afslonzen, b. w., ik slonsde af, heb afgeslonsd. Op eene slordige wijze verslijten; zij slonst al hare kleederen af. Van hier afslonster, afslonzer, afslonzing.

Afsloven, (zich) wederk. w., ik sloofde mij af, heb mij afgesloofd. Zich afwerken, afmatten: hij heeft zich afgesloofd. — Om d' afgesloofde ziel te redden. Moet afgesloofd de wijnpers treën. L. BAKE. Van hier afsloufster, afslower, afslowing.

Afslippen, o. w., ik sloop af, ben afgesloopen. Zich stil van eene plaats verwijderen: zij slopen stil af.

Afsluiten, b. w., ik sloot af, heb afgesloten. Door sluiten afscheiden: de achterste kamer was afgesloten. Met een afschutsel, eene heining omgeven: eenen akker afsluiten. Van hier afsluiter.

Afsmakken, b. w., ik smakte af, heb afgesmakt. Met geweld afgooijen: hij smakte den hond van den stoel af.

Afsmeden, b. w., ik smeedde af, heb afgesmeed. Door smeden afzonderen: een stuk van

een ijzer afsmeden. Door smeden afmatten: hij smeedt zich af. Door smeden verslijten: deze hammers zijn reeds afgesmeed.

Afsmeecken, b. w., ik smeekte af, heb afgesmeekt. Door smeecken trachten te verkrijgen: iemand iets afsmeecken. Van hier afsmeecker, afsmeecking.

Afsmelten, b. en o. w., ik smolt af, heb en ben afgesmolten. Bedr., door smelten afscheiden, laten afsmelten: hij smolt den steel van den lepel, — den voet van den kandelaar af. Onz., met *zijn*; afgesmolten worden, smelten en afvallen: het deksel van de kan was afgesmolten. Ten einde smelten, ophouden te smelten, met *hebben*: wij hebben afgesmolten. Van hier afsmeltling.

Afsmereen, b. w., ik smeerde af, heb afgesmeerd. Door smeren afzonderen; afstrijken: ik zal nog wat boter van mijn brood afsmereen. Ten einde smeren: wij hebben de pleisters afgesmeerd. Ook met *op*, voor afvegen: hij smeert het mes op zijne broek af. Overdragt., voor afkloppen, afrossen: iemand duchtig afsmereen.

Afsmijten, b. w., ik smeed af, heb afgesmeten. Door smijten, of hard goojen, afscheiden: appelen van de boomen afsmijten. Naar beneden smijten, afgooijen: het paard heeft hem afgesmeten. Van hier afsmijter.

Afsmede, v., meerv. afsneden. Van afsnijden, in de overdrachtelijke beteekenis. De afsnede in een dichtstuk, die plaats in hetzelfde, waar de lezer gevoelig ophouden en adem scheppen kan. De afsnede eener redevoering, een afgezonderd deel van dezelve.

Afsmijden, b. w., ik sneed af, heb afgesneden. Door snijden afzonderen, en wel eigenlijk, door middel van een mes, eene schaar, enz.: haar afsnijden; hij heeft zijne haren afgesneden. Een stuk brood, — eenige ellen van een stuk laken afsnijden. Zich den hals afsnijden. Door snijden korter maken: zijne nagels afsnijden. Iemands levensdraad afsnijden, voor dooden, is eene zinnelijke spreekwijs uit de oude fabelleer, welke het menschelijke leven met eenen, door de Schikgodinnen gesponnen draad vergelijkt. In eenen overdrachtelijken zin: iemand den weg, den toegang afsnijden, hem beletten, het oogmerk waarmede hij gaat, te bereiken; den vijand de levensmiddelen afsnijden, den toevoer van dezelve verhinderen. Door het afbreken van eene brug, den vijand de vlugt afsnijden, hem beletten te vlugten. De ruitertij, een schip afsnijden, dezelve verhinderen, bij het hoofdleger, bij de vloot te komen. Iemands gezelschap afsnijden, vermijden. Iemand de hoop, de gelegenheid, enz. afsnijden, benemen. Een gesprek afsnijden, eindigen. Van hier afsnijder, afsnijding, afsnijdsel.

Bij KERO heet dit werkwoord *abasnidan*.

Afsnipperen, b. w., ik snipperde af, heb afgesnipperd. Door snipperen, (voortdur. w. van het verouderde *snippen*) d. i. aan kleine stukken snijden, afzonderen: gij hebt reeds de helft van het papier afgesnipperd. Overdragt., van den tijd, dien men tot zijne gewone bezigheden noodig heeft, iets, met spaarzaamheid, afnemen: hoe dikwijls hebt ge, och arm! in afgesnipperde uren. MOONEN. Van hier afsnippering.

Afsnoeijen, b. w., ik snoeide af, heb afgesnoeid. Door snoeijen afzonderen: de takken van de boomen afsnoeijen. Van hier afsnoeijer, afsnoeijing.

Afsnuiten, b. w., ik snoot af, heb afgesnuten. Door snuiten afscheiden: gij snuit altoos te veel van de kaars af; snuit de kaars eens wat af. Van hier afsnuiters, afsnuiting.

Afsollen, b. w., ik solde af, heb afgesold. Door sollen, d. i. opgooijen, (bij KILTAAN, eenen bal opgooijen) afmatten: iemand afsollen, door gooijen en rollen vermooijen: *zich afsollen*.

Afspanen, b. w., ik spaande af, heb afgespaand. Door spanen, (met eenen spaan spitten) afzonderen: boter van het vat afspanen; een gedeelte van de boter afspanen.

Afspannen, b. w., ik spande af, heb afgespannen. O. t. spannen; hetgeen stijf gespannen is, zijne spanning benemen, losmaken: de suaren afspannen, eenen boog afspannen; den haan van een schietgeweer afspannen. Het beteekent ook *uitspannen*, en wordt, in dien zin, van paarden gebezigd, die, door middel van zelen, aan eenen wagen vastgehecht zijn: de paarden afspannen, het tegegestelde van *aan- of inspannen*. Van hier afspanner, afspanning.

Afspiegelen, b. w., ik spiegelde af, heb afgespiegeld. De gedaante eener zaak in eenen spiegel, of ook, als in eenen spiegel, vertoonen: het beekje spiegelde de wolken af. Van hier afspiegeling.

Afspijzen, o. w., ik spijsde af, heb afgespijsd. Het spijsen eindigen, ophouden te spijsen, inzonderheid van voorname personen, aan eene rijke tafel: zij zullen aanstonds afgespijsd hebben.

Afspinnen, b. w., ik spon af, heb afgesponnen. Door spinnen afzonderen: ik heb reeds een goed gedeelte van het vlas afgesponnen. Ten einde spinnen: zij heeft hare taak afgesponnen.

Afspitten, b. w., ik spittede af, heb afgespit. Door spitten afzonderen: gij moet nog meer aarde van dezen hoop afspitten. Ten einde spitten: wij hebben den tuin afgespit. Van het spit doen: het vleesch moet afge-pit worden.

Afsplijten, b. en o. w., ik spleet af, heb en ben afgespleten. Bedr., door splijten afzonderen: ik spleet de helft van den hoepel af. Onz, met *zijn*; door splijten afgezonderd worden: groote stukken spleten van de tafel af. Van hier afsplijting.

Afspinteren, b. en o. w., ik splinterde af, heb en ben afgesplinterd. Bedr., door splinteren afzonderen: gij hebt een geheel stuk van deze plank afgesplinterd. Onz., met *zijn*; splinteren en afvallen: de tafel splinterd overal af. Van hier afsplintering.

Afspoelen, b. w., ik spoelde af, heb afgespoeld. Door spoelen afscheiden: de rivier spoelde een stuk van den dijk af. Het vuil van een glas afspoelen. Door spoelen reinigen: een glas afspoelen. Overdragt.: de zwarigheid, met eene frische teg, van het hart afspoelen, verdrijven. Van hier afspoeling.

Afspraak, v, meerv. afspraken. Van afspreken. Mondelinge overeenkomst: met iemand afspraak maken; wij hebben wegens onze reis afspraak gemaakt. Volgens afspraak, zal ik u morgen verwachten.

Afspreken, b. w., ik sprak af, heb afgesproken. Eene mondelijke overeenkomst met iemand treffen: iets met iemand afspreken. HOOFD oezigt *afspreken* voor *afraden*.

Afspringen, o. w., ik sprong af, ben afgesprongen. In de eigenlijkste beteekenis, zich, met

eenen sprong, van iets verwijderen: de haas is van den weg afgesprongen. Insgelijks, naar beneden springen: van het paard van den wagen afspringen. In eene uitgestrektere beteekenis, met eene snelle vaart van iets verwijderd worden: de bijl sprong van den steel af. Aan stukken springen en afvallen: de lijm, het vernis springt af. De snaar is afgesprongen. Figuurl., zich plotseling van iets verwijderen en tot iets anders bepalen: hij springt telkens van zijn onderwerp af. Verhinderd worden, niet doorgaan: onze reis is weder afgesprongen.

Somwijlen neemt dit werk w. ook het hulpw. *hebben* aan; b. v.: zij hebben den ganschen dag op- en afgesprongen. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I., § 273.

Afstaan, o. en b. w., onregelm.; ik stond af, heb afgestaan. Onzijd., met *hebben*; van iets verwijderd, of afgezonderd, staan: de tafel staat te ver van den muur af; de stoel staat niet ver genoeg van de tafel af. Figuurl., aflaten, niet voortzetten, laten varen, afstand doen: hij stond van den koop af. Van zijne meening, van zijn voornemen, van zijn regt afstaan; sta van uw wandgedrag af. Bedr.: iemand iets afstaan, het hem overlaten: ik heb hem mijn beste paard afgestaan. HOOFD bezigt het *usterste afstaan*, voor *uitstaan*.

Afstaan, goth. *afstandan*, zweed. *afsta*.

Afstammeling, m. en v., meerv. afstammelingen. Van afstammen. Hij is een, — zij is eene, afstammeling van HUGO DE GROOT. Zie *aankomeling*.

Afstammen, o. w., ik stamde af, ben afgestaan. Afkomstig zijn: hij stamt van eerlijke onderen af; wij zijn allen van ADAM afgestaan. Zoo ook van woorden: dit woord stamt van geen ander af. Van hier afstamming.

Afstampen, b. w., ik stampte af, heb afgestampd. Door stampen afzonderen: hij stampte een stuk van den steen af. Door stampen verslijten: de vijzel is reeds half afgestampd. Ten einde stampen: wij hebben al de peper afgestampd. Door stampen afmatten: zij zullen zich afstampen.

Afstand, m, meerv. afstanden. Van afstaan. De afgelegenheid der eene plaats van de andere: de afstand der zon van de aarde. Figuurl., van het onderscheid in magt en waarde: hoe blind zoude ik moeten zijn, wanneer ik den grooten afstand tusschen u en mij niet konde gewaarworden! — Afstand doen, overgeven, overlaten: hij deed, bij zijn leven, afstand van al zijne goederen. Afstand doen van zijn regt. Afstand doen van zijne slechte levenswijs, die laten varen, niet verder voortzetten, veranderen.

Afstappen, o. w., ik stapte af, ben afgestapt. Naar beneden stappen: hij stapte van de stoep af. Overdragtelijk, toegeven, afzien, laten varen: ik zal, in dit geval, van mijn regt afstappen. Van zijn voornemen, van zijne meening afstappen. Hij kan van zijn huis, van zijn geld niet afstappen.

Afsteken, b. en o. w., ik stak af, heb en ben afgestoken. Bedr., naar beneden steken, met steken van de hoogte naar de laagte brengen: zijnen vijand van het paard afsteken. Zoo ook, een voer hooi afsteken, met de hooivork naar beneden brengen. Met steken afzonderen: een dier de keel afsteken. Afscheiden, aftappen: een vat wijn, ook enkel, wijn afsteken. Met steken, of graven, afteekenen: een leger, eenen tuin afsteken,

door uitgestokene, of uitgegravene aarde afsteekenen. Figuurl., afnemen, en dus verminderen: ik kan niets meer van mijne bezittingen afsteken. Iemand de loef afsteken is een zeemans woord, en beteekent, eigenlijk, boven den wind komen, in opzigt tot een ander schip, dat, daardoor, beneden den wind geraakt. Ook wordt het oneigenlijk, en als een spreekwoord, gebezigd, voor iemand te boven gaan, hem overtreffen. Onz., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Met *zijn*; voor afvaren, van land steken: de schuit stak af, was reeds afgestoken. Wij zullen terstond afsteken. Van het land afsteken. Met *hebben*; als zeer onderscheiden voorkomen, in vergelijking met iets anders: die oude broek steekt bij dat nieuwe kleed slecht af. Zwart op wit steekt wel af. Zijne geartheid heeft bij die van haar altijd zeer afgestoken. Van hier afsteker, afsteking.

Afstelen, b. w., ik stal af, heb afgestolen. Hetgeen eens anders eigendom is, heimelijk, of met geweld wegnemen, ontvreemden: men heeft mij veel afgestolen; er zijn tien guldens van dit geld afgestolen.

Afstellen, b. w., ik stelde af, heb afgesteld. Afzetten: hij is als raad afgesteld. Afschaffen: doen ophouden: schattingen afstellen. Van hier afstelling.

Afstemmen, b. w., ik stemde af, heb afgestemd. Door stemming, of bij stemming, verwerpen: wij hebben den voorslag afgestemd. Van hier afstemming.

Afsterven, o. w., ik stierf af, ben afgestorven. Zoo veel als het eenvoudige sterven; terwijl echter het voorzetsel den zin sterker maakt, overlijken. In deze beteekenis is alleen de onbepaalde wijs, als zelfst. gebruikelijk, en wel in plaats van het woord *dood*. Voor mijn afsterven; bij ons afsterven, enz. Door den dood van iets gescheiden worden: zijne ouderen zijn hem zeer vroeg afgestorven. Al zijn vee is hem afgestorven. Figuurl., zich voor altoos van iets afscheiden, geen gevoel meer van en voor iets hebben: de zonde, de wereld, de ijdelheid (ook der) afsterven. Afnemen, verminderen: onze vriendschap schijnt geheel af te sterven.

Afstijgen, o. w., ik steeg af, ben afgestegen. Afklimmen: van het paard, van den wagen afstijgen; ook enkel, *afstijgen*, in het goth. *afsteigan* Van hier afstijging.

Afstoffen, b. w., ik stofte af, heb afgestoft. Het stof afvegen: de trappen, de banken afstoffen.

Afstoken, b. w., ik stookte af, heb afgestookt. Ten einde stoken: wanneer gij den oven afgestookt hebt enz. Ook somwijlen onz.: wij zullen eerst afstoken. Van hier afstoking.

Afstompen, b. w., ik stompte af, heb afgestompt. Stomp maken: de bijl, den degen afstompen. De scherpe kanten wegnemen: eenen steen afstompen.

Afstooten, b. w., ik stiet af, heb afgestooten. Van boven stooten: hij stiet hem van de trappen af. Met eenen stoot afscheiden, afzonderen: een stuk van den muur, de neuzen van de schoenen afstooten. Zijne horens afstooten wordt ook, als een spreekw., gebezigd, voor door gevondenn wederstand behoedzamer, toegevender, bezadigder worden. Van hier afstooter, afstooting.

Afstorten, b. en o. w., ik stortte af, heb en ben afgestort. Bedr., naar beneden storten, afwerpen: eene lading kolen afstorten; zich van den

berg afstorten Onz., met het hulpw. *zijn*; afvallen: hij stortte van het dak af, is van den berg afgestort. Ende de kudde stortede van de steylete af. BIJBELVERT.

Afstraffen, b. w., ik strafte af, heb afgestraft. Behoorlijk straffen, de verdiende straf laten ontvangen, doch alleenlijk van ligte straffen: een kind met de roede afstraffen *Zich laten afstraffen*, aan de verdiende straf onderwerpen. Van hier afstraffing.

Afstralen, o. w., straalde af, heeft afgestraald. Met stralen afschijnen: een heldere glaas straalde van zijn aangezigt af. Van hier afstraling.

Afstrijden, b. w., ik streed af, heb afgestreden. Ten einde strijden: de strijd is afgestreden. *Zich afstrijden*, door strijden (oorlogen) afmatten, krachteloos maken. Afgestreden zwaardden. HOOFD. Ook wordt dit werk., somwijlen, als onz. gebruikt: zij hebben afgestreden, den strijd geëindigd.

Afstrijken, b. w., ik streek af, heb afgestroken. Door strijken afscheiden: de broek afstrijken; de zalf van de pleister afstrijken; het koren van de maat afstrijken, ook de korenmaat afstrijken. Door strijken reinigen: strijk uw nies op het brood af.

Afstroomen, o. en b. w., ik stroomde af, ben en heb afgestroomd. Onz., met het hulpw. *zijn*, in de scheepvaart gebruikelijk, door den stroom afgedreven worden: de boot stroomde van ons af. Bedr., door stroomen afscheiden: de Rijn stroomt veel van zijnen oever af.

Afstroopen, b. w., ik stroopte af, heb afgestroopt. Door stroopen afzonderen: eenen aal het vel, eenen haas de huid afstroopen, zonder dezelve aan den buik te openen; welke afgestroopte huid, oudtijds, *baly* genoemd werd. Ook enkel, eenen haas, aal, enz. afstroopen. Figuurl., het land afstroopen, plunderen. Van hier afstrooper, afstrooping.

Afstuiten, o. w., ik stuitte af, ben afgestuit. Gemeenlijk met *op*: de bal stuitte op den paal af. Overdragtel., voor aankomen: het stuit alles maar op mij af; ik zal het op hem laten afstuiten. Van hier afstuiting.

Afstuiven, o. w., ik stooft af, ben afgestoven. Wegstuiven: het zand stooft van den berg af. Overdragtel., zich schielijk, en als wegstuivende verwijderen: hij stooft van de kamer af; ik gooide hem, dat hij van de kamer afstooft. Van hier afstuiving.

Afsturen, b. w., ik stuurde af, heb afgestuurd. In de scheepvaart gebruikelijk, voor afhouden, door sturen verwijderen: het schip van den kant, van den wal afsturen. Afzenden, afvaardigen: ik stuurde hem van huis af, ik zal hem morgen op die zaak eens afsturen.

Afsullen, o. w., ik sulde af, ben afgesuld. Afglijden, afglippen: de sneeuw veroorzaakte, dat ik van de stoep afsulde.

Aftafelen, o. w., ik tafelde af, heb afgetafeld. Het aan de tafel zitten en eten eindigen, ophouden te spijzen: zouden zij nog niet afgetafeld hebben?

Aftakelen, zie *onttakelen*.

Aftappen, b. w. Eigenlijk, eene vloeistof, door middel van eenen tap, of eene kraan, laten afloopen: wijn, bier, enz. aftappen; ook een vat aftappen. Door tappen afscheiden: wijn van een

vat aftappen. In eene ruimere beteekenis, door eene pijp, of eenen koker, laten afloopen: het water eener gracht, en eene gracht aftappen. Iemand het water aftappen. Zich bloed laten aftappen, zich doen aderen. Van hier aftapper, aftapping.

Aftarnen, (bij KIL. *afterren*) b. w., ik tarnde af, heb afgtarnd. Door tarnen afzonderen: het pand van een kleed aftarnen.

Afteekenaar, m., meerv. afteekenaars. Van afteekenen. Iemand, die iets afteekent.

Afteekenen, b. w., ik teekende af, heb afgeteekend. De gedaante eener zaak, door teekenen aanduiden: eene leger afteekenen, afsteken. Eene plaats tot een huis, eenen tuin, enz. afteekenen. Afbeelden: eene bloem, eenen persoon met houtskool afteekenen. Hij is naar het leven afgeteekend. Van hier afteekening.

Aftellen, b. w., ik telde af, heb afgeteld. Door tellen afscheiden: ik heb van dezè honderd guldens vijftig afgeteld. Naar een gegeven getal nauwkeuriglijk bepalen: geld aftellen. Dit geld is afgeteld. Van hier afstelling.

Aftillen, b. w., ik tilde af, heb afgetild. Iets, hetwelk eene aanmerkelijke zwaarte heeft, met moeite afheffen, afigten: zij tilden de kap van de kas af. Iemand van zijnen stoel, een aanbeeld van den grond aftillen.

Aftobben, b. w., ik tobde af, heb afgetobd. In den gemeenen spreektrant, *zich aftobben*, door veel slaven en zwoegen afnatten. Ook enkel, voor afnatten: hij tobde haar met zijne telkens herhaalde aanzoeken af.

Aftogt, m., (van *tegen*, *togen*, *trekken*). Het afrekken van een leger: de aftogt des vijands. Den aftogt blazen, slaan: toen liet de veldheer den aftogt blazen. VOND. De bezetting bedong eenen vrien aftogt.

Aftornen, zie *aftarnen*.

Aftouwen, b. w., ik touwde af, heb afgetouwd. Ten einde touwen, (bij KIL. bereiden, zacht maken,) in de looijerijen gebruikelijk: de vellen zijn afgetouwd. Afslaan, met een touw afrossen: hij liet hem duchtig aftouwen.

Aftrappen, b. en o. w., ik trapte af, heb afgetrapt. Bedr., naar beneden trappen, schoppen: hij trapten hem van den zolder, van de kamer af. Door trappen en schoppen verwijderen: wanneer de hond andermaal naar mij toekomt, zal ik hem van mij aftrappen. Onz., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Met *zijn*; afstreden, afstappen: van de stoep aftrappen. Met *hebben*; van zich aftrappen, zich met trappen verweren: hij heeft woedend van zich afgetrapt.

Aftred, m. Van afstreden. Eene plaats, waar men van de hoogte naar de laagte treedt: val niet, hier is een afstred.

Afstreden, b. en o. w., ik trad af, heb en ben afgetreden. Bedr., door treden afscheiden: ik heb een stuk van eenen nagel afgetreden. Door treden bemerken, afmeten: een pad in den tuin afstreden. H. DE GROOT gebruikt dit woord, in den zin van *verlaten*: leer ons aldus de schepsels afstreden. Onz., met het hulpw. *zijn*; afstijgen: van den wagen afstreden; hij iemand afstreden, afstijgen en inkomen. Zich verwijderen: hij trad van het tooneel af. Overdragtel.; van het pad der deugd afstreden. Eene dienst, of een ambt, nederleggen: hij is als schepen afgetreden. Van hier afstreding.

Aftrek, m. Van afrekken. Vertier: die goederen hebben geenen aftrek; door den dagelijkschen aftrek. HOOFD. Heiggen van iets afgetrokken wordt: na aftrek van de schulden, zal er niet veel overschieten.

Aftrekken, b. en o. w., ik trok af, heb en ben afgetrokken. Bedr., door trekken van iets afzonderen: zij trok den ring van haren vinger af; een dier het vel afrekken. Afrukken: hij trok mij den hoed van het hoofd af. Een geladen geweer afrekken, den schoot uit den loop trekken. Overdragtel.: iemand de mom afrekken, hem, onaangezien zijne vermomming, in zijne ware gedaante vertoonen. De hand van iemand afrekken, hem de dusver verleende hulp en ondersteuning onttrekken. Wegnemen, afnemen, inzonderheid ten aanzien van het getal, gewigt en de maat der dingen: zekere som van eene rekening afrekken; ook iemand iets afrekken, van zijnen loon, zijne bezolding, van den gevorderden prijs afhouden, afkortten. Iemand van zijn voornemen, van den weg der deugd, enz. afrekken, door aangevoerde beweegredenen daarvan afbrengen. Zoo ook: zijn hart van iets afrekken; zij heeft haar hart geheel van hem afgetrokken. Zich van de wereld afrekken, alle verbintenis met hare dwaasheden en ijdelheden opheffen. Wijn, of bier, afrekken, aftappen, in een ander vat, of in flesschen, laten loopen. Afdrukken, in de boek- of plaatdrukkerijen gebruikelijk, doch alleenlijk ten aanzien van de proeven, of proefbladen; een blad afrekken. In de redeneerkunde is het verled. deelw. *afgetrokken* gebruikelijk, voor in gedachten afgezonderd, waarbij men zich alleenlijk de gemeenschappelijke kenteekens van verscheidene dingen, met uitsluiting van de bijzondere, voorstelt: een afgetrokken denkbeeld. Onz., met het hulpw. *zijn*; zich verwijderen, wegtrekken: de vijand is van de stad afgetrokken, heeft de belegering der stad opgebroken. De wacht is afgetrokken, in tegenoverstelling van *optrekken*. In den gemeenzamen spreektrant; morgen ochtend zal ik afrekken, vertrekken. Van hier afrekking.

Aftroeven, b. w., ik troefde af, heb afgetroefd. Een in het kaartspel gebruikelijk woord: iemand afroeven, hem eenen slag, of steek, door troef te leggen, afnemen. Overdragtel., met harde tegenredenen bejegenen, afzetten: hij is wakker afgetroefd geworden.

Aftroggelen, b. w., ik troggelde af, heb afgetroggeld. Door bedrog, of vleiery, trachten te verkrijgen: zij heeft mij al mijn geld afgetroggeld.

Aftrommelen, (ook *afstromen*) b. w., ik trommelde af, heb afgetrommeld. Op het roeren van de trom, of bij trommelslag, afkondigen: de krijgsoverste liet het bevel afstrommelen. *Aftrommelen* is eigenlijk het voortdur. w. van *afstromen*.

Aftrommen, zie *afstrommelen*.

Aftrompen, b. w., ik trompete af, heb afgetrompt. Onder het blazen op de tromp, (verhasterd in *trompet*) afkondigen. Thans zegt men, gemeenlijk, *aftrompetten*. HOOFD bezigt het voor aftraggelen; gelijk ook KIL., als van *trompen*, fr. *tromper*.

Aftrompetten, b. w., ik trompettede af, heb afgetrompet. Hetzelfde als *aftrompen*, hetwelk echt nederduitsch is, en waarvan men, met eenen basterduitsgang, *aftrompetten* gemaakt heeft.

Aftroonen, b. w., ik troonde af, heb afge-

troond. Vleijende verzoeken, trachten te verkrijgen: hij komt mij dagelijks, dan het eene, dan het andere, afroonen.

Aftuimelen, o. w., ik tuimelde af, ben afgetuimd. Tuimelende naar beneden vallen: hij tuimelde van de trappen af.

Aftuinen, b. w., ik tuinde af, heb afgetuind. Aftheinen: eenen akker aftuinen. Van hier aftuining.

Afvaardigen, b. w., ik vaardigde af, heb afgevaardigd. Vaardig maken en afzenden, zoo wel van personen als zaken: eenen brief, eenen bode, een schip afvaardigen. Figuurl.: iemand koel afvaardigen, hem een koel antwoord geven en daarmede laten gaan. Doch, in dezen zin, is *afzetten* gebruikelijker. Van hier afvaardiger, afvaardiging.

Afveren, zie *afvegen*.

Afval, m. Van afvallen. In eenen natuurlijke zin, het vallen van de hoogte naar de laagte: de afval der bladeren van de boomen. Datgeen, wat van iets afvalt, bijzonderlijk in eenen overdragtelijken zin. Zoo noemt men, bij verscheidene werklieden, hetgeen van hun werk afvalt, *den afval*; b. v. bij de timmerlieden, krullen, spaanders, enz.; bij de vleeschhouwers, verscheidene deelen der geslagte dieren, als kop, pooten, pens, enz. Vruchten, door den wind van de boomen afgewaaid, worden ook *afval* genoemd. Zoo ook de afval van granen enz. In eenen zedelijken zin, het verlaten van iemand, aan wiens belang men zich verpand had, het verzaken van eene godsdienst: de afval van het geloof. GALBA gehoord hebbende de tijding van den afval der keurbenden. HOOFD. Iemand tot afval verleiden, vervoeren.

Afvallen, b. en o. w., ik viel af, heb en ben afgevallen. Bedr., door vallen, of onder het vallen, afscheiden: hij viel een stuk van den muur af; hij heeft zijnen neus bijna afgevallen. Meestal echter komt het voor als onz., met het hulpw. *zijn*. In eenen natuurlijke zin, naar beneden vallen: zij vielen van het dak af; de bladeren, de vruchten, enz. zijn afgevallen. Het gras verdort, de bloem valt af. BIJBELVERT. Zoo ook de kalk valt af, van den muur. Mijn hoed is afgevallen. In eenen zedelijken zin, iemand, of eene erkende waarheid, opzettelijk verlaten: van iemand, of iemand afvallen; zij vielen hinnen koning af; van het geloof, van de godsdienst, afvallen. Van het verbond afvallen, verbreken. KILLAAN. Eene vermindering, uitzondering lijden, onderscheiden zijn: die man is mij zeer afgevallen; deze wijn valt bij den anderen te veel af, is reeds merklijk afgevallen.

Afvallig, bijv. n. afvalliger, afvalligst. Van *afval*, in de overdragtelijke beteekenis. Eigenlijk, volgens den aard der bijvoegelijke naamwoorden, in *ig* uitgaande, tot afval geneigd: maar dit volk heeft een afvallig en wederspanning hart; zij zijn de afvalligsten der afvalligen. BIJBELVERT. Voor *afvallige*, in den zin van iemand, die werkelijk afgevallen is, gebruikt men, derhalve, liever *afgevallene*. Van hier afvalligheid.

Afvangen, b. w., ik ving af, heb afgevangen. Door vangen den regtmatigen bezitter onttrekken: iemand de duiven afvangen. Figuurl., en als eene gemeenzame spreekwijs, zegt men ook: iemand eene vlieg afvangen, hem eene kans afkijken, hem verschalken, enz.

Afvaren, b. en o. w., ik voer of, heb en ben

afgevaren. Bedr., door varen, of in het varen, afscheiden: een stuk van de brug afvaren; iemand eenen arm, een been afvaren. Varende verwijderen: ik voer hem van het groote hoofd af. Onz., met het hulpw. *zijn*; van land varen: de schuit, de schipper zal terstond afvaren; wij zijn reeds vroeg afgevaren.

Afvechten, b. w., ik vocht af, heb afgevochten. Vechtende afkeeren, wegvechten: wij vochten den vijand dapper af. *Zich afvechten*, door vechten afmatten. Ook overdragtel.: gewis het heeft wat in, de wanhoop af te vechten. VOND.

Afvegen, b. w., ik veegde af, heb afgeveegd. Door vegen afzonderen: veeg het stof van uwe boeken af. Door vegen schoonmaken, reinigen: veeg uwe boeken af. Overdragtel., en in den gemeenen spreektrant, voor verdrijven, weggagen: ik veegde hem van de kamer af. Van hier afveger, afveging.

Afvergen, b. w., ik vergde af, heb afgevergd. Afeischen, afvergen: iemand iets afvergen. Van hier afvergder.

Afverven, zie *afverwen*.

Afverwen, b. en o. w., ik verwde af, heb afgeverwd. Bedr., ten einde verwen: ik zal deze deur eerst afverwen. Onz., met het hulpw. *hebben*; de verw loslaten, afgeven: het blaauwe laken verwt dikwijls af.

Afvijlen, b. w., ik vijlde af, heb afgevijld. Door vijlen afzonderen: den kop van eenen spijker afvijlen. Door vijlen korter, of kleiner, maken: eenen spijker afvijlen. Van hier afvijling, afvijlsel.

Afvillen, b. w., ik vilde af, heb afgevilid. Door villen afzonderen: een kalf de huid afvillen.

Afvisschen, b. w., ik vischte af, heb afgevischt. Uitvisschen: eene sloot afvisschen, al de visschen uit dezelve vangen. Ook, somwijlen, als onzijd., voor ten einde vissen, het vissen ten einde brengen: zoodra wij afgevischt hadden, gingen wij naar huis.

Afvliegen, o. w., ik vloog af, ben afgevlagen. Zich vliegende verwijderen, wegvliegen: de kraaijen vlogen van de kerk af. Figuurl. ook van andere snelle bewegingen: de pijl is van de pees afgevlagen. Hij viel, dat hem de hoed afvlood. Schielijk afloopen: hij vloog de trappen af. Van iemands wenken afvliegen, zich, op iemands wenken, haasten, om deszelfs bevelen uit te voeren.

Afvlieten, o. w., ik vloot af, ben afgevloten. Naar beneden vlieten: het bloed der helden vloot van den berg af. Ik zag de tranen van hare bleeke wangen afvlieten. De beke, die van den berg afvliet. BIJBELVERT.

Afvlijmen, b. w., ik vlijmde af, heb afgevljimd. Met eene vlijm afsnijden, ik liet het gezwet maar afvlijmen.

Afvloeijen, o. w., ik vlocide af, ben afgevloeid. Hetzelfde als *afvlieten*.

Afvoederen, b. w., ik voederde af, heb afgevoederd. Voor *voederen* gebruikt men thans, meestal, *voeren*, zoo wel in den zin van voeder geven: de beesten voeren, als in dien van eene voering, of voeding, in een kleed naaijen. Ten einde voederen.

Afvoeren, b. w., ik voorde af, heb afgevoerd. Van eene plaats wegvoeren: de wijn wordt in schepen den Rijn afgevoerd. Koopwaren op wagens afvoeren. Afleiden, aflokken, door overreding, voorbeeld, enz.: iemand van zijn voornemen

van de deugd, van den regten weg afvoeren. *Afvoeren* is ook eene zamentrekking van *afvoederen*. Zie *afvoederen*.

Afvorderen, b. w., ik vorderde af, heb afgevorderd. *Afeischen*: iemand iets afvorderen, het van hem vorderen. En vordert telkens nieuwe straf het martelziek Gerechtshof af. D. SMITS. Eenen gevangenen den degen afvorderen. Iemand eenen eed afvorderen. Van hier afvorderer, of afvorderaar. afvordering.

Afvormen, b. w., ik vormde af, heb afgevormd. Iets in een week ligchaam drukken, om hierin, door afdrukken, of afgieten, dezelfde gedaante over te brengen: eene klok afvormen.

Afvragen, b. w., ik vroeg af (ik vraagde af), heb afgevraagd (oudt. *afgevragen*). Door vragen trachten te vernemen, of te bekomen: iemand iets afvragen. Zoo vraagt men den boeren de kunst af, zoo pleegt men eenvoudige menschen uit te hooren, is eene, in de gemeenzame verkeer, gebruikelijke spreekwijs. Zoo zegt men ook, in eenen zeer gemeenzamen en eenigzins lagen spreektrant: iemand het hemd van het lijf afvragen, ten naauwkeurigste uitvragen.

Afvriezen, o. w., vroor af, is en heeft afgevroren (van het oude *vrieten*), ook *afgevrozen*. Met *zijn*; door vorst afgezonderd worden: de vingers waren mij bijna afgevroren. Met *hebben*; ten einde vriezen, ophouden te vriezen: het heeft afgevroren.

Afvrijven, hetzelfde als *afvrijven*.

Afvuren, b. en o. w., ik vuurde af, heb afgevuurd. Bedr., afsteken: een geschut afvuren; onder het afvuren der kanonnen. Onz., ten einde vuren, ophouden te vuren: toen wij afgevuurd hadden, deed de veldoverste eene aanspraak. Van hier afvuring.

Afwaaijen, b. en o. w., ik woei af (ik waaide af), heb en ben afgewaaid. Bedr., door waaijen afscheiden: de wind heeft al de appelen van de boomen afgewaaid. Onz., met *zijn* en *hebben*. Met *zijn*; door den wind afgezonderd worden: mijn hoed woei, is van mijn hoofd afgewaaid. Met *hebben*; van zekere hoogte waaijen: de vlag heeft drie dagen van het stadhuis afgewaaid.

Afwachten, b. w., ik wachtte af, heb afgewacht. Wachten, totdat iemand kome, totdat iets geschiede; verwachten: wij zullen hem hier afwachten; zij durfden den vijand niet afwachten; het einde, of den uitslag, eener zaak afwachten. Wij zullen het afwachten. Van hier afwachting.

Afwallen, b. w., ik walde af, heb afgewald. Omwallen, met wallen besluiten: de stad is behoorlijk afgewald.

Afwandelen, b. en o. w., ik wandelde af, heb en ben afgewandeld. Bedr. door wandelen afzonderen: wij hebben de schoenen van onze voeten afgewandeld. Door wandelen afmatten: *zich afwandelen*. Onz., wandelende zich van eene plaats verwijderen: wij zijn reeds vroeg van de stad afgewandeld.

Afwasschen, b. w., ik wiesch af, heb afgewasschen. Door wasschen afscheiden: het vuil van zijne handen, het zand van de groente afgewasschen. Door wasschen, of met water, reinigen: het gezigt. De tafelborden afgewasschen. *Figuurl.*: ik heb mijne handen van die zaak afgewasschen, daarin geen deel genomen, mij daarmede niet ingelaten. *Uitwischen*, uitdelgen: al het water van de zee kan die schande niet afgewasschen. Van hier afgwasscher, afgwassching.

Afwater, veroud., o. Thans noemt men het *opperwater*.

Afwateren, b. en o. w., ik waterde af, heb afgewaterd. Bedr. met golven persen, of drukken, in de perserijen gebruikelijk, ten einde wateren: wij hebben de gordijnen afgewaterd. Onz., zich van het overvloedige water ontlasten, eene afwatering, d. i. eenen afloop van het water hebben: mijn tuin watert aan deze zijde af. Van hier afwatering.

Afweeken, b. en o. w., ik weekte af, heb en ben afgeweekt. Bedr., door weeken afzonderen: eene pleister afweeken. Onz., week worden en vallen: de pleister is afgeweekt. Van hier afweeking.

Afweeenen, b. w., ik weende af, heb afgeweend. Door tranen boeten, uitdelgen: o! dat ik, aan uwe voeten, dit alles konde afweenen! Ook als wederkeer. w., door weenen zich afmatten: zij heeft zich afgeweend.

Afwegen, m., meerv. afwegen. Eigenlijk een weg, die van den gewonen en regten weg afleidt, ook een zijweg, omweg, sluipweg: deze straat heeft vele afwegen. Door afwegen ontkomen. Wij waren ongelukkiglijk op eenen afweg geraakt, *Figuurl.*, voor eene afwijking van het pad der deugd en rechtchapenheid: hij geraakte reeds vroeg op afwegen.

Afwegen, b. w., ik woog af, heb afgewogen. Door wegen afzonderen: ik liet de helft van de suiker afwegen. Door wegen de zwaarte van iets bepalen: ik heb al de pakken afgewogen. *Figuurl.*, de overeenkomst van verschillende zaken berekenen: ik ging aan het werk, nadat ik alvorens mijne krachten naar den arbeid had afgewogen. Van hier afweging.

Afwelden, b. en o. w., ik weidde af, heb en ben afgeweid. Bedr., het gras afeten: de paarden hebben dit land reeds afgeweid. Onz., met *zijn*; afwijken: hij weidde te verre van zijn onderwerp af. Van hier afweiding.

Afwenden, b. w., ik wendde af, heb afgewend. Afkeeren: het gezigt van iemand afwenden; een schip afwenden; eenen slag, of steek, afwenden, ook van zich afwenden: en overdragtel.: de hemel heeft den slag afgewend, die mijn leven zou geëindigd hebben. De nadering van zeker kwaad verhinderen: het gevaar afwenden, een ongeluk van iemand afwenden. In opzigt tot het hart en deszelfs neiging, van iets verwijderen. blijft uw hart, even als uwe oogen, van mij afgewend? Zich van iemand afwenden, zoo wel alle verbindings met hem opheffen, als ook afkeerig van hem worden. Zich van het kwade afwenden. Van hier afwender, afwendig, en het verouderde *afwendig*, voor afkeerig.

Afwennen, b. w., ik wende af, heb afgewend. Door gewoonte, of gedurige oefening, afleeren: iemand het drinken, zich het vloeken afwennen. De spreekwijs iemand, of zich, van iets afwennen, welke men ook, somwijlen, aantrest, is, voor het minste, niet in algemeen gebruik. Men zegt nogtans: een kind van de borst afwennen. In de, anders ook gebruikelijke, spreekwijs, *iets afwennen*, b. v. ik wen het spelen af, heeft zekerlijk eene nitlating van het wederkeerige voornaamwoord plaats. Van hier afwenner, afwenning.

Afwentelen, b. w., ik wentelde af, heb afgewenteld. Naar beneden wentelen: hij wentelde den boom van den dijk af. Door wentelen verwij-

deren: wentel dat blok van de deur af. Van hier afwenteling.

Afweren, b. w., ik weerde af, heb afgeweerd. Afkeeren, de nannadering eener zaak verhinderen, met nadruk afwenden: het vee van het zaailand afweren. Zij weerden den vijand mannelijk af. De vliegen van zich afweren. Een pels weert de koude af. Van hier afwering.

Afwerken, b. w., ik werkte af, heb afgewerkt. Door werken afzonderen: hij heeft het vel van zijne handen afgewerkt. Ten einde werken: ik heb mijne taak afgewerkt. Door veel werken afmatten: *zich afwerken*.

Afwerpen, b. w., ik wierp af, heb afgeworpen. Hetzelfde als *afsmijten*; doch *afwerpen* is eene wellevender uitdrukking. Met eenen worp afzonderen: appelen afwerpen; een beeld den arm afwerpen, door middel van een ander, daarnaar geworpen, ding. Naar beneden werpen: het paard heeft den ruiters afgeworpen. Figuurl.: het juk afwerpen, zich, met geweld, aan de slavernij onttrekken. Van hier afwerper, afwerping.

WINSCHOOTEN geeft *afwerpen* op, in den zin van opbrengen. Bij KIL., Houw. en Hoort wordt het voor onderscheppen genomen: afgeworpene brieven. Voordeel aanbrenge: dat kan zoo veel niet afwerpen. Ook is *afwerpen*, bij de zeelieden, als onzijd. in gebruik, in den zin van afgieren, schielijk afzeilen.

Afweven, b. w., ik weefde af, heb afgeweven. Een weefsel afwerken, ten einde weven: het linnen is afgeweven.

Afwezen, (*afzijn*) o. w., onregel, vormt zijnen volmaakverledenen tijd met zich zelf: ik was af, ben afgeweest. Afgezonderd, afgebroken, afgeslagen, afgevallen zijn: de kop was van het houten paard al schielijk af. Afgelegen, verwijderd zijn: Rotterdam is drie uren van Gouda af. Buiten verbintenissen met iemand, of iets, zijn: ik ben geheel van dit gezelschap af. Bevrijd, ontslagen, ontlast zijn: hij is gelukkig van de hem opgelegde boete af; ach, dat ik reeds van hem afware! *Afwezen*, voor niet tegenwoordig zijn, is verouderd, uitgezonderd het deelw. *afwezend*, dat, in dezen zin, bij de BIJBELVERTALERS, op verscheidene plaatsen, voorkomt: met den lichame afwesende; daarom schrijf ick afwesende dese dingen.

Afwezen, de onbepaalde wijs van het werkw. *afwezen*, in den verouderden zin van niet tegenwoordig zijn, zelfst. gebruikt, o. Het tegengestelde van *aanwezen*, tegenwoordigheid: het is in mijn afwezen geschied.

Afwezend, deelw. van *afwezen*, in de verouderde beteekenis van niet tegenwoordig zijn, ook als bijv., zonder trappen van vergrooing. Niet tegenwoordig zijnde: hij was afwezend. Een afwezende, iemand, die niet tegenwoordig is. Figuurlijk zegt men van iemand, die met zijne gedachten veraf, of verstrooid is: hij is afwezend, anders ook: hij is met zijne gedachten ver van huis. Voor *afwezend* is ook *afwezig* in gebruik, dat bij KILIAAN (*afwesigh*) reeds voorkomt. Van hier afwezendheid.

Afwezig, zie *afwezend*.

Afwijken, o. w., ik week af, ben afgeweken. Afdenzen, zich langzamerhand verwijderen: van den regten weg afwijken. De vijand week eindelijk af. Van elkander wijken: de muur wijkt hier merklijk af. Figuurl., onderscheiden zijn: de menschen wijken voornamelijk, naar gelang hun-

ner opvoeding, van elkander af. Zich van iets verwijderen, in eenen zedelijken zin, verlaten: van de zeden der voorvaders, van de gebruiken der ouden, van zijnen leermeester afwijken. Van den weg der deugdt, van de waarheid, van zijne godsdienst, van zijne grondstellingen afwijken. Wijk van het kwade af. Van hier afwijker, afwijking.

Afwijzen, b. w., ik wees af, heb afgewezen. Eigenlijk, met de hand een teeken geven, om zich te verwijderen: iemand afwijzen. Overdragtel., iemands bede, verlangen, of aanbidding, niet willen aannemen, hem geen gehoor geven: eenen bedelaar afwijzen. Ik wees zijn verzoek terstond af. Afslaan, terug drijven: de vijanden werden met bebloede koppen afgewezen. Van hier afwijzing.

Afwinden, b. w., ik wond af, heb afgewonden. Door winden afdoen, in tegenoverstelling van *opwinden*: garen, zijde, van eene klos afwinden; ook een kluwen afwinden. Ten einde winden: wij zullen al de wol eerst afwinden. Van hier afwinder, afwinding.

Afwinnen, b. w., ik won af, heb afgewonnen. Door eene verrigting, met geluk verbonden, van iemand verkrijgen, bijzonderlijk in het spel: iemand zijn geld afwinnen. Op eene andere wijze, waaraan het geluk insgelijks deel heeft, van iemand bekomen: den vijand eenen veldslag afwinnen. Iemand in iets voorkomen, overtreffen: hij wint het mij af in het schrijven, ik hem in het lezen.

Afwippen, b. en o. w., ik wipte af, heb en ben afgewipt. Bedr., met eene wip afgooijen: hij wipte mij van de bank af. Onz., met *zijn*; afspringen: van de stoep afwippen. Wippende afvallen: de plank wipte van de stelling af. Van hier afwipping.

Afwisschen, b. w., ik wischte af, heb afgewischt. Door wisschen wegdoen: het stof van de tafel, het zweet van het gezigt, het bloed van de handen afwisschen. Iemand de tranen afwisschen, figuurl., deszelfs smart verzachten, hem vertroosten. Tranen, die wij niet afwisschen, wanneer wij kunnen, zijn zoo veel als tranen, die wij afpersen. Eene som van de lei afwisschen. Door wisschen reinigen: de tafel, de handen, het gezigt afwisschen. Van hier afwisscher, afwissching.

Afwisselen, b. w., ik wisselde af, heb afgewisseld. Vervangen. Van hier afwisseling.

Afwitten, b. w., ik wittede af, heb afgewit. Geheel wit maken, ten einde witten, met kalk, of witte verw: eenen muur, eene kamer afwitten.

Afwoekeren, b. w., ik woekerde af, heb afgewoekerd. Door woeker verkrijgen: iemand iets afwoekeren. Van hier afwoekering.

Afwrijven, (*afvrijven*) b. w., ik wreef af, heb afgewreven. Door wrijven schoonmaken: de tafel afwrijven. Door wrijven afmatten, *zich afwrijven*: ik heb mij op die stoelen afgewreven. Ten einde wrijven: wanneer wij alles afgewreven hebben. Van hier afwrijving.

Afwringen, b. w., ik wrong af, heb afgewrongen. Door wringen afscheiden: hij wrong de knoppen van de stoelen af. Ten einde wringen: al het natte goed moet eerst afgewrongen worden. Figuurl., met geweld afpersen: hij heeft mij het geld afgewrongen; iemand een geheim, zijne toestemming afwringen.

Afsadelen, b. w., ik zadelde af, heb afgezadeld. Den zadel afnemen: een paard afsadelen.

Afsagen, b. w., ik zaagde af, heb afgezaagd. Met de zaag afscheiden: eenen tak van eenen

boom, eenen boom, een been afzagen. Die balk is te kort afgezaagd. Door zagen afmatten: *zich afzagen*. Ten einde zagen: al het hout is afgezaagd. Van hier afzager, afzaging.

Afzakken, b. en o. w., ik zakte af, heb en ben afgezakt. Bedr., ten einde zakken, of alles zakken, wat gezakt, d. i. in zakken gepakt, moet worden: wij hebben het vlas afgezakt. Onz. met *zijn*; naar beneden zakken: hij liet zich van den muur afzakken. Figuurl., aftrekken: het leger zakte af. Afdrijven: met den stroom afzakken. Afleinen, de vlugt nemen (in eenen zeelag): een gedeelte der vloot begon af te zakken. Zich stil wegmaken, wegschuiven (in den gemeenen spreek-trant): wij zochten hem onder den hoop, maar hij was reeds afgezakt. Van hier afzaker, afzakking.

Afzeggen, b. w., ik zeide af, heb afgezegd, of afgezeid. Eene gemaakte afspraak herroepen, eene afgesprokene zaak opzeggen: een besteld werk afzeggen, een bezoek laten afzeggen. Ik had de vergadering reeds belegd, maar liet dezelve weder afzeggen.

Afzeilen, o. en b. w., ik zeilde af, ben en heb afgezeild. Onz., van eene plaats wegzeilen: het schip is reeds van Amsterdam afgezeild; de schipper zal aanstonds afzeilen. Bedr., door zeilen afzonderen: hij zeilde mijnen boegspriet af.

Afzenden, b. w., ik zond af, heb afgezonden. Wegzenden: eenen bode, eenen brief, koopwaren afzenden. Van hier afzonder, afzending, afzendant. Zie het laatste.

Afzengen, b. w., ik zengde af, heb afgezengd. Door zengen afscheiden, wegdoen: zich de haren, eenen vogel de vederen afzengen. De mug vliegt in de kaars. en zengt hare vleugelen af.

Afzetten, b. w., ik zettede af, heb afgezet. Van boven afnemen en nederzetten: den ketel van het vuur afzetten, den hoed afzetten. Van eene plaats verwijderen: zet de tafel wat van den muur af. Snel en voor eenen korten tijd van iets verwijderen: het geweer afzetten, nadat men het eerst aangelegd heeft, om te vuren. Afsnijden, afzagen, bij de wondhealers gebruikelijk: eene borst, eenen arm, een been afzetten. Uitzetten en achterlaten: eenen koffer bij iemand afzetten; iemand aan zekere plaats afzetten, bij de voorlieden gebruikelijk. Ten einde zetten, een boek-drukkers woord: het blad is afgezet. Figuurl., met geweld berooven: struikroovers hebben hem in het bosch afgezet. Afwijzen, laten gaan: iemand koel, onvriendelijk afzetten. Verkoopen: ik heb die waren voor eenen redelijken prijs afgezet. Van de uiterlijke waarde berooven: dat geld is afgezet, is niet meer gangbaar. Eene opgedragene waardigheid ontnemen: eenen ambtenaar afzetten, iemand van zijn ambt afzetten. Eenen priester, krijgsbevelhebber, enz. afzetten. Daar *afzetten*, in deze beteekenis, het denkbeeld der verwijdering van eene verhevene plaats in zich bevat, zoo ligt daarin ook, deels, het denkbeeld van zekere waardigheid, deels, dat van wezenlijk, of ondersteld pligtverzuim; waardoor het zich van *afstanken* aanmerkelijk onderscheidt. — Doen afsteken, voornamelijk bij de schilders in gebruik: de vakken eener kamer groen afzetten, het lijstwerk groen schilderen, terwijl het overige van eene andere kleur is. Met verschillende kleuren de verschillende deelen eener zaak ophelderen, onderscheiden, en het eene

voor het andere doen voorkomen: eene teekening, eene landkaart afzetten. Afdrijven: jenever zet het water af; afzettende middelen. Van hier afzetsetl, afzetter, (bijzonderlijk in de beteekenis van roover enz.) afzetting enz.

Afzien, b. w., onregelmatig; ik zag af, heb afgezien. Het gezigt afwenden, zoowel in eenen eigenlijken als figuurlijken zin: laat ons van dit voorwerp afzien. Ik heb van die zaak geheel afgezien, die laten varen. Afstand doen: hij zag van zijn regt af. Zij heeft mij beloofd, dat zij van hem af zal zien, alle onderhandeling en verbandenis met hem zal opheffen. Het einde van iets met het gezigt bereiken; eigenlijk: ik kan deze vlakke niet afzien. Een tuin, wiens lengte niet af te zien is. Overdragtel., het oogmerk, de gevolgen eener zaak, met de oogen des verstands bereiken: wij kunnen het einde dier onderneming nog niet afzien. Bemerken, bespeuren: ik had eerst afgezien, wat er van de zaak ware. Door acht geven, toezien, leeren: zoo ziet men den besten meesteren de kunst af. VOND. Zich vergenoegen: ik zal het hiermede maar afzien.

Afzigtig, bijv. n., afzigtiger, afzigtigst. Leelijk, waarvan men het gezigt afwendt: dat is een afzigtig mensch. Van hier afzigtigheid.

Afzijn, hetzelfde als *afwezen*. De onbepaalde wijs van *afzijn*, en wel met *niet*, wordt echter nog in eenen zin gebruikt, waarin *afwezen* zelden, of niet voorkomt, namelijk, in dien van *nalaten*; b. v.: ik kan niet afzijn u mijnen dank te betuigen enz. Zie verder *afwezen*.

Afsijpelen, (ook *afzrijven*, *afzijperen*), o. w., zijpeld af, is afgezijpeld. Zachtjes afloopen: het water zijpelt (*zijpt*, *zijpert*) langs den muur af. Van hier afsijpeling.

Afsingen, b. w., ik zong af, heb afgezongen. Ten einde zingen: Zooras de groote Held zijn lied had afgezongen. N. VERSTEEG. *Utzingen* is, in dezen zin, gebruikelijker.

Afsitten, o. w., ik zat af, ben en heb afgezeten. Met *zijn*; afstijgen (van het paard): de veldoverste liet de ruitery afzitten. De ruitery is afgezeten.

Afzoeken, b. w., onregelmatig; ik zocht af, heb afgezocht. Zoeken en afnemen: de rupsen van de boomen afzoeken. Van hier afzoeker, afzoekking.

Afzoenen, b. w., ik zoende af, heb afgezoend. Met eenen zoen den twist bijleggen, den vrede herstellen: zij hebben elkander reeds afgezoend.

Afzonderen, (angels. *asyndrian*, zweed. *af-sindra*) b. w., ik zonderde af, heb afgezonderd. Van andere dingen afscheiden: de lammeren van de schapen afzonderen. Hij leeft van alle menschen afgezonderd. Zij zonderen zich van alle gezelschappen af. Eene afgezonderde plaats. Van hier afzondering: in de afzondering (afgezonderd) leven.

Afzonderlijk, bijv. n. en bijw., afzonderlijker, afzonderlijkst. Hegeen afgezonderd kan worden, en werkelijk afgezonderd is. Als bijv. n.; eigen, bijzonder: dit onderwerp vereischt eene afzonderlijke behandeling. Eene afzonderlijke kamer. Als bijw.; alleen, eenzaam: afzonderlijk wonen, slapen, eten, enz. Met iemand afzonderlijk spreken.

Afzoomen, b. w., ik zoomde af, heb afgezoomd. Geheel zoomen, ten einde zoomen: de lakens zijn afgezoomd.

Afzuigen, b. w., ik zoog af, heb afgezogen. Door zuigen afzonderen: dat kind zuigt de moeder heel wat af. Door veel zuigen afmatten: het kind heeft de minne gansch afgezogen.

Afzuipen, b. w., ik zoop af, heb afgezogen. Door zuipen wegnemen: iets van boven afzuipen. Hij heeft mij al mijnen wijn afgezopen. Door zuipen krachteloos maken: *zich afzuipen*. Dit woord, gelijk ook het eenvoudige *zuipen*, behoort tot den laagsten schrijf- en spreektrant.

Afzweemen, o. w., ik zwom af, ben afgezommen. Zwemmend zich van eene plaats verwijderen: van den oever afzweemen. Hij is van het land afgezommen. Ook, somwijlen, als wederkeerig: *zich afzweemen*, door lang zweemen afmatten.

Afzweren, b. en o. w., ik zwoer af, heb en ben afgezworen. Bedr., met eenen eed verwerpen: het gansche volk zwoer den dwingeland af. Onz., door eene zweer, of verzwering, afgezonderd worden: mijn nagel is afgezworen. Van hier afzwering.

Agaat, (oul. ook *akuat*), m., meerv. agaten. Ik heb in dezen ring eenen agaat laten zetten. Voor de stof, in het gemeen genomen, is het onz.: het kunstig geslepen agaat. Ik heb eene doos van zeer fraai agaat laten maken. Van hier het bijv. n. *agaten*, d. i., van agaat, hetwelk niet verbogen wordt: een mes met een agaten hecht; een rotting met eenen agaten knoop.

Agurkje, o., meerv. agurkjes. Kleine komkommer.

Ahorn, *ahornboom*, (bij KIL. ook *aenhorn*, lat. *acer*, *platanus*), m., meerv. ahornen, ahornboomen.

ADELUNG acht den naam dezes booms, door middel eener niet ongewone verwisseling van c met h, van het lat. *acer* afkomstig.

Ai, een tweeklank, voor welken de Ouden *ei* gebruikten. In de schriften van HOORT is dezelve zeer gemeen, die deze spelling, gelijk HUYDECOPER gist, van de Kamer in *liefd' bloeiende* geleerd had, in welker *Tweespraake*, 1584, men onder anderen leest: in ay is de a kort, zo ghy hoort in lay, hay, kay, blay, enz. HUYDECOPER gist verder, dat ay voor ei, of ey, een tongval is, den Amsterdameren, voorheen, bijzonder eigen; dewijl men daar, onder anderen, in eenen ouden steen, nog *schrayershouck* leest. VONDEL schreef, nu en dan, aijeren, berkemajier; doch anders eijeren, berkemeijer, enz. Thans bezigt men, genoegzaam algemeen, *ei*, in plaats van *ai*, en men schrijft: lei, hei, kei, klei, ei, berkemeijer, enz. In sommige oorden van ons vaderland, heeft men, tot het verlenen der a, ook de i gebruikt; en men schreef: rait, dait, wainig, airde, enz.; doch in het begin van het jaar 1460 werd de i reeds niet meer, dan voor de r gebezigd, als: air, airde, hair, waarvan *air* en *hair* bij sommigen nog in gebruik zijn, hoe weinig gronds daarvoor ook moog wezen.

Ai, tusschenwerpsel. Zie *ei*.

Air, zie *aar*.

Ajuin, (bij KIL. ook *oiuin*), m., meerv. *ajuienen*. Ook *ujen*. Aardajuln, zeeajuin. Van hier het bijv. n. en bijw. *ajuinachtig*.

Akademie, v., meerv. akademiën. Van het gr. ἀκαδημία, waarvoor wij het woord *hoogeschool* hebben. Lichten der keurpaltsische akademiën. MOONEN. Zie *hoogeschool*.

Akelei, v., meerv. akeleijen. Eene bloem: de *blauwe akelei*; deze was het blaazon der re-

derijkamer, door ADOLF VAN BOURGONDIE, in het jaar 1530, te Vlissingen opgerigt, onder de spreuk: *de geest ordersoecket al*. Diestijds schreef men de *blauwe acolyte*.

Lat. *aquilegia*, *aquila*, hoogd. *Akeley*, fr. *ancolie*, ital. *aquileia*.

Akelig, bijv. n. en bijw., *akeliger*, *akeligst*. Naar, verschrikkelijk: een *akelig* gezigt, een *akelig* bosch. Ook voor treurig, onopgeruimd, onvermakelijk: dit was een *akelig* gezelschap! Ook als bijw.: hij ziet er *akelig* uit. Dit woord werd oudt. *ackelick* geschreven, gelijk KILIAAN heeft, bij wien ook het werk. *ackelen*, in den zin van schromen, voorkomt. Waarschijnlijk is ons *akelig* afkomstig van *akel*; althans in betekenis hebben deze woorden veel overeenkomst; en de verwisseling van e en a is gemeenzaam. Van hier *akeligheid*.

Aker, m., meerv. akers. De vrucht van den eikenboom, bij KIL. ook *aekel*, *aecker*, *eekel*. In dezen zin zeggen wij ook: eikel, eikelspek, eikelvarken, waarvoor anders akerspek, akervarken. Voor eik, eikenboom heeft KILIAAN ook *eekel-aeckerboom*, welk laatste ook in den BIJBEL van 1477, op verscheidene plaatsen, voorkomt: en sij groenen die ghebeente van Saul en sijne sonen onder een *aeckerboom*. WACHTER heeft *aeckern*, en teekent hierbij aan, dat dit woord door de Angelsaksen in Nederduitschland gebragt is: want bij hen is *ac*, *aec*, een eikenboom; van daar komt *accern*, *accern*, *accorn*, de vrucht van den eikenboom, bij ons *aker*, *eikel* genoemd. De Hoogduitschers zeggen *Eichel* (waarvan ons *eikel*) van *Eiche*, een eikenboom, dat franskisch is. Bij de Gothen beteekent *akran* allerlei vrucht. Van hier *aardaker*. Om de gelijkheid in uiterlijke gedaante met de vrucht van den eikenboom, draagt een watervat, of emmer om water te putten, ook den naam van *aker*.

Akker, m., meerv. akkers. Een stuk bouwland: in wat seizoenen men den ploeg door den akker moet drijven. VONDEL. Den akker bezaaijen, beplanten, bemesten. Ook, somwijlen, voor hetgeen op den akker waat: mijn gansche akker is door den hagel verwoest. In het hoogd., is het woord *Gottesacker*, voor begraaftplaats, kerkhof, in algemeen gebruik; (ADELUNG keurt *Leichenacker* beter) bij MOONEN, echter, komt *Gods akker* ook reeds voor:

Wat wroet gij dagh aan dagh in d' aarde van Gods akker,

En gunt uw klachten, en gepeinzen nimmer rust?

Akker, in het gr. ἀγρός, lat. *ager*, frank. *akar*, *accar*; van daar in het basterdlat. *acra*, zeker afgemeten deel gronds. In de oostersche talen, namelijk de hebreuwache, syrische en arabische, heeft men *ickar*, *akoro* en *akaron*, welke woorden niet eenen akker, een stuk gronds, maar iemand, die de aarde omspit en bebouwt, — eenen landman aanduiden. De afleiding dezes woords van het oostersche, en bijzonderlijk arabische, אָכָר, hij heeft gezeven, is, derhalve, niet van allen grond ontbloot.

Akkerbouw, m. Eigenlijk, de bezigheid van het bebouwen van den akker. Verder, de landbouw, in het algemeen: zich op den akkerbouw toelagen; van den akkerbouw leven. Wijders, de kunst, of wetenschap, van den akkerbouw: den akkerbouw leeren. De akkerbouw is de nuttigste onder alle wetenschappen.

Akkeren, (bij KILIAAN) b. w., ik akkerde, heb geakkerd. Eigenlijk ploegen: die ossen akkerden. BIJBEL, 1477; in den STATEN-BIJB. heet dit: de runderen waren ploegende. Van hier akkerland, land, dat bebouwd wordt, of voor den akkerbouw geschikt is, bouwland, in tegenoverstelling van weiland, enz. Akkerman, akkerveld, akkerwerk, akkerwet.

Akse, (aks), zie *aakse*.

Al, *alle*, *alles*, goth. *all*, *alls*; alemann. *el* en *all*; angels. *eal*; eng. *all*; deen. *al*, *ald*; ijsl. *all*; ier. *oll*), is een zeer oud woord, dat met het gr. ὅλος veel overeenkomst heeft. Het drukt, in de meeste gevallen, het denkbeeld van algemeenheid uit, en wordt onder drierlei gedaanten gebruikt.

Als *bijw.* Reeds: het is *al* gedaan; ik heb *al* geschreven. Alhoewel: *al* kwam hij niet, zouden wij echter met de zaak voortgaan. En *al* heb ic *al* dit enz. BIJBEL, 1477. Deze evenwol, *al* isze verkregen door oefening enz. HOORT. Alsof: *al* waer hij verwacht, soo komt hij hier ghaende. REDERLIJK. 1561.

Als *bijv. naamw.* zonder trappen van vergroo-ting. 1. Om eene veelheid, of algemeenheid van getal aan te duiden, in opzigt tot de verscheidene enkele dingen van eene zekere soort, die als zamengenomen voorgesteld moeten worden; in welk geval het, met zijn zelfst. naamw., of persoonlijk voornaamw., alleen in het meervoud staat: alle menschen moeten sterven; de vergankelijkheid aller dingen. Dat wenschen wij allen; wij allen, die hier zijn, enz.

Men ziet uit deze voorbeelden, dat *alle* voor het zelfst. naamw., en onmiddellijk na het voornaamw. geplaatst wordt. Dan somwijlen staat het eenigzins van het voornaamw. verwijderd, b. v.: zij zullen allen komen: gij moet niet allen gelijk spreken; wij hebben allen onze gebreken, enz.

Ook wordt *alle*, om zekeren nadruk te geven, bij eenige lidwoorden gevoegd: alle beiden; zij kwamen alle drie; ik heb met alle tien gesproken, enz.

Insgeelijks komt *alle* zonder zelfst. naamw. en persoonl. voornaamw. voor, en wel in het meerv., terwijl de woorden *menschen* enz. daaronder verstaan worden: allen zeggen het; aller oogen hebben het gezien; zijn huis staat voor allen open.

2. In opzigt tot ieder deel, dat het geheel mede uitmaakt, in het bijzonder; in welk geval het de beteekenis van *elk*, *ieder*, *allerlei* heeft, en zoowel in het enkelvoud, als in het meerv. gebruikelijk is: alle begin is moeilijk; hij heeft zich aan alle wollust (iedere soort van wollust) overgegeven; alle oogenblikken (ieder oogenblik); alle weken; alle uren; in alle deelen; alle acht dagen (na iederen zevenden dag); alle drie maanden (na iedere tweede maand); alle vier jaren (na ieder derde jaar). Intusschen kan *alle* niet altijd de plaats van *ieder* bekleeden: alle mensch heeft zijne gebreken enz. wordt niet gezegd.

3. In den zin van geheel: ik had reeds alle hoop op herstel opgegeven; gij verdooft alle gevoel van deugd, en stopt dus de bron van alle welvaart.

4. Om den zin van het woord, waarbij het gevoegd is, te versterken: ik heb daartoe alle reden gehad; ik zeg het u in allen ernst; ik heb alle achtung voor haar. Moet het tegendeel van dit *alle*, in dezen zin, uitgedrukt worden, dan wordt het woord *buiten* voor hetzelfde geplaatst: buiten allen twijfel; hij geraakte buiten alle verdenking.

Als zelfst. naamwoord. *Al*, m. en o. Mannel, voor God, den schepper van het al:

Dat hij noodwendig hier het allerhoogste goed, Den ongeschapen *Al*, de Godheid kennen moet. VOND. Onz., voor het heeal:

De ruimte van het zichtbaar al. F. DE HAAS.

Ook voor den ganschen omvang eener zaak: zij is zijn troost, zijn al; gij, dierbre wederhelft, mijn leven, ja mijn al!

Voor *alle dingen* genomen, heeft *al* eenen verzamelenden zin, en duld't een werkw. in het meerv. bij zich, wanneer het volgende zelfst. naamw. meerv. is: *al* het overige zijn leugens.

Alles, o. Alle menschen: alles schijnt zich tegen mij te verzetten. Alle zaken: ik heb dit alles reeds lang geweten. Daar hebt gij alles; dat is alles, wat ik u te zeggen had. Ook in eenen verzamelenden zin, met een werkw. in het meerv., gelijk *al*: dat alles zijn onschuldige dingen.

Het is noodig, dat de volgende aanmerkingen bij de reeds gemaakte nog gevoegd worden. Somwijlen worden zelfst. naamwoorden, in het enkelvoud, even als het boven staande *alles*, verzamelaar gebruikt, zoodat het even zooveel is, alsof zij in het meervoud uitgedrukt waren. In dit geval blijft *alle*, voor woorden van allerlei geslachten geplaatst, onverbogen, b. v.: alle weg, alle kant, alle ramp, alle volk, alle ding, alle land, voor alle wegen, alle kanten, alle rampen, alle volkeren, alle dingen, alle landen, of voor allerhande wegen, enz. Die boos is in zijn land, is boos aan alle kant. HUYGENS. Deze gewoonte heerscht onder alle volk. Men hoort er thans alle dag van, enz. Doch gelijk de *bijv. naamwoorden*, voor het niet bepalende lidwoord staande, niet verbogen worden, als: hij deed zoo zwaar eenen arbeid, hij beminde zoo schoon eene vrouw, zoo wordt *al* voor het bepalende lidwoord en de bezittelijke voornaamwoorden mede onverbogen geplaatst: hij deed *al* den arbeid; *al* de menschen, die daar waren; *al* het volk (het gansche volk) zal juichen; *al* de wereld (de geheele wereld). In *al* mijnen druk; door *al* uwe bekommeringen. Dit is overeenkomstig met den regel van HOORT, in zijne waarnem. op de holl. taal: „*al* voor het „artikel schijnt niet gedeclineerd te willen zijn.” En dit wordt door B. HUYDECOPER toegestemd, die er bijvoegt, dat het voornaamw. *mijn* enz. „hier dezelfde uitwerking heeft, als het lidwoord.” Dan, daar B. HUYDECOPER (gelijk ook Z. H. ALEWYN, in de werken van de maatschappij der nederl. letterk.) deze onverbuigbaarheid van *al* slechts tot de lidwoorden en bezittelijke voornaamwoorden bepaalt, zoo mag men hiernit afleiden, dat hij de verbuigbaarheid van hetzelfde, in andere gevallen, gesteld heeft, b. v., voor de *bijv. naamwoorden*; en dat men derhalve moet schrijven. zij zochten allen verderfelijken omgang, enz.; waartegen echter de taalkundige A. KLUIT, op het voetspoor van vele voorgangeren, het onverbogene *alle* voorstaat; schoon het zeker is, dat de Ouden zich hierin niet altijd gelijk bleven.

Al en *alle*, zoowel enkelv. als meerv., worden bij zelfst. naamwoorden gevoegd, die daardoor bijwoorden worden, en het begrip der algemeenheid verkrijgen, als: altijd, alzins, of allezins.

Alles, de tweede maalval van het meerv., bij den overtreffenden trap der *bijv. naamwoorden* gevoegd, is zoo veel als *van allen*: de allerbeste, allergrootste is, derhalve, de beste, de grootste van

allen, gelijk **KILIAAN** het vertaalt door *omnium optimus, omnium maximus*. Zoo ook in de, uit zulke bijv. naamwoorden gemaakte bijwoorden, allereerst, allernaast, ten allerminste, ten allereerste, enz. Daar de overtreffende trap reeds het hoogste in zijne soort aanduidt, zoo dient deze zoogenoemde nadruk, eigenlijk, nergens anders toe, dan dat, door de verlenging van het woord, waarbij het gevoegd is, de opmerkzaamheid des toehoorders des te langer daarbij verwijle. Verder moet hieromtrent aangemerkt worden, dat wel van twee personen, of zaken, een de beste, grootste, eerste, hoogste, enz., maar niet de allerbeste, allergrootste, allereerste, allerhoogste, enz. kan wezen. Wanneer wij *aller* bij den overtreffenden trap gebruiken, b. v. allerbeste, dan moeten *vele* personen, of zaken (ten minste *drie*) voorhanden zijn, van welke allen een de beste, en dus de allerbeste, is.

Aller wordt ook wel bij zelfst. naamwoorden gevoegd, welke daardoor bijv. of bijv. naamwoorden worden, als: allerwegen, allerhande, allerlei.

Al wordt ook, in samenstelling met andere woorden, als een voorvoegsel gebruikt, dat de beteekenis sterker maakt, schoon deze versterking dikwijls zeer onnoodig en onmerkbaar is: alhier, aldaar, aldus, enz. Voor bijv. en zelfst. naamwoorden geplaatst, duidt het, deels, eene algemeenheid, deels, eene inwendige volkomenheid en sterkte aan, als in: algemeen, algemeenheid, almacht, almacht, algoed, algoetheid, enz. Sommigen leggen zich toe op het uitvinden van nieuwe en dikwerf te ver gezochte samenstellingen met dit *al*; van hier albelevend, albegelukzaligend, enz.

In al deze en verscheidene andere gevallen, wordt *al* voor aan het woord gevoegd; in overal, veelal, enz. staat het achteraan. Het boven genoemde denkbeeld van versterking is waarschijnlijk oorzaak, dat men dit *al* ook bij andere woorden gevoegd heeft, b. v., al willens: Eenigen schrijven al willens duister; al raaskallende, enz. **VOND.**

Oudtijds was *al met alle* ook in gebruik, in den zin van ganschelijk, volstrektelijk. Het tegengestelde hiervan is *niet met alle*, (in den gemeenen spreektaal *niemendal*) in den zin van niets gebruikelijk.

Al, in *al te*, voor bijv. naamwoorden, of bijwoorden gesteld, als: een al te dik boek; niet al te lijmachtig spreken, enz., heeft de beteekenis van *veel*, en vergroot het denkbeeld van teveelheid, hetwelk het enkele *te* in zich bevat: waarom het ook dikwerf met *veel* verwisseld wordt, en men zoo wel veel te klein, als al te klein zegt. Oudtijds beteekende *al te* ook *zeer*, b. v.: doe. sagen die van Egypten dat wijf, dat si al te schoen, d. i. zeer schoon, was. **BLJBEL**, 1477.

Alabaster, (bij **KILIAAN** *abast, alabast*) o.; het meerv. *alabasters* is alleenlijk in gebruik, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Eene soort van steen, die bij ons alabaster, alabast, albaster, of albast genoemd wordt. Van het gr. *ἀλαβαστρον*. Een stuk alabaster. Daar zekere soort van dezen steen zeer schoon en wit van kleur is, bedient men zich dikwerf van deszelfs naam, om een helder en fraai wit uit te drukken: handen zoo wit als alabaster. In den dichtsterlijken stijl, worden de hals, boezem en handen eener vrouw met dezen naam bestempeld: bedekt het poezelig albast. **VONDEL**. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *alabasteren*; zamenst. *alabasterwit*.

Albedil, m., meerv. *albedillen*. Iemand die op alles aanmerking maakt, alles bedilt, of berispt: hij is een rechte *albedil*. Schoon *bedil* onz. is, wordt *albedil* echter, voor eenen persoon genomen, mannel. gebruikt. Voor *albedil*, zegt men ook *bedilal*.

Albedrijf, m. meerv. *albedrijven*. Iemand, die alles beschikt. Dit woord is mannel., om dezelfde reden, als *albedil*. Voor *albedrijf*, zegt men ook *bedrijfjal*.

Albereids, bijw. van tijd, beteekenende alreeds, reeds.

Albechtik, hetzelfde als *albedrijf*.

Aldaar, bijw. van plaats. Hij hezocht zijnen vriend, dien hij aldaar had. Dit woord geeft, somwijlen, aan de uitdrukking meer sterkte, dan het enkelvoudige *daar*; b. v.: ik zocht mijnen vriend in Amsterdam, doch dewijl hij in Utrecht was, konde ik hem aldaar onmogelijk vinden.

Aldus, bijw. van aanwijzing. Dusdanig, op deze wijze: de brief begint aldus.

Aldusdanig, bijv. n. en bijw., beteekenende op deze wijze. Het enkelvoudige *dusdanig* is meest in gebruik. Oudtijds schreef en sprak men *aldustaan*, *aldustanich*: wi hoerden aldustaanse dingen; aldustaniche huysraet. **BIJBEL**, 1477.

Aleer, bijw. van tijd. Eer dat: aleer gij vertrekt, wensch ik u nog te spreken.

Algemeen, bijv. n., algemeener, algemeenst. Allen, of den meesten, gemeen: eene algemeene ziekte. Het gesprek werd weldra algemeen, alle aanwezende personen namen daaraan deel. Ook wordt *algemeen* als bijw. gebezigd, in de spreekwijzen: in het algemeen, over het algemeen. Dat is algemeen bekend.

Men moet den overtreffenden trap *algemeenste* met den door *aller* verlengden overtreffenden trap van *gemeen*, (gering, slecht) *allergemeenste*, niet verwisselen, dewijl beide eene zeer onderscheidene beteekenis hebben. Van hier algemeenheid.

Algenoegzaam, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Voor allen genoeg. Een bijv. naamw., waarmede men eene eigenschap des goddelijken Wezens uitdrukt, waardoor God voor zich en alle schepselen, op de volmaakte wijze, genoeg, of toereikend is. Van hier *algenoegzaamheid*.

Algoed, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Zeer goed, ten hoogste goed. Dit wordt alleenlijk van God gebruikt: de algoede God. Ook zelfstandig: de Algoede. Van hier *algoetheid*.

Alhier, bijw. van plaats. Hier, aan deze plaats.

Alhoewel, voegw. *Al* maakt hier alleenlijk eene onnoodige verlenging.

Alle, bijv. n. Zie *al, alle*.

Alledaagsch, bijv. n, zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk, hetgeen alle dagen voorkomt, of geschiedt; doch alleenlijk in de benaming van de alledaagsche koorts. In eene bepaaldere beteekenis, hetgeen tot de weekdagen, of werkdagen behoort, in tegenoverstelling van de feestdagen, of hoogtijden: een alledaagsche rok, hoed, enz. Oneigenlijk, gewoon, gemeen, gering, slecht, in tegenoverstelling van datgeen, hetwelk zeldzaam, uitgezocht, voortreffelijk is: een alledaagsch gezigt; een alledaagsch dichter, enz.

Alleen, een bijwoord, dienende, om eene zaak, met uitsluiting van alle andere, aan te duiden, of om iets van eene zaak, met uitsluiting van

alle andere zaken, te beweren: wijn alleen drin- ken, niets dan wijn drinken.

Men ziet hieruit, dat *alleen*, even als vele an- dere bijwoorden, ook bij zelfst. naamwoorden kan staan, namel. achter dezelve gevoegd. Wan- neer het gebezigd wordt, om de tegenwoordigheid, of het gezelschap van anderen uit te sluiten, dan behoort het alleen tot de werkwoorden: alleen won- en, slapen, eten, enz. Laat mij alleen; hij is niet gaarn alleen; een ongeluk komt zelden alleen. Om den nadruk te versterken, wordt er dikwerf nog een woord bijgevoegd, b. v.: gansch, geheel alleen: hij leeft enig en alleen voor anderen. En, in den gemeenen spreektrant, zegt men zelfs: moe- der ziel alleen. In eene engere beteekenis, dient het, om de hulp van anderen uit te sluiten: het kind kan nog niet alleen gaan. Die zaak hebben wij geheel alleen verrigt.

Dit woord wordt, somwijlen, zeer verkeerd ge- plaatst, waaruit eene groote dubbelzinnigheid ont- staat, b. v.:

Nu heeft de vorst des Taegs op ons het oog ale- leen. **VOND.** Dit moest zijn: het oog op ons ale- leen.

Ook heeft men, door dit woord, verscheidene zamenstellingen gemaakt, als: alleenhandel (mono- polie) alleenheerscher, alleenspraak, enz.

In het hoogd. wordt *allein* zeer gemeenzaam als een voegwoord gebezigd, in den zin van *maar*; en in deze beteekenis wordt *alleen* bij ons ook reeds gebruikt, schoon meer in de spreektaal, dan in de schrijftaal: hij wilde gaarn met mij gaan; alleen hij konde niet. Hij is een braaf man; ale- leen in het tegenwoordige geval zal hem dit niet baten. In de **BIJBELVERT.** komt *alleen*, hier en daar, ook in deze beteekenis voor; b. v.: Ende **ABRAHAM** seyde; want ick dachte, alleen en is de vrees Gods in dese plaatse niet.

Niet alleen, maar ook behoort tot de zamenbin- dende voegwoorden.

Alleen is zamengesteld uit *al* en *een*. Het voor- zetsel *al* vermeerdert hier de kracht der beteeke- nis van *een*. Dit heeft mede plaats in het eng- *alone*. Van hier alleenig, alleenlijk.

Allegaar, *allegader*, *allegader*, bijw. Van *al* en *gader*. Zie *gaderen*. Alles, of allen te za- men: ik kan het thans allegaar niet geven.

Van dit *allegaar* heeft men het zelfst. naamw. *allegaatje* gemaakt, om daarmede iets aan te dui- den, hetwelk uit verscheidene zaken zamengesteld is: dat is een allegaatje; of verscheidene dranken onder elkander gemengd, een mengedrank; ook, in het kaartspel, een spel, waaraan allen deel nemen.

Allegader, zie *allegaar*.

Allemaal, zie *attemaal*.

Alleman, voornaamw., beteekende alle men- schen: nadat alleman door de zoetheid der ruste bekoort was. **HOORT.** Zamenstell.: allemanshoer, allemansvriend.

Alleman wordt, aan elkander gehecht, als een eigenaam gebruikt, verbeeldende alle menschen als eenen enkelen persoon; *alle* blijft derhalve onver- bogen: men hoort alleman zeggen, niet *allen man*. Ook plaatst men er dikwijls *Jan* voor, als de ge- meenste van alle namen: Jan alleman (iederem) spreekt er over.

Allengs, *allengskens*, bijw., beteekende langzaam, bij trappen: de koorts nam allengskens af. Die is van basterdwoorden allengs geschuimt. **VOND.**

Allenthalve, bijw. van plaats, beteekenende overal, aan alle zijden: de booswicht is nergens vrij; hij heeft allenthalve wetten tegen zich, die hij moet vreezen. Ook is het in den zin van op al- lerhande wijze gebruikelijk.

Van *allenthalve* hebben sommige godgeleerden het bijv. naamwoord *allenthalvige* gemaakt, voor in alles genoegzaam: de allenthalvige genade. Doch dit is niet na te volgen.

Aller, zie *al*, *alles*.

Allerhande, zie *allerlei*.

Allerheiligen, de naam van een feest in de roomsche kerk, hetwelk den eersten November gevierd wordt, en waaronder het woord *feest* moet verstaan worden: op allerheiligen zal ik bij u ko- men, d. i. op het feest van alle heiligen. Het ge- bruik hecht dit bijv. naamw. aan het zelfst. naamw. vast, en wettigt de uitlating van het woord *dag* of *feest*; schoon men anders *aller Heiligen*, of lie- ver *aller Heiligen dag* of *feest*, even als men *aller Zielen dag* schrijft. **PAUS BONIFACIUS** de vierde, zegt men, heeft dit feest ingesteld, met oogmerk, om daardoor te vergoeden hetgeen op het feest van iederen enkelen Heiligen, gedurende dat jaar, uit onwetendheid verzuimd is geworden.

Allerhoogst, bijv. n., zijnde de overtreffende trap van *hoog*, met het voorvoegsel *aller*. Het wordt van God gebruikt, om deszelfs verhevenheid boven al wat bestaat uit te drukken: de allerhoog- ste God. Insgelijks als een zelfst. naamwoord: de Allerhoogste geleide u!

Allerlei, hetzelfde als *allerhande*, zijnde on- verbuigbare bijv. naamwoorden. *Allerhande*, *al- lerlei* menschen; hij gaf mij *allerhande*, *allerlei* geld in betaling. *Allerhande* straf, *allerhande* volken, *allerlei* bliken; *allerlei* handen. **VOLLENHOV.**

Hande en lei zijn uitgangen, die de hoeveelheid in soorten aanduiden, als: *allerhande*, *allerlei*, — *eenerhande*, *eenerlei*, — *tweederhande*, *tweederlei* enz.

Volgens **WACHTER.**, is *hand* in *allerhande* van het angels. *cinð*, geslacht, van *cennan*, telen, af- komstig. De Engelschen hebben *kind* voor ge- slacht en soort. Bij de Ouden vind men *kund* en *chund*, in dezelfde beteekenis. Men begrijpt ligte- lijk, hoe hiervan *hand* gekomen zij; dewijl niets gemeener is, om van de verwisseling der zelfklin- keren niet te spreken, dan dat de *k* in *h* verwan- dele.

Lei in *allerlei*, is van de celtische taal afkom- stig. Bij die van Wales is *liw* hetzelfde als bij ons *kleur*, zoodat *allerlei* eigenlijk zoude dienen, om de verscheidenheid van kleur aan te duiden; doch bij overdragt wordt dit woord ook in de- zelfde beteekenis als ons *geslacht* gebruikt, omdat de geslachten der dingen, even als de kleuren, aan elkander gelijk zijn, of niet. **TEN KATE** maakt de afleiding van *lei* (ijsl. *leyd*), dat, oudtijds, den gang, het beloop en gelei, of de hoedanigheid der dingen beteekende.

Allerlieft, bijv. n. en bijw., zijnde de over- treffende trap van *lief*, met het voorvoegsel *aller*. Ten hoogste geliefd. Als bijv. naamw.: allerlieftste vriendin; allerlieft kind. Mijn allerlieftste. Als bijw.: ik draag deze soort van hoeden het aller- lieft. In het gezelschappelijke leven wordt dit woord ook voor zeer lievenswaardig, zeer aardig, gebezigd: een allerlieft meisje. O, dat is aller- liefst! zij heeft dat lied allerlieft gezongen.

Allermeest, de overtreffende trap van

meer, met het voorvoegsel *aller*. Dit *allermeest* wordt ook als een bijwoord, en wel in de betekenis van vooral, hoofdzakelijk, inzonderheid, gebruikt: ik hoop spoedig een echt berigt van de zaak te krijgen, *allermeest*, dewijl ik mij dan daarnaar kan godragen. In dezen zelfden zin komt *allerumeist* reeds bij KERO, en *alleromeist* bij OTFRID. voor.

Allernaast, bijv. n. en bijw., zijnde de overtreffende trap van *na*. met het voorvoegsel *aller*.

Allerwegen, bijw. van plaats, beteekenende allenthalve, overal, op alle wegen, aan alle plaatsen: men hoort *allerwegen* van hem spreken.

OTFRID. heeft *alla fart* voor allenthalve, dat hetzelfde als *allerwegen* is. De Angelsaksex zeiden reeds *ealweaeg*, voor altijd, waarvan het engelsche *always* afkomstig is.

Alles, zie *al*, *alle*.

Allesins, bijw., beteekenende in alle opzichten: het is *allesins* noodzakelijk, dat wij hem heden spreken.

Almagt, v. De hoogste magt, welke eigenlijk God alleen toekomt: Gods *almagt*. In den dichtsterlijken stijl wordt dit woord gezegd, om daarmede elke ongemeen groote magt aan te duiden: de *almagt* harer aantrekkelijkheid.

Almagtig, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Met *almagt* begraafd: de *almagtige* God. Ook als een zelfst. naamw.: de *Almagtige*.

Dit woord is oud. Reeds in de achtste eeuw kenden de Franken het woord *almachtig*.

Van *almagtig* komt het zelfst. naamwoord *almagtigheid*, hetwelk gebruikt wordt, om de eigenschap, in het afgetrokkene, van de *almagt*, of hoogste magt zelve te onderscheiden.

Almanak, m., meerv. *almanakken*. Tijdwijzer: in den *almanach*. HOOFD.

WACHTER. vraagt: komt dit woord ook van *manen* (vermanen), *waarschuwen*, omdat wij er door gewaarschuid worden, wegens iederen dag? Dit is, zegt hij, om meer dan eene reden, niet waarschijnlijk. Sommigen leiden het af van het hebr. *mana*, dat *tellen* beteekent; anderen van het gr. $\mu\alpha\gamma\alpha$, of $\mu\alpha\gamma\eta$, de *maan*, *eene maand*. Doch het is aannemelijker, dat dit woord geheel arabisch, en met de sterrekunde, welke wij van de Arabieren gekregen hebben, tot ons gekomen is, zamengesteld zijnde uit het arabische lidwoord *al* en *manach*, dat, volgens VELSCHIUS en RELAND, eene nieuwaarsgift beteekent. En deze benaming is tot de dagtafels overgebragt, omdat men die van ieder jaar aan de koningen van het Oosten ter nieuwaarsgift aanbood.

Almogend, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Hetzelfde als *almagtig*. Van hier *almogendheid*.

Alom, (*alomne*) bijw. van plaats. Overal, aan alle plaatsen: men maakte het *alom* bekend. Als PETRUS *alomne* doortrok. BIJBELVERT.

Alomtegenwoordig, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Hetzelfde als *overalteenwoordig*, aan alle plaatsen tegelijk tegenwoordig; hetwelk van het hoogste Wezen alleen kan gezegd worden. Van hier *alomtegenwoordigheid*.

Aloud, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Zeer oud, van eene grijze, van de eerste oudheid: de vorsten der *aloude* stammen. L. BAKE Men vindt in *aloude* boeken. Zie *aal*.

Alpen, v., meerv.; het enkelv. is niet in gebruik. Eene der oudste benamingen van alle

hooge bergen; waarom de bewoners van zoodanige bergen, bij de Ouden, den naam van *Alpini* dragen. Deze benaming is, heden nog, aan die bergen eigen, welke Duitschland van Italië scheiden: d'Alpes kosten zijne vlucht niet beletten met haer kruinen. VOND.

Sommigen leiden dit woord, welks hooge overderom algemeen erkend wordt, van het lat. *albus*, bij ons *wit*, (in het gr. $\alpha\lambda\beta\omicron\varsigma$) af, omdat de toppen van zulke bergen steeds wit besneeuwd zijn. Intusschen blijft deze afleiding slechts eene gissing, welke op niets anders, dan op de overeenkomst van den klank der beide woorden rust. WACHTER. toont, dat *alp* eene weide in eene bergachtige plaats beteekent. De bergbewoners kenden, waarschijnlijk, ook geene weide, dan op hunne bergen. En hiervan zoude, naar zijn gevoelen, deze benaming afkomstig zijn. NOTKER. gebruikt dit woord nog als eene algemeene benaming voor berg.

Alreede, alreeds, bijw. van tijd. Reeds, bereids: ende is ook *alreede* de bijle aan den wortel der boomen geleght. BIJBELVERT. Sommigen bezigen hiervoor *alree*: men laat *alree* de steên enz J. DE DECK.

Als, eene voegwoord, dat in verscheidene beteekenissen voorkomt, en in eenige nog gebruikelijk is.

Het duidt, vooreerst, eene gelijkheid tusschen personen en zaken aan, en kan, in deze betrekking, bijna overal, met *gelijk* verwisseld worden; zoo heet als vuur; zoo goed als goud. In eenige gevallen kan het woordje *zoo* ook weggelaten worden: hij spreekt als een engel; de een is als de ander, d. i. zij zijn gelijk; schoon als de Godin der liefde. Zoo ook kan *als* somwijlen uitgelaten worden, b. v.: zoo ziek hij was, ging hij echter te voet. In andere gevallen gaat dit nogtans niet aan, b. v.: hij mag een zoo zeldzaam vernuft bezitten als hij wil.

Ook wordt *als* hij of gevoegd, of voor *alsof* gebezigt: hij was zoo gerust, alsof hij niets te vreezen hadde; zij kwamen, alsof, ook even alsof, zij geroepen waren. Zonder of, in dezelfde betekenis; doch in dit geval wil het gebruik, dat het werkw. onmiddellijk achter *als* geplaatst wordt: als stond hem niets te vreezen. Als ware het; waarvoor men dikwerf, schoon verkeerdelijk, hoort en leest: als 't ware. Als wistet gij niet, dat ik zoude komen.

Als wordt ook in de onderrigtende schrijfwijze gebezigt, wanneer men een voorbeeld bijbrengt, of enkele deelen van een geheel aanvoert: de woorden, op heid nitgaande, zijn van het vrouwelijke geslacht, als: waarheid enz.

Om eene nadere bepaling van datgeen te geven, waarvan gesproken wordt, gebruikt men *als* op deze wijze: ik moet dit als eenen plicht beschouwen; het kleed, hetwelk ik als bruidegom aanhad. Men kan hierbij aanmerken, dat, wanneer *als* tusschen naamwoorden staat, dezelfde naamvallen voor en achter hetzelfde plaats hebben: hij spreekt als een geleerd man; ik behandelde hem, als den zoon van mijnen vriend. Bij wederkeerige werkwoorden kan het somwijlen twijfelachtig schijnen, of het zelfst. naamw. dat *als* voor zich heeft, in denzelfden naamval, als de werkende persoon, en dus in den eersten naamval moete stann, dan of hetzelfde het wederk. voornaamw. behoore te volgen. Men behoeft in dit geval het werkw. slechts te herhalen, om den waren naamval te kennen; hij gedraagt

zich als een eerlijk man, d. i. zoo, als een eerlijk man zich gedraagt; derhalve niet als eenen eerlijken man.

Om twee zaken, op eene eenvoudige wijze, met elkander te verbinden, wordt *als* ook bij *zoo wel* gevoegd: zoo wel de kleine als ook de groote; hij bezit zoo wel dengd als verstand.

Ook wordt *als* zeer dikwijls in den zin van *toen*, *terwijl*, *wanneer* en *indien*, gebezigd. Toen, terwijl: ik meende juist te vertrekken, als ik uwen brief ontving. Wanneer, indien: gij zult mij gelooven, als ik u zeg enz.; als gij het goedvindt.

Eindelijk moet nog aangemerkt worden, dat *als* zeer dikwijls, schoon verkeerdelijk, in de plaats van *dan*, achter den vergrootenden trap der bijv. naamwoorden, gelijk ook achter *niet*, *niets*, *niemand*, *geen*, *anders*, enz., gebruikt wordt, b. v.: zoeter als, voor dan, honig; ik weet, dat gij meer doorzigt hebt als, voor dan ik; gij hebt het van niemand als, voor dan van mij gehoord; ik geef niets meer als, voor dan, enz. Deze misstelling, waarvoor men zich zorgvuldig moet wachten, is, onmiddellijk na de komst van den Hertog van ALVA (1568.), in gebruik gekomen; en, vóór dien tijd, zal men bezwaarlijk eene enkele plaats kunnen aantoonen, waar *als* achter den vergrootenden trap, en dus voor *dan* gebezigd wordt. Zie verder bij *dan*.

Alsdan, bijv. van tijd. Het heeft altoos zijne betrekking op eene vooraf gegane uitspraak: wanneer gij uw woord gehouden hebt, alsdan zal ik het mijne houden. Het enkelvoudige *dan* is meest in gebruik.

Alsem, m. Zeker bitter kruid; ook het afreksel daarvan: witte wijn met alsem. Overdragt. wordt het gebezigd, ten aanzien van eenen schrijver, die zich in bittere en bijtende bewoordingen uitlaat, in de spreekwijs: hij heeft zijne pen in gal en alsem gedoopt. Van hier *alsemwijn*.

Alsnu, bijv. van tijd. Thans, tegenwoordig: hij is lang ziek geweest, doch alsnu geniet hij eene volkomene gezondheid. Het enkelvoudige *nu* is meest in gebruik.

Alsof, zie *als*.

Altaar, o. meerv. altaren. Eigenlijk. eene verhevenheid boven den aardbodem, waarop vuur geplaatst en der Godheid geofferd wordt, — een offerhaard. Ook eene steenen tafel in eene kerk, voor welke het avondmaal uitgedeeld, en andere godsdienstige handelingen verrigt worden; en, in eene ruimere beteekenis, elke tot godsdienstige verrigtingen afzonderde tafel: het altaar bedienen. Aan 't altaar des eenigen Verlossers. VOND. Ook *autaar* en *outer*: voor 't autaar des viers. HOORT. Gewijt voor 't bloedig outer. VOND.

Ons woord *altaar* is hetzelfde als het lat. *altare*, hetwelk met de christelijke godsdienst tegelijk in Nederland ingevoerd geworden is. Men vindt bij de Gothen en Angelsaksen niets, dat met dit woord eenige overeenkomst heeft. Intusschen is de latijnsche benaming bij alemannische schrijvers reeds zeer oud; en *altarre* komt bij KERO, den oudsten onder hen, en *altar* bij ISIDOR. voor. Dat het latijnsche *altare* niet van *altus* afstamt, maar van een oud woord, *alt* (vuur), hetwelk nog in het noordsche *elt*, en het angelsaksische *eald* (vuur), bestaat, en van *ar* (een haard) zamengesteld is, en derhalve, eigenlijk, eenen vuurhaard beteekent, heeft INRE zeer waarschijnlijk gemaakt. Van hier al-

taardienaar, altaardoek, altaarkaars, altaarkleed, altaarstuk, enz.

Al te, bijw., voor te veel, bij HOORT voorkomende. In het gemeene leven zegt men nog: het is al te, voor het is te veel.

Altegader, zie *allegaar*.

Altemaal, (*allemaal*) bijw. Hetzelfde als *allegaar*, voor al te zamen, geheel en op eens, bij HOORT voorkomende

Altemet, bijw. van tijd, beteekenende souwijken, nu en dan; meestal in den dagelijkschen spreektrant gebruikelijk; indien gij er altemet van mogt hooren. *Temet*, zonder *al*, is evenzeer in gebruik.

Althans, bijw. van tijd. Tegenwoordig: ik heb althans niets meer van die goederen. Ten minste: ik althans heb er niet van gesproken.

Altijd, bijw. van tijd. In alle tijden, zoo wel om daarmede eene onafgebrokene voortdoring aan te duiden, als om alle voorkomende tijden en gelegenheden uit te drukken; men moet altijd deugdzam zijn. Dit *altijd* wordt ook voor ten minste gebezigd, even als *althans*: wie er moog geweest zijn, ik altijd ben er niet geweest. Zie verder *altoos*.

Altoos, bijw. van tijd. Hetzelfde als *altijd* Ook wordt het in den zin van ten minste gebezigd: ben ik niet rijk, ik ben altoos zonder schulden. Nog is *altoos*, gelijk ook *altijd*, bij eene ontkenning gevoegd, in de beteekenis van volstrektelijk niet, in het minste niet, gebruikelijk: ik zal hem geen antwoord altoos geven.

Sommigen beweren, dat *altoos* niet anders, dan in den zin van ten minste, nochtans, mag gebezigd worden, in onderscheiding van *altijd*; doch zonder grond, dewijl *toos* ook *tijd* beteekende. L. W. VAN MERKEN zingt, hiermede overeenkomstig:

De vorst vormt daar de zee tot altoos glinstrend ijs.

Reeds in het jaar 1484 was dit woord, in dezen zin, gebruikelijk: ende die genade Goods sel in mi syn, ende sel altoes in mi blijven. GULD. TROEN.

Aluin, m., meerv. aluinen, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere bergstof: ik gebruik daartoe den witten aluin. Het woord is van het lat. *alumen*, en dit van het gr. *άλς*, *άλυη*, afkomstig, dewijl PLINIUS deze bergstof uitdrukkelijk *salsuginem terrae* noemt. Van hier *aluinaarde*, *aluinwater*.

Alvermogen, o. Hetzelfde als *almagt*. Ook voor het Opperwezen zelf: het gunstrijke Alvermogen schenke u enz.

Alvermogend, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Hetzelfde als *almogend*, *almagtig*.

Alvorens, bijw. van tijd, en voegw. Als bijw.: ik heb er hem alvorens over gesproken. Als voegw.: alvorens ik er hem over gesproken heb.

Alwaar, bijw. van plaats. Hetzelfde als *waar*, dat meest in gebruik is: ik heb hem de plaats genoemd, alwaar hij mij zal vinden.

Alwaardig, bijv. n., zeer waardig: alwaardige Prinses. HOORT.

Alweder, (*alweer*) bijw. van tijd. Hetzelfde als *weder*: hoe ernstig hij ook gewaarschnd werd, deed hij het echter alweder.

Alwetend, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Alles wetend; die van alles de volmaakte wetenschap heeft: niemand is alwetend, dan God. Ook als zelfst. naamw., voor het Op-

perwezen zelf: de Alwetende ziet en hoort alles. Van hier alwetendheid.

Alsiend, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Hetgeen alles ziet: niets is verborgen voor zijne alziende oogen.

Alzoo, bijw. van aanwijzing, en voegw. Als bijw., hetzelfde als *zoo*, op die wijze: wanneer het alzoo gebeurde. Men bedient zich van dit verlenge bijwoord vooral dan, wanneer de rede eenigen nadruk vordert, en derzelve rondheid bij het enkelvoudige *zoo* zoude lijden, b. v.: was dit uwe ware meening? Sprak uw hart alzoo? Men bevond de zaak alzoo. Als voegw., naardien, dewijl: alzoo hij een man van groot vermogen is. Derhalve, bij gevolg: zij erfde de gansche bezitting, en alzoo ook het landgoed.

Al zoo (in twee woorden) wordt ook voor bijvoegelijke naamwoorden gebruikt, b. v.: al zoo groot, al zoo geleerd. enz.; en schoon men regelmatig *zoo* groot *als* zegt, vordert al *zoo* groot echter *dan* achter zich; dewijl dit *al* eene vermeerdering aanduidt, en er dus eene ongelijkheid plaats heeft, en al *zoo* groot eigenlijk als de vergrootende *trap* kan beschouwd worden, waarop noodzakelijk *dan* volgt: deze is al *zoo* groot, dan die, d. i., iets grooter. *Zoo* ook nog al *zoo*, ruim *zoo* — *dan*. Wanneer men achter al *zoo*, *als*, in plaats van *dan* voegt, ondergaat de zin eene aanmerkelijke verandering, dewijl het woordje *al* dan de beteekenis van *reeds* bekomt, b. v.: deze is al *zoo* groot, als de andere, d. i., reeds *zoo* groot; maar hij is al *zoo* geleerd, dan zijn meester, d. i., iets geleeder.

Alzoodanig, alzoodanige, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Hetzelfde als *zoodanig*: hij nam alzoodanige maatregelen.

Alzulk, alsulke, bijv. n. Hetzelfde als *zulk*, *zulke*: hij is een liefhebber van alsulke boeken. *Zoo* ook *alzulks*.

Am, amme, v., meerv. ammen. Eene moeder, die een vreemd kind, voor zeker loon, zoogt: voedster, zoogvrouw, minne: bint deze *am* met boei en keten. **VOND**.

Dit woord, hetwelk reeds begint buiten gebruik te geraken, is een der oudste, niet alleen in het nederduitsch, maar zelfs in alle andere talen. Het is, even als *abba*, *appa*, *baba*, *papa*, *atta*, *tata*, *mama*, door de natuur zelve gevormd, naardien deze woorden niets anders dan het stamelen van jonge kinderen zijn, die de lettergrepen *am*, *ma*, *ap*, *pa*, het eerst en gemakkelijkst voortbrengen.

Am, hoogd. *Amme*, deen. *amme*, zweed. *amma*, gr. *ἄμμα*, hebr. **אָמָא**, betoekenen, eigenlijk, eene moeder, maar ook eene zoogvrouw. De Hebreënen hadden daarvan het werk. *amma*, dat voeden, opkweeken beteekent; en bij ons is *ammen*, in denzelfden zin, voorheen, in gebruik geweest, *zoo* als uit **KILIAAN** blijkt, bij wien wij *ammen*, *pasere*, *nutrire*, *alere* vinden.

Dat *am*, onlings, ook van eenen man gebruikt gebruikt werd, blijkt insgelijks uit **KILIAAN**, die *am*, *nutritius*, *praefectus*, *dominus*, *patronus*: *qui pascit et regit* hoeft; doch hetzelfde, in dezen zin, verouderd noemt.

Amandel, m., meerv. amandelen. De eetbare, ovaalronde, platte vrucht des amandelbooms: kraakamandelen; zoete amandelen; bittere amandelen. Figuurlijk voeren de keelklieren, om de overeenkomst van gedaante, ook dezen naam. Van

het ital. *amandola*, *mandola*, lat. *amygdalum*; en dit van het gr. *ἀμυγδαλον*. Van hier amandelboom, amandelmelk, amandelolie, amandeltaart.

Amarant, v., meerv. amaranten. De naam van zekere plant met fraaije purperkleurige bloemen, welke hare schoonheid, ook dan nog, wanneer zij afgesneden worden, lang behouden.

Amarant is van het gr. *ἀμαραντος* van *μαραντω*, ik *verwelkt*, met de *a privat*, dewijl hare bloem lang onverwelkt blijft. De schrijfwijz *amaranth* is derhalve verkeerd, schoon de meeste talen dezelve aangenomen hebben, vermoedelijk omdat men dit woord als eene zamenstelling met *ἄθος*, *bloem*, beschouwd heeft.

Amaril, m. Steen om te polijsten.

Amazone, v., meerv. amazonen. De naam van zekere strijdbare vrouwen, van welke verhaald wordt, dat zij in Klein-Azië, bij den vloed Thermodon, een eigen rijk gesticht hebben, en geene mannen onder zich lieten wonen, enz., wier geschiedenis, echter, voor een verdoetsel te houden is. Ook wordt iedere moedige, heldhaftige vrouw eene *amazone* genoemd. Eindelijk wordt aan zekere kleederdragt der vrouwen de naam van *amazone* (amazonenkleed) gegeven, omdat zij aan de mannelijke kleeding gelijk is, en het schoone geslacht een mannelijk aanzien geeft.

Ambacht, o., meerv. ambachten. Oorspronkelijk beteekende het woord *ambacht*, goth. *andachts*, eenen dienaar, of bediende; en in het ijsl. is *ambaat* eene dienstmaagd. Vervolgens werd het, in den zin van dienst, bediening, gebezigd, en tot *amt* en *ambt* zamengetrokken, welk laatste, als van *ambacht*, de ware spelling is. Bij ons komt het woord *ambacht* in verscheidene beteekenissen voor, 1. in die van dienst, of bediening: en dede dat *ambacht* der heiliger missen. **CLAR. SPIEGEL** enz. In oude getijdeboeken is *dat ambacht doen*, hetzelfde als *de mis* doen, waarvoor ook enkel *dienst* doen gebezigd wordt. Dat *ambacht* der missen volbrengen; ende volbracht dat heylige ambacht. **VADERS**. Dat *ambacht* der Apostelen, het predikambt. **VELDEN**. 2. Gilde, bij **KIL. collegium artificum**. 3. Hooge heerlijkheid: gelegen in het hulesterambacht. 4. Handwerk: hij leert een goed ambacht. Van hier ambachtsbewaarder, ambachtsgezel, ambachtsheer, ambachtsheerlijkheid, ainchtskamer. *Zoo* ook ambachtsman, werkman, die door zijn handwerk anderen dient, in het meerv. ambachtslieden; ambachtsvrouw, vrouw eener hooge heerlijkheid.

Het woord *ambacht*, lat. *ambactus*, hetwelk gelijk boven gezegd is, oorspronkelijk, eenen dienaar, of bediende beteekende, is celtisch, en afkomstig van *amb*, dat om, rondom beteekent, en van *acht*, *acht*, waarvan nog ons *acht* *geven*, *onachtzaam*, enz.; zoodat *ambacht*, eigenlijk, iemand is, die, in de dienst van anderen zijnde, rondom wel toeziet, en op alles, wat den post betreft, dien hij bekleedt, naauwkeuriglijk acht geeft. Dan, *ambacht* is, voor eenen persoon genomen, verouderd, en voorlang reeds niet anders, dan voor eene zaak gebezigd. In eene oorkonde van 1083, door **HALTAUS** aangehaald, komt dit woord reeds voor: *judiciarium potestatem* in *Alcmere* quae *ambacht* vocatur.

Ambassade, v. De waardigheid en het ambt eens afgezants: in hot drakste der bezigheden van staate en haare wichtige ambassade. **HOOFD**.

Ambassadeur, m., meerv. ambassadeurs. Een afgezant van staat.

Dit woord is, tegelijk met het fr. *ambassadeur*,

het ital. *imbasciatore*, het spaan. *embazador*, en het eng. *ambassador*, van het middeleeuwsche *ambasciator* afkomstig, dat zijnen oorsprong in het bovengenoemde *ambacht*, in de beteekenis van eenen zorgvuldig toezienden dienaar, vindt. Zoodat *ambassadeur* eigenlijk iemand is, die, in dienst van den staat, de zaken van het land bij eene andere Mogendheid waarneemt. *Ambassadeurlijk* wordt door Hooft gebezigd.

Ambeeld, zie *aanbeeld*.

Ambei, zie *aanbei*.

Amber, (bij KIL. *ammer*, *emner*) m. Zekere welriekende gom, ook barnsteen genoemd: indien uw neus den amber verfoeit. Hooft. VONDEL bezigt dit woord, meestal, in het onz. geslacht: hetwelk ook door DECKER gevolgd wordt; doch het gebruik stelt het mannelijk, zoo als blijkt uit Hooft, J. CATS, J. DE HAES, en anderen; terwijl VONDEL zelf: hij brengt den glinsterenden amner (om het rijn, voor *amber*) schrijft. Het is van het arab. *ambar* afkomstig. Van hier ambergeur, ambergrijs.

Amborstig, zie *aamborstig*.

Ambt, o., meerv. ambten. Eene met voordeelen gepaard gaande bediening, welke aan iemand, door anderen, wordt opgedragen: het ampt (voor *ambt*) verviel aan den tolpachter. Hooft. Zijn ambt wel waarnemen. Naar een ambt staan. Een eerambt. Het predikambt. Ook is het woord *ambt*, in sommige plaatsen, gebruikelijk, om de uitgestrektheid van zeker geregt aan te duiden. Het is zamengetrokken van *ambacht*. Van hier ambtelooz, ambtenaar, ambtgeld, ambtgenoot, ambtsman, ambtsbezigheid, ambtshalve, ambtsnaam, ambtsverrigting, enz. Hooft bezigt *ambteling*, voor ambtenaar; zoo ook *amptgenootschap*, voor vergadering, collegie.

Ambtzoeker, m., meerv. aambzoekers, ambtzoekeren, wordt door Hooft niet onaardig gebezigd, voor *candidaat*.

Amei, zie *hamei*

Amen, veroud. werkw., beteekenende *navolgen*, hetzelfde doen. WACHTER acht het afkomstig van het gr. *ἄμην*, gelijk. Zamengesteld is het bij ons nog overig in *beamen*.

Amen, een, door de overzetting van den bijbel, uit het gr. *ἀμην* en hebr. *אמן*, tot ons overgekomen woord, waarmede ieder gebed pleegt gesloten te worden, en hetwelk zooveel als *waarlijk*, *dat dit waar zij*, beteekent. Onder de Ouden, komt het alleen bij ULPHILAS voor. KERO vertaalt het door *sosi*, het zij zoo. Daarop zeg ik amen, dat bevestig, bewillig ik, en het is zoo waar als amen, zijn spreekwijzen, die in het dagelijksche leven gebruikt worden.

Amerij, in een *amerij*, bijw. van tijd, beteekenende in een oogenblik. FR. HALMA zegt, dat het, eigenlijk, geen duit-*ch* woord is, en voor *ave Maria*, of *Maria*, genomen wordt. Het zegt derhalve zooveel als: den tijd of in den tijd, dat men een *ave Maria* kan uitspreken, d. i., in een oogenblik.

Ametist, m., meerv. ametisten. Een edelgesteente: dat den ametist doet scheiden. VOND. Van het gr. *ἀμετίζω*; dewijl men beweerd heeft, dat deze steen de dronkenschap tegengaat. Van hier ametiststeen.

Ammtraal, zie *admiraal*.

Amsterdammer, m., meerv. Amsterdammers. Te Amsterdam geboren, ook voor aldaar woonachtig: men kan wel hooren, dat hij een Amsterdammer is. Ook wordt *amsterdammer* als een onveranderlijk bijw. naamw. gebezigd: eene

amsterdammer schuit; *amsterdammer* schippers.

Dit gebruik van *er*, achter de namen van landen, steden, enz. gevoegd, om daarmede volksnamen uit te drukken, is bij de oudheid schaarsch te vinden; schoon men in het tegenwoordige ijsl., voor *Duitscher Thisker* schrijft.

Amsterdamsch, bijw. n. Hetgeen tot Amsterdam behoort, of van Amsterdam afkomstig is: de *amsterdamsche* uitspraak.

Ander, de, het andere, bijw. n., hetwelk gemeenlijk dan gebezigd wordt, wanneer men alleen van *twee* dingen spreekt, en iets tegen *een* overstelt: om den anderen dag. Hier zijn twee vreemdelingen, de eene is een Duitscher, de andere een Spanjaard. Den eenen bevalt dit, den anderen dat. Somwijlen worden beide, *een* en *ander*, weggelaten, terwijl men, in plaats daarvan, het zelfst. naamw. herhaalt: hij hoopt misdaad op misdaad, de eene misdaad op de andere; — ik reisde van stad tot stad, van de eene stad naar de andere. Ook duidt dit bijw. woord, in vele gevallen, alleen datgeen aan, wat in tegenoverstelling van iets anders is; hij doet alle dagen een ander kleed aan. Het andere geslacht, het vrouwelijke, in tegenoverstelling van het mannelijke. Insgelijks wordt het als een voornaamw. gebezigd: een ander heeft het gezegd. Hij ontnam het den eenen en gaf het den anderen. In dezen zin wordt ook *anders* gebruikt: daar was niemand anders dan hij. Ook zonder lidwoord: dat moogt gij anderen wijsmaken. Hierbij moet men aanmerken, dat het meerv. *andere* van *de andere* veel verschilt, beteekenende het laatste zoo veel als *de overige*: ik heb drie van de tien gekocht, de andere (de overige) stonden mij niet aan.

Men kan dit woord van het veronderde *and*, goth. *anda*., angels. *and*., gr. *ἀντ*, afleiden, dat eene tegenstelling beteekent, en in ons *antwoord* nog voorhanden is. Van hier *anderdeels*, *anderendaagsch*.

Anderhalf, anderhalve, telwoord, beteekenende een en een half: anderhalf pond, anderhalve maat.

Andermaal, bijw., van *ander* (*anderde*), tweede, en *maal*. Voor de tweede maal: ik zal het u andermaal zeggen; ik had hem eens en andermaal (bij herhaling, dikwerf) gewaarschuwd.

Anders, bijw. en voegwoord. Als bijw., op eene andere wijze: dat had ik anders gedacht. Gij spreekt anders, dan gij denkt. Anders gezind, van eene andere gezindheid, of geneigdheid: hij is thans geheel anders gezind. Het is niet anders, eene in den gezelschappelijke omgang gewone wijs van toestemming.

Als voegw.: indien gij anders nog voornemens zijt, om deze zaak ten einde te brengen. Hij moet zich, in dit geval, naar den raad van zijnen vriend gedragen, wanneer hij anders verstandig is.

Anderwerf, bijw. Hetzelfde als *andermaal*: ik vervoegde mij anderwerf bij haar. Hooft heeft hier van het bijw. n. *anderwerfisch* gevormd.

Anderzins, bijw. en voegw. Als bijw., in eenen anderen zin, op eene andere wijze: deze woorden moeten *anderzins* opgevat worden. Als voegw., behalve dat: *anderzins* was hij een eerlijk man. In een ander geval: *andersins* soo soude ick het u geseght hebben. BIJBELVERT.

Andijvie, v. Zeker gewas: de andijvie is reeds opgebonden, om geel te worden.

Andoren, m. Eene plant, waarvan drie soorten zijn, witte, zwarte en waterandoren: hij poot er den andoren. VOND.

Ane, veroud. voors., waarvoor thans aan gebezigd wordt: siet uwen staet ane. Cl. Sp. 1569.

Anemoon, v., meerv. anemonen. Eene bloem, ook *klapperroos* geheeten. Van het gr. ἀνεμος, wind; niet, omdat de wind haren wasdom meest bevordert, maar dewijl zij, uithoofde harer teederheid, door den geringsten wind bewogen wordt.

Ang, bijv. n. Hetzelfde als *eng*. Eigenlijk *naauw*; doch hiervoor gebruikt men doorgaans *eng*. M. STOKS bezigt de spreekwijs: het wordt, of is, hem eng, voor hij wordt, of is, bang, benaauwd, dewijl dengenen, die benaauwd is, alles te eng, of te naauw is. Thans zegt men meestal, bang, d. i., beang, benaauwd. Hiervan onverschillig (zegt HUYDECOOPER), het is hem bang, of hij is bang. En, dewijl *ang*, eigenlijk *naauw* is, zegt men verkeerdelijk hij is ang, maar zeer wel het is, of wordt hem ang. HOORT bezigt het werk. *angen*, bij KIL. *angustum, arctum, reddere*, in den overdragtelijken zin van benaauwen, bekommeren: eenigen angde 't gevaar.

Angel, m., meerv. angels. Eene scherpe spits, waarmede men steekt, als de angel der bijen: de bij stak mij met haren angel. Vischangel, zijnde een haak met eenen weerhaak: met zijnen bedriegelijken angel. VOND. Werpt den angel uit. BIJBELV.

Angel is, volgens de vlaamsche en zeeuwsche uitspraak, *hangel*, waarvan nog ons hengel, vischhengel, hengelstok, hengelen, hengelaar, enz. Ingevolge hiervan, leidt men *angel*, d. i. dan *hangel*, van *hangen* af, zoo wel om het afhangen van den haak aan het snoer, als om het vasthechten en doen hangen van hetgeen men wil ophalen. Dan, het schijnt, dat *angel*, in zijne twee verschillende beteekenissen, ook eenen dubbelen oorsprong heeft, uit welken, enkel bij toeval, een en hetzelfde woord ontstaan is. *Angel* schijnt, door middel van den uitgang *el*, van het wortelwoord *ang* gevormd te zijn, waarvan nog sporen bij de Ouden voorkomen. De oudste Franken hadden eene soort van spitsen met weerhaken, welke *angones* genoemd werden. Het denkbeeld van kromte schijnt hier, gelijk ook in *angel*, het heerschende, en ons zelfst. naamwoord met het gr. ἀγκυλος, *krom*, en het lat. *uncus*, verwant te zijn. *Angel*, in de eerste beteekenis, of die van eene scherpe spits, schijnt tot het lat. *aculeus, acus*, te behooren. Men bedenke hierbij, dat de *n*, voor de keelletters, niet zelden ingeschoven wordt.

Van hier ook *voetangel*, en de spreekwijs: daar is een angel onder verborgen, daar schuilt eenig kwaad achter. Zoo ook het verkleinend woord *angeltje*: zij zijn wel verzoed geworden, doch er is echter nog een angeltje, een klein overblijfsel van haat, in hun hart blijven zitten.

Angelier, m., meerv. angelioren. Zekere bloem. Van *angel*, om de angelbaardjes, die deze bloem heeft. Bij KIL. *angiere*. Bij de Rederijkers: de witte anghieren.

Angen, (ook *engen*) veroud. w., krenken, benaauwen. zie *angst*.

Angst, m., meerv. angsten. De beklemde der borst, als het uitwiskel der inwendige gearwording van vrees en droefheid: In stadigen anxt. HOORT. Hij weet van angst niet, waar hij blijven zal. In doodsangst. Oudtijds werd *angst* ook voor vrees gebezigd: die anxt des Heren; die anxt onses Gods. BIJBEL, 1477. Oorspronkelijk is

het woord *angst* van het vrouwelijke geslacht, doch door verloop in het mannelijke overgegaan. Men zeide oudtijds namelijk ook *den angst*, de *n* in het lidwoord niet als kenmerk van geslacht en naamval, maar eenvoudig, als eene toegevoegde hulp-letter gebruikende, om de smelting van twee opeenvolgende vokalen voor te komen. Hetzelfde heeft bij het woord *oorlog* plaats.

Het naaste stamwoord is, ongetwijfeld, het boven staande verouderde *angen*, d. i. drukken, krenken, verontrusten, hetwelk met het lat. *angere* en gr. ἀγγερον, verwant is. Men vindt het bij OTFRID. en NOTKER.; en HOORT heeft het nog dikwerf gebezigd. *Angen* wordt van *ang, eng*, afgeleid, zoo dat het, eigenlijk, in de engte drijven, en *angst* eene verenging, beklemming, of benaauwing der borst, zoude aanduiden. Van hier angstelijk, angstig, anstiglijk.

Angstvallig, bijv. n., angstvalliger, angstvalligst. Vreesachtig, bekommerd: een angstvallig mensch, iemand, die, bij alle dingen, ongegronde vrees en bekommring voedt. Akelig: angstvallige gedachten. Men vindt dit woord ook bij voorwerpen gebruikt, die geschikt zijn, om angst te verwekken: om niet te duchten in d'angstvallige woestijnen. N. VERSTEEG. Van hier angstvalligheid, angstvalliglijk.

Anijs, m. Zeker gewas, ook *anijboom, anijskruid* genoemd. Ook een bekende sterke drank: ik had anijs gedronken. Van het gr. ἀνισον. Lat. *anisum*, fr. *anis*. Van hier anijsbesluit, anijszaad, enz.

Anker, o, meerv. ankers. Zekere maat van vloeibare dingen: een anker wijn, drie ankers jenever. *Anker*, hoogd. *Anker*, zweed. *ankare*, deen. *Anker*. Het oudfr. *anche* en *ancere*, en het latere lat. *anceria*, komen in dezelfde beteekenis voor.

Anker, o., meerv. ankers. Een bekend ijzeren werktuig, waardoor een schip tegengehouden wordt: boeganker, plechtanker, stopanker, tuianker, vertuianker, werpanker; het anker werpen, of laten vallen, het aan zijne eigene zwaarte overlaten, opdat het in den grond der zee zinke. Voor anker liggen, ook figuurlijk, voor op zekere plaats stil liggen, en op iets wachten. Ten anker komen, het anker uitwerpen. Het anker ligen, het weder in de hoogte winden. Het anker kappen, het ankertouw afhouden. Voor zijn anker rijden, voor anker liggende op en neer geslingerd worden. Het anker slepen, voor anker drijven, wordt gezegd, wanneer het anker niet vast in den grond hecht, en door het schip medegesleept wordt. Figuurlijk wordt het woord *anker* genomen voor alles, wat vastheid en zekerheid verschaft, en als een zinnebeeld van standvastigheid en gelatenheid. Wanneer aan de Hoop een anker toegeschreven wordt, zoo beteekent dit niets anders, dan dat deze gemoedsgesteldheid ons, in wederwaardigheden, opbeurt en ondersteunt: hij is het anker mijner hoop. Het anker onzer hoop op een toekomstend leven is in eenen vasten grond gehecht.

In de bouwkunst gebruikt men het woord *anker*, om de overeenkomst in uiterlijke gedaante, voor een ijzer, dat in de muren gelegd wordt, om derzelve vastheid te bevorderen.

In gemeenzame verkeer is de spreekwijs gebruikelijk: hij is zoo vet als een ankerstok, ook als een spaansch anker, d. i. zoo mager als een hout.

Gemeenlijk acht men den naam van dit, in de

scheepvaart, zoo onontbeerlijk, werktuig van het gr. en lat. ἀγκυρα en *ancora* afkomstig; doch L. TEN KATE leidt dit woord van het oude *anken* af, dat in de beteekenis van in den grond slaan, vast hechten, gebruikelijk geweest is; schoon hij het tevens twijfelachtig stelt, of het lat. *ancora* niet wel de moeder van ons *anker*, of dat ook dit met het onze van eenen zelfden stam afkomstig zij.

Anker heeft verscheidene zamenstellingen, als ankerarm, ankerhand, ankerkruis, ankerroeg, anker-ring, ankerschacht, ankerschoen, ankersteel, ankerstok, ankertalie, ankertouw, enz.

Ankeren, o. w., ik ankerde, heb geankerd. Het anker werpen, laten vallen; ten anker komen: wij zullen voor de haven ankeren.

Hoort bezigt dit woord in eenen overdragtelijken zin: zijn besluit ankeren, d. i. nemen, vestigen. Om de vlotte gemoederen op hare zijde te doen ankeren, over te halen, op hare zijde te krijgen.

Ankergeld, o., meerv. ankergelden. Het geld, hetwelk voor de vrijheid, om in eene haven, of op eene reede, voor anker te liggen, betaald, en ook *ankerregt*, *ankertol* genoemd wordt. In het fr. *ancrage*, basterdlat. *ancoragium*.

Ankergrond, m., meerv. ankergronden. Een grond, geschikt om te ankeren: in deze zee zijn vele goede ankergronden.

Ankerplaats, v., meerv. ankerplaatsen. Eene plaats, geschikt om te ankeren: eene goede, slechte ankerplaats. Ook de plaats, waar een schip voor anker ligt: de haven van Helvoet zal onze ankerplaats zijn.

Ankersmid, m., meerv. ankersmeden (van het oude *smed*, nu *smid*). Een smid, die zich bijzonderlijk op het smeden en vervaardigen van ankers toelegt. Deszelfs werkplaats draagt den naam van ankersmederij, ook ankersmids. Zie *smid*.

Anjovis, (drielettergrepig), v., meerv. anjovissen. Zeker vischje, dat gezouten gegeten wordt; bergsche anjovis. In het fr. *anchois*. Van hier anjovissans.

Antwoord, o., meerv. antwoorden. Eene rede, welke door eene andere rede, en bijzonderlijk door eene andere vraag, veroorzaakt wordt; iemand op iets antwoord geven. Figuurl. hetgeen de plaats van een antwoord bekleedt: een honende lach was het antwoord.

Antwoorden, b. en o. w., ik antwoordde, heb geantwoord. Antwoord geven. Bedrijv.: wat hebt gij hem geantwoord? Onzijd.: ik heb hem op al zijne vragen geantwoord. Ook figurl. zijne oogmerken beantwoordden aan hare wenschen. Van hier antwoord.

Antwoord is zamengesteld van *ant*, gr. ἀντι, dat tegen, weder beteekent. Het is derhalve zooveel als tegenwoord, wederwoord; en *antwoorden* zoo-veel als tegenwoorden, wederwoorden.

Apenbakhuis, zie *apengezigt*.

Apenbek, zie *apengezigt*.

Apengezigt, o., meerv. apengezigten. Het gezigt van eenen aap. Ook voor iemand, die een mismaakt, belagchelijk gezigt heeft, gelijk aan dat van eenen aap: hij is een regt apengezigt.

Apenkoning, m., meerv. apenkoningen. De koning onder de apen; eene waardigheid, welke men den braziliaanschen apen, *aquidui* genoemd, *oekent*, onder welke zich een zou bevinden, die de

anderen, op zekere tijden, door zijn geschreeuw, zamenroep.

Apenliefde, v. Eene blinde, onverstandige liefde, vooral van anderen omtrent hunne kinderen, even als die der apen jegens hunne jongen, die dezelve somwijlen, uit al te groote teederheid, dood drukken.

Apenspel, o., meerv. apenspelen. Eene belagchelike nabootsing van anderen, op de wijze der apen, ook niets beduidende, nuttelooze ver- rigtingen, *aperij*, *apenwerk*: zijne houding en al zijne gebaren zijn een volmaakt apenspel.

Aperij, v., meerv. aperijen. Hetzelfde als *apenspel*.

Apin, v., meerv. apinnen. Het wijfe van eenen aap.

Apostel, m., meerv. apostelen. Een, uit de gr. taal overgenomen, bekend bijbelwoord, beteekende eenen Godsgezant. Inzonderheid dragen de Leerlingen van CHRISTUS dezen naam, die door hem ter verkondiging zijner leer uitgezonden werden: de handelingen der Apostelen, een boek in het N. T., hetwelk de daden en lotgevallen der Apostelen bevat. Te Geneve, en in verscheidene andere plaatsen van Zwitserland, worden jonge, nog onberoepene kerkleeraars ook *apostelen* genoemd. Hij is een ruige apostel, gemeene spreekwijjs, voor, hij is een onbeschaafd, ruw mensch.

Apostel, gr. ἀποστολος, is eigenlijk een bode. In de LEG. van M. MAGD. 1478, wordt dit woord niet onaardig in het vrouwel., *apostelin*, gebezigd; ende maectse der Apostelen Apostelinne. Van hier apostelambt, aposteldom, apostelschap.

Apotheek, apoteek, (bij KIL. ook *apteke*), v., meerv. apotheken. Van het gr. ἀποθήκη, en het lat. *apotheca*. Eene plaats, waar eenvoudige en gemengde artsijen bereid en verkocht worden; een artsjenwinkel: de hoogduitsche apotheek. Eene verzameling van verscheidene artsijen, welke tot een zeker bijzonder gebruik bestemd zijn: eene huisapothek, een voorraad van zulke artsijen, welke men tot gebruik van zijn huisgezin noodig heeft; eene reisapothek, welke geschikt is, om op reis medegevoerd te worden.

Oudtijds werd dit woord ook in den zin van voorraad, schat, gebezigd, b. v. in den BIJBEL, 1477: mer ouer die apteken des olijs was ioas, waarvoor in de statenoverzetting gelezen wordt; maer JOAS was over de schatten der olie. Van hier apotheker, anders artsjenbereider, apothekersgezelschap, apothekersjongen, apothekersknecht, enz.

Appel, m., meerv. appelen. Zekere boomvrucht: ziet gij dien appel? Hooft. Zure, zoete appel; aazjesappel, oranjeappel, wijnappel, enz.; appelen plukken, appelen van de boomen schud- den. In eenen zuren appel bijten, in de gemeen- zame verkeerling, voor, zich tot eene onaangename zaak bepalen. De boom draagt voor zich zelven geene appelen, wij worden voor ons zelven alleen niet geboren; spreekw. Om de ronde gedaante worden ook andere voortbrengsels van het plan- tenrijk *appelen* genoemd, waartoe de aardappel, haagappel, enz. behooren. Ook dragen andere ronde lichamen dezen naam, b. v.: de appel van een zijdegeweer: als hij tot den appel van het ge- vest in zijnen degen viel. VOND. Rijksappel, twist- tweedragts-appel, oogappel; zoo ook *adams- appel*, zijnde zekere uitwendige dikte aan den voorhals des menschelijken lichaams, van welke het bijgeloof wil, dat zij door het stuk van den

verboden appel veroorzaakt is, hetwelk in **ADAMS** keel is blijven zitten.

Het woord **appel** heeft zeer vele samenstellingen, als: appelbeet, appelbloesem, appelboom, appeldrank, appelflaauwte, appelgraauw, appelgroen, appelman, appelmand, appelmarkt, appelmelk, appelmocs, appelschel, appelschip, appelsteel, appeltaart, appelteef, appeltou, appeltuin, appelvrouw, appelwijf, appelsolder, enz. Eenige dezer zullen hier aangevoerd worden.

De naam dezer vrucht is zeer oud, en deszelfs afkomst onzeker. **WACHTER**. leidt het woord af van de ronde gedaante van den appel, en meent den oorsprong van deszelfs benaming in het woord *bol* te vinden.

Appelbloesem, m., meerv. appelbloesems. De bloesem van den appelboom. Ook wordt dit woord als een bijvoeg. naamw. gebezigd, voor iets, hetwelk de kleur van den bloesem des appelbooms heeft: een appelbloesem kleed. Somwijlen ook als bijwoord: ik heb mijne kamer appelbloesem laten verwen.

Appeldrank, m., meerv. appeldranken. Een drank, van uitgeperste appelen gemaakt, in Frankrijk, Engeland en Zwitserland het meest bekend, welke ook *appelwijn* en *cider* genoemd wordt.

Appelflaauwte, v. Schertsend, voor bezwijming, onmagt: zij viel in eene appelflaauwte.

Appelman, m., meerv. appelmannen. Appelkooper. De appelman (het appelmanntje) komt om zijn geld; spreekw., hetwelk tegen diegenen pleegt gebezigd te worden, die zich, door te veel vruchten te eten, ziek maken.

Appelsina, v., meerv. appelsina's. De vrucht van den appelsinaboom. De benaming dezer vrucht is naar het fr. *pomme de Sine* gevormd, en geeft te kennen, dat men dezelve het eerst uit *Sina* (*China*) gekregen heeft. Ook *sinasappel*, lat. *malus aurantia sinensis*, hoogd. *Apfelsine*.

April, m. De vierde maand van het jaar, welke dertig dagen heeft: den derden April, of van April, d. i. den derden dag der vierde maand.

Dikwerf wordt de naam dezer maand van het latijnsche *aperire*, dat *openen* beteekent, afgeleid, omdat de Lente alles opent; doch aannemelijker is de afleiding van het gr. *ἀπριος*, eenen naam der godin **VENUS**, aan welke deze maand, weleer, toegewijd was. **KAREL DE GROOTE** gaf aan deze maand den naam *ostarmanoth*. Bij ons wordt zij ook *grasmaand* genoemd; schoon de van het lat. ontleende naam *April* nog het meest in gebruik is.

Arable (vierlettergrepig), o. De naam van een bekend land in Azië. Van hier Arabier, iemand uit dit land. Zoo ook het bijv. naamw. *arabisch*, uit Arabië afkomstig, tot dit land behoorende.

Arbeid, m., in den arbeid. **HOORF**.

Het woord *arbeid* wordt gebruikt, zoowel om daarmede de aanwending der lichaams- en zielskrachten, als ook datgeen, wat door deze aanwending voortgebracht wordt, aan te duiden. Ten aanzien van de eerste beteekenis, zegt men, in eenen eigenlijken zin: een zware, zure, ligte arbeid. Zijnen arbeid verrigten. Figuurlijk, voor de inwendige beweging van levenlooze lichamen, bijzonderlijk die, welke door gisting veroorzaakt wordt: de wijn, het bier is in den arbeid, is aan het gisten. Ook voor moeite, last, bezwaar: dat heeft mij veel arbeid gekost. Insgelijks is *arbeid*,

voortdurend, voor ellende, smart, verdriet, enz. gebruikelijk geweest, dewijl smart als een gedurige arbeid is, door welken de vermogens van ligchaam en geest gekrenkt worden; waarom **VIRGILIUS** de rampen en onheilen, welke de Trojanen troffen, *iliacos labores* noemde. Bij **OTFRID**. komt *arabeit*, meermalen, in dezen zin, voor. Ook vindt men het dus in de **BIJBELVERT.** gebezigd: gij hebt mij arbeyt gemaakt met uwe sonden. En nog zegt men van eene barende vrouw: in arbeid gaan, — in arbeid zitten, enz. Ook wordt *arbeid* alleen, somwijlen, voor *het baren* genomen: hebt gij waargenomen den arbeyt der hinden? **BIJBELV.**, bij **KIL.** *labor parturientium*; in welken zin **TATIANUS** dit woord reeds gebezigd heeft. Zoo heeft ook de **BIJBEL**, 1477, in arbeide syn en gaen van kinde.

In de andere beteekenis, of voor datgeen, wat door de aanwending onzer lichaams- en zielskrachten voortgebracht wordt: dat is zijner handen arbeid, dat heeft hij vervaardigd.

Om de voetmaat in verzen te vinden, hebben de Dichters dit woord, somwijlen, verlengd en *arrebeid* geschreven, b. v. **VOND.**:

En moede van den last des arrebeyts te draegen.
Doch dit is niet na te volgen.

Arbeid is, waarschijnlijk, van ons, oudtijds algemeen, doch thans alleenlijk in den *Bommelerwaard*, en in de *Betuwe*, nog gebruikelijke *eeren*, voor *ploegen*, gr. *ἀρᾶν*, lat. *arare*, goth. *arjan*, angels. *erian*, ijsl. *eria*, afkomstig, welke alle hunnen grond vinden in het verouderde zelfst. naamw. *ar*, of *er*, voor *aarde*, en de moeilijke bezigheid van ploeg- en landwerk voornamelijk schijnen aan te duiden; waarom ons *arbeid*, oorspronkelijk, ten aanzien van den landbouw plagt gebezigd te worden, naardien der menschen eerste arbeid, zekerlijk, in het omspitten en bewerken van de aarde bestond, terwijl het, vervolgens, tot de overige bezigheden des menschelijken levens overgebracht is. Van hier

Arbeiden, o. w., ik arbeidde, heb gearbeid. Zijne krachten inspannen, gebruik van zijne krachten maken: Vijtig arbeiden. Om loon arbeiden. Ter verlichting en verbetering van anderen werkzaam zijn: erkent degenen, die onder u arbeiden. **BIJBELVERT.** Figuurlijk, in eene hevige beweging zijn: de wijn, het bier arbeidt, gist.

In den **BIJBEL**, 1477, wordt het voor moede worden gebezigd: Si sullen loopen ende niet arbeiden; waarvoor in de **BIJBELVERT.**: zij zullen loopen en niet moede worden.

Als bedrijvend *kerkw.*, en derhalve met den vierden naamval, komt het, in de spreekwijz *arbeid arbeiden*, bij de **BIJBELVERTALERS** voor: van al zijnen arbeyt, dien hij arbeydet onder de sonne.

Oorspronkelijk bepaalde *arbeiden* zich, even als *arbeid*, tot den landbouw, het akkerwerk; intuschen komt het echter, reeds zeer vroeg, voor arbeiden, werken, in het algemeen voor. Van hier arbeider, arbeidster, arbeidsman, arbeidsvolk, enz., arbeidsloon, arbeidszaam, arbeidszaamheid; *arbeidsa- lig*, voor rijk in goeden arbeid, bij **HOORF**.

Archangel, zie *Aartsengel*.

Arduin, arduinsteen, (bij **KIL.** *orduyt*), o. en m., meerv. arduinen. Voor de stof onzijd., voor den steen mannel. Zie op *doet.* **Arduin**, van het lat. *arduis*.

Arend, m., meerv. arenden. Een roofvogel: met eenen arent. **HOORF**. Ook het afbeeldsel van eenen arend in een wapen: de pruisische arend;

en, in den verhevenen schrijfrant, het rijk zelf, hetwelk zulk eenen arend in zijn wapen voert, inzonderheid het roomsche rijk, welks voornaamste krijgsteeken, reeds in de oudste tijden, een arend was. Eindelijk een gesternte aan den hemel.

Om de vurigheid der oogen van dezen vogel, worden scherpe, glinsterende oogen *arendssoogen* genoemd. En hiervan is de spreekwijs afkomstig: met arendssoogen rondzien. Zie *adelaar*.

Om de snelle vlugt van den arend, wordt de schielijke voortgang eener zaak dikwerf verbeeld, als op arendsvleugelen te geschieden, vooral bij de Dichters: de tijd vliegt op arendsvleugelen voorbij. *WACHTER* leidt dit woord van het oude *eren*, d. i. vangen, rooven, af, omdat de arend de voornaamste ouder de roofvogelen is.

Arg, *erg*, hijv. n. en bijw., arger, erger, argst, ergst. In de meeste beteekenissen, het tegendeel van datgeen, wat goed is. Als bijv. naamw., voor hevig, gevaarlijk: dat is eene arge ziekte. Als bijw., voor slecht: de wond ziet er zeer arg uit. Zedelijk kwaad, ons en anderen nadeel aanbrennende: arge gedachten van iemand hebben; iets ten arge duiden. Scherp, gestreng: hij had nog wel een arger verwijt verdiend. Groot, gewichtig: gij maakt alles arger, dan het is. Ook wordt *arg* als een zelfst. naamw. gebezigd, voor snootheid, bedrog: ik heb het zonder arg of list gedaan; hij heeft er geen arg in. *Arg* denken, d. i. kwaad, of bedrog vermoeden. Van hier *argeloos*, zonder arg, of erg. Het verkleinwoord *argje* komt bij *HOORT* voor.

Voor *arg*, in al de hoven opgegevene beteekenissen, gebruikt men thans, meestal, *erg*; doch in arglist, arglistig, arglistigheid en argwaan, wordt het behouden. Volgens *KIL.*, die *arg*, *argutus*, heeft, is de grondbeteekenis van dit woord *loos*. Maar omdat deze gaaf veeltijds misbruikt wordt, zoo bezigde men *arg* ook in eenen kwaden zin

Argeren, zie *ergeren*

Argerlijk, zie *ergerlijk*.

Argernis, zie *ergernis*.

Arglist, v., meerv. arglisten. De, tot nadeel van anderen aangewende, list, welke, of bedekte ongeoorloofde oogmerken heeft, of regtmatische oogmerken, door bedekte ongeoorloofde middelen, tracht te bereiken: hij is vol arglist. Het bedrog en d'arghelisten. *HOORT*. *Arglist* komt reeds bij *NOTKER*. voor. *List* werd, eertijds, ook in eenen goeden zin, voor schranderheid, loosheid, gebruikt, en derhalve was *arg*, om het tegenwoordige denkbeeld uit te drukken, onontbeerlijk. Van hier arglistig, arglistigheid, arglistiglijk.

Argusoog, o., meerv., argusoogen. Van *ARGUS* (uit de gr. fabelleer) en *oog*. Een scherp, argwanig oog: hij heeft argusoogen; zij keek mij met argusoogen na.

Argwaan, m. Het nadeelige, onzekere gevoelen van iemands gezindheden, inzonderheid, voor zoover dit gevoelen ongegrond is, waardoor het zich van *verdenking* onderscheidt: argwaan omtrent iemand hebben; eenen argwaan tegen iemand opvatten.

Argwanen, b. w., ik argwaande, heb geargwaand.

Argwanig, bijv. n. en bijw., argwaniger, argwanigst. Argwaan hebbend, ligt argwaan opvattend. Als bijv. n.: hij is een argwanig mensch. Als bijw.: hij gedroeg zich zeer argwanig omtrent mij.

Ark, v., meerv. arken: door middel van deze ark. *VOND*. De arke des verbonds. *BIJBELVERT*. Het vaartuig van *NOACH*: maak u eene arke van gopherhout. *BIJBELVERT*.

Ark, is naar het lat. *arca* gevormd, of komt, mogelijk, met hetzelfde uit eene en dezelve veel oudere, doch thans onbekende, bron voort. *ADLUNG* merkt aan, dat de ouderdom van dit woord en deszelfs beteekenis uit den naam van het grieksche schip *ἄργος* blijkt, waarnaar de *Argonauten* genoemd zijn geworden, en welks overeenkomst met ons *ark*, zekerlijk, niet toevallig is.

Arm, bijv. n. en bijw. armer, armst. In eenen eigenlijken zin; van tijdelijk vermogen beroofd, behoeftig: een arm mensch; arm zijn, arm worden; iemand arm maken. Hij is niet arm, die weinig heeft, maar hij, die veel begeert.

Armen, het meerv. van *arm*, komt, in eenige gemeenzame spreekwijzen, voor *het armenbestuur* voor: hij is aan de armen, wordt door het armenbestuur bedeed; — zoo ook: hij trekt, — hij leeft van de armen. Hij heeft tien duizend guldens aan de armen, aan het armenbestuur, tot onderhoud der armen, gemaakt.

In eenen overdragtelijken zin; van iedere andere zaak beroofd, met het voorzetsel *van*: arm van vrienden, arm van troost. *Arm* van krijgversten enz. *HOORT*. Eene arme taal, welke gebrek aan woorden heeft. Ongelukkig, beklagenswaardig: die arme man! dat arme meisje!

De Dichters veroorloven zich somwijlen eene verlenging van dit woord, en schrijven *arrem*, b. v. *POOR*: mij *arrem* schepsel enz. Even zoo rekt men ook, naar willekeur, verscheidene andere woorden uit, om de maat te vinden, b. v.: stormwind, vollek, ollem, herreg, sterrefdag, barregwal, pallemtak, wollef, enz. Doch bij de tegenwoordige Dichters van naam wordt dit niet nagevolgd.

Arm, bij *KERO* *aram*, komt met een hebr. woord overeen, hetwelk naakt beteekent. Het gr. *ἄρημος*, woest. en het lat. *aerumnae* zijn, vermoedelijk, ook niet ver daarvan verwijderd. *Arm* beteekende reeds bij *ULPHILAS* ellendig. Van hier *armbezorger*, *armbus*, *armelijk*, *armgeld*, *armhuis*, *armhuisjongen*, *armkas*, *armkind*, *armeester*, *armschool*.

Arm, m., meerv. armen. Verkleinw. *armpje*. Eigenlijk, het gedeelte des menschelijken lichaams, van den schouder tot de vuist: de armen naar iemand nitstrekken; een kind op den arm nemen, dragen. *Arm* in arm, waarvoor ook, in de dagelijksche verkeer, gearmd: zij gingen gearmd, zijnde het verled. deelwoord van het ongewone werkw. *armen*, welk deelwoord ook nog in het zamengestelde langgearmd, kortgearmd, met lange, korte armen voorzien, overig is. Het veelvuldige gebruik, hetwelk men van dit lid des menschelijken lichaams maakt, heeft tot verscheidene overdragtelijke spreekwijzen aanleiding gegeven. Zoo wordt daardoor, b. v., sterkte, magt, aangeduid, bijzonderlijk in den bijbelschen schrijfrant: iemands arm versterken, verbreken, enz. *Insgelijks*, wanneer van Gods arm gesproken wordt: met den arm uwer sterkte; een arm met magt. *BIJBELVERT*. De arm des wereldlijken Regters, ook de wereldlijke arm, de Overheid. Koningen hebben lange armen. Iemand in de armen vallen, zich vrijwillig aan hem onderwerpen, ook zijne toelugt tot hem nemen. *Magt*, heerschappij, met teederheid verbonden: o liefde en vriendschap! niets zal mij, in

het toekomstige, uit uwe armen scheuren. Hulp, bijstand; iemand in den arm nemen, in het dagelijksche leven. Om eenige overeenkomst in de uiterlijke gedaante, wordt dat gedeelte der zee, hetwelk diep in een land loopt, *een arm der zee* genoemd. Om dezelfde reden dragen de zijdelings uitstekende deelen eener kerkkroon, waarop de lichten geplaatst worden, den naam van *armen*.

Het woord heeft met het gr. ἀρμος; en lat. *armus* te veel overeenkomst, om dezelve niet te bemerken. Van hier armader, armband, armstoel.

Armgemijde, o., meerv. armgemijden. Allerhande gouden en zilveren sieraden, welke men, weleer, aan de armen plagt te dragen; en het armgemijde, dat aen sijnen arm was. BIJBELVERT.

Armhartig, bijv. n., armhartiger, armhartigst. Arm, d. i. bekrompen, van hart. Ook onverdragelijk, voor slecht, gering: hij is een armhartig schrijver. Van hier armhartigheid, armhartiglijk.

Armoede, v. Gebrek aan eigendom en tijdelijk vermogen: in bittere armoede. VOND. Armoede van iets, voor gebrek aan iets; armoë van eetwaren. HOORT. Oin de armoede der ervarenheid te boeten. HOORT. Wij verteerden ons geld daar in armoede, wij werden voor ons geld slecht onthaald. Het verkleinwoord van *armoede* is *armoedje*, in den gemeenen spreektrant, voor gering vermogen, gebruikelijk: ik heb mijn geheele armoedje daaraan besteed. Van hier armoedig, armoedigheid, armoediglijk.

Armozijn, o. Zekere stof, waarvoor HOORT *armozij* bezigt.

Armpijp, v., meerv. armpijpen. Het holle been van den arm, hetwelk van den schouder tot aan den ellehoog loopt.

Armring, m., meerv. armringsen. Een ring, welke, eertijds, tot sieraad aan den arm gedragen werd.

Armsalig, bijv. n. en bijw., armzaliger, armzaligst. Dit *zalig*, achter een ander woord gevoegd, geeft aan hetzelfde de beteekenis van veelheid, of overvloed, zoowel in eenen kwaden, als goeden zin. *Armsalig* beteekent dan door groote en aanhoudende armoede ellendig. Als bijv. naamw.: een armsalig mensch; een armsalig leven. Figuurlijk, voor slecht, gering, nietswaardig; een armzalige troost; een armzalig dorp. Als bijw.: wij leefden daar armsalig, ellendig; dat is armsalig geschreven. Van hier armzaligheid. Zie *zalig*.

Arn, v. Eene rivier in Italië: die over de Arn strekt. HOORT. Oudtijds werd ook een stroom in Walcheren de Arne genoemd, waarvan nog *Arnevelden*: hevet beleggen Middelborch ende oversleghen die Arne. M. STOKK.

Arre, veroud. bijv. naamw., voor gram, toornig; ende nye en sach mensche Marien arre. TAFELB. In arren moede. J. DE MARRES.

Arren, zie *narren*.

Arsenaal, o. meerv. arsenalen. Tuighuis, wapenhuis; eene plaats, waar wapenen en andere krijgsgereedschappen vervaardigd en bewaard worden: bij het arsenaal. HOORT. Van het ital. *arsenale*, spaan. *arsenal*.

Artikel, (onduitsch van oorsprong) o., meerv. artikelen. Van het lat. *articulus*, een lid. Een deel eener rede, of eens geschrifts, of eene in bijzondere afsneden verdeelde oorkonde: het derde artikel van het tweede hoofdstuk; de twaalf arti-

kelen des geloofs; de vredesartikelen. — Ook wordt, bij de kooplieden, eene enkele soort van koopwaren, *een artikel* genoemd: ik heb dit artikel nog niet verkocht; in het artikel van den tabak gaat thans niet veel om. Eindelijk worden, in de taalkunde, *de, het, een*, door sommigen, *artikelen* genoemd: al voor het artikel schijnt niet gedeclineerd te willen zijn. HOORT. Doch hiervoor gebruiken wij *lidwoord*.

Artikelbrief, m., meerv. artikelbrieven. Een in artikelen afgedeeld voorschrift van gedrag, met bijgevoegde straffen, op de overtreding van hetzelfde gesteld, voor de zekrijgsmagt.

Artisjok, v., meerv. artisjokken. Zekere uit een ander land tot ons overgebragte plant, welker naam daarom ook vreemd is.

Ital. *articiocco*, en *carciocco*, span. *artichofa* en *alcarchofa*, fr. *artichaut*, eng. *artichoke*, zweed. *ertskocka*, deen. *Arteskok*, pool. *karciof*.

Arts, m., meerv. artsen. Geneesmeester; lijfarts, wondarts. De Hoogduitschers bezigen ook tandarts (*Zahnarzt*), breukarts (*Brucharzt*) enz., waarvoor wij tandmeester, breukmeester gebruiken.

Waarschijnlijk is het woord *arts* van het lat. *artista* afkomstig; en van dit *arts* heeft men het, nu verouderde, werkw. *artsen*, bij KIL, *artsenen*, d. i. genezen, gevormd.

Artsch, zie *aarts*.

Artsenij, (oul. *arstedij*), v., meerv. artsenijen. Een middel, om de gezondheid te behouden, of te herstellen; geneesmiddel; met geene art-enij te helpen. VOND. Eene artsenij bereiden, ingeven, nemen. Van hier artsenijkunde, artsenijwinkel.

As, v., meerv. assen. Eigenlijk, het dwarshout, waarop het bovenste gedeelte, of de bak, van eenen wagen, eene kar, of ander rijtuig, rust, en om hetwelk de wielen zich bewegen; eene as aan den wagen maken; de voorste as, of vooras, de achterste as, of achteras. Ieder rond ligchaam, om hetwelk zich een ander beweegt: eene windas enz. Insgelijks, in de wiskunde, iedere rechte lijn, welke door het middelpunt van eenig ding loopt, of als zoodanig gedacht wordt; ook in de aardrijks- en sterrekunde: de wereldassen; onder de kille noorderas. Voor overal, de geheele wereld door, zegt ANTONIDUS: van d'eene aen d'andere as.

Het woord schijnt afkomstig te zijn van het lat. *axis*, of gr. ἄξιν, hetwelk van ἄξιν afstamt, omdat de as het rad met zich omvoert.

Asch, v. Het overgeblevene deel van een verbrand ligchaam, inzonderheid van hout en turf: met heete asch. HOORT. Iets tot asch verbranden. Steden, dorpen in de asch leggen, verbranden; in de asch liggen, verbrand zijn. Figuurlijk: daar ligt nu al mijne hoop in de asch, is verdweenen. Zoo ook: het vuur der liefde had reeds lang, in mijn hart, onder de asch gesmeuld. De bijbelsche spreekwijs: in zak en asch boete doen, ziet op het gebruik der Joden, die zich, in groote droefheid, met asch bestrooiden. Het overblijfsel van een gestorven menschelijk ligchaam: tot asch worden; zijne asch rust in dit graf. Ook voor een gestorven ligchaam zelf, een lijk: zij bestelden zijne asch ter aarde. VOND. Deze spreekwijs is waarschijnlijk van de gewoonte dier volkeren ontleend, die hunne dooden plagten te verbranden. In den dichtertlijken schrijfrant, figurlijk, voor het aandanken aan eenen gestorvene: ik zal dankbare tranen aan uwe asch wijden. Van hier haardasch, potasch, enz.

Het woord komt met het gr. ἀσχος, hetwelk HÆRCHUS door *zovic*, d. i. *stof*, verklaart, waarvan het lat. *cinis*, d. i. *asch*, overeen; dewijl *asch*, eigenlijk, het stof van eenig verbrand ligchaam is. Van hier aschachtig, aschbak, aschbezem, aschbus, aschgat, aschgrauw, aschhok, aschhoop, aschkar, aschetel, aschkruik, aschman, aschpot, aschschop, aschvarken, aschschuit.

Aschdag, m., meerv. aschdagen. De eerste woensdag in de vasten, wanneer men, in de rooinsche kerk, de vasten daarmede begint, dat men, in de kerk, met gewijde asch bestrooid wordt.

Asschepeoster, v., meerv. asschepeosters. In den gemeenen spreektrant, een meisje, dat altoos in de asch wroet, en er vuil, besmudt nitziet: gij zijt eene regte asschepeoster. Het verkleinwoord is *asschepeostertje*.

Asperste, (drielettergrepig. Bij KIL. *sperghel*, *sparghel*), v., meerv. aspersies. De uit de aarde groeiende vrucht van zekere bekende plant: aspersies steken. Van het lat. *asparagus*, of het spaan. *asparagos*. Voor *aspersie* zegt men, in de gemeenzame verkeer, ook *spersie*. Van hier aspersieplant.

Aspersiebed, o., meerv. aspersiebedden. Een tumberd, waarop aspersies groeijen. Dewijl de aspersieplant eenige jaren moet gestaan hebben, eer zij eetbare vrucht geeft, zoo zegt men van iemand, die ergens eenen post bekleedt, en waarschijnlijk niet ligt naar eene hoogere standplaats zal geroepen worden: hij heeft aspersiebedden aangelegd.

Aspunt, o., meerv. aspunten. Het uiterste einde eener as, inzonderheid in de aardrijks- en sterrekunde: het noorder — zuider aspunt. Overdragtelijk: zij zijn de aspunten, waarop alles draait, de mannen, op welke alles aankomt.

Aterling, m. en v., meerv. aterlingen. Bastard, basterd, onecht kind: eene aterling en koningsbasterd. MOONEN. Van hier ook het bijv. naamw. *aterlingsch*. Insgelijks is het woord *aterling* in gebruik voor *duisterling*.

Waarschijnlijk is *aterling* eene zamentrekking van *achterling*, d. i., in de eerste beteekenis, iemand, die heimelijk ter wereld gekomen is, en den echten kinderen achtergesteld wordt; en, in de andere beteekenis, iemand, die anderen, in het duister, in het geheim, belaaft.

Athenen, o. De naam der bloeiendste stad in het voormalige Griekenland.

Sommigen schrijven *Athene*, even als *Rome*, *Italië*, enz., zonder *n*; doch daar dit woord, in het gr. meervoudig is, en niet Ἀθήνη, maar Ἀθήναι, geschreven wordt, dewijl die stad uit verscheidene afdeelingen bestond, als: de eigenlijke stad, de voorstad, de burg, enz., zoo is, misschien, om dezelfde reden, bij ons. *Athenen*, met de *n*, als een teken van het meerv., te verkiezen.

Voor de hiervan afgeleide woorden *atheniënser* en *atheniënsisch*, zou men korter en beter *athener* en *athensch* kunnen zeggen. Voor het laatste is, in vele gevallen, *atisch* geschikter, van het landschap Attika, welks hoofdstad Athenen was.

Atlas, m., meerv. atlansen. Een woord, waartoe de verdichte geschiedenis van den ouden koning ATLAS, in Afrika, aanleiding gegeven heeft, en hetwelk tegenwoordig nog, in de aardrijksbeschrijving, voor eene verzameling van landkaarten gebruikt wordt; eene benaming, welke GERR. MERCATOR, een bekende aardrijksbeschrijver der

zestiende eeuw, ingevoerd heeft, die zijn aardrijkskundig zamenstel, het eerst, zijnen *atlas* noemde. Ook draagt zekere berg, in Afrika, dezen naam: van den hemelhoogen Atlas. VOND. Van den bovengenoemden koning ATLAS heeft ook de atlantische zee haren naam bekomen.

Atlas, o., meerv. atlansen, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere bekende stof, voor de kleederdragt, welke, in de perzische taal, denzelfden naam draagt.

Au, een tweeklank. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. I, § 11.

Au, veroud, voorzetsel, in zamenstelling, voor *ave*. of *ave*, beteekenende *af*, d. i. zonder. Van gelijke kracht, als ons thans gebruikelijk *ou*. Oudtijds schreef men, b. v., *auwaard*, *auwijs*, enz., waarvoor thans *onwaard*, *onwijs*, enz.

Au, tusschenwerpsel, zijnde de natuurlijke uitdrukking van lichamelijke smart: *au*, is mij dat branden!

Augustus, de achtste maand in het jaar, welke dezen naam, bij de Romeinen, ter eere van keizer AUGUSTUS gekregen heeft. KAREL DE GROOTE gaf haar den naam van *aranuanoth*, overeenkomende met ons, in den deftigen schrijven spreukdij, gebruikelijke woord *oogstmaand*. Zie hetzelfde.

Antaar, zie *altaar*.

Avegaar, (bij KIL. ook *aveger*, *eveger*; bij PLANT. *eyger*). m., meerv. *avegaars*, *avegaren*. Zekere groote boor.

Averegts, bijw. Van *ave*, d. i. *af*, en *regts*. Verkeerd: hij doet alles *averegts*. De wereld mag dit *averegts* belooenen. VOLLENH. Van hier

Averegtsch, bijv. n., *averegtscher*, zeer, meest *averegtsch*. Verkeerd: de *averegtsche* zijde van een kleed. Overdragt: *averegtsche* oogmerken; *averegtsche* zachtzinnigheid. VOLLENH. Ook, van ter zijde: een *averegtsche* slag.

Averij, zie *haverij*.

Avond, (bij KIL. *avend*), m., meerv. *avonden*. Het einde van den dag, of de tijd tusschen dag en nacht: het treurspel eindigt met den avond. VOND. Het wordt avond; de avond overviel ons; tegen den avond; dezen avond, ook van avond, zal ik bij u komen; des avonds. Goeden avond! de gewone avondgroet. Overdragtelijk, en in den dichtertlijken schrijfstijl, voor het einde des levens, of den ouderdom; mijn avond nadert reeds; dewijl de avond mijns levens nabij is. Van hier ook *gisterenavond*, *eergisterenavond*, *schemeravond*, *winteravond*, enz.

Avond beteekende, onlings, ook den dag, welke eenig feest voorgant, volgens KIL. ook *heiligavond* genoemd. Wij hebben hiervan nog overblijfsels in *vastenavond*, de dag, of thans liever, de avond, voor den eersten dag in de vasten; *nieuwjaarsavond*, *kersavond*, enz.

Het woord wordt gemeenlijk, als het deelw. van het oude werk w. *aven*, (bij KIL. *abire*, *deficere*) d. i. *vertrekken afnemen*, beschouwd; zoodat *avond*, eigenlijk, zoo veel zou beteekenen, als het afnemen van den dag, of het vertrekken, het ondergaan van de zon. Van hier avondbezoek, *avonddauw*, *avondtuten*, *avondgebed*, *avondgezang*, *avondkost*, *avondlied*, *avondlucht*, *avondmaal*, *avondmaalganger*, *avondmaaltijd*, *avonlmuzijk*, *avondoffer*, *avondregen*, *avondschemering*, *avondschool*, *avondschuit*, *avondspel*, *avondspijs*, *avondster*, *avondstond*, *avonduur*, *avondwandeling*, *avondwind*.

Avonturen, b. w. Van avontuur: ik avontuurde, heb geavontuurd. Wagen: ik zal dat eens avonturen. Dit woord is in den gemeenzamen spreektrant alleen nog gebruikelijk.

Avontuur, (bij KIL. *aventure*), o., meerv. avonturen. Een toeval, eene uitkomst, waaraan het geluk meer deel heeft, dan het overleg: iets op avontuur ondernemen. Op 't wankelre avontuur VOND. Op avontuur uitgaan. Lot, lotgeval: ik zal u mijne avonturen verhalen. Een zeldzaam, wonderbaar voorval: ik heb op mijne reis een zeer aardig avontuur gehad. Stont be-taan, hagehelijke onderneming: en quam dat avontuur dan avrecht te bestaan. VOND.

De oorsprong van dit woord heeft den Taalkundigen aanleiding tot allerlei gissingen gegeven, waarvan de voornaamste door IHRE aangevoerd zijn. Het natuurlijkste is intusschen, dat men het van het lat. *adventus*, of liever *eventurus*, d. i. *hetgeen zal geschieden*, afleidt, hetwelk, door middel van het fr. *aventure*, tot ons gekomen is, en waarvan *aventura*, *eventura*, *adventurarius*, *eventurare*, enz. in het middeleeuwsche latijn, voorkomen. Van hier avontuurlijk.

Azen, b. w., ik aasde, heb genaasd. Aas, of spijs, in den mond steken, en, bij gevolg, voeden, zoo van menschen, als dieren: ende heeft ons genaest, doe wij noch niet vlugge en waren. ALDEG. De rijke zuivelmarkt, die Nederland kan azen. Met voedsaem dischbanket van vette e-lanimer kazen. ASTONID. Ook eten: als van een tijgerdier genaasd. VOND. Deze beteekenis vindt men ook in *zich verazen*, d. i. zich vereten, of te veel eten.

Azen komt van *as*. Thans wordt het, gemeenlijk, van de vogelen gebruikt, die gewoon zijn, spijs in den bek te nemen, om er hunne jongen mede te voeden.

Asia, **Azië**, (drielettergrepig) o. Het oostelijke deel des aardbols. Ook voor een gedeelte van dit werelddeel: Klein-Azië. Van hier het zelfst. naamw. *Aziaat*, *Aziaten*, een persoon uit Azië; ook het bijv. naamw. *aziatisch*, hetgeen dat tot Azië behoort, uit Azië afkomstig is, of eenige betrekking op dat werelddeel heeft.

De afkomst van dit woord is duister. Sommigen meenen, dat zekere *ASIA*, dochter van *OCEANUS* en *THETIUS*, en huisvrouw van *PROMETHEUS*; anderen, dat *ASICS*, zoon van *COTIJS*, de oorsprong van dezen naam is. *BOCHART* is van gevoelen, dat dit werelddeel *Azië* genoemd is, van het hebr.

אֲזִיָּא, d. i. *het middelste*, dewijl Klein-Azië, in zeker opzigt, tusschen Europa en Afrika gelegen is. *WACHTER* leidt het van *As* af, hetwelk bij de Ouden, *God* beteekende; omdat men het als het geboorteland der Goden mag aanmerken.

Azijn, (ook *edik*), m., meerv. azijnen, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. *Azijn* maken. Zoo zuur als azijn. Bierazijn, wijnazijn, kunstazijn, enz. Iets in azijn leggen.

Bij *OTFRID.*, *NOTKER.* en *TATIAN.* *ezzych*, angels. *ecet*, goth. *akeit*, pool. *ocet*, hong. *eczete*, hoogd. *Essig*, ijsl. *edik*, deen. *Adikke*, zweed. *aettika*, ital. *aceto*, lat. *acetum*, gr. *οξος*. Van hier azijnachtig, azijnflesch, azijnkan, azijnmaker, azijnmakerij, azijnplaats, azijnstel, azijnton, azijnvat, azijnverkoop.

Azijnen, b. w., ik azijnde, heb geazijnd. *Azije* over iets gieten: de salade is geazijnd.

Azuur, onverbuigbaar bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *azuur*; even als *gouden*, d. i. van goud; *houten*, d. i. van hout, enz.: een doos met een *azuuren* deksel.

Azuur, azuursteen, m., meerv. azuren. De naam van zekeren schoonen, hoogblauwen steen, die, in het gemeene leven, gewoonlijk, *lazuur* genoemd wordt; van waar de spreekwijs: zoo *blauw* als een *lazuur*. Zie *lazuur*.

Azuur, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. *Azuurverwig*, hemelsblauw:

Thans daalt de Heiland uit d'azuere stargewelven. HOOGVL. Sommige Dichters schrijven *azuren*, volgens den regel, dat alle stoffelijke bijvoegel. naamwoorden in *en* uitgaan; doch het is klaar, dat hier niet de *stof*, maar wel de *kleur* bedoeld wordt; welk onderscheid de Ouden in acht namen, schrijvende, b. v.: een *purperen* cleet, en intogendeel: *dye zee* met *purpere* verve verciert. *HISL. VAN ALEX.* Hiermede overeenkomstig, bezigde HOOGVLIET altoos de zoogenoemde stoffelijke bijvoegl. naamwoorden, met *en*, als: *zilveren*, *gouden*, enz., doch daarentegen: *azuur*, *azure*, voor *azuurverwig*, hemelsblauw; terwijl het Genootschap L. D. S. P., in de psalmberijming, echter, uit zijn *azuren* zalen schrijft.

Azuur wordt ook als zelfstandig, voor *azuurverw*, gebezigd, het *azuur*. Daar de blauwe kleur eene voorname eigenschap van den azuursteen is, zoo is *het blauwe azuur*, dat door sommige Dichters gebruikt wordt, eene overtoligheid. Van hier *azuursteen*.

B.

B, volgens de gewone rangschikking der letteren, de tweede letter van het nederduitsche *ABE*, en de eerste der medeklinkeren, welke met de lippen uitgesproken, en, even als de overige lipletters, het eerst en gemakkelijkst voortgebracht wordt. De *B* behoort tot de zachte medeklinkers, en, schoon anders de lettergrepen met scherpe medeklinkers gesloten worden, wordt zij echter, ook aan het einde van een woord, of eene lettergreep gebruikt. als: *rib*, *ribben*, *schub*, *schubben*; *bab-belen*, *kibbelen*, enz.

Baal, v., meerv. baaijen, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere wollen stof: *witte*, *zwarte*, *gestreepte baai* enz. Onder

de zeelieden is het hiervan afgeleide *verkleinw. baaije* gebruikelijk, voor een, van *baai*, of andere grove stof, gemaakt kort *wambuis*. In den gemeenzamen spreektrant wordt het woord *baai* ook voor *wijn* gebezigd, b. v. *roode baai*; en dit *baai* is, volgens *BOXHOORN*, van der Schijten *bach*, d. i. *wijn*, afkomstig.

Baal, v., meerv. baaijen. Inham, kleine zeeboezem, zeearm: in de *baai* van Gibraltar. In het ital. is *bada*, *bado*, eene vertoefing.

Hiertoe kan men ons *baaijanger* betrekken, oorspronkelijk ontleend van die groenlandsvaarders, die allereerst de stoutheid gehad hebben, om, met hunne schepen, in de *baaijen* te visschen, dewijl

aldaar de meeste walvisschen gevonden worden. Bij overdragt, iemand, die vlug en zwierig op schaatsen rijdt. En hiervan het onz. werkw. *baai-vangen*.

Baaijen, onverbuigb. bijv. n., van *baai*, zekere stof, beteekende het woord eigenlijk zooveel als van *baai*: een baaijen rok.

Baai-vanger, zie *baai*.

Baak, (ook baken), v., meerv. baken. Een teeken voor de zeelieden, bestaande in eene op het water drijvende ton, of in palen, om voor de ondiepten, of gevaarlijke plaatsen te waarschuwen. Ook een vuurtoren, zijnde eene verhevene plaats, waarop, des nachts eene brandende lantaarn gesteld wordt, om de haven aan te wijzen. Dat de koning bestevent en bezelt heeft eene andere *baake*. **HOORT**. Baken zetten; de baken verzetten; figuurlijk: de baken zijn verzet, de zaken zijn veranderd, -- als het tij verloopt, verzet men de baken, (spreekw.) d. i. wanneer de omstandigheden veranderen, dan neemt men ook andere maatregelen. De baken komen uit, vertoonen zich, -- het geheim komt aan den dag, in den gemeenen spreektrant. Bij overdragt, wordt *baak* gebezigd voor iemand, die anderen ten voorbeeld strekt: voor **WILHEM** dappen zoon, die heldre heldenbaeck. **VOND**. Van hier *vraagbaak*. **HOORT** heeft *baakbewaarder*, voor *baakwachter*, of *bewaarder van eenen vuurtoren*.

Baal, v., meerv. balen. Een hoop in matten, linnen enz. zamengepakte waren, in tegenoverstelling van die waren, welke in vaten, kisten, enz. gedaan worden: eene *baal* koffijboonen, ook eene *koffijbaal*; eene *wolbaal* enz.

Gemeenlijk leidt men dit woord, om de rondheid der *zaak*, welke daardoor aangeduid wordt, van ons *bal* af. **WACHTER**. vindt deszelfs oorsprong in het gr. *πάλω*, *ik druk zamen*. Het eng. *ball* en *bale*, ital. *balla*, deen. *Ball*, hoogd. *Ballen*, pool. *bela*, en lat. *bala* en *balla* worden, insgelijka, voor een pak, of eenen zamengepaktten hoop waren, gebruikt.

Baan, v., meerv. banen. Eene effene vlakke; een betreden gangbare weg: buiten de baan des krijgs. **HOORT**. Van dit woord zijn vele gemeenzame spreekwijzen ontleend, als: op de baan komen; op de baan (ook ter baan) brengen; de baan klaar maken; iets op de lange baan schuiven, enz. Inzonderheid wordt de door sneeuw gemaakte weg eene *baan* genoemd: de baan warm houden, zonder tuschenpoozen over de sneeuw, of het ijs, glijden; overdragtelijk, zonder ophouden, in dezelfde bezigheid volharden. Van hier *glijbaan*, *sullebaan*: ook *baanveger*, die de sneeuw van het ijs afveegt; *baangeld*, hetwelk voor het gebruik daarvan betaald wordt. Eene effen gemaakte plaats, waar allerlei oefeningen verrigt worden; van hier *kaatsbaan*, *kegelbaan*, *kolfbaan*, *lijnbaan*, *loopbaan*, *maliebaan*, *renbaan*, *rijbaan*, enz. Zie deze woorden. **HOORT** heeft *baanwijs*, voor kundig van den weg. **FIGUUR** drukt het woord *baan*, dikwerf, der menschen zedelijke handelingen uit: voor mij op de rechte baan; de baan der deugd.

Het kleinwoord is *baantje*. In den gemeenen spreektrant, wordt dit *baantje* ten aanzien van deze of gene bediening gebezigd, om daarmede aan te duiden dat dezelve voordelig is: het is een goed *baantje*. Zoo zegt men ook, in de zeedienst: voor een *baantje* dienst nemen.

Baan wordt, in de gemeenzame verkeering, ook voor *lijnbaan* genomen: in de baan werken. Van hier *baander*, *baanderij*; *baanspinner*, *baandraaijer*, iemand die het rad in de lijnbaan draait.

Ook wordt het woord *baan* bij ons voor de breedte der stof gebezigd, waaruit sommige vrouwenkleederen bestaan: een rok van zes banen enz.

Baanderheer, m., meerv. baanderheeren. **WACHTER**. en **HUYDEC**. nemen *baanderheer* voor iemand, die oudtijds de banier van zijn gewest droeg, in den gemeenen optogt tegen den vijand; en bij hen is derhalve *baanderheer* (ook *banderheer*, *banerheer*, en, in den gemeenen spreektrant, *banjerheer*) zoo veel als *banierheer*. **KILIAAN** leidt het van *bande*, lat. *banda*, d. i. eene menigte van krijgsvolk, ook een krijgsteeken, af.

Baangeld, zie *baan*.

Baanveger, zie *baan*.

Baar, een, in de zamenstelling, gebruikelijk woord, dat bij verscheidene naam- en werkwoorden gevoegd wordt, en daarvan bijvoegelijke naamwoorden maakt.

Achter zelfst. naamwoorden, eene ontbering van datgeen aanduidende, waarbij het gevoegd is, even als *loos*. Hiertoe behoort het nog in sommige oorden van ons Vaderland gebruikelijke *mondbaar*, (anders *mombaar*, *momber*, *momboor*) iemand, die geenen *mond*, d. i. voogd heeft, zie *momber*.

Achter zelfst. naamwoorden, in de betekenis van dragen, voortbrengen, b. v. vruchtbaar, dankbaar, eerbaar, dienstbaar, nutbaar (dat nut aanbrengt) ruchtbaar (dat gerucht en geroept verwekt) kostbaar (dat kosten veroorzaakt), enz. Ook het bezit eener zaak aanduidende, als: eene gangbare munt, die gang, (koers) heeft; een gangbare weg, die een bekwaam aanpad heeft.

Achter werkwoorden, en wel achter derzelver onbepaalde wijs, met wegwerping van den uitgang *en*, dan een vermogen om te doen, dan een vermogen om te lijden, of iets dat gedaan kan worden, aanduidende. Een vermogen om te doen, of in eenen bedrijvenden zin: *feilbaar* en *onfeilbaar*, dat feilen kan, of niet feilen kan; *brandbaar*, dat branden kan. — *Manbaar* is *huwbaar*, van het verouderde *mannen*, d. i. eenen man nemen: een *manbaar* meisje, een meisje, dat eenen man nemen, of in het huwelijk treden kan. Zie *manbaar*. In eenen lijdenden zin: *eetbaar*, *drinkbaar*, *hoorbaar*, enz., dat gegeten, gedronken, enz. kan worden, met derzelver tegenstellingen, *oneetbaar*, enz. Ook duidt dit *baar*, achter werkwoorden geplaatst, mede in eenen lijdenden zin, dat verdient gedaan te worden: een *achtbaar* man, die te achten is; eene *strafbare* daad, die gestraft moet worden.

Dit *baar* stamt van het oude *baren*, *beren*, d. i. dragen, brengen, af.

Reeds in de oudste talen vindt men eene eindlettergreep, welke met ons *baar*, zoowel in klank, als in beteekenis overeenkomt; b v., in het hebr. בָּרַ, alwaar בָּרַ een *schatmeester* is. Bij de

Perzen is *ber* iemand, die iets draagt, of brengt; en eenen profet noemen zij *beiyamber*, dat is zooveel als een nieuwsaanbrenger; eene bijzonderheid, welke den hoogen euderdom van het werkw. *baren*, *beren*, d. i. dragen, brengen, alleen zoude bewijzen, wanneer dezelve anders niet reeds *blijkbaar* ware.

Baar, bijv. n. Eigenlijk naakt, van alle uiterlijk bekleedsel ontbloot, b. v.: met baron sweerde enz. Doch in dese beteekenis is dit woord, bij ons, niet meer gebruikelijk, dan alleen in het zamengestelde *barvoets*, waarvoor **KIL.** ook *baarvoets*, *baarscherbeen*, heeft. Figuurlijk, open, bloot, geheel. Zoo zegt men: bare zee, d. i. enkel zee, eene zee, waaraan geen strand gezien wordt; *bare*, thans *barre*: barre hei, barre klip, barre rots, enz., niet anders dan hei, klip en rots, zonder boom of struik (in het lat. *nuda rupes*). Baar geld is bloot geld, niet anders dan geld, eigenlijk geld, in tegenoverstelling van al datgeen, waarin anders iemands besitting mag bestaan: iemand in baar geld betalen, waarvoor men thans gemeenlijk in gereed geld segt. **HOOFD** bezigt *baarschap*, voor gereed geld. Behalve het boven genoemde, nog gebruikelijke *barvoets*, d. i. blootvoets, hadden wij voorheen ook het zamengestelde *barhoofds*, nu blootshoofds, en *baarschuldig*, dat zoo veel als overtuigd van schuld (bij **KILIAAN** *manifeste reus*) is.

Ten aanzien van de woorden *openbaar* en *openbaren*, moet ik nog aanmerken, dat in dezelve eene overtolligheid (*pleonasmus*) plaats heeft, zijnde eene vereeniging van twee woorden, welke, ieder op zich zelf, zoo veel zeggen, als beide te zamen, dewijl *baar* open, en *openbaar*, derhalve, tweemaal hetzelfde is. De Ouden gebruikten ook het enkele *baar* en *baren*, om dezelfde begrippen uit te drukken, waartoe wij, thans, *openbaar* en *openbaren* bezigen, welke woorden, echter, zoo algemeen in gebruik zijn, dat men, door dezelve tot hunne oorspronkelijke eenvoudigheid terug te brengen, onverstaanbaar zou worden.

Ook dit *baar*, *bar*, hoogd. *bar*, vindt zijnen oorsprong in ons oude *baren*, dat voortbrengen, telen, beteekent. Het zegt namelijk, zoo veel als naakt, onbedekt, gelijk men eerst ter wereld komt en voor het licht gebracht wordt.

Baar, vr., meerv. baren. Een werktuig om te dragen: de beelden werden voor de baar gedragen. **HOOFD**. Eene lijkbaar, *baar* genoemd: geen staatsie volgt de baar. **VOND**. Daar de beteekenis van dragen in *baar* zelve opgesloten ligt, zoo is het zelfst. woord *draagbaar*, eigenlijk, eene overtolligheid.

Baar, v., meerv. baren. Golf, waterbaar: de bareu der zee. Overdragtelijk, voor de scheepvaart, of de zeedienst: ik zal op de baren mijn geluk zoeken. Ook worden de balken, of strepen, in de wapens, *baren* genoemd.

Baar, vr., meerv. baren. Staaf: eene baar zilver. Van hier het zamengestelde *baarzilver*.

Baarlijklijk, bijv. n., baarlijklijker, baarlijklijkst. Volkomen blijkbaar, oogenschijnlijk, duidelijk: eene baarlijklijke waarheid. Van hier *baarlijklijkheid*.

Baard, m., meerv. baarden. Het haar aan de kin: dewijl gij op mijnen langen baard schimpte. **VOND**. Hij heeft nog geen baard, is nog jong: kan nog onder de mannen niet gerekend worden. Om des Keizers baard spelen, om iets spelen, waarop men geen regt heeft. Van hier het onz. werk. *baarden*, eenen baard krijgen. Overdr. en in den gemeenzamen spreektrant, in den baard varen, vliegen, zich tegen iemand verzetten, hem onbeschouft bejegenen. In den baard wrijven, onvriendelijk onder het oog brengen, verwijten. Ook worden aan sommige visschen en gewassen *baarden* toegeschreven, als: de baarden der walvisschen

en oesters; de baarden (stekels) der korenaren, enz.

In zamenstelling, wordt *baard* ook voor eenen persoon gebezigd, als: melkbaard, vlasbaard, zijnde schimpwoorden, om daarmede iemand aan te duiden, die nog geen man is en een kinderlijk voorkomen heeft. Zoo ook graauwbaard, roodbaard, enz.

WACHTER. beschouwt het oude *bar*, d. i. man, als het stamwoord van *baard*, omdat de baard den mannen eigen is. Van hier baardeloos, bijv. n. zonder baard; *baardig*, met eenen baard voorzien, ook overdr. voor sterk; *baardmanneje*, zekere vogel, ook een geldstuk; *baardschoerder*, met verachting *baardschraper*.

Baarijk, bijv. n., van *baar*, d. i. open, bloot; duidelijk, klaarlijklijk; *baarijk* gebleeken. **HOOFD**. Hij raasde als de baarijke duivel, in den gemeenen spreektrant.

Baar moeder, v., meerv. baarmoeders. De holligheid in het lichzaam eener vrouw, waarin de vrucht ontvangen en tot de geboorte gedragen wordt; ook *lijfmoeder*, en enkel *de moeder* genoemd. (Overdragt., oorzaak, bron, telster: deze zijne geaardheid is de baarmoeder van de grootste onlusten geweest.

Baars, m., meerv. baarzen. Zekere bekende riviervisch. Den baars vergallen, de gal, onder het schoonmaken, breken. Figuurlijk: hij zal den baars vergallen, d. i. hij wil zijne kunst toonen, doch hij zal de zaak bederven. In het eng. wordt deze visch *perch* genoemd, in het ital. en lat *perca*, in het gr. *περχη*, *περχη*, misschien, van *περχο*, *zwart*, als met zwarte vlekken geteekend. **TEN KATE** stelt den oorsprong dezer benaming, om de vruchtbaarheid van dezen visch, in *baar*, het worteldeel van *baren*. Ook is het woord *baars*, voor eene breede kuipers bij gebruikelijk.

Baarvliec, o., meerv. baarvliezen. Het vliec, waarin de vrucht zich tot de geboorte bevindt.

Baas, m., meerv. bazen. Werkmeester, handwerker, die knechts in het werk heeft. Een timmermans, metselaars *baas*. De voornaamste, die gezag voert. ik zal zorgen, dat ik baas in mijn huis blijve. Van hier: den baas spelen. Ook voor iemand, die in eenige zaak uitmunt en anderen overtreft; hij is een baas in het zingen; hij is hem de baas. De Sikambren noemden hunnen Koning *basan*; en bij de Turken is nog *basha*, *bassa*, zoo veel als hoofdman, stedehouder. **WIARDA** (*alt fries. wörterb.*) vindt deszelfs oorsprong in het oude *bet*, *bat*, *bas*, goed, beter; en dan is *baas* iemand, die zijn werk goed verstaat.

Baat, vr. Nut, voordeel: door inzicht van eenige baat. **HOOFD**. Hulp, geneezing: hij vindt geene baat bij dat geneesmiddel. Die de natuur te baat heeft. **VOND**. Van *bat*, *bet* (bij **KIL.**) d. i. *beter*. Van hier *baatzucht*, waarvoor **HOOFD** *baatgierigheid* en *baatzoekelijkheid* gebruikt; *baatzuchtig*.

Baauwen, o. w., ik baauwde, heb gebaauwd. Dit woord wordt noch bij **KILIAAN**, noch bij **TEN KATE**, gevonden. Mogelijk is het een klanknabootsend woord. Meestal wordt het gebruikt van het nasnappen der echo. *Nabaauwen* is meest in gebruik.

Babbelaar, zie *babbelen*.

Babbelen, b. en o. w., ik babbelde, heb gebabbeld. Veel praten, snappen. Voordur. werk. van het verouderde *babben*, beuzelen. *Fr. babiller*.

Ook wordt het voor kaauwen zonder tanden gebezgd. Van hier babbelaar, babbelaarster, babbelaarj.

Babijn, (bobijn) v., meerv. babijnen. Eene garenklos. Van hier het werkv. *bobijnen*, garen op eene klos winden, waarvan bobijnier, bobijnster.

Babok, m., meerv. babokken, een ruw, onbeschoft mensch: in 't bestooten van den babok Hoort.

Bad, o, meerv. baden. Eigenlijk, de vloeistof, waarin men zich baadt: een warm, koud bad; de baden gebruiken. Voor het gebruik van het bad: de arts raadde hem het bad aan. Ook voor badhuis: naar het bad gaan. Het bad der wedergeboorte beteekent, in den bijbelschen schrijfstijl, den doop. In het woord bloedbad heeft *bad* alleenlijk betrekking op de menigte des vergoten bloeds. Zamenstell.: badgast, badgeld, badhuis, badkleed, badknecht, badmantel, badstooft, enz.

Baden, b. w., ik baadde, heb gebaad. Van bad. Eigenlijk, het gansche ligchaam, of een groot gedeelte van hetzelfde, in eene vloeistof wasschen. *Zich baden*. Figuurlijk: zich in het bloed der vijanden baden, veel bloed vergieten; zich in de weelde, in de wellust baden, zich daaraan geheel overgeven; zich in tranen baden, bitterlijk weenen.

Baffen, (bassen) o. w., ik bafte, heb gebaft. Van de honden. *Biffen*, ook *bassen*, bootst het geluid na, hetwelk de honden maken, en komt daarin met het gr. βαρυτεν en het lat. *baubare* overeen.

Bag, (bagge) v., meerv. baggen. Een in eenen ring gezet, of aan eenen ring hangend, edelgesteente. Van het stamwoord *biegen*, *buigen*. De oudste beteekenis is die van eenen ring; en dewijl paarlen en gesteenten aan ringen gedragen werden, zijn deze daarvan *baggen* genoemd.

Bagaadje, v., alles, wat men op reis, of in den oorlog, medeneemt. Bij Kil. *bagayie*, van het fr. *bagage*.

Bagger, v. Modder; waarvan

Baggeren, b. w., ik baggerde, heb gebaggerd. Den modder, met een baggernet, uit de sloten of grachten halen. Ook in het veen gebruikelijk, voor het ophalen der veeniarde, tot het maken van turf. Van hier baggerboer, baggerman, baggernet, baggerschuit, enz.

Bagijn, zie *begijn*.

Bajert, beijert, m. Verwarde, vormlooze klomp: zij noemden de eerste stof den bajert. Vond. Zie ook *beijert*.

Bajonnet, v., meerv. bajonnetten. Geweer-dolk. De naam is ontleend van *Bayonne*, waar zij in de zeventiende eeuw, uitgevonden is.

Bak, m., meerv. bakken. Een houten bak. Kom aan den bak, in den gemeenzamen spreek-trant, voor aan de tafel, ontleend van de gewoonte op de schepen, waar eenige matrozen uit eenen bak eten. Dit woord heeft verscheidene zamenstellingen, als: aschbak, regenbak, enz. Ook wordt het in verschillende beteekenissen gebezgd, als: de bak van een schip, de voorplecht; de bak van eenen wagen; de bak van eene fontein; de bak in den schouwburg. Het verhevene gedeelte van het aangezicht, onder de oogen, aan beide zijden van den neus, draagt insgelijks den naam van *bak*, *bakje*: ronde, ingevallene, opgeblazene bakken. Van hier baktand, groote tand, kies.

Bak, nu *bek*, is nog voorhanden in bakhuis en

bakslingerij. Ook wordt het voor het gansche aangezicht gebezgd, als in *bullebak*. Ook is het woord *bak* in de beteekenis van *rug* gebruikelijk geweest. Zie *achterbaks*.

Bakbeest, o., meerv. bakbeesten. Een groot, grof, ongeschikt beest. Waarschijnlijk van het oude *bak*, *baken*, voor spek, of een zwijn, dat bij Kil. voorkomt, zoo dat *bakbeest* zoo veel is, als een zwaar, lug, vet beest: een bakbeest van een mensch. Ook van levenlooze zaken: een bakbeest van een schip enz.

Bakboord, o., meerv. bakboorden. Van het oude *bak*, voor *rug*, en *boord*. De linkerzijde van het schip; omdat de stuurman, het roer aan de rechterhand hebbende, den *rug* naar de linkerzijde van het schip gekeerd heeft. *Bakboord* is dan zoo veel als *rugboord*. Zie *achterbaks*.

Bakelaar, v., meerv. bakelaars. Zekere kern of bezic, bij Kil. *lauwerbesie*, *bacca lauri*. Zoo litter als bakelaar. Hoort.

Baken, o., zie *baak*.

Bakenen, o. w., ik bakende, heb gebakend. Tonnen op het water leggen, of andere teekens gebruiken om de oedipen aan te wijzen.

Baker, vr., meerv. bakkers. Van het volgende *bakeren*.

Bakeren, b. w., ik bakerde, heb gebakerd. In de docken en windelen doen: een kind bakeren. Ook voor koesteren: zich in de zon bakeren. Heet gebakerd zijn, spreekw., voor driftig, ooplopend zijn. Zamenstellingen zijn: bakerpenning, bakerschelling, bakerstoel, enz. Ook bakermant, bakermat, eene mand, waarin voorheen de baker het kind zat te bakeren. Bij overdragt, noemt men de plaats, waar iemand geboren en opgevoed is, zijne wieg en bakermat.

Bakermat, zie *bakeren*.

Bakhuis, o., meerv. bakhuizen. In den gemeenen spreektrant (ook *bakkes*), voor den mond en het aangezicht: met een ijselijk bakhuis; op 't bakkes kleeft een korst. Vond. Zie *bak*, *bakke*. *Bakhuis*, voor de plaats waar men bakt, zie *bakkerij*.

Bakkebaard, m., meerv. bakkebaarden. Van *bak*, *bakke*, wang, en *baard*. De haren, die aan de wangen groeien, wanneer zij niet afgenoemen worden. Verkeerdelijk zegt men hiervoor *bakkebaard*.

Bakken, b. en o. w., ik bakte, (oul. *biek* en *boek*) heb gebakken. Bedrijv.: brood, visch, enz. bakken. Overdragtelijk wordt dit woord, in den gemeenen spreektrant, ook voor doen, verrigten, uitvoeren, enz. gebezgd: hij heeft mij bedrogen, maar ik zal het hem weer bakken; ik zal dat wel bakken. Iemand eene pots bakken, eenen trek spelen, spreekw. Onzijd. het brood bakt reeds.

Volgens WACHTER., hebben wij in dit woord een overblijfsel van het frigische βέζκος. Van hier bakker, bakkerin, bakster; ook bakoven, bakpan, baksel, baktrog, bakvisch.

Bakkerij, v., meerv. bakkerijen. Alles, wat tot het bakken, inzonderheid van brood, behoort: de bakkerij gaat tegenwoordig slecht. Een huis, waar men brood bakt en verkoopt: ik heb eene bakkerij gekocht. De plaats, waar het brood toebereid en gebakken wordt: hij is in de bakkerij, ook *bakhuis* genoemd.

Baksten, b. w., ik bakste, heb gebakst. Zeew., het gesclut met handspaken verschuiven.

Baksteen, m., meerv. baksteenen. Gebak-

ken, of gebrande steen, in tegenoverstelling van gegraven, of in de lucht gedroogde steen.

Bakwagen, m., meerv. bakwagens. Zekere wagen met eenen bak.

Bal, m., meerv. ballen. Ieder rond ligchaam, en heigeen daaraan gelijk is: kaatsbal, kolfbal, sneeuwbal, zeepbal; bal van den voet, van de hand, van het oog, enz. Bal slaan, zeker spel. Figuurlijk: hij zal dien bal wel keeren, dien tegenstand wel afwenden. **HOOFD**. Die kaatst moet den bal verwachten, een aanvaller moet verwachten, dat hij ook aangevallen zal worden; den bal mislaan, zich vergissen; een balletje opwerpen, opgooijen, van iets beginnen te spreken. Van hier balzak, balzakbreuk, enz.

In zoover het eenen speelbal, b. v. kaatsbal, kolfbal, enz. beteekent, kan men het gevoelig van het gr. *βαλλω*, of *παλλω*, afleiden. De **TAALEN** **DICHTK**. **BIJDAGEN** zeggen, ten aanzien van den wortel *bal*, *bel*, *bol*, onder anderen, dat dezelve in zich besluit het denkbeeld van eene opgezwollenheid, die eene zaak in eene volle ronde gedaante uitzet en als opblaast.

Bal, o., meerv. bals. Eene verzameling van dansers en dansersessen. Een bal geven, op eigene kosten aanrigten. Naar het bal gaan. Het bal openen, den eersten dans doen.

Wij hebben dit woord van de Italianen en Franschen ontleend, die hun *ballo* en *bal* van het gr. *βαλλίζω*, *dansen*, hebben. MEYER telt het onder de basterdwoorden, en verklaart het door *huppelspel*.

Balans, v., meerv. balansen. Weegschaal, evenwigt: ook voor de berekening van ontvangst en uitgaf: zijne balans opmaken. Van hier balansmaker. Bij **KIL**. *balance*, lat. *bilanz*, fr. *balance*.

Baldadig, bijv. n, baldadiger, baldadigst. Van het verouderde *bal*, d. i. kwaad, en *dadig*. *Baldadig* is derhalve eigenlijk, boos- of kwaadadig. Van hier baldadigheid, baldadiglijk.

Balddadig, bijv. n., balddadiger, balddadigst. Van het veroud. *bald*, eigenlijk *boud*, dat is stout, en *dadig*. *Balddadig* is derhalve zoo veel als stout, ondernemend, roekeloos. **KILIAAN** en **HUYDECOOPER** maken dit onderscheid tusschen *baldndig* en *balddadig*.

Balderen, (ook bulderen) o. w., ik balderde, heb gebalderd. Een groot geraas maken, inzonderheid van geweer of geschut: het balderen van het kanon.

Balein, wanneer het voor de stof zelve genomen wordt, o.; in de betekenis van het bewerkte uit de stof, v., meerv. baleinen van verschillende soorten. Walvischbeen. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *baleinen*, van balein gemaakt: een baleinen hoepelrok.

Balg, m., meerv. balgen. Eigenlijk, de afgestroopte huid van eenig dier, zonder dat dezelve aan den buik geopend is. Verder, hetgeen van het vel eens diers gemaakt wordt, als: balg, blaasbalg, blaasbalk. Wijders, de buik, doch met verachting: den balg vullen.

Dit woord is zeer oud. **FESTUS** verzekert, dat *bulga*, reeds bij de oude Galliers, eenen lederzak beteekende.

Balle, v., meerv. ballen. Eene sloopstobbe, eene doorgezaagde ton. Ook de lening van eene stoep, van eene brug, enz.: hij lag over de balie. Wijders een hek, of afschutsel, inzonderheid tus-

schen de regters en pleitbezorgers: ik ben met hem voor de balie geweest. De Grieken noemden reeds eene soort van houten vaten *πλλα*. **Zamenst.**: balliemand.

Baljuw, (baaljuw, bailjuw), m., meerv. baljuws, baljuwen. Hoofdschout, drost. Sommigen vinden den oorsprong van dit woord, in het fr. *baillif*. Doch natuurlijker is de afleiding van ons oude *baal*, *bail*, d. i. hoofd, opperhoofd. waarvan dit *baljuw* (baaljuw) gelijk ook het fr. *bailli*, *baillif*, door middel van het lat. *balivus*, zeer ligt kan gekomen zijn. Van hier baljuwschap, het ambt van eenen baljuw.

Balk, m., meerv. balken: beelden, die eenen balk ondersteunen. **VOND**. Een balk in een wapen, in de muziek, enz. Men leidt dit woord van het hebr. *balay* (hij heeft versterkt), af, omdat de balken de vastigheid van een gebouw maken.

Balken, o. w., ik balkte, heb gebalkt. Een onaangenaam geluid maken, even als de ezels: hij balkt, als een ezels.

Ballast, m. De onderste last in een schip, welke hetzelfde in evenwigt houdt, doch voor het overige geen nuttigheid heeft, bestaande gemeenlijk uit zand of steenen. Van het verouderde *bal*, d. i. kwaad, en *last*. Bij overdragt zegt men: hij is een ballast, een onnut mensch, een nuttelooze last, voor de aarde. Van hier

Ballasten, b. w., ik ballastte, heb geballast. Met ballast laden: een schip ballasten.

Balling, m. en v., meerv. ballingen. Zie over het gheele geslacht van dit woord, *Aankomeling*. Het is samengetrokken van *banneling*. Gebaunene: hij moet als een balling omzwerfen. In het gebruikelijke *balling's lands* heef eene uitlating plaats, en het wordt gesteld voor *balling*, d. i. banneling, of gebannen, *buiten de grenzen des lands*. Van hier ballingschap.

Baloorig, bijv. n., balooriger, baloorigst. Eigenlijk, afgemat door veel te hooren, verduofd door eenig geraas, zoodat men niet meer onderscheidenlijk hooren kan: iemand baloorig maken. Van het verouderde *bal*, d. i. kwaad, en *oorig*, van oor. Van hier baloorigheid.

Balsem, m., meerv. (wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt) balsems. Eigenlijk, de welriekende hars van den arabischen balsemboom: balsem van Gilead, van Mekka enz. Verder, alle welriekende zalf. Figuurlijk, alles, wat eenen aangenaamen geur heeft, en zulk een aangename geur zelf: de bloemen wasemen balsem uit. Troost en opbeuring voor het gemoed, in eenen verhevenen stijl: welk een balsem hebben uwe redenen in mijn hart gegoten! — die in haar zielen goot den balsem van zijn leer. **VOND**.

Dit *balsem*, door **KILIAAN** onder de basterdwoorden geplaatst, is bij **ULPHILAS** *balsan*, eng. *balsam*, *balm*, fr. *baume*, lat. *balsamum*, gr. *βάλσαμον*, van *ballessan*, *balsan*, zijnde de arabische naam van den waren balsemboom. Van hier balsemachtig, balsemboom, balsemgeur, balsemolie, enz.

Balsemen, b. w., ik balsemde, heb gebalsemd. Met balsem, of andere welriekende hars bestrijken, of oppullen: een lijk balsemen. Van hier balseming.

Balsturig, bijv. n., balsturiger, balsturigst. Van het oude *bal*, d. i. kwaad, en *sturig*, van *sturen*. Wederspanning, hardnekkig. Balsturig noodlot.

Bamboes, o., meerv. bamboezen. Zeker oostindisch riet met vele gelederen, waarvan men rottingen maakt. Van hier bamboesriet.

Ban, m. Een, weleer zeer gebruikelijk woord van eene uitgestrekte beteekenis, hetwelk al datgeen aanduidde, waardoor de vrije handelingen van den mensch bepaald worden, deze bepaling zelve, en eindelijk de daardoor bepaalde zaak. Al deze beteekenissen, welke bij KIL. voorkomen, zijn genoegzaam reeds verouderd, en het woord wordt thans meest gebezigd, om de uitsluiting van de godsdienstige gemeenschap aan te duiden, welke *de ban*, of *kerkeban*, genoemd wordt; en in den zin van geregtelijke verwijdering van zekere plaats, of den wereldlijken ban. Met eeuwigen, of tijdelijken ban. HOOFD. In den ban doen. Regtgebied. geregtshan: die de wateren van de laeghte scheidde en slootze binnen hunnen ban. VOND. Van hier *banbliksem*, figuurlijk voor den kerkeban.

Band, m., meerv. banden. Van binden. Alles, wat dient, om andere dingen te binden, of te verbinden. Armband, halsband, kousenband, enz. Een ijzeren band om het wiel van den wagen. Een breukband. De band van eene broek. De band van een boek. De banden, waarmede een misdadige plagt gebonden en gepijnigd te worden. Van hier: buiten pijn en banden. Figuurlijk wordt het woord *band* gebezigd, in de spreekwijs: iemand in den band houden, bedwingen. Zoo ook de band der vriendschap, des huwelijks, des vredes, enz. Van hier ook de spreekwijs *door den band*, — zij zijn door den band zoo, de eene is zoo als de andere; waarvoor men in de dageijksche verkeer, genoegzaam altoos, *door de bank* hoort zeggen, hetwelk echter door TUINMAN en anderen afgekeurd wordt.

Het is een oud woord, dat in alle met de nederduitsche verwantschappe talen aangetroffen wordt. *Banda*, *bandellum*, *bandum*, *bandus*, en andere, komen in het latijn der middeleeuw., in velerlei beteekenissen, voor. De Franschen hebben van daar, waarschijnlijk, hun *bandage*, *bande*, *bandeau*, *bandelette*, *bander*, *bandereau*, enz., om van geene andere talen te spreken. In het perzische is *bend* een band, en *banden* binden; en eene gelijke beteekenis heeft het hebr. **בַּד**.

Bandelier, zie *draagband*.

Banderheer, zie *baanderheer*.

Bandijt, (bandiet) ond., m., meerv. bandijten. Van het ital. *bandito*, hetwelk van *bandire*, d. i. verbannen, afstamt. Eene gebannene, en wel bijzonder zulk een, die zich, na zijne verbanning, op rooverij toelegt: de heffe der bandijten enz. M. L. TYNW.

Bandrekel, m., meerv. bandrekels. Van *band* en *rekel*, d. i. een hond. Een hond, die aan eenen band, of een touw, vastgemaakt is. Thans is het, meestal, als scheldwoord, in gebruik, om een lui, vadzig mensch aan te duiden: gij ligt daar als een bandrekel.

Banen, b w., ik baande, heb gebaand. Effen, gangbaar maken: eenen weg banen; en gebaande weg. Figuurlijk, hindernissen uit den weg ruimen: de Ouden hebben ons den weg tot de wetenschappen gebaand. Van baan.

Banerheer, zie *baanderheer*.

Bang, bijv. n. en bijw. banger, bangat, hetwelk de gewaarwording eener smart veroorzakende vrees aanduidt: een bang kind enz. Als een

bijw.: bang worden; ik ben bang, en het is mij bang; iemand bang maken. Figuurlijk, voor datgeen, hetwelk eene smart veroorzakende vrees aanbrengt; in welke beteekenis dit woord alleenlijk als een bijv. n. gebezigd wordt: de bange eenzaamheid.

Bang is voor *beang*, benaauwd, van *ang*, *eng*, dewijl de bangheid werkelijk met eene beënging, of beklemming der borst gepaard gaat. Zie *ang*. Van hier ook bangheid, bangigheid.

Banier, v., meerv. banieren. Een veldteken: men zwaait de banier. VOND. Van *ban*, d. i. grenscheiding, bewind. *Banier* beteekent derhalve zoodanig iets, dat aanwijst, onder wiens bewind iedere krijgströep behoort.

Banjerheer, zie *baanderheer*.

Bank, v., meerv. banken. Eene zitplaats, gemeenlijk van hont gemaakt: op de bank. HOOFD. Van hier de spreekwijzen: men behoef het onder geene stoelen, of banken, te steken, te verbergen, te verhehlen; iets achter de bank werpen, verwerpen. *Door de bank*, zonder onderscheid, het eene zoo wel als het andere, goed en kwaad door elkander: iets door de bank verkoopen. ADELUNG merkt aan, dat de oorsprong dezer uitdrukking uog duister is. TUINMAN keurt dezelve geheel af, en neemt daarvoor *door den band*. Zie *band*.

Bij overdragt beteekent dit woord allo verhevene plaatsen, die geschikt zijn, om op te zitten, te liggen, of daarop iets te verrigten. In dezen zin heeft het woord *bank* ook verscheidene zamenstellingen, als: broodbank, draaibank, hoekbank, toonbank, vischbank, enz. Eene tafel, waarop men met dobbelsteenen, of kaarten, speelt, en het daarop liggende geld, waarom geapeeld wordt; ook de plaats, waar zulk eene tafel, of bank, gehouden wordt, ital. *banco*, fr. *banque*. Eene openbare gemeene kas, welke, naar de verscheidenheid harer inrigting, ook verscheidene namen heeft, als: beleenbank, bank van leening, wisselbank; alle ook enkel *bank* genoemd. Van hier bankgeld, in de wisselbank, bankhouder, anders bankier, enz. In de scheepvaart dragen de ondiepten den naam van *banken*.

Bankaard, m., meerv. bankaarden. Bij inkrimping *bankerd*. Dit woord komt bij KIL. voor, en is bij de Gelderschen nog in gebruik, in den zin van een onecht kind. Met dezo benaming wordt, waarschijnlijk, op de plaats getoeld, waar zulk een kind het aanwezen ontvangt; en *bank* wordt hier, als tegen het echte bed overgesteld, gebezigd. *Bankaard*, zegt KIL., *non in lecto geniali, sed quovis scanno fortuito, a matre conceptus*. Ook schijnt het poolsche *beckart*, een hoerekind, met het iysl. *beck*, eene bank, verwant te wezen. *Bankaard* is, volgens WACHTER., een onecht kind, welks vader niet bekend is.

Bankbreuk, v., meerv. bankbreuken. Het onvermogen, om zijne schulden te betalen, en de openlijke uitbersting dezer omstandigheid. Van hier het bijv. n. en bijw. *bankbreukig*, tot zulk een onvermogen bragt. Doch voor dit alles verkiest het gebruik het van elders ontleende *bankeroet*. Zie hetzelfde.

Banken, o. w., ik bankte, heb gebankt. Eigenlijk, aan de tafel zitten, eten en drinken, hetzelfde als *tafelen*: hoe wilmer tavond bancken. BREDERODE. Thans is het, in den gemeenen spreektrant, gebruikelijk, voor zich ophouden, vertoeven: hij zal daar niet lang banken; en voor

spelen, of zijn geld, door zeker dobbelspel, wagen: ik heb tien dukaten met banken verloren.

Bankeroet, bankroet, hankerot, bankrot, o., meerv. bankeroeten. Bankbreuk: een bankeroet maken; het is een bankeroet van honderd duizend guldens. Ook wordt het als een bijw. gebezigd, in de spreekwijzen: bankeroet zijn, gaan, spelen, enz. Van hier bankeroetier, een bankbreukige.

Al deze woorden zijn uit het italiaansche *banco* ontleend, hetwelk eigenlijk eene gebrokene wisselbank beteekent, en, in die taal, in den boven genoemden zin, gebruikt wordt. Naar het fr. *banqueroute* spreekt men dit woord bij ons meestal *bankeroet* uit.

Banket, o., meerv. banketten. Van het ital. *banchetto*. Een gastmaal, eene smulpartij: onder 't koninglijk banket. **VOND.** In dezen zin begint dit woord reeds te verouderen. Thans wordt het gemeenlijk alleen gebruikt, voor zeker suikergebak. Van hier met eenen basterduitgang, *banketteren*: **ENEAS** en de trojaensche Jeught banketteren van ossenharsten en den gewijden afval. **VOND.** Hiervoor werd, weleer, het echte nederduitsche *banket*, zich met eten en drinken vermaken, gebruikt. Zamenstellingen van *banket* zijn: banketbakker, banketdeeg, bankethammetje. eene kleine lekker gebraden ham, banketwinkel, enz.

Banketteren, zie *banket*.

Bankgeld, o., zie *bank*.

Bankhouder, m., zie *bank*.

Bankier, m., zie *bank*.

Bannelling, zie *balling*.

Bannen, b. w. Dit woord heeft in het lot van het zelfst. naamw. *ban* gedeeld, en is, ten aanzien van zijne meeste beteekenissen, welke bij **KIL.** voorkomen, verouderd. Thans is het alleen nog gebruikelijk, in den zin van in ballingschap verzenden, uitbannen; in den gemeenen spreektrant, bij de kaartspelers, voor astroeven, met eene hoogere troef nemen; en eindelijk voor van zich verwijderen: de droefheid bannen enz. Van hier ook *banning*.

Bar, (oul. *baar*) bijv. n. en bijw., barder, barst. Open, bloot, geheel: barre hei, rots, enz., niets dan hei, rots, enz. Koud, schraal, onaangenaam: bar weer. Van hier barheid. Zie *baar*.

Van *bar*, bloot, komt barvoets, blootsvoets, barveoeter, een blootsvoets gaande monnik, ook barveoetbroeder genoemd.

Barak, v. meerv. barakken. Veldlegerhut; soldatenverblijf. Fr. *baraque*.

Barbaar, m., meerv. barbaren. Eigenlijk, een buitenlander, vreemdeling; iemand, die eene andere taal spreekt, en andere zeden en gewoonten heeft, in welke betekenis dit woord bij de Grieken en Romeinen gebruikelijk geweest is. Dan, daar alle oude volkeren, buiten de Grieken en Romeinen, destijds, ruw, woest waren, zoo wordt dit woord ook in eenen figuurlijken zin gebruikt, om daarmede niet alleen een wild, woest, onbeschaafd, maar ook, en hoofdzakelijk, een hard, wreed mensch aan te duiden: hij is een regte barbaar. Van hier ook barbarij, voor een door wilde, onbeschaafde menschen bewoond land, ook voor onwetendheid, onbeschaafdheid, en eindelijk voor iedere slechte, onmenselijke daad.

Volgens **MARTIN** is het van het chald. *bara*, dat buiten, naar buiten, beteekent, afkomstig. Wij

hebben het van het lat. *barbarus* en het gr. *βάρβαρος* ontleend.

Barbaarsch, bijv. n. en bijw., barbaarscher, barbaarschat. Vreemd, uitheemsch: eene barbaarsche taal; figuurlijk, eene barbaarsche, met de taal-regelen strijdende, woordvoeging, Wild, ruw, onbeschaafd: een barbaarsch volk. Insgelijks hard, wreed, onmenselijk: een barbaarsche vader. Hij werd zeer barbaarsch behandeld. **HOOFD** bezigde hiervoor ook *barbaarlijk*. Van hier barbaarschheid.

Barbeel, m., meerv. barbeelen. Zekere riviervis, dus genoemd van het lat. *barba*, als eenen baard hebbende. In het ital. *barbo*, fr. *barbeau* en *barbon*, eng. *barb* en *barbel*, deen. *Barbe*, russ. *barbera*, hoogd. *Barbe*.

Barbier, m., meerv. barbieren, barbiers, baardscheerder. Van hier barbiersknecht, barbierswinkel. In den gemeenen spreektrant, is het werkw. *barbieren*, voor den baard scheren, gebruikelijk. Dit woord is uit het middeleeuwsche latijn, *barbarius*, *barberius*, ontstaan, waarvan het ital. *barbiere*, het fr. *barbier*, en het zweed. *barberare* ontleend zijn. De Perzianen gebruiken het woord *berber*.

Bard, m., meerv. barden. Dus werden de zangers der oude Gallen genoemd. Derzelve naam is bij grieksche en latijnsche schrijvers met roem gemeld. Hunne zangen waren zoo veel als jaarboeken. Men vindt dien naam nog in verscheidene woorden bij die van Wallis, bij welke *Bardd* dichter, profect, *bardas* geschiedenis en dichtkunst beteekent. Het stamwoord is ongetwijfeld het oude *baren*, hetwelk niet alleen *schreeuwen*, *bronnen*, maar waarschijnlijk ook *zingen* beteekend heeft. Van hier bardenlied enz.

Baren, (oul. *beren*, *beeren*), b. w., ik baarde, heb gebaard. Ter wereld brengen: eenen zoon baren. In eene ruimere betekenis, voor veroorzaken, voortbrengen: hij heeft mij veel verdriet gebaard. Natuur baart den dichter. **VOND.** **HOOFD** heeft *geweld baren*, voor geweld maken; — *dapperheid baren*, voor aan den dag leggen; — *baren en bulderen*, voor razen en tieren.

Dit woord, dat zeer oud, en met het alem. *peran*, goth. *bairan*, zweed. *baera*, deen. *bäre*, angels. *baeran*, eng. *to bear*, lat. *ferre*, en gr. *φέρειν*, eenerlei is, wordt bij ons, tegenwoordig, in geene andere, dan de genoemde beteekenissen gebruikt, schoon het weleer ook in den zin van toonen, of vertoonen, gedragen, of gebaar maken, geluid geven, of schreeuwen, plagt gebezigd te worden. Van hier baring; ook barensood.

Barg, (berg), m, meerv. bargaen. Een gesneden zwijn. **TEN KATE** acht dit woord van het oude *baren*, *beren*, afkomstig, als zinspelende op het nog overige van de teeldrift. **WACHTER** beschouwt het als afstamende van een verouderd werkw. *bargen*, d. i. snijden.

Bargie, zie *bark*.

Bark, (barke, berke) v. meerv. barken. Eene soort van schuiten.

Men leidt dit woord gevoegelijk van ons verouderde *baren*, *beren* af, als dienende, om te vervoeren. Ook is het, bij ons, met enen walschen basterduitgang in gebruik: *bargie*, *bergie*, bij **KIL.** *barsie*.

Barkhout, o, meerv. barkhouten. Een groot hout, dienende tot vastigheid van een schip,

ook *berkhout* genoemd. Van *bark*, een vaarttuig.

Barm, zie *barmte*.

Barmhartig, bijv. n. en bijw., barmhartiger, barmhartigst. Medelijdend jegens eenen ellendige: hij is een barmhartig mensch. Barmhartigheid verdienend, doch alleenlijk, in eene vertrouwelijke verkeerling en al schertsende: hij is een barmhartige ruiter; hij ziet er barmhartig uit.

Barmhartig is eigenlijk niets anders, dan eene letterlijke overzetting van het latijnsche *misericors*. De nederduitsche taal was, gelijk alle andere, in hare kindscheit, zeer arm ten aanzien van woorden, welke zedelijke onderwerpen aanduiden. De eerste christenleerders zochten zich daarom met letterlijke overzettingen der latijnsche uitdrukkingen te helpen. Het woord *barmhartig* is een der menigvuldige uitdrukkingen hiervan. Dewijl *miser arm* beteekent, zoo maakten zij van *misereri* armen. De latere Alemannen plaatsen voor dit *armen* het voorzetsel *be*, hetwelk naderhand met de *a* zamenvloede, zoodat uit *bearmen barmen*, (erbarmen) en daarnit *barmhartig* ontstond. Van hier barmhartigheid, barmhartiglijk.

Barmte, v., meerv. barmten. Ook *barm*, *baar*. Een hoop, ophoepsel. *Barm hoois*, voor eenen hoop hooi, is bij de gelderschen nog in gebruik. **HOORT** bezigt het voor eenen *aardhoop*: men zaaide voetangels op de barmte.

Barnen, (bernen) b. en o. w., ik barnde, heb gebarnd. Hetzelfde als *branden*. In eene figuurlijke beteekenis, b. v. van gevaren gesproken, wordt meestal *barnen* gebezigd: in 't barnen van 't gevvar. Zie *branden*.

Barning, (berning) v., meerv. barningen. Hetzelfde als *branding*, welk laatste meest in gebruik is, uitgezonderd in sommige overdragtelijke beteekenissen: zie die barrening eens woeden. **VOND**.

Barnnetel, (hernnetel) zie *brandnetel*.

Barnsteen, (bernsteen), m., meerv. barnsteenen, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Van *barnen* dus genoemd, als ligt vlam vattende. Zie *amber*. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *barnsteenen*, van barnsteen gemaakt: een rotting met eenen barnsteenen knop. Barnsteenkracht.

Barometer, m., meerv. barometers. Ond. woord, in algemeen gebruik, voor luchtweger: weerghas.

Baron, m., meerv. barons, baronnen. Vrijheer, baanderheer, zekere titel. Van hier *barones*, baronij

Barrevoeter, barrevoets. Zie *bar*.

Barsch, bijv. ũ. en bijw., barscher, barschst. Vermetel, trotsch, stursch. Van hier barscheit.

Barie, zie *bark*.

Barst, berst, borst. Zie *berst*.

Barsten, zie *bersten*.

Bas, m., meerv. *basen*. De laagste toon in de muziek, de grondstem: den *bas* zingen. Een speeltuig, waarop de *bas* gespeeld wordt: ik heb eenen fraaijen *bas* gekocht. In beide deze beteekenissen is dit woord van het ital. *basso* ontleend. Ook draagt zeker gesucht den naam van *bas*, en schijnt, zegt **WINSCHOOTEN**, zijnen naam te hebben van het *hassen* der honden. Van hier *basnaar*, *baspeler*, *basstem*; *draaihas*, enz.

Basen, zie *basf-n*.

Bast, m., meerv. *basten*. De huid, de schors, schel, of het bekleedsel van boomen, planten en gewassen: *bast* van boomen, erwten, enz.; uit den dunnen *bast*. **VOND**. Van hier *bastachtig*, hetgeen

naar zekeren *bast* zweemt. Zoo ook *bastig*, d. i. dik van *bast*. In den gemeenen spreektrant wordt het voor den buik en het geheele ligchaam genomen: hij vult zijnen *bast* met gebrad; hij viel met zijnen *bast* tegen de deur aan. *Bast* komt bij **HOORT** en anderen voor, in de beteekenis van *strop*: tegens kling en kogel waren zij, niet tegens den *bast* opgewassen. **HOORT**. Van hier ook de scheldnaam *hangbast*, galgebrok.

Bastaard, basterd, m., meerv. *bastaarden*. Een onecht kind; een natuurlijk kind, welks vader echter bekend is. Figuurlijk wordt het genomen voor alles, wat van zijnen gewonen aard afwijkt, inzonderheid, wanneer het slechter dan gewoonlijk uitvalt: *bastaardwindhond*, *bastaardwijn*, enz. Iemand *bastaard* maken, ontverven. Van hier ook *bastaardmaking*, ontverving, *bastaardij*, de staat van buiten het huwelijk geteeld zijn; ook voor plomphheid en onbeschaafdheid van taal. *Bastaardsuiker*, *bastaardwoord*.

Bastaard, (fr. *bastard*, *bâtard*, ital. *bastardo*, middeleeuwisch lat. *bastardus*) is geen oorspronkelijk nederduitsch woord, maar van de Franschen, of Italianen, tot ons gekomen. De eerste helft van dit woord is ontwijfelbaar het fr. *bas*, laag, nederig, hetwelk ook *bast* genoemd werd. In fransche oorkonden van 1377 en 1378 leest men *bastart*, *filz de bas*, en *fille de bast*. De laatste helft is de uitg. *ing aard*, of *erd*.

Bastaardij, zie *bastaard*.

Basterd, zie *bastaard*.

Bataaf, m., meerv. *Bataven*. Ook *Batavier*. Van hier *bataafsch*.

Van *Batauwe*, nu *Betuwe*, waarvan de Romeinen *Batavia* gemaakt hebben; en hieruit is ons *Bataaf* natuurlijk ontstaan. Zie *Betuwe*.

Batavier, zie *Bataaf*.

Baten, o. w., het baatte, heeft gebaat. Dit werkw., hetwelk van *baat*, en dit van het oude *bat*, *bet*, d. i. beter, afkomstig is, en helpen, voordeelig zijn beteekent, heeft den derden naamval bij zich: het zal u niet baten; het heeft den leerlingen weinig gebaat. **HOORT** bezigt iemand het leven *baten*, voor doen behouden.

Batsch, b. n. en bijw., hetwelk reeds begint te verouderen, bij **KIL**. loos, bij **CAMPH**. stout, trotsch: steekt, of steekt den grootschen kop niet zoo *batsch* ten hemel op.

Bazin, v., meerv. *bazinnen*. Het vrouwelijke naamw. van *baas*.

Bazuin, v., meerv. *bazuinen*. Zeker blaaspeeltuig. eenigzins gelijk aan eene trompet, uitgezonderd dat het langer is, en door beweegbare deelen, welke onder het blazen, op en neder geschoven worden, de hoogte en laagte der toonen maakt: de *bazuin* steken; met de heldere *bazuin*. **VOND**. Van hier *bazuinblazer*, *bazuin*geschal. In het lat. is het *buccina*, waarvan het, waarschijnlijk, onder eenige veranderingen, tot ons overgekomen is, dewijl wij toch onze meeste speeltuigen, en dus ook derzelve benamingen, van anderen gekregen hebben.

Bazuinen, o. en b. w., ik *bazuinde*, heb *gebazuind*. Met de *bazuin* blazen. **Onzijd.**: morgen zullen wij *bazuinen*. **Bedrijv.**, doch in eenen figuurlijken zin, voor met luide stem bekend maken: iemands heldendaden *bazuinen*; in welk geval, doorgaans, *uitbazuinen* gebezigd wordt.

Be, een der onscheidbare voorzetselen, dat buiten zamenstelling niet in gebruik is, en de

werkwoorden, bij welke het gevoegd wordt, nimmer verlaat; terwijl die werkwoorden het gewone *ge*, in den verledenen tijd, niet aannemen, als: beminnen, bemind, bestrijken, bestreken, enz. **HOORT** heeft dit voorzetsel voor zeer vele woorden gevoegd en daarmede zamengesteld; welke zamenstellingen niet meer in gebruik zijn, als: beaangemen, beadjewen, beborstveeren, bedeunen, bedolen, bedringen, befluiten, begangen, behaaven, behechten, behopmannen, behoffellen, bemijmeren, beschelden, besprooven, bestillen, betriomfeeren, bevoorhoofden, bevrouwen, bewaardighen, bewachten, bewoeghen, bezwieren, enz.

De onzijdige werkwoorden nemen, wanneer het voorzetsel *be* voor dezelve geplaatst wordt, eene werkende betekenis aan, als: lagchen, iemand belagchen, slapen, beslapen, enz.

Door middel van dit voorzetsel, worden somwijlen werkwoorden van naamwoorden gevormd. Van zelfst. naamwoorden, b. v. *bloem, dijk*, enz., bebloemen, bedijken, enz. Ingelijks van bijv. naamwoorden, als: *groot, vochtig, vrij*, enz., begrooten, bevochtigen, bevrijden.

Wijders dient het voorzetsel *be*, bij een werkwoord geplaatst, om eene krachtige stijving van de bewerking aan te duiden, en zegt zoo veel als ten volle, of van alle zijden, als: bedenken, be-loopen; een stuk papier beschrijven; eenen akker bezaaijen; met zout bestrooijen, enz.

Dit *be* maakt ook, even als de voorzetsels *ge*, *ont* en *ver*, achter het zakelijke deel van een werkwoord geplaatst, met weglating van den staart, dat worteldeel tot een zelfst. naamw. van het onzijdige geslacht, van gelijke waarde, als de onbepaalde wijs van het werkw., b. v.: be-loop, be-reik, enz.

Eindelijk moet nog aangemerkt worden, dat dit voorzetsel somtijds de *e* verliest en, tot eene lettergreep, met het zakelijke deel des woords zamen-vloeit, als blijkt uit: bang, barhartig, biecht, blijven, enz.

Bearden, b. w., ik beaardde, heb beaard. Met *aarde* bedekken; begraven.

Beademen, beasemen, b. w., ik beademde, heb beademd. Zijnen adem over iets laten gaan, met zijnen adem bezwalken. **CAMPH.** gebruikt het overdragt, voor *vergezellen*: dat hem uwe gunst beadem. Van hier beademing, beaseming. Zie *adem*.

Beamen, b. w., ik beaamde, heb beaamd. Toestemmen, hetzelfde zeggen: hij heeft alles be-aamd. **HOORT** bezigt *beamelen*.

Beambte, m., meerv. beambten. Iemand, die een ambt heeft, ambtenaar. Dit woord is eigenlijk het verled. deelwoord van het werkw. *beambten*, (iemand een ambt geven) hetwelk niet in gebruik is, waarvan, echter, *beambte schrijver*, ook *beambtschrijver*, voor regtschrijver, of notaris. Het deelw. wordt hier als een zelfst. naamw. ge-bezigd, even als in verscheidene andere woorden, b. v. geleerde enz., plaats heeft.

Beangst, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het niet gebruikelijke werkw. *beangsten*. Bevreesd, benaauwd. Van hier beangstheid, ook beangstigen, beangstiging.

Beantwoorden, b. w., ik beantwoordde, heb beantwoord. Antwoord op iets geven: eene vraag, eenen brief beantwoorden. Voldoen: de uitkomst heeft aan mijne verwachting niet beantwoord. Van hier beantwoording; beantwoorde-

lijk, waarop men kan antwoorden, en beantwoorde-lijkheid.

Bearbeiden, b. w., ik bearbeidde, heb bearbeid. Aan iets arbeiden door arbeid volkomen trachten te maken: eenen akker, — een wijsgeerig onderwerp bearbeiten. Van hier bearbeiding.

Beascht, verled. deelw. van het niet gebruikelijke werkw. *beasschen*. Met asch bemorst.

Beasemen, zie *beademen*.

Bebinden, b. w., ik bebond, heb bebonden. Met een bindsel bedekken: zijn aensicht was oec bebonden mit enen doek **LEVEN J. C.**

Bebloed, zie *bebloeden*.

Bebloeden, b. w., ik bebloedde, heb bebloed. Met bloed bevochtigen, bevleeken. Het verl. deelw. *bebloed* is het meest in gebruik: hij was geheel bebloed.

Beboeten, b. w., ik beboette, heb beboet. Eene geliboeete opleggen: hij is daarover beboet.

Bebolwerken, b. w., ik bebolwerkte, heb bebolwerkt. Met bolwerken versterken: eene stad bebolwerken. Overdragt., en in den gemeenen spreektrant: ik zal dat wel bebolwerken, doen, uitvoeren, klaar maken. Van hier bebolwerking.

Bebouwen, b. w., ik bebouwde, heb bebouwd. Met gebouwen bezetten, aanvullen: eene ledige plaats bebouwen. Van hier bebouwing.

Bed, (bedde) o., meerv. bedden. Doodbed, veldbed, ziekbéd, enz. Het bed maken; te bed, naar bed gaan; te bed liggen; een kind te bed leggen. Om de gelijkheid met een bed, waarop men slaapt, worden de afgeperkte plaatsen in de tuinen, geschikt voor planten en gewassen, ook *bedden* genoemd. Ook draagt de echt, bij overdragt, somwijlen, den naam van *bed*: kinderen van het eerste, tweede bed.

Dit woord heeft verscheidene zamenstellingen, als: beddedeken, beddegoed, beddejak, beddekleed, beddekwest, beddelaken, beddenkooper, beddenkoopster, beddenmaker, beddenmaakster, beddenwinkel, beddeplan, beddeplank, beddesprei, beddestok, beddetafel, beddeijik, beddeczak, beddorgijn, beddelegerig, beddesponde, bedstede, bedstroom, enz.

Waarschijnlijk is ons *bed* van *beed*, zijnde de onvolmaakt verleden tijd van het verouderde *bijden*, nu *beiden*, d. i. vertooven, afkomstig; betekenende *bed* dan zoo veel als eene plaats, waarop men rust en vertoeft. Door middel van het werkw. *beiden*, is *bed* met het chald. en arab. **כֹּת** en

כִּית, overnachten, en het heb. **כֶּת** woning, of oord, en **כִּית** huis, verwant. ²

Van dit *bed* is het bijna reeds verouderde werkw. *bedden* gevormd, in de betekenis van het bed maken, opschudden, en in orde leggen: de dienstmaagd moet nog bedden. Ook voor te bedde leggen: bedde ik mij in de hel. **BYBELVERT.** Is 't ook liefd', dat men 't kind beddet in de doornen? **COORNHERT.**

Bedaagd, bijv. n., bedaagder, bedaagst, zijnde het verled. deelw. van het verlorene werkw. *bedagen*, voor oud worden. Oud, in jaren gevorderd, doch alleenlijk van den ouderdom eens menschen gesproken: een bedaagd man, eene bedaagde maagd. **ABRAHAM** nu ende **SARA** waren oudt ende welbedaagd. **BYBELV.** Van hier bedaagtheid.

Bedaard, zie *bedaren*.

Bedacht, zie *bedenken*.

Bedachtzaam, bijv. n., bedachtzamer, be-

duchzaamst. Met overleg handelende, voorzigtig. Van hier bedachtzaamheid.

Bedammen, b. w., ik bedamde, heb bedamd. Met eenen dam omzetten, of afzetten. Van hier bedamming.

Bedampen, b. w., ik bedampte, heb bedampt. Damp over iets verspreiden, bezwalken. Van hier bedamping.

Bedanken, b. w., ik bedankte, heb bedankt. Dankzeggen: ik bedankte hem voor zijne gedane diensten. Beleefdelyk afslaan: hij bood mij zijne medewerking aan, maar ik bedankte hem. Ook in de berekenis van aflanken, uit de dienst ontslaan: hij heeft drie van zijne dienstboden bedankt. Van hier bedanking.

Bedaren, o. en b. w., ik bedaarde, ben en heb bedaald. Onz., stil worden, tot zich zelven komen: eindelijk begon hij te bedaren; — het weder is bedaald. Het verled. deelw. *bedaald*, als een bijv. naamw. gebezigd, heeft doorgaans de beteekenis van eene stille levenswijs en zachte goedsgesteldheid: hij is een bedaald man, een bedaald jongeling. Men kan, bij zulke aantijgingen, nauwelijks bedard blijven. Bedrijv., stillen, doen bedaren: niets kan hun angst bedaren. N. VERSTEEG. (Hij) bedardt haar toorn. HOOGVt. Van hier bedardelyk; bedardheid, voor eene stille, zachte goedsgesteldheid.

Bedauwen, b. w., ik bedauwde, heb bedauwd. Met dauw bevochtigen, in welke beteekenis het verl. deelw. *bedauwd* meest in gebruik is: bedauwde velden; het land is nat bedauwd. Figuurlijk, inzonderheid bij de Dichters: met zegen bedauwen.

Bedding, v., meerv. beddingen. Eene zoldering, waarop het geschut staat.

Bede, v., meerv. beden. Het bidden; verzoek, begeerte, ook de woorden, waarmede het verlangen voorgedragen wordt: het is op zijne bede geschied. THESEUS spilt de leste bede. VOND. Van hier beledag, biddag, bedestond, biduur.

Bedeelen, b. w., ik bedeelde, heb bedeed. Ten deel laten worden: ik heb hem van het mijne rijkelyk bedeed. In eene ruimere beteekenis zegt men *bedeed worden*, voor uit de armenkas onderhouden worden. Van hier bedelaar, bedeeler, bedeeing; doch doorgaans alleen in de laatste beteekenis, b. v. iemands bedeeing vermeerderen, inhouden, enz.

Bedeest, bijv. n. en bijw., bedeesder, bedeesdst. Verschrikt, ontsteld: een bedeesd mensch. Als bijw.: hij zag er bedeesd uit; bedeesd maken. Van hier bedeesdheid.

Bedehuis, o., meerv. bedehuizen. Ieder ter godsdienstoefening afgezonderd gebouw. In dezen zin komt het woord *betahus*, reeds bij OTFRID. voor.

Bedekken, b. w., ik bedekte, heb bedekt. Geheel dekken: het aangezigt bedekken; de sneeuw bedekt de aarde. De dalen zijn bedekt met korn. BIJHELV. Verbergen, aan het gezicht onttrekken: de bedekte weg, in den vestingbouw. Zijne overige goede eigenschappen bedekken dezen misslag. Van hier bedekking, bedeksel, bedekelyk.

Bedelaar, m., meerv. bedelaars, bedelaren. Van bedelen. Iemand, die om eene aalmoes bidt, of vraagt. In eene ruimere beteekenis, een zeer arm mensch: iemand tot eenen bedelaar maken, van al het zijne berooven; een bedelaar worden, al het zijne verliezen. Van hier bedelaarster, bedelares.

Reeds bij ULPHILAS komt het woord *bidalar* voor. Bij OTFRID. is het *betalar*, bij NOTKEA. *betelar*, in het zweed. *bedlare*. TUINMAN merkt aan, dat ons woord *bedelaar*, bij de Ouden, in het gemeen, voor eenen bidder genomen werd.

Bedelarij, v., meerv. bedelarijen. Eigenlijk het bedelen, de levenswijs der bedelaren, zonder meerv.: zich aan de bedelarij overgeven. Onbeschaamd en lastig vragen en bidden: ik ben uwe bedelarij moede.

Bedelarm, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Zeer arm, zoo dat men moet bedelen.

Bedelbrief, m., meerv. bedelbrieven. Een schriftelyk verlof om te bedelen. Ook een brief, waarin men om iets bidt.

Bedelbrood, o. Het brood, of voedsel, dat men zich door bedelen verschaft: bedelbrood eten.

Bedelen, b. en o. werkw., zijnde het voortdurende werkwoord van *bidden*, onl. *beden*; ik bedelde, heb gebedeld. Dikwerf en bij herhaling bidden, verzoeken: om een ambt bedelen. Om eene gift vragen, tot levensonderhoud: aalmoezen bedelen; gaan bedelen. Van hier bedeluchtig, op de wijze der bedelaren; bedelorde.

Bedelmonnik, m., meerv. bedelmonniken. Een monnik, die tot eene der bedelorden behoort.

Bedelofte, v, meerv. bedeloften. Een door HOOFD, VONDEL en anderen gebezigd, doch naderhand geheel in onbruik geraakt woord, waarvoor wij thans *geloofte* zeggen.

Bedelven, b. w., ik bedelf, heb bedolven. Met aarde bedekken, begraven. Het verleden deelw. *bedolven* is meest in gebruik, en wel overdragt.: in eenen diepen slaap bedolven liggen; de wereld ligt bedolven in onwetendheid.

Bedelzak, m., meerv. bedelzakken. Een zak, waarin de bedelaars het gebedelde met zich voeren. Overdragt. de uiterste armoede: iemand aan den bedelzak helpen; tot den bedelzak gebragt zijn.

Bedenkelyk, bijv. n. en bijw., bedenkelijker, bedenkelijkst. Wat bedacht of uitgedacht kan worden: ik heb alle bedenkelijke middelen daartoe aangewend. Wat bedenken, nadenken, of overleg vordert: dat is eene bedenkelijke zaak. Insgelijks, verdacht, gevaarlijk: die onderneming komt mij bedenkelijker voor. Van hier bedenkelijkerheid.

Bedenken, b. w., onregelm.; ik bedacht, heb bedacht. Over iets nadenken: ik heb die zaak ernstiglyk bedacht. Zich te binnen brengen, uitdenken: hij bedacht een heilzaam middel. Met voorzorg aan iets denken: op de rust zijns levens bedacht zijn. Deze zorg dadelijk bewijzen: hij zal mij in zijnen uitersten wil (testament) nog wel bedenken. Ook als een wederkeering werkw.; bij zich nadenken: ik bedenk mij nog, of ik het doen wil. Zijn besluit veranderen: ik heb mij weder bedacht. Zich beraden: bedenk u wel, eer gij de zaak onderneemt. Van hier bedenker, bedenkster.

Bedenken, o., eigenlijk, de onbepaalde wijs van het bovenstaande w. zonder meerv.: iets in zijn bedenken nemen. Buiten bedenken, zonder twijfel. Bedenken hebben, achterdocht hebben: bedenken hebben op de garnisoenen. H. DE GROOT.

Bedenking, v., meerv. bedenkingen. **Beeraad**, overleg: ik zal die zaak in bedenking ne-

men. Aanmerking: ik zal u mijne bedenkingen op die verhandeling mededeelen.

Bedenktijd, m., wanneer zekere bepaalde tijden moeten uitgedrukt worden, meerv. bedenktijden. De noodige tijd, om eene zaak te bedenken, te overleggen: iemand eenige dagen bedenktijd geven.

Bederf, o. Van bederven. Ondergang, ongeluk: hij loopt in zijn bederf. Bederving: het bederf der zeden. VOND. Verlies van zijne natuur en waarde, verrotting: er is reeds bederf aan het vleesch; die goederen zijn aan geen bederf onderhevig. Van hier bederfelijk, bederfelijkheid.

Bederven, b. en o. w., ik bedierf, heb bedorven. Bedr., beschadigen, onbruikbaar maken: hij heeft mijne pen bedorven. Verleiden: zij bederven elkander. Onz., met het hulpw. *zijn*; beschadigd, onbruikbaar worden: het vleesch bederft ligtelijk in den zomer. Van hier bederver, bederving.

Bedevaart, v., meerv. bedevaarten. Van het oude *varen*, goth. en angels. *faran*, d. i. gaan, reizen. Eene reis naar eene afgelegene plaats, om aldaar te bidden: op uwe bedevaart. Van hier bedevaartganger

Bedgenoot, m. en v., meerv. bedgenooten. Een mau, die hetzelfde bed met de vrouw, of eene vrouw, die hetzelfde bed met den man geniet.

Bedieden, b. w. Van het oude *dieden*, d. i. te kennen geven: ik bediedde, heb bedied. Beteekenen: wat bediet dat ijselijk getoet? VOND. Van hier *bediedsel*, beteekenis: dewijl dat bediedsel niet wisselijk te bevroeden is. HOOFD. Ook is *bedied*, voor beduidenis, beteekenis, in gebruik geweest. H. DE GROOT bezigt het in den zin van *onderrigting*: door GABRIELS bedied.

Bediende, m., meerv. bedienden. Iemand, die anderen dient, zoo wel ten aanzien van het doen van huiselijke diensten: vele bedienden hebben, in welke beteekenis ook het vrouwelijke bediende, voor eene dienstmaagd, gebruikt wordt, als in opzigt tot iemand, die eenig ambt, eenige bediening heeft: een postbediende enz.

Bediende, afgeleid van het verledene deelwoord *bediend*, van bedienen, is eigenlijk iemand, die van anderen bediend wordt, of is; doch daar de verledene deelwoorden zoo wel eene bedrijvende, als lijdende beteekenis hebben, zoo worden zij, als bijvoegelijke naamwoorden, (en derhalve ook de daaruit gevormde zelfst. naamwoorden) somwijlen, in eenen bedrijvenden zin gebezigd.

Bedienen, b. w., ik bediende, heb bediend. Eigenlijk, dienst doen, ter dienst staan: iemand aan de tafel bedienen. Waarnemen, bekleeden: een ambt bedienen. *Zich van iets bedienen*, gebruik van iets maken. Omtrent zekere voorwerpen het noodige verrigten, doch slechts in eenige gevallen, b. v.: de kanonnen werden wel bediend. Van hier bedienaar: een bedienaar des goddelijken woords: bediening.

Bedijen, (oul. *bedijden*) ook *bedigen*, *gedijen*, o. w., van *dijen*, (oul. *worden*) toenemen, zich uitzetten: ik bedijde, heb bedijd. Ook vrucht doen: onregtvaardig goed gedijt niet. Haar dartelheid bedijt, hij 's armen bloed en tranen. VOND.

Bedijken, b. w., ik bedijkte, heb bedijkt. Met eenen dijk omzotten: een meer bedijken; bedijkte landen. Van hier bedijkjng.

Bedilal, zie *albedil*.

Bedillen, b. w., ik bedilde, heb bedild, van

het verouderde *dillen*. Beschikken, besturen: zij wil alles in huis bedillen. Berispen: al wat ik zeg wordt door u bedild. Van hier bediller, bedilster, bedilling.

Beding, o., meerv. bedingen. Voorwaarde, verdrag: met dit beding. VOND. Het beding nakomen. Onder beding, dat enz.

Bedingen, b. w., ik bedong, heb bedongen. Bij verdrag bespreken: ik heb dat huis voor mij bedongen. Een verdrag wegens den prijs eener zaak maken: iets naauw bedingen. *Zie dingen*.

Bedisselen, b. w., ik bedisselde, heb bedisseld. Eigenlijk, met den dissel (zeker blokmakers — kuipers — of timmermans gereedschap) bewerken: onbedisseld hout. J. OUDAAN. Overdragt. bereiden, bij voorraad gereed maken: eene zaak bedisselen; ik zal dat wel bedisselen.

Bedlegerig, bijv. n, en bijw. Zoo ziek, of zwak, dat men te bed moet liggen. Van hier bedlegerigheid.

Bedodden, zie *bedotten*.

Bedoen, wederk. w., onregelm.; ik bedeed mij, heb mij gedaan. In den gemeenen spreektrant: zich bedoen, zich bevullen.

Bedompt, verleden deelw. van het verouderde *bedompen*, met damp, of uitwaseming, vervullen. Bedompter, bedomptst. Met damp, of uitwaseming, vervuld: eene bedompte kamer. Ook wordt het, om de, door damp, of uitwaseming, veroorzaakte belemmering voor het gezigt, in den zin van duister gehezigd. Van hier bedomptheid.

Bedonderen, b. w., ik bedonderde, heb bedonderd. Eigenlijk, door den donder treffen; doch dit woord is alleen gebruikelijk, in den zin van door verbazing verstommen en verbijsteren: ik laat mij niet ligt bedonderen; hij stond bedonderd.

Bedotten, (bij KIL. en HOOFD *bedodden*) b. w. van het verouderde *dotten*: ik bedottede, heb bedot. Bedriegen, misleiden: ik zal u niet bedotten. HOOFD gebruikt het deelw. *bedodt*, van *bedodden*, in den zin van bedremmeld: hij, alhoewel van veele bedenkingen teffens bedodt. Van hier bedotter, bedotster, bedotting.

Bedoven, verl. deelw., hetzelfde als *gedompeld*, zie *dompelen*.

Bedraaijen, b. w., ik bedraaide, heb bedraaid. Inwikkelen, verwarren: laat toch werelds sorgh ons' sinnen niet bedraaijen. F. v. DORP. In, of met iets bedraaid zijn, of zitten, in verlegenheid zijn. Van hier bedraaidheid.

Bedrag, o. Van het volgende bedragen, doch tegenwoordig, alleen in de beteekenis van het beloop eener som: het bedrag eener rekening; het bedrag zijner inkomsten is niet groot.

Bedragen, o. w., ik bedroegde, heb bedragen. Eene zekere som uitmaken, belooopen: de gansche som bedraagt honderd guldens.

Oul. werd dit woord ook als bedrijvend gebezigd, voor *beschuldigen*; in welke beteekenis het nog bij HOOFD en SEWEL voorkomt.

Bedreigen, b. w., ik bedreigde, heb bedreigd. Iemand dreigen: ik heb hem met eene zware straf bedreigd. Ingeeijsijk figuurlijk: waarmede wilt gij den storm afwenden, die ons bedreigt? Van hier bedreiging. *Zie dreigen*.

Bedremmeld, verl. deelw. van *bedremmelen*.

Bedremmelen, b. w., van *dremmelen*, prangen; ik bedremmelde, heb bedremmeld. Vrees

bedremmelt uwen geest. **HOORT**. Hij stond geheel bedremmeld, verlegen. Van hier beïremmeling.

Bedremmelen is hetzelfde met *bedrommelen*, en *drommelen* is een voortdurend werk. van *drommen*, dringen, persen, benaauwen.

Bedreven, verl. deelw. van bedrijven. Ook als een bijv. n., bedrevener, bedrevenst; overdragt., als dikwerf bedreven hebbende, en daardoor geleerd zijnde, ervaren: een bedreven koopman; in zekere zaak bedreven. Van hier bedrevenheid.

Bedriegen, b. w., van het oude *driegen*, hetzelfde als ons tegenwoordige *bedriegen*: ik bedroog, heb bedrogen. Misleiden, teleurstellen: iemand bedriegen. In het dagelijksche leven wordt *zich bedriegen* ook voor dwalen, mistasten, genomen: wanneer gij dit waandet, zoudt gij u bedriegen. Van hier bedrieger, bedriegster, bedriegerij, bedriegelijk.

Bedrijf, o., meerv. bedrijven. Van het werkwoord bedrijven. Werk, werkzaamheid, daad, handeling: de bedrijven der menschen. Beroep, hantering: hij had een eerlijk, schoon geen aanzienlijk bedrijf. De hoofdverdeling van een tooneelspel: het eerste en tweede bedrijf.

Bedrijfjal, zie *albedrijf*.

Bedrijten, b. w., van *drijten*, d. i. kakken: ik bedreet, heb bedreten. Bekakken: het kind heeft zich bedreten. Bij overdragt, in den gemeenen spreektrant, voor bedriegen: hij wilde mij bedrijten; maar enz. Van hier bedrijter, bedrijtster.

Bedrijven, b. w., ik bedreef, heb bedreven. Doen, verrigten: wie heeft dat bedreven? Vreugd bedrijven, datgeen doen, waardoor men uiterlijk zijne vreugd toont. Van hier bedrijver, bedrijfster, bedrijving. Zie *bedreven*.

Bedrillal, m., hetzelfde als *bedrijfjal*.

Bedrillen, b. w., ik bedrillde, heb bedrild. Doen druunen: Niet om in kar of koets de straten te bedrillen. J. D. DEKKER. In den gemeenen spreektrant, wordt *bedrillen* ook voor besturen, zich bemoeijen, genomen: ik zal dat wel bedrillen. Van hier bedriller, bedrillster, bedrilling.

Bedrinken, b. w., ik bedronk, heb bedronken. Dronken maken: iemand. — zich bedrinken.

Bedroefd, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk het verled. deelw. van bedroeven; bedroefder, bedroefdst. Droefheid gewaar wordende: bedroefd zijn, worden. Een bedroefd gemoed. Droefheid aanduidende: hij zag er zeer bedroefd uit. Op droefheid gegrond: bedroefde gelachten. In den gemeenen spreektrant, wordt het ook voor slecht, gebrekkelijk, genomen: eene bedroefde redevoering. Van hier bedroefdheid.

Bedroeven, b. w., ik bedroefde, heb bedroefd. Droefig maken: die tijding heeft mij zeer bedroefd; zich bedroeven. Oul. werd dit woord ook in den zin van *betreuren* gebezigd: JOAB wert geboetscapt, dat die coninc sijnen soen bewende en bedroefde. BIJBEL, 1477. En bij SPIEG. komt het voor, in de betekenis van *bedroefd worden*: geen mensch zou van gebrek bedroeven. Van hier bedroefing.

Bedrog, (oul. ook *d.og*), o. Eene bedriegelijke handeïng: een mensch vol list en bedrog. Zonder bedrog. Een heilig bedrog, wanneer men, met zoogenoemde goede oogmerken, en uit godsdienstigheid, de waarheid verbergt, of iemand misleidt.

Bedroppelen, b. w., ik bedroppelde, heb

bedroppeld. Droppelsgewijze nat maken, even als bedruipen.

Bedruipen, b. w., ik bedroop, heb bedroepen. Hetzelfde als *bedroppelen*. Het gebräad bedruipen; de kandelaar is geheel bedroepen. Een vette gans bedruipt zich zelve, spreekw.; hij kan zich zelve zeer wel bedruipen, d. i. heeft midde-len genoeg om van te bestaan. Van hier bedruiping.

Bedrukken, b. w., ik bedrukte, heb bedrukt. Vol drukken: dit blad is aan beide de zijden bedrukt. Overdragt., prangen, benaauwen, verdrukken: want hij heeft mij bedrukt. BIJBEL-VEERT. Bedroeven; doch in deze betekenis is het verled. deelw. *bedrukt* alleen in gebruik: hij ziet er zeer bedrukt uit. Hij bevindt zich in bedrukte omstandigheden. Van hier bedrukking, bedrukt-heid, of bedroeftheid.

Bedrukt, zie *bedrukken*.

Bedruppen, zie *bedrukken*.

Bedsonde, v. zie *bed*.

Bedstroo, o. zie *bed*.

Beducht, verled. deelw., van het verouderde *beduchten*, waarvoor thans het enkelvoudige *duchten* gebruikt wordt; beduchter, beduchtst. Bevreesd, bekoumerd: voor iets beducht zijn. Van hier beduchtheid.

Beduiden, b. w., van duiden, doen kennen, verklaren: ik beduidde, heb beduid. Eigenlijk, door het geven van een teeken aanwijzen: ik heb hem het huis wel beduid. Onderregten, overreden: ik zal het hem wel beduiden. Beteekenen: deze twee woorden beduiden genoegzaam hetzelfde. Abracadabra is een woord, hetwelk niets beduidt. Van belang zijn: dat heeft weinig te beduiden. Het teeken eener toekomstige gebeurtenis: dat beduidt niet veel goets. Wat zal dat beduiden? Van hier beduidenis, beduiding.

Beduimelen, b. w., ik beduimelde, heb beduimeld. Met duimen en vingers dikwijls aanraken, veel behandelen, en daardoor bezoedelen: zij moet uw papier zoo niet beduimelen. Van hier beduimeling.

Beduivelen, b. w., ik beduivelde, heb beduiveld. In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor bedremmelen: ik zal mij door u niet laten beduivelen, ook overduivelen. Het verled. deelw. *beduiveld*: hij stond beduiveld enz., is het meest in gebruik.

Beduizeld, bijv. n, zijnde het verled. deelw. van het ongewone *beduizelen*, doen duizelen. Hetzelfde als *duizelig*: beduizeld in het verstand; beduizeld maken. J. OUDAAN.

Bedunken, o., eigenlijk, de onbepaalde wijs van het verouderde *dunken*. *bedunken*, waarvoor thans het enkelvoud. *dunken* — het dunkt mij, alleen in gebruik is. Meening, gevoelen: naar mijn bedunken; mijns bedunkens. Bij HOORT komt het werk. *bedunken* nog voor in: zich laten bedunken.

Bedvriend, m., meerv. bedvrienden. Echtgenoot. Zoo ook bedvriendin. Zie *bedgenoot*.

Bedwang, o., van bedwingen. Onder zijn bedwang houden.

Bedwarmer, m., meerv. bedwarmers. Iets, waarmee het bed gewarmd wordt.

Bedwelmd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van bedwelmen; bedwelmd, bedwelmdst. Suffend, verward: bedwelmde hersenen. Ik was bedwelmd. Van hier bedwelmdheid.

Bedwelmen, b. w., van het verouderde *dwalmen*, moesogoth. *dwalmon*, saffen, niet wijs zijn: ik bedwelmd, heb bedwelmd. Het hoofd doen draaijen, verwarren, buiten zich zelven brengen: die tijing bedwelmd mij geheel. Van hier bedwelming.

Bedwingen, b. w., ik bedwong, heb bedwongen. Door dwang onder zijne magt brengen: zijnen vijand bedwingen. Intoomen, inhouden: zich zelven, zijne hartstogten bedwingen. Van hier bedwinger, bedwingster.

Beëdigen, (bij KIL. ook beëden), b. w., ik beëdigde, heb beëdigd. Met eenen eed bevestigen: iets plegtiglijk beëdigen. In den eed nemen, met eenen eed verbinden: iemand, bij het aanvaarden van zijn ambt, beëdigen. Van hier beëdiging.

Beek, v., meerv. beken. Het geruisch van eene snelle beek. VOND.

Beeld, (oult. *bild*, *beld*), o., meerv. beelden. Iedere klare of zinnelijke voorstelling eener zaak; denkbeeld: de treurige bemint al de beelden, die zijne treurigheid voedsel geven. De zichtbare voorstelling eener zaak, beeldtenis: een geschilderd, gegoten, of gesneden beeld; beelden aanbidden. Ook wordt door het woord *beeld*, voor eenen persoon genomen, somwijlen, het denkbeeld van schoonheid uitgedrukt: zij is een beeld van eene vrouw, eene schoone vrouw. Hiervan is het, in den gemeenen spreektrant, gebruikelijke bijv. n. *beeldig*, ook wel *beelderig*, voor schoon, afkomstig: het is een beeldig (beelderig) kind. Samenstellingen zijn: beeldendienaar, beeldendienst, beeldensrijk, beeldhouwen, beeldhouwer, beeldsnijder, beeldwerk, enz.

Beeldelijk, bijv. n. en bijw., beeldelijker, beeldelijkst. Een beeld gelijk, of een beeld in zich bevattende: eene beeldelijke voorstelling.

Beelden, b. w., ik beeldde, heb gebeeld. Iets eene gedaante geven: eenen man van sneeuw beelden. Dat onse heer den mensche ghebeeldet heeft enz. GULLENTROEN. De beeldhouwkunst, graveerkunst, schilderkunst, teekenkunst, enz. worden *beeldende kunsten* genoemd. Van hier ook beeldenaar: de beeldenaar van den gestrieken Ridder. VOND.

Beeldspraak, v., meerv. beeldspraken. Eene spraak, of taal, welke de zaken niet met letters en woorden, maar met beelden uitdrukt, naar het grieksch *hieroglyphen* genoemd; in onderscheiding van de *woordspraak*. Misschien drukt *beeldschrift*, in tegenoverstelling van *letterschrift*, het denkbeeld beter uit.

Beeldstormer, m., meerv. beeldstormers. Iemand, die de beelden bestormt; in de kerkelijke geschiedenis der ouden tijden, iemand die de beelden met geweld uit de kerken wegvoert, of verniet. Van hier beeldstormerij.

Beeldtenis, v., meerv. beeldtenissen. Beeld, afbeeldel; de zichtbare voorstelling van iets.

Beemd, m., meerv. beemden. Weide. in den beemt. VOND. Bij de Dichters is het woord *beemd* zeer in gebruik, b. v.: een beemd van 't reinst genoegen. Zoo zegt men ook, in den dichtertelijken stijl: zijnen geest laten weiden in den ruimen beemd van iemands lof.

Been, o., meerv. beenen. Het been, of de pijp, tusschen de knie en den voet: een been breken. Daarvan ontleende spreekwijzen zijn: een leger op de been brengen, oprigten, aanwerven; van de been geraken, ziek worden; op de been zijn, ko-

men, van eene ziekte hersteld worden, zijn: het volk kwam op de been, stond op, werd oproerig; iemand beenen maken, weghelpen, weggagen; zich op de been houden, staande blijven, zijnen stand houden.

Uit de boven aangevoerde spreekwijzen: op de been brengen, op de been komen, van de been geraken, enz., is geenszins af te leiden, dat het woord *been* van het vr. geslacht zoude zijn, dewijl het eene verkorting is, voor, op de beenen, van de beenen; even als men zegt: de visch koken, voor de visschen. Figuurlijk, worden schonken en botten *beenen*, ook *beenderen*, genoemd: de beenen uit het vleesch nemen; er is niets dan vel en been aan hem. Doodsbeenderen. Van hier beenachtig, beenbreuk, enz.

Beenderhuis, o., meerv. beenderhuizen. Eene bewaarplaats van de beenderen der lijken, op, of bij de kerkhoven; knekelhuis.

Beendroog, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. In het dagelijksche leven, voor zeer droog, zoo droog als een been.

Beenen, onverb. bijv. n. Van been gemaakt: eene beenen kam.

Beenhakker, zie *vleeschhouwer*.

Beenig, bijv. n. Dat schonken en hotten heeft: beemig vleesch. Dat beenen heeft; doch in dezen zin is het alleen in eenige samenstellingen gebruikelijk, als: tweebeenig, dik — dunbeenig, kort — langbeenig, krombeenig, enz.

Beer, m., meerv. beeren. Zeker viervoetig wild dier: het grommen van den beer. VOND. In den gemeenen spreektrant, zegt men: den beer loslaten, voor, zich in alle mogelijke losbandigheid en razende onbezonnenheid toegeven. Ook: een ongelikte beer, voor een onbeschaafd, onbeschaamd mensch. Ook wordt het mannetje van eene zeug *een beer*, *beerwerken*, genoemd. Figuurlijk, dragen twee sterrenbeelden, om eenige gelijkheid, dezen naam, waarvan het eene *de groote beer*, genoemd wordt, zijnde een gesternte, hetwelk bij ons nooit ondergaat; het andere, *de kleine beer*, staat het naaste bij de noordpool. Verder wordt zeker krijgstuig der Ouden, met een scherpruggig verdek, waarmede eenig krijsvolk tot aan de muren gevoerd werd, om die te bestormen, *een beer*, of *stormbeer*, genoemd. Wijders draagt zekere dikke, in het water gemetselde muur, van gedaante als een stormbeer, dienende, om den slag van het water af te keeren, dezen naam; gelijk ook het schuin opgaande metselwerk, aan den voet van een groot gebouw. Van hier beerenhuid, beerenklaauw, zeker kruid; beerenleider. Het wijffe van den beer wordt *beerin* genoemd.

TEN KATE leidt dit woord, in de eigenlijke beteekenis van een viervoetig wild dier, van het oude *baren*, *berin* (dragen, voortbrengen) af, als aanduidende de ongemeene teeldrift, aan deze dieren eigen. Anderen brengen het tot het oude *baren*, *berin*, in de beteekenis van een sterk geluid maken, brommen, dewijl dit dier zich door zijne brommende stem genoegzaam van andere dieren onderscheidt. Nog anderen achten het van het gr. *βῆρος*, vlokkig: harig, afkomstig, dewijl een beer, bij uitnemendheid, zoodanig is.

Beërven, b. w., ik beërflde, heb beërfd. Door erven verkrijgen. Van hier beërving.

Beest, (lat. *bestia*), o., meerv. beesten. Een onredelijk dier: 't groote beest. J. OUDAAN. Met verachting van een slecht mensch sprekende, zegt

men: hij, zij, is een beest. In het woord *beest* heeft een geslachtverloop plaats. Bij de Ouden is dit woord altijd vrouwelijk geweest: omme dat hij eener beeste gheleke. A. BYNS. En bij latere schrijvers: al sittend' op de beest. D. HEINS. En dit geslacht heeft hij ons nog stand gehouden in de spreekwijs: de beest spelen, niet *den beest*, noch *het beest*. Van hier beestachtig, beestig, waarvoor Hooft *beestelijk* gebruikt.

Beet, (bete), m., meerv. beten. Van bijten. Een hap: eenen beet in iets doen. Figuurlijk, van het geweten, deszelfs verwijtingen: het gevoel van schuld doorknaagt zijnen boezem met geheime beten. Een brok, of zoo veel als de mond tegelijk kan vatten, en de tanden kunnen malen: een beet broods. De door eenen beet veroorzaakte verbreking, en de plaats, waar iets gebeten is geworden: den beet van eenen appel afsnijden; de beet van eene vloot. Ook wordt het woord *beet* gebezigd in de spreekwijs: iemand beet hebben, beet krijgen.

Beet, v., meerv. beetten. Zekere wortel, ook *beetwortel* en *kroot* genoemd.

Beetje, o., meerv. beetjes. Het verkleinwoord van *beet*, *bete*. Stukje: een beetje brood. Dit woord is, door het gebruik, op alle weinigheid betrekkelijk gemaakt, en men zegt, doch zeer on-eigen, zoo wel een beetje bier, wijn, enz., als een beetje vleesch, kaas, enz., schoon dit *beetje*, als afkomstig van *beet*, en dat van *bijten*, eigenlijk, alleen op iets, hetwelk eetbaar is, of gebeten kan worden, toepasselijk is.

Bef, v., meerv. beffen. Halskraag. Van dit *bef*, heeft men het werk. *beffen*, in den zin van eene bef aandoen, eene bef dragen, gevormd, waarvan het verled. deelw. *gebeft* in gebruik is; b. v. gemanteld en gebeft zijn.

Befaamd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van befamen. Befaander, befaamdst. Berucht, beroemd, overal bekend: bij dit befaamt verstant. VOND. Bij KIL. komt dit woord alleen in eenen kwaden zin voor, gelijk de Ouden het meestal zoodanig gebruikten: die befaemt ghe-weest is van tyrannije. HOUWAERT. VONDEL gebruikt het in eenen goeden zin: zij was geensins befaemt door haer geboortelant; en thans wordt het genoegzaam niet anders gebezigd. Even zoo is het werk. *befamen*, hetwelk weinig meer voorkomt, oul., in eenen kwaden zin gebezigd: maer ic en wil niemant bisondert befamen. A. BYNS. Hooft gebruikt het in eenen goeden zin: zijns levens heele loop doet hem voor goet befamen. Van hier befaamdheid.

Begaafd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van begaven. Begaafder, begaafdst. Met iets als eene gaaf verrijkt, versierd: een man, die van de natuur met veel verstand begaafd is. Het schijnt, dat dit woord, oudtijds, ook in eenen algemeenen zin, en ten aanzien van alles, wat ons door God wordt toegezonden, zoo wel kwaad, als goed, gebezigd is geworden; althans KILIAAN zegt: gave Gods, *donum Dei, pestis vel alia lues, a Deo immissa*; hetwelk door het bekende versje voor het amsterdamsche dolhuis, dat men aan VONDEL toeschrijft:

Die met krankzinnigheydt zijn begaaft,

Die worden hier gespijst en gelaaft,
niet weinig bevestigd wordt. Van hier ook be-gaafdheid, bekwaamheid.

Begaan, b. w., onregel.; ik beging, heb be-gaan. Betreden: ik heb dat pad dikwijls begaan.

Doen, bedrijven, doch meestal, wanneer van slechte, of gebrekkige handelingen gesproken wordt: een schelmstuk, eenen moord, eene dwaasheid be-gaan. Laat mij met die zaak maar begaan. Hooft gebruikt dit woord in den zin van *begaven*, of *verkrijgen*: gunst te begaan. Het deelw. *begaan*, voor bezorgd, bekommerd, b. v. om, over, of met iets begaan zijn, is in algemeen gebruik.

Begapen, b. w., ik begaapte, heb begaapt. Eigenlijk, met opgesperden mond bezien, nieuw-gieriglijk bekijken: zij begapen al wat ik doe. Van hier begaper, begaping.

Begaven, b. w. Van gaaf, gave: ik be-gaafde, heb begaafd. Van iets als eene gaaf voor-zien: de natuur had hem met veel verstand be-gaafd. Zie *begaafd*.

Begeren, b. w., ik begeerde, heb begeerd. Vurig, met drift, verlangen: hij heeft alles, wat zijn hart begeert. Eene vrouw aanzien, om haar te begeren. — Naar iets haken, trachten, het ver-krijgen eener zaak zoeken: hij begeert de gansche nalatenschap. Zijn verlangen uiteen, te kennen ge-ven: iemand ter vrouw begeren; wat begeert gij? Afvorderen: gehoorzaamheid van iemand begeeren. De Ouden bezigten dit werk. ook met den tweeden naamval, b. v. dies begheerden, d. i. die des begeerden. Ook wordt *begeeren*, voor *begeerte*, als een zelfst. naamw. van het onz geslacht, gebe-zigd: verplichte sijn begeren. HUYON. Wat is uw begeren? Voor *begeeren* was, weleer, het een-voudige *geeren* gebruikelijk, waarvan *gierig*.

Begerig, b. n. en bijw., begeeriger, begeer-igst. Verlangende, begeerte hebbende: begeerig naar eer, rijkdom, enz.; hij was zeer begeerig, om haar te zien.

Begerlijk, bijv. n. en bijw., begeerlijker, begeerlijkt. Hetgeen begerd, of verlangd, kan en mag worden: eene begerlijke zaak; al wat aan hem is, is zeer begerlijk. Hebzuchtig, inha-lig: een begerlijk mensch; hij is al te begerlijk. Van hier begerlijkheid.

Begeerte, v., meerv. begeerten. Driftig ver-langen: de begeerte naar roem, tijdelijk vermo-gen, enz. Zijne begeerte voldoen. Hij brandte van begeerte, om u te zien. Wil: het is zijne begeerte, dat men den vijand aanvalle.

Begekken, b. w., ik begete, heb begett. Bespotten, als gek behandelen: iemand begekken. HELISEUS sach men van de kinderen begekken. Sr. VAN SINNEN.

Begeleiden, b. w., ik begeleidde, heb be-geleid. Vergezellen: hij heeft mij op de gansche reis begeleid. Van hier begeleider, begeleiding, begeleidster.

Begenadigen, b. w., ik begenadigde, heb begenadigd. Genade bewijzen: eenen kwaaddoe-ner begenadigen, de verdiende straf, uit genade, kwijtschelden. Van hier begenadiging.

Begeven, b. w., ik begaf, heb begeven. Schenken: een amt begeven. Zich aan eene an-dere plaats vervoegen: zich naar Amsterdam, naar huis, in het veld, op het land, uit de stad, in ge-vaar, op de vlugt, in een klooster, op den weg, ter rust, in den echt, onz begeven. Verlaten: ik zal u niet begeven; de moed begeeft mij. Dat touw zal u begeven, zal breken. Van hier bege-ver, begeving.

Begieten, b. w., ik begoot, heb begoten. Door gieten net maken: de planten begieten. In de gemeenzame verkeering, is de spreekwijs: een

werk begieten gebruikelijk, voor, lustig drinken op den goeden voortgang van eenig werk. Van hier begieting.

Begiften, zie het volgende.

Begiften, b. w., het voortdur. w. van *giften*, en dit van *gift*: ik begiftigde, heb begiftigd. Beschenken: hij heeft mij met eenen kostbaren ring begiftigd. Van hier begiftiger, begiftigster, begiftiging.

Begijn, v., meerv. begijnen. Zekere geestelijke dochter, maar die geene gelofte doet.

In het middeleeuwsche latijn wordt deze soort van Nonnen *beginae*, *beginae*, en in het fr. *beginnes* genoemd. De oorsprong dezer benaming is onzeker. Eenigen leiden dezelve van *Begga*, zuster der heilige GERTRUID af, die de stichtster dezer orde zoude wezen; anderen van LAMBERT LE BEGUE, eenen priester, die insgelijks voor stichter gehouden wordt; nog anderen van BEGGA, PIPIJNS dochter, die in een klooster gegaan is. ADELUNG acht dezen naam, waarschijnlijkst, afkomstig van het oude *begge*, d. i. bedelen, dewijl de Begijnen voornamelijk van het bedelen bestonden. Ik vind, in de *nieuwe chronijcke van Brabant*, 1565, onder de beeldenis van BEGGA, huisvrouw van ANGIS (*Ansiginus*), twintigsten hertog van Brabant, dat ANGIS, in het jaar 685, door GODDIOLO vermoord zijnde, BEGGA het klooster te Landen gesticht heeft, en „van BEGGA hebben die Begijnen haren naam behouden.” Zamenstell.: begijnenhof, begijnenkerk, begijnenklooster, enz.

Begin, o. Van beginnen. Aanvang: het begin aller dingen; een begin maken.

Beginnen, o. en b. w., ik begin, heb begonnen. Onzijd., eenen aanvang maaken: het begint te regenen; het heeft begonnen te regenen. Bedr., den aanvang maaken: een werk beginnen. Figuurlijk, ondernemen: wat zult gij beginnen? Van hier beginsel.

Beglimpen, b. w., van glimp, bij J. OUDAAN voorkomende, in den zin van eenen schoonen schijn aan iets geven. Van hier beglimping.

Begluren, b. w., ik begluurde, heb begluurd. Beloeren, glurende opmerken, beschouwen: iemand begluren, deszelfs woorden en daden heimelijk opmerken, bespieden. Van hier begluring, begluurder, begluurster.

Begoochelen, (beguichelen) b. w., ik begoochelde, heb begoocheld. Verblinden, bedriegen. Van hier begoochelaar, begoochelaarster, begoocheling.

Begooijen, b. w., ik begooidde, heb begooid. Gooijende bereiken: ik kan de overzijde der rivier met eenen steen begooijen.

Begraafplaats, v., meerv. begraafplaatsen. De plaats, waar men begraaft.

Begraauwen, b. w., ik begraauwde, heb begraauwd. Scherp berispen: hij begraauwt de standaarddragers HOOFD.

Begravenis, v., meerv. begravenissen. Het begraven, de uitvaart: eene deftige begravenis.

Begraven, b. w., ik begroef, heb begraven. Ter aarde bestellen: eenen doode begraven. Figuurlijk zegt men *zich begraven*, voor zich verschansen: het leger heeft zich sterk begraven. Ook wordt het voor verbergen gebezigd: ach dat het in de diepste vergetelheid begraven ware! Van hier begraving.

Het is een woord, zegt WACHTER, hetwelk de

Franken en Alemannen van *graf* gemaakt hebben.

Begrazen, b. w., van gras: ik begraasde, heb begraasd. Met gras bedekken; doch het verled. deelw. *begraasd* is alleen in gebruik: begraasde heuvelen. Bij KIL. vindt men *begrasde boter*, waarvoor wij *grasboter* gebruiken.

Begrenzen, b. w., ik begrensdde, heb begrensd. Met grenzen voorzien; doch in dezen zin is het niet meer in gebruik. Figuurlijk, bepalen: de te zeer begrensdde tijd, die mij nog overig is. Dies begrensdde zij den tijd huns wachtens. HOOFD.

Begrijpelijk, bijv. n. en bijw., begrijpelijker, begrijpelijkst. Hetgeen zich met het verstand begrijpen, bevatten, laat: eene begrijpelijke zaak. Iets begrijpelijk maaken, voorstellen, enz. Van hier begrijpelijkheid.

Begrijpen, b. w., ik begreep, heb begrepen. Vervatten: al wat de wereld in zich begrijpt; dat is daaronder niet begrepen. Met het verstand bevatten: wie kan dat begrijpen? Bij KIL. is *begrijpen* ook herispen; van waar nog de gemeene spreekwijs: ik wil daarin niet begrepen zijn. Van hier *begrijp*, voor berisping, bij HOOFD.

Begrimmen, b. w., ik begrimde, heb begrimd. Met een grimmig gelaat aanzien. Ook straf bejegenen: iemand begrimmen. Zie *grinnen*.

Begrip, o., meerv. begrippen. Verstand, oordeel: schrander van begrip zijn. Hetgeen beknopt zamen gevat is; inhoud: een kort begrip der christelijke leer. Elke voorstelling der ziel: naar mijn begrip; ik kan mij geen begrip van die zaak maaken.

Begrip is van begrijpen; en hierom plagt men ook *begrip* te schrijven; doch thans is *begrip* alleen in gebruik.

Begroeijen, b. w., ik begrooide, heb begrooid. Het verled. deelw. *begrooid* is thans, genoegzaam, alleen in gebruik: de straat is geheel met gras begrooid. VOND. zegt nog: daer 't gras begrooit de straten.

Begroeten, b. w., ik begroette, heb begroet. Met eenen groot inhalen, ontvangen, verwelkomen, geluk wenschen. Ook spottende: den vijand met kanonschoten begroeten. Van hier begroeting.

Begromen, b. w., ik begromde, heb begromd. Beknorren.

Begrooten, b. w., van groot; ik begrootte, heb begroot. Schatten, berekenen: de schade begrooten. Van hier begrooting.

Begruizen, b. w., ik begruisde, heb begruisd. Bemorsen: met stof en bloed begruisd. L. BAKE. Voor *begruisd* werd ook *begruijeld* gebezigd, van begruizen.

Beguichelen, zie *begoochelen*.

Begunstigen, b. w., van gunst; ik begunstigde, heb begunstigd. Gunst bewijzen: iemand met iets begunstigen. In eene uitgestrektere beteekenis, voordeelig zijn: de omstandigheden hebben mijn oogmerk zeer begunstigd. Van hier begunstiger, begunstiging, begunstigster. *Begunstigen* is, eigenlijk, het voortd. werkw. van het in onbruik geraakte *begunsten*.

Behagelijk, bijv. n. en bijw., behagelijker, behagelijkst. Behagen verwekkende, aangenaam: hij is een behagelijk man; hij weet zich overal behagelijk te maaken. Van hier behagelijkheid, ondt. gebruikelijk voor schoonheid: wivelijke behagelijkheid. BYBEL, 1477; en voor sieraad: met allerley behaechlijcheyt omhangen. CL. SP.

Behagen, o. w., behaagde, heeft behaagd. **Gevalen**; met den derden naamval des persoons: het behaagde hun. Eigenlijk is *behagen* een onpersoonlijk werkw.: het behaagt mij, heeft u behaagd, enz. Doch thans bezigt het gebruik hetzelfde ook als persoonlijk: gij behaagt mij niet enz. *Behagen* wordt ook als een zelfst. naamw. van het onz. geslacht, zonder meervoud, gebezigd: behagen in iets hebben, scheppen, enz. Van hier behaging.

Behalen, b. w., ik behaalde, heb behaald. **Verkrijgen**: de overwinning behalen; schande behalen. **Betrekken, inwikkelen**: iemand in eene zaak behalen; ik wil daarin niet behaald zijn. Van hier behaling.

Behalve, voorz. en bijw. Uitgenomen. Wij gebruiken het voorz. *behalve* bij onderscheidene naamvallen, welke door de natuur der zaak zelve gevorderd worden: niemand kon hem spreken, behalve ik. Ik deelde het geheim niemand mede, behalve hem; hij wees ieders raad af, behalve dien van mij. En dus zou behalve eigenlijk meer een bijw., dan een voorz. zijn; en dit is het zeker, wanneer men zegt: ik ga wandelen, behalve wanneer het regent.

Behandelen, b. w., ik behandelde, heb behandeld. Eigenlijk, met de handen aanraken, door de handen laten gaan: dat boek is zeer behandeld. **Figuurlijk**, met den geest bearbeiten: een fraai onderwerp behandelen. Zich omtrent iemand gedragen: hij heeft mij slecht behandeld. Van hier behandeling.

Behandigen, b. w., ik behandigde, heb behandigd. **Overgeven**, ter hand stellen: iemand iets behandigen.

Behangen, b. w., ik behing, heb behangen. **Met eene aanhangige zaak bedekken**: eene kamer met tapijt behangen. Van hier behanger, behangsel.

Behartigen, b. w., van hart; ik behartigde, heb behartigd. **Ter harte nemen**: eene zaak wel behartigen. **Van hier behartiger, behartiging, behartigster**. **HOOFD** bezigt: zijn woord behartigen, voor gestand doen.

Behebt, bijv. n. en bijw., zijnde, eigenlijk, het oude verled. deelw. van het niet gebruikelijke werkw. *behebben*. **Beladen, onderhevig**: met geringheid, met vele kwalen behebt zijn.

Beheeren, b. w., ik beheerde, heb beheerd. **Regeren, besturen**: zijn eigen goal beheeren. Van hier ook beheerder, beheering, beheerder.

Beheerschen, b. w., ik beheerschte, heb beheerscht. **Heerschappij over iets hebben, voeren, enz.**: landen beheerschen; zijne driften beheerschen. **Zij beheerscht mijn hart**. Van hier beheerscher, beheersching, beheerschter.

Beheinen, b. w., ik beheinde, heb beheind. **Met eene heining bezetten**. Zie *omhieven*. **HOOFD** gebruikt *beheind*, bij overdragt: beheinde kuisheit (*septa pudicitia*), of eerbaarheid.

Behelpen, wederk. w., ik behielp mij, heb mij beholpen. **Zich helpen, bedienen**: hij behelpt zich met leugens. **Tevreden zijn, zich laten wel gevallen**: ik moet mij met weinig behelpen.

Behelzen, b. w., ik behelste, heb behelsd. Eigenlijk *behalzen*, van hals, even als *omhelzen*, d. i. iemands hals met de armen omvatten. *Behelzen* wordt alleen gebezigd in den zin van in zich bevatten, vervatten, begrijpen: die brief behelst geen goed nieuws.

Behendig, bijv. n. en bijw., behendiger, behendigst. Eigenlijk, **bekwaam in het uitvoeren van alles, wat men ter hand neemt**: of, gelijk men anders zegt, *handig*, die de zaken altijd aan het rechte einde weet aan te vatten: hij is een behendig werkmeester; hij weet behendig met die zaak om te gaan. **VOND.** en anderen gebruiken het in den zin van heimelijk: nu zegte: ga behendig! enz. **VOND.** Van hier behendigheid, behendiglijk, in al de genoemde beteekenissen.

Behoeden, b. w., ik behoeelde, heb behoord. **Beschutten, beschermen**: God behoeude u voor alle ongelukken! **Van hier behoeder, behoeding, behoedster.**

Behoedzaam, bijv. n. en bijw., behoedzamer, behoedzaamst. **Bezorgd, om zich voor eenig gevaar te hoeden**; voorzigtig: hij is een behoedzaam man. **Men kan in deze zaak niet behoedzaam genoeg zijn**. Van hier behoedzaamheid.

Behoef, o., zonder meerv. **Al wat noodig is, of wat de tegenwoordige staat van zaken vordert**. Een genoegzaam reeds verouderd woord, alleen nog overig in de spreekwijs *ten behoeve*, beteekenende tot nut, voordeel: t'zijnen behoeve. **HOOFD**. **Ten behoeve der armen**. — Tot syn behoef. **BIJBEL**, 1477.

Het stamwoord *hof* is nog in het zweedsche *behof* voorhanden, en beteekent hetgeen tot eene zaak noodig is.

Behoeft, v., meerv. behoeften. **Hetgeen men behoeft, nooddruf, gebrek**: mijne behoeften gaan mijne inkomsten ver te boven; de sterke drank is hem eene behoefte geworden. **Wie zal haar in hare behoeft helpen?** Dit woord wordt ook zamengesteld gebezigd, doch meest in het meerv., als: mondbehoeften, levensmiddelen; schrijf-behoeften, alles wat men noodig heeft om te schrijven, pennen, papier, enz. **Van hier behoefdig, gebrek hebbende, armoedig, wijders behoefdigheid.**

Behoeven, b. en o. w., ik behoeftde, heb behoeft. **Bedr., noodig hebben**: een kind behoeft niet veel tot zijn onderhoud. **Onz., verplicht zijn, noodzakelijk zijn**: gij behoeft dat niet te betalen. **Voor mij behoeft dat niet.**

Behooren, o. w., ik behoorde, heb behoord. **Betamen, noodzakelijk zijn**: dat behoort zoo te zijn. **Toehooren**: dat huis behoort mij. **In verband staan met iets**: een bevelhebber, die tot de baatafche vloot behoort.

Behooren wordt ook als een zelfst. naamw. van het onz. geslacht gebruikt, zonder meerv.: naar behooren.

Behoorlijk, bijv. n. en bijw. **Betamelijk, gevoelig**: in behoorlijke orde. **Hij heeft zich daarin niet behoorlijk gedragen**. **Van hier behoorlijkheid.**

Behoosen, b. w., ik behoosde, heb behoosd. **Begieten, bevochtigen**: en hoven te behoosen. **HOOFD.**

Behoud, o. **Van behouden**. **Behoudenis, redding, welvaart**: dat was zijn behoud.

Behouden, veilig, zeker; zie *behouden*.

Behouden, b. w., ik behield (van het oude *holden*), heb behouden. **Bewaren, niet van zich laten gaan**: zijne oude gewoonten behouden. **In het bezit van iets blijven**: het veld, iemands gunst behouden. **Verlossen, bevrijden**: de stad behouden. **Het verl. deelw. behouden** wordt ook voor veilig, zeker, gebezigd: het schip kwam behouden binnen; iemand behouden reis wenschen, enz.

Van hier behouder, behoudenis, hetzelfde als *behoud*; ook behoudens, voorz.

Behulp, o. Oul. schreef men ook *behelp*, van helpen. *Behulp* is van het oude *behelpen*, nu behelpen. Ingezien ook het behulp. HOOFD.

Behulpzaam, (bij KIL. behelpzaam) bijv. n. en bijw., behulpzamer, behulpzaamst. Hulp aanbrengende: een behulpzaam mensch; — iemand de behulpzame hand bieden. Hij is mij hierin zeer behulpzaam geweest. HOOFD heeft ook *behelpigh*. Van hier behulpzaamheid.

Behuwd, verled. deelw., van behuwen. Aangehuwd. Van hier behuwdbroeder, behuwd dochter, behuwdmoeder, behuwdvader, behuwdzoon, behuwdzuster, voor aangehuwd broeder, enz.

Behuwdbroeder enz., zie *behuwd*.

Behuwelijken, b. w., ik behuwelijkte, heb behuwelijkt. Ten huwelijk krijgen: hij heeft veel golds met haar behuwelijkt.

Behuwen, b. w., ik behuwdde, heb behuwd. Hetzelfde als *behuwelijken*

Bei, (bezie) v., meerv. beijen. Aardbei

Bejaard, bijv. n. en bijw., bejaarder, bejaards. In jaren toegenomen, oud, eigenlijk van menschen: een bejaard man. Zij is reeds bejaard. In den verhevenen stijl ook van andere dingen: bejaarde eiken.

Bejaen, b. w., van ja. Ja zeggen, toestemmen. Een, in de redeneerkunde, gebruikelijk woord, in het hoogd. *bejahren*, deen. *bejan*, zweed. *bejaka*. Het is van eenen zeer hoogen ouderdom, en beteekende, weleer, niet alleen ja zeggen, toestemmen, maar ook bekennen, belijden; in welken zin *bijehan* en *bijahin* reeds bij TATIAAN voorkomen

Bejag, o., van bejagen. Zooveel als bejaging. Najaging van iets, waarnaar men driftig haakt: hier rust de ziel van 't ijdele bejagh. VOND. In betiach van gheldde, (tot geldgewin) BIJBEL. 1477.

Bejagen, b. w., ik bejoeg, heb bejaagd. Naar iets trachten: zijn bijzonder voordeel bejagen. Verkrijgen: en d'ander soude tweemaal soo veel bejagen. J. MOERM. Van hier bejager, bejaging.

Bejammeren, b. w., ik bejammerde, heb bejammerd. Zijn jammer over iets laten blijken; met woorden en gebaren beklagen: iemand bejammeren. Dat is te bejammeren. Van hier bejammerenswaardig, bijv. n. en bijw., heigeen verdient bejammerd te worden; en bejammerenswaardigheid.

Bejammerenswaardig, zie *bejammeren*.

Beide, bijv. n., hetwelk alsdan gebruikt wordt, wanneer twee dingen te zamen genomen worden, of als te zamen genomen beschouwd moeten worden, voor alle twee. Het komt meest in het meerv. voor: beide handen gebruiken; aan beide oogen blind zijn; beide mijne zusters. Ook wordt het zelfst. gebruikt: zij zijn beiden arm; een van beiden heeft het gedaan; met beider bewilliging.

Somwijlen wordt er het woord *alle* voor geplaatst, om meer nadruk aan *beide* te geven: zij zullen alle beiden omkomen. Ook zegt men *beiden te gader*, d. i. tegelijk: en si wandelden beiden te gader. BIJBEL, 1477, waarvoor, in straatnaal. *beidegnaar*, of *beijegaar*, gebezigt wordt.

Wanneer echter twee te zamen genomene dingen als een geheel beschouwd worden, dan staat *beide* in het enkelvoudige getal: men beschuldigt hem

van valscheid en bedrog, maar beide is ongegrond. Ik verhaalde den arts, dat ik wel gesla- pen en sterk gezweet had; beide is goed, antwoorde hij mij. Intusschen kan men dit *beide* niet als enkelvoudig gebruiken, wanneer van personen, maar alleen als van zaken gesproken wordt, en wel van zulke zaken, welke als een geheel heshouwd kunnen worden. Men zegt, b. v. van twee boeken niet: beide bevat mij, maar beide bevallen mij.

Nog kan hier aangemerkt worden, dat de Ouden het woord *beide*, meermalen, tot drie dingen betrekkelijk maakten, b. v. beide wijn, zout ende corren. M. STOKÉ.

De afstamming van dit woord is nog zeer twijfelachtig.

Beiden, o. w., ik beide, heb gebeid. Wachten, vertoeven: maar hoe lange wilt gij beiden enz. HUYGENS. Waar magh de schoone zoo lang beiden. POOR

Vernoedelijk hebben de Italianen van hier hun *badare*, d. i. blijven.

Beiderlei, onverbuigh. bijv. n.: een woord van beiderlei geslacht, dat beide geslachten heeft.

Bejegenen, (betegheneu, bij KIL.) b. w., van het oude *jegen*, d. i. tegen: ik bejegende, heb bejegend (Op den weg tegenkomen, onverwacht ontmoeten: wij bejegende hem op de reis. Zich jegens iemand wel, of kwalijk gedragen: iemand wel, slecht, vriendelijk, hard bejegenen. VOND. bezigt *bejegenen* ook voor antwoorden: bejegt hem aldus. Van hier bejegening, in beide beteekenissen van het werk.

Bejeren, o. w., ik bejerde, heb bejerd. Op de klokken spelen. Bij KIL. *bejerdend*, van *bejaerd*, *bejerd*, nu *bejer*, klokkenspel. Misschien is dit *bejeren* van het oude *baren*, *beren*, d. i. geluid geven, afkomstig.

Bejert, m. De plaats in eene herberg, waar elkeen den toegang heeft; de algemeene vergaderplaats, waar geringen, zoo wel als aanzienlijken, onder elkander drinken, spelen, enz. Waarschijnlijk is dit woord hetzelfde als *bjert*, een verwarde, vormlooze klomp, in eene overdragtelijke beteekenis genomen.

Beijveren, b. w., ik beijverde, heb beijverd. Met ijver behartigen. Van hier beijveraar, beijvering.

Beijzelen, b. w., ik beijzelde, heb beijzeld. Met ijzel bedekken: mijn hoed is geheel beijzeld.

Beitel, m., meerv. beitel. Als met eenen beitel. HOOFD. De zamenstellingen van dit woord zijn kloofbeitel, steekbeitel, enz.

Beitelaak, m., meerv. beitelaken. Zeker vaartuig.

Beitelen, b. w. Van beitel: ik beitelde, heb gebeiteld. Met den beitel bewerken.

Bek, m., meerv. bekken. De bek van eenen vogel. Van dit *bek* zij verscheidene spreekwijzen ontleend, als: stijf in den bek zijn, van paarden; en overdragt., van menschen, voor hardnekkig, ongezeglijk. — Een paard den bek afrijden, te zeer afmatten. In den gemeenen spreektrant, zegt men, van menschen: iemand den bek ophouden, onderhoud verschaffen; — iemand den bek snoeren, doen zwijgen; — bek af zijn, tot bezwijkens toe vermoed zijn. Men moet geen gegeven paard in den bek zien, spreekw., als men iets om niet ontvangt, moet men dezelfs deugdzzaamheid of waarde niet te vlijtig onderzoeken, gelijk men aan

de tanden der paarden ziet, hoe oud zij zijn. Van dit *bek*, ital. *becco*, spaan. *pico*, hebben wij nog *gebekt*: ieder vogel zingt naar dat hij gebekt is, spreekw.; *bekken*, *bikken*, nu pikken. Ook *beksnijder*.

Bekaaid, bijv. n. en bijw, zijnde eigenlijk het verled. deelw. van het ongewone *bekaaizen*. Bekaaider, bekaaidst. Hetgeen lang op de kaai gelegen heeft, en daardoor in waarde verminderd is: bekaaide visch, die begint te sterven. Ook voor beschaamd, verlegen: bekaaid van eene zaak afkomen; bekaaid staan. *Bekaaid* is zekerlijk geen woord, hetwelk in een deftig dichtstuk te pas komt. N. VERSTEEG zegt nochtans, in zijnen Mozes:

Op dat men in een zaak van zulk een groot gewicht,

Nu geenszins stae bekacid voor 't vorstelijk gezicht.

Bekaden, b. w., ik bekaadde, heb bekaad. Met eene kade voorzien, bedijken: van de ene zijde deed hij bekaden de loirstroom. HOOFD.

Bekakken, b. w., ik bekakte, heb bekakt. Bevuil.

Bekalken, b. w., ik bekalkte, heb bekalkt. Met kalk bestrijken. Bekalkte muren.

Bekallen, b. w., ik bekalde, heb bekalde. Bepraten, overhalen: om de majestraat tot verschaffing van geldt te bekallen. HOOFD. Ook door veel kallen en snappen, benadeelen: iemand bekalen.

Bekamen, zie *bekanen*.

Bekampen, b. w., ik bekampte, heb bekampt. Tegen eenen persoon, of eene zaak, kampen: zijne vijanden bekampen. Figuurlijk: zijne drift-n bekampen.

Bekanen, o. w., ik bekaande, ben bekaand. Met kaan, of schimmel, bedekt worden, van bier, wijn, en azijn gesproken; het bier is bekaand. KIL. en HALMA hebben ook *bekanen*.

Bekeeren, b. w., ik bekeerde, heb bekeerd. Tot verbetering des levens brengen: iemand bekeeren; zich bekeeren. HOOFD, WAGEN. en anderen gebruiken dit woord ook in den zin van: tot zeker gebruik doen dienen. Van hier bekeerder, bekeering, bekeerlijk, bekeerlijkheid.

Bekend, zie *bekennen*.

Bekennen, b. w., ik bekende, heb bekend. Bekend maken, in eenen bijbelschen zin: Christus bekennen. Belijden, toestemmen, bijzonder van misdrijven en gebreken: schuld bekennen; hij heeft den diefstal reeds bekend. Onderscheiden: hij was zoo ver van mij af, dat ik hem niet kon bekennen. Bijliggen, vleeschelijke gemeenschap hebben: eene vrouw bekennen. Troef bekennen, de kleur bekennen, in het kaartspel, troef, of eene kaart van dezelfde kleur bijspelen. Van *bekennen*, voor *kennen*, is nog het verled. deelw *bekend*, openbaar: eene bekende zaak; het is bekend. Van het verl. deelw. *bekend* is ook *bekende*, zelfstandig gebruikt, in het meerv. *bekenden*: vrienden en bekenden. Van hier ook bekend maken, bekend worden, bekendmaker, bekendmaking, bekener, bekening, bekentenis.

Beker, m., meerv. bekers. Drinkvat: eenen beker eischende. HOOFD. Veel van den beker houden, den drank beminnen. Den beker ligten, drinken.

Sommigen vinden den oorsprong van dit woord in *buik*, zijnde *beker* zoo veel als gebruikt vat;

anderen, als TENK., in *bak*, en stellen de reden der benaming in de holligheid.

Bekeren, o. w. Van beker: ik bekerde, heb bekeerd. Sterk drinken.

Bekeuren, b. w., van keure, keur, oul. *wet, besluit*: ik bekeurde, heb bekeurd. Eene geldboete opleggen. Van hier bekeurder, bekeuring.

Bekje, o., meerv. bekjes. Het verkleinw. van *bek*. Figuurlijk zegt men: mijn bekje, voor mijn kind, mijn lief, enz.

Bekijken, b. w., ik bekeek, heb bekeken. Aandachtig beschouwen. Van hier bekijker, bekijking, bekijkster.

Bekijven, b. w., ik bekeef, heb bekeven. Op iemand kijven. Van hier bekijfster, bekijver, bekijving.

Bekken, o., meerv. bekkens. Een zilveren bekken; schoerbekken; een bekken voor zieken, ondersteeksel. Koopmanschap in het bekken leggen, openbaar te koop stellen; in het bekken verkoopen, in het openbaar verkoopen. Deze spreekwijs is ontstaan uit een oud en nog in wezen zijnde gebruik, dat, bij openbare opveiling, de afslager op een koperen bekken slaat, ten teeken van koopverbintenis.

Bekkeneel, o., meerv. bekkeneelen. Hersenpan. Van hier bekkeneelberg, bekkeneelnaad, bekkeneelvlies. Oudt. beteekende *bekkeeneel* ook eenen helm.

Bekladden, b. w., ik bekladde, heb beklad. Bevlecken: papier bekladden. Overdragt.: iemands eer bekladden. Van hier bekladder, bekladding, bekladster.

Beklag, o., zonder meerv. Betoon van medelijden: hij is in algemeen beklag. Klagt: zijn beklag over iemand doen.

Beklagelijk, bijv. n., beklagelijker, beklagelijkst. Medelijden verdienende: hij bevindt zich in eenen beklagelijken toestand. Van hier beklagelijkheid.

Beklagen, b. w., ik beklaagde, heb beklaagd. Medelijden over iemand toonen: iemand beklagen. Eenig bezwaar omtrent iets hebben, als een wederkeurig werkw.: zich over iets, over iemand beklagen. Zoudt gij, o strijden, u van uw' staat beklagen? L. W. v. MERK. Aanklagen: iemand bij het gerecht beklagen. Van hier beklager, beklaging, beklagenswaardig.

Beklappen, b. w., ik beklapte, heb beklapt. Aan den dag brengen, ontdekken, verklikken. Van hier beklapper, beklapping, beklapster.

Beklauteren, b. w., ik beklauterde, heb beklauterd. Beklimmen. Zie *afklauteren*.

Bekleeden, b. w., ik bekleedde, heb bekleed. Met een kleed bedekken, overtrekken: stoelen met fluweel bekleeden. Overdr., beschieten: eenen muur met houtwerk bekleeden. Met iets, als met een kleed versieren: die 't veld met gras bekleedt. Bedienen, waarnemen: een ambt bekleeden. Vervullen: iemands plaats bekleeden. Met woorden opsieren: hij weet de zaak zoo te bekleeden. Van hier bekleeder, bekleeding, bekleedsel, in al de genoemde beteekenissen.

Beklemmen, b. w., ik bekleemde, heb bekleemd. In de engte brengen en drukken. Overdragt., verlegenheid, beangstiging veroorzaken: ik weet niet, welk een angst mijn treurig hart bekleemt. Bekleemd van hart zijn. Van hier bekleemdheid, bekleemming.

Beklijven, o. w., ik beklifste, heb beklifd. Vast en bestendig zijn, voortduren: eene plant, die dikwijls verzet wordt, beklifft niet. Voorspoedig zijn: hun opzet zal niet bekliven. *Beklijven* is eigenlijk, zoo veel als *bekleven*. vast blijven.

Beklimmen, b. w., ik beklom, heb beklommen. Op iets klimmen. Van hier beklimmer beklimming.

Beklinken, b. w., ik beklonk, heb beklonken. Door klinken, omklinken, vaster maken, bij de smeden gebruikelijk. Figuurlijk, klaar maken: ik zal die zaak wel beklinken. Een *beklonken* oordeel, bij Hooft, voor een *juist, schronder* oordeel.

Beklonteren, b. w., ik beklonterde, heb beklonterd. Bezoedelen, door onachtzaam langs morsige straten te gaan: gij moet u niet beklonteren: wat zag hij er beklonterd uit!

Beknaauwen, b. w., ik beknauwde, heb beknauwd. Hetzelfde als *beknabbelen*.

Beknabbelen, b. w., ik beknabbelde, heb beknabbelde. Hetzelfde als *afknabbelen*.

Beknellen, b. w., ik beknelde, heb bekneld. Eigenlijk vastknellen: de duimen met eenen knoop te beknellen. Hooft. Overdragtelijk, beknauwen. Van hier beknelling.

Beknibbelen, b. w., ik beknibbelde, heb beknibbelde. Naauw beklingen. Van hier beknibbeling.

Beknijpen, zie *benipen*.

Beknopt, bijv. n. en bijw., beknopster, beknopst. Kort, dicht zamengevoegd: een beknopt verhaal. Klein: een beknopt huis. Van hier beknoptheid, beknoptelijk.

Beknorren, b. w., ik beknorde, heb beknord. Hetzelfde als *begonnen*.

Bekocht, bijv. n. en bijw., zijnde het verleiden deelw. van het werkw. bekoopen; meer bekocht, meest bekocht. In den koop bedrogen: met iets bekocht zijn. Betaald, geboet: hij heeft het met den dood bekocht.

Bekoelen, b. en o. w., ik bekoelde, heb en ben bekoeld. Bedr., koel maken: het ijzer in water bekoelen. Onz., koel worden: hier bekoeld men schielijk; — ik begin reeds te bekoelen. Van hier bekoeling.

Bekoken, b. w., ik bekoekte, heb bekoekt. In den gemeenen spreektrant: iemand bekoken, iemand spijs bezorgen. Figuurlijk, zorgvuldig overwegen, overleggen: ik zal dat eerst eens wel bekoken. Die zaak is nog niet genoeg bekoekt.

Bekomen, b. en o. w., ik bekwam, heb en ben bekomen. Bedrijv., verkrijgen, ontvangen: ik heb de boeken bekomen; antwoord bekomen. Hooft bezigt het voor *achterhalen*. Onzijd., tot nut of schade strekken, met opzigt tot de gezondheid des lichaams: de wandeling is mij zeer wel bekomen; die spijs bekomt mij altoos kwalijk; wel bekomte het u! Ook in eenen zedelijken zin: zijne onbezonnenheid zal hem slecht bekomen. Beter worden, gezond worden, opluiken: zij begint wat te bekomen. Van gewassen: deze planten zijn zeer veel bekomen. Van hier bekomelijk, dat te bekomen is, bekoming.

WACHTER vindt den grond van *bekomen*, in eenen bedrijvenden zin, voor verkrijgen, niet in *komen*, *venire*, maar in het oude *komen*, *capere*, hetwelk van *kam*, *manus*, afstamt, als zijnde de hand het natuurlijke werktuig, waarmede wij iets nemen.

Bekommerd, zie *bekommen*.

Bekommeren, b. w., ik bekommerde, heb bekommerd. Kummer veroorzaken, ontrusten, dat bekommert mij in het geheel niet. Meest is het, in deze beteekenis, als een wederk. werkw. gebruikelijk: zich over iets bekommeren. Ook is het verled. deelw. *bekommerd*, als bijw. n. en bijw. in algemeen gebruik: een bekommerd hart; dat maakt mij zeer bekommerd. Oul. werd dit woord in den zin van *tegenhouden*, *beletten*, ook voor *in beslag nemen*, gebezigd. Van hier bekommerdeheid, bekommering, bekommerlijk, bekommernis.

Bekomst, v. Van bekomen. Verzadiging, genoeg: zijne bekomst hebben, eten. Figuurlijk: ik heb mijne bekomst reeds van die zaak, wil mij daarmede niet meer inlaten.

Bekopen, b. w., onregelm.; ik bekocht, heb bekocht. Boeten, betalen: iets met den hals bekoopen. Iets duur bekoopen, veel om iets lijdten. Met iets bekocht zijn, zie *bekocht*.

Bekoorlijk, zie *bekoren*.

Bekoren, b. w., ik bekoorde, heb bekoord. Behagen: zij kan mij niet bekoren. Verzoeken: het geld bekoorde hem. Verleiden: AELIUS SEJANUS, overste der hofbenden, bekoort LIVIA, gemalin van DRUSUS, tot overspel. G. BRANDT. Van hier bekoorder, bekoorlijk, behagelijk, bekoorlijkheid, bekoorster, bekooring.

Bekorsten, b. w., ik bekorstte, heb bekorst. Met eene korst omgeven.

Bekorten, b. w., ik bekortte, heb bekort. Kort maken, verkorten, doch meestal figuurlijk: zich bekorten, zijne redenen bekorten. Van hier bekorting.

Bekostigen, b. w., ik bekostigde, heb bekostigd. De kosten dragen, betalen: ik zal het bekostigen. Van hier bekostiger, bekostiging, bekostigster.

Bekouten, b. w., ik bekoutte, heb bekout. Bepraten.

Bekrabbelen, b. w., van krabbelen, voortdur. werkw. van *krabben*: ik bekrabbelde, heb bekrabbelde.

Bekrabben, b. w., ik bekrabde, heb bekrabd. Hetzelfde als *bekrabbelen*, aan iets krabben. of krabbelen.

Bekrachtigen, b. w., ik bekrachtigde, heb bekrachtigd. Bevestigen, staven: ik heb het met mijne onderteekening, met eenen eed, bekrachtigd. Van hier bekrachtiging.

Bekransen, b. w., ik bekranste, heb bekranst. Met eenen krans versieren. Van hier bekransing.

Bekrassen, b. w., ik bekraste, heb bekrast. Aan iets krassen, met krassen bederven. Van hier bekrassing.

Bekreten, zie *bekrijten*.

Bekreunen, wederk. w., ik bekreunde mij, heb mij bekreund. Bemoeijen: zich met iets bekreunen. Bekommeren: zich over iets bekreunen. J. VOLLENHOVE gebruikt het met den tweeden naamval: ik bekreune mij des in 't minste niet.

Bekrijgen, b. w., van krijg; ik bekrijgde, heb bekrijgd. Beoorloggen.

Bekrijten, b. w., ik bekreete, heb bekreten. Beschrijven. Het verled. deelw. *bekreten* is meest in gebruik: zij zag er zeer bekreten uit.

Bekrimpen, wederk. w., ik bekrump mij, heb mij bekrumpen. De uitgaven vernindereen,

spaazamer worden; wij zullen ons wat moeten bekrimpen.

Bekrompen, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van bekrimpen. Bekrompener, bekrompenst. Naauw, eng, klein: eene bekrompen woning; bekrompen wonen. Overdr., een bekrompen hart, verstand, enz. Van hier bekrompenheid.

Bekroonen, b. w., ik be kroonde, heb be kroond. Kroonen, eene kroon opzetten. Figuurlijk, versieren: met roem en eer be kroond. Van hier be krooner, be krooning.

Bekrozen, bijv. n., zijnde het verl. deelw. van het oude be kruizen, met roet besmeren. Met roet besmeerd, zwart gemaakt: bebloed, be krozen en bezweet. **VOND.**

Bekruiden, b. w., van kruid; ik be kruide, heb be kruid. Hetzelfde als *kruiden*, van speerijen voorzien.

Bekruipen, b. w., ik be kroop, heb be kroopen. Eigenlijk langs, of op iets kruipen: de aarde be kruipen. **CAMPH.** Figuurlijk, kruipende, of heimelijk, naderen; de schiltwacht be kruipen. Een meisje be kruipen. De vrees be kroop mij, sloop heimelijk in mijn hart.

Bekruisen, b. w., ik be kruiste, heb be kruist. Met een kruis teekenen; zich be kruisen. Kruiswijze hestrijken: kanonnen, die den ingang der haven be kruisen.

Bekruisen, zie *be krozen*.

Bekruipen, b. w., van knip; ik be krupte, heb be krupt. Meest in eenen overdragt. zin, heimelijk en door kniperijen be leggen en verkrijgen: dat was een be krupt werk; een ambt be krupten. Van hier be krupting.

Bekwaam, bijv. n. en bijw., be kwamer, be kwaamst. Ter bereiking van eenig oogmerk dienstig: ik wacht den be kwaamsten tijd daartoe af. Met goede hoedanigheden versierd: een be kwaam man; hij is tot niets be kwaam; zich be kwaam maken. Oudt., beteekende dit woord ook *aangenaam, behagelijk*. Van hier be kwaamheid, be kwamenlijk.

Bekwamen, b. w., ik be kwaamde, heb be kwaamd. Hiervoor bezigt men gewoonlijk, be kwaam maken. *Zich be kwamen* is echter nog in gebruik. Van hier be kwaming.

Bekwelen, b. w., ik be kweelde, heb be kweeld. Beklagen, meestal van de vogelen: de nachtegael be quelet weer haer oude quael. **J. REVIUS.**

Bekwijlen, b. w., ik be kwijlde, heb be kwijld. Met kwijl be zoedelen: het kind heeft zich deerlijk be kwijld.

Bel, v., meerv. bellen. Schel: de bel trekken. Kinderbel. Ook waterbel: bellen, of belletjes blazen, gelijk de kinderen.

Belabberd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het verouderde *belabberen*, bij **KIL.** hetzelfde als *belammen*, nu *belemmeren*, verhinderen. Belabberder, belabberdst. Thans is het meestal in gebruik, voor gebrekkelijk van spraak: een belabberde redenaar; hij spreekt belabberd. Ook wordt het gebezigd, voor iemand, die zich niet wel voordoet: hij is een belabberd mensch, ziet er belabberd uit. Echter is het niet, dan in den gemeenen spreektrant, gebruikelijk. Van hier belabberdheid.

Beladderen, b. w., van ladder; ik beladderde, heb beladderd. Met ladders be klimmen:

terwijl anderen de vesten beladderden. **HOOFD.** Van hier beladdering.

Beladen, b. w., ik belaadde, heb beladen. Met eene lading voorzien: een schip, eenen wagen beladen. Figuurlijk, een lastig en moeijelijk werk overdragen: zich met zorgen beladen. Het verled. deelw. *beladen* komt, in den bijbelschen stijl, in den zin van bezwaard voor: met zonden beladen.

Belagchelijk, zie *belagchen*.

Belagchen, b. w., ik belachte, heb belagchen. Over iets lagchen: de dwaasheden der menschen belagchen. Van hier belagcher, belagching, belachtster. Zoo ook belagchelijk, belagchenswaardig, enz.

Belagen, b. w., ik belaaide, heb belaaigd. Lagen leggen: den vijand belagen. Van hier belager, belaging.

Belakken, b. w., ik belakte, heb belakt. Van *lak*, waarmede men brieven enz. verzegelt, toelakken, met lak voorzien: eenen brief belakken. Van *lak*, d. i. laster (lachter), belasteren, eenen lak op den hals werpen: zij is zeer gereed, om iemand te belakken. Schoon het enkelv. werkw. *laken* en niet *lakken*, in gebruik zij, zegt men nogtans niet *belaken*, maar wel *belakken*, van *lak*, bij **KIL.** ook *lakke*. Van hier belakker, belakking, belakster.

Belanden, o. w., van land; ik belandde, heb beland. Aanlanden, aan land komen: wij belandden te Amsterdam. Figuurlijk, ergens aankomen: waar zal hij eindelijk nog belanden?

Belang, o., meerv. belangen. Groot belang bij iets hebben; eene zaak van geen belang. Van hier belangeloos, belangeloosheid, belanghebber, belangrijk, belangstelling, belangzocker, belangzuchtig.

Belangen, b. w., belangde, heeft belangd. Betreffen. aangaan, alleen nog overig, in de spreekwijzen: wat mij, u, haar, hem, ons, enz. belangt; wat dat belangt; wat onze spraek belangt. **VOND.**

Belangende, voorz., van belangen. Betreffende: belangende deze zaak. Men zegt ook *aanbelangende*.

Belappen, b. w., ik belapte, heb belapt. Lappen inzetten, verstellen. Ook voor iemand lappen: ik moet hem belappen en henaaijen.

Belasten, b. w., van last; ik belastte, heb belast. Eenen last opleggen, beladen, bevrachten: eenen wagen, eenen ezel belasten. Bezwaren: het volk met vele schattingen belasten. Bevelen, gebieden: iemand iets, of met iets, belasten. **HOOFD.** bezigt het voor beschuldigen.

Belasteren, b. w., ik belasterde, heb belasterd. *Zie lasteren*.

Belasting, v., meerv. belastingen. Van belasten. Tol, bezwaarnis: vrij van alle belasting zijn. Ook beschuldiging, bij **HOOFD.**

Belatten, b. w., van lat; ik belattede, heb belat. Met latten voorzien: een dak belatten.

Belderom, zie *gildos*.

Beleedigen, b. w., zijnde het voortd. werkw. van het oude *beleeden*: ik beleedigde, heb beleedigd. Leed toebrengen, verongelijken: iemand met woorden, of daden, beleedigen, zich beleedigd achten; beleedigende uitdrukkingen. Van hier beleediger, beleedigster, beleediging.

Beleefd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van beleven. Beleefder, beleefdst. Vrien-

delijk, heusch: een beleefd man; hij is zeer beleefd. Van hier beleefdheid, beleefdelijk.

Beleefd is eigenlijk iemand, die veel *beleefd* heeft, en door ondervinding en omgang met menschen heusch en vriendelijk is geworden.

Beleemen, b. w., van leem; ik beleemde, heb beleemd. Met leem bestrijken.

Beleenen, b. w., ik beleende, heb beleend. Geld op iets nemen, en ook geven: die goederen zijn beleend. Van hier beleener, beleening, beleenster.

Beleg, o., van beleggen, beliggen. Belegering: 't rampzaligh beleg van Troje. VOND. Het beleg opbreken, de belegering staken.

Belegen, bijv. n., zijnde het verled. deelw. van het ongebruikelijke *beliggen*. Dat lang gelegen heeft: belegen bier.

Belegeren, b. w., van leger; ik belegerde, heb belegerd. Met een leger omringen en tot overzaaf trachten te noodzaken: eene stad, eene vesting belegeren. Van *belegerd* is *belegerde*, zelfst., meerv. *belegerden*, degenen, die belegerd worden. Figuurlijk, wordt dit woord van alles gebruikt, wat ons omringt, en ons zonder ophouden verontrust: de vorsten worden dagelijks door eenen drom van vleijeren belegerd. Van hier belegeraar, belegering.

Beleggen, b. w., ik belegde (beleide), heb belegd (beleid). Met eene gelegde zaak bedekken: den vloer met planken beleggen; eene tafel met geld beleggen. Beslaan: eenen balk met ijzeren banden beleggen. Bijeenroepen: eene vergadering beleggen. Op renten zetten, doch alleen van geld: geld beleggen. Aanleggen, besturen: zijne zaken wel, of kwalijk beleggen. Van hier belegger, belegging, belegsels. Oudt. werd *beleggen* ook voor *belegeren*, gebruikt.

Beleid, o. Van beleggen, beleide, beleid, in den zin van aanleggen, besturen. Verstand, overleg, voorzigtigheid: een man van goed beleid; iets met beleid doen. Beloop: om te trachten het gansche beleid der overzettinge, enz. N. HINLOP. Bestuur, besturing: aan welken het beleid hiervan was opgedragen. PRIV. v. DOED. Onder een beleid staan. H. DE GROOT.

Beleiden, b. w., ik beleide, heb beleid, van het vorige beleid. Besturen: die 't al kan stieren en beleiden. VOND. Van hier beleider, beleidster.

Belekken, b. w., ik belekte, heb belekt. Bedruipen: al mijn goed was belekt.

Belemmeren, b. w., ik belemmerde, heb belemmerd. Verhinderen. Van hier ook belemmering.

KILIAAN wijst ons, bij dit woord, op *belammeren*, misschien het voortdur. werkv. van *belommen*, lam maken, d. i. buiten staat stellen, om iets te doen, verhinderen. Doch wij vinden bij KIL. ook het veroud. zelfst. naamw. *lemmer*, *lammer*, voor beletsel. verhinderung.

Belenden, o. w., ik belendde, heb belend. Aanpalen, aangrenzen: zijne goederen belenden aan die van enz. *Belend*, aanpalende: een huis en erve, belend ten oosten enz. Oudtijds werden ook diegenen, die naaste geburen en aangelanden van eens anders land waren, deszelfs *lenden* genoemd. In eenen brief van 1473, worden gezegd verkocht te zijn: vijfden halven morghen lants — dair nu ter tijt *lenden* of sijn Dirck Johansz. an die oetsijde, ende die Regulieren van Amstelredam an die westzijde.

Belet, o., verhinderung: ik had belet; iemand belet geven; belet laten vragen. Overlast, hinder: sonder dat haar bij de andere Provinciën belet sal moghen ghedaan worden. H. DE GROOT. Van hier beletsel.

Beletten, b. w., ik belettede, heb belet. Verhinderen: iemands voornemen beletten.

Beleven, b. w., ik beleefde, heb beleefd. Tot zeker tijdperk blijven leven: ik hoop niet, dat ik dien tijd beleven zal. Zien gebeuren, ondervinden: ik heb al wat beleefd! hij beleeft niet veel goeds aan zijne kinderen. Zijn leven naar iets inrigten: hij beleeft zijne leer. HOOFT bezigt hiervoor ook *bijleven*.

Belesen, b. w., ik belas, heb belezen. Eigenlijk, zeker bezweringsvoorschrift over iemand lezen, om den boozen geest uit hem te verdrijven. *Belesen* komt, wijders, in den zin van *beleveren* voor, en heeft zijnen oorsprong van het lezen van tooververzen, waarmede men, eertijds, niet door derzelver kracht, maar door des menschen dwaasheid en ijdele vrees, veel op anderen vermogt. Thans heeft het de kracht van overreden, overhalen: 't scheen, Heer, uw minverzoek haer weinigh kon belezen. VOLLENH.

PLUIMER bezigt dat woord ook, in dezen zin, in zijn bekend geestig versje op twee kinderen, zijnde broeder en zuster, van welke elk naar een oog had:

Ei, geef uw zusje uw oog,
o Knaap! laat u belezen;
Dan zal zij VEXUS zijn,
Gij zult KUPIDO wezen.

Van hier helezer, belezing.

Belesen, het verled. deelw., van het vorige werkv., als een bijv. n. gebruikt, is eigenlijk iemand, die veel gelezen heeft; belezener, belezent. Gij, in de schriften zeer belesen, FR. v. HOOFT.

Belg, m., meerv. Belgen. Sommigen achten dezen naam onzer voorzaten van het werkv. *belgen* afkomstig, als een gramstorig, oorlogzuchtig volk; gelijk men zeker oud duitsch volk *de kwaden* noemde.

Belgen, wederk. w., ik belgde mij, heb mij gebelgd, (oul. *bolg*, *gebolgen*). Met verontwaardiging en in gramschap opnemen: belg u daarover niet. Met den tweeden naamval: zich eener zaak belgen. Ook als een onpersoonlijk werkv.: het belg u niet, dat enz. Bij HOOFT vinden wij *belygh-ziek* en *belyghziekte* gebezigd, ten aanzien van iemand, die schielijk in gramschap ontsteekt.

Sommigen vinden den oorsprong van dit *belgen* (oul. *balgen*) in het wortelwoord *bal*, *bel*, dat eene zekere opgezwellenheid te kennen geeft, naardien de gramschap iemand als opblaast en doet zwellen. Anderen leiden het van het oude *bal*, d. i. kwaad, af; zoodat *belygh* (*balgen*), eigenlijk, kwaad, gram worden is.

Belhamel, m., meerv. belhamels. Een hamel, die eene bel om den hals heeft, dienende, om de kudde, op dit geluid, te doen volgen; een voorganger onder de kudde: kies eenen anderen belhamel uit de kudde. VOND. Figuurlijk, een berokkenaar van twist; een aanvoerder van miteelingen: dien belhamel van COLIGNY. HOOFT. Voor *belhamel* zeide men, oudt., ook *belleman*.

Beliegen, b. w., ik beloog, heb belogen. Met logens benadeelen, lasteren: hij heeft mij belogen.

Believen, o. w., ik beliefd, heb beliefd Behagen; met den derden naamv. des persoons: ik trachte haar te believen. Zich, nit neiging, tot iets bepalen, willen, verkiezen, onpersoonl.: doe wat u belieft; wat belieft u? Indien het u zoo belieft. Voor *believehen*, is meestal *believen*, als zelfst. naamv. in gebruik; zijnde van het onz. geslacht, en zonder meerv., voor welgevallen: naar uw believen; indien het uw believen is.

Belijden, b. w., van lijden, oul. *verhalen*: ik beled, heb beleden. Bekennen: zijne misdad, de waarheid, enz. belijden. Van hier belijder, belijderes

Belijden, wederk. w., ik beled mij, heb mij beleden. Zich behelpen, van *lijden*, verdragen. *Belijden* wil dan zoo veel zeggen, als zijnen staat en zijn geval verdragen: ik zal mij daarmee wel belijden.

Belijdenis, v, meerv. belijdenissen. Van belijden, bekennen. Bekentenis: de aangeklaagde kwam eindelijk tot belijdenis Meest wordt het woord gebezigd in den zin van geloofsbelijdenis: zijne belijdenis afleggen, doen, enz.

Belijmen, b. w., ik belijmd, heb belijmd. Met lijn hestrijken, en vasthechten.

Belikken, b. w., ik belikte, heb belikt. Aan iets likken.

Bellen, o. w., van hel; ik belde, heb gebeld. De bel trekken.

Beloeren, b. w., ik beloerde, heb behoerd. Loerende beschouwen, bespieden: let, hoe mij dat oog behoert. L. BAKE.

Beloofte, v., meerv. beloften. Van beloven. Toezegging. Belofte doen; zijne beloften houden, breken. Van hier beloftenis.

Beloken, verled. deelw. van het verouderde *beluiken*, d. i. sluiten: beloken paschen, voor den tijd. wanneer dat feest gesloten is. Ook wordt het genomen voor vervallen, betrokken: hij ziet er beloken, betrokken van gezigt, uit.

Belommeren, (bij KIL. belommeren) b. w., ik belommerde, heb belommerd. Overschaduwen. Van hier belommering.

Belonken, b. w., ik belonkte, heb belonkt. Lonkende begluren.

Beloonen, b. w., ik beloonde, heb beloond. Vergelden: iemands arbeid wel beloonen. Figuurlijk, straffen, den verdienden loon toedeelen: zoo werd hem zijne ontrouw beloond. Van hier belooner, belooning, beloonster.

Beloop, o. Van beloopen. Het loopen; de wijs: het beloop der wereldsche dingen. Iets op zijn beloop laten, laten loopen en de uitkomst afwachten. Uiterlijke vorm: het beloop van een schip. Hoogrootheid, bedrag: het beloop eener som.

Belooopen, b. w., ik beliep, heb belooopen. Tot iemand genaken: ik kan hem in geene drie uren belooopen. Al loopende verrigten: ik heb nog zoo vele boodschappen te belooopen. — Door eenen storm belooopen, schielijk overvallen worden. Eene zekere som uitmaken, bedragen: hoe veel zal dat timmerwerk wel belooopen? Dit woord komt bij KIL. ook voor, in den zin van *beremen*: eene stad belooopen, en bij MET. ST. in dien van *dringen*, *vervolgen*.

Beloven, b. w., ik beloofde, heb beloofd, Toezeggen: iemand iets beloven. Voorspellen, doen verwachten: dat kind belooft veel goeds. Van hier belover, beloofster.

Belt, v. meerv. belten. Aschhoop, aschbelt. **Beluiden**, (beluiden) b. w., ik beluidde, heb beluid. Iemand beluiden, eene spreekwijs, ontleend van het luiden der klokken, bij iemands afsterven, of begrafenis: en d'uitvaart van kastilje wordt beluid. VOND.

Beluiken, veroud. werkw., waarvan *beloken*. Zie ook *luiken*.

Beluisteren, b. w., ik beluisterde, heb beluisterd. Heimelijk naar iets luisteren: zij hadden mij beluisterd. Van hier beluisteraar, beluistering.

Belul, o., een woord, hetwelk voorheen zeer gebruikelijk was, doch thans niet zeer sticht. Het komt voor in de beteekenis van voorzigt, besef: zonder zin en kennis en belul. VOND. Te brengen tot belul en burgerlijk bescheit. J. DE DECKER. 'k Heb noch belul noch raat. BREDERO. Dit woord schijnt afkomstig van *lullen*, *lullen*, dat eerst alleen een *ongeregeld* geluid maken beteekend heeft, doch naderhand in den zin van *geregelde* toonen geven is overgegaan; waarvan dan ook *belullen*, voor bepraten, overreden, en eindelijk *belul*, voor voorzigt, besef, ontstaan is. In den lagen spreektrant alleen is het tegenwoordig nog gebruikelijk. b. v.: hij heeft er geen belul van; het is, of hij zijn belul kwijt is, enz.

Belust, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het oude *belusten*. Beluster, meest belust. Begeerig: eene beluste vrouw; belust zijn op iets. Van hier belustheid.

Bemagtigen, b. w., ik bemagtigde, heb bemagtigd. Met geweld in bezit nemen, overweldigen: eene stad bemagtigen. Figuurlijk: eene diepe zwaarmoedigheid had hem bemagtigd. Bij KIL. heeft dit woord den zin van *magt en gezag verleenen*. Van hier bemagtiging.

Bemannen, b. w., ik hemande, heb bemand. Met manschap bezetten, van schepen gesproken: een schip bemannen. Weleer beteekende *bemannen* ook eenen man nemen. Van hier bemanning.

Bemantelen, b. w., ik bemantelde, heb bemanteld. Eigenlijk, met eenen mantel bedekken. Figuurlijk, eene slechte zaak eenen goeden schijn geven: hij zocht zijne gierigheid nog te bemantelen. In de krijgskunst beteekent *bemantelen* met eenen wal omgeven: eene stad bemantelen. Van hier bemanteling.

Bemasten, b. w., ik bemastte, heb bemast. Met eenen mast voorzien: een schip bemasten. Van hier bemasting.

Bemerken, b. w., ik bemerkte, heb bemerkte. Gewaarworden: ik bemerkte hem. Toen ik bemerkte, dat enz. Van hier bemerking.

Bemesten, b. w., ik bemestte, heb bemest. Met mest voorzien: het land bemesten. Van hier bemesting.

Bemiddeld, bijv. n. en bijw., zijnde, eigenlijk, het verled. deelw. van het ongewone werkw. *bemiddelen*, met middelen, d. i. tijdelijk vermogen, voorzien Bemiddelder, bemiddeldst. Gegoed: een bemiddeld man; hij is zeer bemiddeld.

Bemiddelen, b. w., ik bemiddelde, heb bemiddeld. Bijleggen: een geschil bemiddelen. Van hier bemiddelaar, bemiddelaarster, bemiddeling.

Bemind, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van beminnen. Beminder, bemindst. Van hier ook het als zelfst. gebruikte *beminde*, in beide geslachten: mijn beminde, en mijne beminde;

meerv. beminden. **HOORT** heeft *bemindheid*.

Beminnelijk, bijv. n. en bijw., beminnelijker, beminnelijkst. Hetgeen men beminnen kan; eene beminnelijke vrouw. Zij ziet er beminnelijk uit. Van hier beminnelijkheid.

Beminnen, b. w., ik beminde, heb bemind. Liefhebben. Van hier beminnaar, beminner, beminnaarster, beminnares, beminnelijk, beminnenswaardig, beminnenswaardigheid.

Bemodderen, b. w., ik bemodderde, heb bemodderd. Met modder vuilmaken: wat ziet gij er bemodderd uit!

Bemoedigen, b. w., ik bemoedigde, heb bemoedigd. Van moed. Moed geven: iemand zich bemoedigen. Van hier bemoediging.

Bemoelial, m., zie *bedrival*.

Bemoeljen, (zich) wederk. w., ik bemoelde mij, heb mij bemoeid. Zich moeie geven omtrent iets: gij behoeft u daarmede niet te bemoeljen. **HINLOPEN** (H. d. n. O.) bezigt dit woord als een bedr. w.: zonder daar Luiden van staat in te bemoeljen. *Bemoeid zijn met iets* gebruikt **VOLLENHOVE**, voor bezigt zijn. Van hier ook het zelfst. naamw. *bemoelial*, voor iemand, die zich met alles bemoeit, en bemoelijng.

Bemorsen, b. w., ik bemorstte, heb bemorst. Bevuilen, vuilmaken.

Bemost, bijv. n., zijnde eigenlijk het verled. deelw. van het ongewone *bemossen*, van mos. Met mos bewassen: bemoste hutten.

Bemuren, b. w., ik bemuurde, heb bemuurd. Met eenen muur omringen: eene stad bemuren. **HOORT** bezigt het overdragtelijk: het geluidt bemuren, smoren, verdooven.

Ben, (benne) v., meerv. bennen. Een van teenen gevlochten korf, mand. Broodben, fruitben, enz. Vermoedelijk behoort dit woord tot *band* en *binden*, als zijnde *ben* iets, dat van teenen gevlochten, of zamengebonden is.

Oudt., beteekende het woord *benne* ook eene kar, bestaande uit eene vierkante ben op twee wielen; en, volgens **FESTUS**, is *benna*, bij de Galliërs, eene soort van wagen geweest.

Benaaijen, b. w., ik benaaidde, heb benaaid. Naaijen: dat kleed is overal wel benaaid. Voor iemand naaijen: hij wordt hier benaaid en bewasschen.

Benaarstigen, (benerstigen, bij **KIL.** ook *benerstigen*) b. w., van naarstig; ik benaarstigde, heb benaarstigd. Beijveren, bevlijtigen: de letteroefeningen benaarstigen, zich naarstig daarop toelleggen. Doch meest wordt het als een wederk. werkw. gebezigd: *zich benaarstigen*. Van hier benaarstiger, benaarstigster, benaarstiging.

Benaasten, (benaderen) hetzelfde als *naasten*.

Benaauwd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van benaauwen. Benaauwder, benaauwdst. Beklemd, eng: eene benaauwde borst; eene benaauwde plaats. Beangst, bevreesd: benaauwd zijn; benaauwd maken; een benaauwd geweten. Van hier benaauwdelijk, benaauwdheid.

Benaauwen, b. w., van naauw; ik benaauwde, heb benaauwd. In nood en lijden brengen: eene stad benaauwen. Van hier benaauwer, benaauwing.

Benadeelen, b. w., van nadeel; ik benadeelde, heb benadeeld. Nadeel aanbrengen, schade doen: iemand in zijn goed, of zijne eer, benadeelen. Van hier benadeeling.

Benaderen, zie *naasten*.

Benamen, b. w., ik benaamde, heb benaamd. Hiervoor gebruikt men doorgaans *benoemen*. Van *benamen* is nog benaming in gebruik.

Benard, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van benarren. *Benard* is zoo veel als benaauwd, verlegen: hij stond zeer benard; waarvan mijn geest te nacht benart scheen en bestreden. **VOND**. Het werkw. *benarren* komt bij **POOR** voor: de nacht zal u henarren. Doorgaans acht men *benard* zamengetrokken van benaderd, en *benarren* van benaderen.

Bende, (bij **KIL.** ook *bande*), v., meerv. benden. Verscheidene tot eenerlei oogmerk verbondene personen: eene bende tooneelspelers, strijkroovers; eene bende ruiters. *Krijgsbende*, ruiterbende, enz. **HOORT** heeft *bendhoofd* voor het hoofd eener bende.

Waarschijnlijk van het fr. *bande*; schoon dit weder van *band*, *binden*, ontleend zij.

Beneden, bijw. en voorzetsel. Bijw., om laag: beneden zijn, van beneden komen, naar beneden gaan. Voorzets., onder: beneden de waarde; in aanzien beneden iemand zijn.

Het bijw. *beneden* wordt somwijlen ook verbogen, en als bijv. gebruikt: het benedenste; de benedenste kamer. Ook wordt het met zelfst. naamwoorden zamengevoegd, als: benedenbuur, benedenhuis, benedenkamer, benedenlicht, benedenrijn, benedenstad, in tegenoverstelling van bovenbuur enz.

Beneenen, (bij **KIL.** ook *beneen*) b. w., van neen. Ik beneende, heb beneend. Neen zeggen, ontkennen, het tegengestelde van *bejaen*. Geëlijk ik geenzins en beneen. **HOORT**.

Beneffen, zie *beneven*.

Benemen, b. w., ik benam, heb benomen. In het gebruik eener zaak verhinderen: iemand het licht, het leven, de gelegenheid benemen. Ik heb hem de magt benomen, om enz. Wijders, van de ongegrondheid eener zaak overtuigen: iemand zijne twijfeling, zijne vrees benemen. Van hier benemer, beneming.

Benepen, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van benippen. Benepener, benepenst; meest in de overdragt. beteekenis van benaauwd, verlegen, gebruikelijk: zij ziet er zeer benepen uit. Van hier benepenhed.

Benevelen, b. w., van nevel; ik benevelde, Met eenen nevel bedekken: de lucht werd aan alle kanten beneveld. Figuurlijk, verduisteren: de waarheid benevelen. Het vrije gebruik der oogen van het ligchaam en den geest verhinderen: eene doodelijke zwakheid benevelt al mijne zinnen. De drijven benevelen het verstand. Van hier beneveling.

Beneven, benevens, beneffens, voorz., zijnde eene onnoodige verlenging van het eenvoudige *neven*, *nevens*. Zie hetzelfde.

Bengel, m., meerv. bengels. Eigenlijk, een stok; doch in deze betekenis is dit woord reeds verouderd. Figuurlijk, en in den gemeenen spreektrant, is *bengel* een plompe, boersche jongen, als zijnde ruw en onbeschaafd, even als een stok.

Bij **KIL.** komt nog het van *bengel* gemaakte werkw. *bengelen* voor, in den zin van met stokken slaan; hetwelk bij **HOORT** overdragtelijk voorkomt, voor *smadelijk behandelen*.

Bengel, m., meerv. bengels. Meest in Amsterdam en Noordholland gebruikelijk, voor een klokje, dat geluid wordt, voor het afvaren der

schuiten, en het sluiten van de poort. Van hier het werkw. *bengeelen*.

Benieuwen, onpersoonl. w., van nieuw; het benieuwde, heeft benieuwd. Nieuwsgierig zijn, begeerig zijn te weten: het benieuwt mij, zal mij benieuwen, enz. *Benieuwd zijn*, ook in denzelfden zin gebruikelijk: ik ben benieuwd, hoe die zaak zal afloopen.

Benijden, b. w., ik benijdde, heb benijd. Nijd tegen iemand. of over eene zaak, laten blijken: iemand benijden, afgunstig zijn; iemand iets benijden. Van hier *benijder*. *benijdster*, *benijding*, *benijdenswaardig*.

Benippen, (beknippen) b. w., ik beneep, heb benepen. Aan iets nippen. Zie *benepen*.

Benne, zie *ben*.

Benoemen, b. w., ik benoemde, heb benoemd. Eenen naam geven: nieuwe dingen met nieuwe namen benoemen. Met name verkiezen, aanstellen: iemand tot voogd, tot erfgenaam, enz. benoemen. Van hier *benoemer*, *benoeming*.

Benoodigd, verled. deelw. van het, bij KIT. voorkomende, doch reeds in onbruik geraakte werkw. *benoodigen*. Om iets benoodigd, verlegen zijn; ook iets benoodigd hebben.

Benooden, bijw. en voorz. Ten noorden: beoorde den linie.

Bent, v., meerv. berten. Benaming van zeker schildersgezelschap te Rome. Van hier *bentbroeder*, *bentnaam*, *bentvogel*. Misschien is *bend*, van *bende*, hier de verkieslijkste naam.

Beoefenen, b. w., ik beoefende, heb beoefend. Hetzelfde als *oefenen*. Van hier *beoefenaar*, *beoefening*.

Beolien, b. w., ik beoliede, heb beolied. Met olie bestrijken.

Beoogen, b. w., ik beoogde, heb beoogd. Eigenlijk, op iets oogen, beschouwen. Verder, bedoelen: wat beoogt gij daarmede? Van hier *beooging*.

Beoordeelen, b. w., ik beoordeelde, heb beoordeeld. Oordeel over iets vellen: ik kan dat niet beoordeelen. Van hier *beoordeeling*.

Beoorlogen, b. w., ik beoorloogde, heb beoorloogd. Den oorlog aandoen; bestrijden. Van hier *beoorloger*, *beoorlogging*.

Beoosten, bijw. en voorz. Ten oosten: beoosten Vlaanderen.

Bepaald, bijv. n., zijnde het verl. deelw. van *bepalen*. *Bepaald*, *bepaaldst*. Vastgesteld: op den bepaalden tijd. Van hier *bepaaldelijk*, *bepaaldheid*.

Bepaalen, b. w., ik bepaalde, heb bepaald. Met paalen versieren, meest bij de Dichters gebruikelijk: Hof bepereld met uchtendtranen. SPIEG.

Bepalen, b. w., ik bepaalde, heb bepaald. Eigenlijk, met paalen voorzien; met paalen afzetten. Overdragt. beperken: zijne wenschen, zijne driften bepalen. Stuiten: de stroom bepaalde zijne overwinningen. Vaststellen: eenen dag bepalen. Beschrijven, volledig voorstellen: wij moeten het geschil vooraf wel bepalen. Van hier *bepaler*, *bepaling*.

Bepeerlen, zie *bepaalen*.

Bepeilen, b. w., ik bepeilde, heb bepeild. Hetzelfde als *peilen*.

Bepeinzen, b. w., ik bepeinsde, heb bepeinsd. Overdenken. Van hier *bepeinzing*.

Bepekken, b. w., ik bepekete, heb bepekete. Met pek bestrijken. Van hier *bepekking*.

Beperken, b. w., ik beperkte, heb beperkt. Een perk zetten. Van hier *beperker*, *beperking*.

Bepissen, b. w., ik bepiste, heb bepist. Met pis nat maken, bevuilen.

Beplakken, b. w., ik beplakte, heb beplakt. Op iets plakken: eenen muur beplakken. Van hier *beplakker*, *beplakking*, *beplaksel*.

Beplanken, b. w., ik beplankte, heb beplankt. Met planken voorzien. Van hier *beplanking*.

Beplanten, b. w., ik beplante, heb beplant. Met boomen en planten voorzien: eenen tuin beplanten. Van hier *beplanting*.

Bepleisteren, (beplaasteren) b. w., ik bepleisterde, heb bepleisterd. Met pleisters beleggen: het gezig bepleisteren. Met kalk bestrijken: eenen muur, eenen zolder bepleisteren. Figuurlijk, verbloemen: hij heeft die daad met eenen schoonen schijn bepleisterd. Van hier *bepleistering*.

Bepleiten, b. w., ik bepleitte, heb bepleit. Pleitende verdedigen: eene zaak bepleiten.

Beploegen, b. w., ik beploegde, heb beploegd. Met de ploeg bewerken: het land beploegen.

Bepluizen, b. w., ik bepluuz, heb bepluuzen. Aan iets pluizen.

Bepoederen, (bepoeijeren) b. w., ik bepoeierde, heb bepoeierd. Met poeder bestrooijen.

Bepoten, b. w., ik bepootte, heb bepoot. Beplanten. Van hier *bepoting*.

Bepraten, b. w., ik bepraatte, heb bepraat. Met woorden overreden.

Beproefd, bijv. n. en verl. deelw., zie *beproeven*.

Beproeven, b. w., ik beproefde, heb beproefd. Eene proef nemen, toetsen: iemand beproeven; ik zal het eens beproeven. Onderzoeken: beproeft alle dingen. Een man van eene beproefde, bekende, dengd. Van hier *beproever*, *beproefster*, *beproeving*.

Beraad, o., overleg: in beraad staan: na rijp beraad. Besluit, voornemen: ik heb mijn beraad bij mij.

Beraadslagen, o. en wederk. w., ik beraadslaagde, heb beraadslaagd. Onz., overleggen: over iets beraadslagen; zij beraadslaagden nog, of zij zich zouden overgeven. Wederk.: *zich beraadslagen*. Van hier *beraadslaging*.

Berad, bijv. n. en bijw., beteekenende zoo veel als *bereden*: met haer beradde raén. VOXD. Men zegt van eenen wagen, dat hij *berad* is, wanneer hij zoo lang gereden heeft, dat de schorheid van de assen en naven af is. Dit *berad* komt weinig voor, zelfs niet bij PLANTYN en KILIAAN; en daar wij geen woord hebben, dat *berad* eigenlijk uitdrukt, zoo behoorde men het, zegt HUDDEC., in het gebruik te houden.

Beraden, (zich) wederk. w., ik beried mij, heb mij beraden. Zich over iets beraden, iets in beraad nemen. Zich weder beraden, van gevoelen veranderen. Het deelw. *beraden* wordt in de beteekenis van *bedacht* gebezigd: wel, of kwalijk, in iets beraden zijn. In den BIBEL van 1477, komt het voor, in den zin van aangemoedigd.

Beramen, b. w., ik beraamde, heb beraamd. Vaststellen: eenen tijd beramen; een ontwerp beramen. Van hier *beraming*.

Berd, (bord) o., meerv. berden. *Bord* is, vooral in zamenstelling, meest in gebruik: *dam-*

bord, tafelbord, nithangbord, enz. Doch *berd* wordt wederom in de spreekwijs: iets te berde brengen, voor bijbrengen, voorstellen, gebezigd.

Bereden, zie *berijden*.

Beregenen, b. w. Dit woord wordt in de onbepaalde wijs gebezigd, en wel in de uitdrukking zich laten beregenen: gij moet u zoo niet laten beregenen; en in den lijdenden vorm, beregend worden en zijn, door den regen nat gemaakt worden: wij zijn op de reis geheel beregend geworden.

Beregenen komt reeds bij NOTKER. voor.

Beregt, zie *berigt*.

Beregten, b. w., ik beregtte, heb beregt. Iemand, voor zijn geld, waren geven: iemand wel, kwalijk, beregten. Eenen zieke beregten, het laatste oliesel geven, het h. avondmaal toedeelen, en daardoor tot sterven voorbereiden; in welke beteekenis het zweedsche *beraetta*, en deensche *berette* gebruikt wordt. Oul. werd dit woord ook in den zin van *besturen* gebezigd: 't huys berechten. BYBEL, 1477. VOND. bezigt het voor *onderrigten*: terecht en leer me. Van hier beregter, beregting, beregtster. Zie verder *berigten*.

Bereid, zie *bereiden*.

Bereiden, b. w., ik bereidde, heb bereid. Gereed maken: spijs bereiden: pennen bereiden; zich bereiden, voorbereiden. Bereid zijn tot iets, gereed zijn. Van hier bereider, bereiding, bereidster, bereidwillig, bereidwilligheid, bereidwilliglijk.

Bereids, bijw., alreede, reeds: het is bereids geschied. Dit bijw. behoort tot het verled. deelw. *bereid*. ULPHILAS gebruikt reeds *rahtis*, waarmede het angels. *rah*, eng. *already*, zweed. *redan*, en ons reeds overeenkomt. *Albereids*, voor *bereids*, is eene onnoodige verlenging.

Bereidsel, o., meerv. bereidsels. Datgeen, waarmede iets bereid wordt. Inzonderheid draagt het mengsel van eijeren enz., waarmede de wijnkoopers den wijn helder en zuiver maken, den naam van *bereidsel*.

Bereik, o. Uitstrekking: dat is boven mijn bereik, ik kan daar niet bij reiken. Figuurlijk: buiten het bereik van het geschut zijn; dat is boven mijn bereik, bevatten; boven het bereik van mijn verstand.

Bereiken, b. w., ik bereikte, heb bereikt. Met reiken bijkomen: ik kan de bovenste plank niet bereiken. Figuurlijk, aankomen, aanlanden: wij bereikten des avonds de stad, de haven. Hij heeft reeds twintig jaren bereikt, is twintig jaren oud. Uitvoeren, verkriegen: zijn oogmerk bereiken. Van hier bereiking.

Bereizen, b. w., ik bereisde, heb bereisd. Door of op eene plaats reizen: een land bereizen, door hetzelfde reizen; de kermissen bereizen, op de kermissen reizen. Het verled. deelw. *bereisd*, als bijvoegel. wordt gezegd van iemand, die veel gereisd heeft: hij is een bereisd man.

Berekenen, b. w., ik berekende, heb berekend. Door berekenen aanwijzen en bepalen: voor dat ik het gebouw laat zetten, zal ik de kosten eerst berekenen. Van hier berekening.

Beren, veroud. w., waarvan het verled. deelw. *geboren* alleen nog in gebruik is. Zie *geboren*.

Berenen, b. w., ik berende, heb berend. In het krijgswezen. Eigenlijk, al rennende, d. i. met de ruitertij, aanvallen. Gemeenlijk echter wordt het gebruikt, voor omsingelen, met een leger rond-

om insluiten: eene stad berennen. Van hier berening.

Berg, m., meerv. bergen: een hooge berg: eenen berg beklimmen. Figuurlijk, zwaarigheid, hindernis: hij is dien berg nog niet over. Bergen van zwaarigheden. De haren rijzen mij te berge, om schrik en ontzetting uit te drukken. Iemand gouden bergen, zeer veel, beloven, spreekw. Van hier bergaarde, bergachtig, bergbewoner, bergblauw, bergeppe, berggeel, berggod, berggodin, berggroen, berghoen, bergketen, bergkristal, bergmuis, bergrot, bergstof, bergstofgroef, bergwater, bergwerk, bergwerker, bergzont. *Berg* beteekent ook een gesneden varken. Zie *berg*.

Het schijnt, dat de hoofdbeteekenis van het woord *berg* eene hoogte, of verhevenheid, is; en daarom is het mogelijk, dat het tot het oude *berin*, d. i. heffen, behoort. Anderen leiden het af van het werkw. *bergen*, dewijl, oul., in de bergen gevoeligke bewaarplaatsen gemaakt werden, om het vee (zijnde de rijkdom onzer voorvaderen) voor de koude en den vijand te beveiligen.

Bergaf, bijw., voor den berg af. Bergop, bergaf. Bergaf gaan.

Bergamot, (bergamotpeer) v., meerv. bergamotten. Wij hebben deze benaming van het fr. en ital. *bergamotte*, *bergamotta* ontvangen. *MENAGE* leidt dezelve van het turksche *beg*, een heer, en *armout*, eene peer, af, zijnde *bergamot* dan zooveel als *heerenpeer*. Anderen beschouwen den naam der stad *Bergamo*, als den oorsprong van dit woord. Van hier bergamotboom, bergamotolie.

Bergbewoner, m., meerv. bergbewoners. Iemand, die op de bergen woont.

Bergen, b. w., ik borg, heb geborgen. Iets van een verongelukt schip aan den oever brengen; redden, behouden: het schip verging, maar de goederen zijn geborgen. Er zijn slechts weinigen van de manschap geborgen. Figuurlijk, in zekerheid brengen: hij heeft zich nog in tijds geborgen; hij is geborgen, bezorgd. Verbergen, wegleggen: ik heb het op eene goede plaats geborgen. HOOFD bezigt het, in den zin van *ontzetten*, *berijden*: deez' makende gereedschap om Sluis te bergen, gaf orde tot wapening. Oul. werd het ook gebruikt voor *vrezen*: si sullen berghen den here. BYBEL van 1477. Van hier berger, berggeld, berging, bergloon, bergplaats.

Berghout, zie *barkhout*.

Bergop, bijw., voor den berg op. Zie *berjof*.

Bericken, zie *beruiken*.

Berigt, (oul. *berigt*) o., meerv. berigten. Het verhaal eener gebeurde zaak, ook het geschrift, hetwelk zoodanig een verhaal bevat: berigt van iets geven.

Berigten, b. w., ik berigtte, heb berigt. Narigt, kennis geven: iemand iets berigten. Van hier berigter, berigtster. Zie *afrieten*.

Berijden, b. w., ik bereed, heb bereden. Op, of langs, iets rijden: een paard, eenen weg berijden. Door menigvuldig rijden, geschikt maken: een paard berijden. Hij berijdt een slecht paard met die zaak, onderneemt eene gevaarlijke en nadeelige zaak; spreekw., in de gemeenzame verkeerung gebruikelijk. Het verl. deelw. *bereden* komt bij HOOFD, VOND. en anderen voor, in de beteekenis van *overvallen*; b. v. bereden door de koorts. Van hier berijder. In sommige dorpen van Vlaanderen, wordt een schout *berijder* genoemd, van het oude *beriden*, d. i. regten, regt doen.

Berijmen, b. w., ik berijmde, heb berijmd. In rijm brengen. Van hier berijmer, berijming.

Berimpelen, o. w., berimpeld, is berimpeld. Met rimpels bedekt worden. Zie *rimpe-len*.

Beringen, zie *omringen*.

Berispen, b. w., ik berispte, heb berispt. Wraken, bestraffen: hij berispt alle menschen. Oul. werd het ook voor *bezoeken*, *straffen*, gebezigt: Hi berispten (berispt hem) oec met pinen in den bedde. *BLIJVEL*, 1477, waarvoor de tegenwoordige overzetting heeft: oock wort hij gestraft met smerte op zijn leger. Van hier berisper, berisping, berispelijk: een berispelijk leven; berispelijkheid, berispster.

Berk, m., meerv. berken. Anders *berkenboom*. Uithoofde der ongemeene witheid van bast en hout, van het oude *brechen*, breken, d. i. schijnen, blinken. Van hier het onverbuigh. *bijv. n. berken*, van eenen berkenboom gemaakt, of daartoe behoorende: een berken tak.

Berkenboom, zie *berk*.

Berkenmeijer, (bij *KIL*. berkenmei) m., meerv. berkenmeijers. Eigenlijk, een tak van den berkenboom, van *berk* en *mei*, van *meijen*, maaijen, afsnijden. Wijders, een beker, of drinkvat, gemaakt uit eenen mei, of tak van den berkenboom, bij de Ouden zeer in gebruik: laat den rijnschen berkemeier lustig, rustig, ommegaan. *VOND*.

Berkhout, zie *barkhout*.

Bernen, zie *barnen*.

Bernsteen, zie *barnsteen*.

Beroemd, *bijv. n. en bijw.*, zijnde eigenlijk het verled. deelw. van het volgende *beroemen*, in zoover dit in den zin van *roemen*, *zeer roemen*, gebruikelijk moog geweest zijn. Beroemder, beroemdst. Met roem bekend, vermaard: een beroemd man. Hij is zeer beroemd; zich beroemd maken. Van hier beroemdheid.

Beroemen, (zich) wederk. werkw., ik beroemde mij, heb mij beroemd. Roem op iets dragen: zich op eene zaak beroemen; hij beroemt zich, dat hij enz.

Beroep, o., meerv. beroepen. Beroeping tot een ambt: een regtmatig beroep; het beroep is hem reeds opgedragen. Ambt, wijs van bestaan: een schoolmeester van zijn beroep; dat is mijn beroep. Van hier beroepsbezigheid, beroepsbrief, enz.

Beroepen, b. w., ik beriep, heb beroepen. Zoo hard roepen, dat men ons kan hooren: hij was reeds zoo ver, dat ik hem niet beroepen kon. Zamenroepen: eene vergadering beroepen. Tot de waarneming van een ambt roepen; iemand tot schoolmeester, leeraar, beroepen. Zich op iets beroepen, het als een bewijs, of getuigenis, aanvoeren. Oul. werd het in den zin van *berispen* gebezigt: alzo *MOXLUCK* hem daarover beriep. *HOOFD*. Van hier beroeper, beroeping.

Beroerd, zie *beroeren*.

Beroeren, b. w., ik beroerde, heb beroerd. Eigenlijk aanroeren, aanraken. Overdragt., ontstellen, ontrusten: zijne aanspraak beroerde het volk. *HOOFD* bezigt het voor *betreffen*: beroerende den godsdienst. Het deelw. *beroerd* wordt, meestal voor lam, geraakt, gebezigt: hij is aan beide zijden beroerd. Van hier beroerdheid, beroerder, beroering, beroerster, beroerte, voor op-roer en lamheid.

Beroerte, zie *beroeren*.

Beroesten, o. w., beroestte, is beroest. Roesten, door den roest bederven: de sleutels liggen daar te beroesten. Van hier beroesting.

Berokken, hetzelfde als *berokkenen*.

Berokkenen, b. w., ik berokkende, heb berokkend. Stoken, verwekken: kwaad berokkenen. Dit thans gebruikelijke *berokkenen* is bij *KIL*. *berokken*, in dezelfde beteekenis; ook bij *POOT*: wie hebt gij u, of hem, nu 't meeste leet berokt? maar ook in die van het spinrokken met vlas voorzien. Van hier berokkenaar, berokkenaarster, berokkening.

Beroofd, zie *berooïd*.

Berooid, *bijv. n. en bijw.*, berooider, of meer berooid, berooidst, of meest berooid. *ARN*: het het is een berooid huisgezin. Tot eene radeloze armoede vervallen: 's Lands Vaders, door 't geweld verdreven, gansch berooid. *J. DE MARRE*. Ook op den tijd toegepast, voor verarmd, ontbloot van al wat wenschelijk is: een nedrige en berooide tijd. *MOON*. Verward, ontsteld: berooid van zinnen. Van hier een berooid hoofd.

Volgens *KIL*. is *berooïd* zoo veel als *berooïd*, het verled. deelw. van *berooven*.

Berooken, b. w., ik beroekte, heb beroekt. In den rook hangen; met rook laten doortrekken: verdachte brieven berooken. Het verled. deelw. *berooïd* wordt ook in den zin van door den rook bezwalkt, gebezigt: die muur is geheel beroekt.

Berooven, b. w., ik berooïde, heb berooïd. Eigenlijk, iemands eigendom wederregtelijk en met geweld wegnemen: iemand berooven. Ook van iets berooven; iemand van het leven, van zijne eer berooven. In eene uitgestrektere beteekenis, het genot eener zaak verhinderen: dit toeval berooïde mij van de gelegenheid, om enz. Hij is reeds lang van zijn gezigt berooïd geweest. Ook met den tweeden naamval, zonder *van*: mij dunkt dees wijze man is zijns verstants berooïd. *D. VAN KOORNH.* Van hier beroover, berooving.

Berouw, o., leedwezen: berouw over iets hebben, oefenen, toonen. Hiervoor, *oul.*, ook *berouwen*, *berouwenis*.

Berouwen, *onpers. w.*, het berouwde, heeft berouwd. Berouw hebben: het berouwt mij, dat ik enz.; — die daad berouwt mij.

Berrie, (*burrie*) v., meerv. *berries*. Een werktuig, om iets op te dragen, *angels. bare, bere*, *eng. bear*, van het oude *beren*, ziende op de beteekenis van dragen en overvoeren.

Berst, (*barst, borst*) m., meerv. bersten. Een berst in het glas, in den muur. Oul. ook voor *gebrek* gebezigt. Zie *bersten*.

Bersten, o. w., ik borst, ben geborsten. Eene scheur bekomen, van elkanter springen de aarde, de muur is geborsten. Het schip stiet zich te bersten. *Figuurlijk*: van spijt bersten.

Bersten, *hoogd. bersten*, *zweed. brista*, *angels. bersten*, *eng. to burst*, drukken het geluid uit, hetwelk eenige dingen, bij het bersten, maken.

Berucht, *bijv. n. en bijw.*, zijnde eigenlijk het verl. deelw. van het vrouderde *beruchten*, bij *KIL*. ook *beruchtigen*, in een kwaad gerucht brengen. Beruchter, beruchtest. Bekend, in eenen kwaden en goeden zin. In eenen kwaden zin: Als *MOXSES* van een moort berucht. *J. CATS*. In eenen goeden zin: doch berucht van kuische zeden. *T. ASSELYN*. En wie, voorts, allermeest,

van wysheit sijn berucht. H. DE GROOT. HOOFD bezigt *beruchtigd*, door het gerucht betigt, ter kwader faam staande. Van hier beruchtheid.

Beruken, b. w., ik berook, heb beroken. Aan iets ruiken: de hond berook mij aan alle zijden. Fig., iets naauwkeurig onderzoeken, om het te leeren kennen. Verkeerdelijk bezigt men hiervoor *berieken*, dewijl *rieken* eigenlijk is uitwasemingen van zich geven, die de reukzenuwen aandoen, en *ruiken*, door middel van den reukzin, deze uitwasemingen opvangen en waarnemen. Van hier beruiking. Zie *rieken* en *ruiken*.

Berusten, d. w., ik berustte, heb berust. Even als rusten: die gelden en papieren berusten bij mij, sijn onder mijne bewaring. Eene zaak eenigen tijd laten berusten, niet behandelen, in denzelfden staat laten blijven. Wij zullen het daarbij laten berusten, blijven. Op hem berust de welvaart des ganschen huisgezins, komt op hem aan. In eene zaak berusten, zich die laten welgevallen. Op iets berusten, zich verlaten, vertrouwen.

Bes, (bezie, bei) v., meerv. bessen. Witte bes, aalbes. Verkleinw. *besje*. Men acht dit woord afkomstig van het oude *beer*, of *ber*, met verandering van *r* in *s*, en dit van *beren*, *baren*, voortbrengen.

Dit woord wordt ook in eenen gansch anderen zin gebezigd, namelijk, voor eene oude vrouw: eene tandelooze bes; waarvan het verkleinw. *besje*, in den gemeenen spreektrant, voor grootmoeder gebruikt wordt: ik ga naar mijn besje. Dan, vermoedelijk, is dit eene verbastering van *best*, *beste*, gelijk in *bestevaar*, voor *bestevader* (een oud man, grootvader), *bestemoer*, voor *bestemoeder* (eene oude vrouw, grootmoeder): gelijk Kalijbe, eene overoude best. VOND. J. OUDAAN bezigt het woord *bes* ook voor eenen ouden man; doch buiten dit, weet ik hiervan geen ander voorbeeld. Zie *best*.

Beschaafd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van beschaven. Beschaafder, beschaafst. Eigenlijk, door schaven, glad en effen gemaakt: de planken sijn rondom beschaafd. Fig., wellevend: een beschaafd man. Van hier beschaafdheid.

Beschaamd, zie *beschamen*.

Beschadigen, b. w., ik beschadigde, heb beschadigd. Schade toebrengen: een huis beschadigen. Van hier beschadiger, beschadiging, beschadigster. Oul. was *beschaden*, voor *beschadigen*, in gebruik.

Beschaduwen, b. w., ik beschaduwde, heb beschaduwd. Met schaduw bedekken: de boomen beschaduwen dat huis. Van hier beschaduwing.

Beschamen, b. w., ik beschaamde, heb beschaamd. Beschaamd maken: dat werk beschaamt zijnen meester. Het deelw. *beschaamd* wordt in de beteekenis van schaamrood, verlegen, gebezigd: op dat berigt werden zij beschaamd. Van hier beschaamdheid.

Beschansen, b. w., ik beschanste, heb beschanst. Met eene schans omgeven: een leger rondom beschansen. Van hier beschansing.

Beschaaren, b. w., ik beschaarde, heb beschaard. Heimelijk stelen, onder de handen wegnemen: hij heeft, langs dien weg, heel wat beschaard. Van hier beschaarder, bescharing, beschaarster.

Beschaven, b. w., ik beschaafde, heb beschaafd. Eigenlijk, door schaven glad maken. Figuurlijk, overzien, verbeteren: een werk beschaven. Van hier beschaver, beschaving.

Bescheer, zie *bescheren*.

Bescheid, (oul. *bescheed*) o., meerv. bescheiden. Berigt: van eene reeks van vijftig jaren vindt men naauwelijks eenig ander bescheid. WAGEN. Antwoord: iemand bescheid geven; van hier bescheid doen, door drinken, de toewensching van gezondheid beantwoorden. Bezwoorene brieven, anders charters, acten, worden ook *bescheiden* genoemd, van het werkw. *bescheiden*, in de beteekenis van beslissen.

Bescheiden, b. w., ik bescheidde, heb bescheiden. Bepalen, aanwijzen: eenen tijd bescheiden. Iemand ergens bescheiden. Hier heeft mij Rozemont bescheiden. POOR. Besluiten: het was te voren zoo bescheiden. VOND. Oul., werden de regters ook gezegd *te bescheiden*, wanneer zij, door hunne uitspraak, het geschil tusschen twee personen beslisten. Meer andere, nu verouderde, beteekenissen van het werkw. *bescheiden* komen bij KIL. voor.

Bescheiden, bijv. n., zijnde het verled. deelw. van bescheiden. Bepaald, geschikt: elk in zijn bescheiden bedrijf. HOOFD. Des menschen bescheiden deel. Voor beleefd, minzaam, inachtnemend en billijk, heeft het trappen van vergrooing: bescheidener, bescheidenst. Hij is een bescheiden man. Van hier bescheidenheid, bescheidenlijk.

Beschelden, b. w., ik beschold, heb bescholden. Bekijven. HOOFD bezigt het voor *beschuldigen*; ook voor *strafbaar maken*.

Beschonken, b. w., ik beschonk, heb beschonken. Begiftigen: iemand met een boek beschenken. Te drinken geven: hij heeft ons dapper beschonken. Dronken maken: zij zaten hem te beschenken. *Beschonken* wordt als eene wellevende uitdrukking gebezigd, voor dronken: hij was zeer beschonken.

Beschoren, b. w., ik beschoor, heb beschooren. Rondom afscheren: zich het hoofd laten beschooren. Van hier beschoering: de eerstelingen van de beschoering uwer schapen. BYBELVERT.

Beschoren, b. w., ik beschoor, heb beschooren. Toedeelen, veroorzaken: 't Is waer, 't quaet avonthuer bescheert den vromen strijdt op strijdt. CAMPH. Thans is het verled. deelw. *beschoren* meest in gebruik: die vreugd is mij niet beschooren, toegedacht. Dat was hem van den Hemel, — dat was over hem beschooren, bepaald, besloten. Het zelfst. naamw. *bescheer*, bij KIL. *beschere*, *beschoeringhe*, van dit *beschoren* afgeleid, is mede in gebruik geweest: 't bescheer des Hemels. HOOFD. Zie *scheren*.

Dit woord komt reeds bij NOTKER. voor; en in het zweed. is *beskaera*, in het angels. *sciran*, toedeelen.

Beschermen, b. w., ik beschermde, heb beschermd. Eigenlijk, tot een scherm strekken: deze boom beschermt mij voor de hitte. Overdr., verdedigen: eene stad, een volk beschermen. Van hier beschermner, bescherming, beschermster. Zamenstellingen sijn: beschermengel, beschermgod, beschermheer, enz.

Beschietsen, b. w., ik beschoot, heb beschooten. Op iets schieten: eene stad beschietsen. Door schieten toetsen, beproeven: een geweer be-

schieten. Met geschut, of schietgeweer, bereiken: ik kan met dit geweer zulk eene hoogte beschieten. Overdr., zijn doel beschieten, treffen. Ter eer van iemand schieten: iemand met dertien schoten beschieten. Met planken bekleden: eenen zolder, een dak, beschieten.

Dit woord wordt ook als onzijdig gebezigd, in de volgende spreekwijzen: dat werk beschiet niet, vordert niet: mijne oogen beschieten, schieten toe, gaan toe, van vaak; waarvoor **VONDEL**, in den bedrijvenden vorm, heeft: een dunne slaap beschoot noch nauwelijx mijne oogen.

Beschijnen, b. w., ik bescheen, heb beschenen. Verlichten: de zon beschijnt ons half-rond. Van hier beschijning.

Beschijten, b. w., ik bescheet, heb bescheeten. Eene der laagste uitdrukkingen, voor met zijn afgang beoedelen, en figuurlijk, voor bedriegen. Van hier, in de figuurlijke beteekenis, beschijter, beschijterij, beschijstcr.

Beschik, o. Een bijna verouderd woord, voor beschikking, bestel: door wijs beschick van uwen raedt. **CAMPH.**

Beschikal, zie *albeschik*.

Beschikken, b. w., ik beschikte, heb beschikt. Toezenden, bezorgen: ik zal het u terstond beschikken. In orde brengen: zijne zaken beschikken. Verrigten: ik heb nog veel te beschikken. Van hier ook beschikal (albeschik), beschikker, beschikking, beschikster.

Beschilderen, b. w., ik beschilderde, heb beschilderd. Met schilderwerk versieren: eene kamer beschilderen. Van hier beschildering.

Beschimmelen, o. w., beschimmelde, is beschimmeld. Met schimmel bezet worden: alles beschimmelt hier. Beschimmeld brood. Van hier beschimmeling.

Beschimpen, b. w., ik beschimpte, heb beschimpt. Eenen schimp toevoegen, bespotten. Van hier beschimper, beschimping, beschimpster.

Beschoft, bijv. n en bijw. Hetzelfde als *beschaafd*; doch meest gebruikelijk in het tegen-gestelde *onbeschoft*. Zie dit woord.

Beschonken, zie *beschenken*.

Beschoren, zie *bescheren*.

Beschot, o., meerv. beschotten. Houten beschutsel.

Beschouwen, b. w., ik beschouwde, heb beschouwd. Bezien, opmerken. Van hier beschouwer, beschouwing, beschouwelijk, beschouwster.

Beschrijven, b. w., ik beschreide, heb beschreid. Beweeneu. Van hier beschrijfelijk, beschrijfenswaardig.

Beschrjden, (beschrijven) b. w., ik beschreede, heb beschreden. Schrijdelings (met de beenen aan beide zijden) op iets gaan zitten: een paard beschrijden, bestijgen **OVerschrijden**: eene sloot beschrijden.

Beschrijven, b. w., ik beschreef, heb beschreven. Vol schrijven: dit blad papier is beschreven. In geschrift stellen: ik heb het verdrag laten beschrijven. Een schriftelijk berigt van iets geven: ik zal u de zaak duidelijk beschrijven. Teekenen: een geschoten kogel beschrijft, in zijnen loop, eene kronne lijn. Figuurlijk: hij beschrijft, in het vak der wetenschappen, eenen zeer kleinen kring, zijne kennis is zeer bepaald. Van hier beschrijver, beschrijving.

Beschroomd, (beschreumd) bijv. n en bijw., beschroomder, beschroomdst. Bevreesd, be-

zorgd: beschoornd zijn. Van hier beschroomdheid.

Beschuit, v., meerv. beschuiten. Van het fr. *biscuit*. Van hier beschuitbakker, beschuitblik, beschuitdeeg, beschuitrommel, enz.

Beschuldigen, b. w., ik beschuldigde, heb beschuldigd. Schuldig verklaren; iemand van eene misdaad beschuldigen. Bestrafen, berispen: hij is daarover zeer te beschuldigen. Van hier beschuldiger, beschuldiging, beschuldigster.

Beschutten, b. w., ik beschuttede, heb beschut. Bescheren. Van hier beschutsel, beschutsheer, beschernheer, beschutster, beschutsvrouw, schutsvrouw, beschutter, ook voor eenen jagthoud, beschutting.

Besef, o. Begrip, denkbeeld: een goed besef van iets hebben. Van hier besefeloos, besefeloosheid.

Besefen, b. w., ik besefte, heb besef. Begrijpen, verstaan. Van hier beseffing.

Besje, zie *bes*.

Besingelen, hetzelfde als *onsingelen*.

Beslaan, b. en o. w., onregelm.; ik besloeg, heb en ben beslagen. Bedrijv., met hamerslagen vastmaken: een rad beslaan; iets met zilver, of goud, beslaan. Paarden beslaan, een boek beslaan. Vermengen, verlenen, kalk, meel beslaan. In beslag nemen, aanhouden: goederen beslaan. Eene plaats beslaan, vervullen. In de boete beslaan, eene geldboete opleggen. Beslagen ten ijs komen, spreekw., tot eene zaak wel voorbereid zijn, waarschijnlijk eene toespeling op een welbeslagen paard. Onzijd., met vochtigheid, of damp, bezwalkt worden: de glazen zijn beslagen. Beschimmelen: het brood beslaat altijd in deze kas.

Beslabben, zie het volgende.

Beslabberen, b. w., ik beslabberde, heb beslabberd. Onder het eten van vloeibare spijs, beoedelen: het kind heeft zich ellendig beslabberd. **KIL.** heeft *beslabben*. Van hier beslabbering.

Beslag, o. Van het boven staande werkw. beslaan: een beslag van goud, het beslag van eenen wagen, meelbeslag, mengsel van meel; in beslag nemen, aanhouden; die zaak heeft haar beslag gekregen, is uitgevoerd, voltooid; beslag van het brood, van de glazen, uitslag, bezwaling. **Onl.** werd het woord *beslag* ook nog in eenen anderen zin gebezigd, namelijk in dien van *omslag*, *omstandigheid*; b. v.:

Geluckigh is de man, die in vernoghten staet, En met een kleyn beslagh, in stilt; te bedde gaat.

F. v. Dorr.

Beslapen, b. w., ik besliep, heb beslapen. Op iets slapen: ik heb dat bed nog niet beslapen. Vleeschelijke verkeerling met iemand hebben, bezwangeren: een meisje beslapen. Zich op iets beslapen, iets in zijn beraad nemen. Van hier beslapping.

Beslechten, b. w., ik beslechtte, heb beslecht. Bijleggen, vereffenen: een verschil beslechten. Van hier beslechter, beslechting, beslechtster.

Beslijken, b. w., ik beslijkte, heb beslijkt. Met slijk bedekken, beoedelen: gij hebt uwe kleederen beslijkt. Beslijkte (in den gemeenen spreek-trant, beslikte) straten.

Beslijpen, b. w., ik besleep, heb beslepen. Rondom slijpen. Overdr.: de toetssteen van een beslepen oordeel. **VOND.**

Beslissen, b. w., ik besliste, heb beslist, Beoordeelen, uitspraak doen. Van hier beslisser, beslissing.

Beslommeren, b. w., ik beslommerde, heb beslommerd. *Zich beslommeren*, zich in allerhande verwarde zaken steken. Een beslommerde, verwarde, boedel. Van hier beslommering.

Beslooten, b. w., ik beslootte, heb besloot. Met eene sloot omringen: tuinen, die besloot waren. **HOOFD**.

Besloten, verled. deelw. van besluiten. Verzegeld: een besloten brief. Belegerd: eene beslotene stad. Omheind, onmuurd: eene beslotene plaats. Vastgesteld, bepaald: er is besloten. Bevroren: besloten water. Gesloten, verboden: beslotene jacht. Besloten tijd, wanneer de Roomschen niet mogen trouwen.

Besluit, o., meerv. besluiten, van het werkw. besluiten. Slot, einde: tot besluit, zal ik er dit nog bijvoegen; het besluit van een vertoog, enz. (bij *KIL. besluitrede*, ook *afrede*) het besluit eener rede. Voornemen: het besluit nemen, om enz. Bepaling: het besluit van den raad. Van hier besluiteloos, besluiteloosheid.

Besluiten, b. w., ik besloot, heb besloten. Oudt. *opsluiten*: so sal hien seuen dage besluiten. **BYBEL**, 1477. Thans wordt het, in de volgende beteekenissen, gebruikt. Vervatten, behelzen: die plaats besluit zeer vele inwoners in zich. Eindigen: zijne aanspraak besluiten. Voornemen: ik heb besloten, tot u te komen. Bepalen: dit ongeluk scheen over mij besloten te zijn. Oordeelen, afdeiden: ik moet daaruit besluiten, dat enz. *Zie verder besloten*. Van hier besluiting.

Besmeren, (bij **HOOFD** *besmeuren*) b. w., ik besmeerde, heb besmeerd. Eigenlijk, met smeer, of zekere vettigheid, bestrijken: brood met boter besmeren. Insgelijks, met iets anders bestrijken: den muur met kalk besmeren. Figuurlijk, bezoedelen: gij hebt u overal besmeerd. Van hier besmering.

Besmetten, b. w., ik besmettede, heb besmet. Bezooedelen: *zich besmetten*. Aansteken: die ziekte heeft de gansche stad besmet. Overdr.: hij besmettede het gansche land met zijne dwaalleeringen. Van hier besmettelijk, besmettelijkheid, besmetting.

Besmulden, b. w., ik besmulde, heb besmuld. Door eten en drinken bezooedelen: gij hebt u overal besmuld.

Besnaauwen, b. w., ik besnaauwde, heb besnaauwd. Begraauwen, op een' snaauwenden toon berispen: daar men hen op nieuw besnaauwde. **HOOFD**.

Besneden, bijv. naamw. en bijw., zijnde het verled. deelw. van besnijden. Figuurlijk: wel besneden van aangezicht, wel gemaakt.

Besneeuw, *zie besneeuwen*.

Besneeuwen, b. w. Dit woord wordt meestal in de onbepaalde wijs gebezigd: zich laten besneeuwen, met sneeuw laten bedekken; ook in den lijdenden vorm, besneeuw zijn: wij waren geheel besneeuw. Het verled. deelw. wordt, als bijv. n., meest gebezigd: een besneeuwde, met sneeuw bedekte, hoed; besneeuwde straten.

Besnijden, b. w., ik besneed, heb besneden. Een gedeelte van iets afsnijden: een kind besnijden; een besnedene. **HOOFD** bezigt het voor *besnoeijen*. Van hier besnijdenis, besnijding.

Besnoeijen, b. w., ik besnoeide, heb be-

snoeid. Afsnoeijen: eene heg besnoeijen. Geld besnoeijen. Figuurlijk, verminderen, verkleinen: iemands magt, vrijheid besnoeijen. Van hier besnoeijer, besnoeijing.

Besnoeren, *zie snoeren*.

Besnot, *zie besnotten*.

Besnotten, b. w., ik besnottede, heb besnot. Met snot bezooedelen: gij hebt uwe kleeders weer besnot. Het verl. deelw. *besnot*, als bijv. gebruikt, wordt meest gebezigd: dat kind heeft altoos eenen besnotten neus.

Besnuffelen, b. w., ik besnuffelde, heb besnuffeld. Snuivende beruiken: die hond heeft mij rondom besnuffeld. Figuurl. doorsnuffelen, nauwkeurig onderzoeken: hij heeft al verscheidene boeken besnuffeld. **HOOFD** bezigt ook in dezen zin *besnuffen*: den adem der getuigen besnufft hebbende.

Besnuffen, *zie besnuffelen*.

Bespannen, b. w., ik bespande, heb gespannen. Voorspannen: eenen wagen met paarden spannen. Van hier bespanning.

Besparen, b. w., ik besparde, heb bespaarl. Sparen. Van hier besparing.

Bespatten, b. w., ik bespattede, heb bespat. Besprenkelen. Ook door spatten nat maken en bezooedelen: zij hebben elkander heerlijk bespat.

Bespekken, b. w., ik bespekte, heb bespekt. Met spek besteken: een gevogelte bespekken. Van hier bespekking.

Bespelen, b. w., ik bespeelde, heb bespeeld. Op iets spelen: een orgel bespelen.

Bespeuren, b. w., ik bespeurde, heb bespeurd. Bemerken, gewaarworden. Van hier bespeuder, bespeuring.

Bespieden, b. w., ik bespiedde, heb bespied. Ongemerkt beschouwen, nauwkeurig nagaan: iemands daden bespieden. Van hier bespieder, bespieding, bespiedster.

Bespiegelen, b. w., ik bespiegelde, heb bespiegeld. Eigenlijk: *zich bespiegelen*, zich overal in den spiegel bezien. Overdr., met aandacht beschouwen. Van hier bespiegeland, bespiegeling, bespiegeling, aandachtige beschouwing.

Bespiegeling, *zie bespiegelen*.

Bespikkelen, b. w., ik bespikkelde, heb bespikkeld. Met spikkels bedekken: eene tafel bespikkelen. Van hier bespikkeling.

Bespoedigen, b. w., ik bespoedigde, heb bespoedigd. Verhaasten: eene zaak bespoedigen. Van hier bespoediging.

Bespoelen, *zie spoelen*.

Bespotten, b. w., ik bespotte, heb bespot. Den spot drijven, steken: ik laat mij niet bespotten. Van hier bespotter, bespotster, bespotting, bespottelijk, bespottelijkheid.

Bespraakt, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het verouderde *bespraken*. Bespraakter, bespraaktst. Meest met *wel*: hij is een welbespraakt (welsprekend) man. Van hier bespraaktheid.

Besprek, o. Onderhandeling: met iemand in besprek zijn. Beding: doch altijd bij nijdgedrukte bespreke ende voorwaarde. **H. DE GROOT**.

Bespreken, b. w., ik besprak, heb besproken. Bestellen: eene plaats op eenen wagen bespreken. Bedingen: hij besprak daarbij, dat enz. Bij uitersten wil maken: hij heeft haar honderd guldens in het jaar besproken. **HOOFD** bezigt het ook voor *besigten*; en **BRAND** *zich met iemand*

bespreken, voor in gesprek komen, onderhandelen. Van hier bespreking.

Besprengen, b. w., ik besprengde, heb besprengd. Sprengende bevochtigen: het linnen besprengen. Somwijlen ook voor bestrooijen: vleesch met zout besprengen. Van hier besprenging. In het eng. *to besprinkle*, overeenkomende met het volgende besprenkelen.

Besprenkelen, hetzelfde als *besprengen*.

Bespringen, b. w., ik besprong, heb besprongen. Springende bereiken: ik kan die wijdde, hoogte, niet bespringen. Op iets springen, bijzonderlijk ter bevruchting van eenige groote dieren: de hengst bespringt de merrie. Aanvallen: ik werd van twee roovers besprongen. Overd., overvallen, onverwacht bevangen: daar duizend vreezen mij bespringen. L. BAKE. Van hier bespringer, bespringing.

Besproeijen, b. w., ik besproeide, heb besproeid. Bevochtigen. Van hier besproeiing.

Bespugen, b. w., ik bespoog, heb bespogen. Met speeksel, of uitbraaksel, bezoedelen.

Bespuiten, b. w., ik bespoot, heb bespoten. Met spuiten nat maken.

Bespuwen, b. w., ik bespuwde, heb bespuwd. Hetzelfde als *bespugen*.

Best, beste, bijv. n. en bijw., zijnde de overtreffende trap van het bijvoegel. naamw. *goed*, of nader, van *bat*, *bet*, (hoogd. *basz*) hetwelk men, gemeenlijk, voor den verouderden trap van *best* houdt, schoon *bet*, onl. ook als de vergelijkende trap gebezigd werd, waarom sommigen dit *bet* voor eene verkorting van *beter* houden, even als *min* van *minder*, *meer* van *meerder*. Het heeft verscheidene beteekenissen, die alle echter zekere volmaaktheid in soort aanduiden. Aangenaamst, lekkerst: de ananas heeft, onder alle vruchten, den besten smaak. Dat aan zijne bestemming het meest beantwoordt, en voor ons tegenwoordig oogmerk het geschiktste is: de beste wijn; in zijne beste jaren; ik zal het den eersten den besten geven, de eerste, wie hij ook zij, is tot mijn oogmerk dienstig: hij is een best man. Nuttigst, heilzaamst: het beste is, dat enz. Bekwaamst: ben ik de beste dan, dien d' afgrond tot dit snoed bedrijf uitbraken kan? VOND. Ook wordt het, als een zelfstandig naamw. gebezigd: ik beoog uw best, uw nut; het strekt tot uw best; ik raad u ten beste, geef u den heilzaamsten raad; daar is niet veel ten beste, daar is niet veel te halen; zijn best doen, al zijne krachten inspannen; mijn beste, mijne beste. Als een bijwoord: ik weet best, of enz.; hij maakt het best. Ook zegt men al zijn best; hij liep al zijn best. *Best* wordt ook voor eene vrouw gebezigd. *Best* is bij ons een vleiwoord, gelijk blijkt uit: bestemaat, bestemoer, enz. Zie *bes*. Ook wordt het, somwijlen, met *aller* zamengevoegd: allerbest, allerbeste.

Bestaan, o. en b. w., onregelmatig; ik bestond, heb bestaan. Onzijdig, bestaand zijn: wie kan voor u bestaan? Voorhanden zijn: bestaat uw argwaan nog? Uit zaken, als uit deelen, zamengesteld zijn: de mensch bestaat uit ziel en ligchaam. Zijn aanwezen in iets hobben: zijn geheele vermogen bestaat in huizen. Van iemands maagschap zijn: iemand bestaan. Zich onderhouden, zich het noodige verschaffen: ik kan van dat geld niet bestaan. Plaats hebben: dat kan onmogelijk bestaan. Geard zijn: hij bestaat valsch; ik besta zoo niet. Bedrijvend, ondernemen: zult gij

dat bestaan? Hij bestaat wonderlijke dingen. Onl. was *bestaan* ook aanvallen, aantasten: den vijand bestaan. Van hier *het bestaan*, als een zelfst naamw., zonder meerv.; wijders bestaanbaar, bestaanbaarheid, bestaanlijk, bestaanlijkheid.

Bestaken, b. w., ik bestaakte, heb bestaakt. Met staken bezetten.

Bestand, o. Wapenschorsing: gedurende het bestand. VOND.

Bestand, bijw. Bekwaam, vermogend, toe-reikend: ik ben bestand, om enz. Tegen iemand bestand zijn. Van hier ook bestandig, zie *bestendig*.

Bestanddeel, o., meerv. bestanddeelen. Datgeen, waaruit iets oorspronkelijk bestaat; de grondstof, zijnde eene wijsgeerige benaming: eenig ding in zijne bestanddeelen oplossen.

Bestappen, b. w., ik bestapte, heb bestapt. Overstappen; ik kau die sloot niet bestappen.

Besteden, b. w., ik besteedde, heb besteed. Bestellen, bezorgen: iemand op een ambacht, in den kost, enz., besteden. Uitgeven: hoeveel hebt gij daarvoor besteed? Gebruiken, aanwenden: den tijd, zijne krachten, enz. wel besteden. Welcer teetekende *besteden* ook ten huwelijk geven:

En sprak: besté gerust uw dochter, rijk van lof, Aan mij, die haer verzoek. VOND.

Van hier besteder, besteding, besteedster, voor eene verhuurster van dienstboden.

Besteden is van *stad*, *stede*, eene plaats, en teekent, eigenlijk, ter regter plaats stellen.

Bestek, o., meerv. bestekken. Ontwerp, afteekening en berekening: een bestek van iets maken. Omvang, ruimte: dat huis is te klein van bestek. HOOFD bezigt het voor *geheime bestelling*.

Besteken, b. w., ik bestek, heb, heb bestoken. Eigenlijk, dikwijls en overal in iets steken: iets met spelden besteken. Figuurlijk, versieren: iemand, op zijnen verjaardag, besteken, met bloemen besteken. Door geschenken tot iets overhalen, omkopen: men heeft hem met geld bestoken, om enz. Vooraf overleggen: dat is een bestoken werk. Van hier besteker, besteking.

Bestel, o. Bestelling, beschikking, bevel: op 't goddelijk bestel. N. VERSTEEG.

Bestelen, b. w., ik bestal, heb bestolen. Door diefstal ontvreemden: iemand bestelen.

Bestellen, b. w., ik bestelde, heb besteld. Bescheiden, eene plaats aanwijzen: hij heeft mij tegen dezen avond hier besteld. Brengen, bezorgen: eenen brief bestellen. Te maken geven: een paar schoenen bestellen; besteld werk. Van hier besteller, bestelling, bij HOOFD voor *last*, *bevel*; bestelster. Zamenst: brievenbesteller enz.

Bestelpen, b. w., ik bestelpte, heb bestelpt. Door geweldige storting bedekken: als men begon 't bestelpte (het ingestorte) wegh te doen. HOOFD. Dezelfde bezigt het ook, overdragtelijk, van het hart: bestelpt met ootmoed enz.

Bestemmen, b. w., ik bestemde, heb bestemd. Bij stemming bepalen: het is door de gansche vergadering bestemd. Overdragt., beraamen, vaststellen: tijd bestemmen. Bepalen: mijn tijd is nog niet bestemd. Van hier bestemming, voor het oogmerk, waartoe iemand bestemd is: dat is mijne bestemming.

Bestemoeder, bestemoer, zie *bes*.

Bestempelen, b. w., ik bestempelde, heb bestempeld. Eigenlijk, eenen stempel op iets slaan. Overdragt., duidelijk aanwijzen: iemand met zijnen

naam bestempelen: Bekrachten, goedkeuren: hij heeft het met zijne handteekening bestempeld. Van hier bestempeling.

Bestendig, onl. *bestandig*, van *bestand*; bijv. n. en bijw., bestendiger, bestendigst. Onafgebroken duurzaam: bestendige liefde, vriendschap. Volg bestendig de voetstappen der deugd. Standvastig: hij is niet bestendig in zijne voornemens. Van hier bestendigheid, bestendiglijk. Het werkw. *bestendigen* voor *standvastig maken*, *bevestigen*, is welver in gebruik geweest: het rijk bestendigen. Oud.

Besterfenis, zie *besterven*.

Besterven, b. en o. w., ik bestierf, ben bestorven. Bedrjv., uit oorzaak van iets sterven: hij zal dien val besterven; hij is het reeds bestorven. Onzijd., beslaan, koud, hard worden, opdroogen: de verw is nog niet bestorven; de muur moet eerst wat bestorven; onbestorven metselwerk. HOOFD. Bleek worden: zij bestierven als dooden. Zie *bestorven*. Van hier besterfenis, bij HOOFD voorkomende: tot besterven van den versch gemeten grondslag der vrijheit. Ook zegt men: erfenissen, besterfenissen, voor hetgeen men, bij den dood van dezen of genen, erft.

Bestevader, bestevaar, zie *bes*.

Bestevenen, b. w., ik bestevende, heb bestevend. Den steven naar eene plaats wenden: wij bestevenden de Kaap.

Bestier, zie *bestuur*.

Bestikken, zie *stikken*.

Bestippen, b. w., ik bestipte, heb bestipt. Rondom bestippen.

Bestoken, b. w., ik bestoekte, heb bestoekt. Aanvallen, bespringen: den vijand, eene stad bestoken. Van hier bestoken.

Bestoppen, b. w., ik bestopte, heb bestopt. Overal stoppen: ik heb die kousen laten bestoppen. Voor iemand stoppen: ik moet hem benaaijen en bestoppen. Van hier bestopping.

Bestormen, b. w., ik bestormde, heb bestormd. Storm loopen, stormende aanvallen: eene stad bestormen. Figuurlijk, onverwacht overvallen: zij kwamen mij, in mijne kamer, bestormen. Inzonderheit, ten aanzien van hevige gemoedsbewegingen: zijn geweten werd door berouw, schaamte en vrees bestormd. Van hier bestormer, bestorming.

Bestorten, b. w., ik bestortte, heb bestort. Door storten nat maken: den vloer bestorten.

Bestorven, verled. deelw. van *besterven*. Dit *bestorven* wordt ook gebezigd, om iemand aan te duiden, wiens vader en moeder gestorven zijn: een bestorven meisje

Bestoven, verl. deelw. van *bestuiven*. Met stof bedekt. Ook, in den gemeenen sprecktrant, voor beschonken.

Bestrafen, b. w., ik bestrafte, heb bestraft. Berispen. Van hier bestraffer, bestraffing, bestrafelijk, bestrafster.

Bestralen, b. w., ik bestraalde, heb bestraald. Beschijnen: de zon bestraalt de aarde. In den dichtertlijken stijl: met 's Hemels gunst bestraald. Van hier bestraling.

Bestraten, b. w., ik bestraatte, heb bestraat. Met straatstenen beleggen: eenen weg bestraten. Van hier bestrating.

Bestrijden, b. w., ik bestreed, heb bestreden. Gewapend aanvallen, berechten: een land, den vijand bestrijden. Ook met woorden aanval-

len: ik wil uwe stelling niet bestrijden. *Figuurl.*, *aanvechten*, ten kwade verzoeken: van den duivel bestreden worden. Van hier bestrijder, bestrijding, bestrijdster.

Bestrijken, b. w., ik bestreek, heb bestreken. Iets weeks op iets hard strijken: brood met boter bestrijken. *Figuurl.*, in de vestingbouwkunde, langs eene oppervlakte heen beschieten: eene stad, eenen wal met het geschut bestrijken.

Bestrikken, b. w., ik bestrikte, heb bestrikt. Met strikken versieren. Ook in eenen strik vangen. Van hier bestrikking.

Bestrooijen, b. w., ik bestrooide, heb bestrooid. Strooijende bedekken: den grond met bloemen bestrooijen. Van hier bestrooijing.

Bestruiven, b. w., ik bestruifde, heb bestruifd. Eigenlijk, met stuif beoedelen. *Figuurlijk*, bezwangeren: een meisje bestruiven.

Bestuiven, b. en o. w., ik bestoof, heb en ben bestoven. Bedrjv., met stof bedekken: gij moet mij niet bestuiven. Onzijd., bestoven worden: mijne schoenen zijn bestoven.

Besturen, b. w., ik bestuurde, heb bestuurd. Eigenlijk, met een stuur eene rigting aan iets geven: een schip, eenen wagen besturen. *Fig.* beschikken, in orde houden: Hij, die het al bestuurt; eene zaak wel besturen. Van hier bestuurder, bestuurster, besturing. Zamenst: albestuurder.

Bestuur, o., meerv. besturen. Het besturen, in eene eigenlijke beteekenis. Verder, regering, bewind: het bestuur over eene zaak, ook het bestuur in handen hebben. Zamenst: gemeentebestuur, huisbestuur, scheepsbestuur, staatsbestuur, stadsbestuur, enz.

Bestuven, zie *omstuven*.

Bet, verouderd, voor *beter*. Zie *best*. Dit *bet* wordt ook zamegevoegd met andere woorden, als: betovergrootvader. Doch HALMA noemt dit een laag woord.

Betalen, b. w. Van het oude *talen*, d. i. tellen: ik betaalde, heb betaald. Geven hetgeen men schuldig is: geld betalen. Hij zal het gelag, ook de ballen, moeten betalen, spreekw., hij zal er het nadeel van hebben. Vergelden: ik zal u dat betalen, ook betaald zetten. Van hier betaler, betaling, betaalster. Zamenst: betaaldag, betaalsheer, betaalmeester, enz.

Betamelijk, bijv. n., zie *betamen*.

Betamen, onpers. w., het betaamt; heeft betaamd. Voegen, passen: het betaamt u niet, mij op zulk eene wijs te bejegenen. Ook persoonlijk: met allen nooddrift, die tot zoo een togt betaemde. VOND. Van hier ook betamelijk, voegelijk; betamelijkheid.

Betasten, b. w., ik betastte, heb betast. Dikwijls en veel aan iets tasten, ook bevoelen, tastende naar iets zoeken: gij kunt mij vrij tasten. Ende LABAN betastte die gantsche tente, ende en vont niet. BIJBELVERT. Van hier betasting

Bete, zie *beet*.

Beteekenen, b. w., ik beteekende, heb beteekend. *Figuurlijk*, door een teeken, van andere dingen onderscheiden; doch in dezen zin is het niet meer gebruikelijk. Overdr. te kennen geven, aanduiden: wat beteekent dat? Dag beteekenen, dag bepalen. Een vonnis beteekenen, hetzelfde ter kennis van den gevonnisse brengen, en daarvan aantekening houden. Van hier beteekening, beteekenis, beduidenis.

Betennen, b. w., ik betemde, heb betemd. Hetzelfde als *temmen*, van *tem*, *tam*. Tam maken. Zie *temmen*.

Beter, bijv. n. en bijw., zijnde de vergelijkende trap van *goed*. Het heeft, even als *best*, verscheidene beteekenissen, die alle echter zekere hooge volmaaktheid in soort aanduiden. Aangonamer, bevalliger: zij ziet er beter uit, dan hare zuster. Volmaakter, met zijne bestemming meer overeenkomstig: hij is een beter redenaar, dan gij. Nuttiger, heilzamer: betere artseneijen. Deugdzamer: gij hebt een beter hart, dan hij. Bekwamer, geschikter: deze pen is beter om mede te schrijven, dan die. Als een bijw. alleen wordt het, in de volgende spreekwijzen, gebezigd: beter worden, beter zijn, beter schrijven, beter loopen, beter weten, enz. Zamenstellingen zijn: beterschap, beterschap. Zie *verbeterhuis*. — Beterweten, bewustheid van het tegendeel.

Beteren, wederk. en o. w., ik beterde, heb en ben gebeterd. Van *beter*. Wederk.: *zich beteren*, verbeteren. *Beteren* werd ook, in eenen bedrijvenden zin, gebezigd, ten aanzien van zulken, die zich, door het betalen van zekere gestelde boete, in sommige gevallen, van zwaarder straf vrijkochten: want manslaght wordt geheeterd met zeker getal van groot en klein vee. HOOFD. Onzijd., met *zijn*, beter worden: de zieke betert van dag tot dag. Van hier betering, beternis: om een beternis ende herstelling van de saken. H. DE GROOT

Beteren, b. w., van teer; ik beteerde, heb beteed. Met teer besmeren.

Dit woord onderscheidt zich van het voorgaande, in de onbepaalde wijs, alleen daardoor, dat de klemtoon hier op de tweede lettergreep, of het zadelijke deel des woords valt, *beteren*, hetwelk bij alle werkwoorden plaats heeft, die met een onscheidb. voorz. zamengesteld zijn, terwijl in het voorgaande *beteren*, van *beter*, de eerste lettergreep den nadruk ontvangt.

Beteugelen, b. w., ik beteugelde, heb beteugeld. Door middel van eenen teugel tegenhouden en bedwingen: een paard beteugelen. Figuurl.: iemands trotscheit beteugelen; zijne hartstogten beteugelen. Van hier beteugeling.

Beteueterd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *betenteren*, d. i. bevreesd, of verlegen maken. Meer beteuerd, meest, zeer betenterd. Ontsteld, verlegen: zij was geheel beteuerd. Beteuerd door 't vervaren. HOOFD. Van hier beteuerdheid, beteueering.

Beteueterd, misschien, voor *betaterd*, van *betateren*, en dit van *tateren*, d. i. hakkellende spreken, wanneer men verlegen is, om zich te verantwoorden.

Beteueteren, zie *beteueterd*.

Betigten, b. w., ik betigtte, heb betigt. Beschuldigen: iemand met iets betigten. Hij HOOFD. en ook bij eenige schrijvers van onzen tijd, komt *betijgen*, in denzelfden zin voor: den vorst betijgen als den oorsprong van hun leed. N. VERSTEEG. Van hier betigter, betigtig.

Betijen, oul. ook *betijden*, o. w. Een bijna verouderd woord, hetwelk thans, in den gemeenen spreektrant, nog gehoord en als gelijkvl. gebezigd wordt: betijdde, betijd. Eigenlijk, voortgaan. Overdragt.: iemand laten betijen, zijnen gang laten gaan. САНН. bezigt dit woord in den zin van *uitgesteld worden*: laat, o Heer! de straff betijden.

Betijgen, zie *betigten*.

Betimmeren, b. w., ik betimmerde, heb betimmerd. Bebouwen: eene opene plaats betimmeren. Iemands licht betimmeren, door middel van eenen muur, of een beschot, het uitzigt benemen; ook als een spreekw., voor, iemand ergens in de loef afsteken. Van hier betimmering.

Betobben, zie *tobben*.

Betoo, o. Klaar bewijs: die zaak behoefte geen breeder betoog. Weleer was dit woord ook in gebruik, voor vertooning: met groot betoog van droefheid en misbaar.

Betoo, b. w., ik betoogde, heb betoogd. Duidelijk aantoonen, klaar bewijzen: gij hebt uwe stelling nog niet betoogd.

Betoomen, b. w., ik betoomde, heb betoomd. Door middel van eenen toom bedwingen. Figuurlijk, tegengaan, bedwingen. Hetzelfde als *beteugelen*. Van hier betooming.

Betoon, o., hetzelfde als *betooning*, zie *betoonen*.

Betoonen, b. w., ik betoonde, heb betoond. Bewijzen, klaar laten blijken. Van hier betooning, anders betoon.

Betoo, b. w., ik betooverde, heb betooverd. Tooverij aan iemand oefenen; doch in deze eigenlijke beteekenis is dit woord reeds verouderd, dewijl de zaak zelve buiten gebruik geraakt is. Men bezigt het thans alleen figuurlijk, voor innemen, verlokken: hij betoovert de menschen met zijne woorden; eene betooverende stem. Van hier betooveraan, betoovering.

Betraand, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het verouderde *betranen*, van *traan*. Met tranen besproeid: betraande wangen.

Betrachten, b. w., ik betrachtte, heb betracht. Behartigen, doen, oefenen: de deugd betrachten; zijnen pligt betrachten. Oul. beteekende dit woord *overdenken*, *beschouwen*, overeenkomende met het hoogduitsch: die het zoo verre gebracht heeft met betrachten der vorige geschiedenissen. HOOFD. Van hier betrachter, betrachtig, betrachster.

Betraliën, b. w., ik betraliede, heb betralied. Met traliën voorzien.

Betrappen, b. w., ik betraptte, heb betrapt. Eigenlijk, met de voeten trappen. betreden. Overdragt., overvallen, achterhalen: iemand op de daad betrappen.

Betreden, b. w., ik betrad, heb betreden. Eigenlijk en figuurlijk: eencn weg betreden. HOOFD. bezigt een ambt betreden, voor *waarnemen*, *bekleeden*.

Betreffen, b. w., ik betref, heb betreffen. Raken, aangaan: het betref den welstand van een geheel huizezin. Wat mij, u, enz. betref.

Betreffende, voorz., van *betreffen*. Aangaande, rakende: betreffende deze zaak.

Betrekkelijk, bijv. n. en bijw. In betrekking staande tot iets: groot en klein, zwaar en ligt, enz. zijn betrekkelijke eigenschappen. Hij sprak betrekkelijk, met betrekking tot zeker iets.

Betrekken, b. en o. w., ik betrok, heb en ben betrokken. Bedr., ingaan, intrekken: de winterlgering betrekken. Iemand in het regt betrekken, voor het regt roepen. Iemand betrekken, bedriegen. Iemand in eene zaak betrekken, inwikkelen. Onzijdig, (van de lucht) bewolken: de lucht betrekt. VOND. bezigt het figuurlijk: ons oordeel is, naar de gesteltenis der hersenen, som-

tijts helder, somtijts betrokken. Van hier betrekker, betrekking, betrekkelijk, betrekster.

Betreuren, b. w., ik betreurde, heb betruurd. Iemands dood betreuren, beweenen. Van hier betreuung.

Betroeven, b. w., ik betroefde, heb betroefd. In het kaartspelen gebruikelijk: eene kaart betroeven, met troef halen. Fig., en, in den gemeenen spreektrant, met woorden, of da den, zich tegen iemand verzetten: gij hebt hem schoon betroefd.

Betrokken, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van betrekken. Betrokkener, betrokkenst. In al de beteekenissen van het werkw. betrekken. Ook fig, voor treurig, ontsteld, van het gelaat: hij zag er zeer betrokken nit.

Betrouwen, b. w., ik betrouwde, heb betrouwd. Vertrouwen: gij kunt hem niet betrouwen; iemand iets betrouwen. Dit woord wordt ook zelfst. gebezigd, voor vertrouwen; *het betrouwen*.

Betten, b. w., ik bettede, heb gebet. Vochtig maken.

Betuigen, b. w., ik betuigde, heb betuigd. Getuigenis geven, verklaren, verzekeren: de waarheid betuigen; ik kan het voor God en menschen betuigen. Iemand dank betuigen, van zijne dankbaarheid verzekeren; vriendschap betuigen. Van hier betuiging.

Betuinen, b. w., ik betuinde, heb betuind. Hetzelfde als *ontuinen*, met eenen tuin, ook met eene hegge, of heining besluiten, omheinen. Oul. beteekenende dit woord ook *bepalen*, *beperken*. Van hier betuining.

Betuw, *Betnoe*, v. Zekere landstreek van Gelderland: die zijne woning in de Betuwe verlaten had. *MOON*.

Betuw is voor *Betauwe*, *Batauwe*, misschien van het veroud. *bat*, *bet*, *beter* en *auwe*, d. i. land, weide; derhalve *beter land*. Misschien is *Betuwe*, voor *Batauwe*, zoo veel als *der Batten auwe*, of de landstreek der Batten, waarvan de Romeinen *Batavia* gemaakt hebben.

Betweter, m., meerv. betweters. Van *bet*, *beter*, en *weter*. Iemand, die alles beter wil weten, dan een ander.

Betwijfelen, b. w., ik betwijfelde, heb betwijfeld. In twijfel trekken: iets betwijfelen. Van hier betwijfeling.

Betwistbaar, bijv. n. en bijw., betwistbaarder, betwistbaarst. Het geen betwist kan worden. Van hier betwistbaarheid.

Betwisten, b. w., ik betwistte, heb betwist. Over iets twisten: ik wil dat niet betwisten. Insgelijks, aanspraak op iets maken: iemand iets betwisten. Van hier betwistbaar, betwister, betwisting, betwistster.

Beu, bijw., in den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor verzadigd, genoeg van iets hebbende: ik ben dat al beu. Bij *SPERG.* lezen wij: *bue* (ben) van boekweykoeken. Bij *OUAAN*; overvloedigheid tot beu worden. *L. MELJER* heeft „*bo*, d. i., verzaad, overladen met spijs en drank.” De ware aard van dit woord is nog onzeker. Misschien is het afkomstig van zeker tusschenwerpsel, zijnde de uitdrukking der gewaarwording van zathed, b. v. *beu!* is dat eten! waarvan, naderhand, ik heb mij beu gegeten of gedronken; en eindelijk iets, of van iets, beu zijn.

Beudel, zie *beul*.

Beugel, m., meerv. beugels. Een ijzeren ring. Ook voor stijbbeugel: ik zal zoo ras te paarde, als hij met den voet in den beugel zijn. *HOORT*. Zamenstellingen zijn: beugelbaan, waarin men met eenen bal door den beugel speelt, dat *beugelen* genoemd wordt, waarvan het spreekw.: dat kan niet door den beugel, dat geschiedt niet naar onzen zin, of is niet zoo als het behoort; — wijders beugeltas, anders ook enkel *beugel* genoemd. Waarschijnlijk van *boog*, en dit van *buigen*.

Beuk, m, meerv. beuken. Anders *beukenboom*: in schaduw van den beuk. *VOND*. Zamenstellingen zijn: beukenboom, (boekenboom) beukenbosch, beukenhout, enz. Ook wordt *beuk* voor eenen harden slag gebezigd: hij gaf den hond eenen beuk op zijnen kop.

Beukelaar, m., meerv. beukelaars. Een schild: de hand aan den beukelaar te slaan. *VOND*. Ook overdragt., voor hulp, bescherming: om haer enz. tot beukelaar te strekken. *VOND*. Men ziet hier eenige gelijkheid met het fr. *bouclier*.

Beuken, onverbuigb. bijv. n. Van den beuk, of van beukenhout gemaakt: eene beuken plank.

Beuken, b. w., ik beukte, heb beukte. Geweldig kloppen, hard slaan: stokvisch beuken. Ook voor aanhoudend geweld gebruiken: om met meer razernij te beuken op den wal. *J. D. MARRE*. Van hier beuker, beukerij, beuking; ook beukhamer.

Beul, m., meerv. beulen. Scherpregter. Ook overdragt., een straf mensch: hij is een regte beul. Van hier beulachtig, beulschap, beulsknecht, beulsvrouw, ook beulin. Voor *beul* werd voorheen ook *beudel* gebezigd: gij werdt beudel uwes zelfs. *VOND*.

Beuling, m., meerv. beulings. Worst. Ook voor eenen onkundige: hij is een regte beuling.

De *TAAL-* en *DICHTK.* *BYDR.* brengen het woord tot *bol*, om de rondheid en opgezwollenheid. Misschien vindt men deszelfs waren oorsprong in het oude *bowel*, eng. *bowels*, het ingewand.

Beun, v., meerv. beunen. Eene vischkaar, anders gemeenlijk *bu* genoemd. *Beun*, voor eenen zolder, is bij *SEWEL* mannelijk; en van hier beunhaas, zijnde eene verachtelijke benaming van iemand, die, eigenlijk knecht zijnde, in stille (op den zolder) als baas werkt. In de koopsteden draagt zulk een dzen naam, die zonder gezwooren makelaar te zijn, koopen sluit. Van hier het onz. werkw. *beunhazen*.

Beuren, (van het oude *beren*, d. i. dragen), b. w., ik beurde, heb gebeurd. Heffen, tillen: ik kan dien last niet beuren. Tot aan den Hemel haren naam beuren. *VOND*. In dezen zin gebruikt men thans, meestal, het zamengestelde *opbeuren*. Ontvangen: geld beuren; ik heb van daag nog maar drie guldens gebeurd. Bij *HOORT* was, en in den gemeenen spreektrant is *beuren* nog voor *gebeuren*, gebruikelijk: dat zal niet beuren.

Beurs, v., meerv. beurzen, (voorheen *bors*, *borze*). Eene geldbeurs. Ook voor het geld zelf, of eene aanzienlijke bezitting: hij heeft eene goede beurs. Het verkleinw. is *beursje*. Van hier beursenrijder. — Ook wordt de verzamelplaats der kooplieden, in de koopsteden, *beurs* genoemd; en bij eene vordere overdragt, worden de kooplieden zelve met dezen naam bestempeld: de beurs van Amsterdam, Rotterdam, enz. Van hier beursklok, beursknecht, beurstijd, beursenrijder, enz.

Sommigen leiden het woord *beurs*, in de eerste

eigenlijke beteekenis, van het werkw. *beuren* af, als zijnde een middel, om geld enz. te dragen; anderen van het fr. *bourse*, ital. *borsa*, lat. *bursa*, of gr. *βύρα*. Voor eene verzamelaarsplaats van kooplieden acht **KILIAAN** het woord *beurs* afkomstig van zekere vermaarde herberg, te Brugge in Vlaanderen, eene der oudste koopsteden in België, alwaar dagelijks de voornaamste kooplieden, om hunnen handel te drijven, bij elkander kwamen, en welke herberg de *beurs* genoemd werd, omdat op dezelve uithangbord eene geldbeurs afgebeeld was. Doch daar, in de middeleeuwen, het woord *bursa* niet alleen eenen algemeenen schat, maar ook eene samenkomst van velen op gemeenschappelijke kosten, beteekende, zoo is het twijfelachtig of deze benaming niet daarvan oorspronkelijk zij.

Beursch, bijv. n. en bijw., beurscher, beurscht Week, verrot: eene beursche peer. **HOOFD** heeft *beurzen* voor beursch worden. Van hier beurscheid.

Beurt, v., meerv. beurten. Gezette tijd om iets te verrigten: het is mijne beurt om te spreken; voor zijne beurt spelen; iemands beurt waarnemen; bij beurten, de eene na den anderen; ik lig aan de beurt, het is mijne beurt, mijn tijd, om te varen enz. Van hier beurtelings, bij beurten. Zamenstellingen zijn: beurtman, beurtschipper, beurtverwisseling, enz.

Beurtelings, zie *beurt*.

Beursig, bijv. n. en bijw., beurziger, beurzigt. Hetzelfde als *beursch*.

Beuzelen, o. w., ik beuzelde, heb gebeuzeld. Kleinigheden vertellen, niets beduidende dingen verrigten. Van hier beuzelaar, beuzelaarster, beuzelachtig, (bij **HOOFD** *beuzelzinnig*), beuzelachtigheid, beuzelarij, beuzeling. Zamenstellingen zijn: beuzelkraam, beuzelpraat, beuzeltaal, beuzelwerk.

Bevaarbaar, zie *bevaaren*.

Bevallen, o. w., ik beviel, ben en heb bevallen. Van de vrouwen, in de kraam komen: zij is van eenen zoon bevallen. Ik berghde zelf haer vrucht, toen zij in duin beviel. **VOND**. Van hier bevalling. Behagen: dat bevalt mij niet.

Bevallig, bijv. n. en bijw., bevalliger, bevalligst. Schoon, behagelijk: een bevallig kind. Eene bevallige schilderij. Van hier bevalligheid, bevalliglijk.

Bevang, zie *bevangen*.

Bevangen, b. w., ik beving, heb bevangen. Overvallen: de slaap beving mij. Met vrees, droefheid, enz. bevangen zijn. Van hier bevanging. Van dit werkw. is ook het zelfst. naamw. *bevang*, voor omvang, omtrek, gevormd: en al wat in 't bevang dier beide (water en aarde) groeit en voelt. **J. DE DECK**.

Bevaren, b. w., ik bevoer, heb bevaaren. Dikwerf op iets varen: hij heeft die zee lang bevaaren. Het verled. deelw. *bevaaren*, bevaarencr, bevaarenst, of meest bevaaren, wordt eigenlijk gebezigd ten aanzien van iemand, die veel gevaren heeft, en dus ervaren op zee is. Van hier bevaarbaar, dat bevaaren kan worden: bevaarbaar water.

Bevatten, b. w., ik bevattede, heb bevat. Eigenlijk, omvatten. Figuurl., behelzen: dat boek bevat eenen schat van geleerdheid. Ook in zich bevatten. Begrijpen, verstaan: eene zaak zeer wel bevatten. Van hier bevattelijk, bevattelijkheid, bevattig.

Bevechten, b. w., ik bevocht, heb bevocht-

ten. Vijandelijk aanvallen, bestrijden: den vijand bevechten. Door vechten verkrijgen: hij heeft daar veel roems bevochten. Van hier bevechter, bevechting.

Beveiligen, b. w., ik beveiligde, heb beveiligd. Veilig maken, in zekerheid stellen. Van hier beveiliger, beveiliging.

Beveinsden, b. w., ik beveinsde, heb beveinsd. Veinzen, ontveinzen. **HOOFD** gebruikt het voor *ontveinzen*; ook voor *bedekken*: blanketselkorst beveinst uw aanzicht om en om. Voor *veinzerij* bezigde men, weleer, ook *beveinsheid*: om mijne beveinstheit. **BYBEL**, 1477.

Bevel, o., meerv. bevelen. Van bevelen. Last, gebod: een bevel geven, ontvangen, enz. De magt en het regt om bevelen te geven, gebied, bewind: onder iemands bevel staan. Van hier bevelbrief, lastbrief, bevelhebber, bevelvoerder, enz.

Bevelen, b. w., ik beval, heb bevolen. Een bevel geven: ik beveel u te vertrekken. Opdragen, toevertrouwen, aanbevelen: ik beval hem het opzigt over mijnen zoon. In den lijdenden vorm: mij is bevolen te vertrekken; hem was het opzigt over mijnen zoon bevolen. Zich in iemands gunst bevelen. Iets aan het papier bevelen, voor *schrijven*: beveel het papier niet terstond, al wat u in den zin schiet. **VOND**. Van hier beveler, beveling.

Beven, o. w., ik beefde, heb gebeefd. Heen en weder bewogen worden, schudden: de aarde beeft; van koude, van schrik beven. Vreezen, beducht zijn (hij overdragt): voor gevaren en onheilen beven. Van hier bever, iemand die beeft, beving.

Bever, m., meerv. bevers. Zeker dier, dat in het water en op het land leeft. Voor de stof, *bever*, genoemd, wordt het o. gebruikt.

Beverhaar, o., meerv. beverharen. Het haar van den bever. Van hier het ouverb. bijv. naamw. *beverharen*, van beverhaar gemaakt: een beverharen hoed, ook beverhoed.

Beverhoed, zie *beverhaar*.

Bevestigen, (bij **KIT.** ook *bevesten*) b. w., ik bevestigde, heb bevestigd. Eigenlijk, vastmaken. Fig., bekrachtigen: iets met eenen eed bevestigen. Plegtiglijk inhuldigen (in de predikdienst): morgen wordt mijn vriend bevestigd; wie zal hem bevestigen? Van hier bevestiger, bevestiging; ook bevestigingsleerrede, enz.

Bevijlen, b. w., ik bevijde, heb bevijld. Aan iets vijlen.

Bevinden, b. w., ik bevond, heb bevonden. Hetzelfde als het enkelvoudige *vinden*: hadden eenen bevinden eenighe bequame middelen. **H. DE GROOT**. Doch in dezen zin is *vinden*, *uitvinden*, gebruikelijker. Ik heb die zaak geheel anders bevonden, dan ik gedacht had. Ondervinden: gij zult bevinden, dat ik de waarheid gezegd heb; zich ergens bevinden, aan eene plaats tegenwoordig zijn. Zich wel of kwalijk bevinden, gezond, of onpasselijk zijn. Fig.: zich bij iets wel, of kwalijk, bevinden, met iets in zijn' schik, of niet in zijn' schik, wezen. Zijn: zij bevinden zich in slechte omstandigheden, in verlegenheid, gevaar, enz. Van hier bevindelijk, bevinding, naar bevinding, ook wel naar bevind, van zaken.

Bevingeren, b. w., ik bevingerde, heb bevingerd. Dikwerf en overal, met de vingeren, aanraken, betasten: gij moet dat zoo niet bevingeren. Bij overdragt, bezoedelen: wat zag het er bevingerd uit!

Bevisschen, b. w., ik bevisschte, heb bevisscht. In iets visschen: een water bevisschen.

Bevlakken, (bevlakken) b. w., ik bevlakte, heb bevlaakt. Zie *bevlakken*.

Bevlekken, b. w., ik bevlekte, heb bevlekt. Eigenlijk, vlekken aanbrengen, besmetten. Figuurl., verontreinigen: het huwelijksbed bevlekken, — zich met zonde bevlekken. Van hier bevlekking.

Bevljigten, (zich) bij *KIL.* ook *bevljien*, wederk. w., ik bevljigte mij, heb mij bevljigt. Vlijt aanwenden. Van hier bevljiging.

Bevloeren, b. w., ik bevloerde, heb bevloerd. Met eenen vloer voorzien. Van hier bevloering.

Bevochtigen, b. w., ik bevochtigde, heb bevochtigd. Vochtig, nat maken: de regen bevochtigt het land. Van hier bevochtiging.

Bevoegd, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk het verled. deelw. van het verouderde *bevoegen*. Zie het enkelvoudige *voegen*. Bevoegder, bevoegdst. Dit wordt van dengenen gezegd, die op eenige zaak regt heeft, uit hoofde zijner geschiktheid, of bekwaamheid tot dezelve: hij was daartoe niet bevoegd. Regmatig, wettig: een bevoegd regter. Van hier bevoegdelyk, bevoegdheid.

Bevoelen, b. w., ik bevoelde, heb bevoeld. Betasten. In den gemeenen spreektrant, zegt men ook *zich wel, of kwalijk, bevoelen*, voor bevinden.

Bevolen, verled. deelw., van bevelen. Zie *bevelen*.

Bevolken, b. w., ik bevolkte, heb bevolkt. Met volk, d. i. inwoneren, voorzien: een land bevolken. Van hier bevolking.

Bevoogden, b. w., ik bevoogdde, heb bevoogd. Eenen voogd over iemand aanstellen, ook onder voogdijnschap hebben: een kind bevoogden. Dit woord begint reeds eenigzins te verouderen. *CAMPHUYSEN* bezigt het ook in den zin van *leiden, onder zijn bestuur hebben*: der dingen stant bevoogt en draeit na wenschen. Van hier bevoogding.

Oul., werd voor *bevoogden*, ook *bevoormonden*, gebruikt. Zie *mondbaar*.

Bevoordeelen, b. w., ik bevoordeelde, heb bevoordeeld. Voordeel aanbrengen. Van hier bevoordeeling.

Bevoormonden, zie *bevoogden*.

Bevooroordeeld, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het ongewone *bevooroordeelen*. Met vooroordeel bezet.

Bevoorregten, b. w., ik bevoorregtte, heb bevoorregt. Met voorregten begunstigen. Van hier bevoorregting.

Bevorderen, b. w., ik bevorderde, heb bevorderd. Te weeg brengen, verhaasten: deze omstandigheid heeft zijnen dood bevorderd. Nader aan het voorgestelde doel brengen: deze zaak is zeer geschikt, om mijn oogmerk te bevorderen. Aan een ambt helpen, tot grooter aanzien verheffen: iemand tot eenige waardigheid bevorderen; hij is nog niet bevorderd. Van hier bevorderaar, bevordering, bevorderlijk.

Bevoren, bijv. en voegw. Bijw., te voren: daarvan heb ik bevorens reeds gesproken. Voegw., voordat: ik kom niet, bevorens zij mij roept.

Bevrachten, b. w., ik bevrachtte, heb bevracht. Met vracht voorzien: een schip bevrachten. Van hier bevrachter, bevrachting.

Bevragen, b. w., ik bevroegde, (bevroeg) heb bevroegd. Naar iets vragen, onderzoeken:

ik moest zijne woonplaats bevragen; dit huis is te koop, te bevragen bij enz. Oul., werd het voor *ondervragen* gebezigd: wat beuraechstu mi? *BYBEL*, 1477. Van hier bevraging.

Bevredigen, b. w., ik bevredigde, heb bevredigd. Tot vrede brengen, verzoenen: partijen bevredigen, eenen toornige bevredigen. Overdr., aan iemands verlangen voldoen, en hem daardoor geruststellen: hij bezit zoo veel rijkdom, dat hij al zijne wenschen kan bevredigen. Dikwerf wordt het ook voor betalen gebezigd: ik heb mijne schuldeischers bevredigd. In het middeleeuwache lat. is dit *pacare*, waarvan het ital. *pagare*, en het fr. *payer*, d. i. betalen, gekomen is. Van hier bevrediger, bevrediging, bevredigster.

Bevredigen is, eigenlijk, het voortdur. werkw. van het verouderde *bevreden*, hetwelk bij *KIL.* voortkomt, ook in den *BIJBEL*, 1477: ic sal hem bevreden mitten ghisten.

Bevreedmen, onpers. w., het bevreedde, heeft bevreed. Vreemd schijnen: dat bevreedt mij in het geheel niet; het heeft mij zeer bevreed, dat gij niet gekomen zijt. Van hier bevreedming.

Bevreesd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het verouderde *bevreezen*. Bevreesder, bevreesdst. Verschrikt: hij werd op dat gezigt bevreesd; iemand bevreesd maken. Bekomerd: voor iemand bevreesd zijn. Van hier bevreesdheid.

Bevriend, verled. deelw., van het veroud. *bevrinden*. Verwant: met iemand bevriend zijn, in bloedverwantschap staan. Ook door vriendschap vereenigd: zij zijn met elkander zeer bevriend.

Bevroren, o. en b. w., bevroor, is en heeft bevroren, (van het oude *vriren*) ook *bevrozen*. Onzijd., toevrienen, met ijs, bedekt worden: het water is bevroren. Bedrijv., doen bevroren, met ijs bedekken: die, als de vorst den stroom bevroert. *COORNH.* De noordewind bevroert het water tot den gront. *VOND.* Hiervan bevroezing.

Bevrjden, b. w., ik bevrjdde, heb bevrjdd. Vrij maken: iemand van en voor iets bevrjden. Van hier bevrjder, bevrjding, bevrjdster.

Bevroeden, b. w., ik bevroedde, heb bevroed. Bevatten, verstaan: ik kan die zaak nauwelijks bevroeden. Van hier bevroeder, bevroeding.

Bevruchten, b. w., ik bevruchtte, heb bevrucht. Bezwanteren. Eene bevruchte vrouw: bevrucht zijn, worden. Van hier bevruchting.

Bevuilen, b. w., ik bevuilde, heb bevuild. Vuil maken.

Bewaajen, b. w., ik bewaaid, heb bewaaid. Den wind naar iemand toedrijven: zij liet zich bewaajen. Fig.: bewaait met voorspoeds winden. *CAMPH.* Van hier bewaajing.

Bewaarheden, b. w., ik bewaarhedde. heb bewaarheid, de waarheid van iets aantoonen, waar maken, bewijzen. Hoort bezigt het voor *bekrachtigen*; van waar bewaarheding.

Bewaken, b. w., ik bewaakte, heb bewaakt. De wacht bij iets houden: de stad, eenen gevangene bewaken. Overdragt., zorg voor iets dragen: het heil des lands bewaken. Van hier bewaker, bewaking.

Bewallen, b. w., ik bewalde, heb bewald. Met eenen wal omringen. Van hier bewalling.

Bewandelen, b. w., ik bewandelde, heb bewandeld. Betreden: eenen weg bewandelen.

Fig.: het pad der deugd bewandelen. Bij **KIL.** komt het verled. deelw. *bewandeld* voor, in de beteekenis van *bereisd*: een bewandeld man, die veel gereisd, en dus ook veel gezien en ondervonden heeft.

Bewaren, b. w., ik bewaarde, heb bewaard. Wegleggen, sparen: ik had nog iets voor dezen dag bewaard. Zorg dragen voor iets, behoeden: zijne eer bewaren; God beware mij! Van hier bewaarder, bewaring, (oul. ook *bewaarnis*) en het zamengestelde bewaarplaats, enz.

Bewasemen, b. w., ik bewasemde, heb bewasemd. Met wasem bezwalken. Van hier bewaseming.

Bewasschen, b. w., ik bewiesch, heb bewasschen. Voor iemand wasschen: ik laat mij daar bewasschen.

Bewassen, o. w., bewies, in bewassen. Met een wassend ligchaam, inzonderheid van planten, bedekt worden, begroeijen: de straat bewast met gras; de akker is geheel met doornen bewassen; zijne borst was met haar bewassen.

Bewateren, b. w., ik bewaterde, heb bewaterd. Bevochtigen: de stroom bewatert dit land. Om desen hof te bewateren. **BIJBELVERT.** Van hier bewatering.

Beweegbaar, bijv. n. en bijw. Beweegbaarder, beweegbaarst. Dat zich bewegen kan, of bewogen kan worden: de aarde is, — onze leden zijn, beweegbaar. Iets beweegbaar maken. Van hier beweegbaarheid.

Beweenen, b. w., ik beweende, heb beweend. Over iets weenen: den dood van eenen vriend beweenen. Van hier beweener, beweening, beweenlijk.

Bewegelijk, bijv. n. en bijw, bewegelijker, bewegelijkst. Hetgeen zich laat bewegen, even als *beweegbaar*. Hetgeen anderen bewegen kan, roerend, treffend: eene bewegelijke rede; hij sprak zeer bewegelijk. Van hier bewegelijkheid.

Bewegen, b. w., ik bewoog, heb bewogen. Aanroeren: laat hem liggen zonder hem te bewegen; zich bewegen, van plaats veranderen: geen blad aan de boomen bewoog zich; en van hier de beteekenis van gaan, wandelen: het is gezond, na het eten, zich te bewegen. Fig., onrust en oploop veroorzaken: het volk bewegen, waarvoor in beweging brengen gebruikelijker is. Gewaarwordingen van medelijden, berouw, enz. opwekken: hij werd door mijne aanspraak zeer bewogen, geroerd, getroffen. Overhalen: hij wilde zich door, of tot, niets laten bewegen. Voor alles ter bereiking van zeker einde in het werk stellen, gebruikt men de spreekwijs: hemel en aarde bewegen. Van hier beweging; wijders, beweegmiddel, beweegoorzaak, beweegreden, enz.

Beweging, v, meerv. bewegingen. Verandering van plaats: in beweging zijn, komen enz.; Dagelijks eene goede beweging maken, eene wandeling doen. Fig., onrust, oploop: de gansche stad geraakte in beweging. Hartstogt, drift: de eerste bewegingen des toorns bedwingen. Neiging: ik heb het uit eigene beweging gedaan.

Bewelkomen, b. w., van welkom; ik bewelkomde, heb bewelkomd. Hetzelfde als *verwelkomen*.

Beweren, b. w., ik beweerde, heb beweerd. Staando houden, verdedigen: eene zaak beweren; men beweert, dat enz. **HOORT** bezigt het voor *weerbaar maken*: sleept het geschut uit het bus-

huys, beweert daarmee den dam. Van hier beweerder, beweerster, bewering; ook beweeschrift, anders verweerschrift, (*apologia*).

Bewerken, b. w., ik bewerkte, heb bewerkt. Aan iets werken: hout, steen, bewerken. Uitwerken, bevorderen: dat heeft zijnen dood bewerkt; iemands heil bewerken. Van hier bewerker, bewerking, bewerkelijk, bewerkelijkheid.

Bewerkstelligen, b. w., ik bewerkstelligde, heb bewerkstelligd. In werking brengen, uitvoeren: wie zal het droogmaken van de Zuiderzee bewerkstelligen? Van hier bewerkstelling.

Bewerktuigen, zie *werktuig*.

Bewerp, zie *ontwerp*.

Bewerpen, b. w., ik bewierp, heb beworpen. Eigenlijk, hetzelfde als begooijen, werpende bereiken. Verder, ontwerpen, schetsen: bewerpt daarop de stad Jerusalem. **BYBELVERT.**

Bewesten, voorz. Ten westen: bewesten de Kaap.

Bewettigen, b. w., ik bewettigde, heb bewettigd. Hetzelfde als het enkelv. *wettigen*. Van hier bewettiging.

Bewierooken, b. w., ik bewierookte, heb bewierookt. Den wierook toezwaaijen: de heidelen bewierookten hunne afgoden. Van hier bewierooking.

Bewijs, o., meerv. bewijzen. Van het werkw. bewijzen. Datgeen, waarmede men iets bewijst: welk bewijs brengt hij daarvoor bij? Ik geef het u als een bewijs mijner vriendschap. In den gemeenen spreektrant, is het ook voor een onduidelijk blijk, of den schijn eener zaak, gebruikelijk: bewijs van iets doen; zij verzocht mij, om mede te zingen; doch ik deed er maar bewijs van, ik hield mij maar, of ik zong. Zamenstell. zijn: bewijsgrond, bewijsplaats, bewijsreden, bewijsstuk.

Bewijzen, b. w., ik bewees, heb bewezen. Betoonen, laten blijken: hij bewees, bij alle gelegenheden, de grootste inschikkelijkheid. Iemand eer, vriendschap bewijzen. De waarheid, of valsheid, eener zaak, op voldoende gronden, aan den dag leggen: iets met getuigen bewijzen. Van hier bewijsbaar, dat bewezen kan worden.

Bewilligen, b. w., ik bewilligde, heb bewilligd. Toestaan: iemand iets bewilligen. **HOORT** bezigt het voor *overhalen*: om den koning daartoe te bewillighen. Van hier bewilliging.

Bewimpelen, b. w., ik bewimpelde, heb bewimpeld. Verbloemen, bedekken: eene zaak bewimpelen. Van hier bewimpeling.

Bewind, o., gebied, bestuur: het bewind van, of over iets hebben. Zamenstell.: bewindhebber, bewindhebster, bewindsman; rijksbewind, staatsbewind.

Bewinden, b. w., ik bewond, heb bewonden. Omwinden, windende met iets bedekken. Van hier bewinding, bewindsel. -- *Bewinden* was, oul., ook gebruikelijk voor *onderwinden*.

Bewitten, b. w., ik bewittede, heb bewit. Het enkelvoud. *witlen* is meest in gebruik.

Bewoelen, b. w., ik bewoelde, heb bewoeld. Omwoelen, bewinden. Van hier bewoeling.

Bewogen, verled. deelw. van bewegen. Medelijdend, aangedaan: over iemands ongeluk bewogen zijn. Zie *bewegen*.

Bewolken, b. w., ik bewolkte, heb bewolkt. Met wolken betrekken: wanneer storm en regen den hemel bewolken. Fig., en in den dichterlijken

stijl: ik zag uw oog bewolkt van tranen. Van hier bewolking.

Bewonderen, b. w., ik bewonderde, heb bewonderd. Zijne verwondering over iets te kennen geven, inzonderheid ten aanzien van een voorwerp, hetwelk in zich zelf groot, verheven, en uit dien hoofde verwonderenswaardig is: ik heb haar geduld bewonderd. Dit woord, schoon bij KIL. en anderen niet voorkomende, heeft, door het gebruik, het burgerregt onder ons verkregen. Van hier bewonderaar, bewondering.

Bewonen, b. w., ik bewoonde, heb bewoond. Zijne woning hebben: een huis, een land bewonen. Van hier bewoner, bewoning, bewoonbaar, dat bewoond kan worden; bewoonster.

Bewoorden, b. w., ik bewoorde, heb bewoord. Met woorden bekleeden: een zelve zaak en zin op verscheide manieren te bewoorden. VOND. Van hier bewoording.

Beworp, zie *ontwerp*.

Bewust, bijv. n. en bijw. Bekend, kundig: die zaak is mij bewust; ik ben daarvan niet bewust; het bewuste ontwerp. Men bezigt dit woord ook met den tweeden naamval: eener zaak bewust zijn. Dit *bewust* is voor *bewist*, gelijk men onlings ook schreef, van het verouderde *bewissen*, d. i. verzekeren. Van hier bewustheid, waarvoor HOOFT ook *bewustenis* bezigt.

Bezaaijen, b. w., ik bezaaide, heb bezaaid. Met zaad bestrooijen: een land bezaaijen. Fig.: de hemel is bezaaid met sterren. Van hier bezaaijing.

Bezaan, v., meerv. bezanen. Het achterste zeil op een schip, ook *schoverzeil* genoemd. Zamenstell.: bezaansbras, bezaansmast, op de schepen gebruikelijk.

Bezabbereren, b. w., ik bezabberde, heb bezabberd. Bekwijlen. Van hier bezabbering.

Bezadigd, bijv. n. en bijw., zijnde het verl. deelw. van bezadigen. Bezadiger, bezadigst. Bescheiden, zachtmoedig: een bezadigd man; hij gedroeg zich altoos zeer bezadigd. In de schaal van een bezadicht oordeel. VOND. Van hier bezadigheid.

Bezadigen, b. w., ik bezadigde, heb bezadigd. Bedaren, bevredigen: doch wiert endeligh besadigt en tevrede ghestelt. BREDERO. *Zich bezadigen*.

Bezalven, b. w., ik bezalfdde, heb bezalfd. Hetzelfde als *zalven*.

Bezanden, b. w., ik bezandde, heb bezand. Met zand bestrooijen: de paden van eenen tuin bezanden. Van hier bezanding.

Bezeeren, b. w., ik bezeerde, heb bezeerd. Zeer doen, kwetsen: iemand bezeeren, zich bezeeren. HOOFT bezigt het overdragtelijk: eed en gewisse bezeeren. Van hier bezeering.

Bezeeveren, zie *zeever*.

Bezegelen, b. w., ik bezegelde, heb bezegeld. Met een zegel voorzien: eenen brief bezegelen. Overdr., bevestigen: met eenen ced bezegelen. Van hier bezegeling.

Bezeilen, b. w., ik bezeilde, heb bezeild. Zeilende bereiken: wij bezeilden de Kaap in drie maanden. Een bezeild schip, een schip, waarmede men reeds eenigen tijd gezeild heeft, en dat snel zeilt.

Bezemen, (bij KIL. ook *bessem*) m., meerv. bezems, bezemen. Dan voert hij op den mast den bezem tot een wapen. VOND. Het huis met

bezemen keeren, het stof, door middel van bezemen, wegdoen. BYBELVERT. Van hier het spreekwoord: nieuwe bezems vegen schoon, hetwelk men, in de gemeenzame verkeerung, gebruikt ten aanzien van dienstboden, die, in het begin van hunne dienst, hunnen pligt wel waarnemen. Zamenstell.: bezemmaker, bezemsteel, bezemstok, bezemstuiver (de vroegere kleinste zilveren munt in Nederland, waarop zeven peilen afgebeeld waren, als het zinnebeeld der zeven vereenigde gewesten) — kamerbezem, rietbezem, tafelbezem, vloerbezem, enz.

Bezending, v., meerv. bezendingen. Van het verouderde *bezenden*. Gezantschap, afgezondene personen: hij heeft de bezending vriendelijk ontvangen.

Beziet, bijv. n. en bijw., zijnde het verl. deelw. van bezetten. Meer, meest bezet. Omzet: een ring, met diamanten bezet. Omringd, omsingeld: de vijand was rondom bezet. Overdragt., bepaald: ik ben dagelijks zeer bezet.

Bezetene, zie *bezitten*.

Bezetten, b. w., ik bezettede, heb bezet. Hetgeen tot eene zaak behoort, in, op, of aan dezelve zetten: de tafel met spijs bezetten; de stoel is bezet. Eene stad met krijgsvolk bezetten, of ook, eene stad, eene vesting, enz. bezetten; eenen ring met kostbare steenen bezetten. Oul. was de spreekwijs: iemand bij uitersten wil iets bezetten, voor *maken*, in gebruik. Van hier bezetting, voor het krijgsvolk eener stad, of vesting; bezettingeling, voor eenen soldaat, die in eene stad, of vesting, ligt.

Bezie, v. Zie *aalbezie*, *bes*.

Bezielen, b. w., ik bezielde, heb bezielde. Eene ziel, d. i. leven, geven: wij zijn stof, door eene almachtige hand bezielde. Fig., met levendigheid van geest, met moed en kracht voorzien: de liefde voor het vaderland bezielde hem, in den kouden ouderdom, met den moed der vurige jeugd.

Bezien, b. w., onregelm.; ik bezag, heb gezien. Op iets zien, bekijken: iets bezien. Fig.: dat zal te bezien staan, dat is nog niet zeker.

Bezig, bijv. n. en bijw. Onledig: met iets bezig zijn; iemand bezig houden. Van hier bezigheid.

Bezigen, b. w., ik bezigde, heb gebezigd. Gebruiken: men bezigt dit woord altijd in eenen goeden zin. Bij HOOFT is *iemand bezigen*, gemeenzamen omgang met hem hebben.

Bezigtigen, b. w., van het ouden *bezigten*: ik bezigtigde, heb bezigtigd. Zorgvuldiglijk bezien. Van hier bezigtiger, bezigtiging.

Bezijden, voorz. en bijw. Voorz., naast: bezijden het huis. Buiten: bezijden het spoor rijden; gij spreekt bezijden de waarheid. Bijw., ter zijde: ende bezijden gegaan zijnde. BYBELV.

Bezilveren, zie *verzilveren*.

Bezingen, b. w., ik bezong, heb bezongen. Tot onderwerp van een gezang, of gedicht, maken: eenen held, de vrijheid bezingen. Oul., werd het voor *betooneren* gebezigd, het welk door het zingen van zoogenoemde tooververzen geschiedde: of heeft die Circe uw ziel met tooverrijm bezongen? WELLEKENS. Zie *belesen*. Ook komt het voor, in den zin van zielmissen voor iemand zingen: metdien besinghen zijn den verstorven.

Bezinken, o. w., bezonk, is bezonken. Door stil staan helder worden: het water moet eerst wat bezinken. Van hier bezinking, bezinksel.

Bezinnen, b. w., ik bezon, heb bezonnen.

Bedenken, verzinnen: middelen bezinnen. **HOORF.** Doorgaans wordt dit woord als wederk. gebezigd: ik bezin mij niet, dat ik het gezien heb. Moeite doen, om zich eene zaak te herinneren: ik heb mij reeds lang daarop bezonnen. Overleggen, zich bedenken: gij bezint u altoos veel te lang. Zich bepalen, besluiten: hebt gij u bezonnen? **HOORF.** en anderen bezigen *bezinnen* ook voor *beminnen*; doch dan wordt het gelijkvl. gebruikt.

Bezit, o. Van bezitten. Iets in bezit hebben, bezitten; iets in bezit nemen, of bezit van iets nemen.

Bezitten, b. w., ik bezat, heb bezeten. Eigenlijk, op iets zitten: gij bezit mijnen stoel, zit op mijnen stoel. Overdragt, in bezit hebben: iets bezitten; in eigendom bezitten. Hiertoe behoort ook de godgeleerde betekenis des verled. deelwoords van den *duivel bezeten*, of enkel *bezeten*, in de magt des duivels zijnde, en het zelfstandige *bezetene*, voor iemand, die in de magt des duivels is, waarvoor **HOORF.** *bezeteling* heeft. Wijders, beteekent *bezitten* zoo veel als hebben, voorzien zijn van, en versierd zijn met iets: deugd en schoonheid, verstand en een goed hart bezitten. Van hier bezitter, bezitster, bezitting.

Bezoedelen, (bij **KIL.** *bezoetelen*) b. w., ik bezoedelde, heb bezoedeld. Besmetten: zijne kleederen bezoedelen. Overdragt: zich bezoedelen, zich met schelmstukken bezoedelen; zijne handen met onschuldig bloed bezoedelen. Van hier bezoedeling.

Bezoek, o., meerv. bezoeken. Het bezoeken van iemand, uit vriendschappelijke wellevendheid: een bezoek bij iemand afleggen; iemand een bezoek geven; een bezoek aannemen, afslaan. Verscheidene personen, die, om iemand te bezoeken, op eene plaats zamenkomen, in de gemeenzame verkeer: wij krijgen heden bezoek; zij hebben nog al dikwijls bezoek.

Bezoeken, b. w., ik bezocht, heb bezocht. Dikwerf, of op zekere tijden, op eene plaats komen: de kermis, eene school, een gezelschap, eenen kranke als arts, bezoeken. Uit vriendschappelijke wellevendheid bij iemand komen: eenen vriend bezoeken. Overvallen, bespringen: den vijand met een sterk leger bezoeken. Plagen toezenden: die stad is zwaarlijk bezocht. Ook wordt het voor de proef van iets nemen gebezigd, b. v.: bezoekt het, en gij zult bevinden, dat enz. Van hier bezoeker, bezoeking.

Bezolden, zie *bezoldigen*.

Bezoldigen, b. w., van bezolden, waarvan nog het zelfst. *bezolding*. Ik bezoldigde, heb bezoldigd. Bezolding geven: zij worden rijkelijk bezoldigd. Van hier bezoldiging. *Bezoldigen*, of *bezolden*, is van het oude *zold*, bij **KIL.** *soud*, nu *soldij*, d. i. loon van het krijgsvolk.

Bezolding, zie *bezoldigen*.

Bezondigen, (zich) wederk. w., ik bezondigde mij, heb mij bezondigd. Zich tegen iemand, aan iets bezondigen. Van hier bezondiging.

Bezonnen, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van bezinnen. Beraden. Het tegengestelde *onbezonnen* is meest in gebruik.

Bezoomen, b. w., ik bezoomde, heb bezoomd. Met eenen zoom voorzien.

Bezorgd, zie *bezorgen*.

Bezorgen, b. w., ik bezorgde, heb bezorgd. Zorg dragen; zorgen, dat iets geschiede: het huis houden bezorgen; alles is bezorgd. Het verleden

deelw. *bezorgd*, bezorgder, meer bezorgd, bezorgdst, meest bezorgd, wordt dikwerf voor bekommerd gebezigd: voor iets bezorgd zijn; ik ben voor uw geluk bezorgd. Van hier bezorgdheid, bezorger, bezorging, bezorgster.

Bezuiden, voorz. Ten zuiden: bezuiden die landstreek.

Bezuinigen, b. w., ik bezuinigde, heb bezuinigd. Door zuinigheid overhouden. Van hier bezuiniger, bezuiniging, bezuinigster.

Bezuipen, zie *zuipen*.

Bezuren, b. w., ik bezuurde, heb bezuurd. Iets bezuren, om iets lijden, in den gemeenen spreektrant: maar ach! wat moest de stad, na dezen tijd, bezuren. **J. DE MARRE.**

Bezwaar, o, meerv. bezwaren. Alles, waardoor eene zaak zwaar, of moeilijk, d. i. tot eenen last, gemaakt wordt: die schikking strekt mij tot een groot bezwaar. Ook bezwaarnis.

Bezwaard, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van bezwaren. Bezwaarder, meer bezwaard, bezwaardst, meest bezwaard. Eigenlijk, zwaar gemaakt, beladen: de wagen is te zeer bezwaard. Overdragt, belast: die goederen zijn zeer bezwaard. Bekommerd: over eene zaak bezwaard zijn; zich bezwaard maken, vinden. Van hier bezwaardheid.

Bezwaarlijk, bijv. n. en bijw. Hetzelfde als *zwaarlijk*, moeilijk.

Bezwachtelen, b. w., ik bezwachtelde, heb bezwachteld. Eigenlijk, zwachtelen, met eenen zwachtel omwinden: een kind bezwachtelen. Fig., bedekken, vermommen: zijn gezegde met eenen schoonen schijn bezwachtelen. Van hier bezwachteling.

Bezwadderen, b. w., ik bezwadderde, heb bezwadderd. Met zwadder, of speeksel bezoedelen.

Bezwalken, b. w., ik bezwalkte, heb bezwakt. Eigenlijk, den adem over iets laten gaan, en het daardoor van zijnen glans berooven: het koperwerk bezwalken. Fig.: iemands eer bezwalken. Van hier bezwalker, bezwalking.

Bezwangeren, b. w., ik bezwangerde, heb bezwangerd. Bevruchten, zwanger maken: eene vrouw bezwangeren. Van hier bezwangering.

Bezwaren, b. w., ik bezwaarde, heb bezwaard. Eigenlijk, zwaar maken: eenen wagen bezwaren. In eene ruimere betekenis: zoute spijzen bezwaren de maag, zijn moeilijk te verteren, en veroorzaken bezwaren, of onaangename gewaarwordingen. Overdragt, het volk met gcll-heffingen bezwaren, belasten; eenen gevangene bezwaren, iets te last leggen, beschuldigen; zijn geweten met iets bezwaren, bezwaard maken; zich over iets bezwaren, bekommeren. Van hier bezwaarlijk, bezwaring.

Bezweeten, b. w., ik bezweette, heb bezweet. Met zweet nat maken, bezoedelen: zij had haren halsdoek geheel bezweet. Wat was hij bezweet! een bezweet hemd.

Bezwellen, b. w., ik bezwom, heb bezwommen. Zwemmende bereiken, ook overzwemmen: een deel bezwemt het diep. **VOND.**

Bezweren, b. w., ik bezwoer, heb bezworen. Met eenen eed bevestigen: zij hebben hunne getuigenis bezworen. Maar al bezwoor 't **VULKAAN** met dubbel hardigheden. **HOORF.** Door middel van eenen eed, ook door bijgelooftige woorden en teekenen, tot iets verpligten: den duivel bezweren; geesten enz. bezweren. Fig., driftig om iets bid-

den: ik bid en bezweer u; ik bezweer u, bij God enz. Van hier ook bezweerder, bezweester, bezwering.

Bezwijken, o. w., ik bezweek, ben bezweken. Zakken, instorten, door vermindering van krachten neêrstorten: de muur bezwijkt. Onder eenen last bezwijken. Magteloos worden: van dorst bezwijken. Overdragt., onstandvastig zijn: hij bezweek in zijne liefde. Overwonnen worden: hij bezweek voor de kracht mijner bewijzen. Hooft gebruikt het voor *verlaten, begeven*, met den deren naamval: dat zij nimmermeer der goede zaake bezwijken zouden. Bij VOND.: de kracht bezweek hem ras. Van hier bezwijking.

Bezwijmen, o. w., ik bezwijmd, ben bezwijmd. In onmagt, van zich zelve vallen. Van hier bezwijming.

Bibberen, o. w., ik bibberde, heb gebibberd. Beven: van koude bibberen. Van hier bibbering.

Biddag, zie *bede*.

Bidden, (oul. *beden*), b. w., ik bad, heb gebeden. Smeeken: God bidden; om zegen bidden. Verzoeken: ik bad hem, dat hij van zijn voorneemen wilde afzien. Op sommige plaatsen heeft *bidden* de beteekenis van ter begravenis uitnoodigen; en dan is het hiervan gemaakte *bidder* iemand, die vrienden en bekenden, ter uitvaart van een lijk, noodigt. Zie *aanspreker*. Van hier bidder, bidplaats, bidster, biduur. Hooft heeft *bidbrief*, voor verzoekschrift, request.

Bidder, zie *bidden*.

Biecht, v., meerv. biechten, doch alleenlijk, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. De belijdenis der zonde: om oprechte biecht te doen. Hooft. Te biecht gaan. Bij den duivel te biecht gaan, spreekw., voor: aan iemand, dien men niet vertrouwen kan, zijne geheimen openbaren, zijne belangen aanbevelen.

Dit woord is afkomstig, door zamentrekking, van het oude *bejecht, bejeicht*, bekentenis. Oudtijds beteekende het niet slechts de belijdenis der zonde, maar ook de standvastigheid in de belijdenis van de christelijke godsdienst, tot den dood toe.

Biechteling, zie *biechten*.

Biechten, b. w. Van het voorgaande biecht. (Door zamentrekking, van *bejechten, bejeichten*) Ik biechte, heb gebiecht. Zijne zonde aan eenen priester belijden: hebt gij alles wel gebiecht? In de dagelijksche verkeering, wordt het nog somwijlen in zijne oude beteekenis voor belijden, bekennen, gebezigd: hij wil nog niet biechten. Somwijlen werd *biechten* ook in den zin van de biecht afnemen, de biecht hooren, gebezigd: de priester heeft van daag meer dan vijftig menschen gebiecht. Doch in deze beteekenis wordt het zelden gebruikt. Van hier ook *biechter*, oudt. zoo veel als een martelaar, of belijder van de christelijke godsdienst, die zijne belijdenis, tot den dood toe, getrouw blijft, en zich door niets van dezelve laat afschrikken. Thans dient dit woord, bij ons, alleenlijk, om iemand aan te duiden, die zijne zonde aan eenen priester te kennen geeft; waarvoor wij doorgaans *biechteling* zeggen. Zameustell. zijn: biechtgeld, biechtpenning, biechtstoel, biechtvader, voor welk laatste, eertijds, ook wel *biechter* gebezigd werd, van *biechten*, in den zin van de *biecht hooren*. Zie verder *biecht*.

Bieden, b. w., ik bood, heb geboden. Aanbieden, toereiken: iemand eenen dronk bieden.

Iemand de hand bieden, zoo wel eigenlijk, als figuurlijk, voor willen helpen. Zoo ook: iemand het hoofd bieden, zich tegen hem verzetten. Aanbieden, uitloven: hoe veel biedt gij daar voor? *Bieden* had, oul., ook de beteekenis van aankondigen, boodschappen, waarvan *bode*.

Bier, o., meerv. bieren. Drank van hop en koren gebrouwen: bruin bier, wit bier, vers, oud bier, enz. Van hier bierachtig, dat naar bier gelijk. Zamenstell. zijn: bierazijn, bierbank (bank in eene kroeg), bierboom, bierbrouwer, bierbuik (iemand, die veel bier drinkt, en daarvan eenen dikken buik heeft), bierdrager, bierflesch, biergeld, bierglas, bierhuis, bierkan, bierkelder, bierkroeg, bierpap, bierpens (bierbuik), biersteker, bierstekerij, bierstel, bierstelling, biertapper, bierton, biervat, biervlieg (eene vlieg, die op bier aast; ook iemand, die een liefhebber van bier is), bierwagen, bierwerker.

Een zeer oud woord, misschien zoo oud als de daardoor beteekende zaak zelve, van welke TACITUS reeds zegt, dat de drank onzer Voorvaders bestond in een vocht uit gerst, of tarw, uitgegest, eenigzins naar wijn gelijkende. TEN KATE leidt het, om de opdracht en uitwerping van gest, van het oude *baren, beren*, in den zin van opdragen, opheffen, opwerpen, af.

Bies, v., meerv. biezen. Eene plant, welke in natte, moerassige gronden wast. Zamenstell. zijn: biesband, eene gevlochte bies; bieskorf, een korf van biezen; biesloof, zeker gewas, enz.

Bies, bieze, oudt. *biendse, bindse*, van *binden*, dewijl men dit gewas, zeer vroeg, tot binden en vlechten gebruikt heeft. Hoogd. *Binse*, eng. *bent, bents*, alwaar deszelfs afstamming van *to bend*, d. i. binden, meer in de oogen valt.

Biest, v., de eerste melk van eene koe, nadat zij gekalfd heeft. Van hier biestboter.

Bietebaauw, bijtebaauw, m., meerv. bietebaauwen. Spook, bullebak: ja, om den schrik t'ontgaan van zijnen bijtebaue. J. D. DECK. TEN KATE vindt den oorsprong van dit woord in *bijten*; en *bietebaauw*, of *bijtebaauw*, is dan iemand, die met eene gapende mom voor spook speelt, en zich aanstelt, alsof hij elk wil bijten. PRISCUS verklaart het lat. *lemures*, door nachtgeesten, *bijtebaauwen*.

Biezen, onverb. bijv. n. Van biezen maakt: eene biezen mat.

Biezen, o. w., zie *bijzen*.

Big, bigge, v., meerv. biggen. Een jong varken. Van het oude *bach, bake*, d. i. een zwijn.

Biggelen, o. w., biggelden, is gebiggeld. Afloopen: de tranen biggelden hem langs de wangen.

Bij, bije, v. meerv. bijen. Honighij: het goddommel der bijen. Zamenstell. zijn: bijenangel, bijenhouder, bijenkoning, bijenkorf, bijenzwerm.

Bij, voorz., dienende zoowel om eene plaats, of nabijheid, als om eenen tijd aan te duiden, in onderscheidene beteekenissen. Om eene plaats aan te duiden, zegt men, eigenlijk: bij de kerk wonen; bij iemand staan, zitten, enz.; bij de hand zijn, bij elkander. Het schip is bij de Kaap gestrand. Fig.: iemand bij den regter aanklagen; bij CICERO leest men geheel anders. Bij geluk; bij geval; bij gelijkenis; bij voorbeeld. Iets bij de el verkopen; bij mijne ziel! Om eenen tijd aan te duiden: bij dag, bij nacht, bij wijlen; bij beurten; bij men-

schen geheugen; bij gelegenheid; bij vijven, bij vijf uren; en met den tweeden naamval, bij tijds, of bijtijds, d. i. tijdig. Ook wordt het, bij telwoorden gevoegd, als een bijw. gebezigt, terwijl het gebruik het lidwoord voor het zelfst. naamw. plaatst: ik heb hem reeds bij de (bijna) tien jaren gekend. Insgelijks wordt het voor en achter andere voorzetsels gevoegd, als: bijna, nabij, voorbij, enz. Voor zelfst. naamwoorden, als: bijlaag, bijlooper, bijnaam, bijstand, bijval, bijwif, enz.

Bij werkwoorden geplaatst, is het een scheidb. voorzetsel, en verbindt de eene zaak met de andere, of doet de eene zaak aan de andere naderen, gelijk in: bijbinden, bijdragen, enz.; ik bind bij, droeg bij, en vele andere, waarvan eenige zullen behandeld worden. Zie verder *be*.

Bijaldien, voegw. In geval, in zoo verre als: bijaldien hij van ons verschillen mogt.

Bijbel, m., meerv. bijbels. De Heilige Schrift: den bijbel lezen. Slaet den bijbel op. VOND. Van het gr. βιβλία, *boeken*. In het middeleeuwsche lat. komt reeds *biblia*, *ae*, in het enkelv. voor, waarnaar ons *bijbel*, (oul. *bibele*, *ibebel*, van het vrouwel. geslacht) gevormd is. Sommigen bezigen hiervoor, uit eene verkeerde zucht tot welsprekendheid, *bijbelblad*, *bijbelboek*. Van hier bijbelbeslag, het beslag van eenen bijbel; bijbelgenootschap, ter verspreiding van den bijbel; bijbellezer, bijbelmatig, met den inhoud en de woorden der H. Schrift overeenkomstig; bijbelsch, dat met den bijbel overeenkomt, daaruit geput is; bijbelspreuk, bijbelstof, eene stof, uit den bijbel getrokken; bijbeltoek, bijbelvast, die de noodige plaatsen van den bijbel, met bijvoeging van hoofdstuk en vers, uit het geheugen aanvoeren kan; bijbelverklaarder, bijbelverklaring, bijbelvriend, bijbelwerk, een werk, of boek, over den bijbel geschreven, enz.

Bijbelgenootschap, zie *bijbel*.

Bijbelsch, zie *bijbel*.

Bijbinden, b. w., ik bond bij, heb bijgehouden. Het eene bij het andere binden, inzonderheid van boeken: ik heb het tweede stuk bij het eerste laten binden. Van hier bijbinding.

Bijblijven, o. w., ik bleef bij, ben bijgebleven. Aan iets gehecht blijven, het niet verlaten: iemand getrouwelijk bijblijven; dat gebrek is hem altijd bijgebleven.

Bijbrengen, b. w., onregelm.; ik bragt bij, heb bijgebragt. Meest in eene figurlijke beteekenis, voor aanvoeren, aanhalen: hij heeft zeer duchtige bewijzen bijgebragt; wat brengt gij tot uwe verschooning bij? In den gemeenen spreektrant, is het kunnen bijbrengen, zoo veel als het kunnen doen: als ik het maar eenigzins kan bijbrengen, zal ik komen. Ook zegt men: dat kan niet veel bijbrengen, voor: dat kan niet veel helpen. Hoort bezigt het voor *misleiden*. Van hier bijbrenging.

Bijdoen, b. w., onregelm.; ik deed bij, heb bijgedaan. Bijvoegen: gij moet er nog tien stuivers bijdoen. Hebt gij er nog iets bij te doen?

Bijdraaijen, b. en o. w., ik draaide bij, heb en ben bijgedraaid. Bedr., bij iets draaijen: ik heb er nog een' rand bijgedraaid, op de draaibank. Onz., in de scheepvaart, het schip tegen den wind draaijen, opdat het langzamer voortga, hetwelk ook *bijleggen* genoemd wordt: het schip word, dewijl het niet wilde bijdraaijen, in den grond geboord.

Bijdrag, bijdrage, v., meerv. bijdragen, van bijdragen. Hetgeen aangebragt, of bijgedragen wordt: taal- en dichtkundige bijdragen.

Bijdragen, b. w., ik droeg bij, heb bijgedragen. Meest in eene figurlijke beteekenis, voor: tot een gemeenschappelijk oogmerk medewerken: tot de algemeene behoeften van den staat het zijne bijdragen.

Bijdrukken, b. w., ik drukte bij, heb bijgedrukt. In de boekdrukkunst: nog een blad bijdrukken.

Bije, zie *bij*.

Bijeen, bijw. Van bij en een. Tezamen: bijeen zijn; iets bijeen laten, het niet scheiden. Ook wordt het aan verseidene woorden vastgehecht, b. v.: bijeenbrengen, bijeendragen, bijeenkomen, bijeenroepen, bijeentrekken, bijeenvoegen, enz.

Bijeenbrengen, zie *bijeen*.

Bijeenkomst, v., meerv. bijeenkomsten. Van bijeen en komt. Vergadering: in onze bijeenkomst.

Bijgaan, o. w., onregelm.; ik ging bij, ben bijgegaan. Tegelijk met, of nevens iets gaan: doch alleen in de fig. beteekenis van bijgevoegd zijn; en hier slechts in het deelwoord des tegenwoordigen tijds, *bijgaande*: uit bijgaanden brief zult gij zien, dat enz.

Bijgelegen, zie *bijliggen*.

Bijgelooft, o., oul. *avergelooft*, d. i. overgeleefd.

Bijgeloovig, bijv. n. en bijw., bijgelooviger, bijgeloovigst. Van hier bijgeloovigheid.

Bijgenaamd, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk het verleden deelw. van het oude werkw. *bijnamen*. Eenen bijnaam hebbende: KAREL de vijfde, koning van Frankrijk, bijgenaamd de wijze

Bijgeven, b. w., ik gaf bij, heb bijgegeven. Toegeven: ik zal er nog drie guldens bijgeven.

Bijgewas, o., meerv. bijgewassen. Een vreemd gewas. Ook een uitwas, of gezwel: dat paard heeft een bijgewas aan zijnen poot.

Bijhalen, b. w., ik haalde bij, heb bijgehaald. De zeilen bijhalen, in de scheepvaart. Aanhalen: hij is gewoon alles bij te halen, wat hem dienstig is. In den gemeenen spreektrant: iets met de haren bijhalen, van iets spreken, zonder dat het te pas komt.

Bijhangen, b. w., ik hing bij, heb bijgehangen. Eigenlijk, bij iets anders hangen: gij moet er die schilderijen maar bijhangen. Fig., en in de gemeenzame verkeer, voor bijvoegen: hij kan nooit iets verhalen, zonder de helft er bij te hangen. Van dit bijhangen, in den laatsten fig. zin, is het zelfst. naamw. *bijhangsel*: hij verhaalt de dingen altoos met zoo vele bijhangsels. Van hier bijhanger (*pendant*).

Bijhanger, zie *bijhangen*.

Bijhangsel, zie *bijhangen*.

Bijhooren, o. w., het hoorde bij, heeft bijgehoord. Bij iets hooren, of voegen: dat hoort er nog bij. Van hier bijhoorig, hetgeen tot of bij iets behoort. Voor dit *hooren*, bezigt men meest *behooren*.

Bijhouden, b. en o. w., ik hield bij, heb bijgehouden. Bedr., bij iets houden: houd uw bord bij. Onz., in de scheepv.: gij moet bijhouden, bijdraaijen.

Bijkans, bijw. Bijna, omtrent: hij was bijkans hersteld, toen enz.

Bijkomen, o. w., ik kwam bij, ben bijgekomen. Bij iemand komen, in den gemeenen spreektrant: ik zal u bijkomen, d. i. ik zal bij u

komen, om u te straffen. Hoe is dat bijgekomen? waardoor is dat geschied? Indien gij mij honderd guldens boodt, dat zou nog wat bijkomen, dat zou eenigzins bij de som komen, welke ik hebben moet. Hij is zeer ziek geweest, maar begint weer bij te komen, te herstellen. Zij viel van zich zelve, maar kwam nog al spoedig weer bij, d. i. tot zich zelve.

Bijkruipen, o. w., ik kroop bij, ben bijgekropen. Bij het vuur kruipen; overal bijkruipen.

Bijl, v., meerv. bijlen. Een werktuig, om te houwen: met de bijl straffen. HOORT. Scheepsbijl, steekbijl, enz. Met eene bijl houwen Spreekw.: hij hakt er met eene breede bijl in, hij gaat ruw te werk, snijdt geweldig op. Ik heb met die bijl al zoo lang gehouwen, ik heb dat werk al zoo dikwerf verrigt, zoo lang bij de hand gehad. Van hier bijdrager, dienaar van de burgemeesteren, in het oude Rome; bijlbrief, getuigschrift, dat de bouw van een schip goed bevonden is; bijlman, bijleman, bijdrager, in de krijgsmacht. Het verkleinwoord is *bijlje*, welke naam, in Amsterdam, ook aan de scheepstimmerlieden, op des Lands werf, gegeven wordt.

Zoo algemeen het gebruik der bijl, en zoo oud derzelve benaming is, zoo onzeker is ook derzelve oorsprong. WACHTER rekent dit woord met *πελαγος*, eene *bijl*, waarvan *πελαγος* en *πελαγος*, met eene *bijl* hakken, vermaagschapt.

Bijlage, v., meerv. bijlagen, van bijleggen. Hetgeen bijgelegd wordt: de bijlage van een geschrift, dienende tot nadere bewijzen, of tot opheldering.

Bijlandig, bijv. n. Hetzelfde als *aangrenzende*, *aanpalende*.

Bijlbrief, zie *bijl*.

Bijdrager, zie *bijl*.

Bijleggen, b. en o. w., ik legde (leide) bij, heb bijgelegd (bijgeleid). Bedr., eigenlijk, de eene zaak bij of nevens de andere leggen: gij moet er nog vier guldens bijleggen. Fig., eindigen, van geschillen gesproken: eenen twist bijleggen. Van hier bijlegger, bevrediger; ook scheepsw., voor eenen tegenwind, waardoor de schepen geen zeil kunnen voeren; bijleggelijk, dat bijgeleid kan worden; bijlegging, vergelijk van eenig geschild. Verliezen: ik leg er veel geld bij. Onz., in de scheepvaart, hetzelfde als *bijdraaijen*: ik noodzaakte hem, om bij te leggen.

Bijleven, zie *beleven*.

Bijlichten, zie *lichten*.

Bijliggen, o. w., ik lag bij, heb bijgelegen. Eigenlijk, bij of nevens iets liggen. Van hier de deelwoorden *bijliggende* en *bijgeleggen*, bijvoegcl. gebruikt, voor aangrenzende: bijliggende, bijgelegene landen. Bijslapen: bij een manspersoon en zult gij niet liggen. Bijbelvert. Van hier bijligging, voor bijslapen: die de bijligginge des mans niet beken en hebben. BIJBELVERT.

Bijloopen, o. w., ik liep bij, ben bijgelopen. Toelooopen: hij kwam ook al bijloopen. Van hier bijlooper, voor iemand, die boven het gewone getal is, die alleenlijk in geval van nood gebruikt wordt. Ook iemand, die voor minder gehouden wordt, dan een ander van zijne soort.

Bijlje, zie *bijl*.

Bijmengen, b. w., ik mengde bij, heb bijgemengd. Het eene bij het andere mengen. Van hier bijmenging.

Bijna, bijw. Hetzelfde als *bijkans*.

Bijnaam, m., meerv. bijnamen. Toenaam: iemand eenen bijnaam geven. Onl., was het werkw. *bijnamen*: iemand bijnamen, ook in gebruik; en van hier nog ons deelw. *bijnaamd*. Zamenst.: bijnaamwoord, bijvoegelijk naamwoord.

Bijnemen, b. w., ik nam bij, heb bijgenomen. Het eene bij het andere nemen. Gij moet er nog iets bijnemen.

Bijpad, o., meerv. bijpaden. Toepad.

Bijrekenen, b. w., ik rekende bij, heb bijgerekend. Het eene bij het andere rekenen: ik heb er het overige bijgerekend.

Bijroepen, b. w., ik riep bij, heb bijgeroepen. Meest fig. voor laten halen, verzoeken te komen: ik heb er den arts bijgeroepen.

Bijrollen, zie *rollen*.

Bijschieten, b. w., ik schoot bij, heb bijgeschoten. Ik zal er nog eenen kogel bijschieten. Bijwerpen, bijleggen, van geld: gij moet er nog tien schellingen bijschieten.

Bijschikken, b. w., ik schikte bij, heb bijgeschikt. Het eene bij het andere schikken. In den gemeenen spreektrant wordt het ook, somwijlen, als, o. gebezigd, voor: zittende naderen, zich bijschuiven: schik nog wat bij.

Bijshoffelen, b. w., ik schoffelde bij, heb bijgeschoffeld. Bij de tuinlieden gebruikelijk, het eene bij het andere schoffelen.

Bijschrapen, b. w., ik schraapte bij, heb bijgeschraapt. Bij elkander schrapen.

Bijschrift, o., meerv. bijschriften. Van bij en schrift. Een geschrift, hetwelk men bij, op, of onder iets plaatst, in rijm, of onrijm, doch meest in rijm: hij heeft een fraai bijschrift op het afbeeldsel van BOERHAVE gemaakt. In een bij-schrift moeten, behalve de korthed en den slag op het laatst, eene hoofdzaak, of een voornaam punt, nevens de eenvoudigheid en verscheidenheid, betracht en gevonden worden. TAAL- EN DICHTK. BIJDR.

Bijschrijven, b. w., ik schreef bij, heb bijgeschreven. Bij of nevens eene zaak schrijven.

Bijschuiven, b. en o. w., ik schoof bij, heb en ben bijgeschoven. Bedr., het eene bij het andere schuiven. Onzijd., met *zijn*: schuif wat bij.

Bijslapen, m. De vleeschelijke verkeering van twee personen. Ook wordt dit woord persoonlijk genomen, voor *bijslaper*, *bijslapster*, d. i. voor eenen man, of eene vrouw, die bij iemand slaapt. Doch voor eene vrouw, is *bijslap* vrouwelijk. Persoonlijk gebezigd, wordt het ook dikwerf gebruikt, voor iemand, die in ongeoorloofde gemeenschap met eene vrouw leeft; en zoo ook van eene vrouw ten aanzien van eenen man. Het werkw. *bijslapen* is in dezen zin niet in gebruik, dan als een zelfst. naamw.: het bijslapen.

Bijslag, m., alleen in eenen figuurlijken zin, voor bijvoeging, vermeerdering: een bijslag van honderd gulden.

Bijsleepen, b. w., ik sleepte bij, heb bijgesleept. Het eene bij het andere sleepen. Fig., in den gemeenen spreektrant: iets met de haren bijsleepen, van iets spreken, dat niet te pas komt. Zie *bijlalen*.

Bijsmeden, hetzelfde als *aansmeden*.

Bijsmelten, b. w., ik smolt bij, heb bijgesmolten. Het eene bij het andere smelten.

Bijsmeren, b. w., ik smeerde bij, heb bijgesmeerd. Het eene bij het andere smeren.

Bijsmijten, b. w., ik smheet bij, heb bijgesmeten. Het eene bij het andere smijten.

Bijspringen, o. w., ik sprong bij, ben bijgesprongen. Eigenlijk, bij iets springen, doch meest in eenen figuurlijken zin, voor helpen, te hulp komen, in de gemeenzame verkeerung: iemand bijspringen; met geld, met goeden raad bijspringen. Van hier bijspringing.

Bijstaan, o. w., onregelm.; ik stond bij, heb bijgestaan. Eigenlijk, bij, of naast iemand staan. Fig., hulp aanbrengen: iemand bijstaan; met raad en daad bijstaan. In de scheepvaart zegt men: de zeilen staan bij: en van hier het spreekw.: laat het zeil bijstaan, d. i. zwicht niet.

Bijstand, m. Hulp: bijstand bieden enz.

Bijsteken, b. w., ik stak bij, heb bijgestoken. Het eene bij het andere steken. In den gemeenen spreektrant, zegt men, van spijs en drank: ik zal er dat hoen, of dat glaasje, nog maar bijsteken, voor opeten of uitdrinken.

Bijstellen, b. w., ik stelde bij, heb bijgesteld. Het eene bij het andere stellen.

Bijster, (bij KIL. *bijster*), bijv. n. en bijw., bijsterder, meer bijster, meest bijster. Dit woord is, voorheen, in de onderscheidene beteekenissen van leelijk, afschuwelijk, schadelijk, schrikkelijk, arm, berooid, en onzinnig, gebruikt geworden. Thans wordt het voor verward, beroofd, of ontberende, gebezigd, overeenkomstig met het denkbeeld van arm en berooid: bijster van zinnen, of zijne zinnen bijster, beroofd van zinnen, zonder zinnen, zijn. Het spoor bijster, zonder spoor, buiten het spoor, zijn. Ook wordt het thans nog voor zeer, grootelijks, gebruikt: die appel is bijster zuur. Hij is te bijster op meer wetenschap belust. **VOND.** Van dit *bijster* hebben wij het werkw. *verbijsteren*. POOR gebruikt *bijsterenis*, voor verbijstering. In den BYBEL, 1477 vinden wij het werkw. *bijsterloopen*, waarvoor de tegenwoordige overzetting door *malkander loopen* heeft.

TEN KATE leidt het af van het oude *bijsen*, bij **VOND.** *biezen*, KIL. *biesen* (*aestu exagitari*), van *bijsen*, *tempestas*, waartoe het bijv. n. *bijsig*, d. i. onstuimig, behoort: bijzig weer.

Bijstooten, b. w., ik stiet bij, heb bijgestooten. Het eene bij het andere stooten.

Bijt, vr., meerv. bijten. Een in het ijs gehakt open vak: hij reed ongelukkig in de bijt. Hij viel daarin, als eene eend in de bijt, wordt, in de gemeenzame verkeerung, gezegd, voor: hij deed dat zonder overleg, of achterdocht. Van dit *bijt* is het gelijkvl. werkw. *bijten*, (*bijtte*, *gehijt*), d. i. eene bijt, of opening in het ijs, hakken, afkomstig. Hiervan zegt men ook: een schip in- of uitbijten, d. i. een schip, hetwelk binnen, of buiten de haven bevoren ligt, door het openhakken van het ijs, brengen ter plaatse waar het moet wezen.

Bijtebaauw, zie *bieltebaauw*.

Bijtellen, zie *tellen*.

Bijten, b. w., ik beet, heb gebeten. Met de tanden drukken, of kwetsen: de hond heeft hem gebeten. Uit onwetendheid, wordt dit woord ook ten aanzien van dieren gebruikt, die eigenlijk door *steken* verwonden: de vlooiing hebben mij geweldig gebeten. Met de tanden klein maken: ik kan dat brood niet bijten. Fig. en in den gemeenen spreektrant, voor eten: niets te bijten noch te breken hebben, aan de noodzakelijkste behoeften gebrek hebben. Meestal wordt *bijten* met de voorzetsels *in*, *op*, *naar*, enz. gebezigd: de hond beet

mij in mijne hand, in mijn been. In eenen zuren appel bijten, fig., zich tot eene moeilijke, of onaangename zaak bepalen. De rook bijt mij in de oogeu. Fig., iemand iets in het oor bijten, met den mond digt aan het oor tot iemand spreken, om door anderen niet verstaan te worden. Op de tanden bijten, van gramschap, spijt, enz.; zich op de lippen bijten, om het lagchen tegen te gaan. De peper bijt mij op de tong. — Naar iemand bijten, hem willen bijten. Van zich bijten, ook in den gemeenen spreektrant, voor: zich met geweld verweren. Eene onaangename gewaarwording veroorzaken, zoo ten aanzien van het lichaam, als van het gemoed, in welke beteekenis het deelw. *bijtende* voornamelijk gebezigd wordt: een bijtend vocht; eene bijtende scherts. **JONCTYS** bezigt het woord *bijtrijm*, voor een hekeldicht. Van hier *bijtachtig*, dat gaarn en dikwijls bijt; *bijter*, *bijster*; ook, in den gemeenen spreektrant, en ten aanzien van kleine kinderen, wordt *bijter* voor eenen tand gebezigd: hij heeft al twee bijters, of bijtertjes.

Bijten, eene bijt hakken. Zie *bijt*.

Bijtrekken, zie *trekken*.

Bijval, o., meerv. bijvallen. Van het werkw. *bijvallen*. Hetgeen onverwacht bij iets anders komt: wij hadden maar op honderd pond gerekend, doch er was nog een bijval van tien pond. Billijking van iemands woorden, of daden, zonder meerv.: zijne stelling vond niet veel bijval. **HOOFD** bezigt het voor *toeval*.

Bijvallen, o. w., ik viel bij, ben bijgevalen. Bijkomen: wij hadden reeds vroeg gedaan gehad, indien er geen ander werk ware bijgevalen. Invallen, in het geheugen komen: het wil mij thans niet bijvallen. Iemands zijde kiezen, deszelfs woorden, of daden, billijken: eindelijk vielen zij ons bij.

Bijvoegelijk, zie *bijvoegen*.

Bijvoegen, b. w., ik voegde bij, heb bijgevoegd. Bij eene andere zaak voegen, met dezelve verbinden: ik verzoek betaling op bijgevoegde rekening; ik zal er dit alleen nog bijvoegen. Zich bij iets, of iemand, voegen, iets toestemmen, zich voor hetzelfde verklaren: ik kan mij daar wel bijvoegen. Van hier bijvoeging, bijvoegelijk, dat bijgevoegd kan worden: bijvoegelijk naamwoord; bijvoegsel, aanhangsel: een bijvoegsel van een boek.

Bijvoegsel, zie *bijvoegen*.

Bijweg, m. meerv. bijwegen. Een weg, die bij, of nevens den gewonen weg loopt. Ook een toeweg.

Bijwerk, o., meerv. bijwerken. Een werk, dat eigenlijk niet tot het hoofdwerk behoort: wij meenden afgedaan te hebben, maar er kwam nog zoo veel bijwerk. Inzonderheid worden de niet tot de hoofdzaak behoorende figuren, in de beeldende kunsten, *bijwerk* genoemd: het bijwerk in eene schilderij.

Bijwerken, zie *werken*.

Bijwerpen, b. w., ik wierp bij, heb bijgeworpen. Het eene bij het andere werpen.

Bijwezen, o. w., ik was bij, ben bijgeweest. Bij iets zijn. De onbepaalde wijs, in het enkelv., en het deelw. in het meerv., zijn als zelfstandige naamwoorden in gebruik: het bijwezen, naamw., voor de tegenwoordigheid: het is in mijn bijwezen geschied. De bijwezenden, aanwezenden, zij, die tegenwoordig zijn: al de bijwezenden hebben het getuigd.

Bijwif, o., meerv. bijwiften. Van *bij*, d. i. naast, en *wif*, als nevens eene wettige huisvrouw gehouden wordende. Van hier bijwifschap.

Bijwiften, bijw. Somwiften; ook bij tuschenpoozen.

Bijwonen, o. w., ik woonde bij, heb bijgewoond. Meestal in eenen figuurlijken zin gebruikelijk; bij iets tegenwoordig zijn: eene vergadering enz. bijwonen. Bijslapen, bevruchten: LEA zeide: ditmaal zal mijn man mij bijwonen. BIJBELVERT. Ook is het in den zin van inwonen gebruikelijk geweest, waarvan bijwoner, bijwoning, welke zelfst. naamwoorden ook in de overige beteekenissen gebezigd worden. Iemand met raad *bijwonen*, voor bijstaan, vindt men bij HOOFT, BRAND en anderen.

Bijwoord, o., meerv. bijwoorden. Zie mijne Nederd. Spraakk. Ie D., § 352, IIe D. § 194.

Bijzen, (bij KIL. *aestu exagitari*) een oud o. w., beteekenende *heet zijn*, ook *onstuimig zijn*; doch is naderhand op de koeijen toegepast, voor *tochtig zijn*. Zie *bijster*.

Bijzetten, b. w., ik zette te bij, heb bijgezet. Het eene bij het andere zetten. Geld bijzetten, in het spel. Een lijk bijzetten, zonder uiterlijkheden begraven. De zeilen bijzetten, in de scheepvaart — alle zeilen bijzetten, spreekw., alle pogingen aanwenden. Hij heeft niet meer om bij te zetten, om te geven, is berooid. Van hier ook bijzetter, bijzetter, bijzetting.

Bijziende, bijv. n. en bijw., zijnde het deelw. van het ongewone werkw. *bijzien*. Meer bijziende, meest bijziende. Kortzigtig: hij is zeer bijziende.

Bijzig, zie *bijster*.

Bijzijn, zie *bijwezen*.

Bijzit, v., meerv. bijzitten. Zie *bijwif*.

Bijzitten, o. w., ik zat bij, heb bijgezetten. Bij, of nevens iets zitten. Van hier het zelfst. bijzitter, voor iemand, die, in eene vergadering, zijne plaats naast den voorzitter heeft, en dien met zijnen raad ondersteunt. Bijzitterschap is de post, dien een bijzitter bekleedt.

Bijzonder, bijv. n. en bijw., bijzonderder, bijzonderst. Van andere dingen afgezonderd, zekere zaak alleen eigen: iets op zijne bijzondere plaats brengen. De bijzondere voorzienigheid van God, ten aanzien van elk bijzonder (enkel) scep-sel, in tegenoverstelling van Gods algemeene voorzienigheid. Ongemeen, uitnemend; eene vrouw van eene bijzondere schoonheid. Dat is niet veel bijzonders. Als bijw., voor zeer: zij is bijzonder schoon. In het bijzonder wordt tevens als een bijw. gebezigd, voor voornamelijk: in het bijzonder zal ik thans daarover handelen. Voor alleen, onder vier oogen: mag ik u eens in het bijzonder spreken? Van hier bijzonderheid, bijzonderlijk.

Bikkel, m., meerv. bikkels. Zeker beentje, waarmede de kinderen spelen. Van hier bikkelspel; ook het onz. werkw. *bikkelen*, met bikkels spelen.

Bikken, b. w., ik bikte, heb gebikt. Bij KIL. ook *bekken*, van *bek*, zijnde de snavel van eenen vogel. *Bikken* is, eigenlijk, met den snavel slaan, gelijk de vogelen, waarvoor thans, in dezen zin, doorgaans, *pikken* gebezigd wordt. En, daar het eten der vogelen met eene soort van slag, of stoot met den bek gepaard gaat, zoo heeft *bikken*, in de gemeenzame verkeerding, de beteekenis van eten gekregen: daar valt niet veel te bikken. Ook wordt dit *bikken*, uit hoofde der overeenkomst met,

het *bikken*, of *pikken*, der vogelen, voor hakken, uithakken, gebezigd: eenen steen bikken, scherpen. Van hier ook *bikking*, *biksteen*.

Bil, v., meerv. billen. Om hare ronde gedaante, van den wortel *bal*, *bol*. Het achterste: op de billen slaan, voor de billen geven. Overdragt: door de billen lappen, roekeloos verteren. KIL. heeft het hiervan gemaakte werkw. *billen*, voor: op de billen slaan; ook BRÆDER.: dat het de kyeren deen, men souwse so wat billen. Van hier *bilnaad*, *bilslag*; ook *bilstuk*, een zeker stuk vleesch.

Biljart, v., meerv. biljarten. Eene met laken bekleede tafel, waarop men met ivoren ballen speelt. Van hier biljartbal, biljartspel, biljarttafel; ook het o. w. *biljarten*, op de biljart spelen: ik biljarte, heb gebiljart.

Billen, b. w., ik bilde, heb gebild. Van het oude *bille*, een steenhouwers werktuig. *Bikken*, scherpen: den molensteen billen. Zie verder *bil*.

Het puntige, of scherpe, schijnt de grond dezer benaming te zijn. Het gr. *βελονη* en *βελος*, het middeleeuwsche *bella* en *bolta* beteekenen eene spits, ook eene naald.

Billijk, bijv. n. en bijw., billijker, billijkst. Redelijk, betamelijk: eene billijke zaak. Het is niet meer dan billijk. Van hier billijkheid. Hoort heeft *billijkmoedig*, voor billijk van gemoed.

Billijken, van billijk, b. w., ik billijkte, heb gebillijkt. Billijk achten, of verklaren: ik kan dat gedrag niet billijken. Van hier billijking.

Bind, bindte, gebind, gebindte, o., meerv. bindten. Van *bindte*. In de bouwkunst, een dwarsbalk, die de muren van een gebouw met elkander verbindt. Daar dit woord van *binden* afkomstig gerekend wordt, kan het de *d* niet verliezen, schoon het gebruik, in het meerv., *binden*, als van *bint*, en niet *binden* zegt; om welke reden het gevoeligst is, *bind*, meerv. *bindten*, van *bindte*, te schrijven.

Binden, b. w., ik bond, heb gebonden. Vast maken: eenen doek om het hoofd binden. Iemand de handen binden, ook fig., voor iemand verhandelen, naar zijnen wil te handelen: de handen waren mij gebonden. Een boek binden, ook inbinden. Overdragt, de vrijheid van een redelijk wezen opheffen: ik ben gebonden, ik kan niet handelen, zoo als ik wil. Ik ben aan de stad gebonden, moet in de stad blijven. Van iets afhankelijk maken, met het voorz. *aan*: ik wil mij daaraan niet binden; tevredenheid is niet aan geld en goed gebonden. Met *op*: iemand iets op het hart binden, sterk aanbevelen. Met *van*: iemand iets van het hart binden, iets met moeite van iemand verkrijgen. Van hier binder, binding, bindsel, bindster. Zamenstell. zijn: bindgaren, bindrijs, bindtouw.

Bink, m., meerv. binken. Bij KIL. ook *bingel*, *bengel*, een boer, een lomperd. In de gemeenzame verkeerding, wordt dit woord nog ten aanzien van menschen en beesten gebruikt, om daarmede iets slechts in zijne soort aan te duiden: hij is een regte bink in zijn werk, een slecht werkmán; hij heeft twee binken van paarden, slechte, oude paarden, knollen.

Binnen, zamengesteld van *bij*, of *be*, en *innen*, bijw. en voorz. Bijw.: binnen gaan, binnen komen. Ik heb het eten al binken, ik heb al gekregen, in den gemeenen spreektrant. Hij ging naar binnen, in huis; het komt mij thans niet te

binnen, in het geheugen; het schort hem van binnen, inwendig. Voorzetsel: binnen de muren, binnen een jaar, binnen dien tijd, enz. Dikwerf heeft het den tweeden naamval bij zich, als: binnen 's hoords, binnen 's dijks, binnen 's huis, binnen 's kamers, binnen 's lands, binnen 's monds, enz.

Somwijlen wordt dit woord ook als bijvoegelijk, en wel in den overtreffenden trap gebezigd, *binnenst*, hetgeen het meest binnen in iets is: in de binnenste lade; ook als zelfstandig, het binnenste: het binnenste van een huis; het binnenste buiten keeren. Ook wordt het met andere woorden zamen gevoegd, als: binnenheurs, binneudeur, binnendijk, binnengang, binnenhof, binnenkamer, binnenkant, binnenkeuken, binnenskiel, van een schip; binnenkoorts, binnenlandsch, binnenloods, binnenmoeder, van een weeshuis; binnenmuur, binnenpad, binnenplaats, binnenschans, binnenschuit, binnensluip, binnenvaart, binnenvader, van een weeshuis; binnenwaarts, naar binnen, binnenwater, binnengeweg, binnenwerk, enz.

Binnenste, o., zie *binnen*.

Bisdom, o., meerv. bisdommen. Het geestelijke, of wereldlijke gebied van eenen bisdom: het leger veroverde het bisdom Bamberg. Om 't bisdom te vernielen. **VOND.** Insgelijks, de daarmede verbondene bisschoppelijke waardigheid: een bisdom bekomen. Dit woord is van *bisschopdom* zamengetrokken.

Bisschop, m., meerv. bisschoppen. De opperste geestelijke in zekeren oord, die gemeenlijk onder den aartsbisschop staat. Ook draagt zekere aangename geestrijke drank den naam van *bisschop*. Van hier bisschoppelijk, van eenen bisschop; bisschopschoed, bisschopsmijter, bisschopsmuts, bisschopsstaf.

Dit woord is van het lat. *episcopus* en het gr. *ἐπίσκοπος*; gemaakt, met wegwerping van de eerste lettergreep. Het gr. *ἐπίσκοπος*; is van *ἐπίσκοπέω*, d. i. toezien, opmerken; en derhalve is het hiervan gevormde *bisschop*, eigenlijk, een opziener over christelijke gemeenten, of kerkelijke zaken.

Bit, o., meerv. bitten. Voor *gebit*, van *bijten*, als iets, waarop de paarden knabbelen en bijten. Wanneer paarden het bit op de tanden nemen, luisteren zij naar zweep noch toom, en hollen voort; van hier overdr., voor wild en woest te werk gaan.

Bits, bijv. n. en bijw., bitser, zeer bits. Ook *bitzig*. Volgens TEN KATE, van *bijten*. *Bits*, of *bitzig*, is dan zoo veel als *bijtig*, hoogd. *beiszig*, dat bijt, of gaarn bijt. Doch dit woord is thans alleen in gebruik, voor scherp, trotsch, spijtig: een bits antwoord; de bitse nijd; een bits wijf; hij heeft haar bits geantwoord. Van hier bitselijk, bitsheid.

Bitter, bijv. n. en bijw., bitterder, bitterst. Dat op de tong bijt: hittere amandelen. Dat smaakt bitter. Overdragl., smartelijk, of smart veroorzakende: eene bittere spotternij; de bittere dood. Hetgeen door een smartelijke gewaarwording veroorzaakt wordt: bittere tranen schreijen. Vijandelijk: een bittere haat. Hard, gestreng: bittere koude. Ook komt *bitter* als een zelfst. naamw. voor: het bitter; en in Zeeland wordt het gebruikt voor *roet* in den schoorsteen. Van hier bitterachtig, dat iets van het bittere heeft; bitterheid (bij HOOFT ook *bitternis*), bitterlijk. *Bitterhartigheid* komt bij HOOFT voor, in de beteekenis van bitterheid van hart.

Blaadje, o., zie *blad*.

Blaam, v. Lastering: opdat geen blaam uw grooten naam ooit aan zou kleven. L. D. S. P. Si ontsaghen hare blame. M. St. Van dit *blaam* is het werkw. *blamen*, lasteren, nu, met eenen walschen uitgang, *blameren*, gevormd: niemant genaemt, niemant geblaemt. J. DE DECK.

Blaar, zamengetrokken van *blader*, (*bladder*, ijsl. *bladra*), v., meerv. blaren. Ook *blein*. Eene zweer, of met etter gevulde kleine blaas, op de opperhuid: zij heeft eene blaar in het aangezicht gekregen; hij heeft blaren in zijne handen.

Blaar, v., meerv. blaren. Eene vlek voor den kop der dieren, anders *kol* genoemd. Ook eene zwarte koe, die eene vlek voor den kop heeft.

Blaas, v., meerv. blazen. De blaas van een varken, of varkensblaas. Pisblaas, galblaas, vischblaas. Hij loopt voor eene blaas met boonen weg, spreekw., hij wordt, op het minste gerucht, bevreemd.

Dit woord stamt van het werkw. *blazen* af. Op gelijke wijze komt *φύζα* en *φύσαα*, bij de Grieken, van *φύζω*, d. i. ik blaas op.

Blaasbalg, (blaasbalk), m., meerv. blaasbalgen. Een balg, dat is, een hol en meestal lederene werktuig, om te blazen, of wind te maken, in het zweed. *blasbaelg*, angels. *blaesbelg*. Zie *balg*. HOOFT bezigt het voor aanstoker.

Blaashoorn, m., meerv. blaashoornen, blaashoorns. Ook *toethoorn*.

Blaaskaak, m., meerv. blaaskaken. Eigenlijk, iemand met opgeblazene kaken. Oul. een *trompetter*. Thans alleen een snorker, opsnijder: hij is een rechte blaaskaak. Dit woord is mannel., schoon *kaak* vrouwel. is, dewijl door *blaaskaak* een persoon aangeduid wordt. Van hier blaaskakerij, snorkerij: zwetsen met louter blaaskakerijen. **VOND.** Ook het onz. werkw. *blaaskaken*, bij KIL., met opgeblazene kaken spreken, snorken.

Blaaspijp, v., meerv. blaaspijpen. Eene houten, of ijzeren pijp om te blazen, ook om het vuur aan te blazen; waarom een blaasbalg ook somwijlen *eene blaaspijp* genoemd wordt.

Blaaspeclutg, o., zie *blazen*.

Blaauw, bijv. n. en bijw., blauuwer, blaauwst. Eene der vijf hoofdkleuren. Blaauw maken, blaauw zijn, blaauwe oogen hebben; met blaauwe (blaauw geslagene) oogen er afkomen. Iemand blond en blaauw slaan. Onder den blaauwen hemel, in de open lucht. Donkerblaauw, lichtblaauw, enz. Gezocht, nietig, voorgewend: eene blaauwe uitvlugt, boodschap. Na eenige blaauwe ontschuldigingen. **DE DECK.** Van dit *blaauw* zijn eenige spreekwijzen gevormd, welke, in de gemeenzame verkeer, gebruikt worden: een blaauw oog aan iets wagen, iets ondernemen, naar iets trachten, met gevaar van eenige schade; dat zijn maar blaauwe bloempjes, verdichte, ongegronde vertelseltes; ergens blaauw afkomen, zijn oogmerk verijdeld zien; eene blaauwe scheen (ook *een blaauwtje*) loopen, zijne liefde afgewezen zien; blaauw blaauw laten, zich eene zaak niet aantrekken, zich houden, of men iets niet bemerkt. Hij is eenen blaauwen maandag, nog niet lang, knecht geweest; dewijl, in gevolge een oud misbruik, bij de werklieden, de maandag in ledigheid plagt doorgebracht te worden; hetwelk nog in sommige oorden van Nederland plaats heeft. Naderhand heeft deze spreekwijze de beteekenis van alle korthed des tijds ge-

kregen: hij is eenen blaauwen maandag getrouwd geweest enz. Van hier blaauwachtig, blaauwelijk, bij HOOFT voor *oene gezochte wijze*; blaauwheid, blaauwsel, ook het verkleinw. *blaauwtjes*, als bijw., in de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor koel, onverschillig: hij behandelde mij zeer blaauwtjes. Zamenstell. zijn: blaauwoogig, blaauwe oogen hebbende; bergblaauw, berlijnsblaauw, hemelsblaauw. Blaauwverwer, blaauwverwerij. Ook wordt het als zelfst. n., zonder meerv., gebezigd: *het blaauw*, voor blaauwe verw: geef mij het berlijnsblaauw eens.

Blaauwen, b. en o. w., ik blaauwde, heb geblaauwd. Bedrijv., blaauw maken, blaauw verwen: het laken blaauwen. Onzijd., blaauw worden: de lucht blaauwt. Zijn voorhoofd blaauwt SIX VAN CHAND.

Blaauwtje, o., zie *blaauw*.

Blaauwtjes, bijw., zie *blaauw*.

Blad, o., meerv. bladen en bladeren, bij verkorting blaren. Een blad van eenen boom; de bladeren vallen af. Een stuk, of vel papier; een boek van zes bladen. HOOFT bezigt *boek in 't blad*, voor foliant. Een blad goud, koper, enz., dun geslagen goud, koper, enz.; het blad van eenen sleutel, van eene zaag, tafel, enz. Oul. bezigde men ook *het blad der tonge*, *tongeblad*: of moet dien lieven naam op 't blad der tonge voeren. VOND. Het tongeblad voorwaer in sware sonden viel. J. REVITUS. Zamenstell. zijn: bladerloos, bladerrijk, bladgoud, bladkoper; bladwijzer, bladzijde, van een boek. Zoo ook rozenblad, schouderblad, wijngaardblad, enz. Het verkleinw. is *blaadje*, waarvan de spreekwijzen: bij iemand in een kwaad blaadje staan, niet zeer geacht, als slecht verdacht zijn, en: het blaadje is omgekeerd, de zaak heeft een ander aanzien gekregen, het tegendeel is geschied.

Het vruchtgebruik, de inkomsten van eenig goed worden ook *bladen*, of *bladeren*, *blaren* genoemd: hij trekt er de bladeren maar af, heeft er het vruchtgebruik maar van. KIL. wijst ons hier naar het zelfst. *bladinghe*, *ususfructus bonorum*.

Van dit *blad*, meerv. *bladeren*, is het onz. w. *blaren*, *bladeren*, gemaakt, voor bladeren krijgen: de boom begint te bladeren. Ook voor de bladen van een boek omslaan, met het voorz. *in*: ik heb dat boek niet gelezen, maar er wat in gebladerd. Van hier doorbladeren.

Het komt met ons plat en het gr. *πλατος*, breed, overeen, dewijl in het woord *blad* het denkbeeld van *plat* en *breed* opgesloten is.

Bladeren, blaren, o. w., zie *blad*.

Blaffen, (oul. ook *bellen*) o. w., ik blafte, heb geblaft. Zie *baffen*. Fig., snappen, ijdele grootspraak voortbrengen: hoor hem weer eens blaffen. Tegen de maan blaffen, zich vruchteloos vermoeien, onnuttig werk doen. Van hier *blaffer*, voor eenen hond, die veel blaft, en voor eenen snapper, grootspreker. Ook draagt een register den naam van *blaffer* (*blafferd*): zij spelen met blaffert en grootboek.

Blaffer, blafferd, m., zie *blaffen*.

Blaken, o. en b. w., ik blaakte, heb geblaakt. Onzijd., branden, gloeijen: van gramschap, van liefde blaken. Bedr., zengen: een wild varken blaken, de borstels afzengen. Een schip blaken, met brandend riet rondom zengen, om het voor de wormen te bevrijden. Van hier *blaker*, voor eenen platten kandelaar, als een werktuig,

waarop de kaars blaakt: hij lichtte mij met den blaker. ADEL. leidt *blaker* van het oude *blak*, (bij KIL. *black*) d. i. vlak, plat, af, als plat op de tafel staande.

Blaker, zie *blaken*.

Blakeren, b. w., ik blakerde, heb geblakerd. Voortdur. w. van *blaken*. Schroeijen.

Blamen, blameren, zie *blaam*.

Blank, bijv. n. en bijw., blanker, blankst. Van blinken. Wit: blank zijn, blanke visch. Blinkend, glinsterend: een blank zwaard. Overdragt., zuiver, onbesmet: een blank geweten. Voor naakte, bloot, ontbloot, wordt het gebezigd in: blank degen; men zag zijn blanke been. Voor overstroemd, met water bedekt: de velden stonden blank. Van hier blankheid. Dit *blank* werd, oul., ook zelfst., onzijd., gebezigd, voor hetgeen men thans *blanketsel* noemt; gelijk men daarvan ook het bedr. werkw. *blanketen* gemaakt heeft, betekenende eigenlijk het vel, met zeker smeersel, wit maken; doch in het gebruik, wordt het voor wit- en rood maken tevens gebezigd: zij heeft zich geblanket. Overdr., zegt men: eene zaak blanketten, eenen schoonen schijn aan iets geven. Van hier ook blanketdoos. Het is klaar, dat deze woorden eenen basterduitgang hebben, dewijl de klemtoon niet op het zadelijke deel, dat *blank* is, valt.

Blank, m., meerv. blanken. Een klein stuk zilvergeld, ter waarde van zes duiten, of drievierde stuiver, welcer in gebruik: men moet de zuinigheit ook zoeken in de stadigheid van den blank een stuiver te doen strekken. HOOFT. Van hier noemde men zes duiten, of 3.75 cent, *eenen blank*, twaalf duiten, of 7.5 cent, *twee blanken*, achttien duiten, of 11.25 cent, *drie blanken*. Het droeg den naam van *blank*, omdat deszelfs muntzijde geen wapen had, maar glad, of blank was. In Frankrijk had men, eertjids, ook *blanken*, *sous blancs*, als wit zijnde, in tegenoverstelling van *sous nerots*, of zwarte stuivers, van minder waarde.

Blanketten, zie *blank*, bijv. n.

Blaren, bladeren, o. w., zie *blad*.

Blaren, o. w., ik blaarde, heb geblaard. Hetzelfde als het lat. *balare*. Een woord, waardoor het geluid van koeijen en schapen wordt nagebootst.

Blaten, (bleeten) o. w., ik blaatte, heb geblaat. Hetzelfde als *blaren*.

Blazen, o. en b. w., ik blies, heb geblazen. Onzijd.: de wind blaast sterk. Figuurl., pogchen, snorken: hoort hem eens blazen! In de bus blazen, voor hoeten, eene geldboete betalen, is eene gemeenzame spreekwijze. Bedrijv.: de spijs koud blazen. Zoo ook: iemand iets in het oor blazen, voor heimelijk berigten. Nog: iemand de ooren vol blazen, voor opstoken, aanhitsen. De fluit, den walddhoorn, de trompet blazen. Van hier worden de speeltuigen, waarop men blaast, *blaasspeeltuigen* genoemd. Den aftogt blazen, door het blazen van de trompet, het teeken van den aftogt geven. Door blazen vervaarlijgen: glas blazen, waarvan glasblazer, glasblazerij. In het damspel, zegt men: eene schijf blazen, wegnemen. Van hier blazer, blazing.

Blazoen, o., meerv. blazoenen. Een basterdstaartig woord, afkomstig van ons *blazen*. Een veldteeken, wapenschild: 't blazen der vrijheid. VOND. De oude Rederijkers hadden hun *blazoen* en hunne zinspreuk. Het *blazoen* bestond uit een schildswijze gemaakt tafereel, waarop een zinne-

beeld was afgemaald, en behelste eene soort van beeldspraak, waarop de zinspreuk paste. Hoort gebruikt, voor *blazoen*, het woord *zinstaal*, hetwelk den Schrijver van de TAAL- en DICHTK. BYDR. vrij wat natuurlijker en krachtiger van beduiding voorkomt. Bij KIL. heeft *blazoen* nog de beteekenis van trompet, of blaashoorn; ook van iemand, die op de trompet blaast, en, bij overdracht, van eenen snorker, grootspreker. Van hier bij KIL. en anderen, het werkv. *blazoenen*, voor openlijk bekend: die uw daden zal blasoenen. SIX. v. CHAND. En dit *blazoenen* heeft, vervolgens, de beteekenis van stoffen, snorken, gekregen.

Bleek, bijv. n. en bijv. bleeker, bleekst. Bleekverwig: zij is zeer bleek; de blecke dood. Bleek worden van schrik. Ook voor bestorven, bloedeloos: toen kustteze mijn bleeken mont. VOND. Van hier bleekachtig, bleekheid. Zamenstell. zijn: bleekblauw, bleekgeel, bleekgoud, bleedgroen, bleekrood, enz.

Bleek (*bleik*), v., meerv. bleeken. De plaats, waar men bleekt: het linnen is op de bleek. Ook bleekerij, bleikerij.

Bleeken (*bleiken*) o. en b. w., ik bleekte, heb gebleekt. Van bleek, bleik, even als het angels. *blacian* van *blac*. Onzijd., bleek, d. i. wit, worden: hij bleekt, wordt wit, van schrik enz. Inzonderheid, door de lucht en de zon wit gemaakt worden: het linnen ligt te bleeken. Bedrijv., bleek, of wit, maken, inzonderheid door middel van de lucht en de zon: linnen bleeken enz. Van hier bleeker, bleekerij, bleekerin, bleekershand, bleekveld, bleekloon, bleekveld, enz.

Bleekerij, zie *bleek*.

Bleeten, o. w., ik bleette, heb gebleet. In het gr. *βληχασθα*. Zie *blaten*.

Blei, v., (*bleik*) meerv. bleijen. Witvisch, bij KIL. ook *blik*, eng. *bleak*, om de witheid en den glans van dezen visch.

Blein (eng. *blain*), v., meerv. bleinen. Hetzelfde als *blaar*, *blader*. Zamenstelling, bleintrekend: eene bleintrekkende pleister.

Blek, zie *blik*.

Bles, v., meerv. bleszen. Het haar aan het voorhoofd van een paard: ik greep hem bij zijne bles. Eene witte vlek aan het voorhoofd van een paard: hij heeft eene fraaije bles. Ook voor een paard, dat zulk eene vlek aan het voorhoofd heeft, in het mannel. geslacht: hij rijdt met twee schoone bleszen. Insgelijks wordt eene kale plek aan het hoofd van een mensch *eene bles* genoemd, en hij, die zulk eene kale plek aan het hoofd heeft, draagt den naam van *bles*: Ende so van de zijde sijns aangesichts het haar sijnes hoofts sal uitgevallen zijn, hij is bles. BIJBELVERT.

Blijd, blijde, blij, bijv. n. en bijw., blijder, blijst. Vrolijk: een blij gelaat; blijde zijn. Blij te moede, in den dichtelijke stijl. Blijdschap verwekkende: blijde morgenstond. Van hier ook blijdelijk, blijdschap, blijgeestig, blijgeestigheid, blijheid, blijmoedig, blijmoedigheid; ook blijdeindend; een blijdeindend treurspel.

Blijde, blijde, v., meerv. blijden. Zeker krijgstuig bij de Ouden, waarmede men steenen plagt te werpen, bij MEYER ook *springel*, *sprinkhaal* genoemd: gelijk een bliksemstraal, uit eene blijde snort. VOND. Ende oec bliden, die die steen inwerpen souden. BIJBEL, 1477.

Blijk, o., meerv. blijen. Van het volgende blijken. Kenteecken, bewijs: blijen van zijne

naarstigheit geven. Van hier blijkbaar, blijkbaarheid.

Blijken, o. w., bleek, is gebleken. Schijnen, zich vertoonen: het blijkt zoo klaar als de dag. Dat blijkt mij geheel anders. Iets laten blijken, laten merken, te kennen geven. Iets doen blijken, staven, bewijzen. Van hier blijkelyk.

Blijdschap, zie *blijd*.

Blijmoedig, zie *blijd*.

Blijspel, o., meerv. blijspelen. Het tegengestelde van *treurspel*. Zamenstell.: blijspeldichter.

Blijven, o. w., ik bleef, ben gebleven. Voortduren: zoo lang zijne gedachtenis zal blijen. Niet veranderen: dit gebruik is tot nu toe gebleven. Zekere eigenschappen behouden: zal hij dan altoos een schelm blijen! Met de onbepaalde wijs van sommige werkwoorden: ik blijf hier staan, zitten, liggen, enz. d. i. ik vaar voort te staan, zitten, enz. Zoo ook blijen hangen, blijen leven, enz. Met bijwoorden: ziek, gezond, arm blijen, dood blijen, omkomen, sterven; ten achter blijen, enz. Met voorzetsels: in het leven, bij zijn voornemen, blijen, enz. Voortvaren, op zekere plaats te zijn: ik kan hier niet blijen; thuis blijen. Uitblijen, niet komen: waar zijt gij zoo lang gebleven? Verzwegen blijen: dat blijft onder ons. Omkomen, inzonderheid in een gevecht: er is geen man gebleven. Zoo ook op het water omkomen: het schip is gestrand, en al het volk is gebleven. Ook van het schip zelf, verongelukken, vergaan: de schepen zijn gebleven.

Blijven is van het voorz. *be* en het verouderde *lijven*, waartoe ons *lijf*, ligchaam behoort; derhalve *blijven*, voor *belijven*.

Blik, (blek), o., zekere erts: iets met blik heslaan. Ook voor een van blik gemaakt, plat en breed keukengereedschap, waarop men het stof van den vloer veegt, om het weg te dragen: geef mij het blik eens aan. Insgelijks dragen sommige van blik gemaakte vaten den naam van *blik*: de visch ligt in het blik. Van hier blikslager, blikslagersknecht, blikslagerswinkel, enz.

Blik, m., meerv. blikken. Eigenlijk, het wit der oogen, waarvan het meerv. blikken alleen voor de oogen genomen wordt: zij zag mij met dreigende blikken aan. Opslag van het oog: in eenen blik. VOND. Zamenstell.: oogenblik; ook blikoog, zie *blikoogen*.

Blikaars, m., meerv. blikaarzen. Ook *blikgat*. Van *blik*, voor het wit der boomen naast aan de schors, waarvan *blikken*, *blekken*, de schors aftrekken, ook het vel afstroopen, en *aars*.

Blikken, o. w., ik blikte, heb geblikt. Zoo veel als *bleeken*, d. i., bleek worden; waarvan de spreekwijs: hij weet van blikken noch blozen, — hij blikte noch bloost er van, hij wordt noch bleek, noch rood, of, hij is er niet door ontroerd, noch schaamt er zich over. Ook draagt het gelhurig bewegen der oogenleden den naam van *blikken*; en van hier wordt het eigenaardig aan geweer toegeschreven, hetwelk van ijzer of staal, en in den dag gesteld zijnde, een bleek en weerschijnend licht van zich geeft: zoodra het blanke zwaard den held in de oogen blikte. Bij de zeelieden is *blikken* (*blikvuren*) met het op- en nederhalen van het vuur, een teeken geven, dat men in nood is. Zie ook *blikaars*.

Blikken, onverbuigh. bijv. n. Van blik gemaakt: een bliken emmer.

Blikkeren, o. w., ik blikkerde, heb ge-

blikkerd. Het voortdur. w. van *blikken*. Dit woord wordt voornamelijk gebruikt van hetgeen bleek en flauw van glans is, b. v. van wapens: met kopere schilden fikkeren, met stale lemmers blikkeren. VOND. Wanneer kampvechters met de blanke zwaarden blikkeren. HOOGV.

Blikoogen, o. w., ik blikoogde, heb geblikoogd. De oogen gedurig sluiten en ontsluiten, en daardoor het wit der oogen laten zien, overdr. bedreigen. Voor dit *blikoogen* is: een paar blikoogen opzetten, in de gemeenzame verkeering, het gebruikelijkste.

Bliksem, m., meerv. bliksems. Eigenlijk, een snel en schichtig licht, iedere snel voorbijgaande heldere glans. In eenen bepaalden en meer gewonen zin, de schijn van het snelle doordringende vuur, hetwelk zich, bij een onweer, in de wolken vertoont: hij stond, of hij van den bliksem getroffen ware, hij was bedwelm, stond verslagen. Snel als de bliksem. Overdr., kerkelijke vloek: de bliksem van het Vatikaan, ook banbliksem. Het grimmig boschzwijn voert den bliksem in zijn tanden. VOND. Zamenstell.: *bliksemdrig*, bij HOOFT voor bliksemdrager; *bliksemflic*, *bliksemschicht*, voor bliksemstraal; bliksemslag, bliksemstraal, bliksemvuur, enz.

Het woord is zamengesteld van *blik*, *blikken*, en den uitgang *sem*, welke in kracht genoegzaam met ons *sel* overeenkomt; zoodat *bliksem*, eigenlijk, zoo veel als *blikse* is.

Bliksemen, o. en onpers. w., ik, het bliksemde, heb, heeft gebliksemd. In eene bepaalde beteekenis, van het snelle, doordringende vuur, hetwelk zich, bij een onweer, in de wolken vertoont, als een onpersoonl. w.: het bliksemde en donderde; het heeft sterk gebliksemd. Ook overdragt., voor vuur geven, of schieten, in een gevecht:

Daar 't bliksemde op den muur en donderde op de wal. VOND.

Een snel en doordringend licht van zich geven: zijn zwaard bliksemde den vijand in de oogen. Bliksemende oogen, die sterke bliksems schieten.

Blik tanden, o. w., ik blik tandde, heb geblik tand. Eigenlijk, het wit der tanden laten zien, gelijk de honden: de doopwolf blik tand noch. C. G. PLEMP.

Blikvuren, zie *blikken*.

Blind, bijv. n. en bijw. blinder, blindst. Van het gezigt beroofd: een blind mensch; blind zijn. Zelfst.: hij oordeelt er over, als een blinde over de kleuren, zonder kennis. Fig., alleen den schijn eener zaak hebbende: blinde vensters, blinde deuren. Zonder opening: een blinde muur. Van de oogen des verstands beroofd: de liefde is een blinde drift. Onwetend, onervaren: blinde leidslieden. Iemand in eene zaak blind houden. Voor zijne eigene gebreken blind zijn. Blind, zonder overleg, toeloopt. Uit zulk eene blindheid voortkomende: eene blinde gehoorzaamheid, eene blinde navolging. Even als gebblind, en daardoor onzeker, in het wilde omastende: het is een blind zoeken. Van hier blindachtig, blindachtigheid, blindgeboren, blindheid, blindelijk, blindelings, blindeman, verkleinw. *blindemannetje*, waarvan, bij de kinderen: blindemannetje spelen, bij KIL. *blindspel* genoemd, wanneer een met toegebondene oogen iemand van het gezelschap grijpen, of aanraken moet; blindgezwel enz. Zie *stekeblind*, *stokblind*.

Dit *blind* is een van die weinige woorden, welke

door tijden noch tongvallen eenige verandering ondergaan hebben. Reeds bij ULPHIL. is het *blind*, en even zoo luidt het bij de Alemannen, Franken, Angelsaksen, Engelschen, IJslanders, Zweden, Denen en Hoogduitschen.

Blind, o., meerv. blinden. Luik voor de glazen: de blinden sluiten. In de zeevaart, draagt het boegsprietzeil ook den naam van *blind*, omdat daardoor, zegt WINSCHOOTEN, de uitkijk aan de maats benomen wordt.

Blinden, b. w., ik blindde, heb gebblind. Blind maken, van het gezigt berooven: vogelen blinden, om te leeren zingen. Voor eene wijl het gebruik des gezichts benomen, b. v. door middel van eenen doek: hij werd gebblind in de stad gebracht. Van hier blinddoek.

Blindhokken, b. w., ik blindhokte, heb gebblindhokt. Eigenlijk, de oogen toebinden. In eene ruimere beteekenis, misleiden; iemand blindhokken. Hiervoor hoort men, in de gemeenzame verkeering, dikwijls *blinddoeken*. Van hier blindhokker, blindhokking.

Blinken, o. w., ik blonk, heb geblonken. Glans van zich geven, afschijnen: het goud blinkt. Van hier het spreekw.: het is al geen goud dat er blinkt, vele dingen zijn zoo niet als zij wel schijnen. Blinkende sterren. Zamenstell.: blinkworm, glinsterworm.

Bloed, o.: de omloop van het bloed; dik, dun bloed. Hij ziet er uit als melk en bloed, heeft eene frissche, gezonde kleur. Het bloed steeg mij in het aangezicht, van schaamte, gramschap, enz. In koelen bloede, zonder drift. Zijne handen met bloed bevlecken, fig., eenen moord begaan. Er is in dezen oorlog veel bloed vergoten, vele menschen zijn daarin omgekomen. Naar bloed dorsten, wreed, wraakgierig zijn. Fig.: het is mijn eigen zweet en bloed, ik heb het door mijnen zuren arbeid verkregen. Geboorte, afkomst: uit edel bloed gesproten. Vervantschap, maagschap, en daaruit ontstaande toegenegenheid: het is geene deugd, iemand iets goeds toe te wenschen, voor wien het bloed in mij spreekt. Het bloed kruipt, waar het niet gaan kan, spreekw., in de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor: de kracht der bloedverwantschap laat zich altoos bemerkten. Het leven der menschen, dewijl het bloed een wezenlijk gedeelte van hetzelfde uitmaakt: goed en bloed voor iemand opzetten. Voor een slecht, of onnoozel mensch, is het mannel.: hij is een bloed; een dronken bloed. Van hier bloedachtig, bloodader, bloodagant, bloodbad, bloodbenulging, blooddorstig, blooddorstigheid, bloodeloos, bloodgang, (roode loop) bloodgeld, bloodgetuige, bloodgierig, bloodhond, bloodig, bloodkoraal, bloodkruid, bloodlaauw, bloodloop, (bloodgang) bloodraad, bloodregt, bloodrijk, bloodrood, bloodschande, bloodschandig, bloodschender, bloodschending, bloodschendster, bloodschuld, bloodschuldig, bloodspuwing, bloodstelpend, bloodstorting, bloodvat, (bloodader) bloodvergieter, bloodvergieting, bloodvergieter, bloodverwant, bloodverwantschap, bloodverwig, bloodvin, bloodvlag, bloodvloed, bloodvriend, bloodvriendin, bloodvriendschap, bloodworst, bloodzucht, (blooddorstigheid) bloodzuchtig, bloodzuiger, bloodzuiverend, bloodzuivering, bloodzweer, (bloodvin) enz. Zie ook *zweet*.

Het behoort waarschijnlijk tot ons *bloeyen*, hetwelk oorspronkelijk met eene levendige kleur, even als de roode is, zigbaar worden beteekent.

Bloeden, o. w., ik bloedde, heb gebloed. Bloed lozen. Eigenlijk: de wond bloedt nog, fig., de smart wordt nog gevoeld, het leed is nog niet vergeten. Uit den neus bloeden. Fig.: het hart bloedt, wanneer men eene gevoelige smart gewaar wordt. Gevoel van bedreven kwaad hebben, boeten, straf lijden: hij zal daarvoor moeten bloeden. Neen Govert, gij zult bloeden. VOND. Van hier bloeding. Zie ook *zweeten*.

Bloet, m. De staat, waarin eene plant, of een gewas, gezegd wordt te bloeijen: de lindenoemen staan in den bloei. Fig., kracht en schoonheid: in den bloei zijner jaren.

Bloeijen, o. w., ik bloeide, heb gebloeid. In den bloei staan: de appelboomen beginnen reeds te bloeijen. Fig., zich in eenen staat bevinden, waarvan men veel goeds kan hopen, in den verheven spreektrant, zoo wel van des menschen leeftijd: de bloeiende ouderdom, de jeugd; als van deszelfs welvaart: reeds bloeit zijn geluk; hij geniet eene bloeiende gezondheid. Over het algemeen, zich in welstand bevinden: de wetenschappen bloeijen. Dat land is gelukkig, waarin de kunsten bloeijen. De koophandel bloeit. Van hier bloemaand, (meimaand) bloeitijd.

Bloesel, zie *bloesem*.

Bloem, v., meerv. bloemen. Het gedeelte van eene plant, waarin het zaad vervat is, en hetwelk voor het gezigt en den reuk, door verscheidenheid van kleuren en geuren, aangenaam is. Bloemen plukken. Fig., de maandelijksche zuivering van het vrouwelijk geslacht, de *bloem*, of in het meerv. *bloemen*, genoemd. Sieraad, optooisel: de bloemen van welsprekendheid. Bloemen plukken bezigt VOND., in den zin van vorderingen maken: indien gij enige bloemen op den Helikon plukken wilt, indien zij vorderingen in de dichtkunst wilt maken. Het fijnste en beste eener zaak, het voortreffelijkste in zijne soort: bloem van meel; de bloem uit het meel ziften. Bloem van bismuth, bloem van zwavel. Ook van menschen: de bloem der jongelingen, der maagden. JOZEF, bloem van JAKOBS zes paer zoonen. MOON. De bloem van zijne jengd. Uit hoofde van de vergankelijkheid der bloemen, wordt eene vergankelijke zaak *eene bloem* genoemd:

Mevrouw, gij noemde uw dochter flus een bloem,

Maer zaeghtge noit, des morgens, bloemen staan,
En vontze, voor den avontstont, vergaen? VOND.

Van hier bloembed, bloembol, bloemgodin, bloemhof, bloemig, bloemist, bloemknop, bloemkool, bloemkrans, bloemmaand, bloemmarkt, bloem-meel; (ook meelbloem) bloempap, bloemperk, bloempot, bloemrijk, bloemschilder, bloemstuk, bloemtuint, bloemtijd, (bloeitijd) bloemwerk.

TUINM. houdt het voor eene verkorting van *bloesem*.

Bloesem, m., meerv. bloesems. Bij KIL. *bloesel*, anders *bloesel*, *bloesem*, van bloeijen. Eigenlijk, de ontslotene knoppen der vrucht dragende boomen: de bloesem valt van de boomen af. Die boom is vol bloesems. Van hier het weinig gebruikte *bloesemen*, voor bloesems dragen, bloeijen. De BIJBELVERT. bezigen dit *bloesemen*, op eene wijs, waarvan ik geen ander voorbeeld weet: hij bracht bloeijzel voort, en bloesemde bloesem.

Blok, o., meerv. blokken. Een groot, onbewerkt stuk hout, steen, of metaal. Houten, mar-

meren, steenen blok. Een hakblok, waarop men hout enz. hakt. Zoo knieltze voor het blok. VOND. Een blok tin, marmer, enz. Een vleeschhouwers blok. Een blok aan het been hebben, om niet weg te loopen, van menschen en van paarden. Oul. werden de gevangenen met de beenen in een *blok* gezet, waarvan: in het blok liggen. KIL. heeft het ook in deze beteekenis, en v. Hass. voegt daarbij, dat te Arnhem en Hattum zulk een blok nog te zien is. Zie ook *stok*. Van hier de spreekwijs: met een blok aan het been zitten, door eenig ding belemmerd zijn. Hij is zoo ongevoelig als een blok. *Blok* is ook een takel, anders *takelblok*. Fig. in den gemeenen spreektrant, een stijf, ongevoelig mensch: hij is een regt blok. Grof, zwaar, log, van kinderen: het is een blok van een kind. Hooft bezigt het, voor eene zamenvbondene menigte; waarvan nog eenige naast, of bij elkander staande huizen: een blok huizen, genoemd worden. Zamenstell. zijn: blokbeeld, blokhuis, (eigenlijk, een van blokken vervaardigd huis, eene burg — eene van blokken gemaakte schans, of een bolwerk; ook eene gevangenis, waar men de gevangenen in het blok leide), blokland, blokmaker, blokmakersknecht, blokmakerswinkel, bloktin, blokzierv. Voor *holblok*, *holblokken*, anders klompen, zegt men ook enkel *blokken*, en, in sommige oorden van ons Vaderland, *bloken*.

Blokken, o. w., ik blokte, heb geblokt. Ital. *baloccare*. In den gemeenen spreektrant, voor zwaar werken, altoos bezig zijn, zich ijverig oefenen: hij blokt te veel. Ik heb drie maanden daaraan geblokt. Van hier blokker, blokster, blokking.

Blond, bijv. n. en bijw., blonder, blondst. Witachtig, geelachtig, zoo van het gezigt, als van het haar, in tegenoverstelling van bruin: zij is zeer blond. Een blond man. Blond haar. Iemand blond en blaauw slaan. Een blonde, eene blonde, voor iemand, man, of vrouw, die blond is. Van hier blondheid.

Dit woord is waarschijnlijk van het fr. *blond* ontleend. *Blondus* en *blundus* hadden, in het middeleeuwsche lat., dezelfde beteekenis.

Blood, bloede, in de dagelijksche verkeerung, *bloo*, *bleu*, bijv. n. en bijw., blooder, bloodst. Vreesachtig, ontijldig beschaamd: in gezelschap van vreemde menschen is hij altijd bloo. Zij is de blooste (bloodste) van allen. Van hier bloodaard, bloodhartig, bloodhartigheid, (bloohartig) bloodheid (blooheid). Waarschijnlijk behoort het tot *bloeden*, *bloeyen*, en drukt alsdan het denkbeeld van schaamrood uit.

Bloot, bijv. n. en bijw., blooter, blootst. Naakt, onbedekt: een bloote degen, in tegenstelling van eenen die in de scheede steekt. Met bloote voeten. Sommijlen wordt *naakt* bij *bloot* gevoegd, om de grootste armoede uit te drukken: zij zijn naakt en bloot; en *blot* heeft, in het oudvriesche, de beteekenis van arm. Fig., onbesluit: zich bloot geven, een gedeelte van het lichchaam onbesluit laten (in het scherm), alwaar men gewond kan worden; en in eene ruimere beteekenis, zijne zwakheid, zijn geheim verraden, zijne verlegenheid, zijne behoefte, zijne gedachten openbaren. Zich aan het gevaar bloot stellen; voor eene ziekte bloot staan, gevaar loopen, om ziek te worden. Alleen, niets dan: het is een bloote argwaan, niets anders dan argwaan; de bloote waarheid zeggen. Hij heeft het bloote huis, niets anders dan het

huis. Onder den blooten hemel liggen, niets dan den hemel tot bedekking hebben. De bloot zinnelijke mensch; het komt bloot daarop aan, of enz. Van hier bloothed, blootelijk, en de samenstell.: blootshoofds, blootsvoots.

Van dit woord komen de trappen van vergroo-ting zelden voor, dewijl het gemeenlijk eene zoo volkomene berooving aanduidt, welke voor geene vergroo-ting vatbaar is.

Blooten, b. w., ik blootte, heb gebloot. Van bloot. Eigenlijk, bloot maken; doch hiervoor ge-bruikt men thans doorgaans *ontblooten*. Oul. be-teekende het ook ontblooten, in den zin van be-rooven. Thans wordt het algemeen gebezigd, voor het haar van de vellen, of huiden, afschaven: vellen blooten: waarvoor men meestal, schoon ver-keerdelijk, *vellen plooten* hoort zeggen. Van hier blooter, vellenblooter.

Blos, m. Een helder aangenaam rood, in het aangezigt, ten teken van eene bloeiende gezond-heid: bewaar dien vrolijken blos op uwe sneeuw-witte wangen. **VOND.** De blos der gezondheid gloeit op hare kaken. Roodheid van schaamte: eenen blos krijgen, iemand eenen blos aanjagen. Samenstell.: schaamteblos.

Blozen, o. w., ik bloosde, heb gebloosd. Van blos. Rood worden, van het menschelijke aange-zigt: zij bloosde, kreeg eenen blos. Van schaamte blozen. Blozende wangen. Somwijlen wordt het ook bedrijv. gebezigd: het schaamrood bloost zijn kaken. **PAFFENR.**

Blusschen, b. w., ik bluschte, heb gebluscht. Lesschen, dooven: zoo wort met vier het eeuwig vier gebluscht. **VOND.** Den brand blusschen. Zijnen brand blusschen, figuurl., zijne heete drift vol-doen. Kalk blusschen; gebluschte en ongebluschte kalk. Oul., werd dit *blusschen*, in het algemeen, voor wegnemen, doen eindigen, gebezigd, als: het verdriet, het genoegen, den honger, schulden, enz. blusschen. Van hier blusscher, bluschter, blus-sching. Samenstell.: bluschgereedschap, (brandge-reedschap) bluschpot, (doofpot) bluschvat, enz.

Blusschen, bij **KIL.** ook *bleschen*, is van *les-schen*, met eene voorgevoegde *b*.

Bluts, blutse, v., meerv. blutsen. Een woord, hetwelk reeds begint te verouderen, beteekenende eene holligheid, door drukking veroorzaakt. **HALMA** neemt *bluts* voor eene buil; doch **HUYDEC.** meent, dat deze woorden regt tegen elkander overstaan. In den dagelijkschen spreektrant bezigen wij *bluts* ook als een bijw., voor ledig, ontbloot: ik ben bluts, ik heb niet meer. En zoo zegt **HOORT** ook: van minnepijlen bluts. Van hier het volgende blutsen.

Blutsen, b. w., ik blutste, heb geblutst. Knuzen, drukken, zoo dat er eene kleine hollig-heid op de plaats blijft: ook is uw beukelaar nog ongeblutst van 't schieten. **VOND.** Ik zelf droeg zorg om 't ooft te plukken, uit vrees van blutsen, of van drukken. **MOON.** Oul. werd het ook voor *slaan* en *stooten* gebezigd, b. v. van zijn geblut-sen kop, — den nek te blutsen. **HOORT.** Van hier blutskoorts enz.

Bobbels, m., meerv. dobbels. Waterbobbels, waterblaas. Ook eene blaas: ik heb dobbels op mijne handen.

Bobbelen, o. w., ik bobbelde, heb gebob-beld. Blazen opwerpen. Voor *bobbelen*, zegt men ook *bobberen*. Van hier bobbeling. *Bobbels* en *bobbelen* worden gemeenlijk, om de bolheid en

opgezwollenheid, welke daardoor aangeduid wordt, tot den wortel *bol* gebragt. Zij schijnen boven-dien met het lat. *bullus* en *bullare* in verband te staan.

Bod, o. Van bieden. Het geen men biedt, uitloving: ondank beging men met dit bodt. **HOORT.** Zijn bod verbeteren, meer bieden. Iets in het bod stellen, een bod doen.

Bode, m., meerv. boden. Iemand, die ter verrigting van iets gezonden wordt: verwacht den blijden bode. Bode van Staat. Voor dienstbode, of iemand, dien men in dienst heeft, is het in beide geslachten gebruikelijk; doch hiervoor be-zigt men gemeenlijk *dienstbode*. Bodem houden, in dienst hebben. De vrouwelijke naam van *bode* is *bodin*. Samenstell. zijn: bodeambt, bodeschap, (het ambt van eenen bode) enz.

Bodem, m., meerv. bodems. Het onderste van eenig ding. De bodem van een vat; tot den bodem uitdruken, geheel uitdrinken. De bodem der zee. De bodem van een schip, en, bij overdr., voor het schip zelf: ik had zes bodems onder mijn bevel. De oppervlakte der aarde, in tegenover-stelling van den hemel, zonder meerv., gemeenlijk *aardbodem*. De grond, of het land, waar men woont: wij zullen den vijand van onzen bodem afhouden. Ook wordt aan het hart *een bodem* toegeschreven: hij ziet op den bodem van mijn hart neder, kent mijne geheimste gewaarwordin-gen. Somwijlen wordt *bodem*, in de gemeenzame verkeer, tot *boom* zamegetrokken. Zoo wordt, b. v., een rond stuk was, of vet, hetwelk op den bodem van een vat gegoten, deszelfs gedaante aangenomen heeft, een boom vet, een boom was genoemd; welk laatste ook den naam van *washboom* draagt. Van hier bodemloos, zonder bodem; *bodemen*, bedr. w.: een vat bodemen, eenen bodem inzetten.

Van dit *bodem* zijn verscheidene spreekwijzen ont-leend, als: op eenen effen bodem zijn, geene schulden hebben; iets den bodem inslaan, vrijde-len, vernietigen: hij heeft al mijne ontwerpen den bodem ingeslagen; het vaatje op den bodem zet-ten, geheel uitdrinken.

Het is een zeer oud woord, daar reeds het gr. $\beta\upsilon\delta\omicron\varsigma$, $\beta\upsilon\delta\mu\omicron\varsigma$, $\beta\upsilon\delta\mu\alpha\tau\eta$, $\beta\epsilon\nu\delta\omicron\varsigma$, volgens **HESYCHIUS**, *bodem* beteekent.

Bodemen, b. w., zie *bodem*.

Bodemerij, v., meerv. bodemerijen. In de zeesteden gebruikelijk, voor geldschieting, verzet-ting, of beleening op een schip, of deszelfs lading: zijn geld op bodemerij nitzetten; geld op bode-merij opnemen. Van hier bodemerijbrief, schriftel-ijke verzekering daaromtrent.

Bodenbrood, o. Bodenloon, het geschenk, hetwelk men eenen bode geeft, die, schielijkst en eerder dan een ander, eene goede tijding brengt: ik zal bodenbrood bij u verdienen. Het, in de gemeenzame verkeer, gebruikelijke *boonbrood* is eene verkorting hiervan. Bij **KIL.** komt dit *boden-brood*, en bij **NOTK.** *potinbrot*, in de betoekenis van het evangelie voor. *Bodenbrood* zou, volgens deszelfs samenstelling, ook brood, voor de boden, of dienstboden, geschikt, kunnen beteekenen.

Bodenloon, zie *bodenbrood*.

Bodin, zie *bode*.

Boedel, m., meerv. boedels. Eigendom, bezit-ting: zijn boedel is door dit huwelijk aanmer-kelijk verbeterd. Erfenis, nalatenschap: den boe-del aanvaarden. Dit *boedel* wordt ook zamenge-

trokken tot *boel*, voor inboedel in de gemeenzame verkeering: zij zit in eenen deftigen boel. Voor alles zamengenomen, onverschillig van welke dingen: daar hebt gij den ganschen boel. Voor eene menigte: er is nog een boel van voorhanden. Het woord *boedel* heeft ook verscheidene zamenstellingen, als: boedelhouder, boedelhoudster, boedelhuis, boedellijst, boedelredder, boedelscheider, boedelscheiding; ook boelhouder, boelhuis, enz.

Boef, m., meerv. boeven. Guit, deugniet: hij is een rechte boef; de boeven vielen op hem aan. Van hier boefsch, op de wijze der boeven; ook boefachtig, boefachtigheid, oul. ook *boefte*; *boevejagt*: indien men vuiligheid van hoeren en boevejagt uitbant. **VOND.**; boevenklok, boevenpraat, boevenstreek, boevenstuk, boeverij.

Boef, zegt **TUINM.**, was, bij de Ouden, een jongen, even als het hoogd. *Bube*. En hiermede komt het zweed. *babe*, lat. *puber*, *puer*, *pupus*, gr. *βουρται*, *παρ*, hebr. *bob* en eng. *boy* overeen. Misschien kan men van ons *boef* en het hoogd. *Bube* zeggen, dat deze woorden, door den tijd, eenen kwaden zin gekregen hebben, even als *schalk*.

Boeg, m., meerv. boegen. Van buigen. Het voorste gedeelte, of de borst van een schip, waar het sterk gebogen is: van voor den boeg. **VOND.** Een schip dwars voor den boeg komen, ook fig., iemand dwars voor den boeg komen, in eenige zaak hinderlijk zijn. Op eenen boeg zeilen, in het zeilen eene streek houdel, ook fig., doen, gelijk men gewoon is. Op eenen anderen boeg wenden, in het zeilen zijne streek veranderen; ook fig., iets op eene andere wijze doen. Over alle boegen wenden, nu deze, dan die streek houden; fig., nu op deze, dan op die wijze, beproeven. Het moet over dien boeg gaan, die streek moeten wij houden; fig., op dien voet, of op die wijze, moet het gaan. Van hier ook de spreekwijs: op eenen boeg, in eens, tegelijk: zij kregen al dat geld op eenen boeg. Van dit *boeg* is het onz. w. *boegen* gevormd, voor koers zetten: Nu boegt hij, daar de zon der Cingaleezen roost. **J. D. MARRE.** Zamenstell. zijn: boeganker, boegkruisen, (laveren) boeglegzer, boeglijn, boegseren, (met eenen basterduigang) ook boegscheren, boegsjaarden, een schip met roeischiuten voorttrekken, voortslepen; boegspriet, boegsteng, boegstuk, enz., alle in de scheepvaart gebruikelijk.

Boegkruisen, zie *boeg*.

Boegseren, zie *boeg*.

Boel, v., meerv. boeijen. Scheepswoord, be- teekenende eene ton, of een blok, hetwelk op het water drijft, en de plaats aanwijst, waar het anker ligt. **WINSCHOOTEN** brengt hiertoe de spreekwijs: hij heeft een kop, als eene boei, als een blok. Zamenstell. zijn: boeiplank, boeireep, boeitang.

Boel, (lat. *boia*), v., meerv. boeijen. Band, kluister: met de stalen boei aan 't been. **DE DECK.** In de boeijen sluiten, zitten. Het meerv. *boeijen* wordt ook voor de gevangenis zelve genomen: het gereg is in de boeijen, om de gevangenen te verhooren. **Fig.**: met dé boei des huwelijks belast. **DE DECK.** Een vrijheer in de boei, een eenwige gevangene, bij **HURG.**, voor eenen koning.

Boeijen, b. w., ik boeide, heb geboeid. Binden, kluisteren: iemand boeijen, geboeid aan handen en voeten. **Fig.**, tot liefde dwingen: hare oogen zochten mij te boeijen. In den scheepsbouw, is *boeijen*, voor *opboeijen*, gebruikelijk betekenende een schip, langs het boord, met planken hooger maken. Van hier boeibord, boeiplank.

Boeljer, m., meerv. boeijers. Zeker schip met eene platte kiel, zijnde voor en achter hoog opgeboeid: zij veroverden eenen boeijer met haring. **HOOFD.**

Boek, o., meerv. boeken. Verscheidene, tot een geheel zamengebundene, bladen papier: het onvoldrukte boek. **HOOFD.** Een boek uitgeven, laten drukken en verkoopen. Te boek stellen, zetten, bij de kooplieden. Een gedeelte van een geschreven, of gedrukt boek, eene afdeling van een werk: het derde boek; het geheele werk bestaat in vier boeken. Eene hoeveelheid van papier: een boek papier. In deze beteekenis, namelijk van eene hoeveelheid, wordt het, wanneer een telwoord voorafgaat, even als: pond, lood, enz., niet in het meerv., maar in het enkelv. gebezigd; tien boek papier. In de dagelijksche verkeering, bezigt men de spreekwijs: zijn boek opendoen, zijne geheimen vertellen. Ook: een boekje van iemand opendoen, d. i. iets kwaads van hem aan den dag brengen. Zamenstell. zijn: boekbeslag, boekbinden, boekbinder, boekbinderij, boekdeel, boekdrukken, boekdrukker, boekdrukkerij, boekenkamer, boekenkas, boekenkraam, boeikerij, boekhandel, boekhandelaar, boekhouden, boekhouder, boekoefenaar, boekoefening, boekverkooper, boekverkoopster, boekwerk, boekwinkel, boekworm, ook als scheldnaam, voor eenen boekverkooper; boekzaal, enz.

Het woord schijnt zijn naam ontleend te hebben van den *boeken- of beukenboom*; dewijl men, in oude tijden, op de afgeschilde basten van boomen plagt te schrijven, en inzonderheid op die der *beuken- of beukenboomen*. Om die zelfde reden noemden de Latijnen een boek *liber*, hetwelk ook eenen bast beteekent. **ADELUNG** vindt deszelfs oorsprong in *buigen*.

Boeken, b. w., ik boekte, heb geboekt. Van boek. Te boek zetten: ik zal het maar boeken.

Boekenboom, zie *beuk*.

Boekstaaf, (bij **KIL.** ook *boekstaf*) v., meerv. boekstaven. Letter, eigenlijk drukletter: die d'eerste boekstaaf sneet uit boomen. **VOND.** Van hier *boekstaven*, voor spellen; doch beide zijn weinig meer in gebruik.

Boekweit, v., zeker koorngewas: hij haelt de boekweite uit zijne korven. **VOND.** Van hier het onverbuigb. bijv. n. *boekweiten*: boekweiten koek, meel, enz.

TUINMAN leidt het af van *boek*, *boeken*, *boekenboom*, omdat dit graan naar de vrucht van dien boom gelijk, en van *weit*, d. i. tarw.

Boel, zie *boedel*.

Boel, m. en v., meerv. boelen. Een man, of eene vrouw, die in ontucht leeft. **Mannel.**: hoe **VULCAEN** den boel verrast. **VOND.** Vrouwel.: gewondt van de welzingende boel. **VOND.**

Oul., werd *boel* ook in eenen goeden zin, voor minnaar, minnares, gebezigd. Ook vindt men het voor echtgenoot gebruikt. Ja het schijnt, volgens **WACHTER**, dat vorsten en voorname personen elkander den naam van *boel*, als eenen eertitel, plagten te geven. Zou schreef **RYNOUT**, hertog van Gelre, van zijnen broeder **EDUARD**: in naeme ons lieven boelen heeren **EDUARDS**. Bij **KIL.** en **PLAN- TYN**, heeft *boel* ook de beteekenis van eene dienstmaagd.

Boelen, o. w., ik boelde, heb geboeld. Thans is *boeleren* met eenen basterduigang, meest in gebruik, voor: in ontucht leven, overspel bedrijven. Oul., werd het, even als *boel*, ook in eenen goeden zin,

voor liefhebben, en iemands liefde trachten te verwerven, gebezigd; en het schijnt dus, als zoodanig, met het gr. $\phi\lambda\epsilon\nu$, liefhebben, en $\phi\lambda\omicron\varsigma$, een vriend, een geliefde persoon, in verband te staan. Ook is het opmerkelijk, dat het hebr. לַיֵּן enen man beteekent. Van hier boelcder, boelcster. Ook het verouderde *boelschap*, ontucht, waarvoor Hooft *boelaadje* bezigt; indien dit bosje klappen kon, wat melde 't al boelaadje!

Boeleren, zie *boelen*.

Boender, zie *boenen*.

Boenen, b. w., ik boende, heb geboend. Glad en glanzig maken: stoelen boenen. Schrobben, schoonmaken: de stoep, de straat boenen. Overdragt., wejagen: iemand van eene plaats boenen. Van hier boender, ook voor een huiselijk werktuig, een borstel van hei gemaakt.

Boer, m., meerv. boeren. Landbouwer, huisman, iemand, die het land bouwt. De vrouwelijke naam is *boerin*. Figuurlijk, een lomp, onbeleefd mensch: hij is een rotte boer. Eene oprisping der maag, in den gemeenen spreektrant: boeren laten, oprispen. Van hier boerachtig, boerachtigheid, boerenboon, (grootte boon) boerenbrood, boerenbruiloft, boerendans, boerenfeest, boerenfluit, boerenhuis, boerenhut, boerenjongen, boerenkermis, boerenkost, boerenknecht, boerenkrijt, boerenleven, boerenlied, boerenmeid, boerenstand, boerenwerk, boerenwoning, boersch, boerschheid, enz.

Boer is zamengetrokken van *bouwer*, en dit is van het werkw. *bouwen*, in de beteekenis van het land bearbeiten. Dit *bouwer* (hoogd. *Bauer*) is, voorheen, even zoo als thans *boer*, in gebruik geweest: geen bouwers zich vermoeden. Vond. Niet lang nadat men voor *bouwer*, *boer* gezegd heeft, hetwelk omtrent het midden der zestiende eeuw heeft plaats gehad, is het woord *boerman* in gebruik gekomen. Wij vinden het bij KIL. en anderen: de boerman verstaet hem op de landbouwinghe. R. VISSCH.

Boerderij, zie *boeren*.

Boeren, o. w., ik boerde, heb geboerd. Van boer. Het land bouwen, vee hoeden, het werk van enen boer verrigten: hij heeft op deze landhoeve zeven jaren geboerd. In den gemeenen spreektrant, voor oprispen: foei, is dat boeren! Van hier boerderij, eene boerenwoning.

Boersch, bijv. n. en bijw., boerscher, boerschst. Boerachtig, tot den boerenstand behoorende: boersche zeden. Lomp: hij gedroeg zich zeer boersch. Van hier boerschheid.

Boert, v. Jok, scherts: het was alles boert; hij sprak niets dan boert. Van hier boertachtig, boertig. Zamenstell.: boertrede, boertwoord, bij Hooft.

Boerten, o. w., ik boertte, heb geboert. Schertsken, spotten: hij is een liefhebber van boerten. Ik zeide het al boertende. Van hier boert, boertelij.

Boete, v. meerv. boeten. Berouw over begane zonden, zonder meerv.: boete doen, berouw toonen. Van hier boeteling, m. en v., die boete doet. Geldstraf: iemand eene boete opleggen, in de boete vervallen, de boete betalen. Zamenstell. zijn: boetpreek, boetsalm, boetvaardig, boetvaardigheid, boevaardiglijk. *Boete* is, oul., ook gebruikelijk geweest voor hulpmiddel, verbetering.

Boeten, b. w., ik boette, heb geboet. Straf lijden om iets: met uwen hals, met uw bloed, zult gij deze belediging boeten. Bevredigen: zijne

lusten boeten; oul. ook: honger en dorst boeten. Voor iets boeten kan als onzijd. beschouwd worden: hij zal daarvoor boeten. Gelijk het zelfst. *boete* gebruikelijk geweest is voor hulpmiddel, verbetering, zoo komt het werkw. *boeten* ook in den zin van verbeteren, herstellen, voor; en het is als zoodanig nog bij ons in gebruik, in de spreekwijzen: het vuur boeten, aansteken, beter doen branden; de netten boeten, de gescheurde netten dicht maken; enen ketel boeten, lappen, waarvan ketel-boeter enz. Van hier boeter, boeting.

Boetse, (bij KIL. ook *bootse*) een verouderd zelfst. naamw., beteekenende eene belagchelijke gebaarinaking, jokkernij, snakerij, waarvan het bijv. *boetsig*, lustig, vrolijk, aardig, door jokkernij lagchen verwekkende. Hiertoe behoort ons *boetsemaker*, dat in de kanteek. op de HYBELVERT. voorkomt, alwaar het woord *spotachtigen* door *boetsmakers* verklaard wordt. Voor de *b* verkiest echter het algemeene gebruik de *p*, en zegt: poets, poetse, voor klucht: iemand eene poets spelen; poetsig, poetsemaker, ook pots, potsig, enz.

Boetseren, b. w., ik boetseerde, heb geboetseerd. Iets van klei, was, enz. vervaardigen, inzonderheid eene beeldtenis: hij is fraai in was geboetseerd. Van hier boetseerder, boetsering.

Dit basterdstaartige *boetseren* is, bij KIL. en anderen, ook *bootseren*, waarschijnlijk van *bootsen*, waarvan *naboetsen*.

Boetvaardig, bijv. n. en bijw., boetvaardiger, boetvaardigst. Boete, of sladelijk berouw over de zonde aan den dag leggende, of vaardig en bereid, om het gebrekkelijke te verbeteren: een boetvaardig gemoed, een boetvaardige zondaar. Van hier boetvaardigheid, boetvaardiglijk.

Boezel, m. meerv. boezels, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere stof voor de kleederdragt: witte, ruwe boezel. Dewijl van deze stof, veelal, de schorteldoeken, die de vrouwen voor het lijf dragen, plegen gemaakt te worden, voeren dezelve, in de gemeenzame verkeering, ook den naam van *boezels*, ook *boezelaars*.

Boezelaar, zie *boezel*.

Boezem, m., meerv. boezems. In het algemeen, alles, wat iets bevat, of besluit, als afkomstig van het verouderde *bo-en*, besluiten. Wijders, de ruiute in de kleeding voor de borst, inzonderheid ten aanzien van de kleederdragt der Ouden: de hand in den boezem steken. Iets in den boezem dragen, ook fig., koesteren: eene slang in den boezem dragen, enen geheimen vijand goed doen: die de verkleumde slang in den boezem stooft. Hooft. Fig., dat gedeelte des lichaams, hetwelk daardoor bedekt wordt, de borst, en inzonderheid bij de Vrouwen: een schoone boezem, een volle boezem; ik rustte op haren boezem. In eene ruimere beteekenis, het hart: de liefle sloop in haren boezem. Ook wordt aan de zee een *boezem* toegeschreven, voor enen inham: de boezem der zee, ook zeeboezem. Zamenstell. zijn: boezemgreep, boezemvriend, boezemvriendin, boezemvriendschap. Bij KIL. *boezemwees*, (*posthumus*) een kind, dat, na zijns vaders dood, ter wereld komt.

Bof, v., meerv. boffen. Stoot, duw: ik gaf hem eene bof in de zijde. Zoo zegt men ook: op eene bof, voor eensklaps. Zie *boffen*.

Boffen, b. w., ik bofte, heb geboft. Waarschijnlijk, een klanknaboetsend woord, afgeleid van het geluid, hetwelk iets, dat gestooten, of gesme-

ten wordt, maakt: van boven neder boffen, werpen. **HOOFD.**

Bogchel, m. meerv. bogchels. Een hooge, of kromme rug: eenen bogchel hebben. In den gemeenen spreektrant, voor den rug zelven: op zijnen bogchel krijgen. Van hier bogchelaar, bogchelaarster, die eenen bogchel heeft. Van *bogchel* is het onz. werkw. *bogchelen* gevormd, in den gemeenen spreektrant, voor naarstig arbeiden, als met eenen gebogen rug zich daartoe inspannende.

Het woord *bogchel* is ongetwijfeld, om de daardoor aangeduide bogt van den rug, van het werkw. *buigen* afkomstig.

Bogchelaar, zie *bogchel*.

Bogchelen, zie *bogchel*.

Bogen, b. w., ik boogde, heb geboogd. Roemen, pogchen. Met op: Geen andre magh bij haar op puyk van schoonheid boogen. **HOOFD.** Dit woord wordt, in dezen zin, bij **KIL.** en **PLANT.** niet gevonden. Ook schijnt het, vóór ruim twee eeuwen, eerst in gebruik gekomen te zijn. **HUYDEC.**, die met dit woord niet zeer ingenomen is, gist, dat: bogen op iets, zoo veel zegt als: zich eenen eerboog van iets oprigten; of dat het van *beoogen* is zamengetrokken. Doch tegen dit laatste merk ik alleenlijk aan, dat *bogen* dan de scherplange *oo* (boogen) moest hebben, daar de algemeene uitspraak, intusschen, alleen de *o* (bogen) laat hooren. Natuurlijkst is de afleiding van *hoog*, in den zin van roem, pracht, hoovaardij.

Bogt, v., meerv. bogten. Van buigen. Kromte; de bogt van eenen boog. De weg heeft verscheidene bogten. Van eene reede, die binnenwaarts gebogen ligt, inham: de bogt van Frankrijk. De bogt, of boog, van een touw, dat aan beide einden vastgehouden en omgeslingerd wordt: in de bogt springen; en van hier de spreekwijs: voor iemand in de bogt springen, het voor iemand opnemen. Voor in de bogt springen, heeft **HOOFD** het werkw. *bogten* (*bochten*). In den gemeenen spreektrant, wordt *bogt* ook voor alles genomen, wat slecht is: bogt van volk, bogt van tabak, enz. Van hier *bogtig*, met bogten, bij **HOOFD** ook voor overbuigende, overhellende: bogtig ten bederve.

Boha, boeha, tuschenwerpsel: zij schreeuwden boha! Ook wordt het als zelfst. gebezigd: boha maken, veel geraas en getier maken. Hetgeen tot zoo groot eenen boha paste. **VOND.** Niet met een deel bohaes, of niterlyck geruchts **J. DE DECK.** Van hier is, in den gemeenen spreektrant, het zelfst. *bokmaker*, voor iemand, die veel geschreeuw en geweld maakt, gebruikelijk.

Bok, m., meerv. bokken. Het mannetje van de geit, anders *geitebok*; ook het mannetje van eene ree, *reebok*. Overdragt, voor een lomp, stuursch, onbeleefl. mensch: hebt gij ooit zulk eenen bok gezien? In den gemeenen spreektrant is: eenen bok maken, of schieten, voor zich vergissen, eenen misslag begaan, gebruikelijk. Ook draagt zeker werktuig, bestaande uit twee stutten, aan de boveinde vast gemaakt, dienende, om eene zwaarte op te hijschen, dezen naam. Ingeleijks wordt zeker vaartuig, waarmede men schuiten, die in den grond liggen, boven water haalt, een *bok* genoemd; en een *bokje* is een kleine stoel zonder leuning. Of deze benamingen van de eene of andere gelijkheid met eenen bok ontleend zijn, dan of derzelver oorsprong elders moet gezocht worden, is niet zeker. Van hier bokachtig, bokachtigheid, bokkenbaard, boksaard, bokkenhaar,

bokkenleder, bokkenvel, bokseer, boksvel, bokshoorn, boksoor, in de scheepvaart; bokspoot, boksvet, enz.

WACHTER. leidt het van het oude *bocken, bochen*, d. i. stooten, af.

Bokaal, v., meerv. bokalen. Een drinkglas: schuimende bokalen.

Fr. *bocal*, lat. *bucalium, bocalium*, ital. *bocale*, gr. βουκαλις, βουκαλιον. Zij, die *pokaal* schrijven, leiden het van het lat. *poculum* af.

Bokken, zie *bukken*.

Bokking, bukking, m., meerv. bokkingen. Zekere visch, gerookte haring; engelsehe bokking. In den gemeenen spreektrant, wordt het woord *bokking* ook voor eene scherpe berisping gebezigd: iemand eenen bokking geven, hem doorstrijken. Van hier bokkinghang, de plaats, waar de bokking gerookt wordt, enz.

Bokse, v., meerv. boksen. Eene broek: om de boxen te schorten. **HOOFD.**

Dit woord is, in dezen zin, nog in Oostvriesland, en elders in Nederland, in gebruik. **TEN KATE** vindt den oorsprong dezer benaming in de buigzaamheid van het leder, of omdat eene *bokse* van bokkenleer gemaakt wordt. Van hier *boksen*, in de broek steken, wegnemen, stelen: dat hebt gij weer gebokst. De boereindeinden boxen zij. **HOOFD.**

Bol, m., meerv. bollen. Alles, wat bol en rond is; kloot, ronde bal. Aardbol, luchtbol. De bol van den hoed. Een rond brood: een witte bol. De bol van eene bloem, ook bloembol. Het hoofd: het schort hem in den bol; van hier, in den gemeenen spreektrant, *bol*, voor iemand, die schrauder en bekwaam in zijne zaak is: hij is een bol. Ook als een vleiwoord, waarmede men de kinderen aanspreekt: mijn zoete bol. Van dit *bol*, voor het hoofd, heeft men het werkw. *bollen*, voor den kop slaan, gevormd: eenen os bollen, met eenen hamer voor den kop slaan, dat hij neervalt. Zamenstell. zijn: bolrond, bolvormig, enz. Losbol, schuddebol, hardebol, waarvan de onz. w. w. schuddebollen, hardebollen. Zie deze woorden.

Bol, bijv. n. en bijw., boller, bolst. Gezwollen: bol van aangezigt. Van hier bolachtig, bolachtigheid, bolheid.

Bolderwagen, m., meerv. bolderwagens. Een overdekte wagen, die niet op riemen hangt. Van bolderen, bulderen, een klanknabootsend woord, voor geraas maken, gelijk aan die soort van wagens eigen is.

Bolk, v., meerv. bolken. Zekere zeevisch, wijting. **HOOFD** gebruikt hier voor *bolling*.

Bollen, b. w., ik bolde, heb gebold. Voor den kop slaan: En dat men ossen bollen zou. **CATS.** Zie *bol*. Zeemansw., korten, minderen: de bezaan bollen, het zeil van de bezaan minderen.

Bollen, o. w., bolde, heeft gebold. In den gemeenen spreektrant, eene genoegelijke aandoening over iets gevoelen: o dan, dan bolt het u te wonder enz. **J. DE DECK.** Dat bolde mij, was mij aangenaam.

Bolrond, bijv. n. en bijw. Verheven en rond, klootrond. Zie *bol*, m.

Bolster, m., meerv. bolsters. De groene bast van noten: de noten uit den bolster doen. De schel van koornegwassen, anders *laf* genoemd. En, daar weleer, gelijk nog bij de arme lieden plaats heeft, de bedden, kussens en dekens met

dien bolster, of zulk kaf, gevald werden, zoo is van daar de spreekwijs: bed en bulster, ontstaan.

Bolsteren, b. w., ik bolsterde, heb gebolsterd. Noten bolsteren, den bolster van de noten afdoen.

Bolwerk, o., meerv. bolwerken. Zekere sterkte: het geschut is op het bolwerk gebragt. Ook overdragt, voor beschutsel, bescherming: dat was hem een bolwerk in zijn ongeval.

TEN KATE leidt dit woord van *bol*, voor het hoofd, en *werk* af, zoo dat *bolwerk*, eigenlijk, een hoofdwerk van bescherming is.

Bolwerken, b. w., ik bolwerkte, heb gebolwerkt. Met een bolwerk voorzien: die stad is sterk gebolwerkt. Fig., en in den gemeenen spreektrant: ik zal dat wel bolwerken, uitvoeren, klaar maken.

Bolworm, bolwurm, m., meerv. bolwormen. Hoofdworm. Fig.: hij heeft den bolworm; de bolworm steekt hem weer, zijn hoofd staat niet wel.

Bom, v., meerv. bommen. Het deksel, stopsel, of de prop van een vat, welks opening men het *bomgat* noemt. Behalve deze, komt, bij KIL., nog eene andere beteekenis van het woord *bom* voor, namelijk die van trommel. Zoo ook bij VONDEL: het getrommel der bomme, — op bezuin en bommen. Deze benaming is ook aan zeker schiettuig gegeven, hetwelk, tot ongeluk van het menschelijke geslacht, is uitgevonden: bommen werpen enz. Doch misschien is *bom*, in dezen zin, verkort van *bombe* (fr. *bonbe*, ital. *bomba*, deen. *bombe*, russ. *bomba*); en hiervan is gemaakt het baasterdstaartige *bombarderen*, bommen werpen, overeenkomende met het lat. *bombarda*, een stuk geschut. Hooft gebruikt het, in den zin van eene suikerdoos: ende zenden hiernevens de bom, gestoofd met lekkernijen; — dan after de bom, daar de suiker in was. Doch buiten deze plaats, weet ik hiervan geen voorbeeld meer.

In de drie eerste beteekenissen is *bom* een klanknaboosend woord (misschien ook in de laatste, als voor trommel; gelijk men nog zegt suikertrommel enz., mede van het geluid, hetwelk eene ledige blikken trommel maakt); want holle vaten, trommels en bommen maken een dof en hol geluid, hetwelk met het gr. *βουβο*; en het lat. *bombus* overeenkomt. Van hier *bombeen*, dik, lomp been; bomketel, enz.

Bombammen, o. w., ik bombande, heb gebombamd. Een klanknaboosend woord, gevormd van het geluid der klokken.

Bombarderen, zie *bom*.

Bombasijn, o., meerv. bombazijnen. Zekere stof, die, van katoen gemaakt wordt. Van hier het onverbuigh. bijv. naamw. *bombazijnen*: eene bombazijnen voering.

Dit woord is, eigenlijk, ontleend van het lat. *bombycina*, en dit van *bombyz*, *βουβυζ*, een zijde-worm, of zijworm; zijnde de stof, bij de Ouden, *bombycina* genaamd, eene soort van zijde geweest, welke de latere Grieken en Latijnen *βουβρακτιον* en *bombacium* genoemd hebben. Deze benaming is naderhand tot de boomwol, of het katoen, uit hoofde van derzelve zachtheid, of gelijkheid aan zijde, overgegaan; en de stof, daarvan gemaakt, heeft den naam van *bombazijn*, ital. *bambajia*, *bombazo*, *bombasina*, fr. *bombasin*, gekregen.

Bomgat, zie *bom*.

Bommel, m., meerv. bommels. Hetzelfde

als *bom*, voor het deksel, of de prop van een vat. Hiertoe behoort waarschijnlijk de spreekwijs: de bommel is uitgebroken, uitgeborsten, voor: het verborgene is aan den dag gekomen; dewijl de bom, door gisting, of anderszins, van het vat geraakt zijnde, hetgeen daarin besloten was, te voorschijn komt. Ook wordt *bommel* voor zeker dier-tje, anders *hommel*, gebezigd.

Bommen, o. w., ik bomde, heb gebomd. Een klanknaboosend woord, beteekenende een hol en dof geluid maken, overeenkomende met het gr. *βουβειν*: een vol vat bomt niet. R. VISS. Bij KIL. komt het voor, in de beteekenis van *trommelen*, de trom slaan.

Bond, o., meerv. bonden. Oul., een verdrag, of eene verbindenis van verscheidene personen, waarvoor wij thans *verbond* gebruiken: zijns bondts gedachtig. CAMPH. Van hier bondbreker, bondbrekster, bondbrekig, bondbreuk, bondbreukig, bondkist, bondschender, bondschending. Zie *verbond*.

Bondel, bundel, m., meerv. bondels. Verscheidene zamengebondene dingen: een bondel lappen, een bondel hooi. Bijlen, met roeden omvlochten, die voor de voornaamste Overheden van Rome gedragen werden: verzekert den schoonen bondel bijlen. VOND.

Bonder, zie *bunder*.

Bondgenoot, m., meerv. bondgenooten. Bij Hooft *bondverwant*. Die in een verbond staat: vrienden en bondgenooten. Van hier bondgenootschap.

Bondig, bijv. n. en bijw. bondiger, bondigst. Hetgeen vast gebonden en wel zamengevoegd, en van daar hecht, sterk en geldend is: een bondig bewijs. Hooft bezigt het voor verbindend: zulke lastbrieven waaren bondigh. Van bondigheid, bondighlijk.

Bonk, v., meerv. bonken. Een groot, lomp stuk: eene bonk steen, ijs, enz. Schonk, been: schonken en bonken. Zamenstell.: zeebonk, matroos.

Bonken, b. w., ik bonkte, heb gebonkt. In den gemeenen spreektrant, voor slaan: iemand bonken.

Bons, v., meerv. bonzen. Klanknaboosend woord. Slag, stoot: eene bons op de deur geven. Fig., weigering, afwijzing: de bons krijgen, afgeslagen worden, in den gemeenen spreektrant.

Bonsem, bonsing, zie *bunsing*.

Bont, o., meerv. bonten, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Een vel van eenig dier, hetwelk met het haar daarop bereid is: in het bont gaan. Van hier het onverbuigh. bijv. n. *bonten*, van bont gemaakt: eene bonten muts. Zamenst.: bontwerker, iemand die in het bont werkt, enz.

Bont, bijv. n. en bijw., bont, bontst. Veelverwig: een bont paard. Dewijl de bonte kleur inzonderheid kenbaar maakt, zoo is daarvan de spreekwijs ontleend: hij is bekend, als de bonte hond. Erg, slecht, doch allenlijk in den gemeenen spreektrant: hij maakt het bont. Van hier bontekraai.

Bonten, zie *bont*, o.

Bonsen, b. w., ik bonsde, heb gebonsd. Van bons. Klanknaboosend woord. Slaan, stooten: iemand van de stoep bonzen; op de deur bonzen.

Boodschap, v., meerv. boodschappen. Zamengetrokken van *boed*schap. Het werk van eenen

bode, of hetgeen een bode verrigt: voor iemand eene boodschap doen. — Tijding: ik zal hem de boodschap brengen. Van hier boodschapproeger, boodschaplooper, enz.

Boodschappen, b. w., ik boodschapte, heb geboodschapt. Aankondigen: iemand iets boodschappen. Van hier boodschapper, boodschapster, boodschapping.

Boog, m., meerv. bogen. Alles wat krom gebogen is, of eene bogtige gedaante heeft: eene brug met drie bogen. Zeker schiettuig, een handboog, voetboog: den boog spannen; met boog en pijlen. De boog kan niet altijd gespannen zijn, spreekw., men moet zich somwijlen eens verlustigen. Van hier bogenmaker, boogschietter, boogschoot, boogschutter, boogswijze. Oudt., werd *boog*, voor roem, pracht, hoovaardij gebezigd; en van dit *boog* hebben wij het werk. *bogen*.

Boogaard, zie *boomgaard*.

Boom, m., meerv. boomen. De grootste en stevigste soort van plant in het plantenrijk, of eene plant, die uit enen enkelen wortel met eenen stam, of hoofdtrunk, zich in vele takken, als zoo vele armen, nitbreidt: appelboom, vruchtboom; boomen planten, enz. De boom des levens, een, met opzigt tot den naam, bekend gewas, in het voormalige aardsche paradijs. In de hoven wordt zekere uitlandsche boom ook met dezen naam bestempeld. De boom der kennis. **BIJBELVERT.** Zamenstell. zijn: boomaarde, boomachtig, boomagaat, boomaloë, boombast, boomblad, boombloem, boomboor, boombrand, boomdraak, boomtent, boomenter, boomenterij, boomgans, boomgewas, boomgodin, boomhakker, boomhakking, boomhof, boomkever, boomknoest, boomknop, boomknuist, boomkooper, boomkrekel, boomkruiper, boomkweker, boomkwekerij, boomladder, boomloof, boomluis, boommarkt, boommos, boommusch, boomnimf, boomnoot, boomooft, boompalm, boomplukker, boomplanter, boompoter, boomrijk, boomsap, boomschaduw, boomschender, boomschenderij, boomschim-mel, boomslak, boomslag, boomsluiper, boomshoeijer, boomstronk, boomtak, boomvaren, boomvrucht, boomvagen, boomwas, boomwol, boomworm, boomwortel, boomzetter, boomzijde, boomzwam, enz.

Van dit *boom* zijn verscheidene spreekwijzen en leenspreuken afkomstig, zoo bij deftige schrijvers, als in het gemeene leven; b. v.: hooge boomen worden het eerste van den bliksem getroffen, groote, aanzienlijke personen staan het eerste voor haat en laster bloot. Anders: hooge boomen vangen veel wind; of, gelijk CATS zegt: hoe grooter boom, hoe swaerder val. Zoo als de boom valt, blijft hij liggen, zoo als de mensch sterft, is zijn lot bepaald. Hij teert van den hoogen boom af, hij verteert zijn goed, zonder te letten op het verminderen zijner bezitting. De kat nit den boom kijken, wachten tot de zaak zich zelve ontwikkelt. Het is een kerel als een boom, een lang, sterk man. Eer de boom groot is, is de planter dood, anders: boompje groot, plantertje dood, men slooft zich dikwijls voor anderen af, zonder zelf genot van zijnen arbeid te hebben. De boom valt niet met den eersten slag, men moet, om iets te bekomen, geene moeite ontzien. Wanneer een boom ter aarde zijt, maakt ieder, dat hij takken krijgt, elk bedient zich van de gelegenheid. Oude boomen willen niet verplant zijn, wanneer oude lieden van woning veranderen, gaan zij veelal sterven.

In het gemeene leven wordt *boom*, bijna, voor

alles genomen, wat uit eenen geheelen boom, of deszelfs stam, vervaardigd wordt, of ook wel de gedaante van eenen boom, of boomstam, heeft: men recht er boomen op, met takelen en touwen, men zet de masten in het schip. **VOND.** Een schippersboom, een lange stok, of kloet, om binnenlandsche vaartuigen voort te stuwen: hij steekt met een' zwaren boom de schuit van 't land. **VOND.** Men noemt dit werktuig *boom*, bij **KIL.** ook *schipboom*, omdat het van eenen geheelen sparreboom gemaakt wordt. Van hier boommaker. Een draaiboom, slagboom, of sluitboom, strekkende tot een middel ter afsluiting van eene haven, een water, of eenen landweg: de boom is toe, gesloten; doe den boom open. Van hier boomgeld, boomklok, boommeester, boomsluiter, boomwachter, enz. Een hout, of ijzer, dienende tot verzekering van deuren, of vensters: de boomen op de deur en vensters doen. Geen grendel kon mij keeren, noch boom, noch slotwerk, staal noch ijzer, hout noch steen. **VOND.** Een werktuig, bestaande uit een hout, waaraan een vat bier, of eene mand met wijn, door middel van eenen ketting gehangen, en dat dus door twee man op de schouders gedragen wordt, bij de brouters en wijnwerkers in gebruik, ook bierboom, draagboom, wijnboom genoemd. — *De boom* van enen wagen, anders *disselboom*: met eenen korten of langen boom rijden. Alle hand- en draai-boomen, om iets in te schroeven, enz., als persboom, schroefboom, enz.

Boombast, m., meerv. boombasten, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Eigenl., de bast, of buitenschors der boomen. Oneigenl., eene uit dien bast vervaardigde stof, die in Angola, op de kust van Afrika, verwerkt wordt, en met zijden stoffen gelijk staat.

Boomen, b. w., ik boomde, heb geboomd. Van boom, in de beteekenis van scheepboom. Een vaartuig met eenen boom voortstuwen, ook *kloeten* genoemd: hij boomde met een vlot langs d'oevers. **VOND.** In de weverijen zegt men *boomen*, voor: den ketting op den boom (weefboom) brengen. Van hier boomer, boomster, enz.

Boomgaard, m., meerv. boomgaarden. Een hof, tuin, of beslotene plaats, waarin ooft- of vruchtboomen gekweekt worden. Bij verkorting, wordt, voor *boomgaard*, ook *boogaard*, gebezigd. Van hier boomgaardenier, boomgaardoof, enz.

Dit woord is reeds zeer oud. Bij **NOTK.** is het *baumgarten*, bij **WILLER.** *boimgarto*.

Boomgeld, o., meerv. boomgelden. Van boom, voor havenboom. Havengeld, zijnde de tol, dien men geeft voor het openen van eenen boom, of de afsluiting eener haven. Ook van enen boom aan den weg, hetzelfde als hekgeld: boomgeld betalen.

Boomgrendel, m., meerv. boomgrendels. De boom, of dissel, aan den ploeg, dien men anders *ploegboom* noemt.

Boomhevel, m., meerv. boomhevels. Een houten werktuig, waarmede men zware boomen, met geringe moeite, van den grond heft, om die te vervoeren.

Boomig, bijv. n. en bijw., boomiger, boomigst. Iets, dat tot den boom behoort, of van boomen is: een boomig gewas. — Door het eten van onrijpe vruchten, stomp, stroef geworden, van de tanden: boomige tanden. Van hier boomigheid.

Boomklok, v., meerv. boomklokken. De klok, welke het sluiten der stads havenboomen aankondigt.

Boomolie, v. De olie uit rijpe olijven, in tegenoverstelling van andere soorten van olie, als: raapolie enz.; waarom men ze ook *olijfolie* noemt.

Boomschip, (bij KIL. ook *boomkaan*) o., meerv. boomschepen. Een schip, of vaartuig, dat uit eenen enkelen boom, of tronk, gehouwen is.

Boomschool, v., meerv. boomscholen. Bij de boomkweekers gebruikelijk, om de plaats aan te duiden, waar de jonge boomen bijeen geplant staan.

Boomswijze, bijw., beteekenende op de wijs van boomen, gelijk boomen: het merg der hersenen is boomswijze getakt en uitgespreid

Boon, v., meerv. boonen. Zeker schelgewas: groote boonen, boerenboonen; boonen planten, doppen, enz. Zamenstell. zijn: boonakker, boonhalm, boonkruid, boonmeel, boonschel, boonstaak, boonstok, boonstoppelen, boonstroo, boonveld. Van dit *boon* zijn ook eenige spreekwijzen ontleend, b. v.: dat is zoo veel als eene boon in eenen brouwketel, dat kan niet veel helpen. Honger maakt raauwe boonen zoet, maakt geringe spijs smakelijk. Niet eene boon achten, voorheen in gebruik, voor klein achten, of verachten: de goeden des gemoeds en acht men niet een boon. **DE DECK**. In de boonen zijn, zich vergissen, verward denken, of handelen. Deze spreekwijs is ontleend van de uitwerking, welke de aangename, schoon eenigzins bedwelmende, reuk van bloeiende groote, of roomsche boonen heeft op de hersenen van iemand, die zich op een groot veld derzelve te lang ophoudt, of te slapen ligt, wanneer hij gevaar loopt, om duizelig en verward te worden.

Boor, v., meerv. boren. Zeker werktuig, waarmee men boort: groote boor, *avegaar*. Van hier boorijzer enz.

Boord, m., meerv. boorden. Een oud woord, hetwelk den rand, of uitersten kant van eenig ding aanduidt. Eigenlijk, de bovenste rand van een vat, drinkglas, enz.: een glas tot aan den boord vol druivensap geschonken. **DE DECK**. De oever: binnen den gewenschten boord des Tihers. **VOND**. Zoom: de boord van een kleed. Voor den rand van een schip, is het in het gebruik onzijdig: te doen legchen over 't boort. **HOORT**. En meestal worlt het, in dezen zin, zonder lidwoord gebruikt: over boord werpen, in de zee werpen; hetwelk **HOORT** bij overdragt bezigt, voor *verwaarloozen*, *te niet doen*: eer en eed over boord werpende. Over boord raken, nit het schip in het water raken; overdragt., buiten bediening raken, zijn middel van bestaan verliezen; ook verloren raken: daar raakt veel over boord; anders zegt men ook *over stuur*. Over boord zetten, in zee laten zakken. Aan hooger boord zijn, aan dien kant van het schip zijn, welke het hoogste boven het water uitsteekt, en waar men het minste nat kan worden; overdragt., het voordeelig hebben, gelukkig zijn. Aan boord klampen, tegen het boord van een ander schip leggen; overdragt., iemand aanvallen. **Fig.**, voor het schip zelf: aan boord komen; overdragt.: iemand aan boord komen, aanvallen. Aan boord tijen (tijden), aanzoek doen: en men tijd de meit aan boord. **WESTERB.** Binnen boord zijn. Aan boord gaan, van boord gaan, aan boord brengen. Aan boord liggen, met zijn schip zoo dicht bij

het andere liggen, dat men van het eene op het andere kan springen. Aan boord van den Admiraal.

Boorden, b. w., ik boordde, heb geboord. Met boordsel beleggen: een kleed boorden. Van hier boorder, boordlint, boordsel, boordster.

Boordevol, bijv. n. en bijw., tot aan den boord, of rand, vol: een boordevol glas wijn; den beker boordevol schenken. **HOOGVL.** gebruikt *te boorde vol*. *Borende vol* is eene verkeerde verlenging.

Boorts, zie *bord*.

Boos, bijv. n. en bijw., boozer, meest, zeer boos. Kwaad, slecht, het tegengestelde van goed: booze tijden; de wereld wordt dagelijks boozer. Tot toorn geneigd: een boos wijf, eene booze hand. Werkelijk toornig: boos worden, op iemand boos zijn, iemand boos maken. Ook van zaken, voor slecht, gevaarlijk: een booze weg. Doen hij nu eens in een diepe en booze kuyl viel. **VOND**. Van hier boosaardig, boosaardigheid, boosaardiglijk, boosdader, (van het oude *dadēn*) thans boesdoener; boosdadig, hoosheid, booslijk, booswillig (bij **KIL.**), *kwaadwillig*.

Boos schijnt een zeer oud woord te zijn, hetwelk niet alleen met het hebr. כוש, maar ook met het oude lat. *peus*, overeenkomt. Bij **KIL.** en **PLANT**. komt nog een van *boos* afgeleid woord voor, beteekenende de vallende ziekte: *booswee*, hoogd. *Bösweh*, *das böse Wesen*.

Booswicht, m., meerv., booswichten. Iemand, die, in de sterkste beteekenis van het woord, boos is; een mensch, die zich aan allerlei misdrijven schuldig maakt: een overgegeven booswicht. Zoo 't geval dit den booswicht toesta. **VOND**. De hardheid dezer nitdrukking ligt ook in het woord *wicht*, hetwelk, in eenen bepaalden zin, eenen lagen, slechten knaap beteekent. Zie *wicht*.

Boot, v., meerv. booten. Zeker klein vaartuig, waarvan men zich bij de groote schepen bedient, om ankers uit te brengen, aan land te varen, water te halen, enz. Eerst in de boot, keur van riemen, spreekw., hetzelfde beteekenende als: die eerst komt, die eerst maalt. Van hier ook bootsgesel, bootsmaak, bootsman, bootsmansmaat, bootsstouw, bootsvolk. Doch in deze woorden, wordt *boot* voor een schip genomen.

Boot, v., meerv. booten. Halssieraad, borstjuweel: eene gouden, diamanten boot.

Bootsen, b. w., ik bootste, heb gebootst. Vormen, afbeelden: een beeld, gebootst van maagdewas. **VOND**. Oul. werd het gebezigd voor *na bootsen*: en wat dit dier (de aap) bespied, dat bootst het al terstond. **T. P. PERS.** Ook voor *veinzen*: gebootste blijdschap. **HOORT**. Van hier bootsmaker, iemand, die door gebaren iets uitdrukt, een' ander nabootst. Zie *boetseren*.

Bord, o., meerv. borden. Een tinnen, aarden bord. Dambord, verkeerbord: te borde komen, aan het speelbord komen, overdragt., voor den dag komen. Voor *bord* zegt men ook *berd*; zoo ook *te berde komen*, even als *te berde brengen*. *Bord* is oul. ook in de beteekenis van plank gebruikelijk geweest. Van hier nog: de borden van een boek, persborden, enz.

Bord, (bij **KIL.** *bor*). o. Eene soort van ziekte, anders, *de boorts*, vrouwel. Hij heeft het bord, bij **UDAAN** boord. **TEN KATE** brengt dit *bord*, even als het voorgaande, tot *bor*, van het oude *baren*, *berēn*, als eene geweldige opgesting en opzetting in de ingewanden zijnde.

Bordeel, o., meerv. bordeelen. Een huis, waarin ontuchtige vrouwen, tot gerief van anderen, gehouden worden: in 't bordeel hare kuisheit af te leggen. VOND. Du en suls dijn dochter in 't bordeel niet setten. BYBEL, 1477. Zamenstell. zijn: bordeelbrok, hoerenjager; bordeelhoer, bordeelhoudster, bordeelhoudster, bordeelspreuk, bij VOND.: indien men bordeelspreuken uithant; bordeeltaal, enz.

Bordeel, hoogd. *Bordell*, naar het fr. *bordel*, middeleeuwsch lat. *bordellum*, *bordellus*, ital. *bordello*, en in het eng., maar met eene verplaatsing der r, *brothel*.

Bordig, bijv. n. en bijw., bordiger, bordigst. Hard, stijf: dat linnen is zeer bordig. Van hier bordigheid. Het is van *bord*, voor eene plank, afkomstig, en beteekent derhalve, zoo hard, of stijf, als eene plank.

Borduren, (bij KIL. ook *boorduren*) b. w. ik borduurde, heb geborduurd. Met goud, of zijde van allerlei kleuren, stikken: een kleed borduren. Van hier borduurder, borduurraam, borduursel, borduurster, borduurwerk, borduurwerker, borduurwerkster.

Boren, b. w., ik boorde, heb geboord. Van boor. Door drukken en draaijen, een gat maken: een gat in eene plank boren. Fig., schieten, doch alleenlijk in de spreekwijs: een schip in den grond boren, waarvan zich in den grond boren, zich bederven, arm maken, ontleend is: hij heeft zich met dien handel geheel in den grond geboord. Voor dringen: hij boorde, met zijn leger, door den vijand heen. In den gemeenen spreektrant: iemand iets door den neus boren, listiglijk ontrekken.

Boren, is een oud woord, hetwelk niet alleen met het lat. *forare*, maar ook met het gr. *σπαρν*, doorsteken, het arab. *berren*, boren, en het hebr. *baar*, graven, overeenkomt.

Borg, m., meerv. borgen. Een derde persoon, die zich voor eenen tweeden, als schuldenaar verklaart, in geval deze aan zijne verbindtenis niet mogt voldoen. Voor iemand borg blijven. Wie is mij daarvoor borg? Eenen borg stellen. Hij koopt alles te borg, op goed vertrouwen. Men gebruikt dit woord ook ten aanzien van het vrouwelijke geslacht: zijne zuster is voor hem borg gebleven. Van hier borgstelling, borgtogt, een verdrag, waardoor iemand borg wordt: onder borgtogt ontslagen worden; borgtogtelijk.

TEN KATE leidt dit woord van ons *bergen*, *borg*, *geborgen*, af; en een *borg* is dan, eigenlijk, iemand, door wien men zich, in opzigt tot eens anders verplichting, zoo deze daaraan niet mogt voldoen, *geborgen*, of bewaard acht.

Borgen, b. w., ik borgde, heb geborgd. Van borg. Op goed vertrouwen geven: al wat hij bij mij koopt, borg ik hem een geheel jaar. Op goed vertrouwen ontvangen: door zoo veel te borgen, steekt hij zich in schulden. De straf uitstellen: God straft die boosheit, al borcht hij lange. HOUWAERT. Van hier borger, boriging, borgster.

Borgtogt, zie *borg*.

Born, v., meerv. bornen. Hetzelfde als, schoon ouder dan, *bron*, d. i. fontein, wel, nog overig in de zamenstell.: bornput, bornwater: d' Onuitgeputte born van onsen goeden aart. H. DE GR. Oudt., werd het ook in den zin van *water* gebezigd: ist dat hem dorst, ghif hem born te drinken. BYBEL, 1477.

Van dit *born* heeft KIL. *bornen*, voor drinken. Ook is het daarvan gevormde basterdstaartige *borneren* in gebruik, in de beteekenis van fonteinwater met wijn en suiker vermengen, waardoor het gestadig opborrelt.

Borrel, m., meerv. borrels. Blaasje, of bolletje, op het water, hetzelfde als *waterbel*. Overdragt., een glas sterken drank, dat frisch ingeschonken wordt, en waarop zich daardoor, borreltjes, of ronde bolletjes, vertoonen: een borrel jenever enz. En bij verdere overdragt, een fluschie met sterken drank gevuld: hij draagt den borrel bij zich. Van hier borrelflesch.

Borrelen, o. w., ik borrelde, heb geborrelde. Van borrel. Blaasjes, of bolletjes, opwerpen, in het water en andere vloeistof, hetwelk eigenaardig gebruikt wordt van de visschen, ook van eene flesch, welke men vol tapt, en van water, in het algemeen, waarin men iets werpt, en waardoor op hetzelfde ronde bolletjes verschijnen. Van hier borreling. Zie *opborrelen*. Overdragt., *borrel*, d. i. sterken drank gebruiken: willen wij eens borrelen? In den gemeenen spreektrant wordt het ook als bedrijvend gebezigd: wat willen wij borrelen? Dit woord is, in het vlaamsch, in gebruik, voor geluid maken, schreeuwen.

Borst, zie *berst*.

Borst, v., meerv. borsten. Het voorste, gemeenlijk verhevenste, gedeelte des menschelijken en dierlijken ligchaams. Eene breede, eene hooge borst. Zich op de borst slaan, — zijnen vriend aan zijne borst drukken. Overdr.: met de borst op iets vallen, iets met ijver ondernemen; eene hooge borst zetten, zich verhoovaardigen. Het stuit mij tegen de borst, het staat mij tegen, het verdriet mij. Somwijlen wordt, onder deze benaming, het borstingewand, en inzonderheid de long aangeduid. En van daar de spreekwijzen: het op de borst hebben, wanneer de long met slijm bedekt is: zwak, of sterk, van borst, d. i. van long zijn. In eene bepaaldere betoekenis, de vleezige hoogten, aan beide zijden der borst, inzonderheid bij het vrouwelijke geslacht: een kind de borst geven, het aan de borst leggen. Fig., dat gedeelte van een kleed, waardoor de borst bedekt wordt: hij stak het papier in zijne borst. Ook wordt dit *borst* gebezigd, om daarmede eenen persoon aan te duiden, maar in het mannelijke geslacht: die eenen lustigen borst rustigh weet door te helpen. Hooft. Hij was een borst van vijftien jaren. Zamenstell. zijn: borstbalsem, borstbeeld, borstbeen, borstbezie, borstharnas, borstjuweel, borstklier, borstkwaal, borstlap, borstmiddel, borstpillen, borstplaat, borstpoeder, borstriem, borstrok, borstsuiker, borststuk, borstsvlies, borstwapen, borstwering; kalfsborst, enz.

Borstel, v., meerv. borstels. De stijve, in de hoogte staande haren, welke de varkens, inzonderheid, op den rug hebben. Overdragt., een van deze borstels vervaardigd werktuig, om het vuil, of stof, van andere dingen af te doen, anders ook *schuifier*. Van hier borstelachtig, borsteldraad, borstelmaker, borstelmakerswinkel, borstelwinkel, enz.

Borstelen, b. w., ik borstelde, heb geborsteld. Door middel van eene borstel, het stof van andere dingen afdoen: den rok borstelen. Doch hiervoor bezigt men doorgaans liever *afborstelen*, *uitborstelen*. Fig. zegt men, in de dagelijksche verkeering: iemand uitborstelen, ook, en meest, iemand den rok uitborstelen, voor: hem helder

doorstrijken. Van hier borsteler, borsteling, borstelster.

Borstwering, v., meerv. borstweringen. Van *borst*, en *wering*, van *weren*. Een muur, of wal, welke tot aan de borst reikt, en de borst beschut: wij stonden achter de borstwering. Bij KIL. is het ook *borsttoeer*; zoo ook bij Hooft: ontbloot van deze borstweer.

Bos, m., meerv. bossen. Bondel: een bos druiven, een bos sleutels, een bos haar, enz. Zie ook *bus*.

Bosch, o., meerv. bosschen. Woud: een bosch van hooge boomen. Van dit *bosch* is het basterdstaartige *boschagie*, anders ook *boschaafje*. Zamenstellend zijn: boschachtig, boschbewaarder, boschbewoner, boschduif, boschgod, boschgodin, boschhakker, boschhen, boschloof, boschmeester, boschmif, boschregt, boschslang, boschveller, boschwachter, enz.

Bossen, b. w., ik boste, heb gebost. Tot bossen binden. Doch hiervoor is *opbossen* meest in gebruik.

Bot, v., meerv. botten. Zekere platvisch: bot vangen; figuurl., in zijn oogmerk niet slagen. De bot vergallen, de zaak bederven, zie *baars*. Ook worden de knoppen, of uitspruitsels van boomen *botten* genoemd: d'Olijf geen botten krijgt. BAKE. Voor een been, is het onzijd.: laat den hond dat bot kluiven. Voor de scheut, of ruimte, van een touw, wordt het ook onz. gebruikt: het touw heeft geen bot genoeg, is te strak; het touw bot geven, vieren; overdragt.: iemand bot vieren, toegeven, meer vrijheid geven. Deze spreekwijzen schijnen afkomstig te zijn van *bot*, in de beteekenis van scheut, of uitspruitsel van eenen boom.

Het verkleinw. van *bot* is *botje*. In Vriesland, noemt men vier duiten of 2.5 cent een *botje*; en van daar, mogelijk, de spreekwijs: botje bij botje, of ieder het zijne toeleggen.

Bot, bijv. n. en bijw., botter, botst. Dom, lomp: hij is een bot mensch. Plomp, stomp: een bot mes; het mes bot maken. Op eene lompe wijze: gij hebt het hem al te bot gezegd. Geheel en al, schielijk, onverwacht: bot blijven staan, bot stilzwingen; botuit, botweg, in den gemeenen spreektrant; ook op een bot; dies baarde op een bot het gerucht van dit aangeven bijstre beroerens. Hooft. Van hier botheid; ook botaard, botterd, botmull, botoor, botterik, m., in den gemeenen spreektrant, voor een bot, dom, onleerzaam mensch.

Boter, v. Eigenlijk, de van melk afgescheidene vaste zelfstandigheid, welke smeerbaar en smeltbaar is. Versche boter; in de botter braden. Hiervan zijn verscheidene spreekwijzen ontleend, schoon genoegzaam alle tot den gemeenzaamen spreektrant behoorende, b. v.: het is boter aan de galg gesmeerd, vergeefsche arbeid; hij vraagt er niet naar, wat de boter kost, hij gaat verkwistend te werk; veel vlaggen, luttel boters, veel opschik en weinig geld; het is botertje tot den boom (bodem) toe, voor overdrevene of onverwachte vriendelijkheid; hij is in de boter gevallen, zeer gelukkig geweest. Van hier boterachtig, boterachtigheid. Zamenstell. zijn: boterbeestje, boterbloem, boterboer, boterboerin, boterbrood, boterdoos, botergebak, boterham, boterhuis, boterkern, boterkoek, boterkooper, boterkoopster, boterkramer, botermarkt, botermelk, (kernemelk) boterpot, boterschotel, boterspaan, botertand, boterton, bo-

tervat, boterverkooper, boterverkoopster, botervlieg, enz.

TEN KATE brengt het tot het oude *boten*, d. i. slaan, wordende de boter, door gedurig klutsen, en het op- en neerslaan van de kern, gemaakt.

Boteren, o. en b. w., ik boterde, heb geboterd. Onzijd., boter maken: morgen zullen wij boteren. Tot boter worden: de melk wil niet boteren. Van hier de fig. spreekwijs, in de gemeenzame verkeer: het wil niet boteren, de zaak wil niet schikken. Bedrijv., met boter bemsmeren: brood boteren. Ook met gesmoltenen boter begieten.

Bots, botse, zie *botsen*.

Botsen, b. w., ik botste, heb gebotst. Stooten. Van bots, botse, een stoot. Zijn hoofd tegen den muur botsen. Van hier botsing, stuiting, verandering.

Bottel, v., meerv. bottels. Eene flesch, fr. *bouteille*. Waarschijnlijk van het verouderde *botte*, (bij KIL. ook *butte*) beteekenende een vat, waarin iets bewaard wordt. Zes bottels wijn enz. Ook de roode vrucht van zekeren rozenboom; zamenstell.: rozenbottel.

Bottelen, b. en o. w., ik bottelde, heb gebotteld. Bedrijv., op bottels, d. i. op flesschen, of kruiken, tappen: bier, wijn bottelen, waarvoor ook *afbottelen*. Onzijd., schuimen: het bier bottelt, dewijl afgetapt, of gebotteld bier doorgaans schuimt. Van hier bottelarij, bottelbier, afgetapt bier; bottelhuis, een huis, waar men bottelbier verkoopt; bottelier, botteliersmaat.

Botten, o. w., bottede, is gebot. Van bot, voor knop, uitspruitsel, van eenen boom. Knop krijgen, uitspruiten, uitbotten: de boom begint te botten.

Botterik, zie *bot*, bijv. n.

Boud, (oul *bald*, *bold*, ital. *baldo*, eng. *bold*) bijv. n. en bijw., boudet, boudst. Stout, kloekmoedig, ondernemend: als zij houdt bespringen's kennemers grenzen. Hooft. Thans is het genoegzaam alleen nog overig in: bond spreken.

Bout, m., meerv. bouten. IJzeren nagel: twee balken met eenen bout aaneenhechten. Fig., wordt *bout* voor slag genomen, in de gemeenzame spreekwijs: den bout op het hoofd krijgen, zijne vermeende aanspraak op iets, zijn geding verliezen. De slagpen van eenen vogel, waarvan *boutje*, een dun schrijfpennetje. De bol, of knobbel, van het dijbeen, ook van den schouder, waarvan, bij overdragt., een *bout*, *schapenbout*, voor het gansche stuk vleesch, dat aan den bout vast zit. Ook van andere dieren, en zoo wel ten aanzien van de achter- als voorpooten, of derzelver dikste gedeelte: een bout van een hoen, achterbout van eenen kalkoen, enz. Van hier worden, in den gemeenen spreektrant, de armen (van de menschen) *bouten* genoemd: iemand in de bouten vatten; en van hier ook het vleiwoord *boutje*, voor liefje. In sommige oorden van ons Vaderland, dragen de eendvogels insgelijks den naam van *bouten*.

Bouw, m. Het bouwen: ik had hem den bouw van een nieuw huis opgedragen. De wijs, waarop iets gebouwd, of ingerigt is: de bouw des menschelijken ligchaams. Bouwtijd, oogst: de boeren zijn in den bouw. Hooft bezigt: in den bouw zijn, voor aangename drukte hebben.

Bouwen, b. w., ik bouwde, heb gebouwd. Dit woord heeft meer dan eene beteekenis; de oudste is die van wonen, doch in dezen zin reeds

verouderd; de tweede die van land bouwen, het land bearbeiden, waarvan *bouwer*, nu *boer*; de derde die van stichten: een huis bouwen. Kasteelen in de lucht bouwen, fig., overdrevene ontwerpen maken. En eindelijk, in den gemeenzamen spreektrant, die van bezigtigen: gaat gij met mij eens in den tuin bouwen? Overdragt: de zee bouwen, ter zee varen; op iemand bouwen, zich op hem verlaten; op eenen zandgrond bouwen, een ongegrond vertrouwen op iets vestigen; zijn geluk op eens anders verderf bouwen, zijn geluk zoeken, door middel van eens anders ongeluk. Van hier *bouwer*, *bouwerij*, al de omslag van eenen boer, ook boerderij; bouwgereedschap, bouwheer, *bouwhuis*, *bouwing*, *bouwkunst*, *bouwkunde*, *bouwkundig*, *bouwland*, *bouwlicden*, *bouwman*, *bouwmeester*, *bouwmeid*, die de boter bewerkt; *bouwstof*, *bouwtijd*, *bouwveld*, enz.

Bouwen, m., meerv. bouwens. Een vrouwenrok, of slepende tabberd: dat de sluier met zijn vouwen gord' den neergeslagen bouwen. VOND. Ter plaets daer matigheid de broeck en bouwen vormt. J. D. DECK. *Broek* en *bouwer*: schijnt eene oude spreekwijs te zijn, om beide de geslachten aan te duiden.

Bouwstof, v., meerv. bouwstoffen. Hetgeen tot bouwen vereischt wordt: de bouwstof voor een huis aanbrengen. Overdragt, al wat men tot het vervaardigen van iets noodig heeft: de bouwstof voor eene verhandeling opzamelen.

Bouwval, m., meerv. bouwvallen. Hetgeen van een gevallen, of ingestort gebouw overig is.

Dit woord komt noch bij PLANTYN, noch bij KIL. voor; de laatste echter heeft *bouwvallig*.

Bouwvallig, hijv. n. en bijw., bouwvalliger, bouwvalligst. Hetgeen dreigt te vallen, of in te storten: een bouwvallig huis, een bouwvallige muur, een bouwvallig schip. Bouwvallig zijn, worden. Van hier bouwvalligheid.

Boven, hijv. en voorz. Bijw., eigenlijk, om hoog: boven zijn, wonen. Boven zweemmen, op de oppervlakte van het water. Somwijlen worden hierbij voorzetsels gevoegd, om de beteekenis nader te bepalen: boven op de tafel, boven in den zak, boven aan staan, zitten, enz., boven in den hemel, boven op liggen, enz.; van boven, van den hemel; van boven naar beneden, van boven af komen; daar boven, in tegenstelling van hier beneden. Fig., te voren, in het vorige: gelijk boven gezegd is. Voorz.: een bord boven de deur spijkeren; boven water, boven wind zijn. Boven mate sterk, zeer, ongemeen, sterk. Boven iemand zijn, in hoogerem staat zijn. Iemand boven het hoofd groeijen, grooter worden. Boven dat, boven dien, behalve dat enz.: zij is schoon, en boven dien deugdzaam. Iets boven dien geven, als eene toegift. Zoo ook daarenboven. Dat is, of gaat, boven mijne kracht, ook dat gaat mijne kracht, mijn verstand te boven; iemand in eene zaak te boven gaan, overtreffen; iets te boven komen, overwinnen.

Dit *boven* wordt somwijlen ook verbogen, en als bijvoeg. gebruikt, even als het tegengestelde *beneden*: het bovenste; de bovenste verdieping. Ook wordt het met andere woorden zamengevoegd, als: bovenbroek, bovendeur, bovendorpel, bovengood, bovenhemd, bovenhuis, bovenkamer, bovenkleed, bovenkous, bovenleer, bovenlinnen, bovenlip, bovenloon (loon boven het bedongene bij Hooft); bovenlucht, bovenmenschelijk, bovenna-

tuurkundig, bovennatuurlijk, bovenrok, bovenstad, bovenstem, boventand, boventoon, bovenzaal, bovenzang, enz.

Braadharig,
Braadoven,
Braadpan,
Braadspit,
Braadvet,
Braadworst,

} zie *braden*.

Braaf, hijv. n. en bijw., braver, braafst. Dapper, kloekmoedig: hij is een braaf krijgsman; hij heeft zich braaf verdedigd. Eerlijk: hij is een braaf man. Van hier braafheid.

KILIAAN en MEYER stellen dit woord op de lijst der basterdwoorden. Het wordt doorgaans, van het spaansche *bravo* afgeleid, hetwelk MENAGE tot het lat. *probus* brengt. Het is zeker, dat het bij onze oude schrijvers niet gevonden wordt, daar het, eerst onder de regering van PHILIPS II, toen ons land vol Spanjaarden was, bij ons in gebruik gekomen is. Oudt, bezigde men daarvoor *koen* en *vroom*. Tegenwoordig kan men stellen, dat het tot die woorden behoort, welke uit andere talen ontleend, bij ons het burgerregt reeds verkregen hebben. Hooft bezigt het als zelfst. naamw. ter aanduiding van eene klasse van menschen, door de Italianen *bravo's* genoemd: hij werd behaagt door eenen braaf. Hooft vormt hiervan *braafdadig*, voor dapper van bedrijf.

Braak, v., meerv. braken. Van breken. Breking, waarvan huisbraak, doorbraak, ook enkel *braak* genoemd: wij hebben dezen winter drie groote braken in den dijk gehad; diefstal, met braak vergezeld. Insgelijks, zeker werktuig, waarmede vlas, of hennip, gebraakt, of gebroken wordt. Zoo ook het werktuig, waarmede de kockebakkers het deeg bewerken, waarvan *braakijzer*.

Braak, bijw., in den landbouw gebruikelijk, wanneer het land, op zekere tijden, onbebouwd blijft liggen: de akker ligt braak.

TEN KATE brengt het tot *breken*, zijnde dit *braak*, dan zoo veel als gebroken, d. i. beploegd, doch onbezaaid. In het eng. is *brake* een met doornen bewassen veld. Ook wordt het, bij toespeling, van andere zaken gebruikt, b. v.: dewijl het verstand, die akker, welke zoo lang braak gelegen had, weder bebouwd werd. Van hier braakjaar, waarin het bouwland onbearbeid blijft; braakland, land dat onbezaaid ligt.

Braakland, zie *braak*, bijw.

Braam, v., meerv. bramen. Braambezie: hier groeijen schoone bramen. Van hier braambezie, braambosch, braamstruik. Ook wordt de strek van den slijpsteen, die op een mes, of ander werktuig, dat geslepen wordt, zichtbaar is, *braam* genoemd: het mes is pas geslepen, de braam zit er nog op.

TUNMAN acht ons *braam* van het gr. *ράμος*, een doornstruik, afkomstig, met eene voorgevoegde *b*. Waarschijnlijk behoort het fr. *framboise*, bij ons gemeenlijk *braamboos*, *bramboos*, ook hier toe.

Braauwe, v., meerv. braauwen. Haar der oogleden. Van hier wenkbrauw.

Braauwen, zie *braeuen*.

Brabbelen, b. w., ik brabbelde, heb gebrabbeld. In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor *verwarren*: hij brabbelt alles onder elkander. Van hier brabbelaar, wargeest; brabbelling, verwarring; brabbeltaal, wartaal.

Brabbeltaal, zie *brabbelen*.

Braden, b. en o. w., ik braadde, (oul. bried) heb gebraden. Bedrijv.: vleesch aan het spit braden. Onzijd., gebraden worden: de appelen braden reeds; het vleesch heeft genoeg gebraden. Van hier brader, braderij, braadbaring, braadoven, braadpan, braadschotel, braadspit, oven, pan, enz., om te braden; braadvet, uitgebraden vet; braadworst, gebraden worst, enz.

Brak, bijv. n. en bijw., brakker, brakst. Zoutachtig: brak water; een brakke grond. *Brak goed* is, bij KIL., goed, dat door zeewater bedorven is.

Brak, m., meerv. brakken. Zekere jagthond: met den snuffelenden brak. **VOND.**

In het middeleeuwsch lat. *brachus*, fr. *braque*, ital. *bracco*.

Braken, b. w., ik braakte, heb gebraakt. Hetzelfde als *breken*: vlas, hennip braken. Ook wordt het gebezigd, voor het deeg met eenen ijeren boom bewerken, in de koekebakkerij. Hiertoe behoort de spreekwijs: waken en braken, welk laatste bij KIL. zoo veel is als: door veelvuldigen arbeid de leden breken. De schildwacht afgebraekt. **VOND.** Zoo ook *nachtbraken*. Zie dit woord. Van hier braker, braking, braakster, enz.

Braken, o. w., ik braakte, heb gebraakt. Overgeven: de zicke heeft nog niet genoeg gebraakt. **Figuurl.** in den gemeenen spreektrant: ik braak er van, ik heb er eenen afkeer van. **Hoort** bezigt het bedr., voor uitstorten: daar 't spaaren zijn waater in 't ij braakt. Van hier braker, braking, braakster, braakdrank, braakmiddel, braakpoeder, braaksel, braakwijn, enz.

Brallen, o. w., ik bralde, heb gebrald. Hetzelfde als *pralen*, *pronken*: om trotsch hiermee te brallen. **VOND.** Dat hij brallende aankomende zoude. **HOOFD.**

Dit woord schijnt eene zamentrekking te zijn van *bragelen*, *braggelen*, voortd. w. van *bragen*, *braggen*, schitteren; weshalve **HUYDECOPER** het te onregte afkeurt. Ook schijnt het, even als ous *pralen*, met het fran. *briller* gemeenschap te hebben.

Bram, zie *bramzeil*.

Bramzeil, o., meerv. bramzeilen. In de scheepvaart. Het hoogste zeil op den fokkemast. Bramzeilskoelte, wanneer het zoo weinig waait, dat de schepen de bramzeilen kunnen voeren. Men gebruikt ook enkel *bram*, waarvan de spreekwijs: *bram* op *bram* voeren, d. i. uiterlijke vertooning maken, of, met andere spreekwijzen, grootsch in zijn wapen zijn, — het zeil in top halen. Van *bram* is ook *bramsteng* gevormd.

Bramzeilskoelte, zie *bramzeil*.

Brand, m., meerv. branden. De toestand, waarin iets brandt, en gebrand wordt: iets in brand steken, — het huis, het schip is in brand geraakt; — iets uit den brand redden; — in brand staan, — eenen brand blussen, — er is gisteren brand geweest. In eene ruimere beteekenis, al wat men brandt, om zich te verwarmen: ik heb jaarlijks voor honderd gulden aan brand noodig; — mijn brand, voorraad van brandstof, is op. Van hier, in den gemeenen spreektrant. *een brandje*, zoo veel als men op eenmaal brandt, om zich te verwarmen, of iets te koken. **Figuurlijk**, voor hitte des lichaams: hij heeft eenen grooten brand bij zich. Eene hevige drift, bijzonderlijk die der liefde, welke, in alle talen en tijden, een vuur, een brand genoemd wordt: veelligt betreurt zij reeds den brand, dien

zij gevoelde, toen enz. **Oul.** beteekende *brand* sterk schitterend; en van daar werd het ook voor een blank, schitterend zwaard gebezigd; van waar nog: zoo schoon, zoo helder, als een brand. Van hier brandbaar, dat branden, of gebrand worden kan; brandbrief, waarin men met brand bedreigd wordt, ook figuurlijk, een brief, waarmede men iemand schielijk ontbiedt; brandemmer, brandglas, brandhaak, brandhout, brandig, brandigheid, brandijzer, brandklok, brandkoren, brandkraal, brandladder, brandleer, brandmeester, brandmerk, brandmiddel, brandnetel, brandoven, brandpleister, brandpunt, brandschatten, brandschatting, brandschip, (brander) brandspiegel, brandspuit, brandsteen, brandstichter, brandstichting, brandstof, brandstok, brandteeken, brandverw, brandwacht, brandzalf, enz.

Branden, o. en b. w., ik brandde, heb gebrand.

Onzijd., van het vuur, door middel eener *vlam*, licht geven en hitte veroorzaken. Eigenlijk: het vuur brandt, de kaars wil niet branden. Steenen branden niet; nat hout brandt niet ligt. In opzigt tot de daardoor veroorzaakte hitte en smartelijke gewaarwording: kokend water brandt geweldig. **Figuurlijk**: brandende oogen, welke schijnen te branden. In zijne oogen brandden ongeduld en liefde. Ten aanzien van zekere gewaarwording, eenigzins overeenkomende met die, welke door het branden veroorzaakt wordt. Zoo zegt men van zeker kruid, dat het *brandt*, waarvan *brandnetel*. Een brandende dorst. De peper brandt op de tong. Ook wordt iets, hetwelk eene groote hitte van zich geeft, gezegd te branden: de grond brandde onder mijne voeten. **Bijzonderlijk**, in eenen zedelijken zin, voor: eene hevige drift gewaarworden, met het voorzetsel *van*: van liefde, van verlangen, van ongeduld, van begeerte, van toorn, enz. branden. Zoo ook: eene brandende liefde, een brandende ijver, een brandend verlangen, enz.

Bedrijv., door middel van het branden, beschadigen: de zon brandt mij op het hoofd; het zand brandde mijne schoenen. Ook van de inwendige gewaarwordingen: het geheim brandde mij op het hart, om het ongeduld aan te duiden, hetwelk men gewaarwordt, wanneer men gaarn een geheim zoude openbaren. Door het vuur laten vergaan, inzonderheid, om zich licht en warmte te verschaffen: hout en turf, steenkolen branden; olie, waslicht branden. Door middel van het vuur, voortbrengen: hout tot asch, turf tot kolen, schelpen tot kalk branden, ook enkel, kolen, kalk, enz. branden. Gebrande wateren. Door het vuur toebereiden: koffij branden; gebrande aluin. — Met een gloeiend ijzer teekenen: paarden branden, het vaatwerk branden.

Branden is, ongetwijfeld, uit het oudere *barnen* (*bernen*), ontstaan, met verplaatsing der *r*, en bijvoeging eener *d*, welk *barnen* reeds in het hebr.

בָּרַן, *branden*, *ontsteken*, voorhanden is. **ADEL.**

beschouwt het gr. *ῥῶπ*, *vuur*, als het stamwoord. En dat de Latijnen voor *urere*, aanvankelijk, *burere* moeten gezegd hebben, blijkt uit de zamenstellingen *amburere*, *comburere*.

Brander, m., meerv. branders. Iemand, die het branden verrigt, als: koffijbrander enz. Iemand, die jenever en andere gebrande wateren stookt, draagt ook gemeenlijk den naam van *brander*, en de plaats, waar hij zulks verrigt, wordt *branderij*

genoemd. Een *brander* is wijders een met brandstof gevuld schip, dat, aangestoken, naar de vijandelijke schepen heengestuurd wordt, om dezelve in brand te steken: eenen *brander* aan boord krijgen.

Brandewijn, m., meerv. brandewijnen. Zekere sterke drank: fransche brandewijn. Zamenstellingen: brandewijnbrander — stoker, brandewijnrinker, brandewijnflesch, brandewijnglas, brandewijnpacht, brandewijnvat, brandewijnzuiper, enz.

Brandig, zie *brand*.

Branding, v., meerv. brandingen. In de zeevaart. Het schuimen en bruisen der zee tegen het strand, of verborgene klippen: in de branding vallen.

Men heeft verscheidene afleidingen van dit woord opgegeven; de waarschijnlijkste is van *branden*, dewijl het schuimende zeewater op zulke plaatsen, des nachts, schijnt te branden.

Brandmerk, o., meerv. brandmerken. Een door branden veroorzaakt merk, of teeken; inzonderheid, een merk, of wapen, hetwelk, met een gloeiend ijzer, op het lichaam van misdadigers, ter straf, gebrand wordt. Figuurlijk, schande, schandvlek: zijn gedrag is een brandmerk voor zijn gansche geslacht.

Brandmerken, b. w., ik brandmerkte, heb gebrandmerkt. Een brandmerk geven: hij is gegeeseld en gebrandmerkt. Fig., schandvlekken: hij heeft zich zelve voor altoos gebrandmerkt. In den gemeenen spreektrant: ik zal u brandmerken, ten toon stellen, aan uwe slechte zijde kenbaar maken.

Brandoffer, o., meerv. brandoffers. Een offer, hetwelk, naar de kerkgebruiken der voorvalige Joden, geheel verbrand moest worden. Van hier brandofferaltaar. *Prantopher* en *brantopfer* komen bij NORW. voor.

Brandschoon, bijv. n. en bijw. Eigenlijk, zoo schoon, dat het schittere, gelijk een *brand*. d. i. een zwaard. Zie *brand*. Verder zeer schoon: het is er altoos brandschoon.

Bras, m., meerv. brassen. Scheepswoord. Het touw, waarmede men de ra en het zeil omhaalt. En, dewijl men daardoor de zeilen, naar welgevallen, bedwingen kan, zoo acht WINSCHOOT. hiervan de spreekwijs afkomstig: ik heb er den bras van, d. i. ik geef er niet om, hoe het ook ga. Van hier brassen, voor: de zeilen aanhalen.

Dit woord komt bij KIL. voor, in de beteekenis van *wengsel*, en bij de Duitschers is het, in de gemeenzame verkeer, gebruikelijk, voor een' hoop slechte, onnutte dingen. Van hier de spreekw.: al den bras; daar hebt gij al den bras, den geheelen hoop, het geheele wengsel. Wijders, bij overdracht, voor eenen slomp, en gastmaal, waar men alles onder elkander gemengd eet en drinkt. Zie *brassen*.

Brasem, m., meerv. brasems. Zekere visch.

ADEL. acht den naam *brasem*, hoogd. *Brassen*, van de breedte van dezen visch ontleend, dewijl *bradsum* in het angels. ook *breed* beteekent.

Braspenning, m., meerv. braspenningen. Van *bras*, *brassen* en *penning*. Eene zekere, oul. in gebruik geweest zijnde, munt, ter waarde van tien duiten of 6.3 cent, waarvoor men konde brassen, of maaltijd houden. Oude braspenningen gebruikt OUD., in de spreekwijs: ouwe braspenningen zweeten.

Brassen, o. w., ik braste, heb gebrast. Eigenlijk, mengen; doch in deze beteekenis is het verouderd. Thans is het gebruikelijk voor slempen, veel eten en drinken, dewijl gulzige menschen alles onder elkander mengen: maer, arme geldzak, zeg, waartoe zoo schraal gebrast? J. D. DECK. Van hier brasser, brasserij. In de scheepvaart wordt het voor de zeilen aanhalen gebezigd. Zie *bras*.

Breed, bijv. n. en bijw., breeder, breedst. Het tegengestelde van *smal*: breed laken. Dit doek is twee ellen breed. Het is zoo breed als het lang is, ook als een spreekw., voor: het ene is zoo als het andere, het komt op hetzelfde uit. Figuurlijk, omstandig, uitvoerig: een breed verslag van iets geven; iets in het breede verhalen. Breed opgeven, roemen, pogchen. Groot: de breede Raad was vergaderd. Voorspoedig: het gaat met den zieke niet breed. Het is zoo breed bij hem niet, als men denkt, — hij heeft het niet breed. Die het breed heeft laat het breed hangen, die veel bezit kan veel uitgeven, in den gemeenen spreektrant. Veel, overal: men spreekt er wijd en breed van. Zamenstellingen zijn: breedachtig, eenigzins breed; breedbaard, (in den gemeenen spreektrant) een pogcher, snoever; breedboeg, een schip met eenen breeden boeg; breedborstig, breed van borst; breedspraak, wijdloopigheid; breedsprakig, breedvoerig, wijdloopig, uitvoerig; breedvoetig, die breede voeten heeft, enz.

Breedte, v., meerv. breedten. De breedte van iets meten. Dit huis heeft weinig breedte. Iets in de breedte nemen. Ik heb maar twee breedten van die stof noodig. Het moet uit de lengte, of uit de breedte komen, in den gemeenen spreektrant, voor: het moet op de eene of andere wijze gevonden worden. VOND. en anderen hebben *breedte*. Thans is *breedte*, genoegzaam algemeen in gebruik.

Breefok, v., meerv. breefokken, scheepsw.

Breekbaar, bijv. n. en bijw., breekbaarder, breekbaarst. Dat ligt breekt, of dat gebroken kan worden: glas is breekbare waar. Van hier breekbaarheid.

Breekbijtel, m., meerv. breekbeitels. Een beitel, waarmede men breekt.

Breekijzer, o., meerv. breekijzers. Een ijzer, waarmede men breekt.

Breekapel, m. In het dagelijksche leven gebruikelijk, voor iemand, die het genoegen van een gezelschap stoort.

Breeuwen, (bij KIL. *brauwen*) b. w., ik breeuwde, heb gebreeuwd. Scheepsw., de reten van een schip met werk digt maken. In den gemeenen spreektrant, zegt men *iets breeuwen*: ik zal dat wel breeuwen, voor: ik zal dat wel verhelpen, verrigten. Van hier breeuwer, breeuwhamer, enz.

Breidel, m., meerv. breidels. Bit, gebit, waarmede de paarden bestuurd en beteugeld worden: den paarden eenen breidel in den mond leggen. Figuurl., datgeen, waardoor men bedwongen, of tegengehouden wordt: dat was een breidel voor zijne ongebondenheid. Ontslagen van den breidel. HOORT. Van hier breidelloos, onbeteugeld.

Breidelen, b. w., ik breidelde, heb gebreideld. Een gebit in den mond leggen. Figuurl., bedwingen: zijne hartstogten breidelen. Van hier breideling.

Breijen, breiden, b. w., ik breide, heb gebreid. Eigenlijk, *breeden*, breed maken, van *breed*, waarvan *uitbreiden*, *verbreiden*, enz.; doch buiten samenstelling is dit woord, in dezen zin, niet meer in gebruik. In de gewone, schoon overdragtige, beteekenis van strikken, vlechten, wil het algemeene gebruik *breijen* en niet *breiden*: netten, kousen, enz. breijen. Van hier breijer, breistor, breigaren, breigeld, breihoutje, breikinderen, breiklos, breikoker, breiloon, breimeisje, breinaad, breinaald, breischool, breivrouw, breiwerk, breizak, enz.

Brein, o. De hersenen: in 't brein gequest. **Hoofd**. Fig., verstand, geleerdheid: het wijze en geleerde brein. **VOND**. Van een met verstand geschreven en geleerd werk zegt men: daar zit brein in. Samenstellingen zijn: breinloos, zonder brein, zonder verstand; breinvlies, enz. *Brein* (volgens de algemeene uitspraak) wordt ook in den zin van *pekel* gebezigd: het is zoo zout als brein. **KIL**. heeft, in dezen zin, *brijn*.

Breinloos, zie *brein*.

Brekebeen, zie *breken*.

Breken, b. en o. w., ik brak, heb en ben gebroken.

Bedrijv., aan stukken maken: een glas breken; het ijs breken, ook fig. den aanvang eener moeilijke onderneming maken. Zijn been breken, bij ongeluk, een gebroken been bekommen. Den hals breken, door vallen, enz. Iemand den hals breken, in den gemeenen spreektrant, voor: hem, op eene gewelddadige wijze, om het leven brengen; overdragt.: vele woorden den hals breken, d. i. vernielen, en dus vruchteloos gebruiken. Halsbrekende, d. i., hoogstgevaarlijke onderneming. Dat breekt mij het hart, fig., dat vervult mij met de levendigste smart. Met geweld afscheiden: het slot van eene deur breken. Fig.: de lichtstralen worden gebroken, wanneer zij door de lichamen, door welke zij gaan, van hunnen vorigen weg afgebragt worden; de breking der stralen, ook *straalbreking* (*refractio*). Iemand's hoofd breken, deszelfs hardnekkigheid overwinnen: eindelijk brak hij zijn hoofd, liet hij zijne onwilligheid, of koppigheid, varen. Iemand het hoofd breken, lastig vallen, vermoijen, met iets: ik kan mijn hoofd daarmee niet breken, ik kan mij daarmee niet ophouden, mij daarvoor niet bekommeren. De rots breekt, stuit, vermindert, de kracht van het water; dat breekt de hardigheid der verw in eene schilderij. Te niet doen, eindigen: de vriendschap breken, zijn woord breken, het verbond breken, opzettelijk tegen hetzelfde handelen; en hiertoe behoort ook de, in de taal der gemeenzame verkeerig gebruikelijke, spreekwijs: met iemand breken, de verbindtenis met hem opheffen. Los maken, los tornen: een kleed breken, om er iets anders van te maken.

Onzijdig, van harde lichamen, wanneer derzelver deelen, plotseling en met zeker gedruisch, afgescheiden worden. Eigenlijk: het ijs breekt, het glas is gebroken. Fig., onvermogen worden, om zijne schulden te betalen, in het gemeene leven gebruikelijk: een der grootste huizen is gebroken; dat kantoor moet in korten tijd breken. Zie *bankeroet*. Het hart breekt, zegt men, bij het gevoel van smart, of medelijden: mijn hart brak, of het hart brak mij, toen ik haar zag. Door eene, met moeite en geweld gepaard gaande, wegruiming van lichamelijke hindernissen, aan zekere plaats geraken: de gevangenen zijn uit de ge-

vangenis gebroken. Dezen nacht brak een dief in dat huis. De vijand zocht in het leger te breken. Zie ook *doorbreken*, *inbreken*, *uitbreken*. Schoon in deze beteekenis een waar bedrijf ligt opgesloten, zoo wordt *breken* hier echter als onzijdig gebruikt. Lichten, schijnen, met glans te voorschijn komen (van het oude *brechen*): het licht breekt door den nevel, de zon breekt door de wolken. Zie *aanbreken*. Zijnen glans verliezen, duister worden, en dus het tegengestelde der vorige beteekenis, doch alleenlijk van de oogen: zijne oogen breken reeds, zegt men van eenen stervende. Hij ligt met gebrokene oogen. Van hier breker, breekster, breking. *Brekebeen* is, in het gewone leven, een sukkelaar, iemand, die zijn werk niet verstaat.

Breken is waarschijnlijk afkomstig van het geluid, hetwelk sommige dingen bij het breken maken, en dus een klanknabootsend woord.

Brengen, b. w., onregel.; ik bragt, heb gebragt. In de uitgestrekte, en vermoedelijk eigenlijkste beteekenis, de plaats eener zaak veranderen, dezelve van de eene plaats af- en naar de andere heenvoeren. Eigenlijk: zijn geld in zekerheid brengen; hij heeft een groot vermogen uit Amerika gebragt. Fig., met bijwoorden: ik konde het daarheen niet brengen, dat hij in den voorslag bewilligde. Hoe ver hebt gij de zaak gebragt, hoe ver zijt gij daarin gevorderd? Hij heeft het zeer ver gebragt, heeft een groot vermogen verworven, is in groot aanzien geraakt. Met voorzetsels: zijne waren aan den man brengen, verkoopen. Iets aan den dag, aan het licht brengen, ontdekken. Iets op de baan brengen, maken, dat daarvan gesproken, of daarover gehandeld worde. Iemand iets uit het hoofd brengen, maken, dat hij er van afzie, het late varen. Iets in rekening brengen, op de rekening stellen. Iemand in gevaar, — zich zelven in het verdriet brengen, maken, dat iemand in gevaar kome, zich zelven verdriet veroorzaken. Armoede en verachting over iemand brengen, ook iemand tot armoede, verachting, wanhoop, enz. brengen, hem in armoede enz. storten. Iemand om het leven, — om zijn goed, zijne eer, enz. brengen, hem daarvan berooven. Iemand op den troon brengen, maken, dat hij op den troon kome, en overdragt., iemand tot magt en aanzien verheffen. Een lijk onder de aarde brengen, begraven, en overdragt., iemand onder de aarde brengen, deszelfs dood veroorzaken. Iets te voorschijn brengen, laten zien. Iets tot stand brengen, voltoojen.

In eene bepaaldere beteekenis, dragen, om het eenen anderen over te leveren. Eigenlijk: breng mij eene kaars; breng dezen brief aan mijnen vriend. Iets ter markt brengen, ook overdragt., iets voordragen. Fig., melden, vermelden: eene blijde tijding brengen. Voortbrengen: een kind ter wereld brengen. Aan, of bij zich hebben: het kind heeft deze vlek met zich ter wereld gebragt; wij hebben, bij onze komst in de wereld, niets medegebragt. Toedienen, aanbieden: iemand een glas wijn enz. brengen, ook enkel: het iemand brengen. Vorderen, noodzakelijk maken: de omstandigheden bragten het zoo mede.

Voeren, leiden, geleiden, van personen. Eigenlijk: eenen dief in de gevangenis brengen. Iemand naar huis, te bed, enz. brengen. Fig., tot iets bewegen: mijne aanspraak bragt hem tot schreijen. Zorg toch, dat gij hem daartoe brengt. Iemand

tot gehoorzaamheid, tot berouw, enz. brengen. Van hier bringer, bringster, bringing.

IRRE houdt het voor vermetelheid, om den oorsprong van zulk een oud woord op te zoeken. **ADELUNG** echter laat zich daardoor niet afschrikken, en beschouwt het hoogd. *bringen* als zamengesteld van het voorz. *be* en *ringen*.

Bres, v., meerv. bressen. Een van het fr. *brèche* ontleend woord, om eene opening in den muur eener stad, of in een vestingwerk, uit te drukken: bres schieten. Die, na de bres, gemaakt in **PLUTOOS** poort. **VOND**. De vijand rukte door de bres in de stad. Zich in de bres stellen, zich in de door den vijand gemaakte opening plaatsen, en hem daar bevechten; en bij overdragt: zich voor iemand in de bres stellen, zich ter bescherming, of verdediging van iemand stellen.

Breuk, v., meerv. breuken. Van breken.

Het breken van eenig ding, zoo wel in de onzijdige als bedrijvende beteekenis van het werkwoord. Eigenlijk: de breuk van een been, beenbreuk. **Fig**: de breuk des vredes, vredebreuk. Het moet noodzakelijk tot eene breuk komen, de vriendschap moet noodzakelijk gebroken worden. *Eene breuk*, in de rekenkunst.

De door het breken veroorzaakte opening, of beschadiging: deze schotel heeft twee breuken. De breuk in eenen dijk, dijkbreuk. Eene breuk hebben, van menschen, zeker gebrek aan het onderlijf. Eene breuk snijden, ook iemand van eene breuk snijden, gezezen.

Zamenstellingen zijn: breukband, breukmeester, breuksnijder, enz.

Bridsen, b. w., ik bridste, heb gebridst. Van het oude *bridse*, d. i. broek, ook het achterste. Scheepsw., anders *laarzen*, zijnde zekere straf, die aan de matrozen geocfsend wordt: eenen matroos bridsen.

Brief, m., meerv. brieven. Eene schriftelijke oorkonde: ik heb de brieven van het huis ontvangen, thans meest gebruikelijk in de zamenstellingen: afaatsbrief, koopbrief, enz. Eene schriftelijke voordragt aan eenen afwezende: eenen brief schrijven, iemand eenen brief zenden. Eenen brief ontvangen, verzegelen, insluiten, enz. Een toegewouwen stuk papier: een brief naalden, spelden. Zamenstellingen zijn: briefdrager, briefloof, briefschrijver, briefstijl, briefwisseling, brievenbestelder, brievenbestelster, brievenboek, brievegeld, brieven-tas, enz. Van dit *brief* is het werkv. *brieven* gevormd, bij **KIL**. *litteris significare*, door middel van eenen brief doen weten: waarvan *overbrieven*, in den gemeenen spreektrant nog in gebruik is.

Brief is van het lat. *breve*, *brevis*, en beteekent eigenlijk een kort geschrift.

Brieschen, o. w., ik brieschte, heb gebriescht. Van de paarden: een brieschend paard.

Dikwerf schrijft men *het brieschen* ook aan de leeuwen toe; doch eigenaardigst worden dezen gezegd te *brullen*.

Brij, m., meerv. brijen, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Een dik gekookte pap: brij koken. En maecte te haren behoef enen brij. **BYBEL**, 1477. Zamenstell. zijn: brijbaard, brijlepel, brijpot, brijshotel, enz.

Brijzelen, b. w., ik brijzelde, heb gebrijzeld. Het voortd. werkv. van het verouderde *brijzen*, klein maken, morzelen: het is het volk des Heeren, dat zo gebrijzeld en verdrukt wordt. **VORLENN**. Dat hij hem met schand sal brijzelen tot

gruijs. **F. v. DORP**. Het zamengestelde *verbrijzelen* is meest in gebruik. Van hier brijzeling.

Brijzel is bij **KIL**. *mica*, eene kruimel, nog overig in de spreekwijs: gij zult er geen brijzel, (brijzeltje) van hebben. Thans zegt men *doorgaans*, *briezel*, *briezeltje*.

Bril, m., meerv. brillen. Eigenlijk, een hulpmiddel voor het gezigt, hetwelk uit twee, door middel van eenen beugel vereenigde, geslepen glazen bestaat, en op den neus gezet wordt: eenen bril gebruiken, met eenen bril lezen, schrijven, enz. In den gemeenen spreektrant, zegt men: iemand eenen bril op den neus zetten, — iemand brillen verkoopen, hem misleiden, dezelfs oogmerk verijdelen. **Fig**, de bril van een heimelijk gemak, de opening in dezelfs zitting, en de geheele plank, waarin deze opening gemaakt is. Zamenstell. zijn: brilglas, brillenhuis, brillenkramer, brillenmaker, brillenman, enz. **HOOFD** bezigt het als bijw., in: bril kijken, bril toezien, voor zoo strak zien, als iemand, die door een' bril ziet: die keek bril; wel bril toe te zien.

De gewoonlijkste meening is, dat dit woord van *beril*, lat. *beryllus* afstamt, in de ruimere beteekenis van *kristal*, of *aan kristal gelijk glas*.

Brillen, o. w., ik brilde, heb gebrild. Eenen bril gebruiken, door eenen bril zien: brilt gij reeds? In den gemeenen spreektrant, wordt dit woord ook als bedrijvend gebezigd: iemand brillen, plagen, kwellen, dezelfs oogmerk verijdelen. Ook bij **HOOFD** wordt het in dezen zin gevonden.

Broddelaar, (broddeler) m., meerv. broddelaars. Van broddelen. Iemand, die slecht werkt, een knoeijer. Het vrouwelijke woord is *broddelaarster*. Van hier broddelarij.

Broddelen, b. w., ik broddelde, heb gebroddeld. Het voortdur. w. van het reeds eenigzins verouderde *brodden*, nog overig in *verbrodden*. Knoeien: gij hebt uw werk weer gebroddeld, bedorven. Van hier broddelwerk.

KIL. heeft *brodde*, in den zin van *vuil*, leelijk; en **HOOFD** *brod*, *brodde*, zelfstandig: de brod in den handel brengen. Waarschijnlijk heeft ons *brodden*, *broddelen*, eene naauwe betrekking op deze woorden.

Broed, o. De jongen, die, inzonderheid door eenen vogel, of eenig ander gevederd dier, uitgebroeid en opgekweekt worden: een broed hoenderen. Anders *broedsel*, *broeisel*.

Broedel, o., meerv. broedcijeren. Een ei, dat uitgebroeid wordt; ook een ei, dat vuil gebroeid is.

Broeden, zie *broeijen*.

Broeder, m., meerv. broeders. Eigenlijk, een persoon van het mannelijke geslacht, die met eenen anderen persoon dezelfde ouders heeft: een eigen, heele of volle broeder, in tegenoverstelling van eenen halven broeder. In eene ruimere beteekenis, een bloedvriend, waarom zwagers elkander, in het gemeene leven, *broeders* plegen te noemen. Zoo ook worden alle menschen, in zoo ver zij uit eenen stamvader voortgekomen zijn, *broeders* genoemd: gij en sult uwen broeder, naaste, in uw herte niet haten. **BYBELV**. **Fig**, noemen zulke personen, die enerlei aard, beroep, geloof en godsdienst hebben, in enerlei gezelschap en verbindtenis leven, elkander *broeders*. Van hier *ambtsbroeder*, *geloofsbroeder*, *gildebrouder*, enz. Ook de *Hernhutters* dragen onder elkander den naam van *broeders*, en de vrouwelijke

Leden hunner kerk dien van *zusters*. In de gemeenzame verkeering wordt *broeder* doorgaans verkort tot *broer*. Het verkleinw. is *broedertje*, doch wordt genoozzaam altoos verkort tot *broertje*. Ook draagt, in de gemeenzame verkeering, een dikke koek van meel, den naam van *broeder*, waarvan het verkleinw. altoos *broedertje*, nooit *broertje* is: broedertjes bakken, broedertjeskraam, broedertjesmeid, broedertjespan, broedertjesvrouw, enz. Verder: broederhaat, broederliefde, broederlijk, broederlijkheid, broederloos, broedermoord, broedermoorder, broederpligt, broedertwist, enz.

TEN KATE leidt het, in navolging van SKINNER, van *broeden* af, als van dezelfde ouders *gebroed*, d. i. opgekweekt.

Broedergemeente, v., meerv. broedergemeenten. Bij de Hernhutters, eene gemcente van Leden, hunne gezindheid toegedaan, die hunne kerk eene *broederkerk* noemen.

Broederschap, v., meerv. broederschapen. In de figuurlijke betekenis van het woord *broeder*, broederlijke vereeniging: de broederschap der Remonstranten; iemand de hand van broederschap geven.

Broedertje, zie *broeder*.

Broedsch, zie *broeisch*.

Broeijen, b. en o. w., ik broeide, heb gebroeid. Hetzelfde als *broeden*, verwarmen, opkweken. Eigenlijk, van alle eijeren leggende dieren, inzonderheid van de vogelen, die de eijeren met hun lijf bedekken en verwarmen. Bedrijv.: het hoen zit te broeijen. Oul., werd dit woord ook ten aanzien van de paarden gebezigd: paarden broeijen, thans *fokken*. Van hier broeigans, broeihen, broeitijd, enz. Fig., wordt *broeijen* ook gebezigd voor: iets in heet water zetten, om te laten uittrekken: linnen broeijen, waarvan *uitbroeijen*. Wijders, voor iets kwaads veroorzaken: uit die zaak kunnen nog vele onheilen gebroeid worden. Onzijd., heet worden: de lucht broeit; het hooi heeft reeds lang gebroeid. Van hier broeijing. Zamenstell.: broeibak, broeikas, enz.

Broeinest, o., meerv. broeinenesten. Het nest, waar een eijeren leggend dier zit te broeijen: de *zwaluw* 't broeinest welve. VOND. Overdr., doch meest altoos in eenen kwaden zin: in den poel van eigenbaat, 't broeinest van bedurven zeden. Hoogvl.

Broeisch, bijv. n. en bijw., broeischer, zeer broeisch. Genegen om te broeijen: eene broeische hen. Van hier broeischeheid.

Broeisel, o., meerv. broeisels. Hetzelfde als *broed*: een broeisel van jonge kiekens.

Broek, v., meerv. broeken. Een bekend kleed; de jongen is reeds in de broek. Oul., werd door *broek* het mannelijke, en door *bouwen* het vrouwelijke geslacht aangeduid (zie *bouwen*); en van hier de spreekwijs: de broek aanhebben, meester zijn. Bij de veehouders wordt het onderlijf van het hoornvee de *broek* genoemd, en men zegt: die koe heeft eene schoone broek, wanneer men wil te kennen geven, dat de koe wel in het vleesch zit en vet is. Van dit *broek* is het b. w. *broeken*, voor in zijne broek steken, in den gemeenen spreektrant in gebruik. Zamenstell. zijn: broekband, broekgesp, broeklint, broekman, in de gemeenzame verkeering, voor eenen jongen, die niet lang in de broek geweest is; broekzaak, enz.

Bij de Grieken was βραχος een schaamteteksel, en reeds ten tijde van HESYCHIUS droegen de Gal-

liërs βραχος en βραχης, schoon, in andere gevallen, de *braccae* der Galliërs niet zoo zeer broeken, als wel eene soort van korte opperkleederen waren.

Broek, o, meerv. broeken. Poelachtig land, moerassige grond, anders *broekland* genoemd.

Dit woord, zijnde in het hoogd. *Bruch*, eng. *broke*, wordt gemeenlijk van *breken* afgeleid, als eenen lagen, gebrokenen grond aanduidende.

Broeken, zie *broek*.

Brok, m., meerv. brokken. Een klein afgebroken stuk: aen eenen voorgeworpen brok. VOND. De overgeblevene brokken opzamelen; waardoor dikwerf de overblijfsels van het brood, en zelfs van alle spijzen, verstaan worden. Fig., voor een weinig: bij stukken en brokken, bij beetjes. Voor eenen persoon, met verachting, in de gemeenzame verkeering: hij is een zure brok; het is een brokkel Van hier brokkig.

Dit *brok* is van het werkv. *breken* afkomstig, en wel van deszelfs verled. deelw. *gebroken*.

Brokkelen, b. en o. w., ik brokkelde, heb gebrokkeld. Bedrijv., in kleine stukken breken: brood brokkelen. Onzijd., met zulke kleine stukken uitvallen: dat brood brokkelt. Van hier brokkelig, dat ligt brokkelt; brokkeligheid, brokkeling.

Brokkelig, zie *brokkelen*.

Brokken, b. w., ik brokte, heb gebrokt. In kleine stukken, of brokken, breken: brood brokken, — brood in de melk brokken. In den gemeenen spreektrant, zegt men: iets hebben, om in de melk te brokken, d. i. geld en goed bezitten.

Brommen, o. w., ik bromde, heb gebromd. Een grof en dof geluid maken: hoe geborstelde zwijnen en beeren in het hock knorren en brommen. VOND. Ook wordt *brommen* voor snoeven, grootspreken gebezigd: laat vrij Itaalje op zijn verheven marmor brommen. J. DE MARRE. Van hier brommer.

Bron, (door letterverzetting, van *born*, zie *born*) v., meerv. bronnen. Eene wel, of opwelling van water, waarom het zamengestelde *brunwel*, als eene overtolligheid kan beschouwd worden, dewijl beide hetzelfde beteekenen. Ook plagt *bron* voor het water zelf gebezigd te worden, even als *born*: genegen zijnen dorst met versche bron te bluschen. VOND. Fig., de oorsprong, het beginsel: de bron onzer smart. Hulpmiddel: ik heb nog andere bronnen om uit te putten. Zamenstell. zijn: bronader, bronfeest, brongast, brongod, brongraver, bronhuis, bronmeester, bronwater, enz.

Het gr. βρωειν, *opwellen*, heeft waarschijnlijk met ons *bron* geene toevallige overeenkomst.

Bronst, (*brunst*) v. Heete drift naar vleeschelijke vermenging, togtigheid, van de dieren. In de bronst zijn, bij HALMA, die hiervoor ook *bronsen*, als een o. w., heeft. Van hier bronstig, ook brunstig, togtig; bronstigheid, bronsttijd, speeltijd.

Bronst, *bronsstig*, is, volgens TEN KATE, van *bernen*, *barnen*, *branden*.

Bronstig, zie *brons*.

Brood, o, meerv. brooden. Wit brood, nieuwbakken, oudbakken brood; brood bakken. Water en brood, de spijs tot straf van sommige misdadigers, in de gevangenis: op water en brood zitten. Fig., andere eetbare dingen, die de gedaante van een brood hebben: suikerbrood enz. Voedsel en onderhoud: hij wint zijn brood zuur;

zijn brood zoeken, bedelen; iemand aan een stuk brood helpen. Men sluit geen brood voor vrienden, spreekw., voor vrienden is alles ten beste. Zoo ook: hij eet mijn brood, vindt zijn onderhoud bij mij; zijn eigen brood eten, zijn eigen meester zijn; iemand het brood uit den mond stelen, hem zekere voordeelen onttrekken. Zoete broodjes bakken, spreekw.; dit wordt gezegd, wanneer iemand zich eerst over het een of ander sterk uitlaat, en naderhand zich gedwee en inschikkelijk toont. Zamenstell. zijn: broodbakker, broodbakkerij, broodbord, brooddeeg, brooddief, broodeloos, broodkamer, broodkas, broodkist, broodkorf, broodmand, broodmes, broodschrijver, met verachting, die om brood, d. i. om zijn onderhoud te vinden, schrijft; broodspinde, broodwagen, broodwater, broodwiner, broodwinning, kostwinning; broodwinster, broodzak, enz. VOND. gebruikt dit *broodzak*, in eenen figurlijken zin, voor het ligchaam: kunsten, die den broodzak vullen

Men heeft vele verschillende afleidingen van het woord *brood* opgegeven. Dan, daar *brood* als het edelste aller spijzen mag beschouwd worden, zoo is de overeenkomst van hetzelfde met het hebr.

כֶּרֶךְ וְכֶרֶךְ, *spijs*, en het gr. βρωμα, ik

eet, βρωτω, *spijs*, en βρωτος, *hetgeen gegeten kan worden*, zeer opmerkelijk.

Brooddronken, bijv. n. en bijw., brooddronkener, brooddronkenst. Door overvloed weelderig: een brooddronken mensch. Hij is al te brooddronken. Van hier brooddronkenheid.

Het woord *dronken*, bij *brood* gevoegd, heeft de beteekenis van zat. En *brooddronken* is derhalve, eigenlijk, zoo veel als zat van brood, en bij overdr., weelderig, dartel.

Broodschrijver, zie *brood*.

Broos, v., meerv. brozen. Een hoog opgeschoeide laars, waarmede de Ouden ten tooneele traden, tooneellaars: en bint de purpre broos. VOND.

Broos, bijv. n. en bijw., brozer, zeer broos. Dat ligt breekt: het glas is broos. Fig., vergankelijk: des menschen leven is broos. Van hier broosheid. Waarschijnlijk behoort dit woord tot het aloude *bruzzan*, angels. *brijzan*, breken. Thes lichames bruzzi, des lichaams broosheid.

Brouwen, b. w., ik brouwde, heb gebrouwd. Eigenlijk, mengen, vermengen, in het algemeen, doch thans voornamelijk van het bier: bier brouwen. Ook azijn brouwen. Fig., veroorzaken, (iets kwaads) berokkenen: iemand eenig onheil brouwen. Van hier brouwer, brouwerij, brouwhuis, brouwing, brouwketel, brouwsel, (oul. ook *brouwte*), brouwster, enz.

Ook wordt dit woord onzijdig genomen, in de beteekenis van lippen in het spreken, de letter *r* niet wel uitspreken, dewijl dit gebrek van uitspraak zich, inzonderheid, bij het woord *brouwen* laat hooren: zij brouwt sterk.

Brug, v., meerv. bruggen. Een van hout, of steen, gemaakte weg over een water: de Koning treedt naar de brug. VOND. Eene brug over het water leggen, slaan, waarvoor HOOFT het werkw. *bruggen* bezigt. Fig., de brug van eene drukpers, van eene viool. Van hier de spreekwijzen: eene brug voor iemand leggen, hem op den weg helpen; dat is eene brug gelegd, de weg gebaand, voor allerlei ondegd. Zamenstell. zijn: bruggegeld, bruggeman, enz.

De afleiding van dit woord is nog onzeker. TUINMAN heeft den niet onaardigen inval gehad, om het, uit hoofde van de hooge en ronde gedaante eener brug, te brengen tot *rug*, met het voorzetsel *be*, derhalve *brug* voor *berug*; welke zamentrekking in verscheidene andere woorden plaats heeft. Misschien echter is de stelling van TEN KATE hieromtrent de waarschijnlijkste, daar hij *brug*, hoogd. *Brück*, *Brücke*, tot ons *breken* brengt, als zijnde een overgang, om den afgebroken weg over het water te kunnen vervolgen. Althans HOOFT bezigt *breuk*, voor *brug*: die toevlogen, en de belegerden van de breuk joegen. De Vlaamschen, Vriezen, Gelderschen en Overijsselschen gebruiken het woord *brugge* ook, in de beteekenis van eene *boterham*, zijnde een afgesneden, of afgebroken stuk brood.

Bruï, m. Een in den gemeenen spreektrant gebruikelijk woord, voor slag, stoot: ik gaf hem eenen bruï. Hiervan zijn de gemeene spreekwijzen ontleend: ik geef, of heb, er den bruï van, ik bekommer mij daarover niet, ik laat er mij niet mede in; daar hebt gij al den bruï, al wat er is.

Bruïd, v., meerv. bruiden. Eene verloofde, ondertrouwde: mijne zuster is de bruid. Zamenstell.: bruideleider, bruideidster, bruidsbed, bruidschat, bruidsdagen, de tijd dat men de bruid is; bruidsgaaf, bruidsgoed, bruidskleed, bruidstuk, enz.

Menigvuldig zij de gissingen der Taalonderzoekers omtrent de afstamming van dit woord; en echter is, naar mijn inzien, deszelfs ware oorsprong tot nog toe onbekend gebleven.

Bruïdegom, m., meerv. bruidegoms. Een verloofde, of ondertrouwde persoon van het mannelijke geslacht. In de gemeenzame verkeer, wordt dit woord doorgaans verkort, *bruigom*, vooral in de zamenstell.: bruigomsgoed, bruigomskleed, bruigomstuk, enz.

Dit woord is zamengesteld van *bruid*, en het oude *gom*, *gome*, een oppasser, beschermer, ook een man, manspersoon, bij OTERID. *gomo*, zweed. *gam*, met welke alle het gr γαμος, *nuptiae*, en γαμεν, *uzorem ducere*, schijnen verwant te zijn.

Bruïjen, b. w., ik bruide, heb gebruid. In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor slaan: ik bruide hem om zijne ooren. Gooijen: iemand van de trappen bruijen. Kwellen: gij moet mij zoo niet bruijen. Raken, aangaan: wat bruit het mij? Ook als onzijd. met het hulpw. *zijn*: hij is van de brug in het water gebruid. Gaan, zich verwijderen: brui heen. Van hier bruijer, bruijerij, bruisster.

Bruikbaar, bijv. n. en bijw., bruikbaarder, bruikbaarst. Dat gebruikt kan worden. Die goederen zijn niet meer bruikbaar, zijn bedorven. Een bruikbaar (handelbaar, geschikt) mensch. Van hier bruikbaarheid.

Bruiker, m., meerv. bruikers. Van *bruiken*, nu *gebruiken*. Een hoevenaar, die op eene *bruikwee*, d. i. pachthoeve, woont. Ook eene pachthoeve zelve: een boerenbruiker.

Bruikgoed, o., meerv. bruikgoederen. Goed, hetwelk men enkel in gebruik, niet in eigendom heeft: om mij te bedenken met een bruikgoed. HOOFT.

Bruiloft, v., meerv. bruiloften. Van *bruid* en *loft*, *lofte*, d. i. *gelofte*. Eigenlijk, derhalve de gelofte des huwelijks, welke van en aan de bruid gedaan wordt. Thans wordt het gebruikt, in den

zin van huwelijksfeest: op hunne bruiloft. **VOND.** Bruiloft houden. Gouden, zilveren bruiloft. Zamenstell. zijn: bruiloftsbed, bruiloftsbad, bruilofts-gast, bruiloftskleed, bruiloftsfeest, bruiloftsgast, bruiloftskleed, bruiloftskoets, (bruidsbed) bruiloftslied, bruiloftsmaal, bruiloftsvolk, bruiloftszang, enz. **VOND.** heeft hiervan het onz. werk. *bruiloften*, voor *bruiloft houden*, gevormd.

Bruin, bijv. n. en bijw., bruiner, bruinst. **Bruinverwig**: een bruin paard; in het gemeene leven, een *bruin*, *bruintje*. Bruine oogen. Somwijlen ook als zelfstandig, voor bruine verw: ik heb hier een donker bruin, dat zeer schoon is. Van hier bruinachtig, bruinachtigheid, bruingraauw, bruinheid, bruinigheid, bruinoogig, bruinrood, bruinvisch, enz.

Bruin, in het middeleeuwsch lat. *brunus*, is, volgens TEN KATE, IHRE en anderen, van *bernen*, branden, zijnde zoo veel als brandkleurig, dewijl de bruine kleur naar die van iets, dat door het vuur, of de zon, gebrand is, gelijk.

Bruinen, b. en o. w., ik bruinde, heb gebruid. **Bedrijv**, bruin maken: de zon heeft zijne huid gebruid. **Onzijd.**, bruin worden: de kersen beginnen te bruinen.

Bruinieren, b. w., ik bruineerde, heb gebruideerd. Hetzelfde als *bruinen*, met den basterduigang *eren*; derhalve, eigenlijk, bruin maken. Overdragt., glad maken, polijsten: staal bruinieren. Van hier bruineerder, bruineester. Bruineerijzer, bruineersel, bruineersaal, bruineertand, (een boekbinders werktuig) enz.

Bruis, o. Schuim: het bruis staat op zijnen mond.

Bruisen, o. w., ik bruiste, heb gebruisd. Schuimen: de zee bruisd. Fig., van de schepen, varen, zeilen, bij de Dichters: de kiel bruisd door 't schuimend zeegroen. **VOND.** Ook wordt het als een klanknabootsend woord gebezigd, voor een verward geluid maken, even als bruisende golven, en bij verdere overdragt, voor razen, tieren: hij bruiste en baarde. **VOND.**

Hoogd. *brausen*, zweed. *brusa*, gr. βρῦσεν. In het ital. en fr. is *brusco*, *brusque*, bruisend, opvliegend, toornig, bij ons *brusk*.

Bullen, o. w., ik brulde, heb gebruld. Klanknabootsend woord, waardoor het natuurlijke geluid van groote dieren, inzonderheid dat der leeuwen, aangeduid wordt: de leeuw brult. Ook van menschen: hij brulde als een leeuw.

Brusk, bijv. n. en bijw., brusker, bruskt, zeer bruskt. Opvliegend, onbescheiden. **HOORT** gebruikt dit woord als goed nederduitsch: en te bruskt, om enz. Ook is het door anderen gebezigd: de bruske jeught. **VOND.** Zoo bluskelijk indringen. **OD.** Van bruske ondankbaarheid. **MOON.** Het woord is met *bruisen* verwant, en mag dus aan onze taal, in welke het misschien door het kanaal der Franschen teruggekomen is, met regt toegeëigend worden. Van hier bruskeheid. Zie verder *bruisen*.

Buffel, m., meerv. buffels. Zeker wild dier. Het mannelijke geslacht wordt *buffelos*, en het vrouwelijke *buffelkoe* genoemd. Fig., een onbeschoft mensch, in den gemeenen spreektrant: hij is een regte buffel. Van hier buffelachtig, buffelachtigheid. Ook draagt een zeker grof en harig kleed (overrok) den naam van *buffel*, fr. *bufle*, dewijl hetzelfde eertijds van buffelsvel gemaakt werd.

Waarschijnlijk is *buffel* van een oud woord afkomstig, waarvan nog een spoor in het fr. *boeuf*, eng. *beef*, en lat. *bos*, *bovis* voorhanden is.

Bui, v., meerv. buijen. Regenvlaag, onweersvlaag: de bui komt opzetten, — is al over. Fig., overvalling van rampen: Noit waiede eene bui alleen mij over 't hoofd, of d'andré stont er nefens. **VOND.** Luim: hij heeft eene kwaede, eene goede bui. Opzet, voornemen: krijgt hij de buijen in het hoofd, dan zal hij enz. Van hier buiachtig.

Buidel, m., meerv. buidels. Een kleine zak, of eene beurs, waarin men iets bewaart, bijzonderlijk geld, om het bij zich te dragen: geen geld in den buidel hebben. Fig., het zich daarin bevindende geld: hij heeft een' goeden buidel. In de gemeenzame verkeering, ook *buil*: die geld heeft in den buil. **DE DECK.** Zamenstell.: buideldrager. **KIL.** heeft ook *buidel*, voor *buil*, een bakkerswerktuig. Zie *buil*.

Buigen, b. en o. w., ik boog, heb gebogen. **Bedrijv.**, eigenlijk, krommen: iets krom buigen, eenen tak buigen. De knieën voor God buigen. Fig., het regt buigen, onregtvaardig handelen, van den regter. Den hals onder het juk buigen, zich in slavernij begeven. Zich onder iemand buigen, zich aan hem onderwerpen. **Onzijd.**, met *zijn*. Gebogen worden: de takken buigen van al de appelen. Het moet buigen of bersten. Van hier buiger, buiging, buigtang, enz.

Buigzaam, bijv. n. en bijw., buigzamer, buigzaamst. Hetgeen zich ligt laat buigen. **Eigenlijk**: een buigzaam takje. Fig., gedwee, gehoorzaam: een buigzaam kind; hij is zeer buigzaam. Van hier buigzaamheid.

Buijen, onp. w., het buide, heeft gebuid. Van bui. Regenen, waaijen, stormen: het heeft den ganschen dag gebuid. Van hier buijig.

Buik, m., meerv. buiken. Elke buitenwaarts gebogene rondachtige vlakke. De buik van een schip, van een vat, van eene flesch, enz. Zoo heeft een muur eenen buik, wanneer hij, in het midden, uitgezet is. Meer bijzonder, het voorste, gemeenlijk buitenwaarts gebogene gedeelte der dierlijke lichamen, anders het *onderlijf* genoemd: eenen buik hebben, krijgen. Pijn in den buik hebben. Den buik ontlasten. Eenen dikken buik hebben; ook overdr., voor zwanger zijn. Van hier zijn eenige figuurlijke spreekwijzen ontleend, als: den buik dienen, meest voor het ligchaam zorgen. Den buik vooruit steken, eene trotsche houding aannemen. Twee handen op eenen buik, twee menschen, die dezelfde neigingen en bedoelingen hebben. Ook wordt het woord *bui*, somwijlen, met verachting, voor den geheelen mensch genomen: de Cretensen zijn luje buijcken. **BIJBELVERT.** Zamenstell.: buikachtig, buikdienaar, buikgordel, buikloop, buiklooppig, buiknaad, buikpijn, buikriem, buikspraak, buikspreker, buikspreekster, buikstak, buikvlies, buikvoled, buikwaterzucht, buikwee, buikworm, buikzuiverend, buikzuivering, enz.

Buikig, bijv. n. en bijw., buikiger, buikigst. Eenen buik hebbende: een buikig vat. Zoo ook dikbuikig, dunbuikig, enz.

Buil, v., meerv. builen. Van bol. Eene opgezwollene rondte, een gewel: hij heeft zich eene buil gestooten. Overdragt. zegt men: dat zal geene builen vallen, dat zal wel gelukkig afloopen.

Buil, m., meerv. builen. Zamengetrokken van *buidel*, dat **KIL.** en **PLANTYN** hebben. Meel-

buil, zeker bakkersgereedschap, in de gemeenzame verkeer, ook *buul* genoemd.

Men heeft verscheidene gissingen omtrent de afstamming van dit woord gemaakt; doch het schijnt, van het geluid ontleend te zijn, hetwelk een buil maakt, wanneer hij bewogen, of rond gedraaid wordt. Van hier het b. w. *builen*: meel builen.

Builen, zie *buil*.

Buis, v., meerv. buizen. Goot: eene looden buis.

Buis, v., meerv. buizen. Haringbuis: de buizen (buisjes) gaan in zee. Van hier buisharing, buisman, een zeman, die, op eene buis, ten haring vaart; buismansharing, enz.

Buis, v., meerv. buizen. Een kort rokje, dat de zeelieden gemeenlijk dragen, doch dat thans van algemeen gebruik is, anders *buisje*.

Buit, m. Eigenlijk, datgeen, wat den vijand, in den krijg, afgenomen wordt: buit maken, op buit uitgaan, den buit deelen. Van hier buitgeld, buitpenning. Vervolgens is het voor *roof* in het algemeen gebezigd.

Buit, hoogg. *Beute*, eng. *booty*, deen. *Bytte*, zweed. en ijsl. *byta*, middeleeuwsch lat. *butinum*, fr. *butin*, ital. *butino*, is op zeer verschillende wijzen afgeleid geworden. Misschien is de afleiding van het oude *bat*, d. i. nut, voordeel, waarvan ons *baten*, de waarschijnlijkste.

Buitelen, o. w., ik buitelde, heb en ben gebuiteld. Eigenlijk, over zijn hoofd rollen: hij heeft gebuiteld. Vallen: hij is van de trappen gebuiteld. Zie mijne Nederd. Spraakk., bl. 135, § 273. Van hier buitelaar, buiteling.

Buitelen is, volgens de TAAL- en DICTK. BIJDRAGEN, van *bol*, het hoofd, waarvan *boltelen*, *buitelen*, in *caput devolvere*.

Buiten, (oul. ook *buten*) b. w., ik buitte, heb gebuit. Buit maken: de rosverfde adelaer, om eenen draeck te buiten, slaet klaen en krauwel. VOND. Van hier buiter. Voor dit *buiten*, wordt thans gemeenlijk *vrijbuiten* gebezigd, en voor *buiten*, *vrijbuiten*. Het werkw. *buiten* komt bij KIL. en PLANT. ook voor ruilen, verwisselen, voor, waarvan nog *ruilebuiten*; doch dit *buiten* komt, volgens TEN KATE, van het oude *buchte*, om de welluidendheid *buite*, ruiling, *commutatio mercium*.

Buiten, zamengesteld van *bij*, of *be*, en *uit*, *uiten*; bijw. en voorzetsel. Bijw.: hij is buiten, staat buiten, enz. Met *van*: van buiten komen. Van buiten, naar het uiterlijke, schijnt hij vroom. Van buiten leeren, in het geheugen prenten. Zoo ook met *te*: zich in iets te buiten gaan, figuurl., onmatig, buitensporig zijn. Voorzetsel: buiten de stad wonen. Hiertoe behooren de figuurlijke spreekwijzen: hij was van blijdschap buiten zich zelve. Ook zonder lidwoord: buiten staat, buiten gevaar, buiten zorgen, enz. Met den tweeden naamval: buiten 's dijks, buiten 's huis, buiten 's lands, enz. Ook wordt het als een v. naamw. gebezigd, waarvan echter de overtreffende trap, *buitenste*, alleen in gebruik is: de buitenste bast van eenen boom. Eindelijk wordt het aan verscheidene woorden vastgehecht: buitendeur, buitengewoon, buitens, buitenlander, buitenlucht, buitensporig, (bij HOORT ook *buitenspoorsch*) buitensporigheid, buitensporiglijk, buitenstad, buitenvader, buitenverblijf, buitenweg, buitenwerk, enz.

Bukken, o. w., ik bukte, heb gebukt. Zich nederwaarts buigen: buk wat; buk wat lager; ook

overdragt: laag voor iemand bukken, zich zeer nederig en ondergeschikt omtrent hem gedragen. TEN KATE brengt het tot *buigen*.

Bukking, zie *bokking*.

Bul, m., meerv. bullen. Een stier: zoo van den bul bereden. DE DECK. Figuurl., een stuursch mensch. Van hier bulachtig, bullegeld, bulleman, bullepees, bulos. Waarschijnlijk, is deze benaming ontleend van het *bulken*, aan dit dier eigen.

Bul, bulle, v., meerv. bullen. Eigenlijk, een zegel, hetwelk men aan openbare oorkonden pleegt te hangen. Verder, eene met zulk een zegel voorzien oorkonde: eene pauselijke bul. Hij had eene bul, als meester in de regten. Het behoort ongetwijfeld tot het oude *bol*, d. i. rond. KIL. brengt het tot het gr. *βουλη*.

Bulbak, zie *bullebak*.

Bulderen, bolderen, o. w., ik bulderde, heb gebulderd. Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid des winds: de wind buldert. Fig. een hol, hard geluid maken: eene bulderende stem. Verder, razen, tieren: hoor haar eens bulderen. Van hier bulderaar, bulderer, bulderig, en, in den gemeenen spreektrant, bulderbas, een woest mensch, die schielijk raast en vloekt.

Bulhond, m., meerv. bulhonden. Eene soort van honden, die gebruikt worden, om bullen en andere wilde dieren te vangen. Bij ons, eene soort van groote honden, die huis en hof bewaken.

Bulken, o. w., ik bulkte, heb gebulkt. Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid, hetwelk stieren en koeijen maken. Ook van menschen, voor hard schreeuwen, een onaangenaam geluid maken: hij zingt niet, maar hij bulkt. Van hier bulking.

Bulle, zie *bul*.

Bullebak, m., meerv. bullebakken. Zoo veel als stierengezigt. In de gemeenzame verkeer, wordt het voor een spook, ook voor een stuursch en afzigtig mensch, gebezigd, die iemand ligtelijk kan verschrikken: zij gebruikten hem voor eenen bullebak.

Bulster, v., meerv. bulsters. Bed, matras: de groote Koning slaapt op eene stroije bulster. VOND. Zie *bolster*.

Bult, m., meerv. bulten. Van *bol*. Bogchel, hooge rug: GOVERT met den bult. Ook voor iemand, die eenen bult heeft, al spottende: ik heb den bult gisteren gesproken. Van hier bultachtig, bultenaar, bultig. *Bultzak* is een scheepsbed, met stroo gevuld, bij KIL. *bulte*.

Bultzak, zie *bult*.

Bun, v., meerv. bunnen. Eene vischkaar. Zie *beun*.

Bundel, m., meerv. bundels. Verscheidene zamengebondene dingen. Zie *bondel*.

Bunder, o., meerv. bunders. Eene landmaat, houdende vroeger zoo veel lands, als twee zamengebondene ossen, op eenen dag, konden afploegen, zijnde 240 voeten in de lengte, en 120 in de breedte: omtrent in de helft eenes bunders, zijnde een jock ossen lants. BLBELVERT. Thans houdt een *bunder* 100 vierkante nederlandsche Roeden of 10,000 vierkante nederlandsche Ellen (Mètres).

Bunsing, bonsing, m, meerv. bunsings. Zeker dier: hij stinkt als een bunsing. In het gemeene leven, zegt men ook *bunsem*.

Burg, (ook *burgt*), m., meerv. burgen. Iedere

met muren omringde, of met vestingwerken ingesloten plaats: den burg inkrijgen. **HOORT.** Van hier burggraaf, burggrafelijk, burggraafschap, burgwal, enz.

Het is een oud woord, hetwelk in alle europeische talen aangetroffen wordt. Gemeenlijk leidt men het van *berg*, en *bergen*, af, dewijl men de *burgen*, weleer, op bergen stichtte, en zich in dezelfde trachtte te *bergen*, of te verdedigen. Het gr. *τυργος*, een toren, schijnt met ons *burg* in naauwe verwantschap te staan.

Burgemeester, m., meerv. burgemeesters. Van *burg* en *meester*. De voornaamste persoon in de burgerlijke regering eener stad. Van hier burgemeesterlijk, burgemeesterschap, enz. — *Burgemeester* is in het middeleeuwsch lat. *burgimaster*, fr. *bourgmestre*, of *bourguemaitre*.

Burger, m., meerv. burgers. In het vr. *burgeres*. Eigenlijk, de inwoner eener stad: burger zijn. Van hier burgerachtig, burgerdragt, burgerêd, burgerij, burgerkrijg, burgerkroon, burgerlieden, burgerlijk, burgermagt, burgerman, burgerpligt, burgerregering, burgerregt, burgerschap, burgerstand, burgertrant, burgervader, burgervrouw, burgerwacht, burgerwet, enz. **HOORT** heeft *burgerorde*, voor hetgeen wij, met een basterdwoord, *politie* noemen.

Burgt, zie *burg*.

Burrie, zie *berrie*.

Bus, (ook *bos*) v., meerv. bussen. Geldbus: heb ik den helschen Jood, (*JUDAS*) bewaarder van de bus. **HOORT.** Met de bus omgaan, geld inzamelen. Hiertoehoeft de gemeenzaame spreekwijs: in de bus blazen, geld geven, hetzij als eene opgelegde boete, hetzij als eene vrijwillige uitgaaf. Van hier busbewaarder, busdrager, busmeester; armbus, theebus, ook theebos, enz. — In eene bepaaldere beteekenis, wordt het woord *bus* gebezigd, voor den loop van een schietgeweer, voor een schietgeweer zelf, hetwelk oul. meer gelijkheid met eene eigenlijke bus had, dan tegenwoordig, en ook voor allerlei geschut. Van hier busgieter,

bushuis, wapenhuis; buspoeder, buskruid; busschietter, enz. Wijders, een ijzeren ring, of band, die om iets geklonken, of in iets geslagen wordt, om hetzelfde meerdere sluiting en vastigheid te geven. Hiertoehoeft de gemeenzaame spreekwijs: het sluit als eene bus.

Buskruid, o. Van *bus*, voor een schietgeweer, en *kruid*. Buspoeder, schietkruid. Hiertoehoeft de, in de gemeenzaame verkeering, gebruikelijke spreekwijs: hij heeft het buskruid niet uitgevonden, is niet schrander. Zij vliegt op als buskruid, wordt schielijk driftig.

Bussel, m., meerv. bussels, busselen. Bondel, bos: een bussel bloemen, haren, hooi, enz. Ende bint het in busselen, om 't selve te verbranden. **BIJBELVERT.** Een bussel hout, een takkenbos, bij *KIL. mulsaart*.

Volgens *ADEL*, het verkleinw. van *bus* (*bos*). Misschien echter is *bussel*, voor *bundsel*, van *bund* (*band van binden*), met den uitgang *sel*; zoo dat het eigenlijk een *bindsel*, of zamenbindsel, zoude zijn.

Buur, m., meerv. bureu. Iemand, die naast of digt bij ons woont: ik heb zeer goede bureu. Buren en bondgenooten. *Te buurshuize*, zegt men, in de gemeenzaame verkeering, voor *bij de bureu*. Ook diegene, die, in hetzelfde huis, boven, of beneden ons woont: benedenbuur, bovenbuur, onderbuur. Zamenstellingen zijn: buurdochter, buurjongen, buurkind, buurman, buurmeisje, buurpraatje, buurschap, buurvrijer, buurvrijster, buurvrouw, enz.

Buur, ook *gebuur*, *nabuur*, is met *boer* en *bouwer* van denzelfden oorsprong, en komt van *bouwen*, in de beteekenis van wonen. *Zie bouwen*. Van dit *buur* is, in de gemeenzaame verkeering, het onz. werkw. *buren* (buurten) gebruikelijk, voor eenen buur bezoeken, bij eenen buur gaan praten: ik kom van avond wat bij u bureu.

Buurt, v., meerv. buurten. Van *buur*. Eene reeks van naast elkander staande huizen: in hij woont in mijne buurt. Ook een gehucht, in tegenoverstelling van een dorp.

C.

C is eigenlijk eene latijnsche letter, en dient, in die taal voor *k*. Zij is bij ons waarschijnlijk het eerst ingevoerd in die tijden, toen de Kloosterlingen genoegzaam alleen de pen voerden. Wij hebben de *c*, in *nederduitsche* woorden, ook niet anders noodig, dan tot het ondeelbare letterteeken *CH*, of *CHI*, overeenkomende met de *χ* der Grieken, en bij ons gebruikelijk voor eene scherpere letter dan *g*, in: echt, schaaap, enz., schoon wij in de woorden: *CESAR*, *CICERO*, cipres, ceder, cel, citer, citroen, cijfer, oceaan, en eenige andere, van het grieksch, of latijn, oorspronkelijke woorden, de *c* behouden. *Zie mijne Nederd. Spraakk.* Ite D. bladz. 32 en v.

Cedel, v., meerv. cedelen. Eene lijst, naamlijst: uit een parkement, of half geronde cedel. **VOND.**

In de dagelijksche verkeering, wordt *cedel* zamengetrokken tot *ceel*, en het verkleinw. *cedeltje* tot *ceeltje*. Gemeenlijk zegt men: eene ceel maken. Van hier huurceel, lijkceel, rouwceel, enz.

Ceder, m., meerv. cederen, ceders. Van het

lat. *cedrus*. Zekere schoone, hoog groeiende boom, die op den berg Libanon, Taurus en Amanus, maar inzonderheid in Afrika wast: de cederen van Libanon. Toortsen van welriekenden ceder. **VOND.** Cederen hout: ende het is bedeckt met ceder. **BIJBELVERT.** Van hier cederboom, cederhout, cederwerk, enz.

Cederen, onverb. bijv. n. Van cederen hout gemaakt: van binnen met cederen planken. **BIJBELVERT.**

Ceel, zie *cedel*.

Cel, v., meerv. cellen. Van het lat. *cella*. Ieder klein vertrek: van al de vertrekken in het huis is deze prachtelooze cel mij het aangenaamste verblijf. Een kamertje in een klooster: in de onbesmette cel. **VOND.** Van hier cellebroeder, (cellebroer, een monnik) cellebroedersklooster.

Cement, o., meerv. cementen, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Eene soort van kalk, welke inzonderheid gebruikt wordt, om het metselwerk voor het doordringen van het water te beveiligen. *Tras*: die kelder is geheel in

cement gemetseld. **Overdragt**, zegt men: eene zaak in het cement leggen, onwankelbaar bevestigen.

Het heeft zijnen oorsprong van het lat. *caementum*, hetwelk, reeds bij de Romeinen, van gestoote stenen toebereide kalk beteekende, en, voor *caedimentum* genomen, van *caedere* afkomstig zoude wezen.

Cent, v, meerv. centen, cents. Eene nederlandsche koperen munt, zijnde een honderdste gedeelte van eenen gulden.

Centenaar, m., meerv. centenaars. Een gewigt van 100 oud pond of 49.41 kilogramme.

Ch, zie C.

Chaos, m., zonder meerv. Van het gr. *χάος*, een ongevormde klomp, waarin, naar de denkbeelden der grieksche en latijnsche Dichters, alle hoofdstoffen, voor het ontstaan van dit wereldstelsel, zonder orde met elkander vermengd waren. Figuurl. eene verwarde zaak, wanorde: een chaos van verwarring. Zijne rede is voor mij een ondoordringbare chaos.

Cherub, m., meerv. cherubs. Van het hebr. *כְּרֹוב*, sterk zijn. Eene benaming, welke, in de H. Schrift, aan Engelen gegeven wordt. Voor *cherub* zegt men ook *cherubijn*, verkleinw. *cherubijnte*. Van hier cherubijnsch.

Chijl, (bij KIL. *ghijl*, *ghijle*), v. Van het lat. *chilus*. Maagsap; wit sap, dat door de koking der maag uit het voedsel getrokken wordt. Van hier chijlachtig, chijlachtigheid, chijlmakend, chijlmaking, enz.

Chocolade, v. Een droog hard deeg, hetwelk uit kakau, vanilje, suiker, enz. zamengesteld wordt. Ook de daarvan bereide drank: chocolade is een drank, welken de Spanjaarden uit Mexiko naar Europa overgebracht hebben. Van hier chocoladefabriek, chocoladekan, chocoladepok, chocolademaker, chocolademakerij, chocoladewinkel, enz.

Christen, m., meerv. christenen. Een belijder van Jezus godsdienst. Van hier christelijk, christendom, christenheid, enz.

Christenen, zie *gechristend*.

Cichorei, v. Zeker gewas, van het gr. en lat. *κίχωριον*, *cichorium*.

Cider, m. Eene soort van in Frankrijk en Engeland meest bekenden drank; ooftwijn, appeltwijn. Van het fr. *cidre*, en eng. *cider*; echter is het een oud duitsch woord, en reeds bij TATIAN. voorhanden. Van hier ciderazijn. Zie *appel-drink*.

Cijfer, o., meerv. cijfers. Cijferletter, getalletter, van het middeleeuwsch lat. *cifera*, of van het hebr. *סָפַר*, tellen, rekenen. Ook voor ver-

borgen schrift, hetwelk zonder den sleutel niet kan gelezen worden: een brief in cijfer geschreven. Van hier cijferboek, cijfergetal, cijferkunst, telkunst; cijferletter, cijfermeester, telkunstenaar; cijferschool, cijferschrift.

Cijferen, b w., ik cijferde, heb gecijferd. Rekenen. Van hier cijferaar, cijfering.

Cijns, m., meerv. cijnsen. Van het lat. *census* Tol, schatting: dat zij den cijns, ouden impost ende tol niet en sullen geven. **BLIJVELVERT**. Op cijns stellen, schatting opleggen. Van hier cijnsbaar, tolplichtig, onderworpen: cijnsbaar worden, — iemand cijnsbaar maken; cijnsregt, enz.

Cilinder, m., meerv. cilinders. Van het lat. *cylindrus*, en dit van het gr. *κλινδρος*. Een langwerpigm rond, bij HALMA, *rolzuil*. Van hier cilindervormig.

Cimbaal, cimbel, v., meerv. cimbalen. Van het lat. *cymbatum*, en dit van het gr. *κυμαλλον*. Een driekantig snaarspeeltuig, met ringen en schelletjes: 't geluit der klinkende cimbael. **VOND**. Zamenstelling: cimbspel.

Cipier, (bij KIL. *cippier*, van het lat. *cippus* — *cippi custos*), m., meerv. cipiers. Een dienaar van het geregt, die de gevangenen bewaart en spijst.

Cipres, m., meerv. cipressen. Zekere boom: beplant met spichtigen cipres. **VOND**. Van hier *cipressen*, onverbuigb. bijv. n, dat van cipres gemaakt is, of daartoe behoort. Cipresboom, hetzelfde als *cipres*. Van het lat. *cupressus*.

Cipressen, zie *cipres*.

Cirkel, m., meerv. cirkels. Van het lat. *circulus*. Kring: tot op den cirkel van den kreeft. **DE DECK**. Een halve cirkel, half rond. Van hier cirkelboog enz.

Citer, v., meerv. citers. Van het lat. *cithara*. Zeker speeltuig: op de citer te zingen. **HOORT**. Van hier citerdraad, citersnaar, citerspeler.

Citroen, m., meerv. citroenen. De vrucht van den citroenboom, zoo als die versch tot ons gebracht wordt, terwijl de ingezoutene vrucht van dezen boom, bij ons, den naam van *limoen* draagt: zwanger had zij zich verhit, ende heet van een' kouwden citroen ghegeten. **HOORT**. Van hier citroenappel, citroenboom, citroengeel, citroenkleur, citroenkleurig, citroenkruid, citroenverw, citroenverwig, enz. Lat. *citreum*, fr. *citron*, ital. *citrone*, spaan. *cidra*.

D.

D, de vierde letter van het nederduitsche **ABE**. Zie over den aard en het gebruik van deze letter, mijne Nederd. Spraakk. D. I. § § 46 en 47.

Daad, v., meerv. daden. Van doen, oul. *dadn*. Bedrijf: eene goede daad. Iemand met raad en daad bijstaan. In der daad, voorwaar, waarlijk; op de daad, onder het doen. Van hier daadzaak, dadelijk, dadelijkheid. **HOORT** bezigt *daadeloos* (dadeloos) voor werkeloos, zonder iets te doen.

Daags, bijw., zijnde de tweede naamval van *dag*, voor *des daags*. Daags daarna, den volgenden dag; daags te voren, den voorgaenden dag.

Daagsch, bijv. n., meest gebruikelijk voor *alledaagsch*, in den zin van hetgeen tot de weekdagen of werkdagen behoort, in tegenoverstelling van feestdagen: mijn daagsche rok enz.

Daalder, m., meerv. daalders. Eene zilvermunt, vroeger in Nederland in omloop, ter waarde van 1 gulden 50 cents. Ook wordt, om de gelijkheid van gedaante, eene schijf van eenen appel enz., *daalder* genoemd.

Daar, bijw. en voegwoord. 1. Bijw., zoo wel alleen en op zich zelf staande, als met andere woorden zamengesteld. Alleen en op zich zelf

staande: wie woont daar? op die plaats. Wij zullen dat maar daar laten, niet onderzoeken. Daar is hij. Van daar: hij ging van daar; en om meer sterkte aan de uitdrukking te geven, aldaar: tegen mijne verwachting vond ik hem aldaar. Zamengesteld, als: daarheen, daaraan, daarachter, daarbinnen, daarbuiten, daarin, daarmede, daarna, daarop, daartoe, daaruit, daarvoor, enz. Hierbij moet ik aanmerken, dat het bijw. *daar*, dus zamengesteld, de plaats der aanwijzende voornaamwoorden *deze*, *die*, *dezelve*, *dezelfde*, vervangt, b. v.: gij moet dat geval niet gering achten, want daaraan (aan hetzelfde) is veel gelegen. Hier is eene voorkamer, en daarachter (achter deze) is nog eene binnenkamer. Daarbij komt nog (bij deze zaak). En zoo met al de overige. Dit echter heeft alleenlijk plaats ten aanzien van zaken, en geenszins in opzigt tot personen: hij is bij zijne moeder, wij zullen hem bij haar, of bij dezelve (niet daarbij) laten. — Deze zamenstellingen mogen liefst niet weder gescheiden worden, b. v.: *daar* bekommer ik mij niet *over*, voor *daarover* bekommer ik mij niet.

Dit *daar* kan alleen de plaats der *aanwijzende*, niet die der enkel *betrekkelijke* voornaamwoorden bekleeden, dewijl in het laatste geval *waar* gebezigd wordt, b. v.: het land, *daarin* ik u zal brengen, voor *waarin*. In de plaats, *daar* men het brandoffer slacht, BIJBELVERT., voor *waar*.

2. Voegw., in de beteekenis van naardien, dewijl: *daar* gij zoo wel gewapend zijt, behoeft gij niet te vreezen. Voor schoon, terwijl: gij lacht, *daar* gij behoortet te schreijen. Ook lijdt het eenige zamenstellingen: daarenboven, daarentegen, daarom.

Dadel, m., meerv. dadels. Anders *een dadelboom*. Voor de vrucht van den dadelboom is het vronwelijk. Van hier dadelboom, dadelkern, dadelolie. Van het gr. δατυλος, welken naam deze boom gekregen heeft, uit hoofde der gelijkheid, welke deszelfs vrucht met eenen vinger heeft.

Dadelijk, zie *daad*.

Dader, m., meerv. daders. Van het oude *daden*, nu *doen*. Iemand, die iets doet: zijt daders (beoefenaars) des woords. BIJBELVERT. Gewoonlijk in eenen kwaden zin, iemand, die eenig schelmstuk pleegt, of gepleegd heeft: de dader werd gevat.

Dadig, zie *goeddadig*.

Dag, m., meerv. dagen. De tijd van vierentwintig uren, zijnde dag en nacht beide: het kind is zeven maanden en drie dagen oud. Des anderen daags. De tijd dat de zon opgaat, totdat zij ondergaat: de kortste, de langste dag. Het wordt dag, de dag breekt aan; voor dag en dauw, zeer vroeg in den morgenstond; de dag neigt ten avond. Van hier het spreekwoord: een gat in den dag slapen, lang slapen. Een zeker bepaald gedeelte van den dag: hij wint iederen dag twee gulden; ook daags: zeven gulden daags. De tijd in het algemeen: er zullen dagen, er zal een tijd komen, wanneer enz. Den dag onnuttig doorbrengen, den tijd verbeuzelen. Dag stellen, tijd bepalen. — Het licht van den dag: bij dag, — bezie het eens bij den dag, bij het licht, — ik heb hier eenen valschen dag, een valsch licht, — de dag, het licht, valt niet wel op dit schilderstuk. Hiertoe behoort de spreekwijs: zij schelen als dag en nacht, als licht en duister. Iets aan den dag, aan het licht, brengen, kenbaar maken, aan den

dag leggen, doen blijken. Bij verdere overdragt, zegt VOND. van geschriften: geef uwe dichten niet, in uwen eersten ijver, aan den dagh, geef die niet te vroeg in het licht, geef die niet te vroeg in druk uit. Zoo ook: geef die penne en den dagh waerdigh zijn, of zij waardig zijn, in druk uitgegeven te worden. Dat mag geen dag zien, is iets schandelijks. Het meerv. *dagen* wordt voor leven, of leeftijd, gebezigd: zijne dagen verkorten. — Hij heeft zijne beste dagen al versleten; op zijne dagen koinen, oud worden; zij heeft goede dagen bij haren oom.

Dag beteekent somwijlen, even als *dies* bij de Latijnen, den laatsten dag van iemands leven; en dus zegt: zijnen dag beleven, zoo veel als leven, totdat men van ouderdom sterft, zoo dat zijn dood door geen toeval verhaast is: Elk sterv'ling, die zijn dag, uit droefheid niet beleefde. J. FORTMAN.

Zamenstellingen zijn: dagbepaling, dagblad, dagboek, daggeld, daggelder, daghuur, daglicht, dagloon, daglooner, dagregister, dagreis, dagschaar (bij HOOFT *dakschaar*), thans nog op de korenbears te Amsterdam gebruikelijk, voor *dagloon*, of zooveel als men zich op eenen dag bescharen kan; dagschool, dagverhaal, dagwacht, dagwerk, dagwerker, dagwijzer, enz.

WACHTER. leidt het van het arab. *daa*, *luxit*, af.

Dagdief, m., meerv. dagdieven. Een trage werkmán, die het dagloon steelt, en niet verdient: hij is een regte dagdief.

Dagdieven, o. w., ik dagdiefje, heb dagdiefd. Lui werken, en daardoor het dagloon stelen. Van hier dagdieverij.

Dagelijks, bijw., voor alle dagen: dat gebeurt dagelijks.

Dagelijksch, bijv. n., hetgeen tot alle dagen of tijden behoort: dagelijksch brood. Ook gewoon, gemeen: een dagelijksch kleed, anders ook *alledaagsch*. HOOFT vormt hiervan het zelfst. *dagelijksheid*, voor dagelijksche levenswijs.

Dagen, (angels. *daegan*) o. w., ik dangde, ben gedaagd. Van dag. Dag worden: het begint te dagen. Van hier *opdagen*, *verdagen*, enz. Zie deze woorden. Voor oud worden is het alleen nog overig in ons zamengestelde *bedaagd*. Zie hetzelfde.

Dagen, b. w., ik daagde, heb gedaagd. Voor het regt roepen: hij is gedaagd, om, binnen vierentwintig uren te verschijnen. Van het verled. deelw. *gedaagd*, is het zelfst. naamw. *gedaagde*. Van hier dager, daging, enz. VOND. bezigt *dagen*, voor *uitdagen*: in het veld dagen.

Dageraad, m. Morgenstond: met den dageraat. HOOFT. Ook wordt dit woord, bij overdragt., voor den eersten leeftijd gebezigd: in den dageraad zijns levens. Bij verdere overdragt, voor *slagen*: ik beloofde hem een' dageraad.

Zeer verschillend zijn de meeningen over den aard van dit woord. KILIAN neemt *dageraad*, voor *dagerood*, gelijk men ook zegt *morgenrood*. TUINMAN voegt er bij, dat WILLERAM. niet alleen *morginrod*, maar ook *tagurod* en *tagoroth* heeft. HUYDEC. toont aan, dat de Ouden, voor *dageraad*, *dagerake* en *daggrake* zeiden, welk laatste hij voor het echte houdt, van *graken*, beteekenende *het eerste schijnen van den dag*; van welk *graken* men eerst *grieken*, en vervolgens *krieken* schijnt gemaakt te hebben. FR. VAN IELLYV. leidt het van *raten* (bij WACHTER.), *maken*, *zamenstellen* af, waarvan ons *reeden*, *linnen reeden*; zoo dat *dageraad*,

eigenlijk, het maken van den dag zoude beteekenen.

Dagge, dag (middeleeuwsch latijn, *daga, diga*, ital. *daga*, sp. *daga*, eng. *dagger*), v., meerv. daggen. Korte degen: Ik, ongewoon, 't vuurwapen te handelen, zal wissel met de dag treffen. HOORT. Ook wordt het voor een scheepstuig, een stuk touw, waarmede de misdadigen op de schepen gestraft worden, genomen.

Daglicht, o. Het licht van den dag: mijne oogen kunnen het daglicht niet verdragen. Van hier de gemeenzame spreekwijs: het mag het daglicht niet zien, het is te slecht, te schandelijk, om het te laten blijken, of bekend te maken.

Dagreis, v., meerv. dagreizen. Reis van eenen dag: die steden liggen twee dagreizen van elkander. Het leger trekt met kleine dagreizen.

Dagster, zie *morgenster*.

Dagteekenen, b. w., ik dagteekende, heb gedagteekend. Eenen brief dagteekenen. Van hier dagteekening.

Dagvaard, v., meerv. dagvaarden. Van *dag* en *vaard*, van *varen*, oul. reizen, goth. en angels. *faran*. Eigenlijk, eene dagreis, of reis van eenen dag: en daer ik hem, vermoet van zijne daghvaart, troost. ANTONID. Wijders, landdag, staatsvergadering: dagvaard houden; hij is ter dagvaard gezonden.

Dagvaarden, b. w., ik dagvaardde, heb gedagvaard. Dagen, voor het regt roepen: iemand dagvaarden. HOORT bezigt het voor ter dagvaard beschrijven: de staaten te dagvaarden. Van hier dagvaarding.

Dak, o., meerv. daken. Van *dekken*, even als het lat. *tectum*, van *tego*. In het algemeen, alles, wat iets dekt. Bijzonderlijk, het bovenste gedeelte van een gebouw, hetwelk het voor weer en wind bedekt: een huis onder het dak brengen. De figuurlijke uitdrukkingen: iemand iets op zijn dak zenden, het hem tegen wil en dank toezenden; het komt alles maar op mijn dak, het wordt maar op mij geschoven; iemand wat op zijn dak geven, hem slagen geven, enz. behooren tot den gemeenen spreektrant. Figuurlijk, het gansche huis, in zoover daarmede de bedekking bedoeld wordt: wij konden nauwelijks onder dak komen. Met iemand onder een dak, in een huis, wonen. Zamenstell.: dakbalk, dakbord, dakdekker, dakdijgt, dakdrop, dakgoot, dakpan, dakrib, dakriet, dakspaar, dakstroo, dakvenster.

Dal, o., meerv. dalen. Laagte. Land, dat tusschen bergen ligt: in 't Vatikaner dal. HOORT. Over berg en dal. Zamenstell. zijn: dalbewoner, dalluiden. Oul. was het bijw. *dalewaart* in gebruik, voor naar beneden.

Dalen, o. w., ik daalde, ben gedaald. Van dal. Afklommen, naar beneden gaan: wij daalden van den berg af. De zon begint te dalen. Iemand in het graf laten dalen, laten inzakken. In prijs verminderen, afslaan: de granen zijn aan het dalen. Zijne achting begint te dalen, minder te worden. Ook: hij is aanmerklijk bij mij gedaald, in waarde, achting. Minderen: de Gezanten verzochten tien duizend man te voet, twee duizend te paarde, doch daalden allengskens tot op de helft. HOORT. Oul. werd *dalen* ook in eenen bedrijvenden zin gebezigd. Van hier daler, daling.

Dam, m., meerv. dammen. Eene hoogte van aarde of steenen, om het water tegen te houden: eenen dam maken, leggen. Voor grond in het

algemeen, in het spreekwoord: een hond is stout op zijnen eigen dam. HOORT. Fig., en in den gemeenen spreektrant: eenen dam leggen, den grootsten honger verdrijven. Ook wordt *dam* voor eene dubbele schijf in het damspel gebezigd: ik heb dam; dam halen, enz. Zamenstell.: dambord, damschijs, damspel, damspeler, enz.

Dam is een oud woord. Het eng. *dam*, fr. *dame*, het middeleeuwsch lat. *damma*, het zweed. en deen. *Dam*, het pool. *tama*, en meer andere, hebben alle de beteekenis van eene hoogte van aarde, of steen, ter beteugeling van het water. Meestal wordt het afgeleid van het lat. *domare*, d. i. *temmen*, tot welk laatste KIL. het brengt, beteekenende *dam*, dan zoo veel als eene temming van het water.

Damast, o., meerv. damasten, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere stof, van zijde, of wol, geweven: een stuk damast. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *damasten*: een damasten rok. — Bloem van damast, ook damastbloem.

Deze stof heeft haren naam van de stad *Damascus*, van waar zij het eerst in Italië gebragt, en daarna door het overige gedeelte van Europa verspreid is geworden.

Damlooper, m., meerv. damloopers. Zeker binnenlandsch vaartuig.

Dammen, b. w., ik damde, heb gedamd. Eenen dam maken, leggen. Doch in dezen zin is *afdammen* meest in gebruik. *Dammen* wordt ook als een o. w., gebezigd, in de beteekenis van dam spelen: zij zitten te dammen. Van hier dammer enz.

Damp, (bij KIL. ook *demp* en *domp*), m., meerv. dampen. Dikke rook, nevel, of wasem: de damp van eene fakkell. Zwavelachtige dampen.

Dampen, o. w., ik dampte, heb gedampd. Damp van zich geven: die kolen dampen sterk. In den gemeenen spreektrant wordt *dampen* gebezigd, voor tabak rooken, of, onder het rooken, eenen sterken damp veroorzaken: wat zit gij te dampen! Van hier dampen, damping.

Dampig, bijw. n. en bijw., dampiger, dampigst. Nevelachtig, vochtig: het is dampig weer. Ten aanzien van de paarden bezigt men het voor kortademig: een dampig paard. Van hier dampigheid.

Dampkogel, m., meerv. dampkogels. Een kogel, welke eenen grooten damp veroorzaakt, om den vijand daarmede, voor eenigen tijd, het gezigt te belemmeren.

Dampkring, m., meerv. dampkringen. De lucht, welke onze aarde en alle andere hemelsche lichamen omgeeft. Van hier dampkringslucht enz.

Dan, bijw. en voegwoord. 1. Bijwoord, om eenen tijd aan te duiden: dan vraagt hij dit, dan dat. 2. Voegwoord, derhalve, bij gevolg: is dit dan uwe meening? *Dan* wordt ook voor *doch* gebezigd, aan het begin eener rede: Dan, eer ik u verder daarvan spreek, moet ik u nog zeggen, enz. Achter den vergrootenden trap der bijvoegelijke naamwoorden, gelijk ook achter *niet*, *niets*, *niemand*, *geen*, *anders*, *te veel*, enz. wordt *dan*, *niet als*, gebruikt: gij zijt wijzer dan hij; — daar was niemand, dan ik enz. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. II, § 58.

Danig, zie *dusdanig*.

Dank, m. Welgevallen: iets in dank aanne-

men. Tegen wil en dank. Erkentenis, dankbetuiging: iemand voor iets dank zeggen. Iemand iets dank weten, niet *wijten*. Dank met iets inleggen, bij iets behalen. God zij dank, ook God dank! den Hemel zij dank! *Iemand dank zeggen* wordt, in het gewone leven, ook voor eene beleefde weigering genomen, wanneer ons iets aangeboden wordt, waarvan wij geen gebruik willen makeng: ik zeg u dank. Zamenstell.: dankdag, dankbetuiging, dankfeest, danklied, dankoffer, dankpreek, dankzegging, enz. *Dankerkerentenis* is eene erkentenis van dank, en dus tweemaal hetzelfde. *Gunsterkerentenis* zou beter zijn. J. DE DECK, bezigt *dankeloos*, voor ondankbaar.

Dankbaar, bijv. n. en bijw., dankbaarder, dankbaarst. Eigenlijk, dank brengend, dank zeggend: hij was zeer dankbaar voor dat geschenk. In eene ruimere en figuurlijke beteekenis, genegen om ontvangene weldaden, door wederkeerige diensten, te vergelden: hij is een zeer dankbaar mensch. Van hier dankbaarheid, dankbaarlijk.

Danken, b. w., ik dankte, heb gedankt. Zijn welgevallen over ontvangene weldaden aan den dag leggen: iemand danken, voor iets danken. God zij gedankt! Voor iemand danken (in de kerk), iemands dankbaarheid aan God voor zijne herstelling, openlijk betuigen. Iemand iets te danken hebben, hem daarvoor dank schuldig zijn, hem als den veroorzaker daarvan erkennen: dit heb ik hem alleen te danken. Ook in eenen kwaden zin, voor wijten: hij heeft het zich zelve te danken, dat hij ongelukkig is. Iets op eene beleefde wijze afslaan, in het gewone leven: ik dank u.

Dans, m., meerv. dansen. Beweging van het ligchaam naar de maat: iemand ten dans leiden. Van hier de figuurlijke spreekwijzen: met iemand aan den dans komen, geraken, handgemeen worden, in twist, in ernstige onderhandeling geraken. Zijn edelheid zagh mij ook gaarne aan den dans. HOORT. Den dans ontspringen, zich uit het gevaar redden. Zamenstell.: dansfeest, danslied, dansmeester, dansoefening, danspartij, danserij, dansschoen, dansschool, danszaal, enz.

Dans, hoogd. *Tanz*, zweed. *Dantz*, middel-eeuwisch lat. *dansa*, ital. *danza*, spaan. *dança*, fr. *danse*, eng. *dance*

Dansen, o. w., ik danste, heb gedanst. Het ligchaam naar de maat bewegen, huppelen, springen: op de maat dansen, op de koord dansen, van vreugde dansen. Fig., en in den gemeenen spreektrant: naar iemands pijpen dansen, zich naar iemands zin schikken; iemand te deure uit doen dansen, van de trappen doen dansen, weggagen, van de trappen gooijen. Ook worden redelooze en levenlooze dingen gezegd te dansen: ook danst het weelig vee. MOON. Een scepken, welk in zee gaat dansen op en neer. A. v. D. MYLE. Van hier danser, danseres.

Dansen, hoogd. *tanzan*, middeleeuwisch lat. *dansare*, fr. *danser*, ital. *danzare*, spaan. *dançar*, schijnen met het hebr. , opspringen, verwant te zijn.

Dapper, bijv. n. en bijw., dapperder, dapperst. Kloekmoedig, stout: een dapper man; hij heeft zich dapper gekwet. Ook zeer, veel: ik heb hem dapper afgerost. In deze diende hem dapper de zorgvuldigheid van enz. HOORT. Van hier dapperheid, dapperlijk.

Darm, m., meerv. darmen. Krimpelingen in

de darmen hebben. Fig., en in den gemeenen spreektrant, voor den buik: den darm vullen, onmatig eten. Zamenstell.: darmjicht, darmkronkel, darmnet, darmpijp, darmvet, darmwee, enz.

Darmsnaar, v., meerv. darmsnaren. Eene van darmen gemaakte snaar, in tegenoverstelling van eene koperen, of ijzeren snaar.

Darren, derren, o. w., waarvoor thans *durven* gebezigd wordt: o uur, die ik verwenschen dar! POOT. Zie *durven*.

Dartel (dertel), bijv. n. en bijw., darter, darterst. Wulpsch, weeldrig, speelziek: een dartel kind. Fig.: een dartele, sierlijke, bloemrijke, stijl. Van hier dartelheid.

Dartelen, o. w., ik dartelde, heb gedarteld. Zich wulpsch aanstellen, dartel zijn.

Dartien, zie *dertien*.

Das, m., meerv. dassen. Zeker viervoetig wild dier, dat zich onder de aarde ophoudt. Ook eene soort van kleine honden, die gebruikt worden om dassen te vangen, anders *dashed* genoemd. Van hier dassenvel, dassenvet, enz.

Das, v., meerv. dassen. Een halssieraad, of eene halsdekking: eene das met kant. In dezen zin wordt dit woord veelal vrouwelijk gebruikt, schoon het misschien hetzelfde, als het voorgaande *das*, is; in welk geval ons *das*, voor eene halsdekking, zijne benaming zou ontleend hebben van eene voormalige gewoonte, om daartoe een dassenvel te gebruiken.

Dat, het onzijd. geslacht van het aanwijzende en betrekkelijke voornaamwoord *die*. Zie hetzelfde.

Dat, voegwoord, hetwelk of de aantoonende, of aanvoegende wijs der werkwoorden bij zich heeft.

Aantoonende wijs, wanneer het onderwerp, waarvan gesproken wordt, zeker is, of, ten minste, als zeker voorgesteld wordt: ik zie, dat hij komt. Ik weet, dat het onwaar is. Ook met *dat* vooraan: dat hij een schelm is, heb ik lang geweten. Somwijlen laat men *dat* weg; in welk geval de volgende woorden eenigzins veranderd worden: ik hoor, hij zal komen, voor dat hij komen zal. Ik weet, gij zult het doen, voor dat gij het doen zult, enz.

Aanvoegende wijs, wanneer het onderwerp nog onzeker is, of, ten minste, als onzeker voorgesteld wordt: hij wilde, dat ik met hem ginge; ik had hem, dat hij het mij gawe.

Ook heeft dit voegwoord de aanvoegende wijs bij zich, wanneer het dient, om driften en gemoedsbewegingen uit te drukken, b. v. eenen wensch: ach, dat dit maar niet geschied ware! dat God het geve! Eene klagt: o, dat ik hem niet terstond mijn woord gawe! Eene waarschuwing: dat men ons maar niet beluistere!

Dauw, m.: met eenen lieflijkden dauw. VOND. In den gemeenzamen spreektrant, zegt men: het is zoo malsch als een dauw, het is zeer malsch. Voor dag en dauw, des morgens vroeg. Van hier dauwachtig, dauwworm, zekere huidziekte.

TUINM. brengt ons *dauw* tot het gr. *δewv*, *besproeijen*, of tot ons oude *a*, *aa*, d. i. water, waarvan de Franschen hun *eau* hebben.

Dauwel, v., meerv. dauwels. Een, in den gemeenen spreektrant, gebruikelijk woord, om een traag en onlebbelijk vrouwmensch aan te duiden: zij is eene regte dauwel. Van hier dauwelachtig, dauwelachtigheid. Zoo ook het onzijd. werkw.

dauwelen, voor traag en langzaam mot alles omgaan, zich onhebbelijk gedragen.

Dauwen, onpers. w., het dauwde, heeft gedauwd. Het heeft dezen nacht sterk gedauwd. Fig., als bedrijvend: d'uchtend dauwt Gods zegeningen. POOT. Dat hi op u zijn ghenade sal dauwen. SPFL. v. SIN.

Daveren, o. w., ik daverde, heb gedavert. Sterk bewogen worden, dreunen: is dat een geweld! het huis davert er van. Hoe davert mij het hart. F. v. DORP. Voortdur. werkw. van het oude *daven*, bij KIL. en PLANTYN, voor woeden, razen.

De, HET, bepalend lidwoord, meerv. de. De man, de vrouw, het kind; des mans, der vrouw, des kinds; de mannen, de vrouwen, de kinderen. Het wordt het bepalende lidwoord genoemd, omdat het de zaak, waarvan gesproken wordt, bepaalt, en duidelijk aanwijst: ik heb het geld ontvangen, of dat geld, waarover wij te voren gehandeld hebben. Zie verder mijne Nederd. Spraakk., D. I § 165, env.

December, m. De twaalfde en laatste maand van een jaar; van het lat. *decembris*, dewijl die maand, bij de Latijnen, de tiende was. KAREL DE GROOTE noemde deze maand *heilmonath*, of *heilmonath*. Bij ons draagt zij ook den naam van *wintermaand*.

Dedigen, hetzelfde als *dadigen*, verouderd werkw., nog overig in *verdedigen*.

Deeg, o., meerv. deegen. Gekneed meel voor gebak: zij vinden hem het deeg staan kneeden. HOOFD. Van hier deegbrood, ongaar en niet wel gerezen brood; deegsem, nu deesem, en het bedr. werkw. *deegsemen*, *deeseinen*, b. v. brood deeseinen.

KILIAAN brengt het tot *dijen dijgen*, als ter uitspraak toebereid; zoo ook TEN KATE, en wel tot den ouden onvolmaakt verledenen tijd *deeg*, met de scherplange *ee*, overeenkomende met den rotterdamschen tongval.

Deeg, zie *dege*.

Deel, o., meerv. deelen. Gedeelte van iets: het derde deel van dat Koningrijk. HOOFD. Bij deelen, bij stukken, ten deele, stuksgewijze. Overdragt., zegt men: deel aan iets hebben, voor: in iets deelen, iets mede genieten, en tevens, aan iets schuldig zijn. Een afgezonderd gedeelte van een werk, of boek: het eerste, tweede en derde deel. Zeker getal, menigte: een deel oude boeken. Belang: ik neem deel in uwe blijdschap, droefheid. Bij KIL. komt het ook in de beteekenis van *man*, of *vrouw*, voor; en in dezen zin is het, hier en daar, nog gebruikelijk, doch in den gemeenen spreektrant: ik kom van avond bij u, en ik zal mijn deel medebrengen. Van hier deelgenoot, deelgenootschap.

Deel, v., meerv. deelen. Eene gezaagde plank: noordsche deelen. Ook wordt het voor eenen dorschvloer gebezigd.

Deelachtig, bijv. n. en bijw. Deel hebbend: aan iets deelachtig zijn, deel hebben; iemand iets deelachtig maken. Ook met den tweeden naamval: des rechts deelachtig. H. DE GROOT.

Deelbaar, bijv. n. en bijw., deelbaar, deelbaarst. Dat gedeeld kan worden: alle stof is deelbaar. Van hier deelbaarheid.

Deelen, b. w., ik deelde, heb gedeeld. Tot deelen maken, verdeelen: goederen deelen. Aandeel hebben: met iemand gelijk in eenen boedel deelen. Aandeel nemen: wij hebben altoos harte-

lijk gedeeld in hetgeen u betrof. Van hier deeler, deelster, deeling.

Deelgenoot, zie *deel*.

Deelwoord, o., meerv. deelwoorden. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I § 289.

Deerlijk, bijv. n. en bijw., deerlijker, deerlijkt. Van het oude *dere*, *deyre*, nadeel, beleediging, waarvan ons *deren*. Ellendig en jammerlijk: dat is een deerlijk toeval; hij heeft mij deerlijk bedrogen.

Deern, deerne, v., meerv. deernen. In eenige oorden van Nederland gebruikelijk, voor een ongetrouwd meisje, eene jonge dochter, ook dienstmaagd: eene brave deern. In bin d'ijn knecht, en een soon dijne deernen. BIJBEL, 1477.

Deern, hoogd. *Dirne*, bij OTFRID. en WILLER. *thiarna*, *thierna*, zweed. *taerna*, ijsl. *therna*. Volgens sommigen is ons *deern* zamengetrokken van *dienerin*, nu *dienares*.

Deernis, v. Medelijden: deernis met iemand hebben. t Verwete groote deernis. HOOFD. Van hier deerniswaardig.

Deesem, w. deesemen. Zie *deeg*.

Defstig, bijv. n. en bijw., defstiger, defstigt. Voortreffelijk, aanzienlijk, statig (voorheen ook gestreng): een defstig man, een defstig gelaat. Defstig gekleed zijn. HOOFD heeft *defst*, voor *defstigt*; en MELJER (woordenschat) verklaart dit door achtbaar. Van hier defstigheid, defstigheid.

Dege, deeg, v. Dit woord komt bij KIL. voor, in de beteekenissen van heil, voorspoed, vaardigheid, braafheid, voortreffelijkheid. Het is bijna reeds geheel verouderd, en nog overig in de spreekwijs: te dege, ter dege, goed, gelijk het behoort, voortreffelijk: ik heb ter dege gegeten; iets ter dege leggen. Ook is het nog in andere gemeenzame spreekwijzen voorhanden: die drank zal u deeg doen, goed doen. Gij zult daarvan lang deeg, gebruik, hebben; ik had daar geen deeg, was daar niet in mijnen schik. Het is nog geen deeg met u, gij zijt nog niet regt gezond. Overeenkomstig met deze beteekenis, zegt men ook, elders in ons Vaderland: *kwadeegsch*, of *kwaaaddeegsch*, voor onpasselijk: ik ben den ganschen dag kwaaaddeegsch geweest. Die quijnende en quaetdeegs enz. MOON.

TEN KATE brengt het tot den onvolmaakt verledenen tijd van *dijden*, *dijgen*, zoo als wij dit woord thans nemen; namelijk met de zachtlange *ee*, *deeg*, *degeden*, overeenkomende met den rotterdamschen tongval. Zie verder *degen*.

Degelijk, bijv. n. en bijw., degelijker, degelijkt. Van het voorgaande *dege*. Braaf, eerlijk, dat aan zijne bestemming voldoet, en wezenlijke waarde heeft: een degelijk man. Ook van levenslooze zaken: geef mij eens een degelijk stuk. Laat ons nu eens over iets degelijks spreken. Zeker, gewis: het is wel degelijk zoo. Gelijk het behoort: ik zal het hem degelijk zeggen. Van hier degelijkheid.

Degen, m., meerv. degens. Een bekend zijdgewe: met het gevest van den degen. HOOFD. Met den degen in de vuist, al vechtende, sterfen. -- Zijn degen is nog maagd, hij heeft den degen nog niet getrokken. heeft nog niet gevochten, spreekw. Zamenstell.: degengevest, degen-greep, degenknop, degenscheede, enz.

Degen was, bij de Ouden, een braaf krijgsman, een held. De beteekenis van een zijdgewe is van lateren tijd, en was hun derhalve onbekend:

van **ERCULES**, dien doghen **vercoren**. v. **MAARL. KIL.** heeft *deghen, deghenman*, en verklaart het door *athleta, pugil, vir praestans, strenuus, fortis*, en noemt het een oud woord. **TEN KATE** brengt het, even als *deeg, dege*, en *degelijk*, tot *dijden, diggen, deeg, gedegen*, **ADEL.** tot *deugen*.

Degene, **HETGEEN**, aanwijzend voornaamw., van *de* en *gene*. *Desgenen, dergene*; meerv. *degenen*. Het wordt niet als bijvoegelijk gebruikt, (wel het enkele *gene*) maar dient alleen, om eenen persoon, of eene zaak, aan te duiden. Het mag niet als betrekkelijk gebezigd worden, derhalve niet: dat hetgeen ik wil, maar: hetgeen dat ik wil. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I § 237.

Deining, v., meerv. *deiningen*. Het op- en nedergaan der baren; golving, van het oude *deinen*, golven: met holle *deiningen*. **VOND.** Fig.: Dien (spaansche schepen) baat het niet, te zijn als sloten opgebouwd,

Nocht dat zij spieglen doen de *deiningen*, van 't goud. **HOFT.**

Deinsen, o. w., ik *deinsde*, *ben gedeinsd*. Terug wiken: al *deinzende* vechten. In de zeevaart wordt *deinzen* voor het stooten der golven tegen de zandbanken gebruikt. Oul. werd dit woord ook als bedrijvend gebezigd: *dieu de droeve droomen deinsen*, enz. **HUIJG.** Van hier *deinzing*. Voor *deinzen* is ook *deisen, deizen* gebruikelijk geweest: de starren *deizen* in 't verschiet. **BROEKH.**

Dek, o., meerv. *dekken*. Alles, wat eene zaak dekt, of bedekt: het dek ligt op het bed. Leg de dekken op de paarden. *Verdek*, van een schip: op het dek wandelen. Van hier halfdek, driedekker, voor een schip met drie dekken.

Deken, v., meerv. *dekens*. Van *dekken*. *Dekkleed*: met eene *deken*. **VOND.** *Ecne watten deken*.

Deken, m., meerv. *dekens*. Van het lat. *decanus*, hetwelk eenen bevelhebber over tien krijgsknechten beteekende. Bij ons is *deken* een overste, of opperste, b. v.: *deken* van een gild, van eene hoogeschool, enz. Van hier *dekenenschap*, voor het ambt en de waardigheid van eenen *deken*.

Dekken, (lat. *tegere*, gr. *τεγειν*) b. w., ik *dekte*, heb *gedekt*. Eigenlijk, een dek op iets leggen: zich *dekken*; de tafel *dekken*; er is *gedekt*. *Bedekken*: een huis met stroo, riet, enz. *dekken*. *Toedekken*: *gedekte* pijpen, in een orgel. Fig., beschutten, beveiligen: het leger *dekte* de stad. Ik ben genoeg *gedekt*, ik heb genoegzame zekerheid. In de paardenfokkerij zegt men: eene merrie laten *dekken*, door den hengst. Van hier *dekbalk*, *dekbed*, *dekker*, *dekking*, *dekkleed*, *deklod*, *dekpan*, *dekriet*, *dekstroo*, *dekstuk*, enz.

Dekmantel, m., meerv. *dekmantels*. Eigenlijk, een mantel, die tot dekking dient; in welke beteekenis het echter niet gebruikelijk is. Fig., voorwendsel, schijn: iemand onder den *dekmantel* van vriendschap *bedriegen*; onder den *dekmantel* van godsvrucht, *schijnheilig*.

Deksel, o., meerv. *deksels*. Eigenlijk, hetzelfde als *dek*; van hier nog *voedsel* en *deksel*, kost en kleedren. Datgeen, waarmede eene opening toegedeekt wordt: het *deksel* van eenen pot, ketel, enz.; van hier *de*, in de gemeenzame verkeering, gebruikelijke spreekwijs: er is geen pot zoo *scheef*, of men vindt er een *deksel* voor, het welk men gewoon is te zeggen, wanneer iemand (man, of vrouw) in het huwelijk treedt, van wien men, om dezelfs lichamelijke gebrekkelijkheid, of

om andere redenen, *gedacht* had, dat hij nimmer tot een huwelijk zou komen. **HOFT** bezigt het, voor voorwendsel: onder *dexel* van enz.

Del, *delle*, zie *delling*.

Delgen, zie *uidelgen*.

Delling, v., meerv. *dellingen*. Een reeds enigzins verouderd woord, dat echter nog bij **VOND.** voorkomt: in eene afleggende *delling*. Ook bij **J. DE DECK.**: het diepe *dellingen*. Hiervoor gebruiken **HOFT**, **OUD.** en anderen *del, delle*, in de beteekenis van laagte, vallei, hetzelfde als *dal*: over duin en *del*. **HOFT.** Ook **VOND.**: zij *blazen* over duin en *del*. Bij **KIL.** vinden wij het hiervan afgeleide, doch thans reeds verouderde, *dellen*, voor *dalen*. Het woord *del* wordt, bij de Vriezen, als een *bijw.* gebezigd, in de beteekenis van *neder, beneden*. Zoo zeggen zij, b. v. *delklimmen*, *delloopen*, *delkamer*, enz.

Deluw, *deluwe*, *bijw. n.* *Loodklenrig*: *Vaalachtige* en *deeluwe* perlen. **HOFT.** **ANCHISES** dootsch en *deluw*. **VOND.** Van hier *deluwebleek*, bij **HOFT** en **CATS.** **KIL.** heeft *deluwe, eluwe, decolor, plumbeus, subpallidus*.

Delven, (bij **KIL.** ook *dolven*) b. w., ik *dolf*, heb *gedolven*. *Graven*: onder de aarde *delven*, *begraven*. Een gat in de aarde *delven*. *Uitgraven*, *rooijen*: *aardappelen delven*. Van hier *delfver*, *delfster*, *delfing*.

Demoed, m., die *gesteldheid* des gemoeds, *waardoor* men zijne eigene *onwaardigheid* kent, in gevolge daarvan gering van zich zelven denkt, en zulks met de daad aan den dag legt: en in *demoed* kom. **CAMPH.** Van hier *demoedig*, *demoedigheid*, *demoediglijk*.

Demoed, bij **NOTK.** *diumuot*, bij **KERO** *deoheit, theomuati*, schijnt, oorspronkelijk, het denkbeeld van dienstbaarheid en slavernij te bevatten. Bij **KERO** is *theonan*, *dienen*, en het *angels.* *theow* beteekent eenen dienstbare, eenen slaaf.

Demoedigen, b. w., ik *demoedigde*, heb *gedemoedigd*. Eigenlijk, *demoedig maken*: ik heb hem *gedemoedigd*. *Zich demoedigen*, *zich demoedig betoonen*. Van hier *demoediging*.

Dempen, b. w., ik *dempte*, heb *gedempt*. *Smoren*, *uitdooven*: het vuur *dempen*. Fig., *stillen*: een oproer *dempen*. *Verminderen*, van het geluid: eene *trompet*, eene *trommel* *dempen*, *derzelve* *sterken klank* *verhinderen*. *Vullen*: eene *graft dempen*. Als het *kalf verdrongen is*, den put *dempen*, *spreekw.*, het *kwaad trachten* af te *keeren*, als het te *laat is*. Bij **KIL.** komen nog andere, reeds verouderde, beteekenissen voor. Van hier *demping*.

Den, m., meerv. *dennen*. Anders *een dennenboom*. De *olijf ontvonckt* den *den*. **VOND.** Van hier het onverb. *bijw. n.* *dennen*, dat van den *dennenboom* is, of tot *denzelven* behoort: *eene dennen plank*. *Zamenstell.*: *dennenappel*, *dennenboom*, *dennenbosch*, *dennenhout*, *dennenwoud*.

Denkbaar, *bijw. n.* en *bijw.* *denkbaarder*, *denkbaarst*. Dat *gedacht* kan worden; dat *zich* *laat denken*. Van hier *denkbaarheid*.

Denkbeeld, o., meerv. *denkbeelden*. *Begrip*: een goed *denkbeeld* van iets hebben; een *denkbeeld* van iets geven. Van hier het *bijw. n.* en *bijw.* *denkbeeldig*.

Denkelijk, *bijw. n.* en *bijw.*, *denkelijker*, *denkelijkst*. Hetzelfde als *denkbaar*. Ook *waarschijnlijk*: het is *niet denkelijk*, dat hij zal komen.

Denken, b. w., ik *dacht*, heb *gedacht*. *Ei-*

genlijk, gedachten hebben, met bewustheid: levenlooze dingen denken niet, hebben geene met bewustheid verbundene begrippen. De mensch is een denkend wezen. In eene bepaaldere beteekenis, dat, wat men denkt, uitdrukken, of aan anderen mededeelen: hij denkt juist, grondig, enz. In opzigt tot een bijzonder voorwerp: dat laat zich niet denken, kan niet gedacht worden, daarvan kan men geen begrip vormen. Wat zullen wij bij deze woorden denken? Ook met een voorzets: aan wien denkt gij? In het gemeene leven gebruikt men dit woord ook, als een middel, om de aandacht op te wekken: denk eens, hoe het met mij moet gesteld wezen.

Oneigenlijk, het daarvoor houden, gelooven: dacht gij niet, dat hij reeds dood was? Wat denkt gij van de zaak? Vermoeden: ik heb gedacht, dat het zoo zoude geschieden. Oordeelen: leer, in het toekomstige, beter van mij denken. Zich herinneren: ik denk met vermaak aan de verloopene jaren. Nadenken, overleggen: wij moeten op middeelen denken, om enz. Zich de gevolgen eener zaak als tegenwoordig voorstellen: de roekeloze ziet slechts op het tegenwoordige, maar de wijze denkt verder. Den grond der dingen onderzoeken: een denkende kop. Acht geven, acht slaan: om zijne zaken denken. Voornemens zijn: ik denk morgen bij u te komen. Denken en handelen tevens: zoo edel denkt mijn vriend. Van hier denker, voor iemand, die gewoon is, over alles te denken, en den grond der dingen te onderzoeken; denkwijs, voor iemands gansche tot hebbelijkheid geworden wijs, niet alleen, van denken, maar ook van handelen: hij heeft daarmede eene voortreffelijke denkwijs aan den dag gelegd.

Denken, hoogd. *denken*, bij KERO *denchen*, OTFRID. *thenken*, ULPHIL. *thagkjan*, angels. *thencan*, *dincan*, eng. *to think*, zveed. *taenka*.

Denker, zie *denken*.

Denkwijs, zie *denken*.

Dennenboom, zie *den*.

Derde, (lat. *tertius*, gr. τριτος), bijv. n., oul. ook *drijde*, van *drij*, nu *drie*. De derde dag. Wij hebben heden den derden, den derden dag dezer maand. Ten derde, voor de derde maal.

In eene ruimere beteekenis gebruikt men dit woord ook, voor eenen derden persoon, wanneer, behalve zekere twee, nog van iemand anders gesproken wordt: ik wilde met hem wel in een vergelijk komen, maar niet tot nadeel van eenen derde. Een derde beteekent dikwerf eenen scheidsman: wij zullen het aan eenen derde overlaten. Dit bijv. naamw. wordt, schoon het eigenlijk geen meervoud heeft, echter ook in het meerv. gebruikt, b. v. wanneer in den regtsgeleerden stijl van *derden* (voor *derden*) gesproken wordt.

Ook beteekent het een derde gedeelte, in het onzijd. geslacht: ik heb nog maar een derde ontvangen. Insgelijks wordt het, in het kaartspel, gebezigd, voor drie kaarten, die op elkander volgen; doch het gebruik verkiest dan het vrouwelijke geslacht: eene derde roemen.

Derdehalf, der-ichalve, telwoord, beteekenende twee en een half: derdehalf vierendeel, derdehalf stuiver. Het is eigenlijk ter helft van de derde, of de derde half. *Drie-half* zou maar een en een half zijn. Zie *ander-half*.

Derdendaagsch, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Hetgeen, dat om den derden

dag, of iederen derden dag, plaats heeft: de derdendaagsche koorts.

Deren, (van het oude *deer*, *dere*, schade, belediging; angels. *derian*), b. w., ik derde, heb gedeerd. Schade doen: dat kan hem niet deren. Medelijden verwekken, tot medelijden bewegen: gij deert mij, bij KIL. Mij deert uw ongeluk. VOND. Waarschijnlijk is het gr. *δερειν*, *δαρειν*, hiermede verwant.

Dergelijk, dergelijke, desgelijk, desgelijke, twee bijv. naamwoorden, welke uit den tweeden naamval van het aanwijzende voornaamwoord *deze* en het bijv. naamw. *gelijk*, zamengesteld zijn; derhalve *dergelijk*, voor *dezergelijk*, *desgelijk*, voor *dezesgelijk*. Zij worden als *aanwijzende* en als *betrekkelijke* voornaamwoorden gebezigd. In het laatste geval, plaatszen zij het werkwoord, even als alle betrekkelijke voornaamwoorden, aan het einde eener rede. Hij is een voortreffelijk man; desgelijke (zijns gelijke) wordt zelden gevonden; of betrekkelijk, desgelijke (wiens gelijke) zelden gevonden wordt. Van dergelijke zaken heb ik nooit gehoord.

Voor *dergelijk* gebruikt men ook *diergelijk*.

Derhalve, voegwoord, hetwelk een besluit, een gevolg van het voorgaande aanduidt, en uit *der*, voor *dezer*, en *halve*, zamengesteld is: ik heb zijne verlegenheid gezien, en derhalve moet ik besluiten, dat hij schuldig is. Ook wordt het achter andere woorden, of in het midden eener rede, geplaatst: laat ons elkander derhalve broederlijk liefhebben. Men bezigt ook *dierhalve*, *deshalve*, *dieshalve*, doch *derhalve* is meest in gebruik.

Dermate, bijw., voor *in die mate*: het beviel mij dermate, dat ik het niet genoeg beschouwen kon.

Derren, zie *darren*.

Derrie, m. De eerste harde grond, dien men, na den modder, in het graven vindt.

Dertel, zie *dartel*.

Dertien, telwoord, voor *drie en tien*, bij KIL. ook *drijthien*. Dertien mannen; dertien dagen, jaren, enz. Zamenstell.: dertiendagig, dertienjarig, dertienmaal. Het meerv. is dertienen: zij waren met hun dertienen. Het verkleinw. is *dertientje*, als zelfstand. en van het onz. geslacht, vroeger alleen gebruikelijk voor zekere zilveren munt, ter waarde van dertien stuivers of 65 cents.

Dertiende, bijv. n., oul. ook *drijtiende*, *dertienste*. De dertiende man; LODEWIJK DE DERTIENDE. De dertiende, de dertiende dag der maand. Ten dertiende, voor de dertiende maal. Oul. (b. v., ook in den *almanak van 1563*), werd het driekoningfeest *dertiendedag*, bij KIL. *dertiendag*, genoemd, als zijnde de dertiende dag na kerstmis. Zoo was ook *dertienavond* driekoningavond.

Dertig, telwoord, oul. ook *drijtig*, behoorende tot de hoofdgetallen, en beteekenende, eigenlijk, *tien driemaal genomen*. Dertig dagen, jaren, enz. Het meerv. is dertigen: twee dertigen, twee getallen van dertig. Zij zijn met hun dertigen. Zamenstell.: dertigdagig, dertigjarig, dertigmaal, dertigvoudig.

TEN KATE brengt den uitgang *tig*, tot *tijgen*, *tijen*, dienende, om eene voltrokkene telbeurt aan te wijzen. Van hier dertiger, een medelid eener vergadering van dertig personen; iemand, ook wijn, die dertig jaren is; dertigste.

Derven, b. w., ik derde, heb gedeerd. Ontberen, missen: ik derde telang uwen raad. Oul.,

met den tweeden naamval: waardich des lichts te derven. **BIJBEL**, 1477. Bij **KIL.** komt *derven* ook in de beteekenis van *durven* voor. Van hier dervr, derving.

Derwaarts, bijw., beteekenende naar die plaats: is hij derwaarts vertrokken? Herwaarts en derwaarts, heen en weder.

Des, (ook *dies*) bijw. en voegw. Bijw., beteekenende zooveel, in de spreekwijzen: des te beter, des te erger, des te meer, enz. Ook plagt het voor daartoe gebezigt te worden: des ben ick onbequaem. **F. v. DORP.** Voegwoord, in de beteekenis van derhalve, daarom: ik spreek van uw eigen waar belang, des hoor mij; ook achteraan: hoor mij des. Zamenstell.: desnietemin, desniettegenstaande, deswege, enz.

Desgelijks, zie *dergelijk*.

Desgelijks, bijw., beteekenende even zoo, op dezelfde wijze: gaat henen en doet gij desgelijks. **BLBELV.** Insgelijks, ook: desgelijcks waren er. **BLBELV.** Voor *desgelijks* is ook *desgelijken* in gebruik geweest.

Deshalve, zie *derhalve*.

Deugd, v., meerv. deugden. Eigenlijk, dapperheid, in welke beteekenis het nog bij **HOORT** en **VOND.** voorkomt; wijders, vroomheid, braafheid; de liefde tot de deugd. Overdragt, nut, voordeel: dat zal hem deugd doen. En doet uwen vijant deught, d. i. goed. **HOUWAERT.** Innerlijke waarde: men moet op de deugd van het goed zien. *Uit deught der welke*, zegt **HOORT**, voor: uit kracht, uit hoofde van welke.

Deugd, oul. *doged*, *deuged*, nu *deugd*, van het werkw. *dogen*, *deugen*, beteekenende goed, nuttig, van waarde zijn. Van hier deugdelijk, braaf, met deugd versierd: een deugdelijk man. Ook echt, waar: eene deugdelijke schuld. Van hier deugdelijkheid, deugdelievend, deugdrijc, deugdzaam, enz.

Deugen, oul. ook *dogen*, o. w., ik dengde, heb gedeugd, oul. *doegt*, *gedoegt*. Goed zijn: het deugt niet. Hij deugt niet veel.

Deugniet, m., meerv. deugnieten. Iemand, die niet deugt, of niet wil deugen, een ondeugend mensch: hij is een regte deugniet.

Deuk, v., meerv. deuken. Van duiken. Eene holligheid, als ingedoken door eenen slag, of eene aanstooting: die schotel heeft verscheidene deuken.

Deuken, b. w., ik deukte, heb gedeukt. Eene holligheid, of deuk, door stooten of drukken veroorzaken: gij moet de appelen niet deuken.

Deun, m., meerv. deunen. Lied, zang: eenen deun, een deuntje zingen. Plagt gij niet meenigen deun den hals te breken? **VOND.** Hij zingt altoos den ouden deun, hij spreekt altoos van dezelfde zaak, beweert altoos hetzelfde. Zamenstell.: brui-lofsdeun, velddeun, enz. *Deun* is ook voor klucht gebruikelijk geweest: om de deun, om de aardigheid, zegt **HOORT**. Van *deun* is het onz. w. *deunen* gevormd, voor zingen, bij **HOORT** ook voor schertsen, klachten maken: met iemand deunen.

Deun, (bij **KIL.** *deyn*) bijv. n. en bijw., deuner, deunst. In den gemeenen spreektrant. Zuinig, gierig, karig: hij is zeer deun. **Na**, nabij: als sij die te deun genaect. **WESTERB.** Van hier deunheid, deuntjes, d. i. heel deun, zuinig, enz.

Deunen, zie *deun*.

Deur, v., meerv. deuren. Van het voorzetsel *door*, oul. *deur*, als de opening, waardoor men in- en uitgaat. De ingang van een gebouw, huis,

eene kamer, enz.: de deur inkomen, uitgaan, enz. Hiertoe behoort de spreekwijs door de regte deur, door de regte middelen, langs eenen goeden weg: hij is niet door de regte deur aan dien post gekomen. De deur voor iets openen, open zetten, aanleiding tot iets geven. Verder, het houten beschot, waarmede de ingang van een huis enz. gesloten wordt: de grendels op de deur doen. Aan de deur kloppen. **Fig.**, voor het huis zelf: ik ben in geene maand uit de deur, of de deur uit, geweest. Iemand de deur uitgooijen. Van deur tot deur, van huis tot huis. Iemand het gat van de deur wijzen, in den gemeenen spreektrant, voor: hem beduiden, dat hij moet vertrekken. Zamenstell.: deurhengsel, deurring, deurslot, deurstijl, deurwaarder, deurwaarderschap, deurwachter, deurwachster, enz.

Dat *deur* voor *door* gezegd wordt, overeenkomstig met het denkbeeld van *doorgang*, als iets, waardoor men gaat, wordt des te waarschijnlijker, als men in aanmerking neemt, dat men voor *deur* ook *door*, *dore*, plagt te bezigen: let op een groote jaghers door, daer light noyt groote mishoop voor. **HUG.** Misschien is het gr. *θύρα* met ons *deur* wel verwant.

Deuvik, m., meerv. deuikken, (deuiviken). De tap in eene ton. Van hier het onz. werkw. *deuikken*, (deuiviken) d. i. bier, zonder kraan, en door den deuik, uit een vat tappen.

Dewelke, betrekkelijk voornaamw. Zie *welke*.

Dewijl, voegw., naardien: dewijl dit zoo is enz.

Deze, **dit**, aanwijzend voornaamwoord, *dezes*, *dezer*, *dezes*; meerv. *deze*, *dezen*. Dit voornaamwoord bepaalt het voorwerp zoo naauwkeurig, alsof men het met den vinger aanwijst: deze man is het, dien ik bedoelde. Ik meen dit huis. Ook wordt het fig. in den zin van tegenwoordig, gebezigt: in deze week, in dit jaar, enz. Somwijlen wordt het zelfstandige naamwoord, waartoe het behoort, verzwegen: de vierde dezer, d. i. dezer maand. Hier ligt uwe pen, maar verkiest gij anders deze? namelijk pen. Dikwerf wordt het onzijd. *dit*, even als *dat*, voor alle geslachten en getallen gesteld: dit is mijne vrouw. Zijn dit de mannen, van welke enz. Geloof niet, dat dit de eerste brief is, dien ik aan haar schrijf. Zie verder, ook over het gebruik van *deze* en *gene*, mijne **Nederd. Spraakk.**, D. I § 237.

Dezelfde, **HETZELFDE**, aanwijz. voornaamw., *deszelfden*, *van denzelfden*, *derzelfde*, *van dezelfde*, *deszelfden*, *van hetzelfde*; meerv. *dezelfde*, *dezelfden*. Het beteekent eigen, gelijk: deze twee schriften zijn door dezelfde (de eigene) hand geschreven. Om de kracht van het eigene nog meer uit te drukken, wordt er somwijlen, *even*, of *een*, bijgevoegd: hij is even dezelfde man, dien ik gisteren zag. Ik bedoel juist eene en dezelfde zaak. Het volgende *dezelve* laat zich hiervan gemakkelijk onderscheiden: de som is groot, hoe zal ik dezelve (die) betalen? *Hetzelfde* wordt ook voor onverschillig gebezigt: of gij heden, of morgen komt, is mij hetzelfde. Zie mijne **Nederd. Spraakk.**, D. I § 241.

Dezelve, **HETZELVE**, aanwijzend voornaamw., *deszelfs*, *deszelven*, *van denzelven*, *derzelve*, *derzelver*, *van dezelve*, *deszelfs*, *deszelven*, *van hetzelfde*; meerv. *dezelve*, *dezelven*. Het heeft de beteekenis van het aanwijz. voornaamw. *die*, *dat*, en moet

wel van het voorgaande *dezelfde* onderscheiden worden. Zie *dezelfde*.

Diamant, m., meerv. diamanten. Een edelgesteente: een ruwe diamant. Zamenstell.: diamantgruis, diamantslijper, diamantsteen, enz.

Dit woord is van het gr. *δάμας* gevormd, waarvan de Nederlanders, Duitschers, Franschen, Polen en Hongaren *diamant* gemaakt hebben. Voor bergatof, of enkel diamant, is het met- en zonder lidwoord in gebruik, als: goud, zilver, enz., doch onzijdig, even als de metalen: waardigh om in eenwig diamant geprint te worden VOND. Van hier het onverb. *diamanten*, van diamant gemaakt, of met diamanten omzet: een diamanten kruis.

Dicht, o., meerv. dichtten: met een goddelijk dicht VOND. Gemeenlijk bezigt men *gedicht*, waarvan *dicht* is zamengetrokken. Voor *dicht*, zegt men ook *dichtstuk*.

Dichten, b. w., ik dichtte, heb gedicht. Bedenken, verzinnen: ende het dichten van valsche woorden uit het herte, BIJBELVERT. Thans is het meest gebruikelijk, in den zin van een gedicht vervaardigen: een lied dichten. Volgens ADEL., schijnt het middeleeuwsche *dictare*, een geschrift, eenen brief, een gedicht, vervaardigen, *dictamen*, een gedicht, en *dictator*, een dichter, hiervan gevormd te zijn. Van hier dichtader, fig., voor de drift tot dichten.

Dichter, m., meerv. dichters. Het vrouwelijke woord is *dichteres*. Iemand, die de bekwaamheid bezit, om een gedicht te maken. Gelijk het gr. ποιητής van ποιέω, *maken*, *voortbrengen*, gevormd is, zoo is ook ons *dichter* van *dichten*, insgelijks voortbrengen, uitvinden beteekenende, gemaakt. Van hier dichterlijk.

Dichtkunst, v. De kunst, of het vermogen, om een gedicht te vervaardigen: zich in de dichtkunst oefenen. De inhoud der regelen, welke daarbij moeten waargenomen worden: iemand in de dichtkunst onderwijzen. Voor *dichtkunst* zegt men ook *dichtkunde*. Van hier dichtkundig, dichtkunstig.

Dichtluim, v. Eene goede gesteldheid van geest tot het vervaardigen van een dichtstuk.

Dichtstuk, zie *dicht*, o.

Die, DAT, aanwijzend en betrekkelijk voornaamwoord, *diens*, of *van dien*, *van dat*, *dier*, of *van die*; meerv. *die*.

Aanwijzend: die man heeft het gedaan; — hij was van die grootte; — het behoorde aan dat kind. Die menschen zijn daaraan niet schuldig. Ook zonder naamw., en op zich zelf staande: dat had ik niet gedacht.

Het onzijd. *dat* kan ook voor alle geslachten en getallen gebruikt worden: is dat uwe vrouw? Zijn dat uwe kinderen? En dat achteraan geplaatst: is mijne zuster niet juist dat, wat uwe vrouw is?

Dikwerf wordt het voornaamw. *die*, *dat*, verkeerdelijk gebruikt, b. v. in de spreekwijzen: zijne trouw die zal niet wankelen; uw huis dat zal verkocht worden, alwaar *die*, *dat*, volstrekt niet te pas komen. Somwijlen echter, kan zulks, om zekeren nadruk te geven, gevorderd worden: de onwaardige, welken ik zoo vele weldaden bewezen heb, die is mijn verrader geworden.

Betrekkelijk. En als zoodanig heeft het betrekking op personen, of zaken, van welke te voren gesproken is. Dan, hierbij moet ik terstond aanmerken, dat het voornaamw. *die*, *dat*, als be-

trekkelijk, bijna niet anders, dan in den eersten naamval gebruikt wordt, terwijl in de overige naamvallen, de verbuigingen van *wie* en *welke* plaats hebben: de man, die gisteren met mij sprak; mijn broeder, wiens (niet diens) tuin ik gekocht heb, enz. En zoo ook in het vrouwelijke en onzijdige geslacht: deze is de vrouw, wier schoonheid wij weleer bewonderden enz.; ik heb het boek gekocht, dat, ook hetwelk, mij door u is aangeprezen, enz. Zie verder mijne Nederd. Spraakk., D. II § 106, env.

Dieden, zie *duiden*.

Dief, m., meerv. dieven. Die iemand iets ontsteelt. De gelegenheid maakt eenen dief, spreekw. Elk is een dief in zijne nering, spreekw., elk past op zijn eigen voordeel. Figuurl., een dief aan de kaars, een vonkje, of vlammetje, dat de kaars doet afloopen, in het zweed. *tuuf*. Het vrouwelijke woord van *dief* is *diefegge*, voor het oude *diefigge*. In Zeeland zegt men nog: *naaisterigge*, voor *naaister*. Zamenstell. zijn: diefhanger, diefhenker, beul; diefjzer, diefkelder, diefieder, dievenleider, dievenrot, enz.

WACHTER en anderen beweren, dat *dief*, oorspronkelijk, eenen *knecht* beteekend heeft, en naderhand in den tegenwoordigen zin gebruikelijk geworden is. IHRE stelt daarentegen, dat *dief* van een onbekend werkwoord afstamt, hetwelk *verbergen* beteekende, waarvan *thiubjo*, bij ULPHIL., voor *heimelijk*, gevonden wordt.

Diefachtig, bijv. n. en bijw., diefachtiger, diefachtigst. Naar den aard der dieven: diefachtig handelen; hij ging op eene diefachtige wijze te werk. Geneigd tot stelen, gewoon te stelen: hij heeft eenen diefachtigen aard. Van hier diefachtigheid. Voor *diefachtig*, is ook *diefsch* gebruikelijk: een diefsche gier. H. D. GROOT.

Diefegge, zie *dief*.

Diefsch, zie *diefachtig*.

Diefstal, m., meerv. diefstallen. De heimelijke ontvreemding van eens anders eigendom, dieverij: hij heeft zich aan diefstal schuldig gemaakt. Figuurl., gestolen goed: indien de diefstal levendigh in sijne hant gevonden wordt. BIJBELVERT.

De laatste helft van dit woord komt ongetwijfeld van *stelen*, en OTFRID. gebruikt ook het enkele *stal* voor *diefstal*. *Dief*, in *diefstal*, schijnt nog den zin van *heimelijk*, *verborgen*, te hebben, dewijl anders *dief* en *stal* hetzelfde zoude beteekenen.

Voor *diefstal* is ook *diefte* gebruikelijk geweest, dat KIL. heft; ook VONDEL: om boertige diefte te heelen.

Diefte, zie *diefstal*.

Diegene, DATGEEN, aanwijz. voornaamw. Van *die*, *dat* en *gene*. Zie *degene*.

Dienaangaande, bijw. Van het voornaamw. *die* en *aangaande*. Wat die zaak betreft.

Dienaar, m., meerv. dienaars. Het vrouwelijke woord is *dienares*. Van dienen. Die iemand om loon dient, waarvoor thans *bediende* gebruikelijker is. — Die een ambt bekleedt: dienaar des Staats; geregtsdienaar, waarvoor, in de gemeen-zame verkeer, *diender* gebruikt wordt. Die iemand godsdienstige eerbewijzingen toebrengt: een dienaar der zonde. Ook wordt het als eene uitdrukking van beleefdheid gebezigd, waarbij men niets denkt: ik ben uw gehoorzame dienaar, uw onderdanige dienares.

Diender, zie *dienaar*, *geregtsdienaar*.

Dienen, b. w., ik diende, heb gediend. Ligchamelijken arbeid verrigten, om loon: iemand dienen. Voor knecht, voor kok, enz. dienen. Aan de tafel dienen. Voor iemand iets doen, en daardoor deszelfs nut bevorderen: wie dient u in deze zaak? wie is uw regtsgeleerde? Inzonderheid van de krijgsveld, zoowel ten aanzien der bevelhebbers, als der soldaten: te voet, te paard dienen. Hoe weinig deugd moet hij bezitten, die zijn vaderland alleen om dat geld dient, om hetwelk hij hetzelfde even gewillig verraden zou! Godsdienstige eerbewijzingen toebrengen: God dienen; dienende hout eede steen. BIJBELVERT. Aan iets onderworpen zijn, daardoor beheerscht worden: der zonde dienen -- menigerlei begeerlichen ende wellusten dienende. BIJBELVERT. Fig., iemands voordeel en genoegen bevorderen, nuttig zijn: waarmede kan ik u dienen? Daarmede ben ik niet gediend. Dat dient tot niets, is tot niets nuttig. Het middel eener werking, de bereiking van een oogmerk zijn: dat zal tot zijnen roem dienen. Te pas komen: de wapens dienen ons. VOND. Behooren: wie zijn zwakhet gevoelt, dient raed te zoeken bij anderen. VOND. Tot antwoord. Hiertoe behoort ook de gemeenzame spreekwijs: om u te dienen, als een toestemmend antwoord.

Dienst, v., meerv. diensten. Datgeen, waardoor men iemand dient, of deszelfs voordeel en genoegen bevordert: iemand eene gewichtige dienst doen. Hiertoe behoort de uitdrukking van beleefdheid, in de gezelschappelijke verkeer: wat is er van uwe dienst? Wat verlangt gij? Eerbewijzing, waardoor men zijne afhankelijkheid van iemand aan den dag legt: de dienst van God, de verheerlijking van het Opperwezen; schoon het zamengestelde *godsdiens* meer ten aanzien van de niterlijke gemeenschappelijke eerdienst gebruikt wordt. Afgodsdienst, beeldendienst. Als gij in dat land komt, soo sul gij dezen dienst (godsdiens) onderhouden. BIJBELVERT. De omvang aller ligchamelijke diensten, tot welke men zich verplicht heeft, of verplicht is geworden: eene dienst zoeken, in zijne dienst komen, enz. Ten aanzien van de krijgsveld: iemand dienst geven, dienst nemen. Zamenstell. zijn: dienstaanbieding, dienstbaar, dienstbaarheid, dienstbode, diensthuis, dienstknecht, dienstloos, dienstmaagd, dienstmeid, dienstvaardig, dienstvaardigheid, dienstvrij, dienstwillig, dienstwilligheid.

Dienstig, bijv. n. en bijw., dienstiger, dienstigt. Heilzaam, nuttig: dat is u niet dienstig. Hoort bezigt het voor gediensdig, ook eerbiedig. Van hier dienstigheid.

Diep, bijv. n. en bijw., dieper, diepst. Een diep water. Diep graven. Stille waters hebben diepe gronden, spreekw., die veel zwijgen, denken nogtans niet minder. Lang: een diep huis. Fig., diepe, ingespannene, gedachten; diep, afgetrokken, gepeins; met diepen, grooten, eerbied; diepe, grondige, geleerdheid; een diepe, vaste, slaap; een diep stilzwijgen, dat niet verbroken wordt: diep in de schulden steken, veel schulden hebben; diep, ver, in zee; hij is diep in de vijftig, ver over de vijftig jaren. Hiertoe behoort de spreekwijs: het zit er niet dieper, zijn begrip reikt niet verder. Zamenstell.: diependenkend, diepgrondig, diepzinnig, diepzinnigheid, diepzinniglijk, enz.

Diep, o., zonder meerv. Diepte des waters:

wij komen haast in het diep. Het grondelooze diep. Het Nieuwe Diep.

Diepen, b. w., ik diepte, heb gediapt. Diep maken, anders *uitdiepen*. Van hier de spreekwijs: dat kan diepen noch droogen, dat geeft, of neemt niet. Overdragt., bij de schilders gebruikelijk, voor schaduw maken: dat schilderstuk is sterk gediapt

Dieplood, o., meerv. dieplooden. Een lood, waarmede de diepte des waters gepeld wordt, anders *peillood*: het dieplood uitwerpen.

Diepte, v., meerv. diepten. Hetzelfde als *het diep*. De diepte der zee; de diepte poilen.

Dier, (gr. $\delta\tau\rho$) o., meerv. dieren. Al wat leven en beweging heeft: een wild dier; de mensch is een redelijk dier. Met verachting, in den gemeenen spreektrant: zij is een dier, een slecht mensch. Van hier dierenriem, diergaarde, eene afgeslotene plaats, waar verschillende dieren bewaard worden; dierkring, dierlijk, dierlijkheid, dierperk, dierrijk, enz.

Dier, zie *duur*.

Dierbaar, bijv. n. en bijw., dierbaarder, dierbaarst. Eigenlijk, dat *dier*, duur, hoog in prijs, is: dat is dierbare waar. Dat eene groote waarde heeft, zeer uitnemend is: een dierbaar mensch. Van hier dierbaarheid.

Diergaarde, zie *dier*, o.

Diergelijk, aanwijzend voornaamw. Zie *dergelijk*.

Dies, zie *des*.

Diets maken, b. w., ik maakte diets, heb diets gemaakt. Wijs maken: hij wilde mij dit diets maken. Gij laet u maken diets, dat daer iets heeft gestaan. H. DE GROOT.

Dieven, b. w., ik diefte, heb gedieft. Van dief. In het gewone leven, voor stelen: hij heeft dat weer gedieft.

Dieverij, v., meerv. dieverijen. Diefstal, heimelijke ontvreemding van iemands eigendom, bij herhaling gepleegd: zich aan dieverij schuldig maken.

Diggel, v., meerv. diggelen. Stuk van een gebroken aarden vat, meest in het meerv. gebruikelijk: daar liggen de diggelen van den schotel. Al het aardewerk is aan diggelen gevallen.

Digt, bijv. n. en bijw., digter, digtst. Welke deelen naauw met elkander verbonden zijn, vast: dat is zeer digt linnen. In eene ruimere beteekenis, dat vele en nabij elkander zich bevindende deelen heeft: een digt bosch. Gij hebt den brief al te digt geschreven. Dat wel gesloten, niet lek is: die bak is niet digt. Nabij: ik stond digt bij hem. Fig., zeer sterk: een digte regen. Iemand digt afkloppen. Stil, geheim: de zaak wordt zeer digt gehouden; digt zijn, niets ontdekken: hij is zoo digt als een pot, in den gemeenen spreektrant. Van hier digtheid, voor de vastheid en geslotenheid van iets, en voor nabijheid.

Digt, dik, dijen en diggen zijn, ten aanzien van afstamming en beteekenis, naauw met elkander verwant. In het deen. is het *dig*, ijsl *digur*.

Digten, b. w., ik digtte, heb gedigt. Digt maken: een vat digten, kant digten.

Dij, dije, v., meerv. dijen. Het dik van het been: op zijne dije. VOLLENH. Zamenstelling: dijarst, dijstak. TEN KATE leidt het van *dijen* af, om de dikte en uitzetting.

Dijen, (bij KIL. ook *dijden*) o. w., ik dijde, ben gedijid. Uitzetten, zwellen, in grootte toene-

men: het brood is gedijd, waarvoor men anders zegt, is gerezen. De boonen dijen reeds. Van hier dijning.

Dijgen, o. w., hetzelfde als *dijen*, hetwelk meest in gebruik is. Het komt echter nog bij A. Hooavt. voor, doch in eene overdragtige beteekenis: bij zulk een voedsel dijgt en groeit het jong verstant.

Dijk, m., meerv. dijken. Een dam, eene hoogte van paalwerk, aarde, enz., om het water af te keeren: eenen dijk opwerpen, den dijk doorsteken. Zoden aan den dijk opwerpen, om dien te herstellen en doorbraken voor te komen; ook fig.: dat brengt geene zoden aan den dijk, dat helpt niet, baat niet. Iemand aan den dijk jagen, naakt en berooid wegzenden, gemeenzame spreekwijs; ook iemand op den dijk zeten; man en vrouw worden op den dijk gezet. VOND. Insgelijks zegt men van een grof, sterk mensch: hij is een kerel als een dijk; hij zag er uit, of hij uit eenen dijk gehouwen ware. Men heeft aan dit woord ook eenen basterduitgang gegeven, en daarvan *dijkaadje*, *dijkagie*, gemaakt: in 't stuk der dijkagie. Hooft.

Dijk had, oul., ook de beteekenis van *vijver*, hoogd. *Teich*, angels. *dic*, eng. *ditch*, zweed. *dike*, ijsl. *diki*. Zamenstell.: dijkaarde, dijkbaas, dijkbreuk, dijkgeld, dijkgraaf, dijkgraafschap, dijkheerraad, dijkheerraadschap, dijkmeester, dijkpaal, dijkpligtig, dijkregt, dijschouw, dijschrijver, dijkwerker, dijkwezen.

WACHTER. leidt het van het angels. *dican* d. i. graven, af.

Dijken, b. w., ik dijkte, heb gedijkt. Eenen dijk opwerpen. Doch in dezen zin, is *bedijken* meest in gebruik. Van hier dijker, dijkwerker, en de spreekwijs, ten aanzien van iemand, die veel en smakelijk eet: hij eet als een dijker; dijkning.

Dik, bijv. n., en bijw., dikker, dikst. Gezet, uitgezet: een dik man, eene dikke vrouw. Drie vingeren dik. Dat eene aanmerkelijke dikte heeft: een dik boek, dik papier, een dikke buik. Fig., gezwollen: een dik been, eene dikke wang. Dat uit vele, en na bij elkander zijnde deelen bestaat: dikke melk, dik bier, dik bloed, dik gekleed. Voor veel, overvloedig: hij heeft dik geld. Door dik en dun, zegt men, in het gemeene leven, voor: langs vuile, morsige wegen. Het onzijdige *dik* wordt menigmaal als zelfstandig gebezigd, b. v.: het dik van het been; het dik (bezinksel) van koffij, enz.

Dik plagt, oul., ook voor *dikwijls* gebezigd te worden. Dit was bij Poot zelfs nog zeer gemeen:

Want schoon het dik den knoop der trouwverbintenissen

Van anderen vroeger slaakt, enz. Poot. In Gelderland zegt men, voor dit *dik*, nog *duk*, in de gemeenzame verkeer. OTRID., WILLERAM. en NOTK. gebruiken *thiko*, *diccho*, *thicco* en *dicke*, voor menigmaal. Het zweed. *tikla* beteekent hetzelfde. *Densius* werd, bij de oude Romeinen, ook in dezin zin gebezigd; en in de barbaarsche eeuwen had *spissus* dezelfde beteekenis, waarvan de Italianen hun *spesso* ontleend hebben. Zamenstell.: dikachtig, dikbast, dikbeenig, dikbek, dikbekkig, dikbloedig, dikbuik, dikbuigig, dikheid, dikkerd, dikkop, diklijvig, diklip, dikmaal, dikmaals, dikpens, dikvoetig, dikwerf, dikwijls, dikzak (dikpens) enz. Zie *digt*.

Dikken, b. en o. w., ik dikte, heb gedikt. Bedrijf, dik maken, doch hiervoor is *verdikken* gebruikelijker. Onz., dik worden, met zijn: de melk begint te dikken. Hooft bezigt het voor vermeerderen: alsoo de toeloop dikte.

Dikte, v., meerv. dikten. Het zelfst. naamw. van het bijv. n. *dik*, in al deszelfs beteekenissen.

Dikwijls, bijw. van *dik*, voor veel, en *wijl*. Veelmaal, anders ook *dikwerf*, *dikmaals*. Hooft bezigt den vergrootenden trap *dikwijter*.

Dille, v., het meerv. is niet in gebruik. Zeker kruid: de blanke NAIS vlecht welriekende dille. VOND.

Dillen, zie *bedillen*.

Ding, o. meerv. dingen. Dit woord heeft weleer zeer onderscheidene beteekenissen gehad. WACHTER beweert, met vele waarschijnlijkheid, dat de beteekenis van *woord*, *rede*, *gesprek*, de eerste en oorspronkelijke is. Van deze, reeds geheel verouderde, beteekenis worden, in de oude gedenkschriften, nog vele voorbeelden gevonden: dinc Gotes Fater, d. i. het woord van God den Vader. NOTK. Zelit thir iz LUCAS, uwas iro thing thar tho uwas, d. i. LUKAS verhaalt u, wat daar hun gesprek ware. OTRID. Wijders komt het voor, in de beteekenis van een gesprek, waarin men twist, eene woordenwisseling, inzonderheid voor het geregt, en dus ook eene regtszaak, een regtsgeding. In dezen zin gebruikt NOTK. *dingstrit*. In het angels. is *thing* ook een twist, en wel een geregtelijke twist. Sporen dezer beteekenissen zijn nog in eenige zamenstellingen voorhanden. Waarschijnlijk is tot dit *ding*, voor twist, het in sommige plaatsen gemeenzame *dingsigheid* te brengen, hetwelk doorgaans, in den zin van oneenigheid, of twist, gebezigd wordt: zij hebben telkens dingsigheid. — ik wil met die dingsigheid niet te doen hebben, in den gemeenen spreektrant.

Wanneer ons woord *ding*, in dezen zin, met het gr. $\delta\alpha\gamma$, *geregt*, en het hebr. דָּין en דִּין , voor het *geregt twisten*, *pleiten*, דִּין , eene regtszaak, en דִּין ,

eene *regter*, verwant ware, dan zou het een der oudste woorden in onze taal zijn. Bij OTRID. en deszelfs tijdgenooten, komt *ding* en *geding* ook menigmaal voor *hoop*, en *dingen* voor *hopen* voor; eene beteekenis, welke met de andere moeilijk te vereffenen is.

Dit *ding* heeft tegenwoordig nog onderscheidene beteekenissen, b. v. die van arbeid, bezigheid: ik heb heden nog vele dingen te doen. Zeker iets, als de algemeenste benaming, om iets aan te duiden, welks eigenlijke benaming men niet weet, of niet gebruiken wil: wat is dat voor een ding? De liefde is een wonderlijk ding. Ook voor eenen persoon, in het gewone leven en den vertrouwelijken spreektrant: hare dochter is een regt bevalig ding. In nog ruimere beteekenis, alles, wat werkelijk bestaat, of voorhanden is; doch meest in het meerv.: God de schepper aller dingen. Eindelijk, in de ruimste beteekenis, alles, waarvan men een begrip kan hebben, het zij werkelijk, of slechts mogelijk, het zij eene zelfstandigheid, of slechts eene eigenschap: hij gaat van groote dingen zwanger, smeedt groote ontwerpen; alle dingen bestaan in drie. Bijzonderlijk, in den vertrouwelijken stijl: dat ding, die zaak, die voorslag bevat mij; — hij zeide mij de afschuwelijkste dingen.

Oul. werd *ding* ook voor eigendom, bezitting genomen; en behalve deze, komt bij Kil. nog eene andere beteekenis voor, namelijk die van *schamelheid*, welke wij ook nog elders aantreffen: waarom ADAM ende EVA hare dingen gedeekt hebben, sulden wij op een andermael wel eens aenraken. M. D. MERWEDE.

WACHTER. leidt het woord *ding* van *doen* af: eene afleiding, die wel vele waarschijnlijkheid heeft, doch echter niet uitgemaakt zeker is. En het zal altoos moeilijk vallen, van den oorsprong van een zoo oud woord meer, dan eene waarschijnlijke gissing op te geven. Om deze zelfde reden, is het ook nog onzeker, of *ding*, in den zin van een gesprek enz., als iets anders dan *ding*, eene zaak, moet beschouwd worden, dan of het slechts verschillende beteekenissen van een en hetzelfde woord zijn. Het is echter mogelijk, dat verscheidene beteekenissen verloren geraakt zijn, welke de sporten eener ladder uitgemaakt hebben, waarvan ons thans alleen nog de twee niterste einden overig zijn.

Dingen, b. w., ik dong, heb bedongen. Oul. is het genoegzaam in dezelfde beteekenissen gebruikelijk geweest, als het zelfstandige *ding*. Thans wordt het nog gebezigd, in den zin van onderhandelen over den prijs van koopwaren, minder bieden, waarvan *afdingen*, *bedingen*, overeenkomende met de oude beteekenis van over en weer spreken, dewijl *dingen* en *bedingen* door wederzijdsche woordenwisselingen geschiedt. Hij dingt zeer nauw; hij heeft daarover lang gedongen. Naauw dingen en wel betalen is eene gemeenzame spreekwijs. Fig., trachten: naar iets dingen; naar een ambt dingen, staan. Oul. zonder *naar*: 'k en ding gheen eer. SPIEG.

Dingen had oul. ook de beteekenis van *pleiten*: ick ben te slecht, dinght gij voor mij. CAMPH. Hiervan zijn eenige zamenstellingen gevormd, als: dingbank, nu regtbank, pleitbank; dingdag, nu regtdag; dinghuis, nu regthuis; dingstoel, nu regterstoel; dingzak, nu pleitzak. *Dingtaal* is nog in gebruik. Zie hetzelfde. Van hier dinger, dinging, dingster.

Dingsdag, m., meerv. dingsdagen. De derde dag in de week: aanstaanden dingsdag zal ik bij u komen.

Dingsdag, bij KIL. ook *dijnsdag*, *dijsendag*, *dinsdag*, hoogd. *Dinstag*, deen. *Tysdag*, zweed. *tisdag*, angels. *tuesday*, *tuwesdaeg*, eng. *tuesday*, ijsl. *tyrdaeg*. Eenigen hebben het afgeleid van *ding*, voor *geding*, en *dag*, zoodat *dingsdag* dan zoo veel zonde zijn, als *regtdag*, dewijl de Ouden, op dezen dag, gewoonlijk regtdag hielden. Anderen brengen het tot *Tuisco*, eenen afgod der oude Germanen. TUINM. leidt de benaming van *dingsdag* daaruit af, dat die dag aan den *Dinggod*, d. i. twistgod, oorlogsgod (MARS), toegewijd was. IHRE heeft beweerd, dat *dingsdag* hetzelfde is als het lat. *dies Martis*. dewijl MARS, bij de oude Angelsaksen, den naam van *Tuu*, *Tüg*, in den tweeden naamv. *Tuues*, droeg, Zoo ook leidt TEN KATE *dingsdag*, van *thing*, *ding*, voor MARS, en *dag* af. En anderen hebben weer andere gissingen over den oorsprong van dit woord gemaakt.

Dingtaal, v. Van *ding*, voor *geding*, en *taal*. Eigenlijk pleittaal, rechtsgleerde taal. Fig. gegronde, afdoende, voldingende redenering: hij sprak dingtaal; dat is dingtaal.

Disch, m., meerv. disschen. Van het gr. *δισκος*, lat. *discus*, eene platte, ronde schijf, bij de

Ouden, tot oefening des lichaams, in zeker werpsel gebruikt; vervolgens een ronde schotel. Van hier is deze benaming tot eene ronde tafel overgegaan, naderhand tot eene tafel in het algemeen; en thans wordt daardoor eigenlijk eene spijstafel aangeduid: aan den disch zitten. Daarna dekten wij den disch. VOND. Van hier dischdoek, nu tafeldoek; dischgeregt, nu tafelgeregt; dischlaken, nu tafellaken. *Dischgenoot* is nog in gebruik. Zie hetzelfde.

Dischgenoot, m., meerv. dischgenooten. Iemand die met ons aan dezelfde tafel spijs, gast.

Disschen, zie *aandisschen*, *opdisschen*.

Dissel, (bij KIL. ook *diessel*, *diechsel*) m., meerv. dissels. Zeker gereedschap, bij de kuipers, timmerlieden en wagenmakers gebruikelijk, eene soort van bijl: wij stelden flux in 't werk de dissels en de bijlen. VOND.

Dissel, (bij KIL. ook *diessel*, *dijssel*) m., meerv. dissels. Ook disselboom, de boom van eenen wagen, door middel van welken dezelve bestuurd wordt. Een lange, een kromme dissel. Vlucht heen met omgekeerden dissel. VOND.

Distel, v., meerv. distels. Zeker gewas: 't velt verwildert van spitze distel. VOND. Fig., voor moeijelijkheid, onaangenaamheid: de distel van 't gebreck te smoooren, als 't behoort. VOND. Van hier distelachtig, distelbloem, distelig, distelkruid, distelvink.

Dit, het onz. geslacht van het aanwijzende voornaamw. *deze*. Zie hetzelfde.

Dobbel, zie *dubbel*.

Dobbel, m. Het dobbelen: eenen goeden, eenen kwaden dobbel hebben, gelukkig, ongelukkig dobbelen.

Dobbelaar, zie *dobbelen*.

Dobbelen, o. w., ik dobbelde, heb gedobbel. Met dobbelsteen spelen. Ook om veel geld spelen, grof spelen: zij zitten te dobbelen. In den gemeenen spreektrant, zegt men: tegen twaalf oogen dobbelen, gevaar loopen, om eene zaak niet te bekomen. Van hier dobbelaar, speler; dobbelaarster, dobbelarij. Zamenstell.: dobbelhoorn, dobbelhuis, dobbelspel, dobbelsteen, dobbelziek, enz.

Dobbelen is eigenlijk zoo veel als *dubbelen*. TRINM. brengt ons *dobbelen* hiertoe, omdat men niet alleen speelt, maar daartoe een tweede volstrekt noodzakelijk is. BURM. acht het insgelijks hetzelfde met *dubbelen*, uithoofde dat de spelers, in de hitte van het spel, gaarn het speelgeld verdubbelen. v. HASS. keurt beide deze redenen af, en neemt het ook wel voor *dubbelen*, maar omdat het eigenlijke *dobbelen*, d. i. met dobbelsteen werpen, doorgaans met twee dobbelsteenen geschiedt.

Dobber, m. meerv. dobbers. Pen van een vischtuig: de dobber wil niet staan. Bij KIL. is *dobber* ook eene boei, een ankerblok, scheepsw. *Zie boei*.

Dobberen, o. w., ik dobberde, heb gedobberd. Op en neer drijven: het schuitje lag te dobberen. HOORF heeft *dobbervreugd*, voor vreugde, die spoedig verdwijnt. Van hier dobbering.

Doch, voegw., hetzelfde als *maar*: ik wil het u wel zeggen, doch gij moet mij beloven enz. Men onderscheidt *doch*, thans, van *toch*, schoor het eerste, oul., ook voor het laatste genomen werd.

Dochter, v., meerv. dochters. Een kind van

het vrouwelijke geslacht: eene huwbare dochter.

Hoogd. *Tochter*, angels. *dochter*, gr. θυγάτηρ.

Dodderig, bijv. n. en bijw., dodderiger, dodderigst. Van het oude *dodden*, *dotten*, ook *doten*, sullen, nu *dutten*, ligt slapen. Slaperig: hij was zeer dodderig. Van hier dodderigheid, en het in den gemeenen spreektraant gebruikelijke *do-door*, voor iemand, die slaperig, sufterig, is.

Doedelsak, m., meerv. doedelzakken. Zakpijp, zeker blaaspeeltuig: op den doedelsak spelen. De eerste helft van dit woord is, waarschijnlijk, eene klanknabootsing, en ontleend van het geluid. hetwelk zulk een speeltuig voortbrengt.

Doek, o., en m., meerv. doeken. Lijnwaad. Onz., voor de stof: in 't friss'en nette doek. Hoort. Even als het neteldoek, het zeildoek. Mannel., voor een stuk van die stof, eenen lap: eenen sneeuwvittent doek. Houw. Zoo ook halsdoek, handdoek, zakdoek, enz. Het meerv. *doeken* wordt ook voor winddoeken, of luren gebezigd: een kind in de doeken winden. Hiervan is het bedr. *werkw. doeken* bedriegen, gemaakt: iemand doeken, anders ook iemand in de luren leggen. Dat is maar een doekje voor het bloeden. eene slechte verschooning. Van hier doekmaker enz.

Doeken, zie *doek*.

Doel, o. Een wit, waarop men mikt: zij mikt op 't witte doel. VOND. Het doel missen, het wit niet raken, ook fig., zijn oogmerk niet bereiken. Waarschijnlijk heeft de gewone vergader- en oefeningplaats der schutters hiervan hare benaming ontleend; doch in dezen zin wordt het woord *doel* mannelijk gebezigd: in den stads doel, of, gelijk het gebruik verkiest, *doele*, zijnde de plaats waar de schutters naar *het doel* plagten te schieten. Hoort heeft *doelhuis* en *doelroer*.

Doelen, o. w., ik doelde, heb gedoeld. Miken: op iets doelen. Fig., voor bedoelen: waarop doelt gij?

Doelwit, o. Hetzelfde als *doel*; doch meest in de figurlijke beteekenis van bedoeling, oogmerk: hij heeft zijn doelwit bereikt.

Doemen, b. w., ik doemde, heb gedoemd. Onl. vonnissen, van het oude *doem*, *doeme*, oordeel, vonnis, waarvan *doensdag*, voor oordeelsdag. Thans heeft het alleen de beteekenis van veroordeelen, verwijzen: iemand tot zekere straf doemen. Van hier doemer. Zamenstell.: doemenswaardig, ook doemwaardig; doemwaardigheid, doemwaardigheid; *doemschrijf*, bij Hoort, voor vonnis.

Doen, b. w., onregelm.; ik deed, heb gedaan. In het algemeen, werken, verrigten: wat hebt gij hier te doen? Menigvuldig zijn de overdragtige beteekenissen van dit woord: zijnen pligt doen, volbrengen; een gebed doen, bidden; onrecht doen, zich daaraan schuldig maken; aalmoezen doen, uitreiken; iemands zin doen, opvolgen; iemand doen betalen, noodzaken te betalen; van doen hebben, noodig hebben; van zich doen, afleggen, van zich afwenden; doen weten, laten weten; in tabak enz. doen, tabak enz. koopen en verkoopen; eenen winkel doen, winkelwaren verkoopen; bescheid doen, geven; rekening doen, ontvang en uitgaaf toonen; dienst doen, dienen; met iemand te doen hebben, zaken te verrigten hebben; met eene vrouw te doen hebben, minnehandel drijven; wat heb ik met u te doen? wat gaat gij mij aan? wat is daar te doen? wat gebeurt daar? ik heb er mede te doen, het smart mij, dat zij zoo ongelukkig is; hij heeft niet veel

te doen, heeft niet veel werk, of verkoopt niet veel; zijn zoon maakt hem veel te doen, veroorzaakt hem groote moeijelijkheid. Ook wordt het gebezigd, om het voorgaande niet te herhalen: gij hebt nu beloofd te betalen, maar zult gij het doen?

Enige spreekwijzen, met *doen*, zijn reeds verouderd, b. v.: eenen gemeenen raad doen, houden: offer doen, offeren; huwelijk doen, een huwelijk aangaan; hoewel men nog zegt: een goed huwelijk doen; geween doen, rouw bedrijven, BIJBEL. 1477; iemand ridder doen, ridder maken; kond (onl. *cond*) doen, bekend maken; ter aarde doen, begraven; eenen bok doen, eenen bok offeren, BIJBEL. 1477; eenen dag doen, vieren; vijandelijk doen, vijandelijk handelen, enz.

Doen wordt ook als zelfstandig gebezigd: dat is mijn doen, mijne gewone wijs van handelen, niet; hij is daar het doen en laten, ook zonder lidwoord, hij is daar doen en laten, hij kan daar doen en laten wat hij wil; op iemands doen en laten, op iemands geheele levenswijs, letten; hij zit in een goed doen, hij heeft een goed bedrijf, middel van bestaan. Van hier doener, doening, in zamenstelling gebruikelijk.

Het bedrijf. deelw. *doende*, *doend* (dat dikwerf, zelfs bij anders nette Schrijvers, *doenend*, *doenende*, doch zeer verkeerdelijk, gespeld gevonden wordt) heeft, in de gemeenzame verkeering, ook de beteekenis van bezig, werkzaam: hij is dapper doende.

Doenlijk, bijv. n. en bijw., doenlijker, doenlijkst. Dat gedaan kan worden: die zaak was niet doenlijk. Van hier doenlijkheid.

Doenniet, m., meerv. doennieten. In het gemeene leven, iemand, die niets doet, altoos lui en ledig is: ik heb geene achtung voor enen doenniet.

Dof, m., meerv. doffen. Riems slag, zijnde een klanknabootsend woord, ontleend van het geluid, hetwelk de riemen, onder het roeijen, veroorzaken. Wijders, een slag, of stoot, in het algemeen: iemand eenen dof geven.

Dof, bijv. n. en bijw., doffer, dofst. Dit *dof* is eigenlijk zamengetrokken van *doof*, dat zijnen wortel in het angels. *dusan*, *bedekken*, *overstelpen*, heeft; zoodat *dof*, ten aanzien van de ooren, of het gehoor, zoo veel is als met vliezen bedekt. En schoon *doof* en *dof* thans zeer onderscheiden gebezigd worden, is echter derzelver overeenkomst in ons *doove*, d. i. doffe, *kool*, overig. Eene doffe kleur, zonder glans; een dof geluid, alsof het geluidgevend ding met iets bedekt ware; dof van geest, zonder vuur, of levendigheid, als nitgedoofd. Van hier dofsheid, doffigheid.

Doffen, b. w., ik dofte, heb gedoft. Van *dof*, een slag, of stoot. Slaan, stooten. Van hier doffer, dofster, doffing.

Doffer, m, meerv. doffers. Het mannetje eener duif, bij KIL. *duiver*.

Doft, v., meerv. doften. Roeibank, van *dof*, riems slag, klanknabootsend woord: de bootsman op de doft. VOND.

Dog, m., meerv. doggen. Een groote engelsche hond. Van het eng. *dog*, waarvan ook het fr. *dogue* en deen. *dogge* ontleend is.

Doggen, zie *gedogen*.

Dogger, m., meerv. doggers. Vischschip, waarmede men naar het doggerzand vaart, om kabeljaauw te vangen, volgens WINSCHOTEN.

Dojer, m., meerv. dojers. Het gele van een ei. Bij KIL. ook *doder*, hoogd. *Dotter*. In het gemeene leven wordt het doorgaans, bij zamen-trekking, gebezigd: een door van een ei.

Dok, o., meerv. dokken. Eene beslotene plaats, waar men de schepen legt, om die voor wind en weer te beveiligen: een schip wederom uit het dok uitgehaald. WINSCHOT. Van dit *dok* is het werkw. *dokken* gemaakt, voor: de schepen in het dok halen. TEN KATE brengt *dok* tot *duiken*, *dook*, enz., ADEL. tot het angels. *dican*, graven.

Dokken, b. w., ik *dokte*, heb gedokt. In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor geven, afgeven: geld dokken, geld schieten. Zie *opdokken*.

Dol, m., meerv. dollen. Roeipen. De uit-spraak van dit woord is zeer onderscheiden van die des volgenden bijv. naamwoords, daar hier de o scherp-kort, en daar zacht-kort is. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I § 17. Van hier *dolboord*, het boord, waarin de *dollen*, of roeipennen, gesla-gen worden.

Dol, bijv. n. en bijw., *doller*, *dolst*. Razend, verwoed: een dol mensch; dol worden; iemand dol maken. Dolle (wilde) kervel, dolle hond. Van hier *dolheid*, *dolhuis*, *dolkop*, *dolkoppig*, *dol-leman*, *dolligheid*, enz. Voor *dol*, hoort men ook *dul*.

Dolen, o. w., ik *doelde*, heb gedoeld. Het-zelfde als *dwalen*, en waarschijnlijk ook hetzelfde woord, met enige verandering. Van hier *doling*, *doolhof*, *doolweg*, enz.

Dolfijn, m., meerv. *dolfijnen*. Eigenlijk, zekere groote zeevisch, die longen heeft, adem haalt, en daarom niet bestendig onder water leven kan: hoe de *dolfijn* d' oovers streelt en strijkt met zij-nen staert en vinnen. VOND. Een hemelteeken, bestaande uit tien sterren: 't vertoont den *dolfijn* snel van vaert. DE DECK. Ook werd weleer de oudste zoon des konings van Frankrijk *dolfijn* genoemd: de bruiloft van den *dolfijn*. HOORT. Van het lat. *delphin*, *delphinus*, in het fr. *dauphin*, ital. *delfino*, spaan. *delfin*, eng. *dolphine*.

Dolk, m., meerv. *dolken*. Zekere korte stoot-degen, pook: tot dat men haar eenen dolk in den hals duwde. VOND. Fig.: noem mij dezen naam niet, hij is een dolk in mijne ziel.

Het lat. *telum* was werkelijk eene algemeene benaming van al zulke doodelijke werktuigen; ja, bij de Romeinen, komt reeds *dolon*, en bij de Grieken *δολων* en *δολωνα*, in de beteekenis van eenen kleinen, in eenen stok verborgenen, degen, voor. De aloude Kimbren noemden eenen moor-denaar, waarschijnlijk naar zulk een moordgeweer, *dolgur*.

Dom, een onzachtstaartige nitgang, welke, sedert de invoering van het christendom, in gebruik geweest is. De woorden, die in *dom* eindigen, hebben doorgaans tweederlei beteekenis, vooreerst, die van staat, magt, of gesteldheid, als: eigendom, vrijdom, ouderdom, wasdom, weedom, rijkdom, enz., en deze zijn bij ons van het mannelijke geslacht; ten andere, die van ambt, of gemeenschap, of staat van besturing, als: christendom, jodendom, *pausdom*, menschedom, heidendom, heiligdom, pries-terdom, bisschopdom, heritogdom, vorstendom, enz., en deze zijn bij ons van het onzijd. geslacht.

HOORT en anderen bezigen voor *dom*, *doom*, als *vijsdom* enz.

Dom, m., meerv. *dommen*. **Domkerk**, hoofd-kerk: Te Coelne ledise in den doem, d. i., hij leide ze te Keulen in de domkerk. MELIS ST. De toren van eene domkerk: dan stapt hij op 't gebrom, het grof gebrom der domklokke uit den dom. VOND. Bijzonderlijk, wordt de toren van de domkerk te Utrecht de *dom* genoemd. Zamen-stell: domdeken, domheer, domheerschap, dom-kapittel, domkerk, domklok, domkoster, enz.

WACHTER. en IHRE leiden dit woord van het verouderde *duom*, *thuomo*, d. i. geregt, af, stellende, dat de domkerken deze benaming van de daaraan behoorende geestelijke regtbank ontleend hebben. ADEL. vindt deszelfs oorsprong in het italiaanse *domo*, *duomo*, eene hoofdkerk. Anderen brengen het tot het lat. *domus*, wordende, in de middel-eeuwen, dus eene kerk genoemd, als zijnde het huis van dien Heilige, ter eer van welken deze of gene kerk gesticht was. Nog anderen stellen, dat het woord *dom* uit de voorste letteren dezer drie woorden bestaat *Domino Optimo Maximo*, als toe-gewijd aan het Opperwezen; beweerende, dat men deze woorden onl., bij verkorting, D. O. M. ge-schreven, en daarvan, naderhand, met weglating der verkortingteekenen, *DOM* gemaakt heeft.

Dom, bijv. n. en bijw., *dommer*, *domst*. Bot, plomp: een dom mensch; zoo dom als eene koe, in de gemeenzame verkeer. Gebrek aan oor-deel verradend, verstandeloos: hij heeft zich in dat geval zeer dom gedragen. Dat was een domme zet. Van hier *domheid*, *dommigheid*, en in den gemeenen spreektrant, *domkop*, *domoor*, voor een dom mensch, of iemand, die iets dom doet.

Dom beteekende onl. ook *doof*, gelijk KIL. nog *dom en blind*, d. i. *doof en blind*, heeft.

Dommekracht, v., meerv. *dommekrachten*. Een werktuig, waarmede men groote kracht doet. Ook voor iemand, die dom en met geweld te werk gaat: hij is een regte dommekracht.

Dommelen, o. w., ik *dommelde*, heb gedommeld. Gonzen, gelijk de bijen: als bijve bijen, — met een dommelend geluid. J. D. MARRE. Ook wordt het in den zin van *mompelen*, zacht spreken, van de menschen, gebezigd. Van hier *dommeling*.

Dommelen, b. w., ik *dommelde*, heb gedommeld. Mengten, vermengen: men zag het bleek en rood gedommeld ondereen. HOOGVL. Waarin men zag uw kroost gedommeld onder 't mijn. HOORT.

Domp, zie *damp*.

Dompelen, b. w., ik *dompelde*, heb gedompeld. Onder water steken, laten zinken, zijnde het voortd. werkw. van het volgende *dompen*. Fig.: zijne losbandigheid heeft hem in eenen pool van ellende gedompeld. Van hier *dompelaar*, zekere watervogel; *dompeldoop*, doop bij indompeling; *dompeling*.

Voor *gedompeld*, is *bedoven* in gebruik geweest: ach, red mij in elleudt bedoven. CAMPH. Zie *bedoven*.

Dompen, b. w., ik *dompte* heb gedompt. In het water laten zakken, hetzelfde als *dampelen*. Fig.: dat dompt een ijder in de zorgen. HOORT. In de krijgskunst zegt men: het gescht dompen, d. i. van voren laten zakken, om lager te kunnen schieten. Eindelijk wordt *dompen* ook voor *dempen*, uitdooven, uitblussen, gebezigd: die dompen wil de goddelijke lampen. VOND. En hiervan *domper*, *domphoorn*, waarmede men eene kaars uit-

dompt; dompig, bedompt: een dompig huis; dompneus, een groote neus, in de gemeenzame verkeering.

Donder, m., meerv. donders: die van den donder geslagen wert. **VOND.** De donder rolt verschrikkelijk door de lucht. Het komt ook voor in de beteekenis van donderslag: ik hoorde onverwacht enen zwaren donder. Zamenst.: donderbui, donderbus, dondergod, donderkloot, donderlucht, dondervlaag, donderwolk, enz.

Donder, hoogd. *Donner*, eng. *thunder*, angels. *thunor*, fr. *tonnerre*, perz. *tounder*, lat. *tonitru*. Een klanknabootsend woord, ontleend van het geluid des donders.

Donderdag, m., meerv. donderdagen. De vijfde dag in de week, welke, op het voorbeeld der Latijnen, die hem naar JUPITER genoemd hadden, ter eer van den noordschen JUPITER, den afgod THOR, die ook den naam van *donderaar* droeg, is genoemd geworden.

Donderen, o. w., wordende zoowel onpersoonlijk, als ook persoonlijk gebruikt. Donderde, heeft gedonderd. Onpersoonlijk: het dondert, het zal donderen. Persoonlijk, en wel in enen eigenlijken en figurlijken zin. Eigenlijk: de Heer donderde van den hemel. **BIJBELVERT.** Fig., een verschrikkelijk, den donder gelijk, geluid maken: eene donderende stem; hij dondert met zijne stem. Wij hoorden het geschut donderen, om het ontzettend geweld, door de losbranding van het geschut veroorzaakt.

Ontwijfelbaar is het, even als *donder*, een klanknabootsend woord. Van hier *donderaar*, *donderer*, bij de Dichters gebruikelijk voor JUPITER, ook *dondergod* genoemd.

Donker, bijv. n. en bijw., donkerder, donkerst. Eigenlijk, zwartachtig. In deze beteekenis, wordt het nog gebruikt ten aanzien van de verw, in tegenoverstelling van helder: die verw is zeer donker. Dat laken is voor mij veel te donker. Zoo ook de zamenstell.: donkerblauw, donkergeel, donkergroen, donkerrood, enz. Fig., van licht beroofd, duister: deze kamer is zeer donker; tusschen licht en donker. Betrokken: eene donkere lucht; een donkere dag. Onzeker, verborgen: de donkere toekomst. Onbekend: donkere personen, bij **HOORT**. De noodige klaarheid missende: donkere woorden, eene donkere rede. Onvriendelijk, stuursch: een donker gezigt. Onvoordeelig, onaangenaam: het ziet er donker voor hem uit. Dikwerf wordt het als een zelfstandig naamw. gebezigd: om uit het donker op te dagen. **VOND.** In het donkere: gelijk als een blinde omstast in het donkere. **BIJBELVERT.** En hiervoor gebruiken wij thans doorgaans in *den donker*: gij zit in den donker. Van hier donkerachtig, donkerheid, donkerlijk.

WACHTER. meent, dat in den klank van dit woord iets is, hetwelk de natuur der zaak aanduidt. Oul. is het hiervan afgeleide *donkeren*, voor verduisteren, in gebruik geweest: eer die sonne donckert. **BIJBEL**, 1477.

Dons, o. De fijnste en zachtste vederen der vogelen: een kussen met dons gevuld. Fig., voor een bed: in 't zachte dons. **VOND.** Van hier het onverbuigb. bijv. n. *donsen*, van dons: een donsden bed.

Dood, m. Na haren doot. **HOORT.** Dit woord is, al van ouds, mammel. en vrouwelijk gebezigd, gelijk blijkt uit de spreekwijzen: in den dood, ter dood, tot der dood, een man des doods,

op straf des doods, ter dood verwijzen, den' dood aan iets drinken, enz. Het mannelijke geslacht is echter altoos, inzonderheid bij onze Taalverwanten, het gebruikelijkst geweest. Hiertoe behooren de overdragtige spreekwijzen: den dood onder de oogen zien, zijn leven wagen; den dood op de lippen hebben, zeer gevaarlijk krank, bijna dood zijn; in zijnen dood loopen, zich in levensgevaar begeven Zamenstell.: doodaas, doodbaar, doodbed, doodbidder, doodboek, doodbus, doodceel, doodgraver, doodkist, doodkleed, doodlied, doodmaal, doodsangst, doodseen, doodseenderen, doodschrik, doodschuld, doodschuldig, doodsgevaar, doodshoofd, doodslag, doodslager, doodsnik, doodsnood, doodstraf, doodstrijd, doodstroom, doodvonnis, doodwond, doodzonde, doodzweet, enz.

WACHTER. beweert, dat, even als het gr. *θάνατος* van *θάνατ*, *sterven*, komt, ons *dood* van het verouderde *douuen*, *onkomen*, afstamt; welk *douuen*, in dezen zin, zeer dikwijls bij **OTFRID.** voorkomt.

Dood, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Levenloos, gestorven: het kind is dood, een doode hond, dood steken, dood bijten, dood maken, dood doen, ook overdragt.: hij zal ze dood doen, hij zal wat uitvoeren, in den gemeenen spreektrant: dood slaan, dood schieten, dood bloeden, ook overdragt.: die zaak is reeds dood gebloed, is al vergeten; zich dood eten, dood hongeren, dood loopen, dood werken, dood zingen, enz. Fig., de Doode Zee; dus noemden de noordelijkste Scijthen de IJzsee. Een doode tijd voor de kooplieden, wanneer geen handel gedreven wordt; hij is een dood ligchaam, een onwetend, geesteloos mensch. Oul. werd *dood* ook voor *doof*, *uitgedoofd*, gebezigd: gelijk als die doode (doove) cole. **BIJBEL**, 1477. Dit *dood* wordt ook als bijw., aan sommige bijvoegelijke naamwoorden vastgehecht, om derzelver kracht te vermeerderen, terwijl deze, in dit geval, geene trappen van vergrooting hebben: doodarm, doodkoud, doodkrank, doodmoede, doodstil, doodziek, enz.

Ook wordt het als zelfstandig gebezigd: een doode; levenden en dooden; de dooden begraven.

Doodelijk, bijv. n. en bijw., doodelijker, doodelijkst. Dat den dood veroorzaakt: een doodelijk vergif. Ter doed toe: iemand doodelijk kwetsen. Aan den dood gelijk: hij ziet er doodelijk uit. Hevig: een doodelijke haat. Van hier doodelijkheid.

Dooden, bedr. w, ik doodde, heb gedood. Dood slaan, ombrengen: iemand dooden. Fig.: zijne lusten dooden, bedwingen. **HOORT** bezigt het, voor *vernietigen*. In den gemeenen spreektrant zegt men iemand dooden, voor: hem van het tegendeel overtuigen: ik verhaal u de waarheid; en dood mij, als gij kunt. Van hier dooder, dooding.

Doodsch, bijv. n. en bijw., doodscher, zeer doodsch. Eigenlijk, hetzelfde als *doodelijk*, in de beteekenis van aan den dood gelijk: eene doodsche kleur, doodsche lippen. Verder, naar, eenzaam, akelig: eene doodsche plaats. Van hier doodscheheid.

Doodsteek, m., meerv. doodsteken. Een steek, waarvan iemand sterft. Ook fig.: dat is hem een doodsteek in het hart, dat veroorzaakt hem groot verdriet.

Doodstuijp, v., meerv. doodstuijpen. Stuijptrekking voor het sterven: in zijne doodstuijp. **VOND.** Ook fig.: dat was zijne doodstuijp, zijne laatste poging, onderneming.

Doodverw, v. De bleeke kleur van eenen doode: de doodverw lag reeds op zijn aangezicht. In de schilderkunst draagt de eerste verw, waarmede een stuk aangelegd wordt, insgelijks den naam van *doodverw*.

Doodverwen, b. w., ik doodverwde, heb gedoodverwd. Bij de Schilders gebruikelijk, voor: in de doodverw zetten: een landschap doodverwen. Ook fig.: hij wordt met dat ambt gedoodverwd, men meent, dat hij het zal krijgen.

Doodvijand, m., meerv. doodvijanden. In het vrouwelijke geslacht, *doodvijandin*. Eigenlijk, een vijand, die iemand zoo zeer haat, dat hij deszelfs dood begeert en zoekt. Meestal wordt het genomen voor eenen ongemeen grooten en bitteren vijand: zij zijn doodvijanden. Ook wordt het op levenlooze dingen toegepast: hij is een doodvijand van veel drinken enz.

Doof, bijv. n. en bijw., doover, doofst. Van het gehoor beroofd: doof zijn, worden. — Zich doof houden, niet willen hooren, doof zijn voor iemands klagten. Aan eens dooven mans deur kloppen, spreekw., vergeefs aanzoek doen. Dof, levenloos: eene doove kool, oul. ook *dode kool*. Onderscheiden gevoel missende: mijn vinger is doof. Stomp: een doove prikkel. **Hoort**. Van hier doofachtig, doofachtigheid, doofheid. Zie *dof*.

Dooi, m. Het dooijen: dat is een gewenschte dooi.

Dooijen, onpers. w., het dooide, heeft gedoid. Ontbonden, vloeibaar worden, met betrekking tot het ijs, of hetgeen bevroren is: het heeft van daag sterk gedoid. Zamenstell.: dooiweer.

Doop, m. Eigenlijk, dompeling. Wijders, besprenging met water: het stuk van den doop. **Hoort**, Een kind ten doop houden. Overdragt., wordt sans, om het indooopen, ook *doop* genoemd, als: eijerdoop, zuurdoop, enz., waarvan *doopvisch*. Zamenstell.: doopbekken, doopboek, doopcedel, doopceel, doopdag, doopgetnige, doopheffer, doophek, doophuis, doopkleed, doopmaal, doopnaam, doopsel, doopsgezind, doopvader, doopwater, enz.

Doopen, b. w., ik doopte, heb gedoopt. Eigenlijk, dompelen, onder water laten zakken. Wijders, met water besprengen: een kind doopen. Fig., noemen, eenen naam geven: ik doopte hem met den naam van eerwaardig. Den wijn doopen, water in den wijn doen, in de gemeenzame verkeer. Indoopen: brood in melk doopen. Van hier dooper, dooping, doopeling.

TEN KATE brengt het tot het oude *duiven*, (*mergere, urimare*), TUINM. tot het gr. *δύπτειν*, onder water duiken, dompelen.

Door, zie *dojer*.

Door, voorzetsel en bijw. Voorzetsel, dienende, eigenlijk, om eene beweging aan te duiden, welke de bestanddeelen eens dings, van het eene tot het andere einde, van elkander scheidt: door het papier steken; door het water zwemmen. Verder, eene beweging langs de binnenste deelen van een reeds gescheiden geheel: door de deur gaan; door het venster zien; door de vingers zien, overdragt., iets stilzwijgend toelaten; door de straat rijden. Fig., van den tijd: door alle eeuwen, ook door alle eeuwen heen; door het gansche jaar, ook het gansche jaar door. In eenige gevallen moet *door* achter het zelfst. naamw. geplaatst worden: ik heb den ganschen nacht door gewaakt. Als een middel, om iets voort te brengen, veroorzakende, of medewerkende: door geld kan men

alles doen. Al lengde ik uwen tijd door mijn verhaaste dood. **VOND**. Door u ben ik gelukkig geworden. Voor onder, doch alleen in de uitdrukking *door elkander*: alles door elkander menen, gooijen, enz.

Bijw., voor versleten, verscheurd, in het gemeene leven: de schoenen zijn reeds door. Dikwijls dient het, om de beteekenis van een woord te stevigen: doorkoud zijn. *Door en door* beteekent, in den gemeenen en vertrouwelijken spreektrant, van het begin tot het einde, van het eene einde tot het andere, geheel en al: iemand door en door nat; ik ken hem door en door. **Hoort** bezigt *door* ook in den zin van *voorbij*: nu de gelegenheid door was.

Als voorzetsel, wordt *door* ook met werkwoorden zamengevoegd, en is dan een scheidbaar, en dan weder een onscheidbaar voorzetsel, naar mate de verschillende beteekenissen, waarin de daarmede zamengestelde werkwoorden voorkomen, zulks somwijlen vorderen. Als onscheidbaar blijft het, in de vervoeging, onafscheidelijk aan het werkwoord gehecht, terwijl de nadruk der uitspraak op het zakelijke deel des woords valt: doorbladeren, doorbladerde, doorbladerd, te doorbladeren — doorgronden, doorgrondde, doorgrond, te doorgronden; doorbóren, doorboorde, doorboord, te doorboren, enz. Als scheidbaar ontvangt het, in de onbeaalde wijs der werkwoorden, den klemtoon, en wordt, in de vervoeging, van de werkwoorden afgescheiden, die hun verleden deelwoord, alsdan, met inlassing van *ge* vormen, en, in de onbeaalde wijs, tusschen het voorzetsel en het werkwoord, *te* ontvangen: doorbreken, brak door, doorgebroken, door te breken; doórhálen, haalde door, doorgehaald, door te halen; doórbóren, boorde door, doorgeboord, door te boren.

Men ziet dus, dat *door*, voor een en hetzelfde werkwoord geplaatst, somwijlen scheidbaar en onscheidbaar tevens kan wezen; hetwelk, bij de opgaaf der woorden zelve, nader zal blijken.

Door, als een scheidb. voorz., voor werkwoorden geplaatst, versterkt dikwerf derzelver beteekenis, en heeft den zin van bij *aanhoudendheid*, zonder ophouden, b. v. doórschiéten, doórwandelen, enz.

Oul. werd voor *door*, als voorzetsel en als bijwoord, ook *deur* gebezigd. Zie *deur*.

Door, bijv. n., voorheen in gebruik voor dwaas. Van hier doorheer voor dwaasheid.

Doorbakken, bijv. n., zijnde het verleden deelw. van *doorbakken*. Dat wel gebakken, en dus gaar is: doorbakken brood. *Doorbakken*, met een scheidb. voorz.: ik bakte door, heb doorgebakken, beteekent voortgaan met bakken.

Doorbersten, o. w., ik borst door, ben doorgeborsten. Aan stukken bersten.

Doorbijten, b. w., ik beet door, heb doorgebeten. Bijtend doordringen: het is te hard, ik kan het niet doorbijten. Fig., iets doorzetten, met wegruiming van de hindernissen: ik heb de zaak begonnen, ik wil er nu doorbijten.

Doorbladeren, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door en bladeren*, van *blad*. Scheidb.: ik bladerde door, heb doorgebladerd. Van het begin tot het einde in een boek bladeren; ook vlugtig doorlezen: wanneer men de geschiedenis doorbladert. Van hier doorbladering. Onscheidb.: ik doorbladerde, heb doorbladerd. Hetzelfde als het voorgaande, doch aan den ver-

hevenen schrijfstijl inzonderheid eigen: doorblader het boek des noodlots.

Doorblazen, b. w., ik blies door, heb doorgeblazen. Door iets heen blazen: ik zie geen gat, waar ik doorblazen kan. Blazend vaneen scheiden: het is zoo dun, dat men het doorblazen kan. Blazend doordringen: de wind heeft er schoon doorgeblazen, in het gemeene leven. Ook aanhouden met blazen.

Doorboren, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *boren*. Scheidb.: ik boorde door, heb doorgeboord. Van het eene einde tot het andere boren: ik heb de plank doorgeboord. Ook aanhouden met boren. Onscheidb.: ik doorboorde, heb doorboord. Fig., een schip doorboren, in den grond schieten. Ik doorboorde, doorstak, hem met den degen. Ieder woord uws briefs is een dolk, die mijn hart doorboort. Van hier doorboring.

Doorbraak, v., meerv. doorbraken. Van doorbreken. Hetzelfde als *doorbreking*: er is eene doorbraak (bij *HOOFD doorbrek*) in den dijk gekomen.

Doorbraden, bijv. n., zijnde het verled. deelw. van *doorbraden*. Dat wel en gaar gebraden is. Doorbraden, ik braadde door, heb doorgebraden, beteekent aanhouden met braden.

Doorbranden, o. w., ik brandde door, heb en ben doorgebrand. Brandend door iets dringen, het vuur brandt door, heeft doorgebrand. Het hout is haast doorgebrand. Het wordt ook bedrijv. gebezigd: laat ons tichelen strijcken ende wel doorbranden. BIJBELVERT.

Doorbreken, b. en o. w., ik brak door, heb en ben doorgebroken. Bedrijv., brekend eene weg door iets openen: hij heeft door den muur gebroken. In stukken breken: enen stok doorbreken. Ook aanhouden met breken. Onzijd.: de vijand zoekt door te breken, door te slaan. De zon is doorgebroken, te voorschijn gekomen. De zweer zal haast doorbreken, open gaan. De dijk brak door. Van hier doorbraak, doorbreking.

Doorbrenge, b. w., onregelm.; ik bragt door, heb doorgebracht. Met wegruiming der hindernissen, door eene plaats brengen: het oog der naald is te klein, ik kan er den draad niet doorbrengen. Fig., verkwisten: den tijd nutteloos doorbrengen. Hij heeft al het zijne doorgebracht. Van hier doorbrenger, doorbrengster, doorbrenging.

Doordansen, b. w., ik danste door, heb doorgedanst. Door veel dansen verslijton: hij heeft zijne schoenen doorgedanst. Ook aanhouden met dansen.

Doordenken, b. w., onregelm. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *denken*. Scheidb.: ik dacht door, heb doorgedacht. Naar alle deelen en omstandigheden bedenken, met ernst zijne gedachten op eenige zaak vestigen: ik heb de zaak rijpelijk doorgedacht. Onscheidb.: ik doordacht, heb doordacht. In de voorgaande beteekenis: een wel doordacht ontwerp.

Doordien, voegw. Zie *naardien*.

Doordoen, b. w., onregelm.; ik deed door, heb doorgedaan. Met wegruiming der hindernissen, door eene plaats doen: het gat is te naauw, ik kan er het touw nog niet doordoen. Fig., uitschrappen, uitwisschen: eene rekening op zijn boek doordoen.

Doordouwen, (doorduwen), b. w., ik douwde door, heb doorgedouwd. Door iets heen douwen.

Doordraaijen, b. w., ik draaide door, heb doorgedraaid. Door iets heen draaijer. Ook fig., voor uithelpen: hij zal er zich wel doordraaijen.

Doordragen, b. w., ik droeg door, heb doorgedragen. Door iets dragen: het water is te diep, ik zal er u doordragen. Ook aanhouden met dragen.

Doordraven, o. w., ik draafde door, heb doorgedraafd. Aanhouden met draven, sterk draven; van de paarden. Fig., met iets aanhouden, het sterker doorzetten: eerst leest hij zacht en langzaam, maar na eene wijl gelezen te hebben, begint hij door te draven, in het gemeene leven.

Doordrijven, b. en o. w., ik dreef door, heb doorgedreven. Bedr., door eene plaats drijven, of dwingen te gaan: de schepen werden het water doorgedreven, of door het water gedreven. Fig., doorzetten, onaangezien alle hindernissen, zijn oogmerk trachten te bereiken: eene zaak doordrijven. Van hier doordrijver. Onzijd., met *zijn*, door eene plaats drijven, op het water: de schuit is onder de brug doorgedreven.

Doordrillen, b. w., ik drilde door, heb doorgedrild. Door iets drillen (met de drillboor); zie *drillen*.

Doordringen, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *dringen*. Scheidb. en onz.: ik drong door, ben en heb doorgedrongen. Dringend door eene plaats komen: het volk stond te dicht, ik kon niet doordringen. Het water was tot in ons huis doorgedrongen. Ook aanhouden met dringen. Fig., bedr., onaangezien alle hindernissen, zijn oogmerk trachten te bereiken, hetzelfde als *doordrijven*: gij wilt alles maar doordringen. Van hier doordringer. Onscheidb.: ik doordrong, heb doordrongen. Bedr., door alle deelen heen dringen. Doch in het gemeene leven zijn de deelwoorden alleen in gebruik: eene doordringende koude. Een man van een doordringend verstand. Van hier doordringendheid. — Hij was van schaamte en berouw doordrongen; van verwondering doordrongen. Van hier doordringelijk.

Doordruipen, o. w., ik droop door, ben doorgedropen. Doorlekken, doorzakken: zeker vocht laten doordruipen, b. v. door eenen doek. Fig., zegt men van iemand, die dun en mager geworden is, en wiens kleederen, om die reden, ruim om het lijf hangen: hij druipt door zijne kleederen. Zich stil weg maken: hij is doorgedropen. Dies druipt hij door. J. D. MARRE.

Doordrukken, b. en o. w., ik drukte door, heb doorgedrukt. Bedr., door iets heen drukken: Citroensap doordrukken, door eenen doek. Door drukken eene wond toebrengen: een paard doordrukken. Onz., van het papier, wanneer de letters zich op de tegenzijde vertoonen: dat papier drukt door. *Doordrukken* beteekent ook aanhouden met drukken. Van hier doordrukking.

Doorduwen, zie *doorduwen*.

Dooreten, b. w., ik at door, heb doorgegeten. Door en door eten: de wormen hebben de kaas doorgegeten. Ook aanhouden met eten.

Doorgaan, o. en b. w., onregelm.; ik ging door, ben en heb doorgegaan. Onz., door eene

plaats gaan: ik heb mij in de stad niet opgehouden, ik ben maar doorgestaan. Van het eene tot het andere einde gaan: de kogel is bij den schouder doorgestaan: gij moet wat doorgaan. Ook aanhouden met gaan. Fig., hollen, van de paarden: de paarden schrikten en gingen met ons door. Zeilen, van de schepen: het schip ging er snel door. Weggaan: stilletjes doorgaan; met een meisje doorgaan. Toegestaan worden: die zaak zal niet doorgaan. Tot stand gebracht worden: het huwelijk gaat niet door. In algemeen gebruik komen: die kleeding zal niet doorgaan. Kracht hebben, van gewigt zijn: die stelling gaat niet door. **HOOFD** bezigt *doorgaan* met *iets*, voor zich van iets meester maken. Het deelw. *doorgaand* is voor gedurig, aanhoudend, gebruikelijk: eene doorgaande kooft. Bedr.: den tuin doorgaan. Fig., vlugtig doorlezen: ik heb het boek eens doorgestaan. Onderzoeken: wanneer ik mijne levensgeschiedenis doorga. Door gaan verwonden: ik heb mijne voeten doorgestaan. Insgelijks, door veel gaan verslijten: ik heb mijne schoenen doorgestaan.

Doorgaans, bijw., gemeenlijk, gewoonlijk: zoodanig iets is doorgaans moeilijk te onderzoeken.

Doorgalmen, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *galmen*. Scheidb. en onz.: ik galmdoer, heb doorgalmd. Met eenen galm doordringen. Onscheidb. en bedr.: ik doorgalmd, heb doorgalmd. In onze bruiloftzaal, doorgalmt van liedt op liedt. Poor.

Doorgang, m., meerv. doorgangen. Het doorgaan, of het gaan door eene plaats: iemand den doorgang betwisten. Eene plaats, waardoor men gaat, of gaan kan: eenen doorgang maken; — dit huis heeft twee doorgangen.

Doorgieten, b. w., ik goot door, heb doorgegoten. Door eene opening gieten: wijn, bier, doorgieten, door eenen trechter. Ook aanhouden met gieten. Van hier doorgieting

Doorglippen, o. w., ik glipte door, ben doorgeglipt. Door iets glippen; zie *glippen*.

Doorgooijen, b. w., ik gooide door, heb doorgegooid. Door eene opening gooijen: de ring is te klein, gij kunt er den bal niet doorgooijen. Eene opening maken, door gooijen verbreken: hij heeft het glas doorgegooid. Ook aanhouden met gooijen.

Doorgraven, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *graven*. Scheidb.: ik groef door, heb doorgegraven. Van het eene einde tot het andere graven: een stuk lands doorgraven. Ook aanhouden met graven. Onscheidb.: ik doorgroef, heb doorgraven: Zij hebben mijne handen ende mijne voeten doorgraven. **BIJBELVERT.**

Doorgrieven, b. w., ik doorgriefte, heb doorgriefd. Doorwonden: uwe smart doorgrieft mij, — doorgrieft mij het hart.

Doorgroeijen, o. w., ik groeide door, ben doorgegroeid. Wel opgroeijen: dat kind begint door te groeijen.

Doorgronden, b. w., ik doorgroonde, heb doorggrond. Grondig kennen, verstaan: die zaak is niet te doorgronden. Van hier doorgroending.

Doorhakken, b. w., ik hakte door, heb doorgehakt. Door hakken vaneen scheiden: een been doorhakken. Ook aanhouden met hakken. Van hier doorhakking.

Doorhalen, b. w., ik haalde door, heb

doorgehaald. Doortrekken: het gat is te naauw, ik kan er het touw niet doorhalen. Fig.: ik zal er die zaak wel doorhalen, doen gelukken; de zieke zal het er wel doorhalen, herstellen. Doorstrijken, uitwisschen: ik heb dat op mijn boek doorgehaald. Bekijven, bestraffen: ik heb hem lustig doorgehaald. Papier doorhalen, nat maken; linnen doorhalen, stijven. Van hier doorhaling.

Doorhelpen, b. w., ik hielp door, heb doorgeholpen. Door eene plaats helpen: ik hielp hem door de poort. Uit zekere moeilijkheid helpen: zijn vriend heeft hem er doorgeholpen. Doorbrengen, verkwisten: hij heeft al zijn geld doorgeholpen, in de gemeenzame verkeer.

Doorhouwen, b. w., ik hiew door, heb doorgehouden. Doorhakken.

Doorhutselen, b. w., ik hutselde door, heb doorgehutseld. Door hutselen, onder elkanter schudden. Zie *hutselen*.

Doorjagen, b. w., ik joeg door, heb doorgejaagd. Door eene plaats jagen: eene koe door de sloot jagen. Ook aanhouden met jagen. Fig.: zijn goed doorjagen, doorbrengen, in den gemeenen spreektrant.

Doorkerven, b. w., ik korf door, heb doorgekorven. In stukken kerven. Ook aanhouden met kerven.

Doorkijken, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *kijken*. Scheidb.: ik keek door, heb doorgekeken. Door iets heen zien. Onscheidb.: ik doorkeek, heb doorgekeken. Van alle kanten bezien: ik heb de zaak doorgekeken.

Doorklieven, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *klieven*. Scheidb.: ik kliefte door, heb doorgekliefd. In stukken klieven: klieft het blok door. Ook aanhouden met klieven. Onscheidb.: ik doorkliefte, heb doorkliefd. In den dichtertlijken stijl: de dunne lucht doorklieven, van de vogelen.

Doorkloven, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *kloven*. Scheidb.: ik kloofde door, heb doorgekloofd. Onscheidb.: ik doorkloofde, heb doorkloofd: zoo dat de klanck de lucht doorklooft. **CAMP.**

Doorknabbelen, b. w., ik knabbelde door, heb doorgeknabbeld. Door iets knabbelen.

Doorknagen, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *knagen*. Scheidb.: ik knaagde door, heb doorgeknaagd: de wormen hebben het hout doorknaagd. Onscheidb.: ik doorknaagde, heb doorknaagd: als sij na mijne huid dit doorknaecht zullen hebben. **BIJBELVERT.**

Doorkneden, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *kneden*. Scheidb.: ik kneedde door, heb doorgekneed. Het eene door het andere kneden: ik heb er de boter al doorgekneed. Ter dege kneden: hebt gij het meel goed doorgekneed? Ook aanhouden met kneden. Onscheidb.: doch hiervan is het verled. deelw. *doorkneed*, voor geleerd, verstandig, alleen gebruikelijk: hij is een doorkneed man; eene doorkneede verhandeling.

Doorkneed, zie *doorkneden*.

Doorkoken, b. en o. w., ik kookte door, heb doorgekookt. Bedrijv., het eene onder het andere koken: met moet er de melk doorkoken. Onzijd., ter dege koken: het water heeft doorgekookt.

Doorkomen, o. w., onregel.; ik kwam door, ben doorgekomen. Door eene plaats ko-

men: de weg is zoo slecht, dat men er niet doorkomen kan. Fig., opkomen, hersteld worden: de zieke is er nog gelukkig doorgekomen; hij leeft, alsof er geen doorkomen aan ware; dit zegt men van iemand, die zijn goed en vermogen verspilt.

Doorkrabbelen, b. w., ik krabbelde door, heb doorgekrabbeld. Voortdur. w. van *doorkrabbelen*. Door iets krabbelen. Ook aanhouden met krabbelen. Door krabben verwonden: eene zweer doorkrabbelen, of doorkrabbelen.

Doorkruipen, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door en kruipen*. Scheidb., onz.: ik kroop door, ben doorgekropen. Door eene opening kruipen: het gat is zoo groot, dat eene muis er gemakkelijk doorkruipen kan. Onscheidb., bedrijv.: ik doorkroop, heb doorgekropen. Hij heeft alles doorgekropen, fig., en in den gemeenen spreektrant, hij heeft alles doorzocht.

Doorkruisen, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door en kruisen*. Scheidb., ik kruiste door, heb doorgekruist. Door eene plaats kruisen, dikwerf op en neer gaan, reizen, trekken: hij heeft de gansche stad doorgekruist. Onscheidb.: ik doorkruiste, heb doorkruist. Ik doorkruiste de wereld, van mijne jeugd af.

Doorkunnen, o. w., onregelm.; ik konde door, heb doorgekonden. In de mogelijkheid zijn, om door iets te geraken: de spijker kan er niet door, door de plank, enz. Overdr.: dat kan er niet door, dat gaat niet aan; dat is ongeoorloofd.

Doorlaten, b. w., ik liet door, heb doorge laten. Doorgaan, doorloopen laten, enz.: de deur was gesloten, en men wilde ons niet doorlaten. Leder laat geen vocht door, d. i. doorvlieten.

Doorleeren, b. w., ik leerde door, heb doorgeleerd. Ten einde leeren: hij heeft het boek doorgeleerd. Ook aanhouden met leeren.

Doorleiden, b. w., ik leidde door, heb doorgeleid. Door eene plaats leiden.

Doorlezen, b. w., ik las door, heb doorgelezen. Van het begin tot het einde lezen; ook aanhouden met lezen.

Doorlichten, b. w., ik lichte door, heb doorgelicht. Door middel van een voorgehouden licht, iemand door eene plaats leiden: de gang is donker, ik zal er u doorlichten.

Doorliggen, b. w., ik lag door, heb doorgelegen. Door liggen eene wonde veroorzaken: de zieke heeft zich geheel doorgelegen, in het gewone leven.

Doorlobberen, zie *doorwaden*.

Doorloop, m., meerv. doorloopen. Eene plaats, waardoor men loopt, doorgang.

Doorloopen, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door en loopen*. Scheidb.: ik liep door, ben en heb doorgelopen. Onzijd., met *zijn*, door eene plaats loopen; hij hield zich niet op, hij liep maar door. Het water loopt onder de brug door. Ook aanhouden met loopen. Bedrijv., door veel loopen verslijten: hij heeft zijne schoenen geheel doorgelopen. Van het eene einde tot het andere loopen: hij liep de gansche stad door. Insgelijks fig., alle deelen vlugtig beschouwen: een boek, eene rekening doorloopen, vlugtig doorlezen. Onscheidb.: ik doorliep, heb doorloopen. Bedrijv., van het eene einde tot het andere loopen: de hemelsche lichamen doorloopen de hun voorgeschrevene kringen. Fig., vlugtig beschouwen: ik doorliep met mijne gedachten, al de

geschiedenissen der eeuwen. *Doorloopen vleesch*, zegt men, wanneer het vet door het mager loopt; anders ook *doorregen*, doormengd.

Doorlouteren, b. w., ik doorlouterde, heb doorlouterd. Door en door louteren: hij salse doorlouteren, als gout; de reden des Heeren is doorlouterd. BIJBELVERT.

Doorlichtig, bijv. n. en bijw., doorlichtiger, doorlichtigst. Waardoor de lucht gaat, — dat openingen heeft: een doorlichtig dak. Doorschijnend, helder: het glas is doorlichtig. Voornaam, heerlijk: een doorlichtig Vorst. Een doorlichtig verstand. Van hier doorlichtigheid. Voor *doorlichtig* gebruiken de Dichters dikwerf met wegwerping van *ig*, *doorlicht*: hoe komt, doorlichte Drost. VOND.

Doormarsch, m., meerv. doormarschen. Van het fr. *marche*, en het voorz. *door*. Doortogt, doortrekking van krijgsvolk: vele doormarschen hebben, wanneer het krijgsvolk dikwerf door eene plaats trekt. Zie *marsch*.

Doormengen, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door en mengen*. Scheidb.: ik mengde door, heb doorgemengd. Behoorlijk mengen, het eene door het andere mengen: hij mengde het meel door; gij moet er boter doormengen. Onscheidb.: ik doormengde, heb doormengd: met hoe vele bitterheden is ons leven niet doormengd!

Doorn, m., meerv. doornen. Eene spitse punt, die uit het hout door den bast heen groeit: geprickelt met een kroon van stekelige doornen. VOND. Er is geene roos zonder doornen, ook fig., alles heeft zijne moeilijkheden. Iemand eenen doorn uit den voet trekken, ook fig., in het gemeene leven, hem van eene geheime smart bevrijden. Dat is hem een doorn in het oog, dat is hem eene onverdragelijke zaak. Takken van een doorn dragend gewas: ende een kroon van doornen gevlochten hebbende. BIJBELVERT. Zainenstell.: doornachtig, doornboom, doornbosch, doornhaag, doornheg, doornig, doornstruik, doornak. Van hier het onverbuigbare bijv. naam. *doornen*, van doornakken gemaakt: eene doornen kroon.

Doorn, ook *doren*: de rozen gloeijen schoon, maer wacht u voor haer doren. VOND. *Doorne* is insgelijks in gebruik geweest. Hoogd. *Dorn*, bij NOTK. *Dorn*, bij OTRID. *thorn*, eng. *thorn*, angels. *doorn*, deen. en zweed. *torn*, bij ULPHIL. *thaurnus*, ijsl. *thorn*, *thyrner*, pool. *tarn*, russ. *tirne*.

Doornaaijen, b. w., ik naaide door, heb doorgenaaid. Door en door benaaijen: de schoenen moeten doorgenaaid worden. Ook aanhouden met naaijen: gij moet wat doornaaijen.

Doornagelen, b. w., ik doornagelde, heb doornageld. Met nagelen doornoren. Fig., doorschieten: des vijands oorlogsvloten, doornageld, of verbrand. J. DE MARRE. Van hier doornageling.

Doornatten, b. w., ik doornattede, heb doornat. Door en door nat maken: ik doornattede mijne bedstede met mijne tranen. BIJBELVERT.

Doornemen, b. w., ik nam door, heb doornemen. Aanhouden met nemen; ook in het kaartspel gebruikelijk. HOOFD en anderen bezigen het voor *hard behandelen*, *straffen*. Nog gebruikt men het, voor berispen, bestraffen: hij nam hem lustig door.

Doorpersen, b. w., ik perste door, heb doorgeperst. Door iets heen persen.

Doorpeuren, o. w., ik peurde door, ben doorgepeurd. Met moeite door iets geraken, doordringen; bij **HOOFD**: doorgepeurt tot daar 't heetst was.

Doorpriemen, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *priemen*. Scheidb.: ik priemde door, heb doorgepriemd. Door en door priemen. Onscheidb.: ik doorpriemde, heb doorpriemd.

Doorprikken, b. w., ik prikte door, heb doorgeprik. Geheel prikken: eene prent doorprikken.

Doorraken, o. w., ik raakte door, ben doorgeraakt. Door iets raken, komen: als gij wat dringt, zult gij er wel doorraken. Overdr.: hij zal er wel doorraken, door zijne bezitting.

Doorregen, zie *doorrijgen*.

Doorregenen, onpers. en o. w. Onpers.: het regende door, heeft doorgeregend. Doordringen, van den regen: het heeft dezen nacht overal doorgeregend. Onzijd., met *zijn*. Van den regen doordrongen worden: mijn rok is geheel doorgeregend.

Doorreiken, b. w., ik reikte door, heb doorgereikt. Door eene opening reiken: iets doorreiken (door een venster enz.).

Doorreis, v., meerv. doorreizen. De reis door eene plaats: ik hoop u bij mijne doorreis te spreken.

Doorreizen, b. en o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *reizen*. Scheidb.: ik reisde door, heb doorgereisd. Bedr., van het eene einde eener plaats tot het andere reizen: hij heeft vele landen doorgereisd. Onzijd., met *zijn*. Door eene plaats reizen: wij houden ons niet op, wij zullen maar doorreizen. Onscheidb.: ik doorreisde, heb doorreisde: de bovenste deeler des lants doorreyst hebbende. **BIJBELEVET**.

Doorrennen, b. en o. w., ik rende door, heb doorgerend. Bedrijv., van het eene einde naar het andere rennen: ik rende de gansche stad door. Onzijd., met *zijn*: hij is zeer schielijk doorgerend.

Doorrijden, b. en o. w., ik reed door, heb en ben doorgereden. Bedrijv., door eene plaats rijden: hij reed al de straten door. Door rijden eene wonde veroorzaken: hij had zijn paard doorgereden. Onzijd., met *zijn*: wij zijn maar doorgereden.

Doorrijgen, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *rijgen*. Scheidb.: ik reeg door, heb doorgeregen. Van het eene tot het andere einde rijgen. Onscheidb.: ik doorreeg, heb doorregen. Fig., doorsteken: hij had hem bijna doorregen. *Doorregen vleesch*, zegt men, wanneer het vet door het mager gewassen is.

Doorroeijen, b. en o. w., ik roeide door, heb doorgeroeid. Bedr., door eene plaats roeijen: zij roeiden de sloot door. Onzijd., met *zijn* en *hebben*: wij waren reeds doorgeroeid; gij hebt goed doorgeroeid.

Doorroeren, b. w., ik roerde door, heb doorgeroerd. Het eene door het andere roeren: de sans doorroeren; gij moet er wat meel doorroeren.

Doorrollen, b. en o. w., ik rolde door, heb en ben doorgerold. Bedr., door eene plaats rollen: ik rolde het vat door de poort. Onz.: het wiel schoot van de as af, en rolde door de poort. Fig., bij geluk door eene zaak komen, eene zwaargheid te boven komen: hij zal er wel doorrollen.

Doorrooken, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *rooken*. Scheidb.: ik rookte door, heb doorgerookt. Door en door be-rooken: ik heb deze pijp doorgerookt. Ook aanhouden met rooken. Onscheidb.: ik doorrookte, heb doorrookt: dit spek is niet doorrookt, niet overal van den rook doordrongen.

Doorrukken, b. en o. w., ik rukte door, heb doorgerukt. Bedr., met geweld doortrekken: het touw was te dik, ik kon het er niet doorrukken. Door rukken kwetsen: ik heb mijne handen doorgerukt. Onz., met *zijn*. Figuurl., snel voortgaan, voorttrekken, van krijgsvolk: het leger is doorgerukt.

Doorschaven, b. w., ik schaaftde door, heb doorgeschaafd. Door en door schaven: gij hebt die plank geheel doorgeschaafd. Door schaven kwetsen, of eene wonde veroorzaken: gij zult uwe handen nog doorschaven. Ook aanhouden met schaven.

Doorscheuren, b. w., ik scheurde door, heb doorgescheurd. In stukken scheuren: papier, linnen doorscheuren. Ook aanhouden met scheuren.

Doorschieten, b. en o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *schieten*. Scheidb.: ik schoot door, heb doorgeschoten. Bedr., met een schot doordringen: eene plank doorschieten. Onder elkander mengen: de kaart doorschieten. Onz., met *zijn*, in de scheepvaart: de schuit is door de brug geschoten, door de brug gevaren. Het touw schoot door, schoot, glipte los. Onscheidb.: ik doorschoot, heb doorschoot. Bedr., met een schot doordringen: ik doorschoot hem met een jagtgeweer. Fig.: een boek doorschieten, met papier doorschieten, tusschen twee bladen een wit blad papier naaijen.

Doorschijnen, o. w., ik scheen door, heb doorgeschenen. Met zijnen schijn doordringen: de zon schijnt niet door. Van hier het deelw. *doorschijnend*, dat eenige lichtstralen doorlaat: dun hoorn is doorschijnend. **HOOFD** bezigt *doorschijnig*, voor helder: de doorschijnige zaelen des Hemels.

Doorschijnend, zie *doorschijnen*. Van hier doorschijnendheid.

Doorschoppen, b. w., ik schopte door, heb doorgeschopt. Door eene opening schoppen. Ook aanhouden met schoppen.

Doorschrabben, (doorschrappen) b. w., ik schrabde door, heb doorgeschrabd. Door veel schrabben eene opening maken: gij zult den pot doorschrabben. Uitschrabben: iemands naam doorschrabben. Van hier doorschrabbing, doorschrab-sel.

Doorschreeuwen, o. w., ik schreeuwde door, heb doorgeschreeuwd. Aanhouden met schreeuwen.

Doorschudden, b. w., ik schuddede door, heb doorgeschud. Door elkander schudden: de kaart doorschudden.

Doorschuiven, b. w., ik schoof door, heb doorgeschoven. Door eene opening schuiven. Ook aanhouden met schuiven.

Doorschuren, b. w., ik schuurde door, heb doorgeschuurd. Door veel schuren eene opening maken: gij hebt den ketel doorgeschuurd. Ook aanhouden met schuren.

Doorschutten, o. w., ik schuttede door, heb doorgeschut. Bij de sluiswachters en schippers, door eene sluis schutten: wij zullen aan den dam doorschutten.

Doorslaan, b. en o. w., ik sloeg door, heb en ben doorgeslagen. Bedr., door middel van eenen slag eene opening maken: eenen muur doorslaan. Hij heeft den steen doorgeslagen, in stukken geslagen. In de krijgskunst, *zich doorslaan*: wij hebben er ons doorgeslagen, door slaan, d. i. vechten, ons eenen weg door het vijandelijke leger geopend. Fig., verkwisten, doorbrengen: hij heeft alles doorgeslagen. Gij moet er wat doorslaan, het schielijk afdoen. Een bal wel doorslaan, in het kolfspel. Onz., doordringen: de regen slaat door; de inkt slaat door, dringt door het papier. Insgelijks, laten doordringen: dit papier slaat door, laat den inkt doordringen. In de harddraverij zegt men: de paarden sloegen door, geraakten uit den draf. Het deelw. *doorslaand* is ook gebruikelijk, voor blijkbaar, afloend: een doorslaand bewijs.

Doorslag, m., meerv. doorslagen. Een werktuig, waarmede iets doorgeslagen wordt, bij de timmerlieden gebruikelijk. Ook is *doorslag* zeker bekend werktuig, dat eenen doorgeslagen bodem, of eenen bodem met gaten heeft, om water en andere vochtigheden daardoor van grovere lichamen af te zonderen, anders ook *vergiestest* genoemd: visch op den doorslag zetten. **HOORT** bezigt *doorslag* voor doorbrenger, bij **KIL**. *doorslager*, van *doorslaan*, verkwisten. Nog wordt het, in de gemeenzame verkeering, in dezen zin gebruikt: hij is een rechte doorslag, anders *deurslag*.

Doorslapen, b. w., ik sliep door, heb doorgeslapen. Zonder wakker worden slapen: hij heeft al dat geraas doorgeslapen. Ook aanhouden met slapen.

Doorslepen, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het werkv. *doorslijpen*. Doorslepen, doorslepenst. Loos, als door slijpen gescherpt, doch meest in eenen kwaden zin: een doorslepen bedrieger. Van hier doorslepenheid. Zie *doorslijpen*.

Doorslepen, b. w., ik sleepte door, heb doorgesleept. Door eene plants slepen: goederen doorslepen. Ook aanhouden met slepen. Fig., uit zekere moeijelijkheid helpen: ik zal er hem wel doorslepen.

Doorslijpen, b. w., ik sleep door, heb doorgeslepen. Door en door slijpen: het glas is op deze plaats bijna doorgeslepen. Het blijkt, uit het verled. deelw. *doorslèpen*, dat men het voorz. *door* hier ook als onscheidb. gebezigt heeft.

Doorslijten, b. en o. w., ik sleet door, heb en ben doorgesleten. Bedr., een gat in iets slijten, door het menigvuldige gebruik: zij hebt uwen hoed doorgesleten. Onz., met *zijn*: mijne schoenen slijten van voren door. Van hier doorslijting.

Doorslijpen, o. w., ik slipte door, ben doorgeslijpt. Hetzelfde als *doorglijden*, *doorschieten*, *doorglijpen*.

Doorsluipen, o. w., ik sloop door, ben doorgeslopen. Stilletjes doorkruipen, doorgaan: niemand kan hier doorsluipen.

Doorsmakken, b. w., ik smakte door, heb doorgesmakt. Met geweld doorgooien.

Doorsmelten, b. w., ik smolt door, heb doorgesmolten. Het eene onder het andere smelten; ik heb er de boter reeds doorgesmolten.

Doorsmijten, b. w., ik smiet door, heb doorgesmeten. Hetzelfde als *doorsmakken*.

Doorsnede, v., meerv. doorsneden. Hetzelfde als *doorsnijding*.

Doorsneuwen, onpers. w., het sneeuwde door, heeft doorgesneeuwd; wanneer de sneeuw door eene opening dringt.

Doorsnijden, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *snyden*. Scheidb.: ik sneed door, heb doorgesneden. Van elkander snijden: een brood doorsnijden. Ook aanhouden met snijden. Fig.: het verschil doorsnijden, anders *deelen*. Onscheidb.: ik doorsneed, heb doorsneden: hij heeft zijn land met grafen en weteringen doorsneden. Fig.: de lijn doorsnijdt den driehoek. Van hier doorsnijding.

Doorsnuffelen, (bij **HOORT** ook *doorsnuffelen*) b. w., ik doorsnuffelde, heb doorsnuffeld. Eigenlijk, overal besnuffelen, d. i. snuivende beruiken: die hond doorsnuffelt alle hoeken en gaten. Fig., nauwkeurig doorzoeken en onderzoeken: gij hebt al verscheidene boeken doorsnuffeld. Van hier doorsnuffelaar, doorsnuffeler, doorsnuffeling.

Doorspekken, b. w., ik doorspekte, heb doorspeekt. Overal met spek besteken: eenen haas doorspekken, waarvoor anders *bespekken*. Fig.: zijne redevoering was met grieksche en latijnsche spreuken doorspeekt, doormengd.

Doorspelen, b. w., ik speelde door, heb doorgespeeld. Van het begin tot het einde spelen: een muzikstuk doorspelen. Ook aanhouden met spelen, zoo in de muziek, als in het kaartspel.

Doorspitten, b. w., ik spittede door, heb doorgespit. Door en door spitten, doorgraven. Ook aanhouden met spitten.

Doorsplijten, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *splijten*. Scheidb. en onz.: ik spleet door, ben doorgespleten. Vaneen splijten: het hout is doorgespleten. Onscheidb. en bedr.: ik doorspleet, heb doorspleten: hij heeft mijne nieren doorspleten. **BIJBELVERT**. Van hier doorsplijting.

Doorspoelen, b. w., ik spoelde door, heb doorgespoeld. Door spoelen, zuiveren: de goot doorspoelen. Fig., drinken: wij zullen dat eens doorspoelen, wij zullen daarop eens drinken. Van hier doorspoeling.

Doorspraak, v., meerv. doorspraken. Wanneer de pijpen van eenen orgel geluid geven, eer de kleppen neergedrukt worden, zegt men: dat orgel heeft doorspraken.

Doorspreken, o. w., ik sprak door, heb doorgesproken. Aanhouden met spreken, sterk spreken: hij begon nu eindelijk door te spreken. Doorspraken hebben: het orgel spreekt door.

Doorspringen, o. w., ik sprong door, heb doorgesprongen. Door eene opening springen. Ook aanhouden met springen.

Doorstaan, b. w., onregelm.; ik stond door, heb doorgestaan. Lijden, verdragen, uitstaan: ik heb de pijn doorgestaan.

Doorstampen, b. w., ik stampte door, heb doorgestamp. Door stampen eene opening maken, verbreken: hij heeft den vijzel doorgestamp. Het eene onder het andere stampen: ik heb er kaneel doorgestamp. Ook aanhouden met stampen.

Doorstappen, o. w., ik stapte door, heb doorgestapt. Door eene opening stappen. Ook aanhouden met stappen, sterk, hard stappen: wij moeten wat doorstappen.

Doorsteek, m., zie *doorsteken*.

Doorsteken, b. en o. w. Van het scheidb.

en onscheidb. voorz. *door* en *steken*. Scheidb.: ik stak door, heb doorgestoken. Bedr., door iets steken: het papier is te dik, ik kan er niet doorsteken. Eenen draad door het oog eener naald steken. Door steken eene opening maken: eene goot doorsteken. Fig., doorgraven: eenen dijk doorsteken. Het verled. deelw. *doorgestoken* is ook in den zin van heimelijk afgesproken, beraadslaagd, in gebruik: dat is eene doorgestokene kaart; een doorgestoken werk, eene heimelijk afgesprokene, onderling beraadslaagde, en bedriegelijk ontworpen zaak. Onzijd., met *hebben*: zijne voeten steken door zijne schoenen. Onscheidb. en bedr.: ik doorstak, heb doorstoken: hij heeft hem met eenen degen doorstoken. Voor dit *doorstoken*, is ook *doorsteken* in gebruik geweest: die hem doorsteken hebben. BIJBELVERT. Van hier *doorsteking*, voor het doorsteken, en *doorsteek*, voor de plaats, waar een dam, of dijk, doorgestoken is, en de daardoor gemaakte opening.

Doorstooten, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *stooten*. Scheidb.: ik stiet door, heb doorgestooten. Door eene opening stooten. Ook door stooten eene opening maken: eenen muur doorstooten. Onscheidb.: ik doorstiet, heb doorstooten. Door en door stooten, d. i. staken: hij doorstiet hem met eenen degen. Van hier doorstooting.

Doorstorten, b. w., ik stortte door, heb doorgestort. Door eene opening storten, of laten vallen.

Doorstralen, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *stralen*. Scheidb. en onz.: ik straalde door, heb doorgestraald. Met zijn stralen doordringen: de zon straalt niet door. Van hier doorstraling. Onscheidb. en bedr.: ik doorstraalde, heb doorstraald. In den verhevenen schrijfstijl: wat zie ik? welk een licht doorstraalt de diepe helen?

Doorstrijken, b. en o. w., ik streek door, heb en ben doorgestreekt. Bedr., eigenlijk, eene streek, of streep, door iets halen: ik heb uwe rekening in mijn boek doorgestreekt. Fig., berispen, doorhalen: ik heb hem duchtig doorgestreekt. Onzijd., zich wegpakken: hij is eensklaps doorgestreekt.

Doorstrikken, b. w., ik strikte door, heb doorgestrikt. Het eene doot het andere strikken.

Doorstrooijen, b. w., ik strooide door, heb doorgestrooid. Door eene opening strooijen; ook het eene onder het andere strooijen.

Doorstromen, o. w., ik stroomde door, heb doorgestroomd. Door eene plaats stroomen; de rivier stroomt onder de brug door. Fig.: het edelst bloed stroomt hem door de aderen.

Doorstuiven, o. w., ik stooft door, heb doorgestoven. Doordringen, van stof, of stof gelijkende zaken, sprekende: het meel stuift door, door den zak, enz. Ook, van stof enz. doordrongen worden: de zolder stuift door. Van hier doorstuiving.

Doorsturen, b. w., ik stuurde door, heb doorgestuurd. Door eene plaats sturen: hij heeft de schuit door de brug gestuurd. Ook aanhouden met sturen.

Doorsullen, o. w., ik sulde door, ben doorgesuld. Door eene opening sullen, of glijden: hij is onder de brug doorgesuld.

Doortasten, o. en b. w. Van het scheidb.

en onscheidb. voorz. *door* en *tasten*. Scheidb. en onz.: ik tastte door, heb doorgetast. Door iets tasten, of grijpen. Ook aanhouden met tasten, en van hier de figuurlijke spreekwijs: het wordt tijd om door te tasten, om de zaak met kracht voort te zetten. Onscheidb. en bedr.: ik doortastte, heb doortast. Van alle zijden betasten: hij doortastte mijne zakken. Fig., doorzoeken, naauwkeurig onderzoeken: doortast uwen boezem, en gij zult bevinden, dat enz. Hebbende dien doortast. Hooft.

Doortillen, b. w., ik tilde door, heb doorgetild. Door eene opening tillen: wij hebben hem door het venster getild.

Doortintelen, b. w., ik doortintelde, heb doorgetinteld. Van *tintelen*, flikkeren, flonkeren, hetwelk ook zacht prikkelen beteekent. Het wordt in eenen overdragtelijken zin gebezigd, voor sterk aandoen, in beweging brengen: hare bekoorlijkheid doortintelt mijn hart. Doortintelt van blijdschap. H. DE GR.

Doortogt, m., meerv. doortogten. Doortrekking van een leger: het land heeft, bij den laatsten doortogt der troepen, veel geleden. Vrijen doortogt verleenen. Fig.: het water heeft geenen doortogt.

Doortrappen, b. w., ik trapte door, heb doorgetrapt. Een gat in iets trappen: hij heeft het ijs doorgetrapt. Behoorlijk, overal trappen, d. i. met de voeten treden: het deeg wel doortrappen. Van *doortrappen*, met het onscheidb. voorz. *door*, is het verled. deelw. *doortrapt* nog overig.

Doortrapt, bijv. n. en bijw., doortrapper, doortrapst. Loos, op alles afgerigt: een doortrapst mensch, een doortrapte guit. Van hier doortraptheid.

Dit *doortrapst* is ontleend van het met de voeten trappen, of kneden, dat is bereiden, van deeg, en heeft derhalve veel overeenkomst met *doorkneed*, schoon dit laatste doorgaans in eenen goeden, en *doortrapst* in eenen kwaden zin, genouwe wordt. Hooft bezigt het echter ook in eenen goeden zin: *doortrapst met lange ervarenis*.

Doortreden, b. en o. w., ik trad door, heb en ben doorgetreden. Bedr., een gat in iets treden; gij hebt den vloer doorgetreden. Onz., met *zijn*: ik trad door de poort. Ook aanhouden met treden.

Doortrekken, b. en o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *trekken*. Scheidb. en bedr.: ik trok door, heb doorgetrokken. Door eene opening trekken: eenen draad doortrekken, door het oog eener naald. Onz., met *zijn*, door eene plaats trekken: de troepen zijn maar doorgetrokken. Door iets heen dringen: de inkt trekt door, door het papier. Van hier doortrekking. Onscheidb.: ik doortrok, heb doortrokken, waarvan het verled. deelw. *doortrokken*, voor doordrongen, in gebruik is: die pot is doortrokken van het vocht, hetwelk daarin geweest is.

Doortuimelen, o. w., ik tuimelen door, ben doorgetuimd. Door eene opening tuimelen: blijf van het luik af, want anders zult gij er nog doortuimelen.

Doorvaart, v. Het doornaren der schepen: er is eene groote doorvaart op die plaats. Hier is geene doorvaart mogelijk, men kan hier niet doornaren.

Doorvallen, o. en b. w., ik viel door, ben

doorgevallen. Onz., door eene opening vallen. Bedr., in stukken vallen, of door vallen kwetsen: hij heeft zijn hoofd doorgevallen.

Doorvaren, o. en b. w.: ik voer door, ben doorgevaren. Onz., door eene plaats varen: wij voeren maar door; hier kan eene schuit met hooi doorvaren. Bedr., in stukken varen: hij heeft de schuit doorgevaren. Ook aanhouden met varen.

Doorvegen, b. w., ik veegde door, heb doorgeveegd. Door eene opening vegeu. Ook aanhouden met vegeu.

Doorvijlen, b. w., ik vijlde door, heb doorgevijld. Door en door vijlen. Ook aanhouden met vijlen.

Doorvlammen, o. w., ik vlamde door, heb doorgevlamd. Doorbranden, goed vlammen.

Doorvlechten, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *vlechten*. Scheidb.: ik vlocht door, heb doorgevlochten. Het eene door het andere vlechten: gij moet er een lint doorvlechten. Onscheidb.: ik doorvlocht, heb doorvlochten. Eenen bloemenkrans met linten doorvlechten. Van hier doorvlechting.

Doorvliegen, o. w., ik vloog door, ben doorgevlagen. Door eene opening vliegen; van het eene einde naar het andere vliegen, en aanhouden met vliegen.

Doorvlieten, o. w., ik vloot door, ben doorgevloten. Door eene plaats vlieten: hier kan geen water doorvlieten.

Doorvljmen, b. w., ik vlijmde door, heb doorgevljmd. Met eene vlijm doorsnijden. Van hier doorvljming.

Doorvloeijen, o. w., ik vloeiide door, ben doorgevloeid. Door eene plaats vloeijen. Ook fig., uit het geheugen geraken; dat is mij doorgevloeid. Van hier doorvloeiijing.

Doorvochtigen, b. w., ik doorvochtigde, heb doorvochtigd. Door en door bevochtigen: doorvochtigt de aerde. BIJBELVERT.

Doorvoed, bijv. n. en bijw., zijnde het verl. deelw. van *doorvoeden*. Meer doorvoed, meest doorvoed. Wel gevoed, sterk gevoed; een doorvoede os.

Doorvoeden, b. w., ik doorvoedde, heb voed. Sterk voeden.

Doorvoederen, b. w., ik voederde door, heb doorgevoederd. Aanhouden met voeder te geven aan de beesten.

Doorvoeren, b. w., ik voerde door, heb doorgevoerd. Door eene plaats voeren: die koopwaren worden doorgevoerd. Van hier doorvoering.

Doorvreten, b. w., ik vrat door, heb doorgevreten. Door en door vreten: de muizen hebben de kaas geheel doorgevreten.

Doorvriezen, onpers. w., het vroom door, heeft doorgevroren. Aanhouden met vriezen.

Doorvrijven, hetzelfde als *doorverijven*.

Doorwaadbaar, bijv. n. en bijw., doorwaadbaarder, doorwaadbaarst. Dat men doorwaden kan: deze stroom is doorwaadbaar.

Doorwaaijen, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *waaijen*, Scheidb. en onzijd.: ik woei door, heb en ben doorgewaaid. Door eene plaats waaijen: de wind waait overal door. Ook aanhouden met waaijen. Fig., uit het geheugen raken: het is mij reeds doorgewaaid, of door mijn hoofd gewaaid. Onscheidb. en bedr.: ik doorwoei, heb doorwaaid. Doorwaait mijnen hof. BIJBELVERT.

Doorwaden, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *waden*. Scheidb. en onz.: ik waadde door, heb doorgewaad; door eene vloeistof waden: wij kunnen hier wel doorwaden. Onscheidb. en bedr.: ik doorwaadde, heb doorgewaad. Bedr.: wij hebben den Rijn, op verscheidene plaatsen, doorwaad. Hoort bezigt hiervoor ook *doorlobberen*. Van hier doorwading.

Doorwaken, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *waken*. Scheidb.: ik waakte door, heb doorgewaakt. Met waken doorbrengen: ik heb den ganschen nacht doorgewaakt. Onscheidb.: ik doorwaakte, heb doorwaakt: in doorwaakte nachten.

Doorwandelen, b. en o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *wandelen*. Scheidb. en bedr.: ik wandelde door, heb doorgewandeld. Te voet door eene plaats reizen, en wel van het begin tot het einde: wij hebben gansch Duitschland doorgewandeld. Onzijd., met *zijn*: wij zijn maar doorgewandeld. Onscheidb. en bedr.: ik doorwandelde, heb doorwandeld: ende zij doorwandelen het land, BIJBELVERT. Fig.: met *zijn* geest het heelal doorwandelen.

Doorwassen, o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *wassen*. Scheidb. ik wies door, ben doorgewassen. Door eene opening, of door een ander ligchaam, wassen, of grocijen: de wijngaardrank is hier doorgewassen. Wel wassen, aanhouden met wassen: die boomen beginnen schoon door te wassen. Onscheidb.: ik doorwies, ben doorwassen. Van hier het verled. deelw. *doorwassen*, in het dagelijksche leven gebruikelijk, van vleesch, wanneer vet en mager, in afwisselende lagen gewassen zijn: dat vleesch is schoon doorwassen.

Doorweeken, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *weeken*. Scheidb. en onz.: ik weekte door, ben doorgeweekt. Door en door week worden: de kalk aan den muur is geheel doorgeweekt. Bedr., door en door week maken: de regen heeft de kalk geheel doorgeweekt. Onscheidb. en bedr.: ik doorweekte, heb doorweekt: de regen heeft het aardrijk doorweekt. Van hier doorweeking.

Doorwerken, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *werken*. Scheidb. en bedrijv.: ik werkte door, heb doorgewerkt. Het eene door het andere werken. Van de bakkers, kneden: het deeg goed doorwerken. Sterk werken, aanhouden met werken. Onscheidb.: ik doorwerkte, heb doorwerkt (oul. *doorwrocht*). Goed bewerken: een wel doorwerkt stuk. Onder het werken met deelen van eenen anderen aard vereenigen: iets met goud en zilver doorwerken.

Doorwerpen, b. w., ik wierp door, heb doorgeworpen. Door eene opening werpen. Ook aanhouden met werpen.

Doorweven, b. w., ik doorweefde, heb doorweven. Het eene door het andere weven: een met gouden bloemen doorweven kleed. Fig., in den verheven stijl: hare dagen zijn met duizend wederwaardigheden doorweven. *Doorweven*, met het scheidb. voorz., is voor sterk weven, aanhouden met weven, in gebruik: hij weefde maar door.

Doorwinden, b. w., ik wond door, heb doorgewonden. Door eene opening winden.

Doorwisschen, zie *utwisschen*.

Doorwonden, b. w., ik doorwondde, heb

doorwond. Wonden toebrengen: hij lag doorwond op den weg. Fig., aandoen, treffen: mijn herte is in 't binnenste van mij doorwondet. BIJBELVERT.

Doorworstelen, b. w., ik worstelde door, heb doorgeworsteld, Fig., worstelende, d. i. met moeite, te boven komen: ik heb al wat verdrietelikheden en rampen doorgeworsteld. Van hier doorworsteling.

Doorwrijven, b. w., ik wreef door, heb doorgewreven. Door veel wrijven eene wonde toebrengen: zij heeft het vel van hare hand doorgewreven. Uitwisschen: ik heb alles, wat gij mij schuldig waart, doorgewreven. Van hier doorwrijving. Ook aanhouden met wrijven.

Doorwrocht, bijv. n. en bijw., zijnde het oude verled. deelw. van *doorwerken*, met een onscheidb. voorz. Doorwrochter, doorwrochtst. Dat door en door bewerkt is: een doorwrocht werk; eene doorwrochte verhandeling.

Doorwroeten, b. w., ik wroette door, heb doorgewroet. Door iets heen wroeten: de mollen zullen den grond geheel doorwroeten. Van hier doorwroeting.

Doorzaaijen, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *zaaijen*. Scheidb.: ik zaaide door, heb doorgezaaid. Het eene door, of onder, het andere zaaijen: ik heb er wat wortelzaad doorgezaaid. Ook aanhouden met zaaijen. Onscheidb.: ik doorzaaide, heb doorzaaid, overal bezaaijen, in den dichtertijken stijl: het blaauwe veld, doorzaaid met sterren.

Doorzagen, b. w., ik zaagde door, heb doorgezaagd. Door zagen van elkander scheiden: eene plank doorzagen. Van hier doorzaging.

Doorzakken, o. w., ik zakte door, ben doorgezakt. Door eene opening zakken. Ook verzakken, inbuigen: de grond is hier doorgezakt. Van hier doorzakking.

Doorzellen, o. en b. w., ik zeilde door, ben en heb doorgezeild. Onzijd., aanhouden met zeilen: wij zijn maar doorgezeild. Bedr., door zeilen verbreken: zij hebben het schip van voren doorgezeild.

Doorzetten, b. en o. w., ik zettede door, heb doorgezet. Bedrijv., fig.: eene zaak doorzetten, zijn oogmerk met dezelve, onaangezien alle hindernissen, trachten te bereiken. Onzijd., fig., moedig voortgaan: de paarden hebben goed doorgezeten. Voortgang maken: gij moet wat doorzetten.

Doorzien, o. en b. w., onregelm. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *zien*. Scheidb. en onz.: ik zag door, heb doorgezien. Door eene opening, of door een doorzigtig ligchzaam zien: het glas is te dof, ik kan er niet doorzien. Bedr., met het gezigt doordringen: hij zag mij sterk aan, alsof hij mij wilde doorzien. Stukswijze bezien: eene rekening doorzien. Fig., doorzigt in iets hebben: eene zaak doorzien; ik zie daar niet door. Onscheidb.: ik doorzag, heb doorzien.

Doorziften, b. w., ik zifte door, heb doorgezift. Door eene zift, of zeef, laten loopen: kalk, zand doorziften.

Doorzigt, o. Van doorzien. Het zien door eene opening, of door eene plaats: iemand het doorzigt, belemmeren, benemen. Bevatting: ik heb geen doorzigt in deze zaak. Van hier doorzigtbaar, doorzigtbaarheid, doorzigtig, doorzigtigheid, doorzigtkunde.

Doorzijgen, b. w., ik zeeg door, heb door-

gezegén. Laten doorzakken, laten doordruipen; wijn doorzijgen. Van hier doorzijging.

Doorzijpen, (ook *doorzijpelen*, *doorzijperen*), o. w., zijpte door, is doorgezipt. Doorzakken, doordruipen. Van hier doorzijping.

Doorzinken, o. w., ik zonk door, ben doorgezonken. Door iets zinken.

Doorzoecken, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *zoeken*. Scheidb.: ik zocht door, heb doorgezocht. Alle deelen onderzoeken: ik heb het gansche huis doorgezocht. Ook aanhouden met zoeken. Onscheidb.: ik doorzocht, heb doorgezocht: wij hebben alles doorgezocht, en niets gevonden. Van hier doorzoecking.

Doorzulten, b. w., ik doorzultte, heb doorzult. Met pekél laten doortrekken. Fig., doormengen: zijne redevoering was met geleerde aanhalingen doorzult. HOORT noemt CONSTANTIJN HUYGENS een vernuft doorzult in 't mergh der heusche konsten enz.

Doorzweeten, b. w., ik zweette door, heb doorgezwet. Met zweet laten doordringen: ik heb mijn hemd geheel doorgezwet.

Doorzwelgen, b. w., ik zwolg door, heb doorgezwolgen. Door de zwelgkeel inbrengen. Zie *inzwelgen*.

Doorzwemmen, o. w., ik zwom door, ben doorgezwommen, zwemmend doorkomen.

Doos, v., meerv. doozen. Daer zij de doos bewaert. VOND. Fig., in den gemeenen spreektraut: hij heeft wat in zijne doos, hij heeft veel verstand, weet veel; of hij heeft veel geld enz. Zamenstell.: doozenkraam, doozenmaker.

Dooven, b. w., ik doofde, heb gedoofd. Uitdooven. Fig., den glans benemen: gelijk de zon de starren dooft. VOND.

Dop, m., meerv. doppen. Schaal. Door den dop breken. HOORT. Notendop, eijerdop. Hij komt pas uit den dop, hij is nog zeer jong, in den gemeenen spreektraut. Heeft hij noten, zij zal wel doppen maken, spreekw., heeft hij geld, zij zal het wel doorbrenghen. Fig., hetgeen, waarin iets verborgen is: al heeft dees bruit dien raetseldop gekraekt. VOND. Het uiterlijke bekleedsel, dat weinig of niets waardig is: den lezer met den ijdelén dop pajen. VOND. *Dop* wordt ook in de beteekenis van beslag gebezigd: flitsen scharp van dop. HOORT. Ook voor zeker versiersel: en tooit mijn kleet met goude doppen. SCHIM.

Doppen, b. w., ik dopte, heb gedopt. Van dop. Pellen, schillen: boonen doppen.

Dor, bijv. n. en bijw., dorder, dorst. Eigenlijk, van de noodige vochtigheid beroofd: de grond is zeer dor geworden. Verdord: een dorre boom, dor hout. Fig., mager, schraal: dor vleesch. Van smaak beroofd, onaangenaam, van woorden, uitdrukkingen, enz.: eene dorre redevoering. Van hier dorachtig, dorheid.

Oorspronkelijk beteekende het *heet*, dewijl de dorheid een uitwerksel der hitte is. Volgens Festus zeiden de oude Latijnen ook *torrus* voor *dor*; waarom men het lat. *torrere*, *torridus*, en het gr. τειρω, τειρω, droogen, ζεπω, warmen, uit gevee andere bron kan afleiden.

Dordrecht, o. Eene bekende stad. De giftbrief van Koning HENDRIK IV, van het jaar 1064, is het oudste gedenkstuk, waarin deze stad genoemd wordt. Zij draagt daar, in het latijn, den naam van *Thurendrecht*, in aloude handschriften verwisseld met dien van *Durdrecht*, *Thur-*

drecht, Thuredrecht. De eerste aanleg van deze stad is in eene waterachtige landstreek geschied; waarom men, in het opdelfen van haren naams-oorsprong, vooral aan het water te denken heeft. Bij de oude Duitschers, Saksers en Britanniërs beteekende *dur, duur, doer, door, thur, thoor, thoeer, water.* Het is derhalve ten hoogste waarschijnlijk, dat *Dordrecht* zijnen naam ontleend heeft van *dur, duur, doer, water,* en het bijgevoegde *tricht, trecht, dricht, of drecht,* d. i. overtocht, of overvaart; zoo dat *Dordrecht* eigenlijk overtocht over het water zoude te kennen geven. Zie *drecht.* Latere Onderzoekers zijn daarentegen van gevoelen, dat *Dordrecht* oudtijds *Thurendrecht* genoemd, eigenlijk beteekende markt der *Thuringers.*

Voor *Dordrecht* zegt men, in het gemeene leven, ook *Dordt,* voor *Dordrechtenaar, Dordtenaar,* en voor *dordrechtsch, dordtsch:* de dordtsche schuit enz.

Dorp, o., meerv. dorpen. Eene verzameling van verscheidene huizen bij elkander, zonder muren en poorten: de Graaf sterkte het dorp. HOOFD. Zamenstell.: dorpachtig, naar een dorp gelijkend; dorpeling, ook dorper, iemand, die op een dorp woont; dorpgeestelijke, dorphuis, dorpkermis, dorpklok, dorpland, dorpluiden, dorpprediker, dorpregt, dorpsch, dorpschool, dorpschuit, dorpswijze, enz.

ADEL. leidt het van *troep,* een hoop, af. Doch het is waarschijnlijk, dat dit woord zijnen grond vindt in het oude *torp, terp,* naderhand *vlieberg* genoemd, zijnde de *terpen* zekere hoogten, of heuvelen, dienende, om zich en het vee daarop, bij hoog water, te beveiligen. Om niet telkens door de stroomen verontrust te worden en naar de *terpen* te moeten vlieden, bouwde men daarna de vaste woningen op de *terpen;* en van hier de benaming *terp, torp,* nu *dorp,* voor eene verzameling van verscheidene bij elkander staande huizen.

Dorpel, m., meerv. dorpels. Onderste dwarsstuk van een deurraam, ook *drenpel:* van den dorpel mijner kamer. VOND. Hij mag bij mij niet over den dorpel komen, niet in huis komen; zijnen voet aan den dorpel stooten, zich, bij zijne intrede reeds, onvergenoegd toonen. Fig., het beginsel: op den dorpel der wetenschappen; doch in den verheven stijl gebruikt men doorgaans *drenpel.* Zamenstell.: dorpelbewaarder, dorpelwachter. BIJBELVERT.

Dorpel, bij KIL. ook *deurpel,* is, volgens TUINM. en v. HASS, zoo veel als *deurpaal.* A. DE ROOY brengt het tot *dore, deure* en het lat. *pila,* d. i. een stuk steen, waarvan *pilaar.*

Dorper, m., meerv. dorpers. De bewoner van een dorp: want wast dat yemad een dorper was. BIJBEL, 1477. De Bijbel van 1531 heeft *dorpman,* de tegenwoordige gebruikelijke vertaling *landman.*

Dit *dorper* is ook als bijvoegelijk in gebruik geweest, voor lompe, ongeschikt, ook voor onbetamelijk, snood, dewijl in vroegere eeuwen de dorpbewoners aan den Heer van het Dorp geheel ondergeschikt, van alle bedieningen uitgesloten, en als slechte wezens veracht waren; waarom men al wat slecht was met den naam van *dorper* bestempelde. Van hier dorperheid, voor onwettigheid, onbeschaafdheid, maar ook voor allerhande slechtheid: wat dorperheid is dit, onedele Gemeente! VOND.

Dorren, o. w., ik dorde, ben gedord. Dor

worden; het gras dort; die bloem is gedord, verdord. De zweer begint te dorren, te droogen. HOOFD bezigt *dorbaar,* voor hetgeen voor verdorring vatbaar is.

Dorschen, b. w., ik dorschte, heb gedorscht. De korrels der granen en andere veldvruchten, door middel van den dorschvlegel, uit de aren slaan: koren dorschen. Van hier dorscher, dorsching. Zamenstell.: dorschschuur, dorschtijd, dorschvlegel, dorschvloer, dorschwagen, enz.

Dorschen, oul. ook *derschen* en *dreschen,* heet reeds bij ULPHIL. *thrascan;* en *gathrask* is bij hem een dorschvloer. Bij NOTK. is het *drasecan,* in het angels. *threscan, therscan,* deen. *tarske,* eng. *to thresh.* Het schijnt een klanknabootsend woord te zijn.

Dorst, m. De aangename gewaarwording van droogte in den mond, en het verlangen om te drinken: om den dorst te lesschen. HOOFD. Dorst hebben, dorst lijden. Van dorst versmachten, sterven. Die drank verslaat geen dorst. Fig., een sterk verlangen naar iets: lesch den dorst uwer ziel naar de kennis der waarheid.

Het is van *dor,* d. i. *droog,* afkomstig, dewijl de dorst werkelijk in eene droogte en derzelve gewaarwording bestaat.

Dorsten, o. en onpers. w. Onzijd.: ik dorstte, heb gedorst. Dorst hebben: die hongeren en dorsten. BIJBELVERT. Fig., sterk verlangen: mijne ziel dorst naar u. BIJBELVERT. De krijgsman dorst naar bloed en eer. Oul. werd het ook als bedrijv. gebezigd: dorst zijn leste druppel bloed. GESCHIED. JUPIJN, die niet dan droefheit dorst. HOOFD. Onpers.: mij dorst, mij dorstte, mij heeft gedorst: indien hem dorst. BIJBELVERT. In den eigenlijken zin van dorst hebben, wordt het meest als onpersoonlijk gebruikt.

Dorstig, bijv. n. en bijw., dorstiger, dorstigst. Dorst gewaarwordend: dorstig zijn. Fig., een sterk verlangen hebbend: want hij de dorstige zielen veradzigt. BIJBELVERT. Hij was dorstig naar eer, al te dorstig naar bloed. Dor, droog, naar vochtigheid verlangend: in een dorstigh lant. BIJBELVERT. Van hier dorstigheit.

Dos, m. Kleding: en deitig in den dos. J. D. DECK.

Dossen, b. w., ik doste, heb gedost. Kleeden: zich *dossen.* Wiens afgestroopte huyl uw slinker schouder dost. WESTERB.

TUINM. brengt het tot het gr. *δοται, aandoen.*

Dot, v., meerv. dotten. Een verwarde bosgaren, saai, enz.

Dotten, verouwd. werkw. Zie *bedotten.*

Douw, m., meerv. douwen. Stoot, drukking: hij gaf hem eenen douw op de borst.

Douwen, b. w., ik douwde, heb gedouwd. Stooten, drukken: iemand tegen den muur, op den grond douwen; iemand iets in de hand douwen, bedekt geven.

Dozijn, o., meerv. dozijnen. Van het lat. *duodecim.* Een getal van twaalf: een dozijn eijeren. Wanneer dit woord een telwoord voor zich heeft, blijft liet, naar het voorbeeld van de meeste woorden, die een getal, een gewigt en eene maat aanduiden, in het meerv. onverbogen: twee, drie, twintig dozijn. *Dozijn* wordt dikwerf bij een woord gevoegd, hetwelk eenen persoon, iemand, die iets verrigt, aanduidt, om de geringe waarde van hetgeen hij doet, te kennen te geven: een dozijnwerker, iemand, die bij het dozijn werkt; een dozjindichter, dozjinschilder, euz.

Dra, bijw., beteekenende schielijk: ik zal dra komen. Zoodra, zoodra als.

WACHTER houdt dit *dra* voor hetzelfde als *rad*, d. i. schielijk, snel, bij letterverzetting. TEN KATE brengt het tot *draai*, *draaijen*; zoo dat *dra*, dan, zoo schielijk en gezwind als een omdraai zou zijn.

Draad, m., meerv. draden. Dun ineenge-draaid vlas, garen, enz. Een draad garen. De zaak hing aan eenen zijden draad, stond zeer haghchelijk. Als ik den draad heb, zal ik het kluwen wel vinden, spreekw., als ik een spoor der zaak vind, zal ik de zaak zelve wel ontdekken. Om de gelijkheid met eenen draad: de draad van het vleesch, vleesch tegen den draad snijden. Dun uitgetrokken metaal: gouddraad, zilverdraad, enz. Fig., de draad, het beloop, de samenhang eener rede; den draad weder oppvatten, zijne relevoering voortzetten. Voor den draad komen, zich vertoonen, zijn gevoelen niten, in den gemeenen spreektrant. Zamenstell.: draadbus, draadijzer, draadkogel, draadtrekker, draadtrekkerij, draadwerk, draadwink. Insgelijks tweedraadsch, driedraadsch, enz.: driedraadsch garen.

Voor het geheel, waarvan een of meer draden gemaakt worden, schijnt het onzijd. te wezen. Zoo zegt men: het gouddraad, het koperdraad, enz.

Het stamt van *draaijen* af, als gesponnen, of door draaijen gemaakt. Van dit *draad* is het gelijkvl. werk, *draden* gevormd: eene naald draden, eenen draad door het oog eener naald steken.

Draagbaar, v., meerv. draagbaren. Van *draag*, *dragen* en *baar*. Dan, daar de betekenis van *dragen* in *baar* zelve opgesloten ligt, zoo is het enkele *baar* voldoende. Zie *baar*.

Draagbaar, bijv. n. en bijw., draagbaarder, draagbaarst. Dat gedragen kan worden.

Draagbak, m., meerv. draagbakken. Een bak, geschikt om iets te dragen.

Draagband, m., meerv. draagbanden. Een band, waaraan men iets draagt, b. v. eenen degen.

Draagloon, m. De loon, welke iemand, voor het dragen, of torschen, van iets, toekomt.

Draagstoel, m., meerv. draagstoelen. Een stoel, geschikt om iemand te dragen.

Draai, m., meerv. draaijen. Eigenlijk, draaijing: de weg heeft hier eenen gevaarlijken draai. Fig., keer, loop: de zaak nam eenen anderen draai. Listige toelag, verberging van zijn ware oogmerk: ik zal er wel met eenen draai achter komen. Slag: ik gaf hem eenen draai, in den gemeenen spreektrant.

Draaiboom, m., zie *draaijen*.

Draaijen, b. en o. w., ik draaide, heb en ben gedraaid. Bedr., iets in eenen kring, of om zijn middelpunt bewegen: eenen slijpsteen draaijen. Een rad draaijen, omdraaijen. Ook overdragt: het rad draaijen, het voornaamste bestuur hebben. Van hier raddraaijer: hij is in die vergadering de raddraaijer. Wijders: iemand een rad voor de oogen draaijen, verbijsteren, bedriegen. Gij zoekt mij te draaijen, te bedriegen, in den gemeenen spreektrant. Fig., door eene kringvormige beweging vervaardigen: een wiel draaijen; damschijven draaijen. Zich draaijen en wenden, zich op allerlei wijzen uit eene verlegenheid zoeken te redden. Hij draaid de zaak gelijk hij wil, hij geeft haar eene gedaante naar zijn welgevallen. Onzijd., met *zijn* en *hebben*. Zich draaijen, omdraaijen: de wind draait, is gedraaid. Sommige vogels draaijen in de lucht. Mijn hoofd heeft gedraaid, ik werd

duizelig. Zich gedurig bewegen: hoe staat gij zoo te draaijen. Talmen: gij moet zoo lang niet draaijen. Van hier draaijer, draaijerij, draaister, draaijing. Zamenstell.: draaibank, draaibeitel, draaiboorn, draaibord, draaihout, draaikolk, draaikunst, draaikooi, draaireep, draaispit, draaistroom, draaitol, draaiwerk, draaiwind. Van *draaiboom*, hebben HOOFT en anderen het werk *draaiboornen*, door eenen draaiboorn afsluiten, anders *dwaarsboornen*, gevormd.

Draak, m., meerv. draken. Eigenlijk, eene verschrikkelijke slang met vleugelen, die vuur spuwt, en met haren doodelijken adem geheele oorden vergiftigt. Zoo althans hebben de oude Natuurkundigen dit monster afgeschilderd. Ende hare vrucht zal een vijerige vliegende draeck zijn. BIJBELVERT. Latere Natuurkundigen hebben beweerd, dat dit dier met al zijne vreeselijke eigenschappen, alleen in de verbeelding bestaat, terwijl zij nogtans den naam behouden, en dien aan eene soort van groote slangen gegeven hebben. En MICHAELIS heeft bewezen, dat het dier, waarvan, in den Bijbel, onder den naam van *draak*, gewag gemaakt wordt, *de gehoornde slang*, lat. *cerastes*, is, welke echter zoo verschrikkelijk niet is, als zij doorgaans beschreven wordt. Fig., een gesterne van twee en dertig sterren digt bij de noordpool, waaraan de Ouden den naam van *draak* gegeven hebben; waarom OTFRID. het reeds *then drachon* noemt. Wijders, in den gemeenen spreektrant, een stuursch, toornig mensch: hij is een regte draak; een draak van een wijf. Den draak met iemand steken, d. i. spotten. Zamenstell.: drakenbloed, drakenboom, drakenkop, drakenkruid, drakenplant, drakenslang. — *Draak* is, naar het schijnt, van het lat. *draco* en het gr. *δρακων*.

Drab, drabbe, v. Drossem: drab van koffij.

Drabbig, bijv. n. en bijw., drabbiger, drabbigst. Vol droesem: de koffij is drabbig. Troebel: drabbig bier. In drabbigh waater visschen. Hooft. Van hier drabbigheid.

Draden, zie *draad*.

Dradig, bijv. n. en bijw., dradiger, dradigst. Vol draden, vezelig: dat vleesch is dradig. Van hier dradigheid.

Draf, m. Het draven; zekere gang van een paard: het paard ging uit den draf. Het verlangen dubbelt zijnen draf. Hooft. Op eenen draf loopen, hard loopen.

Draf, m. Het grondsap van een brouwsel, of hetgeen in de brouwerij van het afgetrokken graan overblijft, en tot spijs der varkens dient: elk walligt van dien draf. VOND. Wijders komt het voor, in den zin van eene onreine, troebel makende stof: daar 't vuur door kunst den draf van de eedle vochten scheidt. J. D. MARRE.

Dragelijk, bijv. n. en bijw., dragelijker, dragelijkst. Overdr., dat geleden of verdragen kan worden: eene dragelijke, — ondragelijke smart.

Dragen, b. en o. w., ik droeg, heb gedragen. Dit woord behoort tot de werkwoorden, die in vele beteekenissen voorkomen, b. v. bedriev.: een pak dragen, torschen; — vrucht dragen, vruchtbaar zijn; een kind dragen, zwanger zijn; kleederen dragen, gekleed zijn; haat dragen, haat voeden; zorg dragen, zorgen; getuigenis dragen, getuigen; iemands belangen op het hart dragen, behartigen, in den verhenen stijl; zijne jaren wel dragen, naar gelang van zijne jaren een goed voorkomen hebben. Zich wel, of kwalijk dragen, gedragen: hoe zullen wij

ons best in dees vertwijffing dragen. **VOND.** Ik kan dat niet dragen, verdragen, lijden; den naam, de schuld van iets dragen, hebben; de onkosten dragen, betalen. Voorheen was de spreekwijs: iemand dragen, in gebruik, voor gunstig zijn, voorstaan, bij **HOOFD**, **BRAND** en **WAGEN**. voorkomende. Onzijd., met *hebben*. Vruchtbaar zijn: die boomen dragen wel; zwanger zijn: eene dragende vrouw, thans meest gebruikelijk in de spreekwijs, die vrouw draagt hoog, of laag; etteren: de wond draagt; in evenwigt liggen, of zijn: de balk ligt te schuins, hij kan zoo niet dragen; waartoe de spreekwijs behoort: eene zaak dragende houden. Van hier drager, draagster.

Dragt, v., meerv. dragten. In de meeste beteekenissen van het voorgaande *dragen*. Zoo veel als men tegelijk draagt, of kan dragen: eene dragt hout; hij zal er eene dragt aan hebben, figuurl., eene dragt slagen. Kleederdragt: verbiedende de openbare dragt van geestelijk gewaad. **HOOFD.** Dat is ieders dragt niet. Zwangerheid: zij is in de vierde maand harer dragt; dat si maecht was voor die dracht, inder dracht ende nader dracht. **CLARE SP.** Vruchtdraging: die boom is in zijne eerste dragt. Ettering: de dragt eener wonde. Van hier dragtig, in eendragt, enz., oul. voor *zwanger* in gebruik, en dragtigheid, voor *vruchtbaarheid*: seven jaren van drachtigheden. **BIJBEL**, 1477.

Dralen, o. w., ik draalde, heb gedraald. Wachten, talmen: hier voegt geen dralen. **J. D. MARRE.** Den bruijom valt het dralen lang. **MOON.** Van hier draler, draling.

Drang, m. Het dringen: ik werd door den drang verhinderd verder te komen. Eene digt bijeenstaande menigte: ik geraakte in eenen drang van menschen.

Drank, m., meerv. dranken. Al wat men drinkt: spijs en drank. Sterke drank: aan den drank zijn, zich in het gebruiken van sterken drank te buiten gaan. Een geneesmiddel, hetwelk men indrikt: mijn Arts heeft mij eenen drank gezonden. Zamenstell.: drankkelder, drankmeester, drankoffer, drankverkooper, drankwinkel, enz.

Dras, v. Natte, weeke aarde. Meestal wordt het als bijvoegelijk gebruikt, voor doorweekt, modderig: al 't land stond dras. **J. D. MARRE.** In dezelfde betekenis wordt het bijvoegelijke *drassig* gebezigd. Zamenstell.: drasland.

Draven, o. w., ik draafde, heb gedraafd. Op eenen draf loopen, van de paarden: dat paard draaft hard. Op iets draven, trotsch op iets zijn: daar Rome zelfs zoo hoog op draeft. **VOND.** Hard loopen, van de menschen: ik draafde terstond naar mijn huis. Van hier draver. *Drephen* beteekent bij **WILLEK.** gaan: Ir ther drephet, d. i. gij die gaat.

Drecht (ook *trecht*, in *Dordrecht*, *Utrecht*, enz.), beteekent overtocht, of overvaart. Zie *Dordrecht*.

Dreef, v., meerv. dreven. Van drijven. Eene laan, eene rij van boomen: er zijn hier zeer aangename dreven. Oul. werd *dreef* ook voor een drijfpad gebezigd, waardoor de werkossen trokken, na alvorens er in geholpen te zijn, nu *vore* genoemd. Van hier de spreekwijzen: op zijne dreef, aan den gang, zijn; op zijne dreef helpen: die den handel poogde op der dreve te helpen. **HOOFD.** Ook komt het voor, in den zin van eenen slag, kinnebakslag; wijders, in de be-

teekenis van eene menigte, eene reeks: eene dreef, of kudde, schapen, anders *drift*.

Dreet, v., meerv. dreten. Van drijven. Buikontlasting. Het is geene dreet, niet het geringste, waardig, in den gemeenen spreektrant.

Dreg, dregge, v., meerv. dreggen. Een klein anker met drie en vier haken, dienende om iets naar zich toe te halen: ik haalde hem met de dreg uit het water. Van hier het bedr. *werkw.* *dreggen*, d. i. met eene dreg vast maken. Zamenstell.: dregnet, dregtouw, enz.

Dreigen, b. en o. w., ik dreigde, heb gedreigd. Met woorden, of gebaren te kennen geven, dat men iemands iets kwaads wil veroorzaken. Bedrijv.: ieman den dood dreigen, ook met den dood dreigen. Hij dreigt het gansche land te zetten in een zee. **VOND.** Ook van levenlooze dingen, welke ons toevallig schade kunnen toebrengen: die muur dreigt te vallen. Onzeker zijn, wat men doen zal, in de gemeenzame verkeerding: ik heb reeds lang gedreigd, bij u te komen. Onzijd., in de eerstgenoemde beteekenis: als gij dreigt, zal ik toeslaan. Van hier dreiging. **HOOFD** bezigt het basterdstaartige *dreigement*, voor *bedreiging*.

Hoogd. *droken*, bij **KERO** *dreuan*, **OTFRID.** *threuen*, *threaten*. De afkomst van dit woord is duister.

Drek, m. Uitgeworpen overschot der verteerde spijs, zoo van menschen, als van beesten. Wijders slijk, vuilnis en allerhande onreinigheid: door den drek te stappen. **HOOFD.** Iemand met drek smijten. Fig., eene slechte, nietswaardige zaak: ende achte die dreek te zijn. **BIJBELVERT.** Zamenstell.: dreggod, dreggoot, drekhoop, drekkar, drekkig, drekwagen.

De oorsprong van dit woord is nog onzeker.

Dremmelen, zie *bedremmelen*.

Drempel, m., meerv. drempels. Anders *dorpel*, in den gemeenen spreektrant ook *drumpel*: als hij de zool over den drempel zette. **HOOFD.** De drempel der wetenschappen, fig., voor het beginsel.

Drenkeling, m. en v., meerv. drenkelingen. Van *drenken*, in den zin van *verdrinken*. Iemand, die verdrinken, of in het water vermoord is. Van hier drenkelingshuis enz.

Drenken, b. w., ik drenkte, heb gedrenkt. Te drinken geven: het vee drenken. Zamenstell.: drenkbak, drenkplaats, drenktrog, drenkwed. Oul. werd *drenken* ook in den zin van *verdrinken* gebezigd: dan eerst als 't kalf gedrenkt is den put toegegroeft. **VLAERD. REDENR.** 't Een smoort in rook, het ander drenkt in putten. **VOND.**

Drentelen (oul. *trantselen*), o. w., ik drenfelde, heb gedrenteld. Lanzaam op en neer gaan. Van hier drentelaar, drenteler, drentelachtig, drenteling.

Dreum, dreumel, m. Bij de wevers en kleermakers, de draden, die van de ketting overblijven, nadat een stuk afgeweven is.

Dreun, m., meerv. dreunen. Beving, schudding, met zeker geluid gepaard: zijt gij dien dreun wel gewaar geworden? Fig.: 't weet, met den dreun (de luidruchtige bekendmaking) van roem de slechten te verbaazen. **HOOFD.** Dreunend, of bevend geluid: hij zong, maar zijn dreun verveelde mij.

Dreunen, (oul. *dronen*), o. w., ik dreunde, heb gedreund. Schudden, daveren: het gansche

huis dreunde van dien slag. Fig., en in den gemeenen spreektrant, met eene bevende stem zingen. Van hier dreuning.

Dreutel, m., meerv. dreutels. Hoopje drek, anders *keutel*. In den gemeenen spreektrant ook een klein mannetje: hij is een regte dreutel, ook *dreutelman*.

TEN KATE brengt het tot het werkw. *draaijen*, betekenende *dreutel*, eigenlijk, zoo veel als eenen ineengedraaiden hoop.

Drevel, m., meerv. drevels. Een puntig ijzer, waarmede men iets indrijft. Bij KIL. is het ook een schommelknecht, die, als drijvende, op en neer loopt. Van hier *drevelen*, voor op en neer loopen.

Driakel, zie *theriakel*.

Dribbelen, o. w., ik dribbelde, heb gedribbeld. Met de voeten tegen elkander gesloten springen. In de dagelijksche verkeerung wordt het voor dribbelende, of springende, loopen gebezigd, vooral ten aanzien van kleine kinderen. Van hier dribbelaar, dribbeler, dribbelgat, dribbeling.

Drie, het getal, hetwelk tusschen twee en vier staat. Dit telwoord wordt, bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, of het staat op zich zelf. In het eerste geval, inzonderheid, wanneer het bepalende lidwoord vooraf gaat, is het onverbuigbaar: de drie mannen, vrouwen; de drie bloemen; de drie huizen. Ook zonder lidwoord: voor drie jaren; in drie uren kan men veel verhalen; ik zal het u met drie woorden zeggen. Ook zonder zelfstandig naamwoord: hij kan geen drie tellen; het slaat drie. Somwijlen echter wordt het verborgen: met ons drieën, drie personen; niet lang na drieën, na drie ure; iets in drieën snijden, in drie deelen. Somwijlen wordt het als zelfstandig gebezigd, in het vrouwelijke geslacht: de drie, twee drieën, in het kaartspel, of op de dobbelsteenen. Zamenstell.: driebeinig, driedekker, een schip met drie dekken; drierhande, drierleie, driedik, driedraad, driedraadsch, driedubbel, drieëenig, drieëenigheid, driehoofdig, driearig, driekant, driekopig, drieling, drieman, driemanschap, driemast, drieponder, driepuntig, drieslag, driesprong, driet, drietand, drietandig, drievoot, drievootig, drevondig, drevoldig, drevoldigheid, drierweg, drierwerf, enz.

Drie, hoogd. *drei*, bij ISIDOR. *dhrie*, OTRID. *thri*, *dria*, ULPHIL. *thrin*, *thrins*, in het angels. *drie*, *dreo*, eng. *three*, zweed. *tre*, bij de krimische Tartaren *tria*, boheems. en russ. *tri*, pool. *trzej*, gr. τρεῖς, lat. *tres*.

Driedraad, m. Een draad, waarmede men iets opdriegt, of rijgt, van *driegen*, d. i. met wijde steken vasthechten, rijgen. *Driedraad* is derhalve zooveel als *rijgdraad*.

Driehoek, m., meerv. driehoeken: een regtlignig driehoek. Van hier driehoekig.

Drieklank, m., meerv. drieklanken. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I § 11.

Driest, bijv. n. en bijw., driester, zeer driest. Eigenlijk koen, stoumoedig, geen gevaar vrezend. Thans wordt het nog meest gebezigd, om de woestheid en wreedheid aan te duiden, welke gemeenlijk het uitwerksel van bijgeloof en domheid is: drieste domheid, drieste onwetendheid. Zich driest en stont tegen iemand verzotten. Van hier driestelijk, driestheid.

Driest, hoogd. *dreist*, angels. *thryste*, zweed. en

deen. *dristig*. TEN KATE acht het, bij letterver-zetting, van *derven*, *durven*, *dorst*, afkomstig, welke ver-zetting reeds in het gr. θάρρος, *koen*, *stout*, van θάρρειν, waarvoor men ook θάρρος zeide, voorhanden is. KIL. heeft *droestig*, *drustig*, *violentus*, *impetuus*.

Drift, v., meerv. driften. Dit woord, van *drijven* ontleend, wordt in verscheidene beteekenissen gebezigd. Een aantal vee: eene drift ossen, ook *ossendrift*; — eene drift zwanen, ook *zwanendrift*. Toen AMPHITRYONS zoon zijn zatte drift naer den stal zoo drijven. VOND. Het drijvend zwerk: heft uwe ooggen naer die drift van zwarte wolken. VOND. Bij KIL. heeft het ook de beteekenis van *drifzand*, *drijfzand*. Voortgang van een schip, anders *gang* genoemd. Ook de stroom van het water: in dit water gaat eene sterke drift. Hartstogt: zijne driften betengelen. Schielijkheid, overhaasting: hij heeft dat met eene groote drift gedaan.

Driftig, bijv. n. en bijw., driftiger, driftigst. Van drift; mede in verschillende beteekenissen. Dat drijft: het schip werd eindelijk driftig, vlot. Schielijk: gij doet alles te driftig. Haastig, oplopend: maak u zoo driftig niet. Van hier driftigheid, driftiglijk.

Drig, zijnde eene verkorting van *drager*, wordt in zamenstelling met andere woorden gebruikt, b. v.: vaandrig, d. i. vaandrager; schepterdrig, d. i. schepterdrager. H. HOUTAM, die, door zijne ongemeene letterkundige verdiensten, het Vaderland in het algemeen, en de stad Gouda in het bijzonder, tot eer verstrekt heeft, zegt, in zijn onvergelykelyk dichtstuk, de *Lof der Vriendschap*: de leeuw met woldrig op de jagt; nemende *woldrig*, voor *woldrager*, d. i. schaap, in navolging van het lat. *laniger*.

Drijten, b. w., ik dreet, heb gedreten. Den buik ontlasten, kakken. Van hier drijter, drijtster, enz.

Drijven, b. en o. w., ik dreef, heb en ben gedreven. Bedr., voortdrijven: eene kudde schapen drijven. Jagen, verdrijven: den vijand op de vlugt drijven. Doen, verrigten: koopmanschap drijven. Beeldwerk op zilver, of goud, maken: eene gouden doos met een gedreven deksel. Door-zetten, staande houden: hij drijft die zaak al te sterk. Ook zonder zelfst. naamw.: gelijk sommigen drijven, beveren. VOND. Schieten, werpen: Toen heeft hem THETIS zoon een speer naer 't lijf gedreven. VOND. Oul. was *drijven* ook in gebruik voor *bedrijven*: NERO dreef veel quaede saken. GESCHIER. Onzijd., met *zijn* en *hebben*. Op de oppervlakte van deze of gene vlocistof rusten, zonder naar den grond te zakken: op het water drijven; — de vogelen drijven, op hunne vleugelen, door de lucht; zoo ver de wolken drijven. Eene zaak laten drijven, spreekw., anders laten varen. Onder water liggen, onder water staan: de landen drijven. S. v. CHAND. De vloer drijft van wijn. Sierlijk bezigt VOND. *drijven* op, voor afhangen van, bestaan door: Plus dreef heel sina noch . . . alleen op 't erfgezagh enz. Voor dobberen, of om eene twijfeling aan te duiden, zegt VOND.: die tusschen hooppe en vreeze drijft. Ook past hij het *drijven* zeer fraai op de van liefde brandende en tiitelende vrouwenoogen toe: met hare drijvende ooggen; hare ooggen drijven, als twee starren, enz. Zoo ook L. W. v. MERKEN:

Ik ken hier Nonnen, die zich buigen voor de altaren, Terwijl de onkuisheid in haar lonkende oogen drijft.

Van hier drijver, drijfster, drijving. Zamenstell.: drijfbijtel, drijfhamer, drijfhout, drijfsijs, drijfijzer, drijfsland, drijfsteen, drijfzol, drijfzon, drijfveer, drijfzand, ook *drifzand*, enz.

Dril, m., meerv. drillen. Bij KIL. ook *tril*. Zeker werktuig, zijnde eene spil, welke, door middel van een snoer, dat aan eenen boog vastgemaakt is, in eene kringvormige beweging gebracht wordt, om dus gaten in steen, ijzer, enz. te boren. Verder, zoodanig een geboord gat; wijders, wending, draaijing, en vervolgens, loop, wandeling, nog overig in de spreekwijs: op den dril (ook op den *tril*) gaan. Ook komt *drille*, vrouwel., bij KIL. voor, in de beteekenis van een ligt vrouwensch. En wij noemen, in de gemeenzame verkeer, koud geworden en gestold kalfsnat, *dril*, dewijl het, bij de minste beweging, *drilt*.

Drillen, b. en o. w., ik drilde, heb gedrild. Bedr., eigenlijk, rond draaijen. Vervolgens, door rond draaijen een gat boren, bij de smeden en andere werklieden gebruikelijk. Fig., in den wapenhandel oefenen. het krijgsvolk drillen, links en rechts, op en neer doen wenden en keeren, afgeleid van het heen en weder draaijen, zijnde de eigenlijke beteekenis van *drillen*. Van hier ook de spreekwijs: iemand drillen, — ik zal hem wel drillen, hem wel regt zetten, (oneigenlijk) het hem wel beduiden. Onzijd., schielijk op en neer bewogen worden, schudden, heven (en in dezen zin zegt men ook *trillen*): windeken daer het bosch af drijft. Hooft. Verder, zich in den wapenhandel oefenen: de schutters moeten morgen drillen. Van hier driller, drilling. Ook op en neer loopen: zij drilde den ganschen dag door de stad. Zamenstell.: drilhoog, drilboor, drilkunst, drilmeester, drilplaats.

Het schijnt het voortdur. werkw. van *draaijen*, voor *draaijen*, te zijn.

Dringen, o. en b. w., ik drong, heb en ben gedrongen. Onzijd., met *zijn*. Door drukken eene ruimte trachten te maken, en die in te nemen: het volk drong verschrompelijk. Men drong niet geweld op ons aan; ook fig., met wegruiming der hindernissen, aan eene plaats komen: de vijand is in de stad gedrongen. Bedrijv., eigenlijk, drukken: iemand tegen den muur dringen. Drukken, en daardoor de plaats van iets anders trachten in te nemen: men drong ons van den eenen kant naar den anderen. Fig., met eene soort van geweld zoeken te verkrijgen; als een wederk. werkw.: zich in een ambt dringen; hij dringt zich overal in. Door *zedelijke* beweeggronden tot iets aanzetten: de nood heeft mij daartoe gedrongen. Dringende omstandigheden enz. Op iets dringen, het door beweegredenen, of bevelen, trachten te verkrijgen: hij dringt daarop (anders daarop aan). Van hier dringer, dringster, dringing.

Drinkbaar, bijv. n. en bijw., drinkbaarder, drinkbaarst. Dat gedronken kan worden: die wijn is niet drinkbaar.

Drinken, b. w., ik dronk, heb gedronken. Bier drinken. Te drinken geven, laten drinken. Ook wordt alles, wat enig vocht naar zich trekt, bij overdragt, gezegd te drinken: onze oevers dronken t bloed der roomsche dwingelanden. ANTONID. Van hier drinker, driukerij, drinkster,

drinking. Zamenstell.: drinkbak, drinkbeker, drinkgelag, drinkgeld, drinkgezel, drinkglas, drinkhoorn, drinkhuis, drinkkan, drinkkop, drinklied, drinklust, drinkpenning, drinkplaats, drinkpot, drinkschaal, drinkvat, drinkwinkel, enz.

Droef, bijv. n. en bijw., droeover, droeest. Treurig, bedroefd: droeve klagen. Ende si waren zeer droef. BIJBEL, 1477. Voor dit *droef* gebruikt men tegenwoordig doorgaans *droevig*, uitgezonderd echter in de spreekwijs: droef te moede. Zamenstell.: droefgeestig, droefgeestigheid, droefheid, droefenis.

Droes, m. Zekere ziekte der paarden: het paard heeft den droes. Van hier het bijv. n. en bijw. droezig, droeziger, droezigst: een droezig paard. — Het zelfst. *roes* komt ook voor, in den zin van eenen reus, een groot, sterk mensch, en, in de gemeenzame verkeer, voor eenen boezen geest, voor den duivel: de mensch van ik en weet wat dommen droes gedreven. J. DE DECK.

Droesem, m. Hef, grondsap; droesem van wijn, bier, enz. Overdragt.: gekocht van JUDAS bloet, den droessem van de schotten. VOND.

Dit woord is waarschijnlijk van het oude *drues* afkomstig, hetwelk drek beteekende.

Droevig, bijv. n. en bijw., droeviger, droevigst. Bedroefd: o! zij was zoo droevig. Droefheid aanduidend: hij zag er zeer droevig uit. Op droefheid gegrond: droevige gedachten. Droefheid verwekkend, ongelukkig: droevige omstandigheden. Slecht, ongeschikt: eene droevige redenering. Van hier droeviglijk.

Droezig, zie *droes*.

Drog, veroud. z. n., weleer gebruikelijk voor *bedrog*. Wij hebben dit *droy* nog behouden in *droglicht*, nu dwaallicht; *droggrond*, *drogrede*, d. i. bedriegelijke, valsche grond enz.

Drok, ook *druk*, bijv. n. en bijw., drokker, drokst. Met vele bezigheden bezet: hij heeft het drok, hij heeft veel werk. Wijders in de spreekwijs: het met elkander drok (druk) hebben, veel met elkander spreken; het is daar heel drok, daar is veel volk. Van hier drokte.

Drol, m., meerv. drollen. Keutel. Fig., en in den gemeenen spreektrant: een dikke drol, voor een kort, diklijvig mensch. Bij KIL. komt dit woord ook voor, in de beteekenis van eenen *poetseemaker*; en van hier het bijv. n. drollig, drolliger, drolligst, aardig, kluchtig: hij is een drollige vent; dat is een drollig gezegd. TEN KATE brengt het alles tot *draaijen*.

Drollig, zie *drol*

Drom, m., meerv. drommen. Eene zamen-drongene menigte, van het verouderde *drommen*, d. i. dringen: een drom krijgsvolk. Ook wordt dit woord voor eenen inslag gebezigd (bij de wevers): hij zal mij afsnijden van den drom. BIJBELVERT. Zamenstell.: dromgaren.

Drommel, m., meerv. drommels. Hetzelfde als *drom*, voor eene menigte: een drommel van huizen, bij KIL., ook van het oude *drommen*. In eenen drommel verzamelen. VOND. Van hier de gemeenzame spreekwijs: zie daar al den drommel. Ook wordt het, in den gemeenen spreektrant, voor eenen kwaden geest, voor den duivel, genomen, ontlend van de verbeelding der schilders, die hem als een drollig, ingedrongen dwergje afmalen. Van hier *drommelsch*, duivelsch: dat is een drommelsch werk.

Dronk, m., meerv. dronken. Teug; men

eenen rustigen dronk. **VOND.** Ook wordt het voor dronkenschap gebezigd: iets in zijnen dronk doen.

Dronkaard, m., meerv. dronkaards. Zui-per.

Dronken, bijv. n. en bijw., dronkener, dronkenst. Door den drank bevangen. Hij is dronken; dronken worden. Van hier dronkenachtig.

Dronkenschap, v. Beschonkenheid. Ook zuiperij, of de gewoonte om zich dronken te drinken.

Droog, bijv. n. en bijw., drooiger, droogst. Eigenlijk, dat niet nat, niet vochtig is: droog hout; droog brood, zonder boter; drooge hoest, wanneer men hoest, zonder daarbij stof op te brengen; drooge min, eene min, die niet zoogt; drooge vijer, die stil en ongevallig is. Van hier droogachtig. *Het drooge* wordt ook als zelfst. gebruikt, voor eene drooge plaats: zij voeren op het drooge; hij heeft zijne schaapjes reeds op het drooge, hij heeft voor zijn bestaan reeds toereikende bezittingen, eene gemeenzame spreekwijs. Ook voor de aarde: ende syne handen hebben het drooge geformeert. **BIJBELVERT.** Van hier het verkleinw. *droogje*, in de gemeenzame spreekwijs: op een droogje zitten, niet te drinken hebben. Ook droogheid, drooging. Zamenstell.: droogsmonds, droogscheerder, droogsvoots. Mogelijk (zegt **TEN KATE**) is, bij verschuiving van de *r*, ons *droog* van *dorrig* gekomen.

Droogen, (gr. *τρῦζειν*), b. en o. w., ik droogde, heb gedroogd. Bedr., droog maken: de handen droogen; linnen, visch droogen, iets in de lucht, voor het vuur, droogen. Onzijd., droog worden: het linnen droogt thans niet; de wegen beginnen te droogen.

Droogerij, v., meerv. droogerijen. Gedroogde kruiden, planten, enz.: een koopman in droogerijen.

Droogte, v. Drooge hoedanigheid: de droogte der aarde. Droog weder: de nood der driejarige droogte. **VOND.** Zandplaat: het schip geraakte op eene droogte.

Droom, m., meerv. droomen. De waarheit van dezen droom. **HOFT.** Fig.: iemand uit den droom, uit de verwarring, onzekerheid, helpen. Zamenstell.: droomachtig, droombeduider, droombeeld, droomgespuis, droomgezigt, droomitlegger, enz.

Droomen, b. en o. w., ik droomde, heb gedroomd. Bedr.: ik heb dezen nacht iets wonderlijks, ook eenen wonderlijken droom, gedroomd. Fig.: wie zou dat droomen, denken? Onzijd.: ik heb dezen nacht zwaar gedroomd. Ook fig., iets onderstellen waar te zijn: ik droomde, dat gij zoudt tronwen, in de gemeenzame verkeerung. Van iets droomen, ook fig., iets in het geheim vernemen: ik heb daarvan gedroomd, in de gemeenzame verkeerung. Gij droomt, gij hebt mis. Oul. werd *droomen* ook onpersoonlijk genomen: also dromet den ghierighen menschen van vele goets ende rijdoms. **GULDEN TROEN.** Van hier droomer, droomerij, droomig, droomster, enz.

Drop, ook *drup*, m., meerv. druppen. Alle vochtigheid, die afdruipt; het afdruipe van water: in den drop staan. Droppel: met den minsten drop. **HUIG.** Een gebrek in de borsten der vrouwen: zij heeft den drop in hare borsten. Fig., voor drank: hij houdt veel van den drop, in de gemeenzame verkeerung. *Drop*, voor het afkook-

sel van zoethout, wordt onzijd. gebezigd. Van dit *drop*, *drup*, komt het onz. werkw. *druppen*, *druppen*, waarvoor wij thans meest *druipen* gebruiken.

Droppel, ook *druppel*, m., meerv. druppels. Twee druppelen olie. Hij dronk wijn, maar hij gaf mij geenene droppel, d. i. niets. Verkeerdelijk bezigt men dit woord, in den gemeenen spreektrant, ook van vaste en niet vloeibare zelfstandigheden, b. v. van brood, vleesch, enz.: gij zult er geenene droppel van hebben. Van hier droppelings, bij druppelen; droppelpis, enz.

Droppelen, o. w., zijnde het voortdur. w. van *druppen*. Ik droppelde, heb gedroppeld. Met druppelen neervallen: het water droppelde op mijne kleederen; druppelen laten neervallen: de goot droppelt; anders gemeenlijk druipt.

Droppen, zie *druipen*.

Drossaard, zie *drost*.

Drost, m., meerv. drosten. Ook *drossaard*. Landvoogd, schout. *Drostin*, de vrouw van eenen drost. Van hier drostambt, drostschap, en van drossaard, drossaardschap.

SCHLT. leidt het van *trautt*, *druitt*, af, dewijl de oude drosten vertrouwde raden van den landvorst waren. **IHERE** van het oude *drott*, *drothin*, d. i. heer. Misschien staat het in de naaste betrekking tot het oudduitsche *dursten*, d. i. magtig. In het middeleeuwsche lat. is het *drossardus*, *drossatus*.

Druif, v., meerv. druiven. De vrucht des wijnstoks: die de druif verft en rijp maakt. **VOND.** Ook voor den knop, die aan het einde van de boomen en bootshaken is. Zamenstell.: druivenbloed, druivensap, overdragt., wijn; druivendrager, druivenkorf, druivenkorf, druivenkruid, druivenmand, druivennat, overdragt. wijn; — druivenoogst, druivenpers, druivenperser, druivenpersing, druivenplukker, druivenrank, druivenschil, druivensteel, druiventreder, druiventros, druivenvocht.

Druilen, o. w., ik druilde, heb gedruild. Talmen, langzaam te werk gaan, ook sluimeren. Van hier, in den gemeenen spreektrant, *druiloor*, een langzaam handelend, lusteloos mensch; ook *druilooren*, onz. werk., lusteloos zijn; druiloorig, druiloorigheid.

Druipen, ook *druppen*, *druppen*, o. w., ik droop, heb en ben gedropen. Eigenl., afdruipe: het water druipt langs den muur. Droppelen laten vallen: de goot druipt, heeft gedropen. Fig.: door zijne kleederen druipen, mager worden, verkwijnen. Door de mand druipen, zijn gezegde niet kunnen waar maken, tot bekentenis komen. Vallen, zakken: de vruchten druppen van de takken in den mond. **VOND.** *Hij is gedropen*, zegt men van iemand, die bij het aangestelde onderzoek naar zijne bekwaamheden, te kort geschoten is. Alle in den gemeenzamen spreektrant gebruikelijke spreekwijzen. Van druiper, druiperd, druiping. Zamenstell.: druipneus, druipoog.

Druipstaart, m., meerv. druipstaarten. Een hond, of eenig ander dier, dat den staart tusschen de beenen laat hangen. Ook overdragt., voor iemand, die, van schaamte over zijn misdrijf, stil wegsliuip.

Druipstaarten, o. w., ik druipstaarte, heb gedruipstaart. Met eenen ingetrokken staart, bevreesd wegsliipen: de wolf druipstaartende van schrik enz. **MOON.** Ook bij overdragt., van menschen.

Druischen, o. w., ik druischte, heb gedruischt. Hetzelfde als *ruischen*; doch in dezen zin is het thans niet meer in gebruik. Tegenwoordig wordt het gebezigd voor: zich met getier tegen iets verzetten: die tegen 't vuur der Nederlanders druischt. J. D. MARRE.

Druk, m., meerv. drukken. Het drukken: een druk, of drukking, met de hand. Fig., nood, ellende: de verongelukten uit den druk te helpen. HOOFD. Het boekdrukken: de misslagen in den naasten druk. VOND. Al de afgedrukte bladen van eenig werk: hij kocht den ganschen druk.

In de figuurl. beteekenis van kommer, ellende, komt bij TATIAN. *thrucessie* voor.

Druk, bijv. n., zie *drok*.

Drukken, b. w., ik drukte, heb gedrukt. De deelen van eenig ding in eene naauwere plaats brengen. Eigenlijk: boter in enen pot drukken. In eene ruimere en figuurlijke beteekenis, door drukken smart veroorzaken: de schoenen drukken mij aan de hielen. Door drukken bevestigen: het zegel op eene oorkonde drukken. Kommer en bezwaren veroorzaken: door armoede en gebrek gedrukt worden. Door drukken letters en beelden op papier enz. brengen: een boek drukken, katoen drukken. Van hier drukker, drukkerij, drukking, bij HOOFD en anderen, voor bedrukt; drukking, druksel. Zamenstell.: drukbal, drukfeil, drukinkt, drukkunst, drukletter, drukloon, drukpapier, drukpers, drukproef, drukschrift, enz.

Drup, zie *drop*.

Druppel, zie *droppel*.

Druppen, zie *druppen*.

Dubbel, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Tweevoudig, tweemaal genomen: eene dubbele deur; een boek dubbel hebben. Een dubbele dukaat, eene goudmunt, die twee dukaten waardig is. Een dubbele arend, met twee koppen afgebeeld. Eene dubbele nagelbloom, die vele en digt bijeengegroeide bladen heeft. In het gemeene leven, zegt men ook *driedubbel*, *vierdubbel*, enz., voor *drievoudig*, *viervoudig*; schoon *driedubbel* eigenlijk zesvoudig, en *vierdubbel* achtvoudig is. Zamenstell.: dubbelhartig, dubbelhartigheid; dubbeltje, z. n., o., een oud zilveren geldstukje, ter waarde van twee stuivers of 10 cents; dubbeltonzig, dubbeltonzigheid, dubbelzinnige en verraderlijke wijs van spreken; dubbeltop, bij de Dichters, de berg Parnassus, om zijnen dubbelen top dus genoemd; dubbelzinnig, dubbelzinnigheid.

Dubbel, hoogd. *doppelt*, deen. *dobbelt*, zweed. *dubbel*, eng. en fr. *double*, ital. *doppio*, ital. *duplus*, gr. *διπλος*, *διπλος*. Dikwerf zegt en schrijft men *dubbeld*; doch in de zamenstelling valt deze *d* weg, als blijkt uit: dubbelhartigheid enz.

Dubbel, o., meerv. dubbelen. Afschrift, dat dubbel geschreven is, anders *duplicaat*: het dubbel van dit verdrag. HOOFD.

Dubbelen, b. w., ik dubbelde, heb gedubbelde. Dubbel nemen, dubbel maken, verdubbelen: hij dubbelde zijne pogingen. Afschrijven, een afschrift (*duplicaat*) van iets maken: enen brief dubbelen. J. DE HAAS. Bij de schoenmakers is *dubbelen* in gebruik voor: met eenen dubbelen draad bemaaijen. Een schip dubbelen is, hetzelfde een dubbel bekleedsel geven. Van hier dubbeling.

Dubben, o. w., ik dubde, heb gedubd. Twijfelen, wankelen: siet hem dubben, hoort hem suchen. GESCHIER. Van hier dubber, dubbing.

TUINM. brengt het tot het lat. *dubium* en *dubitare*.

Duchten, b. w., ik duchtte, heb geducht. Van het veronderde *ducht*, voor vrees. Vreezen: gij hebt geen kwaad te duchten. Van hier duchtig, duchtig.

Duf, bijv. n. en bijw., duffer, dufst. Vochtig, doch alleen in zoover als de vochtigheid zich door den reuk verraadde: de kelder is duf; eene duffe kamer. Door vochtigheid bedorven, en dit bederf door den reuk en den smaak verradend: het meel riekt — het brood smaakt duf. Van hier dufheid. Voor *duf*, wordt ook *duffig* gebezigd, waarvan duffigheid.

Dufsteen, ook *duifsteen* en *tufsteen*, m., meerv. dufsteenen. Van het gr. *τοφος*, of het lat. *tophus*.

Duidelijk, bijv. n. en bijw., duidelijker, duidelijkt. Ligt te kennen, ligt te verstaan: duidelijk schrift; — hij spreekt zeer duidelijk. Van hier duidelijkheid.

Duiden, b. w., ik duidde, heb geduid. Eigenlijk, wijzen: met den vinger op iemand duiden; doch in deze beteekenis begint het reeds te verouderen. Verklaren, uitleggen: iets ten kwade duiden. Oulings zeide men *dieden*.

Duif, v., meerv. duiven. Zekere vogel: in schijn van eene duive. VOND. Zamenstell.: duifhuis, duivenboon, duivendrek, duivenei, duivenhok, duivenkot, duivenmarkt, duivenmelker, duivenmest, duivenslag, duiventil, duivenvlugt, enz.

TEN KATE brengt het tot het oude werkw. *duiven*, d. i. onderdompelen, dewijl de duiven zich gaarn onder het water dompelen.

Duig, v., meerv. duigen. Zijstuk van een rond houten vat: eene duig in een vat steken. In duigen vallen, in duigen spatten, uiteenvallen, van een vat; ook overdragt.: dat ontwerp is in duigen gevallen, ligt in duigen, is mislukt. Iets in duigen gooijen, smijten, doen mislukken.

Duikelaar, ook *duiker*, m., meerv. duikelaars. Van duikelen. Iemand, die duikelt; ook zekere vogel.

Duikelen, o. w., zijnde het voortdur. w. van *duiken*. Ik duikelde, heb geduikeld. Over het hoofd tuimelen; het hoofd onderhalen, onder het water.

Duiken, o. w., ik dook, heb gedoken. Voorover bukken: hij duikt in het gaan; hij gaat gedoken, voorover gebukt. Onder water zweemmen: hij dook onder water. Overdragt., onderdoen: hij wil voor niemand duiken. HOOFD bezigt het, voor *wijken*, *zwichten*: en de tijd tot duiken ried. Van hier duiker, duiking.

Duiker, m., meerv. duikers; ook *duikelaar*. Iemand die in het water duikt en lang onder blijft. Zekere vogel: EZAKUS in eenen duiker herschepen. VOND. Insingelijks wordt eene goot, of buis, die onder den grond verborgen, of gedoken is, om door middel daarvan het water in- en uit te laten, ook eene sluisdeur, of een verlaat, *duiker* genoemd. Zamenstell.: duikerklok, een werktuig, waarmede men zich op den grond der zee nederlaat en weder boven komt.

Duim, m., meerv. duimen. De eerste en dikste vinger aan de hand: hij knelde zijnen duim. Van hier de gemeenzame spreekwijzen: onder den duim, in stilte, in het geheim; iemand bij, ook onder, den duim houden, kort houden, binnen de behoorlijke palen houden. Men plagt den duim

op te steken, om iets te bevestigen, van waar de gemeenzame spreekwijs: *duimpje op!* Om de gelijkheid aan eenen duim, wordt een ijzeren kram, waaraan iets vastgemaakt, of gehangen wordt, een *duim* genoemd: eene deur uit hare duimen ligten. Zekere maat: eenen duim breed. Dit wordt, in de gemeenzame verkeer, ook zamengevoegd en als zelfst. gebezigd: een duimbreed, d. i. de breedte van eenen duim. Voor *duim* wordt, in de gemeenzame verkeer, ook *duimeling* gebezigd, overeenkomstig met het ijsl. *tumling*; en dit *duimeling* heeft bij ons ook de beteekenis van den duim van eenen handschoen, of eenig ander bekleedsel van den duim. Zamenstell.: duimijzer, een ijzer, dat men eenen gevangene aan de duimen plagt te doen; duimkruid, in den gemeenen spreektrant, voor geld: het heeft hem duimkruid gekost. Duimspijker, zekere soort van spijkers; duimstok, een maatstok, in duimen verdeeld. Van dit *duim* is oudt. het werk. *duimen* in gebruik geweest, waarvan *duimelen*, in het gemeene leven: gij zult niet veel daarvan duimelen, niet veel trekken, ook nog overig in *beduimelen*, veel behandelen.

Duimelen, zie *duim*.

Duin, o., meerv. duinen. Een heuvel, en wel in eene bepaalde beteekenis, een zandheuvel aan het strand der zee: op het scheveningsche duin. Het gebruik stelt het onzijd., schoon wij bij VOND. lezen: de zee omhelst de duin; doch dit is mogelijk voor de *duinen* te nemen. Zamenstell.: duinachtig, duingras, duingrond, duinkant, duinkonijn, duinmaaijer, duinroos, duinstrand, duinzand, enz.

Duin, hoogd. *Düne*, eng. *downs*, fr. *dunes*. In het angels. is *dun*, *dune*, een berg, en in het gr. *ῥῆν*, een zandhoop. *Duin* is een oud woord, hetwelk reeds in de oudate gallische taal aangetroffen wordt, gelijk zoo vele namen bewijzen, die in *dunum* uitgaan. A. MYL. zegt, dat men reeds sporen van dit woord, in deze beteekenis, bij HERODOTUS vindt, in de benaming van *δῆρυον*, en *βῆρυον*.

Duist, o. Het stof van meel, of stuifmeel. Ook de bast van boekweit.

Duister, bijv. n. en bijw., duisterder, duisterst. Donker: het wordt duister; een duistere nacht. Fig., moeijelijk om te verstaan: eene duistere rede. *Duister* wordt ook als zelfstandig gebezigd, *het duister*: in 't midden van het nare duister. VOND., waarvoor HOOFT de *duister* heeft. Van hier duisterachtig, duisterheid, duisterlijk, duisternis. Van dit *duister* heeft men oul. het werk. *duisteren* gevormd, nog overig in, en in den zin van, ons *verduisteren*: ruste duystert ons verstaadt. GESCHIER.

Hoogd. *düster*, bij WILLERAM. *thimster*, en *thimsternis*, voor *duisternis*.

Duit, m., meerv. duiten. Zekere vroegere koperen munt, waarvan er acht eenen stuiver of 5 cents deden. Ook wordt dit woord, even als *penning*, voor eene kleinigheid gebezigd: ik ben hem geen duit (niet het geringste) schuldig. Verkeerdelijk maakt men van dit *duit*, in het gemeene leven, de spreekwijs *op eenen duit*: hij gelijkt zijnen vader op eenen duit, hetwelk eene verbastering van *op ende uit* is.

Duitsch, bijv. n. en bijw. Dat den Duitschers eigen, of uit Duitschland afkomstig is: duitsch geld, eene duitsche vrouw, duitsche zeden.

In de duitsche taal geschreven: de duitsche bijbel, duitsche boeken. Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, *het duitsch*, de duitsche taal: hij spreekt het duitsch goed. Van hier Duitscher, Duitschland.

Dit *duitsch* is bij M. STOKK *dietsch*, die onder anderen *walsch* ende *dietsch* heeft, waarschijnlijk van *diet*, *died*, dat volk beteekent. ADEL. zegt: *Thot*, *Dot*, is een oud, nog niet geheel verouderd woord, dat eenen bloedvriend beteekent, en met het hebr. **דוּד**, *vrind*, *geliefde*, eene meer dan toevallige verwantschap heeft. Naderhand werd het voor eenen naastbestaande, wijders voor eene menigte van naastbestaanden, en eindelijk voor een volk genomen, dewijl de oudste volkeren niets anders dan aanverwanten en naastbestaanden waren. Vermoedelijk hebben de Duitschers dezen naam daarvan gekregen, dat zij zich, als een volk, verbonden, verbroederd, en zich tegen de Galliërs, met alle kracht, vereenigd hadden; waarom de Romeinen hem *Germani*, d. i. broeders, noemden. Anderen leiden dezen naam van *Theut*, *Theusto*, *Tuisco*, den God der Germanen, af.

Duivel, m., meerv. duivels, duivelen. Satan, booze geest: de hoovaardij heeft den oppersten van alle Engelen in eenen duivel verandert. VOND. Fig., een slecht, boos mensch: hij is een duivel; in het vrouwelijke geslacht, *eene duivelin*. Van hier eenige ruwe, en in het gemeene leven gebruikelijke spreekwijzen: loop naar den duivel; ik geef er den duivel van; iemand naar den duivel helpen, enz. Zamenstell.: duivelbanner, duivelbe-zweerder, duivelrij, duiveljagen, duiveljager, duiveljaagster, duivelsbrood, duivelsdrek, duivelskonstenaar, duivelskonstenarij, duivelskop, enz.

KILIAAN en TUINM. achten het woord *duivel* zamengesteld van *de*, of *die*, en *euvel*, d. i. kwaad, boos. *Duivel* zou dan zoo veel als *de euvel*, d. i. de kwade, de booze, zijn. Het laat zich echter regelmatig afleiden van het lat. *diabolus*, of het gr. *δῆβόλος*.

Duivelsch, bijv. n. en bijw., duivelscher, zeer duivelsch. Dat van den duivel is, of tot den duivel behoort. Figuurl., dat is eene duivelsche, zeer grootte, leugen.

Duizelen, o. w., ik duizelde, heb geduizeld. Van het voroud. *duizel*, nu *duizeling*. Bedwelmd zijn, draajingen in het hoofd hebben. Van hier *duizeling*.

Duizelig, bijv. n. en bijw., duizeliger, duize-lijst. Bedwelmd: ik ben wat duizelig.

Duizend, telwoord, volgens ADEL, zamengesteld van het oude *duis*, tien, *hunt*, *hund*, honderd, derhalve tien honderd, of tienmaal honderd: duizend gulden; tien duizend man. Somwijlen wordt het verbogen: SAUL heeft sijne duizenden verslagen, maar DAVID sijne tien duizenden. BIJBELVERT. Somwijlen wordt het als bijvoeg. gebezigd, voor duizenderlei: ik heb duizende dingen op eenen dag te verrigten.

Ook komt het als zelfst. voor: *het duizend*; tien gulden kost het duizend. Oul. is *duist* in gebruik geweest voor *duizend*: al storven aen uw' slincker zijd' duisent en tien duyst t' same. DATHEEN. In Vlaanderen zegt men *duest*. Zamenstell.: duizendbeen, duizendblad, duizenderlei, duizenderhande, duizendjarig, duizendmaal, duizendschoon, duizendste, duizendwerf.

Dukaat, m., meerv. dukaten. Eene oude Nederl. gouden rijksmunt, ter waarde van vijf gul-

den en vijf en twintig cents. Van het lat. *ducatu*, d. i. hertogdom, omdat een hertog van Ferrara deze munt het eerst heeft laten slaan. Samenstelling: dukatengoud enz.

Dukdalf, m., meerv. dukdalven. Een paal, die in het water staat, en dient, om daaraan schepen vast te leggen. Of dit paalwerk dezen naam gekregen 'hebbe, in toespeling op den wreeden DUC DE ALBA, wordt gegist, doch is onzeker.

Dul, zie *dol*.

Duldelijk, bijv. n. en bijw., daldelijker, duldelijkst. Dat geduld, of verdragen, kan worden: dat is nog al duldelijk.

Duldeloos, bijv. n. en bijw., duldelooser, duldeloos. Dat niet te dulden is: dat is eene duldeloze pijn.

Dulden, b. w., ik duldde, heb geduld. Met gelatenheid lijden en verdragen: hij heeft veel te dulden. Toelaten: dat zal niet geduld worden. Van hier dulder, duldning.

Volgens ADEL is het van een verouderd werkw., *dolen*, afkomstig, hetwelk lijden, verdragen beteekende, even als ons *dulden*; in welke beteekenis *doleen*, *kedolen*, en *fardolen* reeds bij KERO voorkomen. Deze zelfde beteekenis heeft *thulan* bij ULPHIL., *tholian*, in het angels., *tola* zweed., *dol* ijsl., *taale* deen., en *talaw* in het gr. Ook moet dit woord in de oudste taal der Romeinen voorhanden geweest zijn, zoo als blijkt uit *tolero*, uit *tuli*, den verled. tijd van *ferre*, en uit *indulgere*.

Dun, bijv. n. en bijw., dunner, dunst. Het tegengestelde van *dik*, of dat eene geringe dikte heeft: zij is zeer dun, van ligchaam. Een dunne draad. Fig.: afgedragen, versleten, in het gemeene leven: dat kleed begint zeer dun te worden. Uit weinig en ver van elkander verwijderde deelen bestaande: hij heeft dun haar; de wortelen zijn hier dun gezaaid; ook overdragt: de vromen zijn dun gezaaid, zijn zeldzaam. Ook van vloeistoffen: dun bier, dun bloed, dunne lucht. Vloeibaar: dunne boter; de boter dun maken. HOOFD bezigt het bij *slaap*, voor ligt, ligt afgebroken: een dunne slaep. Door dik en dun, langs vuile, morsige wegen. Het onzijd. *dun* wordt dikwerf als zelfst. gebezigd: het dun van een ei. Van hier dunnachtig, bijv. n. en bijw.; dunnetjes, bijw.: dat brood is dunnetjes gesneden. Samenstell.: dunbuik, dunbuikig, dunharig, dunheid, dunlijvig, dunigheid, dunte.

Hoogd. *dunn*, bij KERO *dunna*, angels. *thijn*, eng. *thin*, ijsl. *thunnur*, zweed. *tunn*, perz. *tend*, lat. *tennis*, gr. *τυννοσ*.

Dundoek, o. Uit zeer fijne stof zamengesteld doek: in 't heugelijke kleedt van dundoek en scharlaaken. HOOFD. *Nufje dundoek* is nog in gebruik, voor een ingebeld en op haren tooi zeer keurig meisje; anders *coquette*.

Dunk, m. Van dunken. Meening, gevoelen: ik heb daarvan eenen anderen dunk.

Dunken, onz. en onpersoonl. w., onregelm.; ik dacht, heb gedacht. Denken: Soo yemandt onder u dunckt dat hij wijs is. BIJBELVERT. Doch in dezen zin wordt het zelden gebezigd. Schijnen, voorkomen: wie van deze dunckt u de naaste geweest te zijn? BIJBELVERT. Mij dunkt, ik zie daar iemand, of, mij dunkt, dat ik daar iemand zie. Ook met het werkw. *laten*: zich iets laten dunken, zich, uit verkeerde eigenliefde, of waan, zaken toeïgennen, als verstand, schoonheid, eerwaardigheid, enz., welke men in het geheel niet

bezit, of zich grooter afschildert, dan zij waarlijk zijn. Wat willen doch deze ketters zich laten duncken, dat zij geleert zijn. ALDEG. En van dit *laten dunken* is ons gebruikelijke *laatdunkend*, *laatdunkendheid* gevormd. Ook wordt het als zelfst. gebezigd: *het dunken*; — naar mijn dunken. Zie *bedunken*. Van hier ook *dunking*.

Dunnen, b. en o. w., ik dunde, heb en ben gedund. Bedrijv., dun maken: die plank moet nog wat gedund worden. Verlengen, meer vloeibaar maken: melk dunnen. Wortelen dunnen, hier en daar eenige uit de aarde trekken, om den overigen meer gelegenheid tot groeijen te geven. Zoo ook: het haar dunnen, hier en daar afsnijden. Onzijd., dun worden: zijn buik begint te dunnen. Verminderen: de regen dunt; mijn geld is heel wat gedund. Van hier *dunning*, *dunsel*, zekere salade.

Duren, o. w., ik duurde, heb geduurd. Aan eene plaats blijven: hij kon daar niet langer duren; ik kan rusten noch duren, in het gemeene leven. In stand, of in wezen blijven: ijzer en marmor duren lang; dat rijk zal niet lang duren. Insgelijks, ongeschonden, buiten bederf blijven: die appelen kunnen niet lang duren. Voortvaren te zijn: eene hevige smart duurt niet lang; de schouwburg heeft gisteren lang geduurd. Zoo ook: het duurde niet lang, er verliet niet veel tijd, of hij kwam. Van hier *during*.

Duren, hoogd. *duern*, lat. *durare*, fr. *durer*, ital. *durar*, eng. *to dure*, stamt, volgens ADEL., zeer waarschijnlijk van een verouderd woord *dur*, lat. *durus*, d. i. hard, af. Intusschen is het merkwaardig, dat reeds het hebr. דָּוָן *wonen, blijven*, beteekent, waaraan דָּוָן, *leeftijd*, afkomstig is. Het zweedsche *dura* beteekent *vertoeven, blijven*, en het gr. *δύρως*, lat. *diuturnus, langdurig*.

Durfal, m., meerv. durfallen. In het gemeene leven, iemand, die alles durft ondernemen: hij was een regte durfal.

Durf niet, m., meerv. durfnieten. In het gemeene leven, iemand, die niets durft ondernemen, die schroomvallig is: hij is altoos een durfniet geweest.

Durk, (ook *urk*) m., meerv. durken. Scheepswoord. De plaats, waar zich het vuil in een schip vergadert.

Durven, (oul. ook *darren, derren*) o. w. Ik dorst, heb gedorst, ik durfde, heb gedurfd. Het wordt thans meest gelijkvloeiend gebezigd. Zich verstouten, onderstaan: durft gij mij nog aanzien? Dikwerf wordt het volgende werkwoord verzwegen: ik wil wel, maar ik durf niet. Mogen, kunnen: durf ik mij op u verlaten? Oul. werd het ook voor *behoeven* gebezigd: dat hij niet en dorste vreesen. FLORIAN. VOND. en anderen schreven, in den derden persoon van den tegenw. tijd der aantoon. wijs, *hij durf*, zonder *t*; doch thans heeft het algemeene gebruik *hij durft*.

Dewijl *durven* de onbepaalde wijs van andere werkwoorden, zonder *te*, bij zich heeft, b. v.: ik durf het u wel te zeggen, zoo verandert het, in den volmaakt- en meer dan volmaaktverledenen tijd, zijn deelwoord in de onbepaalde wijs: ik heb het u niet durven (niet gedurfd) zeggen. Wordt echter het werkwoord verzwegen, dan treedt het verleden deelwoord *gedurfd* weder in zijne oude regten: hij zoude wel gekomen zijn, maar hij heeft niet gedurfd. *Durven* heeft dit met *willen, leeren, hooren, mogen, kunnen, zien, laten*, en eenige

andere, gemeen, welke de enkele onbepaalde wijz bij zich hebben.

De beteekenis van zich verstouten schijnt de oudste te zijn; althans, het gr. *θάρρα*, goth. *dauran*, frank. en alem. *durren* en *thorren*, angels. *dijrran*, dearran, zweed. *töras*, ijsl. *thora*, eng. *to dare* en schot. *daren*, hebben ook deze beteekenis.

Dus, bijw., beteekenende op deze wijs: dus deed hij. M. STROKE bezigt het ook in den zin van hierom, om deze reden. En zoo wordt het ook nog gebruikt: gij hebt mij eene groote dienst gedaan, dus kom ik u bedanken. Somwijlen wordt al voor *dus* gevoegd, om den zin te versterken: aldus. Zie al. *Dus* is ook in den zin van *zoo* gebruikt geweest: dus grote quaetheit en dus grote sonde. BLJBEL, 1477.

Dusdanig, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *dus* en den uitgang *danig*, van *doen*. Van dezen aard: dusdanig is de staat des geschils. Dusdanig, op deze wijs, heeft de zaak zich toegedragen. Oul. schreef men voor *dusdanig*, ook *dusgedaen*: dus ghedaen is ook een wijs wech. BLJBEL, 1477.

Dut, m. Ligte slaap: eenen dut, ook een *dutje*, doen, eenen ligten slaap nemen. Twijfeling: iemand uit den dut helpen. Gij blijft hier in den dut, in het onzekere. DE DECK. Oul. beteekende het ook *mijmering*.

Dutten, o. w., ik duttede, heb gedut. Los slapen, sluimeren: en dutten bij zoo nutten licht. DE DECK. Oul. beteekende het ook *suffen*, *mijmeren*.

Duur, (*dier*) bijv. n., duurder, duurst. Hoog van prijs: alles is even duur. Ten duurste, op den hoogsten prijs. Overdragt.: met eenen duren, (dieren) plegtigen, eed. Van hier duurkoop, duurte

Duur, m. Het voortduren: ons leven is van korten duur. Op den duur, bij voortdoring.

Duurbaar, bijv. n. en bijw., duurbaarder, duurbaarst. Oul. gebruikelijk voor uitnemend, dat van groote waarde is: duurbare salve. BLJBEL, 1477. Thans gebruikt men *dierbaar*. Verkeerdelijk wordt dit woord gebezigd voor iets, hetwelk lang duren kan. Zie *duurzaam*.

Duurzaam, bijv. n. en bijw., duurzamer, duurzaamst. Dat duren kan. Van hier duurzaamheid.

Duw, zie *douw*.

Duwen, zie *douwen*.

Dwaal, v., meerv. dwalen. Een oud, schoon nog niet geheel verouderd woord, bij KIL. *dwaele*, *dwele*, *dweyle*, in de beteekenis van een tafellaken, of eenen handdoek. *Dwaal*, of *dweil*, beteekende oudt., in het algemeen, eenen vierkanten lap, groot of klein, of van welke stof gemaakt. Zoo is *keld-dwaal* de doek, die in sommige kerken, over den avondmaalskelk uitgebreid is. Te Arnhem, zegt A. DE ROOR, gebruikt men, bij eene begrafenis, de spreekwijs: de dweil verteren, d. i. het geld, hetwelk men aan diegenen geeft, die een lijk ten grave gedragen hebben; zijnde misschien deze spreekwijs daaruit ontstaan, dat de Gilden aldaar, gelijk ook elders, gewoon waren, de dooden, die tot hunne broederschap behoorden, ten grave te dragen, terwijl mogelijk ieder Gilde een eigen lijkkleed (*dweil*, *dwaal*) gehad heeft, waarmede de doodkist overdekt werd, voor het gebruiken van welk kleed, de naaste Vrienden van den overledene eenig geld ter vertering gaven. In Gouda spreekt men ook van eene *dwaal*, bij de begrafenis-

nissen, en daar is het nog gebruikelijk, schoon veel minder, dan voor eenige jaren, *eene dwaal te geven*, d. i., zekere som gults, ter vertering, aan de dragers van het lijk uit te reiken, waarvoor dan, in eene der herbergen, een maaltijd aangelegd wordt. En op dit *doodmaal*, plagt men zich somwijlen luidrechtig te vervrolijken, en de aandoenlijke plegtigheid der begrafenis wel eens met zang en dans te eindigen.

Dwaas, bijv. n. en bijw., dwazer, meest, zeer dwaas. Buitensporig, zot: dat is eene dwaze onderneming: ik zal zoo dwaas niet zijn. Ook wordt het als zelfst. gebezigd: hij is een dwaas. Ick hebbe gezien eenen dwazen. BIJBELV. Van hier dwaasheid, dwaaselijk. Oul. is het onz. werkw. *dwazen*, voor *dwaas zijn*, niet wel bij het hoofd *daas*, in gebruik geweest. Ook zeiden de Ouden *daas*, voor *dwaas*, van *dazen*, voor *dwazen*.

TUINM. gist, of *dwaas* niet zij voor *dwaalsch*, van *dwalen*; althans KIL. heeft *dwaaslicht*, voor *dwaallicht*. In het gr. is *δωαλιον* *beuzelen*.

Dwalen, o. w., ik dwaalde, heb gedwaald. Dolen: wij dwaalden lang in het bosch. Van den weg dwalen. Fig., mistaaten, niet wel begrijpen: gij dwaalt zeer, wanneer gij dit stelt. Van hier *dwalig*. Zamenstell.: dwaallicht, dwaalpad, dwaalpoor, dwaalster, dwaaltuin, (doolhof,) dwaalweg, dwaalzinnig.

Voor *dwalen* schreven de oude Saksers en Kimbren *wallen*, of *walen*, waarvan men nog een overblijfsel in het eng. *to walk*, d. is *wandelen*, vindt. KIL. heeft *wallen*, d. i. *walen*, omzwerven.

Dwang, m. Van dwingen. Het gerucht zwol door den dwang. HOOFT. Iets door dwang doen. Van hier *dwangeloos*, zonder dwang, bij HOOFT. Zamenstell.: dwangarbeid, dwangdienst, dwangmiddel, dwangnagel.

Dwarlen (ook *dwerlen*, van *werlen*, *warlen*, met eene voorgevoegde *d*, en dit van *werren*, *warren*) o. w., ik dwarlde, heb gedwarld. Draaijen: onder elkander dwarlen. Van hier *dwarling*, bij HOOFT *dwerling*: in deze *dwerling*. Zamenstell.: *dwarlwind*

Dwars, (ook *dwars*), bijv. n. en bijw., dwars, meest, zeer dwars. Schuins, scheef: iets dwars leggen; iemand dwars, ook overdwars, aanzien; dwars voor den boeg liggen, scheepsw.; dwars overloopen. HOOFT bezigt de spreekwijs: *dwars ten dage staan*, voor in den weg staan, tegen de borst zijn. Zamenstell.: dwarsbalk, dwarsboom, dwarsboomen, dwarsfluit, dwarshout, dwarslijst, dwarspaal, ook fig., voor dwarsdrijver; dwarspad, dwarsllood, dwarsstraat, dwarsstroom, dwarsweg, enz.

Dwarsboomen, b. w., ik dwarsboomde, heb gedwarsboomd. Eenen sluitboom dwars voorhouden, en dus tegenhouden. (Overdragt., tegenwerken: altijd dwarsboomt hij mij.)

Dwarsdrijven, o. w., ik dwarsdrijfde, heb gedwarsdrijfde. Eigenlijk, met een schip dwars in het water liggen. Dit voorbedachtelijk geschiedende, om iemand te hinderen en te kwellen, heeft het figuurlijke *dwarsdrijven*, voor: zich opzettelijk tegen alles aankanten, niets toegeven, alles tegen spreken, alles tegenwerken, veroorzaakt: altoos wil hij dwarsdrijven. Van hier dwarsdrijver, dwarsdrijfster, dwarsdrijverij, dwarsdrijving, bij HOOFT ook *dwarsdrift*.

Schoon het woord *drijven* ongelijkl. is en *dreef*, *gedreven* heeft, wordt het echter, in zamenstelling

met het voorgevoegde *dwaars*, gelijkvloeiend gebruikt. En schoon het voorzetsel, of voorvoegsel, *dwaars*, in samenstelling met *drijven*, den klemtoon ontvangt, is het nogtans onscheidbaar: ik *dwaars*-drijf, ik *dwaars*-drijfde, enz., terwijl het, even als alle andere, op zulk eene wijs zamengestelde werkwoorden, het voorvoegsel *ge* in het verledene deelwoord *aanneemt*, en, naar den aard der met onscheidbare voorzetselen zamengestelde werkwoorden, in de onbepaalde wijs *te* voorop heeft: ik heb *gedwaars*-drijfd, niet *dwaars*-gedrijfd, of *gedreven*; zoo ook *te* *dwaars*-drijven, en niet *dwaars* *te* *drijven*. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I § 322.

Dwee, zie *gedwee*.

Dweepen, o. w., ik *dweepte*, heb *gedweept*. Bijgeloovige invallen, overdrevene verbeeldingen hebben: in zaken van de godsdienst zij hij altoos *te* *dweepen*. Met iets *dweepen*, met iets bijgeloovig ingenomen zijn. Van hier *dwee*-pachtig, *dwee*-per, *dwee*-perij, *dwee*-ster, enz.

Dweil, v., meerv. *dweilen*. Bij KIL. schotel-doeck, opneemdoeck. Thans wordt het alleen in den zin van vloerdweil, ook scheepsdweil, gebezigd: eene wollen *dweil*. Fig., en in den gemeenen spreektrant wordt *dweil* ook genomen, voor een slecht, vuil, zich verwaarloozend mensch, niets meer waardig, dan eene *dweil*, waaraan men de voeten veegt: zij is eene rechte *dweil*. Het is zamengetrokken van *dweigel*, gelijk *dweilen*, van *dweigen*, droogen, afdroogen. Samenstelling: *dweil*-stok.

Dweilen, (zamengetrokken van *dweigen*) b. w., ik *dweilde*, heb *gedweild*. Met eene *dweil* schoonmaken, afdroogen: de stoep *dweilen*.

Dwerg, m. meerv. *dwergen*. Een mensch van eene zeer kleine gestalte. Volgens de overlevering der Ouden, zoude er een soort van menschen bestaan hebben, die slechts de hoogte van eenen elleboog hadden, in hollen en spelonken leefden, enz. HOMERUS is de eerste, die van de dwer-

gen gewag heeft gemaakt. Ook spreken ARISTOTELES, PLINIUS, STRABO en anderen van dezelve, terwijl deze hen in dit, gene hen weder in een ander gedeelte der wereld plaatst; en geen wonder, dewijl al wat men ooit van de oude dwergen verhaald heeft, een verlichtsel is. Thans gebruikt men het woord *dwerg* alleen om een mensch van eene kleine gestalte aan te duiden. Van hier *dwerg*-achtig, *dwerg*-boom, *dwerg*-klein, *dwerg*-paard.

Dwerg, hoogd. *Zwerg*, angels. *dwerg*, *dweorh*, eng *dwarf*, zweed. *dwerg*. WACHTER leidt het hoogd. *Zwerg* van het oude *zwerch* af, dat slecht, onedel beteekende, en gist, dat de oude Germanen, die, volgens TACITUS, van eene zeer groote gestalte waren, een ongemeen klein mensch, met verachting, *zwerch*-man, en naderhand, met weglating van de laatste lettergreep, *zwerch* genoemd hebben, beschouwende zulk eenen als eene misgeboorte, of als iemand, omtrent wien de Natuur zich vergist heeft. TUINM. brengt het tot het oude saksische *wyrg*, d. i. vloek, met eene voorgevoegde *d*; dewijl men meende, dat de wanschapenheid van zulk een klein mensch het teeken van Gods bijzondere vloek was.

Dwijnen, zie *verdwijnen*.

Dwingeland, m., meerv. *dwingelanden*. Het oude bedr. deelw. van *dwingelen*, zijnde het voortdur. werkv. van *dwingen*. Sommigen beschouwen dit woord als zamengesteld uit *dwinge* en *land*, omdat een tiran zijn volk en land, door dwang, bestuurt. Doch dit zou tegen onze gewone samenstelling strijden, dewijl het dan niet *dwingeland*, maar *landdwinger* zou moeten wezen. Even als *dwingeland*, zoo zijn ook *heil*-land en *vijand*-deelen, namelijk van *heilen*, genezen, en *vijen*, haten. Van hier *dwingeland*-lij *dwingelandsch*.

Dwingen, b. w., ik *dwong*, heb *gedwongen*. Noodzaken, door dwang zijn oogmerk trachten te bereiken: iemand *dwingen* iets te doen, ook tot iets *dwingen*. Van hier *dwinger*, *dwinger*-ster.

E.

E, de vijfde letter van het ABE, en de tweede onder de klinkletters. Deze letter wordt op verschillende wijzen uitgesproken, en wel zacht-kort in *dewijl*, zacht-lang in *geven*, scherp-kort in *bel*, scherp-lang in *been*. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I § 17.

E, een van onze zachtstaartige uitgangen. Hij heeft plaats bij onze zelfst. naamwoorden, die eene zaak en niet eenen persoon beteekenen, en uit den tegenw. of verled. tijd der aanvoegende wijs van een werkwoord ontstaan, als: grepe, gave. Oudtijds diende de *e* ook als toevoegsel, om eenen werkenden persoon aan te duiden, even als thans ons *er*. Bij KIL. vindt men nog: hertoge, voor-sprake, vrate, wachte, enz., welke woorden nu echter zonder *e* gespeld worden, schoon zij nog geleven is in: bode, *erve*.

Eb, ebbe, v. Het afloopen der zee, na den vloed: nemende de ebbe *te* baat. HOOFT. De *vooreb*, het begin der eb, de *achtere*b, het einde der eb. Eb en vloed. Van dit *eb*, *ebbe*, is het onzijd. werkv. *ebben*, d. i. na den vloed afloopen, gevormd.

Het schijnt van het verouderde *aben*, afnemen, afkomstig te zijn.

Ebben, zie *eb*.

Ebbenhout, o. Zeker schoon zwart hout, dat zeer hard is. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *ebbenhouten*: een *ebbenhouten* rotting.

ADEL leidt het, om zijne hardheid, van het hebr. אֶדֶן, een steen, af.

Echel, bij KIL. *eichel*, *aechel*, m., meerv. *echels*. Bloedzuiger.

Echo, v., lat. *echo*, gr. ἠχώ. Het van vaste lichamen teruggekaatste geluid; weergalm: Echo doet de nagalm baauwen. PLUM. Fig. zegt men van iemand, die een ander napraat: hij is een rechte echo.

Echt, m. Huwelijk: den echt *te* aanvaarden. HOOFT. Oudt. werd het in den zin van *wet* gebezigd, en was hetzelfde als *ee*, of *ehe*, of *ewee*. *ewe*, waarvan *eegade*, *eegemaal*, waarvoor H. DE GROOT *echt*-gemaal bezigt. Van hier *echteling*, voor *echt*-genoot. Zamenstell. zijn: *echt*-breken, *echt*-breker, *echt*-breekster, *echt*-breuk, waarvoor HOOFT *eh*-breuk, *eh*-breuk bezigt; *echte*-bed, *echtelijk* (wettelijk), *echte*-loos (onwettig); *echtestant*, *echt*-gemaal, *echt*-koets, bij de Dichters voor *huwelijk*-shed; *echtscheiden*, *echtscheiding*. Van hier ook het bedr.

werkw. *echten*, ik *echtte*, heb *geëcht*, d. i. voor echt, of wettig verklaren: een kind *echten*.

Echt, bijv. n. en bijw., echter, echtst. Eigenlijk, overeenkomstig met de wetten: echte kinderen, die uit een wettig huwelijk geteeld zijn. Fig., onvervalscht, zuiver: echte wijn, echte waar, echt zilver.

Echten, zie *echt*, m.

Echter, (oul. ook *efter*) voegwoord, beteekenende evenwel, niettemin. HOOFD, VONDEL en anderen hebben het ook in den zin van wederom en hierna bebezigd. KIL. heeft *echter*, *iterum*, *retro*.

Echtgenoot, m. en v., meerv. echtgenooten. Echte man, of vrouw. HOOFD bezigt hiervoor ook *eegemaal*, en *eegenoot*, ook voor bondgenoot.

Edel, bijv. n. en bijw., edeler, edelst. Oudt., vrijgeboren. Thans is het meest in eenen figuurlijk zin gebruikelijk, voor het voornaamste, het beste in zijne soort: de Edelen des volks. Ook worden levenlooze dingen met den naam van *edel* bestempeld, wanneer zij zich, door voortreffelijke eigenschappen, van andere onderscheiden: edele metalen, edele gesteenten. Kostbaar: edele vruchten. BIJBELVERT. Wat zich van het gewone en gemeene, op eene voortreffelijke wijze, onderscheidt, verheven: edele ziel, edele gedachten, edel denken, handelen. Zamenstell. zijn: edeldom, nu *adel-dom*; edelgeboren, oul. ook edelboren, edelheid, edellieden, edelman, edelmoedig, edelmoedigheid.

Edel en *adel* zij ten nauwste verwant, en alleenlijk door tongval onderscheiden. Oul. werd ook *edel*, even als *adel*, als zelfstandig bebezigd. Voor *edel* zegt men, in sommige gevallen, bij verkorting *eel*.

Edik, m. Azijn, welke benaming algemeener bebezigd wordt. Voor *edik*, zegt men ook, bij verkorting, *eek*. Van hier het in de samenleving gebruikelijke werkw. *ediken*, met edik bereiden. Zie *azijn*.

Edoch, voegwoord, hetzelfde als *doch*, met de onnoodige verlenging van eene voorgevoegde *e*.

Eed, m., meerv. eeden. Eene plegtige verklaring, waarbij men God tot getuige aanroept: met eenen dieren eed. VOND. De woorden, welke zulk eene plegtige verklaring uitmaken: iemand den eed voorzeggen. Datgeen, waartoe men zich, door eenen eed, verbindt: getrouw aan eed en pligt. Zamenstell. zijn: eedgenoot, eedgenootschap. Oul. is het werkw. *eeden*, voor in den eed nemen, beëdigen, ook voor *eed doen*, in gebruik geweest; en *eedigen* bezigde men voor iemand den eed afnemen.

De hooge ouderdom van dit woord, en de weinige verandering, welke het ondergaan heeft, maken deszelfs afleiding onzeker. In het hebr. is

U, *getuigenis*. Sommigen brengen het tot het

oude *ee*, *ehe*, d. i. wet.

Eek, zie *edik*.

Eek, zie *eik*.

Eekel, zie *eikel*.

Eekelaar, eikelaar, m., meerv. eekelaars. Zekere boom: men moet den eekelaar dieper planten. VOND.

Eekhoren, eikhoren, inkhoren, allen in gebruik, m., meerv. eekhorrens. Zeker viervoetig gedierte. De eerste helft dezer benaming stamt zeer waarschijnlijk van *eek*, *eik*, af, zijnde het eiken-

bosch de plaats, waar dit dier zich gewoonlijk op houdt. De oorsprong der laatste helft is nog duister.

Eel, zie *edel*.

Eel, zie *aal*.

Eel, uitgang, overeenkomende met het lat. *ellum*, of *illum*, en het fr. *eau*, als: bordeel, kasteel. Deze uitgang is bij de Oudheid niet te vinden. Omtrent het jaar duizend, toen de monniken hier de pen voerden, is hij bij ons in gebruik gekomen. Dit *eel* heeft de scherpe lange *ee*. En, gelijk vele der woorden, in *eel* uitgaande, ten minste aan dit einde, bastaard zijn, zoo hebben zij den klemtoon op dezen uitgang sterker, dan op het zakelijke deel gekregen: bordeelen, kasteelen, juweelen, enz.

Eelt, o. Hardigheid in de handen, of onder de voeten. Overdragtig, voor verharding: De qua ghewoont' maekt eelt. SPIEG. Zamenstell.: eeltachtig, eeltzweer.

Een, eene, een, niet bepalend lidwoord, zonder meerv. Het draagt den naam van niet bepalend, omdat het de zaak, waarvan gesproken wordt, algemeen en zonder eenige bepaling laat, als: daar loopt een hond. Voor eigennamen gevoegd, dient het, niet zoo zeer om de personen, als wel derzelver hoedanigheid en uitstekende eigenschap aan te duiden: een DEMOSTHENES zelf zou hen niet kunnen overtuigen, d. i. een redeenaar als DEMOSTHENES. Een wordt ook als telwoord gebruikt; en beide worden op dezelfde wijze verbogen. Dit onderscheid alleen heeft tusschen *een*, als lidwoord, en *een*, als telwoord, plaats, dat, wanneer het als lidwoord gebruikt wordt, de nadruk op het zelfst. naamw. valt, waarbij het gevoegd is, b. v. een mán, d. i. zeker man; terwijl, wanneer het als telwoord voorkomt, de nadruk op het telwoord zelf valt, b. v. één man, in tegenoverstelling van twee of meer mannen. In geval men het telwoord *een* voor het niet bepalende lidw. zou kunnen aanzien, en ook om de eenheid nog meer te bepalen, worden bij dit telwoord dikwerf de woorden, *maar*, *enig* gevoegd: er is maar een kind gestorven; dit is alles door eene eenige vrouw verrigt.

Ook heeft dit *een* het lidwoord bij zich, en ontvangt dan, in het manncl. en onzijd. geslacht eene *e*: de eene tuin is groot, de andere klein: er waren twee menschen, de eene was soldaat, de andere een schilder. Oudt. was *een* ook voor zeker iemand in gebruik: si brachten een tot mi. BIJBEL, 1477. Ook wordt het voor vereend, vereenigd, bebezigd: Ghewis terwijl de ziel en 't lichaam hier zijn een. SPIEG. Somwijlen wordt het telw. *een* als zelfst. bebezigd, in het vrouwel. geslacht: de een, twee eenen, op de dobbelsteenen. Van hier eenheid. Zamenstell.: eenerhande, eenerlei, eenhoofdig (eene eenhoofdige regering), eenjarig, eenkennig (van de kinderen), eenlopend, bij KIL. eenlooppig, (een eenlopend' gezel, ongehuwd persoon), eenmaal, eenmoedig, eenoogig, (die maar een oog heeft), eenparig, eenparigheid, eenpariglijk, eenstemmig, eental, eentoonig, eenvormig, eenwerf, eenzelvig.

Eend, v., meerv. eenden. Zekere watervogel, ook *eendvogel*, *endvogel*, genoemd: eene wilde, tamme eend. Zamenstell.: eendenei, eendengroen, eendenkooi, eendenkroost.

Wij ontdekken het oudste spoor dezer benaming in het gr. $\nu\eta\sigma\alpha$, $\nu\eta\tau\tau\alpha$, hetwelk het gevoegelijkste

van *veu*, *ik zwerm*, afgeleid wordt, dewijl geen vogel het water zoo zeer bemint, als deze. Waarschijnlijk behoort het tot *ee*, *ei*, water.

Eendragt, v. De overeenstemming van wenschen en begeerten: daar werd met wondere eendragt gevochten. **HOORT**. Eendragt maakt magt, door eensgezindheid kan men veel verrigten. Deze benaming schijnt ontleend te zijn van lastdieren, die den opgelegden last gelijkelijk dragen. Van hier eendragtig, eendragtigheid, eendragtiglijk.

Eenerhande, zie *eenerlei* en *allerlei*.

Eenerlei, onverbuigb. bijv. n. en bijw. Hetzelfde als *eenerhande*. Een en hetzelfde, van eene en dezelfde soort. Eenerlei spijs, eenerlei drank gebruiken. Zie *allerlei*.

Eengreepig, bijv. n. en bijw. Dat uit eene lettergreep bestaat, in de spraakkunst gebruikelijk: eengreepige woorden.

Eenhoorn, m., meerv. eenhoornen. Zeker wild dier, dat maar eenen hoorn heeft: zijne krachten zijn als eenes eenhoorns. **BIJBELVERT**.

Eenig, bijv. n. en bijw., hetwelk, door middel van den uitgang *ig*, van het onzijd. *een* gevormd wordt. In zoo ver *een* het telwoord is, beteekent *eenig* iets, hetwelk *het eene* in zijne soort, en slechts eenmaal voorhanden is: de eenige ware God. Insegelijks tot versterking en nadere bepaling van het telwoord *een*: er is maar een enig man gebleven. Ook als een bijw., voor alleen: dat is *eenig* en alleen de oorzaak. Voor eenzaam: het is hier op het land zeer *eenig*. Ook is van *eenig* de overtreffende trap *eenigste* gevormd: mijne eenigste begeerte is enz. In zoo ver een voor *iemand* genomen wordt, komt *eenig* ook als een voornaamw. voor, om verscheidene dingen van dezelfde soort onbepaald aan te duiden: *eenig* mensch, *iemand*. Eenigen zeggen, dat enz. Van hier eenigheid, eeniglijk. Zamenstell.: *eenigerhande*, *eenigerlei*, *eenigermate*, *eenigzins*.

Eens, bijw., van *een*, het telwoord. Hetzelfde als *eenmaal*: ik ben maar eens in Parijs geweest. Om eenen onbepaalden tijd aan te duiden: ik was eens in Parijs. Voor een weinig, iets: hoor eens. Ook in wil, neiging en gevoelen overeenkomende: zij zijn het niet eens. Zamenstell.: *eensdeels*, *eensgezind*, *eensklaps*, *eensluitend*.

Eenvoud, o. Het eenvoudige getal, in de spraakkunst: het eenvoudig van daden is daad.

Eenvoudig, bijv. n. en bijw., eenvoudiger, eenvoudigst. Dat in het eenvoudige getal staat. Overdragt., opregt, ongeveinsd: de Heere bewaart de eenvoudigen. **BIJBELVERT**. Dat gebrek aan verstand en doorzigt verraadt: hij is een eenvoudig mensch. Nederig, zedig: eene eenvoudige kleeding. Enkel, niet zamengesteld: een eenvoudig werktuig. God is een volmaakt eenvoudig wezen. Van hier eenvoudigheid, eenvoudiglijk.

Eenzaam, bijv. n. en bijw., eenzamer, eenzaamst. Alleen, van andere dingen, die tot zijne soort behooren, verwijderd. Eigenlijk: eenzame dieren, die van anderen hunner soort afgezonderd leven: een *eensame mussche* op het dak. **BIJBELVERT**. Van menschen: hij leeft eenzaam. *Figuurl.*, van plaatsen, waar zich weinig menschen ophouden: eene *eenzame plaats*. Het is hier zeer eenzaam. *Stil*: *eenzame nachten*. Ongehuwd: want de kinderen der *eenzame* zijn meer dan de kinderen der *getrouwde*. **BIJBELVERT**. *Oul* ook voor *eensgezind*: *jae*, men sal dit solden merken, dat

twee broeders *eensaem* wercken. **GESCHIER**. Van hier *eenzaamheid*.

Eenzijdig, bijv. n. en bijw., eenzijdiger, eenzijdigst. Eigenlijk, dat maar eene zijde heeft; doch meest wordt het *figuurl.* gebezigd, voor hetgeen, dat van eene zijde, of ten aanzien van de eene partij, geschiedt: eene *eenzijdige verbintenis*. Eene zaak *eenzijdig* behandelen. Van hier *eenzijdigheid*, *eenzijdiglijk*.

Eer, bijw. van tijd (ook *eerder*) en daarvan *eerst*, de overtreffende trap. Eigenlijk wordt het gebruikt, om eenen tijd aan te duiden, welke voor eenen anderen gaat: ik kwam *eer*, of *eerder*, dan hij. *Eerst* moet gij dit doen, en dan dat. Ook in den zin van niet *eerder*, niet vroeger: wanneer zult gij komen? *eerst* over acht dagen. *Voor eerst*, in de eerste plaats. *Eerst* wordt ook als een bijw. naamw. gebezigd, *de eerste*: hij was de eerste, die kwam. Insegelijks voor de voornaamste: Amsterdam is de eerste stad van Holland. De eerste, hoogste, plaats bekleden. *Ten eerste*, eigenlijk hetzelfde als *voor eerst*, wordt in de gemeenzame verkeering ook voor aanstonds, terstond, gebezigd: ik riep hem, en hij kwam ten eerste. *Eer* wordt ook als voegwoord, voor *eer* dat, in de plaats van, gebruikt: *eer* ik dat dede enz. **L. BAKE** bezigt het voor *welcer*, voorheen: dat Sion, *eer* zoo schoon. Zamenstell.: *eergisteren*, *eerlang*, *eertijds*, *eerstdaags*, *eerstelijk*, *eersteling*, *eerstgeboren*, *eerstgeboorte*.

Eer, v. Hebt altijd de *eer* in waarde. **HOORT**. De voorrang, dien de een boven den anderen heeft, welke de oorspronkelijke beteekenis schijnt te zijn: hij ging *vooraan*, die *eer* kwam hem toe. Voorregt: ik stel *eer* in, uw vriend te wezen. Voortreffelijkheid: de *eer* van God, deszelfs oneindige voortreffelijkheid boven alle schepselen. God de *eer* geven, deszelfs oppermagt enz. erkennen. Achtig: hij leeft hier in *eer* en aanzien. *Iemand*, *iets*, in *eer* houden. Ter *eere* van mijnen vriend. Met, of bij, *iets* *eer* inleggen, *eer* behalen. *Iemand*, de laatste *eer* aandoen, hem ten grave geleiden. Goede naam: zijne *eer* verdedigen, reddend. Op mijne *eer*, zekere bevestiging. Zuiverheid van zeden: in alle *eer* en deugd. Vrouwelijke onschuld: hij leidde het op hare *eer* toe. Bij de Dichters wordt het in den zin van het voornaamste, het treffelijkste gebezigd: toen ik op de *eer* der feesten enz. Zamenstell.: *eerambt*, *eerbaar*, *eerbaarheid*, *eerbaarlijk*, *eerbeeld*, *eerbewijs*, *eerbied*, *eerbiedenis*, *eerbiedig*, *eerbiedigheid*, *eerbiediglijk*, *eerhoog*, *eerdief*, *eerdiens*, *eergerig*, *eergerigheid*, *eergeriglijk*, *eergraf*, *eerkrans*, *eerkriegelheid* (voor *ambitie*, bij **HOORT**), *eerkroon*, *eerloos*, *eer naam*, *eerpenning*, *eerpoort*, *eerpost*, *eerprijs*, *eerteekenen*, *eertitel*, *eertrap*, *eerwijn*, *eerzaam*, *eerzucht*, *eerzuchtig*, *eerzuil*, enz. **Wijders** het bijna verouderde bijvoegsel naamw. *eeerenfest*.

Eerder, zie *eer*, bijw. van tijd.

Eeren, b. w., ik *eerde*, heb *geëerd*. *Eer* bewijzen, in verscheidene beteekenissen van het zelfst. *eer*. Hoogachten, en deze hoogachting dadelijk bewijzen, in welke beteekenis het nog het meeste gebruikt wordt: hij wordt van ieder *geëerd*. *Eert* uwen vader en uwe moeder.

Eeren, b. w., ik *eerde*, heb *geëerd*. *Ploegen*: het land *eeeren*. Die akkers *eert* en *bouwt*. **VOND**. Dit woord is reeds *eenigzins* verouderd; in den *Bommelerwaard* en in de *Betuwe* wordt het echter nog gebruikt.

Hoogd. *ären*, gr. *αρον*, lat. *arare*, eng. *to ear*. Het is met ons *arbeid*, misschien ook met *aarde* en *jaar*, verwant. Zie *arbeid*.

Eerenfest, eerenfest, eerenvest, eerenvest, bij inkorting *erfest*, *ernfest*, *ernvest*. Van *eer* en *fest*, of *vest*, d. i. vast. Achtebaar. De eerenfeste deught. HOORT. De oude naam *areovistus* werd weleer in den zin van *eerenvest* gebezigd. Zie *Fest*.

Eergierig, bijv. n., eergieriger, eergierigst. Begeerig naar eer. Van hier eergierigheid, eergieriglijk.

Eerlijk, bijv. n. en bijw., eerlijker, eerlijkst. Overeenkomstig met de openbare achtung en eenen goeden naam: hij is van eerlijke ouderen geboren. Deugdzaam, getrouw, oprecht: hij is een eerlijk man. Van hier eerlijkheid.

Eerloos, bijv. n., eerloozer, eerloost. Zonder eer; schandelijk.

Eertijds, bijw. Voorheen: eertijds waart gij duisternis. BIJBELVEERT.

Eervergeten, bijv. n. en bijw., eervergetener, eervergetenst. Van *eer* en *vergeten*, zijnde het verled. deelw. van *vergeten*. *Eervergeten* is derhalve iemand, die zijne eer vergeten heeft: een eervergeten mensch, die om het behouden van zijne eer niets geeft. HOORT bezigt ook *eervergeteel*.

Eerwaardig, bijv. n. en bijw., eerwaardiger, eerwaardigst. Van *eer* en *waardig*. Waardig geëerd te worden: een eerwaardig man. Van hier eerwaardigheid, eerwaardiglijk. Bij HOORT vindt men *eerwaardig* als zelfst. naamw., ook *eerwaardij*.

Eerzucht, v., eierzuchtig, bijv. n. Zie eer. Bij HOORT ook *eerijver*.

Eest, m., meerv. eesten. De plaats, alwaar het graan, de tabak, enz. gedroogd wordt. Bij KIL. ook *ast*, *eijst*. Waarschijnlijk staat dit woord met het gr. *αεστυ*, *droogen*, *ἐστια*, *stookplaats*, het lat. *aestus*, *heet*, en het hebr. *עֵשׂ*, *vuur* in verband.

Eetbaar, eetlust, enz. Zie *eten*.

Eeuw, v., meerv. eeuwen. De tijd van honderd jaren: socraden der opgaande eeuw. HOORT. Oul. beteekende dit woord eenen langen tijd, in het gemeen; ook werd het in den zin van vaste regel, of wet, inzonderheid huwelijkswet, gebruikt. Zamenstell.: *eeuwfest*, *eeuwspel*, *euwzang*, enz.

Eeuwig, bijv. n. en bijw. Van *eeuw*. Aan de duurzaamheid van eens menschen leeftijd gelijk, doch slechts in eenige uitdrukkingen: eene eeuwige gevangenis. Gedurende eenen langen onbepaalden tijd: zich eenen eeuwigen naam maken. In het gemeene leven, van eenen korten tijd, als lang voorgesteld: *wanneer zult gij eens ophouden met uw eeuwig babbelen?* Dat geen einde heeft: de eeuwige gelukzaligheid. Ingevolgs, dat geen begin heeft: sommigen beweren, dat de wereld eeuwig is. Dat noch begin noch einde heeft: God alleen is eeuwig. Van hier *eeuwigdurend*, *eeuwigheid*, *eeuwiglijk*, waarvoor bij HOORT *eeuwelijk*.

Ons *eeuw*, gelijk ook *eeuwig*, is een zeer oud woord, dat ongetwijfeld met het bij ULPHIL. voorkomende *aio*, het gr. *αιων*, het angels. *a*, *aa*, en het ijsl. *ei*, beteekenende altijd, gelijk ook met gr. *αιων*, lat. *aevum*, en het noordsche *aefe*, vermaagschapt is.

Effen, bijv. n. en bijw., effener, effenst. Gelijc, glad, dat geene hoogte heeft: een effen veld.

Overdr., vereffend: eene rekening effen maken. Op eenen effen bodem zijn, geene schulden hebben, in het gemeene leven. Een effen getal uitmakende: effen of oneffen (even of oneven) raden. Uitgestreken, deftig, van het gelaat: een effen gezigt, in het gemeene leven. Zonder bloemen, of ander bijwerk: een effen kleed. HOORT heeft ook *effe tijden*, voor kalme, rustige tijden. Altijd even eens: kiest een stil en effen leven. GESCHIER. Van hier effenheid, effens, zie *teffens*, *tevens*.

Effen en *even* zijn eigenlijk hetzelfde, gelijk KIL. ook aanwijst; doch thans gebruiken wij deze woorden onderscheidenlijk, schoon het bijw. *effen*, *effentjes*, zoo wel als *even*, *eventjes*, gebezigd wordt. KIL. heeft ook *effenaar*, *effenwel*, enz., waarvoor thans alleen *evenaar*, *evenwel*, enz. in gebruik is. Zie *even*.

Effenen, oul. *evenen*, b. w., ik effende, heb geëffend. Effen, gelijk, glad maken. de paden van eenen tuin effenen. Overdr.: eene rekening effenen, sluiten. Van hier effening.

Ega, egade, v. Eene, door een wettig huwelijk aan eenen man verbondene vrouw. HALMA en anderen nemen *ega* ook voor eenen man: zij omhelste haren *ega*. Van *ee*, *ehe*, oul. wet, ook wettige verbintenis, en *gade*, van *gaden*, oul. vereenigen. *Egade* is derhalve eene *gude* in *ee*, of in *echt*. Zie *ga*, *gade*.

Egel, m., meerv. egels. Zeker stekelig dier: gelijk de slangh onthaalt den scherpen engel. VOND. De *egel* draagt ook den naam van stekelvarken.

Egelantier, m., meerv. egelantiers, egelantieren. Zekere boom vol stekels, als die van eenen egel. TUINM. brengt het tot *egel*, en het oude *tier*, ook *tere*, d. i. boom. Zamenstell.: *egelantierbloem*, *egelantierknop*, *egelantierroos*.

Egge, v., meerv. eggen. Een met tanden voorzien landbouwers werktuig. Oul. werd het ook voor de scherpte van een zwaard gebezigd: *laet mi doch den egghe zien*. WALEW. In sommige oorden van ons vaderland, is nog de *egge* van *het mes* in gebruik. Waarschijnlijk moet het tot het oude *eg*, *eek*, d. i. een hock, waarvan ook *egsteen*, voor *hocksteen*, gebragt worden. Dit woord heeft nog eene andere, van de eerste zeer verschillende beteekenis, namelijk die van zelfkant, of den buitenkant van linnen, laken, enz., bij KIL., *egge*, *selfegge*, *selfejnde*, *selfkant*, *ora panni*, *vel telae*, *extremities panni aut lintei*; bij PLANTYN, *egge*, *selfegge*, *selfcant*, *la lisiere du drap*.

Eggen, b. w., ik egde, heb geëgd. Met de egge bearbeiten: het land eggen. Men kan met hem eggen noch ploegen, eene gemeenzame spreekwijs, beteekenende, men kan met hem niets uitregten. Van hier *egger*, *egging*. *Egger* was oul. ook zekere groote boor, thans doorgaans *avegjaar* genoemd. Zie *avegjaar*.

Eggerig, bijv. n. en bijw., eggeriger, eggerigst. Bij KIL. scherp en zuur. Van hier eggerigheid.

Eggig, bijv. n. en bijw., eggiger, eggigst. Stomp door het eten van wrange vruchten, van de tanden: mijne tanden zijn eggig. Van hier eggigheid.

Ei, een klemstaartige bastaarduitgang, beantwoordende aan het fransche, of walsche *ée*, als *livrée*, bij ons *liverei*.

Ei, (a) een tusschenwerpsel, zijnde de natuur-

lijke uitdrukking van verscheidene gemoedsbewegingen: ei, dat is goed; ei, ei, lieve, doe het! ei, houd op met babbelen! ei, wat is dat schoon! Zie *ai*.

Ei, o., meerv. eijeren. De hen zit op eijeren; een vuil ei. Oul. was het meerv. *eijer*: als bij laet in der aarden sijn eijer. BIJBEL, 1477. Van hier zijn, in het gemeene leven, verscheidene spreekwijzen ontleend, als: zij gelijken elkander, als het eene ei het ander, zij gelijken elkander volmaakt; hij slaat er naar, als de blinde naar het ei, hij raadt er naar, zonder eenigen grond; hij gaat als op eijeren, hij gaat zeer langzaam en voorzigtig; hij is zoo vol ondeugd, als een ei vol zuivel, hij is zeer ondegend. Ook wordt ei figuurlijk voor kind genomen: het ei wil altijd wijzer zijn dan de hen, de kinderen willen alles beter weten, dan de ouders. Zamenstell.: doedei (vuil ei), nestei, paaschei, slorpei, windei; eijerdoop, eijerdoop, eijerdop, eijerkoek, eijerkrans, eijerschaaal, eijerstruif, eirond, eivormig, eiwit, enz.

Eigen, bijv. n. en bijw., in het algemeen, het bezit eener zaak beteekenende: een eigen huis hebben. Met de bezittelijke voornaamwoorden: hij draagt zijn eigen haar. Fig., wat tot iets behoort: dit is aan den ouderdom eigen. Gewend: hij is hier reeds eigen. Hetzelfde: dat waren de eigene woorden. In dezen laatsten zin wordt *eigen* ook met den overtreffenden trap gebezigd: hij is de eigenste man. Dit *eigen* werd oul. ook als zelfst. gebruikt, *het eigen*, voor *eigendom*, in welken zin reeds bij KERO *eikan*, bij OTRID. *eigan*, en bij NORW. *eigen* voorkomt. Zamenstell.: eigenaardig, eigenbaat, eigenbehagelijk, eigendom, eigendunke-lijk, eigengeërfden, ook eigenerfden. voor gezetene landbewoners; eigenhandig, eigenliefde, eigenlijk, eigennaam, eigenschap, eigenwijs, eigenwillig, eigenzinnig. HOOFD bezigt *eigenzoekelijk* voor belangzuchtig. Het staat met het oude werkw. *eigan*, d. i. *hebben*, gr. *ἐγεν*, in verband.

Eigenaar, m., meerv. eigenaars, eigenaren. Vrouwel. *eigenares*. Bezitter, wien iets toekomt: hij is de eigenaar van dat huis.

Eigenen, b. w., ik eigende, heb geëigend. Zich toeëigenen; hij heeft alles maar geëigend. Zich eigen maken: Alzo heeft ALEXANDER de dichtten van HOMERUS ingenomen ende geëigent tot voedsel der Voorzienigheid. HOOFD. VOND. zegt *zich iets eigenen*; doch *zich iets toeëigenen* is thans meer in gebruik. Wijden, toewijden: wien zoud ik mijne neerduitsche poëzij meer eigenen, dan Heeren. J. VOLLENH. Bij HOOFD vinden wij *eigenen aan iemand*: als niet zijnde geëigent aan den aanneemer.

OTRID. zegt reeds *sih eigenen*, voor *zich toeëigenen*.

Eik, ook eek, m., meerv. eiken. Zekere boom, ook *eikenboom*: op den gewijden eik. VOND. Een honderdjarige eik. Van hier het onverb. bijv. n. *eiken*, van eikenhout gemaakt: eene eiken plank. Zamenstell.: eikenbast, eikenbosch, eikenhout, eikenstam, eikentak, eikentelg, — steenik, enz.

Eikel, ook eekel, akker, bij KITL. *ackel*, *aecker*, *eekel*, m., meerv. eikels. De vrucht van den eik. Zamenstell.: eikelspek, eikelvarken. Zie *aker*.

Eikenhout, o., meerv. eikenhonten. Het hout van eenen eikenboom. Van hier het onveranderlijke bijv. n. *eikenhouten*: eene eikenhouten tafel.

Eiker, m., meerv. eikers. Zeker vrachtschip: de goudsche eiker. Misschien van *eik*, eikenhout; gelijk ADELUNG *aak* van *eik*, als hebbende eenen eikenbodem, afleidt.

Eilaas, zie *helaas*.

Eiland, o., meerv. eilanden. Land dat met water omgeven is: naa 't eiland. HOOFD. Van hier eilander, die een eiland bewoont. Zamenstell.: schierciland. Van het oude *a*, *aha*, *ea*, *ey*, dat water beteekende, en *land*.

Eiloof, o., zeker gewas

Ein, een klemstaartige bastaarduitgang, dien wij van het fransche *ain*, hebben, dat zij van het lat. *anus* ontleenen, als, lat. *castellanus*, fr. *château-lain*, en bij ons, *kastelein*.

Einde, eind, o., meerv. einden. Het uiterste eind. HOOFD. Naar het einde. VOND. Het laatste van iets, zoo wel ten aanzien van plaats, getal, als tijd. Van plaats: de steen ligt aan het einde van den tuin. Van getal, zonder meerv.: er was geen einde aan al het volk. Van tijd, zonder meerv.: aan het einde van den dag; het lied is ten einde. Dit woord wordt met verscheidene werkwoorden verbonden: de einden bij elkander houden, hetgeen men heeft, wel bewaren. Een einde van en aan iets maken, maken dat het ophoude; het gaat, of loopt, daarmede naar het einde, ten einde, die zaak zal haast ophouden; iets ten einde brengen, volbrengen. Ten einde raad zijn, geen raad meer weten. Niet weten waar het eind (end) aan vast is, eene zaak niet geheel begrijpen. Het einde draagt den last, bij de uitkomst ontdekken zich de zwaarigheden. *In het einde* wordt veelal als een bijwoord, voor *eindelijk* gebezigd: in het einde heeft hij mij toch bedrogen. De uitgang eener zaak: het einde van den oorlog is de vrede; einde goed al goed. De dood: hij zag zijn einde naderen. Fig., oogmerk: tot wat einde zegt gij dat? Zoo ook *ten einde*, als een voegwoord, voor opdat: dat zeg ik, ten einde gij weten zoudt. Van het eene einde tot het andere. Overeinde blijven, niet vallen, — overeinde staan, zitten, regt op. Zamenstell.: achtereinde, bovineinde, hoofdeinde, oppereinde, onderende, voeteneinde, vooreinde, westeinde, zuidereinde, enz.; ook hoofdeind, enz. Eindelijk, eindeloos, eindhoudend, bij HOOFD voor *aanhoudend*, *voortdurend*; eindig, eindpaal, eindvonnis, enz.

Eindelijk, bijw. en bijv. n. Bijw.: eindelijk zal hij komen. Bijv. n., dat eindelijk plaats heeft: de eindelijke gelukzaligheid van alle menschen.

Einden, b. en o. w., ik eindde, heb en ben geëind. Bedr., een einde aan iets maken: zij nu leven einden. Onz., een einde nemen: hoe zal die zaak nog einden? Doch het volgende *eindigen* is meest in gebruik.

TATIAN. bezigt het voor sterven: PILATUS *wuntota, oba her ju entuti*. d, i. PILATUS verwonderde zich, dat hij reeds gestorven was.

Eindigen, b. en o. w., ik eindigde, heb en ben geëindigd. Het is het voortdur. w. van *einden*, en wordt, meestal, in plaats van hetzelfde gebruikt. Van hier eindiging.

Eindrijm, o., meerv. eindrijmen. In de dichtkunst, het rijm aan het einde der regelen, in tegenoverstelling van het voormaals gebruikelijke rijm, ook in het midden der regelen. b. v.

Looft al den Heer, met groot begeer....

En geeft hem eer, nu altoos meer.... euz.

ZEVEN SPELEN euz. 1591.

Eisch, m., meerv. eischen. Vordering: uit den eisch. HOORT. Naar den eisch. VOND. Tegen iemand eenen eisch doen. Vereisch: naar eisch van zaken.

Eischen, b. w., ik eischte, heb geëischt. Vorden: rekening van iemand eischen. Geld vragen voor iets, om het te verkoopen: hoe veel eischt gij daar voor? Uuidagen: iemand voor den degen eischen. Van hier eischer, eischster, eischeres, of eischerse, in den regtstijl. Zamenstell.: opeischen, vereischen, enz.

Ekel, m. Dit woord is in de spreekwijs: eenen ekel aan iets hebben, voorhanden. Waarschijnlijk is het hetzelfde, als het hoogd. *Ekel*, bij KIL. *ackel*, *eckel*, beteekenende, eigenlijk, walging, van spijzen, enz., wordende echter ook, en meestal overdragt., voor tegenzin, afkeer, genomen. Van hier akegij.

Ekster, ook aakster, m., meerv. eksters. Zekere vogel, die, nog jong zijnde, kan leeren klappen; van hier de spreekwijs: hij klapt als een ekster. Zamenstell.: eksteroog, voor zekere verharding aan de voeten.

El, elle, v., meerv. ellen. Zekere maat van lengte: men meet de deugt bij de elle niet. HOORT. Zes ellen band. Ook het werktuig, waarmede men eene el meet: geef mij de el, dan zal ik het laken meten. Zamenstell.: ellemaat.

Hoogd. *Elle*, goth. *alleina*, deen. *Aln*, *Alen*, eng. *ell*, zweed. *aln*, anghs. *eln*, ijsl. *aln*, fr. *aune*, ital. *alna*, gr. *ὄλῆν*, *ὄλενη*, lat. *ulna*, bij KIL. ook *elne*. *El* beteekende oul. eenen arm, waarvan deze benaming ontleend is.

El, als uitgang, achter het veranderde of onveranderde worteldeel eens werkwoords komende, strekt tot aanwijzing van een zelfst. naamwoord. 1. In de beteekenis van eenen persoon, of eene zaak, die iets doet: handel, wandel, mangel, wissel, fakkel, enz. 2. In de beteekenis van een werktuig, of datgeen, waarmede iets gedaan wordt: vleugel, gordel, sleutel, gaffel, beitel, schoffel, knuppel, deksel, zadel, kogel, zegel, dissel, enz. Veelv. woorden, die den uitgang *el* hebben, zijn van vreemden oorsprong: amandel, van *amandola*; mantel, van *mantellum*; engel, van *αγγελος*; zetel, van *sedile*; orgel, van *organum*; duivel, van *diabolus*; nevel, var. *nebula*; tafel, van *tabula*; tempel, van *templum*; spiegel, van *speculum*. Dat de uitgang *el*, weleer, ook als bijvoegelijk gebruikt werd, blijkt nog uit eenige weinige overblijfselen: kreupel, schamel, kriegel, euvel, enkel, edel, luttel.

El, zie *ellende*.

Eland, m., meerv. elanden. Zeker wild dier: de elant vlugh en hairig laat u zijnen rugh. VOND.

Elboog, zie *elleboog*.

Elders, (oul. *elwaerts*) bijw. van plaats. Ergens anders: hier of elders. Hij woont thans elders. Van het verouderde *el*. Zie *ellende*.

Elefant, m., meerv. elefanten. Zeker dier: een zijner schepen, dat men den Elefant noemde. HOORT. Zie *olifant*.

Element, o., meerv. elementen. Van het lat. *elementum*. In eene bovonnatuurkundige beteekenis, de eenvoudige deeltjes der stof, de kleinste zelfstandigheden, waarnit alle lichamen zamengesteld zijn, en die zich, ten minste door menschelijke kracht, niet verder laten deelen; de grondstof. In deze beteekenis is het enkelvoud ongewoon. Wijders werden oudtijds vuur, lucht, aarde

en water de vier elementen genoemd, als waaruit alle overige lichamen zouden zamengesteld zijn: ende de elementen brandende sullen versmelten. BIJBELVERT. Het element des waters. VOND. Fig., betgeen voor het dierlijke leven onontbeerlijk is, vermoedelijk in toespeling op lucht en water, buiten welke geen dier kan leven; zonder meerv. Water is het element der visschen. Dat is zijn element, of nu is hij in zijn element, zegt men, in het gemeene leven, van iemand, die zich in eenen toestand bevindt, welke met zijne wenschen overeenkomt.

Elen, uitgang van sommige werkwoorden, die eene of meerdere herhalingen van derzelve beteekenis te kennen geeft, overeenkomende met den lat. uitgang *itare*. Zoo zegt men *trappelen*, gedurig trappen; *trippelen*, gedurig trippen; *druppelen*, gedurig druppen; *broddelen*, gedurig brodden; *bedelen*, gedurig beden nu bidden; *pratelen*, gedurig praten, enz. Om een geluid, dat lang achtereen, en als met gedurige herhalingen, gehoord wordt, uit te drukken, bedient men zich doorgaans van werkwoorden, die dezen uitgang hebben, als: *raten*, *rommelen*, *kakelen*, *mompelen*, *babbelen*, *trommelen*, *rammelen*, enz. Doch in dezen uitgang wordt de *l* dikwijls verwisseld met de *r*, als: *stamelen*, *stameren*; *bobbelen*, *bobberen*; *snippen*, *snipperen*.

Elf, het getal, hetwelk tusschen tien en twaalf staat. Dit telwoord wordt op zich zelf, of bij zelfst. naamwoorden gebruikt. In het laatste geval, inzonderheid wanneer het bepalande lidwoord vooraf gaat, is het onverbuigbaar: de elf stuivers. Ook zonder lidwoord: voor elf jaren. Ook zonder zelfst. naamwoord: de klok sloeg elf.

Somwijlen echter wordt het verbogen: met ons elfven, elf personen; na elfven, na elf uren: de elfven, elf apostelen. Zamenstell.: elfderhande, elfjarig, elftal.

Het is waarschijnlijk, dat dit woord uit *een* en het oude *lijven*, overblijven, zamengesteld is, en eigenlijk *een over*, of boven, tien gelijk *twaalf twee over tien*, beteekent.

Elfde, bijv. n., van het boven staande telwoord *elf*. De elfde dag.

Elft, alft, meerv. elften. Zekere visch: ge-rookte elft.

Elger, zamengetrokken van *elgeer*, zie *aulgeer*. Zamenstell.: slagelger, steekelger.

Elk, elke. Gemeenlijk wordt dit woord als een persoonlijk voornaamwoord beschouwd, doch, daar het, volgens zijne beteekenis, alle enkele deelen van een geheel insluit, behoort het eigenlijk tot de algemeene telwoorden. Het heeft geen lidwoord voor zich, maar wel het niet bepalande lidwoord *na* zich, *elkeen*, zonder meerv. Elke dag, elk mensch. Van elken dag, van elk mensch, enz. Onbepaald willende spreken, zegt men *elk*, *elkeen*: elk weet het; elkeen zegt het. En dan is de verbuiging: elks, of van elk, van elkeenen, enz. *Telkens* is zamengetrokken van *te elkens*, *el elkens*, d. i. elke reis.

Elkander, voornaamw., onverbuigbaar, behalve in den tweeden naamval, *elkanders*. Het wordt in alle geslachten en getallen gebruikt.

Elle, zie *el*.

Elleboog, m., meerv. ellebogen. Zeker gedeelte van den arm: zij leunde op haren elleboog. VOND. Tot de ellebogen in het geld tasten, veel geld hebben. Zamenstell.: elleboogspier, enz. Het

is gevormd van het oude *el*, voor arm, en *boog*, of *bogt*, zoodat *elboog*, om de welluidendheid *elleboog*, eigenlijk de bogt van den arm is; gelijk men oul. ook voor *elleboog* somwijlen *ermboog*, *armboog*, bezigde. In het hoogd. luidt het *Elbogen*, angels. *elboga*, eng. *elbow*, ijsl. *olenbogo*.

Ellende, v., meerv. ellenden. Van *el* nu *elders*, (welk *el* reeds in het lat. *alius* en gr. *ἄλλος* voorhanden is) en *land*. Eigenlijk ballingschap, verdrijving uit het land, zoo als bij de Latijnen *extorris*; doch in deze beteekenis is dit woord thans verouderd, en wordt alleen voor ramp, onheil, gebezigd, dewijl het een der grootste rampen is, den vaderlandschen grond te moeten derven: tot overmaat der ellende. HOOFD. Van hier *ellendig*, dat oudt. in den zin van in ballingschap omzwervende gebruikt werd, doch thans iemand, die ongelukkig is, en door rampen gedrukt wordt, beteekent; ellendigheid, ellendiglijk. *Ellendig* wordt ook overdragt., voor slecht, gering, genomen: hij is een ellendig dichter.

Elpenbeen, o. Olifantstand: met elpenbeen versierd. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *elpenbeenen*, van elpenbeen gemaakt: een mes met een elpenbeenen hecht. Hoogd. *Elfenbein*, bij OTFRID. *helphantes bein*, en bij NOTK. en WILLEM. komt het bijvoegelijke *helfentpeinin*, elpenbeenen, voor. De eerste helft van dit woord is waarschijnlijk uit *elefant*, of *elephant*, zamengetrokken, gelijk PLANTJN *elpenbeen*, of *elephantenbeen* heeft. Voor *Olifant* vindt men ook *elpendier*.

Els, m., meerv. elzen. Anders een *elzenboom*: op den els. VOND. Van hier het onverbuigb. *elzen*, van elzenhout gemaakt, of tot den elzenboom behoorende. Zamenstell.: elzenblad, elzenboom, elzenbosch, elzenhout, elzenstaak, elzenstaak, elzenstam, elzentak.

Els, v., meerv. elzen. Een schoenmakers scherpgepunt werktuig.

Em, bij inkrimping achter *l* en *r* ook *m*, is een uitgang genoegzaam van dezelfde kracht als de uitgang *el*. Zoo hebben wij: adem, bezem, boezem, galm, walm, storm, worm, enz. Deze uitgang vertoont zich onder al de oude stammen, zoodat men hem zeer wel als echt, en niet als ontleend, mag beschouwen.

Emmer, m, meerv. emmers, emmeren, MARCELLUS eischt den emmer. HOOFD. Zamenstell.: brandemmer, marktammer, melkemmer, vischemmer, wateremmer.

Gemeenlijk wordt het van het gr. *ἀμφόρευς*, (lat. *amphora*) afgeleid, van *ἀμα φερω*. Maar in het gr. komt het woord *ἀμπρ* ook voor, in de beteekenis van een watervat.

En, deze is de gemeenste van al onze zachte uitgangen. Men heeft denzelven bij ons, als zelfstandig en als bijvoegelijk naamwoord; als bijwoord, voorzetsel en voegwoord. Als zelfstandig naamwoord: veulen, molen, wagen, koren, bij inkorting koor, kern, bij omzetting kerne, enz. Als bijvoegelijk naamwoord, om den aard en de stofelijkheid aan te wijzen, in plaats van ons *van*, als: aarden, glazen, houten, koperen, ijzeren, zilveren, enz. Als bijwoord: heden, somwijlen, enz. Als voorzetsel: binnen, luiten, enz. Als voegwoord: daarentegen enz. Wijders is *en* de uitgang van de onbepaalde wijs onzer werkwoorden, gelijk *en*, in het grieksch, en dient mede, om van zelfst. naamwoorden, of van andere woorden, onbepaalde wijzen der werkwoorden te maken: eind,

einde, einden, — eindig, eindigon, enz. Ook neemt de eerste en derde persoon der werkwoorden, in het meervoud, den uitgang *en* aan: wij hebben, zij hebben, enz.

En, voegwoord, waarvoor de Ouden altoos *ende* bezigden, of ook wel *en*, ten teeken van verkorting.

En, (oul. *ne*) behoort, in ontkenning, tot den aard onzer taal, schoon het thans niet meer in gebruik is; 'k en ding gheen cer. SPIEG. Dan, men schreef zoo wel en zonder *niet*, als thans *niet* zonder *en*: g'en mengt, (*non licet tibi*). SPIEG. Op 't midden van den schoonen dagh, en weet hij, of hij sal vermoghen, enz., dat is, weet hij niet, enz. HOOFD. MEL. STOKE bezigt doorgaans *ne*: want men gevaren niet ne conde, enz.

End, ende, zie *einde*, *eind*.

End, endvogel, zie *eend*.

Ende, voegw., zie *en*, voegw.

Endeldarm, m., meerv. endeldarmen. Een darm, die regt door het menschelijke, en ook dierlijke, ligchaam loopt, en aan het uiterste eindigt. Misschien is deze benaming ontleend van *einde ende*; zoodat *endeldarm* zooveel als *end- of einddarm* zoude zijn. Dan, KIL. heeft ook *enteldarm*, van het oude *entel*, *stercus*, en *darm*, zoodat *endel- of enteldarm*, eigenlijk *strontdarm* zoude wezen.

Eng, bijv. n. en bijv. enger, engst. Dat weinig ruimte heeft, naauw: die rok is mij te eng. Zie verder *ang*. Zamenstell.: engborstig, engborstigheid.

Het gr. *αγγυ*, *ik druk*, en het lat. *ango*, bij KIL. *engen* (ook bij HOOFD, voor vernaauwen, zamentrekken), zijn met ons *eng*, *ang*, zeer naauw verbonden.

Engel, m., meerv. engelen. Van het lat. *angelus*, en gr. *ἄγγελος*. Over het algemeen, elke bode en gezant van God; waarom in de II. Schrift, de Profeten en Leeraars *engelen* genoemd worden; welke beteekenis echter, buiten den bijbelstijl, ongewoon is. In eene engere beteekenis, zekere geesten van eene hoogere afkomst, welke van God ter volbrenging van zijne bevelen gebruikt, en daarom *goede* engelen genoemd worden, ter onderscheiding van de *kwade* engelen, of duivelen. In de taal der liefde: zij is zoo schoon als een engel; zij zingt als een engel, enz., zijn, in de gemeenzame verkeer, gewone beschrijvingen van voortreffelijke eigenschappen. Fig. en in de vertrouwelijke taal der liefde, eene benaming van verliefde personen, in beide de geslachten: mijn engel zal heden komen. De vrouwelijke naam van *engel* is *engelin*. Zamenstell.: engelachtig, engelkoor, engelenkoor, engelschaar, engelenschaar, beschermengel, schutsengel.

Engeland, o. Een bekend land in Europa, dus genoemd naar de Angelsaksers, nadat zij dit gedeelte van Brittannië veroverd hadden. Van hier Engeland, van Engeland geboortig; engelsch, zamengetrokken uit engelandsch, van Engeland afkomstig, tot de inwoners van Engeland behoorende; Engelschman; de Engelschen, Engelanders; het engelsch, de engelsche taal.

Engte, v., meerv. engten. De enge gesteldheid van iets, van ruimte, of plaats, zonder meervoud: de engte des wegs. Eene enge plaats: den vijand in eene enge dringen; de engte (ook straat) van Gibraltar. Overdragt., verlegenheid: hij is in de engte. Zamenst.: landengte, zeengte.

Enkel, enklaauw (*anklaauw*, *aanklaauw*), m., meerv. enkels, onkelen, enklaauwen. Zeker lid

van den voet: tot den enkel. **VOND.** Tot de enkels in den slijk treden.

De oorsprong van dit woord schijnt gezocht te moeten worden in het verouderde *anken, figere*. Dus is ook het gr. ἀγκυω die plaats, waar de heenderen van den arm zamengevoegd worden. Sommigen brengen het tot het gr. ἀγκυλος, *buiging*, dewijl het de plaats is, waar de buiging van den voet geschiedt. **TEN KATE** oordeelt, dat ons *enklaauw, inklaauw*, van gelijken oorsprong is, als ons *klaauwen, inuncare*, te meer, omdat het fr. *enclaver* hiermede groote gemeenschap heeft. Tot den stam van *anken, infigere*, inbechten, brengt **KIL.** het oude *enkel*, kindskind, *nepos*, als ziende op de naauw ingehechte maagschap.

Enkel, (bij verkorting voor *eenkel*) bijv. n. en bijw., beteekenende eenvoudig, ongemengd: de enkele hoofdstoffen; een enkele gulden. Alleen, geheel en al: het is enkel nijd, dat hij zoo handelt. **HOOFD** gebruikt *enkeling*, voor hetgeen wij *ondeelig (individu)* noemen.

Ent, ente, v., meerv. enten. De tak van eenen boom, dien men in eenen anderen hecht: om een vruchtbare ente in de kloof te zetten. **VOND.**

Enten, b. w., ik entte, heb geënt. Eenen tak van den eenen boom in den anderen vasthechten. **HOOFD** bezigt *enteling*, voor zoonsaanneming (*adoptio*), als van *entelen*, dat is, bij herhaling enten, hetwelk dus eene zeer nauwe vereeniging te kennen geeft. Van hier enter, enterij, enting, entwas, enz.

Enteren, b. w., in de scheepvaart gebruikelijk. Ik enterde, heb geënterd. Aan boord klampen, een vijandelijk schip, met dreggen enz., naar zich toehalen, om in hetzelfde over te springen, en het te vermeesteren: een schip enteren. Men kwam zoo dicht bij elkander, dat men konde enteren. Van hier entering. Zamenstell.: enterbijn, enterdreg, enterluik.

ADEL. brengt het tot het fr. *entrer*, ingaan, en **TUINM.** tot het lat. *intrare*, van dezelfde beteekenis.

Er (ook *aar*), een onzer zachtstaartige uitgangen, doch niet bij alle woorden van denzelfden oorsprong. Bij sommige is hij duidelijk het oude zelfstandige naamw. *er*, d. i. man, hetwelk gevoegd bij het vrouwelijke, of liever bij het gemeenschappelijke geslacht van sommige dieren, het mannelijke geslacht maakt, als: kater, van kat, d. i. de *er*, of de man van de kat; doffer, bij **KIL.** *duiver*, van duif. Dat bij sommige andere woorden dezelfde uitgang *er*, voor man, plaats heeft, als: arbeider, boer, zamengetrokken van bouwer, — kooper, speler, enz., blijkt hieruit, dat achter deze woorden ook dikwerf *man*, in plaats van *er*, gebezigd wordt, zonder derzelver beteekenis te veranderen, als: arbeidsman, bouwman, koopman, speelman, enz. Hiertoef behooren ook verscheidene latijnsche woorden op *er*, maar bijzonderlijk de *verbalia* op *er* uitgaande, als: adulator, adorator, amator, etc.

Achter het zakelijke deel van een werkwoord gevoegd, maakt dit *er* zelfst. naamwoorden van het mannelijke geslacht, als: geven, gever; werken, werker; kennen, kenner; spelen, speler, enz. Ook wordt het achter zelfstandige naamwoorden gevoegd, als: barvoeter, iemand die barvoets gaat; burger, poorter, schipper; en met *aar*: leugenaar, schuldenaar, tollenaar, enz. De meeste andere woorden, op *er* uitgaande, overdrag. ge-

nomen, duiden een werktuig, of onderwerp van beweging, in plaats van eenen persoon, aan: boender, blaker, ligter, enz.

De naamwoorden, die, van werkwoorden gevormd, in *er*, of *aar*, uitgaan, beteekenen eigenlijk iemand, die gewoon is, eene zaak te verrigten, niet iemand, die eene zaak werkelijk verrigt, b. v. drinker, speler, lasteraar, enz. *Zie aar*, uitgang.

Door dit *er*, achter namen van sommige landen en steden gevoegd, worden volkanamen gevormd, als: Engeland, Engeland; Holland, Holland; Rotterdam, Rotterdammer, enz. Dikwerf worden de volksnamen op *er* uitgaande, als onveranderlijke bijvoegelijke naamwoorden gebruikt: Hamburger rib, Neurenburger waren, Straatsburger snuif, enz. *Zie Amsterdammer*.

In sommige woorden heeft de uitgang *er* de beteekenis van iets dat gedaan, of voortgebracht wordt: ven aflegger, iets dat afgelegd wordt, b. v. een kleed enz.; wijders van de zwaarte, den inhoud, ouderdom, enz. van iets: een twaalfponder, een kogel, die twaalf pond weegt; een vier en zestiger, een schip met vier en zestig stukken geschut; een tachtiger, een man van tachtig jaren. In vele woorden echter is de beteekenis van dezen uitgang nog duister, ten minste is het onzeker, tot welke van de reeds genoemde soorten zij behooren, als in: weder, jammer, zomer, winter, donder, oever, water, ader, haver, enz.

In eenige woorden is de uitgang *er* uit het oude *aar*, d. i. een groote vogel, ontstaan, als in: adeler, sperwer, reiger, enz., voor adelaar, sperwaar, reigaar, enz. In andere woorden is hij van vreemde oorsprong: keizer, van caesar; kerker, van carcer; priester, van presbyter; venster, van fenestra; sceptor, van sceptrum; pleister, van emplastrum; letter, van littera, enz.

Ook zijn er bijvoegelijke naamwoorden, welke stellende trap op *er* uitgaan, als: bitter, donker, duister, lekker, zuiver, zwanger, enz.

Eindelijk ontmoeten wij den uitgang *er* bij eenige voorzetsels, als: achter, onder, over. De bijwoorden *eerder* en *verder* zijn eigenlijk vergrootende trappen.

Er, oul. *re*: Als hire een wijl had gheleghen, d. i. als hij *er* enz. **MEL. ST.** En hieruit blijkt, dat *er* niet eene verkorting van *daer* is, en dat derhalve het afkappingsteeken (*'er*) kwalijk bij dit woordje gevoegd wordt. Wat de spreekwijs: daar is *er*, voor daar zijn *er* — daar is *er*, die zeggen — daar is *er*, die meenen, enz. betreft, dezelve is zeer oud, dikwerf te onregt gewraakt, en door kiesche Schrijvers menigmaal, als eene fraaiheid gebezigd: der water vele, die niet en quamen enz. **MEL. ST.** Ook bij **HOOFD**: daar is *er* niet te min, die honig en melk voor de twee lieflijkste lekkernijen des lants van beloften houden. Zoo ook bij de nieuwere dichters.

Er, een onscheidbaar voorvoegsel, hetwelk alleen in zamenstelling met werkwoorden gebruikelijk is. Oul. plagt het gemeenlijk, in den zin der voorzetsels *her* en *ver*, gebezigd te worden, als: ermaken, nu hermaken; erdichten, nu verdichten, enz. Wij hebben dit voorvoegsel nog in: erbarmen, erkennen, erlangen, ervaren. Herinneren wordt meer gebruikt dan erinneren, en voor erdenken, erkauwen, meest altoos herdenken, herkauwen.

Erachten, veroud. werkw., beteeknende daarvoor houden, begrijpen, zien, alleen nog

overig in de spreekwijs: mijnes erachtens; zijnes, onzes erachtens, enz.

Erbarmelijk, bijv. n. en bijw., erbarmelijker, erbarmelijkst. Eigenlijk medelijden, erbarming waardig, deerlijk: dat is een erbarmelijk voorwerp. In eene ruimere beteekenis, slecht, niets waardig, in het gemeene leven: erbarmelijk zingen, schrijven, enz. Eene erbarmelijke redevoering.

Erbarmen, (zich) wederk. w., ik erbarmde mij, heb mij erbarmd. Barmhartigheid gewaarworden, en aan den dag leggen. Het wordt met den tweeden naamval gebezigd: dat hij sich uwer erbarme. **BIJBELVERT**. Ook met *over*: om sich over u te erbarmen. **BIJBELVERT**. Van hier erbarming. Zie, over de afleiding van dit woord, *barmhartig*.

Eren, bastaarduitgang van sommige werkwoorden, van het fransche of walsche *er* ontleend, zijnde de klank der *e* in dit *eren* zacht-lang, welke ook den klemtoon ontvangt, als: hoereren, redenen, schofferen, waardenen, enz.

Erf, o., meerv. erven. Eigen grond met zijn toebehooren; men mag op het erf van anderen niet bouwen. Ook eene ledige plaats, waar te voren een gebouw stond: ik heb de schuur laten afbreken, er is nu maar een erf. Erfgoed: om 't erf zijner grootmoeder. **HOOFD**. **HOOFD** heeft *erve* voor erfgenaam: ELIZABET, naaste erva tot die kroon. Het meerv. *erven* voor erfgenamen, is thans nog in gebruik Zamenstell.: erfbezit, erfdeel, erfelijk, erfenis, erfgaaf, erfgeld, erfgift, erfgoed, erfgraf, erfgrond, erfgrondrecht, erfhuis (boelhuys), erfhuisboek, erfhuysgeld, erfhuysmeester, erfkonink, erfkoninkrijk, erfland, erfpacht, erfpachter, erfprins, erfprinses, erfregt, erfschuld, erfstadhouder, erfstadhouderschap, erfzogt, erfviand, (doodvijand), erfvolk, erfvorst, erfziekte, erfzonde, erveloos.

Erf, zie *nerf*.

Erfgenaam, m., meerv. erfgenamen: 't regt van den wettigen erfgenaam. **HOOFD**. Van eene vrouw sprekende is het vrouwel.: zoo leeft GUSTAVUS in zijne eenige erfgenaam. **VOND**.

Oul. schreef men voor *erfgenaam*, erfgenoot, ervelink.

Erg, bijv. n. en bijw., erger, ergst. Van kwaad tot erger, d. i. hoe langer hoe erger. Zie *arg*.

Ergens, bijw. van plaats, beteekenende in eenige plaats: hij moet toch ergens zijn. In het gemeene leven wordt *ergens* ook voor *iets* gebezigd: ergens naar zoeken, d. i. naar iets.

Ergeren, (argeren) b. w., ik ergerde, heb geërgerd. Van den voorgrootenden trap van *erg*, *erger*. Oul. werd *ergeren*, in den zin van erger, slechter maken, bederven, gebezigd, zie *argeren*; doch hiervoor, en voor het onz. werk w. *ergeren*, in de beteekenis van erger worden, gebruikt men *verergeren*. Thans wordt het alleen in eenen zedelijken zin gebezigd, voor ergernis, aanstoot geven: iemand ergeren; hij ergerde de gansche vergadering. Ook door een slecht voorbeeld tot boosheid brengen; en in dezen zin vindt men het bij de **BIJBELVERT** op verscheidene plaatsen. Als een wederkeer. w., *zich ergeren*; *zich aan*, of *over iets ergeren*, eene ergernis aan iets nemen.

Ergelijk, bijv. n. en bijw., ergelijker, ergelijkst. Ergernis gevende, wat met de eerbaarheid en alle goede zeden strijdig is: een ergelijk leven leiden.

Ergernis, v., meerv. ergernissen. Aanstoot:

eene gegevne en genomene ergernis. Het slechte voorbeeld, waardoor men anderen tot kwaad verleidt, in de godgeleerdheid.

Erinneren, zie *herinneren*.

Erkaauwen, zie *herkaauwen*.

Erkennen, b. w., ik erkende, heb erkend. Weten en toestemmen, in de bijbeltaal: als sy erkennen een yeder syne plage. Verklaren voor hetgeen het is: zijne handteekening erkennen. Met *voor*: hij erkende hem voor zijnen zoon. Als zoodanig aannemen: hij heeft mij voor zijn kind erkend. Dankbaarheid betoonen: ik zal die weldaad altoos erkennen. Van hier erkenning, erkentelijk, (dankbaar) erkenstenis.

Erlangen, b. w., ik erlangde, heb erlangd. Eigenlijk, tot iets langden, reiken; doch in dezen zin is het niet in gebruik. Met moeite, na aangevonden pogingen, bekomen, verkrijgen; de vrijheid erlangen; genade erlangen. Van hier erlanging.

Erfest, zie *eevenfest*.

Ernst, m. Ware, eigenlijke gezindheid, in tegenoverstelling van *boert*, of *scherts*: hij vraagt den quant met grooten ernst. **DE DECK**. Ik zeg het u in ernst. Is het jok of ernst? Zeg mij in goeden ernst. In eene bepaaldere beteekenis, gestrengheid: wanneer hij niet van gedrag verandert, zal ik ernst moeten gebruiken. Van hier ernstelijk, ernsthaftig, ernstig, ernstiglijk. Bij **HOOFD** komt *ernstzaak* voor: onder ernstzaaken (*inter seriat*).

Waarschijnlijk behoort het tot het oude *ar*, *er*, voor *aarde*, en *eeen*, d. i. ploegen, lat. *arare*. Zie *arbeid*.

Erre, arre, verouderd bijv. n. voor gram, toornig: ende hi wert utermaten erre. **SEGHEL**. *Zich erren*, toornig worden. Zie *arre*. Eigenlijk beteekende het oul. droevig.

Erts, m., meerv. ertsen. Allerlei bergaarde, of steen, welke eenig metaal, of half metaal in zich bevat: gouderts, zilvererts, kopererts, enz. Zich vergapen aan korintischen erts. **VOND**. Ertsrijk, dat veel erts heeft.

Ervaren, b. w., ik ervoer, heb ervaren. Ondervinden: hetgeen ik u voorspel zult gij door den tijd nog wel ervaren. Van hier ervaring. Oudtijds zeide men ook *ervaren*.

Ervaren, bijv. n. en bijw., ervarener, ervarenst, zijnde eigenlijk het verled. deelw. van het voorgaande w. *ervaren*. Bedreven, vele verkregene kennis bezittende: hij is een ervaren man. Van hier *ervarenheid*.

Erve, zie *erf*.

Erven, b. en o. w., ik erfde, heb geërfd. Bedr., door erfenis verkrijgen: hij zal door den tijd groote schatten erven. Oul. beteekende *erven* nalaten, in het bezit van iets stellen: En erf de winst aen zoo veel weeuwen. **VOND**. Fig., bij de geboorte medebrengen, van eigenschappen en gesteldheden des ligchaams en der ziel: hij heeft deze ziekte van zijne ouderen geërfd. — **ONZ**. met *zijn*; door erfenis ten deel vallen: want alte selden erf de vaderlijke deugt. **CAMPH**. Met het *voorz.* op: dat goed kan op hen niet erven; — vijandschap, die op den nazaat erf. **VOND**. *Erven* beteekende oul. ook *duren*; van hier, zegt **TUINMAN**, onze spreekw. *eeuwig en erfelijk*. Van hier *erving*.

Erwt, (erwet) v., meerv. erwten. Peulvrucht: erwten zaaijen, doppen, pellen, plukken, enz. Zamenstell.: doperwten, suikererwten, tuinerwten, erwtennat, erwtensoep.

Es, esse, deze bastaarduitgang wordt achter namen van mannelijk bedrijf gevoegd, om die tot het vrouwelijke te doen overgaan, als: zondaar, zondares. Deze uitgang komt met het lat. *issa* overeen: propheta, prophetissa, bij ons profet, profetes.

Esch, m., meerv. esschen. Anders een *esschenboom*: de bijl klinkt op den hoogen esch. **VOND.** Van hier het onverbuigbare bijv. n. *esschen*: eene esschen plank. Zamenstell.: esschenhout, — *esschenhouten*, onverbuigh. bijv. n.: een esschenhouten stoel; eschdoorn, enz.

WACHTER. meent deszelfs oorsprong in het gr. *εσχη*, *sterkte*, te vinden. **ONS** esch werd oul. voor allerlei soort van boomen gebezigd.

Esp, een *espenboom*, m., meerv. espen. Bevende populier, wiens bladeren aan eenen langen ranken tak hangen, en daarom, bij de minste beweging der lucht, sidderen en geruisch maken. Van hier het onverbuigh. bijv. n. *espen*, tot den espenboom behoorende, of van denzelfden gemaakt: espen loof, of espenloof, espen hout, of espenhout.

Het staat waarschijnlijk met het gr. *εσπεριον*, *sidderen*, *beven*, in verband.

Estrick, (bij **KIL.** *esterick*), m., meerv. estricken. Gebakken vloersteen: een vloer van roode en blaauwe estrikken.

Hoogd. *Astrich*, *Asterich*. *Astragus*, *astracum*, *astraca* beteekende, in het middeleeuwsch lat., den gepleisterden vloer eener kamer.

Est, bastaarduitgang, welke bij weinige onzer zelfstandige naamwoorden gebruikt wordt, als: banket van bank; trompet van tromp, enz.

Eten, b. w., ik at, heb gegeten, oul. *geēten*. Spijs, of iets in de gedaante van spijs, tot zich nemen, kaauwen en doorslikken: brood eten, vleesch eten. Iemand te eten geven. Iemands brood eten, spreekwijs, bij iemand zijn onderhoud vinden; genadebrood bij iemand eten, door iemand, uit medelijden, onderhouden worden. Maaltijd houden: des avonds, des middags eten. **Fig.**: zijn woord eten, weder intrekken hetgeen men gezegd heeft. **HOOFD** bezigt: zijn hart eeten (eten). voor ten hoogste misnoegd of verstoord worden. Van hier *eter*, ook voor een dier, anders *korenbijter* genoemd, — *eteter*. **Zamenst.**: eetbaar, eetkamer, eetlust, eetmaat, (*dieta*) — eetmaatsche geneeskunst, *medicina dietetica*) eetplaats, eetafel, eetwaar, eetzaal; etenskas, etenstijd; menscheneter, miereneter, slangeneter, enz.

Hoogd. *essen*, bij **KERO** *ezzan*, **ISIDOR.** *ezsun*, **OTFRID.** *ezen*. Alle overige talen hebben *t*, of *d*, als goth. *itan*, angels. *etan*, zweed. *aeta*, deen. *āde*, eng. *to eat*, lat. *edere*, gr. *εδεν*, *eten*. Volgens **TEN KATE** is de *g* in het verledene deelw. *gegeten*, om de welluidendheid, gevoegd; doch **ADEL.** is van oordeel, dat men oul. voor *eten* ook *geten* gezegd heeft; althans **OTFRID.** heeft: *So sie thar tho gazun*, d. i. als zij daar aten.

Eten, o., zijnde eigenlijk de onbepaalde wijs van het werkw. *eten*, zelfstandig gebruikt. De geneesheer heeft mij het eten verboden. De maaltijd: voor, na, onder het eten; middageten. Spijs, in het algemeen, gekookt, of gebraden: het eten opzetten.

Etgroen, samengetrokken van *etegroen*, o. Het tweede nieuwe groene gras, dat allereerst na de afmaaijing opschiet, en tot eene naweide voor het vee geschikt wordt. **Nagras**.

Etmaal, samengetrokken van *eetmaal*, o.,

meerv. etmalen. Een natuurlijke dag, de tijd van vierentwintig uren; het treurspel eindigt met het etmaal. **HOOFD.** Dit schijnt te zien op het gebruik der Ouden van slechts eenmaal daags, en wel ontrent den middag, eenen hoofdmaaltijd te doen: doch sedert de eetburten vernienigvuldigd zijn, inzonderheid bij den arbeidsman, die den werkdag in vier schoften afdeelt, zoo is hiervan ook *etmaal*, d. i. schoft, bij **KIL.** *pastio diurna quatuor vicibus*.

Etsen, b. w., ik etste, heb geëst. Met sterk water in enig metaal laten inbijten: die plaat is geëst, niet gesneden. Van hier *etsen*, *etsing*. **Zamenstell.**: etskunst, plaatëtser. **TEN KATE** brengt het tot *etsen*, *corrosio*, *et specialiter corrosio cupri aqua forti*, en dit tot het worteldeel van *eten*, met den uitgang *se*. Bij **WACHTER.** is het *incidere*, *aurum et argento caelare*, in goud en zilver etsen; — in koper etsen, *cuprum incidere*, *sive scalpello*, *sive acri humore*. Het laatste is alleen bij **KIL.** bekend, die het door *bijten in koper*, *inscribere*, *sive incidere in aes aqua forti*, verklaart. **HOOFD** bezigt het overdragt., voor invreten.

Ettelijk, voornaamw., om verscheidene dingen van dezelfde soort onbepaald aan te duiden, even als *eenige*, en is alleen in het meerv., gebruikelijk: er verliepen ettelijke dagen.

Etter, m. De dikke, witte of gele stof, welke zich in eene wonde enz. verzamelt: etter maken; beginnen te zweren, wanneer het bloed zich in etter oplost. **Overdragt.**, kwaad, bederf: die 't lichaam dezer stadt wel zuivren van dien etter. **VOND.** Van hier *etterachtig*, *etterig*. **Zamenstell.**: etterbuil, ettergezwel, etterslijm, etterwonde, etterzak.

ADEL. brengt het tot het oude *eit*, vuur, en *eiten*, branden, hetwelk op de brandende gewaarwording, welke zoo wel eene zweer als het gift veroorzaakt, zeer wel past. **TEN KATE** leidt het van het worteldeel van *eten* met den uitgang *er* af, om de inkussing, of ineting in de vliezen en vleesachtige deelen. Van hier het onz. werkw. *eteren*, *etter uitwerpen*; *ettering*.

Eunjer, z. m. n., bijv. n. en bijw. **HALMA** zegt, op *eunjerheid*, dat het een bij de boeren gebruikelijk woord is, voor aardigheid. Bij **KIL.** is *unghers maleficus, diabolicus, en ungherhoere incantatrix, mulier diabolica*, tooverheks, spook; alwaar v. **HASELT** zeker versje aanhaalt, waarin: alwat van *Eunjer*, droes, enz. Bij **HOOFD** leest men: zelf *eunjer* koom ik hier, om *eunjers* raad te hooren. Ook bezigt hij het in den zin van bedreven, geslepen: de burgerij *eunjer* (*sagax*) in 't doorsnuffen enz. Om iets liefs aan te duiden, of te kennen te geven, dat men zin en genoegen in iets heeft, zegt men, in het dagelijksche leven ook: dat is *eunjer*.

Europa, Europe, o. De naam van het kleinste, maar verlichtste gedeelte der wereld; uit het grieksch. Van hier *Europeaan*, *Europeër*, *europesch*, *europesche*.

Euvel, evel, o. meerv. euvelen. Kwaal, allerlei ziekte en besmetting, doch in dezen eigenlijken zin niet meer gebruikelijk, dan in zamenstelling, als: *handeuvel*, *voeteuvel*. **Overdragt.**, voor nadeel, onheil: hij is van dat euvel nog niet genezen. **Zedelijk gebrek**: aan het zelfde euvel mank gaan, spreekwijs. Van 't zelfde evel ziek. **HOOFD.** In vele woorden heeft men de zachte *e* met *eu* verwisseld, b. v.: *evel*, *lennen*, *snevelen*, *stenen*, enz.,

nu meestal euvel, leunen, sneuvelen, steunen, enz., bij KIL. niet bekend, die *vallende evel* heeft, waarvoor wij *vallende ziekte* zeggen.

Euvel, bijv. n. en bijw., euveler, euvelst. Eigenlijk, ziek; doch in dezen zin wordt het niet meer gebruikt. Zedelijk kwaad, slecht, nog overig in *euvelheid* enz. — Ik hoop, dat gij het niet euvel, kwalijk, zult nemen. Kwaadaardig, vijandelijk: in euvelen moede. J. DE MARRE. Oul. beteekende het ook *zeer*: op 't euvelst afgerecht. HOOFD.

REITZ. en TUINM. leiden het van het gr. ἄλος, ὄλος, *kwaard*, af, dat af zou stammen van het hebr.

לֵי, *hoosheid*. KIL. en TUINM. brengen het woord *duivel* hiertoe, als ware het *de euvel*, de booze. Zie *duivel*.

Evangelie, o., meerv. evangeliën, van het gr. εὐαγγέλιον, eene blijde, aangename boodschap. De gansche leer van JEZUS CHRISTUS, in tegenoverstelling van de wet: het evangelie prediken. Die boeken van het n. verbond, welke de levensgeschiedenis van JEZUS bevatten: het evangelie van MATTHEUS enz. Van hier evangelisch, evangelist. Zamenstell.: evangeliedicnaar, evangelieleer, evangelieprediker, enz.

Evel, zie *euvel*.

Even, bijw., beteekenende gelijk, hetzelfde: dit was even het dier. BIJBELVERT. Even hoog, even dik, gelijk van hoogte, van dikte. Even zoo lang, zoo oud. Om de gelijkheid te vergrooten: even die, even dezelfde. Even eens, hetzelfde. Een weinig: ik raakte hem even (ook eventjes) aan. Ter bepaling van eenen tijd, waarin iets geschied is: gij waart even vertrokken, toen enz. II. DE GROOT bezigt *evenheid* voor gelijkheid in zwaarte, grootte, enz.; zoo ook *evenredigheid*, waardoor twee dingen gezegd worden even te zijn ten aanzien van iets anders, *proportio*. MOONEN gebruikt *evenmatig*, voor gelijkvormig: volmaakt van leest en evenmatig. HOOFD bezigt ook *effen*. — Zamenst.: evenbeeld, evengelijk, evengelijkheid, evenmensch, evennaaste, evennachtslijn, (in de aardrijkskunde) evenredig, evenredigheid, evenveel, evenwel, evenwigt, evenwigtig, evenwijdig, evenzinnig, enz.

Evenaar, m., meerv. evenaars. Van *evenen*, thans *effenen*; bij KIL. *effenaar*. De naald eener schaal, waaraan men weet, of hetgeen in de eene schaal ligt eene gelijke zwaarte hebbe met hetgeen in de andere ligt. Overdragt, voor gelijk gezag, gelijke magt: die den evenaar van de fransche en spaansche Mogentheden noode zagen overslaan. HOOFD. De middellijn, anders

de linie, lat. *aequator*, in de aardrijkskunde.

Evenaardig, bijv. n. en bijw., evenaardiger, evenaardigst. Van gelijke inborst, of natuur. Ook van zaken, die van dezelfde natuur zijn. Van hier evenaardigheid.

Evenaren, b. w., ik evenaarde, heb *evenaarde*. Eigenlijk, gelijk maken, als *evenen*, *effenen*; doch in het gebruik, is *iemand evenaren*, zich aan iemand gelijk maken, of aan iemand gelijk zijn. Van hier evenaring.

Evenen, b. w., zie *evenaren*, *effenen*. Van hier evening, nachtevening, in de aardrijkskunde.

Evenredig, evenredigheid, zie *even*.

Everzwijn, o., meerv. everzwijnen. Maar dewijl *ever* een zwijn beteekent, zoo is *everzwijn*, eigenlijk, tweemaal hetzelfde.

Ezel, m., meerv. ezels. Vrouwel. *ezelin*. Zeker viervoetig dier, met lange ooren en enen aan het einde harigen staart, hetwelk gemeenlijk voor een lastdier gebruikt wordt, doch voor het overige, wegens zijne traagheid, domheid en ongeschiktheid, bekend genoeg is, waarom het ook, in de gemeenzame verkeer, tot eenige figurlijke spreekwijzen aanleiding gegeven heeft. Ende zedde zijnen ezel. BIJBELVERT. Als een ezel balcken. Zoo dom als een ezel. Een ezel stoot zich niet tweemaal aan eenen steen, spreekw. Van den os op den ezel springen, spreekw., zich niet aan een ding houden, maar dan tot dit, dan tot dat overslaan, waarvoor men meent te moeten zeggen: van den orse (van het paard) op den ezel. Zie *os*. Fig., een werktuig, waarop de schilders hun doek, of paneel plaatsen, om het te beschilderen: het schilderstuk staat op den ezel. Van menschen: ISSASCHAR is een sterk gebeent ezel. BIJBELVERT. Een dom, lomp, ongeschikt mensch: hij is een rege ezel. Van hier: ezelachtig, ezelachtigheid. Zamenstell.: ezelshoofd, eigenlijk het hoofd van eenen ezel; fig., in de scheepvaart, een half rond blok boven op den mast, in welks holte de steng gezet wordt; ezelskop, eigenlijk de kop van eenen ezel; fig., een dom, ongeschikt mensch; ezelsoor, eigenlijk het oor van eenen ezel; fig., de omgevouwen kant van een blad in een boek; ezelswerk, eigenlijk het werk, dat ezels doen; fig., zwaar, gemeen werk, zoo als men door ezels laat verrigten. Muil-ezel, woudezel.

Van *ezel* is, in het gemeene leven, het onzijd. w. *ezelen*, met het hulpw. *hebben*, voor zwaren arbeid verrigten, zoo als gemeenlijk voor ezels geschikt is: ik zal morgen weer moeten ezelen.

F.

F, de zesde letter van het ABE. Zie over den aard en het gebruik van deze letter mijne Nederd. Spraak, D. I § 46.

Faal, zie *falen* en *feil*.

Faam, v., meerv. famen. Van het lat. *fama*, gr. φήμη. Eigenlijk, eene heidensche godheid, in de fabelleer, bij de dichters, de luchtgodin, nieuwsbodin: by de faam nagelaten. VOND. Overdragt., gerucht: ter goeder naam en faam staan. HOOFD bezigt het dikwerf voor roem. Voor eene godin,

of voor een afbeeldsel van dezelve, heeft dit woord ook een meervoud: hij heeft twee famen geschilderd. Van hier faamloos, faamroovend, eerroovend; faamroover, eerroover; faamschender. HOOFD heeft *faamzucht* voor eeroezucht, roemzucht.

Fabel, v., meerv. fabelen. Van het lat. *fabula*. Eigenlijk, een gesprek; doch in dezen zin is het verouderd. Wijders, een verdicht verhaal, een vertelselje: iets voor eene fabel houden. Verder, een verdicht verhaal, waarmede een zedelijk oog-

merk verbonden is, in onderscheiding van een bloot vertelselje, dat alleenlijk tot vermaak dient. In dezen zin behooren de tooneelspelen, romans en zedelijke verhalen tot de fabelen. Gewoonlijkst verstaat men onder deze benaming, het verhaal eener in beelden voorgestelde handeling, welke zoo wel dieren als menschen toegekend wordt: GEL-LEERTS fabelen. Van hier fabelachtig. Samenstell.: fabeldichter, fabelkunde, fabelleer, fabelschrijver, fabelwerk. **KIL.** heeft ook het hiervan afgeleide werkw. *fabelen*, lat. *fabulari*, bezelen, waarvoor men ook *fabuleren* plagt te gebruiken: zoo Poëten fabulieren, d. i. gelijk de dichters bezelen. **R. Viss.**

Fabriek, v., meerv. fabrieken. Door middel van het fr. *fabrique*, van het lat. *fabrica*. Eigenlijk timmering, bouwing; wijlers, ieder voortgebragt werk; ook de werkplaats, waarin het voortgebragt wordt; in welke beteekenis dit woord somwijlen, in het gemeene leven, al schertsende gebezigt wordt: dat is een woord, — eene vertelling, van zijne eigene fabriek, van zijne uitvinding. In eene bepaaldere beteekenis, iedere werkplaats, waar goederen en waren in het groot vervaardigd worden: eene bandfabriek, geweerfabriek, knopenfabriek, lakenfabriek. Van hier het onduitsche *fabrikeur*, mede in dagelijksch gebruik, zijnde iemand, die zich bezig houdt met de voortbrengsels der natuur te bewerken, en aan dezelve die gedaante, dien vorm te geven, welke zij moeten hebben, om tot ons gebruik en nut te strekken. Ook wordt een opziener over de stadsgebouwen, of bouwmeester, *fabriekmeester* genoemd, ook enkel *fabriek*, doch dan is het mannelijk.

Van dit *fabriek* is het werkw. *fabrieken* gevormd, voor stichten, bouwen, bij **HOOFD**: vensters fabrieken. In de gemeenzame verkeering zegt men nog: ik zal dat wel fabrieken, verrigten, klaar maken.

Fakkell, v., meerv. fakkels. Een groot licht, van was, pek, enz. gemaakt: met eene brandende fakkell. **VOND.** Fig een geleerde bij uitstekendheid; hij was eene heldere, of lichtende, fakkell. De figuurlijke uitdrukkingen: de fakkell der tweedragt, des oorlogs, der liefde, zijn bekend genoeg. Samenstell.: fakkeldrager, fakkelljagt, enz.

Het komt met het lat. *fax*, *facula*, overeen; doch hieruit volgt niet, dat het daarvan afstamt. De oud-noordsche volkeren hadden een woord, *fach*, of *fak*, dat vuur beteekende; en veelligt was *fuchen*, of *fakken*, eertijds ook voor branden in gebruik. Hiervan **kan fakkell**, door middel van den uitgang *el*, die een werktuig aanduidt, regelmatig gevormd zijn. Hiertoe behooren ook φζω, φωσω, φωξ.

Falen, feilen, o. w., ik faalde, heb gefaald. Van het verouderde *faal*, nu *feil*. Het voorgestelde doel niet bereiken, missen: vertrouwt op hem, en d' uitkomst zal niet falen. **L. D. S. P.** Dwalen, mis hebben: vader, voor ghewis ghij faelt. **GESCHIED.** Te kort schieten, in gebreke blijven, bankroet gaan: wanneer de schuldenaars falen. **POOT.** Voor ontbreken, zegt **VONDEL**: indien 't mijn lippen aen bevalligheid mogt falen; zoo ook: het pad zal ons niet falen, wij zullen het pad niet missen. Doch in zeer vele dezer beteekenissen is dit woord niet meer in gebruik. Van hier *faalgreep*, voor misslag; doch dit woord is reeds eenigzins verouderd. *Zie feilen*.

Falie, v., meerv. faliën, falies. Zekere sluiper, tot de kleederdragt der vrouwen behorende, an-

ders ook *regenkleed* genoemd: zij deed hare falie om. Van hier is de, in het gemeene leven gebruikelijke, spreekwijs *falievrouwen* ontleend, voor vleijen en geveinsdelyk handelen: die is 't te seer met vrienden houden, en te seere falievouden. **GESCHIED.** En van hier ook *falievrouw*, voor een valsch, bedriegelyk mensch, pluimstrijker.

Faliekant, bijv. n. en bijw. Eigenlijk, waarvan de kant faalt. (van *falen*, *errare*, *deficere*) d. i., niet in den haak (bij **KIL.** *angulus non aequalis*, *non quadratus aut rectus*). Overdragt., verkeerd, valsch: dat kwam faliekant uit.

Falievrouwen, zie *falie*.

Familie, v., meerv. familiën, families. Van het lat. *familia*. Huisgezin, gezin, geslacht. Samenstell.: familiedag, familieraad, familiewapen, enz.

Farizeër, m, meerv. farizeërs, farizeën. Zekere aanhang onder de voormalige Joden, die zich, door uiterlijke gestrengheid in het waarnemen van Mozes wet, van anderen onderscheidden. Thans pleegt men nog eenen huichelaar *eenen farizeër* te noemen. Van hier het bijv. farizeesch, op zelfs den- en handelwijs geground: welk farizeesch zuurdeeg. **VOLLENH.** Het is van het gr. φαρμακός, iemand die zich afzondert, afkomstig, van פרה, *afzonderen*; waarom **NOTK.** hetzelfde door *sundir-guote* en *sunderman*, vertaalt.

Fatsoen, o., meerv. fatsoenen. Van het fr. *façon*. De gedaente, of het maaksel eener kunstig gewerkte zaak: hij weet een goed fatsoen aan de kleederen te geven. Het fatsoen van het zilver kost veel. **Fig.** aanzienlijke geboorte en opvoeding: een man van fatsoen. Het is geen fatsoen zoo te handelen. Van hier fatsoenlijk, fatsoenlijkheid, in de overdragtige beteekenis. Van dit *fatsoen* is het bedrijv. werkw. *fatsoeneren* (bastaardwoord), oul. ook *fatsoenen*, gevormd.

Fasant, fazizant, m., meerv. fazizanten. Fazizantvogel. Wil men de geslachten nauwkeurig aanduiden, dan is het mannel. *fazanthaun*, en het vrouwel. *fazanthen*. Zamenst.: fazizantbok, fazizant-houder, fazizantjagt, fazizantwachter.

Hij is van de rivier *Phasis* naar Europa gebragt, van waar hij ook zijnen naam ontleend heeft.

Februarij, m. De tweede maand in het jaar. Van *februus*, *festum iustrale*, zuiveringsfeest, dewijl men gewoon was, in die maand, een feest ter zuivering en heiliging van menschen en vee te vieren. Deze maand draagt ook den naam van sprokkelmaand, oul. sporkelmaand, waarschijnlijk van *spuraliu* (*a spurco*), mede zekere feesten, die in deze maand tot hetzelfde boven gemelde einde gevierd werden.

Feeks, v., meerv. feeksen. Een slecht, loos vrouwspersoon: zij is eene regte feeks. **TUINM.** brengt het tot het oude *fen*, d. i. haten; zoo dat *feeks* een hatelijk wijf zoude zijn.

Feest, v. en o., meerv. feesten. Van het lat. *festum*. Een tijd voor plegtige godsdienstoefeningen, of voor vermaak geschikt. Van hier paascheest, pinksterfeest, enz. Een feest vieren, feest houden. Ook voor een gastmaal, overeenkomende met het fr. *festin*. Van hier feestelijk, plegtig-prachtiglijk: iemand feestelijk onthalen; feesteling. Zamenst.: feestdag, feestgebaar, feestgewaad, feestlied, feestoffer, feestzang; bruilofsfeest, geboortefeest, huwelijksfeest, kermisfeest, kersfeest, verjaarsfeest, vreugdefeest, enz. Oul. was het van dit *feest* gevormde

workw. *feesten* in gebruik, voor feest vieren, gelijk ook *feesteren*, voor onthalen.

Oorspronkelijk is het woord *feest* vrouwelijk, maar door verloop is het onzijd. geworden, even als *beest*, *oorlog* en anderen. En het tegenwoordige gebruik schijnt voor het onzijdige geslacht te zijn.

Feil, v., meerv. feilen. Misvatting, misstelling: eene feil tegen de regels der spraakkunst, dichtkunst, enz. Zedelijk gebrek: ieder mensch heeft zijne feilen. Oul. bezigde men ook *faal*. Zamenst.: drukfeil, enz. *Feil* is ook hetzelfde als *dweil*, waarmede men het nat van den grond enz. afveegt. Men brengt het tot *feilen*, *falen*, *errare*, als in het afvegen om en om loopende, even als *dweil*, tot *dweilen*, *dwalen*, insgelijks *errare* betekenende. In Zuidholland zegt men *dweil*, in Amsterdam en Noordholland *feit*.

Feilen, falen, o. w., ik feilde, heb gefeild. Het voorgestelde doel niet treffen: hij sloeg naar mij, maar bij geluk feilde hij. Wankelen, te kort schieten: ik sal in mijne getrouwheid niet feilen. BIJBELVERT. Fig., eenen misslag begaan, dwalen: hij feilt telkens in de woordvoeging. Zie *falen*. Van hier feilbaar, dat feilen kan, feilbaarheid. Even als in sommige oorden van Nederland, *feil* voor *dweil* genomen wordt, zoo wordt aldaar ook *feilen* in den zin van *dweilen* gebezigd: de stoep feilen, met eene feil schoon maken, afstroogen.

Het lat. *falli* en nederduitsche *vallen* zijn ten naauwste daarmede verbonden.

Feit, o., meerv. feiten. Eene daad: die voor onz' quade feiten zoo magtig weet te pleiten. J. DE DECK. Iemand op het feit, op de daad, betrappen. KIL. heeft *fejt*, lat. *factum*. Van hier feitelijk, feitelijkheid.

Feitel, v., meerv. feitelz. Zekere doek: het kind eene feitel voorspelden.

Fel, bijv. n. en bijw., fellier, felst. Boos, verwoed: een fel mensch. Doch in deze betekenis wordt het zelden gebruikt. Wreed, onmededoozend: en rampen die mij sel bestrijden. L. BAKE. Hard, sterk: een felle wind, felle winter. Dat paard kan fel loopen. Vernielend, verderend: gelijk een felle vlam. L. BAKE. Ruw, onbeschoft: iemand fel aanvallen. Van hier felheid, fellijk, en bij HOOFD *felte*, voor hevigheid.

Misschien behoort het tot het oude, bij WACHTER. voorkomende, *fel*, *hostis*, *feld*, *bellum*, waarvan, waarschijnlijk, ons *veldheer*, *dux belli*, met verandering van *f* in *v*.

Felp, o. zie *ftuweel* en *fulp*.

Feniks, m, meerv. feniksen. Van het gr. en lat. *phœnix*, *phœnix*. Een door de Ouden verdicte vogel, van welken men zeide, dat er altoos maar een in de wereld was, en derhalve zonder gade of geslachtgenoot: dat hij eenige honderd jaren oud werd, zich dan, in Arabië, op eenen berg, in een van welriekende kruiden gemaakt nest plaatste, hetwelk, door de stralen der zon aangestoken, met den daarop zittenden feniks verbrandde, uit welke asch een nieuwe vogel ontstond, wien het op gelijke wijze ging. Dit woord wordt, bij alle onze dichters, van personen en zaken gebruikt, die als nitmuntend voorgesteld worden. Van hier feniksdichter, fenikspennen, enz.; ja zelfs zingt VONDEL van de heilige maagd: o Feniksmagd, o Moeder van 't verblijden!

Feppen, b. w., ik fepte, heb gefept. In de gemeenzame verkeering gebruikelijk voor dikwerf

en veel drinken, aan den drank zijn: hij kan schoon feppen. Van hier fepper, zuiper; fepster, zuipster.

Fest, een bij de oudheid zeer gemeene uitgang, beteekenende de vastheid, of vol- en rijkelijkheid van iets, waarvan nog eenige weinige overblijfsels bij ons gevonden worden, als: eerefest, ernfest, *honorificus*. De wortel vertoont zich in ons *vast*, oul. *vest*, *firmus*. Zie *eereyfest*.

Festoen, festoeten, v., meerv. festoeten. Allerhande loofwerk, aan muren, pijlers, enz. vastgehecht, in de bouwkunde: behangt met mirtegroen, en bloemkrans en festoen, portaal en pijler. VOND. Dit woord wordt bij PLANTYN, KIL., noch HALMA gevonden; ten blijke, dat zij het voor geen nederduitsch erkenden, gelijk het ook eenen bastaarduitgang heeft, waarop de klemtoon valt. Doch het is thans in vrij algemeen gebruik; ook het daarvan gevormde festoeneren.

Fezikken, (feziken) o. w., ik fezikte, heb gefezikt. Stil praten, snappen: ick sit . . . te fezikken van u. WESTERB. Van hier fezikker, (feziker) fezikster.

Fiel, m., meerv. fielen. Deugniet, schelnu. KIL. zegt *fielt*, *vilis homo*. Hij heeft ook *fiel*, dat door KRUL en anderen gevolgd wordt: geldt maectt fielen goede mannen. GESCHIEK. Het gebruik kiest *fielt*. Van hier fielterij, fieltig, fieltenstuk, enz.

Fier, bijv. n. en bijw., fierder, fierst. Stout, trotsch, moedig: een fier gelaat toonen. Mit fiere nangen. BIJBEL, 1477. Zij gedroeg zich zeer fier. Van hier fierheid, waarvoor HOOFD *fierte* bezigt: een geest van edele fierte. Het is met het lat. *feros* en fr. *fier* vermaagschapt.

Figuur, v., meerv. figuren. Van het lat. *figura*. De gedaante eener zaak: de omtrekken van eenig ding stellen ons deszelfs figuur voor oogen. Zoo zijn alle geteekende, geschilderde, gesneden, gedrukte, of op eene andere wijze vervaardigde afbeeldingen en versiersels *figuren*. Alle dingen, in zoover zij eene gedaante hebben, of in zoover men dezelve onder eenige gedaante beschouwt, als: wiskunstige figuren. In de schoone kunsten dragen verscheidene willekeurige voorstellingen en veranderingen dezen naam; zoo spreekt men, b. v. van *figuren*, in de danskunst. De voorstelling van eene zaak onder eene andere gedaante, dan wij ons dezelve gewoonlijk voorstellen, waartoe de *figuren* in de welsprekendheid behooren. In de spraakkunst zijn alle woorden, welke iets ligchamelijks, of zinnelijks beteekenen, en ter voorstelling van ouligchamelijke dingen gebruikt worden, *figuren*. In den gemeenzamen spreektrant noemt men eenen persoon, of eene zaak, wanneer men alleenlijk op derzelver gedaante ziet, dikwerf eene *figuur*: wat voor eene belagchelijke figuur is dat! *Figuur* maken wordt anders, voer vertooning maken, pracht en luister verspreiden, gebezigd: die menschen maken veel figuur. Van hier figurlijk, figurlijkheid.

Fij, tusshenwerpsel, om verachting, of afkeer, aan te duiden, waarvoor men thans meestal *foei* gebruikt. Oul. plagt men *ij* en *fij*, als woorden van verwondering en afkeer te bezigen: na dat het reenberaad iet acht of ij of fij. SRIEG. Thans zegt men, meestal, *hij* of *fij*; het is altoos hij of fij met hem (in de gemeenzame verkeering), hij slaat altoos tot het eene of andere uiterste over.

Fijmelen, (*fiemelen*) bij KIL. ook *femelen*, van *femel*, *fiemel*, *linum carptum*; b. w., ik fijmelde,

heb gefijmeld. Eigenlijk, wol kaarden en de noppen afluizen. Wijders, futsolen, zich met geringe zaken bezig houden, en van daar alles als zaken van de godsdienst en het geweten beschouwen, of voorgeven te beschouwen, den heilige spelen. Van hier fijmelaar, fijmelaarster, in al de beteekenissen van het werkw.; fijmelachtig, fijmelarij.

Fijn, bijv. n. en bijw. fijner, fijnst. Schoon, bevallig, vooral ten aanzien van het gelaat: dat meisje heeft een fijn gelaat, een fijn wezen. Dun, in tegenoverstelling van grof: fijn laken, fijn linnen, fijne suiker. Zuiver: fijn goud, fijn zilver. Schrauder, scherpzinnig: dat was een fijn antwoord. Dat eene levendige gewaarwording van iets heeft: een fijne smaak, die de kleinste schoonheden en gebreken gewaarwordt. Somwijlen dient *fijn*, als bijwoord, om den nadruk des volgenden woords te versterken: het is fijn koud, hij heeft mij fijn, fijntjes bedrogen. Nog is dit woord bij ons in gebruik, om iemand, die ten aanzien van de godsdienst gezet en naauwkeurig is, aan te duiden: maar inzonderheid noemt men iemand, die uiterlijk godsdienstig, schijnheilig is, *fijn*: o! zij is zoo fijn. Van hier fijneid, fijneigheid, fijntjes. Zamenstell.: fijnaard, fijnbaard, fijnman, schijnheilige, bij Hooft ook slim, schrandere man; fijnschilder, in tegenoverstelling van kladschilder. Van dit *fijn*, is ook het werkw. *fijnen*, voor fijn maken, gevormd, hetwelk onder anderen, bij Six van Ch. voorkomt.

Het gr. $\varphi\epsilon\upsilon\sigma$ komt, in de eerste beteekenis, daarmede overeen; waarom de beteekenis van een goed uitzigt, een bevallig gelaat, de eerste schijnt te wezen.

Fijt, zie *vijt*.

Fikfakken, o. w., ik fikfakte, heb gefikfakt. In het gemeene leven gebruikelijk, voor op en neer drentelen, zonder iets uit te regten, van *fikken*, oul. zachtjes aanraken, en *fakken*, aangrijpen, — iets doen als niet doende. Fikfakker is derhalve iemand, die wel de hand aan iets slaat, maar niets uitvoert. Van hier fikfakkerij voor een beuzelachtig en nietig bedrijf.

Fiksch, bijv. n. en bijw., fikscher, fikscht. Vaardig: hij is een fiksche kerel. Hij gaat fikscht met de pen om, kan vaardig schrijven. Wel, volmaakt wel: hij verstaat die kunst fikscht.

Hoogd. *fix*, bij Kil. *fix*, deen. en zweed. *fix*. Het wordt door Kil., Tuinm. en anderen tot het lat. *fixus* gebragt; doch Adel. leidt het van het zweed. en ijsl. *fika*, *fjka*, ijlen, en *fikt*, ijer, vijlt, af, hetwelk met het lat. *fugere* en gr. $\varphi\epsilon\upsilon\gamma\epsilon\upsilon$ schijnt verwant te zijn.

Filomeel, v., zie *nachtegal*.

Fiool, v., meerv. fioelen. Van het lat. *phiolā*. Eene flesch met eenen langen hals en ronden buik.

Flaauw, bijv. n. en bijw., flauwer, flauwst. Zwak, magteloos: den vijand eenen flauwen tegenstand bieden. De wijn wordt flauw. krachteloos. Flauw zijn, worden, in onmagt liggen, vallen. Koel, onverschillig: iemand een flauw antwoord geven. Zijne liefde wordt flauw. Bleek: dat is flauw gedrukt. Van hier flauwheid, flauwghigheid, flauwelijk, flauwtjes. Zamenstell.: flauwghartig, flauwghartigheid. Van *flauw* is het b. en o. w. *flauwen* gevormd, voor flauw maken, en flauw worden: en flauwen 't licht; — flauwt nu de zee. Six van Ch. De dag flauwt. Vond.

Wachter. beweert, dat *flauw* hetzelfde is als *laauw*, *tepidus*, staande de *f* hier dan *per prosthesis*. Tuinm. brengt het tot *flaccidus*, d. i. slap.

Flaauwte, v., meerv. flauwten. Hetzelfde als *flauwheid*: en wekte weder op de geesten uit de flauwte. Hooft. In flauwte, in onmagt vallen, liggen, — eene flauwte krijgen.

Flab, flabbe, zie *step*.

Flabberen, o. w., ik flabberde, heb geflabberd. Klanknabootend woord, ontleend van het geluid, hetwelk doek, of ander ligt beweegbare stof, geeft, door den wind op en neer bewogen wordende: een welig windjen lag en flabberde in de zeilen. Hooft.

Fladderen, o. w., ik fladderde, heb gefladderd. Eene vlugge en losse beweging maken, vliegen: de vogels fladderen door de lucht. Waarschijnlijk is dit woord hetzelfde, als *fladeren*, *vlederen*, dat bij Kil. in de beteekenis van *volitare*, *plaudere alis*, enz., voorkomt. Waartoe dan ons nog in dagelijksch gebruik zijnde *flodderen* insgelijks behoort.

Flakkeren, o. w., ik flakkerde, heb geflakkerd. Flikkeren: de brant steekt op en flakkerd. Vond. Flakkerd door de daken. Hoogvl. Fig.: flakkerend geluk. Vond. Dit woord is reeds eenigzins verouderd.

Flambouw, v., meerv. flambouwen. Fakkel, toorts. Van het fr. *flambeau*. Kil. heeft *flambeel*. Poor bezigt *flambou*.

Flank, v., meerv. flanken. Van het fr. *flanc*, d. i. zijde. Krijgswoord. Den vijand in de flank vallen. De flanken dekken.

Oulings is er bij ons waarschijnlijk een werkw. *flinken*, angels. *flingan*, *projicere*, *jaculare*, geweest, waarvan ons *flink*, en *flank*, *latus propugnaculi*, de beschietzijde; gelijk ook *flonk*, een zijdelingsche slag.

Flansen, b. w., ik flanst, heb geflanst. Haastig, slordig verrigten, in de gemeenzame verkeering gebruikelijk, vooral met voorvoegsels, als: aaneenflansen, neerflansen, enz.

Flap, m., meerv. flappen. Klanknabootend woord, ontleend van het geluid, hetwelk een klap of slag, geeft: ik gaf hem eenen flap om de ooren. Ook wordt zeker werktuig, waarmede men de vliegen doodt, *flap*, *vliegenflap*, eng. *flap*, bij Kil. *flabbe*, genoemd. Zamenstell.: *flapkan*, waarvan het deksel sterk klapt in het toedoen, ook *flapper*, en enkel *flap* genoemd. Van *flap* is het o. w. *flappen* gevormd, voor slaan, klappen.

Flarden, meerv. z. n., waarvan het enkelvoud niet in gebruik is. Afscheurde stukken en brokken: de wind sloeg het zeil in flarden. Brekt den band aan flarden. Vond. IJsschotsen: men onderscheidt het ijs in velden, flarden, en los ijs. Een stuk ijs van mijlen in 't ronde, noemt men een *veld*; — kleiner ijsbrokken dan twee mijlen worden groote, en nog kleiner kleine *flarden* genoemd. ZORGDRAGER. Hooft bezigt veelal *flarzen*. In de TAAL- en DICHTK. BIJDE. wordt dit woord gezegd, door letterkeer, van *fladder* gevormd te zijn, als iets dat wapperende *nafladdert* en *flentert*.

Fleemen, b. w., ik fleemde, heb gefleemd. Vleijen: o! zij kan hare moeder zoo fleemen. Hij strijkt, hij streelt, hij fleemt, hij zucht, hij lacht, hij schreit. WESTERB. Van hier fleemer, fleemster. Ook fleemerij, voor vleijerij: de gladdes fleemerij kan gunst en vriendschap maken. F. v. Dorp.

Fleer, bij Kil. *fleere*, v., meerv. fleeren. Een slecht, lui vrouwmensch. Dit woord wordt, met

eenige verandering, nog in de gemeenzame verkeering gebruikt, *fleerij*, en ook *fleerij*: wie zou zich met zulk eene fleerij (fleerij), inlaten?

Fleers, m., meerv. fleerzen. Een klap, een slag: zij gaf hom eenen fleers in het gezigt.

Fleuters, meerv. z. n., waarvan het enkelv. niet in gebruik is. Stukken en brokken, even als *starden*: iets aan fleuters scheuren. Waarschijnlijk van het oude *flinder*, *fragmenta lapidum*.

Flep, v., meerv. fleppen. Een driekante lap, dien de vrouwen om het hoofd plagten te dragen, en die nu alleen nog bij jonge kinderen gebruikt wordt. Bij KIL. *flabbe*, *flebbe*. TEN KATE brengt het tot het bovenstaande *flap*, *vliegenflap*, als in gedaante daaraan gelijk.

Fleereijn, o. Jicht: veel stondt hij uit aan 't fleereijn. HOORT.

Een bijna reeds in onbruik geraakt woord, zamengetrokken van *fledereijn*, behoorende waarschijnlijk tot het oude *flederen*, *vlederen*, *volutare*, volgens TEN KATE, om de *vliegende* scheuten van de scherpe jichtstoffen, tusschen de beenvliezen. En KIL. zegt: *dicitur fledereijn, quod per omnes artus volitet. vageturque inter cutem et carnem*.

Flesch, v., meerv. flesschen. Een van glas geblazen vat met een dikken buik en langen hals: eene flesch met wijn, bier, enz. Ook zonder voorvoorzetsel: eene flesch wijn, — zes flesschen bier, enz.

Van dit woord zijn eenige, in de gemeenzame verkeering gebruikelijke, spreekwijzen ontleend, het drinken van wijn, of sterken drank, aanduidende: veel van de flesch houden; onder zijne flesch zitten; men kan hem altoos bij de flesch vinden, enz.

Weleer droegen alle vaten, die deze gedaante hadden, uit welke stof zij ook vervaardigd waren, dezen naam; van daar de aarden flesschen, albasteren flesschen. BIJBELVERT. Zamenstell.: fleschelder, of flesschenkelder, flesschenblazer, flesschenkooper, flesschenmaker, enz. Azijnflesch, bierflesch, enz.

Hoogd. *Flasche*, deen. *Flaske*, zweed. *flaska*, eng. *flask*, pool. *flaszka*, ital. *flasko*, sp. *flacon*. middeleeuwsch lat. *flasca*, *flaco*, *flaxa*, *flacta*, angels. *flaze*, fr. *flasque*, en *flacon*, gr. *φλασκων*. Ons verkleinw. *fleschken* heeft zeer veel overeenkomst met het gr. *φιάλιον*, dat hetzelfde beteekent.

Flets, bijv. n. en bijw., fletser, zeer flets. In de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor *flaauw*, *laf*: dat bier smaakt zeer flets. Ook dat zijne schoone kleur niet meer heeft: die bloemen beginnen al flets te worden. Zij ziet er flets uit. Zie *Onvlaat*.

Fleur, m. Van het fr. *fleur*, en dit van het lat. *flos*, *floris*. Van boomen en planten, die in den bloei staan, bloei. Fig., en dus wordt het meestal gebruikt, welstand, gelukkige staat, in het gemeene leven: in dezen fleur van voorspoet. HOOFD In fleur zijn, (*in flore esse*). KIL. Wijders vrolijkheid, opgeruimdheid: er is geen fleur bij hem. Van hier fleurig, fleurigheid.

Flikfloojen, b. w., ik flikflooid, heb geflikflooid. Vleijen, liefkozen: o! zij kan hare zuster zoo flikfloojen. Van hier flikfloojer, flikflooster, flikfloojerij.

Het is zamengesteld van *flikken*, d. i. opschikken, en *floojen*, hetzelfde als *fleuuen*, *fleemen*, d. i. strijken, vleijen. *Flikfloojen* is derhalve zoo

veel als glad strijkende opschikken, d. i. streelen en vleijen, even als men zegt *pluinstrijken*.

Flikken, b. w., ik flikte, heb geflikt. Eigenlijk, lappen, verstellen, weder heel maken: een kleed, eenen muur flikken, nu doorgaans *opflikken*. Ook met *aan*: ik heb zoo lang aan dat ding geflikt, dat ik het weder gebruiken kan. Thans wordt het meestal voor opschikken gebezigd. Van hier flikker, flikkerij, flikster.

Hoogd. *flicken*, deen. *flikke*, zweed. *flicka*, gr. *πλεκειν*.

Flikkeren, o. w., ik flikkerde, heb geflikkerd. Glinsteren, namelijk van al wat rood en gloeiend is: waaruit die gouden glans de verf schakeert en flikkert. VOND. Van al wat bleek en flauw van glans is, zegt men *blikkeren*. VOND. heeft dit onderscheid fraai in acht genomen: met koperen schilden flikkeren, met stalen lemmers blikkeren. Van hier flikkering.

Flink, bijw., beteekenende eigenlijk wel getroffen, net op het doelwit geschoten; van het, waarschijnlijk, weleer in gebruik geweest zijnde werkwoord *flinken*, angels. *flingan*, werpen, schieten. Thans wordt het gebezigd in den zin van zeer wel, best: dat hebt gij flink geschreven. Ook wordt het als zelfstandig en als bijvoegelijk gebruikt, om zekere uitmuntendheid aan te duiden: dat is een flink van eenen kerel, van eene vrouw, enz. Hij is een flinke vrijer. Hij zal eene flinke vrouw aan haar hebben. Het is alleen in den gemeenen spreektrant gebruikelijk.

Flits, (nederdaks. *Flitse*, angels *fla*, ital. *flizza*, middeleeuwsch lat. *flecha*, fr. *fleche*), m., meerv. flitsen. Pijl, werpspieg: met een flits. VOND. Wat ging u aen, o Dood, uw doodelijke flitsen, op dezen held te spitsen. DE DECK. Gemeenlijk ontleent men deze benaming van de snelle vlugt eens afgeschotenen pijls, want *flitsen* beteekende oul. vliegen; doch mogelijk is het een klankuutoetsend woord, ontleend van het geluid, dat een afgeschotene pijl in de lucht maakt. Van hier flitsboog, flitsboog, flitskoker, flitsekoker, bij de Vriezen nog in gebruik.

Flodderen, o. w., ik flodderde, heb geflodderd. Eene losse beweging maken, wapperen: eene kleeding, die niet op de wijze der Sarmaten en Parthen om 't lijf flodderde, maar enz. WAGEN. HOOFD bezigt het fig.: zoo lang als de dingen dus flodderen. Ook zegt men, in de gemeenzame verkeering: door het water — door den slijk flodderen, door dun en dik loopen. Hiervan zijn ontleend *flodderkous*, iemand, die met los hangende kousen loopt; *floddermoer*, *floddervos*, een slordig vrouwensch. De *f* van *flodderen*, in *s* veranderd zijnde, wordt het *slodderen*, hetwelk KIL. in denzelfden zin bezigt, als: slodderende kleederen, *fluxa vestimenta*, gelijk wij ook nog *sloddervos*, zoo wel als *floddervos*, zeggen. Van dit *slodderen*, komt *slodderig*, bij letterkeer *slordig*.

Floers, o., meerv. floersen. Zekere stof, eene soort van duodoek: met het witte floers. HOOFD.

Flonk, zie *flank*.

Flonkeren, o. w., ik flonkerde, heb geflonkerd. Glinsteren, schitteren, genoegzaam hetzelfde als *flikkeren*. Blikt en flonkert uit elks oog. II. DULL. Van hier flonkering. Zamenstell.: flonkerlicht, flonkerstar, figuurl.: hij was eene flonkerstar der kerk, een uitmuntend leeraar. SREG. noemt de starren *flonkerwonken*. Van hier flonkering.

Flow, v., meerv. flouwen. Een net om snippen te vangen.

Fluim, (lat. *phlegma*) v., meerv. fluimen. Taai speeksel: eene fluim uitspuwen. Fluimen opbrengen. Hiervan is het o. w. *fluimen*, voor fluimen spuwen, gevormd.

Fluister, b. w., ik fluisterde, heb gefluisterd. Klanknabootsend woord, ontleend van het sissende geluid, dat gehoord wordt, wanneer men zachtjes tegen iemand spreekt, of mompelt, om niet door anderen verstaan te worden. Iemand iets in het oor fluisteren. Van hier fluistering: de zachte fluisteringen ter gezette avontuure. VOND.

Fluit, v., meerv. fluiten. Zeker blaaspeeltuig: op de fluit spelen, de fluit blazen. Naar iemands fluit dansen, anders, naar iemands pijpen dansen. Zekere orgelpijpen, die het geluid der fluit nabootsen, dragen insgelijks den naam van *fluit*: de fluit stellen. Ook wordt eene soort van vrachtschip, dat, lang en smal zijnde, in gedaante naar eene fluit gelijk, *fluit*, of *fluitschip*, genoemd. Waarschijnlijk heeft ook zeker lang en smal drinkglas hiervan den naam van *fluit*, of *fluitglas* gegrepen.

Bij **KIL.** heeft dit woord ook de beteekenis van *logen*, *bedriegerij*; zoo ook bij **GESCHIER**: Al dat iemandt siet van buyten, zijn al dickwils waere snyten. Dit is eene zinspeling, zegt **TEN KATE** op het vogelaars fluitje, dat de vogels in het net lokt.

Zamenstelling: (in de eerste beteekenis) fluitenmaker, fluitmeester, fluitspeler, fluitwerk, in een orgel.

Fluiten, b. w., ik fliot, heb gefliot. Op de fluit spelen: hij fluit zware muziekstukken. Met den mond fluiten: hij loopt altijd fluitende langs de straat; iemand fluiten, met fluiten roepen. Ook van de vogelen: die vogel fluit liefelijk. Bij **KIL.** is *fluiten* ook liegen, bedriegen, volgens **TEN KATE**, om dezelfde reden, als *fluit logen*, bedrog is. In de gemeenzame verkeering zijn hiervan verscheidene spreekwijzen ontleend, als: hoor hem eens liefelijk fluiten! wat gebruikt hij lieve woordjes om mij over te halen! Ik zal hem maar laten fluiten, ik zal hem geen gehoor geven. Gij kunt op uwen duim fluiten, gij moogt u behelpen zoo goed als gij kunt. Het is vergeefs gefliot, als het paard niet pissen wil, men heeft vergeefsche moeite gedaan. Op iets fluiten, heimelijk naar iets trachten: hij heeft al lang op dat meisje gefliot, maar hij zal zijn oogmerk niet bereiken. De drie laatste voorbeelden behooren eigenlijk tot de straattaal. Van hier fluter, fluiting. Zamenstell.: aanfluiten, uitfluiten. *Zie aanfluiting.*

B. HUYDESCOPER acht *fluiten* afkomstig van *fluit*, en dus gelijkvloeiend: fluiten, fluitte, gefluit. **FR. VAN LELYVELD** daarentegen houdt het daarvoor, dat het fluiten met den mond, of het natuurlijke fluiten van den wind in de boomen, of het riet, een klanknabootsend woord is, waarvan naderhand een riet of pijp, waarop men *fliot*, den naam van *fluit* bekomen heeft — dat het derhalve een oorspronkelijk woord, en dus ongelijkvloeiend is. Althans de voorbeelden, waarin het ongelijkvloeiend voorkomt, zijn menigvuldig, en het tegenwoordige gebruik verkliest: fliot, gefliot. **ADEL.** brengt het zelfstandige *fluit* tot het lat. *flare*, (*flatum*), *blazen*, en maakt dus van *fluit* het werkv. *fluiten*.

Fluks, bij verbastering *flus*, bijw., beteeke-

nende gaauw, gezwind, dadelijk: zijn bevel werd fluks uitgevoerd.

KIL. heeft *vlughs*, als *ter vlugt*, of in het gemeene leven, *vliegens*. Alles van *vliegen*. Thans schrijft men *fluks*.

Fluksch, bijw. n., flukscher, flukscht. Van *fluks*. Vaardig, knap: hij is een fluksche kerel. Een flux heir. **HOOF.**

Flus, verbasterd van *fluks*, *flugs*, bijw., beteekenende zoo wel kort te voren, als kort na dezen. Kort te voren, zoo even: Mevrouw, gij noemde uw dochter flus een bloem. **VOND.** Straks, kort na dezen: ik zal het u flus wel zeggen. **HALMA.**

Fluweel, o., meerv. fluweelen, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Zekere stof, felp,ulp: met zwart fluweel. **HOOF.** **MEL.** **ST.** noemt het *sanijt*, **KIL.** *samm*, overeenkomende met het hoogd. *Samm*. Van hier het onverbuig, bijw. n. *fluweelen*, van fluweel gemaakt: een fluweelen kleed. **POOR** spreekt, hij overdragt, van: fluweelen minnewoorden. **OUD.** bezigt het insgelijks bij iets onzelfstandigs: in fluweelen ledigheid opgetrokken. Zamenstell.: fluweelbloem, fluweelwerker.

Fniezen, zie *niesen*.

Fnuiken, b. w., ik fnuikte, heb gefnuikt. Eigenlijk, van de vogelen, de slagpenen uittrekken, kortwicken. **Fig.**, de krachten benemen, verzwakken: iemands magt fnuiken. Uw welvaart fnuiken. **J. DE MARRE.** Den graaf en graaflijkheid hun wicken wel te fnuiken. **HOOF.** Van hier fnuiking.

Foei, tuschenwerpsel, om zijn ongenoegen over- en zijnen afkeer van iets aan te duiden: foei, schaam u! foei, dat had ik niet gedacht! **DE DECK.** bezigt *foeijen*, voor foei zeggen.

Hoogd. *psui*, zweed. *fi*, deen. *fi*, fr. *fi*, eng. *faugh*, *fi*, spaan. *feo*, ital. *puh*, lat. *phij*, g. *pev*. Het is de natuurl. uitdrukking van misnoegen en afkeer, die van zelf door eene enkele blazing gevormd, en daarom ook in alle talen gevonden wordt.

Foelie, v., meerv. foeliën, wanneer van onderscheidene soorten gesproken wordt Zekere nuteheemsche kruidrij.

Foelie, v. Verfoeliesel van eenen spiegel. Ook de foelie, die men onder een edelgesteente legt, om het te meer te doen schitteren. Verbasterd van *folie*, gelijk **KILIAAN** heeft, van het lat. *folium*. Van hier de bedr. werkv. foeliën, overfoeliën, verfoeliën.

Fok, v., meerv. fokken. Scheepswoord, zeker zeil, ook *fokzeil*: de fok ophalen, de fok strijken, enz. **HOOF.** gebruikt het *fig.*: Rome sloeg er de breekfok bij. Zamenstell.: fokkemast, fokkerust. In de gemeenzame verkeering bezigt men dat woord ook voor eenen bril, waardoor men ziet: hij zit met de fok op den neus.

Men acht dit woord afkomstig van het ijslandsche *fieken*, *fuiken*, *vento ferri*, *pell*.

Fokken, b. w., ik fokte, heb gefokt. In de veehoederij gebruikelijk: paarden, schapen, enz. fokken. **HOOF.** bezigt het van menschen: om harders oft Leeraars aan te fokken. Thans is dit ook nog gebruikelijk, maar in den gemeenen spreektrant: ik zal eenen schoenmaker van hem fokken. **Oul.** werd dit woord ook als onzijdig gebruikt, voor zeilen, wegzeilen, overdragt. vlugten, en naderhand gaan, weggaan, welke laatste beteekeenis nog in den gemeenzamen spreektrant gebezigd wordt: er-

gens heen fokken: — voortfokken. Van hier fokker, in de eerste beteekenis, en fokkerij, als: paardenfokker, paardenfokkerij. Bij VONDEL is *fokker* een rijk man; ook bij J. DE DECK: maar de eerden fokkeren, of rijkderen verleent; en nog zegt men in dien zin: een rijke fokker, waarschijnlijk ontleend van de *veefokkerij*, die de voornaamste bron van rijkdom plagt te wezen.

Foliant, m., meerv. folianten. Een bastaardwoord, van het lat. *folium*, een blad, doch door het dagelijksche gebruik in de taal aangenomen. Een boek (*in folio*) van geheele vellen papier gemaakt.

Folteren, b. w., ik folterde, heb gefolterd. Eigenlijk, pijnigen, op de pijnbank uittrekken: onder het tweede folteren was zijne belijdenis. HOORT. Van hier folterbank, en bij HOORT *folterzeel*, voor pijnbank. Fig., eene groote maat van smart en onaangename gewaarwordingen veroorzaken: mijn hart wordt door de herinnering daarvan te zeer gefolterd. Van hier foltering. Zamenstell.: folterbank, foltertuig. Het is het voortdur. werkw. van *foolen* (*folen*), *foleren*, met invoeging van *t*, *folteren*.

Fommelen, b. w., ik fommelde, heb gefommeld. In de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor onachtzaam behandelen (van kleederen enz.), kreuken: gij moet uwen rok zoo niet fommelen. Van hier fommeling.

Fondament, o., meerv. fundamenten. Van het lat. *fundamentum*. De grond, zoo wel van een gebouw, deszelfs onderste gedeelte, dat den ganschen last draagt, als ook van alle andere zaken: ende leyde het fundament op een steenrotze. BIJBELV. Fig., het beginsel eener zaak: hebbe ick, als een wijs bouwmeester, het fundament gelegd. BIJBELV. Ook wordt het voor *het achterste, den aars*, genomen: hij viel op zijn fundament.

Fonkelen, o. w., ik fonkelde, heb gefonkeld. Helder glinsteren, eenen schitterenden glans van zich geven: de sterren fonkelen in eenen helderen nacht. De oogen fonkelen hem in het hoofd, het teeken eener sterke begeerte, eener hovige drift. Oul. zeide men ook *fonkeren*.

Het is eigenlijk, het voortdurende werkw. van *fonken*, nu *vonken*, van *vonk*, ondt. *foncke*. Het gr. $\varphi\epsilon\gamma\epsilon\upsilon\sigma$ en ijsl. *faenna, funna*, d. i. schijnen, lichten, zijn daarmede verwant.

Fonkelnieuw, bijv. n. en bijw. Geheel zoo nieuw, dat het nog fonkelt: in het gemeene leven. Eene van de metaalwerken, veelligt van de munten, ontleende figuur. Hoogd. *funkelneu*, deen. *funkelnij*.

Fontein, v., meerv. fonteinen. Van het lat. *fons*, bron: aan eene belommerde fontein. VOND. Overdr.: fontein des heils, — fontein des levens. BIJBELVERT. Zamenstell.: fonteinader, fonteinbak, fonteinbuis, fonteinboek, fonteinmeester, fonteinpijp, fonteinwater, fonteinwerker.

Foof, v., meerv. foofjen. Afscheidddronk, ook afscheidmaal, wanneer men vertrekt, of uit eenige verbindtenis scheidt. Ook een drinkpenning, eene kleine gift: den knecht eene foofi, een foofje, geven.

Foolen, b. w., ik foolde, heb gefoold, hetzelfde als *voelen*. KIL. noemt het een oud vlaamsch woord, en verklaart het door *illudere*, bespotten, en ook door *attractare*, betasten, behandelen. MERJER legt het alleen uit door afmaten, sollen. De eigenlijke beteekenis schijnt bevoelen, betasten, sol-

len, te zijn, als bij JONCKT.: Foolt en femelt heele dachjes. En van dit voelen en sollen, op eene belagchelijke wijze, is het door KIL. aangeteekende bespotten, den gek scheren, afkomstig. Vervolgens is het in eenen kwaden zin genomen, voor plagen, kwelen, drukken: 't gefoold, gefoltert spanje. MOON. d'Onnozelheid... getrapt, gefoolt, enz. POOR. HOORT bezigt ook *foelen*, voor *foolen*, in den zin van plunderen: 't gewest van foelen verschoonen. Dan, dit woord is thans verouderd.

Foppen, b. w., ik fopte, heb gefopt. In het gemeene leven. Voor den gek houden, misleiden, bedriegen: Hij wordt overal in gezelschap gefopt. — Gij hebt mij met die goederen gefopt, bedrogen. Van hier fopper, spotter, schertser: hij is een drooge fopper, — fopperij.

Fob en *fop* beteekenen, in het angels., gek, nar.

Foreest, o., meerv. foreesten. Een reeds eenigzins verouderd woord, in de beteekenis van bosch, of woud: doer foreesten ende doer woestinen. SEGHEL. Ook is het voor regt, voorregt, gebruikelijk geweest, b. v. het regt van de jacht en visscherij.

Foret, zie *fret*.

Form, v., meerv. vormen. Van het lat. *forma*. De uiterlijke gedaante van iets, eigenlijk van iets, dat door kunst voortgebracht is: de forme des huyses. BIJBELVERT. Wijders, de gedaante van iedere andere zaak, de aard, de wijs: als niet strijdende tegen de forme in 't forme in 't ramen van de gemaakte keur. HOORT. Eene nieuwe form van eedt. HOORT. Datgeen, waarin iets gedrukt, gekneet, of gegoten wordt, en dus zijne gedaante ontvangt, wordt gemeenlijk *vorm* genoemd. Zie dat woord. Van dit *form* is het b. w. *formeren*, eene gedaante aan iets geven; ook iets voortbrengen, waarvan *formeerder*.

Formaat, o., meerv. formaten. Van het middeleeuwsch lat. *formatum*. Bij de boekdruckers gebruikelijk: de grootte en breedte van een blad: in groot, in klein formaat. In de dagelijksche verkeering wordt het ook in opzigt tot de uiterlijke gedaante van alle andere dingen gebezigd: die rok heeft geen goed formaat

Fornuis, o., meerv. fornuizen. Vuuroven. Van het lat. *formax*.

Forsch, bijv. n. en bijw., forscher, forschet. Sterk, geweldig: hij is een forsche kerel. Iemand een forsch (scherp, bijtend) antwoord geven. Van hier forschheid. Bij KIL. is het *fortis*, waarschijnlijk van het lat. *fortis*.

Fort, o., meerv. fortten. In den vestingbouw, sterkte, vesting, kasteel: zij trachten het fort in te nemen. Waarschijnlijk van het lat. *fortis*, sterk.

Fortuin, v. In de fabelleer, de geluksgodin, van het lat. *Fortuna*: het spel der Fortuine. VOND. Ook wordt het voor geluk, in het onzijdige geslacht, gebezigd: zijn fortuin zoeken; zijn fortuin in de wereld maken.

Fout, v., meerv. fouten. Feil, misslag, fr. *faute*: zij weegt alleen de fout. DE DECK. Eene fout begaan. Zamenstell.: drukfout, schrijffout, spelfout. Zie *feil*.

Fraai, bijv. n. en bijw., fraaijer, fraaiest. Schoon, sierlijk: een fraai meisje. Fraai schrift; dat boek is fraai gedrukt. In de gemeenzame verkeering wordt het ook gebezigd, om de grootheid, of uitgestrektheid van iets aan te duiden: een man van tachtig jaren bereikt een fraaijen ouderdom. Van hier fraaiheid, fraaijgheid, fraai-

jelijk; ook *fraaitjes*, in den laatsten, of gemeenzamen zin van *fraai*: ik heb het hem fraaitjes gezegd.

Framboos, v, meerv. frambozen. Zekere vrucht, ook de boom, waaraan zij groeit. Zamenstell.: frambozenazijn, frambozenboom, frambozenkoekjes, enz.

Franje, v., meerv. franjen, franjes. Zeker boordseel: franje aan eene gordijn zetten. Al seherzende noemt men ook de ahangende draden van een gescheurd, of versleten kleeid, *franjes*; van hier ook de, in de gemeenzame verkeering gebruikelijke spreekwijs: dat zijn maar franjes, niets beduidende dingen. Zamenstell.: franjemaakster, franjemaker, enz.

Kil. heeft *frange*, eng. *fringe*, fr. *frange*, ital. *frangia*, middeleeuwsch lat. *frangia*. Frisch leidt het van het lat. *frangere*, breken, af, omdat het een telkens afgebroken werk is.

Frank, m, meerv. Franken. Een van de natie der voormalige Franken; insgelijks, die uit Frankenland, eene der eerste woonplaatsen der Franken in Duitschland, behoort is; meestal in het meerv. gebruikelijk, de Franken. Van hier frankisch, de frankische kreits. Zamenstell.: Frankenland.

Frankrijk, o. Een groot, magtig rijk in Europa.

Fransch, bijv. n en bijw. Uit Frankrijk: ook overeenkomstig met de zeden en gebruiken der Franschen: fransche wijn, — een fransche hand van een boek. In de fransche taal geschreven, of gedrukt: een fransche brief. Ook wordt het zelfstandig gebezigd, in het onzijd. geslacht, zonder meervoud, *het fransch*, voor de fransche taal: fransch leeren. Ook in het mannelijke geslacht: de Franschen; in het enkelvoudig zegt men: een Franschman.

Fransijn, o., meerv. fransijnen. Perkement: om dat fransijn, dat was, als poppen in 't vuur te werpen. Hooft. De brief is op fransijn geschreven.

Middeleeuwsch lat. *francenum*, bij **Kil.** *membrana franca*, *pergamena*. Waarschijnlijk van *Fransch*.

Fratsen, meervoudig. Eigenlijk, een kotdijg verhaal, snaaksche vertelling, in de gemeenzame verkeering gebruikelijk: fratsen vertellen; dat zijn maar fratsen. Thans wordt het gemeenlijk in den zin van grillen, kuren, ook voor allerlei kluchtige en darteel bedrijven gebezigd: hij heeft allerhande fratsen over zich; — gij moet geene fratsen maken. Van hier fratsenmaker, fratsenmaakster.

ADEL beschouwt het als behoorende tot *φραζων. praten*.

Fregat, o., meerv. fregatten. Eene soort van oorlogsschip, van het fr. *frégate*, of ital. *fre-gata*.

Fret, o., meerv. fretten. Zeker diertje, dat op de konijnenjagt dient, om de konijnen nit hunne holen te jagen. Ook draagt zekere kleine boor den naam van *fret*, *foret*, volgens **TUINM.** van het lat. *forare*, boren. Hooft bezigt *fret* voor rente. woeker, bij **Kil.** *usura*, *lucrum*.

Frisch, bijv. n. en bijw., frisscher, frischt. Eigenlijk koel, een weinig koud: dat water is zeer frisch. Frische lucht scheppen. Fig, gaaf, onbedorven: een *frische* tak, in tegenoverstelling van eenen *dorren*. Frissche rozen. Inzonderheid

van eetwaren: het vleesch is nog frisch. Lustig, moedig: hij is nog jong en frisch. Met eene frisschen moed. Gezond, in de dagelijkse verkeering: ik ben niet frisch. Eene frissche kleur. Insgelijks als eene aanmoediging: frisch op! frisch weg. Van hier frischheid.

In het gr. beteekent *φρζ* eene *huivering*. Ons *frisch* is, door verplaatsing van letteren, hetzelfde als *versch*.

Frommelen, b. w., ik frommelde, heb gefrommeld. In de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor onachtzaam oprollen, of opvouwen, van lijnwaad, kleederen, enz.: gij moet uw goed zoo niet frommelen. *Wegfrommelen* is wegsteken.

Frons, v., meerv. fronsen. Kreuk, rimpel: de fronsen van 't gelaet. **SCHIM.** Kousen met fronsen. Voor fronsen wordt ook *fronsel* gebezigd. **DE DECK.** gebruikt het werkw. *fronsen*, zekerlijk in den zin van den neus rimpelen, rimpels in den neus trekken, d. i. den neus optrekken.

Fronsel, zie *frons*.

Fronselen, zie *fronsen*.

Fronsen, b. w., ik fronste, heb gefronst. Kreuken, rimpelen: dan fronst geen rimpel uw gelaet. **SCHIM.** Een hemd fronsen. Het voortdur. werkw. van *fronsen* is *fronselen*.

Fruit, o. en v., meerv. fruiten. Ooft, vruchten: het nieuwe fruit. Hooft. **HALMA** stelt het vrouwelijk, gelijk ook, meestal, het tegenwoordige gebruik: de fruit bekomt mij altoos kwalijk. Zamenstell.: fruitben, fruitboom, fruitkelder, fruitkooper, fruitkoopster, fruitmand, fruitmarkt, fruitschaal, fruitschilder, fruitschotel, fruitstuk, fruitverkoopster, fruitverkoopster, enz.

Waarschijnlijk, door middel van het fr. *fruit*, van het lat. *fructus*.

Fruiten, b. w., ik fruitte, heb gefruut. In de pan roosten. Van hier fruiting. Zamenstell.: fruitpan. Voor *fruiten* bezigt men ook *frijten*, oul. *froyten*: beval hij te froyten in die panne. **BIJBEL.** 1477.

TUINM. brengt het tot het gr. *φροζων*, waarvan de Latijnen hun *frigere*, *frivum*, *frictum*, gevormd hebben.

Fuik, v., meerv. fuiken. Zeker vischtuig: de fuiken nitzeten, ophalen, ligten, enz. Fig: hij is al in de fuik, betrapt, gevangen. Om de hengenoten in de fuik, den strik te leiden. Hooft. Zamenstell.: huwelijksfuik, het huwelijk.

Fuis, zie *fust*.

Fulp, felp, o. Fluweel: een rok van blaauw fulp. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *fulpen*, dat van fulp gemaakt is, bij de Dichters veel in gebruik. Ook wordt het gebezigd, om iemand aan te duiden, die zacht van aard is: zwijg, fulpe siemelaar! **A. HARTSEN.**

Fun, m., meerv. funnen. Guit, schurk; bij **HALMA.** Jou fun! **NOZEM.** (*Lichte Klaartje*). Het vrouwelijke *funne* komt bij **HUYGHENS** voor, in den zin van slet, *vilis*, *sordida mulier*.

Fust, o, meerv. fusten. Vantwerk: wijn op fust hebben. **Kil.** heeft *fuste*, *fuyste*, *genus vasis vinarii*. Van hier waarschijnlijk de spreekwijs: laat het fuist, voor fust, maar wentelen, waarvoor men gemeenlijk, doch verkeerd, zegt: laat het fuis, of laat fuis maar wentelen.

Fut, een woord van verachting, of kleinachting, in den gemeenen spreektrant gebruikelijk: dat is maar fut, dat is niets. Het eigenlijke woord

is *vud*, hetzelfde als *vod*, beteekenende iets, dat gering, slecht, verachtingwaardig is; doch de uitspraak is hier gewoonlijk hard, en men zegt *fut*. Zie *vuig*.

Futselaar, m., meerv. futselaars. Vrouwel. *futselaarster*. Van het werkw. *futselen*, met den uitgang *aar*. Een bezelaar, iemand die alles langzaam doet, en zich met kleinigheden bezig houdt:

hij is een regte futselaar. Van hier futselarij. **Futselen**, o. w., ik futselde, heb gefutseld. Iets langzaam doen, bezelen. Van hier futseling. Zamenstell.: futselwerk. **KIL.** heeft ook *futselboek*, *het futselboek zoeken*, *finger causas* — *moras querere*, dralen, uitvlugt zoeken, welke spreekwijs ook door **HOORT** gebezigd wordt: ende hij telkens het futselboek zoekt.

G.

G, de zevende letter van het **ABE**, en de vijfde medeklinker, volgens de gewone rangschikking. Zie verder mijne Nederduitsche Spraakkunst, D. I § 42, 46, 47.

Gaaf, bijv. n. en bijw., gaver, gaafst. Geheel, ongeschonden: gave appelen, gaaf hout. — Het heest is gaaf en gezond. Gaaf, d. i. van alles, rekening doen. Het komt waarschijnlijk van *geven*; zoodat *gaaf* zooveel zij, als *gevenswaardig*.

Gaaf, v., meerv. gaven. In het gemeen beteekent het alles, wat gegeven wordt, eene gift, een geschenk: giften en gaven. Om gunsten en gaven. In het bijzonder, dat als een uitnemend voorregt, hetwelk God schenkt, wordt aangezien: het brood is eene gaaf van God. Kinderen zijn Gods gaaf. Van hier, dat zelfs bijzondere besmettelijke ziekten, welke men beschouwde als van den Hemel toegezonden, *eene gaaf van God* genoemd zijn. *Gave Gods*, zegt **KIL.**, *pestis, vel alia lues a Deo immissa*. In Gelderland spreekt men nog van de *begaving*, waardoor men de doodelijke kinderstuipen verstaat. Voorts voor be-gaaftheid, deugd: hij is met schoone gaven versierd. Wanneer een openbaar leeraar des volks, in eene bevallige taal, spreekt, eene schoone leiding van stem heeft, en natuurlijke gebaren maakt, zegt men van den zoodanigen, in het gewone leven: die man heeft nitnemende gaven. *Gaaf* is ook, in de taal van den bijbel, het offer, dat aan God wordt opgedragen: laet uwe gave daer voor het altaer. **BIJBELVERT.** Zamenstell.: afgaaf, opgaaf, overgaaf, uitgaaf. Van geven.

Gaaf, gaaiken, gaaijen. Zie *gale*.

Gaal, v., meerv. galen. Eene kale streep in laken, of stof: dat stuk laken is vol galen. *Gale, gale*, is bij **KIL.** *scabies, macula, impetigo*. *Gale* is bij de Franschen schurft, schurftigheid. *To gall* gebruiken de Engelschen, wanneer, door eenige ziekte, de huid afgeveten is. Daar nu laken, waarin eenige schurftige wol gewezen is, ligt kale plekken krijgt, zal ons woord *gaal* hiervan ontstaan wezen. Van hier galig. *Galig* linnen noemt men in Grøn, linnen, waarin dunne strepen zijn; ook *villing* genoemd.

Gaan, o. w., onreg.; ik ging, ben en heb gegaan. Ondtjds: ik gang, ik ging, ik heb gangen. Het beduidt, in het algemeen, van plaats veranderen. Langzaam gaan, rasch gaan: gebukt gaan, mank gaan; deze twee laatste spreekwijzen ook figurlijk: onder den last des lijdens gebukt gaan, veel te lijden hebben; — dat bewijs gaat mank, gaat niet door. Om de betrekking van dit werkwoord op andere voorwerpen uit te drukken, bezigt men allerlei voorzetsels. Aan de deur gaan, door het huis gaan, in de kerk gaan, naar boven gaan, op zolder gaan, over eene plank gaan, on-

der dak gaan, uit de stad gaan, enz. Reizen: zij gaan naar Duitschland. Zoo zegt men ook: hij gaat met de schuit, met den wagen. Hij gaat te land, te water, op zee. Ook: hij gaat naar zee, hij zal een zee-reisje doen. Van levenlooze dingen wordt dit ook gebruikt: de schepen gaan naar zee, steken de diepte in. Het schip, de wagen gaat rasch. Het uurwerk, de molen, de vloed gaat langzaam. *Gaan* wordt ook in verscheidene spreekwijzen gebruikt: voor anker gaan, zich voor anker leggen. Aan eene zijde gaan. In zwang gaan. Te boven gaan, overtreffen. Zich in iets te huiten gaan, de maat niet houden. Het schip gaat te gronde, het zinkt. Hij gaat met groote ontwerpen zwanger. Ter harte gaan. Te werk gaan. Ten achteren, achteruit gaan, verliezen. Voorts heeft dit woord vele oneigenlijke beteekenissen, als die van eenen lichamelijken inhoud, vier ankers gaan op een aam. Houderd en vier takkebossen gaan op eene vim rjs. Strecken: het water gaat hem tot aan de lippen. Zich uitstrekken: dat gaat te ver. Die weg gaat naar Haarlem. Gelukken: dat gaat niet. In omloop zijn: dat geld gaat hier niet. In eenen zekeren stand zijn: hoe gaat het? — Het gaat met den verkoop van hater nog al wel. Dit werkwoord wordt bij ons ook met de onbepaalde wijzen van andere werkwoorden gebruikt, of om eenie afwijkende beweging, of om den aanvang van eenige daad te kennen te geven: hij gaat loopen, rijden, slapen, eten, enz. *Gaan* wordt ook, als bedrijvend, gebruikt; doch alleen met een woord, dat het bedrijf van dit werkwoord aanduidt, of, in natuur, daarmede overeenkomt, als: eenen goeden tred gaan, zijnen gang gaan. Men mag echter dit werkw. niet als bedrijvend aanmerken in de spreekwijzen: eene mijl gaan, duizend schreden gaan; naardemaal deze naamval, door een uitgelaten voorzetsel, beheerscht wordt. Ook gebruikt men hier den tweeden naamv.: hij gaat zijns wegs, of weegs. Het wordt voorts bedrijvend, wanneer het wederkeerig gebruikt wordt: hij heeft zich moede gegaan. Zie mijne Nederd. Spraakkunst, D. I § 276. Dit woord heeft ook nog dat bijzondere, dat het met het hulpwoord *zijn* en *hebben* gebezigd wordt. Namelijk, wanneer de plaats niet genoemd wordt, waarheen de beweging geschiedt, neemt het *hebben* aan: hij heeft lang genoeg gegaan. In geval de plaats uitgedrukt staat, gebruikt men *zijn*: hij is naar boven gegaan. Zie als boven, § 273.

Het hebr. **נָאָה** *zich verheffen*, en **בָּהָן** *gaan*, komen hiermede eenigzins overeen. Men kende reeds van ouds, bij **ULPHIL.** en **OTFRID**, een voortdur. werkw. *gangan*, angels. *gangan*, zweed. *gānga*, waaruit onze onvolm. verled. tijd *ging*, en het

verled. deelw. *gegaan*, voor *gegangen*, ontsproten zijn.

Gaande, deelw. van gaan. De gaande en komende man. Hij is gaande en staande, zoo ziek niet dat hij het bed behoeve te houden. Gaande zijn, gaande worden, zijn spreekwijzen, van ligt toornige menschen gebruikelijk. Zoo ook is: iemand gaande maken, deszelfs driftten in beweging brengen. Gaande honden, aan den gang houden. Het schip raakt gaande, spoelt van zijn anker. Wat is er gaande? Wat is er te doen?

Gaanderij, zie *galerij*.

Gaar, bijv. n. en bijw., gaarder, gaarst. Dat genoeg gekookt, of gebraden, en dus eetbaar is. Gaar vleesch. De spijs gaar koken. Die man is gaar, of, er gaar voor, is eene gemeene spreekwijs, beteekenende: hij is op alles afgeregt. Gansch en gaar, geheel en al. Evenwel is dit in eenen beschaafden stijl minder te dulden. Ons *gaar* is zeker hetzelfde, als het hoogd. *gar*, ital. *guari*, fr. *guères*, bij OTRID. en NOTK. *garo*, *karò*, dat bij hen *vaardig*, *klaargemaakt*, *bereid* te kennen geeft. In het zweed. is *gåra*, in het ijsl. *giora*, berceiden, toebereiden. Misschien is het lat. *creo*, dat eerst *cereo* geschreven werd, en *gero* hiermede verwant. Samenstell.: gaarkok, gaarkeuken, gaarmaken, enz.

Gaard, m., meerv. gaarden. HOOFD neemt het vrouwelijk: in de gaarde. Doch *gaard* is, naar de aantekening van TEN KATE, in al de verwante talen, mannelijk; gelijk ook VOND. al de zamengestelden, b. v. boomgaard enz. mannelijk gebruikt. In het gemeen beteekent het woord eene ingeslotene, bewaarde plaats. Van hier een rondom afgeperkt ruim voor dieren, *de diergaard* anders genoemd. In den gewoonsten zin is het eene plaats, waarin allerlei gewassen, tot nut en vermaak groeijen. Evenwel bezigt men dan de zamengestelde woorden, boomgaard, wijngaard. HOOFD spreekt van *houten gaarden*, voor traliën. Van hier ook rozengaard. Van *gaard* komt gaardenaar, gaardenier, voor hovenier, thans wijngaardenier.

Van het keltische *gerden*, omtuinen.

Gaarn, *gaarne*. Een bijwoord, beteekenende met lust, gewilliglijk: ik zal dat gaarn doen. Ik drink gaarn wijn. Het stamwoord is *geeren*, waarvoor *bigereen*.

Gaas, o., meervoud gazen. Zeker dun doorschijnend doek. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *gazen*: eene gazen muts. Het is ontleend van het fr. *gaze*.

Gaauw, lijk. naamw. en bijw., gaauper, gaauwst. Haastig: kom gaauw terug. Schrauder, vlieg: hij is een gaauw man, in het dagelijkse leven. Van hier gaauwheid. Samenst.: gaauwdief, gaauwe dief, gaauwdieverij. Gaauwigheid wordt voor zekere vluigheid van handen gebruikt: iets met eene gaauwigheid doen, ook voor een oogenblik van tijd.

Gaauwerd, m., meerv. gaauwerts. Voor *gaauwaard*, iemand, die iets schielijk en bedekt doet. Schertsende zegt men van eenen talmer, in den gemeenen spreektrant: hij is een gaauwerd! — gij zijt een gaauwerdje!

Gade, v. Het beteekent zorg, oplettenheid, acht, en wordt niet anders meer gebruikt, dan in *gadeslaan*, op iets acht geven: iemand gadeslaan, een wakend oog op zijn gedrag houden. γὰδῆ is bij HESYCH. γὰδῆτος, *arca*, *cista*.

Gade (bij verkorting *ga*), v. Eene, die met

eenen gelijken vereenigd, gepaard, vergaderd is. Het woord wordt van het vijfde der vogelen gebruikt: de tortel treurt om het gemis van zijne gade. Uit KIL. blijkt, dat het ook van het mannetje gebezigd wordt; althans hij vertaalt het door *socius*. In dien zin is *gade* mannelijk, van den gade. In den dichtsterlijken stijl wordt het ook genomen voor eenen man, of eene vrouw, door een wettig huwelijk vereenigd: nooit wijkt onze min, mijn ga! Daarvoor zet men anders *ega*, *egade*. Zie deze woorden. Voor *gade*, gebruiken SMIEGII. en anderen ook *gaa*; en het verkleinw. *gaaiken* wordt door de Dichters veel gebezigd. Van *gaa* is *gaaijen*, voor paren, in gebruik, waarvan *gaaijing*: door gajng van man eude wijf. H. DE GROOT. *Gaden*, waarvoor men ook *gaajen* zegt, is vereenigen. Van hier gadelijk, galijk, gadeloos, zonder weërgade, bij HOOFD ongehuwd.

Gadeloos, zie *gade*, *ga*.

Gaderen, b. w., ik gaderde, heb gezaderd. Een voortdur. werk., van *gaden*, dat *vereenigen* beteekent. Hij gadert veel gelds bijeen. Thans gebruikt men meest het zameng. *vergaderen*. Van hier gader, te gader, al te gader (altegaar). Samenstell.: gadergeld, gadermeester.

Gading, v. Zin, of genegenheid, om iets te koopen: ik heb geene gading in dat huis. *Gaden*, *gaajen* heet bij KIL. ergens in behagen hebben, aanstaan, bij HESYCH. γὰδῆσαι.

Gaffel, v., meerv. gaffels. Eene tweestandige vork. — De plaats eens booms, waar hij zich, op eene zekere hoogte, in twee armen verdeelt, heet ook eene *gaffel*. Elders spreekt men het *gavel* uit, komende met het hoogd. *Gabel* overeen. Samenstell.: hooggaffel, ovengaffel, vleeschgaffel.

Gagel, m. Gagelboom. Een welrickende heester.

Gagel, o. Dit woord is bij KIL. *het ghemelte van den mond*. Men hoort ook nog in Gelderl. *het gagel* in dien zin uitspreken. In Gron. wordt het voor het tandvleesch genomen.

Gagelen (gaggelen), o. w., ik gagelde, heb gegageld. Een woord, waarmede men het gekakel der ganzen nabootst. *To gaggyle* bij de Engelschen.

Gal, v., meerv. gallen. Een knobbel of gezwel aan de beenen der paarden: gallen en spatzen.

Gal, v. De bittere, geelachtig groene vochtigheid, in eene blaas gesloten, in de ligchamen van mensch en dier, zeer noodig tot spijsvertering. Overloop van gal. Bitter als gal. De zwarte gal. Oneigenlijk heet *gal*, in den bijbelstijl, de ellenden, rampen en smarten dezes levens, anders ook *bitterheden* genoemd. Boosheid, toornigheid, bij braakt zijne gal uit; zijne gal is ontstoken. — Een *duijfe zonder gal* wordt iemand genoemd, die alles, zonder arg of list, doet. Een schrijver, die scherp en bits schrijft, wordt gezegd: zijne pen in gal gedoopt te hebben. Samenstell.: galachtig, gallig, galappel, galblaas, galkoorts, galmoot, galsteen, galsterig, ransig; galziek, galzichte; zwartgallig, zwartgalligheid.

Gal, bij OTRID. en NOTKER. *Gallun*, hoogd. *Galle*, bij RAB. MAUR. *galla*, in neders. *galle*, angels. *gealla*, eng. *gall*, ijsl. *gall*, zweed. *galla*, gr. γὰλῆ.

Galeas, v., meerv. galeassen. Een groot venetiaansch roeischip van acht en twintig tot twee en dertig roeibanken, met drie masten: zij ziet de

galens in zee van het strand. VOND. Van het ital *galeazza*, en fr. *galeasse*.

Galei, v., meerv. galeijen. Een vaartuig met een laag boord, dat riemen en zeilen tegelijk voeren kan, een roeischip. Tot roeijers gebruikt men gemeenlijk slaven en veroordeelde misdadigers. Van hier: op de galei gebannen zijn. Zamenstell.: galeibank, galeiboef, enz. Eene *galei* noemen de drukkersknechts hun zetplankje, waarop de zetter de letters rangschikt.

Bij de Grieken was γαλις reeds eene soort van vrachtschip.

Galerij, v., meerv. galerijen. Eene overdekte wandelplaats, of dreef. In den scheepsbouw, eene uitstekende plaats, ter zijde of achter de kajuit, waar men wandelen kan. Ook eene plaats, waar men allerlei kunstschilderijen, voor de aanschouwers, ten toon hangt. In het fr. *galerie*, ital. *galleria*, middleeensch lat. *galeria*, *galleria*. Mischien van *alkr*, wandelen

Galg, v, meerv. galgen. Aan de galg hangen. Loop naar de galg, een laag scheldwoord.

Dat is boter aan de galg gesmeerd, dat is vergeefs werk. Hij heeft eene galg in het oog, hij vertrouwt die zaak niet: er zal iets achter schuilen, dat hem zuur zoude opbreken. *Galg* heet ook het hout, of ijzerwerk, boven eenen openen katrolput. Van *galg* heeft men het werk. *galgen* gevonden, voor naar de galg smaken, in de spreekwijs: het galgt beter dan het burgemeestert, d. i. men geraakt daarmede eerder aan de galg, dan dat men er eer bij inlegt. Zamenstell.: galgenaas, galgenbrok, galgenlapper, galgenveld, galgladder, galgpaal, galgvozel.

Misschien is (naar INRE) de afdeling van het ijsl. *gagl*, een boomtak, omdat men daaraan, in het begin, de misdadigers ophing. Zoo nemen wij ook nog *eene nik*, dat eigenlijk een gaffelvormige boomtak is, voor eene galg.

Galijk, bijv. n. en bijw., voor *galdelijk*. Hoort bezigt het voor glad, geschikt, gemakkelijk. Dit *galijk* is nog voorhanden, in ons *ongalijk*, voor ongemakkelijk, onpasselijk.

Galjoen, o, meerv. galjoens, galjoenen. De smit van een zeeschip. Onder het galjoen. VOND. Ook een hoog opgeboeid vaartuig, waarmede de Spanjaards op Westindie varen.

Galjoot, o., meerv. galjoten. Een koopvaardijschip, met eenen mast en eenige kleine stukken. Zamenstell.: bombardeergaljoot enz.

Gallen, b w., ik galde, heb gegald. De gal uithalen. Ik heb de visch gegald. De baars galen, of vergallen, zie op *baars*.

Galm, m., meerv. galmen. Het geluid, de wederklank: men konde den galm van zijne stem van ver hooren. Zamenstell.: galmgat, tegengalm, vreugdegalm, wedergalm. Galmgaten, anders *bomgaten* genoemd, in eenen toren, waaruit het klokkengelommel te beter gehoord wordt.

Galm, zamengetrokken uit *gallem*. Het hoogd. *gal*, *galten*, nedersaks. *gellen*, ons woord *gillen*, zweed. *gaella*, ijsl. *gialla*, eng. *to yell*, deen. *gale*; dit alles heet *geluid geven*. Hiermede stemt in het zweed. en ijsl. *gala*, zingen, het zweed. *kalla*, noemen, roepen, het gr. *καλεω*, roepen, en het hebr.

קלל roepen, het chald. קלל eene stem, een klank, overeen.

Galmen, o. w., ik galmde heb gegalmd. Eenen galm geven. Fig., doen hooren, al zingende

vermelden: om van Gods lof te galmen VOILESH.

Galop, m. Het rennen van een paard. De volle galop: zij zetten 't op eenen galop naar de vesten toe. HOORT.

Wij hebben dit woord van het fr. *galop*, en ital. *galoppo* ontleend. Eigenlijk hoort het bij ons te huis, en vindt zijnen stam in *loopen*. Het gr. *καταλαυ*, *καταλαυειν*, wordt van iemand gebruikt, die

het paard tot den galop aanspoort. קלף heet bij de Hebr. *doorrennen*. Van dit *galop* komt het o. w. *galoppen*, waarvoor men, met eenen bastaarduitgang, *galopperen* bezigt.

Galpen, o. w., ik galpte, heb gegalpt. Bij KIT. heet dit klankabootsend woord het janken van eenen vos. In Groningen gebruikt men het nog, in de gemeene taal, voor het luide huilen van eenen stouten jongen. Voorts heeft dit woord zeer vele overeenkomst met het vorige *galn*.

Galsterig, zie *gal*.

Gang, m., meerv. gangen. Het gaan, zonder meerv. Ik ken hem aan zijnen gang, -- De molen is aan den gang. Een tred, in den den bijbelstijl, met een meerv.: bestier mijne gangen. Weg: hij neemt zijnen gang naar huis. Streck van het schip in het laveren: het schip moet nog eenen gang doen; ook in het meerv.: binnen drie gangen bereikt het de hoogte. Een doorgang in een huis, ook met een meerv.: het huis heeft eenen langen gang. Eene mijn onder aarde: men moet dien gang ondersteunen. *De gang* is ook eene plank aan boord van het schip: eenen gang uitleggen, eene plank uitsteken, om van boord te gaan. Van daar *gangboord*, het boord van het schip, waar men gaat. *Gang* is ook een bedrijf: kwade gangen gaan; zijnen gang gaan, zijnen eigenen zin doen, zijn hoofd opvolgen. Voorts zegt men: ik kan aan den gang niet komen, dat werk niet beginnen. Het verkleinw. is *gangje*, *gangtje*, een nauw steegje. Ook voor eene kleine streck laverens: nog een gangje. Wijders, in den gemeenen spreektrant: dat gaat een gangje, dat schikt wel; een gangje met iemand gaan, hem gestreng behandelen. Zamenstell.: achtergang, doorgang, ingang, omgang, ondergang, opgang, pasgang, stoelgang, uitgang, zijgang, enz.

Gangbaar, bijv. n. en bijw., gangbaarder, gangbaarst. Dat in omloop is: gangbaar geld. Dat aan den man wil: gangbare waar.

Gangboord, zie *gang*.

Ganger, m., meerv. gangers. Hij is een goed ganger, anders *voetganger*. Van het oude *gangan*, nu *gahn*. Zamenstell.: kostganger, partijganger, pasganger, telganger, enz.

Ganges, m. Eene rivier: aan den Ganges. VOND.

Gans, v., meerv. ganzen. Een bekende watervogel. Eene tamme, wilde, jonge gans. De gans trekken, den pot winnen, op het ganzenbord. Maak dat de ganzen wijs, spel dat eenvoudige lieden op de mouw. Zamenstell.: ganzenbloem, ganzenbord, ganzenbout, ganzenrek, ganzenkieken, ganzenkroos, ganzenhok, ganzenmarkt, ganzenpen, ganzenpoel, ganzenpoot, ganzensmout, ganzenspel, ganzenveder, ganzenvet, ganzenvet, enz.

Gans, hoogd. *Gans*, ital. *ganza*, lat. *anser*, spaan. *ganso*, gr. *γαν*, *γαν*. WACHTER leidt het af van *canus*, om de witte kleur.

Gansch, bijv. n. en bijw., zonder trappen van

vergrooting. Misschien is de oorspronkelijke beteekenis van dit woord iets, welks deelen, door hechtheid en gezondheid, bij elkander blijven. OTFRID. gebruikt het bestendig voor *gezond*; zoo dat de afleiding van ADEL. misschien de beste is, die het brengt tot *genezen*, bij ULPHIL. *genisan*. Althans het wordt bij ons ook voor *volkomen, gezond* gebezigd: het is nog *gansch* en *gaaf*. KIL. vertaalt het ook door *integer*, en *gantscheyd* is bij hem *integritas*. En, om die reden kan hier ook geene *t* te pas komen, schoon sommigen het woord *gantsch* spellen. OUL. schreef men *gans*, voor *gezond*, en *gansen* was *gezond* maken; en hiervan hebben wij nog *ongans*, zijnde eene ziekte der schapen. Voorts nemen wij het voor *geheel*: eenen *ganschen* appel opeten; de *gansche* burgerij. Van hier *ganschelijc*.

Gapen, o. w., ik gaapte, heb gegaapt. Den mond opsperrèn: wijd gapen. Naar den adem snakken: de visch gaapt al. Niet wel sluiten: de deur gaapt wat. Met eenen openen mond en opgesperde oogen toezien, doch alleen in den gemeenen spreektraant: hij staat overal te gapen. Dat niet schielijk vervuld kan worden, schoon enkel in het deelw.: een gapend gebrek. Eene versche, groote wonde wordt ook *eene gapende wonde* genoemd. Hij gaapt wijd, hij eischt veel. Dat gaapt als een oven, dat is klaarblijkelijk valsch. Tegen eenen oven staan te gapen is, in de gemeene taal, vergeefsch werk doen. Gapen (gretiglijk trachten) naar hofgeschenken. OUDAAN. Van hier *gaper, gaapster, gaping*.

Gapen komt misschien van het voorzetsel *ge* en *open*. *Geopnian* is bij de Angels. openen, en *gipan* open staan.

Gaps, v., meerv. gapsen. Een handvol. Men gebruikt dit woord nog in dien zin in Groningen: eene *gape* geld, koren, enz.

Hoogd. *Gäsp*, middeleeuwsch lat. *hupsus*. In het zweed. heet *guspa*, angels. *gasp*, ijsl. *geispa*, *gapen*, open staan.

Garde, v., meerv. garden. Eene roede: hij loopt door de garden, zegt men, van soldaten, die door de spitsroeden loopen.

Gareel, o., meerv. gareelen. Het getouw, waarin de paarden gespannen zijn: de leeuwen in 't gareel. VOND. Het haam, hetwelk om den hals der paarden hangt, anders *greel* genoemd. Zie *greel*. Ook overdragt. voor een gespan paarden: de gareelen der zon (*solis equi*). MOON. De Dichters gebruiken het ook voor den band des huwelijks. Ook zegt men: die twee loopen in hetzelfde gareel, voor, zij zijn altoos bij elkander. Zamenstell.: ploeggareel enz.

Garen, o., meerv. garens, als men van verschillende soorten spreekt. Linnen, wollen garen. Een net: hij spant het garen. Hij is menigmaal voor het garen geweest, hij liep gevaar van gegrepen, of gevangen te worden. Zamenstell.: bindgaren, naaigaren, pakgaren, zeilgaren. — Garenklopper, garenkooper, garentwijnder, garenruijster, garenverkoopster, garenwiel, garenwinkel, garenzak, enz.

Garf, v., meerv. garven. Eene schoof: garven binden. Ik heb het land om te garven, ik geef, in plaats van geld, eenige schoven voor het gebruik; eene spreekwijs, in Gelderland gebruikelijk.

Garf, bij NOTK. *garba*, eng. *garb*, fr. *gerbe*, hoogd. *Garbe*, middeleeuwsch lat. *garba, jarba*,

bretan. *kerbe*, zweed. *kerfve*. RUBBEK leidt het van *kerfwa*, kerven, snijden, af. Hiermede stemt in $\kappa\epsilon\rho\omega$, $\kappa\epsilon\rho\omega$, $\kappa\alpha\rho\tau\omicron\varsigma$, en het lat. *cerpo, carpo, acervus*.

Garnaal, v., meerv. garnalen. Zamenstell.: garnaalmarkt, garnaalwif, enz. OUL. schreef men *garnaard* en *garner*, van *garen*, *gaderen* als *vergarende* zich in groote scholen bijeen, en wordende in groote menigte tegelijk gevangen.

Garst, zie *gerst*.

Garstig, bijv. n. en bijw., garstiger, garstigst. Dat bedorven is, sterk smaakt. Garstig spek, garstige boter. Van hier *garstigheid*.

Garven, o. w., ik garfde, heb gegarfd. De garven van het land voeren.

Gas, o. De meer of min zigtbare uitwaseming van onderaardsche holen, mijnen, enz. Ook de uit brandende kolen enz opstijgende damp, welke ontvlambaar is, en, ter verlichting van gebouwen en straten, door buizen geleid wordt. Van hier *gaslicht* enz. *Gas*, v., was voorheen ook voor straat in gebruik, en bij HOOFT zeer gemeenzaam.

Gast, m., meerv. gasten. Iemand, welken men ter maaltijd noodigt. Ook zegt men: te *gast* gaan, voor ter maaltijd gaan; en *fig.*, ergens aan te *gast* gaan, zich met iets vermaken, het *gretig* gebruiken. — Hij kwam daar slecht te *gast*, hij is daar kwalijk gevangen. *Gast* is ook een vreemdelling, die in eene herberg spijst: de waard kreeg eenen wagen met gasten. In het gemeen een vreemdelling: dat zij gasten en vreemdelingen op der aerden waren. BIJBELVERT. Een werkknecht: een drukkergast. — Om iemand als *vlug*, *schrand*der en *bekwaam* aan te duiden, zegt men: hij is een *gast*; van iets, dat groot is, b. v. eenen visch: dat is een *gast*; en het verkleinw. *gastje*, van eenen jongen, die stout is. VOND. zegt van eenen haan: wat droegh die *gast* een uurwerk in zijnen kop! In Gelderland heeft dit woord nog eene geheel vreemde beteekenis: een *gast* op den akker, een hoop schoven, die, om te droogen, tegen elkander opgezet worden. Van *gast*, in de eerste beteekenis, is *gasterij*, *gasthouder* (herbergier), *gastmaal*, *gastvrij*, (herbergzaam) *gastvrijheid*, *gastregt*. Van *gast* zegt men, in ond., *gastereren*, bij HOOFT *gasten*, voor *gastmaal* houden.

Gasthuis, o., meerv. gasthuizen. Eene herberg voor arme zieken; ook, waar arme oude lieden kost en inwoning hebben; insgelijks waarin bedaalde menschen dat voorregt koopen. Spreekw.: het is daar geheel in het gasthuis, zij liggen daar allen ziek. Ik ben ook in dat gasthuis ziek geweest, ik heb die dwaasheid ook begaan. Dat is de weg naar het gasthuis, zoo doende zal men dra arm worden. Van hier *gasthuiskerk*, *gasthuiskoorts*, *gasthuislieden*, *gasthuismeester*, *gasthuismoeder*, *gasthuisvader*. — Pestgasthuis.

Gat, o., meerv. gaten. In het gemeen elke opening. Voorts wordt dit woord op vele dingen bijzonder toegepast. De aars, het aarsgat, in de gemeene volkstaal. Hierheen behooren de onbeschaafted nitrdrinkingen: hij geeft hem eenen voet onder het gat, jaugt hem weg, — hij zuipt zijn gat altijd vol, is altijd bezopen, — iemand in het gat kruipen, op eene lage wijze naar den mond spreken, — iemand achter het gat loopen, overal volgen. Gevangenis: hij zit in het gat. Eene slechte kamer, of slecht, bedoempt huis, is een gat van eene kamer, enz. De mond van eene haven:

het goeresche gat. Hierheen behoort de spreekwijz: binnen — buiten gaats. De vloot is al buiten gaats. Het zal de tweede naamval van *gaat*, voor *gat*, zijn, gelijk binnen 's huis, buiten 's lands; omdat onze voorzetsels ondtijds, meest den tweeden naamval bij zich hadden, b. v. voor 's hands enz. Eene ruimte, in den gedeeltelijk verteerden voorraad, heet ook *een gat*: wij hebben al een gat in den turf — in de aardappelen. Van een bankroet zegt men: dat zal een gat maken. Men bezigt ook dit woord in vele spreekwijzen. Een gat in den dag slapen, laat van het bed komen. De nering gaat op haar gat zitten, in den gewonen spreektrant, voor, er is niet veel vertier. Hij ziet door eene plank zonder gat, hij is een negen-oog. Ik zie er geen gat in, ik weet er geen raad toe. Een gat stoppen, eene schuld betalen. Hij weet voor ieder gat eenen spijker, of nagel, hij weet zich telkens te verschoonen. Hij is voor één gat niet te vangen, men kan hem niet ligt betrappen. Niet weten in wat gaten (sommigen verkiezen: in wat *vaten*) het te gieten, hoe men het moet aanleggen. In den gemeenen spreektrant zegt men ook: iets voor zijn gat lappen, er over heen loopen; het heeft het voor zijn gat, er is niets meer aan te doen; die zijn gat brandt moet op de blaren zitten, die zich iets op den hals haalt, moet het zelf ondervinden. Van hier gatig, vol gaten. Zamenstell.: aarsgat, armgat, (van een hemd) ademgat, bomgat, keelgat, neusgat, rengat, rookgat, schietgat, schijtgat, spleutgat, slotgat, smookgat, snotgat, spiegat, spijkergat, spijgat, stinkgat, enz. Ook *gatenplatteel*, in de volkstaal *gatenpetiel*, eene doorslag, waarvan de spreekwijz, in den schertsenden trant: hij is zoo dicht als een gatenpetiel, d. i. hij kan niet zwijgen. Van hier het b. w. *gater*, een gat in iets maken, doorboren.

Gatenplatteel, gatenpetiel, zie *gat*.

Gatlikken, b. w., ik gatlikte, heb gegatlikt. Iemand op eene lage wijze fikfloojen; in de volkstaal. Van hier gatlikker, gatlikkerij.

Ge, een onafscheidbaar voorvoegsel, hetwelk tot een behulp wordt aangenomen. Men bedient zich van hetzelfde in de vervoeging en vorming van werkwoorden. Men plaatst het voor zelfstandige naamwoorden, gelijk ook voor eenige weinige bijvoegelijke woorden.

Men gebruikt het bij allerlei werkwoorden, mits zij met geen voorzetsels zijn zamengesteld, om daarmede den volmaaktverledenen tijd te vormen: ik lees, heb gelezen, enz. Indien de werkwoorden met een scheidbaar voorzetsel zijn zamengesteld, plaatst men deze lettergreep tusschen het voorzetsel en het werkwoord in: aanbidden, aangebeden. Dezelve wordt echter geheel weggelaten, ingeval de werkwoorden met onscheidbare voorzetsels vereenigd zijn, als: bedekken, bedekt; ontscieren, ontscierd, enz. In werkwoorden met zelfstandige naamwoorden zamengesteld, wordt *ge* weder vooraan geplaatst, als: handhaven, gehandhaafd; dwarsboomen, gedwarsboomd; weerlichten, geweerlicht. In sommige oorden van Nederland, wordt dit *ge* geheel, of gedeeltelijk, weggelaten. In Noordholland hoort men veelal en in Groningen, Gelderland, en de meeste plaatsen in Vriesland alijd: ik heb het zien — lezen — hoord.

Dit voorzetsel dient ook, om nieuwe werkwoorden te vormen, als: gebeuren, gebieden, geduren, gelijken, gelieven, gelukken, genezen, gewinnen,

enz. Dat ook hier de lettergreep *ge* niet tot den wortel des woords behoort, is kennelijk, naardemaal de enkelen nog meest in gebruik zijn, als: geduren, duren; gedenken, denken, enz. Voorts is, door de schielijke uitspraak, veroorzaakt, dat de *g*, somwijlen, zonder *e* geplaatst is, vooral dan, wanneer de eerste medeklinker zich gemakkelijk met de *g* liet verbinden, als gluren, voor geluren; glijden, voor gelijden, enz., zoo als nader bij die woorden zal aangetoond worden.

Deze voorvoeging van *ge* voor nieuwe werkwoorden veroorzaakt, in de beteekenis, geene verandering, als: gedogen, geraken, getuigen, enz., welke, in den zin, weinig meer aanduiden, dan dogen, raken, tuigen. In andere gevallen ontvangen zulke werkwoorden eene andere beteekenis, en nemen de kracht aan van die naamwoorden, van welke zij eigenlijk gemaakt zijn; b. v. van vallen, komt het geval, van hier gevallen; van zeggen, het gezeg, van hier gezeggen, enz. Nu ontleenen de werkw. gevallen, gezeggen, enz. de beteekenis van hunne naamwoorden, het geval enz., en verschillen eenigermate van de enkele werkw. vallen enz., schoon die overdrachtige beteekenis reeds in die enkele werkwoorden lag opgewonden. Oul. was dit voorvoegsel gebruikelijk voor vele werkwoorden, in welke het nu slechts in het verledene deelw. is overgebleven, als: gevonden, gebaren, gebeiden, enz.

In de tweede plaats wordt dit voorzetsel *ge* gevoegd voor zelfst. naamwoorden, en wel op meer dan eene wijs. Men stelt *ge* voor eenige naamwoorden, met achteraanvoeging van den uitgang *te*, en het geeft hun de kracht van eene verzameling van eenheden van dezelfde soort, als: het gebeente, gebergte, geboefte, geboomte, gedarmte, gedierte, gevogelte, gewormte, enz.; ook zonder verandering van het gezucht, als: gebuur, genoot, gevader, gebroeder, gezuster. Wijders vormt men, door dit voorzetsel *ge*, van de onbepaalde wijs der werkwoorden, met afkapping van derzelver uitgang, nieuwe zelfstandige woorden, welke altoos de werkzaamheid van hunne werkwoorden te kennen geven, als: het gedommel, het gefemiel, het geklater, het geklikklak, het gesmaal, (voor *gesmaadel*, van *smadelen*, het voortd. werkw. van *smaden*) het gerammel, het gebaf, het geblaas, het geknor, het gedruisch, enz.; ook nemen zij eenen lijdlijken zin aan, en beduiden eene gewrochte daad, als: het gebak, het gebonw, het gedicht, enz.

Eindelijk plaatst men deze lettergreep voor eenige bijvoegelijke naamwoorden, als: gespraakzaam, enz.

Geaard, verl. deelw. van aarden. Van eene natuurlijke gesteldheid: ik was toen kwalijk geaard. Van hier geaardheid. Zie *uarden*. Hoort bezigt het van den grond.

Gebaar, o., meerv. gebaren. Dit woord wordt bij ons in tweederlei beteekenis gebezigd, in die van eene beweging des ligchaams, van handen, hoofd en oogen, naar de regels der kunst, of in die van onbesuisdheid; doch veelal in den eersten zin, als: die leeraar maakt schoone gebaren. Hier spellen sommigen, met eene *d*, *gebaarden*, of *gebeerden*; doch tegen de afleiding van het woord. De andere beteekenis is van gietier, geraas: een groot gebaar maken. In dien zin heeft het geen meervoud. Van hier gebaarmaken, gebaarmaker, gebarenspeel, misbaar, vreugdegebaar. Het eerste *gebaar* is de gewrochte

daad; het laatste de werkzaamheid van zijn werkwoord. Deze onderscheidene beteekenis ontstaat uit het wortelwoord *baren*, hetwelk oudtijds zowel toonen, vertoonen, als geluid geven, te kennen gaf. Zie *baren*. Van dit *gebaar* komt het verouderde, doch in Vlaanderen nog gebruikelijke werk. *gebaren*, *zich gebaren*, voor zich houden: hij gebaart zich vrolijk; zij gebarde zich ziek.

Gebaard, bijv. n. gebaarder, gebaardst. Die van eenen baard wel voorzien is.

Gebabel, o. De daad van babbelen; ook de babbeling. Het sijne onderscheid ligt daarin, dat het *gebabel* eene aanhoudende babbeling is, daar de *babbeling* slechts de daad aanwijst, het babbelen. Even daarom is het in de natuur der zaak gegrond, dat het *gebabel* geen meervoudig getal heeft, daar de *babbeling* een meerv. toelaat. Zie verder *babbelen*.

Gebaf, zie *gebas*.

Gebak, o., meerv. gebakken. De daad van bakken; ook hetgeen gebakken is. Van hier ovengebak, suikergebak, gebakje, enz. Zie *bakken*.

Gebakend, verl. deelw. van bakenen. Overdragtelijk: het is daar anders gebakend, de zaak staat daar anders. Zie *bakenen*.

Gebakerd, zie *bakeren*.

Gebalder, o. De daad van balderen. Ook *gebulder*. Het gebalder van het geschut; het gebulder des donders. Zie *balderen*.

Gebas, (*gebaf*, *geblaf*) o. Het bassen der honden. Zie *bassen*.

Gebed, o., meerv. gebeden. De daad van bidden, zonder meerv.: hij is in het gebed. Het verzochte; met een meerv.: stort uwe gebeden uit; God verhoort het gebed. Zie *bidden*.

Gebedel, o. De daad van bedelen. Zie *bedelen*.

Gebeef, o. Het heven: datze (de wereld) vast sta in 't gebeef. CAMPH.

Gebeeldhouwd, zie *beeldhouwen*.

Gebeend, bijv. n. en bijw. Van beenen, of beenderen, voorzien: ons lichaam konstlijk 't sacm gelascht, gebeent, enz. CAMPH. Grof, sterk, gebeend.

Gebeente, o., meerv. gebeenten. De beenderen van een mensch, of dier. Het meervoudige getal leest men in de BIJBELVERT.: Ende mijne gebeenten zijn uitgebrant, als een heert. Anders is het enkelv. meest in gebruik. De ondeugd zit tot in zijn gebeente, hij is een groote schurk. Voor doodsbeenderen: het koude gebeente wordt daar bewaard. Men beschreit nog zijn gebeente, zijnen dood.

Gebekt, bijv. n. en bijw. Die eenen hek heeft. Overdr.: stijf gebekt zijn, niet ligt tot eene zaak te bewegen zijn. Spits gebekt, spijtig. Zie ook *bek*.

Gebelgd, zie *belgen*.

Gebergte, o., meerv. gebergten. Een schakel van bergen. Het armenische gebergte.

Gebeten, verl. deelw. van bijten. Overdr. vergramd, vertoornd: zoo fel op ons gebeten L. BAKE.

Gebeuk, o. Het beuken.

Gebeuren, onpers. w., het gebeurde, is gebeurd. Geschieden, voorvallen: hoe dikwijls gebeurt het, dat enz. Ook wordt het gebruikt voor te beurt vallen: dat zoo groot eenen man geen bekwaamer schrijver moght gebenen. G. BRANDT. Zie *ge*. Van hier gebeurtenis, gebeurlijk, gebeurlijkheid.

Gebied, o. Heerschappij, magt; ook de uitgestrektheid eener heerschappij: hij woont onder het gebied van Pruisen. Van hier grondgebied, rechtsgebied, rijksgebied, staatsgebied.

Gebieden, b. w., ik gebood, heb geboden. Iets met gezag bevelen. Van hier gebiedenis, gebiedier, gebod. Zamenstell.: gebiedvoeren, gebiedzuchtig. Van *bieden*, d. i. aankondigen, waarvan ons *bode*.

Gebild, bijv. n. en bijw. Die dik van billen is.

Gebind, (*gebindte*) o., meerv. gebindten. Hetzelfde als *bind*. Zie dit woord.

Gebit, o. Het vermogen der tanden, om wel te kunnen bijten; en van daar al de tanden zelve: mijn gebit deugt niet meer. Het mondstuk van een paard, anders ook *het bit*: een paard het gebit in den mond leggen. Van bijten.

Geblaard, bijv. n. en bijw. Van *blaar*, eene vlak voor den kop der dieren: eene geblaarde koe, eene bonte.

Geblaas, o. De daad van blazen.

Geblaat, (*gebleet*) o. De daad van blaten.

Geblaf, zie *gebas*.

Gebleet, zie *geblaas*.

Geblik, o. De opslag der oogen. Het blikken.

Gebliksemd, verl. deelw. van bliksemen. Door den bliksem getroffen. Overdr., niet schrik en geweld nedergeworpen:

„Zij zinkt gelijk een molensteen;

„Gebliksemt van haar zeven bergen. TURP.

Geblink, o. Het blinken.

Gebloemd, bijv. n. en bijw. Van bloemen voorzien: gebloemd doek. Oul. werd het ook voor *verbloemd* gebezigd.

Gebloemte, o. Allerlei bloemen te zamen.

Gebod, o., meerv. geboden. Van gebieden. Een bevel. Gods geboden. De afkondiging van het huwelijk; zij hebben heden het eerste gebod; de geboden stuiten (*bespieren* in Groningen).

Geboefte, o. Schuim van volk. Zie *boef*.

Geboegd, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van boegen. Met eenen boeg voorzien: geboegde schepen.

Geboert (geboorte). Boeren, boerenstand: Quam ick onder het gheboert. WESTERN.

Gebogcheld, bijv. n., van bogchel. Die eenen bogchel heeft: een gebogcheld kind.

Gebom, o. Van bommen. Het bommen, een dof geluid maken: in 't gebom der Maegdenschaer. CAMPH.

Gebons, o. Het bonzen.

Geboomte, o. Vele boomen te zamen.

Geboord, verl. deelw. van *boorden*: een geboorde hoed. Ook het deelw. van *boren*: eene geboorde plank, waardoor een gat geboord is.

Geboorte, (moesogoth. *gabaurtha*) v., meerv. geboorten. De toestand, wanneer een mensch of dier ter wereld komt, geboren wordt: drie uren na zijne geboorte. Afkomst: een amsterdammer van geboorte. Aanzienlijke afkomst: een man van geboorte. In de beteekenis van geslacht, heeft het ook, naar den bijbelstijl, een meerv. Dit nu zijn de geboorten van PEREZ. Overdragt, het beginsel van eene zaak: een oproer in zijne geboorte stuiten. Van *baren*.

Van hier geboortig. Zamenstell.: misgeboorte, nageboorte; geboortedag, geboortedicht, geboorteplaats, geboortestad, geboortester, geboorteur, enz.

Geboren, verled. deelw. van het oude *baren*, *beren*, *bor*, *geboren*, eigenlijk dragen, brengen, overdragt. voortbrengen, telen, waarvan *geboren* alleen nog in gebruik is.

Geborrelik, zie *gerikkekekik*.

Geborst, bijv. n. en bijw. Groot van borsten.

Gebouw, o., meerv. gebouwen. Een gesticht, naar de regelen der bouwkunst gemaakt, en voor allerlei verrichtingen verordeeld: een schoon gebouw. Zie *bouwen*.

Gebrad, o. Allerlei gebradene spijs, bijzond. van vleesch.

Gebrabb, o. De daad van brabbelen.

Gebras, o. Het brassen, brasserij.

Gebrek, o., meerv. gebreken. In het gemeen geeft het allerlei mangel en ontbering te kennen, zoo als *breken*, oudtijds, ook voor *ontbreken* gebezigd werd. Behoeft aan de voornaamste noodwendigheden des levens: gebrek lijden. Behoeft aan andere dingen; met de uitdrukking van de zaak: ik heb hout, pennen, papier, enz. gebrek. Schaarsheid: gebrek aan leeftogt. Allerlei ongemak aan het ligchaam: een gebrek aan het been, aan het hoofd, enz. Bij uitstek wordt in sommige oorden van Nederland, de vallende ziekte *het gebrek* genoemd: hij krijgt het gebrek weer. Eene onvolmaaktheid in andere dingen: de gebreken van een huis. Het gemis van eene zedelijke volmaaktheid: alle menschen hebben huine gebreken; en van daar *gebrek* voor de ondeugd zelve. Berooving en gemis van andere goede hoedanigheden: gebrek aan moed. Nalating: in gebreke blijven. Eindelijk wordt het gebruikt voor niet bij de hand zijn: hij schrijft, bij gebrek van eene pen, met houtschoon. Van hier gebrekkig, gebrekkelijk, ook voor verminkt, liinkende; *gebrekkelijheid*, bij Hooft voor behoefdigheid.

Gebreken, onpers. w., mij gebrek, mij heeft gebreken, thans meest *ontbreken*. — Gebrek hebben, noodig hebben: wat gebreekt mij nog? **BIBELV.** Ook persoonl., onzijdig, met *hebben*, voor afwezig zijn: ende uijt ons en gebreekt niet een man. **BIBELV.**

Gebriesch, o. Het brieschen van een paard. Zie *brieschen*.

Gebroed, o. Al de uitgebroeide kiekens uit een nest, ook *het gebroedsel* genaamd. In eenen overdragt. zin, wordt *het gebroed* zowel als *het gebroedsel*, voor kwaadaardige menschen genomen: dat is een vuil gebroed. Adderengebroudsel is, uit de **BIBELVERT.**, bekend.

Gebroeders, m., meerv. Twee broeders, die bij elkander inwonen, en dezelfde betrekking in de wereld hebben: de gebroeders K en P. Het schip, de Twee Gebroeders. Ook wordt het van meer broeders gebruikt, doch uitdrukkende eene nauwe betrekking op elkander: wij waren twaalf gebroeders. **BIBELV.** Van hier gebroederlingen, kinderen van twee broeders, en de gebroederschap, als: de gebroederschap (de vereenigde broeders) der H. Maagd.

Gebroekt, bijv. n. en bijw. Die eene broek draagt.

Gebrom, o. Het grove en dofse geluid van beeren, klokken, zware orgelpijpen, enz.; van brommen.

Gebrul, o. In den gemeenen spreektrant, voor geraas, geweld met stokken, enz. Zie *brui*, *bruijen*.

Gebruik, o. De dadelijke aanwending, besteding van eene zaak, naar zijne eigene behoeften en tot zijn nut. Neem uw gebruik van deze spijs; hij maakt van den Bijbel een goed gebruik. De gewoonte: niet meer in gebruik, buiten gebruik zijn. Dienst, nuttigheid: hij heeft het gebruik van de spraak verloren. Iets, dat, door het lange gebruik, eene wet geworden is. In dezen zin heeft het ook een meerv.: des lands gebruiken. Van hier gebruikbaar, vruchtgebruik. Zie *bruikbaar*; gebruikelijk, gewoon, enz.

Gebruikelijk, zie *gebruik*.

Gebruiken, b. w., ik gebruikte, heb gebruikt. Iets tot zijn gebruik nemen: spijs, kleedren, boeken gebruiken. Aanwenden: geduld, tijd gebruiken. Overnemen: iemands woorden gebruiken. De vrucht van iets genieten: het land gebruiken. Eene vrouw gebruiken, zich met haar vermengen. Voor *gebruiken* zegt men ook *bruiken*.

Gebruis, o. Van bruisen. Het bruisen.

Gebrul, o. Het geluid van eenen leeuw: het brullen. Ook wordt het van andere dieren gebezigd, als zij, tegen gewoonte, luid schreeuwen; zelfs van menschen, die, in dolle razernij, sterk roepen.

Gebulder, zie *gebalder*.

Gebulk, o. Het geluid van stieren en koeijen; het bulken.

Gebult, bijv. n., van bult. Die, of dat eenen bult heeft.

Gebuur, zie *buur*. Medebuur. Het voorvoegsel *ge* duidt alleen aan de betrekking op eenen anderen buur. Het meerv. is ook gebruikelijk. De gezamenlijke geburen. Van hier gebuurschap.

Gekristend, voorheen *gekristend*, onl. *gekerstend*, van *christenen*, *kerstenen*, doopen; bijv. n., gedoopt en daardoor in de christelijke kerk ingewijd: gekristende Evangeliekinders. M. L. Trow. — De staats van 't kerstenen des Dauphins. Hooft.

Gedaagde, m. en v., meerv. gedaagden. Die gedaagd, of gedagvaard is. Zie *dagen*, b. w.

Gedaan, verled. deelw. van *doen*. Verrigt: wij hebben gedaan werk. Geëindigd: het spel is gedaan. — Het is met hem gedaan; eene gemeenzame uitdrukking, voor *hij sterft*. Het is met die lieden gedaan, zij verarmen, door gebrek aan nering. — Zij ziet er vrij wel gedaan uit, doet zich wel voor.

Gedaante, v., meerv. gedaanten. Het uiterlijke voorkomen van iets. De geheele gestalte, houding, en het gedrag van den mensch heet *zijne gedaante*: hij is in gedaente gevonden als een mensch. **BIBELV.** De trekken van een menschelijk aangezicht: schoon van gedaante. Eene gelijkheid: in dezen zin laat het een meerv. toe: hij openbaarde zich in verscheidene gedaanten. De uiterlijke toedragt: de zaken zijn van gedaante veranderd. Oudtijds was dit woord ook *ghedane*: an sine ghedane. M. STOKE. Het woord is zeker van *doen* afkomstig; het zal dan uitdrukken den vorm, het maaksel, het voltooiel van eene zaak; en dus derzelve uiterlijke voorkoming, zoo als zij, voltooid, ons onder de ogen valt.

Gedachten, v., meerv. gedachten. De daad van denken. Dat gedacht wordt, als, het overleg, een beraamd plan: al mijne gedachten zijn verijeld. Voornemen: ik ben van gedachten, om uit te gaan. Gevoelen: ik wil u. over dat stuk, mijne gedachten wel mededeelen. De voorstelling van iets aan het verstand: de gedachten van den

dood! Eene zaak, die nadenking waardig is: wij zullen eens heerlijk verrijzen; vertroostende gedachte! Beraad: ik zal het eens in mijne gedachten nemen. Geloof, schatting des oordeels: ik ben van gedachten, dat enz. Verbeelding: ik vormde mij van dat schoone land geheel andere gedachten. Penzing: hij zit in gedachten. Afgetrokkenheid der aandacht: ik deed dat in gedachten. Van hier gedachteloos, gedachtenis, gedachtig. Zamenst.: gedachtenbeeld.

Gedans, o. De dadelijke beweging des dansers.

Gedarmte, o. Het gansche darmgestel, in mensch of beest.

Gedauwd, verled. deelw. van *dauwen*. HOOFD bezigt het, voor *als dauw gevloeid*: 't Lied gedauwt uit uw geleerde lippen.

Gedaver, o. Het daven, dreunen.

Gedeelte, o., meerv. gedeelten. Sommige deelen van het geheel te zamen genomen; en daarom laat het ook een meerv. toe: ik heb er twee gedeelten van. Van hier gedeeltelijk.

Gedenken, b. w., onregelm.; ik gedacht, heb gedacht. Iets gedenken, aan iets denken. Men bezigt hier ook *aan*: hij gedenkt aan mij; insgelijks den tweeden naamval: gedenckt mijner bij u selven. **BIBELV.** Ook met een werkwoord: ik denk te komen. Voorts beteekent dit woord de voorstelling van eene verledene of afwezige zaak; de herinnering: hij gedenkt nog aan de lessen zijns braven vaders. Melding maken: gedenk mijner bij den vorst. Hop en: ik gedenk nog aan die erfenis te komen. In vele van deze spreekwijzen gebruikt men ook het enkele *denken*. Welcer werd dit woord ook onpersoonlijk gebezigd, en men zeide: mij gedenkt, voor *mij heugt*. Van hier de zamengest. woorden: gedenkblad, gedenkboek, gedenkeedel, gedenkenpenning, gedenkrol, gedenkschrift, gedenkspreuk, gedenkteeken, gedenkzuil, enz. HOOFD heeft ook *gedenkenis*: de gedenkenissen van **COMMINES**.

Gedicht, o., meerv. gedichten. Een vers. Hiervoor schreef men ook voorheen, *dicht*: met een goddelijk dicht. **VOND**.

Gedichtsel, o. Eene gedachte, een overleg; in den bijbelschen spreektrant: al het gedichtsel der gedachten. In den gemeenzamen stijl is het ook eene verzinning van eene onwaarheid: dat is *maar* een gedichtsel, ook een gedichtselteje. Hiervoor zegt men meestal *verdichtsel*.

Gedienstig, bijv. n. en bijw., gediensstiger, gediensstigt. Genegen, om iemand dienst te doen, dienstvaardig: hij heeft eene gediensstige vrouw. Men zegt ook, in eene beschaafde uitdrukking: een gediensstig (niet zeer knuisch) meisje. Van hier gediensstigheid, gediensstigheid.

Gedierte, o., meerv. gedierten, als er van vele soorten gewag gemakt wordt. De dieren: de leeuw is geweldig onder de gedierten.

Gedijen, (bij **KIL.** ook *ghedijden*) o. w., ik gedijde, ben gedijl. Toenemen, uitzetten: het graan gedijt. Worden, verstrekken: dit zal hem tot eer gedijen. Voordeelig zijn, in eene onderneming slagen: al wat hij doet, gedijt wel. Zie *dijen*.

Geding, o., meerv. gedingen. Een twistgesprek voor het gerecht, eene regtzaak. HOOFD bezigt *ten eersten gedinge*, voor het ond. *ter eerste instantie*. Zamenstell.: pleitgeding, regtsgeding, twistgeding; gedingbezorger, (procureur) geding-

schrijver, gedingstuk, gedingzaal. Zie *ding* en *dingen*.

Gedoen, o. In den lagen spreektrant, voor *getier*. Het *gedoen*, ook *gedoente*, is, in den gemeenzamen stijl, ook iemands bezitting, vooral van eenen boer: hij zit daar in een goed *gedoen*.

Gedoen, (zich) wederk. werkw., onregel.; ik gedeed mij, heb mij gedaan. Een woord in den lagen stijl gebruikelijk. Zich behelpen: ik kan mij daarmede wel *gedoen*.

Gedommel, (*gehommel*) o. Het drommelen, als de bijen doen; het gegons. Zie *dommelen*. Een mompelend geluid van zacht sprekende menschen heet ook het *gedommel*. In vele gevallen is het een klanknabootsend woord.

Gedonder, o. Het donderen.

Gedooen, b. w., ik gedooide, heb gedoogd. Duiden, toelaten: gedoocht, dat enz. Zedeloosheid wordt daar openlijk gedoogd. Oul. werd het ook voor *lijden* gebezigd, in de spreekwijs: schipbreuk *gedooen*. *Doogen*, en het lat. *indulgere* hebben eene gelijkheid met elkander. Van hier gedoozaam, gedoozaamheid; alhoewel die woorden al weinig meer gebruikt worden, daar men *verdraagzaam* enz. bezigt. **OTDAAAN** gebruikt *gedoo* als een naamwoord, voor *toelating*.

Gedrag, o. Iemands openbare levenswijs: een onberispelijk gedrag. Zie *dragen*.

Gedragen, (zich) wederk. werkw., ik gedroeg mij, heb mij gedragen. Zijnen levenswandel inrigten: zich wel of kwalijk gedragen. Zich van zijnen pligt kwijten: zich dapper gedragen. Verbleyven: ik gedraag mij daarin aan uw oordeel. Van hier gedraging.

Gedrang, o. Een groote toevloed van menschen, die digt bijeen staan; ook de drang. Hij is, door het gedrang des volks, in het water gevallen.

Gedreig, o. Het dreigen.

Gedreun, o. Het dreunen.

Gedrogt, o., meerv. gedrogten. Eigenlijk, een bedriegelijk verschijnsel, een spooksel, hetwelk de ontstelde verbeelding zich afzigtig afmaakt. Voorts een wanschepsel, zoo als de fabelleer van den driehoofdigten Cerberus, de Spinx, enz. beuzelt. Een groot zeedier, voor zoo ver het schrik aanjaagt: zij doodden het gedrogt met werpspietsen. Van hier schrikgedrogt, wangedrogt, gedrogteijk, van *driegen*, bedriegen.

Gedrutsch, o. Een groot getier, geraas.

Geducht, bijv. n. en bijw., geduchter, geduchtst. Van duchten. Gevreest, vreeselijk.

Geduld, o. De lijdzame gelatenheid, onder al de onaangenaamheden dezes levens. Langmoedige liefde, bij de feilen van den evenmensch: iemand met geduld verdragen. Geduld wat! een weinig geduld! is, in het gemeene leven, zoo veel als, wacht wat! Zie *dulden*.

Geduren, o. w., ik geduurde, heb geduurd. Hetzelfde, als *duren*. Dit woord wordt niet meer gebruikt dan in het deelwoord *gedurende*, hetwelk als een voorzetsel gebezigd wordt: gedurende dit jaar. Van hier geduurzaam, geduurzaamheid.

Gedurig, bijv. n. en bijw. Aanhoudend: eene gedurige koorts. Telkens: hij komt gedurig wederom. Ook geduriglijk. Van hier gedurigheid.

Gedwaal, o. Van dwalen. Het dwalen.

Gedwee, (bij **KIL.** *dwee*, *gedwee*, *ghedweeij*, *gedweeghsaam*) bijv. n., gedwee, gedweest (meer

gedwee, zeer — meest gedwee). Zacht, buigzaam: gedwee schoenleer. Ook *gedweeg*: eene gedweege huid. OUD. Overdr., zachtmoedig, gehoorzaam: een gedwee kind. Eene gedweeghe huisvrouw (*mulier facilis*). Hooft. Van hier gedweeheid.

Gedwell, o. Het dweilen.

Gedwongen, bijv. n. en bijw., zijnde het verl. deelw. van *dwingen*. Gedwongener, gedwongenst. Eene gedwongene houding. Ik deed dat gedwongen.

Geel, bijv. n. en bijw., geler, geelst. Geelverwig: gele boterbloem. Zelfst. genomen: best geel. Het gele van een ei, de dojer. Van hier geelachtig. Zamenst.: geelgieter, geelheid, geelvink, geelzucht, enz.; bleekgeel, hooggeel, schijtgeel, enz. Voor *geel* zegt men ook *geluwe*. Men vindt dit in de BIJBELV.: geluwen goude. WESTERR. heeft *geluw hayr*. Bij KIL. is *gheluwe luteus*, in het angels. *gealwe*. Zelfstandiglijk gebruikt, zonder meerv., is het ook *de gelzucht*: hij heeft de geluw.

Geel, hoogd. *gelbe*, eng. *yellow*, deen. *gul*, ital. *giallo*, zweed. *guli*, ijsl. *gulur*, angels. *gealwe*, spaan. *jalde*, fr. *jaune*, oudtijds *jaulne*, pool. *zoltij*, lat. *gilvus* en *helvus*, middeleeuw. *elvus*, *salvus*, *giallus*, *giallus*. In het gr. is $\epsilon\lambda\eta$ en $\gamma\epsilon\lambda\alpha$, glans, $\gamma\epsilon\lambda\epsilon\nu$ een glanzig aangezicht hebben. In het Chald. heet ܩܠܘܢ glanzig zijn.

Geen, een ontkennend bijv. naamw. en bijw. Hij heeft geen geld in de kas. Om de ontkening nog sterker te maken, voegt men er het lidwoord *een* bij; doch dan wordt *geen* niet verhoogd: ik zie geen eenen appel op den boom. — Geen mensch, niemand. Het wordt ook zelfst. gebruikt: geen van heide. Als bijwoord, wanneer het op het volgende bijvoegd. naamw. slaat, als: ik heb geen blaauwe oogen, mijne oogen zijn niet blaauw.

Geen, gene, aanwiz. voornaamw., hetwelk, in de spelling, van het vorige wel moet onderscheiden worden. als hebbende eene zachtlange *e*. Men gebruikt dit voornaamwoord met het lidwoord *de* en *het*: degene, die mij eert — hetgeen, dat ik wil; degenen, die mij hooren. Men mag het nimmer als een betrekkelijk voornaamw. gebruiken; zie mijne Nederd. Sprankkunst, D. I § 239. Er zijn nogtans gevallen, waarin *gene* zonder het lidwoord *de* kan staan, als: moeder en dochter wandelden; deze had eenen vluggen gang, gene konde niet voort. In zulke zamenvoeging heeft *gene* altijd betrekking op het naamwoord, dat het verst verwijderd is, *deze* op het naastbij gelegene. — Men gebruikt het ook zelfstandig: Dezen en genen zeggen het, sommigen. Eindelijk wordt het ook bijvoegelijk gebruikt: aan gene zijde, aan de overzijde, der rivier. — Aan gene zijde des grafs, na den dood.

Geenerhande, onverb. bijv. naamw. Geenerlei. Zie *hande*.

Geenerlei, onverb. bijv. naamw. Hetzelfde als *geenerhande*.

Geenszins, een sterker ontkennend bijwoord, dan *niet*; ik wil het geenszins, ganschelijk niet, doen. Van *geen* en *zin*.

Geep, v., meerv. geepen. Eene kleine vischsoort van eene zegroene kleur, met eenen langen spitsen bek, gelijkende naar dien van eene snip. Men sleept dezelve met een net, op zekere tijden, bij duizenden, op het strand, om daarmede weder andere visch aan hoeken te vangen.

Geer, v., meerv. geeren. Eene strook linnen, schuins gesneden, aan een hmd, enz. om het van onder wijder te krijgen. Ook een stuk schuins gesneden doek, om scheepszeilen breeder aan het eene einde te hebben. Het eng. *gore* schijnt hetzelfde woord te zijn.

Geeren, o. w., ik geerde, heb gegeerd. Met eene geer loopen, schuins loopen: mijn tuin geert. *Geeren* is ook een zemensw., voor afhouden.

Geesel, m., meerv. geesels. Eene roede, eene zweep, iets van dunne riemen, of touwtjes gemaakt. Drijft haar met den geesel. Hooft. Bij overnoeming wordt elke verwoesting, elk verwoester, een *geesel* genaamd: de oorlog is een geesel des menschedoms. VOLLENSHOVE heet den Admiraal de Ruiter *den geesel van Algiers*. In den bijbelstijl wordt de lasterende tong een *geesel* toegekend: tegen den geesel der tonge sult gij verborgen wesen.

De oorspronkelijke beteekenis zal zijn iets, dat spits toeloopt, of eindigt, waarom, in het zweed., *gisl* een straal is, *solargisl* zonnestraal.

Geeselen, b. w., ik geeselde, heb geeseld. Met roeden, met den geesel slaan: hij is geeseld om zijne dieverij. In Noordholland bezigt men *het geeselen van de tarwe*, wanneer men de gebondene schoof, of de geeselbank slaat, opdat de zaadkorrels uit de aren vliegen. In den stijl der Dichters leest men van *geeselende winden*, van *eenen geeselenden storm*, die vele verwoestingen aanregt. Van *geeselen* is geeselaar, anders een geeselbroeder, geeselmonnik, die zich zelven, om boete te doen, geeselt: ook een slaaf, die anderen geeselt, — geeselbrok, die dagelijks, met den geesel geslagen wordt; geeseling, enz.

Geest, m., meerv. geesten. Men drukt met dit woord, in onze taal, voornamelijk eene onlighamelijke zelfstandigheid uit, die door verstand, oordeel en wil werkzaam is. In dien zin wordt er God, het allervolmaakteste wezen, door verstaan: God is een oneindige geest. — Schepselen, van welke men gelooft, dat zij onbeligichaamde wezens zijn, als de Engelen; doch met bijvoeging van eene of andere eigenschap: hemelgeesten, goede geesten, gediensstige geesten. Duivelen: booze, verleidende, onreine geesten. Van hier geestendom, geestenverdrjver, geestenziener, enz. De ziel des menschen: de mensch bezit eenen onstoffelijken, onsterfelijken geest. De verstorvenen: het rijk der geesten; het schimmenrijk bij de Dichters genoemd. Een spooksel, naar de denkbeelden van het volk: men zegt, dat in dat huis een geest, in het wit gekleed, verschijnt. Van hier kwelgeest, poltergeest, waargeest. Het leven: er is geen geest meer in hem. De adem: den geest uitblazen. De vermogens der ziel, als, de gedachten: hij laat zijnen ganschen geest uit. Verstand, oordeel, vernuft: een groote geest. Iedere geestgesteldheid van den mensch: droevig, blijde van geest. Eene heerschende gezindheid, een gevoelen, dat het meest in het oog loopt: de geest der tijden. Een persoon, die, in een of ander vak, heerlijke vermogens bezit: er stond niet eerder een aantal van goede dichters op, voor dat een groote geest, door een meesterstuk, den algemeenen ijver ontvonkte. Van hier vrijgeest, die voor geeft zich, in het stuk van godsdienst, van de slaafsche banden der vooroordeelen losgerukt te hebben. Zoo heet ook iemand, die de voorste in

eene stoute onderneming is, en zich, in eenige hoosheid, het meest van allen laat zien, *een geest*. Zamenst.: oproergeest, tuimelgeest, woelgeest. Iemand, die onverwacht komt, en om geld maant, wordt *een kwade geest* genoemd, in den dagelijken spreektrant. Hetgeen aan de natuur van eenen geest, om zijne vlugheid, sijnheid en onzichtbaarheid, zeer nabij komt, drangt bij ons ook den naam van *geest*. Dus noemen wij het vloeibare, vlugtige, werkzame wezen, dat deels door gesting ontbonden, deels ook door overhaling, uit verscheidene lichamen, getrokken wordt, als: wijngeest, vitrioolgeest, enz.; van hier geestrijk, dat veel geest bezit. Ook het fijne, vloeibare, welks zitplaats men in onze zenuwen vooronderstelt, en hetwelk men voor de werkende oorzaak, of ten minste, voor het eerste en voornaamste hulpmiddel van alle beweging en gevoel aanneemt, heet *geest*: de levensgeesten; zijne geesten waren gansch uitgeput. Ook wordt de voorname inhoud van een boek, of geschrift, *geest* genoemd.

In onze taal heeft het woord *geest* nog eene geheele vreemde beduidenis, die, namelijk, van eene zandige strook lands; zoo vindt men het bij M. STOKES: 't land op die geest. STOKES gebuikt het in dien zin vrouwelijk. In Noordholland wordt nog de zandige strook lands bij St. Pankras zoo genoemd. Het gebruik wil dit ook vrouwelijk houden: hij woont in de geest van Pankras. Dit woord is ook nog over in de namen der dorpen Uitgeest, Oestgeest. DALIJN leidt dit woord, dat in Oostvriesland *gaste*, in nedersaksische oorden *gäst*, *gäse*, luidt, van het verouderde *göya*, *de aarde*, af, in het gr. γῆ, γαῖα. ADEL. brengt het, of tot het dihmarsche *gose*, zweed. *gist*, neders. *giist*, dat droog beteekent; of hij brengt het, met het lat. *vastus*, *woest*, tot eene bron, omdat in de middeleeuwen, *gastum* zoo wel onvruchtbaar land, als eenen braakakker te kennen gaf. Vergelijk ons nederd. *gust*, dat onvruchtbaar beteekent.

In den bijbelstijl heeft dit woord ook nog bijzondere beteekenissen. De Heilige Geest. De gaven des geestes. De godsdienst van het nieuwe verbond: de bediening van den geest. De vernieuwde gezindheid des harten, door de kracht der waarheid: het vleesch begeert tegen den geest. Verrukking van zinnen, verbeelding: ik zag in den geest. Leeraars: beproeft de geesten enz.

Denkelijk, dat men met dit woord eerst *den adem* heeft willen aanduiden, de sterke uitblazing van de lucht uit de longen, door dezen klank nabootsende. Immers het grieksche πνευμα, gelijk ook het lat. *spiritus*, komt van een woord, dat ook *uitblazen* beteekent.

Geestachtig, bijv. n. en bijw. Waarin veel geest is: een geestachtig vocht. Van hier geestachtigheid.

Geestdrijver, m., meerv. geestdrijvers. Een, die voorgeeft, door den geest gedreven te worden, een zweeper. Van hier geestdrijverij.

Geestelijk, bijv. n. en bijw. Onlichamelijk: de ziel is een geestelijk wezen. Godvruchtig: dat is een regt geestelijk mensch. — Die zich aan de regels van eene godsdienstige orde verbonden heeft: eene geestelijke dochter. Zelfst.: *de geestelijken*, kerkleeraars, voorgangers in de godsdienst. Kerkelijk: geestelijk gewaad; geestelijke goederen. In den bijbelstijl is *geestelijk* verlicht: de geestelijke mensch. Eene meerdere kennis van

de godsdienst, dan anderen, bezittende: *gij*, die geestelijk zijt. Dat van den Heiligen Geest oorspronkelijk is: geestelijke gaven. Dat tot de godsdienst betrekking heeft: een geestelijk lied. Dat opzigt heeft op het inwendige bestaan des harten: de wet is geestelijk. Dat iets van den aard eens geestes heeft: een geestelijk ligchaam. Hetgeen op iets verheveners toepasselijk is: geestelijke drank. Dat met de gesteldheid van het nieuwe verbond overeenkomt: een geestelijk offer. Zinnebeeldig: het geestelijk Sodoma. De schrift gezinnig; niet naar de letter, verklaren, noemt men: geestelijk uitleggen. Van hier geestelijkheid, de geestelijken.

Geestig, bijv. n. en bijw., geestiger, geestigst. Die veel vernuft bezit: een geestig schrijver. Dat schoone trekken van vernuft heeft: een geestig versje, een geestig gezegde. Van hier geestigheid.

Geeuwen, o. w., ik geeuwde, heb geeuwend. Onwillig den mond opsperren: hij doet niets dan geeuwen. Van hier geeuwaard, (geeuwerd) geeuwer, geeuwing, geeuwster.

Geeuwen, hoogd. *gähnen*, angels. *geonan*, eng. *to yawn*, zweed. *gina*, gr. γαω, γατω, γατω, arab. **١٦٦**, hebr. **צָוַן**.

Gefemel, o. Gefitsel. Het femelen.

Gefleem, o. De daad van fleemen.

Geflikker, o. Het flikkeren.

Geflonker, o. De gedurige flonkering.

Gefluit, o. De daad van fluiten. Het gefluit van den goudvink. M. L. TIDW.

Gegeeuw, o. Een gestadig geeuwen.

Gegil, o. Het gillen.

Gegluur, o. Het gluren.

Gegoed, bijv. n. en bijw., gegoeder, gegoedst. Bemiddeld: een gegoed man. Van goed, goederen, o. Van hier gegoedheid.

Gegolf, o. Het golven.

Gegons, o. Het gonzen.

Gegool, o. De daad van goojen.

Gegrinnik, o. Het grinniken der paarden.

Gehakkel, o. Het hakkelen, gebrekkelijk spreken.

Geharnast, bijv. n. en bijw. Van een harnas voorzien. Van harnas.

Geheel, geheele, bijv. n. en bijw. Zonder lichamelijk gebrek. Als een zelfst. naamw. gebruikt: daar is niets geheels in mijn vleesch. BIJBELVERT. Gansch: het geheele jaar door. Ongeehonden, ook zelfst.: het huis staat nog in zijn geheel. Zonder breuk, in de telkunst: de regel van drieën in het geheel. Zelfstandig wordt het ook genomen, voor den ganschen inhoud: het geheel is grooter dan zijn deel. — *Het geheel*, de schepping, anders *heelal*. Daar is het geheel en al, daar hebt *gij* het allemaal. Geheel niet, ganschelijk niet.

Geheel is van *heel*, met een voorgevoegd *ge*, en dit van het gr. ὅλος.

Geheim, bijv. n. en bijw., geheimer, geheimst. Bedekt: eene geheime afspraak. Met iets geheim zijn, een geheim van iets maken. Geheim blijven, niet ontdekt worden. Geheim houden, niet ontdekken.

Geheim, o., meerv. geheimen. Eene geheime zaak: hij is achter het geheim. Dat elk niet weten mag: hij heeft altoos geheimen. Van hier geheimenis. Zamenst.: geheimbewaarder, —

bewaardster, geheimgemaak, geheimekamer, geheimraad (een lid van den geheimen Raad) geheim-schrift, geheimschrijver, enz.

Geheim komt af van *heimen*, bij KIL. bedekken.

Geheld, bijv. n. en bijw. Met een' helm gewapend. Van helm.

Gehemelte, o., meerv. gehemelten. Het bovenste gedeelte van binnen in den mond, ook *verhemelte* genoemd. Het bovenste deel van eene bedstede, enz. Van *hemel*, om de wulftachtige gedaante.

Gehengen, b. w., ik gehengde, heb gehengd. Gedoogen, toelaten:

Een zelfstrijd, die geen rust gehengt. L. BAKE.

Gehengen, o. Het vermogen, om zich de zaken met bewustheid te herinneren: een goed — gelukkig geheugen. Herinnering: boven des menschen geheugen.

Gehengen, b. w., ik geheugde, heb geheugd. In het geheugen houden: help mij dat geheugen. Het wordt meest als een onpers. werkw. gebruikt: het geheugt mij. Voor *geheugen* zegt men ook *heugen*. Van hier *geheugenis*.

Gehinnik, o. Het hinniken, of het natuurlijke geluid der paarden, hetwelk men door dit woord nabootst.

Gehoekt, bijv. n. en bijw. Dat hoeken heeft: een gehoekte steen.

Gehoetel, o. Het getalm, gefutsel; ook gebeuzel. *Hoetelen* is bij KIL. *inartificialiter se gere*, *ignaviter agere*: *frivola agere*, *sordida agere*.

Gehommel, zie *gedommel*.

Gehoor, o. Een der vijf zinnen: scherp van gehoor. Het fijne gevoel, om over de klanken, in de toonkunst, wel te oordeelen: gij hebt geen goed gehoor. De toegang tot voornamen personen: iemand gehoor verleen. Aandachtige opmerkzaamheid: aan vermaningen gehoor geven. Eindelijk, wordt het voor eene hoorende menigte genomen: ik ben ook onder zijn gehoor geweest. Van hier *gehoorig*, *gehoorplaats*, *gehoorzaal*.

Gehoorzaam, bijv. n. en bijw., gehoorzamer, gehoorzaamst. Gezeggelijk, onderworpen: gehoorzame kinderen. Den ouderen gehoorzaam. Ook eene uitdrukking van wellevendheid: uw gehoorzaamste dienaar. Van hier *gehoorzaamheid*.

Gehoorzamen, o. w., ik gehoorzaamde, heb gehoorzaamd. Gehoorzaam zijn. Overdr.: de driften moeten der rede gehoorzamen.

Gehucht, o., meerv. gehuchten. Eigenlijk, eenige huizen, op eene hoogte aangelegd.

Gehuil, o. Het schreiende geluid van een kind; ook van wolven en andere dieren, van nachtvogels; ook van winden gebruikelijk. Het huilen.

Gehuisd, bijv. n. en bijw. Die ergens een huis heeft: ruim, naauw gehuisd zijn. Ook het verl. deelw. van het werkw. *huizen*: de vijand heeft daar slecht gehuisd, huisgehouden, alles verwoest.

Gehunker, o. Het hunkeren.

Gehuppel, o. Het dartele gesprong van eenig mensch, of dier. Zie *huppelen*.

Gehuwd, bijv. n. en verl. deelw. van *huwen*.

Gejaag, o. De daad van jagen, zoo als het gejagt van jagten. Zie *jagen*.

Gejammer, o. Het jammeren.

Gejangel, zie *gejang*.

Gejank, o. Ook *gejangel*, Het janken, zijnde het gekrijt van honden enz. OUD. heeft ook *getjenk*.

Geiblok, o., meerv. geiblokken. Een blok, hetwelk men in het opgejen van de zeilen gebruikt.

Geijen, b. w., ik geide, heb gegeid. Scheeps-w., gewoonlijk met het voorzetsel *op*, *opgeijen*, van de zeilen.

Geil, bijv. n. en bijw., geiler, geilst. Eigenlijk, beteekent het vet, ten opzichte van het vleesch van dieren, wanneer hetzelfde, door zijne vettigheid, eene walging veroorzaakt. Van hier, dat men, in het gemeene leven, zegt: dat spek is geil. Ook wordt het voor eene dengdelijkheid in sommige spijzen gehouden: geile boter. Van hier, wanneer de aarde eene overvloedige bemesting heeft, heet zij *geil*: een geile grond. De gewassen ook, wanneer zij te veel voedsel uit den grond trekken, en daardoor schielijk groeijen, zonder veel vrucht te geven, maar meest in het lot en blad schieten, worden *geil* genoemd: het graan staat geil. Eindelijk, eene gesteldheid des gemoeds, die haren grond, voor het naaste, in eene overvloedige voeding en koestering van het ligchaam heeft: eene gesteldheid, waardoor men eene hevige prikkeling tot bijslaap gewaarwordt, en die prikkeling zoekt gaande te houden: een geil wijf; geile gedachten. Van dieren, die eene groote drift in het voorttellen van hun geslacht toonen, gebruikt men het ook: de bok is een geil dier. Van hier *geilheid*. Oul. werd het ook zelfstandig gebezigd: hij is een vuile geil.

De oorsprong dezes woords is duister. ADELUNG meent, dat het van *geel* afstamt, neders. *gäl*, omdat het meeste vet eene geelachtige kleur heeft; en

vet, dat geil is, nog meer in het gele valt. חלב is vet, גלגל gele melk, en bij de oudste Galliërs was *galba* vet. Men brengt het ook tot het gr. γαλαζῖν, *ontuchtig zijn*.

Geinster, m., meerv. geinsters. Eene glimmende vonk. Het woord geraakt bijna geheel uit het gebruik. M. L. TJDW. bezigt het: met flauwe geinsters pas aan 't glimmen. Bij KIL. is *gheijnster*, *ghenster*, *scintilla*, *favilla*. Het is zeer denkelijk, dat het met *glinster*, *glinsteren*, *glans*, enz. eenen oorsprong heeft.

Gejok, o. Boert, gescherts. Het jokken.

Geit, v., meerv. geiten. Het wijffe van eenen bok. Zamenst.: steengeit, geitenbaard, geitenhaar, geitenmelk, geitenstal, geitenvel, enz.

Geit, hoogd. *Geitze*, bij WILLERAM. *Geizzo*, angels. *gat*, zweed. *geel*, deen. *geel*, turk. *geitzi*, bij de nieuwe Gr. γῆζα, hebr. גֵּיז, gr. αἴζ, lat. *argis*, eng. *goat*.

Geitouw, o., meerv. geitouwen. Van *gei*, *geijen* en *touw*. Een touw, waarmede men het zeil aanhaalt.

Gejuich, o. Het juichen.

Gejuweeld, bijv. n. en bijw., van juweel. Met juweelen versierd: wat was zij gejuweeld.

Gek, bijv. n. en bijw., gekker, gekst. Ook m., meerv. gekken. Van zijn verstand beroofd: die man is gek. Verkeerd: dat is een gek stuk. Een potsenmaker: hij speelt voor gek op den schouwburg. Den gek met iemand steken, ook scheren, gekscheren, iemand foppen. Een draaikap op eenen schoorsteen, met eene of andere beeldtenis, heet ook een *gek*. De knie, of mik, van eene pomp wordt ook *de gek* genoemd. Vrouwel.: *gekkin*, verkleinw. *gekkinnetje*. Van hier *gekheid*, *gekkelijk*; zamenst.: *gekkenhuis*, *gekskap*, enz.

Gekakel, o. Het gekakel eener broedsche hen. Ook het gesnap. Het kakelen.

Gekal, o. Het kallen.

Gekamd, bijv. n. en bijw. Die een kam heeft. Een gekamde haan. Ook als verled. deelw. van *kammen*: gekamde wol.

Gekamerd, bijv. n. en bijw. Die op eene kamer woont en daar onderhouden wordt: eene gekamerde hoer.

Gekast, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *kassen*. In eene kas gezet, vooral bij de Dichters gebruikelijk, van gezette diamanten en andere edelgesteenten: een diamant in goud gekast.

Gekef, o. Het keffen, of het gebas van kleine hondjes.

Gekeperd, bijv. n. en verl. deelwoord van *keperen*. Met eene keper geweven: gekeperde zijde. Zie *keper*.

Gekerm, o. Het aanhoudend kermen.

Gekijf, o. Het kijven: dat men minder ghekijs in de kerk zoude vernemen. H. DE GR.

Gekijk, o. De daad van kijken

Gekir, gekor, o. De klagende toon der torleduiven. Het kirren.

Gekittel, o. Het kittelen. Aanhoudende kitteling.

Gekken, o. w., ik gekte, heb gegekt. Schertsen, spotten. Met iemand gekken. Nu zonder gekken! in ernst gesproken! Van hier gekker, gekkernij.

Geklag, o. Het klagen.

Geklank, o. Geluid: het geklank der trompetten.

Geklap, o. Het gesnap: dat is een ijdel geklap. Het toeslaan eener deur enz.; het geknap eener zweep; het geluid, dat vogels met hunne wieden maken enz.

Geklapper, o. Het klapperen, zijnde het voortdur. werkw. van *klappen*.

Geklater, gekletter, o. Het klateren.

Geklep, o. Het kleppen; ook het geluid der kleine klokken; of als men den klepel slechts aan de eene zijde laat vallen. Voorts het geluid van ooijsvaars.

Geklets, o. Het kletsen.

Gekletter, zie *geklater*.

Geklikkak, o. Een woord, uitgevonden om den slag der wapenen tegen elkander, en op het harnas, het schild en den helm, na te bootsen. VONDEL gebruikt het: 't geklickklack van het harnas.

Geklink, o. Het klinken, of het geluid van schelle klokjes, van glazen, enz.

Geklok, o. Het blokken. Ook het nagebootste geluid eener hen, die kieken heeft.

Geklop, o. Het kloppen.

Geklots, o. Het klotsen. Bons: ik werd, door het hevige geklots der baren tegen het schip, wakker.

Geknars, geknars, o. Het knarsen. Zamenstell.: tandengeknars.

Geknik, o. Het knikken.

Geknor, o. Het gedurige knorren.

Gekook, o. Het koken. Zie *kooksel*.

Gekor, zie *gekir*.

Gekout, o. Het kouten. Gestadige praat.

Gekraai, o. Het kraaijen. Zamenstell.: hangenkraai.

Gekraak, o. Het kraken. Gedruisch, geraas.

Gekras, o. Het krassen. Ook het geluid eener raaf.

Gekriek, o. Het krielen.

Gekrijsch, o. De daad van krijschen. Zie dit woord.

Gekrijt, o. Geween.

Gekrikkrak, o. Het krikkraken, kraken. Het gekrikkrak van den mast. Klanknabootsend woord.

Gekrioeld, o. Het krielen.

Gekroesd, bijv. n. en bijw. Gekruild. Sterk gekruild: gekroesd haar.

Gekscheren, zie *gek*.

Gekuch, o. Het kugchen.

Gekuifd, bijv. n. en bijw. Met eene kuif voorzien.

Gekuischt, verl. deelw. van vet verouderde werkw. *kuischen*, bij KIL. *zuiveren*, *reinigen*. Gekuischte taal. Gekuischt van erge zeden. M. L. TYDW.

Gekus, o. Het kussen.

Gekwaak, o. Het kwaken. Zie *gekweek*.

Gekwak, o. Een gedurig kwakken.

Gekweek, o. Klanknabootsend woord, beteekenende het geluid der eenden. In eene ruimere beteekenis, van menschen, gebabel, gekakel, gekijf: houdt op met dat gekweek.

Gekweel, o. Het kwelen, of het treurige gezang van kleine vogelen.

Gekweest, o. Het kweesten.

Gekwel, o. Eene gestadige kwelling.

Gekwijl, o. Een gestadig kwijlen.

Gekwijn, o. Eene gestadige kwijning.

Gelaarsd, bijv. n. en bijw. Die laarzen aan heeft: hij is gelaarsd en gespoord. Iemand een vat wijns gelaarsd en gespoord vereeren, spreekw., iemand dien wijn schenken, zonder iets voor vracht of belasting te laten betalen.

Gelaat, o. Eigenlijk, de glans van des menschen aangezicht, wanneer, door eene frissche gezondheid, het vel op het voorhoofd glimt, de wangen liefelijk blozen, en de oogen aanminnig tintelen; of wanneer inwendige tevredenheid op het geheele gezigt geschilderd staat. Hierom wordt het woord *aangezicht*, vooral in den bijbelstijl, er somtijds bijgevoegd: het gelaat huns aangezichts. Wijders, drukt het uit het wezen eens menschen, en men zegt: een blij, droevig, een jeugdig gelaat. On eigenlijk, wordt het ook aan andere dingen toegeschreven, als: het gelaat des aardrijks, de nitwendige fraaie vertooning, welke de schoone natuur, door hare verscheidenheid van werken, overal op den aardbodem, aan het gezigt oplevert. Zamenstell.: gelaatkenner, gelaatkunde; de kunde, om iemands bestaan uit het gelaat op te maken; gelaatstrek, enz.

Er is te veel gelijkheid tusschen *gelaat* en *glad*, dan dat men beide woorden niet uit eenen stam zoude mogen afleiden; te meer, omdat men, oudtijds, ook *glaat* spelde, zoo als KIL nog heeft. Het is waar, dat men dan eene *d* moest gebruiken, en *gelaad* spellen: doch het gebruik wil hier eene *t*, gelijk wij uit het werkw. *gelaten* weten, en M. STROKE reeds schreef: met also vreseliken ghelate.

Gelach, o. Het lagchen.

Gelag, o., meerv. gelagen. Drinkgelag, verterde kosten in eene herberg: hoe veel is het gelag? Iemand vrij gelag geven. Gelagen zetten, eene kroeg houden. Het gelag betalen, in den

gemeenen spreektrant, er voor opdraaijen, de straf voor anderen dragen. Dat is een hard gelag voor hem, dat is eene harde zaak voor hem, hij zal van die zaak veel verdriet hebben.

Gelang, o., van het oude werkw. *gelingen*, voor gebeuren, uitvallen, gelukken, alleen gebruikelijk met het voorzets. *naar*: naar gelang der omstandigheden, naarmate die zich toedragen.

Gelasten, b. w., ik gelastte, heb gelast. Hetzelfde als *lasten*, bevelen, met het voorgevoegde *ge*. Iemand iets gelasten.

Gelastigde, m, meerv. gelastigden. Van het verouderde *lastigen*, last geven. Iemand, wien een last gegeven is.

Gelaten, (zich) wederk. w., ik geliet mij, heb mij gelaten. Eigenlijk, de trekken van het wezen anders vertoonen, dan het hart inwendig gesteld is. Ik geliet mij, als of ik gaan wilde, ik hield mij zoo, ik veinsde zulks. *Zich vreemd gelaten*, eene bijbelsche spreekwijs.

Gelaten, bijv. n. en bijw., gelatener, gelatenst. Bezadigd, een die zich zelven bezit, zoo dat bij de inwendige smart over tegenspoeden niet te zeer in de houding van zijn ligchaam, of in de droefheid der gelaatsstrekken vertoont: hij is gelaten in zijne rampen. Van hier gelatenheid.

Geld, o., meerv. gelden. Gemunt metaal, in zoo ver het de waarde der dingen in den handel bepaalt. Goudgeld, zilvergeld, kopergeld. Wij kennen ook papiergeld. Slecht geld, goed geld, gangbaar geld, ligt geld, valsch geld, algezet geld, grof geld, in onderscheiding van klein geld. Geld slaan, munten; zijn geld uitzetten, zijn geld beleggen. Mijn geld staat uit, op renten. Tot geld, ook te gelde maken, verkoopen. Goed geld naar kwaad geld gooijen, spreekw., ter bekoming van iets, dat reeds half verloren is, nog meer wagen. Fig., rijkdom, vermogen: die menschen hebben veel geld. Van hier geldig, dat veel geld kost, bij Hooft die veel geld heeft. Zamenstell.: armen-geld, bankgeld, bodengeld, bruggeld, haardstedengeld, hoofdgeld, hoorn-geld, markt-geld, paalgeld, poort-geld, poort-geld, school-geld, tolgeld, veergeld, waaggeld, weggeld, enz. — Geldbeurs, geldbank, geldeloos, geldgierig, geldgierigheid, geldkas, geldkist, geldmiddel, bij Hooft raad van geldmiddelen, van financiën, geldzucht, geldzuchtig, geldzuchtigheid enz.

Gelden, o. w., ik gold, heb gegolden. Kosten, waardig zijn: het koren geldt thans weinig; wat geldt de boter? Ook in eene verdere betekenis: dat geldt hem zijn leven, waarvoor men anders *kosten* gebruikt, hij moet het met zijn leven betalen. Eene zedelijke waarde hebben: de meeste stemmen gelden. Kracht, of gezag hebben: uw bewijs geldt hier niet. Betreffen: dat verwijt geldt ons allen.

WACHTER. gist, dat het, met het lat. *valere*, uit eenen oorsprong herkomt. ADELUNG vindt beider bron in het hebr. מַלְחָה, sterkte, menigte, rijkdom,

waarmede het gr. εὐλη en ἰλη veel overeenkomst heeft; en waarvan het *geld* misschien ook afstamt.

Geldig, zie *geld*.

Geleden, bijv. n. en bijw., van het verouderde *lijden*, gaan, doorgaan; waarvan *gljiden*. Voorbijgegaan: het is pas een uur geleden, dat enz. *Geleden* is ook een verled. deelw. van *lijden*, verdragen.

Geleerd, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk

het verled. deelw. van *leeren*. Geleerder, geleerdst. Iemand, die veel geleerd heeft en dus veel weet: een geleerd man. Ook noemt men een boek *geleerd*, hetwelk op eene geleerde wijze *geschreven is*. Van hier geleerdelijk, geleerdheid. Zelfst.: een geleerde. Zamenstell.: godgeleerde, hooggeleerde, regstgeleerde, schoolgeleerde, schriftgeleerde, wetgeleerde, enz.

Gelegen, verled. deelw. van *liggen*. Gelegen zijn, liggen: Leeuwarden is in Vriesland gelegen. Er is aan die zaak veel gelegen. Zie *aangelegen*. Behoorlijk: ik heb geen gelegenheid, om aan u te schrijven. Gelegen komen, schicken: wanneer komt het u gelegen, mij een bezoek te geven? Zie *liggen*.

Gelegenheid, v., meerv. gelegenheden. Ligging: de gelegenheid der plaatsen. Bekwame tijd: zoodra ik gelegenheid zal hebben, zal ik u den brief overzenden. Omstandigheid: het is, naar de gelegenheid zich zal voordoen. Staat, gesteldheid: volgens de gelegenheid der zaak. Eene geschiktheid van woning, om iets te verkoopen: hij heeft daar eene schoone gelegenheid.

Geleide, (gelei) o. De daad van vergezelling, vergezelschapping, veilige bewaring: onder het goet geleide der godinnen. VONDEL. Iemand vrij geleide geven. Vrijheid om te vertrekken: de Vader gaf haar vrolijk het gelei. VOND. Zamenstell.: geleibrief, geleigeest, geleigelden, geleijonker, enz.

Geleiden, b. w., ik geleidde, heb geleid. Vergezelschappen: iemand naar huis geleiden. Beveiligen: dat God u geleide! Een lijk geleiden, helpen begraven. Van hier geleidelijk, naar orde, geregeld: een geleidelijk voorstel; geleider, geleiding, geleidsman, enz.

Gelei, o. Het lellen, veel en luid praten. Zie *lellen*.

Gelen, o. w., ik geelde, ben gegeeld. Geel worden.

Geletterd, bijv. n., geletterder, geletterdst. Zie *letteren*.

Gelid, o., meerv. gelederen, van het verouderde *geled*. Zamenvoeging van de beenderen: mijne hand is uit het gelid, waarvoor men meest het *lid* zegt. Eene rij van gesloten soldaten: het achterste gelid. Zamenstell.: gelidknoop, gelidwervel, gelidsluiter, de soldaat, die het achterste gelid sluit.

Gelieven, mannel., zonder eenvoud. Men gebruikt dit woord van twee, die in het huwelijk zullen treden, of die pas getrouwd zijn: twee gelieven.

Gelieven, o. w., ik geliefde, heb geliefd. Behagen: iemand gelieven; met den derden naamval. Onpers., bevallen, believen: indien het u zal gelieven. Hooft heeft het zelfst. *geliefte*, voor behagen, welbehagen: was het hun geliefte.

Gelijk, bijv. n., bijw. en voegw. Bijvoegel., gelijkjer, zeer gelijk. Van hetzelfde wezen, dezelfde omstandigheid en gesteldheid: zij zijn elkander daarin gelijk. Gelijke straf ontvangen. Welks oppervlakte effen is: een gelijke weg. Van éene hoogte: de schaal is niet gelijk. Zelfstandig gebruikt, van het onz. geslacht, voor regt: gij hebt gelijk. Iemand gelijk geven. In het gelijk breijen, op elke naald gelijke steken brengen, uitscheiden met breijen. Gelijk met gelijk vergelden.

Bijwoord, effen: snijd het brood gelijk. Regt: den draad gelijk. Van dezelfde dikte: het garen

is niet gelijk gesponnen. Glad: eene plank gelijk schaven. Aanstands, in den vertrouwelijken spreektrant: hij komt zoo gelijk. Voegwoord, als: zij is schoon, gelijk de godin der liefde; men voegt er ook *als* bij: gelijk als. Van gelijken is ook gebruikelijk, voor desgelijks. Gelijkop spelen, noch winnen, noch verliezen. Van *gelijk* maakt men ook gelijkelijk, tevens, met elkander. — Voorts is hiervan gelijkheid. Zamenstell.: gelijk-aardig, gelijkaardigheid, gelijkerhand, (allen te zamen) gelijkerwijs, een voegwoord, gelijkjarig, gelijkkluidend, gelijkmatig, gelijkmoedig, gelijkslachtig, gelijkstaltig, gelijkvormig, gelijkvormigheid, enz. Tegelijk, tevens, te zamen.

Gelijk, o. w., ik geleck, heb geleken. Gelijk zijn: zij gelijken elkander als twee druppelen waters. Gelijk schijnen: dat gelijkt wel olie. Ook wordt het als bedrievend gebezigd, in den zin van vergelijken: bij wien zal ik u best gelijken? L. BAKE. Doch hiervoor zegt men thans *vergelijken*. Oul. betekende het bhagen, waarom wij nog zeggen: dat gelijkt mij, d. i. dat behaagt mij.

Gelijkenis, v., meerv. gelijkenissen. Een gelijkend beeld: dit is mijns vaders gelijkenis. Meest echter beteekent het een zinnebeeld: door gelijkenissen spreken. Een ophelderend voorbeeld: ik zal het u, met eene gelijkenis, aan het verstand brengen. Bij gelijkenis.

Gelletje, o., meerv. gelletjes. Een in de gemeenzame verkeerung gebruikelijk woord, in de beteekenis van gekkernij: iemand tot een gelletje maken. Misschien komt het af van *galmen*, hoogd. *gallen*, een geluid geven.

Gellig, bijv. n. en b., gelliger, gelligst. Een woord in de veehoederij gebruikelijk. Een gellig schaaap, eene gellige koe; die, door te groote vochtigheid, bederf in de gal krijgen; anders *gallig*.

Geloei, o. Het loeijen, het natuurlijke geluid der runderen.

Gelofte, v., meerv. geloften. Eene vrijwillige verbindtenis van zich zelve; eene gelofte aan God. Zijne gelofte volbrengen, betalen, breken, niet nakomen.

Gelol, o. Het lollen, het geluid van katten en katers; ook een vervelend gezang: houd met uw gelol toch op.

Geloof, o.; het meerv. *gelooven* komt, in sommige gevallen, schoon alleen in de dagelijkse taal, voor. De toestand des gewetens, wanneer men iets, op toereikende gronden, voor waarheid houdt: die zaak verdient bij mij geen geloof. De waarheid der christelijke godsdienst: gezond in het geloof; het geloof verkondigen. Trouw: barmhartigheid, geloof. **BIJBEVERT**. De geloofslens der Apostelen: de twaalf artikelen des geloofs. Een zamenstel van godsdienstige waarheden, naar menschelijke begrippen: het roomsche, het protestantsche geloof. In de godgeleerdheid heeft dit woord nog vele onderscheidene beteekenissen. **HOORT** bezigt het voor *krediet*. Zoo ook *brieven van geloove*, voor het onduitsche *credentiaelen*. Anders bezigt hij ook *geloofsbrieven*, voor *credentiaal*. Zamenstell.: geloofbaar, die, of dat geloof verdient, geloofbaarheid, geloofelijk, ongelooftverdiend, geloofsgenoot, geloofsleus, geloofsstuk, geloofwaardig, geloofwaardigheid; geloovig, die zeker geloof belijdt. Ook als zelfst. naamwoord, geloovige, meerv. geloovigen. Van hier geloov-

igheid, anders ligtgeloovigheid; ook ongeloovig, enz.

Geloop, o. Het loopen; een gestadig loopen.

Gelooven, b. w., ik geloofde, heb geloofd. Iemands getuigenis voor waar houden: iemand gelooven. Iets, op goede gronden, voor waarsachtig aannemen: men geloofde de goddelijkheid der Heilige Schrift. Zich op iemand geloovig verlaten; in den bijbelschen stijl: in God, in Christus gelooven. Denken; in het gemeene leven: ik geloof dat het een uur is. — Hij moet er aan gelooven, zegt men van iemand, in den vertrouwelijken spreektrant, wanneer hij zekere zaak niet ontgaan kan.

ADELUNG brengt het tot het oude woord *laf*, *lob*, *laub*, de hand, waaruit *looven* en *loven* ontstaan zullen zijn, die zoowel met *eenen handklap beloven*, en daarna *beloven* in het algemeen beteekenden, als ook *zulk eene belofte aannemen*; en, verder, eene stelling, *voor waar houden, gelooven*, te kennen gaven.

Geloovig, zie *geloof*.

Gelt, bijv. n. Eigenlijk, onvruchtbaar. Eene koe, die niet dragtig is, welke men anders eene *guste* koe noemt, wordt, in sommige oorden van ons Vaderland, eene *gelle* koe gheeten; of, naar de uitspraak der Noordhollanders, eene *gelde* koe. Ook hoort men daar zeggen van de zaadhuisjes der bloemen: zij zijn gelt, wanneer de bloemzaden onvruchtbaar zijn. In onze taal is ook nog gebruikelijk: een geltvarken, een ongesneden mannetje, een zwijn; een gelte snoek, een hommerd, het mannetje. Bij **KIL.** is *gelte* een zelfst. naamw., *sus castrata*, eene gelubde zeng.

ADEL. leidt het af van *galle*, dat in het ijsl. mangel, gebrek beduidt. Van dit woord is een werkv. *gelten*, bij **KIL.** nog overig, voor lubben, in het hoogd. *geltsen*, deen. *gilde*, zweed. *gilla*, eng. *to geld*. Misschien behoort *γᾶλος*, *gallus*, een ontmande priester van de heidense godin **CYBELÉ** hier ook heen. **HOORT** heeft *gypelte koe*.

Gelui, o. Het luiden der klokken.

Geluid, o., meerv. geluiden. Geklank: het geluid der stem, des winds. Geluid geven, slaan. Geschreeuw: welk een naar geluid was dat! Zamenstell.: spraakgeluid, tegengeluid, trompetgeluid, geluidbreker, een houtje, hetwelk men in sommige blaaspeeltuigen steekt, om het geluid te verminderen.

Geluk, o. De fortuin: het geluk werd door de Ouden godsdienstig vereerd. Onzekere uitkomst: bij geluk. Goede uitslag, voorspoed: ik wensch u geluk. Geluk er mede! in de dagelijkse taal gebruikelijk, wanneer men iets gekocht, of ontvangen heeft, enz. Het is uw geluk, het is zoo veel te beter voor u. Het is meer geluk, dan wijsheid, niet zoo zeer uw overleg, als wel eene gevallige uitkomst is daarvan de oorzaak. **HOORT** bezigt *geluk loopen*, in tegenoverstelling van *gevaar loopen*. Van hier gelukkig, gelukkiglijk. Zamenstell.: gelukwensch, gelukwenschen, gelukwensching, enz.

Gelukken, o. w., het gelukke, is gelukt. Wel uitvallen: die onderneming is hem gelukt.

Gelukkig, zie *geluk*.

Gelukzalig, bijv. n. en bijw., gelukzaliger, gelukzaligst. Zalig; ook als zelfst. naamw.: de gelukzaligen in den hemel. Van hier gelukzaligheid.

Gelusten, onpers. w., het gelustte, heeft gelust. Hetzelfde als *lusten*, behagen: al, wat mij gelust, bezit ik. Zoo het u gelust, indien het u belieft.

Gemaakt, verl. deelw., van *maken*. Voltooid: een gemaakt kled. Wel gemaakt, schoon. Geveinsd: zij vertoonde eene gemaakte droefheid. Gedwongen, onnatuurlijk: eene gemaakte houding. Eene gemaakte mouw, een voorwendsel, in de gemeenzame verkeering. Van hier gemaaktheid, geveinsdheid, onnatuurlijkheid.

Gemaal, m. en v., meerv. gemaals, alhoewel dit weinig in gebruik is. Een man, of eene vrouw van eenen verhevenen rang, door den band des huwelijks verbonden; in eenen fraajnen stijl gebruikelijk. Voor eene vrouw gebruikt het **VONDEL**, die *JUNO Godt JUPITERS gemaal* noemt. Bij **DECKER** zegt de vrouw van **HERODES**: om mij, uwe gemaal enz. Thans zegt men echter *gemalin*. **HOOFD** bezigt *gemaalschap*, voor huwelijksvereniging.

Gemaal, hoogd. *Gemahl*, **WILLERAM**. *gemahela*, eene bruid, **NOTK.** *gemalu*, hetzelfde, *maheltag*, een hoogtijd, eene bruiloft, *mahalen*, trouwen. **ADEL.** leidt het van *maken*, hoogd. *machen*, af, omdat bij **TATIAN.** *gimahhu* eene ondertrouwde, en bij de **Angels.** *gemaeced* eene echtgenoot te kennen geeft, hetwelk, in sommige oorden van Duitschland, *gemächt* wordt uitgesproken. *Maken*, nu, beduide oudtijds ook *verenigen*. Zoo zoude de *l* niet tot den wortel des woords, maar tot den uitgang behooren, voor *gemakel*, *gemahel*, *gemaal*, *gemaal*. Waarschijnlijker wordt het gebragt tot *malen*, *mel-len*, *verenigen*, huwelijken, waarvan de Hoogduitschers nog hebben *Mählschatz*, huwelijksgoed, en *vermählen*, verloven. In **Brabant** was van ouds bekend *malen*, *malenspel*, onder de kinderen, waarin twee bij twee zich zoeken te paren.

Gemaal, o. Alles, wat gemalen wordt. De belasting op het gemaal. In de lage straattaal is *gemaal* ook een vervelend, lastig gedruisch: wat zal dat gemaal?

Gemaauw, o. Een klanknabootsend woord, om het geluid van katten uit te drukken; het maauwen.

Gemacht, o. De deeldeelen; vooral der mannen. Men gebruikt dit woord alleen in den vertrouwelijksten omgang. Zamenst: gemachtbeen, schaambeen. Sommigen brengen het tot *maken*, hoogd. *machen*, voor *verenigen*. Men zoude, om de zachtheid en weekheid, het woord *mak*, *meek* bij de **Engels.**, dat zacht beteekende, mede in aanmerking kunnen nemen.

Gemak, o., meerv. gemakken. Rust, nederzitting: neem uw gemak, houd uw gemak. Geschiedte gelegenheid: ik zal dat boek op mijn gemak doorlezen. Genoegzame tijd: betaal dat op uw gemak. Ook noemt men geschikte vortrekken in een huis *gemakken*; en in het gemeen, is een *gemak* elke woonkamer. Wijders, heet een *gemak*, de plaats, waar men het verteerde overschot der spijs van zich doet: zit hij op het gemak.

Gemakkelijk, bijv. n. en bijw., gemakkeker, gemakkelijkst. Waarvan men zich met gemak bedienen kan. Een gemakkelijke wagen, een gemakkelijk bed — paard, enz. Iemand, die op gemak gesteld is: zij zijt al vrij gemakkelijk. Toegevend: hij is gemakkelijk van omgang. Ligt om te doen: zij gewent u aan eenen gemakkelijken

arbeid. Hij zal daar niet gemakkelijk afkomen, het zal hem veel moeite, geld, enz. kosten, daar af te komen. Van hier gemakelijkheid.

Gemal, o. Gedartel; het mallen.

Gemalin, zie *gemaal*.

Gemanierd, bijv. n. en bijw., gemanierder, gemanierdst. Wel opgevoed. Eene gemanierde dochter. — Een onduitsch woord, van het fr. *manière*, waarvan ons woord *manier*, dat reeds lang het burgerregt verkregen heeft. Van hier gemanierdheid.

Gemarmerd, bijv. n., het verl. deelw. van *marmeren*: gemarmerd papier.

Gematigd, verl. deelw. van *matigen*. Dat niet te veel van het eene, noch van het andere, heeft. De gematigde luchtstreek, het land, tusschen de keerkringen en de spilkringen. Een gematigd man, die door wijsheid zich zelven in voorkomende gelegenheden bezit. Gematigde grainschap, enz. Van hier gematigdheid.

Gember, v. Zeker gewas in Indië, welks wortel van eenen welriekenden geur en scherpen smaak is: met witte gember. **ANTON.** Van het gr. γγγιβερι, ζγγιβερι, *gingiber*, *zingiber*.

Gemeen, bijv. n. en bijw., gemeener, gemeenst. Waaraan allen, of velen, deel hebben. De menschen hebben het sterven met elkander gemeen. Waarvan allen, zonder onderscheid, zich bedienen mogen: mijn huis staat aan den gemeenen weg. Dat aan een bepaald getal behoort: de koeijen loopen op de gemeene weide. Dat tusschen beiden in staat, en aan beiden behoort: een gemeene muur. In menigte voorhanden: dat geld is thans zeer gemeen. Openbaar: iets gemeen maken. Gewoon: het is een gemeen zeggen. Al te vertrouwelijk: hij maakt zich met mijne dienstboden te gemeen. Slecht, gering: een gemeen huis. Ondeugend: een gemeene kerel. Het tegendeel van de aanzienlijken en rijke beambten: de gemeen man. Het gemeene volk is of de gemeente, of de volkshef. Een gemeen soldaat, in tegenstelling van eenen officier. Onrein naar de wet; doch alleen in den bijbelstijl: hetgene Godt gereinigd heeft, en zult gij niet gemeyn maken. Dat behoort ons in het gemeen, de eene zoo wel, als de andere, heeft er regt op. Ik heb het in het gemeen gezegd, zonder iemand bepaald te bedoelen. Men zegt in het gemeen, gewoonlijk. Gemeen wordt ook zelfst. gebruikt: het gemeen, het gemeene volk. Van hier gemeenlijk.

Zeker behoort het lat. *communis*, van *cum* en *munis*, hierheen, waarvan het eng. *common*, het fr. *commun*, het ital. *comune*, het spaans. *comun* afkomen.

Gemeenebest, o., meerv. gemeenebesten. Een land van eenen bijzonderen regeringsvorm, waar het volk de oppermagt door zijne vertegenwoordigers uitoefent. In dien zin heeft het ook een meervoudig getal. Voor *het algemeene belang* schrijft men liever met twee woorden: het gemeene best.

Gemeenschap, v., meerv. gemeenschappen, schoon in enkele gevallen alleen gebruikelijk. De staat, waarin weinigen, of velen, iets gemeens hebben: gemeenschap van goederen. Overeenkomst; vriendschappelijke verkeering: zij houden gemeenschap met elkander. Eene gezindte, vergadering: de roomsche gemeenschap; in dezen zin duidt het een meerv., als men meer vergaderingen van afzonderlijke gemeenten op het oog heeft. In de

laatste eeuw heeft men uit het hoogd. het bijv. naamw. *gemeenschappelijk* ontleend.

Gemeensman, m., meerv. *gemeensmannen*, ook *gemeenslieden*. Een voorstander des volks, in een gemeenebest.

Gemeente, v., meerv. *gemeenten*. De burgers: de gemeente van het dorp, van de stad. Bijeenkomst in eene kerk: eene talrijke gemeente. Allen, die tot eene gezindte, op eene plaats behoren: gereformeerde, doopsgezinde gemeente. Het gansche christendom, in den bijbelstijl: Christus is het hoofd der gemeente. Eene gemeene weide: de beesten loopen op de, of in de gemeente. Hiervoor zegt men in Drenthe, Gelderland en elders, *de meente*: eene koe op de meente doen.

Gemeenzaam, bijv. n. en bijw., *gemeenzamer, gemeenzaamst*. Vriendelijk, nederig in de verkeer, ook met zijne minderen: hij is een gemeenzaam heer. Met iemand gemeenzaam omgaan.

Gemelijk, bijv. n. en bijw., *gemelijker, gemelijkst*. Moeijelijk, gestoord, eigenzinnig, ongemakkelijk: gemelijk zijn, worden: gemelijk maken. Van hier *gemelijkheid*.

Gemergd, bijv. n. en bijw. Dat merg heeft.

Gemerkt, verl. doelw. van *merken*. Ook een voegw., naardien: gemerkt dit zoo is. Zie *merken*.

Gemet, o., meerv. *gemeten*. Eene zekere maat lands: een gemet lands. Van *meten*.

Gemetsel, o. Een aanhoudend metselen; ook metselwerk.

Gemijmer, o. Een gestadig mijmeren.

Gemijterd, bijv. n. en bijw. Die eenen mijter draagt. Zie *mijter*.

Gemoed, o., meerv. *gemoederen*. De ziel des menschen, in opzigt tot de begeerte en neiging des wils: een nederig, bevreesd, verwijfd gemoed. Iemands gemoed tot bedaren brengen. Het geweten: tegen zijn gemoed spreken. Den zondaar in het gemoed treffen. Licht en plicht: in gemoede handelen. Het meerv. wordt dikwerf voor den geheelen mensch genomen: de gemoederen waren verdeeld. Als bijvoegel.: wel gemoed, wel tevreden.

Gemoedelijk, bijv. n. en bijw., *gemoedelijker, gemoedelijkst*. Iemand, die met zijn gemoed te rade gaat: ook hetgeen opzigt heeft op den inwendigen toestand der ziele: ik heb gemoedelijk met hem gesproken.

Gemoedig, bijv. n. en bijw., *gemoediger, gemoedigst*. Vreedzaam, zachtmoedig. Hij laat zich gemoedig behandelen. Die naar zijn geweten te werk gaat: een gemoedig mensch. Bij KIL. vindt men ook *ghemoedigh leder*, dat zacht en buigzaam is, waarvoor men, in de gemeenzame verkeer, *gemoeg* zegt.

Gemoeg, zie *gemoedig*.

Gemoet, niet anders gebruikelijk, dan in: te gemoet. Iemand te gemoet komen, ontmoeten. Van hier de spreekwijs: kom mijne zwakheden te gemoet, schik u eenigzins naar dezelve. Men komt iemand te gemoet, ook dan, wanneer men hem eenig geld, van eene verschuldigde som, laat aftrekken. Oudtijds was *gemoeten* voor ontmoeten, eng. *to meet*, ook in gebruik: gij, die malkanderen gemoet met brailofts karren. VOND.

Gemoeten, zie *gemoet*.

Gemoffel, o. De daad van moffelen.

Gemok, o. Het mokken.

Gemompel, o. Het mompelen.

Gemor, o. Het morren.

Gemors, o. Eene gedurige morsing.

Gemult, o. Het muiten. Mouterij.

Gemurmel, o. Gemurisch, inzonderheid van eene beek, het murmelen. Ook de verwarring en verscheidenheid der redenering van het volk: ende daar was veel gemurmels van hem onder de schare. BIJBELVERT.

Genaakbaar, zie *genaken*.

Genade, v. De onverdiende neiging, waardoor de meerdere aan den minderen weldaden bewijst. Door Gods genade; — wij, door Gods genade, enz., een gewone titel der grooten, Vergeving, barmhartigheid: den veroordeelden genade bewijzen. Gunst, goeddadigheid: de koning bewoes hun eene zonderlinge genade. Zij lieten het schip op genade drijven, aan de gunstige Voorzienigheid hetzelfde overlatende. De stad gaf zich op genade over, in hope, van door den overwinnaar niet al te streng behandeld te worden. In Duitschland noemt men geestelijke en andere vorsten, landheeren en koningen *genade*. In den taal van den Bijbel heeft dit woord onderscheidene beteekenissen. Zie hier eenige. De goedheid van God, voor zoo ver die in de zending van J. Christus blijkbaar is: uyt genade syt gy salig geworden. De leer van het nieuwe verbond: laat ons de genade vast houden! Toegenegenheid: zij hadden genade bij het gansche volk. Aangename nuttigheid: opdat sy genade geven dien, die se hooren. Zamenstell.: genadebrief, genadebrood, dat uit genade gegeven wordt; genaderijk, vol genade, enz. Van hier *genadig, genadiglijk*.

Genaken, o. w., ik genaakte, ben genaakt. Naderen: het strand genaken. Tot God genaken, Hem godsdienstig vereeren. Het wordt ook geheel alleen gebruikt: ach! dat die tijd eens genake! Het niet zamengestelde *naken* is ook gebruikelijk. Zie dit woord. Van hier *genaakbaar, hetwelk men genaken kan*.

Genant, m. en v., meerv. *genanten*. Het mannelijke geslacht is meest in gebruik. In de dageslijksche taal bezigt men dit woord, vooral in Noordholland, van bekende vrienden, die denzelfden doopnaam voeren, naamgenoot: goeden dag, genant! — Het is misschien verbasterd uit *genaam*, welk woord van KIL., door *cognominis, γνωμωνος*, een, die denzelfden naam draagt, wordt overgezet. Of misschien behoort het tot het oude *nannen*, hoogd. *nennen*, noemen.

Genebd, bijv. n. en bijw., van *neb*, eenen langen spitsen beek hebbende. Zie *neb*.

Geneeslijk, zie *genezen*.

Genegen, verl. deelw. van *nijgen*: toen hij inkwam, heeft zij diep genegen. Ook wordt het als een bijv. naamw., met trappen van vergrooting, *genegenet, genegenst, gebruikt, betekenende gunstig: iemand genegen zijn*. Die eene natuurlijke trek naar een ding heeft: tot ledigheid genegen. Van hier *genegenheid*; in de beide beteekenissen.

Geneigd, verl. deelw. van *neigen*. Men gebruikt dit woord niet, als *genegen*, voor gunstig; maar in de tweede betekenis, voor overhellend: hij is tot het kwaad geneigd. Zie *neigen*.

Generaal, m., meerv. *generaals*. Een hoofd van krijgslieden, veldoverste: ook de opperste van eene geestelijke orde. Van hier het *generaal-schap*. Het stamt af van het lat. *generalis, alje-*

meen, dat in de middeleeuwen beteekende iemand die onder zijne soort de hoogste waarde had.

Generen, (zich) wederk. w., ik geneerde mij, heb mij geneerd. Den kost winnen: hij geneert zich met bier te verkoopen. Zich zuinig behelven: hij geneert zich met droog brood. Voor *generen* is *erneren* in gebruik geweest: die zich met ambagthen wisten te erueren. **HOOFD.**

Genet, o, meerv. genetten. Eene kleine soort van spaansche paarden, zeer vlug ter been. Bij *KIL. ghennette, jannette*. Het paart, dat met briesen het spaansch genet uittart. **VONDEL.**

Geneugelijk, bijv. n. en bijw., geneugelijker, geneugelijkst. Hetzelfde als *genoegelijk*, vermakelijk, behagelijk: eene geneugelijke plaats. Vrolijk: een geneugelijk mensch. Van hier geneugelijkheid.

Geneugte, v., meerv. geneugten. Vermaak, genoegen: de geneugten dezes levens.

Genever, zie *jenever*.

Genezen, b. en o w., ik genas, heb en ben genezen. Bedr. met *hebben*. Heelen: eene wonde genezen. Iemand van eene ziekte genezen. Overdragt.: Iemand van eene dwaling genezen. In den stijl des bijbels, heet het jemaands ganschen toestand herstellen: ende sy bekeert worden ende ik haar geneze.

Onzijd., met *zijn*. De beenwonde geneest reeds. De zieke zal weldra genezen. Van hier geneezing, geneesbaar, waarvoor meest *geneeslijk* gebruikt wordt. Zamenst.: geneesdrank, geneesheer, geneeskunst, geneesmeester, geneesmiddel, enz.

Genies, n. De herhaalde niezing.

Genieten, b. w., ik genoot, heb genoten. De bezitting, het genot van iets hebben. Hij geniet eene volkomene gezondheid. Gebruiken: spijs genieten. Van hier genieten, genieting.

Genoeg, bijw. Zoo veel men van noode heeft: ik heb genoeg gegeten, waarvoor men ook vertrouwelijk zegt: ik heb genoeg. Dit zij genoeg, ik zal er niet meer van zeggen. Vrienden genoeg, ware er maar trouw genoeg! gelds genoeg. Zamenstell.: genoegdoen, genoegdoening, in de godgeleerdheid.

Genoegen, o., meerv. genoegens. Voldoening: ik zocht hem genoegen te geven. Ik heb mijn genoegen; in de dagelijksche taal, voor: ik heb genoeg gegeten, of gedronken. Vermaak: welke genoegens verschaft niet de aangename lente aan eene gevoelige ziel! Behagen: ik schep geen genoegen in Amsterdam. Genoegen nemen in iets, zich iets laten welgevallen.

Genoegen, (zich) wederk. w., ik genoegde mij, heb mij genoegd. Tevreden zijn: ik zal er mij mede genoegen. — Iemand genoegen is ook gebruikelijk. In beide gevallen is *vergenoegen* het meest in zwang.

Genoegelijk, bijv. n en bijw., genoegelijker, genoegelijkst. Dat ongemeen het gevoel streelt: dat is genoegelijk! Aangenaam, vermakelijk: hoe genoegelijk rolt het leven des gerusten landmans heen! **POOR.** Van hier genoegelijkheid.

Genoegzaam, bijv. n. en bijw. Genoeg, voldoende, toereikende: een genoegzaam getal boomen. Hij is genoegzaam gewaarschuwd. Bijkans geheel: de spijs was genoegzaam bedorven. Van hier genoegzaamheid.

Genomen, verl. deelw. van *nemen*. Het

wordt ook als een voegwoord gebruikt, in den zin van voorondersteld: genomen het ware anders, of, dat het anders ware.

Genoot, m. en v., meerv. genooten. Iemand, die met eenen anderen iets geniet, een medgezel, eene medgezellin. Het is meest in samenstelling gebruikelijk: ambtgenoot, belgenoot, echtgenoot, eedgenoot, geloofsgenoot, speelgenoot, ook *speelgenoot*, stadgenoot, enz. Van hier genootschap; zamenst.: bijbelgenootschap, bondgenootschap, zendinggenootschap, enz.

Genot, o. De genieting: het genot van den rijkdom. Vruchtgebruik: ik heb van die landerijen, zoo lang ik leef, het genot, waarvoor J. OUDAAN *genotgebruik (usus fructus)* bezigt.

Gentiaan, m. Zeker kruidgewas. Zamenst.: gentiaanwortel.

Genuttigen, b. w., ik genuttigde, heb genuttigd. Meestal in de gemeenzame verkeering gebruikelijk voor eten en drinken: ik heb van middag niet veel genuttigd.

Geogd, verl. deelw. van *oogen*; ook bijv. n., met oogen voorzien.

Geoord, bijv. n. Die ooren heeft en eenigzins lang van ooren is.

Geoorloofd, bijv. n., het verl. deelw. van *oorloven*.

Gepaard, bijv. n. en bijw., eigenlijk het verleden deelw. van *paren*.

Gepaard, bijv. n. en bijw. Als paarden gemaakt, dat naar paarden gelijkt, en met paarden versierd is.

Gepesd, bijv. n. en bijw. Met pezen voorzien.

Gepeins, o., meerv. gepeinzen. Eene stille, diepe overweging: hij zit in gepeins. Voor de, in afgetrokken aandacht, overlachte zaak zelve: zwaarmoedige gepeinzen. De Vlamers zeggen *gepeis*, van *peizen*, voor *peinzen*.

Gepupel, o. Het gemeene volk: een dom gepupel. **VONDEL.** Van het fr. *peuple*, lat. *populus*, het volk.

Geputer, o. Het peuteren.

Gepiep, o. Het piepen.

Gepijnd, bijv. n., het verl. deelw. van *pijnen*, gepijnder, gepijndst. Gedrukt: gepijnde honig.

Geplunderd, zie *plunderen*.

Gepoch, o. Het pogchen.

Gepoorterd, bijv. n. en bijw. Iemand, die een bewaarder der stadspoorten, een poorter, een burger geworden is, heet men: ergens gepoorterd zijn.

Gepopel, o. De snellere beweging des harten door vrees. Het popelen.

Gepraat, o. Het praten.

Gepreutel, (gepruttel) o. De daad van prentelen.

Geprevel, o. Onophoudelijke mompeling. Het prevelen.

Geprikkel, o. Het prikkelen.

Gepruttel, zie *gepreutel*.

Gepurperd, bijv. n. en bijw. In purper gekleed. Dat de kleur van purper heeft: zijn blanke heiligheid, gepurperd in zijn lijden. M. L. TYDw.

Geraadzaam, zie *raadzaam*.

Geraakt, verl. deelw. van *raken*, en *seraken*. Zie die beide woorden. *Geraakt* heet ook, vooral in den bijbelstijl, zooveel als beroerd, lam. Van

hem, die eenigzins beledigd is, zegt men: hij is deswege geraakt. Van hier geraaktheid.

Geraamte, o., meerv. geraamten. Al de beenderen van een dood mensch, in hunne natuurlijke plaats zamengevoegd. Een mensch in geraamte zetten. Hij ziet er uit, als een geraamte; een spreekwoord, op magere lieden toegepast. Men zoude het woord kunnen afleiden van *ramen*, uitrekken, en in elkander passen, zoo als **KIL.** het overzet. In het hebr. wordt **רָמַן** van menschenbeenderen verstaan.

Geraas, o. De daad van razen.

Gerabbel, o. Het rabbelen.

Geraden, verl. deelw. van *raden*. Ook een bijw., voor dienstig: ik vind dit niet geraden.

Gerak, o. Dienst, gemak: iemand gerak doen, in de dagelijksche taal, ook gerak en gemak. **HOORT** bezigt het in een' zeer uitgestreken zin, voor *gerijf*, *verzorging*, enz.: lijftoght, waapenen en ander gerak van oorlogh.

Geraken, o. w., ik geraakte, ben geraakt. Verkrijgen: aan een huis geraken. Aan den man geraken, hoort men, in de dagelijksche taal, voor eenen man krijgen; ook voor eenen koopere vinden, van waren gesproken. Komen: in ongunst geraken. Vervallen: aan den drank geraken. Uit zijn doen geraken, arm worden. In vele spreekwijzen gebruikt men ook het enkele *raken*.

Gerammel, o. Gestadig geraas; het ram-melen.

Gereed, verl. deelw. van *reeden*; ook bijw. n. en bijw., gereeder, geredat. Klaar gemaakt, voltooid: zijn mijne schoenen gereed? Afgeteld, dat voorhanden is: gereed geld. Vaardig: maak u gereed. Van hier gereedheid, gereedelijk, dadelijk. Zamenst.: eigengereed.

Gereedschap, o., meerv. gereedschappen. Toestel, gereedmaking; zonder meervoud: gereedschap maken, om te vertrekken. Het vervaardigde huisraad enz.; vooral in den stijl des bijbels: voor alle begeerliche gereetschap — als een bruyt haer verciert met hare gereetschap, Beide reeds eenigzins verouderd. Werktuig; met een meervoud: hij verkocht al zijn gereedschap. Zamenst.: bouwgereedschap, krijgsgereedschap, oorlogsgereedschap, scheepsgereedschap, timmermansgereedschap, en zeer vele dergelijke.

Geregt, o., meerv. gregten. Eene rij schoets met spijs, op eene tafel in orde gezet. Van regten, aanregten. Een maaltijd van vier gregten. Dat is zijn laatste geregt, dat is het laatste, hetwelk hij hebben zal. Zamenstell.: gregttafel.

Geregt, (*gerigt*) o., meerv. gregten, schoon niet altijd gebruikelijk. De rechterlijke onderzoe-king van zedelijke bedrijven; zonder meervoud. De spanning van eene vierschaar; zonder meervoud: het geregt wordt in die stad, op gezette tijden, gehouden. De regters: het geregt zal heden vergaderen; ook zonder meerv. — Regt, regtvaardigheid; met een meervoud: omdat alle sijne paden gericht zijn. **BIJBELVERT.** De plaats, waar veroordeelden geregt worden, het galgevel: hij werd naar het geregt gevoerd. Regtsgebied: onder het geregt van Amsterdam. Zamenstell.: geregtbank, geregtbode, geregtsdag, geregtsdienaar, geregtshof, geregtplaats, geregtsschrijver, geregtzaak, enz.

Geregt, bijw. n. en bijw., alleen gebruikelijk in de volgende spreekwijs: ik heb de geregte helft, de ware helft, enz.

Geregtelijk, bijw. Door de magt des regts: iemand iets geregtelijk laten verbieden. Naar den regel des regts: oordeelt gerechtelick. **BIJBELV.**

Geregtig, bijw. n. en bijw., gerigtiger, geregtigst. Regtvaardig: men mag, met eene geregtige zaak, altijd voor den dag komen. Van hier geregtiglijk.

Geregtigd, bijw. n. en bijw. Volgens regt gewettigd: hij is tot dat erfdeel geregtigd. Van hier geregtigheid

Geregtigheid, v., meerv. geregtigheden. Het regt: geregtigheid oefenen. Het spel moet zijne geregtigheid hebben, valsch spelen gaat niet door. Voorts heeft dit woord verscheidene betekenissen in den bijbel, als: Gods liefde voor regt: doet mij recht nae uwe geregtigheid. Goedheid: mijne tonge sal uwe geregtigheid vrolick roemen. Waarheid: de gerechtigheid uwer getuigenissen is in der eeuwichheit. Onschuld: richt mij, Heere, nae mijne gerechtigheid. Regtvaardige daad: opdat ghij de gerechtigheden des Heeren kennet. Opregte ongeveinsheid: die daer sweeret, maar niet in gerechtigheid. Godzaligheid en deugd: die vervolgt worden om der gerechtigheid wille. Liefde jegens de armen: ende vermeerderde de vruchten uwer gerechtigheid. Dat van God gevorderd wordt: het betaemt ons alle gerechtigheid te vervullen. De ware leer: Noë de prediker der gerechtigheid. Regt voor God: ende hare eijgene gerechtigheid soecken op te richten.

Gereide, gerci, o. In het dagelijksche leven, allerlei gereedschap, alles wat men noodig heeft, om iets te verrigten. Van hier keukengerei, schrijfgerei, enz. In sommige oorden van Nederland wordt het gebezigd, voor het zadeltuig eens paards; en nog algemeener, voor alles, dat men voor een paard noodig heeft; al het lederen tuig. Het woord zal afstammen van *geriden*, *gereeden*, klaar maken, opschikken, bij **KIL.** nog overig.

Gerel, (geral) o. De daad van rollen.

Gerutel, o., het ruten. De nagebootste klank der bezwaarlijke ademhaling, uit de vol geloopene borst van eenen stervende. Ook gemompel, geknor.

Gerfkamer, (geld. *garfkamer*, bij **KIL.** *gaerwkamer*) v., meerv. gerfkamers. In Gelderland vindt men nog, meest overal, zulke, aan het koor der kerken, aangebouwde zijvertrekken, die eertijds gediend hebben, tot kleederkamers voor de priesters, waar zij zich, met de gewijde koor-kleederen, versierden, en daaruit naar het altaar traden. Bij de Engelschen heet *garb* een kleed, en *sich gärben* komt, in oude tijden, in het hoogd. voor, beduidende *sich opsmukken, aankleeden*; en bij **KIL.** is *gaerwen praeparare*.

Gerfschaaf, v., meerv. gerfschaven. Eene korte schaaaf, waarmede men de haren der planken wegneemt, en die glad maakt. Het komt, met het vorige woord, uit eene bron; en *gärben* wordt in Duitschland gebruikt van leertouwers, die de ruige vellen bereiden.

Gergel, (girgel), m., meerv. gorgels. De inker-ving, de keep, welke een kuiper aan het onder-einde der duigen van een vat maakt, waarin de bodem sluit. *Gergel, girgel, cirkel, girgillus, gijrus, gijrare* behooren tot eenen oorsprong.

Geribd, bijw. n. en bijw. Dat ribben heeft. Geribd porselein.

Gerij, o., van rijden. De daad van rijden.

VOND. bezigt gerit: dan naer de paerden en 'tge-rit van TYDEUS zoon.

Gerijf, o. Gemakkelijk gebruik: van iets veel gerijf hebben. Dienst: zijn vriend leende het hem tot gerijf.

Gerijfelijk, bijv. n. en bijw., gerijfelijker, gerijfelijkt. Gediensstig: een gerijfelijk man. Een gerijfelijk meisje, en zacht woord, voor eene onkuische. Iets, waarvan men zich met gemak bedienen kan: een gerijfelijk huis. Van hier gerijfelijkheid.

Gerijm, o. Het rijmen; rijmerij.

Gerijmd, zie *rijmen*.

Gerijven, b. w., ik gerijfde, heb gerijfd. Dienst doen: iemand met iets gerijven.

Gerikkekkik, o. Het rikkkekikken der kikvorschen; klanknabootsend woord, waarvoor ook *geborrekik* gebezigd wordt.

Gerimpeld, bijv. n., het verled. deelw. van *rimpelen*.

Gering, bijv. n. en bijw., geringer, geringst. In het gemeen beduidt het iets, waaraan niet veel is. Klein: gering van persoon. Slecht: geringe spijs. Niet belangrijk: eene geringe zaak. Weinig: een gering inkomen. Arm: geringe lieden. Onaanzienlijk: van geringe afkomst. Min: de geringste der broederen, de minste. Als een bijwoord: iemand gering achten. Van hier geringheid, geringelijk.

Geringd, bijv. n. en bijw. Dat met eenen ring gesloten, of met eenen ring versierd is.

Gerist, bijv. n. en bijw., het verled. deelw. van *risten*. Aan eene rist gebonden, geriste uijen.

Geritsel, o. Het ritselen.

Geroepp, o. Aanhoudend roepen.

Gerogchel, o. Het roghelen.

Gerommel, o. Het rommelen; een dofser geluid dan het *gerammel*. Het gerommel des douders: ook voor een zachter geluid: het gerommel des ingewands.

Geronk, o. Een aanhoudend ronken.

Geronnen, bijv. n., het verl. deelw. van het oude *rinnen*, *ronnen*. Verdikt, gestold: geronnen bloed. Spreekw.: zoo gewonnen, zoo geronnen, verteerd.

Gerst, (garst) v. Zeker koren. Gepelde gerst. Zamenstell.: wintergerst, zomergerst. Gerstebrood, gerstedrank, gerstegort, gerstewater.

Gerst, hoogd. *Gerste*, angels. *gerst*, gr. *zptny*.

Gerucht, o., meerv. geruchten. Een berigt aangaande zekere zaak, hetwelk men van verre hoort; vooral, wanneer het op de tong van velen rondgaat. Er gaat een gerucht. Geruchten uitstrooijen. Geraas: veel geruchts maken. Een bekende naam, in eenen kwaden en goeden zin; zonder meerv. Hij is in een kwaad — in een goed gerucht. Daar men, in de middeleeuwen, in Duitschland, zoo wel *geruft*, als *gerucht* uitsprak, en het overboken is, hoe de *f* en de *ch* met elkander verwisselen; zoo heeft de afleiding van WACHTER veel grond, die het van het hoogd. *ruf*, *rufen*, *roep*, *roepen* doet afstammen.

Geruim, bijv. n. Men bezigt dit woord enkel, om eene eenigzins lange during aan te duiden. In eenen geruimen tijd. Zie *ruim*.

Geruisch, o. Het ruischen: hetzelfde als *gedruisch*. Evenwel gebruikt men het meest van een zachter geluid, dan het gedruisch; de *d* maakt den klank sterker. Het geruisch eener beek — des winds, wanneer hij in de toppen der boomen

speelt. Het geruisch der ooren. Het geruisch des jammerpoels. VOND.

Gerust, bijv. n. en bijw., het verl. deelw. van *rusten*; geruster, meest, zeer gerust. Vreedzaam, stil, en van vele beslommingen bevrijd: een gerust leven leiden. Onbekommerd, zonder vrees: gij kunt er gerust op aan, in het gemeene leven. Een geweten, dat ons geene verwijting doet, is een gerust geweten. Eene geruste woonplaats is eene veilige woonplaats. Iemand gerust stellen, hem alle vrees benemen; zich gerust houden. Van hier gerustheid, stilte, vreedzaamheid, vrede; gerustelijk. Zamenstell.: geruststelling.

Gerw, v. Duizendblad. Zeker kruid.

Gesamml, o. Het sammelen. Eene drentelijke talming.

Geschaard, bijv. u. en bijw. Dat scharen (schaarden) heeft: een geschaard mes. Zie *schaard*. *Geschaard* is ook het verled. deelw. van *scharen*, in benden verdeelen: in slagorde geschaard staan.

Geschaduw, verl. deelw., van *schaduwen*, een schilders woord. Dat stuk is schoon geschaduw.

Geschagcher, o. Het schagcheren.

Geschal, o. Een schel geluid. Zingt met vrolijk geschal. Geraas: zij stooten toe met schrickelijk geschal. VONDEL.

Geschapen, verl. deelw. van *scheppen*. Geschapene wezens. Wel geschapen, wel gemaakt. Fig.: hoe stond het daar geschapen, hoe waren de zaken daar? Van hier geschapenheid, staat, gesteldheid.

Gescharmutsel, (geschermtsels) o. Aanhoudende scharmutseling.

Gescharrel, o. De daad van scharrelen.

Geschater, o. Het schateren. Luid gelach, galmend geschal.

Gescheept, verl. deelw. van *schepen*, dat is *inschepen*, in een schip laden. De goederen zijn gescheept. Fig.: ik ben met dien jongen gescheept — liever *opgescheept*, hij is mij zeer tot last, ik raak hem niet gemakkelijk kwijt; in de volkstaal. Die met den duivel gescheept is, moet met hem over, is een spreekwoord, in een' vertrouwlijken stijl, gebruikelijk van iemand, die met de luimen van een boosaardig mensch geduld moet oefenen.

Gescheffe, voor bezigheid, zaak, letterlijk het hoogd. *Geschäfte*. HOOFD bezigt dit woord; doch het verdient geene navolging. KIL heeft *geschaf*, *negotium*, *actio*.

Geschenk, o., meerv. geschenken. Eene vrijwillige aanzienlijke gift. *Geschenk* is, in Groningerland, ook eene gedwongene vereering aan de eigenaars van landhoeven, wanueer die eigendommen, bij versterf, of anderszins, moeten verboek worden.

Geschern, o. Het scherpen.

Gescherts, o. Het scherpsen.

Gescheurd, verl. deelw. van *scheuren*. De vlag was in farden gescheurd. *Gescheurd* zijn is ook zoo veel als gebroken zijn, eene breuk hebben. Van hier gescheurdheid.

Geschied, geschichte, zie *geschiedboek*.

Geschiedboek, o., meerv. geschichtboeken. Van *geschieht*, voor geschiedenis, en *boek*. Geschiedboek. KILJAAN kent dit woord niet: hij heeft *geschiedenisboek*. Het is in navolging van het hoogd. *Geschichtbuch*. Zoo ook *geschichtkun-*

dig, geschichtschrijver; beter geschiedboek, geschiedkundig, geschiedschrijver.

Geschieden, o. w., het geschiedde, het is geschied. Wedervaren: u zal geen leed geschieden. Gebeuren, plaats hebben: gisteren geschiedde er een groot ongeluk. Dat geschiedt bij toeval. Tot dadelijkheid gebracht, voleind worden. Gods wil geschiede! Het is geschied, het is gedaan. In den onvolmaakt verledenen tijd heeft HOOFT *geschach*: dit geschach met zulk eene felheid. Van hier geschiedenis. Zamenstell.: geschiedboek, geschiedkunde, geschiedkundig, geschiedschrijver, geschiedenisboek.

De gissing van WACHTER. is niet van allen grond ontbloot, dat het met het lat. *cadere, accidere*, gebeuren, waarvan het fr. *échoir* afkomt, eenen oorsprong heeft.

Geschied, o. Een reeds eenigzins verouderd woord, voor *besturing, noodlot*: volg 't geschied der dingen. SPIEG., die ook 't *natuurgeschied* voor *fatum* heeft.

Geschiedt, bijv. n. en bijw., het verl. deelw. van *schikken*; geschikter, geschiktst. Die, of dat de noodige vereischen heeft, ter bereiking van een oogwit: die zuilen zijn voor dat gebouw niet geschikt. Die de noodige bekwaamheden van den geest voor eene zaak heeft: ik ben daarvoor niet geschikt. Passend, voegend: niet geschikt om ter zee te varen. Die zich zedig gedraagt: een geschikt jongeling. Op orde gesteld: die boeken zijn netjes geschikt, als een verl. deelw. van *schikken*. Veroffend: de zaak is eindelijk geschikt. Van hier geschiktheid, geschiktelijk.

Geschild, o., meerv. geschillen. Verschil, oneenigheid. Het geschild middelen, bijleggen, vereffenen, beslechten, afdoen. Met iemand een geschild hebben. Eene zaak in geschild. Van hier geschildig.

Geschimmeld, bijv. n. en bijw., het verl. deelw. van *schimmelen*. Met schimmel uitgeslagen. Geschimmeld brood. Schimmelverwig: een blaauwe geschimmelde bles, waarvoor het gebruik wil: een schimmelde bles; ook *een schimmel*.

Geschimp, o. Eene gedurige schimping.

Geschok, o. Het schokken; op- en neder-schudding, met gedurige stooting.

Geschommel, o. Het schommelen.

Geschongel, o. Het schongelen; het heen en weder bewegen op een touw, dat aan beide einden, omhoog vastgemaakt is.

Geschoor, o. Gespuis, in de gemeenzame verkeering, jan rap en zijn maat.

Geschop, o. Het schoppen. Ook hetzelfde als *geschongel*.

Geschoren, bijv. n., het verl. deelw. van *scheren*. Geschoren haar. Met iets geschoren zijn, in den vrouwelijken stijl, voor, met eene zaak belemmerd zijn. Zie verder *scheren*.

Geschreeuw, o. Het schreeuwen; een luid geroep: hard geschreeuw. Daar van maakt men groot geschreeuw, men prijst, of laakt het geweldig. Veel geschreeuw, maar weinig wol, een spreekwoord, wanneer men iets breed uitmeert, zonder veel vrucht er van te genieten. Zamenstell.: veldgeschreeuw, vreugdegeschreeuw.

Geschrei, o. Het schreien; aandoenlijk geven; ook luidte klagt. Van hier veldgeschrei enz.

Geschrift, o., meerv. geschriften. Dat geschreven is. Iets in geschrift stellen. Het enkele

schrift is, in sommige spreekwijzen, gebruikelijker.

Geschrift, o. Het schrijven; veel schrijvens. Daar over is wat geschrift en gewrijf geweest; in den dagelikschen stijl.

Geschrok, o. De daad van schrokken, gulzig eten.

Geschrol, o. Aanhoudend schrollen.

Geschubd, (geschobd) bijv. n. en bijw. Met schubben voorzien. Ook een verl. deelw. van *schubben*, de schubben afdoen, van de visschen.

Geschuif, o. Het schuifelen der slangen.

Geschut, o. Schutgevaarte. Grof geschut. Het geschut laden, lossen. Zamenstell.: geschutgieter, geschutgieterij, geschutmeester, geschutperk, enz.

Geslacht, o., meerv. geslachten. Menschen, die eenen en denzelfden stamvader hebben. Het menscheijk geslacht. Zoovele stamvaders men nu rekent, als zoovele hoofden, uit welke men zijne afkomst afleidt, zoovele geslachten bekomt men. Zoo heet een volk, schoon het onder zich meer geslachten telt, met betrekking tot den voornaamsten stamvader, echter een *geslacht*. Datzelfde volk verdeelt zich weder in afzonderlijke geslachten; de *twaaft geslachten* van Israel zijn bekend. Elk geslacht heeft weder zijne eigene geslachten, zoodat een enkel huisgezin een *geslacht* kan wezen. Van hier kennen wij: een adellijk geslacht, een aanzienlijk geslacht. *Geslacht* is ook zoo veel als *kunne*, eene menigte, die elkander gelijk zijn in de deelen, die ter voortplanting bestemd zijn: het vrouwelijke, het mannelijke geslacht. Zoo heeft men in de latere eeuwen, onder de planten, *twee geslachten* ontdekt. Zoo tellen de spraakkunsten naars al die woorden, die in het verbuigen, en in lidwoorden aan te nemen, elkander gelijk zijn, onder een *geslacht*, het zij *het mannelijke, het vrouwelijke, of het onzijdige*. *Geslacht* geeft ook eene gelijkheid van alle soorten te kennen. Zoo is de uitdrukking *lichaam* de beteekenis van het geslacht, waarouder alle zichtbare dingen gerangschikt worden. Van hier: het geslacht der visschen, der vogelen, enz., waarouder de enkele soorten behooren. De bijbelsche spreekwijs: wij dan zijnde Gods geslachte, geeft ook te kennen eenige verre gelijkheid van ons met den Schepper. Zamenstell.: geslachtboom, geslachtbrief, geslachtkunde, geslachtslijst, geslachtsnaam, geslachtregister, geslachtsrekening, geslachtenrij, geslachtenrijk, geslachtenafel, geslachtenwapen; — nageslacht, enz.

Vergelijk, beneden, het woord *slachten*, gelijk van aard zijn.

Geslagen, verl. deelw. van *slagen*, nu *slaan*. Geslagen koper. Hij is tot ridder geslagen; welke spreekwijs ontleend is van eene bijgeloovige gewoonte, in de middeleeuwen, wanneer iemand, die tot die waardigheid verheven werd, op gebogene knieën moest zitten, en eenen ligten slag, met een bloot zwaard, op den linkerschouder, of van den koning zelve, of van des konings eersten bevelhebber, ontving. Een *geslagen* vijand is een *gezworen* vijand.

Geslagt, o. Geslagte beesten. Hoe is uw geslagt uitgevallen? in de dageliksche taal. Anders zegt men ook *slagt*.

Gesleep, o. Het slepen; ook gevolg, stoet. Hij had een groot gesleep achter zich.

Geslemp, o. Het slempen.

Geslepen, verl. deelw. van *slijpen*. Een geslepen mes. Loos, afgereg: een geslepen gast.

Hij is op die kunsten zeer geslepen. Van hier geslepenheid.

Geslof, o. De daad van sloffen, sleepvoeten.

Gesloofd, zie *slooven*.

Gesloten, bijv. n., het verl. deelw. van *sluiten*. Zich gesloten houden, niets laten uitlekken. Andere beteekenissen, bij *sluiten*.

Gesmaal, (voor gesmadel) o. Het smalen; gedurige schimp.

Gesmeek, o. Aanhoudende smeeking.

Gesmijde, o. Van smeden. Een oud woord, beduidende allerlei sieraad, dat van metaal gesmeed, ook uit paarden en edelgesteenten vervaardigd is. Het zamengestelde *armsgesmijde* vindt men nog in de overzetting van den Bijbel.

Gesmijdig, bijv. n., gesmijdliger, gesmijdigst. Eigenlijk, dat zich onder den hamer laat uitsmeden, en verder, dat zich laat uittrekken. Het enkele *smijdig* is gebruikelijker. **HOOFD** bezigt *gesmijdig* overdr. voor *toegevend*: d' Ommelanders toonden zich gesmijdig.

Gesnaard, bijv. n., het verl. deelw. van *snaren*, met snaren voorzien, bespannen: eene wel gesnaarde viool. Fig., zegt men in de dagelijkse taal: hij is er op gesnaard, wel uitgerust.

Gesnap, o. Het snappen; ijdel geklap.

Gesneden, bijv. n., verl. deelw. van *snijden*.

Gesneden brood. Fig.: dat is voor hem gesneden brood, hij kan zich gemakkelijk door die zaak heen redden, — hij kan dien gewonen arbeid licht doen; in de dagelijkse taal. *Een gesneden*, zelfst. gebruikt, voor iemand, die ontmand is.

Gesnipper, o. De daad van snipperen.

Gesnor, o. Het snorren. **HOOFD** bezigt dit woord ter aanduiding eener verachtelijke menigte: door een gesnor van huurlingen enz. En zoo wordt het nog gebruikt: ik bekreun mij aan al dat gesnor niet.

Gesnork, o. Het snorken.

Gesp, m., meerv. gespen. In sommige oorden van Nederland *geps*, *gepsen*, door letterverzetting. De vlechten met eenen gouden gesp opgehaakt. **VONDEL**. Zamenstell.: gespenmaker, broekgesp, schoongesp, enz.

Gespalk, o. De daad van spalken.

Gespan, (span) o. Paarden voor eenen wagen gespannen enz. Hij rijdt een schoon gespan paarden. Het gespan van een dak, de vereenigde balken, sparren, of ribben van het dak, spanwerk. **HOOFD** bezigt het voor zamenspanning. *Gespan* wordt nog, in zamenvoeging, gebruikt, voor een zamengespannen rot: eedgespan, vloekgespan. Van het woord, in de eerste beteekenis, is zamengesteld: het achtergespan, voorgespan, ook *achter-span*, *voorspan*. Van *gespan*, in eenen goeden zin, is gespanschap, een kreits.

Gespartel, o. Aanhoudende sparteling.

Gespeel, m., meerv. gespeelen. Een speelmaker, speelnoot.

Gespeel, o. Het spelen.

Gespen, b. w., ik gespte, heb gegespt. Met eenen gesp vastmaken. Zamenstell.: opgespen, toegespen, enz.

Gespens, o., meerv. gespensen. Reeds genoegzaam verouderd. **KIL.** heeft *gespens*, d. i. *gespuis*, *spectrum*, *visum*, enz. Een spooksel, eene geestelijke zelfstandigheid, welke men zich, in de hitte der verbeelding, voorstelt, als onder een aangenomen ligchaam verschijnende, om de menschen te plagen, of te verschrikken: wat lijveloos ge-

spens, wat geest, wat spook, enz. **WESTERB.** Men leidt het af van het oude *spanen*, welk woord, in de schriften der middeleeuwen, dikwerf voorkomt, in den zin van *overreden*, *vervoeren*. Hiervan is *spensti*, en *gespuans* bij **OTFRID.**, en *gespanst* bij **KERO**, overreding, vervoering. Zoo is ons *spook*, ijsl. *puke*, van het angels. *paecca*, bedriegen; waarheen ook het lat. *spectrum* misschien behoort.

Gespierd, bijv. n., van spier. Van sterke spieren voorzien: een gespierd man. Fig: een gespierd, krachtig, vers.

Gespin, o. Het spinnen; ook gesponnen werk.

Gespoel, o. Het spoelen.

Gespoek, o. Spokerij. En, naardien men zich de spoken als onstuimige buldergeesten voorstelt, beduidt het woord ook een groot geraas: welk gespoek maakt gij daar? — Wijders: over eene zaak veel gespoeks maken, in het gemeene leven voor, veel om dezelve te doen maken.

Gespoord, bijv. n., met sporen voorzien. Een gespoorde haau. Ook het verled. deelw. van *sporen*: tot liefde voor de deugd gespoord; waarvoor *aangespoord* meest in gebruik is.

Gespot, o. Spotternij.

Gespraakzaam, zie *spraakzaam*.

Gespreeuw, o. Het spreuewen; gespot.

Gesprek, o., meerv. gesprekken. Zamenprekking; zonder meerv. Ik was met hem in een ernstig gesprek. Voor iets, dat gesproken is; met een meervoud: de gesprekken daarover loopen zeer uit elkander.

Gesprenk, o. Het spronkelen.

Gesprenkeld, bijv. n., het verl. deelw. van *sprenkelen*. Geplekt, gevlaakt. Fig.: hij is een gesprenkeld vogel, hij is, om zijne daden, bij al de wereld bekend, en deswege het voorwerp van algemeenen haat.

Gespuis, o. Geboefte: een vervloekt gespuis. Ook geraas, rumoer. Hij maakte daar een groot gespuis; het denkbeeld is weder ontleend, uit het bulderen der spoken; immers *gespuis* heette eertijds ook een *spook*.

Gest, (gist) v., iets, dat vloeijende lichamen in beweging brengt, en doet opbruisen; vooral in bier en melgebak. De schuim, die door het bomgat, bij de gesting uitloopt, en in vloten, onder de stellingen geplaatst, vergaderd wordt, heet ook *gest*: natte gest, drooge gest.

Het schijnt klankuaboosend te zijn. **HooGD.** *Gäscht*, angels. *gyst*, middeleeuw. *gesta*, eng. *yest*. Van hier gestachtig, gestig.

Gestaald, bijv. n. en bijw., met staal opgelegd. **M. L. TIJDW.** gebruikt het voor gehard, sprekende van harnasplaten: sterk gestaald in 't helse vuur.

Gestadig, bijv. n. en bijw., gestadiger, gestadigst. Waarin weinig verandering is. Gestadig weer. Eene gestadige markt, wanneer de prijzen niet veel rijzen of dalen. Telkens, gedurig: hij is gestadig aan den arbeid. Van hier gestadigheid, gestadiglijk. Het is voor *gestandig*, van *standen*, nu *staan*.

Gestalte, v., meerv. gestalten. De gansche buitenste omtrek van iets, zoo als het voor onze oogen gesteld is, de gedaante. Eene schoone, innemende gestalte. De hoedanigheid, gesteldheid van iets: naar tijds gestalte. **HOOFD**. De lengte van een ligchaam: van eene kleine gestalte. Gesteldheid des gemoeds: hij verkeert in eene aan-

gename gestalte; in eenen godgeleerden zin. Van hier gestaltenis. Zamenstell.: gestaltewisseling.

Gestand, bijw., niet anders gebruikelijk, dan in de spreekwijzen: hij blijft zijne gelofte *gestand*, hij houdt dezelve. Zijn woord *gestand* doen, hetzelfde niet breken.

Gestarnte, zie *gesternte*.

Gesteek, o. Gedurige steking.

Gesteen, o. Het stenen; zuchtend geklag. In jammerklagen en gesteent. L. BAKE.

Gesteente, o., meerv. gesteenten. Edelgesteente: 't Getulbande Azië doelt aan de Scheepvaart uit gesteente enz. ANTON. Zamenstell.: edelgesteente, vloergesteente, enz. Ook wordt het voor eene vereeniging van andere steenen genomen. Zoo staat voor zekere graftombe: Gods Engel toeft in dit gesteent'.

Gestel, o., meerv. gestellen. De schikking der deelen van het geheel. Het menschelijke ligchaam is een kunstig gestel. Voorts de bijzondere geaardheid des menschen: die man is van een wonderlijk gestel. De gestellen der menschen zijn zeer verscheiden.

Gesteldheid, v., meerv. gesteldheden. De staat, waarin iets gesteld is. De gesteldheid des ligchaams, der ziel, der tijden.

Gesteltenis, v., meerv. gesteltenissen. Gesteldheid.

Gesten, o. w., het *gestte*, heeft *gegest*. Gest opgeven: het hier staat te *gesten*. Van hier *gesting*, eigenlijk en figuurlijk voor eene onrustige beweging, die tot oproer kan overslaan; doch dan wil het gebruik liefst de spelling met *i*, *gisting*: er is eene *gisting* onder het volk. Zamenstell.: *gestkooper*, (*gestverkooper*) *gestenmer*, *gestvloot*, een vat om de *gest* op te vangen, enz.

Gesternte, o., meerv. *gesternten*. De sterren in het gemeen: noch *sonne*, noch *gesternte* verschenen in vele dagen. BIJBELVERT. In het bijzonder een sterrenbeeld, eene, door verstandige verbeelding zamengevoegde, vereeniging van eenige sterren: het *gesternte* de kleine beer. De sterren des hemels, ende sijne *gesternten*. BIJBELVERT.

Gesticht, o., meerv. *gestichten*. Gebouw Ook verl. deelw. van *stichten*.

Gestig, zie *gest*.

Gesting, zie *gesten*.

Gestoel, o. Het stoeijen.

Gestoelte, o., meerv. *gestoelten*. Eene menigte stoelen, ordelijk geschaard; ook eene verhevene zitbank. Zamenstell.: *eergestoelte* enz.

Gestof, o. Het stoffen, d. i. het stof wegvegen. De *o* heeft hier eenen scherp klank, even als in *zot*.

Gestof, o. Het stoffen, d. i. snoeven, gesnoef. De *o* heeft hier eenen zachten klank, even als in *dom*.

Gestold, zie *stollen*.

Gestommel, o., flauw geraas. Het stommelen: in dat *gestommel*. HOORT.

Gestoord, bijw. n.; het verl. deelw. van *storen*. Over iets *gestoord*, *gebelgd*, zijn. Van hier *gestoordheid*.

Gestoot, o., aanhoudende stooting. Het stooten.

Gestreeel, o., *gevele*, *gedurige* *streeeling*. Het *streeelen*.

Gestreept, bijw. n. en bijw., dat strepen heeft: *gestreepte* kousen. Ook een verl. deelw. van *strepen*, *doorstrijken*.

Gestreng, bijw. n. en bijw., *gestrenger*, *gestrengst*. Eigenlijk, dat sterk gespannen is; van hier straf, onverbiddelijk: *gestreng* *regters*, *gestreng* *wetten*; *gestreng* *tucht*. Dat sterk op het gevoel werkt: een *gestreng* *winter*.

Gestreng is ook een *certitel* van *aanzienlijke* mannen, die onder eene natie het regt handhaven. Dan beteekent het zoo veel als *regtvaardig*: *wel-edele* *gestreng* *heer*! Van hier *gestrengheid*, *gestrengelijk*.

Gestrikt, bijw. n. en verl. deelw. van *striken*. In eenen strik gevangen, met eenen strik vastgemaakt. Ook met eenen strik voorzien, opgeschikt.

Gestrook, o. Het strooken. *Gestreeel*.

Gesuis, o. Het suizen; zonder meerv. Eene aanhoudende suizing. Zie *suizen*.

Gesukkel, o. Het *sukkelen*; *draling*, *talming*.

Getabberd, bijw. n. en bijw., met eenen *tabberd* omhangen.

Getakt, bijw. n. en bijw., met *takken* voorzien.

Getal, o., meerv. *getallen*. Eene bepaalde menigte: honderd schepen in *getal*. Eene *zamenvoeging* van eenige telletters: kunt gij dat *getal* wel *uitpreken*? *Spraakkunstenaars* kennen hun *eenvoudig* en *meervoudig* *getal*. Eene onbepaalde menigte: onder het *getal* der *goden*. Van hier *getallig*. Zamenst.: *getalletter* enz.

Getalm, o. Het *talmen*.

Getand, bijw. n. en bijw. Met *tanden*, *zoo*-*wel* *natuurlijke* als *gemaakte*, *voorzien*; *doch* *meest* van de laatste gebruikelijk. Eene *getande* *zaag* enz.

Geteekend, bijw. n., het verl. deelw. van *teekenen*. *Gemerkt*: die schapen zijn op den staart rood *geteekend*. *Uitgeteekend*: dat *landschap* is *fraai* *geteekend*. *Geteisterd*: hij is *doerlijk* *geteekend*. Met eenig *mangel* aan het *ligchaam* *onderscheiden*: *wacht u* voor de *geteekenden*!

Geteem, o. Het *temen*.

Getier, o. Het *tieren*; *woest* *geraas*.

Getij, o. Het *vallen* en *wassen* van het *water*, op den *gezetten* *tijd*; ook het *tij* *genaamd*. Het *getij* is *verloopen*; ook *spreekwoordelijk*, de beste gelegenheid is *voorbij*. Elk *vischt* op zijn *getij*, ieder neemt *zijn* *slag* *waar*, tot zijn *meeste* *voordeel*.

Getij, o., meerv. *getijden*. De inhoud van het *boek*, *Brevier* *genaamd*, dat de *roomsche* *kerkediens* *behelst*, en op *gezette* *tijden* *gelezen* *wordt*: *zijne* *getijden* *lezen*. Van hier *getijboek*, *getijgebed*.

Getijde, o., meerv. *getijden*. Een *jaargetijde*. De vier *getijden* des *jaars*. Ook voor *tijds*-*gelegenheid*: in zulk een *getijde*. HOORT.

Getijgerd, bijw. n. en bijw. *Gevlakt*, als een *tijger*.

Getijp, o. Het *tijpen*; het *geluid* van eene *musch*.

Getimmer, o. De *daad* van *timmeren*.

Getoet, o., het *geblaas* op eenen *horen*. Het *toeten*.

Getogen, zie *tiegen*.

Getokkel, o. Het *tokkelen*; eene *gedurige* *aanraking* met de *vingeren*. Het *getokkel* van die *luit*. HOORT.

Getommel, o. *Gedommel*, *gedruisch*: wat *getommel* en *bravade*. OUD. In dit *getommel*. HOORT.

Getouw, o., meerv. *getouwen*. Het *werk-*

tnig, waarop een wever het doek weeft. In Gelderland beteekent het ook een rijuig, dat met touwen getrokken wordt. Zamenst.: weefgetouw enz.

Getraan, o. Het tranen: geschrei.

Getrallid, bijv. n. en bijw. Met eene tralie voorzien.

Getrappel, o. Het trappelen; hetzelfde als *getrappel*.

Getreur, o. Het treuren.

Getrippel, zie *getrappel*.

Getrommel, o. Aanhoudende trommeling. Het getrommel der bomme. **VONDEL**.

Getroot, zie *troosten*.

Getrouw, bijv. n. en bijw., getrouwer, getrouwst. In het algemeen, een persoon, of eene zaak, op wien en waarop men zich verlaten kan. God is getrouw. Volkomen overeenstemmend met de waarheid: een getrouw verhaal. Die, zoo veel mogelijk is, bij de waarheid blijft, en haar niet met opzet verheelt: de groote **WAGENAAR** is een getrouw geschiedschrijver. Die zijne vatbaarheden opregtelijk en bestendiglijk, tot iemands best, aanwendt: een getrouwe knecht. Een getrouwe vriend, die al de pligten der vriendschap eerbiedigt. Twee gelieven worden gezegd: elkander getrouw te blijven, wanneer zij de onderlinge aanspraak op de wederzijdsche liefde niet schenden. Der godsdienst, der deugd, der waarheid getrouw blijven, is niet afwijken van de voorschriften derzelven. Van hier getrouwheid, getrouwelijk. **TUINM.** brengt het tot het oude *trud*, trouw, waarheid.

Getuigd, bijv. n. en bijw. Van zijn tuig voorzien, toetgekeld: een getuigd schip. Zie *tuig*. Ook het verl. declw. van *getuigen*.

Getuige, m. en v., meerv. getuigen. Iemand, die verslag van eene zaak doet, welke hij gezien, of gehoord heeft. Een ooggetuige, oorgetuige. Een valsche getuige. Die in regten geroepen wordt, om de waarheid eener zaak voor den dag te brengen: de getuigen verhooren. Een bewijs, waarop men zich beroepen kan: dit slagveld is een getuige van zijne dapperheid. Een *getuige* is ook zoo veel, als bloedgetuige, een martelaar, die door zijnen dood de waarheid van de christelijke godsdienst bevestigt: het bloedt der getuigen **JESU**. **BIJBELVERT**.

Getuigen, b. w., ik getuigde, heb getuigd. De toedragt van iets verhalen. Die dese dingen getuigt. **BIJBELVERT**. Onzijdig, met *hebben*: hij getuigt, dat hij het gezien heeft. Van iemand, tegen iemand getuigen.

Getuigenis, v., meerv. getuigenissen. Het verslag van eene zaak, door eenen getuige afgelegd: deze eenige getuigenis is alleen genoeg. **VOND**. Bewijs: offert voor uwe reiniging, haer tot een getuigenisse. **BIJBELVERT**. Bevestiging van eene zaak, of het gezag van eenen persoon, in den bijbelstijl: die getuigenisse gaf den worde sijner genade.

Getuimel, o. Het tuimelen.

Getulband, bijv. n. en bijw. Met eenen tulband (*turban*) voorzien: het getulbande Azië. **ANTONID**.

Geul, v., meerv. geulen. Opening, sleuf: de oesters liggen veelal aan de kanten der geulen. **PALUDANUS**.

Geur, m., meerv. geuren. Eene aangename nitwaseming van iets, deszelfs verspreide reuk: die wijn heeft den geur van muskadel. Overdragt.:

zijn naam blijft in goeden geure. **DECK**. Een geur van een loflijk geruchte. **VOLLENH**. Van hier geurig, geurigheid.

Geus, m., meerv. geuzen. Een scheldnaam, welke de graaf van **BARLAIMONT** aan de nederlandsche Edelen gaf, toen dezen **BREDERODE** aan het hoofd, den 5 van grasmaand 1566, een verzoekschrift aan de Gouvernante der Nederlanden wilden overgeven. Dit schimpwoord is naderhand door de Roomschegezinden aan de hervormde Nederlanders in het gemeen gegeven. Het beteekent eenen bedelaar, van het fr. *gueux*. *Geus* is ook een scheepswoord, van het vr. geslacht, voor eene soort van vlag, die van de boegsteng afwaait.

Gevaar, o., meerv. gevaren. De waarschijnlijkheid van in eenige ramp te storten; en van daar de ramp zelve. In gevaar zijn, komen, gerekken. Zich in gevaar begeven. Gevaren doorworstelen. Het gevaar te boven komen. *Gevaar loopen*; voor het tegengestelde hiervan bezigt **HOOFD geluk loopen**.

Het woord was eertijds van eenen ruimeren omvang, welken het, in de verwante talen, nog beslaat, en drukte eigenlijk de vrees uit, en figuurlijk, hetgeen vrees verwekte. Bekend is ons oude woord *vaar*, vrees; van hier vindt men nog *sonder vaer* bij **DATHEEN**. Wij kennen ook nog het woord *vervaren*, *vervaard*, *vervaardijk*.

Gevaar, o. Dit is een gansch ander woord, afgeleid van *varen*, dat in Gron. en Geld. gebruikt wordt, voor met eenen wagen rijden. Dit *gevaar* heet, in Geld., daarom zooveel, als een rijuig: ik ben op die plaats met gevaar geweest. **HOOFD** bezigt ook *gevaar*, voor *vaartuig*.

Gevaarlijk, bijv. n. en bijw., gevaarlijker, gevaarlijkst. Met gevaar verzeld: eene gevaarlijke reis: gevaarlijk ziek: een gevaarlijk mensch, met welken men, zonder in zijne zeden bedorven, of zonder benadeeld te worden, niet verkeerden kan; een gevaarlijk gevoelen, dat zeer veel nadeel voor de maatschappij kan berokkenen.

Gevaarte, o., meerv. gevaarten. Zwaar gestel: een grof gevaarte. Het log gevaarte der bergen. Zamenst.: berggevaarte, schietgevaarte, stormgevaarte, enz.

Gevaat, zie *vaten*.

Gevader, m., meerv. gevaders. Die, in plaats van den vader, een kind ten doop heft, of over den doop staat. Van hier het gevaderschap.

Geval, o., meerv. gevallen. Het geluk, liet noodlot: men mag de schepping van de wereld aan geen blind geval toeschrijven. Iemand bij geval (toeval) ontmoeten. De gansche toedragt eener zake: ik zal u het geval, juist zoo als het gebeurd is, verhalen. Voorkomende omstandigheid: er kunnen zich gevallen opdoen, waarin enz. Eene droevige gebeurtenis: het geval is zoo, wie zal daaraan iets veranderen? *In geval* wordt als een voegw. gebezigd: in geval dit geschiede, bijaldien dit geschiede.

Gevallen, o. w., het geviel, is gevallen. Bevallen, behagen, aanstaan: dat kon hem niet gevallen. Zich eene zaak laten gevallen, met iets tevreden zijn. *Gevallen* wordt ook als een onz. zelfst. naamw., zonder meerv., gebezigd: geen gevallen in eene zaak hebben.

Gevallig, bijv. n. en bijw., gevalliger, gevalligst. Dat bij geval gebeurt: eene gevallige ont-

moeting; iemand gevallig tegenkomen. Ook bevallig, behagelijk.

Gevangen, verl. deelw. van *vangen*. Iemand gevangen nemen, houden, zetten. Ik geef mij gevangen, ik geef het op, gij hebt het gewonnen. *Gevangen* wordt ook als een zelfst. naamw. gebruikt: de gevangene; waarvoor HOOFT ook *gevangeling* heeft. Van hier gevangenis, gevangenschap. Zamenst.: krijgsgevangen; gevangenuoeder, gevangenuoederster, gevangenuis, enz.

Gevankelijk, bijw. Op de wijs van eenen gevangene; iemand gevatkelijk wegvoeren. Van hier gevatkelijkheid, voor *captivitas*, bij OUDAAN voorkomende.

Gevecht, o., meerv. gevechten. Het vechten, Een strijd met wapens. Men bezigt dit woord meest van eenen strijd tusschen kleine hoopen. Zamenstell.: lijfgevecht, speelgevecht, spiegelgevecht, stierengevecht, tweegevecht, enz.

Gevederd, bljv. n. en bijw. Met vederen voorzien. Het gevederd koor, bij de Dichters, voor de vogelen.

Geveind, verl. deelw.; ook als bljv. n. en bijw. gebruikelijk, van *veinzen*. En, naardemaal de verledene deelwoorden zoo wol eene bedrijvende, als lijdende beteekenis hebben, wordt dit deelwoord, als bijvoegelijk naamw. gebruikt zijnde, dan eens lijdend genomen: een geveind mensch, die zich geveind aanstelt, of die zich gewoonlijk zoo gedraagt; eene geveinsde vriendschap, welke geveind wordt. Van hier geveinsdlijk, geveinsdheid.

Gevel, m., meerv. gevels. Eigenlijk, de bovenste spits van iets; in het bijzonder de spits van den voormuur van een huis, en van daar de geheele muur; een stuk in den gevel metselen. Figuurl. heet het titelblad eens boeks deszelfs *gevel*: in den gevel des boex. HOOFT. In den schertsenden stijl zegt men van iemand die eenen grooten neus heeft: hij heeft eenen goeden gevel. Zamenstell.: achtergevel, bovengevel, oppergevel, voorgevel, zijgevel; gevellijst, gevelt, enz.

Hoogd. *Gipfel*, eng. *gable*, middeleeuw. *gabulum*, zweed. *gafvel*. Bij ULPHILAS heet *gibla* de tinne des tempels; en de schedel des hoofds is, bij NOTKER, *houbet kibilla*; ja bij de zwab. dichters beduidt *gebel* vaak den kop. Het gr. $\kappa\epsilon\varphi\lambda\tau\eta$, het hoofd, schijnt hierheen ook te behooren, en C.

VITRINGA vergelijkt hiermede het hebr. גִּבְלִים , dat een einde, een uiterste van iets beteekent, gelijk het ijsl. *gaff* van diezelfde beteekenis is. In ruimeren zin beduidde het, in de oudste talen, iedere hoogte, eenen berg. In Silicië noemen de Eilanders den Etna, thans nog, *mont gibelo*, den hoogen berg, gelijk *gibel*, in het arab., een havel, een berg heet. De hooge vesting Gibraltar, op den berg Kalpe, werd eestijds door de Mooren, *gebal* Tarif genoemd, verbasterd in *Gibraltar*.

Geven, b. w., ik gaf, heb gegeven. Dit woord wordt in vele gevallen gebruikt. Men bezigt het, met eenen derden en vierden naamval, in de volgende spreekwijzen: iemand de hand geven, toereiken. Iemand eenen schat geven, schenken. Het paard de sporen geven, met de sporen steken. Iemand gehoor geven, verleenen, ook naar iemands raad luisteren. Iemand verlof geven, toestaan, inwilligen. Iemand het gezag over zijne zaken geven, aanbevelen. Iemand eenen last geven, opdragen. Iemand de handen vol werks geven, veroorzaken. Iemand eenen wenk geven, wenken, geloof geven, gelooven, enz.

Met eenen vierden naamval alleen: geluid geven, veroorzaken. Eenen diepen zucht geven, opgeven. Een gastmaal geven, houden. Eene proef van zijne geleerdheid geven, toonen. Den geest geven, uitblazen, sterven. Melk geven (van de koeijen). vrucht geven (van de boomen), verschaffen. Zijne stem geven, toezeggen. Vuur geven, schieten. Eenen stank van zich geven, verspreiden. Veel geld voor iets geven, betalen. Eene stad ter plundering geven, overlaten. Tot antwoord geven, antwoorden. Om geene vermaning geven, er niet naar luisteren. Zoo ook te drinken geven, te kennen geven, te verstaan geven. Zich gevangen geven, zijne meening opgeven.

Eindelijk wordt het in de spreekwijzen gebruikt: zijn leven prijs geven; acht op eene zaak geven. Dat geeft, of neemt niet, het blijft gelijk. — Het gevende geval, de derde naamval, in de lat. spraakleer. Hiertoe behooren ook de spreekwijzen: goed geefs, middadig; te geef, om niet. Van hier gever, geefer, geving.

Geven, hoogd. *geben*, eng. *to give*, neders. *geven*, KERON *kéban*, ISIDOR. *gheban*, angels. *gifan*, deen. *give*, zweed. *gifva*, ijsl. *gifva*, ULPHIL. *giban*. ADELUNG leidt het af van het verouderde woord *gaff*, de holle hand.

Gevest, o., meerv. gevesten. Het handvatstel van den degen, waaraan men hem vast houdt.

Gevet, zie *vetten*.

Gevlamd, bijw. n. en bijw. Vlamswijze gewerkt: gevlamde kousen.

Gevleeschd, bijw. n. Met vleesch bekleed.

Gevel, o. Het vlejien; vlejierij.

Gevekt, bijw. n. en bijw. Met eene vlek besmet; ook met vlekken gestipt.

Geverkt, zie *geveugeld*.

Geveugeld, bijw. n. en deelw., dat vleugels of vlerken heeft. Sterk gebonden; van *vleugelen*.

Gevlieg, o. De eigenlijke herhaalde daad van vliegen; ook een onstuimig gewoel.

Gevlj, o., zie *vlijen*.

Gevloek, o. Gestadig vloeken.

Gevoed, verl. deelw. van *voeden*. Gevoeder, gevoedst. Dat wel gevoed is: een gevoed hoen. Zwaar en dik: gevoed haar.

Gevoerd, bijw. n. en deelw. van *voederen*.

Gevoedsterd, bijw. n. en bijw. Vet gemaakt, wel gevoedsterde hengsten. Anders gebruikt men hier *gevoerd*.

Gevoeg, o. Een beschaafd woord, waarmede men de natuurlijke ontlasting van het lichaam uitdrukt. Zijn gevoeg doen Van *voegen*, in den zin van behooren, noodig zijn. SPINO. bezigt het in eenen algemeenen zin, voor *commodum*.

Gevoegelijk, bijw. n. en bijw., gevoegelijker, gevoegelijkst. Behoorlijk: op eene gevoegelijke wijze. Die zich voegen en schikken wil: een gevoegelijk mensch. Van hier gevoegelijkheid.

Gevoel, o. Een der vijf zinnen: geen gevoel in den arm hebben. Betasting: iets, bij het gevoel doen. Gevoelige gewaarwording: gevoel van de koude hebben. Aandoening over iets, dat de ziel treft: een smartelijk gevoel. *Gevoel* is eindelijk een teeder zielsgestel, hetwelk, uit hoofde van ligt aandoenlijke zenuwen, door de zichtbare voorwerpen sterk getroffen wordt. Een vertijnd gevoel. ROUSSEAU heeft, in zijne *Heloise*, bijna al

de tooneelen door het fijnste gevoel gekozen. Zamenstell.: kunstgevoel, enz.

Gevoelen, o., meerv. gevoelens. Oordeel: volgens mijn gevoelens. De gevoelens loopen hier zeer uit elkander. Eene bijzondere opvatting van eene zaak: vooral van waarheden. Ik kan dat gevoelens niet omhelzen. Dank: een goed gevoelens van zich zelven hebben.

Gevoelen, b. en o. w., ik gevoelde, heb gevoeld. Bedr. Gevoel van iets hebben: pijn gevoelens. Gewaarworden naar de ziel: deel uwe smarten met mij: gij zult dezelve te minder gevoelens. Onz., met *hebben*. Bevatting van iets hebben: ik gevoel geheel anders van die zaak. Ik gevoel mij, bevind mij, niet wel

Gevoelig, bijv. n. en bijw., gevoeliger, gevoeligst. Die ligt smart gewaarwordt: behandel de wonde zacht, want ik ben wat gevoelig; in den vertrouwelijkken spreektrant. Dat sterk op het gevoel werkt, en pijn aanbrengt: iemand eenen gevoeligen steek geven. Medelijdend: gevoelig over iets zijn. Dat den geest treft: gevoelige woorden. Moeijelijk, vertoornd: zich over iets gevoelig toonen. Die een teeder en ligt aandoenlijk zielsgestel heeft: gevoelige harten.

Gevoeligheid, v. De toestand van ligt smart gewaar te worden. — De toestand van een gevoelig hart: vele schriften verwekken in de ziel van den lezer eene al te teedere gevoeligheid. Misnoegen: zijne gevoeligheid over iets laten blijken.

Gevoelloos, bijv. n. en bijw., gevoelloozer, meest, zeer gevoelloos. Zonder gevoel: gevoelloos van koude. Ongevoelig, die van geene zaak indrukken heeft: een gevoelloos mensch. Van hier gevoelloosheid.

Gevogelte, o. Allerlei vogelen.

Gevolg, o., meerv. gevolgen. Al, wat uit eene zaak voortvloeit, dat op dezelve onmiddellijk volgt. De rampvolle gevolgen der losbandigheid. Hiernit trek ik dit gevolg. *Bij gevolg*, daarom. *In gevolge*, uit hoofde. *Gevolg* beteekent ook eenen stoet; zonder meerv. Met een groot gevolg uitgeleid worden. *Zie volgen*.

Gevolgelyk, voegw. Bij gevolg.

Gevolmagtigde, m., zie *volmagt*.

Gevijl, o. Het vrijen.

Gewaad, o., meerv. gewaden. Een deftig kleet, in den verhevenen schrijfstijl alleen gebruikelijk. Een vorstelijk gewaad. Met slependen gewade. **VOND**. Zamenstell.: altaargewaad, plegtgewaad, praalgewaad, priestergewaad, rijksgewaad, rouwgewaad, treurgewaad, triumfgewaad. **HOOFD** bezigt *gewaadhoeder*, voor garde-robe.

Kleeden heet, bij **KERO**, *watun*, bij **WILLERAM**, *waten*. Het woord *waad* hoort men ook in ons *lijnwaad*. Denkelyk is *het want* van een schip uit dezelfde bron, als het bekleedsel, het optooisel van het vaartuig zijnde.

Gewaand, verl. deelw. van *wanen*. Als bijvoegel. gebruikt, voor voorgegeven. De gewaande zoon des konings.

Gewaar, bijw., dat slechts met het hulpwoord *worden* gebruikt wordt, en zoo veel aanduidt, als eene zaak, die te voren niet gezien was, met de oogen ontdeeken. Zij werden het leger eindelijk in het dichtste van het bosch gewaar. **FIGUURL**, uit de werkingen iets kennen: zijnen misslag gewaarworden. **HOOFD** bezigt het met den tweeden naamval: zonder des gewaar te

worden. Van hier gewaarwording, gewaarwordelyk; met welk laatste woord men het onduitsche *sentimenteel* vertalen kan.

Gewaarworden, bij **OTFRID**, *anawart werden*, en *giwaro wesan*, **NORIK**, *kewar werden*. Dit oude woord luidt in het eng. *to aware*. Het werk. *wahren* heet, in sommige oorden van Duitschland, heden nog zien; gelijk ook het ijsl. *wara* zien beteekent. Zoo is, bij de Zweden, *war*, *warse*, en bij de Ijsl. *var*, zoo veel als *ziende*. Wij gebruiken het ook nog in *waarnemen*, *waarschuwen*.

Gewaarwording, v., zie *gewaar*.

Gewag, o. De korte melding van eene zaak. **Gewag** maken van iets.

Gewagen, o. w., ik gewaagde, heb gewaagd. **Gewag** maken. Van eene zaak gewagen.

Gewaggel, o. Het waggelen.

Gewapend, bijv. naamw., zijnde het verl. deelw. van *wapenen*. Van hier de spreekwijs: eene stad gewapenderhand innemen, met de wapens in de vuist haar veroveren. Een gewapend oog noemt men, hetwelk, door behulp van vergrootglazen, de voorwerpen beschouwt.

Gewas, o., meerv. gewassen. Alles, dat er in het jaar op den akker gewassen is. Er is thans een overvloedig gewas geweest. Eene plant: al de gewassen des velds zijn door de brandende hitte verschroeid. Een onnatuurlijk uitwas aan een ligchaam: ik heb het gewas aan den hals laten snijden. Zamenst.: aardgewas, plantgewas, spruitgewas, veldgewas, wijngewas, zeegewas, enz.

Gewaterd, verl. deelw., van *wateren*. Ook een bijv. naamw., watersgewijze. **Gewaterd** grein. Een schoon gewaterde diamant. *Zie verder wateren*.

Geweef, o. Het weven.

Geween, o. Weening; ook aanhoudend weenen.

Geweer, o., meerv. geweren. Van *weren*. Allerlei wapentuig, waarmede men zich verweert. In het bijzonder, een snaphaan, een schietgeweer: met geveld geweer. Een geweer afschieten. Zamenst.: schietgeweer, werpgeweer, zijdgeweer; geveerhuis, geweermaken, enz.

Geweide, (gewei) o. Het ingewand van wilde beesten; ook van vogelen. Anders *ingeweide*.

Geweld, o. De overhand in magt: waar geweld komt, geldt het regt niet. Eene onregtvaardige aanwending van zijne meerdere magt: geweld plegen. Een meisje geweld aandoen, haar verkrachten. Eene aanwending van alle krachten, om eenigen hinderpaal weg te nemen: hij deed alle geweld om te bewijzen, dat enz., hij spande daartoe al zijne vermogens in. Eene groote kracht, welke men niet wederstaan kan: het geweld der baren. Een vermogen, om iets te doen, of te laten: doot en leven zijn in het geweld der tonge. **BIJBELVERT**. Gebaar, getier, geraas; in den gemeenen spreektrant: geweld maken. Van hier gewelddadig, geweldenaar, een dwingeland, ook, in den bijbelstijl, iemand, die al zijne krachten inspant, om iets deelachtig te worden, geweldenaar. Zamenstell.: geweldbrief, brief, uit kracht van welken men geweld gebruiken mag; gewelddadig, gewelddadigheid.

Misschien komt het met het lat. *volo*, en ons *willen*, uit eene bron. Voor *geweld* schreef men outtijds ook *gewoud*.

Gewelddadig, zie *geweld*.

Geweldenaar, m., zie *geweld*.

Geweldig, bijv. n. en bijw., geweldiger, geweldigst. Wiens magt men niet wederstaan kan; in welken zin het van vele zaken gebruikt wordt: eene geweldige koorts; een geweldige stroom. Wiens onregtvaardige overmagt men gewaarwordt: op eene geweldige wijze. Eenen geweldigen dood sterven. Geweldig zijn, geweldig worden, magt hebben, verkrijgen. Veel: het heeft geweldig geregend; ik heb daarvoor eene geweldige som gelds betaald, in den gemeenen spreektrant. Het woord wordt ook als zelfstandig gebruikt, *geweldige*, of *geweldiger* — *kupitein geweldige*. De plaats, waar misdadige krijgslieden gevangen gehouden worden: hij zit op den geweldige. Van hier geweldiglijk. Zamenstell.: geweldigerhand, bijw.: eene stad geweldigerhand innemen.

Gewelf, (gewulf) o., meerv. gewelven. Een boogsgewijze gebouwde muur, eene dekking. Een gewelf over eenen kelder. Ook het vertrek zelf, dat gewelfd is: een onderaardsch gewelf. De Dichters noemen den zigtbaren hemel, om deszelfs gedaante voor het oog, *een gewelf*: ik zie 't gewelf des blauwen hemels blinken. VOND. De azure stargewelven. HOOGVL. Zamenstell.: ster-gewelf, topgewelf, enz.

Gewelf, hoogd. *Gewülbe*, neders. *wolste*, *welste*, *gewolfte*, deen. *hwalving*, zweed. *kwalf*, eng. *vault*, ital. *volta*, fr. *voûte*.

Gewemel, o. Eene snelle, kruipende, of vliegende beweging: een gewemel van levendige zielen. BIJBELVERT. Dit woord komt noch bij KIL. noch bij PLANT. voor. Zie *wemelen*.

Gewend, verl. deelw. van *wennen*, *gewennen*. Gewoon: aan iets gewend zijn. Gewent op zulk geweer. VOND. Ik ben dien arbeid wel gewent. Ook is het het verl. deelw. van *wenden*.

Gewendte, zie *gewoonte*.

Gewennen, b. w., ik gewende, heb gewend. Gewend maken: ossen voor den ploeg gewennen. Zich aan den arbeid gewennen. Het enkele *wennen* is hier ook gebruikelijk.

Gewest, o., meerv. gewesten. Oord, landstreek: de zeven vrije gewesten. De gewesten van eindeloos heil, de hemel. Van hier gewestelijk. Zamenst.: lichtgewest, wingewest.

Geweten, o., meerv. gewetens. De bewustheid van onze zedelijke verrichtingen, en derzelver hoedanigheid, met de beoordeeling van die daden, in opzigt tot hare prijs- of strafwaardigheid: een blank geweten. Een goed geweten. Een verkracht, toegeschroeid geweten. Het bezwaarde geweten ontlasten. Tegen zijn geweten spreken. Zamenstell.: gewetenloos, gewetensdwang, enz.

Gewezen, bijv. n. Die, of dat geweest is: mijne gewezen leermeesters. OUD. heeft nog *geweeste*. Oul. was dit *gewezen* ook het verleden deelw. van het werkw. *wezen*, waarvoor wij thans *gewest* bezigen.

Gewiekt, bijv. n. en bijw. Dat met wicken voorzien is: de Ouden schilderden MERKUR met eenen gewiekten hood. Onoienlijk wordt het, in den dichterlijken en verhevene stijl, gebruikt, voor snel opklimmend: mijn vluggewiekte zuchten verheffen zich om hoog. M. L. TRUV.

Gewigt, o., meerv. gewigten. Afweging; zonder meervoud: iets bij het gewigt verkoopen. Dit afgewogen is; zonder meervoud: ik heb mijn gewigt nog niet. Dat, waarmede men de zwaarte bepaalt en afweegt; met een meervoud: de gewigt-

ten laten iken. De looden aan een uurwerk: de gewigten optrekken. Zwaarte: er is gewigt aan; zonder meerv. De horens van een hert worden, in de verbloemde taal der jagers, ook het *gewigt* geheeten.

Gewigtig, bijv. n. en bijw., gewigtiger, gewigtigst. Dat zijn gewigt heeft, doch hiervoor gebruikt men liefst *wigtig*. In den scherpsenden stijl zegt men van eenen lijvigen kerel: dat is een gewigtig mensch. Anders is het, bij overdragt, zoo veel als belangrijk: eene gewigtige zaak. Een gewigtig man, die van eene groote en beproefde waarde is. Van hier gewigtigheid.

Gewijd, zie *wijden* en *wijen*.

Gewijfd, bijv. n. en bijw. Van wijf. Een wijf hebbende: wel gemand en gewijfd. F. DE WAELE.

Gewijste, o., meerv. gewijsden. De uitwijzing, het uitgewezene vonnis des regters.

Gewijze, van *wijs*, *wijze*, met het voorgevoegde *ge*. Men bedient zich van dit woord alleen achter andere naamwoorden, om de wijs, gelijkheid van iets aan te duiden: traspwijze, kringswijze. Anders bezigt men ook wel *wijze* alleen, zonder *ge*: traspwijze vordering.

Gewillig, bijv. n. en bijw., gewilliger, gewilligst. Bereidwillig: een gewillig dienaar. Van hier gewilligheid, gewilliglijk.

Gewin, o. Winning, voordeel: ik kan er met gewin afkomen. Hetgeen gewonnen, verkregen is: een goed, een vuil gewin. Van hier gewinzaam, voordeelig. Zamenstell.: gewinziek, gewinzoeker, gewinzucht, gewinzuchtig.

Gewinnen, b. w., ik gewon, heb gewonnen. Winst doen, winnen: ik gewin er niets bij. Tellen, voortbrengen; hebbende, in de vervoege tijden, ook ik gewan, heb gewonnen: hij gewan eenen soen na sijne gelijkenisse. BIJBELVERT. Van hier gewinner, gewinning.

Gewis, bijv. n. en bijw., gewisser, meest, zeer gewis. Waarop men zeker afkan: eene gewisse waarheid. Juist: eene zaak gewis treffen. Die nauwkeurig zijne zaken behandelt, in den gemeenen spreektrant: hij is een gewis man. Van hier gewisheid, gewisselijk.

Gewisse, o. Geweten: een knagend, wroegend gewisse. TRUV. keurt dit woord, als vreemd zijnde, af, en verkliest voor hetzelfde ons inheemsche *geweten*.

Gewoel, o. Het woelen. Gedrang.

Gewold, bijv. n. en bijw. Met vol voorzien, wollig. Dichterlijk woord. Het gewolde vee, de schapen.

Gewolkt, bijv. n. en bijw. Met wolken bedekt, en wolkswijze gemaakt.

Gewond, zie *wonden*.

Gewoon, bijv. n. en bijw., gewoner, gewoonst. Gewend: ik ben dat zoo gewoon. Hij is gewoon, zoo te handelen. Iets gewoon worden. Van hier gewoonheid, gewoonlijk.

Gewoonte, v., meerv. gewoonten. Hetgeen men gewoon is, gebruik: dat is mijne gewoonte. De gewoonte is de tweede natuur. Spreekw. Hiervoor vindt men bij H. DE GROOT *gewoenschap*; en bij POOT *gewende*, *gewente*: de dreven zijn, naar heur gewente, daar altijd groen.

Geworden, o. werkw. Van *worden*, met het voorvoegsel *ge*. Verkrijgen, bekomen, met den derden naamval des persoons: dat geld gewordt mij, is mij geworden, zal mij geworden. — Iemand

laten geworden, wordt ook voor laten begaan ge-
bezigd.

Gewormte, o. Allerlei wormen. Het woord is meest gebruikelijk van zulke wormen, die in des menschen ligchaam huisvesten. Van het gewormte verteerd. Vooral van de wormen des grafs: na mijnen dood word ik eene prooi voor het gewormte.

Gewoud, o. Hetzelfde als *geweld*. Oudtijds was dit woord in gebruik. HOOFD bezigt het nog: in 't gewout van anderen. En VONDEL zegt er-
gens: Troje staet in uw gewout.

Gewricht, o., meerv. gewrichten. Zamen-
voeging van de leden: het gewricht der heup. Overdragtel., voor den gewonen stand, waarin iets zich bevindt: het vaartuig werd uit zijn gewricht gerukt. Voor den zamenloop van tijds omstan-
digheden: in dit gewricht van tijdt. HOOFD. Het woord komt waarschijnlijk van *wrijven*; zoodat het eigenlijk moest gespeld worden, *gewriest*, *geurist*. De verwisseling van *f* en *ch* is bekend; b. v. *grast* en *gracht*, daarom wordt *achter* ook *after* uitgesproken, en *luchtig* luidt vaak *lustig*. Omdat nu, in de gewrichten, de beenderen zich gedurig wri-
ven, zal men de afleiding billijken. Bij KIL. vindt men nog *wrijf*, dat, in Gelderland, *wrije*, voor *wrije*, wordt uitgesproken, en de plaats aanduidt, waar het scheenbeen met den voet vereenigd wordt, de *wring*, ook *de wreef* en *vreef* elders geheeten, om de wrijvende draaijing.

Gewrocht, o., meerv. gewrochten. Uitwerk-
sel: men kent de oorzaak uit hare gewrochten. Het stamt af, door letterverzetting, van *werken*.

Gewroet, o. Het wroeten.

Gewulf, zie *gewelf*.

Gezaai, o. Dat gezaaid is: komt uw gezaai
haast op? Men spreekt dus in de dagelijksche
taal. Het is te onderscheiden van het *gezaaide*,
hetwelk het uitgesproten koren, zoo als het al-
reeds groene halmen draagt, aanduidt; ja, van vol-
wassen graan zelfs gebruikt wordt.

Gezabber, o. Het zabberen, zeeveren.
Eene gedurige kwijling van iemand, die de zeever
laat loopen.

Gezag, o. Aanzien en magt, uit eene aan-
zienlijke geboorte, of eenen hoogen ouderdom, of
rijkdommen, of waardigheid, of verdiensten, of
ambtsbetrekking voortvloeiende, waardoor in an-
deren ontzag, gehoorzaamheid, eerbied, en somtijds
vrees verwekt worden. Het koninklijke gezag enz.
Zich gezag aanmatigen. Het gezag over eene
vloot voeren.

Hetzij men dit woord van *zien*, oudtijds *zichen*
zigen, of *zegen*, waarvan de verled. tijd *zag* nog
overig is; of liever van *zeggen*, voor bevelen, af-
leide, zoo als KIL. *ghesegh*, *ghesagh* heeft, en het
door *dictio* en *auctoritas* verklaart; beide toont
aan, dat men niet *gezach* maar *gezag* moet schrij-
ven, schoon de uitspraak meest naar het scherpe
helt. Zamenst.: oppergezag, rijksgezag; gezagheb-
ber — hebster, gezagvoerder, enz. HOOFD bezigt
gezagman, voor *dictator*.

Gezamenanderhand, bijw. Gezamenlijk.
Zij stormden gezamenanderhand op de stad aan.
Van *zamen*, en *hand*.

Gezamenlijk, bijw. Zie het vorige. Som-
migen spellen en schrijven *gezamentlijk*, en spreken
het uit *gezamentlijk*; beide is af te keuren.

Gezang, o., meerv. gezangen. De daad van
zingen: het zoete gezang der vogelen. Een lied,

dat gezongen wordt: gezangen aanheffen. Dat ge-
zongen kan worden: een boek met gezangen. Zame-
nstell.: gezangboek; feestgezag, kerkgezag,
lofgezag, psalmgezag, snaargezag, veldgezag,
enz.

Gezant, m., meerv. gezanten. Een persoon,
die, om de belangen des lands, wordt afgezonden.
De eerste dienaars van het Evangelie worden ook
gezanten genaamd. Zie wijders *afgezant*. Van
hier *de gezantschap*, het ligchaam, de menigte der
gezanten; *het gezantschap*, het ambt en de waar-
digheid eens gezants.

Gezeeld, bijw. n. en bijw. Met een zeel
voorzien; ook met een zeel gebonden.

Gezeet, gezete, o. Een woord, dat reeds
begint te verouderen. HOOFD gebruikt het voor
gewaad, kledij: dat eene vrouw van haaren staat
in zulk gezeet bij nacht, bij ontijdt, over straat
zworf. KILIAAN zet het woord over door *hooge*
kousen, die, als eene broek, de gansche dij bedek-
ken. Anders is het woord bij hem *eene zitplaats*,
een stoel; ook *de aars*, het deel des lichaams, ter
nederzitting geschikt.

Gezeg, o. Een gezegde, eene spreuk; ook
gepraat: daarover valt veel gezeg.

Gezegd, verl. deelw. van *zeggen*. Van hier
het zelfstandige woord het gezegde; meerv. gezeg-
den, iets, dat gezegd is.

Gezegde, zie *gezegd*.

Gezeggelijk, bijw. n. en bijw., gezeggelijker,
gezeggelijkt. Die zich door woorden laat huigen,
aan eenig gebod gehoorzaam is: eene gezeggelijke
dochter. Zich gezeggelijk aanstellen. Van hier
gezeggelijkheid.

Gezeggen, o. w. Hetzelve is enkel in de
onbepaalde wijs gebruikelijk: ik liet mij gezeggen,
ik liet mij door woorden leiden, door goeden raad
overreden.

Gezel, m., meerv. gezellen. Eigenlijk, betee-
kent het iemand, die met eenen anderen persoon
eenerlei reis doet. Thans is het meest gebrui-
kelijk voor iemand, die met anderen hetzelfde hand-
werk verrigt; vooral worden de knechts, die in
eene munt werken, *gezellen* genoemd; ook *munt-
gezellen*. Van hier ook: apothekersgezel, boek-
drukkersgezel, enz. Wijders, wordt het woord ge-
bruikt, in het algemeen, voor eenen jongman: een
slecht gezel, een jong gezel. In den stijl des Bij-
bels wordt het ook voor eenen medegenoot ge-
bruikt: ik ben een gezel van degenen die u vree-
zen. Het vrouwel. woord is *gezellin*, oul. *gezelle*,
welk laatste door B. HUDDEC. beter gekeurd wordt.
Zamenstell.: ambachtsgezel, bootsgezel, handwerks-
gezel, medegezel, medegezel, medegezellin, medge-
zellin; reisgezel, rotgezel, schoolgezel, tafolgezel,
vrijgezel, een ongetrouwd jongman, enz.

KIL. kent het oude *selle*. WACHTER. en IHRE
leiden het af van *zellen*, hetwelk aanduidt zich
onder hetzelfde dak van een huis, als in ééne
zaal, te zamen vergaderen. Het zamengestelde
vergezellen, *verzellen* is bekend.

Gezellig, bijw. n. en bijw., gezelliger, gezell-
lijgt. Genegen, om met anderen in gezelschap te
leven: een hond is een gezellig dier. Het ge-
zellige leven. De gezellige deugden, die tot het
gezellige leven behooren. Van hier gezelligheid.

Gezelschap, o., meerv. gezelschappen. Het
gezellige zamenzijn van eenige personen, en de
verzamelde personen zelve. Voor de personen:
een vrolijk gezelschap. Voor het gezellige zamen-

zijn: iemand gezelschap houden. Het woord zoude regelmatig vrouwelijk zijn, voor de personen genomen, en onzijdig, als het de vereeniging beteekende, dan, door verloop wordt het, in beide gevallen, onzijdig gebruikt. Dit doet reeds **HOORT**: bij d' eerlijken van dat gezelschap, voor de personen, — de hooge aanslaagen beminnen het gezelschap van 't gevaar, voor de zaak genomen. Fraai bezigt **HOORT** *gezelschap zijn*, voor bijeen zijn: getergt zijn, magt hebben en dulden zijn zeldsaem gezelschap. Van hier gezelschapachtig, die veel van gezelschap houdt, en gezelschappelijk, dat tot gezelschap behoort, daarop betrekking heeft.

Gezengd, zie *zengen*.

Gezet, bijv. n. en bijw., gezetter, gezetst. Eigenlijk, is het een verl. deelw. van *zetten*. Men gebruikt het voor dik, zwaarlijvig: hij is een gezet man. Genegen: op wijn gezet. Vastgesteld, bepaald: een gezette prijs. Bedaard, niet ongebonden: van gezettere zeden zijn. Wanneer de teedere knopjes der vruchten, na het afvallen des bloesems, zich vertoonen, zegt men: de vrucht is gezet. Oul. werd het ook zelfst. gebezigd, voor *inzetting, wet*: gezet en wet; zekere gezetten. OUD. Van hier gezetheid, dikheid, enz.

Gezeur, o. Het zeren; het gedommel: het gezeur der bijen.

Gezien, bijv. n. en bijw., geziener, gezienst. Eigenlijk, is het een verl. deelw. van *zien*. Geacht: die leeraar is in zijne gemeente zeer gezien.

Gezigt, o., meerv. gezigten. Het vermogen, de vatbaarheid van zien. Een scherp gezigt; zwak, slecht, kort van gezigt. In dezen zin lijdt het woord geen meervoud. De dadelijke gewaarwording van voorwerpen, door middel van het gezigt: de vloot was reeds uit het gezigt. — Gij zit mij juist in het gezigt; in de dagelijksche taal. Uitzigt: van den Etna heeft men een heerlijk gezigt op al de eilanden, die om Sicilië liggen. Het voorwerp, dat zich aan het gezigt vertoont: zeegezigt, landgezigt. Wanneer zulke voorwerpen op doek, of anderzins, geschilderd zijn, behouden zij ook den naam van *gezigt*. De beschouwing van onzienlijke dingen: hij behield zijne bedaardheid, in het gezigt van de eeuwigheid. In den stijl des Bijbels waren *gezigten*, wanneer, zonder toedoen, of hulp der uitwendige zinnen, zekere voorstellingen in de verbeeldingskracht verwekt werden, hetzij de mensch waakte, of in den slaap van het gezigten zien. Het voorste deel des hoofds, het aangezicht, hij viel op zijn gezigt. Eene snede door het gezigt: ook overdragelijk, voor de teleurstelling van iemands slechte bedoeling, of de ontdekking van schande. De gezigtstrekken: een stuursch gezigt. Hij maakt allerlei gezigten; in den gemeenen spreektrant. Nabijheid: in 't gezigt der stad. ANTONID. Zamenst.: gezigteinder, de kim; gezigtkring, gezigtkunde, gezigtkunst, gezigtzenuw, enz.

Gezin, o. Personen van eene huishouding, die zich verbonden hebben, om voor loon te dienen. Schaam u voor 't gezin. VONDEL. Ook worden de kinderen van het huis er wel mede onder begrepen, schoon dan *huisgezin* gebruikelijker is. Eertijds schreef men *ghesinde*: met sinen ghesinde. M. STOKKE. Ende hij hadde groot gesinde. BIJBELVERT. KILJAAN kent ook geen *gezin*, maar wel *gezind, gezinde*, (*ghesind, ghesinde*). Zamenst.: hofgezin, huisgezin.

Gezind, bijv. n. en bijw. Die zijne zinnen en genegenheden tot eene zaak bepaald heeft. Iemand wel, of kwalijk gezind zijn. Hij is anders gezind. Ook wordt het met eene tweeden naamval voor zich gebezigd: trouwens gezind. Wel-doens gezind. VOLLENH. Zamenst.: aardsgesind, eensgezind, hemelsgesind, keizersgesind, prinsgesind, volksgesind, enz.

Gezindheid, v., meerv. gezindheden. Gehechtheid, genegenheid: hij toonde eene ongeveinsde gezindheid voor hare aanlokkelijke deugden. Eene verkleefdeid des gemoeds aan eenige godsdienstige, wijsgeerige, of andere waarheid; en van hier de personen zelve, die zulk eene bevatting zijn toegedaan: de roomsche gezindheid.

Gezindte, v., meerv. gezindten. Hetzelfde als *gezindheid*, in den laatsten zin genomen.

Gezoekt, verl. deelw. van *zoeken*. Dat is te ver gezocht, onnatuurlijk. Als bijv. n.: een gezocht antwoord.

Gezond, bijv. n. en bijw., gezonder, gezondst. De toestand der dierlijke lichamen, of derzelver bijzondere deelen, wanneer zij tot hunne werkingen geschikt zijn; het tegendeel van *ziek*: een gezond ligchaam; gezond zijn. In mijne gezonde dagen, toen ik gezond was. Dat den staat der gezondheid onderhoudt, of bevordert: eene gezonde lucht. Gezonde kost. Dat voor gezonden geschikt is: dat is eene gezonde (dikke) boterham; in het gemeene leven. Dik, lijvig: dat is een gezonde broeder. Onverdorven: tot in het gezonde vleesch snijden. Een gezond verstand, dat zijne natuurlijke bekwaamheden heeft, en nog niet door vooroordeelen bezet is. Van eene zaak gezond, met oordeel en goed verstand, spreken. Ook zegt men, in de verkeering, de zaak is gezond, is klaar, zal wel schikken. Eene gezonde ziel, wier vermogens regt gesteld zijn. Gezond in het geloof, in de leer, regtzinnig. Van hier gezondelijk.

Het lat. *sanus* heeft er eenige gelijkheid mede.

Gezondheid, v., meerv. gezondheden. De staat van een gezond mensch: in goede gezondheid zijn. Voortdoring van dien staat: iemands gezondheid drinken. De gordel, welken sommige manspersonen op den borstrok dragen, ter bewaring van de gezondheid, draagt ook dien naam: hij liet zich voor den winter eene breede gezondheid maken. Voor *gezondheid* kent KIL. nog *ghesonde*, zoo als M. STOKKE *tonser ghesonte* heeft.

Gezonnen, bijw., het verl. deelw. van *zinnen*, denken, peinen: het moé gezonnen hoofd. Zie *zinnen*.

Gezucht, o. Het zuchten. Aanhoudende zuchtig.

Gezulp, o. Het zuipen.

Gezuster, v., meerv. gezusters. Het meerv. is meest in gebruik. Zusters. Vergelijk *gebroeders*.

Gezwadder, zie *zwadder*.

Gezwager, m., meerv. gezwagers. Het meerv. is meest in gebruik. Zwagers. KIL. heeft *gheswaghers, affines*.

Gezweer, o. Het zweren. Ook eene zweer, eene etterachtige varigheid in de vleezige deelen des ligchaams. Zie *zweer, zweren*.

Gezwel, o., meerv. gezwellen. Iedere onnatuurlijke opzwellig der vleezige deelen eens ligchaams, in mensch of dier. Een gezwel doorsteken. Een rijk gezwel.

Gezwerm, o. Het zwermen. Aanhoudende zwerming.

Gezwevs, o. Het zwetsen. Snorkende taal, snorkerij: gelijk het zot en hovaardig gezwevs van dien Filosoof. VOLLENH.

Gezwind, bijv. n. en bijw., gezwinder, gezwindst. Dat met eene schielijke beweging geschiedt: hij is een gezwind looper. Gezwind ter been zijn. Dat in enen korten tijd verrigt wordt: gezwind aanleeren. Vaardig, wien alles wel van de hand gaat: hij is gezwind in al zijn doen. Van hier gezwindelig, gezwindheid.

Gezwozen, verl. deelw. van *zweren*. Een gezworen vijand, die als gezworen heeft, vijand te zullen zijn. Het wordt ook als een zelfstandig naamwoord gebruikt, voor eenen beëdigden ambtman: de breede raad te Groningen bestond certijds uit burgemeesters, raalsheeren, en gezworens, of gezworenen.

Gibraltar, zie *gevel*.

Gicht, zie *jicht*.

Gids, m. en v., meerv. gidsen. Een leidsman, eene leidsvrouw. Het leger nam, door de onbekende bergengen heen, eenige getrouwe gidsen. Overdragt.: sommigen kiezen hunne lage drijven tot de eenige gidsen op den weg naar het geluk.

KIL. kent dit woord niet. Het heeft veel overeenkomst met het middeleeuw. *guida*, waarvan het ital. *guida*, en het fr. *guide*, en het eng. *guide*, een leider.

Giegagen, klanknabootsend, o. w., ik giegagde, heb gegiegagd. Schreeuwen als een ezels. FONDEL bezigt *gigagen*: en gigaecht heesch en schor.

Gier, m., meerv. gieren. Een bekende roofvogel: daar vliegt een gier. Een zwaai: hij nam eenen gier, en viel tegen mij aan. *Gier* beteekent ook draf, *varkensgier*, varkensdraf; ook koeps, of dreck met water vermengd. Van hier in Gelderland en Overijssel, nog *gieren*, de wortels van boomen en planten met koeps, of verdund dreck bevochtigen en bemesten. Zamenstell.: gierarend, gieraalk, gierwolf, gierzwalm.

Gierbrug, v., meerv. gierbruggen. Eene brug. op schepen liggende, die, door middel van den stroom, naar beide oevers eener rivier heen en weder giert.

Gieren, o. w., ik gierende, heb gegierd. Een zeewoord. Het schip giert, wanneer het, door tegenwind, den stroom niet op kan. maar heen en weder wendt, zonder regtuit te kunnen varen. Met ongelijke schreden, slingerende, gaan: hij gierende langs de straat. OVD. bezigt het van de vogelen: in 't gieren op haar vleugelen.

Gieren, o. w., ik gierende, heb gegierd. Een zeer sterk, scherp, doordringend geluid maken, vooral van kindergeschreeuw gebruikelijk. CAMPH. zegt van de jonge raven: wanneer se om haer behoeften pijnlijk gieren. Ook wordt het van andere dingen gebruikt: de springvloeden gieren. FEITH.

Gieren, b. w., ik gierende, heb gegierd. Met alle magt bijeenschrapen. Hij giert veel gelds bijeen. Naar iets gieren.

Gierig, bijv. n. en bijw., gieriger, gierigst. In den gewonen zin drukt het uit de gesteldheid van iemand, die niet gemakkelijk van zijne eigendommen en goederen scheiden kan, en door eene hevige begeerte wordt aangevuurd, om dezelve gedurig te vermeederen. Een gierig mensch. In

eenen goeden zin, voor begeerig; van hier *heylgierich*, bij Hooft. In zamenstellingen drukt het ook uit iemand, die eene driftige begeerte heeft naar iets, welke begeerte hij zoekt te verzadigen, als: eergierig, geldgierig, roofigierig, wraakgierig, enz. Het zelfst. naamw. is *gierigard*, niet enkel voor iemand, die gierig is, maar bij wien de gierigheid eene hebbelijkheid geworden, die altoos gierig is. Van hier ook gierigheid, gieriglijk, in den Bijbel van 1477, *ghierliken*.

Giergaard, m., zie *gierig*.

Gierst, v. Een zeker graangewas. Men schrijft het ook *geers*. In Groningen noemt men het *heers*, *heerse*. KIL. kent *herse*, *hirse*, *hirs*. In het hoogduitsch is het *Hirsens*.

Giersten, onverbuigh. bijv. n. en bijw. Dat van gierst bereid is. Giersten bij.

Gieteling, m., meerv. gietelingen. Een bekende inlandsche, liefelijk fluitende vogel.

Gieten, b. w., ik goot, heb gegoten. Eene vloeibare stof, in het bijzonder water, uitstorten: ik zal water gieten op het drooge. BIJELVERT. Een droog ligchaam met water natmaken: bloemen gieten. Het zeil gieten. Gesmolten metalen in eenen vorm laten uitloopen: koper — lood gieten. Men plaatst er ook bij het ligchaam, dat gevormd wordt: een beeld gieten. Stukken gescht gieten. Van hier gieting, gietster. Zamenstell.: gietëmmer, gietkunst, gietvat, enz. Hooft bezigt *gietelijk*, voor vloeibaar, in zijn fraai zinrijk gedicht: op 't schrijven eener schoone handt. Zie *git*.

In het gr. γῶα, γῆρα. Het lat. *gutta*, een dropel, behoort hierheen ook.

Gierter, m., meerv. gierters. Iemand, die giet: ook iets, waarmede men giet, hetzij een gietëmmer, om den tuin te besproeien; hetzij een hoosvat, om zeilen, linnen, enz. te begieten. Zamenstell.: geelgieter, hagelgieter, kogelgieter, kopergieter, loodgieter, potgieter, tinnegieter, enz.

Gierterij, v., meerv. gierterijen. Eene werkplaats, waar klokken, stukken gescht, gegoten worden: anders giethuis. Zamenstell.: geschtgierterij enz.

Gietlogen, (bij HALMA en KIL.) mannel., meerv. gietlogens. Iemand, die in het liegen uitgelcerd is, die de logens, bij het dozijn, uit de mouw kan schudden. Schoon *logen* vrouwel. is, is dit woord nogtans mannelijk, omdat het een mannelijk bedrijf is. Van eene vrouw behoort men evenwel *eene gietlogen* te zeggen.

Gift, o., meerv. giften. Ieder ding, dat, in het ligchaam van een levend schepsel gebragt zijnde, dezelfs dood veroorzaakt. Iemand met gift ombrengen. Onoigenlijk, hetwelk voor de ziel des menschen, of eene geheele maatschappij, allernaadeelgest en doodlijkst is: het gift der ketterijen. Hooft. Het hittig gift der pest. DECKER. Van hier giftig. Het zamengestelde vergift, vergiftig is thans meer in gebruik. Zamenstell.: tegengift, toovergift. Het woord stamt zeker af van geven. Voor *gift* wordt ook *gif*, zonder *t* gebezigd.

Gift, v., meerv. giften. Eene gaaf. Het wordt meest gebruikt voor een middelmatig geschenk. en is eigenlijk minder dan *eene gaaf*. Eene vrijwillige gift. Zijn gift is maer vergift, en ongaef sijne gaef. H. DE GR. In Noordholland kent men nog een woord *geft*, dat denzelfden zin heeft, doch alleen gebruikelijk in deze of dergelijke spreekwijs: de koeijen eene geft hooi voorwerpen.

Gij, pers. voorn., zonder onderscheid van geslacht: van *u*, of *uws*, *uwer*; in het meerv. van *u*, of *uwer*. Oudtijds maakte men, tusschen het enkelvoudige en meervoudige getal, dit onderscheid, dat men *du*, van *dij*, in het eerste — *gij*, van *u*, in het laatste geval gebruikte. In eenige oorden van Nederland spreekt men, onder gemeenzame vrienden, nog die taal. Voor *gij* zegt men ook, in den gemeenen spreektraant, *jij*; voor *u*, *jou*. Zoo dikwijls dit voornaamwoord voor werkwoorden geplaatst wordt, neemt het werkwoord, in beide gevallen, in alle tijden, eene *t* aan, als: ik bemint, *gij* bemint; ik beminde, *gij* bemindet; ik zal, *gij* zult. Hieruit volgt, dat, waar reeds eene *d* aanwezig is, de *t* achter de *d* moet geplaatst worden: ik vind, *gij* vindt; ik vond, *gij* vondt. Oudtijds was het: *du* beminnest, *gij* beminiest; *du* vindest, *gij* vindet; *du* vondest, *gij* vondet; maar nu in beide getallen: *gij* bemint, vindt, vondt.

Gij, hoogd. *du*, OTFRID. *du*, NOTK. *du*, oudd. *thu*, ijsl. *thu*, noorv. *du*, deen. *du*, eng. *thou*, lat. *tu*, fr. *tu*, ital. *tu*, sp. *tu*, pool. *ti*, hong. *te*, bohcem *ty*, turk. *seu*, gr. *σ*, dor. en aeol. *τ*, perz. *tu*, hebr. **ו** & **אנ**.

Gijbelen, o. w., ik gijbelde, heb gegijbelde. Lagchen, met eene poging om zich in te houden. Dit woord wordt van dartele kinderen gebruikt, die bijna uitbersten in het lagchen. Van hier ook het woord gegijbel.

Gest, zie *gift* v.

Gegijbel, o., zie *gijhelen*.

Gijk, v., meerv. gijken. Een spriet, waarmede men, op groote schepen, de lijzeilen uitzet; zijnde deze *gijk*, op kleinere vaartuigen, een stok, aan het schooverzeil vastgemaakt, om hetzelfde uit te zetten.

Gijl, o. Brouwerswoord. Bier, dat in de tweede kuip overgepompt, en nog niet uitgegast is. Het bier staat in het *gijl*. Zamenstell.: *gijlbier*, *gijlkuip*. Het is waarschijnlijk hetzelfde woord, als *chijl*, maagsap; doch voor een brouwerswoord genomen, wordt, in de uitspraak, in plaats van de *ch*, eene *g* vooraan gevoegd.

Gijlen, o. w., ik gijlde, heb gegijld; de werking des biers, in de *gijlkuip*, aantoonende. Het bier *gijlt*. Oneigenlijk, driftig haken: en *gijlen* naar mijn goud. J. DE DECK. Dikwerf wordt het ook van het gevrij der duiven gebruikt.

Gijpen, o. w., ik gijpte, heb gegijpt. Het woord heet eigenlijk, in vergelijking met het hoogd. *gieben*, met opgesperden mond naar den adem snakken, lucht scheppen. Van hier is de gemeene spreekwijs nog overig: hij ligt op het *gijpen*, hij haalt den laatsten adem. Die 't *gijpend* leven stut. POOR. Figuurlijk zegt men: het zeil *gijpt*, wanneer hetzelfde wind vat, en schielijk dreigt over te slaan.

Gijzelaar, m., meerv. *gijzelaars*. Iemand, die met zijn lijf borg wordt. In het bijzonder zijn *gijzelaars* voorname personen, welke men, in oorlogstijden, geeft en neemt, tot zekerheid van andere personen, of tot onderpanden van het nakomen van eenige beloofde voorwaarden. Iemand tot *gijzelaar* geven.

Men is niet zeker, omtrent den oorsprong van dit woord. WACHTER. leidt het af van het angels. *gijse*, eng. *yes*, ja; FRISCH van *gis*, *ger*, hegeeren; IHRE van *gaeta*, bewaren: anderen van *gisen*, kunnen, vermogen. Het is onzeker.

Gijzelen, b. w., ik *gijzelde*, heb *gegijzeld*. Iemand om schulden vast zetten, zoo dat hij, met zijn lijf, als borg en onderpand voor de schulden beschouwd wordt. Fig., in den stijl der Dichters: het zwaard in de scheede *gijzelen*. Van hier *gijzeling*, de daad van dit werkwoord; ook de plaats, waar zulk een schuldenaar zit: hij zit in *gijzeling*. Zamenst.: *gijzelbrief*, *gijzelkamer*, *gijzelplaats*, *gijzelregt*, enz.

Gil, m., meerv. *gillen*. Een doordringend, maar kort geschreeuw, door eenen hevigen hartstogt, voornamelijk door eenen onverwachten schrik, veroorzaakt. Op dit gezigt gaf zij eenen ijselfijken *gil*.

Gild (gilde), o., meerv. *gilden*. Dit woord werd voorheen gebruikt voor een genootschap van menschen, die hetzelfde handwerk deden, en onder zich bijzondere wetten en voorregten hadden. Van hier het *smidsgild*, het *bakkersgild*. De overlieden van een *gild*. Wijders gaf het te kennen het bijzondere, uitsluitende voorregt, om een of ander handwerk, in eene stad, te mogen doen: hij erfde *gild*- en burgerregt van zijne ouderen. In eenige oorden van ons Vaderland, vooral in Gelderland, noemt men een *gild* eene broederschap, die eenige goederen onder zich in beheering heeft, en dezelve tot nut van de armen bestuurt; ook eene *schutterij* genoemd. Zooken men ergens een *St. Antonius gild*. De oorsprong schijnt te zijn, dat, in vorige tijden, eenige schutters vrijwillige uitlagen deden, om daaruit, in tijden van nood en verwarring, de onkosten goed te maken, ter verdediging van eigene haardstede en bezitting. Deze *gildegooderen* werden daarna tot ondersteuning van behoeftigen aangewend. Eindelijk, bezigt men het voor eene menigte werkzame wezens in het algemeen. Kiesche Schrijvers gebruiken dit woord in het onzijdige geslacht, als VONDEL.: 't *schippers gildt*; HOOFD.: van 't *gildt*. Zonder twijfel is dit woord oorspronkelijk vrouwel. geweest, hetwelk de uitgang *gilde* nog staaf: men spreekt in Gron. en Gelderl., daarom nog, *de gilde*. De Hoogduitscher gebruikt het ook slechts vrouwelijk: *die Gilde*. Door verloop zegt en schrijft men nu *het gild*. KIL. heeft *ghilde*, *gulde*, en geeft er meer dan eene beteekenis aan. Het is bij hem *tol*, *schatting*, *uitlaag*, *gelag*, *eene broederschap*, *een gild*, *een genootschap*, *een gastmaal*. Hij teekent er bij aan, dat dit woord, in de vaststellingen, door KAREL DEN GROOTE ingevoerd, *geldonia*, als ook, in de lombardische wetten, *guldionia* genoemd wordt, en een verbroederd ligchaam aanduidt. Hij kent ook de beteekenis van *eenen verspiller*; van hier *de ghilde spelen*, voor verkwisten, groote onkosten maken. Ook bij BREDER. en HOOFD. De reden van deze onderscheidene beteekenis is denkelijk, omdat het woord moet afgeleid worden van *geld*, *gelden*; waarvan het dan eigenlijk zal aangeduid hebben een gesloten gezelschap, hetwelk, op gezette tijden, tezamen kwam, om, uit onderling uitgelegde gelden, eenen goeden maaltijd te houden, welke zamenkomsten onditsj zeer in zwang waren. Zoodanige zamenkomst heet in het angels. *gild*, zw. *gilde*, eng. *guild*. Uit zulke gezelschappen ontstonden ligtelijk verbroederingen van menschen, tot een gemeenschappelijk oogwit, tot hetzelfde handwerk, en dezelfde nering. Hieruit kan nu voorts alles opgelost worden, hetwelk KILLAAN bij dit woord aanteekent. Zamenst.: *gildebier*, *gildebode*, *gildebrieft*, *gildebroad*, *gildchuis*, *gildkamer*,

gildeknecht, gildemeester, gildepennig, gilderegt, enz.

Gildos, m., meerv. gildossen. Een groote, vette os, die voor eenen gildemaaltijd, als ware het, gemest is. In Groningen leidt men zulken os, met eenen krans om de horens, door de stad, en maakt deszelfs dengdelijkheid door trommelslag bekend. Sommigen noemen hem daarom *eenen belderom*.

Gillen, o. w., ik gilde, heb gegild. Een en gil geven. Wanneer men de tanden eener zaag vijlt, zegt men ook, dat zij *gillen*. Van hier *gilling*. *Gillen* heeft nog eene gansch andere betekenis, op de sloopstimmerwerpen; die, namelijk, van schuins afsnijden, afzagen; van hier noemt men hout, dat schuins gezaagd is, *gilling*, *gillinghout*.

Ginder, bijw. van plaats, aantoonende eenen zekeren aangewezenen afstand. Ik heb hem ginder zien staan. Zamenst.: *ginderheen*.

Ginds, bijw. van plaats, hetzelfde, als *ginder*. Ginds en weder, (gindsheen en terug), voor een oogeblik. Zamenst.: *gindsheen*, *gindswaarts*.

Gindsch, bijw. naamw. Iets, dat ginder is: ik bedoel dat gindsche gesticht.

Gingber, zie *gengber*.

Ginnegabben, of *ginnegappen*, o. w., ik *ginnegabde*, heb *ginnegabd*. Onbeschoft lagchen. 't Spotten en het *ginnegappen*. F. v. DORP. Van het oude *gabben*, bij HOOFD *gabberen*, voor jokken, bezelen. TUINM. brengt het tot het lat. *cachinnari*.

Ginniken, o. w., ik *ginnikte*, heb *ginnikt*. Een woord, dat een zeker geluid der paarden nabootst. Anders *grinniken*, *hinniken*, *rinneken*, *rinniken*. Elders noemt men het *wrenzen*; bij KIL. *wrenschen*, *wrinschen*. Men gebruikt het woord ook voor spottend grimlagchen.

Gips, o., meerv. *gipsen*, als er van meer soorten gesproken wordt. Eene witte soort van aarde, die veel in Frankrijk uit gipsmijnen gegraven wordt. Van hier het onverbuigb. bijw. n. *gipsen*: *gipsen* beelden. Uit het lat. *gypsum*, ital. *gesso*, middleeuw. *gippum*, *guppum*.

Gipsen, b. w., ik *gipste*, heb *gegipst*. Met *gips* bepleisteren.

Girgel, zie *gergel*.

Gis, v. De bepaling van eene, niet genoeg bekende, zaak naar de hoogste waarschijnlijkheid, of een oordeel over iets, op waarschijnlijkheid gegrond: ik heb het bij de *gis* gerkend. Het viel tegeu hare *gis* uit.

Gisp, v., meerv. *gipsen*. Eene dunne roede, eene smalle riem, waarmede men *snerpend slaat*. Misschien van den klank, welken zij onder het slaan maakt, dus genoemd.

Gispen, b. w., ik *gispte*, heb *gegispt*. Met eene *gisp* — met eene roede slaan, *geeselen*. Overdragt. voor hekelen, doorstrijken: deftige schrijvers *gispen* menigmaal de gebreken van hunnen tijd, door het oor te veel aan de eenzijdigheid te leenen. Van hier *gisper*, *gisping*.

Gissen, b. w., ik *giste*, heb *gegist*. Een oordeel naar waarschijnlijkheid vellen. Iets *gissen*. Naar eene zaak *gissen*. Ik *gis*, dat de zaak zoo uitgevallen is. *Gissen* doet *missen*. Van hier *gissing*.

Gist, zie *gest*.

Gisten, *gisting*, zie *gesten*, *gesting*.

Gisteren, bijw. van tijd, aanduidende den naasten dag voor den dag van heden. *Gisteren*

avond, *gisteren morgen*, *gisteren middag*, *gisteren nacht*. Van *gisteren*. Wij zijn van *gisteren*, en weten niet. BIJBELV. Zamenst.: *eergisteren*, *bet-eergisteren*, *vooreergisteren*.

Het woord heeft zoo groot eene overcenkomst met het lat. *hesternus*, dat men hetzelfde daartoe zeer wel kan brengen.

Git, o., meerv. *gitten*. Een zekere zwarte, blinkende steen, waaruit men sieraden maakt; zonder meerv. Zij droeg koralen van het helderste git. HOOFD bezigt *gietelijk git*, voor inkt:

't Hailighjen, daer ik bij zweere,

Schildert met een witte veere,

Nat van gietelijke git,

Uit in het gemalen wit,

Troonytjes van haer gedachten.

Overdr. heet het heldere, levendige zwart der oogen *het git*: zoo dick hij zich zelf in 't git van haer schoone oogen zag. VONDEL. Voor de, uit git gemaakte stof, voornamelijk voor dunne laugwerpige koralen, wordt het ook genomen, doch in het vrouwelijke geslacht. Zoo kent men ook *koralsnoeren* van *witte gitten*.

In het fr. noemt men het *jais*, *jayet*, eng. *jet*, uit het gr. en lat. *gagathes*, genaamd naar GAGA, eene stad in Lijcië, waar men het voorheen groef.

Gittegom, (*guttegom*) v. Eene harsachtige gom, uit Indië aangevoerd, in de heel- en schilderkunst gebruikelijk. Van het lat. *gutta* een drop, en *gummi* gom.

Glaasje, o., meerv. *glasjes*. Verkleinw. van glas. Een glazen kelkje. Voor drinken, zegt men: het *glasje* ligten. Onder een *glasje* zitten. Vrolijk zijn onder een *glasje*. Men bezigt het ook voor een glazen kijkertje; gelijk ook voor een klein glazen venstertje.

Glad, bijw. n. en bijw., *gladder*, *gladst*. Eigenlijk, wiens oppervlakte niet oneffen is, het tegendeel van *ruw*. Hout *glad* schaven. De ijsbaan was zeer *glad*. Op *glad* ijs staan, *fig*, in gevaar zijn, om ongelukkig te worden. Blinkend: *glad* geschuurd. Stil, effen, zonder baren; in den dichterblijken stijl: de zee was *glad* gekemd. Dat *glibberig* op het gevoel is: *gladde aal*. *Gladder* dan olie. Dat aangenaam voor den smaak is, en deswege *glad* over de tong vloeit: de drank *ging* er *glad* in; in het gemeene leven. Dat wegens vettigheid *glanzend* is: *gladde mellekoeien*. POOT. Wiens oppervlakte door geene sierlijke verhoogingen gebeeld is: eene *gladde snuifdoos*. Wiens oppervlakte door geene haren stekelig is: eene *gladde kin*. Net, beschaafd: hij schrijft eenen *gladden stijl*. Vleijend, wanneer de woorden niet stooten, maar vloeiend rollen: hij heeft eene *gladde tong*. Waarvan niets terug blijft, geheel, gansch: hij sloeg hem het hoofd *glad* af. De Palts *gingh glad* verloren. VOND. HOOFD heeft hiervan het werkw. *gladden* gevormd, voor *glad* maken; ook bij overdr.: den handel *gladden*, voor gemakkelijk maken. Van hier *gladheid*, *gladdigheid*. Zamenst.: *gladdek*, een valsche diamant; *gladslager*, enz.

Er is een gansch geslacht van woorden, die alle uit eenen oorsprong afstammen, uit het oude *lo*, *la*, helder, lichtend beduidende. Dit is nog in het eng. *lo*, zie daar, duidlijk te zien, gelijk in het gr. *λω*, ik zie. Dit *lo*, *la*, en met den keelklank *glo*, *glu*, heeft aan vele woorden den oorsprong gegeven. Onder deze behoort ook *glad*. *Glad* toch beteekent de oorzaak van glans, naardien *gladde* lichamen gemeenlijk *glanzig* zijn. Van

hier is *glat*, bij OTFRID., zooveel als *glanzend*, van de zon gesproken. Dat de letter *g* slechts eene hulpletter, en een overblijfsel van het voorzetsel *ge* is, hebben wij reeds in *gelaat* gezien; daarom kent KIL. nog *ghelat*, voor *glat*. Bij KILIAAN is *glat* ook nog figuurlijk voor lustig, blijd, vrolijk. KRO noemt dit *clat*, zw., eng., deen., angels. *glad*. Zonder twijfel behoort hiertoe het lat. *laetus*, vrolijk, blijd; de keelletter alleen is weggelaten. TEN KATE brengt het tot *glijden*.

Glans, m., meerv. glansen, in sommige gevallen. De eigenschap van een lichaam, waardoor het eigene lichtstralen van zich geeft, of, door zijne gladd oppervlakte, ontvangene lichtstralen terugkaatst. In den glans der zonne. VOLLENN. Oncigenlijk, luister, waardigheid, schoonheid: de glans, daar ijder u omme benijdt, dien gaat gij quit. HOOFD. Dat gedrag zal uw gehele geslacht glans bijzetten. Van hier heet, in den verhevenen stijl, de luisterijke majesteit van God, die zich heerlijk in zijne werken vertoont, deszelfs *glans*: wat spreid uw heerlijkheid, geduchte God! al luisterrijke glanssen! L. D. S. P. Van hier glanzig, glansrijk.

Zonder twijfel is het stamwoord *glo*, lo, licht, *gloa* lichten. Hierheen behoort het gr. *γελειν*, blinken, γληννη de oogappel, γληνος eene blinkende ster.

Glansen, b. en o. w., ik glansde, heb glansd. Bedr., glans bijzetten: kleederen glansen. Onzijd., glans van zich geven: de diamantsteen glanst. SIX v. CH.

Glas, o., meerv. glazen. Eigenlijk, elk glas gevend lichaam: daarom noemden de oude Duitschers barnsteen *gles*. De oude Zweden gaven aan het goud den naam van *gliis*, *glas*. Het ijs heet, om die reden, in het lat. *glacies*, dat hetzelfde woord is. Wij geven ook nog aan eene bergstof, een halfmetaal, het *antimonium*, den naam van *spietsglas*. In eenen eijeren zin is *glas* een fijn, glanzig, vast, doorschijnend, lichaam, dat uit de ineensmelting van aardachtige deelen bestaat: met den brandspiegel van TSCHIRNHAUSEN allen is men in staat, om goud in een donkerbruin glas te veranderen. In den engsten zin is *glas* dat bekende, doorzichtige lichaam, dat in de glasblazerijen uit zand en keizelgruis zamengesmolten wordt. Glas blazen. Eindelijk worden allerhande, uit glas gemaakte, dingen met dien naam benoemd, als een drinkvat: een glas wijn. Eene ruit: twee glazen in een vensterraam, het glas in eenen spiegel, in eene koets. Een uurglas: het glas is ledig gelooopen. Zijn glas is afgelooopen, fig. zijn leven eindigt. Een kijker, een bril: bij ziet door verkeerde glazen. Zamenst.: bergglas, bierglas, brilglas, kijkglas, spiegelglas, spietsglas, uurglas, wijnglas, zandglas. — Glasblazer, glasblazerij, glasgordijn, giashuis, glaskruid, glasraam, glasroede, glasschilder, glasschrijver, glasslijper, glaswinkel, glazenmaker, glazenwascher, enz.

Glas, *glis*, *gliz* komt, in de middeleeuwen, dikmaals voor, in den zin van glans. In de gewone beteekenis heet het, bij WILLERAM., ook *glas*, ijsl. *glæra*, zweed. *glas*, eng. *glass*, middeleeuw. *glacia*. Het fr. *glace* heet het glas van eenen spiegel, van eene koets. De bron is in *lo*, *glo*, licht. Oul. zeide en schreef men voor *glas* ook *gelas*; ook *glæs*: haer swarden braken als glæs. SEGHEL.

Glazen, onverbuigb. bijv. n. Van glas maakt. Eene glazen kroon. Dichterlijk, voor doorschijnend: haer glazen stroom enz. MOONEN.

Ook wordt het met andere woorden zamengesteld als: *glazendeur*, *glazenkas*.

Gleisen, o. w., ik gleiste, heb gegleist. Blinken. Het is een verouderd woord, dat bij KIL. nog overig is, *gleissen*, *gleijssen*. Van hier is nog in gebruik het bijv. woord *gleis*, zooveel als verglaasd, verlood. Gleiswerk maken. Het komt af van *glis* glans, en behoort mede tot het wortelwoord *glo*.

Glibberen, o. w., ik glibberde, ben glibberd. Het is een voortdur. werkw. van *glibben*, hetzelfde als *glippen*, en beteekent het uitglijden der voeten, wegens gladdigheid. Van hier glibberig, slibberig: een glibberig voetpad; en glibberigheid.

Glidkruid, o. Een kruid, anders *duizendblad*, *gerw* geheeten.

Glijden, (glijen) o. w., ik gleeed, heb en ben gegleden. Sullen, eene onwillige beweging, op eene gladd plaats, maken. Ik ben van den trap gegleden. Dan, als men met opzet glijdt, verischt het het hulpwoord *hebben*, omdat dit onzijdige woord, dan, in eene meer bedrijvende beteekenis voorkomt. Ik heb, om mij te verwarmen, eenige oogenblikken op die ijsbaan gegleden. Dit noemt men elders *stieren*. Zie dit woord. Van hier glijbaan (glijd baan).

Waarschijnlijk is de *g* de voorgezette hulpletter, zoo dat men het van *lijden*, dat certijds voor *gaan*, *zich bewegen*, in gebruik was, kan afleiden. Wij gebruiken het nog in *overlijden*, dat is weggaan, sterven.

Glimlach, (glimplach), zie *grimlach*.

Glimmen, o. w., ik glom, heb en ben geglimmen. Eenen zwakken glans van zich geven; met *hebben*: het vermolmd hout had in den nacht geglimmen. Van hier het deelw. *glimmend*: een glimmende worm. Overdragt.: eene glimmende hoop op horstel, eene zwakke, geringe verwachting. Zonder vlam, door zwak vuur, gloeijen: de vonken glommen nog. Doorgloeijen; met *zijn*: de kool is reeds geglimmen.

Het lat. *lumen*, licht, vloeit zeker uit dezelfde bron voort. Men kent den oorsprong in *lo*, *glo*, licht beduidende.

Glimp, m. Een bedriegelijke schijn. Glimp van woorden. VOND. Hij weet aan die zaak eenen schoonen glimp te geven. H. DE GR. bezigt *glimpelijk*, in den zin van met schijn van regt: 't welck dan niet glimpelijk en can geschieden. HOORT heeft hiervan het bijv. *glimpig* gevormd, voor schoonschijnend. Zie dit woord. Het komt met *glimmen* uit eene bron voort.

Glimpen, o. w., ik glimpte, heb geglimpt. Blinken, schijnen: 't glimpend kouter. POOR.

Glimpig, bijv. n. en bijw., glimpiger, glimpigst. Dat eenen glimp geeft. Hij bedekte dat gebrek met een glimpig kleed. HOORT heeft: glimpige gezantschappen, die slechts in schijn plaats hebben.

Glimworm, m., meerv. glimwormen. Een worm, die des nachts glimt.

Glinster, m., meerv. glinsters. Eene glimmende vonk, een goinster.

Glinsteren, o. w., ik glinsterde, heb geglinsterd. Eenen flikkerenden glans van zich geven. Het vloeit met *glans*, *glimmen*, uit den gemeenen oorsprong af. Van hier glinsterig, glinstering. Zamenst.: glinsterworm

Glinting, v., meerv. glintingen. Ook is het

woord *glint* in gebruik geweest. Latwerk, ter zijde van het breede middenpad, aan de heiningen van eenen tuin, bij hetwelk men allerlei vruchtboomen opleidt.

Misschien zoude men het van *gelenl*, dat is aangrenzend, kunnen afleiden.

Glip, m., meerv. glippen. Eene spleet in eene pen. Van hier het werk. *glippen*, voor eene spleet in eene pen maken.

Glippen, o. w., ik glipte, ben geplit. Wegens gladdigheid ontslippen: de flesch glipte mij uit de hand. Geheim wegsluipen: op dat gerucht ging hij glippen. HOOFD bezigt *glippende trouw* (*luxa fides*). Van hier glipping.

Glipperig, zie *glibberig* en *glibberen*.

Glissen, o. w., ik gliste, ben geglist. Glijden. De stap, die mij aan 't glissen bracht. HOOFD.

Glit, o., meerv. glitten, in de scheikunde. Een lood, dat met onzuiverheden van koper vervuld, en door verkalking, in de gedaante van metaalschuim gebragt is. Zamenst.: goudglit, zil-verglit.

Gloed, m. Een vuur, dat uit geheel gloeiende kolen bestaat, voornamelijk als dezelve tot gruis zijn vervallen. Hij warmt zich hoven den gloed. Fig. de hevigheid en drift der hartstogten, enz.: een brandende gloed der min. Een gloed van dankbaarheid.

Gloeijen, (gloeden) o. en b. w., ik gloeide, heb gegloeid. Onz., eene sterke hitte en een groot licht van zich geven, waar iets van vuur doordrongen is: de kolen gloeijen nog onder de asch. Een gloeiende oven. Heet of warm zijn: mijne handen gloeijen. Rood zijn, eene varige kleur hebben: zijne oogen gloeiden door den drank. De oogen worden ook gezegd *te gloeijen*, wanneer zij eene hevige drift, door enen sterken glans, verraden. Zoo *gloeit* de bloes op de wangen, wanneer de schaamte de kaken rood verwt. Eenen schitterenden glans van zich geven: men ziet geen diamanten gloeijen. L. BAKE. Eenen hoogen graad van levendige begeerten gewaarworden: o Godsdienst, waar uw offer brandt, daar gloeit elks borst voor 't Vaderland. Eindelijk, met levendigheid en krachtigen nadruk iets voordragen: de taal gloeit. en de aandocning van de ziel zwelt gaande weg. OVERZ. van THERON. Bedr., gloeiend maken: het ijzer in het vuur gloeijen. Zamenst.: gloei-oven enz.

Gloeijen, hoogd. *glühen*, NOTK. *cluon*, SCHILTER *glouen*, neders. *gloien*, *glöygen*, *glören*, *glaren*, angels. *glowan*, eng. *to glow*. De oorsprong is in *glo*, *glu*. Zie *glad*, *glans*. Of het is van *laaijen*, *loeijen*, vlammen, met het voorzetsel *ge*, verkort tot *g*.

Gloor, m. Glans. Overdragt. eer, luister: die geen' een den gloor haars roems zal lessen. HOOFD.

Glop, o., meerv. glopen. Een smal straatje, een gang: hij woont in dat glop. Fig., eene opening: dit maakt een groot glop in mijn dagelijks bedrijf. HOOFD, die ook *glop staan*, voor op het glippen of glijden staan, bezigt.

Gloren, o. w., ik gloorde, heb gegloord. Eigenlijk glimmen. Van hier, fig., zich met luister vertoonen: daer gloort wellevendheid teregt. ONBEK. DICHTER. Bij KIL. heet het ook verkwikken, en verkwikt worden.

Glorie, v. Heerlijkheid, luister: der akker-glorie. VOND. Roem: hij doet alles uit eene zucht naar glorie. Ook noemen de schilders de

stralen, die zij om het hoofd van eenen Heilige schilderen, *glorie*. Zamenst.: gloriekroon, glorie-rijk, gloriezucht. Het stamt af van het lat. *gloria*, eer, roem.

Glos, v., meerv. glossen. Eene kanteekening, dienende ter uitlegging van een onbekend en donker woord, van het gr. en lat. *glossa*. WESTERB. gebruikt het: en staplen glos op glos, doctoren op doctoren; ook VOND.: als zij de glos den gasten overbrieft. J. DE DECK. bezigt *glozen*, voor schertsende aanmerkingen: uwe averechte glozen.

Glulp, v., meerv. gluipen. Bij KILIAAN wordt dit woord vertaald door *decipulum*, eene vogelknip. Men gebruikt het woord, in Gron., voor eene kleine opening: de deur staat op de glulp, dat is, zij staat een weinig open. *Ter gluips*, steelswijze.

Gluipen, o. w., ik gluipte, heb gegluipt. Bij KIL. *gloepen*, *gluipen*, hetwelk bij hem is, op den loer liggen, om iemand te verstrikken; iemand lagen leggen. Men bezigt dit woord nog voor loeren: hij gluipt door de deur. Ook voor met den hoed over de oogen getrokken gaan. Van hier gluiper, gluiperd, iemand, die den hoed over de oogen getrokken heeft; ook fig.

Gluipsch, bijv. n. en bijw., gluipscher, meest, zeer gluipsch. Hij is een gluipsch mensch, die iemand, op eene onverwachte wijze, eene gevoelige neep geeft.

Gluren, o. w., ik gluurde, heb gegluurd. Loeren, heimelijk zien: naar iets gluren; door de deur gluren. Met een voorzetsel, b. v. afgluren, begluren, is het bedrijv. HOOFD bezigt *gluuroogen*. Dit woord schijnt met het gr. *γλάσσω*, *blinken*, ook *zien*, overeenkomst te hebben.

Gnap, zie *knap*.

Gniffelen, o. w., ik gniffelde, heb gegniffeld. In de vuist lagchen, niet durven uitlagchen. Men hoort dit woord, in de volkstal, te Groningen. KIL. kent *gichen*, *gichelen*. en zet het over door *cachinnari*. De verwisseling van *ch* en *f* is bekend. Het lat. *cachinnari*, dat van *γασσω*, den mond opsperrèn afdaalt, heeft veel gelijkheid hiermede.

Gnorren, o. w., ik gnorde, heb gegnord. Hetzelfde als *knorren*.

God, m., meerv. goden. Het hoogste wezen, dat de oorzaak is van alles, hetwelk buiten hetzelfde een bestaan heeft. God is groot. Gods wijsheid is oneindig. De God der natuur. Wijders wordt dit woord gebruikt voor elk wezen van voortreffelijker aard, hetwelk, naar de leerbe-grippen der heidensehe volkeren, de oorzaak der veranderingen in de natuurlijke en zedelijke wereld zoude zijn. In dien zin neemt het een meerv. getal aan, *goden*, bij dichtelijke verkorting *goën*. Onder het getal der goden plaatsen. Een halve god, iemand, uit eenen god en eenen mensch geboren. Van hier afgod, berggod, boschgod, haardgoden, huisgoden, mingod, stroomgod, veldgod, wijngod, woudgod, zegod, enz. De vrouwelijke uitgang is *godes*, *godin*, met de zamenstellingen, schikgodin, toovergodin, veldgodin, zanggodin, zee-godin, enz. Van hier wijders: godendom, godin-nendom. VONDEL gebruikt *de godenschap*, voor het gansche getal der goden. Eindelijk behooren hierheen de zamengestelde woorden, uit de heidensehe fabelleer oorspronkelijk: godendrank, godenspijs, enz. Oneigenlijk wordt dit woord, ook zonder meervoud, gebruikt, voor iets, waaraan men te zeer gehecht is, en waarop men vertrouwt: het

geld is zijn God. Hij maakt van den buik zijnen God. In den stijl des Bijbels wordt de naam van *God* gegeven aan schepselen, die, in naam en op last van God werken, als aan Engelen en Overheden. Zoo heet *Mozes de God van Aäron*, en een *God over FARAO*. Naar de al te letterlijke vertaling, heeft het woord *God*, in den bijbelschen stijl, de beteekenis van uitnemendheid, grootheid, enz. Ik hebbe worstelingen Godes met mijne suster geworstelt. Zamenst.: goddelijk, goddelijkheid, het wezen en het gezag van God, en eenen goddelijken oorsprong hebbende: godgeleerde, godgeleerdheid, godgeleerdlijk, godgewijd, godlievend, godloochenaar, godloochenarij, goddeloos, goddeloosheid, goddelooslijk; godshode, godsdragt, om dragt van het Heilige bij de Roomschen; gods-kunde, godslasteraar, godslastering, godslasterlijk; godspenning, (in de wandeling *goospenning*, voor *godespenning*) eene handgift, een onderpand; gods-regering, godspraak, godverloochenaar, godverzaaker, godverzaker, godverzaking, godvreezend, godzalig, godzaligheid, godzoekend, enz. *KIL.* heeft *godsakker*, voor kerkhof, de plaats, waar de dooden begraven worden, in het hoogd. *Gottesacker*. *Godwouds* is in gebruik geweest, voor als *God woude*, d. i. *wilde*, onder Gods gunstige toelating: ik kruip al mē Godwouds. *POOR.*

Zeer velen hebben dit woord van *goed* afgeleid. *ADLUNG*, echter, is van oordeel, dat het uit éene bron, met den schandischen naam *Odin*, waaruit *Wodan* gevormd is, en waarmede men het Opperwezen bedoelde, zoude ontstaan zijn. Is die gissing gegrond; en houdt men daarbij in het oog de verwisseling van gelijksortige letters, dan zoude het woord *God* zoo ver niet verwijderd zijn, als het, in den eersten opslag, wel schijnt, van het goth. *thiuth*, scijth. *zeit*, *seit*, lapland. *seita*, egypt. *zeit*, *theut*, *thout*, gr. *Zeus*, *Zeis*, *Zeos*, dor. *Zeos*, col. *Zeos*, kret. *Zeos*, lat. *deus*, ital. *dio*, fr. *dieu*, sp. *dios*, het oude zw. *dis*, *this*.

Goddelijk, zie *God*.

Godheid, v., meerv. godheden. Dit woord drukt uit deels de goddelijke volmaaktheden van het hoogste Wezen; deels, en zoo wordt het meest genomen, den persoon van God zelve, in den verhevenen stijl. In dezen zin wordt het ook van de heidensche Afgoden gebruikt, en dult een meervoud.

Godst, m., meerv. godisten. Iemand, die, naar de voorschriften der rede, of volgens de natuurlijke godsdienst, het Opperwezen erkent te belijden; gemeenlijk een *deïst* genaamd.

Godsdienst, v., meerv. godsdiensten. Elke handeling, die, uit gehoorzaamheid aan God, en tot zijne eer, verrigt wordt, zonder meerv. De openlijke vereering van het Opperwezen, door eene vergadering van menschen, die plegtig, tot dat einde, zamenkomen: de godsdienst bijwonen, verzuimen. De waarheden, naar welke ons hart en onze daden, in het vereeren van het hoogste wezen, geregeld moeten worden: een beminnaar van de godsdienst. In dien zin neemt het ook een meervoud aan, in zoo ver dit woord van alle valsche godsdienst gebezigd wordt: er zijn verscheidene godsdiensten in de wereld. Eindelijk wordt het genomen voor een bijzonder zamenstel van godsdienstige waarheden, naar de bijzondere bevatting van menschen: de roomsche godsdienst. Van hier godsdienstig, godsdienstigheid, godsdienstiglijk.

Godshuis, o., meerv. godshuizen. Een huis, waar, uit liefde tot God, armen en bejaarden, kost en inwoning hebben; een gasthuis. *Gods huis*, als twee woorden geschreven, beteekent eene plaats, waar God vereerd wordt.

Godsvrucht, v. Eerbiedig ontzag voor God. Van *God* en *vrucht*, vrees, hoogd. *Furcht*. Van hier *godvruchtig*, godvreezend, niets *godsvruchtig*, omdat het woord *God* hier meer van den vierden, dan van den tweeden naamval heeft; zoo ook: godvruchtigheid, godvruchtiglijk. Voor *godvruchtige* bezigen de Dichters dikwerf *godvruchte*, met uitwerping van *iy*, even als *doorluchte*, voor *doorluchte*.

Godvergeten, bijv. n. en bijw., godvergetener, godvergetenst. Iemand, die het Opperwezen, met moedwil, miskent, en met zijne daden hooft: een godvergetene booswicht. Merk aan, dat het eigenlijk een verl. deelw. van *vergeten* is, doch hier in eenen bedrijvenden zin voorkomt, naar den aard der deelwoorden, die zoo wel eene bedrijvende, als lijdende beteekenis hebben. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. II § 142.

Godvruchtig, zie *godsvrucht*.

Goed, bijv. n. en bijw., beter, best. Het wordt in vele beteekenissen gebruikt, die evenwel meest op eene volmaaktheid uitkomen. *Aangenaam*, bevallig: zij ziet er goed uit. *Vruchtbaar*: een goede zomer. Dat aan het oogwit, aan zijne bestemming beantwoord: God heeft den mensch goed geschapen. *Nuttig*, heilzaam: goede raad. *Gemakkelijk*: een goed leven. *Goede dagen* hebben. *Deugdzaam*: een goed hart; ook voor welwillend: iemand een goed hart toedragen. *Zachtzinnig*: een goed mensch. *Bekwaam*, geschikt: die bijl is niet goed, om mede te kappen. *Goede vrijdag*, de heilige vrijdag voor het paaschfeest. *De goede week*, de laatste week in de vasten. *Goed rond*, goed zeeuwsch, met alle opregtheid. *Goede steden*, bij *HOORT*, voor voornamen steden, fr. *bonnes villes*. Het wordt ook als een zelfstandig naamw., in het meerv., gebruikt: *de goeden*, de braven, de deugdzaamen. Ook in het enkelv., van het onz. geslacht, *het goede*, de deugd: doet het goede. *Plicht*: hij kent goed en kwaad. *Goederhand*. Ik weet van goederhand, van iemand, op wien ik afkan. Ter goeder trouw, opregtelijk. Ter goeder trouw handelen. Ter goeder uur, juist van pas. *Goedemannen*, scheidsmannen: ik heb de zaak in handen van goedemannen gesteld. Ook een schipperswoord: op goedemannen zeggen, dat is, zoo als men door het gerucht verneemt. Om zekere veelheid aan te duiden, zegt men: een goed (groot) gedeelte, een goede honderd gulden, meer dan honderd. Voorts wordt het, bij onderscheidene werkwoorden gevoegd, als bij *doen*; goedgevoerd, nuttig zijn; vergoeden, boeten: de schade goedgevoerd. Van hier het deelwoord *goedgevoerd*, niet *goedgevoerdend*. — *Goeddunken*, als een werkw., wel toeschijnen, willen: het heeft den koning goedgevoerdacht, zoo te handelen. Als een naamwoord, voor meening, gevoelen: ik zal er mijn goeddunken over zeggen. Eigen wil: hij leeft naar het goeddunken van zijn hart. *Goedkeuren*, in iets behagen scheppen. Van hier *goedkeuring*. — *Goedspreken*, bij *HOORT* *goedspreken*, door woorden borgtocht stellen. *Goedmaken*, betalen; ook voor bewijzen: een gezegde goedmaken. *Goed maken*, twee woorden, heet ter deeg maken: hij heeft dat kunststuk goed gemaakt. — *Goedvinden*, goedkeuren, werkw. en naamw. *Te goede*. *Te goede*

houden, borgen: wel te onderscheiden van *ten goede houden*, niet euvel opnemen: ook ten goede nemen. Te goede hebben, in de gemeenzame verkeer, *te goeds hebben*, in te vorderen hebben. Van hier goedheid, welk afgetrokken woord ook wel voor God zelven, de bron van goed, genomen wordt. Verder goedig, overhellend, geneigd, om goedheid te bewijzen; goedigheid, goediglijk. Zamenst.: goedaardig, goedaardigheid, goedaardiglijk, goeddadig, goeddadigheid, goedertieren, goedertierenheid, goedertierenlijk, *goedgunner*, bij HOORT voor begunstiger; goedgunstig, goedgunstigheid, goedgunstiglijk, goedhartig, enz., goedsmoeds, goedwillig, enz. SPIEG. bezigt *goedrondsch*, voor gul, openhartig: goedrondsche gezelligheid. VOND. goedrontheid: uwe goetrontheit en rustigheid zal ons open hart aanzien. Van *beter* komt beteren, beterschap, enz. Zie *best*, *beter*.

Goed, o., meerv. goederen. Waarin alle volmaaktheid is: God is het hoogste goed. Bezitting: vaste, roerende en onroerende goederen. Koopwaren: goederen lossen. Kleederen: hij heeft bijna geen goed aan het lijf; in den dagelijkschen stijl. Ook wordt het genomen voor een zeker ding, waarvan men den naam niet weet, of niet noemen wil. Wat voor goed ligt daar op den grond? Oul. was het meerv. ook *goeden*: die vol is van allerlei goeden. MOERM. Zamenst.: beddegoed, kindergoed, roefgoed, rouwgoed, scheergoed, speelgoed, stokgoederen (erfgoederen), stukgoederen, (koopwaren), tafelgoed, theegoed, enz.

MATTH. MART. vergelijkt het gr. *αγαθος*, *goed*, hetwelk hij van *γαθω*, *γῆθω*, *blijd zijn*, afleidt, en hij brengt tevens bij het arab. *ṭāḡ, ḡ, goed*. Het is zeker een der oudste woorden in onze taal, dat met het gr. *γαθω*, het lat. *gaudere*, het hebr. *הנה*, *zich verheugen*, misschien eenen oorsprong heeft.

Goedkoop, bijv. n. en bijw., goedkoop, goedkoopst. Niet duur, laag in prijs. Dat zijn goedkoopere waren. Gij hebt dat goedkoop gekocht. Sommigen verdenken deze verbuiging, en spreken: beter koop, best koop. Men bedilt zelfs zulke uitdrukking, en zegt: goedkoop is het tegengestelde van *kwaad koper*. Doch het woord *goed* is onveranderlijk en van *koop* onafscheidbaar, hetwelk alleen verbogen kan worden: goedkoop, niet goede koop, waren. Dit bijv. n. neemt, dan ook, de uitgangen van *er* en *st*, in de trappen van vergelijking aan: goedkoop, goedkoopst; even als goedgunstig, goedgunstiger, goedgunstigst. Zoo schrijft ook de Hoogduitscher: *wohlfeil, wohlfeiler, wohlfeilste*.

Goelijk, bijv. n. en bijw., goelijker, goelijkst. Het wordt gebruikt voor schoon: ik weet gewis, dat het een goelijk maagdeke is. SMITS. Die den schijn van schoonheid aanneemt: de goelijke afgodin van 't averechtsh vernuft. MOONEN. Aanvallig, liefdelijk: een meisje van eenen goelijken aard. Goelijke aemstelijffer, luister. VOND. HOORT spreekt van eene *aantrekkelijke goelijkheid*, voor eene gediensstige hofdame. FR. DE HAAS zegt: „*goelijk* beteekent zoo veel als *gaelijk, gadelijk*, dat is welvoelig, aangenaam, aantrekkelijk.” TUINM. neemt het voor *goedelijk*; even als *kwalijk* voor *kwadelijk* staat. KIL. vertaalt *goedelick, benignus, clemens*, goegunstig, goedertieren; in dien zin is het bij ons buiten gebruik. Van hier goelijkheid.

Golf, v., meerv. golven. Eene waterbaar *Golf* schijnt daarin van eene baar onderscheiden, dat de laatste meer op de verheffing, de eerste meer op de nederstorting van het water doelt; immers, het woord schijnt met *gulf*, eene *gulf waters*, eenige gelijkelijk te hebben. Dichters gebruiken het ook voor de zee: gelijk de orkaen op d' Indiaansche golf. VOND. Het beduidt ook eenen zeeboezem: de golf van Venetie. In deze beteekenis schijnt het af te stammen van het ital. *golfo*; en is misschien verminkt uit het gr. *κολπος*, een *boezem*; ook een inham der zee, tusschen twee in zee uitstekende bergschakels. Van hier golfachtig, golfslag, enz.

Golven, o. w., ik golfde, heb gegolfd. Dit woord wordt gemeenlijk bij Dichters gevonden, en wel in eenen oneigenlijken zin. Zoo gebruikt POOR het deelwoord *golvend*, van het haar, dat in gekrulde lokken op de schouders nederhangt, hetwelk hij het *golvend gouddraad* noemt. FEITH vertoont door dit woord de zichtbare beweging van den boezem:

„Met zwellenden boezem,
„Door 't poppende hart
„Aan 't golven bragt.

Van hier *golving*: de trotsche golving der hairlokken. FEITH.

Gom, v., meerv. gommen. Eene lijmachtige vochtigheid, die uit plantgewassen druipt, en daarna stolt. Arabische gom. Van hier gomachtig, gomig, gomrijk. Het komt van het lat. *gummi*, gr. *ρομμ*. Van hier het b. w. *gommen*, met gom glanzig maken; waarvan gommer, gomming. Er is nog een woord *gom, gone, goom*, bij KIL., en *gone, goem* bij M. STROKE, dat oppassing, zorg, oppasser en man heet. Zie *bruidegom*.

Gondel, v., meerv. gondels. Een vaartuig, waarvan men zich in Italië en vooral in Venetie, bedient, zonder zeiltuig, met een zeer spitzen achter- en voorsteven. Gij zult ter stroompoorte uit met eenen gondel ijlen. VOND. Van het ital. *gondola*.

Gonnen, *gonst*, zie *gunnen, gunst*.

Gom, m. Drommelend gebrom, zie *gonzen*.

Gonst, v. Een woord, op de Veluwe gebruikelijk, om uit te drukken de overgeblevene kracht der mest, waarmede een zaaiakker in een vorig jaar voorzien is. Er is nog *gonst* in het land.

Gonzen, o. w., ik gonste, heb gonst. Dommelen, suizen. Het water *gonst*, zegt de Noordhollander, eer het begint te koken; iets, dat elders heet: het raast, het zingt, het suist. Van hier *gonzing*. Alles is naar den klank gevormd.

Goo, o., meerv. goon, bij HOORT voorkomende, voor *streck*, hetzelfde, wat men in Gelderland *kwartier* noemt. Zoo is Vriesland verdeeld in: Oostergoo, Westergoo, enz.

Goochelen, (guichelen) o. w., ik goochelde, heb gegoocheld. Door gezwinde handgrepen iemands oogen verbinden. Uit de tash goochelen. Het komt ook voor in eenen bedrijvenden zin: iemand geld uit den zak goochelen. Van hier goochelaar, (guichelaar, HOORT) goochelares, goochelarij, (*gokelrie*. BIJBEL, 1477) goocheliug. Zamenst.: goochelspel, goocheltasch, enz.

Het lat. *jocus*, boert, en het middeleeuw. *jocale* en *jocalus* komen hier zeer nabij. ADEL. meent de bron te vinden in het woord *jähe, gähe*, gezwind, dat in Opperd. *gach* wordt uitgesproken; ons woord *gaauw* is bekend.

Gool, v., meerv. goojien. Een worp, smak. Hij wierp drie zessen in eene gool. Hoort bezigt het ook voor *verwerping*: thans kregen burgerrecht, vrijdommen en handvesten de gooi. Onz. *het Gooi* is eene bekende landstreek in Zuid-holl., het Gooiland.

Gooijen, b. w., ik gooide, heb gegooid. Smjten, werpen. Iemand eenen steen naar het hoofd goojien.

Goor, bijv. n. en bijw., goorder, goorst. Dat, door eene soort van gesting, begint te bederven, en zuur te worden. Goore melk. Goor spek, garstig. Het heeft zeker eenen oorsprong met het hoogd. *göre, gahre*, gest, gesting. *Goor* heet ook bij KIL. *sljik, mest*. Van hier noemen wij *goor* land eenen akker, die, zonder bebouwd en bemest te worden, vrucht draagt. In het hoogd. is er een woord *gare*, oudtijds *gor, hor*, dat drek, mest te kennen geeft. Van hier goorachtig, goorheid, en het onz. werkw. *gooren*, zuur worden. Zamenst. goornat enz.

Gooren, zie *goor*.

Goot, v., meerv. goten. Eene houten of looden buis; ook eene kleine waterleiding door eene stad, of onder de daken der huizen. Op de Veluwe heeft dit woord ook de betekenis van eene plaats, waar men de vaten spoelt en schoon maakt, waartoe men veel water plengt. Zamenst. goteling, klein geschut; gootsteen, gootveger, gootwater, enz.

Gord, (gorde) v., meerv. gorden. Een band, een riem, waarmede men iets omgordt. Het is in de scheepsbouwkunde gebruikelijk: eene gord, eene rib van het schip. Men kent ook gording: de gordings van een schip, de barkhouten. Zamenst.: gordriem enz.

Gordel, m., meerv. gordels. Een sierlijke riem om de middel. Den gouden gordel aangespen. Hoort heeft: het hart onder den gordel steken, waarvoor wij thans zeggen: een hart onder den riem steken. Van hier gordelmaker enz.

Gorden, b. w., ik gordde, heb gegend. Aanbinden, met eenen gordel vastmaken. Het zwaard aan de heup gorden. *Zich gorden*, zich den gordel omdoen. Hoort bezigt het overdr.: iemands moed gorden, voor onderschragen.

Het schijnt van *girus*, een kring, af te stammen.

Gordijn, v., meerv. gordijnen. Een voorhangsel, hetwelk met ringen aan eene roede hangt, en opgetrokken of weggeschoven kan worden. Schuif van schaamte de gordijn. VOND. *Gordijn* is ook een woord van den vestingbouw, beteekenende een gedeelte van den wal tusschen twee zijvleugels. Zamenst.: gordijning, gordijnroede, enz.

Oul. schreef men ook *gardijn*. Sommigen brengen het tot *gorden*, *opgorden*.

Gording, v., zie *gord*.

Gorgel, m., meerv. gorgels. De strot, de weg, waardoor de spijs naar beneden gestooten wordt. Iemand den gorgel afsteken. In eenen uitgestrekteren zin wordt het genomen voor de longpijp: den gordel reppen, luid zingen. Zamenst.: gorgelpijp.

Misschien is dit woord gevormd naar het geluid, hetwelk men met de keel maakt, onder het gorgelen. Veellicht behoort het lat. *guryes* insgelijks hierheen.

Gorgelen, o. w., ik gorgelde, heb gorgeld. De keel met vocht spoelen, onder gestadige

uitstooting van den adem. Met honig, water en azijn gorgelen. Van hier gorgeling. Zamenst.: gorgeldrank, gorgelwater.

Gorgelen komt overeen met het lat. *gargazizare*, fr. *gargariser*, gr. γαργαρίζω, ital. *gargogliare*.

Gors, v., meerv. gorzen. Aangeslibt land bij eene rivier. Zamenst.: binnengors, buitengors. Waarschijnlijk behoort het tot het oude *gars, gers*, *gors* voor *gras*.

Gort, v., meerv. gorten. Hetzelfde als *grut*. Gortenbrj. Zamenstell.: gortbeuling, gortbuik, die een' dikken, opgezwellen buik heeft, — gortmaker, gortmolen, gortworm, gortworst. *Gortenteller*, fig. een gierigaard.

Gortig, bijv. n. en bijw., gortiger, gortigst. Ongansch, ongezonder. Een gortig varken. Eene ziekte, die, door eene overvoeding van dit dier, gemeenlijk ontstaat, wanneer er zich in het spek kleine stippen, als korrels, vertoonen. In den dagelijkschen stijl zegt men: hij maakt het gortig, wanneer iemand niet wel opgepast heeft. Van hier gortigheid.

Gortselen, b. w., ik gortselde, heb gegortseld. Dit woord is niet meer in gebruik. KIL. zet het over door *torrere*, aanbranden, schroeijen. Alleen hoort men dit woord nog in Noordholland, waar men het *garstelen* uitspreekt, zijnde een bakkerswoord, aanduidende het schroeijen van de met dun deeg besmeerde bovenkorst der brooden, welke men, tot dat einde, in den heeten oven brengt, eer zij gaar gebakken worden.

Got, (Goth) m., meerv. Gotten. Zeker volk: de Gotten waren de eerste volken, die, onder de regering van MARRUS AURELIUS, in het jaar 161, eenen inval in het roomsche gebied deden. Van hier gottisch, moesogottisch.

Goud, o. Het zuiverste, kostbaarste en edelste metaal. Fijn, digt, zuiver goud. Het is al geen goud dat er blinkt, schijn bedriegt. De morgenstond heeft goud in den mond, met den morgenstond op te staan en aan den arbeid te beginnen, is zeer voordeelig. Zoo trouw als goud, op wiens trouw men zich kan verlaten. Met geen goud op te wegen, wiens waarde met niet genoeg kan schatten. Het wordt ook genomen voor goudgeld, gemunt goud: men krijgt geen goud meer te zien. Eene ton goude, honderd duizend gulden. Voorts allerlei dingen, uit goud gemaakt: het was niets dan goud dat in zijn paleis blonk. Gouden kleur: vederen, met uitgegraven geluven goude. BIJBELV. De Dichters gebruiken *goud*, fig., voor de stralen der zon: in 't stralend goud der zon. SMITS. Voor den glans der sterren: eeuwig blinkend sterregoud. DE DECK. Voor het rijpe graan: 't vet der klai met goud belaën. POOT. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *gouden*: een gouden gedenkpenning. Gouden regen, een heester. Iemand gouden bergen beloven, groote dingen beloven, welke men zelden nakomt. Zamenstell.: goudader, goudberg, goudbeurs, goudbloem, goudbrase, gouddraad, goudgeel, goudgeld, goudgewigt, goudglit, goudgroef, goudgulden, een vroeger zilveren geldstuk van acht en twintig stuivers; goudkever, goudklomp, goudkust, goudlaken, goudlakensch: goudlakensche fazanten; goudleer, goudmijn, goudmunt, goudpoeder, goudschuim, goudslager, goudsmid, goudsteen, goudtrekker, goudverw, goudvink, goudvinger, anders *ringvinger*; goudvisch, goudvlieg, goudvlies, goudworm, een blinkende worm, anders *glimworm*; goudwor-

tel, eene plant; goudzand, goudzucht (*aure sacra fames*); goudzuiger, een uitzuiper van het volk, enz.

MARTIN, leidt het af van *geel*, of, met het woord *geld*, van *gelden*, omdat men, reeds van ouds, de waarde der dingen daarna bepaalde.

Goudglit, zie *glit*.

Gouw, v., meerv. gouwen. Een oud woord, dat door **KIL.** vertaald wordt door *regio*, *ager*, *rus*, *terra*, *pagus*, *agger*, *fossâ sive aquagio*, *obductus*. *Landschap*, *akker*, *land*, *aarde*, *dorp*, *dijkwerk door eene graft omgeven*. Het is zeker het hoogd. *Gau*, *land*, *dal*, *landschap*. Men mag het vergelijken

met het hebr. ג' en ג'א, chald. מ'א en מ'אא een *dal*, het gr. γαζ, γαζ, γη, de *aarde*, het *land*. Dit woord *gouw* is, in eenige plaatsen van Noord-holland, nog gebruikelijk: hij woont op de *gouw*, dat is aan enen zekeren hoogen weg, waar langs eene waterleiding gegraven is. De stad Gouda, of ter Gouw, liggende aan de Gouwe, waar dezelve in den IJssel valt, draagt hiervan zeker haren naam. Men ontdekt dit woord ook in de eingenamen van andere landen en steden, als in het graafschap Henegouwen enz. Zonder twijfel is het vriesche woord *goo* hetzelfde, nog overig in: Oostergoo, of het Oosterland, Westergoo, Fivo-lingoo. Zie *goo*. **KIL.** heeft ook *goo-graave*, dat is een dorpgraaf, een regter over eenig grondgebied. Eindelijk is *gouw*, bij ons de naam van eene plant, *grote gouw*, *stinkende gouw*, anders *goudwortel*, *schelwortel*, *schelkruid* genaamd.

Graad, m., meerv. graden. Dit woord is eigenlijk eene schrede, een voetstap, van het lat. *gradus*. In dien zin is het niet gebruikelijk. Men bezigt het in de wiskunde, om het vierhonderdste deel van een rond daardoor uit te drukken. Van hier zeggen de aardrijkskundigen: die plaats ligt op dertig graden lengte en veertig graden breedte. In de geslachtrekening beduidt het de verwijdering van gemeenschappelijke stamouderen: zij bestaan elkander in den vierden graad. In de kruidkunde drukt het uit de hoegrootheid van hitte of koude: die plant is heet in den derden graad. Eindelijk gebruikt men het, in het algemeen, om eene hoegrootheid aan te duiden: in den hoogsten graad gierig. Van hier graad-boog, een werktuig, om de hoogte der zon te bepalen enz.

Graaf, v., meerv. graven. Een werktuig, om mede te graven. Zamenstell.: graafwerk.

Graaf, m., meerv. graven. Dit woord is zeer oud, en, in den ruimsten omvang, verstonde men door enen *graaf* iemand, die over eene zekere zaak het oppertoezicht had. In de taal der middel-eeuwen heette hij *comes*. Zoo noemde men den opperstalmeester des konings *comes stabuli*, waarvan het verbasterde woord *konstabel* ontstaan is. In het bijzonder was een *graaf*, *comes*, een regter over een zeker oord, de voorzitter des gerechts. In Keulen noemt men den zoodanigen nog met dien naam. In Nedersaks., waar het woord *greve* luidt, beteekent het, heden nog, iemand, die het opzigt over eenige zaak heeft. Wij kennen in dien zin: dijkgraaf, die het toezigt over dijken; pluimgraaf, over het wild; zandgraaf, die de zorg over duinen en zandgronden heeft. In enen engeren en voortreffelijkeren zin werd, in het deitsche rijk, iemand *Graaf* genoemd, die over een oord, eene *gouw*, (zie dit woord) het

gebied had, en daar het halsregt mogt oefenen, een keizerlijk landregter. Deze waardigheid, met der tijd erfelijk wordende, werd deze ambtsnaam een eertitel, en het woord *Graaf* beteekende enen adellijke, die, in waardigheid, op enen Hertog volgde. Het vrouwel. is *Gravin*. Zamenstell.: burggraaf, landgraaf, markgraaf, ondergraaf, paltsgraaf, rijksgraaf. Voorts komt van *graaf*, grafelijk, grafelijkheid, graafschap.

De afstamming van dit woord ligt zeer in het donker. Misschien is de gissing van **IHRÉ** de waarschijnlijkste, die hetzelfde van het oude woord *refan* afleidt, dat straffen, tuchtigen beteekende. In het middeleeuw. is het *grafio*.

Graag, bijv. n. en bijw., grager, graagst. Die enen sterken trek naar het eten heeft. Graag in het eten. Honger maakt eene grage maag. Gaarn: ik ben graag in zijn gezelschap. Die, of dat koopers vindt: in den gemeenen spreektrant: de boter is heden niet graag. Van hier graagheid, graagte, zoowel in den zin van grooten eelust, als genegenheid, sterke begeerte.

Graan, o., meerv. granen, als er van meer soorten gesproken wordt. Allerlei koren, tarwe, rogge, boekweit enz. De sikkel in het rijpe graan slaan. *Granen*, in het meerv., bij **KIL.** nog de knevelbaard van een kat. Van hier gobruikt **J. DE BAUN.** de spreekwijs: de granen opsteken. Zamenstell.: graanhandel, graankeeper, graanmarkt, graanverkooper, graanvloot, graanzolder, enz.

Het stamt af van het lat. *granum*. Het hebr.

ג' heet ook somtijds *koren*.

Graat, v., meerv. graten. Been van visch. Van de graat vallen, eene gemeenzame spreekwijs, voor: zeer nager worden. In menschen en dieren heet het ruggebeen de *ruggegraat*. Van hier gratig.

Het woord schijnt, met het lat. *radius*, hetwelk eene spitsigheid, in het bijzonder enen straal te kennen geeft, uit enen oorsprong ontstaan te zijn.

Graauw, bijv. n. en bijw., graauwer, graauwt. Grijs, aschverwig. Graauwe haren. Graauwe ervten. Van hier graauwheid, graauwachtig, graauwigheid, graauwtje, graauw schilderwerk, en de zamengestelde woorden: appelgraauw, aschgraauw, donkergraauw, ijzergraauw, lichtgraauw, muisgraauw; graauwbroeder, minderbroeder.

Het is een zeer oud woord, gelijk blijkt nit de scytische benaming van den berg *caucasus*, volgens **PLIN.** *graucasus*, *nive candidus*, grijs door sneeuw.

Grauw, o. Het gemeene volk.

Grauw, m., meerv. grauwen. Een snaauw, een schielijk en hard woord, waarmee men iemand scherp berispt. Iemand enen grauw geven.

Grauwen, o. w., ik graauwde, heb graauwd. Torsch, onvriendelijk spreken: grauwen en snauwen. Van hier toegrauwen, *aspere alloqui*. Oul. werd het ook voor *grijs* worden gebezigd.

Grabbel, v. Eene opraping zonder orde, van kleine dingen, die door elkander liggen. Geld te grabbel gooijen. Van hier het b. werkw. *grabbelen*, en het naamw. *grabbeling*. Van enen oorsprong met *grijpen*, zw. *grabba*, ital. *grappare*.

Gracht, v., meerv. grachten, anders ook *graft*. Eene uitgegravene waterleiding. Eene doove gracht, tusschen bolwerken zonder water. Ook de wederzijdsche grond langs eene gracht: hij woont op de gindsche gracht. De menschen, die op eene gracht wonen: de geheele gracht is

op de been. Zamenst.: achtergracht, stadsgracht, voorgecht, enz.

Graf, o., meerv. graven. Eene nitgodolvene plaats, waarin men lijken begraaft. Elke andere plaats, waar iemands lijk verblijft: in de baren zijn graf vinden. Met den eenen voet in het graf gaan, eenen hoogen ouderdom bereiken. De dood: tot aan het graf. Aan gene zijde van het graf, na den dood. Zamenst.: grafdicht, grafdiep, grafkelder, grafkuil, grafied, grafmaker, gravenmaker, grafnaald, grafchrift, grafsteen, grafstede, graf-tombe, grafzerk, grafzuil, enz.

Gram, bijv. n. en bijw., grammer, gramst. Toornig, vergramd. Gram zijn. Gram worden. Iemand gram maken, waarvoor men ook *gramen* gebezigd vindt: dat sou mij gramen. CONST. TH. Juw. Oul. betrekende het ook *droewig*. Van hier grammelijk, gramschap. Zamenstell.: grammoedig, grammoedigheid, grammoediglijk, gramstorig, enz.

Graanaat, voor den *granaatboom* genomen, mannel., voor de *vrucht*, vrouwel.; meerv. granaten.

Granaat, vrouwel., is ook een oorlogstuig, dat, aangestoken zijnde, met de hand weggeworpen wordt, en, bij de openbersting, naar eenen granaatappel gelijk. Van hier granadier. Zamenst.: handgranaat, granaatappel, granaatbloem, granaatboom, granaatkern, granaatschil, enz. Het komt denklijk van het lat. *granatum*, omdat de vrucht in die taal *malum granatum* heet.

Granaat, m. en o., meerv. granaten. Een edelgesteente. Voor den geslepen steen is het mannel., met een meerv.; voor de stof zelve is het onzijd., zonder meerv. Het ontstaat uit het middeleeuw. *granatus*; en dat uit *gramm*, eene korrel, omdat de ruwe steen gemeenlijk den vorm van eene hoekige korrel heeft.

Granadier, m., zie *granaat*, v.

Graniet, m. en o., meerv. granieten. Een zeer harde gevlekte steen van verscheidene kleuren, waaruit dikwijls gansche bergen bestaan. De gehouwen steen is mannel. en lijdt dan een meerv., de stof zelve onzijd. Misschien van *granum*, om zijne stippen en vlekken, afkomstig.

Grap, v., meerv. grappen. Klucht, aardigheid. Uit de grap. Van hier grappig, koddig, grappigheid. Zamenst.: grappenmaker.

Gras, o. Allerlei veldgroente. kort wassend kruid, dat voor de beesten tot spijs verstrekt. Bij hooi en bij gras, nu en dan, zeldzaam; in den gemeenen spreektrant. Iemand het gras voor de voeten wegmaaien, hem eene geschikte gelegenheid tot iets benemen. Dit is reeds lang met gras begroeid, dit is al eene oude gewoonte. Gras over iets laten groeijen, iets uitstellen, ongemerkt laten voorbijgaan. *Gras* is ook eene zekere hoeveelheid van land; in het meerv. *grazen*. Zoo maken, in de Groninger Ommelanden, vijf *grazen* lands zes hollandsche morgen uit. In Gelderland beslaat een *gras* veel minder land. Van hier grasachtig, grazig, vol gras: eene grazige weide. Ook, dat naar gras smaakt: grazige boeter, anders *grasboter*. Voorts grasanjelier, grasbloem, ~~gras~~groen, grasharing, die digt bij de kust gevangen is. Grashopper, graslook, grasmaaijer, grasmaand, grasmusch, grasrol, een werktuig uit hardsteen vervaardigd, om het gras te rollen; grasvellig, dat voor de schulden verkocht moet worden; grasworm, graswortel, enz. Tot de zamengestelden behoort ook grasduinen, zijnde dui-

nen met gras bewassen, of grashoopen, hoog grasland, of weiland, van de gemeenzame spreekwijs: in grasduinen gaan, voor veel en lekker eten, en zich daarbij verheugen, ontleend van het vee, dat in eene versche hooge weide graanst, en dartelt.

Men leidt het gemeenlijk af van het angels. *growan*, eng. *grow.*, zw. *gro*. Bij ULPHIL. is het *gras*, gr. *γρασιν*. Het lat. *gramen* stamt zeker af van *grao*, gr. *γραω*, waarmede *creasco*, van *creo*, in verwantschap staat.

Gratig, bijv. n. en bijw., gratiger, gratigst. Dat veel graten heeft: gratige visch. Zie ook *gretig*.

Graveel, o. Nierwee. Van hier graveelachtig, graveelig. Oneigenl. zegt men: dat is te graveelig, dat kost te veel. Graveelgheid. In het fr. *gravelle*; ook *gravier*, dat tevens zoo veel is, als grof zand, van het lat. *gravis*, zwaar; in welken zin BRUNNEN zegt: op den over der riviere veel graveel verroeren.

Graveersel, o., zie *graveren*.

Graven, b. w., ik groef, heb gegraven. Delven. Eenen kuil graven. Uitsteken: turf graven. Van hier graver, graving. Oul. werd het voor *graveren* gebezigd.

Hiermede komt overeen het eng. *to grave*, fr. *graver*, snijden, etsen. Zeker behoort hierheen ook het gr. *γραψεν*, en het lat. *scribere*, schrijven, met een scherp werktuig eene indrukking in iets maken, zoo als men oudtijds eerst schreef.

Graveren, b. w., ik graveerde, heb gegraveerd. Figuren in eenige harde stof snijden. Van het fr. *graver*, dat men ons woord *graven* eenen oorsprong heeft. Van hier graveerder, graveerijzer, graving, graveersel, graveerstaal, graveerwerk. Dit woord met dien bastaarduitgang is, met andere dergelijke, reeds onder ons aangenomen. Oul. schreef men *graven*: du sulste daerin graven die namen. BIJW. VAN 1477.

Grazen, o. w., ik graasde, heb gegraasd. In het gras weiden. Voor *grazen*, bezigt VOND. het voortdurende werkw. *grazelen*.

Greb, v., meerv. grebben. Greppel. Van *graven*.

Greel, o., meerv. greelen. Het haam, hetwelk om den hals der paarden hangt, om te gemakkelijker te trekken. Het is uit *gareel* zamengetrokken.

Greenen, onverbuigb. bijv. naamw. van *green*, eene soort van *den*. Greenen hout, greenen plank.

Greep, m. en v., meerv. grepen. De daad van grijpen; mannel.: een greep guldens, zoo veel als men grijpen kan. Een geoefend bestuur over iets; eene aangeleerde behendigheid: den greep van iets hebben. Dat aangegrepen wordt, als het gevest enz., vrouwel.: de greep van eenen degen. Zamenst.: handgreep, lettergreep, misgreep. Ook mestgreep, eene mestvork.

Grein, o., meerv. greinen. Eene zekere stof van geiten- of kemelshaar, met zijde of wol. Van hier het stoffelijke bijv. naamw. *greinen*: een greinen borstrok. *Grein* is ook het kleinste gewigt eens apothekers; met een meerv. Overdr.: hij heeft geen grein verstand. Verkleinwoord. *greintje*, voor een weinigje: elk, die een greintje wijsgeerig dacht. FEITH.

Greinen, zie *grein*.

Grendel, m., meerv. grendels, grenlelen. Een ijzer, hetwelk men op eene poort of deur

schuift, waarmede men dezelve dus vastmaakt. Van hier het bedr. werkw. *grendelen*, met den grendel sluiten. Zamenst.: grendelboom, grendel-slot, enz.

Grenken, zie *grimmiken*.

Grens, v., meerv. grenzen. Eene scheiding, een eindpaal. Op de grenzen van het land. Overdragt.: over de grens van zijne kintsheit. VOND. Zamenst.: grenspaal, grensplaats, grens-scheiding, grensstad, enz.

Dit oude woord heet in het hoogd. *Gränze*, *Grenze*, zw. *gräns*, middeleeuw. *granicies*, *grenicia*. De IJslanders gebruiken nog een woord *greim*, eene afzondering van het werkw. *greina*; en dit is zeker het stamwoord, en komt met het gr. *χρημα* overeen. De landen *Opper-* en *Nederkrain*, en het landschap *Ukraine* hebben denkelijk van dit oude woord hunnen naam.

Grenzen, o. w., ik grensde, heb gegrensd. Annpalen, gelegen zijn: zijn land grenst aan het mijne. Overdr.: de dromen grenzen ligt aan ijdeldheid en logen. VOND.

Greppe, (*grippel*, *gruppel*) v., meerv. greppels. Een smal slootje in de lauderijen; van graven. Aan de oostzijde van de greppel. HOOFD.

Gretig, bijv. n. en bijw. gretiger, gretigst. Happig, begeerig. Gretig naar geld. Met een gretig oog alles beschouwen. Van hier gretigheid, gretiglijk. Voor *gretig* is ook *gratig* gebezigd: Terwijl zij *gratig* is enz. VOND. Ook bij HOOFD.

Grijselen, zie *griezelen*.

Grief, grievē, v., meerv. grieven. Hartzoor, smart, verdrukking, bezwaar.

Griek, m., meerv. Grieken. Een van geboorte uit Griekenland. Het vr. is *Griekin*. In den gemeenzamen stijl zegt men: hij is een oude Griek, een schalk; hij is een regte Griek, een wonderlijk, netelig mensch. Van hier grieksch. Grieksch vuur, dat, door kunst, onder water brandt. Zamenstell.: Griekenland.

Grieksch, zie *Griek*.

Griel, v. Hetzelfde als *grabbel*. Van hier het werkw. *grielen*, grabbelen. Zamenstell.: grielpenning, die te grabbel geworpen wordt. VOND. bezigt *grielen*, voor vergieten, doen stroomen: De dood is al gereed, om ISAKS bloed te grielen.

Griend, v., meerv. grienden. Een waard, waar twijf groeit; een wilgenwaard. Van hier griendland.

Gries, griezel, zie *griezeltje*.

Griet, v., meerv. grieten. Zekere soort van visch. De vischmarkt schaft de kostelijke griet. ANTON.

Grietenij, v., meerv. grietenijen. Eene zekere uitgestrektheid van het land in Vriesland, waarover een *grietman* de ambtman is. Er is een oud saks. woord *grith*, dat vrede beteekent; misschien stamt dit daarvan af, zoodat *grietman* zoo-veel zij, als vredereger, scheidsman. Of *grietman* is verkort van *grietsman*.

Grietman, m., zie *grietenij*. In het meerv. grietmannen, en grietlieden, naar het vriesche gebruik *grietslieden*.

Grieven, b. w., ik grieftde, heb gegriefd. Eigenlijk, met een scherp werktuig in iets steken. Van hier belcedigen, diep treffen. Dat grieft mij. Uit eene bron met *graven*.

Griezen (grijzelen), o. w., ik griezelde, heb gegriezeld. Eene huivering gevoelen: van iets griezen. HOOFD bezigt: gridselen van vreeze.

Van hier griezeling, grijzeling, rilling van koude, van vrees.

Griezeltje, o., meerv. griezeltjes. Een ziertje. Van het oude *gries*, d. i. gruis, *griezel*. Een *griezeltje* is dan een *gruisje*.

Grif, bijw., grifter, grift. Zonder haperen. Dat gaat hem grif van de hand. Misschien is het zoo veel als *greep*, behendigheid, van *grijpen*.

Griffel, ook griffie, grift, v., meerv. griffels. Een werktuig, waarmede men op eene lei schrijft. Insgelijks eene ent. De bron ligt in *graven*, *γραφειν*, met een spits lichaam in iets indrukken.

Griffelen, b. w., ik griffelde, heb gegriffeld. Voortdur. werkw. van het ongewone *grijfen*, in-graven, overdr. indrukken, inprenten: die woorden zijn in mijn hart gegriffeld. Ook wordt het voor enten gebezigd.

Griffe, v., meerv. griffies, griffeën. Eene griffel. Ook eene gedingstukkamer, waarvan het onduitsche woord *griffier*, een geheimschrijver bij de geregtshoven, hofschrjver, wiens ambt het *griffierschap* heet. Van denzelfden oorsprong als *griffel*.

Griffoen, m., meerv. griffoenen. Een roofvogel, naar eenen arend gelijkende. Griffoenen slaen hun klacuw. VONDEL. Van het lat. *gryphus*; of voor *grijphoen*, *grifhoen*, *grifhoen*, nu *griffoen*, derhalve kwalijk *griffoen*.

Grift, v., meerv. griften. Eene gegravene waterleiding, hetzelfde als *graft*. Deze stroom door eene grift vaarbaar gemaakt. MOONEN. Van hier draagt het rivierte de *Grift*, op de Veluwe, zijnen naam. Men bezigt het ook voor eene griffel, om te schrijven, en voor eene ingegriffelde ent.

Grijn, m., meerv. grijnen. Iemand, die grijnt, die van eenen knorrigen aard is. Zie *grijnen*.

Grijnen, (grenen) o. w., ik green, heb gegrenen. Thans wordt het dikwijls gelijkvl. gebezigd: ik grijnde, heb gegrijnd. Dit woord heet eigenlijk het aangezigt, in het bijzonder den mond, vertrekken. Van hier gebruikt men het van kinderen, die uit eene verdrietige ontevredenheid schreien. KIL. zet het ook over *der nidere*, *subridere*, de tanden, onder meesmuilend laghen, laten zien. En zoo gebruikt HOOFD het: daar is er, die vermeldt, dat de Prins als toen grenende, eenen hem naast gezeten in 't oor beet. De oorsprong ligt weder in den mond te vertrekken. Eindelijk gebruiken wij het woord voor morren, gemelijk zijn; van hier grijnig, knorrig; ook schrijvend.

In het zw. en ijsl. heet *grina* den mond vertrekken, de tanden laten zien; in het angels. *grenian*, *grinnian*, eng. *to grin* en *girn*, ital. *sginare*, lat. *ringere*. IHRE denkt, dat de bron is in het oude *greina*, deelen, scheiden. Zie *grens*. In den zin van morren, grommen, lat. *grunnire*, fr. *gronder*, schijnt het een klanknabootsend woord te zijn.

Grijns, v., meerv. grijnsen. Eigenlijk, een vertrokken aangezigt. Van hier een masker, eene mom. Hebbende de grijns der loffelijke geveinstheit van 't aangezigt getrokken. HOOFD. Een schijn, eene voorgeving: en zulks onder vertooringe van een ijdele grijns van vrees. TRIP. Een geveinsde: met geenē antikrist, die grijns. VONDEL. Van hier grijnsaard, en het onz. werkw. *grijnsen*, het voorhoofd in fronsels trekken, uit verdrietigheid; ook knorrig, grommig zijn; en — laghen. Van hier grijnzing. Zie *grijnen*.

Grijp, m., meerv. grijpen. Grijpvoegel.

Grijpen, b. w., ik greep, heb gegrepen. De hand uitsteken, om iets ter deeg te vatten. Hij greep het kind, eer het viel. Vangen, vasthouden: door de gerechtsdienaars gegrepen worden. Hebben: plaats grijpen. Zoo ook de spreekwijzen: stand grijpen, moed grijpen. Van hier grijpachtig, en grijpvogel, eigenlijk, en voor eenen *wrek*.

Eng. *to gripe* en *gripe*, fr. *gripper*, ital. *grappare*, hebr. גרר, gr. γριπευειν. Het behoort tot het woord *rapen*, lat. *rapere*. In het hebr. heet de grijpende hand, de vuist אגרה, gelijk de hand, bij de

IJslanders, *reifr* heet.

Grijs, bijv. n. en bijw., grijzer, meest, zeer grijs. Eene gemengelde kleur uit wit en zwart, lichtgraauw. Grijs zijn, grijs worden. Van hier grijsaard, niet enkel iemand, die de hoedanigheid van grijs in het werkelijk oogenblik, maar bij aanhoudendheid heeft; grijsachtig, grijsheid, grijzigheid. — Ook het onz. werkw. *grijzen*, grijs worden, hetwelk **HOORT** bedrijv. gebruikt, voor grijs maken: als kennis heeft gegrijst uw groene vrijerschap. Eindelijk grijskruid, eene zekere welriekende plant.

Grijsaard, m., zie *grijs*.

Grijselen, zie *grijselen*.

Gril, v., meerv. grillen. Eene beuzeling: wat zijn dat voor grillen? Eigenzinnige ontevredenheid, nukken: ik ken zijne grillen wel. Ingebeelde hersenschim: hij heeft altoos wonderlijke grillen in zijn hoofd. Belagchelike poets: hij regt aardige grillen aan. **GESNERUS** leidt het af van het lat. *grillus*, beteekenende eene koddige groep van snaaksche beelden. Van hier grillig, grilligheid, grilziek.

Grill, v., meerv. grillen. Huivering, rilling. Van hier het onz. werkw. *grillen*, huiverig zijn; en grillig, iemand die huiverig is, en dat huivering verwekt: grillig weêr. Van hier ook grilling. Zie *rillen*, waaruit *grillen* gevormd is. **HOOGVL.** bezigt *gril* als een bijv. naamw.: grille winter.

Grim, v. Grimmigheid. Valt op de grim van mijn verdrijver. **HOORT.** Spijt Moeders grim, d. i. in spijt van moeders toorn. H. v. **MERWEDE.** **VOND.** heeft het hiervan gemaakte *grimbelken* gebezigd: toen de boeken grimbeckten.

Grimas, v., meerv. grimassen. Grillen, malle kuren. Onduitsch woord, van het fr. *grimace*. Het is, in eenen goed nederduitschen stijl, niet te gebruiken, schoon M. L. **TYDW.** het gebezigd heeft: om God te paaijen met grimassen. Zoo ook **VOND.**, die *grimassen* schrijft: En d' oogen schrikten voor de spookten en grimmassen.

Grimlach, m. Een stille, of gemaakte lach. Van *lach* en *grimmen*, dat, met *grijnen* en *grijzen*, beteekent den mond vertrekken.

Grimlagchen, o. w., ik grimlachte, heb gegrimlacht. Stil, of gemaakt, lagchen, zoodat men even de tanden ziet.

Grimmelen, o. w., ik grimmelde, heb gegrimmeld. Wriemelen, krielen. Het grimmeldt er van mieren. Het grimmeldt van volk. **HOORT.**

Grimmen, o. w., ik grimde, heb gegrimd. Oorspronkelijk beteekende het, even als *grijnen*, de trekken van het aangezicht veranderen. Omdat nu de hevige hartstogt van woedende gramschap de gelaatsstrekken zeer verzet, heet het woeden, en van woede op de tanden knarsen. Van hier grimmig, grimmigheid. *Grimmen* wordt ook van eenen brullenden leeuw gebruikt, waarvan grimming. —

Huilen, weenen: dat kind doet niets, dan grimmen.

Grinniken, o. v., ik grinnikte, heb gegrinnikt. Hetzelfde als *ginniken*. **HOORT** bezigt *grenikken*, en schrijft het aan de Fortuin toe: het grenikken der Fortuine.

Grint, v. Het tweede meel van de boekweit, in Gelderland *grinte*, *grante*. In het eng. is *to grind*, meel malen.

Grippel, zie *greppel*.

Grissen, b. w., ik griste, heb gegrist. In Amsterdam nog gebruikelijk, voor steelswijze bijeenrapen en wegnemen. Van hier grisser.

Grobbelen, zie *grabbelen*.

Groef, v., meerv. groeven. Graf, kuil: do groef met aerde dekken. **VOND.** Van hier groefbieder. Voorts heet men de langwerpige holligheden in eenen pilaar ook deszelfs groeven. **Zamenst.**: steengroef, zandgroef, zoutgroef, enz. — Voorts groefijzer, groefwerk.

Groei, m. Groeijing, wasdom. Van hier groeizaam, groeizaamheid.

Groeijen, o. w., ik groeide, ben gegroeid. Wassen, toenemen, grooter worden door groeijing: het gras is ongemeen gegroeid. **Vetter** en dikker worden; ook vermeerderden. Groeijen in eens anders leed, zich over hetzelfde verheugen. Van hier groeijing, groeisciel, groeisteen.

Groen, bijv. n. en bijw., groener, groenst. Eene der hoofdkleuren. Een groen kleed. **Versch**: groene zalm, groene haring. **Onrjip**: vruchten, die nog groen zijn. **Jeugdijg**: een groene vrijer — aan iemands groene zijde zitten. **Onbeschaafd**, onbeleefd; in den gemeenen spreektrant: hij is nog zoo groen. Het wordt ook zelfst. gebruikt, voor groene verw: spaansch groen. Groene kleur: in het groen gekleed. Groente, kruid: het nieuwe groen is aangenaam. **Overdr.** zegt **HOORT**: in 't groenste zijner jeugs. **Verkleinw.**: *groentje*, een onbedrevene; ook eene soort van peer. Van *groen* is groenachtig, groenig, groenigheid, groente. **HOORT** bezigt groenigheid, voor jeugdige, onberadene drift: uit pure groenigheid van glorioozucht. **Nog** zegt men, in de gemeene verkeering: niet groen op iets zijn, voor groene groote drift tot iets hebben. **Zamenstell.**: Groenland, groenlandsvaarder, groenling, een vogeltje; groenman, groenmand, groenmarkt, groenmeisje, groenmoes, groentuin, groenverkoop, groenvrouw, groenwif, enz. **Voorts**, appelgroen, berggroen, bleekgroen, donkergroen, grasgroen, wintergroen, zeeegroen, enz.

Gelijk *viridis*, groen, van *virere* afstamt, zoo komt dit woord van het oude *gro*, groeijen.

Groenen, o. w., ik groende, heb gegroend. Groeijen, groen worden, groen loof dragen. Ook groent onse betstede. **BIJBELV.** **KILIAAN** heeft ook *groenen*, *groeijen*. Hij heet de bosschen groenen. **VOND.** Van dit groenen komt *groensel*, voor *groeisel*, in de **BIJBELV.** voorkomende.

Groep, v., meerv. groepen. Eene groef, graf. De vijant begost een recht uitlopende groep. **HOORT.** Eene goot achter de koeijen, waarin de drek valt: de groep uitmesten. Van *graven*. *Groep* heet ook in de teekenkunde eene vereeniging van beelden, in het fr. *groupe*; van het ital. *gruppo*.

Groet, m. Het groeten. Iemand met eenen groet verwelkomen.

Groeten, b. w., ik groette, heb gegroet. Door middel van eenen groet zijnen eerbied bewijzen. Iemand groeten. Door eenig teeken

eeeren: de admiraal werd, bij het inloopen in de haven, met drie kanonschoten gegroet. Heil toewenschen, geluk wenschen: den Koningh groeten met den intreë in ziju rijk. VOND. Met eenen groet afscheid nemen: Ik groet u. Spottende zegt men: iemand groeten, voor afrossen. — Van hier groetenis.

Waarschijnlijk mag men het afscheiden van het oude *cruazen*, roepen, fr. *crier*, ons *krijten*, eng. *to greet*. Ondertusschen is er een oud saks. woord *grith*, zw. *grid*, *grud*, dat vrede heet, hetwelk zeer denkelyk de oorsprong is, naardien aan iemand vrede toewenschen de oudste gewoonte van groeten was.

Groeven, b. w., ik groefde, heb gegroefd. Met eene groef voorzien. Deze pilaar is kunstig gegroefd.

Groez, v. Het jeugdige groen. De groeze afweiden. VOND. bij KIL. *groense*, *groese*, *grase*, die het door *caespes viridis*, eene groene zode, vertaalt.

Grof, bijv. n. en bijw., grover, grofst. Groot, zwaar. Grof geschut. Grof geld. Welks deelen dik, niet fijn zijn: eene grove pij. Grof linnen. Grove kousen. Grof meel. Plomp, bot: een grof verstand. Diep, hard: eene grove stem. Het tegendeel van teeder: grof van leden. Zeer, grootelyks: grof mistasten. Had dan de Rechter zich niet grof genoeg vergrepen? DECKER. Grof liegen. Grof (om veel geld) spelen. Gij maakt het te grof, gij zegt, of doet te veel. Van hier grofachtig, grofheid, groffelyk, grovelijk. Zamenstell.: grofsijvig, grofsijvigheid, grofsmid.

Grol, v., meerv. grollen. Eene vod. Ook eene prul, beuzeling. Gij verhaalt niets, dan loutere grollen. Grollen maken. Van hier grollig, en het onz. gelijkv. w. *grollen*, dat en knorrig zijn, en het lollende kattengeluid te kennen geeft; anders *krollen*.

Grom, (groom), o. Ingewand van dieren: hij leeft raet met lillend groom. VOND. In het bijzonder het ingewand der offerdieren: in 't groom der offerhanden. VOND. Het ingewand van visch heet ook *grom*. Van hier grommig Grommige visch, uit welken het ingewand niet genoeg gezuiverd is. Van hier het bedr. w. *grommen*, het ingewand uitdoen; waarvan te Utrecht *de vischgrommers*, die de visch schoonmaken en thuis brengen. Oul. werd *grom*, *groom*, ook voor kroost, nakomelingen, gebezigd: verscheurend eyghen groom. Hoort.

Grommelen, o. w., ik grommelde, heb grommeld. Zich wentelen. Hij grommelde in zijn bloed. Van hier grommeling, wenteling, en vuiligheid.

Grommen, o. w., ik gromde, heb gromd. Het geluid der beeren: het grommen van den beer. VOND.

Grond, m., meerv. gronden. De oppervlakte van den aardbodem: op den grond vallen. Eene bepaalde uitgestrektheid lands: honderd roeden gronds. Aarde: een vette grond. Onderste bodem van iets: op den grond der vallei lagen vele doodsbeenderen. BIJBELV. De bodem der zee, der rivieren: grond peilen — Iemand in den grond boren, hem geheel aan den bedelstaf helpen. Grond voelen; dit heet ook in den gemeenzamen stijl, zijne bekomst hebben. Te gronde gaan, verzinken, en arm worden. Zandbank in zee: hij is op de gronden vervallen. De vlakke

van een wapenschild, het veld: hij voert eenen gouden leeuw op eenen rooden grond. Grondvest: ende de gronden der bergen beroerden sich. BIJBELV. De aanvang van iets: hij heeft eenen goeden grond voor zijn volgend geluk gelegd. De eerste bestanddeelen eener zaak: zijn gemoed is in den grond verdorven. Eene ziekte in den grond genezen. Hart, genegenheid: daar is tusschen hen geen goede grond. De ware gesteldheid van iets: ik kan achter den grond der zaak niet komen. Het innigste, inwendigste van iets: dit wensch ik u uit grond van mijn hart. Dat, waaruit men kan afstemen, dat iets zoo en niet anders is: wat voor gronden hebt gij voor die stelling? Een gevoelen, waaruit andere dingen afgeleid worden: hij heeft schadelijke gronden omtrent de godsdienst. Eerste beginsel: de gronden eener wetenschap. Eene zaak uit den grond ophalen. Van hier grondelyk, grondeloos, grondig, grondiglijk. Zamenst: achtergrond, ankergrond, veengrond, voorgrond, zandgrond. — Grondbrakig, bij H. DE GR.; grondeigenaar, grondeigendom, grondgebied, grondgebouw, grondgetal, grondhaak, grondheer, grondijs, grondkundig, grondleer, grondleer, grondlegger, grondlegging, grondlegster, grondles, grondoorzaak, grondregel, grondregt, grondrent, grondschatting, grondscheiding, grondslag, grondsap, grondsteen, grondstem, grondstof, grondaal, grondtekst, grondvast, grondvest, grondwet, grondwoord, grondwortel, enz.

De ware oorsprong ligt in het duister.

Grondel, zie *grondeling*.

Grondeling, m., meerv. grondelingen. Een zekere riviervisch, in het eng. *a groundling*, bij KIL. ook *grondel*.

Gronden, b. w., ik grondde, heb gegrond. Grondvesten: waer waert gij, doen ik de aerde grondede? BIJBELV. Onz., grond voelen: ik kan hier niet gronden.

Grondvesten, b. w., ik grondvestte, heb gegrondvest. Den grond leggen. Van hier *grondvesting*. Van *grondvest*.

Groom, zie *grom*.

Groot, bijv. n. en bijw., grooter, grootst. Eene maat van uitgebreidheid aanduidende. Hoe groot is uw akker? Dat eene zekere ruimte beslaat, het tegendeel van *klein*: eene groote stad; een groot huis. Uitgestrekt in de lengte: met groote schreden gaan. Hoog: een groote reus. Volwassen: mijne kinderen zijn nog niet groot. Kinderen groot maken, hen opvoeden. Groot van kinde, zwanger, bij HOORT. Groot gaan, zwanger zijn: een vinnig boschgedrocht ging van dien gruwel groot. POOT. Uit eene menigte bestaande: een groot aantal. Een groote maaltijd. Een groot gevolg. De groote hoop, de menigte. Dat, naar zijne hoedanigheid, eene aanzienlijke maat van inwendige sterkte heeft: een groot geschrei. Groote blijdschap. Groote hitte. Groote dorst. Hoovaardig: groot op dien naam. HOORT. Aanzienlijk: een groot heer. De groote wereld. Voortreffelijk, die verhevene eigenschappen bezit: de groote Schepper. Hij is een groot man. Een eertitel: de Groote Heer, de turksche Keizer. ALEXANDER DE GROOTE. Het wordt ook als een zelfst. naamw. gebruikt, en wel in het enkelv. een groot, een halve stuiver: drie groot, twee blanken. Een pond groot, zes gulden. In het meerv. de grooten, de aanzienlijken. Hij verkeert veel met de grooten. In de gemeenzame verkeerling is

grootje, zooveel als grootmoeder. Van hier groot-
heide, grootelijks. Zamenstell.: grootachtbaar,
grootbek, grootboek, grootdadig, groothartig, groot-
hertog, grootmagtig, grootmeester, grootmoeder, in
den lagen spreektrant, grootmoër, hetwelk zelfs bij
VOND. voorkomt: wij kennen d'aarde voor ons
grootmoër. Zoo heeft hij ook grootvaër. Groot-
moedig, grootmoedigheid, grootmoediglijk, groot-
mogende, grootmond, grootneus, grootoor, groot-
spraak, grootspreker, grootspreking, grootte, groot-
vader, enz. OUD. bezigt *grootwoordige* Rede-
naars.

ADELUNG leidt het, met het lat. *crassus*, dik,
middleleeuw *grossus*, eng. *gross*, fr. *gros*, uit eens
bron af.

Grootsch, bijv. n. en bijw., grootscher, meest,
zeer grootsch. Opgeblazen, hoovaardig: een
grootsch mensch. Heerlijk: een grootsch gebouw.
Grootsch denkbeeld. Van hier grootschheid.

Grop, v., meerv. groepen. Groef: VEJA groef
eene grop in de aarde. VOND. Bij KIL. *grobe*,
grubbe.

Gros, o., meerv. grossen. Het gros pijpen
maakt twaalf dozijn. Hij verkoopt in het gros, in
het groot. Van hier het onduitsche *grossier*: een
grossier in zout. Het beteekent ook het grootste
deel: met het gros zijner magt. HOORF. Het gros
der menschen. Van het middleleeuw, *grossus*.

Grot, v., meerv. grotten. Een hol. Ook een
kunstvertrek in eenen tuin, gemaakt van oude
boomwortels, met mos bezet, en met koralen en
schelpen ingelegd. Van hier grotwerk.

Grouwen, zie *gruven*.

Gruis, o. Verbrijzeld puin. In, aan gruis
vallen. Van hier gruisachtig, gruisdroog, gruiszjer,
een glazenmakers werktuig; gruiszand, gruisz,
gruiszigheid. Ook het werkw. *gruizen* voor *vergruizen*.
Waarschijnlijk van het gr. γρῦ, iets dat zeer
klein is.

Gruut, v. Bij KIL. heet het *hef*, *droesen*. In
Gron. wordt het woord voor alle slordig werk ge-
bruikt. De gruit in iets brengen. Van hier het
werkw. *gruiten*, dat in Gron. het werk morsig be-
handelen aanduidt.

Gruppel, zie *greppel*.

Grut, v., meerv. grutten. Gort. Ook scheeps-
kost, van gort gekookt. Gruttenbrij. Van hier
het werkw. *grutten*, gort pellen, in de grutterij,
waarvan grutter, grutterij, grutmolen, enz. *Grut*
beteekent ook iets dat klein is, en uitgeschoten
wordt: het is maar grut.

Gruwzaam, zie *gruwel*.

Gruwel, (grouwel) m., meerv. gruwelen.
Hoogste afkeer van iets: eenen gruwel van iets
hebben. Afschuwelijke misdaad: zich aan gruwel-
len schuldig maken. Van hier gruwelijk, gruwel-
lijkheid. Zamenst.: gruweldaad, gruwelstuk, enz.

Gruwel, *grouwel*, bij KIL. *grouw*, *horror*, hetwolk
WACHTER. tot het gr. πρῶτῳ, *riges* brengt, en hier-
van: gruwzaam, gruwzaamheid. Oul. werd *gru*
ook voor afkeer, afschrik gebezigd.

Gruwelen, o. w., ik gruwelde, heb gegru-
weld. Van gruwel. Van, tegen iets gruwelen,
het van harte verfoeijen. Oul. was het ook on-
persoonlijk: maar oock hem daerteghen gruwelde.
St. Fr.

Gruwelijk, zie *gruwel*.

Gruwen, (grouwen) o. w., ik gruwde, heb
gegruwd. Hetzelfde als *gruwelen*. Van iets gru-
wen, den hoogsten afkeer van iets hebben.

Guds, v., meerv. gudsen. Een steekbeitel met
eenen hollen bek. Zamenst.: dobguds. Van hier
het bedr. werkw. *gudsen*, uitsteken, en het onz.
werkw. *gudsen*, taplings afloopen: het bloed gudste
hem uit de wonden. Het christenbloedt gudst
langs de straten. SMIDS.

Gudsen, zie *guds*.

Guf, bijv. n. en bijw., guffer, gufst. KIL. ver-
taalt het door *mild*, *verkwistend*. Hoe guf en grof
aldaar wordt aengegaan. J. D. DECK. Van hier
gufheid. Dit woord gebruikt OUDAAN: wie 't
grote beest op zijnen vollen draf, nu dronken van
zijn gufheid, wil zien schokken. Het komt den-
kelijk van *geven*.

Guichelen, zie *goochelen*.

Guig, v. Bespottig. Iemand de guig na-
steken. KILIAAN kent een werkw. *guijen*, *begui-
gen*, bespotten.

Guil, v., meerv. guilen. Eene merrie, die
niet gedragen heeft. Ook voor een onwetend
mensch: partijchap hier geen lamme guilen looft.
VOND. Het hoogd. *Gaul*, lat. *caballus*, fr. *cheval*,
en dit woord *guil* behooren tot eenen stam. VOND.
bezigt het mannelijk, voor *eenen laffen kerel*: dat
ghij zoo armen guil (als ick) slaet 't lijf vol stram-
men. Zoo zegt men ook, in de gemeenzame ver-
keering: hij is een regte guil. Het wordt ook
als een bijw., voor lafhartig, gebruikt.

Guls, guize, zie *verguizen*.

Guilt, m., meerv. guiten. Een spotboef, een
deugniet. Van hier guitachtig, guiterij, guiting.
Zamenst.: guitenstuk, guitenwerk. Oul. was het
hiervan gemaakte werkw. *guiten* in gebruik: Maer
soudt ghij met mij spotten en guiten. CONST. DER
MINN.

Gul, v., meerv. gullen. Zekere vischsoort.
Verkleinw. *gulleje*.

Gul, bijv. n. en bijw., guller, gulst. Zacht:
het gulle zand. Dun: gulle brij. Openhartig:
met een gul hart. Mild: hij is zeer gul. Van
hier gulheid. Zamenst.: gulaardig, gulhartig, gul-
hartigheid, gulhartiglijk.

Gulden, onverb. bijv. naamw. Van goud:
het gulden vlies. Het gulden getal, dat getal in
de tijdrekening, hetwelk aanwijst, het hoemenigste
een opgegeven jaar in den cirkel der maan zij.
Het woord, zelfstandig gebruikt, van het mannel.
geslacht, beteekent eene bekende munt van twin-
tig stuivers, of honderd centen, ook een *guldenstuk*
genoemd. Zamenst.: goudgulden. Van hier gul-
deling, een zekere appel.

Gulp, v., meerv. gulpen. Eene groote haar
waters, ook een groote teug. Eindelijk, is het
een kleermakerswoord, om eene kleine opening
voor in eene broek aan te duiden. Van hier het
onz werkw. *gulpen*, dat, dan eens, met groote
teugen drinken, zwelgen, dan eens, eene opening
hebben, aanduidt.

Gulzig, bijv. n. en bijw., gulziger, gulzigst.
Zeer happig, gretig, iemand die de spijs haastig
inzwelgt. Een gulzig eter. De Dichters noemen
het graf, dat vele dooden, zonder verzadigd te
worden, verteert: het gulzige graf. Van hier
gulzigaard, gulzigheid, gulziglijk. Het komt met
het lat. *gulosus* overeen.

Gunnen, b. w., ik gunde, heb gegund. Niet
benijden: ik gun u dat geluk. Toestaan: gun
mij, dat ik enz. Van hier gunner, gunning.

Gunst, v., meerv. gunsten. Gewillige toege-
negenheid: iemands gunst verzoeken. Ook eene

weldaad, uit gunst bewezen, in welken zin het een meerv. aannemt: welke gunst niet zullen genieten de ballingen van Napels. Hooft. Oudtijds spelde men *jonst*, *jonste*. Van hier gunstig, gunstiglijk, gunsteling. Zamenst.: gunstbetoon, gunstbewijs, gunstblik (bij *CAMPU.*), gunstbrief, gunsteloos, gunstgenoot, gunstgodinnen (*charites*), gunstjagt, bij Hooft, voor het lat, *ambitio*, *ambitus*, -- gunstrijk, gunstwoord, een gunstig woord. Hooft bezigt ook *gunstvaardig*.

Gunt, *hetgunt*, voor *hetgeen*. Zie *geen*.
Gust, bijv. n. en bijw., niet dragtig. Eene guste koe. In den gemeenzamen stijl heet men eenen maaltijd *gust*, waarbij spek noch vleesch is.

Guur, bijv. n. en bijw., guurder, guurst. Straf, streng, van het weer gesproken. De gure herfst komt met zijn buijen aan. Hooft. Gure winterdagen, — gure winden. Staursch: hij is een guur mensch. Van hier guurheid.

H.

H, de achtste letter van het nederduitsche *ABE*, wordt in den aanvang eener lettergreep, en dat altijd voor eenen klinker, geplaatst: hand, haar, huis, of achter de *c* gevoegd, om daardoor, als een ondeelbaar letterteken, den scherpen keelklank te vormen, hetzij in vreemde woorden, als: cherub, chijl; hetzij in zuiver nederduitsche, als: noch, lach, licht, lucht, lagchen, schielijk, mensch. Eertijds gebruikte men haar insgelijks achter de *g*, om den klank dezer laatste letter te bewaren, als: gheluk, beghevon; plaatsende dezelve ook achter aan, als: heiligh, zaligh. Zie over de natuur en het gebruik van de *h*, mijne Nederd. Spraakk., D. I § 42.

Ha, een tusschenwerpsel, om daarmede meer dan eenen hartstogt uit te drukken. Het is, 1. eigenlijk, de uitdrukking van blijdschap: ha! dat geeft verlichting aan het hart! 2. Van uitgelatene vreugd, die met een blijd en luid lagchen vergezeld gaat; wanneer men, door de verdubbeling van het tusschenwerpsel, den lagchenden toon nabootst: ha! ha! ha! hoe konde het kluchtiger uitvallen? 3. Van verwondering, met vergenoegen gepaard: ha! vind ik u hier? 4. Van verwondering, met toorn vergezeld: ha! schelm! ik heb u. 5. Van ongeduldigh verlangen: hoort gij niet, ha! 6. Van verdrietigheid: ha! wat is dat talmen! 7. Van verwijt: ha! deugniet! dat is uw verdiende loon. *Ha*, van het vr. geslacht, is ook een water bij Grevolingen: tot over de *Ha*. Hooft.

Haag, v., meerv. hagen. Eene heining van laag boomgewas. De geit werpt in de haag. Hooft. Met het hout der hage. BIJBELV. Ook voor eene bekende stad van dienzelfden naam: in die *Hage*. M. *Stoke*. Doch in deze beteekenis wordt het woord mannel. gebruikt: hij woont in den Haag. Ik can den heelen Haegh, met al zijn achterklap. *Huro*. Anders bezigt men doorgaans 's *Gravenhage*, in het onzijd. geslacht: het vorstelijk 's *Gravenhage* is beroemd. Zamenst.: bremhaag, doornhaag, kwikhaag, tuinhaag, enz. — haagappel, haagappelboom, haagbes, haagbezie, haagbeuk, haagbosch, haagdoorn, haageik, haagmes, enz.

Haagdis, hagedis, v., meerv. haagdissen. Een bekend viervoetig kruipend dier.

Haai, m., meerv. haaijen. Een verslindende zeevisch. Van hier de spreekwijs: er zijn haaijen op de kust, men moet op het zijne passen, het loopt gevaar van weggenomen of geroofd te worden. Zamenst.: haaijenvel.

Haak, m., meerv. haken. Een werktuig met eenen krommen bek, dat in iets gehaakt kan wor-

den. Een schippersboom; ook een vischhoek; en de bek van eene dreg. Wijders, alle werktuig, waaraan men iets ophangt. Ook dat, waarmede men de kleederen toehaakt, en ophaakt: een rok met haken. Een zettzerwerktuig: letters op den haak zetten. Een vuurroer, dat met eenen sleutel gespannen wordt, eene handbus, draagt ook den naam van *haak*. Wanneer de timmerman het hout gelijk houwt, of glad schaaft, dan brengt hij zijn werk in den haak. Van hier de spreekwijs: het is niet in den haak, het is niet gelijk het behoort. Het is buiten den haak, het komt te onpas. De pleitzaak hangt nog aan den haak, is nog onafgedaan. In den vertrouwelijken spreektrant zegt men: het zijn maar haken en oogen, daarin is enkel verwarring. De wereld is vol haken en oogen. Van hier haakachtig. Zamenst.: haakwijs, — bierhaak, bootshaak, brandhaak, enterhaak, puthaak, vischhaak, weerhaak, enz.

Haak, hoogd. *Haken*, neders. *hake*, zw. en ijsl. *hake*, eng. *hook*, boh. een pool. *hak*, normand. een pikard. *acq*, hebr. **תָּהָה**. Zeer denkelijk behoort hierheen het lat. *uncus*, en het gr. *oxyoc*.

Haal, m., meerv. halen. Trek. Van halen. Zamenst.: haalbier, haalkan, haalmaat, haalwijn; overhaal, enz.

Haal, v., meerv. halen. Een ijzeren werktuig, waaraan men pot of ketel over het vuur hangt, nederlaat, of opschort. Zamenstell.: haalboom, een houten of ijzeren boom, waaraan de haal hangt.

Haam, o., meerv. hamen. Een lederen of houten juk, op den hals der paarden, om met meer gemak te knnen trekken.

Haan, m., meerv. hanen. Het mannetje van eene hen. De mannetjes van andere vogelen, die tot dit geslacht gebragt worden, dragen ook dien naam. Zoo noemt men het mannetje eener paauwijn, ook eenen kalkoen, *den haan* enz. Van hier de gemeenzame spreekwijzen: zijn haan is koning, kraait alijd koning, anderen moeten de vlag voor hem strijken. Hij speelt den gebraden haan, hij speelt voor grootmeester. Hij is een haan op zijnen eigen mesthoop, in zijne eigene zaak durft hij wel. Hij is een haan, ook het verkleinwoord: hij is een *haantje*, een driftig, opvliegend, ook stout, ondernemend mensch. Voorts noemt men den weerhaan op eenen toren ook eenen haan. *De haan* aan een roer: den haan spannen, overhalen. *De roode haan*, de brandende lout. Wanneer men een schip in brand wil steken, zeggen de schepelingen: wij zullen den rooden haan laten kraaijen. Indien de roode haan

ontsteekt een helse mijn. VOND. Van hier hanig, wellustig. Zamenst.: knorhaan, korhaan, snoeshaan, springhaan, zeehaan, enz. — Hanebalk, hanegkraai, hanekam, haneklaauw, hanepoot, de poot van eenen haan; hanepooten, krabbelschrift; hanespoot, hanetred, holte in een oi; haneveer, de veer eens haans, overdr. *eene feeks*, een ruw vrouwensch; hanevoet, eene bloem.

ADEL. ontleent den naam van het schelle geluid dezes vogels, gelijk dit dier, in vele andere talen, naar hetzelfde den naam draagt.

Haander, m., meerv. haanders. Eene mand, om vruchten in te plukken.

Haar, pers. voornaamw., vrouwelijk van zij. Het meerv. is gelijk aan het enkelv.

Haar, *hare*, *haar*, is ook een bezittelijk voornaamw. van den derden persoon, in het vrouwel. geslacht; haar man, hare dochter, haar kind. *Haar* neemt ook de bepalende lidwoorden *de* en *het* voor zich; maar alsdan wordt het zelfst. genomen: elk droeg zijn pak; zij ook het hare. Om de welluidendheid schrijft men wel eens *heur*, wanneer het naaste woord den verlengden klinker *aa* heeft; terwijl sommigen *haar* als enkelv., en *heur* als meervoudig beschouwen. Dan, kiesche Schrijvers bedienen zich van die vrijheid niet meer, en erkennen geenszins dit onderscheid.

Haar, o., meerv. haren. Een bekend deksel over het geheele lichaam der dieren; ook aan het lichaam der menschen. In het bijzonder het hoofdhaar, wanneer het zoo wel een enkel haar, als de haren tezamen uitdrukt: schoon men dan ook het meerv. *haren* bezigt. Een' schoonen bos haar hebben, dat in Noordholl. heet: eene goede vacht haar hebben. Als men de tijnheid van iets wil uitdrukken, vergelijkt men het bij een haar; het is zoo fijn, als een haar. Als men eenen kleinen afstand aanduidt, bedient men zich van dit beeld: hij mikt op een haar. Hij gelijkt hem op een haar, hij gelijkt hem volmaakt. Om schrik uit te drukken is het: de haren rijzen mij te berge. Elkander in het haar zitten, eigenlijk, elkander aan de haren trekken, en overdragt: zich heftig tegen elkander verzetten. — Zij heeft haar op de tanden, zegt men van een bits wijf. Grijsz haren, de ouderdom. Verkleinw. *haartje*, ook een vezeltje aan gewassen en wortels. Van hier het onverbuigh. *haren*: een haren gordel. Voorts: haarachtig, harig, harigheid. Zamenstell.: haarband, haarbles, haarbos, (een bos haar) haarlok, haarnaald, haarsnijder, haartuit, haarvlecht, enz.

IHRE vergelijkt de eerste lettergreep der lat. woorden *hirtus*, *hirsutus*, en brengt dezelve met dit woord tot eenen stam, zijnde waarschijnlijk het angels. *haeren*, vergaderen, als eene vergadering bij vechting, of lokken. In het fr. heet een harige mantel der Monniken *haire*.

Haard, (heerd) m., meerv. haarden, anders *haardsteden*. Eene plaats, waarop men het vuur stookt. In sommige plaatsen van Nederland, heet de kamer, waar men het vuur stookt, de *haard*: zij zitten in den haard. Wijders, beteekent het het gausche huis, eene eigene bezitting: opdat ik eens een' eigen haart goniet. HOOGVL. Van hier de spreekwijs: eigen haard is goud waard. In dezen zin zegt men ook *haardstede*: voor haardsteden en altaren vechten, voor burgerlijke en godsdienstige voorregten. *Haard* is ook een ijzeren werktuig, waarin men vuur stookt: een engelsche haard.

Zamenst.: haardgod, haardijzer, haardplaat, haardstede, haardstedegeid, enz.

JUNIUS leidt dit woord af van het hebr. **חַר**, waarmede het lat. *ardere* overeenkomt. Dan, daar *haard*, in de verwantschape talen, niet enkel eene vuurstede, maar ook eene plaats, op de oppervlakte van den grond, tot een zeker gebruik bestemd, aanduidt, meent ADELUNG, dat het van *aarde* afstamt.

Haarkloven, o. w., ik haarkloofde, heb gehaarkloofd. Eigenlijk, een haar doorkloeven, spouwen. Overdr., over bezoulingen knibbelen. Van hier haarklover, haarkloverij, haarkloving.

Haas, m., meerv. hazen. Een bekend wild. Vele honden zijn des hazen dood, men moet voor de overmagt bukken. Om de gelijkheid van gedaante en korthed van het vleesch, noemt men *eenen haas* den uitgesnedenen lap vleesch, achter het nierenbed van een slagbeest zittende. Zamenst.: hajejagt, hazekop, hazelip, hazemond, hazenoog, zekere oogziekte; hazenoer, een plantengeslacht; hazepad: hij kiest het hazepad, hij gaat loopen. Wijders hazenoot, (hazelnoot) hazepastei, hazepaper, hazepoot, hazeslaap, een onvaste slaap; hazewind, windhond, enz.

Haast, v. Drift, schielijkheid. In der haast. Haast maken. Hoe meerder haast hoe minder spoed. Het wordt ook als bijw. gebruikt. Ik zal haast komen, weldra, schielijk. Bijna: hij is haast zoo ver, als gij. Achter zoo neemt het de eigenschap van een voegwoord aan, en wordt aan het woord *zoo* gehecht, voor *zoodra*: zoohaast als hij komt, zal ik het u zeggen. Van hier haastelijk.

Haasten, (zich) wederk. w., ik haaste mij, heb mij gehaast. Zich spoeden, reppen. En mij gehaast, die paden inteslaan. PSALMBER. In de overzetting van den Bijbel wordt het ook onzijdig gebruikt: wie geloof, die en zal niet haasten.

Haastig, bijv. n. en bijw., haastiger, haastigst. Die veel haast heeft: hoe zijt gij zoo haastig? Oplopend: hij is een haastig man. Van hier haastigheid, haastigheid.

Haat, m. Eene sterke afkeerigheid van iets, hetwelk het verstand als kwaad beschouwt. Hij heeft genoeg aan uwen haat te dragen. HOOGVL. Haat dragen. Van hier haatdragend, hatelijk, hatelijkheid.

Als men de uitblazing weglaat, heeft men het lat. *odium*: als men de uitblazing sterker maakt, het gr. *τοξος*. Misschien komt het af van *heet*, wegens de hitte, den hartstogten eigen.

Hach, v. Gevaarlijke waging: de zaak in de hag stellen. HOORT. Van hier hagchelijk, hagchelijkheid. Het verkleinw. *hachje* gebruikt men van iemand, die, uit losheid en baldadigheid, zich in gevaar stelt.

Hacht, m., meerv. hachten. In eenige oorden van Nederland nog gebruikelijk, voor een *dik stuk*: geef mij eenen hacht brood. Een hachtje spek.

Haft, o., meerv. haften. Een gekorven dierje, dat aan don avond van den dag, zijn huidje afstroopt. In den haft-tijd aan de zijde eener rivier wandelende. FERRI. Het is er zoo dik als haft, het is er in groote menigte.

Haftig, een uitgang van sommige bijvoegelijke naamwoorden, om aan te duiden, dat iets waarlijk de eigenschap eener zaak heeft; van *haven*, *haben*, *hebben*. Zoodanige bijv. naamwoorden

zijn: ernsthaftig, heldhaftig, krijgshaftig, manhaftig, naamhaftig, zeeghaftig. Om de voetmaat gebruiken de Dichters den uitgang *haft*: om uwe heldhaste daan draagt gij een lauwerkroon. Voor *haftig* hebben eenige bijv. naamwoorden *achtig*, als: doelachtig, waarachtig, woonachtig, met den nadruk op dezen uitgang. Zie *achtig*.

Hagedis, zie *haagdīs*.

Hagel, m. Gevrozene regendroppels, die, als ronde stukjes ijs, uit de wolken vallen. Om de gelijke gedaante, heet men, van lood gegotene, korreltjes ook *hagel*: van hier ganzenhagel, mus-schenhagel. Van *hagel* is hagelachtig. Zamenst. zijn: hagelbui; ook overdr.; eene hagelbui van steenen, een aantal geworpen steenen; hagelgans, zekere watervogel; hagelslag, hagelsteen, hagel-taach, hagelwit, enz.

Hagelen, onpers. w., het hagelde, hoeft ge-hageld. Het hagelt, er valt hagel. Overdr. wordt het van eenen digten drom van geworpene kogel-en, handgranaten, enz. gebruikt: 't geweldig hage-len der pijlen. A. BÓGABERT.

Hagen, onpers. w., het haagde, heeft ge-haagd. Gevallen, aanstaan. Dit haegt de Regge, die haer glazen stroom enz. MOONEN. Meest gebruikt men het zamengest. *behagen*. Van hier acht men het woord *hagendeveld* afkomstig, in den lagen stijl gebruikelijk, voor iets, dat in zijne soort uitmuntend is: hagendeveld van nieuwe neuten! (noten). — Het is een hagendeveld, een overvlie-ger. TUINM. zegt *hagen en veld*, d. i. dat in geen hagen en velden zoo te vinden is.

Hak, v., meerv. hakken. Hiel. Het achter-stuk onder den schoen: ik heb nieuwe hakken laten maken. Iemand op de hakken zitten, van nabij vervolgen. In den deftigen stijl bezigt men liefst *hiel*.

Hak, v., meerv. hakken. Een houweel met twee tanden, om den grond om te halen Bij KIL. *hacke, spaeje*.

Hak, m., meerv. hakken. Een houw met eene bijl, met eene sabel, enz. De tijd, wanneer het hout geveld, gehakt wordt; zonder meervoud: het is thans in den hak van het hout. Overdr., *haat, nijd*; zonder meerv.: eenen hak op hem hebben. HOOFD. Zamenstell.: hakbank, hakblok, hakbord, kakhout, hakmes, hakmoes, hakpap, enz.

Haken, b. en o. w., ik haakte, heb gehaakt. Bedr., met eenen haak halen: ik heb het naar mij gehaakt, zoo ver ik kon. Onz., vastgehecht zijn: mijne schaats haakte in de zijne. In verwar-ring zijn: die dingen haken nog. Begeeren, hevige verlangen; met *naar*: mijn ziel, die naar den vrede haakt. PSALMBER. Van hier haking.

Hakkelen, b. en o. w., zijnde het voortdur. woord van *hakken*. Ik hakkelde, heb gehakkeld. Bedr., in kleine stukken scheuren, waarvan het deelw. *gehakkeld*: gehakkelde kleederen. Onzijd. overdr., *stamelen*, met gebroke ne woorden en enkele lettergrepen spreken, omdat een *hakkelaar* de woorden aan stukjes hakt: hij hakkelt. Van hier *hakkelaar*, *hakkeling*. Zamenstell.: *hakkelkees*, een *stamelaar*; *hakkeltong*.

Hakken, b. w., ik hakte, heb gehakt. Eenen hak geven; met het voorzetsel *in*: iemand in het been hakken. In stukken kloven: hout hakken. Tot kleine stukjes verbrijzelen: vleesch hakken. Een leger in de pan hakken, alles over de kling laten springen. Ook zegt men: op iemand *hak-ken*, met herhaalde hatelijke uitvalen op hem vit-

ten, van *hak*, haat, nijd. Van hier *hakker*, *hak-king*, *haksel*; ook *gehakt*, voor gehakt vleesch: een bal gehakt.

Hakkenel, v., meerv. hakkeneijen. Eene tel, een telpaard. Hij biedt zijn' leenheer een sneeuw witte hackencie. VOND. KILIAAN heeft *hacke-neije*, *telle*, en zet het over door *asturco*, *equus tolutarius*, in het fr. *haguenée*, eng. *hackney*, ital. *hacquinea*, sp. *haca*. Men gist met GESNERUS, dat het woord den klank van een paard, dat den pas-gang gaat, nabootst.

Hal, o., zonder meerv. De hardigheid der aarde door de vorst: 't hal gekneedt van de hoef-slagen werd hoe langer hoe murwer. HOOFD. Het hal zit nog in den grond.

Hal, v., meerv. hallen. Een zeer oud woord, dat, in het gemeen, eene overdekte plaats te ken-nen geeft. Oul. was *hal*, *halle* eene gemeene be-naming van groote en openbare gebouwen, die ten gemeenen nutte gebruikt werden. Het is bij ons bijzonder gebruikelijk, om daardoor eene plaats aan te duiden, waar vleesch, of lakens verkocht worden. Deszelfs oorsprong is zeer duister. Zamenstell.: *lakenhal*, *saihal*, *vleeschhal*. Van het angels. *heal*, een paleis, eene zaal, vergaderplaats.

Halen, b. w., ik haalde, heb gehaald. In het algemeen duidt dit werkwoord aan eene over-brenging van iets op eene bedoelde plaats, die nader bij ons is: turf van den zolder halen. Door beweging iets op eene andere plaats brengen: de handen op den rug halen. Door trekken naar boven brengen: adem halen. Afhalen: de brieven van het kantoor halen. Ontbieden: den wondheer-ler halen. Met geweld naar zich trekken: iemand de oogen uit het hoofd halen. Schrapen: gie-rigaards zijn gaarn, waar wat te halen is. Ver-oorzaken: zich eene ziekte op den hals halen. Ter wereld helpen brengen: kinderen halen. Op-wegen: ik denk niet, dat het honderd ponden halen zal. Van hier overdragt., in vergelijking komen: hij kan niet bij hem in grootte halen. Zamenstell.: *aanhalen* enz.

Het heeft zeer veel overeenkomst met het gr. *χαλάν*, lat. *chalaré*, waarvan het fr. *caler*, naar beneden halen. Men heeft ook een gr. woord *ἐλάττω*, dat van *ἐλατν* afkomt.

Half, halve, dat eigenlijk een zelfstandig naam-woord is, beteekenende oul. een deel; ook eene zijde; waarom aan de andere zijde bij NOTKER. heet *anderthalb*. Deze beteekenis is nog over in ons woord *allenthalve*, aan alle zijden. Het is bij ons gebruikelijk, vooreerst, als een voorzetsel, schoon het achteraan geplaatst wordt, en den tweeden naamval vereischt, beteekenende zoo veel als om, *wegens*: duidelijkheidshalve, gewetenshalve. Men ziet hieruit, dat het, met het naamwoord aaneengehecht geschreven moet worden Zoo plaatst men dit voorzetsel ook achter bezittelijke voornaamwoorden: mijnenhalve, uwenhalve. Wel-luidendheidshalve voegt men hier eene *t* tusschen, schrijvende: uwenhalve, mijnenhalve, hetwelk door sommigen weder afgekenrd wordt. In *allent-halve* schijnt de *t* gewettigd. De aanwijzende en betrekkelijke voornaamwoorden eigenen zich dit woord ook toe: derhalve, deshalve, dierhalve, dies-halve, weshalve; in welk geval zij den aard van voegwoorden bekomen. Een der onafscheidbare voorzetsels voegt het insgelijks achter zich, name-lijk *be*: behalve; makende, in dien vorm, een voor-zetsel en bijwoord.

Ten tweede, komt het voor als een bijvoegelijk naamw. en bijw., om een deel van twee gelijke deelen uit te drukken; en wel eigenlijk, waar het niet alleen van lichamen, maar ook van den tijd, de ruimte, ja, in een woord, van alles gebruikt wordt, waarvan men zich eene helft verbeelden kan. Een half brood. Eenen halven dag werken. Eene halve mijl, eenen halve gulden. Half vol. Half Amsterdam. Men zegt ook: half September, half April, dat is, op de helft van die maanden. De vrouw is ter halver dragt. *Ten halve*, onvolmaakt. *Half* wordt ook als een bijwoord gebruikt, bij het tellen van al de halve uren: half een. Voor half drie. Met telwoorden wordt het woord *half*, *halve*, achteraanvoegd, om de helft van een grondgetal uit te drukken; in welk geval, *halve* voor mannelijke en vrouwelijke, *half* voor onzijdige naamwoorden geplaatst wordt, zonder verder verbogen te kunnen worden: derde-halve stuiver. Oul. bezigde men *half iets*, voor *de helft van iets*: Ist oec dattu half mijn rijk heijste. **BIJBEL**, 1477. Oneigenlijk wordt dit woord ook genomen, waar men zoo zeer niet op de juiste helft ziet: een half bewijs. Half dood. Half dronken. Eene halve zuster. Een halve geleerde, enz. In Gelderland bezigt men het zamengestelde *halfscheid*, voor de helft; b. v.: de halfscheid der boete betalen.

Halfter, m., meerv. halfters. Een touw, of leeren riem, om den hals der paarden: gelijk het paart nae 't trekken, den halfter quijt word. **VOND**. Ook *halster*, *helster*, *holster*. Het stamt af van *houden*; *halten* in het hoogd. In Neders. is het ook zonder *f*, *halter*, bij **KIL**. *halter*, *halfter*.

Halm, m., meerv. halmen. De steel van graangewassen. Het lat. *calamus*, en het perz. *calam*, en het gr. *καλαμος* hebben veel overeenkomst met dit woord. Zamenst.: halmknoop, halmsteel, halmstroo.

Hals, m., meerv. halzen. Een bekend deel des lichaams van menschen en dieren. Om de gelijkheid wordt aan andere dingen ook *een hals* toegeschreven: eene fleesch met eenen langen hals. Het leven: op den hals gevangen zitten; met den hals betalen. Iemand om hals brengen, vermoorden; ook overdr., voor doorbrennen: bracht om hals een grooten schat. **GESCHIER**. Om hals raken, omkomen. Zijnen hals breken, door vallen omkomen. Vele woorden den hals breken, veel spreken over eene zaak. De gansche persoon: zich iets op den hals halen. Op hals en keel, ten sterkste, verbieden. Een hals, een onnoozele bloed. Hals over kop, met groote haast. *Hals* beteekent ook een dik scheepstonw, anders *snijt* genoemd. Het meerv. *halzen* gebruiken de Dichters in deze spreekwijs: de burgers moesten op hunne vrije halzen het juk der slavernij dragen. Dit meerv. *halzen* duidt ook wier, of ander watergras, aan, dat onder het visschen aan de netten blijft zitten, of de beenen der zwemmenden belemmert. Zamenstell.: halsader, halsband, halsdoek, halsgeregt, halsheer, die over den hals, of het leven van iemand beschikken mag (bij **HOORT**); halsijzer, halskraag, halsregt, halsregter, halsstraf, halsvriend, halszaak, enz. Bijna al de verwante talen hebben dit woord, schoon zijn oorsprong onzeker is.

Halsstarrig, bijw. n. en bijw., halsstarriger, halsstarrigst. Hardnekkig, stijfhoofdig: een halsstarrig kind. — Het is zoo veel als *stijfhalzig*, zegt **HUYDECO**, en **KIL**. heeft: *halsstarrigh is ster-*

halsig, *obstinatus*, van *ster*, *star starrig*, d. i. stijf, hard. **HOORT**, **VOND**. en anderen bezigten *halssterk*, doch verkeerdelijk. Van hier *halsstarrigheid*, *halsstarriglijk*.

Halster, zie *halfter*.

Halte (halt), v. Een krijgswoord, den stilstand der voortrukkende manschap aanduidende: halte houden. Het komt af van *houden*, *holden*, *halten*. **HOORT** bezigt het werkw. *halten*, voor halte houden: doet hij de Ruiters halten op den weg enz.

Halve, zie *half*.

Halveren, b. w., met eenen bastaarduitgang. Ik halveerde, heb gehalveerd. De helft vermindert.

Ham, v., meerv. hammen. Een schink. Westfaalsche hammen. Verkleinwoord *hammetje*. Het stamt van een verouderd woord *hammen* af, dat afsnijden aanduidde; zoodat *ham* een afgesneden stuk beteekent; in het bijzonder het bilstuk van een varken. Van hier eene *boterham*. Het woord *ham* heeft, oudtijds, nog andere beteekenissen gehad. **KILIAAN** telt, onder anderen, die van eenen beemd; ook van eene woning, of van een gehucht, eenen drommel huizen. Van hier dragen zeker eenige plaatsen in ons vaderland den naam, die of enkel *Ham* heeten, of met eene zamenstelling genoemd worden: Droogenham, Blankenham. In Groningen kent men het *Hamrik*, dat, zonder twijfel, eenen aanleg van een dorp, in eenen *beemdrijken* oord, te kennen geeft.

Hamel, v., meerv. hamejen. Het buitenste hek van eene stadspoort; in onduitsch *de barriere*. Hebbende de hamei doen ooploopen. **HOORT**. — **VONDEL** schijnt het te nemen voor den sluitboom, welken men voor het buitenhek doet, als hij van *het schuiven der hameie* spreekt. En zeker geeft **KILIAAN** er deze beteekenis aan, als hij *hammeije*, *hameijde* verklaart, door *lignum transversum, quod ostiis opponitur*. Het stamt af van *ham*, dat in Oostvrieland nog eene omheinde, omtainde streek aanduidt. Zoo is dan *hamei* een getralied hek, of iets dergelijks, dat ter afschutting dient. **HUYDECOOPER** teekent aan, dat het, even als *ham*, ook een gehucht beteekend heeft. Dit is dan hetzelfde met het fr. *hameau*. **KIL**. heeft insgelijks *hammeije*, *ghehucht*, *viculus*.

Hamel, m., meerv. hamels. Een gesneden mannetje van een schaap. In het hoogd. *Hammel*; van *hammen*, afsnijden. Zamenstell.: belhamel, ook overdr. voor iemand, die zich in alles het meest laat zien en hooren — een voorvechter. Zie *belhamel*.

Hamer, m., meerv. hamers en hameren. Een werktuig, om te slaan, te kloppen. Hij is tuschen den hamer en het aanbeeld, hij is in groot gevaar — lijdt aan alle kant. Overdragt. wordt de sterke doordringende kracht van iets *hamer* genoemd: met den hamer van Gods woord. **VOND**. Een held, voor wien geene magt bestand is, wordt wel eens genoemd *een strijdhamer*. Men mag het van hetzelfde *hammen* afleiden, dat snijden, stooten, slaan, verminken aanduidde: de *er* is slechts de uitgang. Dit *hammen* heeft zeer veel overeenkomst met het hebr. הָמָם *hamm*, dat het denkbekend van *breken*, *verpletteren* met zich voert. Zamenst.: beukhamer, breeuwhamer, deurhamer, enz. Voorts: hamerbijl, hamerslag, dat zoowel aanduidt ijzerslag, of datgeen, hetwelk, onder het smeden, van het ijzer afspat, als den gelijken slag met

hamers: hamerslag houden. Wijders hamersteel enz.

Hand, v., meerv. handen. Dat lid aan het menschelijke ligchaam, dat aan het niterste des arms geplaatst is, om te grijpen, te houden, enz. Wat komt in het dagelijksche leven meer te pas, dan dit nuttig lid? Daarom gebruikt men dit woord ook, om verscheidene denkbeelden nit te drukken. Gewapenderhand, met den degen in de vuist. Van hoogerhand, van de regering. De hoogerhand, de regterzijde. De hand aan iemand houden, voor iemand zorgen. De hand met iets ligten, het goedkooper geven; ook in de zaak wat toegeven. De handen ineenslaan, elkander met raad en daad bijstaan. Iemand de handen boven het hoofd houden, hem beschermen. De handen slap laten hangen, moedeloos worden. De handen te huis houden, voorzigtig zijn, niet geven, zich met iets niet inlaten, enz. De handen vol hebben, met bezigheden overkropt zijn. De handen ruim hebben, door niets in zijne verrigting ver hinderd worden. Iemand op de handen zien, hem naauwkeurig nagaan. De laatste hand aan het werk leggen, hetzelfde voleindigen. De handen van iets afwassen, het niet voor zijne rekening nemen. De hand in iets hebben, zich bedektelijk met iets inlaten. De handen uit de mouw steken, vlijtig beginnen te werken. Handen aan het lijf hebben, voor eenen zwaren arbeid berekend zijn. Iemand de handen binden, hem belemmeren, verhinderen. Twee handen op eenen buik, in alles eens. Van de hand in den tand, zoo gewonnen, zoo geronnen. Wijders, door verscheidene voorzetsels aan te nemen, is dit woord in de volgende spreekwijzen gebruikelijk. De zonde aan de hand houden, dezelve niet geheel verlaten. Iemand eene gelegenheid aan de hand geven, bezorgen. Het paard dat aan, of bij de hand loopt, dat aan de linkerzijde is; van hier het bijv. naamwoord: het aandedhandsche, of bijdehandsche paard, in het gemeene leven. Aan de winnende, aan de betere hand zijn, beginnen te winnen, te herstellen. Een werk bij de hand nemen, aanvangen. Met de handen over elkander zitten, ledig zijn. — Iemand aan de hand gaan, believen, zich gedwee betoonen: zij kwam er wel, maer om vrou JUNO aen de hant te gaen. VOND. Bij tijds haer aan de hand te gaen. HOOFT. Iemand naar zijne hand wennen, zetten. *Onder 's hands*, in vertrouwen. Iemand onder handen nemen, hem te regt stellen. Geld op hand geven; bij de krijgdsdienst gebruikelijk. Iemand op zijne hand, in zijn belang, hebben. Op zijne eigene hand, op eigen gezag. *Hand over hand*, gaandeweg. — Uit de hand verkoopen, niet bij openlijke veiling. Uit de hand vallen, niet aan de verwachting voldoen. Ik weet het van goederhand, van iemand, op wien ik aankan. Iemand van de hand wijzen, hem een verzoek weigeren. Voor de hand zitten, eerst moeten opspelen. Iemand de hand vullen, ook overdr., voor tevreden stellen, paaijen. Figuurlijk heeft *hand* nog verscheidene betekenissen, als die van schrift: eene meesterlijke hand schrijven. Een onderschrift, eene handteekening: eene valsche hand. Zijde, kant: de linkerhand omgaan. Hulp: de hand leenon. Bezoeking door God: het is Gods hand. Magt, vermogen: het staat in uwe hand. Geweld: onder roovers handen. Dat naar eene hand gelijkt: de hand eens aaps, — eens ankers. Eene ijzeren hand, eene haak. Zoo heet een wegwijzer

op de wegen, en een staak bij bruggen, wanneer de mast eens schips naar beneden moet, insgelijks *eene hand*. Eindelijk wordt, in den verheven stijl, *hand* voor den geheelen persoon genomen: ontziet de dood bet een geschepterde hant, dan een ver-eelte van arbeit. HOOFT. Verkleinw, *handje*: ergens een handje van hebben, iets doorgaans ge-woon zijn. Van hier het onpers. werkw. *handen*, het handde, heeft gehand; in den dagelijkschen spreekkrant gebruikelijk voor ter hand staan: dat handt mij niet. Voorts: handig, handigheid. Zamenstell.: handarts, (chirurgijn) handboei, handboekje, handboog, handboom, handbreed, hand-breedte, handdadij, handdoek, handenloos, hand-euvel, handgaauw, handgebaar, handgeklap, hand-geld, handgemeen, handgetrouw, bij MOONEN, voor verbonden bij handtasting; handgift, handgreep, handhouden, handhouding, handlanger, handmolen, handopening, handpaard, handschoen, handschrift, handtasting, handvatset, handverdraai, handwater, handwerk, handwerksman, handzaag, handzaam, enz. *Handdwaal* was oul. in gebruik voor hand-doeck. Zie *dwaal*.

Het lat. *hendo*, *prehendo*, heeft er eenige over-eenkomst mede. WACHTER. en FRISCH gissen, dat het van het werkw. *haben*, hebben, vasthouden, afkomt.

Hande, een onzachtstaartige uitgang om de hoeveelheid, als in soorten verdeeld, aan te wijzen. Hij is ons Nederlanderen voornamelijk eigen, even als *lei*, dat van dezelfde kracht is. In de zamen-lasching stelt men voor deze uitgangen doorgaans *er*, of *der*, om den tweeden naamval van het woord, waarachter zij komen, aan te duiden. TEN KATE meent, uit de verwantschape talen te mogen opmaken, dat wij oudtijds een ongelijkvl. werkw. *hinden*, *hand*, of *hond*, *gehonden*, d. i. bevatten, be-grijpen, houden, gehad hebben, zoodat ons *hande* de soortverdeeling der dingen niet onvoegelijk in grepen zoude aanwijzen. WACHTER. maakt de af-leiding eenvoudiger, van het angels. *cind*, *genus*, eng. *kind*; dewijl niets gemeener is, dan dat de *k* in *h* verandert.

Handel, m. In het algemeen allerlei bedrijf, om aan den kost te komen. Bij uitstek beteekent het den koophandel: handel drijven. Elke onder-handeling over eene zaak: in den handel over den vrede te Utrecht. Het uitwendige levensgedrag, door daden zichtbaar: iemands handel en wandel. Zamenst.: handerijk.

Handelen, b. o. w., ik handelde, heb ge-handeld. Bedrijv., iets bij wijze van koop, verruilen: hebt gij ook iets te handelen? Onz., koop-manschap drijven: hij handelt sterk op Lissabon? Zich gedragen: eerlijk en opregt handelen. Be-handelen: slecht met iemand handelen. Gewagen, zowel van iemand, die eene zaak bespreekt: hij heeft fraai over dat stuk gehandeld; als van een boek, geschrift, waarin iets gesteld is: dat boek handelt over de inenting van de kinderziekte. Van hier handelaar, handelbaar, buigzaam en toege-vent; handeling, koopmanschap, en wijs van iets te doen, enz.

Handgebaar, o. Van *hand* en *gebaar*, van *baren*, *gebaren*, veel beweging maken. *Handgebaar* is derhalve eene bezigheid, waarbij de handen wat te dragen, of iets anders te verrigten hebben.

Handhave, v., meerv. handhaven. Een handvatset, bij hetwelk men iets vasthoudt. Het woord begint al te verouden; men vindt het in

de overzetting van den Bijbel: op de hanthaven des slots. Het komt van *hand* en *haven*, dat is hebben, houden. Van hier is het bedr. werkw. *handhaven*, ik handhaafde, heb gehandhaafd, de hand aan iets houden, met magt verdedigen: de regten der menschheid handhaven. Van hier handhaver, handhaving, enz.

Handhaven, zie *handhave*.

Handreiken, b. w., ik handreikte, heb gehandreikt. Bijstaan, helpen. Van hier handreiker, handreiking. Van *hand* en *reiken*.

Handvest, v., meerv. handvesten. Eigenlijk, eene schriftelijke oorkonde onder eene verzekering, welke men met de hand gaf. Van hier heeten *handvesten* de voorregten van eene stad, of plaats, die op eenen brief geschreven, en met een aanhangend zegel bevestigd zijn.

Handvol, v. Zoo veel men met de hand vatten kan. Eene handvol centen. Naar mijn inzien, moet dit woord als twee woorden geschreven worden, *hand vol*; dewijl men in het meerv. niet zegt *twee handvollen*; maar *twee handen vol*. Ook zou het verkleinw. van *handvol*, *handvolletje* moeten zijn; maar men zegt en schrijft: *een handje vol*.

Hanekraai, m., meerv. hanekraaien. Eene kraaijing des haans. *Hanegekraai* is onzijdig, en lijdt geen meervoud.

Hang, m., meerv. hangen. Hout, of touw, waaraan men iets ophangt. In het bijzonder eene schuur, waar men vleesch of visch te rooken hangt. Van *hangen*. Zamenst.: bokkinghang enz. In Rotterdam hoort men *het hang*, voor eene straat, waarschijnlijk voor *het hangen*, namelijk *het hangen van den dijk*; even als men zegt: het hangen van den berg.

Hangel, hangelen, zie *hengel*, *hengelen*.

Hangen, b. en o. w., ik hing, heb gehangen. Bedr., ophangen: linnen te droogen hangen. Aan de gulg hangen. Overdr.: zijn geld aan iets hangen, uitgeven, — zijn hart aan iets hangen, overgeven: al die hun hart aan 't werelds hangen. H. DE GR. Onzijd.: het uurwerk hangt aan den muur. — De dief heeft reeds drie maanden gehangen. Tusschen hangen en worgen; eene spreekwijs, om een gewis, schoon anders in zijne soort onzeker, gevaar uit te drukken. Het voorkomen van hangen hebben: daar hangen dikke wolken aan de lucht. Overdr: Hem hangt een zwaar onheil over het hoofd. Scheef staan, leunen: wat staat gij daar te hangen? Zichtkens aan eene schuinite loopen; in den dichterlijken stijl: de grazende kudde hing aan den vruchtbaren heuvel. Voorts wordt dit werkw. op de volgende wijzen nog gebruikt. Aan iemands lippen blijven hangen, hem gretig gehoor verleenen. Hoe zou mijn aandacht aan zijn lippen blijven hangen. Hoovl. Dralend behandeld worden: zijne zaak hangt nog voor het hof. — Die zaak hangt nog aan den spijker, zij is nog onbeslist. In twijfel hangen. Met hangende pootjes komen; een dagelijksch spreekwoord, van iemand gebruikt, die alleronderdanigst iets verzoekt. Met hangende wieden te huis komen, met beschaamdheid afleinen. Van hier hanger, ook voor een *oorsiersel*. Zelfstandig: het hangen van den berg, deszelfs zijde. Zamenst.: hanghast, galgenbrok; hangblaker, hangbord, hangdief, voor beul, in CL. SPIEGEL; hanggat, een talmer; hangijzer, hangkamer, hangkorf, hangman, beul; hangmat, hangoor, een slor-

dige vent; ook zekere tafel met hangende bladen; hangschuur, hangslot, enz. VOND. bezigt *hangwicken*, voor de wicken laten hangen.

ADELUNG gist, dat het van *ha*, dat is hoog, afstamt.

Hans, een verkorte mansnaam, voor *Hannes*; van het lat. *Johannes*, uit het hebr. *Jehochanan*. Het verkleinw. is *Hansje*, van waar de schertsende uitdrukking, in het gemeene leven, om op de gezondheid der nog ongeboorene vrucht te drinken: *Hansje in den kelder!* Zamenstel.: hansworst, de benaming van eenen potsenmaker, in de schouwtooneelen; ook hansom, eene speelpop der kinderen, die op de wijs van zulken tooneelgek opgekleeft is. Om de gelijkheid, heet zeker nachtgewaad der kleinen, ook *hansom*. Na het invoeren van het christendom, was deze doopnaam, *Hans*, in menigvuldig gebruik: en, even daarom, werd het vaak een naamwoord van eenen iegelijken persoon. FALSCH haalt daarvan een voorbeeld aan uit den keizerlijken artikelbrief bij Fronsberg: niemand, hij zij wie hij zij, klein- of grootmans, mag eenen kwaaddoener aanhouden, dat is, niemand, arm of rijk. Dit woord bepaalt dan de betekenis geenszins; behalve dat het gebruik er eene soort van verachting mede verknocht heeft: alleen het bijgevoegde woord geeft aan hetzelfde de bepaling. Zoo noemen wij, thans nog, iemand eenen *grooten hans*, of *grootmans*, een' groot heer; *pochhans*, *pofhans*, eenen snoever; *smalhans*, bem, die eene schrale keuken houdt, anders *schraalhans*: schraalhans is daar keukenmeester, daar valt niet veel te eten en te drinken.

Hansworst, m., meerv. hansworsten. De benaming van eenen potsenmaker, in de schouwtooneelen. In sommige streken van Duitschland geeft men hem den naam van *pekelharing*; in Frankrijk wordt hij ook *Jean potage*, in Italië *macaroni*, in Engeland *jack pudding* genoemd; alle benamingen van zekere spijs ontleend. Waarschijnlijk hebben deze grappenmakers ouds hunne aardigheden, onder het ruw en gulzig eten van deze of gene spijs, aan den dag gelegd.

Hanteren, b. w., met eenen bastaarduitgang; ik hanteerde, heb gehanteerd. Behandelen. Van hier hantering, kostwinning.

Hanze, (*henze*) v., meerv. hanzen. Een verouderd woord, dat eertijds eene verbonden gezelschap beteekende, gelijk *hans* een lid van hetzelfde uitdrukte. Het is nog overig in de zamenstelling van *hanzesteden*, of, met den klank op de middelste lettergreep, *hanzeesteden*, in het middeleeuw. lat. *urbes ansaticae, anseaticae, hanseaticae*; dat zijn steden, die met elkander eene *hanze*, een verdrag, aangegaan hebben. Door dezelve verstond men die steden, in Duitschland en naburige rijken, die, omtrent het jaar 1241, ten behoeve des koophandels, een verbond maakten. Wij kennen nog, onder dien naam, de steden Bremen, Lubeck en Hamburg; gelijk de twee laatstgenoemde daartoe den voornaamsten grond legden. Men spelt en spreekt niet goed: *hanzeesteden*; alhoewel het gebruik dien mislag reeds schijnt gewettigd te hebben. De doling is zekert ontstaan uit een denkbeeld, als beteekende dit woord steden *aan zee* gelegen; daar van de 66, of naar anderen, van de 85, maar een gering deel die ligging had. Dit woord *hanze* is ook nog kennelijk in *hanzebeker*, (*hansbeker, hensbeker*), beteekenende, eigenlijk, eenen grooten beker, welken, boordevol geschon-

ken, iemand, die in eene *hanze* als lid werd aangenomen, uitdrinken moest; eenen berkenmeijer. Van hier noemt men nog eenen *hanzebeker* eene groote bokaal, die door eenen nieuweling, in sommige gezelschappen, of bij plegtigheden door het gansche gezelschap, geleidigd wordt.

Hap, m., meerv. happen. Zoo veel. als men met den mond kan begrijpen, hetzij een beet, hetzij eene lepelvol. Van hier het onz. werkw. *happen*, bij *KIL.* *prendere, capere*; waarvan misschien ons *hapschaar*; ook *happa*, bij de kinderen gebruikelijk: het is *happa!* Voorts *happig*, begerlijk; *happigheid*. Het woord bootst den klank van den mond na, als men met denzelfden naar iets hapt. Het zamengest. *hapschaar, hapscheer*, van het mannelijk geslacht, is, in het gemeen, een zeer begeerig mensch; doch ook, in het bijzonder, een spotnaam van geregtsdienaren.

Hapere, o. w., ik haperde, heb gehaperd. Stuiten, stooten: het werk hapert. Te kort schieten: het hapert hem aan geld. 't Geen aan de voorgaande manier scheen te hapere. **HOOFD.** Een *haperend* schip bezigt **VOND.**, voor een schip, dat vastgeraakt is. Hakkelen met de tong: eene les zonder hapere opzeggen. Van hier hapering. Het komt denkkelijk van *hapen*, dat is *hasten, heften*, hechten; zoo dat het een voortdur. werkw. is.

Happen, happig, zie *hap*.

Hard, bijv. n. en bijw., harder, hardst. Dat zich niet laat indrukken; het tegendeel van *week*. Overdr. geeft het ons een denkbeeld van iets, dat met eene kracht, voor welke men wijken moet, werkt. *Harde vorst. Harde winter. Harde koorts.* Door *harde hongersnood* gedreven. **HOOGVL.** *Hard bescheid.* Het *hard* hebben, met groote rampen te worstelen hebben. **HOOFD** bezigt *het hard* van den harden grond. Van hier *hardachtig, hardheid, hardigheid*. Zamenstell.: *hardebol, een stijfhoofd* enz.; *hardhoorend, hardhoorig, hardlijvig, hardlooper, hardnekkig, hardvochtig*, enz.

Hard heette eertijds ook groot, vast, sterk, dapper. Het sp. *harto*, veel, en het fr. *hardi*, koon, vloeiend uit deze bron. Het gr. *χαρτος*, waarvan *χαρτες*, dapper, en *χαρτα*, zeer, hebben hiermede eenige overeenkomst.

Harddraven, o. w., ik harddraaft, heb geharddraafd. Zeer hard loopen; van paarden gebruikelijk. Van hier *harddraver, harddraverij, harddraving*.

Hardebollen, o. w., ik hardebolde, heb gehardebold. Met harde bollen, dat is hoofden, tegen elkander stooten. Overdr., iets hevigt uitstaan: met het schip tegen de dulle zee en felle winden te kunnen hardebollen. **BÓGAERT.** Ingeelijks, in strijdige gevoelens zich sterk tegen elkander verzetten: zij waren braaf aan het hardebollen, in de gemeenzame verkeerung.

Harden, b. en o. w., ik hardde, heb gehard. Bedr., hard maken: staal harden. Uitstaan, verduren: iets niet harden kunnen. Onz.: ik kan niet langer harden van de koude. Van iemand, die van alles voorzien is, zegt men: gij kunt het daar wel harden.

Harder, zie *herder*.

Harig, bijv. n. en bijw., hariger, harigst. Van haar. Met haar bezet. Ook zegt men van eene drooge, verschroeiende lucht: eene harige lucht. *Haeren* is bij *KIL.* *urenten spirare auram*; ook *haersch*, voor *heersch, heesch*.

Haring, m., meerv. haringen. Zekere visch,

voor den koning der visschen gehouden. Ten haring varen. Ik zal er haring of kuit van hebben; gemeen spreekw., voor: ik zal het eens wagen, ik krijg dan, wat ik krijg. Zijn haring braadt daar niet, d. i. men braadt daar voor hem geen haring; gemeene spreekwijs, voor: hij wordt daar niet vriendelijk onthaald. Zamenstell.: *haringbuis, haringdrooger, haringkaker, haringpikker, haringpakerij, harington, haringvangur, haringvangst, haringvisscherij, haringwijnf, enz.*

Naardemaal l en r, twee tongletters, dikwijls verwisselen, heeft men het van het lat. *halec* afgeleid, hetwelk. zonder twijfel, van het gr. *άλξ*, zout, afstamt, omdat men dien visch reeds vroeg inzoutte. **TEN KATE** brengt het tot het angels. *haeran*, vergaderen, om het vergaderen bij scholen, aan dien visch eigen.

Hark, v., meerv. harken. Een zeker getand gereedschap voor den tuin; ook voor het hooi en het land. **Fig.** zegt men: zoo stijf als eene hark, en van daar: hij is eene stijve hark, een stroef, stijf mensch. Van hier het bedr. w. *harken*: den tuin harken — het hooi harken. Misschien vindt het zijnen oorsprong in het oude *eeeren*, ploegen.

Harlekijn, m., meerv. harlekijns. Grapenmaker, op het tooneel. Van het fr. *arlequin*, ital. *arlecchino*.

Harmonie, v., het meerv. is niet in gebruik. Dit onduitsche woord, uit het gr. afkomstig, geeft eene verbinding van onderscheidene deelen te kennen. Het menigvuldige gebruik echter van dit woord door de hoogd. schrijvers heeft hetzelfde ook reeds het burgerregt in onze taal doen verkrijgen, zoodat de nieuwste en keurigste schrijvers hetzelfde dikwerf bezigen: zij gevean aan zijnen geheelen stijl die zachte harmonie. **FEITH.** Zoo wordt ook door hen het bijv naamw. *harmonisch* menigvuldig gebruikt. Men bedient zich van dit naamw., om daardoor, of uit te drukken de overeenstemming der beelden en verwen, in de schilderkunst, of die der toonen, in de zangkunst, of die der woorden en zaken, in den schrijfstijl. In het gemeene leven drukt het ook uit de overeenkomst van den wil en de genegenheden: in goede harmonie met elkander leven.

Harnas, o., meerv. harnassen. Een oudtijds gebruikelijk wapentuig, meest van ijzer, om daarmede het ligchaam, tegen pijlen en ligte kogels, te bedekken. Overdr.: ik zal daarover het harnas niet aangespen, ik zal mij dat zoozeer niet aantrekken. **VOND.** heeft: het harnas tegen iemand dragen. **HOOFD** bezigt *harnaslingen* voor *kurassiers*.

Dit woord luidt in het middeleeuw. lat. *harnascha*. **WACHTER.** en **FRISCH.** leiden het af van het bijv. naamw. *ähren, ehern, eiseren*, ijzeren, in het angels. *iren*. Men kan in die gissing berusten, zoo men niets beters heeft.

Harp, v., meerv. harpen. Zeker snaarspeeltuig. *Harp* is ook eene koperen zeef, waarover men de granen sorte, om die te zuiveren; van hier het bedr. w. *harpen*, het graan met de harp zuiveren. Zamenst.: *harpslager, harpspeler, anders harpenaar*. Van *harp* is ook het werkw. *harpen*, op de harp spelen, gevonden.

Harpij, v., meerv. harpijen. Een gedrocht uit de fabelleer der Grieken, dat door de Dichters voorgesteld werd, voorzien met een vrouwenaangezicht, met ooren van eenen beer, en handen met vreeselijke klauwen gewapend; van het gr. *άρπιγ*. Roofzuchtige harpijen. **VOLLENH.** De Dichters be-

dienen zich inzonderheid van dit woord, als zij de onheilen van den twist, onder dit beeld, krachtig voorstellen. Een twistharpij, die 't stil gemoet ontsteekt in toorn. HOOGVL.

Harp Luis, o., geteerd werk, van oude touwen gemaakt, hetwelk men in de reten van schepen inbreuwt.

Harpoen, m., meerv. harpoenen. Een werktuig, bij de walvischvangst gebruikelijk, eene werpspiets, met weerhaken voorzien, die aan eene lijn gebonden, den visschen in de huid geworpen wordt. Van het gr. *αρπη*, eene kromme sikkel, een klaauw, een haak. Van hier het bedr. w. *harpoenen*, met den harpoen treffen, en *harpoener*, iemand, die dat doet, waarvoor ZORGD. *harpoener* heeft. Zamenstell.: harpoenstok, harpoenwonde, enz.

Harpuis, o. Zekere harsachtige stof, waarmee men de huid van een vaartuig bestrijkt, om het tegen het gewormte te beveiligen. Van hier het bedr. w. *harpuizen*.

Harre, zie *her*, *herre*.

Harrewarren, o. w., ik harrowarde, heb gearroward. Stribbelen, twist zoeken. Van hier harrewarrerij. TEN KATE schrijft *haewarringen*.

Hars, v. Een klevend sap, dat uit eenige boomen vloeit. Sommigen verkiezen het onz. geslacht, gelijk ook in geheele streken van ons Vaderland het *hars* gehoord wordt. HALMA, PIETERSON en anderen stellen het vrouwel. Van hier harsachtig, harsboom, enz.

Harsen, zie *hersen*.

Harst, m., meerv. harsten. Het rugstuk van eenen os enz. Verkleinw. *harstje*: een varkensharstje. Van *harsten*, *hersten*, *herdsten*, bij KIL. *braden*, *assare*. Hiermede komt het lat. *ardere* overeen.

Hart, o., meerv. harten. Dat gedeelte van het ingewand in het ligchaam van mensch en dier, dat door zijne beurtelingsche opening en sluiting, het bloed uit de bloedaderen inlaat, en door de slagaderen uitstoot; de bron des levens en der warmte. Het hart slaat, het opent en sluit zich; het hart klopt, deze opening en sluiting is sneller dan gewoon. In den sierlijken stijl zegt men van eene zwangere moeder, dat: zij het kind onder haar hart draagt. — Nu is mijn hart lichter, de angstige zorg is over; daardoor toch wordt het bloed naar het hart gejaagd, en de borst wordt gedrukt. Men zegt ook: nu is er mij een steen van het hart. — Hij ligt mij na aan het hart: ik zorg teeder voor hem. Het hart ligt hem hooger, hij is hoogmoedig. PAFFENR. In denzelften zin gebruikt HOOFT de spreekwijs: het *hart* genomen voor het uitwendige deel, waaronder het hart ligt; de borst: zink aan dit kloppend hart en voel of ik het ben. FEITH. Ook voor den ganschen persoon, schoon met opzigt tot eene teedere betrekking op anderen: harten, voor elkaar geschapsen, scheidt de God der liefde niet. FEITH. Het midden van iets: het hart van eenen boom. — Ook: in het hart van de zee — van den winter — van den zomer; hier gebruikt men, in de dagelijksche taal, het verkleinw. *hartje*. Dat naar een hart gelijkt: een gesuikerd hart, een gebak. In het meerv. *harten*, in het kaartspel, waarvan hartenaas enz. Inwendige levenskracht: wijn versterkt het hart. De gedachten, de inwendige voorstellingen van eene zaak: hij draagt het hart op de tong. Het geweten: uw hart heeft u reeds veroordeeld. Lust en trek naar iets: zijn hart aan iets ophalen. Mood: het hart hebben enz. Dit

heet ook: iemand een hart onder den riem steken, dat wel eens verkeerd gezegd wordt: iemand eenen riem onder het hart steken. De spreekwijs is duidelijk, als men zich iemand verbeeldt, die tot den strijd aangegord is, en den oorlogstriem om den middel draagt; terwijl hij van binnen vol vrees is; zulk eene: een hart onder den riem steken, is, hem moed inboezemen. Liefde, teedere genegenheid, aandoening: hij won aller harten. Hierheen behooren de spreekwijzen: harten roeren, bewegen, breken, wonden, treffen, gaande maken. Zijn hart voor iemand sluiten. Het gemoed: die taal was voedsel voor het hart. Van harte, oprechtelijk. Ook: uit grond des harten. Ter harte nemen, behartigen. Deze uitdrukking is nog een spoor van het vr. geslacht, waarin dit woord bij de Ouden voorkomt. HOOFT bezigt: *zijn hart eten*, voor grooten spijt over iets hebben. Verkleinw. *hartje*, om de genegenheid uit te drukken: mijn hartje! Ook zegt men: in het hartje, voor, in het midden, of in het beste gedeelte: in het hartje van de Mei. Moon. Van hier hartelijk, hartelijkheid, hartig. Zamenst.: hartader, harteled, harteloos, hartenet, hartvang, doodelijke flauwte; hartewe, hartzeer, enz. HOOFT heeft *hartsteken*: hartsteeken doodt. Thans zegt men in gemeenzame taal, *hartstikken*.

Hiermede heeft veel gelijkheid het gr. *καρδια*, *καρ*, lat. *cor*.

Hartog, zie *hertog*.

Hartstogt, m., meerv. hartstogten. Drift, genegenheid, aandoening. Ongeregelde hartstogten. Zijne hartstogten bedwingen.

Haspel, m., meerv. haspels, haspelen. Een werktuig, waarop men het garen van de spoel en de klos windt. Het spreekw.: op den haspel passen, beduift naanw toezien, alles nagaan. — Dat is een haspel van een mensch; in den dagelijkschen stijl, voor: dat is een sukkel, iemand die verward is in zijn doen, of ook die zonder verstand altoos tegenstreeft, en alles in de war spint. Wanneer men iets uitdrukt, dat met iets anders niet strookt, zegt men: dat sluit als haspelen in eenen zak. Een houtje in de viool, regt onder de brug, om des klanks wil er ingezet, draagt insgelijks dien naam; gelijk ook een zeker oorlogstuig zoo genoemd wordt, anders een vriesche of spaansche ruiterscheuten, zijnde een hout met ijzeren punten, om den weg af te sluiten. Van hier het bedr. werkw. *haspelen*, dat eigenlijk garen op den haspel winden aanduidt, en figuurlijk moeite hebben en niet vorderen, ook verwarren uitdrukt. Alles door elkander haspelen. De Etna haspelt gesmolten steenen en klippen in de lucht. VOND. Van hier haspelaar, haspeling, haspelraam, haspelwerk.

Hassebasen, o. w., ik hassebas, heb hassebast. Eigenlijk, over en weder blaffen; tieren, razen; ook hoofdbreken met iemand hebben; in de gemeenzame verkeer. Deze met zijn hassebasen. GESCHIER. En eerloos hassebasen. J. DE DECK. OUD. heeft *hassebaserij*.

Haten, b. w., ik haatte, heb gehaat. Haat toedragen. Iemand haten. Niet goedkeuren; in den gemeenzamen stijl: ik haat het lijmig spreken. Van hier hater, haatster, hatelijk, waarvoor oul. *hatig* in gebruik was: en in een hatigh hof. VOND. Zie verder *haat*.

Have, v. Bezitting, goederen, middelen; van hebben, oul. *haven* Neem al den buit, de have, en al het ve. HOOGVL. Zoo ook: varende have,

voor *roerende goederen*. Ook dieren, die ons eigendom zijn: levende have. Van hier haveloos, niet, gelijk men dikwerf meent, iemand, die niet gehavend, maar die zonder have, die arm is; en daarvan vuil, slordig, dewijl armen doorgaans slordig zijn; haveloosheid, angels. *heafenleas, heafenleaste*. Voorts havezaat, oudtijds *avesate, avesathe*, van *have* en *zitten*. Men noemt in eenige streken van Gelderland, met dien naam eene heerenbehuizing, waarbij men have en goederen heeft, op het platte land.

Haveloos, zie *have*.

Haven, v., meerv. havens. Eene veilige en beslotene plaats voor schepen. Hij is in behouden haven, hij is buiten gevaar. Fig., voorgesteld doel: in de haven zijner begeerte. In de haven zijns heils te sneuvelen. **HOORT**. Van hier noemen de Dichters den hemel, het groote doel onzer stroving, met dien naam: mijne volle ziel koos de deugd ter geleidsvrouw naar deze zalige haven. **FEITH**. Van hier havencijns, havengeld, havenloos, zonder haven; havenmeester, havenregt, enz.

De afleiding van *haben*, hebben, door **FRISCH**. voorgestaan, is niet onwaarschijnlijk, omdat de schepen daar buiten gevaar en behouden zijn.

Havenen, b. w., ik havende, heb gehavend. Reinigen, de kinderen havenen. Van hier havening: en wat hem ter haveuing wierd toegezonden. **BOGAERT**. Uw tuin stont wilt, en riep luitkeels om havening. **MOON**. In den gemeenzamen stijl heet het ook mishandelen, afrossen: hij werd daar deerlijk gehavend.

Haver, v. Een bekend graangewas voor paarden. Zamenst.: haverbezie, haverbrij, haverkort, havermeel, haverpap, haverstroo, enz.

Haverij, v., meerv. haverijen. Schadevergoeding aan hen, wier goederen in eenen storm over boord geworpen moesten worden; welke vergoeding door hen geschiedt, wier waren op denzelfden bodem ingescheept, behouden in de haven komen. In het algemeen alle schade en onkosten, die, bij enig ongemak der schepen of onheil op reis, geleden zijn. In het fr. *avarie*.

Havezaat, zie *have*.

Havik, m., meerv. havikken. Zekere roofvogel. Hoogv. bezigt: havik op den tuin, voor spieder. Zamenstell.: havikskruid, haviksneus. Van *haben*, *haven*, houden, vasthouden, grijpen.

Hazelaar, m., meerv. hazelaren. *Hazelnoot*boom. De vrucht heet *hazelnoot*. Naar dezen boom, of dezelfs vrucht, heet de korhoen een *hazelhoen*. En een zeker kruid, mansoor, draagt den naam van *hazelwortel*.

He, een tuschenwerpsel, dat gebruikt wordt, wanneer men iemand roept: he! hoor eens! of ook, in den vrouwelijken omgang, als men zich verwondert: he! zegt gij dat?

Hebben, b. w., onregelm.; ik had, ik heb gehad. Houden: eenen stok onder den arm hebben. Vasthouden: hebt gij hem? Bezitten: veel goed hebben. Voorzien zijn met iets: sommige diertjes hebben acht voeten. Ondervinden: honger, dorst hebben. Verkrijgen: morgen zult gij uw geld hebben. Toelaten: iets niet willen hebben. Zich voor iets te wachten hebben, moeten wachten. Veel te doen, veel nering hebben, veel verkoopen. Oul. was *zich hebben*, of liever *hem hebben*, voor zich gedragen, in gebruik: ende **DAVID** had hem (d. i. zich) oec wijselijk. **BIBEL**, 1477.

Hebben wordt ook als een hulpwoord gebruikt,

wanneer deszelfs tegenwoordige en onvolmaakt verledene tijd *heb, had*, gelijk ook het deelwoord *hebbende*, ontleend worden, om met het verled. deelw. van andere werkwoorden, derzelve volmaakt verled. en meer dan volmaakt verled. tijden te vormen. Ik heb gedrukt, ik had gedrukt, gedrukt hebbende. Alle bedrijvende werkwoorden nemen dit hulpwoord bij zich: ik heb hem de hand gedrukt. Alle wederkeerige werkwoorden: hij heeft zich geschaamd. Onpers. werkwoorden: het heeft geregend. Sommige onzijd. werkwoorden: hij heeft geslapen. In het oude alem. van de achtste of negende eeuw, vinden wij door dit hulpwoord den toekomenden tijd uitgedrukt. In sommige gevallen vereischt dit hulpwoord *hebben* niet het verledene deelwoord, maar de onbepaalde wijs der werkwoorden achter zich, te weten: wanneer die werkwoorden eene onbepaalde wijs, zonder *te*, aannemen, als: ik heb moeten gelooven. Zulke werkwoorden zijn: doen, durven, kunnen, laten, moeten, mogen, willen; als ook, die eene gewaarwording uitdrukken: hooren, leeren, voelen, zien. Deze worden dus gebruikt: ik heb hem doen geselen. Ik heb hem niets durven weigeren. Ik heb hem niet kunnen spreken. Ik heb hem laten varen. Ik heb hem moeten beloven. Ik heb hem niet mogen aantreffen. Ik heb hem willen zeggen. Ik heb hem hooren vertellen — hem leeren kennen — hem voelen kruipen — hem zien opklimmen. Niet: ik heb hem gedaan geselen enz. Van *hebben* is *hebber* en *hebster*, in zamenst.: als bevelhebber enz. Zoo ook hebbing, als magthebbing enz. Van hier hebachtig, happig, hebbelijk, (lat. *habilis*) geschikt tot hetgeen vereischt wordt; hebbelijk ten strijde; (hebbelijke handjes bij **HOORT**), hebbelijkheid, hebzucht, hebzuchtig.

Hebben, hoogd. *haben*, **ULPHIL.** *haban*, **KERO** *haben*, angels. *haebban*, neders. *hebben*, zw. *hafua*, eng. *to have*, fr. *avoir*, lat. *habere*, ital. *avere*, sp. *aver*, in het pamfijl., naar de getuigenis van **FLAVORINUS**, זָבֵט, in het arab. **يُحِبُّ**.

Hebreër, m., meerv. hebreërs, hebreen. Een nakomeling van **HEBER**, uit den Bijbel bekend. Van hier hebreuwsch. De hebreuwsche taal. Hij leest het hebreuwsch.

Hecht, bijv. n. en bijw., hechter, hechtst. Vast aaneengevoegd. Een hecht werk. Figuurlijk, duurzaam: men had een hechte vrede te verwachten. **HOORT**. Van hier het bedr. en ouz. w. *hechten*, ik hechte, heb gehecht. Aan elkander vastmaken: ook overdr.: zijn hart aan het goed hechten. Onzijd., vast zijn: dat wil niet hechten. Overdr.: waarop geen valsheid hecht. **L. BAKE**. Van hier hechtenis, hechting, hechtsel, hechtheid. *Hecht* wordt ook voor *heft* gebezigd. *Zie heft*.

Hede, v. In Groningen verstaat men daardoor werk, of de grofste, ruigste draden van den hennep.

Hede, een verouderde uitgang van zelfst. naamwoorden, waarvoor wij thans *heid* bezigen. Van dit *hede* heeft men het meerv. *heden*. *Zie heid*.

Heden, (oul ook *huiden*), een bijwoord van tijd. De tegenwoordige dag. Van hier het bijw. *hedendaags*, en het bijw. naamw. *hedendaagsch*. **HOORT** bezigt: het hedensch krijgsgebruik. Het heeft veel overeenkomst met het lat. *hodie*; doch het stamt zeer waarschijnlijk af van het oude voornaamw. *ha, he, hi*, hij, deze, hebr. **הַיּוֹם**. Dit

is duidelijker te zien uit het **GOTH. hita, OTRIFID.** en **NOTKER. hiuto, hiut, KER. hiutu.**

Heef, zie *hef*.

Heel, bijv. n. en bijw. Geheel. Meest in de dagelijksche taal gebruikelijk: den heelen dag arbeiden. In den schrijfstijl gebruikt men beter *geheel*. Als bijwoord heeft het de beteekenis van zeer: zij is heel ziek. Heel en al, ganschelijk. *Heel* heeft ook de beteekenis van genezen, van *heelen*. De wonde is weder heel. Niet gebroken: de schotel is nog heel. Heels huida. **VOND.** Van hier *heelheid*. Zie *geheel*.

Heel, bijv. n. en bijw., heeler, heelst. Acherhoudend, niet vriendelijk. Van hier *heelheid*, onvriendelijkheid. Van *helen*, verbergen.

Heelen, b. en o. w., ik heelde, heb geheeld. Bedr., heel maken, genezen. **Onz.**, heel, beter worden. Van hier *heeling*. **Zamenst.**: heekunst, heelkruid, heelmeester, heelpleister, heelvleesch, enz.

Heem, o., meerv. heemen en heemsteden. In Groningen verstaat men door dit woord eene afgegravenen werv, waarop eene boerenbehuizing staat. Van hier *heemstede*, *heemstedegeld*. Bij **KIL.**, die het vertaalt door *domus, patria, locus, natalis*, is het *hejm*. Het is hetzelfde als het hoogd. *Heim*, angels. *ham*, neders. *heime*, zw. *heim*, eng. *home*. Men kent dit nog in ons *inheemsch* en *uitheemsch*, voor inlandsch en uitlandsch, *hemelijk*, *geheim*, dat binnenshuis, of in het verborgene, geschiedt. Van *heem* stamt het woord *heemraad*, *heemraadschap* af. Door *heemraden* verstaat men gewoonlijk zulke aanzienlijke ambtenaren, die het toezigt op de dijkwerken hebben: de *heemraden* van het hondsbosch enz. Men kan de verklaring, door **KIL.** opgegeven, aannemen, als zijnde liden, die het vaderlandsche *heem*, den algemeenen grond, met zorg gadeslaan. De oudheid van het woord *heemraad* blijkt daaruit, dat het reeds in een privilegie van Graaf **FLORIS** den V, van het jaar 1270, voorkomt: nisi heemraden ita vera declaratione etc. **PRIVIL. v. DORDR.**

Heen, (oudtijds *hin, hen, henen*) een bijw. van plaats, de rigting naar eene plaats aanduidende. Het wordt gevoegd, door aanhechting, achter andere bijwoorden, als: daarheen, gindsheen, hierheen, waarheen. Men bedient zich ook van dit bijwoord voor werkwoorden, die eene beweging beteekenen; in welk geval het eene begonnene verwijdering van eene plaats aantoonde, als: heengaan, heenkomen, hetwelk ook zelfst. gebezigd wordt, als: een goed heenkomen zoeken; — zoo ook: heenreizen, heenvaren, heenvliegen. Schoon het in de vervoeging afscheidbaar is: ik ging heen, ben heengegaan — heen te gaan, schrijft men het best aan elkander. Voor *heen*, zegt men ook *henen*, als: heengaan. enz. **F. DE HAAS** bezigt, *hene, henegaan*. — **VOND.** *henerekken*, voor snel en vlugtig wegloupen, anders ook *henen*: en als een baksteen los in 't water henezonk. Bij andere werkwoorden geplaatst geeft het eene voortdurende werkzaamheid te kennen: heenpraten, heenbalbelen, enz. Soms tijds staat het alleen, met uitlating van het werkwoord; bijzonder geschiedt zulks, als de werkwoorden *kunnen*, *moeten*, *willen*, *zijn*, en het hulpwoord *zullen* gebruikt worden; echter is dit alleen in den vertrouwlijken spreektrant te dulden: ik kan er niet heen. Ik moet heen. Van dit *heen* is misschien het woord *henekleed*, (heenkleed) een doodkleed, afkomstig. **M. L. TJDW.** bedient er zich van: wat volk, van 's aardrijks lui'ren af tot

aan zijn heenekleed, Godts oordeel bezuure. Zoo zoude het dan het laatste kleed beteekenen, waarmede men iemand heenzendt. De Gelderschen zeggen *hennekleed*. Zie *hunnebed*.

Heep, v., meerv. heepen. Eene soort van hakmes, waarmede men, in Gelderland, de dunne takken der boomen afhouwt. Van *houwen*, ik *hieuw*; door de verwisseling van de lipletters. Schoon het, in het hoogd. *Hippe* luidt, spreekt men het, in Gelderland, met de scherp-lange klinkers uit. **KIL.** heeft ook *heepe*.

Heer, (heir) o., meerv. heren. Eene groote menigte van dingen, die nevens elkander zijn: hemel en aerde, ende al haer hejir. **BIJBELV.** Gemeenlijk nemen wij het woord voor eene, tot den krijg uitgeruste, menigte; een krijgshoofd. Velen schrijven *heir*. Ondertusschen is de *i* enkel een hulpklinker, die geenszins tot het wezen des woords behoort; hetwelk daarom in het meerv., waar die hulp onnoodig is, regelmatig *heren* maakt. Men bediene zich derhalve ook, overeenkomstig met alle andere woorden, in het meerv. veel liever van eene *e*, en schrijve in het enkelv. *heer*. **KIL.** heeft ook *her*. **M. STROKE** spelt *heer* of *here*. Aanverwante talen bevestigen die spelling. **OTRIFID.** heeft *heri*, angels. *here*, *herig*, *herg*, ijsl. *her*. Zelfs ons *herberg*, *hertog*, van *heer* afstammende, bewijzen, dat de *i* hier een vreemd figuur maakt. **Zamenst.**: heerbaan, heerbijl, heerhamer, heerkraft, heerleger, heerschaar, heerschouw, heerspits, heertogt, heervaart, heerweg, enz.

Heer, m., meerv. heeren. Zoo wel een ieder die over anderen iets te bevelen heeft, als ook iedere bezitter van eenigen eigendom. In beiderlei opzichten wordt het **OPPERWEZEN**, in de **BIJBELVERT.**, *Heer* genoemd. Wijders, dragen alle Overheden, van den hoogsten stand af, tot den minsten trap toe, dezen naam: de keizer — koning, enz. onze Heer. De Groote Heer, de turksche Keizer. De Heeren zijn op het stadhuis vergaderd. De knecht zal zijnen Heer roepen. In opzigt tot eenige bezitting: wie is heer van dit huis? Een titel, welke men aan iemand geeft, hetzij men hem eert, hetzij men hem, dien men niet kent, uit bescheidenheid dus noemt: mijn Heer! Groote openbare wegen heeten: 's heeren wegen. Oudt., werd de naam *heer*, bij uitstек, aan de Regters en Schepenen gegeven. Van daar onze spreekwijs: voor de Heeren gaan. Te Dordrecht is het, van de vroegste tijden, in gebruik geweest, zulken, welker vaders in den schepensteruol gezeten hebben, *Heerenzonen* te noemen. De verbuiging is: des heeren, of van den heer, den heer, of aan den heer. Van hier heerlijk, heerlijkheid. **Zamenst.**: ambachtsheer, betaalsheer, geneesheer, kraamheer, enz. Voorts: heerdienst, heerenhuis, heerenknecht, heerenloon, heerenwoning, enz. **HOOFD** bezigt *heergoederen* voor het oud. *domenien*. **VOND.** bezigt *heerin* in het vrouwel. geslacht. Dit oude woord luidt reeds bij **ISIDOR. herr, WILLER. herro**, opperzw. *heer, heir*, neders. *heer, herr*, angels. *hearra*, ijsl. zw. en deen. *herre*. Het is zeer waarschijnlijk, dat het tot het geslacht der woorden *ar, eer, eere* behoort. Dat is te meer waarschijnlijk, omdat dit woord bij **OTRIFID. herero**, bij **TATIANUS heristo** luidt, zijnde het eerste de vergelijkende, het laatste de overtreffende trap van *her*, dat is *eer, eerder*.

Heerschap, o., meerv. heerschappen. Dit woord beteekent eigenlijk een afgetrokken denkbeeld, de magt namelijk van anderen iets te be-

velen. In dien zin echter is het buiten gebruik, behalve in de zamengest.: het vrijheerschap enz. VOND. en de STATENBIJ. bezigen het buiten samenstell. Thans verstaat men er eenen heer door: is het heerschap te huis? Op het platte land hoort men die uitdrukking dagelijks, en dan heeft het woord een meerv.: de landliên maakten van hunne heerschappen tirannen. VOND. Van heerschap is *heersapper*, voor heerschappijvoerder, in de overzetting van den Bijbel. Voorts *heerschappij*. Oul. was het hiervan gevormde onz. w. *heersapper*: in gebruik, voor heerschappij voeren: omdat hi heerschappen soude boven (over) alle creaturen. BIJBEL, 1477. Lang, lang moet KAREL leven, lang heerschappen op zijner Vaderen troon. J. DE DECK.

Heerschen, o. w., ik heerschte, heb geheerscht. Heerschappij voeren, met *over*: God heerscht over alles. Fig., in zwang gaan: een heerschende smaak. Daar heerschen vele vooroordeelen. Wanneer op eene aanhoudende wijze iets zich aan de zinnen vertoont, gebruikt men *heerschen*, in den verhevenen schrijfstijl: in die sombere vallei heerschte eene aandoenlijke stilte. Van hier heerschachtig, heerschachtigheid, heerscher, heersching. De zamengest.: heerschonger, bij HOOFT (zoo als men nog zegt *ambthonger*) heerschlust, heerschzucht, heerschzuchtig, heerschzuchtigheid. *Heerschen* komt van het oude *heersch*, bij VOND. eene *heersche Vrouw*. HOOFT gebruikt nog *heerscheid*.

Heesch, bijv. n. en bijw., heescher, meest, zeer heesch. Die geen geluid kan geven, schor. Men gebruikt het zoo wel van eenen persoon, als van eene zaak. Ik ben heesch. Een heesch geluid. Van hier heeschachtig, heeschheid. Bij NOTK. luidt het *heis*, hoogd. *heiser*, neders. *heestrig*, in sommige oorden van ons Vaderland *heesterig*, angels. *has*, eng. *hoarse*, zw. *hees*, ijsl. *hues*, deen. *has*.

Heester, m., meerv. heesters. Een kort opschietend gewas: ook jong, afgekapt, plantsoen van beuken en eiken, waarvan men bosschen aanlegt. Zamenst.: heesterbosch, heestergewas, enz.

Heet, bijv. n. en bijw., heeter, heetst. Dat eene groote maat van warmte heeft: heet water. Dat sterke warmte veroorzaakt: eene heete koorts. Dat sterk de zenuwen prikkelt: heete peper. Zeer gezet op iets: heet op het spel. Ridsig: een bok is een heet dier. Spreekw. zijn: het ging er heet van den rooster, men vocht er sterk. Het is een heet hangijzer, eene gevaarlijke onderneming. Smeed het ijzer, wanneer het nog heet is, neem de gelegenheid waar. — Hij werd op heeter daad betrapt, juist toen hij het feit beging. Zamenst.: heethoofd, heethoofdig, enz. Het is een zeer oud woord, behoorende tot het verouderde *eil*, vuur. Ons woord *eest*, lat. *aestus*, gr. *αθος*, behooren hierto.

Heeten, bedr. w., ik heette, heb geheet. Heet maken: den oven heeten. Van hier heeter.

Heeten, b. en o. w., ik heette, heb geheeten. Noemen: bedr., iemand Jan heeten. Onz., genoemd worden: hij heet Jan. — *Heeten* is ook gebieden, gelusten: waarvan bij HOOFT. *heetendoen*, ook *hietendoen*, voor iemand, die alles doet, wat hem gebeten, of geboden wordt.

Hef, heffe, v. Van *heffen*. Droesem: het vat loopt op de hef. Onveiligheid, geringheid, slechtheid: de hef des volks. Oul. schreef men ook *heef*: een weinig heefs. H. DE GR. Van hier (oul.) *heef-*

deech: du en suls niet offeren op heefdeech. BIJBEL, 1477.

Heffen, b. w., ik hief, heb geheven. Opbeuren: een kind heffen, bij HOOFT, voor ten doop heffen. Met gezag eischen: geld heffen. Ook schreef ALBA, dat de schattingen, die hij zou heffen. HOOFT. Van hier heffer, heffing, hefster, Zamenst.: hefboom, hefdeeg, heffoffer. Men begint dit woord ook gelijkvl. te maken: ik hefte, heb geheft. Voorts stamt het met *hoofd*, *heuvel*, enz. van het oude *ha*, hoog, af.

Hefst (hecht), o., meerv. heften. Waarbij men iets aanvat; van *heften*. Het heft van een mes. Fig.: het hecht der heerschappije. HOOFT.

Hefstig, zie *hevig*.

Heg, v., meerv. heggen. Eene haag: achter de heg.

Hei, een tusschenwerpsel, om stil te houden. Hei! loop zoo ras niet!

Hei, v. Een werktuig, om palen in den grond te slaan. Zie *heijen*.

Hei, zie *heide*.

Heid, een woord buiten samenstelling niet in gebruik. Oudtijds drukte het eenen *persoon* uit, zoo wel van het vrouwelijke als mannel. geslacht. Zoo leest men bij KERO: *heiteo anfangkidu*, dat is aanzien van personen. Zoo zegt ISIDOR. overzetter: *thero zueio heido*, der twee personen. Thans wordt dit woord, in samenstelling, als een onzachtstaartige uitgang, achter naamwoorden, bijvoegelijke en zelfstandige, en achter deelwoorden gebruikt, om het hoedanige tot eene hoedanigheid over te brengen, als: godheid, menschheid, broosheid, gierigheid, belezenheid, bedrevenheid, enz. Men gebruikt het ook achter eenige bijwoorden, als: t'achterheid, (bij HOOFT) nabijheid, tegenheid. Alle, dus gevormde, naamwoorden zijn, zonder onderscheid, van het vrouwelijke geslacht, en hebben het meerv. getal *heden*: bedenkelijkheid, bedenkelijkheden; afschuwelijkheid, afschuwelijkheden, enz.: maardemaal deze woorden oudtijds op *hede* eindigden: bedenkelijkhede, waarvan, regelmatig, het meerv. bedenkelijkheden ontstaat; schoon men oul. ook *heiden* bezigde: dat sijns vaders schamelheden ontdeet waren. BIJBEL van 1477. Ondertusschen beteekent deze uitgang de eigenschap, de hoedanigheid, en somwijlen ook den staat van eenen persoon, of eene zaak: de godheid, het goddelijke wezen; de menschheid, de menschelijke natuur; kindschheid, de kindsche toestand; blindheid, de staat eens blinden; goedheid, de eigenschap, welke iemand, die goed is, bezit. Zulke afgetrokkenne denkbeelden worden weder figuurlijk genomen, voor de personen of zaken zelve. Van hier godheid, god zelf; dwaasheid, eene dwaze daad, enz. In dien zin alleen nemen zij een meerv. getal aan. Het woord christenheid beduidt het geheele ligchaam der christenen, gelijk menschheid, somtijds het mensdom te kennen geeft.

Daar het oudtijds eenen persoon beduidde, is het niet onwaarschijnlijk, dat het oude voornaamw.

ha, *he*, *hij*, heb. **הי**, de wortel van dit woord is.

Heide (hei), v. Heidestruik; een plantgewas: een bezem van heide gemaakt. Eene dorre land'sreek, waar meest heide groeit. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *heiden*: een heiden bezem, anders ook *heibezem*. Zamenst.: heidebloem, heidestruik, heideveld, heikrekkel, enz.

Heiden, m., meerv. heidenen. Iemand, die buiten de kennis van den waren God leeft. Na

de bevestiging van den Joodschen staat droegen alle volken, buiten de Joden, dien naam. En nu heet men heidenen, die niet tot het Christendom, Jodendom, en Turkendom behooren

Toen zich, vóór eene reeks van jaren, in ons Vaderland, eenige onbeschaafde benden van vreemde landloopers hier en elders ophielden, die tevens zich beroemden, gelugzeggers te wezen, heeft het woord *heiden* ook de betekenis van landlooper. handkijker aangenomen. Het vrouwel. woord is *heidin*, verkleinw. *heidinnetje*. Van hier heidendom, heidensch.

Het is zeer aannemelijk, dat het afstamt van *heide*, welk woord eertijds, gelijk ons *veld*, *land*, tegen de steden werd overgesteld. Het zoude dan uitdrukken iemand, die op het land woont, en daar, volgens het denkbeeld, hetwelk wij thans aan het woord hechten, den afgoden, in verzaking van den waren God, dient. Deze meening wordt versterkt daardoor dat, na KONSTANTIJS tijd, de heidenen, die den waren God miskenden, *pagani*, dorp- of landbewoners, door de westersche Christenen, genoemd werden, nadat die afgodendienaars uit de steden verdreven waren. In navolging van dien latijnschen naam zouden dan de noordsche Christenen zulke, naar de *heide*, heidenen, dat is landbewoners, genoemd hebben. FRISCH. en anderen leiden het af van het gr. *εθνη*, *εθνητες*.

Heijen, b. w., ik heide, heb geheid. Door middel van eene heil indrijven. Palen in den grond heijen. Onz., is het een zeewoord: dat schip heit geweldig, dat is, het gaat te diep door het water. Van hier heijer, heijing. Zamenst.: heibaas, heiblok, heimast, heipaal, heiverk, enz.

Heil, o. Allerlei welvaart, van welken aard ook. In den godgeleerden zin beteekent het al de weldaden van God door Christus: de orde des heils. Van *heilen*, heelen. Zamenst.: heilbegeerig, (VOND. bezigt *heilgerig*) heilbron, heilfontein, heilrijk, heilweg, heilwensch, heilzaam, enz. *Heil* is in het moesog. *hails*, angels. *hal*, alem. *heil*.

Heiland, m., meev. heilanden Heilaanbrenger, verlosser: JESUS is de heiland der wereld. — Ende daer sullen heilanden opkomen. BIJBELV. TEN KATE merkt te regt aan, dat dit woord een deelw. is van *heilen*, heelen, genezen. Het is bekend, dat dit een oud overblijfsel der Franken en Alemannen is, die het deelw. dus laten eindigen, als: *seffant*, scheppende. Ons *vijand* van *vijen*, haten, is van dienzelfden vorm. Men vergist zich derhalve, wanneer men *heiland*, als eene zamenstelling van *heil* en *land*, bezigt.

Heilbot, v., meev. heilbotten. Zekere groote platvisch.

Heilig, bijv. naamw., heiliger, heiligst. Eigenlijk, dat heil, welvaart aanbrengt; van *heilen*, heelen. In deze betekenis is het verouderd. Het wordt thans gebruikt in eenen zedelijken zin, betrekking hebbende op zedelijke en geestelijke volkomenheden. Zoo is het Opperwezen in nadruk *heilig*. Zoo noemen wij alle redelijke schepselen, die de deugd beminnen, en dat met daden betoonen, *heilig*. In den kerkelijken zin wordt het, als een naamw. gebruikt voor eenen Christen, die voor uitnemend deugdzaam geacht is: de aanroeping van de Heiligen: Hier verheffen wij eenen heilig — om zoo groot een heilig alzins te dienen. VOLLENH. Dat op die heiligheid gegrond is, en op de bevordering van dezelve uitloopt: de Heilige Schrift. Een heilig voornemen hebben.

Dat voor beleedigen, beschadigen of misbruiken beveiligd, van het gemeene gebruik afgezonderd, en tot een heilig gebruik bestemd is: eene heilige plaats. Het heilig regt. Misschien heet daarom dat been, dat onder de schamdeelen ligt, *het heiligbeen*. In den verhevenen stijl beteekent het iets, dat ons diepen eerbied inboezemt: eene heilige stilte. Verkleinw. *heiligje*, een afbeeldsel van eenen heilige; ook eene prent, waarop beeldenissen der heiligen geteekend staan; voorts, in het gemeen, eene print van wat beeldenissen ook. Van hier heiligdom, heiligheid, heiliglijk. Zamenst: heilgavond, vieravond; ook een tijd, waarin men niet werkt; heiligbeen, heiligbitter, heiligmaker, heiligmaking, enz.

Heiligen, b. w., ik heiligde, heb geheiligd. Heilig maken: de mensch door door de waarheid geheiligd. Voor heilig erkennen: uw naam, o God! worde geheiligd! onder het getal der Heiligen plaatsen: iemand om zijne deugd heiligen. Eenen eerbied voor iets betoonen; die dag worde altijd door mij geheiligd! Tot een heilig gebruik afzonderen: zij heiligde zich tot die plegtige dienst. Van hier heiligung.

Heilloos, bijv. n. en bijw., heilloozer, heilloost Zonder heil. Zeer snood: het heilloos heir van AMMON. VOND. Wanneer iemand hier, om welluidendheid, eene *l* wilde weglaten, en *heilloos* bezigen, dan zou hij zijne meening niet uitdrukken, dewijl *heilloos* niet anders dan *zonder heil* is.

Heilover, m., meev. heilovers. Bij KIL. voor *oojveaar*. In Geld. *heilever*; misschien *heilever*, of liever *heileiber*. *Eiber* wordt hij in Gron. genoemd; bij KIL. *eijber*, *eber*. Uit bijgeloof kan de vogel dien naam dragen, als bragte hij, door zijn nestelen, heil aan.

Heim, hetzelfde als het oude *heem*, voor huis, vaderland. Van hier *heimzoeken*, bezoeken, en overdr. *vi irrumpere alicujus aedes*; wijders, het verouderde *heimstier*, voor huwelijksgoed, zijnde datgeen, hetwelk door den vader van de bruid, na het voltrekken van het huwelijk, tot eenen bruidschat, aan het huis (*heim*) van den bruidegom *gestierd* werd. HOORT bezigt *heim*, in dezen zin: de schipper dan te heim gekeert. Eene afgegravenen werf, in welke beteekenis de Vriezen nog van hun *hiem* spreken. In *zijn heim*, komt het bij SIX VAN CHAND. voor: in zijn heimen raad. HOORT heeft ook *heimwaart*. Hiertoe behooren Bentheim, Diepenheim, Nieuwenheim, Sassenheim, enz. Van hier ook heimwoe, heimziekte, eene kwijning, die iemand gevoelt, wanneer hij van zijn huis en vaderland verwijderd is, en die niet wijkt, voor dat hij terugkeert; inzonderheid bij de Duitschers.

Heimelijk, bijv. n. en bijw., heimelijker, heimelijkst. Verborgten. Van hier heimelijkheid. Oudt. bezigde men ook *hemelijk*, van *hemelen*, *hemelen*, bedekken, verbergen.

Heimje, (heempje), bij KIL. *heijnken*, *heijmelken*, *heempken*, verkl. z. n., o., meev. heimpjes. Zoo noemt men, in Gron., Vriest., en elders, eene soort van krekels, die zich op warme plaatsen, als bij bakkersovens enz., schuilhouden. Van *heim*, *heimelijk*.

Heimraad, m., zie *heem*.

Heinde, bijw. van plaats. Nabij. Toen zij van heinde en veer geschenken brogten, VOND. Bij KIL. *hende*. VOND. zegt: wat hier om heind was of omtrent; waarvoor wij nog, schoon gebrekkelijk, hooren zeggen; gij zijt er hen of om-

trent niet bij. Oul. zeide men ook *heinde bij*, voor digt bij. Hooft gebruikt den vergelijkenden trap: zommighe heinder, zommighe veerder. Ook den overtreffenden: 't heinste aan Maastricht.

Heinen, b. w., ik heinde, heb geheind. Omtuinen, omringen: ic sal dien wech heijnen mit eenen stenen want. BIJBELV., 1477. De zamengest.: omheinen, afheinen, zijn meest in gebruik. Van hier heining, eene heg. Heinsloot, eene sloot tusschen twee landerijen.

Heir, zie *heer*.

Heisa, tusschenwerpsel, om onze blijdschap uit te drukken. Heisa! mijn vriend!

Hek, o., meerv. hekken. Een getralied afschutsel. De hekken zijn verhangen, fig., de zaken zijn veranderd. Bij de uitvaart van een lijk zegt men van het achterste paar: zij sluiten het hek; waarvan heksluiters. — Het hek is van den dam, fig., er is geen toezigt. Het allerachterste van een schip is deszelfs *hek*. Van hier hekbalk, hekboot, hekgeld. Het woord komt, met *heg* en *haag*, uit eene bron.

Hekel, m., meerv. hekels. Een zeker werktuig, door welks scherpe tanden men hennep, vlas, enz. trekt. Iemand over den hekel halen, fig., iemand sterk doornemen, berispen. Om de gelijkheid der hekel tanden, die naauw aan elkander staan, zegt Hooft: zij vonden eenen hekel van spietsen voor de borst. — Met het hoofd tegen den hekel loopen, dat is, zich teleurgesteld zien in zijn plan, bot vangen. Bedr. w., gelijkvl., is *hekelen*, door den hekel halen: oneigenlijk, iemands gebreken sterk doorhalen. Van hier hekelaar, hekeling, hekelster. Zamenstell.: hekelicht, hekel-dichter, hekelschrift, hekelteef, enz. Zie *ekel*.

Hekelen, zie *hekel*.

Heks, v., meerv. heksen. Eene benaming, waarmede men, in het gemeene leven, eene tooveres bedoelt. Ook een scheldnaam, waarmede men de listigheid van een wijf, of eenig huisdier, uitdrukt. Hoe dikwijls draagt de snoepsche kat dezen naam niet! Dit woord luidt in het angels. *haegesse*, eng. *hag*, hoogd. *Hexe*, zw. *hexa*, sp. *hechisera*. *Hag* is in het ijsl. kloek, ervaren; en in het zw. een snoed bedrieger, een schalk. Waarschijnlijk is het dan een woord, met eenen vrouwel. uitgang, betekenende *eene bedriegster*. Van dit woord is een onz. werkv. *hekzen*, het werk van eene heks bedrijven, gevormd; van hier hekselij.

Hel, zie *het hal*.

Hel, v. Eigenlijk eene verholene, verborgene plaats, overeenkomstig met het oude saksische *hil*, waarvan ons *hol*, *verholten*, en het hoogd. *hüllen*, *verhüllen* afstammen. In dien eigenlijken zin heet nog een verborgen onderderrum, voor in een schip, waar blokken en touwen liggen, *de hel*. De kleermakers kennen dit hatelijk woord, wanneer men van hunne *hel* spreekt, waar men zegt, dat de overgeschotene nieuwe lappen van laken enz. verstopt of geborgen worden. Zoo noemt men ook een pakhuis, waar gestokene goederen bewaard worden, alsmede de plaats, waar men schepen aan den ketting legt, met den naam van *hel*. De gewone beteekenis ondertusschen welke men aan dit woord hecht, is die van de verblijfplaats der verdoemden. Die daar verblijf houden: tevens met het denkbeeld van gezagvoerders: over die daad juchte de hel. Onrust en verdriet: zij is eene hel in huis. Grootte twist en krakeel: de hel

bouwen. Het woord *hel* heeft, volgens de oosterse fabelkunde, in de overzetting van den Bijbel, ook de beteekenis van het schimmenrijk; gelijk het daar somtijds ook die van graf heeft. Hiermede komt de spreekwijze: zoo donker als de hel, overeen; ook heldonker, helduister. Van hier helsch, dat tot de hel behoort, daaraan gelijk is. Zamenst.: helhond, helleveeg, hellewacht, hellewicht, helsteen, ook helseche steen, (lat. *lapis infernalis*) enz.

Hel, bijv. n. en bijw., heller, helst. Doordringend, snel en zuiver van geluid: eene helle stem. VOND. Eene groote maat van licht hebbende: 's lanterns helle vlam verliouwt. SIX. v. Cu. Het gebeurde op den hellen middag. In den eersten zin behoort het tot *hal*, *hallen*, klinken; in den

laatsten komt het nabij het hebr. ללל blinken, en het gr. ἥλιος, waarvan het lat. *sol*, de zon.

Helaas, een tusschenwerpsel, waarmede wij klagen. Het gr. ἔλεειν, *miserari*, *comiserari*, komt hier in aanmerking.

Held, m., meerv. helden. Eigenlijk iemand, die voor den strijd eene groote maat van lichaamskrachten bezit. Thans in het algemeen, iemand, die, in den krijg, moed en dapperheid betoont. In den dagelijkschen stijl, iemand, die in eenige zaak uitsteekt: hij is een held in het drinken. Het vrouwel. is *heldin*. Zamenst.: helddadig, helddenbloed, heldendaad, heldendicht, helddenmoed, helddenstuk, heldhaftig, enz.

In het hebr. heet sterkte חיל. Het woord *Celten*, waarmede de volken, in het noorden en westen van Europa, genoemd werden, komt misschien hiermede in oorsprong overeen; daar het bekend is, dat zij, wegens ligchamelijke sterkte, beroemd waren.

Helder, bijv. n. en bijw., helderder, helderst. Dat in zich eene aanmerkelijke maat van licht heeft: eene heldere vlam. Dat de lichtstralen gemakkelijk doorlaat: een helder glas. Glansrijk, schoon, net: een helder huis; eene heldere meid. Welkinkend, die klok slaat helder. Oncig.; iemand helder, duchtig, afrossen. Van hier helderheid. Het komt overeen met het hoogd. *heiter*; van het oude *eit*, vuur, *eiten*, branden.

Helderen, b. en o. w., ik helderde, heb en ben gehelder. Bedr., helder maken; het oog te helderen. Hooft. Maar heldert uw gezigt. VOND. Onzijd., helder worden: de lucht heldert, is gehelder. Zamenst.: ophelderen.

Helen, b. w., ik heelde, heb geheeld; oudtijds *ik hal*, *heb geholen*. Verzwijgen: zijne misdaad helen. Verbergen: gestolene goederen helen. De schaduw, die de kuilen heelt, waarin gij uw genoegens teelt. Hooft. Van hier *heler*: de heler is zoo goed als de steler. Heling.

Helst, v., meerv. helsten. Het halve gedeelte van iets. Van half.

Helikon, m. Een beroemde berg in Phocis, aan APOLLO en de Zanggodinnen toegewijd. Overdragt. wordt de plaats, waar dichters hunne vergadering houden, ter beoefening van de dichtkunst, *helikon* genoemd. Ook dragen de gezamenlijke dichters dezen naam. Van hier zegt VOND.: indien gij eenige bloemen op den nederlandschen helikon plukken wilt.

Hellebaard, m., meerv. hellebaarden. Eene spiets met eene *barde*, dat is, met eene soort van

bij, bij **KIL.** door *dolabra, ascia, bipennis*, verstaald. Met dit oorlogstnig konde men steken en houwen. Het woord komt van *barde* eene bijl, ook *bardaks* genoemd, en *hellen*, dat certijds strijden beduidde. **FRISCH.** leidt het af van *helm* en *barde*, omdat men in den strijd daarmede den helm van den vijand zocht door te houwen. Ondertusschen zoude men *helm*, in dien zin, voor eenen langen steel houden. Zie *helm*. **KIL.** kent ook *helmbarde* alleen. **VOND.** is, om den uitgang *barde*, voor het vrouwel. geslacht. Van hier *hellebardier*.

Hellen, o. w., ik helde, heb geheld. Voorover hangen. Dat huis helt wat. Overhellen, geneigd zijn: dat gij nog eenigzins naar de oude liefde helde. **A. HARTS.** Van hier *helling*, overhanging. Oneigenlijk: Staten en rijken hebben hunne hellingen en overhangen. **DE BRUNE.** Eene scheepswerf: het vaartuig staat op de *helling*. Wijfjeshennep wordt, om de zwaarte des tops, ook *helling* genoemd, daar de mannetjesplant *zadeling* heet.

Heller, m., meerv. hellers. De kleinste koperen munt, en halve penning. De vorst zal na den slaep niet eenen heller geven. **DE DECKER.** Misschien van *half, helf*.

Hellig, bijv. n. en bijw., heiliger, heiligst. Dit woord, in Groningen zeer gebruikelijk, in den dagelijkschen stijl, beduidt boos. Misschien zoo veel, als door de liel aangezet, schoon men dien nadruk er niet in zijne gedachten aanhecht. **KIL.** heeft dit woord ook, doch geeft er eene andere beteekenis aan, die namelijk van *afgemat, vermoeid*; hoogd. *hellig*. Hij schijnt het echter mede te bedoelen, omdat hij er *agitatus* achtervoegt.

Helling, zie *hellen*.

Helm, m., meerv. helmen. Een lange steel. Het woord is, buiten zamenstelling, niet in gebruik. Van hier *helmstok*, de stok, waarmede het roer gedraaid wordt; *helmbaard*, waarvoor **HOOFD.** **VOND.** en anderen *hellebaard* bezigen, eene barde met eenen helm of steel. Het komt van *helden*, dat is houden.

Helm, m. Eene grassoort, waarmede men de duinen beplant, om het wegstuiven te beletten. Door verbasterde uitspraak uit *halm* oorspronkelijk. Door 't planten van den helm. **HOOFD.** Zamenst.: *helmplant, helmstruik*.

Helm, m., meerv. helmen. Een halfrond deksel van het bovenste deel eens ligchaams. In het bijzonder een ijzeren stormhoed, die oudtijds eene noodzakelijke behoefte in den strijd was, en thans tot sieraad boven een wapen geplaatst wordt. Een vlies, waarmede sommige kinderen ter wereld komen: hij is met eenen helm geboren. Het deksel van eenen ketel, waarin men sterke wateren stookt, wordt insgelijks *helm* genoemd. Zamenst.: *helmgat, helmkam, helmspits, helmteeken, helmtop*, enz.

Het komt, volgens sommigen, van *helen*, bedekken, af: doch waarschijnlijk behoort het tot het oude *helmen*, voor beschermen.

Helmet, o., meerv. helmetten. Dichters bezigen het voor *holm*. Op 't *helmet*, zegt **VONDEL.** Eng. *helmet*, ital. *elmetto*.

Helpen, b. w., ik help, (oudt. *hulp*) heb geholpen. Iemand's toestand volkomener maken: uit eenen nood, eene verlegenheid redden: met gene artsenij te helpen. **VOND.** Zijnen invloed tot voordeel van anderen aanwenden: iemand aan

een ambt helpen. Ook in eenen kwaden zin: iemand in den grond helpen, — vorsten om land en luiden helpen. **HOOFD.** Zoo waarlijk helpe mij God! manier van eedzwering. Ik kan het niet helpen; eene wijs van zich te vorontschuldigen. Van hier *helper, helpster*. — *Helpzeel*, (*hulpzeel*) waarvoor ook *hennepzeel*.

IRE leidt het van *heil af, heilpen, helpen*. In het gr. heet *ἄλφο*; heil. **WACHTER.** acht de benaming van *alp, alf, genus locidaemon, vel bonus vel malus*, angels. *aelf, elf*, hiertoe betrekkelijk, — eene benaming, welke de oude Duitschers, voor de invoering van het christendom, aan de beschermers gaven, die, naar hunne meening, over bijzondere plaatsen waakten.

Helsch, zie *hel, v.*

Helster, zie *halfter*.

Hem, een tusschenverpels, een roepwoordje, om iemand te doen stil staan: hem! hoor hier. **TEN KATE** vond bij de oudheid den wortel *hem, ham, of haam, ijsl. hem continueo*. De zin van in- of tegenhouden vertoont zich in het hoogd. *hemmen: eine Sache hemmen*.

Hem, de verbogene naamval van het persoonlijke voornaamwoord *hij*. Van *hen, aan hem, hem*. Zie *hij*.

Hemd, o., meerv. hemden. Een linnen dekkleed, dat op het bloote lijf gedragen wordt. Een wollen hemd. Het hemd over den rok halen, dat het laatste moest zijn, het eerst doen. Het hemd is nader dan de rok, de liefde begint van zich zelve. Hij heeft geen hemd aan het lijf, hij is zeer arm. Het is allersaarschijnlijkst, dat het van *hemen, heimen*, dekken, bevatten, afstamt. Zamenst.: *hemdendoek, hemdenloun, hemdenaaster, hemd-rok, hemdslip, hemdsmouw, enz.*

Hemel, m, meerv. hemelen. Een oud woord, dat certijds een dak, in het bijzonder een gewelf dak, beduidde. In die beteekenis kennen wij nog eenen *hemel* van kostelijke stof, welken men boven het hoofd van vorstelijke personen stelt. Onder zulken *hemel* draagt men nog den gezegenden ouwel bij de Roomschen. Eene koets, eene ledekant hebben elke haren *hemel*. **KIL.** heeft ook *hemel*, voor gehemelte, het verwulfsel desmonds. Meest echter verstaat men daardoor het, voor het gezigt ronde en blaauwe gewelf, dat boven de oppervlakte der aarde verheven is, en dezelve als bedekt; zonder meerv. Onder den blaauwen hemel. De lucht, de wolken: een betrokken hemel. Hemelstreek, een land, een oord, met een meerv., in den verhevenen stijl gebruikelijk: onder vreemde en verschillende hemelen. **FEITH.** Het geheele, onafmetelijke wereldruim: de sterren aan den hemel. De zichtbare ligchamen in die ruimte: den loop des hemels waarnemen. De plaats, waar het Opperwezen, in eenen godgeleerden zin, zijne heerlijkheid aan de zaligen vertoont: in de: hemel, daar geen donkerheit wort gevonden. **VOLLENH.** Het Opperwezen zelf: o goede Hemel! sta mijn bijbelpoëzij, in deze barning, met u v geest en ijver bij! **HOOGVL.** Een gezegende gelukstaat: hij geniet eenen hemel op aarde. De hemellingen: 't is nectar, 't is ambroos, waarvan de Hemel leeft. **WESTERB.** Van hier het onz. werkw. *hemelen*, naar den hemel vliegen: ei let hoe bij elk serafijntje hemelt, en waelt en woelt en wemelt. **SMITS.** Sterven: in haar' arm gehemeld. **FEITH.** *Hemelen* heet ook, in Geld., zoo veel als reinigen, schoon maken; in Gron. *hemmelen*, bij **KIL.** *heme-*

len, componere, concinnare, ornare. **KIL.** heeft *hemelen, hejmelen, abscondere, celare*. **HOOFD** bezigt: iemand uit den weeghe hemelen, voor uit den weg ruimen. Van hier hemelsch. Zamenstell.: hemelboog, hemeldauw, hemelheer, (hemelheir) hemelhof, hemelhoog, hemelkloot, hemellicht, hemelling, hemelloop, hemelrijk, hemelsblauw, hemelsgezind, hemelvaart, hemelvrengr, hemelwaart, enz. **VOND.** bezigt *hemelsdom*; wat heest de Godtheit hier een hemelsdom geplant

TEN KATE brengt het tot het oude *hemen*, overdekken, bevatten; *hemel* is derhalve zoo veel als den aardkloot omvattende, overdekkende. Uit het hol en verwulftig overdekken komt ons *verhemelte*, en uit de schoonheid en reinheid van den starrenhemel ons *ophemelen*.

Hemelval, m. Een woord door Dichters gebruikt, in navolging van het gr. *διοπετης, διορνοπετης*, dat uit den hemel gevallen is. Zij willen er mede uitdrukken, of eene leer, die onmiddellijk van God komt: wat **JEZUS** spreekt, is hemelval; of eene wet, door den Hemel zelven gegeven: als hemelval, en stactorakels vastgezet. **ANTON.**; of een gezang, naar de rollende engelenwijzen aangeheven: om, met een' klank van hemelval, eeuwig in mijn Goëls roem te rijzen. **L. TRIP.** Het komt reeds bij **SPIEGH.** voor. **HOOFD** bezigt het in den eigenlijken zin, voor het vallen van den hemel: 't welk voor geen' hemelval gezorght waart.

Hemmen, b. w., ik hemde, heb gehemd. Iemand, door het uitroepen van *hem*, terug doen keeren; ook *hummen*. **POOT** bezigt het voor terugroepen en hemt, op dwalende ommewegen, de vromen. Dit *hemmen, hummen*, is ook *emutare, simplicem edere vocem*, eenen zachten hemkucht maken.

Hen, zie *heinde*.

Hen, de verbogene naamval des meerv. getals van het persoonl. voorn. *hij*. Van *hen*, aan *hen*, *hen*.

Hen, v., meerv. hennen. Het wijfje van eenen haan, en van andere vogelen, die onder die soort geteld worden. Eene broeische hen. Eigenlijk beduidt dit woordje eene van het wijfjesgeslacht in het dieren- of plantenrijk, van het oude *ijsl.* en zweed. mannel. voornaamw. *han, hun*, dat *hij* beteekent, wallis. *hwn, hon, ijn*, perz. *ein, an*, hebr.

הַנִּי. Zamenst.: hennenci, hennegat, opening boven in het roer, waarin de roepen vastgemaakt is; hennentaster, een albellil, enz. **KIL.** heeft *henne, homo imbellis, muliebri animo*, bij ons thans *janhen*.

Henen, een bijw. van plaats, oudt ook *hen, hin, zie hen*. In zamenstelling met werkwoorden bezigt **HOOFD**, *henenbranden*, enz. **VOND.** *henedrijven, henenslapen*, enz. **POOT** *henendeizen*, enz.

Heng, v., meerv. hengen. Bij **KIL.** *henghe, henghene*. Hengsel, waaraan een venster enz. hangt: 's weerelts hengen. **VOND.** Van het verouderde *hengen, nu hangen*.

Hengsel, m., meerv. hengsels. Eene angelroede. Zie *angel*.

Hengelen, o. w., ik hengelde, heb gehengeld. Met den hengel visschen. *Hengelen* is ook een voortdur. werkw. van *hangen*, en beteekent al hangende op zijde zich heen en weder bewegen. Zoo wordt het van vliegende diertjes gebezigd: zou eene vlieg haar tedere vlugt, waarop zij hengt in bedompter lucht langs gras en heester, verlochenen? **M. L. TIJDW.** Zoo *hengelt* een vaartuig,

als het, leunende op den wind, heen en weder zeilt. Hengelende om de gaaten, daar de Zuidzee uitloopt. **HOOFD.** Naar iets hengelen, trachten. Om iemands deur hengelen, om iemands deur zwieren, als of men er aan vast ware; zoo hengt de mug om de vlam. Van hier hengelbaar, hengelroede. **SPIEGH.** heeft: vriendschaps hengelaa's.

Hengen, veroud. w., nog overig in *gehengen*.

Hengsel, o., meerv. hengsels. Iets, dat boogswijs gekromd is, om een ding daardoor te kunnen ophangen. Het hengsel van eenen emmer enz. Ook voor eene heng. Zamenstell.: hengselkorf, hengselmand, hengselstoof, enz.

Hengst, m., meerv. hengsten. Een ongesneden paard. Van hier hengstig: eene hengstige merrie, eene die bronstig is. Hengstebron, eene fabelbron op den zangberg, door den hoef van **BELLEROFOS** hengst geslagen: geen helikon, noch hengstebron onsiere mijn' gedichten! — Uit de hengstebron drinken, een dichter zijn. In het deen. heet *hest* een paard. **INNE** leidt het af van *haast*, gelijk *equus* van *ωχρς*, snel.

Henker, m., meerv. henkers. Een rakker, een diefhenker. Van *henken*, dat is hangen. De henker! een gemeen woord, om te zweren.

Hennep, m. Eene plant, van wier draden men zeildoek enz. maakt. Hennep plukken, braken, te broeijen leggen. De draden dier plant: hennep spinnen. Van hier het onverb. *hennepen*: door een hennepen venster kijken, opgehangen worden aan eene hennepen koord. **HALMA** eigent aan dit woord het mannelijke geslacht toe, schoon **VOND.** in het voorbeeld door **HOOGSTRATEN** aangehaald, het onz. bezigt. Het mannel. geslacht wordt ook meest in de uitspraak gehoord. Zamenst.: hennepakker, hennepinnen, hennepzaad, enz. Hennepzeel is een zeel van hennep gemaakt, anders *kruizeel*; doch sommigen verkiezen *helpzeel*. Zie *helpen*. Voor *hennep*, zegt men ook, gelijk bij **KIL.**, *kennep*; in het lat. *cannabis*. Misschien is deze naam, gelijk de plant, van oostersche herkomst. Althans de Perzen noemen de plant nog *cannab*.

Hensbeker, henzebeker, zie *hanze*.

Her, (*herre, harre,*) v., meerv. herren. Duim van een vensterhengsel, waarop het venster draait. Sierlijk zegt een onbekend dichter van het oog: op zijn' herren zich draeiende enz. Het aardronde te ligten uit zijn harren. Totten *harre* des hemels. **BIJBEL**, 1477.

Her, een bijw. van plaats, beduidende, even als *heer*, eene toenadering uit de verte naar ons toe: van oude tijden her. Van alle outheit her. **HOOFD.** Het is in zamenstelling ook gebruikelijk, als: herom, waarvan heromloopen, ook omher, omherwandelen; — heruit, waarvan de werkw. heruitdrijven, heruitjagen; — herwaarts. **HOOFD** heeft *herdruf*, voor terugtogt van ruitrij. Het dient insgelijks als een onafscheidbaar voorzetsel voor sommige werkwoorden, hebbende de betekenis van wederom, of eene plaatsing in den vorigen stand, of eene herdoening van de vorige daad als: herknauwen, herdoopen, enz. In het moesog., frankd. en angels. is het niet te vinden, en schijnt dus van jonge geboorte.

Herademen, o. w., ik herademde, heb herademd. Adem halen, in het lat. *respirare*: du en sulste nemmermere herademen. **BIJBEL**, 1477.

Heraut, m., meerv. herauten. Eertijds ver-

stond men door dit woord eenen gezant in den krijg, eenen plegtigen uitroeper, eenen opziener bij openbare wedstrijden, die de adellijke wapens en het voorvaderlijke stamhuis moest onderzoeken. Zulken kent men nog aan de hoven, als eertijds in Frankrijk. Thans bedient men zich van dit woord, om er eenen plegtigen aankondiger van eene gewichtige zaak door te verstaan, als van vrede, vrijheid, aankomst eens vorsten, enz. Ende een heraut riep met kracht. BIJBELV. IHRE leidt het af van het wallis. *herod*, een bode, een gezant. Door eene ingeschovene *l* heeft men het hoogd. *Herold*, middeleeuw. lat. *heraldus*, ital. *araldo*, fr. *herault*, heraut. Hierom schrijven sommigen in het meervoud, ten einde de oorspronkelijke *d* te bewaren, *heraudten*.

Herbaren, b. w., ik herbaarde, heb herbaard. Wederbaren. Van hier het veroud. verled. deelw. *herboren*. Woorden, in den zedelijken zin meest alleen gebruikelijk, voor vernieuwen, verbeteren, vernieuwd, verbeterd; waarvan *herboorte*, voor wedergeboorte, bij VOLLENH. en VOND., welke laatste *herboren* ook voor door kunst voortgebracht gebruikt, wanneer hij van de beeldtenis eens overledenen zegt, dat zij uit den schilder *herboren* is. Het is ook gebruikelijk voor *ontstaan*: zoo wordt de waare rust herboren. PSALMBER.

Herberg, v., meerv. herbergen. Eigenlijk, eene plaats, waar zich een *heer*, dat is eene menigte, bergt tegen het gure weder. Van hier heet eene haven bij de Engels. *harbour*. In het bijzonder een oord, waar zich een *krijgssheer*, onder den blooten hemel, tegen onweder *verbergt*. Dit is bij NOTK. *herebirga*, *herebergo*, bij WILLER. *hereberga*, het oud fr. *hereberge*. Sommigen meenen, dat het oorspronkelijk *heerberg* is; dewijl van ouds een *landheer*, op zijne reis, of in den oorlog, voor zich eenen vrijen intrek of huisvesting bedong, in het kasteel van zijnen leenman, dat dus zooveel als eene *bergplaats* voor eenen *Heer* konde heeten. Dan, deze schijnt de oorspronkelijke beteekenis niet te zijn, omdat de zachte, maar niet de harde *e*, die in *heer* klinkt, in het woord gevonden wordt. Tevens is het de naam van eene huisvesting voor reizigers, die daar, voor eenen korten tijd, intrekken; ook eene plaats, waar men zich met gezelschap verlustigt; zelfs gebruikt men het voor kroeg. Van hier het bedr. en onz. werkw. *herbergen* voor herberg verleen, en, gelijk HOOFT heeft, voor dikwijls de herberg bezoeken. Voorts herbergier, herbergierster, herberging, herbergzaam, herbergzaamheid.

Herbinden, b. w., ik herbond, heb herbonden, op nieuw binden.

Herblinken, o. w., ik herblonk, heb herblonken. Op nieuw blinken. De Vader der wel-sprekenheit herblonk. VOND.

Herbloeyen, o. w., ik herbloeide, heb herbloeid. Wederom bloeyen.

Herboren, zie *herbaren*.

Herbouwen, b. w., ik herbouwde, heb herbouwd. Iets, dat vervallen is, weder opbouwen. Van hier herbouwing.

Herbrengen, b. w., onregelm.; ik herbragt, heb herbragt. Weder brengen. Men vindt het ook met het voorz. scheidbaar gebezigd, voor naar ons toe brengen: dewijl er geene hergebragte gewoonte enz. BRUNE.

Herdagen, b. w., ik herdaagde, heb herdaagd. Andermaal dagvaarden. Als zij bij trom-

slagh herdaaght waaren. HOOFT. Het kan ook onzijd. gebezigd worden, met *zijn*, van *dagen*, dag worden, *herdagen*, derhalve wederom dag worden.

Herdenken, b. w., onregelm.; ik herdacht, heb herdacht. Weder in de gedachten brengen. Van hier herdenking.

Herder, m., meerv. herders. Eigenlijk, en in den ruimsten omvang, iemand, wien iets in bewaring toebetrouwd wordt, schoon het woord, bij ons, in dien zin niet in gebruik is. De IJslanders noemen eenen schatmeester *fehirdi*, de Angels. eenen opziener van kinderen *cijlda-hijrde*. Wij verstaan door dit woord, in het bijzonder, iemand, die het opzigt over eene veekudde heeft, hetzij hij de eigenaar derzelve, hetzij voor loon een oppasser zij. In den stijl des Bijbels heeft dit woord nog eene andere figuurlijke beteekenis, waarvan de christenen, heden nog, hunne opzieners met den naam van *herders* betitelen. Het vrouwel. is *herderin*. Oul. bezigde men ook *herde*: En ABEL was een herde. BIJBEL, 1477. Van hier herderdom, herderlijk. Zamenst.: herderloos, herdersdicht, herdersfluit, herdershuisje, herdershut, herderskout, herderslied, herderspijp, herdersspel, herdersstaf, herderstasch, herderszang, enz.

Het komt zeker van het oude *herten*, *hirten*, hoeden, bewaren, angels. *hyrdan*, zw. *hyrda*, fr. *garder*. *Hirten* is ondertusschen het voortdurend w. van *hiren*, angels. *hiran*, *hyrian*, hoeden, bewaren.

Herdoen, b. w., onregelm.; ik herdeed, heb herdaan. Hervatten, weder doen: de zaak is niet te herdoen. Van hier herdoening.

Herdoopen, b. w., ik herdoopte, heb herdoopt. Weder doopen. Fig., eenen anderen naam geven; wij hebben hem herdoopt. Van hier herdooper, herdooping.

Herdruk, m., meerv. herdrukken. Eene herdrukking, een tweede druk; ook een boek, dat herdrukt is.

Herdrukken, b. w., ik herdrukte, heb herdrukt. Van nieuws drukken. Hiervan herdrukking.

Hereenen, b. w., ik hereende, heb hereend. Weder vereenigen. Waarom hereent hij den band van ziel en ligchaam niet? FRANTZEN. Ook hereenigen, waarvan hereeniging.

Hereerlijken, b. w. Wederom eerlijk verklaren. De heughenis van EGMOND te hereerlijken. HOOFT.

Hereischen, b. w., ik hereische, heb hereischt. Wederom eischen. Penningen hereischen. HOOFT. Van hier hereischer, hereisching.

Herfst, m. De gewone tijd der inoogsting van vruchten. D'onweërduien van den herfst. HOOGVL. Fig.: hij is in den herfst zijns levens. Zamenst.: herfstachtig, herfstaster, herfstboter, herfstdag, herfstdraad, herfsthoen, herfsthooi, herfstkaas, herfstmaand, herfstnarcis, herfstroos, herfsttijd, herfstvrucht, herfstweder, enz.

De afleiding is onzeker. De inoogsting heet in het eng. *harvest*, angels. *hearfest*. Er is in het angels. een woord *aerfwa*, verwerven. Dit ziet ADELUNG voor den wortel aan, omdat men in den herfst zich van alles voorziet. WACHTER. meent dat de bron in het goth. *ar*, koren, en het angels. *fon*, nemen, schuilt. Het aannemelijkste komt mij voor, dat het van het angels. *haeran*, vergaderen, verzamelen, afstamt, zijnde *de herfst* de tijd der inzameling van de vruchten, — van den oogst.

Hergieten, b. w., ik hergoot, heb hergoten. Weder gieten. Hergoten koperwerk. Oneigenl.: zie daar Nederland dan hergoten. FEITH.

Hergrijpen, b. w., ik hergreep, heb hergrepen. Op nieuw grijpen. Oneigenl., weder opvatten, weder beginnen: hij hergreep de aanspraak. HOOFD.

Hergroeijen, o. w., ik hergroeide, ben hergroeid. Op nieuw groeijen: een ander tack zal hergroeijen in zijn plaats. VOND.

Herhalen, b. w., ik herhaalde, heb herhaald. Herdoen: de adertaling moet herhaald worden. Herzeggen: iemands woorden herhalen. Van hier herhaler, herhaling.

Herheffen, b. w., ik herhief, heb herheven. Weder heffen: zijne stem verheffen. VOND. Van hier *herheffing*, bij HOOFD te vinden.

Herhouden, b. w., ik herhield, heb herhouden. Wederhouden. Van vele inzichten kragtelyk herhouden. HOOFD.

Herhuwen, b. w., ik herhuwde, heb herhuwd. Wederom huwen. Ook *herhuwelijken*: de rouw der mannen bestaet alleen daarin, dat zij zich niet mogen herhuwelijken. BOGAERT.

Hering, zie *haring*.

Herinneren, b. w., ik herinnerde, heb herinnerd. Wederom in het geheugen brengen. Zich iets herinneren. Iemand iets herinneren. Verkeerdelyk zegt en schryft men: zich aan iets herinneren, iemand aan iets herinneren; zijnde *innen*, het voortd. w. van *innen*, d. i. inbrengen.

Herik, zie *hark*.

Herkaauwen, b. w., ik herkaauwde, heb herkaauwd. Andermaal kaauwen. Zieke koeijen herkaauwen haar voeder niet. Overdr., herdenken, een liefhebber, die meer de gedachten herkaauwt, dan de letters boekstaaf. M. L. TIDW. Van hier herkaauwer, herkaauwing.

Herkammen, (herkemmen) b. w., ik herkamde, heb herkamd. Wederom kammen.

Herkeeren, b. en o. w., ik herkeerde, heb en ben herkeerd. Bedr., nog eens keeren: het linnen herkeeren. Onz., terug gaan: op dat ze tot haar eigene plaats mochten herkeeren. BOGAERT.

Herkennen, b. w., ik herkende, heb herkend. Weder kennen. Zoodra hij zijnen naam noemde, herkende ik hem. Van hier herkenning.

Herkneden, b. w., ik herkneedde, heb herkneed. Andermaal kneden.

Herknoopen, b. w., ik herknoopte, heb herknoopt. Eigenlijk, weder knoopen. Meest echter in eenen oneigenlijken zin gebruikelijk: de gescheidene vriendschap herknoopen. Van hier herknooping.

Herkoken, b. w., ik herkookte, heb herkookt. Andermaal koken: spijs herkoken. Fig., zorgvuldig wederom overwegen: dat voorstel zal ik nog eens wel herkoken. Van hier herkoking.

Herkomen, o. w., onregelm. Van het onscheidb. en scheidb. voorz. *her* en *komen*: ik herkwam, ben herkomen; ik kwam her, ben hergekomen. Hij herkwam van zijne dwaling, van eene ziekte, enz., hij herstelde, kwam terug. Dan, 't quam hun her uit haat en nijlt, het ontstond bij hen enz. HOOFD. Weder komen: do Maaght herkomt nu van den hemel neer. K. v. MANDER. Van hier herkomst, herkoustig. H. DE GR. bezigt *herkomen* als een zelfst. naamw. in het meerv.: do ongeschreven wetten zijn oude herkomen.

Herkoop, m. Herhaalde koop. Dat huis kostte mij veel minder bij den herkoop.

Herkooopen, b. w., onregelm.; ik herkocht, heb herkocht. Weder kooopen. Van hier herkoooper, herkooeping.

Herkrijgen, b. w., ik herkreeg, heb herkregen. Wederom krijgen. Van hier herkrijging.

Herkruisen, b. w., ik herkruiste, heb herkruist. Op nieuw kruisen: herkruist door offerhoon. VOND. Van hier herkruising.

Herkussen, b. w., ik herkuste, heb herkust. Op nieuw kussen: kust en herkust den mond. VOND.

Herladen, b. w., ik herlaadde, (onl. *herloed*) heb herladen. Van nieuws laden. Van hier herlading: doch vindende nocht verschiet van herladinge. HOOFD.

Herleeren, b. w., ik herleerde, heb herleerd. Wederom leeren. En de verwende maaghen allengskens haaren plicht moghten herleeren. HOOFD.

Herleven, o. w., ik herleefde, ben herleefd. Wederom het leven ontvangen: de dooden zullen herleven. Nieuwen wasdom en tier verkrijgen: in de lente herleeft de gansche natuur. Nieuwen lust en nieuwe kracht ontvangen: die man begint in zijnen ouderdom te herleven. Met den vrede herleeft de koophandel. Van hier herleving.

Herleveren, b. w., ik herleverde, heb herleverd. Weder leveren. Belangende 't herleeven van sterkten. HOOFD.

Herlezen, b. w., ik herlas, heb herlezen. Andermaal lezen. Van hier herlezing.

Hermaken, b. w., ik hermaakte, heb hermaakt. Van nieuws maken. Hiervan hermaking.

Hermalen, b. w., ik hermaalde (onl. *hermoel*) heb hermalen. Wederom malen. Van hier hermaling.

Hermanen, b. w., ik hermaande, heb hermaand. Wederom manen. Hiervan hermaning.

Hermelijn, (*armelijn*, *harmelijn*) o., meerv. hermelijnen. Eene soort van wezelte, geheel wit, behalve aan het uiterste van den staart, waar het eenigzins zwart is; levende in de noorddeelen van Europa en Azië. Zijn bont draagt denzelfden naam; zonder meerv. Ook gelijksoortig nageemaakt pelswerk, met witte en zwarte vlekken. Eer men den regelrechten weg naar het noorden wist, bezorgde ons Armenië zijne bonten en pelswerken; van hier draagt dit dier, naar dat landschap, zijnen naam. Voorts is van hier het onverbuigb. bijv. n. *hermelijnen*, (*armelijnen*): het armelijne voer. VOND.

Hermeten, b. w., ik hermat, heb hermeten. Andermaal meten. Van hier hermeting.

Hermunten, b. w., ik hermuntte, heb hermunt. Wederom munten. Van hier hermunting.

Hernaaijen, b. w., ik hernaaidde, heb hernaaid. Wederom naaijen.

Hernemen, b. w., ik hernam, heb hernomen. Hervatten: het woord hernemen. Heroveren: de vesting hernemen. Van hier herneming.

Hernieuwen, b. w., ik hernieuwde, heb hernieuwd. Wederom nieuw maken, herbouwen. Van hier hernieuwing.

Hernoemen, b. w., ik hernoemde, heb hernoemd. Andermaal noemen: den hernoemden vliet kennen. VOND. Van hier hernoeming.

Heropkomen, b. w., onregelm.; ik kwam herop, ik ben heropgekomen. Van nieuws opko-

men. Een braakdrank van heropkomende walghe. **HOOFD.**

Heroptoofjen, b. w., ik tooide herop, heb heropgetooid. Wederom optoofjen. De vijand vindende 't heroptoofjen te gevaarlijk. **HOOFD.**

Heroveren, b. w., ik heroverde, heb heroverd. Hernemen. Van hier heroveraar, herovering.

Herpachten, b. w., ik herpachtte, heb herpacht. Andermaal pachten. Van hier herpachting.

Herpakken, b. w., ik herpakte, heb herpakt. Van nieuws inpakken. **HOOFD** bezigt het, voor de gelederen weder insluiten: terwijl de Vriescbe vaanen zich herpakken, om op nieuw te trefen. Van hier herpakker, herpakking.

Herparen, b. w., ik herpaarde, heb herpaard. Wederom paren: ook hertrouwen.

Herpassen, b. w., ik herpaste, heb herpast. Weder passen.

Herpauk, zie *pauk*.

Herpekken, b. w., ik herpekte, heb herpekt. Weder met pek bestrijken.

Herpersen, b. w., ik herperste, heb herperst. Andermaal persen.

Herplanten, b. w., ik herplante, heb herplant. Wederom planten. Van hier herplanter, herplanting.

Herpoten, b. w., ik herpootte, heb herpoot. Weder poten.

Herproeven, b. w., ik herproefde, heb herproefd. Van nieuws proeven. Van hier herproeving.

Herrekenen, b. w., ik herrekende, heb herrekend. Andermaal rekenen.

Herroepen, b. w., ik herriep, heb herroepen. Weder intrekken door afkondiging: een bevel herroepen. In het gemeen, intrekken, afschaffen, vernietigen: een gedane overgift te herroepen. **HOOFD.** Van hier herroeping, herroepelijk, herroepelijkheid.

Herrollen, b. w., ik herrolde, heb herrolld. Op nieuw rollen: in haar oude gedaante herrolld. **VOND.** Van hier herrolling.

Herschapen, verled. deelw. van *herschepjen*.

Herschepen, b. w., ik herschepte, heb herscheept. Van nieuws inschepen. Van hier herscheping.

Herschepjen, b. w., ik herschepte, heb herschept. Wederom schepjen, opschepjen.

Herschepjen, b. w., ik herschiep, heb herschapen. Van gedaante doen veranderen. De oude Dichters droomden, hoe de menschen in dieren herschapen werden. Vernieuwen: herschepende zijnen moed. **HOOFD.** Zedelijke verandering toebrengen: een kerkelijk woord: herschepende genade. Van hier herscheping.

Herschijnen, o. w., ik herscheen, ben herschenen. Weder verschijnen. O! die de wereld zijt herschenen, als een zon. **VOND.** Van hier herschijning.

Herschikken, b. w., ik herschikte, heb herschikt. Wederom schikken. Van hier herschikking.

Herschouwen, b. w., ik herschouwde, heb herschouwd. Van nieuws schouwen. Van hier herschouwing.

Herschrijven, b. w., ik herschreef, heb herschreven. Op nieuw schrijven. Van hier herschrijving.

Hersen, (harsen), v., meerv. hersens, herse-

nen. Het brein. Iemand de hersenen inslaan. Zijne hersens loopen door, hij kan niet geregeld denken. Het scheelt hem in de hersenen, hij is niet wel bij het hoofd. *Fig.*, een schrander man, een diep denker: zaaken, van arbeidzaame hersenen gemeldt. **HOOFD.** Het woord is in het meerv. alleen gebruikelijk, schoon het somtijds bij de Ouden in het enkelvoudige getal voorkomt, en **HOOGSTRATEN** van oordeel is, dat het voorbeeld, uit **HOOFD**, hierheen ook behoort: de knecht loopt met de harssen op den hoedt. *Zamenstell.*: hersenbeeld, hersenbekken, hersenklier, hersenloos, hersenpan, hersenschim, hersenverdichtsel, hersenwoede, enz.

Hersmeden, b. w., ik hersmeedde, heb hersmeed. Van nieuws smeden. Dan zal men de de zwaarden tot ploegijzers, de spiessen tot sikkelen hersmeden. **HAMELSVELD.**

Hersmelten, b. w., ik hersmolt, heb hersmolten. Van nieuws smelten. Van hier hersmelting.

Hersnijden, b. w., ik hersneed, heb hersneden. Wederom snijden.

Herspaden, b. w., ik herspaadde, heb herspaad. Met de spade weder omwerken. Van hier herspading.

Herspelden, b. w., ik herspeldde, heb herspeld. Met spelden versteken.

Herspelen, b. w., ik herspeelde, heb herspeeld. Het spel hervatten.

Herspellen, b. w., ik herspelde, heb herspeld. Van nieuws spellen. Van hier herspelling.

Herspeten, b. w., ik herspeette, heb herspeet. Weder aan het spit doen.

Herspitten, b. w., ik herspittede, heb herspit. Wederom spitten. Van hier herspitting.

Hersteken, b. w., ik herstak, heb herstoken. Weder steken. Van hier hersteking.

Herstellen, b. w., ik herstelde, heb hersteld. Op de vorige plaats stellen. Van hier het bevelwoord in de wapenoefening: *herstel u!* Lappen: kleederen herstellen. Tot den ouden stand terugbrengen: De vrijheid enz. herstellen. Wederom gezond maken: ik ben nog niet volkomen hersteld. Van hier herstelbaar, hersteller, herstelling, herstelster.

Herstichten, b. w., ik herstichtte, heb hersticht. Herbouwen. Kerken, beelden, altaaren te herstichten. **HOOFD.** Van hier herstichting.

Hert, o., meerv. herten. Een bekend wild. *Zamenstell.*: hertenjagt, hertenpastei, hertenvleesch, hertshoorn, hertstong, mildkruid, steenvaren, enz. *Oul.* was het vrouwel. *hertin* in gebruik.

Herteekenen, b. w., ik herteekende, heb herteekend. Op nieuw teekenen. Van hier herteekening.

Hertelen, b. w., ik herteelde, heb herteeld. Andermaal telen: door zijne kunst herteelt. **VOND.** Van hier herteling.

Hertellen, b. w., ik hertelde, heb herteld. Op nieuw overtellen. Van hier hertelling.

Hertimmeren, b. w., ik hertimmerde, heb hertimmerd. Weder optimmeren. Van hier hertimmering.

Hertog, m., meerv. hertogen. Een woord, dat, in oude tijden, eenen aanvoerder van een krijgsheer, die aan deszelfs spits vooruit trok, te kennen gaf; van *heer* (*heir*) en *tiegen*, trekken. In het angels. *heretoga*, ijsl. *hertog*, zw. *haertig*, hoogd. *Herzog*, middeleeuw. *heretochius*. Naderhand ver-

tegenwoordigden zulke legerhoofden gansche landen, wier manschap zij ten krijg aanvoerden, en hadden, in vreedstijd, aldaar het hoogste gezag, zelfs boven de Graven. Heden ten dage is een *hertog* een beheerscher van een *hertogdom*, of van zulk een land, waarover oudtijds een heeraanvoerder, een hertog, de magt had; of van een land, dat naderhand den titel van hertogdom ontving: ook noemt men *hertogen* zulke personen, die van eenen Vorst tot die waardigheid verheven zijn. Het vrouwel. is *hertogin*. Van hier het hertogdom. Zamenstell.: aarts Hertog, groot Hertog.

Hertogt, m. Wedertogt, terugtogt. Van *her* en *togt* van *liegen*.

Hertred, m. Terugted, aftogt. Van *her* en *ted*.

Hertrouwen, b. en o. w., ik hertrouwde, heb hertrouwde. Bedr., wederom trouwen: ik heb eene schoone vrouw hertrouwd. Onz., ik hertrouwde, ben hertrouwd. In dezen zin is het meest gebruikelijk.

Hervallen, o. w., ik herviel, ben hervallen. Weder vallen: hij hervalt steeds in het zelfde kwaad. Weder afvallen: uitgezeit de Leeraars, hervallen en oproerighen. HOOFT.

Hervatten, b. w., ik hervattede, heb hervat. Weder vatten, fig., op nieuw ondernemen: MAXIMILIAAN hervat den handel der bemiddeling. HOOFT. Van hier hervatting.

Herverwen, b. w., ik herverde, heb herverd. Op nieuw verwen.

Hervinden, b. w., ik hervond, heb hervonden. Een woord, bij Dichters gebezigd, voor wederom vinden. Zoo zult gij eens uw' gade in beter oord hervinden. J. G. DOORNIK.

Hervoeegen, b. w., ik hervoeigde, heb hervoeigd. Weder zamenvoegen. Bij HOOFT vindt men het bijv. naamw. *hervoegbaar*: hervoeghbaare ladders.

Hervoeeren, b. w., ik hervoeerde, heb hervoeerd. Terug voeren. Wat wint hervoeert het Delfsche wetorakel? VOND. Van hier hervoeering.

Hervormen, b. w., ik hervormde, heb hervormd. Eenen nieuwen vorm aan iets geven: de Ouden beuzelden, dat DAFNE in eenen boom hervormd was. Zedelijk verbeteren: de ze:ten hervormen. Herstellen: de godsdienst hervormen. Van daar de *hervormden*, aanklevers van de herstelde godsdienst. Hier van hervormer, hervorming.

Hervouwen, b. w., ik hervouwde, heb hervouwen. Op nieuw vouwen. Van hier hervouwing.

Hervragen, b. w., ik hervraagde, (hervroeg) heb hervraagd. Wederom vragen.

Hervwaarts, bijw. van plaats. Naar dezen oord toe: kom hervwaarts.

Herwannen, b. w., ik herwande, heb herwand. Anderwerf wannen.

Herwapenen, b. w., ik herwapende, heb herwapend. Op nieuw wapenen. Van hier herwapening: de Duitschen gelieten zich graatig naa herwaapening. HOOFT.

Herwarmen, b. w., ik herwartede, heb herwarmd. Andermaal warmen: wiens bloet zijn koets herwarmt. VOND. Van hier herwarming.

Herwasschen, b. w., ik herwiesch, heb herwasschen. Overwasschen. Van hier herwassching.

Herwegen, b. w., ik herwoog, heb herwo-

gen. Andermaal wegen; ook op nieuw overwegen.

Herwentelen, b. en o. w., ik herwentelde, heb herwenteld. Bedr., wederom wentelen: een vat herwentelen. Onzijd., gedurig om en om gewenteld worden: het radt, dat om uwe asse herwentelt. VOND.

Herwerpen, b. w., ik herwierf, heb herwerpen. Weder verwerpen. Het herwerpen den oude vrijdooimen. HOOFT.

Herwijden, (herwijen) b. w., ik herwijdde, heb herwijd. Op nieuw inwijden. De groote kerk werd herwijdt. HOOFT. Van hier herwijding.

Herwinnen, b. w., ik herwon, heb herwonnen. Weder winnen, overwinnen. Om de plaats te herwinnen. HOOFT. Van hier herwinning.

Herwissel, m. Nieuwe wisseltrekking, in den koophandel gebruikelijk. Wissel en herwissel.

Herwitten, b. w., ik herwittede, heb herwitt. Overwitten.

Herwrijven, (hervrijven) b. w., ik herwreef, hob herwreven. Andermaal wrijven.

Herzaaijen, b. w., ik herzaaide, heb herzaaid. Weder zaaijen.

Herzadelen, b. w., ik herzadelde, heb herzadeld. Andermaal zadelen.

Herzamelen, b. w., ik herzamelde, heb herzameld. Wederom verzamelen. Bij HOOFT ook *herzamen*.

Herzegelen, b. w., ik herzegelde, heb herzegeld. Andermaal zegelen.

Herzegenen, b. w., ik herzegende, heb herzegend. Weder zegener.

Herzeggen, b. w., ik herzeigde, heb herzeigd. Nog eens zeggen. Van hier herzegging.

Herzien, b. w., onregelm.; ik herzag, heb herzien. Weder zien, overzien. Van hier herziening.

Herzingen, b. w., ik herzong, heb herzongen. Op nieuw zingen.

Herzoeken, b. w., onregelm.; ik herzoocht, heb herzoocht. Andermaal zoeken. Van hier herzoeking.

Hesp, hespe, v., meerv. hespen. Eigenlijk, het hielje, achterste van eene ham. Bij KIL. *hespe, hamme*.

Het, een woordje, dat, in onze taal, in onderscheidene gevallen gebruikt wordt. Men plaatst het voor onzijdige naamwoorden in het enkelvoudige getal, dienende voor een *bepalend* lidwoord, omdat het de zaak, van welke gesproken wordt, bepaalt en duidelijk aanwijst: het paard, het sieraad, het blanketsel. Zoo ook voor de onbepaalde wijs der werkwoorden, wanneer zij als zelfst. naamw. voorkomen: het eten, het slapen, onder het loopen. Men bedient zich van hetzelfde bij werkwoorden, die onpersoonlijk genoemd worden, waar het de plaats van den verzwegenen derden persoon vervangt: het dondert, het berouwt mij. Het wordt gevoegd voor sommige aanwijzende en betrekkelijke voornaamwoorden, zonder dat het afgescheiden geschreven wordt: hetgeen, hetzelfde, hetzelfde, hetwelk. Men bedient zich van dit woordje bij het werkwoord *zijn*, waar het, als een voornaamwoord, plaats grijpt, betrekking hebbende op alle geslachten, in het enkelv., zoowel als in het meerv., als: het is een braaf man, het ziju dappere soldaten, het is eene goede vrouw, het is een stout kind. Somwijlen wordt het achteraan geplaatst: ik ben het. Gij zijt het, die mij weldoet. Bij andere werkwoorden

vervangt het de plaats van een betrekkelijk voor-naamwoord, op het vorige naamwoord terug slaande: ik werd verzocht dit werkje te willen overzien; ik las het enz. Oudtijds besloeg het ook de plaats van *daar of er*: het liep een man, voor, daar liep een man. Nog zegt men: het was eene kerk vol volk, voor, daar was. In Hooft vindt men daarvan nog sporen: het hangt een heuvel over deze stad. Het viel, dat pas, een dikke sneeuw. Bij verkorting, schrijft men 't: 't paard, enz.; doch dit kan alleen in dichtmaat geduld worden.

Hette, zie *hitte*.

Hetzij, voegwoord. Of: hetzij man of wijf. Hetzij ik raze, of schelde: hij hoort evenwel niet. Dit voegwoord vereischt, uit zijnen aard, de aanvoegende wijs. Wanneer men dat er achtervoegt, schrijft men het afgescheiden: het zij dat ik kome. BIJBELVERT.

Heu, heude (*hode* bij KIL.), v., meerv. heuen, heuden. Eene soort van koopvaardijship, met eenen vlakken bodem, die eenen gaffelmaat met een mars- en stagzeil voert: etlijke gewaapende heuden. Hooft.

Heug, eigenlijk een zelfst. naamw. bij KIL. *heughe, hoghe*, die het door *mens, sensus, intellectus; consolatio; spes; delectatio, voluptas, laetitia* verklaart. Het is bij ons, in de beteekenis van *zin, genoegen*, nog gebruikelijk: tegen heug en meug.

Heugel, m., meerv. heugels. Hetzelfde als *haal*.

Heugelijk, bijv. n. en bijw. heugelijker, heugelijkt. Dat ons verheugt. O heugelijke dag! Hooft bezigt het voor *blijd, vrolijk*: vind ik mij heughlijk en somtijds treurigh. Van hier heugelijkheid.

Heugen, onpers. w., het heugde, heeft geheugd. Geheugen. Helpt heugen aan veel rampen. Vollenh. Het heug mij. Van hier *heugenis*, voor het geheugen; ook *heugteeken*, voor teeken der gedachtenis, beide bij Hooft.

Heugenis, zie *heugen*.

Heuker, m., meerv. heukers. Een kruidenier in het klein. In Gron. is dit woord gebruikelijk, Bij KIL. *hoecker, hucker*, eng. *houckster, huckster*.

Heul, m. Mankop slaaphol, slaapkruid. Van hier heet het nittrekseel uit alle soort van witte mankoppes *heulsap*. Van hier ook heulbloem, heulzaad.

Heul, o., hulp. bijstand: heul aan hen zoekende. Hooft. Die 't heul was van ons leven. J. DE DECKER. Zijn ziel vindt nergens heul. J. DE MARRE. KIL. verklaart het door *lot, kaveling*. Van hier het onz. werkw. *heulen*, dat dezelve door *loten, kavelen*, omschrijft, en bij ons den zin heeft van *aanspannen, zamenspannen*: o Spijt! lij heult met hem. VOND. En bij Hooft, in eenen goeden zin, voor *zamenspannen*: schoon de regeerders te zamen heulden.

Heul, v. meerv. heulen. Een houten bruggetje, dat los over eene wetering gelegd wordt. Men moet de heule leggen, en menen, als de zonne schijnt, en hoerjmaand is. BRUNE. Verder, allerlei houten bruggetjes, waarover men rijdt. Van hier het onz. werkw. *heulen*: wij heulden bij alle bruggen, dat is, bij iedere heul, bij elke brug, kusten wij elkander.

Heup, v., meerv. heupen. Het buitenste verhevene deel, beneden de lenden, en aan beide zijden des lichaams, dat door het henbeen gevormd wordt. Een kussentje, dat gedragen wordt, om de vrouwerokken op te houden, draagt ook dien

naam. Zeer waarschijnlijk, gelijk *heuvel, huppen, huppelen, heffen*, van *ha, hab, hoog*. Van hier heupbeen, heupjicht, heupwee

Heusch, bijv. n. en bijw., heuscher, meest, zeer heusch. Beleef: gij zijt te heusch, om dat verzoek af te slaan. Van hier heuschheid, heuschelijk. Het woord is verbasterd uit *hofsich, hoofsich, hovisch, heuvisch, heusch*, oul. *hoesch*

Heuvel, m, meerv. heuvels, heuvelen. Eene kleine hoogte. De vliet, die van eenen heuvel schiet. HOOGVL. Van *heven, heffen*. Zamenst: heuvelachtig, heuveltop. Oul. is ook *hil*, voor heuvel, in gebruik geweest: den berghen en den hillen. BIJBEL, 1477.

Heve, v. Hetzelfde als *hef*. Light yemandt op zijn heve. BRUNE.

Hevel, m., meerv. hevels. Eene houten handspaaik, waarmede sloopstimmerlieden iets opheffen. Ook eene pijp, waarmede wijnverlaters de stukvaten door het bomgat aftappen. Oudt. beteekende het ook *deesen*, waarvan het werkw. *hevelen*, welks deelw. nog in gebruik is: geheveld brood. Alles van *heffen*.

Hevig, bijv. n. en bijw., heviger, hevigt. Snel: hevige stroom. Driftig: van de hartstogten gesproken: hevige toorn. Geweldig: een hevige orkaan, eene hevige koorst. Dat met drift en gramschap vergezeld gaat: een hevige gevecht. Hevige woorden krijgen. Van hier hevigheid, heviglijk.

Hiacint, m., meerv. hiacinten. Een edelgesteente: met blaauwen hyacint. HOOGVL. Ook is het eene bloem. Van het gr. *ἵακινθος*, lat. *hyacinthus*.

Hiel, m., meerv. hielen. Hak, achterste van den voet. De konde deed zijne hielen bevezien. Iemand op de hielen zitten, kort volgen. Zijne hielen toonen, ook de *hiel ligen*, voor wijken, ontvlugten. bij Hooft, die ook *hielprangen* gebruikt van krijgsvolk, dat met vasten tred aanrukt. Naar de hielen omzien, zegt men van eene dochter, die aan de vrijers begint te denken. Verkleinw. *hieltje*: het hieltje van de kam kluiven, fig., zijnen laatsten stuiver verteren. Zamenst.; kakhiel, hielstuk. Van *hiel* is het zemenswoord *hielen*, achterover hellen; en *eene hieling* is het achterste van de kiel.

Hier, een bijw. Van die plaats, waar de sprekende persoon zich bevindt, wordende zoo wel in den stand van beweging, als in dien van rust gebezigt. Kom hier. Ik ben hier. Hij ligt hier. Daar ondertusschen de plaats of oord, waar men is, zeer onbepaald kan zijn, bevat het bijw. *hier* ook eenen min of meer ruimen omvang. Hier (in dit pakhuis) krielt het van rotten. Hier (in dit land) vriest het nooit. — Men spreekt er hier en daar van. In dien zin neemt het ook voorzetsels aan: van hier. Meest echter worden zij achteraan gezet: hierdoor, hierlangs, hierboven, hieronder. Men bedient zich wijders van dit bijw., om eene tegenwoordige zaak, de zaak, waarvan men spreekt, of waarvan het naast gesproken is, te beteekenen. Hier (in deze overheersching) vond de miltzucht stof tot opschudding. In dien zin heeft het ook voorzetsels: van hier ontstaat al die kwelling. Zoo ook: hieraan, hierdoor, hierin, hiermede, hiervens, hierom, hierop, hierover, hiertegen, hiertoe, hieruit, hiervan, hiervoor. Eindelijk beteekent het den tegenwoordigen tijd. Hier (toen hij dit zeide,) kon ik mijne tranen niet langer bedwingen. Hierna beter. — Als voegwoord lijdt het eenige zamen-

stelingen: hierenboven, hierentusschen, hierenbinnen. De Staten hierenbinnen (middelerwyl) ziende. **HOORF.** Dit woord wordt ook met het bijv. naamw. *landsch* gebruikt: hierlandsche boter. De hierlandsche schepen. N. WIRS. Men hoort dit veel in Gelderland. Dit woord is zonder twijfel uit het oude voornaamwoord *ha, hi, he, deze*, en mischien uit *ar*, dat in het gemeen eene plaats beduidde, af te leiden.

Hij, pers. voornaamw., van het mannelijke geslacht; meerv. *zij*. Zie de buiging, in mijne Nederd. Spraakk., D. I § 214. *Hij*, tegen *zij* overgesteld, beteekent zoo veel als het mannetje onder de dieren: is het een hij, of eene zij? een mannetje, of een wijfje? Nu heeft zij geworpen geitlammers, juist een echt paar, een hij en zij. K. v. MAND. Hij of fj. Zie *fij*. Het heeft te veel overeenkomst met het hebr. **חַי**, dan dat men hetzelfde daarmede niet zoude vergelijken.

Hijgen, (oul. ook *gijgen*), o. w., ik hijgde, heb gehijgd. Ook: ik heeg, heb gehegen. Het is een klanknabootsend woord, dat het zwoegende geluid van iemand, die bezwaarlijk de lucht in de longen inhaalt, uitdrukt. Hijgt naer d'aemtocht op het lest. VOND. Een trotsche President, dien ik, tot hijgens toe, loop zoeken enz. A. HARTS. Geen toegeneepen long kan sterker naar den nassem hijgen. M. L. TIJDW. Fig., naar eene zaak sterk jagen: of hijgden 's afgronds kaecken meer naer mijn kinderen, dan naer zijn broeders bloed? VOND. Van hier hijger, hijging.

Hijlik, o., meerv. lijliken. Een huwelijk. Het woord is in de dagelijkse taal alleen gebruikelijk. Van hier hijlikmaken, koppelen; hijlikmaakster, hijlikmaker. Ook wordt zekere koeck, welke men bij die gelegenheid ten beste gaf, *hijlikmaker* geheeten. Waarschijnlijk behoort het tot het ijs. *hiuu*, moesog. *heira*, angels. *hiwe, familia*, huisgezin, als zijnde een verbond van zamenleving en huishouding.

Hijmen, o. w., ik hijmde, heb gehijmd. Hetzelfde als *hijgen*. In Groningen wordt dit woord veel gehoord. Bij KIL. *himmen, himen*.

Hijns, (hijze), vr., meerv. hijzen. Een stuk rookvleesch, KIL. kent *hijse, praefecta portio, carnis portio exossis, en hijsen, abscondere partem*.

Hijnschen, b. w., ik heesch, heb geheschen. Ook ik hijschte, heb gelijscht. Door middel van eene katrol optrekken. Waren nit het schip hijnschen. Het is in het hoogd. *hissen, deen. hisse*, zw. *hissa*, middeleeuw. *haucire*, eng. *to hoise, fr. hausser en hisser*. Het zal het geslacht van *hoog* behooren. Zamenst.: hijschblok, hijschtouw, enz.

Hijsof, m. Een plantgewas. Ontsondig mij met rechten hijsof. MARNIX. Van het lat *hijsoopus*, gr. **ἵσσωπος**, hebr. **חַיִּס**. VOND. bezigt het vrouwelijk, doch het mannelijk geslacht schijnt hier het eigenaardigste te zijn.

Hik, m., meerv. likken. Een onwillekeurige, stootende zucht, in eenige plaatsen van het Vaderland *snok* geheeten. Den hik hebben.

Hikken, o. w., ik hikte, heb geliht. Den hik hebben. Het woord is naar den klank gevormd.

Hild, vr., meerv. hilden. Naar den geld. tongval is het *hilde*, waardoor men, in dat oord, eene plaats boven de koeijen, op den stal, verstaat, geschikt om hooi, stroo, of schoven te bergen. KIL. heeft *hilde, schelf. Pabulatorium, promptua-*

rium, foenile. Bij de Vriezen is *hilde ditio, territorium*, grondgebied.

Hilletje, o., meerv. hilletjes. Het klepje in eene pomp.

Hilt, v., meerv. hiltten. Zoo noemt men, in Noordholland, de kruk boven aan eenen kloet, waaraan men hem vasthoudt. Van *houden*.

Hiltik, (hielik), m., meerv. hiltikken. Hetzelfde als *bikkel*. Van hier *hiltikken*, met bikkels spelen.

Hinde, v., meerv. hinden. Het wijfje van een hert, oul. *hertinne*. *Hindebei* is hieruit zamengesteld. Men vindt het bij MOONEN. Anderen schrijven, met KIL., *hinnenbei*. ADELUNG pleit voor *hinbei*. HALMA schrijft *hennebei*, of *henne-bezie*.

Hinder, een verouderd voorzetsel en bijv. naamw., beteekende achter, waarvan nog de overtreffende trap, naamwoordelijk gebruikt, *het hinderste*, de billen: het hinderste van een paard. Anders is het nog overig in de zamenstelling: hinderhoede. Het beleydt der hinderhoede, voor *achterhoede*, vindt men bij HOOFD. Zoo ook hinderlaag, eene verborgene plaats, waar de vijand schuilt. *Hindertogt*, voor *achtertogt*, bij HOOFD, is weinig meer in gebruik. *Hinder* wordt ook als een zelfst. naamw. gebruikt zonder meerv., beteekende beletsel, nadeel: iemand hinder doen. Den rechte hinder doen heeft J. MOERM., voor het regt krenken. Van hier het bedr. werkw. *hinderen*, stremmen, beletten: dat hindert mij in den gang. Schade toebrengen: dat zal uwe gezondheid hinderen. Maken, dat iets niet uitgevoerd worde: omdat ik het offeren hinderde. VOND. Van hier hindering, hindernis, hinderlijk. Zamenst.: hinderbeer, bij VONDEL voorkomende; hinderpaal, beletsel, verhindering. Oul. is *hinderwaert* in gebruik geweest, voor *achterwaarts*.

Hinderen, zie *hinder*.

Hinderlaag, zie *hinder*.

Hinken, o. w., ik hinkte, heb gehinkt. Op één been voorthuppelende, als kinderen doen. Mank gaan, zich, in het gaan, meer op de eene, dan op de andere zijde bewegen: hij was hinkende aen sijne heupe. BIJBELVERT. Op beide zijden hinken. Fig. beduidt deze laatste sprekwijze onzeker zijn, wat men kiezen zal. Op twee gedachten hinken is eene bijbelsche uitdrukking van denzelfden zin. Niemand hinkt aan eens anders zeer, elk wordt door zijne eigene ramp het best gekneld. De hinkende boede, ook het hinkende paard, komt achteraan, de slimste tijdning hoort men het laatste, — de zaak wordt eindelijk erger. Overdragt., zwak zijn: hoe hinkend ook mijn betrouwen zij. M. L. TIJDW. Dezelfste bezigt het ook, voor niet naar den regel zijn: ik zal niemand over het hinken van eene letter uitlagchen. — Die woorden hinken achteraan. Onvolgende zijn, waarop men niet afkan: dit getuigenis van CONNESTAGGIO hinkt. HOOFD. In eenige zonde vallen; doch alleen in den stijl des Bijbels: als ik hinkte, waren zij verblijdt. Van hier hinking. Zamenst.: hinkepink, een spotnaam van iemand, die hinkt. Voorts hinkperk, hinkspel. GESCHIER bezigt *hinkepinken*: en de kreupelen hinkepinken.

Hinneken, zie *ginniken*.

Hippelen, zie *hippen*.

Hippen, o. w., ik hipte, heb gelipt. Het voortd. *hippelen* is meest in gebruik. Met kleine

sprongen zich bewegen: den Spanjaarden hippelde 't hart in den boezem. **HOOFD**. Zie *huppelen*.

Hippocras, (hippokras) v. Op kaneel en suiker getrokken en gefiltreerde wijn, anders *kaneelwijn*, naar HIPPOCRATES, deszelfs uitvinder, dus genoemd.

Historie, v., meerv. historien. Eene geschiedenis. Ik zal die historie hooger ophalen. **VOND**. Van het lat. *historia*, gr. *ἱστορία*, bij KIL. niet te vinden. In den deftigen stijl bedient men zich liever van *geschiedenis*. In de dagelijksche taal gebruikt men het voor eene netelige zaak: dat is eene heele historie. Van hier historisch, historieschilder, historieschilderkunst, historieschrijver.

Hit, m., meerv. hitten. Eigenlijk een Hitlander. Voorts een paard uit Hitland; en eindelijk een inlandsch paard, dat naar dat ras lijkt. Een zwarte, dubbele hit.

Hits, zie *hitsig*.

Hitsen, b. w., ik hitste, heb gehitst. Eigenlijk, door zeker geluid aansporen, gelijk men de honden doet: de honden op het boschzwijn hitsen. Fig., aandrijven, opruijen, aanstoken: het gultjen, dat landt tegen landt over einde kan hitsen **HOOFD**.

Hitsig, bijv. n., hitsiger, hitsigst. Dat, door eene groote mate van warmte, snel in beweging is. Hitsig bloed. Verkoelde voor een tijd zijn hitsig ingewand. F. v. DORR. Ridsig: eene hitsige teef. Die door hevigen trek gedreven wordt: hij is hitsig naar geld. **DE DECK**. bezigt hiervoor *hits*: dus hits met al zijn hart naar macht van munt te staen. Van hier hitsigheid.

Hitte, (hette) v. De toestand van een lichaam, waarin het veert maakt, dat is, eenen zeer hoogen graad van warmte veroorzaakt. De hitte van gloeiend koper, des vuurs, enz. De dampkring, door de heete zonnestralen grootelijks verwarmd: onder den evenaar heerscht niet altijd eene onverdragelijke hitte. Het smartelijk gevoel van hitte: de koorts veroorzaakt eene brandende hitte. Eene groote maat van drift, begeerte, werkzaamheid, enz.: in de hitte van den strijd. Dit bracht eenige huivering in de hitte der gemeenzaamheid. **HOOFD**. Toorn: ENEAS vervolgt in zijne hitte den verbaesden. **VONDEL**. Hevige vervolging: tegens de spaansche hitte. **HOOFD**. Van hier hittig, hittigheid, hittiglijk. **WACHTER**. brengt het tot het gr. *ἄθος*.

Ho, een tuschenwerpsel, om stil te houden. **Ho**, paard! is het voermanswoord.

Hobbel, m., meerv. hobbels. Eene oneffene hoogte, een knobbel. In Overijssel zegt men: de boter is in den hobbel, wanneer door onweder of andere oorzaken, geen boter uit de melk kan getrokken worden. Van hier in den gemeenzamen spreektrant: het is alles in den hobbel, verkeerdt, verward. Van hier hobbelig, oneffen: een hobbelige weg; hobbeligheid. Ook het onz. werkw. *hobbelen*, heen en weder bewegen worden: met een schuitje hobbelen. Oneigenlijk, traag voortgaan: om hierin tot een besluit te komen, hobbelde jaar en dach. M. L. TJDW. Zamenst.: hobbelpaard.

Hobben, o. w., ik hobde, heb gehobd. Op en neder bewegen worden. Na lang hobben en tobben, raakten wij de haven binnen. — Wij hebben wat met hem gehobd en getobd, wij hebben lang met hem gesukkeld.

Hoe, een bijwoord van ondervraging naar de

oorzaak, reden, gesteldheid, wijs, of uitkomst. Hoe kunt gij dat uitstaan! Hoe zoo? Hoe dat? Van bevestiging, met verwondering vergezelschapt. Hoe troostrijk is dit! Van hoegrootheid: hoe zal dat u nanaals berouwen! Een voegwoord van redengeving. Het is mij glad ontschoten, hoe hij zich hierover uitgelaten hebbe. Van toegeving: hoe ik het ook aanvange, ik zie er geene uitkomst aan. In dien zin wordt het ook met *wel* en *zeer*, als een woord, geschreven. Oul. was *hoeener*, voor wanneer, ook in gebruik, gelijk dit in den gemeenzamen spreektrant nog gebezigd wordt. *Hoe* wordt ook bij verduubeling met den vergelijkenden trap gebruikt: hoe langer hoe meer. Hoe eer hoe beter. Sommigen schrijven hier: zoo langer zoo meer, ook: hoe eer zoo beter; dat niet met den aard onzer taal strookt. — Ondertusschen plaatst men *hoe* ook achter *zoo*, bij voorb.: zijner gedachtenis komt zoo veel meer lofs toe, hoe hij zich min ontzien heeft. **HOOFD**. Hoe of wat, het eene of andere. Eigenlijk wordt *hoe* ook, als een zelfst. naamw. gebruikt, van het onz. geslacht, om eene reden, oorzaak, enz. uit te drukken. Hij vorschte het hoe der dingen na.

Hoed, m., meerv. hoeden. Een hoofddekkel van mannen en vrouwen: hij zond hem eenen hoed en zwaardt. **HOOFD**. Iemand den rooden hoed opzetten, hem aartsbisschop maken. De hoed was van ouds ook het teeken der vrijheid. Romeinschen slaven werden de haren afgeschoren en een hoed opgezet, als zij uit de dienst traden en vrij werden. Van hier teekent men de vrijheid met eenen hoed op de speer. *Hoed* is ook eene zekere groote maat van smidskolen, of kalk, enz.: een hoed kolen. Een half hoed gerstes. **BIJBEL**, 1477. Zamenstell.: jagthoed, ijzerhoed, regenhoed, reishoed, stornhoed, vingerhoed, enz.; — hoedenkramer, hoedenmaker, hoedenmakerij, hoedenwinkel, enz.

Zonder twiifel behoort het tot het veroud. *hedan*, *hudan*, eng. *to hide*, bedekken. Dit zien wij in ons *hoeden*. Hetzelfde denkbeeld ligt in het aangrenzende *zucht*. In vele woorden heerscht die beteekenis, als in *huid*, *huis*, *hoos*, (kous) *hut*. enz.

Hoedanig, hoedanige, vragend voornaamw., hetzelfde als *wat voor een*. Hoedanige man is u verschenen? Hoedanige vrouw sprak met u? Hoedanig kind is het? Men voegt er ook het lidwoord *een*, *eene*, achter; in welke zamenvoeging *hoedanig* onverbogen blijft: hoedanig een man is hij? Hoedanig eene vrouw hebt gij? Men gebruikt het ook bij eene verwonderende bevestiging: hoedanig een is deze, dat hem de winden en de zee gehoorzaam zijn! Ook staat het in eenen verhalen den zin geplaatst: hij berigte hoedanig het land was. Somtijds heeft het de beteekenis van zoodanig als: gij treft er gebouwen aan, hoedanige in andere landen niet ligt gezien worden. Van hier hoedanigheid.

Hoede, v. Bescherming: iemand onder zijne hoede nemen. Voorzorg: op zijne hoede zijn.

Hoeden, b. w., ik hoedde, heb gehoed. Tegen kwaad dekken. Het woord wordt ook op zich zelf gebruikt voor weiden, het herdersambt waarnemen: Israel hoedde om eene vrouwe. **BIJBELVERT**. *Zich hoeden*, tegen eenig onheil op zijne hoede zijn. *Hoeden* beteekende onl. ook ter vrouw nemen. Van hier hoeder, hoedenis, (bij **HOOFD**) hoederin, hoedster. Zie, over de afleiding, bij *hoed*.

Hoef, m., meerv. hoeven. Het hoornachtige gedeelte van den voet eens paards, ezels, enz. Met den vluuggen hoof. **VONDEL.** Zamenstell.: hoofblad, hoefijzer, hoefhamer, hoefkruid, hoefmes, hoefnagel, hoefsmid, hoefstal, enz.

Hoef, (hoeve) v., meerv. hoeven. Een oud woord, dat oorspronkelijk een ontruimd stuk akkergronds beteekende, en wel bepaaldelijk zoo veel land, als men tot onderhoud voor zijn huisgezin, genoeg had. Thans is het eene hofstede op het platte land, waaronder het bouwland mede begrepen wordt. Het komt met het woord *hof* uit eene bron. Van hier hoevenaar, hoefwachter, enz.

Hoefslag, m., meerv. hoefslagen. Een slag van den hoof eens paards enz. 't Hal geknecht van de hoefslagen. **HOOF.** Onlank waarna een hoefslag van zijn eigen paardt hem het leven kostte. **HOOF.** Van hier hoefslagbron.

Hoefslag, is ook zamengesteld van *hoef*, *hoeve*, *hoeve lands*, en *slag*, en beteekent dan het gedeelte van den dijk of weg, hetwelk iedere hoeve moet maken, of herstellen, en waarop dezelve is aangeslagen. Onze landlieden weten ook, als er eene kade of een weg staat geschouwd te worden, welke hun *hoefslag*, en waar elk hunner *gehoefslaagd* zij. Van hier beteekent *hoefslag*, bij overdracht, de plaats, welke voor het verblijf van iemand, van krijgslieden, of voor den stand van iets geschikt is: ook werd ieder gelast niet van zijn *hoefslag* te scheiden. **HOOF.** Want, terwijl ik van mijne *LALAGE* zing, en onbekommert omzwerf, buiten mijnen hoefslag. **VOND.** Van hier het bedr. w. *hoefslagen*, in hoefslagen verdeelen.

Hoegrootheid, v. Bepaalde grootte van eenige zaak.

Hoek, m., meerv. hoeken. Een spitse kant: eene tafel met vier hoeken. Het uiterste van iets: op den hoek der straat. Eene kaap, of een uitstekende hoek lands: de hoek van Holland. Dewijl zulke kapen, of hoeken, zeer hinderlijk kunnen zijn aan de zeelieden, zoo is van hier de spreekwijs: den hoek te boven, het gevaar ontkomen zijn. Eene afgelegene plaats: hier lag de vloot om dezen hoek. **VOND.** Iets uit den hoek halen, in eenen hoek versteeken. Gewest, streek: de zuidenwint dreight uit zijnen hoek te blazen. **VOND.** Een denkbeeldige hoek, in de wiskunde: deze rigting maakt eenen hoek van drie en twintig en een halven graad. — Den hoek om zijn, in de volkstaal, voor den dag komen, zich openbaren. Een weerhaak, waarmede men vischt: den hoek uitwerpen. Hij heeft den hoek al in de keel, de man is al in het net. In sommige plaatsen wordt *hoek* genomen voor *hoekbank*, anders *toonbank*, in eenen winkel: zij zat in den hoek, — ik stond voor den hoek. Van hier hoekachtig, hoekig. Zamenst.: hoekbank, hoekboot, hoekhuis, hoekkeper, (een balk die den hoek verbindt en houdt) hoekman, (een beeld dat aan de hoeken van de spiegels der schepen tot sieraad gesteld wordt) hoekmeting, hoekmeetkunde, hoeksteen, hoekswijs, hoekstand, hoekwant, enz.

Hoeker, m., meerv. hoekers. Een buisje, of ander vaarttuig, dat uitgaat, om met hoekwant te vissen. Wijders, andere daarnaar gelijkende schepen. Zamenstell.: driemasthoeker enz.

Hoeksch, bijv. n. en bijw. Een naam, uit de vaderlandsche geschiedboeken bekend, wegens

den twist der Hoekschen en Kabeljauwschen Van *hoek*, vischhaak.

Hoer, o., meerv. hoenders, hoenderen. **KILIAAN** heeft nog *hoeneren*. In het gemeen, zoo wel een haan, als eene hen: de hoenders zijn al op het hok. Men neemt het, in het bijzonder, voor het jong van eene hen; ook voor eene hen. Zamenstell.: hoenderbont, hoenderdief, hoenderrei, hoenderhok, hoenderkooper, hoendermaag, hoendermarkt, hoendermelker, (een liefhebber van hoenders te houden,) hoedernest, hoenderpastei, hoenderpoot, hoendersoep, enz.

Hoep, m., meerv. hoepen. Een ring zonder ingelegde steenen; ook een band om vaatwerk. Zamenstell.: hoephout, hoepkooper, hoepmaker, hoepriing, hoepstok.

Hoepel, m., meerv. hoepels. Een hoep om een vat. Van hier hoepelrok; en het onz. werkv. hoepelen, met den hoepel spelen.

Hoer, v., meerv. hoeren. Eigenlijk, ieder vrouwensch, dat zich aan elken manspersoon, om loon of winst, prijs geeft. Wijders, eene ongetrouwde maagd, die zich, uit zwakheid, laat bezwangeren. Eindelijk elke, die door verbodenen bijslaap, de wetten der kuischeit schendt. Men bedient zich dan van dit woord, met eene beleedigende verachting. Van hier: hoerachtig, hoerdom, hoerij, hoersch: hoersche en overspelige bijslapingen. **ODDAAN.** Zamenstell.: hoerekind, hoerendop, hoereengwaad, hoerenjager, hoerenkot, hoerenlied, hoerenloon, hoerenpol, hoerenpraat, hoerentaal, hoerenvoogd, hoerenwaard, hoerenwaardin, hoerenwerk, hoerhuis, anders ook hoerenwinkel: ende hij gingh den Israëlitischen man na in den hoerenwinkel. **BIJBELVERT.** Het scheldwoord *hoerezoon*, dat men in het *stadr. van Dev.* nog vindt: so wie den anderen.... scheldet voor schelm.... hoerensoon, enz., is bij ons meest in onbruik geraakt. Bij de Engelschen is niets gemeener, dan *son of a whore*; en bij ons hoort men uog *hoerekind*.

WACHTER. leidt het af van het neders. *heurn*, huren; en zoo zoude eene hoer een vrouwensch zijn, door eenen wellusteling, voor loon, gebruikt. Anderen geven andere gissingen op.

Hoereren, o. w., met eenen bastaarduitgang; ik hoereerde, heb gehoereerd. Hoerij bedrijven. Eigenlijk zoude men *hoeren* moeten zeggen; gelijk bij **H. DE GR.**: tuischen, hoeren en herbergen; doch *hoereren* is meest in gebruik.

Hoest, m. Een woord, om den klank na te bootsen, wanneer de lucht, met geweld, uit de longen gestooten wordt. De zeugen kuchen van eenen aemborstigen hoest. **VOND.** **WACHTER.** brengt dit woord, gelijk het volgende *hoesten*, tot het gr. *ὄζω, impello*. In het ijsl. is het *hoosta*. Gemeenlijk beantwoordt de ijslandsche *oo* onze *oe*.

Hoesten, o. w., ik hoestte, heb gehoest. De lucht door den hoest uitstooten. In den gemeenzamen stijl zegt men van iemand, die het verzoek van anderen afslaat: hij hoest hun wat.

Hoetelen, o. w., ik hoetelde, heb gehoete'd. Broddelen, het werk ten halve doen. Terwijl **PHILIS** hier te hoetelen lagh. **HOOF.** Van hier: hoetelaar, (bij **KIL. hoeteler, homo nihili, inanis**) hoetelaarster, hoetelarij, (hoetelarij) hoetelwerk. Dit woord begint reeds buiten gebruik te geraken.

Hoeven, b. en o. w., ik hoefde, heb gehoefd. Bedr., noodig hebben: een ligchaam, dat noch mijr noch balssem hoeft. **VOND.** Onz., noodig zijn,

gedwongen zijn: hoevende, neerings en koophandels halven, voor geen' plaats te wijken. **HOFFT.** Toegelaten worden: het zwaard der gerechtigheid hoeft slechts in de vuist van snoodaards te zijn; dra valt het op den nek der brave burgeren. **OUDAAN** bezigt *ons hoeft*, voor *wij hoeven*, of behoeven. In al deze gevallen is het zamengest. *behoeven* ook gebruikelijk.

Hof, m., meerv. hoven. Een tuin: gij bevindt die bloem gestolen uit den hof. **HOOGVL.** Zoo moet de pijnboom in den hof voor u wijken. **VOND.** Zamenst.: hofbed, hofbloem, hofgewas, hofhuisje, hofkruid, enz.

Hof, o., meerv. hoven. Eens vorsten woonplaats: aan het Egyptische hof. **HOOGVL.** Ten hove verschijnen. De vorst met de hovelingen: het hof is op de jagt. Zijn hof bij iemand maken, zich in iemands gunst dringen. Men hield daar open hof, vrije tafel. Verder is het de plaats, waar men pleit: de zaak hangt nog bij het hof. De registers, die daar vergaderen: iemand voor het hof dagvaarden. Ook wordt deze naam gegeven aan kloosters, godsdienstige en weldadige gestichten, gelijk blijkt uit de benamingen van: bagijnhof, vrouwenhof, — het hof, of hofje van de koker, enz. Misschien is het voor *hof*, *hoeve*, dewijl *hofstede*, d. i. hoofdstad, waar de vorst zijn verblijf houdt, oul. *hofstede* was: die hofsteden sulen worden vervult met tarwe. **BIJBEL**, 1477. Van hier hoffelijk, hoffelijkheid. Zamenstell.: hofbarbier (bij **VOND.**), hofbediende, hofdienst, hofgeregt, hofgezin, hofhond, hofhouding, hofjuffer, hofjonker, hofmeester, hofnar, hofpoort, hofpop, hofprediker, hofraad, hofregt, hofsleep, hofstad, hofstoet, hofwacht, enz. **HOFFT** bezigt *hofveerwijs*, voor bekend met hetgeen ten hove oogaat.

Hok, o., meerv. hokken. Eene afgeschotene plaats, om er vee enz. in op te sluiten, of te bergen. Bij iemand het hok inkrijgen, d. i. iemands vertrouwen en genegenheid winnen: om dat hok weder in te krijgen. **HOFFT.** Zamenst.: duivenhok, ganzenhok, hondenhok, schapenhok, turflok, enz. Ook eene wijk voor outtakelde schepen. In sommige oorden van het Vaderland is *hok* insgelijks een hoop gebondene schoven, die, om te droogen, op den graanakker gesteld worden. In de twee eerste beteekenissen heeft het met *hek* eenen oorsprong.

Hokkeling, m. en v., meerv. hokkelingen. Een jarig kalf. **J. DE DECK.** neemt *hokkelingen*, voor jonge en onervarene lieden, in het huwelijks verbanden.

Hokken, o. w., ik hokte, heb gehokt. Hetzelfde als *hukken*, waarvoor thans alleen *hurken*, nederhurken. *Hokken* is nog in het kaartspel gebruikelijk, om te kennen te geven, dat iemand geene volgende kaarten meer kan spelen: het hokt; bij wien hokt het?

Hol, bijv. n. en bijw., holler, holst. Dat inwendig eene ledige ruimte heeft: een holle boom. In het midden ingebogen: hol geslepen glazen. Hol of bol raden, of de hoed met het holle, of met het holle boven zal vallen. Ingezonken: holle oogen. Diep, als uit een bol opkomend: eene holle stem. Onstuimig; van het water gesproken, wanneer, onder de oppervlakte, eene holligheid schijnt te zijn: eene holle zee. **HUYDEC.** merkt aan, dat dit *hol* zeer eigenaardig bij *golf* geplaatst wordt, uit hoofde van de overeenkomst der lettergrepen *hol* en *gol*, waardoor het holgaan der zee

wordt nagebootst: met holle golven. **HOOGVL.** — Hol over bol wegloopen, zich met overhaasting wegmaken. Hol over bol liggen, zich oneenig onder elkander zijn. Van hier holachtig, holligheid, holte. Zamenst.: holblok, holdsblok, (klomp) holbuik, (vraat) holbniit, (*holbuikte honger* vindt men bij **HOFFT**, ook *holgehongert volk*, van de belegerden te Leiden) holijzer, holoogig, holrond, holwortel. Het werkw. is *hollen*, zamengesteld *uit-hollen*, angels. *holian*.

Hol, o., meerv. hollen. Eene spelonk: de hollen der bergen. Het nest van roofdieren: de leeuw ligt in zijn hol. De buik van een vaartuig: het hol van het schip. De ingebogene vlakte der hand, en onder den voet: het hol van de hand — van den voet. — *Hol* wordt ook nog in eenen geheel anderen zin gebruikt. De paarden raken op hol, op den loop. Op hol raken, losbandig worden. Zijne zinnen zijn op hol. Iemand op den hol helpen.

Holbollig, zie *oubollig*.

Holla, een tuschenwerpsel, om, door eenen toeroep, iemand stil te doen staan.

Holland, o. Een bekend gewest in ons Vaderland. Ook wordt *Holland*, bij de buitenlanders, somwijlen, voor het geheele land genomen: sedert den oorlog tussehen Engeland en Holland. Van hier *Hollander*, voor iemand, die in dat gewest geboren is, en voor eenen Nederlander. Zoo ook *hollandsch*.

Hollen, o. w., ik holde, heb gehold. Op den loop zijn: de paarden waren aan het hollen geraakt. Ook van menschen: als jonge lieden eens aan het hollen zijn, dan enz. Fig.: de driften zijn aan het hollen. Hollende verbeeldingskracht. **FEITH.** Van hier *holster*, in Groningen een wif, dat lomp en plomp al, wat haar in den mond komt, uitflapt.

Holster, m., meerv. holsters. Dit woord drukt uit én den knapzak van eenen soldaat én den koker eener pistool. Zamenstell.: holsterkap, holstermaker. Het komt af van *hol*.

Hom, v., meerv. hommen. Geld van den mannetjesvisch. Van hier *hommerd*. Zamenst.: hombaars, hombokking, homvisch, enz.

Hombergat, o., meerv. hombergaten. Tuig-gat, dat boven in de toppen der maststengen gemaakt wordt.

Hommel, v., meerv. hommels. Eene soort van groote, ruige, zwarte en dikke bijen, die in den grond nestelen, en, naar hare gezonde, eentonige dommeling, den naam dragen. Vuige hommels. **VOND.** Van hier het onz. werkw., dat derzelver gegons uitdrukt, *hommelen*, dat ook van andere bijen gebruikt wordt: een zwerm van hommelende bijen. **VOND.** Voorts, van iemand, die binnen 'smonds mompelt, zegt men: hij hommelt. Van hier *hommeling*.

Homp, v., meerv. hompen. Een ongeschikt, dik stuk: eene homp brood. **KIL.** heeft *hompen*, *partes extremas abscondere*.

Hompelen, o. w., ik hompelde, heb en ben gehompeld. Strompelvoeten, met *hebben*: hij heeft zoo lang gehompeld, tot dat hij voorover viel. Met *zijn*: hij is naar de kamer gehompeld. Van hier: hompelaar, hompelig, hompeling, hompelvoet.

Hond, m., meerv. honden. Een bekend huisdier. Van hier de ontleende spreekwijzen: hij is bekend, als de bonte hond, hij is, om zijne daden, bij allen in eenen kwaden reuk. — Kome ik over

den hond, zoo kom ik ook over den staart, overwinne ik het grootere, zoo overwin ik ook het mindere. Slapende honden wakker maken, eene moeijelijkheid, welke men mijden kan, veroorzaken. — Den hond in den pot vinden, komen, als de tafel afgedekt is, en de hond de vaten uitlikt. — Hij bijt als de hond naar den steen, hij blijft aan de tweede oorzaken hangen. — Als men eenen hond wil slaan, kan men wel eenen knuppel, of stok, vinden, als men iets zoeken wil, om onrecht te plegen, kan men altoos iets vinden. Met onwillige honden is het kwaad hazen vangen, met onwilligen kan men niets doen. De hond is ook de naam eener ster. De groote en kleine hond, twee gesternten. Verkleinwoord *hondje*. Hij is van het hondje gebeten, hij is trotsch; in den gemeenen spreektraant. Van hier het onz. w. *honden*: het zal er honden, daar zullen stokslagen vallen. Zamenstell.: hondenbrood, hondenhoek, hondenkot, hondenleven, armoedig leven; hondennest, hondenslager, hondenvel, hondsdagen, hondsdistel, hondsdraf, hondsgras, hondshonger, hondskers, hondskruid, hondsluis, hondsnedel, hondsgroos, hondster, hondstand, hondstong, hondsvot, hondsworm, hondswortel, enz. Dashond, nazewindhond, hordershond, jagthond, krullhond, patrijshond, wachthond, waterhond, zeehond, enz.

PLATO zegt, dat dit woord van de barbaren, dat is Scijthen afstamt. ADELUNG meent, dat dit dier van zijne gezwindheid zoo genoemd zij. Althans *to hunt is*, bij de Engelschen, jagen, vervolgen, angels. *huntian*.

Honderd, een grondgetal van tienmaal tien eenheden. Het wordt als een onverbuigb. bijv. naamw. gebruikt: honderd dukaten. Het zelfst. naamw. laat men ook wel uit: ik zal u de honderd betalen, namelijk dukaten. Dit ronde getal drukt ook eene onbepaalde menigte uit: ik heb het u wel honderd reizen gezegd. Soms wordt het verbogen: er zijn bij honderden voor die brug gebleven, dat is, bij menigten. Als zelfstandig naamw. gebruikt men het van het vr. geslacht, om het stoflijke cijfergetal uit te drukken: de honderd. Onzijdig is het een verzameland getal: ik geef voor het honderd tien gulden. Hij slaat in het honderd om, in het ruwe. HOOFT heeft *honderdy, centuria*. Van hier honderdste. Zamenst.: honderdhandig, honderdjarig, honderdmaal, *honderdman*, bij HOOFT, van het lat. *centurio*; honderdoogig, honderdvoud, honderdvoudig, honderdwerf, enz.

Honderd, hoogd. *hundert*, deen. *hundred*, zw. *hundred*, ijsl. *hundraud*, eng. *hundred*. In oudere talen ontbreekt deze uitgang, zijnde bij TATIAN. *hund*, goth. *hund*, *hunda*, angels. *hund*, wallis. *cant*, alban. *kinnt*; waarmede het lat. *centum* overeenkomt. De uitgang *erd*, *ert* is, door verzetting, uit *red*, *rat*, *rath*, ontstaan, gelijk uit de vergeleekene talen blijkt. Deze uitgang beteekent, naar IURE, zoo veel als *streep*, omdat men oudtijds, door middel van streepjes, telde en rekende. Van hier is, in het zw., *attraed* tachtig, *niraed* negentig. *Hund* was, in de oudste talen, slechts tien. Tien maal tien is bij ULPHIL. *tachund* *tachund*; in het angels. *hund* *teontig*; zevenmaal tien aldaar *hund* *sefontig*; hetwelk met den gr. uitgang *zoxy*, en het lat. *gint* overeenkomt. TEN KATE brengt het tot het oude *hinden*, *hand*, *hond*, bevatten, houden.

Hondsch, bijv. n. en bijw., hondscher, zeer hondsch. Van *hond*. Op de wijs der honden:

het dier tot zijnen hondschen aard. Zeer onbeleeft: iemand hondsche behandelen. Vuil, onrein: Natuur, door 't hondsche Sodoms Volk verkracht. Van al, wat reed'lijk heet, door hondschen trek verbijstert. M. L. TJDW.

Hondsvot, m., meerv. hondsvotten. Een scheldnaam, welke gebezigd wordt, om iemand de grootste beschimping aan te doen. Men is het over den aard van dit woord nog niet eens. In het deen. is het *hundsfoet*, zw. *hunsfoet*, hoogd. *Hundsfoet*, volgens HAAS *Hundsfoet*. IURE gelooft, dat het uit *hundhusvud*, hondshoofd, samengetrokken is. ADEL oordeelt, dat het voor *Hundsvogt*, d. i. oppasser van de honden, gebezigd wordt. KIL. heeft het woord *foete*, *cunus*; en misschien is ons *hondsvot* uit *hond* en *foet*, *foete*, zamengesteld; althans J. G. HAAS zegt: *Fut* ist so viel als weibliche Schaam. Dazu gehört *Hundsfoet*. En J. VOS zegt:

Ik ben een hondsvot, zoo gij zeght; maar 't is gezocht.

Ik zou een hondsvot zijn, zoo 'k u had voordgebracht.

Honen, b. w., ik hoonde, heb gehoond. Oudt. *bedriegen*, doch thans met verachting behandelen, beleedigen. Lasteren: om den levenden Godt te hoonen. BIJBELVERT. Van hier honer. Zamenst.: hoonspraak, lastering.

Hongaar, m., meerv. Hongaren. Iemand uit Hongarije. Van hier hongarsch.

Honger, m. Het gevoel van mangel aan voedsel. Honger hebben, lijden. Den honger stillen, boeten. Nadat de honger geboet was. VOND. Van honger sterven. Hongersnood; doch alleen in de overzetting van den Bijbel: ende daer was honger in dat land, behalven den eersten honger. Sterke begeerte naar iets: honger naar geld is onverzadelijk. Honger maakt rauwe boonen zoet, doet alles met graagte eten. Hiervan zijn hongerig, hongerigheid. Zamenstell.: ambthonger, geeuwonger, hondshonger, veehonger. Hongerlap, hongersnood, enz.

IURE leidt het af van het goth. *hunjan*, verlangen.

Hongeren, o. w., ik hongerde, heb gehongerd. Honger hebben. Indien de gene, die u haet, hongert, geef hem brood te eten. BIJBELV. In dien zin wordt het ook onpers. gebruikt: mij honger. Meest echter, gebruikt men de omschrijving: ik heb honger. In de overzetting van den Bijbel heet het ook hongersnood lijden: toen gansch Egypte hongerde. Eene sterke begeerte naar iets hebben; vooral in den godgeleerden zin: naar de gerechtigheid hongeren. In den oneigenlijken zin wordt het niet onpers. gebezigd. Ook wordt het bedrijv. gebruikt, als: zich dood hongeren, zich, door zich spijs te onthouden, den dood veroorzaken.

Honig, m. Het zoete sap, dat door de bijen bereid wordt. Zoeter dan honig. Ongepijnde honig, die nog niet uitgesueden, of uit de raten geperst is: ook die, na het uitsnijden, uit de bijencelletjes van zelf vloeit. Iemand honig om den mond smeren, hem vleijen. Fig.: honig van vleeschelijk vermaak. VOLLENH. En aen dien rijken gront gaf hem de zanggodin den honig in den mont. ANTONID. Het woord schijnt oorspronkelijk een bijvoegelijk naamw. te zijn, van *hoon* of *hon*, met den uitgang *ig*, even als van *geest*, *geestig*, *boom*, *boomig* komt. Dit *hoon* of *hon* betee-

kende misschien eene soort van zoetigheid, en is nog overig in het gr. *ovog*, lat. *vinum*, wijn; immers zal men den zoeten most eerder dan den gegesten wijn gekend, en dien *ovog*; genoemd hebben. Van hier honigachtig; *het honigdome*, bij VOND. het rijk der bijen. Zamenstell.: maagdenhoning, rozenhoning. — Honigbij, honigbloem, honigdauw, honigdrank, honigkoek, honigkruid, honigsap, honigverw, honigwater, honigwijn, honigzoet.

Honigraat, v., meerv. honiggraten. Van *honig* en *raat*, van het oude *raten*, d. i. maken, zamenstellen. De wassen celletjes, waarin de bijen haar werk leggen: of de huisjes voor het uitbroeijen. Meest wordt het gebruikt voor de met honig gevulde celletjes. Hij dopte den staf in eene honigrate. BIJBELVERT. Zamenstell.: honigraatmot, een insect, door de bijenkwekers *wolf* genoemd.

Honigseem, o. De honig, zoo als hij uit de raat druipt; ongepijnde honig. Eene versade ziele vertreedt het honichseem. BIJBELV. Van *honig* en *zeem*. Zie *zeem*.

Honk, o. Eigenlijk, eene plaats, waarvan men uit- of waarop men aangaat, in de renspeelen: oft te verre van honk. HOOFD. Verder is het in eenige kinderspeelen gebruikelijk, beduidende zoo wel de plaats, van waar men loopende begint, als het uiterste einde, naar hetwelk men heenstreeft. Van hier de spreekwijs: bij honk blijven, niet uitgaan. Van den ingang tot het honk voortlopende. OUDAAN. Overdr.: al ging de vree van honk enz. VOND. In het gemeen gebruikt men het voor een einde: dit was het honk van de langdurige reize. VOND.

Honkeren, zie *hunker*.

Hoofd, o., meerv. hoofden. Het bovenste deel des menschelijken lichaams, in het gemeene leven en den min beschaafden spreektrant, *kop* genaamd; zijnde *hoofd* eene waardigere uitdrukking. In den deftigen schrijfstijl wordt het ook van den kop der dieren gebruikt. Iemand het hoofd afslaan. De deelen van het hoofd, als de kruin: een kaal hoofd. De slapen: hij heeft pleisters aan het hoofd. Het inwendige gedeelte des voorhoofds: pijn in het hoofd hebben. De hersenpan: iemand het hoofd kloven. Het brein: de drank is hem naar het hoofd gevlogen. Verstandige vermogens: hij is niet wel in het hoofd. Vorst ENEAS liep het hoofd van zorgen om. VOND. Het geheugen: het is mij door het hoofd gegaan. Eigenzinnigheid: zijn hoofd volgen. Koppigheid: zijn hoofd toonen. Het jongetje heeft een hoofd. Verbeelding: hij heeft het hoofd vol zotternijen. Iets in het hoofd hebben. Het leven: dat zal u het hoofd kosten. De gansche persoon: gekroonde hoofden. Zoo veel hoofden zoo veel zinnen. Hoofd voor hoofd. Voorts wordt het in de volgende spreekwijzen gebruikt; handen op het hoofd krijgen, over iets in moeite komen. Zijn hoofd stooten, in zijn voornemen niet slagen. Ik stond voor het hoofd geslagen, bedremmeld. Iemand voor het hoofd stooten, onbeschoft bejegenen. Het hoofd opbeuren -- hangen laten, moed hebben -- denzelfden verliezen. Iemand het hoofd warm maken, iemands driften gaande maken. Het hoofd bidden, zich verzetten. De hoofden bij elkander steken, een cedgespan smeden. Iemand het hoofd wasschen, hem berispen. Het hoofd staat hem dwars, hij heeft eene gemelijke luim. Twee hoofden onder eene kaproen, beiden zijn het eens.

Met het hoofd tegen den muur loopen, eene ondoenlijke zaak willen uitvoeren. Zijn hoofd met iets breken, zich er mede bemoeijen. Zijn hoofd laten rusten, zich gerust houden. Eindelijk wordt *hoofd* nog van vele dingen gebruikt; als, om den voornaamsten gezagvoerder uit te drukken: CHRISTUS is het hoofd der gemeente. De spits: aan het hoofd des legers. De voorstevens eens vaartuigs: wij lagen, in dien tijd, met drie ankers voor hoofd; wanneer men het lidw. meest weglaat. Een gevaarte, om in zeehavens het geweld des waters te breken: met zijn schip voor het hoofd liggen. Uitstekende voet van het gebergte in zee, of van het hooge land: het hoofd van St. Vincent. Het beginsel van iets; zoo lezen wij in de BIJBELVERT. van de rivier, uit Eden voortgaande: dat zij werd tot vier hoofden, d. i. hoofdstromen. *Hoofden* zijn hier de beginsels der rivieren. Het begin van eenen brief heet deszelfs *hoofd*. Zoo ook het *hoofd* van een boek. De plaats, waar men met het hoofd ligt, hetzij op een bed, hetzij in het graf, noemt men het *hoofd*, anders *het hoofdeinde*. Voorts alles, dat naar een hoofd gelijkt: het hoofd van eenen spijker enz. Oorzaak, reden: uit dien hoofde. Men gebruikt wijders dit woord in de zamenstelling van vele woorden, waar het oneigenlijk genomen wordt, om de voornaamheid eener zaak uit te drukken, als: hoofdbegrip, hoofddeel, hoofdgeregt, hoofdgeld, hoofdgeschil, hoofdingeland, hoofdinhoud, hoofdkerk, hoofdketter, hoofdkwartier, hoofdleer, hoofdletter, hoofdman, hoofdmanschap, hoofdmisdaad, hoofdofficier, hoofdpunt, hoofdregter, hoofdschout, hoofdschuld, hoofdsom, hoofdspansel, (*diadema*) bij SPIEGH., hoofdspil, hoofdstad, hoofdstof, hoofdstuk, hoofdtak, hoofdtouw, hoofdtreffen, hoofdvonnis, hoofdvijand, hoofdwacht, hoofdwerk, hoofdwet, hoofdzaak, hoofdzakelijk, hoofdzetel, hoofdzonde, enz. In andere zamenstellingen drukt het den persoon uit, met eene soort van verachting, als: lighthoofd, loshoofd, snaakhoofd, slechthoofd, zwaarhoofd. Ook met eene soort van eerbied: mijn manshoofd; eene spreekwijs, door getrouwde vrouwen van hare mannen gebruikt wordende. Voorts hoofdig, hoofdigheid. Zamenstell.: hoofdader, hoofdband, hoofdedksel, hoofdoek, hoofdraaijing, hoofduizeling, hoofdelees, *onberaden*, *onverstandig*, bij HOOFD; hoofdeinde, hoofgat, hoofdgeld, hoofdhaar, hoofdkleed, hoofdkussen, hoofdluis, hoofdpeulw, hoofdpijn, hoofdscheel, hoofdsluizer, hoofdvleesch, hoofdvloed, hoofdwindsel, hoofdworm, hoofdwrong, hoofdzeer, hoofdzweer, in den eigenlijken zin, eu oneigenlijk, voor *moete*, bij HOOFD, enz.

Het komt gewis uit die bron, waaruit *heffen* ontspringt, namelijk het angels. *heafan*; zoodat het, in het gemeen, iets, dat verheven is, aanduidt, en dus het verhevenste deel des lichaams, dat zich opheft, om, als bestuurder van het gansche lichaam, al wat uitwendig voorkomt, waar te nemen. Het lat. *caput*, en het gr. *κεφαλη* schijnen hiermede veel overeenkomst te hebben. KIL. heeft ook *hood*, hetwelk vroeger te Dordrecht, in den gemeenen spreektrant gebruikelijk was: aan het groote hood.

Hoofsch, bijv. n. en bijw., hoofsch, meest, zeer hoofsch. Dat van het hof is, dat naar het hof zweemt. Hoofsche zwier. Hoofsche zeden. Van hier hoofschheid. Het is zamengetrokken uit *hovesch*, *hovich*.

Hoog, bijv. n. en bijw., hooger, hoogst. Verheven, het tegendeel van *laag*. Een hooge boom.

Hoog water, de vloed. In sommige gevallen staat het voor den vergelijkenden trap: de man met den hooger schouder, wanneer de eene schouder hooger, dan de andere, is. Oneigenlijk: hoogrood, hooggeel, wanneer die kleuren sterk in het gezigt vallen. Een hooge toon. Het is hoog tijd. Een hooge ouderdom. Hoog in jaren. De hoogeschool. Dat is mij te hoog, mijn verstand kan dat niet vatten. Iets tot eenen hoogen prijs opkopen. De hooge God. De hooge overheid. Hoogachtbaar, hoogedel, hooggeboren, hoogloffelijk, hoogmogend, enz. Hooghartig, hoogmoed (*hoogmoed*, bij *HOOF*), hoogmoedig, eertijds ook in eenen goeden zin voor grootmoedig; hoogvliegend. Hooge woorden hebben. De hoogste straf Het hoogste goed. Ten hoogste. Gewijd, heilig: een hooge eed. En vierden den hoghen dag harer passien. **GULD. LEG.** Hiertoef behoort ook de spreekwijs: het hooge woord moet er uit; — eindelijk kwam het hooge woord er uit, voor eene plegtige betuiging, of gewichtige ontdekking. *De hooge* wordt door sommige Dichters voor den hemel gebezigd: in, uit, van den hoogen, namelijk hemel. Hoogbejaard, hoogberoemd, hoogdravend, hooggeleerd, *hooggemoed*, bij *HOOF*, voor van een verheven gemoed, en dus geheel iets anders, dan *hoogmoedig*; hoognoedig, hoogstatelyk, hoogwaardig, hoogwigtig, enz. Van *hoog* is hoogheid, hooglijk, hoogte. Verdere samenstell.: hoogachter, hoogachting, hoogboord, hoogboordig, hoogbootsman, hoogborstig, hoogduitsch, hoogerhand, hoogerhuis, hoogzeghebber, hooglander, hooglandsch, hoogleeraar, hooglied, hoogmis, hoogmoed, hoogmoedig, hoogmuil, hoogrug, hoogrugtig, enz.

Dit oude woord is reeds bij *ISIDOR.*, *OTFRID.* en anderen *hoh*, *ULPHIL.* *hauhs*, ijsl. *ha*, zw. *ha*, *hög*, angels. *heah*. *Ha*, *ho*, is, naar *WACHTER.* de zinnelijke, in de menschelijke natuur gegronde, uitdrukking, om iets, dat boven is, te beteekenen. Hij brengt het woord *hoog* bij, om te toonen, hoe groot de kracht der natuur zij, in het vormen van woorden. Volgens hem is het met sommige woorden zoo gelegen, dat zij niet slechts als uitbeeldingen van onze denkbeelden, maar ook van de zaken zelve aan te merken zijn. Wanneer wij iets, dat boven ons is, willen aanduiden, dan stooten wij de ingeademde lucht naar boven, met eene blijkbare overeenkomst der stem met de zaak zelve: hef, heffen, heuvel, hoofd, hoop (*cumulus*) hoog.

Hoogen, b. w., ik hoogde, heb gehoogd. Ophoogen: enen dijk hoogen. Den prijs doen klimmen: en werd hun veroorlooft de lasten op spijs te hoogen. *HOOF*. Het licht, in een schilderstuk, door diepsels van schaduw, verheffen: dat stuk is sterk gehoogd. Van hier: hooging, hoogscl.

Hoogepriester, m., meerv. hoogepriesters. Opperpriester. In de bijbelvertaling wordt *hooge* in *hoogepriester* insgelijks verbogen: dewijle wij dan eenen grooten hoogenpriester hebben, strijdig met den regel, welke zegt, dat van alle zamengestelde woorden slechts het laatste verbogen wordt. Van hier hoogepriesterlijk, hoogepriesterschap.

Hoogeschool, v., meerv. hoogeschoolen. Eene akademie, waar de hogere wetenschappen onderwezen worden. In tegenoverstelling der lagere scholen.

Hoogtijd, m., meerv. hoogtijden. Een gewijde viertijd: op de gewone hoogtijden. Tot den hoogtijt. **HOOGVL.** Volgens sommigen is dit *hoog* in

hoogtijd van het oude *heuge*, *hoge*, *mens*, *sensus*, en ook *laetitia*. **KIL.** heeft ook *heughtijdt*, *hoghettijdt*, *hoogtijdt*. Zie *heug*. Van dit *hoogtijd* heeft men het bijvoegsel *hoogtijdelijk* gevormd, voor zondagsch, feestdaagsch: hoogtijdelijke cleederen. **CL. SPIEG.**

Hooi, o. Afgemaaid gras. Hooi winnen. Hooi keeren. Bij hooi en bij gras — te hooi en te gras. Zie *gras*. Te veel hooi op zijne vork nemen, te veel tegelijk ondernemen. Van hier hooiachtig. Zamenst.: hooiakker, hooiberg, hooiboter, hooibouw, hooigaffel, hooikaas, hooikar, hooiland, hooimaand, hooimaaijer, hooimarkt, hooimijt, hooiopper, hooirook, hooischuur, hooitijd, hooivork, hooiwagen, (ook voor zekere soort van spin) hooizolder, enz.

WACHTER. en vele anderen leiden het van *houwen*, afhonen, af.

Hooijen, o. w., ik hooide, heb gehooid. Hooi inhalen. Overdragt.: met eene zaak hooijen, iets schandekoop weggeven. Van hier hooijer, hooister.

Hoogmoed, hetzelfde als *hoogmoed*. Zie onder *hoog*. *HOOF* gebruikt dit woord.

Hoon, m. Eene, met schimp en spot verbundene, verachting. Den hoon van *ACHILLES* bloet inkroppen. **VOND.** Oul. beteekende het ook *bedrog*. Hierbij komt in aanmerking het fr. *honte*, ital. *onta*, schande. Zelfs het gr. *ovēdos*, en het lat. *honus*, (welk woord, naar *A. GELLIVS.* ook schande kan heeten), zijn hiervan niet ver verwijderd.

Hoop, m., meerv. hoopen. De verzamelde menigte van dingen, op en boven elkander: een hoop houts. Bij den hoop koopen. De verzameling van levende schepsels bij elkander: met eenen zwakken hoop van herderen. **HOOGVL.** De dwaasheit van den meesten hoop. **HOOF.** Te hoop roepen. In het gemeene leven gebruikt men het voor een aantal, en dan luidt het *hoopen*: hoopen kinderen. Hoopen volk. Hoopen leugens. Zamenstell.: overhoop, op en door elkander. Alles overhoop halen, door elkander halen, verwarren.

Daar het heerschende begrip in dit woord eene ophooping is, behoort het zeker tot het geslacht der woorden *hoog*, *heffen*, *heuvel*, enz.

Hoop, (hope) v. De verwachting van een toekomend, mogelijk goed. Op hoop leven. De hoop opgeven. Zijne hoop bouwen op iemand. **VOND.** Van hier: hopeloos, hopeloosheid.

Hoopen, zie *ophoopen*.

Hoorder, m., zie *hooren*.

Hooren, o. en b. w., ik hoorde, heb gehoord. Onz., zijn gehoor hebben: de oude man kan slecht hooren. Toelusteren: hooren naar hetgene gezegd wordt. Zich naar het gehoorde schicken, daarnaan gehoorzaam zijn: naar den goden raad zijner ouderen hooren. Zich hooren laten, spreken. *Bedr.*, in denzelfden zin: men hoort wonderlijke geruchten. Tijdig ontvangen: en hoor de nederlaegh van *EFRAIM*. **VOND.** Somwijlen beteekent het begrijpen, verstaan, in den bijbelstijl: de schapen hooren zijne stemme. **BIBELVERT.** Ook verhooren: Maer dank den Hemel, die mijn klagen wilde hooren. *A. HARTS.* Van hier hoorder, voor *toehoorder*; hoorplaats, voor gehoorplaats. Het stamt van *oor* af.

Hoorn, zie *horen*.

Hoos, v., meerv. hoozen. Eene waterhoos, een waterpilaar — *exhaustus aquae vi ventus turbulentis*. Van *hoozen*.

Hoos, v., meerv. hoozen. In Groningerland en elders, voor eene kous. Zamenstell.: hoosband, hozeband, hozervoetling. **VOND.** gebruikt het woord *gehoosd*: gehooft met purpre laarsjes. Lederen hozen, waardoor men verstaen moet laerzen, die van achteren en aan de buitenzijde van het been, tot aan de heup komen, en aan de binnenzijde zoo hoog ze kunnen. **PALUDAN.** Van hier ont-hozen, *caligas exuere*.

Hoovaardig, (bij **KIL.** *hooghaerdigh, hoo-vaerdigh*), bijv. n. en bijw., hoovaardiger, hoovaardigst. Iemand, die het oordeel over zijne eigene voortreffelijkheid naar buiten vertoont, uit eene bron van hoogmoed. In het bijzonder, wanneer men dit door kleederpracht aan den dag legt. Van *hoog* en *vaeren*. Van hier hoovaardigheid, hoovaardiglijk, hoovaardij, bij **F. VAN DORP** *hoog-vaardij*, en bij **HOOFD** ook *hoovaart*: o sot hoo-vaart!

Hoizen, b. w., ik hoosde, heb gehoosd. Water uit eene boot, of uit iets anders, met een daartoe geschikt werktuig, scheppen. Van hier hoozer, hoosvat, enz. Het lat. *hausio*, of *haurio*, komt hiermede overeen.

Hop, (hoppe), v. Eene bekende plant, in de bierbrouwerijen noodig. Men gebruikt het woord zoo wel voor de geheele plant, als voor de bloemen, *hopbellen* genaamd. Hop plukken. Hop droogen. Van hier hopachtig. Zamenstell.: hopakker, hopbel, hopeest, hopketel, hopkooper, hopland, hoppestaak, hoppezak, enz. Van hier ook het bedr. w. *hoppen*, met hop voorzien: het bier hoppen.

Hop, m., meerv. hoppen. Een zekere vogel. **TEREUS** verkeerde in eenen hop. **VOND.** Uit het lat. *upupa*.

Hopeloos, zie *hope, hoop*.

Hoopen, b. w., ik hoopte, heb gehoopt. Een toekomend goed verwachten. Ik hoop het beste van hem. Ik hoop, dat enz. Vertrouwen: op God hoopen. In het gemeene leven neemt men het ook voor *wenschen*.

Hopman, m., meerv. hopmans, hopmannen en hoplieden. Een hooflman over eene krijg-bende, voornamelijk over eene gewapende burgerij. Van *hop*, dat is *hoofd*, en *man*. Anderen brengen het tot *hop*, voor *hoop* en *man*, *praefectus multitudinis*. Van hier hopmanschap.

Hopperd, m. Het bier in den hopketel, wanneer de hop er nog niet van afgescheiden is.

Hor, v., meerv. horren. Een dun, klein plankje, hetwelk de kinderen aan een touwtje binden en in het ronde draaijen. Het heeft, naar het snorrende geluid, dien naam.

Horde, v., meerv. horden. Eigenlijk een tar-taarsch woord, dat, met ons *heer, heir*, eenen zelfden oorsprong heeft, en gebruikt wordt van een zwervend herderleger van volken, die, hun leven lang, in zulke horden omtrekken: De wilde Tater, die met groote horden draaft. **H. DE GR.** In eenen engeren zin beteekent het eenen stam van zulke volken, die onder een opperhoofd staan.

Horde, v., meerv. horden. Een stuk werks, van teen gevlochten, tot menigerlei gebruik, hetzij tot beschutting, hetzij tot drooging, hetzij tot ver-voering, hetzij tot bevolcroing. Langs een' brug van tonnen, met horden gevloert. **HOOFD.** De horde (het hordetje) voor de venster-raam plaat-sen. Zamenstell.: hordenmaker, hordenvlechter, hordenwand.

Horen, (ook hoorn) m., meerv. horens. De spitse uitwassingen aan de hoofden van sommige viervoetige dieren. Iets op zijne horens nemen, fig., een zwaar werk op zich nemen, om het, zon-der hulp, te volvoeren. De horens afstooten, zie onder *afstooten*. Zijne horens opsteken, zijn gezag in het bewind toonen. Iemand hoorens opzetten: zij heeft haren man horens opgezet, zij boeleerde met eenen anderen man. Dat naar horens gelijk. Zoo schrijven onze Dichters, in navolging van de Ouden, der maan *horens* toe, wanneer zij over de helft afgenomen is. De spitse hoeken: hoornen des altaars. **BIJBELVERT.** Een koperen, of zilve-ren, werktuig, hetwelk dooven gebruiken: hij hoort door eenen horen. Een holle horen, van het dier afgescheiden, dienende voor een vat: de horens des overvloeds. Schilders beelden den overvloed af door eenen horen, vervuld met allerhande voorna-me vruchten, die over de randen des horens heen-hangen. Een werktuig, om op te blazen: als zij hooren zult het gelujt des hoorns. **BIJBELV.** Van hier blaashoren, toethoren, enz. Voor zekere soort van torren met kleine hoornen, zegt men, gelijk **KIL.** ook heeft, *horentoren*, waarschijnlijk voor *hoorn-tor*. De stof, waaruit kammen enz. gemaakt worden; van het onz. geslacht, zonder meerv.: lantaarnen met doorzigtig horen. Zoo noemen de smeden de stof, waaruit de paardenhoef be-staat, en vooral hetgeen van den hoef afge-sneden wordt, *horen*; onz., zonder meerv. Bereid kalfs- of schaapsleer, waarvan men banden voor boeken maakt: een boek in horen gebonden. Het onveranderl. bijv. n. is *hoornen, horenen*: een hoor-nen kam. Van hier horenachting. Zamenstell.: horenbest, horenbazer, horendier, horendrager, een man, die eene overspelige vrouw heeft; horengeld, horenloos, horenslak, horenslang, horenvee, horenvlies, horenwerk, buitenwerk met twee halve bolwerken; horenworn, horenzick, eene ziekte der runderen aan de horens. Ook is het zamengestelde bijv. naamw. *horendol* in gebruik: horendolle stie-ren. **F. DE HAAS.**

Zoo ond dit woord is, zoo waarschijnlijk is het ook, dat het tot *ka, har*, hoog, behoort, en in het algemeen iets, dat verheven is, beteekent.

Horizon, (horizont) m. Gezigteinder: die die sterren op mijnen horizon mogt werpen. **DECK.** Het komt af van het gr. *ὁρίζων*. In de gemeene taal zegt men: dat gaat boven mijnen horizon, dat gaat boven mijne bevatting. Doch **J. LUBLINK** merkt hierbij aan, dat dit verkeerd gezegd is. de-wijl wij datgeen, hetwelk *boven* onzen gezigteinder is, zien, maar niet wat nog *beneden* de kimmen, en dus nog niet binnen het bereik van ons gezigt is; en stelt daarom voor: dit of dat is beneden mijnen horizon.

Horn, m., meerv. hornen. Eigenlijk, een spitse nitstekende hoek; hetzelfde woord als *horen*, schoon van bepaalder gebruik. In het gemeene leven zegt men: in hoeken en hornen. Vele plaatsen zijn daarnaar benoemd: Avenhorn, Bar-zingerhorn, Dirks-horn, Tuitgenhorn; plaatsen, die, oorspronkelijk, op eenen uithoek aangelegd zijn. *Horn* wordt ook voor eenen inham genomen, zoo als die, waaraan *Hoorn* ligt. **HOOFD** gebruikt het zamengest. *hornscheef*: hornscheeve naadernissen, schiefhoekige loopgraven.

Horoskoop, o., meerv. horoskopjen. Bas-taardw., uit het gr. Geboortester, bij **MEIJER** *uur-schouw* genaamd. Horoskoop trekken, uit den tijd

van iemands geboorte deszelfs lot voorspellen. Van hier horoskooprekker.

Horrel, m., meerv. horrels. Eigenlijk, een stoot; van het voortd. w., *horrelen*, van *horren*, hetzelfde als *horten*. In het gemeene leven bezigt men het voor eene kleine oneenigheid: dat was een heele horrel. Van hier horrelvoet.

Hors, zie *ors*.

Horst, v., meerv. horsten. Een woord, dat geheel buiten gebruik geraakt is, en eertijds dicht ineengegroeid kreupelbosch beteekend heeft. Op de Veluwe heeft men eenige plaatsen, die *de Horst* heeten. Het is in sommige eigennamen nog overig: van der Horst, Veenhorst, Binkhorst, Bronkhorst, Langhorst, enz.

Hort, m., meerv. horten. Een korte stoot. Iemand enen hort geven. Met horten en stooten, nu een weinig, dan een weinig.

Horten, o. w., ik hortte, heb gehort. In het gaan stooten: met dusdaanigh horten enz. HOOFD. Bonzen, aanstooten: 't hort alles tegens een. M. L. TIDW. Fig., niet gelukken: dies hortte 't spaansch geluk hier. HOOFD. Eene hortende rede, waarin geene vlocijendheid is. Het woord komt overeen met het fr. *heurter*.

Horzel, v., meerv. horzels, horzelen. De grootste soort van wesp, die op bijen en groote vliegen jagt maakt. De felle horzel dorf haar scherpen angel enz. VOND. Van hier het o. w., *horzelen*, dat en van het geluid der horzelen, en van geraas en gekijf bezigd wordt. Hiervan *horzeling*, eigenlijk razernij door den steek eens horzels verwekt; overdragt. voor verbijstering, bij HOOFD.

Hossebosen, o. w., ik hosseboste, heb gehossebost. Eene stootende beweging maken, bij voorb., met eenen stoel, waarop men zit, dan naar achteren, dan naar voren. Een woord van den klank gevormd. Ook als een onzijd. naamw.: het hossebosen van den wagen.

Hot, v. Het dik van geschifte, gekernde melk. Het verkleinw. *hotje* wordt in Gron. en Geld. voor een klein oogenblik gebruikt; doch in den langsten stijl: ik zal nog een hotje blijven. Anderen noemen het *heje*.

Hoten, o. w., ik hotte, heb gehotst. Boten: schokken: de wagen hotte verschrikkelijk.

Hotten, o. w., ik hottede, ben gehot. Tot hot loopen. De melk is gehot. Gaan, voortgaan, gelukken; in het gemeene leven: het wil met de zaak niet hotten. Dat zal niet hotten.

Hou, een tusschenwerpsel, om stil te houden. Het is van *houd*, hoogd. *halt*.

Houd, houde, veroud. z. n., beteekende gunst, genegenheid, waarvan het bijv. n. *houd*, voor gunstig, genegen, mede in gebruik geweest is: iemand houd zijn, waarvoor wij thans zeggen *houw en getrouw*. Het zelfstandige *houd*, *houde*, was ook hetzelfde als ons *hulde*: en zworen hem houde. MÆLIS STROKE.

Houden, (oudtijds *holden*) b. w., ik hield, heb gehouden. Dit werkwoord heeft een uitgestrekt gebied in onderscheidene spreekwijzen. Eigenlijk is het iets, met de hand, of op dergelijke wijs, aanvatten. Iets in de hand houden. Den toom kort houden; fig., iemand kort houden, hem zijnen wil niet geven. Iemand in het oog houden, op hem acht geven. Inhouden, bevatten: stoeven watervaten, elck houdende twee of drie metreden. BIJBELV. Voor vallen bewaren: door

ankers wordt de muur gehouden. Fig.: zich aan Goda woord houden, zich op hetzelfde verlaten. De vlugt beletten: den dief houden. In eene zekere rigting brengen: de handen op den rug houden. De beweging van iets verhinderen: zijn water niet kunnen houden. Houd den mond, zwijg. Door dwang de beweging stuiten: het paard in toom houden; fig. iemand in toom houden, hem voor losbandigheid bewaren. Door zedelijke bewegredenen ophouden; ook door dwang: de kinderen onder scherpe tucht houden. Den toestand van iets bestemmen: het land in rust houden. Iemand vrij houden, voor hem betalen. Het met iemand houden, eens zijn, — het met eene vrouw houden, in ontucht leven. Iemand bij, of aan, zijn woord houden, zich op iemands gedane belofte beroepen. HOOFD heeft: aan iemand een goed woord bij den Koning houden. Van hier het deelwoord *gehouden*, voor verplicht: ik ben daaraan niet gehouden. HOOFD en anderen bezigen: in iemand, of iets gehouden zijn. Vergeet d' ondankebre lier, in wien zij is gehouden? L. TRIP. Wijders: de kamer schoon houden. Een dagboek houden. Zich dapper, — standvastig, — zich te vreden houden. Vuur op den haard houden. Opene tafel houden. Paarden, — knechts, enz. houden. Gastmaal, — hoogtijd, — geregt, — landdag houden. Eene redevoering houden. Woord houden. Iemand voor een eerlijk man houden. Zich doof houden. Veel van den wijn houden. Hierheen behoort de spreekwijs: steek houden, wanneer de naad niet uitscheurt. Fig.: dat bewijs zal steek houden, het zal voldoende bevonden worden. Onzijdig: het ijs kan nog niet houden, het breekt. Verder: de wagen hield stil. — Het zal hard houden, zoo hij er doorkomt. Van hier houder, ook voor eene vischkaar, doorgaans *houwer* genoemd; houding. Zamenstell.: houkind, (houd-kind) voedsterling.

Hout, o., het meerv. houten is in sommige gevallen gebruikelijk. De stof, waaruit het ligchaam van boomen en struiken bestaat, zonder meerv. Hout schaven, zagen. Brandhout: hout kappen. Honderd hout, duizend hout, dat bij het getal van honderd of duizend verkocht wordt. Takken van eenen boom: de boom heeft te veel hout. Een stuk hout, tot zeker einde bestemd; met een meerv. Het kruis van eene venster bestaat uit twee houten. Aan het hout hangen, aan het kruis, in de BIJBELV. Een boom, of struik, ten aanzien der gesteldheid zijns houts: pokhout, brazilienhout, enz. Een bosch, geboomte: de slagorde had het voorste van den houte in. HOOFD. In midden den houte des paradys. BIJBEL, 1477. Zoo wordt het bosch, bij Haarlem en Alkmaar, *het hout* genoemd. Verkleinw. *houtje*; van hier de spreekwijs: op zijn eigen houtje, op zijn eigen gezag. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *houten*, van hout; houtachtig, houtig, houting, eene soort van visch. Zamenstell.: houtakker, houtbeitel, houtdraaijer, houthakker, houthouwer, houtkooper, houtkraai, houtmade, houtmarkt, houtmeter, houtmijt, houtschild, een kruijer, een arbeider; hontschuur, houtslang, houtsnip, houtstapel, houtskool — houtkool: anderen schilderen de zon met houtkolen. VOND.; houtteller, houttuin, houtvester, opzigt van bosschen; houtvlot, houtwagen, houtwerk, houtwink, houtzolder, enz.

Hout, hoogd. *Holz*. Zeer nabij komen $\omega\lambda\eta$ en $\alpha\lambda\omicron\varsigma$.

Houvast, o., meerv. houvasten. Een werktuig, om iets vast te houden. H. DE GR. bezigt het overdr.: houwvasten van vriendschap.

Houw, bijv. n. en bijw. Getrouw. Het is in de spreekwijs: aan de overheid enz. houw en getrouw blijven, alleen gebruikelijk. Het drukt uit iemand, die het beste van zijnen heer gaarn ziet en het tracht te bevorderen. Zie *houd*, *houde*.

Houw, v. In Gelderland en elders benoemt men met dit woord een gebrek aan de oogen van paarden en rundvee, dat uit een hard vliesje bestaat, zich, uit den hoek der oogleden, over den appel heentrekkende. Bij *KIL.*: *houwe in dooghe*. *Unguis; membrana quaedam in oculo*. In het hoogd. *Hauk* en *Haug*.

Houw, m., meerv. houwen. Een slag met eenen houwer; ook de toegebrachte wonde door eenen houw. Hakking van een bosch: hout van den tweeden houw. Vrijheid om in een bosch te hakken: competeerde elk te zijner beurte den houw daarin. *HOOFD.* *Houw*, van het vr. gesl., *die Hae* in het hoogd., is ook een werktuig, om te houwen; eene kalkhouw, een kalkkloet.

Houweel, o., meerv. houweelen. Een spits werktuig, om, door houwen met hetzelfde, den harden grond om te halen.

Houwelijk, zie *huwelijk*.

Houwen, b. w., ik hienw, heb gehouwen. In het gemeen, met de scherpte van een snijdend werktuig slaan en daardoor iets kwetsen. In stukken houwen. Ook beeld, steen houwen. Van hier houwer, ook voor een zijdegeweer; houwing. Zamenstell.: houwbijl, houwblok, houwbosch, houwdegen, ook fig. voor iemand, die dapper vecht; houwhamer, houwmes, enz.

Hoveling, m., meerv. hovelingen. Iemand, die in dienst bij eenen vorst is en aan het hof verkeert. *Fig.*, iemand die zich door gemaakte wellevendheid en vleierij bij eenen vorst weet aan te bevelen.

Hoven, b. en o. w., ik hoofde, heb gehoofd. Bedr., aan het hof ontvangen. Wat Babilon, wat ooit Chaldecuw aan *ALEXANDER* schonk, dat hoofte hier. *VOND.* Men stelt het anders gemeenlijk in vereeniging met *huizen*, in den zin van iemand prachtig aan zijnen disch onthalen: ergens gehuisd en gehoofd zijn. Het staet hem hier genoegh, dat hij *ENEAS* huisde en hoofde. *VOND.* Overdr.: daer wijsheid is gehoofd. H. DE GR. Onzijd., gastmaal houden, zich aan eenen goeden disch vergasten: om te houden vroolijke maaltijden, en dat noemen sij hoven. R. VISSER. Dat's een jougman, die kan hoven. WESTERB. Daar geen brood is, is 't kwaad hoven, spreekw. *HOOFD* heeft *hooveren* (*KIL. hoveren*) voor praal of hoofse wijze ten toon spreiden, hof houden.

Hovenier, m., meerv. hoveniers. Een tuinier, iemand die om daghuur in den hof werkt. Ook iemand, die zijnen eigen hof bewerkt, en deszelfs voortbrengselen te koop aanbiedt. Vrouw. *hovenierster*. Van hier, in het gemeene leven, het o. w. *hovenieren*: hij is aan het hovenieren.

Huds, v., meerv. hudsen. Eene slet, een versletene lap, ook kleedje. Die het heel wel maken, als zij in de hudsen zijn. DE BRUSE. Hudsen, hedsen, bij *KIL.* *panniculi, panni viles, triti et laceri*.

Hugen, o. w., ik haugde, heb gehuugd. In Groningen hoort men dit woord, en men bezigt het daar van kinderen, die een lekker beetje van andere kinderen, met vleijende woordjes, afvragen.

Hugghen kent *KIL.*; maar verklaart het door *naauw toezien*. Het eng. *to hug* heet *teederlijk liefkozen*.

Hui, zie *heu*.

Hui, v. Wei van melk. Honden met vette huij aen te vocken. *VOND.*

Hui, een tusschenwoerspel van opwekking. Hui, hui, vliedet uit den noordenlande! *BIJBELV.* Hebr. ףׁׁׁׁ.

Huichelen, o. w., ik huichelde, heb gehuicheld. Een voorkomen hebben, als ware men een godsdienstige; in het stuk van godsdienst veinzen. Ende die godtlooslijk handelen, sal hij doen huichelen. *BIJBELVERT.* Van hier huichelachtig, huichelaar, huichelaarster, huichelares, huichelarij, huichelij, huicheling, huichelsch.

Huid, v., meerv. huiden. De uitwendige, natuurlijke bedekking van het ligchaam, bij mensch en dier. Eene afgestroopte huid, een balg. Met huid en met haar, geheel en al, in de gemeenzame taal. De dingen door de huid zien, tot op den grond der zaken doordringen. Met de heele huid er afkomen, zonder schade het ontkomen. De huid verdeelen eer de beer gevangen is, zonder grond op eenig voordeel rekenen. Met de huid, met zijn lijf, betalen. Het bekleedsel van vruchten: hij nut zijn uien met de hui. *VOND.* De planken die rondom een schip geslagen worden: het vaartuig kreeg eene nieuwe huid.

Daar het woord, in het gemeen, van eene bedekking gebruikt wordt, is het zeer waarschijnlijk, dat het met *hoed*, van *hoeden*, bedekken, afstamt. Zamenstell.: aalshuid, beerenhuid, koehuid, — huidenkooper, enz.

Huiden, bijw. van tijd, hetzelfde als *heden*. Van hier huidig: tot den huidigen dag.

Huidevetten, o. w., ik huidevette, heb gehuidevet. Leertouwen. Van hier huidevetter, huidevetterij.

Huif, v., meerv. huiven. In het gemeen, de bovenste, ronde bedekking van een ding: torens hoog van huiven. *HOOFD.* Bijzonder een vrouwelijk huiwel: toen zij de huif der goddelijke maegt aangrepen. *VOND.* Iemand de huif aflagten, zijne bedriegerijen ontdekken. *ODDAAN.* De kap, het linnen overdek van een voer- of rijtuig is *de huif*; van hier het zamengestelde huijkar. In Gelderland noemt men somtijds eenen bijenkorf *huif*; in het eng. *hive*. De kap, welke men den valken opzet, om hen tam te maken, wordt, bij de valkeniers, derzelver *huif* geheeten. Van hier het bedr. w. *huiven*, beteekenende het hoofd dekken: huijt met goudt de koeij. *HOOFD.* Het bekleedsel des ingewands draagt ook dien naam. Sommigen noemen de tweede maag der herksaauwende dieren *de huif*. *KIL.* heeft hier ook *huyve*.

Huig, v., meerv. huigen. De lel, het tapij achter de tong, aan den ingang der keel. De huig ligten, haar doen opkrimpen. *Fig.*, iemand de huig ligten, iemands geld behendig te zoek maken, hem door bedrog het ontvreemden.

Huik, v., meerv. huiken. Eene falie der vrouwen: ook een van laken, of andere stof, gemaakt vrouwekleed, met eene kap: eene brabantse huik. De huik naar alle winden hangen, zich uit geveinsdheid naar den tijd schikken. *Eene huik* noemde men ook een dekkleed, waarmee men kinderen, in onecht geteeld, bedekte, wanneer de ouders trouwden en dezelve, als de hunne, erkenden. Van hier: onder de huik trouwen. *Huik* is ook zooveel als *hurk*. Zie het volgende woord.

Van *huik*, in de eerste beteekenis, is het zamen-gest. *huikmaker*.

Huiken, o. w., ik huikte, heb gehuikt. Op de huik zitten, nederbukken, duiken, hurken. Hij huikt van zwaren last. *Huiken* is ook een zepmanswoord: met huikende zeilen varen, als men zwich, te zeilen ingijpt. Van hier *huiker*. Voor *huiken* is ook *hukken* in gebruik: met een huckend zijltjen laveren. De BRUNE. KIT. heeft *hucken* alleen. In Overijssel zegt men: hoeken, of op de hoeken zitten.

Huilen, o. w., ik huilde, heb gehuild. Een sterk, klagelijk, doordringend geluid maken. De noordstormen huilden. ΦΕΙΡΗ. Huilende winden. Zoo huilen honden, wolven, enz. Ook worden groote en zware kanonkogels gezegd te huilen. Dichters spreken ook van: huilenden honger, wanneer men van honger huilt. — Met de wolven in het bosch huilen, zich geveinsdelyk naar het gezelschap schikken. Schreijen: het kind huilt. Van hier *huiler*. Zamenstell.: huilebalk, een die ligt huilt; van *balken*, huilen; derhalve twee woorden van eene en dezelfde beteekenis; welke zamenvoegingen bij de Ouden veel voorkomen, b. v. ruile-buiten, enz.

Huilen, eng. to howl, ijs. ylfa, yla, fr. houlter, van waar *houleux*, van den *huilenden* storm gebruikelyk, sp. ahullar, auillar, lat. eiulare, gr. ολοῦσθαι, ὀλαειν, hebr. ליל, arab. لال, sijr. آلا. Het klagende gehuil drukken zoo vele natiën, op hetzelfde bijna, uit.

Huis, o., meerv. huizen. Een bedekt gebouw, een, naar de regels der bouwkunde ingesloten, ruim, om er allerlei verrigtingen in waar te nemen. In dien zin is het meest zamengesteld: bakhuis, brouwhuis, giethuis, kakhuis, stookhuis, waschhuis, enz. Eene plaats om er iets in te bergen, in te steken, op te sluiten; ook in zamenst.: beenderhuis, brilhaus, duifhuis, gekkenhuis, geweerhuis, klokhuis, peperhuis, verbasterd van *papierhuis*. Zie *papier*. Eene wijkplaats, om zich te verbergen: schilderhuis enz. Een verblijf der dieren: een slakkenhuis. Het huis der spinnekoppen. BIJBELV. Het eeuwige huis, het graf. Een, voor menschen bestemd, woonhuis: een huis bouwen. Met de deur in het huis vallen, de noodige voorzigtigheid verzuimen. Te huis — van huis zijn. Ergens in te huis zijn, in iets wel bedreven zijn. Iemand niet te huis kunnen brengen, zich niet kunnen herinneren, wie hij zij. De vloot komt te huis, binnen de haven. Ik ben daarvan niet te huis, dat strookt met mijne denk- en handelys niet. Bij iemand te huis liggen, inwonen; ook fig.: hij ligt bij zijne vrouw te huis, zijne vrouw speelt den baas. Oost, west, te huis best. Zie *oost*. Al de personen, die in een huis wonen; zonder meerv.: het heele huis raakte op de been. Het huizezin, vrouw en kinderen: elk moet voor zijn huis zorgen. Een geslacht: het huis van Bourbon. Van adellyken huize zijn. Een kantoor van koophandel: goederen aan een voornaam huis verkoopen. Te huis komen wordt ook gezegd van dingen, die ons als van zelf en onverwacht overkomen: Maer nu, God lof, komt mijn geluk al teflens mij t'huis. VOND. Van hier huise-lyk. Zamenstell.: huisarmen, huisbakken, huisbediende, huisbeleid, huisbestuur, huisbewaarder, huisbewind, huisbezoeking, huisblad, vischljm; huisbraak, huisdeur, huisgenoot, huisgezin, huis-

goden, huisheer, huishond, huishuur, huisknaap, huisknecht, huiskrakeel, huislook, huisman, huismiddel, huismoeder, huisspin, huistwist, huisvader, huisvlieg, huisvrouw, huiszittend, huiszorg, enz.

WACHTER. leidt het, met *huid* en *hul*, uit eene bron af; uit *hoeden*, bedekken. Het schijnt van den zelfden oorsprong, als het gr. ὄζος. Men heeft slechts de x weg te laten, en de o met eene scherpe blazing uit te spreken, om de overeenkomst te zien.

Huishouden, o. w., ik hield huis, heb huishouden. Het huis besturen. Verkeeren: men kan niet met hem huishouden. Razen, tierren: hij houdt slecht huis. Wie heeft hier zoo huishouden? Het wordt ook zelfst. gebruikt: een zwaar huishouden. Van hier: huishouder, huishonding, huishouderster.

Huisraad, o. Alles, wat tot nooddrift of gemak in het huis dient. Zamengetrokken uit *huisgeraad*.

Huisvesten, b. en o. w., ik huisvestte, heb gehuisvest. Bedr., iemand een vast verblijf bezorgen: ik heb hem drie dagen gehuisvest. Onz., huisvesting hebben: hoe lang zal hij daar nog huisvesten? Overdr.: 's Lands oppermagt huisvest nu in 's Lands Staten. WAGEN. Van hier huisvesting.

Huiveren, o. w., ik huiverde, heb gehuiverd. Van binnen eenige koude gewaarworden, en daardoor beven, of grillen. Van hier huiverig, van koude trillende; ook, die ongaarn tot iets overgaat; huiverigheid, huivering, ledentrilling door koude: de koorts met eene huivering krijgen.

Huizen, b. en o. w., ik huide, heb gehuisd. Bedr., iemand in zijn huis ontvangen: iemand huizen en hoven. 't Waer een getrouwde vrouw te huysen bij de Boel. F. v. DORP. Onz., wonen, zich ophouden: daer de helsehe lastraar huyst; en overdr.: de stad, die gij regeert, en daar de sonde huyst. F. v. DORP. Huishouden: de vijand heeft hier slecht gehuisd. Van hier huizing, een verblijf: uit de onderste huizingen. VOND. Ook noemt men de hut en kajuit op een schip *de huizing*.

Hukken, (ook hurken) o. w., ik hukte, heb gehukt. Gaan nederzitten op de hielen, huiken. Zij hukte neer in 't groen. VOND. Zoo zegt ook POOT:

Hier zweeg de maegt en hukte met haer leden,
In 't groen van Pindus neer.

Zie *huiken*, *hurken*.

Hul, v., meerv. hullen. Een linnen kinderkapje: ook eene soort van vrouwenmuts. De vrouwen, die zij om haer linnen hullen en witte schorteldoeken van verre voor gewapende mannen hadden aangesien. VET.

Hulde, (oul. ook *houde*) v. De onderdanigheid van eenen dienaar aan zijnen heer, voortkomende uit eene zucht tot deszelfs best. Iemand hulde bewijzen. De diepste onderdanigheid aan het Opperwezen, met liefde gepaard: God is aller hulde waard. PSALMBER. Gehoorzame onderwerping aan iets anders: aan de waarheid hulde bewijzen. Oul. beteekende het ook *gunst*: Gods vrienfchap ende zijn hulde. SEGHEL. Van hier het bedr. w. *hulden*, ik huldde, heb gehuld: den landvorst hulden, denzelven, door hulde en trouw te zweren, bij den aanvang van zijn gebied, erkennen. Naadat KAIZER KAREL zijnen zoon, gehult in den jare 1549, de lessen der regeeringe had

ingescherpt. **HOORT.** Waarschijnlijk van het oude *hold, huld*, dat is getrouw. Zamenst.: huldegift.

Huldigen, b. w., ik huldigde, heb gehuldigd. Voortdurend w. van *hulden*. Zie *hulde*. Van hier huldiging.

Hulk, v., meerv. hulken. Eene soort van vaartuig, een lastschip, met eenen platten bodem. Bij de Dichters wordt het ook voor andere schepen genomen. Ten leste ick mijne hulck voor 't ancker rijzen zie. **VOND. Fig.**, de hulk van zijn geloof wordt ginds en weêr geslingert. **HOOGVL.** Zij, die de hulk van staat, als wijze Palimuren, te roer staan, hebben staag een oog in 't zeil van doen. Zamenstell.: staatshulk.

Reeds bij de Grieken heette *ὄλας* een lastschip.

Hullen, b. w., ik hulde, heb gehuld. Iemand de hul opzetten, opschikken: zij was bezig met zich te hullen. Wijders gebruikt **VOND.** het woord, in het algemeen, voor *versieren*: met den hoed der vrijheid hullen. Het morgenroot, dat aarde en hemel hult. **SCHEM.** Oul. beteekende het ook *bedekken, verschoonen*. Van hier: huller, hulster. Zamenst.: ophullen. Men acht dit *hullen* zamengetrokken van *huivelen*, zijnde het voortd. w. van *huien*.

Hulp, v. De handeling, waarmede iemand of iets helpt. In het bijzonder, de daad, waardoor iemands toestand volkomener wordt; als de herstelling van de gezondheid: ik heb weinig hulp bij dien drank gevonden. Redding nit eene verlegenheid, bijstand: iemand te hulp komen. Met Gods hulp. Een helpende persoon; in welken zin het een meerv. aanneemt: ik sal hem eene hulpe maken, die als tegen hem over zij. **BIJBELVERT.** Van hier hulpbende, hulpeloos, hulpmiddel, hulp-troepen, hulpszaam; noodhulp, enz. Oul. bezigde men ook *help, helpe*: En wien si te helpen wesen wonden. **BIJBEL, 1477.**

Hulsel, o., meerv. hulsels. Een hoofddeksel der vrouwen: een noordhollandsch hulsel.

Hulst, m. Anders *hulstboom*, steekpalm. Van hier hulstbosch. In het fr. *houz*. eng. *holly*: mis-schien uit het lat. *ilex*. *Huls* is ook in gebruik geweest, waarvan hulzenboom, en het groning. hulzebosch.

Hulze, v., meerv. hulzen. De bast van schilgewasscn, als boonen, erwten, enz. Groene aren in hare hulsen. **BIJBELVERT.** Het komt van *hullen*, bedekken.

Hun, hunne, hun, bezittel. voornaamwoord, van den derden persoon, betrekking hebbende op meer dan eenen persoon, of een ding, en slaande op naamwoorden van het mannel. geslacht. Hun vader, hunne moeder, hun kind. Zij hebben het hunne er toegedaan, als zelfst. gebruikt.

Hunkeren, o. w., ik hunkerde, heb gehunkerd. Dit woord drukt eigelijk uit zijne begeerte op eene bedelachtige wijze te kennen geven: En gij, mijn geitjes, die, van d'avondstar gewenkt, naar huis toe hunkert. **MOON.** Hij liep hunc'ken bij de vrouwen. **F. v. DORR.** Men kan het afleiden van de bijgende in- en uitblazing van den adem, waardoor men zijne drittige begeerte te kennen geeft; indien dit woord zelf zijnen oorsprong aan dit natuurlijke geluid, het-wik een verlangende maakt, niet verschuldigd zij. Althans *hunkeren*, dat ook van paarden gebezigd wordt, als zij, aan de ledige krib staande, aan den stalknecht, door een zeker geluid, hunnen trek naar voeder te kennen geven, schijnt een klanknabootsend woord

te zijn. **HOORT** bezigt *heukeren*. Voorts beteekent het haken, begeeren; met *naar*, om: hij hunkert naar eer. Om een ambt hunkeren. Van hier hunkering.

Hunnebed, o., meest in het meerv. gebruikt, hunnebedden. Zoo worden de groote steenhoopen genoemd, die in het landschap Drenthe, inzonderheid tusschen Geelmuiden en Coevorden, nog heden gevonden worden. Men gist, dat zij enkel gestrekt hebben tot begraafplaatsen der oudste volken dezer landen, naardien in de oude vriesche taal *hunne* een lijk beteekent; gelijk in Groningen de waden, of doodkleeden, *hunnekleeden* genoemd worden; zijnde het, bij de oudste noordsche volken gebruikelijk geweest, de dooden, en inzonderheid voorname mannen, onder zekere heuvelen, of bergjes, te begraven.

Huppelen, o. w., ik huppelde, heb en ben gehuppeld. Zich schielijk, met kleine sprongen, bewegen: de ekster huppelt. Van vrengde springen: **DAVID** huppelde voor de ark. Met *zijn*: de ekster is naar het nest gehuppeld. Van hier huppelaar, huppeling. Het is een voortdur. w. van *huppen*, *hippen*.

Hupsch, bijv. n. en bijw., hupscher, meest, zeer hupsch. Dit woord wordt, in de dagelijksche zamenleving, gebruikt, om eene tamelijk goede gesteldheid uit te drukken, iets minder dan dat, hetwelk men anders schoon heet. Dat ons voor het uitwendige wel aanstaat: een hupsch meisje. Hoe? sprakze, zal een held zo frisch en hupsch van leên. **J. DE DECK.** Die zich, naar het uitwendige, wel gedraagt: hij is een hupsch mensch. Dat, met opzigt tot het innerlijk goede, wat meer dan middelmatig is: het kind begint hupsch te lezen. Van hier hupschheid.

Het schijnt te behooren tot het verouderde *hof*, dat in het zweed. nog gebruikelijk is, en eenen behoorlijken, schikkelijkjen aard van iets uitdrukt. *Ons hoeven, behoeven* komt ook uit die bron.

Hurk, v., meerv. hurken. Het is in het meerv. alleen gebruikelijk: op de hurken zitten, eene bokkende houding hebben, zoodat de aars achter op de hielen rust. Van hier het onz. w., *hurken*, ik hurkte, heb gehurkt: men zag 'er, dat schaamele wijven, hurkende op de mesthoopen, met de huik over het hoofd getrokken, de beenderen navorschten. **HOORT.**

Hurken, zie *hurk*.

Hut, v., meerv. hutten. In het gemeen, eene bedekte plaats, om er zich in te verbergen, hetzij eene tent, een gebouw, een huis. Ende in Salem is zijne hutte. **BIJBELV.** In het bijzonder, een ligt opgeslagen verblijf, om er in te schuilen, van stroo, riet, boomtakken, enz. gemaakt. In de lage hut dringen. **HOOGVL.** De hut eens veehoeders. In hutten wonen. Een slecht, laag aan den grond gebouwd, armelijk huisje: men vindt wel eens meerdere vergeuoegdheid in de nederige hut der armen, dan in het trotsche paleis der rijken. De verblijfplaats der stuurlieden en andere mindere bevelhebbers, op een schip: de schipper hield door eene zware koorts de hut. **BÓOΛERT.** Van hier loofhut, nachthut.

Het stamt af van het oude *hutan*, ons *hoeden*, bedekken, eng. to *hide*, gr. *κρυβειν*.

Hutselen, b. w., ik hutselde, heb gehutseld. Voortd. w. van *hutsen*, in kleine stukjes snijden en dan door elkander schudden, waarvan *hutsplot*: ziju hutsplot en krawel. **J. DE DECK.** **MINOS** hut-

sel de loten. **VOND.** En de tuimelende Taeg hutselt 'er zijn blonde plassen. **POOR.** Van hier hutseling, en het zamengest. hutselbeker.

Hutspot, m., zie *hutselen*.

Huur, v., meerv. huren, in enkele gevallen gebruikelijk. De loon der dienstboden; zonder meerv. Dienst; met een meerv. Zij heeft drie huren gehad: deze is hare vierde. Geld, dat van verhuurde goederen inkomt: de huur van een huis enz. Zamenst.: huurbrief, huurceel, huurgeld, huurhuis, huurloon, huurkamer, huurkoets, huurpaard, huurpenning, enz. Van *huur* is ook het bedr. w. *huren*, ik huurde, heb gehuurd. In huur aannemen. Van hier huurder, huurster, huurling.

Huwelijk, (*hylik*, *houwelijk*) o., meerv. huwelijken. Echte staat. Een huwelijk aangaan, voltrekken, sluiten. Van hier *huwelijken*, huwen, oneigenl., koppelen, bijslepen: nadien ze zich aan dat oorlog hadden laten houwelijken, enz. **HOOFD.** Van hier huwelijksch. Zamenst.: huwelijksband, huwelijksbed, huwelijksbelofte, huwelijksfeest, huwelijksgoed, enz.

Behalve hetgeen in opzigt tot de afstamming van het woord *hylik* gezegd is, dat ook hier te pas komt, kan ook nog ons oude *houw*, d. i. getrouw, aangevoerd worden, als zijnde het *houwelijk*, (*houwelijk*) eene verbindtenis van getrouwheid.

Huwen, b. w., ik huwde, heb gehuwd. Ten huwelijk geven. Met iemand gehuwd zijn. Naauw verbinden: het volk heeft zich gehuwd aan den dienst van vreemde goden. **FRANTZ.** Dichters bedienen zich veel van dit woord, om eene onverbrekelijke vereeniging aan te duiden. Zoo zegt **HOOGVL.**: het menschlijk leven, aan den vluggen tijt gehuwt.

In het gemeen paren, vereenigen:

Den gallen van zijn keel

Eendrachtig huwen aan de lieflijke veel. **VOND.** Zelfst. voor huwelijk:

De dag van huwen wederbaart

Den mensch tot een volmaakter leven. **VOND.**

Het woord *overtusschen* stamt denklijk af van het oude *hiu*, *heuw*, een huisgezin, eene familie. Van hier huwbaar, huwbaarheid.

I.

De I is de derde klinker in de nederduitsche letterlijst, gelijk zij daar, als letter, de negende plaats beslaat. Schoon zij, in de volkspraak, aan het begin eener lettergreep, voor eenen volgenden klinker, een medeklinker wordt, is en blijft zij nogtans, eigenlijk, een klinker. Waarom wij geene reden zien, om, met **ADELUNG**, de woorden te rangschikken naar eene i en naar eene *je*. Wat uitspraak zij ook ontvangt; zij behoudt hare natuur: zij behoude dan, in de schikking, ook hare plaats. **WACHTER**. zegt, dat, bij het uitspreken van de *j*, of *jod*, het midden van de tong naar het bovenste van het verhemelte gebracht wordt, en den gedrukten en verdikten adem aantrekt, om dien met de vokaal uit te drijven. De Grieken kunnen deze letter, zoo min als *w* en *f*, uitspreken. Bij hen is de *iota* altijd eene vokaal. **TEN KATE** noemt haar eene verhemelteletter. Zie verder mijne *Nederd. Spraakk.*, D. I § 7.

Ja, een bijw. en voegw. Als een bijw. van bevestiging na eene voorgaande vraag: kent gij hem? Ja. Van hier de gemeenzame spreekwijs: ik geloof ja. Iets met ja beantwoorden. Ja wel. Ja! ik kom haestelijk. **BIJBELV.** Voor immers: ik ben, ja, geen kind meer. Als een voegwoord van bevestiging: waar is de Heere de Godt van **ELIE?** Ja dezelve? **BIJBELV.** Van versterking: hij verjoeg, ja doodde hen. Het wordt, in dien zin, met andere woorden gevoegd: ja, dat meer is. Ja ook. Ja toch. Ja zelfs. Soms tijds wordt het als een zelfst. naamw. van het onzijdige geslacht gebruikt: nu neen is zoo goed, als zijn ja. — Toen zij 't krachtigh ja liet slippen. **HOOGVL.** Zamenstell.: jabroeder, jabroer (*qui omnibus assentitur*), jawoord. Dit woordje is reeds bij **ULPHIL.** ja, **OTFRID.** jo, ja, ijsl. *já*, ja, zw. *ja*, jo, angels. *gea*, ja, hoegd. *ja*, eng. *yes*, *yea*, wallis. *is*, brittan. *hjá*, gr. *ναί*, γε, dor. γα, hebr. כן Het behoort tot het oude werkw. *jahon*, *jehon*, zeggen, toestemmen, waarmede het lat. *ajo* overeenkomt.

Jaap, m. Een verbasterd woord, uit den

naam *Jakob*, in den gemeenzamen spreektrant gebruikelijk. Zoo zegt men, b. v. Jaap van **DIJK**, bedoelende onzen, op het land opgevoeden, Dichter Jakob van **DIJK**. In de straattaal is *jaap* ook een veeg, eene snede door het aangezigt.

Jaar, o., meerv. jaren. Naar den zeer waarschijnlijk oorsprong van dit woord, beduidt het den tijd van den eenen tot den anderen oogst. Thans is het de tijd, in welken de zon haren schijnbaren loop, door den zonnweg, volbrengt, gedurende twaalf maanden, of drie honderd vijf en zestig dagen. Het jaar loopt ten einde. Het heilige jaar, in de roomsche kerk, in hetwelk het groote jubelfeest geopend wordt. Twaalf maanden: hij is bij de dertig jaren oud. Het naamwoord laat men ook weg: hij is reeds in de tachtig. Ten opzigte der weersgesteldheid en vruchtbaarheid: een droog- nat-schraal jaar. Jaar en dag is, in de saksische regten, een jaar, zes weken en drie dagen. Voor eene lange poos: ik heb hem, in jaar en dag, niet ontmoet. — Nieuwjaar; als het jaar begint: ook voor eene gift op nieuwjaar, en, in Gelderland, eene dunne gerolde wasfel; anders een nieuwjaarskoek. Ouderdoin: dat past niet voor eenen man van zijne jaren. Van hier jaarlijks, bijw., jaarlijksch, bijw. naamw., jarig. Zamenst.: leerjaar, maaijaar, moordjaar, enz. Jaarboek, jaardicht, jaargeld, jaargetij, jaargetijde, jaarkring, jaarloon, jaarmarkt, jaartand, jaarweek, zeven jaren, in den bijbelstijl. **OUDAAN** heeft *jaarblafferts*, voor *amales*: de heilige jaarblafferts der bondboeken.

TUINMAN leidt het af van *exp*, de lente, of liefst van יָרֵךְ, de maan. **WACHTER**. van het zw. *jra*,

in eenen kring omdraaijen, gr. γύρω. Dan, daar dit voor de eerste uitvinders te wijsgeerig is, is de gissing dergenen veel gegronder, die het van het oude *ar*, (waarmede ons *aar*, korenaar, overeenkomt.) zw. *ar*, afleiden, hetwelk de inzameling van vruchten beteekent. Dit woord heet, in Zweden, ook een

jaar, gelijk het ijsl. *aar* en deen. *aar*. De gewoonte, om, naar de inoogstingen, de jaren te rekenen, is bij alle volken, zeer oud, en nog niet geheel uitgestorven. De Oudduitschen en Noordelingen telden den ouderdom wel gemeenlijk bij winters, maar echter was ook de deeling van oogsttijd tot oogsttijd, eene bekwame jaarsronde, dewijl men in het Noorden slechts eenen oogst heeft. Eenigen brengen hierheen het bekende vers van VIRGILIUS: *post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas*.

Jaarschaar, v., meerv. jaarscharen. Hetgeen in een jaar, als vruchten, van het land geschaard, dat is, ingezameld, wordt. Van *jaar* en *schaar*, een ingezamelde hoop. Al heeft de landman een quade jaarschare. DE BRUNE. HOOFD bezigt het ook voor een getal van jaren: indien eenighe jaarscharen van pachten en renten geheeven zijn. KIL. kent die beide beteekenissen ook, en voegt er nog andere bij. Zie ook *dagschaar*, bij *dag*.

Jadder, o., meerv. jadders. De melkvaaten van koebeesten. Uw jadders, dik van room en kostlijk voedsel, schroeiën. HOOGVL. Al 't voedsel dijt tot melck, waarvan de jadders zwellen. VOND. Dit woord heet, in Groningen, *jaar*, door insmelting. Wanneer het beest geslagt, en het jadder er afgesneden is, heet men het aldaar *jidder*, neders. *jidder*, *gidder*, door insmelting *het gier*, in Gelderland. Het komt overeen met *uier*, schoon dit woord ook van andere dieren gebezigd wordt, bij KIL. *uder*, *uider*, *huijder*, *wder*, *wr*, *ore*, hoogd. *Euter*, opperd. *eiter*, eng. *udder*, angels. *uder*, finl. *utare*, gr. *ουδαρ*, oel. *ουφαρ*, waarmede het lat. *uber*, deen. *iver*, zw. *jufiver*, *jur*, overeenkomen.

Jaden, b. w., ik jaadde, heb gejaad. Dit woord wordt in Noordholland gebruikt, om daardoor het bezorgen van de koeijen, op den stal, uit te drukken. Misschien is het zoo veel als *gaden*. De *j* en *g* vervangen toch wel meer elkanders plaats, als: jonst, gunst, enz.

Jagen, b. en o. w., ik jaagde (joeg) heb en ben gejaagd. Bedr., doen vlieden: den vijand op de vlugt jagen. Hij jaagde de raven uit het nest. Doen voortgaan: beesten in de weide jagen. Met schielijk geweld, uit het bezit van iets drijven: iemand uit huis en hof jagen. Dienstboden uit de huur jagen. Met kracht indrijven: iemand den degen door het lijf jagen. Ik hoor de spijkkeren door hout en handen jagen. DE DECKER. Iets door het keelgat jagen, inzwolgen. Hij heeft al zijn goed door de keel gejaagd, doorgebracht. Aanzetten: niemand jaagt u. Oul. was: iemand jagen, voor *najagen*, in gebruik. Onzijd., met *hebben*; op de jagt gaan: hij houdt veel van jagen. Hij heeft met drie honden gejaagd. Eene trekschuit, door middel van een paard, doen voortgaan heet ook *jagen*. Zijn pols jaagt hevige, slaat schielijk. Sterk rijden: hij jaagt altoos, als hij rijdt. Ook met *zijn*: hij is met vier paarden door onze plaats gejaagd. Van hier jaagster, jager. Zamenstell.: jaagland, jaagpaard, jaagpad, jaagschuit, jagermeester, jagerstuk, stuk van eenen haas, of van een konijn, bezijden den staart. WACHTER. acht *jagen* afkomstig van *αγισ*.

Jagt, v. De handeling van jagen, of vervolgen. Jagt op iets maken. Jagt op dieven maken. De kaper maakte jagt op dat schip. De handeling van wild, met honden, na te jagen, om het te vangen en te dooden: op de jagt zijn. De

kunst van jagen: zich op de jagt toeleggen. Het regt om te jagen: de jagt verpachten. De tijd om te mogen jagen: de jagt is open. Het is besloten jagt. Haast, drift: jagt maken. Zamenst.: dievenjagt, hazenjagt, hertenjagt, konijnenjagt, enz. Jagtbosch (bij VOND.), jagtduivel, in den gemeenen spreektrant, iemand, die eene onverzadelijke drift voor de jagt heeft; ook iemand, die nooit tijd gunt; jagtgaren, jagtgeregt, jagtgeweze, jagtgezel, (*venationis socius*) jagtgodin, jagthoen, jagthond, jagthoren, jagthuis, jagtkleed, jagtnet, jagtpaard, jagtregt, jagtroer, jagtsneeuw, fijne sneeuwvlokjes, die ligt wegstuiven; jagtspiets, jagtspriet, jagttijd, jagtvang, jagtvoegel, een valk, bij voorb., welken men op de jagt gebruikt; oneig., een jong mensch, die niet ligt op eene plaats blijft.

Jagt, o., meerv. jagten. Een jagtschip voor den pronk en het gemak. Van *jagen*, omdat het snel zeilt, of schielijk voortgetrokken wordt. Zamenst.: advijsjagt, oorlogsjagt, speeljagt, trekjagt, zeiljagt, enz.

Jagten, o. en b. w., ik jagtte, heb gejagt. Onz., zich zeer haasten, jagt hebben: hoe jagt gij altoos zoo? Driftig naar iets haken: jagtende naa 't vaststellen der dwingelandije. HOOFD. Bedr., aanzetten, om zich te haasten: iemand jagten. Het is het voortdur. werkw. van *jagen*. Van hier jagtig, voor driftig hakende: jagtichte gierigheid. HOOFD.

Jak, o., meerv. jakken. Een oud woord, beteekenende welcer een pantsier, eenen wapenrok: een schoon jak van maullien. HOOFD. Thans een kort vrouwekleed. In de gemeene taal: iemand wat op het jak geven, hem aflossen.

Het gr. *ιαχη* legt HESLICH. uit door *σκαπι*, een dekkleed. Bij VEGETIUS is *acca* eene soort van paardendek.

Jakhals, m., meerv. jakhalzen. Een dier, dat in het Oosten, vooral in Syrië, te huis hoort, en eene soort van vos, of wilden hond, is, van eenen allerstoutsten aard. TUINMAN leidt het van het eng. *jack*, een gait, een boef, en *hals* af. Het is waarschijnlijker, dat het woord verbasterd is uit het hebreuwsch *יַאֲכָל*, welk dier de Turken en

Perzen *Schagal* noemen. In het hoogd. ook *Schakal*. Dit woord klonk iets naar ons nederd. *jakhals*, dat een geheel ander woord oorspronkelijk is, en bij ons te kennen geeft een schraal, schurkig mensch: een arme jakhals. En in zoo ver kan men TUINMANS gissing toestaan. *Hals* toch, is bij ons meermalen een slechte, een eenvoudige bloed. Van dit laatste *jakhals*, dat bij ons ook voor eenen knol, een slecht, afgereden paard, gebruikt wordt, is het onz. werkw. *jakhalsen*: ik jakhalsde, heb gejakhalsd, voor te paard rijden.

Jakken, o. w., ik jakte, heb gejakt. De Vlaamschen gebruiken dit woord voor het paard met de knappende zweep voortjagen; gelijk *jakke*, bij hen, eene voermanszweep aanduidt. Wij hebben nog eene spreekwijs: jakken en jagen.

Jaloersch, bijv. n. en bijw., jaloescher, meest, zeer jaloesch. Bij KIL. *jaloes*, *jeloes*. Na-ijverig, minnenijdig. Van hier jaloeschheid, (*jaloeshed* bij KIL.) en jaloezij. Uit het fr. *jaloux*, en dat van het lat. *zelus*, gr. *ζηλος*, ijver.

Jammer, (KIL. *jamer*, *jammer*), o., meerv. jammeren. Eene erbarmelijke weelagt: so souvd gij mijne grauwe hairen met jammer ten graue

doen nederdalen. **BIJBELV.** Hoogste ellende: over 't jammer van dien staat. **DE DECK.** Ick verdraege ontelbaerheên van jammeren. **VOND.** In het gemeene leven zegt men: het is jammer, het is te betreuren. Van hier jammerlijk. **Zamenstell.:** *jammerdaad*, bij **CAMPB.**; jammergeschrei, jammerhartig, jammerhol, bij **VOND.**; jammerklagt, jammerklagtig, jammerzang, klaaglied. De Dichters gebruiken *jammerdal* en *jammerrijk*. Het laatste is, bij hen, de plaats der verdoemden, het eerste het verblijf der ellendigen op aarde. **F. DE WAEL** bezigt *jammerwel*, voor *jammerkolk*.

Daar zijn er, die het van het oude *hearm*, schade, verlies, afleiden. Eerder schijnt het woord eene nabauwing van het zuchtende en klagende geluid eens ellendigen te zijn. **M. Sr.** heeft altoos *jammer*.

Jammeren, o. w., ik jammerde, heb gemmerd. Jammergeschrei maken. Jammert niet om **PRIAEMS** end. **VOND.** Ook onpers.: het jammert mij van dien man. **VOND.** gebruikt hier den tweeden naamval: men moet zich uwer jammeren. Ook zegt hij: mij jammert moeder enz. Van hier *jammernis*, bij **VOND.** te vinden. *Jammeren*, lat. *gemere*.

Jan, m. Een mansnaam, in vele spreekwijzen gebruikelijk. Hij is boven jan, in het kaartspel. Iemand jan maken, dubbel winnen. Jan alleman, iedereen. Jan Trijntjes, Jan Hen, een verwijfle, in den gemeenzaamen spreektrant. — Jan de wasscher, bij de Zeeuwen: *meissenknecht*. **Zamenstell.:** janhagel, achterstraatsch volk; ook eene soort van koek.

Jangelen, zie *janken*.

Janitsaar, m., meerv. janitsaren. Een verbasterd woord, uit het turksche *gehitzeri* of *genqitzeri*, waarmede de Turken vroeger hunne bezoldigde landtroepen aanduiden.

Janken, o. w., ik jankte, heb gejankt. Klagennd huilen, van handen of vossen sprekende. Ook van menschen: wij zijn dit jammeren, dit bijster janken moê. **VOND.** Oncig: om een ambt janken. Kijven, razen: jankt zoo niet. Van hier *janker*, een knorpot, ook een wellustige, anders *venusjanker*, bordeelbrok. Voorts is het een klanknabootsend woord, gelijk het lat. *gannio*. Voor *janken* is ook *jangelen* in gebruik, eng. *to jangle*.

Januarij, m. De eerste maand in het jaar, louwmaand. Van den latijnschen naam *Januarius*; van **JANUS**, eene heidensche godheid.

Japan, zie *japon*.

Japon, m., meerv. japonnen. Eene lange, tot op de voeten nederhangende kleeding van mans en vrouwen. De benaming is ontleend van Japan, een magtig rijk beoosten China; derhalve een kleeid, in navolging van de Japannezen. Van hier ook japonsch: een japonsche rok; maar japsch, in japsch porselien.

Jas, m., meerv. jassen. Een overrok van mannen; en thans ook van vrouwen. Ook de boer van troef in het kaartspel.

Jasmijn, v., meerv. jasmijnen. Een boompje, dat welriekende bloemen draagt. In het fr. *jasmin*.

Jaspis, m. Een edelgesteente: van geelen Jaspis. **VOND.** Voor de stof, den ruwen steen, is het onzijdig: bergen van groen jaspis. Ook *jasp*: puick van jasp. **VOND.** De naam is oostersch; in het hebr. **יָסָפִי**, perz. *jasp*, gr. **ιασπίς**.

Jassen, o. w., ik jaste, heb gejast. Eenen

jas dragen: hij jast wel Het jasspel op de kaart spelen. Ook bedr.: een spel jassen.

Javelijn, v., meerv. javelijns, javelijnen. Onduitsch woord; een werpschicht: de javelijns en lansen. **MOON.** Fr. *javeline*.

Jawoord, o. De toestemming van eene vrijster aan eenen vrijer, tot het aangaan van een huwelijk. Het jawoord vragen, geven, — om het jawoord vrijen. **VOND.** zigt hiervan zeer geestig: De wil zou overslaan, maar blijft in twijfel hangen, Het jawoord, dat de gunst te met naar voor toedrong, Is rijp, en in den mond, maar hapert op de tong, En kan er kwalijk uit; enz.

Iber, m. Den Iber dien roem te laten. **VOND.** Eene rivier.

Ie, een zachtstaartige uitgang achter zelfstandige naamwoorden, die dezelve doorgaans vrouwelijk maakt, en uit het lat. *ium* en *ia* ontstaan is, als: falie uit pallium; griffie uit graphium, foelie uit folium; zoo ook evangelie, olie, menie. Uit *ia*, als: glorie van gloria, andjvie van endivia, malie van malia. De woorden, die dezen uitgang hebben, voegen eene enkele *n* of *s*, in het meerv., achteraan, als: bezie, beziên; olie, oliën; berrie, berries. Het woord *knie* wordt echter thans in het meerv. *knieën* geschreven.

Je, onze algemeene verkleinende, of vleijende uitgang, gevoegd achter andere naamwoorden, die daardoor eene verkleinde beteekenis krijgen, onalzoos van het onz. geslacht worden, als: kusje, handje, enz. Om de welluidendheid, plaatst men voor dezen uitgang dikwerf eene *t*, of *p*, niet willekeurig, maar naar gelang van de letters, die voorafgaan. Zoo komt *je*, achter *d* en *t*: kladije, matje, lidje, hitje, enz. Achter *f*: graafje, wijje, enz. Achter *g*: zaagje, wigje, enz. Achter *k*: dakje, hokje, enz. Achter *p*: lampje, pijpje, enz. Achter *s* en *sch*: dasje, blaasje, vleeschje, vischje, enz. *Tje* achter *l* en *n*: aaltje, schoteltje, kraantje, zootje, enz. Achter *r*: snaartje, kamertje, enz. Achter *w*: klaauwtje, leeuwje, enz. Achter tweeklanken: haaitje, eitje, enz. *Pje* achter *m*: haampje, kraampje, enz.

Hierbij moet aangemerkt worden, dat vele woorden van eene lettergreep, of waarvan de laatste lettergreep slechts eenen klinker heeft, uitgaande op *b*, *l*, *m* en *n*, en in het meervoud den laatsten medeklinker verdubbeldende, als: krib, kribben, bel, bellen, ham, hammen, enz. verlengd worden, en *tje* hebben; als: slabbetje, tobбетje, balletje, schelletje, hammetje, kannetje, japonnetje, en de vrouwelijke benamingen, op *in* uitgaande: boerinnetje, vriendinnetje, enz. Voor *je* zegt men ook *jen*, als: draadjen, lapjen. Dit *je*, *jen*, was oudtijds *gen*, als: schaapgen; naar den brabantischen tongval *ken*, of *ke*, als: draadken, draadke; kinneke, Mieke, of in sommige woorden, om de welluidendheid, *skén*, gelijk: jongskén, doekskén. Men zeide ook *kijn*, zoo als nu nog de groninger tongval heeft *doekkiin*, met twee *i*. Van dezen uitgang is een soortgelijke gansch verschillende, die uit het fr. *ge* gevormd is, als: bosschaadje, plantaadje, vriaadje, welke ook *gie* eertijds geschreven en uitgesproken zijn. Al zulke woorden zijn vrouwelijk.

Je, in het gemeene leven gebruikelijk als een tusschenwerpsel, om eene soort van verwondering uit te drukken. Het schijnt eene verkorting te zijn uit den naam **JEZUS**, zonder noodzaak gebruikt. Men hoort ook *jenij*, *jemenij*, verbasterd misschien uit het oude onbetamelijke stopwoord: Jezus marij!

Iebenboom, zie *ijf*.

Ieder, iedere, een bijvoegel., persoonlijk voor-naamwoord, eigenlijk algemeen telwoord, zoo veel als *elk*, *iegelijk*. Zie *elk*. Iedere dag, iedere maand, ieder jaar. Als zelfst.: ieder heeft op u het oog. Ook met het niet bepalende lidwoord *een*: een ieder onzer. Iedereen is ook in gebruik.

Iegelijk, iegelijke, een bijvoegel., persoonl. voornaamwoord. Elk, wie hij zijn moge. Voor iegelijken manne. BIJBELV. Meest plaatst men er het niet bepaal. lidw. *een* voor: naar de spraak van een iegelijk volk. *Iegelijk* en *een iegelijk* worden ook zelfst. gebruikt.

Jegen, zie *jegens*.

Jegens, voorzetsel, beheerschende den vierden naamval, en gevende eene betrekking tot iets te kennen. Liefste jegens de ouders. Pligten jegens God en de naasten. Oul. bezigde men *jegen* en *jegens*, voor *tegen*, *contra*: dat die twee jeghens den derden daar in eens zijn. H. DE GR. In 't *jegendeel* vinden wij bij SPIEGH. en anderen, waarvoor thans in *tegendeel* gebruikt wordt. Van hier *jegenwoordig*, *jegenswoordig*, welke woorden men, thans met eene *t* schrijft, *tegenwoordig*.

Iemand, een pers. voornaamw., dat in het enkelv. alleen gebruikelijk is, en eenen zekeren, onbepaalden persoon aanduidt. Van het oude *ie*, hetwelk KIL. door *aliquis* vertaalt, en *man*, deen. *mand*. KIL. heeft nog *iemán*.

Jenever, m., meerv. jeneveres, jeneveren. Anders *Jeneverboom*: welker spijze was de wortel der jeneveren. BIJBELV. Sterke drank, uit koren en dambeziën gestookt; zonder meerv.: klare jenever; bittere jenever. Zamenst.: jeneverbezie, jeneverboom, jeneverolie, jenevervat, enz. Van het fr. *genèvre*, ital. *ginevro*, *ginepro*; uit het lat. *juniperus*.

Jengelen, o. w., ik jengelde, heb gejeugeld. TEINMAN vergelijkt dit woord, met het gr. $\chi\alpha\lambda\alpha\zeta\epsilon\nu$, dikwijls bewegen. Het is zeker hetzelfde met het groning. *gengelen*, dat een voortd. woord van *gangaan*, gaan, is.

Jenoffel, (bij KIL. *ghenoffel*, *gheroffel*) m., meerv. jenoffels. Bij VOND., in zijne eerste gedichten, wordt dit woord aangetroffen, beduidende eenen kruidnagel. Het is verminkt van het lat. *caryophyllus*.

Jent, (KIL. *ghent*, *jent*) een bijv. naamw., thans geheel buiten gebruik, beduidende fraai, net: uw jento lijfen. HOOFD. In het fr. *gent*, van het lat. *gens*, *gentilis*. Van hier het zeeuwsche woord *jentaard*, een krakende pronker: den jentaert te spelen. BRUNE. Ook *jentiel*: jentiel goddin. HOOFD.

Iepenboom, m., zie *tjp*.

Ier, een klemstaartige basteruitgang, achter zelfstandige naamwoorden gevoegd, en eenen werkenden, mannelijken persoon aanduidende, van dezelfde kracht, als *aar* en *er*, gelijk: aalmoezener, hovenier, herbergier, tuinier. Zulke uitgangen nemen den vrouwelijken uitgang *ster* weder achter zich: hovenierster, tuinierster. Hij schijnt, door het fransche kanaal *ier*, tot ons gekomen te zijn.

Ier, m., meerv. Ieren. Een inboorling uit Ierland. Van hier iersch: iersche boter. Het iersch, de iersche taal.

Iet, een klemstaartige uitgang achter onduitsche woorden, om daardoor iemand van eenig volk, of geslacht, aan te duiden. Sodomiet, Israeliet. Van het lat. *ita*. Men begint, hiervoor taalmatiger, den uitgang *er* te gebruiken: Sodommer, Israeller, enz.

Iets, (iet) een onbepaald, onveranderlijk voor-naamw., van het onz. geslacht, in het enkelv. alleen gebruikelijk, en beteekenende, in het algemeen, eene zaak, waarvan ons verder niets bekend is, of dewelke wij niet nader aantoonen willen, dan dat zij bestaat. Naerdien zonder 't iet het oog gelijk staet met de blinden. VOND. Het tegendeel van *niets*: ik hoor iets. Met den tweeden naamval achter zich: iets nieuws. Dat is iets anders. Een gedeelte van het geheel: ik zal er u maar iets van toonen. Een weinig: iets beter.

Iets, hoogd. *etwas*, bij ons oudt. *ietwes*, bij VOND., DE DECK., en anderen *ietwat*.

Jeugd, v. De eerste vroege leeftijd des menschen, dan eens tegen den ouderdom, dan tegen de mannelijke jaren overstaande. In mijne jeugd. Van uwe jeugd af. HOOGV. Jonge lieden: de jeugd met een goed voorbeeld voorgaan. MELIS STOKKE gebruikte dit woord voor eenen jongman, ook voor eene jonge dochter. *Jeugd* is voor *joyed*, oudt. *joechd*, *joechde*, voor *joechede*, *jonghede*. Angels. *Jogoth*. Voorts is van hier *jeugdijg*, *jeugdijgheid*.

Jeuken, (joken) o. w., ik jeukte, heb gejeukt. Jeukte hebben. De wonde begint te jeuken. De rug jeukt hem, hij wil geslagen zijn. De ooren jeuken hem, hij is onrustig van begeerte, om iets nieuws te hooren. Van hier jeuking, jeukerig, jeukte. HOOFD. heeft: jeukering van min in leden oud en stram. En: jeuksel van de min, komt bij DE POTTER voor.

Iewers, een bijv. van plaats. Ergers. Men gebruikt het thans in de volkstaal alleen. VOND. zegt nog: stop iewers heenen de spruit. Wat ieuwers uitheemonds was. HOOFD. Iewers en niewers. HAAGSCHE CONFER., en CAMP. En is iewers toe te bezighene. BIJBEL, 1477.

Ig, een zachtstaartige uitgang, die zeer dikwijls in onze taal gebruikt wordt, om bijvoegel. naamwoorden te vormen. Zoo plaatst men denzelfden achter zelfstandige naamwoorden, als: adurig, bloedig, dorstig, enz. Zulke bijv. naamwoorden beteekenen het bezit, het hebben, de tegenwoordigheid van die eigenschap, die door het zelfst. naamw. uitgedrukt wordt: een moedig paard, dat moed bezit; gebrekkig schrift, met gebrek verzeld. Dikwijls sluit het denkbeeld van veelheid mede in, als: adurig marmor, dat vele aderen heeft; kwastig hout, bloedige oorlog, grazige weide, harige kin, enz. Soms tijds beduiden dus gevormde woorden iets, dat in de eigenschap van het zelfst. naamw. gegrond is, of aan dezelve gelijk is. Een aandachtig toehoorder, die met aandacht toehoort. Ook sluiten zij wel andere begrippen mede in: wellustige liederen, die den wellust kittelen. Men bedient zich van deze bijv. naamwoorden in zamenstellingen vooral, daar zij, buiten zamenstelling, niet willen gebruikt worden, als: veelverwig, geheimzinnig, eenoogig, dubbelhartig, enz. In welke allen het denkbeeld van het hebben, het bezitten, uitgedrukt wordt.

Ook vormt men, door dezen uitgang, van bijvoegel. naamwoorden nicuwe bijv. woorden, als, van het oude *neder* nederig, van *een* eenig. Bij deze woorden schijnt het slechts eenen toestand te beteekenen. Bij andere woorden wordt het denkbeeld van het hoofdwoord verkleind, en men wil er eenige gelijkheid door te kennen geven, als: goedig, zoetig, dat het goede, zoete nabijkomt.

Achter werkwoorden, door afkapping van den

uitgang, wordt *ig* ook gevoegd, als: stootig, die veel en schielijk stoot; woelig, die altijd woelt.

Achter bijwoorden, als: nietig; voorzetsels, als: vorig; de vorige week. Van de meeste dezer woorden kunnen ook afgetrokken naamwoorden in *heid* gemaakt worden, als: eeuwigheid, goedigheid, zurigheid, enz. In de *werken van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde*, worden de woorden: kleinigheid, stilligheid, zochtigheid, enz. afgekeurd; doch Fr. v. LELYVELD merkt aan, dat dit misschien te onregt geschiedt. Er zijn ook zelfst. woorden, in *ig* uitgaande, die van de genoemde bijv. naamw. geheel verschillen, als: mijterdrig, bliksemdrig, vaandrig. Trouwens, in dezen uitgang is eene verkorting, zijnde *drig* voor *drager*. Zie *drig*. Oul. bezigde men, voor het deelw. in *de* uitgaande, *ig*, als: bevechtig voor bevechtende enz. Thans maakt men hierin dit onderscheid, dat men bijvoegel. naamwoorden in *ig* bezigt, om den aard en de genigheid aan te duiden, en deelwoorden in *de* eindigende, om de dadelijke werking te kennen te geven, als: levendig, in wien het leven op eene uitstekende wijs werkzaam is, in tegenoverstelling van *dof*, *zwaarmoedig*, — levend, levende, die, of dat, leeft, in tegenoverstelling van *dood*. Zoo ook: slaperig en slapende — ijverig en ijverende — twistig en twistende, enz.

Het is zeer waarschijnlijk, gelijk L. TEM KATE wel aanmerkt, die hierin door ADELUNG gevolgd wordt, dat deze oude uitgang een deelwoord van het oude moesogot. *aigan*, frankd. *eigan*, kimbr. en ijsl. *eiga*, angels. *oegan*, *agan*, gr. *ἐγειν*, hebben, is.

IJ, een kleinstartige uitgang van zelfst. naamwoorden gevormd van andere naamwoorden, die dezelve van het vrouwel. geslacht maakt. Zulke gevormde naamwoorden beduiden eene werking, als: bedclarij, afgoderij, luichelarij, dieverij, enz. Ook eene staat, of eene waardigheid, als: voogdij, abdij, enz. Een oord, waar men zijn verblijf houdt, eene plaats, waar men werkt. Zoo is: abdij, ook de woning eens abts; bakkerij, brouwerij, enz. zijn plaatsen, waar men bakt, brouwt, enz. Eene verzameling van eenheden, als: burgerij, ruitery, landerij behoort hierheen denklijk ook. Het is zeker een bastaarduitgang van het middeleew. latijn, veranderende de monniken *hū* in *ij*. Althans bastaardwoorden, die in *ia*, of het fr. *ie* eindigen, gaan bij ons op *ij* nit, gelijk: *malvazij*, *malvesie*, — *haverij*, *avarria*, *avarie*, — kanselarij, *chancelerie*, enz.

IJ, o. Een bekende inham der Zuiderzee: in Zuiderzee verdrinkt het IJ. VOND.

TEN KATE vergelijkt het angels. *ijtha*, *aestus marinus*, omdat het IJ, van het begin tot het einde, aan eb en vloed onderworpen is.

Jicht, (oudt. *gicht*) v. Eene bekende pijnlijke kwaal. Hier werd hij van de jicht aangestast. HOOFD. Van hier jichtig. Zamenst.: handjicht, darmjicht, nierjicht, voetjicht. TEN KATE's vindingrijke gissing is eene vergelijking van *gichen*, *gichten*, dat belijden heet, en voorts eene belijdenis door pijniging afpersen (gelijk *gichter* eenen beul) te kennen geeft. Zoo zoude dan deze kwaal, om de trekking der pezen en pijnlijke wringing, *gicht*, *jicht* genoemd zijn.

IJdel, bijv. n. en bijw., ijdel, ijdelst. Beeroofd van de tegenwoordigheid van andere dingen; ledig. Eene ijdele plaats; schoon men het woord in dien zin niet veel gebruikt; wel als zelfstandig, in de wijsbegeerte: het ijdel, *spatium vacuum*. Waartusschen ledige plaatsen zijn; alhoewel men

het woord dan liefst intrekt in *ijl*, als: *ijl* haar, wanneer op het hoofd vele ledige plaatsen zijn, waar geen haar groeit. Zoo ook: *ijl* linnen, in hetwelk dunne strepen zijn. Anders wordt het woord meest fig. gebruikt, als ontbloom van gegrondheid en waarheid: eene ijdele hoop. Hare beelden zijn een ijdel ding. BIJBELV. Ontbloom van duurzaamheid: ijdele eer, die vergankelijk is. Ons ijdel leven. BIJBELV. Zonder uit: ijdele dingen. Ledig van deugd en vroomheid: ijdele menschen. Ledig van ernst: ijdele jeugd. Voor een oogeblik beroofd van het vermogen, om zijn verstand wel te gebruiken: ijdel in het hoofd. Hier gebruikt men ook het ingesmolten woord *ijl*, waarvan het onz. werkw. *ijlen*, hij ijde, heeft geijld, los in het hoofd zijn. Oul. werd *ijtelen* ook bedr. gebezigd, bij KITL. *evacuare*, ledigen: den pot ijtelen. Van hier ijdelheid, ijdellijk. Zamenst.: ijdelarm, eigenl.; en oneigenl., iemand, die altoos trek heeft, om te eten; ijdelruit, ijluit, een losbol, en het werkw. *ijdeluiten*, *ijluiten*: ik ijdeluitte, heb geijdeluit. HOOFD bezigt *ijdelsprekendheid*, voor ijdele praat. *IJdel* is, in het alem., *ital*: ital ruam, vana gloria.

IJR, (lat. *ivus*, bij KITL. *ibenboom*, *ievenboom*; bij anderen *iebenboom*) m., meerv. *ijven*, *ijvenboomen*. Eene soort van boom, die altijd groen is, het meest bekend onder den naam van *taxis*.

IJK, m. Een geslagen, of gebrand merkteken op maten en gewigten, ten blijk dat zij juist de grootte en zwaarte hebben. Van hier het bedr. geijkvl. werkw. *ijken*, den ijk zetten; *ijker*, *ijkijzer*, *ijkmaat*, enz. — Misschien van het lat. *ico*.

IJken, zie *ijk*.

IJI, v. Haast, spoed. In aller ijl. VOND.

IJI, bijv. n. en bijw., *ijler*, *ijlst*. Het is zamengetrokken uit *ijdel*. Eene ijle koorts. Van hier *ijlen*. Zie verder *ijdel*. Van hier ijlhoofd, (*ijdelhoofd*) een losbol; *ijlhoofdig*, (*ijdelhoofdig*) *ijlhoofdigheid*, *ijluit*, (*ijdeluit*).

IJlen, *ijdelen*, zie *ijdel*.

IJlen, o. w., ik ijde, heb geijld. Haast, spoed hebben. Naar huis *ijlen*. CAMPH. heeft *zich ijlen*. Van hier *ijlings*, met spoed.

IJM, v., meerv. *ijmen*. In Gron. en Gelderl., in welk laatste oord men het *imme*, (bij KITL. ook *imme*) uitspreekt, verstaat men door dit woord eene honighij. Van hier het geld. *imker*, iemand, die bijen houdt. Zamenst.: *ijmenstal* enz.

IJP, (iep) m., meerv. *ijpen*. Eene soort van olmboom. Uw honighijbe schu'w den ijp. VOND. Van hier het onverbuigb. *ijpen*: eene ijpen naaf. Voor *ijp* is ook *ijpleaar* bij de Dichters in gebruik. Zamenst.: *ijpenbosch*, *ijpenlaan* enz.

IJre, (*iere*) v. Zoo noemt men, in Groningerland, het vette nat, dat uit beestendrek, uit paardenmest, enz. uittrekt, en in eenen kuil bijeenloopt. In Gelderland geeft men dit den naam van *aalte*, wegens deszelfs vettigheit; van het ijsl. *ala*, vet maken.

IJS, o. Bevrozen water. Eene ijsbaan: op het ijs wandelen. — Hij staat op glad ijs, is in gevaar, de voorspoed zal hem doen vallen. Beslagen ten ijs komen, zie *beslaan*. Hij heeft het ijs gebroken, hij heeft de eerste hinderpalen weggenomen. J. CATS vergelijkt zeer eigenaardig den mensch, en alle aardsche grootheid, bij *ijs van eenen nacht*. Van hier het o. w. *ijzen*, eene bijt, uit voorzorg tegen brand, in het ijs maken. Zamenst.: *ijsbaan*, *ijsbeer*, *ijsbreker*, een zwaar vaartuig, om het ijs te breken; *ijsdam*, *ijsgang*, *stroo-*

mend ijs; ijskegel, ijskelder, ijskoud, ijschol, ijschots, ijssele, ijsspoor, ijsvogel, ijszee, enz.

Het is onzeker, of dit woord afstamme van het neders. *aisen*, *esen*, bij ons *ijzen*, koud van schrik worden, omdat de aanraking van het ijs waarlijk eene trilling veroorzaakt. Althans, wij weten tot hertoe niets beters.

Ijselijk, bijv. n. en bijw., ijselijker, ijselijkst. Verschrikkelijk: een ijselijk gevecht. Van hier ijselijkheid. De Ouden zeiden *egislich*, van *eye*, *egye*, d. i. de scherpte des zwaards, en *lich*, d. i. gelijk.

Ijssel, m. Eene bekende rivier. Hij doet den Ijssel buigen. HOOFD.

Ijver, m. Dit woord heet, eigenlijk, de inbijtende, invretende gesteldheid eener zaak. Deze beteekenis is geheel verouderd. In het neders. is een werk. *efern*, *riefern*, dat van het invreten des etters gezegd wordt. Het wordt nu in de oneigenlijke beteekenis alleen gebruikt voor verscheidene onrustige gemoedsbewegingen; als voor toorn: dat ik de kinderen Israels in mijnen ijver niet verniet en hebbe. BIJBELV. Ongeoogen over het kwade, of hetwelk men er voor houdt: een heilige ijver. IJver voor de waarheid. Blinde ijver. Hevig ongeoogen over gekrenkte eer en liefde; schoon men dan meest het zamengestelde *ijverzucht* bezigt. Nijd: de ijver doot den slechten. BIJBELV. Sterke begeerte, om iets te doen: eene zaak met ijver behartigen. Geef uwe dichten niet in uwen eersten ijver aan het licht. VOND.

Van *ijver*, is *ijverig*, vurig, naarstig en jaloersch; *ijverigheid*. Zamenst.: *ijvergloed*, *ijverhitte* (bij CAMP.), *ijverloos*, *ijvervuur*, *ijverzucht*; *naijver*.

Ijveren, o. w., ik *ijverde*, heb *geijverd*. IJver toonen. Toornig zijn: ik *ijvere* over *Jerusalem*. BIJBELV. Iemand, wegens ontrouwheid in de liefde, verdenken, en zijn ongeoogen daarover laten blijken: dat hij *ijvert* over zijne huysvrouw. BIJBELV. Eene levendige drift in eene zaak toonen: voor, in eene zaak *ijveren*. Met onverstand *ijveren*. VOND. zegt: met den zwaerde *ijveren*, voor vechten. Van hier *ijveraar*, *ijvering*.

Ijverig, zie *ijver*.

Ijsegrim, m. Zoo noemt men een verdrietigen en knorrigen jongen. Het is een bekende naam van den wolf uit *Reintje de Vos*, een oud Duitsch gedicht. De naam is reeds oud, en komt, sedert de twaalfde eeuw, in het lat. zoo wel als in andere europesche talen voor. JAK. MERLIN noemde den wolf *Isengrin*. En in een, nog ongedrukt, fransch gedicht van de dertiende eeuw, *le Renard couronné*, dat misschien den grondslag voor het deutsche gedicht gelegd heeft, komt de naam *Isengrin* bestendig voor. Men kan het afleiden of van de *rosse* kleur des ijzers, (*isembrunus* heet in het middeleeuw. lat. rosachtig bruin,) of van *ijzen*, schrikken, en *grim*, grimmigheid.

Ijzel, m. Fijne gevrozen regen. HOOGVL. gebruikt het onz. geslacht: en hadt het ijssel uit zijn' baart en pruik gestreken. HALMA verkliest het mannel., dat, in de dageliksche taal, ook het meest gehoord wordt. Van hier het onz. w. *ijzelen*, en *ijzeling*.

Ijzen, o. w., ik *ijds*, heb *geijds*. Koud van schrik worden: dat iemands ziel doet *ijzen*. VOND. Ik *ijds* op dat gezigt. Van hier *ijzing*.

Ijzer, o., meerv. *ijzers*. Het slechtste in waarde, schoon het nuttigste en hardste metaal. IJzer smeden. Men moet het ijzer smeden, terwijl

het heet is, men moet de gelegenheid niet verzuimen. Nood breekt ijzer, in nood kan men doen, waarvoor men anders staat. Men kan geen ijzer met handen breken, men kan geene onmogelijke dingen doen. Dingen, die uit ijzer gemaakt worden; met het meerv. *ijzers*. Hoefijzer: het paard heeft zijn ijzer verloren. Staande en liggende haardplaat, haardijzer. Zoo zegt men in Noordholland: het staande ijzer schuren. Kluisters, boeijen: zij deden hem de ijzers aan. Een hoofdversiersel der vrouwen, dat eertijds uit glad ijzer, maar, met de toeneming der weelde, uit zilver en goud gemaakt is, en den ouden naam behouden heeft: zij heeft een ijzer op. Een gouden, zilveren ijzer. Zoo gebruikt men de zamenstell. strijkijzer: een koperen strijkijzer. Voorts wordt het, schoon meest in zamenstell., van allerlei ijzeren werktuigen gebezigd: brandijzer, diefijzer, duimijzer, hangijzer, ploegijzer, wafelijzer, enz. Van hier het onveranderl. bijv. n. *ijzeren*. Voorts: ijzerachtig, en de zamengest. ijzerdraad, ijzergrauw, ijzergroef, ijzerhard, ijzerkoek, ijzerkraam, ijzerkruid, ijzermijn, ijzerroest, ijzersintels, ijzerslag, ijzersmet, ijzersmid, ijzerverkooper, (ijzerkooper) ijzervlek, ijzervonk, ijzerwerk, enz.

IJzer, KERO *isar*, *isarn*, angels. *isen*, *isern*, neders. *isen*, *isern*, hoogd. *Eisen*, en het bijv. n. *eisern*, zw. *jern*, deen. *jern*, eng. *iron*, wallis. *hajarn*, ierl. *jarann*, sp. *hierro*. Het lat. *ferrum* komt met de noordsche tongvallen overeen. Anders heeft de overige uitspraak veel overeenkomst met het lat. *aes*, eertijds *aesis*, dat een algemeene naam van metalen, bijzonder ook van ijzer en staal, was.

Ijzig, bijv. n. en bijw., *ijziger*, *ijzigst*. Oul., met ijs bedekt, *ijskoud*: het ijzig Noorden. OUDAAN. En wil haar hert versteent en ijsig minnen. W. v. MERW. Thans wordt het gebruikt van iets, dat doet ijzen: eene ijzige steilte.

Ik, pers. voorn. van den eersten persoon, en van alle geslachten. Ik ben het. In den brievenstijl laat men het wel, uit eene soort van hoffelijkheid, weg: heb uwen van 23 Mei wel ontvangen. Doch dit geschiedt zonder genoegzamen grond. — Ik zelf heb het gezien.

Ik, hoogd. *ich*, angels. *ik*, deen. *jeg*. zw. *jag*. ijsl. *eg*, ULPHIL. *ik*, gr. *εγω*, *βοεοτ*, *ωγζ*, *ωγε*, lat. *ego*, ital. *io*, fr. *je*, sp. *y*, eng. *I*, slavon. *ia*, *ga*, wend. *jest*, lett. *es*. Men verwondere zich niet over die algemeene overeenstemming, daar de natuur ons leert, door de, met ik verbondene, intrekking van den adem, ons zelven aan te duiden. Van dit *ik* heeft men het zelfst. *ikheid* gevormd, hetwelk reeds bij SPIEGH. voorkomt. *Ik* wordt ook als zelfst. gebezigd: mijn ik, mijn wezen.

Ikker, m., meerv. *ikkers*. HOOFD bezigt dit woord, voor een *zwart*, *helsch* spook: Hier ben ik *TYMON*, die in water, lucht en aerde, Voer over gheesten, spook en ikker heerschappij. Ook VOND.:

En geeft een schreou op, dat al d'ikkers voor 't geschal
Tot in den laagsten boom des afgronds zich ontzetten.

Men vindt dit woord bij SPIEGH., en volgens VLAMING beteekent het *eigenzinnige trotscheid*; zoo ook: *ikkerig*, *ikkerij*, *ikkerschap*. Zie *nikker*.

Ilias, v. Het is eigenlijk een grieksch woord, door HOMERUS gevormd, en gebruikt, om er zijn uitnemend dichtwerk mede te benoemen, waarin

hij den ondergang van *Ilium*, dat is Troje, bezingt. **VONDEL** en andere mannen van gezag hebben dit woord ontleend, en verstaan er eene *reeks* door, doch bepaaldelijk, of met de uitdrukking van rampen: eene *ilias* van ontelbare rampzaligheden. **VOND.** Afsgeslooft door een *ilias* van rampen. **HOOGVL.** Zoo **ANTONIO:** de bloedige *ilias* der orelagen. Of met bedoeling op eene *reeks* van ellenden: om eene *Ilias* hiermede te stofferen. **VOND.**

Imboedel, imboel, zie *inboedel*.

Immer, bijw. van tijd. Ooit. Niets stelt u immer palen. **PSALMBER.** Telkens, van dag tot dag: door deze gelegenheid werd zijne strafwaardige liefde immer heviger. In de dagelijksche taal zegt men ook: immer of ooit. Immer en altoos. Bij **KIL jemer, iemer, immer;** uit het oude *ie*, ooit. Hij zegt, dat *ooit* en *nooit* alleen op den verledene tijd slaan; zoo zegt ook **LEUPENIUS**, en voegt er bij, dat *immer* en *nimmer* alleen van den toekomstigen tijd gebedigd worden; b. v.: wie heeft dat ooit gehoord? Ik heb het nooit gelezen. Ik zal er immer naar vragen. Gij zult het nimmer hooren. Van hier het zamengest. *immermeer*, wordende het denkbeeld der tijdsbepaling door *meer* versterkt: niemand van hen sal (zijnen) broeder immermeer kennen verlossen. **BIJBELV.** Oul. bezigde men ook *emmermeer*: hi sal die doot nederwerpen eweljk en *emmermeer* (*in sempiternum*). **BIJBEL, 1477.**

Immers, bijw. en voegwoord van bevestiging. Zekerlijk, trouwens. Bijw.: ik heb het u immers gezegd. Voegw.: God is mijne toevlugt; immers is het bij hem zoo veilig!

Impost, m., meerv. imposten. Onduitsch woord, zoo veel als belasting, van het fr. *impôt*, dat eigenlijk opgelegd heet, van het lat. *impositum*.

In, een klemstaartige uitgang, makende het meerv. *innen*. Men plaatst denzelfen achter naamwoorden, die eenen mannelijken persoon beteekenen, en vormt hen daardoor tot woorden, die eene vrouw aanduiden. Keizerin, koningin, bakkerin, boerin, zangerin, enz.; van keizer, koning, bakker, enz. Zoo vijandin, vriendin, enz. Op deze wijs worden de namen van mannetjes, onder de dieren, tot namen van wijfjes, als: ezelin, kameelin, paauwijn, wolvin, beerin, enz. Zoo viuden wij bij **HUIG**: **ADAMIN**, voor **EVA**, — burgerin, knapin, dienarin, voogdin, heerin, heilandin, minnarin, schenkerin, enz. bij **VOND.** — Vaderin, (*parens*) bij **HOOFD** en **W. v. HEEMSK.** Zonder twijfel is deze uitgang het verouderde deutsche voornaamwoord *in*, *hin*, d. i. zij. Bij de **IJsl.** is *hin* zij. Zie op *hen*: eene hen, binne, het wijfje van eenen haan.

In, een voorzetsel, dat veel gebruikt wordt, en, in het algemeen, een zijn, eenen stand om het middelpunt, of om het binnenste van een ander ding, ook een streven daarnaar toe beteekent. In de stad zijn. In het graf rusten. In haast. In drift. In hoop. In verwachting. In vier dagen. In zijne jeugd. In het zwart gekleed enz. — In huis komen. In eene ziekte storten. In koper, goud, in was arbeiden. In den echten staat treden enz. **HOOFD** bezigt het voor *aan*, *op*, *over* en *met*. Ook wordt het voor *tot* gebedigd, gelijk blijkt uit een oud stuk van het laatst der XIII eeuw, bij **WAGENAAR** voorkomende.

In wordt ook met andere woorden zamengevoegd, als met werkwoorden, waar het een

scheidb. voorzetsel is: inroepen, inkomen, instaan, inhebben, enz.; — met zelfst. naamwoorden: inborst, inhoud, enz. Met bijv. naamwoorden, wanneer het eene versterking aanduidt: inbitter, inblijde, inzoet. Zoo zeiden de Ouden: invurig, inhartig, ingloeiend.

Inademen, b. w., ik ademde in, heb ingeademd. Ook *inademen*. Door den adem naar zich halen. Eene verderfelijke lucht inademen. Van hier inademing.

Inbakeren, b. w., ik bakte in, heb ingebakerd. Door bakeren inwinden.

Inbakken, o. w., ik bakte in, ben ingebakken. Onder het bakken inkrimpen: dat deeg bakt in.

Inbalsemen, b. w., ik balsemde in, heb ingebalsemd. Met balsem insmeren. Een lijk inbalsemen. Van hier inbalseming.

Inband, m., meerv. inbanden. Inbinding, besnoeiing: alle voorrechten des Lands te handhaaven zonder eenigen inbandt. **HOOFD.** Op de bepalingen en inbanden. **HOOFD.**

Inbannen, b. w., ik bande in, heb ingebannen. Tot eene gevangenis van eenigen tijd veroordeelen.

Inbeelden, b. w., ik beeldde in, heb ingebeeld. Een beeld van iets indrukken: 't geen door den zin 't begrip wordt ingebeeld. **VOND.** Inprenten, wijzamaken: den menschen dit soecken in te beelden. **ALDEG.** Iets ongegronds aan het verstand opdringen: hij beeldt zich in, dat hij koning is. Zich veel inbeelden. Van hier inbeelding.

Inbellen, b. w., ik belde in, heb ingebeld. Door bellen doen inkomen.

Inbergen, b. w., ik borg in, heb ingeborgen. Door bergen in eene plaats brengen: goederen inbergen.

Inbersten, o. w., ik borst in, ben ingeborsten. Met eenen berst, met geweld, indringen: de geweldige stroom borst diep het land in. Die ter moortsponke inberst. **VOND.**

Inbeuren, b. w., ik beurde in, heb ingebeurd. De waarde der verkochte goederen in geld ontvangen. Ik heb heden nog niets ingebeurd. Van hier inbeuring. *Inbeuren* is ook door opbeuring inbrengen. **HOOFD** gebruikt het oneigenl.: zich ter fortuinne der Grooten in te beuren.

Inbijt, m. Nu *ontbijt*. Men vindt dit woord bij **BRUNE**, ook bij **KIL**.

Inbijten, b. w., ik beet in, heb ingebet. Invreten. Sterk water bijt de metalen in. Van hier inbijting. Zie *bijten*.

Inbijten, b. w., ik bijtte in, heb ingebijt. Door middel van gehakte bijten binnen brengen. Een schip inbijten. Dit laatste werk. is gelijkvl., omdat het van het naamw. *eene bijt* afgeleid is.

Inbikken, b. w., ik bikte in, heb ingebikt. Eene groef in eenen steen hakken.

Inbinden, b. w., ik bond in, heb ingebonden. Door binden vereenigen. Een boek inbinden. Iets in iets anders binden: jonge telgen in stroo inbinden. Naanwer binden: het zeil eene reef inbinden. Oneig., intoomen: zijne hartstogten inbinden. Zijnen reislust inbinden. **VOND.** Ook beteekent deze spreekwijs, van het zeil minderen ontleend, zijnen staat verminderen. Wederkeer.: zich inbinden tegen iets, voor zich verzetten: maar 's Hertoghen gezanten bonden er zich tee-

gens in. **HOORT.** Ook onz.: ik bond hier tegens in. **VOND.** Van hier inbinding.

Inbitter, bijv. n. Innig bitter, door en door bitter. Inbittere kruiden. Zeer vijandelijk: een inbitter hart. **HOORT.**

Inblazen, b. w., ik blies in, heb ingeblazen. Door blazen inbrengen: ik heb die erwten, door eene bus, er ingeblazen. — Ook onz.: de wind blaast ten schoorsteen in. Meest wordt het on-eigelijk gebruikt, als voor voorlezen, om iemands geheugen te helpen; ook iets van te voren zeggen aan een ander, hoe hij zich uitdrukken zal. Ingeven, in eenen goeden zin: moed inblazen. Niet anders of Jeruzalem een ziel en blijdschap wiert ingeblazen. **VOND.** Ook in eenen kwaden zin: achterdocht, — kwaad, enz. inblazen. Aankondigen, verspreiden: de veltrompetter blaast de spelen, eerst begrepen, van eenen heuvel in. **VOND.** Van hier inblazer, inblazing, meest in eenen kwaden zin: door inblazing des duivels.

Inblijd, inblijde, bijv naamw. en bijw. Innig blijd.

Inblinken, o. w., ik blonk in, heb ingeblonken. Blinkend inschijnen. Op 't gezangk van hemelreien, die ter klove inbloncken. **VOND.**

Inboedel, (inboel) m., meerv. inboedels. Alle huisraad in een huis, met al de noodwendigheden eener huishouding. Het dierbaarst van den inboedel. **HOORT.** **TUINMAN** vergelijkt het gr. εἰσοκᾶν, verkrijgen, winnen; waarom hij *inboedel*, door have, al wat men heeft, verklaart. Oul. werd het ook onz. gebruikt: hadden dat inboel. **BIJBEL**, 1477.

Inboezemen, b. w., ik boezemde in, heb ingeboezemd. Eigenlijk, in den boezem steken. Doch het woord wordt alleen on-eigenlijk gebruikt. Ongemerkt, behendig inprenten: iemand een kwaad vermoeden inboezemen. Ook: iemand een goed gevoelen inboezemen. Geheim indringen: hij wist zich zulx t'hunner vriendschap in te boezemen. **HOORT.** Diep indringen: niet dom genoeg, om zich t'eenen dorpe in te boezemen. **HOORT.** Van hier inboezeming.

Inbonzen, b. w., ik bonsde in, heb ingebonsd. Door eene bons instooten. De deur inbonzen.

Inboomen, b. w., ik boomde in, heb ingeboomd. Door middel van eenen boom naar binnen brengen. Men boomde met alle man het vaartuig in.

Inboorling, m. en v., meerv. inboorlingen. Ingeboren. Alle inboorling sal dese dingen alsoo doen. **BIJBELV.** **HOORT** bezigt hiervoor *binnenboorling*.

Inboren, b. w., ik boorde in, heb ingeboord. Door eene boor een gat in iets maken. Ingeboorde planken. Meest fig., indringen: na, met zijn leger, in het midden des vijands ingeboord te hebben.

Inborst, v. Aard, neiging, natuurlijke gesteldheid: van eene edele inborst. Bij **VOND.** vindt men het bijv. *inborstig*.

Inbraak, v. Huisbraak. Eene inbraak doen. Zie *inbrek*, *inbreuk*.

Inbranden, b. en o. w., ik brandde in, heb ingebrand. Met een gloeiend of heet ijzer indrukken. Ingebrande letters. Door vuur uitmaken: deze figuren zijn ingebrand in de kling. Onz., door branding ineten: heete olie brandt op de huid in. Door branden in zwaarte verminderen;

met zijn: die koffijboonen branden niet veel in, op het pond.

Inbreijen, b. w., ik breide in, heb ingebreid. Door breijen inhechten. Het ingebreide stuk in een net. Eenige steken op eene breinaald maken, heet: de naald inbreijen.

Inbrek, v. Inbreuk. **HOORT** bezigt het voor *doorbraak*. Zie *afbrek*.

Inbreken, o. w., ik brak in, ben ingebroken. Met geweld de hinderpalen wegbreken, om eenen ingang te krijgen: door dat gat is een dief ingebroken. De ruitery brak op den vijand in. Bezwijken: de dijk zal inbreken. Van hier inbreker, inbreking.

Inbrengen, b. w., onregelm.; ik bragt in, heb ingebragt. Inwaarts brengen: hooi inbrengen. Winnen: hij brengt in de week maar eenen daalder in. Geld bijschieten: nu hadden die van Holland luttel ingebragt. **HOORT.** Tot verdediging, tot verschouwing, met woorden iets aanhalen: wat brengt gij hier tegen in? Van hier inbrenger, inbrengster, eene, die voor anderen goed in de bank van leening brengt.

Inbreuk, v. Geweldige inbreking: eene inbreuk van water. Schending, verbreking: eene inbreuk op 's lands wetten. Inbreuk op iets doen.

Inbrokkelen, voortdur., b. w., ik brokkelde in, heb ingebrokkeld. Kleine stukjes in iets, door breking, indoen. Ingebrokkeld brood.

Inbrokken, b. w., ik brokte in, heb ingebrokt. Kleine brokjes indoen. Ik heb het in de melk gebrokt. Overdragt.: wat in de melk te brokken hebben, een goed vermogen bezitten, in den gemeenen spreektrant. Hij zal er het zijne bij inbrokken, bij brokken, of gedeelten, inschieten, bij verliezen. *Zich inbrokken*, zich zelve te nakomen, in gevaar begeven: hij heeft in zijn wraeck zich zelve ingebrokt. **VOND.** Den moed inbrokken, hem geheel verliezen. Niet met een heeft hij daar den moed ingebrokt. **HOORT.** Van hier inbrokking: inbrokking zijner eighe middelen. **HOORT.**

Inbruisen, o. w., ik bruisde in, ben ingebruischt. Met gebruis inkomen. Het heugt u, hoe gij ten doorgebroken dijk inbruischte. **HOORVL.**

Inbuigen, b. en o. w., ik boog in, heb ingebogen. Bedr., naar binnen buigen: draadwerk inbuigen. Onz., met zijn, inwaarts gebogen worden: de lat begon in te buigen. Van hier inbuiging.

Indachtig, bijv. n. en bijw. Gedachtig: Heere wij zijn indachtig, dat enz. **BIJBELV.** Iemand iets indachtig maken. Der belofte indachtig. Oul. was *indacht*, als zelfst. naamw., in gebruik: Dat ghij met indacht aanhoort ons ghebreken. **Houw.**

Indagen, b. w., ik daagde in, heb ingedaagd. Van buiten inroepen, om, op eenen zekeren dag, voor het geregt te verschijnen. Van hier indaging.

Indalen, o. w., ik daalde in, ben ingedaald. Naar binnen dalen: die met lieve lonkjes dalen twee verliefte harten in. **HOORVL.**

Indammen, b. w., ik damde in, ben ingedamd. Door afdammen water in eene plaats besluiten. Van hier indamming.

Indauwen, o. w., het dauwde in, het is ingedauwd. Dauwend invallen. Fig.: dat nu 't mijnen gedachte indaamt. **HOORT.**

Indelven, b. w., ik dolf in, heb ingedol-

ven. Door delven indringen. Van hier indeling. **Indenken**, b. w., onregelm.; ik dacht in, heb ingedacht. Nadenken. Ik heb die zaak nader ingedacht.

Indiaan, zie *Indië*.

Indië, o. Eene oude landstreek in de oude en nieuwe wereld. Ook een gedeelte derzelve: Nederlandsch-Indië. Men zegt ook: uit de Indië terug keeren, wanneer het als een meervoud schijnt gebruikt te worden. Zoo zegt **VONDEL**: het apostolische licht hadde de Oost-Indië beschenen. Zamenstell.: Oost-Indië, West-Indië. Van hier Indiaan, indiaansch, indisch. Dus genaamd naar den stroom Indus.

Indien, voorwaardelijk voegwoord. Zoo, bijaldien: indien ons sterfuur vaststaat, dan enz. Uit *in* en een verbogenen naamv. van *die*.

Indijken, b. w., ik dijkte in, heb ingedijkt. Door middel van eenen dijk insluiten. Van hier indijking.

Indoen, b. w., onregelm.; ik deed in, heb ingedaan. Ergens iets insteken, inbrengen. **Oneig.**, *tegenspreken*: welke oneerbiedenis, van den Prinse ingedaan werd, met zeggen, ik heb er een vader aan verloren. **HOOFD.** Dezelve bezigt het ook voor *overtuigen*: de Patriarch, ingedaan van de woorden des konings. Mengelen, ingieten noemt men ook *indoen*.

Indompelen, b. w., ik dompelde in, heb ingedompeld. In het water dompelen. Aen 't ingedompelt hoofd. **VOND.** Geen vuur had het Siddimsdal ten pekpoele ingedompelt. **HOOGVL.** Van hier indompeling: sommigen beweren, dat de doop, door indompeling, moet geschieden.

Indoopen, *indoppen*, b. w., ik doopte in, heb ingedoopt. In saus instippen: brood indoopen. Ook wordt het gebruikt voor in iets anders indompelen. Zoo noemt iemand de hooge kleur van gouden boterbloemen haar *indoopsel*. Van hier indooping.

Indouwen, (*induwen*) b. w., ik douwde in, heb ingelouwd. Met eenen douw indrukken. Van hier indouwing.

Indraaijen, b. en o. w., ik draaide in, heb ingedraaid. In iets door draaijing inbrengen. **Fig.**: hij weet zich overal in te draaijen, hij weet zich, behendig overal bij te voegen. **Onz.**, met *zijn*: hij is met de koets die straat ingedraaid. Van hier indraaijing.

Indragen, b. w., ik droeg in, heb ingedragen. Binnen dragen: goederen indragen.

Indragt, v. Geweld: de indraght, gedaan aan uw' eere, staat met eerlijke voldoening te boeten. **HOOFD.** Duld nooit, dat op die heilige onderpanden, onderpanden van vrijheid en godsdienst, de minste indraght geschiedt. **P. H. v. d. WALL.**

Indrang, m. Het indringen, eene inbreuk.

Indrijven, b. en o. w., ik dreef in, heb ingedreven. **Bedr.**, naar binnen drijven: koeijen indrijven. Met geweld inslaan: hij dreef den nagel er diep in. Graveren: beelden, kunstigh ingedreven. **VOND.** **Onz.**, met *zijn*: het schip drijft de haven in. Van hier indrijving.

Indrillen, b. w., ik drilde in, heb ingedrild. Door eenen drill in iets een gat boren.

Indringen, b. en o. w., ik drong in, heb en ben ingedrongen. **Bedr.**: iemand in eenig ambt indringen. Hij heeft zich in dien vriendenkring ingedrongen. Anders is het meest ouzijdig, met

zijn: het sweert, dat in de binnenste kameren indringen sal. **BIJBELV.** Hij is met de ruitertij ingedrongen. Van hier indringer, indringing.

Indrinken, b. w., ik dronk in, heb ingedronken. Inzwelgen: hij drinkt de bespottinge in als water. **BIJBELV.** Vocht naar zich trekken: vloecipapier drinkt den inkt in. Dichters zeggen ook: den vogelzang met de ooren indrinken.

Indroevig, bijv. n. en bijw. Zeer droevig. **Indroeve** bij **KIL.**

Indroog, bijv. n. en bijw. Zeer droog.

Indroogen, o. w., ik droogde in, ben ingedroogd. Door opdroogen inkrimpen: door het liggen in de zon zijn die wortelen ingedroogd.

Indruipen, (*indroppen*, *indruppen*) b. en o. w., ik droop in, heb en ben ingedropen. Met druppelen laten inloopen: olie in eene wonde indruipen. Het niet zamengest. *druipen* gebruikt. **VOND.** Ook *bedr.*: druipt honigh op mijn lippen. Het *onz.* is echter meest in gebruik; met *zijn*: de olie is er ingedropen. Van hier indruiping.

Indruischen, o. w., ik druischte in, ben ingedruischt. Met gedruisch invallen.

Indruk, m., meerv. indrukken. Aandrang, geweld: om 's vijands indruk te stuiten. **HOOFD.** Voorts wordt het meest figuurlijk gebruikt, voor de werking eener zaak op het menschelijke gemoed: die onverwachte dood maakte steiken indruk op hem. — Iemand eenen kwaden indruk geven van eene zaak, eene verkeerde bevatting in deszelfs verstand veroorzaken.

Indrukken, b. w., ik drukte in, heb ingedrukt. Door drukking indouwen: zij hebben hem eenen dolk ten boezem ingedrukt. Letteren in steenen ingedrukt. **BIJBELV.** Oneigenl., iemand wijze lessen indrukken. Om dit te wege te brengen, zouden zij hun onder anderen ook hebben ingedrukt, dat enz. **WAGEN.** Van hier indrukking, indrukkel.

Indruppen, zie *indruipen*.

Induiken, b. en o. w., ik dook in, heb en ben ingedoken. Onder water houden: dan sult gij mij in de gracht induijken. **BIJBELV.** **Onz.**, met *hebben*. Diep gaan, van een schip gesproken: het vaartuig duikt in. Zich verbergen; met *zijn*: zoo datze ter klove indoken. **VOND.**

Induwen, zie *indouwen*.

Ineen, bijw., beduidende zoo veel als in elkander, buiten zamenstelling niet in gebruik, als: ineenrollen, ineensmelten, ineenschieten, enz. **POOT** bezigt *ineenkreuken*: en ijzer en metaal en staal ineengekreukt.

Ineigenen, b. w., ik eigende in, heb inge-eigend. Terug nemen, zich weder eigen maken: om de verkofte geestelijke goederen weder in te eigenen. **HOOFD.**

Inenten, b. w., ik entte in, heb ingeënt. Eene ent inzetten: tegen natuur in den goeden oljboom ingeëntet. **BIJBELV.** **Oneig.**, in de kinderziekte, vreemde smetstof, door middel eener vlijm, in het bloed brengen: koepokken inenten. Diep inprenten: maar deze liefde vermoegde haar ingeënte eierzucht niet. **BÓGAERT.** Tusschenvoegen, inmengen: 't ontvouwen deezer stoffe, ten breedste, en met inenting van alle bijpassende reddenen. **HOOFD.** Van hier inenter, inenting; zamenst.: koepokinenting.

Ineten, b. en o. w., ik at in, heb ingegeten. **Bedr.**, verteren, slijten: roest eet het ijzer in. **Onz.**

de kanker eet in. Geldzucht is een inetend kwaad. Van hier ineting.

Inetsen, b. w., ik etste in, heb ingeëst. Door de etskunst laten inbijten. Figuren in eene plaat inetsen.

Inetteren, o. w., ik etterde in, ben ingeetterd. Door den etter verbeteren worden. De wonde is ingeëterd. Fig., erger worden: eenighe schrijvers melden, hoe de verbitting zoo diep inetterde. **HOOF.** Van hier inettering.

Inflansen, b. w., ik flanse in, heb ingeflanst. In het ruige inbrengen. Een en hetzelfde gezegd overal inflansen.

Inflikken, b. w., ik fikte in, heb ingefikt. Een laag woord, beteekenende iets, door opflikken, inlappen. Overdr.: hij weet zich overal in te flikken, door lage vlejierij zich toegang te verwerven.

Infraal, bijv. n. en bijw. Zeer fraai.

Ing, (ingekort van *inge*) een zeer gemeene onzachtstaartige uitgang, die, gevoegd achter (de werkwoorden, naderhand achter) het zakelijke deel der werkwoorden, naamwoorden van het vrouwelijke geslacht vormt, om de dadelijke werking van dat woord, waarvan zij gemaakt worden, uit te beelden. Zoo ontstaan van *lezen*, *draaijen*, *werpen*, *rotten*, de naamwoorden *lezing*, *draaijing*, *werping*, *rotting*, die allen de daad van *lezen*, *draaijen*, enz. aanduiden. Hoe rijk is onze taal! Immers, zoo laten zich van alle werkwoorden zulke naamwoorden van dadelijke werking vormen, schoon alle niet in gebruik zijn. Oudt. gingen vele van werkwoorden gevormde naamwoorden (*verbalia*) dus uit, die nu, door besnoeiing van de lettergrepen, dezen uitgang bijna geheel verloren hebben, b. v.: wandeleninge, wandeling, nu wandel; bewijzeninge, bewijzinge — bewijs; spijzeninge, spijzinge — spijs; prijzeninge, prijzinge — prijs; koopeninge, koopinge — koop; doopeninge, doopinge — doop; hopeninge, hopinge — hoop. Dikmaals vindt men dezen uitgang in de zamen-gestelde naamwoorden, die in de enkele niet in gebruik zijn, als: beleving, uitpomping, afpaling, affooping, becoming, enz. Men moet hiermede niet verwarren andere naamwoorden, die dezen uitgang hebben, als: rotting, bokking, haring, penning, enz.

Bij de Engelschen gaan de deelwoorden in *ing* uit; die ook wederom als naamwoorden gebruikt worden.

Ingaan, (KER. *inkan*, OTRID. *ingan*) b. en o. w., onregelm.; ik ging in, heb en ben ingegaan. Bedr., iemand in het gaan inhalen: iemand ingaan. Beginnen, aangaan: met iemand eene weddenschap ingaan. Een verdrag ingaan. Vrienschap (vriendschap) ingaan. **BIJBEL**, 1477. *Aangaan* is hier meest in gebruik. Onz., met *zijn*. Intreden: hij is er eerst ingegaan. Inschieten: de degen gaat gemakkelijk in en uit. Ingestoken worden: dat ten monde ingaat, verontreinigt niet. **BIJBELV**. Wel aanstaan, en daardoor koopers vinden: die goederen gaan er wel in. Behagen: dit ging den volke wel in. **HOOF.** Aanvangen: ons slavernij gaat in. **VOND**. Uitmaken, bevatten: vijf centen gaan in eenen stuiver; vijf en veertig flesschen gaan in een anker.

Ingaderen, (ingaren) b. w., ik gaderde in, heb ingegaderd. Inzamelen. Van hier ingaderer, (ingarder) ingadering.

Ingaan, m., meerv. ingangen. De daad van

ingaan, zonder meerv.: om te weten uwen inganck. **BIJBELV**. Iemand den ingang beletten, verbieden. Werking op den wil: uwe vermaning zal toch geen ingang bij hem vinden. Begin: de huur heeft nu haren ingang. Eene opening, waardoor men ingaat, met een meerv.: die straat heeft eenen naauwen ingang. De ingangen des hujsjes. **BIJBELV**.

Ingeaard, bijv. n., het verled. deelw. van *inaarden*. Ingeënt, ingeworteld: ingeearde stijfzinnigheid. **HOOF.**

Ingebeeld, bijv. n., het verl. deelw. van *inbeelden*. Die zich iets inbeeldt: eene ingebeeldde zieke. Dat, hetwelk men zich inbeeldt: eene ingebeeldde hoop.

Ingebogen, zie *inbuigen*.

Ingeboren, bijv. n., zijnde het verl. deelw. van het onbruikb. *inberen*. *Ingeboren* is van de geboorte af bezeten, anders *aangeboren*, ingeschapen, *innatus*: met haar' ingebooren' aanminnigheid. **HOOF.** Het wordt ook zelfstandig gebruikt, voor *inboorting*: ofte is hij een ingeborene des huyses? **BIJBELV**. Van hier *ingeboortig*. **HOOF.**

Ingeërfde, m. en v., meerv. ingeërfden. De bezitter eens eigen goeds, anders, *eigengeërfde* genoemd. Het is eigenlijk het verl. deelwoord van *inerven*. Alwaar de ingeërfden te groot een' bekooring leeden. **HOOF.**

Ingeesten, b. w., ik geestte in, heb ingegeest. *Ingheesten* bij **KIT**, die het door *inspirare* overzet. De Ouden gebruikten dit woord voor ingeven door den geest, en wel, met een onscheidb. voorz.: God ingeestte hem. Van hier ingeesting: met ware verborghender ingeestinghe. **TUINMAN**. Ingeesting des gemoeds (*instinctus*) komt bij **OU**. voor. Het deelw. *ingegeest* is nog in gebruik: met den zelfden ingeesten schrijver. **OVERZ.** v. **HERV**. De krachtige uitdrukkingen der ingeeste Schrijveren op dit stuk. **FRANTZEN**. Het enkete *geesten* was bij de Ouden blazen. Waar, in de tegenwoordige Overzetting van den Bijbel, staat: de wind blaest, waerhenen hij wil, stond in de oude van 1477: die geest geestet, so waer hi wilt. Dus zeiden zij ook *ontgeesten*, voor buiten de zinnen verrukken.

Ingekankerd, zie *inkankeren*.

Ingekast, bijv. n., voor ingezet: ingekaste steenen. **HOOF.**

Ingeklonken, zie *inklinken*.

Ingeland, m., meerv. ingelanden. Die eenig land in eenen bedijkten polder heeft: de ingelanden van de Woudmeer.

Ingeschapen, verl. deelw. van het onbruikb. werkwoord *inschappen*. Aangeboren, door schepping ontvangen: dat is hem ingeschapen. Ingeschapene kennis. Vernuft en dapperheit een lichaem ingeschapen. **VOND**.

Ingeslagen, zie *instaan*.

Ingetogen, bijv. n. en bijw., ingetogener, ingetogenst. Die zich van alle buitensporigheid onthoudt, zedig. Van hier ingetogenheid. *Ingetogen* is ook het verled. deelw. van het oude *intijgen*, *intiegen*, intrekken: Nederlanders, te diep inghetoogen. **HOOF.**

Ingeven, b. w., ik gaf in, heb ingegeven. Naar binnen brengen: iemand een geneesmiddel ingeven. Inleveren: de gezanten gaven hun verzoek bij de staten in. Inruimen, afstaan: goede orde zoud' hij doen houden binnen d'ingegeeve steden. **HOOF.** Tusschenvoegen, invoegen: toon

het gestarnte den hemel ingegeven wert, zoo ver-
taalt VOND. *het inmissa sidera coelo*. Inboezemen,
in den zin geven: wie heft u dat ingegeven? —
Alle schrift is van God ingegeven. BIJBELV. Van
hier ingever, ingeving, het kerkel. woord *inspi-
ratio*.

Ingevolge, voorz. Eigenlijk is het zoo
veel als *achtervolgens*: ingeolge uwe ernstige be-
geerte.

Ingewand, o., meerv. ingewanden. Eene
algemeene benaming van de inwendige deelen in
het ligchaam van mensch en dier. Men gebruikt
het, bij verzameling, in het enkelv.: het ingewand
uit een beest doen. Al de ingewanden zijn ver-
brand. Men gebruikt dit woord ook voor bijzon-
dere deelen, als voor de lijfmoeder, baarmoeder:
't ongeboren wicht, in 't ingewant der maecht.
VOND. Voor het gedarmte: bezie eens, hoe zijn
ingewanden krimpen. VOND. Ende alle sijne
ingewanden sijn uitgestort. BIJBELV. Het gerom-
mel mijns ingewandts. BIJBELV. Voor *ingewand*
zeide men oudt. ook *inader*: en stortte syn inader
die aerde en hij is doot. BIJBEL, 1477. Ook
inghedoe: moederlijke inghedoe. TAFELB. Bij
KIL. *inghedom*. Fig., voor andere inwendige dee-
len van iets: het ingewand der aerde. VOND.
Binnenste deelen eens lands: voorgenomen heb-
bende tot de ingewanden van Asië door te breken.
BÓGAERT. Eigene inwoners en landgenooten, in
tegenstelling van vreemden en vijanden: zich tee-
gens 't gevaar te verzekeeren, dat uit haar eijghen
ingewant opstaan moght'. HOORT. Van hier de
spreekwijs: in eigen ingewand wroeten, wanneer
een volk, door inwendige verdeeldheid, zich zelf
verzwakt. Kinderen worden *het ingewand*, of *de
ingewanden* der ouderen geheeten: en etende met
smaak zijn eigen ingewant, zijnen zoon. VOND.
't Onmenschlijk wroeten in mijn eigen ingewanden,
IZAÄK slagten. HOOGVL. Ik sal mij van mijn
soon, mijn ingewant, afscheuren. FR. v. DORP.

Ingeweide, o. Ingewand van beesten, vo-
gelen en visschen. In Gron. gebruikt men dit
woord. Het enkele *geweide* is ook in zwang.

Ingewijd, zie *inwijden*.

Ingeworteld, zie *inwortelen*.

Ingewrocht, zie *inwerken*.

Ingezet, m., meerv. ingezetenen. Die
eene vaste woonplaats ergens heeft, een inwoner:
Ingesetene van dorre plaatsen. BIJBELV. Het
beantwoordt aan het hoogd. *Beisitzer*, hetwelk
WACHTER verklaart door iemand, die in eene stad
woont en leeft, zonder het burgerregt te hebben.

Ingierig, bijv. n. en bijw. Zeer gierig: u
ingierich hert. Houw.

Ingieten, b. w., ik goot in, heb ingegoten.
Vloeibare stof, door gieten, in iets instorten: het
water, hetwelk ik er ingegoten had enz. Mede-
deelen: het noit veranderen wort niet van boven
ingegoten. VOND. Fig., in den gemeenzamen
stijl: men kan u het verstand met geen trechter
ingieten. Van hier ingieting.

Ingijpen, b. w., ik gijpte in, heb ingegijpt.
Een zeewoord. De zeilen ingijpen, inhalen en
toehinden.

Inglijden, (moesog. *ingaleithon*) o. w., ik
gloed in, ben ingegleden. Door glijden invallen,
inkomen: het glijdt ongemerkt in. Fig.: wanneer
de vindenstijd, door de afloop van 't genadig heden
in 't strenge namaals ingegleden enz. M. L.
TJLDW. Van hier inglijding.

Inglijpen, o. w., ik glipte in, ben inge-
glijpt. Naar binnen glijpen. Van hier inglijpping.
Ingloed, m. Hevige gloed. O ingloet, ons
te sterck! VOND.

Ingoed, bijv. n. en bijw. Doorgoed, zeer
goed.

Ingolpen, zie *ingulpen*.

Ingooijen, b. w., ik gooide in, heb inge-
gooiid. Inwerpen; in den dagelijkschen stijl gebrui-
kelijk. Zij gooiden er eenen hoop steenen in.
Door insmijten breken: glazen ingooijen.

Ingorden, b. w., ik gordde in, heb inge-
gord. Door omgorden intrekken. Ingegordde
zeilen.

Ingraven, b. w., ik groef in, heb ingegra-
ven. Door graven indringen. Van hier ingraving:
het is eene ingravinge aen zijne achterste ofte aen
sijne voorste zijde. BIJBELV.

Ingreep, v. Het ingrijpen. Men gebruikt
het fig. voor eene gewelddadige aanmatiging van
iets: zijn ingreep in de kroon. OUDAAN.

Ingriffelen, (*ingriffen*) b. w., ik griffelde
in, heb ingegriffeld. Met eene griffel insnijden, in-
graven: ik heb mijnen naam in dezen boom inge-
griffeld. Inenten: ingegriffelde loten.

Ingrijpen, o. w., ik greep in, heb ingegre-
pen. In iets grijpen. Doch meest oneigenlijk;
de kammen van het molenrad zijn te kort, om
in te grijpen.

Ingroeijen, o. w., ik groeide in, ben inge-
groeid. In iets groeijen: zijn rok is nu te wijd,
maar hij zal er wel ingroeijen. Door groeijen
onder elkander vereenigd worden: ingegroeide
takken.

Ingroen, bijv. n. en bijw. Zeer groen.

Ingroeven, b. w., ik groefde in, heb inge-
groefd. Met groeven insnijden, inschaven.

Ingulpen, (*ingolpen*) b. w., ik gulpte in, heb
ingegulpt. Met groote tungen indrinken: onder
't ingulpen van een berkemeier met wijn. BO-
GAERT. Hij golpt zeer veel koud waaters in.
HOORT.

Inhaken, b. w., ik haakte in, heb inge-
haakt. Met eenen haak in iets vasthechten. Van
hier inhaking.

Inhakken, b. w., ik hakte in, heb ingehakt.
Met hakken inslaan. Van hier inhakking.

Inhalen, b. w., ik haalde in, heb ingehaald.
Door halen indragen: turf en hout inhalen. Naar
zich halen: haelt uwe hant in. BIJBELV. Intrek-
ken: Dat Memphis 't hoeft inhale! VOND. Fig:
zijn woord inhalen, herroepen hetgeen men gezegd
heeft. Naar beneiden trekken, naar zich trekken:
de zeilen inhalen. Over zich brengen: Vorsten
uitstooten is oorlogh inhalen. HOORT. Plegtig
verwelkomen: de vorst werd door de gansche bur-
gerij ingehaald. Inwinnen: ik zal hetgeen ten
achteren is, weder zoeken in te halen. In snel-
heid overtreffen: iemand in het loopen inhalen.
Naar zich toe slepen, schraapzuchtig zijn: maate-
loosheid van inhaalen. HOORT. Het deelwoord
inhalende gebruikt men in dien zin veel, anders
inhalig, waarvan inhaligheid. Van hier inhaling.

Inhalig, zie *inhalen*.

Inham, m., meerv. inhammen. Eene zee-
tong, die eene inwijk, eene kreek in het vaste
land maakt: daar Euripes den hals des inhams
schuurt. VOND. Brede inhammen. HOORT. Van
ham, eene snede, omdat daardoor het land als ge-
broken wordt. Zie *ham* en *hamel*.

Inhandelen, b. w., ik handelde in, heb ingehandeld Door veruiling inkrijgen.

Inhangen, b. w., ik hing in, heb ingehangen. In iets hangen: eene deur inhangen.

Inhebben, b. w., onregelm.; ik had in, heb ingehad. In zijne magt hebben: de vijand had reeds drie schansen in. Bezetting hebben: Heerenthals, inhebbende zestien hondert man'. **HOOFD.** Beteekenen, beduiden: die woorden hebben heel wat in; — wat heeft dat in? Die boodschap zal niet veel inhebben.

Inhechten, (*inheften*) b. w., ik hechte in, heb ingehecht. In iets hechten: inhechten van den ploeg. **TEN KATE.**

Inheemsch, (oul. *inheimsch*) bijv. n. Inlandsch: inheemsche vonk. **VOND.** Zie *heem*

Inheet, bijv. n. en bijw. Regt heet.

Inheijen, b. w., ik heide in, heb ingeheid. Door middel van een heiblok inslaan: op 't rijzenhoofd en de ingeheid palen. **VOND.**

Inheiligen, b. w., ik heiligde in, heb ingeheilgd. Inwijden, inzegenen: KRISTUS ging zijn' grooten ommegang inheiligen. **VOND.** De koning plechtig gekroont en ingeheilgd wordt. **HOOFD.** Van hier inheiliging.

Inhieschen, b. w., ik heesch in, heb ingeheschen. Ook: ik hijschte in, heb ingehijscht. Door hijsching inbrengen.

Inholten, o. w., ik holde in, ben ingehold. Hollend inkomen.

Inhoud, m., meerv. inhouden, in eenige gevallen slechts gebruikelijk. Al de zaken, die in een geschrift, eene rede, een boek, begrepen zijn. De inhoud van den brief. Het boek was van dezen inhoud. Datgeen, hetwelk een ruim bevatten kan, deszelfs grootte. de lichamelijke inhoud der zon, naar vierkante mijlen gerekend, enz. Bij **HOOFD** en **VONDEL** wordt *inhoud* ook onzijdig gebruikt. Onze ooren zijn aan aan het mannelijke meest gewend; alhoewel het onzijdige het oudste geslacht schijnt te zijn.

Inhouden, b. w., ik hield in, heb ingehouden. In zijne lichamelijke ruimte bevatten: de beker houdt veel in. **BIJBELV.** Eenen zakelijken inhoud hebben: zijn brief hield in, dat enz. Binnen houden: dat walgelijke braakmiddel konde ik niet inhouden. Fig., bedwingen: zijne gramschap inhouden -- *zich inhouden*.

Inhout, o., meerv. inhouten. De inhouten van een schip, deszelfs ribben, die den buik maken. Ook zegt men in den gemeenzamen spreektrant, van iemand die gezond en van ligchaam wel gesteld is: hij is goed van inhouten.

Inhuldigen, b. w., ik huldigde in, heb ingehuldigd. Voor de eerste reis aan eenen vorst, of anderen persoon zijne hulde bewijzen, en hem daardoor voor degenen erkennen, die hij is. Van hier inhuldiging. **HOOFD** bezigt *inhuldiging*, van *inhulden*, thans inhuldigen.

Inhuren, b. w., ik huurde in, heb ingehuurd. Iets, hetwelk men in huur heeft, voor het vervolg huren.

Injagen, b. w., ik jaagde (joeg) in, heb ingejaagd. Naar binnen drijven: den vijand injagen. Door snel rijden inhalen: wij jaagden (joegen) die voorrijders binnen een uur in.

Ink, m., meerv. inken. Zoo noemt men den uitgang, de opening van eene puit, eene soort van fuiknet. Het zal misschien uit het oude *inge*, eene nauwe engte, verbasterd zijn.

Inkabbelen, b. w., ik kabbelde in, heb ingekabbeld. Door kabbeling indringen, en dus uitholen.

Inkankeren, o. w., ik kankerde in, ben ingekankerd. Door kanker ingevreten worden. Oneigenlijk: de boosheit kankert in. **VOND.** Ingekankerd kwaad. Van hier inkankering.

Inkarnaat, bijv. n., uit het fr. *incarnat*, rood als de verw van granaatbloesem, die hoog rozenrood is: inkarnate wangen. **J. H. KRUL.** Van het middeleeuw. lat. *ingranatis* Het wordt meest zelfstandig gebruikt, voor vleeschkleur; en de Dichters spreken van: het inkarnaat der lippen. Het gloeiend inkarnaat. **HOOGVL.** Van hier het onverbuigb. bijv. *inkarnaten*: purpre eglantieren blaken op den inkarnaten mont. **HOOGVL.**

Inkeep, v., meerv. inkepen. Inkerwing.

Inkeer, m. De nadenking van iets met een ingekeerd gemoed, berouw: iemand tot inkeer brengen. Tot inkeer komen.

Inkeeren, o. w., ik keerde in, ben ingekeerd. Van den weg bij iemand ingaan: als een reijsiger, die slechts inkeert, om te vernachten. **BIJBELV.** Fig.: inkeeren in zijnen eigenen geest.

Inkelderden, b. w., ik kelderde in, heb ingekelderd. Een woord in het gemeene leven gebruikelijk, in den kelder doen: ik heb de wijnfleschen reeds ingekelderd.

Inkepen, b. w., ik keepte in, heb ingekeept. Eene keep in hout maken.

Inkerven, b. w., ik korf in, heb ingekorven. Eene kerf in iets snijden. Ook o., met *hebben*; invreten: daarentussen neep de behoefte, inkervende van dagh tot dagh. **HOOFD.** Van hier inkerving.

Inkherentje, zie *eekherentje*.

Inkijken, b. w., ik keek in, heb ingekeken. Inzien

Inkippen, b. w., ik kipte in, heb ingekipt. Inkepen. eene keep in iets maken.

Inklampen, b. w., ik klampte in, heb ingeklampt. Door klampen in iets inhechten. Fig.: zoo zij hem t'haarder partijhe konde inklampen. **HOOFD.** Tusschenvoegen: twee brieven hebben mij hier inklampens waardt gedocht. **HOOFD.**

Inkleeden, b. w., ik kleedde in, heb ingekleed. Een plechtig gewaad aantrekken: laat **SAMSON** inkleeden. **VOND.** Het feest met staatsie inkleeden. **VOND.** Oneigenl., bedekken, opsieren: de verhevenste lessen in fabelen inkleeden. Van hier inkleeding.

Inkleppen, b. w., ik klepte in, heb ingeklept. Door kleppen indagen.

Inklommen, o. w., ik klom in, ben ingeklommen Door klimmen inkomen: en 't volk sal der inklimmen. **BIJBELV.**

Inklinken, b. en o. w., ik klonk in, heb en ben ingeklonken. Door klinken inslaan: eenen nagel inklinken. Met geweld inslaan, zoodat het klinke: Hij klonck den varre de harssens in. **VOND.** Onz., met *zijn*; met gedruisch en geweld doordringen, inrijden: de paarden klinken ter stad in. **HOOFD.** Ingeklonken tot diep onder de vijanden. **HOOFD.**

Inkloppen, b. w., ik klopte in, heb ingeklopt. Door kloppen indrijven: zoo klopt gij het stof in. Onz., met *zijn*; door kloppen dunner worden: dat boek zal veel inkloppen.

Inknagen, b. w., ik knaagde in, heb ingeknaagd. Knaagend ineten. Van hier inknaging:

inknaging in de vliezen en vleeschachtige deelen.

Inknarsen, (inknersen) o. w., ik knarste in, heb ingeknarst. Door knarsen indringen: dat de schicht inknarst in het brein. **VOND.**

Inknoopen, b. w., ik knoopte in, heb ingeknoopt. Door knoopen inbinden. Fig., bedwingen: de ongebondenheid inknoopen. Ernstig aanbevelen; in de dagelijksche taal: ik heb het hem ter dege ingeknoopt.

Inkoken, b. en o. w., ik kookte in, heb en ben ingekookt. Bedr., door koken indrijven: ik heb er die bruine kleur ingekookt. Onz., met zijn, door koken verminderen: het is op de helft ingekookt. *Verkomen* is hier meest gebruikelijk.

Inkomeling, m. en v., meerv. inkomelingen. Vreemdeling.

Inkomen, o. w., onregel.; ik kwam in, hen ingekomen. Ingaan: ik sliep, toen hij inkwam. Ook is het een beschaafd woord in den bijbelstijl: tot eene vrouw inkomen, haar bekennen. Intrekken: zoodra de vijand ingekomen zal zijn. Inzeilen: eens in het jaar komen de schepen in. Ingebragt worden: die waren mogen niet inkomen. Van hier het deelw. *inkomende*: inkomende en uitgaande schepen, — inkomende en uitgaande goederen, regten, enz. *Inkomen* als een zelfst. naamw. van het onz. geslacht, voor rente, baat, inkomst: lij had van die landerijen een inkomen van tien duizend gulden.

Inkomst, v., meerv. inkomsten. Ingang, zonder meerv.: voor de inkomst der vloot. Het inkomen, de baat, de rente, met een meerv.: hij leeft van zijne inkomsten.

Inkoop, m. Een koopen, om weder te verkoopen. Zij kosten mij zelven twee gulden, bij den inkoop.

Inkooopen, b. w., onregel.; ik kocht in, heb ingekocht. Koopen, om te verkoopen. Hij koopt het duur in. Door geld, deel aan een gezelschap, inwoning in een huis, enz. verwerven: zij hebben zich in het gasthuis ingekocht. Van hier inkoop.

Inkorten, b. w., ik kortte in, heb ingekort. Door intrekken korter maken: kort uw touw in. Fig., betugelen: hij moet ingekort worden. Verminderen: eene schuld allengs inkorten. Iemands gezag inkorten. Van hier inkorting.

Inkorven, b. w., ik korfde in, heb ingekorfd. Dit *inkorven* is eigenlijk in eenen korf doen. Oneigenlijk gebruikte men het voor de maag te vullen. Bij **KIL.** *corbitare, inventrem immittere, devorare*. Hij spert zijn mond op, om dat in te korven. **BRUNE.**

Inkostelijk, bijv. n. en bijw. Zeer kostelijk: met een inkostelijk avondmaal. **HOOFD.**

Inkoud, bijv. n. en bijw. Streng koud, fijn koud.

Inkraaijen, b. w., ik kraaide in, heb ingekraaid. Door gekraai inroepen: zoo dra de wakker haen den midnacht innekraeit. **VOND.**

Inkrijgen, b. w., ik kreeg in, heb ingekregen. Binnen zich ontvangen: het schip kreeg water in. Binnen krijgen: ik kan het vat niet inkrijgen. Ik heb mijn geld ingekregen, ontvangen.

Inkrimpen, b. en o. w., ik kromp in, heb en ben ingekrompen. Door krimpen digter maken: ik heb het laken ingekrompen. Het verspreide vereenigen: hij beval het heir in te krimpen. **HOOFD.** *Zich inkrimpen*, zijne levenswijs en vertering verminderen. Onz., met zijn: de zenu-

ven krimpen in, worden, door krimpig, korter. Het doek krimpt in. De wind krimpt in, het tegendeel van *uitschieten*. Fig.: op deze bedreiging krompen zij in, lieten zij hunne vrijmoedigheid varen. Van hier inkrimping.

Inkroppen, b. w., ik kropte in, heb ingekropt. Eigenlijk in den krop indouwen. Het wordt meest fig. gebruikt. Het kan al die ingekropte ellende niet verduwen. **VOND.** Mijn' ingekropten rou. **VOND.** Inkroppende zijnen haat tegens de geenen enz. **HOOFD.** Van hier inkropping.

Inkruijen, b. w., ik krooi in, heb ingekrooijen (in Noordh.: ik krood in, heb ingekroden) elders: ik kruide in, heb ingekruid. Door kruijen inbrengen. Fig., met gezag, tegen genoegen invoeren: het besluit wordt ingekruit. **VOND.** Die rieden hem, hem met der tijd ten treflijksten ampten in te kruijen. **HOOFD.**

Inkruipen, o. w., ik kroop in, ben ingekropen. Door kruipen inkomen. Fig., ongemerkt toenemen: dat kwaad kruipt hoe langer hoe meer in. Van hier inkruiping, inkruipsel.

Inkt, m. Een bekend zwart vocht, om mede te schrijven of te drukken. Met noit verderfelijken inkt. **ANTON.** Met onuitwisch'bren inkt geschreven. **M. L. TIDW.** **VOND.** gebruikt ergens het meerv., uit eene dichterlijke vrijheid: ik wensch met mijn pen en inten enz.

Naar de aanteekening van **M. MARTINIUS**, stamt het af van het gr. *εγκαυστον, encaustum*, dat eigenlijk *ingebrand* heet. Het *encaustum* was namelijk eene zekere gebrande stof, waarmede de Ouden teekenden. Ook heette een purperkleurig merk, of teeken, hetwelk de oostersche keizers onder hunne brieven zetteden, *het heilige encaustum*. Wijders schijnt het genomen voor allerlei vocht, om mede te schrijven, en dus de bron van ons woord *inkt* te zijn, bij **KIL.** *enckt*. Het poolsche *inkaust* komt er nog nader bij; zijt. *inchoostro*, eng. *ink*, fr. *encre*. Zamenst.: inktkoker, inktpot, inktvlak: zulk een inktvlak uit onze boeken te wisschen. **VOND.** Oul. bezigde men ook *inkthoorn*, voor inktkoker: en hi hadde een scrivers inchoerne an sine lendene **BIJBEL**, 1477.

Inkuilen, b. w., ik kuilde in, heb ingekuild. In eenen kuil plaats.

Inkuipten, b. w., ik kupte in, heb ingekupt. In vaatwerk sluiten.

Inkwakken, b. w., ik kwakte in, heb ingekwakt. Met geweld ingooijen, insmijten. Klanknabootsend woord.

Inlaag, v., meerv. inlagen. Het inleggen. De inlaag van geld. Inlaag van ruiteren. **HOOFD.** Dat ingelegd wordt. Zoo noemt men eenen ingesloten brief *eene inlaag*.

Inladen, b. w., ik laadde (oul. *loed*) in, heb ingeladen. In een schip laden. Van hier inlader, inlading.

Inlander, m., meerv. inlanders. Het tegendeel van *uitlander*. Van hier inlandsch.

Inlappen, b. w., ik lapte in, heb ingelapt. Slordig, als met lappen, invoegen: brieven inlappen (in een boek enz.) Inzwelgen: even als drinkbroers, die alles inlappen. In dezen zin schijnt het klanknabootsend te zijn.

Inlasschen, b. w., ik laschte in, heb ingelascht. Met lasschen inzetten: een stuk inlasschen. Tusschenvoegen: een verhaal inlasschen. Van hier inlassching.

Inlaten, b. w., ik liet in, heb ingelaten.

Binnen laten: iemand inlaten. Invoegen: eene lat in de ribben inlaten. Zich met iemand inlaten, met hem in gesprek treden. Zich in eene handeling, in een pleitgeding inlaten. Oul werd het ook onpersoonl. gebezigd: en den cloppenden wert inghelaten, d. i. wordt opengedaan (*pulsantisbus aperitur*). GULD. TROEN Van hier inlating.

Inlaveren, o w., met eenen bastaarduitgang, ik laveerde in, heb ingelaveerd. Laverend inkommen.

Inleelijk, bijv. n. en bijw. Zeer leelijk.

Inleg, m. Geld dat ingelegd wordt, in de loterij, of anders: zijnen inleg betalen.

Inlegeren, zie *inlegering*.

Inlegering, v. Plaatsing van krijgsvolk. Met inleeghering van tien of twaalf duizent mannen. HOOFT. Van *inlegeren*, dat weinig in gebruik is. Bij HOOFT vindt men het: het heir ging ontrent Leyde inleeghren.

Inleggen, b. w., ik legde (leide) in, heb ingelegd (ingeleid). Tot gebruik opleggen: bier inleggen. Inmaken: komkommers inleggen. Met stukjes inlijmen: een ingelegd kabinet. Enger maken: een kleeid inleggen. Te zamen brengen: hoe veel moeten wij inleggen, om dien maaltijd te vieren? Eenen wijngaard inleggen, eene rank in de aarde leggen, om nieuwe wortels te schieten. Lof, eer, schande met iets inleggen, behalen. Geld inleggen, in de loterij. Tegen iemand inleggen, zich met woorden tegen hem verzetten. Van hier inlegging, inlegsels, ingelegd werk. Met een inlegsels van levend saffier. OVERZ. VAN HERVEY.

Inleiden, b. w., ik leidde in, heb ingeleid. Naar binnen leiden. Bijzonder drukt het uit, wanneer men openbare personen aan de koninklijke hoven inbrengt, en aan den vorst aanbeveelt: door den Kroonprins ingeleid, ter gunstiger gehoor bij 't Opperwezen raken. M. L. TIJDW. Wijders, verleiden, bedotten: om de gemeente in te leiden, en verknocht te maken. HOOFT. Van hier inleider.

Inleiding, v., meerv. inleidingen. Behalve, dat het de drierlei beteekenissen van het genoemde *inleiden* aanneemt, beteekent het nog den *aanvang*, het begin eener rede. Ook de *aanleiding*, het onderrigt in eene zaak. Ook het daarover geschrevene werk.

Inlekken, o. w., ik lekte in, ben ingelekt. Lekkende indruipen.

Inleveren, b. w., ik leverde in, heb ingeleverd. Overgeven: een verzoek, een smeekschrift, zijn bezwaar inleveren. Van hier inlevering.

Inlezen, b. w., ik las in, heb ingelezen. Inzamelen: vruchten inlezen. Van hier inlezing.

Inlichten, o. en b. w., ik lichtte in, heb ingelicht. Onz., met zijn licht in eene plaats dringen. Licht er eens in. Bedr.: iemand van eene zaak inlichten, figuurl., voor iemand van iets inlichting geven: ingelicht door de gegronde aanmerkingen van sommigen enz. Van hier inlichter, inlichting.

Inliggen, o. w., ik lag in, heb ingeleggen. KIL. kent de nu verouderde spreekwijs: inleggen van een kind, voor in de kraam liggen. HOOFT bezigt het van krijgsvolk, dat ergens gelegerd is; alhoewel hij *inleggen* spelt: hoe d'inleggende knechten den burger ondraaglijk vielen.

Inlijmen, b. w., ik lijmd in, heb ingelijmd. Door lijmen in iets vastmaken. Van hier inlijming.

Inlijsten, b. w., ik lijstte in, heb ingelijst. In eene lijst voegen. Fig.: ingelijst in het geslachtsregister. FRANTZEN.

Inlijven, b. w., ik lijfde in, heb ingelijfd. Eigenlijk, in een lijf steken, in welken zin het bij SIX v. CHAND. voorkomt: een' schicht, om den draak of tijger intelijven. Tot een medelid van een genootschap, van een verenigd ligchaam maken. De treffelijkste Leeden deszelven landschaps in te lijven. HOOFT. Van hier inlijving.

Inloegen, b. w., ik loegde in, heb ingeloegd. Invlijen. In Groningen gebruikt men dit woord: turf inloegen. KIL. kent een werkw. *loghen, hey loghen, componere foenum in metam*.

Inlokken, b. w., ik lokte in, heb ingelokt. Door lokken naar zich brengen, door aanlokselen inbrengen: iemand inlokken, in huis. Fig.: wanneer de westewind den zomer inlocke. VOND. Van hier inlokking.

Inloodsen, b. w., ik loodsde in, heb ingeloodsd. Binnen loodsden. Van hier inloodsing.

Inloogen, b. w., ik loogde in, heb ingelooagd. In de loog zetten: linnen inloogen. Van hier inlooging.

Inloop, m. Het inloopen.

Inloopen, b. en o. w., ik liep in, heb en ben ingeloopt. Bedr., in het loopen inhalen: iemand inloopen. Onz., met *zijn*; in eene plaats loopen, komen: het schip liep de haven in: Tegen elkander inloopen. Ook fig.: die gewaarwordingen loopen lijnrecht tegen elkander in. *Inloopen* is ook een zeterswoord: dat schrift loopt in, de letters beslaan minder plaats dan men dacht. Doorbreken: dit jaar werdt ook de sijn bedijkt, maar liep binnen korte jaren weder in. VEL. CHRON. v. HOORN.

Inlossen, b. w., ik loste in, heb ingelost. Door losgeld in zijn bezit brengen: die dat verzette pand zoo dier heb ingelost. M. L. TIJDW. Van hier inlossing.

Inluiden, (inluiden) b. w., ik luidde in, heb ingeluid. Door klokkenbluiding, een teeken van een begin geven: de kermis inluiden. Door gelui inroepen: iemand laten inluiden. Fig.: de Eendragt, die als balling scheen geweken, wierde weder ingeluid. TRIP. Door schoone woorden bedriegen. Zoo vertaalt VOND. het *seu versare dolos* van VIRGL. door: of ons inluiden. In het gemeen, bedriegen: getrouwe harten door gaven en door wencken inluiden. VOND. Daarna ANTONIAS door Tarentijnsch en Brundusijns verdragh en 't huwelijk zijner zuster ingeluid. HOOFT. Van hier inluiding.

Inluisteren, b. w., ik luisterde in, heb ingeluisterd. In het oor luisteren: iemand iets inluisteren. Een klanknabootsend woord; even als het lat. *insurrare in auren*.

Inmaken, b. w., ik maakte in, heb ingemaakt. Inleggen: snijboonen inmaken. Van hier het verl. deelw. *ingemaakt*, fig. gebruikt: een ingemaakte guit. M. L. TIJDW. Van hier inmaking.

Inmanen, b. w., ik maande in, heb ingemaand. Door manen invorderen. Schulden inmanen. Van hier inmaner, inmaning.

Inmengen, b. w., ik mengde in, heb ingemengd. Door mengen inloegen, onder iets mengen. Ik heb het water er ingemengd. Fig.: zich in een verschil inmengen. Van hier inmenging, inmengsel.

Inmennen, b. w., ik mende in, heb ingemend. Door mensen invoeren: hij liet waaghens met eetwaren ter stadt inmennen. **HOOFD.**

Inmeten, b. w., ik mat in, heb ingemeten. Door meting inkrijgen. Fig., vergelden: want zij den godelooz naer d'uitmaat van het quaet weer inmeet voor altoos. **VOND.** Ook, onder het meten, verminderen; wanneer het onz. met *zijn* gebruikt wordt.

Inmetselen, (ook *inmetsen*) b. w., ik metselde in, heb ingemetseld. Door metselen invoegen. Een stuk in den zijmuur laten inmetselen. Van hier inmetseling.

Inmiddels, bijw. van tijd. Middelerwijl.

Inmijnen, b. w., ik mijnde in, heb ingemijnd. Zijn eigendom, bij openbare veiling, inkoop.

Inmonden, b. w., ik mondde in, heb ingemond. De niterste einden van iets in elkander steken. Hierom heeft de Schepper de slagaderen in de aderen doen inmonden. **HERVELS OVERZETT.**

Innaaijen, b. w., ik naaide in, heb ingenaaid. Door middel van naald en draad tezamen voegen: boeken innaaijen. Door naaijen invoegen. Eenen lap innaaijen. Door naaijen insluiten: hij had het geld tusschen de voering ingenaaid. Door naaijen enger maken: ik heb de mouwen eenigzins laten innaaijen. Van hier innaaijer, innaaijing.

Innagelen, b. w., ik nagelde in, heb ingenageld. Met nagelen indrijven, vastmaken.

Innemen, b. w., ik nam in, heb ingenomen. Door opnemen inbrengen: het regent; neem het goed in. Intrekken: de zeilen innemen. In een schip ontvangen: iemand innemen. Onder dak ontvangen: zij namen ons allen in, om den regen, die overquam. **BIJBELV.** Bezetting innemen. In zich nemen: eenen drank innemen. Fig.: goeden raad innemen. Bevelen innemen. Met geweld nemen: vaste steden innemen. Beslaan, bezetten: de soldaten namen de geheele markt in. Fig.: indien de droefheid uw hart heeft ingenomen. **HOOFD.** bezigt het voor verstaan: Ik acht, mijn Heer die neemt mijn meening zeer wel in. Genegenheden winnen: hij nam mij met dien brief geheel in. Iemands hart innemen. Hierheen behoort de spreekwijs: voor, of tegen iemand ingenomen zijn. Van hier innemend, bevallig; innemer, inneming.

Innen, b. w., ik inde, heb geïnd. Invoerden. Al waare schoon iets daaraf geint bij den ontfanger. **HOOFD.** Van hier inning.

Innerlijk, bijw. n. en bijw. Inwendig. De innerlijke waarde van een stuk geld.

Innig, bijw. n. en bijw., inniger, innigst. Inwendig: dat vloeit uit het innige van mijn hart. Meest gebruikt men dit woord, om eenen hoogen graad van opreghtheid en inwendig gevoel aan te wijzen: innige godsvrucht. Een innig gebed. Innige blijdschap enz. Van hier innigheid, inniglijk.

Inoogsten, b. w., ik oogstte in, heb ingeogst. Veldvruchten in den oogst inzamelen: granen inoogsten. Fig., in eene groote maat verkrijgen: lof inoogsten. Schande voor eer inoogsten. **FRAN.** Van hier inoogsting.

Inpakken, b. w., ik pakte in, heb ingepakt. Van hier inpakking.

Inpalmen, b. w., ik palmde in, heb ingepalmd. Allengskens naar zich halen. Eene lijn — een touw inpalmen. Fig.: eene schuld inpalmen. — Parma pooghende meer en meer van de stroom in te palmen enz. **HOOFD.**

Inpassen, b. en o. w., ik paste in, heb ingepasst. Meten, of iets in iets anders sluite. **ONZ.:** het past hier juist in.

Inpeperen, b. w., ik peperde in, heb ingepeperd. Eigenlijk, in peper leggen, peper instrooijen. Men gebruikt het, in de dagelijksche taal, voor iemand iets ten duurste betaald zetten: ik zal hem dat wel inpeperen.

Inpersen, b. w., ik perste in, heb ingeperst. Door middel van persing inbrengen.

Inpijpen, b. w., ik peep in, heb ingepepen. Eigenlijk, pijpend inblazen. Fig., door fraaije woorden aan het verstand brengen: men zal niemand licht inpijpen, dat hij enz. **DE BRUNE.**

Inplaatsen, b. w., ik plaatste in, heb ingeplaatst. Inzetten. Van hier inplaatsing.

Inplanten, b. w., ik plantte in, heb ingeplant. Inpoten: boomen enz. inplanten. Oneigenl., door onderwijs in het gemoed overbrengen: iemand de deugd vroeg inplanten. De kerk heeft woestijnen zeden ingeplant. **VOND.**

Inplengen, b. w., ik plengde in, heb ingeplengd. Plengend ingieten.

Inploegen, b. w., ik ploegde in, heb ingeplogd. Een woord bij de timmermaas gebruikelijk, wanneer zij groeven aan planken maken, gelijk aan de voren, die door den ploeg gemaakt worden.

Inplukken, b. w., ik plukte in, heb ingeplukt. Trekkend inhalen, zeev.: weshalve wij het schooverzeil ook inplukken. **BÛGERT.**

Inpompen, b. w., ik pompte in, heb ingepompt. Door pompen inbrengen.

Inpoten, b. w., ik pootte in, heb ingepoot. Inplanten.

Inprangen, b. w., ik prangde in, heb ingeprangd. Prangend instouwen, indrukken.

Inpraten, b. w., ik praatte in, heb ingepraat. Inpreken.

Inpreken, b. w., ik preekte in, heb ingepreekt. Inpraten, met vele en nadrukkelijke woorden in het gemoed brengen.

Inprenten, b. w., ik prentte in, heb ingeprint. Door herhaalde leering diep indrukken. Ook voor betaald zetten, even als *inpeperen*. Van hier inprenting.

Inpressen, b. w., ik preste in, heb ingeprest. Met alle kracht, en eene soort van geweld, inbrengen: ik moest hem dien drank inpressen. Het is, door verzetting, voor *inpersen*; schoon het gebruik wil, dat het eenigzins anders gebezigd worde.

Inprikken, b. w., ik prikte in, heb ingeprikt. Met eene scherpe punt insteken.

Inpropfen, b. w., ik proppte in, heb ingepropt. Proppend inprangen.

Inpullen, o. w., puilde in, is ingepuild. Inzakken, het tegendeel van *uitpullen*.

Inputten, b. w., ik puttede in, heb ingeput. Inscheppen, inpompen.

Inregenen, o. w., ik regende in, ben ingeregend. Door regenen invallen: het glas is ingeregend. Onpersoonl., met *hebben*: het heeft hier ingeregend.

Inrekenen, b. w., ik rekende in, heb ingerekend. **OUDAAN** bezigt het voor tellen, toetellen, *adnumerare*. In dezen zin is het verouderd; zoo als ook in dien, waarin F. D. **WÆL** het neemt, groote en wackere verstanden, — met de welke ick mij — niet en wil inrekenen. Thans wordt het in de gemeenzame verkeering gebezigd,

voor onder de asch verbergen, om te bewaren : vuur inroeken.

Inrennen, b. en o. w., ik rende in, heb en ben ingerend. Bedr., door rennen inhalen : zom-
mige ruiters faalden eenighe burghers in te ren-
nen. **HOOFD.** Onz., met *zijn* : rennend inkomen :
hij is de stad ingerend. Dewelke, met opstijvende
felligheit, daarop inrennen. **HOOFD.**

Inrid, m. Het inrijden.

Inrigten, b. w., ik rigtte in, heb ingerigt.
In orde zetten : eene tafel inrigten. Fig., schik-
ken, regelen : zijne voordragt naar de vatbaarheid
der toehoorderen inrigten. Van hier inrigting.

Inrijden, b. en o. w., ik reed in, heb en
ben ingereden. Bedr., door rijden doen inbuigen :
toen hij elk den rug zocht in te rijden. L. TRIP.
Rijgend inhalen : ik heb hem bij den tweeden
mijlpaal al ingereden. Onz., met *zijn* : rijdend in-
komen : hij is dien weg ingereden.

Inrijgen, b. b., ik reeg in, heb ingeregen.
In eene rij vereenigen : koralen inrijgen. Met een
rijсноer intrekken : het keurslijf inrijgen. Door
rijgen dunner maken : gij hebt u niet genoeg in-
geregen.

Inrijten, b. en o. w., ik reet in, heb inge-
reten. Bedr., inscheuren : hij heeft het laken inge-
reten. Onz., met *zijn* : het doek reet in. Men
vindt ook : ingeretene wonden. Zie *rijten*.

Inroeijen, b. en o. w., ik roeide in, heb en
ben ingeroeid. Bedr., door roeijen inhalen : wij
konden de boot niet inroeijen. Onz., met *zijn* ;
roeijend inkomen : wij kwamen de haven inroeijen.
Van hier inroeiing.

Inroepen, b. w., ik riep in, heb ingeroepen.
Tot zich roepen : iemand inroepen. Fig. : de dor-
heit der woestijnen roept den honger in. **VOND.**
Openlijk indagen : hij werd door de overheid we-
der ingeroepen. Door een geroep den aanvang
van iets te kennen geven : de markt inroepen.
Van hier inroeper, inroeping.

Inroeren, b. w., ik roerde in, heb inge-
roerd. Door roeren inmengen.

Inroesten, o. w., ik roeste in, ben ingeroest.
Door den roest ingevreten worden : het ijzer is
geheel ingeroest. Wegens den roest klemmen,
vastzitten : de nagel is er ingeroest. Van hier in-
roesting.

Inrollen, b. w., ik rolde in, heb ingerold.
Tot eene rol inwinden : papier inrollen. Door
rollen dunner maken : rol het pak wat in. Rollend
inbrengen : vaten inrollen. Ook onz., met *zijn* ;
rollend inkomen : het vat is er van zelf inge-
rold.

Inrond, o, meerv. inronden. Eene ronde
opening van binnen : nissen en inronden, gevult
met beelden. **BÓGAERT.**

Inrossen, (*inrossen*) o. w., ik roste in, ben
ingerost. Rossend inrennen : hij quam schielijk
ten dorpe inrossen. **HOOFD.** KIL. heeft ook
rossen en *rossen*, *equitare*.

Inruilen, b. w., ik ruilde in, heb ingeruild.
Door ruiling inhandelen. Van hier inruiling.

Inruimen, b. w., ik ruimde in, heb inge-
ruimd. Door ruimte te maken overgeven : zijn
broeder ruimende in de lang bekleede plaats. **VOND.**
Toelaten : belangende het wijder inruimen der
oefening van den Roomschen godsdienst. **HOOFD.**
Van hier inruiming.

Inrukken, o. w., ik rukte in, ben ingerukt.
Met geweld invallen : na dat de woedende vijand,

met al de ruitery ter stad was ingerukt. Van hier
inrukking.

Inschellen, b. w., ik schelde in, heb inge-
scheld. Door middel van eene schel inroepen.

Inschenken, b. w., ik schonk in, heb inge-
geschonken. Door schenken ingieten. Men ge-
bruikt het zoo wel van het vat, waarin geschon-
ken wordt, als van het vocht, dat er inkomt. Bier
inschenken ; een glas bier inschenken.

Inscheppen, b. w., ik schepte in, heb inge-
geschcept. In een schip laden. Van hier insche-
ping.

Inscheppen, b. w., ik schepte in, heb inge-
geschcept. Door scheppen indoen.

Inscheppen, b. w., ik schiep in, heb inge-
schapen. Door de natuur ingeven. Zie *inge-
schapen*.

Inscherpen, b. w., ik scherpte in, heb
ingescherpt. In het gemoed diep inprenten, bij
aanhoudendheid onderwijzen : de lessen der jeugd
moeten den kinderen vroeg ingescherpt worden.
Van hier inscherping.

Inscheuren, b. en o. w., ik scheurde in,
heb en ben ingescheurd. Bedr., eene scheur ma-
ken : ik heb het doek ingescheurd. Onz., met *zijn* :
het zal inscheuren.

Inschieten, b. en o. w., ik schoot in, heb
en ben ingeschoten. Bedr., indoen : het brood in-
schieten, in den oven. Oneig., het leven inschie-
ten, verliezen. **VOND.** Ik moet er veel van het mijne
bij inschieten. Door een schietgeweer in stukken
schieten : de glazen inschieten. Onz., met *zijn*, in-
gaan : die balk schiet diep in. In het geheugen
vallen ; het tegendeel van *ontschieten* : toen ik dat
hoorde, schoot mij juist in enz.

Inschijnen, o. w., ik scheen in, heb inge-
schenen. Inwaarts schijnen. Op 't licht, dat in-
geschenen de schaduwen der wet verdreef. **VOND.**
Van hier inschijning.

Inschikken, o. en b. w., ik schikte in, ben
en heb ingeschikt. Onz., met *zijn* ; schikkend in-
komen : hij is er met zijnen stoel ingeschikt.
Bedr., toegeven, voegen : iets inschikken. Van
hier inschikking, inschikkelijk, enz.

Inschokken, b. w., ik schokte in, heb inge-
geschokt. Inschrokken, ongekaauwd inslokken : ik
zou het ingewand en het been en vleesch inschok-
ken. **VOND.** Daar is onderscheid tusschen kaa-
wen, erkaauwen en inschokken. **HOOFD.**

Inschooijen, o. w., ik schooide in, ben inge-
geschooid. Schooijend inkomen. Dezelve luiden,
zoo nat zij waren, schooiden er meê steêwaarts in.
HOOFD.

Inschoon, bijv. n. en bijw. Zeer schoon.

Inschoppen, b. w., ik schopte in, heb inge-
geschopt. Schoppend inbrengen. Ook overdr. : hij
is in dat amt ingeschopt, het is hem op eene on-
regte wijze opgedragen.

Inschrapen, b. w., ik schraapte in, heb
ingeschraapt. Gieriglijk inhalen. Geld inschrapen.

Inschrijden, o. w., ik schreed in, ben inge-
geschreden. Schrijdelings inkomen.

Inschrijven, b. w., ik schreef in, heb inge-
schreven. Inteekenen : zich laten inschrijven. In-
geschrevene aandeelen, effecten, enz. Tot een hu-
welijk aantekenen : zij zijn gisteren ingeschreven.
Van hier inschrijver, inschrijver, inschrijving.

Inschrobden, b. w., ik schrobde in, heb
ingeschrobd. Door schrobden indrijven.

Inschroeven, b. w., ik schroefde in, heb

ingeschroefd. In iets vast schroeven. Van hier inschroeven.

Inschrokken, b. w., ik schrokte in, heb ingeschrokt. Gulzig inslokken. Zie *inschokken*.

Inschudden, b. w., ik schuddede in, heb ingeschud. Door schudden doen invallen.

Inschuiven, b. w., ik schoof in, heb ingeschoven. Door schuiven inbrengen.

Inschuld, v., meerv. inschulden. Eene geldschuld, welke men invorderen kan: met bevel, om de inschulden in 's konink handen te leveren. HOORT. Bij H. DE GR. is *inschuld* persoonlijk regt, *jus personale*: Toebehooren . . . bestaat in behering ende inschuld. Van hier inschuldenaar, door HOORT gebruikt.

Insgelijks, voegw. en bijw. Als een zamenbindend voegw., ook, daarbeneven: insgelijks hadde elk van haer vier vleugelen. BIJBELV. Als een vergelijkend bijw., op dezelfde wijze: ende insgelijks seiden sij ook alle. BIJBELV. Bij KIL. ook *eensgelijk*. Sommigen willen *insgelijks* door *eensgelijks* verdringen; doch dat smaakt naar noodeloze kieschheid. *Insgelijks* is zamengetrokken van *in des gelijke*, *in des gelijken*; wordende het voorzetsel *in*, dikwerf met den tweeden naamval gebruikt, als *in der tijd*, *in der daad*, *in des gelijks*, *insgelijks*.

Inslaan, b. en o. w., onregel.; ik sloeg in, heb en ben ingeslagen. Bedr., door slaan indrijven: eenen paal inslaan. Met eenen slag inbreken: glazen inslaan. Eenen weg inslaan, zich op denzelfden begeven. Inspannen: paarden inslaan. Opleggen: bier voor den zomer inslaan. Opzuipen: hij sloeg al den wijn in. Onz., met *zijn*; indringen: het onweer is ingeslagen.

Inslag, m., meerv. inslagen. Het inslaan; zonder meerv.: den inslag van wijn vercijsnen. De waren, welke men inslaat, dragen ook den naam van *inslag*; zonder meerv. Inweefsel; met een meerv.: men schiet den inslag door de scheeringe. VOND. Van hier de spreekwijs: de scheering en de inslag. Omslag, zoom: een rok met eenen breeden inslag. Zamenst: inslagcedel, (inslagceel) inslagspoel.

Inslapen, o. w., ik sliep in, ben ingeslapen. Aanvangen te slapen. In den verhovenen stijl, voor sterven: duizenden liggen hier, welke in de eeuwigheid zijn ingeslapen. C. v. D. G.

Insleepen, b. w., ik sleepte in, heb ingesleept. Slepend intrekken.

Inslippen, b. w., ik sleepte in, heb ingeslepen. Door slijpen innaken. Die holligheid heb ik er laten inslijpen.

Inslikken, b. w., ik slikte in, heb ingeslikt. Door slikken naar binnen brengen: pillen inslikken. Drup en dauw al nuchteren innesliken. VOND. Van hier inslikking.

Inslingeren, b. w., ik slingerde in, heb ingeslingerd. Door slingeren inwerpen: de glazen inslingeren. Slingerend in den mond brengen en opeten: zij slingeren 't vleesch rauw in, mitsgaders d' ingewanden. BÓGAERT.

Inslippen, o. w., ik slipte in, ben ingeslipt. Ongemerkt inkomen: Schoonhoove, oft ontsloopen zijnde, oft ingeslipt, enz. HOORT.

Inslokken, b. w., ik slokte in, heb ingeslokt. Door de zwelgkeel inbrengen: hij slokte heele brokken in. Verslinden: het vermogen eener weduwe inslokken. Door onregt zich iets toeëigenen: vervaarlijker noch zouw 't Spaansche geweld

zijn, in dien 't ook Portugaal inslokte. HOORT. Van hier inslokking.

Inslorpen, (inslurpen) b. w., ik slorpte in, heb ingeslorpt. Door slorpen inbrengen: indien de vloet u door zijn' balgh quaem in te slorpen. VOND. Van hier inslorping.

Insluimeren, o. w., ik sluimerde in, ben ingesluimerd. Aanvangen te sluimeren.

Insluipen, o. w., ik sloop in, ben ingesloopen. Sluipend inkomen. Fig.: ingesloopen misbruik.

Insluiten, b. en o. w., ik sloot in, heb ingesloten. Bedr., achter een slot bewaren. In eenen meer algemeenen zin: eenen brief, — een leger rondom eene stad insluiten. Insluiten heet ook, in eene rede, tusschen twee sluitteekens, iets inplaatsen. — Begrijpen: Nederland is in den vrede mede ingesloten. Onzijd., met *hebben*; net inpassen in eene opening: de bout sluit er net in. Van hier insluiting.

Inslurpen, zie *inslorpen*.

Insmakken, b. w., ik smakte in, heb ingesmaakt. Met geweld inwerpen: smack er groote steenen in. VOND.

Insmelten, b. en o. w., ik smolt in, heb en ben ingesmolten. Bedr., door smelten innemen: tin en lood bij elkander insmelten. Verliezen: ik heb er veel geld bij ingesmolten. Onz., met *zijn*; door het smelten verminderd worden: het leger is bij dien slag vrij wat ingesmolten. Van hier insmelting.

Insmieren, b. w., ik smeerde in, heb ingesmeerd. Smerend inwrijven: linuen met zeep insmieren.

Insmijten, b. w., ik smheet in, heb ingesmeten. Inwerpen: steenen ter stad insmijten. Door smijten omwerpen: uw vesting, die ingesmeten enz. M. L. TIJDW.

Insnakken, b. w., ik snakte in, heb ingesnakt. Met gretigheid inslikken. Honden die 't bloed insnacken. VOND. Ook hebt gijme ingesnakt met onverzaeden brandt. HOORT.

Insnappen, o. w., ik snapte in, ben ingesnapt. Insluipen, schielijk inloopen, lat. *proripere se intro*: ende ingesnapt zijnde, bezet de poort. HOORT.

Insnijden, b. w., ik sneed in, heb ingesneed. Eene snede in iets maken; ook door insnijding graven. Eene opening in eenen dijk maken heet, bij HOORT, ook *insnijden*. Van hier insnijding.

Insnorren, o. w., ik snorde in, ben ingesnord. Met gesnor invliegen.

Insnouwen, b. w., ik snouf in, heb ingesnoven. Door snuiven in den neus optrekken: zij snuiven zeeschuim in. VOND.

Insoffen, b. w., ik softe in, heb ingesoft. In sop indopen: ook met sop innaken.

Inspannen, b. w., ik spande in, heb ingespannen. Voor den wagen spannen: paarden inspannen, — ossen inspannen voor den ploeg. On-eigenlijk, met ijver aanwenden: alle krachten inspannen. In eenen kwaden zin zegt men: met iemand inspannen, wanneer het onzijdig gebruikt wordt; doch meest bezigt men dan *aanspannen*, *zamenspannen*. Tegens het recht der vrijheit ingespannen. VOND. Van hier inspanning.

Insparen, b. w., ik spaarde in, heb ingespaard. Uitzuinigen (*parcendo acquirere*): zoo veel hij in vier of vijf jaaren 't huis kon insparen. HOORT.

Inspatten, o. w., ik spatte in, ben ingespat. Indruischen: de soldaaten spatten t' zijnen herbergh in. Hoort. Inpuilen: de muur zal van onder inspatten.

Inspijkeren, b. w., ik spijkerde in, heb ingespijkerd. Met spijkers inhechten.

Inspitten, b. w., ik spittede in, heb ingespit. Door spitten indringen, inbrengen.

Inspoelen, o. w., ik spoelde in, ben ingespoeld. Aanspoelend indrijven: het wrak ter haven ingespoeld.

Inspraak, v. Ingeving: ik neig het oor, daar'k op Gods inspraak wacht. PSALMBER. Naar de inspraak van het geweten, het inwendige gevoel. Tegenspraak: inspraak op iets maken, doen.

Inspreken, b. w., ik sprak in, heb ingesproken. In de rede tuschenspreken: spreek er niets in. Door spreken veroorzaken: iemand moed inspreken.

Inspringen, o. w., ik sprong in, ben ingesprongen. Met eenen sprong inkomen: hij sprong ten huize in. Achteruit wijken: de muur sprong boven drie duimen in.

Inspugen, o. w., ik spooog in, heb ingespogen. Inspuwen.

Inspuiten, b. w., ik spoot in, heb ingespoten. Door spuiten inbrengen. Van hier inspuiting.

Inspuwen, zie *inspujen*.

Instaan, o. w., onregelm.; ik stond in, heb ingestaan. Borg zijn: ik sta voor hem in. Ik wil er niet voor instaan. Eene twistzaak voor iemand opnemen: hij stond voor zijne vrouw in.

Installig, bijv. n. en bijw. In de dagelijkse verkeerung gebruikelijk, voor in eenen kwaden reuk gebragt: een huis iustallig maken, maken, dat niemand het hewonen wil. Misschien van het oude *stall*, dat verblijf, woning beteekende; en dan heeft het de naaste betrekking op een huis, en zegt zoo veel als onbewoonbaar, onbruikbaar. Echter zegt men ook: iemand installig maken, hem het vertrouwen, dat hij bij anderen heeft, ontnemen.

Instampen, b. w., ik stampte in, heb ingestampt. Door stampen instooten: eenen paal instampen. Door stampen inbuigen en breken: stamp den vloer niet in. Met moeite inprenten: deze weldaden hunnen kinderen en kindskinderen instampen. BÓGAERT. Van hier instamping.

Instappen, b. en o. w., ik stapte in, heb en ben ingestapt. Bedr., door stappen inhalen: hij wenscht zijn leitsvrou in te stappen. VOND. Onz., met *zijn*; door stappen inkomen: hij is er vrijmoedig ingestapt.

Instelgeren, o. w., ik steigerde in, ben ingesteigerd. Steigerend inkomen. Het paard kwam ter poort instelgeren.

Insteken, b. en o. w., ik stak in, heb ingestoken. Bedr., in eene opening steken. Eenen draad insteken, in de naald. Oul. zeide men ook: eenen dijk insteken, voor *doorsteken*. Oneig.: ik heb mij er niet willen insteken, mij in die zaak niet willen inwikkelen. Inluisteren: wie heeft u dat ingestoken? Van hier *insteker*, oul. voor oorblazer. Een boek insteken, losse vellen tot een boek innaaijen. Onz., met *hebben*; verborgen zijn: daer dubbelzinnigheit noch schalckheit innesteekt. VOND. Zoo er iets geestigs instoekt. VOND. Achterblijven: driemaal bleef haar taal ten vollen krop insteeken. HOOGVL. Van hier insteking. Zamenst.: insteekamer enz.

Instellen, b. w., ik stelde in, heb ingesteld. In het gemeen, wordt dit woord gebruikt, om eenen aanvang van iets te kennen te geven. Bij voorb.: iemand, die de eerste is, om eene wet te maken, *stelt* haar in. De gezondheid instellen, dat is, eer men drinkt, de orde voorschrijven, in het drinken van de gezondheid te volgen. Het huwelijk instellen, met gezag hetzelfde invoeren. *Zich instellen*, eenen aanvang nemen: dat spel stelt zich fraai in. Hij kan zich niet gelaeten instellen. VOND. Van hier insteller, instelling, voor de daad van instellen, en de ingestelde zaak.

Instemmen, b. w., ik stemde in, heb ingestemd. Inwilligen: ik heb die zaak mede ingestemd; waarvoor gemeenlijk *toestemmen* gebezigd wordt. Van eenerlei gevoelen zijn: weinigen zullen met hem instemmen. Van hier instemming.

Instendiglijk, bijw. Met sterken aandrang. Men vermaande hem zoo instendiglijk. Hoort. Van *in* en *stendiglijk*; van *stendig*, *standig*, *stond*. Hiervoor zegt men dikwerf, bij verbastering, *instantelijk*.

Instijgen, o. w., ik steeg in, ben ingestegen. Stijgend indringen: de lucht, die ter tralie in quam stijgen. VOND.

Instikken, b. w., ik stikte in, heb ingestikt. Door stikken met de naald inwerken: die bloemen zijn er kunstig ingestikt.

Instippen, b. w., ik stipte in, heb ingestipt. Even indooopen.

Instommelen, o. w., ik stommelde in, ben ingestommeld. Met gestommel inkomen: hij kwam ter kamer instommelen.

Instooten, b. en o. w., ik stootte (stiet) in, heb en ben ingestooten. Bedr., naar binnen, of naar buiten stooten: eene deur instooten. Aan stukken stooten: eene ruit met den elleboog instooten. Onz., met *hebben*: hij stootte (stiet) met den degen op den vijand in. Met *zijn*; met geweld inrijden: een' poort, waardoor de ruitser quam instooten. Hoort.

Instoppen, b. w., ik stopte in, heb ingestopt. Door stoppen indouwen.

Instormen, o. w., ik stormde in, ben ingestormd. Met geweld indringen: ten hemel instormen. VOND. Op iemand instormen.

Instorten, b. en o. w., ik stortte in, heb en ben ingestort. Bedr., stortend indoen: gij moet er de appelen maar instorten. Doen vallen: die de bergen instort. VOND. Overdr., ingeven, inboezemen: dat hij den bootsluiden standvastigheit instortte. Hoort. Mededeelen, bogaven: alles, wat den dingen ingestort, beknopt in God alleen bijeen gevonden wort. VOND. Onz., met *zijn*; invallen: de toren is ingestort. In eene vorige ziekte vallen: de kranke is weder ingestort. Met geweld instroomen: de zee kwam door de wijde breuk instorten. Van hier instorting.

Instouwen, (instuwen) b. w., ik stouwde in, heb ingestouwd. Sterk indrukken, inpakken.

Instreven, o. w., ik streefde in, heb ingestreefd. Strevend inkomen: gereedt, om ter stadt in te streeven. Hoort.

Instrijken, b. en o. w., ik streek in, heb en ben ingestreken. Bedr., strijkend indoen: ik heb het geld er ingestreken. Onz., met *zijn*; met gezwindheid inkomen: zich onderwindende, t'krijgsvolk te doen instrijken. Hoort. Wie so ruitserlijk ter bane comt ingestreken dan? CONSTE DER MINN.

Instrooijen, b. w., ik strooide in, heb ingestrooid. Met strooijen indoen.

Instroomen, o. w., ik stroomde in, ben ingestroomd. Stroomend inkomen.

Instrument, o., meerv. instrumenten. Werktuig: alle instrument, dat tegen u bereijdt word. **BIJBELV.** Het gereedschap eens wondhealers: hier maakt men instrumenten. Een stoute knaap heet, in de dagelijksche taal, een *instrument*. Van het lal. *instrumentum*. Zamenst.: instrumentmaker; muzijkinstrument.

Instuiven, o. w., ik stooft in, ben ingestoven. Stuuivend inkomen: zie! hoe is dat zand hier ingestoven! Met stuuivend nat instorten: toen de stroom ter dijkbreese instoof. **HOOGVL.** Met geweld inkomen: de paarden komen instuiven. **HOOF.**

Insturen, b. w., ik stuurde in, heb ingestuurd. Sturend inbrengen.

Instuwen, zie *instouwen*.

Inullen, o. w., ik sulde in, ben ingesuld. Door sullen inglijden.

Intappen, b. w., ik tapte in, heb ingetapt. Tappend indoen: ik heb er bier ingetapt. In de dagelijksche zamenleving, inschenken: tap eens in.

Inteekenen, b. w., ik teekende in, heb ingeteekend. Iets als een teeken inschrijven. Van hier teekenaar, intekening.

Interdeel, o. Nadeel, schade: tot interdeel van scippers. **R. PALUD.** Zie *achterdeel*.

Interen, b. en o. w., ik teerde in, heb en ben ingeteerd. Bedr., door vertering minder maken: al zijn goed bijna interen. **Onz.**, met *zijn*: hoe veel zijt gij al ingeteerd? Ook met *hebben*: wat hebben wij allang ingeteerd!

Inteugelen, b. w., ik teugelde in, heb ingeteugeld. Door den teugel korter te nemen, bedwingen. Meest overdr., voor wederhouden, matigen: zijne begeerten, drijven, iemands trotscheid inteugelen. Van hier inteugeling.

Intiegen, (*intijgen*, *intuigen*) verouderd o. w., ik toog in, ben ingetogen. Intrekken. Het verl. deelw. *ingetogen* is nog in gebruik. **SPIEGH.** heeft *intogeling*, voor aankomeling in een land.

Intillen, b. w., ik tilde in, heb ingetild. Inbeuren, door optillen inbrengen.

Intoeven, b. w., ik toefde in, heb ingetoeft. Inwachten: dit geschiedde, om zekere vendels in te toeven. **HOOF.**

Intogt, m. Inkomst, het intrekken.

Intoomen, b. w., ik toomde in, heb ingetoomd. Inteugelen. Oneigenlijk, voor het bedwingen en beteugelen van hartstogten: Mevrouw 't is kunst de blijdschap in te toomen. **VOND.** Van hier intooming.

Intooveren, b. w., ik tooverde in, heb ingetooverd. Door behendigheid inbrengen: hy heeft den bal er ingetooverd. Iets zoo in iets anders inbrengen, of vastbinden, dat het niet, dan met groote moeite outward, of losgemaakt kan worden: wat hebt gij er dat weer ingetooverd.

Intrappen, b. w., ik trapte in, heb ingetrapt. Met de voeten intreden: gij moet er niet intrappen. Door trappen breken: en trapt Godts vijanden de pan in dertighmael. **VOND.**

Intrede, (intred) v. Plegtige inkomst: op gewapende intrede. **HOOF.** Op haer groete en heilzame intred. **VOND.**

Intreden, b. en o. w., ik trad in, heb en ben ingetreden. Bedr., in stukken treden: Messias

komt dees slange het hoofd intreên. **VOND.** Door treden inhalen: ik zal hem wel intreden. **Fig.**: zijn sijl treedt **TACITUS** nergens in. **HOOF.** **Onz.**, met *zijn*; ingaan: wie is daar ingetreden?

Intrek, m. Het intrekken: bij den intrek des legers. Eene plaats, waar men zich eene wijl ophoudt: wij hebben daar onzen intrek. Zijnen intrek nemen.

Intrekken, b. en o. w., ik trok in, heb en ben ingetrokken. Bedr., met trekken inhalen: de balen met een touw intrekken. Naar zich balen: trek uwo beenen wat in. In eene zaak betrekken: gij wordt mede in dat twistgeding ingetrokken. Afschaffen: eene gevevene order intrekken. Naaower maken: een schip boven een weinig intrekken. **Onz.**, met *zijn*: inkomen: indien de vijand dieper intrekt. Inkrimpen: die plaukt trekt door de hitte in. Van hier intrekking.

Intuimelen, o. w., ik tuimelde in, ben ingetuimeld. Tuimelend invallen. Hij is hals over hoofd door het gat ingetuimeld.

Intusschen, voegw. en bijw. Middelerwijl. Voegw.: intusschen rijst de waau al hooger. **HOOGVL.** Bijw.: ik zal het intusschen doen.

Inval, m., meerv. invallen. Eene onverwachte aannadering, met strooping vergezeld: de Turken hebben eertijds herhaalde invallen in Hongarije gedaau. Eene invallende gedachte: aardige invallen. Eene plaats, waar men dikwijls komt; zonder meerv.: hier is de zoete inval.

Invallen, o. en b. w., ik viel in, ben en heb ingevallen. **Onz.**, met *zijn*; vallend inkomen: hij viel ten donkren afgrond in. **HOOGVL.** Inschieten: invallende lichtstralen. Instorten: het huis is ingevallen. Eenen inval doen: de vijand is van ter zijde ingevallen. In de gedachten schieten: juist viel mij toen in. Vermagren: zijne kaken zijn geheel ingevallen. Inzinken: met ingevallene oogcu. In iemands rede vallen: toen ik dit zeide, viel de Koning in. Schielijk tusschen komen: daar moet de basstem invallen. Van schepen, die in eene haven binnenloopen, zegt men, dat zij *invallen*. Bedr., door vallen breken: de hersens invallen.

Invaren, b. en o. w., ik voer in, heb en ben ingevaren. Bedr., door middel van een vaartuig inbrengen: hij voor de goederen ter stad in. Varend inhalen: hij konde dat roofschip niet invaren. **Onz.**, met *zijn*; inkomen met een schip: ik kan hier niet invaren. Met der woon intrekken: dit huis is te huur, om met November in te varen. Inrijden: gezegent ingevaren de poort van Amsterdam. **VOND.** Dichters gebruiken ook *invaren* voor zich stout naar boven verheffen. Zoo zegt **VOND.** van een slotgevaarte: dat het de starren *ingevaren* is.

Invaten, b. w., ik vaatte in, heb ingevaat. In vaten doen. Deu wijn invaten.

Invatten, b. w., ik vatte in, heb ingevat. In zich vatten, vasthouden; sij (de steenen) sullen met goude ingevat zijn in hare vallingen. **BIJBELV.**

Invegen, b. w., ik veegde in, heb ingeveegd. Door vegen inbrengen.

Invergift, bijv. n. en bijw., een verled. deelw. van het oude *vergiften*. Zeer vergiftig: uw invergifte flits. **VOND.**

Investen, b. w., ik vestte in, heb ingevest. Vast zetten: al eer de bergen ingevest waren. **BIJBELV.**, ook **SPIEGH.**

Invjlen, b. w., ik vjilde in, heb ingevjld.

Door vijlen inwerken; ook door vijlen kwetsen. **Invlammen**, b. w., ik vlamde in, heb ingevlamd. Inbranden: het lemmer van een zwaard invlammen, door middel der vlam, met gouden, of zilveren draden beleggen.

Invlechten, b. w., ik vlocht in, heb ingevlochten. Door vlechten inbrengen: ik zal er gouddraad invlechten. Zijne wortelen worden bij den springader ingevlochten. BIJBELV. Oneig-, sierlijk tusschenvoegen: hoe hij de glorie van Rome overal invlegt. HOOGVL.

Invliegen, o. en b. w., ik vloog in, ben en heb ingevlogen. Onz., met *zijn*; vliegend inkomen: de duiven zijn al ingevlogen. Met alle snelheid naderen: FINEUS komt met eene speer ingevlogen. VOND. Met eene vaart inzeilen: de vloot kwam met volle zeilen invliegen. Tegen iemand invliegen, zich tegen hem verzetten. Bedr., door vliegen breken: de vogel heeft het glas ingevlogen.

Invlieten, o. w., ik vloot in, ben ingevloeten. Vlietend inkomen.

Invlijen, b. w., ik vlijde in, heb ingevlijd. Door vijlen indoen, invloegen. Inlассhen: en zoo bekwaam niet in 't ligchaam der historie kon ingevlijd worden. WAGEN.

Invloed, m. Dit woord wordt, in eenen oneigenlijken zin, gebruikt voor de werking van eene zaak op eene andere: den invloed der starren op des menschen lotgevallen gelooven. Ook van de zedelijke uitwerking eens persoons op anderen: ik hoop, dat gij uwen invloed daartoe zult te werk stellen. Oul. zeide men *invlieting*: der planeten werken ende hoer inulietinghe. GULD. TROEN.

Invloetjen, o. w., ik vloede in, ben ingevloeid. Vloeiend inkomen: uit wiens kil eene ader invloeit. VOND. Tusschenvoegen: hij liet hier, met voordacht, invloetjen enz.

Invlugten, o. w., ik vlugtte in, ben ingevlugt. Vlughtend inkomen: hoe se de wildernis invlughte. VOND.

Invoege, voegw. Zoo dat. Dezelfde schreumde deed hen met zijn naakte zegen te vrede zijn: invoege dat hij binnen de vesten ontfangen werd. HOOFT. Men gebruikt het ook zonder het voegwoord *dat*: hij spreekt niets dan billijkheid, invoege men hem de toestemming niet weigeren kan. — *In dier voege* is ook in gebruik. Zie *voeg*.

Invoeogen, b. w., ik voegde in, heb ingevoegd. Voegend invullen: steenen invoegen. Tusschenvoegen: ik heb dit er nog ingevoegd. Van hier invoeging.

Invoer, m. Het invoeren: schatting op den invoer van buitenlandsche goederen leggen.

Invoeren, b. w., ik voerde in, heb ingevoerd. Met een rij- of vaartuig inbrengen: granen van buiten invoeren. Dat bij anderen in zwang is, inbrengen: wetten, gewoonten, een gevoelen invoeren. Van hier invoering.

Involgen, b. w., ik volgde in, heb ingevolgd. Volgend blijven, bijkomen, inhalen: zoo werd de middelbare lentenacht, kunnende 't burgerjaar niet involghen enz. HOOFT. Aanstands achter iemand volgen: een soldaat was d'eerst, die de veste beklom; stoutelijk ingevolgt van de rest. HOOFT. Dadelijk nakomen: ik heb uwe lessen ingevolgd. Iemands begeerte involgen. Van hier involging.

Invorderen, b. w., ik vorderde in, heb ingevorderd. Inmanen: schulden invorderen. Van hier invorderaar, invordering.

Invouwen, b. w., ik vouwde in, heb ingevouwen. Binnenwaarts vouwen.

Invreten, b. en o. w., ik vrat in, heb ingevreten. Bedr., met geweld ineten: dat ijzer wordt geheel van den roest ingevreten. Onz., met *hebben*: kanker vreet geweldig in. Overdr.: de burger twist vreet in. VOND.

Invrijen, hetzelfde als *inwrijven*.

Invullen, b. w., ik vulde in, heb ingevuld. In eene opene plaats van eenig geschrift iets inschrijven. Van hier invulling.

Inwaaijen, o. w., ik woei (waaide) in, ben ingewaaid. Door den wind binnenwaarts wijken en vallen: al mijne glazen zijn ingewaaid. Ook kan het bedr. gebruikt worden: de wind heeft mijne glazen ingewaaid.

Inwaarts, bijw. van plaats. Binnenwaarts. De vergelijkende trap wordt in de Overzetting van den Bijbel gevonden: een ander voorhof, inwaarder, dan dat voorhuys.

Inwachten, b. w., ik wachtte in, heb ingewacht. Intoeven: iemand inwachten. Afwachten: eene goede gelegenheid inwachten. Van hier inwaching.

Inwassen, o. w., ik wies in, ben ingewassen. Door wassen in iets vastgroeijen Nagels, die in het vleesch ingewassen zijn.

Inwateren, o. w., ik waterde in, ben ingewaterd. Van water, dat indringt, doortrokken worden: de plint is ingewaterd. Van hier inwatering.

Inweeken, b. w., ik weekte in, heb ingeweekt. Iets in vocht leggen, om het week te maken. Anders noemt men het *in de week*, elders *in de weeke*, leggen.

Inwellen, o. w., ik welde in, ben ingeweld. Door middel eener onderliggende wel inzakken.

Inwendig, bijw. n. en bijw.; inwendigst, inwendigst. Innerlijk. Eene inwendige kwaal. Na den inwendigen mensche. BIJBELV.

Inwentelen, b. en o. w., ik wentelde in, heb en ben ingewenteld. Bedr., inwaarts wentelen: eenen steen inwentelen. In Gelderland gebruikt men het als een o. w., met *zijn*, in den zin van weder in eene ziekte storten: hij wentelt weder in.

Inwerken, b. w., ik werkte in, heb ingewerkt (oul. *ik wrocht in, heb ingewrocht*). Door bewerking inmaken: sommigen beschrijven het geloof, als een ingewrocht vermogen. In het gemoed doen inblijven. Mijn ingewerkt verlangen. M. L. TILDW.

Inwerpen, b. w., ik wierp in, heb ingeworpen. Door werpen inbrengen: dat dese arme weduwe meer ingeworpen heeft enz. BIJBELV. Door werpen breken: ergens de glazen inwerpen. Met geweld inbrengen: zij onderwonden zich, soldaaten in te werpen. HOOFT. Onverwachts doen ontstaan: kwade gedachten inwerpen. Van hier inwerping, inwerpel.

Inweven, b. w., ik weefde in, heb ingeweven. Door weven inwerken. Figuurl.: bijteekeningen ten voorneemlijken werke inweeven. HOOFT. Van hier inweving, inweefsel, in den eigenlijken zin; ook fig.: door een verstandig inweefzel van der vehevenste stukken. OVERZ. VAN HERVEY.

Inwijden, (inwijen) b. w., ik wijdde in, heb

ingewijd. Tot een zeker gebruik, op eene plegtige wijze, wijden, heiligen; eene kerk — een altaar inwijden. Bij de Roomsche-Katholijken gebruikt men het ook van personen: eenen abt — eene non inwijden. In lage scherstaal zegt men: iets inwijden, hetwelk men voor de eerste reis gebruikt. Van hier ingewijde, die ingewijd is; inwijding (inwijging).

Inwijk, v., meerv. inwijken. Inham, kreek, kleine baai.

Inwijken, o. w., ik week in, ben ingeweken. In eene plaats de wijk nemen: terwijl diegenen dieper in Duitschland inweken. L. TEN KATE. Inbuigen: die muur is ingeweken. Van hier inwijking.

Inwikkelen, b. w., ik wikkelde in, heb ingewikkeld. In eenen omslag doen. Men gebruikt het meest fig.: zich in eene zaak inwikkelen. Wanneer de warzucht zich in den staat inwikkelt. Van hier het verled. deelw. *ingewikkeld*, als bijw. gebruikt; met bedekte woorden: ik heb het hem ingewikkeld gezegd. Van hier inwikkeling.

Inwillen, o. w., ik wilde in, heb ingewild. Men gebruikt bij verkorting, dit woord, met afsnijding van een ander werkwoord. (Dit) was teikens genoeg, van den averrechtschen weg in te willen (namel. gaan). Hooft.

Inwilligen, b. w., ik willigde in, heb ingewilligd. Zijne toestemming tot iets geven: een verzoek inwilligen. Aan 't inwillighen oft weigeren der somme. Hooft. Van hier inwilliging.

Inwinden, b. w., ik wond in, heb ingewonden. In een windsel doen. Van hier inwindsel.

Inwinnen, b. w., ik won in, heb ingewonnen. Weder winnen: mijn verlies heb ik schielijk weder ingewonnen. Zoeken te verwerven: iemands genegenheid inwinnen. Zoeken op te loopen: getuigen inwinnen. Van hier inwinning.

Inwippen, b. en o. w., ik wipte in, heb en ben ingewipt. Bedr., met eene wip inbrengen: men moet er de plank inwippen. Onz., met *zijn*; met eenen ligen sprong inkomen: hij kwam onverwacht inwippen.

Inwoekeren, b. en o. w., ik woekerde in, heb en ben ingewoekerd. Door woeker verkrijgen: ik heb dat verloren geld weder ingewoekerd. Onz., gebruikt men dit woord ook figuurl., voor door gewoonte in zwang raken: dat kwaad woekert hoe langer hoe meer in. Van hier inwoekering.

Inwoelen, b. w., ik woelde in, heb ingewoeld. In garen of touw inwinden. Van hier inwoeling.

Inwonen, o. w., ik woonde in, heb ingewoond. In eene plaats wonen: bij iemand inwonen. Fig.: Inwonende in het lichaam. BIJBELV. Zoo ook: inwonende zonde — inwonende genade, in de godgeleerdheid. Van hier inwoner, inwoning, inwonerster.

Inwortelen, o. w., ik wortelde in, ben ingeworteld. Wortelen in de aarde schieten: die boom wortelt diep in. Men gebruikt het meest figuurl., in eenen kwaden zin; het beeld ontleend zijnde van zulk onkruid, dat diepe wortelen schiet: eene ingewortelde ziekte, gewoonte. Een ingeworteld kwaad. Met de ingewortelde afgoderije. BÓGAERT. Van hier inworteling.

Inwrijven, (inwrijven) b. w., ik wreef in,

heb ingewreven. Met wrijven inbrengen. Oneig., betaald zetten; in den gemeenen stijl: ik zal hem dit wel inwrijven. Van hier inwrijving.

Inwringen, b. w., ik wrong in, heb ingewrongen. Met wringen indraaijen: ik heb er de schroef ingewrongen.

Inzaaijen, b. w., ik zaaide in, heb ingezaaid. Door zaaijen instrooijen: fijn ingezaaide zaet. VOND. Voor de tweede reis zaaijen. Ingezaaide boekweit enz., is, in Gelderl., boekweit, die na het mislukken van het eerste gezaaide, op nieuw gezaaid wordt. Fig.: dat Godt den mensch inzaiide een zaet en mogentheit van redenkavelen. VOND.

Inzaat, m. Zoo noemt men, op de Veluwe, het hoogste bod op goederen, bij de eerste veiling: de inzaat is met duizend gulden verhoogd.

Inzage, v. Dit woord wordt in eenige oorden van ons vaderland vrij algemeen gebruikt, voor gezag, doel, of belang, als van *in* en *zeggen*: ik heb er geen inzage in, ik heb er niet in te zeggen; ik bemoei er mij niet mede; niet van *in* en *zien*, als of het ware: ik heb er geen inzien in.

Inzaagen, b. w., ik zaagde in, heb ingezaagd. Aanvangen met zagen; ook eene snede, met eene zaag, in hout maken.

Inzakken, o. w., ik zakte in, ben ingezakt. Door zakkig invallen. Van hier inzakking.

Inzamelen, b. w., ik zamelde in, heb ingezameld. Inoogsten: vruchten inzamelen. Verzamelen: geld inzamelen. Van hier inzamelaar, inzameling.

Inzeepen, b. w., ik zeepte in, heb ingezeept. Met zeep insmeren: den baard inzeepen.

Inzegenen, b. w., ik zegende in, heb ingezegend. Door zegening inwijden: eenen leeraar inzegenen. Van hier inzegening.

Inzeggen, o., tegenzeggen, tegenspraak: op 't welk geen inzeggen viel. Hooft. Toestemming, mededeeling van gevoelen: met kennis en inzeggen der Landvrooghdesse. Hooft.

Inzeilen, b. en o. w., ik zeilde in, heb en ben ingezeild. Bedr., zeilend inhalen: de vrijbuitter kon ons schip niet inzeilen. Fig.: de ingezeeuten dezer stad zaaghen zich dapper ingezeilt. Hooft. Onz., met *zijn*: wanneer het schip uit vreemde landen de haven inzeilt. VOND.

Inzenden, b. w., ik zond in, heb ingezonden. Naar binnen zenden.

Inzetten, b. w., ik zettede in, heb ingezet. In eene plaats zetten: ik heb mij twee valsche tanden laten inzetten. — Geld inzetten, in eene loterij, of een spel. Ingezette steenen in eenen ring. — De roofvogel zettede er zijne klauwen in. Instellen, bij verkoop het eerste bod doen: een huis inzetten. Verordenen: eene wet inzetten. Verordenen: eene wet inzetten. Iemands gezondheid inzetten, instellen. Hooft gebruikt het voor verkiezen, benoemen. Oul. werd het voor opleggen gebezigd: ende hebben haar handen ingheset op die enz. BIJBEL, 1477. Van hier inzetsel, inzetter, inzetting.

Inzieden, o. w., ik zood in, ben ingezoden. Door zieden minder worden: het is op de helft ingezoden. Van hier inziedsel.

Inzien, b. w., onregelm.; ik zag in, heb ingezien. Een boek, eenen brief, inzien. Met zijn verstand beschouwen. Maar anderen zien dit stuk anders in. G. BRANDT. Verschoonen: icmands zwakheden inzien. De onbepaalde wijze des werk-

woords wordt ook zelfst. gebruikt, voor oordeel, bevatting: naar mijn inzien. Mijns inziens.

Inzigt, o., meerv. inzigten. Van *inzien*. Na-zigt; zonder meerv.: naar 't ontzetten van Gent zouw men inzicht neemen op de lasten. HOOFT. Bedoeling; met een meerv.: tegens het inzicht. HOOFT. Doorgaans voldeeden stof noch inzicht aan het oogmerk van den milden uitdeeler. M. L. TUW. Het verscheijden insicht van de oude Regierders van 't landt. H. DE GR.

Inzijn, o. w., onregel.m.; ik was in, ben ingeweest. In de dagelijksche taal, gebruikt men dit woord, met verzwijging van een naamw. van plaats: hij is er in.

Inzijken, o. w., ik zijpte in, ben ingezijpt. Zijpend indruipen.

Inzinken, o. w., ik zonk in, ben ingezonken. Door zinken invallen: met ingezonkene oogen.

Inzoet, bijv. n. en bijw., zeer zoet: de inzoete vijgen. VOND.

Inzonderheid, bijw. Voornamelijk, bijzonder. Van *in* en *zonder*, dat oul. voor *bijzonder* gebruikt werd.

Inzout, bijv. n. en bijw., zeer zout.

Inzouten, b. w., ik zoutte in, heb ingezouten. In het zout leggen. Van hier inzouting.

Inzuigen, b. w., ik zoog in, heb ingezogen. Zuigend intrekken; ook fig.: lessen inzuigen. Ingezoge gezintheid wordt niet licht verworpen. HOOFT.

Inzuiplen, b. w., ik zoop in, heb ingezopen. Zuipend inzwelgen: hij zoop den drank in. Inzui-pen 't zoet vergif van woeste zeën. VOND.

Inzulten, b. w., ik zultte in, heb ingezult. Met zout of azijn inleggen: haring in pekelt ingezult. HOOGV. Men gebruikt, ter onderscheiding van *inzouten*, dit woord ook oneigenlijk: een vernuft, in het merg van kunsten en wetenschappen ingezult. *Ingezouten* zoude hier niet gebruikt willen zijn. Van hier inzulting.

Inzwachtelen, b. w., ik zwachtelde in, heb ingezwachteld. In eenen zwachtel wikkelen. Van hier inzwachteling.

Inzwart, bijv. n. en bijw., zeer zwart.

Inzwelgen, b. w., ik zwolg in, heb ingezwolgen. Door de zwelgkeel inbrengen: eenen brok inzwelgen. Oneig.: de zee zwelgt schatten in. Zij zijn gereed den ijdelsten lof, dien men hun geeft, in te zwelgen. Van hier inzwelgig.

Inzwemmen, o. w., ik zwom in, ben ingezwommen. Zwemmend inkomen.

Inzweren, o. w., ik zwoer in, ben ingezworen. Door zwerig invreten: het is tot op het been ingezworen.

Inzweven, o. w., ik zweefde in, ben ingezweefd. Zwevend inkomen.

Inzwieren, o. w., ik zwierde in, heb ingezwierd. Zwierend inkomen: hij kwam op schaat-sen inzwieren. Terwijl de Godin ten hemel in-zwiert. VOND.

Joelen, o. w., ik joelde, heb gejoeld. Een dronkaards gerasa maken, krioelen, vrolijk zijn. TUINMAN leidt het af van het bacchusfeest der Kelten en Duitschers, *jol* of *jul* genoemd, hun grootste en langdurigste feest, ter eer van *Julvatter*, Vader der vrolijkheid. In het moesogot. heet *goljan*, verwelkomen. en *geol*, in het angels., het vrolijke kersfeest. Het fransche *joli*, blijd, vrolijk, komt hiermede overeen; zoo ook ons verouderde *jolijd*.

Joker, zie *juffer*.

Jok, zie *juk*. Van hier jokbeen, (jukbeen) in de ontleedkunde, het been voor in het hoofd, onder het oog, dat zich onder de slapen des hoofds nitsrekt

Jok, hetwelk alleen in het enkelvoud, en zonder lidwoord gebruikt wordt. Boert. Jok en ernst. Uit joks, om niet, zonder winst of verlies, spelen, bij de kinderen gebruikelijk. Lat. *jocus*. Zamenstell.: joksprenk.

Joken, (jeuken) o. w., ik jookte, heb gejoekt. Sterk begeeren, verlangen: de paarden joken naar den stal. Als het op is, is het joken gedaan, in den gemeenzamen spreektrant. Zijn armen van zelf jookende, om alles t' omvademen. HOOFT. Van hier jokerig.

Jokken, o. w., ik jokte, heb gejoekt. Boerten: ISAAC was jockende met REBECCA. BIJBELV. Eene verzachtende uitdrukking: gij jokt, voor, gij verheelt de waarheid. Men maakt gemeenlijk dit onderscheid tusschen *jokken* en *liegen*, dat het eerste beteekent onwaarheid spreken, zonder benadeeling van anderen, en het laatste onwaarheid spreken, ten nadeele van anderen. Van hier jokkenaar, jokkenaarster, jokkernij. *Jocari* heet bij de Lat. schertsen.

Jol, v., meerv. jollen. Eene jutsche boot, met twee spitse stevens. Γαυλος was eene soort van

phenicische vaartuigen, van גול, גול. TUINMAN meent, dat dit woord daarmede eenen oorsprong zoude hebben.

Jollen, o. w., ik jolde, heb gejoeld. Een kreuend geluid maken: de koeijen jolden en loeiden naar hare benomen kalveren. J. DE BRUNE.

Jong, bijv. n. en bijw., jonger, jongst. Het tegengestelde van *oud*: jonge wortels, jong gras, jonge boomen, enz. Ven dieren en menschen: een jonge leeuw, eene jonge vrouw, (die kort getrouwd is). — In mijne jonge jaren. Jong zijn. Dit heet ook, in sommige oorden van Nederland, zoo veel, als ter wereld komen; in de dagelijksche taal: hij is in Mei jong geweest. Jong worden, verjongen. De stellende trap *jong* wordt ook als een zelfst. naamwoord van het onz. geslacht genomen; meerv. *jongen*, voor een jong dier: 't wanschappen jong. VOND. De kat heeft jongen. De Ouden verstonden dit ook van kinderen: Sint Jan, die een suiwerlijck jong was. TUINM. Van hier nog de onbeschaafde spreekwijs: zij is met jong. Van jongs aan, van de jeugd af. TEN KATE heeft *jongtijdsche konstnamen*. De vergelijkende trap *jonger* wordt ook als een zelfst. n. gebruikt; meerv. *jongers*, *jongeren*, voor knecht: ABRAHAM seide tot zijne jongers. BIJBELV. Jongers en Vrouwen. HOOFT. Zoo bezigt het de BIJBELV. ook in den zin van leerling, krijgsknecht en jongeling. Ook L. BAKE: jongers door het zwaard gevallen. De overtreffende trap, *jongste*, heeft in eenige gevallen, de beteekenis van laatste: de jongste lust eener vallende fortune. HOOFT. Uwen jongsten brief heb ik bewaard. De jongste dag. Van dit *jongst* is *jongstleden* gevormd. Van hier jongheid, bij VOND., ook voor jonge manschap: 'k verwacht de jongkheid van ons cilant met den degen hier langs gevoert. Zamenstell.: jonggezel, jongman, (jongeling) jongvrouw, jonkvrouw, (ongetrouwde vrouw). Oul. was *jonckwif*, *jongwif*, in gebruik, voor dienstmaagd.

Jongeling, m., meerv. jongelingen. Een

jongman. Oulings bezigde men *jongelingen*, ook voor jonge dochters. Zoo ook **HOOFD**: Ende quam aan dit paar jongelingen (namel. DON KAREL en Koningin ISABELLA) enz. Van hier jongeling-schap.

Jongen, m., meerv. jongens. Een jonge persoon van het mannelijke geslacht, die de jaren eens jongelings nog niet bereikt heeft; in den vrouwelijken spreektrant: toen ik nog een kleine jongen was. Dikwijls sluit het het denkbeeld van minachting in: hij is een boerenjongen. Zoo ook koorjongen, snotjongen, schandjongen, weesjongen, hondsjongen, straatjongen, enz. Ook beduidt het, in de dagelijksche taal, kinderen in het gemeen, zoo wel meisjes als knechtjes: hoe veel jongens hebt gij? Wijders, een leerling bij handwerkers, een handlanger: een kleermakers jongen. Zoo ook: leerjongen, legerjongen, koksjongen, postjongen, scheepsjongen, winkeljongen, enz.

Jongen, o. w., ik jongde, heb gejongd. Jongen werpen, van sommige dieren gesproken: de hinde heeft gejongd. Deze kat jongt tweemaal in het jaar.

Jonger, zie *jong*.

Jonk, o., meerv. jonken. Een indiaansch vaartuig. Scheepstimmerwerven, waarop allerhande vaartuigen, als jonken enz. gemaakt werden. **BÓGAERT**. Met rijk gelade jonken. **VOND**. Fr. *jonque*.

Jonker, (jonkheer) m., meerv. jonkers. Een woord, uit *jonge heer* zamengesteld. Eertijds was het een certitel van prinsen en zonen van den hoogen adel. Eene zeer oude benaming, die nog onder de tartaarsche volken gebruikelijk is, onder welke de zoon van den regerenden Heer *Chonkar* heet. Thans verstaat men door dat woord eenen edelman: een ambtsjonker, landjonker, hofjonker, leijonker, staatjonker. Ook met verachting: popjonker, saletjonker. De zoon uit een adellijk huis heet, in zijne mindere jaren, bij ons ook *jonker*. Insgelijks iemand van een aanzienlijker geslacht, die zich in de krijgsdienst begeeft, draagt den naam van *jonker*, zoolang hij het werk van een gemeen soldaat doet. — Omdat velen, die den naam van *jonker* voeren, weinig doen, heet: het jonkeren handwerk oefenen, zoo veel als *straat-slijpen, ledig gaan*. Een speelnoot op eene briloft, die het pas getrouwde paar met palm enz. bestrooit, wordt *strooijonker* genoemd. Van hier jonkerachtig. Uit scherts zegt men van het wild, als het, door een beginsel van rotting, rickt: het is zoo jonkerachtig, anders *adellijk*.

Jonkheer, zie *jonker*.

Jonnen, zie *gunnen*.

Jonst, zie *gunst*. — Och oft u ionste my ionnen wouwe. **CONSTE DER MINN**.

Jood, m., meerv. Joden. Een afstammeling van een bekend volk. Van het hebr. woord **JEHOUDI**, dat is een nazant van **JUDA**. Vrouwel. *Jodin*. Van hier jodendom, joodsch, joodschap (jodendom: de bloem der jondschap. **VOND**) Zamenstell.: jodengenoot, jodenkerk, jodenkriek, eene zekere vrucht; jodenlijm, enz.

Jool, m., meerv. joolen. Druil, halve gek: onze joolen van Paapen, hier te lande, hebben 't quaadt genoeg. **HOOFD**. **KIL**. heeft *joolle stulta, ignava mulier*.

Joop, v., meerv. jopen. Eene soort van appelen, hoogrood van kleur. Zoete, zure jopen. De dorre knoppen van rozen, anders *bottels* ge-

heeten, dragen ook den naam van *jopen*. Zamenstell.: jopenbier.

Jordaan, v. Eene bekende rivier in Palestina. Door de kil dier spijlende Jordanc. **VOND**. Het water van de stroomende Jordaan. **HOOFD**.

Jouw, v. Een slegend geroep van schimp en spot: daarop schreeuwden de soldaaten een lange jouw. **HOOFD**.

Jouwen, o. w., ik jouwde, heb gejouwd. Met eene jouw beschimpen: men jouwde over hen, als (over) eenen dief. **BIJBELV**. Van hier uitjouwen.

Irias, v., meerv. iriassen. Een wortel; ook eene bloem. Misschien van het lat. *iris*. Zamenst.: iriaswortel.

Isch, een zachtstaartige uitgang, die achter naamwoorden gevoegd, dezelve tot bijvoegelijke naamwoorden vormt. Men bedient zich van dezen uitgang, om bijv. naamwoorden te maken, die een land of volk aanduiden, als: belgisch, dat tot de Belgen behoort; aziatisch, dat uit Azië afkomstig is, of daarop betrekking heeft. Zoo ook: arabisch, keltisch, gothisch, perzisch, saksisch, enz. Ook bedienen wij ons van dezen uitgang, om eenige gelijkheid of gegrondheid te kennen te geven, als: afgodisch, aan de afgoderij gelijk, daarop gegrond; wettisch, dat in de wet bevolen is. Men vormt door dezen uitgang ook bijv. naamwoorden van vreemde naamwoorden, om eene gelijkheid, of eenen oorsprong, uit te drukken, als: poëtisch, profetisch; ook eene betrekking of gegrondheid, als: apostolisch, mozaïsch, theologisch, evangelisch, enz. In andere bijv. naamwoorden is deze uitgang in *sch* verkort, als: kindsch, duivelsch, barbaarsch, aardsch, hemelsch, enz. **POOT** zegt nog: barbarisch graf; en **VOND**: het heldisch lichaem. Woorden, dus gevormd, lijden, als de aard der zaak het niet belet, hunne trappen van vergroo-ting; schoon men, om de hardheid, den overtreffenden trap liefst omschrijft. Het is zeer waar-schijnlijk, dat deze uitgang, door eene meer sissende uitspraak, uit *ig* ontstaan is.

Isheid, v. Een woord door **VOND** gevormd, om het zijn (*existentia*) eener zaak uit te drukken: zoo 's weerelts isheit quaem te spruiten uit een noodwendigheid. Van den derden persoon des werkwoords *zijn*, en den uitgang *heid*.

Ist, een klemstaartige ba-taarduitgang, uit het monnikenlatijn tot ons overgekomen, om mannelijke personen van een zeker bedrijf aan te duiden, als: bloemist, klokkenist, orgelist. Men kan zulke woorden ook omschrijven: een liefhebber of verkooper van bloemen, klokspeeler, orgelspeeler.

Italië, o. Een bekend land. Van hier Italiaansh, italiaansch. De italiaansche taal.

Itten, b. w., ik ittede, heb geit. Een zeeuwsch woord. Tot het huwelijk overhalen: een weduw is best te itten, als zij noch met het lamper omhangen is. **J. DE BRUNE**.

Jubeljaar, o., meerv. jubeljaren. Een plegtige feesttijd bij de Joden, die om het vijftigste jaar gevierd werd. Van het hebr. יובל. Zoo

noemde men ook, sedert de tijden van **BONIFACIUS VIII**, het eerste jaar eener nieuwe eeuw. Het enkele *jubel* wordt, in de gemeenzame verkeering, ook gebezigd: dit gebeurde, bij gelegenheid van het jubel. Van hier ook jubelfeest.

Jucht, o., meerv. juchten. Russisch leder, dat, op de eene zijde rood en glauzig is, en sterk

riekt. Een bijbel in jucht gebonden. Zamenst.: juchtleer.

Juffer, v., meerv. juffers. Het woord is verbasterd uit *jonkvrouw*. *Juffer* was eertijds eene benaming van adellijke jonge dochters; thans eene beleefde uitdrukking voor dochters van den burgerstand zelfs. In Gelderland noemt men getrouwde vrouwen, die van eenig aanzien zijn, ook wel *juffers*. J. BARE noemt de onkuische *ALIMENE jufferslet*. Ook dragen een bedwarmer, een blok zonder schijf, en een paal of mast, die dun en lang is, dien zelfden naam. *Juffertjes*, ook *juffertjes in het groen*, zeker vliegend insect. Van hier jufferachtig, jufferlijk, jufferling, jufferschap. Zamenst.: domjuffer, hofjuffer, kamerjuffer, staatsjuffer, enz.

Jugche, v. Bij KIL. *juche*. *Jus, jusculuw*. In Gron. hoort men dit woord nog, waar men door hetzelfde een gebrek van dunheid verstaat. Koffij, die zeer dun is, draagt daar, om die reden, den naam van *jugche*.

Juichen, o. w., ik juichte, heb gejuicht. Zijne vreugde, door een luid geschreeuw, aan den dag brengen, en voorts in de hoogste maat vreugde gevoelen en die uiten. Het volk juichte. Het voorwerp des gejuichs drukt men uit met het voorz. *over*: over den vrede juichen. In den verhevenen stijl plaatst men dit ook in den derden naamval: juicht Gode, gij gantsche aerde! BIJBELV. VOND. bezigt: iemand te ontmoet, of in het ontmoet, juichen, voor al juichende iemand tegentreden: mijn dochter juicht hem vrolijk in 't ontmoet. Het is een klanknabootsend woord, en het drukt, gelijk het gr. *ἠχεν*, het natuurlijk geluid van uitgelatene vreugde nit. Dit geluid is bij de Grieken *ω, ω*, bij de Lat. *io*, bij de Duits. *juch*.

Juilen, o. w., ik juilde, heb gejuild. Hullen: de donder uitgerolt in 't ende mort en juilt. VOND. Een klanknabootsend woord. Van hier juiling.

Juist, bijv. n. en bijw., juister, zeer juist. Even, net: de juiste grootte kan ik u niet zeggen. Juist zoo veel. Juist van pas. Juist geraden. Juist op denzelfden tijd. A. HARTS. Is nu zijn hart en zin op ADAM juist gevallen. VOND. Van hier juistheid. HOORT bezigt *just*. Van het fr. *juste*.

Juk, (jok) o., meerv. jukken. In het algemeen, beduidt dit woord zamengebondene deelen, die bestemd zijn, om iets te dragen. In het bijzonder, een gebinde van planken en balken onder eene brug: de brug heeft, door den ijsgang, twee jukken verloren. In Groningerland noemt men kleine bruggen over weteringen, *jukken*. Een houten werktuig, dienstig voor ossen, om te trekken: den ossen het juk opleggen. Fig., is het een staat van drukkende dienstbaarheid: het juk der slavernije. HOORT. Een volk onder het juk brengen. Het juk afwerpen. Het juk van moeite en zorg. L. BAKE. Een houten werktuig, op de schouders gelegd, om iets te dragen: het groenwijf sloeg hem met het juk. Een melkjuk. — Een juk ossen, twee, door het juk verbondene ossen, en voorts een paar: vijf hondert jock ossen. BIJBELV. Een *juk* heet ook, in de Overzetting van den Bijbel, zoo veel land, als twee ossen in eenen dag ploegen. Van hier het bedr. w. *jukken*, het juk opleggen: gejukt (beladen) met glinstrend kroonegout. VOND. Van hier ook *jukking, juk-*

kingen, bij HOORT, voor zamengebondene planken en balken, tot ondersteuning dienende: eenige jukkingen, oft schoeijingen van hout in de grafen. Zamenst.: jukbeen, (jokbeen) jukgespan, jukgordel, jukriem.

Men denkt, voor het naaste, dat *juk* afstamt van een woord, dat eene verbinding beteekende, zoo als *junjo* bij de Lat., waarmede het gr. *ζυγος* of *ζευγος*, van *ζευγν*, overeenstemt.

Julij, m., de zevende maand in het jaar, die een en dertig dagen heeft, in den deftigen spreek- en schrijfstijl *hooimaand* genaamd. Het is eigenlijk de tweede lat. naamval van *Julius*, naar de oude gewoonte. Den derden van *Julius* noemde men den derden Julii, Julij. Van hier, dat alle naamvallen dien uitgang behouden hebben: in Julij enz. De lat. naam is van JULIUS CAESAR ontleend.

Junij, m., de romeinsche naam der zesde maand des jaars, hebbende dertig dagen, anders *zomermaand*. KAREL DE GROOTE noemde haar *bracmanoeth*, *braakmaand*. KIL. kent nog dien naam. Men noemt haar ook *wiedemaand*. De lat. naam *Junius* zoude, naar de Godin JUNO, volgens anderen, naar den rominschen burgermeester JUNIUS BRUTUS, genoemd zijn.

Jurk, v., meerv. jurken. Een overtrek voor kinderen. Zamenst.: morsjurk, smuljurk.

Just, zie *juist*.

Jut, een verbasterde naam van den beruchten PAUS, JOHANNES DEN ACHTSTE. Van hier de spreekwijs: dat zal te sint Jutmis gebeuren, dat is nimmer, omdat men, ter eer van dezen Paus, nooit mis gevierd heeft. In de gemeene volkstaal, zegt men van een getrouwd paar, dat er lomp en plomp uitziet: het is jut en jul.

Juweel, o., meerv. juweelen. In het gemeen allerlei geslepen edelgesteente, in het bijzonder een diamant: zij blinkt van juweelen. Gulden juweele. BIJBEL, 1477. Overdr. zegt men van eene schoone juffer: zij is een juweel. Ook van ieder ander voortreffelijk mensch: hij is een juweel van een mensch. Voorts noemt men eene kostelijke waarde en aangename zaak een *juweel*. Van hier het onverb. *juweelen*: een juweelen ring. Voorts *juwelier*, (iemand die in juweelen handelt, of die edelgesteenten inzet) *juwelierster*. Deze beide woorden verliezen, door de schielijkheid van uitspraak, hunne oorspronkelijke scherpe *ee*, als hoorende men, gemeenlijk, *juwelier*, voor *juweelier*. KIL. heeft hier *juweellier*, eene *l*, om den scherp- toon te bewaren, te meer plaatsende. Zamenst.: pronkjuweel, puikjuweel. — Juweelkoffer. SIX v. CHAND. heeft van dit *juweel* een bedr. werkw. *juweelen* gevormd: APOL zijn kar juweelende enz.

Men stelt, dat wij dit woord uit het fr. *joyau*, (oul. *joyaul*, middeleeuw. *jocale*) ontleend hebben; sp. *jojel*. De groote SALMASIUS meent, dat dit woord niet van *jocus, jocus, jocula*, iets, dat ons vergenoegen aanbrengt, zoude afstammen, maar van het arab. *johar*, een edelgesteente. Volgens REITZ is *juweel* van het gr. *κεκρηλιον*.

Ivoor, o. Elpenbeen. Eene doos uit ivoor gedraaid. Dichters gebruiken dit woord, om de blankheid en den netten vorm van iets uit te beelden. Zoo noemt VONDEL de borsten van EVA: twee bronnen van ijvoor. Van hier het onverbuigb. naamw. *ivoren*: een ivoren kan.

KIL. en BRUNE, een zeeuwsch schrijver, hebben

hier de scherp-lange *oo*, *ivooren*; gelijk ook de Overzetters van den Bijbel, in de oudste drukken. L. TEN KATE volgt KILIAAN niet, maar stelt te

regt de zacht-lange *o*. De doorgaande uitspraak en de afleiding van het lat. *ebur*, *ebor*, staven deze spelling.

K.

K, de zevende medeklinker, gelijk zij de tiende letter van het *ABE*, naar de gewone rangschikking, uitmaakt. Zij is de laatste keelletter, naardien de *q* een overtollig lettertoeken is. Zie voorts mijn Nederl. Spraakk. D. I § 40 en 51.

Ka, zie *kauw*.

Kaag, v., meerv. kagen. Een zeker binnenlandsch vaartuig. Zamenstell.: kaagman, een schipper, die eene kaag bevaart, ook kaagschipper.

Kaai, v., meerv. kaaijen. Metselwerk aan het water, dienende voor eenen dijk of dam; ook een kleine dijk, in het algemeen. Van deze kaaij. **VOND.** Het schip ligt aan de kaai. In het fr. *quai*. Zamenstell.: winterkaai, zomerkaai. — Kaaihoef, een kruijer, die de schepen opwach; kaai-dijk, (kadijk) kaailooper, kaaimester.

Kaaijen, b. w., ik kaaide, heb gekaaid. Een zeevoord, ook *toppen* genaamd. De ra kaaijen is de nok, of het uiterste einde der ra, naar beneden trekken, en aan den mast biuden, wanneer het schip te veel slingert, of door eene engte moet.

Kaak, v., meerv. kaken. Het been, waarin de kiezen en tanden geplaatst zijn. Hierheen behooren de spreekwijzen: stijf in de kaken zijn, stout spreken. Door de kaken jagen, alles doorbrengen, opteren. Uit de kaken, het geweld, des doods — des verderfs reddend. Met stijve kaken, met onbeschaamdheid, iets loochenen. — De kieuwen der visschen noemt men ook *kaken*. Van hier heet men de kieuwen der haringen uitsnijden: haring kaken. Anderen brengen dit tot het oude *kaak*, dat is ton; zoo dat: den haring kaken, dan eigenlijk zou beteekenen den haring invaten, inzouten; te meer, dewijl de kunst van het wel toebereiden van den haring juist daarin, en niet in het uitsnijden van de kieuwen, zou gelegen zijn. Van hier kaker. Zamenstell.: kaakmes. Voorts eene wang: de rimpels op de kaek. **VOND.** Zij kreeg eenen blos op de kaken. Ingevallene kaken. Als de eerste wol uw' kaaken van den baardt beschaauwen deé. **HOORT.** Van hier de zamenstell.: kaakbeen, kaakslag, voor kinnebakslag, bij **HOORT.** In het eng. is *cheek* eene wang. Het verkleinw. *kaakje* wordt ook voor eene kleine taart genomen.

Kaak, v., meerv. kaken. Eene openbare plaats, waar misdadigers, aan eenen pilaar gebonden, tot schande te pronk staan, of ook gegeeseld en gebrandmerkt worden. Aan de kaak staan, — zetten. **Fig.**: Zijne feiten op de kaak te zetten. **HOORT.** Wij hebben een verouderd woord *kaak*, fr. *caque*, dat eene soort van ton beteekent. **KILIAAN** leidt het daarvan af, uit hoofde der ronde gedaante van die steenen zuil, die tot zoodaunige schandplaats verstrekt. Zie het vorige *kaak*. Eindelijk is *kaak* ook een zeevoord, eenen rukwind aanduidende.

Kaal, bijv. n. en bijw., kaler, kaalst. Het tegendeel van *ruig*; beroofd van het noodige haar, zonder veders, of loof. Een kaal voorhoofd. De jongen zijn nog kaal. Kale boomen. Een kale

berg, met geen boomen of struiken bewassen. Een kale rok, waarvan de eerste wohnoppen reeds afgesleten zijn. **Fig.**, ontbloeit van het noodige, dat bij eene zaak past: een kaal schip, zonder want. Een kale boeg, zonder aukers. Eene kale reede, zonder schepen. Eene kale steng, zonder mars. In het bijzonder, geldeloos: eene kale juffer. Een kale jonker. Hij is van den kalen adel. Hij is zoo kaal als eene luis, gemeen spreekwoord, voor: hij is doodarm. Iemand kaal maken, kaal plukken, uitkleeden. Kaal worden. — Van de noodige gronden ontbloeit; in eenen verachtelijken zin: dat is eene kale verontschuldiging. Slecht van waarde: een kaal middagmaal. In zijne bedoeling te leur gesteld: hij is er kaal afgekomen. Van hier kaalheid, kaalachtig. Zamenstell.: kaalhoofd, kaalhoofdig, kaalkin, kaalkop, kaaloor, kaalpoot, eene duif met kale pooten, overdr., een, die geen geld heeft. Van dit *kaal* heeft men het zelfstandige *kalis*, voor iemand, die niet veel bezit, en dus niet veel te verliezen heeft, gemaakt. **HOORT** bezigt het: een deel kalissen.

Oul. *kaluw*, lat. *calvus*. Misschien komt het uit het hebr. קלל of חלק *glad*, kaal zijn.

Kaam, v., de schimmel, die zich, als eene witte huid, op bier, wijn, azijn, enz. zet. Het heeft met *kim*, *kiemen*, eenen oorsprong. **KIL.** kent *kiemen*, dat thans *kanen* heet, dat is, kaam zetten: het bier heeft gekaamd. Voorts is hiervan kaamachtig, kaamsel, kamig.

Kaan, v., meerv. kanen. Eene soort van middelmatig vaartuig, waarvan men zich, op de Elve, Oder, Wezer, enz. bedient; zijde zonder verdek. 'k Zie den Wijssel uit zijn kanen schudden magt van opgeleide granen. **VOND.** *Kaan* is ook eene soort van mand.

Het behoort tot het geslacht dier woorden, die eene holle ruimte beteekenen. De oudste kanen maakte men van uitgehoorde boomen, gelijk de Indianen nog hunne kano's doen.

Kaan, v., meerv. kanen. Stukjes van allerlei uitgesmolten vet noemt men, in Geld, Gron. en elders, *kanen*. **KIL.** vertaalt *kaan* door *arvina vilior ex baluenis*.

Kaap, v., meerv. kapen. Een stuk lands, dat, als een hoofd, in zee uitsteekt: een voorbergeert. Bij de kaap van Actium. **VOND.** Bij uitnemendheid heet de groote uithoek van Afrika *de Kaap*. Van het fr. *cap*, it. *capo*, eng. *cape*, sp. *cabo*. Uit het lat. *caput*, een kop, hoofd. Eene groote houten baak, op eenen hoek lands, heet men aan den Helder ook *kaap*, anders *kaapstander*.

Kaap, v. Vrijbuit op zee. 't Kaap, of op de kaap, varen. Zie *kapen*.

Kaar, v., meerv. karen. Eene vischkaar. In eenige oorden van Nederland verstaat men er ook eene *kar* door. Zie dit woord.

Kaar, m. en v., meerv. karen. Een woord, dat bijna reeds in onbruik geraakt, en zoo veel is als lieve vriend — vriendin. Het is van het oude

saks. *karen*, nu *keuren*, *kiesen*. Bij de Lat. is *carus* eene benaming van eenen lieven vriend. Bij HOOFD vindt men: beleidt bij den Hartog van JOYEUSE zijnen kaar. Hij gebruikt ook het verkleinwoord: koning zonder kaarkens, dat is gunstelingen.

Nog zegt men: o! zij zijn zulke kare, zulke vertrouwde vrienden. KIL. heeft *kare*, *kaerken*, *carra*, *amica*.

Kaarde, v., meerv. kaarden. Eene distel in het gemeen: wat laat heeft een ezel anders, als om kaerden af te weijden? DE BRUNE. In het bijzonder is het eene distel met zeer scherpe punten aan den top: van het lat. *carduus*. Men noemt dezelve *vollers*, of *weverkaarde*; dewijl men, op sommige plaatsen van Europa, de toppen dezer plant, tot het hekelen van wol, gebruikt. Van hier draagt het getande ijzeren werktuig, om wol te kammeu, dien zelfden naam: met kam en scherpe kaard wol kammen. VOND. Ribben der artisjok en beet noemt men ook *kaarden*, fr. *cardes*. Zamenstell.: kaardenbol, kaardendistel, kaardenmaker, kaardensteker.

Kaarden, b. w., ik kaardde, heb gekaard. Wol met de kaarde bereiden. Van hier kaarder, kaardsel, kaardster.

Kaars, (keers) v., meerv. kaarsen. Gedraaid katoen, met ongel of was omgeven, dienende tot licht. Met maegdewasse kaers. VOND. Bij de kaars werken. De kaars loopt af. De kaars snuiten. Iets met het uitbranden der kaars verkoopen; wanneer de koop verrigt moet zijn, eer eene, daarbij, opgestokene kaars uitgebrand is. — Er is een dief aan de kaars, wanneer iets vreemds in de pit de kaars doet afloopen. Van iemand, wien men weldra betrappen zal, zegt men: hij vliegt al om de kaars. Van hier, die een zacht doodbed heeft, en weinig of geen snart, in zijne laatste oogeblikken, toont te hebben, bezigt men het vertrouwelijke: hij gaat uit als eene kaars. Zamenstell.: nachtkars, smeerkars, stalkars, waskars. — Kaarsenbak, kaarsenkist, kaarsenlade, kaarslemmet, kaarslicht, kaarsongel, kaarsmeer, kaarsnutter, kaarsnuitel, kaarsenmaker, kaarseumakerij, kaarswerk, enz.

Zeer waarschijnlijk van het lat. *cera*, was, gr. *κίριον*, middeleeuw. *ciergius*; welk woord, aanvankeijk, van de waskaarsen gebruikt werd, welke men, bij de openlijke eerdienst, aanstak.

Kaart, v., meerv. kaarten. Eene speelkaart. Van het lat. *charta*, papier. Met de kaart spelen, ook *kaarten* genaamd. De kaarten doorschieten, omdeelen, afnemen. De kaart vergeven. Eene goede, kwade kaart hebben. Iemand in de kaart kijken, deszelfs geheime aanslagen bespieden. De gekken krijgen de kaart, zijn gelukkig. *Eene kaart* is ook eene beknopte meetkundige afbeelding, hetzij van de oppervlakte der aarde, of van een gedeelte derzelve, eene landkaart; hetzij van het vlak der zee en derzelve bevaarbare en onbevaarbare gronden, eene zeekaart; hetzij van de sterrnbeelden, eene hemelkaart. Eene afgezette kaart, waarin onderscheidene kleuren de onderscheidene deelen der oppervlakte aantoonen. In Zeeland zegt men: kaarten uitzetten, of iets in de kaart stellen, voor: bij openlijke aanplakking, bekend maken, dat iets te koop is. Het onverb. bijv. n. is *kaarten*: een kaarten huis. Zamenstell.: kaartgeld, kaartenkooper, kaartspel, kaartspeler, kaartenwinkel, enz.

Kaas, v., meerv. kazen. Gestremde melk, van hui gezuiverd, tot eenen klomp, door middel eens vorms, zamengedrukt; eene bekende lekkernij. Hoewel ik vette kaes persta. VOND. Andere spijs draagt ook dien naam, als: eijerkaas, uit geronne melk en eijeren. Hoofdkaa, hoofdvleesch, in de gedaante van eene kaas gevormd. Zamenstell.: kaasboer, kaasbord, kaasjager, een, die met kaas rond rjdt, overdr., een oud man, die nog naar de meisjes omziet. TUINM. meent, dat *kaasjager* gezegd wordt voor *kasjager*, bij KIL. voorkomende, en bij denzelven ook *kasboef* genoemd, zijnde deze *kasjagers*, of *kasboeven*, eigenlijk bedriegers, die voorgaven, heilige overblijfsels te bezitten, welke zij in een kasje onvoerden, en aan het gemeene Volk om geld vertoonden; — kaaskamer, kaaskooper, kaasleb, runsel; kaaslucht, de sterke reuk der kaas; kaasmatt, vorm; kaasmarkt, kaasmes, kaasnap, kaasvat, kaasvorm, kaaswei, kaaswinkel, kaaswurm, kaaswrongel.

Kaats, v. Een woord in het kaatspel gebruikelijk, betekende de plaats, waar de bal, na den eersten stuit, valt. Als men die plaats merkt, noemt men het: de kaats teekenen. Ik teekende die kaats. HOOFD. Fig.: hij weet de kaats wel te teekenen, hij weet zijne rekening, tot zijn voordeel, goed te maken. Zamenstell.: kaatsbaan, kaatsbal, kaatsdak, kaatsmeester, kaatsnet, kaatspel, kaatszeef.

Kaatsen, b. w., ik kaatste, heb gekaast. Den bal in het kaatspel slaan. Ik kaats liever met het net, dan met de hand. Die kaast moet bal wachten, scherts wordt met scherts betaald. Van hier kaatser.

Ons *kaatsen* komt overeen met het fr. *chasser*, eng. *to catch*, ital. *cacciare*, zw. *kasta*, goth. *kesan*, angels. *ceast*, in welke allen het denkbeeld van voortjagen, voortdrijven het heerschende is.

Kaauw, zie *kauw*. *Kaauw* is ook zoo veel als *kaauwsel*, *gekaauwde beet*; verkleinw. *kaauwtje*.

Kaauwen, b. w., ik kaauwde, heb gekaauwd. Spijs met het gebit malen. Overdr.: daar AJAX ULYSSES dit te kaauwen geeft. VOND. Het verledene leed kaauwen, met smart herdenken. VOND. Van hier kaauwer, kaauwing, kaauwsel, kaauwtje. Zamenstell.: kaauwtanden.

Kabas, v., meerv. kabassen. Een hengselkorfje van stroo, of biezen. Zij leit vijgen in haer kabasse. VOND. Van het fr. *cabas*.

Kabassen, b. w., ik kabaste, heb gekabast. Behendiglijk stelen: gelijk Robert met het anker, dat hij docht te kabessen. HOOFD. Ziet, dat gj draaden uit haar hair kabast. HOOFD.

Kabelleu, o. w., ik kabellede, heb gekabellede. Een klanknabootsend woord, uitdrukkende den zachten slag van het water, wanneer het bewogen wordt. Het beekje kabellede tegen den oever. VONDEL gebruikt het ook in eenen bedrijvenden zin: akkers die gekabellede worden, die, door den zachten slag van het water, eenigzins van onderen afgespoeld worden, en aarde verliezen. Van hier is kabelleing. Zamenstell.: kabelleestroom (bij OUDAAN).

Kabel, m., meerv. kabels; men bezigt ook het zamengest. *kabellouwen*. Een dik touw, om het anker te houden, te boegseren, schepen te vertuigen, enz. Den kabel insteken, door den ankervastinaken. Den kabel vieren, uitschieten. Er is eene kink in den kabel, overdr., de zaak vindt tegenstand; in den vrouwelijken spreektrant. Dat

is een kabel op zolder, dat middel is nog ver te zoeken. Zamenstell.: kabelgaren, kabelgat, kabelkleed, kabeltouw.

SUIDAS verklaart het gr. $\kappa\alpha\mu\lambda\omicron\varsigma$ door een dik touw, schoon anderen ontkennen, dat dit een grieksch woord is. De hooge ouderdom van ons woord blijkt ondertusschen uit het hebr. קָבֵל , dat een touw beteekent.

Kabeljauw, m., meerv. kabeljauwen. Een zeevisch, die gedroogd, onder den naam van stokvisch bekend is. Van hier kabeljauwvissch, een woord, uit de vaderlandsche geschiedenis genoeg bekend. Zamenstellingen: krimp-kabeljauw, — kabeljauwvangst, kabeljauwvisscherij, enz.

Kabinet, o., meerv. kabinetten. Een onduitsch woord, van het fr. *cabinet*. Een schrijn, eene kas met verscheidene laden: 'k ontsluit het kabinet. HOOFD. In het bijzonder eene kas, waarin zeldzaamheden der natuur en kunst bewaard worden. Wijders, een groot vertrek, waar die stukken aan de liefhebbers vertoond worden: het kabinet des konings bevat eene schoone verzameling. Ook, bij overnoeming, de aldaar verzamelde zeldzaamheden: zijn kabinet wordt verkocht. Een geheim vertrek, voornamelijk, van Vorsten: de koning liet hem in zijn kabinet brengen. In het bijzonder de zaal, waar geheime zaken van staat beraadslaagd worden: hij kent de geheimen van het kabinet. In het gemeen eene afzonderde plaats, waar men iets leert, hetwelk juist alle man niet weet: wetenschappen gequeekt in 't kabinet van VENUS. HOOFD.

Kabouter, m., meerv. kabouters. Een kleine knaap, of jongen: laat die kabouters zich maar vermaken. Met eene soort van verachting, iemand, die weinig aanzien heeft, en zich, door zijn gedrag, belachelijk maakt: een van die kabouters deed zijne triomfelijke intree. HOOFD. 't Welk dien Kabouter eerst geholpen heeft te paard. DE DECKER. In de geesteler des ouden bijgeloofs is *kabouter*, of liever, *kaboutermannen*, eene soort van middelgeesten, die, des nachts, in de gedaante van kleine dwergjes, verschijnen, en allerlei huiselijke dienst bewijzen. Zulk eenen drol noemt men ook *bergmannetje*, omdat bergbewoners misschien het meest met die weldadige geestjes ophadden. In het hoogd. *Kobold*, dat met het middeleeuw. *gobelinus*, en het fr. *gobelin*, een bieteboom, overeenkomt. Misschien komt het van het gr. $\kappa\alpha\beta\omicron\lambda\omicron\varsigma$, welk woord, door den Scholiast van ARISTOPHANES, van eene soort van middelgeesten wordt uitgelegd. KIL. heeft zich ook op dit gr. woord beroepen, en verklaart het door eenen middelgeest, die de daden der menschen naaapt.

Kabuis, v., meerv. kabuizen. Een klein vertrek, om wat voorraad te bergen; ook eene scheepskeuken. Zie *kombuis*. Van hier het zam. *kabuiskool*, bij verkorting *buiskool*.

Kad, een zelfst. naamw., door VOND. in zijne vroege gedichten gebruikt: noijt meel, noch olij factde, in kruijke, noch in kad. Uit het verband blijkt, dat hij er eene flesch voor de olie door verstaat. Bij de Grieken is $\kappa\alpha\delta\omicron\varsigma$ een vat, om wijn in te doen, en קַד bij de Hebr. eene kruik, flesch. Verkiest men het woord voor onze taal te bewaren, men diene het geslacht dan maar te bepalen, dat meest naar het vrouwelijke schijnt over te hellen. Zie *kit*.

Kade, v., meerv. kaden. Een kleine dijk,

anders *kaai*. Achter de graftkade. HOOFD. Van hier het zamengest. *kadijk* (kaaidijk).

Kadraai, v., meerv. kadraaijen. Een zoetelaars vaarttuig, waarmede men bij de schepen, die op de reede liggen, waren uitvent. Van hier het onz. werkw. *kadraaijen*, en het naamw. kadraaijer. Misschien uit *kade*, *kaai* en *draaijen*.

Kaf, o. Het fijne afval van gedorschte granen. Het lichte kaf. VOND. Er is geen koren zonder kaf, hoe men ook zorg draagt, mengen zich nogtans stechten onder de braven. Dat is kaf gedorscht, dat is vergefsch werk. Het schijnt, met *kappen*, uit eene bron te zijn.

Kaffa, o. Trijp, zekere stof

Kagchel, v., meerv. kagchels. Een bekend werktuig, om in te stoken. De kagchel stoken. Zamenst.: potkagchel; kagcheloven, kagchelpijp, enz. Dit woord luidt in het middeleeuw. *cupolius*, ital. *coccia*, zw. *kakel*, pool, en hoogd. *kachel*, boh. *kachlik*. WACHTER. leidt het af van $\kappa\alpha\gamma\lambda\epsilon\tau\omicron\varsigma$, draaijen, JUNIUS van *cacabus*, anderen van *coquere*. Het is onzeker.

Kajuit, v., meerv. kajuiten. Eene verblijfplaats, op het achterschip, voor de Oppersten des vaartuigs, of voor andere Aanzienlijken. De kajuit afhuren. In de kajuit. HOOFD. Zamenst.: kajuitjongen, kajuitwachter.

In het deen. *kahjt*, fr. *cahute*, *cojute*; waaruit blijkt, dat het woord uit *ka*, kouw, kooi, en *hut* zamengesteld is. In Zwen was *kajuta*, voorheen, een klein huis.

Kak, m. Achterlast, in den onbeschaafden stijl. Kak hebben, aandrang gevoelen, om zijn gevoeg te doen. Ook druck, stont, gr. $\kappa\alpha\kappa\alpha\tau\iota$ Kak maken, eene lage uitdrukking, voor krakeel zoeken. Er is kak aan den knikker, er schuilt iets achter, dat niet goed is.

Kakelen, o. w., ik kakelde, heb gekakeld. Een klanknabootsend woord, om het geluid van hoenderen enz. na te baauwen. Ook wordt het voor snappen, veel spreken gebruikt, als het voortdur. werkw. van *kaken*, hetwelk H. DE GR. nog bezigt: waer bij gelijekt zij best dat overtolligh kaken? En WESTERB.: waer toe langh vergeefs gekaeckt? Van hier kakelaar, (kakeler) kakelarij, kakelster. Zamenst.: kakelbont, dat is zoo bont, als een hoen; van kleuren, die verscheiden zijn, en niet bij elkander passen, gebruikt men dit woord.

Kaken, zie *kaak* en *kakelen*.

Kakhiel, zie *kakken*.

Kakken, o. en b. w., ik kakte, heb gekakt. Een woord, van kinderen veel gebruikt, als zij, door stoelgang, aan de behoefte der natuur voldoen moeten. Van hier kakker, kakkerij, kaksel, kakster. Zamenst.: kakhiel, (winterhiel) kakhuis, kakhuisbril, kakhuisdeur, kakhuisveger, (schoonmaker, lediger) kakkebed (een kind, dat het bed bevuilt) kakschool, (school voor kleine kinderen) kakstiile. (een stiletje) kakstoel. In het gr. $\kappa\alpha\kappa\alpha\tau\alpha$, lat. en it. *cacare*, eng. *to cack*, boh. *kakati*, deen. *kakte*.

Kakkerlak, m., meerv. kakkerlakken. Een gekorven diertje, dat veel in bakkerijen zich ophoudt, gelijk het ook de lading der schepen doorknagt.

Kakketoe, v., meerv. kakketoën. Eene soort van papgeaai, die sterk schreuwet.

Kaks, bijw., in den vrouwelijken spreektaant gebruikelijk. *Als kaks*, welstaanshalve, bij

OUDAAN, WESTERB. en anderen. **HOOFD** zegt: men zalder as *kacx* t'avont op het hyluk zitte. **TUINM.** zegt: *kak* schijnt ook geveinsd beduid te hebben; want *kackepes* (bij **KIL.**) was een geveinsde vrede. Zoodat als *kaks* dan bij veinzing, of in schijn, zoude beteekenen, bij **KIL.** ook *kakemik*.

Kalamijnsteen, m., meerv. kalamijnsteenen. Eene soort van steen, waarmede men rood koper geel maakt.

Kalamink, (kalmink) o. Zekere wollen stof Van hier het onverbuigb. bijv. n. *kalaminken*: een kalaminken makend.

Kalander, v., meerv. kalanders. Een zwart wormpje, dat het koren verslindt. De kalander legt hier haer granen. **VOND.** Om de voetmaat, en in de dagelijksche verkeerling, bezigt men ook *klander*: geen klander eet het koren. **HOOGV.** Zoo noemt men ook den glans, door drukking, op eenige stof gemaakt, in het fr. *calandre*. Van hier het bedr. gelijkv. w. *kalanderen, klanderen*, glans op eenig doek maken. De winkel, waar dit geschiedt, is eene *kalanderij*. Van hier kalanderder, kalanderster. Zamenstell.: kalandermolen, kalandersteen, kalandertafel. Misschien van *glans*. Het fr. *galant*, sierlijk, en ons oude *kalaansch*, heeft hiermede veel overeenkomst.

Kalant, (klant) m. en v., meerv. kalanten. Een koopvriend, of eene koopvriendin, iemand, aan wien men gewoon is zijne waren te slijten. Zoo hellept mij het hof aan eenen hoop kalanten. **HOOFD.** Zamenst.: jaarkalant, scheerkalant, enz. Ons woord *kalant* is het fr. *chaland*, hetwelk eigenlijk beteekent een ligt vaartuig ter koopvaardij uitgerust. Het hoogd. *Kaland* beduidde certijds eene broederschap van goudsdiensdige personen; en nog draagt, in het Sleeswijksche, de jaarlijksche bijeenkomst der Geestelijken dien naam. Onder-tusschen is de oorsprong duister. Zoo ons woord met het hoogd. een zij, mag men, met **ABELUNG**, de bron in het lat. *calendae*, de eerste dag van iedere maand, zoeken. Althans, reeds in de elfde eeuw, heette *kalendae*, in Frankrijk eene bijeenkomst der Geestelijken van eenen ring, dewijl zij telkens op den eersten dag van elke maand geschiedde.

Kalebas, (kalbas) v., meerv. kalebassen. Een slag van pompoenen. Van hier kalebas-flesch.

Kalefateren, (kalfateren, kalfaten) b. w., ik kalefaterde, heb gekalefaterd. De reten van een vaartuig met werk breuwen, met talk, pek en teer bestrijken, voor het indringen des waters; ook het schip lappen. Hij kalfatert zijn lekke kiel. **VOND.** In den dagelijkschen wandel zegt men: ik zal dat wel kalefateren, ik zal dat wel stellen. Van hier kalefatering. Zamenst.: kalefaathamer.

Dit woord luidt in het hoogd. en neders. *kalfatern*, zw. *kalfatra*, fr. *calfater, calfoutr*, it. *calfattare*, middelceeuw. *calafutare*, nieuw gr. *καλεφατα*. Men leidt het gewoonlijk af van het fr. *cale*, een scheepshodem, kiel, en *fait*, it. *fatto*, versted, gemaakt.

Kales, v., meerv. kalessen. Onduitsch woord, beteekenende eene soort van rijtuig. Zamenstell.: postkales, reiskales. Van het fr. *calèche*, it. *kalessa*. Alles stamt denklijk van het slavon. *kolossa*, wagenwielen, af.

Kalf, o., meerv. kalvers, kalveren, kalven.

Een jong van sommige dieren, als van een hert, onder het jaar, ook een *reefalf*. In gewonere beteekenis, het jong van een rund. Het draagt dezen naam in het eerste jaar. Den put dempen, als het kalf verdronken is, met zijne hulp te laat komen. Voor eene jonge koe: soo gij met mijn kalf niet haddet geploegt. **BIBELV.** Van hier het spreekw.: met iemands kalf ploegen, heimelijk van hem, met raad en daad, ondersteund worden. Oneigenlijk heet het jong van een gelijkend zeedier, *zeekalf*. Een jong, kinderachtig mensch: hij is een kalf, een goed kalf, een zachte bloed. Uitbraaksel: een kalf maken. Misschien, om de gelijkheid des geluids, bij het braken, met dat eens kalfs, en de voorovergebogene houding van het ligchaam, als krope men op vier beenen. Timmerlieden noemen den bovendrempel eener deur, den dwarsstijl, *een kalf*, en de drukkers dus den ondersten dwarsbalk eener pers. Zamenst.: kalfkoe, die met kalf is: kalfsborst, kalfshoofd, kalfshuid, kalfskop, kalfskruid, eene plant; kalfsleer, kalfsmaat, kalfsoogen, groote oogen; kalfsrib, kalfschijf, kalfsschinkel, kalfsvel, eig., en oneig., de trom: men roert het kalfsvel; kalfsvleesch, kalfsvoet, kalverachtig, kalverknioën, knioën, die naar binnen gebogen staan; kalverliefde, eerste liefde-drift, enz.

Misschien ziet de naam op het geluid dezer dieren, en stamt dezelve daarom af van *galpen*, nog, in Gron., van het geluid van schreiende kinderen gebruikelijk.

Kaliber, o. Onduitsch woord, van het fr. *calibre*. Men verstaat er door de wijlde desmonds van een geschut, of van een geweer; ook de doorsnede eens kogels. Een stuk van klein kaliber. In den dagelijkschen spreektrant gebruikt men het ook voor hoedanigheid: dat is van slecht kaliber.

Kalis, zie kaal

Kalk, m. Gebrande steenen of schelpen, om, met water en zand gemengd, tot het metselen te gebruiken. Kalk blusschen. Ongebluschte kalk. — Levende kalk, die met water nog niet gelescht is. Zamenstell.: kalkbak, kalkbrander, kalkbrot, kalkgruis, kalkkloet, kalkoven, kalkpot, kalkput, eene plaats, waar men gebluschte kalk bewaart; kalktob, kalkwater. Het stamt af van het lat. *calx*, Van hier het bedr. werkw. *kalken*, met kalk bestrijken.

Kalkoen, m., meerv. kalkoenen. Een bekende, thans inlandsche, vogel. Van hier kalkoensch: kalkoensch haan. De punten onder de hoefijzer der paarden dragen, bij de smeden, den naam van *kalkoenen*. **KIL.** heeft *kalkoen, cornu pedis equini*. De naam des vogels wordt afgeleid van Calicut, Calcutta, zijnde de plaats van waar hij eerst in ons land overgebracht is. Men noemt hem deswege het *kalikutsche hoen*, bij **VOND.** *kalkoet*.

Kallen, b. w., ik kalde, heb gekald. In Geld. bezigt men dit woord voor zamenpraten; ook voor zeggen: wat kaltge? d. i. wat zegtge? De eerste grondbeteekenis is roepen: So dat si calleden allegader om Philippe sinen vader. v. **MAERL.** En deze beteekenis heeft het ook in het zweed., ijsl. en eng. — **HOOFD** bezigt het voor vertellen: hoort, hoe **PALEMON** kalt. Thaus wordt het, in den zin van veel praten, snappen, gebruikt. Van hier *kaller, kalling, kalster*. Zamenstell.: kallemoer, kalmoer, *snapster*; kallevaar, *snapper*; kalzucht, enz. **Eng.** to *call*. Eenige gelijkheid heeft

het gr. *καλιν* en het chald. **קל**. De boven aangehaalde overeenkomst met de verwantschape talen toont duidelijk, dat *kallen* geene verkorting van *kakelen* is, gelijk men wel eens beweerd heeft.

Kalm, bijv. n. en bijw., kalmer, kalmst. Stil, van het weder op zee gesproken. Eene kalme zee. Fig., eene kalme ziel. Van hier kalmte, stilte van wind: wij hadden eene aangename kalmte op zee. Oncig., stille gerustheid: nu ontstond er kalmte in de ziel. Rust van staatsberoerten: dewijl men scheen de kalmte uit geenen anderen hoek te kunnen verwachten. HOOFD. Ital. *calma*, fr. *calme*.

Kalmte, zie *kalm*.

Kalmus, m. Een welriekende, inlandsche wortel van eene rietsoort, *lies* genoemd. Gemeene kalmus, in onderscheiding van den aziatischen. De beste kalmus uijt verre landen. BIJBELV. Van het lat. *calamus*, riet. Zamenst.: kalmuswortel.

Kalot, v., meerv. kalotten. Een hoofddekseel, een mutsje, fr. *calotte*, van het gr. *καλυπτος*, bedekt. Bij HOMER. komt *καλυπτρα* voor, als een vrouwen hoofddekseel.

Kaluw, bijv. n. en bijw., kaluwer, kaluwst. Kaal. Verouderd woord. Van hier *kaluwaard*, die een kaal hoofd heeft, bij DE BRUNE. Zie *kaal*.

Kalven, o. w., ik kalfde, heb gekalvd. Een kalf werpen. Ook gebruikt VOND. het van merriën: eer de merriën kalven.

Kalveren, o. w., ik kalverde, heb gekalverd. Een kalf maken, braken. Zie *kalf*.

Kam, m., meerv. kammen. Een zeer oud woord, dat het bovenste deel van iets aanduidt, bijzonder, als het tegelijk wat uitsteekt. Zoo heet, aan hoenders, een vleezig, gemeenlijk rood, in de lengte schietend, gekorven uitwas op den kop. *kam*. Den kam opsteken; oneig., voor moedig zijn; den kam opsteken in dit perk. VOND. Hij heeft eenen rooden kam, hij is boos. Een haan met een dubbelen kam; oneig. iemand, die vurig en dapper is. Iemand in den kam zitten, met bitse taal, zich tegen hem verzetten. Het uitstekende deel van eenen helm: men kende geen pluimaedje als op den kam der helmen. ANTONID. Hiermede komt overeen het lat. *coma*, gr. *κομη*, het lat. *cumulus*, van het oude *cumus*, het fr. *cime*, *combe*, het middeleeuw. *camba*, een toren, het hebr.

קומה en **קמה**. In deze allen heerscht het

denkbeeld van eene bovenste spitsheid. Tand en, of korte staven, aan den kant van raderen, om in andere tanden in te grijpen, heeten ook *kammen*. Van hier het *kamrad*, — een werktuig, dat met zulke tanden voorzien is. Zoo noemt men *eenen kam* het werktuig, waarmede men de haren reinigt. Een ivoren kam. Een werktuig, om wol te reinigen: een wolkam. Men scheert edel en onedel over eenen kam, men behandelt hen op eene wijs. Het werktuig, waarmede de wevers de draden der schering uit elkander houden, is bij ons insgelijks *een kam*. Voor aan het galjoen van een schip vindt men *den kam*, anders *uitlegger* geheeten. Zamenstell.: kamborstel kamhuis, kampot. — Helmkam, paardenkam, roskam, weverskam, wolkam, enz.

Kameel, (kemel) m., meerv. kameelen (kemelen). Een bekend nuttig dier, dat zijn vaderland in heete zandige landen heeft, waar het, tot dragen van zware lasten, gebruikt wordt. Op de

Zuiderzee noemt men zeker zwaar werktuig, om schepen over ondiepten als heen te dragen, *kameel*. Het woord is uit het hebr. **גמל**, dat de naam van dit dier is, gr. *κάμηλος*, *camelus*. Zamenstell.: kameeldrijver, kameelshaar, (kemelshaar) kameelsrug, enz.

Kameleon, o., meerv. kameleons. Eene soort van haagdis, zich op boomen ophoudende. Die, als 't kameleon, met menig slag van verwen zijn behulpen. VOND. Men droomde eertijds van dit dier, dat het allerlei kleuren, naar mate der lichamen, waarop het lag, aannam, en van de lucht leefde. Beide is door Natuuronderzoekers valscli bevonden. Het vangt, met zijne lange tong, gekorvene diertjes, en de verscheidenheid van bepaalde kleuren ontstaat uit de onderscheidene gesteldheid zijner driften. Het woord is uit het gr. *χαμαιλεων*, lat. *chamaeleon*.

Kamelot, o. Stof uit kameels- of geitenhaar geweven; ook uit wol gemaakt, dat het vorige nabij komt. Een mantel van gewatert blanc-ketblauw kamelot. VOND. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *kamelotten*.

Kamen, kamig, zie *kaam*.

Kamenier, v. meerv. kamenieren. Kamerdieneres van eene min of meer aanzienlijke vrouw, bij KIL. *kameriere*. Van hier het bedr. werkw. *kamenieren*, optooijen. Van *kamer*.

Kamer, v., meerv. kamers, kameren. In den uitgestrektsten en eigenlijksten zin, elke holle ruimte; in welke betekenis het nog, in eenige enkele gevallen, gebruikt wordt. Zoo noemen de slagers de holle ruimte voor het nierbed de *kamer*; van hier: een kamerstuk. De achterste holte van eenen mortier, waarin het kruid geladen wordt; de holligheid in eenen zadel, of een haam, om het paard niet te drukken; een ingesloten ruim, zoo als het gat, waar de kabeltouwten, op het schip, rond geschoten liggen, dragen den naam van *kamer*. Zoo ook: eene kruidkamer op een schip. Oul. werd het ook voor een huis genomen, zoo als te Utrecht de *Staten kamer*. Van hier *kameraar*, die bijzonder belast was met het toezigt over de stedelijke geldmiddelen. In eenen engeeren zin beteekent het ieder vertrek, of afgeschoten gemak van een huis: zijne kamer houden enz. Hierheen behooren de zamenstell.: kunstkamer, schatkamer, geweerkamer, muntkamer. Het vertrek, waarin een Vorst woont. Van hier de zamengest.: kamerdienaar, kamerheer. Een vertrek, waarin personen vergaderen, tot handhaving van openbare zaken, als de zamenstell.: aalmoezenierskamer, gildekamer, leenkamer, pleitkamer, raadkamer, regtkamer, enz. Ook somtijds voor de personen zelve: de kamer is gevolmachtigd. Hierheen behooren die oefenscholen der dichtkunst, *de rederijkerskamers*, zoo als er, voorheen, in ons Vaderland verscheidene waren: de *Kamer, de Laveldebloem*, met de spreuk: uit levender jonst; en vele andere. Zamenstell.: achterkamer, benedenkamer, binnenkamer, bovenkamer, hangkamer, kelderkamer, kraamkamer, opkamer, slaapkamer, enz. Een vertrek, om iets te zetten, te bergen, te verrigten, enz.: broodkamer, kaaskamer, mangelkamer, poeijerkamer, schrijfkamer, enz. Voorts zijn van hier de zamenstell.: kamerbewaarder, kamerbezem, kamerdeur, kamergang, kamergeraas, kamergeregt, kamerkat, gekamerd meisje; kamerkruid, eene plant; kamerling, eene bediende

van eens Vorsten kamer; kamerpot, kamerspel, kamerstoel, kamerwacht, enz.

Men leidt het gewoonlijk af van het oude brittan. *cammo*, ik maak gebogen, gr. *καμπτω*. ADELUNG wil, dat het slechts eene hardere uitspraak van *heim*, bedekt, verborgen, zoude zijn. *Kamer* zoude dan eene plaats beduiden, waar men iets verbergt, of kan verbergen. Eng. *chamber*, fr. *chambre*, ital. *camera*, lat. *camera*, gr. *καμαρα*.

Kameraad, m. en v., meerv. kameraden. Eigenlijk iemand, die met ons, onder een dak woont, een bediende; wijders, een maat, medemakker, medgezel. Van het fr. *camerade*; schoon het eigenlijk van ons woord *kamer* afstamt. Het beduidde eerst soldaten, die met elkander eene kamer bewoonden. Dikwerf wordt nog een soldaat, dien men roept, zonder den naam te kennen, *kameraad* geheeten.

Kamenaar, zie *kamer*.

Kameren, b. w., ik kamerde, heb gekamerd. Op eene kamer houden: een gekamerd meisje. Op eene kamer sluiten: men kamerde hem, daar BIRON gelegen had. HOOFD.

Kamfer, v. Hars van den kamferboom, in Japan groeiende. Eenigen leiden het woord af van het hebr. *copher*, anderen van het arab. *caphur*. In het nieuwgr. is het *καφουρα*.

Kamille, v., meerv. kamillen, Eene bekende plant met welriekende bloemen. Van het lat. *chamoemelum*, *chamomilla*, gr. *χαμαμηλον*.

Kamisol, o., meerv. kamizolen. Een kort onderkleed onder den rok. Uit het fr. *camisole*, van het middeleeuw. *camisia*, een hemd, en, in verderen zin, elke bedekking van het ligchaam, bij SUIDAS *καμιζον*, boh. *kumizola*, pool. *kamizela*.

Kammeling, v. Korte, uitgekamde wol. Het schijnt het woord *kam* met den uitgang *leng*, of een naamw. van *kammelen*, gedurig kammen, te zijn.

Kammen, (*kemmen*) b. w., ik kamde, heb gekamd. Met den kam in orde maken: het haar kammen. Wol kammen. Ook met den kam reinigen. Dichters gebruiken dit woord oneigenlijk, van het water: baren, golfjes, kemmen. Trouwens, in dien figuurl. zin, wil het gebruik *kemmen*, voor *kammen*: om d'oneffe vloën te kemmen, (stil en effen te maken). HOOFD. Van hier *kammer*, *kamster*. Het lat. *comere*, dat vooral van den opschik van het hoofdhaar gebezigd wordt, komt hier in aanmerking.

Kamoelseer, (*kamuisleër*) o. Zwart geverwd leër, waarvan men ronwschoenen plagt te maken. Van hier het onverb. bijv. n. *kamoelseëren*. Misschien van het fr. *chamois*, zeemleër, bereid geitenleër.

Kamp, m., meerv. kampen. Een veld, een stuk land, van eene onbepaalde grootte, dat afgegraven of omtuid is. Een zaaikamp. Een kamp lands. Van het lat. *campus*.

Kamp, m., het meerv. kampen is weinig in gebruik. Eene streving, om zijne wederpartij door sterkte te overwinnen; een dadelijke strijd, waar man tegen man vecht. Een gevecht tusschen meer personen, in eene beslotene plaats: gerust den kamp aanschouwen. VOND. Het wordt ook als een bijw. gebruikt, voor gewonnen: iets kamp geven, opgeven, gewonnen geven; ook voor effen, in het spel gebezigd: het is kamp. Wij zullen kamp spelen. Kamp op: dat is kamp op.

Kampanje, v., meerv. kampanjen. Het ver-

dek boven de hutten der schepen, aan den achtersteven: ENEAS sloop op de kampanje. VOND. Het is zeker een vreemd woord, en schijnt uit het fr. *campagne* ontstaan te zijn.

Kampen, o. w., ik kampte, heb gekampt. Streven, om zijne wederpartij te overwinnen, wanneer man tegen man vecht: ik kampe alzoo, niet als de lucht slaende. BIJVELV. Ook van meer personen. Van hier *kampgevecht*, *kamphaan*, (vechthaan) *kampvechten*, *kampvechter*, (het oude *kampioen*).

WACHTER'S afleiding van *kam*, *cham*, dat, in de Salische wetten, eene hand betoekent, is niet onwaarschijnlijk, naardien de eigenlijke aard van een kampgevecht was, elkander, door worstelen en wringen, onder de voet te werpen.

Kamperfoelle, v. Geitenblad. Van het lat. *caprifolium*.

Kampernoelle, v., meerv. kampernoelies. Paddestoel, duivelsbrood. Fr. *champignon*.

Kampersteur, m. Spottende benaming van zekere spijsbereiding, die de plaats van steur zoude vervangen; namelijk harde eijeren met mosterd.

Kamuis, bijv. n. en bijw. Ingedrukt van neus, zoodat de neusgaten naar boven gebogen staan; platneus. Kamuisze geitjes zijn, bij VOND., *simae capellae*. Overdr.: al stooten wij ons hoofd, wij moeten niet terstont kamuijs van daer wijcken. DE BRUNKE. In het fr. *camus*, eng. *camoys*. Het lat. *camus* wordt, door ISIDOR, verklaard, door een nijptuig, op den neus van fiere hengsten, waarmede men hen teugelt. In het gr. *καμος*, *καμος*, van *καμω*, *καμωω*, ombuigen, krommen. *Camurus* is krom, bij de Latijnen.

Kamuisleer, zie *kamoelseër*.

Kan, v., meerv. kunnen. In het gemeene leven, een vat uit hout, steen, tin: koper, of blik, gemaakt, om vloeibare ligchamen in te doen, met een lid, of deksel, en een oor, of handvat. Eene zekere geijkte maat voor wijn, sterken drank, bier, enz.: bij de kan verkoopen. Hij heeft te diep in de kan gekeken, te veel gefeft. Hij wil altijd het onderste uit de kan hebben, hij is te begerlijk. Zamenstell.: kannegeluk, het onderste uit de kan; kannelid, kannewasscher, — azjinkan, bierkan, drinkkan, koffjikan, melkkan, enz. Het behoort, even als het lat. *canna*, een riet, tot het groote geslacht dier woorden, die in het gemeen eene holle ruimte beteekenen. Zie *kaan*.

Kanaal, o., meerv. kanalen. Eene buis, goot, gegravene waterleiding. Het bed van eenen vloed, eene zeeëngte. Zoo heet, bij uitstek, die zeeëngte, die Frankrijk van Engeland scheidt, *het Kanaal*. Ook wordt het oneigenlijk gebezigd: ik heb dat uit een zeer goed kanaal, uit eene goede hand, — ik kan daarop staat maken. Van het lat. *canalis*.

Kanalje, v., meerv. kanaljes. Een laag schimpwoord, om het slechtste volk te beteekenen: daar woont kanalje. Ook gebruikt men het voor eenen enkelen persoon: zij is eene regte kanalje. Van het fr. *canaille*.

Kanarie, v., meerv. kanaries. Een bekende vogel, uit de kanarische eilanden in Europa gebracht. Zamenstell.: kanariesuiker, kanarievlugt, kanarievogel, kanariezaad, enz.

Kanaster, (*knaster*) m., meerv. kanasters. Eigenlijk de naam van eene uit riet (*canna*) gevlochtene kist, waarin eenige voortbrengselen van vreemde landen, en inzonderheid, de beste soort

van rooktabak, *varinas* genoemd, tot ons overgevoerd worden. Ook draagt die tabak zelf, in de dagelijksche taal, dezen naam: dat is regte kanaster. Wanneer men al boertende het geringste boven het beste wil verheffen, zegt men: dat is andere tabak dan kanaster.

Kandeel, v. Een aangename, warme drank, aan kraamvrouwen gewoonlijk toegediend, en uit wijn, met suiker, kanceel en eijerdoren, toegemaakt, bestaande: wij noodigen u op de kandeel. Hooft. Het woord schijnt van het fr. *chateau* afkomstig te zijn. Van hier kandeelmaal, kandeelpot, kandeelwijn, enz.

Kandelaar, m., meerv. kandelaars, kandelaars. Een werktuig, waarop men eene kaars zet. Het licht staat op den kandelaar, de waarheid wordt zonder een deksel vertoond. Zamenstell.: kandelaarspijp. In het fr. *chandelier*, van het lat. *candela*, eene kaars.

Kandij, v. Suiker, die tot kristal is geschooten. Zamenstell.: kandijpot, kandijnsuiker, kandijnsiroop. Wij hebben dit woord van het fr. *candir*, it. *candire*, in suiker inleggen.

Kanceel, o. Zekere indische boomschors. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *kaneelen*: maar geen kaneelen vieren. Hooft. Zamenst.: kanceelboom, kanceelkoekje, kanceelpijp, kanceelstok, kanceelsuiker, kanceelwafel, kanceelwater, kanceelwijn, — pijpkanceel, enz. Uit het fr. *canelle*.

Kanefas, o. Eene soort van ruw, opgebleekt lijnwaad; ook gewezen katoen met verhevene strepen. Uit het fr. *canevas*. In de middeleeuwen was *canevasiu* eene soort van hennepdoek, van het lat. *cannabis*, hennep.

Kanker, m. Eene invretende kwaal aan het ligchaam: die boom heeft den kanker. Oneig., een inkruipend kwaad: het licht, dat den kanker der Schriftgeleerden aanwijst. VOND. Van het lat. *cancer*, dat eene kreeft en kanker aanduidt, omdat dit kwaad bij eenen voortkruipenden kreeft vergeleken wordt, die, met zijne scharen, alles rondom zich aangrijpt en verteert. Van hier kankerachtig, en het onz. werkw. *kankeren*, kanker krijgen; bij Hooft, in eenen figuurlijken zin: het zeer kankerde vorder en vorder. Zamenst.: kankerbloem, kankerkruid, enz.

Kanon, o., meerv. kanonnen. Een stuk geschut. Van hier het onduitsche *kanonnier*; van het fr. *canon*.

Kans, v., meerv. kansen. Eene schijnbare gelegenheid. Zoo troost ik mij de kans. VOND. Zijne kans bekijken. Anderen de kans afzien. In het fr. en eng. *chance*. Bij KIL. is *kans*, *kansse*, ook een dobbelsteen, en een gooi met dobbelsteenen. Van hier het onz. werkw. *kansen* (*alea ludere*): gedobbel en gekanst. BREN. Zamenst.: kramerskans, krijgskans, enz.; kansbiljet, kanswaging, bij Hooft.

Kansel, m., meerv. kansels. Eigenlijk eene, door hekwerk, afgeslotene plaats, van het middeleeuw. *cancelus*, dat bijzonder te kennen gaf het koor der kerk, hetwelk met hekwerk van het overige deel was afgescheiden; in het eng. *chancel*. In dat koor bragt men denkelijk den spreekstoel, waarvan het woord bij ons thans een verheven gestoelte aanduidt, van hetwelk redevoeringen tot het volk gehouden werden. Zamenst.: kanselrede, kanselstijl, enz. Van hier het onduitsche woord *kanselarij*, *kanselerij*; eigenlijk eene plaats met traliën afgesloten; in het bijzonder, bij ons eene

plaats, waar openbare papieren van algemeen belang, boeken en oorkonden bewaard worden. Van hier het ond. *kanselier*.

Kant, m., meerv. kanten. Eigenlijk, de scherpe zijde van iets: een vat op zijnen kant zetten. De kant van de tafel. Iets, dat afgebrokene kanten heeft, eene homp: een kant brood. Wijders, de uiterste zijde of vlakke van iets, de rand: langs den kant varen. Dat raakt kant noch wal, dat komt in het geheel niet bij. Eene zijde in het algemeen; en, nog verder, elk oord: naar den kant van Frankrijk. Aan alle kanten, alom. Dat werk moet aan eenen kant, het moet gedaan zijn. Het vaatje op zijnen kant zetten, uitdrinken. Het is een stuivertje op zijnen kant, het gebeurt niet ligt. Van kant raken, sneuvelen; van kant helpen, dooden. Verkleinw. *kantje*: om het kantje heen praten. Van hier kantig; voorts achtkantig enz. Zamenst.: binnenkant, buitenkant, duinkant, stootkant, waterkant, zelfkant. — Kantbeitel, kanteekening, kantspier, in een vaartuig, bij de wang van het schip geplaatst.

Kant, bijv. naamw. en bijw. Eigenlijk, dat nette hoeken, kanten heeft; voorts fraai: dat staat kant. Kant en klaar. Dat naar den kant smaakt; zoo noemt men vaatschen wijn *kant*. Op den kant gezet, dwars: het zeil kant zetten. Voorts heeft dit woord de zamenst.: achtkant, driekant, enz.

Kant, v., meerv. kanten. Spelde- of naaldenwerk. Van hier het onverb. bijv. n. *kanten*: eene kanten muts. Zamenst.: kantoordael, kantoos, kantwerk. Zij is, om hare spitse hoeken, met *kant* uit eenen oorsprong. De hooge ouderdom van dit en de twee voorgaande woorden blijkt uit het gr. *κάνθος*, een hoek, in het bijzonder de hoek van het oog.

Kanteel, m., meerv. kanteelen. Eene borstwering, die op den kant, rondom ingekorvene schietgaten heeft. Eenen kanteel der vesten inkrijgen. Hooft.

Kanten, b. w., ik kante, heb gekant. Eenen kant aan iets maken: eenen steen kanten. Oneig., *zich kanten*, met *tegen*: ik kant mij daartegen, ik verzet mij tegen die zaak. Het voortdur. w. *kantelen* is eenen anderen kant boven brengen: eenen balk kantelen; anders *kenteren*.

Kantoor, o., meerv. kantoren. Een schrijfvertrek. Een zijvertrek in een voorhuis, ook *kantoor* genaamd. Een kabinet, waarin men schrijfen rekenboeken opsluit. Een openbaar gebouw, waar 's lands gelden liggen, ontvangen en uitgegeven worden: geld op het kantoor ontvangen. De openbare handelhuizen der Europeërs, in Indië, dragen ook dien naam. Van hier postkantoor; kantoorbediende, kantoorint, kantoor knecht, kantoorpen, kantoorschrijver, enz. Uit het fr. *comptoir*, it. *contoro*.

Kantshaak, m., meerv. kants shaken. Eigenlijk, een ijzeren haak, om zware lichamen, welke men kantelen wil, daarmede aan eenen anderen kant aan te grijpen.

Kaos, zie *chaos*.

Kap, v., meerv. kappen. Een oud woord, dat, in den uitgebreidsten zin, de bedekking, de uiterste bekleding van iets te kennen geeft, komende met het hebr. **כַּף**, **תְּכָא**, en het lapl. *kappod* over-

een. In het bijzonder eene bovenste, ronde bedekking: de kap van den schoorsteen. Voorts opperste bedekking, het denkbeeld van rondheid niet in acht genomen zijnde: de kap van eene kas.

Verder een deel der kleding; zoo als dit woord, eertijds, aanduidde een wijd bovenkleed, als eenen mantel, in het middeleeuw. *capitum* en *capa*, ijsl. *kaapa* genoemd, gedragen door vorstelijke personen. Zoo zegt Koning HENRIK, bij HOOFT, van zich zelven: niet uitgestreken met kap en rappier. Vooral een gewaad van aanzienlijken in de kerk: op de kap des Kardinaals te laten vallen. HOOFT. Van hier: eene monnikskap. Zich in de kap stecken — de kap aanschieten, monnik worden. De kap op den tuin hangen, het monniksleven verlaten. Er schniit veel boeverij onder de kap, onder het momaangezigt der vroomheid wordt veel kwaad bedreven. In eenen naauweren zin, een hoofddeksel. Voorheen werd het woord, in alle europesche talen, voor eenen hoed gebruikt, zoo als nog het angels. *caeppe*, eng. *cap*, fr. *chapeau*, wallach. *kapella*. Thans gebruikt men het voor een vrouwenhulsel, vooral in Noordholl. Aan eenen vrouwenwemantel, heet het aangenaaide hoofddeksel *de kap*: de kap over het hoofd trekken. Dergelijke dragen nu nog veel de monniken. Van hier: iemand de kap vullen, hem wat wijs maken. In de kap geleid worden, bedrogen worden. De kap trekken, eene pots spelen; ook in den gemeenen spreektrant, voor stout, onrustig zijn, van kleine kinderen. Iemand de kap verzetten, anders de ooren wasschen. Kap en keuvel worden bij elkander gevoegd, in de spreekwijzen: er is kap noch keuvel van te vinden, alles is weg; — kap en keuvel verliezen, alles verliezen. Het verkleinw. *kapje* beduidde voorheen eene kalot der leeraren: hij droeg geene paruk, maar een kapje. Zamenstell.: kapraaf, (kaprave) dakspaar; kapstander, topstander; kapstok. Dit woord luidt in het zw. *kappa*, hoogd. *Kappe*, eng. *cap*, ital. *cappa*, gr. *καπα*.

Kapel, v., meerv. kapellen. Eene kleine kerk. Een afgeschoten hoek in eene grootere kerk: hij ligt in de kapel begraven. Van hier het onduitsche *kapelluan*, kapelriester, bijpriester. Voorts *kapelmeester*, die het opzigt over de kapelmuzijk heeft. DU FRESNE teekent aan op *capa*, *capella*, dat, gelijk wij gezien hebben, het woord *capa*, *kap*, voorheen eene soort van kleedij was, die het hoofd mede bedekte; zoo ook *capella* eene zoodanige kleine kap was. Nu maakten de de fransche koningen, van de kap des heiligen MARTENS, een bijzonder heiligdom, voerden haar alom met zich, en benoemden eenige personen als opzieners daarover, die, in den aanvang, *kapellanen* genoemd werden. Het duurde niet lang, of de plaats, waar dat heilige overblijfsel, met andere heiligdommen, bewaard werd, kreeg denzelfden naam van *kapel*; en zoo werd allengs elk bedehuis met dien naam vereerd. In roomsche landen dragen de huisjes aan de gemeene wegen, waarin Heiligen voorgesteld worden, insgelijks den naam van *kapellen*, of *kapelletjes*. In het gemeene leven is eene *kapel* ook het deksel van eenen overhaalketel. Ook draagt zeker diertje dien naam. Zamenst.: dagkapel, nachtkapel, enz.

Kapellaan, m., meerv. kapellanen. Een geestelijke in de roomsch-katholieke kerk, die de godsdienst in eene kapel verrigt; ook een jonge geestelijke, die eenen priester in de vervulling der kerkdienst te hulp komt. Verder een priester, die in voorname huizen de mis leest. Zie verder *kapel*.

Kapen, b. w., ik kaapte, heb gekaapt. Op

vrijbuit varen; ook behendig wegnemen. Van hier *kapen*, de vrijbuit en het schip, hetwelk hij bevaart. Uit het fr. *capre*, van het lat. *capere*, vangen.

Kaper, v., meerv. kapers. Eene soort van vrouwen hoofddeksel, in Noordholland. Van *kap*.

Kaperson, zie *kaproen*.

Kapitaal, o., meerv. kapitalen. Een onduitsch woord, uit het lat. *capitalis*. Eene hoofdsom, waaruit men gewin, of renten maakt: een man van groot kapitaal. In het gemeene, eene som gelds: een kapitaal van duizend gulden. Als bijv. naamw.: kapitale letters, hoofdletters. Dat is een kapitaal varken, dat is schoon in zijne soort.

Kapiteel, o., meerv. kapiteelen. In de bouwkunst heet dus het bovenste deel van eene zuil, van eenen pilaar. Lat. *capitulum*, *capitella*, ital. *capitello*. Seven waren voor het eene kapiteel. BIJBELV.

Kapitein, m., meerv. kapiteins. Hopman, hoofdman. Zoo noemt men, in de krijgsdienst, eenen zekeren overste over eenige manschap. De voornaamste van een oorlogsschip draagt mede dien naam: zeekapitein. Op elk ander schip, zelfs op eene schuit van eenige grootte, noemt men het hoofd of den meester *kapitein*. De aanvoerder eener roofbende: zij kregen den kapitein gevangen. Van hier het kapiteinschap, de waardigheid van eenen kapitein. Zamenst.: scheepskapitein; kapitein-generaal, opperste veldheer; kapitein-luitenant, kapiteinsplaats, deszelfs ambt. Van het fr. *capitaine*.

Kapitoel, o. Van het lat. *capitolium*. Eene vesting van het oude Rome, op den Saturnusberg gebouwd, dus genoemd, naardien men, bij het uitgraven van de grondvesten, een menschenhoofd vond.

Kapittel, o., meerv. kapitels, kapitelen. Dit woord is uit het middeleeuw. *capitulum*, een verkleinw. van *caput*, een hoofd. Wij verstaan daardoor een deel van een boek, of geschrift, anders *hoofddeel*, *hoofdstuk*. Fig. verwijt: iemand het kapittel voorlezen. Een geschrift in kapitelen verdeeld. In dezen zin is het wel bij ons niet gebruikelijk, zoo als in de middeleeuwen *capitula* en *capitularia* dikwijls voorkomen, voor verzamelingen van kerkelijke wetten, als ook, voor regelen van eenige geestelijke orde, gemeenten en gestichten. Van hier beteekent *kapittel* nog de verzameling van zulke personen, in welke hunne verordende regels voorgelezen worden: het domkapittel. De leden zelve: het kapittel is gescheiden. Hij heeft mede eene stem in het kapittel, hij heeft mede iets te zeggen. Ook de plaats, waar leden van een kapittel zamenkomen: het kapittel van het klooster. Zamenst.: kapittelag, kapittelstok, stokje, om hetwelk suiker vastgehecht is; ook iets dat daarnaar gelijk, en van goud gemaakt is, om snoeren, om den hals, vast te maken; — domkapittel, enz. Van hier het bedr. werkw. *kapittelen*, het kapittel voorlezen, berispen; middeleeuw. *capitulare*, fr. *chapitrer*.

Kaplaken, o., meerv. kaplakens. Eigenlijk laken, doek voor eene kap. Men noemt zoo de vereering, welke een schipper, nog boven de bedongene vracht, van eenen koopman krijgt. In het fr. *chapeau*, *drap de chaussé*. Men acht deze benaming gesproken uit zeker gebruik, daarin bestaande, dat de schippers, na het volbrengen van

de reis, voor hunne vrouwen eene nieuwe lakensche huid, of de stof daartoe, te huis bragten; of dat zij voor het, boven de bedongene vrachtpenningen, ontvangen geld, gemeenlijk, zulk eene kap, of huid kochten.

Kapoen, m., meerv. kapoenen. Een gesneden haan. Volgens WACHTER. is *kapoen* van *kaphaan*, van *haan* en *kappen*, *afkappen*, *praecidere*; *castrantur enim galli, testicularum praecisione*. Lat. *capo*, gr. *καπων*, bij KIL. ook *kaphaan*.

Kapoets, kapoetsmuts, zie *kapuïtsmuts*.

Kapot, v., meerv. kapotten. Eene wijde muts. Ook een overkleed voor mannen en vrouwen. Fr. *capotte*.

Kapot, bijw., slechts in het gemeene leven gebruikelijk. *Kapot slaan*, in stukken slaan. *Kapot maken*, dood slaan. *Kapot zijn*, dood zijn; ook niet eenen trek halen (in het kaartspel); fr. *capot*.

Kappelen, o. w., ik kappelde, ben gekappeld. Schiften: de melk is gekappeld. Voortdur. w. van *kappen*.

Kappen, b. w., ik kapte, heb gekapt. Met geweld afscheiden, hakken. Het anker kappen, als men geenen tijd heeft, om het op te winden; deszelfs kabel doorhakken. Den mast kappen. Boomen kappen, het onnutte hout uithouwen. Platen kappen, eene spreekwijs, bij smeden gebruikelijk. *Kappen* heet ook, met opzet, eene taal verminken, als *gaauwdiven* doen, om niet verstaan te worden. *Borgoens kappen*, gaauwdiventaal spreken. Van hier *kapper*, *kapping*, *kapsel*. Zamenst.: *kaphamer*, *kapmes*.

Kappen, b. w., ik kapte, heb gekapt. Eigenl., de kap zetten, als eene kap vormen. Van hier het haar optooijen, in het bijzonder dat van vrouwen: *zich kappen*, *laten kappen*. Van boven versieren: *gekapt met weelige pluimaaldjen* van aardig vloeiend lof. **HOOFD.** Van hier *kapper*, *kapsel*, *kapster*. Zamenst.: *kapdoos*, *kapkamer*, *kaptafel*, enz.

Kapper, v., het meerv. kappers is meest in gebruik. De geslotene bloeknoppen van den kapperboom, een heestergewas, dat de kappers voortbrengt. Men legt haar, ten gebruik voor de keuken, in azijn. Uit het ital. *cappari*, fr. *capres*, van het gr. *καπραις*. Het verkleinwoord *kappertje* gebruikt men van kleine, digte kool, *kappertjeskool*, ook *kapperkool* geheeten. *Kappertje* is ook een verkleinwoord van *kap*, om eene soort van tamme duiven aan te toonen, die op het achterhoofd een opstaand kapje dragen. Zamenstell.: *kapperboom*.

Kappoot, v., meerv. kappoten. Eene soort van wapenrok, een mantel: hij werpt zijn' kappoot wegh. **HOOFD.** Fr. *capote*.

Kapraaf, kaprave, zie *kap*.

Kaproen, (*kapruin*) v., meerv. kaproenen. Een hoofddekse: om dat men den armen bloedt daatlijk een kaproen over 't hoofd trek. **HOOFD.** Van hier de spreekwijs van twee, die het met elkander eens zijn: twee hoofden onder eene kaproen. Men noemt eenen neusnijper voor paarden *kaproen*, anders *kaperson*, verbasterd uit het fr. *caveçon*.

Kapuïtsmuts, v., meerv. kapuïtsmutsen. In Groningen, waar men het *kapoetsmuts* (elders *karpoetsmuts*), uitspreekt verstaat men daardoor eene ruige muts, tegen buijig weder opgezet. In Nedersaksen noemt men eene reismuts *kabuushood*.

Uit het lat. *caputium*, waarvan het eng. *capouch* en het fr. *capuce* afstammen.

Kar, (*karre*) v., meerv. karren. Zeker rijtuig met twee wielen; elders ook met een wiel, anders *kruikar*, ook *kaar*, in sommige streken, genoemd: eene kar zand. Dichters, die zich de zon met paarden verbeelden, schrijven aan haar ook eene kar toe: zoo lang de morgenstar de kar der Zone ne opwekken koom'. **VOND.** Zamenst.: *karreman*, *karrepaard*; *aschkar*, *drekkar*, *hooikar*, *huifkar*, *kleikar*, *koetskar*, *mestkar*, enz. Van het lat. *carrus*.

Karaak, (*kraak*) v., meerv. karaken. Zeker oud spaansch of portugeesch schip, zoowel tot den oorlog, als koophandel geschikt. Zamenstell.: *karaakschip*, *kraakschip*, *damkraakschip*. Bij KIL. *karacke*, *karraecke*, *kraecke*. In het fr. *caraque*.

Karaat, o., meerv. karaten, karaats. Een klein gewigt, om goud en edelgesteenten te wegen; van twaalf grein voor het goud, van vier grein voor de gesteenten. Dit woord is, in het arab., *kerat*, ital. *carato*, fr. *carat*, middeleeuw. *chirat*, *caractis*, *caracta*, *ceratio*. Sommigen leiden het van *graad* af, anderen van het gr. *καρτιον*, eene soort van peulvrucht, St. Jans brood genaamd, bij de Turken *kyrrat*, *kyrat*; die met een diende tot een gewigt. **BRUCE**, in zijne reis door Abyss., zegt met zeer veel vertrouwen: „*karat*, „*karaat* is eigenlijk de boom of vrucht van de „*erythrina picta* *Linnaei*, uit Indië, die in Abyssi- „nië *kuara* heeft. Deze boom, of vrucht, schijnt „in de oudste tijden, aldaar tot goudwegen ge- „bruikt, waarvan de gewoonte, om de fijnheid „gouds, naar karaats, te schatten, oorspronkelijk is.”

Karabijn, v., meerv. karabijnen. Een roer met een draaislot, voorheen een geweer der ligte ruitelij. Thans verstaat men er door een roer met eenen getrokken loop, dat den kogel ver brengt. Die de zwangre karabijn quam los te drukken. **VOND.** Bij **HOOFD** komt het ook voor eenen karabijnruiter voor: hij slingerde zijn' Carabijnen voor zich. Uit het fr. *carabine*.

Karakter, o., meerv. karakters. Eene figuur, op papier, steenen, enz. gemaakt. Zoo noemt men nog bijgelooovige teekens *karakters*; als ook letters in het schrijven of drukken. *Fig* is het ieder merk, dat de eene zaak van de andere onderscheidt: het karakter van eenen eerlijken man. In het bijzonder, het gansche gemoedsbestaan van een mensch, waardoor hij van anderen onderscheiden is: het karakter hangt af van de verschillende neigingen. Uiterlijke waarde, rang, waardoor men onderkend wordt: dat past niet voor eenen man van uw karakter. Uit het gr. *καρκτηρ*.

Karavaan, v., meerv. karavanen. Een woord, waarmede men een groot gezelschap reizende kooplieden enz. in het Oosten verstaat. Van het arab. *kairavan*, turk. *keravan*. Ook bezigt men het nog voor een groot getal van menschen, in de gemeenzame verkeering: zij kwamen met eene geheele karavaan.

Karbats, (*karwats*) v., meerv. karbatsen. Eene lederen zweep. **WACHTER**. leidt het af van het onde *kar*, *kor*, leder, en *baten*, *boten*, neders. *batschen*, lat. *batuere*, fr. *battre*, slaan.

Karbeel, m., meerv. karbeels. Een stuk hout, tot ondersteuning van een ander.

Karbonkel, m., meerv. karbonkelen, kar-

bonkels. Een naam van een edelgesteente, uit het lat. *carbunculus*.

Kardeel, o., meerv. kardeels. Touwwerk, waarmede men de zeilen ophijscht. Zamenst.: kardeelblok, waar het kardeel doorgaat. Misschien het fr. *cordeau*, en met *koord* uit eene bron.

Kardinaal, m., meerv. kardinalen. In de roomsche kerk een eernaam der voornaamste geestelijken naast den paus. Van hier kardinaalschap. Zamenst.: kardinaalshoed. Uit het middeleeuw. *cardinalis*.

Kardoes, v., meerv. kardoezen. Eene papieren bus, of vorm met buskruid. Ook een uitgesneden plankje tot steunsel voor eene andere plank. Zamenst.: kardoesgaren, kardoeskist, kardoeskoker, kardoeskrop, het einde van de kardoes; kardoesnaald, kardoespapier, kardoescherp, (kardoeschroot) kardoesstok, kardoesstasch. Van het fr. *cartouche*.

Kareelsteen, m., meerv. kareelsteenen. Een tigelsteen. Van het fr. *quareaux*.

Karel, (kerel) m., meerv. karels. Een mansnaam, in het middeleeuw. *carlus*, en *carolus*. Het beduidt eigenlijk eenen man, zijnde een zeer oud woord, dat eertijds van elken manspersoon gezegd werd, doch vooral van een dapper en sterk man; ook zelfs van een getrouwd man. In al deze beduidenissen is het, in den doftigen stijl, verouderd. In den vertrouwelijken spreektrant zegt men het nog van geringere personen: dat is een wakker — een braaf karel. Bij OTFRID. is *karl* een getrouwd man. *Ane charilis miteslaf* is, bij NOTK., zonder 's mans bijslaap. Bij STRIKKER is *cherling* vorst en held. Het wallis. *carl*, angels. *ceorl*, eng. *churl*, ital. *carlona* beduiden eenen landman, een gering mensch, in tegenstelling van den adel. Daarentegen beteekenen het eng. *carle* en deen. *karle*, dikmaals niet meer dan eenen mannelijken persoon, ja iets van het mannel. geslacht. Zoo is *carl-cat*, in het eng., een kater, *carl-hemp*, mannetjeshennep. Dan, wat nu de eerste beduidenissen van dit woord zij, blijft duister. IHRE meent, dat, door verandering van de lipletter in de kcelletter, het met het lat. *vir*, een man, eenerlei is.

Karig, bijv. naamw. en bijw., kariger, karigst. Die, uit verkleefheid aan zijnen eigendom, het noodige gebruik daarvan niet nemen durft; zuinig, deun, gierig: een karig man. Schraal, mager: een karige grond. Van hier karigheid, kariglijk. ADELUNG leidt het af van het zw. *kara*, zamensapen. WACHTER. brengt het, met *gierig*, tot eenen oorsprong. Het is waarschijnlijk hetzelfde woord als het eng. *chary*, deun, zuinig.

Karkant, m., meerv. karkanten. Een halsnoer van edelgesteente voor vrouwen. Geen halskarkanten van perlen. VOND. Fr. *carcan*.

Karkas, v., meerv. karkassen. Koperdraad, met zijde of garen omwoeld, hetwelk, om de stevigheid, in de kant van vrouwemutsen vastge-naaid wordt.

Het is het fr. *carcasse*, ital. *carcasso*, dat een rif, geraamte, doodsbeenderen heet. Wegens eenige gelijkheid met een rif draagt het dien naam.

Karmesijn, (karmozijn) o. Eene hoogroode kleur, die iets van het blaauwe heeft. Al waren zij root als carmoisijn. BIJBELV. Van hier het onverb. b. n. *karmezijnen*. In het sp. luidt het *carmesi*, ital. *chernisi*, eug. *crimson*, fr. *cramoisi*, middeleeuw. *carmesinus*; van het arab. *kermes*, een worm, met welk woord men bijzonder de coche-

nille benoemt, welk diertje de scharlakenverwers gebruiken. Zamenst.: karmezijnrood.

Karmijn, o., een schoon hoogrood poeder, hetwelk uit cochenille bereid, en door de schilders gebruikt wordt. Van hier karmijnrood.

Karn, zie kern. *Karn* noemt men ook een vat moskovische talk; meerv. karns. In het zw. is *kar* een vat.

Karnis, zie *kornis*.

Karnoffelen, karnuffelen, b. w., ik karnoffelde, heb gekarnoffeld. Slaan, met stokken, of vuisten; eigenlijk, zoo slaan, dat het vel, of de huid, gekwetst worde; van het oude *karnoffel*, bij KIL. *hernia*, eene breuk.

Karolijntje, (karlijntje) o., meerv. karolijntjes. Eene soort van vrouwemuts, genoemd naar den naam eener Prinses. In Gron. dragen de weezen zulke mutsen.

Karonje, v., meerv. karonjes. Onduitsch woord, (in het gr. *καρῶνα*, *cadaver*) in den alleraagsten stijl gebruikelijk; een scheldnaam: beest, kreng, enz., waarmede slechte vrouwen elkander uitmaken. Van het fr. *carogne*, eene prij.

Karoot, kroot, v., meerv. karoten, krotten. Beetwortel. Uit het ital. *carotta*, *carota*. Men noemt eene rol van gesponnen tabak, die naar zoodanigen wortel gelijk, met dienzelfden naam; doch men bezigt dan meest het woord *karot*, meerv. *karotten*; waarvan men sniftabak maakt. Van hier de zamenstell.: karottenfabriek, karottentouw, karottentrekker, karottentrekkerij; en van *kroot*, krotensap, enz.

Karos, v., meerv. karossen. Eene prachtige koets; een staatsiewagen: rijdt in de karos. VOND. Fr. *carrosse*, ital. *carrozza*. MENAGE leidt dit woord van het lat. *carruca* af. DU CANGE zegt, dat *carruca* zoo veel waren als *vehicula honoratorum*, en *vehicula suspensa*, op riemen hangende.

Karot, zie *karoot*.

Karper, m., meerv. karpers. Een riviervisch. In het middeleeuw. *carpio*. Misschien uit het lat. *cyprinus*, gr. *κυπρινος*.

Karpet, o., meerv. karpetten. Grof gestreept doek, om in te pakken, of tot een vloerkleed te gebruiken. Uit het fr. *carpette*.

Karpoets, karpoetsmuts, zie *kapuïtsmuts*

Karrewei, zie *karwei*.

Kars, zie *kers*.

Karsaal, o. Zekere wollen stof. Het onverb. bijv. n. is *karsaaijen*. Uit het ital. *carisea*, fr. *crêseau*.

Karspel, zie *kerspel*.

Karsteling, m, meerv. karstelingen. Eene soort van luchtig gebak. Bij KIL. *krantseling*, omdat het gedraaid werk is, als een kranseje.

Kartel, m., meerv. kartels. Eene ingetakte kerf op den rand van eenig ligchaam: 'k had meer pijlen, dan uw rantje kartels telt. M. L. TUDW. Van hier karteligh: karteligh doorwrocht met kleene beelden. VOND. Kartelige melk.

Kartelen, (KIL. *kertelen*) b. en o. w., ik kartelde, heb en ben gekarteld. Bedr., beteekende rondom den rand insnijden. Thans wordt het onz. meest gebezigd, voor schiften, zamenloopen: de melk is gekarteld. Ook voor haken, haperen: het kartel. Ook voor omkronkelen. Van hier karteling. Het is van *kerten*, *karten*, voortdur. w. van het oude *karen*, snijden, waarvan *kerven*.

Kartets, v., meerv. kartetsen. Eene kardoes

van bordpapier, zwilk of blik, gevuld met kogelen, nagels, schroot, enz. Uit het fr. *cartouche*. Zamenst.: kartetskogel, kartetsvuur.

Karthago, o., eene stad. Van hier Karthager, niet Karthaginiëner.

Kartouw, v., meerv. kartouwen. Eene soort van grof geschut, korter dan andere stukken. Onder de krakende kartou. VOND. Dat is eene kartouw in zijne beurs, dat is hem groote schade. Hiermede komt het middeleeuw. *cartouwe* overeen. Frisch en anderen laten het afstammen van *quartana*, dat is een stuk van de vierde grootte.

Karveel, o., meerv. karveels. Eene soort van portugeesch schip. Twee karveels op stroom. HOOFD. Fr. *caravelle*, sp. *caravala*. Bij de Grieken is *καράβος* en *καράβιον* eene soort van vaartuig. ISIDOR. verklaart *carabus* door eene soort van Iederen schuitje.

Karviel, o., meerv. karviels. Blok van het touwwerk aan het groote marszeil. Misschien van *kerven*, om de inkerving van dat blok, waardoor het touw glijdt.

Karwats, zie *karbats*.

Karwei, v. Een windbrekend kruid. Fr. *carvi*, uit het lat. *carum*, gr. *καριον*. BAUHINUS, door M. MARTIN. in *Lex.* aangehaald, meent, dat het van het landschap Karie, waar het in overvloed groeit, zijnen naam heeft.

Karwel, v. Zoo noemt men het ingewand van een kalf, schaap, enz. *Kerweijen*, van *kerven*, is bij KIL., inscheuren, vaneenscheuren, en *kerweije*, eene inscheuring, insnijding. Of dit hetzelfde woord zij, is onzeker.

Karwei, v. Ergens spreekt men ook *het karwei*. Een moeilijik werk, waaraan vrij wat te doen valt, en dat met winst gepaard gaat. In het bijzonder gebruiken metselaars en timmerlieden dit woord van een gebouw, waaraan zij arbeiden. Ook een buitengewoon werk, dat de knechts, op ongewone uren, tusschen de schoftijden, of wanneer zij niet voor hunne bezen te werken hebben, verrigten: hij heeft daar eene karwei, of een karweite. Zware of moeilijike arbeid, welken men voor een ander doet, heet in het fr. *corvée*: misschien is ons woord daaruit ontstaan.

Kas, (lat. *capsa*, middeleeuw. *cassa*) v., meerv. kassen. In den ruimsten, en misschien eigenlijken zin, elke wel bewaarde plaats. Zoo noemt men de holligheden, waarin de tanden en kiezen ziten, *kassen*. Bij de goudsmiden noemt men *de kas*, waarin de steen van eenen ring gezet wordt. Zoo ook *de kas* van een zakuurwerk. Van hier zegt M. L. TIJDW.: de kas van 't hemelsch lichaam paaren aan 't flonkerend gesteent van 't Goddelijik gemoed. In engeren zin, eene plaats, om iets te bewaren, van planken gemaakt, gesloten of ongesloten: broeikas, boekenkas, tinnekas, zilverkas, etenskas. Die eenen zilverwinkel opzet, zet *eene kas* op. Van daar kashouder. Allerbijzonderst, eene geldkas: zijne kas is bestolen. Het geld zelf: ik heb thans eene slechte kas. Wel bij kas zijn, eenen goeden voorraad van geld hebben. Eene geldsom tot een zeker gebruik bestemd: eene armenkas. — Bij iemand in de kas zijn, in zijne gunst staan. Zamenst.: kasboek, het buitenste boek van eenen riem papier; ook het boek, waarin de kasrekening gesteld is, — kasgeld, kasrekening, enz. In het ital. *cassa*.

Kaskien, (kaskijn) m., meerv. kaskienen. Een pronkjak met eenen zeer langen schoot, onder

de noordhollandsche boerinnen in gebruik. Uit het fr. *casaquin*, en dit uit het ital. *casachina*, het verkleinw. van *casacca*, een rijrok. Het zakelijike deel dezes woords vindt men reeds in het gr. *κασάκ* en *κασάκ*, dat bij XENOPHON, POLLUX en HESYCHIUS, eene soort van ruig gevoerd kleeed aanduidt. Bij KIL. *kajacke*, *kasacke*. Een grof graine *kasjak*. HOOFD.

Kassen, b. w., ik kaste, heb gekast. In eene kas zetten: die paerol, in het gout der eeuwigheit gekast. HOOGVL.

Kassie, v. Een uitlandsche boom. Plant hier groene kassie. VOND. Die soort, die in onze apotheken het bekendste is, noemt men *pijp-kassie*. In de Overz. van den Bijbel vindt men dan eens *casia*, dan eens *cassie*, in het hebr.

קדיה (bij DIOSCORID. αἴττω) en קציע.

Kassier, m., meerv. kassiers. Een, die eens anders kas houdt. Zamenst.: kassiersboek, kassiersknecht, kassiersrekening, enz. Van het fr. *caissier*.

Kassig, bijv. n. en bijv. Dit woord wordt van papier gezegd: dit papier is vrij kassig, bij dien riem zijn vele gescheurde vellen.

Kassijen, b. w., ik kassijde, heb gekassijd. Een oud woord, hetwelk KILIAAN vertaalt door *sternere viam silicibus*, eenen weg bestraten met keistoenen. Bij VOND. vindt men het verled. deelw. *gekassijd*: de gekassijde straten. Uit het fr. *chaussée*.

Kastanje, v., meerv. kastanjen, kastanjes. Zekere vrucht. Met iemands handen de kastanjes uit het vuur halen, betekent, in de gemeenzame verkeerling, iemand tot eene gevaarlijike onderneming te werk stellen. Den boom noemt VOND. *kastanjelaar*. Zamenst.: kastanjeboom, kastanjebruin, kastanjekleur, kastanjepan, kastanjevaas, kastanjeverwig, enz. In het ital. *castagna*, lat. *castanea*, gr. *καρύνα*. Men meent, dat zij haren naam, naar eene oude stad in Magnesië, *Castana*, waar zij in menigte groeide, zoude ontvangen hebben.

Kasteel, o, meerv. kasteelen. Van het lat. *castellum*, een verkleinwoord van *castrum*. Eigenlijik, een klein slot, elke kleine vesting. Wij gebruiken het voor eene kleine vesting aan eene stad gebouwd, om dezelve of te versterken, of in toom te houden. HOOFD bezigt hiervoor ook *blokkhuis*. Kasteelen in de lucht bouwen, zegt men van iemand, die van groote ontwerpen zwanger gaat, welke op niet moeten uitloopen. Voorts, wordt een heerenhuis, dat versterkt is, met dien zelfden naam benoemd; zelfs, in het algemeen, een oud en hecht gebouw, waarop een aanzienlijike woont. Op groote schepen noemt men de schans, of den bak, *kasteel*: het voorkasteel, het achterkasteel. Dit laatste woord bezigt men ook, schertsenderwijze, voor de *billen*. De Dichters noemen groote scheepsgevaarten, *zeekasteelen*. VONDEL, daarop doelende, zegt: hoe brult dat vorstelijik kasteel!

Kastelein, m., meerv. kasteleins. Eigenlijik, iemand, die op een kasteel, slot of blokkhuis, het bevel heeft, van welken deszelfs verdediging afhangt; een slotvoogd. Zoo noemde men, in de middeleeuwen, de burggraven. Voorts elke bewaarder van een groot heerenhuis: de kastelein van het Loo. Eindelijik, dragen dien naam voorname herberghouders, ja mindere herbergiers

Van hier is ook het woord *kastelenij*, de woning van eenen kastelein, eenen slotvoogd.

Kastijden, b. w., ik kastijde, heb gekastijd. Een woord, uit het lat. *castigare* gevormd, door kerkelijke schrijvers ingevoerd, en in de roomsche kerk het meest gebruikt. Zich, of zijn ligchaam kastijden, is aldaar zich, om Gods wil, of tot bedwijing van zijne zinnelijke lusten, allerlei onaangename gewaarwordingen veroorzaken. Van hier beteekent het voorts, straffen tot verbetering, gelijk een vader zijne kinderen straft. Van de burgerlijke straf, anderen aangedaan, met oogmerk, om eenen misdadiger tot belijdenis te brengen: dan sullen de oudsten dien man nemen en kastijden hem. **BIJBELV.** Ook drukt het somtijds uit eene lichtere straf, dan men schijnt verdiend te hebben: ik zal hem kastijden en loslaten. **BIJBELV.** Eindelijk, in eenen bijbelschen zin, wordt God gezegd menschen te *kastijden*, wanneer hij, in eene vaderlijke betrekking, hen met ellenden, tot hunne verbetering, bezoekt. Van hier *kastijder*, *kastijding*, bij **OTFRID.** *kestiga*, *chestiga*. Men heeft ook een voortdur. werkw. *kastijdigen*. Van hier *kastijding*, eene gedurige *kastijding*.

Kastoor, m., meerv. *kastoren*. Dit woord is ontleend uit het latijn, waar *castor* de naam des bevers is. Hiervan noemt men eenen hoed, uit haar dezès diers gemaakt, *kastoor*: een pluimaedje bedekt den *kastoor*. **VOND.** Een halve *kastoor*, wiens stof deels uit beverhaar, deels uit haar van andere dieren bestaat. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *kastoren*: een *kastoren* hoed.

Kastrol, v., meerv. *kastrollen*. Een kenkenwoord, waardoor men eene ijzeren of koperen pan verstaat, zonder voeten, met eenen steel, of met twee ooren, waarin men iets braadt. Uit het fr. *casserolle*.

Kasuiifel, v., meerv. *kasuifels*, *kasuifelen*. Priesterlijk manteltje; een kort kleeid zonder mouwen, hetwelk de priester aanheeft, als hij de mis leest; misgewaad: men torst er kelcken uit, *kasuifelen* en *kappen*. **VOND.** Voor de personen selve: men moet naer alle hoeken omzien, daer *kasuifels* komen. **DE BRUNE.** Hi offerde ene *casuffe* diere. **M. STOKÉ.** Uit het fr. *chasuble*, middeleeuw. *casubula*.

Kat, v., meerv. *katten*. Een bekend viervoetig dier, van welke soort tamme en wilde zijn. Zij leven als *katten* en *honden*, in het gemeene leven, zij kunneu elkander niet verdragen. Hij gaat met hem om, als de *kat* met de *muis*, hij behandelt hem ruw, onbarmhartig. Bij nacht zijn alle *katten* *grauuw*, in het donkere kan men over de schoonheid niet oordeelen. Hij loopt als de *kat* om den heeten brij, hij weet niet, hoe hij de *zaak* zal beginnen. Eene *kat* in den *zak* *koopen*, iets *koopen*, zonder het te bezien. De *kat* de *bel* *aanbinden*, eene spreekwijs beteekenende: zich, om een ander, in gevaar begeven. Dat is der *kat* de *kaas* *bevolen*, zoo stelt men den wolf tot *herder*. Dat is voor de *kat*, dat is *weg*. De *kat* in den *kelder* *mettelen*, eene wonde slechts *uitwendig* *heelen*. De *kat* in het *donker* *knijpen*, *heimelijk* *kwaad* *doen*. Zijne *kat* *sturen*, niet *komen*. Als de *katten* *muizen*, dan *maauwen* zij niet, eten zonder veel te spreken; ook in stilte zijn *voordeel* *doen*. Dat is *geene* *kat*, om zonder *handschoenen* *aan* te *tasten*, dat is eene moeilijke *onderneming*. Dit zegt men ook van *personen*, die

kloek en *wakker* zijn. — De *kat* uit den boom *kijken*. Zie *boom*. Als men de *kat* op het *spek* *bindt*, wil zij niet *vreten*, opgedrongene *weldaad* wordt *miskend*. Dat van *katten* *komt*, *muist* *gaarn*, een *spreekwoord*, waarmede men de *voldoening* van eene *drift* *eenigzins* *verschoont*. Van een *vinig* *meisje*, — ook van eene *hoer* *zegt* men: zij is eene *kat*. Voorts is *kat* eene *algemeene* *uitdrukking*, die het *geslacht* *onbepaald* *laat*. Als men het *mannetje* *bedocht*, *zegt* men *kater*; waarvan **F. v. DORP** het *onzijd.* werkw. *kateren* gevormd heeft: om, langs de *stad* en *buert*, te *katen* *heel* den *nacht*. Het *wijfje* *noemde* men *katir*: als een *kat*, die haer *jonghen* *doot* *vindt*. **BRUNÉ.** Thans *zegt* men slechts *kat*: de *kat* *heeft* *jongen*. **Verkleinw.** *katje*, *jonge* *kat*. **ARGANTES**, hier het *katje* van de *baan*, *meester* van *allen*. **A. HARTS.** Zeker *schip* *draagt* ook den *naam* van *kat*, *katschip*. **Zamenst.**: *civetkat*, *meerkat*, *zeekat*. **Kataal**, *aal*, die het *eten* *niet* *waardig* *is*, — *kataas*, *saas* voor de *katten*; *overdr.*, een *slecht*, *nietswaardig* *mensch*: zij is een *regt* *kataas*; *kattekruid*, *katte* *kwaad*, *kattemof*, *kattenooogen*, (*katoogen*, *grauwe* *oogen*) *kattepis*, *kattespel*, (*krakeel*) *kattestront* *kattestaart*, *katuil*, *katvisch*, *katzwijm*, (*flaanwte*) *enz.*

De naam van dit dier is zeer oud en algemeen. **Neders.** *katte*, *hoogd.* *Katze*, *angels.* *eng.* en *deen.* *cat*, *ital.* *gatta*, *gatto*, *middeleeuw.* *catta*, *cattus*, *catus*, *gatus*, ook voor eene soort van *vaartuig*; *fr.* *chat*, *wallis.* *cath*, *britann.* *caz*, *russ.* *kote*, *pool.* *kat*, *turk.* *kadij*, *armen.* *citto*, *lapl.* *gato*, *wallach.* *katussa*, *boh.* *kocka*. De *oorsprong* is *onzeker*.

Kat, v., meerv. *katten*. Een klein *werpanker*, dat voor een *groter* *geworpen* *wordt*, om *deszelfs* *kracht* te *vermeerderen*. Van hier het *onz.* werkw. *katten*, met *hebben*, eene *kat* *langs* den *kabel* *uitwerpen*; *misschien* *dus* *genaamd* *naar* eene *kat*, die met hare *nagels* *zeer* *vasthoudt*. Een *paal* op de *kaai*, waaraan de *ankerstok* *gehecht* *wordt*, heet ook *kat*. Het *anker* *achter* de *kat* *werpen*, met het *varen* *uitscheiden*. **Zamenst.**: *katteblok*.

Kat, v., meerv. *katten*. Eer het *buskruid* was *uitgevonden*, was eene *kat* eene *soort* van *stormtuig*, om *muren* *om* te *werpen*, eene *stormkat*. **Misschien** had men *verscheidene* *soorten*, *deels* *om* te *stooten*, *deels* *om* *grootte* *steen* te *slingeren*. **Naderhand** was eene *kat* een *kamerstuk*, om *grootte* *steen* *kogels* te *werpen*: dat men hem *bonde* an eene *catte*. **M. STOKÉ.** Het woord *schijnt* met het fr. *jeter*, *zw.* *kasta*, *werpen*, uit eene *bron* te zijn. In den *vestingbouw* is *kat* eene *hoogte*, om het *geschut* te *stellen*, en van *ver* *iets* te *ontdecken*, een *bolwerk*: eene *schietkat*. Hij *stichtte* *drie* *platte* *katten*. **HOOFD.** In het *zw.* is *kase* en *kast* eene *oophooping*, gr. γῶσος. In het *hoogh.* heet *Kasten* eene *opgchoopte* *menigte* *garven*, bij de *Geld.* een *gast*.

Kateel, o., meerv. *kateelen*. Bij **KIL.** zijn *kateylen*, *kateelen*, *meubelen*, *huisraad*, *goederen*, *bezittingen*. Bij *overdrag* *zegt* **BRUNÉ** van een *boos* *wijf*: die met *al* *haar* *boenen* *zulcken* *katteijl* *niet* en *konnen* *glad* *maken*. Het *beste* *katheil* *is*, bij **KIL.**, *pretiosissimum* *pecus* *domesticum*, *aut* *aliud* *ornamentum*, het *kostelijkste* *huisvee*, of *ander* *sieraad*. In het *eng.* heet *cattle*, allerlei *vee*, en *chattels*, *eigen* *bezitting*.

Kater, *katin*, zie *kat*.

Kater, m., meerv. *katers*. In *Overijssel* heet men eene *kleine* *boerenplaats*, bij welke *weinig* *land*

is: eene katersplaats, katersstede. In Gron. draagt een boer, die weinig land en vee heeft, den naam van: koterboer (keuterboer). In het hoogd. is het *Köthener*, neders. *köther*, *kather*, eng. *cottager*. De oorsprong is in *kot*, een gering, slecht huisje.

Katern, (lat. *quaternio*) v., meerv. katernen. Eenige geschrevene of gedrukte bladen, in elkander gelegd, aan elkander genaaid.

Kathalsen, o. w., ik kathalsde, heb gekathalsd. Tobben, te vergeefs veel arbeid doen. In het neders. *kathalsen*, waar het, even als het hoogd. *katzbalgen*, slaan, en voorts, hevig twisten te kennen geeft. In het neders. heet *kase*, gekijf, slagerij, in het angels. *kaes*, wallis. *cat*, *cad*.

Katjvig, bijv. n. en bijw., katjviger, katjvigst. Die door allerlei rampen en ellenden bezocht wordt, ellendig, ongelukkig. Een woord, dat bijna verouderd was, doch, door bedendaagsche schrijvers, weder meer gebruikt wordt. Bij *KIL. katjiff*, *katjvigh*. Het zijn katjvighe en teere zielen. *BRUNE*. Van hier katjvigheid: o Dood! help een onzaligh man uijt zijn katjvigheden. *VOND*. Zijn de katjvigheden dezès levens enkel een gevolg der natuur? *HAMELSV*. Dit te sien was katjvicheit. *BIJBEL*, 1477. Uit het ital. *cattivo*, sp. *cativo*, fr. *chétif*. *KIL*. brengt het te regt tot het lat. *captivus*, een krijgsgevangene, omdat het lot dier ongelukkigen, in de tijden der oude barbaarschheid, zoo ellendig was. Ook werd *katjiff*, *katjiff*, oudt. bij ons voor slaaf, gevangene, gezegigd.

Katoen, (bij *KIL*. ook *kottoen*) o., meerv. katoenen, in enkele gevallen gebruikelijk. Boomwol: het beste katoen wordt bij Smyrna gevonden. Het doek uit die stof geweven: gedrukt katoen. Oostindisch katoen. Een koopman in bonten en katoenen. Een gedraaid lemmet: het katoen brandt in de pijp. Van hier het onverb. bijv. n. *katoenen*: katoenen kousen. Eene katoenen juffer, eene kale juffer, die een katoenen kleedje draagt. Zamenst.: katoenbaal, katoenboom, katoendraad, katoendrukker, katoenwinkel. Wij hebben dit woord uit het fr. *coton*, ital. *cotone* ontleend. Het woord is, gelijk de stof, oostersch. De Egyptenaars noemen een zeker gewas, dat wol oplevert, *cotnem segiar*. Boomwol heet, in het arab., *cotum*, *alcoton*, waarvan het sp. *algodon*. De Syriërs noemen haar *cot*. *M. MARTINIUS* vergelijkt ook het hebr. כֹּתֵן, waarvan כֹּתֵן, eene soort van katoenen rok.

Katrol, v., meerv. katrollen. Eene windas. Met de katrol opwinden. Zamenst.: katroltouw. Bij *KIL. katerrol*, *katershoofd*.

Katten, zie *kat*, een werpanker.

Kauw, v., meerv. kauwen. Eene ka, een zekere vogel, naar zijn geluid dus genoemd.

Kauwoerde, (kauwerde) v., meerv. kauwoerden. Zeker gewas. In het lat. *cucurbita*, oul. bij ons *korvits*, hoogd. *Kurbisz*. — Onze kauwoerden te doen verdorren. *OVERZETT.* van *NEWT. cardiphonia*.

Kavalje, o., meerv. kavaljes. Een woord in de dagelijke taal alleen gebruikelijk, om een oud rompslompig ding te beteekenen. Een oud kavalje van een huss. Eigenlijk, is het eene oude knol, die door rossen, rijden en zweepslagen, afgemat en verdorven is. Van *caballus*, fr. *cheval*.

Kavel, m., meerv. kavels, kavelen. Lot, dat, in het verdeelen van goederen enz., geworpen wordt. De ceel, waarmede men dit lot trekt, is

de *kavelbrief*. *Kavel* is ook een afgeperkt deel. Bij *KIL*. is *kavel* of *kabel* eigenlijk het meestsnoer, dat bij landverdeeling tot afmeting dient. Van hier drinkkavel.

Kavelen, b. en o. w., ik kavelde, heb gekaveld. Bedr., door het lot deelen: 't is geen goed, dat gekavelt en verdeelt kan worden. *BRUNE*. Zoo zegt men ook *kiesen*, of *kavelen*, d. i. kiezen, of bij het lot verdeelen. Door het lot verkrijgen, en voorts op eene zeldzame wijze iets deelachtig worden: hij kavelt eer, zo wel voor 't een als 't ander lant. *J. v. BURG*. In juiste deelen scheiden, fijn berekenen: en is bij 't naarekenen van de loop der maane te bevinden, dat zij treflijk wel tij gekavelt hadden. *HOOFD*. Om gronden en getij te kavelen. *OVERZ. v. HERVELD*. Van hier de spreekwijzen: tijd en lij kavelen, — maat kavelen. *ONZ.*, met *hebben*, loten: Zulx men om 't opperbewindt kaavelen moest. *HOOFD*. Van hier kaveling, verdeling door het lot, of, zoo als het nog gebruikt wordt, voor afdeeling bij verkoop: bij kavelingen verkoopen. Zamenst.: redekavelen enz. Men kan dit woord tot *kabel* brengen, als eene verdeling door een touw, een snoer, aantoonende. Dan, hierin is het denkbeeld van loten geenszins opgesloten. Misschien is daarom beter, het zw. *kafe* en *kaefling* te hulp te nemen, beteekenende eenen kleinen, ronden staf. Dat men ondertussen, in de oudste tijden, zich in het loten van staven bediende, is bekend.

Kawaan, v., meerv. kawaanen. Eene slechte soort van schildpad.

Kawoerde, zie *kawoerde*.

Kasemat, v., meerv. kazematten. In den vestingbouw, een verwelfde kelder onder den wal, waarin schietgaten zijn. Ook gebruikt men het voor een hutje. Uit het ital. *casematta*, van *casa*, een huis, en *matto*, blind, bedekt, of het sp. *mata*, laag, diep.

Kaasn, o. w., ik kaasde, ben gekaasd. Dik worden, zamenloopen. De melk is gekaasd.

Kazijn, zie *kozijn*.

Ked, zie *kid*.

Kedel, zie *keel*, m.

Keel, m., meerv. kelen. Een linnen overtrek, overkleed, in sommige streken van Nederland dus genoemd, anders gemeenlijk *kied*. Zamengetrokken van *kedel*.

Keel, v., meerv. keelen. Scheepstimmermans woord, beteekenende eene strook van eene plank. Het schijnt, met *kied*, eene wig, uit eene bron te komen.

Keel, v., meerv. kelen. De nauwe weg, waardoor de spijs wordt ingebracht. Soms tijds noemt men dus ook het voorste deel van den hals onder de kin. Ontsteking in de keel. Het schoot mij in de verkeerde keel, zegt men, als iets vreemds den ingang der longpijp drukt, waardoor de ademhaling belemmerd wordt. Iemand het mes op de keel zetten, houden, fig., hem in de uiterste verlegenheid brengen. In de lage taal zegt men: de keel smeren, voor drinken. Alles door de keel jagen — lappen, alles opmaken. Dat geld bijt hem de keel af, hij verlangt het te verteren. Stem, geluid: hij heeft eene heldere keel. Eene groote keel opzetten, schreeuwen. Luidkeels schreeuwen. Zamenst.: keelader, keelband, keelgat, keelknobbel, keelkruid, (*mondhout* anders genaamd) keelletter, keelziekte, enz.

Keen, v., meerv. keenen. Kloof, spleet, voor-

namelijk aan het bovenste einde eens dings. Het zaad, in zijne eerste splijting, als het begint te spruiten, heet ook *keen*. Fig., de eerste aanvang eener zaak: om de kenen van den smaak te doen uitspruiten. FEITH.

Keep, v., meerv. kepen. Eene kerf. Eene keep in hout maken. Hij houdt zijne keep, hij staat op zijn stuk. Ook keep houden, vasthouden. In het neders. is *kippen* afhouden; van *kappen*.

Keer, m., meerv. keeren. Eigenlijk, de daad van keeren. Men gebruikt dit woord in de volgende beteekenissen. Eene omwending, verandering: Als de jonkheid neemt haar' keer. HOOFT. Verandering van reis: men nam schielijk zijnen keer na Kalca. HOOFT. Een bepaald oogenblik, dat schielijk veranderen kan: haar quam te voren, wat het in den keer scheidde. HOOFT; schoon anderen willen, dat hier in den keer eigenlijk betekent in de *keur*. Omloop; het jaar heeft zijnen keer gedaan. Maal: drie keeren. In eenen keer, in eens. Te keer gaan, zich verzetten. Zamenst.: keerweer, eene blinde straat, waarvan keerweeraan, — keerweg, keerzijde, als: de keerzijde van eenen gedenkpenning.

Keeren, b. en o. w., ik keerde, heb en ben gekeerd. Bedr. wordt dit woord in twee verscheidene hoofdbeteekenissen gebruikt, doch die in den grond zeer na aan elkander komen, even als het lat. *vertere* en *vertere*. Vooreerst reinigen, schoonmaken. De kamer keeren. Zij keert het huis met bezemen. BIJBELV. Ten tweede, aan een lichaam, deszelfs zijden of deelen eene andere rigting geven: het onderste boven keeren. Een kleed keeren. Onoig.: toen keerde hij zijne rede tot den koning. Terug drijven, tegenhouden: het water keeren. Een kwaad keeren. Besturen: de Hemel keere dit ten beste! Duiden: iets ten kwaadste keeren. — *Zich keeren*: zich naar het vuur keeren. Ik kan mij niet keeren of wenden. Onoig.: zij zullen zich keeren tot fabelen. BIJBELV. Zich aan iets keeren, is beweegreden van zijn gedrag uit iets ontleenen: die zich, nocht aan 't ontzag des koninx, nocht aan de vreeze des Allerhoogsten, gekeert hebben. HOOFT. Oul werd het ook voor *veranderen* gebezigd: ende PHARAO keerde IOSEPHS name. BIJBEL, 1477. Onzijd., met *zijn*; eene andere rigting nemen, zich keeren: naar huis, — tot stof keeren. Terug keeren. Achterwaarts keeren. Omwenden, veranderen: de kans kan keeren. Van hier keering, wederkomst. De koker van den mast heet ook *keering*.

ADELUNG is van oordeel, dat dit woord van den klank gevormd is, welke zware lichamen in het keeren maken.

Kees, een verkorte mansnaam, van Kornelis, (Cornelis). Anders ook een gemeene naam der apen. *Kees*, voor keeshond; ook een bekende bijnaam, als ontleend van de fierheid en trouw, aan die soort van honden voornamelijk eigen: hij is een regte kees. Zamenstell.: keeshond.

Keest, m, Kern, pit, merg. Den keest smaken. Van HASSELT op KIL. Onoig., het voornaamste van eene zaak: die de kern en de keest van de rechte godvrugtigheid gesmaakt hebben. DE BRUNE. Dit woord was, voor anderhalve eeuw, en zelfs nog later, veel meer in gebruik, dan heden. Misschien is het van *kiezen*, zoo dat het de keur van iets, het beste, zal zijn.

Keet, v., meerv. keeten. Eene plaats, waar

men het zout kookt en zuivert. Van hier het b. w. *keeten*: het zout keeten, zuiveren. Het woord *keet* is eigenlijk een gering, slecht hutje, anders *kot* genaamd. TEN KATE brengt het tot het oude *keeten*, zuiveren.

Keeten, zie *keet*.

Keffen, o. w., ik kefte, heb gekeft. Blaffen, als kleine hondjes doen. Fig., snappen, praten. Van hier *keffer*, ook voor iemand, die met nietsbeduidende bedenkingen aanvalt en zoekt te vervaren: dat die vermaerde Man, die keffer op mijn zonden, niet eens voor 't licht en tredend enz. J. DE DECK. — *Keffing*, kefster.

Keg, (kegge) v., meerv. keggen. Eene wig: 't is een zot, die van zijn vuist een kegge maakt. BRUNE. Het is, met *kegel* en *kiel*, uit eene bron, en schijnt, in het algemeen, een lang, dun, scherp, ligchaam aan te duiden. Zie *kegel* en *kiel*.

Kegel, m., meer. kegels, kegelen. Een lang, rond, spits toeloopend hout met eenen voet, bekend in een zeker spel, waar men zulke houten met klooten omwerpt. De kegels opzetten, omgooijen. Een lange straal gevrozen water draagt, om de gelijkheid, dien zelfden naam: kegel, ijskegel. Van hier het o. w. *kegelen*, met kegels spelen. Hiervan kegelbaar. Zamenstell.: kegelbaan, kegelblok, kegelsnede, (kegelsneé) kegelspel, kegelspeler, kegelvormig. Het worteldeel dezes woords is *keg*, dat, in het algemeen, een lang, dun ligchaam aanduidt; met den uitgang *el*.

Kei, m., meerv., keijen. Een keisteen, bij KIL. ook *vlinde*, welk woord, in Vriesl. en Gron., nog gebruikt wordt. Voor *kei* heeft KIL. ook nog *kegel*, zoodat *kei* en *keg* van eenen oorsprong schijnen. Overdr. wordt *kei* voor eene groote stompheid van verstand gebruikt: hij heeft eenen kei in het hoofd, hij is half gek. Iemand van den kei snijden; in het gemeene leven, hem van zijne dwaasheid genezen. Dat is een kei van eenen vent. KIL. heeft het in dezen zin. Zoo zegt ook WESTERB.: Jij bent quaed, en daartoe key. Van hier keiachtig, keisteen.

Keilen, o. w., ik keilde, heb gekeild. Met platte, ronde steentjes werpen. De jongens keilden in het water. Om de gelijkheid zegt men ook: met den hoed in de lucht keilen. Elders wordt het ook bedrijv. gebezigd: iemand iets naar het hoofd, iets tegen den grond keilen. Het stamt af van *keil*, zamengetrokken uit *kegel*, dat bij KIL. een kei is.

Keizel, m., meerv. keizels. Een steen, een kei, anders *keizelsteen* (kieselsteen): vonken uit Sisyphs keizelsteen. HOOFT. Van hier keizelgruis. In Vriesl. is het enkele. *keizel*, ook voor puin, steengruis, gebruikelijk.

Keizer, m., meerv. keizers. Een woord, gevormd uit het lat. *caesar*, dat eigenlijk een stamnaam van een aloud aanzienlijk geslacht te Rome was. Thans is het een eernaam van eenen persoon, die de hoogste wereldlijke magt in handen heeft, een Vorst over meer dan een koninkrijk. Het drukt uit den voormaligen titel van *Imperator*. In Europa dragen thans de opperhoofden van het fransche, oostenrijksche, russische en turksche rijk dezen naam, ofschoon de Keizer van Rusland, even als veleer, ook nog Czaar, en die van Turkije meestal Sultan genaamd wordt. Zonder nadere bepaling verstond men vroeger door den *Keizer* den roomschen Keizer, of den Keizer van het Duitsche rijk. Vrouwel. *keizerin*. Van hier

keizersch, keizerdom. Zamenstell.: keizershof, keizerskroon, (ook eene bloem) keizerrijk. De naam van *Keizer*, welken onze Voorouders, en al de andere duitse en noordsche Natien, van de Romeinen geleerd hebben, toont ook, dat bij de Romeinen de *c* als eene *k* is uitgesproken, gelijk de Grieken het dus ook, *κίσαρ*, hebben overgenomen.

Keizerlijk, bijv. n. en bijw. Aan den Keizer toebehoorend, in deszelfs waarde gegrond. De keizerlijke Staten. Als zelfst. n., voor de soldaten van het roomsche rijk: de Keizerlijken.

Keker, v., meerv. kekers. Eene soort van driekantige, platte erwten. In het hoogd. *die Kicher*: van het lat. *cicer*.

Kekeren, o. w., ik kekerde, heb gekekerd. Stootend spreken, hakkelcn. Voortdur. w. van het oude *keken*, snappen.

Kel, (kil) bijv. en bijw., keller, kelst. Verschrikt, zoo dat men eene koude trilling gewaarwordt. Het komt, met *koud* (*kold*), uit dezelfde bron. Van hier kelheid. In Gron. en Vriesl. hoort men dit woord. Kitl. heeft *kel*, *perterritus*, *avidus*. In Gelderl. heeft men een woord, *kelde*, hetwelk Kitl. ook kent.

Kelder, m., meerv. kelders. Eene gegravene plaats onder de aarde, hetzij om daarin te wonen, hetzij allerlei verrigtingen waar te nenen, hetzij allerhande dingen te bewaren. *Kelder* is, in Gelder., eene bijzondere plaats, waar allerlei sterke dranken ten verkoop bewaard worden, hetzij die plaats boven of onder den grond is: eenen kelder houden. Een houten kistje, waarin flesschen met sterke wateren opgesloten worden, heet een *kelder*, *keldertje*. In den lagen stijl zegt men: hij gaat naar den kelder, hij gaat te gronde. Zamenstell.: bierkelder, fruitkelder, grafkelder, ijskelder, scheepskelder, wijnkelder, enz. Wijders keldergat, keldergraf, kelderhals, eene plant; kelderhouder, een verkooper van sterken drank in het groot; kelderkamer, kelderkeuken, kelderknecht, kelderkoorts, ongesteldheid des lichaams door den drank; keldermeester, keldertrap, kelderwind, een werktuig, om groote zwaarten op te tillen; kelderziekte, enz.

Het lat. *cella*, en *cellarium*, en het middeleeuw. *cellare*, onze woorden *keel* en *kul* behooren alle tot een wortelwoord, waarin het begrip eener holigheid het meest heerscht. TEN KATE brengt het woord *kelder*, als zijnde eene plaats, om spijs en drank, door de koelte, voor het bederf te bewaren, tot het oude *kelde*, *frigus*, van *kel*, *kil*, kond.

Kelderren, b. w., ik kelderde, heb gekelderd. In den kelder leggen: wijn kelderren.

Kelen, b. w., ik keelde, heb gekeeld. De keel afsteken: een varken kelen LAURENS trak het (mes), ende keelde daarmede den Hartogh. HOOFT.

Kelk, m., meerv. kelken. Een drinkglas, boven wijder dan onder, met eenen voet. Men zagh den kelk uit louter gont gekloncken. VOND. In het bijzonder, de zilveren of gouden beker, welken men bij het heilige Avondmaal gebruikt: den leeken den kelk onthouden. Uit de nederd. vertaling van den Bijbel, waar *kelk* eene toegedeelde maat van iets aanduidt, is de oneigenlijke spreekwijs: den kelk des lijdens drinken. In de kruidkunde heeten kelkvormige bloemen van planten *kelken*. De kelk van eene bloem. Zamenst.: kelkdief, een dief van den kelk eener kerk; kelkwijn, wijn voor de mis, enz.

Het woord schijnt af te stammen van het lat. *calix*, en dat van het gr. *κάλυξ*, alhoewel het, niet die woorden, uit eene bron voortvloeyen, en met *keel*, *kolk*, *kul*, *kelder*, van een woord, dat een hol ligchaam aanduidt, afstammen kan.

Kemel, zie *kameel*.

Kemmen, zie *kammen*.

Kemphaan, m., meerv. kemphanen. Een zekere vogel, dus genaamd om de vlechterijen, welke die vogelsoort telkens aanregt. Van *kamp* en *haan*. Hij is een kemphaantje, hij is een regte twistzoeker.

Ken, uitgang der verkleinde naamwoorden, in Brabant en eenige andere oorden van ons vaderland gebruikelijk, waarvoor wij gemeenlijk *je*, of *pje*, of *tje* bezigen: haanken, meisken, pijpken. Indien er eene *g* of *k* voortgaat, voegt men er eene *s* bij: jongskcn, kookskcn. Dit *ken* komt met het angels. *kijn* en het gr. *κη* overeen, *φιάληκη*, *fleschken*. De *s* achter *ken* (*kens*) maakt de woorden tot bijwoorden: zachtkens enz.

Kenen, o. w., ik keende, ben gekeend. Splijten, bersten: de gerst is reeds gekeend. Fig.: zoodra het verstand begint te kenen. Het schijnt, met *kim*, *kiem*, uit eene bron te zijn; anders is *zew*, bij de Grieken, splijten. Zie *kiemen*.

Kennen, b. w., ik kende, heb gekend. Eene duidelijke, in het bijzonder, eene zinnelijke voorstelling van iets ontvangen; doch slechts, in zover men reeds voorheen eene klare voorstelling van de zaak gehad heeft: men kent den vogel aan de vederen. Eene, door de uiterlijke zintuigen gewrochte, voorstelling van eene zaak hebben, zoodat men haar van eene andere zaak kan onderscheiden: het kind kent de letters al. Uit den omgang kennis krijgen: wij kennen elkander nog maar drie maanden. Een duidelijk begrip van eene zaak hebben, derzelve wezen en eigenschappen zich klaar voorstellen: de kracht der verleiding kennen. Erkennen, met eenen invloed op den wil kennen: nu hij rijk is, kent hij zijne vrienden niet meer. Achten: kent mij waardigh zijn genade. VOND. Oul. werd het voor *bekennen*, *belijden*, gebezigd: want si sullen ni alle kennen. BIJBEL, 1477. Iemand door en door kennen. Van buiten kennen. Op den duim, of op zijn duimpje kennen, dat is, met weinige moeite en wel kennen. Hij kent het zeekompas volleedig op zijn' duim. M. L. TUDW. Te kennen geven, bekend maken. Oul. werd het ook met den tweeden naamval gebezigd: dat hij des mans niet en kende. LEVEN J. C. Van hier kenbaar, kenbaarheid, kennelijk, dat ligt te kennen is; ook bekend: als na rechten kennelijk is. II. DE GR. — Kennen. Zamenst.: kenletter, (*littera characteristic*) kenmerk, kenschets, kentecken, en het bedr. w. *kenteekenen*, — kenzaad: de kenzaaden der deugd, dat is, de eerste beginsels. Ondertusschen is *kenzaad* niet uit *kennen* en *zaad*, maar uit *kenen*, bij Kitl. uitspruiten.

Bij de Grieken is *γινωσκν*, van HESYCH. verklaard, door *γινωσκν*, *επισταθην*, kennen, weten. *Kennen* en *kunnen*, of *konnen*, gelijken veel naar elkander, en zijn daarom van eenigen dikwerf verward en vermengd: zij was 't, ik kon (kende) haar. HOOGVL. Maer mij kon JESUS wel. G. BRANDT. Zoo ook *ken* voor *kan*: min achten als het geen dat men niet sien en ken. WESTERB. Bij de Ouden is dit onderscheid van *kennen* (*noscere*) en *kunnen*, of *konnen* (*posse*) in acht genomen: die niet bidden

en can, die en kent God niet. LEV. v. SINTE FRANC. MS.

Kennep, (kennip) m. Hetzelfde als *hennep*; uit het lat. *cannabis* Broodt van kennep en raapzaad bakken. HOOFD. Van hier kennepblouwel, een werktuig, om kennep te braken. Bij de Engelschen is *a blow* een slag, een veeg; ook is bij KIL. *het vlas blouwen*. Voorts kennepkook, kennepzaad, enz.

Kennewe, (bij KIL. *kennewe*) v., meerv. kenuwen. Een houten ring, om den hals der dieren: de beste koeije metter kennewe daer toe. VAN HASSELT OP KIL. Misschien van *kennep*, als daarvan oorspronkelijk gedraaid.

Kennis, v., meerv. kennissen. Eene klare en duidelijke voorstelling van iets: buiten kennis. Bewustheid: zonder mijne kennis. Ervarenheid: hij heeft daarvan geene kennis. Onderzoek: kennis van eene zaak nemen. Vriendelijke omgang: kennis met iemand maken. De oude kennis vernieuwen. Wetenschap, verstand: een man van bedrevene kennis. Bij overdr. gebruikt men het voor vriend, of vriendin, met een meerv. 't Is beter, dat men dit een oude kennis vergh. VOND. Zamenst.: schepenkennis.

Kenteeken, o., zie *kennen*.

Kenteren, b. en o. w., ik kenterde, heb en ben gekenterd. Bedr., kantelen, omdraaijen, op zijde leggen: gekenterde schepen oprechten. BOGAERT. Eenen balk kenteren. ONZ., omrollen; met zijn: de mast kentert. Van *kant*, *kanten*, *kanteren*, *kenteren*.

Kenzaad, o., zie onder *kennen*.

Keper, v., meerv. kepers. De aard en wijs van te weven, waar de inslag over eenige draden der schering ligt, en het werk digt wordt aangeslagen, waardoor het hechter en sterker wordt. Iets op de keper beschouwen, naauwkeuwig bezien. Het woord stamt van het oude *kepen*, vasthouden, eng. *to keep*. Bij KIL. is *keper* ook een winkelhaak. Van hier is het een woord in de wapenschildkunde; waar *keper* beteekent twee platte banden, in den vorm van eenen winkelhaak, of half openen passer: een wapenschild met zes roode kepers. Bindelijk beteekent *keper* eenen balk, als: een hoekkeper, een balk, die den hoek keept, dat is verbindt en houdt — kielkeper. Van hier het bedr. w. *keperen*, met eene keper weven: gekeperde zijde. Zie verder *kipperen*.

Kerel, zie *karel*.

Kerf, v., meerv. kerfen. Eene insnijding, die naar beneden spits toeloopt: eene kerf in eenen stok snijden. In Gron. gebruikt men het voor de natuurlijke scheiding der billen: de aarskerf. Het gaat uit de kerf, het gaat te ver. Als humie misdaden uit de kerf gaan, HOOFD.; d. i. buiten regel of maat, omdat maat en getal veel door *kerfen* worden aangeduid. Zamenst.: kerfbijl. kerfstok, stok, waarop elke kerf een gekocht stuk, dat nog te betalen is, aanduidt. De kerfstok is vol. De kerfstok loopt te hoog. Den kerfstok afbetalen. Oneigenlijk ook, wanneer een stoute jongen, na vele verschoonde misdaden, op nieuw zondigt, zegt men: de kerfstok is vol. En, wanneer hij gestraft wordt, heet het: den kerfstok afdoen, afbetalen.

Kerk, v., meerv. kerken. Een gebouw, dat aan de openbare gemenschappelijke godsdienst gewijd is: eene kerk bouwen. De godsdienstoefening in zulk een gebouw: de kerk duurt lang.

De menschen in de kerk: de kerk gaat aan, gaat uit. Eene der christelijke gezindheden: de roomschn kerk. Van hier kerkachtig, kerkelijk, kerksch. Zamenst.: kerkbeeld, kerkbelfoet, kerkbesluit, kerkbewaarder, kerkbewaardster, kerkboek, kerkdag, kerkdief — dieverij, kerkedienaar, kerkekamer, kerkeknacht, kerkeorde, kerkeoeding, kerkeraad, kerkgebaar, kerkgebod, kerkgebruik, kerkgenoot, kerkgewelf, kerkgewijde, kerkgezag, kerkgezang, kerkglas, kerkgoed, kerkheer, kerkkoster, kerkkosterin, VOND., — kerkkroon, kerkleer, kerkleeraar, — kerklicht: KALVIJN was een kerklicht van zijnen tijd; kerkmeester, kerkmis, kerkpilaar, kerkportaal, kerkregel, kerkroof, kerkrooster, kerkroover, kerkschender, kerkschenderij, kerkschennis, kerksieraad kerkstijl, een stut der kerk: een SIMON zelf, een kerkstijl, VOLLENH.; kerkstoel, kerkstraf, kerktijd, kerktoren, kerkuil, kerkvergadering, kerkvoogd, enz.

Tot hiertoe is de gemeenste afleiding van het gr. *κρηστος*, of *κρηστην*, welke woorden zoo wel eenen godsdienstigen dag, als een godsdienstig huis, en eene godsdienstige verzameling aanduiden; beteekenende, eigenlijk, dat des Heeren is. Dan, het is opmerkelijk, dat dit gr. woord in de lat. taal nooit is aangenomen; weshalve men geene reden zoude kunnen geven, waarom de eerste deutsche Leeraars, die, onkundig in het grieksch, zich, in alle andere gevallen, met het latijn moesten behelpen, hier juist een grieksch woord ontleenen. Om welke oorzaak de meening van CHRST. KÖRBER aanmerking verdient, die denkt, dat *kerk* van *keren*, keuren, kiezen, afstamt, en eene letterlijke overzetting van het woord *ecclesia* is, als zooveel zijnde, als eene uitgekokene menigte: te meer, daar er honderd andere voorbeelden kunnen bijgebracht worden, dat men, bij de invoering van de christelijke godsdienst, in deze en naburige landen, de christelijke kunstwoorden uit het latijn en grieksch letterlijk vertaalde.

Kerker, m., meerv. kerkers. Een gevanghuis voor openbare kwaaddoeners; een woord in den deftigen stijl gebruikelijk. Ik vlie niet, oft men schoon mijn' kerker open doet. HOOFD. In denzelfden verhevenen en dichterlijken stijl heet het grove en logge ligchaam, in zoover het den geest in hoogere vlugt belet, en waaruit men, door den dood, ontslaakt wordt, een *kerker*: zoo lang wij onzen aardschen kerker met ons omslepen. FEITH. Van hier het bedr. w. *kerkeren*, gevangen zetten.

Uit het lat. *carcer*, gelijk dit uit het gr. *καρχαρος*.

Kerkhof, o., meerv. kerkhoven. De plaats bij eene kerk, waar dooden begraven worden; ook eene afgeperkte plaats, tot dezelfde einde dienende: het kerkhof is buiten de stad aangelegd. Fig., eene plaats, waar velen omkomen: Guinea Neêrlands kerkhof. Zamenst.: kerkhofsbloem, eene bloem, die op het kerkhof wast. Fig., hij draagt reeds kerkhofsbloemen, in den vertrouwlijken spreektraant, voor: hij heeft al grijze haren.

Kermen, o. w., ik kermde, heb gekermd. Met een zacht, teeder geluid, klagen, schreijen. Dat hij begon te kermen, en zich te beklagen. HOOFD. Van hier kerming. Het is, even als *kirren*, een klanknabootsend woord.

Kermis, v., meerv. kermissen. Dit woord is uit *kerkmis* verbasterd, hoogd. *Kirmis*, *Kirmse*, *Kirchmesse*, neders. *karkmisz*. Het beduidt dus eigenlijk eene plegtige *mis*, of openbare godsdienst,

die jaarlijks, op eenen zekeren dag, zoo als bij de Roomschen eertijds, gehouden werd, ter gedachtenis van de stichting en inwijding van eene kerk: hebben ghemaect kermisse (*fecerunt dedicationem*) des huys Godts. BIJBEL, 1477. Wijders, gaf het (en geeft het ook nog heden) te kennen de brasserijen en vrolijkheden, bij die gelegenheid gehouden: bij iemand op de kermis komen. Kermis honden. Daar nu, oudtijds, op zulk een feest, tevens allerlei koopwaren aangeboden werden, heeft het woord de beteekenis van eene jaarmarkt gekregen: de kermis inluiden. De plaats, waar eene jaarmarkt gehouden wordt, als ook de goederen, die daar te koop zijn: de kermis rondgaan. De kermis bezien. Een geschenk, hetwelk men kinderen op eene jaarmarkt koopt, of bij die gelegenheid geeft: iemand eene kermis koopen. Iemand eene kermis afwinnen, eene groninger spreekwijs. Zamenst.: kermisbier, kermisdicht, kermisgast, kermisgift, kermiskinkel, (bij VOND.) kermiskoek, kermispop, eene pop op de kermis gekocht, en eene juffer, die altijd net gekleed is; kermisspel, kermisweek, kermiswerk, allerhande kramerij, als ook ligt opgemaakt werk, enz.

Kern, v., meerv. kernen. Korrel, zaad in zijnen dop: drie garstekernen. Een klein, naar eene korrel gelijkend lichaam: eene kern zout. Het inwendige, beste eener zaak, de pit: de schel moet af, eer men de kerne smaakt. VOND. De kern van noten. Overdr., het edelste, het krachtigste van iets: gij die de kerne en kracht van vele tongen kent. VOND. Ik heb de kern uit dat boek getrokken. Bedekte, verborgen liggende korrels: de kernen van druiven, appelen, peren. Zamenst.: kernhuis, klokhuys van appelen; kernspreuk.

De eerste en eigenlijkste beteekenis des woords schijnt die van iets voortreffelijks, uitnuntends in zijne soort te zijn, van *keren*, dat is *keuren*, kiezen, uitkiezen; waarmede het lat. *cernere* overeenkomt.

Kern, (karn) v., meerv. kernen. Eene boterkern. Van hier het bedr. w. *kernen*: boter kernen. Zamenst.: kernemelk, kernemelksbrij, kernemelkspap.

In Opperduitsch. is *kern* zoete room, en in het gemeen room. Men kan daarom dit woord tot dezelfde bron brengen, als het vorige *kern*, als zijnde de room en boter het edelste der melk. IHRE leidt het af van het oude *quern*, een molen, welken men in het ronde draait. Het eerste schijnt gegronder.

Kernen, zie *kern*.

Kers, (kars) v., meerv. kersen. Eene bekende steenvrucht. Zamenst.: meikers, tuinkers, winterkers, kersenboom, enz. Uit het lat. *cerasus*, gr. *κερασοϋς*. In het perz. is het *keras*.

Kers, (kors) v. Zeker kruid. Van hier *kersversch*, zoo versch als *kers*, of de zoogenaamde *waterkers*, die men gewoon is te lezen, kort voor men haar eten zal. Zamenst.: bitterkers, hofkers, sterrekers, tuinkers, waterkers. Door letterverplaatsing, het fr. *resson*, het hoogd. *Kresse*. ADELUNG leidt het, wegens den scherpen smaak, van het opperd. *rász*, scherp op de tong, af. In het angels. is daarom *ressoe* mostaard.

Kersavond, m.; kersmis, enz., zie *kerst*.

Kerspel, o., meerv. kerspels. Men spreekt dit, in sommige plaatsen, *kaspel*, *karspel*, uit. Men verstaat door dit woord eene wijk, eene ge-

meente, die in eene en dezelfde kerk gaat; een kerkdorp. Bij KIL. is zijne eerste beteekenis eene vont, waarin *kerstenen*, dat is kristenen, christenen, gedoopt worden; en van hier eene wijk, eene kerkgemeente, een kerkdorp. De uitgang *pel* oordeelt KIL. uit *poel*, waarmede hij den naam der doopvont bedoelt, verbasterd te zijn.

Kerspendoek, m., meerv. kerspendoeken. Een doorschijnende doek, dundoek, floers, lauffer: God heeft zich als door een kerspendoek gheopenbaart. BRUNE. Bij KIL. is *kerspe*, *kerspandoek*, van het fr. *crêpe*, *lamfer*, *floers*. KIL. heeft ook *kespe*: elcken aers wilt een kerspendoek hebben. BRUNE.

Kerst, een oud woord, zijnde door verzetting, uit het lat. *christus*, gr. *χριστος*. Van hier heette een christen oulings *kersten*: ten kerstenen ghelove. BIJBEL, 1477. Van dit *kerst* zijn nog eenige zamengestelde woorden overig, waarin nogtans de *t*, door het gebruik, versleten is, als: kersavond (*kerstavond* nog bij KILIAAN) de dag voor kersdag; ook een geschenk, hetwelk, om dien tijd, de dorpschoolmeesters, in Geld., ontvangen, anders *kersavondje*. Voorts kersdicht, kersfeest, kerskoek, kerslied, kersmis, (de godsdienstige mis, die, in den vroegen morgen van het kersfeest, in de roomsche kerk, bediend wordt; ook de tijd der kersdagen) kersnacht, enz.

Kerstenen, b. w., ik kerstende, heb gekerstend. Doopen, eenen christen maken: hij liet zich kerstenen. VOND. De staatsie van 't kerstenen des Dauphins. HOOFD. In het middeleeuw. heet *christianare*, en het oudfr. *chrestenner*, doopen.

Kertelen, zie *kartelen*.

Kervel, v. Een bekend kruid. Dolle kervel. Zamenst.: duivenkervel, tuinkervel, — kervelkoek, kervelmelk, kervelmoes, kervelsoep, kervelstruif, kerveltaart. Uit het fr. *cerfeuil*, en dat uit het lat. *ceresfolium*, gr. *χαρπεύλλον*, *chaere-syllum*.

Kerven, b. en o. w., ik korf, heb en ben gekorven. Bedr., eene kerf insnijden: visch kerven. Fijn snijden: tabak kerven. HOOFD bezigt het veel overdr., nijpen, benadeelen: inheemsche oorlogten korven haar van alle kanten. Verijdelen: men kerf' zijn' opzet. HOOFD. Onz., met *hebben*, slijten, vermindering aanbrengen: door 't kerven der jaren aan 't eindt haasten. HOOFD. Dat zal kerven, in de dagelijksche taal, voor, dat zal eene inteling maken. Met *zijn*; bersten: dat laken zal kerven. Van hier kerver, kerving.

Het stamt af van het oude *karen*, snijden, dat nog, in het gr. *καρπειν*, *καρπειν*, snijden, in het hebr. *כרף*, graven, uitsnijden, en in ons *scheren* overig is. Nog nader komt het hebr. *כרף*, dat eigenlijk kerven heet, waaruit ons *graven* en het gr. *καρπειν* insgelijks ontstaan zijn.

Kerwei, zie *karwei*.

Ket, zie *keten*.

Ketel, m., meerv. ketels. Een bekend ijzeren of koperen vat, om iets in te koken. Terwijl het wijf den heeten ketel schuimt. VOND. In de geschutgieterij heet het binnenste ruim van eenen mortier, tot aan de kamer toe, *de ketel*, waarvan het zamengest. bomketel. Voorts zijn de zamenst.: aschketel, brouwketel, koffijketel, traanketel, teerketel, vischketel, enz. — *Ketelboeter*, (zie *boeten*) ketellapper, keteltroum, enz.

Ketelachtig, zie *ketelen*.

Ketelen, b. w., ik ketelde, heb geketeld. Hetzelfde als *kittelen*. Zoo vindt men bij VOND.: *zich ketelen*. Bij HUG.: dat kan mijn lust bekenen, en ketelen mijn keel enz. Voor dit *ketelen* is ook *ketelstreeken* in gebruik geweest, in den zin van met kittelend vermaak streeken: 't geen krabt en ketelstreekt. J. OUDAAN.

Van hier ketelachtig: ketelachtig van gehoor. BIJBELV.

Ketelig, bijv. n. en bijw., keteliger, keteligst. Hetzelfde als *kittelig*, doch in den oneigenlijken zin alleen gebruikelijk: nu vreesde ik, dat mijne konstfeilen ketelige kenners zouden afschrikken. M. L. TIJDW. Een *ketelig* kenner is dan iemand, die al te kiesch is, wiens smaak niet ligt voldaan kan worden. In het gemeene leven zegt men: dat is eene ketelige zaak, eene bedenkelijke zaak, die met behoedzaamheid moet behandeld worden. Zoo zegt HOOFT: de ketelighste zaaken door 't intoomen van hartstochten met taaie lijdszaamheit beleidt.

Keteloorig, zie *kittelen*.

Ketelstreeken, zie *ketelen*.

Keten, v., meerv. ketenen. Het woord be- duidt eigenlijk eene verzameling van eenige, in eene rij verbondene, dingen. Zoo noemen wij eene lange reeks van aan elkander stootende bergen: eene keten van bergen, eene bergketen. Voor de gansche schering op het weefgetouw: terwijl het wijf het spoel schiet door de keten enz. VOND. Eene rij ijzeren, koperen, enz. schakels, tot allerlei gebruik: gelijk de eerste schakel eene lange keten nascept. VOND. Slaafsche boeijen: hij strijkt hem een bloedige keeten van den hals. HOOFT. Slavernij: iemands ketenen verbreken. Banden der gevangenen: daer hij met ketenen gebonden was. BIJBELV. Waarmede iets anders gebonden wordt: de hond lag aan de keten. Ketenen, die tot sieraad gedragen worden: met een keten van uwen hals. BIJBELV. Fig., sterke banden: geboeid in de ketenen van onreine liefde. FRANTZEN. Eene schakel van onmiddellijk aan elkander hangende dingen, waarvan het eene in het andere gegrond is; in eenen goeden zin: de keten der geschiedenissen. Meest echter gebruikt men het van eene rij aaneengeschakelde, onaanname dingen: eene keten van ongelukken. Overzie de lange keten van ongenoogens. FEITH. Oulings was *ket* voor *keten* in gebruik; ook hoort men dit woord nog in Groningen. Zamenst.: armketen, halsketen, kinketen, putketen, sleutelketen, enz. — Ketenschakel.

Men behoeft het niet van het lat. *catena* af te leiden; wij hebben een oud woord *gaden*, (zie *gade*) dat vereenigen beteekent, en duidelijk de bron schijnt te zijn, waaruit het woord, door de verharding van den keelklank, ontstaan is. DE DECKER, HOOFT en ook dikwijls VOND., schrijven *keeten*, hetwelk met den rotterdamschen tongval overeenkomt; doch *keten*, met de zacht-lange *e* beantwoordt aan het moesogott, ijsl., frankd. en angels. Ook duldt de *e* hier verkorting, in *ketting*.

Ketenen, b. w., ik ketende, heb geketend. Met eene keten vastmaken: de galciboeven waren aan elkander geketend. Ik heb ARMINIUS gekeent. HOOFT. Fig., sterk verbinden door weldaden: harten ketenen. VOND. Zamenbinden: hoe ketent gij dat? Van hier ketening.

Ketsen, o. w., ik ketste, heb en ben geketst.

Het kissende geluid, hetwelk een geweer maakt, als het kruid op de pan afbrandt. Mijn geweer ketste. Figuurl., niet doorgaan, afspringen: die zaak is geketst. *Ketsen* is ook zooveel als *kitsen*. Zie dit woord.

Ketter, m., meerv. kettters. Eigenlijk, iemand, die grondwalingen, ten aanzien van de godsdienst, beweert; verder, in eenen zin, welken, in vorige eeuwen, de roomsche Christenen aan dit woord gegeven hebben, beteekent het iemand, die van de aangenomene begrippen der toen heerschende kerk eenigermate afweek: de kettters verbranden. Er is geen ketter zonder letter, d. i. ieder meent gronden voor zijn gevoelen te hebben. Van hier ketterbeal, ketterdom, (al de kettters). MOONEN. Voorts ketterij, de vaardigheid, om grondwalingen in de leer te beweren, bijzonder eene afwijking van de heerschende leerbegrippen der roomsche kerk; zonder meerv.: iemand van ketterij verdenken. Deze dwaling zelve, met een meerv.: ketterijen uitstrooijen. Verschillend gevoelen: want daer moeten ook ketterijen onder u zijn. BIJBELV. Hij zal geene ketterij in de wereld brengen, zegt men van iemand, die niet zeer schrander is. Van hier ketttersch. Zamenst.: aartsketter, hoofdketter; kettermaker, kettermakerij, kettermeester, geloofs-onderzoeker. Men treft dit woord, bij de oude alemannische en frankische schrijvers, niet aan; terwijl NORR. zich bedient van *irrar*, dwaler, *keloubirre*, *globirre*, *loubirre*, geloofsdwaling, of ook het lat. *haereticus* bchoudt. Ten tijde der zwab. spelen, waar het *Ketzer* heet, schijnt het eerst in zwang geraakt te zijn.

Met zekerheid kan de afleiding niet bepaald worden. FRISCH brengt het tot het lat. *haereticus*. Anderen denken, dat het zoo veel is, als iemand, die zich aan de stomme zonde schuldig maakt. Te weten; in de 15e en 16e eeuw werd het woord meermaals gebruikt van zulk eenen, en voorts, van elken snooden booswicht. Reeds neemt KONIGSHOVEN het woord *kezerij* voor Sodoms zonde. In dien zin leidt IHRÆ het af van het zw. *kät*, *kätja*, geil, geilheid. KIL. heeft *kest-merrie*, eene hengstige merrie. Daar nu gemeenlijk aan dit woord een hatelijk denkbeeld kleeft, meent men, dat het, uit haat, toegepast is op dwalenden in de leer, als beginen zij geestelijke hoercrij, of sodomie. Veel waarschijnlijkheid heeft eindelijk de gedachte van hen, die het van *catharus*, gr. *καθαρος*, rein, afleiden. Dezen naam gaven zich, in den aanvang, de Novatianen. Naderhand noemde men, uit verachting, de Waldenzen met dien naam; en wel vooral in de twaalfde en volgende eeuwen. Uit dien hoofde dan, daar het woord *ketter*, om dien tijd, in zwang kwam, is het waarschijnlijk, dat men, van toen af, elken afwijker in de leer *katharus*, *ketter*, noemde.

Ketterij, v., zie *ketter*.

Ketting, m., meerv. kettingen. Eene keten; schoon van een weinig bepaalder gebruik. Een en hond aan den ketting leggen. Het vaartuig ligt aan den ketting. In de weverijen zegt men: den ketting op den boom brengen. De ketting van een uurwerk. Zij, die het woord vrouwelijk gebruiken, (gelijk HOOFT en eenige anderen) schijnen het uit *ketening* zamengetrokken te houden. Misschien is het mannel. geslacht verkieslijker; en het woord schijnt van denzelfden aard te zijn, als: haring, penning, schelling, teerling, enz. Zamenst.: raketting. — Kettingkogel, ket-

tingsteek, naaisterswoord; kettingwerk, zakuurwerk met eenen ketting.

Keuken, v., meerv. keukens. De plaats, waar spijzen gekookt en toebered worden. De toebereiding van de spijzen: de keuken bezorgen. De spijs zelve: wij hebben de koude keuken medegenomen. Huishouding: eene schrale, vette keuken. Oudt. *koken*: wel is dit lekker niet het heerschap van de koken? **BREDER**. Zamenst.: achterkeuken, gaarkuken, kelderkeuken, zomerkeuken. — Keukendeur, keukengeredschap, keukenklouwer, gortentelder; keukenlatijn, slecht latijn; keukenmeester, keukenmeid, keukentuin, enz. Van *koken*.

Keule, v. Een welriekend kruid, anders *boonenkruid*. Misschien van het lat. *cunila*.

Keulen, o. Eene bekende stad aan den Rijn. Van het lat. *colonia*, wegens eene romeinsche volkplanting. Van hier keulsch: keulsch gewigt, ligt gewigt. Keulsch aardewerk. Het keulsche, het gebied der stad — aartsbisdom Keulen. Een Keulenaar, een inwoner van Keulen

Keur, v., meerv. keuren. Verkiezing: zich gelaten uit vrije keure te doen. **HOOFD**. Dat staat aan uwe keur. Het goed zelf, dat gekozen wordt: ik zal er u de keur uit geven. Overvloed, menigte, waaruit men kiezen kan: daar is keur van goed. Het beste, het voornaamste: in de keure onzer graven. **BIJBELV**. Tien juffers zijn vast bezig in de keur van speserijen. **HOOGVL**. Eene verkiezing van vorsten, overheden, enz.: raadskeur. Niet, dat ik mij zelve ingewikkelt heb door de pracherije van een beste keur. **HOOFD**. Zoo wordt dit woord nog gebruikt van de vrije verkiezing van een hoofd des deutschen rijks, wanneer het te kennen geeft het keurregt; ook het land, dat zulk regt heeft: Keur-Brandenburg, Keur-Saksen, enz. Vaak beteekent het den vorst, of zijne gezanten, die dit regt bezitten: keurments verklaarde enz. In deze zamenstellingen wordt het woord, zonder lidwoord, als een eigennaam gebezigd. Ook beduidt het eene willekeur, eene wet uit een vrij besluit van overheid en onderdanen gemaakt; insgelijks eene, op die wijze vastgestelde, geldboete: tegens de forme in 't raamen van de gemaakte keure. **HOOFD**. Keuren vernieuwen. Een gestempeld merk op gemaakt goud of zilver, waaraan men deszelfs deugdzaamheid, naar de proef genomen, kentekent: groote keur — kleine keur. Keur houden.

Oul. schreef men *kore*, nog overig in het deel. *gekoren*, van *koren*, dat is kiezen. Van hier keurig, kiesch, schoon. Keurigheid, keurlijk, keurlijkheid, keurling. Zamenst.: keurbende, keurboon, keurheer, keurhuis, keurvorstelijk huis; keurkamer, keurmeester, toetsmeester, en overste van een gild; keurmuts, keurvorstelijke muts; keurprins, keurman: een keurman van de deugd om Vorsten te vergoden. **L. TRIP**. Voorts keurstem, keurteeken, keurtin, keurvorst, keurvorstelijk, keurvorstendom, keurvorstin. — Keurnoot, (keurgenoet) geldersch woord; keurwonde, keurzaad, enz.

Keuren, b. w., ik keurde, heb gekeurd. Eigenlijk, kiezen, goed oordeelen, besluiten: het welk hij keurde. **HOOFD**. Eene wet keuren, bij **KIL**. *statuere legen*. Goud, zilver keuren, beproeven, of zilver en goud keur kunnen houden.

Keurs, v., meerv. keurzen. Een keurslijf, rijlglijf, eigenlijk van vrouwen: hij trouwt haar, met de twee kinderen onder de keurs der bruidt.

HOOFD. *Keurs* is, in den gemeenen spreektrant, ook voor vrouw, of meisje, gebezigd, even als *broek* voor man: de broucken moeten dansen, soo as 't de keurs belieft. **HUGO**. Van het fr. *corps*. Zamenst.: keurslijf, — onderkeurs.

Keus, keuze, v., meerv. keuzen, schoon niet veel in gebruik. Verkiezing: doe slechts eene keus. Eene goede, kwade keus. Eene onberouwelijke keus.

Van *kozen*, dat is kiezen.

Keutel, v., meer keutels. Harde, zamengedrongene drek van eenige dieren; somtijds ook van menschen: paardenkeutel, muizenkeutel, rattekeutel, schapenkeutel, enz. Waarschijnlijk komt het woord van het hoogd. *Koth*, drek, en den uitgang *el*.

Keuteren, zie *koteren*.

Keuvel, v., meerv. keuvels. Een hoofddeksel voor de kloosterlingen. In eeuige streken van Noordholland noemt men dus eene vrouwen kapper. Het schijnt, met *kap*, *kop*, eenen oorsprong te hebben.

Keuvelen, zie *kevelen*.

Keuzelen, o. w., ik keuzelde, heb gekeuzeeld. Bij **KIL**. beteekent dit woord met knickers, of balletjes spelen. Meestal wordt het gebezigd in den zin van veel praten, vlejend spreken: hij zat zoo lief te keuzelen. En dan is het voor *kozelen*, van *kozen*, waarvan *lijfkozen*. Voor *keuzelen* zegt men ook *keuvelen*. Van hier keuzelaar, snapper

Kevel, m., meerv. kevels. Eigenlijk, een werktuig, om te kaauwen; om welke reden het mannel. geslacht boven het vrouwel., door **HALMA** gekozen, de voorkeur verdient. Het woord duidt bij ons aan het tandvlesch zonder tanden: hij moet met de kevels bijten. Van *kieuw*, *kaauwen*.

Kevelen, o. w., ik kevelde, heb gekeveld. Eigenlijk, de kevels gedurig bewegen; van hier babbelen. Voor dit *kevelen* bezigt men gemeenlijk *keuvelen*. Zamenst.: kevelkin, eene lange platte kin.

Kever, m., meerv. kevers, keveren. Eene algemeene benaming van gekorven, gevleugeld ongedierte, met harde dekschilden; in het bijzonder, de spaansche vlieg. Als er honingdauw, sprinkhanen, keveren wesen sullen. **BIJBELV**. Dewijl dit ongedierte, om de schade, welke het, door zijne afknaging, aan het plantenrijk toebrengt, het meest bekend is, schijnt de naam van *kaauwen* af te stammen, en *kever* zooveel als *kaauwer* te zijn. Zamenst.: goudkever. Keverbek, diklip; kevervlieg.

Kevie, v., meerv. kevies. Eene kouw, kooi. Ook eene boeren etenskas, met eene getraliede deur. Hoogd. *Käfig*.

Kevis, v., meerv. kevissen. Een bijwijf. Van hier het zamengest. *keviskind*. Bij **KIL**. is *kebis*, *kebs*, *kevisse*, een bijwijf, hoogd. *Kebsweib*. Dus is *keviskind*, een kind uit een bijwijf geteeld. **SCHILTER** leidt het af van het zw. om ijsl. *kaeps*, *kaebs*, een lijfeigene, een knecht, een slaaf, (het lat. *captus* mag men hiermede vergelijken) omdat men gewoon was, uit lijfeigene vrouwspersonen, bijwijven te verkiezen.

Kib, (kibbe) v., meerv. kibben. Zoo noemt men, in Geld., het achterste van een fuiknet, waarin de aal vastloopt. Bij **KIL**. is *kib*, *knippe*, *decipula*.

Kibbelen, o. w., ik kibbelde, heb gekibbeld. Twisten, als kinderen onder elkander doen.

Een voortdur. werkw., van *kijven*. Zamenst.: kibbelkunst. Fraai is het zeggen van ERASMUS, dat, door de vermenging van de christelijke leer met de filosofie van PLATO, de godgeleerdheid eene distelige, knoestige, twistrijke kibbelkunst was geworden. LEVENSBESCHRIJV. v. ERASM.

Kibbeling, v. Kibbeling van eenen gezouten visch, de afval, iets, dat afgesneden wordt. Het woord ontstaat niet van het vorige *kibbelen*, maar van *kippen*, *kippelen*, *kibbelen*. *Kippen* is, in het nedersaks., afhouwen. Ons woord *kappen* is bekend.

Kich, kigchen, zie *kuch*, *kugchen*.

Kid, kiddle, (ked, kedde) v., meerv. kidden. Eene kleine soort van paarden: eene noordsche kid. VRIES. *kedde*.

Kidsen, b. w., ik kidsde, heb gekidsd. Eenig vocht, met geweld, uit geslotene lippen, strualswijze uitspuwen.

Kiekeboe, (kijkeboe). Een tusschenwerpsel, welk woord men gebruikt, als men zijne tronie voor kinderen, beurtelings ontdekt en toedekt: kiekeboe spelen. Misschien echter staat het in betrekking met het gr. *κίχχαβῆ*, dat het geluid van schreeuwende nachtuilen aanduidt: van *κίχχαβῆ*, nachtuil.

Kieken, (kuiken) o., meerv. kiekens. Het jong eener hen, eend, gans, zwaan. De klokken dekt vergeefs het sidderende kieken. VOND. Zamenst.: kiekendief, wouw; kiekenpastei. In het angels. heet *cor*, eng. *cock*, een haan. Bij de Grieken zoude *xxxx* ook een hoen beduiden. Volgens HESYCH. *κίχχος* een haan, en *κίχχα* eene hen.

Kiel, m., meerv. kielen. Een linnen overtrek. Zie *kedel*, *keel*.

Kiel, m., meerv. kielen. Eene keg, wig: eenen kiel in het hout slaan.

Kiel, v., meerv. kielen. De lange bodembalk van een schip: ontswommen op de kiel van Hoofds-bewenschte schuit. C. HUGENS. In den dichtsterken en verhevenen stijl wordt het voor een schip genomen: hoe fiks een zeeman de brooze kiel bestnurt. HOOGVt. Van hier het bedr. werkw. *kielen*, kielhalen. Zamenst.: kielgangen, gaarboorden eens schips; kielkeper. BÓGAERT. -- Kielwater.

Kielhalen, b. w., ik kielhaalde, heb gekielhaald. Een schip kielhalen, een schip op zijde halen, om de kiel te verbeteren. Iemand kielhalen, eene scheepsstraf, wanneer de misdadiger, door middel van een touw, welks einde aan de groote ra vastgemaakt is, onder het schip doorgehaald wordt. Schertsend zegt men zulks ook, wanneer iemand *doornat* gemaakt wordt.

Kiem, v., meerv. kiemen. Het eerste uitspruitsel van het zaad. Het is ook voor kaam, zonder meerv., in gebruik geweest. Van hier kiemig, overdr.: 't kiemigh bloedt. HOOFt.

Kiemen, o, w., ik kiemde, heb gekiemd. Eene kiem zetten, van zaden gesproken. M. L. TIJDW. spelt *kiemen*: een zandje, op 's hemels juisten stond, gekimt uit zijn' ontdooiden grond. Het wordt ook oneigenlijk voor aanvangen, ontlinken gebruikt: zijn verstand kiemde. Voor *kiemen* wordt ook *kijnen* gebezigd: 't schijnt, dat het zaad wel kijnt, maar geen en wortel schiet. WESTERB. Het heeft met *kim*, *kaam*, eenen oorsprong.

Kiepekorf, m., meerv. kiepekorven. Zoo noemt men in Gron. sterke, van grof teenwerk ge-

vlochtene, langwerpige manden, waarin aardewerk wordt overgezonden. Het is hetzelfde woord als het neders. *die Kiepe*, dat eene mand aanduidt, welke men op den rug draagt.

Kier, m. Als eene deur even openstaat, zegt men: de deur staat op, of aan, eenen kier. Het zal misschien van *keeren* afstammen; althans COORNII. zegt: de deur staet aen keer.

Kies, v., meerv. kiezen. Baktand: te bijten met de kies VOND. Zamenst.: kiespijn, kiezen-trekker, enz. Bij KIL. ook *kuijse*, in Gron. nog in gebruik. Zie *kuis*.

Kiesch, bijv. n. en bijw., kiescher, meest, zeer kiesch. Die naauw kiest, keurig: hij is kiesch in het eten. Niet, naauwkeurig: kiesche schrijvers. Van hier kiesheid.

Kieskaauwen, o. w., ik kieskaauwde, heb gekieskaauwd. Langzaam eten, zonder smaak het voedsel gebruiken: kieskaauwende den tip van 't gras afknagen. VOND. Kieskaauwen over eenen mug en happen eenen kemel. J. OUDAAN.

Kieuw, v., meerv. kieuwen. Kakebeen: de visch is bleek aan de kieuwen. Muil, kaak: het monster blies vlam en vuur uit zijne kieuw en kopre keelen. VOND. Van *kaauwen*.

Kievit, m., meerv. kievitte (kievitte). Eene bekende vogel, die naar zijn geluid dezen naam draagt. Zamenst.: kievitsei; ook eene bloem, die de gedaante en kleur van zulk een ei heeft, enz.

Kiezen, b. w., ik koos, heb gekozen, (*gekoren*, van *koren*, *keuren*, *kieren*, bij KIL.). Verkiezen, eene keus doen: partij kiezen. Eene regering kiezen. Zo dat mijne ziel de verworping kiest. BIJBELV. In de scheepvaart heet dieper in zee steken, of afvaren, na aan eene kust, of in eene haven, geankerd te hebben: zee kiezen. Van hier kiezer, kiezing. Voorts kiesbaar, kiesheer. enz.

Kif, o. Zoo noemt men in Gron., de gemalene run, wanneer dezelve in de looijskuip reeds gebruikt is. Het schijnt met *kaf*, tot het neders. *kiven* te behooren, hetzelfde als ons *kijven*, dat eigenlijk kaauwen, en voorts ma'en, verbrijzelen aanduidt.

Kijf, v. Geschil, twist: der staten magt in de kijve stellen. HOOFt. En haer mont vertorent tot kijf. BIJBEL. 1477. De zaak is buiten kijf. Van hier kijfachtig. Zamenst.: kijflust, kijfwoord. HOOFt. Dit vinden wij ook in de TWESPR. neemt ons eerste kijfwoord, d. i. het woord, waaromtrent wij het eerst verschilden. Oul. was ook *kijfkind*, voor bastaard, onecht kind, in gebruik.

Kijken, o. w., ik keek, heb gekeken. Zijn ligchaam in eene rigting zetten, om iets te zien. Uit de vensters kijken. Op zijnen neus kijken, bedremmeld staan. Iemand in den mond kijken. In het gemeene leven zegt men: ik zal het eens kijken, voor ik zal het zien te doen. In dien zin wordt het woord niet bedr. genomen, maar de vierde naamval wordt door een uitgelaten werkwoord beheerscht. Van hier kijker, aanschouwer, toekijker. In den schertsenden stijl zegt men *de kijkers*, voor de oogen. Verkleinw. *kijkertje* (oogje). HOOFt. Ook voor eenen verrekijker: geef mij dien kijker eens. Zamenst.: handkijker, piskijker, sterrekijker, enz. Voorts kijing. Zamenst.: kijk-duin, kijkgat, kijkglas, kijktoren, kijkuit, kijkvenster, enz.

Kijn, een uitgang, oudtijds gevoegd achter

tingsteek, naasterswoord; kettingwerk, zakuurwerk met eenen ketting.

Keuken, v., meerv. keukens. De plaats, waar spijzen gekookt en toebereid worden. De toebereiding van de spijzen: de keuken bezorgen. De spijz zelve: wij hebben de koude keuken medegenomen. Huishouding: eene schrale, vette keuken. Oudt. *koken*: wel is dit lekker niet het heerschapp van de koken? **BREDER**. Zamenst.: achterkeuken, gaarkeuken, kelderkeuken, zomerkeuken. — Keukendeur, keukengereedschap, keukenklouwer, gortentelder; keukenlatijn, slecht latijn; keukenmeester, keukenmeid, keukentuin, enz. Van *koken*.

Keule, v. Een welriekend kruid, anders *boonenkruid*. Misschien van het lat. *cunila*.

Keulen, o. Eene bekende stad aan den Rijn. Van het lat. *colonia*, wegens eene roeminsche volkplanting. Van hier keulsch: keulsch gewigt, ligt gewigt. Keulsch aardewerk. Het keulsche, het gebied der stad — aartsbisdom Keulen. Een Keulenaar, een inwoner van Keulen

Keur, v., meerv. keuren. Verkiezing: zich gelaten uit vrije keure te doen. **HOORT**. Dat staat aan uwe keur. Het goed zelf, dat gekozen wordt: ik zal er u de keur uit geven. Overvloed, menigte, waaruit men kiezen kan: daar is keur van goed. Het beste, het voornaamste: in de keure onzer graven. **BIBELV.** Tien juffers zijn vast bezig in de keur van speserijen. **HOOGVL.** Eene verkiezing van vorsten, overheden, enz.: raadskeur. Niet, dat ik mij zelve ingewikkelt heb door de pracherije van een beste keur. **HOORT**. Zoo wordt dit woord nog gebruikt van de vrije verkiezing van een hoofd des duitschen rijks, wanneer het te kennen geeft het keurregt; ook het land, dat zulk regt heeft: Keur-Brandenburg, Keur-Saksen, enz. Vaak beteekent het den vorst, of zijne gezanten, die dit regt bezitten: keurments verklaarde enz. In deze zamenstellingen wordt het woord, zonder lidwoord, als een eigennaam gebezigd. Ook beduidt het eene willekeur, eene wet uit een vrij besluit van overheid en onderdanen gemaakt; insgelijks eene, op die wijze vastgestelde, geldhoete: tegens de forme in 't raamen van de gemaakte keure. **HOORT**. Keuren vernieuwen. Een gestempeld merk op gemaakt goud of zilver, waaraan men dezelfs deugdzaamheid, naar de proef genomen, kenteekent: groote keur — kleine keur. Keur houden.

Oud. schreef men *kore*, nog overig in het deelw. *gekoren*, van *koren*, dat is kiezen. Van hier keurig, kiesch, schoon. Keurigheid, keurlijk, keurlijkheid, keurling. Zamenst.: keurbende, keurboon, keurheer, keurhuis, keurvorstelijk huis; keurkamer, keurmeester, toetsmeester, en overste van een gild; keurmuts, keurvorstelijke muts; keurprins, keursman: een keursman van de dengd om Vorsten te vergoden. **L. TRIP**. Voorts keurstem, keurteeken, keurtin, keurvorst, keurvorstelijk, keurvorstendom, keurvorstin. — Keurnoot, (keurgenoot) geldersch woord; keurwonde, keurzaad, enz.

Keuren, b. w., ik keurde, heb gekeurd. Eigenlijk, kiezen, goed oordeelen, besluiten: het welk hij keurde. **HOORT**. Eene wet keuren, bij **KIL.** *statuere legem*. Goud, zilver keuren, beproeven, of zilver en goud keur kunnen houden.

Keurs, v., meerv. keursen. Een keurslijf, rijglijf, eigenlijk van vrouwen: hij trouwt haar, met de twee kinderen onder de keurs der bruidt.

HOORT. *Keurs* is, in den gemeenen spreektrant, ook voor vrouw, of meisje, gebezigd, even als *broek* voor man: de broucken moeten dansen, soo as 't de keurs belijft. **HUG.** Van het fr. *corps*. Zamenst.: keurslijf, — onderkeurs.

Keus, keuze, v., meerv. keuzen, schoon niet veel in gebruik. Verkiezing: doe slechts eene keus. Eene goede, kwade keus. Eene onberouwelijke keus.

Van *kozen*, dat is kiezen.

Keutel, v., meer keutels. Harde, zamenge-drongene drok van eenige dieren; somtijds ook van menschen: paardenkeutel, muizenkeutel, rat-tenkeutel, schapenkeutel, enz. Waarschijnlijk komt het woord van het hoogd. *Koth*, drek, en den uit-gang *el*.

Keuteren, zie *koteren*.

Keuvel, v., meerv. keuvels. Een hoofddeksel voor de kloosterlingen. In eenige streken van Noordholland noemt men dus eene vrouwen kapper. Het schijnt, met *kap*, *kop*, eenen oorsprong te hebben.

Keuvelen, zie *kevelen*.

Keuzelen, o. w., ik keuzelde, heb gekeuzeld. Bij **KIL.** beteekent dit woord met kuikers, of balletjes spelen. Meestal wordt het gebezigd in den zin van veel praten, vleitend spreken: hij zat zoo lief te keuzelen. En dan is het voor *kozelen*, van *kozen*, waarvan *lijfkozen*. Voor *keuzelen* zegt men ook *keuvelen*. Van hier keuzelaar, snapper

Kevel, m., meerv. kevels. Eigenlijk, een werktuig, om te kaauwen; om welke reden het mannel. geslacht boven het vrouwel., door **HALMA** gekozen, de voorkeur verdient. Het woord duidt bij ons aan het tandvleesch zonder tanden: hij moet met de kevels bijten. Van *kieuw*, *kaauwen*.

Kevelen, o. w., ik kevelde, heb gekeveld. Eigenlijk, de kevels gedurig bewegen; van hier babbelen. Voor dit *kevelen* bezigt men gemeenlijk *keuvelen*. Zamenst.: kevelkin, eene lange platte kin.

Kever, m., meerv. kevers, keveren. Eene algemeene benaming van gekorven, gevleugeld ongedierte, met harde dekschilden; in het bijzonder, de spansche vlieg. Als er honingdauw, sprinkhanen, keveren wesen sullen. **BIBELV.** Dewijl dit ongedierte, om de schade, welke het, door zijne afknaging, aan het plantenrijk toebrengt, het meest bekend is, schijnt de naam van *kaauwen* af te stammen, en *kever* zooveel als *kaauwer* te zijn. Zamenst.: goudkever. Keverbek, diklip; kevervlieg.

Kevie, v., meerv. kevies. Eene kouw, kooi. Ook eene boeren etenskas, met eene getraliede deur. Hoogd. *Käftg*.

Kevis, v., meerv. kevissen. Een bijwijf. Van hier het zamengest. *keviskind*. Bij **KIL.** is *kebis*, *kebbe*, *kevisse*, een bijwijf, hoogd. *Kebsweib*. Dus is *keviskind*, een kind uit een bijwijf geteeld. **SCHILTER** leidt het af van het zw. en ijsl. *kaeps*, *kaeb*, een lijfeigene, een knecht, een slaaf, (het lat. *captus* mag men hiermede vergelijken) omdat men gewoon was, uit lijfeigene vrouwspersonen, bijwijven te verkiezen.

Kib, (kibbe) v., meerv. kibben. Zoo noemt men, in Geld., het achterste van een fuiknet, waarin de aal vastloopt. Bij **KIL.** is *kip*, *knippe*, *decipula*.

Kibbelen, o. w., ik kibbelde, heb gekibbeld. Twisten, als kinderen onder elkander doen.

Een voortdur. werkw., van *kijven*. Zamenst: kibbelkunst. Fraai is het zeggen van ERASMUS, dat, door de vermenging van de christelijke leer met de filosofie van PLATO, de godgeleerdheid eene distelige, knoestige, twistrijke kibbelkunst was geworden. LEVENS-BESCHRIJV. v. ERASM.

Kibbeling, v. Kibbeling van eenen gezouten visch, de afval, iets, dat afgesneden wordt. Het woord ontstaat niet van het vorige *kibbelen*, maar van *kippen*, *kippelen*, *kibbelen*. *Kippen* is, in het nedersaks., afhouden. Ons woord *kappen* is bekend.

Kich, kigchen, zie *kuch*, *kugchen*.

Kid, kidde, (ked, kedde) v., meerv. kidden. Eene kleine soort van paarden: eene noordsche kid. Vries. *kedde*.

Kidsen, b. w., ik kidsde, heb gekidsd. Eenig vocht, met geweld, uit geslotene lippen, straalswijze uitspuwen.

Kiekeboe, (kijkeboe). Een tusschenwerpsel, welk woord men gebruikt, als men zijne tronie voor kinderen, beurtelings ontdekt en toedekt: kiekeboe spelen. Misschien echter staat het in betrekking met het gr. *κίκεβου*, dat het geluid van schreeuwende nachtuilen aanduidt: van *κίκεβου*, nachtuil.

Kieken, (kniiken) o., meerv. kiekens. Het jong eener heen, eend, gans, zwaan. De klokken dekt vergeefs het sidderende kieken. VOND. Zamenst.: kiekendief, wouw; kiekenpastei. In het angels. heet *coc*, eng. *cock*, een haan. Bij de Grieken zoude *κίκεα* ook een hoen beduiden. Volgens HESYCH. *κίκεα* een haan, en *κίκεα* eene hen.

Kiel, m., meerv. kielen. Een linnen overtrek. Zie *kedel*, *keel*.

Kiel, m., meerv. kielen. Eene keg, wig: eenen kiel in het hout slaan.

Kiel, v., meerv. kielen. De lange bodembalk van een schip: ontwommen op de kiel van Hoofdis-bewenschte schuit. C. HUIGENS. In den dichtertlijken en verhevenen stijl wordt het voor een schip genomen: hoe fiks een zeeman de brooze kiel bestuurt. HOOFT. Van hier het bedr. werkw. *kielen*, kielhalen. Zamenst.: kielgangen, gaarboorden eens schips; kielkeper. BÓGAERT. — Kielwater.

Kielhalen, b. w., ik kielhaalde, heb kielhaald. Een schip kielhalen, een schip op zijde halen, om de kiel te verbeteren. Iemand kielhalen, eene scheepsstraf, wanneer de misdadiger, door middel van een touw, welks einde aan de groote ra vastgemaakt is, onder het schip doorgehaald wordt. Schertsend zegt men zulks ook, wanneer iemand *doornat* gemaakt wordt.

Kiem, v., meerv. kiemen. Het eerste uitspruitseel van het zaad. Het is ook voor kaam, zonder meerv., in gebruik geweest. Van hier kiemig, overdr.: 't kiemigh bloeit. HOOFT.

Kiemen, o. w., ik kiemde, heb gekieemd. Eene kiem zetten, van zaden gesproken. M. L. TIJDW. spelt *kiemen*: een zandje, op 's hemels juistens stond, gekimt uit zijn' ontdooiden grond. Het wordt ook oneigenlijk voor aanvangen, ontluiken gebruikt: zijn verstand kiemde. Voor *kiemen* wordt ook *kijnen* gebezigd: 't schijnt, dat het zaad wel kijnt, maer geenens wortel schiet. WESTERB. Het heeft met *kim*, *kaam*, eenen oorsprong.

Kiepekorf, m., meerv. kiepekorven. Zoo noemt men in Gron. sterke, van grof teenwerk ge-

vlochtene, langwerpige manden, waarin aardewerk wordt overgezonden. Het is hetzelfde woord als het neders. *die Kiepe*, dat eene mand aanduidt, welke men op den rug draagt.

Kier, m. Als eene deur even openstaat, zegt men: de deur staat op, of aan, eenen kier. Het zal misschien van *keeren* afstammen; althans COORNH. zegt: de deur staet aen keer.

Kies, v., meerv. kiezen. Baktand: te bijten met de kies VOND. Zamenst.: kiespijn, kiezen-trekker, enz. Bij KIL. ook *kuijse*, in Gron. nog in gebruik. Zie *kuis*.

Kiesch, bijv. n. en bijw., kiescher, meest, zeer kiesch. Die nauw kiest, keurig: hij is kiesch in het eten. Net, nauwkeurig: kiesche schrijvers. Van hier kiescheheid.

Kieskaauwen, o. w., ik kieskaauwde, heb gekieskaauwd. Langzaam eten, zonder smaak het voedsel gebruiken: kieskaauwende den tip van 't gras afknagen. VOND. Kieskaauwen over eenen mug en happen eenen kemel. J. OUDAAN.

Kieuw, v., meerv. kieuwen. Kakebeen: de visch is bleek aan de kieuwen. Muil, kaak: het monster blies vlam en vuur uit zijne kieuw en kopre keelen. VOND. Van *kaauwen*.

Kievit, m., meerv. kievitte (kieviten). Eene bekende vogel, die naar zijn geluid dezen naam draagt. Zamenst.: kievitsei; ook eene bloem, die de gedaante en kleur van zulk een ei heeft, enz.

Kies, b. w., ik koos, heb gekozen, (*gekoren*, van *koren*, *keuren*, *kieren*, bij KIL.). Verkiezen, eene kens doen: partij kiezen. Eene regering kiezen. Zo dat mijne ziel de verworping kiest. BIJBELV. In de scheepvaart heet dieper in zee steken, of afvaren, na aan eene kust, of in eene haven, geankerd te hebben: zee kiezen. Van hier kiezer, kiezing. Voorts kiesbaar, kiesheer, enz.

Kif, o. Zoo noemt men in Gron., de gemalene run, wanneer dezelve in de looijerskuip reeds gebruikt is. Het schijnt met *kaf*, tot het neders. *kiven* te behooren, hetzelfde als ons *kijven*, dat eigenlijk kaauwen, en voorts ma'en, verbrijzelen aanduidt.

Kijf, v. Geschil, twist: der staten magt in de kijve stellen. HOOFT. En haer mont vertorent tot kijf. BIJBEL, 1477. De zaak is buiten kijf. Van hier kijfachtig. Zamenst.: kijflust, kijfwoord. HOOFT. Dit vinden wij ook in de TWESPR: neemt ons eerste kijfwoord, d. i. het woord, waaromtrent wij het eerst verschilden. Oul. was ook *kijfkind*, voor bastaard, onecht kind, in gebruik.

Kijken, o. w., ik keek, heb gekeken. Zijn ligchaam in eene rigting zetten, om iets te zien. Uit de vensters kijken. Op zijnen neus kijken, bedremmeld staan. Iemand in den mond kijken. In het gemeene leven zegt men: ik zal het eens kijken, voor ik zal het zien te doen. In dien zin wordt het woord niet bedr. genomen, maar de vierde naamval wordt door een uitgelaten werkwoord beheerscht. Van hier kijker, aanschouwer, toekijker. In den schertsenden stijl zegt men *de kijkers*, voor de oogen. Verkleinw. *kijkertje* (oogje). HOOFT. Ook voor eenen verrekijsker: geef mij dien kijker eens. Zamenst.: handkijker, piskijker, sterrekijker, enz. Voorts kijking. Zamenst.: kijk-duin, kijkgat, kijkglas, kijktoren, kijkuit, kijkvenster, enz.

Kijn, een uitgang, oudtijds gevoegd achter

sommige zelfst. naamwoorden, om die tot verkleinwoorden te vormen. Bij **HOOFD** vindt men nog: door 't speelziek windekijn.

Kijte, v. De eijeren van visschen, anders *kuit* genaamd: zoo haest als de visschen uit de kijte ghekipt zijn. **BRUNE**. Bij **KIL**. is *kijte*, *kiete*, *kuite*, *ova piscium*.

Kijven, o. w., ik keef, heb gekeven. Hevig, en met veel gedruisch twisten: zij keven met elkander. Het schijnt met *kevel*, van kaauwen af te stammen, en dus eigenlijk bijten aan te duiden. Althans het hoogd. *keifen*, twisten, heeft in eenige oorden van Opperd., die beteekenis; in de Monseeis. Glossen heet het *chiucan*. Van hier zijn kijaadje, kijver, kijverij.

Kikhalzen, zie *kikken*.

Kikken, o. w., ik kikte, heb gekikt. Eigenlijk, een klein geluid achter in de keel maken; voorts, het minste geluid met den mond maken, het minste woord spreken: en zoo daer iemand kikt. **VOND**. Het naamw. *kik* is ook in gebruik: hij zegt kik noch mik. Het is een klanknabootsend woord. Van hier *kikker*, *kikvorsch*; ook *kikkerd* — *kikkerrid*, de eitjes van kikvorsch. — Voorts *kikhalzen* (*dokhalzen*, *kukhalzen*), in spijs of drank bijna stikken: slooven, dat hij *kikhalz'*. **HOOFD**.

Kikvorsch, m., meerv. *kikvorschen*. Een bekend dier, van het kwakkende en rikkekikkende geluid dus genaamd. Zie *vorsch*.

Kil, zie *kel*.

Kil, v., meerv. *killen*. Eene diepte met water, tusschen twee droogten; ook het bed eener rivier. Als zij in de kille daalden, nat wordende ten buik en naavel toe. **HOOFD**. Als de stroom een nieuwe kil gemaakt hadde. **HOOFD**. Het water zelf: een stroom, die met zijne kil in zee loopt. **VOND**. Ons *kuil* en het gr. *καλος* komen hiermede overeen.

Kil, v. Koude: de eerste kil van het bier wegnemen. Het is ook een bijv. naamw.: in killen nachtdaew. **SCHUTTE**. Een kille schrik. Van hier *kilheid*, *koude*, *huidervigheid*. *Killig*, *koud*: het Noorden *killig ijs*. **J. DE MARRE**. Zamenst.: *kilkoud*. Zie verder *kel*.

Killen, o. w., ik kilde, heb gekild. Eene tintelende koude veroorzaken: het bevrozen brood kilt aan de tanden. Eene zoodanige koude gevoelen. Ijskoud zijn: gunt mij, dat de doodt met haar killend' handt deez' weenend' oogen luike. **HOOFD**. *Killen* is ook een zeemanswoord, dat van de zeilen gebruikt wordt; anders levendig houden, met de zeilen aan den wind liggen. **HOOFD** gebruikt het bedrijvend voor *dooden*: hij deed ze ter zelve ure killen en begraven. In het eng. is *to kill* eenen manslag begaan. Van het woord, in de eerste beteekenis, is *killig*, tinteling.

Kim, v., meerv. *kimmen*. Het woord duidt, in het gemeen, eene scherpe verhooging aan, en is, met *kam*, *kaam*, *kiem*, van eenen oorsprong. In het bijzonder noemen de kuipers dus de scherpe einden van een vat, die boven den bodem uitsteken. De nitstekende kromme rand, de kromte eens stevens, heet ook *kim*. Zoo ook wordt de bovenrand van een vat, of glas, door Dichters *de kim* genoemd: een roemer ter kim toe vol geschonken. **POOT**. Eindelijk draagt de nitstekende gezigtgeinder dien naam: de zon is onder de kim. De dagh loopt van de kim. **HOOGVL**. Zij (de zon) nijght naa 's aardrijks kim. **HOOFD**. De zon

rijst ter kim uit. Van hier *kimmeloos*, overdr.: van 't kimmeloosze wraakverschieft. **M. L. TJDW**.

Kimmen, zie *kiemen*.

Kin, v., meerv. *kinnen*. Het vooruitstekende deel aan den kop der dieren, vooral aan het menschelijke aangezicht, beneden de onderlip: tot de kin in 't water. **VOND**. Eene gladde kin, die nog baardeloos is. Zamenst.: *kaalkin*, *kevelkin*, *kloofkin*, *langkin*, *spitskin*, enz. Voorts *kinijzer*, *kinetting*, enz.

Bij **RAB. MAUR**. luidt dit woord *chinni*, neders. en hoogd. *kin*, eng. *chin*, angels. *ciun*, gr. *γενος*, *γενεω*, *ζωωος*. Het schijnt aan *kin*, in oorsprong, nabij te zijn, als beduidende in het gemeen iets, dat uitsteekt.

Kind, o., meerv. *kinders*, *kinderen*. Een mensch, zoo ver hij, door lichamelijke voortelling, zijn wezen van anderen ontvangen heeft, zonder opzigt op zijn geslacht, dat door de woorden *zoon* en *dochter* nader bestemd wordt. Vooreerst, met betrekking op hen, van welken men zijn wezen en bestaan ontleent; en wel, in den bepaaldsten zin, met opzigt op beide ouders: geene kinderen hebben. De vader teelt kinderen, de moeder baart kinderen. Zusterskinderen, broerskinderen, kinderen, welker moeders of vaders elanders zusters of broeders zijn. Wijders, met opzigt op stamvaders, of voorouders: de kinderen van Israël. In zoover alle redelijke schepselen hun aanwezig aan een Opperwezen verschuldigd zijn, heeten zij *kinderen* van eenen algemeenem Vader. Oneigenlijk: *landskinderen*, in hetzelfde land geboren; *aangenomen kind*; *stadskind*, *stedekind*, *aalmoezenierskind*, *kostkind*, *minnekind*, *breukinderen*, *naaikind*, *schoolkind*, enz. Een kind des duivels, der hel, des doods, des toorns, der zonde, der wereld, enz., meest in den stijl der Schrift. Hierheen behoort de uitdrukking: een kind van weelde. Eindelijk, een papieren kind, voor een *boek*. Zoo ook heeten Dichters hunne werken: *kinderen* hunner hersenen. Van kinde groot zijn, zegt **HOOFD**, voor *zwanger zijn*; waarvoor men, in den lagen spreektrant, bezigt met *kind zijn*. In den **BIJBEL**, 1477 wordt het jong eens diers ook *kind* genoemd. De schrijvers der middeleeuwen geven dikwijls den naam van *kind*, lat. *puer*, fr. *enfant*, enz., aan minderjarige vorsten: die heere van **STREENE** ende dat **KIJNT VAN PUTTE**. **PRIVIL. v. DORDR**. Van kindsbeen af. In den **BIJBEL** heeten onervarene christenen *kinderen*. **OUL** was het meerv. ook *kinder*: en had gheen kinder ghe-wonnen. **BIJBEL**, 1477. Ook *kinden*. Van hier *kinderachtig*, *kinderachtigheid*, *kinderlijk*, *kindsch*, *kindschap*, *kindschheid*. Zamenst.: *kinderbed*, (*kinderbedvrouw*, voor *kraamvrouw*, bij **KIL.**), *kinderbel*, *kinderbier*, (*kindelbier* in Gron.) *kinderdoop*, *kindergeld*, *kindergoed*, *kinderhuis*, *kinderhuisraad*, *kinderjaren*, *kinderkamer*, *kinderkost*, *kinderluren*, *kinderloos*, *kinderloosheid*, *kindermaal*, *kindermeester*, *kindermeid*, *kindermoord*, *kindermoorder*, *kinderdarmuts*, *kinderpap*, *kinderpokjes*, *kinderpop*, *kinderpraat*, tot nut en naar de vatbaarheid van kinderen; *kinderrijck*, die veel kinderen heeft; *kinderschoenen*: zijne *kinderschoenen* uittrekken, *afleggen*, uit zijne *kindschheid* gaan; *kinderschool*, *kinderspel*, *kinderspreukje* (bij **OUDEAN**), *kindertucht*, *kindervriend*, *kinderwerk*, *kinderzalig*, *vruchtbaar* in kinderen; *kinderzaligheid*. **HOOFD**. *Kindkiezing* heeft **HOOFD**, voor *adoptio*. Het is zeer waar-schijnlijk, dat het een verled. deel is van het

oude *kinnen*, telen: ik kinde, heb gekind. Bij ULPHIL. is dit *keinan*, angels. *cennan*, gr. γεννα, lat. *gignere*, oudt. *genere*, waarvan de verled. tijd *genui*, en *genus*, *gens*, enz. Van hier ons woord *kinne* en het eng. *kind*, een geslacht.

Kinderen, o. w., ik kinderde, heb gekinderd. Kinders krijgen.

Kink, v., meerv. kinken. Een draai in eenig touwwerk: maak die kink eens uit het touw. Er is eene kink in den kabel, een kronkel in het touw, ook figuurl., eene belemmering in het werk. Uit de kinke blijven, de verwarring ontwijken, het gevaar vermijden. Hij is al uit de kinke, hij heeft zich al gored. Het is zeer waarschijnlijk, dat het woord met het lat. *concha* eenen oorsprong heeft. Draaijen heet in het gr. *ροχλειν*.

Kinkel, m., meerv. kinkels. Misschien stamt dit woord, met den uitgang *el*, van het voorgaande *kink* af, en beteekent iemand, als ware het, met verdraaide hersenen; althans drukken wij daardoor uit, bij wijze van scheldnaam, eenen plomperd, eenen lompen boer: dat vergult den rijmer, gelijk een krans van boterbloemen den kinkel. VOND. Geen kinkelsbrein zoo stug enz. M. L. TIJDW. Van hier het zamengest.: schrikkinkel. HOOFD.

Kinken, o. w., ik kinkte, heb gekinkt. Een woord, van den klank gevormd, betekenende met de punt op iets raken, dat het eenen klank geeft en terugstuit. Zoo *kinken* de kinderen met den werptol, als zij met de punt des tols eenen anderen tol zoeken te treffen. In een ander kinderspel is het, met de punt van een ei, op een ander ei zacht stooten: waarvan *kinkei*. Overdr.: de felste schichten der Fortuine kinken in een verstaald gemoed. HOOFD.

Kinkhoest, (bij KIL. ook *kichhoest*, *kindhoest*) m. Een kinderhoest, die met eene zware ademhaling en gevaar van stikking vergezeld gaat. Van *kink*, dat is draai, en *hoest*, als zijnde een worghoest, waardoor de longprij als toegedraaid wordt. Hoogd. *Keichhusten*, neders. *kuchhoest*, *kinkhoest*, zw. *kikhosta*, eng. *chincough*.

Kinkhoren, (kinkhoorn) m., meerv. kinkhorens. Eigenlijk, een gedraaide horen, een blaaswerktuig, waaruit een scherp geluid gewrongen wordt. Wij verstaan er thans door een wenteltrapvormig zeegewas, dat de gedaante van zulk eenen horen heeft. Het eerste gedeelte des woords is zeker met *concha*, *ροχη* hetzelfde in oorsprong; zijnde *kink* een omkraai. VOND. heeft *kinkklaroen*: hij grijpt de kinkklaroen.

Kinnebakken, o., meerv. kinnebakkens. Die beenderen des hoofds, of van den kop der dieren, waarin de tanden vaststaan; het kakebeen: ook de wang: hare tranen loopen over het kinnebakken. BIJBELV. Men zegt ook *kinnebak*; het meerv. daarvan vindt men in de BIJBELV.; en van hier kinnebaksham, kinnebakslag. Van *kin*, *bakken* of *bak*, betekenende eigenlijk eene uitstekende verhooging: waarom nog het verhevene gedeelte van het aangezicht, onder de oogen, *bak* heet.

Kinnetje, o., meerv. kinnetjes. Een achtste deel van een vat, ook een achtsteel genoemd: een kinnetje boter, bier, enz.

Kip, v., meerv. kippen. Een band of hoepel om eene rol stokvisch. Misschien van het oude *kepen*, eng. *to keep*, vasthouden.

Kip, v., meerv. kippen. Eene keep. Van

kappen, bij KIL. *kippen*, neders. *kippen*. Zie *keep*. Van hier kipmolen, waar hennip geklopt wordt.

Kip, v., meerv. kippen. Eene knip, eene val. Men gebruikt het in de lage spreekwijs: kip, ik hebje. Het woord schijnt klanknabootsend te zijn.

Kip, v., meerv. kippen. Een hoofddeksel voor kinderen, eene klappmuts, in Geld. *eene kips*, *kipse*. Het schijnt, met *kap*, en het hoogd. *Kipfe*, eene spitse verhooging, uit eene bron gevloerd te zijn.

Kip, o., meerv. kippen. Zoo noemt men, in Geld., eene smalle strook houts aan den ploeg, aan het ploegijzer vastgemaakt; welk kip over den grond schuurt. Men zoude het van *kepen*, vasthouden, kunnen afleiden, omdat dit hout het ploegijzer vastkneelt.

Kip, v., meerv. kippen. In de dagelijksche taal, een jong hoen, en, in het gemeen, hoenders; dus genoemd, omdat zij uit den dop gekipt zijn. Met de kippen op stok gaan, vroeg gaan slapen.

Kippen, b. w., ik kipte, heb gekipt. De schaal van een ei doorpikken: en kipt haer eiers. VOND. BRUNE gebruikt het van de visschen: uit de kijte gekipt. Het beteekent ook met eene kip vangen, en voortts, vangen, grijpen, treffen. HOOFD zegt: anderen gekipt van den koughel. Wegstellen: opdat het niemant zou kippen. HOOFD. *Kippen* is ook uitkiezen, anders *uitkippen*. Van *kippen*, in de eerste beteekenis, is het *kipsel*, zonder meerv., de gekipte jongen. BRUNE gebruikt dit woord.

Kipperen, o. w., ik kipperde, heb gekipperd. Dit woord, dat in Geld. *keperen* heet, wordt gebruikt van een prikkelend gevoel der handen, wanneer zij van koude doortinteld zijn. Een voortdur. werkw. van *kippen*, snijden, gevoelig raken, eng. *to chip*.

Kirren, o. w., ik kirde, heb gekird. Het woord drukt, met zijne trillende letters, het geluid der tortelduiven uit. Van hier klagelijk weenen: ik kirrede als een duive. BIJBELV.

Kissen, o. en b. w., ik kiste, heb gekist. Onz., een sissend geluid maken: kissen is eigenlijk dat geluid, het welke het koud water van zich geeft, wanneer een gloeiende stof daer in gedompeld word. FR. DE HAES. Kissend water. HOOGVL. Ook zegt men het van de gloeiende stof zelve: om 't kissend koper in den koelback te verkoelen. VOND. Bedr., ophitsen; bij voorbeeld, als men eenen hond, door een sissend geluid met den mond te maken, op iemand aanhijst: hij kiste hem tegen den dief.

Kist, v., meerv. kisten. Een vierkantig, uit planken zamengeslagen ruim, met een deksel, om iets daarin te leggen. Den sleutel op de kist leggen, den boedel bankbreukig verklaren. Doodkist: dit strooit de kist met Edens kruid. M. L. TIJDW. Zamenst.: appekist, bondkist, doodkist, geldkist, haverkist, kleerkist, kruidkist, pakkist, schatkist, enz. — Kistdeksel, kitsmaker, kistenmaker, kistenpand, een tilbaar onderpand, dat in eene kist kan bewaard worden.

Kist, hoogd. *Kiste*, fr. *caisse*, lat. *cista*, gr. *κιστη*. Inzoover het een ingesloten ruim beteekent, mag men het vergelijken met het hebr. **כִּס**, eene kofertje, *mar-supium*, *loculus*, *crumena*, in quam pecunia aliaque res reconduntur, zoo als J. SIMON, in *Lex*. zegt.

Kisten, b. w., ik kiste, heb gekist. In eene kist pakken: citroenen kisten. In eene doodkist leggen: een lijk kisten.

Kit, v., meerv. kitten. Eene groote kruik. Van hier vindt men, bij VOND., *kittebroër*, voor eenen, die veel van drinkgelagen houdt. Men mag het

woord met het gr. *κῆδος*, hebr. **כִּי** vergelijken: anders is **כִּי** ook een drinkbeker. Of hiervan ontstaan zij *eene kit*, voor een bordeel, omdat men daar zuipt, is onzeker. Men kan het ook met *kot* uit eene bron afsleiden.

Kits, v., meerv. kitsen. Een engelsch galjoot, een ligt vaarttuig, met een verdek en drie masten. Fr. *quèche*. Vergelijk *katschip*.

Kitsen, b. en o. w., ik kitste, heb gekitst. Bedr., met een zeker geluid afschieten: zij kitzen een' hageljaagt van looden op de stormveirdighen. HOOFD. ONZ., met *hebben*, beteekent het een kitsend geluid in het water maken. Zoo *kitsen* de jongens, met eenen platten steen, in het water.

Kittelen, b. w., ik kittelde, heb gekitteld. Door het aanraken van gevoelige lichaamsdeelen, den hoogsten graad van jeuking veroorzaken. Iemand in de zijde — onder de kin — onder den voet kittelen. Van eenen aangename drank zegt men: hij kittelt op de tong. Iemands ooren kittelen, hem dingen verhalen, welke hij gaarn hoort. Zachtelijk aanraken: knokkels kittelen de veel. HOOFD. Fig., eenen hoogen graad van zinnelijke, aangename gewaarwordingen veroorzaken. gewoonlijk in eenen kwaden zin: dat liedje kittelt haren smaak. *Zich kittelen*, zich innerlijk verheugen. Vleijend vermaken: zoo kitteld haar de hoop. HOOFD. Van hier kittelaar, in de ontleedkunde; kitteling, eigenlijk en oneigenlijk: OUDAAN heeft keelkittelingen; kittelachtig, ketelachtig, bij HOOFD. overdr., voor *moelijk*; kittelig, kittelgheid. Zamenst.: kittelloorig, keteloorig, bij HOOFD. voorkomende, voor *haastig*, *oplopend*, kittelloorigheid. — Kittelkeurig, kitteltongig. HOOFD.

Het schijnt een voortdurend werkw. van het verouderde *kiten*, ligt steken, aanroeren; daar toch de kitteling eene soort van aangename aanraking is.

Kittelachtig, zie *kittelen*.

Kittig, bijv. n. en bijw., kittiger, kittigst. Net, puntig. In de volkstaal hoort men: een kittig meisje. Afgeregt, vaardig, vurig: kittiger op 't beschadighen dan op 't beschutten. HOOFD. Misschien is de oorsprong het bovengenoemde *kiten*.

Klaar, bijv. n. en bijw., klaarder, klaarst. Vele lichtstralen van zijne oppervlakte terugwerpend: klaar als kristal. BIJBELV. Vele lichtstralen doorlatend, doorzigtig, het tegendeel van *troubeel*: klaar water, klare wijn. Onbewolkt: eene klare lucht. Klaar weder. Openbaar, zeker: die zaak is mij nu klaar. Zoo klaar als de dag. Vaardig, gereed: ik ben klaar om te reizen. Is het eten klaar? Klaar maken. Geene hinderpalen meer hebbend: het huwelijk is klaar. Het is daar niet klaar, daar is iets in den weg. Helder, duidelijk: eene klare stem. Zuiver, net: och s' is so puntich en klaar. BREDERO. Van hier klaarheid, klarigheid, klaarachtig, klaarlijk. Zamenst.: klaarblijkelijk, klaarblijkelijkheid, klaarblijkend, klaaroog, een kruid, anders *oogenklaar*; klaarschijnend, klaarsziend. Inzoover het woord doorzigtig, helder beteekent, is het, in het deensch, neders., hoogd., zw. *klar*, eng. *clear*, lat. *clarus*, fr. *clair*, gr. *γλαυρός*, *γαλῆρος*. De oorsprong

schijnt in *la, lo*, licht, te zijn, zoodat de *k* slechts de voorgevoegde keekklank is.

Klaas, m. Een eignaam eens mans, verkort van *Nikolaas*, uit het lat. *Nicolaus*. Een houten klaas, een bot, lomp mensch. Zo noemt men, in de Gron. Ommel., ook eenen houten nap, met eenen korten krommen steel.

Klaauw, m., meerv. klaauwen. De gekloofde voet van eenige dieren, als van schapen, herten, zwijnen, enz. Het veer zelf: daer en zal niet een klaauw achterblijven. BIJBELV. Inzoover zich het denkbeeld van grijpen, vatten, haken, hiermede vereenigt, drukt het woord uit de vingers aan de handen, en de teenen aan de voeten der dieren. Van menschen gebruikt men het met verachting: zoo lang gij uw' woekerenden klaauw slaet in uws naasten goed. DE DECKER. Van dieren: men kent den leeuw aan den klaauw. Van roofvogels: zoo min de duif een' prooi den haviksklaauw ontzet. HOOGVL. Van hier de spreekwijs: ergens zijne klaauwen inslaan, zich iets met geweld aanmatigen. Een slag: de kat gaf hem een klaauw met haren poot. Dat naar eenen klaauw gelijkt: met witte gember, en haar kostelijken klaau. ANTON. Ankerhand: overmits de klauw (des ankers) was recht getrokken. BOGAERT. Zoo heet ook een tuingereedschap met tanden, om te wieden, een *klaauw*, gemeenlijk anders *klouw*, waarvan *klouwen*, *opklouwen*. Zamenst.: beerenklaauw enz. Klaauwhamer. Het komt af van *klieven*, *kloven*.

Klaauwen, b. w., ik klaauwde, heb geklaauwd. Met de nagels krabben: de kat zal u klaauwen. — Zijn hoofd klaauwen. Gemeenlijk zegt men, in dezen zin, *klouwen*: o! hij zal zijn hoofd nog klouwen, hij zal nog verlegen en mismoedig zitten.

Klaauwier, (*klavier*, bij KIL. *klauwiere*) m. en o., meerv. klaauwieren. Een haakswijze spijker, wiens omgebogene punt naar boven staat: een schoorsteenkleed in klaauwieren haken. Dragende den wreeden klavier (*severus uncus*, bij HORAT.). VOND. Wijders: de klaauwieren van het orgel. Fr. *clavier*. Meesters die 't klavier behandelt. M. L. TJDW. *Het klaauwier* is ook datgeen aan een spinnewiel, waaraan men den klos steekt; rondom welks spil de klos draait.

Klad, v., meerv. kladden. Vuiligheid, smet. Fig.: de klad dezer ketterij. HOOFD. Lasterende beschuldiging: iemand eene klad aanwrijven. Indien zij zonder klad door 't leven was gegaan. HOOFD. Een schrift in het ruwe gesteld: de klad van de overgezette Aulularia. HOOFD. De kooplieden noemen dat boek, waarin zij de dagelijksche zaken vlugtig opteekenen, *de klad*, of *het kladboek*. *Klad* heet ook eene groote verlagings in den prijs, door te goedkoop iets weg te geven: hij heeft er de klad in gebragt. Ook wordt een slecht morsig vrouwspersoon dus genoemd: ey, valsche kladde. COL. v. RYSS. Eindelijk noemt men de geslotene knoppen van klissenkruid, in Gron., *kladden*, Geld. *klassen*. Bij KIL. *kladde*, *klusse*, *Lappa*. Van hier de spreekw.: hij houdt aan als eene klad, hij bindt telkens zijn verzoek aan. Het meerv. *kladden* is ook gebruikelijk in de lage spreekwijs: iemand bij de kladden krijgen, hem aangrijpen. Van hier kladdig, kladdigheid, kladderig. Zamenst.: kladdeboter, boter, die vervalscht wordt, om haar tot eenen lagen prijs te verkoopen; ook een morsig wijf. Voorts kladpa-

pier, kladschilder, kladschilderen, kladschuld, kleine schuld.

Kladden, b. en o. w., ik kladde, heb en ben geklad. Bedr., bevuilen : en kladden met een roest de groente van haar blaën. **HOORT**. Doormengen : de spijzen ondereen kladden. Onz., met hebben : in een boek kladden. Te goedkoop aan den man maken : hij heeft met die waren geklad. Met zijn ; kladdig worden : dat schrift zal kladden. Van hier kladder, vuilmaker — kladschilder — een, die onder den prijs verkoopt : kladderij, morserij — slecht schilderwerk — verkooping onder de waarde ; ook kladding. Van kladden, heeft men het woord *kladde*, *gladdeije*, met eenen bastaarduitgang, in de beteekenis van een morsig vrouwemensch, gemaakt, en daarvan het werkw. *kladdeijen*, bij *KIL*. *profundere*, *dissipare*, *maculando*.

Klage, v., meerv. klagen. Eene klagt : ick sal mijner klage vergeten. **BIJBELV.** Volhard in zijne klage. **VOND**. Zamenst. : rouwklage, weeklage. Van hier klagelijk.

Klagen, o. en b. w., ik klaagde, heb geklaagd. Onaangename gewaarwordingen, door eene, op eene zekere wijze gebogene, stem, openbaar maken. Onz. : man en wijf klaagden. Met over : hij klaagt over zijne kinderen. Bedr. : men sal eene klagelieke klage klagen. **BIJBELV.** Van hier klager, klaagster, klaging. Zamenst. : klaaghuis, klaaglied, klaagpsalm, klaagrede, klaagschrift, klaagstem, klaagtoon, klaagvrouw.

Het is eene nabootsing van de klaagstem. Het gr. *κλαω*, ik ween, behoort hierheen ook.

Klagt, v., meerv. klagen. Geklag : met zijne klagte. **VOND**. Eene zaak waarover men klaagt : zijne klagen voor God uitstorten. Beschuldiging : eene klagt tegen iemand hebben. Eene kerkelijke vergadering, waar de klagen der behoeftigen gehoord worden, draagt ook den naam van *klagt* : zich bij de klagt vervoegen. Van hier klagtig : over iemand klagtig vallen. Zamenst. : jammerklagt, lijkklagt, minneklagt, rouwklagt ; klagtvergadering, enz.

Klak, v., meerv. klakken. Eene vlek, die door het druppen van een vloeibaar ligchaam ontstaat : eene klak, met inkt, op het papier maken. Het bootst eenigzins den klank van den rollenden drop na : althans heeft dit woord *klak* die kracht in het zamengest. : klakkebos, klakkebus, een klappos, waarmede jongens spelen, wanneer zij eene prop in eenen houten koker slaan, en die met geweld weder daaruit drijven ; waardoor eene *klak*, of een klap, veroorzaakt wordt. Het fransch *claque-bois* is een veldriet, ruischpijp. Van hier het bedr. en onz. werkw. *klakken*.

Klakkeloos, bijv. n. en bijw. **HALMA** verklaart dit woord door plotseling, onverwacht. **HOORT** gebruikt het meer dan eens, in den zin van zonder reden, zonder genoegzamen grond : edoch, om niet zoo klakkeloos de Engelschen af te snijden. Slap, zonder aanwending van de noodige krachten, lafhartig : hoe dit volk klakkeloosze weere bood. **HOORT**. Het woord zal eigenlijk misschien aanduiden, stil, zonder *klak*, dat is zonder eenig geluid ; van hier plotseling, onverwacht : uw hoofd is vrij van onheyls klakloos treffen. **CAMPH**.

Klakken, zie *klak*.

Klam, bijv. n. en bijw. Eenigzins vochtig : alles is klam. Klamme handen. Het klamme zweet brak hem uit. Van hier klamheid, klamachtig. Eigenlijk duidt het aan kleverig, eenen

zekeren middelstand tusschen vochtig en droog, waarom het zeker, met *klemmen*, uit eene bron voortvloeit. **HOORT** schrijft *klem* : uw klaauwen klem van bloed.

Klamp, m., meerv. klampen. Een hulpmiddel, om iets vast te houden, te verbinden : sla or eene klamp tegen. Zoo heet eene dwarsplank, die twee planken verbindt, *eene klamp*. Vele stapels hooi, door inzaking naauw vereenigd, heeten : een klamp hooi.

Klampen, b. en o. w., ik klampte, heb geklampt. Bedr., klampen op iets slaan en het dus vasthechten. Met eenen scherpem sloophaak aanhalen en vasthouden : zij klampten elkan- der aan boord. Iemand aan boord klampen, fig. iemand hard om eene zaak aanvallen. Iemand klampen wordt ook gezegd voor *gijzelen*, om eene schuld vastzetten. **VOND**. bezigt *klampen* voor opstapelen : zoo klampte **DAVID** op overspel verraet en godvergeten moort. Zoo ook **HOORT** : ellend' op ellende te klampen. Onz., sterk kleven : de sneeuw klampt aan de holblokken. De oorsprong van *klammen* en *klemmen* is een.

Klank, m., meerv. klanken. Een aangenaam en helder geluid van eenigen duur. Het woord zelf bootst dit geluid na. Zoo geven metalen, muzikwerktuigen, enz. *eenen klank* van zich. En kaatst den klank weerom. **HOOGVL.** Voor fraai muziek of gezang doen hooren zegt **POOT** : nektar bieden in klank. Zoo noemt men ook de uitspraak van de woorden derzelve *klank*. Overdr., voor naspraak : zijn' voorbarigheid in die hatelijke moordt gaf zijne achtbaarheid eenen quaden klank na. **HOORT**. Zamenst. : rijmklank, tegenklank, werklank, — klankladder, klankteeken, enz. Het woord is gevormd van den verouderden onvolm. verl. tijd *ges* werkw. *klinken* ; evenwel zijn *klinken* en *klank* geven onderscheiden, daar het eerste woord, wegens de fijnere *i*, een kleiner, fijner geluid, het laatste een grover en sterker geluid uitdrukt. Van groote klokken zegt men liever : zij hebben eenen goeden klank, dan : zij klinken. Het lat. *clangor*, gr. *κλαγγη*, komt met dit woord overeen.

Klap, m., meerv. klappen. Weder een woord dat het natuurlijke geluid nabootst, hetwelk, door het zamenslaan van twee breede, harde, of van een hard en een week ligchaam, veroorzaakt wordt. Van hier : iemand eenen klap geven, dat is, eenen slag toebrengen, die klapt. Oneig., beuzelarij, gesnap : dat gij zijn dwaezen klap geloof. **VOND**. En voerden vuilen klap. **HOORT**. Voorts worden sommige dingen, die eenen klap geven, met dien naam benoemd ; die evenwel liefst vrouwelijk willen gebruikt worden. Hij (de nachtwacht) loopt met de klap. Met de klap (lazarusklap) loopen, bedelen. Op de klap loopen is eene andere spreekwijs, die aanduidt, dat men ongenoodigd bij iemand zijnen honger wil stillen, en juist het oogmerk waarneemt, wanneer men zal eten. Zoo de *klap* van eenen kelder, van eenen wagen, van eene schuit, enz. Ook dragen sommige dingen den naam van *klap*, die, alhoewel zij geen geluid geven, in onze verbeelding echter dit schijnen te doen. Zoo hebben eenige vrouwemutsen hare *klappen*. Dus kent men de *klap*, anders de *klep*, eener broek, van eenen hoed, enz. Zamenst. : klapbeentje, klapgeld, loon der nachtwacht ; klaphok, klaphout, kuipershout ; fig. : klaphout verkopen, snappen. Klaplooper, die op de klap loopt ;

klapmuts, ook voor het achterste gedeelte van sommige trekschuiten. Klappoot, klappernoot, klappoor, een gewel; klapproos, klapporroos, klappspaans, houten veer van eene molentreem, overdr., een man, of eene vrouw, die niets geheim houdt, — klapstok, boeren tijdwijzer; klapstuk, klaptouw, klapwaker; *klapwieken*, onz. w., ik klapwiekte, heb geklapwiek, met de wieken klappen.

Klappel, v., zie *klappen*.

Klappelijen, zie *klappen*.

Klappen, o. en b. w., ik klapte, heb geklapt. Onz., een klappend geluid maken: de vensters klappen. Met (ook *in*) de handen klappen. Geluid geven: de tiktakschijven klappen. OUDAAN. Snappen, praten: klappende vogels. Bedr.: uit de school klappen. De gevangene heeft alles geklapt. Van hier klapachtig, suapachtig; klapper, snapper: desen grooten klapper. GESCH. Klappertje, een met buskruid gevuld gevouwen papier, dat, aangestoken, eenen klap geeft: een klappertje afsteken; — klappernij: groot voedsel vonden deze klappernijen. HOORT. Van hier het voord. w., klapperen; klappering. Zamenst.: klapperboom, klapperman, klapperolie, klappertanden, (wanneer de tanden op elkander klappen): daar zitze en klappertant alleen. VOND. Van dit *klappen* heeft men het zelfst. *klappei*, *klappeije* gevormd, met eenen bastaarduitgang, in de beteekenis van praatster, snapster; en hiervan het onz. werk. *klappeijen*. Dit woord *klappen* is in het eng. *to clap*, zw. en ijsl. *klappa*. Hierheen behoort het ital. *colpo*, het fr. *coup*, het gr. *κολαπτος*, het lat. *colaphus*.

Klapwieken, zie *klap*.

Klaren, b. w., ik klaarde, heb geklaard. Schoonmaken, reinigen: wijn klaren. Om de vloer van puin en belemmering tot gaalijkheid der preke te klaaren. HOORT. Eene pleitzaak klaren, bij slotvonnis aftoen. Van hier noemde men voorheen de vergadering der overijsselsche staten, te Deventer, *de klaring*, omdat daar de zaken bij slotvonnis werden afgedaan. Voorts beteekent het iets behendig doen, beschikken, in den lagen stijl: ik zal dat wel klaren. M. L. TUNW. zegt ergens: die volvaardig weet te klaaren de schikking, die zijn vrijen wil bekoort.

Klaroen, v., meerv. klaroenen. Een blaaspeeltuig, dat een schel geluid geeft; uit het fr. *clairon*. En hemelsche klaroen naer onze maght te zetten. VOND. Zamenst.: kinkklaroen, bloedklaroen, krijgsklaroen: wen 't hoort de krijgsklaroenen steken. HOOGVL.

Klassen, zie *kletsen*.

Klater, v., meerv. klaters. Een ratel, een woord van het heldere geluid gevormd.

Klateren, o. w., ik klaterde, heb geklaterd. Een geklater maken: de donder klaterd. Een klaterend geluid. En 't buldrende geluk vrij klatre met zijn zweep. HOORT. Van hier klatergoud, eigenlijk overdr., voor *schijngoed*.

Klats, een tusschenwerpsel, om het geluid van weeke lichamen uit te drukken, als men dezelve tegen andere lichamen werpt, *klits*, *klats*. VOND.

Klauteren, o. w., ik klauterde, heb geklauterd. Klimmen, zoo dat men zich met handen en voeten vasthoudt: zij klauterden als katten. HOORT. Hiervoor bezigde men voorheen ook *klaveren*: tot dat een jong schipper, aan de andere zijde boven geklavert. HOORT. Van hier klau-

teraar, klautering. Het stamt af van *klaauw*.

Klavaatshamer, m., meerv. klavaatshamers. Breeuwshamer. Het woord baauwt het geklop der herhaalde slagen des breuwers na.

Klavecim (klavecimbaal, klavecimbel) v., meerv. klavecimmen, klavecimbalen, klavecimbels. Een snaarwerktuig, waarop met de vingers muziek gespeeld wordt: om de klavesim te roeren. HOORT. Ital. *clavicemba*, fr. *clavecin*. Zie *cimbaal*.

Klaver, v. Een bekend kruid, een goed voedsel voor paarden en vee. In versch klaver. HOOGVL. Van hier klaverig. Om haar klauwvormig blad schijnt het, met *klaauw* en *klieven*, eenen oorsprong te hebben. Van hier *klaveren*, een teeken op kaarten: klaveren aas — klaveren koning. Zamenst.: klaverblad, klaverdoek, kanefas; klaverjassen, een kaartspel; klaverveld, klaverweide, klaverzode. — Steenklaver enz.

Klaveren, zie *klauteren* en *klaver*.

Kleed, o., meerv. kleederen, in eenige gevallen ook *kleeden*. Dat aan het menschelijke ligchaam tot deksel, of ook tevens tot sieraad strekt. Een nieuw kleed. Een kind in de kleederen — kleeren steken. Fig.: iemand in de kleeren steken, hem bedotten. Alles, waarmede iets omhangen, of bedekt wordt: zij sullen daerover een kleet van purper uijtspreijden. BIJBELV. In dien zin zegt men, in het meerv. *kleeden*, niet *kleedoren*. Hierheen behooren de zamenstell.: altaarkleed, beddekleed, dekkleed, kabelkleed, paardkleed, regenkleed, schanskleed, schoorsteenkleed, stoelkleed, tafelkleed, vloorkleed, wagenkleed, wigekleed, enz. Voorts zijn de zamenst.: kleerbezem, kleerborstel, kleerkamer, kleerkas, kleerkist, kleerkooper, (kleerverkooper) kleermaker, kleermand, kleerschaft, kleersnijder, kleerstok, kleertob, kleerwinkel, kleerworm, kleerzolder, enz.

Kleed, eng. *cloth*. Het eng. *cloud*, eene wolk, is hetzelfde woord, zijnde eigenlijk eene bedekking van den hemel door wolken.

Kleeden, b. w., ik kleedde, heb gekleed. Kleederen aantrekken: zich kleeden. In den rouw kleeden; fig.: kleedt die toonen in den rou. HUGENS. Bedekken, verbergen: lettren, in loode kookers kleeden. HOORT. Van hier kleedaudje, kleedij, kleeding. Zamenst.: kleedkamer enz.

Kleemsch, bijv. n. en bijw., kleemscher, meest, zeer kleemsch. Kleverig, pappig: het brood is kleemsch, het is niet gaar gebakken. In het neders. is *kleinen*, *klehnen*, eng. *to cloom*, doen kleven. L. v. BOLHUIS heeft het werk. *kleemen* aangeteekend. Nog is in Vriesland *kleemen*, *kleemen*, gebruikelijk voor smeren, morsen, alsmede in den zin van talmen; waarvan *klemsch* smerig, en *kleemster* eene talmster. Het heeft met *leem* eene bron.

Kleen, zie *klein*.

Klei, v. Vette, vaste aardo. Ook kleiland: hij woont op de klei. Kleiakker: 't vet der klai met gout belaaen. Poor. Kleivreg: de klei rijden; ook fig. voor in gevaar en ongeval geraken: hij heeft bedroefd de klei gereden. In den verhevenen stijl heet ons ligchaam, ten opzigte van zijne broosheid, *uit klei gevormd*: onze ziel, uit de geluurde woning van gehoetzerde klaai ontslagen. J. FRANTZ. Het verschafte ook een beeld van ongevoeligheid, logheid: ongelukkig de ziel van klei. FERRI. Van hier kleiachtig. Zamenst.: kleiaarde, kleiboer, kleigrond, kleiland, kleispoor, kleiweg. Het begrip van kleven, van taaije vettig-

heid, is het meest heerschende in dit woord, waar- om men het, met *kleven*, *kliis*, *leem*, eenen oorsprong schijnt te moeten geven.

Kleijs, v., meerv. kleijen. Het meerv. is meest in gebruik. Door *kleijen* verstaat men, in Gelderl., de zemelen van boekweit. Bij KIL. is *kleijs*, *klijis*, *furfur*, *acus*, *palea*. ADELUNG leidt het af van *klieven*, inzoover het eertijds verbrijzelen beduidde. In de *Monseels. Glossen* heet het *cliuva*.

Klein, (kleen) bijv. n. en bijw., kleiner, kleinst. Het tegendeel van *groot*. In het algemeen, dat eene geringere maat van uitgebreidheid heeft, dan andere dingen: Europa is kleiner dan Azië. De mensch heet: de kleine wereld. *Klein* geld, in het gemeene leven, het tegendeel van *grof* geld. Ook als een zelfst. naamw.: in het klein handelen. Dat in de lengte korter is: kleine schreden. Ten opzichte der hoogte: eene kleine boom. Klein van persoon. Dun: klein bier. On- eigenlijk, onvolwassen: hij heeft nog kleine kinderen. *Kleinste* wordt, in de BIJBELVERT., voor jongste, gelijk *grootste* voor oudste, gebezigd. Hierheen behoort het verkleinw. *kleintje*: hoe vaart uw kleintje? *Kleintje* is ook, dat klein van waarde is: ik zal mij met een kleintje vergenoegen. Van hier *kleintjes*: dat huis valt wat kleintjes. Voorts, ten opzichte der doring: noch eenen kleynen tijt ben ik lij u. BIJBELV. Ten opzichte der menigte: eene kleine som. In het gemeene leven zegt men: eene kleine honderd boomen. Als een bijwoord: een klein weinig geduld. Ten opzichte der inwendige gesteldheid: eene kleine winst. Die zijn zaligh lot, hoe kleen. POOT. Ten aanzien van mood: 't hart werdt hem kleener. HOORT. Weinig waard: hij is klein in zijne eigene oogen. Met verachting vergezeld: acht uwen vijand niet klein. Onvermogen: zijne kracht is klein. Ten aanzien der wigtigheid: een klein begiu. Een klein verstand. Ten opzichte van aanzien: hij is onder grooten en kleinen zeer gezien. Van hier het werkw. *kleinen*, dat, bij HOORT, bed. en onz. voorkomt. Bedr., kleinmoedig maken: door uwe leughenen 't hart te kleinen. Minder maken: zijn leedt kleinen. Onz., verminderen: als de hoop der genaade kleinde. Kleiner worden voor het oog: als ghij de daaken ziet kleenen. Ook het bedr. w., met eenen bastaarduitgang, *kleinereu*, iemands achting benemen. Voorts kleinheid, kleinigheid, kleinte, kleinachtig. Zamenst.: kleinachter, klein- achting, kleingeloovig, kleinhartig, kleinhartigheid, kleinhartiglijk, kleinmoedig, kleinsmid, kleinverwer, kleinzeerig, ook voor *ligt geraakt*, kleinzeerigheid. De spreekwijs: iemand kleinigheid doen, of aandoen, voor iemand smaad aandoen, hem met ver- achting bejegenen, vinden wij bij HOORT: hoe de Pauzen den rijke ondragelijke kleinigheden gedaan hebben. De *k* is hier slechts het keelgeluid, en behoort niet tot den wortel. Het stamwoord is nog in het neders. *leem*, mager (bij de Gron. hoer- nen *kleen*, *klein*) angels. *laene*, *hluene*, eng. *lean*. Onze verouderde verkleinende uitgang *lijen*, en de hoogd. *lein* behooren hierheen ook.

Kleinood, o., meerv. kleinooden. Allerlei kostelijk edelgesteente, en uit kostelijke metalen gemaakte dingen, welke men tot sieraad heeft; ook kleinoordje genaamd: haar maakte hij zijn kleinoodjen. HOORT. Alles, wat ons dierbaar is, draagt dien zelfden naam: dat boek is een dier- baar kleinood der oudheid. De spelling met eene

n, *kleinood*, is de echte, als zijnde het woord zamengesteld uit *klein* en *ood*. Bij de Ouden, diende *ood*, of *ode*, om naamwoorden, die bij ons in *heid* uitgaan, te vormen. Bij NOTK. is *bettelode*, bedelarij, als zeide men *bedelheid*. Ondertusschen is *ood* een zeer oud woord, dat in alle europesche talen voorkomt, en, in het gemeen, een goed, eene bezitting te kennen geeft. *Heriotum*, *hereotun* is, in de middeleeuwen, heergoed, dat is, de noodige wapens en toerusting voor een krijgshoofd. In de dagelijksche taal kennen wij nog *allodiale goederen*; *allodium* was, in de middeleeuwen, een eigen aangeërfd goed. In het oude zweedsch is *od*, *öde* dikwijls een schat, in het ijsl. *audur*, rijkdom, overvloed. *Kleinood* beduidt dan eigenlijk kleine dingen, welke eenen schat, of rijkdom in zich bevatten. Wanneer *klein*, in *kleinood*, tot het angels. *clæn*, d. i. zuiver, behoorde, zou het eenen zuiveren schat beteekenen. HUYDEC. brengt het tot het oude *clene*, dat niet alleen klein, maar ook weinig, en dus raar, zeldzaam beteekende, zoo dat *kleinood* eenen zeldzamen schat zou aanduiden.

Kleins, kleinzin, zie *kleins*, *kleinzen*.

Klem, v., meerv. klemmen. Eigenlijk nipping, waardoor iets geklemd wordt: hier liggen voetangels en klemmen. Ook neemt HUYGENS het voor eenen naauwen doortogt: dat in de kiese klem van d'oor niet en gaat. Hij heeft de klem in den mond, als de mond zich niet kan openen. Overdr., verlegenheid: in de klem geraken, zitten. Benadeeling, verdrukking: mijn goude vrijheit in de klem. VOND. Nadruk in woorden en daden: met klem van woorden. VOND. Kracht en sterkte, om iets te verrigten: zijn navolger had de klem der heerschappije nauw aengegrupeu. BÓGAERT. De klem der regering. Het woord wordt, in alle geslachten, gevonden; het vrouwel. is echter het gebruikelijkste.

Klemmen, b. en o. w., ik klemde, heb geklemd. Bedr., nippen: zijnen voet klemmen. HOORT heeft: een treffelijk geklemd strijd, voor een strijd, waarin beide partijen vast en lang aan elkander zijn geweest. Onz., met *hebben*: de deur klemt. Benaauwen: om het hart klemmen. HOOGVL. Sterken indruk achterlaten: zoo uw gelukstant klemt op uw verlichte Reden! M. L. TIJDV. Van hier de zamenst.: klemgrond, (waarop de schepen hechten) klemhaak, waartusschen de timmerman de planken, welke hij aan de schraafbank schaven zal, klemt, — klemrede, klemspreuk, klemvogel, (bij KIL. ook *klampvogel*) eene soort van havik, omdat hij zijne prooi tusschen de pooten vasthoudt, — klemwoord. Voorts klemmerkruid, klemmerblad, eilooft, welks bladen, door sijne vezeltjes, aan boomen, of muurwerk, zich vasthechten. Van hier klemming. Vergelijk *klam*.

Klens, (kleins) v., meerv. kleinzen. Een werktuig, om iets te laten doorzigen, een teemsdoek, ten einde het nat zuiver en helder worde, anders ook *kleinzer* genaamd; van het bedr. werkw. *kleinzen*, *kleinzen*, van *klein*, angels. *clæn*, zuiver, *clænsan*, zuiveren, als alleen het kleine en fijne doen doorzigen, derhalve zuiveren, reinigen: melk kleinzen. Hiervan kleinzing, kleinzing, in het angels. *clænsung*, voor zuivering: for thinnre clænsunge, d. i. voor uwe reiniging. In het eng. is *clean*, zuiver, klaar, helder. Ons oude woord *kleinster* is eene vonk, anders *gleinster*, waarvan *gleinsteren*, *glinsteren*.

Klep, v., meerv. kleppen. Een woord, dat,

in sommige gevallen, met *klap* verwisseld wordt, in andere verkliest het gebruik *klep*. VOND. gebruikt het als een onveranderlijk tusschenwoord, om eenen klank van hamers na te baauwen: *klep, klep* het aenbeeld ging. Voor eenen opslag op de tasch van een kleed, welken men *eene klep* noemt. Zoo ook de *klep* van eene pomp, broek, enz. Zie voorts *klap*.

Klepel, m., meerv. klepels. Het ijzeren werktuig, dat in eene klok hangt, en, door zijne aanraking aan den binnenkant der klok, het geluid veroorzaakt. Voor de klok zelve: als hij den dooden met den klepel beluidt. VOND. Voor den bek eens ooijsaars; omdat hij, met denzelven, een kleppend geluid slaat: de ooijsaer klept met zijnen klepel. VOND. Schertsend, voor de tong: zij heeft eenen lustigen klepel. Eertijds noemde men eenen klopper aan de deur, *deurklepel*. Van *kleppen*.

Kleppel, m., meerv. kleppels. Klapspaan aan de treem eens molens.

Kleppen, o. en b. w., ik klepte, heb geklept. Onz., met de *klep* slaan: de nachtwacht klepte. De klok, in het aantrekken, zoo dwingen, dat de klepel slechts den eenen binnenrand rake, heet *kleppen*. Het slaan der ooijsaeren: het steil verblijf der kleppend' ooijsaeren. PSALMBER. Bedr.: de klok kleppen. Van hier klepper, klepperman, (klapperman) nachtwacht. In den dichtertlijken stijl, heet een dravend paard, dat met zijne hoeven tegen den grond klept, *een klepper*: men ziet den klepper zich in 't oeffenperk verhitte. VOND. Van hier het voortdur. w. *kleppen*: de ooijsaer kleppert. Iemand, wiens tanden, door koude, op elkander slaan, wordt gezegd te *kleppen*. Dit heet anders *klappertanden*, bij VOND. *klippertanden*.

Klerk, m., meerv. klerken. Een onduitsch woord, van het lat. *clericus*, uit het gr. *κλῆρος*, dat eigenlijk een lot beteekent, van *κλῆρω*, d. i. bij het lot verkiezen. *Κλῆρος* zegt dan zooveel als door het lot gekozen, gelijk wij in het N. TESTAM. van MATTHIAS lezen; waardoor dan verder de geestelijkheid den naam van *cleric*, en daarvan *clergie*, gekregen heeft, in tegenstelling van de *leeken*. Dewijl nu, in de middeleeuwen, de wetenschappen en kundigheden, bij de geestelijken alleen bijna gevonden werden; dezen ook het lezen en schrijven best verstonen, bediende men zich meest van zoodanigen tot openbare schrijvers. Van hier heeft het woord *klerk*, bij ons, den naam van hulpschrijver behouden. L. TRIP noemt den kundigen geschiedschrijver, L. OFFERHAUS, der eeuwen trouwen Klerk. Van hier het klerkschap, het ambts eens klerks.

Klessen, zie kletsen.

Klets, v., meerv. kletsen. Een woord dat een snerpnd geluid nabootst: hij gaf hem eene klets met de zweep. Ook als tusschenwoord: klets! klets! zoo sloeg hij hem op de wang. Schuld, in het gemeene leven: iemand eene klets aanzetten. Iets borgen heet, iets op de klets halen. Zamenst.: kletssoor, eene lange zweep.

Kletsen, (klessen) o. en b. w., ik kletste, heb gekletst. Onz., eenen kletsenden klank veroorzaken: met eene zweep kletsen, waarvoor VOND. *klassen* bezigt: zijn geccsselzweep doet kletsen. De gooten kletsen op 't gesteent. S. v. CH. Bedr., werpen, smijten: eenen steen in de glazen kletsen.

Kletteren, zie klateren.

Kleumen, o. w., ik kleumde, heb gekleumd. Stijf van koude zijn. Van hier kleumer. Iemand, die niet veel koude verdragen kan, en daarom digt bij het vuur kruipt, noemt men *kleumsch*. Als men het neders. *verklamen*, van koude stijf worden, bij ons *verkleumen* vergelijkt, mag men het veilig van *klem, klemmen* afleiden.

Kleunen, b. w., ik kleunde, heb gekleund. Kloppen, slaan: nu kleunt men hem met stokken. VOND. Het woord schijnt klanknabootsend te zijn. Het gr. *κλονεν* heet geraas maken, en ook slaan, kloppen; dat eveneens van den klank schijnt gevormd te zijn.

Kleur, v., meerv. kleuren. Het uitwendige gelaat der dingen, zoo als het, door de verschillende wijziging der lichtstralen, aan ons oog zich vertoont. De bloes op het aangezicht: eene kleur krijgen. Eene frissche, gezonde kleur hebben. Schijrede: hij wist de zaak eene schoone kleur te geven. Uit verachting, zegt men van iemand, die zich bij eene partij voegt, bij welke men teekens of leuzen draagt: hij is van de kleur. Het b. en o. w. *kleuren*, voor eene kleur geven, en eene kleur krijgen, is ook in gebruik. Het deelw. heeft HOOFT: uw' kinderen minnelijk gekleurt. Van het fr. *couleur*, lat. *color*.

Kleuter, v., meerv. kleuters. Een klein meisje: eene stoute kleuter. HOOFT zegt: dat het dusschen kleuter was. Zamenst.: kleutergeld, bij KIL. *klotergeld*, klein geld: hij dedor mijn zoo veel kleutergelts bijlangen. HOOFT. KIL. heeft ook *kloterboek, adversaria*. Het schijnt, met *klotteren, klonteren*, uit eene bron te zijn. Eene *kleuter* is dus een kort, ineengedrongen meisje. Kleutergeld kan men nu ook gemakkelijk uit die bron afleiden.

Kleven, o. en b. w., ik kleefde, heb gekleefd. Onz., met *zijn* en *hebben*: door eene taaije vochtigheid aan iets blijven hangen: pek kleeft aan de vingeren. In den vertrouwlijken spreektrant zegt men: dat kleeft aan de ribben, voor, dat voedt wel. Zijn hart aan iets hangen: blijft altijd aan het hemelsch kleeven. A. K. Doch meest in eenen verachtelijken zin: aan 't ak'lig zondeleven berouwen en schaamtloos kleeven. F. S., in M. L. TIJDW. Zoo zeide reeds OTFRID.: *balo, ther uns klibit*, de boosheid, die ons aankleeft. Bedr.: twee bladen papier aan elkander kleven. Maar kleev' aan uwen disch voor eeuwig onze lippen. DULL. Van hier kleving, kleverig, kleverigheid, klevig, — kleefachtig. HOOFT. Kleefkruid, eene plantensoort. In het gr. is *γλῆα*, leem. Dit leem is misschien de wortel. Dat toch de *k* slechts een voorvoegsel is, blijkt uit het wend. *lepin*, kleven.

Klibber, o. Bij KIL. *klebber, klibber, klubber*; die het door *gutta viscosa ex arboribus defluens*, taaije, kleverige gom, die uit de reten der boomschors druipt, vertaalt. VOND. gebruikt het eenigzins anders, als hij spreekt van: eene galeie, gevrwt met klibber, breijn en bloed, verstaande daardoor de verscheurde ingewanden, die aan de zijden der galeie kleefden. Van *kleven*.

Klief, v., meerv. klieven. Kloof, spleet. Het woord is bijna geheel verouderd. In Gron. gebruikt men het nog, schoon men het daar met eene zachtere keelletter uitspreekt, *glieve*: door de glieve van de deur, dat is, door de reet, de spleet derzelve.

Kliek, v., meerv. klieken. Overgeschoten brok van de maaltijd. Ook wordt het in den zin van uitgespogen slijm gebezigd. In het neders. is *ein klieks* een weinigje, dat overgeschoten is. Het komt dan zonder twijfel van *kliken*, dat, in het hoogd., van den klank gevormd is, en aanduidt een taai ligchaam in kleine stukken smijten.

Klieken, o. w., ik kliekte, heb gekliekt. Stukken en brokken van betgeen men eet overlaten. Ook spugen, roghelen, slijm uitwerpen. Het woord schijnt klanknabootsend te zijn. Van hier klieker, kliekster. Zamenst.: kliekpotje, kwispedoor; kliekschuld. Van *kliek*.

Klier, v., meerv. klieren. Sponsachtig deel in het ligchaam van mensch en dier, om deszelfs vochten af te scheiden: hier zijn de klieren, wier ampt het is het doorgaande vocht te kleinzen. **OVERZ. v. HERV.** De kraag van een hemd heet, in Gelderland, *eene klier*. Van hier klierachtig, vol klieren: de klierachtige zelfstandigheid van het brein. Zamenst.: keelklier, pijnappelklier, traanklier, — kliergezwel, enz.

Klieven, b. w., ik kliefde, heb gekliefd, (oudt. *klouf, gekloven*). Kloven: hout klieven. In den dichterslijken stijl: de zee, de lucht klieven. Na zoo veel zee te klieven. **BÓGAERT.** Het woord schijnt den klank van ligchamen, welke men door-kleeft, na te bootsen. Zie *kloven*.

Klif, o. Eigenlijk, de steile buitenkant van het land, waartegen de zee in den winter aanslaat; ook de afgang eener steilte: aan de zijde van 't klif. **HOOF.** Het heeft, met *klip*, misschien denzelfden oorsprong.

Klijf, o. Klemmerkruid, klimop: gedoog, dat dit groene klijf zich magh kringkelen om uw hoofd. **VOND.** Van *klijven*, dat is klieven.

Klik, m., meerv. klikken. Het onderste koperen, of ook ijzeren, stuk eener kolf: de klik raakt den paal. **SIX v. CHAND.** bezigt het voor *eene kolf zelve*. Het woord is klanknabootsend. Een lomperd heet, in de dagelijksche taal, *een houten klik*.

Klikken, b. w., ik klikte, heb geklikt. Eigenlijk, een klein en fijn geluid, *klik*, geven. Voorts in het geheim klappen, anders *verklikken*. Van hier klikker, klikster. Zamenst.: klikspaan. Ook wordt dit woord onzijd. gebezigd, in de beteekenis van genoege zijn: o! honderd gulden klikken er niet aan. Zoo zegt men ook in het hoogd.: *es klecken keine hundert Thaler*.

Klikklakken, o. w., ik klikklakte, heb geklikklakt. Het geluid van verdubbelde slagen: 't gedruis vervult de lucht, en klikklakt in onze ooren. **J. DE MARRE.** De wapens klikklakken. **VOND.** Zie *geklikklak*.

Klikspillen, o. w., ik klikspilde, heb geklikspild. In sommige oorden gebruikelijk, voor *lanterfant*.

Klim, o. Klimop: de boom omhelst van 't klim. **DE DECKER.**

Klimaat, o., meerv. klimaten. Een onduitsch woord, uit het gr. en lat. *clima*. In eenen zuiveren stijl bezigt men daarvoor: luchtgestel, luchtstreek.

Klimmen, o. w., ik klom, heb en ben geklommen. Eigenlijk, zich vasthoudende opstijgen: op eene ladder klimmen. Wij hebben reeds drie uren geklommen; maar: wij zijn op den berg geklommen. Opstijgen, langzaam naar boven gaan: de zon is aan het klimmen. *Klimmen* zegt men

ook van galgestraf: hij moet klimmen. Van eenen hengst: hij heeft nog nooit geklommen. Rijden, in het zingen: zij klimt met hare stem. **Fig.** denkbeeldig klimmen: zijn gebed klom door lucht en wolken heen. In geluk toenemen: hij is aan het klimmen. In het klimmen der jaren, in het aannaderen des ouderdoms. Van hier klimmer. Het woord vloeit nit dezelfde bron, waaruit *klam, klamp, klemmen*, enz., ontstaan zijn. Zamenst.: klimboon, die langs een' staak opgroeit, — klimstap, touw onder aan den boegspriet, tot behulp der matrozen, die aan het blind- of bramzeil iets te doen hebben.

Klimop, o. Eilooft: mijn klimop noemd' ik die. **HOOF.**

Kling, v., meerv. klingen. Het blanke lemmer van eenen degen: iemand voor de kling vorderen. **HOOF.** Iijf leert de pen, en niet de kling alleen. **VOLLENH.** De bezetting over de kling jagen. Het woord wordt naar het klinkende geluid zoo genaamd. Ook beteekent, naar A. KLUIT's aantekening, *kling* een klif, *clivus*. Dorre duinen noemt men daarom *klingen*: vergast het gansche dorp, en zet zich op de klingen. **J. DE MARRE.** In het hoogd. heet *eine Klinge*, een heuvel. Zeker hebben sommige plaatsen daarvan nog hare benaming, als: Klingenberg, Klingenonw, enz. Het woord, in dezen zin, schijnt eenen klomp verbondene deelen te beteekenen. Het eng. to *cling*, vast ver-eenigen, en ons *klongel, klongelen* schijnen van denzelfden oorsprong te zijn.

Klingen, zie *klinken*.

Klink, m., meerv. klinken. Een klap, of slag, die klinkt: dat deez' met eenen klink een schip kan sloopen. **HOOF.** Doch vrouwelijk is het voor een werktuig, dat door zijn nedervallen, de deur vasthoudt: de deur is op de klink. *Eene klink*, is ook een omgeklonken spijker. Aan eene kous vindt men ook *eene klink*. Dezelfde naam wordt, even als in het neders., aan eene scheur gegeven, wanneer het woord ook vrouwel. is. In den dagelijkschen omgang zegt men insgelijks van *klink*, voor van belang, van gewigt: dat was een bewijs van klink. Zamenst.: klinkdeur, klinket; klinkdicht, klinkklaar, zuiver, onvervalscht: klinkklaar goud, water, enz.; ook voor enkel: op 't klinkklaar rammelen. **J. DE DECK.** Voorts: klinkletter, klinkwerk, houtwerk, dat zamengeklonken wordt. Het woord schijnt, wat zijne eerste helft aangaat, tot *glans, glinsteren*, te behooren.

Klinken, (oul. *klingen*) o. en b. w., ik klonk, heb geklonken. **ONZ.**, met *hebben*; klank geven: gespannene snaren, klokken, dunne stukken van zekere metalen, glas, schellen, enz., *klinken*, als zij geslagen worden. Met de glazen klinken. Klinkende munt, gereed geld. Door het gehoor vernemen: die daad zal elk vreemd in de ooren klinken. Veel gerucht maken: thands klonk die kreet uit de vesten van Jeruzalem. **J. FRANTZEN.** Bedr., omklinken: eenen nagel klinken. Een klink toebrengen: de bloetraat klinkt hem in zijn aangezicht. **VOLLENH.** Met eenen luiden slag iets bewerken: kolossen, door de hant geklonken. **ANTONID.** Met geweld op iets slaan: Sisyphs keizelsteen, met **PLUTOOS** staf geklonken. **HOOF.** Vastmaken: in ketenen klinken. **ANDROMEDA** was aan eene rots geklonken. **Fig.**, zijn vol beslag krijgen, dat van eene zaak gezegd wordt, welke men in stilte zoekt te volbrengen: en 't waar geklonken, hadde zeker oude vrouw geen wapen

geroepen. **HOORT.** Van hier klinker, eene klink-letter; ook eene soort van harden baksteen. In Geld. heet eene zekere soep *klinkerd*. In het hoogd. is *Klinkerkost*, een brij, waarin stukjes vleesch en klonterig meel gekookt zijn, anders *das Klunkermusz*; van *klunker*, eene klont.

Klinken, bij SCHILTER *clingen*, hoogd. en neders. *klingen*, zw. *klinga*, eng. *to clink* en *clank*, boh. *klinkati*, lat. *clangers*, gr. *κλγγω* en *κγγω*.

Kling, *klang* zijn de nabootsingcn van het geluid zelf, waar de *i* eenen fijnen, hoogen, de *a* eenen groven toon, en de *n*, door den neus uitgesproken, een aanhoudend geluid uitdrukt.

Klinket, o., meerv. klinketten. Een woord met eenen bastaarduitgang, uit het middeleeuw. *cliquetus*, fr. *cliquet*, eene klink. Wij verstaan daardoor eene kleine deur in eene stadspoort, of in eene andere groote poort: 't verdoemde poort-klinket. **VOND.** Door 't klinket de zuiderhofpoorte in. **ANTONID.**

Klip, v., meerv. klippen. Eene val, om vogels te vangen. In Groning. zetten de jongens zulke *klippen* voor musschen. Het woord is van den klank gevormd, welken die val, bij het neder-vallen, geeft.

Klip, v., meerv. klippen. Eene steile, harde rots, bijzonder als hare kruin vele gespletene en verdeelde spitsen heeft hetzij men haar op het vaste land, of in de zee, aantreffe. Men gebruikt het woord wel meest van klippen in zee: dan, daar het woord *rots* de zelfstandigheid, *klip* eigenlijk de gedaante uitdrukt, mag men het ook van steenklippen, op het vaste land, bezigen. Men zegt, in goed nederduitsch: de steenbok beklimt de hoogste klippen der Alpen. In de Overzett. van den Bijbel leest men, in dien zin, van: een scherpe van eene steenklippe. Het zameng. klipgeit bevestigt dit ook. Het gezag van **HOORT** komt hier bij: ghy deelt beeken door de klippen ruischend' vlieten. Ondertusschen is het van scherpe bergachtige spitsen in zee meest in gebruik: eene klippe op 't lijf te zeilen. **HOORT.** Op eene klip blijven — vervallen — stooten, enz. Eene blinde klip, welker kruin onder water staat. Hij zal die klip niet te boven zeilen; ook oneigenlijk, voor: hij zal dat gevaar niet te boven komen. Oneigenlijk wordt datgeen, hetwelk men met moeite en gevaar bekomt, of dat ons een hinderpaal en aanstoot is, eene *klip* genaamd. Van hier klipachtig. Zamenst.: klipgeit, steen-klip, zoeklip, enz.

Het is, naar alle gedachten, uit eene bron, met *klieven*, angels. *clupan*, zw. *klippa*. Zoo komt het lat. *rupes* van *rumpere*, en ons *rots*, denklijk, van *rijten*. De gedaante eener eigenlijke klip bevestigt deze afleiding, als zijnde eene afgerukte spits eener rots.

Klippertanden, zie *kleppen*.

Klis, v., meerv. klissen. De stekelige knop van klissekruid, die, op wollige stof geworpen, daaraan vastkleeft. Het woord schijnt, om die klevende eigenschap, dus genoemd. Zie *klei*. Het plantgewas zelf: overgroeit met klisse. **VOND.** Eene verwarde knoop: haar vol klissen. Fig., die aanhangt eene klis van zwaarigheên. **HOORT.** Zamenst.: kliskruid, klissekruid.

Klissen, o. w., ik kliste, ben geklist. In eene verwarde klis zitten. Het deelw. is meest in gebruik. Hetwelk **VIRGIL.** zegt: *concretos sanguine crineis*, vertaalt **VOND.**: zij haar geklist van

bloed. — Uw haar te zaam geklist met bloed, leest men bij **HOORT**.

Klister, v., meerv. klisteren. Darmspoeling. Een woord, in de dagelijkse taal alleen voorkomende, met het bedr. werkw. *klisteren*. Eene klister zetten. Van het lat. *clijster*, uit het gr. *κλυστρο*, van *κλυσεν*, wasschen.

Klitt, v., meerv. klitten. Hetzelfde als *klis*. Hij gooid mij met klitten. Het garen is in de klit. **HOORT** zegt: een klit, d. i. een digt opeengepakte hoop, van drie honderd man.

Klits, zie *klets*. **VOND.** zegt, als een tuschenwerpsel: klits! klats! Van hier het bedr. w. *klitsen*, anders *kletsen*: zulx hij zijnen hoedt teeghens de vloer klitse. **HOORT.** Ende klitsen 't den kop te plettre. **HOORT.**

Klits, v., meerv. klitsen. Eene teef, het wijfje van eenen hond. In Gron. gebruikt men het oneigenlijk alleen, als men een jong vrouwmensch hare onkuischheid verwijt: zij is eene klits.

Kloek, bijv. n. en bijw., kloeker, kloekst. **Gaauw**, verstandig, schrandere: eene kloecke hujs-vrouwe is eene croone hares heeren. **BIJBELV.** **Kloek** van vernuft. **HOORT.** Kloeke koppen, schrandere schrijvers. **OUDAAN.** Als bijw.: kloek verstandig. **BIJBELV.** In Gron. is een *kloek kind*, een zoet, onderdanig kind. In den dagelikschen stijl zegt men: ik kan uit hem niet kloek (anders *niet wijs*) worden, ik kan, uit zijn verhaal, den samenhang der zaken niet vatten. **Vaardigheid** bezittend: door het kloek bekleden van eenigh nieuw gebruik. **HOORT.** In het bijzonder, vaardig tot den strijd, dapper: een kloek soldaat. Want alle dese waren kloecke helden. **BIJBELV.** Dewijl nu, met het denkbeeld van dapperheid, dat van dikte en grootte ligtelijk verbonden wordt, heet *kloek*, zoo veel als groot, lang: een kloek kerel. Ter lengte van eenen kloeken duim. **BÓGAERT.** Hare jongen worden kloek. **BIJBELV.** Van hier kloekelijk, kloekheid. Zamenst.: kloekaard, kloekhartig, onversaagd; kloekhartigheid, kloekhartiglijk, kloekmoedig, dapper; kloekmoedigheid, kloekmoediglijk, kloekzinnig, schrandere; kloekzinnigheid, kloekzinniglijk.

Het woord beduidde voorheen, eigenlijk, ziende, en bepaald, scherp ziende; dan, in dien zin, is het geheel verond., en uit de voorbeelden blijkt, dat het zich bepaald heeft tot het zien met de oogen des verstands. Het oude *glau* beduidde eigenlijk helder. Helder weêr, heldere oogen zijn, in het neders. *glaves Wetter*, *glave Augen*. De keelklank, die, in de verwante talen, dan zachter dan harder is, behoort zekerlijk niet tot den oorsprong. Het schijnt af te stammen van het in Opperd. nog gebruikelijke werkw. *lugen*, dat is zien, gr. *λωω*, eng. *to look*.

Kloeken, b. w., ik kloekte, heb gekloekt. Versterken, moed geven: 's morgens quam hij 't peerdt besoecken, en met soete woorden cloecken. **GESCHER.** Buiten samenstelling is het niet meer in gebruik. Van hier verklecken.

Kloen, o., meerv. kloenen. Hetzelfde als *kluwen*. Een kloen garen.

Kloet, m., meerv. kloeten. Een schiphoorn. Ook neemt men het voor eenen kalkklopper, kalkstok. Van hier het b. w. *kloeten*, met eenen kloet een vaartuig voortdonwen.

Klok, v., meerv. klokken. Eene heu, die te broeijen zit; ook, die hare kiekens dekt. Naar het geluid zoo gevormd. Anders *klokken*.

Klok, m., meerv. klokken. Eigenlijk, een zeker geluid, dat men met de keel maakt, onder het doorzwelgen van eenig vocht. Van hier een teug zelf: een klok bier. De *o* is hier zacht-kort.

Klok, v., meerv. klokken. Dit woord wordt met eene scherp-korte *o* uitgesproken. Een stuk metaal, als een rond en omgekeerd vat, waarin een klepel hangt, die, door beweging, aan beide binnenranden raakt en geluid slaat. Op zeker teeken van de klokke. HOOFD. De klok slaat. Voor bekend, ruchtbaar worden zegt men: aan de klokreep raken. OUDAAN. Eene zaak ruchtbaar maken noemt men: haar aan de klok hangen. Eene klok opsteken, luid schreeuwen. Met een opgesteken klok. HOOFD. Aan de klok, aan den tijd, niet gebonden zijn. Eenige dingen, die naar eene klok gelijken. Eene glazen klok. De klok, het deksel van eenen helm. Oul. droeg een mantel, of huik, ook dezen naam: de mans droeghen een klocke, ofte mantel. REIJERSB. Vrouwklokken. GESCH. Hierbij komt het eng. *a cloak*, lat. *pallium*, ongetwijfeld in aanmerking. Het verkleinw. *klokje*, een bloemklokje. Zamenstr.: boomklok, brandklok, poortklok, enz. Klokgieter, klokgieterij, klokhuis, klokkenmaker, klokkenspel, het klokspele, klokspeler, anders *klokkenist*, met eenen bastaarduitgang. Klokkepel, klokkluder, klokreep, klokslag, klokspijs, metaal, waarvan men klokken giet; ook kost, welken men graag eet — kloktoren, kloktouw. Het woord schijnt tot *lok*, *loch*, eene opening, te behooren.

Kloker, m., meerv. klokers. Zoo noemt men, in Noordholl., eenen pijpenvroeter, om het *klokhuis* uit de pijpen te halen.

Klokken, o. w., ik klokte, heb geklokt. Met eenen klok drinken. Het geluid van eene broeihen slaan: het klokken der hennen. Dat naar zulk geluid zweemt: de eigene inboorlingen der Kaape werden van de Hollanders om hunne klokkende taale Hottentotten gheeten. BÖGAERT.

Klokkenist, klokspeler, m., zie *klok*.

Klommer, m., meerv. klommers. Leugen, uitvlugt. Misschien met het lat. *clam*, heimelijk, het gr. κλεμμα, eene heimelijke daad, uit eene bron.

Klomp, m., meerv. klompen. Een zamenhangend, ongefatsoeneerd stuk van eene tamelijke grootte: een klomp koper. Een hoop van verscheidene dingen zamen vereenigd, in wanvoegelijke orde: zij smolt drie werelden tot eenen klomp. VOND. Hierheen behoort *mengelklomp*. Overdr.: mijn ziel is zat dien klomp der ijdelheit. HOOGVL. Om de lompe en plompe gedaante, noemt men houten schoenen *klompen*. Met de klompen op het ijs komen, onvoorzigtig iets aanvaarden; in de gemeenzame verkeering. Van hier klompachtig, klompig. Zamenstell.: aardklomp, klompmaker, klompzak, klop, slaag, in den boertenden stijl: iemand lustig klompzak geven, in Vriesland gebruikelijk. Het komt met *lomp*, uit eene bron. Misschien vindt men dezelve in *leem*, om het denkbeeld van klevende verbinding.

Klongel, klungel, v., meerv. klongels. Eene verachtelijke benaming, waarmede het denkbeeld van hoerachtigheid vereenigd is: zij is eene klongel, eene hoer. Het schijnt, met het eng. *to cling*, dat vast aanhangen beduidt, nit eene bron gevloeid. Hierheen behoort het zv. *kluns, massa conglomerata*, ons verouderde *klonge*, door KIL. *glomus* vertaald. Zoo dat *klongel* eigenlijk een

vrouwensch is, dat zich ligt aan iemand verbindt en verslingert. Van *klongel* is het onz. werk. *klongelen*, dat zooveel is als zijnen tijd met nietige bezigheden slijten. Ook wordt het gebezigd voor zijn goed, op eene losse wijze, te zoek maken. Deze denkbeelden kunnen voortgevoeld zijn uit eene handelwijs van ontuchtige vrouwlieden. Van hier klongelster.

Klongelen, zie klongel.

Klont, v., meerv. klonten. Zeer denkelijk heeft dit woord denzelfden oorsprong als *klomp*, (in het neders. worden *klump* en *klunt* met elkander verwisseld) gelijk het, in betekenis, met hetzelfde naauw verwantschap is, alleen gebruikt men *klont* van ongefatsoeneerde stukken van kleinere hoegrootheid. Van hier klontig. VOND.

Klonter, m., meerv. klonters. Dit woord heeft dezelfde betekenis als het vorige; schoon het gebruikt wordt van een hard en taai ligchaam in iets, dat vloeijend moet zijn: er zijn klonters in de melk. Klonters in de melkvaten. Van hier klontierig. Ook het onz. w. *klonteren*, tot klonters verdikken, als een klontler zich zetten.

Kloof, v., meerv. kloven. Eene spleet, die door eenig geweld gemaakt is: om een ente in de kloof te zetten. VOND. De kloof van een zakuurwerk. Een gat, door scheuring, in eene rots veroorzaakt: opdat se wonen soude in de kloven der dalen. BIJBELV. Naardien nu met eene kloof in rotsen het denkbeeld van schuilen en veilig zijn naauw vereenigd is, gebruikt M. L. TJDW. het ook voor beveling: Vader! berg uw' schootzoons koop in uwe eeuwige Almagts klove. Het woord is gevormd van den onvolm verl. tijd der aanvoegende wijs van *klieven*, eertijds, ongelijkvl. *kloof*. Zamenstr.: kloofbijl, kloofhamer, kloofhout kloofkin.

Klooster, o., meerv. kloosters. Eene vasto, met muren ingeslotene plaats, waarin monniken en nonnen, van het gewone verkeer met de wereld afgezonderd, leven. Een mannen — een vrouwenklooster. Men noemt ook een *klooster* eenen langen, hollen balk, waarin een aantal celletjes is, geschikt om ratten op korenzolders te vangen. Wijders, eene afgezonderde plaats: verscholen in de kloosters van een afgezonderd prieel. OVERZ. v. HERVEY. Van hier kloosterachtig, kloosterling. Zamenstell.: kloosterbroer, kloosterdwang, kloostergaren, kloostergelofte, kloostergoed, kloosterjuffer, kloosterkerk, kloosterlatijn, kloosterleven, kloosterlieden, kloostermoeder, kloosterregel, kloostertucht, kloostervader, kloostervolk, kloostervoogd — voogdij, kloostervrouw, kloosterwet, kloosterzuster, enz. Het woord komt af van het lat. *claustrum*, eene ingeslotene plaats.

Kloosteren, b. w., ik kloosterde, heb gekloosterd. In een klooster sluiten. Van hier kloostering.

Kloot, m., meerv. klooten. Een houten bal: met klooten spelen. De kloot rolt nog, fig., de zaak is nog niet afgedaan. Een kogel: een kloot uit het geschut nam hem zijn been weg. Het woord, in dien zin, wordt bij HOOFD gevonden. Een ronde hoop: die zich aan een' kloot verzameld hadden. HOOFD. Hetwelk men zich als een rond voorstelt, het geheelal: het opperste gewelf van d'onbeheinde kloot. HOOFD. De sterrenhemel: die den kloot des hemels draagt. VOND. De aardbol: om den kloot der aerde. VOND. De teelballen: de linker, regter kloot. Zie ook

klos. Van hier klootachtig. Zamenst.: aardkloot, buskloot, donderkloot, hemelkloot, vuurkloot, wereldkloot, enz.; klootboog, *klootjesvolk*, janhagel, (bij OUD.) klootspel, klootvormig, klootzak, enz.

ADELUNG brengt het, met *klomp*, tot een worfelwoord.

Klop, m., meerv. kloppen. Een klap, die een dof geluid maakt: geen vat, dat klank geeft op den klop. DE DECKER. Slaag: iemand klop geven — klop krijgen; zonder meerv. De slag des bloeds in de aderen: de klop der ad'ren weet van geen gerijmde maat. HOOFD. Een geklopt, of geslagen teeken op zekere munt. Het woord is, met *klappen*, in oorsprong naauw vereenigd. Zamenst.: kloplamer, klopscheen, een schoenmakers gereedschap, ook een zakvedeltje; klopsteen, boekbindiersteen; klopzee, het zee water, dat tegen het schip stampet.

Klop, v., meerv. kloppen. Eene geestelijke dochter, die, als zij zich in dien staat begeeft, de gelofte aangaande de onthouding van den echt doet; ook *klopje*, *klopzuster* genaamd. KIL. gist, dat het oorspronkelijk een schimpwoord geweest is, dat namelijk eene *klop* zoo veel zij, als eene mangd, die gesneden is, *virgo castrata, quae se propter regnum caelorum castravit*, die zich, om de godsdienst, als ontvrouwd heeft. Althans, een klophengst, *equus castratus*, droeg wel eens den naam van *monnik*, gelijk wij eene gesneden big nog eene non noemen.

Klophengst, (ook klaphengst) m., meerv. klophengsten. Een gelubde hengst, wien men, met eenen houten kloplamer, de zaadballen verplettert. *Kloppen* is, bij KIL, *castrare*. Naardien de, op die wijze ontmande, hengsten niet altijd de drift om te klimmen verliezen, noemt men ook niet behoorlijk gesneden hengsten *klophengsten*. Wanneer een der ballen, of die beide, niet in den balzak hangen, maar in het ligchaam opgetrokken zijn, als ware het dier gelubd, draagt het insgelijks dien naam.

Kloppen, b. en o. w., ik klopte, heb geklopt. Bedr., slaan, dat het eenen klop geve. Hennip kloppen. Eijeren kloppen. Iemand op de vingers kloppen, fig., hem zacht bestraffen, van ter zijde doorschrijven. ONZ., met *hebben*; slaan, zich bewegen: het hart klopt. Een beschuldigd geweten noemen wij een *kloppend geweten*, omdat daarmede een snellere omloop des bloeds, en bij gevolg eene klopping des harten natuurlijk vergezeld gaat. Van hier noemen wij het geweten ook wel *den klopper*, en, met een verkleinw., *het kloppertje*. Een *klopper* is ook een denklopper. Voorts is van hier klopping.

Klos, m., meerv. klossen. Een garenklos. Ook een bal van de klosbaan: zijn hant zou spelen met uw hoofd, gelijk de lepel met den klos. VOND. Een knuppel, waarmede men spelden werkt, wordt ook dus genaamd. Zamenst.: klosbaan, klosbeitel, lepel of schepper, waarmede men in de klosbaan speelt; klosbengel, kloskoord, klospoort, klosring, enz. Het verkleinw. *klosje* (*klosken*): de castor zijn kloskens afhijgende, zijne zaadballietjes. BRUNE.

Klossen, b. en o. w., ik klostte, heb geklost. Bedr.: koord klossen, door middel van klossen, dezelve tweernen. Ook heet *klossen* op eene klos winden. ONZ., in de klosbaan spelen. *Klossen* heet ook, in de dagelijksche taal, een lomp geraas in het loopen maken: misschien uit *klossen* ver-

basterd. Men vindt het bij HOOFD: die klostte op stomp of stelt. Van hier *klos*, als een bijw. gebezigd: zij kwam daar zoo klos klos aanloopen. *Klos* en *klossen* hebben denzelfden oorsprong als *kloot*.

Kloten, o. w., ik klotste, heb geklotst. Dit woord drukt een dof geluid uit, bij voorb., van water, dat met geweld tegen iets aanslaat: aan 't schuimend zout, dat klotende op een klip. HOOGVL. Van hier klotzing.

Klouw, v., meerv. klouwen. Een tuinmansgereedschap, eene hark, waarmede men de tuinaarde fijn en gelijk maakt.

Klouwen, zie *kluwen*.

Klouwen, b. w., ik klouwde, heb geklouwd. Harken: den tuin klouwen. Breeuwen, kalfaten, scheepsw. Van hier klouwer, kalefaanthamer. Men gebruikt voorts het woord *klouwer*, om, op eene boertige wijze, iets groots uit te drukken: dat is een klouwer van eenen os! Voorts zegt men: zijn hoofd klouwen; ook fig., voor in verlegenheid zitten, zich niet weten te redden.

Kloven, b. w., ik kloofde, heb gekloofd. Door middel van eene kloof te maken, doorhouwen: hout klooven. HOOFD. Door de droogte is het aardrijk gekloofd. Eene gekloofde klauw. BIJBELV. Van hier klover, kloving. Zamenst.: doorkloven, haarkloven, opkloven. *Kloof* is van *klieven*, dat voorheen ongelijkvl. was, en ik *kloof* had. Het zelfst. *kloof* vormde een gelijkvl. werkw. *kloven*, *kloofde*, *gekloofd*. Dan, wat onderscheid is er tussehen *klieven* en *kloven*? De Overzetters van den Bijbel gebruiken beide door elkander: die de zee klieft, — die de zee klooft. Het fijne onderscheid wordt menigmaal, door het gebruik, ook nu nog verzuimd. *Klieven* is, in orde, eerder dan *kloven*. Door *klieven* ontstaat wel, maar niet altijd, eene blijvende *kloof*. Dus *klieft* men de zee, de baren, de lucht; en de vaneengescheidene deelen vereenigen zich weldra. Men mag dus, oordeelkundig, niet zeggen: de lucht, de zee, de baren kloven. Waar derhalve geene kloof achterblijft, mag men het woord *kloven* niet bezigen. Dan, waar men, door *klieven*, eene kloof krijgt, en in die kloof weder van nieuws houwt, daar *klooft* men. Zoo *klooft* men hout. Eigenlijk is dus *kloven* in de kloof houwen, door de kloof grooter te maken, doen spijten, en voorts, in het algemeen, eene kloof veroorzaken. *Klieven* is een algemeener woord, en geeft te kennen, iets met geweld vaneenscheiden, hetzij eene kloof achterblijve, of niet.

Klovenier, zie *kolvenier*.

Klucht, v., meerv. kluchten, eene zaak, die lagchen verwekt, eene poets, een boert: eene klucht: vertellen. Een spel op het toneel, om te doen lagchen: PLAUTUS nutte klucht. VOND. Van hier kluchtig, kluchtigheid. Zamenst.: krijgskluchtigheid. HOOFD. Voorts kluchtmaker, kluchtspel, kluchtspeler.

Klucht schijnt, met *lagchen*, uit eene bron voortgevloeid te zijn, zijnde de *k* slechts een behulp der uitspraak.

Klufft, v., meerv. klufften. Dit woord, van *klieven* afkomstig, zal eigenlijk aanduiden iets, dat als eene kloof gehouwen en vaneengerukt is. In dien zin is het in Opperd. nog gebruikelijk. Ook wordt het genomen voor eene afgedeelde wijk in eene stad. In Gron. heeft het die beteekenis, waar de toezieners over zulk eene wijk *kluffter* heet. Wijders, dat door *klieven* van iets anders afgerukt

is, een klomp. Zoo vertaalt **VONDEL** de uitdrukking van **VIRGILIUS**, *lentis massis*: van taie klufft bij klufft. Eene afhellende schuinite heet in Gron. ook *klufft*. In de **OVERZETT. v. HERVEY** leest men: de ijselijke klufften of schuinitens van ijs. In dezen zin schijnt het tot *klif* te behooren, en voor *klift* geschreven en uitgesproken te zijn. Zamenst.: kluffpredikant, predikant over eene wijk in de stad, enz.

Kluff, v., meerv. kluffen. Eene klaauw, vooral van vogels. Het meerv. is meest in gebruik: geen duif heeft vreeselijke kluffen. **VOND.** Handen van menschen, met het denkbeeld van verachtelijk geweld: uit mijne kluffen onttrekken. **VOND.** In de gemeenzame verkeering wordt het ook van een veel en zot babbelend wijf gebezigd: zij is eene regte kluff. Het verkleinw. is *kluffje*, een beentje, waarvan men het vleesch afklufft. Zamenst.: kluffhout. Het woord is, in oorsprong, met *klaauw* gelijk.

Kluffok, v., meerv. kluffokken. De voorfok op een schip. Misschien van *klienen*.

Kluis, v., meerv. kluisen. Eigenlijk, eene nauwe, beslotene plaats. In het bijzonder de grot van eenen kluisenaar. Voorts het verwulsel van eenen kelder. Eindelijk zijn de *kluisen* van een schip twee gaten voor aan de boeg, waardoor de ankertouwen gevierd worden. Zamenst.: kluisgat, kluisshout, de balk waarin de kluisen zijn; ook het stopsel der kluisgaten. Het schijnt van het lat. *clausus*, gesloten, af te stammen; of het lat. *claudere* moet met *kluis* eenen algemeenen oorsprong hebben.

Kluister, v., meerv. kluisters. Eene boei, waarin iets gesloten wordt: buiten dwang van ijsre kluister. **VOND.**

Kluisteren, b. w., ik kluisterde, heb gekluisterd. In kluisters sluiten. Ook vastbinden, sterk gehecht maken: een ziel aan 't stof gekluisterd. **PSALMBER.** Van hier kluistering. *Kluister*, *klooster*, *kluis*, *claudere*, — allen uit eene bron.

Kluit, v., meerv. kluiten. Een droog, ongefattoeneerd, zamenhangend stuk, van eene geringe grootte; doch slechts in eenige gevallen. Eene kluit aarde, waarvoor men ook *kluit* alleen zegt: spruit niet het golvend graan uit een veragte kluit? **M. L. TUDW.** Hierheen behoort de spreekwijs: uit de kluiten gegroeid zijn, eene tamelijke lengte hebben. Hij komt op de kluiten, zijn goetje begint te vermeederen. Een brok turf: hij stookt den oven met kluiten heet. Bij **KIL.** is *kluit* ook eene klucht. Bij **HOORT** is het in die beteekenis voorhanden: den lachert spelen, als 't de zotte kluit vereischte. Een brokje turf: die een kluitje heeft, heeft er graag een turfje bij, elk zoekt zijn weinigje te vermeederen. Van hier kluitachtig, kluitig. Zamenst.: kluitboog, een boog om kluiten of keijen mede te schieten.

Het behoort, met *kloot*, tot eenen wortel.

Kluiven, (oul. *knuiven*) b. w., ik kloof, heb gekloofd. Eigenlijk, iets met den duim en voorsten vinger wegnemen, pluizen. Voorts met kleine beetjes van iets afknagen: een beentje kluiwen. Gij zult daaraan wat te kluiwen hebben, die zaak zal u moeite kosten. Verteren: de minne kluit mijn vleesch. **HOORT.** Het wordt ook onz., met hebben, gebruikt, voor, door veel en laf te praten, zich gekkelijk aan te stellen: wat zit zij weer te kluiwen! Van hier kluiwer, die kluiwes pleegt af te knagen, overdragt., een *gierigaard*. Voorts

kluiwing. Naar de eerste beteekenis van het woord, komt het van *klaauw* af. Zie *kluff*.

Kluiszen, o. w., ik kluisde, heb gekluisd. Op de wijze van eenen kluisenaar wonen, zich alleen, zonder vrouw, behelpen. *Kluiszen* is ook een scheepswoord, beteekende tegen de kluisgaten eens schips aanslaan.

Kluisenaar, m., meerv. kluisenaars. Iemand, die, uit een godsdienstig zwak, het gezellige leven haat, en eenzaam in eene grot, eene kluis, woont. Voorts iemand, die zich, in zijne woning, armelijk behelpt, zonder behulp van eene wederhelft, of van dienstboden. Eindelijk een, die weinig uitgaat. Het vrouwel. is *kluisenaarster*.

Klunderen, o. w., ik klunderde, heb geklunderd. **KIL.** verklaart dit woord door *pulsare*. In de volkstaal te Gron. wordt het nog gebruikt, gelijk ook het naamw. *geklunder*, een geraas, een luid gestommel. Indien het niet onmiddellijk eene nabootsing van een aanhoudend geraas zij, zoo mag men het als een voortdur. werkw. van *kleunen*, gr. *zloven*, beschouwen. Zie *kleunen*.

Kluppel, (knuppel, kueppel) m., meerv. kluppelen, kluppels. Een werktuig om te kloppen: de kluppel van eenen vlegel. Van hier het bedr. werkw. *kluppelen*, met kluppelen slaan, doodslaan. Zamenst.: kluppelkoek, kluppelvers, een regel van een vers, die op het einde eveneens luidt als de vorige regel.

Kluts, zie *klutsen*.

Kluts, v. De daad van klutsen, zijnde een klanknabootsend woord, ontleend van het geluid, hetwelk door het kloppen van eijeren in eene kom veroorzaakt wordt. De kluts kwijt zijn, ongelijk klutsen, de maat bij het klutsen niet houden, waardoor de struif uit de kom spat; fig., met zijne gedachten en woorden in de war zijn.

Klutsen, b. w., ik klutste, heb geklutst. Door elkander slaan: eijeren klutsen. Alles door elkander klutsen. **VOND.** bezigt, bij overdr.: eene hut, — schepen klutsen, voor in haast bouwen. Zamenst.: klutsei.

Kluun, (kluin, kleun, kloen) v. en o. Vrouwel. genomen, is het zekere gebaggerde turf, in Geld.; — onzijd. is het eene soort van lekker bier, in Groningen.

Kluwen, (kloin, kluwen) o., meerv. kluwens. Een rond lichaam, dat uit draden, die op elkander gewonden worden, bestaat: een kluwen garen. Van eene zaak, die zich zelve ontwikkelt, zegt men: hoe zal dat kluwen ahoopen? Spreekw.: die den draad heeft, vindt het kluwen ligt, die het beloop eener zaak begint te kennen, zal haar weldra tot in den grond doorzien. Dus zegt **HOORT**: om, bij vervolgh van den draad, aan 't kluwen te raken. Oneigenlijk wordt het genomen voor een hulpmiddel, om uit eene netelige omstandigheid gered te worden: zonder het kluwen, hetwelk ons het geloof aan de Voorzienigheid aan de hand geeft, vertoont ons de geschiedenis van het menschedom niets anders dan eenen doolhof. Van hier het onz. werkw. *kluoenen*, tot een kluwen opwinden. In 't kluwenen van stof (*glomerare pulverem*). **VOND.** Het hoogd. *Kloben*, het lat. *globus*, *gleba*, ons *klaauw*, *kleven*, het wallis. *clom*, schijnen alle tot eene bron te behooren.

Knaap, m., meerv. knapen. In het gemeen beduidt dit woord eenen jongen, eenen jongeling: verschoon dien ongebaerden knaap. **VOND.** Naar-

dien nu jongere personen gewoonlijk den ouden dienen, heeft het woord de beteekenis van eenen jongen knecht, eenen bediende, ook eenen slaaf, aangenomen: dus nam ABIMELECH scapen, ossen, knapen, enz. BIJBEL. 1477. Vooral in zamenst: herdersknaap, lijfknaap, altaarknaap, met het vr. *knäpin*. Zoo gebruikt VOND. lijfknapin, schildknapin. Van hier is knaapschap, dienstbaarheid. Het is ook eene soort van waardigheid onder den adel; te weten, een jonker, die nog geen ridder was, maar het werk eens ridders nog leeren moest, deszelfs wapens droeg, en hem in een gevecht bijstand bood, droeg den naam van *knaap*; *schildknaap*. Oul. werden de Vroedschappen somwijlen ook *knapen* genoemd: buten den twintich goede knapen. KEUR. D. ST. HOORN. Ook is het woord tot andere zaken overgegaan, inzoover zij de plaats eens dienenden knaaps vervangen. Zoo noemen wij eenen lichtstander, waarop eene kaars of lamp staat, *eenen knaap*. In het middeleeuw. heet *chnapina*, eene maagd, en in het spaan., is *ganapa* een lastdrager.

Knaauwen, b. w., ik knaauwde, heb geknaauwd. Knagend kaauwen; kaauwen om uit te zuigen: knaauwende 't vuulsel van zijn bedde. HOOFD. Van hier knaauwing, knaauwsel. Gr. *γναυω*.

Knabbelen, o. w., ik knabbelde, heb geknabbeld. Waarschijnlijk een voortd. werkw. van *knappen*. Met de tanden aan iets knagen, op iets, dat hard is, bijten, zoodat het een zeker geluid maakt: die op 't gouden mondstuk bijt en knabbelt. HOOGVL. Voorts, in het gemeen, knagen, met kleine brokjes afbijten: de muizen hebben aan het brood — aan de kaas geknabbeld. VONDEL gebruikt het bedr.: het gebit knabbelen. Van hier knabbelaar, knabbelaarster, knabbeling.

Knagen, b. en o. w., ik knaagde, heb geknaagd. Met de tanden langs een hard ligchaam scherp veilen, knabbelen. Het woord schijnt klanknabootsend. De hond knaagt het been, of aan het been. Fig.: 't geen zoo veele jaaren langh den Staat geknaagt heeft. HOOFD. Langzaam invreten, onzijd.: de kanker knaagt tot in 't gebeente. HOOGVL. Voorts wroegen, beschuldigen: Een knagend geweten. Verdrietig lijden veroorzaken: het knagen van mijn smarten. HOOFD. Van hier knaging, knabbeling, wroeging, nitterende droefheid.

Knak, m., meerv. knakken. Eigenlijk, een onveranderlijk tuschenwoord, dat den klank nabootst, welken een hard ligchaam veroorzaakt, wanneer het onverwacht breekt, of breken wil: knak! en het brak in stukken. Voorts, is het een zelfst. naamw. geworden, voor eene breuk: die steel heeft eenen knak. Fig., een nadeel, dat niet ligt overwonnen kan worden: zijne gezondheid kreeg eenen knak. Hunne vriendschap kreeg eenen knak, eene verwijdering, eene koelheid. Men gebruikt het ook voor gestoord: hij is knak. Knak om, of over iets zin.

Knakken, o. en b. w., ik knakte, ben en heb geknakt. Onz., met *zijn*; eene breuk krijgen: de steel is geknakt. Bedr., met eenen knak breken: en knakt, tot splinters toe, den kooker. HOOFD. Overdr., nadeel aan iets toebrengen: om 't spaansche juk te knakken. HOOFD. Iemands lof knakken. OUD. Zamenst.: knakhamer.

Knakken, hoogd. en neders. *knacken*, eng. to

knack, deen. *knecke*, zw. *knacka*, *knaka*, *knaeckä*, gr. *κναγγειν*, *κναειν*.

Knap, v., meerv. knappen. Geluid door knappen veroorzaakt: het gaf eene knap. *Knap*, zonder meerv., in de dagelijksche taal, voor spijs: hij houdt veel van de knap.

Knap, bijv. n. en bijw. knapper, knapst. Vast sluitend, net: dat kleed staat knap. Bekwaam, handig, vaardiglijk, weldra: *MACHTELT* staakt' haar naaldwerk knap. HOOFD. Knap ter pen, die fraai en vlug schrijft. Eene knappe meid. Knapjes. Zamenst.: knaphandig, vaardig; knaphandigheid, knaphandiglijk. Voor dit *knap*, zeide men ook *gnap*; waarbij men het lat. *gnavus* mag vergelijken.

Knappen, o. en b. w., ik knapte, ben en heb geknapt. Onz., eene knap geven; met *hebben*: met den duim, met den vinger knappen. Met eene knap breken; met *zijn*: de stok is aan stukken geknapt. Bedr., eten: 'k heb zoo meening mag geknapt. HOOFD. Zamenst.: knapbus, knapkoek, knapzak.

Knar!, knarrel, zie *knor*.

Knarsen, (knersen) o. w., ik knarste, heb geknarst. Eene soort van krassend geluid maken: in 't ijzer knarsen. HOOFD. Met, op de tanden knarsen. Een valsche knarsende toon. FEITH. Van hier knarsing. Zamenst.: knarsbeen, kraakbeen, — *knarsetanden*, onz. werkw., ik knarsetandde, heb geknarsetand. Een voortd. w., van *knarren*, (KIL. *knerrren*) dat, in het hoogd. en neders., gevonden wordt, angels *gnijrran*, deen. *knarre*, zw. *knarra*, eng. to *gnar*.

Knecht, m., meerv. knechts, knechten. Eig., een jong manspersoon, een jong gezel. In die verouderde beteekenis noemt UTRID. Christus jongeren *knechts*. In TATIAN. draagt het kind JESUS den naam van *knecht*, en de mannelijke kinderen te Bethlehem *thi knehta*. Het verkleeuw. *knechtje* (*knechtken*) wordt, in dien zin, nog in de Overz. van den Bijbel gevonden: wanneer eene vrouwe een knechtken gebaert zal hebben. In de dagelijksche taal is het nog een vleiwoord der ouden: kom, mijn knecht! Daar jongere lieden gemeenlijk ouderen ter dienste staan, heeft dit woord de beteekenis van eenen dienaar gehad. Bij ISIDOR. *chnecht*, bij WILLER. *gnecht*. Zoo noemde men personen van hoogen adel *knechten des rijks*. Jonkers, die den Ridders dienden, droegen den naam van *knechten*. Hierheen behoort het eng. *knight*. In dien eerwaardigen zin komt het woord menigmaal in de Overz. van den Bijbel voor, waarvoor wij thans het woord *dienaar* gebruiken. Voorts, in bepaalden zin, een soldaat: doende eenen goeden hoop der knechten, ongewapent, doorslippen. HOOFD. Hiervan de zamengest.: krijgsknecht, voetknecht. Verscheidene handwerkslieden noemen hunne dienaars met dien naam, als: bakkersknecht, brouwersknecht, enz. Men gebruikt dan liefst het meerv. *knechts*. Voorts een dienstbode: knechts en meiden. Zamenst.: huisknecht, kelderknecht, lijfknecht, stalknecht, enz. Oneig. iets dat de plaats van eenen dienstbode vervangt. Zoo noemt men eene kleine tafel, welke men, onder het eten, naast zich zet, om er iets op te plaatsen, *eenen stommen knecht*. Van hier knechtelijk, knechtsch, knechtschap. Zamenst.: knechtsloon, knechtswijze. Het verachtelijke denkbeeld, hetwelk men thans met dit woord verbindt, is aan hetzelfde niet wezenlijk, maar ontstaat slechts daar-

uit, dat men het zoo vaak van dienstdoende lieden van de minste soort bezigde.

WACHTER. vindt veel overeenkomst tusschen dit woord en het hebr. **חָנַן**, gr. *zovetv*, dienen. Als men het allereerste denkbeeld overweegt, (daar het eigenlijk eenen jongen knaap beteekent) zoude men het, met het lat. *gnatus*, een zoon, uit eene bron kunnen afleiden.

Kneden, b. w., ik kneedde, heb gekneet. Een vochtig ligchaam met handen of voeten goed doorwerken, om al deszelfs deelen naauw aan elkander te verbinden. Deeg in den baktrog kneden. In den dichtstlijken en verhevenen stijl wordt het op andere zaken oneigenlijk overgebracht. Vermurwen, week maken : met zijne tong, die diamanten kneet. **VOND.** Dat steenig hartjen kneeden. **HOOFD.** Ineendringen, tot eenen kleinen hoop maken : maar d'eeuwen in zijn vuist tot oogenblikken kneedt. **HOOGVL.** Van hier kneder, kneding, kneedster.

Kneep, v., meerv. knepen. Eene neep : iemand eene kneep geven. Een overblijvend indruk, door knijpen veroorzaakt : daarin staan nog de knepen van het touw. Inval van achteren in een kleed : eene korte — eene lange kneep. Eene plooi, die in iets geknepen is : de knepen van eene bef. Oneig., bedwinging : hadd' hen **BILLIJ**, met de kneep der burghen niet in dwang gehouden. **HOOFD.** Drukkend onheil : dat de hoofstuden de kneep der oorlooge zwaarlijk uitstaan zouden. **HOOFD.** Looze streek : dat zijn maar knepen. Zamenst. : kneeprok.

Knemel, zie *kneukel*.

Knæl, v., meerv. knellen. Klemming, knijping aan alle kanten : den duim, die knel van pen en zwaart. **HOOFD.** Eene val, waarmede men vossen knelt : de vos is in de knel. **Fig.** : hij is in de knel, hij is in verlegenheid.

Knellen, b. w., ik kuelde, heb gekneld. Aan alle kanten drukken : zijne hand knellen. Knellende banden. **SCHUTTE.** Drukken, benaauwen : als d'angst hen knelt. **PSALMBER.** Hij heeft de heerschappij met meerder strengheit geknelt. **HOOFD.**

Knoppel, (knepel) m., meerv. knoppels. Hetzelfde als *kluppel*. Met den knoppel dooden. **HOOFD.** Overdr. zegt M. L. **TLDW.** : den galgenknepel **BARRABAS**. Het werk w. *knoppelen* gebruikt **HOOFD.** : andere werden van de omgeworpe boomen geknoppelt.

Knensen, zie *knarsen*.

Knetteren, zie *knitteren*.

Kneu, v., meerv. kneuen. Een zekere zangvogel, een vlasvink. Naar het geluid, hetwelk hij maakt, dus geheeten. Anders *kneuter*. Zamenst. : kneuust, oneig., een spaarpot ; van hier kneubeurs, spaarbeurs ; kneupenning, spaarpenning.

Kneukel, (knekel, knokel, knokkel) m., meerv. kneukels. Het uitstekende been, in de gewrichten der gebogene viingers : staagh wert de kneukel stram. **HOOFD.** Iemand op de kneukels slaan ; ook **fig.** voor tegengaan, bedwingen. Iemand in de kneukels (in handen) krijgen ; in het gemeene leven. Ook voor allerlei beenderen ; en van hier kneukelhuis, kneukelhuis, voor beenderhuis. Zamenstell. : kneukelsop, voor slagen ; **bij GESCH.** Van *knook*, *knok*, en den uitgang *el*.

Kneuter, (knoter) v., meerv. kneuters. Eene kneu. Van hier *kneuteren*, (*knoteren* bij **KIL.**) zingen als eene kneu : musch en knoter tjipt en

kneutert. **VOND.** Men gebruikt het ook voor stamelen, inthelgijks voor mompelen uit verdriet. Van hier kneutering, kneuterig ; kneuterighe en ghemellicke ouderdom. **BRUNE.** Het geld. woord *kneuter* en *kneuterig*, voor kronkel, kronkelig, is uit eene andere bron. Zie *knuidelen*.

Kneuzen, (*knosen* bij **KIL.**) b. w., ik kneusde, heb gekneusd. Door drukking kwetsen, blutsen : de appel is door den val gekneusd. Mijn been was zwaar gekneusd. Naaktarmde reuzen zouden dit zwaardt met geen' logge mookers kneuzen. **HOOFD.** Overdr., het gezag — den moed kneuzen. **VOND.** 't Woest geweld — het recht kneuzen. **HOOFD.** Van hier kneuzing.

In het angels. is *encnucian*, *crucian*, slaan, stooten. Het lat. *noceo* schijnt uit dezelfde bron te zijn.

Knevel, m., meerv. knevels. Het schijnt hetzelfde woord als *knepel*, *knepel* te zijn, hoogd. *Knebel*. Althans, *Knebel* is, in het hoogd., een korte, dikke knuppel, welken men sommigen dieren dwars in den bek doet. Van hier, zegt **MARTINIUS**, is *knevel*, wegens eenige gelijkheid, de gespletene en gespitste baard, onder den neus, die aan beide zijden van den mond uitsteekt, even als halde iemand een dwarsstokje in den mond. **ADELUNG** keurt die vergelijking ook goed. In dien zin dan zegt **VOND.** : de lange knevel stonk van 't zengen. De borstelige haren aan den bek van honden, katten, muizen, enz. heeten ook *knevels*. **Fig.** : dat is een knevel, dat is een drollige, ook sterke, vent. Zamenst. : knevelbaard, knevelijzer, om de knevels te zetten. Voorts is *knevel* een band. Het hoogd. *Knebel* is ook een korte knepel, waarmede men de twijgbanden om de garven toetrekt. Van hier is het bedr. w. *knevelen*, de armen, met touwen, dicht aan het lijf binden, gelijk men kwaaddoeners doet — in boeien slaan. Voorts gebruikt men het voor plunderen, uitzuipen : het krijgsvolk knevelt den boer : ook voor zware, onbillijke lasten opleggen, het uiterste afpersen : hen knevelt, en de huid zoekt van het lijf te stroopen. **J. DE MARRE.** Van hier knevelaar, kneveler, knevelarij, knevelerij, kneveling. Zamenst. : knevelband.

Knibbelen, o. w., ik knibbelde, heb geknibbeld. Kleine stukjes van iets afbreken : aan het — van het brood knibbelen. Van den prijs, door naauw dingen, iets afrekken is ook *knibbelen*. Eindelijk gebruikt men het voor haarkloven, om beuzelingen, waarin men niets toegeven wil, twisten : knibbelen met woorden. **HOOFD.** Hier van knibbelaar, knibbelarij, knibbelig, knibbeling, knibbelster. Zamenst. : knibbelziek, knibbelzucht, knibbelzuchtig. Volgens de eerste beteekenis schijnt het een voortdur. w. van *knijpen* te zijn.

Knle, v., meerv. knieën. Het uitstekende been aan menschen en vele dieren, waar het gewricht, dat het dij- en scheenbeen vereenigt, eene buiging voorwaarts maakt. De knieën buigen. Ik heb mijne knieën nog niet gebogen, in het gemeene leven, voor : ik heb het, tot dus ver, druk gehad. Op de knieën liggen. *Op de knie vallen*, zegt **DE HAES**, is fraaijer, of liever poëtischer, gezegd, dan *op de knieën vallen*. Ik zoude zeggen, het is natuurlijker. *Op de knieën vallen* geeft eer te kennen, door ongelukkige struikeling, op de beide knieën neêrkomen ; maar hij, die, uit eerbied, voor eenen mensch dit doet, buigt gewoonlijk maar eene knie, en *vallt dus op de knie*. **HOOFD** gebruikt de spreekwijs : aan iemand te knie vallen.

Fig.: de achtbaarheid der regeeringe op de knie helpen. Hoort. Iets onder de knie hebben, krijgen, iets meester zijn, worden. Volken onder de knie brengen, bedwingen. Dat naar eene knie gelijkt: de knie op den boegspriet. Een kromhout, dat de deelen der schepen aan elkander houdt, draagt ook dien naam. **BOGABERT** bezigt, in dien zin, het meervoudige *knies*: de balken hier en daar met knies versterkt. Zamenst.: knieband, kniebankje, kniehoog, kniebuiging, kniedicht, (*kniefers*, dat men op de knie, en dus in haast, vervaardigde; zoals de Rederijkers dikwerf deden), kniegesp, knielap, knieschijf, kniestuk, knielap van een lijfwapen, en een schilderstuk, waarin het beeld tot aan de knieën uitgeschilderd is, enz.

Knîe, hoogd. *Knîe*, eng. *knee*, lat. *genu*, gr. *γόνυ*, γόνυ, γονα, fr. *genou*, ital. *ginocchio*. **MARTINIUS** meent, dat het, door verwisseling van lipletters, uit het hebr. **כַּנֵּי**, kronwien, afstamt. Het is onzeker.

Knielen, o. w., ik knielde, heb en ben gekniel. De knie of knieën uit eerbied buigen: voor God knielen. Wanneer men, in den tegenwoordigen tijd, den stand van eenen knielende wil uitdrukken, zegt men: hij is gekniel, hij ligt op de knieën. Van hier knieling. Het bijw. *knielig* is ook in gebruik geweest: knielig te voet vallen. **J. T. JOS. DROEF**

Kniezen, zie *knijzen*.

Knijf, o., meerv. knijven. Volgens **HUYDEC.** is het eigenlijk een lang puntig mes, of ponjaard. Wij bezigen het thans voor een knipmes. In zijn borst dit knijf tot an het hecht te drukken. **BREDERO.** Oul. werd het ook voor eene soort van degen gebezigd, en was een wapentuig, dat men op zijde droeg. Men trok te veld met zwaarden en *knijven*. Zamenst.: knijfmes. Fr. *canif*. Van *knijpen*, in zoover het eertijds snijden beduidde.

Knijp, v. Engte, knijping: hij is in de knijp, zegt men, in het gemeene leven, anders in de *verknijping*.

Knijpen, b. en o. w., ik kneep, heb geknepen. Aan twee kanten drukken, nijpen: hij kneep zijnen vinger tusschen de deur. Met den duim en vinger, of met eene tang, sterk drukken: iemand in den arm knijpen. Afpersen: de boeren knijpen. In de zeevaart gebruikt men dit woord onz., als men scherp bij den wind zeilt: langs den wal knijpen. Ook in het gemeene leven, wanneer iets ter naauwernood geschiedt, of als eene zaak niet gemakkelijk gaat: het zal er knijpen, ook *nijpen*. **STRIGH.** zegt: op het knijpen komen, waarvoor wij thans bezigen: als het op den nijpert komt, als de nood dringt. Zie *nijpen*. Van hier knijper, iemand, die knijpt; voorts een *wrek*, *gierigaard*, even als het gr. *κνίπρος*; eindelijk iets, waarmede men knijpt, waarom men de scharen der kreeften *knijpers* noemt. Zamenstell.: knijprok, knijptang, enz.

Knijpen, hoogd. *kneipen*, *kneifen*, zw. *knipa*, gr. *κνίπρω*, hetwelk **HERYCIUS** verklaart door *κνίπρω*, schaven, schrappen, schraben.

Knijzen, (kniezen) o. w., ik knijsde, heb geknijd. Zich van hartzeer kwellen, een knagend verdriet hebben: over iets knijzen. Van hier knijzer, knijzing. Hiermede komt eenigzins overeen het gr. *κνίζω*, iemand angst en kommer verwekken, in eenen overdragt. zin.

Knik, m., meerv. knikken. Eene halve breuk: een steel, die eenen knik heeft. Overdr., tegenwoordig, afbreuk: in deze knik van 't geluk der nassauschen. Hoort. Een wenk, door het knikken van het hoofd aangeduid: hij gaf hem eenen knik, dat hij het doen zoude. Overdr. zegt Hoort: het heir, 't welk dezen knik der zaken voor geen aanvang van overhand wist aantemenen.

Knikkebeenen, zie *knikken*.

Knikkebollen, zie *knikken*.

Knikken, o. en b. w., ik knikte, ben en heb geknikt. Onz., met *zijn*, eene halve breuk krijgen: de stoel is geknikt. Flg.: de trouw aan 't knikken gebracht. Hoort. Eenen wenk geven; met *hebben*: gij knikt; en wraak wijkt voor berouw. **M. L. TUDW.** Teu val neigen, beginnen in te storten: dat hunne woonplaats door geen aardbeevingh geknikt hadt. Hoort. Bedr., eene halve breuk maken: ik heb het ei geknikt. Van hier knikking. Voorts zijn van hier de zamengest. *knikkebeenen*, bij **VOND.**, en *knikkebollen*, met het hoofd knikken, door slaperigheid, of zwakheid: zij knikkebollen door hun overwichtigheit. **VOND.** Wijders knikstag, eene gebogene stag, die geknikt schijnt.

Knikker, m., zie *knikkeren*.

Knikkeren, o. en b. w., ik knikkerde, heb geknikerd. Van knikker, een gebakken aardklootje. Onz., met knikkers spelen. Bedr., in de spreekwijs: iemand van de baan knikkeren, hem den voet ligen, boven iemand uitmunten. Van hier de zamengest. woorden: knikkerbaan, knikkerjongen, kuikerspel, knikkertijd, enz. Het woord is klanknaboosend.

Knip, m., meerv. knippen. Een knipslag: een knip tegen den neus. Een hak met eene schaar: een knip in het linnen. Verkleinw. *knipje*, ook voor een *knipbeugeltje*, zoo genoemd van het geluid, hetwelk bij het open- en toedoen gehoord wordt. Voorts een vogelknip; fig.: in den knip, gevangen, zijn. Ook een bordeel. Zamenst.: knipbeugel, — knipluis, knipmes, en het onz. w. *knipooogen*, — knipschaar, knipslag, knipslot.

Knippelen, zie *knipperen*.

Knippen, b. w., ik knipte, heb geknipt. Eenen knip geven: iemand tegen het voorhoofd knippen. Haar' lipjes moogelijk mijn' lippen met lodderlijke toghjzen knippen. Hoort. Met eenen knip vangen: de vogels zijn geknipt. Met list vangen: de dief werd bij nacht geknipt. Met eenen knip dooden: luizen knippen. Met eene puntschaar snijden: hij heeft dat kunstig geknipt. Van hier knipsel. Alles is van den klank gevormd.

Knipperen, (knippelen) o. w., ik knipperde, heb geknipperd. Met het knipperspel spelen. Zamenst.: knipperspel.

Knispn, b. w., ik knispte, heb geknispt. Een klanknaboosend woord, bijna van dezelfde kracht als *knippen*: hij dawde en knispte hem het gloeiende gezicht en d'oogen uit het hoofd. **VOND.**

Knitteren, (knetteren) o. w., ik knitterde, heb geknitterd. Dit woord, onz. genomen, drukt het fijne, krakende geluid uit, door uit het vuur springende vonken veroorzaakt. Gemeenlijk bezigt men het bedr., voor drukken, blutsen, beschadigen, van vruchten: gij de zult pruinen knetteren. Hetzelfde als *kwetteren*.

Knobbel, m., meerv. knobbels. Eene bult-

achtige hoogte: knobbels op de handen hebben. Het is een verkleinwoord van *knob*, waarvoor *knop* (eng. *knob*) in gebruik is. Van hier knobbelachtig, knobbelig.

Knochten, zie *verknochten*.

Knod, (knodde) v, meerv. knodden. Een rondachtig ligchaam, een knoop, knobbel: eene knod, ook een *knodje*, garen, enz. Het zamengestelde knoddestok, een stok met eenen dikken knoop van anderen, is nog bij de Gelderschen in gebruik.

Knods, v, meerv. knodsen. Een stok, die van anderen in eenen dikken knoop eindigt; hij grijpt de zwaere knods; — met zijne harde knods. VOND. De oorsprong is in *knod*. Zamenst.: knodsdrager, knodslag.

Knoeijen, b. en o. w., ik knoeide, heb geknoeid. Bedr., slordig arbeiden: hij heeft zijn werk geknoeid. Onz.: hij doet niets dan knoeijen. Van hier knoeijer, knoeijerij, knoeister. Zamenst.: knoeiwerk.

Knoest, m., meerv. knoesten. Een kort, dik ineengedrongen ligchaam. In het bijzonder, een kwast in het hout: die planken zijn vol knoesten. Tot eenen harden knoest moet een scherpe beitel zijn, fig., hardnekkigheid moet met kracht gekeerd worden. Het woord schijnt uit eene bron, met *knods*, te komen. Van hier knoestig.

Knoet, m., meerv. knoeten. Een lomp, plomp mensch, een mof. Van hier knoetachtig, knoetig.

Knoffelen, (knuffelen), b. w., ik knoefelde, heb geknoeffeld. Drukken: ick selje soo knoeffelen, en vleijen en vrijen. NOSEM. Met de vuist onzacht stooten: zij knoefelde hem lustig. Het schijnt het hoogd *knöbeln* te zijn, van *Knöbel*, dat in het meerv. *de vuist* te kennen geeft; eigenlijk de middelste knoekels der vier vingers, wanneer men daarmede eene vuist vormt. Ons *knobbel* komt hiermede overeen. Voorts, ruw behandelen: wie niet ontrennen kan, wort van de buffels doodt geknuffelt. VOND. Van hier knoefelig, als de vingers, door strammigheid of koude, niet regtuit staan kunnen, maar de *knuffels*, dat is de knoekels, uitwaarts gebogen zijn: mijne handen zijn knoefelig.

Knoflook, (knooplook, knoplook) o. Eene soort van uijen, bekend, wegens den sterken, vervelenden reuk. Omdat voorts de vuist eenigzins zweemt naar eenen bol knoflook, zegt men schertsend: hij gaf hem knoflook, vuistslagen.

Knok, m., meerv. knokken. Eene benoeming van de vaste deelen des ligchaams, — de beenderen: zwaar van knokken. Zie *knook*.

Knokkel, zie *knokkel*.

Knol, m., meerv. knollen. Eigenlijk, een rondachtig, vast ligchaam. In het bijzonder, eene raap. Iemand knollen voor citroenen verkoopen, hem bedriegen. Iets, dat slecht en ongezien is: als een slecht paard: hij zat op eenen knol. Van hier knolachtig. Zamenst.: knolakker, knolland, knolradijs, knolrond, enz. *Knolrond* is een woord door de Aardrijksbeschrijvers ingevoerd: NEWTON beweerde dat de aardkloot eene knolronde gedaante had.

Knook, m., meerv. knoken. Hetzelfde als *knok*, bij KIT. *knoke*. In dien zin is het in het hoogd. gebruikelijk. HOOFD gebruikt het onzigt: maar de sterkste knook der vestinge was een raavlijn.

Knoop, m., meerv. knopen. Het beduidt,

in het gemeen, een klein, rond ligchaam: de knoop aan een sterk gesclut, de druif. De jager plagh zijn roof te hangen aen den knoop, den slotknoop van 't gewelf. VOND. Dat, waarmede men eenen rok toeknoopt, is de *knoop*. Voor zoo ver hiermede een beeld van vereeniging verbonden is, gebruikt men het voor verband, zamenhang: in de knopen der natuurlijke oorzaken. HOOFD. Hierheen behoort ook de spreekwijs: de knoop des huwelijks. Van den knoop der ondertrouwe. VOND. Een knoop in eenen draad. Het garen is in den knoop. Fig., eene verwarde zaak, een geschil, eene twistvraag: hier ligt de knoop. Van hier knooping. Zamenst.: knoopgat, (knoopsgat) knoopmaker, (knoopenmaker) knoopwinkel, (knoopenwinkel) knoopzijde, enz.

Knoopen, b. w., ik knoopte, heb geknoopt. Toeknoopen. Fig., vastmaken: weetende dat hij aan bittere felle werken knoopte. HOOFD. Van hier knooping.

Knooplook, zie *knoflook*.

Knop, m., meerv. knoppen. Dit woord grenst, in beteekenis, zeer na aan knoop, als gevende, in het gemeen, een rond ligchaam te kennen, en wel dikwijls aan het bovenste einde van iets. De knop van eenen stoel, van eenen rotting, van eene spelde, enz. In het bijzonder beteekent dit woord, in het plantenrijk, de botten, waarin de jonge bladeren en bloesems gesloten en ingewikkeld liggen: de boomen zijn vol knoppen. De lente geeft den knop, en dan de roos. VOND. Zamenst.: knopspelde, enz.

Knoplook, zie *knoflook*.

Knoppen, o. w., ik knoopte, heb en ben geknoopt. Knoppen krijgen: de boomen knoppen reeds. Fig.: reeds knopt de straf. HAMELSV.

Knor, m., meerv. knorren. Eigenlijk, is het eene benaming van een vast, rondachtig, uitstekend ligchaam, en komt overeen met het hoogd. *Knorren*, bij ons ook *knorrel*, *knarrel*. HALMA geeft er de beteekenis van de hardste en meest kraakbeenachtige deelen der beenderen aan. Van hier het zamengest.: knorbeen, knorrelbeen, ook knarrelbeen, kraakbeen; knorvleesch, zenuwachtig vleesch.

Knorbeen, zie *knor*.

Knorf, m., meerv. knorven. Ook *knurf*, een bonk, als: een knorf, ook een knorfje, of knurfje vleesch. HOOFD bezigt het voor knoop: die van gelachten is, dat wij knorven in biezen zoeken.

Knorhaan, m., meerv. knorhanen. Een zekere eetbare zeevisch, anders *zeehaan* genoemd.

Knorren, o. w., ik knorde, heb geknord. Het natuurlijk geluid, hetwelk varkens maken, of honden, die getergd worden. In het gemeene leven gebruikt men het oneigenlijk, voor morren, preutelen, gemelijk zijn: 'k laat haar buld'ren, knorren, razen. RODENB. Knorrende op TIBERIUS. HOOFD. *Knorren* en *krullen* bezigt VOND. van de duiven, voor korren: duif en doffer trekkebeek, knort en kruilt. Van hier knorachtig, knorrig. Zamenst.: knorrepot, grijsaard.

Knot, v., meerv. knotten. Bijna hetzelfde als *knod*, als zijnde een rondachtig ligchaam. In het bijzonder heet een hard, incingedraaid bosje gehékeld vlas eene *knot*, ook *knut*. Ook de vlasknoppen, de huisjes, waarin het vlaszaad, of lijnzaad, besloten zit, noemt men *knotten*. Van hier het bedr. w. *knotten*, dat niet alleen te kennen geeft het vlas in bundeltjes draaijen en tot eene knot

binden, maar ook de rijpe zaadhuisjes, de knoppen, van het vlas plukken. En, overgebracht tot boomen: de boomen knotten, beteekent het derzelve kroon afhouden. Fig., de kracht en werking van iets hinderen: rebellen knotten. M. L. Tjdw. Van hier knoting. Zamenst.: knotwilg.

Knuffelen, zie *knuffelen*.

Knuidelen, (in Gron. *knuedelen*) b. w., ik knuidelde, heb geknuideld. Iets in kronkelige en wanstaltige vormen maken. In Gr. gebruikt men dit woord. Het is een voortdur. w. van het, nog in het hoogd. gebruikelijke, *knüllen* Misschien behooren hierheen het geldersche *kneuter* en *kneuterig*, voor kronkel en kronkelig.

Knuist, m., meerv. knuisten. Hetzelfde als *knoot*. Gemeenlijk wordt dit woord voor vuist, of hand, gebezigd, in den lagen spreektrant: ik zal hem mijne knuisten doen gevoelen. BRUNÉ neemt het oneigenlijk, voor een kort ineengedrongen mensch: het zijn de kortste knuisten, die de beste vuisten hebben. Zie *knoot*.

Knuppel, zie *kluppel*. In Gron. noemt men de kleine klosjes, waarop het kloostergaren zit, welke men tot het speldewerk gebruikt, *knuppels*.

Knuren, o. w., ik knuurde, heb geknuurd. In de volkstaal te Gron. gebruikt men dit woord voor *talmen*, *futselen*, met zijn handwerk niet voortschieten.

Knut, zie *knut*.

Knutselen, b. w., ik knutselde, heb geknutseld. Kleinigheden van hout en andere dingen maken, om den tijd door te brengen. Van hier knutselaar (knutseler) knutselaarj. knutseling.

Kodde, v, meerv. kodden. Saakerij, aardigheid. Dit woord begint geheel buiten gebruik te raken. Ondertusschen is het nog overig in *koddenaar*, de benaming van eene kneu, een sijsje. Voorts in koddig, snaaksch; koddigheid, koddiglijk.

Eertijds beteekende dit woord (bij KIL.) *coleus*, *testiculus*, angels. *codde*, *marsupium testicularum*. Hiervan is waarschijnlijk ons *codde*, *facetae*, *jocus*, ontleend, als zinspelende op boertieren over het teelvermaak; doch tegenwoordig is de zin van *koddig* op alle geestigheid en aardigheid betrekkelijk geworden.

Koddebejfer, m., meerv. koddebejfers. HALMA verklaart dit woord door duinmaaijer. Doorgaans noemt men landsdienaars, die op het jagen en visschen, in den verbodenen tijd, acht geven, en hetzelfde beletten moeten met den verachtelijken naam van *koddebejfers*. Doordien zulke personen, gemeenlijk, met eene dikke knods gewapend zijn, schijnt het eerste deel dezes woords uit *kodde* ontstaan te zijn, dat is eene knods, bij KIL. *kodde*, *kudse*, *kuis*, *kuisse*. Iemand dus, die met zijne knods heen en weder slingert.

Kodsen, o. w., ik kodste, heb gekodst. Braken, overgeven: klanknabootsend woord: hij begon te kodsden. KIL. en PLANT. hebben *kidsen*.

Koe, v., meerv. koeijen. Het wijfje van een rund, wanneer zij hare volle jaren, en vooral, als zij reeds gekalfd heeft. HOOFD heeft *koel*, *koelj*: en huift met goudt de koeij. Eene verdrongene koe uit de sloot halen, het oude leed weder opheffen. Wanneer men het zwaarste eener zaak te boven is, en alles zoo goed als in zijne magt heeft, zegt men: men heeft de koe bij de horens. Hij, wien de koe toebehoort, vat ze bij de horens, wien de zaak aangaat, zet er zich voor in de weer. Die koetjes loopen in mijne weide, die zaak

geldt mij. Zijne koetjes op het drooge hebben, wel en onbezorgd kunnen leven. In de dagelijkse taal, wordt een onbeleefd mensch *eene koe* geheeten. Een schip, dat traag zeilt, noemt men ook *eene koe*. Zamenst.: kalfkoe, zeekoe; — koebrug, eene brug, om koeijen in en uit een vaartuig te doen gaan; ook een ondiep verdek op een schip, waaronder iets verborgen wordt, — koedief, koedille, stinkende kamille; koedrek, koedrijver, koegras, koehaar, koeherder, koehoren, koeijenkaas, koeijenvleesch, koeijenuijer, koekamp, koemelk, koemelker, koemest, koepok, koepokstof, koeslede, boerenslede; koestaart, koestaal, koestront, koevlieg, koevoet, eigenlijk; voorts eene ijzeren handspalk, koeweide, enz.

Bij COLUMELLA, komt *ceva* voor: *Altinae vaccae, quas ejus regionis incolae cevas appellant*. Daar het eerste onderscheidende kenteeken, hetwelk ons in dit hier meest treft, deszelfs gelooi is, is het zeer waarschijnlijk, dat hetzelfde van dit geluid den naam heeft. MARTINIUS beroept zich op het arab. **كوب**, luid roepen. Zoo ontstaat het gr. *βοῦ*; van *βῶν*, loeijen, luid roepen. NORK. neemt daarom *choue*, voor ossen; gelijk een os, in het alban. *ka*, in het perz. *gao* heet.

Koek, m., meerv. koeken. Een smakelijk gebak van meel, boter, honig, eijeren, enz., gemeenlijk vlak en rond van gedaante, alhoewel ook anders langwerpig: gij moet u met dezen koek gevoegen. VOND. Dat naar enen koek gelijkt, als gesmolten metaal, in de gedaante van enen koek gehard, bij kil. *koek*, *brood van metaal*. Een koek is ook een zilveren klomp van honderd en vijftig mark. Van hier draagt, in den gemeenen spreektrant, grof geld, en zelfs allerlei geld, dezen naam: ik heb geene koeken. Bij de vroedkundigen hoort men van *den moederkoek*. Zamenst.: aschkoek, honigkoek, ijzerkoek, enz. — Koekebakker, koeke-deeg, koeakraam, koekeeter, koekepan, enz. Denkelijk komt het woord van *koken*, zoover het eertijds ook bakken beduidde.

Koekeloeren, o. w., ik koekeloerde, heb gekoekeloerd. Een eenzaam leven leiden, te huis blijven, en voorts, werkeloos zijn: een man, die 't huys, met een warmen tabbert, aen den heijrt zit en koekeloert. BRUNÉ. KIL. verklaart *koekelol*, *kokeloer*, door eene slak in haar huisje; en van hier een mensch, die als een slakkeleven leidt. Eene zoodanige slak heet, in het sp., *cacalol*. Zie verder *kokkelen*.

Koekoek, m., meerv. koekoeken. Een bekende vogel, naar zijn geroep dus genoemd: gelijk de havick den koekoek bespottede. VOND. Eene soort van *uistekend venster*, *waardoor de dag valt*, heeft denzelfden naam; als ook iemand, welke men anders *eenen horendrager* noemt. Zamenst.: koe-koeksbloem, eene soort van waterplant; koekoeks-zang, enz.

Koel, bijv. n. en bijv., koeler, koelst. Een weinig koud, den middelstand tusschen warm en koud aanduidende: een koel huis. Koele drank. Een koele avondstond. Oneig., tot liefste, genegenheid, betrekking, enz. overgebracht, beteekent *koel* zooveel als onverschillig: iemand koel ontvangen. — Koel in 't leeren. HOOFD. Tot driften betrekkelijk gemaakt, is het bedard: koel van zinnen. In koelen bloede. Bijw. *koeltjes*. Van hier koelheid; zoo ook koeltje, zamengest.: labberkoeltje. Het is, met *koud* (*kold*), van een geslacht. Zamenst.: koelbak, koel drank, koelkelder, koelketel,

koelknip, koeloven, koelmoedig, koelvat, koelzinnig, enz. **CAMP.** heeft *koelliefdigheid*.

Koelen, b. en w., ik koelde, heb en ben gekoeld. Bedr., koud maken, koel maken: ijzer koelen. En in zijn bloet het moordmes koelt. **VOND.** Figuurl. gebruikt men het van driften en gemoedsbewegingen, die met eene hitte vergeleken worden; en dan beteekent *koelen* dezelve bevredigen, voldoen, doen ophouden: zijne lusten — zijnen moed koelen. **ONZ.**, koel worden; men *zijn*: het weer begint wat te koelen. **FIG.**: nu moed moet koelen. **SPREG.** Van hier koeling; ook *koelnis*, bij **VOND.**: koelnis van dien gloet.

Koelte, v. Een koele wind: eene frissche koelte. Koele plaats: in de koelte van de lommer.

Koen, hijv. n. en bijw., koener, koenst. Die geen gevaar schuwt, stout, ondernemend, onversaagd; en dat in die vaardigheid gegrond is: eene koene daad. Gewoon' en noodt maect koen. **CAMP.** Van hier koenheid, koenlijk.

Daar het, bij de oude schrijvers, zeer dikwijls voor dapper gebruikt wordt, schijnt het, met *kunen*, eenen gemeenen oorsprong te hebben.

Koepel, m., meerv. koepels. Eene ronde kap van eene kerk, of van een ander gebouw, in de gedaante van eenen halven kogel. Ook een tuinhuis, waarop zoodanige kap gezet is. Uit het ital. *cupola*, fr. *coupole*, *coupe*, middeleeuw. *cuppula*.

Koer, m., meerv. koeren. Torenwachter, stadstrompetter. Zamenst.: koerhuis, koertoren. *Koer* is eigenlijk eene hoogte om te *koeren*, dat is naauwkeurig te beschouwen, te verspieden; uit eene bron met *kuren*, dat in de volkstaal overig is. Zie dit woord.

Koeren, korren, (bij **KIL.** *koeriën*) o. w., ik koerde, heb gekoerd. Een klanknaboetsend woord, om het geluid van duiven uit te drukken: de ringelduif zal bezigh zijn met korren. **VOND.**

Koers, m. Loop, vaart: koers nemen, van koers veranderen. Wending: wat koers zullen de zaken nemen? Eene vaste orde, een regel op iets: de koers van regering. De koers der wisselbrieven enz. Van hier *koersen*, berekenen, besturen. Van het fr. *cours*.

Koesen, koetsen, (zieh) wederk. w., ik koeste mij, heb mij gekoest. *Zich koesen* gebruikt men, in de volkstaal, van honden, die met den buik op de aarde kruipen: koes n. Misschien het fr. *couchetoi*.

Koesteren, b. w., ik koesterde, heb gekoesterd. Door eene aangename warmte troetelen, verkwicken, zacht behandelen: de moeder koesterde haar kind in den schoot. Opkweeken. voden: zij wenschte, dat vroom zogh het kleentje koester'. **POOT.** **FIG.**, aankweeken, veel met iets ophebben: hij koesterde die streelende hoop. Deze of zoortgelijke gedachten in den boezem koesteren. **FRANTZEN.** Van hier koesteraar, koestering.

Misschien is *koesteren* afkomstig van *koeste*, bij **KIL.** *nuptiae, nuptiale convivium*, en dit dan bij omzetting, voor *koelse, sponda, lectus*.

Koet, v., meerv. koeten. Eene kleine zwarte eend: wanneer de koeten in het zant dobberen. **VOND.** Zamenst.: meerkoet enz.

Koeteren, o. w., ik koeterde, heb gekoeterd. Kromtongen, gebrekkig praten als de kinderen. Van hier koeteraar. Zamenst.: koeterwalen, gebroken nederduitsch spreken, van eenen Waal,

of Franschman. Van hier koeterwaal, koeterwaalsch, onverstaanbare taal.

Koeterwaalsch, zie *koeteren*.

Koets, v., meerv. koetsen. Eene soort van zeer gemakkelijk rijtuig, dat overdekt is, en op riemen, of veren hangt. Voor de koets te spannen. **VOND.** Eene zachte bedstede, als het praalbed van Vorsten, hetzij om in te slapen, hetzij om aan tafel te liggen, naar de wijs der Oosterlingen, hetzij om in gedragen te worden: uit koninklijke koets opstaande. **HOOFD.** Die daer liggen, en weeldich zijn op haare koetsen. **BIJBELV.** Voorts, een huwelijksbed, in den dichtsterlijken stijl: naar dees gewenschte koets. **VOND.** Hierheen behooren de zamenges.: bruiloftkoets, echtkoets, rouwkoets, trouwkoets, enz. De Dichters, die, naar hunne verbeelding, de zon als bedgenoot van **TETHYS** versieren, schrijven aan dezen vermoelden voerman van den dag ook eene koets toe, waarop hij des avonds uitrust: van 's gulden daageraads roosdragende pieclen tot 's laten avonds koets. **HOOFD.** Eindelijk eene gemeene slaaplants. Zoo noemt men de bedsteden der boerenknechts, in Noordholl., *koetsen*. Van hier het onduitsche woord koetsier. Zamenst.: koetsenmaker, koetshuis, koetspaard, koetspoort, stalpoort; koetslede, koetswagen, enz.

In de eerste beteekenis het fr. *coche*, in de andere het fr. *couche*.

Koetsen, o. w., ik koetste, heb gekoest. Als wederk. *zich koetsen* is het zelfde als *koesen*. Dit werkw. wordt ondertusschen in eenen bijzonderen zin, in Gelderl., gebruikt, alwaar, in de papiermakerijen, *koetsen* beteekent de geschepte vellen van den vorm op de viltten doeken leggen; die dit doet is *de koetser*, en de plaats, waar hij de vellen legt, heet *koetsstool*.

Koever, bijv. n. **KIL.** vertaalt het door *abundans, copiosus*, overvloedig, talrijk. **BRUNE** zegt: daer van Arkadiën koever placht te wezen; en **R. VISSER**: soo de wijn koever en overvloedigh was. Misschien nit het fr. *couvert*, dat ook de beteekenis van eene volheid heeft; eigenlijk bedekt. Althans *koeverdak*, dat bij **KILIAAN** voorkomt, is zeker het fr. *couvert*. Een huis met leijen dekken heet toch, in het fr. *couvrir une maison*. Van dit *koever* is, bij **KIL.**, een werkw. *koeveren, koevereren*, verkrijgen, verwerven. **TH. RODENBURGH** zingt op de bruiloft van **S. J. SOMMER**: nu **SOMMER** koevert all'. En **R. VISS.** zegt: als sy wat koevereren, met sparen, of deur goede neeringe. In de gemeenzame verkeering wordt het nog gebruikt, schoon men dan ook *keuerveren* bezigt. In Groningen zegt men *keuveren*: zij kenveren aardig aan.

Koevoet, m., meerv. koevoeten. Eene ijzeren handspaak, om zware ligchamen op te tillen.

Kof, v., meerv. kofsen. Een kofschip met twee masten, bijna als eene smak, zijnde iets grooter, en den bezaansmast niet op het achterdek hebbende. Bij **HESYCHUS** is $\kappa\omega\pi\tau$ eene soort van schip.

Kof, zie *kuf*.

Koffer, m., meerv. koffers. Eene soort van kist. **HOOFD** verkiest het vr. geslacht: en ondertusschen eigne koffer te vullen. **VONDEL** gebruikt het onz.: in 't koffer van **DARIUS**. Wij verkiezen, met anderen, het mannel. geslacht, gelijk in vele naamwoorden, die in *er* uitgaan en een werktuig beteekenen: schoon het waarschijnlijk is,

dat wij het uit het fr. *coffre* ontleend hebben; van het lat. *cooperire*, misschien afstammende, dat bedekken beteekent. Men zoude het ook van *conferre*, dat is *comportare*, medevoeren, mededragen, kunnen afleiden. Verkleinw. *koffertje*, ook een stilletje. Zamenst.: kofferdeksel, koffermaker, kofferslot, enz.

Kofferen, b. w., ik kofferde, heb gekofferd. In eenen koffer pakken. Het deelw. *gekofferd* vindt men bij VONDEL: gekoffert, als een kostelijken schat.

Koffertorie, o., meerv. koffertoriën. Men vindt bij KIL. dit onduitsche woord, die het door *omslag* verklaart. Gemeenlijk wordt dit woord voor eenen omslag van een boek gebruikt, en men spreekt het *kaffetorie*, *koppetorie*, in Noordhoil. *kappetorium*, uit. Het is uit het middeleeuw. *cooperitorium*, een deksel.

Koffij, v. De gele of blaauwe boonen van den koffijboom: koffij malen. De drank zelf: koffij drinken. Zamenst.: koffijbaal, koffijbakje, koffijboon, koffijgeld, koffijhuis, koffijkamer, koffijkan, koffijketel, koffijkleur, koffijkopje, koffijmelk, koffijmolen, koffijpot, koffijwater, enz. De boon heet, bij de Arabieren, *kahve*, bij de Turken *caouhe*, *caueh*. BÓGAERT zegt, dat de Arabieren de boon ook *ban* heeten, den drank *kaova*, bij de Perz. *ka-wee*; en van hier ons *koffij*, hoogd. *Kaffee*.

De drank werd, in het jaar 1652, door eenen koopman uit Smirna, DANIEL EDWARDS, in dit werelddeel bekend, en begon. eenige jaren naderhand, gebruikt te worden; nadat men denzelven, wel acht honderd jaar vroeger, in Arabië gedronken had.

Kog, v., meerv. koggen. Een zeker oud koopvaardijfchip, ook wel met krijgsvolk bemand, van voren en van achteren iets rond. Men kan haren vorm in het oude amsterdamsche wapen zien. Vijf en twintig koghen wer'en in zee gebraght. HOOFD. Fr. *coque*, ital. *cocchio*, oudzw. *koggy*, hoogd. *Kogge*, ijsl. *kugg*, middeleeuw. *cogo* en *coqua*.

Kogchel, m., meerv. kogchels. Hoerenwaard. Zamenst.: kogchelhuis enz.

Kogel, m., meerv. kogels, kogelen. Men schreef weleer ook *koegel*: anderen gekipt van den kogchel. HOOFD. Een volmaakt rond, of bijna rond ligchaam, hetwelk men uit stukken geschet, geweren en pistolen werpt. Eenen kogel krijgen, door eenen kogel getroffen worden. Eenen kogel wisselen, met pistolen elkander te keer gaan. Ook tot iets anders dienende; met eenen kogel mosterd maken. *Kogel* is ook een geheel ander woord, beteekenende eene bijenkap, *ijnkogel* in Gelderl. genoemd, hoogd. *Kogel*, lat. *cucullus*. Zamenst. der eerste beteekenis: draadkogel, kettingkogel, enz. — Kogelbak, kogelvorm. Middeleeuw. *cogitum*, ital. *cogula*. Misschien komt het woord uit eene bron, met het hoogd. *kollern*, welk werkw. het geluid van een voortrollend rond ligchaam uitdrukt. Hiermede mag men dan vergelijken het gr. $\kappa\omicron\lambda\omega$ en het hebr. כֶּבֶט , wentelen. Van *kogel* is het bedr. werk. *kogelen*: ik kogelde, heb gekogeld. Met kogelen beschieten; ook met steenen naar het hoofd gooijen.

Kok, m., meerv. koks. Iemand, die de kunst om spijzen te bereiden verstaat en oefent. Trekt een kok door langzaam kookken uit zijn rundvleesch 't beste sap. M. L. TIJDW. Het zijn allen

geene koks, die lange messen dragen, allen zijn niet, zoo als zij schijnen. De honger is de beste kok, honger vindt den besten smaak in spijzen. Zamenst.: manekok, scheepskok; — koksjongen, kokskrauwel, koksmat, enz.

Koken, o. en b. w., ik kookte, heb gekookt. Onz., zieden: het water kookt. Oneig. zegt men ook de ketel, -- de pot kookt al. Fig. is het, wanneer, door toorn en gramschap, het bloed in eene buitengewone beweging komt: het bloed kookte hem in de aderen. Het onstuimig ophorelen van water: daer d' Elve kookt enz. VOND. Voor walging gevoelen, eene neiging tot braken hebben, bezigt men ook *koken*: hij begon te koken. Bedr.: visch koken. Fig.: de maag kookt de spijs, als zij dezelve verteert. In verdere figuur: hij kookt in 't hart de wrokken, zegt een vaderlandsch Dichter. Met oordeel en verstand iets behandelen: dat zij met alles te lezen, niets behoorlijk koken. OVERZ. VAN HERVEY. Van hier kokaadje, koker, (*zoutkoker*, zoutmaker) kokerij, koking. Zamenst.: kookboek, kookformuis, kookhuis, kookkunst, kookpan, enz.

Daar onze onbeschaafde Voorouders raauwe spijzen aten, is het denklijk, dat de kunst en het woord, uit het vroeger beschaafde Italië, tot ons overgekomen zijn. Middeleeuw. *cocinare*, lat. *coquere*, ital. *cuocere*.

Koker, m., meerv. kokers. In het gemeen, een lang, hol ligchaam, om er iets in te bewaren, of in te steken. In het bijzonder is het een *pijlkoker*: en knakt den kooker en de schichten. HOOFD. Vele pijlen op zijnen koker hebben, vele treffende reden gereed hebben. 'k Had meer pijlen op mijn koker voor Gods eer enz. M. L. TIJDW. Dat komt uit eens anders koker, een ander heeft het hem ingegeven. De plaats, waarin men korte geweren steekt: toen rukten (zij) het zinkroer uit den koker. HOOFD. Voorts, de koker van een nies — van eenen mast — van een scheepsroer. Zamenst.: breikoker, inktkoker, pijlkoker, zandkoker, enz.; — Kokermaker, kokermof, enz.

Middeleeuw. *cocura*, *cocurra*, *cucurum*, nieuwr. $\kappa\omicron\upsilon\zeta\omicron\upsilon\sigma\omicron\nu$, ital. *coccaro*, fr. *carquois*.

Kokeren, b. w., ik kokerde, heb gekokerd. In eenen koker steken: de brieven in lood gekookert. HOOFD. In de gemeenzame verkeering bezigt men het ook voor bedriegen: ik laat mij zoo ligt met kokeren!

Kokermuilen, o. w., ik kokermuilde, heb gekokermuild. Den mond in plooijen trekken, in den vorm van eenen geopenden koker; grimlagchen. Het komt bij OUD. voor, en is ook nog in gebruik.

Koket, o. Al, wat gekookt is: het bitter koket. HOOFD.

Kokhalzen, zie *kikhalzen*, onder *kikken*.

Kokinje, v., meerv. kokinjes. Zekere gedraaide suiker, in Noordh. *taai* genaamd; misschien, met *konkel*, uit eene bron. Zie dit woord.

Kokkelen, o. w., ik kokelde, heb gekokeld. Geluid maken als een haan, van het oude *koek*, *koek*, fr. *coq*, eng. *cock*, een haan. Van dit *kokkelen* is ook *kokkeloeren*, bij KIL. *canere instar gallinacci*, waarvoor men, bij verbastering, *koekeloeren* zegt.

Kokkeloeren, zie *kokkelen*.

Kokosboom, m., meerv. kokosboomen. Zekere indiaansche vruchtboom, wiens vrucht *kokosnoot* heet.

Kokosnoot, v., zie *kokosboom*.

Kol, v., meerv. kollen. Witte plek voor het hoofd van een paard. HOOGVL. neemt het ook voor de plek op het voorhoofd van een horebeest: daar men den geurgen offerwijn op zijnen witten kol, voor 't zwarte voorhoofd, plengt. Een zoodanig geteekend paard draagt denzelfden naam. Voorts, alzoo men zich de tooveressen verbeeldde, op zulke paarden te rijden, of liever op eenen bezemstok, in plaats van een paard, hebben zulke wezens dezen naam ook ontvangen: driekoppig' *HEKATE*, nachtfootster, luistervink, weërmaakster, groote kol. HOORT. Nu geloof ik dat de kollen ros en wagen met de maan van den hemel af doen bollen. HOORT. Op kol rijden, tooveren; en zweren, hollen. Van hier kolachtig. HOORT. Zamenst.: kolbijl, kolrijder, kolrijdster, bij OUD; — tooverkol.

Kolder, m., meerv. kolders. Een harnas van leder, dat slechts de borst en den rug bedekte, en aan den hals vereenigd was; voorts, een borstharnas in het gemeen; ook een rok zonder mouwen. Uit het middeleeuw. *collare*. Dus spreekt hij, schiet den dubblen kolder uit. VOND. Zamenst.: maliënkolder: ende doodt mij, want deze maliënkoller heeft mij opgehouden. BIJBELV. Ringkolder: om te tasten, of hij met ringkolder mogt gehardt weezen. HOORT. *Kolder* is ook eene ziekte onder de dieren, bijzonder onder de paarden, die derzelver dierlijke verstand beneemt: hij heeft den kolder in den kop; waarvan het o. w. *kolderen*, den kolder hebben. Eindelijk draagt een kleine papieren vlieger den naam van *kolder*, misschien om de wilde draaijingen, welke dezelve maakt, even als dieren, die den kolder hebben. Zamenst.: koldergat, opening, waarin de spil van den helmstok steekt, — kolderstok, waarmede de roepen bewogen wordt.

Kolen, zie *kool*, *kolen*.

Koleur, zie *kleur*.

Kolf, v., meerv. kolven. Een stok, die van anderen dik en rondachtig is: met een ruwe kolf in de vuist. VOND. Gelijk een *HEIKULES* naa knodzen en naa kolven, zoo grijpt hij, enz. HOORT. Het onderste van een roer: de kolf van het geweer. Een stok met eene koperen klik van anderen, waarmede men den kolfbaal slaat: kolf aan stek, voor *aan het stuk*, als iemand met de kolf tegen den paal slaat. De kolf naar den bal werpen, om een klein ongeluk den moed opgeven. In de scheikunde, worden glazen, met eenen ronden buik en eenen engen hals, *kolven* genoemd, wegens de gedaante. Verkleinw. *kolffe*: het is een kolffe naar zijne hand, hij is daarvoor regt geschikt; die zaak komt met zijne neigingen en wenschen wonder wel overeen. Zamenst.: kolfbaan, kolfbaal, kolfhout, een dikzak, bot mensch; kolfoog, een visch. WACHTER. acht dit *kolf*, lat. *clava* (*per metathesin*) afkomstig van *kloppen*.

Kolibrietje, (kolobrietje) o., meerv. kolibrietjes. Een boit amerikaansch vogeltje, tot de spechtsoort behoorende, een der kleinste onder alle bekende vogelen.

Kolijk, o. Onduitsch woord, in zuiver nederduitsch, *darmvee*, of *darnpijn*. Van het gr. *κωλον*, de kronkeldarm, omdat dezelve het meest daardoor aangedaan wordt.

Kolk, v., meerv. kolken. In het gemeen een kuil, de diepte onbepaald zijnde. Zoo neemt men het voor de plaats op den haard, waarin de asch

valt: het zij men 't laet de kolk des haerts bevolen. VOND. Zamenst.: aachkolk, hardkolk. In het bijzonder, eene draaikolk: daer d' Elve krookt door 't glojen harer kolck. VOND. Voorts eene grondelooze diepte, waarom men het duistere schimmenrijk zoo noemt. Oneig.: de grondelooze kolk der eeuwigheid. Zamenst.: draaikolk, slindkolk, stinkkolk, vuurkolk, enz.

Kolken, o. w., ik kolkte, heb gekolkt. Met eene draaijende beweging om hoog rijzen: en 't kolcken van den rook den open hemel sluit. VOND. In de gemeene taal is het ook klankna-bootsend: het kolkt mij zoo in 't lijf. Het kolkend hertjen klap't geen schaemt de spraeck bellet. S. COSTR.

Kollebloem, v., meerv. kollebloemen. Anders *korenroos* genaamd.

Kollen, b. w., ik kolde, heb gekold. Voor de kol van den kop slaan, bollen. *Kollen* is ook onz., met *hebben*, op kol rijden, tooveren: zij heeft van nacht gekold. Oul. werd *kollen* ook voor tooveren gezeigd: die met het loncken van u kollende gesicht. S. COSTR.

Kolokwint, m., meerv. kolokwinten. Anders *kwintappel*, eene uitlandsche, zeer bittere vrucht: ende las daarvan sijn kleet vol wilde colloquinten. BIJBELV. In het lat. *colocynthis*, ital. *colocynthida*.

Kolom, v., meerv. kolommen. Van het fr. *colonne*, lat. *columna*. Zuil, pilaar: tegens eene eene vreeselijke kolom. VOND. Dat naar eene zuil gelijkt: terwijl d'Almaghtige de lichtkolom bewoog. HOOGVL. Zoo ook: vuurkolom, wolkkolom. De Boekdruckers noemen de halve zijde van een gedrukt blad *eene kolom*. Denkbeeldig spreekt men van: eene kolom van lucht.

Kolonel, m., meerv. kolonels. Een officier van hoogen rang in de krijgsdienst. Zamenst.: luitenant-kolonel enz.

Koloriet, o. Onduitsch woord, beteekenende de kunst, om de verwen wel te mengen, om de juiste kleuren aan een schilderstuk te geven; vooral, als men naakte beelden schildert: het koloriet alleen maakt nog een punt van eenig gewigt. FEITH. Eene schilderij van puinhoopen, met het schoone koloriet van een groot meester. OVERZ. VAN HERVEY. Omdat de dichtkunst in haren aard eene soort van schildering is, wordt het woord ook daarop toegepast: een heerlijk koloriet in een gedicht verspreiden. Uit het fr. *coloris*.

Kolos, m., meerv. kolossen. Een woord, uit het grieksch ontleend, dat eigenlijk de naam van een reusachtig koperen standbeeld, op het eiland Rhodus, was. Men gebruikt het nog, van eenig kunstwerk, dat de natuurlijke grootte overtreft: kolossen, niet van erts gevormt, noch door de hand geklonken. ANTON.

Kolsterstok, m., zie *kolder*.

Kolven, o. w., ik kolfde, heb gekolfd. In de kolfbaan spelen. Van hier kolver.

Kolvenier, m., meerv. kolveniers. Schutter. Van *kolf*, zeker geweer, roer, of bus, anders *kolfbus*, *kolfroer*. Zij, die dit geweer gebruikten, werden *kolveniers* genoemd, waarvan de *kolveniers doele*, te Amsterdam, zijnen naam ontleend heeft, alwaar de schutters gewoon waren, zich in de behandeling van dit geweer te oefenen. Anderen schrijven *kloveniers*, naar de *colerines*, waarmede de schutters oudt. schoten, zijnde een fransch woord, en beteekenende zoo veel als *bus*, of *roer*.

Doch **FR. BURM.** beweert, dat het fransche woord van ons *kolf* afkomstig is.

Kom, v., meerv. kommen. Een holle bak, hetzij grooter of kleiner van omtrek. Eene kom met soep. Ook eene haven, waar schepen veilig liggen: ter komne in. **VOND.** Kleine binnenlandsche zeeën dragen ook dien naam. Zamenst.: baarskom, melkkom, papkom, soepkom, speelkom, vischkom, waterkom, enz. Hoogd. *Kumpf*. Reeds bij de Grieken was *κομπος* een diep vat.

Kombaars, v., meerv. kombaarzen. Scheepsdekken: zij wierpen het lijk, in eene kombaarzen genaaid, buiten boord.

Kombof, v., meerv. kombofs, komboffen. Zoo noemt men, in Geld, eene hut, elders eene *boed* genaamd, waarin men stookt en kookt en allerlei ruig keukenwerk doet.

Kombuis, v., meerv. kombuizen. Scheepskeuken. Het laatste gedeelte schijnt uit *huis* ontstaan te zijn.

Komedie, v., zie *schouwburg*.

Komeet, v., meerv. kometen. Eene staarter. Van het lat. en gr. *cometa*.

Komen, o. w., ik kwam, (van het oude *kwe-men*, bij **ULPHIL. quiman**) ben gekomen. Men vervoegt dit woord dus: ik kom, gij komt, hij komt; ik kwam, gij kwaamt; gebiedende wijs: kom, komt. Het woord drukt, in het gemeen, uit tegenwoordig worden, zonder onderscheid van aard en wijs. Men gebruikt het, in eene nauwere en, misschien, de eigenlijkste betekenissen, van levende schepselen, die, uit eigene kracht, aan eene plaats zich tegenwoordig stellen. Eigenlijk: daar komt de koning. In kom u iets zeggen. In de wereld komen enz. Die spade komt, komt ook. Oneigenlijk: aan een ambt komen. In verzoeking, in gevaar komen. Op de gedachten, uit de schulden komen. Tot uitersten komen. Om het leven komen. Hier drukt het voorzetsel het verlies van iets uit. Zoo zegt **HOOFD**: om neeringe, welvaart, en vrijheden te komen. Zoo ook elders: zij komt om lijd of lid.

Van levenlooze dingen wordt dit woord ook gebruikt: de brief is met de schuit gekomen. De tijd komt. Er zal dierte komen. Te pas komen. Te stade komen. Aan den dag komen. In geene bedenking komen. Dat woord komt van het hebreuwisch. Aen u komt dit geschenk. **J. CATS.**

Men gebruikt ook achter dit werkw. eene onbepaalde wijs met *te*: komen te trouwen. Men moet ondertusschen zich hier wachten, om de Franschen na te volgen: hij kwam dit te doen, hij kwam te schrijven, is niet goed; men zegge: hij deed, schreef dit. In eenige weinige gevallen alleen is dit te dulden. Het deelw. *komende*: op komenden wege. **HOOFD**. De gaande en komende man. Voor het verled. deelw. *gekomen*, werd ool., veelal, *komen* gebezigd: daer 't was so verre comen. **L. V. VELTH.**

Het schijnt, met het hebr. **קָוַן**, dat, in onze bijbeloverz., meer dan eens door *opkomen* vertaald wordt, verwantschap te zijn. Het gr. *κομίζειν*, gaan, is van het oude *κομειν*.

Komenij, v. Kramerij, kruidenierswinkel: eene komenij doen. Zamenst.: komenijpraat, bij **VONDEL**; komenijswinkel.

Komfoor, o., meerv. komforen. Een werktuig, waarin men kolen vuur doet. Zamenst.: tabakskomfoor, tafelkomfoor. Men beschouwt het

als afkomstig van het fr. *chauffoir*. **KIL.** heeft *kaffoor*, *kauffoir*, *foculus*.

Komijn, m. Zekere plant, of derzelve zaad. Zamenst.: komijnkaas, anders *komijnde kaas*; komijnzaad. In de Overz van den Bijbel wordt het onz. gebruikt: ende het comijn slaet men uijt met den stock. Van het lat. *cuminum*, gr. *κυμινον*, hebr. **קָמִינָה**.

Komkommer, m., meerv. komkommers, komkommere. Eene bekende vrucht. Zamenst.: komkommershof, komkommerzaad, enz. Uit het lat. *cucumer*.

Kommer, m., meerv. kommeren. Beslag op tilbare of ontbare goederen, drukkende woeker: gheld op kommer nemen. **KILIAAN.** Renten en kommeren op dezelve goederen. **HOOFD.** **ADELUNG** leidt het af van *kam*, dat, in de saksische wetten, *de hand* beteekent. Hiervan schijnt een veroud. werkw. *kamen*, nemen, ontstaan te zijn, welks voortd. werkw. *kommeren* is.

Kommer, m. Eigenlijk, een luid gesteen, gezucht, gejammer, van het oude *kuinen*, zuchten, dat bij **KIL.** nog te vinden is Voorts beteekent het mangel aan de noodwendigheden des levens: kommer en gebrek lijden. Zij sullen het brood met kommer eten. **BIJBELV.** Een hooge graad van angst en hartzeer over rampen: in 't dulden van korten kommer. **HOOFD.** *Kommer* is ook een jagerswoord, voor drek, of afgang, van hazen. Van hier kommerlijk, kommerloos, *kommerrij*, bij **POOT** — *kommeris*, bij **CAMPH.** Zamenst.: *kommerrijp*, welk woord van vruchten gebruikt wordt, die geenen tijd gehad hebben, om volkomen rijp te worden.

Het is van ons verouderde werkw. *kuinen*, oud hoogd. *kuinen*, neders. *quinen*, lat. *genere*, zuchten.

Kompanje, hetzelfde als *kampanje*. Het was daar sobere kompanje, het was daar armelijk. Van hier kompanjemeester, opzigt over een landspakhuis. Men zie voorts de afdeling in *kampanje*. Anders zoude men het van het oude fr. *compaigner*, dat is het lat. *compingere*, kunnen afleiden; zijnde het woord dan zooveel als een *ophoesel*.

Kompas, o., meerv. kompassen. Een streekwijzer op zee, waarop de twee en dertig winden geteekend staan: en 't walen van de naald aan 't luisternauw kompas. **HOOFD.** Zijn kompas is verdraaid, het hoofd staat hem niet wel. Zamenst.: peilkompas, zeekompas. — *Kompasmaker*, kompasmaald. Van het ital. *compasso*, dat eigenlijk een cirkel is.

Kompost, v. Mengelspijs, mengeldrank. **KILIAAN** vertaalt het door *muria*, *conditus*, *conditura*; *salgama*. De bittere kompost ik verzoete. **VOND.** Van het lat. *compostum*, voor *compositum*.

Komst, v. Aankomst. Van hier komstig, in toekomstig.

Koncilie, concilie, o., meerv. koncilien. Een woord, waardoor men de oude kerkelijke vergaderingen der christenleeraren verstaat: 't Koncilie van Trenten. **HOOFD.** Van het lat. *concilium*.

Kond, bijw. Van *kennen*. In het gemeene leven gebruikt men het voor bekend, en voegt het bij *doen*, of *maken*: het welke de Heere ons heeft kont gedaen. **BIJBELVERT.** In den deiftigen stijl is het buiten gebruik geraakt. Bij **RAB. MAUR. chund tuon**, bij **NOTK.** en **OTFRID.** *kuud duan*. In openbare bevelen is het ook somtijds nog in den smaak: elk zij kond, dat enz. Van hier kond-

schap, (kundschap) v., meerv. kundschappen; be-
rigt, bescheid : op kundschap uitgaan. Deze kund-
schap heb ik uit eenen persoon. HOOFD. Van
hier het bedr. werkw. *kundschappen*, en het naamw.
kundschapper.

Kondschap, kundschap, zie *kond*.

Konfijt, v. Ond. woord, voor suikerootf.
Van hier het bedr. werkw. *konfijten*, in suiker in-
leggen. Hij is in die zaak gekonfijt, in het ge-
meene leven, voor: hij verstaat het stuk zeer wel.
Van het fr. *confit*.

Konfle, v. Melisse, een zeker kruid.

Konfoor, zie *komfoor*.

Kongeraal, m., meerv. kongeralen Zekere
soort van aal. Lat. *conger*, fr. *congre*.

Konijn, (knijn) o., meerv. konijnen. Een be-
kend viervoetig wild. Van het lat. *cuniculus*. Het
mannetje heet *ram*, het wijfje *voedster*. Misschien
draagt het den naam van *Canalis*, omdat het *ka-
nalen*, dat is gangen en holen, onder de aarde
maakt. Zamenst: konijnenbosch, konijnenhok, kon-
ijnenhol, konijnenjagt, konijnenkooi, konijnen-
kruid, konijneupastei, konijnshaar, enz.

Koning, m., meerv. koningen. In het alge-
meen iemand, die de hoogste magt over meerde-
ren heeft, de hoogste overheid, zoover zij door
eenen wordt voorgesteld. Zoo noemt de Schrift
het Opperwezen, op eene uitstekende wijze, *Ko-
ning*. In veel flaauwen zin, dragen, in andere
werelddeelen, buiten Europa, alle onafhankelijke
vorsten, al gebieden zij slechts over eenige weini-
ge steden, zelfs over eene stad, dien naam. In
dien zin lezen wij, in de Overz. van den Bijbel,
menigmaal van *koningen*. Ook, wanneer deze
kleine vorsten den grooteren onderworpen zijn,
behouden zij dien naam. In de middeleeuwen
benoemde men dus de stadhouders zelfs. In eenen
naauweren zin, die thans, in Europa, de gewoon-
lijkste is, beteekent dit woord eenen beheerscher
van een koninkrijk, volgende, in rang, op eenen
keizer: de koning der Nederlanden. Deszelfs ge-
malin heet *koningin*. In den dichtsterlijken stijl heet
de maan: de koningin des hemels, — van den
nacht. Iets, dat in zijne soort boven anderen uit-
steekt: de koning in het kegelspel, de middelste
kegel. In het schaakspel is het voornaamste stuk
de koning; dat daaraan volgt heet *koningin*, wel-
ke naam, op eene zonderlinge wijze, in Europa
gevormd is. Het schaakspel is een oud krijgspel
van oostersche vinding. Het stuk naast den ko-
ning heet, in het perz. en arab. *pharz*, of *pher-
zan*, dat is veldheer, wiens ambt dit stuk, in het
spel, ook wezenlijk vervangt. Het spel in Europa
bekend wordende, hield dit stuk eerst den naam
van *fercia*, zoo als het, in de twaalfde eeuw reeds,
met dien naam voorkomt, in het oudfr. *fiercc*, *fier-
ge*. Uit onkunde van het woord smeedde men
daaruit *vierge*, *maagd*, dat eindelijk in het lat.
door *virgo*, *domina*, *regina* vertaald is. Van hier,
dat dit stuk *koningin* genoemd is. Zie verder
schaak. Voorts noemt men, onder de dieren, som-
mige met dezen naam. De arend is *de koning*
onder de vogelen; de leeuw onder het viervoetige
gedierte; de haring onder de visschen. De bij,
die den geheelen korf bevrucht, anders *moer* ge-
naamd, heet ook, schoon zeer oneigenlijk, *koning*.
Koning is ook een woord der scheikunst, als het
metaal van alle andere deelen gezuiverd is. Halfme-
talen dragen ook dien naam: spiotsglaskoning enz.
Van hier koningdom, koninklijk, het koningschap.

VOND. Zamenst: koninkrijk, koningsbrood, ko-
ningsgezind, koningshuis, koningskaars, eene bloem;
koningskind, koningskleur, koningsmoord, konings-
moorder, koningsstaf, koningszeer, koningszoon,
enz.

Koning, KER. *chuning*, WILLER. *kuning*, hoogd.
König, angels. *cijning*, eng. *king*, zw. *konung*.
WACHTER. en anderen brengen den oorsprong tot
kunne, een geslacht, omdat, in de eerste tijden, de
oudste van eenig geslacht tevens deszelfs *koning*
was. Waarschijnlijker is de gedachte van FRISCH
en anderen, die het woord van *kunnen* afleiden,
omdat toch *de magt* het uitstekendste kenmerk eens
konings is. Waarvan het ook herkoine, men zal
veel overeenkomst vinden tusschen dit woord en
het tartarische *chan*, en misschien ook het hebr.

קֹהֵן, een priester, een vorst.

Konkel, v., meerv. konkels. Dit woord heeft
zijne oorspronkelijke beteekenis geheel verloren,
en wordt niet dan oneigenlijk gebruikt. Bij KIL.
is *konkel* eene draaikolk, *konkelwronkel* zamen-
gedraaid, *konkelen* omdraaijen. Wijders, om de
draaijing en rondheid is het, bij hem, ook een
sprinrokken, even als het opperd. *Kunkel*. Het
behoort dan, zeer waarschijnlijk, tot *kink*, een draai.
Van hier is *konkelen* eertijds voor spinnen gebruikt.
Gelijk nu nog, op het platte land, het jonge
vrouwvolk tot spinnen bijeenkomt, (welke bijeen-
komst eene *spinning* heet) zoo was zulks van oude
tijden af reeds het gebruik. Van daar heeft het
woord *konkelen*, spinnen, wegens de praatzucht
van dergelijke spinsters, eene oneigenlijke beteeke-
nis gekregen; deels van praten, babbelen; deels
van vrouwen, smeden, overlagen, in het geheim
bewerken; deels van koffij drinken, onder het
vrouwvolk, op eenen sluiptijd. Van hier *konkel-
ster*. Dit is voorts de reden, dat *konkel* een lui,
ledig, slordig vrouwensch beteekeent: zij is eene
regte konkel; ja zelfs eene vod, eene slet: het
zijn maar konkels; — gij laat uwe konkels overal
liggen. Zamenst: konkelpot, koffijketel, koffijpot.

Konne, zie *kunne*.

Konnen, zie *kunnen*.

Konst, zie *kunst*.

Konstabel, (konstapel) m., meerv. konsta-
bels. Een bediende onder het krijgsvolk, die den
kanonniers ter dienste staat, ook zelf wel de stukken
afsteekt; een busschietter. Zamenst: konstabelska-
mer, eene plaats op het schip, onder de kajuit;
konstabelsmaat. Het woord is uit het middeleeuw.
constabularius, van *stabulum*, een stal, eene lig-
plaa's. In de middeleeuwen noemde men *staba-
larii* soldaten, die ééne woning betrokken, wier
opziener *constabularius* heette. Hiervan is ons
woord *konstabel*. Voorts was *konstabel* ook de
eerste der hoge ambtenaren van de fransche
kroon; opperveldoverste: het slot van Vezou door
den constabel van castiljen weder ingenomen.
HOOFD. Uit het fr. *conntable*, verbasterd uit *comes
stabuli*, opperstalmeester.

Kont, v., meerv. konten. Het achterste, de
aars. In veler ooren is dit een zeer vuil woord.
De onschuld op het platte land, die in de woer-
den zelve geene onkuischheid kent, schaamt zich
nogtans niet, in de dagelijksche taal, dit woord,
vooral het verkleinw. *kontje*, te gebruiken. In
Gelderl. hoort men het dikmaals. Misschien is het,
om het onderscheidende teeken der geslachten aan
dat deel des dierlijken ligchaams, met *kunne*, uit
eene bron.

Konterfeiten, b. w., ik konterfeytte, heb gekonterfeit. Uitschilderen, afbeelden. Van hier konterfeitsel. Een woord weinig meer in gebruik; althans in eenen deifigen stijl onvoegelijk. Van het fr. deelw. *contrefait*, nagebootst.

Konsenilje, (*cochenille*) v. Eigenlijk, een gekorven diertje, dat in Mexico gevonden wordt aan eene plant, *nopal* geheeten, eene soort van indiaansche vijg. Van zulke gedroegde diertjes komt de kostelijke karmezijn en scharlaken verw, behoudende dienzelfden naam. Het woord ontstaat van het sp. *cochinillas*, een verkleinw. van *cochino*, *cochin*, in Spanje de naam van eene pissebed, een zeker bloedeloos diertje.

Kool, v., meerv. kooijen. Dit woord drukt, in het gemeen, eene plaats uit, waar men zich ter ruste nederlegt. Zoo noemt men, in het gemeene leven, met eene soort van verachting, elke slaapplaats: hij is al te kooi. De slaapplaats des schippers, ook andere slaapplaatsen voor reizigers, op een vaarttuig, ook eene hangmat, waarin het scheepsvolk slaapt, noemt men met dien naam. Eene plaats, waar schapen opgesloten worden, en veilig rusten kunnen: de wolf kwam tot de kooij. VOND. Eene kouw voor vogelen, *voegelkooi*. Eene plaats waar men eenden vangt, *eendenkooi*. Die daar woont en eenden vangt, heet *kooiman*. Een bijenkorf: de bijen, in de kooij te zeer bevollikt enz. HOOFD. Bij de drukkers noemt men de wiggen, of korte sluihtouwen, om den vorm vast te zetten, *kooijen*. Zamenst.: konijnenkooi, ligtekooi, mestkooi, ramskooi, schaapskooi, enz. In het deen. is *kooij* eene hangmat, in het zw. *kooite*. Dit komt overeen met het gr. $\kappa\omicron\upsilon\tau\eta$, een bed.

Kooijen, b. w., ik kooide, heb gekooïd. In eene kooij zetten: eenen vogel kooijen. Men gebruikt het ook onz., met *hebben*, voor bijslapen (lat. *coire*); doch meest in eenen kwaden zin, voor in ontucht leven: zij kooijen met elkander.

Kook, v. De toestand van eene zaak, als dezelve dadelijk kookt: het water is aan de kook. De ketel is van de kook.

Kool, v., meerv. kolen. Een doorgebrand, droeg en brokkelig ligchaam. In het bijzonder doorgebrand hout of turf. Houtskool, turfskool. Gloeiende, doove kool. Een huis in kolen leggen, hetzelfde in den brand steken. Ik zit, of sta, op heete kolen, ik heb groote haast. Met eene zwarte kool teekenen, — malen, een kwand in zijne afzigtigheid vertoonen: waanneer hij d'ondengt met een zwarte kole maalt. HOOGVL. Overdr., voor minnevaar, zoo als zich dat in het stralende oog vertoont: als de gebluste kool weer, in haar oog, geglommen. HOOFD. Zeer geestig zegt dezelfde schrijver, deswege, van een blind oog eener zekere boel: dekkende de doove kool met een plaasterken van zijde. Het vurige gezwel eener pestbuil heet men insgelijks *kool*. Van dit *kool* is ook het werkw. *kolen* gevormd, in Gelderl. gebruikelijk, alwaar men *klompen kolen* zegt, voor holsblokken, in den winter, met gloeiende asch warm maken. Zamenst.: smidskool, steenkool. — Koolaarde, koolbak, kooldrager, koolhaler, een schip, of schipper, die kolen haalt; koolkrabber, koolmees, ook voor eenen koopman in kolen, lat. *carbonarius*, — koolschip, koolvloot, koolzak, enz.

Dit *kool* stamt af van het verouderde deuitsche *Kol*, vuur, en behoort tot eenen wortel met het lat. *calere* en *calor*, en het gr. $\kappa\alpha\lambda\omicron\varsigma$.

Kool, v., meerv. koolen. Een bekend gewas

in onze moestuinen. Sluitkool, buiskool, boerenkool. Oul verstond men onder *kool* allerlei groenten: of ijmant den anderen schade dede an tuine (omtuining), an willigen en koel enz. STADR. v. DEVENT. Kool verkoopen is, in de dagelijksche verkeering, door zotte vertellingen misleiden, — iemand kool verkoopen, anders: knollen voor citroenen verkoopen. De sop is de kool niet waard, spreekw. Verkleinw. *kooltje*. Iemand een kooltje stoven, in den gemeenzamen omgang, voor eene poets spelen. Zamenst.: bloemkool, winterkool. — Koolblad, koolhaas, koolhof, koolluis, koolmoes, koolplant, koolstronk, kooltuin, koolworm, koolzaad, enz.

Kool, fr. *choux*, lat. *caulis*, waarvan het misschien afstamt, schoon anderen, den oorsprong in *olus*, *holus*, moeskruïd, meenen te ontdekken.

Koon, v., meerv. koonen. Wang: de suikere koon van een dochter te kussen. VOND. Zamenst.: koonslag.

Koop, m. De handeling, om eenen eigendom aan iets, voor eenen bedongenen prijs, te krijgen. Op den koop maken. Iets te koop hebben. Zijne eer te koop dragen, zich oneerlijk gedragen. Het koopverdrag zelf: eenen koop sluiten, maken, opzeggen, breken. Iets op den koop verkrijgen. Op dien koop, kon iemant lichtelijk aan den titel van matroosvlegel geraecken. VOND. Het geld, dat voor iets betaald wordt; schoon in zamenst. alleen: rouwkoop, wijnkoop. De prijs, wanneer het als een bijv. woord gebruikt wordt: goedkoope waren. Dierkoop. Als een bijwoord: ik heb dat goedkoop gekocht. Verkleinw. *koopje*: aan dat boek heb ik een koopje, het kost mij weinig. Ik heb er een koopje aan, ik ben er wakker mede aangehaald. Zamenst.: aankoop, inkoop, verkoop; kooal, m. en v.; koopbrief, koopeeel, koopdag, koopgierig, koopgoed, koophandel, kooplieden, kooplust, koopman, koopmanschap, en het werkw. *koopmanschappen*, kooppenningen, koopstad, koopvaarder, koopvaardij, koopvaardijship, koopvrouw, koopwaar, koopwif, enz.

Koopen, b. w., onregelm.; ik kocht, heb gekocht. In het algemeen, nemen: koopt zonder gelt. BIJBELV. Voor geld het genot van iets verkrijgen: zich in een gasthuis, — uit eene gevangenis koopen. In den bepaalden zin, den eigendom van iets, tegen eenen bedongenen prijs, aan zich brengen: boeken koopen. Op dag, op tijd koopen, op voorwaarde, van het geld op eenen bepaalden dag, of tijd te geven. Van hier koper, met de zamengest.: boterkooper, kleerkoper, enz. Koopster, met de zamenst.

Daar dit woord oudtijds ook beduidde met eenen handslag beloven, en die handeling in het koopen, reeds vroeg in het gebruik was, is ADELUNGS gissing niet ongegrond, die het van het oude woord *gaf*, *gawf*, de hand, afleidt. Hiermede komt overeen het lat. *capere*, nemen, waarvan *capture* en het fr. *acheter*. Bij de Hebr. קָנָה de holle hand. Ech-

ter komt het gr. $\kappa\alpha\pi\tau\epsilon\omega$; *onero levo*, *exonero*, ontlasten, hier mede in aanmerking, dewijl koopers diegenen van een gedeelte van derzelve last ontlasten, die hunne koopwaren ter markt brengen.

Koor, o., meerv. koren. Een rei van dansende of zingende personen. Hierheen behooren de zamenst.: dankkoor, BIJBELV., engelenkoor, hemelkoor: de feestmuzijk der blijde hemelkooien. POOR. Het achterste gedeelte eener kerk, waar

het altaar bij de Roomschen is: na de mis, quam hij weder in 't Koor. **HOORF.** Voorts, in elke andere kerk, de plaats, die in vorige tijden daartoe bestemd was: op het koor trouwen. Eene verhevene plaats in eene kerk, of in een ander gebouw, van waar gezongen wordt: ten kore komen, mede tot het gezang verschijnen. Van het lat. *chorus*, gr. χορος. Hiermede komt overeen het hebr. כִּיָּר, in *globum congescit*. Zamenst.: koordeken, koorjongen, koorkleed, koorznaap, koorlamp, koorkosteres, (bij **VOND**) koorrok, koorzang, koorzanger, enz.

Koord, v., meerv. koorden. Een gedraaid snoer van zijde, kemelhaar, wol, enz. Zamenst.: kloskoord, liskoord, (litskoord) mantelkoord, enz. Eene gedraaide lijn, een touw: op de koord dansen. Met de koord gestraft worden, opgehangen worden. Zamenst.: koorddanser, koorddanser. Van het fr. *corde*, lat. *chorda*.

Koorn, zie *koren*.

Koorts, v., meerv. koortsen. Oudtijds schreef men *korts*. Eene bekende ziekte, die op gezette tijden telkens wederkomt. Alledaagsche, anderdaagsche, afgaande koorts, slepende, heete, brandende koorts. Van eene koude koorts geslagen. **HOOGVL.** De koorts krijgen. Lang aan de koorts gaan, liggen. Van hier koortsachtig, koortsig. Zamenst.: koortsbast, koortsdrank, koortsmiddel, — binnenkoorts, blutskoorts, enz.

Koot, v., meerv. koten. Eene schipperskooi. Van eenen oorsprong met *kot*.

Koot, v., meerv. koten. Been uit den hiel van een varken of van een rund, waarmede jongens spelen: wij keven altemet, 't is waer, om koot of kuikers. **POOT.** Met eene soort van verachting wordt het ook van menschen gebruikt: dit genaamt van schenkels en van kooten. **HOORF.** Voor de beenen van menschen, in de gemeenzame verkeer: hij staat vast op zijne koten. Ghij hincet, nu wijf is fris en wacker op haer koten. **WESTERB.** Zamenst.: kootjongen, kootrijd, enz.

Kop, m., meerv. koppen. Een woord, dat in het algemeen, een ligchaam beteekent, hetwelk eenige diepte heeft. In het bijzonder, een werktuig, om nit te drinken, iets uit te gieten: een kop koffij. Het verkleinw. *kopje* is hier meest in gebruik. Hij vat een' gouden kop vol wijn. **HOOGVL.** Een zeker werktuig, om, met doornlijming van het vel, bloed af te trekken: iemand koppen op den arm zetten. Zamenst.: koppenzetter, koppenzester, koppenzetting. Eene zekere maat van drooge en natte waren: twee kop zout. Een kop melk.

Dit woord is zeer oud, bij **SCHILTER** *koffe*, hoogd. *Kopf*, it. *coppa*, fr. *coupe*, middeleeuw. *cupa*, perz. *cobba*, hong. *kuppa*, gr., bij **HESYCH.**, κούψα. Het lat. *scyphus* is uit dezelfde bron. Het hebr.

כִּיָּר, eene holligheid, komt hiermede overeen

Kop, m., meerv. koppen. Het ronde, bovenste deel van een ding: de kop eener speld. De kop van eene pijp, de ketel. Het hoofd van een dier. Het hoofd eens menschen, in den vertrouwlijken spreckrant, en wel van zoodanig eenen, welken men juist geene uitstekende achting meent schuldig te zijn: met den blooten kop loopen. Iemand den kop voor de voeten leggen, hem onthoofden. Den dief bij den kop vatten. Geheugen: hij heeft het al in den kop. Vatbaarheid, om iets te begrijpen en in te zien: hij is een

schrandere kop. De gesteldheid des gemoeds: een onverzettelijke kop. Het leven: dat zal hem den kop kosten. De persoon zelf: ik stond over de opluikende vonken van dezen poëtischen kop verstomd. **FEITH.** Eene bende van honderd koppen. **OUD.** noemt schrandere menschen: kloeke koppen. Van hier koppig, eigenzinnig, ook dat ligt naar het hoofd vliegt: een koppige jongen; koppige wijn; koppigheld, koppiglijk. Zamenst.: kopstuk. Het woord komt zeker uit eene bron met het fr. *chef*, ital. *capo*, lat. *caput*, gr. κεφαλή.

Koper, o. Een bekend metaal. Rood, geel koper. Dat uit koper gemaakt is: daar werd veel koper en tin verkocht. Van hiet het onverb. b. n. *koperen*: eene koperen tabaksdoos. Wijders, het bedr. werkw. *koperen*, met koper beslaan: een gekoperd schip. Voorts koperachtig, koperig. Zamenst.: koperberg, koperblad, koperdraad, kopererts, kopergeld, kopergieter, kopergroen, kopermijn, kopermolen, kopermunt, koperroest, koperrood, het koperlagen, koperslager, kopersneë, koperwerk, enz.

Koper, hoogd. *Kupfer*, angels. *cyper*, eng. *copper*, zw. *koppar*, fr. *cuirre*, sp. *cobra*, middeleeuw. *cuprum*, *cyprinum*. Altes is uit het lat. *aes cyprum*, omdat het den Romeinen in menigte uit het eiland Cyprus werd aangebragt; zoo als ons **FESTUS** verzezekert.

Kopij, v., meerv. kopijen. Afschrift: geef mij er kopij van. Zoo ook eene naar het oorspronkelijke gemaakte schilderij: eene kopij naar **RUBENS**. Bij de Drukkers het schrift, waarnaar men de letters zet; ook eene geringe schets; waarvan de spreekw.: dat is maar kopij van de zaak. Van hier het ond. woord *kopijeren*, *kopiëren*. Uit het lat. *copia*, fr. *copie*, eene menigte. Misschien werd in de middeleeuwen een afschrift van oorkonden of eenig boek dus genaamd, omdat, door dat afschrijven, de zaak vermenigvuldigd, en een zoodanig boek onder velen verspreid werd.

Koppel, o., meerv. koppels. Eigenlijk een band, inzoover dezelve dient, om dingen daarmede vast te maken. In dien zin komt het bij **KIL.** nog voor. Voorts, een paar, dat door eenen band gebonden is, of gebonden kan worden: een koppel konijnen. Eindelijk, een aantal, eene verenigde menigte, in de dagelijksche taal: zij stonden op een koppel, op eenen hoop. Zamenst.: koppelwoord. Uit het fr. *couple*, lat. *copula*. Reeds, bij de Hebr. heette כָּלל een band: ook komt כָּלל, dubbel, in aanmerking.

Koppelen, b. w., ik koppelde, heb gekoppeld. Met een koppel, dat is met eenen band, binden: honden, — paarden koppelen. Vereenigen: woorden koppelen. Eene verbinding tusschen twee personen maken; in eenen verachtelijken zin, omdat doorgaans bij den eenen of bij den anderen eene hartelijke vereeniging ontbreekt: een huwelijk koppelen. Van hier koppelaar, huwelijksmaker, — ook hoerenwaard; koppelaarster, koppelares, koppelaarj, koppeling, koppelwoord, enz.

Koppen, b w., ik kopte, heb gekopt. Koppen zetten, door middel van eenen *kop* (zie dit woord) bloed aftrekken. Bij **KIL.** heeft het nog andere beteekenissen, die verouderd zijn. Van hier koper, kopster.

Koppermaandag, (*koppertjes*, — *kop-*

peltjesmaandag) m., meerv. kopermaandagen. De tweede maandag in het nieuwe jaar, die in sommige oorden van Nederland, in vrolijkheid wordt doorgebracht. In Gron. is dezelve, vooral voor Boekbindersknechts, een dag van onthaal. KILIAAN vertaalt *kopperen* door eene vrolijkheid vieren; van *kopper*, voor eene vrolijke partij, bij HOOFT: die een koper in den zin heeft. Op de Gron. jaarmarkt viert men ook eene *kopjesmaandag*. TEN CATE meent, dat deze benaming ontleend is van het zamenkoppelen van het gemeene volk, om vreugde te bedrijven. Anderen brengen haar tot het zamenkoppelen, of vereenigen, door het huwelijk, zoodat deze dag eigenlijk eenen maandag zou beteekenen, waarop men gewoon was te huwelijken. OUL. werd deze dag *verloren maandag* genoemd, en bij de Gelderschen *raasmaandag*.

Koraal, m., meerv. koralen. Eigenlijk koorjongen, die onder den opperkoorzanger, in de roomsche kerken, zingt: hij verdooft met klokgekluit d'allerèelste kerkkoozraelen. VOND. Voorts, een zanger in den rei: in 't muziek van hemelsche koralen. ANTON. Van het middeleeuw. *choralis*, of het gr. χορᾶρις, iemand, die op de fluit speelt, in eenen rei.

Koraal, v. en o., meerv. koralen. Een steenachtig gewas in de gedaante eens booms, dat op den grond der zee gevonden wordt, en van kleine wormen ontstaat, die het tot hunne woning bonwen. De stof zelve is onzijdig: wit, — rood koraal. Dichters gebruiken het voor eene roode kleur: aen 't koraal van uwen mont. VOND. Voor de roode lippen, of den mond zelve: vleesrobijnen, leenigh kraal, mondten minnelijk van taal. HOOFT. Van de stof draait men ronde bolletjes, die zoowel tot paternosters, of rozenhoedjes gebruikt, als tot sieraad aan eene rij geregen en om den hals gedragen worden; wanneer het vr. is, en een meerv. heeft: een snoer van koralen. Verder, dragen ronde bolletjes, die aan een snoer geregen worden, denzelfden naam: zij dragen koralen om den hals. Van hier het onverb. bijv. n. *koralen*, dat van koraal gemaakt is: een koralen korfje. Dat rood als koraal is, in den dichtsterlijken stijl: van bleekheid der gedaant, en rood koralen mondt. HOOFT. Zamenst.: amberkoralen, bloedkoralen, pijporkaal. — Kooraalgaat, koraalboom, koraalkruid koraalwerk. Van het gr. en lat. *corallium*. Zie *kraal*.

Korbeel, m., meerv. korbeelen. Een steen, die in eenen muur uitsteekt, en waarop een balk rust. Van het fr. *corbeau*.

Kordelier, m., meerv. kordeliers. Ond. woord, een minderbroeder; uit het fr. *cordelier*, van *cordeau*, eene koord, welke de monniken om het lijf dragen.

Kordewagen, m., meerv. kordewagens. Een kruiwagen, bij DE BRUNE. Bij KIL. *kordewagen* en *koordewaghen*, in Gron. *korrewagen*. Het is, door letterverzetting, voor *krodewagen*, van *kruiden*, dat is *krujen*, afkomstig.

Koren, (koorn) o., meerv. korens, in sommige gevallen alleen gebruikelijk. Allerlei graan, dat tot brood en melk-pijs gebruikt wordt; zonder meerv.: koren dorschen, — wannen. Och! zag men 't koorn in goudgeele aaren! SCHUTTE. In Noordh. verstaat men er, bij uitnemendheid, gerst door. Het meerv. is gebruikelijk in het zameng. *gerstekoren*, voor *gerstekorrel*. In den dagelijkschen stijl komt het, in de beteekenis van een weinigje,

voor: ik heb geen koren brood in huis. Zijn korentje groen eten, zijn goed vroeg opmaken. Zamenst.: korenaar, korenakker, korenberg, korenbears, korenbijter, anders *korenbout*, — korenbloem, korenbrander, korenbrandewijn, korendorscher, korendrager, korengarf, korenhalm, korenharp, korenhoop, korenkooper, korenland, korenligter, korenmaat, korenmarkt, korenmeter, korenmolen, korenroos, korenschoof, korenschop, korenschuur, korenworm, korenzolder, enz. Het woord is met *kern* naauw verwant.

Koren, b. w., ik koorde, heb gekoord. Dit werkw. is klanknabootsend, het geluid uitdrukkende, hetwelk men, onder het braken, of overgeven, somtijds hoort. In Gron. en elders is dit woord gebruikelijk. Bij KIL. vindt men *koren*, *karen*, *vomere*, overgeven. VOND. zegt: de bastaard (dat is bastaardwijn) eerst gekoord regt tusschen d'hoornen gieten. Van hier koring.

Korent, zie *krent*.

Korf, m., meerv. korven. Een vat, dat van twijg of teenen gevlochten is, om daarin iets te leggen, te dragen, enz. Gebruik den korf. VOND. Door den korf vallen is niet veel in gebruik; het beteekende eigenlijk zijn voorstel tot een huwelijk afgewezen zien; voorts gebruikte men het meest voor afgeslagen worden in zijn aanzek, om eene kerkelijke waardigheid te bekomen. De oorsprong van die spreekwijs schijnt te zijn, dat men eertijds iemand, van welken eene dochter vreesde ten huwelijk verzocht te zullen worden, eenen korf achter de huisdeur zette. Althans, men vindt nog sporen van zulk een gebruik. In Duitschland noemt men het; eenen korf bekomen, zij eenen korf halen. Zamenst.: bijenkorf, broodkorf, schanskorf, vischkorf, enz. — Korfdrager enz.

Korf, OTFRID. *korb*, hoëgd. *Korb*, fr. *corbeille*, ital. *corba*, lat. *corbis*. Het komt, met *kaar*, uit eene bron, en beteekent, in het gemeen, een hol vat.

Korhaan, m., meerv. korhanen. Eene soort van vogel. Voorts korhoen, een hazelhoen.

Koriander, m. Welriekend zaad eener plant, in Noordholland veel geteeld wordende. Het man nu was als corianderzaet. BIJBELV. Lat. *coriandrum*. De naam is van griekschen oorsprong. HESYCHIUS zegt: κοριανδρον is το κοριανδρον, of liever κοριανδρον. De oude Grieken, zegt GALLENUS, noemden het κοριαννον. Men leidt het af, zegt GORRHAEUS, van κορις, eene weeggluis, omdat de bladen dezer plant naar zulk ongedierte zouden ruiken. De Duitscher noemt het daarom *Wanzendille*, dat is weeggluisdille.

Korint, zie *krent*.

Kornel, v. Fijne zemelen, waarvan men zich bedient, om hoenders te mesten. Van *koren*, *kern*

Kornel, m., meerv. kornels. Voor *kolonel*, van het ital. *colonello*, aanvoerder eener colonne. Zie *kolonel*.

Kornet, v., meerv. kornetten. Een kromme horen, eene kromme fluit: de kornet, of op de kornet blazen. Fr. *cornet*. Een standaard der ruitersbenden. Zoo schijnt VONDER het te nemen: om onder onze jonge ridderschap de kornet te voeren. De standaarddrager zelf: wanneer het mannel. is. Eindelijk, eene bende ruiters onder eenen standaard: JULIAAN ROMERO ontbiet de kornet van MENDOSA. HOOFT. Van het fr. *cornette*. Zamenst.: kornetmuts, eene vrouwen tuitmuts, ook enkel *kornet*.

Kornis, v., meerv. kornissen. Kroonlijst. Eenigen schrijven ook *karnis*, in navolging van het hoogd. *Karnisz*. Zoo men het woord voor onze taal wil houden, is de spelling *kornis* beter, omdat het afstamt van het fr. *corniche*, en dat van het lat. *coronis*. KIL. heeft ook *kornisse*.

Kornoelje, v., meerv. kornoeljen, kornoeljes. De vrucht van den kornoeljeboom. Van het fr. *cornouille*, uit het lat. *cornus*, middeleeuw. *cornolium*. In eenige oorden van het Vaderland noemt men haar *kornelle*, en den boom *kornellenboom*, hoogd. *Kornelle*, *Kornelbaum*. Van *kornoelje* heeft men het onverb. bijv. naamw. *kornoeljen*, dat tot den kornoeljeboom behoort, of daarvan afkomstig is.

Kornuit, m., meerv. kornuiten. In het gemeene leven alleen, is dit woord gebruikelijk, waar men, door hetzelfde, eenen jongen makker van eenen jongen losbol verstaat. Soms wordt het ook van meerbedagden, meest echter van jonge lieden, verstaan. Het woord schijnt nit het geldersche en overijsselsche *keurnoot* verbasterd te zijn, zoodat het iemand zou beteekenen, welken wij zelve als makker kiezen. In het neders. *kornut*. Met dien naam komen ook voor de Bijzitters van het oude veemgeregt, het westfaalsche bloed- of heimelijk geregt genoemd. Hiervan nader op *veem* Eindelijk is het de naam van eenen zangvogel.

Koroester, zie *korre*.

Korporaal, m., meerv. korporaals, korporalen. Een gemeen onderofficier bij het voetvolk. In het gemeene leven zegt men veelal *kapperaal*. Men diende dit woord eerder *kaporaal* te schrijven, van het fr. *caporal*, ital. *caporale*, dat van *capo*, het hoofd, afstamt.

Korre, v., meerv. korren. Eene soort van sleepnet, waarmede men oesters vangt. Van hier het werkw. *korren*: ik korde, heb gekord, zijnde eene wijs van oesters vangen, bij de Schiermunnikoogers in gebruik. Van hier oesterkor, — kor-oester, kortijd. In het gr. is *κυρτος* een sleepnet.

Korrel, v., meerv. korrels, korrelen. Hetzelfde als *kerrel*. Als vocht en zonneschijn de zwakke korrel voeden met levenssap en vuur. M. L. TIJDW. VONDEL, die het oneigenlijk voor *pit*, *merg* neemt, heeft het mannel.: verstonden zij te recht den korrel van de saeck. Van hier korrelig. Ook het onz. werkw. *korrelen*, aan korren vallen.

Korren, zie *koeren*.

Korset, o., meerv. korsetten. Een slap rijglijf. Van het fr. *corsset*.

Korst, v., meerv. korsten. De harde, drooge oppervlakte van een weekachtig ligchaam: de korst van brood, het tegendeel van *de kruim*. De gedroogde oppervlakte van modder: zoo zij (de paarden) dikwijls door de korst heen stapten. HOOPF. De korst van eene zweer. In het gemeene leven heeft men ook een onz. w. *korsten*, tot eene korst worden. Van hier korstachtig, korstig, korstigheid. Zamenst.: korstpastei. In het neders. *korste*; door letterverzetting, die, in dit woord, bij andere volkeren gemijld wordt. Hoogd. *Kruste*, ital. *crosta*, fr. *croûte*, eng *crust*. ADELUNG wil het lat. *crusta*, eene korst, niet voor den stamwortel aangezien hebben, maar denkt, dat al die woorden van den klank gevormd zijn, die, door het bijten in eene harde korst, veroorzaakt wort.

Kort, bijv. n. en bijw., korter, kortst. Een betrekkelijk woord, aanduidende eene geringere

uitbreiding in de lengte dan iets anders, waarbij het vergeleken wordt: de alkmaarder el was korter, dan de schager. Het tegendeel dus van *lang*. Een korte rok. Hij is kort van gezigt, hij kan niet ver zien. Kort geweer, in tegenoverstelling van pikken. De korte ribben. Malsch: het tegendeel van dradig: kort vleesch. Oneigenl. van de during des tijds: de kortste dag. Hij kwam kort na mij. Kort voorheen. Kort daarop. Bijzonder van eene during des tijds, in welke eene verandering geschiedt: iets met korte woorden voordragen. Kort en goed. Met eenige werkwoorden gebruikt met het op de volgende wijze: iemand kort houden, naauw opzigt op hem slaan. Iemand een hoofd korter maken, hem onthoofden. Ik zal het kort maken, ik zal mij haasten. Met voorzetsels: hij is kort van stof, driftig, in de gemeenzame verkeering. Kort af. Te kort. Te kort zijn. Daar is een gulden te kort. Te kort komen, schade, verlies, nadeel lijden; ook in den zin van: te kort schieten, tegen een ander niet opkunnen, of ook in gebreke blijven. Iemand te kort doen, hem benadeelen, het zijne niet geven. Zich te kort doen, de handen aan zich zelve slaan. In het kort, binnen korten tijd, met korte woorden. Ik zal hem in korten ontkominge geven. BIJBEL.V. Van hier kortes, bijw. voor korteling. Voorts korthheid, oul. ook in de betekenis van *schaarschheid*: dat er overal kortheydt was van cooren. SCHRIEK; — kortachtig, kortelijk. Zamenst.: kortademig, (kortasemig) kortbondig, kortbondigheid, kortbondigheid, kortborstig, kortborstigheid, kortagelen, kortom, kortoor, kortooren, bedr. werkw.; kortregt, kortvoêr, sterke drank; kortzigt: een wisselbrief, op kortzigt te betalen, — kortzigtig, enz.

Kort, hoogd. *kurz*, deen. en zw. *kort*, eng. *short*, ondrf. *cors*, thans *court*, ital. *curto*, lat. *curtus*, sp. *corto*, gr. *κυρτος*. Hoe oud dit woord ook zij, men mag veilig deszelfs oorsprong in ons verouderde *karen*, gr. *κρητιν*, *snijden*, zoeken. *Kort* is dan, eigenlijk, afgesneden.

Kortaaide, v. Loon van eenen makelaar. Van het fr. *courtage*.

Kortademig, (kortasemig, kortamig) bijv. n. en bijw., kortademiger, kortademigst, zeer kortademig. Van *kort* en *ademig*, van *adem*. Dit wordt gezegd van iemand, die zich stil houdende, wel eenen onbelemmerden ademtoeg heeft, maar door eene korte en kleine beweging vermoeid wordt en te hijgen staat. De betekenis verschilt dus van die van *aanborstig*.

Kortegaard, (elders *kortegarde*) v. Een wachthuis, nit het fr. *corps de garde* verminkt.

Kortelas, v., meerv. kortelassen. Eene korte, breede sabel: wier wapen zwaert nog kortelas, maar kakebeen of schinkel was. VOND. Uit het fr. *couteelas*, bij KIL. *kortelasse*.

Korteling, m. Zoo noemt men, in Gelderland, de overgeschotene einden van schilhout, of telhout, die de volle lengte niet kunnen houden. Ook is het een bijw. voor *ontangs*: den kortelingh onderschepten nieuwlingh. HOOPF.

Korten, b. en o. w., ik kortte, heb gekort. Bedr., korter maken: nagels korten. Iemand de vluugels korten, deszelfs magt besnoeijen. Den kabel korten, inhalen. Het anker korten, een schip, door het intrekken van het anker touw, digter bij het anker brengen; dit noemt men ook: het schip korten. Hij deed de zwaare scheepen zo dicht

onder den wal korten, als de grond toeliet. **BOGAERT.** Bot korten, het tegendeel van vieren. **TONW** korten. Aftrekken: ik heb op de rekening eenen gulden gekort. Met opzigt op de during: den tijd, — den avond korten. Verminderen: kunt ghij, wanneer 't u lust haar' vreeze korten. **HOOFD.** Iemands magt, gezag, aanzien korten. **ONZ.,** met *zijn*; korter worden: de dagen beginnen te korten. Als zelfst. naamw.: het korten der dagen. Van hier korting.

Kortswijl, v. Vrolijkheid, boert, tijdverdrifft: uit kortswijl iets doen, zeggen, enz. Ten eind ik, opgejukt, een kortswijl schoon verstrekt aan d'opgeblazenheid. **HOOFD.** Sommigen spellen *kortswijl*; schoon dit niet na te volgen is; immers, het is uit *korten* en *wijl*, dat is tijd, zamengesteld; en dus iets, dat den tijd, op eene zoete wijze, kort. Men onderscheide het van: eene korte wijl, eene kleine during. Van hier is het onz. w. *kortswijlen*, boeren, en kortswijlig, kortswijligheid.

Kortwieken, b. w., ik kortwiekte, heb gekortwiek. De vleugels korten, van de vogelen. **OVERDR.** iemand kortwieken, beteugelen, bepalen. Om den waanwijzen hoogmoed van het menschlijk verstand te kortwieken. **FRANTZEN.** Hiervoor heeft **KIL.** *kortvlerken*, *kortvlogelen*, d. i. *kortvleugelen*.

Korzels, bijv. n. en bijw., korzeler, korzelst. Licht toornig, gemelijk, eigenzinnig, hardnekkig: korzele luijden. **DE BRUNE.** Met eenen korzelen moedt. **HOOFD.** Het korzel heeft des woesten wildemans. **POOR.** Van hier korzelheid, korzellig. **Zamenst.:** korzelhoofd, korzelhoofdig, korzelhoofdigheit, korzelkop. Het eerste deel des woords schijnt veel overeenkomst te hebben met het begin van het fr. *courroux*, verbolgenheit, verstoordheit.

Kossem, m., meerv. kossema. De halskwab, het vel, dat bij runderen onder den hals hangt. **F. DE HAES** bepaalt dit woord, op het spoor van **VONDEL** en **ANTONIDES**, zoodanig, dat het zal uitdrukken de kwab, die even boven de borst van runderen of koebeesten hangt. Bortend gebruikt men het ook voor de onderkin van menschen: al pronckende op zijner cossem als eenen waeghals. **VAN BERCHEM.**

Kost, m. Spijs, alles wat als spijs gebruikt wordt. Smakelijke, gezonde kost. Het gansche onderhoud: voor zijn huisgezin den kost winnen. Iemand in den kost hebben — nemen. **Verkleinw.** *kostje*: een sober kostje. **Zamenst.:** kostganger, kostgangster, kostgeld, kostkind, kostschool, kostwinning; — lepelkost, melkkost, mondkost, reiskost, spijs op de reis; teerkost, enz. **ADELUNG** leidt het af, door invoeving van eene *s*, van *kanuen*. Het lat. *gustare*, proeven, heeft hiermede eenige overeenkomst.

Kost, m., meerv. kosten. Uitgaaf, welke men doen moet, om een oogmerk te bereiken, bijzonder van baar geld: voorwaer met kleenen kost besteed ghij mij ter aerde. **DE DECKER.** Van hier de spreekwijs: te koste leggen. **ONEIGENL.** gebruikt het de **BIJBELV.:** ick sal voor uwe zielen te koste gegeven worden. Meest wordt het in het meerv. gebruikt: kosten doen, — maken. Op iemands kosten teren. **ONEIG.** nadeel, afbreuk, schade: ten koste van zijn leven. Ten koste der dengd. **Zamenst.:** kosteloos, kostvrij.

Het woord *kost*, voor uitgaaf, besteding van geld, is zeker hetzelfde woord als *kost* voor spijs, omdat, in de oude tijden der eenvoudigheid en armoede, de uitgaaf, bij elke bezigheid, hoofdzake-

lijk, zoo niet geheel, in de toereiking van voedsel bestond.

Kostbaar, bijv. n. en bijw., kostbaarder, kostbaarst. Dat veel kost: een kostbaar onthaal. Van hier kostbaarheid.

Kostel, bijv. n. en bijw., kosteler, kostelst. Dit woord, dat zoo veel is als kostelijk, wordt nog in Geld. en Gron. gebruikt, waar men het *kossel* uitspreekt. Met die kostele gewaden. **HOOFD.** Van hier kostelheid: mitsgaaders de kostelheeden meer tot staatsij dan stichting dienende. **HOOFD.**

Kostelijk, bijv. n. en bijw., kostelijker, kostelijkst. Kostbaar: het valt daar kostelijk te teren. Die veel verteert: een kostelijk man. Dat eene groote waarde heeft: kostelijke juweelen. Een kostelijk huis; kostelijke spijs, enz. Hij gaat kostelijk gekleed. Van hier kostelijkheid.

Kosten, o. w., ik kostte, heb gekost. Op baar geld te staan komen, waar de prijs in den vierden naamval staat: dat huis kost eene ton gouds. De persoon, die de kosten doet, staat in den derden naamval: dat land kost mij duizend gulden. In verdere betekenis, tot eene zaak vereischt worden: dat kost moeite en arbeid. Het kost wat het wil. Dat zal hem zijne gezondheid, zijne eer, zijnen kop, zijn leven kosten.

Kosten, eng. to *cost*, ital. *costare*, fr. *couster*, *coûter*, sp. *costare*, middeleeuw. *costare*, *custare*. Schoon het lat. *constare* hiermede veel overeenkomst, is het echter waarschijnlijker, dat het van *kost*, uitgaaf, afstamt.

Koster, m., meerv. koster. Opzigter, bewaarder van eene kerk. Het woord stamt af van het middeeuw. *custos*, *costurarius*. Het vrouwl. *kosteres* en *kosterin*. Voorts van hier kosterchap. **Zamenst.:** domkoster enz.

Kot, o., meerv. kotten. Een ellendig, slecht huis, een gering en vuil vertrek: in dit benaede kot. **VOND.** Verkleinw. *kotje*: in de kotjens. **BIJBELV.** **Zamenst.:** duivenkot, hoerenkot, hoenderkot, enz. Het komt, met *hut*, uit eene bron. Eene hut noemen de Finlanders *cota*; in het ethnische is het *cotta*.

Koten, o. w., ik kootte, heb gekoot. Met koten spelen. Men gebruikt het ook voor *lichtmissen*: het is beter vroeg gekoot, dan laat.

Koteren, (bij **KIL.** ook *keuteren*) b. w., ik koterde, heb gekoterd. **Uitsstooten:** de tanden met de penen koteren. **KIL.** Van hier kotering.

Kotter, m., meerv. kotters. Eene soort van oorlogsvaartuig.

Koud, bijv. n. en bijw., kouder, koudst. Eigenlijk, van alle warmte verstoken. Daar er nu geen ligchaam bekend is, of het heeft eenen graad van warmte, is *koud* eene betrekkelijke uitdrukking, aanduidende eenen minderen graad van warmte, dan die in andere lichamen gevonden wordt; het tegendeel van *warmte* en *hitte*. In het algemeen, minder warm, dan iets anders: het eten wordt koud. Door vuur niet heet of warm gemaakt: de oven is nog koud. **Koudeschaal** (aaneengescreven), ook *koudeshaal*, eten. Dat door vuur niet aangestoken is: een koud vuur. **Koudvuur** is een toeval en gebrek des ligchaams. Daar wij gemeenlijk naar de natuurlijke warmte van ons ligchaam, de maat der koude berekenen, zoo noemen wij *koud*, dat mindere warmte dan ons ligchaam heeft: de sneeuw is koud; een koude winter. De koude koorts. **ONEIGENLIJK** zegt men het van gemoedsbewegingen, die koude veroorza-

ken: wat kouder schrik beroert mijne ingewanden! Poot. Van warm gevoel ontbloot: zij bleef zoo kout gelijk de Nigervloet. Poot. Dat geene harten roeren kan: eene koud verhaal. Van hier het z. n. *koude*, zonder meerv.; koude lucht: eene strenge koude. Eene opzwellung, met ontsteking gepaard, door koude veroorzaakt: zij heeft de koude in de handen. Koole wind: daar waait een mooi koudje. Eene mindere maat van warmte: de koude is er af. In den gemeenen spreektraant zegt men ook *kouw*. Van hier het b. en o. w. *konden*, *kouwen*, voor koud maken en koud worden; — koudachtig, koudelijk, koudheid, koudjes. Zamenst.: koudepis, koudslagter, eene beschaafde uitdrukking voor viller, in Gelderl.; koudvochtig, koudvochtigheid.

Daar de koude een onaangenaam gevoel verwekt, zoo schijnt het woord, in het gemeen, zoo veel als smartelijk geweest te zijn: en dan, zoude het niet alleen tot eene bron met het hebr. קיל, neders. *köle*, smart, *killen*, hevig smarten, behooren; maar het is dan ook niet vreemd, hoe de Latijnen het tegendeel van koud, door hetzelfde woord uitdrukken, *calidus*, ital. *caldo*, fr. *chaud*.

Kous, v., meerv. kousen. Een kleed, dat om de voeten en beenen getrokken wordt. Onderkousen, bovenkousen. Kousen breijen, stoppen, enz. Met de kous op het hoofd te huis komen, d. i. met eenen verkeerden uitslag van zaken. Voorts wordt dit woord van andere bekleedsels ook gebruikt, als voor het lederen bekleedsel om eenen kabel. Zelfs draagt, bij de schippers, een ijzeren ring, in eenen strop geklonken, om het touw voor doorslijting te bewaren, den naam van *kous*. *Kous* is ook datgeen, waardoor men den kruidwijn laat zijgen. Voor eene soort van drinkschaaltje, gelijk ook voor de vrouwelijkheid, komt het insgelijks voor. Zamenst.: kousenband, kousenbreijer, — breister, kousenlapper — lapster — stopster, kousenverkooper, het kouseuweven, kousenwever, kousenweverij, kousenwinkel, enz.

Kous, fr. *chausse*, ital. *calze*, nieuwgr. *καλτῆζα*, sp. *calça*. Men brengt dit alles tot het lat. *calceus*. Misschien echter is het lat. *caliga*, alam. *kaliza*, *kalza*, volgens onzen tongval al in ou veranderd zijnde, de grond van ons *kous*.

Kout, m. Gemeenzame praat, gesprek: staect onnutten kout. VOND. Zamenst.: herderskout.

Kouten, b. w., ik koutte, heb gekout. Zoetelijk praten: eenen kout kouten. Onz.: niet elkander kouten. In 't koutent hardersdicht. P. SCHIM. Verhalen: zoon, waeraf HOMERUS kout. DE DECK. Van hier kouter, koutster. Het heeft misschien, met *kallen*, eenen oorsprong. Het gr. *κωπιδω* is *fabular*, *loquor*, *garrus*.

Kouter, (in Gelderl. *kolter*) o., meerv. kouters. Ploegijzer, dat door de klont snijdt: daer 't bezigh kouter den klaigront scheurde. Poot.

Het schijnt, met het lat. *culter*, uit eene bron te vloeijen. Althans er is een oud woord *kutten*, eng. *to cut*, neders. *katten*, *kadden*, dat snijden beteekent: de *l* behoort slechts tot den tongval. Zamenst.: ploegkouter enz.

Kouw, v., meerv. kouwen. Eene kooi, kevi: in d' ysre kouw. VOND.

Kovel, zie *keuvel*.

Kozijn, (kazijn) o., meer kozijnen. De zijposten, boven- en onderdrempel van eene deur, of venster, zamengevoegd, in wier sponing deu-

ren en vensters sluiten. Zamenst.: deurkozijn, vensterkozijn, waar de deur of het venster *ingekast*, of rondom ingesloten wordt. Misschien van het fr. *chassis*, eene raain.

Kraag, m., meerv., kragen. Eene geplooid lob, die, in vorige tijden, met vele vrouwen om den hals, in de gedaante van een rad, gedragen werd. Hieruit zijn ontstaan *de kragen* der mantels, rokken, hemden. *De kraag* aan eene wapenrusting: zonder ysren kraegh. VOND. Voor hals, in het gemeene leven: iemand naar, of bij, den kraag vatten. Het zal hem zijnen besten kraag kosten, het leven. Zamenst.: halskraag, hemsdkraag, mantelkraag, ringkraag. — Kraagman, een vroegere zilveren dukaton, ter waarde van 3 gl. 15 cents, waarop een borstbeeld met eenen kraag gestempeld stond.

Daar het denkbeeld van vooruitsteking hier het meest heerschende is, mag men den oorsprong in het hoogd. *ragen*, vooruitsteken, stellen.

Kraai, v., meerv. kraaijen. Een bekende vogel. De kraaijen nae haren aert. BIJBELV. Zamenst.: bontekraai: eene bontekraai maakt geenen winter. Houtkraai, zandkraai. Kraaijenest, kraaijen-oog, kraaijevoet, een kruid; kraaipeer, kraaijen. De vogel draagt den naam naar zijn geluid. נקק komt hiermede overeen.

Kraaijen, o. en b. w., ik kraaide, heb gekraaid. Onz., met *hebben*; geluid maken als eene kraai. Van hanen zegt men het ook: eer de hane gekraeyt sal hebben. BIJBELV. Geen haan zal er naar kraaijen, niemand zal er iets van hooren. Schreuewen: hij kan wakker kraaijen. Verklijken: wie heeft daarvan gekraaid? Bedr.: de haan kraait onweêr. Oproer kraaijen. Van hier *kraaijer*, anders verklikker, verachtelijk gezegd van iemand, die aangesteld is om op smokkelarijen te passen. Het woord heeft veel overeenkomst met het gr. *κρατειν*, *κρατειν*, en het hebr. נקב.

Kraak, zie *karaak*. Van hier kraakporselein, fijn porselein, dat met spaansche karaken, of kraken, overgevoerd werd.

Kraak, v., meerv. kraken. In Noordholland en Vriesland noemt men dus eenen zolder, eenen beun, of een beuntje, in eene kerk, wegens het kraken der trappen en zoldering. VOND. gebruikt het, boertend, voor een schip.

Kraak, m. Eene krak, eene kraking. Zamenst.: kraakzindelijk.

Kraal, zie *koraal*.

Kraal, v., meerv. kralen. Zoo noemt men, in beschrijvingen van de Kaap, de afgeperkte plaats, waar de woningen der Hottentotten staan: eene kraal van vier hutten; ook eene groote opene plaats, met staketwerk omgeven, waarin men vee drijft. Zoo leest men ook in eene beschrijving van de olifantenjagt op Ceylon, van: eene groote en sterke houten kraal, of bijkans rond palissadenwerk, waarin zij de olifanten drijven. Men vindt het woord ook bij den naauwkeurigen BÓGAERT: mitsgaders zes kraalen ten dienste van 't genoemde vee. Het schijnt een uitheemsch woord te zijn.

Kraam, v., meerv. kramen. Koopwaren, waarmede men in het klein handelt; zonder meerv.: de kraam inpakken. Zijn voddekraam haelt hij dan voor den dagh, en steltze toe. DE DECK. Dat dient niet in zijne kraam, fig., dat smaakt hem niet. De opgeslagene winkel, met een meerv.: kramen opzetten. Zamenst.: beuzelkraam, boe-

kenkraam, ijskraam, koekkraam, poppenkraam, wafelkraam, enz. Het woord schijnt klanknabootsend te zijn.

Kraam, v. Bevalling van een kind. In de kraam komen. Daar AGRIPPINA in haar jongste kraam van JULIA gelag. HOOF. Eene kwade kraam, anders *miskraam*. Zamenst.: kraambed, kraambevalling, het kraambewaren, kraambewaarter, kraambeen, ongemak aan het been, door de bevalling veroorzaakt; kraambier, kraamheer, kraamkamer, kraamkind, kraammaal, kraamstoel, kraamvrouw, kraamwaren: uit kraamwaren gaan enz. TUINMAN gist, dat het woord, door leiterverzetting, van *kermen* afstamt. Zoude het niet gegronder zijn, aan hetzelfde eenen gemeenen oorsprong, met *kraan*, *kramp*, *krinpen*, toe te schrijven? Hoe zigbaar is, bij die gelegenheid, niet de wringing en zamentrekking van uit- en inwendige ligchaamsdeelen!

Kraan, v., meerv. kranen. Een kraanvogel: een Strymonsche kraan ter neer te werpen. VOND. Deze vogel heet, in de oudbeijersche wetten, *crano*, hoogd. *Kranich*, *Krahn*, angels. *cran*, *cruen*, eng. *crane*, middeleeuw. *grua*, lat. *grus*, gr. *γρῦνος*. Daar deze vogel een alldoordingendst geluid slaat, is het waarschijnlijk, dat hij, in al die talen, daarnaar den naam draagt. Ondertusschen draagt een groot houten gevaarte, om zware lasten uit schepen te hijschen, denzelfden naam. Men denkt, dat dit, om de gelijkheid met den hals en langen bek dezès vogels, dus genoemd is. ADELUNG gist, dat die gelijkheid enkel toevallig, en het denkbeeld van trekken hier het meest heerschende is. Althans, in de *Turijnsche statuten* van 1360, bij CARPENTIER, komt *cranare*, in den zin van trekken, optrekken voor. Eindelijk is *kraan* een tap met eenen sleutel: bierkraan, koffijkraan, wijnkraan, enz. Fig., door een gerekte kraan van eenewen. MOONEN. Zamenst.: kraanbalk, waaraan het anker voor den boeg hangt; kraankind, een arbeider aan de kraan; kraanmeester, kraanoog, bekend wegens zijne doodende kracht voor vele dieren; kraanoogen, onz. w., met half beschotene oogten slapen; kraanrad, kraansleutel, kraanvogel, kraanzaag, kraanzomer, het begin der wintergig dagen, enz.

Kraauw, v., meerv. kraauwen. Krab, krauw: de kat gaf hem eene kraauw.

Kraauwadjé, v. Jeukerige zweren, schurft, omdat men dezelve vaak kraauwen moet.

Kraauwel, m., meerv. kraauwels, kraauwelen. Kromme gaffel: al wat de krauwel optrock. BIJBELV. Kromme nagel der dieren: zij besmetten met hare vuile krauwels. VOND.

Kraauwen, (krouwen) b. w., ik kraauwde, heb gekraauwd. Hetzelfde als *klaauwen*, *klouwen*. — Krabben: zijn hoofd kraauwen, krouwen, ook overdragt., in verlegenheid zitten. Iemand kraauwen, hem doorstrijken. *Kraauwen* is ook schrapen, naar zich nemen; van hier kraauwer, pachter; kraauwerij, knevelarij; — kraauwsel: ende met drooge schurft, ende met krauwsel. BIJBELV. Het woord drukt voorts uit de kromte der vingeren in het krabben, en behoort, met *krabben*, tot het geslacht van *krom*.

Krab, v., meerv. krabben. Eene bekende schulpvisch. Het komt, met *kreeft*, uit eene bron; van *krabben*, vasthouden met de nagels.

Krab, v., meerv. krabben. De daad van

krabben, zonder meerv. Eene krauw, krabbel, met een meerv.

Krabbel, v., zie *krabbelen*.

Krabbelen, o. en b. w., ik krabbelde, heb gekrabbeld. Voortd. w., van *krabben*. Overdragt. beteekent het slordig schrijven, of teekenen. Van hier krabbelaar, krabbelaarster, krabbeling. Het naamw. *krabbel* is ook in gebruik, waarvan *krabbelig*. Zamenst.: krabbelschrift, het onz. werk. krabbelvuisten, met vuisten vechten.

Krabben, b. w., ik krabde, heb gekrabd. Met de nagels krauwen: het hoofd krabben. Van hier krabber, een, die gewoonlijk krabt; een werktuig, om te krabben; ook eene sluit, om krabben te vangen. Voorts, krabbing, krabsel, krabster. Ital. *grappare*, *grappeggiare*.

Kracht, v., meerv. krachten. Voorheen ook *kraft*. In eenen meer bepaalden en eigenlijken zin is het iets, dat eene beweging veroorzaakt of ophouden kan, en daaromtrent dadelijk werkzaam is. Waar 't aan de kracht hapert. HOOGVL. Zijne krachten inspannen. Boven zijne krachten beiden. Ook zegt men van het levenlooze zaken: de kracht des wijs. Ook van andere dingen: de kracht der verleiding, — der vooroordeelen. Men heeft het woord ook gebruikt voor een *krijgsheer*: CORBULO verdeelt zijn' krachten. HOOF. Van hier voor de naadeelen en verwoestingen, door een leger veroorzaakt: terwijl gij, in den droom der Fransche heerschappije zijnde, alle uwe krachten op ons zocht te baaren. HOOF. Vermogen, sterkte: den vijand met kracht aantasten. Een groot aantal: een' ontallijke kracht van menschen. HOOF. Een opgetaste hoop: zoo groot een' kraft van goudt. HOOF. Zoo zegt ANTONID.: een kraft van nat, als gij in uwe wadde omvat. Uit kraft, uit hoofde: uit kraft van uitersten wil. Van hier krachtelijk, krachtig, krachtigtig, en het verouderde bijv. n., *krachtel*. HOOF. heeft het daarvan gevormde naamw. *krachtelheid*: die d'al-lergoedigst' is der krachtelheden schoon. Zamenst.: verbeeldingskraft, zeggens- of zeggingskraft. — Krachtadig, krachtdadigheid, krachtdadigtig, krachteloos, krachteloosheid.

WACHTER. brengt liet, *per epenthesin*, tot het gr. *κρατος*.

Krak, m., meerv. krakken. Dit woord is eigenlijk een tusschenwerpsel, dat den klank nabootst, welken men hoort, wanneer een ligchaam van eenige grootte breekt: *krak!* daar lag de mast! En d' oostewint allengs te stijven *krak* op *krak*. VOND. Dit *krak op krak*, zegt HUYDEC., schijnt gezegd te worden van het stijven van den wind; doch het moet verstaan worden van het kraken van masten en kielen, veroorzaakt door het stijven, of opsteken van den wind. Van daar vormt men het als een naamwoord, dat dit geluid uitdrukt: de mast gaf eenen grooten *krak*. De mast kreeg *krak* op *krak*. Verzwakking, vermindering: de pais aldus eenen *krak* krijgende. VOND. Zoo ook noemt men iets, dat oud, vervallen is, en dreigt te kraken, of te breken, *eenen krak*: dat huis is een oude *krak*.

Krakeel, (krakkeel) o., meerv. krakcelen. Een hevige twist: in het krakkeel. HOOF. Het meerv. is in de Overz. van den Bijb.: haet verwekt krakcelen. En bij POOT: in beroerte en krakcelen. Het woord is zeker klanknabootsend. Van hier krakkeelachtig, krakeelig. Zamenst.: krakkeelziek, krakeelziek, krakeelzucht, krakcel-

zuchtig: krakeelzuchtige geneigheden. OVERZ. v. HÉRV.

Krakeelen, o. w., ik krakeelde, heb gekrakeeld. Krakeel hebben. Van hier krakeeler, krakeeling, krakeelster.

Krakeling, m., meerv. krakelingen. Een zeker hard gebak, dat onder het opeten kraakt.

Kraken, b. en o. w., ik kraakte, heb gekraakt. Bedr., met gekraak breken: noten kraken. Kwade noten kraken, fig., onheil voorspellen. Dat is eene harde noot, om te te kraken, fig., dat is eene moeilijke zaak, om uit te voeren. Ledingen: eene flesch wijn kraken. Versluiden: des arends kromme bek, die 't alles dacht te kraaken. HOOFT. Krenken, verzwakken: en ziektns, die hem nog niet kraaken. A. HARTS. Onz., met hebben; gekraak maken: de trap kraakt. Van gouddraat kraakte 't kleedt der wakkere hovelingen. POOT. In den dagelijkschen stijl, zegt men van eene vrouw, die op het uiterste gaat, en zal baren: zij begint te kraken. Oul. zeide men ook: met het kraken (thans *krieken*) van den dagh. SCHRIECK. Het deelw. is *krakend*: krakende wagens duren wel het langst, fig., zwakken overleven vaak sterkeren. HOOFT. gebruikt *krakende tijden*, voor benaauwde tijden. Van hier kraker, notenkraker; kraking. Zamenst.: kraakamandel, kraakbeen, kraakbeentje, kraakbes, kraakbezie, kraaksteen, enz. Gr. $\kappa\rho\alpha\kappa\epsilon\upsilon$.

Krakken, o. w., ik krakte, ben gekrakt. Eenen krak (voor vermindering genomen) krijgen: de liefde schielijk krakte door het quaet vermoeden. RODENB. FESTUS haalt uit ENNIUS aan *cracentes*, van *craceo*, ik ben klein, dun, waarvan de latere Latijnen hun *gracilis*, dun, gemaakt hebben.

Kram, v., meerv. krammen. Een zamengebogen ijzer met twee spitse punten: daar kram noch grendel hem besluit. POOT. Een duim, waaraan iets vastgemaakt, of gehangen wordt: hoe hij de werelt uit haer krammen en naven rukt. POOT. De sloten aan een boek: een kerkboek met zilveren krammen. Het woord behoort tot het geslacht van *krom*.

Kramen, o. w., ik kraamde, heb gekraamd. In de kraam komen. Van hier kramerij, het kramen.

Kramer, m., meerv. kramers. Een, die bij het stuk, uit eene kraam, of uit eenen openen winkel, verkoopt. Van hier kramertj, kramerswaren. Zamenst.: beuzelkramer, marktkramer, marskramer, enz. — Kramerskans, kramerslatijn.

Krammen, b. w., ik kramde, heb gekramd. Met eene kram vastmaken.

Kramp, v. Eene snelle en geweldige zamen-trekking van eene of meer spieren in het dierlijke ligchaam: de kramp in het been, — in de maag, — in de ingewanden hebben. Fig.: zonder nieuwe kramp der kerken. HOOFT. Het komt van *krimpen*, en behoort tot *krom*.

Krang, bijv. n. en bijw. Geldersch woord, beteekenende *verkeerd*: de krange zij van eene kous. Iets krang er opzetten. Zamenst.: krang-kant. Het komt af van *krenge*, en behoort, met *kronkelen*, *krom*, misschien, tot eene bron. Zie *krenge*.

Krank, bijv. n. en bijw., kranker, krankst. De eerste beteekenis van dit woord is *dun*, *slank*. Dezelve is thans geheel verouderd. Bij GRAAF KRAFT VAN LOGGENBURG vindt men het woord

in dien zin; siten krank, dat is, slanke zijden. Eene figuur van die beteekenis vindt men in *krank bier*, bij KIL., dat is, dun, slecht bier. In het gemeene leven hoort men ook: een kranke draad, die door dunheid ligt breekt. Voorts gebruiken wij het oneigenlijk, voor *zwak*, *slecht*, *gering*: omdat zij kranken troost braghten. HOOFT. Kranke steun. HOOFT. Een krank schip, — gebouw. De Grieken hebben het te krank, delven het onderspit. K. VAN MAND. Oul. werd het ook voor *weinig*, *gering*, gebezigd: dat si hadden cranke spoede. L. v. VELTH. In den oneigenlijken zin gebruiken wij het meest van dierlijke lichamen en derzelver deelen, om dien toestand te beteekenen, waarin zij voor hunne verrigtingen ongeschikt zijn; het tegendeel van *gezond*: het gantsche hoofd is krank. BIJBELV. Kranck aan de voeten. BIJBELV. Wanneer de ongesteldheid zich over het geheele ligchaam verspreid, zegt men: hij is krauk. Doodkrank zijn. Als zelfst. n.: de kranke. Kranken bezoeken. Van hier krankachtig, krankheid, krankte, ziekte. Zamenst.: krankbed, krankenbewaarder, krankenbezoeker, krankhoofd, (*een onzinnige*, bij HOOFT) krankzinnig, krankzinnigheid, krankzinniglijk. MEL. St. bezigt het bedr. w. *kranken*, voor *krenken*: om dat roomsche rike te crancken.

Uit hoofde der eerste beteekenis mag men het tot den wortel van *rank*, *dun*, *slank*, brengen. Men zoude anders *krenken* als de bron liefst opgeven, ware dit woord niet zijne afleiding en beteekenis aan *krank* verschuldigd.

Krankte, v., zie *krank*.

Krans, m., meerv. kransen. In het algemeen, een kringvormig, rondachtig ding: een pekrans, een ring van touwwerk, in hars en pek gedoopt, om licht te geven; ook om brand te stichten. Een rozekrans, koralen, tot eenen kring geregen. Het darmscheidsel in koeijen heet *de krans*, wegens zijne ronde gedaante. Oneigenlijk noemt men *eenen krans*, eene vrouwelijke vrendenrij, die op gezette tijden zamenkomt; ook het verkleinw. *kransje*. In engere beteekenis een kringvormig sieraad om den bovenrand eens dings: ende gij sult eenen gouden krans rondom de lijst derzelver maken. BIJBELV. Eene gevlochtene kroon van bloemen, om het hoofd: Dus vlocht mijn kunst Emanuel een' krans van heldepalm. POOT. In het gemeen, een van groene bladen gemaakte krans: goede wijn behoeft geen krans. Luister, grootheid: 't geen mij mijn kransse gaf, dat oordeel van mijn krans. HOOFT. Zamenst.: bloemkrans, eikenkrans, eilooferkrans, heldenkrans, lauwerkrans, laurierkrans, lofkrans, letterkrans, enz. — Kranskruid, kranswerk, kranswijze.

Het behoort tot het geslacht der woorden *rand* en *rond*.

Kransen, b. w., ik kranste, heb gekranst. Met eenen krans versieren: den schedel kransen. POOT. De gekranste maaght. HOOFT. Tot luister verstrekken: hoe kranst ghij mijne glorij. RODENB.

Krant, v., meerv. kranten. In de dagelijksche taal, voor gedrukte nieuwstijding, nieuwspapier; *loopbaar* bij HOOFT. Van het fr. *courant*, loopende.

Krap, v., meerv. krappen. Meekrap, eene plant, waarmede men rood verwt.

Krap, v., meerv. krappen. Kram aan een boek. Met *krab* uit eene bron.

Krap, v., meerv. krappen. Eene varkensrib, waarvan het vet afgesneden is. Bij KIL is *krappe frustum decerptum*, en *krappen abscondere*. Hiermede komt het lat. *carpere* overeen. Zamenst.: varkensrap.

Krap, bijw., naauwelijks, pas: krap meten. Hij komt krap toe. Verkleinw. *krappes*. Het schijnt, door verwisseling van tongletters, het hoogd. *knep* te zijn. Zie *knep*.

Kras, een tusschenwoord, dat een raauw geluid nabootst. Dan roepen de raven kras, kras. VOND. Bij Hooft komt het als een zelfst. naamw. van het mannel. geslacht voor: mist dat de gren-del gaf een' kras.

Kras, bijv. n. en bijw., krasser, meest, zeer kras. In de dagelijksche taal, voor sterk: hij is een krasse kerel. Dat is een kras wijf.

Kras, v., meerv. krassen. Schrap, door iets scherps veroorzaakt: krassen in den rand van de tafel. Zamenst.: krasijzer enz.

Krasgat, o., meerv. krasgaten. Het zakgat in eenen vrouwerok. Uit scherts dus genaamd, van *krassen*, kraanwen, krouwen.

Krassen, b. en o. w., ik kraste, heb gekrast. Bedr., eene kras toebrenge: zich met eene speld krassen. Voorts, door afschrappen schoonmaken: een roer van binnen krassen. Onz., met *hebben*; een raauw geluid slaan, als sommige vogels: ik zal de krassende rave opwekken. VOND. Het treden des haans, omdat hij dan gewoonlijk den eenen vleugel over den grond schuift, noemt men, wegens dat geluid, *krassen*. Eene pen *krast*, als zij door gebrek van effene punten, in het schrijven spat. Ook *krassen* de schaatsenrijders, wanneer zij hunne vaart stuiten, en ophouden. Zoo ook de paarden, wanneer zij met de hoeven over den grond strijken, krabben: een ros beklimmen, dat briescht en schuimbekt, krabt en krast. D. SMITS. Van hier krasser, krassing. Het woord is klank-naabootsend.

Krat, (kret) o., meerv. kratten. Het achterstuk van eenen wagen. In Noordholl. noemt men ook dus de *voorbank* op eenen boerenwagen. Zoo gebruikt het ook Hooft:

Geen gootje bleef er, dat

Niet liever, op het krat

Van schoone Doris wagen, zat.

Kreatuur, v., meerv. creaturen. Onduitsch woord, uit het lat. *creatura*. In de Overz. van den Bijbel komt het voor, in den zin van alles, dat geschapen is; in het bijzonder voor menschen. In den deftigen stijl zegt men *schepsel*. Ook bezigt men het van lieden, die onder het gezag van anderen staan, en zoo doen willen en moeten, als die hun voorschrijven: hij gebruikt er zijne creaturen toe. De Italianen noemen zoo de kardinalen, die, door den Paus in hunne waardigheid gesteld, zich gemeenlijk naar deszelfs wil moeten schikken.

Kreb, zie *krib*.

Kreeft, m., meerv. kreeften. Zekere bekende schaalvisch: mij dunckt, gij slacht den kreeft en kruit al achterwaert. VOND. Hij gaat den kreeftengang, hij leert terug; ook, hij gaat verkeerde wegen. Fig., een looze kreeft, een doortrap vrouwmensch. Van hier heeft men een onz. werkw. gevormd, *kreeften*, teruggaan: het luck zeer schielijk rugwaerts kreeft. RODENB. Oneig., in de sterrekunde, een teeken van den diecnenriem, tus-schen de tweelingen en den leeuw: de zon in den

kreeft. Dat land ligt onder den kreeft. Dichters gebruiken het voor de brandende zonnestrallen, dewijl de zon, in dat teeken, op haar hoogste is: en d' oord gebraden van den kreeft, zegt VOND, door POOT nagevolgd: en daer de kreeft het zuiden draet. Zamenst.: rivierkreeft. — Kreeftsoog, kreeftscharen, enz.

Men kan het woord afleiden van *kruipen*, lat. *repere*, of, met *krab*, tot eenen oorsprong brengen.

Kreek, v., meerv. kreenen. Eene kromme grift, een smalle vliet, die met eenen elleboog loopt: door beek, door kreek gefloddert. PAFFENA. Zamenst.: mosselkreek enz.

Het denkbeeld van *kromte* is hier het meest heerschende. *To crook* heet, bij de Engelschen, omkrommen. Het behoort dan zeker tot het geslacht der woorden, *kruk*, *kronkel*, *krom*.

Kreel, (kriel) v., meerv. kreenen. Smal boord-sel: een hoed met eene gouden kreel. Van hier het bedr. werkw. *kreenen*, met eene kreel boorden.

Kreet, m., meerv. kreenen. Een groot geschreeuw, meestal uit moed en blijdschap voortkomende: de kreet der overwinning. Hooft. Zamenst.: moordkreet, noodkreet, oorlogskreet, wapenkreet, weekreet. Het komt van *krijten*.

Kreeuwen, o. w., ik kreeuwde, heb gekreeuwd. Schreeuwen. Ook wordt het, in de dagelijksche verkeer, voor kibbelen, twisten, onder de kinderen, genomen.

Kregel, zie *krijgel*.

Kreits, m., meerv. kreitsen. Een kring: men vond in 't midden een kreis, en daarbinnen dit veirs geschreeven. Hooft. Een zekere omtrek, eene ruimte, welke men zich als eenen kring voorstelt: binnen den kreits der stedevesten te vinden. POOT. Eene, in hare grenzen ingeslotene, afdeeling van een land, zonder opzigt op de gedaante, of uitgestrektheid: Duitschland werd eertijds in kreitsen verdeeld. In de sterrekunde noemt men de loopen der hemelligchamen derzelver *kreits*: de maan, die om de maent haren kreits voltrekt. VOND. Kwam LAURENS KOSTER eens uit 's hemels kreitsen hier. POOT. Voor de ronde hemelligchamen neemt men het ook: die uw' troon op starrekreitsen bouwt. POOT. Zamenst.: kreitsbrieven enz.

In zoover het een denkbeeld van *kromte* in zich sluit, schijnt het uit eene bron, met *krom*, te komen. Het gr. *γυρος* en lat. *gyrus* komen hiermede overeen.

Krekkel, m., meerv. krekels. Eene soort van kleinen springhaan; de heesche krekels wenschen om dan. POOT. Het woord is van het geluid, hetwelk dit diertje maakt, gevormd. Wij hebben een oud woord *kreenen*, dat is kraken, eng. *to creak*, *creek*. Van hier het onz. werkw. *krekelen*, een geluid als een krekkel slaan; fig.: den dag verspillen met ijdel niets betekenend krekelen. OVERZ. v. HERV. Voorts krekkelig, knorrig, gemeelijk.

Kreng, o., meerv. krenge. Prij, dood aas: op dit krengh. SIX VAN CHANDEL. Dat is een vuil krengh, fig., een vulaardig mensch. Van hier krenghachtig: een bleeke krenghachtige pestige ziekte. OVERZ. v. HERV. Van het versletene *krenge*, angels. *gecringan*, d. i. sterven; en dus is het met het fr. *charogne*, bij ons *karonje*, uit eene bron, namelijk van *krenge*, de tegenw. tijd, en *kronge*,

de verl. tijd der aanvoegende wijs van het boven genoemde *krengen*.

Krengen, b en o. w., ik krenge, heb gekrengd. Bedr., in het rijden eenen draai maken: eenen wagen krenge. Een schip op zijde leggen, om een legkat te stoppen, heet: een schip krenge. Voorts, onz., met *hebben*; op eene zijde zeilen: het schip kreeg eenen kogel onder water, en moest krenge. Van hier krengeing. Het woord behoort tot den stamwortel *krom*. Zie *krang*.

Krenken, b. w., ik krenkte, heb gekrenkt. Beschadigen, verzwakken, nadeel toebrengen: als die de schoonheit krenkt. HOORT. Dit krenkt de eer mijner ouderen. POOT. SPIEGH. bezigt het onzijd.: maer 't lichaam krenkt. Het woord is afgeleid van *krank*. Van hier krenking, krenkte, krankheid.

Krenselen, b. w., ik krenselde, heb gekrenseld. Een geldersch woord, de korenwan links en regts schudden, om het graan te zuiveren. Zie *krinsen*.

Krent, korint, v., meerv. krenten. Eene soort van kleine, ronde rozijnen, genaamd naar de stad Korinthus, uit welke plaats alleen zij, in den aanvang, aangebragt werden. Het woord zou derhalve eigenlijk *korint* moeten zijn; doch *krent* heeft het burgerregt reeds verkregen, even als *kleur* voor *koleur*. Van hier krentachtig. Zamenst.: krentebrood, brood met krenten; krentekakker, *gierigaard*, al spottend, even als of hij, uit gierigheid, zijn gevoeg niet durft doen.

Krepel, bijv. n. en bijw., krepeler, krepelst. Hetzelfde als *kreupel*. Oul. werd het ook zelfst. gebezigd: desen ouden crepel van de deur wech smijten. CONSTH. Juw. Zie *kreupel*.

Kreppen, b. w., ik kreppte, heb gekrept. Met eenen kam het haar in eene klit maken: het haar kreppen. Van het fr. *creper*; on dat van het lat. *crispus*, kroes.

Kret, zie *krat*.

Kreuk, v., meerv. kreuken Kronkelige, verkeerde vouw: een rok vol kreuken. Frons: indien het voorhoofd zet een wijze kreuk. VOND. Oneig., verkeerde handelwijs, vlek: grootdaadigheid krijgt een' misstaande kreuk. HOORT.

Kreuken, b. en o. w., ik kreukte, heb gekreukt. Bedr., fummelen, vol kreuken maken: uwe muts is geheel gekreukt. Rimpels veroorzaken: die kreukte toen de kaaken. HOORT. Buijen: als ik in uw klaarheid zie, anders, dan gekreukter knie. HOORT. Oneig.: het recht te kreuken. HOORT. Onz., met *hebben*; den moed opgeven: dit versloeg die van Diest niet zoo zeer, dat zij ten eersten opeisch krenkten. HOORT. Voor *kreuken* is, oudtijds, *kraken* gebezigd: het gekrookte riet. BIJBELV. Van *kreuken* is een voortd. w. *kreukelen*, waarvan *kreukelig*. Het behoort. met *krak*, *krankel*, tot den wortel *krom*.

Kreunen, (KIL. *kronen*) o. w., ik kreunde, heb gekreund. Een slepend zacht, droevig geluid, door den neus maken; van den klank gevormd. En zijn kermen en zijn kreunen. HOORT. Bij KIL ook *groomen*, eng. *to groan*, zuchten. Het lat. *grunnire* grenst hieraan. Voorts wort het ook wederk. gebruikt voor zich iets aantrekken: ik kreun mij weinig aan die leugens. HOORT gebruikt hier eenen tweeden naamval: en zoo de staaten zich niet kreunen onzer zaak. Zoo ook D. SMITS: kreunen zich der wereld niet. Men zegt ook nog: ik kreun mij des weinig. Bij HOORT vindt men

voorts een verkleinw.: aan zijn gesnikte kleuntjes.

Kreupel, krepel, (KIL. *krapel*) bijv. n. en bijw., krepeler, krepelst. Gebrekkelijk in den gang, van natuur, of door toeval, mank, verminkt aan de voeten: krepel gaan. Ook van zaken, in welke eene merkelijke gebrekkelijkheid plaats heeft: krepel schrift. Een krepel dichter. Het schijnt dat uwe gat wat krepel gaat. A. HARTS. Als zelfst. naamw.: de kreupele, die gesont gemaect was. BIJBELV. De kreupele wil den blinde leiden, hij, die zelf gebrekkelijk en onvermogend is, wil anderen teregt helpen. Van hier krepelachtig, krepelheid. Zamenst.: krepelbosch, krepelgras, krepelstraat, enz. Van *kruipen*.

Kreus, v., meerv. kreuzen. Hetzelfde als *gergel*; eene inkerving aan het onderende van duigen. Een kuiperswoord, in Overijssel en Gelderl. gebruikelijk. Het werktuig, waarmede de kreus gemaect wordt, heeft denzelfden naam. Misschien, uit eene bron, met het fr. *creux*, diep, uitgegraven. Anders *kroos* genaamd.

Kreute, v., meerv. kreuten. Een woord, dat zelden en in de vertrouwelijke taal alleen, in sommige streken des vaderlands gebruikt wordt. Moeders zeggen wel aan kinderen, wanneer dezelve iets gedaan hebben, dat te berispen is: o! kleine kreute! Er is een hoogduitsch woord *Kröte*, dat eene pad beteekent. Bij KIL. *krodde*. In het gemeene leven noemt de Duitscher een klein, boosachtig manneken, *eine Kröte*. Misschien is het hetzelfde woord.

Krevel, (kriewel) v. Eigenlijk, eene womelende beweging, en voorts jeukte, door dat gewemel veroorzaakt: krevel hebben. VOND. gebruikt het als een tusschenwoord: het keelgat kreet gans krevel. Van hier het onz. werkw. *krevelen*, jeukte door krevel veroorzaken: het krevelt mij aan den hals. Van hier kreveling. Zamenst.: krevelkruid, krevelzaad. Paardenkrevel, een kruid.

Krib, (kreb) v., meerv. kribben. Een voederbak der beesten: de kribbe van CHRISTUS. Van hier noemt men nog eene slaappleats voor kinderen *eene krib*, in de gedaante van eenen voederbak. Het meerv. *kribben* gebruikt men van gevlochten werk, aan de oevers van rivieren, achter hetwelk men aarde of steenen werpt, om den stroom af te leiden, en de dijken te beveiligen. Zamenst: kribbejister, een paard dat gedurig in de krib bijt; ook fig., een netelig, bits mensch, vrouwel. kribbejister. Het woord, in wat betekenis ook, schijnt in het gemeene, eene holle ruimte aan te duiden, en met *krop* tot eenen wortel te behooren.

Krib, v., meerv. kribben. Eene tegenstreefster, eene kribbige vrouw: heb met die krib niet te doen. HOORT zegt: de koorts is eene hardnekkige krib. Van hier kribbig, gemelijk, tegenstrevend, vuilaardig; kribbigheid.

Kribbelen, b. en o. w. Bedr., slordig met de pen schrijven, krabbelen. Onz., aanhoudend kribben, waarvan kribbeling, bij RODENB. voorkomende.

Kribben, o. w., ik kribde, heb gekribd. Tegenstreven. Van krakeelige kinderen zegt men: zij kribben met elkander. Zoo als RODENB. van de Fortuin zegt, dat zij eene krib is, zegt HOORT ergens van het Lot: doch kribt noch al, maar 't kribt om 't joks; — zoo de kans kribde. Van hier

kribberij, bij **RODENB.** en het zamengest. *kribbekat*, voor een vuilaardig meiseje, bij **HOOF.** Het woord schijnt met *krabben*, met de nagels wonden, gelijk *kribbige* kinderen doen, verwant te zijn. Van *kribben* is voorts een voortd. w. *kribbelen*.

Kriebelen, zie *kriewelen*.

Kriegel, zie *krijgel*.

Kriek, v., meerv. kriecken. Eene soort van krekel. Met *krekel*, waarschijnlijk, uit eene bron.

Kriek, v., meerv. kriecken. Zekere kleine kers met eenen langen steel. Een zeker gewas heet men *kriecken over zee*. Zamenst.: krieckenboom (*kriekelaar* bij **VOND.**). Het schijnt met *krakke*, en het hoogd. *kriecken*, kruipen, overeenkomst te hebben.

Kriecken, o. w., ik krieckte, heb gekriekt. Kraken, schoon een fijner geluid uitdrukkende. Bij **KIL.** *kriicken*. *Kriecken* is ook piepen, krekelen als eene kriek.

Kriecken, o. w., ik krieckte, heb gekriekt. Dit woord, dat meest in de onbepaalde wijs, als een zelfst. naamw. gebruikt wordt, het *kriecken*, (in 't kriecken van den allerschoonsten dagh. **POOT.**) beteekent het doorbreken der eerste stralen van het morgenlicht, aan den gezigteinder. Men vindt het ook somtijds vervoegd: zoo lang de dag zal kriecken. **POOT.** Van daar de dagen kriecken **POOT.** De daagraad krieckt. **S. v. CHAND.** Het deelw. gebruikt dezelfde Dichter: het krieckende oosten pronkt met coele roozekransen. **KIL.** zet *kriecken*, *krieckelen* over door *rutilare*, schijnen, flikkeren als goudglans.

In het neders. is *krik*, schijn, glans, en *kriecken* schijnen. *Het kriecken van den dag* is derhalve het *aanbreken* des dags. Dit *aanbreken* is, even daarom, ook van de eerste aanlichting der zonnestralen gebruikelijk. **OUL.** zeide men ook *het kraken van den dag*, zie *kraken*. Dit en het vorige *kriecken* zou dan een en hetzelfde woord zijn.

Kriek, zie *kreel*.

Kriek, o. Eigenlijk iets, dat grimmelt en zich gestadig beweegt. Voorts klein goed, uitschot: kriel van appelen. Zelfst.: een kriel, een kort mensch. Verkleinw. *krieltje*, een kruiphaantje, kriepennetje. Zamenst.: krielhaan, krielhen.

Kriek, (kri) bijv. n. en bijw., krieler, krielst. Dartel, wellustig: daar kriele saters schuilen. **J. v. BROEKH.** Die met een lichtekoj zijn kriele tochten bluscht. **JONKT.** Van hier krielheid, wellustigheid. **TEN KATE** houdt het voor eene zamentrekking van *kregeel*, *kriegel*, *facile instigatus*. Het schijnt eigenlijk eene jeuking veroorzakende beweging te beduiden, en met het werkw. *krielen* verwant te zijn.

Krielen, o. w., ik kriede, heb gekrield. Dit woord wordt eigenlijk van kleine levende diertjes gebruikt, wanneer zij, in eene ontelbare menigte, door elkander wiemelen: die kaas krielt van mijten. Voorts, van een aantal andere voorwerpen, wanneer er eene beweging bij bespeurd wordt: het krielt van schepen op het **IJ.** **HOOF.** Eindelijk wordt zoo zeer niet op het denkbeeld van beweging, maar op dat van eene veelheid van kleine voorwerpen gezien: dat boek krielt van drukfouten. Het woord komt zeer na aan *kriewelen*.

Kriemelen, o. w., ik kriemelde, heb gekriemeld. Talmen, marren, schoorvoeten. Voortd. werkw. van het veroud. *kriemen*, dat bij **KIL.**, door klagtig vallen wordt verklaard. Het zoude, in dien

zin, met *kernen*, uit eenen wortel ontsproten zijn. Dan, ook schijnt het, met een, als een voortd. werkw. van *kribben*, *kribbelen* beschouwd te moeten worden; althans, *kriemelig* heet zoowel klein in elkander geschreven, kribbelig, als talmachtig. Zamenst.: kriemelschrift, heel klein schrift, dat gekribbeld is.

Kriepe, (ook krippe) v., meerv. krieppen. Een kriepennetje: andere koopen de krippe, en deze etuize. **DE BRUNE.** Van *krieppen*, dat is kruipen.

Kriewel, v. Hetzelfde als *krevel*. Zamenst.: kriewelkruid enz.

Kriewelen, (kriebelen, krevelen) o. w., ik kriewelde, heb gekrieweld. Zich gedurig bewegen, krielen: op de tinnen oft spitsen kriewelt de kruipende worm. **HERV. OVERZETT.** Jenkte door krieweling veroorzaken: het kriewelt mij zoo aan den arm. Van hier krieweling. Bij **HOOF.** vindt men het naamw. *gekriewel*. In het hoogd. *kriebelen*, neders. *kribbelen*. Het is een voortd. werkw. van *krieppen*, dat is kruipen.

Kriezels, v., meerv. kriezels. Een klein afgescheurd stuk; van *rijzen*, met eene voorgevoegde *k*. Het verkleinw. *kriezeltje* is meest in gebruik, voor het kleinste, geringste, gij zult er geen kriezeltje van hebben.

Krijd, zie *krijt*.

Krijg, m., meerv. krijgen. Eigenlijk, een kreet, een geschreeuw, hetzelfde als het verouderde *krije*, dat bij **KIL.** nog voorkomt, het oude hoogd. *Chreij*, *Chri*, het fr. *cri*. Van hier zijn *krijgschen*, *schreijen*. In den zin van geschreeuw vindt men het nog bij **MELIS STOKES**: mar si leiden haren crych. Thans gebruikt men het voor twist, strijd, hevige oneenigheid: van waer komen krijgen en vechterijen onder u? **BIJBELV.** Meest echter voor eenen openbaren oorlog: door den krijg in Italië. **HOOF.** Fig.: begeerlijkheden, die krijg voeren tegen de ziele. **BIJBELV.** Hij kan den krijg niet volgen, fig., hij kan niet mede doen. In den krijg gaan, dienst nemen. Van hier *krijgsch*: krijgsche moortrumoeren, bij **CAMPH.**, en *krijgslijk* bij **HOOF.**

De oorlog, de krijg heeft, in meer talen, den naam van geschreeuw; immers, de oudste volkeren vingden denzelven gewoonlijk met eenen wapenkreet aan. Zoo heeft het gr. *κρηγγη*, dat met *krijg* na verwant is, zoowel krijg, als een geschreeuw. Voorts *βον*, en misschien ook het lat. *bellum*, van het geluid gevormd; daar wij nog *bellen* kennen.

Inmiddels zijn van dit woord vele zamengestelde naamwoorden: krijgsbedrijf, krijgsbende, krijgsbode, krijgslaad, krijgsdeugden, krijgsgebruik, krijgsgevangen, krijgsgereedschap, krijgsgeweer, krijgsgelz, krijgsgesind, krijgsgod, krijgsgodin, krijgshaftig, krijgshaftigheid, krijshandel, krijshoer, krijgsheld, krijgsheldin, krijgshoofd, krijshkans, krijksnecht, krijkskunst, krijgsleger, krijgslieden, krijgslist, krijgsloon, krijgsloot, krijgsmagt, krijgsman, krijgsmantel, krijgsorde, krijgsoverste, krijgsraad, krijgsregt, krijgsrusting, krijgstogt, krijgstrompet, krijgstucht, krijgsverbond, krijgsvolk, krijgswapen, krijgsweet, krijgswoord, krijgzuchtig, en nog meer dergelijke.

Krijgel, (kregel, kriegel) bijv. n. en bijw., krijgeler, krijgelst. Die zich niet ligt iets uit de hand laat nemen, onbuigzaam, hardnekkig, gramstorig: hij valt te krijgel. **VOND.** De kriegelen en ontrouwe pais. **HOOF.**, die ook *kriegeldraad* heeft voor eenen draad, die ligt wart. Het zamengest.

eerkrigelijkheid heeft **HOOFD.** Men zegt ook *kregel*; en dit is thans zelfs meest in gebruik: hij is een kregel mensch. In Gron. gebruikt men het ook als een zelfst. naamw.: wat is die kregel er nog in! **HOOFD.** gebruikt het onz. w. *kriegelen*, voor graauwen, norsch spreken. Van hier *krijgelheid*, *krijzelig*, (*kriegelig*, *kregeelig*) *krijzeligheid*. Het schijnt van *krijgg* (bij **KIL.** ook *kriegh*) en den uitgang *el* te zijn. Zie **KIL.**, *kriël*.

Krijgen, b en o. w., ik krijgde, heb gekrijgd. **Bedr.**, krijg voeren: om onze krijgen te krijgen. **BIJBELV.** Meest wordt het onz. gebruikt: tegen iemand krijgen. Het woord begint reeds te verouderen. Van hier *krijger*, thans *krijgsmān*: o praal van alle krijgers. **J. Vos.**

Krijgen, b. w., ik kreeg, heb gekregen. Met de hand aantasten, grijpen: appelen uit eene mand krijgen. Vangen, in zijne magt krijgen: snoek aan den hoek krijgen. De dief is gekregen. Ontvangen, bekomen, in de uitgestrekteste beteekenis van dit woord. Men kan hiervan ontelbare voorbeelden bijbrengen. Zie hier eenige proeven: eene ziekte, eene koorts, de pokken, geld, brieven, eene bediening krijgen. Wij krijgen vrede — oorlog. Kinderen, — eene vrouw krijgen. Tanden, kiezen krijgen. Eenen schrik krijgen. Slagen krijgen. Verstand krijgen. Zijne jaren krijgen. Deze Apostaat heeft trek na 't Roomsche fatsoen gekregen. **DE DECKER.** Eenen kogel krijgen, door eenen kogel getroffen worden. De gade krijgt hem aen haer snoer. **POOT.** Iemand lief krijgen. Het te kwaad krijgen. De leeuw krijgt de muis van doen. **HOOFD.** Van hier *krijzelijk*, waarvoor thans *verkrijzelijk*: na dit leven *krijzelijk*. **LODENSTEIN.**

Daar de eerste beteekenis eigenlijk is met de hand aantasten, wil **ADELUNG**, dat het met *grijpen* naauw verwant zij. **FRISCH** heeft vele voorbeelden aangehaald, waar *grijpen*, (in het oudhoogd. *kriepfen*) en *krijgen* (hoogd. *kriegen*) hetzelfde beteekenen.

Krijsch, m., meerv. *krijschen*. *Krijsching*. Men gebruikt dit woord zelden meer; *het gekrijsch* is het meest in zwang.

Krijschen, o. w., ik krijachte, heb gekrijacht. Ook ongelijkvl.: ik kreesch, heb gekreschen. Een woord, van den den klank gevormd, dat een luid geschreeuw nabootst, door menschen of dieren aangeheven. Van menschen: dies d'herder heerlijk kreesch. **VOND.** Van dieren: wanneer men het van ezels vooral zegt: de ezels kreesch uit ongeduld. **VOND.** Van hier *krijsching*.

Krijschen, hoogd. *kreischen*, middeleeuw. *cruscire*, oudfr. *croissir*, gr. *κρίσις*.

Krijt, o. Een woord, dat, met *kreits*, eenen oorsprong en dezelfde beteekenis heeft, als zijnde een kring, doch thans weinig in gebruik is. In 't midden van dit krijt. **VOND.** In het bijzonder, eene afgeperkte plaats, geschikt voor allerlei wedspelen; *de circus* en *ἀγών* der Ouden: toen liet **NEPTUNUS** een' appel in het krijt en renperk vallen. **VOND.** Nog hedon ten dage beteekent, naar de aantekening van **F. DE HAES**, *krijte*, in Vriesland, een perk. Uit hoofde nu, dat onze levensloop door vele tegenheden leidt, wordt dit moeilijke leven met dien naam benoemd: kom, aengename doot! en help ons uit dit krijt. **VOND.** Gedurende dat ik in 's weerelts krijt (in het strijdpark dezer wereld) mijn broosche leven slijt. **VOND.**

Krijt, (krijd) o. Eene witte, kalkachtige, ligte aarde, ook tot schrijven gebruikt wordende. **Fig.**, bij iemand in het krijt staan, iemand schuldig zijn. Andere aardstoffen voeren ook dien naam: rood, zwart krijt. Van hier *krijtachtig*. **Zamenst.**: *krijtberg*, *krijtgebergte*. — **Hoerenkrijt**: met hoerenkrijt rekenen, iets hooger aanschrijven, dan verbeeld is.

KILIAAN spelt *krijd*, *krijdachtig*, en het werkw. *krijden*, met krijt aanschrijven. In het hoogd. is het naamw. ook *Kreide*, en het werk. *kreiden*. Dan, naardien bij ons het werkw. al lang verouderd is, en de uitspraak de zachte letter verhard heeft, is *krijd* geheel buiten gebruik geraakt.

Ondertusschen is het woord van het lat. *creta* afkomstig. Deze krijtaarde zoude, naar het zeggen van **ISIDOR**, van het eiland Kreta haren naam hebben. **ADELUNG** wil dat dit eiland, integendeel, van deze krijtaarde benoemd is, en dat deze stof van het schrijven (het oudhoogd. *gratten*, *grieten*, gr. *γράφειν*) haren naam ontleend heeft.

Krijten, o. w., ik kreet, heb gekreten. Een klanknabootsend woord, uit eenen oorsprong met *krijschen*, neders. *kriten*. Men verstaat er door klaggelijk weenen, als kinderen doen: hoe zit gij zoo te krijten? En 'k hoor den naklank weer van **ABELS** heerlijk krijten. **POOT.** Het waait, dat het krijt, het waait geweldig. *Krijtende* dwarrelwinden. **OUDAAN.** De *krijtende* tienden zijn tienden van blatende lammeren. Dat is de *krijtendste* onregtvaardigheid, anders schreeuwendste genaamd, eene onregtvaardigheid in de hoogsten graad. Van hier *krijter*, *krijtertje*, een zakvedeltje. In het perz. *ghiristen*, en in het goth. *greitan*, schreijen, *grets*, geschrei, *cambr. cri*. Een schreijend kind is in het ijsl. *graetingr*.

Krijzelen, (krijzelen) o. w., ik krijzelde, heb gekrijzeld. **Knarsen**. Van hier *krijzeltanden*, *knarsetanden*.

Krik, tusschenwerpsel, dat een fijner geluid dan *krak* is: de mast ging *krik!* *krak!* Van hier het onz. w. *krikken*, en het zamengest. *krikkraken*, waarvan: het gekrikkrak van den mast, bij **VOND.** Voorts *krikkemik*, een werktuig, om steenen, balken, enz. op te tillen; van *mik* en *kriken*. — *Krikman* is, in kleine kroegen, brandewijn.

Kriël, zie *kriël*.

Krimp, v. Eigenlijk *krimping*. Oneig, noodbrek: daar is nog geene *krimp*. Van hier *krimpig*, huiverig. **Zamenst.**: *krimpdarm*, *krimpkabeljauw*, *krimpkous*, iemand, die kleumsch is; *krimpvisch*, *krimpzalm*, enz.

Krimpen, b. en o. w., ik kromp, heb en ben gekrompen. **Bedr.**, de uitgebreidheid van iets intrekken, de deelen van een lichaam nader bij elkander brengen: laken krimpen. **Overdr.**: om de smaat te krimpen enz. **HOOFD.** Onz., met zijn: het doek krimpt. **Smaller** worden: daar Hollandt krimpt voor 't stuiven van de duinen. **HOOFD.** Korter worden: in 't krimpen van de dagen. **VOND.** **Ingetrokken** worden: bezie eens, hoe zijn ingewanden krimpen van pijn. **VOND.** **Terug gedreven** worden: de wind krimpt, het tegendeel van uitschieten. Onz., met *hebben*; zich intrekken: hij krimpt van de koude. **Toegeven**, zich schikken: die willen, dat ik krimpt, en rouw op rouwe klamp'. **HOOFD.** De schipper *krimpt*, hij knijpt bij den wind op. Van hier zijn *krimperd*, een, die kleumsch is, ook voor *krimpvisch*; *krimping*, *krimptar*.

Het behoort tot het geslacht der woorden, *kram*, *kramp*, *kronkel*, *krom*.

Kring, m., meerv. kringen. Een ronde om- trek: in eenen kring om 't outer staan. HOOGV. Voor de loopbaan der hemelligchamen: Hij stiert de wentelende kringen der eens geschapen' dingen. F. S., in M. L. TIJDW. Een omloop van het be- gin tot het begin: het jaar sluit zijnen kring. Ie- mand's stand. beroep, bezigheid, bedrijf van zaken, in wier midden hij als verkeert, noemt men, in den vertrouwelijksten stijl, *kring*: dat past hem niet in zijnen kring. In den kring der huiselijke vrien- den enz. Van hier kringachig, kringwijze. Zame- nast.: dierkring, (dierenkring) gezigtkring, jaar- kring. maankring, omkring, topkring, zonne- kring.

Het denkbeeld van afwijking van eene regte lijn, en dat van eene rondte bespeurt men in dit woord; het behoort dus deels tot *krom*, deels tot *ring*.

Kringelen, zie *krinkelen*.

Krinkel, m., meerv. kringels. Eene krinke- lige bogt. Het zamengest. *krinkelvloed* heeft POOR.

Krinkelen, o. w., ik krinkelde, heb ge- krinkeld. Zich kronkelig buigen: gekrinkeld haar. Eenen krans van krinklend klimop winnen, POOR. Men bezigt het ook wederk.: dat het veil zich om uw hoofd kringelt. VOND., die ook *kringelen* gebruikt.

Krinsen, b. w., ik krinste, heb gekrinste. Zui- veren, schoon maken. Bij KILIAAN komt het voor, die het door zuiveren van granen verklaart. Men vindt het bij DE BRUNN, die *krijnsen*, spelt: ten tijde van den oegst, zal hij 't kaf krijnsen, en zui- ver graen zeer wel onderscheijden. Het voortd. werkw. *krinselen* is in Gelderl. nog in zwang. Als men den keelklank weglaat, heeft men den wortel *rein*. Men mag hiermede vergelijken het gr. $\kappa\rho\upsilon\sigma\tau\upsilon$ en het lat. *cernere*, welke woorden, oorspronkelijk, ziften, afscheiden, reinigen beduiden.

Krioel, o. Gewemel, geloop door elkander: het wachthuis vol kryoels. HOORT. Thans bezigt men meest *gekrioel*.

Krioelen, o. w., ik krioelde, heb gekrioeld. Door elkander wemelen, zweven: niet anders, dan we vaak de bijen zien krioelen. F. DE HAES. Voornamelijk verstaat men er een vrolijk woelen en wemelen van menschen ondereen door: al 't hof krioelt. VOND. Zoo woelde en krioelde het door straat en steegen. HOORT. Van hier krioeling. Het woord is zoo gevormd. dat zijn klank een vrolijk gewoel uitdrukt, en meteen eene wemelende beweging, uit verwantschap met *krielen*, te kennen geeft.

Krip, o. Zekere wollen stof, gekronkeld floers. Van hier het onverb. bijv. n. *krippen*: een krippen sluijer. Fr. *crépon*, uit het lat. *crispus*. Ons *krimpen* kan ook in aanmerking komen.

Krippeltje, o., meerv., krippeltjes Kruimeltje. Het schijnt, voor knibbeltje, van *knippen* af te stammen.

Kris, een woord gebruikelijk in de spreek- wijs: hij zweert bij kris en kraas. Misschien uit den naam KRISTUS (*Christus*) verminkt.

Krissen, o. w., ik kriste, heb gekrist. Een klanknabootsend woord, knitteren, gelijk eene bran- dende lamp somtijds doet. Zoo vertaalt VOND. de woorden van HERO aan LEANDER, bij OVI- DIUS: *sternuit et lumen*, mijn licht krist ook.

Kristal, o., meerv. kristallen. Een zekere

doorschijnende of half doorschijnende steen, uit eene voorheen vloeibare stof onstaande, van meer dan eenerlei gedaante, voornamelijk van eene zes- hoekige. Een steen van dien aard en die ge- daante heeft een meerv. getal, en schijnt van het innanel. geslacht, daar de stof zonder meerv. en onzijdig is. Ook noemt men het fijnste glas *kris- tal*. Dichters nemen het voor iets, dat doorschij- nend is. In de scheikunde zegt men van zou- ten, die in eene hoekige gedaante als kristal voor- komen: zij schieten in kristal. Van hier kristal- lig, en het onverb. bijv. n. *kristallen*: aan uw kristalle vliet. R. BOILET. Zamenst.: bergkristal. — Kristalschieting.

Kristalijn, o. Kristal: de langduurige koud maakt jis tot kristalijn. HOORT. Dit woord wordt anders door Dichters meest gebruikt van door- schijnende lichamen, als voor de zichtbare lucht: het blaauwe kristalijn. VOND. Voor het water van rivieren: langs 't kristalijn der Schie. POOR. Zoo noemt iem ind de zee: een dobberend kristalijn. Van hier het onverb. bijv. n. *kristalijnen*, dat uit kristal gemaakt is: kristalijnen glazen. Dat hel- der is als kristal: 't kristalijnen gewelf. DE DE- CKER. Eene kristalijnen beek. Het kristalijnen vocht in het oog.

Kristal, *kristalijn*, van het lat. *crystallus*, gr. $\kappa\rho\upsilon\sigma\tau\alpha\lambda\lambda\omicron\varsigma$.

Kristen, zie *christen*.

Krits, m., meerv. kritsen. Kring, hetzelfde als *kreits*. De pais in haren krits voltogen. VOND. De weeld' is in haar' krits. HOORT. Men ge- bruikt ook de spreekwijs: in vollen krits staan, dat is, alles hebben, zoo als het behoort.

Krodde, v. Eene soort van onkruid, dat veel tusschen haver groeit.

Kroeg, v., meerv. kroegen. Eigenlijk, een drinkvat, hoogd. *Krug*, bij OTFRID. *krug*, ijsl. *kroo*; waarschijnlijk, uit eene bron met *kruik*. In dien zin gebruiken wij het niet, maar wel voor eene slechte herberg, waar men drinkglazen maakt: in eene kroeg zitten. Badstooven en kroeghen. HOORT. Men brengt het ook tot het oude *croft*, *crocht*, eene spelonk. Zamenst.: bierkroeg, jone- verkroeg, smokkelkroeg. — Kroeghouder, kroeg- looper, kroegvlieg, drinkebroer; kroegwaard, enz.

Kroegen, o. w., ik kroegde, heb gekroegd. Een metselaars- en timmersmanswoord. Teren in eene kroeg, als een huis onder dak is. Ook beteekent het in eene kroeg dikmaals loopen. Van hier kroeger, zoowel een, die eene kroeg houdt, als die in eene kroeg verkeert.

Kroes, m., meerv. kroezen. Beker: schenk ons elk een' grooten kroes vol mē. POOR. Elders eene maat van eenige natte waren, eene kan, of twee mengelen: twee kroes melk. Een kroes bier. — jenever, — brandewijn. Een aarden vat, om metalen te smelten: zilver in eenen kroes smelten. Om de gedaante van eenen kroes geeft men ook dien naam aan den vuurmond van eenen brandenden berg, in helendaagsche schriften *krater* (het lat. *crater*, een groote beker, welk woord PLINIUS van den mond des Etna's bezigt, gelijk DIOG. LAERTIUS het grieksche $\kappa\rho\alpha\tau\eta\rho$) geheeten. Zoo zingt TRIP: de lava van Vesuvius, ontspro- ten uit zijn' geborsten kroes, enz. Zamenst.: smelkroes enz.

Kroes, fr. *cruche*, eng. *cruse*, middeleeuw. *cruselinum*, *crusolium*, waarmede het gr. $\kappa\rho\upsilon\sigma\tau\omicron\varsigma$, eene aarden kruik, zeer veel overeenkomst heeft. Het

schijnt van denzelfden stam als *krom*, *kruk*, *croeg*, *kruik* te zijn. Het denkbeeld van kromte is reeds in het hebr. **קָרַךְ**.

Kroes, bijv. naamw. en bijw., kroezer, meest, zeer kroes; *kroest* gebruikt Hooft. Digt gekruld: kroes haar. Vele rimpels hebbende, een kroes voorhoofd. Fig., verwilderd: MARS, dien zij zijn' kroeze zinnen alzo 't ontlaten weet. Hooft. Zijn hoofd staat kroes. Wreed, barsch, stursch: matroozen kroes van opzicht. Kroeze en blaauwe oogen. Hooft. Fel, wrevelmoedig: kroesch van lange droefheid. Hooft. Zamenst.: kroesop. Het schijnt tot het geslacht van *krom* en *ron*d te behooren.

Kroezen, o. w., ik kroesde, ben gekroesd. Sterk gekronkeld, kroes zijn: gekroesd hajr. BIJV. VAN DOORSLAER.

Kroft, (krocht) v., meerv. kroften. KILIAAN heeft *kröfte*, *krufte*, *kruchte*, en hij verklaart het door eenen bedekten gang onder den grond, eene spelonk. Omdat nu spelonken veel in rotsachtige oorden zijn, wordt het genomen voor eenen steenachtigen heuvel: een bron van levensvogt brengt Hij uit drooge krogt. LODENSTEIN. Hooft gebruikt het een en andermaal voor eene uitstekende hoogte: met doorgraaven van heuvelen, kroften en velden. En elders: 't vlak lag meest ooverstroomt; en weenigh kroften, die uitkeeken. *Krocht* en *teelkrocht* zijn nog gebruikelijk voor eenen hoogen zandgrond. In den eersten zin komt het met het lat. *crypta*, gr. *κρυπτη*, overeen. In den anderen schijnt het naar *kluft* te gelijken.

Krok, v. Eene soort van wilde wikken, een onkruid onder rog en gerst. Het woord schijnt te zien op het *krupen* dezer plant, hoogd. *Kriecken*.

Kroken, een woord nog in Brabant gebruikt, zie *kreuken*.

Krokodil, m., meerv. krokodillen. Een halfslachtig dier, dat zich veel in den Nijl ophoudt. Hij heeft den krokodil de veinskunst afgekeeken. Poor Het zamengest. is *krokodilstranen*, geveinsde tranen. Trouwens, men versiert, dat dit booze dier, wanneer het menschen zoekt tot zich te lokken, tranen als een kind zonde weenen. Het woord, inmiddels, is uit het gr. *κροκοδείλος*. EUSTATHIUS zegt: de landkrokodil is bang voor saffraan; en leidt daarom het woord af van *κροκος*, saffraan, en *δειλίζειν*, vreesachtig zijn.

Krol, o., meerv. krollen. Een klein hnisje. Van hier krollig, met kleine vertrekken voorzien: een krollig huis.

Krollen, zie *krullen*.

Krollen, o. w., ik krolde, heb gekrold. Grollen, lollen als eene kat. Van hier krolsch. Zamenst.: krolziek, krolziekte, enz.

Krom, bijv. naamw. en bijw., krommer, kromst. Dat van eene rechte lijn afwijkt, het tegendeel van *regt*. Eene kromme lijn. De Seine krom van loop. Hooft. Een kromme hals, ook voor een werktuig, waarmede men iets overhault. Kromme sprongen maken, van de hazen ontleend, beteekent iemand door listige uitvlugten ophouden. Zijne handen staan krom, hij is diefsachtig. In naauwen zin is het een gebrek, *krom*, dat eigenlijk regt zijn moest: een kromme rug, — kromme beenen. Oneigenlijk, ongeoorloofd, kwaad, dat van waarheid, deugd en wetten afwijkt: ook zie 'k den kromsten twist niet onbemiddelbaar. Poor. Het kromme regt maken. Van hier kromachtig, kromheid, krommelijk, kromte, (oudt. *kromme*). Za-

menst.: krombeen, *krombogtig* bij Hooft, — kromgevingerd: kromgevingerde handen, die naar het stelen staan, *manus furtificae*, bij PLAUT. — Kromhals, die eenen krommen hals heeft; kromhoren, kromhout, kromhouwer, eene sabel; *kromkrauwelhaak*, bij OUD.: de vingers hebben ze zoo kief en zoo met kromkrauwelhaken bezet. Krommes, kromneus, kromsteven, een zeker schip; kromtaal, kromtalen, werkw.; kromtong, kromtongen, werkw.; kromtonzig, kromvoet, kromweg, kromwulf, een gewelf, dat krom is.

Krom, bij ISIDOR. *crumb*, OTFRID. *krumb*, hoogd. *krumm*, eng. *crump*, fln. *kijmaerae*, lat. *camurus* en *curvus*. Het behoort tot het geslacht van *kram*, *kramp*, *krimpen*, *kruk*, enz.

Krommen, b. en o. w., ik kromde, heb en ben gekromd. Bedr., krom maken, buigen: dat hij sijn hoofd kromme, gelijk een biese. BIJBELV. Wederk.: *zich krommen*. Zich in alle bogten krommen, ook fig. Oneig.: het regt krommen. Onz., met *zijn*; krom worden: het moet vroegh krommen, dat een goede haeck zal wezen. DE BRUNE. Dit spreekw. beduidt, dat men zich van jongs af, aan de deugd moet gewennen. Van hier de deelwoorden *krommende*, *gekromd*, voorovergaande: de krommende knien. BIJBELV. Gekomde ouderdoom. Hooft. Van hier krommer, zeker hout: zware krommers tot scheepshout, — kromming.

Kromstaart, (kromsteert) m., meerv. kromstaarten. Eigenlijk iemand, die eenen krommen staart heeft. Bij KIL. is het ook nog eene soort van gemunt geld van zeer weinige waarde. Het woord is nog overig in het zamengest. *kromstaartsbier*, dat in Gron. *kromsterbier* wordt uitgesproken. Het is het slechtste bier, dat oudtijds eenen kromstaart, bij de kan, kostte. Het bier, dat daarop volgt en 3.75 cent geldt, noemt men daarom *blanken bier*. Misschien was een *kromstaart* een halve stuiver, of 2.5 cent.

Kronijk, v., meerv. kronijken. Dit woord is uit het lat. en grieksche *chronicon*, beteekenende een jaarboek, waarin de geschiedenissen, van jaar tot jaar, achtervolgd worden. De boeken der kronijken, twee geschiedboeken des Ouden Testaments. Mogt het u beuren de kronijk van onze zwarigheid aan te hooren. Hooft. Los verhaal van suffende kronijken. Poor. In den deftigen stijl, zegt men thans *jaarboek*.

Kronkel, m., meerv. kronkels. Kreuk, plooi, die kort en krom loopt: het papier zit vol kronkels. Zamenst.: kronkeldarm, kronkelkoord. Hooft. *Kronkeldrom* gebruikt Poor: een *kronkeldrom* van zwarte Razernijen. Het behoort tot *krom*, *krinkel*, *kring*, *kreuk*, *kruk*.

Kronkelen, b. en o. w., ik kronkelde, heb en ben gekronkeld. Kreuken, in kronkels maken: eene zijden stof kronkelen. Onzijd.: het papier kronkelt. Kronkelende wolken. J. Vos. Kronkelende golven. Overz. v. HERVEZ.

Kroon, v., meerv. kroonen. Een kreits, kring. In het bijzonder de bovenste uitstaande rand van een ding; gelijk blijkt uit de zamenst.: kroonlijst, kroonwerk. Voornamelijk heeft eene soort van hoofdsieraad, reeds van oude tijden, den naam van *kroon* gedragen, zijnde een band of krans, tot een teeken van voortreffelijkheid, eer en waardigheid. De goden der ouden werden *met kroonen* van allerlei loof vertoond. Priesters hadden eene *kroon*, onder het offeren. In de oude wedspelen dong men naar de *kroon*, als eenen prijs. Van hier

heet, in de Overz. van den Bijbel, de loon van den geestelijken strijd: eene kroon der rechtvaardigheid. Fig. beteekent het daarom eer, roem, luister: zeergewenschte broeders, mijne blijdschap ende croone! BIJBELV. Hierheen behooren de spreekwijzen: de kroon spannen, boven anderen uitsteken. Iemand eene kroon opzetten, hem tot eer verstrekken, hem luister bijzetten, hem prijzen. Iemand de kroon van het hoofd stelen, hem schandvlekken. Dat uitmunt onder meerderen van zijne soort: hij is de kroon van zijn geslacht. In den allerbepaaldsten zin is het woord eene benoeming van het hoofdsieraad van vorsten, als van keizers, koningen, pausen. Oneig, de waardigheid van zulk eenen vorst, met de daarmede gepaard gaande magt en heerschappij: gij zult de kroon beërven. HOOGVL. Hierheen behoort de spreekwijs: naar de kroon steken, des konings heerschappij lagen leggen. Wijders, in het algemeen, naar iemands eer staan, hem den roem betwisten: wie FLAKKUS lier wil steecken naar de kroon. VOND. Het lichaam van den staat, het koninkrijk: die goederen zijn aan de kroon van Engeland vervallen. Eene zilveren en gouden munt: eene fransche kroon; zonder twijfel, om het gekroonde borstbeeld, dat daarop gestempeld staat. Voorts worden vele dingen, om de gelijkheid, kroonen genoemd. De uitgebreide takken van eenen boom: geen kleene stam kan een groote kroon dragen. HOOFD. De schanddoornen, om des Heilands hoofd gevlochten: zoo veel wonden als prickels aan die kroon. DE DECKER. Een koperen bol met uitstekende armen, waarop kaarsen branden; ook van kristal enz. gemaakt: de kroonen in eene kerk. Een werktuig, om gareen op te winden: het gareen van de kroon nemen. De horens van een beest, hert, enz.: het hert heeft zijne kroon afgestooten. Verkleinw. kroontje: het kroontje van het oog, het wit. Zamenst.: gloriekroon, kerkkroon, lauwerkroon, martelkroon, muurkroon, die oudtijds gegeven werd aan hem, die den muur eener belegerde stad, voor anderen, beklom; rijkskroon. — Kroonengoud, zekere goudsoort; kroonlijst, kroonprins, kroonrad, zeker rad in een uurwerk; kroonras, eene soort van fijn saai; kroontjeskruid, kroonwerk, enz.

Het is zeer waarschijnlijk, dat wij dit woord uit het lat. *corona*, fr. *couronne*, ontleend hebben, schoon de harde *oo*, in *kroon*, *kroonen*, volgens KIL. en de maaslandsche uitspraak, met het gr. *zopwul*, *summitas*, *vel apex alicujus rei*, overeenkomt. Behalve dit, behoort het tot de woorden *krans* en *rond*, en drukt eenigzins het denkbeeld van rondheid uit.

Kroonen, b. w., ik kroonde, heb gekroond. Met een hoofdsieraad omwinden: men kroonde eertijds de dichters met laurier. Den prijs toekennen: eene gekroonde, anders *bekroonde*, verhandeling over eenig onderwerp. Sieren, optooijen: gij kroont het jaer uwer goetheijdt. BIJBELV. Luister en eer verschaffen: u kroont verdiende lof. POOR. In de eigenlijkste beteekenis des woords, iemand, onder de plegtige opzetting van eene kroon, de koninklijke waardigheid en magt opdragen, of dezelve daardoor bevestigen: eenen koning kroonen. Van hier heeten vorsten *gekroonde hoofden*, dat zijn pausen, keizers en koningen. Het naamw. *krooning* is de plegtige handelwijs zelve, de inhuldiging van eenen vorst.

Kroos, zie *kreus*.

Kroos, (kroost, bij KIL. ook *kroes*, *kroest*) o. De kronkelige ingewanden, hoogd. *Gekröse*, denkelijk van *kroes*, sterk gekronkeld. Een krassende rave, die op het kroos en darmen van ghevelde lijken aest. DE BRUNE.

Kroosje, o., meerv. kroosjes. Kleine pruimpjes.

Kroost, (kroos) o. Waterkroost, eendengroen.

Kroost, o. Afval van eendvogelen en ganzen: dus zegt men afval voor 't kroost van ganzen. OUDHOF. *Kroost*, zegt HUYDEC., is, in het gelaat van menschen, datgeen, hetwelk ieder in het bijzonder heeft, en waardoor elk mensch te kennen is. VOND. zegt, dat KALISTO den knaap ARKAS aan het kroost, d. i. aan de trekken, aan de zweeming van het gelaat, *kende*, namelijk voor haren zoon. En 't vaderlijke kroost straalt levende uit uw wezen. VOND. Overeenkomstig met dezen zin, dien men weleer algemeen aan het woord *kroost* hechtte, daar men hetzelfde met gelaat en gelaatzweeming verwisselde, spreekt S. VAN HOOGSTRATEN van de *kroostkunde*, voor gelaatkunde, of aanzigtkunde. Nog wordt het woord *kroost*, voor gelaat, in Brabant en onder Breda, gebezigd. En daar de kinderen gemeenlijk iets van hunner ouderen *kroost* voeren, gelijk S. VAN HOOGSTR. zegt, of omdat in de kinderen het beeld der ouderen als herleeft, zoo worden de kinderen zeer gemeen het kroost der ouderen genoemd: ons mannelijk kroost. POOR. Ook wordt het van dieren gezegd, alhoewel met betrekking op menschen, die eigenlijk door dezelve bedoeld worden. gij adderenkroost! HAMELSV. Zamenst.: *nakroost*.

Kroot, zie *karoot*.

Krop, m., meerv. kroppen. De voormaag van gruanetende vogelen, waar de korrels, eer zij in de maag komen, geweekt worden: de haan heeft zijnen krop vol. Een verhard gezwel onder de kin; eenen krop hebben. Borst: hij stak den krop vooruit. De boezem der vrouwen: BLOEMERT wierp, met roozeblaaden, in haar aanzicht, nek, en krop. HOOFD. Schrijven met een vollen krop. VOND. Dat steekt hun in den krop, zij zijn daarover gebelgd. VOND. De hals van de blaas is de *krop* derzelve. Van hier kroppig, droog, dat ligt stopt; ook hoofdig, kwaadaardig. Zamenst.: kroppaas, kropader, kropbeen, kropgans, kropgezwel, kroplap, kropvogel, kropzweer, enz.

Krop, v., meerv. kroppen. Salade, ook *krop-salade*.

Kroppen, b. en o. w., ik kroppte, heb en ben gekroppt. Bedr., den krop vullen: jonge vogels kroppen. Ook overdr.: de gemeente met wrok tegen de Spanjaards kroppen. HOOFD. Ook wordt het van andere dingen gebezigd: de Vli-singers hadden, met eenighe scheepen vol puins, de Schelde gekroppt. HOOFD. Leed kroppen, anders *opkroppen*. Onz., met *hebben*; van *krop*, v., tot eene krop schieten: de salade begint te kroppen. Van hier *kropper*, kropsalade; ook, die een kropgezwel heeft; insgelijks eene duif met eenen dikken krop; *kroppersch*: kroppersche duiven.

Kroppier, v., meerv. kroppiëren. Bij KIL. *kroppier*, *achterkroppier*. Het is een ond. woord, beteekenende het verhevene deel van een paard, bij den staart; anders *het gat*: die in de zale niet kan, moet te vrede zijn op de kroppier te zitten. DE BRUNE. Uit het fr. *croupière*, *croupe*, ital. *groppa*.

Krot, o., meerv. krotten. Een kot, een klein huisje. Verkleinw. *krotje*. Ook voor een bordeel, of hoerhuis. En van hier het onz. w. *krotten*, met hebben, voor nachtbraken, en wel in *krotten*, of slechte huizen, bordeelen.

Krot, (krotte) v., meerv. krotten. Een vlaamsch woord, beteekenende kladdig slijk, dat op de kleederen spatende opdroogt. Van het fr. *crotte*, slijk, modder; misschien uit het lat. *crusta*, eene korst. DE BRUNE gebruikt het verkleinw. *krotje*: neuskrotje, voor snottebel. KILIAAN heeft *krotte*, en het w. *krotten*, slijk van de kleederen afborstelen. Wij vinden het woord *krot* ook voor nadeel, verlies, gebezigd: daer ghij hun groote krot ende hinder mede doet. VEL. CHR. v. HOORN.

Krugchen, o. w., ik kruchte, heb gekrucht. Klagen, stenen. Van hier krugcherd. Van den klank gevormd.

Krucifix, (krucifix) o., meerv. krucifixen. Ond. woord, in de dagelijkse taal alleen gebruikelijk, beduidende een afbeeldsel van CHRISTUS, hangende aan een kruis. Uit het lat. *cruci adfixus*, aan het kruis gehecht.

Kruid, o., meerv. kruiden. Een gewas, eene plant, die niet onder heesters of boomen geteld kan worden. In eenen zeer uitgebreiden zin bevat dit woord alle soorten van zulke gewassen. Men gebruikt dan de zamengest.: kruidkenner, kruidkunde. LUBL. DE JONGE stelt voor, om, in de plaats van *kruidkunde*, voor *botanie*, een algemeener woord te nemen, en wel *plantenkunde* (en dus ook *plantenkenner*), voor zoo ver ook boomen, heesters en andere gewassen binnen het bereik dier wetenschap liggen. Bepaald, met uitzondering van gras en halm-schietende granen: dat de aerde uitschiete grasscheutkens, kruyt zaet zaijende na synen aert. BIJBELV. Nog bepaald, eetbare kruiden: kruiden voor de keuken. Specerijen, waarvan: kruiddoos. Hierheen behooren de zamengest.: kruidkook, kruidnagel, kruidnagelboom, kruidnagelhout, kruidnoot, kruidwinkel. Heelkruiden: kruiden op jenever zetten. Verkleinw. *kruidje*. Kruidje roer mij niet, een zeker kruid; ook fig., een netelig mensch. Van hier kruidachtig, kruidig, in het gemeene leven *kruijig*. Voor net, kostelijk, zwierig: eene kruidige (kruijige) vrijster, waarvoor men ook *kruidiger* zegt; b. v. kruidiger gekleed. Zamenst.: adderkruid, bloedkruid, boonkruid, citroenkruid, duizendkruid, enz. *Kwaadkruid*, voor *onkruid*, is in vele oorden van ons vaderland in gebruik, en komt reeds bij HOOFT voor: 't geknotte quaadkruidt met wortel en al uitrooijen. Kruidbed, kruidboek, kruidhaler, kruidhof, kruidlezer, kruidworm, enz.

Kruid, OTFRID, *chrut*, hoogd. *Kraut*. Het stamt, zonder twijfel, van het angels. *growan*, zw. *gro*, ons *groeijen*, af.

Kruid, o. Buspoeder. schietkruid: kruid en lood. Hij heeft al zijn kruid verschoten, ook fig., hij heeft al zijne krachten verspild. Zamenst.: kruidbus, kruidflesch, kruidhoren, kruidhuis, kruidkamer, kruidkoker, kruidkooper, kruidlepel, kruidmaat, kruidmaker, kruidmolen, kruidstoof, kruidton, kruidtoren. ADELUNG leidt het woord af van een verouderd werkw. *kruten*, ons *gruizen*, *vergruizen*.

Kruiden, b. w., ik kruitde, heb gekruit. Met specerij bestrooijen, vermengen: die worst is sterk gekruit. Gekruide kaas, anders *kruiderskaas*,

kruijerskaas. — Gekruide wijn, anders *kruiderswijn*, *kruijerswijn*. Van hier kruidenier, kruidenierswinkel, kruidrij, enz.

Kruideren, b. w., ik kruitde, heb gekruiderd. Hoefsmidswoord; een stuk nieswortel op de borst van een paard leggen, om het van eenig ongemak te genzen.

Kruijen, b. en o. w., ik krooi, heb gekrooijen (ik krood, heb gekroden). Men gebruikt het ook gelijkv.: ik kruitde, heb gekruit. Op eenen kruiwagen vervoeren. Fig.: iemand tot een ambt kruijen, hem, tegen zijne verdiensten, aan een ambt helpen. Hij zal mijn' koffier niet kruijen, ik zal mijne zaak hem niet toevertrouwen, — ik zal hem niet te werk stellen. Onz., met hebben: met kruijen den kost winnen. Van het ijs, wanneer deszelfs schotsen, door den stroom, voortgedreven worden en op elkander schuiven, zegt men: het ijs kruit. Van hier kruijer. Zamenst.: kruijersgild, kruijerswerk, kruiwagen, kruizeel. In Vriesl. zegt men nog *kroden*. Zie *kruiwagen*.

Kruik, v., meerv. kruiken. Eene aarden flesch, met eenen buik: eene kruik met bier, wijn. Ook uit andere stof gemaakt: eene grieksche kruik. VOND. Eene lederen waterflesch: ende sij hadde haer kruijke op hare schouder. BIJBELV. In het gemeene leven: de kruik gaat zoo lang te water, dat zij breekt, de kwaaddoener wordt eindelijk eens gestraft. Ergens de kruiken bestellen, in het gemeene leven, het bestel van eene zaak hebben. Eene *kruik* noemt men ook de *urna* der oude Romeinen, waarin zij de asch der verbrande lijken bewaarden. Daar eindelijk de grieksche en latijnsche Dichters stroomgoden versierden, van welke ieder over eene bijzondere hoofdrievier het opzigt had, zoo hebben ook onze vaderlandsche Dichters deze beeldtenis behouden, en stellen zich dezelve voor, als goten zij den stroom uit eene kruik: die den stroom uit zijne kruik giet. VOND. Van hier, dat de Dichters dit woord voor den oorsprong, de bronwel, des rivierwaters, nemen: de Scharp' gemuilband en in zijne kruik gedompeld. ANTONID. Voor den uitgang eener rivier, waar zij zich met een ander water vermenigt: daer MINCIUS zijn kruik in Padus boezem stort. VOND. Daer de Schie haer kruik giet in de Maes. POOT. Zamenst.: aschkruik, bierkruik, inktkruik, olie-kruik, enz.

Kruik, OTFRID. *kruag*, hoogd. *Krug*, fr. *cruche*, eng. *crook*, angels. *crocca*, middeleeuw. *cruga*, *corcha*, dat, door letterverzetting, met het lat. *orca*, *urceus* overeenkomt. Het behoort tot het geslacht van *croeg*, *kruk*, *krom*, enz.

Kruil, v. Men gebruikt het in de spreekwijjs: om de kruil, om de kool, om te lagchen.

Kruillen, o. w., ik kruitde, heb gekruit. Een woord, dat een zeker geluid van duiven nabootst; eng. *to croo*. Duif en doffer trekkebek, knort en kruit VOND.

Kruiling, m., meerv. kruilings, kruilingen. Eene soort van kleine appelen.

Kruimel, v. Het binnenste van brood enz., het tegendeel van *korst*: en sluit' de kruim in eene korst. VOND. Overdr., voor verstand: in dat boek steekt kruim. Verkleinw. *kruimje*. Van hier kruimachtig, kruimig.

Kruimel, v., meerv. kruimels, kruimelen. Verkleinw. *kruimeltje*. In stukken gewrevene kruim, broodkruimel: de hen pikt de kruimels op. De broodkruimelen steken hem, hij is heel dartel. In

het gemeene leven gebruikt men het ook voor een weinigje: hij krijgt geene kruimel van dat alles. Van hier kruimelachtig, kruimelig, ook voor *karig, gierig*.

Kruimelen, b. en o. w., ik kruimelde, heb en ben gekruimeld. Bedr., aan kruimelen wijven: brood kruimelen. Onz., met *zijn*; met kruimelen, uitvallen: dat brood kruimelt zeer. Van hier *kruimeling*, welks meerv. *kruimelingen* de sijne brokjes van scheepsbesluit te kennen geeft.

Al deze woorden hebben hunnen oorsprong van het angels. *cruman*, vergruizen, dat met het gr. *κρῦνον*, eene kruimel, en het hebr. **כֶּרֶם**, verbrijzelen, verwant is.

Kruin, v., meerv. kruinen. De eerste betekenis dezes woords schijnt die van eenen ronden kring te wezen, overeenkomende met het wallis. *crwnn*, *cren*, ijsl. *cruin*, rond, en uit eene bron, met *kroon*, lat. *corona*, voortgevoeld te zijn. Die eerste betekenis kan men nog vinden in de *kruin* van sommige roomsche geestelijken, wier hoofd zoo geschoren wordt, dat er een kring, door de blijvende haarstrook, gevormd wordt. Men noemt dat daarom in het fr. ook *la couronne*, de kroon. Van hier is het woord overgegaan, om den hoofdschedel uit te drukken: geenen hair gaat van uw kruin verloren. RAESPELD. De kruin laten scheren. Het hoofd in het gemeen: daer paste hem der dichtren lauwerkroon op zijne kruin. VOLLENH. Het schort hem in de kruin, het loopt met hem door. Voorts bedienen Dichters zich van dit woord, om het uitstekende toppunt, het bovenste deel van iets aan te duiden. Zie hier eenige voorbeelden: op de kruin van 't ravelijn. HOORT. De kruin des westertorens. VOND. De kruin des bergs. Voor stadsgebouwen: van Nisaes hooge kruin. VOND. Voor wouden op den top der bergen: de bergen van hunn' kruin be-rooven. HOORT. Voor de oppervlakte der zee: den zeeman, die te trots mijn blauwe kruijn bezeyldt. RODENB. Voor de kim der morgenwolken: scharp uchtens goude kruin in 't oosten schittert. HOORT. En meer andere voorbeelden. Eindelijk wordt het voor den ganschen persoon genomen: verachten de baerden, en prijsen geschoren kruinen. RODENB.; bij welken ook een bijv. n. *gekruid* voorkomt: rond gekruide bomen. Zamenst.: kruinpunt, (*kruinstip* bij HOORT) het *zenith* bij de hemelloopkundigen genaamd.

Kruipen, o. w., ik kroop, heb en ben gekropen. Eigenlijk zich, door middel van de voeten, langzaam op den grond voort bewegen; wanneer het vooral van gekorvene dieren en wormen gebruikt wordt: 't kruipende gedierte, dat op der aerde kruijpt. BIJBELV. Insgelijks van zulke vier-voetige dieren, die op hunne korte beenen langzaam voortgaan: dit sal u onder het kruipende gedierte onrein zijn; het weselken, de schilt:padde, de swijnegel, enz. BIJBELV. Van menschen, wanneer zij op handen en voeten, of knieën, voortgaan: het kind kruipt, eer het loopt. Op handen en voeten kruipen. Voorts gebruikt men het woord in eenen engeren zin, met het bijbegrip van eene vernederende bukking; wanneer het gezegd wordt van schepselen, die anders niet kruipen. Zoo *kruipt* de hond, die bedreigd wordt. De vos kroop in zijn hol. Oneig., zegt men het van gewassen, die hunne ranken laag langs den grond schieten: de aardbeziën kruipen over het pad. Een' wingert, die langs d'aerde kruipt en slingert.

Poor. Van eene vlam: om de kruipende vlam tot blaakren op te stooken. HOORT. Van den wind, wanneer hij ongemerkt verandert: de wind kruipt naar het westen. Van de langzame vordering eener zaak: dat werk gaat kruipend. Oneig. wordt het ook van menschen gebruikt, wanneer zij b. v. iets steelswijze doen: te bedde kruipen. Wanneer zij zich slaafsich vernederen: Ilij kroop voor mij, toen hij in nood was. Wanneer zij tragelijk voortgaan: ik kom den weg schier gekropen. In zijne schulp kruipen, zijn woord niet durven houden. Iemand in het gat kruipen, hem laag vlejgen. Deelv. *kruipend*: het kruipende gedierte. Voorts kruipelings indringen. DE BRUNE. Kruiper, kruipung. Zamenst.: kruipphen, kleine hen, fig. klein vrouwmensch; kruiphof.

Kruipen, hoogd. *kriecken*, angels *creopan*, eng. *to creep*, fr. *croupir*, gr. *ἐρπειν*, waaruit het lat. *serpere* en *repere*. Ons nederd. *rijp* en *rups* zijn uit dezelfde bron. Het woord schijnt eene nabootsing van het geritsel eens kruipenden diers te zijn, en tevens op het vasthouden met de *kromme* nagelen, in het voortgaan, te zien; zoodat de wortel *krom* mede in aanmerking kan komen. A. MYL. vraagt: heerscht er niet zekere overeenkomst tuschen het gr. *χρηπτεν*, *manibus extremis nitî*, het fr. *gripper*, en ons *kruipen*?

Kruis, o., meerv. kruisen. In den eigenlijksten zin een regt ligchaam, op welks boveninde een ander ligchaam overdwars zich uitstrekt, in de gedaante van eene lat. T, welke gedaante anders *het Antoniuskruis* heet. In deze oorspronkelijke en eerste beteekenis komt het nog somtijds voor. Zoo noemen de papiermakers hun houten werktuig, waarmede zij, in de hangschuren, de vellen op de geschorene touwen hangen, om te droogen, *een kruis*. In verderen zin, ieder ligchaam, dat een ander ligchaam, op eene zekere wijze, doorsnijdt, of do gedaante en figuur van hetzelfde. Zoo noemt men het *St. Andries*, of *het bourgondische kruis*, dat de vorm van eene groote X heeft. Een gaffelkruis is als eene Y. Meest wordt iets *een kruis* genoemd, wanneer twee lichamen elkander, in eenen regten hoek, doorsnijden. Hiervan zegt men: iets in het kruis leggen, het zoo plaatsn, dat het die gedaante hebbe. Men gebruikt hier ook het bijw. *kruiselings*: met de beenen kruiselings zittén. Van hier wordt de naam *kruis* aan vele dingen geëigend. Het kruis van den rug. Het kruis in een venster. Een kruis in eene broek. En in menige andere gevallen. In eene naauwere beteekenis, is *een kruis* een werktuig, waarop men certijds slaven, voornamelijk, eene smadelijke en smartelijke doodstaf aandeed. Zoo erkennen alle christenen, dat Jezus aan *een kruis* gehecht en zoo gestorven is. Voorts het teeken des kruises: een kruis maken, of slaan. Een halssieraad: een diamanten kruis. Het lijden van CHRISTUS: roemen in het kruyce onzes Heeren. BIJBELV. De leer van den gekruisigde: de ergernisse des kruices. BIJBELV. Het lijden der christenen: zijn kruis op zich nemen. Onder het kruis prediken, dat is onder vervolging. Allerlei wederwaardigheden in het gemeen: veel kruis in de wereld hebben. Ieder huis heeft zijn kruis, ook ieder huisje heeft zijn kruisje, elk mensch heeft zijn lijden. De voornaamste zijde van gemunt geld, wegens het gestempelde kruis op verscheidene munstukken. Hierheen de spreekwijs: kruis noch munt hebben, geen geld hebben. Kruis

of munt? eene vraag in een zekor spel. Voorts heeft VOND. het *kruisdom*, voor het verdrukte christendom. Zamenst.: huiskruis, huiselijke ramp. — Kruisbeeld, kruisbeeldwerker, kruis-beting, (kruishout) kruisberg, kruisbezie, kruisbeziënboom, kruisbloempje, kruishoek. kasboek; kruishoog, kruisboom, een kruis; kruisbroeder, eene soort van geestelijken; kruisdagen, die plegtige gebededagen voor hemelvaartsdag; kruisdiëtel, kruislood, kruisgalz, kruisgetuige, bij H. DULL. *kruisgezant*; kruisguldens, tien guldens; kruisharing, die gevangen en getond is, na den dag der kruisvinding, die op den derden van bloemaand invalt; kruishoek, eene plaat, waar het goed is met schepen te kruisen; kruishout, het hout van het kruis, — dwarshout, — kruisbeting — en een tuig, om krassen in hout te maken; kruisklamp, kruiskerk, kruiskozijn, kruiskool, houtskool; kruiskring, van den hemelkloot; kruisleer, kruisnet, totebel; kruispaal, kruispad, kruisraam, kruissteng, kruisstuk: het kruisstuk van een lan; — kruisstraat, kruistogt, de zoogenaamde heilige oorlog tegen de Ongeloofigen en Keters, dus geheeten naar het kruis, hetwelk zij, die denzelven mede ondernamen, op hunne kleederen lieten naaijen; kruisvaarder, soldaat in den h. oorlog; kruisvaart, kruisverheffing, de veertiende dag van herfstnaand; kruisvinding, kruisweg, kruiswerk, kruiswijze, kruiswoord, kruiswortel, kruiszeil.

Kruis, bij ISIDOR, OTFRID. en WILLER. *cruce*, in het gedicht op den Heil. ANNO *creiz*, bij de zwab. dichters *kruice*, hoogd. *Kreuz*, angels. *cruce*, eng. *cross*. Omdat dit woord, zeer vroeg, in eene duitache gedaante voorkomt, verkiest ADEL. hetzelfde niet zoo zeer van het lat. *crux* af te leiden, als wel aan het lat. en duitache woord éénen oorsprong toe te wijzen; te weten het wortelwoord *kruk*.

Kruisen, b. en o. w., ik kruiste, heb gekruist. Bedr. wordt het van gewapende schepen gezegd, die op eene zekere hoogte heen en weder varen: het schip kruist de engte. HOOFT. De rappe zeeliën kruissen de zoute zee. POOR. Heen en weder loopen, in den loop als doorsnijden: hij heeft den weg wel driemaal gekruist. In het kruis leggen. Bij POOR vindt men het deelw.: terwijl wij stil en zacht, dus met gekruiste kuiten, hier ziten. Aan een kruis heilten: ALEXANDER liet vele duizenden kruisen. Het vleesch kruisen, eene bijbelsche spreekwijs. Het teeken van het kruis maken. Wederk.: zich voor het eten kruisen. Leed, hartzeer verwekken: denk, hoe 't mij kruist. VOND. Het leven is met de vagebonderij niet meer ghekruist. RODENB. Onz., met *hebben*: op zee kruisen. Op de vijandelijke schepen kruisen. Van hier kruiser, een schip, dat op zee kruist; meerv. kruisers, het volk dat op dien bodem ingescheept is.

Kruisigen, b. w., ik kruisigde, heb gekruisigd. Aan een kruis klinken. On eig.: der wereld gekruisigd zijn, eene bijbelsche uitdrukking. Het is eigenlijk een voortdur. werkw. van *kruisen*. Van hier kruisiging.

Kruiven, b. w., ik kruifde, heb gekruifd. Dit woord is thans geheel uit het gebruik en deszelfs beteekenis bijna vergeten, omdat de zaak, daardoor gemeend, in onze tijden, geheel in onbruik is. Bij schrijvers van vorige eenwen komt het woord meer dan eens voor, en beteekent het haar met glinsterend goudstof bestrooijen: goedt hebt gij dan blonde kuiven met poetsche schaft

te kruiven, dat ze blijder blinken schier HOOFT. Van hier de deelw. *kruivend*, *gekruifd*: al flonkert kruivend goudt, zoo zwaddrigh, om uw hoofd. HOOFT. Brengt uw' broeder den gekruifden Min. HOOFT. Dezeive zet het lat. van TACITUS *rutilatum crinem*, door *gekruift hair over*; voor welk *gekruifd* ook *kruifd* gevonden wordt: om de kruifde plek van de lokjes. HOOFT. Met blonde en kruifde pruik. VOND. Voorts *kruivig*: 't blonde hair kruivich toijen op met glinsterend gesteent'. RODENB. De oorsprong des woords is onzeker.

Kruiwagen, m., meerv. kruiwagens. Een bekend voertuig, zijnde een wagen met een wiel, die met de handen voortgestuwd wordt. On eiginl., veel vermogende voorspraak tot het verkrijgen van ambten, of andere voordeelen: hij heeft enen goeden kruiwagen, — hij zit op den kruiwagen. KIL. heeft *krodewagen*, van het oude *kroden*, nu *kruijen*.

Kruizemunt, v. Munte, lat. *mentha*, eene plant. Zij draagt haren naam, omdat haar blad *kruis*, dat is kroes, is: derhalve niet *kruis en munt*.

Kruk, v., meerv. krukken. Een sterke stok, met een gaffelvormig dwarshout aan zijn bovendeinde, waarvan zich lamme of kreupele menschen bedienen: op krukken gaan. Een stok met een dwarshout: enen vogel op de kruk hebben. Overdr. noemt men eenen *knoeijer*, *broddelaar*, met dezen naam: hij is maar een kruk. Naar de aanmerking, reeds door J. LIESTUS gemaakt, is dit woord met het lat. *crux*, *ons kruis*, en *krom* van enen oorsprong. Het begrip van kromte heerscht er ook, wanneer wij eene soort van deurknop, waarmede men het slot open draait, *kruk* noemen.

Krukken, o. w., ik krukte, heb gekrukt. Met krukken gaan; ook na eene ziekte sukkelende. Van hier *krukkig*, voor ziekelijk, sukkelende, in de dageliksche verkeering.

Krul, v., meerv. krullen. Het woord beteekent, in het algemeen, eene rigting, die van eene regte lijn afwijkt. Zoo gebruikt HOOFT het voor de fronselende omkromming van den neus: en zie, naar dat mij dunkt, de krul in iemand's neuze. Datgeen hetwelk door de schaaft van het hout wordt afgezonderd, en, om zijne dunheid en veerkracht, zich omkromt: krullen branden. Voornamelijk wordt het genomen voor de haarlokken, die, of van natuur, of door kunst, omgebogen worden: in de krul, uit de krul. Overdr.: krullen der redeneerkunde. TRIP. Hij moet altijd eene krul meer hebben, dan een ander. Kuur, van hier krullig, wonderlijk, verward — koddig. Zamenst.: krullebol, krulijzer, krulkool, krullenjongen, de jongste op enen timmermanswinkel, die de krullen moet opzamelen. Krullenmaakster, krulpriem, krulsalaad, krultabak, ook enkel *krul* genoemd: goudsche krul; krultang. Zonder twijfel behoort het woord tot *kronkel*, *krom*.

Krullen, b. en o. w., ik krulde, heb gekruld. Bedr., in krullen leggen: het haar krullen. Krulswijze buigen: een weelig luhje krulde de vaen. VOND. Onz., met *hebben*: mijn haar krult niet. Zich krulswijze buigen: de haren krullen boven 't vlak, en geesselen de rotsen. HOOGVL. Van hier krulling.

Kub, zie *kib*, *kibbe*.

Kuch, v. Het woord is van den klank gevormd, beteekenende enen droogen, stootenden

en korten hoest. Eene longziekte van koebeesten heet om diezelfde reden *kuch*.

Kudde, v., meerv. kudden. Een hoop klein vee, van schapen, geiten, enz. D' Aartsvader komt zijn grage kudde weien Hoogvl. Oneigenlijk naar den bijbelschen stijl: de kudde van CHRISTUS, de kerk. Zamenst.: kuddeboter, varkensenzel; kuddehoeder. *Kudde* wordt zeer wel gebruikt van tamme, maar niet van wilde dieren. VOND. spreekt derhalve kwalijk van: eene kudde wreede wolven.

M. MARTINIUS leidt het woord van het lat. *coetus*, een verzamelde hoop, af: dit schijnt slechts gevallen in den klank der letteren overeen te komen. Misschien is het uit eene bron met het eng. *kid*, een geitje, hebr. קִיד. Anders grenst het aan het hebr. קִיד en קִידִי, een troep, hoop.

Kuds, kudse, zie *knods*.

Kuf, v., meerv. kuffen. Kit, vuile kroeg: een deel gespuis, dat men uit kuffen en kroegen opstommelde. Hooft. In Neders. heet *kuffe* een slecht, gering huis, een kot. In zoover dit woord eene holle ruimte beteekent, behoort het tot *koffer*. het hoogd. *Kufe*, ons *kuip*. Een kuil, hol, heet in het chald. כִּי.

Kugchen, o. w., ik kuchte, heb gekucht. De *kuch* hebben: ik begon te kugchen. Van hier *kugcher*, kucheter, kugching.

Kuif, v., meerv. kuiven. Een vedertop, op het hoofd van sommige vogelen. Een zeker vrouwenhulsel: bekoort door deze kuif. VOND. In het fr. *coiffe*. Inzoover het eene bedekking van het bovenste deel des hoofds aanduidt, schijnt het met *kap*, *huif*, uit eene bron te komen. Van hier *kuivig*, bij VAN MANDER: haijrkuijvige Grieken. Zamenst.: kuifhen, kuifnuts.

Kuifer, m. Wandeling: eenen kuifer doen.

Kuieren, o. w., ik kuierde, heb gekuierd. KILJAAN verklaart het door omwandelen, om zich te verkwikken. Bij Hooft vindt men het *zam. omkuieren*. In Gelderl. gebruikt men het ook voor *kouten*, welke beteekenis bij KIL. ook voorkomt. In dien zin zegt Hooft: naa reeden van staat gekuieret. Van hier *kuiering*. In den eersten zin schijnt het een voortd. w. van *keeren*, in den laatsten van *kouten*.

Kuilken, zie *kieken*.

Kuil, m., meerv. kuilen. Door dit woord wordt, in het gemeen, eene diepte verstaan, een gat in de aarde, eene holte. Menigvuldig zijn de voorvallen, waar dit woord te pas komt: eenen kuil graven, delven, dempen. Een graf, met verachting: zij wierpen het lijk in den kuil. De kuil van een visschers net, deszelfs achterste gedeelte. De kuil van den hals. Verkleinw. *kuiltje*: een kuiltje in de kin, — in de wang. Van hier *kuilachtig*, *kuilig*. Zamenst.: *kuilhaar*, ook *kuilmos* genaamd. Het woord behoort tot den wortel, waarop het gr. *κοιλος*, het lat. *coelum*, en ons woord *kuil* gegroeid zijn.

Kuilen, b. w., ik kuilde, heb gekuild. Eigenlijk, eenen kuil maken. Verder, in eenen kuil leggen, zetten: aardappels, boomen, enz. kuilen. Begraven, in eenen verachtelijken zin: JAKOB werd, als verwaten, aan de veste gekuild. Hooft.

Kuim, (bij KIL. *kujm*, *kume*) bijw. Naauwelijks; *cume*, bij M. STROKE. Op sommige plaatsen der Veluwe, gebruikt men nog dit woord. Wan-

neer iemand wat ziekelijk is en krukt, zegt men: het is maar kuim met hem. Het is het hoogd. *kaum*. Bij OTFRID. is *kuinig*, ziek, neders. *küm*, krank, zwak. In TATIAN. is *cumida* krankheid, en bij de Gr. *καμειν*, ziek zijn.

Kuimden, o. w., ik kuimde, heb gekuimd. Zuchten. Zie *kommer* en het vorige *kuim*.

Kuin, bijw., dat geheel verouderd is. Als men de voorbeelden van Hooft en VONDEL, die hetzelfde gebruiken, nalceest, schijnt het de beteekenis van *bloot*, *naakt*, voor het oog: *zigbaar*, *gansch alleen*, te hebben: uw lasterstukken staan nu kuin in top gesteigert. VOND. Als GLIMES 't volk van den Zeeuwischen Admiraal zoo kuin op het boevenet zag, staan. Hooft. Sen hoedt.... die sat hem vrij wat kuin, wat scheefjes en wat schuijn. BREDER. Als men het tot *koen* brengt, schijnt het een denkbeeld te zijn, dat als een gevolg van *koenheid* kan beschouwd worden.

Kuip, v., meerv. kuipen. Een wijd houten vat, dat van boven open is, om allerlei vocht in te doen. In de brouwerijen heet een groot vat eene *kuip*. De werkkuip, — gijlkuip. In de blauwverwerijen kent men de spreekwijs: eene kuip zetten, haar toebereiden. Eene kuip, in de stijfelmakerijen. Kuip der leertouwers. Op de kuipen werken. Zamenst.: *badkuip*, *doopkuip*, *spekkuij*, *vischkuip*, *vleeschkuip*, *waschkuip*, enz.

Kuip, hoogd. *Kufe*, neders. *lope*, *kupe*, fr. *cuve*, middeleeuw. *cupa*, *cuba*, *caupus*. Het behoort, met *koffer*, tot het geslacht der woorden, die eene inwendige ruimte beteekenen.

Kuipen, b. en o. w., ik kuinte, heb gekuint. Vaten of tonnen binden: een vat kuipen. Onz., met *hebben*; het ambacht van eenen kuiper waarnemen; figuurl. rondloopen, om iets te krijgen: om een ambt kuipen. De spreekwijs kan ontleend zijn van het gedurig omloopen des kuipers om een vat, gelijk het lat. *ambire*. Van hier *kuiper*, *kuiperij*, ook voor bedeling om een ambt. Zamenst.: *bekuijpen*, — *kuiphout*, *kuiphuis*, *kuiphout*.

Kuis, (bij KIL. *kuijse*, *kuse*) v., meerv. kuisen. Hetzelfde als *kies*. In Gron. gebruikt men dit woord. Deze bijzondere tongval schijnt aan te duiden, dat het met *kuis*, eene knods, tot eenen wortel behoort, dewijl baktanden de gedaante eener knods, die dik toeloopt, eenigzins vertoonen.

Kuis, (bij KIL. *kuijs*, *kuijse*, *kudse*) v., meerv. kuisen. Geldersch woord, hetzelfde als *knods*. Van hier het bedr. werkw. *kuisen*: eenen os kuisen, met eene *kuis* doodslaan.

Kuisch, bijw. n. en bijw., kuischer, kuischt, zeer kuisch. De eerste beteekenis van dit woord is rein, zie *kuischen*. Het is in dat huis heel kuisch, dat is, puntig, zindelijk. Meest wordt het gebruikt voor eene bepaalde reinheid van iemand, die in staat is, om alle onregmatig gebruik van de dierlijke drift tot bijslaap te vermijden: eene kuische dochter. Kuische ooren; kuische woorden, gedachten, liefde. Bij KERO is *unchuseida*, onreinheid. Van hier *kuischelijk*, *kuischheid*. Misschien stamt het, met het lat. *castus*, van eenen wortel af.

Kuischen, b. w., ik kuischte, heb gekuischt. Zuiveren, reinigen: het huis kuischen. Zeemleder kuischen, op den kuischmolen zacht en schoon maken. Hennip kuischen. GESCHER heeft: kinders besorghen en kuischen. Wij kuischen ons gedicht met loutre heiligheid. H. DULL. Zij zal,

die mij dit kuischte, (veroorzaakte) mijn wrack gevoelen VOND. Voor nabootsen, naäpen, bezigt HOOFT *nakuischen*. Zamenst.: kuischboom, zeker heestergewas; kuischkalf, kuischmolen.

Kuit, v., meerv. kuiten. Het vleeschachtige deel van het been: een kogel, die de kuit quietste. HOOFT. Met gekruiste kuiten. POOR.

Kuit, v., het meerv. kuiten is niet veel in gebruik. Zaad van de moedervisschen: kuit schieten. Ik zal er haring noch kuit van hebben, ik krijg er niets van. Daar wil ik haring of kuit van hebben, daarvan wil ik het een of ander vernemen, ondervinden, genieten. *Eene kuit*, een wijffe van visschen, dat kuit schiet. Zamenst.: hardkuit, in de dagelijksche taal, *het wijffe* van eenen haring; weekkuit, *het mannetje*. Kuitbaars, kuitbot, kuitvisch, enz.

Kuitjebuiten, o. w., ik kuitjebuitte, heb gekuitjebuit. In sommige oorden van Nederland, voor ruilebuiten. In het neders. *kütjebüten*, op eene woekerachtige wijze ruilen.

Kukhalzen, zie *kikken*.

Kul, v., meerv. kullen. De mannelijke roede. Het woord beteekent eigenlijk *lang* en *rond*. Oul. beteekenden *de kullen* ook de teelballen, gelijk KIL heeft. Van hier beverskullen. Zoo ook bij PLANT. Het behoort tot het geslacht der woorden *kogel*, het hoogd *Kaul*, een kogel. In het neders. is *kule*, een ronde, dikke stok, eene knods: in het boh. is *kul* een paal. Kulbaars (KIL. *kulbars*, hoogd. *Kaulbarsch*) is een kleine baars, met eenen rond kop.

Kullekenskruid, o. Zeker gewas.

Kullen, b. w., ik kulde, heb gekuld. Gemeen straatwoord, voor *foppen*, *bedriegen*.

Kund, zie *kond*. Van hier *kundbaar*. RO-DENB.

Kunde, v. Bedrevene kennis: mits de kunde der plaatsen. HOOFT. Van hier kundig, met eenen tweeden naamval: der zaken kundig; des onkundig, daarvan onkundig. F. DE HAES. — Ook komt *kundig* voor bekend voor, bij HOOFT; en nog zeggen wij *wereldkundig*, voor algemeen bekend: iets wereldkundig maken. Kundigheid. HOOFT heeft *kundeloos*, voor geene kunde of kennis dragende, onbekend: dit volk onderling kundeloos, droegh zeeker teeken, waarbij elk merken moghte, wie van de zijnen waare. Zamenst.: bouwkunde, genceeskunde, oordeelkunde, enz. Van *kennen*.

Kundig, zie *kunde*.

Kundschap, zie *kond*.

Kunne, v. Eigenlijk geslacht, voortbrenging; van het oude *kinnen*, *kennen*, (nog ins ons *bekennen* overig) voortbrengen, telen. Zie *kind*. De zwakke kunne, het vrouwelijke geslacht. Allen mans kunne (*virilis sexus*). BIJBEL, 1477. Poor gebruikt ergens het meerv.: d' eenheit van twee jonge kunnen; waar hij het niet als een afgetrokken denkbeeld, maar bepaald voor *menschen* neemt. Het lat. *cunus*, teellid der vrouwen, behoort, zonder twijfel, tot dezelfde bron.

Kunnen, (konnen) o. w., ik kan, gij kunt, hij kan — ik konde, heb gekonnen. Voor *konde* zegt men ook *kon*, doch slechts in den eersten en derden persoon van het enkelv. getal. *Ik konde* komt, regelmatig, van den verouderden tegenw. tijd *ik kon*; en *ik kon*, voor *ik konde*, schijnt eene ongelijkvloeiende vervoeging van den tegenw. tijd *ik kan* te wezen. Men vervoegde eertijds den

onvolmaakt verl. tijd ook *ik kost*. Het woord be- duidt, in het algemeen, door geene hinderpalen helet worden, dat iets zij, of gedaan worde. Wanneer het hulpwoord *hebben* geleend moet worden, om den volm. verled. en meer dan volm. verled. tijd te vormen, plaatst men *kunnen* in de onbepaalde wijs: ik heb niet kunnen komen. Zoo- dra het werkw. verzwegen wordt, heeft men, regelmatig, het deelw.: ik heb niet gekonnen. In eene naauwere beteekenis beduidt het mogelijk zijn: de zieke konde in dien tusschentijd gestor- ven zijn. In eenen ruimeren zin: men kan over die brug niet rijden. Dat kan mij niet helpen. Stof kan niet denken. God kan alles doen. Nu kunt gij u wreken. Nu kan ik ontvlugten. Hij kan mij nadeel doen. Hoe zoudt gij mij kunnen aanklagen? Gij kunt (gij moogt) hem verzekeren, dat ik het weet. Ik kan (ik wil) dat spotten niet langer dulden. Hij kan schoon schrijven (heeft eene goede geschiktheid daartoe). *Hij kan zijne les*, onderscheiden van: *hij kent zijne les*. Het eerste is: hij heeft haar in het hoofd, hij weet haar van buiten op te zeggen; het laatste: hij weet, wat hij van buiten leeren moet. Men ge- bruikt bij dit woord ook uitlatingen: er kan maar eene pint in dat fleschje, namelijk *ingaan*. Dit werkw. heeft geene gebiedende wijs.

Kunnen, bij NOTK. *chunnen* en *quunnen*, weten, WILLER. *kunnon*, hoogd. *können*, neders. *können*, zw. *kunna*, deen. *kunne*, angels. *connan*, eng. *to can*. Het is, in oorsprong, met *kennen* verwant.

Kunst, (konst) v., meerv. kunsten. Door den uitgang *st* stamt het van *kunnen* af, en heeft, naarmate dat werkw. verscheidenlijk gebruikt wordt, ook verscheidene beteekenissen. De natuurlijke lichamelijke kracht van iets, de moge- lijkheid om eene beweging of verandering buiten zich daar te stellen. Ik zal mijne kunst eens toonen, toonen wat ik doen kan. Eene kunst uitvinden. Eenen hond kunsten leeren. Dat is geene kunst, dat kan elk. Drukkunst, draaikunst, etskunst. *De vrije kunsten*, eene benaming van die kunsten, die door vrije personen geoefend werden; daar (gelijk onder Grieken en Romeinen) slaven of onvrijen de bloot werktuigelijke kunsten behandelden: spraakkunst, rekenkunst, dichtkunst, zangkunst, enz. Derzelve plaats is thans door *de schoone kunsten* vervangen, als: toonkunst, bouwkunst, redekunst, dichtkunst, enz. *Beeldende kunsten* zijn: de beeldhouwkunst, graveerkunst, schilderkunst, teekenkunst, enz. Zij worden ook slechts *kunsten* genaamd: een liefhebber der kunst. *De zwarte kunst*, eene wijs van graveren, of etsen op koper, waar de plaat op glas afgetrokken kan worden. *Zwarte kunst* is ook zoo veel als tooverij, zijnde eene kwalijk begrepene overzetting van *nigromantia*, dat uit *necromantia* verdorven is, beteekenende bezwering van dooden, doodenwaar- zeggerij. Een kunststuk; zonder meerv.: hij heeft fraaije kunst bij zich. Van hier kunstelijk, kunst- loos, kunstenaar, kunstenaar, kunstig, kunstiglijk. Zamenst.: kunstgenoot, kunstgenootschap, kunst- gevoel, kunstgreep, kunstkamer, kunstkooper, kunst- lievend, kunstredenaar, kunstregel, kunststuk, kunst- vuur, kunstwerk, kunstwerktuig, kunstwoord, kunst- zweer (*fontanel*, bij J. LUBL.), enz.

Kuren, o. w., ik kuurde, heb gekuurd. Gluren, pinkoogen, in het kijken de oogleden toehalen.

Kurk, (kork) o. en v., meerv. kurken. De

zwamachtige schors des kurkbooms. De stof is ons: geknoopt om 't ruige korck. VOND. Dat van de stof gemaakt is, vr.: doe de kurk op de flesch. *Eene kurk* aan een snoer, al is zij van hout, behoudt den naam. De kurken van een net. Uit het lat. *cortex*, schors. Zamenst.: kurkbuis, zwembuis.

Kurkuma, (kurkema) v. Geelzuchtwortel, een wortel van een oostindisch gewas, waarmede men geel verwt, en die in de heekunde gebruikt wordt. Bij LINN. *curcuma*. Men wil, dat het arab. *crucum*, waarvan het lat. *crocus*, saffraan, afstamt, eene benaming van vele wortelen is.

Kus, m., meerv. kussen. De drukking van den mond op een ligchaam, vooral ten teeken van eerbied, liefde en teederheid: een kus op de hand — op den voet. Meest wordt het voor eenen kus op den mond gebezigd, tot een teeken van liefde, vriendschap en teederheid: of gij hem schijnt den kus te geven. VOND. Iemand eenen kus toewerpen, dat is, met buiging van het ligchaam naar een ander toe, zijne eigene hand kussen, en dezelve voorts naar het voorwerp als toewerpen. Den kus afvegen, waarvoor welcer *den kus uitspuwen* gebezigd werd. — Ten kusse en keur gaan, bij eenen ruimen voorraad, eene vrije verkiezing hebben. Zie *kust*. Zamenst.: handkus, voetkus. — Kushandje: kushandjes biën aan VENUS ster. M. L. TIJDW.

Kussen, b. w., ik kuste, heb gekust. Een en kus geven: uit het schip gestapt zijnde, kuste hij den vaderlandschen grond. Hij kuste de tranen van hare wangen. ORPHA kuste haer zegheer. BIJBEL, 1477. Dichters bedienen zich, in hunne beeldrijke taal, van dit woord, en pas-en het op levenlooze zaken toe, wanneer dezelve elkander op eene zachte wijze raken: daer HERMUS met zijn vloet en zilvre wielingen de groene zoomen kust. POOT. Wanneer de dageraet de bloozende oostkim kuste. HOOGVL. Bij letterspeling, zegt VOND.: de kust kussen. Oneig.: de roede kussen, met eerbiedige onderwerping de nuttige kas-tijding vordragen. Van hier kusser, kussing.

Kussen, eng. to kiss, hoogd. küssen, zw. en deen. *kyssa*, wallis. *cusann*, gr. *κυσσεν* en *κυσεν*. Het woord schijnt het geluid uit te drukken, dat door den kus veroorzaakt wordt.

Kussen, o., meerv. kussens. Een, met een week ligchaam opgevulde, buidel: beddekussen, hoofdkussen, naikussen, oorkussen, speldeku-sen, stoelkussen, enz. Op het kussen raken, in de regering komen. Op het kussen zitten, in de regering zijn. Een goed geweten is een zacht kussen, spreekw., bij een goed geweten is ons alles wel. Zamenst.: kussenleeuw: op 's lants kussenleen gezeten Moon. Men kan met dit woord vergelijken het hebr. **כֹּסֵם** en **כֹּסֵם**. In het fr. *coussin*, eng.

cushion, ital. *cossino*.

Kust, v., meerv. kusten. Het deel eens lands aan zee gelegen, de zeeoever met het, voor een groot gedeelte, daarachter liggende land. De engelsche kust aandoen. Langs de kust varen. Alle kusten bezoeken, fig., met allerhande slecht volk verkeeren. Zamenst.: kustbewaarder, kustvaarder, kustwachter, enz. Van het fr. *côte*, uit het lat. *costa*, eene rib, zijde.

Kust, v. Het woord is gebruikelijk in de spreekwijs: te kust en te keur, naar verkiezing. Mooghje niet gaan niet te kust' en te keur? HOOFD. Ik kan het te kust en te keur kwijt worden. Het

is zooveel als verkiezing, van *kiezen*, *koos*, *gekozen*. Zie *kus*.

Kusting, v. Een geregtigd aandeel aan verkocht huis, of ander pand, waarvan men renten trekt: de helft der kooppenningen op kusting houden. Zamenst.: kustingbrief: met potgelt, renten, kustingbrieven. VOND. KIL. verklaart *kusting* door eenen eed, van weduwe, of weduenaar gedaan, dat de goederen van de overledene wederhelft zuiver op de boedellijst aangeteekend zijn.

Kut, v., meerv. kутten. Eigenlijk eene snede, van het verouderde *kutten*, snijden, eng. to cut, snijden. Bij het onbeschaafste graauw gebruikt men dit woord, om het vrouwelijke schaamdeel daardoor uit te drukken. J. LIPSJUS brengt het, in den laatstgenoemden zin, tot het lat. *cutis*, het vel. Anderen leiden het van het gr. *κυστος* zaad, af.

Kuun, v. Een toekruid, hetwelk men bij tuinboonen gebruikt, anders *keule*.

Kuur, v., meerv. kuren. Gril, poets: zotte kuren aanregten. *Kuur*, van het lat. *cura*, beteekent ook de genezing van eene wonde, of ziekte, welke men niet vooraf gezien had; eene onverwachte herstelling.

Kw, een zamengesteld letterteeken, waarvoor, in de schriften van vroegere tijden, zelfs in die van onze eerste letterhelden, *qu* gevonden wordt. Men heeft er over getwist, of men die ingewortelde gewoonte moeste laten groeijen, of uitdrukken. In onze tijden is die twist uitgewezen, en men gebruikt, met algemeene toestemming, *kw*; en dat te regt, naardien dit letterteeken veel juist in den klank uitdrukt, dan *qu*. De Latijnen, die *k* noch *w* hadden, drukten die beide letteren, naast elkander komende, uit door *qu*; schoon zij ook niet altijd de *q* gehad hebben. De *q* is zeker een overblijfsel van de phenicische of hebr. **ק**, *kof*, *kuf*. Onze voorvaders, het lat. *abe* overnemende, behielden de *q* mede. Zij is dus vreemd, en wij kunnen haar te regt missen. Dit letterteeken *kw*, voorts, staat alleen in het begin van een woord, of eene lettergreep; en, wanneer men den oorsprong der woorden nagaat, zal men meest bevinden, dat eene der beide letteren wegvalt; schoon somtijts beide onontbeerlijk zijn, om de naauwkeurige uitdrukking van het geluid. In vele gevallen moet *k* of *w* weggeworpen worden. Bij voorb., schrijf het lat. *quartus* (de vierde), met nederd. letters *kwartus*, en gij vindt de *k* slechts een keelgeluid; zijnde nu hetzelfde woord als ons vier. Zoo is het lat. *qualis* ons *welke*, *quod* ons *wat*. *Kwik* komt van *wegen*, *bewegen*. Bij ULPHIL. is *quivan*, leven, het lat. *vivere*, ons *weven*, dat is *zweven*. Bij ons is *kwalm* en *walm* in gebruik. Ons *komen* heeft in de vervoeging *kwam*.

Kwaad, bijv. n. en bijw., kwader, erger, kwaadst, ergst. Het tegendeel van *goed*. Het wordt in meer dan eene betekenis gebruikt. Voor leelijk, niet schoon: zij ziet er zoo kwaad niet uit. Boos, ondeugend: een kwaad wijf. Verderfelijk: kwade raad. Ongemakkelijk: nog twee kwade weken, dan zijn wij het te boven. Dat weinig winst, rente, en voordeel aanbrengt: een kwaad jaar. Slecht: een kwaad vermoeden. Moeijelijk: een kwade weg. Toornig, gestoord; kwaad zijn, worden. Iemand kwaad maken. Beleedigend: het zij niet kwaad in uwe oogen, bijbelsche spreekwijs. Onheil en ramp aanbrengend: kwade tijden. Ook als een zelfst. naamw., voor ondeugd: kwaad doen; mijd het kwade. *De kwade*, de dui-

vel. Het te kwaad krijgen, in het onderspit geraken. Vraag den waard, wat wij te kwaad hebben, hoe veel wij moeten betalen. Ten kwade: hare gedachten zijn tegen mij ten kwade. BIJBELV. Het kwaad hebben, ongelukkig zijn, in nooddrift leven. Ter kwader uar, ongelukkiglijk. Ter kwader trouw, bedriegelijk. Van hier kwaadheid, boosheid, toornigheid. Zamenst.: kwaadaardig, kwaadaardigheid, kwaadaardiglijk, kwaaddoener, kwaadgelatig, *kwaadgezind*, bij CAMPH.; *kwaadgunstig*, *kwaadschik*, bij OUD.: zich quaedschik aanstellende; zoo zegt men ook nog: goedschiks, of kwaadschiks; kwaadsprekend, kwaadsprekendheid, kwaadspreker, kwaadspreking, kwaadsprekster, *kwaadtalig*, bij VOND.; kwaadwillig, kwaadwilligheid, kwaadwilliglijk, kwaadzeer *Kwadertieren* is oul. in gebruik geweest, voor het tegendeel van *goedertieren*: Mer wi en willen u niet quadertieren (*molesti*) wesen. BIJBEL, 1477

Kwaad, o., zie *kwaad*, bijv. n.

Kwaadkruid, zie *kruid*.

Kwaal, v., meerv. kwalen. Aanhoudende smart en ziekte: in een ongeneslijke quaal te verkeerem. HOOFD. Ook hevige gemoedssmart: zoo lang die jongeling mij zijnen mont zal weigeren, ziet SEMPAR hulp noch troost voor haar' bedroefste quael. VOND. Het stamt af van *kwellen*.

Kwaart, v., meerv. kwaarden. Eene maat, in Groningen, voor karnemelk. Misschien van het lat. *quartus*, als een vierdedeel van eene grootere maat zijnde. Als men, op de schepen, een nieuw kwartier volks op de wacht roept, schreeuwt men: *kwaart! kwaart!* Van het fr. *quart*.

Kwab, v., meerv. kwabben. Eene soort van slijmigen visch, op strand aangetroffen wordende. Zamenst.: kwabaal.

Kwab, (kwabbc) v., meerv. kwabben. Eene lel, een klomp, die, door zijn inwendig vocht, of zijn inwendig vet, ligt bowogen wordt en trilt: daar zitten kwabben vet op de ribben. De kwab van eenen os, de kossem. Dit woord komt waarschijnlijk van *wibbelen*, voortdurend w. van *weven*, dat is bewegen, zweven.

Kwak, m., meerv. kwakken. Een zeker geraas, dat door iets, in het vallen, of nederwerpen op den grond, gehoord wordt; zonder meerv.: dat gaf eenen harden kwak! Voor de zaak zelve; met een meerv. Zoo neemt men het, in Groningerl., voor speeksel, hetwelk men op den grond spuw: de vloer ligt vol kwakken. Het weinigje, dat, na het drinken, in een glas overblijft, heet, op sommige plaatsen, *kwak*; omdat men zulks, in herbergen, op den vloer werpt. Van hier wordt het dikwerf gebezigd, om eenen kleinen overgeschotenen hoop aan te duiden: er ligt nog een kwak turf, hout, enz. in de schuur. *Kwak* is ook een bijnaam van eenen latijnschen schooljongen, elders ook *big* genoemd. En deze bijnaam is waarschijnlijk klanknaboosend, van het *kwaken*, *kwakken* ontleend, hetwelk dikwerf bij eerstbeginnenden, onder het opzeggen van hunne lessen, gehoord wordt. KIL. echter heeft *quack*, *res frivola*; en van hier bezigt CATS het voor eenen beuzelaar. Voor eenen kwinkslag, eene vertelling, wordt het ook genomen; wanneer HALMA het vrouwel. geslacht verkiest. Het verkleinw. *kwakje*, ook voor een verteltje, sprookje.

Kwaken, o. w., ik kwaakte, heb gekwaakt. Ook gebruikt men *kwakken*. Het woord drukt het geluid van eene eend, eene gans uit: de gans

quaecte vast. VOND. Van hier is het tot de menschen overgebracht, voor veel, en op denzelfden toon, praten, babbelen; waarvoor men echter meest *kweken* bezigt. Van eenen kikkvorsch zegt men liefst *kwakken*: terwijl quakkende vorschten onder het digte kroos zwermen. Overz. van HERV. *Kwakken* is ook een geluid slaan, als kwakels.

Kwaker, m., meerv. kwakers. Iemand die tot de gezindte der kwakers behoort. Dezelve werd, in Engeland, door JOH. FOX gesticht. Hare leden beroemden zich over goddelijke ingevingen, onderwijzen zij in sterke zenuwrekingen en allerlei onnatuurlijke bewegingen van het lichaam vervielen. In het eng. *quaker*, van *to quake*, trillen, bewegen, beven. Om die reden noemen de Engelschen hen ook *tremblers*, trillers, bevers. Voorts nemen wij *kwaker*, in het algemeen, voor geestdrijver, en *kwakerij* voor geestdrijverij.

Kwakkel, m., meerv. kwakkels, kwakkelen. Kwartel, wachtel, zekere vogel: sij baden, ende hij dede quackelen komen. BIJBELV. Dus genoemd, denkkelijk, naar het geluid, hetwelk hij slaat. Zamenst.: kwakkelbeentje, een fluitje, om de kwakkelen te lokken; kwakkelneg, enz.

Kwakkelen, o. w., ik kwakkelde, heb gekwakkeld. Van *kwakkel*, geluid slaan, als de kwakkels.

Kwakkelen, o. w., ik kwakkelde, heb gekwakkeld. In Groningerl. gebruikt men een woord *wakkelen*, in den zin van bewegen worden, dat met *wiggelen*, van *wegen*, bewegen, afstamt. Zonder twijfel is *kwakkelen*, in zijnen oorsprong, van eene gelijksortige beteekenis, overeenkomende met het hoogd. *quackeln*, zw. *hveka*, eng. *to quake*. Van hier kan men de volgende figuurlijke beteekenissen afleiden; als van niet gestadig zijn in het vriezen, wanneer de vorst zich, bij poezen, hervat: het kwakkelt zoo wat met vriezen; waarvan kwakkelwinter, slappe, ongestadige winter. *Kwakkelen* gebruikt men ook van eene ongestadige gezondheid: hij is aan het kwakkelen. In dien toestand verkeerende, zegt men ook, in het dagelijkse leven: met den geneesheer kwakkelen. Van hier kwakkelziekte. *Kwakkelen* is ook langzaam en op denzelfden toon spreken, veel snappen, waarvan kwakkelaar: ghij zijt een quakkelaar, en bleef hier geirne met deze vrouwen kouten. HOOFD. *Kwakkelen* gebruikt KILIAAN ook bedr., in den zin van ligtzinnig, onnut verdoen; *verkwakkelen* anders. Van hier kwakkeld, kleingeld, hetwelk men ligt verdoet, en onnut uitgeeft.

Kwakken, o. en b. w., ik kwakte, heb gekwakt. Onz.; een zeker geraas, eenen kwak, in het vallen, maken: hij viel op den grond, dat het kwakte. Speeksel (*kwak* in Groningerl. genaamd) op den grond spugen: kwak niet op den vloer. Bedr.; iets met geweld goojen, zoodat het een kwak geeft: hij kwakte hem tegen den muur — tegen den grond, enz. Zie verder op *kwaken*.

Kwakzalven, o. w., ik kwakzalfde, heb gekwakzalfd. Kwakzalversgoed verkoopen: hij wint met kwakzalven den kost. Men gebruikt het ook voor *lapzalven*, zich zelve, door huismiddeltjes, zoeken te genezen. Van hier kwakzalver, in den engsten en misschien eigenlijksten zin, iemand, die, schoon in de wondheilkunst onervaren, met veel geschreeuw, op markten en straten, zalven en andere heelmiddelen aan anderen aanprijst; voorts ieder, die, des onkundig, zich uitgeeft, om uit- en

inwendige kwalen te genezen. Men gebruikt dit woord in eenen verachtelijken zin Wijders kwakzalvster, kwakzalverij. Het is onzeker, wat eigenlijk de eerste helft des woords beteekene. Of men denken moete op *kwakken*, dat is schreeuwen, zwetsen, pogchen, of op *kwakkelen* zijn gell verspillen, of op *kwakkelen*, in den zin van bij tuschenpoopen gezond en ongezonder zijn, is niet wel te bepalen: schoon dit laatste wel eenigen schijn heeft, omdat men ook zegt: met den geneesheer kwakkelen.

Kwaliën, o. w., ik kwaliede, heb gekwalied. Dit woord schijnt van den klank gevormd, beteekenende keuzelen, talmachtig met kinderen praten en omgaan: ook, in het gemeen, laf en langzaam spreken, en hetzelfde telkens herhalen.

Kwalijk, bijw., kwalijker, kwalijkst. Het woord is uit *kwadelijk* zamengetrokken. Men gebruikt hetzelfde op verscheidene wijzen. Kwalijk doen; iets kwalijk nemen. Iets kwalijk begrijpen; iets kwalijk kunnen lezen. Kwalijk varen is ziekelijk zijn, ook tegenspoed hebben, ongemak lijden; waarvan het zam. kwalijkvaart, en kwalijkvaren: gij zult daarvan geen kwalijkvaren krijgen. Kwalijk, flauwte, worden. Van hier kwalijkheid, flauwte. Ergens kwalijk, pas, zijn, of, enz.

Kwalm, m. Een dikke damp: de kwalm der lamp. In Gron. gebruikt men dit woord. De *k* behoort zeker niet tot den wortel. Het is, met *walm*, *walnte*, uit eene bron. Zie die woorden. Van *kwalm* is ook het onz. w. *kwalmen*, in Gron. gebruikelijk.

Kwalster, m, meerv. kwalsters. Rogchel, fuim, taaie slijm. Een woord, in de onbeschaaftde taal gebruikelijk. In het angels. heet *goelster*, etter. Misschien stamt het, even als *gal*, van *geel* af, zoodat de *w*, in de afleiding, wegvalle. Misschien is het klanknabootsend, als ontleend van het geluid, hetwelk, bij het opbrengen van fluimen, gehoord wordt. De haveresch, of lijsterbesenboom draagt insgelijks dezen naam, misschien, om den slijmerigen aard der beziën dezès booms. Van hier *kwalsteren*, kwalsters opbrengen en uitspuigen.

Kwansuis, kwanswijs, zie *kwant*.

Kwant, m., meerv. kwanten. Snaak, schalk, gast: hij vraegt den quant met grooten ernst. DE DECK. Van hier is het bijw. *kwantswijs*, als een kwant, op de wijze van een' kwant, dat is geveinsdelyk, naar den schijn: hij hield zich kwantswijs, als wilde hij gaan. Men speelt het gemeenlyk, *kwantswijs*, *kwansuis*: want om de sleur *quansuis*. DE DECK. Het woord *kwant* is zeker van *wenden*: het hoogd. *gewandsweise* bevestigt zulks. *Quanten* is, in het hoogd., heen en weder bewegen, en *Quant* is, in die taal, een schijn, eene geveinsde handelwijs. Uit die beteekenis van heen en weder bewegen is ook *kwant*, bij KIL. een ruilebuit, waarvan het onz. *kerkw.*, dat nog in gebruik is, *kwantselen*, ruilebuiten; kwantselaar, kwantselig, kwantseling, kwantselster.

Kwantselen, zie *kwant*.

Kwantswijs, zie *kwant*.

Kwaps, bijv. n. en bijw., kwapser, kwapst. In de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor *ongesteld*, *ziekelyk*, *koortsig*: Sij is geweldig quaps en moet geduurich braken. J. CATS.

Kwarrel, m., meerv. kwarrels. Een klein, ineengedrongen, bultig ding, inzonderheid onder

de vruchten: onder die appelen, of peren, zijn vele kwarrels. Van hier kwarrelachtig, kwarrelig. Met *warren*, *warrelen*, *dwarrelen*, uit eene bron.

Kwart, o., meerv. kwarten. Het vierde deel van een geheel; uit het lat. *quartus*. In de dagelyksche taal alleen is het gebruikelijk: twee kwarten in de loterij. Verkleinw. *kwartje*: een kwartje jenever enz. Zamenst.: kwartanker, kwartboek, ook *kwartijn* genaamd, een boek, welks blad het vierde van een vel beslaat.

Kwarteel, o., meerv. kwarteelen. Zekere maat van natte waren: een kwarteel traan. Uit het fr. *quartaud*, *quartant*.

Kwartel, m., meerv. kwartels. Kwakkel, wachtel.

Kwartier, o., meerv. kwartieren. Een vierdedeel. In het gemeene leven bedient men zich van dit woord. Een vierde gedeelte van een uur: kwartier over vieren. Het vierde gedeelte van eenen duim: vijf kwartier dik. Eene vierde verdeling van den manesclijn: eerste kwartier, — laatste kwartier. Een bout van een schap heet ook een *kwartier*; van hier lamskwartier. Het vierde gedeelte van een wapenschild is een *kwartier*. Voorts, in het gemeen, een bewijs van adel, een wapenschild: die willen dan gehult en gehuijst zijn met adelicke stukken en geleende kwartieren. DE BRUNE. Het vierde gedeelte eener stad, eens oords, eens omtreks: de meijerij van 's Bosch werd vroeger in vier kwartieren verdeeld. Dit woord blijft, schoon ook een oord, eene stad in meer wijken verdeeld zij: in wat kwartier van de stad woont gij? Wijders, een oord, eene streek, onbepaald: het kwartier van Nijmegen. Zamenst.: achterkwartier, voorkwartier. Kwarterschout, een schout over een der kwartieren van de meijerij; kwartierdag, vergadering der afgezondenen eens kwartiers. Het is uit het fr. *quartier*, lat. *quartus*. Oul. bezigde men het hiervan gevormde bedr. w. *kwartieren*, voor in vier deelen scheiden, bij KIL, in *quatuor partes dividere*. Den rock zonder naet die en wouden sy niet quaertieren. LEV. J. C.

Nog wordt dit woord gebruikt voor eene plaats, waar men zich eene wijl ophoudt. Bijzonder gebruikt men het van soldaten, beteekenende eene woning, waar zij eene wijl hun verblijf hebben, in tegenstelling van het verblijf onder tenten, in het leger: de winterkwartieren betrekken. Soms tijds wordt het ook voor eene of meer tenten genomen: het kwartier van den veldmaarschalk. In het gemeene leven noemt een soldaat zijnen intrek bij burgerlieden *zijn kwartier*. Fig. neemt men, in den krijg, *kwartier* voor lijfsgenade: geeu kwartier geven, alles over de kling jagen. Zamenst.: hoofdkwartier, winterkwartier, kwartiermaker, kwaartiermeester, een beambte onder landen zeevolk. Van hier het b. w. *inkwartieren*, waarvan inkwartiering. Schoon dit woord uit het fr. *quartier* oorspronkelijk is, moet men echter dit fr. woord niet uit het lat. *quartus*, maar uit eene andere bron afleiden. De Franschen zetten vaak eene keelletter in plaats van onze blazende lip-letter *w*, als *guerre* voor ons *war*, (welk woord de Eng. nog voor oorlog gebruiken), *guespe*, *guépe* voor *wesp*, *gué* voor *wad*, *gant* voor *want*, enz. Het is dus zeer denkelyk, dat dit *quartier* uit eene bron, met het hoogd. *warten*, wachten, voortvloeit; of dat het van *waren*, *weren*, dat is blij-

ven, duren, ontstaan is. Bij OTRFID. is *gifuare* een huis.

Kwarts, o. Een woord in de bergstofkunde voorkomende, zijnde eene glasachtige, zeer harde, halfdoorzigtige steensoort, gewoonlijk met kristalschietingen op de bovenzijde; waarom men het, wegens die oneffene punten, afleidt van *waart* (*wart* bij KILIAAN), dat is eene *wrat*. Van hier kwartsachtig.

Kwassiehout, o. Eene soort van bitter hout, in Amerika, door de inwoners, tegen venijnige slangenbeten eerst gebruikt. In onze apotheken overgenomen, bevindt men het een heilzaam koortsmiddel. Het hout zou zijnen naam van eenen slaaf, in Suriname, QUASJE genaamd, die de eerste ontdekker er van was, ontleend hebben.

Kwast, m., meerv. kwasten. Knoest, weer: in dat hout zijn vele kwasten. Fig.: PIETER PIETERSZON en ALBERT MARKUS, twee harde quasten. HOOFD. Op een' groven kwast voegt een scherpe bijl, spreekw., ruwe menschen willen niet zacht behandeld zijn. Dat is een kwast van een mensch, een koppige vent. In Gron. zegt men *oest*, ook bij KIL., die tevens *ast* heeft, voorkomende. De *kw* schijnt hetzelfde denkbeeld met meer sterkte uit te drukken. Van hier kwastig, knoestig, — koppig; kwa-tigheid, onverzettelijke hardigheid: onder and're gedenkenissen zijner quastigheid. HOOFD.

Kwast, m., meerv. kwasten. Zamengebonden borstels: ik zal er den kwast nog eens opzetten, het nog eens verwen. Franje, tot een bundeltje gebonden, tot sieraad en gebruik: gordijnen met kwasten. — Dat hebt gij aan uwen kwast, fig., die schade hebt gij. Van hier kwastig: Borgoonsche vaanen met quastigh kruis van bloedt. HOOFD. Een kwastige vent, een eigenzinnige zot, VOND. heeft *quasteloos* (kwasteloos). Zamenst.: verkwast, wijkvast, wtkvast, enz.

ADEL. vergelijkt hel lat. *fascia*, een bindsel, en brengt het, liefst, tot *vatten*, omvatten, verbinden.

Kwe, v., meerv. kweën. Zekere vrucht. Zamenst. kweappel: ik zal u graeuwe queappels plukken. VOND. Kweappelboom, kwedoorn, een doornboompje, dat lange en roode beziën draagt; kwemoes, kwepeer, kweperenboom, kwevleesch, ingesuikerde kweën; kwewijn, enz.

Kwe (*kweede*), hoogd. *Quitte*, *Quette*, neders. *que*, boh. *kutna*, fr. *coing*, ital. *cotagua*. Alles uit het lat. *malum cydonium* of *cotoneum*, gr. *κυδωνιος*, omdat men deze vrucht uit Cydon, eene stad op het eiland Kreta, eerst ontving.

Kweek, v. Puingras. Eene grassoort, die in Geld. *kwek* heet, en zich, door welig wortels te schieten, ongemeen sterk vermenigvuldigt. Van *kwik*. Zie dit woord.

Kweeken, b. w., ik kweekte, heb gekweekt. Bezorgen, dat iets in zijnzen stand blijve, wasse, groeije. en zich vermenigvullige: boomen kweeken. Koesteren, opvoeden: kinderen zorgvuldig kweeken. Fig., den bloei van iets bevorderen: geleerdheid en wetenschappen kweeken. Deze gemeente zachtmoedelijk queeken met een rechtvaardige regeeringe. HOOFD. Voedsel aan iets geven, in eenen oneigenlijken zin: zijne trotschheid kweeken. Hoopje queeken. HOOFD. Begunstigen: terwijl VITELLUS zijnzen naarijveraar queekt. HOOFD. Van hier kweekerij, een enthof, met de

zamenst. boomkweekerij, entkweekerij, telgkweekerij, enz., kweeking, kweeksel, teelsel; kweekster. Zamenst.: kweekhof, kweekschool, kweektuin, enz. De oorsprong is in *kwik*. Zie dit woord.

Kweeltje, o., meerv. kweeltjes. Zoet gezang van eenen vogel: zij antwoord met een kweeltjen. RODENB. Verkleinw. van *kweel*, dat is gekweel; van *kwelen*. Er is nog een ander woord *kweeltje*, in de beteekenis van den geringsten graad van bederf — van vlakje, smetje: er is geen kweeltje aan. Van *kwelen*, voor kwijnen, verwelken.

Kween, v., meerv. kwenen. Dit woord beteekende bij onze taalverwanten, oudtijds, eene vrouw, huismoeder. De oude Duitschers noemden trouwens eene vrouw *quen*, of *quena*, zw. *quinna*. Eerste staatsvrouwen droegen, bij de oude Gothen, Kimbren en Denen, dienzelfden naam. Nog heden heet a *queen* eene koningin, bij de Engelschen. De Engelschen hebben nog een woord *quean*, dat nit deze bron is, en een oneerlijk vrouwensch beteekent. Bij KIL. is *quene vacca taura*, *vacca sterilis*, en ook *mulier vana*, *meretrix*. Het gr. *γυνή*, eene vrouw, komt hiermede overeen, gelijk ook het boh. *zena*, het pool. *zona*; misschien alles uit *γυνω*, telen, waarmede ons *kennen* (bekennen) en *kunne* overeenkomen. Ondertusschen beduidt *kween*, bij ons, een vijfje van het rundvee, en wel eene koe, die onvruchtbaar is: de velle, leelijke, doch wel gegelde queen. DE DECKER. Met verachting noemen wij eene onvruchtbare vrouw eene *kween*. JONCTIJS neemt het voor eene afgebruikte hoer: mennigh jongelingh omarmt een halfrotte queen.

Kweeer, bijv. n. en bijw., kweerder, kweerst. Walgelijk zoet, in Groningen gebruikelijk. Het is onzeker, wat de eerste beteekenis van dit woord zij.

Kweern, kwern, (bij KIL. *querne*) v., meerv. kweernen. Een handmolen. Van hier *kweernen*, *kwernen*, met eenen handmolen malen. Mocsog. *quairnus*, angels. *cwearn*, *cweorn*, *cwyrn*, deen. *quærn*, eng. *quearn*, *quern*.

Kweesten, o. w., ik kweekte, heb gekweekt. Op het eiland Texel en Vlieland gebruikt men dit woord van eene zeldzame manier van vrijen, bij welke de deuren, of vensters, open staan, en de vrijer op het bedde vrijt, liggende, of zittende, op de deken, waaronder de vrijster zich bevindt. Van hier kweester.

Kweken, o. w., ik kweekte, heb gekweekt. Hetzelfde als *kvaaken*.

Kwekken, o. w., ik kweekte, heb gekweekt. Kakelen, kwaken.

Kwel, v. Kwelling: door moeilijke quel van lang vertoef. HOOFD. Het woord is weinig meer in gebruik. Van hier kwelachtig, kwellijk: zoo quellijk (zorgelijk) en krijgsdienst. HOOFD. *Kwel* wordt ook voor *wel*, gebezigd. Van hier *kwelwater*, voor *welwater*. Zie *wel*.

Kwelder, v. Buitendijksch land: de schapen loopen op de kwelder. Zamenst. kweldergras: en 't kweldergras, in vogte reuten, te meer gedeegen, fierer tiert. M. L. TIJDW. Waarschijnlijk, van *kwel*, dat is eene wel, wegens het *kwelende* water, dat is, dat gestadig uit den grond opwelt.

Kwelen, o. w., ik kweelde, heb gekweeld. Zoetelijk zingen; van vogelen sprekende: daar nimmer Philomeel haar vreugd en liefde kweelde.

LANNOX. Van menschen zegt men het ook; wanneer **HUYDEC.** en **F. DE HAES** willen, dat men het nimmer in eenen vrolijken zin zal gebruiken. Het is waar, dat men dit, doorgaans, zoo gebezigt vindt. Zoo zegt **POOT** in een treurdicht op den dood van **HOOGSTRATEN**: schoon ik naar de kunst niet queel. En **VONDEL**: waerom en queeldij niet en spijst mijn droeven geest met eenigh klaeglyck lied? En **KOORENHERT**: zijt getroost, voedster, wil niet meer kwelen. Evenwel wijkt men ook wel eens van dien regel af. Althans, **HOOF**t zegt ergens: maar meereminnen zang (dat is lof-tuiterij) belas mijn' ooren niet, al queelden zij haar best. Lact **APOLLO** comen spelen, en met **PAN** een lietjen quelen. **GESCHIER.** De genoemde stelling van **HUYDEC.** en **DE HAES** schijnt op eene verwarring van *kwelen*, zingen, met *kwelen*, kwijnen, te berusten; daar toch die twee werkwoorden oorspronkelijk verschillen. *Kwelen*, zingen, is een voortd. werkw., anders *kwedelen*, *kwetelen*, van het oude *quedan*, *quaden*, spreken, *queden*, *quederen*, *garrere* bij **WACHTER**. Zie verder *kwetteren*. Over *kwelen*, kwijnen, zie het volgende. Voorts is van hier kweling

Kwelen, (bij **KIL.** *quelen*, *quenen*, *quijnen*) o. w., ik kweelde, heb gekweeld. Kwijnen, verwelken: **Basan** en **Carmel** quelen: ook queelt de bloeme **Libanons**. **BIJBELV.** Van menschen wordt het ook gezegd, eigenlijk: zijn lijf queeld en sterft. **VAN MANDER.** Oneig., bezwijken: de hoogste van het volck des lants quelen. **BIJBELV.** Van hier kweling. Wat de afleiding van dit woord aangaat: er is geen twijfel aan, of de *k* is slechts een keelklank, voor het wortelwoord gevoegd. Dit wortelwoord is het oude *welk*, waarvan *verwelken* nog overig is, door sappeloosheid slap hangen. Door letterverzetting is het een met het lat. *flaccido*, *flaccidus*.

Kwellen, b. w., ik kweelde, heb gekweeld. Plagen, moeilijk vallen: den vijand onophoudelijk met bommen kwellen. Schertsen: zij kwelden die juffer met haren neef. Eene groote smart gevoelen: van de jicht gekweeld worden. Onlust des gemoeds veroorzaken: die zaak kwelt mij dag aan dag. Wederk.: zich over iets kwellen. Van hier kwellaadje, beangstiging, verdriet: die quellaadje uit het hoofd te slaen. **VOND.** Voorts kwelling, moeilijkheid; kwelster, enz. Zamenst.: kwelbast, plaagbast; kwelduivel, plaagduivel; kwelgeest, booze geest, schertser.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat het tot het zw. *villa*, beangstigen, kwellen, behoort. Het oude *bal*, kwaad, angels. *balo*, bij **SCHILT.** *wala*, mag men ook in aanmerking nemen; te meer, daar **KIL.** het vlaansche *quaele* door kwaadheid, boosheid verklaart.

Kwendel, v. Eene welriekende plant, wilde tijm. Denklijk van het lat. *cunila*, *cunilago*.

Kwengelen, o. w., ik kwengelde, heb kwengeld. In Gron. gebruikt men dit woord: met water kwengelen, dat is, door beweging van het watervat, gedurig storten en kleine passen maken. Het woord zal, naet *zwengel*, uit eene bron afstammen. *Wegen*, *wagen*, *wagelen*, *wankelen*, *zwanken*, *zwenken*, *zwingen*, *zwengel* hebben eene bron.

Kwern, zie *kwern*.

Kwetelen, zie *kwetteren*.

Kweter, zie *kwetteren*.

Kwets, v., meerv. kwetsen. Eene bekende pruim, die, aan den boom hangende, door regen

en wind op den grond stortende, door den val ligt *gekwest* wordt en bersa

Kwets, v. Kwetsing, nadeel: daar hun marren minder quets doen moghte. **HOOF**t.

Kwetsen, b. w., ik kwetste, heb gekwetst. Het woord wordt van harde lichamen gezegd, wanneer zij weekere lichamen drukken, en daardoor kneuzen of blutsen. Van hier wordt het voor wonden, bezeeren gebruikt: een koegel, die de kuit quetste. **HOOF**t. Straffen, kastijden: Gods kwetsen is genezen. **M. L. TIJDW.** Oneig., schenden: iemand in zijne eer kwetsen. Ergeren, beleedigen: stoffen, die ik hoopte dat niemants ooren quetsen. **POOT.** Dat dit immer kuische ooren kwetste. **FEITH.** Van hier kwetsing, kwetsuur: een mont der gaepende quetzure. **VOND.** Met de minquetsuur. **POOT.**

Het woord is klanknabootsend, en een voortd. w. van het, nog in het neders. gebrnikelijke, *queden*, *quetten*, drukken. Het lat. *quater*, *quassare*, *cutere*, en het wend. *kweczcu*, slaan, drukken, behooren hierheen ook.

Kwetteren, b. w., ik kwetterde, heb gekwetterd. Voortd. w. van *kwetten*, drukken, blutsen; anders *knetteren* *knitteren*. Van hier kwetterig, geblust; kwetterigheid, kwettering.

Kwetteren, o. w., ik kwetterde, heb gekwetterd. Kakelen, praten: of als twee of drie, die daar quetteren. **VAN MANDER.** Hierheen behoort het vrouwel. naamw. *kweter*, waardoor men, in sommige streken van Gelderland, den tongriem verstaat, inzonder dezelve, bij sommige kinderen, het spreken belet, en daarom dient gesneden te worden. Het woord schijnt ontleend van het snijden van den tongriem, betwelk men sommigen vogelen doet, die daardoor *het kwetteren* leeren. Trouwens, *kwetteren* noemt men, in Gron., *kwetelen*, en men gebruikt het van vogelen: eene *kwetelen*-de zwaluw. Ondertusschen is *kweter*, *kwetteren*, *kwetelen*, bij **KIL.** *quedeten*, van het oude *quedan*, dat bij **OTFRID.** gevonden wordt en spreken beduidt, zw. *queda*. De Engelschen gebruiken nog *quoth I*, *quoth he*, voor, zeg ik, zegt hij. De oude Latijnen, ten tijde van **ENNIUS** en **PACUVIUS**, zielden *cedere*, hetwelk zij *kedere* uitspraken. Voor dit *kwetteren* hoort men, in de dagelijksche verkeer, ook *kwetteren*: wat staat hij daar weer te kwetteren.

Kwezel, v., meerv. kwezels. Dit woord, dat misschien met *vezel* en *beuzel* naauw verwant is, beteekent eigenlijk eene kleinigheid, een wijswasje. Van hier is het overgegaan tot de benaming van eene geestelijke dochter. *Kloppes*, zegt **S. VAN EMDRE**, worden in Brabant *Quezels* genaamd. Misschien, omdat zij veel gewigt leggen op dingen, die in de godsdienst van weinig belang zijn, ware beuzelingen. En, omdat schijnheiligheid zich juist daarnaau kenschetst, is eene *kwezel* bij ons ook voor eene schijnheilige gebruikelijk. Van hier het onz. werkw. *kwezelen*, futselen, beuzelen; *kwezelaar*, futselaar; *kwezeleri*, schijnheiligheid; *kwezelachtig*.

Kwijn, v. Zeever, slijmachtig speeksel, dat, bij sommige gelegenheden, van zelf uit den mond loopt. Om deze reden mag men het woord misschien met *kwel*, dat is *wel*, tot eene bron brengen. Zamenst.: *kwijnlab*, *kwijnleab*, een kwijnloek, oneigenlijk, *babbelaar* of *babbelaarster*, die zoo druk zit te babbelen, dat de kwijn uit den mond loopt: 't is een kwijnlab. **HOOF**t. Voorts *kwijnlab*, *kwijnloek*, *kwijnlab*, *kwijnslab*, enz.

Kwijlen, o. w., ik kwijlde, heb gekwijld. De kwijl laten loopen, zeeveren. Van hier kwijlaard, kwijler, kwijling.

Kwijn, m. Kwijning, uitering, getreure: 't blijde gejuig in de oogst slaat nu aan den kwijn. LODENST.

Kwijnen, o. w., ik kwijnde, heb gekwijnd. Slap hangen, verwelken: de boom omhelst van 't klim quijt zonder jeugd en blaren. DE DECK. Dof, flauw, bleek van kleur zijn: kwijnende luister. Overz. v. HERVEY. Langzaam uitteren: aan eene ziekte kwijnen. De Joodsche mogentheit quijnde aan eene oorlogskoorts. POOR. Door droefheid lusteloos zijn: de liefde doet hem deerlijk quijnen. HOORT. Van hier kwijning, uitering. Het woord grenst naauw aan *kwelen*, bij KIT. ook *quenen*, *quijnen*. Men mag *dwijnen*, *zwijnen*, dat bij KIT. nog overig is, mede in aanmerking nemen.

Kwijt, bijw. Vrij, los, ledig, weg, verloren; in eenen natuurlijken en zedelijken zin. Men gebruikt het bij de volgende werkwoorden, als: kwijt zijn, verliezen: dat ick mijns mans quijt bin. LÈVEN JEZ. CHR. Zich van iemand kwijt maken, hem verlaten. Want hij heeft ons los en vrij quijt gemaectt van slavernij. H DE GR. Kwijt schelden, worden, enz. Kwijt gaan, voor kwijt raken, verliezen: hiermeê ga ick mijn' man, naest Godt mijn toevlugt quijt. HOORT. Ook is kwijt gaan voor vrij raken, ontkomen, gebezigd geworden: die sal met vier ponden tournois quijt gaan. ALDEGOND. Zamenst: kwijtbrief, kwijtschelding, kwijtschrift, kwijtwording, enz.

Er is een oud stamwoord *wit*, beduidende afgezonderd, los, vrij. Hierheen behoort dit woord, gelijk ook het lat. *viduus*, *vidua*, ons *weduwe*; misschien ook ons voorzetsel *uit*, ons *wijd*, *wieden*, enz.

Kwijten, (zich) wederk. w., ik kweet mij, heb mij gekweten. Dit woord wordt bij KIT. bedr. gevonden, en beteekent eigenlijk vrij maken, los maken, ontdoen: ende ic quite alle die eerstgheboren van minen sonen. BIJBEL, 1477. Zoo zeide men oudtijds ook: ik kweet mijne beloften, ik ontdeed mij, door dezelve te volgen, van derzelver verbindtenis. Hoe kwijtte hier uw plichten? MOON. Iemand den eed kwijten, hem er van ontslaan. Thans gebruikt men het wederk.: zich van zijnen pligt kwijten. Ook: zich dapper kwijten. Van hier kwijting.

Kwik, bijv. n. en bijw., kwikker, kwikst. Dit woord beduidt eigenlijk bewegelijk, dat zich beweegt; voorts vlug, aardig, levendig, vrolijk, tierig. In dien figuurl. zin vindt men het bij VOND.: in 't quikste van den maj — van de lent. In het quikste van zijn dagen. MOON. Als zelfst. and. naamw., meerv. *kwikken*, komt het bij HOORT voor: zendende nog drie Italiaansche kwikken. Nog zegt men, in de gemeenzame verkeering: het is maar kwik, het is niets, het is maar eene aardigheid. Van het onz. geslacht, zonder meerv., beteekende het oulings lewend gedierte, zoo als het bij KIT. voorkomt. Thans is het *kwik* gebruikelijk voor *kwikzilver*, dus genoemd wegens deszelfs vlugheid en vloeibaarheid; waarom het, in het lat., ook *argentum vivum* heet. Van hier kwikachtig, kwiksch: de quixte vrijerschap. T. ROEMER. Verkleinw. *kwikje*, een aardig strikje: met strikjes en kwikjes; ook een pronkstertje. Zamenst.: kwikhaag, eene van zelve opschietende haag; kwikkebil, eene

vrouw of vrijster, die niet veel van zitten houdt, eene loopster; kwikkebillen, kwikpil, kwikstaart, een vogeltje, wegens de beweging van den staart dus genaamd; kwikstaarten, kwikzand, welzand, dat onder de voeten uitwijkt; kwikzilver. Van hier ook *verkwikken*, d. i. verlevendigen, hetwelk eigenlijk van zieken gezegd wordt, die door een genesmiddel *verkwikt*, verlevendigd worden. Dit woord is een der oudste in onze en aanverwante talen. In de achtste eeuw reeds vindt men *kecprunno*, in het geldersche *kwikborn*, bij WILLER. *quekkon wassera*, levend water, eene wel. Bij ISIDOR. is het werk. *chiquilhan*, bij NOTK. *chichen*, en bij OTRUD. het bijv. n. *quek* en *quekgas*. In het angels. is *cuce*, *cwic*, *cwica*, levend, levendig, vlug, eng. en hoogd. *quick*, zw. *quick*. Het stamt af van *wegen*, *bewegen*, *wakker*.

Kwikstaart, m., meerv. kwikstaarten. Zie *kwik*.

Kwinkeleren, zie *kwinken*.

Kwinken, o. w., ik kwinkte, heb gekwinkt. Een verouderd werkwoord, met *winken*, *wenken*, uit eene bron, en beteekenende bewegen, trillen. Van hier het bastaardstaartige gelijkvl. w. *kwinkeleren*, dat van het zingen der vogelen, met eenen trillenden gorgel, gebruikt wordt: 't gevogelte quinkeleert en zingt. POOR. Voorts beduidt het, in het gemeen, zingen, vrolijk zijn. Van hier kwinkeling, kwinkeleerster. Hierheen behoort *kwinkslag*, een onverwacht kluchtig gezegd.

Kwinkerd, m., meerv. kwinkerds. Een die scheel ziet; dus wegens de beweging van de oogen genaamd.

Kwinkslag, m., meerv. kwinkslagen. Zie *kwinken*.

Kwint, v., meerv. kwinten. Eene loosheid, streek: aardige kwinten. Kuur, gril: zijne kwinten zijn onverdragelijk. Voor *kwinkt*; van *kwinken*. Fr. *quinte*, neders. *quinte*. Van hier kwinting.

Kwint, v., meerv. kwinten. De fijnste snaar van eene viool enz. Ook een woord in de zangkunst. Van het lat. *quintus*, vijfde.

Kwintappel, m., zie *kolokwint*.

Kwipsch, bijv. n. en bijw. Ziekelijk, niet wel: zij ziet er zoo kwipsch uit. Misschien uit eenen oorsprong met *wepsch*, *weepsch*, smakeloos, laf.

Kwispedoor, v., meerv. kwispedoren. Spugpot. Bij verbastering van het spaansche *escupedor*, of *escupidero*.

Kwispel, m., meerv. kwispels. Het harigo uiteinde van den staart, bij KIT. *cauda*. Het woord schijnt klanknabootsend te zijn, en meteen het denkbeeld van beweging in te sluiten; met *wispelen* uit eene bron. Voorts beteekent het eenen wijkwast, poeijerkwast, wikkwast. Zamenst.: kwispelblijes.

Kwispelen, b. en o. w., ik kwispelde, heb gekwispeld. Bedr., met eenen kwispel strijken. — Iemand kwispelen, hem met eene snuerpende roede slaan. Onz. met den staart slaan, of strijken: gelijk een tijger, die al kwispelend met den staart, zijn tuchtheer vleit. J. DE MARRE.

Kwispelstaarten, o. w., ik kwispelstaartte, heb gekwispelstaart. Met den staart de beide zijden des lichthams slaan, met den staart spelen, aan eenige beesten, en voornamelijk aan de honden eigen, tot bewijs van vriendschap. Fig. vleijen.

Daar *kwispel* een staart is, zoo heeft in *kwispel-*

staarten, eigenlijk, eene overtolligheid plaats, en *kwispelen* alleen drukt hetzelfde denkbeeld uit. **KIL.** heeft ook *wispelstaarten*, en **PLANTJN** *wipstaarten*.

Kwisten, b. w., ik kwistte, heb gekwist. *Verkwisten*; welk zamengestelde meest gebruikelijk

is: en sij quisten hunnen tijd. **GESCH.** Van hier kwistig, *verkwistend*. Zamenst.: kwistgeld, doorbrenger, ook *kwistpenning* geheeten. Dit *kwisten*, bij **OTFRID.** even eens *quisten*, behoort tot het geslacht van *woest*, *verwoesten*, lat. *vastare*. Het oudfransche *quaster*, nu *gäter*, is hetzelfde woord.

L.

L, de elfde letter van het nederd. **ABE**, de achtste der medeklinkers, en de tweede tongletter. Zij opent of sluit eene lettergreep, als: lam, mal. — Nooit duldt zij eenen medeklinker achter zich, in het openen van eene lettergreep, als: lak, les, list, lot, lust. Integendeel verdraagt zij dit wel, in het sluiten van dezelve; gelijk zij ook, in het openen, achter eenen medeklinker staan kan, als: fulp, glimp. In het eerste geval, rolt zij over op de *p*, daar zij, in het laatste, door de *g* voortgedreven wordt.

L en **R** zijn twee zeer na verwante letters, die, in alle talen, dikwijls met elkander verwisseld worden; iets, dat, in de afleiding van woorden, vooral in aanmerking moet genomen worden. Voor het lat. *ulmus* zegt de Franschman *orme*, en wij *olm*: voor *peregrinus* de Italiaan *pelegrino*, de Franschman *pelerin*, en wij *pelgrim*. In onze eigene taal ziet men dit: *schalmei* vindt men, bij **K. v. MANDER**, *scharmei* gespeld. Wordt niet de uitgang *elen* bij sommige werkwoorden, met *eren* verwisseld, als: snippelen, snippen? Zoo zegt men ook: stamelen en stameren, babbelen en babberen. En voor wandelen zeiden de Ouden ook wanderen. In den dagelijkschen tongval geschiedt dit ook meer dan eens: voor bitterkers zegt men, om het gemak, bittelkers. Trouwens, men vindt menschen, ja geheele volkeren, welken het onmogelijk is, de *r* uit te spreken. Hen, welken dit bezwaarlijk valt, zal men daarom eenen klank, aan de *l*, grenzende, meest hooren bezigen. Ook worden *l* en *u* dikwijls verwisseld. Zoo zeiden men vroeger: vergonden, voor vergolden; gewoud, voor geweld; schoud, voor schuld; en nog zeggen wij, somtijds: soudenier, voor soldaat; soudeersel, voor soldeersel. Integendeel hebben wij nu de *u*, waar eertijds *l* was, in: goud, koud, houden, oud, enz., voor gold, kold, holden, old, enz. En het is opmerkelijk, dat de Franschen *sols* en *fols* als *sous* en *fous* uitspreken. Hierheen behoort ook ons *wilde* en *woude*.

Laag, bijv. n. en bijw. lager, laagst. Het tegendeel van *hoog*. De gewone stand van de afgeloopene zee, de eb: laag water. Beneden: om laag komen. Gering: een man van lagen staat. Nederig: zich laag houden. Ondengend, slecht: eene lage ziel. Lage gedachten over iemand hebben. Verachtelijk: laag op iemand vallen. Van hier laagheid, slechtheid, ondugende daad; laagte, fig. armoedige staat. Zamenst.: laagschout, een schout van een nedergeregt; laagloopers, valsche dobbelsteenen, die geen hooge oogen werpen; laerhand, linkerhand.

Het is het stamwoord van *leggen* en *liggen*.

Laag, (lage) v., meerv. lagen. Eene rij naast of op elkander liggende dingen: twee lagen kaas. Een aantal stukken, langs de beide zijden van een oorlogsschip, op ieder verdek: een schip van

twee lagen. In eenen anderen zin, noemt men *eene laag* al de stukken, aan de eene zijde van een schip: de volle laag geven. Eene bedekte plaats, om iemand onverhoeds te bespringen: hij schoot zeven herten uit zijn bedekte laage. **VOND.** Krijgsvolk, tot dat zelfde einde, ergens schuilende: ende leggen eene laag van gewaapenden. **HOOFD.** Een verraderlijke aanslag: Iemand lagen leggen. Zamenst: ribbenlaag, winterlaag, hinderlaag, nederlaag. *Laagloos*, zonder bedrog of list, bij **HOOFD.** In oorsprong een met het vorige woord.

Laagte, zie *laag*, bijv. n.

Laai, v. Een reeds verouderd woord (gelijk het daarvan gevormde werkw. *laaijen*), beteekenende het licht van eene vlam. Het is nog overig in het zamengestelde *lichtelaai*, *lichterlaai*. Het slagt den lichtelaaien heert. **M. L. TIJDW.** In lichterlaaijen brand, in volle vlam. Het werkw. wordt nog bij **DE BRUNE** gevonden: als het hout begint te laaijen. Het behoort tot het geslacht der woorden *gloeijen*, *licht*, *logchem*, het lat. *luz*, *lumen*, het gr. φλόξ, ijsl. *loge*, alem. *laaga*, vlam.

Laan, v., meerv. lanen. Eene wandeldreef, wederzijls met boomen beplant: rij fluks de jachtlaan door. **VOND.** In het eng. *lane*. Zamenst.: hoflaan, tuinlaan, zijlaan, enz.

Laar, bijv. n., laarder, laarst, **KIL.** verklaart dit woord door *ijdel*, *ledig*. Het schijnt hetzelfde te zijn, als het hoogd. *leer*, bij **NOTK.** *lare*, angels. *gelaer*. Wij gebruiken het somwijlen nog voor dun, schraal: lare melk. Lare thee is, op de Veluwe, slappe thee, zonder melk. In Gelderland is: een laar in een bosch, eene plaats, die niet met boomen bezet is, eene opene ruimte. Bij **KIL.** is het een onbebouwde grond.

Laars, v., meerv. laarzen. Eene slappe stevel: hij hadde alree de goude laers aan 't been getrokken. **VOND.** **MARTINIUS** leidt het van *leer*, *leder*, af.

Laarzen, b. w., ik laarste, heb gelaarsd. Laarzen aandoen: *zich laarzen*. Oncig. zegt **POOT**: door zijn gelaarsden heldetrant. De Dichter volgt het lat. *cothurnatus* na, dat eigenlijk wil zeggen *hoog geschoeid*, omdat men de helden, op het oude toneel, dus vertoonde; van daar is het verheven, hoogdravend. **G. SCHRODER** zegt daarom: en leeren **SOPHOCLES** in hooger laarzen gaan. *Laarzen* is ook eene zekere straf den matrozen aandoen, anders, naar het eng., *bridsen* genoemd.

Laas, tuschenwerpsel, voor *helaas*: doen ze zwack laes! den laetsten ademsnaek, enz. **DE DECK.** De Ouden schreven ook *laej*.

Laat, bijv. n. en bijw., later, laatst. Spade. Van een bepaald uur gebruikt men het ook, schoon er eigenlijk het denkbeeld van spade aanleiding toe gegeven heeft: hoe laat is het? Late kersen; die laat rijp worden. De overtreffende

trap *laatst* wordt gebruikt van dingen, die geen ander ding van hunne soort na zich hebben, ten opzichte van tijd, plaats en orde. De laatste dag in het jaar. Het laatste woord voeren; den laatsten snik geven. De laatste eer aandoen, grafwaarts verzellen; het laatste oordeel, het jongste geregt, in den bijbelstijl; de laatste duit in den zak. De laatste zijn, enz. Ten laatste, eindelijk. Voor het laatste. Zamenst.: laatstleden. De stellende trap *laat* komt overeen met het hoogd. *lasz*, de overtreffende trap *laatst* angels. *laesta*, hoogd. *letz*, gr. *λοιστος*. Het woord schijnt met *laten* verwant te zijn.

Laatdunkend, laatdunkendheid, zie *laten*.

Laauw, bijv. n. en bijw., laauwer, laauwst. Een woord dat den geringsten graad van warmte, in vloeibare lichamen, uitdrukt. Laauw water. Fig., ijverloos: laauw in de godsdienst zijn. Van hier laauwachtig, laauwelijk, ijverloos; laauwheid. Het onz. en bedr. werk. *laauwen*, laauw maken en laauw zijn, is weinig meer in gebruik: mits ondertusschen de hitte van 't bloed laauwde. HOOFD. *Zich laauwen* heeft PAFFENR.: en laat het kille staal zich laauwen in het plengen van 't warme menschenbloed. Het schijnt, met *laf*, *flaauw*, tot eene bron te behooren.

Laauwdaat, (louwdaat) v., meerv. laauwdaten. Bij KIL. *een lui wijf*; zoo ook nog in de zamenleving: zij is eene regte laauwdaat, een lui, lam wijf, ook eene zottin, malloot.

Die middelbaer schoon is en fier in 't treden,
Die wort boven een schoone laudate begheert.

CONSTR. D. MIN.

Van hier laauwdaatachtig: die laudaatachtig gaen zijn te misprijzen. CONSTR. D. MIN. — KIL. brengt het tot *lauw* (*laauw*) en *daet* (*daad*); en dus is *laauwdaat*, bij hem, zoo veel als eene vrouw, die laauw van daad, of in haar doen is, *mulier facta sive opere tepida*.

Labaar, v., meerv. labaren. Een groote linnen halsdoek.

Labbei, v., meerv. labbeijen. Klappei, snapater. Van hier het bedr. w. *labbeijen*, snappen.

Labbekak, labbekakken, zie *labben*.

Labben, o. w., ik labde, heb gelabd. Snappen, klappen, overbrieven. Van hier het zamen-gestelde *labbekak*, m. en vr., van *labben*, en *kak*, oul. achter; derhalve zoo veel als achterklapster; zoo ook het onz. werk. *labbekakken*. Van hier *labber*, van den wind gebruikelijk: eene labbere spoente, een zachte wind, die de zeilen niet sterk spant, maar hen doet wapperen. Met een labber koeltje (anders ook als een woord, *labberkoeltje*) uit den noordoosten. BÓGAERT. Wijders *labberen*: 't Zeeluchtje labberde ons aanminnig te gemoet. HUYDEC. — *Labberen*, het voortd. w. van *labben*, snappen, is bij KIL. *vana loqui*, *bluterare*. Voorts *labberlot*, een plug, een straatschender. Tevens schijnt het, om het begrip van beweging, tot *labberen* te behooren.

Labber, labberen, labberlot, zie *labben*.

Labberdaan, zie *abberduan*.

Labirint, m., meerv. labirinten. Uit het grieksche *λαβυρινθος*, dat de naam van een zonderling gebouw, op het eiland Kreta, was, bestaande uit vervloefde gangen, die zoo kunstig in elkander liepen, dat men den uitgang bezwaarlijk konde vinden. Van hier neemt men het voor eenen doolhof: dat men in de kleine nazuheid der dichten somtijds maelt als in een' labirinth. POOR.

Oneig., gebruikt men het voor eene verwarde zaak, welker zamenhang en uitkomst men niet ligt bespeuren kan. POOR neemt het ook in eenen na-deeligen zin: ontbeer vooral geen' draat in 's rijkdoms labjrint.

Lach, m. Het lagchen: een lieve, blijde, zoete lach. Lach met lach betalen. SEIJS. Zamenst.: grimlach. Verkleinw. *lachje*: lonkjes, lachjes. SMITS.

Lachter, m. Laster, smaad. Het woord is reeds verouderd. Bij VOND. vindt men het: tot Gods of's menschen lachter. Te haren lachter. M. STOKE. Van hier het veroud. werk. *lachten*: du en sultste di selven niet lachten noch prijsen. GULDE LEGENDEN. Dat hi den levenden God lachten soude. BIJBEL, 1477.

Ladder, v., meerv. ladders. Een beweegbaar werktuig, om, langs deszelfs sporten, in de hoogte te klimmen: met eene ladder op den nek. VOND. Oneig., worden de holle zijstukken van eenen boerenwagen *ladders* genaamd. Verbinding van dingen, van welke het eene telkens het andere in volkomenheid te boven gaat: langs de ladder der wezens tot derzelve oorsprong op te klimmen. FERRI. Zamenst.: boomladder, brandladder, galgladder, stormladder. Laddersprong, de afrolling eens opgelangenen van de ladder.

Het is zeer denkelijk, dat het woord van *leiden* ontstaan is.

Lade, (in het gemeene leven *la*) v., meerv. laden. Verkleinw. *ladje*. Een woord, dat eersttijds, in het algemeen, eene ingeslotene of bedekte ruimte beduidde. Bij KIL. en in het hoogd. zijn daarvan sporen genoeg. Wij gebruiken het thans meest voor een vierkant houten ruim, dat ingeschoven wordt, om daar in iets te leggen: in de lade van de tafel, — van het kabinet. De vierkante raam, waarin de wevers het riet of den kam sluiten, en waarmede zij den inslag vastslaan, heet *de lade*: en het werk, geslagen met de lade (*percusso pectine*, bij OVID.) krijght zijn beslag. VOND. Zamenst.: ladetafel (*latafel*). — Schrijfflade, schuiflade, tafellade, treklade. Wegens het eerste denkbeeld van sluiten, brengt men het mischien best tot eene bron met *lid*, een deksel, *kleed*, het lat. *claudio*, ons *sluiten*, enz.

Laden, b. w., ik laadde, (oul. loed) heb geladen. Ligchamen van eenige zwaarte ter vervoering op of in iets leggen: koffijbalen in een schip, op eenen wagen laden. Oneigenl.: Gods toorn op zich laden. Vaak verzwijgt men het voertuig: mest laden — hout laden. Ook wel den last: ladet uwe beesten. BIJBELV. De maag laden, te veel spijs gebruiken. Fig.: meer laden, dan men dragen kan, iets ondernemen, dat de krachten te boven gaat. Voorts gebruikt men het van allerlei soort van schietgeweer, wanneer men het noodige kruid en lood er in doet: een pistool, — een roer, — een stuk geschut laden. Het deelw. *geladen* gebruikt men in de spreekwijs: het op iemand geladen hebben, hem een kwaad hart toedragen. Van hier *lader*, een, die het geschut laadt, — een reeder, en een laadlepel; — lading, bevrachting, — lading van een pistool, enz. Zamenst.: scheepsloading. Voorts laadbus, laadgat, laadkruid, laadlepel, laadpan, laadpriet, laadstok.

Het eerste denkbeeld van zwaarte, van onaangenaamheid, schijnt dit woord tot eene bron met *leed* en *last* te brengen. Er is nog een woord, dat, bij de Hoogduitschers, in gewoon gebruik is,

namelijk *laden* dat, oorspronkelijk, roepen beteekende. Sometijds gebruiken wij het ook in de spreekwijs: de vreeschap laden, bijeenroepen, doen vergaderen. Doch dit *laden* komt uit eene andere bron; denkelijk van *luid*. In het wallis. heet *llaic* de stem. Bij OTFRID. en TATIAN. komt *giladan*, bij ULPHIL. *lathon*, in den zin van roepen, voor.

Laf, bijv. n. en bijw., laffer, lafst. Onzout, smakeloos: laffe kost. Bij KIL. heeft het nog andere beteekenissen, als die van laauw, loom, slap. Wij zeggen nog: het is laf weder, het is zoel weder, wanneer de warmte vele dingen slap en loom maakt. Oneig, dwaas, zonder verstand en oordeel voortgebragt: eene laffe taal. Van hier lafheid, bij HOOF. *lafferij*, *laffelijk*. Zamenst.: lafbek, een jong, onbeschaamd, dwaas mensch; lafhartig, bloed; lafhartigheid, lafhartiglijk; *lafmoedig* bij RODENB. en HOOF. Het woord schijnt tot *flaauw*, *laauw*, te behooren, wat zijnen oorsprong aangaat.

Lagchen, o. w., ik lagchte, heb gelagchen. Ondt. ik loech, loeg; nog bij VOND.: de kindsche tijd loeg ieder vrolijk aan. Het beduidt eene aangename gewaarwording, door verlenging en opening van den mond, en somwijlen, met een onregelmatig geluid, zelfs met sludding van het lichaam, aan den dag leggen: om iemand lagchen. Over iets lagchen. In iemands verderf lagchen. Met iemands dreigingen lagchen. Beschermers, die met gevaaren lagchen. SELS. CAMPH. bezigt het met eenen tweeden naamval: en lachen uw's. In de vuist lagchen, in het gemeene leven, zich heimelijk over iets verheugen, bijzonder over eens anders schade. In de dagelijksche taal zegt men, wanneer iets weinig geteld wordt: ik lach er wat om. In den verhevenen schrijfstijl: de lagchende lente. Daar lacht een beemt. VOND. Met lachend groen. PSALMB. Het lagchend gelaat der Natuur. FEITH. Al lagchende, zonder ernst, boortende: ik zeide het al lagchende. Van hier lagcher, lachster, lagcherij. Zamenst.: lachrimpel, lachspier, lachtrek, lagchebek.

Lagchen, bij NOTK. *lachen*, hoogd. en neders. *lachen*, eng. *to laugh*, hebr. לָחַץ, deen. en zw. *le* en *lee*, gr. γέλαειν, waar γε met de goth., ijsl. en angels. *h* overeenkomt. Misschien is het woord van den klank gevormd.

Lagen, b. w., ik laagde, heb gelaagd. Verminderen: de lasten op spijs, drank, en diergelijke te hoogen oft laaghen. HOOF. Vernederen: die een ander verheft, wordt zomtijds van den verheffelingh geleecht. DE BRUNE.

Lak, bijv. n. en bijw., lakker, lakst. Bij KIL. komt het voor, in den zin van *weelderig*, *dartel*, *welustig*. Op de Veluwe gebruikt men het, in eenen meer eigenlijken zin: het koorn staat lak, als de halmen wel geil opschieten, maar de aren niet zwaar geladen zijn. *Lak* heeft, in dien oord, ook den zin van *laf*, *zouteloos*. Ook TEUTON. *lack*, *onghesalten*, *insulsus*.

Lak, o. Roode, doorzigtige gom of hars, nit Oostindië tot ons komende, om daarmede te vernissen. Ook nagemaakt lak uit bloemsappen en eenige houtsoorten getrokken: geel-blaauw-rood lak. Voorts zegellak. Zamenst.: lakwerk. In de eerste beduidenis, is het woord van oosterschen oorsprong. Deze roode hars heet, in het arab. *lach*, perz. *lac*, waarvan het middeleeuw. *laca*, het fr. *laque*, het sp. *laccra*. Het schijnt, dat men

naderhand elke roode, en verder iedere verw *lak* noemde.

Lak, (lek) o. Een stilstand water, een poel, een meer: aan den oever van het lak Benacus. HOOF. Het is een oud europeesch stamwoord, waarheen het lat. *lacus*, *lacuna*, het zw. *lag*, ital. *lago*, fr. *lac*, schots. *loch*, enz. behooren. In het gr. is *λαξος* *fossa*, *fovea*.

Lak, m. Valsche beschuldiging, lastering: iemand eenen lak op den hals werpen, eenen lak aanwrijven. Bij KIL. *laecke*, *lacke*. *Defectus*, *vitium*, *vituperium*, *probrum*, *ignominia*. In het eng. is *lack of money* gebrek aan geld. Het ijsl. *hlak*, en het zw. *lack* beteekenen eene feil, fout. Van hier het zamengest. *belakken*, eenen lak aanwrijven; — *lakschouwen*, ook *belakschouwen*, iets beschouwen, met oogmerk, om er laag op te vallen.

Laken, b. w., ik laakte, heb gelakt. Misprijzen, verachten: wat deed PYTHAGORAS zoo zeer de visvangst laken? DE DECK. Van hier laakbaar, laakster, laker, laking. Zamenst.: laakzieke, laakzucht.

Laken, o., meerv. lakens. Dikke wollen stof: leidsch laken. Laken weven, bereiden, verven. Ook voor linnen, lijnwaad; in het bijzonder voor een bedlaken: schoone lakens. Onder een laken liggen, slapen, fig. elkander in de hand werken, in eene voorgenomene zaak. Zij nemen hunne winst onder lakens en dekens, zij teren alles op. Voor een zeil: het is vlak voor het laken, vlak voor den wind. Gouden laken, eene bloem; ook goudlakensche bloem genaamd. ADELUNG brengt dit woord tot den oorsprong van *lak*, eene gom. Voorts is van hier lakensch. Zamenst.: lakenbereider, lakenhal, lakeubandel, lakenkooper, lakenoopster, lakenpers, lakenraam, lakenverwerij, lakenvoller, lakenwever, lakenweverij, lakenwinkel, enz.

Bij KERO reeds is *lahhan* een linnen doek en mantel; bij OTFRID. is *lahan* een windeldoek, en bij SCHILTER heet *gelach* een doek. In het frankh. is *min lahan*, mijn kleed.

Lakkel, m., meerv. lakkeijen. Een voetknecht, volgdienaar, lijfknecht van aanzienlijke heeren. Wij hebben dit woord uit het fr. *laquais* ontleend; schoon er een oud woord is *lakken*, goth. *laikan*, hoogd. *lücken*, zw. *lacksa*, dat loopen beduidt. Bij KIL. is *lakkeijen* loopen.

Lakken, b. w., ik lakte, heb gelakt. Met zegellak sluiten. Het zamengest. *toelakken* is meest in gebruik.

Lakkeris, (lakkeris) o. Zoo noemt men in Gron. het drop, of afkooksel van zoethout, den wortel van kalissenhout, anders ook kalissiehout. Bij KIL. is *lakkerisse* de wortel zelf. Hoogd. *Lakritze*, zw. *lakrits*, eng. *licorish*, fr. *liquirice* en *réglisse*, ital. *ligoritia*, middeleeuw. *liquiritia*, boh. *likorice*. Alles uit het gr. *λυκίσθηρα*, dat is een zoete wortel.

Lakmoes, o. Eene hoogblaauwe verw, uit het sap van eene zekere plant, met kalk en pis bereid. *Lak* beteekent, in deze zamenstelling, eene verw, uit planten bereid. Zie *lak*. *Moes* schijnt te zien op de toebereiding van de verw, die, eer zij gedroogd wordt, tot een moes, of eenen brei gekookt moet worden. Zamenst.: lakmoesfabriek enz.

Lakool, v., meerv. lakooljen. Eene plant, met welriekende bloemen, anders *violier* genaamd. De naam past eigenlijk voor de witte stokviolier,

omdat dezelve uit het gr. λευκοτον, of λευκον τον, witte violier, verbasterd is. Zamenst.: lakooibloem.

Lalijk, zie *leelijk*.

Lallen, zie *lellen*.

Lam, bijv. n. en bijw., lammer, lamst. Dit woord drukt uit het gebrek eener al te zwakke beweging, of van het geheele gemis daarvan. In den laatsten zin lijdt het geene trappen van ver-grooting. Eene lamme hand. In het bijzonder, voor lam aan de voeten: sels sullen de lammen den roof rooven. BIJBELV. Oneig., van behoerlijke kracht ontbloeit: 's Menschen lamme pooging. M. L. TIJDW. Van waarheid en gegrondheid ontbloeit: dat is een lam bewijs. Dat al de noodige deelen niet heeft: een lam vers. Van hier lamheid, lammigheid, in den eigenlijken en figuurlijken zin. Zamenst.: lendenlam, slap. Lam-gat, lampoot, scheldnaam, in den gemeenen sprek-trant, voor iemand die traag en lui is.

Het woord schijnt eertijds, in het gemeen, een gebrek beteekend te hebben. OTFRID. zegt: der sprache bilemit, dat is stom. Hierheen behoort het oude *lammer*, *lemmer*, beletsel, *belemmeren*, (in de spraak *belemmerd*) *leente*. Bij NOTK. is *lam* gevoelloos.

Lam, o., meerv. lammeren. Een jong schaap: een jarig lam. Een man als een lam, zachtmoedig. Een zoet lam, een lief kind. Bij HOOGVL. vindt men in het meerv. ook *lammers*: geen ooi-lam werpt te vroeg zijn lammers. *Lammeren* is het verkieslijkste. Zamenst.: melklam, ooilam, paaschlam, zuiglam, dat zuigt; zooglam, dat opge-kweekt wordt zonder zuigen. — Lammekensoor, zeker gewas; lammerzacht, bij OUD., lamshout, lamsgebragd, lamshoofd, lamsvacht, lamsveld, lamsvleesch, enz.

Dit woord is ouder dan het woord schaap, en wordt bij ULPHIL. altoos daarvoor gebruikt. Gr. αμνος.

Lambrizering, v., meerv. lambrizerings, lambrizeringen. Timmermanswoord, in het gemeene leven alleen voorkomende. Houten beschietsel voor muren; uit het fr. *lambrisser*.

Lamfer, (lamper, lampers) o., meerv. lampers. Doorschijnend dundoek, floers: door een kerspendoek of lampers. DE BRUNE. Het is nu gebruikelijk voor eenen rouwsluier alleen: wiens lamper is slechts etter en vuil bloed. VOND. Vendels, met zwart lampers betrokken. HOOFD. De gewone uitspraak is tegenwoordig *lamfer*. Zamenst.: lamferverhuurder, lamferwerker. Om de doorschijnendheid dezer stof, is het denkelijk, dat het tot *lamp*, als wortelwoord, behoort; λαμπερος is bij de Gr. doorschijnend, helder, licht. Men brengt het ook tot *lampen*, hangen, neer-hangen.

Lammeren, o. en b. w., ik lammerde, heb gelammerd. ONZ., lammeren werpen: de schapen beginnen te lammeren. Bedr.: soo lammerde de kudde gesprenkde enz. BIJBELV.

Lammert, (lambert) m. Een mansnaam, Van hier het bijv. n. *lammertsch*: lammertsche noten, eene soort van hazelnoten. Misschien, omdat zij tegen half september, St. Lambertsdag, rijp zijn. Anderen schrijven: lambersche noten of lombardsche noten, omdat zij veel uit Lombardije komen.

Lamoen, zie *limoen*.

Lamoen, o., meerv. lamoenen. Zoo noemt

men eenen disselboom met twee armen, tusschen welke een paard gaat. De lange dissel draagt, in Noordholl., ook den naam van *lamoenstok*. Het schijnt uit het fr. *limon* tot ons overgekomen te zijn.

Lamp, v., meerv. lampen. Een kop, waarin men olie, door middel van een lemmer, brandt, dienende tot licht: in de brandende lamp. VOND. Bij de lamp werken. Van iets, waarover men lang zit te blokken, zegt men: het riekt naar de lamp. Oratorische figuren, die, na alle mogelijke polijsting, nog naar de lamp reiken. FEITH. Oneig.: zoodra de zon de weerelt met hare lamp bescheen. VOND. In den verhevenen stijl gebruikt men het ook voor eenen doorluchtigen persoon: edog ook deze lampe te ontijdig in de kragt zijner jaaren zijnde uitgeblust. L. TRIP. Zamenst.: lampolie enz.

Lamp, hoogd. *Lampe*, eng. *lamp*, deen. *lampe*, boh. *lampa*, lat. *lampas*, gr. λαμπας. Het schijnt met *glimmen*, *glimpen*, *vlam*, enz. verwant te zijn.

Lamper, lampers, zie *lamfer*.

Lampet, o., meerv. lampetten. Eene kom of kruik, dienende tot water om de handen te wasschen: 't zilveren lampet. VOND. Ook een groote porseleinen schotel. Zamenst.: lampetkan, lampetschotel, enz. Nog heeft het woord *lampet* de beteekenis van *lamp*: 't licht der lampetten, toortsen, enz. HOOFD. Waarschijnlijk ontleent ons *lampet*, anders *lampetkan*, zijnen naam van de gedaante gelijk aan die, welke de Ouden aan de lampen pligten te geven.

Lamprel, v., meerv. lampreijen. Een jong konijn. Bij KIL. *lampraes*, *lampreel*, fr. *lapreau*. *Lampe* is een oude hoogd. naam voor eenen haas, in het fabelachtige rijk der dieren. Misschien van het brittan. *lamna*, springen, eene eigenschap van hazen en konijnen.

Lamprel, v., meerv. lampreijen. Prik, zekere visch, aan borst noch buik vinnen hebbende. Van het lat. *lampetra*. MARTINIUS leidt den naam af van het latijnsche *lambo*; a *lambendis petris*, omdat zich deze visch aan steenen, onder water zijnde, vast zuigt.

Lancet, o., meerv. lancetten, Oud. woord, vlijm, laatijzer. Uit het fr. *lancette*.

Land, o., meerv. landen. Het vaste deel van den aardbol, in tegenstelling van het water, voo-namelijk van de zee. In dien zin is het meerv. ongewoon. Het vaste land. Te water en te land. Men kan geen land met hem bezelen, men kan met hem niet omgaan. Een morgen lands. Dor, schraal land; braakland. In tegenstelling van eene stad: op het land wonen. In tegenstelling van het bergachtige: het platte land. Een deel des aardbodems; naar vreemde landen reizen. De inwoners: het gansche land treurt. De staat, met betrekking tot de openbare kas: het land te kort doen. Dikwijls voegt men dit woord achter den naam van een volk, om deszelfs woonplaats en oord aan te duiden: Lapland, Griekenland, enz. Wanneer de eerste helft des woords reeds het land beteekent, is de zamenvoeging onoordeelkundig: *Egypteland* is daarom af te keuren; *Egypte* is genoeg. Van zulke woorden vormt men weder volksnamen: Schotland, Lapland, enz. Voorts zijn de zamenst.: landaard, waardoor het eene volk zich van het andere onderscheidt; landbeschrijver, landbeschrijving, landbestuur, landbouw, landbouwer, landbouwing, landbouwkunde, land-

dag, landdeken, landdekenschap, landdief, landdier, landdieverij, landdorst, landdorstambt, ladedelman, landgenoot, landgrecht, landgoed, landgraaf, landheer, (*lanter* in Geld.) landsheerlijk, eenen landheer, of koning voegende, bij HOOFT: landsheerlijke liefste tot de onderzaten; ook den landheer toekomende; landsheerlijke goederen, landhoef, landhuis, landhuur, landkaart, landveen, landlieden, landloopen, bij HOOFT, voor rondwalen: het landlopend geboefte; voor zich verspreiden, algemeen bekend worden: 't welk de maare deed landtoopen; landlooper, landmagt, landman, landmeter, landontginning, landpaal, landpacht, landplaag, landrecht, landreis, landrijk, landscheiding, landschool, landschrijver, landsknecht, soldaat; landslasten, landslieden, landsman, landspraak, landstad, landstreek, landswijze, landvlugtig, landvolk, landvoogd, landvoogdes, landvoogdij, landvorst, landvorstin, landvrouw, (landheerin) landvrucht, landweer, dam of borstwering; landweg, landwerk, landwif, landwind, landwinning, bij HOOFT, ook voor vrijheid om weder te keeren uit ballingschap: naa dat hem landwinningh verleent was; — landzaat, landzatin. VOND. — Landziekte, landzigt, en andere meer. Men maakt doorgaans dit onderscheid tusschen *landman*, *landlieden*, en *landsman*, *landslieden*, dat de eerste boeren, landbewoners, en de laatste afkomstigen van hetzelfde vaderland zijn.

Landaard, m., zie *land*.

Landen, o. en b. w., ik landde, ben en heb geland. Onz., aan land komen: de vloot is geland. Bedr., aan land zetten: om volk te landen. HOOFT. Van hier langden.

Landerij, v., het meerv, landerijen is meest in gebruik. Weiland, akkers: schoone landerijen.

Landouw, v., meerv. landouwen. Velden, vruchtbare akkers, wel bewaterd land, waterrijk oord. Van *land*, en *ouwe*, *ouwe*. Zie *ouwe*. Onkundig van dezen oorsprong, zegt en schrijft men ook *landsdouw*: doch in oude tijden bezigde men niet anders dan *landouwe*: peijs en vrede in die landouwen. Houw.

Landschap, o., meerv. landschappen. Een gewest, een land: in dit landschap. VOND. In deze oude beduidenis komt het, bij KER., voor: *landschaft*, (*fone rumen landschaften*, uit verre landen) *lantschafft* bij TATIAN., *lantscheft* bij NOTK., *landscape* in het angels. Bij overnoeming, voor de regering van een landschap: hierentusschen kreeg LEICESTER antwoordt van de landschappen. HOOFT. Schilderij van een dorp, of oord op het land, eng. *landscape*. Zamenst.: landschapschilderenz.

Lanfer, zie *lanfer*.

Lang, (leng) bijv. naamw. en bijw., langer, langst. Dit woord drukt, in het algemeen, de uitgestrektheid eens lichaams uit, in tegenstelling van kort, breed en dik. Met betrekking tot de hoogte van eenen mensch: eene lange vrouw. Aaneenhangend: lang bier. Met opzigt tot eene menigte: het is lange jaren geleden. Vooral gebruikt men dit woord ten opzigte der doring: de dagen worden langer. Eene lange reis. Een werk van eenen langen adem, een groot werk. Iets op de lange baan schuiven, iets uitstellen. Als een bijwoord: lang leve de Koning! Ik zal het niet lang maken, ik zal schielijk afbreken. Hij zal het niet lang meer maken, in de dagelijksche taal, hij sterft binnen kort. Hoe

langer hoe kouder. Hoe langer hoe meerder: waarvoor men ook somwijlen: langs hoe meerder, en hoe langs zoo meerder, bezigt. Bij lang: maar DAFNE was zoo bang voor 't minnen niet bij lang. POOT. In het lange, breedsprakig. Over lang hoorde men het reeds. Overlang, aaneengescreven, is zeer lang. Van hier *lange*, verouderd woord, voor *lante*, nu *lengte*; langheid, langachtig. Zamenst.: langbaard, langbeen, langhals, langkin, langlenden, langlijf, langlip, langmuil, langneus, langoor, langtong, iemand, die eenen langen baard, een lang been, enz. heeft: het laatste woord *langtong* beduidt eenen snapper. Voorts: langdradig, langdradigheid, langdurig, langdurigheid, langharig, langlevend, langmoedig, langmoedigheid, langmoedigheid, langstlevend, langwerpig, waarvoor HOOFT ook *langwerpt* bezigt. Langwerpgrond, langwiflig, langwifligheid.

Lang, bij KER. en OTFRID. *lang*. ULPHIL. *laggs*, (dat *langs* uit te spreken is) angels. *lang*, *laeng*, *long*, hoogd. *lang*, *lange*, eng. *long*, zw. *lang*, lat. *longus*.

Langen, b. w., ik langde, heb gelangd. Een woord, dat in het gemeene leven alleen gebruikt wordt, voor met het uitstrekken van de hand, geven, toereiken: lang mij den rotting eens. Oudtijds gebruikte men het ook voor *lengen*: door 't langhen van de tijd. ROENB.

Langs, voorzetsl. Het heeft zijne betrekking op eene plaats, en beteekent eene strekking nevens de lengte van iets: langs de huizen. Ook eene achtervolgende beweging in de lengte: langs de straat loopen. Langs het pad der deugd.

Langzaam, bijv. n. en bijw., langzamer, langzaamst. Niet schielijk: langzaam loopen, arbeiden, enz. Een langzame tred. Trang, die, in zijne daden, talmachtig is: een langzaam mensch. Dat werk gaat langzaam voort.

Lank, v., m. lancken. Een woord, dat reeds begint te verouderen, betekenende de zijde, inzonderheid het weeke, van den buik: den jacht-hond bijtet nu in de dijen, dan in de lancken. K. v. MANDER. Wiens lancken bijster langh vallen. VOND. Hij zet hem de kuijeschijve in zijn lancken. DE BRUNE. Bij RAB. MAURUS *lancha*, middeleeuw. *longa*, *langa*, *longua*, fr. *longe*. Zie *flank*.

Lans, v., meerv. lansen. Eene spiets, speer: zij dvide hare lans. VOND.

Lans, hoogd. *lanze*, fr. *lance*, it. *lancia*, eng. *lance*, zw. *lans*, ijsl. *lans*, lat. *lancea*, ierl. *langa* gr. *λογγη*. Naar de verklaring, welke VARRO, NONIUS en DIODORUS van dit woord hebben gegeven, is het een oud keltisch woord. MARTINIUS leidt het van *lang* af. ADELUNG helt meer over naar het britt. *lanca*, werpen, fr. *lancer*. Zoo kan het dan, oorspronkelijk, eene werpspiets beteekend hebben. Dit komt met het zeggen van DIODORUS overeen: „de oude gullen werpen spietsen, welke zij lansen (*λαγγας*) noemen.”

Lantaarn, (lanteern) lantaren, v., meerv. lantaarnen lantarens. Een werktuig, met doorschijnende zijden, om daarin een braudend licht te zetten, tot schutting voor wind en regen. Eene blinde lantaarn, die maar ééne doorschijnende zijde heeft, welke men weddraajen kan. Eene groote lantaarn met weinig licht, fig. iemand, die een' ander het licht beneemt; ook een livijge kerel met een klein verstand. Een lantaarn noemt men ook een glazen dak, om daardoor den dag in een vertrek te doen vallen. Het vertrek zelf behoedt

denzelfden naam. Zamenst.: lantaandrager, lantaargeld, lantaarnmaker, lantaarnopsteker, lantaarnpaal, lantaarnvuller.

Lantaarn, hoogd. *Laterne*, ital. *laterna*, fr. *lanterne*, eng. *lantern*. Alles van het lat. *laterna*. Dit lat. woord leidt PEROTTUS van *latere* af, omdat het licht, daar in, als verborgen wordt. Doch IHRE merkt aan, dat, daar in het angels. een licht en eene lantaarn *lechnern*, *lihtern* heeten, van *arn*, *ern*, een oord, eene plaats, waarschijnlijk het lat. woord uit eene dergelijke bron voortgevoeld is.

Lanterfant, (bij KIL. *lantrefant*, *lantrouwandt*) m., meerv. *lanterfanten*. Lediglooper, straat-slijper: doeniets, *lanterfanten*. DE DECK. Van hier het o. w. *lanterfanten*, straatslijpen, sammelen: men redt met *lanterfanten* geen oproer. HOOFT. *Lanterfanten* en *rinkelrooijen* worden dikwerf bijeen gevoegd, terwijl het eerste gebezigd wordt van zulken, die den dag met leegloopen, het andere van hen, die den nacht met ongebonden heden verspillen. Overeenkomstig hiermede spreekt men van lieden, die de dagen *verlanterfanten*, en de nachten *verrinkelrooijen*. Van hier *lanterfanterij*. KIL. leidt het woord af van *land* en *trouwant*, *trauwant*. In het fr. heet *truand* een luiaard, die niet werken wil, een schooier, eng. *truant*. Misschien komt het lat. *lentus* hiermede in aanmerking.

Lanterfanten, zie *lanterfant*.

Lanterlu, (lanturlu) o. Een zeker kaartspel. *Lanterlu* hebben, vijf kaarten van eene kleur, in dat spel hebben. Van hier *lauerluisen*, *lanterlu* spelen. Fr. *lanturlu*.

Lap, m., meerv. *lappen*. In het gemeen, een week, buigzaam, afhangend stuk van onbepaalde grootte. Men gebruikt, in dien zin, het verkleinw. *het oorlapje*, de oorlel. Bij de slaggers zijn: *lapjes* vleesch, die, uit het rund, uitgesneden worden. Overschot van een stuk lijnwaad: een *lap* laken. Het verkleinw. *lapje* neemt men voor het zeil, in den vertrouwelijken stijl: vlak voor het *lapje*, voor den wind. Een afhangend stuk van een versleten kleed: de *lappen* hangen hem bij het lijf neder. Kleine stukken van linnen, wollen, of leder: een *lap* op een hemd, — eene broek, — eenen schoen zetten. *Lappen* en *leuren*. Een waslap, waarmede men, door middel van was, glad wrijft: *schuurlap*. Het denkbeeld van weekheid en buigzaamheid wordt geheel verloren in de spreekwijzen: eenen *lap* op eenen ketel, — eene pan, enz. zetten. Ook wordt, in den gemeenzamen spreektrant, een dronkaard een *lap* genoemd: hij is een groote *lap*. Een *lap* is ook een klanknabootsend woord, voor eenen klap, eene oorvijs, met eene slappe hand toegebracht: ik gaf hem eenen *lap*. Twee vliegen met eenen *lap* slaan, zegt HOOFT, voor twee bedoelingen tegelijk bereiken, ontleend van een stukje doek, of leder, aan een stokje gebonden, om de vliegen dood te slaan; anders zegt men: twee vliegen in eenen klap slaan. Zamenst.: *borstlap* enz. — *Lapdoos*, *lapkist*, *lapmark*, *lapsnijder*, *lapwerk*, *lapwoord*, *lapzalf*, *slechte zalf*; *lapzalven*, niet behoorlijk meesteren. Ook zegt men: een schip *lapzalven*, iets ten ruwe daaraan vermaken. Van hier *lapzalver*, *lapzalverij*, *lapzalving*.

Lap, hoogd. en neders. *Lappen*, lat., gr. *λαβος*, *λαψος*, *λαψις*. Om de afhangende weekheid, uit eene bron, met *slap*. Hierheen behooren *lip*, *lomp*, eene oude vod; *step*, enz.

Lapland, o. Zeker land onder de kroon van Zweden. Van hier *Lapländer*, *laplandsch*.

Het meerv. *Lappen*, voor *Lapländers*, is ook gebruikelijk.

Lappen, b. w., ik *lapte*, heb *gelapt*. Eenen *lap* op iets zetten: een hemd, schoenen, enz. *lappen*. Hij weet dat zoo wat te *lappen*, te *verschoonen*. Ongepast zamenvoegen: het *lappen* van versletene kundigheden op uw eigen gezuiverd ontwerp van het Christendom. Overz. v. HERV. *Lappen* is ook drijven, doordrijven, doorwerpen: dat hij hem de pijske door 't lijf heeft *gelapt*. VAN MAND. Hiervan de spreekwijs: door de billen *lappen*, doorbrengen, *verkwisten*. In dezen zin komt het van *lap*, een klap. Van hier *lapper*, met de zam.: *kleerlapper*, *scheepsapper*, *schoenlapper*, enz. — *lapperij*, *lapster*.

Larderen, zie *doorspekken*. Dit woord heeft zich in de dagelijksche taal ingedrongen, voor *bespekken*, met spek besteken. Zamenst.: *lardeerpriem*, *lardeerspeetje*, *lardeerspek*. Het is van het fr. *larder*, en dit van het lat. *lardum*, *spek*.

Larie, v. KIL. verklaart het door eene lompe, dwaze, ijdele snapster. Het woord wordt bij ons nog gebruikt voor *gekkernij*, *beuzeling*: het is maar *larie*. Van hier het onz. w. *lariën* beuzelen: *lariën* (*larijen*) bij de bureu. BREDER. *Laricster*: trots yemant van de beste *larjsters*. BREDER. Zamenst.: *lariemoer*, voor een slecht, lui vrouwmensch, bij het lage gemeen. Misschien is het een figuur van *laar*, dat is ledig. Er is ook een woord *laren*, hoogd. *lären*, dat luid snappen heet, waarvan men het zoude kunnen afleiden. *Lerrij* is geraas in het eng.

Lariksboom, m., meerv. *lariksboomen*. Eene soort van pijnboom, wiens hout naar het roode zweemt, gevlamd en zeer hard is. Uit het lat. *larix*, gr. *λαριξ*. Bij KIL. *terckenboom*.

Larp, (lerp) v., meerv. *larpen*. Een werktuig, om mede te slaan, hetzij eene roede, hetzij eene lange zweep: om de slagen eener lerp te ontvangen. HOOFT. Het is een klanknabootsend woord.

Larpen, (lerpen) b. w., ik *larp*te, heb *golarpt*. In Groningerland gebruikt men dit woord van eene bijzondere manier van dorschen, zoodat al de vlegels te gelijk op het dorschkleed geslagen worden: *koolzaad larpen*. In eenen anderen zin bij HOOFT: dit moet men *lerpen* met een' windt, die snel en scherrep slaat.

Lasch, v., meerv. *lasschen*. Hetzelfde als *lies*: in de schaft getroffen en de *lasch*. VOND.

Lasch, v., meerv. *lasschen*. Een stuk, dat ergens aangezet, of tusschen iets ingevoegd wordt: eene *lasch* in eenen rok, eene *lasch* onder aan den steven van een schip zetten. De spanjaards vertoonen zich voor de *lasch* (de herstelde bres). HOOFT. Het kenteeken, waar iets aangelascht is: dat ijzer heeft daar eene *lasch*. *Lasch* is ook een kuiperswoord, anders *klank* genaamd, zijnde de keep in eenen hoepel, waarin eene dergelijke keep gevoegd wordt, om den hoepel ineen te *lasschen*. Het mes draagt daarvan den naam van *laschmes*.

Lasschen, b. w., ik *laschte*, heb *gelascht*. Eene *lasch* inzetten. Aancenvoegen: ijzer, hout *lasschen*. Aancenrijgen: brieven aan elkander *lasschen*. In elkander voegen: eenen hoepel *lasschen*. Van hier *lassching*. Zamenst.: *laschijzer*, *laschwoord*, *koppelwoord*, enz.

Last, m., meerv. *lasten*. Eene onvolkomenheid, een *mangel*, en, in eenen engeren zin, eene zedelijke onvolkomenheid; in welke, reeds verouderde, beteekenis het nog voorkomt in de spreek-

wijs: daar is veel ten uwen laste, men brengt vele beschuldigende bezwaren tegen u in. Iemand iets te last leggen, hem over iets beschuldigen, deswege een verwijt doen. Dat deze beteekenis zich eertijds verder uitgestrekt heeft, is af te nemen uit hei jysl. *last* en *laust*, dat nog een zedelijk gebrek beduidt; en uit het gr. *λαστη* en *λασθη*, schande. In eene, meer gewone, beteekenis is het eene groote maat van drukkende zwaarte; de zuilen bogen zich onder den last des gebouws. De eigenschap van iets, hetwelk wij, met sterken tegenzin, met gevoel van het bezwaarlijke en onaangename, doen, of lijden: onder den last der jaren gebukt gaan. In het bijzonder, vracht, lading: last innen, lossen. Last breken, een gedeelte der lading lossen. Eene zekere maat van koopmanschap, eene zwaarte van vier duizend oud pond, of twee duizend kilogrammen; wanneer het onz. is: een last koor. Een schip van honderd en twintig last. Een last haring, veertien ton. Tien last haring, niet *lasten*; dewijl de namen van maten, wanneer zij als eene verzameling voorkomen, enkelvoudig blijven; derhalve ook: twee honderd last graan. Doch zoo elk last afgezonderd is, dan zegt men: daar zijn honderd lasten enz. -- Dan, bij zaken, die altoos verdeeld aangemerkt worden, gebruikt men het meerv.; als: twee brooden, twintig brooden; niet *twintig brood*. Bezwaren is, moeilijkheid: zwaren last op den hals hebben. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. II § 187 en 188. Nood, lijden, verlegenheid: de zaak zal geen last lijden, van geen bedenkelijk gevolg wezen. Last lijden, onderdrukt worden. Belasting, schatting: de lasten op de huizen zijn zwaar. In dien zin is het meerv. alleen gebruikelijk. Bevel: naar zijnen last. VOND. In last hebben. Last geven; zijnen last volbrengen. Een vat, in de zaai. *toelast* Zie dit woord. Eindelijk komt het dikwijls, in de Overz. van den Bijb., voor, in den zin van eene belangrijke, gewichtige voorzegging: de last Babels. Van hier lastig, moeilijk: iemand lastig vallen. Zamenst.: achterlast, dorpslasten, landslasten. — Lastbeest, lastdier, lastdragend, lastdrager, lasteloos, lasteloosheid, bij HOOFT, voor *vrijdom van lasten*; — lastgenoot, bij HOOFT, voor *medelasthebbende*; — lastpaard, lastschip, lastwagen, enz.

Last, hoogd., neders., deen, en zw. *last*, pool. *laszt*, eng. *load*. Alles van *laden*, deen. *lasse*, zw. *lassa*. Bij SUIDAS is *λαισον*, zwaar, lastig.

Lastaadje, v., meerv. lastaadjen. Benoeeming van eene plaats, waar men waren in schepen laden en lossen kan: aan den oever van 't Y, die de lastaadje genaamt werd. HOOFT. Voorts eene plaats, waar men schuren kan opslaan; ook eene scheepstimmerwerf; misschien van het deen. *lad*, of *lade*, eene schuur, en *stadga*, eene instelling. Zw. *lastage*, middeleeuw. *lastadium*, *lastagium*, ballast, vracht.

Lasten, b. en o. w., ik lastte, heb gelast. Bedr., last, bevel geven: sij lasten, dat men doe een kemper offerand. II. DE GR. Het zamengest. *belasten* is meest in gebruik. Onz., met *hebben*; lasten in eene zaak helpen dragen: de eigenaar moet daarin mede lasten. Oul. beteekende het ook *beledigen*.

Laster, m., meerv. lasters, lasteren. Een schelmstuk, zware schending van de wet: op genderley laster bevonden. HOOFT. Het wordt thans meestal gebruikt voor eene zware belediging van iemands eer: den laster doen zwichten. HOOFT.

Van hier lasterachtig, lasterig, lasterlijk. Zamenst.: lasterboel, lasterdaad, lastermond, lasterpen, lasterede, lasterschrift, lastersmet, lasterstuk, lastertaal, lastertong, lasterziek, lasterzucht.

Het woord komt van *last*, in den eersten zin, of liever van het oude *lasten*, lat. *laedere*, beledigen. Voorheen zeide men ook *lachter*. Zie dit woord.

Lasteren, b. w., ik lasterde, heb gelasterd. Iemands eer schenden. Van hier lasteraar, lasteres. BIJBELV. Lastering. Bij HESYCH. is *λαζειν* zoo veel als *ὑβριζειν*, *injuria el contumelia afficere*; *λασθη* en *λαθαινειν* is bij denzelfven *κακολογειν*, *maledictis impetere*.

Lastig, zie *last*.

Lat, v., meerv. latten. Een lang, dun, smal hout, dat gewoonlijk vierkantig gezaagd wordt. Ook eene smalle of dunne plank. In het gemeene leven, zegt men van lieden, die bankbreukig zullen worden: zij hangen aan de latten. Zamenst.: latwerk. Van hier ook het bedr. w. *latten*, met latten beleggen: een dak latten, waarvoor ook *belatten* in gebruik is, middeleeuw. *latare*.

Lat, hoogd. *Latte*, eng. *lath*, fr. *latte*, ital. *latta*, middeleeuw. *lata*.

Laten, o. en b. w., ik liet, heb gelaten. Onz., niet verhinderen: eenen vogel laten vliegen. Het vuur laten uitgaan. Zich iets laten dunken; waarvan laatdunkend. In eenige gevallen, staat het voor den lijdenden vorm: ik heb het mij zoo laten verhalen, het is mij verhaald. Als een bedrijf. w., wanneer het volgende werkwoord dikwerf weggelaten wordt: zijn water laten; eenen zucht, eenen wind laten. Bloed uit de ader laten; ook iemand laten. De deur open laten. Den akker onbebouwd laten. Wijders, toelaten, veroorloven; enz.: laat de zaak niet verder komen. Laat mij het u nog eenmaal zeggen. Als bedr., wanneer het volgende werkwoord wordt verzwegen: laat mij met vrede, met rust. Bijzonder in bezit laten: iets eenen stuiver onder de waarde laten. Verliezen: zijn leven laten. Met allerlei bijvoegsels: iets op de tafel, in den zak laten. Fig., voor nalaten: hij wil het niet laten. Hierbeeh behoort de onbepaalde wijs, als een zelfstandig naamw. gebruikt: iemands doen en laten berispen. Voorts, gelegenheid verschaffen, dat iets geschiede: zijne kinderen laten leeren. Iemand iets laten weten. Zijn kind laten doopen. Somwijlen gebruikt men het wel eens ongepast: de koning liet hem het hoofd afslaan. — Ik liet hem gaan; en in den volmaakt verleden tijd: ik heb hem laten (niet *gelaten*) gaan. Bij opwekking of aansporing: laat ons bidden, niet *laten wij bidden*. Zoo ook laat mij gaan, niet *laat ik gaan*, enz. CAMPH. bezigt het woord *laten*, voor verlaten: En 't leeuwenjongh... laet sijn spelonck. Zoo ook BIJBEL, 1477: en wilt ons niet laten. In denzelfden BIJBEL komt het ook voor, in den zin van laten gaan: laet mi, dat ic varen mach tot mijnen here. Soe sal hyse laten, d. i. laten gaan. Van hier lating, aderlating. Zamenst.: laatband, laatbekken, laatijzer, laatkop, laatwindsel, enz.

Dit oude werkwoord is reeds, bij KER., *lazzan*, *lazin*, hoogd. *lassen*, ital. *lasciare*, fr. *laisser*, wallach. *lasse*, goth. *letan*, bij ULPHIL., neders. *laten*, angels. *laetan*, eng. *to let*, zw. *lata*, deen, *lade*. Wegens den hoogen ouderdom des woords, is deszelfs eerste beteekenis onzekere.

Latierboom, (bij KIL. *lattierboom*, *littier*

boom) meerv. latierboomen. Boom, tot afschutting van paarden, in eenen stal. Van het fr. *litière*, stroo onder paarden in eenen stal, om op te leggen; van het lat. *lectica*, van het gr. *λεγω*, doen liggen.

Latijn, o., de latijnsche taal. Het meerv. de Latijnen zijn de inwoners van Latium; ook de schrijvers, die in het latijn geschreven hebben. Van hier latijnsch: de latijnsche school. Van het lat. *latinum*.

Latium, o. Een landschap van Italië: het forse Latium. VOND.

Latoen, o. Een kostelijk metaal, eertijds tegen goud geschat, het *orichalcum* der Ouden; uit goud en klaer latoen geklonken. VOND. Wij noemen ook rood koper, dat met kalamijnsteen geel gemaakt is, *latoen* Fr. *laiton*, *leton*, eng. *latten*, ital. *latone*, sp. *laton*.

Lats, v., meerv. latsen, bij HALMA *latse*. De voorbroek, ook eene breede klep aan eene broek. Misschien het hoogd. *Latz*, hetwelk ADELUNG met *lid*, een deksel, uit eene bron afleidt.

Latuw, (latouw) v. Baksalade: wat latuws in de graft te werpen. HOOFD. Veltlatuwe, — wilde latuwe. BIBBEL, 1477. Zamenst.: latuw-salade, latuwzaad. Uit het lat. *lactuca*, bij KIL. ook *lactoue*, en in sommige oorden des Vaderlands *latteke*.

Laurier, m., meerv. laurieren. Anders een *laurierboom*. In den verhevenen en dichterlijken stijl, draagt ook een laurierkrans, het oude zinnebeeldige ereteeken van helden, overwinnaars en dichters, den naam van *laurier*: men kroon dit hoofd met eeuwigen laurier. J. DE HAES. Van hier het bedr. w. *laurieren*, met laurier kroonen: gij die mijn hoofd lauriert. RODENB. Prijzen, eeren: zoo moet men uw bedrijf laurieren. POOT. Het deelw. *gelaurierd* wordt bij HOOFD gevonden. Uit het lat. *laurus*.

Lauwer, m., meerv. lauwers, lauweren. Hetzelfde als *laurier*: dees boom gelijkt den laurier. VOND. Voor eenen krans van laurier: toont den laurier, die de kruin der helden drukt. HOOGVL. In den deftigen stijl, voor een cere- of zegeteeken: naar Delfschen laurier draven. POOT. Van hier het bedr. werkw. *lauweren*, hetzelfde als *laurieren*; *gelauwerd*, hetzelfde als *gelaurierd*. De *Lauwers* is een bedijkt land in Vriesland, oulings een bekende stroom, *lavica* in het lat. Voorts zijn van *lauwer* de zamenst.: lauwerbezie, lauwerblad, lauwerboom, lauwerbosch, lauwerkrans, lauwerkroon, lauwerolie, lauwertak, enz.

Lava, v. Zoo noemen de inwoners van Italië en Sicilië den vuurstroomb, die uit de monden van den Vesuvius en Etna vloeit. Zij bestaat uit een mengsel van steenen, zand, aarde, mijnstoffen, zouten, die, door het vuur, tot kalk verbrand, gesmolten in glas veranderd worden. Voorts is het, in het algemeen, de naam van de gloeiende stroomen, uit vulkanen of vuurbergen uitgeworpen. De lava van Vesuvius, ontsprongen uit zijn' geborsten kroes, enz. L. TRIP. Zamenst.: lavastroom. Denklijk van het lat. *labi*, vallen. Hierheen behoort ook het zwits. woord *lauvine*, waardoor de Alpbewoners eene gansche laag sneeuw verstaan, die van het gebergte valt. Het middeleeuw. *lavina* gebruikt PAUL DIACON., om daardoor regenvloeden uit te drukken, die van de bergen storten.

Lavas, v. Eppekruid, eene sterkriekende plant, in gedaante en reuk aan selderij gelijkende. De,

met brandewijn overgehaalde, drank, uit deze plant, draagt denzelfden naam. Bij KIL. *lavasche*, fr. *livèche*, elders in het gemeene leven, *libbestok*, *libbestik*, *libbestik*, hoogd. *Liebstockel*, uit het latere latijn *levestium*, van het gr. *λεβιστικον*. De rechte naam is, bij DIOSCORIDES, *λυγιστικον*, omdat, naar PLINIUS, de plant uit Ligurië kwam, waar zij in overvloed groeide.

Lavel, v. Verlof, vrijheid: ik gaf hem lavei. In Vriesland wordt het in de hoogte gestoken teeken om te schoffen *lavei* genoemd. Iemand *lavei* geven wordt ook gebezigd in den zin van iemand iets op de mouw spelden. Men noemt dit ook: iemand lavuit geven. Ter laveije gaan is eene spreekwijs, welke de jagers van het wild gebruiken: dewijl het overbekend is, hoe gaarn 't wild, buiten de wildernissen in de aanliggende landen, ter laveije gaat. RENDORP. Van hier het onz. werkw. *laveijen*, bij KIL. ledig loopen, schoffen. Het woord behoort gewis, met het eng. *leave*, vrijheid, met de laatste helft van de woorden *oorlof*, *verlof*, met het lat. *liber*, vrij, het gr. *λειπω*, laten, achterlaten, tot eene bron.

Laveijen, zie *lavei*.

Laven, b. w., ik laafde, heb gelaafd. Een weinig vocht, tot verkwikking, op iemands lippen brengen: eenen zieltogende met wijn, met eene veër laven. Eenig vocht nemen, om den dorst te stillen: zijnen dorst laven. In het gemeen, *verkwikken*. Van hier *lafenis*.

ADELUNG brengt het tot den oorsprong van *leven*, inzoover dit woord eertijds *eten* beduidde: that heuues lebet is, bij NOTK., dat hooi eet. Zoo zoude *laven* eigenlijk te kennen geven voedsel aan iemand toereiken.

Lavendel, (bij VOND. ook *lavender*: lavender mengende) v. Eene plant met welriekende bloemen. Zamenst.: lavendelbloem, lavendelkruid, lavendelolie. Van het lat. *lavendula*, dat zijnen naam van *lavare*, wasschen, zal hebben, omdat de Ouden deze plant, in de wasbaden gebruikten.

Laveren, o. w., ik laveerde, heb gelaveerd. Tegen den wind opeilen, — overdwars heen en weder zeilen, wanneer men het in den wind heeft. Van menschen, die door den drank bevangen, de straat kruisen, en gelijk een schip, dat laveert, gestadig schijnen te zullen overslaan of vallen, wordt dit woord insgelijks gebezigd. Ook van schaatsenrijders: nu laveren in lij, op d' eene schaets, enz. ANTONID. Bij KIL. *loeveren*, oul. ook *loveren*, fr. *lowoyer*, eng. *to laveer*, bij JOHNSON, hoogd. *laviren*. *Loef* is, bij KIL. eene roeipen, op de zijde van het schip; ook noemen de schippers die zijde des schips, van waar de wind komt, *de loef*. Zoo is dan *laveren*, *loeveren*, het schip in die schuinse richting brengen, dat de wind te loefwaart invalle.

Lavoer, o., meerv. lavooren. Een verouderd woord, beteekenende een bekken, een lampet, eene waschkan. Van het fr. *lavoir*, middeleeuw. *lavarium*, uit het lat. *lavare*, wasschen.

Lazaret, o., meerv. lazaretten. Een gebouw, waar besmette zieken verzorgd worden. In zee-steden, bij de Middellandsche Zee, noemt men *lazaretten* zulke huizen, waar men scheepsvolk en reizigers, die van plaatsen komen, welke men van pest verdenkt, eene wijl tijds doet verblijven, om den veertigdaagschen, of korteren proeftijd (*la quarantaine*) uit te houden. Oorspronkelijk, beduidde dit woord een huis voor melaatschen, om-

dat, in de middeleeuwen, het voornaamste gebouw van dien aard, voor Jeruzalem liggende, aan den heiligen LAZARUS was toegewijd. Dit is ook de reden, dat elk, die eene soort van melaatschheid had, in die eeuwen *lazarus* genoemd werd. Wij zeggen nog: hij is *lazarus*. Zamenst.: *lazarushuis*, *lazarusklap*. Van hier *lazarij*, melaatschheid: die plaghe van lazariën. BIJBEL, 1477. — *Lazerig*: hij is zoo lazariëch en ongevoeligh. DE BRUNE. Bij KIL. *laserisch*. De oorsprong ondertusschen is ontleend van den bekenden melaatsche, in het Evangelie, LAZARUS genaamd, welken naam sommigen voor ELIEZAR, *hulp van God*, houden; anderen, door *hulpeloos*, *arm*, vertalen.

Lazuren, onverb. bijv. naamw. Van lazuur, uit lazuur gevormd. Poort gebruikt dit naamw. voor *lazuurverwig*: 't lazuuren uitspannel des hemels. Ondertusschen zijn toch *lazuur* en *lazuren* onderscheiden; daar het eerste op de *kleur* ziet en *verbuigbaar* is, het laatste op de *stof* en *onverbuigbaar*. Zie *azuur*, *azuren*.

Lazuur, lazuursteen, (azuur) m., meerv. lazuren. Een schoone hoogblauwe steen, met goudkleurige stippen. In het latijn *lazulus*. Van de Arabieren, zegt MART., wordt hij *azul* genaamd. Sommigen houden hem voor den *leschem*, anderen voor den *saphir* des Bijbels.

Lazuur, bijv. n. en bijw., lazuurverwig, hoogblauw: het gegolf NĒPTUNI, wiens lazure kruijn enz. RODENB. Onz., *het lazuur*, lazuurkleur: het lazuur des hemelschen gewelfs. Zamenst.: lazuur-gewelf, hemel; lazuursteen.

Leb, hebbe, lubbe, (bij KIL. ook *libbe*) v., meerv. hebben. In het gemeen datgeen, hetwelk vloeibare lichamen doet runnen. In bepaaldere beteekenis, de verzuurde en geronnene melk, in de maag van jonge herkauwende dieren, als van kalveren, waarvan men zich bedient, om melk te stremmen en tot kaas te maken. Van hier *lebbig*: *lebbige kaas*, die te veel naar de *leb* smaakt. Fig., spijtig, vuilaardig, smalend: een *lebbig wijf*. Een *lebbig bescheid*. Van hier *lebbigheid*, in den eigelijken en oneigelijken zin.

Om het denkbeeld van verbinden, hard maken, zoud men het tot eenen oorsprong met *kleven*, *lever*, *lijf*, kunnen brengen. INRE merkt, uit NONIUS aan, dat de oude Latijnen *lapire*, in den zin van hard worden, verdikken, gebruikt hebben; waarvan het lat. *lapis*, een steen.

Leb, (lebbe) v., meerv. hebben. De slappe buikzijde van eenen gegronnen visch. Van hier *lebaal*. Het woord schijnt tot het geslacht van *lip*, *slap*, *lob*, (*lobbe*) enz. te behooren.

Ledebrak, v. Zware arbeid, die de leden als braakt. Van hier het bedr. w., *ledebraken*, teisteren: zie, hem geledebraakt, bespogen, uitgejouwd. M. L. TIJDW. Voor dit *ledebraken* zegt men ook *lebreken*, in de gemeenzame verkeerding. Ledebrakig, (ledebrekig) zwaar enz., ledebreuk, breuk aan eenig lid.

Ledekant, v., meerv. ledekanten. Eene bedstede, die rondom los is. Voor het houtwerk eener ledekant wordt het ook genomen. Het is denklijk, dat het uit het fr. *lit de camp* verbasterd is; derhalve niet *ledikant*. TEN KATE, echter leidt het af van *lijden*, in den zin van gaan, trekken; eene slaapstede waarmede men overal trekt. Zamenst.: ledekantbehangsel, ledekantmaker, enz.

Ledemaat, zie *lidmaat*.

Leder, (leer) o. De bereide huid van dio-

ron. Uit eens anders leer is het goed riemen snijden, men kan ligt mild zijn op eens anders beurs. Leer om leer, gelijk met gelijk. Somtjids staats het voor iets, dat uit leer gemaakt is: van leer trekken, den degen, of het mes uit de scheede trekken. Van hier het onverb. bijv. n. *lederen*: met eenen lederen gordel. BIJBELV. Zamenst.: bovenleer, geitenleer, schoenleer, zoolleer, enz. — Lederbereider, lederkooper, (leerkooper) enz.

Naardien het hoogstwaarschijnlijk is, dat de bedekking hier het meeste heerscht, is de afleiding uit de bron van *kleed*, *lid* enz. niet geheel ongegrond.

Lederloojen, (leerloojen) o. w., ik looide leder, heb ledergelooid. Leder met run bereiden. Van hier *lederloojer*, (leerloojer) *lederloojerij*, (leerloojerij). *Looi* is de bast van eikenboomen, hoogd. *Lohe*. Bij KIL. is het *loije*, *loewe*, *loo*, hetwelk hij door taan verklaart.

Ledertouwen, (leertouwen) o. w., ik touwde leder, heb ledertouwd. Leder met taan of run bereiden. Van hier *ledertouwer*, (leertouwer) *ledertouwerij*, (leertouwerij). Van *leder* en *touwen*, dat te kennen geeft met taan berceiden, neders. *tauen*, angels. *tawian*, eng. *to tan*; en dit alles, waarschijnlijk van het goth. *taujan*, *facere*, bereiden.

Ledgras, zie *lidgras*.

Ledig, bijv. naamw. en bijw., lediger, ledigst. In het gemeene leven, *leeg*, waarvan het oude *leegbaar*, *leegbaarheid*, werkeloos en gerust; in den laatsten zin, komt het tweemaal bij Hooft voor. Welks ruimte niet opgevuld is: een ledig huis. Niet beladen: een ledig schip. Onbebouwd: een ledig erf. Zonder bepaalde bezigheid: ledigen tijd hebben; ledig loopen. Lui: zijnen tijd ledig doorbrengen. Zonder geschenk: iemand ledig weggeuden. Hooft bezigt ledig staan, voor *nalaten*: niet te kunnen ledigh staan van den raadt der twee graaven te volghen. Ook: mij staat ledig iets te voor, ik heb gelegenheid iets te doen; mede door Hooft gebruikt. Van hier ledigheid, lediglijk; het bedr. werkw. ledigen, voor ledig maken; lediging, enz. Zamenst.: lediggang, ledigganger, lediglooper, enz.

Het woord stamt misschien af van *lede*, en den uitgang *ig*. Naar den aard dezes uitgangs, die eene bezitting beteekent, beduidt het *lede hebbende*. Maar, wat is nu *lede*? Zeker niet het oude *lede*, *leide*, *gradus*, *gressus*, *ductus*, bij KIL., (waarheen TEN KATE helt, die het van *lijden*, gaan, afleidt; als beteekende het hier en daar gaande) maar van *lede*, dat is *lade*, insoover dat woord eene holle ruimte in het algemeen, te kennen geeft. *Ledig* zou dan zoo veel zijn, als eene holle ruimte hebbende. Zie *lade*. Het tegengestelde *onlede*, voor bezetten tijd, vindt men, nu en dan, nog bij Hooft.

Ledigen, zie *ledig*.

Leed, hijw., leeder, leedst. Dit woord beteekende eertjids hatelijk, onverdragelijk, afschuwelijk. Het bekende spreekwoord bevestigt dit: een gedwongen eed is God leed. — Ook: hetzij u lief of leed. Thans drukt het uit eene gewaarwording van droefheid, smart, onrust, berouw: het is mij leed. Het doet mij leed. BRONS misdrijf doet mij leeder. Hooft. Iets, of iemand, leed hebben, is oul. in gebruik geweest, voor *haten*: ende alle valscheit had hi leet. M. St. Het rouw mij, dat ik u zoo leet oyt heb ghehad. Hooft.

Leed, o. Eene onaangename gewaarwording

van onregt, hoon, smaadheid: u zal geen leed geschieden. Men zal nergens leed doen. BIJBELV. In Vriesland wordt het voor *rouw* gebezigd, waarvan leedbrief, d. i. *rouwbrief*. Men zegt daar: de leed aanzeggen, voor het overlijden van iemand bekend maken, ten einde men daarover leed (*rouw*) drage. Ev. WASSENB. Zamenst.: leedwezen, weeklacht, bittere droefheid: groot leedwezen over eene misdaad hebben. Men zou, dunkt mij, het woord *leedvermaak* zeer wel kunnen gebruiken, voor het anders zoo moeilijk te vertalen hoogd. *Schadenfreude*.

Het woord schijnt voor het naaste uit te drukken, of eenen luiden uitroep, door lichthamsmarten en gemoedsangsten veroorzaakt, of een zigtbaar bewijs daarvan, in de gelatstrekken.

Leedvermaak, zie *leed*, o.

Leeftogt, m., zie *leven*.

Leeg, zie *ledig*.

Leek, m., meerv. leeken. Een woord, uit het lat. *laicus*, gr. *λαϊκος* ontleend. In de roomsche kerk verstaat men hierdoor eenen persoon, die niet geordend is, of niet tot de Geestelijken behoort. Van hier leekbroeder, leekzuster, die het kloosterwerk doen, en daar de Geestelijken bedienen. Leekeregter, wereldlijke regter. Naardien de geleerdheid, in de middeleeuwen, bij de Geestelijken alleen doorgaans gevonden werd, zoo is een *leek* ook zooveel als een ongeleerde. *De leeken*, het gemeene volk.

Leelijk, bijv. n. en bijw., leelijker, leelijks. (*Lalijk* ergens bij Hooft, *lelk*, in Gron.). Dit woord beteekent de boosheid en toornigheid des gemoeds, in de trekken des gelaats, vertoond: iemand leelijk aanzien. Wijders, iets, dat in die toornige gesteldheid gegrond is: Een leelijk bescheid. Van hier hatelijk, ten opzichte van den zedelijken aard van iets: eene leelijke daad. Iemand leelijk bedriegen. Als een gevolg daarvan: hij is er leelijk aan, hij is ongelukkig. Walgelijk, afschuwelijk: eene leelijke hoer. Zoo leelijk, als de nacht. Als eene figuur van dit laatste: eene leelijke dag, slordig weder. Als eene verdere figuur: leelijke manieren over zich hebben. Van hier leelijkheid.

Het woord is zonder twiifel uit *leedlijk*, *leedelijk* verkort. Zie *leed*. Het afschuwelijke voor het oog is overig, in het fr. *laid*, en ital. *laido*. Bij Boxhorn is *leidlich* afschuwelijk. Het hoogd. *leidig* is hatelijk, afschuwelijk; gelijk *leidlich* somtijds dienzelfden zin heeft.

Leem, o. Vermengde aarde, uit klei en zand bestaande, taai, en in het vuur hard wordende: het taai leem. VOND. Fig., een nietig, broos mensch: wij zijn slechts leem. Is 't leem niet stout, dat zijnen pottebakker bedillen durft? VOLLENTI. Van hier leemachtig, en het onverb. bijv. n. *leemen*: eene leemen hut, — leemig.

Het schijnt te grenzen aan *klei*, *kleven*, *lijm*, *sljm*; aan het gr. *λεπτα*, lat. *limus*.

Leeman, (zamengetrokken uit *ledeman*) m., meerv. leemans, leemannen. Een beeld, dat bewegelijke leden heeft, en, naar des schilders genoegen, in zijnen stand gerigt wordt: ik heb de waarheit niet willen naar mijne hant stellen, gelijk de schilder zijn' leeman. HOOGVLIET.

Leemen, b. w., ik leemde, heb geleemd. Met leem bestrijken.

Leemte, (KIL. *lemte*, *laemte*) v., meerv. leemten. Ongemak, kwaal, gebrek, verminktheid. Bij

KIL. *vitium*, *defectus*, *mutilatio*. Ons leemten lagen niet zoo schandelijk ten toon. J. DE DECK. Van hier ook *lentig*, voor gebrekkig. In het gewone gebruik beteekent het meest eene verachtelijke, stinkende wonde: en d' oude leemten zal tot etter uit doen zweeren. VOND. Van hier *leemtig*: leemtig schuim is, bij VOND., eene beschrijving van slecht volk. Van het oude *leme mutilatio*; waartoe ook *lam* behoort, inzoover het eertijds, in het algemeen, allerlei gebrek beteekende. *Leme* in het oudhoogd., eene wonde.

Leen, o., meerv. leenen. Leening zonder meerv.: iets te leen geven, ontvangen. Een goed, dat, op zekere voorwaarden, aan anderen tot vruchtgebruik wordt afgestaan; een leengoed, met een meervoud: iemand een leen vergunnen. Het leen van zijne kroone. VOND. Te leen houden, iets als een leengoed hebben. Een leen verheffen, een leengoed van iemand doen afhangen. Een leen verheergewaden, een leen bij eenen hoer verheffen. Zamenst.: achterleen, grondleen, mansleen, naleen, onderleen, enz. Leenboek, boek der leenen en leenmannen; leenbrief, schriftelijke verzekering van een leengoed; leendienst, leengeld, leengoed, leenheer, leenhof, hof van eenen leenheer; leenhouder, leenhulding, leenkamer, leenlieden, leenman, een, die, volgens leenbrief, den eed van manschap heeft afgelegd, waarvoor de Heer hem bescherming schuldig is. Dit past MOON. toe op den mensch met betrekking tot God: zelfs Godts leenman, . . . staat verwondert. Leenpligt, leenregt, leenrente, leenroerig, leenroerigheid, leenschrijver, leenspraak, leenspreukig, leentafelhouder, bij Hooft, voor *lombardhouder*; — leenverheffing, leenvrouw.

Leenen, b. w., ik leende, heb geleend. Het gebruik van eenige zaak voor eenen tijd toestaan, te leen geven; waar het meest van tilbare, beweegbare dingen gebruikt wordt: Vrient, leent mij drie brooden. BIJBELV. Te leen ontvangen: van iemand geld leenen. Overdr.: het oor aan iets leenen, naar iets hooren. Van hier leener, die te leen geeft en neemt; leening: ik heb het bij leening. De bank van leening, de lombard.

Het woord beteekent oorspronkelijk geven, zoo als men uit *verleenen* bespeurt. OTFRID. zegt, in dien zin: loh ihn lib, schenk hun het leven. *Lia* heet, bij de IJslanders, schenken, geven. ADELUNG leidt het af van het wall. *lla*, *llaw*, de hand.

Leep, bijv. n. en bijw., leeper, leepst. Leepoogig, wien bedorven vicht in de oogen druip, dat dezelve doet tranen, en de oogleden zamenkleven. Mer *LYA* was leep midden oghen. BIJBEL, 1477. Misschien van het lat. *lippus*, hetwelk men afleidt van het gr. *λεῖψω*, afvloeijen, druipen. *Leep* is bij ons ook doortrapt, loos: dat is een leep wijf. In leepheid gegrond: eene leepe daad. Misschien is het eene figuur van het eerste, zoodat een schalkachtig oog, waarmede men iemand overdwars aanziet, ons voorkome als een leepoog. Althans: iemand leep aanzien, is bij ons in gebruik, voor iemand overdwars aanzien. Van hier leepheid, leepigheid, in beide betekenissen. Zamenst.: leepoog, leepoogig, leepoogigheid.

Leep, v. Dit woord is alleen gebruikelijk in de spreekwijs van de leep krijgen. Flus krijghe van de leep. VOND. Misschien een klanknabootsend woord van *lap*, eene oorvijg; *lappen*, drijven, smijten.

Leer, zie *ladder*.

Leer, zie leder.

Leer, v. De voordragt van eene waarheid, en wel een regel van gedrag: verlaet de leere uwer moeder niet. **BIJBELV.** Eene waarheid, in woorden voorgedragen: allerlei nieuwe leer in de wereld brengen. De geheele samenhang van eene waarheid: de leer van JEZUS CHRISTUS. De zedeleer. Bij uitnemendheid, al de voorschriften van de christelijke godsdienst: het licht der hemelsche leere. **VOLLENH.** Een bijzonder stelzel: de leer der doopsgesinden — der hervormden. In het gemeens leven, gebruikt men het ook voor den toestand eens onderwezenen: hij is nog in de leer, hij is nog maar leerjongen. Zamenst.: leerbegeerte, leerbegrip, leerdicht, leergast, leergeld, leergezel, leergierig, leergierigheid, leergierigheid, leerjaren, leerjongen, leerkind, leerknap, leer knecht, leermeester, leermeesteres, leermeesterschap, leermeisje, leeroefening, leerrede, leerrijk, leerschool, leerspreuk, leerstuk, leertijd, leertrant, leerzaam, die wel leert, ook iets, dat eene goede leering behelst; leerzaamheid, leereerzucht, bij **VOLLENH.**, leereerzucht, enz.

Leeraren, zie leeren

Leeraren, b. w., ik leerde, heb geleerd. Met eene duidelijke stem iemand zeggen, hoe hij handelen moet: ende het gelt genomen hebbende, deden gelijk sij geleert waren. **BIJBELV.** In bepaaldere zin iemand vaardigheid, denkbeelden van eene zaak, door mondelijk onderwijs, mededeelen: iemand eene kunst, eene taal leeren. Sommigen beweren, dat de vierde naamval des persoons blijft, schoon de zaak, die geleerd wordt, er bij staat. Ondertusschen, schijnt dit eene navolging van het lat. *doceo* te zijn. En dat onze taal hier den vierden naamval niet duldt, blijkt daaruit, dat men in den lijdenden vorm niet zegt: ik word de zangkunst geleerd, maar wel, en alleen met den derden naamval: mij wordt de zangkunst geleerd. In den **BIJBEL, 1477** lezen wij: En leert dese mine woorden uwen kinderen. Fig.: nood leert bidden. Overtuigen van eene misdaad, en deswege straffen: wat zal men dief leeren? Noodzaken tot iets: dat zal ik u wel leeren. Vaardigheid in iets zoeken te bekomen; en wel door iets met luide stem dikmaals te lezen: zijne les leeren. Eenen psalm leeren. Van buiten leeren. Wijders, vaardigheid in eenige zaak verwerven: een handwerk, eene kunst, eene wetenschap leeren. Nog verder: men leert het best door de ondervinding. Iemand leeren kennen. Als zelfst. naamw.: het leeren (het onderwijzen) is hem verboden. Het leeren (onderwezen worden) kost geld. Voorts vereischt dit woord de onbepaalde wijs zonder *te* bij zich: eenen vogel spreken leeren; ook zonder werkw.: eenen vogel op de kruk leeren, namelijk vliegen. In welk geval de volm. verl. en meer dan volm. verl. tijd geen deelw., maar de onbepaalde wijs vordert: ik heb hem leeren kennn. **Leeren aan den leerling, en leeraren aan den onderwijzer** toe te eigenen, houde men voor eene nooddeloze onderscheiding. Van hier leeraar, leerares, leeraarschap, leering, leerling, de leerling-schap, bij **POOT, voor de leerlingen.** Verder: leerzaam, leerzaamheid. Zamenst.: leeraarsambt, leeraarstoel. Zie verder *geleerd*.

Het woord beduidt eigenlijk een luid geraas maken. In de platte volkstaal der Hoogd. komt *lären, lehren* nog voor schreeuwen ver. Ons *alarm* is uit dezelfde bron.

Leesbaar, enz., zie lezen.

Leest, m. en v., meerv. leesten. De gestalte van een ding in het gemeen, bijzonder de schoone gedaante des ligchaams, in zijnen geheelen omtrek: van goddelijken leest. **MOONEN.** Uw verstooven asch, in 's lichaams ouden leest verzeen. **M. I. TIJDW.** Wijders, soort, eene gelijkheid, eene overeenkomst: luiden van zijner leeste. **HOOFD.** Een vorm, waarop men kousen spant; vooral een schoenvorm: schoenen over eene leest maken — op de leest slaan. Eene mansleest, eene vrouwenleest, eene leest voor mans- en vrouwen-schoenen. Schoenmaker, houd u bij uwe leest, elk oefene de kunst, die hij geleerd heeft, ook: elk beoordeelde zijne eigene kunst. In den vertronwelijken stijl zegt men: het lijf op de leest zetten, voor zich onmatig met spijs opvullen. Fig.: die vlugge en schrandre Fenixgeest, zoo juist geschooid op **FLAKKUS** leest. **VAN BLEESWIJK.** Twee op eene leest gepast, elkander gelijkende in denkwijns en zeden. **VOND.** Iets op eene hupsche leest vormen, in zijn doen een goed voorbeeld volgen. Zij schoeijen op eene leest, zij komen wel overeen. Op eene andere leest schoeijen. Zamenst.: het leestenmaken, leestenmaker. Het schijnt, met *lijst*, eenen stamwortel te hebben. Schoon dit woord in beide geslachten voorkomt, schijnt echter het vrouwelijke, wegens den uitgang *st*, de voorkeur te verdienen.

Leesten, b. w., ik leestte, heb geleest. Schoenen leesten, op de leest slaan. In andere beteekenissen is dit woord reeds verouderd, bij **KIL. leesten, leijsten.** Het beteekende certijds *doen, volbrengen, werkstellig maken*; het hoogd. *leisten*; van hier *leistung*, bij **HOOFD:** tot *leistung* (leesting) van denzelfden eed. **KIL.** verklaart het ook door *duren, volharden*; het eng. *to last.* Volgens het oude stadsregt van Bommel, konde men voor eene schuld, voor Schepenen bekend, nadat men veertien dagen *geleest* had, de goederen van den schuldenaar panden en slijten. *Leisten* wil daar zeggen in eene herberg liggen en teren, op kosten van den schuldenaar. In het Graafschap Zutphen, zegt men *burgtocht leisten*, dat is borgtocht stellen. In de middeleeuw. zeide men: ter *leistung* komen, dat is *in gijzeling komen*, totdat men eene schuld betaald, of eene gelofte voldaan hadde. De oorsprong is onzeker.

Leeuw, m., meerv. leeuwen. Vrouwel. *leeuwien.* Een vleeschvretend dier, wegens zijne sterkte, dapperheid en onverschrokkenheid genoeg bekend. De leeuw is de koning der dieren. Een brullende (niet *brieschende*) leeuw. Een wapen, waar de leeuw het blazoen is: Holland voert eenen leeuw in zijn schild. In den Gouden Leeuw, de herberg, waar een gouden leeuw uithangt. Het geheele volk van Nederland; in den dichterlijken stijl: de dog van Albion op Neêrlands leeuw gebeten. Dat eenige gelijkheid naar eenen leeuw heeft. Zoo neemt men het verkleinw. *leeuwje*, voor een hondje, dat van achteren geschoren is, en aan kop en borst de manen van eenen leeuw vertoont. Een hemelteeken: de zon in den leeuw. Van hier het onverb. bijv. n. *leeuwen*: een man van eenen leeuwen aard, een kloekmoedig man. Van hier leeuwelijk: 't leeuwelicke rap. **HUYGENS.** Zamenst.: leeuwendalder, een muntstuk van 2 gl. 10 cents. Eertijds had men ook een muntstuk gouden leeuwen genaamd, (ook *lijhoenen, lijconen*) ter waarde van 1 gl. 50 cents. **Leouwenhol, leeuwenhuid, leeu-**

wenjong, leeuwenkop, leeuwenkuil, leeuwenmanen, leeuwenmoed, leeuwenvoet, zeker gencekruid, enz.

Leeuw, hoogd. *Löwe*, saks. *lowe*, zw. *lejon*, angels. *leo*, ijsl. *leon*, fr. *lion*, eng. *lion*, pool. *lew*, boh. *lew*, lat. *leo*, ital. *leone*, sp. *leon*, gr. *λεων*, *λις*, hebr. **לֵוִיָּהּ** **לֵישׁ**. Het is meer dan waarschijnlijk, dat al deze namen, uitgezonderd *λις* en

לֵישׁ, ontleend zijn uit het brullen dezes diers, dat aan hetzelfde een onderscheidend kenteeken is. Wij hebben nog een woord *loezjen*, neders. *leuen*, eng. *to low*, angels. *lewan*, dat hiermede veel overeenkomst heeft. Oul. bezigde men het veer *libaard* voor *leeuw*.

Leeuwrik, leeuwrik, leeuwerk, (bij Kit. *leuwercke*, *leuwerick*, *lewerick*, *lauwerick*, *leuwerck*, *lercke*; bij Rodenb. *leufwerck*) m., meerv. leeuwricken. Een vogel, bekend wegens zijnen aangename zang, in de lucht. De leeurik voegt zijn stem bij dit geboorteliiedt. **Poor**.

ADEL. leidt het af van het oudhoogd. *lären*, luid zingen. Zie *leeren*. De eerste helft van *lauwerick*, bij Kit., behoort of tot *luid*, hoogd. *laut*, of tot het wall. *lief*, de stem. *Van luid*, *laut* stamt ook het lat., of liever het gall. *alauda* af. In het wall. heet *alarch*, *elarch* eene zwaan, lat. *olor*, misschien om den zang, door de Ouden dien vogel, eer hij uit het leven scheidde, toegekend. Misschien is *lewerik* wel voor *kleverik*, van *kleveren*, oul. klimmen, omdat deze vogel gewoon is, al zingende, zeer hoog in de lucht te klimmen. En dan zou *lewerik* de ware spelling zijn. G. J. Voss. acht het afkomstig van het oudgallische *alauric*. J. G. Haas oordeelt, dat het hoogd. *Lerche* van het gezang dezes vogels, *liri*, *liri*, ontleend is.

Leeuwers, leeuvers, m.; het enkelv. wordt niet gebruikt. Een scheepswoord, gaton in de lijken der zeilen, waardoor de zeilen een reeffje ingebonden kunnen worden.

Leewater, zie *lidwater*.

Leeze, v., meerv. leezen. Een verouderd woord, dat een spoor, wagenslag beteekende. Het is nog overig in: wagenleeze, wagenspoor. Hoogd. *Leise*, *Geleise*. Zonder twijfel is de bron in *leiden*.

Lef, zie *laf*. — Dat is eene rechte lef, eene zotte snapster, een handeloos vrouwmensch. — Bij Kit. ook eene hoer, die namelijk door hare snapsterij mannen bepraten kan. Van het veroud. *leffen*, snateren dat met *klappen* van den klank gevormd is.

Lefter, een woord, dat, in sommige oorden des Vaderlands, gehoord wordt: de *lefterhand*, voor de *linkerhand*; the *left hand*, in het eng. Hestichus verklaart *λαφος*, door iemand, die linksch is, lat. *laevus*

Leg, m. Het leggen: van den leg der vogelen. **Hoort**.

Legg, legge, v., meerv. leggen. In het gemeene leven gebruikt men dit woord voor de plaats, waar de eijeren van hennen en eenden, in het lichaam gevormd worden: de hoenders hebben reeds dikke leggen. In Geld. en elders wordt ook eene laag schoven, op den dorschvloer, eene *leg* geheeten.

Legende, v., meerv. legenden. Zoo noemt men, in de roomsche kerk, een boek, waarin het leven en de daden van Heiligen verhaald worden. Uit het middeleeuw. *legenda*, *legendorum*; dewijl

zulke verhalen, op gezette tijden, den leeken werden voorgelezen. Zamenst.: leugenlegende.

Leger, o., meerv. legers, legeren. De toestand van iemand, die ligt, vooral van eenen zieke; in het gemeene leven: ik heb een leger van zeventien weken gehad. De plaats, waar men ligt. Zoo gebruikt men het van dieren, waar zij zich ophouden; hun hol: zoo komt de leeuw uit zijnen leger brullen. **VOND**. Jagers noemen dus de schuil- en slaappleaats van eenen haas: eenen haas in het leger schieten. Van andere dieren: voor een paard een leger van stroo maken. De rust- en slaappleaats eens menschen: mijn leger sal van mijne klachte wat wegnemen. **BIJBELV**. De plaats onder den blooten hemel, waar een krijgshoer een wijl zich onder tenten legt: een leger opbreken. — Het heer zelf, dat daar gelegerd is: het leger zal morgen opbreken. In het gemeen, een krijgshoer: een leger op de been brengen. Het leger volgen, in dienst zijn. Van hier *logerig*, in het zameugest. *bedlegerig*. Zamenst.: krijgsgelerig, vrijleger: vrijleger uitroepen, afkondigen, dat men in het leger vrij zoetolen mag; *veldleger*, *winterleger* — *Legerbiji*, *legerbode*, *legerboef*, *legerbrood*, *legerhoer*, *legerhoofd*, *legerhuut*, *legerjongen*, *legerknecht*, *legerkost*, *legerlasten*, *legermagt*, *legermeter*, die de legerplaats afsteekt; *legermeting*, *legerplaats*, *legerscharen*, in de **BIJBELV**. — *legerstede*, *legertent*, *legertogt*, *legertucht*, *legertuig*, *legerwagen*, *legerwacht*, *legerzichte*, enz.

Ijsl. *legur* (*castra*) moesog. *ligr* (*lectur*); gelijk ons *leger* ook voor de plaats eens krijgshoers, voor het hol, waar dieren zich ophouden, en voor de legerstede, of bedstede genomen wordt, zijnde alle lig- en rustplaatsen; van *liggen*, *lag*, *gelegen*.

Legeren, b. en o. w., ik legerde, heb en ben gelegerd. **Bedr.**, eene plaats om te liggen bezorgen: waar gij de kudde legt. **BIJBELV**. *Wederk.*, *zich legeren*, het leger nederslaan. **Onz.**, met *hebben en zijn*: in het midden zullen de kudden legeren. De stat, daerin **DAVID** gelegerd heeft. **BIJBELV**. Van hier *legering*.

Leggen, b. w., ik legde, (leide) heb gelegd (geleid). Doen liggen, maken, dat iets op de uitgebreidste zijde ruste: een boek op de tafel leggen, in onderscheiding van zetten. Hout op het vuur leggen. Iets in eene zekere rigting brengen: bier in den kelder leggen. Eijeren leggen; ook *leggen* alleen zegt men van vogelen. Bezetting in eene plaats leggen. Hierheen behooren vele figuurlijke spreekwijzen: de hand aan iets leggen, iets werkelijk beginnen te behandelen. Iemand iets in den weg, hem lagen leggen; eene vergadering leggen, voor *beleggen*. **HOORT**. De schuld op iemand leggen. Ik heb het hem voor oogen gelegd. Iemand de woorden in den mond leggen. De vijand legde de stad in kolen — in asch. Te last leggen. Ik zal mijne hand op den mond leggen, uit eerbied zwijgen. Nieuwe lasten leggen. Den grond tot een gebouw leggen. **Fig.**, den grond tot eenen twist leggen. Eenen razende aan de keten leggen. Geld in de loterij leggen. Met het denkbeeld van rust: de wind legt zich. **Zamenst.**: *legdagen*, *legghen*, *legpenning*, *legplaats*, waar de schepen moeten aanleggen; *legstoel*, bij de papiermakers eene bank, waarop de geperste vellen, nadat zij van de viltten genomen zijn, nedergelegd worden; *legwerk*: *legwerk* van een bloemperk. **Van hier legsel**.

ULPHIL. *laagan*, angels. *leagan*, eng. *to lay*. Het gr. *λεγομαι*, waarvan het lat. *lectus locare*, behoort hierheen ook. Het stamwoord is *laag*, *leeg*.

Legger, m., meerv. *leggers*. Eigenlijk iemand, die iets pleegt te leggen. Men verwacht het veel met *ligger*. Wij gebruiken het woord voor eenen ondersten molensteen. Voor den *legger* van eenen drukker op den timpan, dat is het vel perkement, dat op de drukraam gespannen is. Voor een vaartuig, om de schepen op zijde te halen. Eindelijk voor eene plank, om uit en in een schip te gaan. Zie *ligger*.

Legioen, o., meerv. *legioenen*. Een ond. woord, uit het lat. *legio*, eene keurbende bij de Romeinen, die eerst uit drie duizend man bestond, en naderhand tot zes duizend vermeerderd is. Twaalf legioenen engelen. BIJBELV. Oneig., eene onbepaalde menigte: die het legioen gehadt hadde. BIJBELV.

Lei, een verouderd woord, uit de keltische taal afkomstig, dat van het vrouwel. geslacht was, en kleur beduidde; of, naar anderen, eenen gang, een beloop, zw. *led*. Zie *allerlei*. Thans gebruiken wij het als eenen klemstaartigen uitgang achter de telwoorden: een, twee, drie, tien, honderd, enz.; of achter: alle, geen, menig, veel. Naardien dit woord van het vrouwel. geslacht is, nemen de daarbij gevoegde woorden eenen vrouwel. uitgang des tweeden naamvals aan: eenerlei, tweederlei, tienderlei, honderderlei, allerlei, geenerlei menigerlei, velerlei. Deze uitgang geeft de hoeveelheid in soorten te kennen: eenerlei gevoelen. Velerlei gevallen. Hieruit blijkt tevens, dat die zamengestelde woorden niet verborgen kunnen worden; waartegen dikwerf gezondigd wordt. Trouwens, *lei* is een zelfst. naamwoord van het vrouwel. geslacht, waarnaar zich de voorgestelde bijv. naamwoorden schikken. *Velerlei* soorten zijn soorten, van *vele lei*. Hieruit is het klaar, dat de verbuiging onnatuurlijk is.

Lei, v., (oul. *lay*) meerv. *leijen*. Dunne, platte, blaauwachtige steen, waarmede men huizen dekt; schalie: eene kerk met leijen dekken. Eene lei, waarop men met eene griffel schrijft: iets op de lei zetten, schrijven; ook figuurlijk, voor iets nog niet rekenen, nog niet laten gelden. Eene goede lei bij iemand hebben, kosteloos bij iemand onderhoud hebben. Opene lei voor anderen laten, hun ruimte overlaten. Voor de stof, zoolang zij niet tot steenen gevormd is, schijnt het liefst onzijdig te wezen: verwaterd lei. Van hier het onverb. bijv. n. *leijen*: een leijen dak. In den vertrouwelijken stijl, zegt men van iets, dat vlot gesproken wordt; van eene zaak, die geenien tegenstand vindt: het loopt van een leijen dak af; — hij spreekt, of het van een leijen dakje gaat. Zamenst.: leidak, leidekker. Omdat men daarmede daken dekt, tot waterleiding, brengen sommigen het tot *lei*, een weg, waarvan *leiden*.

Leid, bijv. n., smartelijk, droevig, naar, hetzelfde als het bijwoord *leed*: des levens leide licht. HOOFD. Toen zij de leide maer ontving. VOND. Van hier het tusschenwerpsel *leider* (voor helaas), dat weinig meer, in eenen deftigen stijl, gebezigd wordt: zoo ben ik leijder! nu. BREDE-RODE. De Godsdienst, nu (leider!) een dexel tot alle vuil geworden enz. HOOFD.

Leiden, o. Eene bekende stad. A. KLUIT leidt den naam af van *led*, eenen stroom bij Warmond. In het lat. heet de stad *lugdunum*, dat,

bij sommigen, door *lage duinen* uitgelegd wordt. Van hier Leidenaar, leidsch, enz.

Leiden, b. en o. w., ik leidde, heb geleid. Dit woord is uit eene bron met het oude *tijden*, gaan, en beduidt, bedr., iemand doen gaan, de rigting der beweging bestemmen: water door de stad leiden. Een kind leiden, hetzelfde aan den leiband doen voortgaan. In verzoeking leiden, — in de waarheid leiden, om den tuin, — bij den neus leiden, misleiden. In de kap geleid worden, bedrogen worden. Oneigenlijk, de rigting der verandering van een ding bestemmen: die jongeling is zeer wel te leiden. Dat ik in duistere nacht — — bij rookig lampenlicht het droomige leven leide. HOOFD. Onz., waarheen leidt die weg? Oul. was *leeden* voor *leiden* in gebruik: ic sal u uten volken leeden. BIJBEL, 1477 Van hier leider, leiding, leisel (leidsel). Zamenst.: leiband, (leidband) leidraad, leidsman, leidsvrouw, leijonker, leireep, leizeel

Hierheen behoort het oude *lei*, een weg.

Leider, tusschenw., zie *leid*.

Leis, (lat. *laqueus*, ital. *laccio*, sp. *lazo*, bij KIL. *lacr*, *laecc*, *leijssse*), bij PLANTIJN *laetse*, *letse*, bij de Jagers *leist* en *leits*) v., meerv., leisen. Een leisel, waarmede de jagers honden koppelen, — koppelsnoer.

Leisten, zie *leesten*.

Lek, zie *lak*. *Lek* is ook eene rivier: op de Lek. HOOFD. Zamenst.: Lekdijk, Leksmoed, Leks-muijden, lekzand.

Lek, bijv. n. en bijw. Niet dicht: een lek schip. Lek worden. Wanneer men, na van den steen gesneden te zijn, zijn water niet houden kan, zegt men: lek zijn, — lek gaan.

Lek, o., meerv. *lekken*. Een lekgat: het schip heeft een lek.

Leken, zie *lekken*.

Lekken, o. w., ik lekte, heb en ben gelekt. Door een lekgat vocht laten loopen; met *hebben*: het vat heeft gelekt. Hier wordt *hebben* gebruikt, omdat het denkbeeld van eene daad, een bedrijf hier meest heerscht. Met *zijn*; waar de gewoonte daad als vertoond wordt: al de wijn is uit het vat gelekt. Wanneer men dit woord van andere dingen zegt, gebruikt men *leken*: zoo lang een druppel bloets zal uit mijn' adren leken. VOND. Dat haer traenen leken. VOND. Duizent frissche beeken van zoeten honig leken. H. SCHM. Bij KIL. is: den wijn leken, denzelven door eenen doek doen druipen. Van dingen, die bij vloeistof vergeleken worden: het woord van Godt verspreekt der ziele 't heil, dat uit zijn volheid leekt. M. L. TILDW. Van hier lekkig, leking. Zamenst.: lekgat, leksteen, lekton, lekvat, lekwater, lekwijn.

Van *lek*, een gat, dat met *lok*, *loch*, een gat, overeenkomt, en tevens den klank van lekken nabootst.

Lekken, zie *likken*.

Lekker, bijv. n. en bijw., lekkerder lekkerst. Zeer smakelijk: lekker eten. Geneigd, om zeer smakelijk voedsel te genieten: hij is lekker op het eten. Dat eene oorzaak is, dat iets lekker smaakt: een hemelsch manna, dat den lekkren honger wet. ANTON. Als een zelfst. naamw.: een stoute lekker. Een nietswaardige, een verwijfde, een saletjonker: een lekker trost mijn kracht. HOOFD. Daar dit woord eigenlijk op den smaak ziet, wordt het oneigenlijk op andere zintuigen toegepast, als op het gehoor: hij streelt het lekker oor met uitge-

lezen sierzel van treffelijk gedicht. **HOOFD.** Op den reuk: die bloemen hebben eenen lekkeren reuk. Dat het oog streelt: dat is een lekker stuk schilderij. Van hier lekkerheid, smakelijkheid der spijzen en keurlijkheid in het eten; lekkerlijk, lekkernij. Zamenst: lekkerbuck, lekkerbekken, smullen; ekkerbekkig, lekkerbekkerij, bij **HOOFD** lekkertand, lekkertanden: lekkertanden aan iets. **DE BRUNE.**

Het woord komt, zonder twijfel, van *likken*; waarheen ook het gr. *γλυκερος*, zoet, en het lat. *delicatus* schijnen te behooren.

Lel, v., meerv. lellen. Eigenlijk een velletje, dat, op de minste beweging, trilt; van *lillen*, trillen. Zood gebruikt men het van het oorlapje. Voor het nederhangende vlies, onder den bek eens haans; de onderkam. Voor het strotlapje: zij gilt met haere lel. **VOND.** Of de dichter moeste het nemen voor de *tong*, zoo als **HOOFD** zegt: en trek ik je niet mit wortel mit al uit de lel. Van hier *lelling*.

Lelle, v., meerv. lელი. Eene bekende bloem. Leliën van de dalen. Dichters gebruiken het voor witte en blanke kleur: het schaamrood verft de lელი zijner kaken. **VOND.** De noorderstreek op een kompas: zoo waelt de lელი van het kompas. **VOND.** In den verhevenen stijl gebruikte men het voor Frankrijk, als drie lელიën ten blaazen voerend: de lელიën spinnen niet, de kroon van dat rijk versterft niet op eene dochter. De spreekwijs is geestig ontleend uit de bekende uitdrukking in het Evangelie. Zamenst.: krullელი, laklele, lელიblad, lელიolie, lელიveld, lელიwit: lელიwitte wangen. **HOOFD.** Uit het lat. *lilium*, dat, door verwisseling van tongletters, uit het gr. *λεριον* ontstaan is. In het sp. *lirio*.

Lellen, o. w., ik lelde, heb geleld. Snappen, telkens hetzelfde herhalen, veel praten: over eene zaak lang zitten lellen. Elders ook *lallen*. Van hier *lelling*.

Het lat. *lallare*, zegt **CASAUBONUS**, wordt van het neuviën der minnemoeders gebruikt, waardoor zij de zuigelingen in slaap zingen. In het hebr. heet

ללע een koeterend knaapje. Bij de Gricken, is *λάλεω* spreken, praten, bij ons *lallen*, zijnde een van het natuurlijke geluid der kleine kinderen gemaakt woord, *la, la, lallen*. Zie ook *lollen*.

Lemmen, o. w., ik lemde heb gelemd. Een woord, van den klank gevormd, dat gebruikt wordt voor temend, vleijend praten: die met temen en lemmen van haar man heeft verworven enz. **HOOFD.** Van hier *lemming*. *Lemmen* is ook een verouderd woord voor *verlammen*.

Lemmer, o., meerv. lemmers, lemmeren. Eene bloote kling. Die 't gestroopte lemmer in de borst van Sions haetren wringen. **POOR.** Het lemmer van een mes, — van een lancet, — van eene schaar. *Lemmer* van het vrouwel. geslacht, zonder meerv., is een dorp in Vriesland.

Fr. *lemne*, *alumelle*, bij de zwab. Dicht. *lambel*, *lamel*; uit het lat. *lamella*.

Lemmet, o., meerv. lemmeten. Gedraaid garen of katoen in eene kaars, fakkellamp, enz. Hoe het vier aan het lemmet hangen bleef. **VOND.** Misschien, uit eene bron met het vorige. Althans, in Gron., noemt men een lemmer van een mes, *iemt*. **HOOGSTRATEN** heeft *lemmet* voor eene kling, en voor een kaarslemmet.

Lemte, v., meerv. lemten. Lamheid; ook voor *leemte*. Zie dit woord.

Lende, v., meerv. lenden. Het weeke deel in

de zijde, boven de heup, welke plaats men, bij zwaren arbeid of sterke beweging, met eenen gordel omgeeft. Het meerv. is meest in gebruik: hij zag geen leen meer klaen in hunne lenden slaen. **DE DECK.** De Heeren peinsden op middel, om dien de lenden te zwakken. **HOOFD.** De lenden van eenen haas. Voor zijde, kant: de lenden der steenrots. **VOND.** Zij hadden tot lenden den vienden hoop, zijnde Duitschen. **HOOFD.** Men vindt ook *lenden* in het enkelv.; meerv. *lendenen* (ook *lendens*, naar de aantekening, door **F. DE HAES** gedaan): mijn lenden zal niet altijd kunnen uitharden. **VOND.** Die uijt uwe lendenen voortkomen sal. **BIJBEL**, 1477. **KIL.** kent *lende* alleen. Omdat het meerv. *lenden* alleen bijna in gebruik is, schijnt men dit, door overrijling, voor een enkelv. aangezien, en daarvan een meerv. *lendenen* gevormd te hebben. De voorkur verdient zeker, *lenden* als een waar meervoud te beschouwen en te gebruiken: gelijk dit reeds in de **GULDEN LEGENDE** zoo voortkomt: al waren die lenden tot asschen verbarnt. Zamenst.: lendenbreukig, lendendarin, lendenkussen, lendenloos, lendenpijn, enz. **ADELUNG** brengt het tot een geslacht met het lat. *latus*, de zijde. De *n* schijnt door tongvallen, die het door den neus spreken voorstaan, ingevoegd te zijn. In Boh. is het daarom *ledwi*, bij de Krain. Wenden *ladja*.

Lene, v., meerv. lenen. Eene leening, een woord, dat weinig meer gebruikt wordt. Een vaste lene voor den ouderdom zwack. **K. v. MAND.** So sult gij u dack een lene maken. **BIJBELV.**

Lenen, zie *leunen*.

Leng, v., meerv. lengen. Soort van langen en smalen kabeljauw. Ook een touw: geen ketting, haek nog leng gebruikt men geenzius. daer. **ZORGDR.**

Lengen, b. en o. w., ik lengde, heb gelengd. Bedr., langer maken. Onz., langer worden: de dagen beginnen te lengen. Van hier *lenging*.

Lengte, (bij **KIL.**, en somtijds ook in de **Overz.** van den **BIJBEL**, *lengde*) v., meerv. lengten. Uitgestrektheid, in onderscheiding van de *breedte* en *dikte*: het hout in de lengte doorzagen. Een man van eene groote lengte. In de aardrijkskunde en zeevaart, is de *lengte* de verwijdering van de eerste middaglijn, welke men door het eiland Teneriffa trekt, naar het oosten heen: men heeft aan een den naam van den eersten meridiaan gegeven, waarvan men de graden der lengte moet beginnen te tellen. **BACHENE.** Ten opzichte der *during*: door lengte van tijd.

Lengig, bijv. naanw. en bijw., leniger, lenigst. Zacht, buigzaam, gedwee: lenig linnen. Zachtzinnig: met leenighen raadt. **HOOFD.** Van hier *lenigheid*, in den natuurlijken en zedelijken zin.

Lenigen, b. w., ik lenigde, heb gelenigd. Zacht maken: klanken, gelenigt door de lengte van hunnen doortocht. **Overz. v. HERV.** Men gebruikt het meest in enen figuurlijken zin: dat lenigt uwe smart. Van hier *leniging*, *lenigster*, bij **D. SMIDS**.

HUYDEC. acht dit woord van vreemden oorsprong te zijn, en wel van het lat. *lenire*; althans, het wordt bij geene Ouden, zelfs niet bij **PLANTIJN** of **KIL.**, gevonden. In het zw. is *len*, week, ijsl. *linur*, angels. *lith*, zacht. Hierheen behooren zeer denkelijk het hoogd. *linde*, *gelinde*, *lindern*, verzachten, het lat. *lenis*, zacht.

Lening, v., zie *leunen*.

Lens, zie *luns*.

Lens, bijv. naamw. en bijw. Zonder vocht, ledig: de kan is lens. Onder de zeevarenden is dit woord veel in gebruik: hij konde het schip niet lens houden. De pomp is lens.

Lens, (lans) v., meerv. lensen. In de walvischvangst gebruikelijk. Eene ijzeren spiets, welke men den walvisschen tusschen de ribben tot in het ingewand steekt, om dezelve alzoo te dooden: leg riemen binnen boord, neem lenssen in de hand. ZORGD. Van hier lensen.

Lensen, b. w., ik lenste, heb gelenst. Van het voorgaande *lens*: den visch lensen, hem met eene lens doorsteken.

Lente, v.; het meerv. lenten wordt, in den verhevenen stijl, gebruikt. Het voorjaar, de lentetijd: op d' aankomst van de lente. HOOGV. Daelen, die nieuwe lente voegen. VOND. En het was tijd van lenten. BIJBEL, 1477. In den dichtertlijken stijl neemt men het voor den jeugdigen leeftijd: die in den vollen bloei en lente van haar jaren. DE DECK. In de lente van hun leven. VOND. Van hier lentig. RODENB. Zamenst.: lentebloem, ook voor een *jong mensch*: een schoone lentebloem, gerukt van haren steel. VOLLENN. Lentedag: de vriendschap, die voorlang, sints onze lentedagen, de dagen onzer jeugd, of jongelingschap. A. HARTS. Lenteklokje, eene bloem; lentemaand, bij R. MAURUS *lengizinnanoth*.

MARSCHALL en FRISCH brengen het tot *lang*, anderen tot *glans*. Misschien behoort het tot *lenig*.

Lenteren, zie *lunderen*.

Lenze, zie *linze*.

Lenzen, b. w., ik lensde, heb gelensd. Lens maken: de kan lenzen. KIL. heeft *lenssen*, *lentsen*, *vel*, *solvere*; en GESCH. zegt van eene vrouw: hoese straffer leust onz.

Lenzen, o. w., ik lensde, heb gelensd. Met een fokje zeilen. Misschien van het oude *lins*, zacht.

Lep, m., meerv. leppen. Het leppen: iemand enen lep geven. Zie het volgende *leppen*.

Lepel, m., meerv. lepels. Het woord drukt oorspronkelijk een uitgediept ruim, een vat uit. In het bijzonder noemen wij dus een werktuig, dat eenen steel heeft, aan wiens einde eene ronde, uitgeholde verdieping gevonden wordt, om daarin vooral vloeibare lichamen te vatten: met eenen lepel opscheppen. *Een lepel* voor het geschut, om kruid in de kamer te brengen. De jagers noemen de ooren der hazen *lepels*; niet, misschien om de gedaante eens lepels, maar wegens de lange en diepe gestalte. Hier ziet men een eerwaardig overblijfsel van de algemeene beteekenis dezes woords. De taal van jagers en bergbewoners, welke menschen twee zeer oude levenswijzen hebben, heeft ons vele verouderde woorden bewaard, die ons anders onbekend zouden gebleven zijn. Zie verder over de eigenlijke beteekenis, op het woord, *loop*, *lope*. Zamenst.: lepelblad, blad van eenen lepel, ook een geneeskruid; lepelkost, lepelkruid, lepelspijs, lepelsteel: het goed is tot enen lepelsteel toe verkocht. — Lepelstok, steel van enen geschutlepel; lepelstuk, zeker stuk geschut — lepelzucht, spottende, voor gebrek aan voedsel: het kind is aan de lepelzucht gestorven. Loodlepel, paplepel, soeplepel, suikerlepel, enz. In het angels. is *lapan*, *lambere*, likken. *Laepeldrefaet*

is in het angels. zooveel als een lepelvat, bij ons schotel.

Lepelaar, (hoogd. *Löffelgans*, neders. *lepelsnute*) m., meerv. lepelaars, lepelaren. Zekere vogel met eenen lepelvormigen bek.

Leppen, b. w., ik lepte, heb gelept. Een woord, in een klootspel, gebruikelijk. Men lept eenen kloot, wanneer men denzelven, met het voorste van den voet, oplicht en hem, zoo ver men kan, vooruitschopt. Iemand leppen is, in de straattaal, hem eenen voet onder den aars geven.

Zonder twijfel is dit woord het neders. *lūften*, oplichten, eng. *to lift*, zw. *lijsta*, deen. *lofte*, ijsl. *lopta*, ital. en lat. *levare*, fr. *lever*. In het opperd. komt het woord met het onze nader overeen, waar het *lupfen* is: *jemanden aus dem Sattel lupfen*, iemand uit den zadel ligten.

Leppen, (bij KIL. *lepsen*) b. w., ik lepte, heb gelept. Met het uiterste der lippen iets proeven, met kleine teugen drinken: een ander lept der engelen lekternij. VOND. Tot hemelsch broodt wij lepten hemelsch zwentjen. HOOFD. Zamenst.: leplam, een lam, dat men met vreemd zog opvoedt, *oplept* zegt men in Gelderland. TEN KATB leidt het van *lip* af, hoogd. *Lefze*. Tevens schijnt het woord klanknabootsend te zijn.

Lepperen, b. en o. w., ik lepperde, heb gelepperd. Een voortdurend werkw. van het vorige *leppen*. Wijn van de tafel lepperen. Onz.: het leppert slechts aan 't gras en kieskaauwt. HOOGV. Gij zit maar te lepperen, met kleine teugjes te drinken.

Leproos, bijv. naamw. en bijw. Melaatsch. Uit het lat. *leprosus*, fr. *lépreux*. Zamenst.: leprozenhuis, ook *leproosdij* geheeten.

Lerp, zie *larp*.

Lers, v., meerv. lersen. Eene zekere maat: Ierse wijns. CODEX VAN HET GRAAFSCH. ZUTPH. Deze maat moet, in oude tijden, vrij groot geweest zijn, omdat men daarvoor wel eens boven de dertien goudguldenen, dat toen eene groote som was, betaald vindt.

Les, v., meerv. lessen. HOOFD schijnt dit woord voor de daad van lezen eenmaal gebruikt te hebben: genoegzaam bleek den Prinse de noodt der beoegherden uit de lesse deezer punten, en den mond van den bringer. Anders gebruikt men het voor iets, hetwelk men, al lezende, van buiten leert: zijne les leeren — opzeggen. Voorts, onderwijs in schoone kunsten: les geven. Les nemen. Leering, vermaning: eene nutte les te hooren. DE DECKER. Waarschuwing: dat is eene goede les voor hem, waarvan: iemand de les lezen.

Lesschen, b. w., ik leschte, heb geslescht. Blusschen: den brand lesschen. Oneig, den dorst lesschen. Daer hij zijn dollen gloed mē lescht VOND. Ook wordt het voor minder dan blusschen gebezigd: een onderlinge lust, oncedelijk geslescht en nimmermeer gebluscht. VOND. Van hier lessching. Zamenst.: leschbak, smids koelbak; leschdrank, leschgereedschap, leschtrog, leschwater.

Van den dorend en van kalkblussching is het, in het zw., *läska*, deen. *ladske*; van het vuur, in het zw., *släcka*, ijsl. *stocka*, eng. *to slake*. Het is zeer waarschijnlijk, dat het woord den klank van het blusschen van vuur, door water, nabootst.

Lessenaar, m., meerv. lessenaars. Het woord komt af van *les*, *lesse*, en beteekent eene leestafel, waarvan, en waarop lessen gegeven wor-

den; ook waarvoor men staat te lezen, of waarop men schrijft. Een staande lessenaar. Zoek gij een hoek bij MESSCHAERTS lessenaers. POOT. Eenigen hebben *lezenaar* begonnen te schrijven; dat tegen den aard der taal en der beteekenis strijdt.

Lest, zie *laatst*. Bij KIL. *letste, leste*. In het gemeene leven alleen gebruikelijk; waar men ook *lestend, lestens*, voor laatstleden bezigt.

Let, (lette) v. Een reeds verouderd woord, voor letsel, eng. *let*: dat hi versette sine lette. M. STOKER.

Letse, zie *leis*.

Letsel, o., meerv. letfels. Belet, ophouding: zoo ik geen letsel krijg, kom ik. Ongemak: hij heeft een letsel aan zijn been. Schade, nadeel: wat letsel hebt gij daarlijk?

Letten, b. en o. w., ik lettende, heb gelet. Het meest heerschende denkbeeld dezes woords is eene toeving, eene vertraging, eene weerhouding te wege brengen; en, schoon anderen het, met het lat. *laedere*, uit eene bron afscheiden, schijnt het veel meer tot *laat*, spade, te behooren. — Wat let mij, wat wederhoudt mij, dat ik hem niet slal. Geen eeuwig straatgeschreeuw, noch staeg geklop van maken en breken letten (voor *beletten*) daer. POOR. Als een onz. werkw., met *hebben*, deren, hinderen, ontbreken: hem let niets. Dit onz. werkw. *letten*, met het voorz. *op*, wordt wijders gebruikt voor acht slaan, opletten: let toch op mijnen raad. Dit schijnt het zelfde woord te zijn, als wilde men zeggen: haast u niet, maar verblijf bij mijnen raad. Bij KIL. wordt het verklaard door stil staan, vertoeven, en voorts, bij eene zaak stil staan, op haar acht geven.

Letter, v., meerv. letters, letteren. Eene schrijffletter. Eene boekstaaf, drukletter: hij kent nog geen eene letter. — Elk grasspier is een stomme letter. MOON. Gebogene letters, *curstve* anders genaamd. Eene gegotene drukletter: letters op den haak zetten. Eene heele soort van drukletters; waar het enkelv. getal gebruikt wordt: hij heeft tot dat werk eene nieuwe letter laten gieten. Letterlijke zin: iets naar de letter opvatten. De beschrevene wet; in den bijbelstijl: de letter doodt. Het meerv. *letteren* is voor eenen brief gebruikelijk: En ic sal letteren senden totten coninc van israhel. BIJBEL 1477. Geleerdheid: hij is een man van letteren. Hij heeft letteren gegeten, hij heeft veel gelezen en geblokt. Het woord is uit het lat. *litera*. Van hier letterling. DE BRUNE. — Letterlijk, naar de letter. Zamenst.: letterbaas, letterblokken, letterbode, letterdruk, het lettergieten, lettergieter, lettergieterij, lettergreep, letterheld, letterhout, bruin, hard hout, waarvan men zich eertijds bediende, tot het maken van letterblokjes; letterhonten: eene letterhouten tafel; letterhoutwerk, letterkas, letterkeer, letterkeerlicht, letterkennis, letterkloek, letterkrans, letterkunde, letterkunst, letterkunstenaar, letterkunstig, letterkunstiglijk, letterloos, voor *illiteranus*, in tegenstelling van *geletterd*, bij BREDERODE, — lettermeester, letternieuws, letteroefening, lettersnijder, lettersteker, letterteeken, letterwijs, letterwijsheid, het letterzetten, letterzetter, letterziften, letterzifter, enz. HOOFT heeft *letterschoolhouden*, voor onderwijs in de letteren geven.

Letteren, b. w., ik letterde, heb geletterd. Letters op doek naaijen; ik moet nog vier zakdoeken letteren. Ook bezigt men het deelw. *ge-*

letterd, voor geleerd: hij is een geletterd man.

Leugen, zie *logen*

Leuk, b. n. en bijw., voor laauw, een weinig warm: leuk water. Ook is het gebruikelijk in de gemeenzame spreekwijs: zich leuk houden, zich noch koud, noch warm, maar *leuk*, d. i. laauw, of onverschillig toonen — zich stil houden — zich van iets onkundig houden.

Misschien is het, in deze laatste beteekenis, van het oude *luiken, lokken, leuken*, sluiten, afkomstig; gelijk men nog zegt: zich gesloten houden. In Twente zegt men: hij houdt zich *luiks, of locks*, van iemand, die zich, uit loosheid, van eene zaak onkundig houdt.

Leunen, (lenen) o. w., ik leunde, heb geleund. In eene schuinse rigting steunen, rusten: tegen eenen boom leunen. Ongeenl.: de last leunt op mij. VOND. Zich verlaten, in het algemeen: op de magt zijner vrienden leunen. — Rusten: leent onder dezen boom. BIJBELV. Iets aan zich laten leunen, zich datreen toeëigenen, hetwelk anderen ons boven verdienen toeschrijven. Van hier leuning, de daad van leunen, en iets, waarop men leunt, anders *leuning*. Zamenst.: leunstoel, (leenstoel) leuningstoel.

Leunen, lenen, hoogd. *lehnen*, eng. *to lean*, lat. *clinare*, gr. *κλινειν*.

Leur, (bij KIL. *lore, leure*) v. Dit woord dat uit het lat. *lora*, hoogd. *Lauer*, ontstaan is, beteekent eenen drank, welken men krijgt uit de reeds geperste druiven, door er water op te gieten en die andermaal te persen. Het zamengest. *leurwijn* is nog somtijds in gebruik.

Leur, (loor) v. KIL. verklaart dit woord door *illecebra, reclamatorium, revocatorium accipitrum*. Te weten: het woord is van de valkeniers ontleend, die dus eenen gemaekten valk noemen, welken zij opschieten, om den valk, die naar het wild vliegt, weder te doen komen. Van hier heeft het woord de beteekenis gekregen van *lokkaus, bedrog*. Wij hebben het nog overig in de spreekwijzen: te leur stellen. Iemand te leur zetten, hem in zijne verwachting bedriegen. Te leur (te loor) gaan: zij laat alles te leur gaan, bederven, verloren gaan. Moerbeijen, die niet rijp worden en afvallen, noemt men *leurbeyjen*. Men brengt het gemeenlijk tot het fr. *leurre*, eng. *lure*, en het werkw. *to allure*, door lokken verleiden. Lokspijs heet in het ital. *ludro, loguro*, ijsl. *ludro*, hoogd. *Luder*. GESSNERUS giste, dat het woord van het hoogd. *laden*, lokken, noodigen, afstamt; hetwelk ADELUNG navolgt. Doch in *te leur gaan*, d. i. verloren gaan, schijnt het tot *lieren, liezen, verlieren, verliesen*, te behooren.

Leur, v., meerv. leuren. Vod, prul: lippen en leuren verkoopen. Zoo blijft er voor de weeuw, bij reek'ning, niet een leur. F. v. DORP. Nietigheid, eene zaak van weinig belang: weg, weg, met dit gesmuk van vodd en van leuren. OUDAAN. Beuzelingen: om over hinderlijke leuren van aerdschen voor- of tegenspoed te zeer te dertlen. J. DE DECK. Van hier leurachtig, nietig, ijdel, leurig. HOOFT. — Leurrij, RODENB. Zamenst.: leurkramer, leurwerk.

Het woord schijnt eene figuur van een der vorige woorden te wezen.

Leus, (leuze, loze) v., meerv. leuzen. Wachtwoord, een afgesproken en den vijand onbekend woord, waaraan men elkander kent, of op welk teeken men iets ondernemen moet: zoo ras zij do

leus hoorden. **VOND.** Verder een afgesproken teeken in het algemeen:

Geveinsheid, die den mond durft aan de vriendschap bieden, En zoo vervloekt een leus aan list en hebzucht geeft. **SELS.**

Wijders een teeken, hetwelk men draagt om aan te toonen, bij welke staatspartij men zich voegt: leuzen aan den hoed dragen. Iets, waarvan alle man, op eenen tijd den mond vol heeft: oorlog is thans de leus. Iets, dat alle dagen te pas komt; buiten hetwelk men zich niet redden kan: het geld is de leus. Om de leus, welstaanshalve. Zamenst.: krijgsleus, loopleus. **HOOFD** heeft leushaler, voor *wachtwoord-paroolhaler*, lat. *tesserarius*. **ADELUNG** brengt het tot den stamwortel *lot*, omdat **OPRTZ** het lot *Losung*, eene leus, noemt.

Leuteren, o. w., ik leuterde, heb geleuterd. Los zitten, wankelbaar zijn: het slot leutert. In dien zin gebruikt het **HOOFD** meer dan eens: nu leuterde 't spaansche juk, dat is, dat knellende juk werd lossen: men konde het afwerpen. Het leutert hem in den bol, hij is half gek, dat is eigenlijk, de hersens zijn hem los. **HOOFD** zegt: dat haar harssenen aan 't leuteren raaken moghten. Wijders de hand, of iets anders, heen en weder bewegen, om iets te doen, dat niet lukken wil: hij leutert, om het punt met zijne hant uit te trekken. **VOND.** Van hier talmen, haperen: het werk leutert. Zijn zeggen leutert. Ook voor praten, babbelen: hij zit weer te leuteren. Van hier leuterig, dat ligt bewogen wordt: leuterigh riet. **HOOFD.** Voorts leutering. Zamenst.: leutervaar, praatvaar, leuterwerk, onvast werk; ook een werk, waaraan iets hapert.

Het woord schijnt hetzelfde als het hoogd. *lodern*, zich ligt bewegen, en behoort tot *fladderen*, *stedderen*, *flodderen*; woorden, die het denkbeeld eener losse beweging met zich voeren.

Leuzig, bijv. n. en bijw., leuziger, leuzigst. Slap, traag, lui: als de dienstboden te waterigh en te leuzigh zijn. **DE BRUNE.** Bij **KIL.** *losigh*, *leusigh*. Van *los*.

Levant, Een woord uit het ital. *levante*, het oosten, ontleend, om de landen, beoosten de Middellandsche Zee, daardoor te beteekenen. Men betreft er gemeenlijk onder: Griekenland, Romanië, Natolië, Syrië, een deel van Arabië en Egypte. Sommigen brengen er nog meer toe. Naar de Levant zeilen. *Levant* is ook de oostewind. Van hier levantijn: een geweldige stormwind, dien de zeelieden Levantijn noemen. **HAMELSV.** Wijders levantsch: de levantsche handel.

Leven, o. w., ik leefde, heb geleefd. Eigenlijk beteekende dit woord een geschreeuw, een sterk geluid maken. Deze beteekenis, waar het woord tevens klanknabootend is, is zeker de oorspronkelijkste; waarin het tegelijk met het neders. *leuen*, ons *leeuw*, verwant is. Deze eerste beteekenis is nog overig in het naamw. *leven*. Zie hetzelfde. Van hier, als eene figuur der eerste beteekenis, heet het zich bewegen: het leeft al, wat aan hem is, zegt men van iemand, wiens leden rad en in gestadige beweging zijn. Die beteekenis is ook nog zichtbaar in het bijv. naamw. *levendig*. Bij **HOOFD** komt een *leefbre ritseeling* voor. Mischien noemden, de Hebr., om die gedurige beweging, het hart **לֵב**. In eenen meer bepaalden zin, eene eigene beweging hebben, de kracht tot wille-

keurig beweging bezitten. In dien zin staat het tegen *dood zijn* over: zoo lang ik leef. Van alle geesten en dieren zegt men daarom, dat zij *leven*. Meer oneigenlijk van schepsels, die niet voorzien zijn met het vermogen van willekeurige beweging. De boom leeft nog. In den verhevenen stijl wordt het ook van anderen gezegd: uw naam leeft in de gezangen der Barden. **FETH.** Fig., van den aard en de wijs waarop men de kracht van willekeurige veranderingen aanwendt: wij leven hier goed. In eenen redelijken zin: hij leeft deugdzaam. Werkzaam zijn, invloed op den wil hebben: **CHRISTUS** leeft in de Geloovigen; in den godgeleerden stijl. Voor plegen bezigt **VOND.** *leven*, in *raad leven*: nu levende entlijk raet met Godt **AROLLOOS** mont. Dit hebben **VOLLENH.**, **HOOGSTR.**, **DULL.** en anderen gevolgd; doch het schijnt niet ouder dan **VOND.** te zijn. Van hier *levend*, iets dat leeft, onderscheiden van *levendig*, iets dat vol beweging is. *Leving*, leefwijs: de leving tusschen waard en gast is meëwaarigh. **HOOFD.** *Leefbaar*: leefbare geesten. **HOOFD.** Zamenst.: leefdag, leefmiddelen, leeftijd, leeftogt, voorraad van spijs, drank, enz. leefwijs.

Leven, o. Geraas, twist met luid geschreeuw vergezeld: in den dagelijkschen stijl: leven maken. Beweging, gekriemel: dat geeft vrij wat leven in zulk eene doodsche plaats. In den bepaalden zin, de toestand der willekeurige bewegingen, het vermogen, om eigene veranderingen te veroorzaken, zelf die te bestemmen, met de voortdoring van dien toestand: iemand het leven benemen. Hij is nog in leven. Zijn leven verlenen — verkorten. In verdero beduidenis, naar de bijbelsche schrijfwijze: het eeuwige leven. Het geestelijke leven. Een nieuw leven. Oncig., de aard en wijs der aanwending van het vermogen, om natuurlijke veranderingen te veroorzaken: hij leidt een ellendig leven. Zijn leven verbeteren. Grootste vermaak: reizen en trekken is zijn leven. In de schoone kunsten, heet een kunstwerk *leven*, wanneer het beeld het naaste aan de natuur komt: naar het leven treffen. Het vleezig, gevoelige deel van een dierlijk ligchaam: ik trof hem, bij het afknippen van de nagelen, in het leven. Zoo ook van gewassen: den dorren tak tot aan het leven afsnijden. Zamenst.: levenloos, levenloosheid, levensader, levensbeschrijving, levensbron, levensgeesten, levensgroot, levenskracht, levenslicht, levensmiddelen, levensstraf, levenstijd, *levenwekker*, een dichterlijk woord, beteekenende den westewind: on onderwijl doorritselt *Levenwekker* gebloemt, en laen, en lisch. **POOT.** Anders *wekleven*: door 't speelziek windekijn, wekleven bijgenaamt. **HOOFD.** Zoo noemen de Dichters de Min *levenwekster*: die levenwekster woont in Debraes twee oogen. **MOON.**

Levend, deelw. van *leven*. Hetgeen leeft: een levend mensch. Een levend dier. Levenden en dooden. Oneigenl.: levend water.

Levendig, bijv. n. en bijw., levendiger, levendigst. Wel te onderscheiden van het vorige. *Levendig* beteekent vol beweging: het was zeer levendig op straat. Eene levendige plaats. Vlug, wiens leden gedurig bewogen worden: een levendig kind. Bij overbrenging: eenen levendigen geest hebben, die altoos werkzaam is. Dat het leven zeer nabij komt, dat er zeer naar zweemt: eene levendige schilderij, voorstelling, enz. **Krachtig**: levendig van iets overtuigd zijn. Eenmaal

gevoelde ik zijne volle waarde zoo levendig. **FERTU.** Van hier levendigheid.

Lever, v., meerv. levers. Een bekend vast deel in dierlijke lichamen, om de gal van het bloed af te scheiden: dan zwilt mijne blakende lever van overloopende galle. **VOND.** Hij heeft eene heete lever, hij houdt veel van den drank. Long en lever verteren, alles verteren. De lever schudden, hartelijk lagchen. Hij lachte dat zijne lever schudde. Van de lever eten, schuld hebben; bij **HALMA.** Zoo digt als lever. Van hier leverachtig, leverig. Zamenst.: leverbeuling, leverkleur, leverkruid, leverloop, leverpuist, levervloed, leverwort, leverzucht, leverzuchtig.

Leveren, b. w., ik leverde, heb geleverd. Dit woord beduidde eertijds, in het algemeen, geven, aanreiken. Thans heeft het eene meer bepaalde beteekenis, en wordt gebruikt voor iets behandigen, iets overbrengen, in eens anders bewaring en bezit, bijzonder zulke dingen, die niet onmiddellijk, met de bloote hand alleen, kunnen overgereikt worden: de gekochte paarden moeten morgen geleverd worden. Iemand in handen van het geregt leveren. Fig.: slag' leveren. Van hier leveraar, onduitsch *leverancier*; leverbaar, levering. Zamenst.: overleveren enz.

Leveren, hoogd. *liefern*, neders. *levern*, deen. *levern*, fr. *livrer*, middeleeuw. *liberare*. Het is een voortd. w. van het neders. *leven*, **OTFRID.** *liuun*, geven, toereiken, dat, in het angels., *laevan*, *belaevan*, eng. *to allow*, bij **ULPHIL.** *leujan* luidt Het schijnt van het wall. *llaw*, de hand, ontstaan te zijn.

Lewerik, zie *lecuwerik*.

Lezen, b. w., ik las, heb gelezen. Het beteekent, in het algemeen, van gelijksoortige dingen het eene na het andere opnemen: aren op den akker lezen. Men leest geen vijgen van doornen. **BIJBELV.** Met maeghdevingeren lezen en geplukt. **VOND.** Wijn lezen, druiven inoogsten. Van hier lezer, lezing, in zamenst. gebruikelijk: kruidlezer, wijnlezing.

Lezen, KER. *lesan*, hoogd. en neders. *lesen*, eng. *to lease*, zw. *läsa*, angels. *lesan*, lat. *legere*, gr. *λεγειν*.

Lezen, b. w., ik las, heb gelezen. Het beduidt eigenlijk luid opzeggen, of zingen. Dit blijkt nog uit de spreekwijs: de mis lezen. Eertijds was *leeren* en *lezen* hetzelfde; daar beide eigenlijk eenen luiden klank nitdrukken.

Lezen is bij **KER.** *leran*, en *leeren* bij **ULPHIL.** *laisjan*. De Franschen hebben beide woorden, in de veruoeging, vermengd: *lire* — *nous lisons*. Het zw. *läsa* beduidt ook opzeggen. Wij nemen het nog voor leeren, onderwijs geven, in de spreekwijs: de hoogleeraar leest over de wiskunde.

In eenen bepaalden zin, de teekens der woorden en gedachten kennen, hetzij men die door klanken nitdrukt, hetzij men dezelve in stilte nagaat. Een boek lezen. Fig.: iemand zijne plannet lezen, deszelfs geluk of ongeluk, uit de stelling der planeten, raden. Ik las het in zijne oogen. Schoon 't mit mijn' stand niet is te lezen (te bespeuren, te ontdekken). **A. HARTS.** Van hier leesbaar, lezer, lezing. Zamenst.: leesbeurt, leesplaats, leeschool, leesteeken, leestijd, leesuur, leeswijs — belezen, oplezen, enz.

Lezen, **OTFRID.** *lezan*, zw. *läsa*, hoogd. *lesen*, gr. *λεγειν*, dat ook zeggen beduidt, lat. *legere*. Het is merkwaardig, dat dit werkw. met het voor-

gaande, in alle europesche talen, in vervoeging gelijkkluidend is. Men wil beide woorden wel van eenen stam afleiden; dit echter schijnt niet gegrond genoeg. Het laatste *lezen* komt ons eerder voor, met *leeren*, klanknaboontsel te zijn.

Lf, uitgang van de twee eerste getallen, welke na de eerste tien volgen, namelijk *elf* en *twaaif*. *Lf* is zoo veel als *lif*, of *lef*, van *lyean*, angels. *lyfan*, blijven, overblijven. *Elf* is dan *eenlif*, d. i. een boven het bekende tiental; gelijk *twaaif* voor *twoelf*, twee boven hetzelfde; want oudt. zeide men ook *twas* voor *toee*. Zie *elf*.

Libaard, m., meerv. libaards. Leeuw: 't herte van den libaert. **M. STOKK.** Ghelyc den ghebreich des libaerts, also is des conincs gramscap. **BIJBEL,** 1477. Een geheel verouderd woord, dat men *luipaard* niet moet verward worden.

Licht, bijv. n. en bijv., lichter, lichtst. Helder; meest in den vertrouwelijken stijl: Indien wij vertoeven tot den lichten morgen. **BIJBELV.** Het wordt licht. Lichtelaaige gloed. Oneigenlijk van verwen gebruikt: eene lichte kleur. Ook zegt men, eene overtolligheid bezigende, *helder licht*, *klaar licht*: op klaar lichten dag. Lichtblaauw, lichtrood, enz.

Licht, o., meerv. lichten. Het woord drukt deels uit de lichtende zaak, de lichtstof, deels iets, dat met licht voorzien is. In het eerste geval heeft het geen meerv.: God schiep het licht. De kaars geeft een flaauw licht. In bepaaldere beteekenis, het licht, dat door de zon ontstaat: het licht valt door het dakvenster. Iemands licht betimmeren, oneig, iemands verdiensten verminderen. Sta u zelve niet in het licht, verhinder uw voordeel niet. Het licht breekt aan. Bij Schilders staat eene schilderij in *een valsch licht*, wanneer het daglicht er zoo niet op valt, dat alle deelen genoegzaam gezien kunnen worden. Van hier: iets in een valsch — verkeerd licht stellen — plaatsen, eene zaak zoo voorstellen, dat een ander haar niet grondig kan beoordeelen. Voor eene lamp, of kaars; zij arbeiden al bij het licht. Een boek in het licht geven, in druk uitgeven. Voor eene verlichte plaats: van hier naar hooger licht. **SMITS.** Duidelijke, klare kennis: ik heb geen licht genoeg in de zaak. In den Bijbel heeft het nog meer beteekenissen, als die van een beeld van het Opperwezen, enz.: God is een licht, om zijne heiligheid en volmaakte kennis. In het tweede geval heeft het een meerv., en wordt genomen voor lichamen, met licht voorzien: Godt maakte twee groote lichten, zon en maan. **BIJBELV.** Het licht uitblazen; ook figuurl.: iemands licht uitblazen, hem doodschietsen, vermoorden. Voor de oogen, in de dichterlijke taal: twee lichten gloren in den hemel van 't gelaat. Voor personen, die in eene of andere zaak veel licht verspreid hebben: lichten der Keurpaltsische Akademie. **MOON.** Ook voor eenen lichtmis: o! 't was een licht der lichten. **A. HARTS.** Het verkleinw. *lichtje*: de lichtjes, die gij spreidt. **SMITS.** Zamenst.: daglicht, dwaallicht, flonkerlicht, maanlicht, nachlicht, enz. — Lichtdrager, morgen- en avondster; lichthater, lichthout, verrot hout, dat, in eene donkere plaats, licht van zich geeft; lichtschuw, lichtsteen, lichtstof, lichtstraal.

Het is een zeer oud woord, behoorende tot het groote geslacht der woorden: *bleek*, *glans*, *blinken*, *bloot*, *blikkeren*, enz. Het lat. *lux*, *lucere*, *dilucu-*

lum, het gr. λευκος, bleek, λυγος, een gemaakt licht, λυγη, de morgenschemering, en andere meer, behooren hierheen.

Lichten, b. en o. w, ik lichtte, heb gelicht. Bedr., licht in de hand houden, iemand toelichten: licht mij eens. Dat was de son maar met een toorts gelicht. J. BÓGAERT. Onz., met *hebben*; licht van zich geven: want ghij doet mijne lampe lichten. BIJBELV. Dag worden: als het begon te lichten. In het gemeene leven gebruikt men *lichten*, voor *weerlichten*. Van hier *lichter*, iemand die licht; ook *een kandelaar*: een tortis op eenen gouden lichter. DE DECK. Zamenst.: bijlichten, voorlichten, enz.

Lichtmis, v. Vrouwendag, het feest der reiniging van MARIA, genoemd naar de kaarsen of lichten, die dan gewijd worden, en waarmede men de omdragt doet. Om de ongebondenheid, daarmede gepaard, door zedeloze menschen gepleegd, neemt men het woord van het mannel. geslacht, met een meerv., voor *eenen rinkelrooier*. Van hier het onz. w. *lichtmissen*, rinkelrooijen.

Lid, (oudt. *led*) o., meerv. leden. De eerste beteekenis schijnt die van eene bedekking te zijn: het lid van het oog. Oogleden, waardoor de oogen bedekt worden. Zoo schijnt het, uit eene bron, met *leder* en *kled* te zijn. Voorts gebruikt men het voor een deksel, dat door een scharnier bewogen wordt: eene kan met een zilveren lid. Van hier een gewricht, eene plaats, waar twee beenderen in elkander sluiten, en als door een scharnier draaijen en bewogen worden: mijn arm is uit het lid. Fig.: in 't lid deezzer gelegenheit. HOORT. Voorts een deel van het ligchaam, in het algemeen: grof van leden. Er ligt mij wat op de leden, door de drukking van de borst heb ik een angstig voorgevoel van eene onzekere zaak. Want 't leit mij op de leden (ik vermoed, ik vrees) dat Hollants leeuw ons dreigt. VOND. Hij heeft het al onder de leden, de besmetting is reeds in zijn bloed. Fig.: de scheurzucht onder de leden dragen. HOORT. Onceig, een medegeenoot: het eerste lidt der Staaten. HOORT. Verdeeling: in het eerste lid van het derde hoofddeel. Zamenstell.: ledebraken, ook leëbraken, dat is een vermoeijend werk, — ledezetter, lidgras, (ledgras) lidwater, (leëwater, ledewater) een vocht der gewrichten; lidwoord.

Lidmaat, (ledemaat) m. en v., meerv. lidmaten (ledematen). Medegeenoot; in engeren zin, iemand die belijdenis van de Christelijke Godsdienst gedaan heeft: hij is lidmaat geworden. Van hier lidmaatschap. In de Overzetting van den Bijbel komt het eigenlijk voor: ende alle mijne lidmaten zijn gelijck eene schaduw.

Lidteeken, likteeken, (oul. lijkteeken) o., meerv. lidteekens, likteekens. Het achterblijvende teeken van eene wonde, die genezen is. Oul. werd het voor het enkele *teeken* gebezigd: enich lidteekken van onser beyder doot. FLORIAN. Ook voor *gedenkteeken*: Ende dit sal wesen als een litteken voor dinen oghen. BIJBEL. 1477. Van hier het bedr. werkw. *lidteekenen*, *likteekenen*: het ligchaam door de onuitsprekelijkste angsten gelidkend. SELS.

Lidzaard, een woord bij HOORT voorkomende van het mannel. gesl.: wat lidzaart wist met list zich ooit zoo te behelpen, dat hij enz. KIL. heeft het woord niet. De Ridder schijnt den naam ontleend te hebben, als men het ver-

band naziet, van eene *hagedis*, (fr. *lézard*, eng. *lizard*; uit het lat. *lacerta*) dewijl hij, weinige regen verder, *gewag* maakt van de *sprekelen der heghdisse*. En denklijk bedoelt hij er *eenen leepen gast* door, alzoo hij elders zegt: die lizert evenwel zal niet lichtelijk in een gat steeken, daar hij niet doorziet, ende is voor een niet te vangen. Men neemt het ook, bij omzetting, voor *listaard*.

Lied, o., meerv. liederen. Een gedicht, dat gezongen moet worden: opzingshede een heiligh liedt. HOORT. Zijn hoogste lied zingen, wel in zijnen schik zijn. VOND. gebruikt eenmaal het meerv. *lieden*: zij verkorten tijt en reis met aangename lieden. Het is niet na te volgen. Zamenst.: boerenlied, bruiloftslied, hooglied, enz. — Liederboek, — liedjeszangster, enz.

De oorsprong des woords is, zonder twijfel, in *luid*, *geluid*.

Lieden, (luiden) m., zonder enkelv. Menschen, personen in het algemeen, zonder onderscheid van geslacht, vooral volwassene personen, zonder bepaling van menigte. In dien zin gebruikt men het, in de dagelijksche verkeering, van min aanzienlijke personen: gemeene lieden. In de Overzetting van den Bijbel wordt het dikmaals voor allerlei soort van menschen gebruikt. Personen, die aan iemand onderworpen zijn: DAVID met zijne lieden. BIJBELV. In zamenstelling gebruikt men het voor *mannen*: ambachtslieden, edellieden, kooplieden, enz.

Het gr. λος; en λειτος; behooren hierheen. In de middeleeuwen noemde men sommige afhankelijke personen, *lidi*, *leudes*, *leudi*, *leodi*, *lietti*, *liti*, enz. De afstamming van dit oude woord is onzeker.

Liederlijk, bijv. n. en bijw., liederlijker, liederlijkst. Een woord, hetwelk noch KIL., noch onze oude beproefde schrijvers kennen. Het schijnt later, uit de hoogd. taal, ontleend te zijn. Wij gebruiken het voor slecht, armoedig: een liederlijk mensch. Wijders, voor verkwistend, ongebonden: een liederlijk leven leiden. Zedeloos: zoo als zich een liederlijk mensch onthlooten zou. HAMELSV. De eerste beteekenis, in het hoogd., is ligt, dat ligt bewogen kan worden. Zoo zoude men het tot eene bron, met *flodderen*, *lenteren* enz. kunnen brengen. Zamenst.: liederlijkheid.

Lief, bijv. n. en bijw., liever, liefst. Aange-naam, waarvan men veel genoeg ondervindt: gij hebt eene lieve vrouw. Twee lieve kinderen. Het is mij lief, dat enz. Iets voor lief nemen. Liever willen — hebben — wenschen. Ik hadde het liefst zoo. Lieve deugd! Lieve tijd! Ei lieve! drie tusschenwerpsels. Voor *ei lieve* zegt men ook *lieve*: Lieve! hoort mij. BIJBELV. Onl. zeide men ook *liever*! voor *ei lieve*!: Liever wat rivierein is dat? TWESP. Onze lieve Vrouw, eene benoeming van de maagd MARIA, bij de Roomschen. Men heeft in Gelderland eene manier van uitdrukking, waar *lief* zoo veel als blijd is: ik ben lieve, dat het zoo uitvalt. Men gebruikt het ook als een zelfst. naamwoord: de grooten vergeeten geen out leet om nieuw lief. HOORT. Ik wilde het niet om lief of leed. Geen lief zonder leed. Bij HOORT is *lief*, *het lief*, de vrijster, en *liever* de vrijer: 't Lief wist het al door 's Lievers geest te dooven. De overteffende trap: zijne liefste is overleden. Zamenstell.: liefdadig, liefdadigheid, liefdadiglijk, liefstalig, liefstaligheid, (*lieftallig*, gemeenlijk) liefwaard, lief en waard: liefwaerde

SULAMITE. POOT. Oul. was ook *liefgetal* in gebruik, niet voor *lieftalig*, maar voor *aangenaam*, die onder het kleine getal der aangenaamsten, der meest begunstigen behoort: Ili is gheet overal, en met vrouwen *liefgetal*. **FERGUT.** Maer malckander oock in pijn, liefgetal en dienstig zijn. **GESCH.** Die zeer liefgetal was bij Kaizar **RUDOLF. G. BRANDT.**

JUNIUS zegt, dat *lieft* overeenkomst heeft met het gr. φίλος, en het onderscheid alleen uit eene *anastrophe* ontstaat.

Liefde, (oudt. *lieve*, bij M. STOKE) v. Die toestand des gemoeds, wanneer men, uit het genot of bezit van iets, genoeg scheidt: liefde tot het geld — uit liefde tot de waarheid. In bepaalde beteekenis, die toestand des gemoeds, wanneer men vergenoegen scheidt in iemand, of deszelfs welvaart met genoeg bevordert: liefde tot God. Ik heb het ter liefde van u gedaan. Iemand hartelijke liefde toedragen. In den engsten zin, de betrekking van twee personen van onderscheidene kunne, op elkander: hij brandt van liefde. *Liefde* wordt meest in de beteekenis van eenen geoorloofden hartstogt gebezigd, maar *min* wordt ook in eenen kwaden zin gebruikt. Zamenstell.: kalverliefde, wederliefde. Liefdebeeld, liefdebrand, liefdedrank, liefdegift, liefdeloos, liefdeloosheid, liefdepijn, liefderijk, liefdetaal, liefdevlam, liefdewaardig, enz.

Liefelijk, bijv. n. en bijw., liefelijker, liefelijkst. Dat met een merkelyk genoeg gesmaakt wordt; een woord, dat van de gewaarwordingen der zintuigen, in het gemeen, gebruikt kan worden. Een liefelijk gezang. Een liefelijk windje. Van hier liefelijkheid.

Liefhebben, b. w., ik had lief, heb liefgehad. Beminnen, lieven: God liefhebben boven alles. Van hier liefhebber, liefhebberij, liefhebster.

Liefkozen, b. w., ik liefkoosde, heb liefkoosd. Zijne liefde en teedere betrekking, door streelen, vleijen, zoete woordjes en andere handelingen, aan den dag leggen: de moeder liefkoost het teedere wichtje. Van hier liefkozer, liefkozerij, liefkozing. Van *lieft* en *kozen*, spreken.

Lieflokken, b. w., ik lieflokte, heb lieflokt. Door vleijen tot zijnen wil overhalen, bij **HOOFD.**

Liefvoogen, o. w., ik liefvoogde, heb liefvoogd. Lonken: Barber en Teunis liefvoogen. **BREDER.**

Liegen, o. w., ik loog, heb gelogen. Onwaarheid spreken: met eene groote onbeschaamdheid liegen. In eene zaak liegen. Iemand heeten liegen, verwijten, dat hij liegt. In den verhevenen schrijfstijl, de verwachting te leur stellen: ende de most zal haer liegen. **BIJBELV.** Bij **HOOFD** vinden wij *liegen* in den zin van verschillen, waarvan ons *log*, *loge* in *oorlog*; ook onpers. voor liegen, haperen: het liegt aan u, d. i. het ligt, het hapert aan u. Wij weten waar 't hem liegt. **HUYG.** Men gebruikt het ook bedr.: hij heeft de zaak gelogen. Zij liegt het. Van hier lieger (anders *logenaar*, *leugenaar*): liegers en bedriegers.

IHERE leidt het, met veel waarschijnlijkheid, af van het bretan. *laugn*, verborgen, wallis. *llechu*, verborgen zijn. Het boh. *hlati*, liegen, en het lat. *latere*, verborgen zijn, hebben veel overeenkomst.

Lier, v., meerv. lieren. Een zeker speeltuig

der Ouden, eene soort van harp, die eerst drie snaren had, welk getal, naderhand, tot zestien vermeerderd is. Het speeltuig werd met de vingers getokkeld: met haere ijvoore lier. **VOND.** Van ouds was het reeds een zinnebeeld der dichtkunst. Zoo gebruiken het onze hedendaagsche Dichters in gevallen, waarin aan geene eigenlijke lier kan gedacht worden: Vergeet de ondankbre lier, in wien ik ben gehonden? **TRIP.** **MESSIAS** Priesterlijk gebed belet der Wrake 't wangcluid van mijne lier te horen. **M. L. TIJDW.** Wegens eenige gelijkheid, heet een gesterne van dertien sterren de *lier*. Onze hedendaagsche lier is een snaarwerktuig, dat door eene rondgedraaide schijf gespeeld wordt. Zamenstell.: lierdicht, lierdichter, liereman, lierriek (bij **RODENB.**), lierspeler, lierzang. Van het gr. λύρα, lat. *lyra*. Van hier het onz. werkw. *lieren*, op de lier spelen.

Lierlaauw, bijv. n. en bijw. Even laauw: lierlaauwe melk. Van hier het w. *lierlaauwen*, even laauw maken. De eerste helft des woords is het ijsland. *hlijr*, laauw. Voor *lierlaauw* zegt men ook *lielaauw*: spijze, die maer half ghekooct of lielaauw is. **DE BRUNE.** Dit *lie* is het angels. *hliw*, ijsl. *hle*, zw. *ly*, laauw. *Lierlaauw* is dus eene zamenstell. van twee woorden van eene beteekenis met oogmerk, om de kracht der beteekenis te vermeerderen; derhalve, zeer laauw.

Lies, (oul. *liesch*) v., meerv. liezen. Het weeke en holle deel aan des menschens ligchaam, aan beide zijden der schaamdeelen. En quam **CELICUS ULYSSES** vriend treffen, in buijck en dermen, bij de lieesse effen. **VAN MANDER.** Pijn in de liezen hebben. Zamenst.: liesbreuk, liesgezwel, liesluis. Het woord is, in het hoogd., *der Leisten*; waaruit blijkt, dat het met *lijst* uit eene bron is voortgekomen, als zijnde een rand, rondom de schaamdeelen.

Liese, lies (bij **KIL.** *liesse*, *lijst*) v., meerv. liesen. In de looijerijen spreekt men van zoolleêr, zuigers en *liesen*, op de eerste en tweede run. Door *liesen* wordt verstaan het dunne leer aan den buik. **KILIANUS** verklaart het door *membrana pinguis ex ventre porcorum, membrana interior teatus*. Van *lijst*, in welk woord het denkbeeld van lang en dun het meest heerschende is.

Lieven, b. w., ik liefde, heb geliefd. Liefhebben: die mij liefheeft, zal van mijnen Vader geliefet worden. **BIJBELV.** Het deelw. *geliefd* is het meest in gebruik: een geliefd kind. Van hier lieveling, lievertje, enz.

De eerste beteekenis van het woord is met de hand strooken, zachtjes strijken en streelen. In dezen zin komt het nog in het hoogd. voor van jagers, die eenen hond *lieben*, wanneer zij hem streelen. **ALBERUS** verklaart *liebeln* door *mulcere, palpate*, strooken, zachtjes strijken. Men kan het dan veilig van *laf*, de hand, afleiden. **IHERE** denkt, dat het gr. φίλεω, kussen, liefhebben, door letterverzetting, hetzelfde woord is.

Lieverlede, bijw. Men acht dit woord verbasterd van *leverle* of *leverlede*, verkomt uit *lede* voor *lede*, d. i. lid voor lid, van *lid*, *led*, *lede*, *membrum*; of uit *lede* voor *lede*, d. i. stap voor stap, van *lede* een tred, en dit van *lijden*, gaan. Van langzamerhand, met eenen langzamen tred. Van *lieverlede*. En let van *lieverleed* op bevaert en gelol. **HOOFD.** Ik voel alree, dat mijn verflaude geest bekomt van *lieverlede*. **N. VERST.**

Liflaf, bijv. n. en bijw. Onsmakelijk, niet

hartelijk: lifaffe kost. Als een z. n.: dat is maar lifaf van praat. Dat zijn maar lifafjes. Van hier het o. w. *lifaffen*, op eene laffe wijze praten en liefkozen; lifafferij, laffe praat.

Ligchaam, o., meerv. lichamen. Elk ding, dat uit stof bestaat, in tegenstelling van geest; als eene figuur der volgende beteekenis: een vast — een vloeibaar, doorzigtig ligchaam. In engere en eigenlijke beteekenis, een menschelijk ligchaam, hetzij levend of dood, in tegenstelling van de ziel: teeder — grof — lang — kort van ligchaam. Dat van een dier, levend of dood: uit het lichaam eenes leeuwen. BIJBELV. Voor een deel des lichaams, in het gemeene leven; de baarmoeder: eer hij in den lichaems ontvangens was. BIJBEL, 1477. Fig., vereenigde menigte: het ligchaam van den staat. In den bijbelschen stijl heeft het nog meer beteekenissen, als die van CHRISTUS en de Geloovigen; die van het wezenlijke eener zaak, enz. Van *ligchaam* is een ongevoelbaar werk. *lichamen*, waarvan *geligchaamd* nog overig is: 't gelichaemt broot. VOND. ABARBARA, zeer schoone gelichaemt. K. VAN MAND. Van hier voorts, *het lichaamd*, bij VOND. voorkomende, voor het rijk der beligchaemde dingen; lichamelijk, lichamelijheid. Zamenst.: ligchaamkunde, lichaamsloos. POOR.

Bij NOTK. heet de menschwording van CHRISTUS *lichamhefti*. De eerste helft des woords is zeker *lijk*. Zie dit woord. De laatste helft is zoo zeker niet. HICLES verklaart dezelve door *alma*, geest, SOMMER door *hama*, *huid*, waarvan ons *hemd*. WACHTER is ook van dit gevoelen, die het woord door eene sterflijke hut (*een leem, heim*) verklaart. IHRE helt over naar het ijsl. *hamur*, een balg, *exuviae*.

Liggen, o. w., ik lag, heb en ben gelegen. Op zijne grootste zijde rusten, in onderscheiding van staan en zitten: in het bed, op den rug liggen. Naar eene gewoonlyke figuur, wordt het onderwerp hier dikwijls verwisseld: de boeken liggen vol stof. Bijzonder, door eene ziekte het bed moeten houden: hij ligt aan de koorts. Op sterfen liggen, — In de kraam liggen. Wijders: op den loer liggen — op zijne luimen liggen. Oneigenlijk, wordt het denkbeeld van op de grootste zijde te liggen, meer of min, verloren, en dan beteekent *liggen* in eenen staat van rust zijn; dikwijls ook slechts zijn: ik heb nog wijn in den kelder liggen. Bijzonder van een oord, of eene plaats: Rotterdam ligt aan de Maas. Soms tijds beduidt het eene hording, die niet veel van *liggen* verschilt: op de knieën liggen. Met het bijbegrip van eene aanhoudende during: In bezetting liggen. Ten anker liggen. De zaak blijft liggen, zij wordt niet doorgezekt. Het zal aan mij niet liggen, ik zal het niet vertragen. Het ligt er al toe, de zaak is niet anders. De wind gaat liggen. Dikwerf beteekent het slechts in eenen toestand zich bevinden: met elkander overhoop liggen. De zaak ligt mij nog in het geheugen. Aan die zaak is mij niets gelegen, niet: *aan die zaak ligt mij niet gelegen*. Liggende renten, vast inkomen.

Van *liggen* is *ligger* een waker op een schip — een boek, dat niet verkocht wordt — een gepekt vat, waarin men, aan boord, het water bewaart; liggig. Zamenst.: *ligdagen*, tijd, welken een vaartuig stil mag liggen, in eene haven, om te lossen en te laden. Eenigen schrijven *legdagen*, van het aanleggen der schepen.

Het is het onz. w. van het bedr. *leggen*. Dikwerf hoort men echter hij *lag* het boek daar neer, voor hij *leide* het boek daar neer, — het *legt*, voor het *ligt* op de tafel.

Ligt, o., meerv. ligten. Het vlies, waarin het kalf in de baarmoeder gesloten was. Men noemt die vlies dan vooral met dien naam, wanneer het kalf reeds geworpen is: het ligt hangt nog aan de koe. De oorsprong is onzeker.

Ligt, bijv. n. en bijw., lichter, ligtst. Niet zwaar: zoo ligt als eene veer. In vergelijking: zilver is lichter dan goud. Dat zijne behoorlijke zwaarte niet heeft: ligt geld. Hij weegt met ligt gewigt. Oneig.: het hart is mij nu veel lichter, ik heb die drinkende zorgen niet meer. Ten opzichte van moeite, waartoe weinig moeite behoort: een lichte arbeid. Ten opzichte der beweging: ligt op de voeten. Ligte ruitery. Niet streng: eene lichte straf. Duzelig: ligt in het hoofd. Hoerachtig, oneerlijk: ligt vrouwensch. Ligtzinnig, slecht: ligt volk. Van hier lichte, lightheid, lichtelijk, lightheid. Zamenst.: ligitanker, ligitkooi, een vrouwensch, dat ligt met iemand kooit; ligitgeloovig, ligitgeloovigheid, ligitgeraakt, ligitgeraaktheid, ligithart, ligithartig, ligithartigheid, ligitheofd, ligitheofdigheid, ligitvaardig, ligitvaardigheid, ligitvaardiglijk, ligitvink, (ligitheofd) ligitzinnig, ligitzinnigheid, enz.

Daar de verwisseling van *g*, of *ch* in *f* bekend is, schijnt hierheen ook te behooren het eng. *to lift*, opligten, het lat. *levis*, ligt. Zie *leppen*.

Ligten, b. en o. w., ik lichte, heb geligt. Ligher maken: een schip lighen, een deel van de vracht ontladen. Iemands beurs lighen, hem de beurs onstelen. Zie ook op *huig*. In de hoogte heffen, opheffen: het anker lighen. Hierheen behooren de volgende spreekwijzen: volk lighen, volk, op eene bedekte en gedwongene wijze, werven. Van het bed lighen, in dien toestand gevangen nemen. Iemand uit het nest — uit den zadel — hem den voet lighen. Geld lighen, opnemen. De hielen lighen, wegvlugten. De hand met iets lighen, iers goedkooper geven, wat toegeven. Den beker lighen, drinken. Onz., met *hebben*: dat ligt! in den eigenlijken en figuurlijken zin. Lighen en zwaren, *geven* en *nemen*. HOOFD. Van hier ligheten, bij HOOFD en VOND. voorkomende, voor *verlichting* — ligher: zij kregen enen ligher aan boord, een klein vaartuig, dat een deel der lading van een grooter schip inneemt, opdat dit te beter eene haven kunne inloopen; ligherman, een schipper op eenen ligher, ligherschip, lighing, in al de beteekenissen van het werkwoord.

Liguster, m., meerv. ligusters. Mondhout, keelkruid, een heestergewas: Gij rookt, o taxis en liguster, haer' adem hier. POOR. Uit het lat. *ligustrum*.

Lij, (bij KIL. *lijde*, *lije*) v. Die zijde van het schip, waarheen de wind waait; die, door het overhangende en uitgespannene zeil, nedergedrukt wordt, en op het zwaard rust. Het schip ligt in lij. In lij vallen. Het roer in lij leggen. Wanneer het eene schip de loef, of den bovenwind heeft, dan is het andere schip, dat onder den wind ligt, *in lij*. Hiervan hebben wij de volgende spreekwijzen ontleend: iemand op de lij smijten, iemand een voordeel afzien. Iemand in de lij leggen, iemand in eene zaak te boven gaan, overwinnen: zoo voert KALVIJN het pleit voor zijn partij, om ARRIUS te leggen in de lij. VOND. Iemand in de lij, in nood, in gevaar, brengen, laten. HOOFD.

Iemand in lij houden, hem in zijne magt bedwingen. Bijster in de lij zijn, zeer bedremmeld staan. Zamenst.: lijwaarts, lijzeil.

TEN KATE leidt het woord van *lijden* af. *Lijboord*, zegt hij, is *latus navis depressum*, daarin KILIAAN volgende. ADELUNG vergelijkt het met het eng. *larboard*, bakboord, de linkerzijde van het schip; van het oude *lee*, linksch, lat. *laevus*. Met de meeste waarschijnlijkheid wordt het uit eene bron met *laauw* en *luw* afgeleid, dewijl het die zijde is, waar de meeste luwte op het dek is. Het eng. *lee* bevestigt dit. Eene reede, waar de schepen voor wind en golven bedekt zijn, is a *leeshore*. *Lee-board* is de lijzijde, en *lee luw*.

Lijden, o. w., ik leed, ben geleden. Gaan, voorbijgaan, een verouderd woord. Het zamengest. *overlijden*, wegggaan, sterven, is daarvan afkomstig. Zie ook *glijden*. Van hier het oude *lijd*, *lijde*, een tred, een weg, en *verlijden*, *verleden*. Bij HOOFT vindt men het nog, in den zin van *wegsluipen*, *veeggaan*: scherperlijk acht te geeven op de geenen, die door 't winket leeden. Ook bij H. DE GR.: waar hij den snellen stroom drooghsvoets is doorgeleden. Wij bedienen ons thans van dit woord, om eene during, eenen voortgang des tijds uit te drukken: het lijdt lang. Het is bijna eene eeuw geleden. Het leed zeven jaar, waarvoor de Ouden ook zeiden: het leden zeven jaren. Hiervoor zegt HOOFT *aanlijden*: 't welk niet lang aanlijden kan. Thans zeggen wij *aanloopen*. In de aanverwante talen vindt men het ook. *Arliuden* is, bij ISIDOR., uitgaan. Gaan is in het goth. *leithan*, angels. *li-than*, oudhoogd. *leitan*, zw. *lida*, ijsl. *leita*. Hierheen behooren *λαζματ* en *ελεψω*, gaan komen.

Lijden, b. w., ik leed heb geleden. Een, kwaad, hetwelk men niet weren kan, met onlust gevoelen: honger — dorst — hitte — koude — armoede — gebrek — pijn, enz. lijden; schipbreuk lijden; nadeel lijden. Ook met verzwijging van het leed: als het eene lid lijdt, lijdt het geheele ligchaam. Zonder onlust, of afkeer dragen: zoo heet als gij op de wang lijden kunt. Ik mag hem wel lijden. Duldten, toelaten: Ghij lijdt niet, dat de deught en schoonheit wort verdrückt. VOND. Wederk.: *zich lijden*, *zich schikken*. Zich te lijden nevens de geenen, die zich leden om zijnen dienst. HOOFT. Van hier *lijder*, *lijding*, *lijdbaar*, dat het lijden onderworpen is; *lijdbaarheid*, *lijdelijk*, dat geleden kan worden; *lijdzzaam*, die met getuld lijden verdraagt; *lijdzzaamheid*, *lijdzzaamlijk*, *lijdzamig*. VAN MANDER.

IJRE merkt op, dat het lat. deelw. *latus*, van *ferre*, duldten, verdragen, hierheen behoort.

Lijdig, bijv. n. en bijw. Deerlijk: lijdgigh misnoogen toonde DON JOHAN over dezen voorstel. HOOFT. Bezwaarlijk, onlust verwekkend: met hoe lijdgigh een' partijtschap dit gedreven werd. HOOFT. Lijdighe liefde. HOOFT. Groot: het welk lijdgighen roep in dien hoek maakte. HOOFT. De lijdgigh zucht tot verheffing. HOOFT.

Lijf, o., meerv. lijven. Het menschelijk ligchaam: iemand te lijf willen — te lijf komen. Iemand op het lijf zeilen. Aan den lijve gestraft worden. Zijn lijf en leven hangt er aan. In engeren zin, voor eenige deelen des ligchaams, als het deel tusschen armen en benen: een schieff lijf hebben. Die zaak heeft niets om het lijf, heeft niets te beduiden. Fig.: het lijf van een kleed, rok, enz. Baarmoeder: van moeders lijf af. De endeldarm: het lijf gaat het kind uit. De persoon

zelf: geld op zijn lijf zetten. Van hier de zamengest.: *lijfarts*, *lijfknecht*, *lijfschut*, *lijfstoot*, *lijfwacht*, enz., waar het woord *lijf* op voorname personen ziet. In het dagelijksche leven, drukt men er ook door nit iets, dat ons zeer eigen is, en een bijzonder genoeg geeft: dat is mijn lijfstukje. Het leven, zonder meerv.: hij die op 't eerste vlot het lijf heeft durven wagen. DE DECK. ROMBOUT VAN HOOSTRATEN, thans noch bij den lijve. BOGAERT. Te lijf zijn, in leven zijn: zoo lang gij zijt te lijf. HOOFT. Schoon het woord, in deze laatste voorbeelden, onmiddellijk, van *leven* schijnt af te stammen. Van hier *lijfelijk*, *ligchamelijk*; *lijfelijkheid*, *lijvig*, *gezet*, *dik*; *lijvigheid*. Zamenst.: *lijfband*, *lijfberging*, voor levensredding, bij HOOFT. *Lijfeigen*, bijv. n.; een *lijfeigene*, z. naamw.; *lijfeigendom*, *lijfgewaad* — *lijfgeweld* bij CAMPB. *lijfheif*, bij HOOFT, bij wien ook *lijfhoeders*, voor *lijfwachten* voorkomt, — *lijfkleur*, *lijfmoeder*, *lijfoefening*, *lijfrente*, *lijfrok*, *priesterrok*; *lijfsgestalte*, *lijfsgevaar*, *lijfschatten*, bij HOOFT, *lijfstraf*, *lijfstraffelijk*, *lijfstogt*, vruchtgebruik van goederen; *lijfstogten*: de vrouw is van haren man gelijftogt. — *Lijftogtenaar*, *lijftogtenaarsche*, *lijftogtenares*, *lijftogtenaar*, bij HOOFT, voor *proviantmeester*; — *lijfverw*, *lijfvrij*, *lijfvrijheid*, *lijfwapen*, *lijfzaak*, *lijfzakelijk*, *lijveloos*, dood.

Lijf beduidt eigenlijk eenen zamenvangenden klomp van onbepaalde hoegroothed en gedaante. Het behoort tot het geslacht van *kleven*, *klei*, het lat. *lapis*, *gleba*. In opperd. zegt men nog *ein leib brot*. Bij KIT. vindt men *lijfkoek*, *lijfkoek*.

Lijfband, o. Een landschap, aan de russische kroon onderworpen. Van hier *Lijfbander*, *lijfbandsch*.

Lijftogt, m., zie *lijf*.

Lijk, een, in de zamenstelling, gebruikelijk woord, dat bij verscheidene naam- en werkwoorden gevoegd wordt, om, daardoor, bijvoegelijke naamwoorden en bijwoorden te vormen. De dus gevormde bijv. naamwoorden hebben, als het de aard der zaak lijft, hunne trappen van vergrooting.

Men plaatst het, vooreerst, achter zelfstandige naamwoorden, beduidende dan eene gelijkheid en iets, dat in deze gelijkheid gegrond is, b. v.: vorstelijk, koninklijk, een heerlijke maaltijd, een mannelijk gevoel, een kinderlijke eerbied. Hierheen behooren die woorden, die eenen aard en eene wijs beteekenen, en geene vergrooting lijden, b. v.: namelijk, met den naam; oogenblikkelijk, in eenen oogenblik; mondelijk bescheid, schriftelijk antwoord, persoonlijke aanklagt. Die woorden, die eenen eigendom beteekenen, en eenen toestand, daarin gegrond: bisschoppelijke waardigheid, grafelijke goederen, goddelijke eigenschappen, menschelijke zwakheid, huiselijke bezigheid. Die eene werking, eene oorzaak uitdrukken: gevaarlijke onderneming, waaruit gevaar ontstaat; schandelijk, loffeljk, enz.

Achter bijvoegelijke naamwoorden, om eene gelijkheid aan te duiden aan die zaak, die door het bijv. naamw. wordt uitgedrukt; doch in eenen minderen trap: wekeljk, ziekeljk, zwakkeljk, armeljk, bittereljk, klaareljk, enz.

Dezen uitgang *lijk* voegt men ook achter bijv. naamwoorden, die in *ig* uitgaan: eeuwigeljk, listigeljk, innigeljk, vurigeljk. Achter *baar*: wonderbaarljk, vruchtbaarljk, schijnbaarljk. Achter *zaam*: minzaamljk, vreedzaamljk. Achter *loos*: goddeloosljk.

Voorts plaatst men dezen uitgang achter werk-

woorden, met afkapping van den uitgang *en*. Zulke werkwoorden zijn, of onzijdig; wanneer de, dus gevormde woorden de dadelijke aanwezigheid van den toestand des werkwoords uitdrukken: behaagelijk, dat behaagt; betamelijk, dat betaamt. Soms tijds drukt het de mogelijkheid uit, om in dien toestand te geraken: een sterfelijk mensch, die sterven kan en eens sterven moet. Of bedrijvend; wanneer het de daad van het werkwoord te kennen geeft: een bedriegelijk mensch. Ook beteekent het eene gewooneheid: ik ben zoo vergetelijk. Dat iets voortbrengen kan: een stichtelijk boek, dat stichten kan. Dat dadelijk gedaan wordt: dat is niet gebruikelijk, het wordt niet gebruikt. Dat dient te geschieden: eene bedenkelijke zaak, — een verachtelijk mensch, waardig veracht te worden. Dat gedaan kan worden: die zaak is niet begrijpelijk, zij kan niet begrepen worden. Het is mij niet doenlijk, het kan door mij niet gedaan worden. Zulke bijv. naamwoorden nemen, in de tegenstelling, in de meeste gevallen, *on* als voorvoegsel aan: onbegrijpelijk, ondoenlijk, ondoorgrondelijk, enz.

Even zoo min als men *baar* willekeurig gebruiken mag, zoo is het ook met *lijk* gelegen. *Wonderlijk*, *wonderbaar*, *kostelijk*, *kostbaar* zijn beide in gebruik. Doch men zegt wel *betamelijk*, maar niet *betaambaar* — *hoorbaar*, niet *hoortlijk*. Dit *lijk*, de tegenwoordige uitgang van vele bijwoorden, was oudtijds *lijken*, als: haastelijken, ondragelijken, enz.

Er zijn eenige bijwoorden van tijd, die voor *lijk*, *lijks* vorderen: wekelijks, maandelijks, dagelijks, jaarlijks.

Bij de ouddeutsche Schrijvers is deze uitgang dikwijls *leich*, *licht*, hoogd. *lich*, angels. *lic*, eng. *ly*, zw. een. *lig*, lat. *lis*, als: *virilis*, *herilis*, *puerilis*. Het is wel zeker, dat het hetzelfde woord is als *gelijk*.

Lijk, v. en o., meerv. lijken. Het touw, dat rondom de zeilen vastgemaakt wordt: het zeil is uit de lijken, uit den rand gescheurd. ANTON. gebruikt het onz. de fokken uit het lijk gerukt. Zoo ook WINSCHOTEN: het lijk sonder de seilen. DE BRUNE vrouwelijk: nijt de lijck gheslagen — nijt de lijck gheworpen. Van hier is, bij dien Schrijver, een spreekwoord: uit de lijk geworpen en misdeeld worden. In de dagelijksche taal hoort men dikwerf: dat sloeg mij uit de lijken, dat maakte mij verlegen — hij stond, als of hij uit de lijken geslagen ware. Gelijk een nieuwe pink de zee siert, de brune lijken 't zeil. POOR. Het schijnt tot het geslacht der woorden *licia* in het middeleeuw, *lice* in het fr., *lizza*, *liccia* in het ital., gebragt te moeten worden, welke woorden iets beteekenen, dat aan het einde van eenig ding gezet wordt, als pualwerk, dat tot insluiting dient. Alles schijnt te behooren tot het stamwoord *lijst*.

Lijk, o., meerv. lijken. Dit woord beduidde eertijds de vleezige, spierachtige deelen des lichaams. In dien zin komt het voor bij ISIDOR., die het *lihhe* noemt, ULPHIL. *leik*, finl. *liha*, wallysch. *leike*, in het arab. *lachma*. Het is bij ons nog overig in: lijkdoren, likdoren, lijkteeken, likteeken, een overig gebleven teeken eener wonde, in het vleesch, bij KIL. *lijckklauwe* een teeken van het krabben der nagelen in het vleesch, het Vriesche *licklaven*. — Het menscheijke ligchaam, hetzij levend of dood. Wij zien die beteekenis nog in de dagelijksche taal: een dood lijk. Thans

verstaan wij daardoor het ligchaam eens onlangs verstorvenen: men moet het lijk afsnijten. HOOFD. Een lijk volgen — ter aarde bestellen. Achter een lijk gaan. Zamenst.: lijkbegraver, lijkbegraving, lijksbus, lijkdienst, lijkdicht, lijkdruker, lijkebaar, lijkgenoet, die deel aan de uitvaart heeft, — lijkhof, bij SELS, lijkhuis voor *sterfhus*, in CL. SPIEG. — lijklagt, lijkleeders, lijkoets, lijkkosten, lijklaken, lijkkoffer, lijklpigt, lijkspracht, lijkrede, lijkschulden, lijksapel, lijksaatsie, bij VOXD. ook *lijkrouwstaatsie* — lijksstoet, lijktoorts, lijkvuur, lijksang, enz.

Lijken, b. w., ik lijkte, heb gelijkt. Gelijk, effen maken, in sommige oorden gebruikelijk: wegen lijken. Molhoopen lijken. Van hier lijking. Bij KIL. heeft het ook nog de beteekenis van *een lijk ter aarde bestellen*.

Lijken, o. w., ik leek, heb geleken. Gelijken: zij lijkt niets op u. Lijekt dat ook CHRISTUS kerk. VOXD. Dat lijkt er niet naar, dat gaat niet aan. Schijnen: gij lijkt boos te zijn. Het lijkt, dat gij misnoegd zijt.

Lijkeveel, bijw. Evenveel. Vroeger in de dagelijksche verkeerige gebruikelijk, doch nu verouderd.

Lijkewel, voegw. Evenwel. Verouderd woord, waarvoor men ook zeide *allijkewel*. Wij weten lijkewel, dat enz. HOOFD.

Lijm, v. en o. Een bekend kleverig ligchaam, waarmede men lijmt. VOXD. gebruikt het onzijd. geslacht. De meeste Spraakkunstenars zijn voor het vrouwelijke. Men hoort het, in de zamenleving, uitpreken de *lijm* en *het lijm*. De Overzetters van den Bijbel zijn voor het onz. geslacht. Van hier lijmig, ook figuurlijk, voor *langzaam*: lijmig spreken. Zamenst.: godenlijm, kalklijm, meel-lijm, mondlijm, steenlijm, vischlijm, vogellijm. — Lijmachtig, lijmachtigheid, lijmkokerij, lijmkwast, lijmpot, lijnstang, lijmsok, lijmsiederij. Het woord behoort met *leem*, *sljm*, enz., tot eenen oorsprong.

Lijmen, b. en o. w., ik lijmd, heb gelijmd. Bedr., met lijm vast maken: boeken lijmen. Hout aan elkander lijmen. Fig.: dan leert men lieve lipjes aan lieve lipjes lijmen. HOOFD. Daar was niets krachtiger, om de genegenheden aan den anderen te lijmen. BÓGAERT. Onz., met *hebben*; lijmig worden: het meel lijmt in het brouwen. Fig., sloopend spreken; hij lijmt geweldig. Van hier lijmer, lijmerij, lijming, enz.

Lijn, een reeds verouderde, klemstaartige uitgang. (het hoogd. *lein*) om daardoor verkleinende woorden te vormen, die altijd van het onz. geslacht zijn. Bij HOOFD vindt men dus: mondlijn, ooglijn, prinslijn, slotlijn. *Het ooglijn* wordt, van eenigen, somtijds nog getrukt.

Lijn, v., meerv. lijnen. Een dun touw: de lijn vastmaken, inhalen. Eene lijn trekken, fig. met elkander eens zijn. HOOFD. die ook *lijn-trekking* heeft, voor het kiezen derzelfde partij. Eene streep: lijnen op papier trekken. Zoo regt als eene lijn. Het hout, waarnaar men lijnen trekt, behoudt denzelfden naam. Ik zal aan die lijn, of dat lijntje niet trekken, die zaak niet aanroeren. Zamenst.: lijnbaan, lijndraaijer, lijnapen, lijnslager, lijntrekkerij.

Lijn, voor dun touw, beteekent oorspronkelijk vlas, het hoogd. *lein*, zw. *lin*, ital. *lino*, lat. *linum*. Het is nog overig in lijnolie, olie uit vlaszaad; lijnwaad, linnen goet; lijnzaad, vlaszaad; lijnzaadolie, lijnzaadkock, ook lijnkoek. *Lijn*, voor streep, is

uit het lat. *linea*; of, met dat woord, uit eene bron. Van hier het onveranderl. bijv. n. *lijnen*, van linnen, waarvoor men thans *linnen* zegt. Een groot lijnen laken. BIJBELV.

Lijnen, b. w., ik lijnde, heb gelijnd. Lijnen trekken: papier lijnen. M. L. TJDW. schijnt het te nemen voor afteekenen met eene lijn: den loop van 't hordende geval te lijnen op dat middelpunt, dat gij, in alle uwe treden, het spoor vinden kunt. HOOFD bezigt het voor *met de lijn voorttrekken*: 't meerendeel deed zich de stroom op lijnen

Lijnolie, v., zie *lijn*.

Lijnwaad, o., meerv. lijnwaden. Linnen goed: bekleedt met zuiver lijnwaad. VOND. Zamengetrokken uit *lijngewaad*, d. i. *linnen gewaad*. Voor *lijnwaad* zegt men ook wel *lijnwaad*.

Lijspand, o., meerv. lijspanden. Een gewigt van vijftien oud pond, of 7,416 kilogramme. Omdat het, in het onduitsche regt, *livesche pund* geschreven wordt, gist IURE, dat het zoo veel is als een *lijlandsch pond*.

Lijst, v., meerv. lijsten. Een woord, dat, in het algemeen, het denkbeeld van iets, dat lang, dun of smal is, insluit. Wij bedienen ons van dit woord om eenen zoom, een boordsel om een kleed aan te duiden: een jagtkroon met een geborduurde lijst. VOND. *De lijst* rondom het scheepszeil. In bepaaldere zin, een verheven, smal bevelsel, dat tot sieraad dient, zoowel om het midden, als om den rand van iets: ghij sult eenen gouden krans rondom de lijst derzelver maken. BIJBEL, 1477. Eene schilderij in eene lijst zetten. Oneig., rand, kant: langs de lijst der lage klaverweiden. VOND. Zamenst.: kroonlijst, schilderijlijst, spiegellijst, enz. Lijstenmaker, lijstlijnen aan de zeilen, lijstwerk.

Lijst, v., meerv. lijsten. Eigenlijk eene lange, smalle streep, b. v. van parkement, om iets op te teekenen. Van hier eene rol, een register: soldaten op de lijst brengen, hunne namen op de lijst schrijven. Hij heeft hem op de lijst der raadsheeren uitgeroeit. HOOFD. Zie hier eene geheele lijst, eene gansche reeks. Zamenst.: geslachtslijst, naamlijst, enz. Van hier het bedr. werk *w. lijsten*, in eene lijst zetten.

Uit het middelceuw. *lista*, dat met het vorige woord uit dezelfde bron is.

Lijster, v., meerv. lijsters. Een bekende vogel, wiens vleesch aangenaam smaakt: lijsters vangen. Gij verschalkt een vette snip, of slechte lijster. VOND. Hij zingt als eene lijster, hij zingt heel wel. Zamenst.: lijsterbessen, lijsterboog, waarmede lijsters verstrikt worden, anders *lijsterstrik*.

Likken, (dat men vroeger ook *lekken* gespeld vindt) b. w., ik likte, heb gelikt. Met de tong over iets heen en weder schuren: de hond likt zijne wonde. Fig.: hij kan schoon likken, lustig drinken. Dichters belienien zich, op eene oneigenlijke wijze, van dit woord: eer nogh de blijde zon den nuchteren dan komt likken van gras en koele blaën. POOT. De vlam lekt de daken. VOND. Van hier likker, in de zamenst.: gatlikker, panlikker, enz. — Likking, likster. Zamenst.: likkebaard, likkebaarden, zijnen mond affikken; likkebroer, slemper; likpot, likpoten, bij DE BRUNE.

Ital. *leccare*, fr. *lecher*, gr. *λεχεν*, lat. *lingo*, hebr.

לקק. Zonder twijfel een klanknabootsend woord.

Likken, b. w., ik likte, heb gelikt. Met een glad ligchaam over iets sterk wrijven, dat het glanzig worde. Fig., beschaven: zijn opstel likken. De ziel uit een dichtstuk likken. Van hier likhout, schoenmakers gereedschap; liksteen.

Het woord vereenigt het denkbeeld van het vorige *likken* met dat van *gladdigheid*.

Lil, o. Gestold kalfsnat. Zie *lillen* en *lel*.

Lillebeenen, o. w., ik lillebeende, heb gelillebeend. Met de beenen trillen: dat het dier lillebeend. VOND.

Lillen, o. w., ik lilde, heb gelild. Fig., de beweging der spieren in een geopend slagbeest: het lillende ingewand. Trillen: lillen als een riet. Van koude lillen. Van vrees bewogen worden: alle zorg uit 't lillend harte wischen. M. L. TJDW. Door dit woord, drukt de tong eene aanhoudende trilling uit, als zij het uitspreekt.

Limoen, m., meerv. limoenen. De ingezouten vrucht van den citroenboom. Zamenst.: limoenboom, limoendrank, limoensap. Perz. *limon*, waarvan de naam schijnt ontstaan te zijn.

Lind, bijv. n. en bijw., linder, linst. Zacht, lenig: dat maekt mijn herte linder. J. T. JOS. Een reeds verouderd woord. Van hier *linderen*, lenigen: 't en lindert mijne smert. J. T. JOS., waarvan lindering.

Linde, v., meerv. linden. Anders een *lindeboom*: onder een groene linde. VOND. Zamenst.: lindeblad, lindebloesel, lindeboom, lindeloof, lindschors. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *linden*: linden hout. Om de zachtheid des houts schijnt het woord van het vorige *lind* af te stammen.

Linderen, zie *lind*.

Ling, een woord, dat in zamenstelling alleen gebruikt wordt, en achter andere woorden gevoegd, dient, om nieuwe zelfst. naamw., bijvoegel. naamw. en bijwoorden te vormen, als: hemel, hemelling; sterven, sterveling; aankomen, aankomeling; vlugten, vlugteling, enz. Zoo ook: stedeling, oosterling, kamerling, dorpeling, vloteling, schepeling, enz. Wijders: vingerling, de vinger van eenen handschoen; duimeling, de duim van eenen handschoen; voeteling, de voet van eene kous. Men zet dezen uitgang achter bijvoegelijke naamwoorden, als: vreemdeling, nieuweling, onderling. Achter telwoorden, als: eersteling, tweeling, drieling. Achter voorzetsels, als: aterling, voor *achterling*, *onderling*. Hierheen behooren ook: plotseling, van plotsen, onverwacht; tappeling, dat, als door aftapping, veroorzaakt wordt: zonderling, dat, door afzondering, ontstaat, dat is ongemeen.

Deze uitgang is oud, en wijst zoo veel aan, als den oorspronkelijken aard, of de afkomst van iets, en ziet veel meer op personen, dan op zaken. *Ling* is dan zooveel als iemand, of iets, van die soort, of daartoe betrekking hebbende.

Liniaal, o., meerv. liniaals, linialen. Ond. woord, eene platte strook houts, ook van ijzer of koper, om lijnen langs te trekken; uit het lat. *linea*, middeleeuw. *linearium*.

Linie, v., meerv. liniën. Ond. woord, betekenende eene lijn, streep: liniën trekken. Even-nachtslijn: onder de linie doorvaren. Eene rij soldaten: de vijand brak door de linie heen. Insgelijks schepen, in eene slagorde, naast elkander liggende. Van hier een linesschip, of een schip van linie, dat stukken genoeg heeft, om mede in slagorde te vechten; een schip dus, dat zestig tot honderd stukken en daarboven voert. Sterkte, om

een gansch land te dekken: de liniën bemagtigen. Een geslachtboom: goederen vervallen aan hunne naaste erfgenamen, in rechte, oft bijzijdighe lijni. **HOORT.** Van het lat. *linea*.

Link, v., meerv. linken. Een woord, dat weinig in gebruik is. **KIL.** verklaart het door striem, blaauwe plek van eenen slag overgebleven, scheur, insnijding. **HOOGVLIET** gebruikt het, in den eersten zin: het aangezicht bezet met roode linken. **HALMA** verklaart *linken* door teekens van eene keten, aan de leden. **DE BRUNE** gebruikt het, in den zin van scheur: de kleederen, daer eens een lincke inkomt.

Het woord schijnt eenen klinkenden slag aan te duiden, en dus, met *klinken*, tot denzelfden wortel te behooren.

Link, bijv. naamw. en bijw. Slinker, in tegenstelling van *regter*. De linke hand. Het gebruik wil thans, dat men *linker* zegge, en het met het volgende woord verbindt: de linkerhand. Het linkerbeen. De linkervoet. Van hier linker, linkerd, een fijne gast, die zijne linkerhand zoo goed als de regterhand kan gebruiken; linkernij, bij **DE BRUNE** voorkomende, in den zin van *fijn bedrog*.

Hoogd. *link*, **STRIJK.** *lenk*, neders. *lunk*, deen. *ling*, eng. *left*, bij ons ook *lefter*, lat. *laevus*, gr. *λαφος*. Van hier links, bijw., aan de linkerzijde, en *linksch*, bijv. n., dat tot de linkerzijde behoort.

Links, linksch, zie *link*, bijv. n.

Linnen, o.; het meerv. linnens is van meer soorten gebruikelijk. Lijnwaad. Ook dat van linnen gemaakt is: het linnen nazien. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *linnen*: linnen kousen. Zamenst.: linnenkas, linnenkist, linnenkooper, linnenkraam, linnenmaal, het linnenuaaijen, een handwerk; linnennaaiester, linnenwever, enz. Zie *lijn*.

Lint, o., meerv. linten. Een wollen, linnen, of zijden band, tot gebruik en sieraad: gekeperd lint. Zamenst.: lintmolen, lintouw, lintwerkers-touw; lintwerker, lintwever, lintweverij, lintworm, om de gelijkheid van een lint zoo geheeten. Het komt van het ijsl. *linda*, biuden.

Linze, (ook liuzerd) v., meerv. linzen. Eene bekende peulvrucht. Van hier het onverb. bijv. n. *linzen*: linzen koochsel. **BIJBELV.** Uit het lat. *lens*. Zamenst.: linzenboom, een heesterachtige boom, die gele bloemen draagt, en die zaad als linzen heeft.

Lip, v., meerv. lippen. De bewegelijke, vleezige rand des monds aan menschen en dieren, die den ingang opent en sluit: bijtende op de lip. **VOND.** Hij laat de lip hangen, hij pruijt. Het zal nimmer weder over mijne lippen komen, ik zal het altoos zwijgen. Van andere dingen: de lippen eener wonde, — der lijfmoeder. Eene stukje hout als eene lip: eene verlorene lip, eene uitstekende strook houts. Zamenst.: diklip, hanglip, enz. Verkleinw. *lijpje*: lieve lipjes. **HOORT.**

Lip, hoogd. *Lippe* en *Lefze*, neders., deen, angels. *lippe*, eng. *lip*, lat. *labium*. De wecke, bewegelijke, afhangende gesteldheid is zeker de eerste betekenis. Zie *lab* en *leb*.

Lis, (lus) v., meerv. lissen. Een gedraaid snoer of lint, tot een oog gemaakt, om daarin iets vast te maken: eene lis op den hoed. Van hier het bedr. werk. *lissen*, eene lis op iets zetten. Zamenstell.: striklis. — Liskoord. **ADELUNG** brengt

het tot den wortel *lijst*. Waarschijnlijker behoort het tot het fr. *lise*, *lisière*, van het lat. *licium*.

Lisch, (lies) o., meerv. lisschen (liezen). Zeker gewas, met schoone bloemen: het ritselen van 't lisch. **VOND.** Het dal, dat vol liezen staat. **HOORT.** Zamenstell.: lischbloem, lischwortel, enz.

Lispelen, zie *lisp*.

Lisp, o. w., ik lispde, heb gelispd. Dit werk. drukt uit een ongemak onder het spreken, veroorzaakt door eene te lange en dikke tong, die daarom te dikwerf aan de tanden stoot, en eene valsche en zwakke *s* uitbrengt: hij lispd met de tong. Van hier lisper, lispding, lispster. Zamenstell.: lispdong. Een woord, van den klank gevormd, hoogd. *lisp*, *lispeln*, zw. *lisp*, deen. *lespe*, angels. *wisp*, neders. *wispeln*, eng. *to lisp*. Bij **ARISTOPH.** vindt men reeds *λαπτῆ γλωσσῆ*, eene *lispende tong*. Van hier het voortd. w. *lisp*, lispd spreken; gr. *ψελλίζειν*, eng. *to whisper*.

List, v., meerv. listen. Een woord, dat van zijne eerste betekenis thans veel verloren heeft. Eertijds beteekende het eene kunst of vaardigheid, om iets, op eene verborgene wijze, te verrigten. Zoo komt *list*, *listi* en *liste*, sedert de tijden van **KERO**, bij alle oud-opperd. Schrijvers, dikwijls voor; niet zelden ook voor wetenschap. **KERO** noemt eenen kunstenaar *listar*, **WILLER.** *listmester*. In het ijsl. heet de zangkunst *saunglist*, Gods alwetendheid, *Gotes list*. Thans verstaan wij er door eene vaardigheid, om zich, ter verkrijging van zijne oogmerken, van middelen te bedienen, die voor anderen verborgen zijn; zonder meerv.: met een vriendelijke list. **HOOGV.** Het middel zelf; met een meerv.: op listen bedacht zijn. Men neemt het ook voor arglist: men leg te werke dan de lagen en list. **HOORT.** Van hier listig, listigheid, listiglijk. Men is het over de afstamming niet eens. De waarschijnlijkste gissing is die van **FRISCH**, die het van het hoogd. *lauschen*, eertijds *losen*, gr. *λευσσειν*, scherp en naauwkeurig toezien, afleidt.

Littel, zie *tuttel*.

Liverci, v., meerv. livercijen. Knechtskleeding, insoover elke heer zijne bedienden dezelve, naar de kleur van zijn wapenveld, of anderzins, laat dragen: liverci dragen. Fig., in den verhevenen stijl: terwijl alles nog in de liverci van den winter gekleed is. **KRIEGER.** Sommigen gebruiken het onz. geslacht: het liverci der deugd. **SELS.** Zamenst.: livercibediende, livercilint, livercirok, livercirook. Men is het niet eens geweest in de spelling en afleiding van dit woord. Dan, daar wij, met de weelde, vele woorden van de Franschen ontleend hebben, is het buiten kijf, dat het een woord met eenen klemstaartigen bastaarduitgang is, van het fr. *livrée*; zijnde *ée* bij ons *ei*. Dit *livrée* is uit het middelleeuw. *liberata*, namelijk een kleed, dat Koningen en voorname personen aan hunne dienaars gaven, op het Kersfeest en den dag van **MARIA'S** hemelvaart, in het fr. *livrée du Noël et de la mi-août*, ital. *livrea*. Dit *liberata*, *liberato*, *liberare* is ons woord *leeren*, geven. Zie dit woord.

Lob, (lob) v., meerv. lobben. Eene slappe, nederhangende halskraag; ook eene handlob. Van hier lobbij, dat ruim en slap hangt. Zamenstell.: lobman, spaansche dukaton. Zie *kraagman*. — Loboor, een hond of varken, met breede, hangende ooren, fig., een plompe jongen, *lobbes*, in de gemeene taal; loboorig, loboorigheid. Uit eenen

stamwortel met *lap*, *leb*, *lip*, wegens de slappe, afhanginge gesteldheid.

Lobberen, o. w., ik lobberde, heb gelobberd. Een woord, dat deels van den klank gevormd is, deels eene slappe beweging uitdrukt; met *lob* uit eene bron. Men gebruikt het voor waden, heen en weder trantelen, in eenig vocht: op wiens oever nijfmen lobberen barrevoets. **VOND.** Zoo lang als de spaanschen, tot de knie toe, door 't water lobberden. **HOOFD.** Van hier lobberig: lobberig nat.

Loch, o., meerv. logehen. Gat, opening, hetzelfde als *lok*. De schippers gebruiken het: kruip door dat loch. Het zamengest. lochgat, waardoor het vuile water loopt. Voor den mond eener rivier: twee schepen koomen tot dit loch instreeven. **HOOFD.** Een gat in den grond, de opening van een hol: alom is 't dicht, waar ik het loch te vinden meen. **HOOFD.** De holte der oogen: zij steekt de duimen in het loch. **VOND.** Eene bres: eer vullen wij het lock der bres met onse lijken. **LE FR. v. BERKII.** Eene nederlaag: en maakt een vreeslijk loch in zoo veel ijsre koppen. **VOND.**

Lodder, m., meerv. ladders. De eerste beteekenis van dit woord schijnt die van eene snelle en ligte beweging te zijn, uit eene bron met *leuteren*, hoogd. *lodern*. Van hier is het overgegaan tot het denkbeeld van weelderige dartelheid, als men zich, uit geile drift, niet stil houden kan; als oogen en het geheele lichaam in beweging zijn. Bij **K. VAN MANDER** komt het voor, in den zin van enen dartelen wellusteling: soo wilt vermijden den lodder. Bij **KIL. scurra, homo venerius**. De Hoogduitschers hebben *Lotterbube*, *Lodderboeve* bij **KIL.**, *lodderboef* bij **J. DE DECK**. In sommige oorden van Nederland noemt men een slechthoofd *loeder*. Misschien is dat hetzelfde woord. Het geldersche *loederd*, voor iemand die slordig op zijne kleeding is, schijnt tot *lodderen*, *slodderen* te behooren. Wij gebruiken het meest in enen zachteren zin, voor iemand, die, uit minnebrand, vriendelijk lonkt. Van hier het zamengest.: loddergezigt, lodderoog, lodderoogen, lonken; lodderoogig, lodderzoet, bij **HOOFD.** Voorts, lodderig, vriendelijk lonkend: loddrige oogjes. **SMITS.** Wijders, lodderlijk, iemand, die, in de beweging van oogen en lichaam, zijne minnedrift, met teederheid, toont: het lodderlijke volk. **VOND.** Lodderlijke treeken. **HOOFD.** Lodderlijk gesicht. **J. CATS.**

Lodderen, o. w., ik lodderde, heb gelodderd. Zich, uit teederheid en drift, bewegen: in het bed lodderen. Van hier bij **KIL.** en **PLANT.** lodderhed. Lodderende in de eerste zomerzonne. **DE BRUNE.** Staag lui en ledig ligt en loddert in de zon. **J. DE DECK.**

Lodderig, zie *lodder*.

Lodzig, bijv. n. en bijw., lodziger, lodzigst, bij **HOOFD** voorkomende: lodzigh glijen in zorgen zonder eindt. Misschien, in den zin van afkeerig, onwillig, eng. *loath, loathsome*.

Loef, v. De windzijde van het schip, in tegenstelling van de lijzijde. Van hier de spreekwijzen: iemand de loef afwinnen, afsteken, den bovenwind van een ander schip krijgen. **Fig.**, hem te boven gaan. Loef houden, wel bij den wind zeilen. **Zamenst.:** loefgierig, schip, dat te veel aanloeft; loefhout, roeipen, dol, bit; loefwaard, te loefwaard (te loever) aanzelen. Van hier het onz. *w. loeven*, tegen den wind inkrimpen.

Loeg, o., meerv. loegen. Bij **KIL. loogh**. Zoo noemt men, in Drenthe en Groningerl., een dorp. Het komt zeker, uit eene bron, met het lat. *locus*, eene plaats.

Loegen, b. w., ik loegde, heb geloegd. Bij lagen op elkander vlijen: *turf loegen* in Groningen, in Holland *stouwen, platten*. Van hier loeger, loegster, stouwster. Bij **KIL.** is het *loghen*; bij wien *heij loghen* verklaard wordt, door *componere foenum in metam*, hooi in oppers zetten. In het angels. is het *logian*, waarmede het lat. *locare* overeenkomt.

Loeijen, o. w., ik loeide, heb geloeid. Dit woord drukt het natuurlijke geluid van ossen en koeijen uit: loeyt de osse bij sijn voeder? **BIJBELV.** Oneig., wordt het ook van andere onderwerpen gezegd: terwijl de gront noch loeit. **MOON.** Zie *leeuw*.

Loenie, v., meerv. loenies. Een kalfsbout met het lendestuk vereenigd. In Gron. hoort men dit woord veel. Bij **KIL. loenie, longie, fr. longé**. Met *lende* uit eene bron.

Loensch, bijv. n. en bijw. Eenigzins scheel: een loensch gezigt. Hij ziet loensch. Het woord duidt eigenlijk eene zijdelingsche rigting van de oogen aan, meer met opzet, dan uit gebrek, geschiedende. Voorts, gebruikt men het ook voor scheel, doch in eene mindere maat. Het woord schijnt uit eene bron met het hoogd. *Laune* te komen, dat eigenlijk de gelaatsstrekken, de tronie aanduidt, bij **ULPHIL. lyane**. Bij de Zwed. heet *lund* het gezigt. *Lunen* is, in het neders., zuur zien, en *lunsk* iemand, die er schalkachtig uitziet, door zijne oogen schuins naar de hoeken te trekken.

Loer, m., meerv. loeren. Een lomperd, een botterik; ook een ruw mensch, die iemand ruw en wreed behandelt: gevallen in handen van loeren, die hem neuz en ooren afsneden. **HOOFD.** Misschien is *loer* hier zoo veel als verspieder; bij **KIL. insidiator, captator**. Van hier het in de dagelijkse taal gebruikelijk *loeris*: hij is een regte, een groote loeris. **Fr. lourd, lourdaud**.

Loer, m. De daad van loeren: op den loer liggen. Bij **RODENB. in loer liggen**.

Loeren, o. en b. w., ik loerde, heb geloerd. Onz., scherp op iets zien: so ick aen mijnes naestens deure geloert hebbe. **BIJBELV.** Bijzonder, met oogmerk en begeerte, om iets te bemagtigen: de leeuw loert op zijnen roof. **Bedotten, bedriegen;** in enen bedr. zin: list, om **ORANJE** en **EGMOND** te loeren. **HOOFD.** Van hier loering. **BIJBELV.** **Zamenst.:** loerhuisje, loerman, (loerman) lapkaas; loermoorder, bij **HOOFD** voorkomende, in denzelfden zin als bij de Duitschers *Meuchelmörder*, die op iemands leven loert, die iemand met list en op eene verraderlijke wijze van kant maakt — loerplaats. **KIL.** heeft ook het onz. werkw. *loer-oogen*, dat bij **SPEG.** insgelijks voorkomt: die loer-ooght op de schauw — loervogel, enz. *Omloeren* komt bij **ANTONID.** voor: omloerende, gelijk een arend enz.

Loeren, hoogd. *luern*, neders. *luren, gluren*, zw. *lura*, eng. *to leer* en *lurk*, ijsl. *hlara*.

Loeven, zie *loef*.

Lof, zie *loef*.

Lof, m. Roem, eer: lof behalen. Eigen lof stinkt. God lof! eene wijs van spreken, beteekenende zoo veel als: God zij geloofd en gedankt: **Maer nu, God lof!** **VOND.** Van hier loffelijk, loffelijkheid. **Zamenst.:** lofbaazin, lofdicht, lofgalm, lofgerucht, lofgezang, lofgierig, lofgierigheid, lofied, loffier,

lofsalm, lofredde, lofrustig, bij **HOOFD**, lofspraak, lofstitel, het bedr. werkw. *lofstuiten*, luid en uitbundig vleijen; lofstulterij, lofstuiting, lofswaard, bij **POOT**, lofwaardig, lofwaardiglijk, lofsang, lofzanger, lofzegger, lofzingen, in de **BIJBELV.** **HOOFD** heeft lofstellaadje, voor *gedenkteeken*, ter ere van iemand opgerigt.

Lof, hoogd. *Lob*, angels. *lofe*, eng. *laud*, dat met het lat. *laus*, *laudis* overeenkomt.

Lofte, v., meerv. loften. Ook loftenis; beide voor *belofte*.

Lofstuiten, zie *lof*.

Log, verouderd zelfst. naamw., weleer gebruikelijk voor *logen*: zij weten van logh nochte bedrogh. **VOND.** Vol logh, bedrogh en gal. **VOND.**

Log, bijv. n. en bijw., logger, logst. Dat zich, nit zwaarte, niet gemakkelijk bewegen laat: het log gevaart der bergen. **PALMB.** Het logge lijf. **M. L. TIJDW.** Zwaar: met logge mookers kneuzen. **HOOFD.** Langzaam, traag: een log mensch. Van hier logheid. Zamenstell.: loggat, een onbezeild schip.

Logen, (leugen) v., meerv. logens, logenen. Onwaarheid: logens verzinzen — uitstrooijen. Eene opgeraapte logen. Van hier logenaar, (leugenaar) logenaarster, logenachtig, logenachtigheid. Zamenstell.: logensmid, of logensmeder, logentaal, logentijding, logenverdichtsel, logenvertelling, logentap, logensmeder; logenzaak, een groot logenaar. Van hier het bedr. werkw. *logenstraffen*, iemand op eene begane logen betrappen en daardoor tot zwijgen brengen.

Logger, m., meerv. loggers. Eene soort van fransch vaartuig, met eenen platten bodem.

Lok, o., meerv. lokken. Eene opening, een gat; het zelfde als *loch*.

Lok, v., meerv. *lokken*. Haarlok: zij loont u met haer ruige lok. **VOND.** Eng. *lock*, hoogd. *Locke*, jisl. *flack*, waarmede het gr. *πλοκος*, *πλεξαιν*, en het lat. *plicare* overeenkomen.

Loken, zie *luiken*.

Lokken, b. w., ik lokte, heb gelokt. Dit woord drukt eigenlijk een geluid uit, waarmede dieren elkander roepen; ook waarmede menschen dieren tot zich doen naderen: de haan lokt de hennen. Voorts, door spijs in zijne magt pogen te krijgen: eenen vogel in het net lokken. Door vriendelijkheid overhalen: ik salse lokken. **BIJBELV.** Oncig: thans lokte 't weer, met vriendelijke stralen, de rijksprinses enz. **POOT.** Door list: iemand aan zijne zijde lokken. Van hier lokker, lakkig, bij **RODENB.**, lokking, loksel. Zamenst.: lokaas, het bedr. werkw. *lokazen*, met naas lokken; lokbrood, (lokkebrood) lokduif, lokeend, lokfluitje, lokgeld, lokgift, lokmees, loksel en loktrek, meerv. loktreken, bij **HOOFD**, — lokviuk, lokvogel, lokwoord.

Lollen, o. w., ik lolde, heb gelold. Grollen, krollen, manouven als de katten; ook slecht zingen. Van hier lolling. Het woord is van den klank gevormd, en beteekent een ongeregeld geluid maken; welke beteekenis het door de vier klinkers heen behoudt: *lullen*, *lollen*, *lollen*, *lullen*. **CAMPB.** heeft: en bij den dranck de sechers hooren lallen. *Lollen* is, bij **KIL**, ook zich boven eene stoof warmen. Van hier het zamengestelde *lollepot*, een vuurpot, eene vuurtest.

Lombard, (lombard, lommerd) m., meerv. lombards, lombarden. Eene bank van leening. Daar gaat men in den lombard, daar moet men alles duur betalen. Van hier het onz. werkw. *lombarden*, woekeren. Zamenst.: lombardbriefje,

lombardhouder, lombardier, lombardvrouw. In de dertiende eeuw hadden zich eenige kooplieden, nit Italië, naar Frankrijk en ons Vaderland begeven, met oogmerk, om, tegen zware renten, op onroerende, en vooral roerende goederen, geld te schieten. In de 14 en 15 eeuw heetten zij gemeenlijk *lombarden*, omdat de meesten uit Lombardijse waren. In het jaar 1327 bewoonden zij, te Schiedam, een *steenen* huis, dat, in die tijden, iets ongemeens was. Van hier, dat een openbaar gebouw, waar men, op tilbaar goed, geld schiet, den naam van *lombard* gekregen en behouden heeft.

Lomberen, o. w., ik lomberde, heb gelomberd. Zeker kaartspel, dat door drie personen gespeeld wordt. Van hier *lomber*: wie is lomber? Zamenst.: lomberdoos, lomberggezelschap, lomberkaart, lomberspel, lombertafel. Dit vreemde woord is, door het daarmede beloelde spel, zoo gemeenzaam onder ons geworden, dat het bijkans zijn burgerregt verkregen heeft. Gemeenlijk zegt men *omberen*, als van het fr. *ombre*, schaduw; doch het is moeilijker, in deze schaduw den grond der beteekenis dezes woords te vinden. Waarschijnlijker is het, dat het tot het sp. *l'ombre*, d. i. man, behoore; en dus zou *lomberspel* eigenlijk zoo veel als *mannenspel* zijn.

Lommer, v. Schaduw. Meest wordt het woord genomen voor schaduw van bosschen, hoven, boomen, wandeldreven, enz.: in koele lommer. Oncig, voor bescherming: eene schuilplaats in de lommer van Uws Els. naem. **POOT.** Van hier lommerachtig; het onz. werkw. *lommeren*, in de lommer zitten. Zamenstell.: lommerlust, lommerrijk, enz. Het woord schijnt nit het fr. *ombre*, *l'ombre*, lat. *umbra*, ontstaan te zijn.

Lomp, bijv. n. en bijw., lomper, lompst. Plomp, niet net van gedaante en leest: een lompe stuk. Onbeschoft: een lompe kerel. Van hier lomperd, lompeheid, lompigheid, lompelijk: op de krachten zijns lichaams lompelijk fors. **HOOFD.** Ook wordt *lomp* zelfst. gebezigt voor een groot suikerbrood. Het behoort tot den wortel van *klomp*.

Lomp, v., meerv. lompen. Eene versletene lap, eene oude vod: men maakt papier van lompen. Eene versleten kleed: 't belemmerende kleed, der aerdsche leden lompe, uitsluitende. **HOOFD.** Zamenstell.: lompenkramer. Het behoort met *lap* tot eene bron.

Long, v., meerv. longen. Een inwendig deel van het ligchaam van mensch en dier, dienende tot adembaling: eene ruime long. Geen toegeneopen long kan sterker naar den aassem hijgen. **M. L. TIJDW.** Dichterlijk past men het ook op andere dingen toe: de felle Hekla spuwt haer verzengde long bij groote brokken uit. **ANTONID.** Voor *long* heeft **KIL** ook *longher*. Zoo vindt men het insgelijks bij **KAR. v. MAND.**: lever en longer werd wel gebraden. Zamenst.: longader, longekruid (longerkruid), longpijp, longtering, longvuur, longziekte, longzucht, longzuchtig.

ABEL. brengt het tot eenen wortel met *lomp*, een lap.

Lonk, m., meerv. lonken. Vriendelijke oogweik, wanneer het oog een weinig op zijde getrokken wordt, met vernauwing van de oogleden: ik ken uw' zoeten lonk. **POOT.** Dichters schrijven het andero dingen toe: Zonne, werp den volck' den minsten lonk nit toe. **DE DECK.** Het

is zeker uit eene bron met *loensch*. Zie dit woord. Van hier het onz. werkw. *lonken*, waarvan *lonker*, dichtelijk het oog: als d'eedle straelen, die gij uit uw heldre lonkers schiet. POOR.

Lont, v., meerv. lonten. Touw, dat, eenmaal vuur gevat hebbende, voortglimt, en bestemd is, om andere dingen aan te steken: met de bernende lont in de handt. HOOFD. Het gevaar bemerken, onraad vernemen, noemt men *lont ruiken*. Zamenstell.: lontstok. *Liefdelont*, bij GESCH. Misschien uit eene bron met *lomp*. Bij KIL. is *lomp* voor *lonte*.

Loochenen, b. w., ik loochende, heb geloochend. Sterk ontkennen: iets loochenen. Het tegendeel van iets aanduiden: mids de uitwendighe gedaante haar innerlijke leelijkheid niet looghende. HOOFD. Van hier loochenaar, loochening. Zamenst.: godloochenaar enz.

Lood, o., meerv. looden. Een bekend zwaar metaal; zonder meerv.: lood gieten — smelten. Zoo zwaar als lood. Fig.: hij heeft lood in den aars, hij weegt zeer zwaar. Dat van lood gemaakt is; met een meerv., als een looden merk aan lakens enz.: het lood is geschonden. Dieplood: toen op 't bevel des schippers het lood geworpen was. BÓG. Paslood: wel in het lood staan. Een looden kogel: hoewel hem een loodt zwaarlijk in de lenden quetste. HOOFD. Iemand een lood schenken, hem met het lood treffen. Hij heeft het lood al in de billen, hij is getroffen. Een gewigt aan een uurwerk: de looden opwinden. Een honderdste van een nieuw pond (kilogramme): vijf lood saffraan. Verkleinw. *loodje*, een stukje gemerkt lood: een loodje voor den postwagen — de diligence (snelwagen) enz. Hij moet het loodje schieten, hij moet in het vershot zijn. — Het loodje leggen, schade lijden. Ik zal er nog een loodje opleggen, ik zal de zaak nog meer bezwaren. Van hier loodachtig, loodig, zwaar. Zamenstell.: dieplood, meetlood, paslood, peillood, potlood, schietlood, stallood, werpllood, zinklood. — Loodgieterij, loodgieterij, loodkleur, loodlepel, loodlijn, lijn, die aan het dieplood vast is; loodmetaal, loodmijn, loodregt, loodschuim, loodverw, loodverwij, loodwit, loodwitmaker, loodwitmakerij. Het woord schijnt, oorspronkelijk, zwaar te beduiden, en tot *laden*, *last* te behooren. Elke last, zwaarte, heet in het eng. *load*. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *looden*, van lood gemaakt: eene looden tabaksdoos. Iemand met looden schoenen nagaan, fig., hem langzaam volgen, op zijne daden naauwkeurig acht geven, om hem te beproeven.

Looden, b. en o. w., ik loodde, heb gelood. Bedr., looden aanslaan: die lakens moeten nog gelood worden. Van hier het zamengest. loodhal (looihal). In het lood zetten: glazen looden. Onz., het dieplood werpen: vinnig wierd achter op 't looden gepast. BÓGART.

Loods, (loots) m., meerv. loodsden. Iemand, die kundig is in de gronden, voor den mond eener haven of rivier, en schepen behouden binnen en buiten brengt; waartoe hij zich van een dieplood bedient. Van hier het bedr. werkw. *loodsen*, door hulp van eenen loods een schip binnen of buiten brengen. Zamenst.: binnenloods, buitenloods. — Loodsman, loodsmansboot, loodsmanswater, dat den loods alleen bekend is, enz.

Loods, v., meerv. loodsden. Planken hut; uit het fr. *loge*.

Loof, (lof) in de spreekwijs gebruikelijk: te loof en te bod komen, in beding komen. Van *loven*, op prijs zetten.

Loof, bijv. n. en bijw., loover, loofst. Mat, moede: zijn loove ziel gaat glijpen. POOR. Uit kracht der afleiding, beduidt het eene verslapping, en eene daaruit ontstaande vermoeidheid; van *lof*, in den zin van *slap*. Het behoort tot de bron van *lip*, *lap*, *lob*, *slap*, enz. Van hier loofheid.

Loof, (lof) o. De groene bladen van boomen, struiken en gewassen: in schaduw van dit loof. VOND. Loof van wortelen, rapen, enz. Men zegt ook *lof*: het lof valt nimmer af. VOND. Van hier loofachtig. Zamenstell.: loofhut, loofhuttenfeest, loofhuttenzetting, loofrijk, loofrol, eene rol met loofwerk, bij het boekvergulden gebruikelijk; loofvorsch, haagvorsch; loofwerk, waarvan *loofwerken*, *geloofwerkt*: geloofwerkt met het zilver van de stroom. VOND. Anders zegt men gemeenlijk *lofwerk*. Loofworm, rups.

JUNIUS en WACHTER. beweren, dat *loof* en het gr. *φύλλον* allenlijk door eene *anastrophe* verschillen.

Loog, v. Vlam: de stad, die in lichte loogh stond. HOOFD. Uit eene bron met *loghen*, hoogd. *Lohe*, ijsl. *loge*, KER. *lauga*, NOTK. *louy*.

Loog, v. Scherp water, dat eenen tijd lang op asch gestaan heeft, en waarin de zoutdeelen der asch opgelost zijn: het linnen in de loog zetten. Oneig.: soo ghijder maer toe doet de looge van dijn bloet. HUYGENS. Van hier het bedr. w. *loogen*, door loog laat schoon bijten. Zamenst.: loogasch, loogbak, loogwater, enz.

Het denkbeeld van wasschen, lat. *lavare*, is hier zeker het heerschende. In het zw. is *loga* wasschen, en *loga* een bad, en het zw. *lag*, ijsl. *laugr* is een vloecbaar ligchaam.

Looi, v. Run, bast van eiken en berken, waarmede men looit. Van hier het bedr. w. *lootjen*, en het naamw. looijer, ook looijerij.

Look, o. Dan verstaat men, door dit woord, bieslook, dan uijen: zij gedencen des loocks. BIJBELV. Van hier lookachtig. Zamenstell.: bieslook, graslook, huislook, knooflook, vuistlook, enz. — Lookbol, lookprei, enz.

Look schijnt eene plant, een gewas, in het algemeen beduidt te hebben, overeenkomende met het gr. *λαχανον*, het hebr. *לֶבֶן*. Ons woord *huislook* bevestigt dit nog, waar *look* zooveel is als een gewas.

Loom, bijv. n. en bijw., loomer, loomst. Stram in beweging, traag, yuig: een loom mensch. Van hier loomheid, loomig, loomigheid bij OUD. en DE BRUNE.

De bron is in *lam*, dat gebrek aan beweging aanduidt.

Loon, m. en o. In den uitgebreidsten zin, het goede, dat iemand, om zijn gedrag, ondervindt: zij hebben haren loon wech. BIJBELV. Verder, het onheil, hetwelk iemand, om zijn slecht gedrag, zich berokkent: hij krijgt den welverdienden loon. VOND. In engeren zin, vergelding, belooning voor betoende dienst: het dierbaar loon. HOOGVL. Verschuldigde vergelding voor eenen arbeid, waartoe men niet gehouden is: want zij zou deelen in den toegezeiden loon. HOOGVL. Zamenstell.: arbeidsloon, dagloon, huurloon, enz. Loontrekkend, loontrekker. HOOFD bezigt *loontrekkend raad* en *raadsman*, voor pensionaris, bij MOON. *loonraad*.

Dit oude woord beduidt eigenlijk eene gaaf, en is met *leenen, verlenen*, zeer na verwant.

Loonen, b. en o. w., ik loonde, heb geloond. Bedr., vergelden: God loone uwe diensten, aan mij bewijzen! Betalen met loon: zijnen knecht loonen. Onz. met *hebben*: die wijn loont wel, hij beloont, door zijnen prijs, de moete, aan hem besteed. De nauwoorden looner en looning zijn in zamenst. gebruikelijk: daglooner, belooning.

Loop, v, meerv. lopen. Eene soort van vriesche maat: eene loop korens — lands — zouts vindt men in *MERIS CHARTERBOEK*. Het woord is een met het hoogd. *Lof*, eene maat van drooge waren in Lijfland en Koerland, het zw. *lop* of *löp*, eene korentnaat. Het schijnt, met *lepel* uit eene bron te zijn, als hebbende het denkbeeld van eene holte, eene diepte.

Loop, m., meerv. loopen. De daad van loopen; zonder meerv.: eenen haas in den loop schie-ten. Het paard is op den loop. Hij is altijd op den loop, zelden t' huis; zijne zinnen zijn op den loop, op hol. Ter loops. Den loop, het bed, eener rivier veranderen. Den loop, den stroom, eens vloedts stuiten. Den loop des hemels — der sterren waarnemen. De snelle loop des tijds. Sterke stoelgang: de roode — de graauwe loop. Oneig. de voortgang eener zaak: ik heb mijne geschiedenis haren eigen loop gelaten. HOOGVt. Levensloop. Het beloop, de gang: dat is zoo de loop van de wereld. Trek, bezoek: die leeraar heeft veel loop. De buis van een geweer; met een meerv.: de loop is geborsten. Eene laag: eene loop van buskruid. Verkleinw. *loopje*: een loopje van kruid maken. Eene list: ik ken uwe loopjes. Een spoorwoord: dat zijn aardige loopjes. Van hier loopsch: eene loopsche teef. Zamenstell.: aanloop, afloop, beloop, doorloop, omloop, uitloop, zamenloop, enz. Loopachtig, loopbaan, loopgraaf, VOND. loopgraf bij HOOFT; loopleus, loopknecht loopjongen, loopmaar, tijding; loopmeisje, loopperk, loopplaats, loopprijs, loopschuit, eene loopster, eene kwikbil; loopstag, klimstag; loopstrijd, looptouw, loopveld.

Loopen, o. w., ik liep, heb en ben geloopt. Het woord drukt, in het algemeen, eenen gang, eene beweging uit, sneller dan men gewoon is: hij liep uit al zijne magt. Storm loopen. Oneig, dikwijls met verachting: ledig loopen. Hij loopt bedelen. Van plaats veranderen, zoo schielijk men kan, in eenen verachtelijken zin: hij ging loopen toen hij den vijand zag. In zijn verderf loopen, Plat loopen, niet ter school komen; in Gelderland. Men gebruikt het ook van de snellere beweging van levenlooze dingen: het schip liep in de haven. Mijn regteroog loopt, het traant. De tranen liepen mij over de wangen. Het schip liep vol water. In dit loopende jaar. Loopend schrift. Er loopt een gerucht. In vele gevallen verliest men het denkbeeld van beweging: mijn dwaalweg loope woestijnen door A. KLEIN. In het oog loopen. Die zaak loopt wonderlijk. Gevaar loopen. Van hier looping.

Het beteekent, in het gemeen, eene snelle beweging; van hier, dat dansen, springen bij *ULPHIL. hlaupan* heet, angels. *hlaepan*, eng. *to leap*. HESYCH. verklaart *λαυπηρ* door *zich haasten*.

Looper, m., meerv. loopers. Iemand, die zijne gewoonte van loopen maakt: hij is een goed looper. Loopende bod: ik heb eenen looper afgezonden. Een wadlooper: de loopers waren reeds

in de renbaan. Een zwerver: wacht 1 voor die loopers. Jagers noemen de pooten van eenen haas *loopers*; molenaars den bovensten molensteen *looper*; schippers dus een takeltouw, waarmede men goederen uit- en inhijst; schilders met dienzelfden naam hunnen wrijsteen. Een zanduurglas: keer den looper om. Een gemeene sleutel, waarmede men vele deuren kan openen. Eene schijf, die, in het verkeerdspel, uit het bord geslagen is, heeft den naam van *looper*. Verkleinw. *loopertje*, een zeker vogeltje. Zamenstell.: hardlooper, hoerenlooper, kroeglooper, laagloopers, zie *laag*; landlooper, voorlooper, zandlooper, enz.

Loos, een woord, dat in zamenst. gebruik wordt, om eene beroving, een mangel te beteekenen. Men vormt daardoor bijv. naamwoorden. Het wordt niet slechts achter zelfst. naamwoorden geplaatst, als: eindeloo, geldeloo, moedeloo, vaderloos, enz., maar ook achter bijvoeg. naamwoorden, als: nutteloo; ja ook achter het zakelijke deel van een werkwoord, als: reddeloo enz. Men acht het woord *schaloo* — *het schip is schaloo binnen*, als eene nitzondering op dezen regel, doch dit *schaloo*, voor *schadeloo*, kan dan veel eer als eene verbastering van *schadelijk* beschouwd worden. Zoodanige woorden kunnen, door den uitgang *heid*, nieuwe naamwoorden vormen, als: vruchteloosheid, trouweloosheid, enz. Men bezigt ook daarvan gevormde werkwoorden, als: verroekeloozen, verwaarloozen.

Deze uitgang is zeer oud. Inidende bij *ULPHIL. laus*, angels. *laus*, hoogd. *los*, ijsl. *laus*, eng. *less*. Men brengt het woord gemeenlijk tot het oude *lieren, liezen, nu verliezen*, in den onvolmaakt verledenen tijd, *loor, loos, verloor, verloos*. Men kan hier tevens denken aan het gr. *αλασσειν*, bevrijden, het lat. *lazus laxare*, het hebr. *לחץ*, vrij maken, het wend. *lozhen*, afzonderen.

Loos, bijv. n. en bijw. loozer, meest, zeer loos. Doortrapt: een looze vos. Daarin gegrond: looze netten. POOR. Hij bedacht eenen loozen vond. Van hier loosheid, looselijk. Het schijnt met *los* tot eene bron te behooren, en als eene figuur der beteekenis van *los* te zijn.

Loos, bijv. n. Dat niet wenzelijk is: een looze bodem, in eene brouwerskuip. Eene looze kiel. Een looze, valsche, kreet. Looze schijn van lof. HOOFT. Een' looze perruik gemaakt hebbende. HOOFT. Looze tarw — noot — bloem. Zamenstell.: loospand, zie *pand*. Zonder twijfel, met het vorige tet eenen wortel te brengen.

Loos, v., meerv. loozen. Een oud touw, dat op het schip los hangt.

Loot, v., meerv. loten. Eene scheut van eenen boom, welke men afsnijdt, om, door inplanting in den grond, eenen nieuwen boom te krijgen: ik heb die wijngaardloot in den grond gelegd. Hetzelfde als *lot*. Zamenstell.: malloot, een mal, ijdel vrouwensch, waarschijnlijk van *mal*, gek, ijdel, en *loot, lote, lot*; als eene, die zich, van jongs af, gekkelyk gedraagt. Zoo veel als een *mal opgeschoten*, of *mal opgegroeid* vrouwensch.

Loover, v., meerv. loovers, looveren. Groente, groen loof: dat het de beste lover van *FEBUS* lauwer schent. VOND. Daar groeit gras noch loover, daar groeit niets. Het meerv. loovers, looveren heeft KIL. Zamenst.: looverint, looverfeest, loovertentfeest. Het schijnt eigenlijk een meerv. van het enkelv. *loof* te zijn, gelijk van *kalf*, ei,

kind, enz., kalver, eijer, kinder, nu kalveren, eijeren, kinderen, gevormd worden. Verkleinw. loover-tje, blaandje van geslagen goud of zilver, klatergoud. Van hier looverig. Hooft.

Lor, v, meerv. lorren. Oude lap, vod, leur, beuzeling: met hun goedt, lijf, en leeven, min nocht meer dan met lorren, spelende. Hooft. Dat zijn maar lorren van boeken. Zij is eene rechte lor, eene vuile morspot. Zamenst.: lorremand, lorrevrouw, lorrewerk, voddewerk. Mis-schien het hoogd. *Lör*. Zie *lording*.

Lording, v., meerv. lordings. Zwaar, ge-teerd touw, dat om kabels enz. wordt gewonden. Van het oude hoogd. *Lör*, een riem, lat. *lorum*. Ons woord *luren*, docken, waarin men kinderen windt, behoort hierheen ook.

Lorkenboom, hetzelfde als *lariksboom*. La-rix of larkenhout (een zeker slag van pijnboomen hout). N. WITS.

Lorren, b. w., ik lorde, heb gelord. Be-driegen, ontfutselen: zij weet hem schoon te lor-ren.

Lorrendraaijen, o. w., ik lorrendraaide, heb gelorrendraaid. Dit woord wordt gebruikt, in den zin van sluikhandel drijven. Geueenlijk bezigt men het voor draaijen, met draaijerijen omgaan, misleiden, bedriegen: gij moet er niet onder lorrendraaijen. Hij lorrendraaijt. OUD. Van hier lorrendraaijer, ook een schipper, die 's lands tollen ontduikt — die sluikhandel drijft: de lorrendraaijers (zoo noemde men de geenen, die ter sluik iets derwaarts braghten) aan te haalen. Hooft. Een schip, dat, op vreemde kusten, sluikhandel drijft, heeft ook dien naam. Voorts een, die zich voor soldaat laat monstereen, zonder in dienst te zijn. Hij is een lorrendraaijer, een bedrieger. Van hier lorrendraaijerij. J. G. HAAS leidt dit *lor, lorren*, in *lorrendraaijen*, van *loer, loeren*, af.

Lors, v., meerv. lorsen. Een achteloos vrouwmensch. Van hier lorsen, dat, bij HALMA, in den zin van verwaarloozen, ook goederen of wa-ren zonder geld halen, voorkomt. Hooft ge-bruikt het voor *loeren, bedriegen*: de Landtvoogdt moest geen' lucht van dit lorsen hebben. Zamenst.: lorshandel, bedriegerij; lorshandeling, beide bij Hooft.

Los, bijv. n. en bijw., lossen, meest, zeer los. Niet vast: eene losse kies. Niet gebonden: los-se haren. Niet digt: een losse grond. Ontslagen: de gevangenen zijn los. Los van alle verbindte-nis. Niet aangestampt met enen kogel: met los kruid schieten. Niet stijf, ongedwongen: los geschilderd. Onzeker: een los gerucht. Onge-stadig: los weër. Niet verslaafd: los van de we-reld. Die bedachtzaamheid, zedigheid en pligt niet veel in acht neemt: los in den mond. De losse jeugd. Een los leven leiden. Dit woord wordt als bijw. bij vele werkwoorden gebruikt, en wil aaneengeschreven worden, als: losbersten, losbranden, losbreken, losdraaijen, losgespen, losruk-ken, enz. Verkleinw. *losjes*. Van hier losheid, lossigheid, losselijk. Zamenst.: losbandig, losban-digheid, losbol, losbak, waarin men den hopperd pompt, om de hop er af te scheiden; losceedel, (losceel) losgeld, loshoofd, loshoofdig, loshoof-digheid, loskop, loskoppig, loskoppigheid, loslijvig, loslijvigheid, losrente, losrentebrief, losspil, win-das; lostoomig, bij RODENB., loszinig, bij FRANT-ZEN.

Losch, (bij KIL. *lochs*) m., meerv. losschen. Een voetvoetig, vleeschvretend dier, geel met roode vlekken, hebbende gelijkheid met eene kat: met een gevlackten losch. VOND. Lat. *lynx*, gr. *λυξ*.

Lossen, b. en o. w., ik loste, heb gelost. Bedr., ontbinden: wie heeft de banden des wil-den ezels gelost? BIJBELV. Dat gespannen is, ontspannen: eene pistool — een roer lossen. Ook het geschut lossen. Vrijmaken, loslaten: slaven lossen. Bevrijden, door iets tegen de waarde te geven: een pand lossen. In den bijbelschen zin: enen akker — enen eerstgeborene lossen. Ont-schepen: goederen uit een schip lossen. Kwijt worden, lozen: hij loste een steentje in het wa-teren. J. CATS bezigt het voor laten schieten, loslaten: de koord van een' vlieger lossen. Onz., met *hebben*: het schip moet lossen. Lossen en la-den, van eene vrouw. Zie *laden*. Van hier los-ser, lossing.

Lot, o., meerv. loten. Jong hout, eene scheut: de boom is goed in het lot geschoten. Van het verouderde *luten, loot, geloten*, angels. *lutan, leat, loten, procumbere*, ijsl. *lutan, laut, lateun, deorsum curvare*. *Loten* zijn dan eigenlijk zulke uitscheu-ten en takjes, die zich door hun eigen gewigt, om hunne jongte, of dunte en buigzaamheid, genoeg-zaam van zelf krommen. Zie *loot*.

Lot, o., meerv. loten. Een staafje, stokje, ce-deltje, of iets anders, waardoor men iets uitdeelt, en onzekere of strijdige dingen beslist: het lot over iets werpen. Een briefje in eene loterij — inleg in dezelve — het aandeel, hetwelk men ge-loot heeft, noemen wij een *lot*. Te lot: het viel hem te lot, te beurt. Eene beschikking der voor-zienigheid; zonder meerv.: van het toekomstige lot bewust. VOND. Mijn beschoren lot. M. L. TIJDW. Iemands staat in dit leven: elcks lot, dan droef dan blij. VOND. Nog wordt dit *lot* bij ons gebezigd, voorschotting, belasting, in de spreek-wijs: schot en lot opbrengen. Zamenstell.: lot-boek, lotbriefje, lotbus, lotgemeene, lotspel, lotramer, lotramerij, bij OUD., lotspraak (*oraculum*), lotsver-wisseling, lottrekker, lottrekking, lotwischelaar, lot-wigchelarij — lotwissel, bij Hooft, lotzegger, bij OUD. Omdat met staafjes, houtjes, als de oudste werktuigen om te loten, gebruikte, is het niet on-waarschijnlijk, dat het met het vorige lot, uit eene bron is.

Loten, o. w., ik lootte, heb geloot. Het lot werpen: een nummer trekken. Van hier loter, lottrekker; loterij, loting.

Lotting, v., meerv. lottingen. In de oudste tijden, noemde men dus eene gewestelijke regts-vergadering, die eens in het jaar in de oude Mark gehouden werd. Volgens het landregt van Dren-the, wordt het hooge geregt dus geheeten, dat door den Drost, Bijzitter en vier en twintig Etten, tweemaal in het jaar, gehouden wordt. OELRICHS leidt het af van *leodi, leudi*, lieden. Anderen van *lot en ding*, eene geztaak.

Louter, bijv. n. en bijw., lonterder, louterst. Helder: met lonterer glans. Hooft. Wij ge-bruiken het voor zuiver, onvervalscht, waarbij niets gemengd is: louter zilver. Louter goud. *De loutere kandelaar* is, in de Overz. van den Bijbel, de kandelaar van louter goud gemaakt. Onceig.: gheen louterer proef kan waere vriendschap ge-ven. RODENB. In Gelderland zegt men: het smaakt louter, voor *laf, zouteloos*. Van hier lou-

terheid, louterlijk. Zamenstell.: louterstal, een ongemak aan de paarden, wanneer hun het water, zoo zuiver als zij het gedronken hebben, weder afoopt; *koudepis* ook genaamd.

Louteren, b. w., ik louterde, heb gelouterd. Zuiveren, de vreemde stof van iets scheiden, reinigen: in den kroes gelouterd. PSALMB. Oneig.: uw woord is gelouterd. BIBELV. Van hier louteraar, loutering. In Vriessl. zegt men *lotteren*, vooral van eijeren, die in het water beproefd worden, of zij vuil zijn.

Louw, v., meerv. louwen. Zoo noemt men, in Brabant en het Kwartier van Nijmegen, eenen visch, op andere plaatsen *zeelt*, *slei*, *muidchond*. Bij KIL. *louwe*, *lauwe*.

Louwmaand, v., meerv. louwmaanden. De eerste maand des jaars, *Januarij* anders genaamd. Zij draagt haren naam, volgens KIL., naar *louwe*, eene wet, eng. *law*, fr. *loi*; bijzonder naar de wettige huwelijksverbindingen, die in die maand plagten voltrokken te worden. Volgens anderen, naar *louwe*, of *lauwe*, *wet*, d. i. regering; welke beteekenis dit woord oul. ook gehad heeft; en dus zou deze maand *louwmaand* heten, omdat hier te lande, oudtijds, meest in deze maand de regering veranderd werd. Nog anderen meenen, dat *louwmaand* zoo veel zegt, als *loe* — *louw* — of *looimaand*, van *looijen*, *leder looijen*, waarvoor men oulugs ook *loeuven* zeide, zijnde eene hantering, welke oudtijds, in deze maand, bijzonder zou geoefend zijn, uit hoofde van de menigte van huiden, die de niet lang verledene slagttijd had opgeleverd.

Loven, b. w., ik loofde, heb geloofd. Waren op prijs zetten, eenen prijs eischen: hoe veel looft gij dat laken? In deze beteekenis wordt het niet veel meer gebezigd; echter is het nog in algemeen gebruik in de spreekwijs; met loven en bieden komt men bij elkander — wordt de koop gemaakt. Prijzen, iemands voortreffelijkheid door woorden aan den dag leggen: het werk zal den meester loven. Oudt. gebruikte men het ook voor *beloven*, zoo als het nog, in de dagelijkse taal, gebruikt wordt. In de beteekenis van prijzen is het bij ISIDOR. *loban*, OTFRID. *lobon*, hoogd. *loben*, neders. *laven*, angels. *lofian*, zw. *lofwa*, ijsl. *leiva*, fr. *louer*, lat. *laudare*.

Lozen, b. w., ik loosde, heb geloosd. Zich van iets ontdoen, kwijt maken: zijn water lozen. Steentjes in het water lozen. Zuchten lozen. HOOGVL. Alwie uw wrecdtheit zagh, en loosde traan of zucht. G. BRANDT. Eene onorde beeter in 't eerst te beletten, dan in 't endt te loozen. HOORT. Van hier lozing. Met *lossen* uit eene bron.

Lub, zie *lob*.

Lubben, b. w., ik lubde, heb gelubd. Ontnannen: honden lubben. Oneig., verminken: een boek lubben. Snijden, bedriegen: iemand lubben. Van hier lubbeling, bij VOND., lubber, lubbing. Zamenst.: lubmes.

Lucht, v., meerv., in sommige gevallen, luchten. Dat vloeibare ligchaam, hetwelk men wel niet zien, maar welks beweging men nogtans voelen kan, en hetwelk men telkens in- en uitademt; zonder meerv.: lucht scheppen. Fig.: den boezem lucht geven, ontlasten. De dampkring: eene dikke lucht. Kasteelen in de lucht bouwen, vruchteloze ontwerpen smeden. De lucht klieven, bij de Dichters, voor vliegen. Gewest: de volken

van allerhande luchten. J. DE MARRE. Eene zachte beweging van de lucht, eene koelte: daar komt lucht. Reuk, geur: de neus vat de luchten van bloem en kruiden aan. VOND. Oneig.: lucht van eene zaak hebben. De lucht der valscheit verneemen. HOORT. Ik heb er geen lucht op, die zaak smaakt mij niet. Eindelijk noemen wijnverlators gezwavelde doek, waarmede zij de vaten luchten, met den naam van *lucht*. Verkleinw. *luchtje*, een zacht windje: het luchtje bloes violen en rozen uit zijn mond. VOND. Een luchtje scheppen. Daar komt een luchtje, fig., eenige verandering, verligting. Dat gaat om een luchtje, dat raakt verloren. Zamenst.: luchtader, luchtbewoner, eene figurlijke benaming van het gevogelte; luchtbol, luchtgat, luchtgezigt, bij OUD., luchtgordijn, luchtartig, blijgeestig; luchtartigheid, luchtkreits, (*luchtendom* bij VOND.) luchtkunde, luchtledig, luchtmeter, luchtpijp, lucht pomp, luchtspringer, luchtsprong, luchtstreek, luchtweger, enz.

Het is zeer denkkelijk, dat het met *ligt*, lat. *levis*, tot eene bron behoort.

Lucht, bijv. n. en bijw. Open, waardoor de lucht spelen kan: een lucht huis. Ligt, vrolijk: als hij den luchten dans beleidt. POOT. Met eenen luchten zwier. VOND.

Lucht, oul. luft, en nog, in sommige oorden des vaderlands, voor linker: ter lichter side. BIBEL, 1477. HOORT zegt: onder zijn' luter zijde. In Gelderland zegt men somtijds *de lichterhand*; hetwelk reeds in den BIBEL, 1477 voorkomt: ter rechter- noch ter lichterhand.

Luchten, b. en o. w., ik luchtte, heb gelucht. Bedr., aan de versche lucht bloot stellen: kleederen luchten. Met gezwavelde doek berooken: wijn luchten. Verdragen, lijden, dulden: onbekenden wilde hij niet luchten. HOORT. Zoo gaet het als de buur zijn' buurman niet mag luchten. VOND. Onz., met *hebben*; rieken: met olij, die lieflijk lucht. HOORT. Fig.: eene manier van doen, luchtende naa groene weeldigheid. HOORT. Jagthonden worden gezegd *te luchten*, als zij de lucht van het wild krijgen. Lichten: een seoen luchtende wolke. LEV. J. C. Van hier lichter, of lamp: olije tot den lichter. BIBELV.

Luchtig, bijv. n. en bijw., luchtiger, luchtigst. Waar de lucht eenen vrien doortogt heeft: een luchtig vertrek. Helder: eene luchtige wolke. BIBELV. Niet digt: het koren gaat luchtig op. Ligt om te verteren: luchtige kost. Dun: luchtig gekleed. Luchthartig: luchtig van aard. Van hier luchtigheid.

Lui, bijv. n. en bijw., luijer, luist. Traag, loom: een lui leven leiden. Op sommige plaatsen van de Veluwe is *lui* zoo veel als vermoeid. Van hier luiaard, luinaardij, bij HOORT, luijelijk, luiheid, bij HOORT ook luijigheid. Zamenst.: luibak, lui-buis, *luihuizen*, onz. werkw.; luiak, een luiaard; luiledig, geheel werkeloos, bij HOORT; lui lekker, lui lekkerhand; luiwagen, een vloerschrober; ook een dwarshout, waarover de roerpen heen en weer loopt.

Luid, bijv. n. en bijw., luider, luidst. Dat gehoord kan worden. In zamenst. zegt men: overluid bidden. Spreekt wat luider. Dat een sterk geluid maakt: luid roepen. Als een zelfstandig n., in den zin van inhoud: naar luid van het twintigste vers. Zamenstell.: luidkeels, luidruchtig, luidruchtigheid.

Luiden, (luijen) o. w., ik luidde, heb geluid. Klinken: dat luidt vreemd. De klok trekken: over eenen doode luiden (luijen). Getrokken worden: de poortklok luidt. Behelzen, van inhoud zijn: de brief luidt dus enz. *Wel luiden*, met braafheid en goede zeden overeenkomen: wat eerlijk is, wat wel luijdt. **BIJBEL**, 1477. Van hier luidbaar, luider, (luijer) luiding, (luijing). Zamenst.: eensluidend, welluidend, zoetluidend, enz.

Luiden, zie *lieden*.

Luif, v., meerv. luifen. Een verdekt uitstek voor een huis: onder de luif zitten. Gedekt met wenkbraanwen, als luifen. **HOOFD.** meerv. *luifels*. Voor *luif* is ook *luifel*, van het vr. geslacht, en wel het meest in gebruik. Zamenst.: luifelschrift. Misschien wil het oorspronkelijk aanduiden eene schuilplaats onder afgeleide boomtakken; zoodat het, met *loof*, uit eene bron kan gevloeid zijn.

Luifel, zie *luif*.

Luijer, zie *luur*.

Luijeren, o. w., ik luijerde, heb geluijerd. Zich lui in traag aanstellen: elk onderzaat is op de wet gewent te luijeren. **HOOFD.** Het is eigenlijk het voortdurend werkw. van *luijen*, van *lui*, hetwelk **HOOFD** insgelijks bezigt: sukkelende tijd, met *uw* ontijdig luijen.

Luik, o. Eene bekende landstreek en stad. Van hier Luikenaar, Luiker, luiksch. Zamenst.: Luikerwaal.

Luik, o., meerv. luiken. Een valdeksel op zolder: laat het luik vallen. Blind: de luiken sluiten. Fig.: aan 's hemels luik. **HOOFD.** Zamenst.: enterluik, kelderluik, zolderluik. — Luikgat.

Luiken, b. w., ik look, heb geloken. Sluiten: luiken zijn lief in zijn armen. **CONST. DE MIN.** Men bezigt het in het bijzonder van de oogen: de oogen luiken. Vooral, van eene gewoonte der Ouden, om den stervenden de oogen te sluiten: dat hare handen de oogen van haren zoon niet mogen luicken. **HOOGSTR.**

Luim, v., meerv. luimen. Dit woord, dat een is met het hoogd. *Laime*, en met *loensch* denzelfden oorsprong heeft, beteekent eigenlijk eene rigting van de gezichts- en gelaatstrekken. Wij gebruiken het fig. voor eene gesteldheid des gemoeds, die zich, door uitwendige teekenen, laat zien; als, voor eene ingespannenheid van aandacht, om iemand te betrappen, waarbij men het hoofd naar de aarde neigt, en met strakke oogen op iets loert: de verweeters lagen stadigh op hunne luim, met roers en mosketten. **HOOFD.** Eene vlaag des gemoeds, eene neiging naar iets, die zich in woorden en gelaatstrekken ontdekt: wien niet bekruipt een niyve luim, om iets te leeren. **M. L. TJDW.** Verbeterde dichtluim. **M. L. TJDW.** Eene zekere overhelling of neiging des gemoeds tot opgeruimdheid en vrolijkheid, of tot verdriet en onwilligheid: iemand in eene goede luim aantreffen. Ghij zijt goeder luime. **HOOFD.** Van hier luimig.

Luimen, o. w., ik luimde, heb geluimd. Met het hoofd voorover gaan, om op iets te loeren; op zijne luimen liggen: deez, luimende, om hem schier oft morghen een' neep te geven. **HOOFD.** 't Is op 't goetjen datse luijmen (loeren). **GESCH. HOOGSTR.** verklaart het ook door lonken, loensch zien. Het voortdurend werk. *luimeren* is eigenlijk langzamerhand de oogen vernaauwen, dikmaals het hoofd buigen, en dus zachtelijk in eenen ligten slaap vallen. Wij zetten er eene s voor, en zeggen thans *sluimeren*.

Luip, m., meerv. luipen. Loer, luim: op zijne luipen liggen. Misschien uit dezelfde bron met *luim*. **KIL.** heeft althans *sluimen*, *sluipen* als gelijkloeiende werkw. aangetekend.

Luipaard, (luiperd) m., meerv. luipaarden. Een wreed en grimmig dier, dat onder het katten-geslacht behoort, gevlekt en bont van vel: hij poost den luipert na. **POOR.** Van het lat. *leopardus*.

Luipen, o. w., ik luipte, heb geluipt. Hetzelfde als *gluipen*, met den hoed over de oogen getrokken gaan, loeren, bespieden: met luipender oog aan te zien. **HOOFD.** Lanx de deuren luypen. **WESTERH.** Het zameng. *beluipen* vindt men bij **BÖG.** en **HOOFD.** Van hier luiperd: die kerel is een regte luiperd. Zamenst.: *luipmoorder* bij **HOOFD.** voor sluipmoorder of sluipmoordenaar, die in denzelfden zin ook *loermoorder* heeft. Zie *loeren*.

Luis, v., meerv. luizen. Een naam van verscheidene kruipende diertjes, wier kruipen een merkkelijk gevoel op de huid veroorzaakt. Zoo vindt men aan boomen en planten onderscheidene *luizen*. In den bepaaldsten zin, verstaat men er dat vervelende en verachtelijke diertje door, dat menschen en dieren zoo plaagt. Luizen hebben. Men heeft van dit diertje eenige spreekwijzen ontleend: hij is eene hongerige luis. Eene magere luis bijt scherp, een kalis is happig. Hij is uit de luizen, uit zekere onaangename omstandigheid gered. Hij staat zoo veeg als eene luis op den kam, hij is in het grootste gevaar. Zijne eigene luizen bijten hem, hij wordt gekweld door zulken, die hij zelf kweekt en voedt. Men heeft geene luizen in den pels te zetten, men behoeft zich moedwillig geen verdriet op den hals te halen. Er kan geene luis over zijne lever loopen, zegt men van iemand, die ligt geraakt is. Hij zit of hij eene luis in zijn oor heeft, hij zit zoo stil, of zijn geweten hem beschuldigt. Van hier luizig, vol luizen — ook, in de gemeenzame verkeering, slecht, gering: dat is een luizig vertrek; — die lamp brandt luizig. Voorts luisachtig, — luisbosch, luizenbosch, luisshond, luis-kop, luisnek, scheldwoorden; luiskruid, luizenmarkt, waarschijnlijk, voor *pluizenmarkt*, voddemarkt; luiszak, luisziekte, luizenjagt, luizenkam, luizenknipper, luizenkramer, luizenvanger, luizenzalf. Knip-luis, voor den *duim*; ook eenen *klermaker*, scheldwoord.

Luis, hoogd. *Laus*, in de mons. Gloss. *luis*, neders. *luis*, angels. *lus*, eng. *louse*, zw. *lus*. **FRISCH** leidt het af van het wend. *lizu*, kruipen; **IHRÉ** brengt het tot het britann. *lous*, schandelijk, onrein, of tot het gr. *λυσα*, eene soort van wormen, op de tong van eenen hond.

Luister, m., meerv. luisters. In een eenig geval. Glans, schijnsel: van al dien aardschen luister ontbloomt. **VOLLENH.** Voortreffelijkheid, roem, eer: die den luister der andere verdooven zouden. **HOOFD.** Hij is een luister voor zijn geslacht. In de dagelijksche taal, noemt men *luister*, een zeker toebereid water, waarmede bootwerkers hun bont glanzen. Zoo noemt men ook eenen *luister*, en het meerv. *luisters*, in het gemeene leven, eenen arnblaker aan eenen pilaar of muur. Zamenst.: luisterbreed: een luisterbreede dag. **POOR.** — Luisterloos, luisterrijk, enz. Het woord behoort, met het fr. *lustre*, tot *lux*, licht.

Luisteren, b. en o. w., ik luisterde, heb geluisterd. Bedr., glanzig maken: bont — hoeden

luisteren. Onz., met *hebben*; blinken: des morgens eer de son lujstert. VOND.

Luisteren, b. en o. w., ik luisterde, heb geluisterd. Bedr., iemand iets kort en zacht aan het oor zeggen: iemand iets in het oor luisteren. Zamenst: inluisteren; iemand iets inluisteren. Onzijd. met *hebben*; in het verborgene, scherp naar iets hooren: aan de deur luisteren. Die luistert aan den wand, verneemt zijn' eigen' schand, spreekw. Naauw acht slaan, stipt volgen: luister naar mijnen raad. Van dieren: het paard luistert naar den toom. Van werktuigen: het schip luistert naar het roer. Van hier luisteraar, luistering. Zamenst: luisternaauw, voor *naauw luisterend*, bij HOOFT: in 't walen van de naald aan 't luisternaauw kompas; — luisterscherp, luistervast, luistervink, *luistervinken*, onz. werkw., — luisterzuster.

Luisteren, van het oude *lozen*, hooren, hoogd. *lauschen*, *lusen*, *losen*, neders. *lustern*, hannov. *glustern*, opperd. *laustern*, ULPHIL. *klusjan*, gr. *κλυσι*, *κλυσι*. In het angels. heet *hlyst*, en in het walis. *clust* het oor. Angels. *hlystan*, eng. *to listen*, hooren.

Luit, v., meerv. luiten. Zeker snaarspeeltuig, dat met beide handen bespeeld wordt, en een zeer aangenaam geluid geeft: op 't getokkel van de luit. HOOFT. Zamenstell.: luitmaker, luitslager, luitslageres, luitsnaar, luitspeler, luitspeelster, luitspel.

Luit, hoogd. *Laute*, middeleeuw. lat. *laudis* en *lautus*, eng. *lute*, ital. *liouto*, spaan. *laud*, deen. en zweed. *lut*, boh. *loutua*, gr. *λαυτο*, arab. *alaud*.

Er is wel geen twijfel aan, of het behoort tot den wortel *luid*, *geluid*.

Luitenant, ond. w., m., meerv. luitenants. Die zekeren rang in de krijgscienst bekleedt. Stedehouder, plaatsbekleeder. Zamenst: luitenant-admiraal, luitenant-stadhouder, enz. Van het fr. *lieutenant*.

Luizen, b w., ik luisde, heb geluisd. Luizen zoeken. In den dagelijkschen, en wel lagen stijl: iemands beurs luizen, hem het geld afwinnen, aftroggelen. En u de tasch te luizen. J. DE DECK.

Luk, o. Voor *het geluk*, *de fortun*: door 't dwaelziek luck. VOND. POOR noemt CHRISTUS: brooddeeler, visschenluk. Eng. *luck*. Bij de Dichters zijn de zamenstellingen in gebruik: lukgodin, lukster, lukzon. In den dagelijkschen stijl zegt men ook: lukraak, luk of raak, of luk op raak; d. i. bij geluk zal het raak zijn, of gebeurten. Van hier lukkig. RODENB. Bij GIBSB. JAP. *lockig*: 'k wiert de lockigste minsche.

Lukken, o. w., het lukte, is gelukt. Gelukken: Lukt mij dat, dan ben ik behouden. Rijs op, hoe zal 't hier lukken? VOND.

Lul, v., meerv. lullen. Driehoekig zeil, dat voor op kleine schepen gezet wordt; kluijfok, breede fok: ik koos de lul voor 't zeil. HUYC. Staeg lul en fok bijzeten. DE BRUNE. Van *lullen*, *lollen*, dewijl het dit eigen is, te *lollen*, of te *lullen*, d. i. te wapperen, en door den wind heen en weer bewogen, zeker geraas te maken.

Lul, v., meerv. lullen. De pijp aan eene pomp, waaruit het opgepompte water loopt. De pijp aan de slang eener brandspuit, waarvan *lulleman*, die, bij het spuiten, deze pijp bestuurt, om het water te leiden. Ook draagt, in de gemeene

taal, het mannelijke schaamdeel dezen naam. Eene pijpkan, waaruit kinderen zuigen: geef het kind de lul. Hoogd. *Ludel*. Zamenst.: lullepels, sletvink, ook bloedbeuling.

Lullen, zie *lollen* en *belul*.

Lullen, o. en b. w., ik lulde, heb geluld. Onz., met *hebben*. Uit eene lul drinken. Het woord schijnt de beweging van den mond, onder het zuigen, na te bootsen. Den tijd met zotte taal doorbrengen: wat staat gij daar te lullen? in den lagen stijl. Doch dit schijnt van ons oud *lul*, *lol*, (*ratio harmonica*) af te stammen; waarvan ook *lullepijp*, doedelzak. Bedr., bedotten: hij zal mij niet lullen, in de gemeene volkstaal. Eng. *to lull*.

Lumme, v., meerv. lummen. Zeker achterstuk van eenen os. Zamenst.: lummerharst, lummerstuk.

Lummel, m., meerv. lumfels. Zoo noemt men, in Gron., eenen zekeren zoeten koek. In de lompe straattaal noemt men *eenen lummel*, een sterk, onbeschoft manspersoon; ook eenen onnoozelen hals: hij is een regte lummel. Van hier lummelachtig.

Lumme en *lummel* schijnen tot eene bron, met *lam*, *lomp*, *klomp*, te behooren.

Lunderen, (lenteren, lunteren) o. w., ik lunderde, heb gelunderd. Talmien, sammelen: doch quaamen niet, dan lunderende, dus verre. HOOFT. Met veel lunterens. HOOFT. Van hier lundering. Misschien met het lat. *lentus*, langzaam, uit eene bron.

Luns, (bij Kil. *lundse*, *lundsche*, *lonse*; men gebruikte ook *lens*) v., meerv. lunzen. Eene spie, door het einde van de as gestoken, opdat het rad niet uitwijkte. Van hier het bedr. werkw. *lunzen*, eene luns voor het rad doen.

Lurf, v., meerv. lurven. Een ingekeept hout, in eene vinkebaan gebruikelijk. In de dagelijksche taal zegt men: iemand bij de lurven krijgen, hem aanpakken. Vat ze, roeper, bij de lurven. VOND.

Lurken, o. w., ik lurkte, heb gelurkt. Gedurig aan de borst liggen, en met kleine teugjes zuigen: die noch lurkt aan 's moeders borst. VOND. Denklijk bootst het, als *lullen*, de beweging van den zuigenden mond na.

Lus, zie *lis*.

Lust, m., meerv. lusten. Vertooning van zijn gevoel over het aangename: het was een lust, dien tuin te zien! De gewaarwording zelve van het aangename: met lust arbeiden. Hierheen behooren de zamengest.: landlust, jagtlust, — lastpriël, lustwarande, lustwoud, lustbosch, lusthof, lusthuis. De neiging, het verlangen naar het aangename, of dat ons als aangenaam toeschijnt: ik voel een' wondren lust. HOOFT. Ik heb geene lust tot eten. Eene verkeerde begeerte: de zwangere vrouw heeft lusten. In eenen kwaden zin, eene ongeregelde, zonnige begeerte; vooral in het meerv.: geile, schandelijke, vuile, onmatige, eerlooze, toemeloole lusten. Zijne lusten den teugel geven, dienen, voldoen, enz. Ook in het enkelv.: zijne lust aan iemand boeten, dat is wraaklust. Zijnen lust boeten is ook zijnen trek volgen, in eenen goeden zin. Zamenst.: buiklust, eetlust, heblust, heerschlust, onlust, wellust, enz. — Lusteloos, lusteloosheid, lustrijk.

Lusten, onpers. w., het lustte, heeft gelust. Believen, met den derden naamval: maer iudien

't hem niet lustet u te lossen. **BIJBELV.** Mij lust een tafereel tot lof van 't y te maelen. **ANTON.** Al wat hem lust, doet hij. **BIJBELV.** In het bijzonder gaarn eten: mij lust geen vleesch. Ook bezigt men het, in de dagelijke verkeerung, bedrijv.: ik lust geen vleesch.

Lustig, bijv. n. en bijw., lustiger, lustigst. Aangename gewaarwordingen naar buiten vertoonende, vrolijk: altijd even lustig. Oneigenl., zeer veel: hij kreeg lustig om de ooren. Dat kind eet lustig. Indien ik elders zijnen lof wat lustiger ophaal. **HOOFD.** — Lustig! een woord van aanwakking: lustig kinderen! Van hier lustigheid, lustiglijk.

Luttel, (bij **KIL.** ook *luttel*) bijv. n. en bijw. Klein, gering, weinig: dit heeft luttel te beduiden. — Voor luttel tijds. **J SPEK.** Luttel kennis. **VOND.** In het gemeene leven ook *lutje*: een lutje kind. Of als zelfst.: dat lutje. — Zeker op

een lutje naa, d. i. op weinig na, bij **HOOFD.** die ook *lutsken* heeft, voor een weinigje: men twijfelde een lutsken. **VOND.** gebruikt een *lutske*, voor een weinig tijds. De Engelschen zeggen *little*, de Grieken *λίτος*.

Luur, (luijer) v., meerv. luren (luijers, luijeren). Windeloeck: een kind in de luren winden. **Fig.**: iemand in de luren leggen, als een kind behandelen, bedotten. Zamenst.: luurmand, (luijerman) enz.

Luw, bijv. n. en bijw., luwer, luwst. Waar men tegen den wind gedekt is: de luwe zijde van het bosch. Vliedt flux nae 't luwe bosch. **HOOFD.** Van hier luwte, eeue luwe plaats: in de luwte der hooge bosschen. **POOT.** **Fig.**, bedekking: wij missen de luwte van uwe zijde. **HOOFD.** Voorts het onz. w. *luwen*, voor luw worden, minder windereg ziju: het begint te luwen. Bij overdr.: dat luwt wat, die zwarigheid vermindert.

M.

M, de twaalfde letter van het nederduitsche **ABE**, behoorende tot de lipletters. Zie verder mijne Nederd. Spraakk. D. I § 46, 47.

Maag, v., meerv. magen. Zeker inwendig deel des dierlijken ligchaams, in de gedaante van eenen zak, waarin de spijzen opgenomen en verteerd worden: eene goede, gezonde, zwakke maag hebben. Hij heeft het al in zijne maag, in den gemeenzamen sprektrant, voor: hij heeft het al weg. Zamenstell.: hoendermaag enz. — maagdarm, maaghoest, maagkoekje, maagmiddel, maagpijn, maagpoeder, maagsap, maagwater, maagziekte, enz.

Maag, bij **RAB. MAUR.**, in de achtste eeuw, *mago*, angels. *maga*, hoogd. *Magen*, eng. *maw*. De tweede helft van het gr. en lat. *stomachus* behoort, naar alle waarschijnlijkheid, ook hiertoe.

Maag, m. en v., meerv. magen. Bloedverwant, nabestaande: vrienden noch magen hebben. Van hier maagschap, bloedverwantschap. Zamenstell.: maagscheiding, verdeeling van eene erfenis, ook *boedelrol*. Maagtaal, optelling der magen; maagzoen, een derde deel van het zoengeld, gaande aan de gerechtigde magen en borgen; in de rechtsgeleerdheid. *Man en maag* zeide men oul. ook, voor elkeen: versamelde hij man en maghe, verzamelde hij al wat hij kon. **MEL. St.** Nog zegt men *man en maag te hulp roepen*.

Maag, hoogd. *Mage*, angels. *maeg*. *Altnaga*, zijn, bij **TATIAN.**, de voorouders. Oul. beteekende dit woord *eenen zoon*.

Maagd, v., meerv. maagden. Over het algemeen, ieder jong ongehuwd vrouwspersoon. In dezen zin wordt het thans niet meer gebezigd; doch daarvoor zeggen wij *meisje*, het verkleinw. van *meid*, dat eene verkorting, of verbastering van *maagd*, *maged*, is. In eene bepaaldere beteekenis, een vrouwspersoon, dat nog geene vleeschelijke verkeerung met eenen man gehad heeft. **Fig.**: zijn degen is nog maagd, is nog niet gebruikt. Van iets maagd, onbeschadigd, wel, afkomen. Van hier maagdelijk, maagdom. Zamenstell.: moedermaagd, voor de moeder van Jezus, in de godgeleerdheid: maagdebloem, maagdeblos, maagdehart, maagdehonig, maagdemelk, zeker wa-

ter; maagdepalm, maagdenroof, maagdenschender, maagdenschending, maagdenschennis, maagdenschaar, maagdenstoet, maagdevlies, maagdegwas, maagdezwier, enz. — Wijders, eene dienstmaagd: behalven hare knechten ende hare maagden. **BIJBELV.** Doch hiervoor bezigt men thans algemeen *meid*. Zie dit woord.

Het stamt ongetwijfeld van het verouderde *mag*, *mage*, bij **ULPHIL.** *magus*, een kind, af.

Maaijen, b. w., ik maaide, heb gemaaid. Gras, koorn maaijen, afsnijden. **Fig.**: de dood maait het leven af. Ook wordt het onzijd gebezigd: met de voeten maaijen, waarvan *maaivoet*, en het onz. w. *maaivoeten*, de voeten krom naar buiten zetten. Van hier maaijer, maaijing. Zamenstell.: maailand, maaitijd. Reeds in de salische wetten is *porcus majalis* een gesneden zwijn.

Maaijen, hoogd. *māhen*, ijsl. *maa*, gr. *μαζα*, *μαζα*, afmaaijen.

Maak, v., van maken. Het maken: een kleed in de maak doen, bestellen, om gemaakt te worden.

Maaksel, o., zie *maken*.

Maal, een reeds verouderd zelfst n., beteekende eene vereeniging; van het oude *malen*, *melen*, vereenigen, huwelijken, nog overig in ons *gemaal*; gelijk ook in *male*, voor eene tweejarige koe, als rijp wordende om te paren.

Maal, mede een verouderd zelfst n., beteekende eene verzameling, bijzonderlijk, eene openlijke volksvergadering, insgelijks een regtsvergadering, in welke beteekenis het middeleeuwsche *mallus* en *mallum* dikwerf voorkomen. Bij **RAB. MAUR** is *mahal* een geregtshof. *Maal*, of *maalschap* was oul., in de Veluwe, de plaats, waar geregt gehouden werd, en iemand, die eenen eigendom, en regt op een der veluwesche bosschen had, noemde men *maalman*. *Malus* is bij **ECCARD** *publicus conventus, iudicium civile, placitum, forum causarum*; en hij leidt het af van *maal*, oul. een teeken; zijnde *maalstad* zoo veel als *locus, iudicii*, dewijl destijds, bij de geregtspplaatsen, een zeker teeken, een boom, een steen, of houten kruis gesteld werd; van welk maal (mahl) de Hoogduitschers hun *Denkmahl, Grabmahl*, enz., voor gedenkteeken, grafuaald, grafombe, enz. hebben. Anderen

brengen het tot *maal*, *gastmaal*, omdat de oude Germanen gewoon waren, hunne plegtige vergaderingen met eenen maaltijd te besluiten; hetwelk nog veelal in gebruik is. De RHOER vindt deszelfs oorsprong in *malen*, lat. *molere*, als ware *maalstad*, *maalsstede*, eene plaats, waar men *maalt*, bij KIL. banmolen, *mola publica intra terminos jurisdictionis*; omdat elk dorp, of elke streek, zijnen eigenen molen, zijne vaste maalplaats had: waarom men het kerspel zelf, en naderhand het geregt, in dit oord gehouden, *maalstede* noemde.

Maal, insgelijks een verouderd zelfst. n., in de beteekenis van den tijd, hoe dikwerf eene zaak geschiedt; wordende alleen nog in sommige spreekwijzen, en wel onz. en vrouwel. tevens gebezigd: dit maal, de eerste maal, honderd maal; blijvende *maal* bij bepaalde telwoorden, even als *pond*, *last*, enz. onveranderd; derhalve *zes maal*, en niet *malen*. Bij onbepaalde telwoorden wordt *maal* verbogen, als *verscheidene malen* enz. Als bijwoorden: eenmaal, andermaal, dikmaals, meermalen, namaals, nogmaals, toemaals, veelmaals, voormaals; toenmalig, voormalig, enz. als bijw.

Maal, o., meerv. malen. Maaltijd, de handeling van te eten: een maal geven. Zamenstell.: maaltijd, — afscheidsmaal, enz.

Van *malen*, lat. *molere*, klein, fijn maken; van hier met de tanden fijn maken, eten; waarvan nog sporen voorhanden zijn. Bij de Laplanders is *males* iedere soort van spijs.

Maal, (oul. *male*) v., meerv. malen. Kofferzak: en draeght geen en huijdel noch male. BIJBELV.

Maal, hoogd. *Mahl*. Bij OTFRID. is *mal*, *malaha*, een reiszak, mantelzak, fr. *malle*, gr. *μαλλος*.

Maalstroom, m., meerv. maalstromen. Draaikolk; — bijzonder de groote draaikolk op de noordweegsche kusten. Van *malen*, ronddraaijen. Fig., verwarving: in eenen maalstroom van denkbeelden enz.

Maaltijd, m., meerv. maaltijden. Den maaltijd, dien hij gaf enz. ROTG. Zamenst.: liefde-maaltijd. WACHTER. leidt *maaltijd* niet van *maal* en *tijd*, *tempus*, maar van *maal*, en het verouderde zweedache en ijslandsche *teite*, d. i. vreugd, vrolijkheid, af.

Maan, v., meerv. manen. De lange haren, welke eenige dieren, inzonderheid paarden en leeuwen, van het bovenste gedeelte van den hals hebben afhangen. Het meerv. *manen* is meest in gebruik: de leeuw schudt zijne manen.

CASAUBON. en JUNIUS leiden het van het gr. *μανος*, *μανος*, af, hetwelk bij POLLUX een halssieraad beteekent. Misschien zijn beide uit eene gemeenschappelijke oudere bron voortgekomen. TEN KATE brengt het tot ons *manen*, *aanmanen*, lat. *citare*, *admonere*, dewijl het hem waarschijnlijk voorkomt, dat de Ouden, zonder toom rijdende, de paarden aan de manen bestuurd, en hen daarbij aangemaand hebben, welken weg zij hadden in te slaan.

Maan, v., meerv. manen. Dat hemellicht, hetwelk des nachts, schoon dan meer, dan minder, licht, en ons toeschijnt, naast de zon, het grootste te wezen. De maan schijnt. In de gemeene straattaal zegt men: hij is naar de maan, hij is weg. 't Is alles naar de maan. A. HARTS. Fig., de halve maan, het turksche rijk, de Turken: de halve maene in haren schilt varen. VOND. Wijders draagt, in den vestingbouw, eene soort van buitenwerken den naam van *halve maan*. Zamen-

stell.: maandag, maanjaar, maanoog, ziekte aan de oogen der paarden; maanstonen, maansverduistering, maanvlekken, maanziek, maanziekte, maneschijn, enz. — Bovenmaansch enz.

Maan, hoogd. *Mond*, bij ULPHIL. *mana*, ISID. en OTFRID. *mano*, eng. *moon*, zweed. *mane*, gr. *μηνη*, en naar den dorischen tongval *μηνη*. Het lat. *mensis* en *menstruus* behooren insgelijks hiertoe. WACHTER. en anderen brengen het tot *manen* (herinneren), waarvan *vermanen*, of tot het hebr. *manah*, tellen, dewijl de afwisselende gedaante der maan, van de oudste tijden af, ter verdeling van tijd en bezigheid gebruikt werd.

Maand, v., meerv. maanden. Van *maan*. De tijd, waarin de maan haren loop volbrengt. De twaalf maanden van het jaar. Den zeventienden dezer (voor den zeventienden dag dezer maand). HOOFD. Van hier maandelijks, bijw., maandelijksch, bijv. n. Zamenstell.: maandbrief, maandeel, maanduiven, maandgeld, maandstaat, maandwijzer, enz.

Maankop, zie *mankop*.

Maar, bijw. en voegw. Bijw., alleenlijk, slechts: laat hem maar komen. Ik zal hem maar schrijven. Voegwoord, in verscheidene beteekenissen voorkomende: hij konde gezond zijn, maar rigt zijn leven daarnaar niet in. Ik wachtte op hem; maar hij kwam niet. Ach! wanneer ik haar vond! maar ik droom. *Maar* wordt ook als een zelfst. naamw. gebruikt: die zaak heeft een maar, heeft hare bedenkelijkheid, is alleen onder zekere voorwaarde waar. Er is niets zoo schoon, of er is een maar bij.

Maar, (mare) v., meerv. maren. Een zeer oud woord, beteekenende gerucht, tijding: op die maare. HOOFD. Zamenstell.: blijmaar, nieuwmaar bij HOOFD, straatmaar, enz.

ADEL. is van oordeel, dat dit woord eene nabootsing van het geruisch is, hetwelk door den verhalenden mond van eenen, of meerderen, veroorzaakt wordt, hetwelk eigenlijk het gerucht uitmaakt. *Merjan* is bij ULPHIL. verkondigen, en *mård*, in het ijsl., een loffied.

Maarschalk, m., meerv. maarschalken. Een zeer oud woord, hetwelk in de salische wetten het eerst voorkomt, waar het eenen geringen stalknecht beteekent, die het opzigt over twaalf paarden had. Daar de hof- en krijgstaat der toenmalige tijden grootendeels in paarden bestond, zoo werd dit woord langzamerhand in onderscheidene zinnen gebezigd, en beteekende naderhand eenen stalmeester, eenen opzigter over de stallen, paarden en de geheele ruitery. In het gemeen, beteekent het bij ons eenen Opperveldheer, ook grootstalmeester. Maarschalk van Frankrijk. Van hier maarschalkin, bij HOOFD. Zamenstell.: Veldmaarschalk. Het woord is van het oude *mar*, *maar*, *maere*, een paard, waarvan nog ons *merrie*, eng. *mare*, en het oude *schalk*, een knecht. Het is derhalve zoo veel als paardenknecht, in de salische wetten *marescalcus*, fr. *maréchal*.

Maart, m. Uit het lat. *Martius*. De derde maand van het jaar, lentemaand: den derden (op den derden dag) van Maart. Bij de Romeinen, ten tijde van ROMULUS, werd *Maart* voor de eerste, en Februarij, nog later, voor de laatste maand des jaars gehouden. Eerst in den jare 1563, heeft koning KAREL DE ACHTSTE in Frankrijk gelast, in alle geschriften, den eersten Januarij als den eersten dag des jaars aan te merken. En se-

dert den jare 1576, is de maand Januarij ook bij ons voor de eerste maand des jaars gehouden. Bij de Angelsaksen werd de maand Maart *thedomonath* genaamd, naar hunne Godin RHEDA; en KAREL DE GROOTE bestempelde deze maand met den naam van *lenzinmanoth*. Van hier maartsch, bijv. naamw.

Maas, v., meerv. mazen. Steek van een net: oude netten, quade mazen. DE BRUNE. Van hier het onz werkw. *mazen*, *maasde*, gemaasd, mazen brijen, mazen maken.

Hoogd. *Masche*, eng. *mesh*, *mash*, fr. *mâche*. In het angels. is *maz* een net.

Maas, (lat. *Mosa*, fr. *Meuse*) v. De rivier de Maas: de stroomgodt van de maeze. VOND. Zamenstell.: maasland, maaslandsluis, maas-schipper, maasstad, maasstream, maaswaal, maaswater, maaszand, enz. — Van hier ook het zelfst. overmaas, het land, dat over de Maas ligt; waarvan het bijv. n. overmaasch: het overmaassche land.

Maat, v., meerv. maten. Van *meten*. De lichamelijke grootte van iets: de maat van iets nemen. Hij is onder de maat, kan de maat niet halen, is te klein. De, naar de natuur der zaak bepaalde, grootte: naar de maat mijner krachten. Iets, waarmede men uitmeet: eene maat erwten. Van hier overdragt.: iemand de maat vol doen, vol meten, in alles zijn genoeg geven. Zamenstell.: hoerenmaat, bedriegelijke maat; koornmaat, enz.; maatjespeer, bergamotpeer, enz. Voorbeeld, bestek, evenredigheid: op zijne maat maken. — Datgeen, waarmede men iets afmeet, of de maat van iets neemt: eene papieren maat. Zamenstell.: kleermakersmaat, schoenmakersmaat, voetmaat, — maatstok, enz. Zangmaat: de maat slaan; oof fig, het voornaamste bestuur in iets hebben — de maat houden. Zamenstell.: dichtmaat, — maatgevang, maatklank. Van *maat* is ook maatregel, regelmaat, matelijk, voor matiglijk, — mateloosheid, voor uitspatting, bij Hooft; matig, enz. gevormd. Van hier uitermate, ongemeen, reeds bij M. Sr. *utermate*.

Dit oude woord heet, in al de genoemde betekenissen, bij ISID. *mezssa*, eng. *measure*, lat. *mensura*. Andere talen verwisselen de *s*, of *e*, voor *t*, als ons *maat*, neders. *mat*, angels. *maete*, waarmede wij het lat. *modius*, gr. *μῶδιος*, en hebr. **מד** kunnen vergelijken.

Maat, m., meerv. maats. Medgezel, makker; werkgast, werkgezel. Het bootsvolk, de maats op de schepen. Met iemand maats, of goed vriend, zijn; in de gemeenzame verkeerung; ook *maatjes*: zij waren regt maatjes met elkander. Zamenst.: bootsmansmaat, koksmat, enz.

Het behoort tot ons *met*, *mede*, waarin het denkbeeld van vereeniging opgesloten ligt. A. MYL. zegt, dat men voetstappen van dit woord vindt in *bergomates*, bij PLIN. voorkomende.

Maatschappij, v., meerv. maatschappijen. Genootschap, gezelschappelijke vereeniging, ter bereiking van een en hetzelfde einde: de Maatschappij tot Nut van het Algemeen. De menscheijke maatschappij, de zamenleving. Van hier maatschappen (*sociare*) bij A. v. D. GOES; maatschappelijk.

Maauwen, (miaauwen) o. w., ik maauwde, heb gemaauwd. Geluid maken, als de katten; klanknabootsend woord. Van hier maauwing; maauw, miaauw: de kat schreeuwt miaauw.

Made, (maai) v., meerv. maden. Zeker klein

wormpje: lang van de maai deurgeten. J. DE DECK. Van hier madig, maaijig, vol maden: maaijige kaas. Zamenstell.: houtmade, spekmade, vleeschmade, enz.

Madelief, v., meerv. madelieven. Zekere bloem. KIL. heeft ook *mandgelief*, of *maegdelieve*, schoon *madelief* waarschijnlijk de echte spelling is, als van het oude *made*, neders. *mâde*, d. i. vlak land, afkomstig. *Madelief*, is derhalve eigenlijk eene veldbloem, die in de vlakke velden groeit.

Maf, bijv. n. en bijw., maffier, mafst. Laf, mad, vadzig: de warmte maakt nij zeer maf. Ook wordt het zelfst. gebezigd, in het verkleinw. *maffe*, met de spreekwijzen: voor het mafje loopen, een spot van anderen zijn — iemand voor het mafje houden, met iemand den spot drijven. Zij is een regt mafje, eene laffe, vadzige beuzelaarster.

Magazijn, o., meerv. magazijnen. Eene bewaarplaats, hetzij slechts eene kamer, of een geheel gebouw, waarin zekere dingen in menigte ten aanstaanden gebruike weggelegd en bewaard worden. Zamenst.: houtmagazijn, hooimagazijn, geweermagazijn, anders *tuighuis*; koornmagazijn. Een magazijn aanleggen. Fig., voor eene menigte, eenen grooten voorraad: ik heb daarvan een geheel magazijn.

Magazijn, hoogd. *Magazin*, fr. *magasin*, ital. *magazzino*, sp., met het arabische lidwoord, *amazen*. Het is een oostersch woord, hetwelk vermoedelijk, door de kruistogten en den koophandel in de middeleeuwen, naar Europa gekoncu is. In het perz. is het *magzen*, hebr. **מחצן**, *machzen*; alle in de beteekenis van eene voorraadsplaats. Het stamwoord is **מחצ**, zie *schat*.

Mager, bijv. n. en bijw., magerder, magerst. Eigenlijk, dat weinig vleesch heeft, in tegenstelling van vleezig, lijvig, zoowel van menschen als van beesten: een lang en mager man. Mager vee. Wijders, het tegengestelde van *vet*, dat weinig of geen vet heeft; mager vleesch. Fig., schraal: mager land. Mager, ondiep water, scheepsw. Een mager gedicht, gezegde, enz., dat weinig geest of kracht heeft. Van hier magerheid, magerte, magertjes. Ook *mageren*, het onz. w., voor mager worden, reeds bij NOTK. voorkomende, waarvoor wij doorgaans *vermageren* bezigen: ende mijn vleesch is gemagert, soo datter geen vet aen en is. BIJBELV.

Mager, hoogd. *mager*, deen, en zweed. insgelijks *mager*, eng. *meager*, fr. *maigre*, ital. *magro*, lat. *macer*. Het schijnt met het gr. *μαγρος*; tot eene gemeenschappelijke andere bron te behooren, en aanvankelijk klein, dun, rank, beteekend te hebben.

Maggelen, o. w., ik maggelde, heb gemaggeld. In Groningen gebruikelijk, waar het beteekent: niets beduidende haken en ooggen met de pen op het papier halen.

Magistraat, m., meerv. magistraten. Een uit het lat. *magistratus* ontleend woord, beteekende den stadsraad, de raadsvergadering ener stedelijke regering: tot den magistraat kiezen. Hooft. Zamenst.: magistraatschap, bij Hooft *majestraatschap*; magistraatspersoon.

Magneet, m., meerv. magneten. Zekere ijzersteen, welke het ijzer aantrekt, en zich, onder daartoe behoorende omstandigheden, bestendig naar het noorden draait; bij ons ook *zeilsteen* genoemd, dewijl men zich daarvan bijzonder in de scheepvaart bedient. Fig., voor alles wat aantrek-

kelijk is, vooral in de taal der liefde: ik word dagelijks door uwe bekoorlijkheid als door eenen magneet aangetrokken. Van hier magnetisch, met de aantrekkende kracht des magneets voorzien. Zamenst.: magneetnaald, magneetsteen. De benaming *magneet* is uit het lat. *magnetes*, gelijk deze uit het gr. *μαγνητις*, welke deze steen, of naar het landschap Magnesia in Lydië, of wel naar zekeren herder met name MAGNES, voert, die deszelfs aantrekkende kracht het eerst zou ontdekt hebben.

Magt, v, meerv. magten. Zoo wel het vermogen om iets tot dadelijkheid te brengen, als ook een met dit vermogen begaafd wezen.

De natuurlijke kracht of sterkte van iets: God bezit eene oneindige magt. Uit al zijne magt loopen enz. Eene groote magt (een groot krijgshoofd) op de been hebben. Fig., uiterlijk aanzien: een man van magt en gezag. Menigte, veelheid: eene magt van volk, van geld, enz. Maght van op geleide granen. VOND. Inzonderheid, het zedelijk vermogen om iets te doen of te laten: magt over leven en dood hebben. — Vervolgens, een met bijzondere magt begaafd wezen: helse magten. Ende den machten in den hemel. BIJBELV. In deze beteekenis wordt het meest gebruikt van magtige staten, hetzij koningrijken, of gemeenbesten: de magten van Europa, de magten der aarde. Van hier magteloos, magteloosheid. Zamenstell.: magtbrief, volmagt; magtgever, die de volmagt verleent, bij HOOFT. Magtspreuk, magtwoord, — volmagt.

Magt, hoogd. *Macht*, voor sterkte bij ISIDOR. reeds *magti*, eng. *might*. Het staant van *mogen* af; en deszelfs ouderdom blijkt uit het lat. *majestas*, *magister*, *magistratus*, en ook uit het gr. *μαγας*. Zie *magtig*, *mogen*.

Magtig, bijv. n. en bijw., magtiger, magtigst. Van *magt*. Natuurlijke kracht, vermogen hebbende: de leeuw is een magtig dier. Dat vele middelen heeft, om zijn oogmerk te bereiken: een magtige vijand — een magtig rijk. Fig, een magtig huis, een groot, ruim huis, welke beteekenis met het gr. *μαγας* overeenkomt. Zoo ook eene magtige, groote, menigte volks. Magtig zijn, in staat zijn: hij is nog magtig om te betalen. Een land magtig worden, in zijne magt krijgen. Hij is zijne zinnen, ook met den tweeden naamval, zijns verstands, nog magtig. Vele talen magtig zijn, vele talen kennen. — *Magtig* wordt ook van spijzen gezegd, die sterk gekruid en gesausd zijn. Van hier zegt men schertsende: dat is mij te magtig, wanneer het te hoog in prijs is. Ook wordt het, bij andere bijvoeg. naamwoorden gevoegd, om eene soort van overtreffenden trap te vormen, voor zeer: magtig rijk. Van hier het bedr. werkw. *magtigen*, magtig maken, magt geven.

Majesteit, (ond. w., van het lat. *majestas*), v., meerv. majesteiten. De hoogste, in het gemeene leven, aan niemand onderworpen magt en waardigheid. Eigenlijk: de majesteit beleedigen, kwetsen, zich tegen die hoogste magt verzetten; waarvan de misdaad van gekwetste majesteit. Gods majesteit. Fig., de dadelijke erkentenis van deze magt en verhevenheid; eene beteekenis, welke alleen in de Overzetting van den Bijbel voorkomt: uwe, o Heere, is de grootheid ende de majesteit. Fig.: de zon ging op, in volle majesteit. Een met de hoogste magt bekleede persoon: Zijne Keizerlijke, of Koninklijke Majesteit. Zamenst.: majesteitschennis.

Majesteit, met den klemtoon op de laatste letgreep, hoogd. *Majestät*. Het lat. *majestas*, gelijk ook *magnus*, heeft overeenkomst met ons *magt* en *mogen*.

Majoor, m., meerv. majoors, majoren. Van het middeleeuwsche lat. *major*; zekere krijgshoofden. Oul. bezigde men ook *meijer*, in de beteekenis van bewindhebber, schout. Van hier majorig, meijerij: de majorig van 's Hertogenbosch. Zamenstell.: generaal-majoor, plaatsmajoor, tamboermajoor, enz.

Mak, bijv. n. en bijw., makker, makst. Tam, niet wild: een mak paard. Iemand mak maken, beteugelen, weerhouden. Er gaan vele make schapen in een hok, bezadigde menschen schicken zich wel.

Makelaar, m., meerv. makelaars, makelaren. Middelaar in koopmanschap, — een beëdigd persoon, die de koopen sluit, in tegenoverstelling van *beunhaas*. De vrouwelijke naam is *makelares*, *makelaarster*; *makelster*, bij HOOFT. Van hier makelaarij, anders gewoonlijk *makelaardij*, voor het ambt van eenen makelaar.

Sommigen hebben *maakklaar* geschreven, als zijnde iemand, die de koopen *klaarmaakt*; doch dit is meer aardig, dan gegrond. *Makelaar* is niet anders dan een van het werkw. *makelen* gevormd zelfstandig naamwoord.

Makelen, b. w., ik makelde, heb gemakeld. Voortd. w. van *maken*. Eigenlijk derhalve, dikwijls of herhaald maken. Want gelijk *maken* ook beteekent eene zaak beschikken, bezorgen, zoo geeft *makelen* te kennen een aanhoudend bezorgen, een over en weer beschikken, over en weer gaan; verder, bij elkander brengen, vereenigen: dat ik schijne gemakeld te hebben. HOOFT. Die zaak zal wel gemakeld worden. Van hier makeler, makelaar.

Maken, b. w., ik maakte, heb gemaakt. Dit woord schijnt oorspronkelijk *bewegen* beteekend te hebben. Van deze grootendeels verouderde beteekenis zijn nog eenige weinige overblijfsels in de volgende spreekwijzen, waar *maken* als een wederk. werkw. voorkomt, en van plaats veranderen, zich elders heen begeven, aanduidt: maak u van hier. Zich weg maken.

In eene meer gewone beteekenis, handelen, werken: hij heeft het slecht gemaakt. Hij zal het niet lang meer maken, zal ophouden te leven. Aan iets bestaan geven: die den hemel ende de aerde gemaakt heeft. BIJBELV. Boter, kaas maken. Iemand plaats maken, hem ruimte geven. Op iets rekening maken, fig., op iets staat maken. Geweld maken. Veel ophef van iets maken. Eene wet maken. Zich een denkbeeld van iets maken, — schulden maken, enz. Iemand voogd, erfgenaam maken, ook tot voogd, enz. Zijn goed aan iemand maken, bij uitersten wil daarover ten voordeele van iemand beschikken. Vrede maken. Zich eenen naam maken. Een begin met iets maken. Kennis met iemand maken. Een einde aan de zaak maken. Zijn water maken, lozen. Iemand aan het lagchen, aan het schreijen maken. Iemand arm, rijk, gelukkig, gezond, levend, bastaard maken, de werkende oorzaak daarvan zijn. Met kind maken, bevruchten: want zellen wij die waarheid zegghen, so en draecht sij van ghenen man, dan van den Engel, dieze met kynde heeft gemaakt. LEV. J. C. Maak, dat hij come, veroorzaak het. Opregt berouw maakt alles weder goed. Het bed

maken, worst maken. Van hier het verled. deelw. *gemaakt*, dat niet alleen voltooid, maar ook gedwongen, geveind beteekent. Zie hetzelfde. **Maker**, iemand die iets maakt. Zamenst.: blokmaker, glazenmaker, hoedenmaker, enz. Verder *making*, in de regtsgeleerdheid gebruikelijk: *making* van, of bij uitersten wil, ook *erfmaking*. Anders altoos in *zamenstelling*: bekendmaking, gelijkmaking, enz. Wijders, *makerij*, alleen in *zamenstelling* gebruikelijk: *azijnmakerij*, *kettermakerij*, enz. Eindelijk *maaksel*, gewrocht: het *maaksel* zijner vingeren. **BIJBELV.** Ook voor houding, fatsoen: luiden van *maaksel*. **HOORT.** Zamenst.: *maakloon*, *maakseloos* (*informis*) bij **VOND.** en **HOORT.**

Makkelijk, bijv. n. en bijw., makkelijker, makkelijkst, in de dagelijksche taal gebruikelijk. Hetzelfde als *gemakkelijk*. Zie dit woord.

Makker, m., meerv. *makkers*. Medgezel, maat. Van hier *makkerij*, bij **HOORT**, in den zin van *collegium*, *conventus*, — *makkerschap*: *makkerschappen* ingaan. **OLD.** Zamenst.: *schoolmakker*, *speelmakker*, enz.

Makreel, m., meerv. *makreelen*. Zekere zeevisch. Fr. *maquereau*, eng. *mackarel*.

Mal, o., meerv. *mallen*. Bij de huis- en scheepstimmerlieden, ook bij de smeden, molenmakers en andere handwerkslieden gebruikelijk, voor een voorbeeld in het klein, waarnaar men iets in het groot maakt; overeenkomende met het oude *maal* een beeld, een teeken: een houten, een ijzeren mal. De spanteu of het model, waarnaar een schip gemaakt wordt: het mal van een linieschip. Het hout, dat de timmerlieden gebruiken, om eenen winkelhaak, die verschoven is, weder winkelrecht te zetten, wordt ook *mal* genoemd.

Mal, bijv. n. en bijw., *maller*, *malst*. Niet wijs, gek. Tusschen mal en vroed zijn, half dwaas zijn. Al te toegevend, al te inschikkelijk: zijne moeder is zeer mal met hem. Ook als zelfst. *het mal*, voor zothed, kinderachtigheid, ook teelddrift, in de dagelijksche taal: het mal is bij hem al over. **HOORT.** heeft *menschmal*. Van hier *malheid*, ook *malligheid*. Wijders, het onz. werkw. *mallen*, zich gekkelijk aanstellen.

Malder, o., meerv. *malders*. Mudde, eene soort van koormaat; een malder tarw, haver, enz.

Malen, b. w., ik maalde, heb gemaald. Van het oude *maal*, een beeld, een teeken. In het algemeen, afbeelden, teekenen, enz. In eene bepaaldere en meer gewone beteekenis is *malen* met verwen afbeelden, schilderen, inzonderheid met inachtneming van licht en schaduw, in onderscheiding van teekenen enz. Een beeld, een landschap, een bloemstuk malen. *Schilderen* is meest in gebruik. Zie *afmalen*. Van hier *maler*, schilder; *malerij* (bij **KIL.**), *schilderij*. In zoover tot het teekenen en schilderen het heen en weer bewegen van de teekenpen en het penseel behoort, schijnt het met het volgende *malen* verwant te zijn.

Malen, b. w., ik maalde (oul. *moel*) heb gemalen. Eigenlijk, zich heen en weer bewegen, bijzonderlijk zich in eenen kring bewegen, ronddraaijen; eene bij ons bijna verouderde beteekenis, welke echter nog in eenige spreekwijzen overgebleven is, zoo als nader bij het onz. werkw. *malen* zal blijken. Zie *maalstroom*. In eenen bepaalderen zin, door heen en weer bewegen verbrijzelen, vergruizen; eigenlijkst en gewoonlijkst, tusschen twee steenen verbrijzelen, fijn maken, tot meel

malen: koor malen, mosterd malen, koffij malen. Twee vrouwen sullen te samen malen. **BIJBELV.** Die eerst komt, die eerst maalt, wordt het eerste geholpen, spreekw. Dit woord *malen* wordt in de **BIJBELV.** ook voor *bijspalen*, vleeschelijk te doen hebben, gebezigd: soo moet mijne huisvrouw met eenen anderen malen. Van hier *maler*, *maalster*, ook voor de tanden: wanneer de *maalsters* zullen stil staan. **BIJBELV.** Zie *gemaal*.

Bij **ULPHIL.** *malan*, eng. *to mill*, lat. *molere*, gr. $\mu\lambda\lambda\epsilon\upsilon$, fr. *moudre*. Reeds in het hebr. is מל in stukken wrijven. **ONS neel**, *molm*, *mul*, lat. *molis* en *demoliri* zijn daarmede verwantschap.

Malen, o. w., ik maalde, heb gemaald. Zich heen en weer bewegen: hoe staat gij zoo te malen? Van hier ook *gemaal*, voor gedurige beweging. Bij overdragt, mijmeren: zij begint te malen. Hoe lang heeft zij reeds gemaald? niet *gemalen*. Van hier ook *malerij*, *maling*: gij zijt in de maling, in de war. In de maling komen, door het gemeene volk, op de straat, omsingeld, en van den eenen naar den anderen kant, getrokken, gestooten worden. Ook zegt men: er maalt mij iets door het hoofd; eigenlijk: er wordt iets in mijn hoofd om en om gedraaid, dat komt mij gedurig in de gedachten, en ik peins daarover, bij herhaling.

Malen, (mellen) oud werkw., (bij **KIL.**) beteekenende vereenigen, huwelijken, waarvan ook *mauldag*, voor trouwdag, in gebruik geweest is Zie *gemaal*.

Malte, v., meerv. *maliën*. Een ring van ijzer of koperdraad: een wapenrok met stalen maliën. **HOOGVL.** Ook eene ijzeren of koperen pen aan een snoer, anders *nestel*. Zamenst.: *maliehemd*, of *maliënkolder*, *kolder* met maliën bezet, een soort van krijgsmans harnas.

In het fr. *maille*, ital. *maglia*, sp. *mala*, eng. *mail*, middeleeuw. *malia*.

Malte, (fr. *mail*, lat. *malleus lusorius*) v., meerv. *maliën*. Eene kolf, waarmede men in de maliebaan speelt, anders *maliekolf*. Zamenst.: *maliebaan*, *maliehuis*, *malieklik*. Van hier ook het bedr. werkw. *maliën*, in de maliebaan spelen: ik maliede, heb gemalied.

Malkander, voornaamw., onverbuigbaar, behalve in den tweeden naamval, *malkanders*. Hetzelfde als *elkander*.

Het is zamengesteld uit *malk*, d. i. elk, bij **KIL.** *quisque*, en *ander*. Oul. bezigde men *malk*, buiten *zamenstelling*: *malleic* kent hem selven wale. **MEL.** **ST.**

Mallen, zie *mal*, bijv. n.

Malloot, v., meerv. *malloten*. Zie *loot*.

Mallote, waarvan het meerv. buiten gebruik is. Zekere soort van steenklaver. Het is verbasterd van *mililote*, in het lat. *melilotus*, fr. *melilot*, ital. *meliloto*. Zamenst.: *mallotezalf*.

Malsch, bijv. n. en bijw., *malscher*, *malscht*, zeer malsch. Zacht, week: *malsch* vleesch. **Fig.**: een malsch, zacht vloeiend, vers. *Malsche* kusjes. Van hier *malschheid*, *malschelijk*, *malschjes*. Het staat, ten aanzien van zijnen oorsprong, met het lat. *mollis*, gr. $\mu\lambda\lambda\omicron\varsigma$, ons *molm*, *molsem*, *mul* en *malen*, in verband.

Maluwe, malwe, v. Zeker kruid.

Malvezel, m. Een goudgele, balsmachtige, zoete wijn, welke om de stad Napoli di malvasia in Morea wast, en van daar zijnen naam heeft.

Mam, v., meerv. *mammen*. De borst eener

kelijk is, vooral in de taal der liefde: ik word dagelijks door uwe bekoorlijkheid als door eenen magneet aangetrokken. Van hier magnetisch, met de aantrekkende kracht des magneets voorzien. Zamenst.: magneetnaald, magneetsteen. De benaming *magneet* is uit het lat. *magnetes*, gelijk deze uit het gr. *μαγνης*, welke deze steen, of naar het landschap Magnesia in Lydië, of wel naar zekeren herder met name MAGNES, voert, die deszelfs aantrekkende kracht het eerst zou ontdekt hebben.

Magt, v., meerv. magten. Zoo wel het vermogen om iets tot dadelijkheid te brengen, als ook een met dit vermogen begaafd wezen.

De natuurlijke kracht of sterkte van iets: God bezit eene oneindige magt. Uit al zijne magt loopen enz. Eene groote magt (een groot krijgshoofd) op de been hebben. Fig., uiterlijk aanzien: een man van magt en gezag. Menigte, veelheid: eene magt van volk, van geld, enz. Maght van op geleide granen. VOND. Inzonderheid, het zedelijk vermogen om iets te doen of te laten: magt over leven en dood hebben. — Vervolgens, een met bijzondere magt begaafd wezen: helse magten. Ende den machten in den hemel. BIJBELV. In deze beteekenis wordt het meest gebruikt van magtige staten, hetzij koninkrijken, of gemeenbesten: de magten van Europa, de magten der aarde. Van hier magteloos, magteloosheid. Zamenstell.: magtbrief, volmagt; magtgever, die de volmagt verleent, bij HOOFD. Magtspreuk, magtwoord, — volmagt.

Magt, hoogd. *Macht*, voor sterkte bij ISIDOR. reeds *magti*, eng. *might*. Het stamt van *mogen* af; en deszelfs ouderdom blijkt uit het lat. *majestas*, *magister*, *magistratus*, en ook uit het gr. *μαγας*. Zie *magtig*, *mogen*.

Magtig, bijv. n. en bijw., magtiger, magtigst. Van *magt*. Natuurlijke kracht, vermogen hebbende: de leeuw is een magtig dier. Dat vele middelen heeft, om zijn oogmerk te bereiken: een magtige vijand — een magtig rijk. Fig, een magtig huis, een groot, ruim huis, welke beteekenis met het gr. *μαγας* overeenkomt. Zoo ook eene magtige, groote, menigte volks. Magtig zijn, in staat zijn: hij is nog magtig om te betalen. Een land magtig worden, in zijne magt krijgen. Hij is zijne zinnen, ook met den tweeden naamval, zijns verstands, nog magtig. Vele talen magtig zijn, vele talen kennen. — *Magtig* wordt ook van spijzen gezegd, die sterk gekruid en gesausd zijn. Van hier zegt men schertsende: dat is mij te magtig, wanneer het te hoog in prijs is. Ook wordt het, bij andere bijvoeg. naamwoorden gevoegd, om eene soort van overtreffenden trap te vormen, voor zeer: magtig rijk. Van hier het bedr. werkw. *magtigen*, magtig maken, magt geven.

Majesteit, (oud. w., van het lat. *majestas*), v., meerv. majesteiten. De hoogste, in het gemeene leven, aan niemand onderworpen magt en waardigheid. Eigenlijk: de majesteit beledigen, kwetsen, zich tegen die hoogste magt verzetten; waarvan de misdaad van gekwetste majesteit. Gods majesteit. Fig., de dadelijke erkenning van deze magt en verhevenheid; eene beteekenis, welke alleen in de Overzetting van den Bijbel voorkomt: nwe, o Heere, is de grootheid ende de majesteit. Fig.: de zon ging op, in volle majesteit. Een met de hoogste magt bekleede persoon: Zijne Keizerlijke, of Koninklijke Majesteit. Zamenst.: majesteitschennis.

Majesteit, met den klemtoon op de laatste letgreep, hoogd. *Majestät*. Het lat. *majestas*, gelijk ook *magnus*, heeft overeenkomst met ons *magt* en *mogen*.

Majoor, m., meerv. majoors, majoren. Van het middeleeuwsche lat. *major*; zekere krijgshoofdhebber. Oul. bezigde men ook *meijer*, in de beteekenis van bewindhebber, schout. Van hier majorig, mejerij: de majorig van 's Hertogenbosch. Zamenstell.: generaal-majoor, plaatsmajoor, tamboermajoor, enz.

Mak, bijv. n. en bijw., makker, makst. Tam, niet wild: een mak paard. Iemand mak maken, beteugelen, weerhouden. Er gaan vele make schapen in een hok, bezadigde menschen schicken zich wel.

Makelaar, m., meerv. makelaars, makelaren. Middelaar in koopmanschap, — een beëdigd persoon, die de koopen sluit, in tegenoverstelling van *beunhaas*. De vrouwelijke naam is *makelares*, *makelaarster*; *makelster*, bij HOOFD. Van hier makelarij, anders gewoonlijk *makelaardij*, voor het ambt van eenen makelaar.

Sommigen hebben *maakklaar* geschreven, als zijnde iemand, die de koopen *klaarmaakt*; doch dit is meer aardig, dan gegrond. *Makelaar* is niet anders dan een van het werkw. *makelen* gevormd zelfstandig naamwoord.

Makelen, b. w., ik makelde, heb gemakeld. Voortd. w. van *maken*. Eigenlijk derhalve, dikwijls of herhaald maken. Want gelijk *maken* ook beteekent eene zaak beschikken, bezorgen, zoo geeft *makelen* te kennen een aanhoudend bezorgen, een over en weer beschikken, over en weer gaan; verder, bij elkander brengen, vereenigen: dat ik schijne gemakeld te hebben. HOOFD. Die zaak zal wel gemakeld worden. Van hier makeler, makelaar.

Maken, b. w., ik maakte, heb gemaakt. Dit woord schijnt oorspronkelijk *bewegen* beteekend te hebben. Van deze grootendeels verouderde beteekenis zijn nog eenige weinige overblijfsels in de volgende spreekwijzen, waar *maken* als een wederk. werkw. voorkomt, en van plaats veranderen, zich elders heen begeven, aanduidt: maak u van hier. Zich weg maken.

In eene meer gewone beteekenis, handelen, werken: hij heeft het slecht gemaakt. Hij zal het niet lang meer maken, zal ophouden te leven. Aan iets bestaan geven: die den hemel ende de aerde gemaekt heeft. BIJBELV. Boter, kaas maken. Iemand plaats maken, hem ruimte geven. Op iets rekening maken, fig., op iets staat maken. Geweld maken. Veel ophief van iets maken. Eene wet maken. Zich een denkbeeld van iets maken, — schulden maken, enz. Iemand voorgd, erfgenaam maken, ook tot voogd, enz. Zijn goed aan iemand maken, bij uitersten wil daarover ten voordeele van iemand beschikken. Vrede maken. Zich eenen naam maken. Een begin met iets maken. Kennis met iemand maken. Een einde aan de zaak maken. Zijn water maken, lozen. Iemand aan het lagchen, aan het schreijen maken. Iemand arm, rijk, gelukkig, gezond, levend, bastaard maken, de werkende oorzaak daarvan zijn. Met kind maken, bevruchten: want zellen wij die waarheid zegghen, so en draecht sij van ghenen man, dan van den Engel, dieze met kynde heeft ghemacect. Lev. J. C. Maak, dat hij kome, veroorzaak het. Opregt berouw maakt alles weder goed. Het bed

maken, worst maken. Van hier het verled. deelw. *gemaakt*, dat niet alleen voltooid, maar ook gedwongen, geveind beteekent. Zie hetzelfde. **Maker**, iemand die iets maakt. Zamenst.: blokmaker, glazenmaker, hoedenmaker, enz. Verder *making*, in de regsgeleerdheid gebruikelijk: *making* van, of bij uitersten wil, ook *erfmaking*. Anders altoos in *zamenstelling*: bekendmaking, gelijkmaking, enz. **Wijders**, makerij, alleen in *zamenstelling* gebruikelijk: azijnmakerij, kettermakerij, enz. Eindelijk *maaksel*, gewrocht: het *maaksel* zijner vingeren. **BIJBELV.** Ook voor houding, fatsoen: luiden van *maaksel*. **HOORF.** Zamenst.: *maakloon*, *maakseloos* (*informis*) bij **VOND.** en **HOORF.**

Makkelijk, bijv. n. en bijw., makkelijker, makkelijker, in de dagelijksche taal gebruikelijk. Hetzelfde als *gemakkelijk*. Zie dit woord.

Makker, m., meerv. makkers. Medgezel, maat. Van hier makkerij, bij **HOORF.** in den zin van *collegium*, *conventus*, — makkerschap: makkerschappen inganen. **oud.** Zamenst.: schoolmakker, speelmakker, enz.

Makreel, m., meerv. makreelen. Zekere zeevisch. **Fr.** *maquereau*, **eng.** *mackarel*

Mal, o., meerv. mallen. Bij de huis- en scheepstimmerlieden, ook bij de smeden, molenmakers en andere handwerkslieden gebruikelijk, voor een voorbeeld in het klein, waarnaar men iets in het groot maakt; overeenkomende met het oude *maal* een beeld, een teeken: een houten, een ijzeren mal. De spanteu of het model, waarnaar een schip gemaakt wordt: het mal van een linieschip. Het hout, dat de timmerlieden gebruiken, om eenen winkelhaak, die verschoven is, weder winkelrecht te zetten, wordt ook *mal* genoemd.

Mal, bijv. n. en bijw., maller, malst. Niet wijs, gek. Tusschen mal en vroed zijn, half dwaas zijn. Al te toegevend, al te inschikkelijk: zijne moeder is zeer mal met hem. Ook als zelfst. *het mal*, voor zothed, kinderachtigheid, ook teeldrift, in de dagelijksche taal: het mal is bij hem al over. **HOORF.** heeft *menschennal*. Van hier malheid, ook malligheid. **Wijders**, het onz. werkw. *mallen*, zich gekkelijk aanstellen.

Malder, o., meerv. malders. Mudde, eene soort van koormaat; een malder tarw, haver, enz.

Malen, b. w., ik maalde, heb gemaald. Van het oude *maal*, een beeld, een teeken. In het algemeen, afbeelden, teekenen, enz. In eene bepaaldere en meer gewone beteekenis is *malen* met verwen afbeelden, schilderen, inzonderheid met inachtneming van licht en schaduw, in onderscheiding van teekenen enz. Een beeld, een landschap, een bloemstuk malen. *Schilderen* is meest in gebruik. Zie *afmalen*. Van hier maler, schilder; malerij (bij **KIL.**), schilderij. In zoover tot het teekenen en schilderen het heen en weer bewegen van de teekennen en het pensel behoort, schijnt het met het volgende *malen* verwant te zijn.

Malen, b. w., ik maalde (oul. *moel*) heb gemalen. Eigenlijk, zich heen en weer bewegen, bijzonderlijk zich in eenen kring bewegen, ronddraaijen; eene bij ons bijna verouderde beteekenis, welke echter nog in eenige spreekwijzen overgebleven is, zoo als nader bij het onz. werkw. *malen* zal blijken. Zie *maaltroom*. In eenen bepaalderen zin, door heen en weer bewegen verbrijzelen, vergruizen; eigenlijkst en gewoonlijkst, tusschen twee steenen verbrijzelen, fijn maken, tot meel

maken: koor malen, mosterd malen, koffij malen. Twee vrouwen sullen te samen malen. **BIJBELV.** Die eerst komt, die eerst maalt, wordt het eerste geholpen, spreekw. Dit woord *malen* wordt in de **BIJBELV.** ook voor bijslapen, vleeschlijk te doen hebben, gebezigd: soo moet mijne huisvrouw met eenen anderen malen. Van hier maler, maalster, ook voor de tanden: wanneer de maalsters zullen stil staan. **BIJBELV.** *Zie gemaal*.

Bij **ULPHIL.** *malan*, **eng.** *to mill*, **lat.** *molere*, **gr.** $\mu\lambda\lambda\epsilon\upsilon\upsilon$, **fr.** *moudre*. Reeds in het hebr. is מל in stukken wrijven. **Ons neel**, *molm*, *mul*, **lat.** *molis* en *demoliri* zijn daarmede verwantschap.

Malen, o. w., ik maalde, heb gemaald. Zich heen en weer bewegen: hoe staat gij zoo te malen? Van hier ook *gemaal*, voor gedurige beweging. Bij overdragt, mijmeren: zij begint te malen. Hoe lang heeft zij reeds gemaald? niet *gemalen*. Van hier ook malerij, maling: gij zijt in de maling, in de war. In de maling komen, door het gemeene volk, op de straat, omsingeld, en van den eenen naar den anderen kant, getrokken, gestooten worden. Ook zegt men: er maalt mij iets door het hoofd; eigenlijk: er wordt iets in mijn hoofd om en om gedraaid, dat komt mij gedurig in de gedachten, en ik peins daarover, bij herhaling.

Malen, (mellen) oud werkw., (bij **KIL.**) beteekenende vereenigen, huwelijken, waarvan ook *maaldag*, voor trouwdag, in gebruik geweest is. *Zie gemaal*.

Malle, v., meerv. maliën. Een ring van ijzer of koperdraad: een wapenrok met stalen maliën. **HOOGVL.** Ook eene ijzeren of koperen pen aan een snoer, anders *nestel*. Zamenst.: maliehemd, of maliënkolder, kolder met maliën bezet, een soort van krijgsmans harnas.

In het **fr.** *maille*, **ital.** *maglia*, **sp.** *mala*, **eng.** *mail*, middeleeuw. *malia*.

Malle, (**fr.** *mail*, **lat.** *malleus tusorius*) v., meerv. maliën. Eene kolf, waarmede men in de maliebaan speelt, anders *mallekolf*. Zamenst.: maliebaan, maliehuis, malieklik. Van hier ook het bestr. werkw. *maliën*, in de maliebaan spelen: ik maliede, heb gemalied.

Malkander, voornaamw., onverbuigbaar, behalve in den tweeden naamval, malkanders. Hetzelfde als *elkander*.

Het is zamengesteld uit *malk*, d. i. elk, bij **KIL.** *quisque*, en *ander*. **Oul.** bezigde men *malk*, buiten *zamenstelling*: *mallic* kent hem selven wale. **MEL.** **St.**

Mallen, zie *mal*, bijv. n.

Malloot, v., meerv. malloten. *Zie loot*.

Mallote, waarvan het meerv. buiten gebruik is. Zekere soort van steenklover. Het is verbastert van *mililote*, in het **lat.** *melilotus*, **fr.** *melilot*, **ital.** *meliloto*. Zamenst.: mallotenzalf.

Malsch, bijv. n. en bijw., malscher, malscht, zeer malsch. Zacht, week: malsch vleesch. **Fig.**: een malsch, zacht vloeiend, vers. Malsche kusjes. Van hier malschheid, malschelijk, malschjes. Het staat, ten aanzien van zijnen oorsprong, met het **lat.** *mollis*, **gr.** $\mu\lambda\kappa\omicron\varsigma$, ons *molm*, *molsem*, *mul* en *malen*, in verband.

Maluwe, malwe, v. Zeker kruid.

Malvezei, m. Een goudgele, balsmachtige, zoete wijn, welke om de stad Napoli di malvasia in Morea wast, en van daar zijnen naam heeft.

Mam, v., meerv. mammen. De borst eener

vrouw, in de gemeenzame verkeering, Ook wordt het van dieren gebruikt. Van hier het, in den gemeenen spreektrant, gebruikelijke onz. werkw. *mammen*, voor zuigen: de jonge wil *mammen*, geef hem je volste uyer. J. Vos. Kil. heeft het in den zin van zogen. *Mam, mamme*, wordt ook overdr. gebezigd: houdende Antwerpen voor de mildste mamme, die 't oorlogh zoogt. Hooft. Van het lat. *mamma*, fr. *mamelle*.

Mammeluk, m., meerv. Mammelukken. Een arabisch woord, dat eigenlijk eenen slaaf beteekent, en waarmede men, in Egypte, diegenen pleegt aan te duiden, welke van christenouders geboren, doch in hunne jeugd gevangen, en in de mahomedaansche godsdienst opgevoed zijn geworden. In eene ruimere beteekenis wordt het woord *mammeluk* genomen voor iemand, die de christelijke godsdienst verlaat en den turkschen omhelst.

Mammon, m. Tijdelijk vermogen, in eenen verachtelijken zin, en in zoo ver men daaraan zijn hart hangt. Een grieksch woord, door de Overzetting van den Bijbel tot ons gekomen: Gij en kondt Gode niet dienen, ende den mammon. Het is van het gr. *μαμωναι*, gretig verlangen, afkomstig.

Man, m., meerv. mans, mannen. Een der oudste woorden niet alleen in onze, maar ook in alle europesche talen. Het beteekent 1. een mensch, zonder onderscheid van geslacht; in welke beteekenis het, van den tijd van KERO af, voorkomt. Thaz uoort th' ist man uoorten, heet het bij OTRID., voor: het woord is mensch geworden. *Parn manno* zijn bij KERO menschenkinderen. Een man heet in het angels. *waerman*, eene juffer *maedeman*, eene vrouw *wifman*, eng. *woman*. MORNOF, IURE en anderen hebben in het breede getoond, dat de tweede lettergreep in het lat. *homo*, (bij de oude Latijnen *hemon*, *homon*, *humon*) in *humanus*; *nemo* en *immanis*, onmenschelijk, niets anders dan ons *man* is. In deze beteekenis is het bij ons verouderd, sedert het daarvan afgeleide *mensch* meer in gebruik gekomen is. Intuschen zijn ons onbepaalde voornaamwoord *men*, en het zamengestelde *iemand*, *niemand* nog overblijfsels daarvan. Ook zijn er nog verscheidene gevallen, waarin het woord *man* personen van beiderlei geslacht aanduidt, b. v.: de gemeene man, voor gemeene lieden, mannen en vrouwen. Het schip is met man en muis, met menschen en vee, vergaan. — Eenen persoon, in eenige spreekwijzen des gemeenen levens gebruikelijk. Zijne waren aan den man helpen. Als de nood aan den man komt. Gij zult mij man en paard noemen, den regten persoon, en hem juist uitduiden. Iemand voor den man houden, voor dengenen, die iets gedaan of gezegd zou hebben.

2. Iemand van het mannelijke geslacht, zonder onderscheid van jaren. Ick heb eenen man van den Heere verkregen. BIJBELV. Het verkleinw. *mannetje* wordt ook van dieren gebezigd, in tegenoverstelling van het *wijffe*. In het dertigste jaar is men een man, d. i. een volwassen man. Een wijs, ervaren, geleerd, geschikt man. Een man van letteren. Een man van ondervinding. Een man van smaak. Man voor man. Iets mannetje voor mannetje namaken, d. i. juist, in al zijne deelen. Hij is mans genoeg; ook in het meerv.: zij zijn mans genoeg. Ik ben uw man daarvoor, ik sta u daarvoor in. Ook: ik ben uw man, ik

sta u — ik zal u afwachten. KARELS naazaat was er de man niet toe, was er niet geschikt toe. Hooft. Weleer was *man* ook zoo veel als eerlijk man; van waar nog de spreekwijs: een man een man, een woord een woord, dat is: een eerlijk man houdt zijn woord. Wanneer er een telwoord voorgaat, blijft het meestal onveranderd, even als bij maten en gewigten: een leger van twintig duizend man; bij Hooft ook *mannen*.

Meer bepaald beteekent het woord *man* eenen echtgenoot, in tegenoverstelling van *vrouw*, of *wijf*. Bij OTRID. reeds *man*, zweed. *man*, in middel-euw. lat. *homo*. Eenen man nemen, krijgen. Het vrouwel. woord is *mannin*, in den bijbelstijl: men salse manninne heten. Van hier manachtig, manheid, bij Hooft; mannelijk, tot den man en het mannelijk geslacht behoorende; dapper, deftig, onverschrokken; mannelijkheid, ook voor het mannelijk schaamdeel; mannen, eenen man nemen; ook voor *bekannen*, bij Hooft. Zamenst.: akkerman, bootsman, enz. Manlieden, (manlieden, manlui) manmensch, manmoedig, manmoedigheid manmoedigheid, mannenhuis, mannenmoed, mannenstand, mansbeeld, — mansbloed, mansdom, en manndom, bij VOND., manshand, mansheind, manshoed, manjas, manshoofl, ook voor man, — manskleed, manskleeding, mannenklooster, mansslag, mansleen, manslengte, de lengte van eenen gewonen man, — mansmaunen, leenmannen, die achterleenen bezitten, — mansmoeder, in den lagen spreektrant *mansmoer*, — mansmuts, mansnaam, mansoor, mannelijke nakomeling, ook zeker kruid; manspersoon, mansrok, manszuster, manvolk, manwijf, man en vrouw te gelijk, — manziek, manzichte, enz.

Het meervoud van sommige, met *man* zamengestelde, woorden heeft *lieden*, *liiden*, en niet *mannen*, b. v. ambachtsman, ambachtslieden, zie *ambacht* enz.

Oulings werd dit *man* veelal in plaats van *er* gebezigd, zijnde de mannelijke uitgang der van werkwoorden gevormde zelfstandige naamwoorden. Zoo is *betoman*, bij OTRID. *aanbidder*. En nog tegenwoordig zegt men: koopman en kooper, handwerksman en handwerker, enz.

Dewijl in de meeste beteekenissen van dit oude woord het denkbeeld van moed en sterkte duidelijk doorstraalt, zoo hebben de meeste Taalkundigen het van het oude werkw. *mogen*, zweed. *ma*, afgeleid. Het wend. *motsch* beteekent magt, en *mosch* eenen man; welk laatste met het lat. *mas* overeenkomt. Ook beteekent het hebr. *geber*, dat van **גבר**, *sterk*, afkomstig is, eenen man.

Manbaar, bijv. n. en bijw., manbaarder, manbaarst. Bekwaam om in het huwelijk te treden, van een vrouw gesproken, huwbaar, van het oude *mannen*, d. i. eenen man nemen. Manbaar worden. Van hier manbaarheid.

Mand, (mande) v., meerv. manden. Een van teenen gevlochten korf. Door de mande vallen, spreekw., tot bekenenis komen. Zamenstell.: appelmand, broodmand, enz. Mandenmaken, zelfst. gebruik: eenen jongen op het mandenmaken doen — mandenmaker, mandenmakerij, mandenwerk, mandenwinkel.

Het heeft, over het geheel, de beteekenis van diepte, en behoort tot *mond* enz.

Manen, b. w., ik maande, heb gemaand. Waarvoor gemeenlijk *aanmanen*, *vermanen*, gebe-

zigt wordt. Bijzonderlijk ter betaling van eene schuld aansporen: hij laat zich dagelijks manen. Van hier maner, maning.

Lat. *monere*, gr. *μναινω* — *μηνω*, dor. *μννω*, *indico*. Het schijnt ook aandrijven, leiden te beteekenen, en met *mennen* in verband te staan. Zie *maan*.

Mangel, o. De afwezendheid eener nuttige en aangename zaak, — gebrek. Bij mangel van geld. Bij mangel van vergelding. HOOFD.

Ital. *manco*, middeleeuw. lat. *manca*, fr. *manque*. Het stamwoord is ongetwijfeld ons *mank*, lat. *mancus*.

Mangel, m., meerv. mangels. Een werktuig, waarmede men gewasschen en gedroogd linnen, en ook andere wollen kleedingstukken, glad en zacht maakt. Den mangel trekken. Zamenstell.: draaimangel, handmangel, trekmandel.

Middel. lat. *mancula*, waar *manculari* mangelen is. Waarschijnlijk is het verwant met ons veronderde *mange*, hetwelk allerlei werktuig, en vervolgens allerlei krijgstuig beteekende, bij KIL. insgelijks *machinae bellicae genus*; in welken zin het ook bij HOOFD voorkomt.

Mangelen, o. w., het mangelde, heeft gemangeld. Afwezend zijn van dingen, welke noodzakelijk of wenschelijk zijn; alleen in den derden persoon gebruikelijk: het geld mangelde. Het mangelt heden overal aan geld. Ook fig.: het mangelt, het hapert, niet aan mij, dat enz. Het mangelt mij aan tijd.

Mangelen, b. w., ik mangelde, heb gemangeld. Door middel van eenen mangel linnen glad en zacht maken. Zamenstell.: mangelkamer, mangelplank, mangelrol, mangelstok, enz.

Oul. beteekende *mangelen* heen en weer bewegen; van daar bij KIL. *mutare*, *permutare*, en bij ons nog voor ruilen, verwisselen, in gebruik: eene goede mangeling (ruiling) doen. Van hier, mogelijk, de beteekenis van ons *mangelen*, of, door het heen en weder bewegen van zeker door zijne zwaarte drukkend werktuig, glad maken. Zie *mangel*.

Manhaft, bijv. n. en bijw., manhafter, manhaftst. Van *man* en *haft*, voor *heftig*, van *haven*, *haben*, *hebben*. De manhafte burgerij. Ook manhaftig. Van hier manhaftigheid, manhaftiglijk. Zie *heftig*.

Manier, v., meerv. manieren. Een woord, waarmede zoowel de aard en wijs over het algemeen, als ook in het bijzonder de aard en wijs der gebaren, en deze gebaren zelve aangeduid worden. Iemand goede manieren leeren. Dat is geene manier van doen. Gewoonte, gebruik: het is nu de manier, zoo gekleed te gaan. *De manier* is bij den beeldenden kunstenaar de hem eigene wijs van uitvinden en uitvoeren. Zij is in de kunsten datgeen, wat in de fraaije wetenschappen de stijl of schrijfwijz is: een schilderstuk in de manier van RUBBENS. Van hier manierlijk, manierlijkheid, onmanierlijk; ook het bedr. werkv. *manieren*, goede manieren leeren: in het manieren, regelen en zedevormen der leergierige jongheid. VOND. Van hier *gemanierd*, *sp. manera*, ital. *maniera*, fr. *manière*. TEN KATE brengt het tot het oude *manen*, *mennen*, aanmanen, aanvoeren.

Manifest, o., meerv. manifesten. Een uit het lat. *manifestus* ontleend woord, dat reeds alge-

meen gebruikt wordt; in het fr. *manifeste*. Een openbaar geschrift, waarin een Vorst, of Staat, de wereld van zijne handelingen onderrigt.

Mank, bijv. n. en bijw., manker, mankst. Gebrekkelijk in den gang, van natuur, of bij toeval, verminkt aan de voeten: mank gaan. Aan hetzelfde euvel mank gaan, hetzelfde zedelijk gebrek hebben. Gij kunt voor mij niet mank gaan, gij kunt uwen natuurlijken gang, uwe geaardheid en ware gedaante, voor mij niet verbergen. Ook van zaken, waarin eene merkelijke gebrekkelijkheid plaats heeft: een mank bewijs. Die gelijkennis gaat mank. Van hier mankheid. Oul. beteekende het verminkt, in het algemeen.

Mankop, o., meerv. mankoppen. Anders ook *heul*, *slaapbol*, *slaapkruid*: mankop, dat slaap verwekt. VOND. Zamenstell.: mankopstroop, mankopzaad.

Bij OTFRID. is het *manahuibit*, in het hoogd. *Mohnhaupt*.

Manmoedig, zie *man*.

Manna, o. Het hemelbrood der H. Schrift: uwe vaders hebben het manna gegeten in de woestijne. BIJBELV. Het *manna* der Apothekeren is eene soort van dauw, die in Kalabrie op zekere tijden des jaars, op de bladen der boomen gevonden wordt; volgens anderen, de verharde zoete sap van zekeren boom; in het lat. *manna calabrina*.

Mannegeld, (mangeld) o., meerv. mannegelden. Van *man*, in de algemeene beteekenis van mensch, en *geld*. Oul. is het in gebruik geweest, voor de waarde van een gedood mensch, welke de Naastbestaanden vorderden, of de geldboete voor eenen beganen moord; anders ook *wergeld* genaamd, van *wer* (man) en *geld*, in Vriesland *mangelding* en *mansboete*, bij de vriesche boeren *huidlesen*, d. i. *huidlossing*.

Mannelijk, zie *man*.

Mannen, zie *man*.

Manschap, v. Eigenlijk, de betrekking tusschen den leenheer en de mannen van leen, of leenmannen, en inzonderheid de verschuldigde trouw en gehoorzaamheid van de laatsten aan den eerste: hulde en manschap aan zijnen leenheer bewijzen. HALMA. Thans gebruikt men het meest voor mannen, manspersoon: de manschap van het dorp bijeenroepen. Krijgsvolk, soldaten: zijn leger bestaat uit kloeke manschap.

Manslag, m., meerv. manslagen. Doodslag, moord: eenen manslag begaan. HOOFD bezigt *manslaght*.

Mantel, m., meerv. mantels. Iets, hetwelk iets anders bedekt. Van hier wordt een wal om eene stad *mantel* genoemd; zoo ook het houten of steenen belegsel om eenen schoorsteen, en zamengesteld *schoorsteenmantel*. Verder, zeker wijd opperkleed, hetwelk over de gewone kleederen gedragen wordt: eenen mantel dragen, omhangen. Schoon de mantels der kerkleeraars meestal tot eene kleine strook zwart laken, of zwarte zijde, welke zij op den rug dragen, ingekort zijn, behouden zij echter nog denzelfden naam: mantel en bef aandoen. Ook dragen sommige opperkleederen der vrouwen dezen naam. Van dit woord zijn eenige spreekwijzen ontleend, als: iets met den mantel der liefde bedekken. Den mantel naar den wind hangen, zich naar tijden en omstandigheden schikken. Den mantel op den tuin hangen; dit zegt men van eenen geestelijke, die,

zich op het land bevindende, zich gaat verlustigen, op eene wijze waarin zijn karakter hem hinderlijk zou wezen, en die daarom zijnen mantel op den tuin, d. i. op de heining of haag, hangt. En van dit nederloggen van zijn karakter, heeft deze zelfde spreekwijs eene andere betekenis bekomen, namelijk van zijn ambt neder te leggen; in welk geval men zegt: hij heeft den mantel op den tuin gehangen. Zamenstell.: dekmantel, krijgsmantel, enz. Mantelhuis, waar rouwmantels verhuurd worden; mantelkoord, mantelkraag, mantellis, mantelverhuurder, mantelzak. Het zamengestelde *mantelpijpje*, voor het laatste pijpje, dat men in een gezelschap rookt, is nog in gebruik, en waarschijnlijk daarvan ontleend, dat, onder het rooken van deze pijp, de mantels bijeengebragt en omgehangen werden, en men zich intusschen gereed maakte, om het gezelschap te verlaten. Van dit *mantel* is het bedr. werkw. *mantelen* gevormd, nog overig in ons *bemantelen*. Zie dit woord.

Mantelpijpje, o., zie *mantel*.

Mare, maar, v., meerv. *mare*n. Oul. gebruikelijk, voor water, zie *moeras*: inder mare verdrongen. M. St. Zeker water te Leiden draagt nog den naam van de *Mare*. Het maar is in Groningen eene breede sloot, of vctering, waarin watermolens zich ontlasten. Zie *meer*.

Marg, zie *merg*.

Mark, v., meerv. *mark*en. Eigenlijk een teeken; doch daarvoor bezigen wij *merk*. Zie dit woord. Wijders, eene met *mark*en, of grensteekenen, aangeduide en daarin bepaalde vlakke, een afgeteekende omtrek. Het wordt van geheele landen gebruikt, als: Denemark (Denemarken) Finmark, enz. Ook van eene landstreek, verscheidene plaatsen in zich bevattende, en binnen hare grenspalen besloten: de mark Brandenburg enz. Van hier de zamengestelde: markhoek, markgraaf, markgraafschap, markgravin, markpaal, markregter, marksteen.

Middleeuw. lat. *marcha*, eng. *mark*, bij ULPHIL. *marco*, deen. *mark*, zweed. *märke*, fr. *marche*. Het lat. *margo*, een rand, komt hier mede in aanmerking.

Mark, o., meerv. *mark*en. Zeker gewigt: bij de goud- en zilversmeden gebruikelijk, waarschijnlijk wegens het daarop geslagen teeken, of den stempel, dus genoemd, en derhalve tot het vorige *mark* behoorende: een mark zilver, een mark goud. Fig., is *mark*, in vele Landen, eene grootendeels ingebeelde munt, bij welke men rekent, vermoedelijk, dewijl men weleer het geld plagt te wegen.

Marketenter, m., meerv. *marketenters*. Een zoetelaar. Ongetwijfeld van het ital. *mercante*, oudfr. *mercadant*. In het ital. is zoowel *mercare*, als *mercantare* en *mercantare*, handelen.

Markt, v., meerv. *mark*ten. De openbare talrijke zamenkomst van koopers en verkoopters: ter markt gaan. De plaats, waar gekocht en verkocht wordt: bij de markt wonen. De prijs, of de loop der koopwaren: wat is de markt van de boter? Onder de markt, boven de markt. Spreekwijzen: zijne huid zelf ter markt brengen, zich, in eigen persoon, verdedigen. Hij is van alle markten weder gekomen; hij is een loos en bedreven mensch; zinspelende waarschijnlijk op iemand, die alle markten bezoekt, en daardoor in den handel doorslepen wordt. Zamenstell.: kalvermarkt, ossemarkt, enz. Zook ook markttag; fig.,

eene goeden markttag hebben, veel verkoopen. Wijders, markttag, het gaan naar de markt. Eindelijk eenige andere zamengestelde, als: markt-emmer, marktakraam, markt-kramer, marktmeester, marktplaats, marktprijs, marktregt, markt-reizer, marktschip, marktshipper, marktschuit; markt-schreeuwer, voor *kwakzalver*. Van hier het onz. w. *markten*, ter markt gaan; en bedr., voor ter markt brengen, verkoopen.

Volgens ADEL., uit het middeleeuw. lat. *mercatum*, *merchetum*, gelijk dit van het lat. *mercari*, *mercatus*.

Marlen, b. w., ik marlde, heb gemarld. Schippersw., beteekenende de zeilen met dun touw, hetwelk men kettingswijze door elkander steekt, aan de lijken vastnaaijen. Van hier *marling* (meerling), dun, sterk touw, waarmede men de zeilen marlt; in het fr. *merlin*, ons *marlijn*. Het is een voortd. werkw. van *marren*, binden, voor *marren*. Zamenstell.: marlpriem, marlroep, marltouw, waarmede men de zeilen opbindt.

Marmel, m., meerv. *marmels*. Een knikker, waarmede kinderen spelen, hetzij van marmer gekleurd. Van hier het onz. w. *marmelen*, met zulke knikkers spelen.

Marmelade, ond. w., v., meerv. *marmeladen*. Ingesuikerde boomvrucht, in het bijzonder kwevleesch, doorsuikerde kweperen. Uit het ital. *marmellada*, dat uit het lat. *melimeli*, *melimelum*, *melimela* schijnt verasterd te zijn.

Marmeldier, o., meerv. *marmeldieren*. Een bekend diertje, met hetwelk de Savooijers en Tyrolers omreizen, anders *marmotte* genaamd, fr. *marmotte*.

Marmelen, zie *marmel* en *marmel*.

Marmel, m. en o., meerv. *marmers*. Een fijne kalksteen, die in geheele beddingen, waaruit hij gebouwen wordt, te vinden is. De stof is van het onz., de steen uit die stof gevormd van het mannell. geslacht. Het meerv. *marmers* is voor knikkers (zie *marmel*) gebruikelijk. Voorts, gelijk de latijnsche Dichters hun *marmor*, waarnit ons woord gevormd is, voor de oppervlakte der zee, voor de zee zelve gebruiken, zoo doen onze Dichters ook met dit woord. Zook zegt VOND. ergens: de baren tuimelen om in 't marmel. En POOT: langs 't marmel in het mer. Zamenstell.: marmelbeeld, marmelmijn, marmelsteen, marmelsteentmortel, marmelzager. Van hier het onverbuijg. bijv. naamw. *marmeren*, dat van marmel gemaakt is: eene marmelen zuil enz.

Marot, (*marotte*, bij KIL. eene pop, welke men gekken geeft, om mede te spelen) v., nog overig in de spreekwijs: elke zot heeft zijn marot, d. i. elk heeft zijne speelpop. Verkeerdelijk heeft men dikwerf gemeend, dat in deze spreekwijs, op den bekende hofnar, CLEMENT MAROT, gezinspeeld werd.

Marren, (mare, merren), b. en o. w., ik marde, heb gemard. Bedr., binden: gemart aan eene paale. Bóg. In de scheepvaart is dit woord vooral gebruikelijk: toen de manschap de vloot aan den oever maerde. VOND. Onz., met *hebben*; sammelen, talmen: waer mart Godts wraak? POOT. Bij de Angels. is *meran*, verhinderen, beletten. Zamenstell.: marlijn, dun touw, waarmede men mart, dat is marlt. Zie *marlen*.

Mars, m. De naam van den Krijgsgod, in de fabelleer der oudromeinsche dichters. Voorts, draagt eene der dwaalsteren, in ons zonnestelsel,

dezen naam, gelijk scheikundigen denzelven aan het ijzer geven.

Mars, v., meerv. marsen. Eene ronde houten zoldering, om den mast van groote schepen: het topzeil wordt op de mars neergevelt. Hooft. De mars zingt liefelijke deunen. Poort. Ook wordt het genomen voor het kooptuig eens kramers, hetwelk dezelve op den rug, of voor het lijf, draagt. Zamenstell.: fokkemars. — Marsklimmer, marslantaarn, marsmast, marssteng, marsvellen, marszeil. — Marsdrager, marskramer, marsman; marsvoerder, een schip, dat een mars voert, bij Hooft.

Marsch, m., meerv. marschen. Een woord, uit het fr. *marche* ontleend, en onder krijgsvolk gebruikelijk, zoowel van voetvolk als ruitery verstaan wordende. Optogt der krijgsvonden: op marsch zijn. *Marsch!* een bevelwoord, om de soldaten te doen voortgaan. Een muzijkstuk, dat op de trom geslagen, of gespeeld wordt, ten teeken, dat de marsch beginnen moet: de hollandsche marsch.

Marscheln, m., meerv. marsepeinen. Zeker suikergebak van zoete en bittere amandelen, suiker, enz.: die geen bancket van marsepeinen shaft. VOND. Uit het ital. *marzapane*, omdat MARZA, een Italiaan, daarvan de uitvinder zou geweest zijn. MEURS. heeft (*glossar.*): *βέτα πικροπύττας, ὁ λεγόμενος μαρζαπής*. Sp. *macapana*, fr. *massepain*. In het middeleeuw. *panis martius, marcipanis*. Zamenstell.: marsepeinbakker.

Marte, (*merte, merteken, martin*, bij KIL.) v., meerv. marten. Dit woord verklaart KIL. door eenen aap. Bij DE BRUNE vindt men *marteko*.

Martelaar, (*marteler*) m., meerv. martelaars, martelaren. Een bloedgetuige, iemand, die, om de belijdenis van de christelijke godsdienst, allerlei lijden uitstaat: het bloed der martelaren was het zaad der Kerk. Wijders iemand, die, om eene waarheid of zaak, die goed is, of welke hij voor goed houdt, ongelukkig lijdt: hij is een martelaar voor zijn gevoelens geworden. Fig.: hij is een martelaar in zijn werk. Van hier martelarij, het martelaarschap, het marteldom. Het vrouwel. is *martelares*. Zamenstel.: martelaarsboek, martelaarslijst, marteldood, martelkroon, voor martelaarsdood; martelaarskroon, de eer van het martelaarschap. Poort heeft *martelsnaar*, getokkeld ter eer van eenen martelaar. Uit het lat. *martyr*, dat van het gr. *μαρτυρ* afkomt, welk woord enen getuige, en in ongenen zin, eenen bloedgetuige beteekent. Van hier het bedr. werkw. *martelen*, pijnigen, den dood aandoen; waarvan martelgereedschap,

Marter, m., meerv. marters. Een sabeldier, welks bont in waarde is. Op de Veluwe noemt men eene soort van wezeltyje *mater*. Uit het fr. *martre*, of *marle*.

Mass, v., meerv. massen. Eene menigte, een hoop; van het lat. *massa*: in een mass' ongeschikt al over hoope liep. ZACHAR. HEYNS. De verzameling van Joden en Heidenen tot eene kerk wordt door VONDEL ook met dezen naam bestempeld: die mas uit vele troepen van allerhande bloed. Voor eenen ongevormden klomp: VULKAEN, die dissel smeede — van sijn gout, de speek van zilvere massen. VOND. L. MEYER telt het onder de bastaardwoorden.

Mask, (*maske*) v., meerv. masken. Hetzelfde als *masker*. Oncig.: onder maske van looze naamen. Hooft. Fr. *masque*.

Masker, o., meerv. maskers. Grijs, momaan-

gezig. Glimp, schijn: onder het masker van vriendschap. L. TRIP. Het masker afdoen, openlijk voor den dag komen. Van hier het bedr. werkw. *maskeren*, een masker voordoen, fig., met eenen glimp bedekken: hun bedrijf te maskeren. Hooft.

Masker, maske, middeleeuw. *mascha, mascara*. Misschien uit eene bron met het verouderde *masche, maschel*, dat bij KIL. voorkomt, en eene vlek beteekent; omdat de oudste wijs, om zich onkennelijk te maken, daarin bestond, dat men het gezigt besmeerde.

Mast, m., meerv. masten. Een scheepsmast. Hiervan zijn eenige spreekwoorden ontleend, h. v.: varen, waar de groote mast vaart, d. i. overal varen, waar het gevalt. Er kunnen geene twee groote masten op een schip zijn, maar een kan de voornaamste zijn, en het opperste gezag bekleeden. Hij moet voor den mast: dit zegt men van eenen matroos, die meer spijs neemt, dan hij opeten kan; voor welke gulzigheid men wel eens aan den mast gebonden en gestraft werd. Hij zal den mast wel opkrijgen, hij zal zich wel helpen, redden. Ook worden lange palen, schoon men hen niet op schepen gebruikt, *masten* genaamd: masten in den grond heijen. Zamenstell.: mastbloem, damastbloem; mastboom, mastbosch, masteloos, mastenmaker, masthout, mastklimmer, mastkoker, mastligter, een ligter met eenen mast; mastspoor, mastkoker; mastvisch, cachelot. Driemasthoeker, driemastschip.

Het schijnt met eene *mijt*, eene houtmijt, denzelfden oorsprong te hebben; van het oude *ma*, hoog, sterk.

Masteluin, (*masteluin*) o., meerv. masteluiten. Gemalen koorn van half tarw en half rog; ook een brood, daarvan gebakken. GOEREE bezigt het figuurlijk, zeggende: dat de rijnsburgsche Broeders voor masteluin, dat is half arminiansch, half doopsgezind, de monsting konnen passeren.

KIL. heeft *mischteluyn*, van het oude *misschen, misschelen*, mengen; zoo dat het woord eigenlijk gemengd koorn, en een gemengd gebak beteekent, en ons *masteluin*, waarschijnlijk, eene verbastering van *mischteluin* is.

Mastik, m. De welriekende hars van den mastikboom. Uit het gr. *μαστιχ*.

Mat, o., meerv. matten. Eigenlijk grasland, dat gemaaid kan worden; van *meden, maaien*, lat. *metere*. Van hier is het eene zekere hoegroothed van land. Zamenst.: deimat voor dagmat, zooveel als, door eenen man, in eenen dag kan gemaaid worden.

Mat, v., meerv. matten. Een spaansch geldstuk, dat vierkantig is: spaansche mat. Indien deze zilveren munt, om hare vierkantige gedaante, dezen naam draagt, zoo konde men hiernede vergelijken het middeleeuw. *matto* en *mattonus*, ital. *mattone*, een tichelsteen.

Mat, (*matte*) v. Een woord, dat reeds verouderd is, beteekenende geronnene melk. Het zamengest. kaasmat is nog in gebruik, voor kaasvorm. Het behoort tot het geslacht der woorden *mas*, lat. *massa* — *materie*, lat. *materia*.

Mat, v., meerv. matten. Eene stoelmat; ook voetmat, en dekmatt: gedekt met eene mat. VOND. Hangmat: in eene mat slapen. Zamenstell.: bakermat. Eene kool, waarin hanen vechten: waarvan de spreekwijzen — de mat zijn, zich in verlegenheid bevinden — voor iemand in de mat

springen, deszelfs zaak verdedigen. **Zamenst.**: mat-
tebies, mattenkramer, mattenmaker, mattenlisch, zek-
ker watergewas. Van hier het bedr. werkw. *matten*,
stoelen matten.

Eene biezenmat is in het hoogd. *Matte*, lat.
matta. **MARTIN.** vergelijkt hier het hebr. מַטָּה.

Mat, o., gebruikelijk in de spreekwijs; op het
mat komen, waarschijnlijk, zoo veel als, op den
maaltijd komen, komen terwijl men eten, of zal
beginnen te eten; van het oude *mat*, goth. *mats*,
spijs, maaltijd. Van hier is het overgegaan tot de
beteekenis van bij verrassing komen: het vosken
op 't mat komende. **VOND.**

Mat, bijv. n. en bijw., matter, matst. Een
zeer oud w. ord, dat eertijds de beteekenis van
dood gehad heeft, en volkomen met het hebr. מוֹת
overeenkomt. Die oude beteekenis blijkt nog uit
het oude vlaamsche *maten*, slagten, dooden, dat
bij **KIL.** bewaard is. Hiermede heeft veel over-
eenkomst het lat. *mactare*, slagten, het middeleeuw.
matave, dooden, sp. *matar*, en het oudfr. *mathe*,
het graf. Voorts, heeft het nog eene andere be-
teekenis, zijnde zooveel als overwonnen, in zulke
engte gebragt, dat men zich niet meer weet te
redden. Dus komt het nog in het schaakspel
voor: den koning schaak en mat zetten. Fr. *mat*,
perz. *mat*. Thans beteekent het bij ons vermoed,
in eenen hoogen trap van krachten beroofd: het
matte lijf. **M. L. TIJDW.** Mat van kommer. **POOR.**
Uitgedroogd, uitgeput, verdord: in een lant, dor
en mat. **BIJBELV.** Dof, weinig glans hebbende:
mat geslepen glas. Van hier matheid, matigheid.
Ook het bedr. werkw. *matten*, mat maken; anders
afmatten, waarvoor ook *matteren* door **VOND.** en
HOOFD. gebezigd wordt.

Matadoor, m., meerv. matadoors. Een ond.
woord, dat, in het gemeene leven slechts gebruikt
wordt voor eenen man van groot vermogen, aan-
zien en magt. In het lomberspel worden de
hoogste, en op elkander volgende troeven *matadoors*
genoemd. Het is een spaansch woord, betee-
kenende eigenlijk eenen moordenaar, van het sp.
mator, dooden.

Matelijk, voor *matiglijk*. Zie *matig*.

Materie, v. Van het lat. *materia*. Ond.
woord, voor onderwerp. Zie *stof*. Ook voor *etter*,
in het dagel. leven.

Mathoën, o., meerv. mathoënders, mathoën-
deren. Turelnr, een zekere vogel.

Matig, bijv. n. en bijw., matiger, matigst. Zoo
als het met de gesteldheid, de maat van andere
dingen, overeenkomt; doch in eenen fig. zin, in
welke beteekenis het in zamenstell. alleen voor-
komt: pigtmatig, regtmatig, regelmatig, wetmatig,
enz. Dat met maat en regel overeenkomt: matigh,
rechtveerdig, kuysch. **BIJBELV.** Dat de gewone
maat niet te boven gaat: een matig vermogen.
Matig weer, niet te heet, niet te koud. Van hier
matigheid, matiglijk; waarvoor ook *matelijk*, bij
HOOFD.

Matigen, b. w., ik matigde, heb gematigd.
Matig maken, intoomen, bedwingen: zijnen toorn
matigen. Meest als een wederk. werkw.: *zich*
matigen, aan zijne neigingen eene maat voorschrij-
ven. Van hier matiging.

Matras, v., meerv. matrassen. Een onderbed,
dat met haar of andere stoffen opgevuld en door-
naaid is: de vorst springt van de matras. **HOOGVL.**
Ook geeft men dien naam aan een *waterglas*, *pisglas*.

Het is uit het ital. *materazzo*, *matarazza*, mid-
deleeuw. *mataratum*, *matracium*.

Matres, v., meerv. matrassen. Eene meeste-
res. Ook eene minnares. In de dagelijksche taal
alleen wordt het gebruikt. Van het fr. *maitresse*.

Matroos, m., meerv. matrozen. Een boots-
gezel, die op een oorlogsschip vaart.

De oorsprong is onzeker. **ADELUNG** denkt om
het lat. *metellus*, iemand, die bij het leger om
loon diende; een verkleinw. van *metus*, hetwelk hij
niet maat, een mukker, een handlanger, tot eene
bron brengt.

Matschudding, v. Gruis en veiligheid van
korn, rijst, enz. Ook uitschot van iets. Van
mat en *schudding*.

Matsen, b. w., ik matste, heb gematst. Dood-
slaan: die op 't kasteel vlood, en daar door de
macedonieren gematst werd. **BÓGAERT.** Van hier
matshamer, strijdhamer. Het woord is uit eene
bron met het vlaamsche *maten*, dooden. Zie *mat*.

Matsvot, m., meerv. matsvotten. Een scheld-
naam, welken men iemand toevoegt, die niet durft,
en daarbij dom en onnoozel is. In Groningen
gebruikt men het van het vrouwelijke geslacht:
eene *matvotsche*. De eerste helft des woords
stamt van *mat* af, dat voorheen de beteekenis ook
van bloede had. In het ital. is *matto*, een nar, een
mad, orzinnig. In het neders. is *matsfotz*, een
verwijfd mensch. Zie over de andere helft, op
hondsvot.

Matten, matteren, zie *mat*, v. en bijv. n.

Maselen, v.; het enkelv. is niet in gebruik.
Eene ziekte, waardoor de opperhuid met kleine
roode vlekken uitslaat. Van hier het onz. w. *maze-
len*, de mazelen hebben.

Mazel, gelijk *masche*, *maschel* bij **KIL.**, is in het
algemeen eene vlek. Zie *masker*.

Mede, (meê) v. Een drank, die door gesting
uit honig en water, of andere vloeistoffen, toebe-
reid wordt: met de zoete mede. **HOOFD.** Van
hier medig: medig bier.

Middeleeuw. *medo*, *meda*, *medus*. Het stamwoord
is het slavon. *med*, honig, in het rus. *med*, pool.
meod, lith. *meddus*.

Mede, (meê) een bijw. van verzameling, in de
beteekenis van *ook*: men had vernomen, dat hij
mede een van die bende was. In dien zin gebruikt
men het in Zeeland veel. Men gebruikt het ook
in de beteekenis van *met*; als daarmede, waarmede,
enz. Als voegwoord, met *als*: wijn, als-mede brood.
Voorts dient het voor werkwoorden: medebrengen,
mededeelen, mededrinken, medegaan, medegeuigen,
medeklinken, waarvan medeklinker; medekomen,
medeloopen, medenemen, medeslepen, medespreken,
medestemmen, medetorschen medevoeren, mede-
werken, medewillen, enz. Voor zelfst. naamw.:
medearbeider, medeborg, med-broeder, medeburger,
medechristen, mededienstknacht, mededinger, mede-
dedoogen, medeërfgenaar, medeganger, medege-
noot, medegeetuge, medegeuigenis, medegevangen,
medegewisse, medegezel, medehandelaar, medehel-
per, medehulp, medeingezetene, medekennis, mede-
kiezer, medeklank, medeknecht, medekrijgsman,
medeleeraar, medeleerling, medelijden, medemaat,
medemakker, medemensch, medeminnaar, mede-
schepsel, medestander, medestrijder, medeverwant,
medevoogd, medevrijer, medeweten, medezuigeling,
enz. Voor bijv. naamw.: medeëuwig, medegaande
(meêgaande) deelnemend; medehulpig, medepligtig,
medeschuldig, medewarig (meêwarig); van *mede*

en *waren*, d. i. gaan, derhalve medegaande, gemeenzaam, beleefd, bij **HOORT**.

Mededeelen, b. w., ik deelde mede, heb medegedeeld. Iets van zijnen eigendom aan anderen overdragen. — Zeggen, verhalen: ik zal u wat nieuws mededeelen. *Mede deelen*, afgescheiden, is een onz. werkw.: ik deel mede in dat verlies, datzelve treft mij ook. Van hier mededeelbaar, mededeeler, mededeelgenoot, mededeelhebber, mededeeling, mededeelzaam, mededeelzaamheid, enz.

Mededooogen, o.; *medeklinken*, enz., zie *mede*.

Mediaan, een woord, dat uit het lat. *medianus* ontleend, en in zamenst. alleen gebruikelijk is, als: mediaanader, in de ontleedkunde, de ader, die tusschen de hooflader en leverader ligt. Mediaanpapier, middelsoort, in grootte tusschen het gemeene en groote papier gerekend wordende. Zamenst.: grootmediaan, kleinmediaan, enz.

Medicijn, v., meerv. medicijnen. Ond. woord, geneesmiddel: uit de volle medecijn. **VOND**. In dien zien gebruikt men het gewoonlijk in het meerv.: de medicijnen helpen niet. Het meerv. beteekent ook de wetenschap van geneesmiddelen: hoogleeraar in de medicijnen. *Medicijn*, mannelijk gebruikt, beteekent eenen geneesheer; in welken zin het **thaus** verouderd is: **TALTHYBIUS** heeft door den leger dezen medecijn gezocht. **K. v. MAND**. Van hier medicijnsch. Zamenstell.: medicijndrank, medicijnmeester. Uit het lat. *medicina*.

Meê, zie *mede*.

Meed, (meede, meet) v., meeden, (meeten). Een woord, dat in eenige gevallen slechts gebruikt wordt. Het beteekent eene gaaf, een geschenk, en is nog overig in ons *meede* of *meedpenning*, (anders *niede*, *niedpenning*) eene gift, welke men geeft aan dienstboden, nadat zij zich verhuurd hebben. Het is het hoogd. *Miethē*, eng. *meed*, bij **OTFRID**. *miata*, **NOTK.** *mieta*, zw. *muta*. Het middeleeuw. *meta*, *metum*, is eene bruidsgaaf, als iemand zich aan eene maagd verlooft. Die scherpere uitspraak *meet* hoort men nog in de geschenken, of *meeten*, welke de schippers aan de opzieners der tollē, voor derzelver klaarmaking en spoedige uitvoering, geven. *Meed* is ook erkentenis, huur of betaling voor het genot van zekere regten. Zoo komt het voor in het zam. *keurmeede*, dat eigenlijk aanduidt een uitgekozen stuk uit den boedel van eenen leenman, aan zijnen leenheer verschuldigd. Gelijk dan ook nog de *keurmeede*, in den magtbrief van graaf **GERARD VAN GELRE**, bij **SCHRASSERT** *Ceurmoda* genaamd en bepaald wordt *unum optimum quid de possessione*, dat, na afsterving van hofhoorige personen, vreemden en bastaarden betaald wordt, deels voor het gebruik van hoven door de eersten, deels voor de inwoning in den lande door de laatsten.

Voorts, komt van *meed*, *meede*, het bedr. v. *meeden*, (bij **KIL.** ook *meden*, *miēden*, *miēten*) huren, en het veroud. *meedeling*, huurling. Het zamenst. *vermeeden* wordt nog in Twente gebruikt: zij heeft zich weder vermeed, d. i. verhuurd, en eenen godspenning aangenomen. Van *meet* is in gebruik geweest *meeten*, *miēten*, geschenken aan vrouwen en maagden, bij plegtige gelegenheden, zenden. De onderscheidene uitspraak *meeden* en *meden* vindt men reeds in de aanverwante talen, hoogd. *miēthen*, angels. *maede*; doch ook *med*, *nede*, saks. *meden*.

Meede, (mee) v. Eene bekende plant, au-

ders *meekrap*. Van hier het bedr. werkw. *meeden* (*meēn*) met *meekrap* verwen. Zamenst.: meemaler, meestamper, meestoof, meevat, meeverw.

Meel, o. Het voedzame deel van granen en eenige peulvruchten, wanneer het fijn gemalen, en door buil of zeef gezuiverd is. Somtids wordt het ook van andere dingen gebruikt. Zoo heet men zaagsel, ergens *zagmeel*. Van *meel* is het onveranderlijke bijv. naamw. *melen*: melen koken. Van hier meelachtig, melig: eene melige peer. Zamenst.: bloemmeel, boonenmeel, enz. Meelbloem, bloem van meel en een heestergewas; meelboom, meelbuil, meelkalk, meelkist, meelkooper, meelkuip, meellijm, meelmees, pimpelmees; meelpap, meelpot, meelsuiker, meeltob, meelton, meeltrog, meelzak, meelzeef, enz.

Meel, hoogd. *Mehl*, lat. *mola*, gr. *μυλερον*. Zonder twijfel is het uit eene bron met *mul*, *mol*, *moln*, en stamt van *malen* af, ijsl. *mela*, verbrijzelen, in stukken stooten.

Meenen, b. en o. w., ik meende, heb gemeend. **ONZ.**, *meê hebben*; vermeenen, denken: ik meende dat die zaak beslist was. Voornemen hebben. Hij meende de reize te aanveinden. **HOFT**. Bedr., bedoelen, het op iets gemunt hebben: zoo die den staat meenden. **HOFT**. Wel willen, genegen zijn: dat ghij mij meent en mint. **KAMPH.** Van hier meening.

Het komt zonder twijfel uit eene bron met het oude *min*, gemoed, eng. *mind*, zw. *mon*, ijsl. *mune*, lat. *mens*, gr. *μενος*. Misschien is *munten*, enen toelag op iets hebben, van denzelfden oorsprong.

Meepsch, bijv. naamw. Zwak, ziekelijk. Zeer denklijk is het met het woord *maf* verwant, dat van iemand gezegd wordt, die, door ongesteldheid, loom en zwaar in de leden is. Van hier meepschheid.

Meer, (oul. *meir*) o., meerv. *meren*. Een groot binnenlandsch water; het haarlemmer meer. In de dagelijksche taal wordt het ook vrouwelijk gebruikt: de haarlemmermeer. Zamenst.: meeraal, meerbaars, meerkat, meerkoet, meerkol (meerwolf, meerholt), zekere vogel; meerkrab, meermin, (meremin) bij de Dichters souwlijen *rievermermin*, doch verkeerdelijk; meerradijs, meerspin, meervissh, meerwater, meerwortel, meerzwijn.

Deze benaming vinden wij reeds in *morimarusa*, gelijk de Scijthen de Doode Zee noemden.

Meer, bijv. n. en bijw., dat eigenlijk de vergelijkende trap van het verouderde *meē*, veel, groot is, hebbende den overtreffenden trap *meest*. Men bedient zich van hetzelfde als bijwoord: dat is meer dan ik eischte. Wat wilt gij meer? Dat kost mij eenen daalder meer. Het zal niet lang meer duren. In den zin van grootere waarde: den naesten lief te hebben is meer dan alle de brand-offeren. **BIJBELV.** Dat is meer geluk dan wijsheid. Hierheen kan men de volgende uitdrukkingen brengen: meer en meer. Te meer. Hoe langer hoe meer. Des te meer. Dies te meer. Veelmeer. Hoe veel te meer. Zooveel te meer. Meer of min. Als bijv. naamwoord, dat tweezins gebruikt wordt. Vooreerst, als een onveranderlijk naamwoord: ik heb nooit meer smarten ondervonden. Ook eenen tweeden naamval: meer waters. Ten tweede, als een veranderlijk naamwoord, waar men *meerder* gebruikt; het meerdere deel. **BIJBELV.** Die zaak vereischt meerdere aandacht. Van hier meerderheid. Zamenst.: meerderjarig, meerderjarigheid, meerendeels, meermaal, meermaals,

meermalen, meervoud, meervoudig, meervoudiglijk, enz. De overtreffende trap *meest*, als een bijv. n. en bijw. gebruikt: de meeste menschen zeggen. De meeste eer. Dit *meeste* werd oulings ook gebezigd voor *oudste*. Als een zelfst. naamw.: de meesten denken anders. Als een bijw.: hij is meest bemind. Hij sprak meest van die zaak. Zamenst.: meerendeels. Van *meerder* is het bedr. en onz. werkv. *meerderen*, voor *vermeerderen* en *meerder* worden, bij *HOOFD* ook *meëren*.

Het is van den verouderden stellenden trap *me* of *me*, dat groot of veel beduidde. Het schijnt de wortel te zijn van het lat. *magis, magnus, major, maximus*. Het begin van het gr. *μαγα*, ons *magt, mast*, schijnen hierheen te behooren. Bij de Hebreëuwen heet *meah* honderd.

Meerderen, meeren, zie *meer*, bijv. n.
Meeren, b. w., ik meerde, heb gemeerd. Scheepsw., vastbinden: een schip meeren. Van hier *meerpaal*, *meertouw*. Zie *marren*.

Meerle, (maarle, merle) v., meerv. meerlen. Een zekere zaugvogel, geheel zwart, maar met eenen gelen bek: daer zal de wilde meerle nestelen. BIJBELV. Fr. *merle*, lat. *merula*.

Meers (*meerse*, bij KIL., bij anderen *meersch*) v., meerv. meerschen. Koopwaar: loopt met uw meersche, loopt. VOND. Het is verbasterd uit het lat. *merx*. Van hier het zamengest. *meersman*, iemand die allerlei waren te koop heeft: om ridder of meersman te spelen. DE BRUNE. Ook wordt het genomen voor het kooptuig eens kramers, anders *mars*.

Meersch (maarsch, mersch) v., meerv. meerschen. Een oud woord, dat eene waterrijke plaats, een moerassig oord beteekent: tot in de meersch vervolgen. DE BRUNE. Van hier *merschdiep*, of *marschdiep*, eene wijde waterplas tusschen *Texel* en *Huisduinen*. Het stamt af van *meer*, en behoort, met *moeras*, tot eenen oorsprong.

Mees, v., meerv. meezen. Een kleine zangvogel. Hoogd. *Meise*, middeleeuw. *meisa*. Zamenstell.: *brandmees*, *koolmees*, *lokmees*, *meelmees*, *pimpelmees*.

Meesmuilen, o. w., ik meesmuilde, heb gemeesmuild. Den muil, dat is, den mond naar het lagchen trekken, grimlagchen. Ook met geslotene lippen eten. Van hier *meesmuiler*, *meesmuilster*. Voorheen zeide men ook *miezemezen*: dan *miesemees* ik bangh. SIX. v. CHAND.

Meest, zie *meer*.

Meester, m., meerv. meesters. Een oud woord, dat in het algemeen iemand beteekent, die eenige waarde, rang, magt en opzigt over personen of zaken heeft. Wij hebben eene menigte van zamengestelde naamwoorden, bij welke het dien zin heeft, als: *grootmeester*, *hofmeester*, *bestelmeester*, *veldtuigmeester*, *burgemeester*, *bouwmeester*, *muntmeester*, enz. In engeren zin verstaan wij, door dit woord, iemand, die de voornameste in magt en sterkte is: iemand voor zijnen meester erkennen. Zich van iets meester maken. Meester van iets zijn, iets in zijne magt hebben. Ik kom mijne driftten geen meester blijven. Hij is zijn eigen meester, hij staat onder niemand. *HOOFD* bezigt *meester worden*, met eenen tweeden naamval: op kloeke hoop van der stad *Parijs* meester te worden. Den meester spelen, zijne magt laten gelden. *HOOFD* zegt ook *den meester maken*. Iemand, die boven anderen in kennis uitmunt: die schilder is een groot meester. Hierheen be-

hoort: meester in de vrije kunsten. *Meester* is ook een eernaam der regtsgeleerden. Wijders, is het een leeraar, in tegenstelling van den leerling. Met dien naam wordt, in de Overz. van het N. T., de groote Leeraar des menschedoms, *CHRISTUS*, dikwijls genoemd: gij heet mij Meester ende Heere. In de dagelijksche taal is dit de naam eens schoolmeesters; ook eens wondhealers. Zamenstell.: *meestergeld*, *meesterloon*. Een handwerker, die zijn handwerk behoorlijk geleerd heeft, en knechts houdt, heet: meester timmerman, meester knoopmaker, enz. Van hier eene oorzaak, een bewerker van iets: het kwaad loont zijnen meester. Het vrouwelijke is *meestere*. Van hier *meesterachtig*, *meesterlijk*, *meesterschap*, en de zamengest. *bouwmeesterschap*, *burgemeesterschap*, enz. Zamenstell.: *meesterknecht*, *meesterloos*, *meesterrib*, *middelrib*, de grootste rib in het ruim van een schip; *meesterstuk*, *hoofdwerk*, *kunststuk*; *meesterwortel*, zekere wortel.

Hoogd. *Meister*, middeleeuw. *meistralis*, fr. *maitre*, ital. *maestro*, sp. *maestro*. Om den hoogen ouderdom des woords, schijnt het niet zoo zeer van het lat. *magister* af te stammen, als wel, van het oude *me*, of deszelfs overtreffenden trap *meest*, even als *magister* van *magis*.

Meesteren, b. en o. w., ik meesterde, heb gemeesterd. Bedr., gezezen, heelen: paarden meesteren. Wij hebben *Babel* gemeestert, maar zij en is niet genesen. BIJBELV. Naar zijnen wil buigen: den raad met de stem meesteren. VOND. Overmeesteren, bedwingen: om zijn gemoedt te meesteren. *HOOFD*. Onz., met *hebben*: quetsuren, waaraan hij binnen *Hoorn* langh lagh te meesteren. VEL. CHR. v. H. Den meester spelen: de knechten meesteren, en trotsen hunnen heer. DE DECK. Van hier *meesterij*, het bedrijf eens meesters. In het bijzonder, heekunst, genezing. Ook de middelen, die tot genezing worden aangewend: hij wist daer van (van kruid, boom, wortel, enz.) te maken *meesterij* tegen veel verscheijden zaken. v. MANDER.

Meesterknaap, m., meerv. meesterknapen. Register, in het stuk van *houtvesterij*, die, op klagt des *houtvesters*, of deszelfs gemagtigden, regt doet en vonnis spreekt. Zie *knaap*.

Meet, zie *meed*.

Meet, v., meerv. meten. KIL. verklaart het door *kerf*, en *TEN KATE* leidt het af van het moesgot. *maiten*, snijden, insnijden. Wij gebruiken nog *meet*, voor het geteekende begin van een speelperk: aan meet staan. Van hier de spreekwijs: van meet aan beginnen, van voren aan beginnen. Het lat. *meta* beteekent den eindpaal van eene renbaan. *Meet* was voorts eene soort van weegbladeren bij de Ouden, zegt *TEN KATE*, waarmede zij het ligchaam plagten te besmeren, en de kerven, of lidteekens, in te schrijven.

Meetbaar enz., zie onder *meten*.

Meeuw, v., meerv. meeuwen. Zekere zeevogel: en 't eenmaal zaligst land een aaklig nest zal zijn van *zwaluwen* en meeuwen. BILDERD.

De vogel schijnt van zijn geluid dus genaamd te zijn.

Meeuwen, zie *maauwen*.

Meëwarig, zie *mede*.

Mei, (oul. *may*) m. De vijfde maand van het jaar, die een en dertig dagen heeft: in 't quickste van den meij. VOND. Dichters spreken van die maand, bij persoonsverbeelding: de blonde

FLORA hult de vlegten van den mei. **ROTGANS.** Zeer fraai wordt de *mei*, door **VOND.**, de *jeugd van 't jaar* genoemd. **Fig.** drukt het woord eenen gewenschten staat uit: dees appel rekt den mej der jonkheit. **VOND.** Bloei: zoo een bui de boomen trefte in hunnen mej. **VOND.** Zamenstell.: meibloem, meiboter, meidoorn, meidrank, meihout, meikersen, meikever, meimaand, meitijd, meivisch, meivogel, die met den Mei komt; ook een mensch, die in den Mei geboren is, enz.

Mei, hoogd. *Mai*, lat. *majus*. Men leidt het woord gemeenlijk van het lat. af: doch, daar deze maand, reeds in de salische wetten, *meo* heet, schijnt de naam eerder, met den latijnschen, eenen oorsprong te hebben.

Mei, m., meerv. meijen. Bloembondel, bladerrijke tak: bronnen met den mei besteken. **VOND.** Meijen van dichte boomen. **BIJBELV.** Zamenstell.: meiboom, een bladerrijke tak boven op de vorst van het huis gezet, als het gebind klaar is; ook een berkenboom, waarmede men outdijns huizen en kerken, in den Mei versierde. — Meitak, meivuur, een vnur, dat of van meitakken bestaat, of uit vreugde, in het begin der meimaand, wordt aangestoken. Het woord schijnt van *meijen*, dat is maaijen, af te stammen.

Meid, v., meerv. meiden. Dienstmeid. *Meid* zegt men ook, in den vertrouwlijken stijl, voor eene dochter: brave meid! Het verkleinw. is *meisje*, voor *meidje*, dat in Noordholland nog gebezigd wordt; zamenst.: breimeisje, naaimeisje, enz. Zamenstell.: dienstmeid, keukenmeid, kindermeid, enz. *Meid* van het oude *mege*, *maged*, nu *maagd*, angels. *maid*, *maidden*.

Meijer, m., meerv. meijers. Een zeer oud woord, beteekenende, in het algemeen, iemand, die meer dan anderen is, die over andere personen of zaken gesteld wordt, schout, bewindhebber. *De major domus*, of *Comes palatii* der frankische koningen, de overste paltsgraaf, komt in de middel-eeuwen dikwijls voor onder den naam van *meijer*, *huismeijer*. Naderhand werden hofmeesters *meijers* genaamd. Dit woord *meijer* veranderde men in die eeuwen in het bastaardlat. *Major*. Het hoofd des magistraats van verscheidene steden, in Engeland en het voormalige Frankrijk, werd met dien naam benoemd, fr. *maire*, eng. *mayor*. Die het oppertoezicht over een landschap had, heette *meijer*. Van hier *meijerij*: de *meijerij* van 's Hertogenbosch. *Zie majoor*. *Meijerij* heet ook gebied van sommige steden. Voorts, was *meijer* een opzigtzer over eene hoof. Van hier is dit woord overgegaan tot de betekenis van eenen pachter, bruiker, bouwman. Zoo komt het menigmaal voor in het *Ommel. Landregt*. Eindelijk gebruikt men het, in Gelderl., niet alleen voor eenen bruiker of pachter eener hoof, maar ook voor iemand, die een stuk zaailand voor pacht huurt en bezaait.

Men leidt het woord wel af van het lat. *major*; dan, het is veel waarschijnlijker, dat men het lat. *major*, dat aan *meijer* zeer gelijk is, in de middel-eeuwen, op dat woord toegepast, en hetzelfde af te leiden hebbe van het veroudd. *mee*. *Zie meer*.

Meijertij, v., zie *meijer*.

Meineed, m., meerv. meineden. Een valsche eed, welken men met opzet gezworen heeft. Dikwijls beteekent het ook eene moedwillige schending van eene bezworene zaak. Van hier *meineedig*, *meineedigheid*.

Het is uit *mein* en *eed* zamengesteld. Dit ver-

ouderde *mein* beteekende bevlekt, bemorst, dat enig mangel heeft, figuurl. valsch, ontrouw, boos, lasterziek, , angels. *man, maene*. Men ziet hieruit, dat het met *man*k, kreupel, gebrekkig, eenen oorsprong heeft. Het lat. *mendum, mendax, mendicus* zijn waarschijnlijk hiermede verwant.

Meinen, zie *meenen*.

Meisje, zie *meid*.

Mejuffer, v., meerv. mejuffers. Dit woord, van eene ongetrouwde, gelijk *mejufvrouw* van eene getrouwde of ook ongetrouwde gebruikt wordende, is uit *mijne juffer*, *jufvrouw*, d. i. *jonge vrouw*, door schielijkheid van uitspraak, ontstaan. Dit *me* voor *mijn* wordt niet meer gebruikt dan in deze zamenstellingen, gelijk ook in *Mevrouw*. Hoort heeft ook *Mejonker*; en zelfs aan het hoofd van een' brief *Me Neeve*.

Melaatsch, bij. n. en bijw., melaatscher, meest, zeer melaatsch. Lazarus. Oneig, zeer elendig. Van hier melaatschheid. Zamenstell.: melaatschhuis. **KIL.**, die *malaatsch* spelt, vergelijkt het bij het fr. *malade*.

Melde, v. Eene plant, een kruid. Men zoude, wegens de weekheid en zachtheid dezer plant, om het stamwoord *mild* kunnen denken. Men heet haar daarom ook *milde*.

Melden, b. w., ik meldde, heb gemeld. Het woord heet eigenlijk zich laten hooren, door eenig geraas te kennen geven, dat men er tegenwoordig is. In het bijzonder, iemands aankomst bekend maken. Men gebruikt dan veelal het zam. *aanmelden*. Verbergt de verdrevene ende en meldet de omzwevendende niet. **BIJBELV.** Narigt mededeelen, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk: de nieuwspapieren melden daarvan niet. Openbaren, bekendmaken, noemen: hij meldde het stuk aan de overheid. Roemen, prijzen, verkondigen: o aarde, o hemel, meldt den lof mijns Bruigoms! **POOT.** Het zam. *vermelden* is meest in gebruik. Van hier melder, melding. Zamenstell.: meldenswaardig.

Het is een voortdur. werkw. van het oude *malen*, *melen*, *molen*, geluid , maken, in engeren zin, spreken, zw. *ala*, hebr. מלל. Den esel moet sine stimme, zegt een zwabische dichter. In het gr. is μάλλειν met den mond iets aanduiden. Het oudlat. *mulgare*, waarvan *promulgare*, behoort hierheen.

Melig, zie *meel*.

Melisse, melis, v. Eene welriekende plant. Zamenstell.: melissenblad, melissenkruid. Lat. *melissa*; denklijk van *mel*, honig, om den aangename reuk, waarom men haar ook citroenkruid noemt.

Melizoen, (menizoen) o. Een oud woord, beteekenende bloedgang, roode loop: rood menizoen, rood buijkevel. **KIL.** Zamenstell.: melizoenkruid. Het woord is denklijk uit het oudfr. *menison*, (want voor *melizoen* heeft men, welluidendheidshalve, *melizoen* gebruikt) van het fr *mine*, lat. *minium*, *menie*, zekere roode verw.

Melk, v. Het witte, zoete en voedzame vocht in de borsten der vrouwen en uijers der zogende dieren, dat tot voedsel van kinderen en jongen dient. Spijs, die van melk gemaakt wordt: melk eten. Oncig, wordt het dikke, melkachtige sap in sommige planten *melk* genaamd. Van hier melkachtig, melkig. Zamenst.: melkader, melkbaard, een vlasbaard; melkboer, melkboerin, melkbuik, die een liefhebber van melkspijs is; melkemmer,

melketer, melkflesch, — melkfontein, van eene koe, bij R. VISSER, — melkgeld, melkhaar, de witte haartjes aan de kin der jongelingen; melkhuis, melkjuk, melkkan, melkkelder, melkkern, melk-koe, melkkom, melkkost, melkkruid, melkkruijk, melklam, melkmaat, melkmarkt, melkmeid, melk-meisje, melkmouw, melkmuil, labek, kaalkin; melknap, melkkooi, melkplaats, melkpot, melkrusel, melkschuit, melkspijs, melkspinde, melkhuis; melktanden, eerste tanden, welke men wisselt; melkvat, melkvee, melkvaalt, eene plaats in de weide, waar men melkt; melkvrouw, melkweg, een melkpad, waar langs men gaat, om te melken; ook eene breede melkwitte streep aan den hemel, die uit eene ontelbare menigte van sterrestelsels bestaat. Grieksche en lat. Dichters versieren, dat dezelve ontstaan zoude zijn, toen HERCULES, die den mond te vol gezogen had, de melk uit-spoog, langs den hemel. — Melkwei, melkwijf, melkweit, melkzak, een, die graag melk eet, — moedermelk, enz.

Melk schijnt voor *melek*, *meleg*, *melig*, en dit uit *mel*, *mil*, en den uitgang *ig* ontstaan te wezen. Dit *mel*, *mil*, behoort misschien tot het geslacht der woorden *milde*, lat. *mollis*, ons *smelten*, het lat. *mulgere*. A. MYL. vermoedt, dat ons *melk*, hoogd. *Milch*, lat. *lac*, en hebr. *chalab* denzelfden oorsprong hebben. Van hier het bedr. werkw. *melken*, de melk uit de uijers drukken. Oneig.: iemand melken, hem nitzuigen; melker, een, die het vee melkt: ook een mannetjes visch. — Melkerij, melking. *Melken*, werkw., neders. *melken*, hoogd. *melken*, eng. *to milk*, lat. *mulgere*, gr. $\mu\epsilon\lambda\gamma\epsilon\upsilon$.

Meloen, m., meerv. meloenen. Eene bekende, langwerpig ronde, zoete, eetbare vrucht van eene plant, die tot het geslacht der komkommers behoort. Zamenst.: meloenbak, meloenbed, meloenkern, meloenklokken, meloenschil, meloenveld, enz. De naam is uit het ital. *mellone*, en dat uit het lat. *meloepo*. Om de zoetheid der vrucht, konde men denken aan het lat. *mel*, honig.

Meltbak, m., meerv. meltbakken. Moutbak, waarin men het graan, in de melderijen, weekt.

Melter, m., meerv. melters. Moutmaker. Van hier melterij, eene plaats, waar men mout maakt.

Meluw, zie *memelig*.

Mem, zie *mam*. *Mem* is, in Groningerland, Vriesland en elders, ouder het gemeene volk, ook eene benoeming van moeder: men neemt het ook voor eene min, eene zoogvrouw.

Memelig, bijv. n. en bijw., memeliger, memeligst. Memelige kaas, welke korst van buiten met eene soort van milt bedekt is. Het dier-tje heet in het hoogd. *Memel*, anders *Mehlmitte*. Dit *mitte* is ons verouderde *mitre*, *meluw*, eene mot waarvan het verouderde *meluwen*, door de mot verteerd worden. Het zam. *vermeluwen* heeft VOND. nog. Alles stamt af van *malen*, verbrijzelen tot stof.

Memorie, v., meerv. memoriën. Een ond. woord, dat in de dagelijksche taal geduld wordt, beduidende heugenis, geheugen; van het lat. *memoria*. Gedachtenis, aandenken: ten tijde van den vorst hoogloflijker memorie. Geschrift, om zaken in het geheugen te houden of te brengen: ik heb er eene memorie van overgegeven. Zamenstell.: memorieboekje, memoriestof, memoriewerk.

Men, een verzamelend voorzetsel, dat de plaats

van een onbepaald persoonlijk voornaamwoord bekleedt, en niet gebruikt wordt, dan in het gemeen van personen, van welke, zonder hen te noemen, gesproken wordt. Men plaatst het derhalve bij den darden persoon van het enkelvoudige getal der werkwoorden: hier leert men wonderen verstaen. DE DECK. Men wil, dat enz. Voor *men* gebruikte men oudtijds ook *man*: wan zegt. Hieruit blijkt het, dat dit woord hetzelfde als *man* is, in eene algemeene beteekenis voor *mensch*; en wel een verouderd meerv., zoo als nog het eng. *men* en het angels. *men*, dat is menschen. *Men* verhaalt is dan *menschen* verhalen, waarom het oudt. ook door een werkw. in het meerv. gevolgd werd: had ik maer wat van dat goed daermen de handen meê salven. BREDER.

Mengel, (mingel) o., meerv. mengen. Eene maat van natte waren, inhoudende voorheen de helft van eene stoop, op eenige, en de helft van eene kan, op andere plaatsen. Misschien van *mengen*.

Mengelen, b. w., ik mengelde, heb gemengeld. Voortd. werkw. van *mengen*, door elkander werken: gij hebt die kleuren schoon gemengeld. Wol mengen. Van hier mengelerij, mengeling, mengelings, bijw. Zamenst.: mengeldichten, *mengeldrom*, bij HOOFT, voor een hoop van menschen; mengelklomp, mengelmoes, *mengelstemmig*. POOR. Mengelstoffen, mengelwerken.

Mengen, b. w., ik mengde, heb gemengd. Twee of meer dingen onder elkander doen. Gerst onder de rogge mengen. Meel met water mengen. Wijn met water mengen. Tot andere zaken overgebracht, beteekent het vereenigen, paren: mengende de barmhartigheid met de rechtvaardigheid. HOOFT. *Zich mengen*, eigenl.: eenighe Fransoizen mengden zich onder de Predikanten. HOOFT. Fig.: hij mengt zich in eens anders zaken, met het denkbeeld van onbevoegdheid. Van hier *mengenis*, bij HOOFT, *menger*, in zamenstell.: venijumenger enz.; menging, mengsel.

Mengen, hoogd. *mengen*, zw. *mānga*, eng. *to mingle*, gr. $\mu\upsilon\gamma\omega\epsilon\upsilon$.

Menie, v. Eene zekere roode verwstof: aangestreeken met menie. BIJBELV. Van het lat. *menium*.

Menig, bijv. naamw., bij zelfst. naamwoorden geplaatst, om een onbepaald getal uit te drukken. Menig mensch, voor vele menschen. Overtreff. trap *menigste*: de hoemenigste. Als zelfst.: menig, ook menigeen is er. Van hier menigte, een groot aantal. Zamenst.: menigerhande, menigerlei, menigmaal, menigvoud, (zelfst. genomen is het de derde maag eener koe) menigvuldig, menigwerf, enz.

Menizoen, zie *melizoen*.

Menk, zie *mink*.

Mennen, b. w., ik mende, heb gemend. Besturen, door middel van enen toom: paarden mennen. APOLLO ment den zonnwagen. POOR. Ook zeggen VOND. en POOT *den toom mennen*, dat met reden door HUYDEC. afgekeurd wordt, dewijl *mennen* eene voortgaande beweging in zich besluit, die in den toom niet kan begrepen worden, als zijnde slechts het werktuig, waarmede men ment. HOOFT zegt verder, doch mede kwalijk: 't liefste vaderland, waarvan zij het bestier met rijpe reden mennen. Wel en sierlijk wordt het door denzelfden Dichter op eene andere plaats gebezigd: dank heb 't vernuft, uitvinder van de

keelen des orgels, dat de zielen weet te streelen. En mentze met geneugte tot puik haers heyls. Aardig bezigt Hooft de uitdrukking *bij het oor mennen*: Gij had met deunen slechts mijn jaght bij 't oor te mennen. VOND. noemt ook, bij overdragt, het besturen van het heeal door de goddelijke magt, *mennen*: de vader, die der dingen bourten stadig ment WESTERB. zegt een *leven mennen*, voor leiden. Fig.: om de gemoederen der meenigte te mennen. Hooft. Van hier *mennen*. Fr. *mener*, ital. *menare*, middeleeuw. *mannire*, *manire*, waarvan ons ond. woord *manier*. Omdat de hand het voornaamste werktuig in het besturen is, gist MARTINIUS, dat het van het lat. *manus*, afstamt. HUYDEC. zegt: *mennen* is hetzelfde als het lat. *minare*, dat zoo veel is als *leiden*. Het staat, waarschijnlijk, met ons *manen*, leiden, in verband. Zie *manen*.

Mensch, m. en o., meerv. menschen. Iemand uit het menschelijke geslacht, dat is een dierlijk schepsel, met eene verstandige ziel begaafd. In het algemeen en in de uitgebreidste beteekenis: de aarde is de woonplaats der menschen. Met het bepalande lidwoord de beteekent het zoowel de menschen in het algemeen, als eenen mensch in het bijzonder: tot welke verhevene einden is niet de mensch (dat is de menschen in het algemeen) geschapen. Een mensch in het bijzonder: ende PILATUS zeyde tot haer: siet de mensche. BIJBELV.

TEN KATE en andere zoeken en vinden den grond van het dubbele geslacht in den bijvoegelyken vorm, welken dit woord oorspronkelijk zoude hebben. Van hier menschheid, mensendom, menschelijk, menschelijkheid. Zamenstell.: menschenbehager, menschenbloed, menschen-dief, menschen-eter, menschenhater, menschen-lievend, menschen-liefde, menschen-min, menschenmoorder, menschenkunde, menschenkundig, menschen-schuw, menschen-schuwend, menschen-wording, enz. Manmensch, vrouwmensch, enz.

Het is zamengesteld uit *man* (dat eertijds ook eenen mensch beduidde, gelijk nog het eng. *man*, en bij ISIDOR. *manno*) en den uitgang *isch*, *sch*, *mannisch*, *mennisch*, *menisch*, *mensch*. Deze is de gewoonlijkste afleiding; zoodat het woord eigenlijk een bijwoord zoude wezen. Die gedachte wordt versterkt, doordien ULPHILAS *manniska* en KERO *manask* bijvoegelyk nemen. Ondertusschen, omdat de overgang van zulke bijvoegel. woorden in zelfst. naamwoorden zeldzaam is, denkt ADELUNG om het oude angels. *aesc*, oudzw. *ask*, een man, mensch, dat veelligt ook, in 'verdere beteekenis, een ding, een schepsel kan beteekend hebben; dat met het hebr. מִן, een man, zeer veel overeenkomst heeft. *Man ask*, *men-isch*, *mensch* zoude dan een menschelijk schepsel willen te kennen geven.

Menschheid, v., zie *mensch*.

Mep, m., meerv. meppen. Een slag, welken men iemand onverwacht toebrengt. Van hier het bedr. werkw. *meppen*, eenen mep geven.

Merel, zie *meerle*.

Merg, o. De zachte en vette zelfstandigheid, binnen in de beenderen van mensch en dier: het merg uit een been zuigen. Het beste, het edelste van iets: om zich met het merg der gemeente te mesten. Hooft. Het merg uit een boek halen. Van hier *mergachtig*. Zamenstell.: *mergbeene*, *mergpijp*, enz. Voor *merg* vindt men, bij de Ouden, ook *nury* gebezigd. Van hier *mergen*, zie *uitmergen*.

Het ontstaat misschien uit eene bron met ons woord *murw*.

Mergel, m. Zekere soort van vette aarde, waarmede de landen gemest worden. In het lat. *marga*. Van hier *mergelachtig*. Zamenstell.: *mergelkuil*.

Mergelen, zie *uitmergelen*.

Meridiaan, m., meerv. meridianen. Ond. woord, van het lat. *meridianus*, middaglijn, eene denkbeeldige lijn, om de graden der lengte te vinden.

Merk, o., meerv. merken. Een kenteeken, hetwelk men op of bij eene zaak maakt, schrijft, snijdt, enz., om dezelve daaraan te kennen: een' roede, onderscheiden met eenige merken. Hooft. Brieven van merke, (*lettres de marque*) bij Hooft. geteekende magtbrieven van schâverhaal op den vijand. Fig., een duidelijk bewijs: dat z' al, wat d' aard bewoont, het merk eens Scheppers toont. PSALMB. Zamenst.: *merkjizer*, *merkpaal*, *merkgel*, *merksteen*, *merkstok*, *merkteeken*, *merkwaardig*. — *Brandmerk*, *oogmerk*, *scheidmerk*, enz. Zie *mark*.

Merkelijk, bijv. naamw. en bijw., merkelijker, merkeliĳkst. Iets, welks aanwezen men uit zekere merkteekenen besluiten kan; kennelijk, kenbaar. Fig., groot, voornaam: een merkeliĳ onderscheid. Ik heb daarbij merkeliĳ verloren.

Merken, b. en o. w., ik merkte, heb gemerkt: Bedr., met een merk teekenen: het vee merken. Fig., in eenen bedr. en onz. zin, gewaarden: een bedrog merken; hij merkt het niet. Oordeelen, erkennen: laat er niets van merken. Acht geven: merk op mijne woorden. Het deelwoord *gemerkt* wordt als een redengevend voegwoord gebruikt: *gemerkt zijn* majesteit en zij alle reede hadden. Hooft. Van hier *merker*, iemand, die een merk zet; ook eene strook houts, onder luiken gelegd, om lucht te scheppen; *marker* anders geheeten. — *Merking*, doch meest in *bemerking*, *opmerking*. Zamenstell.: het bedr. werkw. *brandmerken*, een schandteeken inbranden enz.

Merren, zie *marren*.

Merrie, v., meerv. merriën, merries. Het wijfje van een paard, het tegendeel van *hengst*: van merrijen geteeld. BIJBELV. IJsl. *maer*, eng. *mare*. In het hoegd. noemt men een paard van edel ras *Mähre*. Voor *merrie* is ook *meer*, *mere* in gebruik geweest: die de meeren bespringen zal. VOND.

Mersch, zie *meersch*.

Mes, o., meerv. messen. In den ruimsten zin, een werktuig om te snijden, steken, houwen, stooten, enz.: nog overig in sommige zamenst.: *haagmes*, *hakmes*, *hoefmes*, *kapmes*, *schaafmes*, *snoei-mes*, enz. In den *Zwabenspiegel* is *stechmesser* een lange degen, in het zw. *stekamets* een dolk. Een degen heet in het boh. *mec*, wend. *mezz*, waarmede het angels. *mece*, *meca*, zw. *mäker*, lat. *machœra*, gr. μαχαίρα, alle in de beteekenis van eenen degen, overeenkomen. In engeren zin, een werktuig, om te snijden: een mes slijpen. Van hier eenige spreekwizen: iemand het mes aan de keel zetten, hem in den grootsten nood brengen. Iemand het mes in den buik laten, hem in de uiterste verlegenheid laten. Zijn mes snijdt aan twee zijden, hij wint aan beide kanten. Een werktuig om te scheren: onder het mes zitten, geschoren worden. Zamenstell.: *messenkoker*, *messenkraam*, *messenmaker*, *messenmakerij*, *messenlijper*, *messenwin-*

kel. Broodmes, kaasmes, ponnemes, snoeimes, enz. Het vindt zijnen oorsprong in *meijen*, *maaijen*, lat. *metere*, snijden, in het oudhoogd. *meiszen*.

Messing, v. Geel koper, gekalaminjd koper: al wat van ijzer en van messing wordt gewrocht. VOND. *Messing* is ook een timmermans- of schrijnwerkerswoord, zijnde een dunne kant van eene plank, om in de groef van eene andere plank te passen. Eindelijk was *messing*, (*missing*) oul. *mest*: een zeuge denckt, dat haer *missingh* dons is. DE BRUNE.

Mest, (mist) m. Dit woord, dat in het algemeen eene vermenging van de verachtelijkste dingen aanduidt, gebruikt men, in het bijzonder, van den natuurlijken afgang van dieren: paardenmest, koemest, duivenmest, schapenmest, enz. Wijders, de drek van dieren, die niet stroo, bladeren en dergelijke deelen, tot onderlinge rotting, vermengd is, zoover dit alles dient, om landten te bemesten, draagt denzelfden naam. Zamenstell.: mestgaffel, mesthoop, mestkar, mestkot, mestpoel, mestput, mestschot, meststal, mestvaalt, mestwagen, enz.

Hierheen behooren waarschijnlijk het lat. *mucus* en *muco*, gr. *μύξα*. Zie *mist*.

Mesten, (misten) b. en o. w., ik mestte, heb gemest. Bedr., den mest uit den stal enz. weg nemen: varkens mesten (misten). Dezen mest op het land brengen, om het vruchtbaar te maken: den akker mesten. Onz., met *hebben*, drek van zich geven. Van hier *mesting*.

Mesten, b. w., ik mestte, heb gemest. Vet maken: ganzen — kapoenen mesten. Wederk.: *zich mesten*, zich door rust en overvloedig voedsel dik en vet maken. Van hier *mester*, *mesting*: zwaar van *mestingh*. HOOFD. Zamenstell.: mestbeer, mestbeest, mestbrok, mestdier, mesthoen, mestkalf, mestkooi, mestvarken, een varken, dat gemest wordt, — een vraat, die den buik dient; mestvoeder, mestvogel, enz.

Het komt af van een oud woord *mest*, dat eertijds spijs, voeder, in het algemeen, beduidde, hoogd. *Mast*. In het gr. is *μασθαι*, vreten.

Met, een voorzetsel, beteekenende, in het algemeen, eene verbinding en gemeenschap: ik kan niet langer met u leven. Met Gods hulp. Met elpenbeen ingelegd. Met iemand spreken. Hierheen behooren de volgende spreekwijzen, waar persoon of zaak het voorwerp is: het is met uwen vriend gedaan. Het ziet er slecht met u uit. Hoe staat het met de zaak? Dat komt met der tijd. Met de jaren wordt men wijs. Zamenstell.: *temet*, *temets*, somtijds; *altemet*.

Dit oude voorzetsel luidt, in de salische wetten, *mitho*, bij KERO *mit*, gr. *μετα*, in het lat., waar het achter eenige voornaamwoorden staat, *met*: *egomet*, *nosmet*, *tutemet*, *tuomet*, *ipsemet*. MART. leidt het af van het chald. **ܡܘܡ**, *komen*, *bijeenkomen*.

Met, o. Gehakt vleesch, in het bijzonder varkensvleesch: met hakken. Zamenstell.: *metworst*. Het is een oud woord, dat eertijds vleesch beteekende. Het behoort tot het oude *mat*, *mes*, *mest*, oudvriesch *mete*, spijs, waarvan *mesten*, door voedsel vet maken. L. TEN KATE leidt het af van *meijen*, moesog. *mailan*, snijden.

Met, (mette) v., meerv. metten. HOOGSTRATEN verklaart het door geit. Bij KIL. is *mette*, *capra*, *capella*. *Mulier ignava*. In het ital. is *mozza*, *camozza*, eene geit. In het hoogd. is *Metze*, eene hoer, bij ons *mot*, *motte*, eene zeug en hoer, het

spaansehe *moça* is een meisje, het opperd. *metze*, eene teef.

Metaal, o., meerv. metalen. Eene vaste, zware en harde zelfstandigheid, ondoorschijnend, smeltbaar door vuur, en koud zijde weder stollende tot een vast ligchaam, gelijk het te voren was, konnende door hamerslagen gevormd worden. De metalen zijn van zesderlei soorten: goud, zilver, koper, tin, ijzer en lood. In het gemeen, elke harde bergstof, van haren erts afgescheiden, die zich in het vuur smelten laat, en den hamer lijden kan: zwaerder dan het wichtigste metaal. VOND. Edele metalen, *goud*, *silver*, in tegenstelling der onedele soorten, *koper*, *tin*, *lood*, *ijzer*: schael noch schotel dan van 't edelste metaal. POOR. Het donderende metaal, *het grof geschut*, bij VOLLENH. Half-metaal, dat slechts eenige eigenschappen van metaal heeft, als *kwiksilver*, *spietsglas*, enz. In het bijzonder noemen wij *metaal* eene vermengde metaalsoort uit *koper*, *tin* en *messing*: giet uit metaal haer beelt. MOON. Van hier het onverbuigb. *bijv. n. metalen*, van metaal. On-eigenlijk, beduidt het bij de Dichters *sterk*: met haar metalen vuist. HOOGL. Zamenstell.: metaalgiet, metaalscheider, enz. Het stamt af, gelijk het lat. *metallum*, van het gr. *μεταλλον*; alles misch-schien van het hebr. **מטל**, hetwelk SCHULTENS door uitgeslagen ijzer vertaalt, van het arab.

מטל, onder den hamer uitkloppen. Fr. *métal*, ital. *metallo*, sp. *metal*, eng. *metal*.

Metten, b. w., ik mat, heb gemeten. De maat van iets nemen. Fig.: haer raetslot, van geen aardsch vernuft te meeten. A. MOONEN. Iemand den rug meten, hem afkloppen. Van hier *meter*, *meetster*, in zamenst. gebruikelijk: *landmeter* enz. — *meting*. Voorts *meetbaar*, en de zamen-gestelde *meetkunde*, *meetkundig*, *meetkunst*, *meetkunstenaar*, *meetkunsting*, *meetlijn*, *meetlood*, *meet-roede*, *meetstok*, enz.

Metten, ISIDOR. *mezssen*, hoogd. *messen*, neders. *meten*, moesog. *mitan*, angels. *metan*, eng. *to mete*, lat. *metiri*, sp. *medir*, gr. *μετρον*, hebr. **מטר**.

Meter, v., meerv. meters. Eene doopmoeder, eene peet, eene vrouw, die een kind ten doop heft. Van het lat. *mater*, moeder.

Metselen, zie *metsen*.

Metsen, b. w., ik metste, heb gemetst. Een oud woord, dat eertijds snijden, houwen, slagten beduidde; uit eene bron met *meijen*, *maaijen*, *mat-sen*, *mat*. Thans is het, in onze taal, nog over voor het behouwen van gebakkene steenen, en voorts voor het leggen van steenen in kalk of cement; stichten, metselen: die beelden in eene kappelle te metsen. HOOFD. Van hier het voortd. *metselen*, dat meest in gebruik is. Oneig., vastleggen, gronden, bevestigen: in den verhevenen stijl: in wier bloed de grondslag der Bataafsche vrijheid gemetseld is. L. TRIP. Van hier *metselaar*, *metselarij*. Zamenstell.: *metselhamer*, *metselkalk*, *metselsteen*, *metselwerk*, enz.

Metten, v., het enkelv. is weinig in gebruik. De morgenzangen in de kloosters, de vroegdienst in de roomsche kerk: de metten zingen. Ter metten luijen. Ook: de metten luijen: tot dat m' er metten van U. E. bruijloft meê te luijen hebbe. HOOFD. Iemand de metten lezen, of voorlezen, hem berispen. Zamenst.: *mettentijd*. Fr. *matines*, oudfr. van de achtste eeuw *metdina*, zweedsch *mätte*, uit het lat. *matutinus*, vroeg,

van MATUTA, de Godin des morgenstonds.

Meubel, o., meerv. meubelen, meubels. Ond. woord, van het fr. *meuble*, lat. *mobilis*, dat bewogen kan worden. Het meerv. is meest in gebruik, in de dagelijksche taal, en beteekent roerende, tilbare goederen, huisraad. Zamenstell.: meubelkamer, een vertrek in den Haag, waar men de veroverde vaandels enz., eenen tijd lang, bewaarde, totdat men dezelve in de groote zaal ophing; meubelpapier, enz.

Meug, v., bij KIL. *moghe*. *Potentia*. *Appetentia*, *appetitus*. Het is nog overig in ons: tegen heug en meug.

Meuk, v. Dit woord wordt, in het geldersche spreekwoord, gebruikt: het staat nog in de meuke, dat elders heet in *de week*. Men drukt er ook mede uit, dat eene zaak naar rijper beraad wacht. Zie *meuken*.

Meuken, b. en o. w., ik meukte, heb gemeukt. Bedr., week maken, schoon wij het dan oneigenl. gebruiken, voor vermurwen: noch gebeden, noch tranen konden hem meuken. BÓGAERT. Onz, door zachte stoving murw worden: de stokvisch staat te meuken. Door liggen murw worden: mispelen moeten meuken, eer zij goed zijn. Oneig.: na 't meuken van den roed door tijd en ervaarenis. HOORT. Het woord komt met het eng. *meeke*, week, zacht, ons *mak* uit eene bron.

Meuzelen, o. w., ik meuzelde, heb gemeuzeld. Lekkere beetjes proeven. Het woord bootst na, of de beweging der lippen, of het behoort tot het oude *mozen*, waarvan *moes*, hoogd. *müsen*, eten, KER. *muasen*. Van hier meuzelaar, meuzeler, bij KIL. eene lekkere biersoort — en eene kneu, een zangvogel, naar de beweging van den bek.

Meuzelen, (mozelen) o. w., ik meuzelde, heb gemeuzeld. Van *moze*, bij KIL. *nose*, slijk. Vuil maken, morsen. Zamenst.: bemeuzelen.

Mevrouw, v., meerv. mevrouwen. Titel eener aanzienlijke getrouwde vrouw. Uit *mijn* en *vrouw*. Zie *Mejuffer*.

Miaaauw, zie *mauwen*.

Middag, m., meerv. middagen. Eigenlijk het midden van den dag. Fig., op den middag des levens. Zamenstell.: voormiddag, namiddag. — Middageten, middagklaar, middaglijn, middagmaal, middagmaaltijd, middagslaapje, middagzon. Van het oude bijv. naamw. *mid*, dat in het midden is, en *dag*. Hierheen behooren andere zamengestelde woorden, die meest verouderd zijn, als: midlandsch, midlent, midmaand, midnacht, midpunt, enz.

Middel, bijv. n. en bijw., middeler, middelst. Dat in het midden is. De stellende trap wordt in zamenstelling slechts gevonden, als: middelkeur, middeleeuw, middelkerwijl, middelkamer, middelkennis, middellandsch, middelrijl, middellijn, middelmaat, middelmatig, middelmuur, middeloorzaak, middelpad, middelpoort, middelpunt, middelrif, middelshot, middelslag, middelsort, middelstaat, middelstand, middelweg, middelzinnig, *dubbelzinnig*, bij HOORT, enz. Voor *middeelnacht* bezigt men, om de welluidendheid, *middeelnacht*. De overtreffende trap is nog in gebruik, doch slechts in eenen stellenden zin, van iets, dat, tusschen andere dingen, in het midden staat: de middelste vinger enz.

Middel, v. en o. Het middellijf: zij slingeren zich om hem en zijne middel. VOND.

Middel, o., meerv. middelen. Eigenlijk iets,

dat in het midden is. Zoo gebruikten het nog de Ouden: ende heeft in 't middel eenen schoonen thron. S. FRANCISC. Fig., iets, dat eene werkende oorzaak, en met het einde van iets verbonden is: door alle mooghelijke middelen rekte hij den wederstand. HOORT. Geneesmiddel: middel tegen de koorts. Huismiddel, enz. Vermogen, rijkdom: een man van middelen. Men vindt dit woord, bij Schrijvers van gezag, ook mannel. gebruikt. Van hier middelbaar, middellijk, middelloos, middelelooslijk, bij HOORT, voor *onmiddellijk*.

Middelaar, (middeler) m., meerv. middeelaars. Van *middeelen*. Iemand, die zich tusschen twee strijdende personen instelt, om hen tot vergelijk te brengen. In de BIJBELV. en de godgeleerdheid heet JEZUS CHRISTUS, bij uitstek, *de Middelaar*. Het vrouwel. is *middeelaress*. Zamenstell.: middeelaarambt, middeelaarschap.

Middeldeur, v.; middelschot, o, enz. Zie *middel*, bijv. n.

Middeleeuw, v., meerv. middeleeuwen. Door *de middeleeuwen* verstaat men den tusschen-tijd, die, sedert de verbanning van de wetenschappen, en de toenemende verbastering van het christendom tot op de hervorming van hetzelfde, verloop is. Van *middel* en *eeuw*. Van hier middeleeuwsch.

Middelen, b. w., ik middelde, heb gemiddeld. Door tusschenkomst bemiddelen, vereffenen, bijleggen: een verschil middelen. HOORT. Van hier middeler (middelaar), middeling.

Middellandsch, bijv. naamw. In het midden van een land gelegen, zoo als HOORT het bezigt; doch het is gebruikelijkst voor tusschen twee of meer landen gelegen. Een woord, dat van dien boezem der Atlantische Zee bijzonder gebruikt wordt, die tusschen Europa, Azië en Afrika ligt: de Middellandsche Zee.

Midden, o. Dat deel of punt van een lichaam, dat van deszelfs einden even ver af is. Verder, zonder opzigt op die wiskundige juistheid, dat gerekend wordt het midden te zijn: het midden van Azië ligt zeer hoog. Met opzigt tot andere dingen: in 't midden mijner vreugt. Poor. Op het midden van den dag. HOORT. Een gezelschap, een kring van menschen: hij ging uit het midden van hen weg. De hoogepriester in het midden opstaende. BIJBELV. In 't angstigh midden der leeuwen. Poor. Voor dit *midden* bezigt HOORT ook *mid*.

Midden, een bijw. van plaats, dat veelal een voorzetsel achter zich heeft: Hij zit midden op den stoel. Midden in de drukte. Hij is midden opgeborsten. BIJBELV. Ook *te midden*: te midden zijner vreugd gestoord worden.

Middeernacht, m., zie *middel*, bijv. n.

Miede, v., meerv. mieden. Eene gift, een geschenk, in het bijzonder bodeloos. Zie *meed*. Van hier miedepening (miepenning).

Miede, v., meerv. mieden. Een woord, dat reeds verouderd is, beteekenende tijding, boodschap, met de miede van de neerlaagh der zijner. HOORT. Zamenstell.: miedebrenger (miebrenger).

Mier, v., meerv. mieren. Een bekend bloedeloos diertje. Van hier mierachtig. Zamenstell.: miereneter, mierenest, enz.

Mier, deen. *mijre*, dalm. *mraw*, waarmede het gr. $\mu\alpha\rho\mu\sigma\varsigma$, $\mu\alpha\rho\mu\eta\zeta$ overeenkomt. In Gelderland heet zij *emt*, eng. *emmet*.

Mierig, bijv. naamw. *Eene miërige koe* is, in Gelderl., eene koe, die bloed watert.

Mierikwortel, (mierikswortel) m., meerv. mierikwortelen. Peperwortel.

Mij, de verbogene naamval in het enkelv. getal van het pers. voornaamw. ik.

Mijden, b. w., ik meed, heb gemeden. Ook gelijkvl.: ik mijdde, heb gemidd. Eigenlijk, eenen persoon of eene zaak uit den weg gaan, zich wachten, dat men met dezelve niet op eene plaats zij: iemands gezelschap mijden. Oneigenl., iets met opzet nalaten. De liefste wil geen hangen afgront mijden. **POOR**. Het deelw. *mijdend*, waarvan *mijdendheid*, bij **HOORT** voorkomende. Van hier mijdelijk, hetwelk men mijden kan; mijding. Zamenst.: vermijden.

Het lat. *vitare* is, door verwisseling van lipletters, hetzelfde woord.

Mijgen, o. w., ik meez, heb gemegen. Pissen. In het ijsl. is het *myga*, angels. *migan*, gemigan, saks. *migen*, waarmede het oudlat. *migere* (waarvan het supinum *mictum*, voor *migitum*, nog overig is) volmaakt overeenstemt, en het gr. *μύζω* zeer gelijk is. De grondbetekenis, schijnt, naar L. TEN KATE, te zijn het overtollige vocht uiterwerpen.

Mijl, v., meerv. mijlen. Het woord stamt af van het lat. *mille*, duizend, en beteekent, gelijk het lat. *milliare*, *milliarium*, eigenlijk eene wijdde van duizend schreden. De roemeinsche wijs, om naar mijlen te rekenen, is met het woord tot zeer vele volkeren overgegaan, en zoo is dit woord ook tot ons gekomen. Eene mijl, die overal niet dezelfde grootte heeft, is bij ons (in oude nederl. maat) veertien honderd vijf en zeventig rijnlandsche roeden, of één uur gaans, doch (in nieuwe nederl. maat) honderd roeden, en maken vijf zulke mijlen of vijf honderd roeden één uur gaans. Dat is eene mijl op zeven, zegt men, voor dat is de langste weg, een omweg: niettegenstaande dat het de mijl op zeven gegaan was. **HOORT**. Zamenst.: mijlpaal, mijlschaal.

Mijmeren, o. w., ik mijmerde, heb gemijmerd. Zwaarmoedig over eene zaak denken; suffen, dutton. Over iets mijmeren. Van hier mijmeraar, mijmerig, mijmerij, bij **POOR**, mijmering: eindelooze en ellendige mijmeringen. **HOORT**. **ADELUNG** brengt ergens een oudnederduitsch woord *mijmer* te pas, hetwelk hij door *donker* verklaart; dat als de oorsprong mag gehouden worden. Zamenst.: mijmervlaag, bij **KAMPH**.

Mijn, *mijne*, *mijn*, bezittelijk voornaamw. van den eersten persoon, den eigendom van alle drie geslachten aanduidende. Mijn hoed — wijne woning — mijn leven, mijne vrienden, enz. Dat huis is mijn, ook het mijne. Zamenst.: mijnnewege (mijnnewege, van mijnen weg). Mijnenwil (mijntwil). Mijnenhalve (mijnenhalve). In den vertrouwelijken stijl zegt men: tot mijnent, aan mijn huis. Als er iets bij afslag, verkocht wordt, is *mijn* het teeken der aanvaarding van de uitgemijnde zaak; van waar *mijnen*, door het roepen van *mijn* naasten. Als zelfst. naamw.: ik wil er het mijne niet bij inschieten. *Mijn*, reeds in het opperd., van **KERN**'s tijden af, *mein*, hoogd. *mein*, eng. *my*, *mine*, fr. *mien*, lat. *meus*, gr. *εμος*, perz. *men*.

Mijn, v., meerv. mijnen; fr. *mine*. Een gegraven bol onder de aarde, om allerlei erts daaruit te halen. Oneig.: dit boek is eene rijke mijn. Hoewel gij de mijn der artsensij doorwroet. **POOR**.

Een onder de aarde gegraven kelder, om dien door kruid in de lucht te laten springen: eene mijn laten springen. Van hier het bedr. werkw. *mijnen*, eene mijn maken: waarvoor **HOORT** ook *mijnneren* bezigt. Zamenst.: mijndelver, mijngraver, mijnwerk, — goudmijn, zilvermijn, enz.

Mijne, v, meerv. mijnen. De hooge ouderdom van dit woord blijkt uit de groote overeenkomst met het hebr. מִין, waarvan תְּמוּנָה, een

beeld afstamt. Wij gebruiken dit woord, meest in eenen vertrouwelijken stijl, in den zin van eene gemaakte houding, eenen schijn: de vijand maakte de mijne van te vertrekken. Van uiterlijk voorkomen: zij heeft goede mijnen. Van willkeurige gezigtstrekken, gebaren: allerlei wonderlijke mijnen maken. In de zamenleving spreekt men het doorgaans *miene*, *mienen* uit.

In het fr. is het *mine*, hoogd. *Miene*. Bij **ORFRID**. is *meino* een teeken.

Mijnen, zie *mijn*, v.

Mijnen, b. w., ik mijnde, heb gemijnd. In eene openbare verkooping, eene te koop aangeboden zaak, door het roepen van *mijn* naasten: ik heb die stoelen voor twaalf gulden gemijnd. Oneig. zegt **HOORT**: als 't blos haar' wang weer mijnd'. Van hier mijner, mijnster, mijning.

Mijt, v., meerv. mijten. De allergeingste muntsoort, een penning: hun leven eener mijte niet waardig. **HOORT**. In het gemeene leven, drukt het de allerminste zaak uit: het scheelt mij geene mijt, niets. In het middeleeuw. *mita*, *minuta*.

Mijt, v., meerv. mijten. Kaansworm, anders *meluw* genaamd; men vindt haar ook in meel. Van hier mijterig: mijterig meel. Oneig, in de dagelijksche taal: hij ziet er mijterig uit, ongezond, of armoedig en ellendig.

Hoogd. *Miethe*, middeleeuw. *mita*, fr. *mite*, eng. *mite*. Het woord schijnt van eenen oorsprong met *made* en *mot* te wezen.

Mijt, v., meerv. mijten. In Gelderl. verstaat men door dit woord eenen hoop takkebossen, op elkander gevlijd, of eenen hoop gehakt hout, op elkander gestapeld, eenigzins spits eindigende. Men gebruikt het ook van hooi: het hooi staat in eene mijt. In het bijzonder beteekent het eenen hoop houts, waarop een gestorvene, of ook een veroordeelde zal verbrand worden: op straf van mijte en staak enz. M. L. **TIDW**. Van hier het bedr. w. *mijten*, aan eene mijt zetten. In het middeleeuw. is *mota*, oudfr. *mote*, een heuvel. Zamenstell.: houtmijt.

Mijter, m., meerv. mijters. Een spits toelooepend sieraad, dienende tot een hoofddeksel. Wij gebruiken het bijzonder van den hoed, welken een bisschop, tot een teeken zijner hooge waardigheid, draagt. Voor de bisschoppelijke waardigheid zelve: den mijter verwerpen. **HOORT**. Het gedrevene sieraad op een zilveren of gouden boekbeslag draagt dienzelfden naam. Zamenst.: mijterberg bij de Dichters voor den zangberg, omdat hij twee kruinen heeft, even als een mijter twee punten, — mijterberggodinnen, zanggodinnen — mijterdragend, mijterdrager, dichtkundig woord voor bisschop, bij **VOND**. ook *mijterdrig*. Van hier het bedr. w. *mijteren*, met eenen mijter sieren, welks deelw. *gemijterd* voornamelijk in gebruik is: een gemijterd hoofd. In 't gemijtert Utrecht. **POOR**. Het kan of met het vorige woord *mijt*, eenen oorsprong

hebben, of onmiddellijk van het lat. *mitra*, gr. $\mu\iota\tau\rho\alpha$ afstammen. *Mitra* was, bij de Ouden reeds, een hoofdhulsel. SCALIGER houdt het voor een syrisch woord, in het hebr. מִיטָה. ADELUNG leidt het, met *mits*, van het oude *mutsen*, angels. *mithan*, bedekken af.

Milk, v., meerv. mikken. Bloem van rogge- of tarwemeel. In Gelderland noemt men eene mik zeker brood uit het fijne van roggemeel gemaakt, anders *rogge* geheeten. *Mica* heet bij de Lat. een kruimeltje, *niche* wittebrood bij de Fransen.

Milk, v., meerv., mikken. Een tak van eenen boom, als eene tweetandige vork, een paal met twee stompjes: kousen op eene mik droogen. Een schoor, een paal om te stutten. In het bijzonder een paal, waaraan men misdadigers hangt, eene halve galg: ick sal hem doen hangen aan een' mick. HUYGENS. *De mik* van eene pomp, anders *galy* genaamd. VOND. bezigt het voor eenen herderstaf: met dees gehoornde mik. *Mik* is ook eene soort van scheepslantenaar.

Mik, m. en o., meerv. mikken. De daad van mikken: de flits daarop; hij neemt zijn mik. HOOFD. Het doelwit, wat men mikt: heijl was 't beoogde mick. RODENB. Het mannel. geslacht komt met den aard onzer taal het meest overeen. Als het woord onz. genomen wordt, is het voor *gemik*. KIL. heeft *micke*, *mick*, *ghemick*. Zamen-gest.: mikpaal, mikijzer, doclijzer aan den mond van den loop eens roers.

Mikken, b. en o. w., ik mikte, heb gemikt. Het woord schijnt eigenlijk eene trillende beweging te kennen te geven, en kan met het lat. *micare*, dat diezelfde eerste beteekenis heeft eenen gemeenschappelijken oorsprong hebben. In het bijzonder gebruiken wij het van eene beweging met de lippen: hij durft kikken noch mikken. Wijders, van eene beweging van de oogen, hetzij men iemand eenen wenk geeft, hetzij men op iets, om zijn doel te trefsen, staart, onder eene gedurige opening en sluiting der oogleden. Onz.: op iets mikken. Elk mikt rasch en scharp. POOR. Bedr.: iets niet mikken. Van hier mikking, mikipunt, doelpunt.

Mild, bijv. naamw. en bijv., milder, mildst. Het woord beduidt eigenlijk week, zacht; ook het tegendeel van wrang. Doch in deze beteekenissen wordt het zelden meer gebruikt. Fig., zacht van gemoed, en wel zulk eene gesteldheid, die zich door mededeelzaamheid kennelijk maakt: zijne milde hand opendoen. De winnende hand is mild. Van hier overvloediglijk, grootelijks: milt gezegent. MOONEN. Zacht en overvloedig: milde rogen. In verdere figuur, vruchtdragend: de schæen des milden wijnstoks. POOR. Van hier mildelijk, mildheid; ook *milderen*, zacht maken; doch buiten gebruik. Zamenstell.: milddadig, milddadigheid, milddadiglijk.

Mild, hoegd. *milde*, eng. en zw. *mild*, gr. $\mu\epsilon\lambda\iota\tau\upsilon\sigma$, russ. *miloi*, pool. *mily*. Het is met *malsch*, het lat. *molis*, zacht, week, verwant.

Milde, zie *meld*.

Miltoen, (milioen) o., meerv. millioenen. Oud. woord. Tienmaal honderd duizend: wordet ghij tot duizenden milioenen. BIJBELV. Uit het fr. *million*, en dit van het lat. *mille*, duizend.

Milt, v., meerv. milten. Een zeker inwendig, week ligchaam in menschen en dieren, liggende tusschen de maag en korte ribben, in de linkerzijde.

Milt noemt men ook het mannelijk zaad, anders *weekkuit*, van sommige visschen; en zulk eenen visch *milt*, eng. *milt*, *milt*. Zamenstell.: milt-dampen, miltkruid, steenvaren; miltziek, miltzucht, miltzuchtig.

Om de weeke zelfstandigheid, van het woord *mild*.

Min, bijv. n. en bijv., minder, minst. Weinig: ik heb er maar min van genomen. Doodziek, in sommige oorden des vaderlands: de man ligt heel min. Gering: met minne moeite. L. TEN KATE. Laag; doch in het zamengevoegde woord: min-achting. De stellende trap voor den vergelijkenden: min te goede te houden dan. HOOFD. Een gulden min drie stuivers. Ook met den tweeden naamval achter zich: het stuk vond min heuls te hove. HOOFD. Min of meer. Te min, voor te minder. Veel min, voor veel minder. Voorts, gebruiken wij de twee andere trappen; en wel, in den zin van *kleiner*, *kleinst*: al het volk van den minsten tot den meesten. BIJBELV. Jonger, jongst: hij leide zijne hant op EFRÄIM, hoewel hij de minste was. BIJBELV. Geringer, geringst, zich minder achten. Van hier noemt men de franciskaner monniken minnerbroeders (*minnebroeders* bij HOOFD) of minnebroeders. Weiniger, weingst: minder in prijs. Ten minste, althans. Minst past zulks u. Van hier minderheid: met de minderheid, met het mindere getal stemmen. Zamenstell.: minderjarig, minderjarigheid.

Min, *minder*, *minst*, bij ISIDOR., KER. en OTRIFD. *min*, *minir*, *minnista*, hoegd. *minder*, *mindest*, waar de stellende trap verouderd is, fr. *moins*, *moindre*, lat. *minor*, *minimus*. De stellende trap is, in het wallach. *man*, gr. $\mu\iota\upsilon\upsilon\sigma$.

Min, (minne) v., meerv. minnen; doch in een enkel geval slechts. Een woord, dat zooveel als liefde beteekent en, op meer dan eene wijs, daarvan verstaan wordt. Hierheen behooren de zamenst. menschenmin, zondaarsmin. Van de liefde tot het Opperwezen: hij zoude doch, om de minne Gods, zijn besluit geschorst houden. HOOFD. Van de liefde tusschen twee gehuwden: nooit wijkt onze min, mijn gaë! B. BOSCH. Menigmaal verstaan wij er zachte vriendschap en bescheidenheid door: iets in der minne bijleggen. Een pand der minne. Meest echter bedienen wij ons van dit woord, om eene betrekking uit te drukken, die ontstaat uit verlangen naar dierelijk genot: eene ongeoorloofde min koesteren. Mevrouwes glans, aldus, met minne 't hart ontsteekt. HOOFD. Van hier, dat het woord gebruikt wordt, om de heidensehe VENUS, en vooral AMOR of CUPIDO, daardoor uit te drukken: in 't blaaken van wiens lief gelaat zijn' moeder en de Min hoveeren. HOOFD. Men lette wel op, dat het woord, in dien zin, letterkundig, vrouwelijk blijft, en volge HOOFD niet na, als hij zegt: wie zal echter de schoone VENUS, met den minne, enz.; schoon men, om verstaan te worden, zeggen moet, met POOR: dus doet de blinde min hem dolen, dien Hij met zijne schichten raekt. Zie KLUIT op HOOGST., bl. 323. Eindelijk beduidt *min*, *minne*, in de dagelijksche taal, eene minnuoeder; waar het meerv. te pas komt. Van hier minnelijk, minnelijkheid, minzaam. Zamenstell.: mingenot, mingod, mingodes, minijver, minijverig, minnebrand, minnebrief, minnedicht, minnedichter, minnedrank, minnegloed, minnehandel, minnekans, minnekind, minneklagt, minnekoorts, minnekozen, minnekozerij, minnekunst, minnelied, minnelist, minnelonk, min-

nelonkje, minneluim, minnelust, minnemallen, vlejend liefkozen, (door 't zoet van 't strelent minnemallen. P. SCHM.) minnemocder, minnenijd, minnenijdig, minnepijn, minnepligt, minnepraat, minneschicht, minneschuw, minnesluikerij, bij de Dichters, voor *overspel* — minnespel, minnestrijd, minnestuip, minnetogt, minnetonder, natuurlijke trek tot liefde; minnevuur, enz. De kracht van dit laatste woord drukt VOND. allersterkst uit: minnevier steekt water aan. — Minnevlaag, minnevlam, minnezang, minnezicke, minnezorg, minnezucht, minvermogen, minzick, enz.

Min, waarheen het fransche troetelwoordje *mignon* mede behoort, schijnt tou naaste bij, met *meenen*, zoover hetzelfde gunstig zijn beduidt, eenen oorsprong te hebben. Men viudt daarom *minnen* en *meenen* wel te zamen: een vrouw die mint en meent. Poot.

Minderen, b. en o. w., ik minderde, heb en ben geminderd. Bedr., minder maken, zeil minderen. Door 't minderen van den last. Poot. Zijnen staat minderen. Onz., minder worden: d' uitdeeling aan de armen moest merklijk minderen Hoort. De koorts mindert reeds. Zoodra zijne vrees begon te minderen. Van hier mindering.

Mink, m., meerv. minken. Een woord, dat van dezelfde oorsprong is als *mank*, *mangel*, en dikmaals in oudvaderlandsche wetten voorkomt, in den zin van eene kwetsing, waardoor verlamming of verminking ontstaat. Van hier het verouderde *minken*, voor *verninken*. Zamenst.: minkduim, iemand, wiens duim afgehouden is: dan zijn gemeenlijk de meeste minkduimjen, als het zweert om de vujst roept. DE BRUNE. Minkijzer: in de ondiepten der stroomde, deed hij minkijzers, oft houten vol spijkers, met de punten opwaarts, werpen. Hoort. Om de gelijkheid heeft eene zekere waterplant, anders *waternoot*, denzelfden naam.

Minnen, b. w., ik minde, heb gemind. Liefde toedragen: een vader mint zijn kroost. Poot. Vrijen, liefkozen; in eenen meer onedelen zin: maer DAFNE was zoo bang voor 't minnen niet. Poot. Een kind de borst geven: ik heb het kind, bij eene zoogvrouw, laten minnen. Van hier minnaar, minnares, minnarij. Voor *minnen*, in den eersten zin van liefde toedragen, is het zamengest. *beminnen* gebruikelijker.

Minuut, v., meerv. minuten. Een ond. woord, dat, in de dageljsche taal alleen, gebruikt wordt, voor een eerst opstel, oorspronkelijk schrift: bij KIL. *minute*, *minuutbrief*. Van het fr. *minute*, en dit van het lat. *minutus*, a, um.

Minuut, v., meerv. minuten. Eigenlijk, een klein deel van iets, hebbende, met het vorige woord, eenen oorsprong. In het bijzonder, het zestigste deel van een geheel, hetzij van een uur, hetzij van eenen graad. OUBAAN noemt minuten *minderlingen*. Zamenst.: minuutlijn, zeer dun touw; minuutwijzer, enz.

Minzaam, bijv. n. en bijw., minzamer, minzaamst. Vriendelijk, beleefd. Van hier minzaamheid, minzaamlijk.

Mirakel, o., meerv. mirakelen, mirakels. Ond. woord, van het lat. *miraculum*, een wonderwerk. Men hoort het slechts in de dageljsche verkeering.

Mire, v. De naam van eene uitlandsche bittere hars: het oosten offert bittere mirrh'. VOND. Van hier het bijv. n. *gimirred*: ende zij gaven hem

gemijrheden wijn te drinken. BIJBELV. Zamenstell.: mirreboom, mirresap. Van het gr. *μυρρα*, *μυρρα*, en dit uit het hebr. מִרְרָה.

Mirt, m., meerv. mirten. Een heestergewas, met bladen van geen onnaagenaam bitteren smaak: met vergulden mirt. VOND. Dewijl deze heester altijd groen blijft, zoo plantte men hem, reeds van oude tijden af, bij lijken en grafplaatsen, waarom dezelve een zinnebeeld der treurigheid en des doods geworden is. Zamenst.: mirtetblad, mirtetboom, mirtetbosch, mirtetkran, mirtetak, mirtetelg, mirtewijn.

Mirt, lat. *myrtus*, gr. *μύρτος*. De naam is van oosterschen oorsprong; de Perzen noemen hem *murt*.

Mis, (misse) v., meerv. missen. Een kerkelijk woord, beduidende eertijds dat deel van de godsdienst, dat, na de prediking van het woord, door de Geloovigen alleen bijgewoond werd. Men noemde hetzelfde in de latijnsche kerk *missa*, omdat de dienaar aan de onderwijzelingen zeide: *ite, missa est*. Naardien dat deel van de godsdienst bijzonder in het houden van het nachtmaal bestond, kreeg die plegtigheid zelve den naam van *mis*, middeleeuw. *missa*; schoon TEN KATE dit woord uit het goth. *mesa*, een disch, eene tafel affeidt. Thans is dit woord gebruikelijk voor het onbloedige offer, in de roomsche kerk: *mis doen*. De *mis lezen*. De *mis zingen*. In de *mis gaan*. Twee *missen* voor een geld doen, tweemaal, ten behoeve van anderen, eene en dezelfde zaak zegen, of verrigten. Een feest; wanneer men het woord in zamenst. gebruikt: kermis, lichtmis. Eene openlijke jaarmarkt: op de *missen* reizen. Zie *kermis*. Hierheen behoort het Groninger woord *marrijmis*, dat, of uit *marktmis*, of liever, uit eene *mis*, ter eere van de moeder van Jezus, *Maria*, gehouden en gegeven, verbasterd is. Zamenstell.: *zielmis* — *misboek*, *misbrood*, *misdienst*, *misoffer*, *mispaap* *mispriester*, enz.

Mis, v., meerv. missen. Misslag, dwaling: wie zulx inbeeldt, helaes! valt in de grootste *mis*. RODENB. *Gemis*: door de *mis* huns hoops. RODENB.

Mis, een oud voorzetsel, dat in zamenst. met zelfst. en bijvoeg. naamwoorden en met werkv. gebruikt wordt, ter aanduiding van eene *missing*, dwaling, teleurstelling, afwijking van het doelwit en de verordening van iets. Misaarden, (ontaarden) *misachten*, *misbak*, *misbakken*, *misbaren*, *misbedrijf*, (wanbedrijf) *misbegrip*, *misbeuren*, *misbruik*, *misbruiken*, *misdeelen*, *misdieneu*, *misdoen*, *misdoopen*, *misdraaijen*, *misdragen*, *misdrijf*, *misdrijven*, *misdruk*, *misdrukken*, *misduiden*, *misgelden*, *misgooijen*, *mishakken*, *mishanden*, *mishebben*, *mishooren*, *mishouden*, *miskomen*, *mislezen*, *misloopen*, *mismeten*, *misnikken*, *misoordeelen*, *mispraten*, *misprediken*, *misprikken*, *misramen*, *misrukken*, *misschatten*, *misscheppen*, *misschieten*, *missieren*, *missnijten*, *misspreken*, *misspringen*, *misstaan*, *misstal*, *misstappen*, *missteken*, *misstellen*, *misstooten*, *misstrijken*, *missturen*, *misstuwen*, *mistasten*, *mistellen*, *mistoonen*, *mistrappen*, *mistreden*, *misvallen*, *misvaren*, *misvatten*, *misvatting*, *misverwen*, *misvoeden*, *miswegen*, *miswenden*, *miswerken*, *miswerpen*, *miswinnen*, *miszeilen*, *miszien*. Als dit voorzetsel voor werkwoorden komt, is het scheidbaar en onscheidbaar, naar mate de betekenissen der werkwoorden zulks medebrengen. *Scheidbaar*, met den nadruk der uitspraak op

het zakelijke deel des werkwoords: misleiden, ik misleidde, heb misleid. Scheidbaar, met den klemtoon op het voorzetsel: mistreden, ik trad mis, heb misgetreden. Naar de verschillende beteekenis, is het, bij hetzelfde werkwoord, somtijds scheidbaar en onscheidbaar: misdoen, verkeerd, kwalijk doen, ik deed mis, heb misgedaan. Misdoen, eene misdaad begaan, iemand beledigen, ik misdeed, heb misdaan. En zoo in verscheidene andere zamenstellingen.

Hoogd. *misz*, deen., eng., ital. *mis*, fr. *mes* en *me*, middeleeuw. *mes*, lat. *dis*.

Misbaar, o. Een woest geschreeuw: misbaar maken.

Misbaren, o. w., ik misbaarde, heb misbaard. Van het oude *baren*, schreeuwen. Misbaar maken: spelonck en kuilen misbaeren. VOND. KIL. heeft ook *misbaren*, in den zin van eene miskraam hebben: van *baren*, dragen, voortbrengen; waarvan ook *misbaarte*, *abortus*.

Misbruik, o., meerv. misbruiken. Ingekort uit *misgebruik*. Het beteekent gebruik van eene zaak, dat aanloopt tegen hare ware verordening: met het misbruik van 't gerechte. HOORT. Eene willekeurige handelwijze, of laakbare daad, die, door den tijd, in eene gewoonte veranderd is: misbruiken verbeteren, afschaffen, enz. Van hier het b. w. *misbruiken*.

Misdaad, v., meerv. misdaden. Eene daad, die tegen de wetten strijdt, zonde: welck hij offerde, voor des volks misdaden. BIJBELV. Eene moedwillige verbreking van eene wet; en dit is de gewoonlyke beteekenis: ik heb ontdekt de misdaad, die de plaag op uwen hals werkt. HOORV. Misdaden straffen. Van hier *misdadelyk*, bij HOORT, misdadig, misdadiger, bij HOORT ook *misdadere*.

Misdeelen, b. w., ik misdeelde, heb misdeeld. Niet wel bedeele: men misdeelt hem. POOR. Het deelw. *misdeeld* is meest in gebruik: misdeelt van rijke schatten. POOR.

Misdoen, zie *mis*, voorz.

Misdoorn, zie *misdoorn*.

Misdraaijen, o. w., ik draaide mis, heb misgedraaid. Verkeerd draaijen. In den gemeenzamen stijl zegt men, met het voorz. onscheidb.: dat is u misdraaid, gij kreegt niets daarvan.

Misdragt, v., meerv. misdragten. Misgeboorte; ook figuurl: gedrochtelijke misdrachten van meeningen. OUDAAN. Van hier misdragtig: eene misdragtige koe, die te vroeg werpt, en die onvruchtbaar is.

Misdrijven, b. en o. w. Bedr., ik misdreef, heb misdreven. Misdoen. Onzijd., het dreef mis, is misgedreven. Voorbijdragen, zonder te raken: de schuit dreef mis.

Misdunken, onpers. w., onregelm.; het misdacht, heeft misdacht. Vermoeden, ergdenkend zijn: die misdoet, dien misdunkt. HOORT.

Misgaan, o. w., onregelm.; ik ging mis, ben misgegaan. In het gaan niet aantreffen: ook niet raken: de kogel ging mis. Met het onscheidb. voorz.: het misging, heeft misgaan. Tegenloopen, tegenspoed hebben: want men misdeelt hem, dien 't misgaet. POOR. Misdoen: heb-
bie hierin misgaen. CONST. D. MIN. Wederk., zich *misgaan*, zich vergrijpen: misga u niet, door drift.

Misgeboorte, v., meerv. misgeboorten. Eene

onvoldragene vrucht, of ook een mismaakt schepsel. Onzig: afschuwelijke misgeboorten van eene dweepzieke verbeelding.

Misgewas, o., meerv. misgewassen. De mislukte groei der veldvruchten: wij hebben dit jaar een misgewas. KIL. verklaart het ook door *eenen dverg*.

Misgissen, b. w., ik giste mis, heb misgegist. In het gissen kwalijk rooijen. Onscheidb., wederk., ik misgiste mij, heb mij misgist. Zich vergissen. Van hier misgissing.

Misgreep, v., meerv. misgrepen. Mistasting, eigenl. en fig.: wie zijne misgreep ziet. VOND.

Misgrijpen, o. w., ik greep mis, heb misgegrepen. Mistasten in het grijpen. Wederk., ik misgreep mij, heb mij misgrepen. Feilen, dwalen, zondigen.

Misgunnen, b. w., ik misgunde, heb misgund. Het tegendeel van *gunnen*. Van hier misgunner, misgunning, misgunst, misgunstig.

Mishagen, o. w., ik mishaaide, heb mishaaide. Niet wel aanstaan, ongenoegen werveken: uw doen mishaaigt mij. Ook onpers.: mij mishaaigt, dat enz. HOORT. *Mishagen* wordt ook zelfst. gebruikt. Van hier mishagelijk, mishaging.

Mishandelen, b. w., ik mishandelde, heb mishandeld. Door eene slechte handelwijze iemand beledigen: mishandelde gemeente. POOR. Van hier mishandeling.

Mishap, m., meerv. mishappen. Een hap, die gemist heeft. Voor ramp, ongeluk, eng. *mishap*, is het verouderd. Van hier *mishappen*, in het happen missen. KIL. en MEYER hebben ook *mishappen*, voor kwalijk uitvallen, mislukken.

Mishappen, zie *mishap*.

Mishuwen, o. w., ik mishuwde, ben mishuwd. Kwalijk huwen.

Misjaar, o., meerv. misjaren. Een jaar, waarin een misgewas voorvalt. Een geldersch woord.

Miskeek, m., meerv. miskeeken. Een verkeerd toezien, eene dwaling des oordeels: door zoodanighe miskeeken, verbijstert d' ceuwighe Voorzienigheid den raad der geenen enz. HOORT.

Miskennen, b. w., ik miskende, heb miskend. Niet erkennen. Van hier miskenning.

Miskijken, o. w., ik keek mis, heb misgekeken. Niet wel toekijken. Wederk., ik miskeek mij, heb mij miskeken.

Miskraam, v., meerv. miskramen. Kwade kraam: eene miskraam hebben.

Miskwaam, o., meerv. miskwamen. Ongeluk, ramp, ziekte, ongeval: indien de Heeren vermoghten het misquaam te keeren. HOORT.

Misleiden, b. w., ik misleidde, heb misleid. Valschelijk leiden, bedriegen: zoekt EPIKUR, van ijdelheên misleit, slechts aerdschen lust. POOR. Van hier misleider, misleiding. Eng. *to mislead*, *misleading*.

Misluk, o., meerv. mislukken. Ongeluk. Van hier het onz. w. *mislukken*, het mislukte, is mislukt, kwalijk gelukken, en mislukking.

Mislukken, zie *misluk*.

Mismaaken, b. w., ik mismaakte, heb mismaakt. Leelijk maken, ontsieren: want sij mismaecken hare aengesichten. BIJBELV. Van hier mismaakt, (*mismaekt door druk*. POOR.) mismaakt-
heid, mismaaktelijk, mismaking.

Mismoedig, bijv. n. en bijw., mismoediger,

mismoedigt. Neerslagtig, zwaarmoedig, mistroostig. Van hier mismoedigheid.

Misnoegen, o. w., ik misnoegde, heb misnoegd. Mishagen: om hem niet te misnoegen. HOOFD. Het wordt ook zelfst. gebruikt: zijn misnoegen over iets toonen. Van hier misnoegd, misnoegdheid, misnoeging.

Mispaap, m., meerv. mispapen. Paap, of Priester, die de mis doet.

Mispas, m., meerv. mispassen. Een misstap, eene feil.

Mispel, m., meerv. mispels, mispelen. De vrucht van den mispelboom. Zamenstell.: mispelbloesem, mispelboom. Uit het lat. *mespilus*, en het gr. *μεσπλη*, *μεσπλον*.

Mispriester, zie *mispaap*.

Misprijken, b. w., ik misprees, heb misprezen. Laken: ja, elk misprees die kuuren. POOR. Van hier misprijselijk. HOOFD. — Misprizzer, misprizing. Fr. *mépriser*, oud-eng. *to misprise*.

Misraden, b. en o. w., ik ried mis, heb misgeraden. Niet raden. Bedr.: gij hebt het vraagstuk misgeraden. Onz.: gij raadt mis.

Misrekenen, o. w., ik rekende mis, heb misgerekend. Verkeerd uitrekenen. Wederk., ik misrekenende mij, heb mij misrekend, zich in het rekenen verzien. Van hier misrekening.

Misschappen, zie *misscheppen*.

Misscheppen, b. w., ik mischiep, heb mischappen. Eene wangestalte geven, misvormen: JUNO mischeept haer in een boerinne. VOND. Ontstellen: Sicilië mischeept de lucht. VOND. Van hier misschappen, wanschappen; misschappenheid, misschepsel.

Misschleden, o. w., het misschiedde, is misschied. Kwalijk, ongelukkig nivalen. HOOFD gebruikt het deels voor beledigd worden, leed geschieden: zoo zal aan niemand misschleden. Deels voor kwalijk gedaan worden: dat er niet misschiedt was met den Prins 't henwaarts te roepen. Het woord is reeds buiten gebruik.

Misschienen, een bijwoord van twijfeling, be tekenende mogelijk: gij staet misschienen te denken. POOR. Men gebruikt het ook als een zelfst. n. van het onzijd. geslacht: wij hopen op 't misschienen den storm niet aftewachten. VOND. De Ouden schreven eerst *machschieen*, *magschieen*; waaruit blijkt, dat dit woord verkort is uit het *mag geschieden*: dat wi machschienen niet en sterven. BIBBEL, 1477.

Misschikken, b. w., ik misschikte, heb misschikt. In wanorde brengen: misschikken, al wat Godt geschikt heeft. VOND.

Misselijk, bijv. n. en bijw., misselijker, misselijkst. Ongedaan, leelijk: eene misselijke gedaante. Gemelijk: een misselijk mensch. In gemelijkheid gegrond: iemand misselijk bescheid geven. Vreemd, raar, wonderlijk: deze twist, die noch zoo misselijk duurt. POOR. Flaauw, kwalijk, onpasselijk: misselijk worden. Van hier misselijkheid.

Missen, b. en o. w., ik miste, heb gemist. Onz., met *hebben*; afwezig zijn. In dezen zin komt het niet meer eigenlijk voor. In de dagelijksche taal zegt men nog: dat kan niet missen, dat kan niet feilen. Gissen doet missen. Bedrijf.: de afwezigheid van iets gewaarworden: de staat begon hem eerst na deszelfs dood te missen. Ontberen: een boom, die tak en wortel mist. POOR. Zou-

den zijn beloftenissen verder haar vervulling missen. J. E. VOET. Van hier missing, voor verkeerde uitkomst, bij HOOFD.

Misslaan, b. en o. w., onregelm.; ik sloeg mis, heb missgeslagen. Bedr., niet raken: den bal misslaan; ook fig., de zaak niet treffen. Onz., met *hebben*; eene dwaling begaan: hoe vaek en meent glij, dat de medocijnmeesters bezelen en misslaen? RODENB. De vogel slaat mis.

Misslag, m., meerv. misslagen. Een slag, die mist. Fig., eene feil, dwaling: die den misslagh niet doen zouden. HOOFD.

Misstal, m., meerv. misstallen. Van *mis* en *stal*, van stellen, plaatsn.; derhalve wat kwalijk geplaatst is, wat er slecht uitziet. Van hier misstallig, en, van een verouderd woord, *missstalle*, misstaltig. Het laatste is meest in gebruik.

Misstand, m. Wanvoegelijkheid: dat is een groote misstand aan dat huis.

Misstap, m., meerv. misstappen. Eigenlijk, een verkeerde stap; figuurl., eene kleine misdaad.

Mist, m., meerv. misten. Nevel: met eenen donkeren mist. VOND. Fig.: met den mist der opsprake. VOND. Door den mist der qualen. DE DECK. Zoo groot, om op te heffen uit de aerdsche misten. VERT. VAN YOUNG. In het angels heet *mist* donkerheid. Het schijnt hetzelfde woord met *mest* te zijn. *Mest* en *mist* schrijft de Hoogduit-scher op dezelfde wijze, namelijk *Mist*. In onze volkstaal maakt men tusschen de beide woorden ook geen onderscheid. Van hier mistachtig, mistig.

Mistelboom, m., meerv. mistelboomen. Eene plant, die in het hoogd., deen. en noorw. *Mistel*, in het eng. *mistletoe*, *mistletoe*, lat. *viscum*, gr. *ἰσός*; heet, bij L. MEYER *marentakken* genaamd, dewijl men met de plant, om hare taaiheid, *marentakken*, dat is binden, kan. Sommigen, als PLINIUS, willen, dat duiven en lijsters de zaadkorrels, met haren drek, op de boomen brengen, waaruit de mistelplant zoude groeijen. Dan zoude het woord van *mist*, *mest* afstammen. Hierop doelt het spreekwoord bij PLAUTUS: *turdus ipse sibi malum cacat*, de lijster kakt haer' eigen' dood; omdat men, van de plant, het zoogenaamde vogellijm maakt. Hierom zegt VOND.: gelijk het vogellijm, groeibet uit snip-pemest, in bosschen plag te groeijen.

Misten, o. w., het mistte, heeft gemist. Met stank nevelen: het mistte zoo sterk, dat ik den vuurtoren niet ontdekken konde.

Mistred, m., meerv. mistreden. Een valsche tred, die door onvoorzigtigheid ontstaat; ook fig., eene zedelijke afwijking. Van hier het onz. w. *mistreden*, eigenl. en fig.

Mistroost, m. Gebrek, missing van troost. Het wordt niet veel meer gebruikt. Van hier mistroostelijk, mistroostig, mistroostigheid.

Mistrouwen, b. w., ik mistrouwde, heb mistrouwd. Wantrouwen: schoon 't menigh zal mistrouwen. POOR. Deeze' mistrouwende de zwakheit van de bezetting. HOOFD. Bij OTFRID. *missidruen*, bij de zwab. Dichters *missetrouwen*. Van hier het onz. zelfst. n. *mistrouwen*, voor kwaad vermoeden, — mistrouwend, mistrouwig, mistrouwigheid.

Mistrouwen, o. w., ik mistrouwde, ben mistrouwd. Van *trouwen*, in het huwelijk treden. De volmaakt verled. tijd is meest in gebruik: de vrijster is mistrouwd, heeft een slecht huwelijk gedaan.

Misval, m. en o., meerv. misvallen. Mannel. beteekent het eene te vroege bevalling, eene mis-

kraam; zij hadt eenen misval. **A. KLUIT.** Onz., is het deels eene ramp, een ongeluk: mijn ziel waarom bistu beroert in dit misval? **VAN MARNIX.** Deels eene onbetamelijke daad, eenige zonde: tot dit misval van onkuysheyit ghekomen. **O. GOUD. KRONYK.** Het woord is uit *misgeval* samengetrokken. Van hier misvallig.

Misvallen, o. w., ik viel mis, ben misgevalen. Eigenlijk, in het vallen missen. **Fig.**, het lot niet treffen: wij hebben geloot, en ik ben misgevalen. Ook niet wel uitvallen, kwalijk gelukken. **Onscheidb.**, ik misviel, ben misvallen. Niet behagen, kwalijk gevallen: wat in 't aenschijn van **DIANE** haer misvalt. **VOND.** Van hier het onz. zelfst. n. *misvallen*, gebrek van behagen. Te vroeg bevalleu, eene miskraam hebben: gelijk een vrouwe die barend door **JUNO** zeer groote pijn moet lijden, ja sterven of misvallen te zontijden. **VAN MANDER.**

Misverstand, o., meerv. misverstanden. Een verkeerd begrip; zonder meerv.: O misverstant, dat ons de zinnen boeit! **POOR.** Kwalijk verstaan: het was door misverstand, dat hij binnen kwam. Eene kleine oneenigheid tusschen vrienden en bekenden; met een meerv.: Tot middelaar der misverstanden in 't stuk van den Godsdienst. **HOOF.** Voorts, in het algemeen, twist, tweespalt: ten einde 's Prinsen persoon gemagtigt wierde, om de misverstanden needer te leggen. **HOOF.**

Misvoegen, o. w., het misvoegde, heeft misvoegd. Misstaan, kwalijk betamen: gelijk mij loon misvoeght, misvoeght u ongenaë. **HOOF.**

Misvormen, b. w., ik misvormde, heb misvormd. Mismaken: hierop moet noit druk noch ouderdom uw pril gelaet misvormen. **POOR.** Van hier misvormig, misvormigheid, misvorming.

Miswas, o., meerv. miswassen. Van *mis* en *was*, voor *gewas*. Een niet wel uitgevallen *gewas*, b. v. van granen, vruchten, enz. Ook eene misvorming, of wanstaltigheid aan boom, mensch of dier. In dezen laatsten zin is het onzijd. *kerkw. miswassen*, met het onscheidb. voorz. *mis* in gebruik, en bijzonder deszelfs volmaakt verledene tijd: die boom is geheel miswassen.

Miswassen, zie *miswas*.

Miswijzen, o. w., ik wees mis, heb misgezezen. Kwalijk wijzen: op die hoogte wijst het kompas drie streken mis. Van hier miswijzing.

Miszaken, b. w., ik miszaakte, heb miszaakt. Ontkennen: ende als zij 't alle miszaekten. **BIJBELV.** Gevangen.... miszaakte zij alles. **H. DE GR.** Van hier miszaker, miszaking.

Miszegenen, b. w., ik miszegende, heb miszegend. Schraal bedeeën, onthouden: miszegent van verstant. **VOND.**

Miszeggen, o. w., ik miszeide, heb miszegd. Zich kwalijk uitdrukken: zij miszeide daaraan niet. Geen goed zeggen, lasteren: gevaarlijk is den grooten te miszeggen. **HOOF.** Van hier miszegging. **RODENB.**

Miszitten, o. w., ik zat mis, heb misgezeten. Niet wel zitten, zich verkeerd nederzetten. **Onscheidb.**, ik miszat, heb miszeten. Niet wel voegen, kwalijk zitten: als of dees rock den Kersten-godt miszit. **VOND.**

Mits, voegwoord. Ik beloof het u, mits gij mij den knecht zendt. Als zelfst. naamwoord; meestal vrouwelijk: onder die mits, dat enz. **M. L. TIJDW.** Zamenst.: mitsdien, overzulks: mitsgaders, nevens, met.

Mitsgaders, zie *mits*.

Modde, v., meerv. modden. Een smerig vrouwensch, een morsel. Zie *modder*.

Modden, (bij **KIL.** ook *moddelen*) b. w., ik moddede, heb genod. Eigenlijk, den modder omwroeten, bijzonder met oogmerk om iets te zoeken. In Gelderl. zegt men: aardappels modden, namodden, dat is, naar de aardappels wroetend zoeken, nadat de eigenaar dezelve reeds heeft laten uitrooijen: eene nalezing doen.

Modder, m. Met water vermengde aarde, bagger, grondslak: modder uit eene sloot halen. Om den modder te plaveijen. **M. L. TIJDW.** Om door den modder te raaken. **HOOF.** Van hier modderachtig, modderig. Zamenst.: moddergoot, modderkuil, modderman, moddermolen, moddernet, modderpoel, modderpraam, modderschuit, moddersloot, enz.

Modder, hoogd. *Moder*, eng. *mud*, ital. *mota*. Het behoort tot die woorden, waarin het denkbeeld van vochtigheid en weekheid het meeste heerscht. Hierheen behooren ons *modde*, het lat. *mador*, *madidus*, *madeo*, het gr. $\mu\alpha\delta\omega$. Reeds bij de oude Egyptenaars was *mot*, *mout*, slijk, vochtigheid.

Modderen, b. w., ik modderde, heb gemodderd. Modder uithalen, uittrekken. Bij overdragt zegt **HOOF.**: om stof tot strafheit uit den grond te modderen. In de dagelijksche taal zegt men: eene zaak modderen, door al te groote toegevendheid en gematigheid, tot stand brengen; anders *knoeijen*: zij zullen dat wel weer modderen. **Mischien** is dit eene verbastering van het lat. *moderari*.

Mode, v., meerv. moden. Een onduitsch woord, dat, in de dagelijksche taal, reeds algemeen gebezigd wordt. Het beteekent eigenlijk eene wijs; uit het fr. *mode*, en dit van het lat. *modus*, ontleend. Men verstaat er door de ingevoerde levenswijs in het gezellige leven, de uitwendige zeden, gewoonten; in het bijzonder de veranderlijke manier van kleding, die zich naar het voordoen van anderen voegt. De *mode* volgen. Er is weer eene nieuwe *mode* uit Frankrijk gekomen. Zamenstell.: modegeek, modewinkel, modezot, enz.

Model, onduitsch, o., meerv., modellen. Een voorbeeld in het klein, om iets naar te maken, — een mal. ontwerp.

Moë, zie *moede*.

Moed, m. De ziel des menschen, ten aanzien van hare begeerten en neigingen; eene reeds veronderde betekenis, waarvoor men thans *gemoed* gebruikt. In dien zin schijnt het nog, bij **HOOF.** voor te komen: in voege, niemandt verneme, dat u de toegedreeven' ongelijken in den moed steeken. Het gemoed, ten aanzien van deszelfs veranderlijke gesteldheid. In dien zin komt het in de zameng. woorden voor: demoed, hoogmoed. Wijders, voor de innerlijke gesteldheden des gemoeds, in het algemeen. Hierheen behooren de volgende speekwijzen: kwalijk — wel te moede, blijd te moede zijn. Denkt, hoe ik was te moede. **POOR.** Goeden moed hebben. Goeds moeds. In arren moede, in toorn. **HOOF.** Iemand in koelen moede vermoorden. Wijders: moed op iets dragen. De moedt, gedraagen op zoo vroome vassanen enz. **HOOF.** In tegenstelling van moedeloosheid en versaagdheid: vol moed zijn. Moed hebben. Houd moed! Moed geven — moed inboezemen. Den moed laten zakken —

zinken. De moed ontzinkt hem. Zijnen moed aan iemand koelen, zijne wraak oefenen, waarvan *moedkoeling*, voor wraakneming, bij HOOFT. Van hier moedig, moedigheid, moediglijk. Ook het oude werk w. *moeden*, waarvoor wij thans *moedigen* gebruiken; en hetwelk nog overig is in het deelw. *welgemoed*, en in *vermoeden*. Zamenstell.: moede-loos, moedeloosheid Bij HOOFT vindt men nog *moedmatiging*.

Moede, bijv. naamw. en bijw., meer moede, meest, zeer moede. Door arbeiden, waken en slooven, van de noodige krachten beroofd: ik ben moede van het gaan. Dit zij wel te onderscheiden van: ik ben het gaan moede; waarvan aantsonds nader. Iemand om eene zaak moede maken, hem daarom kwellen. Oneig., door herhaald genot geene neiging tot iets hebbende: hij is zijne buitenplaats reeds moede. Ick ben des berouweus moede geworden. BIJBELV. Verdrietig: iemand het leven moede maken. Door herhaalde handeling traag zijnde: ik ben het gaan moede. Van zingen noch van spelen moe. VOND. Van hier *moedheid*, vermoedheid, bij KIL. Het stamt of van *moete* af, of het heeft met *mat* eenen oorsprong.

Moeder, v., meerv. moeders. Het woord behelst, in het algemeen, het denkbeeld van eene holle ruimte in zich, bijzonder om iets te omvatten, dat daarin behoort. In het hoogd. wordt het op meer dingen toegepast: bij ons verstaan wij, daardoor, die ingeslotene plaats in den buik van menschen en dieren, waarin de levende vrucht, van de ontvangning af tot de geboorte toe, gevoed, ontwikkeld en gevormd wordt; anders *baarmoeder*, *lijfmoeder*. Zamenstell.: moederkoek, moederkruid, moedervlies. Dit zelfde woord, doch in *moer* ingetrokken, meerv. *moeren*, hebbende datzelfde denkbeeld van eene ruimte, waarin iets sluit, gebruiken wij ook nog voor eene bus, waarin de spil van eene schroef loopt: de moer van de spil is gebroken. Zeer sierlijk zegt HERVEY, in zijne Overz., van de oogappels: drie kleine bollen loopen in de netste moeren. Velen nemen dit woord wel als eene figuur van het volgende: het is echter niet onwaarschijnlijk, dat het met lat. *uterus* verwant is. Zamenstell.: moerschroef — moerspel, opstijging der moeder.

Moeder, v., meerv. moeders. Eene vrouw, die een of meer kinderen ter wereld gebragt heeft: eene blijde moeder worden. Van dieren gebruikt men het ook: ende de moeder sittende op de eijeren. BIJBELV. Hierheen behoort *bijmoeder*, in het gemeene leven *moer* geheeten. Eene vrouw, die de plaats van moeder bekleedt: de moeder in een weeshuis. Hierheen behooren de zameng. binnen — buitenmoeder, stiefmoeder, kloostermoeder, minnemoeder, vroedmoeder, enz Overdr.: de aarde is onze aller moeder. Eene hartsgesteldheid, die, gelijk zij de vruchtbre moeder van allerlei bevalligheden is, zoo ook enz. J. FRANTZEN. Iets, dat, boven anderen, in oorsprong eerder is, of in gezag uitmunt: eene stad, die eene moeder is in Israel. BIJBELV. Eindelijk, de schelp van den paarlvisch, *paarlemoeder*, of, *paarlemoer*, omdat men dacht, dat daaruit de paarl haren oorsprong had. Van hier moederlijk. *Moederlijk alleen* was oul. geheel alleen, waarvoor men thans in de gemeenzame verkeerung zegt *moederziel alleen*. Zamenstell.: moederdeugd, oorspronkelijke deugd; moederhart, moederloos, moe-

dermaagd, moedermelk, moedermoord, moedermoorder, moedermoordster, moedermaakt, zoo naakt als men ter wereld kwam; moederslag, moedermoord; moederspraak, moedertaal, moederzick, moederzorg, moederzorg, moederzot, zeer op de moeder gesteld, enz. Dit woord wordt, in de dagelijksche taal, dikwerf in *moer* verkort, dat, uit kleinachtig, verachting, of toorn, geschiedt. Zamenstell.: moerkonijn, het wijfje van een konijn, enz.

Moeder, bij WILLER. en OTFRID. *muater*, angels. *meder*, eng. *mother*, hoogd. *Mutter*, gr. *μητηρ*, lat. *mater*, ital. *madre*, sp. *madre*, fr. *mère*, bij de oude Egyptenaars, naar het zeggen van PLUTARCHUS, *muth*. *Moeder* is misschien zooveel als voedster, van het angels. *maet*, spijs, voedsel.

Moeder, v. Bezinksel, droesem, anders *moer*: costelijke wijnen, die op haere moeder uitgesuivert zijn. ZEKERE VERTAL. VAN DEN BIJBEL. Zijn wijnen met de moer. DE DECK. Oneig.: dat het met hem op een' verradersse moeder laage. HOOFT. Nog zegt men: dat ligt op eene kwade moer, daarvan zal niet veel goeds komen — dat voorspelt niet veel goeds. Dit *moeder* verkort tot *moer*, komt met *modder* uit eene bron.

Moedig, zie *moed*.

Moedigen, b. w., ik moedigde, heb gemoedigd. Moed inboezemen, aanmoedigen: de leeu gemoedigd door zijne krachten. VOND.

Moedwil, m. Een der oudste zamengestelde woorden, in onze en aanverwante talen. Eertijds beduidde het niet meer dan den enkelen wil, in welken zin het bij OTFRID. dikwerf voorkomt, bij voorb.: de wind blaast, *thara imo ist muatwillo*, waarheen het hem moedwillig is, dat is, waarheen hij wil. Wanneer de Schrijver van den wil des Heeren JESUS spreekt, welken dezelve zijnen leerlingen openbaarde, noemt hij zulks: *sinan muatwillo*. Hij gebruikt het ook voor willekeur, lust, neiging; in eenen goeden zin. NOTK. noemt wellusten, vergenoegingen *muotwillo*; ja, de nog oudere Overzetter van ISIDOR. neemt *muotwillo* voor het gemoed. In bepaalde beteekenis, beduidde het woord eertijds den vrijen wil, in tegenstelling van dwang. Zoo zegt VAN DE WALL, door A. KLUIT aangehaald: eendrachtelijken ende mit onsen vrijen moedwille. Zoo gebruikte men ook eertijds *moedwillig* en, omgekeerd, *willemoedig*, voor bereidvaardig. Thans, gebruikt men het, in eenen kwaden zin alleen, voor eene ongebondene handelwijs, die voortvloeit uit een hoos genoegen, om anderen te tergen en te beledigen: moedwil bedrijven. Van hier moedwillens, bijw.: iemand moedwillens dood steken. — Moedwillig, moedwilligheid, moedwilliglijk. Het woord is zamengesteld uit *wil* en *moed*, welk laatste woord ook eene blijdschap te kennen geeft, die op gevoel van onze sterkte gegrond is. Het konde ook behooren tot het oude woord *muat*, *genuat*, vrolijk, aangenaam, lustig; daar toch dit denkbeeld met het woord *moedwil* naauw verbonden is.

Moedzoen, m. Een oud woord, dat, in het Landregt van de Veluwe, voorkomt, beteekenende een derde gedeelte van eenig zoengeld. Men leidt het af van *moed* en *zoen*, als zeide men zoengeld, dat gegeven werd in erkentenis van iemands moed, die wapenroep gedaan en het regt van den vermoorde vervolgd had. *Moed* kan hier ook wraakzucht aanduiden; wanneer het geld zoude zijn, om iemands wraak te stillen. Bij KIL. vindt men

mondsoen. Transactio sive conciliatio osculo confirmata. Zoude het daaruit ook verbasterd zijn? In het engels. is *mud*, eng. *mouth*, mond, Zamenst.: moedzoenbrief, bij J. SCHRASSERT.

Moel, v., meerv. moeijen. Vaders of moeders zuster. *Oulmoel*, grootvaders of grootmoeders zuster. Hierheen behoort ook *petemoel*, die een kind ten doop heft. Het schijnt met *moeder* eenen oorsprong te hebben.

Moeijelijk, bijv. n. en bijw., moeijelijker, moeijelijkst. Iets, dat moeite vereischt: een moeijelijke arbeid. Iemand moeijelijk, lastig, vallen. Gestoord, gemelijk: hij werd deswege zeer moeijelijk. Van hier moeijelijkheid.

Moeijen, (bij Kit. ook *moeden*) b. w., ik moeide, heb gemoeid. Moeite veroorzaken: ook had zijne majesteit geen meeninge, om hen met d' Inquisitie te moeijen. HOOFD. Als wederk., *zich moeijen*, zich inlaten: plat verbod, van zich met het werk der andere te moeijen. HOOFD. Spijten, smarten: dit teeghenkanten moeide de Prinsen. HOOFD. Van hier *moeijenis*, *moitenis*, beide bij HOOFD. Zamenstell.: moelial, bedilal; bemoeijen, vermoeijen, enz. HOOFD bezigt ook *moeireed*, voor gereed, om zich met alles te bemoeijen.

Moeite, v. Iedere inspanning van krachten, zoo wel des lichaams als der ziel: wen wij ons maer de moeite getroosten willen. A. PEËLS. Als haare Hoogheit konde goedt vinden den Graave de moeite te verghen. HOOFD. Dat alle moeite verloren waar. HOOFD. Twist, krakeel: moeite met elkander hebben. Moeite maken. Eindelijk komt het, in de Overz. van den Bijbel, vaak on-eigenlijk voor, in den zin van droefheid. als: nachten der moeite zijn mij voorbereijdet. Voor *moeite* zeide men ook oudtijds *moeije*: zonder veel muhe (dat is, naar de hoogd. spelling, voor *moeije*) *ende arbeit*. Proeve van D. A. O. M. Zamenstell.: moeitemaker, twistzoeker.

Moeite, hoogd. *Mühe*, gr. *μῆδος*, waar ook *μῆδος*, zoo als het zw. *müdt*, arbeid beduidt. MARTINIUS vergelijkt het hebr. deelw. מוֹנִיעַ, dat moeite haart.

Moer, zie *moeder*, baarmoeder.

Moer, zie *moeder*, eene vrouw.

Moer, zie *moeder*, bezinksel.

Moer, (oul. *more*, *moere*) o., meerv. moeren. Slijkgig, moerassig land van eenen zwarten bodem, zoo als de gronden, waaruit men turf graaft: in veenen en in moeren. VOND. Eenige plaatsen dragen hiernaar den naam, als: Moerkapel, Moerkerke, enz. Van hier moerig, drassig. Zamenstell.: moerland, moerisch, moerzee, onstuimige zee.

Moer, hoogd. *Moor*, eng., *mere*, *moor*, middel-eew. *morus*, *morā*, zw. *mor*. Met *modder* en het vorige *moer* uit eene bron.

Moeras, o., meerv. moerassen. Drasland, moer: uit het moeras getogen. VOND. Het schijnt hetzelfde woord als ons *meersch*, *maarsch*, *mersch*. De uitgang as kan nit *isch* ontstaan zijn. In het eng. *marsh*, middeleeuw. *mariscus*, fr. *marais*, deen. *morads*, hoogd. *Morast*, zw. *moras*, ital. *marazzo*. Van hier moerassig.

Moerbezie, (moerbei, moerbes) v., meerv. moerbeziën. De vrucht van den moerbeziënboom. Zamenstell.: moerbezieblad, moerbeziënboom, moerbeziënbosch. Hoogd. *Maulbeere*. De boom heet, bij NORK. *murbouma*, mons. Gloss. *maurpaum*, an-

gels. *murbeam*; de bezie *murberian*. Van het lat. *morus*, gr. *μῆρος*.

Moerel, zie *morel*.

Moeren, o. w., ik moerde, heb gemoerd. Van *moer*. Eigenlijk, troebel maken: het water moeren. Wijders, mengen, vermengen: onder elckander moeren. Overdragt., langs de straat rinkinken, geweld maken, straatschenderij doen: er is van nacht weer ijselijk gemoerd.

Moes, o. Dit woord heeft oudtijds spijs, in het algemeen, beteekend. KER. en OTFRID. gebruiken dus *muas*. Bij TAT. is het: *habet ir uuas muoses*? Hebt gij eenige spijs? In engeren zin, is het eene spijs, van eetbare planten en uit vruchten toebereid: als zij aten van dat moes. BJBELV. Wijders, eene, uit planten en vruchten toebereide en tot brij gekookte, spijs of pap. Zoo is het in de zameng. woorden: appelmoes, groenmoes, koolmoes, melkmoes, warmoos, enz. Fig., eene rommelzoo van allerlei dingen: een mengelmoes. Zamenst.: moeshof, moesketel, moeskruid. moespot, moestuin, enz.

Moes, spijs, hoogd. *Musz*, zw. *mos*, eng. *meat*, fr. *mets*. Bij de Grieken is *μαρζαζθα* eten. Zie *mesten*.

Moesjanken, o. w., ik moesjankte, heb gemoesjankt. Een woord, dat in de gemeenzame taal alleen gebruikt wordt. Dit *moes*, bij Kit. *mose*, beteekent allerlei onreinheid, drek, vuiligheid. In dien zin, komt het bij J. DE BRUNN voor: men ziet den ouderdom als de drabbe en de mooze. Van dit *moze* is ons woord *bemeuzelen*, *bemeuzeling*, dat, bij HOOFD, nog voorkomt en morsig maken beteekent. Voorts heette *moze* oudtijds eene plaats, waar men allerlei vuiligheid uitwerpt: waar men vaten wascht. Zoo is dan *moezejinken*, *moesjanken*, het werk van honden, die bij een gootgat, waardoor men het vuile water der gewassene vaten spoelt, janken, op hoop van een kruimeltje te vinden. Van hier gebruikt men het voor drentelen voor de deur van een meisje, den verliedde spelen. Van hier moesjanker. Ondertusschen is *moes*, *moos*, *moze* uit eene bron, met *moer*, *moeras*. In het opperd. noemt men daarom een moeras *moos*, zw. *mossa*, bij Kit. *mose*.

Moesje, o., meerv. moesjes. Een pronkpleistertje, uit het fr. *mouche*, eene vlieg, omdat hetzelfde, van verre, naar eene vlieg, die op het aangezicht zit, gelijk.

Moeskoppen, o. w., ik moeskopte, heb gemoeskopt. Stroopen, vrijbuiten, het land afloopen. Van hier moeskopper, moeskopperij. Mischien van *moes*, dat is moeskruid, en *koppen*, dat is knotten, afhouwen; omdat het baldadig krijgsvolk, dat de boeren knevelt, doorgaans het eerst den moestuin besteeft.

Moet, v., meerv. moeten. Het woord beteekent eigenlijk allerlei verhevenheid. Men verstaat daardoor niet alleen een rond gevild knopje, onder aan het lemmer van een pennemes, als ook eene verhevenheid door verw veroorzaakt; eene moet van verw, door onvoorzigtigheid ontstaan op eene plaats, waar die streck der verw niet past: maar ook noemt men een indrukkel, door kuisping, bij voorb., in de opperluid veroorzaakt, *eene moet*: de moet der pruik zit nog in het voorhoofd.

Moet, een woord, alleen gebruikelijk in de spreekwijs: te moet, voor *te gemoet*. Te moet zien.

VOND. Van het oude *moeten*, eng. *to meet*, waarvoor wij *ontmoeten*, somtijds ook *gemoeten*, bezigen Oudtijds zeide men ook: te moet gaan. Iemand te moete dagen, in persoon dagvaarden.

Moet, o. Van het werkw. *moeten*, dat in eenige spreekwijzen slechts voorkomt: is het een moet?

Moete, v. Een oud woord, beteekenende gelegenheid, ledigen tijd, hoogd. *Musze*, lat. *otium*: die goede moete heeft. **PLANTYN.** *Moetig* zegt men, in Noordholland, voor lustig, tierig.

Moeten, b. w., ik moette, heb gemoet. Een scheepswoord, bednijdende *zachtjes voortduwen*.

Moeten, o. w., onregelm.; ik moest, heb gemoeten. Het beduidt tot eene handeling of eenen toestand gedwongen zijn of worden; en dit van personen en zaken; uwe wonde moet verbonden worden. Ik moet het doen. Dit werkwoord heeft, in alle beteekenissen, de onbepaalde wijs van een volgend werkwoord bij zich; somtijds wordt dit weggelaten: ik moet van huis. Ik moet er binnen. Gij moet het mij beloven. Gij moet weten, dat enz. Ik moet het u vragen. Gij moet geduld hebben. **Fig.**: moet gij mij dan telkens storen? Het moet reeds twaalf ure zijn. Ik doe het niet, of men moete mij er toe dwingen. Het moete u wel bekomen! zegt men, voor: dat het u wel bekomt!

Zoodra dit werkw., in den volm. verled. en meer dan volm. verled. tijd, gesteld wordt, en een ander werkwoord in de onbepaalde wijs bij zich heeft, gebruikt men niet het verledene deelwoord *gemoeten*, maar de onbepaalde wijs *moeten*: ik heb moeten spreken. Doch, staat het alleen, zoo volgt het den gewonen regel: ik heb wel gemoeten.

Moetsen, zie *motsen*.

Moezel, m., meerv. moezels. Eene zakpijp, een doedelzak: die gheen tangh of moezel tijt een luit en kent, is altijd goedsmoeds. **DE BRUNK.** Misschien is het woord van den klank gevormd.

Moazel, v. Eene rivier in Duitschland. Bij **HOORT** ook *mozel*, fr. *moselle*. Van hier het zamengest. moezelwijn, ook *moezelaar* genoemd.

Mof, m., meerv. moffen. Een scheldnaam aan westfaalsche grasmaaijers gegeven. Misschien wegens den muffen stank, die zich van die hieken verspreidt. Vrouwelijk *moffin*. **Zamenstell.**: moffenland, moffenspraak. *Mof* is ook een naam van een zeker zangvogeltje, *eenen groentling*.

Mof, v., meerv. moffien. Bontwerk, waarin men de handen steekt, om die warm te houden.

Het woord behoort waarschijnlijk tot eenen oorsprong met *mouw*, als hebbende eenigzins het denkbeeld van eene holligheid, die tot bedekking dient.

Moffel, m., meerv. moffels. Eene mof: met ronde moffels. **DE BRUNE.** Bij **KIL.**, die het vorige woord niet kent, vindt men *moffel* alleen. het fr. *moufle*, ital. *muffola*, middeleeuw. *Muffula*. *Moffel* wordt ook eene soort van oven genoemd, waarin verlakt goed gehard wordt. In dit woord heerscht insgelijks het denkbeeld van eene holle ruimte, die tot bedekking dient.

Moffelen, o. w., ik moffelde, heb gemoffeld. Dit woord van *moffel*, waarin een denkbeeld van bedekken mede ingesloten is, beduidt iets bedektelijk op eene andere plaats steken: iemand iets in de handen moffelen. In het gemeene leven zegt men: iets wegmoffelen. Vooral gebruikt men het

van bedriegelijk kaartspelen: gij moet niet moffelen. Van hier moffelaar, moffelaarster, moffeling. *To muffle* heet bij de Engelschen, het aangezigt bedekken, zich vermommen. **Zamenstell.**: wegmoffelen.

Moffelen, zie *mommelen*.

Mogelijk, bijv. n. en bijw. Dat geene tegenspraak lijdt; hetgeen geschieden kan. Het is niet mogelijk, dat God liege. Hoe is het mogelijk, dat enz. Ik heb alle mogelijke moeite gedaan. Als een bijw., voor misshien: mogelijk doet hij het. Men zal mogelijk denken. Van hier mogelijkheid. **Zamenst.**: onmogelijk.

Mogen, onz. w., onregelm.; ik mag, mogt, heb gemogt. Dit woord beduidt zoowel kunnen, als willen en moeten. Versamelt daervan een eijder nae dat hij eten mach. **BIJBELV.** Nu mogten wij het hoofd gerust nederleggen. Gij moogt u wat schamen, dat gij enz. Mag ik het zoo noemen? Wat mag toch wel de reden zijn? Oeh of hij toch luisteren mogte! Ik mag mij daarmede niet vermoejen. Ik mag niet meer eten. In Overijsel is deze spreekwijs zeer gebruikelijk, ook met weglating van het werkw.: wilt gij nog niet wat eten? Ik mag niet meer. Hij vraagde mij om mee te spelen; maar ik mogt niet, ik wilde niet, ik had er geen' zin in. Zoo zegt men ook: ik mag geene mosselen. Ik mag wel uijen.

In den verled. en meer dan verled. tijd, met een ander werkwoord in de onbepaalde wijs bij zich, volgt het den regel van *moeten* enz.: ik heb hem niet mogen spreken. In tegendeel: ik heb niet gemogt.

Het deelwoord van den tegenw. tijd *mogend* heeft de betekenis van magt, geweld, vermogen: dat is een mogend vorst. Bij **HOORT** vindt men den overtreffenden trap: de mooghenste Heeren. Bekend zijn de oude titels: de edelmogende — de hoogmogende — de grootmogende Heeren. Van hier mogendheid, meerv. mogendheden. Magt, vermogen van aanzienlijke personen: op Godis mogentheit en trouwe beloften steunen. **NYLOE.** Door manghel van zich in de mooghenheit te maatigen. **HOORT.** De personen zelve, met die magt bekleed: de werreltsche Mogenheit enz. **VOND.** De spelling zonder *d. mogenheid*, welke **HOORT** en **VOND.** hebben, mag wel zachter luiden; zij is echter niet taalmatig.

Het is met *magt*, het boh. *moc*, het oude *migchel*, groot, gr. $\mu\epsilon\gamma\alpha\varsigma$, lat. *wagnus*, zeer na vermaagschapt.

Moggel, m. en v., meerv. moggels. Een dik, vet kind of vrouwensch. Misschien gevormd van den klank, welken dat logge lijf door de beweging veroorzaakt. Men zegt ook *mokkel*, van *mok*, bij **HOOGSTR.** voorkomende in den zin van een vuil wijf: zij is eene regte vuile mokkel. Van dit *mokkel* is ook het bestr. werkw. *mokkelen*, vuil maken. Verkleinw. *moggeltje*, mokkeltje, in de dagelijkse verkeerig.

Mok, zie *moggel*.

Moker, m., meerv. mokers. Een zware smidshamer: de Krijgsgodt wrong **VULKAEN** den moker uit zijn vuisten. **VOND.** Het woord komt, zeer waarschijnlijk, van *moken*, *meuken*.

Mokkel, zie *moggel*.

Mol, v. Eene soort van wit bier, waarin weinig hop gebrouwen is: nijmeegsche mol. Het is onzeker, of dit woord uit *molt*, dat is mout, ontstaan zij, of niet. Het schijnt eerder, om den

zachten, zoetachtigen smaak, dien naam te hebben; mellig, trouwens, wordt van eenige dranken nog bezigt. Zamenst.: molhuis.

Mol, m., meerv. mollen. Een bekend dier, dat in de aarde wroeft. Met den blinden mol een aarden wal opherpen. **VOND.** Menschen die zich aan het aardsche te veel verslaven, worden gezegd: als mollen in de aarde te wroeten. De spreekwijs: zoo blind als een mol is, door de nadere kennis van dit dier, ongegrond bevonden, daar men weet, dat hetzelfde kleine oogen heeft. **HOOFD** gebruikt dit woord vrouwelijk; doch **VOND.** **DE DECK, VAN HEULEN** en de, in de geslachten zoo nauwkeurige, **Dichter v. MANDER** verkiezen het mann. geslacht. Zamenst.: mollegat, mollekruid, anders *kruisboom*; molhoop, mollepoot, molleval, mollevel, mollevelig, zacht van vel, enz.

Mol, hoogd. *Maulwurf*, bij **KIL.** ook *moloorp*, *mulwoorp*, eng. *mole*, *molewarp*. Omdat dit dier de aarde doorwroeft, en de daardoor opgeworpene hoopen uit losse, *nulle* aarde bestaan, zal men de afleiding van *mul* natuurlijk vinden.

Molen, m., meerv. molens. Een werktuig, waarop andere lichamen, door middel van raderwerk, gemalen, dat is, verbrijzeld worden. Zoo zijn: een gortmolen, handmolen, koffijmolen, runmolen, enz. In verdere beteekenis, worden ook andere raderwerken, waarmede men iets snijdt, stamp, stoot, windt, enz., *molens* genaamd, als: zaagmolen, papiermolen, slijpmolen, twijnmolen, volmolen, snuifmolen, enz. Windmolen, die door den wind, watermolen, die door het water bewogen wordt; en van hier de spreekwijs: dat is water (ook *dat is koor*) op zijnen molen, dat helpt hem. Een watermolen is ook die, waardoor het water van de eene naar de andere plaats gevoerd wordt. Daar is wat in den molen, daar is wat op handen. Hij poogde hun vroedt te maaken, dat diesgelijk bestek in den molen was. **HOOFD.** Hij wijst het koren van zijnen molen, hij benadeelt zich zelven. De molen is door den vang, ook fig., de zaak is in de war. Eenen slag van den molen hebben, half gek zijn. Verkleinw. *molentje*: Gij loopt met molentjes, gij gedraagt u als een kind, gekkelijk. Van hier molenaar, een eigenaar, een bewoner van, een arbeider op eenen molen, ook een zekere visch, en eene tor, een bloedeloos diertje; molenaarster, molenaarsvrouw. Zamenst.: molenas, molenberg, molengeld, molenheuvel, molenijzer, waarin de molen draait; molenaar, molenslijger, onderste molensteen; molenmaker, molenmeester, molenaar, molenpad, molenpranger, de vang van eenen molen; molenrad, molenroede, molenstander, molensteen, molenstof, stuifmeel; molentremel, (molentrichter) molenwerf, molenwiek, molenzwengel, enz.

Molen, hoogd. *Mühle*, fr. *meule*, *moulin*, lat. *mola*, ital. *molino*, sp. *maela*, hong. *malom*, gr. *μύλος*. Alles van *malen*.

Molferd, m., meerv. molferds. Iemand met eenen grooten mond; voorts, die onbeschoft spreekt en handelt. In Groningen, is het, in de lage volkstaal, gebruikelijk. Loop molphert, mallen geek, enz. **JOS. DROEF EN BLIJ.** De eerste helft des woords is uit *mul* verbasterd; of het laatste uit *aard* ontstaan zij, is onzeker.

Mollen, b. w., ik molde, heb gemold. Een woord, waarmede de gauwdieven, in hunne bedekte taal, *dood steken*, *dood slaan* willen te kennen geven.

Mollig, bijv. naamw., molliger, melligst. Zacht: het tengere gebeent is met een mellig vleesch, en poezelheit vereent. **VOND.** Zacht op de tong, zoetachtig: mellige wijn. Van hier moligheid. Het komt, met *malsch*, *mul*, *molm*, lat. *mollis*, ons *malen*, uit eene bron.

Molm, m. Eigenlijk droog, mul stof, zoo als van gebrokenen turf en vergaen hout. De bron des woords ligt in *malen* verborgen. *Molm* heeft ook de beteekenis van vermolting, verrotting: de molm is in dat hout. Van hier molm-achtig. Zamenstell.: molmworm. Van hier het onz. w. *molmen*, door den molm uitvallen; ook molsem, molsemen, vermolsen.

Molos, een ond. woord, m., bij **VOND.** en **POOT** voor eenen jagthond voorkomende; uit het lat. *molossus*.

Mom, v. Eene soort van bier: brunswijksche mom. Men meent, dat dit bier naar eenen **KRIST.** **MUMME**, die hetzelfde, te Brunswijk, in het jaar 1489 zoude uitgevonden hebben, zijnen naam draagt.

Mom, mommie, v. Een masker. Ook een vermomde persoon: gelijk eertijds de mommen op onze bruiloften plagten te doen. **HOOFD.** En hieruit blijkt het, dat men, op bruiloften, de gasten, door gemaskerde vertooningen, plagt te vermaken. Wij gebruiken dit woord meest oncigenlijk voor schijn: onder de mom van vriendschap. Zamenstell.: *mommaangezigt*, *momgezigt*, *mommedans*, *momgewaad*, *mommekans*, *lotgeval*; *mommekansen*, *verkw.*, *lotspele*; *mommekansig*, bij **RODENB.**, *mommekleederen*, *mommespel*, *momnevolk*, bij **HOOFD**, *momtuig*. — **KAMPH.** heeft nog eenige andere zamenstellingen, als: *mommedek*, *mommeschijn*, *mommeschoon*, enz.

Mom, hoogd. *Mumme*, fr. *momerie*, *mommespel*; eng. *nummer*, een, die een mommauzigt voorheeft; ital. *mommiare*, *nummiare*, vermoind gaan. **REDS** **COMMODIANUS** gebruikt *momertium* voor een masker; ja het gr. *μῶμα* heeft al deze beteekenis. **ADELUNG** brengt het tot eenen oorsprong met *mf* en *mouw*.

Member, (mombaar) m., meerv. members. Een bezorger, een voogd van weezen, die voor derzelve bezittingen voornamelijk zorg draagt; een *voormonder* anders genaamd: een kind onder members stellen. Den member der onnoozelheid te loonen. **VOND.** In Gelderland, is de Member van het Hof een persoon van eene aanzienlijke bediening, die gehonden is, om de hoogheid en gerechtigheid des Landschaps voor te staan en te bewaren. Van hier momberdij, mombardij, bij **HOOFD**, *momberschap*. **Vrouwel.** *membersche*, *voogdes*. Zamenstell.: *memberkamer*, *weeskamer*; *memberkind*, dat onder members staat — *vermombere*, *tutari*.

Member, middeleeuw. *mamburnus*, *mundibardus*, angels. *mundbora*. De gegrondste afleiding is van *mond*, voogd. *Mond* namelijk is een oud woord, dat eenen man, of wel eenen naan van vermogen, beduidde, en in engeren zin eenen bijstand, eenen beschutter; bij de Longobarden *mundus*, *mundualdus*. Van hier is het overgegaan tot eenen beschermer van ouderlooze kinderen, eenen voogd. *Member* is dus voor *mondbor*, *mondbaar*, gelijk het in eenige plaatsen nog wordt uitgesproken; en dit *baar* heeft hier de beteekenis van ontbering, even als *loos*. Een *mondbaar* beteekent derhalve eigenlijk iemand, die zonder voogd is. Deze naam is voorts overgegaan tot de voogden zelve, die onmondige

kinderen verzorgen. *Amond* werd oudt. iemand genoemd, die vrij van de beheering en voogdij van anderen was.

Mommelen, o. w., ik mommelde, heb gemommeld. Binnen's monds den brommenden toon *mom* maken; anders *mompelen*. Van hier *mom-meling*: de bedeesde mommeling van vreeze. Overz. van *HELV.* Ook gebruikt men het, in Groningen, van kleine kinderen, die den mond veel bewegen, als zij op iets knabbelen. Insgelijks drukt het den klank uit, welken sommige menschen, als zij eten, door den neus laten hooren; anders *moffelen*.

Mommen, o. en b. w., ik momde, heb gemomd. *Onz.*, den vermomde spelen; zich vermomd vertoonen: en den roep zaaide, dat de Hartoch zou uitnomen gaan. *HOOFD.* Bedr.: *zich mommen*. *Fig.*, bedekken: haar gebrek te mommen. *DE BRUNE.* Van hier *mommer*, *mommerij*. *Zamenstell.*: vermommen.

Mompelen, (bij *KIL.* ook *mondspelen*) b. en o. w., ik mompelde, heb gemompeld. Een woord, dat even als *moffelen*, *mommelen*, van den klank gevormd is, beteekenende binnen's monds spreken. Bedr.: ijder mompelt zijn gebet. *HOOGVL.* *Onz.*, eenig stil gewag maken: men mompelde reeds, dat de koning vergeven was. Van hier *mompeling*: van de waarheit eener andere *mompelinge*, stil gewag, gerucht. *HOOFD.*

Mompen, b. w., ik mompte, heb gemompt. Hetzelfde als *mommen*, van *mom*. Het wordt echter meest gebruikt voor bedriegen: de wacht mompen. *VOND.* Van hier *momping*.

Monarch, m., meerv. *monarchen*. Een oud-woord. Alleenheerscher: het banket des ooster-schen *Monarchs*. *POOR.* Het vr. *monarche* vindt men bij *VOND.* Van hier *monarchij*. Het is uit het lat *monarcha*, gr. *μοναρχω*. Wij zouden die woorden in onze taal zeer wel kunnen missen; ook moeten dezelve, ofschoon zij zoo goed als het burgerregt verkregen hebben, in het schrijven, of in eene redevoering, niet bij voorkeur gebezigd worden.

Mond, m., meerv. *monden*. Die opening in des menschen aangezicht, die tusschen de kin en den neus is, en door de lippen gesloten wordt. In eenige gevallen gebruikt men het voor de lippen: eenen kleinen — grooten — rooden mond hebben. Daar de mond de zitplaats der spraakdeelen is, zoo heeft men eene menigte spreekwijzen, die op de spraak en het spreken betrekking hebben: geenen mond hebben, beschroomd in het spreken zijn. Den mond toehouden, zwijgen. Iemand den mond sloeren, stoppen, hem tot zwijgen brengen. Den mond in iets steken, zich onbeschaamd in een gesprek mengen. Iemand den mond openbreken, iemand, die zwijgen wil, tot ontdekken van eene zaak noodzaken, daartoe tergen. Dies brak het den Prinsse den mond open, om te zeggen. *HOOFD.* Den mond roeren, veel snappen. Den mond vol van eene zaak hebben, er veel over spreken. Zonder den mond te ontsluiten in gal-mende *Hozannaas M. L. TIDW.* Iemand eenen vuilen mond geven, hem leelijk met scheldtaal begroeten; ook hits toespreken. Den mondt, tot de ooren toe, open doen, om met schreeuwen en schelden te bewijzen enz. *HOOFD.* Andere spreekwijzen hebben hare betrekking op voedsel en spijs en smaak: geeneu mond aan iets zetten. Den mond op iets maken, zich spitsen, om iets lekkers te zullen eten. *HOOFD* gebruikt het voor op iets

vlammen, zeer verlangen: het missen der plondering, daar zij den mondt opgemaakt hadden. Iemand den mond op- of openhouden, hem schraaltjes onderhouden. Voorts bezigt men *mond*, met verscheidene voorzetsels: Iemand mond aan mond spreken. Binnen's monds spreken. Zij verklaarden door den mond hunner gezanten. Iemand in den mond loopen, van zelf ontmoeten, zonder gezocht te worden. Stout in den mond zijn, onbedachte en stoute taal spreken. Iemand iets in den mond geven. Iets dikwijls in den mond hebben, er dikwijls van spreken. Dat zal u niet in den mond vallen, zonder moeite, zult gij dit niet verwerven. Die zaak is hem in den mond bestorven, hij spreekt er altijd van. Met den mond vol tanden staan, niet kunnen spreken. Iemand naar den mond spreken, spreken, dat hem zeer behaagt. Iemand naar den mond zien, zoo spreken als een ander vooraat: en allen zien naa den mondt van den Kardinaal. *HOOFD.* Dat is naar zijnen mond, die spijs smaakt hem. Iemand honig om den mond slaan, doen zwijgen. Op den mond niet gevallen zijn, de tong wel kunnen roeren. Gij neemt mij het woord uit den mond, zoo als gij daar spreekt, zoude ik zoo aanstonds ook gesproken hebben. Juffer uit den mond spelen, vrij uitspreken, Dat viel mij uit den mond, ik zeide dat onbedachtzaam. Zij spreken niet uit eenen mond, zij spreken elkander tegen. Uit twee monden spreken, zich zelve tegenspreken. Iemand het brood uit den mond nemen — stooten, hem in de nering onderkruipen. Uit zijnen mond besparen, niet opeten, voor eenen anderen tijd bewaren. Dat gaat uwen mond voorbij, gij spist u er te vergeefs op. Verder wordt *mond*, oneigenlijk, genomen voor eenen persoon, die, in plaats van anderen, spreekt: den mond des Heeren vragen, was oudtijds de Profeten raadplegen. *POOR* noemt Mozes den Mont der wetten. Zoo heet een openlijk bildder tot God *de mond der gemeente*. Voor hongerige personen: ik moet voor twintig monden zorgen. Hierheen behooren de *zamenstell.*: grootmond, lastermond, pruilmond, enz. *Mond* wordt ook, in den deftigen stijl, van beesten gebruikt: de Heere opende den mond der ezeline. *BIJBELV.* Dichters schrijven, bij persoosverbeelding, ook anderen dingen *eenen mond* toe: de aarde doet haren mond op. De dageraad, met rozen om den mond. Hierheen behoort: de morgenstond heeft goud in den mond. *Zie goud*. Om eenige gelijkheid worden eenige openingen ook met dien naam benoemd. *De mond* van eene rivier, waarvan *Ijsselmonde*, aan het begin van den *Ijssel* — *Roermonde*, *Roermund* aan den mond van de *Roer* — *Dendermonde* aan dien van de rivier de *Dender*. Dit *mond*, of *monde*, *munde*, verandert bij ons ook, in *nude*, *nuide*, of *nuiden*, in den angelsaksischen trant, alwaar de *n* gemist wordt, als in ons *Muiden*, de mond van de *Vecht* — *Arne-muiden* de mond van de *Arne* enz. Van een stuk geslacht: het grof geslacht en zijn metaelen mont. *MOONEN.* Zoo spreekt men van *den mond* eener spelouk — eens puts — zaks — ovens. Van *den mond* der maag — der baarmoeder — der blaas enz. Van hier *mondelijk*, *mondeling*. *Zamenstell.*: mondbehoeften, mondhode, mondgat, van een blaastuig; mondgemeen, mondgemeenschap, mondgesprek, mondhout, keelkruid; mondharp, mondlizer, gebit der paarden: mondkok, mondkost, mondljijm, mondpranger mondstuk, mondvul, mondzorg, bij *TRIP*, enz.

Het stamt zeker van een oud woord *manen*, *munen* af, dat, met *maden*, *maaijen*, afsnijden, eenen oorsprong heeft.

Mondbaar, zie *monber*.

Monden, o. w., ik monde, heb gemond. Wel smaken: het over edle zout, dat alle spijs doet monden. F. DE HAAS. Bij overdragt, gebruikt men het voor smaken, behagen, wel bevallen: dit antwoordt mondde den spaanschen Koning niet. HOOFD. Van hier mondig, suakelijk: mondigde wijn. *Monden* beteekende voorheen ook spreken. Het zamengest. *vermonden* is nog in gebruik.

Mondig, bijv. n. en bijw. Meerderjarig, buiten voogdij. Gemeenlijk wordt het verklaard door iemand, die het recht heeft, om door eigenen mond te spreken, en op zijnen eigenen naam dingtalen te voeren; *zelfmonden* anders geheeten: eene mondigde dochter, die den ouderdom bereikt heeft, dat zij van de ouderlijke of voogdelijke magt ontslagen is. Het stamt af van *mond*, in de beteekenis van voorspraak, beschutting; zoodat het eigenlijk iemand is, die zich zelven verdedigen kan. Eigenlijk, beteekent het iemand, die eenen mond heeft; zamensl.: volmondig.

Monnik, m., meerv. monniken. Een godsdienstig persoon, die zich, naar de denkwijze der roomsche en grieksche kerk, in gemeenschap met anderen, tot den ongehuwden staat verbindt. Is er eene belofte van vrijwillige armoede bij, dan noemt men hen *bedelmonniken*. Om de gelijkheid misshien van de kale kruin eens monniks, draagt eene soort van bedwarmer den naam van *monnik*. Van hier monnikachtig, waarvoor HOOFD *monniksch* heeft, — monnikerij, monnikschap, vrouwel. voor de broederschap der monniken, onz. voor de hoedanigheid eens monniks. Zamenstell.: monnikenklooster, monnikenlatijn, monnikenleven, monnikskap, ook eene plant; monnikskleed, monniksmouw, — monnikenwerk, nuttelooze arbeid; dewijl de Monniken, in oude tijden, tot zekeren arbeid, hoe weinig die ook beteekende, verplicht waren, om niet ledig te zijn, al ware het ook, dat zij den volgenden dag vernietigden, hetgeen zij den vorigen gemaakt hadden; hetwelk dikwijls het geval was, — monnikswezen, enz. Het woord is uit het lat. *monachus*, gr. *μοναχος*; ontstaan. Het oorspronkelijke is *μονος*, *alleen*, omdat men, in de eerste tijden des christendoms, de kluizenaars alleen dus benoemde.

Monster, (munster) v. Een oud woord, nog overig in: Westmunster, Noordmunster. Het is eigenlijk een klooster, van het lat. *monasterium*, bij KER. *munistre*. Van hier eene kerk, kloosterkerk: die Munster van Rensborch mede dede sie maken. M. STOKER.

Monster, o., meerv. monsters, monsteren. Een staal, een proefje, van eenige waren of goederen, waarnaar men dezelve leveren kan, een toonstak: een monster papier, koren, enz. Van het fr. *monstre*, en dit van het lat. *monstrare*, aantoonen. Zamenstell.: monsterblad enz. Monster is ook, in het gemeene leven, een *patroon*, *voorbeeld*.

Monster, o., meerv. monsters. Van het lat. *monstrum*. Een gedrogt, wanschepel. Bij overdr.: dat is een monster van een kind, dat, door vettigheid, als misvormd is. Iemand, die in woeste wreedheid aan monsters gelijk is: er hem d'ontmenschte monsters vatten. POOR. Van hier monsterachtig. Zamenst.: monsterdier, monsterstemmer.

Monsteren, b. w., ik monsterde, heb gemonsterd. Eigenlijk, naauwkeurig en stukswijze bezien, om het goede van het slechte af te zonderen. In het bijzonder, gebruikt men het van krijgsvolk, wanneer het geschouwd wordt: het volk — paarden monsteren. — Ik durf wel tegen hem monsteren, mij tegen hem laten beoordeelen. Van hier monstering, eigenlijk heerschouwing, wapenschouwing, ook *wapenschouw*. Zamenst.: monsterheer, monsterplaats, monsterrol. Uit het lat. *monstrare*, toonen.

Monthout, o., lat. *ligustrum*, aldus geheeten, omdat men de bladeren tegen het scheurbuik kaauid.

Mool, bijv. n. en bijw., mooijer, mooist. Eenigzins schoon, hupsch, fraai: een mooi meisje. Tot andere dingen overgebracht: mooi weer. Mooi weer spelen, zwieren. Verkleinw. *mooijtes*. Het woord wordt in de dagelijksche taal alleen gebruikt. Zie *mei*.

Mookhamer, m., zie *moker*.

Moolik, (bij VOND. ook *moloch*, *molock*, *moolik*, *molut*) m., meerv. moolikken, (mooliken). Een schrikbeeld, waarmede men vogels bang maakt: een molock houd de kers voor musschen onbedorven. VOND. Men acht het eene verbasering van *Moloch*, het bekende afgodsbeeld, en van hier overdragtelijk voor alle afgoden en schrikbeelden. II. DE GROOT heeft: een' molik van stro, d. i. eene van stro gemaakte pop. HESYCH. heeft *μολυξ* en *μολυξα*. Het heeft ook eenige gelijkheid met het gr. *μορμολυξτι*, een schrikbeeld, waarmede voedsters de kinderen bang maakten; dit was ook een moemaangezigt op het tooneel.

Moore, m., meerv. mooren. Eigenlijk, een inwoner van het voormalige Mauritanië, het hedendaag-sche Marokko. Ook werden de Ethiopiërs, wegens de bruine kleur, *mooren* genoemd. Onder dezen naam komen de laatsten, in de Overz. van den Bijb., meermaals voor. Wijders, is een *moor* een mensch van eene zwarte kleur, kroes haar en dik van lippen, zoo als de bewoners van het zuidelijke Afrika. Van hier de spreekwijs: den moor, of moriaan, wassen, vergeefsch werk doen. Oneig, noemt men *blanke mooren* (negers) menschen, door de Spanjaards *Albino's* genaamd. Voor *moor* zegt men ook *mooriaan*. Het vrouwel. is *moorin*. Van hier moorsch: in het Moorsch geberg. POOR. Zamenst.: mooros, zwarte os; moorendans, moorenland, moorman, moorpaard, pikzwart paard. Het stamt af van het lat. *maurus*.

Moore, m., meerv. mooren. Eene soort van zijden stof. Uit het fr. *moire*.

Moord, m., meerv. moorden. Eigenlijk, geweldige dood, zoo als het angels. *morth*, gr. *μορος*, lat. *mors*. Dit schijnt nog overig in de spreekwijs, wanneer men met eenen vloekwensch zegt: dat de moord hem sla! (dat hij sterve!) VOND. Ook hem steekt de moord. Hoe leed het God, dat hem de moord niet eer en stak. VOND. Verkeerdelijk zegt HALMA de moord steken: hij zal de moord haast steken. Wij hebben nog eene spreekwijs: gij mogt de moord (gij mogt liever dood zijn!) HOOFD. Thans wordt het anders in eenen dadelijken zin, voor eenen opzettelijken en wreeden doodslag genomen: eenen moord begaan. Zamenst.: moordban, *proscriptio*, bij HOOFD, moordbesluit, bij KAMPH., moordboog, bij POOR, moordbrand, moordbrander, brandstichter, om een huisgezin te vermoorden; moorddadig, moorddadig.

heid, moorddadiglijk, moorddrank, moordfeest, moordgeroep, moordgeschrei, moordgespan, moordgeweer, moordgeweld, moordgierig, moordjaar, moordklok, moordkuil. Eenen moordkuil van zijn hart maken, iets listig in zijn hart verborgen houden. Moordkuil is ook, bij Hooft, het fr. *casemate*, hoogd. *Mordgrube*. — Moordlust, moordines, moordpook, moordpriet, moordrumoer, moordschavot, waarop onschuldigen, op eene wreede wijze, het leven verliezen; moordspelonk, moordstuk, een moord; moordtoneel, moordtrompet, moordwapen, enz. Van hier het bedr. werkw. *moorden*, op eene moorddadige wijze van kant maken; ook moorder, moorderes — moordenaar, moordenares.

Moorden, zie *moord*.

Mooriaan, m, zie *moor*.

Moot, v., meerv. mooten. Van het oude *moen* afsnijden; en dus een afgesneden deel. Wij zeggen: eene moot visch. Hoort gebruikt het ook van andere dingen: *Sonor* ried een moot te midde uit den Haarlemmer dijk te snijden.

Mop, v., meerv. moppen. Groote, gebakke metselsteen. Zamenst.: mopsteen. Bij *Kil. moffe*. De oorsprong is onzeker. Wij hebben nog een woord *mop*, verkleinw. *mopje*, dat een klein, langwerpig rond koekje beteekent, en even duister is, wat den oorsprong aangaat.

Mop, m., meerv. moppen. Eene soort van kleine doggen.

Moppen, b. w., ik mopte, heb gemopt. Oul. schijnt *moppen* winden, omwoelen, beteekend te hebben; en Hooft bezigt *benoppen*, voor omwinden: om te gaan, bemopt om 't hooft. Het verouderde *moppen* is nog overig in *mopmuts*, vrouwen nachtmuts. *Moppen* wordt ook als een onz. werkw. gebruikt, voor pruilen. Van hier *mopper*, mopster.

Moras, zie *moeras*.

Morel, (moerel) v., meerv. morellen. Eene groote bruine kers. Zamenstell.: morellebier, morelleboom, enz. Bij *Kil. marelle, amarelle*, hoogd. *Morille Amarelle*. *Ten Kate* brengt het woord tot eenen oorsprong met *moerbe*, wegens de donkere kleur.

Morgen, bijw, zie *morgen*.

Morgen, m., meerv. morgens. De tijd tuschen den nacht en den vollen dag, de tijd, waneer de zon opkomt, en de oogenblikken daarna. In vele gevallen gebruikt men *morgenstond*. Des morgens. In den dichtsterlijken stijl, gebruikt men *morgenstond* voor jeugdigen leeftijd. Zoo ook: in 's werelts morgenstont. *Vollenh*. Zamenstell.: morgendauw, morgendrank, morgeneten, morgengaat, welke eene bruid, 's morgens na den eersten bijslaap, van haren bruidegom ontvangt; morgengebed, morgenglans, morgengroet, morgenlied, morgenmaal, morgenofer, morgenrood, morgenspraak; morgenpraak houden, over landzaken of dergelijke dingen, naar de wijs der oude Duitschers, die, in den nuchteren morgenstond, die dingen deden, beraadslagingen nemen. Morgenster, (morgenstar) dagster, ook eene knods met prikkels, waarmede men matrozen wapent; morgenstond, morgenwcker, morgenwensch, morgenwerk, morgenzang, morgenzegen, morgenzon, *morgenzoop*, bij Hooft, voor ochtend borrel, enz. Van hier het bijw. *morgen*, op den volgende dag.

Het is zeer waarschijnlijk, dat het het woord van het aanbreken des lichts, gelijk de avond van

het afnemen zijnen naam ontleend heeft. *Morgen* kan dan tot het geslacht des woords *meer*, *vermeederen* behooren, bij *Otfrid. merran*, wassen, toenemen, zoo als het lat. *cras*, morgen, tot *cressere*, en *mane*, de morgenstond, tot *man*, *maan*, dat is helder, lichtend, gebragt kan worden.

Morgen, (naar den tongval van anderen, *margen*, *mergen*) o., meerv. *morgens*, hetwelk van den gewonen regel afwijkt, doch door het algemeen gebruik gewettigd wordt. Eene voorheen gebruikelijke landmaat van zes honderd vierkante rijnlandsche roeden. Zamenstell.: morgental, het getal der morgen lands, over welke de omslag der belasting gedaan wordt: in eenen polder bij morgentalen stemmen, dat is naar mate een ingeland, in eenen polder, een getal van zoo of zoo veel morgen lands bezit.

Ten aanzien van de afleiding van dit woord, stelt men gemeenlijk, dat *een morgen lands* eigenlijk zooveel is, als iemand, in eenen morgen, dat is eenen voormiddag, beploegen kan. Ook brengt men het tot het oude *mark*, *march*, voor een teeken van greusscheiding, bij *Kil. limes*; gelijk men, op het platte land, zoo wel *margen* als *morgen* zegt. Bij *Hesych. μωργον*.

Morgenstond, m., zie *morgen*, m.

Morgental, o., zie *morgen*, o.

Morlen, o. w., ik morlde, heb gemorld. In den donker, of bij den tast, arbeiden. Een woord van den klank gevormd, zoo het schijnt.

Morren, o. w., ik morde, heb gemord. Een dof geluid, gemurmelen laten hooren: zij morden met den mond. *Vond*. Dichters gebruiken dit woord, als: een morrend beekje. Oneig, zijn ongenoegen tegen zijne meerderen, door knorrende toonen, aan den dag leggen, en verder, zijn ongenoegen, op eene onbeschaafde wijze, door woorden, uiten: niet te min, het was maar morren, en daar bleef het bij. Hooft. Van hier *morrig*, *morring*. Een woord, dat van den klank gevormd is. Het is met *marmelen*, het neders. *mirren*, klagen, bij *Otfrid. mornen*, en met het lat. *moerere* verwant.

Mors, een bijwoord, van *morsen morselen*, *morzelen*, pletteren; in het gemeene leven alleen gebruikelijk van dingen, die plotselijk en geheel verbroken worden: hij bleef mors dood. In het oudvriesch heet *morddolch* eene wonde, waarbij eene verplettering, vermorzeling plaats heeft. Zie *morzelen*.

Mors, v., meerv. morsen. Een vuil vrouwensch. Zamenstell.: morsbeer, een morsig mensch; morsjurk, anders enkel *mors*; morsken, morspot, ook *morsebel*, een morsig wijf. Het schijnt tot het geslacht van *moor*, *more*, *moer*, *moeras* te behooren.

Morsen, o. en b. w., ik morste, heb gemorst. Onz., kladden, vuil maken: gij moet niet morsen. Oneig., beneden de waardigheid van zich zelven met eene gewigtige zaak handelen: *Atvergne* en *Antragues* morssen met den Spanjaard. Hooft. Bedr., op eene oneerlijke wijze, ter sluipe, iets doen: ik wist dien buit zoo stil bij avond niet te morsen. *Vond*. Bedekken: om 't quaet te morsen. *Cost*. Den zieken in de pauze morsen heeft *Oud*, voor den ziekte verwaarloozen. Van hier *morsrij*, *morsig*, morsigheid. Zamenst.: vermorsen.

Morsig, zie *morsen*.

Mortel, m. Zekere kalk, die met klein gestootene of gemalene steenen, ook met grof zand

vermengd is. Voorts, gruis van steen, waarvan de spreekwijs: te mortel slaan. Van hier het o. en b. w. *mortelen*, aan mortel vallen, en te mortel slaan; mortelig, kruimelig. Zamenstell.: mortelbak. Met *morzel* verwant. Bij KIL. *morter*, fr. *mortier*, eng. *mortar*, lat. *mortarium*.

Mortier, m., meerv. mortieren. Een vat, uit eene vaste stof gemaakt; een vijzel: al stiet glij den dwaes in een mortier. BIJBELV. Wijders, een stuk geschut, aan eenen mortier niet ongelijk; een bomketel. Zamenstell.: mortierstamper, mortierstok.

In de eerste beteekenis behoort het tot het geslacht van *mortelen*, het oudlat. *mortare*, bij FESRUS door *conterere*, verbrijzelen, in stukken stooten, verklaard. Voor geschut is in het middeleeuw. lat. *mortarium*.

Morzel, m., meerv. morzelen. Een verbrijzeld stuk: aan morselen houwen. VOND. Van hier het b. w. *morzelen*, te morzel slaan; morzeling.

Mos, o., meerv. mossen. Eene soort van zeer teeder plantgewas, meest op oude boomen, hout, steenen, enz. groeiende. Gij ziet hoe 't groene mos de steene zetels hier als met fluweel bespreit. Poor. Van hier mosachtig. Zamenstell.: boommos, zeemos, enz.

Mos, eng. *moss*, hoogl. *Moos*, fr. *mousse*, lat. *muscus*, middeleeuw. *mussa*, arab. *mose*. ADELUNG brengt het, wegens de weeke en zachte gesteldheid dezer plant, tot het geslacht van *moes*, *moeras*.

Mosch, zie *musch*.

Moskee, v., meerv. moskecën. Een woord, uit het turksche *mesdsched* een bedchuis der Mahomedanen, verminkt.

Moskovië, o. Het rijk van den grooten Czaar. Van hier Moskoviet, Moskoviter, moskovisch: moskovische matten.

Mossel, v., meerv. mossels, mosselen. Een bekende schelpvisch. Zamenstell.: mosselgeld, klein geld; mosselkreek, mosselkruier, mosselman, mosselschelp, mosselschuit, mosselvangster, mosselvangst, mosselvloot, eene kleine, slechte vloot: mosselvrouw, mosselwagen, mosselwif. Het woord is uit het lat. *musculus*.

Most, m. Uitgeperst suikerachtig sap van verscheidene vruchten, voor derzelver gesting. In engeren zin, nieuwe wijn, eer hij gegest heeft. 't Herfstsaizoen perst hem most. Poor. Van het lat. *mustum*.

Mostaard, (mosterd) m. Een bekend zaad. Meest gebruiken wij dit woord voor het genalen zaad, met water of azijn vermengd. Van hier de spreekwijzen: dat is mosterd na den maaltijd, dat komt te laat; dat rickt naar den mosterd, het is zeer duur in prijs, kostbaar. Zamenst.: mostardlepeltje, mostardman, mostardmolen, mostardsaus, enz.

Fr. *moutarde*, eng. *mustard*, hoogl. *Müstrich*, ital. *mostarda*.

Mot, v., meerv. motten. Een zekere schietworm, die door wollen kleederen, papier, enz. knaagt. Spreekw.: de mot is in dien winkel, die winkel raakt ledig. De mot in de maag hebben, hongerig zijn. Van hier mottig, waarin de mot is. Ook vuil, morsig; slecht, schandelijk; ook slordig, nalatig: weg met het mottigh marren. HOOFD. In de gemeenzame verkeering wordt *mottig* ook gebräikt, voor van de kinderziekte geschonden; even als of er motgaten in het aangezicht zijn. Zamenstell.: mothuif, slordige nacht-

muts; mottekruid, motpruik, slordige en vaile pruik; mottegat, mottesteek, door de mot in eenig goed gebeten.

Mot, o. Turfmolm, Ook allerlei afval van het hout op de timmerwerven. Het schijnt tot het geslacht van *modder* te behooren. Eene mulle, zwarte aarde, aan turfgrond gelijk, heet in het hoogl. *Moth* of *Modt*.

Mot, v. Fijne regen, mist. Van hier het onz. w. *motten*, misten. Zamenstell.: motregen, en het onz. w. *motregenen*, het motregende, heeft gemotregend. Misschien is het eene figuur van het vorige woord.

Mot, (motte) v., meerv. motten. Elders, eene oude zeng. Voorts, eene vuile hoer. Zamenstell.: mothuis, motkas, hoerenkot.

In het hoogl. heet *Metze* eene hoer, in het opperd. eene teef. Het is waarschijnlijk uit eene bron, met *moeder*.

Motregen, m.; *motregenen*, zie *mot*, v.

Mots, zie *motsen*.

Motsen, (mutsen) b. w., ik motste, heb gemotst. Knotten, korter maken, afhouden: paarden motsen, lunn de ooren afsnijden. VOND. gebruikt het voor nedersabelen: ik motste haer vorsten alle vijf. Van hier *mots*, m., een paard, welks ooren afgesneden zijn. Het stamt, met het lat. *mutillare*, van eenen wortel af, namelijk van *maden*, *meden*, *metzen*, afsnijden.

Moude, molde, v. Fijne aarde. Bij M. Sr. wordt het reeds gevonden: onder de moude. Van *mul*.

Mout, o. Gedroogde gerst, waarmede men brouwt. Van hier het bedr. werkw. *mouten*, met mout voorzien; waarvan mouter, mouterij. Zamenstell.: moutbak, moutmaker, moutmakerij, moutmolen. Het schijnt tot het geslacht van *mul*, *mollis*, week, zacht, enz. te behooren.

Mouw, (in Gron. molle) v., meerv. mouwen. Een langverperige houten bak, uit een stuk gemaakt en rond van onderen, waarin men melk te roomen zet enz. Zamenstell.: melkmouw. Het woord is, met *mof* en het volgende *mouw*, uit eene bron, als betekenende eene holligheid, om iets in te doen.

Mouw, v., meerv. mouwen. Het bekleedsel van den arm. Men heeft enige spreekwijzen, waarin dit woord gebruikt wordt: ik weet er geene mouwen aan te zetten, ik weet het niet te helpen. Iemand iets op de mouw spelden, iemand eene linnen wijsmaken. Middelen in de mouw hebben, geheime middelen weten: die middel in de mouw heeft, om den staat te krenken. HOOFD. Eene gemaakte mouw, een voorwendsel: doch 't mag een gemaakte mouwe zijn. HOOFD. Iets uit de mouw schudden, onberaden, onbezonnen er los met iets te werk gaan. Leugens uit de mouw schudden. Nood leert handen uit de mouw steken, nood leert vlijt. In de mouw houden, bedekt handelen. Het achter de mouw, of achter de mouwen, hebben, zijnen aard bedekken. Den aap uit de mouw laten kijken — springen, zijnen aard toonen. Den gek uit de mouw laten kijken, zijne gekheid toonen. Zamenstell.: hemdsmouw, roksmouw — mouwman, in Deventer, diegene, welken men bij het verkiezen van de regering, bij voorraad, in gedachten houdt, dien men, als ware het, in de mouw heeft gehouden.

Mozaijk, ond. bijv. naamw. Mozaijk werk, kunstig ingelegd werk, wanneer, door glasstukjes

of steentjes van onderscheidene kleur, de figuren naar het leven in iets ingelegd worden: hebbende eenen steenen vloer van Mosaik werk. **HAMELSV.** In het middeleeuw, *musivum*. **MARTINIUS** leidt het van *μουσαϊος* af; **SCALIGER** en anderen van *μουσαν, εμμοσαν, μουσαν*, welke woorden het denkbeeld van sieraad in zich sluiten. Het woord is van oosterschen en, misschien, perzischen oorsprong, waar het hont gevakt werk beteekent. De Franschen hebben het woord in *mosaïque* verdorven, waaruit ons woord ontstaan is, als ware het van **MOZES**. Dit is zeer verkeerd. De spelling *mozaïsch*, die soms in dezen zin gebruikt wordt, is daarom geheel af te keuren.

Mozel, zie *moezel*.

Mozelen, zie *meuzelen*.

Mud, (mudde) v. en o., meerv. mudden. Zekere maat van koren, aardappelen. enz. *Eene mud* is, in Drenthe en Gelderl., ook eene landmaat, twee derden van een hollandsch morgen uitmakende. Verkleinw. *mudtje*. In Dordrecht en elders, wordt een klein drankmaatje *mudletje* genoemd, anders *mutsje*, hetwelk het achtste deel van een mengsel uitmaakt.

Het woord behoort, met het lat. *modius* en gr. *μοδιος*, tot maat.

Muf, bijv. en bijw., muffer, must. Dat, uit vochtigheid en schimmel, eenen onaangename reuk van zich geeft. Nu 't vee den muffen stal verlaet. **DE DECK**. Van het onz. w. *muffen*, muf zijn, of worden. Overdr.: gij moet daarop muffen, gij kunt daar niet tegen. Mufheid, muffig, mufteigheid, mufachtig. Het woord verschilt van het lat. *mucor*, schimmel, zeer weinig. Bij de Ital. heet *muffa* schimmel.

Mug, v., meerv. muggen. Zekere kleine stekende vlieg. Die mug vliegt om de kaars, ook fig., het zal schielijk met hem gedaan zijn. Zamenstell.: muggesteek, muggesteeck, muggelijter, paardenvlieg; het onz. werkw. *mugggeziften*, haarkloven; mugggezifter, haarklover; mugggezifterij, haarkloverij.

Mug, **NOTK.** *mucca*, hoogd. en opperd. *Mücke* zw. *mugga*, angels. *mijeg*, eng. *midge*. Het heeft veel gelijkheid met het lat. *musca* en het gr. *μυζ*.

Muidelond, m., meerv. muidelhonden. Zoo noemt men in Vriesl. eenen visch, anders *zeelt* genaamd.

Muiden, (muijen) o. Een bekend stedecken, dat aan den mond van de Vecht ligt. Wij hebben meer plaatsen, die aan de monden van eenige stroomen liggen, als: Genemuiden, Ysselmuiden, Leimuiden, waar dat woord *muiden*, *muijen* hetzelfde als *mond* is. Zoo noemen de hollandsche schippers het eng. *mouth*, mond, *muijen*, als: Portsmouth, Portsmuijen, Falmouth, Vaalmuijen. Zie *mond*.

Muijeren, o. en b. w., ik muijerde, heb gemuijerd. Van *muijen*, *muisen*, diep denken; van hier zijne gedachte verbergen, eene zaak verbelen: de grooten muijeren veel onder zich. **HOOFD.** Mengen, vermengen: ik heb het alles onder elkan-der gemuijerd.

Muil, m., meerv. muilen. Een viervoetig dier, van eenen ezelen en eene merrie, of eenen hengst en eene ezelen geteeld, grooter, moediger en sterker dan een ezelen; zonder voortplanting van zijn geslacht: Rydende om muilen van merryen geteeld. **BIJBELV.** Vr. *muila*. Zamenstell.: muilrijver, muilezel, muilezeldrijver, muilezelen, muilkorf, hoorkorf, die aan den hals des muilezels hangt; muilpaard, muilzadel.

Het woord komt uit het lat. *mulus*, welken naam **ISID.** afleidt van het malen in den molen, alzoo men het hier daartoe gebruikte. Hebr. מולה.

Muil, v., meerv. muilen. Zeker schoeisel voor mannen en vrouwen. Misschien eene figuur van het volgende woord, als gelijkende naar eenen openen muil. Fr. *mule*.

Muil, m., meerv. muilen. Breede opening aan den kop van een dier, waarmede hetzelfde zijn voedsel gebruikt. In de onbeschaafde taal, eens menschen mond: houd uw' muil, zwijg. Zamenstell.: botmuil, langmuil, melkmuil, ook voor eenen laffen jongen, enz. Wijders: muilband, het bedr. werkw. *muilbanden*. Muilijzer, gebit der paarden; muilpeer, klap voor den mond: muilpraag, bij **VOND.**, anders *muilpranger*, hetzelfde als muilijzer.

WACHTER. leidt het van *malen*, spijs kaauwen, af. **ABELUNG** brengt het, om het denkbeeld der opening, tot *nouw*. Het heeft overeenkomst met het lat. *mala* en gr. *μυλον*.

Muilbanden, zie *muil*, m.

Muilezel, m., zie *muil*, een viervoetig dier enz.

Muis, v., meerv. muizen. Een bekend schadelijk diertje, het kleinste onder de viervoetige dieren. Zoo stil als eene muis, zeer stil. De muis is in de val, overdragt., de man is geknipt. Het schip is met man en muis vergaan. Zie *man*. Om de gelijkende gedaante wordt de aarddaker *muis*, *aardmuis* genaamd. In de ontleedkunde, heet het onderste vleezige deel van den duim, misschien om de gelijkheid, de muis van de hand; of het moest uit *musculus* ontstaan zijn. Eindelijk, heeten schippers het kabelbekleedsel *muis*. Verkleinw. *muisje*: dat muisje zal een staartje hebben, die zaak zal groote gevolgen hebben. Zamenstell.: aardmuis, huismuis, relmuis, enz. — Muisdoorn, steekpalm. Muisgrauw, muishond, hond, die muizen vangt; ook een wezel. Muisjaar, muisvaal, muizendrek. muizenkeutels, ook voor zeker suikergebak, anders ook enkel *muisjes*. Muizenkockje, om de muizen te vangen, of te verdrijven — muizenkoren, roode dolik; muizekop, muizenmaaltijd, een drooge maaltijd; muizeval, enz. — Muizenoor, zeker kruid.

De naam van dit dier is zeer oud, bij **NOTK.** *muse*, hoogd. *Maus*, zw. *mus*, eng. *mouse*, ijsl. *maus*, perz. *mousch*, lat. *mus*, gr. *μυζ*. Bij de Grieken heet *μωσ* zich snel versterken.

Muisje, zie *muis*.

Muite, v., meerv. muiten. Eene vogelkooi, waarin de vogels *muiten*, dat is ruijen. In de mutie blijven, of zitten, fig., niet uitgaan. Het is het hoogd. *Mause*, eene kooi, waarin men valken doet, als zij ruijen, ital. *muda*, *muta*. Dit *muiten*, ruijen, is het hoogd. *mausen*, neders. *muten*, fr. *muer*, ital. *mutare*; van het lat. *mutare*, ruijen, wisselen, veranderen.

Muiten, ruijen, zie *mutie*.

Muiten, o. w., ik mutie, heb gemuit. Het woord heet eigenlijk zijne ontevredenheid al morrende aan den dag leggen; voorts, in stilte eene beweging, een oproer verwekken: om 't muiten eener stadt van Gendt. **HOOFD.** Van hier muitachtig, muiteling, mutier, muterij, muting, bij **HOOFD.** muitziek, muitzuchtig. **HOOFD.** heeft ook *muttreed*, en wel *muttreedsten*, van *mut* en *reed*, *gcreed*, voor belhamers bij een oproer. Fr. *se mutiner*, ital. *mutire*, lat. *mutire*, eng. *to mutine*, to mutter.

Muizen, o. w., ik muide, heb gemuid. In stilte nadenken, peinzelen. Van hier muizenis, gepeins, waarvoor men kwalijk zegt *muizenest*. In

het oudhoogd. *musen*, eng. *to muse*. Uit die bron schijnt het lat. *musa* en het gr. *μουσα* mede voortgevoeld te zijn.

Muizen, o. w., ik muise, heb gemuisd. Muizen vangen. Het wil al muizen, wat van katten komt, spreekw., elk volgt zijnen aard. Wel muizen, niet traag in het eten zijn. Van hier muizerd, kat: de goede muzert. **RODENB.**

Muizenest, o., zie *muizen*, peinzen.

Muizenis, v., zie *muizen*, peinzen.

Mul, bijv., naamw., muller, mulst. Fijn, los: een mulle grond. Van hier mulheid, mullig, mulligheid. Het woord komt, met *molm*, van *malen*.

Mul, v. Molm, turfmul. Men noemt met dien naam ook den bast van meekrap. Van hier het onz. werk. *mullen*, molsten.

Mulder, zie *molenaar*.

Mumie, (mommie) v., meerv. mumiën. Een gebalsemd en gedroogd lijk, en wijders elk uitgedroogd ligchaam eens verstorvenen, dat, in plaats van tot verrotting overgegaan te zijn, eene vaste hardigheid heeft aangenomen, dergelijke somtijds in de heete zandwoestijnen van Afrika gevonden worden. Eenigen leiden het woord van *μύμιον* af, dat de naam van een welriekend gewas is, hetwelk men tot balsemen gebruikte. Anderen van het arab. *mūma*, was. De echte mumiën zijn uit Egypte oorspronkelijk.

Munnik, zie *monnik*.

Munt, v., meerv. munten. Geslagen geld, waarop een of ander beeld gedreven staat: zonder meerv.: om 's Keizers munt in 's Keizers koffer ten cijns te brengen. M. L. TIJDW. Gangbare munt. Iemand met gelijke munt betalen, op dezelfde wijs behandelen. De stempel, die op de linkerzijde staat: kruis of munt werpen. Zie *kruis*. De plaats, waar geld gemunt wordt; met een meerv.: van de munte van Leuze. **HOORF.** Zamenstell.: muntbeeldenaar, een boekje der waarde van het gangbare geld, ond. *tarief*; — muntbrieffe, muntgereedschap, muntgezel, munthamer, munthuis, muntkabinet, muntkamer, muntmeester, muntmeesterschap, muntslag, muntslager, muntstempel, muntstof, goud, zilver, koper; muntstuk, munttoren, muntwezen, al wat de munt betreft; muntzaken.

Men leidt dit woord van het lat. *moneta* af; en dat te regt, omdat wij, uit Italië, het gebruik van gemunt geld bekomen hebben. Met dat al heeft **INRE** aangetoond, dat het woord *munt*, van het geslagene beeld op het geld, zijnen naam draagt, en van het zw. *mynd*, *mynt*, een beeld, afstamt, dat met het hebr. wortelwoord מוּן, waarvan מוּנָה,
 †

baarlijkelyk overeenkomt. Van hier het bedr. w. *munten*, geld slaan; *munter*, munting.

Munt, v. Eene welriekende plant, bruinheilige. Men vindt er vele soorten van: kruisemunt, pepermunt, wilde munt, enz. Lat. *mentha*, gr. *μνθη*. Zamenstell.: muntolie. In den hoertenden stijl zegt men: iemand met muntolie wrijven, hem met geld, (het vorige *munt*) ontkoopen. **Muntekruid**, bij **VOND**.

Munten, o. w., ik muntte, heb gemunt. Doelen, eenen toelag op iets hebben. En alles waer uw deagdt op munt. D. SMITS. Van hier misschien *munstig* voor tochtig: eene muntige koe, bij **KL. vacca a tauro non inita**. Het woord schijnt tot *meenen* te behoonen.

Muren, zie *muur* en *bemuren*.

Murf, v., meerv. murven. In den lagen stijl

gebruikt men dit woord voor *mond*. Het schijnt, met *murw*, eenen oorsprong te hebben, in zoover men, met den mond, door kaauwen iets vermurwt, dat is week maakt.

Murg, zie *merg*, v.

Murik, zie *muur*, v.

Murmelen, o. en b. w., ik murmelde, heb gemurmeld. Onz., een zacht gedruisch maken: het murmelende beekje. Bedr., iets zacht, of binnen 's monds, doch morrende zeggen: De Pharizeën hoorden, dat de schare dit van hem murmelde. **BIJBELV.** Het woord is klanknabootsend, even als het lat. *murmurare*, en het gr. *μυρμυρευ*. Van hier gemurmel: ende daer was veel gemurmels van hem onder de scharen. **BIJBELV.**

Murmureren, o. w., ik murmureerde, heb gemurmureerd. Zijne onvergenogdheid morrend aan den dag leggen. Het woord komt dikwijls in de **Ovcrz.** van den Bijbel voor. Van hier *murmurering*. Met het vorige woord heeft het eenen oorsprong.

Murw, bijv. n. en bijw., murwer, murwat. Het woord beteekent die gesteldheid van vaste lichamen, wanneer derzelve deelen, door een klein geweld, hunnen samenhang verliezen; waardoor hetzelfde zich van week onderscheidt, het tegendeel van *vast*. De stokvisch is *murw* gebeent. Verkleinw. *murwtjes*. Van hier *murwheid*; — het bedr. werk. *murwen*, murw maken.

ADEL. brengt het tot het geslacht van *moer*, *moeras*.

Musch, (mosch) v., meerv. musschen. Een bekende vogel. Verkleinw. *muschje*. Het woord komt het lat. *musca* zeer nabij. Zamenst.: *musschedronk*, eene kleine teug; *musschenest*, — *huismusch*, enz.

Musk, v. Zekere sterk riekende stof, welke men uit het zoogenaamde muskusdier haalt: met den geur van de musk. **HOORF.** Anders *muskus*, lat. *moschus*, bij de Rabbijnen מוֹשֶׁךְ. Het woord is gewis van oostersche herkomst. Zamenst.: *muskusdier*, *muskuspeer*, *muskusreuk*, enz.

Muskaat, v., meerv. muskaten. De vrucht des muskaatbooms. Zamenstell.: muskaatbloem, ook *bloem of foelie* geheeten, het gele of roodachtige bekleedsel der vrucht; muskaatboom, muskaatoot, anders *nootmuskaat*; muskaatwijn, enz.

Muskadel, v., meerv. muskadellen. Eene soort van geurige druif. Zamenstell.: muskadeldruif, muskadellenwijn, anders *muskaatmijn*; muskadelppeer. Ital. *moscadello*, middeleeuw. *muscadellus*. Om den aangenamen smaak en reuk schijnt het woord van *muskus* af te stammen.

Muskeljaat, o. Musk, muskus: dewijl hij zijn dreck voor muskeljaat veijen wilt. **DE BRUNE.** Zamenst.: muskeljaatkat, muskeljaatreuk.

Musket, (mosket) o., meerv. musketten. Eene soort van bus, of oud schietgeweer, dat met eene, in den haan geschovene, lont werd aangestoken. Deze oude naam is naderhand overgegaan tot eene soort van grootere geweren, waarmede het krijgsvolk te voet gewapend was, dat deswege de benaming van *musketiers* kreeg. Zamenst.: musketkogel, musketloop, musketschoot, muskettenvuur. Fr. *mousquet*, ital. *moschetto*.

Muskus, zie *musk*.

Mut, een woord, dat bij **VOND**. voorkomt: het vruchtbaarste gewest zendt krijgsvolk uit als mut. De Dichter verstaat er eene ontelbare menigte door. Nog zegt men in de gemeenzame ver-

keering: bij mut, in menigte; daar is het hutje met het mutje, daar is alles. Misschien is het hetzelfde als *not*.

Muts, v., meerv. mutsen. Een zeker hoofddeksel: eene hooge priesterlijke muts. De vrouw zet hare muts op. Fig., voor hersens, verstand: wat uit de muts der Grieksche wijzen ooit gebrocht is. De Deck. Hij is zoo gek niet, als hem de muts wel staat, als hij wel gelijkt. De muts staat hem niet wel, hij is in eene verdrietige luim; ook hij is niet wel gemutst; welk deelw. alleen van het onz. w. *mutsen* overig is. *Muts* verklaart KIL. ook nog door *coecus amor*, *amor*, *impotens*, verblinde liefdelift: dus meijskens, die metter mutse gequelt wordt, die minziek zijt. CONST. D. MINN. Van hier de oude spreekwijs: de mutse hebben, verliefd zijn. Wij zeggen thans nog: ik heb er geene muts op, het behaagt mij niet. Zamenstell.: kindermuts, klappmuts, ondermuts, slaapmuts, enz. — mutsenmaker, mutsenmaakster, enz.

Muts, in de eerste beteekenis, komt zeer waarschijnlijk, met het lat. *mitra*, gr. *μῆτρα*, van het oude *mutsen*, bedekken, dat reeds bij NOTK. voorkomt; bij de oude Franschen *musser*, angels. *mithan*.

In de tweede beteekenis heeft het iets van het sp. *moga*, *muchacha*, wend. *muschica*, eene hoer; en van ons *not*, *motte*, hoogd. *Mutze*, *Metze*.

Mutsaard, (bij KIL. ook *moetsaerd*) m., meerv. mutsaerden. Een takkebos, rijfsbos, in het bijzonder vervaardigd tot verbranding van lijken: Die met haer fackel het vuur stack in de mutsaerden en rijfsbossen. VOND. Wijlders, noemde men dus, in de tijden van vorige dweeppzucht, wanneer de zoo genaamde ketters ten vure gedoemd werden, de takkebossen, met welke die ongelukkigen levend verbrand werden. Van hier de spreekwijs: hij rickt naar den mutsaard, door zijne ketterij, welke men begint te ontdekken, loopt hij gevaar om verbrand te worden. Verkeerdelijk

hoort men dit ook noemen: hij, of het rickt naar den mosterd. Waarschijnlijk van *mutsen*, *motzen*, afknoten. Zie *motzen* Zamenst.: mutsaardgloed, mutsaardvlam, bij Poort.

Mutsen, zie *mut*.

Muur, m., meerv. muren. Een van steenen opgebouwde wand. In het bijzonder beteekent het den ringmuur eener stad. Die Thebes muuren boude. POOT. Hierheen behooren de spreekwijzen: zoo vast als een muur, onwrikbaar vast; hij staat als een muur, is onverschrokken. Zamenst.: middelmuur, scheidsmuur, enz. — Muurbloem, muurbreker, stormram, ook bomketel, bij HOORT; muurgat, muurkalk, muurkroon, waarmede de Romeinen hem, die de eerste was, in het beklimmen van eenen stadsmuur, pleegden te versieren; muurkruid, muurpeper, zeker gewas; muurtapijt, bij POOT, muurwerk enz. Oul. werden de metselaars ook *murers* en *muurlieden* genaamd.

NOTK. *mura*, STRYK. *mouwe*, hoogd. *Mauer*, fr. *mur*, *muraille*, lat. *murus*. ADEL. brengt het tot het oude *ma*, hoog, diep, sterk, waarvan *magt*, *mast*, enz.

Muur, (ook murik) v. Een zeker kruid, bij MEYER genaamd *guichelkruid*, fr. *mouron*.

Muzelman, m., meerv. muzelmannen. Met dien naam benoemt men de geloovige Turken of aanhangers van MAHOMED. Het is ontstaan uit het arab. *moslem*, dat eenen omhelzer van den *Islam*, of het ware geloof, aanduidt, welken naam MAHOMED aan zijne leer gaf. Het wortelw. is

سَلَمَ.

Muzijk, v. Toonkunst, zangkunst: in de muziek onderwijzen. Oefening van deze kunst: ik hoor gaarn muziek. Zamenstell.: muzijkboek, muzijkkunst, muzijklessenaar, muzijkmeester, muzijkpapier, enz. Het woord is uit het gr. en lat. *musica*. In het perz. heet het *musigi*. KIL. telt het onder de bastaardwoorden, doch wij beschouwen het als reeds tot onze taal behoorende.

N.

N, de dertiende letter van het nederd. *abe*, en de derde tongletter. Dewijl, bij het uitspreken van dezelve, een zacht geluid door den neus gehoord wordt, onder het aanslaan van de tong aan het gehemelte en de tanden, draagt zij ook wel den naam van *neusletter*. Men hoort dat neusgeluid bijzonder, als zij, in eene en dezelfde lettergreep, onmiddellijk voor eene G of K geplaatst is, als: ding, klank, ringen, danken. In de twee laatste woorden, die wel ringen, dan-ken worden afgebroken, behooren nochtans de G en K tot de eerste lettergreep: ring-en, klank-en. Om deze reden beschouwt L. TEN KATE de NG en NK als enkele en eenvoudige klanken. Wanneer de G en K, in tegendeel, niet tot dezelfde lettergreep behooren, hoort men dat neusgeluid minder, als: ingaan, onkunde, inklinken. Ondertusschen moet men, in de afdeling van de woorden, onder het oog houden, dat deze neusletter zich ongevoelig voor die beide keelletters plaatst: behoorende dus niet tot den wortel. Voor *fragere*, breken, *tagere*, tikken, raken, zeiden de nieuwere Latijnen *frangere*, *tangere*. Voor het gr. en lat. *linx*, zeggen wij *lochs*,

losch. Daarom behooren *blikken* en *blinken* tot eene bron, *wegen* en *weenken*, enz.

Zij kruipt ook onmiddellijk voor tongletters in. In de volkstaal hoort men *nakend* voor *naakt*. Daarom zijn *schade* en *schande* van eenen oorsprong; als ook het lat. *scindo* en ons *scheiden*. Het ijsl. *mantull* is bij ons *mantel*. Bij sommige woorden staat zij als eene ledige lapletter voraan, zonder de beteekenis des woords te veranderen, als: noest voor oest, naars voor aars, neest voor eest. Zoo ook in: nadder voor adder, naak voor aak, naveger voor aveger, neglantier voor eglantier, nijver voor ijver, nochtend voor ochtend. Om die reden vindt men haar ook wel weggelaten, als: arren voor narren, erf voor nerf. Voor andere woorden gevoegd, is zij uit het verouderde *ne* of *ni* ontstaan, en duidt eene ontkenning aan, als: nimmer, nooit, nergens, neen, niet, uit *ne* en *immer*, *ne* en *ooit*, enz.

Na, een voorzetsel van plaats en tijd. Van plaats, wanneer het eenen toestand achter eenen persoon, of eene zaak aanduidt: na iemand inkommen. Van tijd: na een jaar kom ik weder. Som-

tijds komt het als een bijwoord voor: hoe hoog waerdeert men 't, na en voor! POOT. Achter andere bijwoorden, als: achterna, hierna, daarna, waarna. Voor zelfstandige naamwoorden, als: nabanket, nabrouw, nabestaande, nabier, nabruiloft, nadacht, nadenking; nalisch, nadorst, nafeest, nagalm, nagang, nagehugenis, nageklag, nagelag, nagepeins, nageregt, nageschal, nagevolg, nagewas, nagezang, naherfst, nahooi, najaar, najagt, naklucht, nakoop, nakrant, nakreet, nakroost, naleen, achterleen; nalente, naloop, namaak, namaand, namis, nanacht, naneef, naniicht, nаноen, achtermiddag; naoogst, napluk, napok, napost, napraat, naraad, narede, naschouw, naspel, nastank, natijd, natogt, natred, naverhaal, navoer, navraag, navriend, navrucht, naweck, nuweid, nawerk, nawijf, nazang, nazook, nazomer, nazorg, enz. Voor werkwoorden, waar het eene werkzaamheid aanduidt, die, in orde, na eene andere, later dan eene andere, geschiedt, als: naarbeiden, nabakken, nabidden, nabinden, nableeken, nabloeden, nabloeijen, nabocnen, naboomen, naboren, naborstelen, nabouwen, nabranden, nabrengen, nabuitelen, nadalen, nadansen, nadommen, nadorschen, nadouwen, nadraaijen, nadragen, nadrijven, nadroogen, nadruipen, nadrukken, naduiden, naduiken, naduwen, nadwellen, naëggen, naten, nafladderen, naglijden, nagouzen, nagraven, nagrijpen, naharken, nahekelen, nakaatsen, nakamen, nakeeren, naklauteren, naklinken, nakloppen, nakluiven, nakneden, nakoken, nakrijgen, nakuischen, nakwijken, nalekken, naleppen, nalezen, nalikken, nalobberen, naluiden, naluizen, namaaijen, namelken, namennen, nameten, naneuzen, nanomen, naooosten, napersen, napleisteren, naploegen, napluizen, naplukken, napolijsten, napolsen, napraten, napreken, naragen, naratelen, naregten, narekenen, narekken, narijpen, narijver, naroooken, naroomen, naraschallen, naschaven, nascheiden, naschieten, naschikken, naschoppen, naschouwen, naschraben, naschrobben, naschudden, naschuijeren, naschuiven, naschuren, nasteeuren, naslieren, naslijpen, naslikken, nasmelten, nasnullen, nasnoeijen, nasnuffelen, naspatten, naspellen, naspoeden, naspoelen, nasprengen, nasprokkelan, naspujen, naspuiten, nastampen, nasteken, nastevenen, nastijgen, nastinken, nastoffen, nastorten, nastormen, nastooten, nastoven, nastrijken, nastroomen, nastroopen, nastuiven, nasturen, nasukkelen, nasullen, natellen, natemen, nateren, natiegen, natimmeren, natorschen, natreden, natuimelen, navallen, navegen, naverhalen, navertellen, naverwen, navijlen, navischen, navlieden, navliegen, navloeijen, navoederen, navoeren, navragen, navorschen, nawaden, nawaren, nawasschen, naweeken, nawegen, nawentelen, nawerken, nawisschen, nawitten, nawrijven, nawroegen, nazaaijen, nazamelen, nazeepen, nazinken, nazinnen, nazoecken, nazouten, nazuiveren, enz. Ook eene werking, die achter eenen persoon verrigt wordt, als: nabaffen, nagapen, nagooijen, nakrijjen, nakruipen, nakruisen, nalichten, nareizen, naschrijden, naslingeren, nasnakkelen, nasuijten, naspringen, nastaren, naturen, natrekken, navaren, nawijzen, nazeilen, nazenden, nazien, nazweemmen, enz. Meer bijzonder als eene strekking achter den rug van iemand, als: nabalken, nabazuinen, nablazen, nableteen, nabrieschen, nabrommen, nabruisen, nabrullen, nabulken, nadonderen, nadraven, nadrentelen, nadrossen, nafluiten, nagalmen, nagalpen, nagieren, nagrommen, nahijgen, nahinken, nahippen, nahoepelen, nahollen, nabompelen, nahuilen,

nahunkeren, nahuppelen, najagen, najammeren, najanken, najien, najoelen, najouwen, najuichen, nakakelen, nakallen, nakijken, naklagen, naklappen, naklimmen, naklossen, naknorren, nakoeteren, nakraaijen, nakrijschen, nakrijten, nakuijeren, nakweelen, nalagchen, nalezen, naliegen, naloeijen, naloeieren, naloeven, naloopen, namaauwen, naooogen, napeuren, napijpen, narammelen, narennen, narijden, naroeijen, naroeppen, narollen, narossen, narukken, naschelden, naschimpn, naschreeuwen, naschreijen, naschuifelen, naslenderen, nasluipen, nasnappen, nasnelln, nasnorren, nastenen, nastreven, natrippelen, navlocken, navlugten, nawandelen, naweenen, nawerpen, nazetten, nazweven, nazwieren, enz. Eene volging van een voorbeeld, als: naäpen, nabaauwen, nababbelen, nabelden, nabootsen, naborduren, nabrabbelen, nabreijen, nabroddelen, nabuigen, naciiferen, nadennen, nadoen, naëtsen, nagieten, nagraveren, nakladden, nakrabbelen, namaken, namalen, naprenten, naroffelen, naschetsen, naschilderen, naschrijven, nasmeden, nasnijden, nasponsen, nastikken, nastippen, nateekenen, navlechten, navouwen, naveven, nazingen, enz. In deze samenstelling is het een scheidbaar voorzetsel, als: naroeppen, ik riep na, heb nageroeppen, enz. Na en naar werden bij de Ouden door elkander gebruikt, terwijl zij alleen de welluidendheid, of hunnen bijzonderen tongval volgden. VOND. schijnt het onderscheid tusschen na en naar het eerst ingevoerd te hebben. Thans wordt het door onze beste schrijvers in acht genomen. Het is, in oorsprong, met het volgende woord zeer na vermaagschap.

Na, bijv. naamw. en bijw., nader, naast. De stellende trap van dit woord wordt alleen als een bijwoord gebruikt, daar de vergelijkende en overtreffende trap dan eens als een bijv. naamw., dan als een bijw. voorkomt. Het beteekent door eene nietsbeduidende tusschenruimte van andere dingen verwijderd, in tegenstelling van *ver*, of *afgelegen*. Eigenlijk, ten opzichte van plaats of ruimte: de schepen lagen elkander na op zij. Kom nader. Het hemd is nader dan de rok, ik ben mij zelve de naaste. Mijn naaste buurman. Een nadere weg, voor eene korteren; de naaste weg, voor den kortsten, is eene figuur. Oneigenlijk heeft het zijne betrekking op den tijd: met den naasten postdag. Tevens met insluiting van plaats: hij is na aan den dood. Met uitsluiting van anderen: hij is daartoe de naaste, de meest gerechtigde. De naaste bloedverwanten. De naaste aan den koning. Ik zal mij nader aan u bekend maken. Iemand te na komen, hem beleedigen. Hij ligt mij na aan het hart. Dit is lang na zoo misdaadig niet. FRANTZEN. Op nadere orde wachten. De naaste (uiterste) prijs. Zie verder *naast*, *naaste*. Van hier naheid: de Echo, welkers naheijid gheen weerslagh meer en gheeft. DE BRUNZ. Samenstell.: nagelegen: het naagelege Athenen. HOOGVL.

Na, nader, naast, hoogd. *nahe*, *näher*, *nächste*. Hieraan greust het angels. *near*, *nearo*, *nearewe*, deen. en zw. *när*, ijsl. *naer*, eng. *near*.

Naad, m., meerv. naden. De aard of wijs van naaijen: een bloknaad. Een overhandsche naad. De plaats, waar twee of meer stukken te zamen verbonden worden. Zoo noemt men de voegen tusschen de scheepsplanken *de naden*. Het werk, waarmede de naden gedreven worden. VOND. Een zoom in de opperhuid, door de kinderziekte

veroorzaakt: zijn kin is vol naden. In den bepaalden zin is een *naad* eene plaats, waar, door middel van naald en draad, twee stukken vereenigd zijn: het is bij den naad uitgescheurd. Zijnen naad naaijen, stil zijn voordeel zoeken. Verkleinw.: *naadje*: een breinaadje, twee gangen. Het *naadje* achteraan eene kous. Het woord komt af van *naden*, dat is *naaijen*.

Naaf, nave, v., meerv. naven. De middelste holle verhevenheid van een rad, door welke de as gaat, en in welker omvang de speeken staan: hij zet de assen in de naef. VOND. Beeldrijk zegt Poor: hij wrikt de werelt uit haar krammen en naven. OUD. spreekt van de naven van 't gewelf.

Hoogd. *Nabe* en *Nabel*, neders. *nave* en *navel*, angels. *naf*, eng. *nave*, zw. *naf*. Het woord, dat het denkbeeld van holligheid insluit, is uit eene bron met *navel*, *nep*, lat. *navis*, een schip. Reeds vindt men die betekenis in het hebr. נָבִי.

Naaijen, b. en o. w., ik naaide, heb genaaid. Door middel van naald en draad zamenhechten, en in verderen zin, door middel van naald en draad, iets bewerken. Men gebruikt het onz. en bedr.: zij gaat uit naaijen. Hemden naaijen. *Naaijen* was oudtijds *naden*. Van hier naaister. Zamenst.: naajdoos, naaigaren, eigenl. en onciug., een zeker gewas, duivelsnaaigaren; naaikamer, naaikind, naaikussen, naaimand, naaimeisje, naainaald, naaischool, naaiwerk, naaiwinkel, enz.

Naaijen, *naden*, hoogd. *nähen*, neders. *neijen*, gr. νεειν en νηδεν, lat. *nere*.

Naakt, bijv. n. en bijw., naakter, naaktst. Het woord geeft te kennen dien stand, waarin men geen ander dekkleed heeft, dan de bloote huid: een naakte vogel, die nog geene vederen heeft. Naakt gaan. Eene naakte VENUS. Eene herderin, die op natte struiken heur naakte voeten zet. POOR. In verderen zin, gebruikt men het ook van andere onbedekte lichamen: naakte velden, waarop geen koorn groeit. De naakte gront (de bodem der zee) wert ontbloot. BIJBELV. In den dagelijken stijl, noemt men ook *naakt*, (wat staat het hier naakt!) als eene plaats meer ontledigd is, dan naar gewoonte. In verderen zin: de waarheit ging nog naakt. POOR. Iemand de naakte, de zuivere, waarheit zeggen. Ontbloot, openbaar: alle dingen zijn naakt voor God. FIG., slecht gekleed, berooid: gij hebt de kleederen der naakten uijtgetogen. BIJBELV. Arm, behoefug; in eenen verachtelijken zin: naakt en bloot zijn. Iemand naakt uitschudden. Als zelfst. naamw. van het onz. geslacht, *het naakt*, een naakt mensch, naar het naakt tekenen. Van hier naaktelijk, naaktheid. Zamenstell.: moeder-naakt, zoo als men ter wereld komt enz. Sommige anders kiesche schrijvers bezigen voor *naakt* wel eens *nakend*, doch verkeerdlijk.

Naakt, ULPHIL. *naquaths*, KER. *nahhut*, OTFRID. *nakot*, TAT. *naccot*, *nachet*, hoogd. *nacht*, neders. *naakt*, deen. *nogen*, zw. *nakot*, ijsl. *naken*, angels. *naced*, eng. *naked*, bret. *noas*, wallis. *noeth*; waaruit tevens de verwantschap van het lat. *nudus* blijkt.

Naald, (door letterverzetting, uit *nadel*) v., meerv. naalden. Een teeder, aan het einde spits toeloopend ligchaam, om te naaijen, pakken, stikken, breijen, enz.: het oog, de kop eener naald. Hierheen behooren de zameng.: breinaald, haarnaald, paknaald, rijgnaald. In het bijzonder, eene kompasnaald: en 't walen van de naald aan 't luis-

ternauw kompas. HOOFT. De naald van eenen evenaar. Van hier past men het op grovere lichamen toe, die spits toeloojen. Bijzonder gebruikt men het van grafzuilen: TRAJJAAN, wiens naelt noch heden praelt te Rome. VOND. Zoo zegt POOR van de egyptische piramiden, oorspronkelijk grafsteden der grooten: zij beurt haer hoofd ver boven Memphis naalden. Wijders, de naald van een huis. In den bepaaldsten zin, is het een werktuig, om te naaijen: met de naald borduren. Dat is met de heete naald gemaakt, die zaak is in groote haast verrigt; ook: dat ging heet van de naald. Weet hij eene naald, ik eenen draad, weet hij iets in te brengen, ik niet minder. Scherp als eene naald, ook overdragt.: zij is zoo scherp als eene naald, zeer bits. Zamenst.: naaldenkoker, naaldenkop, naaldenmaker, naaldenoog, naaldenverkooper, naaldenwerk, naaldenwinkel.

Men leidt het woord gemeenlijk af van *naden*, *naaijen*. Dan, daar de eigenlijke naainaald slechts eene soort der naalden is, schijnt ADELUNGS afleiding gegronder te zijn, die het tot eenen oorsprong met het gr. νυττων, steken, brengt, waartoe ook het oude *netelen*, *nedelen*, d. i. steken, behoort.

Naam, m., meerv. namen. Een woord, of eene uitdrukking, die zulke kenmerken van een ding behelst, waaraan het, in alle gevallen, kan onderscheiden worden. In den allerruimsten zin, noemt men somwijlen ieder woord, iedere uitdrukking, zoover daardoor het onderscheidende kenmerk van een ding aangeduid wordt, *eenen naam*. Zoo spreekt men van zelfstandige en bijvoegelijke namen. Hij is den naam van mensch waardig, die enz. In den bepaaldsten zin, is het een woord, of eene uitdrukking, waardoor het eene ding van het andere onderscheiden wordt: wat naam heeft dat kind? Ik heb mijnen naam er ondergezet. Zij gaven het maar eenen naam, zij bewimpelden het stuk. Het kind bij zijnen regten naam noemen, eene zaak niet verhehlen. Bij name, voornamelijk, zijn die te beschuldigen, die enz. Hierheen behooren: eigennaam, bijnaam, voornaam, toenaam, doopnaam. Onder den naam van vriendschap. Waarschuw hem uit mijnen naam. Ik bid u in Gods naam. Borgen op eens anders naam. Naspraak: ik wil den naam niet hebben, dat ik het u gezegd heb. Een man van naam. Eenen grooten naam nalaten. In den bijbelschen stijl, beteekent het ook nakomelingen: zijnen broeder eenen name te verweken in Israël. Van hier namelijk; ook naamhaft en naamhaftig, voor beroemd. Zie *manhaft*. Zamenstell.: naambuiging, naamdag, naam-dicht, naamchristen, naamletterkeer, naamlijst, naameloos, naamroof, naamroofster, naamroover, naamruchtig, bij OUD.: naamruchtige stadverdelgers, — naamval, naamwoord, naamziek, enz.

Het komt, met het gr. ονομα, lat. *nomen*, ital. *nome*, fr. *nom*, uit eene bron, waaruit ook ons *noemen* en *vernemen*, ontstaan zijn. Het hebr. נָמַן heeft er zeer veel overeenkomst mede.

Naar, voorzetsel, hetwelk in velerlei betrekkingen gebezigd wordt: naar Italië reizen. Naar huis schrijven. Naar bed gaan. Naar iemand of iets, steken — gooijen — schieten. Naar iemand omzien. Naar goud graven. Naar hoogheid staan. Dorst naar eer. Zich naar iemands raad schikken. Naar Gods geboden leven. Naar de natuur schilderen. Naar de el berekenen. Naar zijne moeder aarden. Een kind naar iemand laten noemen.

Naar 's lands gebruik. Naar wensch. Naar mijn oordeel. Iemand naar zijne verdiensten achten.

Men gebruikt het ook als een voegwoord. Naar men zegt, enz., voor naar hetgeen men zegt. Van hier naardemaal, naardien.

Dit voorzetsel is met *na* zeer verwant, en schijnt uit *nader* ontstaan te zijn. Het wordt niet in samenstelling met werkwoorden gebruikt; derhalve niet *naarjveren*, *naarvolgen*, enz., maar *naijveren*, *navolgen*.

Naar, bijv. n. en bijw., naarder, naarst. **KIL.** verklaart dit woord door bang. Wij gebruiken het van voorwerpen, die eene bangheid, dat is eene drukking en verenging van de borst, veroorzaken. Naar weér. Een nare nacht. In nare wildernissen. **POOT.** Zie daer een' troost in naer verdriet. **POOT.** Een naar geschreeuw. Van hier naarheid.

Naardemaal, zie *naar*, voorz.

Naardien, zie *naar*, voorz.

Naars, zie *aars*.

Naarstig, neerstig, (oul. *nernstig*, *ernstig*) bijv. n. en bijw., naarstiger, naarstigst. Aanhoudende vlijtigheid aanwendend: een naarstig mensch. Met neerstige voeten. v. **MANDER.** Bijw.: naarstig leeren. Van hier naarstigheid, naarstiglijk. *Naarstig*, *neerstig* is van het verouderde *neerst*, v., vlijtigheid, (met grooter neerste. v. **MANDER**) en den uitgang *ig*. De oorsprong des woords is bij *ernst* aangetoond.

Naast, voorzetsel. Het beteekent den stand der minste verwijdering; nabij, digt bij: naast de kerk. Naast de deur. Treed naast mij enz. Het is de overtreffende trap van *na*. Samenstell.: naastkomend: op den naastcomenden dag. **DORESL.**

Naaste, m. en v., meerv. naasten. Dit woord beduidde, reeds voor vele eeuwen, iemand, die naast aan ons verbonden is. Bij **OTFRID.** komen bloedvrienden voor, onder den naam van *nahistano*. Bij **TATIAN.** heet *nahasto* een naaste buurman. Thans verstaan wij er door onzen evenmensch: gij zult uwen naasten liefhebben als u selven. **BIJBELV.**

Naasten, b. w., ik naaste, heb genaast. Benaderen, toeëigenen, naar zich nemen voor den prijs: goederen naasten. Van hier naasting: het recht van naasting hebben.

Naauw, bijv. n. en bijw., naauwer, naauwt. Waar de deelen na aan elkander staan; eig., niet wijd: eene naauwe steeg. Naauw gehuisd zijn. Oneig.: zij dreighen den Luiterschen de stad te nauw te maken. **HOOFD.** Iemand naauw houden, hem kort houden. Iets naauw, van nabij, bezien. Ten naauwste verbonden zijn. Hierheen behooren de spreekwijzen: het zal er zoo naauw niet op aankomen — zoo naauw niet genomen worden. Het zal naauw houden, het zal er op aankomen. Naauw gezet zijn. Naauw dingen. Sij conden de scharen nauwe, naauwelijks, stillen. **DORESL.** In dezen zin zegt men ook: ter naauwer nood. Als zelfst. naamw. van het onz. gesl. *het naauw*: in het naauw van de straat van Gibraltar. In het naauw, in verlegenheid, zijn. Van hier naauwheid, naauwelijks, naauwte, het naauw: de naante van Propontis. **HOOFD.** Samenst.: naauwgezet, naauwgezetheid van geweten, bij **G. B.** Naauwkeurig, naauwkeurigheid, naauwkeuriglijk, naauwnemend.

De oorsprong dezes woords moet in *na*, *nader*, naast gezocht worden.

Naauwen, o. w., ik naauwde, heb genaauwd. Men bezigde eertijds dit woord in eenen bedrij-

venden zin voor naauwer maken. Thans gebruikt men het oneigenlijk, voor in verlegenheid raken, op aankomen, in eenen onzijd. zin: dat het deezen gezelschappen, wen 't naauwde enz., als het er op aan kwam. **HOOFD.**

Nabedenken, b. w., onregelm.; ik bedacht na, heb nabedacht. Van achteren overdenken. Het wordt meest, in de onbepaalde wijs, als een zelfst. n. gebruikt: nabedenken in iemand verwekken. Met nabedencken. **VOND.**

Nabetrachting, v., meerv. nabetrachtingen. Eene herinnering, of nadere overweging van hetgeen men gehoord of verrigt heeft. Van het bedr. werk. *betrachten*, in den zin van overwegen.

Nabij, bijw. van plaats, digt bij: de steden liggen nabij elkander. Ende als hij de stad nabij quam. **BIJBEL.** **HOOFD.** gebruikt het als een bijv. n.: met de naabije hoopes. Van hier nabijheid. Samenstell.: nabijgelegen: op eenen nabijgelegen heuvel. **BÓGAERT.**

Nablijven, o. w., ik bleef na, ben nagebleven. Achterblijven: om de koude nablijven. Nagelaten worden: dat dit niet mogt nablijven. **VOND.**

Nabloed, o. Nakomelingen: tegehens 't naabloed en maagschap. **HOOFD.** De betrekking zelve op voorouderlijke afkomst: indien hem naabloed aan eenighe voorspraaken heeft geholpen. **HOOFD.**

Nabuur, m., meerv. naburen. Iemand, die naast ons woont, is onze *nabuur*. Wijders allen, die in eene buurt wonen, heeten *naburen*. Het meerv. *naburen* gebruiken wij ook voor naast elkander gelegene volken. Voor *nabuur* heeft **VOND.** ook *nagebuur*: in 's nagebuurs verdriet. Van hier naburig: het naburige Oostvriesland. — Nabuurschap. **VONDEL**, die het enkele *buren* als een onz. w. heeft, gebruikt ook het werkw. *naburen*: schoon ons nabuurschap niet nabuurt in 't geloof. Van hier het deelw.: genabuurde kerken. Vrouwel. *naburin*, in de **BIJBELV.** in Gron. *nabersche*. Samenstell.: nabuurstap. **VOND.**

Nacht, m., meerv. nachten. Duisternis, in het algemeen: de morgenstont is gekomen, en het is noch nacht! **BIJBELV.** In den verhevenen stijl zegt men: alles rondom hem was nacht. In engere beteekenis is het die tijd, wanneer de halve aardkloot, gedurende het afwezen der zon, verduisterd wordt; in tegenstelling van den *dag*: alhoewel het nacht en koud is. **SELS.** Het wordt nacht. Veraderij verkiest altijd den donkren nacht. **HOOGVL.** Nacht en dag werken, altijd werken. Hij is zoo leelijk als de nacht. De zicke heeft enen slechten nacht gehad. Drie slapeloze nachten overbrengen. Goeden nacht wenschen. Van nacht, in dezen nacht. Bij nacht, ook 's nachts, werken. 's Nachts dauwt het. *Nacht* had eertijds ook de beteekenis van den avond, waarvan de samen-gest.: nachtmaal, nachtrok, vastnacht, enz. Naar eene zeer oude figuur, is *de nacht* een beeld van diepe treurigheid: 't is nacht op aarde, en nacht in de strijdende ziel des volstandigen Verlossers. **SELS.** Van onkunde en onwetendheid: heur (der Geleerdheid) klaerheit drijft ook blinde nachten heen. **POOT.** 't Gansch aertrijck uit den nacht des onverstants getogen. **J. DE DECK.** Van de verborgene toekomst: dat wij de zaak moeten aanzien, als nog liggende in eenen diepen nacht van het toekomstige bedekt. **FRANTZEN.** Van gevaar en ellende: alles zat doolen in een' nacht

van rampen. **Poot.** Van zonde, die het licht schuwt: zoo moet de dagh uws heils den nacht beschamen van haet en nijt. **Poot.** Van het graf, het schimmenrijk: een lange nacht zal ons scheiden. Hierheen behoort het zameng. nachtspelonk: uit de donkere nachtspelonken van **PLUTOOS** rijk. **Poot.** Dit woord, hetwelk wij thans meest mannel. gebruiken, was oudtijds mannel. en vrouwel. **HOOFD** gebruikt ook beide geslachten. **M. STROKE** deed dit reeds. Wij zeggen nog; midernacht, in der nacht. Zamenstell.: nachtbezoek, nachtdas, nachtdief, nachdoek, nachtevening, waarvoor **LUBLINK** *nachtgelijkheid* verkiest; nachtgest, reiziger, die ergens vernacht; nachtgebaar, nachtedrogt, nachtgeest, nachtgespuis, nachtgewaad, nachtgezigt, nachtglas, een zandlooper van vier uren; nachtgoed, nachthalsdoek, nachthuisje, nachthut, nachtkaaers, nachtkroeger, nachtleger, nachtlucht, nachtlooper, nachtmaal, nachtmantel, nachtmerric, zekere drukking van het bloed, in den slaap, door bijgeloof zoo genoemd; nachtmuts, nachtraaf, een vogel — ook een, die veel 's nachts werkt, waarvan het onz. werkw. *nachtraven*, 's nachts werken; nachtrok, nachtronde, nachtrust, nachtschade, eene plant: vergiftige beziën der nachtschade, **Overz. v. HERV.** — Nachtschuij, nachtslot, nachtspiegel, waterpot; nachtspook, nachtsilte, nachtabberd, nachtuil, nachtvogel, nachtwaak, nachtwacht, nachtwaker, nachtwandelaar, nachtwerk, nachtwerken, nachtwerker, nachtworm, nachtwijzer, een stuurmanswerktuig; nachtozen, nachtzorg, enz.

Hoogd. *Nacht*, angels. *nigt*, *nihtas*, eng. *night*, ital. *notte*, sp. *noche*, fr. *nuit*, lat. *nox*, gr. $\nu\acute{\alpha}\xi$. Eenigen vergelijken hiermede het hebr. **לַיְלָה**. Bij **HESECH**, heet $\nu\gamma\omicron\zeta$ duisternis; waarmede het lat. *niger* veel overeenkomst heeft.

Nachtbraken, o. w., ik nachtbraakte, heb genachtbraakt. 's Nachts bezig zijn: gij zelve hebt genagtbraakt, om agter den Latijnschen stijl van **Romes Vraagbaaken** te koomen. **M. L. TIJDW.** Van hier nachtbraking.

Nachtegaal, m., meerv., nachtegaals, nachtegaalen. Het puik der zangvogelen, ook *filomeel*, *filomeelen*.

Of kiest gij 't heesch getijld der distelvinken
Voor 't orgel van een'schellen nachtegael? **Poot.** Fig., een kunstig zanger of dichter: de nachtegaal van **Abtswout** zijgt. **D. SMITS.** Omdat, in het eigenlijke Holland, zoo weinig bosch en zoo veel water is, noemt men de kikkvorschen, die de zomersche nachten verlevendigen, schertsenderwijze, *hollandsche nachtvogelen*. De nachtegaal op de peulw, de huisvrouw.

Het woord is uit *nacht* en *gaal*, dat is gezang zamengesteld. Zie *galm*. In het hoogd. *Nachtgall*, bij de zwab. dichters *nachtegal*, deen. *nattergal*, zw. *nactergal*, angels. *nactegale*, *nightgale*, eng. *nightgale*, van *nicht* (nacht) en *gala* (zingen). Sommigen meenen, dat *cinia* in het lat. *luscina*, even zoo van *cavo* komt; doch waarvan *lus* afstamme, is onzeker. *Nachtegal* is dan zoo veel als nachtzinger.

Nadat, zie *na*, voorz.

Nadeel, o., meerv. nadeelen. Achterdeel, schade, hinder: nadeel aanbrengen. Schande, oneer: men heeft niets tot mijn uadeel te zeggen. Van hier nadeelig.

Nadenken, b. w., onregel.; ik dacht na, hebt nagedacht. Zieh eene zaak en derzelve gevolgen in gedachten voorstellen: ik heb die zaak

nagedacht. Ook: ik heb daarover nagedacht. Het wordt, in de onbepaalde wijs, zelfst. gebruikt, van het onz. geslacht: dat geeft mij kwaad nadenken, vermoeden, achterdocht. Geen nadenken hebben, onbezonnen te werk gaan. Een nadenkend (argwanend) mensch. Een nadenkende geest, die alles nauwkeurig naspoort. Van hier nadenking.

Nader, zie *na*.

Naderen, o. w., ik naderde, ben genaderd. Naderbij komen: de vijand is genaderd. Op andere zaken toegepast: de tijd nadert. Toen de vijand de stad naderde. Van hier nadering, genaking; nadernis. Dit laatste woord komt meermalen bij **HOOFD** voor, in den zin van loopgraven, om, door middel van dezelve, onder de vesten eener stad te komen: de vijand staakte de hornscheeve nadernissen. Het woord is van *na*, *nader*, gevormd.

Naderhand, een bijw. van tijd; daarna: ik zal het u naderhand wel zeggen. Ik heb er naderhand niets van gehoord.

Nadrage, b. en o. w., ik droeg na, heb nagedragen. Bedr., achter iemand dragen: ik droeg hem de sleep des kleeds na. Onz., met den derden naamval des persoons, nageven, beschuldigen: maar, gemerkt de vijanden des gemeijnen welstands hem en hun nadroeghen. **HOOFD.**

Nadruk, m., meerv. nadrukken. Nagebootste druk: dat boek is maar een nadruk. In eenen on-eigenlijken zin, beteekent het eene aangewende groote kracht, zoowel des ligchaams als des gemoeds: iemand iets met nadruk zeggen, met kracht van stem en vele beweging van gemoed. In eenen zedelijken zin: een drift, die schoon vermomt, geen kleene nadruk hadt. **VOXD.**

Naduiden, b. w., ik duidde na, heb nageduid. Aan eene verrigte zaak naderhand eenen zin geven, haar uitleggen, verklaren: en werd hem tot eenen misslagh in een' **Veldheer** nageduid, dat hij enz. **HOOFD.** Maar als men malcander door consequentien hatelijke dingen naduidt. **II. DE GR.**

Naërfgenaam, m. en v., meerv. naërfgenamen. Een persoon, die het naaste in het bloed is, als er de regte erfgenamen ontbreken.

Naftha, v. Een naam, welken men aan de zuiverste witte bergolie geeft. Uit het arab. *nafth*. — Waarbij ook *naftha* en zwavel te vermoeden is. **HAMELSV.**

Nagaan, b. en o. w., onregel.; ik ging na, heb en ben nagegaan. Achter iemand gaan, hem volgen: ik ging hem na tot in zijne kamer. Oneig.: dien d' onrust nagaat tot in 't graf. **VOXD.** Denzelfden weg gaan, welken een ander gegaan is: het spoor van eenen haas nagaan. Iemand met looden schoenen nagaan, hem bespieden. Oneig.: ik konde dien leeraar niet nagaan, zijn voorstel niet wel begrijpen. Behartigen: zijne eigene dingen nagaan. Zieh aan zijne neiging tot iets overgeven: die ander vleesch zijn nagegaau. **BIJBELV.** **HOOFD** zegt: hem gaat naa, (men verspreidt achter zijnen rug) dat hij een groot vuur deed boeten. Onzijd., traag gaan: de klok gaat na. Het deelw. *nagaande* is ook voor argwanende

Nageboorte, v., meerv. nageboorten. Een rond, voos, breed en dik ligchaam, uit vliezen en bloedvaten bestaande, dat, met de vrucht, in de baarmoeder van mensch en dier aangroeit, en,

door middel van de navelstreng, met dezelve verbonden is. Het draagt dien naam, omdat het, na de geboorte des kinds, te voorschijn komt; anders *moederkoek*, bij KIL. ook *hamme* geheeten. Bruno neemt het woord, in zijne PSALMB. in eenen anderen en eigenlijken zin: om aen 't zaadt, hetwelk sal rijzen uit 't volgende geschacht, door Nagebuort enz.

Nagebuur, zie *nabuur*.

Nagedachte, v., meerv. nagedachten. Nadenking, overwezig: mijne flauwe hoop verwacht in droeve nagedachten. POOT. Zware nagedachten over iets krijgen. Ook nagedachtenis, aandenking aan iets van achteren: uwe nagedachtenis zal er des te sterker door groeien. SELS.

Nagel, m. meerv. nagels, nagelen. Het horenachtige bekleedsel aan de uiterste einden der vingers en teenen: zijne nagels snijden — knippen. Iemands nagels korten, hem in zijne magt bedwingen. Zijne nagels scherp, zich schrap zetten. Ik zou mijn nagels zoo niet scharpen. POOT. Van eenige dieren gebruikt men het ook, ter onderscheiding van kromme en dikke klauwen: de kat heeft scherpe nagels. Zij heeft klauwen en nagels, zij is een heel boos wijf. Om eenige gelijkheid, noemt men dus ook eene soort van specerij, anders *kruidnagel*. Zamenstell.: nagelbloem, nagelbol, nagelboom, nagelhout, een stuk mager gerookt vleesch, anders *veer* genoemd; nagelkruid, nagelmaag, (nagelmage) nagelvriend, bloedvriend in het zevende lid: want als men den arm in leeden deelt, zegt MEYER, wort er op de zevende plaats geen lid, maar de nagel gevonden; en daarom neemt het verwantschap daar zijn einde. — Nagelneep, nagelrinde, op het platte land, in Gelderland, *nagelrun* (*run* en *rinde* is hetzelfde woord), bij KIL. ook *nagel-schors*, eene verzwering aan den nagel, waardoor de nagel van het vleesch losgaat, gelijk de rinde, dat is de schors van hout, als het geslagen wordt. — Nagelwortel.

RAB. MAUR. *nagal*, ijsl. *nagl*, hoogd. *Nagel*, neders. *nagel*, zw. *nagel*, eng. *nail*. Het woord komt, zeer waarschijnlijk, van *nagen*, dat is *knagen*, in den zin van krassen.

Nagel, m., meerv. nagels, nagelen. Een kleine, dunne spijker: met den nagel in 't hoofd geklonken. HOOFD. Dat is een nagel aan mijne doodkist, dat verdriet zal mijnen dood vervroegen. Een houten nagel. Van hier het bedr. w. *nagelen*, met nagelen hechten: aan het kruis nagelen. Zamenstell.: doornagelen, vernagelen, enz. Wijlers bandnagel, hoefnagel, rijdnagel. — Nagelboor, nagelnieuw, nagelsmid, nagelvast, enz.

Het kan of, met het vorige woord, tot *nagen*, *knagen* behooren, of met het gr. *ναγειν*, steken, eenen oorsprong hebben.

Nageslacht, o., meerv. nageslachten. Een geslacht van menschen, dat in volgende jaren of eeuwen geboren wordt: aan het nageslacht der Joden. FRANTZEN.

Nageven, b. w., ik gaf na, heb nagegeven. Naderhand geven: hij gaf nooit alles te gelijk, maar gaf altoos nog iets na. Betigten: aan ALBERT wordt nagegeven, dat hij enz. HOOFD; die het ook in eenen goeden zin neemt, voor toegeven. Fig., niet zoo sterk op zijn stuk staan: ik zal hierin wat moeten nageven, anders *toegeven*.

Nageseten, bijv. n. HOOFD gebruikt het

voor nabestaande: moeder van zoo vermoogen en nagezeten eenen Vorst.

Nagras, o. Gras, dat na de eerste afmaaijng groeit; etgroen: hij zal nederdalen als een regen op het nagras. BIJBELV. Fig., wij kwamen op het nagras, kregen nog iets van het overgeschotene, toen het eerste en beste reeds weg was.

Nahoede, v. Achterhoede.

Nahoereren, b. w., ik hoereerde na, heb nagehoereerd. Dit woord komt, in de Overz. van den Bijbel, dikmaals voor, in den ongelijken zin van afgodisch navolgen: die haere dreckgoden nahoereren.

Najaar, o., meev. najaren. Het laatste van het jaar, de herfst: 't rijk najaar stort een' gullen overvloed van rijp gewas enz. POOT.

Najeuken, (najoken) b. w., ik jeukte na, heb nagejeukt. HOOFD gebruikt dit woord, ongelijk, voor hevige begeerte van achteren naar iets gewaarworden: de burgerij heeft hem zeer nagejookt (*grande desiderium ejus nansit*).

Najver, m. Eene onophoudelijke vlijt, om een' ander in eene zaak gelijk te worden: een heilige najver. Door eenen boosaardigen najver. VOND. Van hier najverig; ook het bedr. w. *najveren*, met moeite streven, om iemand in eene zaak op zij te komen: om uwen arbeid na te ijveren. VOND. Van hier najveraar.

Najveren, zie *najver*.

Naken, o. w., ik naakte, ben genaakt. Naderen, zachtken aankomen, genaken: het naken van den avont. BIJBELV. Ende spreek tot hem, dat die daghen ghenaeckt sijn. BIJBEL, 1477. Allens nader komen: dat traegh voor 't nakende onweer duickt. VOND. Van hier naking. Zie *genaken*.

Nakermen, b. w., ik kermde na, heb nagekermd. Met gekerm naklagen: dat men den dooden met nuttelooze klachten nakermt. HOOFD.

Nakind, o., meerv. nakinders, nakinderen. Een kind van het tweede of derde bed.

Naklank, m. De voortzetting van eenen begonnen klank: ieder zucht laat langduuriger naklank in zijn hart na. SELS. 'k hoor den naklank van ABELS krijten. POOT.

Nakomeling, m. en v., meerv. nakomelingen. Nazaat. Het meerv. van het mannel. geslacht is meest in gebruik. Van hier nakomelingschap: aan de nakomelingschap over te leveren. FRANTZEN. Zamenstell.: erfnaakomeling. POOT.

Nakomen, o. en b. w., onregelm.; ik kwam na, ben nagekomen. Onz., na iets komen of volgen: ik zal dra nakomen. Het nakomende geslacht. Bedr., oneig., volbrengen, houden: zijne belofte nakomen. Iemands bevelen nakomen. HOOFD gebruikt het ook voor toekomen: want wat hem naakomt enz. Van hier *nakomer*, bij RODENB. voor eenen opvolger in een ambt, bij DATHEEN. voor eenen nakomeling; nakoming, volbrenging; nakomst, latere komst, oneig., de nakomelingschap: oock tot zoo schoon een spel de nakomst aan te hitsen. DE DECK.

Nakraam, v. Toevallen en lichamelijke ongemakken, die dikwijls, na eene gelukkige bevalling, de kraamvrouwen overkomen.

Nakunde, v. Eene ontdekking, die naderhand verkregen wordt: te mooghen verwerven de nakunde van bedraaghers en bedraaghnen. HOOFD.

Nalaten, b. en o. w., ik liet na, heb nagelaten. Bedr., na zijnen dood in de wereld achter laten: hij liet eene bedrukte weduwe na. Hij liet zijnen erfgename veel goed na. Overlaten: het schuim der aarde, dat alomme de wrange littekenen van zijne komste naliet. BÓGAERT. Fig., niet doen, verzuimen: die syne weldadicheyt niet heeft nagelaten aen de levendigen en aen de dooden. BIJBELV. Oudt. gebruikte men het ook voor toelaten, toestaan. Onz., met *hebben*; laten staan: ik kan niet nalaten, u te waarschuwen. De hand van een ecrelijk mensch kan niet nalaten, te beeven. SELS. Doen nablijven: in geschrift heeft hij nagelaten, dat enz. Van hier nalatenis, bij Hooft, nalatenschap, boedel; nalatig, verzuimachtig; nalatigheid, nalatig, verzuim.

Naleven, o. Eene voortdurende genieting van het leven, na den dood van anderen. Hooft bezigt het, doch in eenen oneigenl. zin: mits 't naleeven haarder deughden. RODENB. heeft het woord *nalever*: dat de nalevers zegghen moghen. Men begint het woord *naleven* vrij algemeen, als een bedr. w., te bezigen, voor nakomen, vervullen: zijne plichten, zijne beloften naleven; doch zeer verkeerdelijk. Deze misvatting schijnt ontstaan te zijn uit *te leven naar*: men moet leven naar de inspraak van zijn geweten enz.

Nalezen, b. w., ik las na, heb nagelezen. Na de inzameling van de vruchten, nog eenmaal lezen: insgelijks en sult ghtj uwen wijngaert niet nalezen. BIJBELV. Van hier nalezing.

Namaag, m. en v., meerv. namaagen. Bloedvriend, bloedvriendin: hij pooght daarin te helpen zeekeren namaaght der deirne. Hoofft. Zij mangelen die voor rhedieren van d' ouders of namaagen. BÓGAERT. Van hier namaagschap.

Namaak, v. Dat nagemaakt is: het is niet echt, het is namaak. Van *namaken*.

Namaals, bijw. van tijd; daarna: namaals zal het anders wezen. — M. L. Tjouw. gebruikt het zelfstandig van het onz. geslacht: in 't strenge namaals.

Namaken, b. w., ik maakte na, heb nagemaakt. Dat zelfde werk, dat door anderen verrigt is, vervaardigen: men kan dat niet wel namaken. Naschrijven, nateekenen: iemands hand namaken. Ook: geld namaken. Het besnoeide en nagemaakte geld der Hollanderen. A. Bogaert. Nabootsen: iemands gebaren en stem namaken. Van hier namaking, namaak, namaaksel.

Namalen, b. w., ik maalde na, heb nagemaald, naschilderen.

Namalen, b. w., ik maalde na, heb nagemalen. Wanneer molenaars het meel, dat in de groeven der molensteenen overgebleven is, door middel van een weinig graan, dat op nieuw gemalen wordt, daaruit verdrijven, noemen zij zulks *namalen*.

Namanen, b. w., ik maande na, heb nagemaand. Schuld invorderen, die betaald is. Bij Hooft vindt men het naamw. *namaning*: door naamanninge (*nominatione*) der Burgermeesteren.

Namen, b. w., ik naamde, heb genaamd. Noemen: hij naemt ons wel bescheydelic. MOERM. Het deelw. *genaamd* wordt thans alleen gebruikt. Eenen naam geven: steden, die Lanagla en Pozo Negro genaamt worden. BÓGAERT.

Namiddag, m., meerv. namiddagen. De tijd tusschen den middag en den avond: de na-

middag is mij kort gevallen. Ook als een bijw.: hij komt namiddag. Zamenstell.: namiddag-slaapje.

Namis, v., meerv. namissen. Herfstmis. Van *mis*, jaarmarkt.

Namodden, b. w., ik moddede na, heb nagemod. Geldersch woord, van het nazoeken van aardappels gebruikelijk. Zie *modden*.

Naneeef, m., meerv. naneeven. Een kleinzoon. Men gebruikt het ook voor eenen laten nakomeling: de groote Naneeef van DAVID.

Naneuzen, b. w., ik neusde na, heb nage-neusd. Neuswijs navorschen. Geldersch woord.

Nanicht, v., meerv. nanichten. Eene kleindochter, neefs of nichts dochter. Verder, eene late namaag. MARIA, eene nanicht van den Israëlitischen koning. Nanichten van INACHUS. VOND.

Nanoemen, b. w., ik noemde na, heb nagenoemd. Naderhand noemen: nagenoemde, na te noemene getuigen; in de regtsgeleerdheid.

Nanoen, m. Achtermiddag. Ook als bijw. *nanoens*; in sommige oorden gebruikelijk.

Nap, m., meerv. nappen. Een ronde, uitgehoorde houten bak van middelmatige grootte, meest dienende, om eenig vocht in zich te houden: met eenen nap vol dranax. VOND. Zamenstell.: kaasnap, melknap, drinknap. — Napgat, anders *napkruiper*, iemand, wiens ligchaam, bij gemis van beide beenen, in eenen nap rust, om zich, door dat middel, voort te bewegen. Het woord behoort, met *naaf*, *navel*, tot eenen oorsprong.

Napeinzen, b. w., ik peinsde na, heb nagepeinsd. Peinzend nadenken: alle waardig nagezien en diep nagepeinst worden. W. PEIFFERS. Van hier napeinzing.

Napluk, m. De daad van naplukken. Van *naplukken*, later plukken; nog eenmaal plukken.

Napok, v., meerv. napokken. Eene pok, die zweert, wanneer de anderen reeds afgevallen zijn.

Napraat, m. Naverhaal: ik wil er geen *napraat* van hebben. Van het bedr. werk. *napraten*, nabaauwen; ook naverhalen, en achter iemands rug navertellen.

Napreken, b. w., ik preekte na, heb nagepreekt. De stem en leiding van een' prediker nabootsen.

Nar, m., meerv. narren. Iemand, die zeldzame poetsen maakt, om anderen te vervrolijken: een nar met bellen. Hierheen behooren: hofnar, schalknar. Een waanwijze gek: hij is een regte nar. Ieder mensch, die tegen de voorschriften van het gezonde verstand handelt; een dwaas: men sal sien, dat sulke wijze als narren omcomen. BIJBELV. VAN DORESL. In het gemeene leven gebruikt men het ook voor narrenslede: met den nar rijden. *Nar* (*narre*) was, oudtijds, ook eene soort van groot geschut, eene donderbus. Van hier narrierj, narrig, grijnig, gemelijk: narrisch, dwaas, verouderd woord. Zamenstell.: narrenkop, eigenl., en oneig. voor eenen gek; narrenpoets, (narrenpots), narrenslede, anders *belslede*, eene slede, maarvoor men een paard met bellentug spant, en welke men, op het ijs of de besneeuwde straat, gebruikt: om den poetsigen opschik dus genoemd, — narrentug, narrenwerk. Zie *narren*.

Hoogd. *Narr*, neders *nare*, deen. *nar*, zw. *narr*. In het angels. is *narra*, uitzinnigheid, en *narrün*, een zot. HESYCH. verklaart *ναρη* door uitzinnigheid, dwaasheid.

Narcis, (narcisse) v., meerv. narcissen. Eene welriekende bloem, ook *tijloos*, *tijdeloos*, geheeten. Zamenstell.: narcissebloem, narcissebol, narcissesteen, in verw aan de narcis gelijkende, bij PLIN. *narcissites*. — trosnarcis. Deze bloem heet, in het lat., *narcissus*, gr. *ναρκισσος*. Volgens de fabelleer, werd NARCISsus, een schoon jongeling, bij het zien zijner gedaante in het water, op zich zelven verliefd, en, ter straffe zijner ijdelheid, in eene bloem veranderd, die naar hem, *narcis* genoemd werd.

Nardus, m. Eene soort van indiaansch gras, welks lange wortel eenen aangenaam bitteren smaak heeft, en daarom onder de specerijen behoort: spijknardus, *spica nardi* anders genaamd: met achemenischen nardus. VOND. Zamenstellingen: nardusgeur: hier stort MARIA nardusgeuren. VOND. In het latijn *nardus*, gr. *ναρδος*, perz. *nardin*, hebr. *נרד*.

Narigt, o., meerv. narigten. Eene geloofwaardige tijding, of mondelijke bekendmaking van eene zaak, op eene andere plaats voorgevallen: zoodra de koning narigt kreeg, dat de vijand de brug afgebrand had enz. Onderrigting, waarnaar men zich gedragen kan of moet: dit schrijven dient u tot narigt. Van *rigt*, dat buiten zamenstelling niet in gebruik is.

Naroop, m. De daad van naroeppen. Ook een groot gerucht van eene zaak, die ergens geschied is. Van het bedr. werkw. *naroeppen*.

Narouw, m. Naberouw: dat gij geen' narouw vieren meugt. Poot. Daer noit verdriet of narouw is. Poot.

Narren, o. w., ik narde, heb genard. Met de narrenslede rijden. Men noemt het ook *arren*, *arrenslede*; doch *narren* is de ware spelling, als afkomstig van de narrenbelen, die men daarbij nog gebruikt en van de narrenkappen, die men outdijks daarbij plagt te gebruiken. DORESLAER gebruikt het voor dwaselijk handelen: hebt gij genarret —so legghet de hand op den mond.

Narwal, m., meerv. narwals, narwallen. De naam van eene soort van walvissen, kenbaar aan den langen vooruitstekenden tand, die als een hoorn op de linkerzijde van het bovenste kakebeen staat: dit een hoorn is de tand van den Groenlandschen visch Narwal. SCHEUCHZ., Bijb. Van *nar*, een uitstekend ding, waarvan het lat. *nares*, en ons *neus*, en *wal*. Eenigen, als J. CATS, noemen dezen visch *nahuat*, *nahuwat*. Zie *walvisch*.

Naschallen, b. en o. w., ik schalde na, heb nageschald, Naklinken, bedr: leert den bosschen dij naeschallen. v. MAND. (*Resonare voces Amaryllida sylvas*). Onzijd.: die klavocim schalt veel te lang na.

Naschieten, b. en o. w., ik schoot na, heb en ben nageschoten. Met een geweer achter iemands rug schieten: hij schoot hen na. Daer de slang ons naschiet op de hiel. VOND.

Naschimpen, (oull. *naschenpen*) b. w., ik schimpte na, heb nageschimpt. Achter na schimpen: en schempen op den rug de vluchtelingen nae. ANTONID.

Naschip, o., meerv. naschepen. Een schip, dat na eene koopvaardijvloot in de haven komt: ik verwacht eerst tijding met de naschepen. Van hier de spreekwijs: gij komt altijd met de naschepen, verrigt uwe zaken later dan een ander.

Naschouw, v. De daad van naschouwen. Van *naschouwen*, nazien; ook de laatste schouw doen.

Naschrijven, b. w., ik schreide na, heb nageschreid. Met geschrei naroeppen: daar zij hem naschreit in uitheemsche lucht J. DE MARRE. Met deze vloot stak GAMA in zee, nageschreid van vrienden en bloedverwanten A. BÓGAERT.

Naschrift, o., meerv. naschriften. Een nagemaakt schrift; een afschrift, eene kopij; achteraan gevoegde regels in eenen brief, *postscriptum*.

Naschrijven, b. w., ik schreef na, heb nageschreven. Door schrijven nabeeelden: een voorschrift naschrijven. Uit iemands mond de woorden opschrijven: ik heb die leerrede, onder het hooren uitspreken, nageschreven. Dat in het schrijven verzuimd is, naderhand inschrijven: ik zal het overige wel naschrijven. Eenen brief nazenden achter iemand, hem door het regt vervolgen: de moordenaar werd overal nageschreven. Oft hem wel leughde zijn pooghen, om DIRK HASSELAAR, door naschrijven aan den schout van KAMPEN, om 't leeven te helpen. Hooft. Van hier naschrijver, naschrijving.

Nase, zie *neus*.

Naslaan, b. w., onregelma.; ik sloeg na, heb nageslagen. Bedr., door slaan namaken: de hollandsche dukaten zijn, in Polen, eens nageslagen. Opslaan en nazoeken: ik heb de plaats in den Bijbel nageslagen. Onz.: de klok slaat na, na andere klokken, of na den waren tijd. Ook in het klokspel: wie moet naslaan?

Naslag, m., meerv. naslagen. Een slag, die naderhand treft: wij vreezen voor geen naslag van geweën. LODENST. Ook een slag, nadat een ander geslagen heeft, in het kolfspel: ik heb den naslag. Slag, anders *klikker*, na het uur, het tegendeel van *voorslag*.

Nasleep, m. Gevolg: die daad zal eenen droevigen nasleep hebben. Ende werden geene redenen gespaart, om hun de (den) nasleep van dit werk te doen bezeffen. Hooft. Oneig.: die groote nasleep mislaagt mij.

Naslepen, b. en o. w., ik sleepte na, heb nagesleept. Achter zich slepen, slepend medevoeren: een eenig schip, en dartig geringer scheepen, nasleepende den lijflicht enz. BÓGAERT. Oneig., naauw aan zich hechten: dat EDMOND, met de glans der krijgsglorij, zich d'ouwde soldaten nasleepte. Hooft. Onz.: niet tegenstaande de pooten nasleepen. BÓGAERT.

Nasmaak, m. De smaak, die van eenige zaak, welke men genuttigd heeft, in den mond nablijft: dat kruid heeft eenen bitteren nasmaak. Oneig., narouw: die daad zal eenen wrangen nasmaak hebben. De nasmaak mijner sonden CATS.

Nasmart, (nasmert) v. Smart, die naderhand komt: ick voel de nasmert. VOND. De nasmert treft u. D. WESTERD.

Nasnuffelen, bedr. w., ik snuffelde na, heb nagesnuffeld. Snuffelend nazoeken, nieuwsgierig naspeuren. Van hier nasnuffelaar, nasnuffeling, nasnuffelster.

Naspatten, bedr. w., ik spatte na, ben nagespat. Spattend naspringen: het bloed is ons nagespat.

Naspel, o., zie *naspele*.

Naspelen, b. en o. w., ik speelde na, heb nagespeeld. Bedr., spelend nabootsen: iets, dat men heeft hooren zingen, naspelen. Hooft gebruikt het oneig., voor navolgen: midts verscheide edellingen en anderen hunne weeterspamigheid naspeelden. Spelen, nadat er reeds gespeeld is: eenen

psalm op een orgel naspelen. **Onz.**, nog eenigen tijd een spel vertoonen: in die tent zal men nog drie dagen naspelen. Van hier *naspel*, een spel, dat naderhand, of het laatste gespeeld wordt, bij **Hoort**.

Naspeuren, (nasporen) b. w., ik speurde na, heb nagespeurd. Iets op het spoor nazoeken. Zij rakken door 't diepe sneeuw, om 't wilt na te sporen. **BÓGAERT**. Oneig., nauwkeurig nagaan: de wegen der Voorzienigheid naspeuren. De Dichtkunst, nimmer nagespeurd van een gemeen gezigt. **POOT**. Nadien hij den loop der zonne naspeurde. **VOND**. Van hier naspeuring, naspeurlijk.

Naspoeden, (naspoeyen) b. w., ik spoelde na, heb nagespoed. Met spoed nakomen: hij spoei' de weelde na, maer langs het rechte spoor. **POOT**.

Nasporen, zie *naspeuren*.

Naspraak, v. Slecht gerucht, dat van iemand gaat: ende haer oorsaken van nasprake sal opleggen. **BIJBELV**. Lastering: en voor geen' klank van valsche nasprack zwicht. **MOON**.

Naspreken, b. w., ik sprak na, heb nagesproken. Voorgesprokene woorden nazeggen: die leerling spreekt zijnen meester net na. Achterklappen: so glij niemand met vingeren wijzen en sult, noch quaet naspreken. **DORESLAER**. In gemeenschap nabootsen: terwijl opzettelijke belediging de taal naspreekt der vriendschap. **SELS**.

Nasschen, o. w., ik naschte, heb genascht. Dit woord beduidt eigenlijk, om den smaak, iets van eenige spijs nemen; in engeren zin, uit snoeplust van eene verbodene spijs eten. In het hoogd. komt het dus, in den vertrouwlijken omgang, vaak voor. In Groningerland gebruikt men het, in het gemeen, voor heimelijk iets nemen, kabassen. Bij **KIL**. is het zelfst. naamw. *nasscher*, een vlaamsch woord, voor iemand, die naar iets haakt; zoo ook *nasscherij*. Het woord schijnt het smakende geluid na te bootsen, hetwelk sommige lieden met den mond maken, als zij lekkere spijs eten.

Nastamelen, (nastameren) b. w., ik stamelde na, heb nagestemeld. Stamelend naspreken. Oneig., met minder verhevene taal eene schoone en sierlijke rede nazeggen. Van hier *nastameling*.

Nastank, m. Een stank, die van iets vult achterblijft; ook in eenen figuurlijken zin.

Nastappen, b. w., ik stapte na, heb en nagestapt. Met groote treden nagaan. Iemands stappen nabootsen. Oneig., iemands bekwaamheden nastreven: hij stapt zijnen meester na. Verder, met zijne gedachten nagaan: mij lust de Hollanders in hunne tochten naer de Noorderstroomen en Indien na te stappen. **BÓGAERT**. In eenen zedelijken zin, rasch nakomen: de straf, die den boozen naerstapt (nastapt). **VOND**.

Nastaren, b. w., ik staarde na, heb nagestaard. Met starende oogen nazien: hoe lang staan u haare oogen na! **SELS**.

Nastellen, b. w., ik stelde na, heb nagesteld. Achter iemand stellen, minder achten. Bij **HOOGSTR.** en **KIL**. komt het in die beteekenis voor. Bij den laatste heeft het ook de beteekenis van zijne aandacht vestigen, om iemand lagen te leggen. In dien zin heeft het de **Overz.** van den **Bijb.**: doch die hem niet nagestelt en heeft. **DORESLAER** gebruikt het meermaals in dien zin, in zijne **BIJBELVERT.**: wij willen op bloed loeren, ende den onschuldigen sonder oorsake nastellen.

Bij **HALMA** heeft het den zin van namaken. Van hier *nastelling*.

Nat, bijv. n. en bijw., natter, natst. Van een vloeijend lichhaam doordrongen, of ook slechts op de oppervlakte sterk bevochtigd. Men gebruikt het van water en waterachtige, vloeijende lichhamen, met uitsluiting van olie en soortgelijke vette dingen. De grond is nog nat van den regen. **Nat** maken. **Nat** worden. Uw brief, nog nat van mijne tranen, ligt voor mij. In verdere beduiding: nat weer. **Natte** zomer, als het veel regent. **Fig.**: een natte broeder, schertsend, voor iemand, die op den drank verslingerd is. Zoo zegt men ook, in de gemeenzaame verkeering: een broeder van de natte gemeente zijn. Van hier *natheid*, *nattigheid*. **Zamenst.**: *natachtig*, *natgierig*, *genegen tot den drank*; *nathals*, *dronkaard*.

Nat, neders. *nat*, *natt*, *hoogd. nazz*, dat met het gr. *νοτος*, van *νοτις*, vochtigheid, en dit van *νεωv*, vlieten, naauw verwant is. In het middeleeuw. is *noa* een vochtig, moerassig oord. Bij de hebr. heet ןנא besprengen. Het lat. *nare*, *natare*, en misschien *udus*, behooren hierheen ook.

Nat, o. Allerhande vocht, dat waterachtige deelen in zich heeft. **Water**: in het nat treden. **Regen**: daar is veel nat gevallen. **Sop**: erwten met nat; waarvan *kalfsnat*, *schapennat*, *vleeschnat*, enz. **Drank**: kool nat kan 't hart ontvoken. **POOT**. Hierheen behooren *aalbessennat*, *druivennat*. **Dichters** gebruiken het in het bijzonder voor bronwater: versch bevoelt van Hengstenat. **POOT**. **Helaas!** uw geheugen schijnt het nat der vergetelheid (uit *Lethe*, eene verdichte rivier in het schimmenrijk) gedronken te hebben. **SELS**. Voor de zee: de bootsman worstelt met de doodt, in 't holle nat. **HOORT**. Hierheen behoort *pekelnat*: zo veele kielen, die het *pekelnat* doorbruischen. **HALMA**. **Zeenat**, bij **POOT**. **Verkleinw. natje**, in den schertsenden stijl, voor drank: zijn natje en zijn droogje wel lusten, wel kunnen eten en drinken.

Nataal, v. Schimpende napaat. Verouderd woord. **M. STOKE**. bezigt het voor tijding: men hoeder nemmermeer natale.

Natelen, b. w., ik telde na, heb nageteeld. Naar een ander ras of soort laten telen; ook naderhand telen. **RODENB.** heeft het zelfst. naamw. *nateling*: om door naeteelingh zich zelven onsterfelijk te maken.

Nater, v., meerv. *naters*. Eene slangensoort, met schilden onder den buik en schubben onder den staart. Bij **KIL**. eene waterslang. **HOOGD.** **Natter**, door voorzetting van eene *n*, hetzelfde woord als *adder*. **Zamenstell.**: *natertong*, eene soort van varenkruid; *waterwortel*.

Natie, v., meerv. *natiën*. Geslacht, volk: de *duitsche natie*. De sonde is eene schantvlecke der *natiën*. **BIJBELV**. De *Joodsche natie* een spiegel voor de volken. **J. FRANTZEN**. Uit het lat. *natio*.

Natlegen, (natlijgen) verouderd woord, waarvan het verled. deelwoord *nagelogen*, voor nage-trokken, bij sommigen gevonden wordt.

Natijd, m. Nazomer, herfst.

Natrachten, b. w., ik trachtte na, heb nagetracht. Bij **KIL**. is het *nadenken*, *napeinzen*. In den **BIJBEL** komt het in den zin van ijverig najaen voor: maer wie 't quade *natracht*, dien sal 't overkomen. **HOORT** gebruikt het voor *nazetten*, om iemand in handen te krijgen: dat men hem *slinx* naagetracht had, *jaa* gezocht biunen

Brussel. Dus deden hem de Prins en Staaten scherpelijk natrachten. Van hier natrachter, bij **HOORT**: mompten er de natrachers.

Natreden, b. w., ik trad na, heb en ben nagedreden. Bedr., iemands treden namaken: hij treed haar gangen na. **J. CATS**. Achter iemand treden, statiglijk hem nagaan: gelust het u mijn voetspoor na te treëen. **J. BÓGAERT**. Fig.: **EMANUEL** besloot de voetstappen van zijne voorzaat na te treden. **BÓGAERT**. Van hier natred.

Natten, b. w., ik nattede, heb genat. Nat maken: papier tot den druk natten. Het zeil natten. Het geschut natten, met water verkoelen.

Natuimelen, b. w., ik tuimelde na, ben nagetuimeld. Tuimelend narollen, navallen.

Natuur, v., meerv. naturen, in sommige gevallen gebruikelijk. Een woord, uit het lat. *natura* ontleend, welks gebruik zeer onbepaald is. In het gemeen, beteekent het de werkende kracht, zoowel in elk ondeelig ligchaam, als in alle lichamen te zamen genomen, wanneer men zich dezelve als eene eenige kracht voorstelt. Vooreerst, in elk ondeelig ligchaam, wat een levend schepsel van zijne geboorte af, en in verderen zin, wat elk ding, dat is, van zijnen oorsprong af, toekomt; van *natus*, geboren zijnde. In bepaaldere beteekenis, de vereeniging van het menigvuldige in een ding, waarin de grond van alle veranderingen bestaat; de werkende kracht van ieder ligchaam, naar den aard zijner zamenstelling: wie kan de natuur van alle dingen navorschen? De natuur des menschen. Zijne natuur geweld aandoen — haar overwinnen — verkrachten. De gewoonte wordt vaak eene tweede natuur. Hij is mild van natuur. De natuur uitschudden. Dat is tegen de natuur. Waar de natuur niet de beste leermeesteresse is, daar arbeidt de kunst vergeefs. Als de natuur hier zich zelve niet redt, zullen de geneesmiddelen weinig baten. In de Godgeleerdheid gebruikt men het woord, in tegenstelling van de Openbaring: het licht der natuur. — In den stand der natuur leven, waar de menschen, zonder burgerlijke verbindtenissen, vrij leven. De natuur is met weinig tevreden. Men twist nog op dit uur, of iemand Dichter wordt door kunst, of door natuur. **A. PELS**. Eene woning noch door natuur, noch door kunst gebouwd. **SELS**. De banden der natuur breken, de bloedverwantschap verzaken. Aard, wijs, gesteldheid van iets: de natuur der zaak vordert dit. *In natuur*, in wezen, dat nog niet verpand of verkocht is. Den loop der natuur volgen. Tol aan de natuur betalen, sterven. De lichamelijke diingen op onzen aardbodem: de drie rijken der natuur. De geschiedenis der natuur. O gij tooneelen der stoffelijke natuur, die sterfelijke oogen betooveren! **SELS**. In de beeldende kunsten verstaat men door de *natuur* alle zichtbare voorwerpen, welke de kunstenaar nabootst: 't penseel volgt Natuur, Gods dochter. **ANSLÓ**. Zoo volgt de schilderkunst de schoonheit van Natuur. **VOND**. Zamenstell.: natuurboek, boek der natuur, de geschapene wereld; natuurkennis, natuurkennis, natuurkunde, natuurkundig, natuurwerking, en vele woorden meer.

Natuurlijk, bijv. n. en bijw., natuurlijker, natuurlijkst. Dat met de natuur overeenkomt, in de natuur gegrond is; het tegendeel van onnatuurlijk: dat is geen natuurlijke honger. Zijnen natuurlijken dood sterven. In de scholen is de

natuurlijke godgeleerdheid een zamenstel van goddelijke waarheden, die door het verstand, buiten de Openbaring, gekend kunnen worden. De natuurlijke pligten, die door de natuurwet aangewezen worden. *Natuurlijk* is, wijders, dat met de aanvankelijke gesteldheid eener zaak overeenkomt: het dansen is den honden niet natuurlijk. Hierheen behoort missschieën de beteekenis des woords voor *onecht*: zij was eene natuurlijke dochter van **LODEWIJK DEN VEERTIENDE**. *Natuurlijk* is daar zoo veel als enkel naar den stand der natuur, zonder opzigt op burgerlijke ordening. In tegenstelling van kunst, of gemaaktheid: natuurlijk haar. Natuurlijke spraak. De natuurlijke dag, die in vier en twintig uren verdeeld wordt, in onderscheiding van den dag, die van den morgen tot den avond duurt. Natuurlijke afgang, die door geene kunst veroorzaakt is. Natuurlijk gesproken, is dat onmogelijk. Naauwkeurig, heelwel: hij vertelde dat zeer natuurlijk. Dat kind gelijkt u natuurlijk. Van hier natuurlijkheid.

Navel, m., meerv. navels. De kleine ronde knop, in het middelpunt van den buik, die het overblijfsel van de afgesnedene navelstreng is; **GUIZE** zelf toog tot den navel toe door 't waater. **HOORT**. Dichters gebruiken het voor het middelpunt van iets: de heirspits treft den navel der halve maene. **VOND**. Van 's hemels opperkringen tot 's aertrijs navel toe. **POOR**. Ook navelpunt: uit 's merchtvelts navelpunte. **VOND**. Zamenstell.: navelband, navelbreuk, navelbreukig, naveldoekje, navelkruid, zeker gewas: navelstreng, navelswijze.

Het is zeer waarschijnlijk, dat het, met *naaf*, eenen oorsprong heeft. Bij **KIL.** komt nog de *navel van het rad* voor.

Navertrekken, b. en o. w., ik vertrok na, heb en ben navertrokken. Navertellen: niet een van 's vijants maght zal 't morgen navertrecken. **VOND**. Zie *vertrek* en *vertrekken*.

Naverwant, bijv. naamw. Met iemand in den bloede na verbonden. **TRIP** bezigt het oncie.: de naverwante kleur. Zelfstandig voor nabestaande. Van hier naverwantschap.

Navoer, m. De daad van navoeren: zulk **NORRITS** om navoer van eenighe tonnen biers zond. **HOORT**.

Navoeren, b. w., ik voerde na, heb nagevoerd. Te water of te land, met een vaar — of voertuig, nabrengen.

Navolgen, b. w., ik volgde na, ben nagevolgd. Eigenlijk, achter iemand volgen: ik zal u van verre navolgen. Achtervolgen, met oogmerk om iemand te grijpen: zij volgden hem lang na in het bosch. Toekomen, aanstaande zijn: in het navolgende jaar. Al den naavolghenden dag was men doende. **HOORT**. Fig., nadoen, namaken: iemands voorbeeld navolgen. **OUL** werd het ook gebruikt voor vervolgen: nadien dat sij den philistijnen naghevolghet waren. **BIBEL**, 1477. Van hier navolgbaar, navolgelijk, dat nagevolgd kan worden; ook, dat nagevolgd mag worden; navolger, navolging, navolgster.

Navorschen, b. w., ik vorschte na, heb navorscht. Zorgvuldig navragen, met de hoogste naauwkeurigheid nadenken, nazoeken: de geheimen der natuur — de wegen der Godsregcing navorschen. Laat dit de breidel van ons navorschend onderzoek wezen. **FRANTZEN**. Van hier navorscher, navorsching.

Navraag, v. De daad van navragen: er is in het geheel geene navraag naar die waren. Dat kan navraag lijden.

Navragen, o. w., ik vragde na, ook vroeg na, heb nagevraagd. Vragen nazoeken: ende als zij ondersochten ende navraagden. BIJBELV. Ik wil er geen navragen van hebben. Van hier navraging.

Navriend, m., meerv. navrienden. Nabestaande vriend: uwe broeders ende navrienden spreken wel onder malkanderen. Overzett. van DORESL. Van hier navrienschap.

Nawandelen, b. w., ik wandelde na, heb nagewandeld. Achter iemand wandelen, dat is hem volgen. Men gebruikt het slechts nog fig. en wel meest in den bijbelschen stijl, voor navolgen, dat is iemands gedrag en wil tot een voorbeeld van zijn eigen gedrag en wil nemen: ende zij hebben anderen Goden nagewandeld. BIJBELV. Die hun hart nawandelden. FRANTZEN.

Nawaren, b. w., ik waarde na, heb nagewaard. Al warende, dat is zwevende, navolgen: dat ijselijk spook, dat uwe ziel zal nawaaren. SELS. Iemand nawaren is ook met de oogen hem onop-houdelijk nazien, om te vernemen, waar hij blijve.

Nawee, o., meerv. naweeën. Smartelijke, of onaangename gewaarwording in het ligchaam, nadat men een of ander ongemak gehad heeft. Wij gebruiken het verder voor alle onaangename, zelfs zedelijke gevolgen van eenig onheil of enige daad: wij schepten breede vreugt, met nawee noit betaelt. POOT. Dat zijn de droevige naweeën van dien oorlog. In den bepaaldsten zin zijn de *naweeën* smartelijke gewaarwordingen in het onderlijf en den rug bij eene moeder, nadat zij bevallen is.

Nawees, m. en v., naweezen. Een kind, zoon of dochter, na des vaders dood geboren.

Nawei, v. Grasland, waarin koeijen weiden, nadat het eerst gehooid is.

Nawerk, o. Werk, dat of nog uitstel lijden kan, of dat na iets anders dient gedaan te worden.

Nawijn, m. Spoelwijn, wanneer men water op reeds geperste druiven doet, en dezelve nog eens perst.

Nawinter, m., meerv. nawinters. Koude winterachtige dagen, in het begin der lente.

Naworden, o. w., ik werd na, ben nageworden. Naderhand worden, ontstaan: de schets der nageworde dingen. VOND.

Nazaat, m. en v., meerv. nazaten. Een nakomeling, die in de bezitting van de nagelatene goederen komt; wijders, een nakomeling in het algemeen. Dit woord is uit den onvolmaakt verled. tijd der aanvoegende wijs van *zitten* gevormd, waarvan *zate*, zitorde, nog in de Overzett. van den Bijb. voorkomt. Er is ook een oud woord *zaten*, voor zitten, bij KIL. over. Deze afleiding is gegrond, dan dit woord tot *zaad*, zoover het oneig. nakomelingschap aanduidt, te huis te brengen. Aan DAVIDS nazact. VOND. Dat hij geen nazaat begeerde. HOOFT. De nazaat van het rijk sneuvelde. Hij stierf zonder nazaat. Voor het vrouwel. heeft VOND. nazatin. Van hier het nazatschap. HOOFT.

Nazegen, m. Eene of meer weldaden, die, als een zegen, ons naderhand onverwacht overkomen.

Nazeggen, b. w., ik zeide na, heb nagezegd (nagezeid). Eenige woorden naspreken; ook iets navertellen. HOOFT bezigt het voor achter den rug uitstrooijen: vreemdt vond zij, dat men haar

nazeijde enz. F. HALMA neemt het, in het algemeen, voor in het uitspreken navolgen: ik heb 't lijkgesprek op dichttraant nagezeit.

Nazien, b. w., onregelm.; ik zag na, heb nagezien. Met de oogen volgen: wij zien hem na met schreiende oogen. K. LESCAILLE. Zij geeft het nazien op. VOND. Nazoeken, overzien: eene rekening nazien. Ik werd genoodzaakt de schrijveren van veele eeuwen na te zien. BÓGAERT.

Nazigt, o., (bij HOOFT en anderen ook v.) Nader inzigt: verlof tot nieuwe nazight te verwerpen. HOOFT.

Nazinnen, o. w., ik zon na, heb nagezonnen. Diep nadenken: die nazint en uit anderen bestudeert enz. FEITH.

Nazoeken, b. w., onregelm.; ik zocht na, heb nagezocht. Zoekend naslaan: eene plaats bij eenen schrijver nazoeken.

Nazomer, m., meerv. nazomers. Aangename zomerdagen in het begin van den herfst.

Nazwingen, b. w., ik zwong na, heb nagezwongen. Zwingend, dat is met eene slingering van de hand, nawerpen: zij zwongen den vijand vele werpgeweren na. *Zwingen* komt, in dien zin, bij HOOFT voor.

Ne, een woordje van ontkenning, dat oudtijds in gebruik was voor *niet*, en voor de werkwoorden geplaatst werd. Bij M. STROKE komt het dikvoor: de Grave ne woude niet ontvaen. De Vlamingers gebruiken het nog: ik ne wil het niet doen. Door omzetting schreef men naderhand *en*: ik en wil enz. Zie *En*. Het komt overeen met het fr. *ne*, ital. *ne*, eng. *no*, goth. *ne*, angels. *ne*, pool. *ni*, krain. *na*. De Grieken gebruiken het in samenstell., νεῖρος, die geene voeten heeft. Ook bij ons plagt het in samenstelling gebruikt te worden: negheen, negheensins. BIJBEL, 1477. Zie *nemaar*. Oul. bezigde men het ook voor *hem*: en gordene, en gorde hem. BIJBEL, 1477.

Neb, v., meerv. nebben. Een lange spitse bek, gelijk bij sommige vogelen en enige vissen: 'k zie een vogeltjen in 't glaasje mij de neb biën. HOOFT. Zamenstell.: nebaal, anders *nebeling*, aal die spits van bek is; nebijzer aan eenen ploeg; nebschuit. Door de voorzetting van eene *s* zegt men ook *snab*, *sneb*, waarvan *snavel*. ADELUNG brengt het tot eenen oorsprong met *navel*, *naaf*. In het oud-eng. is het a *neb*.

Nechtig, bijv. n. en bijw., nechtiger, nechtigtst. Een woord, dat nu niet meer gebruikt wordt. Men vindt het meermalen bij HOOFT, in den zin van naarstig, ijverig, schielijk: nijver, nechtig, trouw gezant. Wel buurman, waar loopje zo9 nechtigh nae toe? Zamenstell.: trouwnechtig: trouwnechtige dienstho9. HOOFT. Van hier nechtigheid. HOOSTRAT. en HOOFT. Voor *nechtig* heeft L. MEYER ook *nichtig*. *Nechtig* is, denkelijk, door de bijvoeging van *n*, van *acht* en den uitgang *ig* oorspronkelijk. Men vindt trouwens zulk eene neusletter meer voor sommige woorden, als: ank, naak, aars, uars, enz.

Neder, bijv. n. en bijw. Nader aan het middelpunt der aarde dan een ander ding, laag, in tegenstelling van boven en hoog: van den nederen trappe des wespellens. TWESPR. Dat ik verheven hebbe den nederen boem. BIJBEL, 1477. De stellende en vergelijkende trap is als bijv. naamw. geheel uit het gebruik. De overtreffende trap *nederst* wordt als bijv. gevonden in de Overz. van den Bijbel: in de nederste deelen der aarde.

BÓGAERT zegt ergens, naer 't nederste der stroomen. En bij **VOND.** vindt men de *allernederste*. **KIL.** verklaart *neder* door *humilis, inferus, depressus*. Den stellenden trap gebruiken wij nog als bijwoord: op en neder loopen. Eigenlijk nogtans komt het dus voor als een voorzetsel, dat in samenstelling gebruikt wordt. Trouwens, het wordt, als een scheidb. voorz., bij vele werkwoorden gebruikt, beduidende dan, dat de handeling of beweging van zulk een werkwoord naar de oppervlakte der aarde gerigt is, als: nedersmijten, smect neder, heb nedergesmeten. Deze samenstelling behoort mede tot de oudste in de taal, daar zij reeds bij **KERO** voorkomt. Zoo ook: nederbiggelen, nederbliksemen, nederboffen, nederbonzen, nederbotsen, nederbrengen, nederbruijen, nederbuitetelen, nederdauwen, nederdampelen, nederdonderen, nederdringen, nederduiken, nederduwen, nederflansen, nederfluiten, nedergetien, nedergooijen, nederhagelen, nederhangen, nederkaauwen, (herkaauwen) nederkammen, nederkappen, nederkeeren, nederkijken, nederklimmen, nederknotten, nederkrijgen, nederkruipen, nederkunnen, nederlekken, nederlokken, nederlonken, nederpissen, nederplukken, nederranken, nederregen, nederwallen, nederschokken, nederschuiven, nederslepen, nederstrooijen, nederstroomen, nederstroopen, nedersullen, nedertellen, nedertrappen, nederuimelen, nedervlieten, nedervloccijen, nedervoeren, nederwaaijen, nederwerpen, nederzakken, nederzeilen, nederzijken, nederzwingen, enz. Het wordt ook bij zelfst. naamw. gebruikt, als: nederbuik, (onderbuik) nedereinde, nedergang, nederkamer, (benedenkamer) nederkous, (onderkous), nederlucht, nederscheut, nederval, nederzaal, (benedenzaal). Bij bijw. n. als: nederslagtig, (neerslagtig). Bij bijw., als: nederwaarts. In de samenst. met werkwoorden scheidt men het ook wel geheel af, en plaatst er het voorzetsel *ter voor*, als: *ter neder* werpen, *ter neder* gooijen enz. Zoo zegt **POOR**: zoo stort somtijts een worstelaar *ter neder*. Voorts, is van *neder* nederachtig, verouderd woord, voor *nederig*, — nederheid, armoedige en bekrompene staat: om dat hij de nederheijt zijner dienstmaeght heeft aengesien. **BIJBELV.** Wijders, nederen (waarvoor het zameng. *vernederen* in gebruik is): te nederne de Roomsche ghewelt. **M. STOKE.** — Neding, hetwelk **KIL.** door *delling, vallis*, verklaart.

Het staunt af van het oude *need, nede*, hoogd. *nied*, dat in Zwitserl. omlaag beduidt. Dit *need* behoort zekerlijk tot den wortel van *neigen*. Zie *genade*. Het is in het zw. *neil*, angels. *nooth*, eng. *neath, beneath*. De hooge onderdom blijkt uit het gr. *νεοθη, νεοθεν, νεψη, νεψηθ*.

Nederbruisen, (neerbruisen) o. w., ik bruiste neder, ben nedergebruist. Bruisend naar beneden vallen: waeruit een waterval ten dale nederbruist. **VOND.**

Nederbuigen, (neerbuigen) b. en o. w., ik hoog neder, heb en ben nedergebogen. Bedr., naar de oppervlakte der aarde buigen: die hunne knieën voor Baäl niet nederbuigen. **FRANTZEN.** Toen de wijze Dageraat drie kroonen voor hem neerboog. **J. OUD.** Wederk.: zieh voor God nederbuigen. **ONZ.**, met *zijn*: de takken buigen neder. Al het veltgedierte ziet naer d'aerde, voorwaerts neergebogen. **POOR.** Van hier nederbuiging.

Nederbukken, o. w., ik bukke neder, heb en ben nedergebukt. Voorover bukken: komt laet ons aenbiddend ende nederbucken. **BIJBELV.**

Dat hij nederbukke, en den roof oprape. **VOLLENH.** Oneigen: mijne ziele was nedergebukt. **BIJBELV.** Het hulpw. *hebben* drukt, bij dit woord, de daad uit; het hulpw. *zijn* den staat en de gesteldheid: hij is nedergebukt beduidt eene tegenwoordige gesteldheid; hij heeft nedergebukt duidt den verledenen tijd aan, toen hij dit deed. Ook is op te merken, dat het hulpw. *zijn* telkens hier gebruikt wordt, als het woord oneigenlijk genomen wordt.

Nederdalen, o. w., ik daalde neder, ben nedergedaald. Naar beneden dalen, afkomen op de oppervlakte der aarde: terwijl de Hemel nederdaelt. **POOR.** Maer d'edle Dichtkunst daelt bekoorlijk neder. **H. SCHIM.** Van andere dingen: een goude nis van stralen, die schoon gewatert van den hoofle nederdalen. **VOND.** Dieper dalen, dan de oppervlakte der aarde: en dus ter helle neergedaald. **E. VOET.** Van hier nederdaling.

Nederdeel, o., meerv. nederdeelen. Laagte: in nederdeelen van der aerd'. **BRUN., PSALMB.**

Nederdragen, (neerdragen) b. w., ik droeg neder, heb nedergedragen. Naar beneden dragen: uit den hemel neergedragen. **VOND.**

Nederdrijven, (neerdriven) b. en o. w., ik dreef neder, heb en ben nedergedreven met toren, trans en tin. **VOND.** Naar beneden afdrijven: het scorpioen verwarmt en drijft het water neer. **VOND.**

Nederdrukken, (neerdrücken) b. w., ik drukte neder, heb nedergedrukt. Naar beneden drukken: iemand, die opstaan wil, nederdrukken. Oneig., onderdrukken, bemeesteren. Maer de min zou misschien mij nederdrukken. **POOR.** Neerslagtig maken: op 't neergedrukte hart. **M. L. TIJDW.** Alle de aendoeningen van eenen neergedrukten geest. **FRANTZEN.**

Nederduitsch, (neerduitsch) bijw. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Nederlandsch: de nederduitsche taal. Nederduitsch schrijven. Als schrijft: hij verstaat het Nederduitsch. Van hier Nederduitscher. *Nederduitsch* staat tegen *hoogduitsch* over. Nederduitschland, het noordelijke en lager liggende Duitschland, bevattende, in ruimeren zin, ook de vereenigde Nederlanden, in engeren zin slechts Westfalen, Nedersakken, en dat deel van Oppersakken, dat aan de Oostzee ligt.

Nedereischen, b. w., ik eischte neder, heb nedergeëischt. Eischen, dat iets op deze aarde nederdale: hij eischt vergeefs uw' dooden vader weder; een' hemelburger neder. **POOR.**

Nederen, neding, zie *neder*.

Nederflonkeren, o. w., ik flonkerde neder, heb nedergeflonkerd. Zijnen flonkerenden glans nederlaten: hoewel de heldere stralen der Gods niet nederflonkeren in der sterfelijken oogh. **VOND.**

Nedergaan, o. w., onregelm.; ik ging neder, heb en ben nedergegaan. Naar beneden gaan. Maer **JONA** was nedergegaan aen de zijden van 't schip. **BIJBELV.** Oneig., dalen: hetzij de jonckheydt rijst, of datze nedergaet. **CATS.** In onheil komen: hooge zaken, die haeren heer bedorven, en jammerlijk deen nedergaan. **POOR.** Van hier nedergang.

Nedergeregt, (nedergerigt) o. Laag geregt, waarbij zaken van minder belang afgedaan worden.

Nederglijden, (nederlijjen, neerglijjen) o.

w., ik glee neder, ben nedergegleden. Naar beneden glijden: bij eene uitgeschote koorde neder-glijende. **VOND.** Die, gretig ingeslokt, tot in den buik neerglijdt. **H. MUNTINGHE.**

Nederhakken, b. w., ik hakte neder, heb nedergehakt. Door hakken nedervellen: **LYKROUS** laet den wijnstok nederhakken. **POOT.** Nedersabalen: de soldaten hakten alles neder, wat hun voorkwam.

Nederhalen, b. w., ik haalde neder, heb nedergehaald. Naar beneden halen, trekken: de zeilen nederhalen.

Nederhellen, o. w., ik hieldo neder, heb nedergeheld. Voorover hellen: een jonghelink sadt in de venster, door diepen slaep nederhollende. **DORSLAER.** Van nier nederhelling, nederhellig, bij **KIL.**

Nederhof, m., meerv. nederhoven. Voorhof, voorplaats, het fr. *basse-cour*.

Nederhouden, (neerhouden) b. w., ik hield neder, heb nedergehouden. Nederwaarts houden: een adelaar houd de minderen altijd neder. **P. RABUS.**

Nederhouwen, b. w., ik hieuw neder, heb nedergehouwen. Door houwen op den grond doen vallen: eenen boom nederhouwen. Ook eene groote neerlaag maken.

Nederhuis, o., meerv. nederhuizen. Zoo noemt men in de Baronij van Breda en elders in Brabant, een bouwhuis op den nederhof (op het *basse-cour*).

Nederhukken, (nederhuiken, nederhurken) o. w., ik hukte neder, heb en ben nedergehukt. Op de huik, op de hurken zitten: daar ghij nederhukte. **VOND.**

Nederig, bijv. n. en bijw., nederiger, nederigst. Laag bij den grond: op het nederig kruid, dat zijnen wortel bewoelt. **SELS.** Meest gebruiken wij het in eenen oneigenlijken zin, waar het van eigenschappen der dingen gebruikt wordt, waarin zij van andere overtroffen worden. Van eenen zachten toon en klank gebruikt de **BIJBELV.** het: als is er een nederich geluif der malinge. Ten opzichte van burgerlijke waarde en magt: zij sullen een nedrich coninckrijk zijn. **BIJBELV.** De Heere is hooge, nochtans siet hij den nederigen aan. **BIJBELV.** Over zijne eigene bequaamheden en waarde klein denkend; in welken zin het meest gebruikt wordt: het zijn deezo verzuchtingen van het nedrig gemoed. **FRANTZEN.** In die gesteldheid gegron: nederig gekleed gaan. Slecht, gering: schaamele armoede van haar nederigen pij berooven. **SELS.** Van hier nederigheid.

Nederkladden, (neerkladden) b. w., ik kladdede neder, heb nedergeklad. Slordig op een papier schrijven; ook slecht schilderen, in de dagelijkse taal.

Nederkleed, (bij **KIL.** ook *nederghewande*; bij **MEYER** *nederghewaade*) o., meerv. nederkleederen. Het tegendeel van *opperkleed*. Eene broek: lijnen nederkleederen om hare lenden. **Overz. van DORESL.** Verouderd woord.

Nederklinken, b. w., ik klonk neder, heb nedergeklonken. Met eenen klank, met geweld nederstooten: eer hij u nederklincke aen gruis. **VOND.** Als **JUPITER** den stapel bergen van boven nederklonk. **VOND.**

Nederknielen, (neerknielen) o. w., ik knieldo neder, heb en ben nedergekniel. Op de aarde knielen: ik zie u nedergekniel — wegge-

rukt in de diepste aandacht. **SELS.** Voor Gods troon ootmoedig nederknielen. **J. VOLLENH.** Van hier nederknieling.

Nederkomen, (neerkomen, bij **ISID.** *nederqueman*) ik kwam neder, ben nedergekomen. Naar beneden komen: het wilt gevogelte quam neder op aes. **BIJBELV.** In den dagelijkschen wandel zegt men: de zaak komt hierop neer, zij komt hierop uit.

Nederlaag, (neerlaag) v., meerv. nederlagen (neerlagen). De daad, waardoor iets nedergelegd wordt; in het bijzonder, oneigenlijk, de toestand, wanueer een krijgshoer ongeslagen wordt: tijding van de wreede nederlaag. **HOOGVL.** Aanstonds kregen de Assyriëren de nederlaag. **BOGAERT.**

Nederland, (neerland) o., meerv. Nederlanden. Nederduitschland. De Nederlanden. Het vereenigde Nederland. De koning der Nederlanden. Van hier Nederlander, nederlandsch.

Nederlaten, (neerlaten) b. w., ik liet neder, heb nedergeleten. Naar beneden laten: iets met de katrol nederlaten. Sels laten de zeekalveren de borsten neder. **BIJBELV.** Des Hemels vast gebouw liet zijnen Schepper neer. **KAMPHUIZEN.** Men gebruikt het ook wederk. *zich nederlaten*: om met eenen vermeeten waaghals ons in (dien) afgrond neer te laten. **FRANTZEN.** Van hier nederlating: de nederlatinge sijnes arms. **BIJBELV.**

Nederleggen, (neerleggen) b. w., ik legde (leide) neder, heb nedergelegd (geleid). Op den grond leggen, op de oppervlakte van iets leggen: leg uwen hoed in de vensterbank neer. Zie hoe mijn lier een reex van dankbre schaklen aen 't outer nederlegt. **POOT.** Onvoorzigtig omwerpen: den wagen neerleggen onder het rijden, geld. spreekwijs. Doen nedervallen: soo sij van wijne nedergeleijdt zijn. **DORSL.** Doen sneven, verslaan: die in Duitschland met drie kurbenden neergeleit wert. **VOND.** Wederk.: *zich neerleggen*, zich te slapen leggen. **Fig.**: zijn amt neerleggen. Hij leide de kroon neder. Eenen twist nederleggen, dien stillen. Om de misverstanden te koomen nederleggen. **HOOFD.** Van hier nederlegging.

Nederliggen, o. w., ik lag neder, heb en ben nedergelegen. Op den rug liggen, op den buik liggen: de leeuw ligt in zijn hol neder. Vooral om te slapen: terwijl gij op een gering leger nederligt, en door den slaep enz. **SELS.** Men gebruikt het ook voor in het graf liggen: 't samen zijn sij nedergelegen, sij en sullen niet weder opstaen. **BIJBELV.**

Nederloopen, o. w., ik liep neder, heb en ben nedergelopen. Naar beneden loopen: daer de trappen van 't marmer nederloopen. **VOND.** Oneig.: met waterbeken loopt mijne ooge neder. **BIJBELV.**

Nedermaken, (neermaken) b. w., ik maakte neder, heb nedergemaakt. Neerhouwen, dooden; doch slechts van menschen gebruikelijk, en met het denkbeeld tevens van schielijkheid: beter ware ick neergemaect van de Traciërs. **HOOGSTRAT.** In Gelderland bezigt men het ook voor hout omhakken.

Nederplanten, (neerplanten) b. w., ik plantte neder, heb nedergeplant. Eigenlijk, door planting neerzetten. Oneigenlijk: (hij) heeft op dit gebergt zijn huisgoon neergeplant. **HOOGVL.**

Nederploffen, (neerploffen) o. en b. w.,

ik plofte neder, ben en heb nedergeploft. Op den grond nedervallen, dat het ploft: de toren komt neerploffen. **VOND.** De hel van doodschrik nederploft. **VOLLENSH.** Het deelw. gebruikt men in de scheikunst menigmaal: nedergeplofte roode kwik, *mercurius præcipitatus*. **HOOFD.** gebruikt het bed.: zij hebben de blijte van boven neergeploft. Van hier nederploffing, neerploffing.

Nederplompen, o. w., ik plompte neder, ben nedergeplompt. In water nedervallen, dat het plompt: dat hij in den Padus nederplompt. **VOND.**

Nederplons, m. De daad van nederplonzen; ook in eenen lijdelyken zin: door zijnen nederplons. **HOOGVL.** Van het bedr. en onz. werkw. *nederplonzen*, (nederplompen) met eenen plons in het water werpen, of vallen. Het enkele *plonzen* heeft **HOOFD.**

Nederplonzen, zie *nederplons*.

Nederrijden, o. w., ik reed neder, heb en ben nedergereden. Naar beneden rijden: in 't naderend nederrijden. **POOT.**

Nederrijn, m. De Beneden-Rijn; eene bekende rivier.

Nederroepen, b. w., ik riep neder, heb nedergeroepen. Door roepen afbrengen, naar beneden doen komen: die vuur en zwavel van den hemel op den booswicht zoudt kunnen nederroepen. **SELS.**

Nederrukken, (neerrukken) b. w., ik rukte neder, heb nedergerukt. Door omrukken nederwerpen: naa 't neerrukken der poorten. **HOOFD.** Anders ter neder rukken: end' ik ter neer gerukt was. **LODENST.**

Nedersabelen, (neersabelen) b. w., ik sabelde neder, heb nedergesabeld. Met de sabel neerhouwen, doodden.

Nederschieten, (neerschieten) b. en o. w., ik schoot neder, heb en ben nedergeschoten. **Bedr.** door middel van eenen schoot nedervellen, doodden: zijwijn nedereschieten. **J. DE HAES.** **Onz.** met *zijn*; zich plotseling en zeer snel nederwaarts bewegen: de balk schoot neer. Die in een ruimer velt neerschieten. **VOND.**

Nederschijnen, (neerschijnen) o. w., ik scheen neder, heb nedergeschenen. Naar beneden schijnsel aflaten: ik zie om hoogh een hemel nederschijnen. **VOND.** **Poot** gebruikt het eenmaal bedr.: met levende robijnen, die hette nederschijnen.

Nederschudden, (neerschudden) b. w., ik schuddede neder, heb nedergeschud. Schudden, waardoor iets op den grond valt: gelijk de akkerman den eekel nederschudt. **VOND.**

Nederslaan, (neerslaan) b. en o. w., onregelm.; ik sloeg neder, heb en ben nedergeslagen. **Onz.** met *zijn*; plotseling en met eenen zwaren smak nederstorten: hij sloeg voor mijne voeten neer. **Nederzakken**, van iets, dat eerst gerezen is: het beslag was neergeslagen. **Bedr.** eene rigting naar den grond toe veroorzaken: de tafel neerslaan. Hierheen behoort de spreekwijs: de oogen neerslaan; sla nu, o Hemelheer! op ons uwe oogen neer. **POOT.** Op den grond werpen: wiens woorden reuzen nederslaen. **POOT.** Vooral met het denkbeeld tevens van doodslaan: hij sloeg zijnen vijand met eenen sabelhouw neder. Op den grond vastzetten: tenten nederslaan. De vijand sloeg zich daar neder. Van hier: het le-

ger nederslaan; oncig.: iemands hoop, moed, nederslaan, benemen. Iemand neerslaan, hem onverwacht treurig en moedeloos maken. Van hier nederslag, of liefst neerslag, manslag: men stel den neerslag uit. **VOND.** **Nederslagtig**, onverwacht treurig en moedeloos gemaakt; verbaasheid maakt u nederslachtig. **SELS.** Het gebruik verkiest hier *neerslagtig*, waarvan neerslagtigheid.

Nederslagtig, (neerslagtig) zie *nederslaan*.

Nedersmijten, (neersmijten) b. w., ik smeet neder, heb nedergesmeten. Op den grond smijten, neerwerpen: en eindelijk de kerken der Onroomschen nedersmijten. **HOOFD.** En 't Noorden smijt geen sneeu of hagel neer. **POOT.**

Nedersnorren, o. w., ik snorde neder, ben nedergesnord. Met gesnor naar den grond geworpen worden: op steenen, die nedersnorren. **VOND.**

Nederstellen, (neerstellen) b. w., ik stelde neder, heb nedergesteld. **Nederzetten**; ook op het papier in orde stellen: dat **PAULUS** de woorden heeft neergesteld bij verkorting. **FRANTZEN.** Ook wederk., voor zich ergens nederzetten: wie kan hem (zich) nederstellen, of hem zal enz. **CATS.**

Nederstijgen, (neerstijgen, bij **KERO** *nidarstigan*) o. w., ik steeg neder, ben nedergestegen. Eigenlijk, van eene steilte nederklimmen: van de klippen nederstijgen. **VOND.** 't Zie ze nederstijgen van den groenen Helikon. **POOR.**

Nederstik, (het gebruik wil *neerstik*) o., meerv. neerstikken. Een gestikte, gebloemde, geborduurde, borstlap voor vrouwen. Van *stik*, *stiksel*, bij **KIL.** *peplum, caliptra*. Van *stikken*, bloemen met de naald maken.

Nederstommelen, b. en o. w., ik stommelde neder, heb en ben nedergestommeld. **Bedr.** met een dof gedruisch van boven neder stooten: van boven nedergestommeld hebbende de geenen, die enz. **HOOFD.** **Onz.** met *zijn*: wat komt daar van boven nederstommelen?

Nederstooten, (neerstooten) b. w., ik stiet neder, heb nedergestooten. Naar beneden stooten: wie soude mij ter aerden nederstooten? **BIJBELV.** **Oneig.:** die mij neerstieten met haer lozen. **BRUNE.** Van hier nederstooting.

Nederstormen, (neerstormen) b. en o. w., ik stormde neder, heb en ben nedergestormd. **Bedr.** met alle geweld en geraas ter aarde werpen. Men gebruikt het van het omwerpen van lichamen, waartoe groote kracht vereischt wordt. **Onz.** met *zijn*; met hevig geweld neerkomen: de bezettingen kwamen bij de trappen van het kasteel neerstormen.

Nederstorten, (neerstorten) b. en o., ik storte neder, heb en ben nedergestort. **Bedr.** naar beneden storten, werpen: indien God hune stad in eenen afgrond neergestort had. **FRANTZEN.** **Onz.** met *zijn*; door instorting nedervallen: elck eene van de colommen sal ter aerden nederstorten. **BIJBELV.** Wijders, in het gemeen, ter aarde nedergeworpen worden: de paerden sullen nederstorten. **BIJBELV.** Zich met drift voorover werpen: zou hij niet zijn nedergestort op de doodkist van dien waerdigen man? **SELS.** **Oneig.:** uwe hoovaerdye is in de helle nedergestort. **BIJBELV.** Van hier nederstorting.

Nederstralen, (neestrallen) o. w., ik straalde neder, heb nedergestraald. Zijne stralen nederwaarts schieten: een dag, die neerstraelt van Godts glans. **VOND.**

Nederstrekken, b. w., ik strekte neder, heb nedergestrekt. Op eene oppervlakte uitstreken: eer iemand slaeporigh de leden nederstreckte. **VOND.**

Nederstrijken, (neerstrijken) b. en o. w., ik streek neder, heb en ben nedergestroken. Naar beneden strijken: de haren nederstrijken, de zeilen neerstrijken. Zoo wort de paeuwestaert des menschdoms neergestreucken. **VOND.** Van vogelen, die naar beneden vliegen, gebruikt men *neerstrijken* ook, doch onzijd.

Nederstruikelen, (neerstruikelen) o. w., ik struikelde neder, ben nedergestruikeld. Door struikelen vallen: maer de godtloose sullen in 't quaet nederstruikelen. **BIJBELV.**

Nederstuipen, (neerstuipen) veroud. o. w., ik stoop neder, ben nedergestopen. Zich, met eenen gekromden rug, naar den grond voorover buigen: waerom met loode gedachten ter aerde neergestopen? **DE BRUNX.** Zie *stuipen*.

Nedertiegen, (neertiegen, neertijgen) veroud. b. w., ik toog neder, heb nedergetogen. Nedertrekken. Bij **POOT** vindt men het deelw.: vogels neergetogen van een loot.

Nedertreden, (neertreden) b. w., ik trad neder, heb nedergetreden. Nedervaarts treden: roode toffels, die neergetredene hielen hebben. **BÓGAERT.** Nu deze bloem ligt neergetreden. **D. v. HOOGSTR.**

Nedertrekken, (neertrekken) b. w., ik trok neder, heb nedergetrokken. Naar beneden trekken: so de geringste van de kudde hen niet en sullen nedertrekken. **BIJBELV.**

Nedertroonen, (neertroonen) b. w., ik troonde neder, heb nedergetroond. Naar beneden troonen: zij troonden den vijand listig uit de bergvesting neder. Zie *troonen*.

Nedervallen, (neervallen) o. w., ik viel neder, ben nedergevallen. Op den grond vallen: hij viel voor het beeld neder. Instorten: dat schendigh nederviel, terwijl ik vlijtig boude. **POOT.** Van boven neerstorten: **AUGUSTUS** blixemschicht viel op mijn harsens neer. **POOT.** Van hier het veroud. nedervallig — nedervalling.

Nedervaren, o. w., ik voer neder, heb en ben nedergevaren. Naar beneden varen: kom aen, laet ons nedervaren. **BIJBELV.** 't Gevleugeld kunstgerucht vaert eeuwig met uw' lof in Holland neder. **POOT.**

Nedervellen, (neervellen) b. w., ik velde neder, heb nedergeveld. Door geweld ter aarde doen vallen: boomen nedervellen. Door wapenen dooden: dat hij alleen zoo veele nedervelde. **BOGAERT.** Ook ter neder vellen. **VOND.**, die het ook oneigenlijk, voor nitroeijen, doen ophouden gebruikt, zegt ergens: zoo menigh aertsgewelt en rijk ter neder vellen. En **D. v. HOOGSTR.**: en (dat) alle vreugde nedervelt. Van hier nedervelling.

Nedervlijen, (neervlijen) b. w., ik vlijde neder, heb nedergevlid. In orde, en zoo digt mogelijk, naast, of op elkander nederleggen: vlij dat goed daar neer. Men zegt ook: *zich nedervlijen*, voor zich met gemak nederleggen. Van hier het deelw. *neergevlid*: 't vermoede ligchaam neergevlid op 't zachte bed. **HAMELSV.**

Nederwaarts, zie *neder*.

Nederzenden, (neerzenden) b. w., ik zond neder, heb nedergezonden. Naar beneden zenden: zand zij **PALLAS** neder met neerstig bestier. **VAN**

MAND. Doen nederkomen: zoo zende 's hemels Heer op u zijn' milden zegen neer! **POOT.**

Nederzetten, (neerzetten) b. w., ik zette neder, heb nedergezet. Iets, hetwelk men in de hand, of op den arm draagt, op den grond, of op eene andere oppervlakte zetten: ik zal de lange tranenflessen neerzetten bij uwe assche. **H. SCHIM.** Oneig., bedaren, stillen: iemand, iemands gramschap nederzetten. Om de gemeederen wat neder te zetten. **HOOFD.** Zich laten nederzetten, zich tot bedaren laten brengen. **HOOFD.** — Zich met der woon nederzetten. Van hier nederzetting.

Nederzien, (neerzien) o. w., onregel; ik zag neder, heb nedergezien. Naar beneden zien: als **FEBUS** op het aerdrijk neerziet. **POOT.** Van hier nederzigt, uitzigt naar beneden, bij **BÓGAERT.**

Nederzijken, (neerzijken) o. w., ik zeeg neder, ben nedergezegen. Langzaam nederzakken: zie 't vroomste hoofd ten grave nederzijken. **POOT.** Bij **STRYK.** *nederzigen*, in den zin van verziiken.

Nederzinken, (neerzinken) o. w., ik zonk neder, ben nedergezonken. Naar beneden zinken: op hunne grondvesten neergezonken. **FRANTZEN.**

Nedersitten, o. w., ik zat neder, ben nedergezeten. Op zijn gemak zitten: zit hier neder, zielbeminde. **POOT.** Den genen, die nedergezetten waren. **BIJBELV.** Van hier nederzitting. **HOOGSTR.**

Nederzwalpen, (neerzwalpen) o. w., ik zwalpte neder, ben nedergezwalpt. Zwalpend nederstromen: die uit uwe bronnen komt neerzwalpen. **VOND.**

Nederzwellen, b. w., ik zwolg neder, heb nedergezwolgen. Door zwellen naar beneden drukken. Oneig.: (hij) sal met beter hart uw klachten nederswellen. **J. CATS.**

Nederzweven, o. w., ik zweefde neder, ben nedergezweefd. Zwevend nederdalen: gelijk een adelaar nederzwevende den dorst lescht. **VOND.**

Nederzwieren, o. w., ik zwierde neder, ben nedergezwierd. Op eene prachtige en statige wijze nederkomen: gij Goden, die nederzwiert. **VOND.**

Neef, m., meerv. neven. Een woord, waarmede een kleinzoon, insgelijks een broeders of zusterszoon te kennen gegeven wordt. Wijders, noemen zulke zoons elkander met dienzelfden naam. Een volle — een halve neef. Verder, een aange trouwde vriend. Ook draagt een nakomeling uit hetzelfde bloed, hoe lang daarna hij ook leven moge, den naam van neef: tot dat uw laatste Neef zijne onbestorven kroone aan 't Godtsrijk overgeev'. **L. TRIP.** Bij **KIL.** heet *neef* ook verkwister, (lat. *nepos*) en poetsenmaker. Van hier neefschap. Vrouwel. oudtijds *nevin*, naderhand *nift*, nu *nicht*, angels. *nefene*, *nift*, hoogd. *Nefinn*.

Reeds in de negende eeuw, naar den frank. tongval, *nevu*, bij **STRYK.** *neve*, hoogd. *Nefe*, *Nefle*, neders. *neve*, angels. *nefa*, *neofa*, lat. *nepos*, ital. *nipote*, eng. *nephew*, fr. *neveu*.

Neen, een ontkenkend bijwoord: hebt gij hem vernomen? Neen. Wilt gij het mij toestaan? Neen. Ook: neen, ik heb hem niet vernomen enz. Gij moet ja of neen zeggen. Neen verkoopen, eene gevraagde waar niet hebben. Ergens neen toe zeggen, bij **HOOFD.** Neen, dat is onmogelijk. Als een zelfst. n.: 't barre en altijd weigrent neen. **HOOGV.** Met een verdrietigh neen **POOT.** Zelfs vindt men bij **HOOFD.** het meerv. *neenen*.

Neen, reeds bij de oudste hoogd. schrijvers *nein*, eng. *no*, oudvlaamsch, *no*, bij **ULPHIL.** *ne*, *no*, an-

gels. *na*, *ne*, *niè*, gr. v. *vj*, in samenst., lat. *non*, ital. *non*, *no*, fr. *non*, *ne*, sp. *no*. Het schijnt uit het oude *ne* en een ontstaan te zijn. Van *neen* heeft men bij KIL. een veroud. werkwoord. *neenen*, *neeen* dat overeenkomt met het arab. *نهه*, *neen* zeggen, verbieden.

Neep, v., meerv. nepen. Nijping met de vingers, of nagelen. Het overgeblevene indruksel, door nijpen veroorzaakt. Iemand eene neep geven. Hij heeft de flesch eene goede neep gegeven, er braaf wat nitgedronken. Oneig., schade, afbreuk: zijnen vijandt altemet eene neep geven. HOOFD. Gevoelende de neep, aan de kruispoort gekreeghen. HOOFD. Het woord is van den onvolmaakt verl. tijd van *nijpen* gevormd.

Neer, zie *neder*.

Neer, (neere) v., meerv. neeren. Eene draaikolk: bewelt van eene neere oft draaijstroom. HOOFD. Overdr. zegt men: in de neere, of neer zijn, wanneer het iemand tegenloopt, wanneer zijne zaken achteruit gegaan zijn. Het woord is denkelijk uit *neder*, *nedere* ontstaan, naardien zulke draaijstroomen in hun middelpunt lichamen doen nederzinken.

Neerslag, m., manslag. Zie *neder*.

Neerslagtig, bijv. n., treurig, moedeloos. Zie *neder*.

Neet, v., meerv. neten. Het meerv. is meest in gebruik, beteekenende de eijeren der luizen, zoo als zij zich aan de hoofdhaaren vasthechten. Samenstell.: netenkam, netenkop, enz.

Neet, (niet) v., meerv. neeten. Een platgeklonken nageltje in eene schaar, om de beide lemmers te verbinden. In Groningen gebruikt men dit woord, waar men het *nijte*, *nijje* uitspreekt. Van hier het bedr. w. *neeten*, (bij KIL.) een nageltje plat klinken, in het hoogd. *nieten*.

Neffens, zie *nevens*.

Negen, verouderd ontkenkend bijv. naamw., voor geen; uit *ne* en *geen*: noch wij, noch onser nacominge negen. ZOENBRIEF TUSSEN DEN HEER. V. AMST. EN DEN GRAAF V. HOLL., 1285.

Negen, een grondgetal, tusschen de acht en de tien, in alle naamvallen en geslachten onveranderlijk: negen maanden, negen jaren, negen dagen. Ook buiten betrekking op een naamwoord: negen en zestig. Als een zelfst. naamw., vr., in het kaartspel: ik heb de negen van troef. Het meerv. wordt ook gebezigd: vier negens. Ook bij persoonlijke voornaamw.: met ons negenen. Van hier negende. Samenstell.: negenderlei, negende-half, negenduizendste, negenhonderdste, negenhoek, negenjarig, negenmaal, negenstek, zeker spel, (anders *negenstrik*) *negenstekken*, onz. w., — negental; ook voor de negen zanggodinnen: 'k lagh hierdoor van APOL en 't Negental begeven. POOR. — Negentien, negentiende, negentig, negenmaal tien; negenwerf, enz.

In de salische wetten *nuenet*, bij KERO *niun*, neders. *negen*, hoogd. *neun*, eng. *nine*, lat. *novem*, gr. *επεν*.

Negenoo, v., meerv. negenoogen. Eene zekere soort van aal; ook eene kwaadaardige bloedvin. Men stelt zich dezen visch, als ook die bloedvin, als eene vrouw voor, die negen oogen heeft, en noemt haar eene *negenoo*, schoon oog anders onz. is.

Neger, m., meerv. negers. Vrouwel. *negerin*. Een woord, uit het fr. *negre*, en dit van het lat. *niger*, zwart, waarmede men hedendaags de inboor-

lingen van het zuidelijke Afrika benoemt, die wegens hunne zwarte kleur dien naam dragen. Van hier negerij, een aantal hutten, als een dorp bij elkande r gezet, waarin negers wonen: die landwaarts in hunne negerij of dorpen hebben. BÓGAERT. Samenstell.: negerland enz.

Negge, v., meerv. neggen. Een handpaardje, een kleinpaardje. In het hoogd. en neder. *Nickel*, *Nikkel*, eng. *nay*, middele. *naceus*, in de Beijersche wetten *gnacco*. WACHTER., FRISCH en anderen brengen het tot *neigen*, *nejen*, brieschen. ADEL. merkt aan, dat *nak*, eertijds, klein beteekend heeft. Bij Hoogsraten is *negge* ook een naad, eene spleet. Misschien alles voor *eyge*. Zie dit woord.

Neigen, b. en o. w., ik neigde, heb en ben geneigd. In eene schuinsche rigting, digter bij den grond brengen, naar beneden buigen: neijgt uwe kruijcke, dat ik drinke. BIJBELV. Het hoofd neigen. Soo neyde hij sich ter aerde. BIJBELV. Fig.: zijn hart tot iets neigen. Zij neigden hunne aandacht naar alles. FRANTZEN. Zich tot iemand neigen, zich naar hem wenden; ook met oogmerk, om deszelfs welzijn te bevorderen. Zie verder *geneigd*. Onz., met *zijn*; hellen: de dag neigt ten avond. Van hier neiging, helling en genegenheid.

Reeds bij KERO *kehneigen*, OTRID. *neigan*, hoogd. *neigen*, angels. *hnigan*. Het lat. *nuo*, *nuto*, *nico*, *nicto*, schoon van eene meer bepaalde beteekenis, behoort hierheen ook. Het woord schijnt met *na*, hoogd. *naha*, naauw verwant te zijn.

Neijen, (neigen) o. w., ik neide, heb geneid. Dit woord, dat bij KIL. en Hoogstr., welke laatste ook het naamw. *neijng* heeft, voorkomt, wordt, in Gelderland, van het brieschen der paarden gebruikt; waar men het *neijen* en *neigen* uitspreekt: het paard neigt, zegt een geld. landman. Het komt overeen met het angels. *hnaeigen*, lat. *hinnire*, en het eng. *to neigh*. Neije mit dijre stemme. BIJBEL, 1477.

Nek, m., meerv. nekken. Het achterste deel van den hals, bij menschen en dieren. Deen torst het koren al zweetende op den nek. VOND. Iemand den nek toekeren, verachtelijk van hem wijken; ook, in den bijbelschen stijl, weglugten. Iemand met den nek aanzien, hem met verachting afwijzen. Ook oneig.: die trotsheids steilen nek verbreekt. M. L. TIJDW. Die handel zal hem den nek breken, zal hem in armoedige omstandigheden brengen. Den nek verharden — hard van nek zijn, bijbelsche spreekwijzen, ontleend van ploegende ossen, die het juk op den nek dragen. Dit heet ook: stijf van nek zijn. In den dichterslijken stijl, wordt *nek*, voor den ganschen persoon genomen: de streng geoeide rot der trotse nekken. VOND. Van hier nekkig in hardnekkig. Samenstell.: nekhaar, nekpijn, nekslag.

Nek, hoogd. *Nacken*, eng. *neck*, deen. *nakke* zw. *nacke*, ital. *nuca*, *nocco*, lapl. *nikke*. Zonder twijfel daar dit deel des lichaams zoo zeer buigzaam is, behoort het tot *nikken* en *neigen*.

Nekken, b w., ik nekte, heb genekt. KIL. verklaart het door dooden, vermoorden, wanneer het met het lat. *necare* overeenkomt. Men hoort het somtijds, in de lage straattaal, voor iemand eenen doodelijken slag toebrengen. Men zegt ook wel, bij het omhaken van eenen zwaren boom: wij zullen hem wel nekken. *Nekken* heet in het hoogd. plagen, door potsen en kleine beleedigingen boos maken, ook belagchen, beschimpen, oud- eng. *to nick*.

Nekker, m., een stroom in Duitsland: aan den Nekker. **VOND.**

Nektar, m. Naar de fabelleer der grieksche en romeinsche Dichters, die drank, waarvan de Goden zich gewoonlijk bedienen; godendrank: 't is nectar, waar van de hemel leeft. **WESTERS.** Voorts, nemen de Dichters het voor iedere edele wijnsoort: wij zullen tot uw eer den Rijschen nektar plengen. **POOR.** Fig., voor iets, dat den geest verlevendigt en veraangenaamt: de Dichtkunst schaft ambroos en nektar op. **POOR.** Zamenstell.: nektarbron, nektarschaal, nektarteug. **EUSTATH.** zegt, dat *nektar* eigenlijk een drank was, uit wijn, honig en welriekende bloemen bereid, zij de Babyloniërs onder dien naam bekend. Zoo zoude de naam uit het oosten oorspronkelijk zijn. In het arab. heet **קטר** *stillavit, guttatim fluxit.*

MARTINIUS vergelijkt hiermede het hebr. **נקטר** welriekend.

Nel, v., meerv. nellen. In het kaartspel, de negen van troef. In Brabant noemt men haar *kornel*.

Nemaar, veroud. vlaamsch voegw., bij **KIL.** voorkomende. Regtsgeleerden bedienen er zich nog wel van. Uit *ne*, dat is neen, en *maar*. Het heeft den zin van eene sterkere tegenstelling: maar in tegendeel.

Nemen, b. w., ik nam, heb genomen. Dit werkw. is in zeer vele gevallen gebruikelijk, en beduidt, in het algemeen, zich iets nabij brengen. Het strekt zich verder uit dan *vatten*, waarbij eene hand, of een tangenvormig werktuig, te pas komt. Men *neemt* iets in de hand, met de hand; men *neemt* ook iets in den arm, op den arm, onder den arm, op de knie, op den voet, op het hoofd, op den schouder, op den rug, al wordt er geene hand bij gebruikt. Het mes in de hand nemen. Het geld van de tafel nemen. Iemand in den arm nemen, hulp bij hem zoeken. Neemende den Graaf van **EGMONDT** in den arm. **HOOFD.** Met zich, naar zich, tot zich, op zich, over zich nemen. Iemand tot getuige nemen. Iemand in huis nemen. Iemand onder zijne bescherming, iets in bewaring nemen. Geld op renten nemen. Eene vrouw nemen. Iemand gevangen nemen. Hierheen behoort de spreekwijs: iets op de tanden nemen, van verscheurende dieren ontleend, die hunne prooi met den bek aangrijpen en wegdragen. Zoo zegt **POOR**: de Helt guet heen, en neemt zijn haters op de tanden. **ONEIG.**: de vlugt nemen. Een besluit nemen. Dienst nemen. Toevlugt tot God nemen. Zijn vermaak, zijne rust nemen. **WRAAK** nemen. Een einde nemen. Zich in acht nemen. Afscheid nemen. De overhand nemen. Eenen keer nemen. Neemende de zaken dezen gang. **HOOFD.** Iets voor zijne rekening nemen. Een voorbeeld aan iets nemen. Iets kwalijk nemen. Ten kwade nemen. Ten goede nemen. Verlof nemen. Deel nemen, waarvan het zameng. deel-neming. Iets voor lief nemen. Iets ter harte nemen. Uitleggen: zoo als men het nemen wil. Beschouwen: de zaak is, in het geheel genomen, nuttig. Onderstellen: neem eens, het ware zoo. Van hier *nemer*, *neming*. **ZAMENSTELL.**: aannemen enz.

Het lat. *emere*, dat zich door de toevallige *n* alleen onderscheidt, beduidde eertijds ook *nemen*; van daar heet *adimo* ontnemen. Dat ook het gr. $\nu\epsilon\mu\alpha\iota$ deze beteekenis moet gehad hebben, blijkt

uit $\chi\lambda\rho\nu\nu\omicron\mu\omicron\varsigma$, een erfgenaam, bij **ULPHIL.** *arbinumja*. **WACHTER.** leidt het van het ijsl. *nefs*, hand, af. **ADELUNG** brengt het tot den wortel *na*.

Nepent, o. Een kruid, welks sap in wijn gemengd, de droefheid zoude verdrijven: zij in 't nepenth, dat hertzeer weet te stillen. **DE DECK.** Uit het gr. $\nu\eta\pi\epsilon\nu\theta\eta\varsigma$, zonder droefheid.

Neppe, v. Kattekruid. Lat. *nepeta*, ital. *nepeta*, *nepotella*, sp. *nevada*.

Neptunus, m. In de fabelleer, de God der zee. Bij de Dichters dikwijls de zee zelve.

Nere, (bij KIL neere, nere, aere, ere) v. meerv. neren. Veroud. woord, voor eenen dorschvloer. **TEN KATE** leidt het van *neder* af. **MISCHIE** is het uit eene bron met *aarde*, gr. *epz*. Wij hebben nog een oud woord *ner*, (bij **KIL.** *neere*) voedsel, waarvan *neren*, *generen*, *nering*. Dit laatste woord gebruikt men nog in Gelderl., in den eigenlijken zin, van dat voedsel, het welk de beesten herkaauwen. Anders nemen wij dit woord oneigenlijk, voor al die middelen, waardoor men, in den burgerlijken stand, zijn bestaan zoekt; handel, koopmanschap; zonder meerv.: de nering gaat slecht. **STILSTANT** der neringhe. **HOOFD.** Op de nering varen, op de haringvangst. Van hier het veroud. *nerig*, *neerachtig*; voorts neringachtig, neringziek, enz.

Het woord *ner*, *neren*, *nering*, hoogd. *nähren*, *Nahrung*, schijnt van het oude *nar*, *nara*, bij **TATIAN.** de beteekenis van spijs, voedsel hebbende, af te stammen.

Nerf, v. Die zijde van het leer, waarvan het haar, door de vellenbloeters, afgeschaafd is. In het hoogd. *Narbe* en *Narbenseite*, waaruit blijkt, dat het woord een is met hoogd. *Narbe*, een lidteeken, een overgebleven teeken eener genezene wonde. Het is dus die zijde des leers, waar de *nerven* (welk woord bij **KIL** gevonden wordt) van het blootmes nog zichtbaar zijn. De schin, op de hoofden van kleine kinderen, heet bij **KIL.** ook *nerve*.

Nergens, bijw. van plaats, beteekenende in geene plaats. In het gemeene leven, wordt *nergens* voor *niets* gebezigd: hij geeft nergens om. Hij weet nog nergens van. **A. HARTSEN.** Het is uit *ne* en *ergens*.

Nering, v., zie *ner*.

Nerpen, o. w., ik nerpte, heb generpt. Voor *snerpen*: wanneer de koude nerpt. **E. KOOL.** **Nes, v.** meerv. nessen. **MAYER** verklaart dit oude woord door waterleegte, zijp. Van hier *nesch*, *nat*, *dun*: een *nesch* ei. Uit de bron van *nat*. Voor *nesch* is ook *nisch* in gebruik geweest: breekt dan gheen *nisch* cij. **DE BRUNE.** Breng eijers vers en nis. **CATS.**

Nesch, (nesk) bijv. n. en bijw., neschter, meest, zeer *nesch*. **Zot**, dwaas, onnoozel: nochtans en moet een man zoo *nesch* en simpel niet zijn enz. **DE BRUNE.** Een neske koeckoeck broei een anders eijers uit. **VOND.** O *nesk' HIP-POMANES* euz. **HOOFD.** Van hier *neschheid*, *neskheid*. **ZAMENSTELL.**: neskebol: dat 's *nis* o *neskebol*. **VOND.** Misschien eene figuur van het vorige woord.

Nest, o., meerv. nesten. Dit woord beduidt eigenlijk eenen hoop van eenige met elkander verbondene dingen, of die bij en nevens elkander zijn. Daarom noemt men een aantal doozen, die in elkander gesloten zijn, een *nest*. In gewonere en engere beteekenis een verblijf voor vogelen,

viervoetige en andere dieren. Van hier vogelnest, hondennest, mierennest, wespennest, enz. Fig., een slecht huis, eene geringe woning; dat is een nest van een huis. Zijn nest bewaren, zijn land of huis bewaren. Wijders, voor iets, dat slecht is, niet deugt; dat is een nest — zij is een regt nest, een ondeugend meisje. Hierheen behoort het zamengrofnest. In vertrouwelijke scherftaal, noemt men dus een bed: lang op het nest liggen. Iemand uit het nest ligten.

Van hier nestachtig, nestig: een nestig huis. Zamenst.: nestei, nesthaar, nestkorf, waarin de eenden leggen; nestvederen, de eerste vogelvederen.

НОТК., eng., angels., neders., hoogd. *nest*, gr. νεστω, νεστω, lat. *nidus*. Uit kracht der oorspronkelijke beteekenis, komt het denklijk van *naden*, *naaijen*, dat is verbinden, af. *Naaijen* heet ook in het angels. *nestan*, zw. *nästa*. Zie *nestel* en *net*.

Nestel, (bij KIL. ook *nastel*) m., meerv. nestelen, nestels. Een smalle lederen riem, of wollen snoer, ook een snoer van vlas, om iets te rijgen; een veter: eenen nestel beslaan, eene naald aan dezelfs einden maken, om te beter door de nestelgaten te komen. Genaaide nestels, sieraad op den schouder van eenen Officier. Iemand den nestel knooopen, iemand door tooverij bezweren. Eigenlijk was: het knooopen van den nestel, een bijgehoof van vorige tijden, dat, naar het zeggen van J. v. BEVERWYCK, eertijds in Frankrijk zeer gemeen was; waardoor men zich verbeeldde, dat men iemand tot echtelijken bijslaap onbekwaam konde maken, als men eenen lederen nestel knoopte. Zamenstell.: nestelbeslag, nestelgat, nestelkruid, ook nestelingskruid, anders *zeenestelen*, — nestelmaker, nestelnaald.

SCHILT. *nestel*, hoogd. *Nestel*, middeleeuw. *nastala*, *nastula*. Van *naaijen*, in zoo ver het eertijds een algemeen denkbeeld van verbinden had.

Nestelen, (oul. *nastelen*) b. w., ik nestelde, heb genesteld. Met eenen nestel toerijgen. Hoort bezigt het oneigenlijk, waarin het denkbeeld van talmen ligt opgesloten: men nestelt uitvluchten. Elders zegt hij: met nestelen van uitvlucht aan uitvlucht. Van hier gebruikt men het ook onzijdig, voor in eene gedurige beweging zijn, zonder veel werk te doen: lang liggen nestelen. Men konde dit ook als eene figuur van het volgende *nestelen* verklaren. Van hier nestelaar, trantelaar. Ondertusschen is van dit *nestelen* het zelfst. n. nesteling (nasteling) in de beteekenis van eenen nestel.

Nestelen, o. w., ik nestelde, heb genesteld. Voord. werk. van *nesten*; en dit van *nest*. Een nest maken en hebben: de zwaluwen nestelen aan de kerk. In paradijzen nestelen slangen. VOND. 't Knijp nestelt in de gaaten. HOORT. Fig: tot dat men quam nestelen op den kant van de graft. HOORT. In verdere figuur en heeft in de borst van den Spanjaart de nijdt begonnen te nestelen. HOORT. De kout nestelt zoo wel in 't papier, als de vreugt in den wijn. HOORT. *Zich nestelen*, ergens zijn verblijf nemen en houden: de vijand heeft zich daar genesteld. Van hier nesteling: het kleijn' gevogelt', tot haer' nesteling. BRUNO. Zamenst. nesteltak, een tak, geschikt voor de vogelen, om op te nestelen, of een nest te maken.

Nesteling, m., zie *nestelen*.

Nesten, zie *nestelen*.

Net, bijv. n. en bijw., netter, nets. Het be-

teekent eigenlijk glanzend, en is met het lat. *nitidus*, blinkend, naauw verwant. Rein, blinkend, sierlijk: een net kleed. Eene nette kamer. EGLE siert zich netter. POOT. Net op de leest geschoeid. ANTON. Net gekleed zijn. Tot andere dingen overgebracht, beteekent het beschaafd: eene nette taal. Een net schrijver. Naauwkeurig, juist: net geraden. Net als het gaat den keurelingen. M. L. THOW. Van hier het verkleinw. *netjes*. Voorts nettelijk, netheid, nettigheid. Ook wordt het zelfstandig gebruikt: iets in het net schrijven.

Net, o., meerv. netten. Eigenlijk, een strikwerk, dat uit getweerde draden met mazen vervaardigd is. In het gemeen bezigt men het van netten tot allerlei gebruik. *Net*, waarmede men kaatst. *Het net*, of de kap van eene paruik. Een *net*, waarmede men baggert. In het bijzonder, een zoodanig strikwerk, dat dient tot het vangen van visschen, vogelen en eenige viervoetige dieren: netten breijen. Netten zetten. Met het net visschen. Dikwijls valt hem wilt in looze netten. POOT. Fig.: in 't net van wulpsche min. A. MOONEN. In het net zijn, verschalkt zijn. En dat hij zocht de burgherij in 't net te brengen, met list te verstricken. HOORT. Iemand het net over het hoofd halen, onverwacht, tegen wil en dank, tot zekere zaak brengen. Achter het net visschen, zijnen kans verkeken zien; te laat komen, om voordeel te behalen; ongelukkig zijn. Dat valt in mijn net, dat gelukt mij. Zijne netten droogen, van de vischerij ontleend, voor uitrusten, ook voor uitscheiden met wijn of sterken drank te gebruiken. Dat naar een *net* gelijkt: het bekleedsel der darmen, dat netswijze daarover uitgebreid is: het net van de geslagte koe woog veertig pond. Zamenstell.: netbreuk, netstok, netvlies, netwerk, enz.

Van *naden*, *naaijen*, gr. νηθη, zw. *nästa*, in den zin van verbinden, en bij gevolg ook van vlechten, strikken, waarvan uog in het opperd. *nätz*, middeleeuw. *netus*, een naaidraad is. IHRE en WACHTER. brengen het tot het goth. *nutan*, vangen; doch dit schijnt aan *net* zijnen oorsprong eerder verschuldigd te zijn.

Netbord, o., zie *netten*.

Netel, v., meerv. netels, netelen. Eene plant met gekartelde bladen, met fine stekels voorzien, die op het aanraken, gevoelige smart veroorzaken, hetwelk men *branden* noemt; waarom zij ook *brandnetel* heet. Eene andere plant, aan eene *netel* gelijk, doch die niet brandt, heet *doove netel*. Van hier netelig, neteliger, neteligst, vol netels: een netelige tuin. Stekelig, neteluchtig: netelig kruid. Korzel, wonderzinnig: een netelig mensch. Moeijelijk, waaruit men zich niet ligt redden kan: in de neteligste omstandigheden gewikkeld. SELS. Voorts neteligheid, in den eigenlijken en oneigenlijken zin. Zamenst.: neteldoek, eene soort van doek, dat uit vlas, van den stengel van eenige brandnetels, waaraan het zich bevindt, afgetrokken en geweven wordt; neteldoeken, onverb. bijv. n. Ook doek, uit boomwol vervaardigd, draagt dien naam. Wijders netelheide, netelkoningje, een zeker vogeltje. Van hier het bedr. w. *netelen*, met netels steken.

Zonder twijfel, behoort het wortelwoord *net*, waarbij de uitgang *el* komt, tot dezelfde bron, waaruit het gr. νηθη steken, prikken, gevloeid is; zoo dat deze plant, wegens hare stekende eigenschap, den naam van *netel* heeft. Uit die bron komt ook *naald*. Zelfs heet, in Denem. en Noorwegen, eene *netel näld*, *nelde*.

Neteldoek, o., zie *netel*.

Netelen, zie *netel*.

Netellig, zie *netel*.

Neten, (*neeten*) zie *neet* (*niet*).

Netten, b. w., ik nettede, heb genet. De eerste beteekenis is *natten*, nat maken: hi sal daer zijn rechter vingher in netten. BIJBEL, 1477. Vervolgens beteekent het reinigen, schoonmaken, dewijl al wat dikwijls *genet*, d. i. nat gemaakt, wordt, ook gezuiverd en schoongemaakt wordt. Papier netten, zeggen de boekdrukkers, waarvan *netbord*, eene plank, waartusschen zij het papier netten. Net maken, opsieren: zij net de groene tuit. VOND. Zoo moet root gout mijn veder netten, zegt POOT.

Neulen, o. w., ik neulde, heb geneuld. In de samenleving, gebruikt men dit woord van iemand, die gedurig over kleine dingen zijne onvergenoegdheid toont, en deze zijne verdriete luim met eenen zekeren vervelenden en knorrigten toon te kennen geeft. Het woord is van den klank gevormd.

Neuren, b. w., ik neurde, heb geneurd. Binnen 'smonds zingen, zoo dat de klank meest door den neus gaat, en de lippen weinig of niet geopend worden: ik neurde een vrolijk deuntje. HOOGVL. Dat ze rollen, op haar neuren, nederwaart. HOOFD. Voor *neuren* zegt men ook *neuriën*, ik neuriede, heb geneuriëd: en anderen nuriën den zachten slaapdeun. HOOGVL. Alles is van den neusklank gevormd.

Neus, m., meerv. neuzen. Dat uitstekende deel bij menschen en vele dieren, onmiddellijk boven den mond, dat de zitplaats en het zintuig van den reuk is: eenen grooten, langen, dikken, stompen, platten, korten, kleinen neus hebben. Een haviks of keizers neus, die in het midden opwaarts gekromd is. Die zijnen neus schendt, schendt zijn aangezicht, die de slechtheid van zijne naaste bloedverwanten vertelt, spreekt zijne eigene schande. Uit den neus bloeden. Door den neus spreken, zingen. Daar de *neus* een zoo aanzienlijk deel van het aangezicht is, zoo heeft dezelve tot vele spreekwijzen, in het gemeene leven, aanleiding gegeven. Iemand bij den neus hebben, leiden, hem met opzet eene valsche hoop geven, hem misleiden. Iemand eenen neus aandraaijen, of hem eenen wassen neus maken, hem eene leugen diets maken. Den bijbel als eenen wassen neus draaijen, denzelven eigendunkelijk uitleggen. Dit wordt u voor den neus weggenomen, het genot van die zaak wordt u, in uwe tegenwoordigheid, benomen. Den neus gedurig in het vocht hebben, een liefhebber van den drank zijn. Dat gaat uwen neus voorbij. Zie voor uwen neus, zie regtuit. Iemand de deur voor den neus sluiten, op het oogenblik, dat hij binnen wilde treden. Hij stond op zijnen neus te kijken, het viel anders uit, dan hij zich gevleid had. Hij ziet niet verder dan zijn neus lang is, hij ziet niets vooruit. Iemand iets door den neus boren, hem iets ontfutselen. In het bijzonder, in zoover de *neus* het zintuig van den reuk is: eenen viezen neus trekken. Ik heb het reeds lang in den neus gehad, bemerkt. Iemand iets onder den neus, in den neus, ook door den neus wrijven, hem eene zaak onzacht verwijten. Zij ontzaaghen zich niet hem door den neuze te wrijven. HOOFD. Den neus in alles steken, zich met alle dingen bemoeijen; van honden, die alles besnuffelen, ontleend. Den neus over alles laten gaan, alles onderzoeken

en beoordeelen. Die mosterd zou mij bij den neus krijgen, eene sterke prikkeling in mijnen neus veroorzaken. Iemand bij den neus krijgen, hem bedotten. Insgelijks, inzoover zich eenige gemoedsbewegingen door den *neus* openbaren: den neus optrekken, ten teeken van hoogmoed, schimp of hoon. Hij kwam er met eenen langen neus af, met beschaamdheid over het afslaan van zijn verzoek. Dit noemt men ook: eenen neus krijgen, eenen langen neus halen, of krijgen. Oncigenlijk, noemt men andere dingen, die vooruitsteken, met den naam van *neus*. Zoo zit aan eene duister brandende lamp een *neus*. Van een schip zegt BÓGAERT: het wierd met de neus in zee gedrongen. Bij KIL. komt het uitstekende deel van een voorberge, dat in zee schiet, onder den naam van *neus* voor. ADELUNG vergelijkt hiermede het gr. *νησος*, dat ook een schiereiland beteekent, dat met eenen hoek in zee steekt. Het zw. *näs* en angels. *naesa* werd, van de vroegste tijden af, voor een voorberge gebruikt. In Engeland eindigen daarom vele eigennamen van voorbergten en plaatsen, aan voorbergten gelegen, op *ness*. Verkleinwoord *neusje*. Dat is het neusje van den zalm, een lekker beetje. Zamenstell.: neusballetje, tip van den neus; neusbeen, neusdoek, neusdruip, (neusdrop) neusgat, neusgezwel, neushaar, neuskijker, matroos, die op den neus van het schip past; neuslok, (bij L. MEIJER ook *neusloch*) neusnijper, kaproen; neusloos, neusscheidsel, neuswijs, die veel ingebeeld verstand en doorzicht, zonder behoorlijke voorzigtigheid, kijken laat, lat. *nasutus*, — neuswijsheid. Men keert het ook om, en zegt *wijsneus*, neders. *wiesnäse*. Andere zameng. zijn: brilneus, dompneus, drupneus, langneus, enz.

Neus, oul. bij ons ook *nase*, *nose*, waarvan *naseloch*, *naselock*, voor neusgat. BIJBEL, 1477. Bij R. MAUR. *nasa*, hoogd. *Nase*, eng. *nose*, zelfs in Nieuw-Guinea *nisson*. Het kouit, met het lat. *nasus*, uit eene bron. Dit deel des ligchaams schijnt van het in — en uitsnuiven van de lucht, naar den klank zijnen naam ontleend te hebben. In het zw. is *nosa* blazen, snuiven, onthoogd. *nasen*.

Neutelen, o. w., ik neutelde, heb geneuteld. Futselen, talmen: men leit en neutelt mit het gelt. HOOFD. Van hier neutelaar, neutelaarster, neutelarij, neutelig, talmachtig, en verdrietig. Bij HOOGSTR. komt *neutel* voor, in de beteekenis van een klein manneken, en bij KIL. *neutken*, een talmachtig besje, dat alles over den vloer haalt.

Neuzelen, b. w., ik neuzelde heb geneuzeld. Voord. werkw. van *neuzen*. Naauw besnuffelen. Bij KIL. komt het ook onz. voor, in den zin van door den neus spreken, hoogd. *nieseln*. Van hier neuzelaar, snuffelaar. Van *neuzen* is het zamengest. *neuzen*.

Neuzen, zie *neuzelen*.

Nevel, m., meerv. nevels, nevelen. Eene menigte waterachtige, door de koude verdikte dampen in de beneden lucht, die dezelve donker maken: daar komt een zware nevel op. Een nevel op zee. Om 't aardrijk van dikke nevelen te vaagen. BÓGAERT. Wanneer de nevel op eenen hoogen en verre afstand is, heet hij eene wolk. Van hier dat het woord ook in de beteekenis van eene wolk voorkomt: in eenen nevel nederdalen. HOOGVL. Voer ze, als een pijl, door lucht en nevels heen. POOT. Oneig., voor eene zaak, welke ons verstand niet doorzien kan: haar geloof verschuilt zich achter eenen donkeren nevel der bangste vooruitzichten.

Sels. Ook, in het gemeen, voor alle beletselen, die ons verstand in den weg staan: mogt ons bespieglend oog door duizend neveln dringen. BR. A BRANDIS. Van hier nevelachtig, nevelig. Zamenstell.: nevelkar: de nevelkarre drijven, in het donker zich wegpakken, gaan strijken. KILIAAN. — Nevelkraai, een naam van de aschgrauwe kraai, met eenen zwarten kop, vleugelen en staart — nevelmist en nevelrook, bij CAMPH. — nevelvlek: o zon, schuif alle nevellekken van ons hemelront! POOT.

Nevel, bij OTFRID. *nebulniss*, NOTK. *nebul*, hoogd. *Nebel*, lat. *nebula*, gr. νεφέλη, eene wolk. ADEL. vergelijkt hiermede het hebr. נֶבֶל. Het stamwoord *neb*, *nef* schijnt met *nacht* verwant te zijn, en graauw, zwartachtig te beduiden.

Nevelen, o. w., het nevelde, heeft geneveld. Het nevelt, er valt nevel, het is nevelig. Van hier neveling: treckt ghij de neveling af van onz' bevliesde ooghen. RODENB.

Nevens, neffens, (bij KIL. *neven*, *nevend*, *nefsend*) een voorzetsel, dat, in het gemeen, eene nabijheid uitdrukt: hij woont nevens mij. Men plaatst het ook achter bijw.: daarnevens, hiernevens, enz. Zamenstell.: nevenbegrip, bij LUBLINK, nevensgaande, nevensgang, bij HOOFT. Voor *nevens*, *neven* zegt de noordhollander *geneven*. Het woord schijnt uit na en *bij* ontstaan te zijn, vergeleken met het moesog. *nehwa*, nabij, angels. *neh*.

Nicht, v., meerv. nichten. Eene klein dochter; insgelijks broeders of zusters dochter; ook eene aangehuwde vriendin: volle nicht, halve nicht. Het staat voor *nift*, en dus met *neef* uit eene bron; lat. *neptis*.

Niemand, persoonlijk voornaamwoord, dat in het enkelv. alleen gebruikelijk is, en eene uitsluiting van ieder beteekent; geen man, dat is geen mensch, in tegenstelling van *iemand*. Ik zie er niemand. Niemand onder u. Niemand in de stad, uit het huis, op het land, enz.

Voor *niemand* zeide men, oudtijds, *nieman*, *niemen*: niemen derf hem des beroemens. M. STOKER. Bij KIL. ook *niemensch*. Bij ULPHIL. *nimanna*, OTFRID. *niaman*, TAT. *nioman*, lat. *nemo*. Het is van het oude ontkenkende woord *ni* en *iemand*.

Niemendal, *zie niet*.

Nier, v., meerv. nieren. Een langachtig rond, vleezig deel in dierlijke lichamen, zoo als er gewoonlijk in ieder ligchaam twee zijn, die, aan beide zijden, onder de lever en milt liggen, en ter afscheiding van de pis dienen: PEONI helpt de nier. VOND. De bijbelsche figuur, naar welke de *nieren* voor de innigste begeerten van het hart gebezigd worden, is in onze taal ongewoon. Zamenst.: nierbed, nierbekken, nierzucht, nierharst, nierjicht, nierpijn, nierstuk, niervet, nierwee, nierzuchtig.

ADEL meent, dat dit oude woord eigenlijk een rond ligchaam beteekent. FRISCH leidt het, door letterverzetting, van het lat. *ren* af.

Niet, nietje, *zie neet*.

Niet, o.; zonder meerv. Bloem van koper, eene witte zelfstandigheid, die, bij het smelten van dat metaal, in de hoogte stijgt. Niet is in d'oo-gheen goed. KIL. De grieksche naam is *onochytis*, waaruit, volgens FRISCH, dit woord ontstaan zal zijn.

Niet, o. en m., *zie niet* bijw.

Niet, ontkennend bijw., dat gebruikt wordt, wanneer men in den zamenhang der rede, of met

eene geheele stelling, iets ontkent; daar *neen* slechts eene ontkenning, of weigering op eene voorafgaande vraag, of bede is. Zij kunnen niet zien. Niet koud, niet heet, niet lang. Niet zoo zeer, niet zoo. — Lach niet. Beleedig uwen vijand niet. Hoort gij niet?

Men moet, in sommige gevallen, om de dubbeltzinnigheid te mijden, wel toezien, waar men dit ontkennende bijwoord plaatse. Er is toch, bij voorb., een groot onderscheid tusschen: ik hoor hem dikwijls niet, en: ik hoor hem niet dikwijls. Het laatste is: ik hoor hem maar weinig reizen; het eerste is: het gebent dikwijls, dat ik hem, als hij er is, niet hoor.

In de dagelijksche taal, is het zeer gewoon, de ontkenning, nadrukshalve, e verdbubelen, als het gr. οὐ μή en het fr. *ne pas*. Gelijk: er was niemand niet. Nooit niet. Aan de Kaap is dit, onder de holl. volkplanting, bijzonder eigen, waar men zegt: ik heb hem niet gezien niet. Dit is, in den deftigen stijl, te mijden. Niet alleen, maar ook. Niettemin, desniettemin. Niet minder. Niettegenstaande, desniettegenstaande. Niet met allen, niet met al, in het gemeene leven, niemendal. Achter niet plaatse men *dan*: het is niet dan al te waar.

In vele uitdrukkingen schijnt *niet* zijne ontkenning te verliezen. Dus is de vraag: heb ik het u niet gezegd? Waarschuwde ik u niet? Is het niet waar? Vooral bij eene verwondering en eenen uitroep: hoe zacht zoude ik niet ontslapen, wanneer enz. Welke wrok schuilt in dien boezem! Zamenstell.: deugniet, doenniet, durfniet, wilniet, weetniet. Voorts is van hier nietwetig, nietwezig, nietwezigheid. Van *niet* vormt L. M. TUDW. het naamv. *nieteling*, voor een nietig mensch: o arme Nietelingen!

Ook wordt *niet* als een o. en m. zelfst. naamv. gebezigd. Onz., voor een mogelijk ding, dat nog geen aanwezig heeft: uit een enkel niet gebootseerd. HOOVEL. Tot niet wederkeeren. Te niet. Te niet doen, te niet gaan. Mann., voor eenen niet in de loterij: een wat uit al de nieten trekken. HOOFT.

ULPHIL. *nithan*, NOTK. *nicht*, eng. *not*. Het is uit het oude *ne* en *iet*.

Nieten, veroud. woord, waarvoor het zameng. *vernietigen* in gebruik is. Het enkele *nietigen* heeft RODENB.

Nieten, insgelijks verouderd, *zie genieten*. Het schijnt eigenlijk *eten* beduid te hebben, waarvan ons *nuten*, *nuttigen*.

Nietig, bijv. n. en bijw., nietiger, nietigst. Dat geene kracht heeft: dat is eene nietige uitvlugt. Ghij zijt nietige medicijnmeesters. BIJBELV. Gering, dat geene waarde heeft: eene nietige zaak. Nietige afgoden. BIJBELV. Van hier nietigheid.

Niets, onveranderlijk voornaamw., van het onz. geslacht, in het enkelv. alleen gebruikelijk, het tegenstelde van *iets*: o, dat is niets! Niets goeds. Ik weet van niets. Van *ne* en *iets*.

Nieuw, bijv. n. en bijw., nieuwer, nieuwst. In het algemeen, beduidt dit woord die eigenschap van een ding, wanneer het nog maar eenen korten tijd geweest is; in tegenstelling van *oud*: een nieuw huis. Een nieuw kleed. Geheel nieuw, in het gemeene leven, nagelnieuw, spiegelnieuw, speldernieuw, spikspeldernieuw. Nieuwe tarw. Nieuwe haring. Nieuwe vruchten, ook *de nieuwe tijd* go-

naamd. *De nieuwe tijd* is ook de lente. Hierheen behorende de spreekwijzen: op nieuws, op een nieuw. Van nieuws beginnen. Men gebruikt het ook zelfst.: het nieuw is er af. In verdere beteekenis: nieuw krijgsvolk, dat nog niet in den slag geweest is, aanwerven. Het nieuwe verbond, in tegenstelling van het oude. De nieuwe wereld, omdat zij den Europeërs later bekend is geworden. Nieuwe maan. Eene nieuwe gedachte. In het gemeene leven zegt men: het zal mij nieuw doen, ook: het zal mij benieuwen. Oneigenlijk: een nieuwe, nog niet gebruikte, hoed, al heeft hij ook tien jaar in den winkel gelegen. Ten opzichte van inwendige sterkte, eene eigenschap van nieuwe dingen: nieuwe lust. Nieuwen moed scheppen. Met het denkbeeld van verbetering: een nieuw hart. De nieuwe mensch. Een nieuw leven leiden. Verkleinw.: *nieuwtje*. Dat is in het eerst een nieuwtje. Het nieuwtje is er al af. Van hier nieuwachtig, nieuwelijks, nieuweling, een onervaren mensch; nieuwelings, nieuwigheid. Zamenstell.: nieuwbakken, nieuwerwetsch, nieuwjaar, nieuwjaarsbrief, nieuwjaarsdag, nieuwjaarsdicht, nieuwjaarsgift, nieuwmare, bij G. BRANDT, nieuwsbegeerig, nieuwsgierig, oul. *nieuwsgier*, nieuwsgierigheid, nieuwsgieriglijk, nieuwstijding, enz.

KEB. *niu*, OTRID. *niu*, *ново*, hoogd. *neu*, angels. *nive*, *newe*, eng. *new*, fr. *neuf*, ital. *nuovo*, ULPHIL. *niwi*, perz. *nau*, russ. en pool. *nowij*, krain. *nov*; alles, met het lat. *novus*, gr. *νεος*, uit eene bron.

Nieuweling, m. en v., zie *nieuw*.

Nieuwen, b. w., ik nieuwd, heb genicuwd. Vernieuwen, dat meest in gebruik is: hij heeft aangevangen de zaken te nieuwen. HOOFT.

Nieuwers, een bijw. van plaats, zooveel als *nergens*. Men bedient er zich in de volkstaal meest van: die de waarheid zeit, mach nieuwers banken. SPIEGHEL. In het gemeene leven wordt het, gelijk *nergens*, voor niets gebezigd: hij geeft nieuwers om. Zoo zegt HOOFT nog: dat uw schrijven van den elften van lentemaand, nieuwers anders, dan uit dezelve is spruitende. Het is zamengesteld uit *ne* en *ieuwers*.

Nieuwjaar, o., zie *nieuw*.

Niezen, o. w., ik niesde, heb geniesd. De lucht met eene sterke beweging uit den neus stooten; anders *fniezen*. Van hier niezing: elck eene syner niesingen doet een licht schijnen. BIJBELV. Zamenst.: nieskruid, nieswortel.

Hoogd. *niesen*, eng. to *sneeze*, deen. *nyse*, zw. *nysa*, *nysa*, angels. *niesan*. Alles is van den klank gevormd.

Nijd, m. Een aanhoudend misnoegen over de welvaart van anderen; eene sterke afgunst. Deugt en kunst tart nijd en tijt. POOT. Van hier *nijder*, bij CATS, voor *benijder*, — nijdig, nijdigaard, nijdiglijk, nijdsch: nijtsche kroon. VOND. Oudtijds *nijdsch*: eet geen broot bij den nijdschen. DORESL. Zamenstell.: nijdspel, veldslag, bij M. STOKE.

Reeds bij OTRID. *nid*, bij ULPHIL. *neiths*, hoogd. *Neid*. OTRID. noemt haat, het lat. *odium*, dat daarmede eenige gelijkheid heeft, *nid*. Zelfs beteekende het eenen hoogen trap van inwendige sterkte. Hedendaags nog zegt men op de Veluwe: nijdsch arbeiden, voor zeer driftig, met beooging van vele sterkte, den arbeid doen.

Nijdig, zie *nijd*.

Nijdnagel, m., meerv. nijdnagels. Eigen-

lijk, een nagel in eene schaar of mes, een nietje, aan beide zijden plat geslagen. Oneigenlijk, een stukje van den nagel eens vingers, van den overigen nagel afgescheurd, en met zijnen wortel in het vleesch vasthechtende; ook wel *taainagel*, *nagelwortel* genaamd. L. TEN KATE leidt, op voor-gang van KILIAAN, het woord, in de laatste beteekenis, van *nijd* af, uit een oud bijgeloof van het gemeen, dat die uitwassing des nagelwortels een teeken was, dat men benijd werd. Welk bijgeloof in Frankrijk ook doorgegaan moet zijn, alzoo de Fransen dit *des envies* noemen, naar den *nijd*, *l'envie*, dus geheeten. ADELUNG vergelijkt het neders. *notnagel*, en verklaart het door eene nagel, die *nood*, dat is smart, aanbrengt.

Nijfelen, b. w., ik nijfelde, heb genijfeld. Dit woord, in het gemeene leven voorkomende, beteekent, eigenlijk, eene kleinigheid, op eene bedekte wijs, met duim en vinger wegnemen, iets op eene diefachtige wijs, naar zich strijken; van *nijpen*, *knijpen*. Op de Veluwe hoort men dit woord, waar men ook *nijfelachtig*, voor oneerlijk, ontrouw, bezigt.

Nijgen, o. w., ik neeg, heb genegen. Uit hoffelijkheid of verbied het ligchaam, door buiging van de knieën, eenigzins naar de aarde bewegen. Van vrouwen wordt het gezegd: zij neeg heel beleefdelijk. Oneig, eerbied betoonen: 't gansch aardrijk nijgt voor Jezus naam. M. L. TIJDW. Met nijgende gehoorzaamheid. POOT. HOOFT gebruikt het een- en andermaal voor neigen: (de zou) nijght naa 's aardtrijks kim. Zie *neigen*. Het deelw. *genegen*, met het hulpw. *zijn*, zie op zijne plaats.

Nijl, m. Eene groote rivier in Afrika, die door geheel Egypte stroomt: eer zal de vlugge nijl naar zijnen oorsprong keeren. HOOGVL. Zamenstell.: nijleend, nijlmeter, nijlpaard, nijlstream, nijlwater. Uit het lat. *nilus*, gr. *νεῖλος*. VITRINGA leidt het, op het voetspoor van MARTINI, van het hebr.

לְחַן af.

Nijpen, b. w., ik neep, heb genepen. Klemmen, knijpen: u nijpen metten tant. CATS. Fig.: de flesch, de kan lustig nijpen, onmatig drinken. Tot andere dingen overgebracht, die kommer, smart baren: kluisters, die somtijds helden nepen. POOT. De vorst begint te nijpen. Nu de noodt beoogen te nijpen. HOOFT. In de dagelijksche taal, ook enkel *nijpen*: het begint te vijpen. Zie *nippen*. Van hier nijper, een werktuig, om te nijpen; verkleinw. *nijpertje*. Oneig. wordt *nijper* genomen voor het oogenblik, als de zaak moeite veroorzaken, klemmen zal: die zich thans op den nijper ziek maakte. BÓGAERT. Het is op het nijpertje, (ook *nijpertje*) de zaak lijdt geen uitstel. Voorts nijping. Zamenstell.: nijptang, nijpvel, nijpvelesch, nijpnagel. Met *knijpen*, uit eene bron.

Nijver, bijv. n. en bijw. Zeer naarstig, zeer ijverig: hij hoort den nijveren smit het kouter smeden. POOT. Een zwarm van nijvere bijen. HOOGVL. Een nijver gezant. HOOFT. Van hier nijverheid, nijverig.

KIL. kent het woord niet, waarom het zeer waarschijnlijk is, dat men het naderhand, door de voorzetting van de neusletter *n*, uit *ijver* gevormd heeft.

Nik, m., meerv. nikken. Hik, anders *snok* genaamd. Even als *nokken*, van het stootende geluid gevormd (in het zw. is *nick* een stoot), of, omdat, bij den hik, eene beweging van het hoofd plaats

heeft, van *nikken*; of, door insmelting, voor den *hik*, de *nik*.

Nikkel, zie *nikker*.

Nikken, onz. w., ik *nikte*, heb *genikt*. Het is een voortdurend werkwoord van *neigen*, en beteekent eene herhaalde beweging met het hoofd of de oogen maken; met het hoofd *nikken*, eenen wenk met het hoofd geven, anders *knikken*. Die met mijne oogen *nikt*. MUNTINGHE. In het fr. heet *niqne* eene schudding met het hoofd.

Nikker, m., meerv. *nikkers*. Een verdichte watergeest, of waterspook van eene wanstaltige gedaante, met welke schim men kinderen wel bang maakt. Hij zoude zich in poelen, stroomen en zeeën ophouden, en de zwemmende personen, bij de voeten, onder water halen. Bij KIL. *necker*. *Daemon aqualicus*, NEPTUNUS, *ennosigæus*. In het gemeene leven benoemt men den duivel met dezen naam: de *zwarte nikker*. Hij heeft de klauwen van den *nikker* niet te vreezen. DE BRUNE. De Engelschen noemen den duivel *the old nikt*.

Dit waterspook heet in het hoogt. *Nix* en *Nickert*, zw. *necken*, deen. *nicken*, middeleeuw. *nocca*, *neccus*.

Nikker, (nikkel) v. Zeker onkruid in het koren: een ketel, daer de *nikker* in gekookt is. DE BRUNE. Misschien, om de vergiftige en doo-dende kracht, dus genoemd, als eene figuurl. benaming van het vorige *nikker*, in den zin van duivel.

Nikkop, m., meerv. *nikkoppen*. Iemand, die met het hoofd *nikt*. Van hier het onz. w. *nikkoppen*, ik *nikkopte*, heb *genikkopt*. Alles in de dagelijksche taal slechts voorkomende.

Nimf, v., meerv. *nimfen*. Het woord is uit het gr. en lat. *nympha*. Men verstond bij de Grieken en Romeinen, door *Nimfen*, zekere halve Godinnen, die zich bij stroomen, vlooden, bergen, bosschen, enz. ophielden. Hierheen behooren de zamengest.: *bergnimf*, *boschnimf*, *dichtnimf*, *toovernimf*, *waternimf*, *zangnimf*. Van twee maagden, die den Dichter als godinnen verschenen, zingt POOR: toen mijn oor de tacl vernam van bei dees nimfen. Omdat ons de oude Dichters zoo veel van den minnehandel dier Schutzgodinnen vertellen, zoo noemen de hedendaagsche Dichters elk verliefd en bekoorlijk meisje *eene nimf*: maer nimf DAPHNE was zoo bang voor 't minnen niet. POOR. Verkleinw. *nimfje*; ook *nymfelijn*: een abel Nimfelijn, dat d'eelste schoonheit tart. POOR. Men noemt ook een gekorven diertje, wanneer het in zijnen middelstaat is. *nimf*. Deze benaming beteekent zooveel als jonge bruid, en moet daarin gezocht worden, dat het diertje, in dien staat, zijn fraeiste tooi of pracht aanneemt; anders *pop*, *popje*, genoemd.

Nimmer, (oul. *nemmer*) bijw. van tijd, beteekende ten geenen tijde, nooit. Bij *immer*, waarvan het, door de voorzetting van *ni*, gevormd is, teekende ik reeds aan, dat *nooit* van den verledenen, *nimmer* van den toekomenden tijd gebezigd wordt. Men vindt wel het tegendeel zelfs bij anders nette schrijvers; dan, daar wij die twee woorden hebben, mogen wij ons, tot opbouw van den luister onzer naauwkeurige en duidelijke taal, aan dat onderscheid wel houden. Daarin zijn ons voorgegaan de Overzetters van den Bijbel, wier kieschheid bekend is; die *nooit* altijd van den verledenen, *nimmer* van den toekomenden en tegenwoordigen tijd, inzoover die een toekomend denkbeeld mede insluit, gebruikt hebben. Dat onder-

scheid behield ook de ridder HOOFT: om *nemmer* daar af op te staan. — Die nooit listen of laaghen spaarde. Die naauwkeurigheid is ook in POOR te ontdekken: *noit* heeft de Doot mijn' boezem meer ontstelt, *noit* gaf zij ons meer stof. *Nimmer* moet het u verveelen. Met de bevelende wijs, die een ware toekomstige tijd is: laet de rijke welvaert *nimmer* uit. Voorts, om het denkbeeld te versterken, voegt men er *meer* achter: *nimmermeer*, bij OUDAAN en anderen *nemmermeer*.

Ninnen, o. w., ik *ninde*, heb *genind*. Met smaak drinken: door dat gij van haer nat te soet wilt ninnen. VOND. Zoude dit woord ook, door eene voorgevoegde *n*, van *innen*, naar zich nemen, in den mond laten loopen, gevormd zijn? Althans, men vindt het bij KIL. niet. Of men moest denken, dat het van den klank gevormd ware. Namelijk, in Noordholland, noemt men een zuigpopje, waaraan men kinderen, in de wieg, laat zuigen, een *nun*. Onder dat zuigen, maken die kleinen vaak een geluid door den neus, zoo als men in *ninnen* hoort. In het Neders. noemt men eene pijpkan *nüneke*, en *ninnen*, *nünken*, *ninken* zuigen. In sommige oorden zegt men van kinderen, voor welke het woord *drinken* nog te moeilijk uit te spreken valt, dat zij *ninnen*.

Nippelen, b. w., ik *nippelde*, heb *genippeld*. Bij VOND. komt dit woord voor, en schijnt de beteekenis te hebben van iemand uit gele drift gedurig betasten, benippen: en 't vleesch blaen van al dit nippelen wort. RODENB. Het is waarschijnlijk het voortd. werkv. van *nippen*.

Nippen, o. w., ik *nipte*, heb *genipt*. Met kleine teugjes behendig drinken. In de dagelijksche taal alleen komt het voor: die wat te veul enipt heit. HUIGH.

Nippen, o. w., ik *nipte*, heb *genipt*. Dit woord, met *nippen* verwant, wordt van kinderen gebruikt, als zij met elkander kibbelen, en die kibbelzucht, door krabben, slaan, nippen, aan den dag leggen. Ook zegt men, in de dagelijksche taal: als het begint te nippen (te rijpen), als de nood aan den man komt.

Nis, een onzachtstaartige uitgang, waardoor men zelfstandige naamwoorden vormt. Men voegt dezen uitgang of onmiddellijk achter het woord, waarvan het gevormd wordt, gelijk: *duisternis*, van *duister* en *nis*, *geboortenis*, van *geboorte* en *nis*; of men plaatst tusschen het woord en dezen uitgang, welluidendheidshalve, eene *e*, als: *geheimenis*, *droefenis*, enz. Zoodanig gevormde naamwoorden zijn: *gestaltenis*, *indachtenis*, bij HOOFT, *beloftenis*, *geheimenis*, *duisternis*, *goedertierenis*, bij HOOFT. Zoo ook *beeldtenis*, *behoudenis*, *erfenis*, *ergernis*, *erkentenis*, *gebiedenis*, *gedachtenis*, *gebeurtenis*, *geschiedenis*, *getuigenis*, *jammernis*, *kennis*, *nadernis*, eene *loopgraaf*; *verrijzenis*, enz. Al deze naamwoorden zijn, zonder onderscheid, van het vrouwelijke geslacht, en vormen het meerv. *getal* in *nissen*, als: eene *ergeris* wegnemen. *Geheimenissen* navorschen.

Wat de beteekenis van deze woorden aangaat, zoo hangt dezelve van die woorden af, waarvan zij gevormd worden, als: *beloftenis*, de toezegging van eene belofte, voorts de belofte zelve; *duisternis*, *geheimenis*, *begravenis*, *bezwaren*, *ergernis*, *hindernis*, iets, dat ons bezwaart, *ergert*, *hindert*; *behoudenis*, *gelijkenis*, *gedachtenis*, *gevangenis*, dat, bij overnoeming, ook eene plaats, waar men gevangen zit, aanduidt.

Van dezen uitgang was **HOOFD** een bijzonder vriend, bij wien men daarom vele zulke woorden vindt, die nu meest verouderd zijn, als: nalatenis, nalernis, bitternis, hapernis, vergetenis, verheffenis, verhoedenis, aanbieden, herboorten, indachtel, geloofenis, gehoudenis, enz. Bij **VOND** vindt men dus: jammernis, gewennis, geschapenis. — Verveelnis bij **NYLOË**. Ondertusschen is deze uitgang zeer oud, en luidt, bij **ULPHIL. nassus**, bij de oude Duitschers *nisse, nisso*, hoogd. *nisz.*, angels. *nisse*, eng. *ness*, neders. *nis, nisse*. De wortel van *nis*, zegt L. **TEN KATE**, is duister en verborgen. **ADELUNG** denkt, dat deze uitgang met het hoogd. *nosz, nusz* verwant is, dat, in vele oorden van Duitschland, een ding in het gemeen beteekent.

Nis, v., meerv. nissen. Eene holligheid in eenen muur, een muurvak, om daarin een beeld, of iets anders, te zetten: geef slechts dit beeld een nis. **POOT**. Sierlijk zegt **VOND**. van een schoon aangezigt, welks omtrek door bekoorlijke haarlokken omringd wordt, waarin het als in eene nis prijkt:

Nu blinkt geen Serafijn in 't hemelsch heiligdom,
Als deze, in 't hangend hair, een gouden nis
(van stralen.

Dit woord der bouwkunde is zeker onduitsch, en uit het ital. *nicchia*, fr. *niche* ontleend; het heeft echter door het gezag van **VOND**. en andere groote Mannen, reeds het burgerregt verkregen. **J. LUBLINK** verkoos daarvoor *muurronde*, of *muurvak*, en naderhand *muurgroef*. Dit is wel meer nederduitsch, doch minder duidelijk. Ook binden ons zulke zamengestelde woorden, als wij reeds de enkele woorden in gebruik hebben, aan te naauwe palen: immers, hoe onnatuurlijk zoude het beeld bij **VOND**. zijn, als men het dus schilderde: een goude muurgroef van stralen! De stoute verbeelding des Dichters zoude, in hare hooge vlugt, niet minder door zulk een zamengesteld woord verhinderd geweest zijn. Voorts van hier het zamengestelde *altaarnis*. **VOND**.

Nisch, zie bij *nes*.

Nobel, m., meerv. nobels, nobelen; een ond. woord. Een voormalig stuk goudgeld in Engeland droeg dien naam, waarvan *rozennobel*. De naam is uit het middeleeuw. *nobile, nobulus, noblus*, welken naam men aan dat goudstuk gaf, toen het, in het jaar 1344, allereerst geslagen werd. Men heeft het, in andere landen, nagemaakt. **KIL.** schat het stuk op 2 Gl. 50 cents. Die sal gheven der heiligher kercken enen halven engelschen nobel **KEUR. D. ST. HOORN**. Thans is *nobel*, nobeler, nobelst, in de betekenis van braaf, edel, edelmoedig, enz., als bijv. n. en bijw. in gebruik, b. v.: een nobel mensch; hij handelt nobel.

Noch, (oul. ook *nocht, nocte*) een ontkennend voegwoord, in de betekenis van *en geen, en niet*. Wij bedienen ons van dit woordje, wanneer er meer dingen, in eene uitspraak, ontkend worden. Het heeft derhalve een ontkennend woord voor zich, dat of hetzelfde, of een ander ontkennend woordje is. Noch der eene, noch der andere parthije, eenig waapentnigh te verstreken. **HOOFD**. Dien 't aan geen geleerdheit noch kennis gebreekt. **G. BRANDT**. Opdat men niemant aanstoot geve, noch van anderen bespot worde. **J. NYLOË**. Hier komt vooral de oordeelkundige regel van **F. DE HAES** te pas, dat, als men het mindere en meerdere wil uitsluiten, men altijd het meerdere eerst moet noemen, als: men zag noch

bosch, noch boom, niet: noch boom, noch bosch. Zoo ook: ik heb hem noch gesproken, noch gezien. Voorts, verzwijgt men ook wel het vorige ontkennende woordje, en gebruikt slechts het eene *noch*, als: maar klagen golt noch smeeken. **POOT**.

Dit woordje luidt reeds bij **ISIDOR**. en **KER.** *noh*, en komt naauw met het lat. *nec, neque* overeen. Het is zeer waarschijnlijk, dat het uit het oude ontkennende *ni* en *och*, dat is *ook*, is zamengesteld, gelijk het lat. *nec* uit *ne* en *ac*.

Noegen, o. w., het noegde, heeft genoegd. Tevreden zijn: maar noegend' aan den staat van 't geestelijk gebieden. **HOOFD**. Ook wederk., *zich noegen*: mij noeght wel aan mijn rijk. **HOOFD**. Het zamengestelde *genoegen* is thans gebruikelijk.

Noemen, b. w., ik noemde, heb genoemd. Eenen naam geven: men noemde hem naar zijn vader. Eenen naam uitspreken: noem mij den man eens. Zij laat zich Mevrouw noemen. Van hier noemer, de eerste naamval, in de verbuiging van naamwoorden; ook een woord der rekenkunst, waar men, in het gebroken, dus de onderste cijferletter heet. Noeming, benoeming: de koning had den Landvooghden noeming van drie-voudt getal vergunt. **HOOFD**. Noemelijk, dat genoemd kan worden, *noembaar* bij **VOND**.

Noen, m. Een brabandsch woord, beteekenende middag, bij de Vriezen *noon*: beyde kloek strijdende tot op den noon. **K. v. MAND**. De voornoen, de nanoen. Zamenstell.: noenmaal, noenrust, noenslaap, middagslaap: sij sliepen haer noenslape. **BIJBEL. 1477**. Noenstonden, middaguren van elf tot een; noentijd, middag: omtrent die noentijt. **CLAR. SPIEG**. In het neders. is het *die none*, eng. *noon*. Het is uit het lat. *nona*, de negende, dat is het negende uur. In de kloosters is *de noen* het negende uur van den dag, van 's morgens zes uren afgerekend, dus drie uren des namiddags.

Noest, m., meerv. noesten. Hetzelfde als *knoest*, weer, en met uitsluiting van de neusletter, ook *oest*: een stuk hout vol noesten. Van hier noestig: noestige planken, Oneig, moeilijk, verdrietig: eene noestige zaak. Van hier noestigheid, moeilijkheid. Het is zeker met *knoest, knods*, het lat. *nodus*, uit eene bron.

Noest, bijv. n. en bijw. Dit woord geeft dien toestand te kennen, wanneer alles druk en in beweging is, en de zaken met zorgvuldige nauwstigheid verrigt worden. Men gebruikt het, gewoonlijk, van zaken: Noeste vlijt. Noeste arbeid. Noeste zinnen. Met noest vermaak. **M. L. TIJDW.** Den noesten lanthou leeren. **POOT**. Van hier noestig: verademing van 't noestig brein. **M. L. TIJDW.** Noestigheid. Het is onzeker, waarvan dit woord afstamme. Zoude het ook, met het hoogd. *nieten*, zich eenen arbeid zuur laten worden, alle moeite aanwenden; en met *noth*, inspanning van alle krachten, verwant zijn? **KIL.** heeft het woord niet.

Nog, voegwoord van zamenbinding, om de voortdoring van eene tegenwoordige handeling te beteekenen, voor tot hiertoe: ik weet het nog zeer wel. Nog is het tijt. Zijne nog bloedende wonden. Niemand heeft hem nog gezien. Tot nog toe. **POOT** heeft *tot nog*.

Voorts, is het een bijwoord van opklimning, van vermeerdering. Ik heb u nog wat te zeggen. Ik blijf nog eenige maanden in de stad. Nog een.

maal. Ik bood hem nog tien gulden. Al is hij nog zoo geleerd enz. Dat laat zich nog hooren! Zamenstell : nogmaals, nogtans.

Als voegwoord komt het bij de oudste deutsche Schrijvers voor, die het *noh* spellen, neders. *nog*, *nah*. Als bijwoord is het bij die oudste Schrijvers ook *noh* gespeld, neders. *nog* en *noch*. Misschien behoort het, door de voorzetting van de *n*, die de beteekenis niet verandert, tot den wortel *ook*. Hieruit blijkt, dat de spelling van *noch*, een ontkenkend woord, en *nog*, een voegwoord van tijd en bijw. van opklimming, niet zoo zeer op de afstamming, als wel op een, thans bijna eenparig aangenomen, gebruik der netste Schrijvers gegrond is.

Nok, v., meerv. nokken. Een woord, dat in het gemeen het opperste toppunt van iets, het uiterste einde schijnt beteekend te hebben. In het bijzonder is het in gebruik voor het opperste vanhet dak : op de nok van het huis staan. De schippers noemen dus het uiterste einde van de ra : het bovenst van de nok. WESTERB. Bij KIL. heeft het ook nog de beteekenis van de ruggegraat, en van het merg der ruggegraat, lat *nucha*, sp. *nuca*, hetwelk MARTIN. voor een oorspronkelijk arab. woord houdt. Eindelijk, is het bij KIL. ook het achterste van eenen pijl, het kerfje in eenen pijl, eng. *a nock*, of *notch*. Zamenstell. : nokbalk, dwarsbalk, waarop de sparren van een dak rusten; nokgordingen, touwen aan de nok geslagen, om haar daarmede te dwingen; nokpan, die op de kruin van een dak ligt. Het ital. *nuca*, de nek, wordt ook, naar de getuigenis van MARTIN., van de kruin van het hoofd gezegd.

Nok, m., meerv. nokken. Snok, nik. Van hier het onz. w., *nokken*, ik nokte, heb genokt, hetzelfde als *snikken*, *weenen*, zoodat het gewoen, door snikken, gestadig afgebroken wordt. Laet dat nocken varon, bij VOND., het *mitte singultus* van HORAT. 't Is lang genoeg genokt. POOT. Het woord is klanknabootsend. Van hier nokking, en genok bij K. BRANDT.

Non, v., meerv. nonnen. Eene gesnedene big. Eenigen houden het voor eene figuur van eene non, eene kloosterzuster. Zie *klop*. ADELUNG leidt het af van *nijden*, waarvoor thans *snijden* in gebruik is.

Non, v., meerv. nonnen. KIL. vertaalt het door *turbo*, *turben*, *trochus*, een tol, top. Die beteekenis is nog bij de geldersche Landlieden overig, die den gedraaiden arm aan een spinnewiel eene *non* noemen. Zulk een wiel heeft drie *nonnen*: tusschen twee loopt het klaauwier, en de derde houdt het spinrokken.

Non, v., meerv. nokken. Eene godsdienstige dochter, die zich in vereeniging met anderen, tot den ongehuwden staat verbonden heeft. Eenige van zulke nonnen nemen ook de gelofte van vrijwillige armoede en gehoorzaamheid op zich. Eene non worden. Zamenst. : nonnenkleed, nonnenklooster, enz.

Het woord is oud, daar het reeds bij HIERONYMUS voorkomt: *castae vocantur et nonnae*. ERASMUS en MARTINIUS houden het voor een egyptisch woord; in welke taal men godsdienstige personen van het mannelijke en vrouwelijke geslacht dus zoude genoemd hebben. In de middeleeuwen, noemde men oude menschen, die, in de kerken, van liefdegaven onderhouden werden, *nonnones* en *nonnanes*. PAPIAS, door MARTIN. aangehaald, zegt:

nonnos vocamus majores ob reverentiam. Een der regelen van ST. BENEDICTUS is: *juniores autem Priores suos Nonnos vocent* Gelijk men dan nu de bejaarde monniken, uit achting, *Patres*, *Vaders*, noemde, zoo gaf men hun ook den eernaam van *Nonni*, even als dien van *Nonnae* aan de heilige zusters. Die benaming is thans ten opzichte der kloosterzusters alleen overgebleven.

Nood, m., meerv. nooden. De toestand, wanneer iets met moeite, dat is zeer bezwaarlijk, verkregen wordt: het kan er des noodts door. Ter nauwer nood. De toestand, wanneer men, in de keus van middelen, ter bereiking van een einde te nauw bepaald is: zijnen nood aan iemand klagen. Uit den nood helpen. Als de nood aan den man komt Maecq van de nood een deught. VOND. Het heeft geen nood. In geval van nood. In het gemeene leven gebruikt men het van eene persing op de natuurlijke ontlasting: grooten nood hebben. POOT bezigt het eens voor noodlot, voor beschikking. Men gebruikt vooral dit woord van den toestand, in welken men van die middelen beroofd is, die volstrekt tot onze welvaart dienen: vele nooden uitstaan. In den uitersten nood zijn. Nood breekt witten. Nood leert bidden. Oudtijds gebruikte men het ook voor misnoegen, verdriet: iemand nood doen. Van hier noodelijk, dat door den nood gevorderd wordt, bij DORESL. en HOOFT, welke laatste ook noodelijkheid heeft. — Noodig. Zamenstell.: noodbede, bij САРРН., noodbescheer, noodschikking: aen 't nootbescheer gehecht. POOT. — Noodbestuur, noodborg, nooddiens, bij SELS., nooddrang, bij L. TEN KATE, nooddwang, noodeloos, noodhelper, bij MARN., noodhulp, mannel. en vrouwel., een man, of eene vrouw, van wier hulp wij ons uit nood bedienen; noodjaar, nooddok, brandklok; noodleugen, noodlijdend, arm; noodmoord, gewelddadige moord, in het GELD. FLAK. BOEK voorkomende; noodmunt, noodpenning, in geval van beleg uit nood geslagen; noodpers, bij САРРН. — noodscheer (schaar): de noodscheer dreigt den draet mijns levens af te knippen. VOND., noodschikkelijk, noodschikking, noodshoot, noodstal, noodvasten, noodzaak, noodzakelijk, noodzakelijkheid, noodzaken, noodzakig, enz. — Barensood, gebijvensnood, bij POOT, hongersnood, minnenoed, bij CATS.

Nood, OTFRID. *not*, *noti*, ULPHIL. *nauth*, angels. *nead*, *neod*, *nyd*, hoogd. *Noth*, neders. *nood*, ijsl. *neid*. zw. *nöd*.

Nooddruft, v. Een toestand, in welken men zulke dingen ontbeert, die tot onzen welstand dienen, bijzonder tot onderhouding van het ligchamelijke leven: iemand in nooddruft bijstaan. Wijders, beteekent het (en dit is de gewone beteekenis) datgene, dat tot onderhouding van het leven volstrekt noodig is: iemand zijne nooddruft bezorgen. Met nooddruft te voorzien. HOOFT. Bij ADEL. komt een voorbeeld uit het Pestboek van het jaar 1500 voor: so ist notturft den luft zu rechtfertigen, zoo is het noodig, de lucht te zuiveren. Voor nooddruft spelt KIL. *nooddurft*, zoo als de Ouden schreven, als zamengesteld uit *nood* en *durft* van *derven*, ontberen. *Nood* schijnt hier het verouderde bijwoord te zijn, dat bij OTFRID. *noti* is, en de beteekenis, onder anderen, van *zeer had*, waardoor dus de kracht des woords *durft*, *druft* versterkt wordt. Voorts is van hier nooddruftig, nooddruftheid.

Nooddwingen, b. w., ik nooddwong, heb genooddwongen. Sterk noodzaken: tot dat zij Hem nooddwongen, om enz. FRANTZEN. Van hier nooddwang.

Noode, een woord, dat niet anders dan achter het voorzetsel van gebruikt wordt, bij de werkw. hebben en zijn; voor noodig: hoe veel laken hebt gij daartoe van noode? Ten is haer niet van noode henen te gaen. BIJBELV. Van *nood*, in den zin van noodzakelijkheid.

Noode, bijw., ook zamengetrokken in *noó*. Ongaarn, onwillig: lijdende noode, dat enz. HOOFT. Veel liever gaern, dan noó gedaan. CAMPH. Hij leedt zoo noó. POOR. Van het vorige *nood*; derhalve zooveel als uit *nood*, des *noods*.

Nooden, b. w., ik noodde, heb genood. Verzoeken, anders *noodigen*: iemand ter maaltijd nooden. Lust, daer hem de tijt toe noodt. POOR. Het woord drukt eigenlijk uit door dringende, ook vriendelijke beweegreden, tot eene zaak overhalen.

Noodhulp, zie *nood*.

Noodigen, b. w., ik noodigde heb genoodigd. Een voortd. w. van het vorige *nooden*: op den gewonnen kost noodigen. VOND. Van hier noodiger, noodiging. Zamenstell.: uitnoodigen.

Noodlot, o. Lot, deel, als eene beschikking der Voorzienigheid: iedereen heeft zijn noodlot in de wereld. Meest verstaat men het, even als het bijv. *noodlottig*, van de maat der rampen en ongelukken, welke de mensch, in dit katijvige leven, ondervindt: mijn noodlot is niet anders. Dichters beschouwen het noodlot als een wezen, dat straf, wreed en onverbiddelijk is. Zoo zegt POOR: hoe moogt gij zoo verlagen van 't straffe Noodlot klagen? En elders: och! dat haer 't Noodlot spä belett'. Van hier noodlottelijk, noodlottig. Van *nood* en *lot*.

Noodmondigen, b. w., ik noodmondigde heb genoodmondigd. Een woord, bij eenige Regtsgeleerden in gebruik, in de betekenis van eene dochter, die onder ouders, of voogden staat, en nog voor onmondig moet verklaard worden, tegen haren zin schaken, of ook verkrachten. Van *nood*, dat is dwang, en *mondigen*, voor *mondig* houden.

Noodweer, v. Tegenweer, welke men in geval van lijfsgevaar doet; ook noodzakelijke verdediging tegen eenige grieven: de reden onderstat de noodweer. VOND. Van *nood* en *weer*, verweering.

Noodweer, o. Hevig onweer: 't afgrijselijk geklater des noodweers treft ook 't water. POOR.

Noodwendig, bijw. n. en bijw., noodwendiger, noodwendigst. Noodzakelijk: ik moet er noodwendig zijn. Daar 't noodwendig een ieder moet treffen. BILDERDIJK. Van hier noodwendigheit. Inne leidt het af van het oude *wan*, *waan*, *mangel*, *gebrek*, eng. *want*, dat ook bij KIL. voorkomt. Zoo zoude dan *noodwendig* iets zijn, hetwelk men, zonder nood, niet ontberen kan; dat zeer noodig is.

Noodzinnen, b. w., ik noodzinde, heb genoodzind. Dit woord, gelijk het naamwoord *noodzinning*, vindt men, in het landregt van Zutphen. Men leidt het af van *nood*, dat is wettig beletsel, om voor het regt te verschijnen, en van *zinnen*, *gezinnen*, dat, in het geldersche regt, de betekenis heeft van verzoekenderwijze vorderen; te weten, dat de bijgebragte nood voor eenen wettigen hinderpaal bij den regter worde aangenomen. In het groote GELDERSCHE PLAK. BOEK komt *noodsun* en

noodsun in den zin van wettige verhouding voor.

Nooit, bijw. van tijd, van *ne*, *ni* en *ooit*. Dat dit woord, lefst, bij den verledenen tijd geplaatst wordt, is bij *nimmer* aangewezen. Hiervan wijken NYLOË, D. v. HOOGSTR. en anderen af. HOOFT. zegt terecht: dat zulx nooit voorheen gevergd was. En VOND.: ik heb noch ooit mijn dorst gepait. Oul. bezigde men ook *nie*, *nye*: Nie en sijn ghesiesen alsulken. BIJBEL, 1477.

Noor, m., meerv. Noren. Iemand, die de landen, om het noorder aspunt gelegen, bewoont: de bevrooze Noor. HOOFT. Zamenstell.: *Noorman*, iemand uit Noorwegen; angels. *norman*, *northman*. — Noorlieden, menschen, die ver in het noorden wonen; Noorwegen.

Noord, bijv. naamw. Het beteekent die streek des hemels, die vlak tegen het zuiden over staat: de wind is noord. Zamenstell.: noordewind. Voorts als z. n., in: den steven om den noord wenden. Van hier noordelijk: en liepen wij toen wat noordelijk aan. BÓGAERT. Noordeling, die in het noorden woont. — Noordsch, van het noorden, dat in het noorden is: noordsche balken. Oneig., is het, hij KIL., stuursch, barsch, woest. Wij zeggen thans *norsch*. Zamenstell.: noordbeer, noordkaper, soort van walvisch; noordlijn, bij VOND. noordoost, noordoostelijk, noordoosten, noordpool, noordster, noordsvaarder, een schip, dat om den noord vaart; noordwaarts, noordwest, noordwestelijk, noordwesten, noordzee, noordzijde, enz.

NOTK. *nord*, angels. *north*, ijsl. *nordur*, eng. *north*, zw. *nord*, sp. *norte*, ital. *nort*, fr. *nord*. WACHTER. leidt dit woord van het gr. *νότος*, beneden, af; FRISCH van *oord*. Dan, daar het *zuiden* van de warmte zijnen naam heeft, zoo is het waarschijnlijk, dat *noord* van het *snorren* des noordewinds ontleend is. Bij de oude heidensche Zweden was NIORD de God der winden en des waters.

Noorden, o. Het noorderdeel der wereld. De wind is in het noorden. Die aanwaait uit het blauwe noorden. POOR.

Noorder, onverand. bijv. naamw. Van het noorden: De noorder as. Het noorder licht. Met de noorder zon vertrekken, verhuizen, spreekw., stil, bij nacht, zich wegmaken. Misschien doet men beter, met al deze woorden aaneen te schrijven: de noorderas, noorderbreedte, enz. VOND. nogtans: zegt van over 't noorder naeu.

Nooselijk, verouderd bijv. naamw., nooselijker, nooselijkst. Schrikkelijk, afschuwelijk: een treurigh en nooselijk bedrijf. HOOFT. Misschien met *noozen* verwant.

Noot, v., meerv. noten. Ond woord, aanmerking, aantekening op een boek. Uit het lat. *nota*. Wijders. een schrift, uit eenige weinige regels bestaande. Zoo spreekt men, in het gemeene leven, van eene *banknoot*. Eindelijk, een teeken in de zangkunst: naar de noten zingen. Hij heeft vele noten op zijnen zang, spreekw., men moet gestadig naar zijne bevelen luisteren en daarnaar zich schikken. Zamenst.: zangnoot enz.

Nool, (neut) v., meerv. noten. Dit woord beduidt, in zijne ruimste betekenis, niet alleen eene ronde verhooging, maar ook eene ronde verdieping. Voor eene ronde verdieping gebruikte men het, in vorige tijden, van de ronde kerf eener armborst, waarin de pees rustte, bij KIL. *not van den staelen boghe*. Voor eene ronde verhooging, noemt men den knop, in het midden van een

verwulsel *de noot* van een gewelf. Eenen uitstekenden steen, of een stuk hout, waarop een balk rust, noemen wij *noot* of *neut*. Zamenstell.: nootsteen, zerknoot, bij L. TRIP. Het knopje aan eene roerplaat draagt denzelfden naam. In engere beteekenis beduidt, in het plantenrijk, *eene noot*, eene soort van ronde vrucht, in harde schalen ingesloten. Hierheen behooren pimpernoot, leukenoot, galnoot, kokernoot, of kokosnoot, muskaatnoot, okkernoot en de zoogenaamde pepernoot. In de gewoonlijkste beteekenis, heeten eenige dier schaalvruchten *noten*. Noten plukken. Noten kraken. Dat is een harde noot om te kraken, zegt men van eene zware, moeilijke, of ook onaangename zaak. Niet eens de pijn waardigh achtende deze noot te kraken. VOND. Kwade noten kraken, iemand een onaangenaam gevoel van het toekomende indrukken. Oneig.: het pit, dat in de noote eens zinverdichtscs zit. OUDAAN, Voor den boom, anders *notelaar*, bij KIL. *noteler*, *notelere*, komt het bij VOND. voor: men ent de noot. Misschien gebruikt men hier het mannell. geslacht beter. Vergel. *abrikooa*. Zamenstell.: notenbolster, notenboom, en het onverand. bijv. n. *notenboomen*, van notenboom, met het bedr. werk. *notenboomen*, als notenboomen hout schilderen; notendop, notenkraker, notenschaal, notenschil, nootolie, enz.

Nooze, (bij KIL. *noose*, lat. *noxa*) v. Schade. Verouderd woord, waarvan *noozel*, schadelijk, *noozen*, schaden. Het zamengest. *onnoozel* is nog in gebruik. Uit eene bron met het lat. *noceo*, schade aanbrengen, en het fr. *noise*, twist.

Nop, v., meerv. noppen. Pluis op het laken: zonder eene nop van 't kleedt te zengen. VOND. In het gemeene leven zegt men van iemand, die wel in de kleederen is: hij is goed in de noppen. Verkleinw. *nopje*. Hij is in zijne nopjes, hij is regt vergenoegd en blijde, als een kind over een nieuw kleed. Zamenstell.: nopschaar, nopijzer, nopjeslaken, zeker laken met noppen. Van hier noppig.

Nopen, b. w., ik noopte, heb genoopt. Steken, prikken: de sporen noopen het ros. VOND. Oneig., aanhitsen tot kwade daden: de boosheit noopt de razende gemeente. HOOGVL. Aanzetten, om spoed te maken: hoe noopt ge mij, om voort te varen! POOR. Tot ijver en prijselijke daden opwekken, aanmoedigen: noop mijn vlijt. POOR. Het deelw. *nopende*, gelijk ook *nopens*, wordt als een voorzetsel gebezigd, in den zin van belangende, aangaande: naar gelang maakten de bondgenooten gissing, noopende de heerschappije. HOOFT. Zamenstell.: noopijzer.

Zoover de eerste beteekenis steken, prikken is, schijnt het tot *nippen* te behooren.

Nopende, *nopens*, zie *nopen*.

Noppen, b. w., ik nopte heb genopt. Het laken van noppen zuiveren. De derde nopt en krolt en kronckelt. VOND. *Noppen* is ook een plaatsnijders woord: eene plaat hier en daar wat noppen, verbeteren. *Noppen* beteekent, cindelijk, in Gelderland, met de tanden aan iets schaven, en wordt, in het bijzonder, van paarden gebezigd, als zij elkander de opperhuid met de tanden kraauwen. Dit is in het neders. *nobben*. Van hier nopster, eene vrouw, die de lakens nopt. Het woord is met *nippen* verwant.

Nork, (norkist) zie *nurk*.

Norsch, bijv. n. en bijw., norscher, norschst.

Stuursch, barsch, woest. Het woord drukt eigenlijk een onaangenaam snorrend geluid uit, en is uit eene bron met *noord*; waarom eenigen *noorsch*, *noordsch*, *nordsch* spellen. In dien eigenlijken zin zegt M. L. TADW.: 't verzegde zuiden, 't norsche noorden. Van hier wordt het oneigenlijk voor eene stuursche, barbaarsche gemoedsgesteldheid genomen, inzonder die zich door een grommend geluid naar buiten vertoont: Iemand een norsch antwoord geven. Norsse Noormannen. VOND. Van hier norschelijk, norscheid.

Not, o. Oul. nuttiging, genot: het snoode notbaarde bederf van ingewant. HOOFT. Gedierte, dat, door de noodt, tot not gemaakt wordt. HOOFT. Men gebruikt thans algemeen *genot*.

November, m. De elfde maand van een jaar; van het lat. *novembris*, dat de negende maand beteekent, omdat de Romeinen het jaar met Maart begonnen. KAREL DE GROOTE noemde deze maand *windmonath*, R. MAUR. *heviuistmanoth*. Bij ons draagt zij ook den naam van *slagtmaand*, bij de oude Künberen *blotmonat*, om het bloed der geslagte runderen.

Nu, eigenlijk een bijwoord van tijd, schoon het ook, oneigenlijk, als een voegwoord gebruikt wordt. Als bijwoord beteekent het het tegenwoordige oogenblik: het schip is nu eerst aangekomen. Insgelijks met voorzetsels: van nu. Van nu aan. Tot nu toe. Nu ruimden d'Onroomschen die stad. HOOFT. Nu kwam de eene, dan de andere. Oneigenlijk wordt het, op velerlei wijze, als een voegwoord gebruikt: nu en is 't niet alleen om sijntwil geschreven. BIJBELV. Ende als zij nu Jerusalem genaecten. BIJBELV. Nu, zoo als gezegd is. Wel nu! wat zal dat worden? Nu mannen! lustig aan! Nu, nu, dat zal wel overgaan.

Dit woordje luidt reeds bij ISIDOR., KER., WIL-
LER. nu, hoogd. nu, nun, neders., deen., zw., ijsl. nu, bij ULPHIL. nu, nuna, perz. nuh, russ. nu, lat. nunc, gr. νυν, en als een voegwoord, zonder n, oov, finl. nyt, in de dagelijksche taal nouw.

Nuchten, m. De vroege morgenstond: den thienden nuchten als Aurora milde enz. K. v. MAND. 's Nuchtens vroeg. HOOFT spelt 's nuchtents: dit schrijven 's nuchtents gevonden. Thans zegt men *ochtend*. Het woord schijnt, met *nacht*, van eenen oorsprong te zijn.

Nuchter, (ook nuchteren) bijv. n. en bijw. Dat in den vroege morgenstond is, dat op denzelfden betrekking heeft, of daarin gegrond is; bij Dichters gebruikelijk: ook toont hem 't nuchtere licht de huiverige steden. POOR. Die den nuchteren dageraet in 't kriecken welkom heet. POOR. Oneig., die nog zoo is, als hij 's morgens opstaat; die dus denzelfden dag nog niets gegeten en gedronken heeft: ik ben nuchteren van huis gegaan. Ende ik en wile niet nuchteren van mij laten. BIJBELV. Bepaalder, niet beschonken: die man is zelden nuchteren. Een nuchter kalf, dat de koe niet gezogen heeft; voorts een kalf onder de drie weken oud; oneig., een laffe jongen. Fig., matig: dat de oude mannen nuchter zijn, stemmig, voorsichtig. BIJBELV. Van hier nuchterheid, matigheid in drank. Zamenstell.: ontnuchteren.

Nuchter, *nuchtern*, hoogd. *nüchtern*, bij NOTK. *nuchtarnin*, in den zwab. spiegl. *nulter*, neders. *nog-tern*.

Nuf, v., meerv. nuffen. Verkleinw. *nuffje*. Een onnoozel vrouwtje, dat met niets voortkomen kan,

dat zich niet weet te redden. Ook een neuswijs, trotsch meisje: wat beeldt die nuf — dat nufje, zich wel in! Van hier *nuffen*, (*noffen* bij de Gelderschen) talmen; *nufachtig*, talmachtig. In het eng. heet *trifte*, eene beuzeling. Bij KIL. is *nuf* mannel., voor eenen wijsneus.

Nugger, zie *nuver* en *snogger*.

Nuk, v., meerv. nukken. Misschien, hetzelfde als het hoogd. *Mucke*, eene verdrietege luim; ook onheusche uitwerking eener onbestendige eigenzinnigheid, welke zelfs wel tot boosheid overslaat. Verder, elke aanval van eene verborgene, kwade gesteldheid des gemoeds; schalkheid, loos bedrijf: 's Mans deugde spreekt den man van booze nukken vrij. J. DE DECK. Zij bedencken boose nukken. DORESL.

Nul, v., meerv. nullen. Een cijferteeken, in de gedaante van eenen kleinen cirkel, dat op zich zelf niets is, maar alleen de afwezigheid van eene talletter beteekent. Uit het lat. *nullus*, *nulla*, geen. Eene drie met zes nullen. Hij is maar eene nul in cijfer, zijn gezag geldt niets. In het gemeene leven gebruikt men het als een bijw.: nul en van geene waarde.

Nun, v., meerv. nunnen. Zoo noemt men, in Noodh., een zuigpopje, waarin zoetigheid is, waaraan men kleine kinderen laat zuigen. Van hier het onz. w. *nunnen*, aan eene nun zuigen. Zie *ninnen*.

Nuren, o. w., ik nuarde, heb genuerd. Een woord, op de Veluwe in gebruik, dat gezegd wordt van eene koe, wanneer derzelve uijer, op het laatste van hare dragt, zich begint te spannen: de koe begint te nuren. Bij KIL. vinden wij *neur*, *eur*, *uder*, dat is *uier*. De voorzetting van eene *n* bij sommige woorden is bekend.

Nurk, (nork) m., meerv. nurken. Een mensch, die zijne onvergenoegelijkheid door knorrige taal aan den dag legt: een nurck van ongetoomden aert, CATS. Van hier nurkachtig, het onz. w. *nurken*, dat met het hoogd. *nörgeln* overeenkomt; nurkig. Alles van den klank gevormd, als *knorren*, *norsch*, enz.

Nusselen, o. w., ik nusselde, heb genusseld. Talmwerk doen. Van hier nusselaar, nusselarij. Misschien, met *knutselen* verwant; of, door verwisseling van letter, met *nuffen*.

Nut, bijv. n. en bijw., nutter, nutst. Nuttig: niets nutter, dan een voorzichtig wantrouwen. Poot. Dan draagt ons lijdén nutte vrucht. G. BRANDT. Goed: het ware hem nutter (beter), dat eenen meulensteen enz. BIJBELV. Men gebruikt het ook zelfst. van het onz. geslacht, zonder meerv.:

Wat nut steekt daarin? Nut aanbrengeu — verschaffen. Te nutte maken. Hooft bezigt ook *not*: hem treft haer not en goed. Van hier nutbaar, dat nut aanbrengt, bij RODENB., nutbaarheid, nuttelijk, met voordeel; nuttig, nuttigheid, *nutzaam*, veroud. w. Bij M. STOKES vinden wij nog een hiervan gevormd, doch reeds verouderd woord, namelijk *nutschap*: onlanghe hi de nutschap nam. Ook in eenen brief van AELB. v. BETEREN, 1378: om nutschap en de oorbaar. — Zamenstell.: nutteloos — *nutkundig*, bij VOND.

Nutten, o. en b. w., ik nuttede, heb genut. Onz., met *hebben*; nut aanbrengeu: wat nut ons zulk een boek? Als voedsel gebruiken: de priester nut en eet. VOND. Bedr.: ze nut het zonder rechten smaak. DE DECK. Voor genieten gebruikt het CATS: maer yeder nut de lucht. Van hier nutting. BIJBELV. — Nutsel, voedsel.

Dit oude woord is bij ULPHIL. *niutan*, *ganiutan*, bij OTFRID. *ginuzzen*, bij wien het voor genieten voorkomt, hoogd. *nutzen*, *nützen*, neders. *nutten*, *benutten*, angels. *notian*, *nyttian*. Het staat in een naauw verband met *nieten*, genieten. Het lat. *uti* is, slechts door de afwezigheid der *n*, hiervan onderscheiden. Oorspronkelijk heeft het eten beteekend.

Nuttigen, b. w., ik nuttigde, heb genuttigd. Voord. w. van *nuten*: spijs nuttigen. Met het nuttighen der spijsje. Hooft. Van hier nutting.

Nuun, v., meerv. nunen. Een Gron. woord van onzekeren oorsprong. Men verstaat, daar ter plaats, door *nunen* ledige zeeschelpen, insoover zij dienen zullen voor de kalkbranderijen. In het hoogd. wordt *Nonne* van eene ledige ruimte gebezigt.

Nuver, bijv. n. en bijw., nuverder, nuverst. Insgelijks een woord, bij de Groningers in gebruik, met het verkleinw. *nuvertjes*. Dat staat hem nuver. Een nuvere jongen. Het heeft deels de betekenis van net, aardig, fraai, deels van vlug, vaardig. Misschien, daar de verwisseling van keelletters met lipletters (vooral van de harde *ch* met *f*, als *achter*, *after*; ook wel van de zachtere *g* met *v*, als *aveger*, *eveger*, *egger*) in onze taal, niet ongewoon is, zoude men het voor *nuggher*, *snoggher*, dat bij KIL. voorkomt, en die betekenis bij KIL. en HALMA heeft, welke de Groningers aan hun *nuver* geven, kunnen aanzien. Voorts, is bij MEYER en KIL. een werkw. *nuveren*, *uveren*, in de betekenis van eischen, begeeren, overeenkomende met het lat. *avere*. Misschien een klanknabootsend woord, dat den hijgenden adem uitdrukt.

O.

⓪ is de veertiende letter van het nederduitsche ABE, gelijk zij, onder de klinkers, de vierde in ordo staat. Zij wordt, door eene ronde opening van den mond, uitgesproken, hebbende nogtans een dubbel geluid, alzo zij dan eens zacht, dan eens scherp is. Zij is kort en zacht in *hond* en *dol*: een dolle hond; zij is kort en seherp in *nórsch* en *kóp*: een nórsche kóp. Wederom is zij lang en zacht in *koper* (metaal); zij is lang en seherp in *kooper*, *verkooper*. Zie hierover breder mijne Nederd. Spraakk. D. I § 17.

⓪, een geluid, waardoor wij, op eene natuurlijke wijze, onze gewaarwordingen uitdrukken. Het is een teeken van verwondering en aandoening: o, welk een schat! o hemel! o bekoorlijke avondstond! O! dat gij wijs waret! o God! gij zijt mijn toeverlaat. PSALMBER. Men plaatst dit tusschenwerpsel ook wel achteraan: hij is zoo schoon, o! — Met eenen vierden naamval: O mij verouderden, mij afgepuijden man! DE DECK.

Dit tusschenwerpsel, als door de natuur zelve uitgewerkt, is bijna in alle talen o, oh. Het hebr.

Ń, het gr. *ot*, het lat. *oheu*, ons *ach* en *och* zijn daarmede naauw verwant.

Obie, v., meerv. obliën. Eene zeer dunne wafel. Verkleinw. *oblietje*. Zamenstell.: obliehaker, obliebus, obliedoos, obliedraaijer, anders *oblieman*; obliezjer, obliekock, enz. Het woord is, met het fr. *oublie*, nit het lat. *oblata* afkomstig. Zie *ouwel*, dat van denzelfden oorsprong is.

Oceaan, m., meerv. oceanen. Dit woord, uit de fabelleer der Grieken en Romeinen ontleend, is eigenlijk de naam van eenen zoon van COELUS en VESTA, welken men voor den God der zee hield: op 't zilte veld van Vader Oceaan. BÓGAERT. Van hier wordt het, in navolging van oude heidensche dichters, voor de zee in het algemeen genomen. Een moedig zeeman ploegt gerust den oceaan. ROTG. Fig.: de waarheit, uit een' oceaan van schriften opgevischt. VOLLENH. Van hier oceaanisch: oceaansehe diepte. VOND.

Het woord is nit het lat. *oceanus*, on dat uit het gr. *οκεανος*. In het perz. heet *ukianus* de wereldzee. Het schijnt daarom een woord van oostersche herkomst te zijn. Er is een oud woord *aach*, dat water beduidt, lat. *aqua*; misschien behoort het tot eene en dezelfde bron.

Och, een tusschenwerpsel, waardoor wij een geluid uit den boezem stooten, wanneer wij zekere aandoening willen te kennen geven: och, mijn vriend! Och, ware hij nooit geboren! och of gij naar mijnen raad gedaan haddet! och dat God gave! Och! heb ik dat verdiend? Ende in alle wijken sullense segzen, och! och! BIJBELV. Men plaatst, ter vermeerdering van de klagt, er ook *arm* achter: die zij, och arm! blijmoedig plukt. POOT. *Och armen!* was bij de Ouden een gewone uitroep. *Och* plagt outings ook gebezigd te worden voor *of*, en *ochte* voor *ofte*. Voor *och* gebruikte men ook *oi*, *oei*.

Ochtend, zie *uchtend*.

October, m. De tiende maand van het jaar (van het lat. *october*) die, bij de Romeinen, de achtste was, en een en dertig dagen telt. Wij noemen deze maand *wijnmaand*, in navolging van KAREL DEN GROOTE, oindat de wijnogst, gemeenlijk, in dezelve voorvalt. In de achtste eeuw had zij, bij R. MAURUS, den naam van *windumanoth*, windmaand. De Sakkers noemen haar *zaad* — of *zaaimaand*.

Oder, v. Eene rivier in Duitschland.

Odief, m., meerv. odieven. Zekere schaaft, bij timmerlieden dus genoemd, waarmede men lijstwerk maakt. Men noemt het lijstje zelf, daarmede gemaakt, ook wel met denzelfden naam. Sommige timmerlieden heeten haar *ojief*:

Oefenen, b. w., ik oefende, heb geoefend. Door dikmaals herhaalde bewegingen, ook door gedurige behandeling vaardigheid veroorzaken: krijgsvolk in den wapenhandel oefenen. Zich in de talen oefenen. Wijders, verliest men het denkbeeld eener herhaalde handeling, en dat van plegen en doen blijft slechts over, als: wraak oefenen. Gerechtigheid oefenen. Het oeffent alle de macht van 't eerste Beest. BIJBELV. In den dagelijken stijl gebruikt men het onzijdig, voor over godsdienstige waarheden spreken: wie zal overmorgen oefenen? Oul. werd het voor *bouwen*, *bebouwen* (van het land) gebezigd: het land oefenen. Ook voor eer bewijzen, aanbidden: also dese luden haer goden geoefent hebben. BIJBEL, 1477. Van hier oefenaar, oefening. Za-

menstell.: oefenkamer, oefenplaats, oefenschool, enz.

Ons *oefenen* schijnt een voortdur. werk w. van het oude *oefen* te zijn. Zoo heeft NOTK. *uoben* en *uoberen*. In eene voorrede, voor eenen ouden dutschen Bijbel, te Keulen, voor het jaar 1488, gedrukt, leest men: daarmede sich te oefen. Zoo ook aldaar het naamw. oevyngh. Het lat *opus*, *operari*, behoort hierheen.

Oegen, o. w., ik oegde, heb geoegd. Een zeer oud woord, dat, in onze alleroudste schriften gevonden wordt, in de beteekenis van *moeten*, *behooren*. Het komt voor in de ALRENYESTE WILCKOEREN VAN LANGEWOLT, van het jaar 1282: dan oegen de eerste kinder dat halve bodelgoet daer af tho nemen. Het komt overeen met het engelsche verled. deelw. *ought*, dat eveneens gebruikt wordt. Het beteekent eigenlijk *hebben*, dat den zin van *moeten* heeft, als: ik heb mij te wachten. Het is hetzelfde woord als het angels. *oegan*, hebben, gr. *εγερ*. In de oudvriesche taal, leest men bij SCHOT. BESCHR. VAN FRIESL.: so aeghma (behoort men) sijn fora hand of to slaen.

Oegst, oest, zie *oogst*.

Oel, zie *och*.

Oeken, b. w., ik oekte, heb geoekt. Verooud. woord, dat vermeerderen beteekent. Dit *oeken* is de bron van ons *woeker*, waarvoor oudtijds *oeker* geschreven is, en behoort tot eenen oorsprong met *ook*. *Oeken* is het angels. *ecan*, *eacan*, *oecan*, moesog. *aukan*, lat. *augere*, gr. *αυζειν*.

Oen, een klemstaartige bastaarduitgang, die aan het einde van eenige zelfstandige naamwoorden gevonden wordt, als: katoen, blaazen, latoen, plantsoen, festoen, enz. Deze uitgang is, door de Franschen, tot ons gekomen, die denzelven waarschijnlijk van de Italianen hebben, welke er zich van bedienen, om iets, dat groot is, uit te drukken; zoo is b. v. *casa*, in het ital., een huis, *casina* een huisje, en *casone* een groot huis. Vele dezer woorden worden bij ons in het onzijdige geslacht gebruikt, als: fatsoen, galjoen, latoen, menizoen, vermiljoen, enz.

Oest, m., meerv. oesten. Het zelfde als *noest*, *knoest*, *kwast* in eenig hout: men veest wel, die een harden oest met stompe bejfels kerven moest enz. P. BAARDT. In Groning. is dit woord veel in gebruik.

Oestal, (bij KIL. *oestal*, *oestele*, *oestael*, *oijstal*, *oostal*) z. n.; meerv. oestalen, (oestelen). Een stormtuig, hetwelk men oudtijds in het belegeren van steden gebruikte, om daarmede zware pijlen te werpen; de *catapulta* der Romeinen. Men vindt het driemaal bij M. STROKE gebruikt, zonder dat eene der plaatsen het geslacht beslist. Ook een verheven tuig, waarin men misdadigers, welke men pijnigen en uitrekken wilde, ophing: ende greep SINTE VINCENTIUS, ende lieten hangen in een oestel, en lieten wtrecken. DER SIELENTROEST. Eindelijk, beteekende het eenen stut, bij KIL. *statumen*. HUYDEOPER zegt: mogelijk is het, in zijnen oorsprong, niet anders dan hoogstel.

Oesten, zie *oogsten*.

Oester, m., meerv. oesters, oesteren. Een bekende schelpvisch. Zamenstell.: pareloester. — Oesterbaard, oesterbak, oesterbank, oesteretor, oesterhuis, oesterkreek, oesterman, oestermeisje, oesterpastei, oesterplaat, eene kreek, waar oesters groeijen; oesterput, eene ondiepte, waar men oesters plant, om vet te laten worden; oester-

schelp, oesterschip, oesterschuit, oesterton, oester-
vat, oestervaatje, enz.

De naam van dezen schelpvisch is in vele talen
gelijk. Hoogd. *Auster* en *öster*, neders. *oster*, zw.
ostr, angels. *ostre*, eng. *oyster*, fr. *huître*, ital.
ostrica, sp. *ostr*, bretaun. *istr*, lat. *ostreum*, gr.
οστρεον.

Oever, m., meerv. oevers. Waterkant, zool
van vaste aarde langs een water: digt bij den
oever. Hoogvl. In het bijzonder, zeestrand:
Zant aan den oever der zee. BIJBELV. De kant
of rand eener rivier: voor JEPHTHA vlucht naar
d'oevers der Jordaen. VOND. De uiterste rand,
of kant eens dings: op den oever des grafs.
Oneig.: aan den oever des doods. Zamen.: oever-
aas, anders *hast*; oeverzand, enz.

WACHTER. leidt het van het oude *aa*, *au*, water,
en *weer*, een dam, af.

Of, (oul. ook oft, ofte), een voegwoord, waar-
van men zich, in het gemeen, in twijfelachtige of
onzekere omstandigheden bedieut, vereischende,
zoodra er niets stelligs of volstrechts gezegd wordt,
eene aanvoegende wijs: ik zal vragen, of hij het
zich nog wel herinnert. Zij twijfelden zeer, of het
dus voorgevallen ware. Men gebruikt het ook
voor *als of*: hij gelaat zich, oft hij dier partije
gunst toedroeg. HOORT. Men vindt het ook als
een voegwoord van toestemming, toegeving: of gij
dat zegt, het kan niet baten. Ik weet niet beter,
of hij is dood. De Ouden schijnen het ook voor
zoo, *indien*, gebruik te hebben: of ghi Latijn ver-
staet. GULD. TR. Hoogd. *ob*, eng. *if*. Als een
voegwoord van uitsluiting, onderscheiding, ook wel
van opheldering: hij moet te laat uitgereden zijn,
of een ongeluk gekregen hebben. Menigmaal dient
het tot verklaring of opheldering: Tartarus eme-
ticus, of braakwijnsteen. In het gemeene leven,
gebruikt men het dikwijls, om een onzeker getal
uit te drukken: eene el of zes. Een stuk of tien.
Hoogd *oder*, neders. *edder*, eng. *or*, lat. *aut*, gr.
ἢ, ἢτε, ἢτοι, hebr. **וְ**, arab. **وَ**.

Offer, o., meerv. offers, offeren. Elk zichtbaar
ding, hetwelk men der Godheid, tot een teeken
van zijne eigene overgaaf aan Dezelve, toebrengt:
een bloedig offer, of slagtoffer, als het in een le-
vend dier bestaat, dat geslagt wordt. Verder, elke
zaak, welke men, ten teeken van eerbiedige on-
derwerping, aan het Opperwezen toewijdt: laat uw
hemelsch rijkgezagh 't gebrekkigh offer hier ver-
dragen. POOR. Wijders alles, wat, tot instand-
houding van de plegtige godsdienst en hare dien-
naars, gegeven wordt. Van hier alle andere ge-
dwongene giften, met hoog gezag gevorderd: hij
moet ten offer komen. In oneigenlijke beteekenis,
is het eene zaak, den eigendom van welke men,
om eens anders wil, varen laat; als ook een voor-
werp, waarop eens anders schuld overgedragen
wordt; en verder elk ding, dat het voorwerp van
een kwaad is, dat door anderen aan hetzelfde toe-
gevoegd wordt; wanneer het beeld van een bloe-
dig offer ontleend is: hij werd weldra een offer
van de woede des volks.

Zamenstell.: avondoffer, braudoffer, dankoffer,
heloffer, lijkofter, morgenoffer, schuldofter, slag-
toffer, zoenoffer, enz. Voorts: offerambt, offer-
beest, offerbloed, offerbus, offerdienst, offerdier,
offergeld, offergewaad, offerhuis, offerkelk, offerkist,
offerkleed, offerkroek, offermaal, offermes, offerpen-
ning, offerplegtigheid, offerpriester, offervat, offer-
vinder, voor iemand, die het offer nasporende, on-

derzoekt, vindt en voorzegt, wat te gebeuren staat;
offerwet, offerwijn, enz.

Het heeft eenige overeenkomst met het lat.
offerre, *obferre* en het gr. επιφορα. Wij hebben
een oud woord *beren*, dragen, waarvan *opbeuren*;
zoodat het eene letterlijke overzetting van de la-
tijnsche uitdrukking kan zijn. Zoo heet in het
angels. *tober* een offer, van *toberan*, toebrengen,
als zeidet gij *toebeuren*.

Offerande, v., meerv. offeranden. Het zelf-
de als *offer*: door eene kostelijke offerhande. VOND.
Het is een onduitsch woord, uit het fr. *offrande*,
van het bastaardlatijn *offerenda*, zonder *h* te spel-
len, waarvoor men, in goed nederduitsch, zegt *offer*.

Offeren, b. w., ik offerde, heb geofferd. Een
offer aan de Godheid brengen: zijn heerlijke uit-
vaart, om den Goden te offeren. BOGAERT. Uit
eerbiedigheid schenken: 'k dacht mijn schoone een
zoet rozenkranseje t' offeren. POOR. Prijsgeven,
aan eens anders geweld overgeven: D'Egyptische
bloodaert heeft aan CEZARS haet door schelmische
list de zuil van uw' Staet geofferd. J. DE HAES.
In het gemeen, schenken, geven: zij offert haren
zoon de wapens van VULKAAN, het harnas, schild,
en degen. VOND. Zamenstell.: opofferen. Van
hier offeraar, offering, bij HOOGSTR., enz.

Officier, m., meerv. officiers, officieren. Uit
het fr. *officier*. In het gemeen iemand, die een
openbaar ambt bekleedt. Zoo noemen wij nog
eenen schout *officier*, of *hoofdofficier*. In de ge-
wone beteekenis, is het een bevelhebber bij het
krijgsvolk; ook wel bij de gewapende burgerij.

Ofschoon, voegwoord van toegeving; hoe-
zeer, alhoewel. Het enkele *schoon* wordt meest
gebruikt. Het is zamengesteld uit *of* en het voeg-
woord *schoon*. Zie *schoon*.

Oge, zie oog, oge.

Oi, tusschenwerpsel, zie och.

Oir, zie oor.

Oirbaar, enz., zie oorbaar.

Oker, (oudtijds ook *okkr*) m. Eene verwo-
soort, die uit zuivere metalen, door zuur opgelost,
gemaakt wordt, en, naar den aard der metalen,
hare kleur heeft. Men vindt *gelen oker* en *rooden
oker*, anders *engelsch bruin* genaamd. Vier man-
nieren van verwen — den ghelen oker een van
die vieren. VAN MANDER.

Hoogd. *Ocher*, *Ocker*, fr. *ocre*, *ochre*, eng. *ochre*,
ital. *ocra*. Het is uit het lat. *ochra*, en gr. οχρα:
αχρα; is bleek, bleekgeel.

Okkernoot, (okernoot) v., meerv. okkerno-
ten. Walnoot, groote noot. Van hier okkerno-
tenboom, in het oudvlaamsch *okeler*. TEN KATE
brengt de eerste helft des woords tot het angels.
ecan, *ican*, vermeerderen, waarvan ons oude *oeken*;
om de uitstekende groothed van deze noot.

Oksel, m., meerv. oksels, okselen. Hollig-
heid onder den arm: de elle tot den oxel toe ge-
nomen. BIJBELV. Zamenstell.: okselhaar, oksel-
schrooi, okselstuk, in een hemd; okselstank. Bij
UDAAN vindt men *knieoksel*. Misschien uit het
lat. *axillo*, fr. *aisselle*, hoogd. *Achsel*.

Okshoofd, o., meerv. okshoofden. Een zer-
ker groot vat voor wijn of bier. Bij KIL. luidt
het *ockshood*, *oghshood* (*hoofd* bij HUYG. voor *hoofd*),
gelijk de Dortenaars somtijds ook nog zeggen)
neders. *ozhoofd*, hoogd. *Ozhoft*, eng. *hoghshead*, zw.
oxhufud. Waarschijnlijk is ons woord het oors-
pronkelijke, in andere talen overgenomen. Mis-
schien is, bij eene of andere gelegenheid, eene

grootere soort van wijnvaten met eenen ossenkop geteekend, dat tot deze benaming aanleiding kan gegeven hebben.

Oleander, oleanderboom, zie *rozenlaurier*.

Olie, v., meerv. oliën. Eene vloeijende vette stof, die zich in water niet of zeer weinig laat oplossen, ligt brandbaar, en uit velerlei lichamen getrokken: olie van amandelen, leliën, rozen, raapzaad, enz. Olie persen. Olie slaan. In het gemeene leven, heet men raap- of lijnolie slechts *olie*. Zoo noemt men ook olie van oljven, in het dagelijksche leven, *olie*, of *boomolie*. In de Overzetz. van den Bijbel wordt de olijfolie altijd slechts *olie* geheeten. De heilige olie, het laatste oliescl. De Edelen en Grootten smecten olie in het vuur der burgerlijke beroerte, maakten dezelve nog heviger. **WAGENAER**. *Olie* heeft, in de samenstelling van eenige woorden, ook wel de beteekenis van eenen olij, als: oliëknods, oliëloof, beide woorden bij **POOR**, oliërots, bij **MOONEN**. Van hier olieachtig, olieachtigheid. Samenstell.: oliëbak, oliëblok, oliëboom, (oul. voor *olijboom*: haelt twighen des oliëboems. **BIJBEL**, 1477) oliëdroesem, oliëhef, oliëkan, oliëkoek, oliëkruijck, oliëmolen, oliëpers, oliëpot, oliërijck, oliëslager, oliësteen, oliëton, oliëvat, oliëverw, oliëverkooper, oliëzacht, bij **CAMPH**. enz. — Balsemolie, boomolie, nootolie, rottingolie, enz.

ISIDOR. *ole*. **OTFRID**. *oli*, hoogd. *öhl*, nekens. *ölje*, **ULPHIL**. *aley*, zw. *olja*, angels. *ele*, eng. *oil*, pool. *oley*, fr. *huile*, ital. *oglio*, lat. *oleum*, gr. *ελαιον*. De oorspronkelijke beteekenis schijnt die van een vloeibaar, vetachtig lichaam geweest te zijn; van hier, dat in het engels. zwaar, vet en voedzaam bier *eala* heet, eng. *ale*, zw. *oel*, neders. *öhl*, waarmede men *ουλα*, dat bij **EUSTATHIUS** voorkomt, kan vergelijken. Zie ons *aal*. Van hier het bedr. v. *oliën*, met olie bestrijken, waarvan oliësel.

Olifant, (elefant) m., meerv. olifanten. Een Indisch dier, misschien het grootste van al de viervoetige dieren. Samenstell.: olifantsbeen, oneig, een heel dik been; olifantspapier, zeer groot papier; olifantsnuit, olifantstand. *Olifant*, *elefant* is uit het lat. *elephas*, gr. *ελεφας*. Gelijk het dier, zoo is deszelfs naam zeker uit het oosten. **SCHINDLERUS** leidt het van het arab. *pil*, met het lidwoord *al*, *el*, af. Zeker is het, dat ivoor, in de chald. Overzetz. van den Bijbel, tanden van den *Pil* heeten. **BOCHART** meent zelfs, dat de naam van den Olifant, bij de Ethiopiërs, Egyptenaars bewoners van het uiterste Indië, *Pil* zoude geweest zijn. Dit dier zoude dan, uit hoofde zijner verbazende grootte, dezen naam dragen, daar פִּיל, bij de Arabieren, in wasdom en grootte toenemen te kennen geeft. **ADELUNG** brengt de eerste lettergreep van dit woord *el*, *ol* tot een oud stamwoord *al*, *el*, hoog, groot. Zie *olm*.

Olijf, m., meerv. olijven. Die boom, uit wiens beziën de boomolie geperst wordt; anders een *olieboom*: den olijf boven alle andere boomen te achten. **VOND**. Reeds van ouds was hij een zinnebeeld des vredes: met gezegenden olijf verciert. **VOND**. Voor de vrucht zelve is het woord vrouwelijk: die met de groene olijf nog praelen kan. **VOND**. Van hier het onverb. b. n. *olijven*: olijven hout. Samenstell.: olijf berg, olijfblad, olijfboom, olijfkran, olijfolie (olijvenolie) olijftak, olijfverwig, olijvenkleur, olijvenooft, olijvenvormig, enz.

Olymp, m. Van het gr. en lat. *olympus*. Eene gebergte in Thessalië, hetwelk zich met eenige

spitsen in de wolken verheft, en in de fabelleer der Grieken en Romeinen, de woning van **JUPITER** en de opperste Goden was.

Olm, m., meerv. olmen. Eene soort van hoog inlandschen boom, behoorende tot de ijpen, hebbende, om de dunne takken ruweren bast, dan de ijpen: en huwt den wijnstock aen den olm **VOND**. Van hier olmboom, olmbosch, olmmei, olmtak.

Hoogd. *Ulme*, angels. *elm*, eng. *elm*, zw. *ulm*, deen. *alm*, ijsl. *almur*, lat. *ulmus*, ital. *olmo*, fr. *orme*. Omdat deze boom, in geheel Europa, inlandsch is, brengt **ADELUNG** al deze namen tot eenen algemeenen oorsprong, tot het oude stamwoord *al*, *el*, hoog, groot; omdat de schielijke groei van dezen boom, tot eene aanzienlijke hoogte, elk in de oogten valt.

Om, (1) een voorzetsel, dat in verscheidene beteekenissen gebruikt wordt. Eenen mantel om den rug hangen. Gelijk een wolf om de volle schaepskooi loert. **VOND**. Een krans van bloemen om het hoofd. Iemand om den hals vallen. Den steven om de west wenden. Om laag komen. Om Pinksteren vertrekken. Om den anderen dag de koorts hebben. Om het leven komen, het leven verliezen; zoo ook: om hals raken. Om neeringe te koomen. **HOORF**. Om iets bidden, vragen, schrijven, spelen, enz. Om wraak roepen. Om loon dienen. Worden niet twee muschkens om (voor) een pennincksen verkocht? **BIJBELV**. Om Gods wil. Hierheen behooren de samenstellingen: daarom, hierom, waarom, nergensom. *Om*, vooraan, op een' brief, of bijjet; doch het gebruik verkiest dan *omme*: omme den Heer enz.

(2) *Om* wordt ook als een voegwoord gebezigd, wanneer men er de onbepaalde wijs met *te* achter plaatst. Hij deed dit, om haar te behagen. Hij gaf den overste onthiet, om zich meester der stad te maken. Hierop zegt **L. TEN KATE**, „van zich meester der stad te maken is volgens het gebruik en buiten duisterheid van zin.” — Zonder *te*. Zoo leest men in onze **BIJBELV**, van: dingen swaar om verklaeren, dat is, om verklaard te worden. Doch er is hiervoor geene genoegzame reden; en zwaar om te verklaren zal wel even duidelijk zijn. Dit voegwoord *om* mag men weglaten, als het geene bedoeling of oogwit aanduidt, als: ik acht het overtollig, om van dit onderwerp meer te spreken; men zegge liever: ik acht het overtollig, van dit onderwerp meer te spreken.

(3) *Om* is laatstelijk een bijwoord. Zoo gebruikt men het, in het gemeene leven: die weg is om. De week is haast om. De wind is om. Om en om, aan alle kanten. Mijn hart keert om en om. **H. SCHIM**.

In samenstelling wordt *om* ook gebruikt; en wel met andere voorzetsels, met bijwoorden en voegwoorden, hetzij voor- hetzij achteraan, als: omdat, omheen, omher, rondom, kortom, daarom, hierom, waarom, enz. Met bijv. naamwoorden: omslagtig, omzigtig, enz. Met zelfst. naamwoorden: omdraai, omweg, omkreits, omhangsel, omkeer, omval, omvang, omvraag, omweg, omzigt, omzwerf, omzwier, enz. Als voorzetsel wordt het ook met werkwoorden zamengevoegd, en is dan een scheidbaar, en dan weder een onscheidbaar voorzetsel, naarmate de verschillende beteekenissen der werkwoorden zulks somwijlen vorderen. Scheidbaar is het in ombuigen, boog om, omgebogen. Onscheidbaar in omringen, omringde, omringd.

Met om zamengevoegde werkw. zijn, b. v.: omarbeiden, ombanden, ombazuinen, ombedelen, ombladeren, omboenen, ombolwerken, ombonzen, ombouwen, ombreijen, ombrieschen, ombrommen, ombruijen, ombrullen, ombuitelen, ombulderen, omdansen, omdelven, omdijken, omdobberen, omdolen, omduwen, (omdouwen) omdragen, omdraven, omdretelen, omdrijven, omdrillen, omdringen, omdroegen, omdruipen, omdrukken, omdwalen, omfladderen, (omflodderen) omgapan, omgieren, omgooijen, omgrabbelen, omgraven, omgroeijen, omgrijpen, omhaken, omhakken, omhanden, omhebben, omhinken, omhippen, (omhippelen) omhoepelen, omhooren, omhouden, omhouwen, omhuilen, omjagen, omjanken, omkaatsen, omkullen, omkappen, omkegelen, omklappen, omklimmen, omkliuken, omkneden, omknellen, omknikkeren, omknippen, omknoeijen, (omknooijen) omknoopen, omkogelen, omkorsten, omkouten, omkrauwen, (omkrouwen) omkreelen, (omkrielen) omkreuken, omkrijgen, omkrijshen, omkrommen, omkronkelen, omkruijen, omkruipen, omkruisen, omkunnen, omlangen, om laten, omleppen, omlichten, omlijmen, omlikken, (omlekken) omlobberen, omloeijen, omlommeren, omliuken, (omsluiten) om lullen, ommaken, ommangelen, ommennen, ommeten, ommorsen, ommarijken, omnarren, ompakken, ompalen, ompappen, omplakken, omploegen, omploojen, omragen, omraken, omrasteren, omratelen, omreiken, omridsen, omrieken, (omruiken) omruilen, omschaven, omschenken, omschepen, omscheren, omschieten, omschikken, omschooijen, omschoppen, omschorsen, omschreeuwen, omschudden, omschuiven, omschuren, omsjoken, omsmakken, omsmeden, omsmelten, omsmeren, omsmijten, omsnijden ompaden, ompartelen, ompatten, ompelden, ompitpen, omstaan, omstapen, omsteken, omstemmen, omstikken, omstommelien, omstormen, omstorten, omstrijken, omstrikken, omsturen, omtellen, omtieren, omtimmeren, omtoben, omtoomen, omtonnen, omtooveren, omtrommen, omtrompetten, omvliegen, omvlieten, omvlijen, omvoeren, omvorschen, omwaggelen, omwaren, omwassen, omwassen, (omgroeijen) omwelen, omwerken, omweven, omwiegen, omwimpelen, omwischen, omwisselen, omwitten, omzaaijen, omzadelen, omzagen, omzakken, omzeggen, omzenden, omzitten, omzwemmen, omzwenken, omzwerfen, omzwicken.

Om de voetmaat, gebruiken de Dichters dikmaals *omme* voor *om*: ommezwaaijen, ommezwerfen: Beschouw een oogenblik mijn deerlijk ommezwerfen. L. W. VAN MERKEN. De Ouden gebruiken somtijds, in zamenst. *om* voor *ont*, als: ombijt voor ontbijt, ombieden voor ontbieden, enz.

Dit oude voorzetsel luidt reeds bij ISIDOR., KERO en anderen, *umbi*, *umbe*, waarmede het grieksche *αμφι* en het lat. *amb* overeenkomen. In het angels. is het *umb*, *yumb*, hoogd. *um* en oudtijds *umb*, *zw. om*, ijsl. *um*, wall. *am*, deen. *omme*, finl. *umbi*. Het denkbeeld van enen grooteren omslag, in tegenstelling van den kortsten weg, is zeker het oorspronkelijke.

Omarmen, b. w., ik omarmde, heb omarmd. Met de armen omvatten, omhelzen: Menigh jongeling omarmt een halfrotte queen. JONCTIJS. Van hier omarming.

Ombereu, zie *lombereu*.

Ombekuen, b. w., ik beukte om, heb omgebeukt. Door beuken omwerpen, ter neder werpen: vrou Weelde heeft met haer' weeke zeden

meer steden omgebeukt. De DECK. Muuren, tweemaal omgebeukt. VOND.

Ombijt, ombijten, zie *ontbijt*, *ontbijten*.

Ombinden, b. w., ik bond om, heb omgebonden. Om zich of om een ander ding binden: zijnen gordel omgebonden hebbende. Ik ombond, heb ombonden. Met iets omwinden: gordde hem met den riem des Ephods, ende ombond hem daar mede. BIJBELV. Van hier ombinding, ombindsel.

Ombblazen, b. en o. w., ik blies om, heb omgeblazen. Bedr., door blazen doen omvallen: een kaartenhuisje omblazen. Onz., met *hebben*, door middel van een blaastuig alom bekend maken: inmiddels had TAXIS met drie trompetten doen omblaazen. HOORT.

Omboorden, b. w., ik boorde om, heb omgeboord. Rondom met een boordsel beleggen, ook in den vorm van enen boord of rand maken. Ik omboorde, heb omboord. In deze vervoeging, komt het in den verhevenen stijl on-eigenlijk voor, in den zin van omringen: eene vallei met bergen omboord. Zie, hoe d'ondergaende zon de wolken omboord heeft met goud. Overzett. van HERR.

Ombraaijen, b. w., ik braaide om, heb omgebraaid. Een schipperswoord, beteekenende omwenden, omkeeren, denkkelijk door middel van het zoogenaamde braadspit.

Ombraassen, b. w., ik braste om, heb omgebrast. Door middel van den bras, op een schip, de ra en het zeil omhalen.

Ombrengen, b. w., onregelm.; ik bragt om, heb omgebracht. Omdragen: de nieuwspapieren ombrengen. Van hier ombrenger, ombrengster. Voorts: breng het glaasje nog eens om, zegt men, als de vrienden, in eene rij, om de tafel zitten. *Ombrengen* is ook een schipperswoord: het schip ombrengen, hetzelfde omwenden, omdraaijen. Verkwisten, doorbrengen; eene meest verouderde beteekenis: die heeft sonder vrucht zijn dag n omgebracht. J. CATS. Die zijn erfgoet schandelijk omgebracht heeft. D. PHILIPPI handboeckken. De gewone beteekenis van dit woord is die van om het leven brengen, van het leven berooven: zich zelve ombrengen. Hij is door verraad omgebracht. Het woord zelf beslist wel niet de wijs, waarop men van het leven beroofd wordt, noch duidt aan, of zulks naar recht geschiede of niet; echter gebruikt men het nooit, dan van eene onregtmatige beneming van het leven.

Ombuigen, b. en o. w., ik boog om, heb en ben omgebogen. Bedr., iets, dat regt is, in eene bogt zetten; ook iets, dat reeds gebogen is, in eene andere rigting buigen. Ook onz., met *zijn*: het mes buigt om. Van hier ombuiging.

Ombuiten, zie *ruilebuiten*.

Omdat, redenegevend voegwoord; vermits, dewijl, doordien: omdat gij zulks verkiest, zal ik er mij naar schicken.

Omdeelen, b. w., ik deelde om, heb omgedeeled. Bij gedeelten omgeven, zoo dat elk het zijne krijgt: het omgedeeled gouden en zilveren laken. HOORT. Van hier omdeeler, omdeeling.

Omdoen, b. w., onregelm.; ik deed om, heb omgedaan. Los omwinden: doe er een doekje om. Een wijd kleed omhangen: deden sij hem enen purperen mantel om. BIJBELV. Zie *aandoen*.

Omdraaijen, b. en o. w., ik draaide om,

heb en ben omgedraaid. Bedr., in eene tegen-gestelde rigting draaijen: de kraan van eene koffij-kan omdraaijen. Eene duif den nek omdraaijen. Om zijne as draaijen: een rad omdraaijen. Al draeit de wijzer kort den dag om. VOND. *Zich omdraaijen*. Fig., veranderen: daer uwe meening de geheele werelt omdracien wil tot een ongemeen groot gasthuis. Overzett. van HERV. Onz., om zijne as bewogen worden: de molen draait om. Eer d' aerde op haren as omdraaide. H. SCHIM. Oneig., nit wankele grondbeginsels en om eigenbelang, in het openbaar, zich anders dan voorheen gedragen; in den vertrouwelyken stijl: hij is omgedraaid. Van hier omdraaijing.

Omdragt, v., meerv. omdragten. Het omdragen: de omdragt van den heiligen ouwel. Zij heeft plegtige omdragten van hetzelfde ingesteld. HAMELsv.

Omdrinken, o. w., ik dronk om, heb omgedronken. In het ronde drinken: welaen, nu eenmaal omgedronken tot eer van 't gulden jaargtij. POOR.

Omdwarlen, (omdwerlen) o. w., ik dwarlde om, heb omgedwarld. Dwarlend omdrijven: met eenen omdwarlenden smooek. VOND. Terwijl de werrelt vast woelt en ommedwerrelt. VOND. Van hier omdwarling.

Omgaan, o. w., onregel.; ik ging om, heb en ben omgegaan. Zich om zijne as draaijen: het rad is al tienmaal omgegaan. In eenen kring rondgaan: laet schael en roemer nu vrij omgaan. POOR. In engere beteekenis, eenen omweg maken: hij is wel drie uren omgegaan. In verdere figuur, sammelen, talmen: dit was met kracht sonder omgaan, dat si dit hebben ghedaen. M. STOKe. Hier en daar gaan: de wachters, die in de stad ommezingen. BIJBELV. Met het zakje in de kerk omgaan. Verder, wordt dit werkwoord nog op de volgende oneigenlijke manier gebruikt, als voor behandelen, met *hebben*: hij heeft veel met wol, met vlas, met koopmanschap omgegaan. Hij gaat altoos met logens om. Wij hebben noijt met pluimstrijkende woorden omgegaan. BIJBELV. Verkeeren, gemeenzamen omgang hebben: hij weet met de grooten om te gaan. Bejegenen, behandelen: vriendelijk met iemand omgaan. Gebeuren, voorvallen, te doen zijn: er is in de verledene week niet veel omgegaan. Er gaat veel om in de wereld. Die weet, wat in het hart der menschen omgaat. Het woord wordt ook onscheidb. gebruikt: ik omging, heb omgaan. Rond reizen: ende JEZUS omginck alle de steden ende vleecken. BIJBELV.

Omgang, m., meerv. omgangen, De daad van omgaan. Eene plegtige omdragt: den omgang des gewijden ouwels bijwonen. Daer MICHAL dien ommevang (der ark) beschimpt. VOND. Een uiteinde, wanneer eene zaak om is: nac omganck der bestemde jaren. LANDR. VAN VEL. Verkeering: gemeenzamen omgang met iemand hebben. Wiens ommevang mij steeds verblijdde. J. DE HÆs. Een gang, op welken men om een gebouw rond gaan kan: een toren met twee omgangen.

Omgelanden, m., meerv. Die in omgelegene landen wonen: maar d' omgelanden hadden grooter vaar van besprongen te worden. HOOFt.

Omgeven, b. w., ik gaf om, heb omgegeven. In het ronde geven: de kaart omgeven. Ik omgaf, heb omgeven. Aan alle kanten insluiten: tsamen

omgeven sij mij. BIJBELV. Oneig.: hij is met heerlijkheid omgeven. Van hier omgeving.

Omgieten, b. w., ik goot om, heb omgegoten. In eene andere ruimte gieten. Door hersmelten in eenen anderen vorm gieten; oneigenlijk: wetkenners — zijn, giet hen Godts genac niet om, voor Godt ondeugend. M. L. TJDW. Ik omgoot, heb omgoten. Aan alle zijden begieten: het ligchaam was omgoten van ijzor en metael. D. HEINS. Oneig.: zoo ijder schepsel is met sterflicheijd omgoten. DE BRUNE. Van hier omgieting.

Omglijden, o. w., ik gleeed om, ben omgeleden. Met gemak, om zijne as gaan: onder 't ommezglijden van zoo veel raden. VOND.

Omgloriën, b. w., ik omgloriede, heb omgloried. Met heerlijkheid en luister omgeven. Men treft dit ongewone woord bij VOND. aan: hij droomde een God te zien, omglorijt hier beneen.

Omgorden, b. w., ik gordde om, heb omgegord. Iets met eenen gordel rondom vastnaken. Ik omgordde, heb omgord. Eenen gordel aandoen: laet uwe lendenen omgordet zijn. BIJBELV. Oneig., in den verhevenen stijl: om u met wrack 't omgorden. H. SCHIM. Omgort met steene muuren. VOND. Van hier omgording. Reeds bij OTFRID. *umbigurtan*.

Omgrabbelen, o. w., ik grabbelde om, heb omgegrabbed. Al grabbelend aan alle kanten grijpen.

Omgrenzen, b. w., ik omgrensde, heb omgrensd. In grenspalen rondom insluiten: de magtigste gewesten, die Neerlandt omgrensden. HOOFt.

Omgroeijen, o. w., ik groeide om, ben omgegroeid. Om iets anders groeijen: ik zuiverde den steen van het mos, dat er omgegroeid was.

Omgroepen, b. w., van het teekenkundige woord *groep*, eene vereeniging van beelden, ik omgrocpte, heb omgrocpt. Groepswijze omringen. Het is een woord, dat bij de Ouden niet gelezen wordt. In een hedendaagsch schrift zegt iemand: kindertjes vervulden in eene treurige doch deftige houding het tooneel, de tombe teekenachtig omgropende.

Omhaal, m., zie *omhalen*.

Omhalen, b. w., ik haalde om, heb omgehaald. Onder de voet (voeten) werpen: het huis werd omgehaald. Het onderste boven brengen: een houweel, om den grond om te halen. Om iets halen, of trekken: gij moet er een touw omhalen. Ik haalde er, met krijt, eenen kring om. Van hier omhaal, de daad van omhalen, omtrekking.

Omhalzen, b. w. Van *hals*, anders *smijt* genaamd, een zeker scheepstouw, waarmede men de zeilen inbindt: ik halsde om, heb omghalsd. In storm, door middel van de halzen of smijten, het schip voor den wind omwenden. Van hier omhalzing. *Omhalzen* gebruikten de Ouden ook voor *omhelzen*; doch dan is het onscheidbaar.

Omhangen, b. w., ik hing om, heb omgehangen. Anders hangen: de gordijnen omhangen. Om iets hangen: eenen mantel omhangen. Ik omhing, heb omhangen. Aan alle zijden behangen: eene ledekant, met gordijnen omhangen. Met den tabbert braef omhangen. POOR. Van hier omhangsel.

Omheinen, b. w., ik omheinde, heb omheind. Met eene heining omringen. Wijders, in het algemeen, omringen: zijn stad en staet omheint met een' metaalen muur. POOR. Zich met ruiters en

knechten omheinen zegt **HOOFD**. Van hier omheining.

Omhelpen, b. w., ik hielp om, heb omgeholpen. Dooden, op eene onregtmatige wijze van het leven berooven. Het naamwoord *leven* is bij dit werkwoord uitgelaten: zeventien van zijnen volke werden bij nacht omgeholpen van de eylanders. **HOOFD**. Alzoo was **SCHAIBONIANUS** onder **CLAUDIUS** omgeholpen. **HOOFD**. **HOOGSTRATEN** verklaart het ook door verkwisten, als zeide men: iemand om zijn goed helpen.

Omhelzen, (oul. *omhalzen*) b. w., ik omhelsde, heb omhelsd. Iemands hals met de armen omvatten: en omhelsde hij haar met zoo vierigh een' vriendschap. **HOOFD**. In eenen beschaafden stijl, gebruikt men het ook voor eene vrouw bezwangeren. In het gemeen, omvatten: gij burger-vaders, die de vreesdijf omhelst. **ANTON**. Daar voorts de Dichters, met hunne verbeelding, de geheele levenlooze natuur bezielen, zoo passen zij het *omhelzen* op allerlei voorwerpen toe, en verlevendigen, dus doende, de geschilderde beelden. Zoo zegt **VONDEL**: het veil omhelst den ollem. En elders: de zee omhelst de duin. Zoo gebruikt een ander Dichter het naamw. *omhelzing* van twee beekjes, die, door een boschje vlietende, elkander verliezen; waarna zij elkander weder vinden, en in onderlinge *omhelzing* te zamen vloeijen. Oneigenlijk wordt het tot het verstand en den wil overgebracht, voor, uit volle overtuiging, met een genegen hart iets kiezen: eene godsdienst, een gevoel omhelzen. Omhels 't berou. **POOT**. Van hier omhelzing. Het woord stamt zeker van *hals* af, gelijk **KIL.**, die ook *omhalzen* heeft, het daarom te regt overzet door *injicere brachia collo*. **VONDEL**'s uitdrukking, waar hij van **KADMUS** zegt: hij omhelsde **HERMIONE**, en vatteze om den hals, is zeker niet van eene onaanname herhaling vrij te spreken. **HOOFD** spelt ook eenmaal *omhalzen*.

Omhangelen, o. w., ik hengelde om, heb omhangeld. Al leunende op zijne wicken omzwieren: de mug die om de vlam hengelde enz. Ik omhangelde, heb omhangeld. Rondom hangelen: daer duizend eng'len mijn troon omhang'len. **DE DECK**.

Omher, een voorzetsel bij werkwoorden geplaatst, dienende ter versterking van het enkele voorzetsel *om*, als: omhertrekken, omherzwaaijen, beide bij **HOOFD**: omherzien, bij **VOND**. Dit voorzetsel is altijd scheidbaar: ik trok omher, ik heb omhergetrokken. Zoo zegt **OUAAN**: daar uw naam, omhergevoert op vlerken van de faam.

Omhoepen, b. w., ik hoefte om, heb omgehoept. Eenen hoepel of hoep om iets leggen. **HUGENS** gebruikt het van het dragen van eenen hoepelrok: een' omgehoepte pack, trots eenigh keernen vat.

Omhullen, b. w., van hullen, (*redimire caput, caput tegmine ornare*, bij **KIL.**) ik omhulde, heb omhuld. Een woord, hetwelk ik bij de Ouden niet gevonden heb; men gebruikt het thans, in navolging van hoogl. schrijvers, in den zin van omwinden, schoon men het liefst van het omwinden van het hoofd met enig sieraad behoorde te gebruiken. Oneigenl.: de morgenzon omhuld met gouden stralen. Zie *hullen*.

Omhuutselen, b. w., ik huutselde om, heb omgehuutseld. Kleine stukjes omshudden: Schout **MIXOS** huutselt de lotbus om. **VOND**. Ook is *omhuutsen* in gebruik geweest: waar dattet (ooft) eens

wordt omgehuutsd. **CARS**. Van hier omhuutseling.

Omkaaden, b. w., ik omkaadde heb omkaad. Met eene kade, een dijke, omringen: omkaad griendland.

Omkantelen, (omkantelen, omkenteren) b. en o. w., ik kantelde om, heb en ben omgekanteld. *Bedr.*, door kantelen omwentelen: eenen balk omkanten. (Onz.: de balk kantelt om, is omgekanteld. **H. SCHM** gebruikt het oneig.: ik ben weer schielijk omgekanteld. En elders: doch 'k zie zijn hoop zijns ondank omgekantelt.

Omkeeren, b. en o. w., ik keerde om, heb en ben omgekeerd. Het onderste boven keeren: ik heb mijn kopje omgekeerd. Het binnenste buiten brengen: een kleed omkeeren, anders slechts *keeren*. Het achterste voorwaarts brengen: zij hebben den wagen al omgekeerd *Zich omkeeren*. Oneig., ten grond toe verwoesten: eene stad omkeeren. Veranderen: den godsdienst omkeeren. **HOOFD**. Het is juist omgekeerd, de zaak is juist het tegendeel geworden. Eenen invloed op den wil veroorzaken, waardoor de mensch het tegendeel doet: hij keerde haar herte om, datse sijn volck hateden. **BIJBELV.** Onzijd.: keer om, mijn liefste. **BIJBELV.** Van hier omkeering, omwending, verandering, verwoesting. Bij **OTFRID**. reeds *umbikeran*

Omkiijken, o. w., ik keek om, heb omgekeken. Achterwaarts kijken, omzien: kijk niet naar Sodom om. **H. SCHM**. Ook oneig., zorg dragen: ik zal wel naar hem omkiijken. Ook rond zien, of men ergens iets bekomen kunne: zoo plagt out Rome met te veldwaert om te kijken naer rust voor 't staetsverstant. **POOT**.

Omkleeden, b. w., ik omkleedde, heb omkleed. Eigenlijk, met een kleed omhangen. Oneigenlijk, de voordragt van eene zaak, onder zekere beelden, aan het verstand brengen: verhovene gedachten, met gepaste woorden omkleed. Van hier omkleeding; — omkleedsel: nu mijne heerlijkheid van alle haare omkleedselen beroofd is. **SELS**. Bij **KIL**. vindt men *omkleed*, een kleed, hetwelk men om-laet, een mantel.

Omkomen, o. w., ik kwam om, ben omgekomen. Ten einde komen, omloopen: dus is het jaar weder omgekomen. Hierheen behoort de spreekwijs: het is met hem omgekomen, het is met hem gedaan. Zoo is het uit, ja gansch gedaan, en omgekomen. **POOT**. Aan het einde toe duren: en zoo ruim omkomende middelen. **HOOFD**. Zijn leven, op eene toevallige wijze, verliezen, hetzij door geweld, hetzij anderszins: na 't ommekomen der schildwacht. **VOND**. Van koude en honger, in den brand, in het water, op het slagveld, door het zwaard, enz. omkomen. *Omkomen*, dus gebruikt, is bij uitlating van het woord *leven*: de geheele spreekwijs is: om het leven komen. **ULPHIL**. gebruikt daarvoor *fraquiman*, de Zweden *fürkomma*.

Omkomst, v. Omloop, uiteinde: na omkomst van drie honderd en dertig jaren. Ondergang: wisse booden van **GALBAS** omkooft. **HOOFD**.

Omkoop, m. De daad van omkopen: tot weering van allen omkoop en zijdgangen. **HOOFD**.

Omkopen, b. w., onregelm.; ik kocht om, heb omgekocht. Door geld iemand omzetten en aan zijn snoer weten te rijgen: die 't heilig recht met klinkent gelt omkopen. **H. SCHM**. Van hier omkoopelijk, wien men omkopen kan, bij **HOOFD**. Omkoop, omkoopung.

Omkragen, b. w., ik omkraagde, heb omkraagd. Met eenen kraag omgeven. In den verhevenen stijl, gebruikt men het voor omringen: sommige (eilandjes) met ried omkraegd. Overz. van HERVEY.

Omkransen, b. w., ik omkranste, heb omkranst. Met eenen krans omgeven: 't wil ook zijn hoofd omkransen zien met koninklijke prael. DE DECK. De dooden omkransen. VOND.

Omkreits, m., meerv. omkreitsen. Eigenlijk, eene kromme lijn, die om eene ronde vlakke sluit. In het gemeen een omtrek: wiens krunkeligen ommekeers verstrekt een zomerzonereis. VOND. Binnen den ommekeers van drie muuren. VOND.

Omkring, m., meerv. omkringen. Omkreits. HOOGSTR. heeft dit woord, als ook HOOGVL.: de jonkers slaan een' wijden ommekring.

Omkroneen, b. w., ik omkroonde, heb omkroond. Met eene kroon omgeven: die u drymael 't hoofd met heilig goud omkroont. DE DECK.

Omkrullen, (oul. ook *omkrollen*) b. en o. w., ik krulde om, heb en ben omgekruld. Bedr., kruisgewijze ombuigen: het haar met gloenden priem en ijzer omgekrolt. VOND. Wanneer de Razernij de lippen ommekrult. HOOFD. Onz., met *zijn*: zijn haar krult zonder ijzer om.

Omkuijeren, o. w., ik kuijerde om, heb en ben omgekuijerd. Omwandelen: wij hebben wat omgekuijerd. Met *zijn*: wij zijn den wal omgekuijerd. HOOFD gebruikt het voor mijden, eenen omweg maken, de zaak niet vlak uit zeggen: kuierden zij, buiten V. SPASIANUS naam, om.

Omland, (ommeland) o., meerv. omlanden. Omliggend land, dat zich rondom eene plaats uitstrekt. Het meerv. getal, gemeenlijk *Ommelanden* gespeld, beteekent de landstreek, die zich om de stad Groningen heen strekt, in zoo ver dezelve, met de stad, een gewest uitmaakt. Van hier omlandsch: eene omlandsche reis doen, eenen grooten omweg in het reizen nemen: ook, eene groote wandeling in het ronde doen. Omlander: de omlander heeren.

Omlaveren, o. w., ik laveerde om, ben omgelaveerd. Laverend omzeilen: wij laveerden 't aardrijk om. ANTON.

Omlegeren, b. w., ik omlegerde, heb omlegerd. Met een leger omringen: daarentussen heeft CIVILIS Vetera omleegert. HOOFD. Als men het onz. gebruikt, is het scheid.: zij zijn om de stad gelegerd.

Omleggen, b. w., ik legde (leide) om, heb omgelegd (omgeleid). Het onderste boven leggen: een schip omleggen, met de kiel om hoog leggen. Eene wending van iets, dat regt staat, op zijde maken: hij legt het mes om, hij maakt de snede stomp. Geld omleggen, hetzelfde uitzetten. De kaarten omleggen, omgeven, omdeelen. Ik omlegde (omleide), heb omlegd (omleid). Rondom leggen: sij vulden een spongie met edik, ende omléidense met hijsope. BIJBELV. Van hier beteekent het ook omboorden: de onderkeurs, die met een groote zilvere kant omleid was. VAN HREMSK. Van hier omlegging, omlegsels, anders *belegels*.

Omleiden, b. w., ik leidde om, heb omgeleid. Door eenen omweg leiden: maar Godt leydde het volck omme. BIJBELV. Met zich in gezelschap omvoeren: eene vrouw met zich omleiden. Naar zijnen wil omwenden: wij leyden

daarmede haer geheel ligchaem om. BIJBELV. Oneig., verschalken, om den tuin leiden: hij wist hem aardig om te leiden. Van hier omleider, omleiding.

Omliggen, o. w., ik lag om, heb en ben omgelegen. Omgevallen zijn: de koets ligt om. Omgebogen zijn: het mes ligt om. Rondom liggén, met *zijn*: de landen, die om de stad gelegen zijn. Het omliggende land. De bloemen van 't omgelegen velt. POOR.

Omloeren, o. w., ik loerde om, heb omgeleerd. In het ronde loeren: omloerende, gelijk een arend. ANTONID.

Omloop, m., meerv. omloopen. De beweging van een ligchaem om zijne as: stuit het rad in zijnen omloop. De beweging van een ligchaem in eenen kring: de omloop der zon. In verdere beteekenis: de adren zijn met kunst gemaakt, om den gergelden omloop des bloets te bevorderen. De omloop der onderaardsche wateren. Papieren geld in omloop brengen. Bij KIL. heet het springvuur, omdat het, uit zijnen aard, rondom het ligchaem loopt, *de omloop*. Ook beteekent het eenen rand, waarop men rondom iets loopen kan: een toren met twee omloopen.

Omloopen, o. en b. w., ik liep om, ben en heb omgelopen. Onz., om zijne as loopen: het rad is van zelf omgelopen. In eenen kring loopen: sommige heinnelighamen loopen in uitgestrektere loopbaan om, dan enz. Hier en daar loopen: bij alle huizen met de schaal omloopen. Eenen omweg maken: gij zijt wel een uur omgelopen. Oneig.: het hoofd loopt mij om. Verder: zoolang het bloed in mijne aderen zal omloopen. Eene andere rigting nemen: de wind is omgelopen, in het gemeene leven, *de wind is om*. Men dorst de voorzeilen niet roeren, om voor den wind om te loopen. BÓGAERT. Bedr., in het loopen omwerpen: hij liep het kind om. Van hier omlooper, ook oneig., een boom, waarop de wever het deel van het afgewevene web oprolt — omlooping.

Ommantelen, b. w., ik ommantelde, heb ommanteld. Eigenlijk, met eenen mantel omhangen. Men neemt het altijd oneigenlijk, en wel in den hoogdravenden stijl: niet ommanteld met snij — oft groefwerk. Overz. van HERVEY.

Ommeland, zie *omland*.

Ommuren, b. w., ik ommuurde, heb ommuurd. Met eenen muur rondom insluiten; in den deftigen stijl.

Omnevelen, b. w., ik omnevelde, heb omneveld. Met nevel omgeven: door de wolcken omnevelt. J. DE BRUNE.

Ompaaren, (oul. *ompeerlen*, *omperlen*) o. w., ik ompaarde, heb ompaard. Met paaren omgeven; een dichterlijk woord: ompeerde vingers. VOND.

Omperken, b. w., ik omperkte, heb omperkt. Met een perk of eene beslotene plaats omsluiten: dees' soort en zal met kloosteren noch koten 'omperken zijn. DE DECK. Van hier omperking.

Omplanten, b. w., ik plantte om, heb omgeplant. Rondom iets planten: ik heb er jonge telgen omgeplant. Ik omplante, heb omplant; met iets rondom beplanten: een dijk, met boomen omplant.

Omploffen, o. w., ik plofte om, ben omgeploft. Omvallen, dat het ploft: het pain der omgeplofte poort. VOND.

Ompooijen, o. w., ik pooide om, heb omgepooid. Omdruken: wij zullen eens ompooijen, as alle ding klaer is. Hooft. Een woord in den vertrouwelijken stijl.

Ompraten, b. w., ik praatte om, heb omgepraat. Door praten tot een ander voornemen brengen: om omgepraet mij listigh van kant te hebben. VOND.

Omrammen, b. w., ik ramde om, heb omgeramd. Door middel van eenen stormram omwerpen: 't aeloude sardis wert endlijk omgramt. Poot. Omgeramde muren. VOND. Voor *omrammen* zegt men ook *omrammeijen*.

Omranden, b. w., ik omrandde, heb omrand. Met eenen rand omringen; voorts randswijze omringen: zag ik 't groot Horebs bosch een blikkig vuer omranden. VOND. Een offerschael met parel omrants. ANTON.

Omrede, v., meerv. omreden. Een omschrijvend voorstel: dat se de bijtende waarheid met een verbloemde omreden in het binnenste indringen. CATS. Van hier het veroud. bedr. w. *omreden*.

Omreis, v., zie *omreizen*.

Omreizen, o. en b. w., ik reisde om, ben en heb omgereisd. Onz., rondom den aardbol reizen: hij is de wereld driemaal omgereisd. Hier en daar reizen: zij heeft van zijn leven veel omgereisd. In het reizen eenen omweg maken: wij zijn veel omgereisd. Ik omreisde, heb omreisde. Bedr.: gij omreijst zee en lant. BIJBELV. Terwijl PETRARCHUS geest omreist des aardrijks kinnen. Hooft. Van hier omreizer. BIJBELV. — Omreizing, liefst *omreis*, een togt in het ronde.

Omremmen, b. w., ik remde om, heb omgeremd. Stijf ombinden; het woord wordt in Geld. en Gron. gebruikt. Het touw dat er omgeremd was enz.

Omrennen, b. en o. w., ik rende om, heb en ben omgerend. Bedr., in het rennen onder de voet (voeten) werpen, omwerpen: zou ick niet weten, hoe mijn broeder omgerent, in 't renperck raekte om hals. VOND. Onzijd., met *zijn*: zij zijn wijd en zijd omgerend. VOND. gebruikt het onscheidb., als een bedr. w.: des hemels blaauwe tent Gij daeglijx ommerent.

Omrid, w., zie *omrijden*.

Omrijden, b. en o. w., ik reed om, heb en ben omgereden. Bedr., rondom iets rijden: de stad omrijden. In het rijden omstooten: een kind omrijden. Onz., in het ronde rijden, hier en daar rijden: wij hebben in de stad omgereden. Een omweg in het rijden maken: wij hebben gisteren omgereden. Van hier omrid, het omrijden.

Omrijten, b. w., ik reet om, heb omgereten. Door rijten omscheuren, omwerpen: sij sulen uwe hujsen omrijten. DORES.

Omring, m. Omkreits, omvang: die 's Werelds wijden ommering bewaekt. CAMPH. De ommering der eeuven. BIDLOO.

Omringelen, voortdur. b. w., ik omringelde, heb omringeld. Eigenlijk, met vele zaken ringswijze omgeven: omringelt met den stoet van lijfwacht. Hooft. Zij omringelen den Overste van 't leeger. Hooft. Een schaar u sal omringelen. VOND. Van het volgende *omringen*.

Omringen, b. w., ik omringde, heb omringd. Eigenlijk, met eenen ring omgeven. Van hier oneigenlijk: geen schooner glans omringt den hals der duiven. Poot. Men gebruikt het meest-

al voor op alle zijden omgeven, waardoor de vrije beweging gehinderd wordt: sij hadden mij omringt als bijen. BIJBELV. Ten goede omgeven: staag omringe u 's Hemels vrede. Poot. Van hier omringing.

Omrinkken, o. w., ik rinkinkte om, heb omgerinkint. Aan alle zijden loopen en rinkinken: gelijk men den stoet der dolla Bacchusschaaren zag omrinkinken. HOOGVL.

Omroepen, o. en b. w., ik riep om, heb omgeroepen. Aan alle kanten rond gaan en roepen. Van hier omroeper.

Omroer, m. Het omroeren: tot ongelooflijken omneroer aller zinnen en zielen. Hooft.

Omroeren, b. w., ik roerde om, heb omgeroerd. Door elkander roeren: 't water van de omgeroerde zee. Poot. Van hier omroering, omroersel. Hooft.

Omrullen, b. en o. w., ik rolde om, heb en ben omgerold. Bedr., omwentelen: eenen steen enz. omrollen. Om iets heeu rollen: rol de mat er om. Onz., met *zijn*; omtuimelen: rol niet om. Rondom den omtrek rollen: moet ik de starren net, geregeld om zien rollen. H. SCHIM.

Omrukken, b. en o. w., ik rukte om, heb en ben omgerukt. Bedr., met geweld omtrekken: daer onrecht en geweld paleizen ommerukt. VOND. Om een ligchaam heen met snelheid doen voortbewegen: deze heeft de Lusitaensche schepen Arijken omgerukt langs noit verzochten weg. DE DECK. Onz., met *zijn*; snel omreizen: de vijand is onverwachts dien uthok omgerukt. Van hier omrukking, omwerping.

Omschaduwen, b. w., ik omschaduwde, heb omschaduwde. Aan alle zijden beschaduwen: van den boom, die zijne woning omschaduwde. FEITH. Van hier omschaduwing. Voor *omschaduwen* zeide men oudtijds ook *omschemen*, van *scheme*, *schim*, dat bij VOND. voor schaduw voorkomt: hij trekt de schim van zijue schapen, na 't leven in het zandt.

Omschansen, b. w., ik omschanste, heb omschanst. Met eene schans, eenen wal, insluiten. Van hier omschansing.

Omscheppen, b. w., ik schiepte om, heb omgeschapen. Anders scheppen, door nieuwe schepping eenen anderen vorm geven: zou het gebruik der menschen aert en kunne in zoo ver niet kunnen omscheppen? M. L. TJDW.

Omschermen, o. w., ik schermde om, heb omgeschermd. Rondom loopen en scheremen. In het dagelijksche leven zegt men: in het wilde omscheremen.

Omschijnen, b. w., ik omscheen, heb omscheneu. Aan alle zijden beschijnen; hem omscheen een licht van den hemel. BIJBELV. Op eene luisterrijke wijze omgeven: gij van 't mildt geluk omscheneu. Poot.

Omschokken, b. w., ik schokte om, heb omgeschokt. Schokkend omdrijven: die door godtsdiensteloosheit omgeschokt wordt. VOND.

Omschommelen, b. w., ik schommelde om, heb omgeschommeld. Het onderste boven schommelen.

Omschranken, zie *schranken*.

Omschrift, o., zie *omschrijven*.

Omschrijven, b. w., ik schreef om, heb omgeschreven. Om iets schrijven: eene zinspreuk, om den Groninger keurhoed geschreven. De namen rondom opteekenen: de hoplieden der burgers

gaan omschrijven. Ik omschreef, heb omschreven. Donkere woorden of uitdrukkingen met meerdere of andere woorden duidelijk maken: ik zal u de plaats van den Apostol omschrijven; waarvan omschrijving, omschrift, randschrift.

Omschudden, b. w., ik schuddede om, heb omgeschud. Door elkander schudden: eene mande met ooft omschudden. Van hier omschudding.

Omsingelen, b. w., ik omsingelde, heb omsegeld. Aan alle kanten besingelen: dat Jerusalem van heyrlegers omringelt wordt. BIJBELV.

Omsjorren, (omsorren) b. w., ik sjorde om, heb omgesjord. Een scheepswoord, met sjorren ombinden; een touw, dat een geluid *sjor sjor* maakt, om iets vastmaken.

Omslaan, o. en b. w., onregelm.; ik sloeg om, ben en heb omgeslagen. Onz., plotseling omvallen: de boot sloeg om. Schielijk eene andere rigting nemen: het weer is omgeslagen. In engeren zin, gebruikt men het van eene schielijke verandering tot erger: uw geluk slaat om. Hierheen behoort de spreekwijs: het blaadje sloeg om, de zaak nam eene ongunstige wending. Bedr., omklinken: eene kram omslaan. Omkeeren: sla het blad om. Het zeil omslaan. Snel omdoen en eenigzins vastmaken: eenen mantel omslaan. Door trommelslag alom verkondigen: het vertreck omslaan. KIL. De Calvinischen slaan listelijk met de trom om, dat enz. HOORT. Algemeene lasten op landerijen zetten, eenen omslag van lasten maken: op sommige dorpen worden lasten, onder den naam van *schuldatalen*, omgeslagen. Ik omsloeg, heb omgeslagen. Rondom beslaan.

Omslag, m., meerv. omslagen. Het omslaan: bij d' omneslag des zeyls. OUDAAN. Dat om iets anders omgeslagen wordt: de omslag van een boek. Ik zend u dezen brief onder omslag. Van hier omslagdoek. Slommer, bezigheid: eenen grooten omslag hebben. Al wat tot een ding behoort: met aanzienlijken omslag van hofstaat en krijgsevolgh. HOORT. Een weg, die ergens eene bogt maakt en dus als een omweg is, heet bij KIL. ook omslag. Zetting van gemeene lasten: de omslaaghen, naaderhandt te doen 't geheele Landt. HOORT. Van hier omslagtig, omslagtigheid.

Omslepen, b. w., ik sleepte om, heb omgesleept. Om iets slepen: zij sleepten het doode ligchaam de schouwplaats om. Aan alle oorden rondslepen: in staatsij omslepen. HOOGVL. Door zoo vele baren omgesleept. VOND.

Omsleuren, b. w., ik sleurde om, heb omgesleurd. Langs den grond omslepen. HOORT gebruikt het onreinen: dus werden ze vast omgesleurt, zonder erghens troost te erlangen.

Omslingeren, b. en o. w., ik slingerde om, heb omgeslingerd. Bedr., door draaijing naar de eene of andere zijde omwenden: d'adder slingert fel den staert om. VOND. Onz., door slingeren omvallen: uit den wagen, die omgeslingert den meester volgt in 't zinken. VOND. Door slingeren, aan alle oorden heen en weer geworpen worden: omgeslingert op de baeren. ANTON. Ik omslingerde, heb omgeslingerd. Bedr., met wenteltrapswijze draaijingen omgeven, omwinden: omslingert met een' ouden draek. H. SCHIM. Wijders, met eene digte menigte omsingelen: drie duizendt bersten tot alle poorten uit, om de Batavieren 't omslingeren. HOORT.

Omsluiteren, b. w., ik omsluitjerde, heb omsluitjerd. Met eenen sluijer rondom bedekken.

In den verhevenen stijl beteekent het met een donker, onaanzienlijk ligchaam omgeven. Zoo zegt iemand: met sterflijk stof omsluitjerd.

Omsluiten, b. w., ik omsloot, heb omsloten. Eigenlijk, aan alle kanten insluiten. Oneig. zegt FEITH: wat nacht u omsluit.

Omsnuffelen, omsnoffen, zie *omsnuffelen*.

Omsnorren, b. en o. w., ik snorde om, heb en ben omgesnord. Eigenlijk, met een gesnor omdraaijen. HOORT gebruikt het bedr., voor met snelheid omdraaijen: 't hoeft omsnorrende. Onz., met *hebben*; met een gesnor omvliegen: dat de slinger door de lucht omsnort. VOND. Met *zijn*; snorrend om iets vliegen: hij is den hoek omgesnord.

Omsnuffelen, (omsnoffelen) voortd. o. w., ik snuffelde om, heb omgesnuffeld. Aan alle kanten loopen en besnuffelen: daer de winterbeeren omsnoffelen na spijs. ANTON. Oneig., nieuwsgierig alles doorsnuffelen: naerdien hij omsnuffelen komt uit staetzucht in den raet. VOND. Van het volgende *omsnuffen*.

Omsnuffen, (omsnoffen) o. w., ik snuffte om, heb omgesnufft. Snuivend omrieken: noch snufft zijn hazewint eens om. VOND.

Omsollen, b. w., ik solde om, heb omgesold. Sollend aan alle kanten omwerpen: op de golven omgesolt. VOND.

Omsorren, zie *omsjorren*.

Omspannen, b. w., ik omspande, heb omspannen. Met den duim en middelsten vinger, of ook met de uitgestrekte vingers, van het uiterste des duims af, tot aan het uiterste der pink toe, omvatten. Ik spande om, heb omgespannen. In die vervoeging heet het iets, door strakke uitspanning, om een ander ding ommaken; ook ingespannen paarden omwisselen, of hen van den eenen voor den anderen wagen spannen.

Omspoelen, b. en o. w., ik spoelde om, heb en ben omgespoeld. Bedr., van binnen en buiten spoelen; ook de inwendige zijden van een ledig ligchaam aan alle kanten spoelen: spoel de vaten om. Door bespoelen omwerpen: de zee spoelt dijk en dammen om. VOND. Onz., met *zijn*: rondom spoelen: het zeewater spoelde eertijds aan dezen kant om. Ik omspoelde, heb omgespoeld. Bedr., aan alle kanten bespoelen. Zoo meen ik, dat VOND. ergens zegt: daar 't water der Jordaene omspoelt het heiligh landschap. Althans, HOORT zegt in TACTR.: het eilandt, 't welk van de stroom des Rijns omspoelt wordt. Van hier omspoeling.

Omspoken, o. w., ik spookte om, heb omgespookt. Spokend omloopen; ook met een groot getier omloopen: daer de wolf omspookt. VOND.

Omspraak, v., meerv. omspraken. Een verouderd woord. HOOGSTR. verklaart het door omrede en korte uitbreiding: sonder omspraek (*sine paraphrasi*). HUGENS.

Omspringen, o. w., ik sprong om, heb en ben omgesprongen. Omdansen: nu drok en deftig omgesprongen. POOR. In het gemeene leven, wordt dit werkw. vaak voor omgaan, in eenen oneigenlijken zin, gebruikt: hij weet met hem om te springen, hij weet, hoe hij hem behandelen moet. Hij springt met hem om, als de kat met de muis, hij handelt ruw met hem; hij verschoont hem niet.

Omstand, m. Een verouderd woord, beteekenende omstaande personen. Zoo zegt K. v. MANDER: opdat den omstand onzer vriendschaps

kennisse zij in geplant. Van hier omstanders, het omstaande volk.

Omstandig, bijv. n. en bijw., omstandiger, omstandigst. Met alle of de meeste bijzonderheden van eene zaak: hij deed mij een omstandig verhaal van de gausche zaak. Van hier omstandigheid. Dit woord beduidt ook allerlei pligtpleging naar de beschaafde opvoeding, in het burgerlijke leven: kom, maak geene omstandigheden. Wijders omstandiglijk.

Omstelpen, zie *omstulpen*.

Omstevenen, o. w., ik stevende om, ben omgestevend. Met stralen: zijnde Mozambiquevoorbij, en den uithoek van goede Hoop omgestevend. Bóg.

Omstooten, b. w., ik stiet om, heb omgestooten. Zoo stooten, dat iets omvalt: hij stiet het kind om. Fig.: een huwelijk omstooten, de voltrekking van hetzelfde hinderen. Iemands voornemen omstooten, hetzelfde verijdelen. Van hier omstooting.

Omstralen, b. w., ik omstraalde, heb omstraald. Met stralen rondom beschijnen: tegen het licht, dat hen omstraalde. FRANTZEN. Omstraelt met vierge tongen. VOND. Met andere glans gevende lichamen omgeven: omstraelt van alle kanten van perlen, goud en gloënde diamanten. DE DECK. Met Godts heerlijkheit omstraelt. H. SCHIM. Een woord van den verhevenen stijl.

Omstreek, v., meerv. omstreken. Eene omliggende streek, omtrek. Men gebruikt vooral het meerv., om het fr. *environs* uit te drukken: in de omstreken van Haarlem.

Omstrengelen, b. w., ik strengelde om, heb omgestrengeld. Strengelend ombinden: ik strengel me om den stam, als ik zijn hout omvadem. H. SCHIM. Ik omstrengelde, heb omstrengeld. Iets rondom met iets strengelen.

Omstroomen, o. en b. w. Onz., ik stroomde om, heb en ben omgestroomd. Omheen stroomen: Muuren, daar Jakob driemaal omstroomt. VOND. Bedr., ik omstroomde, heb omstroomd. Aan alle zijden met eenen stroom omringen.

Omstulten, o. w., ik stuitte om, ben omgestuit. Terug stuiten. ANTONI. neemt het oneig.: en zijne faem aen beide poolen omgestuit. Van hier omstuiting.

Omstulpen, (omstelpen) b. w., ik stulpte om, heb omgestulpt. Het onderste boven keeren, door het met de opening op den grond te plaatsen.

Omstuwen, b. w., ik omstuwde, heb omstuwd. Met eenen digten drom aan alle kanten omgeven: in hen, die het lijkbed omstuwen. SELS. Een maegdenreel omstuwt' er altijd enz. II. SCHIM.

Omsukkelen, o. w., ik sukkel om, heb omgestukkelde. Sukkelend omdolen: omsukken, achterlant. VOND. Terwijl wij omsukken zonder strant of ree. ANTON. Van hier omsukkeling.

Omtasten, o. w., ik taste om, heb omgetast. Achter zich tasten; ook in het ronde tasten: gelijk als een blinde omtast in het donkere. BIJBELV.

Omtiegen, (omtijgen) o. en b. w. Onz., ik toog om, ben omgetogen. Omheen trekken, reizen. Bedr., ik omtog, heb omtogen. Aan alle kanten omgeven: met een traanenwolk omtoggen. T. ARENDS. De pilaren waren met zilver omtogen. BIJBELV. Van hier omtogt, omreis.

Omtogt, m., zie *omtiegen*.

Omtred, m., zie *omtredden*.

Omtreden, o. w., ik trad om, ben omge-

trede. Omheen treden. Ook bedr., tredend omwerpen. Van hier omtred.

Omtrek, m., meerv. omtrekken. Eigenlijk, een haal of trek, welken men met eene pen of een ander werktuig in het ronde trekt, om daarvoor eene ruimte te bepalen. Van hier is het een schilders of plaatsnijders woord, beteekenende den eersten trek van eene teekening: waarvan eerst maar de flaauwe schaduwe, en als 't ware de omtrek was geteekend. H. MUNTINGHE. Van hier de kennelijke wezenstrekken van eene beeldtenis: dit 's BÓGAERTS omtrek met zijn levenwekkende ooggen. A. MOONEN. Wijders, wordt het oneigenlijk ook op andere dingen toegepast: de omtrek van mijn geest. J. DE HAES. De levende ommetrekken van Gods genaderat enz. HOOGVL. Eene bepaalde ruimte, welke men zich als eenen omkring rondom iets anders voorstelt: al is mijn kamers omtrek kleen. K. BRANDT. Eene uitweiding: een lange omtrek van woorden. HOOGSTA.

Omtrekken, b. en o. w. Bedr., ik trok om, heb en ben omgetrokken. Door trekken omhalen: eenen muur met brandhaken omtrekken. Door uit- en aantrekken verwisselen: ik trek dagelijks mijne schoenen om. Onz., omreizen, omwandelen: van om te trekken op de aarde. BIJBELV. Bedr., ik omtrok, heb omtrokken. Eenen eersten trek halen rondom eene teekening: eene tronie omtrekken. Rondom bekleeden: hij omtrok de pilaren met zilveren banden. Rondom besluiten, omringen: met een smalle gracht omtrokken. VOND. Haer vroeylick wezen wert met koud' en mist omtrokken. DE BRUNE. Van hier omtrekking.

Omtrent, voorz. De oorspronkelijke betekenis schijnt te zijn van eenen stand, die niet ver van iets anders verwijderd en afgescheiden is; zoodat men het kan verklaren door bijna, haast, nabij, bij, nopens, aangaande, naarmate de zin het toelaat. Omtrent den morgenstond. Omtrent een jaar geleden. Hij scheijdde hem van haer af omtrent eenen steenwoep. BIJBELV. Omtrent Mcänders oever. POOT. Oneig.: omtrent haer leste ree quam een lachje. POOT. Maer hij raest omtrent twistragen. BIJBELV. Dit woord werd oudtijds ook *outrent*, *ontrend* geschreven. Deze oude spelling schijnt het naast bij den oorsprong te komen; daar het waarschijnlijk is, dat dit voorzetsel uit het ontkennende on en het deelwoord *getrend* (van het oude *trennen*, afscheiden, dat bij KIL. nog voorkomt, en in het hoogd., een bekend werkw. is) zamengesteld is; als zedigt *gij niet gescheiden*, dat is nabij, bijna.

Omtuimelen, o. w., ik tuimelde om, ben omgetuimeld. Tuimelend omvallen. — Hier en daar tuimelend omgedreven worden: de baren tuimelen om in 't Libijaenshe marmer. VOND. Ontuim'lende gedrochten. ANTON.

Omtuinen, b. w., ik omtuinde, heb omtuind. Met eenen tuin, of eene heining, omringeu: omtuint met doornen. H. SCHIM. Oneig.: met smaet en smart omtuint. H. SCHIM. Van hier omtuining.

Omvaart, v., zie *omvaren*.

Omvademen, b. w., ik omvademde, heb omvademd. Met de armen omvatten: omvademende deszelven zoon. HOOFD. Al kussende hebbe ik uwen hals omvademd. H. SCHIM. Van hier omvademing.

Omval, m., zie *omvallen*.

Omvallen, o. w., ik viel om, ben omgevalen. Door vallen op den grond of op eene andere

oppervlakte komen te liggen: de muur is omgevallen. Wat zijn er al dorre stammen omgevalen! POOR. Van hier omval.

Omvang, m. Eene plaatselijke ruimte, welke een ligchaam in zijnen ontroek besloot: zoo reikt zij (de koopmarkt van Euroop) ook eerlang tot aen haer nieuwe muuren, en stopt dien omvang vol. DE DECK.

Omvangen, b. w., ik omving, heb omvangen. Aan alle kanten een ruim omringen: thans heeft ze de stad met een muur van gebakke tichelsteenen omvangen. BÓGAERT. Omarmen, met de armen omvatten: ende hem omvangende seyde hij enz. BIJBELV. Men plaatst er ook, duidelijkheids-halve, het naamwoord *armen* bij: ende hij omvinghse met sijne armen. BIJBELV. Aan alle zijden beknellen: ick ben met deze keten omvangen. BIJBELV. Omgeven; eigenlijk: de klim omvangt den boom. CATS. Heeft mij een Godheit thans omvangen? H. SCHIM. Oneig.: met zwakheid omvangen zijn. Bij NOTK. *umbefangen*, bij onze oude schrijvers *ombevangen*: totten ombevangen der dingen. TH. à KEMPIS.

Omwaren, b. en o. w., ik voor om, heb en ben omgevaren. Rondom varen; met *zijn*: wij zijn het eiland omgevaren. Hier en daar varen; met *hebben*: wij hebben voor vermaak wat omgevaren. Uit den koers varen; met *zijn*: wij waren wel drie uren omgevaren. Van hier omvaart.

Omvatten, b. w., ik omvatte, heb omvat. Met de hand aan alle kanten vatten of insluiten: het is te dik; ik kan het niet omvatten. Somwijlen gebruikt men het ook van de armen. Van hier vindt men het oneig. bij VOND.: met een arm van steen en rots t'omvatten. Wijders, gebruiken de Dichters het van andere dingen, welke zij, in hunne verbeelding, handen toeschrijven: waer zijn blad, te dootschen droef, den drempelstijl omvat. POOR. Van hier naauwkeurig aan alle zijden insluiten: sardonixsteenen, omvat in goudene kaskens. BIJBELV. In verderen zin: het vlakke des afgronts wordt (met ijs) omvat. BIJBELV. In zijne ruimte begrijpen: een kracht van nat, als gij in nwe wadde omvat. ANTON. In de dagelijksche taal gebruikt men het ook scheidb., in den zin van anders vatten: ik heb het van vermoedheid moeten omvatten.

Omveer, zie *omver*.

Omveilen, b. w., ik veilde om, heb omgeveild. Overal te koop aanbieden: als beesten omgeveylt. VOND. Van hier omveiling.

Omvellen, b. w., ik velde om, heb omgeveld. Doen omvallen. Men zigt het meest van grootere ligchamen: de fellen oorlogsram en velt geen vesten om, juist met den eersten stoot. DE DECK. Soms tijds gebruikt men het ook van ligchamen, die weinigen tegenstand bielen: maer overvalt en velt hem om, als winterbui een' leuteblom. DE DECK.

Omventen, b. w., ik ventte om, heb omgevent. Omloopen en uitventen.

Omver, een bijw., betekenende de verandering van eenen staanden in eenen liggenden of omgeworpenen stand: hij liep het kind omver. De tafel viel omver. Het is meest in den gemeenzamen stijl gebruikelijk, versterkende de kracht van het enkele voorzetsel om. Voor *omver* is ook *omveer* in gebruik geweest: de deugdkerk moet gladt omveer. POOR. Zie wijders *ver*.

Omvlechten, b. w., ik vlocht om, heb om-

gevlochten. Vlechtend om iets vastmaken: zij vlocht hare haren om het gouden hoofdsiersel. Ik omvlocht, heb omvlochten. Als met vlechten omgeven, vlechtswijze omslingeren: de klim omvlecht (den boom) menichwerven. CATS. Terwijl de Vrijheit haeren hoedt met oliloof omvlecht. POOR.

Omvleeschen, een verouderd b. w., ik omvleeschde, heb omvleeschd. Met vleesch rondom bekleeden: de Heere Jesus omvleescht in de weerd gekomen zijnde. DE BRUNE.

Omvleugelen, b. w., ik omvleugelde, heb omvleugeld. Met vleugelen rondom bedekken. Het deelw. is in gebruik bij de Dichters: de Seraf zingt zijn' roem; maar met omvleugelde oogen. M. C. v. HALL.

Omvloeyen, b. en o. w. Onz., ik vloeide om, ben omgevloeid. Met eenen vloed van water om iets vlieten: de rivier vloeide eertijds de zuidzijde der stad om. Oneig., met eenen toevloed van volk rondom aankomen: hij heeft bij d'omgevloeden alzo aangeheeven. HOOFD. Bedr., ik omvloeide, heb omvloeid. Rondom bevoeyen: wanneer, omvloeit van u, hem d'oude vlam beving. VOND. Van andere dingen wordt het ook gezegd: nevel, die de aarde nu wolkend omvloeide. ONBEKEND DICHTER.

Omvoeren, b. w., ik voerde om, heb omgevoerd. Om zijne as drijven: gelijk het kroonradt het strijckradt om komt voeren. VOND. Overal ombrengen: de standaarddraager heeft den standdaart omgevoert. HOOFD. Overal omleiden: gevangen in zegepraal omvoeren. Oneig., rondom bekend maken: die van den berg Leenia af tot aan Cabo de Verde den roem zijner wapenen omvoerden. BÓGAERT. Een voert uw' roem op witte pennen om. POOR. Een ander b. w. *omvoeren* beteekent rondom met voering dekken. Van hier omvoering.

Omvouwen, b. w., ik vouwde om, heb omgevouwen. Anders vouwen: een blad papier omvonen. Omheen vouwen: ik heb het papier er netjes omgevouwen. Ik omvouwde, heb omvouwd. Rondom met vouwen versieren, voorzien.

Omvrage, v. Eene vraag, welke men in het ronde aan eenige personen doet: iets in omvraag brengen.

Omvrage, b. w., ik vroeg om, heb omgevraagd. Omvraag doen.

Omwaaijen, b. en o. w., ik woei (waaide) om, heb en ben omgewaaid. Bedr., door den wind doen omvallen: de stormwind waaide vele hooggetopte denmen om. Meest onz., met *zijn*; door den wind omgeworpen worden: en d'eiken leggen naer en deerlijk ongewacit. POOR.

Omwallen, b. w., ik omwalde, heb omwald. Met eene schans, eenen wal, insluiten: hij omwalt zich voor de Haaghpoort. HOOFD. Oneig., omgeven; in den verhevenen stijl: 't bladergroen dat geen fruit en moes bemantelen en omwallen zal. POOR.

Omwandelen, o. en b. w. Onz., ik wandelde om, heb en ben omgewandeld. Hier en daar wandelen; met *hebben*: in de stad omwandelen. Een uur omwandelen. Met *zijn*: eenen zekeren kring in het wandelen maken, rondom iets wandelen: wij zijn den wal omgewandeld. Bedr., ik omwandelde, heb omgewandeld. Iets geheel rondom wandelen. Van hier gebruikt Poor het

oneigenl.: der wijzen faam omwandelt 's wereltd randen. Van hier omwandeling.

Omwateren, b. w., ik omwaterde, heb omwaterd. Men waterstroomen omgeven: op eenighe omwaeterde landen. HOOFD.

Omweg, m., meerv. omwegen. Een weg, die met eene kromme bogt omloopt; het tegendeel van den kortsten weg: wij namen, om de struikroovers te ontgaan, eenen langen omweg. Een dwaalweg: en hemt op dwalende ommewegen. POOR. Oneig., eene uitvlugt eene vermijding, eene verschooning: waartoe al die omwegen?

Omwenden, b. en o. w., ik wendde om, heb omgewend. Ouikeren: *zich omwenden*. Naar eenen anderen kant wenden: een schip omwenden. Oranje, wendende het oog om en weder. HOOFD. Om zijne as wenden: dat magtigh vuurwerk, om zijn polen omgewend. DE DECK. Oneig., tot een ander overbrengen: hare hujsen sullen omgewend worden tot anderen. BIJBELV. Veranderen: de regering van den staat werd weldra omgewend. Van hier omwending.

Omwentelen, b. en o. w., ik wentelde om, heb en ben omgewenteld. Het onderste boven wentelen: eenen steen omwentelen. Hij wentelde zich in het slijk om. ONZ., met *zijn*: als de maan in hare wisselinge omwentelt. H. SCHIM. Van hier omwenteling, meest, in eenen oneig. zin, voor verandering in een staatsbestuur.

Omwerpen, b. w., ik wierp om, heb omgeworpen. Buitenwaarts omvouwen, met eenen rand omslaan: een omgheworpen hemd, spijt waschters blooten arm. HUYGENS. Omsmijten: omdat zij de afgodische altaren hadden omgeworpen. Het onderste boven werpen: een stuk land omwerpen. Van de eene naar de andere zijde werpen: men wierp schielijk het zeil om. Schielijk omhangen: werpt uwen mantel om. BIJBELV. Fig., in het verderf storten; in den stijl des Bijbels: God zal de godloozen omwerpen. Van hier omwerping.

Omwielen, een verouderd b. w., ik wiede om, heb omgewield. Bij KIL., vindt men *wielen*, in den zin van het hoofd met eenen maagdesluiting dekken. VOND. gebruikt het zamengest. woord: omgewielde fluiten.

Omwillen. o. w., ik wilde om, heb omgewild. In de dagelijksche taal, komt het met nitaling van een werkwoord voor: het rad wil niet om.

Omwinden, b. w., ik wond om, heb omgewonden. Iets om een ander ligchaam winden. Ik omwond, heb omwonden. Rondom bewinden: ende sijn aangesicht was omwonden met eenen sweetdoek. BIJBELV. Van hier omwindsel, waarmede men iets omwindt; oncig., bewimpeling: iets zonder omwindselen verhalen.

Omwerpen, b. w., ik wipte om, heb omgewipt. Door wippen omstorten: wip om een sack of twee. J. T. JOSEPHS DROEF- EN BLIJEND SPEL.

Omwoelen, b. w., ik woelde om, heb omgewoeld. Garen of touw om iets winden. Ik omwoelde, heb omwoeld. Rondom bewoelen: de drie (masten) omwoelt met kaabels. HOOFD.

Omwolken, b. w., ik omwolkte, heb omwolkte. Eigenlijk, met wolken omsluiten. Dichters gebruiken het oneig.: omwolk met sterflijk stof.

Omwonon, o. w., ik woonde om, heb omgewoond. Rondom eene plaats wonen. Van hier omwoners.

Omwreken, zie *omwrikken*.

Omwrikken, b. w., ik wrikte om, heb omgewrikt. Door heen en weer rukken, breken en omwerpen. POOR gebruikt daarvoor *omwreken*: 'k wensch hij 't gevaert zoo ommewreek'.

Omwringen, b. w., ik wrong om, heb omgewrongen. Sterk omdraaijen: daer vanght de pruylster aen haer handen om te wringhen. CATS. Oneig.: van een' omgewrongen reden. HUYGENS.

Omwroeten, b. en o. w., ik wroette om, heb omgewroet. Eigenlijk, met de pooten of den muil omhalen: dat zwiyn wroet Godts akker om. SCHIM. Voorts, met andere werktuigen omhalen: zij ziet haer kerken omgewroet. VOND. Oneig., omsnuffelen; onz., met *hebben*: heeft eeuw bij eeuw in 't donkere omgewroet. M. L. TYDW. Van hier omwroeting.

Omsaten, m., zonder enkelv. Omwoners: jegens alle sijn ommesaten. M. STOKS. Die lautgenoten, die ommesaten heijten. OVERYSS. CHRON. Van *om en zaat*; van *zitten*.

Omzeilen, b. en o. w., ik zeilde om, heb en ben omgezeild. Bedr., in het zeilen omstooten; anders *overzeilen*. ONZ., eenen omweg in het zeilen maken: wij hebben, ook wij zijn ver omgezeild. Ik omzeilde, heb omzeild. Rondom zeilen, eene wereldreis doen. Van hier omzeiler.

Omzetten, b. w., ik zettede om, heb omgezet. Door zetten eene andere rigting geven: eene schuit van achteren omzetten. De stoelen omzetten. Het onderste boven zetten: een kleed laten omzetten. Geld omzetten, in den handel. Oneig.: iemand omzetten, van sijn voornemen afbrengen. Ik omzettede, heb omzet. Rondom insluiten: ha ha! hij is omzet. P. SCRIVERIUS. Rondom bezetten: met diamanten omzet. Met gout vergult en met gesteente omzet. H. SCHIM. Van hier omzettelijk, omzetting.

Omzien, o. w., onregelm.; ik zag om, heb omgezien. Achter zich zien: die (zak) drukt ons op de borst, en weert het ommezien. POOR. Oneig., zijne aandacht vestigen: doe wel en zie niet om. Zonder omzien, onophoudelijk. Overal zien, om iets te bekomen: naar iets omzien. Bezorgen, bezorgen: naar iemand omzien. Met voorzigtigheid te werk gaan: dit leere u omzien. J. DE HAES. Men gebruikt de onbepaalde wijs als een zelfst. n. van het onz. gesl., in de betekenis van een oogenblik: ik kan het in een omzien verrigten. Wantrouwen: heb er geen omzien naar, wees er gerust op.

Omzigt, v. Een verouderd woord. De daad van omzien. Van hier omzigtig, behoedzaam: een ommezichtg brein mistrout hierom de mam. VOND. — Omzigtigheid, omzigtiglijk.

Omzigtig, zie *omzigt*.

Omzijn, o. w., onregelm.; ik was om, ben omgeweest. Aan het einde zijn, omgelopen zijn: als het jaer omme is. BIJBELV.

Omzoeken, o. w., onregelun.; ik zocht om, heb omgezocht. Aan alle oorden zoeken: 't is beter, dat men omzoek'. VOND. HOOFD gebruikt het ook bedr.: alles omzoekende.

Omzoomen, b. w., ik zoomde om, heb omgezoomd. Eenzen zoom om iets maken: eenen doek omzoomen. In den verhevenen stijl, ik

omzoomde, heb omzoomd. Omgeven: boomen en heggen, die de uitersten van de landstreek omzoomen. Gaenderijen, van verkoelende watervallen omzoomd. Overz van HEEVER.

Omzwaai, m., meerv. omzwaaijen. Een wijde, lichte omdraai: volge uw' wuften ommezwaai. VOND. Een vogel, die met een' ommezwaai verduistert in de lucht. J. OUDAAN. Oneig., eene aanmerkelijke verandering: naerdien 't noit groeter ommezwaai in 'srotschen brein kon drukken. VOND. Omslag: grij hebt geen' lust in al dien weidschen ommezwaai. H SCHIM.

Omzwaaijen, b. en o. w., ik zwaaide om, heb en ben omgezwaaid. Bedr., lichtig omdraaijen: de sabel- het vaandel omzwaaijen. Zijnen staf omzwaaiend heen en weer. VERST. Onz., in het draaijen eenen grooten kring maken: hoe alles door mijn wijsheid ommezwaait. HOOGVL.

Omzwabben, (omzwappen) o. w., ik zwabde (zwapte) om, ben omgezwabd (omgezwapt). Een klanknabootsend woord, dat eene beweging op het water nitrukt, door welke beweging men omvalt: daer swapt het schuytjen om. CATS.

Omzwachtelen, b. w., ik omzwachtelde. heb omzwachteld. Eigenlijk, met eenen zwachtel omwinden. Meest gebruikt men het oneigenlijk, voor aan alle zijden bedekken: maar d' oosterlingen zich omzwachtelt vinden van eene afgoderije. BÓGAERT.

Omzwerm, m., meerv. omzwermen. Eene menigte, die als een zwerm iemand omringt: zoo wil hij zelve Room met al haar ommezwerf reijn af ten grond vertreên. OUD.

Omzwermen, o. w., ik zwermde om, heb omgezwermd. Met zwermen hier en daar omvliegen: de bijen zwermen om. Oneig., met eenen hoop omloopen: de soldaten zwermen ten platten lande om.

Omzweven, o. w., ik zweefde om, heb en ben omgezweefd. Hier en daar zweven: lactse sels omzweven om spijse. BIJELV. Vliegende en omzweevende op den vloed. ANTON. Om iets zweven; met zijn: zo verre de geest het perk weet om te zweven. L. TEN KATE. Ik omzweefde. heb omzweven. Gestadig omgeven, omringen.

Omzwier, m. Een omdraai, die ginds en herwaarts geschiedt: of in het hemelsch heir en zijnen ommezwier. VOND.

Omzwieren, o. en b. w., ik zwierde om, heb en ben omgezwierd. Onz., eene dwarlende beweging hier en daar maken: op het ijs met schaatsen omzwieren. Rondom iets zwieren; bedr.: den klood ter aerde omzwieren met een schip. VOND. Met eenen omzwier draaijen: schoon hij al de leden ommesliet. CATS.

Omzwindelen, o. en b. w. Onz., ik zwindelde om, ben omgezwindeld. Omdraaijen om zijne as: gelijk een rad omzwindelt op zijn punten. H. SCHIM. Door duizeling omloopen: zoo dat hem het hoofd omzwindelt. VOND. Bedr.; ik omzwindelde, heb omzwindeld. Door rouddraaijing van iets, hetzelfde aan alle zijden bewinden: dooddoecken, daerin uw ligchaem zal omzwindelt worden. J. DE BRUNE. De bron is in wenden, waarvan gezwind.

On, een voorzetsel, dat alleen in samenstelling voor andere woorden gebruikt wordt, als: onmin, ongansch, onleerzaam, enz. Deszelfs betekenis is van weinigen omslag, alzoo het eene ontkennende kracht heeft, en eigenlijk, de afwe-

zendheid van dat denkbeeld te kennen geeft, hetwelk het woord, waarmede het zamengesteld is, uitdrukt. Van die woorden heeft men eene groote menigte. Zulke zijn, b. v.: ongaarn, niet gaarn, (gaarne) ontebaar, onrein, enz. Doch niet minder is het aantal van die woorden, waarbij dit voorzetsel niet slechts de afwezenheid van dat denkbeeld, maar veel meer het tegendeel daarvan beteekent; van welke natuur vele zelfstand. naamw. zijn, als: ondeugd, ondank, ongeduld, onverstand, met hunne bijvoegel. woorden; zoo ook onzalig, ongerijmd, enz. *Onkosten* heeft nog een bijgevoegd denkbeeld, dat van onnoodige, lastige kosten.

Dit voorzetsel werd certijds in zamenstell. voor werkwoorden geplaatst, als: onbetamen, onregten, enz. Thans zijn nog in gebruik werkwoorden met *ver* zamengesteld, als: veronedelen, veronachtzamen, verongelukken, enz.

Voor zelfst. naamwoorden, als: ondienst, onhout, onland, ongunst, enz.

Voor bijvoegel. naamwoorden, en wel van allerlei soort. Voor enkele bijvoegelijke naamw., als: onwijs, onwaar, onzeker, enz. Voor allerlei zamengest., als: onaanzienlijk, — onzichtbaar, onachtzaam, ontijdig, onwaarachtig, enz. Vooral voor deelwoorden; zeer zelden, nochtans vindt men dit voor deelwoorden van den tegenwoordigen tijd, evenwel zijn: ondeugend, ouwetend, in gebruik. Mr. Z. H. ALEWYN zegt: „on voegt zich niet wel bij participia van het activum;” en keurt daarom: onveranderende genade, af. Zoo zegt men ook: onbepalend lidwoord, doch beter: niet bepalend. Deze zijn derhalve vooral met omzigtigheid te gebruiken. In tegendeel, is er eene groote menigte van zulke zamengest. verledene deelwoorden, als: onbevekt, ongestraft, ongehoord, ongelezen, enz.

Hier ontdekt zich ondertusschen eene gansche menigte van woorden, die den rijkdom onzer taal aanwijzen; die met een groot aantal nog kunnen vermeerderd worden. Het is waar, in het vormen van nieuwe naamwoorden en eigenlijke bijvoegel. naamw., vindt men grenzen, welke men niet willekeurig uitzetten mag: maar, waar is er haast een verleden deelwoord, dat niet dit voorzetsel toelaten kan? Men verge mij dan niet, dat wijd verstrooide heer naast elkander te plaatsen. Met opzet sla ik dan die zameng. verl. deelwoorden over, waarover niets te zeggen valt, en welke elk zeer gemakkelijk kan vormen: als ook vele, die met *baar* en *lijk* zamengesteld worden: slechts de bij geachte Schrijvers meest voorkomende, met eenige andere, die onder de hand zich opdoen, zal de toegenege lezer hier vinden. Hun getal zal nog groot genoeg zijn.

Er is nog een *on*, voor *in*, als: onbijt, voor inbijt. De Ouden zeiden *ontwee* voor *intwee*. Eindelijk, indien de volgende lettergreep met eene *m* begon, veranderden de Ouden *on* in *om*, als: onmin, ommaat, enz.

Dit voorzetsel is uit *oon*, bij de Hoogd. *ohne*, ontstaan. VONDEL zegt nog ergens: *oon* (zonder) artzenij. Het luidt, bij OTRIFID, en deszelfs tijdgenooten *un*, eng. *un*, lat. *in*, gr. *av*, en met weglating van de *v*, *z*. Oudtijds zeide men bij ons ook: awijs, awaard, voor onwijs, onwaard. Uit deze bron vloeijen ook het lat. *sine*, ons *zonder*. Bij de Hebr. heeft zelfs **יין** de betekenis van een gemis.

Hier volgen eenige woorden met *on* zamengesteld, welke wij slechts noemen zullen, als: onaan-

biddelijk, onaandachtig, onaangenaam, onaangeroerd, onaanmerkelijk, onaannemelijk, onaansprekelijk, onaanstootelijk, onaanzienlijk, onachtbaar, onachterdochtig, onachtzaam, onadellijk, onafbiddeijk, onafgebroken, onafgedaan, onafhankelijk, onafatelijk, onaflosselijk, onafmetelijk, onafscheidbaar, onafscheidelijk, onafwischbaar, onafzettelijk, onarbeidzaam, onarglistig, onbaatzuchtig, onbarmhartig, onbeangst, onbedraagd, onbedaar, onbedenkkelijk, onbederfelijk, onbediend, onbedijkelijk, onbedorven, onbedriegelijk, onbedroefd, onbeducht, onbedwingelijk, onbezaaft, onbegeerlijk, onbegrepen, onbegrijpelijk, onbehaalbaar, onbehaligelijk, onbehendig, onbehoorlijk, onbehouwen, onbehulpzaam, onbejaard, onbekeerd, onbekend, onbeklagelijk, onbeklemd, onbeklimbaar, onbekomelijk, onbekeerd, onbekrompen, onbelemmerd, onbenomelijk, onbeneveld, onbepaald, onbeploegbaar, onbereid, onbereikbaar, onberijdelijk, onberispelijk, onberoemd, onbevaarbaar, onberoofbaar, onberucht, onbeschaafd, onbeschrijfelijk, onbeschroomd, onbeseffelijk, onbesmet, onbestendig, onbestraffelijk, onbestaanlijk, onbetamelijk, onbetembaar, onbevallig, onbevatbaar, onbevekt, onbevekkelijk, onbevoegd, onbevreemd, onbewegelijk, onbewijselijk, onbewoonbaar, onbewoond, onbewust, onbezonnen, onbezweken, onbezwijkelijk, onbillijk, onbloedig, onbluschbaar, onblutsbaar, onboetvaardig, onbrekelijk, onburgerlijk, onbuurlijk, oncijsbaar, ondagelijksch, ondig, ondoenlijk, ondoodelijk, ondoorboorlijk, ondoorgankelijk, ondoorgondelijk, onloorkomelijk, ondoorschijnend, ondoorvaadbaar, ondoorzichtbaar, ondoorzoekelijk, ondrinkbaar, onduurzaam, oneenig, oneenparig, oneerbaar, oneergerig, oneerzuchtig, oneetbaar, oneffen, oneigen, oneindelijk, oneindig, onerfelijk, onergerlijk, onervaren, onfatsoenlijk, onformelijk, onfraai, ongaar, ongaarn, (ongaarne) ongangbaar, ongebonden, ongebrekkelijk, ongeboren, ongedachtig, ongedienstig, ongedoogzaam, onghinderd, ongehoord, ongehoord, (ongehoord) ongehoorzaam, ongehuurd, ongehuld, ongekleed, ongekrenkt, ongekuifd, ongeleerd, ongelegen, ongeletterd, ongeligchaamd, ongelikt, ongemaaft, ongemeand, ongemaniert, ongemanteld, ongemaskerd, ongemerkt, ongemijterd, ongemutst, ongenaakbaar, ongenoeslijk, ongenegen, ongenueglijk, ongenezen, ongenoegeijk, ongenoegezaam, ongenood, ongeoorloofd, ongepaald, ongepaard, ongeparuikt, (ongeprikt) ongeplekt, ongepluimd, ongereed, ongeregeld, ongeroepen, ongerust, ongeschikt, ongeschonden, ongespoord, ongetabberd, ongetakt, ongetwijfeld, ongevelerd, ongevinsd, ongeverwd, ongevierd, ongevlerkt, ongevlied, ongewapend, ongewarnd, ongewassen, ongewichtig, ongewijd, ongewillig, ongewis, ongewoon, ongezegeijk, ongezien, ongezind, ongezocht, ongezonder, ongezouten, onglad, ongoed, ongrondig, ongunst, onhaperend, onhebbelijk, onheelbaar, onheilig, onherboren, onherdenkelijk, onherdoenlijk, onherkrijgbaar, onherkrijgeijk, onherroepelijk, onherstelbaar, onhevig, onhoffelijk, onhoudbaar, onhouwbaar, onhuiselijk, onhuwbaar, oninbrekelijk, oninnemelijk, onjuist, onkenbaar, onkennelijk, onkeurlijk, onklaar, onkloofbaar, onkneusbaar, onkrenkbaar, onkuisch, onkunstig, onlastertelijk, onleerzaam, onleesbaar, onleverbaar, onlichtamelijk, onlijdbaar, onlijdelijk, onlijdzzaam, onlofelijk, onlosbaar, onmededeelbaar, onmeetbaar, onmengbaar, onmenigte, onmiddellijk, onmisdadig, onmiskenbaar, onmogelijk, onmondig, onnaauwkeurig, onnaboetselijk, onnaideelig, onnadenkelijk, onna-

denkend, onnadoenlijk, onnagaanbaar, onnaspeurlijk, onnaspoorlijk, onnatuurlijk, onnavolgbaar, onnavolgeijk, onnazingbaar, onnoemelijk, onnoodig, onnoodwendig, onnoodzakelijk, onnut, onomkoopbaar, onomstootelijk, onontbeerlijk, onontbindelijk, onontgankelijk, ononthoudelijk, onontknoopelijk, onopgesierd, onopgesmukt, onophoudelijk, onophoudend, onoplettend, onoplosbaar, onoplosselijk, onopmerksaam, onopregt, onopsprakelijk, onopwekkelijk, onoverdacht, onoverdekt, onovereenbrengelijk, onovereenkomstig, onoverklimbaar, onoverkomelijk, onoverwinbaar, onoverwinnelijk, onoverzienbaar, onpartijdig, onpeilbaar, onpijnlijk, onprijselijk, onpuntig, onraakbaar, onreddelijk, onreisbaar, onrekkelijk, onschadelijk, onschappelijk, onscheurlijk, onschijnbaar, onschikkelijk, onschawelijk, onsljikbaar, onsmartelijk, onspreekzaam, onspreekelijk, onstrekkelijk, onstuitbaar, ontegensprekkelijk, ontegenzegeijk, ontelbaar, ontembaar, onontelbaar, ontoegankelijk, ontoegevend, ontoevrieslijk, ontraag, ontroostbaar, ontroostelijk, ontwijfelbaar, onuitbluschbaar, onuitbluschelijk, onuitdenkbaar, onuitdoenlijk, onuitdrukbaar, onuitdrukkelijk, onuitkomelijk, onuitroeielijk, onuitschrijfelijk, onuitsprekkelijk, onuitvindelijk, onuitvoerbaar, onuitvoerlijk, onuitwisselbaar, onuitwisselijk, onvaarbaar, onvaardig, onveil, onveilig, onverachtelijk, onverantwoordelijk, onverbeeldelijk, onverbergelijk, onverbetterlijk, onverbiedelijk, onverbrandbaar, onverbrekelijk, onverdacht, onverdeelbaar, onverderfelijk, onverdienbaar, onverdoemelijk, onverdoofbaar, onverdringbaar, onverdrinkbaar, onverdwijnlijk, onverflaauwd, onvergangbaar, onvergankelijk, onvergeeflijk, onvergetelijk, onvergeldbaar, onvergeldelijk, onvergeijkelijk, onverhelpelijk, onverhuderlijk, onverhoopt, onverhuurlijk, onverkieislijk, onverklaarbaar, onverknocht, onverkoopbaar, onverkrijgbaar, onverliefd, onverlicsbaar, onvermaand, onvermerkbaar, onvermetel, onvermoedelijk, onvermoeibaar, onvermoeid, onvermurwelijk, onvernietbaar, onversnaagd, onverschoonbaar, onverschrikbaar, onverschrikkelijk, onverschrokbaar, onverslensbaar, onverslijtelijk, onverstaanbaar, onverstoetelijk, onvertelbaar, onvertroostelijk, onverwerpeijk, onverwijtelijk, onverwinnelijk, onverwisselbaar, onverzeerlijk, onverzinnelijk, onverzinnelijk, onvlug, onvoegezaam, onvoltooid, onvoordeelig, onvoorkomelijk, onvoorspoedig, onvoorwaardelijk, onzoorzigtig, onvreesbaar, onvulbaar, onwaarschijnlijk, onwederkeerlijk, onwederroepelijk, onwedersprekelijk, onweerbaar, onweetbaar, onweluidend, onwelsprekend, onwijd, onwibuur, onwondbaar, onwoonbaar, onwraakzuchtig, onzedig, onzeilbaar, onzinnig, onzoet, onzuiver, onzwaar, onzwerig, enz.

Onaangezien, bijv. n. en bijw. Die geen aanzien of achting heeft. Men gebruikt het ook als een voorzetsel: onaangezien gekrukt en klagten. VOXD.

Onaardig, bijv. n. en bijw., onardiger, onardigst. Niet aardig; zij is geen onardige meisje. Eene onardige rede. Van hier onardigheid, onardiglijk. Bij Hooft komt *onaardig* voor: door d'onaardig (lompheid, leelijkheid) der paape-treken.

Onabel, bijv. n. en bijw., onabeler, onabelst. Niet abel, onardig, onhandig: MEDUZAES aangezigt, afschuwbaar en onabel. FOOT. Om luttel klaps van geen onablen trek. DE DECK. Van hier onabelheid. Verouwd. woord.

Onachterhaalbaar, bijv. n. en bijw.

Niet achterhaalbaar en daarin gegrond: oneindig-
heit zweeft op onachterhaelbre pennen. VOND.

Onafwischbaar, zie *onafwischelijk*.

Onafwischelijk, bijv. n. en bijw., onafwischelijker, onafwischelijkst. Dat zich niet wel laat afwischen: een stank van onafwischelijken laster. HOOFD. Zoo ook *onafwischbaar*.

Onbaarachtig, bijv. n. en bijw. Een verouderd woord. Die niet laart: ik uwe maget ben onvruchtbaar ende onbaerachtigh geweest. DORESLAER.

Onbaat, v. Nadeel, schade: ja dwongen de Grieken t'hunner onbate. K. v. MAND. Van hier onbaatzuchtig.

Onbandig, bijv. n. en bijw., onbandiger, onbandigst. Dartel, los, wild: Israël is onbandich als een onbandige koe. BIJBELV. In de onbandigste bordeelen van Parijs. FEITH.

Onbedacht, bijv. n. en bijw. Zonder behoorlijke opmerkzaamheid op zijne handelingen en derzelve gevolgen, en daarin gegrond: wat schrolt gij t' onbedacht op 't kunstwerk van HOMEER? POOT. Van hier onbedachtelijk, onbedachtigheid, onbedachtig. K. v. MAND. — Onbedachtzaam, onbedachtzaamheid.

Onbedreven, bijv. n. en bijw., onbedreven-
ner, onbedrevenst. Niet bedreven, niet ervaren. Van hier onbedrevenheid.

Onbedrijf, o. Werkeloosheid, luiheid: het onbedrijf van deze wanspeels. DE BRUNE.

Onbedrijvend, bijv. n. en bijw. Niet bedrijvend, slap: onbedrijvende onnoozelheit. HOOFD.

Onbeduidend, bijv. n. Hetgeen niet veel beduidt. Van hier onbeduidendheid.

Onbafaamd, bijv. n. en bijw., onbafaamder, onbafaamdst. Niet bafaamd, niet beroemd. Oudtijds gebruikte men het ook in den tegenovergestelden zin, zoodat *onbafaamd zijn* betekende ter goeder faam staan: eenen onbafaenden dienstman in dienst ghebruijken. LANDR. VAN VELUWE.

Onbegangbaar, bijv. n. en bijw., onbegangbaarder, onbegangbaarst. Dat niet te begaan is: onbegangbre rotsen. VOND. Men gebruikt ook *onbegankelijk*, waarvan onbegankelijkheid.

Onbehavend, bijv. n. en bijw., onbehavender, onbehavendst. Niet behavend, niet door behandeling ervaren: den onbehavenden stecluiden verging hooren en zien. HOOFD.

Onbeheerd, bijv. n. en bijw. Zonder heer of eigenaar, of waarvan de eigenaar onbekend is. Zoo zijn, b. v. goederen, die uit zee komen aandrijven, *onbeheerde goederen*.

Onbehoef, o. Verouderend woord. Gemis van nut, hulp en voordeel: was d'avontuer u zoo ten onbehoef? K. v. MAND. Van hier *onbehoef-
tig*, het tegendeel van *behoefstig*, buiten gebrek.

Onbehoofd, bijv. n. en bijw. Zonder opperhoofd: het Zweeuwsche regiment, onbehooft mits de dood van SIDNEI. HOOFD.

Onbehoorlijk, bijv. n. en bijw., onbehoorlijker, onbehoorlijkst. Niet behoorlijk. Van hier onbehoorlijkheid.

Onbekommerd, bijv. n. en bijw., onbekommerder, onbekommerdst. Het tegendeel van *bekommerd*: hij heeft een onbekommerd hart. *Onbekommerd*, zonder trappen van vergrooting, is iets, waarop geen drukkende woeker ligt: onbekommerde goederen. Van het woord, in de eerste beteekenis, is onbekommerdheid.

Onbekwaam, bijv. n. en bijw., onbekwamer, onbekwaamst. Zonder bekwaaamheid: hij is voor dien stand onbekwaam. Onbehoorlijk: op ombekwame wegen gaan. In den verzachtenden stijl, voor *beschonken*: men vindt hem nooit onbekwaam. Van hier onbekwaamheid, onbekwaamelijk.

Onbeleefd, bijv. n. en bijw., onbeleefder, onbeleefdst. Onheusch, onvriendelijk. In sommige oorden van Vriesland, meen ik, gebruikt men het, zonder trappen van vergrooting, in eenen eigenlijken zin, voor iets, hetwelk men niet beleefd heeft: dat is onbeleefd mooi, zoo mooi, dat men desgelijks niet beleefd heeft. Van het woord, in den eersten zin, komt onbeleefdelijk, onbeleefdheid.

Onbelompen, bijv. n. en bijw., onbelompen-
ner, onbelompenst. Van het ongebruikelijke *belompen*. KIL. verklaart het door *rudis, incompositus, inscitus, impolitus, inconcinuus*. Bij CATS komt het meer dan eens voor in den zin van lomp, plomp, ongeschikt: of ben ik maar een romp, een onbelompen stuk?

Onbemaagd, bijv. n. en bijw. Zonder magen, of wiens maagschap niet bekend is; een woord der Regtsgeleerden. Bij POOT komt daarvoor *onbemaagschap* voor. Voor *onbemaagden* werden voormaals gehouden, die geene inagen nalieten binnen het vierde lid.

Onbemiddelbaar, bijv. n. en bijw., onbemiddelbaarder, onbemiddelbaarst. Dat niet bijgelegd, bemiddeld kan worden. VOND. gebruikt het, en uit hem POOT: ook zie 'k den kromsten twist niet onbemiddelbaar.

Onbenoodigd, bijv. n. en bijw. Niet benoodigd: mits de Nassauschen ter uiterste weere onbenoodight waaren. HOOFD.

Onberaden, bijv. n. en bijw. Niet beraden, onbezonnen: onberaden te werk gaan. Van hier onberaadzaam, onberadenheid, onberadigheid, bij RODENB. *Onberaden* heeft, bij de Regtsgeleerden, ook nog eene beteekenis van *ongetrouwd*: eene onberadene dochter: uit eene bron met het hoogd. *Heirath*.

Onberegtigd, bijv. n. en bijw. Niet beregtigd: onberegtigd bezwaar van dienstbaarheid. Regtsgeleerd woord.

Onberooïd, bijv. n. en bijw., onberooïder, onberooïdst, meest onberooïd. Niet berooïd, niet verward: zoo net, zoo onberooïd, zoo heerlijk begost. MAX. VERMEERE.

Onberouw, o. Het tegendeel van *berouw*: een eeuwig onberouw. HUYGENS. Van hier onberouwelijk, waarover geen berouw valt; onberouwig, die geen berouw toont.

Onberuchtigd, bijv. n. en bijw. Onbeschuldigd, onaanageklaagd, onbetigt: onberuchtigde waaraftege mans. LAND. VAN WESTWOLD.

Onbeschaamd, bijv. n. en bijw., onbeschaamder, onbeschaamdst. Zonder schaamte, en daarin gegrond: een onbeschaamd wijf. Met onbeschaamden mont. VOND. Van hier onbeschaamdelijk, onbeschaamdheid.

Onbescheid, o. Onheusch antwoord, onvriendelijke bejegening, stug gedrag: laet ik ooit uw onbescheid breidlen ter gehoorzaamheit. H. SCHIM. Voor 't wederbarstig onbescheid. M. L. TIJDW. Met zeker pijnlijk onbescheid. POOT. Schoon 't driestig onbescheid hen razend noemt of dronken. P. BODDAERT. Van hier onbescheiden,

onhensch, onbeleefd; onbescheidenheid, onbescheidenlijk. Onbescheiden heet ook *verwaard*: van eene zaak eene onbescheidene kennis hebben. *Niet onthoden*: gij komt hier onbescheiden.

Onbeschietbaar, bijv. n. en bijw., onbeschietbaarder, onbeschietbaarst. Door schieten niet te treffen: onbeschietbaar wit. *VOND.*

Onbeschoft, bijv. n. en bijw., onbeschofter, onbeschofst. *Beschoft* heet bij *KIL. compositus, decens*. Ongeschikt, onbeleefd: een onbeschoft mensch. *HOOGSTR.* verklaart het ook door onbeschaafd in eenen eigenlijken zin: en misschien is de bron wel in *schaven*. Leelijk door grootheid: haar onbeschofte neus scheen haar uitstekende kin te dreigen enz. *VAN HEEMST.* Een onbeschoft lijf. *VOND.* Van hier onbeschoftelijk, onbeschoftheid.

Onbeslagen, bijv. n. en bijw. Niet beslagen: het paard is nog onbeslagen; van hier fig., onbeslagen ten ijs komen, onbereid iets beginnen. Eene onbeslagen, zuivere, tong.

Onbesneden, bijv. n. en bijw. Niet besneden: een onbesneden heiden. Van hier *het onbesnedenom*, voor het heidendom: al 't onbesnedenom. *MOONEN.* — Voorts het veroud. onbesnijding, onbesnijdenis, onbesnedenheid, bij *VOND.*

Onbespraakt, bijv. n. en bijw., onbespraakter, onbespraaktst. Kwajik bespraakt: hij is gansch niet onbespraakt. Bij *VAN MAND.* komt het voor zwijgend voor: alle de Goden verbaest en onbespraectst. Van hier onbespraektheid.

Onbesproken, bijv. n. en bijw. Niet begit: onbesproken, zich oprecht in 't recht te toonen. *VOND.* Door zijnen onbesproken wandel. *J. DE HAEB.*

Onbestorven, bijv. n. Iemand, wiens ouders nog leven; ook iets, dat, door versterf, niet aan andere erven overgegaan is. Zie andere beteekenissen bij *besterven*.

Onbesuisd, bijv. n. en bijw., onbesuisder, onbesuisdst. Rokeeloos, wild: een onbesuisd mensch. Ik keerde, als 't onbesuisde paert doldriftig om enz. *H. SCHIM.* Van hier onbesuisdelijk, onbesuisdheid. Wat de eerste betekenis dezes woords eigenlijk zij, en hoe dezelve aanleiding tot het denkbeeld, hetwelk wij daaraan hechten, gegeven hebbe, durf ik niet bepalen; ik dacht wel eens aan *sussen*, stillen.

Onbeteuterd, bijv. n. en bijw. Niet beteuterd: met een onbeteutert hart. *VOND.* Van hier onbeteutertheid.

Onbetoombaar, bijv. n. en bijw., onbetoombaarder, onbetoombaarst. Niet te betoomen: onbetoombaar ros. *VOND.*

Onbetaand, bijv. n. en bijw. Niet betaand: onbetaende kaecken. *VOND.*

Onbevaarbaar, bijv. n. en bijw., onbevaarbaarder, meer onbevaarbaar, meest, zeer onbevaarbaar. Dat niet te bevaren is: het onbevaarbare meir. *VOND.*

Onbezorgd, bijv. n. en bijw., onbezorgder, onbezorgdst. Niet voorzien: men heeft mij niet onbezorgd weggezonden. Door geene angstige zorg verkregen: Sint Jans hof bezorgt den onbezorgden kost. *VOND.* Onbekommerd: voor zijn heil niet onbezorgd. Van hier onbezorgtheid.

Onboersch, bijv. n. en bijw., onboerscher, onboerschst. Niet boersch: onboersche boer. *DE BRUNE.* Van hier onboerscheheid.

Onboetelijk, bijv. n. en bijw., onboetelijker,

onboetelijkst. Dat niet te boeten, niet te herstellen is: onboetlijke schaaide. *HOORT.* Anders *onboetbaar*: met onboethre breuken. *VOND.* Dat waere eene onboethre schae. *POOT.* Voor onboethaaren hoon. *HOORT.* Ook, dat door geene boete te verzoenen is.

Onbondig, bijv. n. en bijw., onbondiger, onbondigst. Niet bondig, onvast: eene onbondige bewijsreden. Krachteloos: uiterste willen zullen voor onbondigh verklaart worden. *HOORT.* Bij den *RIDDER*, leest men ook eens *onbundig*, misschien hetzelfde woord, voor *zwak*: geen onbundigh verstand.

Onbuigzaam, bijv. n. en bijw., onbuigzamer, onbuigzaamst. Dat niet te buigen is: onbuigzaam glas. Fig.: een onbuigzaam gemoed. Van hier onbuigzaamheid. Onbuiglijk (onbuiglijkheid) is ook in gebruik: d' onbuichelijke reep. *DE DECK.* Ook oneig: bewijs van zijne onbuighelijke hardnekkigheid. *HOORT.* Bij *NOTK.* *unbougligh*.

Once, (ons) v. en o., meerv. oncen (onzen). Twee lood van een oud pond; ook het een tien gedeelte van een kilogramme. Van het lat. *uncia*, dat bij de Romeinen een deel van twaalf gelijke deelen was, die te zamen een pond uitmaakten. Van hier, dat de apothekers, wier pond twaalf oncen weegt, dit woord gebruiken voor een twaalfde gedeelte van een ligt pond. *POOT* spelt *ons*: een ons van boete voor een pondt. Het onz. verkleinwoord is *onsje*.

Onchristen, m., meerv. onchristenen. Ieder, die geen Christen is. In een' meer bepaalden zin, Mahomedanen en Heidenen. Van hier onchristelijk.

Ondaad, v., meerv. ondadan. Eene booze daad; een woord, dat nog hatelijker denkbeeld dan eene misdaad inboezemt: o Lam, dat onze ondadan op uwen hals zult laden. *H. SCHIM.* Van hier eene onmenschelijke gruweldaad. In dezen zin komt het bij *POOT* voor, waar hij het barbaarsche bevel van *FARÄO*, omtrent al de knechtjes der Israëlieten, met eene zwarte kool teekent: deze ondaet is voor Apis troon geklommen. In de beschrevene regten onzer voorvaders verstand men, door eene *ondaad*, zwaren diefstal, roof, vrouwen- of maagdenschaking, kerkschennis, brandstichting, misdaad van gekwetste majesteit, moord. Zoo komt het, in het *OMLAND. LANDR.* voor *zware misdaad* voor; en zij, die daaraan schuldig staan, heeten er: ondadige luiden. In het *CHARTERB. v. MIENS* wordt een oud gedenkstuk aangehaald, waaruit blijkt, dat de Bisschop van Utrecht dieven, moordenaars en allen, die *ondaad* in den lande deden, mogt aantasten en regten; uitgezonderd welgeborene lieden, over ligtere misdaden, *ten ware dat daer ondaed in geschied was*. In dien zin komt het woord voor in *DE WILCKOER. v. LANGEWOLT*: wer so een egearvet man umme roof, umme manslagte, umme diefte en umme andere ondadan voervluchtig worde.

Reeds bij *OTFRID.* *untat*, bij de *zwab.* Dicht. *ungetat.* *On* heeft hier de betekenis van het booze in den sterksten zin, zoodat *ondaad* het verste van eene goede daad af is.

Ondank, m. Eigenlijk. beteekent dit woord gemis van dank: teegens den ondank, dien ons gering onthaalen bij *UEd.* met reeden moet behaalt hebben, stel ik den dank. *HOORT.* Naardemaal nu daar, waar geen dank geweten werd, zich gemeenlijk ongenoegen daarenboven vertoont,

is het eene verzachtende uitdrukking van ongenoegen: ondank bij iemand behalen. Iemand ondank weten. Veel nutter voor altoos de poëzij verzworen, dan dat ze ons ondank brouw. POOT. Verwijt: PHILIPS gaf van dat verzuim den ondank aan RENARD. HOOFD. De nadeelige gevolgen wijders, die uit iemands ongenoegen over ons, voor ons ontstaan kunnen: want, naardien zich alle oorden op 't exempel van Antwerpen beriepen, zoud' het alleen den ondank draaghen. HOOFD. In dien zin lees ik, in de tien geboden in de oude Vriescbe taal der 13de eeuw: want ick mijne ontanck wreek. Men gebruikt ook den tweeden naamval *ondanks*: ik moest, mijns ondanks, hem laten varen, dat is tegen wil en zin, schoon ik mijnen tegenzin, door ondank, aan den dag leide. — En kom ik aen uw asch dit kleen lijk-offer schenken; ik doe 't mijns ondanks. POOT. Hiervoor zegt HOOFD: 't zijnen ondank. Zelfs gebruikt men het als een voorzetsel in den zin van niettegenstaande, in spijt, in weerwil: wanneer het voor allerlei naamwoorden, die eene of andere zaak uitdrukken, te staan komt: Ondanks zijne tegenkantingen en wraakzucht. SELS. Maar hij zwankt, en drilt, ondanks den bliksem, met zijn punt. HOOGVL. Van hier ondankbaar, die geenen dank betoont: al was 't ondankbaar kreng gestroopt. VOND. Daarin gegrond: eene ondankbare handelwijze. Van hier ondankbaarheid, ondankbaarlijk.

Ondankbaar, zie *ondank*.

Ondeeg, ondege, v. Dit woord komt, in den gemeenzamen wandel, voor, in de beteekenis van eenen toestand, die niet zoo is, als hij behoort: die zaak is weer te ondeeg. Ik was heel te ondeeg, zoer onpasselijk. Dat is al te ondeeg, wat hij doet, gansch niet braaf. Bij K. v. MANDER komt het als een bijv. naamw. voor, met trappen van vergrooting: gezind t' onderger op dien, kwalijker gezind. Van hier ondegeelijk, niet braaf, ondeugend.

Ondeel, o., meerv. ondeelen. Verkleinw. *ondeeltje*, schoon in dezelfde beteekenis als *ondeel*, naardien een ondeel, naar de denkwijs der oude wijsgeeren genomen, zich niet verkleinen laat. In de leer van EPICURUS, verstaat men, door een *ondeel*, een dier ondeelbare vezeltjes, die, voor de vorming van alles, zouden bestaan, en zich, rusteloos, lijnregt op en neer bewegen hebben, totdat, door eene schuinsche rigting, die stofjes elkander zouden aangeraakt hebben, en dus tot eenen klomp gekleefd zijn; waaruit dit schoone wereldstelsel, eindelijk, ontstaan zoude zijn. Van hier ondeelachtig, niet deelachtig: omdat noght. VOLGESZ zijnen broeder des rijx ondeelachtigh liet. HOOFD. Ondeelachtig aan eenig goed zijn. — **Ondeelbaar**, (ook *ondeellijk*, dat minder in gebruik is) dat niet gedeeld kan worden; ondeelbaarheid, ondeelig: elk ondeelige (elk individu). 't Gevoel behoed de soort, d' ondeelige de smaak. DE DECK. Daer uwe meening elk ondeelig persoon tot eenen melaetschen wil maken. Overz. v. HERV.

Ondeelbaar, zie *ondeel*.

Ondege, zie *ondege*.

Onder, een voorz. en bijw.

Als voorzetsel beteekent het, in het algemeen, eenen stand van diepte, met betrekking tot iets, dat omhoog is; in tegenstelling van *boven*. Ge-lijk ondertijds onze voorzetsels, meestal, den tweeden naamval bij zich hadden, zoo gebruikt men bij dit voorzetsel nog wel dien naamval: onder

's hands, onder weegs; ook: *onderweg*, *onderweeg*. Hierheen behoort ook het verouderd bijw. *onderdies*, ondertusschen: dat onderdies in uwen echt enz. POOT. Voor het overigo, heeft het den vierden naamval bij zich: onder den blaauwen hemel; een goed paard onder den man. Met iemand onder eene deken slapen, het eens zijn; spreekw. De kelder staat onder water. Duizend man onder zich hebben. Onder de markt, onder den gewonen prijs, verkoopen. Onder den schijn van vriendschap; onder eede; onder den naam van; onder vier oogen, met ons beide. Onder anderen. Onder ons. Onder ons gezegd. Onder de krakende kartou. VOND. Onder den maaltijd. Onder het gevecht. Onder het storten van eenen vloed van tranen. In eenen meer bepaalden zin, in vereeniging met het denkbeeld van heerschappij, magt en geweld: onder de hooge-priesters ANNA en CAJAPHÀ enz. BIJBELV.

Dit voorzetsel wordt ook in zamenstelling gebruikt bij bijwoorden, bijv. en zelfst. naamwoorden, en werkwoorden. Bij bijwoorden wordt het deels vooraan geplaatst, als: onderaan, onderdaags, ondereen, onderling, ondertijds, ondertusschen, onderweg, onderwegen, onderwij, onderwijlen, enz. Ook achteraan, als: daaronder, hieronder, waaronder. Bij bijvoegel. naamwoorden, als: onderaardsch, onderdanig, onderhandsch, onderhavig, onderhoorig, onderjarig, onderpligtig, enz. — Bij zelfst. naamwoorden, als: onderbank, onderbed, onderbek, onderbeul, onderbevelhebber, onderbode, onderborg, onderborstrok, onderbroek, onderbuik, onderdeken, onderdeur, onderdijk, ondergoed, onderghedel, ondergraaf, ondergrond, onderhals, onderhemd, onderhoos, (onderkous) onderhopman, onderhuis, onderkam, onderkant, onderkelder, onderkin, onderkleed, onderkok, onderkoning, onderkorst, onderkoster, onderkous, onderkursen, onderlaat, onderlaken, onderlijf, onderlip, ondermuts, onderofficier, onderplaat, onderregter, onderriem, onderrok, onderschaftmeester, onderschatmeester, onderschenkel, onderschepjen, onderschout, onderschrift, ondersnede, ondersnuit, onderstaunman, ondertand, ondervat, onderwant, (van een schip) enz. Ook wordt *onder* in zamenst. met vele werkwoorden gebezigd, en dan dikwerf door het bijw. *ondereen* (onder *elkander*) vervangen, als: onderbreijen, (ondereenbreijen) onderbrokkelen, (ondereenbrokkelen) onderbuigen, onderdekken, onderdounen, (onderdounen) onderdrijven, ondergieten, (ondereengieten) ondergooijen, (ondereengooijen) ondergrijpen, ondergroeijen, (ondereengroeijen) onderhelpen, onderhuren, onderjagen, (ondereenjagen) onderkennen, onderkneden, (ondereenkneden) onderkoken, (ondereenkoken) onderlijnen, ondermalen, (ondereenmalen) onderplanten, (ondereenplanten) onderploegen, onderpolsen, onderpoten, (ondereenpoten) onderraken, (ondereenraken) onderroeren, (ondereenroeren) onderrollen, onderrooken, onderlespen, ondermelten, (ondereensmelten) ondersmijten, (ondereensmijten) ondersnijden, (ondereensnijden) onderspaden, onderspitten, onderspoclen, onderstoppen, onderstrepen, onderstrijken, onderstrooijen, (ondereenstrooijen) ondertrekken, ondervellen, onderweven, (ondereenweven) onderwroeten, enz.

Bij zulke en andere werkwoorden is dit voorzetsel scheidb. en onscheidb. Scheidb. is het b. v. in onderduiken, dook onder, ondergedoken, onder te duiken. Onscheidb., in ondervinden, onder-

vond, ondervonden, te ondervinden. Soms tijds lijdt hetzelfde woord, naar mate zijner beteekenis, een scheidb. en onscheidb. voorzetsel, als: onderhouden en onderhouden, hield onder en onderhield enz.; gelijk bij zulke woorden zal aangetoond worden. Ook wordt dit onder zelfst., in *het vooronder*, *achteronder* (eens schips).

Bij ULPHIL. *undar*, ISIDOR., KER., WILLER. en anderen *undar*, *unter*, *unter*, hoogd. *unter*, neders., zw., ijsl., deen. en angels. *under*; doch in het wall. *wrth*. Het lat. *inter* behoort tot dezelfde bron.

Als bijwoord, en wel ter aanduiding van plaats, komt *onder* voor in: ik woon onder. Hij slaapt onder in den kelder. Ook met een voorzetsel: van onder, van onderen: van onderen opborrelen. Van zoo veel steens omhoog, op zoo veel houten van onder. HUYGENS. Te onder: te onder brengen: te onder zijn. Van hier het zamengest. *onderaan*: hij zit onderaan. Van magt: hij moet er onder.

Voorts verdient nog opgemerkt te worden, dat *onder*, met den uitgang *ste*, als een bijv. naamw. in den overtreffenden trap gebruikt wordt: hij woont op de onderste kamer. Alles het onderste boven halen. In Groningen wordt het zelfst. van het onz. geslacht genomen: zij had geen onderste om, dat is, geen krop- of borstlap.

Dit voorz. en bijw. is in het hoogd. *uten* en *unter*, bij de opperd. *hunden*, neders. *under*. Het is van het oude *ond*. Het lat. *infra* is, wat de eerste lettergreep betreft, hiernede vermaagschapt.

Onderaardsch, (oudt. *onderaardig*) bijv. n. en bijw. Dat onder de oppervlakte der aarde gevonden wordt: ik ging door onderaardsche holen. In de fabelleer der Ouden zijn *onderaardsche goden*, die in het schimmenrijk heerschen. Het onderaardsche rijk. Al quam de hemel ook te storten in de helle en onderaartschen smoock. VOND.

Onderacht, v. Banning, eerste acht, die van eenen onderregter gedaan wordt, en zich tot het ambt alleen, waarin de regter woont, bepaalt. Zie *acht*.

Onderadmiraal, m., meerv. onderadmiraals. Die, in rang, op het Opperhoofd van de geheele vloot eens rijks volgt; die dezelfde plaats vaak bekleedt: hebbende tot onderadmiraal, den voorgenoemden DRAAK. BÓGAERT. Van hier onderadmiraalschap.

Onderbaas, v., meerv. onderbazen. Onderzetsel van eenen pilaar. Het woord is uit *onder* en het lat. of gr. *basis*, een voet, stut, verbasterd. Voor eenen meesterknecht, of baas onder eigenlijken meester, is *onderbaas* een ander woord, en ongetwijfeld mannelijk: gij moet het den onderbaas vragen.

Onderband, m., meerv. onderbanden. Zoo noemen de wevers eenen band, waarmede zij de stukken garen, opdat die niet in de war raken, onderbinden.

Onderbeek, v., meerv. onderbeken. Zoo noemt men de lager liggende beek, waarin het water, dat eenen molen drijft, neerstort; het tegendeel van *bovenbeek*.

Onderbinden, b. w., ik bond onder, heb ondergebonden. Onder een ander ding binden: nadat zij het haar er ondergebonden had. Ik onderbond, heb onderbonden. Een band aan het onderste deel van iets leggen: eene kraamvrouw

onderbinden. Van hier in den laatsten zin: de onderbinding. Onderbinden is ook een weverswoord: garen onderbinden. Zie *onderband*.

Onderblijven, o. w., ik bleef onder, ben ondergebleven. Oneig. gebruikt men het voor niet wel groeijen: die boom is ondergebleven. Hiervan onderblijfsel, dat niet wel opgroeit, een dwerg. Ik onderbleef, ben onderbleven. Ongedaan blijven: vindt ghij onderbleven rymen. C. HUYG.

Onderboeten, o. w., ik onderboette, heb onderboet. Een woord in zoutkeeten gebruikelijk, voor ophonden met arbeiden.

Onderbokse, (elders onderboksen) v. Onderbroek; de priester sal zijn linnen onderboksen over zijn vleesch aantrekken. BIJBELV. Van *bokse*, bij KIL. *bockse*, *bracca*.

Onderbouwen, b. w., ik bouwde onder, heb ondergebouwd. Door ploegen iets onder de oppervlakte van den grond brengen; Geld. woord: hij moest de mislukte boekweit er weer onderbouwen. Een gebouw onder een ander gesticht plaatsen, dat tot stut en steun van het geheel strekt; wanneer het onscheidb. is: ik onderbouwde, heb onderbouwd. Zoo zegt J. DE BRUNE: hoogdravende kerken, die van verachtingh en spijt onderbouwt zijn. Oneigenlijk zegt HOOFT: dezelve had de Spaansche zaak zulx onderbouwt, dat is ondersteund.

Onderbreken, b. w., ik onderbrak, heb onderbroken. De voortdursing van iets voor eenige oogenblikken beletten: Psalmen met poezen onderbreken. DE BRUNE. Bij HOOFT komt het eigenlijk voor in de beteekenis van onder aan een ding breken: de keurbending met berden en horden gedekt onderbreekt de muren.

Onderbrengen, b. w., onregelm.; ik bragt onder, heb ondergebracht. Naar eene plaats brengen, die beneden is. Oneig., onder zijne magt brengen, vermeesteren: als het lant voor u aengesichte sal ondergebracht zijn. BIJBELV. Hiervoor zegt men ook *te onder brengen*. In dezen oneigenlijken zin, gebruikt men het ook onscheidb.: ik onderbragt, heb onderbragt: met d'onderbroghte scharen. VOND. Van hier onderbrenging, vermeestering.

Onderdaan, bijv. n. Eigenlijk, het verleden deelwoord *ondergedaan*, van *onderdoen*. Onderworpen: als onderdaene zielen van aller vorsten Vorst. A. MOON. D'onderdaene necken. VOND. Is niets den minnestaf en scepter onderdaen. ANTON. Van hier onderdaanheid, bij HOOFT. Bij de Ouden had het ook de beteekenis van verscheiden. Voorts wordt het als een zelfstandig naamw. van het mannel. gesl. gebruikt: hij is een onderdaan van Spanje. Van hier onderdanig, onderdaniger, onderdanigst. Onderworpen; zonder trappen van vergrooting: iemand onderdanig zijn. De trappen van vergrooting komen in dien zin alleen te pas, wanneer het eene uitdrukking van hoffelijkheid jegens voorname personen is: uw onderdanigste dienaar. Voorts onderdanigheid, onderdanigheid.

Onderdalen, o. w., ik daalde onder, ben ondergedaald. Naar beneden dalen, zoodat men niet gezien kan worden; daarin van *nederdalen* onderscheiden: In het onderdalen der zon. VOND.

Onderdeel, o., meerv. onderdeelen. Een deel van een hoofddeel: de spreker bleef steken bij het derde onderdeel van het vierde hoofddeel. Ook het onderste gedeelte van iets: gelijk een

riem een' man (deelt) in op- en onderdeel. **HUGO.** Van hier het bedr. werkw. *onderdeelen*, onderdeelde, onderdeeld **Waarvan** onderdeeling.

Onderdelven, b. w., ik dolf onder, heb ondergetolven. Door delven iets onder de aarde doen. Ik onderloof, heb onderdolven. Van anderen iets uitdelven: die, al wat hij bouwde, onderdolen. **HOOFD.**

Onderdies, zie *onder*.

Onderdoen, b. w. onregel; ik deed onder, heb ondergedaan. Onderzetten, onder iets brengen: ik heb het er ondergedaan. **ONEIG.**, te onder doen, overmannen: ende deden d'onse met crachte t'onder. **M. STOKK.** **ONZ.**, gebruikt men het in de spreekwijs: voor anderen onderdoen, wijken.

Onderdopen, b. en o. w. **Bedr.** en **onz.**, ik dompelde onder, heb en ben ondergedompeld. Door indompeling onderdoen en onderduiken. **Bedr.**, ik onderdompelde, heb onderdompeld: in zijn neerlaag onderdompelt. **OLD.** Van hier onderdompeling: de doop bij onderdompeling.

Onderdrukken, b. w., ik drukte onder, heb onderdrukt. Door drukking onderbrengen: iemands hoofd onderdrukken, onder het water enz. Op den grond nedervellen: van u onder te drukken met mijnen doodlijken pijn. **K. v. MAND.** Drukletters onder iets plaatsen, onderteekenen: mijn onderdrukken is de dochter van mijn schult. **HUGO.** Men gebruikt het meest oneigenl. en ouscheidb.: ik onderdrukte, heb onderdrukt. Men *onderdrukt* anderen, als men geringere personen, in het verkrijgen van datgene, hetwelk zij met regt en billijkheid vorderen kunnen, verhindert. Armen, weduwen, vreemdelingen onderdrukken. **Wijders**: de waarheid wordt vaak onderdrukt. Van hier onderdrukker, onderdrukking.

Onderduiken, o. w., ik dook onder, ben ondergedoken. Onder iets duiken. **ONEIG.**, wijken: die in grijzen ouderdom en onsterfelijk heldenloof voor geene stammen onderduikt. **L. TRIP.**

Ondergaan, o. en b. w., onregel. **ONZ.**, ik ging onder, ben ondergegaan. Eigenlijk. onder den gezigtinder wijken: de sterren gaan onder. De sonne en gae niet onder over uwe toornicheyt, **BIJBELV.** Van hier het declw. *ondergaande*: de ondergaande zon. Zinken, naar den grond gaan: het schip was reeds aan het ondergaan. **ONEIGENLIJK**, ophouden, vernietigd worden: zoo zullen eens koningrijken der aarde ondergaan. De waarheit is ondergegaen. **BIJBELV.** Het beeld is van een zinkend schip ontleend. **Bedr.**, ik onderging, heb ondergaan. Verdragen, doorstaan: hij heeft manmoedig alle gevaren ondergaan. Den doof ondergaan. In het gaan afsnijden: dat Champaigns volk aan **KORNELIS VAN ENDT** den wegh naa Antwerpen onderging. **HOOFD.** In zinne van hun den wegh t'ondergaan. **HOOFD.** Vervangen: toonen, die malkandren ondergaen. **VOND.** **ONEIG.**, heimelijk zoeken magtig te worden: die hun den hooghen handel der regeringe ondergaan. **HOOFD.** **Polsen**: iemand looselijk ondergaan. Behendig onderkruipen, den voet ligten: zij ondergingen hem met zoete woorden. Den Calvinischen t'ondergaan, opdat zij zich van de geweyde kerken onthouden. **HOOFD.**

Ondergang, m. Eigenlijk, benedengang, het tegendeel van *bovangang*. De schijnbare beweging van een der hemelligchamen onder onzen gezigtinder: de sonne weet haren ondergang. **BIJBELV.** Poort gebruikt het voor de plaats, al

waar zij ondergaat; het westen van 't oosten tot den spaden ondergang. **ONEIGENLIJK**, beduidt het eene verstoring: zij woelt en wroot naar onzen ondergang. **H. SCHIM.** Iemands ondergang zoeken.

Ondergast, m., meerv. ondergasten. Een knecht in eene brouwerij.

Ondergewas, o. Waterlot, dat onder uit den wortel, rondom den stam van eenige boomen, opschiet.

Ondergod, m., meerv. ondergoden. Een der mindere Goden, die, naar de fabelleer der heidenen, onder den oppersten God stonden: of het velen schoon der Ondergoden speet. **DE DECK.**

Ondergorden, b. w., ik ondergordde, heb ondergord. Van anderen eenen gordel aandoen, eenen gordel onder vastmaken: een paard ondergorden. Het schip ondergordende. **BIJBELV.**

Ondergraven, b. w., ik groef onder, heb ondergegraven. Door graven onderstoppen. Ik ondergroef, heb ondergraven. Onder iets graven, om er in te komen: eenen berg ondergraven. **Bijzonder**, om het te doen instorten: de vijand ondergroef des nachts de muren. D' ondergraven wallen. **P. SCRIVER.** **ONEIGENLIJK**, past **HOOFD** het toe op menschen, om daardoor hunne genegenheid van anderen af te trekken: **CARCINA** ondergroef, door verscheide kosten, de gemoeden der Honderdten. Voorts gebruikt men het, fig. voor in het geheim aan de vernietiging van iets arbeiden: om behendig 't ondergraven hun aangegroeit gezag. **VOND.** Van hier ondergraver, ondergraving.

Ondergronden, b. w., ik ondergrondde, heb ondergrond. Eigenlijk, den grond peilen. **ONEIGENLIJK**, onderzoeken: wie kan de diepe vonden van Godes hooch beleijt met reden ondergronden? **CATS.**

Onderhalen, b. w., ik haalde onder, heb ondergehaald. Naar beneden trekken: het hoofd onderhalen, onder water enz. Ik *onderhaalde*, heb *onderhaald*. Eenen haal met de pen onder iets maken. — Onverwachts inhalen: haar gang valt bezwaarlijk, en zijn ze gemakkelijk t'onderhaalen. **BÓGAERT.** Van hier onderhaling, onderstreping.

Onderhandeling, v., meerv. onderhandelingen. Schriftelijk of mondeling onderhoud over koop, verkoop, of eenige andere onderneming: over iets in onderhandeling zijn. **Bijzonder**, om eenige strijligheden weg te ruimen en partijen te vereenigen: in onderhandeling treden. De onderhandeling is afgebroken. Van het **onz** werkw. *onderhandelen*. Voor dit naamw. gebruikt **HOOFD** ook *onderhandel*: een verdragh van den onderhandel te hervatten.

Onderhandsch, bijv. n. en bijw. Dat in stilte, onder de hand, geschiedt: onderhandsche vervoering. Niet openlijk: onderhandsche verbindtenis.

Onderhavig, zie *onderhevig*.

Onderheid, v. Een stand van ondergeschiktheid aan zijne meerderden: daer moet opperheyl en onderheyl wezen. **DE BRUNE.**

Onderhevig, (onderhavig, van *haven*, hebben) bijv. n. en bijw. Onderworpen, blootgesteld: aan de verdoemenis onderhevig. **HAMELSV.** Aan besmetting onderhevig. Van hier onderhevigheid

Onderholen, b. w., ik onderhoolde, heb onderhooold. Van anderen uitholen: de konijnen

onderhopen den dijk. **HOORF** gebruikt het oneigenlijk, voor wankelbaar maken: wroetende zonder ophouden, om de gemoeden met oproerighe redenen t' onderhopen. Van hier onderholling.

Onderhoogbootsman, m., meerv. onderhoogbootslieden. Bootsmans maat.

Onderhooren, b. en o. w., ik onderhoorde, heb onderhoord. **Bedr.**: iemand onderhooren, dat is, iemand ondervragen, hooren, hoe hij de vragen zal beantwoorden. **Onz.**, ik hoorde onder, heb ondergehoord. **Luistren**, het oor leenen. In dien eigenlijken zin is het verouderd. Wij gebruiken het, in den zin van eene verplichting tot gehoorzaamheid, en wel oneigenlijk van eene onderworpenheid van zaken aan het gebied en de magt van anderen: het graafschap met de landen, die er ondergehoord hebben. Van hier onderhoorig. **Dor**, ende hare onderhoorige plaatsen. **BIJBELV.**; --- onderhoorigheid.

Onderhoorig, bijv. n., zie *onderhooren*.

Onderhoud, o. Voedsel waardoor iets in het leven gehouden wordt: tot 's levens onderhoudt. **VOND.** Wijders, alles, wat tot instandhouding van eene zaak behoort: ik moet voor het onderhoud van het schip zorgen. Een gedrag, waardoor eenig gezag niet geknaakt wordt, gehoorzame betrachtung: het onderhoud der plakkaaten. **HOORF.** Gesprek, dat onze aandacht gaande hout: wij waren in een aangenaam onderhoud. Oudtijds beduidde het ook *steunsel*.

Onderhouden, b. w., ik hield onder, heb ondergehouden. Beneden iets houden. **Oneig.**: Geld onderhouden, anders onderslaan, op eene bedrieglijke wijze onder zich houden. Beletten voort te komen: de koorts heeft hem ondergehouden. **Tegenhouden**: eene gifte houdt den toorn onder. **BIJBELV.** Ik onderhield, heb onderhouden. Eigenlijk, van onderen houden, dat iets niet valle. In dien eigenlijken zin vindt men het nog bij **DORSL.**: niemand onderhielt mij (ondersteunde, in de gewone Overz.). **Oneigenlijk**, door alle noodige hulpmiddelen, de voortdoring van iets bewaren: deze tuin wordt slecht onderhouden. Een arm huisgezin onderhouden. Gods geboden onderhouden, nakomen. Op andere dingen toegepast: met iemand vriendschap onderhouden. Elkander met zoeten prant onderhouden. Van hier onderhouder, onderhouding, onderhoudenis, bij **HOORF**.

Onderkabbelen, b. w., ik onderkabbelde, heb onderkabbeld. Door kabbeling des waters van onderen uitholen: dat het instorte, onderkabbelt van 't water. **HOORF**.

Onderkeeren, o. w., ik keerde onder, ben ondergekeerd. Zieh in het keeren onder iets begeben: tot daer de zon in 't zout bij Kadix onderkeert. **POOR**.

Onderkeurs, v., meerv. onderkeurzen. Eene bloote keurs, zonder bovenjak: in een' onderkeurs. **HOORF.** Een onderrok: waar door men quam te zien haar blaauwe satijne onderkeurs. **BAT. ARKADIA**.

Onderkloeken, b. w., ik onderkloekte, heb onderkloekt. Door schalkheid onder de hand weghalen: dus is ons onderkloekt, dus is de konst genomen. **P. SCHRIJV.**

Onderknoopen, b. w., ik onderknoopte, heb onderknoopt. Van onderen met eenen knoop sluiten: onderknoopt ook uwen schoot. **VOND.**

Onderkomen, o. w., ik kwam onder, ben

ondergekomen. **Onder iets komen**: in dien stortregen zochten wij ergens onder te komen. **Onder water geraken**: die door waterstroomen het landt doet onderkoomen. **P. SCHRIJV.** Vallen, bezwijken: van hongher onderkomen. **KIL.**

Onderkopen, b. w., onregelm.; ik onderkocht, heb onderkocht. Iets, hetwelk een ander bedongen heeft, door hooger bod, onder de hand kopen. Van hier onderkoper, onderkoopning. **Zamenstell.**: onderkoopman, een bediende op de oostindische schepen: de schipper en onderkoopman dien ik verzelde. **BGG.**

Onderkoopman, m., zie *onderkopen*.

Onderkrijgen, b. w., ik kreeg onder, heb ondergekregen. **Onder zijne magt doen bukken**: zooveel krijgs en kriegelheits, om Frankrijk onder te krijgen. **HOORF**.

Onderkruipen, b. en o. w., ik kroop onder, ben ondergekropen. **Onder iets kruipen**: de muis is hier ondergekropen. **Bedr.**, ik onderkroop, heb onderkropen. **Eigenlijk**: zoo verraet haer poorten onderkruipt. **VOND.** **Oneigenlijk**: iemands nering onderkruipen. Van hier onderkruiper, onderkruiping. In den allereigenlijksten zin komt dit **bedr. w.** bij **HUYGENS** voor: die met haer knabbeld gesoen haer oevers onderkruipt.

Onderlaag, v., meerv. onderlagen. In het enkelv. beduidt het de onderste laag van het geschut op een oorlogsschip. In 'het meerv. verstaat men er door planken onder een bed, voor het stroo, of de matras.

Onderlang, verouderd. **bijw.** van tijd, voor onlangs. Het komt in het **GOUTSE KRON.** voor: want sij onderlanck vijant waren.

Onderlaten, b. w., ik onderliet, heb onderlaten. Iets niet doen, hetwelk men doen moest: men onderliet wel niet, de plaats te sterken. **HOORF.** Daerom wordt het recht onderlaten. **BIJBELV.** Scheidd. zoude het zijn in eene plaats, die onder is, iets liggen laten. **Hot eerste is untarlazzen** bij **OTFRID**.

Onderleen, o., meerv. onderleenen. Een leengoed, dat van een hoofilleen afhangt.

Onderleg, o. **Onderneming**: men had hem gedreeven, met geweld, tot onderleg van vele dingen, nooit te voeren gedacht. **HOORF.** Zie *onderleggen*.

Onderleggen, b. w., ik leide onder, heb ondergelegd (ondergeleid). **Onder iets leggen**: ik zal er eenen steen onderleggen. **Oneigenl.**, overwinnen: die den Hertoge **ROBOUDE** onderleide. **M. STOKS.** Ik onderleide, heb onderlegd (onderleid). **Eigenlijk**, iets met iets ophoogen, aanvullen: onderleg dat wat. **Oneigenlijk**, ondernemen: maer niemant onderliet hem eens t' ontmoeten. **VOND.** **Vaststellen**, voor alle andere dingen besluiten: zoo gij niet onderlegt u met dees konst te stijven. **P. SCHRIJV.** Tot vordring hunner veijligheid, onderleggen zij zich den Godsdienst om te keeren. **HOORF.** Van dit woord, is het deelwoord onderlegd (onderleid), in den zin van voorzien, bezorgd: zij is wel onderleid, wel van kleederen enz. voorzien. **Hoe luttel onderleit** van voorraad. **POOR.** Van het werkwoordw., in zijne eerste beteekenis, komt *onderlegsel*, dat onder iets gelegd wordt. **Timmerlieden** noemen eenen balk, waarover andere balken of planken gelegd worden, eenen *onderlegger*.

Onderliggen, o. w., ik lag onder, heb en ben ondergelegon. **Eigenlijk**, onder iets liggen:

al het land heeft dezen winter ondergelegen, onder water gestaan. Fig., overwonnen worden, bezwijken; met *hebben*. Van hier het deelwoord *onderliggend*: de onderliggende partij.

Onderling, bijv. n. en bijv. Wederzijdsch: een onderling verdrag. Malkanderen onderling haten. Poor.

Onderloopen, o. w., ik liep onder, ben ondergelopen. Onder iets loopen. Oneigenlijk, met water overstroemd worden: het land is ondergelopen. In den dagelijkschen omgang zegt men: er zullen wel logens mede onderloopen.

Ondermaansch, bijv. n. en bijv. Eigenlijk, dat onder de maan is. Alzoo nu de maan, voor ons gezigt, aan gedurige veranderingen onderhevig is, zoo verstaat men daardoor den onbestendigen, wisselvalligen en onzekeren toestand van al de zienlijke dingen op deze aarde, welke men als onder het gebied en den invloed dezer koningin des hemels plaatst, en daardoor aan haar in gestadige afnemng gelijkvormig stelt: wat zijn alle ondermaansche genoogens anders dan eene voorbijgaande schaduw? Daar geen gevoel en is van ondermaansch gerucht. C. HUYGENS. De anders oordeelkundige FRANTZEN heeft zich, door zijne vlugge verbeelding, hier laten overijlen, als hij zegt: niet bepaald binnen de grensen van dit onderzonnig leven. Elk voelt, dat dit beeld niet uitdrukken kan, wat het, naar de meening des Schrijvers, uitdrukken moet; trouwens, in de zon ontdekken wij die bestendige onbestendigheid niet. Een onderzonnig leven wil niet meer zeggen, dan een leven, dat, onder de zon, of derzelfer weldadige verkwikking, geleid wordt.

Ondermaat, v. Vermindering in eene vorige maat, door indroogen, of inkrimpen der gemetene waren: toen van geen ondermaat en onderwigt geklag was. P. SCHRIV. Hoogd. *Untermasz*, of *Einmasz*.

Ondermajesteit, v. Mindere majesteit, dan die van een ander. VOND. gebruikt het woord.

Ondermeester, m., meerv. ondermeesters. Tweede meester; ook die eenen meester, in het onderwijs van anderen, helpt.

Ondermeid, v., meerv. ondermeiden. Eene tweede meid, eene meid, die eene anders ter dienst staat. HUYGENS gebruikt het, in eenen boertigen stijl, voor een gerijfelijk meisje.

Ondermengen, b. w., ik ondermengde, heb ondermengd. Met iets vermengen. Eigenl.: ondermengt als water ende wijn. CATS. Ondermengt met regen. VOND. Oneig.: 't huijlen van wijven en kinderen, ondermengt met de naarheit van 't loeijen en blaaten der beesten. HOOFT. Van hier ondermenging.

Ondermensch, o., meerv. ondermenschen. Een vrouwmensch dat onder den man staat. C. HUYGENS gebruikt dit woord: 'k was een man, en sij mijn ondermensch. Thans verouderd.

Ondermerk, o., meerv. ondermerken. Een paal, een landpaal, waardoor het eene land van het andere ondermerkt, onderscheiden wordt; van het verouderde *ondermerken*, ik ondermerkte, heb ondermerkt, door een merk onderscheiden.

Ondermieten, veroud. b. werkw., ik ondermiette, heb ondermiet. Onderhuren, door giften onder 's hands omkooopen. In dezen zin komt het bij M. St. voor: Winckel ende Nijedorp, die Willem waren ondermiet.

Ondermijnen, b. w., ik ondermijnde, heb

ondermijnd. Iets, door mijnen te graven, van onderen uitholen, om het te laten instorten, of in de lucht te doen springen: eenen muur — een vestingwerk ondermijnen. Eerder dan een ander bij den verkoop van iets mijnen: Ik heb hem dat huis ondermijnd. Oneig., beduidt het iets door list verzwakken, krenken: iemands gezag ondermijnen. 't Ondermijnt de krachten der zielen. Poor. Van hier ondermijning.

Ondermuur, b. w., ik ondermuurde, heb ondermuurd. Met muurwerk ondersteunen, met muurwerk van anderen opmetselen: een ondermuurde wal. C. HUYGENS.

Ondernemen, b. w., ik ondernam, heb ondernomen. Eigenlijk, iets, dat zwaar is, voorzigtig van onderen aannemen. Men gebruikt het in eenen oneigenlijken zin alleen, in de beteekenis van iets, dat gewigtig, dat zwaar is om uit te voeren, voornemen en het dadelijk aanvangen. Het komt met *onderstaan* overeen, behalve dat dit laatste van gevaarlijke, stoute en verbodene dingen gebruikt wordt: ik onderneem het niet, hem dit aan zijn verstand te brengen. Groote werken ondernemen. Van hier ondernemer, onderneming, Zamenstell.: onderneemziek.

Onderoordeelen, b. w., ik onderoordeelde, heb onderoordeeld. Met zijn oordeel onderscheiden: nochte is het zoo wel 't onderoordeelen, wat best gedaan geweest waar. HOOFT.

Onderoorzaak, v., meerv. onderoorzaken. Tweede oorzaak: als wij de onderoorsaken aenzien. J. DE BRUNE.

Onderoven, m., meerv. onderovens. Zoo noemen bakkers de ruimte onder den oven, waar zij het brood te rijzen zetten.

Onderpachter, m., meerv. onderpachters. Bediende van eenen pachter. Het werkw. *iemand onderpachten*, onderhuren, is in Gelderl. gebruikelijk.

Onderpand, o., meerv. onderpanden. Een pand, dat aan een ander gegeven wordt tot verzekering, dat men hem schuldig en verplicht blijft: iemand eene gouden doos tot onderpand geven. Het onderpand der zaligheid K. BRANDT. Het onderpant des Geestes. BIJBELV.

In het zw. *underpant*, hoogd. *Unterpfund*, angels. *undervedde*, middeleeuw. *subterwadium* en *subpignus*; alle naar het gr. υποθηνη, ond. *hypothek*.

Onderpanden, b. w., ik onderpandde, heb onderpand. Ten onderpand verzetten: om mijn Esmerauden ring, in stee van gell, voor brood, te onderpanden. J. OUD. Van hier onderpanding. HOOFT.

Onderpolig, bijv. n. en bijv. Dat onder eene der beide polen ligt: die onder eene dier hemelstreken woont: poolsabbath aen d' onderpolige. DE DECK.

Onderreep, m., meerv. onderreepen. Een reep, of touw aan de onderste zijde van een vischnet, waaraan men looden hangt, om hetzelfde te doen zinken; het tegendeel van *bovenreep*, die, door middel van kurken, op het water drijft.

Onderregt, onderregten, zie *onderrigt* en *onderrigten*.

Onderrekenen, b. w., ik rekende onder, heb ondergerekend. Bij de rekening voegen. Ook met asch bedekken: vuur onder rekenen. Zie verder *rekenen*.

Onderrigt, o. De handeling, waardoor men iemand onderrigt, of van hem onderrigt wordt;

insgelijks de kennis, die daardoor ontstaat: iemand onderrigt geven. Onderrigt in eene taal ontvangen. Door de veelhejt van haer onderricht. **BIJBELV.**

Onderrigten, b. w., ik onderrigte, heb onderrigt. Een ander kennis en begrippen mededeelen, welke hij ontheert: ik zal u onderrigten, hoe u te gedragen. Als men den wijzen onderricht, neemt hij wetenschap aen. **BIJBELV.** Van hier onderrigter, onderrigting.

Rigten heeft hier nog de oude beteekenis van verhalen, in de oude taal *rahhon*, angels. *reccan*, zw. *rätta*. Deze beteekenis heerscht ook nog in *berigt* en *narigt*.

Onderroeyen, b. w., ik onderroeyde, heb onderroeyd. Door roeyen afsnijden: ende onderroeyden hem den ganc. **M. STROKE.** *Onder iets roeyen* is een onz. w., en beteekent geheim in eene zaak medewerken.

Onderscheid, o. Eigenlijk datgene, waardoor iets in twee verscheidene dingen onderscheiden, of afgezonderd wordt. In den allereigenlijksten zin iets, waardoor eenige ruimte in twee afdeelingen gescheiden wordt; eene reeds verouderde beteekenis: ende de arcke des getuijnisse binnen in den voorhang setten, dat hij u een onderscheijst sij tusschen den heijlighen ende den allerheijlichsten. **DORESL.** Thans gebruikt men het in eenen oneigenlijken zin, zonder meerv., voor datgene, hetwelk veroorzaakt, dat het eene van liet andere onderscheiden is: hij weet geen onderscheid tusschen goed en kwaad. Voorts, die werkzaamheid des verstands, waardoor men het onderscheid tusschen twee, of meer dingen kent: ik maak onderscheid, met wien ik spreek. Met onderscheid ergens van spreken. Alle geruchten zonder onderscheid gelooven. Geen' bezetting in te nemen, zonder onderscheidt. **HOOF.**

Onderscheiden, b. en o. w., ik onderscheidde, heb onderscheiden. Eigenlijk, twee lichamen, of ruimten, door een derde lichaam van elkander scheiden. Men gebruikt het in dien zin niet meer. Oneigenlijk: gelijk als alle menschen van der aerde, ende **ADAM** van den stove geschapen is, ende doch de Heere haer onderscheidde heeft. **DORESL.** Deelw. *onderscheiden*: onderscheidene kleuren. Zoo ook het bijw. onderscheidenlijk. In bepaaldere beteekenis, gebruikt men het als een onzijd. werkw. met *hebben*, voor het onderscheid tusschen twee, of meer dingen geaarworden: Soud' ick konnen onderscheidde tusschen goet en de quaet? **BIJBELV.** Bij **NOTK.** *undirseidon*. Van hier onderscheiding.

Onderscheppen, b. w., ik onderschepte, heb onderschepte. Eigenlijk, met een schepvat ondervangen. In dien zin gebruiken wij het zeldzaam. **BGG.** gebruikt het eenmaal op die wijze: dat van deszelfs bladeren een zoet en helder water afdruipt, en in 't vallen van steene bakken onderschepte wert. Men vindt het bij **HOOF.** nog oneigenlijk voor onderschragen: om den last der dingen t' onderscheppen. Meest komt het figuurlijk voor, in de beteekenis van iemand of iets in den loop stuiten en grijpen, zonder dat hij daarop te voren bedacht was: belemmert van 't zaamenloopende dellingen, waardoor men hem, op 't vorderlijxt, onderscheppen kon. **HOOF.** Brieven onderscheppen. Wijders, in werking stuiten en onderbreken: hoe kan hij, wiens gezicht onderschepte word door nevelen enz. **FRANTZEN.** In het ge-

heim iets zoeken te weten: ik heb iemand uitgezonden, om de zaken te onderscheppen.

Onderschooren, b. w., ik onderschoorde, heb onderschoord. Met eenen schoor ondersteuten. Wijders, in het gemeen, van anderen stutten, ondersteunen: daer onderschooren noch mijn schouderen alleen enz. **DE DECK.** 't Zachte bedt moet ook die zaeken onderschooren. **POOT.** Van hier onderschoring, onderschoorsel.

Onderschragen, b. w., ik onderschraagde, heb onderschraagd. Met eene schraag ondersteunen. Wijders, in het algemeen, dragen, torschen: **ATLAS** onderschraagt den hemel. **VOND.** De rijke zetel wordt onderschraegt door Cherubijnen. **J. DE HAES.** Onoig, helpen: zoo ons geen hulp kome onderschragen. **J. DE HAES.** Van hier onderschraging.

Onderschrjven, b. w., ik onderschreef, en schreef onder, heb onderschreven en ondergeschreven. Onscheidb. is het zijnen naam onder een schrift schrjven: eenen brief onderschrjven. Zult gij, gansch liefteleos, zijz doemschult onderschrjven? **H. SCHIM.** Men moet hier wel acht geven op het onscheidb. voorz. De aard der taal eischt, dat men zegge: een onderschreven brief; en een ondergeschreven naam. Zoo ook: ik ondergeschrevene beken. Immers, wordt er een scheidb. voorz. geëischt, zoodra de zaak niet zoo zeer op het schrift als wel op den naam, die er ondergeschreven wordt, neerkomt. Ik onderschrevene zoude men van een beeld, b. v., zeggen, onder hetwelk een onderschrift stond. Voorts, behoort tot het *onderschrjven* eigenlijk de geheele naam, vol uitgedrukt; tot het *onderteekenen* de eerste letters slechts van den naam; schoon beide woorden vaak door elkander gebruikt worden, en wel *onderteekenen*, in den deffigen stijl, meest voor onderschrjven voorkomt. Van hier onderschrjving.

Onderslaan, b. w., ik sloeg onder, heb ondergeslagen. Men gebruikt dit oneigenlijk: geld onderslaan, hetzelfde, uit oneerlijkheid, bedekt inhouden, onder zich houden. Ik onderploeg, heb onderlagen. Een vroedkundig woord: eene vrouw onderslaan, den staat harer zwangerheid onderzoeken.

Onderslag, m., meerv. onderlagen. Een onderscheid in eenen eigenlijken, natuurlijken zin, dat is de afschutting van eene plaats, door een tusschenschot, of iets diergelijks. In dien zin is het woord reeds buiten gebruik. **DORESL.** heeft het nog: ghij schiept den geest des firmaments, ende ghebodet hem, dat hij een onderslach ware tusschen den wateren enz. Het woord beduidt ook het lot, dat aan den voet van eenen boom opschiet. Eindelijk, is het een weverswoord, beduidende den draad, die onder den arm des haspels slaat; anders *misslag*. Van hier onderslagtig, bijw. In Gelderland gebruikt men dit van eenen molen, die door water gedreven wordt; wanneer het water niet door zijnen val deszelfs rad ondrjift, maar door zijnen stroom van anderen hetzelfde voortstuw: dat rad loopt onderslagtig. Het water zelf, dat tegen zulk een rad slaat, heet *onderslag*, en zulk een molen *onderslager*.

Onderslepen, b. w., ik sleepte onder, heb ondergesleept. Onder iets slepend inbrengen; ook met geweld doen zinken: die duizend schepen zag van 't onweer onderslepen. **VOND.**

Ondersneeuwen, o. w., het sneeuwde onder, is ondergensneeuwde. Het verled. deelwoord

is meest in gebruik: dat de frissche mirt in Bloemaert lelihof niet onder waer gesneeuwt. Poort.

Onderspit, o. Eigenlijk, schijnt het te be- duiden de laatste spitting in eenen kuil, welken men uitgraaft. Men gebruikt het oneigenlijk: het onderspit delven, overwonnen worden. In het onderspit zijn, in eenen kwaden toestand zich be- vinden. In het onderspit geraken, in verval ko- men.

Onderstaan, b. en o. w., onregelm. Onz., ik stond onder, heb ondergegaan. Op eene lage- re plaats zijn. Van hier het deelw. onderstaand: de onderstaande rekening. Onder iets staan: het regende: en wij konden nogens onderstaan. Bedr., ik onderstond, heb onderstaan. Ondernemen, eenc gevaarlijke, stoute en verbodene zaak trachten uit- te voeren: sulck een saeck heeft AGESILAUS onder- staan. VOND. Ook wederk.: Niemand zal zich onderstaan dat weg te halen. Hooft schijnt het te nemen voor onder 's hands zoeken te we- ten: wilde zij onderstaan, wat men zich van die van Vlaanderen belooven moghte. Men kan het vergelijken met het eng. *to understand*, en het zw. *untersta*.

Onderstadhouder (bij Hooft *onderstede- houder*) m., meerv. onderstadhouders. Die de plaats eens stadhouders bekleedt.

Onderstalmeester, m., meerv. onderstal- meesters. Eene waardigheid onder den opperstal- meester, aan een hof: die den Keizer voor onder- stalmeester diende. J. DE HAES.

Onderstand, m. Hulp voor eenen tijd, bij- stand: iemand onderstand doen. Onderstand van volk en geld krijgen. Tot onderstandt van die van Valenchien. Hooft. Gun de grijze hairen onderstandt en stille rust. Poort. Zamenstell.: onder- standgeld, onderstandsuldig.

Onderstandaardsch, bijv. n. Dit woord heeft Hooft: hij heeft den onderstandaartschen soldaat overgevoert. Bij Tac. *militem subsignanum*, eenen soldaat, die onder eene afzonderlijke leger- vaan of standaard streed; zoo als PICHENA deze plaats van Tac. verstaat.

Onderstappen, b. w., ik onderstapte, heb onderstapt. Met groote stappen inhalen. HUY- GENS gebruikt het oneig.: sulcke zijn haer eigen- schappen, die ick soecke t' onderstappen.

Ondersteek, m. Bedekte poging tot nadeel van eenen anderen: door 't invoceren van Bisschop- pen der vrijheit een' ondersteek te doen. Hooft. Gemerkt ELIZABETH niet een hair op den hoofde had, dat voor eenighen ondersteek zorghde. Hooft. Ook een tinnen bekken met een' bekleeden rand, dat men onder eenen zieke steekt; doch in dien zin wordt het veelal onzijd. gebezigt: geeft het ondersteek eens aan; anders *ondersteeksel*.

Ondersteken, b. w., ik stak onder, heb ondergestoken. Onder iets doen: iemand een bekken ondersteken. Tusschen iets voegen: krijgs- benden ondersteken. Ik onderstak, heb ondersto- ken. Door elkander schieten: ik onderstak de kaarten. Van hier het verl. deelw. *onderstoken*: een onderstoken werk, dat in het geheim besto- ken is. Voorts ondersteking: de ondersteking van een vreemd kind. Zamengust.: ondersteekbekken.

Onderstellen, b. w., ik stelde onder, heb ondergesteld. Iets onder een ander ding stellen. Ik onderstelde, heb ondersteld. Eene stelling, voor eenige oogenblikken, als waarheid houden: onder-

stel eens, dat enz. Laet ons onderstellen, dat enz. Van hier onderstelling.

Ondersteun, o. De daad van ondersteu- nen, anders *ondersteuning*: om vrundschap en ondersteun arbeiden. Hooft. Schoon steun manne- lijk is, zoo is dit zamengest. *ondersteun*, dat van een werkw. met een onscheidb. voorz. afgeleid wordt, evenwel onz. Zie A. KLUIJS voorrede, voor de lijst van Hoogstr., § 98.

Ondersteunen, b. w., ik ondersteunde, heb ondersteund. Van onderen steunen, onder- stutten: eenen gevel met eenen balk ondersteunen. De vader zoekt zich te ondersteunen met eene sparre. VOND. Oneig., in allerlei soort van ver- legenheid onderstand verleen, vooral in bekrom- pene omstandigheden: ondersteunt de swaken. BIJBELV. Daar ik u mede zou kunnen ondersteu- nen. HAMELSV. Bevestigen, staven: om zijn zeg- gen te ondersteunen. J. DE HAES. Van hier ondersteuning, ondersteunsel.

Onderstrikken, b. w., ik onderstrikte, heb onderstrikt. Van onderen strikken: het hair met eenen knoop t' onderstrikken. Hooft.

Onderstutten, b. w., ik ondersteuttede, heb ondersteut. Iets, dat reeds dreigt te vallen, met eenen stut onderschoren: zuilen, die het gewelf ondersteuten. Oneig., hulp van allerlei aard toe- brengen: daer 't noodigh eerlijk nut de stad en burgerij en welvaert ondersteut. VOND. Van hier ondersteunsel. Bij Hooft komt *onderstut* voor: tot ondersteut zijner heerschappije.

Ondertasten, b. w., ik ondertastte, heb ondertast. Tastend onderzoeken. Oneig.: waar door zij de uitkomst der zwaare oorloogen onder- tasten. Hooft. Van hier ondertasting.

Onderteekenen, b. w., ik teekende onder, heb ondergeteekend. Een teeken onder iets zetten; in het bijzonder de eerste letters van zijnen naam onder iets schrijven, en voorts den geheelen naam onder iets zetten: ik ondergeteekende be- ken enz. Ik onderteekende, heb onderteekend. Iets, met het stellen van zijnen naam onder een geschrift, bekrachtigen: ik heb de rekening niet kunnen onderteekenen. Een verdragh dat ter we- derzijden onderteekent werd. Hooft. Zie *onder- schrijven*. Van hier onderteekening.

Ondertellen, b. w., ik telde onder, heb ondergeteld. Onder anderen schatten, rekenen.

Ondertreden, b. w., ik ondertrad, heb onder- treden. In eene figuurl. beteekenis, beduidt het aan iemand zijne overmagt, tot deszelfs merklijke schade, laten gevoelen: JESU naecte le'en, van de wereld ondertre'en. DE BRUNE. Hij sal onse vijan- den ondertreden. DORESL., die ook het m. zelfst. naamw. ondertreder heeft. — Voorts ondertreding.

Ondertrouw, v. Onderlinge toestemming tot een huwelijk, trouwbelofte: van den knoop der ondertrouwe. VOND. Jonge lieden in ondertrouw opnemen, als ondertrouwdcn aantekenen.

Ondertrouwen, b. w., ik ondertrouwde heb ondertrouwd. Trouwbelofte doen, in onder- trouw verbinden: de geboon der ondertrouwdcn. VOND. Van hier ondertrouwing.

Ondertusschen, bijw. van tijd. Middeler- wijl: ondertus-chen viel de vijand in de stad.

Ondervangen, b. w., ik onderving, heb ondervangen. In het vallen van onderen met de hand vangen: Ondervang ze en breng heur enz. VOND. Voor vallen bewaren, door eenen stut of onder te brengen: eenen muur ondervangen. Ver-

vangen, aflossen, wanneer een ander vermoeid is en bijna bezwijken moet: het heele heijr werd in slaghorden gesteld, opdat d'een den andre ondervinge. **HOOFD.** In het gemeen aflossen: de wachten ondervingen elkander. Onmiddellijk op iets laten volgen; lustighlijk ondervingen zij deeze reede met zang der barbarische zeede. **HOOFD.** Van hier ondervanging.

Ondervaren, o. en b. w. Onz., ik voor onder, ben ondergevaren. Naar beneden varen: zij sullen ondervaren met de handboomen des grafs. **BIJBELV.** Bedr., ik ondervoer, heb ondervaren. In deze vervoeging komt het bij **Kl. KOLYN.** voor, in den zin misschien van ondernemen: dat i niet ondervoer zonder bloen. In dien zin is het verouderd. Van onderen doorvaren: hoe hij (de boog) mij ondervaren door 't steile vlack en door het vlacke steil bedroogh. **HUYG.**

Ondervatten, b. w., ik ondervattede, heb ondervat. Van onderen vatten: hij ondervattede sijnes vaders hant. **BIJBELV.**

Ondervinden, b. en o. w., ik ondervond, heb ondervonden. Bedr., door onderzoeken uitvinden: dat sij de rechte gronden van deze maeghtsquael had kunstigh ondervonden. **J. CATS.** Eenige verandering of werkzaamheid van dingen, met betrekking tot zich zelve, door lang gebruik, gewaarworden: men heeft dat wel meer ondervonden. Ook onz.: men ondervindt vaak, dat onz. Van hier ondervinding.

Ondervloeyen, o. w., ik vloeyde onder, ben ondergevloeyd. Onder water vloeyen, door eenen watervloed overstroombd worden: ik zwijg dan, hoe Thessaelje eens ondervloeyde. **POOR.**

Ondervloer, m., meerv. ondervloeren. Een vloer, die lager ligt: den ondervloer met versche bloemen cieren. **CATS.**

Ondervoegen, b. w., ik voegde onder, heb ondergevoegd. Onder iets voegen. Bij **M. Sr.** komt het wederk. voor: doe ghingen si hem ondervoegen, zij schikten zich om te overwegen. In dien zin is het onscheidbaar.

Ondervoogd, m., meerv. ondervoogden. Toeziende voogd, onderopziener: **SISENNES**, de ondervoocht in Cclesyria. **DORESL.** Van hier ondervooglij, ondervoogdijerschap.

Ondervorschen, b. w., ik ondervorschte, heb ondervorscht. In het gemeen navorschen: om de zaken ten hove t'ondervorschen. **B6G.**

Ondervorst, m., meerv. ondervorsten. Die elders in naam eens vorsten handelt: als een ondervorst heimelijk aan vreemde hoven handelt. **HOOFD.**

Ondervragen, b. w., ik ondervroeg, (ondervraagde) heb ondervraagd (oul. *ondervragen*). Met afvragen onderzoeken. Van hier ondervrager, ondervraging.

Onderwaarts, bijw. van plaats. Naar onderen toe: onderwaarts in de helle sal het afvaren. **DORESL.**

Onderwal, m., meerv. onderwallen. Het onderste deel van eenen wal omtrent het water; zonder meerv. Ook een vestingbouwkundig woord, beteekenende eenen lageren walgang met eene borstwering; met een meerv.

Onderwarig, bijw. n. en bijw. Onderworpen: onderwaerigh aan gebreken. **VOND.** Der partijdijghheit onderwarig zijn. **HOOFD.** Dat *warig* is van het oude *waren*, *weren*, dat is *zijn*; ijsl. *vera*. Van dit *waren*, *weren* is nog het meerv. *wij waren*, *zij waart*, enz.

Onderweg, onderweeg, onderwegen. Zie *onder*.

Onderwellen, o. w., ik welde onder, ben ondergeweld. In eene draaikolk onderzinken. Bij **OUDAAN** komt het oneig. voor: het hart zou dadelijk in droefheyd onderwellen.

Onderwelven, (onderwulven) b. w., ik onderwelfde, heb onderwelfd. Van onderen met welfwerk opmetselen: onderwulft van boogen. **ANTON.**

Onderwereld, v. Benedenwereld: de deelen der onderweercelt. **VOND.** Oneig, de redelijke schepselen, die op deze benedenwereld zich bevinden: die d'onderweercelt uw gemeenschap waardigh kent. **VOND.**

Onderwerp, o., meerv. onderwerpen. Zelfstandigheid, grond eener zaak, die onder haar als een grond geworpen is: alle toevallen hebben een onderwerp. Stof van verhandeling: laat ons nu eens over dit schoone onderwerp handelen. In een redekunstig voorstel is het *onderwerp* de persoon of zaak, omtrent welke iets beweerd of ontkend wordt. *Elk voorstel bestaat uit een onderwerp, eene toevigening en eene samenbinding.*

Onderwerpen, b. w., ik onderwierp, heb onderworpen. Onder zijne of eens anders magt brengen: hij onderwierp al die landen. Ook wederk.: *zich onderwerpen*, ik onderwierp mij, heb mij onderworpen; zich aan iemands heerschappij onderwerpen. In verderen zin: de deugd is niet aan tijdsverandering onderworpen. 't Verbeurt maaken van goederen, als dat aan opspraak onderworpen was. **HOOFD.** In nog verdere betekenis, blootgesteld: aan gevaren onderworpen zijn. Van hier onderwerping, onderwerpsel, zie *onderwerp*. Van het deelw. heeft **HOOFD.** een naamw. onderwerping, een, die zich onderwerpt, of aan anderen onderworpen is. Bij **KERO** is dit werkw. reeds *untaruuerfan*.

Onderwigt, o. Vermindering in eene vorige zwaarte, zoodat de goederen, door indroogen, de juiste ponden niet kunneu houden. Zie *ondermaat*.

Onderwijlen, (onderwijn) bijw. van tijd. Ondertusschen: onderwijlen bezig hij eenen mislag. En onderwijn dorrritselt Levenwekker gebloemt, en laen, en lisch. **POOR.**

Onderwijs, o., zie het volgende *onderwijzen*.

Onderwijzen, b. w., ik onderwees, heb onderwezen. Dit woord beduidt eigenlijk door wijzen of teekens geven, onbekende handgrepen of allerlei vaardigheid leeren; met het voorz. *in*, ten opzigte der zaak: ik onderwees mijnen zoon in het schrijven. Men gebruikte het eertijds ook voor het enkelv. *wijzen*: hij sal hem onderwijzen den besten wegh. **DORESL.** Allereest gebruiken wij dit woord voor onderrigten, allerlei kennis en verstandige begrippen mededeelen: iemand in de godsdienst onderwijzen. Van hier het onderwijs; zonder meerv.: het vorstelijk onderwijs. **VOND.** Voorts onderwijzer, onderwijzing.

Onderwind, o. Onderneming van eene zware zaak: die onrustigh en toezicht naa onderwindt maakt. **HOOFD.** Dat men hun reekenschap van te veel onderwinds zouw willen afvorderen. **HOOFD.** Van hier *onderwindal*, *onderwindalgeest*, bij **L. MEIJER.**

Onderwinden, b. w., ik onderwond, heb onderwonden. Van onderen bewinden. In dien zin is het al verouderd. Als een wederk. werk-

woord: zich eener zaak onderwinden, zich dezelve toeëigenen, aanmatigén. In het G. KRON. komt in dien zin voor: die Grave onderwant hem Holland. Thans beteekent het eene zware zaak ondernemen: zich groote dingen onderwinden. De Eedelen onderwonden zich geenerleij daadlijkheit. **HOOFD.** Bekén, door wie ge u 't stuk hebt onderwonden. S. FEITAMA. Men plaatst er ook eene onbepaalde wijs met te achter: ik hebbe mij onderwonden te spreken tot den Heere. BIJBELV. Van hier onderwinding.

In het zw. *undervinna*. In de laatste beteekenissen, komt het van het oude *winden, winnen, streven*, zijne krachten inspannen. In de eerste beteekenis behoort het tot *wenden, draaijen, om-draaijen*.

Onderwisseling, v., meerv. onderwisselingen. Beurtwisseling. Van het verouderde *kerkw. onderwisselen*, waarvan ook het oude *bijw. onderwiseselings*, beurtelings.

Onderworpeling, m., zie *onderwerpen*.

Onderwulven, zie *onderwelven*.

Ondersaat, m., meerv. onderzaten. Onderdaan, die onder iemand gezeten is: ten besten van uwen onderzaat. HOOGVL. Zie *nazaat*.

Ondersetten, b. w., ik zettede onder, heb ondergezet. Onder iets zetten. Ik onderzettede, heb onderzet. Iets van anderen zetten: hij onderzette den zelve zijnen stoel. **HOOFD.** Oncig: ik onderzet mij zelve den dood. OUD. Onderschooren: terwijl ick vast met stut bij stut de Vrijheid onderzett'. DE DECK. Van hier onderzetsel, stut, schoor.

Onderzieltje, (bij KIL. *ondersielken*, bij CATS ook *onderziel*) o., meerv. onderzieltjes. Onderkeursje, onderrokje: zij had alleen haar onderzieltje aen. CATS. Van *ziel*, een vrouwen onderrok.

Ondersinken, o. w, ik zonk onder, ben ondergezonken. Naar beneden zinken: sij soncken onder als loot in geweldige wateren. BIJBELV. Tot d'aerde in d'ope keel der golven onderzinkt. ANTON.

Onderzoek, o. De daad van onderzoeken: na endtloos onderzoek. POOT. Daar hij zeide onderzoek op gedaan te hebben. **HOOFD.** Zamenstelt.: onderzoeklievend.

Onderzoeken, b. w., ik onderzoek, heb onderzocht. Onderzoek doen, den aard en de wijs van een ding zoeken te weten: ik heb die zaak naarstig onderzocht. Ook: naar iets onderzoeken. Ondervragen: iemand onderzoeken. Iets uit iemand zoeken gewaar te worden: dat men hem met geesselen ondersoeken soude. BIJBELV. Oudtijds gebruikte men het ook voor eene proef nemen. Van hier onderzoeker, onderzoeking.

Onderzoldering, v., meerv. onderzolderingen. Benedenzoldering, laagste verdieping: van 's Hemels onderzolderingen. DE DECK.

Onderzonnig, zie *ondermaansch*.

Ondeugd, v., meerv. ondeugden. De tegenstelling van *deugd*; in het bijzonder eene opzettelijke booze daad, die tegen eene uitdrukkelijke wet strijdt; als ook eene slechte gesteldheid, eene booze neiging: in dat kind heeft de ondeugd al vroeg wortelen geschoten. Tot eene ondeugd aangewreven. HOOGVL. In eenen zachterén zin, het tegendeel van innerlijke waarde: dat is geene ondeugd in dat hout. Men gebruikt het ook voor een ondeugend mensch; in dien zin is het man-

nelijk: hij is een regte ondeugd. Zij onderscheiden de personen, die uitnuntend zijn, van den snooden ondeugd. HEBV. Overz. Van hier ondengend, ondeugendheid, ondeugendlijk, ondeugzaam.

Ondicht, o. Het tegendeel van *dichtmaat*: in dicht en ondicht schrijven.

Ondieft, bijw., dat veel in Noordholl. in de dagelijksche taal voorkomt, in den zin van *wel, goed*. Men vindt het bij RODENB.: blijft uw liefd' boven min, zoo is uw echt ondieft. Ook gebruikt **HOOFD** het een en andermaal: jae vaer, trouwen je keunt ondieft. OUDAAN gebruikt het als een bijv. naamw.: wie van ondiefte vreugd begeert de rechte schets.

Ondienst, v., meerv. ondiensten. Het tegendeel van *dienst*, eene nadelige, onaangename handeling: iemand ondienst doen. Van hier ondienstbaar, ondienstelijk, ondienstig, ondienstigheid.

Ondiep, bijv. n. en bijw., ondieper, ondiepst. Niet diep, waar weinig water is: een ondiepe put. Niet diep uitgegraven: een ondiepe kelder. Niet lang: een ondiep huis. Van hier ondiepte, gebrek aan behoorlijke diepte. Ook eene plaats in het water, die, om hare ondiepte, doorwaadbaar is; eene zandbank. In dezen zin heeft het een meerv. ondiepten.

Ondier, o., meerv. ondiere. Elk schadelijk en verslindend, ook wel afschuwelijk en wanstaltig dier: maar dier noch ondiere kan Gods slaande hand ontduiken. VERST. Dat bij zulk een ondiere vergeleken wordt. VOND. van een voorspook sprekende, zegt daarom: een zucht, dit ondiere ingegeven. Waar H. SCHIM. van de verwoestingen des oorlogs spreekt, noemt hij dien geesel des menschedoms *een ondiere*: het leet, waarmee dit ondiere is bevrucht.

Ondoorredelijk, bijv. n. en bijw., ondoorredelijker, ondoorredelijkst. Waar men zich niet doorredden kan: met een ondoorredelijk oorlog. **HOOFD.**

Ondoorreisbaar, bijv. n. en bijw., ondoorreisbaarder, ondoorreisbaarst. Waar men niet doorreizen kan: dat zeer veele weeghen ondoorreisbaar waeren. **HOOFD.**

Ondoorworstelbaar, bijv. n. en bijw., ondoorworstelbaarder, ondoorworstelbaarst. Dat door worstelen niet ontgaan kan worden: van d'ondeurworstelbaare noot. **HOOFD.**

Ondraagbaar, bijv. n. en bijw. Dat niet gedragen kan worden. *Ondragelijk* heeft wel dezelfde beteekenis, doch wordt in eenen oneigenlijken zin alleen genomen, voor zeer moeilijk. Er wert veel leets ondragelijk. POOT. Van hier ondragelijkheid.

Ondragelijk, zie *ondraagbaar*.

Onduitsch, bijv. n. en bijw. Niet duitsch: een onduitsch woord. Maer, die u Onduitsch hiet, zou die uw vriend ook zijn? DE DECK.

Onecht, bijv. n. en bijw., onechter, onechtst. Niet overeenkomstig met de huwelijks wetten: onechte dochter. Fig., valsch, onzuiver: onechte steenen. Onechte dichters. POOT. Van hier onechtelijk, onechteling.

Onecht, m. Oneerlijke samenleving buiten een wettig huwelijk: in onecht leven. Kinderen, in onecht geteeld. Voor *onecht* zeiden de Ouden ook *onee, onehe*.

Ondedel, bijv. n. en bijw., onedeler, onedelst. Niet edel: uit een onedel geslacht. Door voor-

treffelijke eigenschappen van anderen niet onderscheiden: onedele metalen, alle metalen, behalve goud en zilver. Bij VOND. komt *ondeler metalen* voor. Zamenstell.: onedelmoedig.

Oneendragtig, bijv. n. en bijw., oneendragtiger, oneendragtigst. Tweedragtig. HOOFT bezigt dit woord.

Oneens, (HOOFT spelt *oneensch*, dat niet na te volgen is) bijw. Niet eens: wij zijn het hierin oneens. Oneens worden, oneenig worden.

Oneenstemmig, bijv. n. en bijw. Niet eenstemmig: heiren, in tong en zeden oneenstemmigh. HOOFT.

Oneenzijdig, bijv. n. en bijw., oneenzijdiger, oneenzijdigst. Niet eenzijdig: in het stuk van Godtsdienst was hij zeer oneenzijdig. G. BRANDT.

Oneer, v. Gemis van eer, of van het gunstige oordeel, hetwelk anderen over ons gedrag vellen. Dikwijls gebruiken wij het als eene verzachting, voor schande: zijnen ouderen oneer aandoen. Bij OTFRID. en NOTK. *uenera*, *ueneri*; bij welken het ook oncerbaarheid en onbeschaamdheid te kennen geeft.

Oneerbaar, bijv. n. en bijw., oneerbaarder, oneerbaarst. Dat met een kuisch en eerbaar gedrag strijdt: in een oneerbaar gewaad verschijnen. Van hier oneerbaarheid, oneerbaarlijk.

Oneerbiedig, bijv. n. en bijw., oneerbiediger, oneerbiedigst. Zonder eerbied. Van hier oneerbiedigheid (*oneerbiedenis* bij HOOFT), oneerbiediglijk.

Oneerlijk, bijv. n. en bijw., oneerlijker, oneerlijkst. Die tegen de wetten van eerbare kuischheid handelt; hoerachtig: een oneerlijk vrouwensch. In dat gedrag gegrond: oneerlijke reden. Strijdig met de denkbeelden van burgerlijke eer: eene oneerlijke hantering drijven. Een oneerlijke dood. Diefachtig: oneerlijk handelen. Van hier oneerlijkheid.

Oneven, bijv. n. en bijw. Dat geen even getal uitmaakt: even of oneven raden. Zamenstell.: onevenmatig, onevenredig, onevenrediglijk. HOOFT gebruikt het voor ongelijk: met oneve keel. Ook zegt men *oneffen*.

Onfeilbaar, bijv. n. en bijw., onfeilbaarder, onfeilbaarst. Dat niet feilen, niet missen kan. Van hier onfeilbaarheid. Het veroud. zelfst. n. *onfeil*, het tegendeel van *feil*, vindt men bij HUIJGENS: sult ghij deel aan de feilen en onfeilen hebben.

Ongaaf, bijv. n. en bijw., ongaaver, ongaafst. Het tegendeel van *gaaf*: de boom is ongaaf. Die nimmer pen noch lippen iets ongaafs laet ontglippen. De DECK. *Ongaaf* is ook een verouderd z. n., beteekenende eene niets dengende gift: sijn gift is maer vergift en ongaef sijne gaef. H. DE GR.

Ongalijk, (ongadelijk, bij KIL. *ongaeijelijk*) bijv. n. en bijw., ongalijker, ongalijkst. Die zich niet schikken wil: een ongalijk mensch. Dat niet past, niet betaamt. Van hier noemt J. CATS onderdrukking van armen: een ongalik werk. Dezelfde noemt eene onfraaije tronie: een ongalik wesen. VOND. vertaalt *vicina non habilis Lyco* door eene geburin, die *ongalik* is voor LIJKUS. Hiervan ongalijkheid: mits d' ongaaljkheid (moeijelijkheid) der wegen. HOOFT.

Ongans, bijv. n. en bijw. Van eene zekere ziekte der schapen gebruikt men dit woord: de halve kudde is ongans. Zie *gansch*. KIL. ver-

klaart het: *non integer, malesanus*. EV. WASSENBERG brengt (*taalk. Bijdrag.*) een voorbeeld bij van *ongans* bij kind gevoegd. Ook noemt men, volgens denzelfden, in Vriesl, de nageboorte eener koe *het ongans*.

Ongebiedelijk, bijv. n. en bijw. Dat niet geboden kan worden: 't Gunt bij de aangeboren wet werd verboden, is ongebedelick. H. DE GR.

Ongebloemd, bijv. n. en bijw. Niet gebloemd: ongebloemde stoffen. Oneig.: ongebloemde woorden. VOND.

Ongebonden, bijv. n. en bijw., ongebondener, ongebondenst. Eigenlijk, niet gebonden: ongebonden haar. Overdr., aan geene wetten en goede zeden gebonden: een ongebonden leven leiden. Eene ongebonden rede, niet dichtmatig, niet volgens de regelen der dichtkunst inmerigt, of zamengesteld. Van hier ongebondenheid.

Ongeboren, bijv. n. en bijw. Nog niet geboren: als hadden ze ongeboren in 's moeders lijf elkaer den oorelog gezwoeren. HOOGVL. Niet wel geboren, niet van adel: een ongeboren jonghclinc. MEL. ST. *Ongeboortigh*, bij KIL.

Ongebruik, o. Ongewoonte: dat is reeds lang in ongebruik geraakt. Nutteloosheid: te ongebruik maken. Haar droevigh ongebruijk. C. HUYG. — K. VAN MANDER schijnt het ergens te nemen voor een ongewoon onheil: gij kont langer qualijk door zulk ongebruik meer staende blijven. In de dagelijksche taal zegt men gemeenlijk *onbruik*. Van hier ongebruikelijk.

Ongebust, een verouderd bijv. n. Zonder lijkbuis, in geene lijkbuis bewaard: ongebuste lijken. M. L. TYDW.

Ongechristend, bijv. n. en bijw. Niet gechristend, ongedoopt: langs de kaecken der ongechristenden. VOND. Oul. *ongekerstend*: al wat ongerstent was. K. KOLLN.

Ongedaan, bijv. n. en bijw., ongedaner, ongedaanst. Niet gedaan: eene ongedane zaak. Niet schoon, bleek, ziekelijk uitzien: op dat haar' ongedaane trony enz. HOOFT.

Ongedierte, o. Schadelijk gedierte: 't woedend ongedierte ten doel staen. J. DE HAES. Men gebruikt het meest van gekorven diertjes, voor zoover zij aan het gewas enz. nadeel toebrengen: eene vermenginge van ongedierte. BIJBELV.

Ongeduld, o. Het tegendeel van *geduld*, in zoover dit de lijdzame gelatenheid, onder allerlei rampen, aanduidt; zoodat *ongeduld* het gebrek van die gelatenheid te kennen geeft: van ongeduld sterven. Daar ik met ongeduld u ook verbeiden zal. J. DE HAES. Bij OTFRID. *unthult*. Van hier ongeduldig, ongeduldigheid, ongeduldiglijk.

Ongedurig, bijv. n. en bijw., ongeduriger, ongedurigst. Dat kort van duur en onbestendig is; ook fig. onrustig. Hiervan ongedurigheid. Ook bezigt men *ongeduurzaam*, dat gewoonlijk niet lang duurt; ongeduurzaamheid. Oudtijds zeide men ook *ondurig*: onduerick van moede. HOROLOG. AETERNAE SAPIENT.

Ongedut, bijv. n. en bijw. Ongedut geld is, in Gelderland, geld zonder dut of klop. Van *dutten*, dat is deuken, eene deuk inslaan.

Ongedwee, (ongedweeg) bijv. n. en bijw., ongedweeër, ongedweest (meer ongedwee, zeer, — meest ongedwee). Niet gedwee, in eenen eigen-

lijken en oneigenlijken zin: noodzaak de ongedweege wegloopers. Overz. v. HERV. Van hier ongedweeheid.

Ongeërfde, m., meerv. ongeërfden. Iemand, die in eene plaats, geene landerijen of vastigheden heeft. Geldersch woord.

Ongeharnast, bijv. n. en bijw. Niet voorzien met een harnas: wat was 't een stout bestaan voor ongeharrenasten. VOND.

Ongeheisterd, bijv. n. en bijw. Ongeroost: ongeheisterd brood. Van *heisteren*; van het oude *eit*, vuur.

Ongehoudenis, v. Geene verpligting — niet gehouden tot iets: onder verding van ongehoudenis. HOOFD.

Ongehuifd, bijv. n. en bijw. Niet gehuifd: met ongehuifde pruick. VOND.

Ongekerstend, zie *ongechristend*.

Ongekoust, bijv. n. en bijw. Zonder kousen: ongekouste beenen. J. DE BRUNE. Hiervoor zegt BÓGAERT *ongeoosd*.

Ongekreekt bijv. n. en bijw., ongekreeker, ongekreekst. Glad, zonder kreuken. Men gebruikt het meest in eenen oneigenlijken zin, voor *zuiver*: de waarheid ongekreekt bewaren. Mijn ongekreekte trouw. L. TRIP.

Ongekuischt, bijv. n. en bijw. Van *kuischen*, reinigen. Ongezuiverd, slordig: ongekuischte taal. Zie *kuisch* en *kuischen*.

Ongel, o. Het vet van slagbeesten, en vooral, wanneer het tot noodig gebruik gesmolten is: het ongel wil niet branden. VOND. Haar ongel smelt in olij. BÓO. In vele oorden van Nederland gebruikt men dit woord ook mann. *de ongel*. Van den ongel vindt men bij HUYGENS. Van hier ongelig, ongeligheid. Zamenstell.: kaarsongel enz. Het woord schijnt met het lat. *ungere* en *unguentum* verwant te zijn.

Ongelaat, o. Die woeste houding van het ligchaam en wilde trekken in het aangezicht, waardoor men de slechtheid van het hart naar buiten vertoont: schuw dit ongelaat. VOND. Dertel ongelaat. CATS. Van hier ongelatig: verleer slavine te zijn: weest niet zoo ongelatig. VOND. In welke plaats de Dichter echter het schijnt te nemen voor treurig van gelaat. In den eersten sterken en nu verouderden zin gebruikt het J. DE BRUNE: beestigh en onghelatigh te wezen. Van hier ongelaten, niet gelaten, die zijne onbezadigheid en ongeduld, in tegenspoeden, naar buiten vertoont; ongelatenheid.

Ongeld, o., meerv. ongeden. Lasten of schattingen, die op vaste goederen liggen: ik moet van dat land drie gulden aan ongeld betalen. In de middeleeuwen *ungeltha*. ADELUNG leidt de laatste helft van dit woord niet van *geld* af, maar van *gelden*, dat oudtijds betekkende schuldig zijn om iets te doen, of te betalen.

Ongeld zoude dan zijn eene uitgaaf, waartoe men eigenlijk niet verpligt is, maar die ons afgedwongen wordt. Het is uit de middeleeuwen trouwens bekend, hoe, bij de naauw beperkte magt der Landheeren, bijna alle schattingen verzoekswijze gevorderd, en vrijwillig opgebracht werden. Men noemde, daarom, dezelve in het lat. *precariae*. In vele oorden van Duitschland, noemt men zulke schattingen nog *onpligten*.

Ongelijk, bijv. n. en bijw., ongelijker, zeer ongelijk. Niet effen, hobbelig: een ongelijke weg. Niet even dik of dun: ongelijk garen. Verschillend,

niet gelijk: In majesteit en macht al 't ongelijk. VOND. Een ongelijk paar. Men gebruikt het ook als een versterkend woordje, bij den vergelijkenden trap, doch slechts als een bijw.: mijn hond is ongelijkloozter dan de uwe. Van hier ongelijkelijk, — ongelijkenis, bij VOND., ongelijkheid. Zamenstell.: ongelijkmatig, ongelijkvormig, ongelijkvormigheid. Bij C. HUYG. vindt men een bedr. w. *ongelijken*: hier in zijn wij 't onghelijken.

Ongelijk, o., meerv. ongelijken. Eene handdelwijs, die met de billijkheid en algemeene menschenliefte niet overeenkomt; eene verzachtende uitdrukking voor *onregt*: zoo doet gij mij groot ongelijk. POOT. Hoe het Bijl- en Bondelrecht 's Lants ongelijken juist beslecht. POOT. Dat u de toegedreven' ongelijken in den moed steeken. HOOFD. Het heeft ook nog eene zachtere betekenis: te weten die van dwaling: ik heb ongelijk. Iemand in het ongelijk stellen. Ik moet u ongelijk geven. Gij hebt geen ongelijk dat te eischen.

Ongehoof, o. Het tegendeel van *gehoof*. Men gebruikt het echter in eenen bepaalderen zin; te weten, dan eens in de betekenis van eene geneigdheid, om de vervalling van Gods beloften, op grond van Deszelfs getuigenis alleen, te verdenken; dan eens van eene gesteldheid, waardoor men alle goddelijke uitspraken en verzekeringen in twijfel trekt, of eene overhelling ter onderdrukking van die goddelijke waarheden, die invloed op ons hart konden maken; eindelijk, van een moedwillig opzet, om de geopenbaarde waarheid der H. Schrift voor onwaarachtig te houden. Reeds bij OTRIFD. *ungeloube*. Van hier ongeloovig, een ongeloofige, ongeloofigheid, ongelooftbaar, ongelooftelijk, ongelooftelijkheid. Zamenstell.: ongelooftwaardig.

Ongeluid, o. Dat zeer hard luidt, sterker dan *wangeluid*: in zulk een gruwzaam ongeluit. VOND. Dat een bijster ongeluit is. HOOGSTR. Thans verouderd.

Ongeluk, o., meerv. ongelukken. Het tegendeel van *geluk*. Wij drukken er door uit eenen samenloop van onverwachte omstandigheden, waardoor iets mislukt, en men tot zijn voornemen niet kan komen: bij ongeluk ontmoette mij de bandrekel, die het huis bewaarde. Een samenloop van nadeelige omstandigheden, welke wij voorheen niet zagen, of verhinderen konden: het is een ongeluk; vergeef het mij. Bij ongeluk sloeg er de vlam in. Een ongeluk komt zelden alleen. Voor vele ongelukken bewaard worden. Voor *ongeluk* zegt RODENB. eenmaal *onluk*: die onlunken hadden. Van hier ongelukkelijk, ongelukkig, ongelukkiglijk.

Ongemak, o., meerv. ongemakken. In het gemeen al dat geen, hetwelk ons het gemak en genoegen beneemt: ook groeit der armen ongemak. POOT. Hier vreesst men min voor leet en ongemakken. POOT. Een ongemak aan den voet hebben. Moeijelijkheid: iemand ongemak veroorzaken. Ik wil er geen ongemak met den schout over hebben. Van hier ongemakkelijk, hetwelk men met geen gemak gebruiken kan; zwaar, moeijelijk; gemelijk, grijnig: ongemakkelijkheid.

Ongemakkelijk, zie *ongemak*.

Ongemeen, bijv. n. en bijw. In zijnen aard voortreffelijk: is dat iet ongemeens? POOT. Onge woon, uitnemend: eene ongemeene dapperheid. Dat strekt mij tot een ongemeen genoegen. Boeken, mij door u ongemeene gunst geschenken. POOT. Het was er ongemeen prachtig. Van hier ongemeenheid, ongemeenzaam, bij HOOFD.

Ongemoed, o. Het tegendeel van *gemoed*, voor het geweten en de verplichting, uit kennis ontstaande: hoe zij bij allerlei manieren zochten te koomen tot hun voorneemen, 't waare met gemoede ofte ongemoeide. HOOFD. *Ongemoed* is ook een *bijv. n. en bijw.*, voor kleinmoedig; met een hert, ongemoeit en d'ogen tranig. K. v. MAND. Hoe dus ongemoeit? DE DECK.

Ongenade, v. Ongeuoegen van eenen meerdere tegen eenen mindere: bij zijnen heer in ongenade vallen. Zij moesten zich op genade of ongenade overgeven. 's Koninx ongenaade voor te koomen. HOOFD. Fig.: tegen de ongenade van de lucht beveiligd. Van hier ongenadig, dat vaak voor wreedaardig genomen wordt: o ongenadig rot! DE DECK; waarvan ongenadiglijk.

Ongeneugte, (ongeneogte) v., meerv. ongeneugten. Verdriet, geen vermaak: dan dat de poezij ons ondank brouw', den lezer ongeneugt. POOR. Wacht u wel deze ongeneugt' te stijven. VOND.

Ongenot, o. Een verouderd woord. Op-houding van genot, het missen van iets: sedert het ongenot derzelve. HOOFD.

Ongepijnd, *bijv. n. en bijw.* Ongepast, niet gepijnd: ongepijnde honig.

Ongereg, *bijv. n. en bijw.* ongeregt, ongeregtst. Onregtvaardig, goddeloos, en in die gesteldheid gegrond. Men vindt dit woord, in dien tweederlei zin, in de Overz. van den Bijbel. Hedendaags is *ongeregtig* (waarvan ongeregtigheid en ongeregtiglijk) nog in gebruik. Van het oude *geregt*.

Ongeregt, (ongerigt) o. Een naam, oudtijls gegeven aan het *Heimaal* of *Heyemaal*, eene manier van rechtspleging, in oude tijden, in Overijsel en elders gehouden. Men meent, dat deze vierschaar den naam van *ongeregt* ontvangen heeft, omdat zij over *daden*, die in een gewoon geregt niet behoorden gevonden te worden, uitspraak deed. Dit *Heimaal* of *Ongeregt* toch was eigenlijk een hoog geregt, dat over groote misdaden, aan lijf en leven strafbaar, gehouden werd; zoodat men, naar het besluit van DAVID VAN BURGUNDIE, niemand, over bekende wonling zelfs, voor deze vierschaar dagvaardden mogt.

Ongerept, *bijv. n. en bijw.* Onaangeroerd. Overd.: eene ongerepte maagd. Zie *reppen*.

Ongerief, (ongerijf) o. Ongelegenheid: daardoor lijdt ik een groot ongerief. Dat ja de blinde man ook sonder ongerief de saken rechten kan. J. CATS. Maer heur raedt is voor nu jongkheit ongerief. POOR. Van hier ongerijfbaar, bij HOOFD, ongeriefelijk, ongeriefelijkheid.

Ongerijmd, *bijv. n. en bijw.* ongerijmder, ongerijmdst. Dat aan het einde der regels geen en gelijken klank heeft, waarvoor men echter, om de dubbelzinnigheid te mijden, altoos *rijmeloo* zegt. *Ongerijmd* gebruikt men integendeel, voor datgene, dat tegen eene bekende waarheid aanloopt, en daaruit voortvloeit: dat is een ongerijmd voorneemen. Een ongerijmd gevoelen. Mijn leerzucht, niet beschroomd voor ongerijmden lachter. VOND. Van hier ongerijmdelijk, ongerijmdheid.

Ongerucht, o. Slecht gerucht. kwade naam: naa 't voorganghen ongerucht. HOOFD. Geheel verouderd.

Ongescheidenlijk, *bijv. n. en bijw.* ongescheidenlijker, ongescheidenlijkst. Dat niet gescheiden kan worden; veroud. woord: ongescheijdelicke

Drieuuldigheijt. BRIEF VAN GR. WILLEM VAN 1222.

Ongestadig, *bijv. n. en bijw.* ongestadiger, ongestadigst. Die nu dus dan anders is, onbestendig: een ongestadig mensch. Wijders, tot zaken betrekkelijk: ongestadige liefde. Ongestadig weer. Voor dit woord gebruikt VONDEL *ongestaad*: ongestade menschen. Van *stad*, dat is eene vaste plaats. Van hier ongestadigheid, ongestadiglijk. Voor *ongestadig* zeiden de Ouden ook *onstadig*; van hier gebruikt VAN MAND. *onstadigheid*.

Ongestalte, v., meerv. ongestalten. Zoowel ongesteldheid der ziel, des gemoeds, als des lichaams. In het bijzonder, verstaan er de geneskundigen eene bedorvenheid in bloed en sappen door. Van hier ongestaltig: ongestaltig vleesch. VOND.

Ongesteld, *bijv. n. en bijw.* ongestelder, ongesteldst. Niet gesteld: eene ongestelde luit. Onieig., zwak, ongezond: eene ongestelde maag. Van hier ongesteldheid, *ongestelde*, bij OUD., voor neteligen toestand.

Ongestuum, *bijv. n. en bijw.* ongestuimer, ongestuimst. Dat eene ongewone beweging maakt, buijig, stormig: een ongestuime golf. VOND. Van hier ongestuimig: door den ongestuimigen plas. Zoo ook: een ongestuimige toorn, eene ongestuimige woede. Hiervoor zegt men ook *onstuim*: door onstuime waterbaren. BÓGAERT. Onstuimig, onstuimigheid, onstuimiglijk worden thans meest gebruikt.

Het komt van het verouderde *gestuim*, Dit *gestuim* moet denkelijk een geraas beduid hebben, hetwelk WACHTER van het zw. *stimma*, gedruisch maken, *stym*, een woelige hoop volks, afleidt. *Ongestuum* is dan zoo veel als een gedruisch, dat de gewone maat te buiten gaat. FRISCH brengt hot tot eene bron met *stom*; zoodat *gestuim* stil, be-daard, *ongestuum* het tegendeel zoude zijn. De eerste afleiding is waarschijnlijker. Met dit *stimma* is ons woord stem en *stommel*en, een dof gedruisch maken, en het lat. *tumultus* vermaagschapt.

Ongesturig, *bijv. n. en bijw.* ongesturiger, ongesturigst. Hiervoor is ook *onsturig* in gebruik, voor los, wild: onsturigh weder. HOOFD. Van hier onsturigheid, ongesturigheid. Alwaar ongestuurigheden veler gemoederen noch niet bezadight waren. HOOFD.

Het woord komt denkelijk van *on* en *sturen*, iets dat zich niet ligt sturen, bedwingen, intoomen laat. KIL. vertaalt daarom *onstuer*, *onstuyr* door *indomitus*, *ferus*.

Ongetijdig, bij CATS, zie *ontijdig*.

Ongetrouw, *bijv. n. en bijw.* ongetrouwer, ongetrouwst. Niet getrouw, die de trouw schendt: onder d'ongetrouwe schaer. POOT. Onwaarachtig: een ongetrouw verhaal. Van hier ongetrouwelijk, ongetrouwheid.

Ongevaar, (*ongeveer* het meest in gebruik); *bijw.* Omtrent, bijna: het beloopt ongevaar tien dukaten. Het is ongevaar zes maanden geleden. Het schijnt eigenlijk te kennen te geven niet wel, niet naauwkeurig waargenomen; zoodat het voor *ongevaar* staat. Zoo is de *w* in eene *v* veranderd, in *ervaren*, van *waren*, *waarnemen*. Bij KIL. *onghevaerd*, *onghefaerd*, *onghevaer*, *ongevaerlijk*. Dit laatste heet ook buiten *gevaar*. Indien deze afleiding minder behaagt, zoude ik tot *on* en *ver*, niet verwijderd, overhellen.

Ongeval, o., meerv. ongevallen. Een onverwacht ongeluk: dat leet noch ongeluv w bloeiend

heil verkorte. **POOT.** Hier staet geen ongeval te duchten. **POOR.** Van hier ongevallig, ongelukkig: **JUNO,** ziende den ongevalligen end dezer Grieken enz. **K. v. MAND.** *Zwak, broos* bij **KIL.** *succidus*: als yemant wort gewaar sijn ingevallen knaken, sijn ongevallich lijf. **J. CATS.** Men zoude dit ook voor leelijk, van bevalligheid ontbloot kunnen verklaren: althans, *ongevallig* heeft ook de beteekenis van iets, dat niet aanvallig of aangenaam is. Zoo zegt men: ongevallig weer.

Ongeveer, zie *ongevaar*.

Ongevoeg, zie *ongevoegelijk*.

Ongevoegelijk, bijv. n. en bijw., ongevoegelijker, ongevoegelijkst. Niet gevoegelijk, onbetamelijk: bij zulke exempels zou men ons niet ongevoegelijk zetten. **POOR.** Van hier ongevoegelijkheid, ongevoegzaam, dat niet gevoegelijk pleegt te zijn, ongevoegzaamheid. Het zelfstandige naamw. *het ongevoeg* komt bij de Ouden voor in den zin van onheil, ramp: hem ne quam mere onghewoech. **M. ST.** Bij **K. KOL.** komt het voor, in de beteekenis van eene ongeschikte handelwijs: dat hi fiere, wt onghewoech, moeder en broeder bracht in ave moede.

Ongevoelig, bijv. n. en bijw., ongevoeliger, ongevoeligst. Zonder dat men het voelt of gewaarwordt; wanneer men het als een bijw. gebruikt: dat kwaad neemt ongevoelig toe. **Wreed,** die geen medelijden heeft: een ongevoelig mensch. **Onverschillig:** hij is ongevoelig over die schande. Van hier ongevouligheid, ongevoeliglijk, ongevoel-lijk, dat geen gevoel heeft: als alles, wat eerligh gevoelen had, aan 't eyndt geplaaght was, moest het ongevoellicke voorhouden. **HOORT.** Het verouderde naamw. *ongevol* heeft **HUYGENS:** in ongevoel versteent.

Ongewend, bijv. n. en bijw. Dat niet gewend, niet gekeerd is; van *wenden*, keeren. Een ander *ongewend*, dat van *wennen* afkomt, beteekent ongewoon: tot arbeid ongewend. Bij d'ouden ongewent. **VOND.**

Ongewin, o. Verlies, schade; schoon eene meer verzachtende nitdrukking. Zoo leest men, onder eene der afbeeldingen van oudholl. *Graven*, in het *werk* van **M. ST.:** doe hij sijn vijanden had verwonnen, t' sijnen onghewinne. Dit woord is nu geheel verouderd.

Ongezellig, bijv. n. en bijw., ongezelliger, ongezelligst. Niet gezellig. **H. SCHIM** gebruikt het eens voor alleen, zonder medgezel; waarvan mij geen voorbeeld der Ouden bekend is: ongezelligh moest ik treden 's Vaders torenpers.

Ongezet, bijv. n. en bijw. Niet gezet: de koffij is nog ongezet. Op de *Veluwe* is *ongezet* door gezworene *zellers* van ambtslasten vrijgelaten.

Ongeziel, bijv. n. en bijw. Zonder ziel of leven: van 't ongezielde goud. **DE DECK.** Gezielt en ongezielt. **VOND.**

Ongisselijk, bijv. n. en bijw., ongisselijker, ongisselijkst. Dat niet te gissen is: van *ongissee-lijke* toevallen. **HOORT.**

Ongod, m., meerv. ongoden. Een, die aan niets minder dan aan God gelijk is; een nietige afgod: heidensch ongodt. **VOND.** Hij geeft des Hoogsten eer den ongoon. **POOT.** Van hier ongoddelijk, ongodist, die in geenen God gelooft: tot vrugt van Turk en Ongodist. **POOT.** Ongodisterij, ongodistendom, bij **MOONEN**, ongodsdienst, bij **L. MEYER** door helsehe godsdiens, godsdienseloosheid, verklaard: dus keert men ongodsdienst bui-

ten. **VOND.** — Ongodsdienstig, ongodsdienstig-heid, ongodsdienstiglijk, ongodsvrucht (dat hij d' ongodsvrucht te keer ging. **DE DECK.**), ongodvruchtig, ongodvruchtigheid, ongodvruchtiglijk, ongodzalig.

Ongoed, bijv. n. en bijw. Niet goed, kwaad, slecht, ondeugend. Iets te ongoede maken, deszelfs nut benemen. Om het goede uijt het ongoede te siften. **HUYGENS.** Van hier ongoedig, bij **DORSL.** ongoedertieren, in de **BIJBELV.** ongoelijk, leelijk.

Ongraag, bijv. n. en bijw., ongrager, ongraagt. Niet graag: ongraegh om 't hooft boven den wal te steeken. **HOORT.**

Ongriek, m., meerv. ongrieken. Bij **VOND.** vindt men dit woord, als ook ongrieksch: ongriecxo pennen. Een *ongriek* is, in het algemeen, iemand, die geen beschaafte inwoner van het oude Griekenland is; in het bijzonder, een onbeschaafde vreemdeling, die noch de taal der Grieken kent, noch in derzelve kunsten en wetenschappen onderleid is. **VOND.** schijnt ongrieksch blootelijk voor romeinsch, latijnsch te nemen.

Onguur, bijv. n. en bijw., onguurder, onguurst. Onaangenaam, bar: onguur weer. **Woest, wild:** een onguur mensch. 't *Onguur* geweld der zwijnen. **OOD.** Vuil, walgelig: de valck en vogel van **JUPIJN**, die op alle 't geen, dat vuil is en onguur noit tocht en zullen doen. **DE DECK.** **J. CATS** bezigt *ongeur*: ongeure, vuile, praat — ongeure lust. Van hier onguurheid, onguurlijk.

Waarschijnlijk is ons *ongeur* hetzelfde als het hoogd. *ungeheuer*. In *Vriesland* zegt men *onhuur*, bij zamentrekking van *ongheuer*. *ongehuur, onhuur*: dat ziet er onhuur uit, voor vuil, afzigtelijk. **E. WASSENBERGH, taalk. Bijdr.**

Men zegt ook *guur*, in dezelfde beteekenis: guur weer, gure winterdagen, enz. **Doch** dit is waarschijnlijk eene verbastering van *goor*, gelijk men even zoo *goor weer* enz. bezigt.

Onhandelbaar, bijv. n. en bijw., onhandelbaarder, onhandelbaarst. Hetwelk men met de hand niet besturen kan. **Oucig,** met wien men niet gemakkelijk omgaan kan.

Onhandig, bijv. n. en bijw., onhandiger, onhandigst. Niet handig.

Onhandzaam, bijv. n. en bijw., onhandzamer, onhandzaamst. Niet handzaam: ook ongemakkelijk, ongeschikt: onhandzaam, om bewonen. **DE DECK.**

Onhebreeuw, m., meerv. onhebreewen. Ook onhebreër; meerv. onhebreërs, onhebreëën. Die geen hebreër is: o goede Vader, die hebreëën en onhebreewen enz. **VOND.** Bij hem vindt men het meerv. onhebreëën ook. De zaligheid verrijkt Hebreëën en Onhebreewen. **POOT.** Van hier gebruikt **VOND.** het bijv. n. en bijw. onhebreeuwsch.

Onhell, o., meerv. onheilen. Elke ramp, die des menschen gelukzaligheid en welvaart stoort: dat d'oude torenwacht, om onheil te beletten enz. **VOND.** **RODENB.** gebruikt het eenmaal als een bijv. naamw.: d' onheyle woekerij. **Zamenstell.:** onheilbron. **POOT.** Van hier onheilzaam.

Onhemelch, bijv. n. en bijw. Niet hemelch: zoo ras de borst ontfonkt van een onhemelch vuur. **VOND.**

Onherbergzaam, bijv. n. en bijw., onherbergzamer, onherbergzaamst. Niet herbergzaam. Van hier onherbergzaamheid. — Bij **VOND.** vindt men: onherberglijke zee; het *lat. inhospitalis*.

Onherhaalbaar, bijv. n. en bijw., onherhaalbaarder, onherhaalbaarst. Dat niet herhaald kan worden: onherhaalbare tijt. **VOND.** Ook *onherhaallijk*: ach! onherhaeljk is de tijt. **DE DECK.**

Onheug, v. Walg, afkeer, tegenzin. Veroud. woord. *Z'c heug.*

Onheugelijk, bijv. n. en bijw., onheugelijker, onheugelijkst. Dat niet meer heugt: van onheugelijke tijden af. *Unheugelijk* kan ook voor het tegengestelde van *heugelijk*, in den zin van blijde, genomen worden.

Onheusch, (bij **VOND.** ook *onhoofsch*, schoon in eenen meer bepaalden zin, voor niet hoofsch) bijv. n. en bijw., onheuscher, meest, zeer onheusch. Niet heusch, onvriendelijk, onbeleefd: de onheusche bergman blaast den horen. **VOND.** Gij ijst voor zulke onheusche tael. **POOT.** Iemand onheusch behandelen. Van hier onheuschheid, onheuschelijk.

Onhoofsch, zie *onheusch*.

Onhoud, een verouderd bijv. n. en bijw., onhouder, onhoudst. Ontrouw: die onthouden heren hem droegen doe. **RÛMSP.** Die haer te voren waren onhout. **M. St.** In het angels. is *unhold* een vijand, hij de *zwab.* dichters *unholde*, een moordenaar, bij **ULFH.** *unhultho*, de duivel.

Onhout, o. Hetwelk men niet als ander hout tot timmeren gebruiken kan. Op de Veluwe noemt men met dien naam eenen zkeren heester, eene soort van wilg, anders *werf* geheeten, waarvan men hoepels maakt.

Onindrukbaar, bijv. n. en bijw., onindrukbaarder, onindrukbaarst. Dat niet ingedrukt kan worden: onindrukbaar voor de vragt. **M. L. TJDW.**

Onindrukkelijk, bijv. n. en bijw., onindrukkelijker, onindrukkelijkst. Die voor geene zedelijke drangenden wijkt; ook dat geen indruk op het gemoed maakt.

Onjood, m., meerv. onjoden. Die geen Jood is, een heiden: het offren, Jode en Onjode eerst gemeen. **VOND.** Van hier onjoodsch, onjoodschap, het heidendom.

Onklaar, bijv. n. en bijw., onklaarder, onklaarst. Troebel, beroerd: die wijn is onklaar. **Dnister**, verward, onduidelijk: dat is geen onklaar bewijs. Niet gereed, om gebruikt te worden, waaraan eenig letsel is: de lijn is onklaar. Onveilig: het is daar onklaar. De zaak is onklaar, het stuk is verraden. Van hier onklarheid.

Onkneusbaar bijv. n. en bijw., onkneusbaarder, onkneusbaarst. Niet te kneuzen: dit onkneusbare aertsgewelt. **VOND.** Onkneusbaar in wederspoed, zegt **HOOFD** van den *Hert. v. ALVA.*

Onkond, een verouderd bijv. n. en bijw. Onbekend: bedi es mi onkond das. **M. St.**

Onkost, m., meerv. onkosten. Onnodige, bezwaarlijke, buitengewone uitgaaf, bijgevoegde bekostiging, om eene reeds gekochte zaak magtig te worden: onkost lijden. **HANDVEST VAN HERT. AALBRECHT**, van 1387. Thans gebruikt men het meerv. alleen: vele onkosten doen — maken. Van hier onkostelijk.

Onkrank, bijv. n. en bijw., onkrankter, onkrankst. Niet krank: krank en onkrank te zijn **HUYO.**

Onkreukbaar, bijv. n. en bijw., onkreukbaarder, onkreukbaarst. Niet te krenken: eene onkreukbare vriendschap. Bij **HOOFD** ook onkreukelijk: zoo onkreukelijk een' dapperheit.

Onkrijgsman, m., meerv. onkrijgslieden. Die geene wapens draagt. Zoo noemt **HOOFD** in *Tacit. pagani*, boeren of *onkrijgslieden.*

Onkruid, o., meerv. onkruiden, van meer soorten slechts. Eigenlijk, een schadelijk, of althans een onnuttig kruid. Men verstaat dit slechts in betrekking tot nuttigere kruiden, alzoo er, buiten die betrekking, geen *onkruid* is. Men noemt die gewassen *onkruid*, die in het wilde, tegen onzen wil en zonder onzen arbeid, groeijen. waar zij niet behooren te staan, en niet anders doen, dan den wasdom van voedzame of nuttigere planten beletten: want in verwaarloost land wil 't onkruid gaerne wortelen. **HUYDEC.** Onkruid wieden. Onkruid vergaet niet. In den dichterlijken stijl, geeft men dien naam ook aan alle booze neigingen, begeerten, enz., die het goede menigmaal verstikken: roei dit onkruid toch vroeg uit uw hart, ten einde het geen diepere wortelen schiet.

Onkunde, v. Het tegendeel van *kunde* Van hier onkundig, onkundigheid, onkundiglijk.

Onkwetsbaar, bijv. n. en bijw., onkwetsbaarder, onkwetsbaarst. Niet kwetsbaar. Onquetsbaar door hun moet. **ANTON.** Ook onkwetselijk.

Onland, o., meerv. onlanden. Dat nog niet als bebouwd land gebruikt is, of dat daartoe niet kan gebruikt worden: dat wi den Grave gheven souden — lant ende onlant. **M. St.** In Drenthe is dit woord nog heden in gebruik.

Onlang, bijv. n. en bijw., onlanger, onlangst. Niet lang, kort: wat vroeg rijpt, duurt onlangsthe. **DORSL.** Dat sij onlanghe hilden. **GOVTS. KRON.** Van hier het bijw. van tijt *onlangs*, dat zoowel op den tokomenden als verledenen tijt ziet. Niet lang, kort na of voor: alwaar hij, onlanx daarna, den geest gaf. **HOOFD.** Hiervoor zegt **M. STOKER** *onlang*: onlanghe hi de nutschap nam — wert hi belageth ende vermoet. Thans, gebruiken wij het meest van den verledenen tijt, niet lang voorheen: hij is onlangs overleden. Uw heilwensch, onlangs gul bestect enz. **POOT.**

Onlangs, zie *onlang*.

Onlede, v. Een verouderd woord voor *bezigheid*: dat d' onleede zijne Majesteit tot nochtie belet had. **HOOFD.** Den Drost und rigter, met onleede bemocijet. **LANDR. VAN VEL.** In het **GOUTSCHE KRON.** komt het voor *twist* voor: hiermede was al die onlede gesoent. Van hier onledig, onledigheid.

Onleerlijk, bijv. n. en bijw., onleerlijker, onleerlijkst. Dat niet geleerd kan worden; ook, dat niet tot leering strekt. Zoo zegt **HOOFD**: het kan geenszins onleerlijk schijnen. Ook onleerzaam, die niet leeren kan; onleerzaamheid.

Onlesschelijk, (ook onleschbaar) onleschelijker, onlesschelijkst. Dat niet te lesschen is. Men zegt gewoonlijk: een onleschbare brand, en een onlesschelijke dorst.

Onlief, bijv. n. en bijw., onliever, onliefst. Niet lief, **VOND.** gebruikt het woord. Van hier het oude *onliefde*, bij **DE BRUXE.** Voorts onliefelijk, onlieflijkheid.

Onloffelijk, bijv. n. en bijw., onloffelijker, onloffelijkst. Dat geen lof verdient; van het veroud. *onlof*, schande.

Onloochenbaar, bijv. n. en bijw., onloochenbaarder, onloochenbaarst. Niet te loochenen.

Onloon, m. Een verouderd woord. Het tegendeel van *loon*, miskenning, ondankbare behandeling: onloon voor dienst verbittert bijster. **HOOFD.**

Onluk, zie *ongeluk*.

Onlust, m., meerv. onlusten. Tegenzin: onlust in zijn werk hebben. Verdriet, kwelling: dat baarde hem eenen grooten onlust. Twist, oneenigheid; wanneer men het meerv. getal gebruikt: onlusten verwekken. Van hier onlustig, onlustigheid, onlustelijk.

Onmaat, v. Het tegendeel van *maat*, in den zin van maatregel, behoorlijke regelmaat, onmatigheid: dat we ergens onmaat zien. POOT. Hoewel zij oock haer onmaat heeft. DE BRUNE. Met haere groter onmaten (voor onmaat). M. ST. DAN zal onmate op aerden overhant nemen. DORESL. Maat staat; onmaat vergaet. Van hier onmatig, onmatigheid, onmatiglijk.

Onmagt, v. Zwakheid, onvermogen: dat is een bewijs van uwe onmagt. Zoo geef mijne onmagt dan de wijt. J. DE HAES. In eenen godgeleerden zin, verstaat men er zedelijk onvermogen door: de leer van de onmagt. Die staat, waarin men geen een lid van zijn ligchaam, met bewustheid, verroeren kan; bezwijming: in onmagt vallen; de *lipothymia* der geneeskundigen. Van hier onmagtig, onmagtigheid.

Onman, m., meerv. onmans, onmannen. Een verouderd woord. Het tegendeel van eenen *man*. HOOFD schijnt het voor eenen gelubde te gebruiken: ghy (o *Helene!*) wort kort gehouden van nijdhig' onmans en van afgeleefde vrouwen. L. MEYER verklaart *onman*, ook door *gelubde*, *lubbelling*. Van hier onmanlijk, dat geene mannen betaamt: nae de onmannelijke bijzonderheden dezer grizieke zweepers. HERV. Overz. Dat hij u onmanlijk vervolgd heeft. SELS.

Onmanierig, bijv. n. en bijw., onmanieriger, onmanierigst. Onbescheiden: wezend' al te eerzuchtig, onmanierig. K. v. MAND. Van hier onmanierigheid. Voorts onmanierlijk, onheusch. Men gebruikt het ook als een bijw.: het is onmanierlijk groot, zeer groot. — Onmanierlijkheid.

Onmanierlijk, zie 'onmanierig.

Onmatig, zie *onmaat*.

Onmededoogend, (onmededoogend) bijv. n. en bijw., onmededoogender, onmededoogendst. Die geen mededoogen heeft. Van hier onmededoogendheid. — Ook onmededoogzaam, die niet gewoon is mededoogen te oefenen; onmededoogzaamheid. Voor het eerste zegt men ook *onmedelijgend*.

Onmejn, een verouderd bijv. n. en bijw., onmeiner, onmeinst. Het tegendeel van *mejn*, kwaad, slecht, valsch, boos. Zie *meined*. *Onmejn* is dus goed, opregt: doe hier leistmail zwoeren, dat die recht is en onmejn, dat ons Godt soe helpe enz. GENOOTSCH. *pro excolendo jure patrio*.

Onmensch, m., meerv. onmensen. Het tegendeel van *mensch*, iemand, die de pligten der zamenleving en menschenliefde grovelijk schendt; een wreedaard: de goede Keiser TRAIANUS hadde zulck een schrik van zulke onmensen. DE BRUNE. Van hier onmenschelijk, onmenschelijkheid.

Onmeukbaar, een verouderd bijv. n. en bijw., onmeukbaarder, onmeukbaarst. Dat niet gemeukt kan worden; in eenen oneigenlijken zin: de onmeukbaare wrangheit dier zuure gemoeden. HOOFD.

Onmild, bijv. n. en bijw., onmilder, onmildst. Niet mild: onmild in aellossen. DE BRUNE.

Straf, scherp: onmilde wijn. Van hier onmildheid.

Onmin, v. Verdeeldheid: in onmin leven. Zij raakten in onmin. Tot onmin noit te praemen. POOT. Hiervoor zegt M. ST. *ommin*: dat men den Vlaminc dese omminne dede. Bij J. DE BRUNE vindt men een werkw. *onminnen*: onmint u zelve, wijle wel bemint zijn. Van hier onminnelijk, onvriendelijk; ook onminzaam, onminnelijkheid.

Onmisbaar, bijv. n. en bijw., onmisbaarder, onmisbaarst. Hetwelk men niet missen kan. Bij HOOFD *onmisselijk*.

Onmoed, m. Bezweken moed, treurigheid: in grooten onmoet. DORESL. Ook bij OUDAAN. Voor oneenigheid vindt men het in VEL. CHR. v. H.: die onmoeden groeijden soo, sprekende van de oneenigheid tusschen vrouw JACOBA en haren man. Van hier onmoedig, onmoedigheid, bij denzelfden schrijver.

Onmoetig, een verouderd bijv. n. en bijw., onmoetiger, onmoetigst. Niet moedig, niet ledig, met drokte bezet: onmoetige veelbedrijvers. DE BRUNE.

Onna, een verouderd bijw. van plaats. Op eenen afstand: hoe onnaa zijne verdiensten, van de vergelding, waeren ongevolgt. HOOFD. Op ver na: die hij onnaa zoowel niet verstondt. HOOFD. Van hier onnabij.

Onnaburig, bijv. n. en bijw., onnaburiger, onnaburigst. Die geene gelegenheid en liefde jegens zijne naburen bewijst: dus onnabuurig is de huisman. P. SCRIV.

Onnoozel, bijv. n. en bijw., onnoozeler, onnoozelst. De eerste beteekenis dezes woords is die van onschadelijk; van *on* en *noozel*, zie *nooze*. Wijders, onschuldig: heilig, onnoosel, onbesmet, enz. BIJBELV. In die onschuld gegrond: kussen BENJAMINS onnoosle koon. VOND. Wereloos, die niemand beledigt: hoe dikwijls wordt de onnoozele duif door havikken vervolgd! Voorts een stand, waarin men zich aan geen kwaad heeft kunnen schuldig maken. Van hier wordt het van zuielingen gebezigt: de vijand spaarde zelfs het onnoozele wichte niet. In die schuldeloosheid gegrond: een onnozel lachte. POOT. Van hier is het overgegaan tot de beteekenis van onbedrevenheid, als die van een eenvoudig kind: dat is eene onnoozele vraag. Wijders, simpel: een onnoozele bloed. Van hier alles, dat slecht en beuzelachtig is: dat is eene onnoozele verschooning. Zelfs gebruiken wij het voor klein en gering, dat niet veel in waarde houdt; in den dagelijkschen stijl: ik heb maar een onnoozel kleedje kunnen overhouden. En bestaan deze (keukengereedschappen) slechts in eenige potten, en een onnoozele bijl. BÔG. Van hier onnoozelheid, onnoozelijkheid.

Onomvattelijk, bijv. n. en bijw., onomvattelijker, onomvattelijkst. Niet te omvatten: de vuist, die u omvat, is onomvattelijk. DE DECK. Ook *onomvatbaar*.

Onomzigtig, bijv. n. en bijw., onomzigtiger, onomzigtigst. Niet omzigtig; welke zoo onomzichtig een' hardnekkigheid enz. HOOFD.

Onontsluitbaar, bijv. n. en bijw., onontsluitbaarder, onontsluitbaarst. Niet te ontsluiten: een gevangennis van onontsluitbare kluisren. POOT.

Onontvankelijk, bijv. n. en bijw., onontvankelijker, onontvankelijkst. Niet ontvangen kun-

nende worden: en door dien onontfankelijk, al veranderde hij schoon van gezintheit. HOOFT.

Onontvlugthaar, bijv. n. en bijw., onontvlugtaarder, onontvlugtaarst. Hetwelk men niet ontvlugten kan: onontvlugtbre doot. VOND.

Ontontwarrelijk, bijv. n. en bijw., ontontwarrelijker, ontontwarrelijkst. Niet te ontwarren: 't welk in ontontwarrelijken krijg stortte. HOOFT.

Ontontwijkbaar, bijv. n. en bijw., ontontwijkbaarder, ontontwijkbaarst. Dat niet ontweken kan worden: ontontwijkbre val. BILDERDYK.

Ontontworstelbaar, bijv. n. en bijw., ontontworstelbaarder, ontontworstelbaarst. Hetwelk men, door worstelen, niet ontkomen kan: 't ontontworstelbare nootlot. VOND.

Onoorbaar, bijv. n. en bijw., onoorbaarder, onoorbaarst. Niet oorbaar. Van hier onoorbaarlijk. HOOFT.

Onopwentelbaar, bijv. n. en bijw., onopwentelbaar, onopwentelbaarst. Niet opgewenteld kennende worden: onopwentelbaare steen. VOND.

Onopzettelijk, bijv. n. en bijw., onopzettelijker, onopzettelijkst. Zonder opzet: zoo gij, onopzettelijk, den loop der sandoeningen wilt volgen. SELS.

Onorde, v. Die stand, waarin niets op zijne rechte plaats is, maar alles als een bajert door elkander staat; wanorde: schoon 't heeal in d' eerste onorde mogt verkeren. P. SCHIM. Als oft haar ooit in den zinne gekomen waar, zulk eene onorde in te ruimen. HOOFT. Vertrapping van alle regelen en wetten: met groote onorde. HOOFT. Van hier onordelijk, onordelijkheid. Zie *ordelijk*.

Onpaaijelijk, bijv. n. en bijw., onpaaijelijker, onpaaijelijkst. Die niet te paaijen is: zijn spijt onpaaijelijk te maaken. HOOFT.

Onpaar, bijv. n. en bijw. Dat niet voegt bij iets anders, ongelijk: onpare schoenen. Elders zegt men: paar en onpaar, voor even en oneven. HUGENS gebruikt het zelfstandig, voor een paar getrouwe lieden, die kwalijk bij elkander voegen.

Onpad, o., meerv., onpaden. Onbetreden pad, een pad, dat niet te betreden is: daar hij geen pad of onpad kennen kan. M. L. TIJDW.

Onpas, bijw. Niet te pas, niet van pas: gij komt onpas, op eenen ongelegen tijd. Die vraag is te onpas. Ik ben te onpasse, niet wel gesteld. Van hier onpasselijk, eenigzins ziekelijk; onpasselijkheid.

Onpasselijk, zie *onpas*.

Onpersoonlijk, bijv. n. en bijw. Een woord der spraakkunst. Een onpersoonlijk werkwoord. Van hier onpersoonlijkheid.

Onplegtig, bijv. n. en bijw., onplegtiger, onplegtigst. Niet plegtig: toevlugt tot het middel van een onplegtigh gebiedt neemen. HOOFT.

Onraad, m. Onnuttige dingen, die uit of weggeworpen worden, als: vuilnis, drek, onreinheid. Bij KIL. *mutilitas, sordes, immundita*. In dien zin begint het al te verouderen. Het stamt af van *raad*, een nuttig stuk, een werktuig, huisraad. Voorts, verwarring, onorde, oneenigheid, ongemak: dit dempte den onraad. HOOFT. ADELUNG leidt het af van *on* en *raad*, insoover dit woord eenen behoorlijken aard en wijs beduidt heeft. Uit diezelfde bron ontspringt, denkkelijk, ook de beteekenis van het tegengestelde van rig-

tig: er is onraad, het is er niet rigtig; er is een gevaar aanstaande. Wij vernamen geen onraad op zee. Eindelijk, beteekent dit woord eene nuttelooze verkwisting, het tegendeel van *raad*, overleg. In dien zin, schoon met eene naauwere bepaling, gebruikt men het, in Gelderland, voor *ongeld*, dat op openbaar verhuurde of verkochte goederen valt; dat gewoonlijk nuttelos voor drinkgelagen besteed wordt: hoeveel is de onraad? Onraad betalen Van hier onraadzaam, niet raadzaam.

Onraadzaam, zie *onraad*.

Onrede, v., meerv. onreden. Onverstand, dwaasheid, onbescheid: verzeekert, dat het rijk der onreede niet lang staan kan. HOOFT. Onverstandige daad, onredelijke handelwijs: het zwaert d'onreden parst te buigen onder reden. RODENB. Onverstandige taal, die op geen grond steunt; dat zal onze reeden tot onreeden maaken. HOOFT. Van hier onredelijk, redeloos: onredelijke dieren. Beestachtig: onredelijke begeerlijkheden. Onbillig, onregtvaardig: een onredelijke eisch. Van hier onredelijkheid.

Onredelijk, zie *onrede*.

Onregelmatig, bijv. n. en bijw., onregelmatiger, onregelmatigst. Niet regelmatig: een onregelmatig vijfhoek. Ongeregeld: een onregelmatig gedrag. Ook in de spraak gebruikelijk: een onregelmatig werkwoord. Van hier onregelmatigheid.

Onregt, bijv. n. en bijw. Niet regt, verkeerd, boos. In de spraakkunst beduidt het verbogen: in de onregte naamvallen. NYLOZ.

Onregt, o. Het tegendeel van *regt*. Die toestand, als iemands woorden of handelingen met de zaak zelve, of met de waarheid niet overeenkomen: onregt hebben. Die toestand, als iemands daden met regt en billijkheid strijden: iemand onregt doen. Te onregt, verkeerdelijk. Reeds bij KERO *unreht*, ISIDOR. *unrehd*. Van hier onregtelijk, onregtig. Zamenstell.: onregtmatic, onregtmaticheid, onregtmaticglijk, onregtvaardig, onregtvaardigheid, onregtvaardiglijk, onregtzinnig, onregtzinnigheid.

Onregtvaardig, onregtzinnig, zie *onregt*.

Onrein, bijv. n. en bijw., onreiner, onreinst. Niet rein. Die geene onreine spijs zoude proeven. VOND. Van hier onreindelijk, onreinheid, onreinigheid, onreiniglijk.

Onreppelijk, bijv. n. en bijw. Ontilbaar, onroerlijk : naegelatene goederen, reppelijke un de onreppelijke. STADSBOEK VAN GRON.

Onrlekbaar, bijv. n. en bijw. Dat geen reuk van zich geeft: geen neus 't onrlekbaar oft kon rieken. VOND.

Onrijdbaar, (onrijbaar) bijv. n. en bijw., onrijdbaarder onrijdbaarst. Waarop niet gereden kan worden: velden, door de regen glibberig en onrijbaar. BÖG.

Onrijm, o. Een gedicht, of eenige regels, die op het einde niet rijmen.

Onrijp, bijv. n. en bijw., onrijper, onrijpst. Niet rijp; eigenlijk en oneigenlijk: onrijpe kersen. Onrijp bier, dat niet wel gegest heeft. Onrijper gelegenheit. HOOFT. Van hier onrijpheid.

Onrijzig, een verouderd bijv. n. en bijw. Niet lang van lichaam: vruchtbaar in kleen vee, maar dit veel al onrijzigh. HOOFT.

Onroerend, bijv. n. en bijw. Ontilbaar. Onroerende, vaste, goederen. Ook onroerlijk: on-

roerlijk goed. In eenen anderen zin voor iets, dat onbewegelijk staat: onroerlijk beelt. **ANTON.**

Onroomsch, bijv. n. en bijw. Niet roomsch. Als een zelfst naamw. komen Onroomschen, in de schriften van **HOOFD** en anderen, dikwijls voor, beteekenende diegenen, die zich, in vorige eeuwen, van de roomsche Christenen hebben afgescheiden. Van hier onroomschheid, hetwelk **VOND.** voor de Onroomschen gebruikt.

Onruim, bijv. n. en bijw., onruimer, onruimst. Eng. naauw. Het wordt ook wel als een zelfst. naamw. gebruikt. Zoo staat, in eene *Ordonn. van Amst.*, 1687: met enig onruim van vloten of anders besetten.

Onrust, v. Het tegendeel van *rust*; zonder meerv.: met onrust en oproer zwanger. **HOOFD.** Ongerustheid, mocite, kommer, kwelling, en heftige beweging worden er door nitgedrukt: de slagh der onrust jaegt te sterk in zijn gedachten. **J. DE HAES.** Voor een onrustig kind, of voor elk onrustig mensch; met het meerv. onrusten: om zulk een onrust, als hij was, toe te vallen. **HOOFD.** Voorts, beteekent *onrust* het zich altijd bewegende tongetje, in een uurwerk, dat den slinger drijft. Zoo noemt men ook de ronde schijf, in een zakuurwerk, die onophoudelijk in beweging is: de zinnen slingren als een onrust heen en weer. **ANTON.** Gelijk 't strijkradt d'onrust drijft. **VOND.** Gelijk deze onrust al de raden om doet drijven. **ANTON.** Men vindt het onzijd.: kon 't keerende onrust van de klok wel seeven keeren tikketakken. **S. v. CHANDEL.** En dit geslacht heeft **HUYGENS.** ook, waar hij het hart: het onrust onzer aderen, noemt. Eindelijk, hebben de Hollanders een zeker eilandje, in de Straat *Sunda*, om de krielende menigte van sloopstimmerlieden en andere arbeiders der Oostind. Maatschappij, *Onrust* genaamd. Van hier onrustig, onrustigheid, onrustzaam, bij **DORESL.** Zamenst.: onrustmaker, onrustzaaijer, enz.

Onrustig, zie *onrust*.

Ons, zie *once*.

Ons, een verbogen naamval, in het meerv. van het persoonlijke voornaamwoord *ik*. Een van ons, anders *onzer*: de mensche is geworden als onser een. **BIJBELV.** Men heeft het certijds ook in den eersten naamval gebezigt, zoo als uit den verbogenen tweeden naamval blijkt. Bij **ULPHIL.** komt *ons* nog in plaats van *wij* voor. Met *ons* allen. Met ont zessen. Zamenstell.: onswaarts, onswaart: die laet zich 't onswaert trekken. **POOT.** Dit oude voornaamwoord luidt reeds bij **KER. uns**, **OTFRID. uns**, **ULPH. uns**, hoogd. *uns*, angels. en *us*, ijsl. *osz*, zw. *osz*, noorw. *os*, deen. *os*. Het is zeer waarschijnlijk, dat het met *en*, het oude *und*, *unde*, *onder*, het lat. *inter* en *nos* vermaagschapt is; het geeft toch eene verbinding van personen, en *mij anderen*, te kennen.

Ons, een bezittelijk voornaamwoord, hebbende zijne betrekking op meer personen zonder onderscheid van geslacht, als zij van zich zelve ten anderen spreken. Men plaatst het, gelijk alle bezittelijke voornaamw., voor het naamw.: ons huis, onze kinderen. Als het overblijfsel eener slaafsche vertaling van het lat. *Pater noster*, zegt men nog *het vader ons*, of *onze*. Bij **OTFRID.** vindt men dat reeds: *vater unsir*, bij **NOTK. fater unser**. Ondertuschen plaatst men *onze*, *ons*, ook achteraan, b. v.: dat goed is ons. Onse lippen zijn onse. **BIJBELV.** Ook met het lidwoord *de*, of *het*: die zaak is de onze geworden. Dat huis is het onze.

In het meerv. getal komt het *das* zelfst. voor: de onzen kregen daar de nederlaag. Ook zegt men *tot onzent*, voor aan ons huis: kom morgen tot onzent. Zoo ook in zamenstelling: onzentwege, onzenthalve.

Onschalk, een verouderd bijv. n. en bijw. Niet schalk, niet loos, eenvoudig: want hij een onschalk man was. **J. v. D. BEKE.** Als hi een onscale wijf tot sinen wille brenghen mach. **GULD. LEGENDE.** Van hier onschalkheid.

Onschamel, bijv. n. en bijw., onschameler, onschamelst. Onbeschaamd: is d'avend zoo onschamel? **VOND.** Reeds bij **M. St.**: dit onscamel Vriesch diet, dit onbeschaamde Vriesche volk. Van hier onschamelijkheid: door onschamelijkheid der verzoekeren. **HOOFD.**

Onscharlaken, een verouderd onverb. bijv. n. Het tegendeel van *rood scharlaken*. Bij **VOND.** vindt men het: met onscharlake troni.

Onschatbaar, bijv. n. en bijw., onschatbaarder, onschatbaarst. Dat niet geschat kan worden. **HOOFD** heeft ook onschattelijk: d'onschattelike prijs.

Onscheidelijk, bijv. n. en bijw. Dat niet gescheiden kan worden: 't onscheidelijke paaren. **HOOFD.** Men zegt ook *onscheidbaar*: een onscheidbaar voorzetsel; in de taalk.

Onschendbaar, bijv. n. en bijw. Dat niet geschonden kan of moet worden: wij bidden u om 't eenige en onschendbre pandt des vredes. **VOND.** Ook *onschendelijk*. Van hier onschendbaarheid.

Onscherp, bijv. n. en bijw., onscherper, onscherpst. Niet scherp. Iemand met onscherp te keer gaan, met stokken, vlegels, enz.

Onschiftelijk, bijv. n. en bijw., onschiftelijker, onschiftelijkst. Dat door schiften niet gescheiden kan worden: de zaaken, in onschiftelijke verwarrenis geworpen. **HOOFD.**

Onschilderbaar, bijv. n. en bijw. Dat niet geschilderd kan worden: onschilderbaar op doek. **VOND.**

Onschoon, bijv. n. en bijw., onschooner, onschoonst. Nog niet schoon: wijn, op de moer liggende, is onschoon. In dezen zin lijdt het geene vergrooting. Niet schoon, leelijk: onschoonen ouden. **VOND.** Oneig.: de Spanjaards, alhier de kans onschoon schouwende enz. **HOOFD.** Reeds bij **M. St.**: **KARELS** gheslachte, dat onscone. Van hier onschoonheid.

Onschuld, v. Het tegendeel van *schuld*, doch in eenige gevallen slechts. Het beteekent, trouwens, diene toestand, waarin men de werkende noch aaneleidende oorzaak van eene misdaad is: ik beroep mij op mijne onschuld. Zijne onschuld bewijzen. Oudtijds noemde men dit *zijn onschuld doen*. Verschooning: ik konde veel tot mijne onschuld zeggen. In den verhevenen stijl, beduidt het dikwijls onschuldige personen: de plaats, waar ik voor de onschuld streed. **BILDERDYK.** Van hier onschuldig, waarvan bij **HOOFD** een wederk. werkw. *zich onschuldigen*; onschuldiglijk. Zamenst.: onschuldvol; een woord, dat bij onze hendaagsche Dichters veel voorkomt, in navolging van het hoogd. *unschuldvoll*; het smaakt te uitheemsch; onze oude oorspronkelijk nederd. schrijvers kennen het ook niet.

Onsierlijk, bijv. n. en bijw., onsierlijker, onsierlijkst. Niet sierlijk: tot geen onsierlijken knoop. **Bóg.**

Onslaperig, bijv. n. en bijw., onslaperiger, onslaperigst. Niet slaperig: onslaperig in 's waerelts droomen. ANTON.

Onsmaak, m. Walging, afkeer: wie zoude geenens onsmak in zulke laffe gesprekken krijgen? Van hier onsmakbaar, waarvan men den smaak niet gewaar kan worden: men verneemt 't onsmakckbre met geen tong. VOND. Onsmakelijk, onsmakelijker, enz., laf, dat niet aangenaam voor de tong is; ook in eenen figuurlijken zin: onsmakelijke tijdingen. — Onsmakelijkheid.

Onsmakelijk, zie *onsmaak*.

Onsmeltelijk, bijv. n. en bijw. Hetwelk men niet smelten kan: wat poogt gij met uw weenen tot wasch te smelten deze onsmeltelijke steenen? P. RABUS.

Onspaansch, een verouderd bijv. n. en bijw. Den Spanjaard niet toegedaan: een man geleert en onspaansch. HOOFD.

Onspeurlijk, bijv. n. en bijw., onspeurlijker, onspeurlijkst. Niet te bespeuren: op wier onspeurlijk spoor. DE DECK.

Onspijs, v., meerv. onspijzen. Hetwelk men, om zijne walging, niet als spijs gebruiken kan: wat onspijst heeft het niet al in 't lijf geslagen? VOND.

Onspoed, m., meerv. onspoeden, dat bij ONDAAN voorkomt. Geen voorspoed: door gelatenheid in onspoedt. HOOFD. In onspoet krijgt men oogen. J. DE HAES.

Onspoor, o., meerv. onsporen. Ongebaand spoor: de paerden zien spoor noch onspoor aen. VOND.

Onstaatsch, een verouderd bijv. n. en bijw. Die de partij der staatschen niet is toegedaan. Bij HOOFD komt het als een zelfst. naamw. voor: eenighe Onstaatschen (werden) uitgejaaght.

Onstade, v. Ongemak: dat komt mij te onstade, te onpas.

Onstandvastig, bijv. n. en bijw., onstandvastiger, onstandvastigst. Niet standvastig, veranderlijk. Van hier onstandvastigheid, onstandvastiglijk. Bij de Ouden vindt men ook *onstandvast*; bij DOREL. *onstandhftig*.

Onstede, verouderd bijv. n. en bijw. Niet vast: dat make se onstede. WILCKOER. v. LANGEWOLT.

Onstemmig, bijv. n. en bijw., onstemmiger, onstemmigst. Niet eenstemmig: het onstemmigh volck. DE BRUNE.

Onsterfelijk, bijv. n. en bijw., onsterfelijker, onsterfelijkst. Niet vatbaar voor sterven, en verder, niet vatbaar voor ophouden te zijn. God is onsterfelijk, in zoo ver deszelfs wezen onmogelijk kan vernietigd worden. Eene onsterfelijke ziel. Oneigenlijk beteekent het eene lange duurzaamheid; een onsterfelijke naam. Van hier heeft VOND. een werkw. *onsterfelijken*: waarme de Godheid hadde onsterflijkt uwen rei. Voorts onsterfelijheid.

Onsterk, bijv. n. en bijw., onsterker, onsterkst. Dat ligt breekt, hetwelk men ligt vaneentrekken kan: onsterker dan haar. VOND. Onsterk laken. Niet met sterke bezetting voorzien: tot verbluffing der onsterker plaatsen. HOOFD. Van hier het vrouwel. zelfst. naamw. onsterkte.

Onstichtig, bijv. n. en bijw., onstichtiger, onstichtigst. Niet stichtig: met geen onstichtigh spel. VOND. Ook *onstichtelijk*.

Onstilbaar, bijv. n. en bijw., onstilbaarder,

onstilbaarst. Niet te stillen: een' onstilbaare beweeghenis. HOOFD.

Onstraffelijk, bijv. n. en bijw., onstraffelijker, onstraffelijkst. Niet berispelijk; een onstraffelijk leven leiden. Echt, niet valsch: met onstraffelijke zegelen bekeftigen. OMLAND LANDR. Van hier onstraffelijkheid. -- Ook *onstrafbaar*, die gene straf verdient.

Onstreng, bijv. n. en bijw., onstrenger, onstrengst. Niet streng: onstrengde kinderroede. VOND.

Onstulm, onstuimig, zie *ongestuum*.

Ont, een voorzetsel, dat slechts in zamenstelling gebruikelijk is. Men plaatst het voor werkwoorden als: ontbijten, ontzetten, enz.; en voor zulke naamwoorden, die van zoodanige werkwoorden ontstaan zijn, als: ontbijt, ontzet, enz. In deze zamenstelling met werkwoorden, die zoowel onzijdig als bedrijv. kunnen zijn, is het altijd een onscheidbaar voorzetsel. Dit voorzetsel is mede vrij oud; en men vindt hetzelfde reeds bij ULPHILAS en de alemann. en frank. schrijvers. Wij zullen hier eenige slechts aanwijzen en andere wat uitvoeriger behandelen.

Ontbakeren, ontbasten, ontbedelen, ontbeenen, ontbreijen, (ontbreiden) ontdarmen, ontdonkeren, ontdooijen, ontdraaijen, ontdraven, ontdruipen, (ontdroppen, ontdruppen) ontduiken, ontfutselen, ontglijden, (ontglijen) ontglimmen, ontgloeijen, ontgrabbelen, ontgraten, ontgroeven, ontgunnen, onthalsteren, ontharen, onthaspelen, onthersen, onthokkebanden, onthollen, onthoornen, (onthorenen) onthozen, onthuiven, onthunkeren, onthuven, ontijlen, ontijveren, ontkallen, ontkammen, ontkapen, ontkavelen, door het lot ontnemen; ontkibbelen, ontkluwenen, ontkofferen, ont koppelen, ontkorsten, ontkurken, ontaarzen, ontlekken, (ontleken) ontlenen, ontlijmen, ontlijsten, ontlokken, onlooden, ontmagten, ontmagtigen, ontmasten, ont nagelen, ont nestelen, ontnevelen, ontouderen, ontpakken, ontpanden, ontpleiten, ontplukken, ontpoorteren, ontpragchen, ontpraten, ontpreken, ontrafelen, ontranden, ontrijgen, ontrollen, ontronselen, ontroesten, ontrooimen, ontschadigen, ontschagchelen, (ontschagcheren) ontschorsen. ontsindelen, van metaalschuim zuiveren; ontslepen, ontsluipen, ontmeecken, ontsnellen, ontsnuiten, ontspartelen, ontspelden, ontsperren, (ontsluiten) onstappen, onstemmen, onstoppen, onstraten, onstroopen, onstruiken, ontsullen, (ontglijden) ontstellen, onteugelen, ontroetelen, ontroggelen, ontuigen, ontuinen, ontvechten, ontveiligen, ontvellen, ontveteren, ontvlechten, ontvleeschen, ontvleugelen, ontvliegen, ontvlieten, ontvloeijen, ontvoeren, ontvormen, ontwaanjen, ontwallen, ontwenschen, ontwervelen, ontweven, ontwrichten, onwortelen, ontzegelen, ontzielen, ontzingen, enz.

Ontaarden, o. w., ik ontaarde, ben ontaard. In het gemeen, eenen vorigen aard missen: de groote PAULUS, van dien SAULUS nu ontaerd enz. J. DE HAES. In het bijzonder, eene goede gesteldheid verliezen en tot het tegengestelde vervallen: van de deugd zijner voorouderen ontaarden. Ontaard, voor wreed: eene ontaarde moeder. Van hier ontaardeling bij F. HALMA, ontaardheid, ontaarding.

Ontadelen, (ontedelen) b. w., ik ontadelde, heb ontadeld. Van de adellijke waardigheid berooven. Van hier ontadeling.

Ontademden, b. w., ik ontademde, heb ont-

ademd. De ademhaling benemen: door de walmte ontademt. **HOOFD.**

Ontankeren, b. w., ik ontankerde, heb ontankerd. Van het anker afrukken of berooven: als een ontankert schip dus sollen mijn gedachten. J. BONEFON. Van een anker losmaken; een ontankerde muur. Oneig.: een tred, die noijt ontankert werd. **OUDDAAN.**

Ontballasten, b. w., ik ontballaste, heb ontballast. Den ballast uit een schip doen. Oneig.: ontballast van 't gewicht van Hoofs bekommeringh. C. HUYO.

Ontbanen, veroud. b. w., ik ontbaande, heb ontbaand. Eene offene baan onbruikbaar maken, zoodat men dezelve niet langer betreden kan: oft dat de konstenaarijen der maghtigen den anderen (weg) ontbaant hebben. **HOOFD.**

Ontbeiden, veroud. b. en o. w., ik ontbeide, heb ontbeid. Bedr., opwachten, vertoeven, met oogmerk, dat een ander op die plaats kome, waar men hem verwacht. Zoo zegt **VOND.**: dit oude wijf ontbeijd. Onz.: maer ontbeijd, ick zie alreede het tooneel openen. **VOND.**

Ontberen, b. w., ik ontbeerde, heb ontbeerde. Iets niet hebben, derven, missen, mangel aan iets lijden. Men vindt het met den tweeden en vierden naamval: de locht, dier sij doch niet ontbeeren en condon. **DORESL.** Ook bij **CAMPH.** Dat zijn lof mijn geringe pen wel ontbeeren magh. **POOT.** Van hier ontbering, ontbeerlijk. Bij **OTFRID.**, **NOTK.** en latere schrijvers luidt dit woord *inberan*, *inberen*, *umberen*, *hoogd. entbehren*, *deen. undvare*. Het komt van het oude *beren*, *baren*, dragen, doen, werken, voortbrengen, genieten.

Ontbieden, b. w., ik ontbood, heb ontboden. Een gebod geven, bevelen: alles wat ghij uwen knecht ontboden hebt, dat wil ick doen. **DORESL.** In dien zin is het reeds verouderd. In vorige tijden las men dat vaak in openbare bevelen: soo ontbieden ende ordonneren wij den Drossaert onser Baronie. **ORDONS.** 1620. Wij gebruiken het thans in den zin van bevel geven, dat iets tot ons kome, of gebragt worde: waarvoor de Prins eenen Eedelman bij zich ontbood. **HOOFD.** Eertijds beduidde het ook bekend maken, vermelden: **JAKOB.** Godts knecht ende ons Heeren **JHESU CHRISTI**, ontbiedet groete den twaelf gheslachten. Oude Overzett. van de **VULGATA.** Ontbieden wij onse vriendschap ende gructe. **VERDRAG VAN JAN DE DERDE EN JACOBA VAN BEIJEREN**, 1415. Zoo lezen wij ook in oude plakكاتen *ontbieden en verzoeken wij*, de onderscheiding van *lasten en bevelen wij*. Van hier ontbieding.

Ontbijt, o. Morgenspijs: tot een bitter ontbijt. **HOOFD.** Het o. w. *ontbijten* is het ontbijt gebruiken.

Ontbinden, b. w., ik ontbond, heb ontbonden. Van eenen band bevrijden, door denzelven los te maken: ontbindt het veulen. **BIJBELV.** Toen ge' eerst van uw moeder waart ontbonden (bij de geboorte). **G. BRANDT.** De vaste deelen scheiden: iets in water ontbinden. Oneig., van eene onaangetaene, bezwaarlijke zaak bevrijden: 't hart, van zwarigheid ontbonden. **VOND.** *Ontbonden worden is*, in den Bijbelstijl, sterven. Krachteloos maken: een gebod ontbinden, naar denzelfden stijl. Breken: door trou, die tijdt noch ramp ontbint. **G. BRANDT.** Eertijds beteekende het ook verklaren, uitleggen, oplossen: Daer ic of die

hantreste al in duitschen woort ontbinden sal. **M. STROKE.** Men gebruikt het nog in eenen soortgelijken zin: een wiskundig voorstel ontbinden. Zoo komt het ook voor in het **LEVEN JES. CHR.** 1499. Van hier ontbinding, ontbindelijk. Bij **KER.** luidt dit woord *anpintan*, **OTFRID.** *intbindan*.

Ontbladeren, b. w., ik ontbladerde, heb ontbladerd. Van blad herooven: **JEHOVA'S** stem ontbladet het boschrijke woud. **MUNTINGHE.** Oneig.: geen schaadelijke rups ontblaaider deeze hoop. **D. SCHELTE.**

Ontblinden, b. w., ik ontblindde, heb ontblind. Men noemt dit ook *ontblindhokken*. In eenen eigenlijken zin het bewindsel der ogen wegnemen; oneig., iemand uit den dut helpen, verlichten. Bij **HUYGENS** komt het in den eigenl. zin: bliint had ik mij geplant, en, wild ick mij ontblinden enz.

Ontbloemen, o. w., ik ontbloemde, ben ontbloemd. Zijne bloem verliezen. Meest figuurlijk: ontbloemde maegd. **DE BRUNE.** Anders ook *ontbloesemen*.

Ontblooten, b. w., ik ontblootte, heb ontbloot. Bloot maken. Eigenlijk: gij ontblootedet de fundamenten tot aan den hals. **DORESL.** In het bijzonder, van kleederen ontloen: zij liep met ontblooten boezem. Men moet zich voor alle menschen niet ontblooten, zijn hart niet openbaren. Oneig.: hij ontblootte door list de grens-steden van bezetting. Berooven, versteken: **D'On.** roomschen, ontbloot van de borstweeer. **HOOFD.** Van hier ontblooting.

Ontbod, o. De daad van ontbieden: het ontbod ten Landdage. **L. TRIP.**

Ontboeijen, b. w., ik ontboeide, heb ontboeid. De boeijen ontsluiten: **ANDROMEDA**, ontboeit door **PERSEUS.** **VOND.** Oneig.: Die door den dood van deze aarde ontboeid zijn. **SELS.** Van hier ontboeijing.

Ontboezemen, b. w., ik ontboezemde, heb ontboezemd. Eigenlijk, uit den boezem met moeite voortbrengen. Men gebruikt het oneigenlijk voor nit het hart opbrengen. Van hier ontboezeming: zonder de ontboezeming van deezen hartlijken wensch. **FRANTZEN.**

Ontboksen, b. w., ik ontbokste, heb ontbokst. Ontfutselen: iemand iets ontboksen. Eigenlijk, stil uit de bokse, uit de broek, ligten.

Ontbolsteren, b. w., ik ontbolsterde, heb ontbolsterd. Den bolster van iets open maken en afdoen. Oneig.: den dwaas kan men van zijne dwaasheid niet ontbolsteren. **HAMELSV.** Van hier ontbolstering, eigenl. en oneigenl.: zoude men op meer ontbolstering kunnen denken. **TUINMAN.**

Ontbondelen, (ontbundelen) b. w., ik ontbondelde, heb ontbondeld. Uit den bondel doen: ontbondelen alle de vrouwspersoonen 't hair. **Bogaert.** Van hier ontbondeling.

Ontboren, verl. deelw. van het veroud. *ontbaren*, *onberen*, sterven: uw goelijke Alviendin ter goeder ure ontboren (gestorven) enz. **MOON.** Het is eene navolging van het lat. *denatus*.

Ontborrelen, o. w., ik ontborrelde, ben ontborreld. Borrelend ontspringen: dat water, dat met bloet gemengt Godts hart ontborrelde. **VOND.** Van hier ontborreling.

Ontbranden, o. w., ik ontbrandte, ben ontbrand. Men gebruikt dit woord, in den verhevenen stijl, voor aanvangen te branden: so dat het vyer des Heeren ontbrandde onder hen, ende ver-

teerde. **BIJBELV.** Meest gebruikt men het oneigenlijk van hevige begeerten en hartstogten: Die heiligheid, die naar het onbeschaduw licht ontbrant. **H. SCHIM.** Bijzonder van liefde en toorn: Tot de deugd en 't lecht ontbrant in liefdevlammen. **POOT.** Wanneer zijn toorn maer een weijnich soude ontbranden. **BIJBELV.** Bij **OTFRID.** vindt men het reeds van den toorn gebezigd *inbrennan*. Bij **TATIAN.** is het bedr. *intpennan*, zoo ook bij de zwab. dichters *enbrennen*.

Ontbreidelen, b. w., ik ontbreidde, heb ontbreideld. Den breidel uit den mond losmaken. Oneig.: 't Ontbreidelen der jeugt. **VOND.** Zoo haast de jeugt was van de wijn ontbreideld. **G. BRANDT.** Van hier ontbreideling.

Ontbreinen, b. w., ik ontbreinde, heb ontbreind. Het brein uitdrukken: bekkeneelen, die de Dwinglandij ontbreinde. **G. BRANDT.**

Ontbreken, o. w., het ontbrak mij, heeft mij ontbroken. Met geweld beginnen op te breken; oproer maken; met *zijn*: die Vriesen, die somwile ontbraken, sagen si stede. **M. STOKER.** Verouderd. Wij nemen het thans, voor te kort schieten, met *hebben*: de priesters nacht noch dagh in hunnen plicht ontbrecken. **VOND.** Niet zijn, uit hoofde van gebrek: waar geld ontbreekt, ontbreekt veel. Het heeft mij nooit aan moed ontbroken. **CAMPH.** bezigt het met den tweeden naamv. der zaak: gheens dings sal hem ontbreken.

Ontbrieven, b. w., ik ontbrieffde, heb ontbrieffd. Dit woord, alsmede *ontinkten*, is door den Ridder C. **HUYG.** uitgevonden. Om papier niet eene prooi voor rotten en muizen te laten, neemt de Dichter voor, om hetzelfde met rijn en vers te beschrijven, en er dan brieven van te vouwen, ten einde dezelve zijnen vrienden over te zenden. Dit drukt Hij dus uit.

'k Gaese niettemin ontbrieven,
En haer avondmael ontbrieven,
En ontinten haar ontbrij.

Ontburgeren, b. w., ik ontburgerde, heb ontburgerd. Van het burgerschap berooven: die sal achter dier tijt ontburgerd wesen. **CHRON. v. ARNHEM.**

Ontcijferen, b. w., ik ontcijferde, heb ontcijferd. Een verborgen, met cijfers, dat is geheime teekens, geschreven schrift verklaren; naar het fr. *déchifrer*: alle brieven werden bij hem ontcijfert. **HOOFD.** Fig., voor verklaren, uitleggen: ik heb eindelijk het geheim ontcijferd. Van hier ontcijfering.

Ontdaan, zie *ontdoen*.

Ontdacht, zie *ontdenken*.

Ontdagen, o. w., ik ontdaagde, ben ontdaagd. Beginnen te dagen: als **APOL.** (de zon) begint t'ontdagen. **ANTON.** Eer dat de dagh ontdaeght. **HUYG.**

Ontdanken, veroud. b. w., ik ont dankte, heb ont dankt. Ongenoegen betoonen. Wanneer zij zich zullen dies ont danken. **HOOFD.** Wie biljck loont en straft, zal 't nimmer zich ont danken **VOND.**

Ontdekken, b. w., ik ontdekte, heb ontdekt. Eigenlijk iets, dat tot dekking dient, wegnemen: het hoofd ontdekken. *Zich ontdekken*, zijnen hoed afnemen. Oneigenlijk, eene vooraf niet gekende zaak gewaar worden, zoo wel van alle zintuigen, bijzonder van het gezigt, als ook van het verstand: zoo zou een blinde een' beemt ont-

dekken door de geuren. **POOT.** **COLUMBUS** heeft Amerika ontdekt. Een bedrog ontdekken. Om 't vloekverbod tot in den grond te ontdekken. **FEITAMA.** Eene verborgene zaak bekend maken: van een hanekraai ontdekt. **VOND.** Vooral in vertrouwen dezelve bekend maken: Ik zal u mijn hart ontdekken. Van hier ontdekker, ontdekking. Dit werkw. luidt bij **KER.** *intdecchan*, bij **ISIDOR.** *antdecchan*, **OTFRID.** *intheken*.

Ontdenken, o. w., waarvan het verl. deelw. met *zijn* in de dagelijksche taal nog enkele malen gehoord wordt: het is mij ont dacht, het is mij uit het geheugen gegaan.

Ontdobbelen, o. w., ik ont doppelde, ben ont doppelde. Door geworpene dobbelsteenen een gevaar ontkomen: hij is den dood ont doppelde. De gewoonte had wel eens, in vorige tijden, onder krijgsvolk plaats, wanneer eenige misdadigers op eene trom doppelde, wie van hen de doodstraf zoude ontgaan.

Ontdoen, b. w., onregelm.; ik ont deed, heb ont daan. Men gebruikt het voor het tegendeel van *doen*, veroorzaken, dat iets niet gedaan zij: wat eens gedaan is, kan men nimmermeer ont doen. **VOND.** Te niet doen: menigmaal ont doet een Vorst, wat zijn voorzaat gedaan heeft. Open doen, eene opening maken: metten sleutel menze sloot en ont dede. **V. MAND.** Zich van kleederen ont doen; ook *zich ont doen*. *Zich ont doen* komt ook voor in den zin van zich ont binden: alle de beweginge des werelds ont doet zich in die tsamenparinge. **DE BRUNE.** Oneig.: ontslaan: ik zal er mij van zoeken te ont doen. Verstrooijen, uit elkander jagen, overwinnen: wie heeft **HANNIBAL** ont daen? **DE DECK.** *Ont daan* verklaart **L. MEYER** door gescheurd, gebroken. **KOLYN** gebruikt het werkw. ergens voor afbreken: het holten kloister dat ont dede hij.

Ontdragen, b. w., ik ont droeg, heb ont dra gen. Door dragen ontnemen, ont stelen: **CJFFRIS** gevleugelt wicthje ont draegt u den berkoif. **VOND.** In het gemeen, wegnemen: het gevoel is ont dra gen. **HOOGVI.**

Ontduisteren, b. w., ik ont duisterde, heb ont duisterd. Duisternis wegnemen, verlichten: tot de Hemel uw hert ont duister. **LODENST.** Ook beduidt het door middel van duisternis onttrekken, verbergen: aen den donkeren schoot der aerden vertrouwt, om de begeerlijke oogen ont duistert te werden. **BAT. ARCADIA.** Van hier ont duistering, bij **L. TEN KATE.**

Ontdelen, zie *ontadelen*.

Onteedigen, b. w., ik onteedigde, heb onteedigd. Van den eed ontslaan: het onteedighen der Hopliiden. **HOOFD.** Bescheldende de laatst onteedigde hofsoldaten. **HOOFD.** Van hier onteediging.

Onteenigen, b. w., ik onteenigde, heb onteenigd. Scheiden, verdeelen, twist tussehen anderen zaaijen: dat den eenen broeder van den anderen onteenigt. **DE BRUNE.** Onteenighde gewesten. **HOOFD.** Van hier onteeniging.

Onteeren, b. w., ik onteerde, heb onteerd. Eigenlijk, van eene waardigheid berooven: die ontcert sijn eygen hooff. **BIJBELV.** Eene maagd onteeren, haar den maagdom benemen. In verdere beteekenis, iets doen, dat tegen de achting en den eerbied, aan enen persoon of eene zaak schuldig, strijdt: Gods naam onteeren. Den tempel onteeren. Van hier onteerder, onteering, *oneersel*, bij

HOOF. Voor ootereen gebruikt OUDAAN ook *ooteerlijken*. Bij OTFRID. *interen*.

Onteigenen, b. w., ik onteigende, heb onteigend. Van eigendom ontzetten: hij onteigende mij mijne bezittingen Ellendighe menschen, die zich onteygenen, en aen andere in huyre geven. DE BRUNE. Van hier onteigening.

Ontengelen, veroud. b. w., ik ontengelde, heb ontengeld. Uit den staat der Engelen verstooten: sintz bij zwaer ongeval een deel ontengelt zijn. HUYGENS.

Onterven, b. w., ik ontervede, heb onterved. Dit woord wordt gebruikt van iemand, die erfgenamen nalaat, welke hij van de erfenis versteekt: eenen verkwistenden zoon onterven. Dit woord had in vorige tijden, toen het maken van uiterste willen nog niet in gebruik was, of minder algemeen in zwang ging, eene andere beteekenis. Het beëindigde iemand, geregelijkerwijze, uit het wettige bezit, den eigendom en de beheering van goederen zettten. Zoo wordt het genomen, in eene *Verklaring* wegens de landscheiding tusschen *Brab.* en *Holland*, van 2. Nov. 1383: voort tughede hij, dat men altoes die goede te Zonzel geeft ende onderft heeft enz. Ook gaf het te kennen het regt tot iets, bij plegtige erkenenis, voor zich zelve afstaan en aan een ander opdragen. In dien zin komt het voor, in de *Overdragt* van de Landen, d. 12. Apr. 1433, door JAKOBA v. BEYEREN aan FILIPS van BOURGONDIE gedaan: soo dat wij ons ende onsen erven en de nacomelingen daer of onterven enz. Eindelijk, beteekende het iemand van zijn ambt, leen of ander goed, door regt of geweld, ontzetten; het middeleeuw. *ezheredare*, het fr. *déshériter*. Zoo vindt men het, in eenen brief van GODEVAARD VAN BREDa, waarin hij zich en zijn land aan Hert. HENR. v. BRAB. in leenmanschap overgeeft, in het jaar 1212: sijn ligchaeme sal onder onse macht sijn, ende sonder hope van restitutie sal onderft worden. Van hier ontervingis, onterving.

Ontevreden, bijv. n. en bijw., ontevredener, ontevredenst. Niet tevreden: ontevreden met zijn lot. J. v. EYK. Van hier ontevredenheid. Zie *onvrede*.

Ontfermen, (zich) wederk. w., ik ontfermde mij, heb mij ontfermd. Zijn hart voor anderen ontsluiten, als van *ont* en het oude *fermen* (fr. *fermer*) sluiten. Men plaatst er eenen tweeden naamval bij, of het voorz. *over*: zich over iemand ontfermen. Ontferm u mijner. Uwe ronde en poezele armen ontfermen zich des minnaers al te nò. POOT. Van hier ontferming.

Ontfonkelen, o. w., ik ontfonkelde, ben ontfonkeld. Beginnen te fonkelen. Van hier ontfonkeling, een woord, waarmede HOOF. in TACITUS, het, door TIBERIUS uitgevonden, woord *spintria* vertaalt; naar het gr. *σπινθρη*, eene vonk. Dit *ontfonkeling* is eigenlijk voor *ontvonkeling*, van *ontvonken*. Bij HOOF. vindt men ook het bijv. n. *ontfonkelijk*.

Ontfronsen, (ook ontfrontselen) b. w., ik ontfronste, heb ontfronst. De fronsen of rimpels uit het gelaat wegtrekken: ontfronsch uw voorhoofd. ANTON. De wijn ontfronst het hoofd. J. CATS. Hier zou 't voorhoofd zich ontfronsen. POOT. Van hier ontfronsing.

Ontgaan, o. w., onregel.; ik ontging, ben ontgaan. Eigenlijk, zich van eene plaats verwijderen: hij ontging den Markgraaf, die op hem

paste. HOOF. In het gaan te voren komen: ik ik kan u gemakkelijk ontgaan. Oneig.: dat is mij ontgaan, dat is mij uit de gedachte geschoten. Dat voordeel ontgaat mij niet. In engeren zin. eene onaangename omstandigheid ontwijken: een kwaad pogen te ontgaan. Men gebruikt het ook wederk.: *zich ontgaan*, zich aan eenige zonde in het openbaar schuldig maken Men lette hier neevens eens op 't geene, dat zich ontgaan heeft. HOOF. Bij OTFRID. *ingan* en *intgan*.

Ontgang, m. Het ontgaan, in eenen oneigenl. zin: op hoop van ontgang der straffe, HOOF. Thans verouderd.

Ontgelden, b. w., ik ontgold, heb ontgouden. Eigenlijk, eene schade, anderen aangedaan, met geld vergoeden; schoon het zoo niet meer gebruikt wordt. Bij C. HUYGENS komt het in den zin van iemand geld afzetten voor: die u bij der straat ontgeldt. Wij nemen het thans voor boeten, straf lijden: de onnoozele moet het vaak ontgelden. Alzoo ontgouden de Landtzaaten de zonden der dwingelandije. HOOF. Etljke rijke burghers ontgouden 't met den hoofde. HOOF. Van hier *ontgeldenis*, in het GELD. PLAKAATB., ontgelding.

Ontgespen, b. w., ik ontgespte, heb ontgespt. Losgespen: ontgespt den gouden gesp. VOND. Waapens, die ik ontgespte. G. BRANDT. Van hier ontgesping.

Ontgeuzen, veroud. b. w., ik ontgeusde, heb ontgeusd. Iemand op eene smadelijke wijze de voorregten der hervormden ontnemen, en hem met schimp en hoon tot het pausdom dwingen.

Ontgeven, (zich) wederk. w., ik ontgaf mij, heb mij ontgeven. Onl. beteekende het laten varen. — Uit de gedachten laten: zich een vermoeden ontgeven, Dat hij zich ontgave, dat iemand gepoogt had hem verdacht te maaken. HOOF.

Ontgiftigen, b. w., ik ontgiftigde, heb ontgiftigd. Het vergift wegnemen: zulcke laege zielen te willen ontgiftighen, en 't fenijn wegh nemen. DE BRUNE.

Ontginnen, b. w., ik ontgon, heb ontgonnen. Beginnen te bewerken. Zoo bezigt men het van onbebouwd land, waarin men den ploeg zet: een stuk gronds ontginnen. Dus ook: eenen haas — een speenvarken ontginnen, opsnijden. In dien zin gebruikt HOOF. het voor eene bres schieten: onberaaden nogthans hoe men de sterkten t'ontginnen hadde. Voorts, gebruikt men het ook van andere dingen, en het beteekent, eenen aanvang met iets maken: een getal ontginnen. VOND. Den strijd ontginnen. Bóg. Van hier ontginning.

Ontglansen, b. w., ik ontglansde, heb ontglansd. Den glans ontnemen: door dit penseellicht droef ontglanst. POOT. De boosheyd ontglanst den luyster van eene vrouwe. DE BRUNE.

Ontglippen, o. w., ik ontglipte, ben ontglipt. Glippend, wegens gladdigheid ontslippen: de aal ontglipte mij uit de hand. Fig., uit onvoorzigtigheid en in haast zich iets laten ontvallen: laet haer (de lippen) nooit iets vuils ontglippen. BODDAERT. Kwijt raken: met de straalkroon, die haer stamhuis ontglipte. POOT. Ontwijken: dan ziet gij 't witte duin allenxkens ontglippen het gezicht. ANTON.

Ontgoden, b. w., ik ontgode, heb ontgode. Van de goddelijke waarde, ook wanneer zij slechts op trotsche inbeelding, of fabclachtige versiering steunt, berooven: en wij 't vergode kint van nieuws ontgoden dorsten. C. HUG.

Ontgoochelen, (ontguchelen) b. w., ik ontgoochelde, heb ontgoocheld. Door goochelen ontutfelsen: het welk door CIRCE den vader PIXUS was ontguighelt. VOND. Van hier ontgoocheling.

Ontgorden, b. w., ik ontgordde, heb ontgord. Losgorden: ende men ontgordde, de kemelen. BIJBELV. Hij ontgordd' hem van dagg' en degen. HOOFT. In eenen bepaalden zin is het het tegendeel van *begorden*, den buik doen zwellen door bezwangering: dry maeghden van een' boer in eene nacht begort. HUYG. *Ontgorden*, is derhalve de slenkig van den buik door verlossing veroorzaken: zij zach haer zwangeren buik ontgorden. G. BIDLOO.

Ontgraven, b. w., ik ontgroef, heb ontgraven. Door graven wegnemen: eer hi den vader dede ontgraven. M. ST. Een deel ontgraven slijcks voor 't oppergoed te keuren. DE DECK. Van hier ontgraving. Zamenstell.: schatontgraving. DE DECK.

Ontgrendelen, b. w., ik ontgrendelde, heb ontgrendeld. De grendels losdoen: wanneer de doot ontgrendelt uwe deuren. J. CATS. De nijdigheit zocht de poorten stil 't ontgrendelen. VOND. Oneig.: ontgrendelt hand en hert. HUYGENS.

Ontgrijnsen, verouderd b. w., ik ontgrijnsde, heb ontgrijnsd. De grijns, het masker, afdoen: op den tijd, die met ontgrijnsde mom en veldtrompet enz. R. F., voor G. BRANDTS POEZIJ.

Ontgroeyen, o. w., ik ontgroeyde, ben ontgroeyd. Door groeyen ontkomen: hij is de plak ontgroeyd. Oneig.: dat zij zoo haest dien kerker kon ontgroeyen, zingt F. DE HAES van de ziel, die niet langer, in den kerker des ligchaams, konde opgesloten blijven, maar door den dood ontslaakt werd. In verdere figuur: talen, die het gezag van de Rede ontgroeyt schijnen. L. TEN KATE.

Ontgroenen, b. w., ik ontgroeyde, heb ontgroeyd. *Iemand ontgroenen* zegt men van iemand, die, op de Hoogeschool komende, door zijne medestudenten, onder een vrolijk glas wijn, en eenige daarbij gebruikelijke plegtigheden, van den, hem nog aanklevenden, schoolschen reuk, gezuiverd, en dus als lid der akademie ingehuldigd wordt. Bij HUYGENS komt het onz., met *zijn*, in eenen eigenlijken zin voor, in de beteekenis van zijne groenheid verliezen: 't en kan ontgroenen noch vergaen. Van hier ontgroeying.

Ontgronden, b. w., ik ontgrondde, heb ontgrond. Dit woord is in eenen dubbelen zin gebruikelijk. In den landbouw beteekent *ontgronden* een nieuw stuk lands ontginnen, om het te bebouwen. Van hier is er eene soort van belasting op zulke landen met den naam van *ontgronding* bekend. Maar ook is *ontgronden* eenen grond wegnemen, waardoor dat, wat er boven staat, invalt. In dien zin komt het bij J. VAN HEEMSK. voor:

Rolt zoute zeevoledt, rolt vrij aen,
Ontgrondt de letters, die hier staen.

De Dichter spreekt van letters, die diep in het zand van den zeeoever ingedrukt waren. In eenen figuurlijken zin, komt het bij HOOFT voor: 't ontgronden van dezen Staat, den Staat tot den ondergang brengen. Ook is zulken dienaar lichter 't ontgronden, men kan hem gemakkelijker den voet ligen, en zijn ambt ontnemen.

Ontguchelen, zie *ontgoochelen*.

Onthaal, o. Eene bejegening met woorden

of daden, welke men aan iemand bewijst, wanneer hij bij ons inkomt. Het woord wordt in eenen onbepaalden zin genomen, en eerst door bijgevoegde uitdrukkingen bepaald: iemand een goed onthaal — een slecht onthaal aandoen. Kan zij (de lier) u dan zoo zoet in d' ooren klinken, dat ze u beweegt tot zulk een blij onthaal? POOT. In eenen goeden zin verstaat men er vooral door eene betooning van vriendschap door eenen maaltijd: een heerlijk — deftig onthaal. Een sober onthaal, in den gemeenen stijl. 't Onthael aen 's Konings tafel. VOND.

Onthaken, b. w., ik onthaakte, heb onthaakt. Loshaken: en onthaakt all' haar krop, tot op het naakt HOOFT. Van hier onthaking.

Onthalen, b. w., ik onthaalde, heb onthaald. Door weghalen ontnemen: het goed is hem weer onthaald. Ontvangen, behandelen: iemand koeltjes — slecht — vriendelijk onthalen. Als ons AROL onthaelt op heilig oogbanket POOT. Van hier onthaling.

Onthalzen, b. w., ik onthalsde, heb onthalsd. Onthoofden. VOND zegt van MARIA STUART: onthalst naar die gesmede wet. En G. BRANDT zegt: d' onthalsde martelaar.

Ontharnassen, b. w., ik ontharnaste, heb ontharnast. Het harnas uittrekken; ook figuurl.: een hooger magt kan hem ontharnassen. VOND.

Ontheisteren, b. w., ik ontheisterde, heb ontheisterd. Dit woord komt voor in de beteekenis van kwellen, berooven, ook verwoesten: de boom ontwortelt en ontheisterd van zijn looten. ANTON. Den Hollandschen Tuin, van binnen met vele distelen en doornen ontheisterd. M. L. TIJDW. Voor onstellen gebruikt het POOT: als 't lot mijn' boezem had ontheisterd. Van hier ontheistering. Het is moeijelijk den oorsprong en de eerste beteekenis dezes woords te bepalen. Men kan hier slechts gissen.

Onthelpen, veroud. b. w., ik ontholp (onthielp), heb ontholpen. Van hulp ontblooten: de Hopluiden, reedelijk geholpen hiermee ontholpen zich zelve. HOOFT.

Ontheupen, b. w., ik ontheupte, heb ontheupt. Uit het gewricht der heup ontwingen: dan komen der ontheupt' en kreuple kindren van. HUYG. POOT gebruikt het oneigenlijk voor den onderlingen band van vereeniging breken: ten stut van 't burgerlijke leven, ontheupt door list en twist en feil.

Onthiet, (ontheet) o., oud woord. Een bevel, gebod: op 's lots onthiet. POOT. Van het verouderde werkw. *onthieten*, bij KIL. *ontheyten*, *ontheeten*, bevelen. K. KOLIJN bezigt het voor ontzeggen, afslaan: des hem Arenout onthiet.

Onthoofden, b. w., ik onthoofdde, heb onthoofd. Het hoofd afslaan. Van hier onthoofding.

Onthoud, o. Gedachtenis: naar mijn beste onthout. MOON. Eene plaats, waar men zich onthoudt, voor eene poos zijn verblijf houdt: het eilandt Mona, een onthoudt der overlooperen. HOOFT.

Onthouden, b. w., ik onthield, heb onthouden. In zich houden, insluiten, bewaren: gij onthieldet de lijken heimelijk in uwen hujsen. DORESL. In het geheugen opsluiten: wie kan dit alles onthouden? Ook als wederk. w. gebezigd: *zich ergens onthouden*, zijn verblijf houden. Terughouden: iemand zijnen loon onthouden. Zich

van iets onthouden, zich het genot daarvan ontzeggen. Ik konde mij van lagchen niet onthouden, mijn lagchen niet bedwingen. Van hier het deelwoord *onthoudend*, waarvan onthoudendheid. Voorts onthouder, onthouding. OUDAAN bezigt *onthoudenis*, voor geheugen.

Onthullen, b. w., ik onthulde, heb onthuld. Van hul of kapsel ontblooten: onthult van zijnen hoofdband. VOND. Figuurl.: ontzie u niet de quanten te onthullen. J. DE DECK. Van hier onthulling.

Onthutsen, b. en o. w., ik onthutste, heb onthutst. Van *hutsen*, *hetsen*, d. i. schudden. Eigenlijk, door omhutsen in wanorde brengen: damp, die 't brein onthutste. RAB. Het deelw. *onthutst* is meest in gebruik, voor ontroerd, verlegen: sij is soo gansch onthutst. CATS.

Ontleg, ontijg, zie *ontijd*.

Ontijd, m., meerv. ontijden. Een ongeschikte, onbehoorlijke tijd: een reden, die tot ontijt gheschiet. DORESL. Te ontijde, buiten tijds. Van hier ontijdeling, eene misgeboorte. Voorts ontijdig, dat op geenen behoorlijken, of gewonen tijd gheschiedt: dat deze vraag ontijdig was. HOOFT. Eene ontijdige koe, die te vroeg kalft. MORSIG, vuil: een ontijdig huis. Van dit *ontijdig*, is, bij verkorting, *ontijg*, *ontijgheid*, waarvoor ook *ontieg* gebezigd wordt. In eenen zedelijken zin zegt OUDAAN: de ontiegheid en zonde des levens. Voorts ontijdelijk, ontijdigheid, ontijdiglijk.

Ontijdig, ontijg, ontieg, zie *ontijd*.

Ontinkten, zie *ontbrieven*.

Ontkallen, b. w., ik ontkalde, heb ontkald. Door kallen, uit het hoofd praten: de Neërlan- ders lieten zich niet ontkallen, dat enz. HOOFT.

Ontkennen, b. w., ik ontkende, heb ontkend. Staande honden, dat men iets niet kent. In dezen zin is het deelw. met *zijn* in gebruik: zij was mij heel ontkend. Iets niet erkennen, loochenen: de aangeklaagde ontkende de geheele zaak. *Zich ontkennen*, zich onbekend maken, bedekt houden: de Bastaart VAN BUEIL zich ontkennde enz. HOOFT. Van hier ontkenneijk, ontkenner, ontkenning.

Ontkernen, (bij KIL. *ontkerenen*) b. w., ik ontkerne, heb ontkernd. Van de kern berooven, de kern uitnemen: zij schellen en ontkernen eens anders schriften. DE BRUNX.

Ontkletzen, (ontklitsen) verouderd o. w., ik ontkletste, ben ontkletst. Met eene klets losbersten: zakkens, ijeder van 300 looden, vernuftelijk gevlijdt, om op de vlucht t'ontklitsen. HOOFT.

Ontklitsen, zie *ontkletzen*.

Ontkluisteren, b. w., ik ontkluiserde, heb ontkluiserd. Van de kluisters slaken: d' ontkluiserde onschult juicht. POOT. Figuurl.: op andere onderwerpen toegepast: uw' banden ontkluiseren mijn tong. DE DECK. Van hier ontkluisering.

Ontkomen, o. w., ik ontkwam, ben ontkomen. Wegkomen, ontgaan: de gevangenen zijn ontkomen. Fig.: het gevaar — den dood ontkomen. Dit gevaar is hij helaas niet ontkomen. Van hier ontkommer.

Ontkommeren, veroud. b. w., ik ontkommerde, heb ontkommerd. Van kommer, dat is beslag, drukkenden woeker, belasting, ontheffen: den koophandel op Embde t'ontkommeren. HOOFT. Van kommer, dat is angst en hartzeer, bevrijden:

ontkommert uw gemoed. HURG. *Ontkommeren* is ook gebezigd voor ontslaan, uit de gevangenis: dat hij weder ontkommert ware. VEL. CHR. v. H.

Ontkroonen, b. w., ik ontkroonde, heb ontkroond. Van de kroon, en wijders van magt en heerschappij berooven: d'ontkroonde rijxmarch. POOT. Oneig., van eer en luister berooven: die vrouw, ontkroont van haeren heer en hoeder. MOOX. Van hier ontkrooning.

Ontladen, b. w., ik ontlada, heb ontladen. Van eene lading, eene bevrachting ontladen: een schip ontladen. Zoo ook: een roer ontladen. In de proefondervindelijke natuurkunde wordt iets *ontladen*, wanneer het, door aanraking, van de electricke stof ontlad wordt. Van hier ontlader. In eenen figuurlijken zin zegt D. R. CAMPH.: van aardsche liefde ontladen. Ledigen, uitdrinken: ontlad den welvaertbeker. POOT. Van hier ontlading.

Ontlaten, b. en o. w., ik ontliet, heb en ben ontlaten. Bedr., loslaten, loopen laten: Daar zich de stroomkruik in ontlad. ANTON. De smeden gebruiken dit woord, als zij het *staal ontlaten*, dat is hetzelfde, wanneer het te zeer gehard is, boven een zacht vuur weeker maken. Oneig., vermurwen, zacht en gedwee maken: dien zij zijn' krooze zinnen alzo t'ontlaten weet. HOOFT. Onz., met *zijn*; Fig.: het veer begint te ontlaten, het begint te dooijen. Door t'ontlaten der sneeu. HOOFT. Van hier ontlating.

Ontlauweren, b. w., ik ontlauwerde, heb ontlauwerd. Van eenen lauwerkrans berooven: ontlauwer vrij uw hoofd. G. BIDLOO.

Ontleenen, b. w., ik ontleende, heb ontleend. Van iemand leenen; in eenen oneigenlijken zin: hoe t' meer zijn eigenschap ontleent van vocht en vuur. POOT. Van hier ontleening.

Ontleiden, veroud. b. w., ik ontleidde, heb ontleid. Verleiden, misleiden: maar de schipper ontleidde t' hun met een tijdige leugen. HOOFT. Een maeght ontleiden, haar vervoeren. KIL. Van hier ontleiding.

Ontlijken, o. w., ik ontleek, ben ontleken. Niet meer zoo gelijken, er niet meer zoo uitzien als voorheen: wie soudet konnen meenen, dat iemand soo ontlijkt door glans van rijke steenen? CATS.

Ontlijven, b. w., ik ontlijfde, heb ontlijfd. Ombrengen, het leven benemen: de Prins van Oranje in 't hart van Holland ontlijft. HOOFT. Reeds bij M. St.: hi ontlijfde Heeren ende knechte. Vnn hier ontlijving.

Ontloopen, o. w., ik ontliep, ben ontloopen. Door de vlugt ontkomen, wegloopen: de dief ontliep den geregtsdienaren. Indien hij t' juk ontloope. VOND. Ontvloeyen: terwijl hun schuim en bloet ontloopt. VOND. Oneig.: wij ontloopen elkander niet veel (in jaren enz.). Van hier ontloopping.

Ontlorren, b. w., ik ontlorde, heb ontlord. Met bedrog ontutselen: wanneer hij iemand iets ontlorde. VOND.

Ontlorsten, b. w., ik ontlorst, heb ontlorst. Door lorsen, door bedriegelijken handel, ontvreemden: de gelden, den gemeene borze ontlorst. HOOFT. Zie *lorsen*.

Ontluitken, b. en o. w., ik ontlook, heb en ben ontloken. Bedr., iets, dat gesloten is, open doen: zij ontluit den mont. VOND. Meest echter nemen wij het onzijdig, met *zijn*, in de betee-

kenis van langzaam opengaan. In dien zin zegt men het van oogen; doch meest van bloemen, wier bladen zich zacht ontkwikkelen: waer ontlook oit een bloempje? POOT. Oneig.: mijn hart ontluikt hier met de roozen. J. DE HAES. Van het licht, dat aan de kimmen kriekt: als 't jeugdig morgenlicht ontluikt. H. SCHM. Van hier ontluiking.

Ontluisteren, b. w., ik ontluisterde, heb ontluisterd. Van luister, dat is licht, berooven: door geen nevelwolk ontluistert. POOT. De hemel ontluistert zich. VOND. Eer en luister, roem en heerlijkheid ontnemen: wier lof en glans noit droef ontluistert wordt. K. BRANDT. Van hier ontluistering.

Ontmaken, b. w., ik ontmaakte, heb ontmaakt. Afbreken, afbreken: noit maken iet, dat deugt, of moet eerst iet ontmaken. DE DECK. Krachteloos maken: enen koop ontmaken. Bij uitersten wil ontverven: iemand al zijn goed ontmaken. Van hier ontmaking, ontverving.

Ontmantelen, b. w., ik ontmantelde, heb ontmanteld. Den mantel afdoen, van den mantel berooven: die u bij der straat ontmantelt. HUYG. Meest gebruikt men het voor het slechten van borstweringen en vestingwerken.

Ontmaeren, ontmarren, ontmeren, veroud. b. w., ik ontmaarde, heb ontmaard. Het touw eens vaartuigs, waarmede het aan eenen paal gemaard is, losmaken: het schip 't ontmaeren. VOND.

Ontmaskeren, b. w., ik ontmaskerde, heb ontmaskerd. Het masker afzigten. Oneig., komt het meest voor: dat zijne geheime kuiperijen enz. kon ontmaskeren. BÓGAERT. Van hier ontmaskering.

Ontmengelen, veroud. b. w., ik ontmengelde, heb ontmengeld. Uiteenschiften, uit eene verwarring redden: ten tijde van LEICESTER, met wien men hier veel 't ontmengelen gehad heeft. HOOF. Van elkander scheiden: om de oover hoop liggende leeden 't ontmengelen. HOOF, die het ook onz. gebruikt: hij ontbood hem, strax 't ontmengelen, dat is, zich met zijn krijgsvolk uit den drang te begeven. Bij KIL. *ontmengen*.

Ontmensch, b. w., ik ontmenschte, heb ontmensch. Het deelw. *ontmensch* is thans alleen in gebruik, voor ontwaard: eer hem de ontmenschte monsters vatten. POOT.

Ontmoedigen, b. w., ik ontmoedigde, heb ontmoedigd. Den moed ontnemen: d' Othonianen werden verwonnen: niet ontmoedigt nochtans. HOOF.

Ontmoeten, o. w., van *moeten*, dat weinig voorkomt (die hem moet. C. HUYGETS): ik ontmoette, ben (niet *heb*) ontmoet. In het gaan tegenkomen, met eenen derden naamval: als de Heere BILEAM ontmoet was. BIJBELV. Oneig., vinden: dewijl wij in onze moedertael geene schriften van dien aert ontmoeten. J. DE HAES. Bejegenen, overkomen: veelerhande lotgevallen zijn hem na dien tijt ontmoet. POOT. In die beteeckenis gebruikte men het, oudtijds, ook onpersoonlijk: het ontmoet den eenen als den anderen. DOREST. Van hier ontmoeting, bij HOOF *ontmoetsel*: dit tweede ontmoetsel.

Ontmommen, b. w., ik ontmomde, heb ontmomd. De mom afrukken. Meest figurlijk: de schouwburgh ontmomt de weerelt. VOND. Zoo hij de waarschuwers deed ontmommen. HOOF. Van hier ontmomming. ANTON.

Ontmorsen, veroud. b. w., ik ontmorste, heb ontmorst. Hoof gebruikt dit woord der straattaal in zijnen *Warenar*: om me de pot behendigh 't ontmorsen, afhandig te maken.

Ontmunten, b. w., ik ontmuntte, heb ontmunt. Eene oude munt vernietigen, om geld met eene nieuwe te stempelen.

Ontmunten, o. w., ik ontmuntte, ben ontmunt. Als men iemand in langen tijt niet gezien heeft, en deszelfs gelaatstrekken zich niet meer voorstellen kan, zegt men: hij is mij geheel ontmunt. VOND. zegt ergens: die grijs zijt en ontmunt. Men zoude het als eene figuur van het vorige woord kunnen houden; liever nogtans het van een ander *munten* (hij heeft het op mij gemunt) afleiden.

Ontnemen, b. w., ik ontnam, heb ontnomen. Ontstelen: iemand geld ontnemen. Met kracht en gezag wegnemen: iemand zijne magt ontnemen. Van hier ontneming.

Ontoefenen, veroud. b. w., ik ontoefende, heb ontoefend. De oefening benemen: ons ontoefende soldaaten. HOOF.

Ontordenen, b. w., ik ontordende, heb ontordend. In wanorde brengen: op de zijde des ontordenden vijands. HOOF.

Ontpaapt, bijv. n. en bijw. Van papierij verlost, niet meer paapech. HUYGENS gebruikt dit woord, en, in dien zelfden zin, ook *ontromend*: maer naecht en maskerloos, gelijk de waarheid is, ontroomt en ontpraapt.

Ontpaeren, b. w., ik ontpaarde, heb ontpaard. Dat een paar is, van elkander scheiden: doch die dus ontpaert blijft leven. POOT. Die zijn geheiligd paer ontpaerde. VOND.

Ontploffen, o. w., ik ontplofte, ben ontploft. Ploffend ontvallen. Van hier ontploffing, scheikund. woord, het geluid der bergstoffen, als zij in den smeltkroes gezuiverd worden, aanduidende.

Ontpluizen, b. w., ik ontpluisde, heb ontpluisd (oudt. ontploos, heb ontplozen). Wegnemen. Oneig., door uitpluizen ontdekken: het bedrijf van dezen dwingelandt zal naader ontpluisd worden. HOOF. Ist dat ick Hofwijck magh van lit tot lit uitpluizen. C. HUYG. Van hier ontpluizing.

Ontpurperen, veroud. b. w., ik ontpurperde, heb ontpurperd. Van purper, als een teeken van eer, ontblooten, een purperverwig kleed doen afleggen: ontpurperde Achtbaerheeren. J. RADEMACHER.

Ontraden, b. w., ik ontried, (ontraadde) heb ontraden. Door raadgeving eene zaak beletten, zoodat zij niet gedaan wordt: dat de onrust haar ontried in hunne wederkomst te bewillighen. HOOF. Van hier ontraden, ontrading.

Ontranceneerd, bijv. n. en bijw. Men gebruikt dit woord, dat eenen bastaarduitgang heeft, in de dagelijksche taal, in de beteeckenis van reddeeloos: ontranceneerde schepen. VOND. Men heeft dit woord afgeleid van het saksische *remme*, dat, bij KIL., door het bekleedsel eens schips, verklaard wordt; als zeide men een *ontremd* schip. KIL. heeft *rampen*, *rampeneren*, *dira imprecari*.

Ontredderen, b. w., ik ontredderde, heb ontredderd. Reddeeloos maken: ter dijer plaatze kalfaterden zij hunno ontredderde schuiten. BÓGAERT. Van hier ontreddering.

Ontremmen, b. w., ik ontromde, heb ontromd. Eenen wagen *remmen* is deszelfs wiel met eenen *ketting* vastmaken, opdat hij niet te schie-

lijk van eene steile glooijing storte; wanneer men dien ketting losmaakt, *ontremt* men den wagen.

Ontrijden, b. en o. w., ik ontreed, heb en ben ontreden. Te paard, of met eenen wagen, ontkomen: de voerluiden ontreden 't meest met hunne paerden. **HOORT.**

Ontrijmen, veroud. b. w., ik ontrijmde, heb ontrijmd. Dat in rijm gedicht is, in onrijm ontbinden: ontrijmt mijn rouwe rijm. **HUYG.**

Ontrijven, b. w., van *rijven*, dat is *gerijven*: ik ontrijfde, heb ontrijfd. Onthanden, ondiensst veroorzaken, ongemak aanbrengen: dat ontrijft mij zeer. 'k Gaese niettemin ontrieven. **C. HUYG.** Van hier ontrijving.

Ontrimpelen, b. w., ik ontrimpelde, heb ontrimpeld. Glad maken, de rimpels wegtrekken: zoo haast het gekreukte voorhoofd was ontrimpelt. **G. BRANDT.**

Ontroeren, b. en o. w., ik ontroerde, heb en ben ontroerd. In onrustige beweging brengen: ontroerende met holgaande beweeghenissen den Ottomanschen staat. **HOORT.** Grootelijks ongesteld maken: op die tijdling werd ik ontroerd. Van hier ontroerenis, ontroering.

Ontrooven, b. w., ik ontroofde, heb ontroofd. Met geweld ontnemen: dat licht wordt ons, helaas! te vroeg ontroofd. **J. DE HAES.** Van hier ontroofing.

Ontrouw, v. Het tegendeel van *trouw*, trouweloosheid: eer zal onze eeu van geene ontrou hooren. **POOR.** *Ontrouw* is ook een bijv. n. en bijw., ontrouwer, ontrouws. Trouweloos. Van hier ontrouwelijk, ontrouwheid, ontrouwigheid.

Ontruimen, b. w., ik ontruimde, heb ontruimd. Plaats maken, door iets weg te ruimen: gij sijjide Bagijn ontruijnde hem de plaats. **BOGAERT.** Een huis ontruimen, het verlaten, als de huurtijd verstreken is. **ONEIG:** een ambt met den dood ontruimen. Alles, wat hij met den dood zal ontruimen, nalaten. Van hier ontruiming.

Ontrusten, b. w., ik ontrustte, heb ontrust. Rust en stilte benemen: men mogt uw wieg ontrusten. **POOR.** Ontroeren: iemand met zorgen ontrusten. *Zich ontrusten*, ongerust maken, kwellen: waerover ontrust gij u toech? Van hier ontrusting.

Ontschaken, b. w., ik ontschaakte, heb ontschaakt. Door schaking ontvoeren: eene dochter baren anderen ontschaken. Op andere dingen toegepast: die menig maagd'lijk hart zijn reinigheit ontschaakt. **CAMPH.** Van hier ontschaker, ontschaking.

Ontscharen, veroud. b. w., ik ontschaarde, heb ontschaard. Eenen hoop geregeld voetvolk uit elkander drijven: 't welk, daardoor ontschaart, en voorts besprongen enz. **HOORT.**

Ontschepen, b. w., ik ontschepte, heb ontscheept. Uit een schip laden, het tegendeel van *inschepen*: goederen ontschepen. Van hier ontscheping.

Ontscheppen, veroud. b. en o. w., ik ontschiep, heb en ben ontschepen. **Bedr.,** de schoone gedaante, van den Schepper ontvangen, wegnemen, van de blozende kleur berooven: bleek ontschepen werd zijn eijgen broeder. **K. v. MAND.** Omdat voorts, in grooten schrik, het aangezicht al zijne kleur verliest, en het gelaat mismaakt wordt, zoo wordt dit woord op die omstandigheid toegepast: die met de blixems van zijn Heijlge majesteit ontscheept. **VOND.** In het bijzonder op het sterven: wie licht hier doot te bed, gelijk ontschepen?

VOND. **Onz;** den geest geven: o Schepper! ik ontschep; ontsluit mij uw' genade. **HOORT.**

Ontschindelen, veroud. b. w., ik ontschindelde, heb ontschindeld. In brand steken, ontvonken: dat het zijn vuur in de stralen der zonne ontschindelt. **HOORT.** **ONEIG:** om den zijnen 't hart t' ontschindelen. **HOORT.**

Ontschipperen, b. w., ik ontschipperde, heb ontschipperd. Eigenlijk, van het schipperschap afzetten. Voorts, eene waardigheid ontnemen: groote steden ontschippersen licht hunnen vorst. **HOORT.**

Ontschreeuwen, veroud. o. w., ik ontschreeuwde, heb ontschreeuwd. Door schreeuwen ontkennen: al kan hij niet ontschreeuwen, dat d'eerstê kunstabron vloeide uit d'ader der chaldeeuven. **VOND.**

Ontschrijven, veroud. b. w., ik ontschreef, heb ontschreven. Door een geschrift betwisten: wie u 't mirakel, Heer! ontschrijf. **C. HUYG.**

Ontschuilen, veroud. b. en o. w., ik ontschool, heb en ben ontscholen. **Onz.,** door schuilen zich onttrekken; met eenen derden naamval: het vinnigh stralen van de Zon ontschuil ik in 't boschaadje. **HOORT.** **ONEIG:** terwijl het kruipend veil het ongeval ontschuilt. **POOR.** **Bedr.,** schuil houden, bedekken: een steen zijn lichgaam ons ontschuilt. **HOORT.**

Ontschuldigen, b. w., ik ontschuldigde, heb ontschuldigd. Van schuld vrijspreken, verschoonen: iemand ontschuldigen. De brant van 't raethuis zelf ontschuldigd dit. **VOND.** Van hier ontschuldiger, ontschuldiging.

Ontslaan, b. w., onregelm.; ik ontsloeg, heb ontslagen. Eindelijk, iets, dat vast is, door slaan losmaken. In dien zin gebruiken wij het niet; maar wel van het beslag opheffen: aangehaalde goederen ontslaan. Uit eene gevangenis verlossen: iemand op borgtocht ontslaan. Voorts van eene verbindtenis ontheffen: toen ontsloegh de Kaizer de onderdaanen van den eed. **HOORT.** Met moeite afzenden, afweren: zich van iemand ontslaan. Wie kan zich van de min ontslaan? **POOR.**

Ontslag, o. Vrijlating: ontslag van aangehaalde goederen. Hij verzocht ontslag van zijn ambt — van den eed. **Zamenstell.:** ontslagbrief.

Ontslaken, b. w., ik ontslaakte, heb ontslaakt. Eigenlijk, door slak of slap maken, lossew, bevrijden. Van hier uit boeien ontslaan: **VESTERMAN** werd 's aavonds ontslaakt. **HOORT.** In het gemeen, bevrijden: om kinderen des doods te ontslaken. **H. MUNT.**

Ontslapen, o. w., ik ontsliep, ben ontslapen. In eenen slaap vallen: doe liet Godt de Heere eenen diepen slaep vallen op den mensche, ende hij ontsliep. **DORSL.** Meest gebruiken wij het figurlijk, voor eenen zachten dood sterven: schoon d'oude vaders zijn ontslapen. **H. SCHIM.** Maar ook beduidt het wakker worden: hier is alle dier ontslapen. **HUYG.** Van hier ontslapping. **Bij NORW.** en **TAT.** *intslafan, inslafan.*

Ontslachten, veroud. b. w., ik ontslechtte, heb ontslecht. Dat slecht, d. i. vlak, effen en zonder krenk is, oneffen en hobbelig maken: de diepe rimpel zal het voorhoofd heel ontslechten. **HOORT.**

Ontsluieren, b. w., ik ontsluijerde, heb ontsluijerd. Den sluijer afdoen. **Fig.,** dat donker is, duidelijk en klaar maken; in den verheuenen

stijl: dat geheim zal door de toekomst eerst ontsluiterd worden. Van hier ontsluitjering.

Ontsluimeren, o. w., ik ontsluiserde, ben ontsluiserd. In sluisering vallen: zoo dat hij t'elicke mael ontsluisert en ontwaect. DE DECK. In den verhevenen stijl voor ontslapen, sterven: ontsluiserde zaligen, met werken der liefde bekranst!

Ontsluiten, b. w., ik ontsloot, heb ontsloten. Dat gesloten is, met eenen sleutel, of anderzins, losmaken, opendoen: de deur is ontsloten. Dat opgesloten is, loslaten: de gevangenen ontsluiten. Dat bedekt is, ontdekken: wilt gonstelijk ontsluiten de korst. VOND. Dat toegeknepen is, ontweeken: uw hant is voor mij ontsloten. POOR. Dat met zijne einden aan elkander raakt, van elkander scheiden: eenen kring ontsluiten. De smert der weduwlijke staet ontsloot den weduwnaar haer armen. K. BRANDT. Dat door eenen slagboom, of anderzins geschut is, openmaken: die hunne havens ontslooten heeft. G. BRANDT. Oneig, ontdekken: zijn hart voor iemand ontsluiten. Ontvrouwen, uitleggen: als hij d'orakelen ontsloot van 't Heilverbont. J. DE HAES. Van hier ontsluit, ontsluiting.

Ontsnaren, b. w., ik ontsnaarde, heb ontsnaard. De snaren afnemen: de lier ontsnaren; ook fig., voor ophouden verzen te maken. De harpen ontsnaert. ANTON.

Ontsoepelen, veroud. b. w., ik ontsoepte, heb ontsoept. Iets lekkers ontmenen: aen de wang een zoen t'ontsoepen. VOND.

Ontsoeren, b. w., ik ontsoerde, heb ontsoerd. Een snoer losrijgen, dat met een snoer gebonden is, losmaken: hij ontsoert den offerbant. VOND. Het hair ontsoert om 't hooft laat hangen. HOOGVL. Dat aan een snoer geregen is, van elkander doen: de peerels al zijn ze ontsoert. DE BRUNE. Oneig, uit elkander drijven, waar te voren eene juiste vereeniging plaats had: de eerste geleeden ontsoert zijnde. HOOF. 't Leger wordt ontsoert. G. VAN LOON. Losmaken, bevrijden van iets, waaraan men naauw gebonden is: die KRISTUS kerk ontsoerde van slaafs geweld. F. HALMA. Van hier ontsoering.

Ontsoldigen, veroud. b. w., ik ontsoldigde, heb ontsoldigd. Uit de dienst, waarin men soldij ontvangt, ontslaan: hij had meest al, en zijn beste bende ontsoldigt. HOOF. Van hier ontsoldiging.

Ontstaan, o. w., onregelm.; ik ontstond, ben ontstaan. Opkomen, plaats hebben: er ontstond een zwaar onweder. Er is brand ontstaan. Misen, derven, niet ontvangen, ontwijken: o braven, u ontstaan geen heldre sterrekroonen. POOR. Zijn wensch ontstont hem niet. POOR.

Ontstapelen, b. w., ik ontstapelde, heb ontstapeld. Van eenen stapel, stuk voor stuk, afnemen. Van hier ontstapeling. Dat nieuwe woord komt in het *Galvanismus*, of de nieuw ontdekte metaalwerking, te pas. De ontstapeling van de voltasche kolom is, als men de platen metaal van de gemaakte stapeltjes afneemt.

Ontsteken, b. en o. w., ik ontstak, heb en ben ontstoken. Bedr., door steken eene opening maken, opdat het vocht uitloope: een vat ontsteken. In brand steken: het vuur ontsteken. Die 't vier der wraake ontstak. G. BRANDT. Fig.: mijne keel is ontstoken. In eene andere figuur: zoo 't minnevier haer hart ontstak. POOR. Van

toorn ontstoken worden. Van vinnige spijt ontsteken. VOND. *Zich ontsteken*, zich verbolgen maken: en ontsteekt u niet over de boosdoenders. BIJBELV. Hij ontstak den oorlog in den boezem des rijks, Onz., met zijn; in brand raken: dat in 't klooster een zwaare brand ontstak. HOOF. Tusschen negen en tien uren ontstak de nieuwe borse. HOOF. Oneig: sijn grimmicheit ontstak in hem. BIJBELV. Van hier ontsteking, ontvonking, vurigheid: eene ontsteking in de keel. Voorts, eene ontsteking in liefde — gramschap, enz.

Ontsteld, zie *ontstellen*.

Ontstelen, b. w., ik ontstal, heb ontstolen. Door diefstal wegnemen. Verder, op eene onwetige wijze zich eigen maken: dat hij de kunst hun had ontstolen. P. SCRIVER. Met kracht zich van iets meester maken: de nachtegaal, die 't hert den mensch met zingen kan ontstelen. K. BRANDT. Zich in stilte wegpakken: uit welke vervaartheit de gemaghtighden zich van daar ontsaalen. HOOF. Van hier ontsteling.

Ontstellen, b. en o. w., ik ontstelde, heb en ben ontsteld. Bedr., eigenlijk de goede gesteldheid van iets wegnemen: een speeltuig ontstellen. Daer het stormgeweld de masten knakt, het roer ontstelt. POOR. Eene ontstelde maag hebben. Het kompas — het uurwerk was ontsteld. Ontstelde hersens. In enen zedelijken zin, ontroeren: die tijd ontstelt mij. Maar zulk een zang ontstelt uw tedere gedachten. POOR. Onz., met zijn; ontredderd worden: dat uurwerk ontstelt ligtelijk. Ontroerd worden: foei! hoe ontstel ik daar! Van hier ontsteldheid, ontstelling, ontroering: ontsteltenis der maage. HOOF. Ontroering: iemand eene groote ontsteltenis aanjagen.

Ontstentenis, v. Dit woord gebruiken de rechtsgeleerden in den zin van *verzuim*, *manjel*: bij ontstentenis hiervan zal hij in al de kosteu vervallen. Bij ontstentennis en overtredinghe van dien. S. v. LEEUWEN. Het woord komt van *ontstaan*, in de beteekenis van missen, derven.

Ontstrengelen, b. w., ik ontstrengelde, heb ontstrengeld. Losstrengelen: den knoop ontstrengelen. VOND. Van hier ontstrengeling.

Ontstrikken, b. w., ik ontstrikte, heb ontstrik. Losstrikken: eer gij den huwlijksknoop van Vorsten had ontstrik. POOR. Fig.: vrijerswoordjes zijn de koortjes, die ontstrikken maagdeneer. H. SWEERTS. Van hier ontstrikking.

Onttakelen, b. w., ik onttakelde, heb ontakeld. Van het wand ontdoen: de schepen worden ontakeld. Oneigenlijk, ontbinden: nooit worden uwe trouw ontakeld. MOON. Van hier ontakeling.

Onttlegen, (onttijen, onttuigen) veroud. b. en o. werkw., ik onttoog, heb en ben onttoogen. Bedr., onttrekken: daar men hun de kennis der zaaken onttooghen had. HOOF. Onz., met zijn: wat zon de wereld was onttoogen. VOND. Het deelw. *onttoogen* is nog in gebruik.

Onttooveren, b. w., ik onttooverde, heb onttooverd. Van betoovering genezen: en onttooveren mijn gemoed. C. HURA. Van hier onttoovering.

Onttranzen, b. w., van het oude *transen*, dat niet in gebruik is: ik onttranste, heb onttranst. Dit woord beteekent eigenlijk van den trans ontblooten: 't onttranste Kapitoel. G. BRANDT.

Onttrekken, b. w., ik ontrok, heb onttrokken. Eigenlijk, iets van eene plaats, of van eene andere zaak wegtrekken: ick hebbe zijne schouder van den last onttrokken. BIJBELV. Het komt gewoonlijk oneigenlijk voor, in de betekenis van beletten, dat iemand iets hebbe, bezitte, of gebruikte: onttrek mij uwe hulp toch niet. Toen dit lant weleer den afgrond wiert onttrokken. POOR. Onregtvaardig onthouden: onttrek den arbeider zijnen loon niet. *Zich onttrekken*, zijne hulp weigeren: ik zal mij niet onttrekken. *Zich van iets als losscheuren*: zich aan de vervolging onttrekken. Van hier onttrekking.

Onttroonen, b. w., ik ontroonde, heb ontroond. Van den troon stooten: die den duistren Vorst ontroont. H. SCHIM. 't Onttroonen van Vorst JUGURTHA. FEITAMA. Aftroonen: mij mijn Sofie ontroone. A. HARTS. Van hier ontrooning.

Ontrouwen, o. w., ik ontrouwde, ben ontrouwd. Gescheiden worden: hij weet van trouwen en ontrouwen. VOND.

Ontwee, (ontwee) bijw., dat, in de dagelyksche taal, somtijds nog gehoord wordt. Het beduidt eigenlijk in twee deelen gedeeld; doch men gebruikt het gewoonlijk voor verbroken, in stukken gescheurd. Zoo leest men in de Overz. van den Bijbel: die de spiesse ontwee slaet. En in de Chron. van J. VELDEN.: ende sinte WILLEBRORRT brack desen Afgod ontween. Reeds bij M. ST.: die burch te worpen ontwee. In het hoogd. *entweei*. *Ont* is nit in ontstaan, en, om de welluidendheid, heeft men er een *t* tusschen gevoegd, die echter vaak verzwegen wordt. Bij KIL. en MEIJER vindt men een ander woord *ontweede*: ontweede broeders, *fratres eiusdem torie: non distincti*. Broeders van hetzelfde bed.

Ontucht, v. Het tegendeel van *tucht*. In de *Monseis*. *Glossen* is *unzuht* een oproerig gedrag; ook lichtmissrij. Wij verstaan er door, in eenen bepaalden zin, eene overschrijving van de palen van eerbaarheid, in het voldoen van zijne driften; hoerij. Men gebruikt het meest van personen, van welke de eene of andere getrouwd is: in ontucht leven. Het komt ook voor in den zin van beestachtige voldoening van zijne lusten; zelfs in den echt: om ontucht willen vrouwen nemen. DORESL. Van hier ontuchtelijk, ontuchtig, ontuchtigbaar, bij HOOFT, ontuchtigheid.

Ontuig, o. Men gebruikt dit woord voor slechte waar, die niets deugt: ook voor allerlei vuilnis en dingen, die met drek gelijk geschat worden; in de dagelyksche taal.

Ontvallen, o. w., ik ontviel, ben ontvallen. Zich door eenen val van iets verwijderen. Eigenlijk, in den deftigen stijl: om dat den ring zoo schoon een diamant ontviel. HOOR. Oneig., plotseling varen laten, iets kwijt worden: het herte ontvalle geenens mensche om dies wille. DORESL. Onvoordachtelijk zeggen: hij heeft zich laten ontvallen, dat enz. Onverwacht sterven: die vrouw is den man te vroeg ontvallen. Uit het geheugen verliezen: de naam is mij ontvallen. SCRIVER.

Ontvang, m. De daad van ontvangen: schuldenkenning van zoo treffelijken ontvang. HOOFT. Uit den ontfank van Uwer E. vrientschap. HOOFT. Iets in ontvang brengen. Ook *ontvangst*, dat vrouwel. is: rekening van ontvangst en uitgaaf. Ook voor het ontvangene geld: de ontvangst verrekennen. Zamenstell.: ontvangvat enz.

Ontvangen b. en o. w., ik ontving, heb ontvangen. Eigenlijk, in zijne bewaring krijgen; ook in magt, of eigendom krijgen, van iemand iets aannemen: ik heb uwen brief ontvangen. Geld ontvangen. Oneig.: een gebod ontvangen. Vergeving van zonden ontvangen. Beloften — slagen ontvangen. Iemand koel ontvangen. Van zulke veranderingen, die nit den aard eens dings van zelve ontstaan, gebruikt men altijd krijgen, nooit ontvangen: bladeren — loof — de pokken — de koorts, enz. krijgen, niet ontvangen. Zwanger worden: in sonde heeft mij mijn moeder ontvangen. BIJBELV. Van hier ontvangenis: van der geboorte ende van der ontfanckenisse af. BIJBELV. — Ontvanger, een persoon, die 's Lands gelden ontvangt. Oneig., in den schertsenden stijl, een gemak; ook een bak, waarin water stort. Voorts ontvangbaar, ontvankelijk.

Ontvangen, hoogd. *empfangen*, bij KER. *entfangen*, NOTK. en OTRFD. *infangan*, *infangan*.

Ontvangst, zie *ontvang*.

Ontvaren, o. w., ik ontvoer, heb en ontvaren. Met eene schuit ontkomen: geen schoonbeschildert jacht kan vrees of angst ontvaren. POOR. Schielijker dan een ander met een vaartuig vooruit spoeden: de schuit is ons ontvaren. In Gron., Geld., en elders gebruikt men het ook voor rijtuigen.

Ontveinen, b. w., ik ontveinsde, heb ontveinsd. Door het uiterlijke gelaat, door houding, gebaren en woorden, aan iets, dat bij ons omgaat, den schijn geven, alsinge het niet bij ons om. Veinen is het tegendeel, dat aanduidt, door even die zelfde middelen aan iets, dat niet bij ons omgaat, den schijn geven, alsinge het wel bij ons om: hij veinst mij vrientschap te zullen bewijzen; hij ontveinst zijne slechte voornemens. Zoo zegt VOND.: hoe lastigh valt het schennis en dien roep 't ontveinen! kunstelijk haer min ontveinen. K. BR. Van hier ontveinzing.

Ontvesten, b. w., ik ontvestte, heb ontvest. Een vestingwerk sloopen: 't ontvesten der steeden. HOOFT.

Ontvlieden, o. w., ik ontvlood, ben ontvlooden. Vliedend ontkomen: huu 's vijands klaauw ontvlooden. L. BAKE. Van hier ontvlieding.

Ontvolken, b. w., ik ontvolkte, heb ontvolkt. Van inwoners berooven; het tegendeel van *bevolken*: als hij een lantschap heeft ontvolkt. WELLEKENS. Van hier ontvolking.

Ontvonken, b. en o. w., ik ontvonkte, heb en ben ontvonkt. Bedr., aansteken: dat het altaar met ondergesteeken toortse ontfonkt werd. HOOFT. Fig.; veroorzaken, bewerken: der voeghe, dat meer gewelds lichtelijk nieuw onbenoeghen ontfonken zou. HOOFT. In liefde ontfonken: koel nat kan 't hart ontvonken. POOR. Onz., met *zijn*; oneig.: zoo ras de borst ontfonkt van een onheemsch vuur. VOND. Van hier ontvonkbaar. VOND. Ontvonking.

Ontvouwen, b. w., ik ontvouwde, heb ontvouwen. Uit elkander vouwen: eenen brief — een tafellaken ontvouwen, Oneig., in het breede aan het oog vertoonen, zoodat de deelen zich nitstrekken: waerna de bouwkunst de vleugels (van het stadhuis) ging ontvouwen. VOND. Duidelijk voor het oog ontwikkelen: alwaerze haer' glans en majesteit ontvout. POOR. Uitleggen, verklaren: THADDEUS ontvout de straf. VOND. Van hier ontvouwing.

Ontwaden, b. w., ik ontwaadde, heb ontwaad. Eenen doode afleggen, hem van zijne kleeren, waarin hij gestorven is, ondoen.

Ontwaken, o. w., ik ontwaakte, ben ontwaakt. Wakker worden. Oneig., tot nadenken gebragt worden: doe ons ontwaken uit deze zwijmelingen. Werkzaam worden: hij is ontwaecht uit zijne heijlige wooninge. BIJBELV. Bij OTFRID. *gruuachen, iruuachen.*

Ontwapenen, b. w., ik ontwapende, heb ontwapend. De wapens ontnemen: dat het volk niet t' ontwapenen was. HOORT. Oneig.: boetvaardigheid kan de gramschap ontwapenen. Bij HALMA komt het ook onz. voor, in de betekenis van de wapens neerleggen. Van hier ontwapening.

Ontwaren, b. w., ik ontwaarde, heb ontwaard. Ik heb dit woord bij onze oorspronkelijke Schrijvers nog niet gevonden: bij de Ouden komt wel *ontwaar worden* voor: ende ontwaar worden, dat dit die Keyser dede. G. KRONYCKEN. Het woord *waren* heet eigenlijk zien; zie *gewaar*; zoo dat *ontwaren* uitdrukt: met de oogen ontdekken. In de hedendaagsche schriften komt het dikwijls voor. Ook wordt het van de werkzaamheden der ziel gebezigd: van welke herdenking mijne ziel nog de grievendste aandoeningen ontwaart. Men vindt bij KIL. en MUYER een oud woord *ontwaren*, in den zin van opzeggen, niet toestaan, het tegendeel van het oude *waren, vindicare, asserere.*

Ontwarrelen, zie *ontwarren.*

Ontwarren, (ontwerren) b. w., ik ontwarde, heb ontward. Uit de war maken: wie kan die streng — dat garen ontwarren? Ontwarrende een Gordiaenschen knoop. POOR. Oneig.: een ziel, van al haer ijdelheên ontwart. H. SCHM. Waar wanorde en verwarring is, orde, vrede en eenigheid veroorzaken: dat men de zaaken door geenen anderen wegh ontwarren zou. HOORT. Het voortd. w. is *ontwarrelen.*

Ontwassen, o. w., ik ontwierc, ben ontwassen. Door groei en wasdom te groot voor iets zijn; in eenen figurlijken zin: hij is der roede ontwassen. Maar nu een wijser ceuw dees dwaling is ontwassen. VOND. De graeuwe munnixkap is roê noch strop ontwassen. MOON. Van hier ontwassing.

Ontweijen, (ontweiden) b. w., ik ontweide, heb ontweid. Het ingewcide, dat is ingewand, van dieren uithalen: den visch ontweijden. KIL. Het kromme mes ontweide maer 't vet wilt. POOR. HOORT bezigt het omtrent menschen: ik zal met deze nagels zelf ontwaijen al de lijken van BAETO, RIJCHELDIN, en HES. Van hier ontweijning.

Ontweldigen, b. w., ik ontweldigde, heb ontweldigd. Met geweld ontnemen: dat men den prijs hem toestonde, wien ze met list ontweldigd was. VOND. Van hier ontweldigder, roover; ontweldiging.

Ontwenden, b. w., ik ontwendde, heb ontwend. Wegnemen, onttrekken, stelen: dat hij sondigende heeft ontwendt. BIJBELV. Van hier ontwending.

Ontwennen, b. en o. w., ik ontwende, heb en ben ontwend. Bedr., eene gewooneid doen ophouden: een kind aan de borst ontwennen (*to wean*, bij de Eng.), het van de moedermelk tot andere spijzen geweenen. Dat men zich der zonden ontwennen moest. SELS. Onz., met *zijn*: dat kind is de tucht ontwend. Van hier ontwenning.

Ontwerp, (bij VOND. ook *ontwoorp*) o., meerv. ontwerpen. Eene afbeelding, eene schets van de wezenlijke deelen eens toekomstenden geheels: een ontwerp van een gebouw — van eenen brief. Allerlei ontwerpen maken, smeden. Ook het eerste opstel van een openbaar geschrift, voordat het bekrachtigd of aangenomen is: de voorrede uit het ontwerp laaten, om geen quaadt bloedt te maken. HOORT.

Ontwerpen, (oul. ook *ontwoorpen*) b. w., ik ontwierp, heb ontworpen. Een ontwerp van iets maken: eene teekening — een bestek ontwerpen. De Hartoghin ontworpe een nieuwe form van eedt. HOORT. Vluchtig op het papier brengen: ik heb mijne gedachten eens ontworpen.

Het is onzeker, of ons woord naar het fr. *projeter, projecter*, of het fr. naar het onze gevormd zij.

Ontwijden, (ontwijken) b. w., ik ontwijdde, heb ontwijdd. Eigenlijk: eenen priester ontwijden, hem van zijnen geestelijken stand verstooten, bijzonder in de roomsche kerk, waar dit zeer plegtig toegaat. Wijders, tegen de heiligheid eener plaats, die de Godsdienst toegewijd is, handelen: eene kerk — een altaar ontwijden. De woning van uwe Majesteit ontwijden zij. MUNT. Daarvoor gebruiken wij thans liever *onthelligen*. Men vindt het echter ook bij J. DE DECK.: den sabbath hebben wij met ontucht staeg ontwijdd. Bij ANTON. vindt men: haer maegd om ontweijden (ontwijden). Van hier ontwijding, ontwijder, ontwijdstjer.

Ontwijken, o. w., ik ontweek, ben ontweken. Door ter zijde te wijken, iets ontgaan: eenen slag ontwijken. Meest beduidt het met bedaard overleg ontgaan: het gevaar — het gevecht ontwijken. O schip, dat 't stranden naeu ontwijken kost. POOR. In het gemeen, uit eene plaats ontwijken: die 't snelst gezicht ontwijken in haar' loop. POOR. Van hier ontwijking.

Ontwilderen, veroud. b. w., ontwilderde, heb ontwilderd. Wild- en woestheid afnemen: die 't woeste wilt ontwilderd. MOON.

Ontwimpelen, b. w., ik ontwimpelde, heb ontwimpeld. Het tegendeel van *beuinpelen*; ontdekken, ontblooten: zij ontwimpelen 't voorhoofd. HOORT. Oneig.: ende verghe hem t'ontwimpelen, waer hij met den hartoge over doende geweest was. HOORT.

Ontwinden, b. w., ik ontwond, heb ontwonden. Dat in iets ingewonden is, loswinden: met ontwonden krijgsbanieren. ANTON. Een kluwen ontwinden. Het kluwen zal zich wel ontwinden, de ontdekking van de zaak kan niet achterblijven. Maer om mij zelf 't moortkluwen gansch te ontwinden. VOND. Oneig., duidelijk en klaar maken: verschillen ontwinden. Van hier ontwinding.

Ontworstelen, o. w., ik ontworstelde, ben ontworsteld. Worstelend ontkomen: iemands handen ontworstelen. Oneig., met moeite ontkomen: na het ontworstelen van zoo veelerlei ramp. HOORT. Indien de doot ontworstelen mijn' dichten. HOORT. Van hier ontworstelbaar, ontworsteling.

Ontwortelen, b. w., ik ontwortelde, heb ontworteld. Den wortel wegnemen, met den wortel uitrukken: boomen, tweemaal verstorven, ende ontwortelt. BIJBELV. Oneig., geheel en al doen ophouden: dat zoo magtighe misverstanden, op een bot zouden t'ontwortelen zijn. HOORT. Van hier ontworteling.

Ontwrikken, b. w., ik ontwikte, heb ont-wrikt. Loswrikken: pijlers, uit haar naven ont-wrikt. H. D. CONING. Van hier ont-wrikking.

Ontwringen, b. w., ik ontwroing, heb ont-wroingen. Dat gewrongen is, loswringen. Uit de hand wringen: hij ontwroing hem den rotting. Afpersen: wijl gij mij dat geheim ontwroingt. S. FEITAMA. Met alle kracht ontnemen: 't geen hem 't geweld met ondank ontwringen kon. HOOFD. Van hier ontwringing.

Ontzag, o. Dit woord duidt eene gesteldheid der ziel aan, in vrees en eerbied gegrond, uit eens anders magt en grootheid voortvloeiende, en zich meest in eene bedeesde houding vertoonende, waardoor men zijne oogen van iemand afwendt, en hem niet regt in het gezigt durft zien. Van ontzien. Iemand een groot gezag toekennen: bij elk met diep ontzagh genoemd. POOR. Het beteekent ook die magt en grootheid, waardoor in anderen ontzag ontstaat: 't welk teffens ontzagh en liefde baarde. G. BRANDT. Door ontzag, dat hij wist te houden. HOOFD. Van hier ontzagge-lijk. Voor ontzag is ontzig ook in gebruik ge-weest; waarvan ontziggelijk.

Ontzaggelijk, zie ontzag.

Ontzaaten, veroud. b. w., ik ontzaatte, heb ontzaat. Regtsigel. woord, een beslag op goed wegnemen, opheffen; van ontzaat, ontzaat doen. Daer tegen besaet ontzaet geschiede. LANDR. v. VEL. Van hier ontzating. De bron is in zitten, bezitten, zeten, bezetten.

Ontzeg, o. De daad van ontzeggen, afslaan; eene weigering: het ontzeg van zitting. HOOFD. Opzegging van vrede: ontzeg ter vijandschap. HOOFD. Van hier ontzegbrief. GOUTS. KRON.

Ontzeggen, b. w., ik ontzeide, heb ontzegd, ontzeid. Weigeren, in het algemeen: wie kan hem een liedt ontzeggen? POOR. In het bijzonder is dit werkwoord, met bijvoeging van het naamw. vrede, gebruikelijk: iemand den vrede ontzeggen, hem voor vijand verklaren: te lieven, die ons vrede ontzeit. G. BRANDT. Ook zonder het woord vrede: ende wouden GRAVE ARNOOT van Holland ontseghen. GOUTS. KRON. En al de watergoon (hadden) elkaer te vier en te zwaerde ontzeft. ANTON. Van hier ontzegging.

Ontzet, o. Overwachte verlossing, in de grootste verlegenheid, b. v. van belegering enz.: het ontzet van Leiden. Ontzet is voorts een brouwers woord voor ongekookt bier. Ontzet gebruikt G. BRANDT ook voor ontneming, berooving: doch dit's een droef ontzet.

Ontzetten, b. en o. w., ik ontzette, heb en ben ontzet. Uit eene plaats doen wijken, ver-wrikken: mijn been was geweldig ontzet. In de-zen zin heeft BÓG. het onzijdig: waardoor de bal-ken tusschen deks en binnen 't ruim begonnen 'ontzetten. Oneigenlijk, heeft het de beteekenis van herooven, uit het bezit zetten, anders afzetten, bij HALMA. KIL. heeft: een maegd van haer eere ontzetten. In dien zin komt intezaan reeds bij KER. en NOTK. voor. Voorts beduidt het, in ban-gen nood, hulp ter verlossing aanbrengen: toen het gevaar op het hoogste was, werd hij ontzet. In het bijzonder, eene belegerde plaats bevrijden: nadat Woerden ontzet was. Eindelijk, verbazen, verschrikken: denk, dat hij voor het deugdzaam harte niets meer ontzettends heeft. FEITH. Zich ontzetten. Van hier ontzetbaar: mijne onwrikbare

borst door niets ontzetbaar. BILDERDIJK. Voorts ontzetter, ontzetting.

Ontzigen, o. w., ik ontzeeg, ben ontzegen. Door nederzigen ontvallen, wegwijken: de waapenen wilden hun ontzigen. HOOFD. Oneigenlijk: 't hart der helden ontzeegh. VOND. Van hier ont-zigging, bij HALMA.

Ontzinnen, o. w., ik ontzinde, ben ontzind. Van zinnen beroofl worden: ontzint van minne. HOOFD. Woest en onbezuïd, als zinnelooze men-schen handelen: gelijk ontzinnende Bacchinnen. HOOFD. Het verled. deelw. ontzind alleen is nog in zwang, in de beteekenis van dwaas, zinne-loos, woest: ontzinde razernijen. VOND. Ontzinde menschen, laet u raen. POOR. Van hier ontzind-heid.

Ontzoedelen, veroud. b. w. Van ont en zoedelen, dat is bezoedelen: ik ontzoedelde, heb ontzoedeld. Zuiveren. HOOFD verklaart het ex-piure van TACITUS door ontzoedelen.

Ontzondigen, b. w., ik ontzondigde, heb ontzondigd. Een woord, uit de offerwetten van de Mozaische godsdienst oorspronkelijk; van schuld en straf der zonde bevrijden: ontzindig mij met rechten Hjsop. MARNIX. Ook van andere din-gen gebezigd, reinigen: ende sult den altaer ont-zondighen. DORESL. Van hier ontzondiging.

Ontzuiveren, veroud. b. w., ik ontzuiverde, heb ontzuiverd. Ontreinen, ontheiligen, bes-metten: zijn de vreemde ontzuivert door hun le-ven? VOND. 't Ontzuivren van zijn' eer en ge-wisse. HOOFD. Van hier ontzuivering.

Ontzuuren, b. en o. w., ik ontzuurde, heb en ben ontzuurd. Bedr., de zuurheid wegnemen; scheikund. woord: zwavelmelk bezit, naar sommi-gen, meer ontzurende krachten, dan zwavelbloem. Onz., met zijn, van iets verstoken worden, door dat het te vroeg zuur wordt. Oneigenlijk: ik liet het mij voorwaer ontsormen noch ontzuren. POOR. Nog zegt men: ik zal het mij niet laten ontzuren.

Onuitputtelijk, bijv. n. en bijw. Dat niet uitgeput kan worden. Ook onuitputbaar: dees ta-fel schaft een' onuitputren zegen. VOND. Van hier onuitputtelijkheid.

Onvaars, (onvers) o. Een verouderd woord voor onlicht: eenigen hebben vaers en onvaers door een gemengt. J. DE HAES.

Onver, bijv. n. en bijw., onverder, onverst. Niet ver.

Onveranderlijk, bijv. n. en bijw., onver-anderlijker, onveranderlijkst; bij VOND. ook on-ver-anderbaar. Dat niet veranderd kan worden. Van hier onveranderlijkheid.

Onverdienste, veroud., v. Het tegenge-stelde van verdienste: bekennende haar onverdien-ste. VOND. Van hier onverdienste.

Onverdragelijk, bijv. n. en bijw., onver-dragelijker, onverdragelijkst. Dat niet te verdra-gen is: dat zij een onverdraaglijker juk te wach-ten hadden. HOOFD. Van hier onverdragelijk-heid. Voorts onverdraagzaam, die niet verdragen kan, waarvan onverdraagzaamheid.

Onverdriet, veroud., o. Welgezindheid, ge-noegen. Van hier onverdrietelijk, dat niet ver-driet; onverdrietelijkheid, onverdrietig, vrolijk, lus-tig.

Onverduld, veroud., o. Het tegendeel van geduld: uit enkel onverdult. CATS. Bij K. v. MAND. komt het bijv. voor: JUNO, de onverdulte.

Van hier onverduelig, onverdueligheid, onverdueliglijk.

Onvergenoegd, bijv. n. en bijw., onvergenoegder, onvergenoegdst. Niet vergenoegd. Van hier onvergenoegdheid; ook onvergenoegelijk, onvergenoegzaam, onvergenoegzaamheid.

Onverhoed, onverhoedsch, bijv. n. en bijw. Onverwacht, onvoorzien: een onverhoed voorval. Thans schrijft men *onverhoedsch*: een onverhoedsche slag. Van hier onverhoeds: iemand onverhoeds aanvallen. Ook onverhoedelijk, bij Hooft.

Onverkeerlijk, bijv. n. en bijw., onverkeerlijker, onverkeerlijkst. Niet te verkeeren: de waare weelden van 't onverkeerlijk hof. Hooft.

Onverlaat, m., meerv. onverlaten. Een moedwillige, een baldadige kerel, een stoute fielt: werpt het brein den wceden onverlaat in 't godloos aengezicht. Moon. Misschien van *on verlaten*, dat is niet slappelijk te werk gaan, maar met stoute driestheid voortvaren; of men moest het met *ongelaat* vergelijken. TUINMAN zegt: *onverlaat* is verbasterd van het hoogd. *Unflath*, d. i. drek.

Onvermeesterlijk, bijv. n. en bijw., onvermeesterlijker, onvermeesterlijkst. Dat niet te vermeesteren is, niet overwonnen kan worden: en hield daarom geen' wallen voor onvermeesterlijk. DE DECK.

Onvermijdelijk, (bij VOND. ook *onvermijdbaar*) bijv. n. en bijw., onvermijdelijker, onvermijdelijkst. Dat niet vermeden kan worden: welke weldaadt d' ellenden, anders onvermijdelijk, weeren zoude. Hooft. Hiervan onvermijdelijkheid.

Onvermogen, o. Gebrek aan vermogen, dat is krachten van allerlei aard: 'k verzwijg ook dus, uit onvermogen, de gaven uwer schoone ziel. Poor. Van het b. en o. werkw. *vermogen* is het deelw. *vermogend*; en hiervan heeft men *onvermogend*, *onvermogendheid*, dat bij Poor voorkomt, gemaakt, schoon *niet vermogend* beter is.

Onvermogend, zie *onvermogen*.

Onvernunft, o. Mangel aan vernuft; doch meest gebrek aan pigtmagig gebruik van zijn vernuft: daardoor toont gij uw onvernunft. Van hier onvernunftig, onvernunftigheid, onvernunftiglijk.

Onverrigt, bijv. n. en bijw. Niet uitgevoerd: hij keerde onverrigterzake terug.

Onverschillig, [bijv. n.] en bijw., onverschilliger, onverschilligst. Vrij: eene onverschillige keus. Die zich aan niets kreunt: een onverschillig mensch. Eveneens: het is mij onverschillig. Van hier onverschilligheid, onverschilliglijk. Bij Hooft. vindt men ook *onverschillend*.

Onverschrokken, bijv. n. en bijw., onverschrockener, onverschrockenst. Niet verschrokken, niet verschrikt, stout, onbevreesd: een onverschrokken held. Met onverschrokken moed. Van hier onverschrokkenheid.

Het is eigenlijk het verled. deelwoord van *verschrikken*, onl. *verschrekken*, *verschrak*, *verschrokken*. De Overzetting van den Bijbel heeft nog den onvolmaakt verleden tijd *verschrak*: doe verschrack ISAAC.

Onverschuldigd, bijv. n. en bijw. Niet verschuldigd. Bij de Ouden vindt men *onverschuld*, voor onschuldig: dien hij onverschuldt geslagen heeft (*quem innocentem percussit*). LANDR. VAN VEL.

Onverstand, o. Het tegendeel van ver-

stand: meest het verzuim van het vermogen der ziel wel te gebruiken: 't geweten door onverstand verrukt. VOND. Zoover *verstaan* ook gebruikt wordt van het met elkander eens zijn, vindt men *onverstand* ook in den zin van oneenigheid genomen: om alle onverstant ter neder te leggen, ende vrede onder de broeders te soecken. D. P. ENCHRID. Van hier onverstandig, onverstandigheid, onverstandiglijk; waarvoor Hooft en anderen ook *onverstandel*, *onverstandelheid* gebezigd hebben.

Onversterfelijk, bijv. n. en bijw. Dat niet versterft; tot onversterflijke gedachtenis. Hooft. In onversterflijke eer. L. BAKE.

Onvertogen, bijv. n. en bijw. Zonder vertraging, zonder uitstel: om bij de gewesten onvertoghen bescheid te helpen vorderen. Hooft. Met eisch van onvertoghen antwoordt. Hooft. *Onvertogen regt* is hetzelfde als *kort regt*. Dit *onvertogen* komt van *on* en het deelw. *vertogen*, van *vertijgen*, *vertuigen*, dat is *vertrekken*. Dit *vertrekken* beteekent ook *uitstellen*. Zoo zegt VONDEL: terwijl de tijd die feest vertrekt. Zie *vertrekken*. *Onvertogen* gebruikt men ook voor stout, onbedachtzaam, onbetamelijk: hij sprak geen onvertogen woord; dat is een woord, dat binnen den mond niet wordt gestuit, maar hetwelk men zich maar laat ontvallen; een stout woord.

Onverwacht, bijv. n. en bijw., (het bijw. is ook *onverwachts*) onverwachter, onverwachtst. (Onvoorzien, achielijk).

Onverwachts, zie *onverwacht*.

Onverwelkelijk, bijv. n. en bijw., onverwelkelijker, onverwelkelijkst. Dat niet verwelkt, niet kan verwelken: de onverwelkelicke kroone der heerlickheijt. BIJBELV. Voor *onverwelkelijk* wordt dikwerf *onverwelkbaar* gebezigd, hetwelk HUYDECOP. afkeurt.

Onverwrikbaar, bijv. n. en bijw., onverwrikbaarder, onverwrikbaarst. Hetwelk men niet verwrikken kan: op onverwrikbare stutten. VOND. Bij Hooft *onverwikkelijk*.

Onverzellig, onverzelligst. Met wien men niet omgaan kan. Het lat. *insociabilis* zet Hooft door *onverzellig* over.

Onverzettelijk, bijv. n. en bijw. onverzettelijker, onverzettelijkst. Die niet te verzetten is: bij 't graauw, 't welk onverzettelijk niet weeten wilde. Hooft. Vast, onveranderlijk: een onverzettelijk voornemen.

Onverzoenlijk, (ook *onverzoenbaar*) bijv. n. en bijw., onverzoenlijker, onverzoenlijkst. Niet te verzoenen: eene onverzoenlijke vijandschap. Haer' onverzoenbren wrevel stilden noch het edel bloet, noch grijze schilden. Poor. Oudt. *onverzoenlijk*.

Onvlaat, m., meerv. onvlaten. Een geheel veronderd woord; het hoogd. *Unflath*. KIL. en MEYER verklaren het door vuilheid, morsigheid, slordigheid, schandelijkheid; oneig. is het een boef, gult. Zoo ook *onvlatig*. On schijnt eene versterking aan te duiden, en *vlaat* moet drek, vuilnis beduid hebben. ADELUNG beroept zich op het wend. *bloto*, *ploto*, drek. In de dagelijksche taal, hebben wij nog *flats*, *laf*, ook dat zijne schoone kleur niet meer heeft. Zie *onverlaat*.

Onvogel, veroud., m., meerv. onvogels, onvogelen. Roerdonp, putoor. On heeft hier de betekenis als in *onhout* enz. Het kan zijn, dat

deze vogel van zijne wangestalte, of liever wangeluid, zijnen naam heeft.

Onvol, verouderd bijv. n. en bijw., onvoller, onvolst. Niet vol: bij den zeer onvollen Raad. **HOOFD.** Van hier onvolheid. **HOOFD.** Zamenstell.: onvolbragt, onvoldaan, onvoldaanheid, onvoldragen, onvoldrukt, onvoldend, onvoldendigd, onvolkomen, onvolkomenheid, onvolkomenlijk, onvolleerd, onvolmaakt, onvolmaaktelijk, onvolmaaktheid, onvolprezen, onvolstrect, onvoltoegen, onvoltooid, onvoltrokken, onvolvoerd, onvolwassen, enz. Zoo ook: onvoldoelijk, wien men niet voldoen kan; onvolledig, onvolledigheid, onvolstaanbaar, onvolstandig, onvolstandigheid, onvoltooielijk, onvolwrocht, enz.

Onvoordacht, bijv. n. en bijw. Waarop men voorheen niet bedacht is geweest; iets anders dan *onverdacht*. Voordachte en onvoordachte onkosten. **HOOFD.** Zoo ook *onvoordachtig*, bij K. v. MANDER.

Onvoorzien, bijv. n. en bijw. Niet voorzien, onverwacht: bij onvoorziene toevallen. Het bijw. is ook *onvoorzien*: iemand onvoorzien aanvallen. Hiervoor zegt **HOOFD.** *onverzien*.

Onvoorzien, zie *onverzien*.

Onvrede, m. Het tegendeel van *vrede*; oneenigheid, twist, vijandschap: ziet, waar onvrede is. **RODENB.** Oorlog: in 't Lant van Triere werd oec onvrede. L. v. VELTH. Voorts te *onvrede*, voor ontvreden: TISIPHERNES was droevigh en t' onvreede. **HOOFD.** Te *onvrede* is derhalve taalmatig; schoon *ontvreden*, waarvan reeds *ontvredenheid*, thans meer in gebruik is. Van hier onvredeijk, onvredig, onvreedzaam, onvreedzaamheid.

Onvreedzaam, zie *onvrede*.

Onvriend, m., meerv. onvrienden. Een vriend, die een vijand geworden is: zij zijn onvrienden geworden. Van vrient en onvrient zelfs beweet. J. de HAES. Van hier onvriendelijk, onvriendelijkheid, onvriendenschap.

Onvriendelijk, zie *onvriend*.

Onvrij, bijv. n. en bijw., onvrijer, onvrijst. Niet vrij, gedwongen. Ook niet vrij van belasting: mijn goed is nog onvrij. Onveilig: een onvrije weg. Waar men ligt overloopen of bespied wordt: eene onvrije kamer. Verboden: met onvrije goederen inkomen. Beroofd: maect mij onvrij van mijne sinnen vijfde. **CONST. DER MINN.** Van hier onvrijheid, onvrijigheid. **CAMPHUYZEN.** Bij **KIL.** heeft men een werkw. *onvrijen*, onveilig maken.

Onvro, bijv. n. en bijw., van *on* en *vro*, d. i. blijde, waarvan *vrolijk*. *Onvro* is derhalve treurig. Het is reeds verouderd.

Onvroed, bijv. n. en bijw., onvroeder, onvroedst. Niet vroed, onwijs, dwaas, verstandeloos, zonder beleid: onvroet om geldt te bewaaren. **HOOFD.** Hoe dattet dit onvroede volck maeckeden. **GOUTS. KRON.** Van *vroed*, waarvan *bevroeden*. Van hier onvroedelijk, onvroedheid. Allen verouderd.

Onvroom, bijv. n., onvromer, onvroomst. Eigenlijk, iemand of iets, die of dat geen nut, baat, voordeel aanbrengt, maar schade en nadeel. In dien zin noemt men, in Gelderland, *onvroom zaad*, als de korrels loos en zonder meel zijn. In eenen bepaalden zin gebruiken wij het voor iemand, die de godsdienst, welke hij belijdt, niet beleeft. Zoo als *vroom* ook Dapper beduidt, zoo is *onvroom* lafhartig. Bij de Ouden komt dikwijls een zelfst. n.

onvrome voor, in de beteekenis van schade, nadeel: tot uwer onvrome **KL. KOLYN.** Te haren onvroemen. **M. ST.** Zie *vrome* en *vromen*. Van hier onvromelijk, onvromigheid, enz.

Onvrucht, v. Een verouderd woord voor *onvoldragene vrucht*, *misdragt*. Van hier onvruchtbaar, niet vruchtbaar: eene onvruchtbare vrouw. Een onvruchtbaar veld, land, enz. Onvruchtbare jaren. Onvruchtbaar in deugden. — Onvruchtbaarheid, onvruchtbaar makend, enz.

Onvruchtbaar, zie *onvrucht*.

Onwaard, (onweerd) bijv. n. en bijw., onwaarder, onwaardst, Niet waard: die onwaardt zo eedlen naam. **VOLLENH.** Op kleinen prijs gesteld, mingeacht: dat hij de vrucht van zijn eerste echtgenootschap niet te onwaarder had. **HOOFD.** Van hier het zelfst. naamw. *onwaarde*, minachting: mer dat was mit groter onwaerde. **M. ST.** Het tegendeel van *prijs*: de onweerde der tuchtgoederen. **LANDR. VAN VELUW.** Laakbare toestand: ik laat dat in zijne waarde en onwaerde. **GRUWEL:** een lose waghe (bedriegelijke weegschaal) is onwaerde voor Gode. **BIJBEL, 1477.** Van hier onwaardig, onwaardigheid, onwaardigheidjk.

Onwaarde, zie *onwaard*.

Onwaardeerbaar, bijv. n., onwaardeerbaarder, onwaardeerbaarst. Dat niet gewaardeerd kan worden. Ook *onwaardeerlijk*. Van hier onwaardeerbaarheid, onwaardeerlijkheid.

Onwankel, bijv. n. en bijw., onwankeler, onwankelst. Niet wankel, vast: een Atlas van onwanklen stand. **UDAAN.** Door uw onwankel woord. **H. DE GROOT.** Ook *onwankelbaar*, die niet wankelen kan. Van hier onwankelbaarheid.

Onwankelbaar, zie *onwankel*.

Onweder, (onweêr) o., meerv. onweders. Zeer ongestuimig weer. Men gebruikt het gewoonlijk voor storm of donderweer: er kwam een verschrikkelijk onweer op. Van 't onweer dof en doof. **POOT.** Oneig.: onweêr van verraet en helsch bedrogh. **J. DE HAES.** Hier van is een onpers. werkw. gevormd: het onweert. Zamenstell.: onweersbui, onweershoofd, waterpilaar; onweersvogel, die, door zijn geschreeuw, en naderend onweer aankondigt: oneig., een voorspeller van onheilen; — onweerswolk enz. **Hoogd. Ungewitter**, bij **OTFRID.** en **NOTK. ungewuitter**, *ungewuittere*.

Onwederleggelijk, (onwederlegbaar) bijv. n. en bijw., onwederleggelijker, onwederleggelijkst. Hetwelk men niet wederleggen kan: door onwederleggelijke bewijsstukken aantoonen. **Bóg.** Van hier onwederleggelijkheid.

Onweg, m., meerv. onwegen. Een ongebaande weg; ook een doolweg: den dootschen omweg kiezen. **VOND.** Het vermeten menschelijk geslacht slaet den onweg in. **VOND.**

Onwensch, m., meerv. onwenschen. Een verouderd woord voor *tegenzin*, *spijt*: en onwensche te zijn gewond van een sterflijke mensche. **K. VAN MANDER.** Van hier onwenschbaar: dit is onwenschbaar, niet te wenschen. **VOND.**

Onwet, (bij **KIL.** ook *onwette*) v., meerv. onwetten. Onwettig stuk, onwettige zaak. **Vervoud. w.** Van hier het bijv. n. en bijw., *onwettelijk*, waarvan onwettelijkheid; onwettig, onwettigheid, onwettiglijk.

Onwetend, (oudt. ook *onwetic*, *onwestic*) bijv. n. en bijw., onwetender, onwetendst. Dom, onkundig; ook onbewust; voorts zonder kennis of achterdocht. Van hier onwetendheid, oml. *onweten-*

schap: in den tijd onser onwetenschap. D. P. ENCHIRID; ook bij WESTERBAAN. Het bijw. *onwetens* is ook in gebruik: dat is onwetens gedaan. Voorts *onweteling*, bij J. DE BRUNE.

Onwettig, zie *onwet*.

Onwezenlijk, bijv. n. en bijw. Dat geen bestaan heeft, niet in aanwezig is: 't onwezentlijk tot wezentlijk te maaken. HOOF.

Onwikkelijk, bijv. n. en bijw., onwikkelijker, onwikkelijsk. Dat niet gewikt, gewogen kan worden: onwikkelijk gewicht steekt in zijn woord beklemt. HOOF.

Onwil, m. Het tegendeel van *wil*. Zoo komt het, in den zin van een verbod, voor, in het berijmde *Onze Vader*, bij J. v. MAERL.: nijeman dijn onwille doe. In eenen godgeleerden zin beteekent het wederstrevigheid: uw onwil, niet uwe onmagt, is daarvan de oorzaak. Van hier onwillig, onwilligheid, onwilliglijk.

Onwillens, bijw., van *on* en het *b*. en *o*. werk v. *willen*, met den uitgang *s*, gebruikelijk in de spreekwijs: willens, of onwillens. Die onwillens bliet ghestort hebben. BIJBEL, 1477.

Onwillig, zie *onwil*.

Onwind, m., meerv. onwinden Geen wind; tegenwind: het zuiden streckt schips wind en onwind voor den vloed. VOND.

Onwis, bijv. n. en bijw., onwisser, meest, zeer onwis. Onzeker, niet gewis: de tijt van 't onwis leven. VOND. Op een gemeen heil te hoopen, dat onwis en wildt te zoeken was. HOOF. Van hier onwisheid.

Onwraakbaar, bijv. n. en bijw., onwraakbaarder. onwraakbaarst. Niet te wraken, onberispelijk: een onwraakbaar getuigenis — bewijs.

Onwrikbaar, bijv. n. en bijw., onwrikbaarder, onwrikbaarst. Niet te wrikken: onwrikbaar door zijn wigt. HOOF. Van hier onwrikbaarheid.

Onzacht, (oudt. ook *onsoft*) bijv. n. en bijw., onzachter, onzachtst. Niet zacht: een onzacht bed. Hard, wreed, ruw: met geen' onzachten last. HOOF. Iemand onzacht behandelen — bejegenen enz. Van hier onzachtheid. Zamenstell.: onzachtmoedig, onzachtmoedigheid.

Onzadelijk, veroud. bijv. n. en bijw., onzadelijker, onzadelijksk. Niet te zadigen; anders *onverzadelijk*. Onzadelijke gieren. HOOF.

Onzalig, bijv. n. en bijw., onzaliger, onzaligst. Het tegendeel van *zalig*; ten hoogste ongelukkig: wie de wijsheid ende de roede verachtet, die is onzalich. DORESL. Een onzalige staat. Van hier onzaligheid.

Reeds bij NOTK. *unsalig*, bij de zwab. dicht. *unsolic*, ongelukkig.

Onzat, bijv. n. en bijw., onzatter, onzattst. Niet verzadigd. Fig.: onzatte wrack. VOND. Van hier onzathheid.

Onzege, v. Een verouderd woord voor *verlies*, *nadel*: maer dese seghe was t' onsegehe. M. Sr.

Onzeker, bijv. n. en bijw., onzekerder, onzekerst. Niet zeker, niet verzekerd: eene onzekere uitkomst. Het is onzeker, of enz Met een' tweeden naamval: daer hij mijns onzeker is. COMST. DER MINN. Van hier onzekerheid.

Onzienlijk, bijv. n. en bijw., onzienlijker, onzienlijksk. Dat door het gezigt niet vernomen kan worden: het beeldt des onsenlicken Godts. BIJBELV. Sjine onsenelijcke dingen. BIJBELV.

Van hier onzienlijkheid. Men zegt ook *onzigtbaar*: de onzigtbare wereld, de wereld der geesten. De onzigtbare kerk; in de godgeleerdheid. *Onzigtbaar* is, oneig., iemand, die zich schielijk verwijdert: ik maakte mij onzigtbaar. Van hier onzigtbaarheid.

Onzigtbaar, zie *onzienlijk*.

Onzijdig, bijv. n. en bijw., onzijdiger, onzijdigst. Die aan geene zijde overhelt; die geene zijde gekozen heeft; die onpartijdig middendoor gaat: een onzijdig geschiedschrijver. In den oorlog onzijdig blijven. Een onzijdig verhaal. In de spraakkunst: woorden van het onzijdige geslacht, die mannelijk noch vrouwelijk zijn. Een onzijdig werkwoord, dat bedr. noch lijdend is. Van hier onzijdigheid, in al de genoemde beteekenissen.

Onzorg, v., meerv. onzorgen. Gerustheid: onsoorgh tegen flus of merphen. C. HUYGENS. Van hier onzorgelijk, veilig; onzorgvuldig, onbezorgd. Voorts onzorgvuldigheid, onzorgvuldigheid.

Onzorgelijk, onzorgvuldig, zie *onzorg*.

Onzout, bijv. n. en bijw., onzouter, onzoutst. Niet zout, zouteloos: indien het zout onzout wort. BIJBELV.

Ood, oode, ode, zie *kleinood*.

Ood, veroud. bijv. n. en bijw., ooder (eertijds ook *oder*), oodst. IJdel, ledig, waarmede het fr. *vide*, het ital. *vuoto* vermaagschapt is. In eenen bepaaldere zin, beteekende het ledig van menschen en van allen arbeid, welken menschelijke vlijt aanwendt; dus woest, onbewoond, onbebouwd. Oneigenlijk eindelijk, gaf het te kennen (zie *oodelijk*, *oolijk*) iets, dat geene innerlijke waarde heeft, ijdel. Misschien behoort hierheen het eng. *odd*: *an odd kind of business*, eene slechte zaak. Dit ood is het ijsl. *aulur*, het kimbr. *eider*: in het moesog. heet *authida* eene eenzame plaats. ISIDOR. *odhin*, eene woestenis, zw. *oede*, ijsl. *eide* en *auda*. WACHTER. vindt het vermaagschapt met het gr. *otoc*, alleen, eenzaam; *otociv*, verwoesten.

Oodelijk, zie *oolijk*.

Ooft, o, meerv., in sommige gevallen, ooften. Elke eetbare vrucht van het groeiende rijk, welker zaadkorrelen met eene vleezige bedekking ongegeven zijn, zoo als: wijndruiven, ananassen, meloenen, enz. In dien wijduitgestrekten zin schijnt het VOND. te nemen: hoe uwe maetschappij ooften herwaert sleept. In bepaaldere betekenis verstaan wij door *ooft* boomvruchten, welker zaadkorrelen met een zacht bekleedsel omringd zijn. In den engsten en misschien allereigenlijksten zin, beteekent het appelen en peren: mijn winterooft is bevoren. Gulden ooft is malsch. POOT. In 't verboden ooft van Eden. M. L. TIJDW. Zelfs gebruikt POOT het van eenen enkelen appel, waar hij, met zinspeling op den twistappel, zegt: laat toch dit ooft niet heel; doorsnij het. Deze dichterlijke vrijheid is voor ons geen regel van navolging. — Men zegge ook niet: een appel is, maar appelen zijn een smakelijk ooft. Oneig., gebruiken dichters het voor allerlei voortbrengsels van vernuft en smaak: hier 's ooft uit Pindus lugton. P. BAKKER. Zamenstell.: ooftboom, ooftgaarde, ooftmarkt, ooftwarande. BÓGAERT. — Ooftbeet, ooftvlock. MOON. In de beteekenis van appelen en peren komt dit woord bij OTRIFD. voor, en heet *obaz*, NOTK. *obazo*, WILLER. *obaz*, *obeze*, hoogd. *Obst*. Het is zeer denkelijk, dat *appel* en *ooft*, die in uitgang alleen verschillen, eenen oorsprong hebben.

Oog, oge, zie het volgende oog.

Oog, o., meerv. oogen. Het zintuig des gezichts bij menschen en dieren. Eigenlijk: bruine, blauwe, zeere oogen. Hier zat hij met bekreten' oogen. K. BRANDT. Een kwaad oog op iemand hebben, hem wantrouwen. Het oog des meesters maakt de kudde vet, spreekw. Zoo lang mij de oogen open staan, zoo lang ik leef. Zijne oogen toedoen, ook sterven. Oogen in het hoofd hebben, snedig en voorzigtig zijn. Zijne oogen nitkijken, zegt men van nieuwsgierigen. Als gij uw oog door al het schoon laat zweven. G. BIDL. Iemand de oogen uitsteken. Fig.: de zon steekt den anderen hemellichten de oogen uit, verdooft door haar licht derzelve glans. Eenen regter de oogen uitsteken, hem door verblindende geschenken bederven. Bij deze gelegenheid het oog te slaan op de blijken van goddelijke gestrengheid. FRANTZEN. Een oog in het zeil houden, op alle onverwachte zaken naauw toezigt nemen. Iemands oogen blinden, verblinden, begoochelen. De geilheit maakt onze oogen duister. G. BRANDT. Bedwing het al te welig oogh. G. BRANDT. Doe dat niet; het geeft te veel oog, het maakt dat anderen te veel opmerken. Dat geeft maar scheidende oogen, verwerkt maar nijd. Een oog, eenen schijn, glimp aan iets geven: om achtbaarder oogh aan de vleijerij te geven. HOFFT. Hij gunt hem het licht in de oogen niet. In de oogen druipen: ik zal het hem in de oogen laten druipen, duur betaald zetten. Iemand in de oogen durven zien, hem niet ontzien. Iemand zand in de oogen werpen, hem bedriegen. Dat is in mijn oog heel wel; alles in de dagelijksche taal. In het oog loopen, spoedig opgemerkt, met weerzin vernomen worden. In het oog steken, met verveling en verdriet, met afgunst en nijd beschouwd worden: in 't timmeren zijner prachtige Hoeve, die den voortplantingen bijster in 't oog steekt. BÓGAERT. Iemand in het oog houden, naauw iemands daden gadeslaan. Iets in het oog krijgen, iets beginnen te zien. BÓGAERT. Met het voorz. *met*: met beide oogen toekijken. Hij wilde hem wel met de oogen dooden. Met *naar*: iemand naar de oogen zien, op dez. lfs wenken en bevelen letten. Met *onder*: iemand iets onder vier oogen zeggen, zonder het bijzijn van anderen. Hij brengt mij de zaak onder het oog. Den dood stoutmoedig onder de oogen zien. Komt niet onder mijn oog. Met *op*: op het oog schijnt het goed, naar het eerste aanzien. Iets op het oog hebben. Met *uit*: uit andere oogen zien, anders over iets oordeelen. Uit het oog uit het hart. De dief ziet hem ten oogen uit. Ga uit mijne oogen. Uit zijne oogen zien, op iets wel acht geven. Hij liet hem geen oogenblik uit het oog. Iets uit het oog verliezen. Met *voor*: voor het oog der wereld. God voor oogen houden. Iemand een rad voor de oogen draaijen, hem misleiden. Geene hand voor de oogen kunnen zien. Stellende den breiden Raad voor oogen. HOFFT Verder worden aan andere voorwerpen (ok *oogen* toegeschreven: Gods oogen zijn, in den bijbelschen stijl, Deszelfs alwetendheid. In dienzelfden stijl spreekt men van: zielsoog, verstandsoog, oogen des verstands. Eindelijk, wordt dit woord vaak oneigenlijk gebruikt van vele andere dingen, die in hunnen uitwendigen vorm, met *een oog* eenige gelijkheid hebben. Zoo noemt men de stippen op eene kaart of eenen teeling oogen. Hooge oogen werpen. De meeste oogen hebben. Tegen twaalf

oogen dubbelen, eene zaak zonder eenige kans ondernemen. *De oogen* op eenen paauwenstaart. Van sommige openingen wordt het ook gebezigd: het oog eener naald. Het oog van eenen haak. Het zijn maar haken en oogen, neteliche, nietige, verwarde bezelingen. *Oog* in een net, in eene ankerschacht. Een rock vol oogskens. RIJBEELV. Figuurlijk, noemt men datgene een *oog* van iets, dat hetzelfde tot luister en sieraad verstrekt: o ooge onzes Vaderlands, HUIG DE GROOTE! J. DE HAES. Van God: eeuwig Oog! dat mij ziet schrijven. BIDL. Voorheen was dit woord ook vrouwelijk. De zamergerst. woorden *druipooog*, *eenooog* zijn naar den aard der taal mammel. of vrouwel., een man of eene vrouw, die druipende oogen — die maar een oog heeft. Van hier oogelijk, dat voor het oog wel staat. Zamenst.: ankeroog, arendsoog, kreftsoogen, in de geneeskunde gebruikelijk, enz. Voorts oogappel, oogbal bij ODDAAN, oogblinde voor de paarden, bij DE BRUNE, oogleksel, oogdiend, bij HOFFT, oogdienaar, een geveinsde knecht; oogendienst, oogendragn, etter der oogen; oogenhoek, oogenhoel, oogeklaar, een kruid: oogenloop, oogenvloed; oogenloos, oogenloosheid bij HUYGENS; oogenschemering, oogenschijn, waar-schijnlijkheid; oogenschijnlijk, oogenschijnlijkheid, oogenschouw, in oogenschouw nemen, naauwkeurig beschouwen; oogentroot, zeker kruid; oogenzalf, ooggegluur, BOOM DER KENN, oggetuige, oggetuigenis, het oogknikken bij SELS, ooglid, ooglonken, ooglonking, oogluiken, met geslotene oogen iets toelaten, niet naauw toezien: eenigher mate dient er ghe-ooghlijkt te worden. DE BRUNE. Oogmeester, oogmerk, toeleeg; oogmik in oogmikken bij RODENB., oogpijp, traanpijp; het oogscheel, ooglid; oogstraal, bij MOON, oogvlies, bij VOND. en HOFFT; anders *oogschil*, oogsteen, ambersteen; oogtand, oogwater, oogweiding, vrij uitzigt in de ruimte, anders *oogenweide*: oogenweide hebben. — Oogwenk, oogwinkel, oogenhoek; oogwit, oogzenlijck, waarschijnlijk; ook *openbaar*, voor het oog: dat CHRISTUS opghenomen is oogensienliche. D. P. EXCHIR. Ook fraai voor het oog, bij HOFFT *ooggezien*, *ooggeziendheid*, ook *oogzien*: hunne paarden niet oogghen nocht van leest, nocht van snelheit. Bij de Ouden komt ook *oogziend* voor in den zin van blijkbaar: dat seijnlich waere, oochsient, ende kennelick. ZOENBR. VAN HERM. V. WOERDEN, 1287.

Moesog, *augo*, alem. *auga*, angels. *eage*, zw. *oga*, deen. *oje*, hoogd. *Auge*, frankd. *ouga*, kimbr. *aug*, ijsl. *auga*, eng. *eye*. HESZCHIUS verklaart *οξυς* door *οὐθαλμος*, waarvan het lat. *oculus*: *οὐθαλμης* heeten ook oogen, ital. *occhio*, sp. *ojo*, fr. *œil*.

Wij hebben nog een ander woord, met eene zacht lange *o*, *oog*, *oge*, bij KIL. *ooghhe*, *oghe*, *aeghe*, *aughe*, in de beteekenis van *eiland*, zijnde met de voorste helft van *eiland*, zonder twijfel, door eenen anderen tongval, hetzelfde woord. Dit is nog overig in: Langeroog, spijkeroog, Kalandsoog, Valkoog, Schiermonnikoog, Rottumoog, enz. In het angels. *eage*, *ig* en *ijj*, een eiland, ierl. *oghe*, vries. *oge*, zw. *ö*, ijsl. *ejj*. FESTUS getuigt, dat de *Egeische* zee naar de menigte harer eilanden dien naam draagt. Het komt met het hebr. **א** een eiland, overeen.

Oogelijck, o., meerv. oogelijns. Eigenlijk, een klein oog, een oogje. Zie *lijn*. Dit is een van die weinige verouderde naamwoorden, die, bij latere schrijvers, nog dikwijls voorkomen, doch in eenen oneigenlijken zin, in navolging van grieck-

sche en romeinsche schrijvers, die hun *οφθαλμος*, *oculus* en *ocellus*, zoo bezigen. Dus vindt men het bij POOT voor iets, dat ons waard als onze oogen is: *mijn oogelij* enz. HOOFD gebruikt het voor luister en sieraad, als bij HUYG. *een ooghelijn* aan het hof van FR. HENDRIK noemt. Zoo draagt, bij K. BRANDT, MARIA STUART den naam van *een oogelij* van *ongefronste deugt*. HOOFD beschrijft Neerland als dat *ooghelijn* van Europa. Bij BÖG. heet Batavia *het oogelij* van *Neerlandsch-Indiën*.

Oogen, b. en o. w., ik oogde, heb geogd. Bedr., naauwkeurig zien, van verre zien, door het vernauwen van de oogleden: gij poogt ons nakenk lot ons uit de maen te oogen. DE DECK. Onz., in dezelfde betekenis; met *hebben*: zoo ver men oogen kost. VOND. Mikken in het schieten; onz., met *hebben*: hij heeft zijnen boghe ghespannen, ende ooghet. DORESL. Op iemand oogen, het oog op hem houden. In aanmerking nemen, bedoelen: oogende op hunnen mannenmoed. L. TRIP. *Oogen*, in eenen bedr. zin, komt bij VOND. in de betekenis voor van enten, ond. *oculeren*: het inzetten en het oogen. Van hier ooging. Het deelw. *geoggd*, met oogen voorzien, komt, met uitlating van het voorzetsel *ge*, in samenst. voor, als: bruinoogd, zwartogd, enz. Schoonoogde Juffers. ELSEVIER. Van hier de zameng.: staroogen, wenkoogen, beoogen, blikoogen, knipoogen, enz.

Oogenblik, m. en o., meerv. oogenblikken. Eigenlijk, beteekent dit woord eene snelle toesluiting van de oogleden. Zie *blik*. Bij MOON. komt dus voor: uit de barning hem met gloeiende oogenblikken aanspuwend. Men neemt het anders, oneigenlijk, voor die kleine during van tijd, die er in een oogblik verloopt, welke men zich als ondeelbaar voorstelt; voorts, voor eenen zeer korten tijd: in den lesten oogblik. VOND. Op het zelfde oogblik. HOOFD. Van beide geslachten is het onz. meest in gebruik, schoon *blik* mannel. is. Voor *oogenblik* bezigt D. SMITS *oogwenk*: En had op eene plaats geen oogwenk rust of duur. Van hier oogblikkelijk.

Oogenschin, m.; oogenschouw, v., zie *oog*. **Oogluiken**, oogluikend, oogmerk, o., zie *oog*. **Oogst**, m., meerv. oogsten. Eigenlijk, de jaarlijksche inzameling van veldvruchten: tarvoogst, graanoogst, gerstenoogst, naooogst. Een vroege — een late oogst. In verdere betekenis, de inzameling van andere voortbrengsels, die anders niet tot de veldvruchten behooren: druivenoogst, wijn-oogst. Fig., beteekent het den tijd, wanneer de veldvruchten ingezameld worden: in den droksten oogst. POOT. De vruchten, die ingeogst worden, of nog kunnen ingezameld worden; in den verhevenen stijl: de harde paerdedoef vertreet de welige oesten. POOT. In verdere figuur, is het beeld ontleend van eenen maaijer, die met zijne scherpe sikkel het rijpe koren afmaait: die eene oogst van lijken maiede. J. DE HAES. Van hier beteekent het oneigenlijk, eene groote menigte: in dezen oest van brieven. HOOFD. Wij willen nu een oogst van vloten aen zien bruisen. ANTON. Samenstell.: oogstmaand, oogsttijd. Van hier het bedr. w. *oogsten*, veldvruchten inzamelen; samenst. *inooogsten*.

Oogst, *oegst*, *oest*, neders. *aust*, deen. *host*, wall. *awst*, fr. *avuit*, dat en oogstmaand en oogst beuidt. Omdat in de meeste noordelijke landen van Europa de inzameling van de veldvruchten in

Augustus, de Oogstmaand, voorvalt, is het denkelijk, dat *oogst* uit *Augustus* ontstaan is. L. TEN KATE denkt hier aan het oude *oeken* vermeerderen, hetwelk met *augustus*, *augeo*, *oogst* uit eenen wortel is.

Ooi, v., meerv. oojien. Het wijfje onder de schapen, het tegendeel van *ram*: terwijl AMINADAB zijn graege lammers met de vruchtbaare oojien weidde. MOON. Samenstell.: ooilam. Het komt met het ong. *ewe* overeen. In het gr. is *ως* zoo-wel eene ooi als een ram, waarvan het lat. *ovis*, sp. *ovejuna*.

Ooijevaar, (bij KIL. *ejber*, *eber*, *odebaer*, *odevaer*, *oudebaer*, *odeber*, *odebaer*, *oijevaer*, *heijlover*, in Gelderl. *heirlever*), m., meerv. ooijevaars, ooijevaren. Een bekende groote trekvogel: het uitgemergelt volk liet geen ooijevaar leven. VOND. In den BIJBEL, 1477 vinden wij, even als bij KIL., ook *odevaer*: die zwaluwe ende die odevaer enz. Samenstell.: ooijevaarsbeen, ook oneigenl. voor iemand, die langz dunne beenen heeft; ooijevaarsbek, ook zeker kruid; ooijevaarsnest, enz. Van hier het onz. w. *ooijevaren*, hetwelk HALMA verklaart, door verzamelen, wegnemen.

MARTIN. gist, dat de naam *odevaer* de oorspronkelijke is, den vogel of om zijnen hoogen ouderdom gegeven, of om de teedere liefde, welke hij, in den ouderdom, van zijn dankbaar kroost ontvangt. Misschien is de eene of andere bijgelooovige achtung voor dezen vogel de bron der benoeming; of wel is de grond in een natuurlijk verschijnsel te zoeken. Men weet, dat deze vogels, in het laatste van den zomer, met geheele benden zamen scholen, en onze koudere oorden verlaten. Om die reden leidt L. TEN KATE het woord af van *ode*, *oije*, *angels*. *ede*, *edo*, een troep, en *varen*, d. i. trekken, omdat zij met gansche troepen wegtrekken. SCHERZ. zegt: „Edebar, *ciconia*, *avis peregrina*.” Belg. *edefar*, ab *ede*, *avis*, et *fares*, *proficisci*.”

Oult, een bijwoord van den verledenen tijd; te eenigen tijde: zoo zuiver als het sneeuw ooit van den hemel viel. VOND. Oul. werd het ook voor *altijd* gebezigd: ick hoor, dat de tonghe oyt veel quaet heeft ghedaen. J. MOERM.

Ook, een voegwoord van zamenbinding. Het wordt op meer dan eene wijze bij ons gebruikt. Men neemt het voor eene enkele verbinding: hij is er al; morgen kom ik ook. Eene verbinding met nadruk, en voor *zelfs*: priesterlijke waardigheid, bij de Joden ook boven de koninklijke gesteld. Achter *niet alleen*: niet alleen is hij los van zinnen, maar ook slecht van hart. Men gebruikt het tevens, wanneer men zich op eene onzekere, twijfelachtige wijze uitdrukt: of ik ook in desen nacht eenen man hadde. BIJBELV. Zeer dikwijls komt het in vragen voor, vooral als men eene stille tegenwerping verwacht: komt het u ook gelegen, dat ik u bezooke? Als men de zaak eenigzins betwijfelt: zoude ik ook waerlick baren? BIJBELV. Somwijlen gebruikt men het in eene verdrietelijke luim: is het nu ook tijd om te slapen? In de gemeenzame verkeering gebruikt men het als een vraagwoord: dat was lief. Ook?

Ook, goth. *auk*, bij KER. en ISIDOR. *auh*, WIL-
LER., OTFRID. en TATIAN. *auh*, hoogd. *auh*. Hiermede komt overeen het hebr. **אֵן**, het lat. *ac* en het gr. *αχι*. Het woordje beuidt in den grond zoo veel als *bijvevoegd*, *daarenboven*, en is met het

goth. *aukan*, vermeerderen, verwant. Het gr. *αυξαν*, het oudlat. *aucare* bij PLAUT., en het nieuwere *augere* zijn uit deze bron.

Oolijk, (oodelijk) bijv. n. en bijw., oolijker, oolijkt. Dit woord, dat van *ood* afstamt, heet eigenlijk ledig: maar wij gebruiken het in eenen oneigenlijken zin, voor ontbloot van innerlijke waarde. Zoo gebruikt het C. HUYGENS voor gering: 't was noch yet oolickers, 't was een onkundigh fier. Ongegrond, bezelachtig: oolijke zorgvuldigheden van luiden, die 't naauw zoeken. HOOFD. Slecht: dit volk, berooit en oolijk gewapent. HOOFD. Zijn de tijden nu wat oolijk enz. G. BIDLOO. Loos en doortrap: iemand oolijk bedriegende. Een oolijk meisje. Op de Veluwe en in Overijssel gebruikt men het voor ongedaan, ziekelijk: hij is nog zeer oolijk. Ook voor oud en vervallen: een oolijk huis. Van hier oolijkheid.

Oom, m., meerv. ooms, oomen. Vaders of moeders broeder, *vaderoom* en *moederoom* bij DORESL. Zamenstell.: *oomkool*, een woord in de dagelijksche taal gebruikelijk van eenen onnoozelen bloed, die zich ligt foppen laat. Men vindt het bij den snaakschen PÉTRUS BAAROT: en raect mijn oomkool dan in 't bedt. Voorts: oomsdochter, oomszoon: — Heeroom, janoom, oudoom. In de dagelijksche taal, zet men het achter alle eigennamen: Klaasoom, Dirksom, enz. Vroeger noemde ook de Keizer van het Duitsche rijk eenen wereldlijken Keurvorst *oom*; misschien omdat dit woord, naar FRISCH, eertijds ook *neef* beduidde. Er is nog eene zamenstelling van het woord *oom*, namelijk *oomzegger*, bij de Texelaars in algemeen gebruik; en *oomzeggers* zijn bij hen neven, die tegen elkanders vaders *oom* moeten zeggen, of volle neven: wij zijn oomzeggers.

Oom, hoogd. *Oheim*, *ohm*, angels. *eam*, in Zwab. en Zwist. *ohan*, *ohen*. Het schijnt met het oude *am*, eene moeder, *aan*, *aanheer*, overgrootvader, het hebr. **DN** eenen oorsprong te hebben. ADEL. beroept zich voorts op het BREEMSCH-NEDERS. WOORDENB., waar het arab. *am*, door *oom* vertaald wordt. Zeker wordt het arab. **DN** van naauwere bloedverwantschap gebruikt; en ons *oom*, zegt L. MEYER, beteekende oudtijds eenen bloedvriend.

Oon, veroud. voorzetsel, hetzelfde als het hoogd. *ohne*, beteekenende zonder: oon proef. SPIEGH. Oon verdragh. Oon artsenij. VOND. Zie *on*.

Oonen, o. w., ik oonde, heb geoond. Een woord, dat in Noordholland gebruikt wordt van schapen en varkens, als zij jongen werpen: het schaaft moet oonen. De zeg heeft nog niet geoond. Het is hetzelfde woord als het eng. *to oan*, lammeren werpen. Het is mogelijk, met *ooi*, *oïs*, uit eene bron.

Oor, (oer, oir, or,) een zeer oud woord, niet alleen in onze, maar ook in andere talen. De eerste en misschien de oudste betekenis is die van *groot*, en van hier *voortreffelijk*. Hierheen behooren de zameng.: *oorhaan*, *gailus silvaticus major* — *ooros*, *oeros*, ook *averos*, in het lat. *urus*, — *oorreep*, *funis nauticus major*, bij KIL.; het oude *ar*, *groot*, *hoog*. Hierheen moet men brengen het oude *oorhave*, bij KIL., oorsprong, beginsel, doch in eenen oneigenlijken zin, daar het eigenlijk eene opheffing beduidt; *Urhah* heet daarom, in het hoogd., zuurdeesem, hef, waardoor deeg opgeheven wordt. *Oor* in *oorsprong* heeft dezelfde

beteekenis. Voorts, beduidt het het eerste in een ding, eenen aanvang; eene der oudste beteekenissen, eene figuur der vorige. Zoo komt het voor in het oude *ooraan*, bij KIL. *ooraaene*, overgrootvader. *Oor* komt dus overeen met *eer*, het goth. *air*, vroeg, het gr. *ἄρ*, het krieken van den dag en het voorjaar, *ἀρχή*, het begin, het oudlat. *ora* bij CAECILIUS; en van hier *orior* en *ordior*, *oriens*, enz. In andere zamenst. komt het voor *er* en *ver*, als: oorlof, oordeel, oorbaar. Eindelijk, dient het tot versterking, als: oorschalk, zeer schalk; oormondig, grootsprekend. Wij gebruiken het ook nog buiten zamenst., als een zelfst. naamw. van het onzijdige geslacht. In dubbele betekenis komt het dus voor, deels voor zulke aardsoort, waaruit metalen gesmolten worden. In Gelderland noemt men dus die onderaardsche harde beddingen, die vol ijzerstof zijn; wanneer men het gewoonlijk *oer* noemt. Bij KIL. wordt het vertaald door *fodina auri et argenti, plumbi et argenti vena communis, origo*. Zoo gebruikt het M. L. TIJDW.: Honderd millioenen zandjes
Fijn gaderd, scherp getakt,
Sluitende in elkanders tandjes,
Op hun broinest, 't oer, gezakt enz.

Hiermede is verwant ons *erst*, *aarde*, hebr. **אָרֶץ**. Van hier oorig (*oerig* in Geld.), oorachtig: oorige grond. Anderdeels, beteekent het eenen nazaat, erfgenaam, uit welken een geslacht kan worden voortgeplant: hij stierf zonder mannelijk oor. Van sine haven so bleef oer sijn broeder Jan. M. ST. Sonder oir te laten. KLERK DER LAAGE LANDEN. Bij KIL. *oor*, *hoor*, *hoore*, *hoyre*, fr. *hoir*, eng. *heir*, lat. *haeres*.

Oor, o., meerv. ooren. Eigenlijk, het zintuig des gehoors bij menschen en dieren. Men kent den ezel aan zijne ooren. Uit een overblijfsel van oud bijgeloof, zegt men nog, als anderen van iemand praten: nu tuiten hem de ooren. Zijne ooren joken hem, hij hoort graag wat nieuws. Mijn oor hangt er naar, dat hoor ik gaarn. Ik heb er geene ooren naar, ik geef er geen acht op, ik bewillig er niet in. Die daertoe geen ooren had. BÓGAERT. Iemand's oor hebben, in deszelfs gunst staan. Iemand ooren aannaaien, hem bedriegen. Hij krijgt MIDAS ooren ten loon, zijne domheid wordt uitgestreken. De ooren opsteken, beginnen te muiten. Wel staaken zij d'ooren op, gestijft met zulk een' voorganger. HOOFD. Zijne ooren klouwen, blijken geven dat men met eene zaak verlegen is. Het oor, of de ooren laten hangen, den moed laten zakken. Iemand de ooren warm maken, hem vervelende dingen zeggen, hem sarren, tergen, driftig maken. Iemand frisch de ooren wasschen, hem gevoelig de waarheid zeggen. Zijne ooren schudden: hij kan zijne ooren schudden dat zij klappen, hij kan voor zijne zaak vrij uitkomen, zich door ieder laten beoordeelen.

Met allerlei voorzetsels. Hij heeft ze achter de ooren, hij is zoo onnoozel niet als hij schijnt. Iemand bij de ooren trekken, hem dwingen. Iemand bij het oor leiden, hem ongemerkt bedotten. Den wolf bij de ooren houden, in netelige omstandigheden verkeeren. Iemand in het oor bijten, met ernst en nadruk hem iets inluisteren. Iemand alles aan het oor hangen, hem alles vertellen. Iemand iets in het oor luisteren. Hij heeft eene vloot in het oor, ongeruste gedachten. Ik

ben met dat oor doof, van die zaak hoor ik niet graag. Iemand wat om de ooren geven, hem aftouwen. Het kalf is op een oor na gevild, de zaak is bijna af. J. VAN HEEMSK. Hij lag al op een oor, hij was al te bed. Over kop en ooren, liever hals en ooren, in schulden zijn. Iemand het vel over de ooren halen, hem alles afknevelen. Tot over de ooren in schulden steken. Het gaat het eene oor in, het andere weer uit, die les heeft geene verbetering ten gevolge. Al deze spreekwijzen behooren tot de dagelijksche taal. In den deftigen stijl bezigt men dit woord ook: oor, of ooren hebben, met eene schrandere opmerkzaamheid toehoren. Alles was oor, loutere aandacht. Als Dichters een schoon uitgevoerd stuk beschrijven, dat aller opmerking moet naar zich trekken, dan geven zij levonlooze dingen ooren: helt ORFEUS harp gaf ooren aan het doove velt. POOT. De wildzang zwoeg, het veldt kreeg ooren. D. SMITS. Zijne ooren neigen; in den stijl der Schrift. Het oor scherpen, aandachtig toehoren. Zijn oor afwenden. Zijne ooren voor iets stoppen. Iemand het oor geven, naar hem luisteren. Dat streelt, dat kittelt het oor, men hoort die zaak met genoegen. De ooren leenen: om 't oor te leenen aan mijn zuchten. J. DE HAES. Het oor beleedigen, kwetsen. De ooren binden, opmerkzaam doen aanhooren: 'k bond elx ooren aan mijn snaer. POOT. Onbesneden van ooren zijn, eene bijbelsche spreekwijs, ongehoorzaam zijn aan iets, hetwelk men hoort, omdat men het met geene aandacht wil hooren: wie is zoo onbesneden van ooren? FEITAMA. Ter ooren komen: dit zal den erfnaakomeling ter ooren komen, aan hem verhaald worden. POOT. Ter ooren nemen: neem, Isrels Herder! neem ter ooren. PSALMB. Oneig, een handvatel: het oor van eene kan — eene mande. Een pot met twee ooren. Oor, of ooren van het geschat. Vouw in een boek: sla er een oor in. Oorbiedig, voor gehoorzaam, gewillig, bij Hooft.

Van hier oorig, die groote ooren heeft; doch in samenstell.: 't ruijmoorigste gediert. HUGENS. Zamenstell.: beeroor, domoor, druuloor, enz. Voorts oorbag (oorbagge), oorbiecht, oorblaaster, oorblazen, heimelijk opstoken; oorblazer, opstoker, achterklapper; oorblazerij, oorblazing, oorgat, oorgezuige, oorgezwell, oorhanger, of oorhangsel, oorbag; oorijzer, oorklink, een slag aan de ooren; oorkussen, oorlapje, oorlel, oorlepel, ooreloos bij HUGENS, oorpaarl, oorpeuluw, oorpijn, oorpijp, gehoorbuis; oorpijpje, een spuitje; oorrand, oorring, oorsieraad, oorsmeer, oorspuitje, oorstecken, oorblazen, bij KIL. en M. ST.: verraders, smekers, oorsteekers, runers, bij KIL. ruijnen, oorruijnen, *in aurem mussitare*, — oortipje, oortuiten, oortuiting, oorveeg, een klap: ooring, de pink; oorwas, oorsmeer; oorworm: hij ziet zoo vriendelijk als een oorworm.

Oor, bij ISID. *oro*, KER, *ora*, OTRID. *or*, TAT. *hora*, hoogd. *Ohr*, neders. *oor*, angl. *ear*, eng. *ear*, lat. *auris*, fr. *oreille*, ital. *orecchio*, span. *oreja*.. Andere talen hebben voor de *r* de naverwante *s*, als het oudgoth. *auso*, lett. *ausis*, het oudlat. *ausis*, gr. *ovc*, hebr. **אין**. Andere hebben eene keelletter, als het pool. *uccho*, krain. *uhu*.

Oorbaar, (bij de Ouden ook *oirbaar* *oirber*, *orber*, *orboor*, *oorboor*, *oirboor*, *orber*) bijv. n. en

bijw., oorbaarder, oorbaarst. Eigenlijk, dat nut, gewin, voordeel baart, aanbrengt. De uitgang *baar* komt van *baren*, *beren*, dragen, brengen, af. Zie *oor* (*oer*, *oir*). So en is 't niet oorbaer te trouwen. BIJBELV. Betamelijk, behoorlijk: als waar het hun oorbaar geweest meer vijanden te maaken. Hooft. Te roenen is mij waerlijk niet oorbaar. BIJBELV. Van hier oorbaarlijk, orberlijk, bij v. MAND. orboorlijk, oorbaarlijkheid. Voorts was *oorbaar* (*oorboor*, *oorber*) oudt. ook een zelfst. naamwoord van het mannel. en onz. geslacht, in de beteekenis van nut, voordeel: gij kent den oirbaer niet, die blind u zelve streelt. VOND. Tot oirbaer van 't lant iets bij wetten stellen. VOND. Den meesten orber des Lands betrachten. Hooft. Dat mij 't orber van u alle deze woorden uit den boezem haalt. Hooft. Op den orber, zuiniglijk. Iets op den orber overleggen. Gepasteheid, behoorlijkheid: wat orber van tijd en gelegenheit vercichte. Hooft. Voorts, was van hier een bedr. werkw. *oorbaren*, *oorboren*, nut en voordeel van iets trekken: om een dikken duit te oirboren. VOND. Tot nut aanwenden: dat geoorbaart is tot sterking van steeden. Hooft. In het bijzonder beteekende het nut van eenen bebouwdn akker, of ander land, trekken: oorbaeren het land. KIL. Dit werkwoord is thans meest verouderd: wij gebruiken het somtijds nog in eenen bepaalden zin van eenige spijs te nemen, om daaruit voedsel te trekken, en die voor bederf te bewaren; dan spreken wij het gewoonlijk *orberen* uit: met de zameng. *oporberen*, en *verorberen*: ik kan dat nog wel orberen. Zoo gebruikt het Hooft: zommighen oorbaarden 't wijngaardloof met zout en stijfjel. Zie *orberen*.

Oorband, m., meerv. oorbanden. Eigenlijk, een oorlapje aan eene slaapmuts; van *oor* en *band*. Oneig., een oorveeg, een kinnebakslag, bij KIL. ook *oorwaate*: iemand eenen oorband geven. *Oorband* wordt ook genomen voor het beslag aan het einde van eene degenscheede, of van eenen rotting. Men moest dit eigenlijk *oordband* uitspreken en schrijven; het komt trouwens niet van *oor*, maar *oord*, dat, onder andere beteekenissen, die van eene spitse punt heeft. Zie *oord*. Bij KIL. heet *oord* *muco*, *cuspis*; en ons *oorband*, *oordband*, noemt hij *oortijzer* van de *scheede*. De echte spelling is nog in het hoogd. *Ortband*; schoon in het gemeene leven *Ohrband* gezegd wordt; neders. *oorband*.

Oorbledig, (bij KIL. *oorbodig*) zie *oor*.

Oorblazen, oorblazer, zie onder *oor*.

Oord, o., meerv. oorden. Dit woord heeft meer dan eene beteekenis, in een algemeen denkbeeld misschien gegrond. Het geeft, *vooreerst*, te kennen een deel van een geheel, een afgebroken stuk. De Engelschen heeten *orts* overblijfsels, brokken van brood, en voorts van andere spijs. *Ten tweede*, beteekent het een vierde deel van een geheel in het gemeen: een oort mijs van der stad. Hooft. In het bijzonder, een vierde gedeelte van een stuk geld: een rijksoord; een vierde van eenen rijksdaalder. Een oord van eenen gulden. *Een oordje*, vroeger het vierde gedeelte van eenen stuiver. *Ten derde*, beduidt het eenen scherpen hoek, een scherp, spits ding. KIL. zet *oord* over door *cuspis*, *muco*. Die beteekenis vind ik reeds, in het oude HUNZINGOER LANDR. VAN HET JAAR 1252, waar het een puntig geweer aanduidt: mit orde stec jeftha mith suerde hawen, met een pun-

tig geweer gestoken, of met een zwaard gehouden. Hierheen behoort ons *oordband* (*oorband*), *oor-dijzer*. Bij STRAK. vindt men: *sinus swertes ort*. In neders. is *ort*, gelijk in het angels. *ord*, in het gemeen een hoek, een uithoek. Dit woord hebben wij nog overig in eigennamen van dorpen, die op eenen uithoek moeten aangelegd zijn, als: Broekeroord, Onzeroord, Rietwijkeroord, Rijsoord, Heinenoord. Met dit *oord*, in die beteekenis, staan verwant het lat. *arista*, het hoogd. *erker*, onze woorden *horn*, *hoorn*, enz. Ten vierde, beduidt het het eerste en laatste aan een ding, bij KIL. *ora*, *extremitas*, *extremum*. Deze beteekenis is eene figuur der vorige. Men vindt het dus bij M. STOKK: en can 't u van ende t' oerde al to gader vertellen niet. Hier ziet elk de verwantschap met ons *oor* (*oir*, *oer*), *eerst*, het lat. *orior*, *origo*, het gr. *ορος*; het einde, het lat. *ara*. Eindelijk, beduidt het eene ruimte, welke een ligchaam beslaat, eene plaats; eene beteekenis met de vorige naamw. verbonden. In dien zin was het vroeger mannel. en onz.; schoon thans het onz. de voorkeur heeft: langs den oordt, die minst beschildwacht was. HOOFD. Verder, een deel der oppervlakte van onze aarde, die bewoond wordt: uit dezen oort vertrekken. HOOGV. In wat oort? VOND. Zamenstell.: *oordvoogdij*, bij HOOFD.

Oordband, zie *oorband*.

Oordeel, o., meerv. oordeelen. Vonnis van eenen regter in twistgedingen: een oordeel vellen — spreken — uitvoeren. Gevoelen: het oordeel van anderen innemen. Mijns oordeels, of naar mijn oordeel. Als de Rechter bij het spannen van de bank die gevoelens afhoorde, noemde men het: oordeelen besteden. Een eindoordeel, waardoor de zaak beslist wordt. Voor oordeel bezigde men voorheen ook *ordel*; meerv. *ordels*. Zamenstell.: *ordeldrager*, *ordelgeld*, *ordelwijzer*, *ADELUNG* denkt (want in het hoogd. zegt men ook bij verkorting *Urteil*), dat dit uit het zeer oude gebruik van dit woord voortgevloeid is; dat hieruit waarschijnlijk is, dat dit de eerste beteekenis van het woord heeft uitgemaakt. Voorts, beduidt dit woord, in eenen godgeleerden zin: het laatste of algemeene oordeel. De dag des oordeels. Ook heeft dit woord de beteekenis van allerlei straf, van God den menschen tot tuchtiging in dit leven opgelegd, aangenomen: ick hebbe gevreesd voor uwe oordeelen. BIJBELV. In den Bijb. stijl heeft het ook de beteekenis van Gods heilige en regtvaardige handelwijs in de wegen zijner voorzienigheid. Ook noemen wij *oordeel* een vermogen der ziel, om, door de kennis van voorwerpen, met het verstand, het ware van het valsche, het nuttige van het nadeelige te schiften en onderscheiden, en, door vergelijking of zamenvoeging van reeds bekende zaken, nieuwe kundigheden te scheppen. Een man van een groot oordeel. Een welwikkend oordeel enz. Zamenstell.: *oordealkunde*, *oordeelrijk*, *oordeelvast*, bij POOT, *oordeelveling*, enz.

Oordeel, bij ISID. en OTRID. *urdeil*, NOTK. *urteilida*, hoogd. *Urtheil*, neders. *oordele*, eng. *ordeal*, fr. *ordalie*, boh. *ortel*. In de middeleeuw. heette *discretia* beoordeeling, bij KER. door *urteilida* overgezet. Van dit woord stamt ook het middeleeuw. *ordalium*, eng. *ordeal*, fr. *ordalie* af, beteekenende zeker beslissend bewijs over eene zaak, hetwelk men als eenen zichtbaren vinger van Gods wonderdoende hand aanmerkte. Bij voorbeeld: iemand over iets aangeklaagd en met vuur beproefd, dat

hem niet deerde, werd onschuldig geoordeeld. **Oordeelen**, b. en o. w., ik oordeelde, heb geoordeeld. Dit woord beduidt, naar de oudste beteekenis des vorigen woords, een regterlijk vonnis vellen. In dien zin is het een bedr. w.: hoe sal Godt de werelt oordeelen? BIJBELV. Ook voor veroordeelen: ick ben niet gekomen, op dat ick de werelt oordeela. BIJBELV. In verdere beteekenis, zijne meening over de gesteldheid van personen of zaken aan den dag leggen: wie zijt gij, die eenen anderen oordeelt? BIJBELV. Onz.: onpartijdig oordeelen. Verkeerd over eene zaak oordeelen. Van hier oordeelaar (oordeeler), oordeeling; ook zelfst. het oordeelen.

Bij de oudste schrijvers *urdeilan*, *urteilan*, *erdeilan*, *irteilen*, *erteilen*, hoogd. *urtheilen*.

Oorkenner, m., meerv. oorkenners. MEYER spreekt van eenen *oorkenner des konings*, openbaar *Notaris*, *tabellio regis*. Met het volgende *oorkonde* uit dezelfde bron.

Oorkonde, v., meerv. oorkonden. Een zeer oud woord, beteekenende eene getuigenis; in welken zin reeds ISIDOR. het gebruikt, *archundi*, en KER. *urchundi*, *TATIAN*. *urkunde*. In die beteekenis ontmoet men het in MIEKIS CHARTER.: dat een man, die geen huis nog land heeft, geen oorkonden dragen mag tegen een poorter. Zoo vindt men het vaak onder oude brieven, dienende tot getuigenis der daarin behelsde waarheid: in oirconde; thans nog: in oorkonde der waarheid met mijne hand onderschreven. OTRID. gebruikt het ook voor getuige. Zoo ook in den BIJBEL, 1477: hi is oirconde, dat hit zach. En in 't LEVEN J. C.: ende ghi selt wesen mijn oirconde in Jherusalem enz. Bij KIL. komt het ook dus voor; en dan is zulk eene getuigenis *oorkondschap*, dat bij J. CATS gelezen wordt. In bepaaldren zin, beteekent het eene schriftelijke getuigenis, en wel elke schriftelijke, openlijke onderhandeling of verhandeling, inzooverre dezelve, voor latere tijden, tot een voldoende bewijs zal dienen: oude oorkonden opzamelen. Al hadden wi anders ghene oirconde. M. STOKK. Dit woer is zamengesteld uit *oor*, dat is *er*, *ver*, en het oude *kond*, van het oude *urkunden*, *urkunden*, *erkunden*. Zie het volgende *oorkonden*.

Oorkonden, b. w., ik oorkonde, heb geoorkund. Bekend maken, getuigen; een woord, dat meest verouderd is: 's Lants geschichten wil ik oirconden. K. KOLYN. Hij oirconde, dat hij, die Caesars stadthouder was, uit het wingewest geweert werdt. HOOFD. Van hier oorkonding, oorkunding, bij HOOFD.

Oorlof, o. Verlof, vrijheid: wat oorlof maakt u stout, mijne achtbaarheid te breken? G. BID-LOO. Van hier oorlofweek, oorlofstijd, voor stilstand van bezigheden, vtiertijd, bij MOON. Van soldaten wordt het veel gebruikt; anders *verlof*: eenen soldaat oorlof geven, hem afdanken, ook hem ontslaan van de gewone dienst. Met eene nam vrouw MARIA haaren oorlof van denzelve. HOOFD. In het gemeene leven gebruikt men eene hoffelijke uitdrukking: met oorlof, dat ik u dat vrage. Zamenstell.: *oorlofslagen* enz.

KER. *urlauhui*, SCHILT. *orlof*, hoogd. *Urlaub*, zw. *orlof*. Zie *oorloven*.

Oorlog, m. en o., meerv. oorlogen. Een openbare krijg, door het eene tegen het andere volk, om verscheidene redenen, gevoerd, waar elke partij hare vermeende regten door wapenen zoekt

te handhaven: iemand den oorlog verklaren, den oorlog aandoen. Oorlog voeren.

Dit woord komt bij de oude Schrijvers in alle geslachten voor. Voor het jaar 1623 was dit woord gewoonlijk onz., nogtans heeft de Hoogleeraar A. KLUIT het zeer waarschijnlijk gemaakt, dat het vrouwelijke het oudste geslacht is. Onze ooren zijn thans meest aan het mannel. geslacht gewend, en wij zeggen *den oorlog aandoen*, en spreken van *de rampen des oorlogs*, terwijl *de rampen der oorlog* wanluidente is. Zamenstell.: oorlogsbedrijf, oorlogsbliksem, een geducht krijgsmann, twee oorlogbliksems. DE COCK. — Oorlogsbank, een, die op een oorlogsschip vaart; oorlogsdaad, oorlogsdengden, oorlogsfakkel, oorlogsgezel, oorlogsgesind, oorlogsgod, MARS, MAVORS; oorlogsgodin, MINERVA; oorlogsheld, oorlogsjagt, oorlogskans, oorlogskop, bij MOON.; oorlogslast en oorlogslasten, oorlogslaf, krijgsgroem; oorlogsmoed, oorlogsnacht, bij G. BIDLOO, oorlogspaard, oorlogspast, oorlogsramp, oorlogsgreg, oorlogsschip, oorlogstijd, oorlogsvaan, oorlogsvloot, oorlogsvolk, oorlogsvuur, oorlogszaken, oorlogszuchtig, enz. In andere zamenst. verkiest men liever *krijg*: krijgsbende, krijgskunst, krijgslist, enz.

Wat de afleiding van dit woord aangaat: KIL. verklaart het door *overloge*, dat is een groot verschil, van *liegen*, in den zin van verschillen: *het liegt veel was*, oudtijds, zoo veel als het verschilt veel. L. TEN KATE volgt dienzelfden leidraad. MARTINIUS leidt het af van *leggen*, dat is doen nederliggen, doen sneuvelen. Neemt men dit aan, dan is *oor* het voorz. *er*; en het wordt opgehelderd door het hoogd. *den Feind erlegen*, den vijand afmaken, neersabelen, bij VOND. ook *neerleggen*. Dit wordt nog meer waarschijnlijk uit het angels. *orleg*, zw. *örlog*, eene slagting. IHRE neemt daarom de laatste helft dezes woords *log*, *leg*, *lig*, voor het oude *lag*, bij ULPHIL. *laug*, waarvoor naderhand de sissende *s* gevoegd, en dat in *slag* veranderd is.

Oorlogen, o. w., gelijkvl.; ik oorloofde, heb geoorloofd. Oorlog voeren. Soms tijds wordt het, in Bijb. stijl, bedr. gebruikt: dewijle mijn Heer de oorlogen oorlogt. Oul. bezigde men het ook voor *beoorlogen*.

Oorloven, b. w., ik oorloofde, heb geoorloofd. Oorlof geven: dat hij wou ons oorloven. J. T. JOSEF. Het deelw. is meest in gebruik: of dat geoorlooft zij. HOOFD. Van hier geoorloofdheid. Hoogd. *erlauben*, neders. *oorlaven*, oudvr. *orleven*, KER. *erlauben*, eng. *to leave*, ijsl. *leifa*, zw. *lofwa*. *Oor* is derhalve het voorzetsel *er*.

Oorsprong, m., meerv. oorsprongen. Het eerste begin, het ontstaan, het ontspringen van iets. In de eigenlijke beduidenis noemt NOTKER daarom eene bron, wel, *eenen oorsprong*. Wij gebruiken dit woord ook nog in dien eigelijken zin voor eene bron, waaruit stroomende wateren ontspringen: daar de vloed Indus zijnen oorsprong neemt. BÓGAERT. Voorts, beteekent het in het gemeen het beginsel eener zaak: de oorsprong dier benaming is enz. Alles heeft zijnen oorsprong van God. Die breedte van den oorsprong der beoorten gewaagde. HOOFD. Oneig., beduidt het de werkende oorzaak van eene zaak: God is de oorsprong alles goeds. Van hier oorspronkelijk, oorspronkelijkheid.

Oorsprong stamt, volgens sommigen, van het oude onz. w. *oorspringen*, ontspringen, af, bij

ISIDOR. *arspringen*. *Oor*, *or*, is ook beginsel.

Oorveede, v., meerv. oorveeden. Een oud woord, dat in het vaderlandsche regt slechts voorkomt. Het was een plegtige eed, waarbij men beoofde, niemand, met wien men verzoend was, om geleden ongelijk leed te doen; vooral, als men uit eene hechtenis losraakte: ende die ghecregen werden deden oerveede, dat si nyement souden miadoen. VELDEN. Zoo is er nog een *oirphedenboek* der stad Zwol. „Die eed, zegt WAGENAAR, was eertijds hier te lande zeer gewoon.” En dit was in die tijden noodzakelijk, wegens het toen in zwang gaande vuestregt en de vrijheid der zelfwraak. In neders. is het *oorveithe*, hoogd. *Urfehde*, zw. *urfecht*. Het middeleeuw. *urpheda* verklaart MART. *cautio super hostilitate ponenda, uberfehde*. Zonder twijfel is *oor* hier zoo veel als *over*: en het woord duidt aan, dat de *veede*, dat is oude wrok, (zie *veede*, *veete*) over en geëindigd is, *terminus odii*. KIL. heeft 'het woord niet, maar wel *oorveede*, dat bijna van dezelfde beteekenis is.

Oorvijs, v., meerv. oorvijsen. Een slag aan de ooren. Bij HORNECK komt het enkele *vaige* in die beteekenis voor. De laatste helft van het woord heeft met *vijs*, eene bekende boomvrucht, niets dan den klank gemeen; het stamt zonder twijfel uit eene bron met *vegen*, in het lat. *figere*. Wij zeggen ook beter *een veeg*, *een oorvee*.

Oorzaak, v., meerv. oorzaken. Eene ontschuldiging. In dien zin is het bij ons verouwd, in het zw. *ursake*. J. LIPSIVS verklaart *ursagon* door *excusationes*. *Oor* is daar zoo veel als *ont*; en het is eene woordelijke overzetting van *excusatio*. Wij gebruiken voorts dit woord voor dat gene, waarom iets is of geschiedt. Te deser oorzaak dan hebbe ik ulieden gheroepen. DORESL. Zonder oorzaak iemand haten. Thans gebruiken wij veelal het woord *reden*. In bepaaldere beteekenis, dat gene waardoor iets voortgebracht wordt: geen gewrocht zonder oorzaak. Gij zijt oorzaak van mijn ongeluk. Een voorwendsel: siet, dat hij oorzaak tegen mij soekt. BIJB. Aanleidende gelegenheid: daarmede geven zij oorzaken tot schandelijke afgoderije. DORESL. Van hier het bedr. werkw. *oorzaken*: begeerlijkheid oorzaekt alle quaed, KRUL, thans *veroorzaken*. Van hier het verouwd. *oorzaker*, *oorzakig*; *oorzakelijk* is nog in gebruik.

Het woord is zeer oud, en komt, in de laatste beteekenis, reeds in de negende eeuw voor. In het hoogd. *Ursache*, deen. *aarsag*, zw. *orsak*.

Oost, o. Die hemelstreek, waar de zon zich des morgens het eerste aan ons gezigt vertoont: die het oost en west bespant. POOT. In 't morgenbarent oost. G. BRANDT. Het ooster gedeelte der wereld: dat mijne kruiden in 't oost niet gewassen zijn. HOOFD. Oost, west, 't huis best, waar men ook in de wereld goed onthaald worde, het is nergens beter dan bij zijnen eigenen haard. Zamenstell.: Oostindie, oostindisch, oostindievaarder, oostkant, oostkim, oostland, oostlandsch, bij MOON., oostnoordoost, oostpoort, oostwaarts, Oostzee, oostzijde, oostzuidoost, enz.

Hoogd. *Ost*, neders. *oost*, angels. *east*, eng. *east*, fr. *est*, ijsl. *austur*, frankd. *ost*. Wat den oorsprong des woords aangaat: MARTIN. zegt: *ost, quasi ort, ab ortu, vel potius ab aestu*. WACHTER. denkt om het Goth. *ustanden*, opstaan, opgaan. Daar de andere namen der hemelstreken ondertusschen den aard der winden, die uit die hoeken waaijen, uitdrukken, als *noord* het bruiseende en snorrende,

west het zacht lispelende, *zuid* het zledende of heete, zoo stemt **ADEL**. met de laatste gissing van **MARTIN**. in; wanneer het *oost* het scherp snijdende en doordringende van den oostewind kan beteekenen: *aestus* heeft toch in het gemeen de beteekenis van scherpeheid.

Oost, bijv. n. en bijw., met den vergelijkenden trap ooster. Dat in het oost is, of uit het oost komt, of naar het oost ziet: de wind is oost. Anders wil dit woord met het volgende naamwoord aangehecht worden: de oostewind, den oostewind, niet den oostenwind; zie *hoogepriester*. Als het een vergelijkend denkbeeld in zich sluit, zegt men *ooster*: de oosterhoek, de oostergevcl, oostergrens, oosterpoort. Bij **OVV**. vindt men *oosterkruidenrijen*. — Een oostvaarder, een schip, dat naar de Oostzee vaart. Van hier oostelijk, naar het oosten strekkende, uit het oosten waaijende, bij **BÓGAERT** ook *oosterlijk*.

Oosten, o. Die hemelstreck, die tegen het westen overstaat, in het gemeene leven doorgaans *het oosten*: de zon komt in het oosten op. **VOND**. en de **BIJBELV**. zeggen ook uit *den oosten*: misschien voor het onaangename uit *den oosten*. **Oul**. liet men het lidwoord ook weg: En doe sij togen van oosten. **BIJBEL**, 1477. In het bijzonder dat gedeelte der wereld, dat beoosten de Middellandsche Zee ligt, de Levant: het geurtijk oosten zag, in zijne vruchtbre dalen enz. **BR. à BRANDIS**. Met meerdere bepaling, dat gedeelte, dat beoosten Palestina lag: het drietald, dat van 't oosten zich boog voor d' arme kribbe. **VOND**. Het uiterste gewest van Azië ten oosten: op dat hij zijne heerschappij met den Oceaan, en d' uiterste deelen van 't Oosten bepalen zoude. **BÓG**. Zamenstell.: Oostenrijk, Oostenrijker, oostenrijksch.

Ooster, zie *oost*, bijv. n. Bij **KIL**. komt nog voor *ooster*, *oosteren*, *oosterdag*. In het hoogd. is het een zeer gewoon woord *die östern*. Het beteekent het feest van **JEZUS** opstanding, bij ons, met den Joodschen naam, *panschfeest* genoemd. En dewijl het paaschfeest meest in de maand April valt, droeg die maand **oul**. den naam van *oortermaand*.

Oosteren, o. w., het oosterde, heeft geostert. Een woord der zeelieden: het kompas oostert, wanneer de naald, onder sommige hemelstrecken, niet vlak het noorden wijst, maar eenige streken oostwaarts afwijkt.

Oosterling, m. en v., meerv. Oosterlingen. Iemand uit de landen langs de Oostzee gelegen, en voornamelijk uit de hanzesteden. *Oosterling* is ook iemand, die in het Oosten, de Levant, woont.

Oosterlucie, (bij **KIL**. *oosterlucye*) v. Holwortel, zekere vezelachtige plant, die in Oostenrijk, Frankrijk en Tartarye groeit, welker wortel eenen sterken, onaangenaamen reuk geeft, zeer bitter van smaak is, en braking veroorzaakt. Uit het gr. *aristolochia*.

Oostersch, bijv. n. en bijw. Van het oosten: het oostersche huis, het huis der hanzesteden te Antwerpen. Dat betrekking op de Levant heeft: de oostersche volkeren. De oostersche talen.

Ootmoed, m. Uit kracht der afleiding van *oot* (*ood*) en *moed*, moet dit woord eigenlijk ledigheid d. i. afwezigheid van moed beteekend hebben, niet zoo zeer als eene laakbare lafheid, als wel een onschuldig gebrek. Daar nu iemand, die

dit gebrek bij zich bespeurt, van zich zelve niet hooggoevolend is, wanneer hij anders wel denkt, zoo heeft *ootmoed* de beteekenis van nederigheid gekregen: in onderdanigsten ootmoed. **HOORT**. Bij **J. DE HAES** heeft het nog een bijgevoegd denkbeeld van eenen nederigen en armoedigen toestand: hij beurt mijn' ootmoed uit het stof. Van hier ootmoedig, ootmoedigheid, ootmoedigheid, *ootmoedigen*, waarvoor *verootmoedigen* in gebruik is.

Op, een voorzetsel, bijwoord en tusschenwerps. Als voorzetsel is het van eenen wijden omvang en eene uitgestrekte beteekenis. Als zodanig, beduidt het, vooreerst, een zijn of werken boven de oppervlakte van een ligchaam. Deze is, misschien, de oorspronkelijke beteekenis, waartuit andere figuurlijke ontstaan zijn: op een eiland wonen. Op eene bank zitten. In vele figuurlijke spreekwijzen ligt deze beteekenis ten grondslag: op den sprong staan. Een leger op de been hebben. Op zijne hoede zijn. Iemand op de handen dragen. Op reis, op de jagt. Op den middag. Op heden, op morgen. Op 't voorjaar. **HOORT**. Op het paard stijgen. Op vrije voeten stellen. Op hand krijgen. Op slag komen enz. Op de baan komen. Op de kermis reizen. Tuk op roof. Verslingerd op het spel. Op God hopen. Op middelen bedacht. Op iemands gezondheid drinken. Sedert wert d' oorlog op den name van hem gevoert. **HOORT**. Op iets trotsch zijn. Zich op iets verheffen. Op buit uitgaan. Zich op genade overgeven. Op de helfte aanvullen. Geschokt van baeren, slagh op slagh. **POOR**. **Oul**. werd het ook voor *over* gebezigd: mijn volc op welc ic dij eenen coninc ghesot heb. **BIJBEL**, 1477. Op een nieuw. Op een duit: zij gelijken elkander op een duit, zoo als men dagelijks spreekt; doch waarschijnlijk is dit verbasterd van *op ende uit*; zoo ook: op een top, voor *op ende op*. Op zijn best. Op het heerlijkste uitgedost.

Als bijwoord komt het ook in onze taal voor. Op en neder loopen. Met *van*: van jongs op. Het is eindelijk een opwekkend tusschenwerpsel: op! strijdb're **PRISO!** op! gespt nu het harnas aan. **G. BRANDT**.

Dit voorzetsel komt ook in zamenstell. voor. Men plaatst het achter — en voraan. Achteraan: waarop, achterop, enz. Voraan: opwaarts, opdat, opkomst, opstanding, enz. In zamenstell. met werkwoorden, geeft het aan dezelve eene dubbele beteekenis; die van eene beweging of rigting in de hoogte, als: opkomen, opstaan, ophoopen; die van de veroorzaking eener opening, als: opdoen, opbreken. In dit geval vervangt het de plaats van het bijw. *open*.

Zoo dikwijls dit voorzetsel met werkwoorden zamengesteld wordt, is het scheidbaar, als: opnemen, ik nam op, opgenomen, op te nemen — oploopen, liep op, opgelopen, op te loopen.

Hoogd. *auf*, bij **ULPHIL. jup**, angels. *up*. *Over* en *open* zijn uit deze bron voortgevloeid; zoo ook **υπερ** en *super*, *supra*. Wij zullen de met *op* zamengestelde woorden niet alle afzonderlijk behandelen, maar eenige slechts noemen: opaderen, opbaggeren, opbakken, opbakken, opbaliën, opbannen, opbellen, opbetten, opbiechten, opbieden, opbleeken, opblijven, opboeten, opbollen, opbondelen, opbonzen, opboomen, opboren, opbossen, opbranden, opbreijen, opbrommen, opbrouwen, opbruinen, opbruisen, opbuigen, opbulderen, opbalken, opcij-

feren, opdampen, opdansen, opdeunen, opdienen, opdisschen, opdonderen, opdraaijen, opdraven, opdreunen, opdrijven, opdringen, opdrinken, opdrukken, opëten, opfleuren, opflikken, opfluiten, opgaderen, (opgaren) opgalmen, opgespen, opgesten, (opgisten) opglimmen, opglippen, opgloeijen, opgloren, opgooijen, opgorden, opgrabbelen, opgrooijen, opgroenen, ophaken, ophakken, ophelderen, ophelpen, ophijschen, ophoogen, ophoopen, ophooren, ophullen, ophutgelen, opjukken, opknaauwen, opkabbelen, opkammen, opkappen, opkeeren, opkerven, opkiemen, opkijken, opkippen, opkladden, opklampen, opklappen, opklappen, opklussen, opklouwen, opkloven, opkluiven, opknaauwen, opknabbelen, opknagen, opknoopen, opkoelen, opkoesteren, opkoken, opkondigen, opkorten, opkraauwen, (opkrouwen) opkrabben, opkramen, opkrieken, opkrijgen, opkrimpen, opkrullen, opkunnen, opladen, oplangen, opleiden, oplichten, (licht worden) opligten, (opbeuren) oplusten, opmaken, opmerken, opnaaijen, opnemen, opnoemen, opperen, oppikken, opplakken, opploegen, oppronken, opraken, oprapen, opreiken, oprigten, oprijden, opruimen, oprukken, opschaffen, opschaven, opschenken, opscheppen, opscheren, opscherpen, opschiepen, opschilderen, opschommelen, opschoppen, opschorsen, opschrabben, (opschrappen, opschrappen) opschransen, opschrijven, opschudden, opschuiven, opschutten, opslaan, opslakken, opsluiten, opsmieren, opsmukken, opsmullen, opsnijden, opsnuiven, (opsnuffen) opsommen, opspannen, opspelden, opsperreren, opsporen, (opspieren) opspringen, opstapelen, opsteken, opstellen, opstemmen, opstijgen, opstooten, opstoven, opstrijden, opstrekken, opstrooijen, opstuiven, optakelen, opteekenen, optellen, optillen, optimmeren, optrekken, opvangen, opvaren, opvegen, opverwen, opvijzelen, opvliegen, opvloeken, opvoeden, opvolgen, opwaaijen, opwachten, opwakkeren, opwasschen, opwassen, opwekken, opwentelen, opwinden, opwisselen, opzadelen, opzeggen, opzeilen, opzenden, opzeten, opzien, opziju, opzitten, opzoeken, opzwellen, enz.

Opaalsteen, m., meerv. opaalsteenen. Eene soort van steen, onder de edelgesteenten gerangschikt, die, na het slijpen, vele kleuren aanneemt. Uit het gr. en lat. *opalus*. MICHAËLIS houdt hem voor den Lynkurer der Ouden. Om de veelheid der kleuren werd hij ook *Iris*, regenboog, gelieeten. PLINIUS noemt hem *paederos*.

Opbersten, (opbarsten) o. w., ik borst op, ben opgeborsten. Door bersten eene opening krijgen: voorwaerts overgevallen zijnde, is midden opgeborsten. BIJBELV.

Opbeuken, b. w., ik beukte op, heb opgebeukt. Door beuken boven op iets slaan; ook door beuken eene opening in iets maken. De poorten opbeuken gebruikt dus HOOFT.

Opbeuren, b. w., ik beurde op, heb opgebeurd. Optillen. Oneig., dat in vervallen staat is, wederom krachten bijzetten: dit hadt 't lichaam opgebeurt. J. DE HAES. Mijn zwakheid optebeuren. FEITAMA. Uit rampen, die bij eene diepte vergeleken worden, met hervatten moed, verlossen: uit de ellende op te beuren. FRANTZEN. Eenen neerslachtigen geest zoo iets toebrengen, waardoor hij nieuwen moed vat: die taal beurde hem aanmerkelijk op. Van hier opbeuring, in den eigenlijken en oneigenlijken zin.

Opbijten, b. w., ik beet op, heb opgebeten.

Met de tanden eene opening maken; ook door bijtende middelen dit veroorzaken: dat bijt; de huid schielijk op.

Opbijten, b. w., ik bijtte op, heb opgebijt. Door eene bijt in het ijs te hakken eene opening maken: de koningschen deeden 't veer opbijten. HOOFT. Meir en stroomen op te bijten. VOND.

Opbinden, b. w., ik bond op, heb opgebonden. Iets, dat door zijne slapheid naar beneden helt, vastbinden: het haar — den wijnstok, enz. opbinden. Dan wacker voor de vuist de rancken opgebonden. VOND. Boven op iets vastbinden: ende bonde hen mutsen op. BIJBELV.

Opblaken, veroud. o. w., ik blaakte op, ben opgeblaakt. Met blakend licht opstijgen. HOOFT bezigt het, voor met luister openbaar worden: ende deedt zijn' glorie het opblaaken. Met hevige kracht ontstaan: zich luttel kreunende der afgunst, opblaakende uit het verstrikken dies deugdzaamsten mans. HOOFT.

Opblinken, o. w., ik blonk op, heb opgeblonken. Eenen blinkenden glans van zich geven: de beucklaer, die van gout hier opblonck. VOND.

Opbod, o. Bijeenroeping: opbod van den adel. Van *bieden*, voor aankondigen, boodschappen. *Opbod* is ook een hooger bod, bij openbare veiling.

Opboden, (naar den Gelders. tongval, *opbaden*) b. w., ik boodde op, heb opgebood. Op de Veluwe zegt men: een pand opbaden, dat is, openlijk aankondigen, dat hetzelfde, ingevolgt het landregt, zal geveild worden. Van hier opbodding (*opbading*).

Opboeijen, b. w., ik boeide op, heb opgeboeid. Opbinden: abrikoozen, met geen biesjes opgeboeit. HOOFTVL. Oneig.: hoe ijdel, dat men opboeijt 't handgebaer van menschelijke zaken. VOND. In den scheepsbouw heet *opboeijen* het boord des schips hooger maken: hoog opgeboeide schepen. Bij opgeblazen zee boeijen zij 't opperste der scheepen op met tafels. HOOFT.

Opborrelen, o. w., ik burrelde op, ben opgeborrelde. Uit den grond van een modderig water boven komen, zoodat er zich bolletjes, of blaasjes, op de oppervlakte vertoonen: al 't volk en burgerij (der kikkvroschen), die, uit haren kolk opborrelende enz. MOON. VONDEL laat de Vijvernimf uit den grond opborlen. Oneig.: ik zie een gruwzaam spook opborlen. POOT. Thans borrelde alles op in zijn' wraekgierigh harte. J. DE HAES. En deedt zijn' reedenen, gezult in gal, aldus opborrelen. HOOFT.

Opbouwen, b. w., ik bouwde op, heb opgebouwd. Dat afgebroken is van nieuws bouwen: bouwt de muren van Jerusalem op. BIJBELV. Alle andere vervallene zaken herstellen: de talen, kunsten, enz. opbouwen. Iemand in het geloof opbouwen. Van hier opbouw, opbouwer, opbouwing.

Opbrassen, b. w., ik brastte op, heb opgebrast. Door brassen opteren: want goet van eene zij is veerdig opgebrast. CATS. Bij KIL. heeft het ook eene oneigenlijke betekenis, te weten, die van verduwen, verdragen.

Opbrek, m. Een verouderd woord. Het vertrek van eene plaats: zij besluiten den opbrek der troepen. HOOFT.

Opbreken, b. en o. w., ik brak op, heb en ben opgebroken. Bedr., door breken openen:

eenen brief opbreken. Deuren en vensters opgebroken hebbende. Losmaken, dat vaststaat, het opnemen en wegdragen: dat het tijdt was de kraam op te breeken. **HOOFD.** Oneigenl.: een beleg opbreken. Onzijdig, met *zijn*: hij is met zijne gansche kraam opgebroken. Het leger breekt op. Van waar hen de Prins, met dreighen, deed opbreken. **HOOFD.** Van het oprispen der maag gebruikt men het ook: wonderige kool breekt op. **Overdragt.:** dat zal hem zuur opbreken, dat zal hem van achteren onheil baren. Hoe zuur staat dit verraad, hoe bitter de alssembeken van mijn getergde wrank, u eenmaal op te breken. **FEITMA.** Van hier opbreking.

Opbrengen, b. w., onregelm.; ik bragt op, heb opgebracht. Boven op iets anders brengen: hout opbrengen, op de vliering enz. Tot behoortlijken wasdom en grootte brengen; opvoeden: ghij hebt haer kinders opgebracht. **D. HEINS.** Die ic opgebracht hebbe ende gevoert. **BIJBEL, 1477.** Zij hebben hem al opgebracht, naar de gevangenis gebracht. Schepen, geld opbrengen. Zamelingen, vrijwilligh opgebracht. **HOOFD.** Van hier opbrenger, opbrenging, ook opbrengst.

Opdagen, o. w., ik daagde op, ben opgedaagd. Dag worden: als 't opdaagde, rukken de burghers weeder nae de Neude toe. **HOOFD.** Aanvangen: toen 't licht deez' jaardag op zag dagen. **G. BRANDT.** In verdere figuur: de zege zien opdagen. **VOND.** Ook, in het algemeen, te voorschijn komen: zij zullen nog wel opdagen.

Opdat, voegwoord, dat een oogmerk aanduidt, beheerschende eene aanvoegende wijs: opdat ik van geduchtere onheilen thans zwijge. **Oul.** werd het ook voor *indien* gebezigd: opdat het den coninc genoecht. **BIJBEL, 1477;** waarvoor de **STATENBIJBL.** heeft: indien het den Koning goed dunkt. Nog hoort men, aan de Maas, onder het gemeen: opdat ik maar eenigzins tijd heb, zal ik het doen, voor: indien ik enz.

Opdelven, b. w., ik dolf op, heb opgedolven. Eene diepte opgraven: hebbende den Overtoom opgedolven. **HOOFD.** Iemand den weg opdelven, hem in zijn voornemen verhinderen. De weg tot vree schijnt opgedolven. **J. BRANDT.** Onsig, met moeite voor den dag brengen: een stuk uit de oudheid opdelven. Van hier opdelver, opdelving.

Opdenken, veroud. b. w., onregelm.; ik dacht op, heb opgedacht. In zijne gedachten iemand iets opstijgen: beter zoude een Prins, dien wij geen argh opdachten, met onze haaperingen zijn voordeel doen. **HOOFD.**

Opdichten, b. w., ik dichtte op, heb opgedicht. Iets verzinnen ten laste van een ander, toeschrijven: dat men deeze misdaadt opdichte. **HOOFD.**

Opdiepen, b. w., ik diepte op, heb opgediept. Dieper maken, opgraven: eene sloot opdiepen. Eene plaat opdiepen, ophalen. Eene schilderij opdiepen, meer schaduw daarin brengen. In de gemeenzame verkeering zegt men: dat kan niet veel opdiepen, niet veel voordeel aanbrengen.

Opdoen, b. w., onregelm.; ik deed op, heb opgedaan. Opdoen: eenen brief opdoen. Hij deed daarna het boek op. Zijnen mond opdoen. In de hoogte brengen, en van hier, zich van iets voorzien: turf, hout, enz. opdoen. Het eten opdoen, op de tafel zetten. Ontdekken: waarmee

hij nieuwe landen opdeed. **B6G.** Iets nieuws opdoen, vernemen. Niets opdoen, verkrijgen. De wasch opdoen, in orde brengen. **Wederk.:** *zich opdoen*, zich openen: de aerde dede haer op. **BIJBELV.** Zich vertoonen: daer doet zich 't lantschap op. **VOND.** Zich aanbieden: de gelegenheid deed zich op.

Opdragen, b. w., ik droeg op, heb opgedragen. Om hoog dragen: turf opdragen. Aan iemand aanbevelen: terwijl dees' Kerk aan God wert opgedragen. **VOND.** Iemand een ambt, een bevel opdragen. Zich aan God opdragen. Van hier opdracht.

Opdragtig, bijv. n. en bijw., opdragtiger, opdragtigst. Opgezwollen in het wezen, met roodheid van gelaat: waarbij de bloztheit der bruienen wel mag schromen, als in triomf met hun opdrachtig root te komen. **ANTON.** Van hier opdragtigheid.

Opdrieschen, b. w., ik drieschte op, heb opgedriescht. Met drieschen en dreigen uit den afgrond doen opkomen: die Vorstin, die hier al d'onderaartsche gooden opdriest. **G. BRANDT.**

Opeen, bijw., beteeknende *op elkander*. Men pleegt dit woord veelal aan de werkwoorden, waarbij het gevoegd wordt, vast te hechten, en b. v. *opeenhoopen*, *opeenstapelen*, enz. te schrijven, doch daar het een bijw. en geen voorzetsel is, zou het eigenlijk daarvan behooren afgescheiden te worden: *opeen hoopen* enz. Het algemeene gebruik wil echter het tegedeel.

Oppeisch, m. De daad van opeischen: ten eersten oppeisch. **HOOFD.**

Oppeischen, b. w., ik eischte op, heb opgepeischt. Tot de overgaaf vorderen: eene stad opeischen. Van hier opeisching.

Open, bijv. n. en bijw., opener, openst, schoon in een enkel geval slechts. Het tegedeel van *gesloten*, en, als bijwoord, staat het tegen *toe* over. Eigenlijk: een open wagen; en open mond. *Open*, onverzegelde, brieven, in de middeleeuw. *literae patentes*, waarvan het onduitsche *patent*. Ook als zelfst., voor eene opening, eigenl. en oneigenl.: was die stad door 't zelve open ingenomen. **HOOFD.** En dan ontmoet hij nogh geen open. **POOT.**

Als bijwoord hecht men het aan verscheidene werkwoorden vast, als: *opendoen*, *opengaan*, *opentrekken*, enz. Voor dit *open*, bij werkwoorden gebezigd, wordt ook dikwerf *op* gebruikt, als: *opbreken*, *opmaken*, voor *openbreken* enz. Van hier openheid, oneig.: de gulste openheit van 't harte. **Overz. v. HERV.** — Openlijk. **Zamenstell.:** openborstig: openborstige gemeenschap, waarbij niets bedekt blijft. **HOOFD.** — Openhartig: openhartigh (gul, opregt, vrij) schrijven. **POOT.** Openhartigheid, openhartiglijk.

Openbaar, bijv. n. en bijw., openbaarder, openbaarst. *Open*, onbedekt: graven, die niet openbaar en zijn. **BIJBELV.** Van elk daarvoor gehouden en erkend: eene openbare leugen. Bekend, voor elks oog bloot: openbare vergadering houden. **Zoo** ook: in het openbaar verschijnen. **Oul.** werd *openbaar* ook voor *open* gebezigd: eenre stat, die openbaar ende sonder ommeanc van muren is. **BIJBEL, 1477.** Naar den heerschenden regel moest de kracht der uitspraak op *open* vallen; doch, nadrukshalve, komt zij vaak op *baar*, dewijl, oudtijds, *baar* en *baren* voor *openbaar* en *openbaren* gebruikt werden. Zie *baar*. Deze *zamenst. openbaar* schijnt daarom enkel om meer

kracht bij te zetten, geschied te zijn. Van hier openbaarlijk.

Openbaren, b. w., ik openbaarde, heb geopenbaard. Onbedekt doen zijn, aan het licht brengen: die openbaarde de beste paarle, die zoo diep begraven lagh. VOND. Oneig., bekend maken: een geheim openbaren. Oul. ook verschijnen, zich vertoonen: te priestertijt ('s morgens vroeg) openbaarde hij MARIE MAGDALENE. SPIEG. DER VOLC. Ende die here openbaerde abram. BIJBEL, 1477. Van hier openbaring.

Openen, b. w., ik opende, heb geopend. Openmaken, een woord van den deiftigen stijl: eene flesch, eene deur, eenen brief openen. De loopgraven openen. Eene ader openen, aderlaten. Het toneel openen, fig. beginnen. De geleerden openen, krijgskundig woord. Oneig.: iemand zijn hart openen, zijne gedachten bekend maken. Iemand de oogen openen, hem inzien in iets geven. Verklaren, uitleggen: de Schrift openen. Van hier opening.

Openen, bij ISIDOR. *offonon*, OTFRID. en WILLER. *offenen*, angels. *openian*, hoogd. *öffnen*, neders. *apenen*, zw. *öpnä*.

Openbartig, zie *open*.

Opfakken, veroud. b. w., ik fakte op, heb opgefakt. Aangrijpen om weg te voeren: en doet den gijzelaar opfakken door de stoutheit van eenen heldbardier. HOORT. Zie *fikfakken*.

Opflakkeren, veroud. o. w., ik flakkerde op, ben opgefakkerd. Flakkerend opstijgen; sterker dan *opflikkeren*; de vlam, door den wint opflakkerende. VOND. Fig.: dingen, door welke de wellustigheid opflakkerd. OUV.

Opflikkeren, o. w., ik flikkerde op, ben opgeflikkerd. Flikkerend opstijgen: tranen, die de vlam doen opflikkeren. VOND.

Opflonkeren, veroud. o. w., ik flonkerde op, heb opgeflonkerd. Flonkerenden glans van zich opwaarts geven: als de zuivre glans van Rozelijntjes oog opgeflonkert. JAN. BONEFON.

Opfokken, b. w., ik fokte op, heb opgefokt. Door fokken doen aangroeijen, groot brengen; van de beesten, inzonderheid van paarden, koeijen en schapen. Van hier opfokking.

Opfrisschen, b. w., ik frischte op, heb opgefrischt. Nieuwe frischieid geven.

Opgaaf, (opgave) v., zie *opgeven*.

Opgaen, o. w., onregelm.; ik ging op, ben opgegaan. Opwaarts gaan. Eigenlijk: aen den hoogen wech, die opgaat. BIJBELV. In verdere beteekenis: de sonne ginck op. BIJBELV. Als de dageraet opginck. BIJB. De vlam ging op. VOND. Tot meermaalen gaat een kreet op. HOORT. Het vlas is nog niet opgegaan. De vlieger zal niet opgaan, overdr., de onderneming zal niet gelukken. Wijders, opgegaan: de deur ging op. Uwe oogen gaan op. VOND. Verteerd worden: al mijn voorraad zal dusdoende opgaan. — Van hier opgang.

Opgebruiken, b. w., ik gebruikte op, heb opgebruikt. Door gebruik verteren, opmaken. Een woord der dagelijksche taal.

Opgejen, (anderen spellen opgijen) b. w., ik geide op, heb opgegeid. Opghijschen: wanneer wij eenige zeilen opgijden. Bóg.

Opgeklaard, verl. deelw. Zie *opklaren*.

Opgeld, o., meerv. opgelden, van ineen sommen. Dat geld, hetwelk men boven de waarde van eene muntsoort ontvangt, als men eene betere muntsoort tegen geringere uitwisselt: de holland-

sche dukaten doen eenige stuivers opgeld. Ook eene boete van geld boven de verschuldigde som, als die niet op den tijd betaald wordt. De waarde van het bankgeld boven het kasgeld noemt men anders, met een italiaansch woord, *agio*.

Opgetogen, verl. deelw., van het veroud. *optiegen*, *opijgen*. Opgetrokken: wie voelt zich niet van 't aardrijk opgetogen? K. BRANDT. Verrukt: van blijdschap opgetogen. Opgevoed: van jonk in deerlijke dwalingen opgetogen. HOORT. Van hier opgetogenheid, verukking.

Opgeven, b. w., ik gaf op, heb opgegeven. In de hoogte geven: hooi opgeven, met de vork opsteken. Op de oppervlakte van iets, boven op iets leggen: den last opgeven. KIL. Hierheen behoort het drukkerswoord *opgeven*, den inkt op vormen doen. Overgeven, inruimen: eene stad, eene vesting opgeven. Laten varen: den moed opgeven. De Arts geeft den zieke op. Ik geef het op, ik geef het gewonnen. Ter beantwoording opdragen: een raadsel — eene vraag opgeven. Ter aantekening bekend maken: iemands naam, woning, enz. opgeven. Pogchen, snoeven: hoog en breed opgeven. Van hier opgaaf, opgave, opgever, pogcher; opgeving, overgeving.

Opgewekt, opgewektheid, v., zie *opwekken*.

Opgezet, verl. deelw. van *opzetten*, zie dit woord.

Opgraven, b. w., ik groef op, heb opgegraven. Door graven openen: eenen weg opgraven. Die weg is niet opgegraven, dat middel is u niet benomen. Van hier opgraver, opgraving.

Ophalen, b. w., ik haalde op, heb opgehaald. Opwaarts halen, optrekken: het net ophalen. Zijn hart ophalen, door lange inademing, versche lucht scheppen, oneig., zich verkwikken: haalt uwe harten nu vrij onbekommerd op. P. KAB. Bovenwaarts bewegen: de schouders ophalen. Hooger maken: eenen muur ophalen. Oneig., in top verheffen: waarbij de lof des Heldts (hoe TACITUS die ophaelt) niet mag halen. K. BRANDT. Aanroeren: eene zaak ophalen. Oneig., overtreffen: iemand in verstand ophalen. Uit vorige tijden te voorschijn brengen en in het geheugen roepen: het lust mij uit d' aloutheid d' eerste Aandoenders dier gewesten op te haalen. Bóg. In het gemeen, aantoonen, verhalen: verwacht niet dat ik hare schoonheit op zal halen. J. DE HAES. Inzamelen: geld bij de huizen ophalen. Onzijd.: een enkele dag in uw paleis haalt tegen duizend elders op. MUNT. Van hier ophaler, in samenst., ophaling. Zamenstell.: ophaalbrug, ophaalnet.

Ophebben, b. w., onregelm.; ik had op, heb opgehad. Men gebruikt dit woord, in de samenleving: zij had borstrok aan, noch hoed op. Ik heb mijne boterham nog niet op. Veel met iemand ophebben, van hem houden. In de samenleving zegt men van iemand, die te veel gedronken heeft: hij heeft wat op.

Opheffen, b. w., ik hief op, heb opgeheven. In de hoogte heffen: met opgeheven kling. VOND. Aanheffen: een lied opheffen. Verheffen, roemen: die d' eer van Amsterdam zoo hoog hebt opgeheven. ANTON. Van hier opheffing.

Ophemelen, b. w., ik hemelde op, heb opghemeld. Ten hemel voeren: thans hemelt MAROOS Heldewerk mijn zinnen op door 't zwerk. POOR. In het algemeen, verheffen: zoo hemelt hij de dichtkunst op. J. DE HAES. Wijders, het

beeld van de reinheid des hemels ontleend zijnde, beteekent dit woord van nieuws reinigen, schoonmaken: eene kamer ophemelen. Droogen, tot behulp der kranken voortgebracht, gewoon het lichaem op te heem'len, 't quaet te weren. ANTON. Oneig., zaken in orde brengen: daar hij de zaken heusselijk opheemelde, zonder wijder te woeden. Hooft. Om onze moedertaal op te hemelen. J. DE HAES. Oneig., met luister en pracht vereeren: met weeniger traanen zijt gij opgehymelt (*paucioribus lacrymis compositus es*. TACIT.), is uw gebeente te zamen gebragt, zijt gij bijgezet. Hooft. Van hier ophemeling.

Ophitsen, b. w., ik hitste op, heb opgehitst. Honden door aanhitsing nog vuriger maken. Voorts, in sterkere beweging brengen: hoe kunt gij 's menschen bloed ophitsen? Hooft. Van hier ophitsen, ophitsster, ophitsing.

Opfoeren, o. w., ik hoorde op, heb opgehoord. Met verwondering en tevens opgestoken hoofd, naar eene onverwachte zaak hooren: wat hoorde ik daarvan op!

Ophouden, b. en o. w., ik hield op, heb opgehouden. Bedr., in de hoogte houden: van zwakheid konde hij zijn hoofd niet ophouden. Oneig.: die Rome 't hoofd ophoudt. VOND. Voor vallen bewaren: door eenen balk eenen gevel ophouden. Oneig.: iemands eer ophouden. Den loop of voortgang strekken: zijn water ophouden. Door 's Helts beleit misleit en schrander opgehouden. VOND. Ik zal u niet ophouden. Fig.: zich lang bij eene zaak ophouden. *Zich ophouden*, eenen tijd lang ergens verblijven. Iemand den mond ophouden, openhouden, hem den kost geven. Eene school ophouden, die voor elk openstaat. Onz., met *hebben*, nalaten iets te doen: met schelden ophouden. Zonder ophouden weldoen. Fig., iets niet meer zijn: gij houdt op mijn vriend te zijn. Insgelijks van levenlooze zaken: de donder houdt op. De boomen hebben opgehouden met bloeien. Een einde krijgen: eindelijk hield die langdurige oorlog op. Van hier ophouding, stilstand, tegenhouding, verberging, opstopping.

Ophuizen, veroud. b. w., ik huifde op, heb opgehuifd. Huifswijze optoojen: ghij, die met witte floers ophuift deez' heilige sneeuw. Hooft.

Opjagen, b. w., ik joeg (jaagde) op, heb opgejaagd. In de hoogte jagen: iemand de trappen opjagen. Oneig. wordt het van andere dingen ook gebezigd: de wind joeg het water op. Aanzetten, *aanvuren*: welke spijt hun den moedt, met versche verbolghenheit, opjoegh. Hooft. In prijs doen rijzen: hij joeg dat boek hoog op. Van zijne plaats jagen: eenen haas uit het leger opjagen.

Opklaren, b. en o. w., ik klaarde op, heb en ben opgeklaard. Bedr., ophelderen: de wind klaart de betrokkene lucht op. Klarheid geven *aan* eene zaak: eene duistere plaats der Schrift opklaren. Onz., met *zijn*, helder worden: ik zie alreeds den dag opklaaren. G. BIDL. Goolkijzer worden: het meisje begint op te klaren. Van hier *opgeklaard*: opgeklaard denkbeeld, doorzigt, — opklaring, opheldering.

Opklimmen, o. w., ik klom op, heb en ben opgeklommen. Naar boven klimmen: het veil klimt bij den olm op. Oneig., langzaam ontstaan: angstvallige gedachten klommen in mijn hart op. Met moeite tot iets geraken: tot eenen hoogen staat opklimmen. Wat opgeklommen is, zult ge eindelijk zien daelen. ANTON. In den

BIJBEL, 1477 worden paardrijders *opklimmers der paarden* genoemd; in de STATENOVERZ.: die op peerden rijden. Van hier opklimming, opstijging.

Opkomen, o. w., ik kwam op, ben opgekomen. In de hoogte komen: ik kan niet opkomen, van den grond opstaan. Meer oneigenlijk: de melk komt op. De maan — de zon komt op. Doornen en distelen zullen opkomen. BIJBELV. Uit eene ziekte hersteld worden: zoo ik van dit leger opkomen mogt. Tot aanzien en vermogen komen: hij is van niet opgekomen. Ontstaan: er kwam een onweer op. In gedachten komen: dat kooft niet in mij op. M. L. TIJDW. Ik kan er niet opkomen, dat schiet mij nu niet te binnen. Hij kwam mij op van achter, overviel mij. VOND. Ten eigendom worden: die gewesten waren den Koning van Spanje opgekomen. Hooft. Van hier opkomst.

Opkopen, b. w., onregelm.; ik kocht op, heb opgekocht. Te zamen inkoop, om duurte te veroorzaken, en meer te winnen. Van hier opkoup, opkoofer, opkoojing, opkoofter.

Opkraaijen, o. en b. w., ik kraaide op, heb opgekraaid. Onz., met *hebben*, beginnen te kraaijen. Bedr., door kraaijen wakker maken: de haan kraaide mij op. Een opgekraaide leeu is niet in slaap te wiegen. ANTON. Aardig is het bij C. HUGHI: eer de haan den degh opkraaijen moght. Oneig., veel ophofs van iets maken: met den zegen op te kraeien. DE DECK.

Opkrabben, b. w., ik krabde op, heb opgekrabd. Openkrabben: met opgekrabde wang. VOND. Eene uitgesletene plaat opkrabben. Fig.: eene bijna geheelde wonde weder opkrabben, vernieuwen. Van hier opkrabbing.

Opkroppen, b. w., ik kropte op, heb opgekropt. Zoo gulzig eten, dat de spijs niet zakken kan, en zich eveu als in eenen vogelkrop oppakt: het eten opkroppen. Oneig., bij zich verbergen: leed en onheil opkroppen. Door dit opgekropt ongenoegen. FEITAMA. Van hier opkropping.

Opkweeken, b. w., ik kwekte op, heb opgekweekt. Opvoeden: een kind opkweeken. Jong gevoegelte opkweeken. Ook van dingen, die een enkel groeiend leven hebben: vruchtboomen opkweeken. Nog verder: de vervallene geleerdheid opkweeken.

Oplaag, v., zie *opleggen*.

Opleggen, b. w., ik legde (leide) op, heb opgelegd (opgelegd). Eigenlijk, de eene zaak op de andere leggen: eene pleister opleggen, op de wonde. Iemand eenen last — het paard den zadel opleggen. Fig., meer bieden, of geven: ik leide er nog eenen gulden op. Opkoojen, opzamen: granen opleggen. Overwinnen: geld opleggen. Ontakelen en op eene veilige plaats leggen: de vloot werd opgelegd. Betalen: ik moest de borgtocht opleggen. In dezen zin zegt men meest: opleggen en betalen. Drukken, ter perse leggen: hoe veel zult gij van dat werk opleggen? Van hier oplaag. Aantijgen: iemand eene misdaad opleggen. Doen lijden: straf opleggen. Tot iets verplichten: eenen eed — stilzwingen enz. opleggen. Van hier oplegger, oplegging, oplegsel.

Oploop, m. Zamenloop van menschen: daar kwam een oploop onder het volk.

Oploopen, o. en b. w., ik liep op, heb en ben opgeloojen. Onz., naar boven loopen: loop maar op. Fig., opzwellen: de buil loopt op. Vermeerderen: renten laten oploopen. Bedr., door

loopen naar boven brengen : turf oploopen, al loopende naar boven hyschen. Openloopen : de deur oploopen. Al loopende zoeken en vinden : ik weet niet, waar ik hem oploopen zal. Van hier oplopend, haastig, driftig ; oplooper, oplooping.

Oplopend, zie *oploopen*.

Oplossen, b. w., ik loste op, heb opgelost. Eigenlijk, losmaken : eenen knoop oplossen. Ontbinden, vloeibaar maken. Zoo lost de zon het ijs, het water, het zout op. Zoo worden, in de scheikunst, de metalen opgelost. Opgelost worden beteekent ook sterven, dewijl in den dood eene ware oplossing der deelen plaats vindt. Een vraagstuk — een raadsel oplossen, beantwoorden. Eene twijfeling oplossen, wegnemen. Van hier oplossing — oplosbaar, oploselijk, enz.

Opluiken, b. en o. w., ik look op, heb en ben opgeloken. Bedr., openmaken : de oogen opluiken. Ontsluiten, oudt. gebruikelijk : soo wort ZACHARIAS mont opgheloken. LEVEN ONS H. J. C. Onz., opwassen, frisch worden : het gras — het kind luikt op. Van hier opluiking.

Opluisteren, b. w., ik luisterde op, heb opgeluisterd. Helder, glanzig maken. Fig. : eene zaak opluisteren, ophelderen. Versieren : ja met den naam van vrijheit opgeluistert. HOOGVL. Van hier opluistering.

Opofferen, b. w., ik offerde op, heb opgeofferd. Ten offer opdragen : *zich opofferen*. Fig. : de soldaten werden, buiten noodzakelijkheid, opgeofferd. In gevaar, schade en ongeluk brengen : hij heeft mij aan zijne gierigheid opgeofferd. Vrijwillig aanbrengen, ten beste van anderen : aan iemand zijne rust opofferen. Toewijden : zijn leven Gode opofferen. Van hier opoffering.

Opper, m., meerv. oppers. Een rook, hooistapel : het hooi staat al aan oppers. Zamenstell. : hooiopper.

Opper, bijv. n. en bijw., hetwelk, als bijvoeglijk, alleen in den overtreffelijken trap gebruikt wordt, voor hoogst, hoogste, *opperst*, *opperste* : God is het opperste wezen. Ook zelfstandig : de opperste van een klooster. Als bijw. wordt het met andere woorden zamengevoegd, om eene hoogheid, of meerderheid aan te duiden, b. v. : opperadmiraal, opperbetuwe, het bovenste gedeelte der Betuwe ; opperbevel, opperbevelhebber, opperbisschop, opperboekhouder, opperbewind, opperduitschland, oppergebied, oppergebieder, oppergezag, oppergezaghebber, opperhoer, opperheerschappij, opperheerscher, opperheid en opperverheid, opperhof, opperhoofd, opperhuid, opperjager, opperjagermeester, opperjagermeesterschap, opperkamer, waarvoor men thans *opkamer* bezigt ; opperkamerling, opperkerk, hoofdkerk ; opperkleed, bovenkleed : opperklerk, opperkok, opperkoopman, oppermagt, opperofficier, oppermajesteit, oppermeester, bovenmeester ; opperpriester, opperregter, opperrijn, bovenrijn ; opperschenker, opperschout, bovenschout ; opperstalmeester, opperstuurman, oppertoezicht, oppervlies, oppervoogd, oppervorst, opperwal, opperwater, (water, dat van boven komt) opperzaal, bovenzaal, enz.

Oppervlakkig, bijv. n. en bijw., oppervlakkiger, oppervlakkigst. Niet grondig : eene oppervlakkige kennis. Een oppervlakkig man, die geene grondige geleerdheid heeft. Van hier oppervlakkigheid, oppervlakkiglijk.

Oppervlakte, v., meerv. oppervlakten. De

bovenste vlakte van eenig ding : de oppervlakte der aarde.

Opprameijen, b. w., ik rameide op, heb opperameid. Openstooten : de stadspoort opprameijen. Ook zegt men *oprammen*.

Opregt, bijv. n. en bijw., opregter, opregtst. Ongeveinsd, vroom : een opregt man. Wezenlijk, waar : opregte Levantsche koffij. Van hier opregtelijk, opregtheid.

Oprekeneu, b. w., ik rekende op, heb oprekend. Optellen : de kosten oprekeneu. Ook bezigt men het in den zin van vuur, dat onder de asch ligt, ophalen en van de asch ontdoen, het tegengestelde van *inrekeneu* : het vuur oprekeneu. Fig. zegt Hooft : een vuur in 't hart voelen oprekeneu. Van hier oprekening,

Oprijten, b. en o. w., ik reet op, heb en ben opgereten. Bedr., opscheuren : zijnen rok oprijten. Onz., de wonde is weder opgereten. De naad reet op.

Oproer, o., meerv. oproeren. Beroerte onder het volk, opstand : oproer verwekken, stichten, enz. Van dit oproer. Hooft. Het burgerlijk oproer. Vond. Zamenstell. : oproerkraaijer, oproermaker, oproerstichter, enz. Zie het volgende w. *oproeren*.

Oproeren, b. w., ik roerde op, heb opgevoerd. Naar boven roeren, door roeren in de hoogte brengen. Fig., tot oproer aanzetten. In deze beteekenis is dit woord verouderd ; intusschen is het daarvan ontleende zelfst. *oproer* in algemeen gebruik. Van hier oproerig.

Oprokkenen, b. w., ik rokkende op, heb opgerokkend. Eigenlijk, op de spinrokken winden. Fig., ophitsen, opruijen : het volk oprokkenen. De neigingen der gemoederen oprokkenen. OUDAAN. Van hier oprokkening.

Opruijen, (opruiden) b. w., ik ruide op, heb opgeruid. Ophitsen : het volk opruijen. Fig. : de opgeruide baren. Moon. Van hier opruijer, opruijing.

Opschepen, b. w., ik scheepte op, heb opgescheept. Eigenlijk, inschepen, op elkander in een schip laden ; doch thans wordt het alleen gebezigd in den zin van iets aan iemand tot een' last maken : ik zal haar morgen met drie kinderen opschepen. Ik ben lang met hem opgescheept geweest.

Opschik, m., zie *opschikken*.

Opschikken, b. en o. w., ik schikte op, heb ongeschikt. Bedrijv., oppronken, optoijen : *zich opschikken* — eene kamer opschikken. Eene redevoering met bloempjes der welsprekendheid opschikken. Onz., wijken, plaats maken : schik wat op. Van hier opschik, pronk : veel van den opschik houden.

Opstaan, o. w., onregelm. ; ik stond op, ben opgestaan. Op iets staan : op den grond staan, Zich opregten, opruijen : van den grond opstaan. Van, uit het bed opstaan, ook enkel *opstaan*. Staat op, laat ons gaan. BIJBELV. Figuurl., opstaan : er stond een verschrikkelijk onweer op. Van het ziekbed — van den dood, uit het graf opstaan. Tegen iemand opstaan, oproerig worden. Op de lijst staan. Wat staat er op de klok ? Al stond er de galg op. Ik sta er op, ik vorder het ; op zijn stuk staan, zijn gevoelen vasthouden. Van hier opstand, ook *oproer* ; opstanding, van het oude werkw. *opstanden*.

Opstaan is een zeer oud woord, hetwelk reeds

bij OTFRID. en WILLERAM. voorkomt, en *ufsten*, *ufstan* heet.

Opstal, m. Een gebouw, alles wat op eenen grond gebouwd is: den opstal van een huis, alles wat tot het huis behoort, zonder den grond, verkoopen.

Opstand, m., zie *opstaan*.

Optogt, m. Het optrekken van een leger: den optogt blazen. Van het veroud. *optijgen*, *optiegen*.

Opzigt, o., meerv. opzigten. Zorg voor, of over iets: hij heeft het opzigt over de paarden. Aan iemands opzigt toevertrouwd zijn. Betrekking, zin: in dat opzigt staan wij gelijk. Ten opzichte van mij. Van hier opzigtelijk, opzichter.

Opzouten, b. w., ik zoupte op, heb opgezouten. In het zout leggen, om het voor bederf te bewaren. Figuurlijk, bewaren, laten liggen: ik zal die vaten tabak nog maar wat opzouten, tot de markt gerezen is.

Opzweren, b. w., ik zwoer op, heb opgezworen. Met eenen eed toeëigenen: zij heeft hem het kind opgezworen -- gezworen, dat hij vader van het kind is.

Orakel, o., meerv. orakels, uit het Lat. *oraculum*, naar de fabelcer der Ouden. Het gemeenlijk raadselachtige antwoord der Goden door de priesters, — godspraak. Figuurl., een zeer wijs man, of eene wijze vrouw: zij was het orakel van haren tijd.

Oranje, o., betekenende de stad en het prinsdom van Oranje. Van het fr. *orange*, en dit uit het ital. *arancia*. De prins van Oranje. Zamenstell.: oranjeappel, oranjebloesem, oranjeboom, oranjegeezind, oranjeman, oranjekleurig, enz. Van hier oranjerij.

Orberen, b. w., ik orberde, heb georberd. Oul. zeide men *oorberen*, van *oorber*, *oorbaar*, voor genieten, gebruiken. Wij bezigen *orberen*, in de betekenis van iets te gebruiken, om het voor verwaarloozing of bederf te bewaren: dat moet eerst georberd worden. Zie *oorbaar*. F. HALMA het zelfst. *orber*: iets op den orber, zuiniglijk, overleggen. J. DE DECK. bezigt *orber* voor nuttig.

Orde, v., meerv. orden. Naar het lat. *ordo*. Regelmatige schikking: ik vond alles in orde. Orde op zijne zaken stellen. De orde in de bouwkunst. Zamenstell.: bouworde, slagorde, enz. Een gezelschap van menschen, welke door regelen en wetten onderling verbonden zijn: de geestelijke orde, in de Roomsche Kerk. De orde der Dominicanen. Zamenstell.: monniksorde, bedelorde, ritterorde, enz., ordeskleed, ordesliut, ordesteeken, enz. Het onderscheidingsteeken der ritterorde wordt ook enkel *orde* genoemd: de orde van den Kousenband. Van hier ordelijk, (niet *ordentelijk*); ordeloos, zonder orde; ook het bedr. werkw. *ordenen*, in orde brengen, enz.

Ordelijk, zie *orde*.

Order, v., meerv. orders. Van het fr. *ordre*. Bevel, last: op order der hooge overheid. Zamenstell.: krijgsoorder enz.

Organist, orgelst, m., meerv. organisten. Van het middeleeuw. *organista*, en dit van *organum*; gelijk *orgelst* van *orgel*, die het orgel in de kerk bespeelt.

Orgel, o., meerv. orgels, orgelen. Een bekend speeltuig. Zamenstell.: draiorgel, huisorgel, kerkorgel, waterorgel, enz., — orgeldeur, orgelkas,

orgellood, orgelmaker, orgelpijp, orgelspeler, orgeltrapper, ook orgelreder. Van hier het onz. w. *orgelen*, op het orgel spelen.

Het woord komt van het gr. *orgazon*. Het onder dezen naam bekend speeltuig is zeer oud, en komt het eerst in Konstantinopel voor, alwaar men zich van hetzelfde bij de godsdienstige muzik bediende. PEPYJN bekam het eerste orgel, dat in de westerse kerk bekend werd, als een geschenk van keizer KONSTANTIJN. Keizer LOBEWIJK ontving, in het jaar 840, den Priester GRRGOOR, welke beloofd had, orgels in den griekschen smaak te vervaardigen, met veel vreemde. Intusschen is ligt in te zien, dat de toenmalige orgels van de hendaagsche zeer verschilden, schoon zij in het hoofzakelijke met dezelve overeenkwamen, en uit verscheidene pijpen bestonden, welke, door middel van blaasbalken, geluid gaven.

Orgelst, zie *organist*.

Orkaan, m., meerv. orkanen. Een hevige storm. Zamenstell.: krijsoorkaan. Ital. *orcano*, fr. *ouragan*, eng. *hurricane*, hoogd. *Orkan*.

Ors, zie *os*.

Os, m., meerv. ossen. Een rund, het mannetje van de koe, in eenen ruimen zin. Gemeenlijk echter wordt zulk een dier *een os* genoemd, wanneer het, nog jong zijnde, gesneden is, een gesneden stier, of bul. Wordt het oud gesneden, dan draagt het den naam van *bulos*. Van den os op den ezelspringen, liever: van den orse (eng. *horse*), van het paard, op den ezelspringen. KL. KOLIJN bezigt dit *orse* voor paard. Ook L. v. VELTH: t'ors ende te voet. Zie *ezel*. Fig., zegt men van iemand, die dom en lomp is: hij is zoo dom als een os — hij is een regte os. Zamenstell.: ossendrift, ossendrijver, ossenhuid, ossenkoop, ossenkooper, ossenkop, ossenleer, ossenmarkt, ossenoog, ossenspens, ossenstal, ossentong, ossenvleesch, ossenweide, ossenweider; — buffelos, bulos, enz.

Hoogd. *Ochs*, bij ISIDOR. *orasso*, ULPHIL. *auhsn*, angels. *oxa*, deen, en zweed. *ore*, eng. *ox*, ijsl. *uxa*. WACHTER. en JUNIUS loiden het van het gr. *oxuzavet* wassen, vermeerdereu, af.

Otter, m., meerv. otters. Zeker viervoetig dier, dat zoowel in het water, schoon niet lang, als ook op het land kan leven, en zich daarom gemeenlijk aan de kanten der slooten, aan de oevers der rivieren en zeeën ophoudt, alwaar het van kikvorschen, visschen en kreeften leeft. Zamenstell.: ottervel, enz.

Hoogd. *Otter*, eng. *otter*, zweed. *utter*, ijsl. *ottr*, deen. *oadder*.

Oubollig, bijv. n. en bijw., onbolliger, oubolligst. Van *ou*, voor *au*, *ave*, d. i. *af*, nu *on*, en *bollig*, van *bol*, het hoofd; thans zegt men *hol-bollig*, bij wien het hoofd als op den hol is, volgens L. TEN KATE. *Oubollig* is bij KIL. genoegeeljk, *facetus*, en ook *ineptus*, *absurdus*. VOND. heeft: wiens naam van den oubolligen weergalm nagebant wort. HOOFD heeft *oubollig*, *hobollig* en *obollig*.

Oud, bijv. n. en bijw., ouder, oudst. Dit woord wordt in verscheidene betekenissen gebezigd: hoe oud is hij? Het kind is nog geen acht dagen oud. Ook zonder het woord oud: het kind is nog geen zes weken. Oude boeken. Van de oudste tijden af. Een oude man, eene oude vrouw. Van ouds: wij kennen elkander van ouds. De oude Latijnen, in tegenoverstelling van de latere. Ook zelfstandig: gelijk de ouden zongen, zoo piepen de jongen, spreekw. Jong en oud heeft

er den mond vol van; zoowel jonge kinderen als oude lieden spreken daarvan. Oude liefde verkoelt niet. Zijnen ouden gang gaan, zijne gewone levenswijzen houden. Van hier ondachtig, ouderdom, ouderling, oudouderling, oudheid, ook oul. voor ouderdom. Zamenstell.: oudaard, een oud man; oudbakken, ook figuurl.: een oudbakker vrijer, — oudburgemeester, oude-kleerenkooper, oude-kleerenmarkt, oude-mannenhuus, oude-vrouwenuus, ouderwets, bijw.; ouderwet-ich, bijv. n.; oudgrootmoeder, overgrootmoeder; oudgrootvader, overgrootvader; oudmoei, vaders, of moeders moei; ouloom, vaders, of moeders oom; oudvader, oudkerkleeraar: hij is al naar de oudvaders, hij is al dood; oudwijsch, van een oud wijf: oudwijsche vertellingen enz.

Hoogd. *alt*, goth., eng., deen. en neders. *old*, angl's. *euld*.

Weleer is het onz. w. *ouden* in gebruik geweest, waarvoor wij nu *verouden*, *verouderen* bezigen: dat gelove en oudet niet. GULD. Tr.

Oude, (ouder) v. Ouderdom, leeftijd, door alle trappen van toeneming, als kindschheid, jongelingschap, huwbaarheid, enz.: men vindt de middelbare oude. VOND. Tot steunsel van mijne oude. FOOT. Die haer oude (mannelijke jaren) hadden. BIJBEL, 1477. Dit woord is thans geheel buiten gebruik.

Ouderdom, m., zie *oud*.

Ouders, (ouderen) meerv. Vader en moeder: onze eerste ouders, ADAM en EVA. Zamenstell.: voorouders; zoo ook ouderliefde, ouderloos, oudermin, enz. Het woord stamt van *oud* af, en wel van den vergrootenden trap *ouder*, zelfst. genomen. Of het is van denzelfden oorsprong als het hoogd. *Eltern*, volgens WACHTER. afkomstig van het oude *ulen*, *parere*. Oudt. is het enkelv. *ouder* in gebruik geweest: den ouder niet te min. DE DECK.

Ouderwets, ouderwetsch, zie *oud*.

Oudheid, v., zie *oud*.

Outaar, outcr, zie *altaar*.

Ouwel, m., meerv. ouwels. Een zeer dun gebak, hetwelk gemeenlijk uit enkel meel, of bloem, en water bestaat. Van ronde ouwels bedient men zich, om brieven te verzegelen: eenen brief met eenen ouwel toedoen. De ouwels, welke men, in de Roomsche Kerk, bij gelegenheid van het avondmaal, gebruikt, zijn van denzelfden aard, doch grooter dan briefouwels.

Het is, even als *oblie*, van het lat. *oblata*, afkomstig. In de eerste tijden des christendoms, bragten de Christenen, bij hunne zamenkomsten, alles mede, wat tot hunne liefdemaaltijden, en de daarop volgende viering van het h. avondmaal, noodig was; hetwelk daarom *oblata*, *oblaciones* genoemd werd. Dewijl daartoe nu ook het ten avondmaal vereischt wordende brood behoorde, zoo behield hetzelfde dien naam, niet alleen na de afschaffing der liefdemaaltijden, maar ook nadat men in plaats van brood den ouwel invoerde; en vervolgens werd ons gewoon, en daaraan gelijk ouwelgebak ook met dien naam bestempeld. Zie *oblie*.

Oven, m., meerv. ovens. Eene beslotene plaats, geschikt, om door vuur heet gemaakt te worden, ten einde daarin te bakken enz.: den oven stoken. Dat gaapt zoo wijd als een oven, dat is geheel onwaarschijnlijk. Het was of hij tegen eenen oven gaapte, zijne redeneringen vonden geen ingang. Zamenstell.: bakoven, glasoven, kalkoven, potoven, smeltoven, steenoven, enz.

Ovendeur, ovendweil, ovenschop, ovenstok, enz. Reeds bij KERO *ouan* (*ovan*), NOTK. *ouen*, TAT. *ovan*, ULPHIL. *auhn*, eng. *oven*, deen. *ovne*. WACHTER. erkende reeds de overeenstemming van dit woord met het gr. *ἄνω*, *ik steek aan*.

Over, bijw. en voorzetsel. 1. Bijwoord; aan de overzijde: hij woont daar regt over. Overig: tijd over hebben. Voorbij: het unweer is al over. Over en weder loopen. 2. Voorzetsel, met zijn naamwoord, en in zamenstelling met andere woorden. Over de deur liggen. Over hoop werpen. Hals over kop op den grond vallen. Over eenen steen springen. Over de kling laten springen. Met iemand over weg zijn, in gezelschap van iemand reizen; van waar de spreekwijs: ik kan met hem zeer wel, of niet, over weg; zeer wcl, of niet met hem omgaan. Fig.: tot over de ooreu in de schulden steken. Vervolgens: over eene zaak denken. Laat de zon niet over (gedurende) uwen toorn ondergaan. Over (bij) den maaltijd. Over dag, bij den dag. Over de rivier (aan gene zijde). Over iemand regeren. De zege over iemand behalen. Zich over iets ergeren, verwonderen, enz. Over iets boos worden, klagen, enz. Over de helft. Heden over acht dagen, als acht dagen zullen verlopen zijn; — overlang of over kort. *Over vele jaren*, na verloop van vele jaren, in tegenstelling van *voor vele jaren*, d. i. vele jaren geleden. In zamenstelling met andere woorden, als voornaamwoorden, bijwoorden: overal, overeen, daarover, hierover, tegenover, voorover, waarover; en naamwoorden: overgroot, overluid, overhond, overtoellig, enz. Overbuur, overhand, overhemd, overmoed, overrok, overvloed, enz. In zamenstelling met werkwoorden, is het voorz. *over* scheidbaar, of onscheidbaar, als: overboeken, in een ander boek zetten, ik boekte over, heb overgeboekt; — overdénken, ik overdacht, heb overdacht. Somwijlen is het voorz. met dezelfde werkwoorden zamengesteld, dan eens scheidb., dan eens onscheidb., als: overlóopen, het vat loopt over; overlóopen: ik overlóop niemand. Overwegen, nog eens wegen: ik weeg over; — overwégen, bescipen, ik overweeg, enz. Dit voorzetsel wordt wijders met de volgende woorden zameugesteld: overaardig, overasemen, overblazen, overblijven, overbluffen, overbodig, (meer dan geboden, of bevolen is) overbrassen, overbrengen, overbuigen, overdekken, overdowen, (overdowen) overdragen, overdrinken (zich), overdwars, overdwarsen, overeischen, overeten, overgaaf, overgang, overgapen, overgaren, overgelooft, (bijzgelooft) overgieten, overgolven, overgooijen, overgrijpen, overgulden, overhaasten, overhangen, overhebben, overheeren, overheerschen, overhellen, overhooren, overhouden, overjaren, overkijken, overklauteren, overklimmen, overkluiwen, overkoken, overkraaijen, overkroppen, overladen, overlaten, overlader, (overleer, ook *bovenleer*) overlég, overléggen, overleveren, overlézen, overlíeden, (overluiden) overlíjmen, overlóven, overluid, ouerluiden, overmaat, overmaken, overmalen, overmannen, overmeesteren, overmorgen, overmouw, overnaaijen, overnachten, overnemen, overpakken, overplakken, overpleiten, overrekenen, overrijden, overschenken, overschieten, overschijnen, overschilderen, overschrijden, overslaan, oversmijten, overspannen, overspringen, overstaan, overstappen, oversteken, overstemmen, overstijgen, overstralen, overstromen, overteekenen,

overtogt, overtreden, overtreffen, overtrekken, overvallen, overvaren, overvliegen, overwaaijen, overwasschen, overweldigen, overwerken, overwulven, (overwulven) overwrijven, overzwemmen, enz.

Oul. werd dit *over* ook in de beteekenis van voor gebezigd: die Grave hilt dit over spel, d. i. voor spel, of jokkernij. MEL. ST. Ick hielt u over mijn vrient, voor mijn' vriend. SEGHEL. Zoo zeide men ook: voet over voet, voor voet voor voet. Ingelijks: over niet, d. i. voor niet, vergeefs. Ook komt het voor in de beteekenis van *boven*: ende die man was groot over alle die van orienten. BIJBEL, 1477.

Dit oude voorzetsel is reeds bij ULPHIL. *afar*, *ufar*, ISIDOR. *ubar*, hoogd. *über*, angels. *over*, zweed. *yfer*, *ofar*, *ivir*, perz. *aber*, bij KERO *juber*, gr. *υπερ*, lat. *super*, *supra*, fr. *sur*. De hooge ouderdom van dit woord blijkt reeds uit het hebr.

רַב, *trans*, over.

Overal, bijw. van plaats. In alle plaatsen: Zamenstell.: overalteenwoordig, overalteenwoordigheid.

Overalteenwoordig, zie *overal*.

Overrasen, b. w., ik overraasde, heb overraasd. Te veel aas, te veel eten geven: dat dier heeft zijne jongen overraasd. Zoo ook: *zich overrasen*.

Overboeken, zie *over*.

Overbrieven, b. w., ik briefde over, heb overgebriefd. Eigenl., door middel van brieven berigten. Fig., bekend maken, ontdekken: alles overbrieven. Van hier overbriever, overbrieving.

Overdaad, v. Onmatigheid, verkwisting. Oul. werd het ook voor stoutheid, roekeloosheid gebezigd: ende hij sloech hem, om deze overdaat. BIJBEL, 1477. Ook voor verongelijking: God moete dese overdaat wreken. ESOP. Van hier overdadig, onmatig, verkwistend. Oul. ook voor lastig, moeilijck: valt mij niet overdadich. CONST. DER MINNE. Ook voor slecht, misdadig: om dat si ouerdadich gheweest hebben. BIJBEL, 1477. Hiervoor heeft de Statenoverzetting: omdat sij overtreden hebben. KIL. heeft het in den zin van gewelddadig. Voorts: overdadigheid, overdadiglijk.

Overdreven, zie *overdrijven*.

Overdrijven, b. en o. w. Bedr. en scheidb.: ik dreef over, heb en ben overgedreven. Naar de overzijde drijven: hij dreef het vee over. Onzijd.: de schuit is overgedreven, naar de overzijde. Bedr., en onscheidb.; ik overdreef, heb overdreven. Eigenlijk: het vee overdrijven, het sterker voortdrijven, dan deszelfs krachten toelaten. Fig., in het verhalen, of voorstellen eener zaak, de grenzen der waarheid, welgevoegelijkheid, enz. overschrijden: Dikwerf overdrijft men de lofspraak der vriendschap ten koste der algemeene menschelijkheid. Van hier overdreven: een overdreven voorstel. Zoo ook overdrevenheid.

Overdwaalsch, bijw. n., eenigzins verouderd. Hoogmoedig: overdwaalsche gastmalen. OUD. Overdwaalsche zeden. HOOFD. Van hier overdwaalschheid, bij HOOFD.

Overeen, bijw., eenstemmig, eenerlei bestemming hebbende: overeenkomen, eenstemmig zijn. Dat komt daarmede niet overeen. Overeenstemmen, eenerlei toon, eenerlei inhoud hebben. Die speeltuigen stemmen volmaakt overeen. Menschen, die in hunne meeningen en goede oogmerken met elkander overeenstemmen. Bij deze beide werkwoorden wordt het meest gebruikt.

Men zegt nogtans ook *overeenbrengen*: dit gezegde kan ik met uw vorige niet overeenbrengen. Zamenstell.: overeenkomst, overeenkomstig, overeenstemming, enz.

Overeenkomst, v., zie *overeen*.

Overeergisteren, bijw. Beter *vooreergisteren*; en dan beteeket het vóór drie dagen: dat is vooreergisteren gebeurd.

Overeind, overend. Bijw. Regt op: iets overeind zetten. Fig.: zijn gemalin ontwaect; het hof raect overende. VOXD.

Overgaan, o. en b. w., onregclm. Onz. en scheidb.: ik ging over, ben overgegaan. Overloopen: hij ging tot den vijand over. Zich tot iets bepalen: tot een ander onderwerp, gevoel, enz., overgaan. Verdwijnen: het onweer gaat schielijk over. Overgegeven worden: de stad ging over. Getrokken worden, en daardoor tot geluid overgaan: de bel ging niet over. Met eenen derden naamval des persoons, voor gebeuren, bejegenen, overkomen: Wat of dien herdren overgaet, dat zij enz. POOR. In zekeren toestand geraken: het lijk was reeds tot verrotting overgegaan. Bedr., over iets gaan: de brug overgaan. Ook van levenlooze zaken: als er de schaaft nog maar eens overgaat, zal het wel glad worden. Wederk. en onscheidb.: ik overging mij, heb mij overgaan. Meer, of sterker gaan, dan zijne krachten toelaten: ik wilde mij niet overgaan. Van hier overgang.

Overgegeven, zie *overgeven*.

Overgeven, b. w., ik gaf over, heb overgegeven. Iets in iemands handen, of magt stellen: iemand de sleutels, eenen brief, enz. overgeven. *Zich overgeven*, en van hier figuurl.: zich aan zijne driftten overgeven. Afstaan: zijne aanspraak op iets overgeven. Uit wellevendheid wordt *overgeven* ook voor braken gebezigd. Van hier overgeving. Het verled. deelw. *overgegeven* wordt als bijv. n. en als bijw. gebezigd voor boos, slecht: een overgegeven mensch, booswicht. Van hier overgegevenheid.

Overhand, v. In zoo ver de hand ook magt en sterkte beteekent, de overtreffende magt en sterkte: de overhand hebben, krijgen. Dien prijs der overhand uit der hand te werpen. HOORT.

Overheen, bijw., over iets heen: hij gooide den bal over het huis heen. Hij loopt er los overheen, neemt het weinig ter harte. Nogmaals, bovendien: hij had reeds goed gedronken, en nam er nog eene flesch overheen.

Overheer, m., meerv. overheeren. Heer over iemand, als deszelfs onderdaan. Die het hoogste gezag heeft: dat elck man overheere in zijn huis wesen soude. BIJBELV. Van hier overheerlijk, dat met de waardigheid van eenen overheer overeenkomt en daarin gegrond is: een overheerlijk bevel. Doch in dezen zin wordt het zelden gebezigd, meer voor zeer heerlijk: dat is een overheerlijk, een zeer schoon, gezigt! Van hier het bedr. werk w. *overheeren*.

Overheerlijk, zie *overheer*.

Overheid, v., meerv. overheden. Heerschappij, overmagt: tegen de overheden, tegen de magten. BIJBELV. Doch in dezen zin wordt het niet meer gebezigd. Die met openbaar gezag over Land, stad, enz. bekleed zijn: bij laghe overheden. H. DE GROOT. 's Lands wettige overheid. Zamenst.: overheidsambt, overheidspersoon.

Overhoeks, bijw.; overhoeksch, bijv. n. Schuins, dwars: die stijl staat overhoeks.

Overhoop, bijw. Onder elkander: alles overhoop smijten. Overhoop liggen: ook in twist zijn: hij ligt met zijne voogden overhoop. Van hier overhoopliggers, bij Oud.

Overig, bijv. n. en bijw. Hetgeen van de bepaalde hoeveelheid eens dings nog voorhanden is: het overige geld. Voor het overige, of overigens, wat nog te zeggen, of te doen overig is.

Overigens, voor het overige, zie *overig*.

Overkomen, o. en b. w., ik kwam over, ben overgekomen. Onz., van elders komen: wanneer zult gij eens tot ons overkomen? Gebeuren, ontmoeten: wat komt u over? Bedr., te boven komen: ik zal die schade wel overkomen. Van hier overkomelijk, overkomst.

Overlangs, bijw. In de lengte: een stuk hout overlans, of overdwars nemen.

Overlast, m. Datgeen, hetwelk boven den bepaalden, of gewonen last gaat: het schip zonk door al zijn' overlast. Figuurl., onbillijk bezwaar, moeilijkheid: iemand overlast aandoen. Van het bedr. werkw. *overlasten*, te zwaren last opleggen. Van hier overlastig, te zeer belast.

Overleden, zie *overlijden*.

Overleven, b. w., ik overleefde, heb overleefd. Langer leven: iemand overleven. Zijnen roem overleven, zijn' eens behaalden roem bezwakt zien. Van hier overleving.

Overleggen, b. w., ik overloog, heb overlogen. Leugenachtig betigten: iemand overleggen. Het geen zij hem zoo valschelijk ooverlooghen en te last geleit hadde. HOOFD.

Overlijden, o. w., ik overleed, ben overleden. Dit woord beteekende bij de Ouden overtrekken: doe hij drie rivieren overleden was. BIJBEL, 1477. Voorbijgaan: ist mogelyck so laet desen kelc van my overlijden. CL. SP. Verhalen (bedr.): mer wat gesciede in sinen tiden, sal ic u hier overliden. L. v. VELTH. Thans wordt het alleen gebezigd in de beteekenis van sterven; ook zelfstandig: na het overlijden van mijnen vader. *Overleden*, het verl. deelw. bijvoeglijk, voor gestorven.

Overloop, m., meerv. overloopen. Het overloopen. In eenen overloop van groote wateren. BIJBELV. De overloop van gal. Op de schepen wordt het bovenste dek *de overloop* genoemd: het zeil sloeg hem van den overloop in het water. Langs den langen overloop. VOND. Eene overdekte plaats in de huizen, waar men van het eene gedeelte van het huis naar het andere gaat: het staat op den overloop.

Overloopen, o. w. Onzijd.: ik liep over, heb en ben overgelopen. Naar de overzijde loopen: ik liep maar schielijk over. Overvloecijen: de oogcn loopen hem over, de tranen komen in zijne oogcn. De perskuypen sullen van most ende olie overloopen. BIJBELV. Van den eenen tot den anderen overgaan: tot den vijand overloopen. Bedr.; ik overliep, heb overloopen. Door te sterk loopen buiten adem brengen, ongesteld maken: *zich overloopen*. Fig.: iemand overloopen, met gedurig herhaalde bezoeken lastig vallen. Vluchtig overzien: eene rekening overloopen. Van hier overlooper, overlooping.

Overmagt, v. Grootere magt: voor overmagt bukken. Van hier overmagtig, die overmagt heeft: een overmagtig heer. CAMPH. Ook het

bedr. werkw. *overmagtigen*, voor overheerschen. Overmagtigd, overmagtiging, bij OUDAAN.

Overmits, voegw. Vermits, naardien: overmits zijn vader gestorven was. Oudt. werd het ook voor *midden door* gebezigd: overmits ontween slaen. BIJBEL, 1477.

Overmoed, m. Overdreven moed, rockeloos bestaan; ook trotschheid. Van hier overmoedig, overmoenigheid, bij CAMPH., en het verouderde *overmoedigen*, voor zich verheffen, trotsch zijn. Bij ISIDOR. is reeds *ubarmoedic*, hardnekkig.

Overmogen, b. w., onregelm.; ik overmogt, heb overmogt. Door grooter vermogen overwinnen: dan sullen wij hem overmogen. BIJBELV. Oul. werd het ook met een scheidb. voorz. gebezigd: en mogten over hem. BIJBEL, 1477.

Overnatuurkunde, v. Die wijsgeerige wetenschap, welke de algemeene eigenschap der dingen, het bestaan en de eigenschappen van eenen geest bevat; anders *boevnatuurkunde*, gr. en lat. *metaphysica*. Zoo ook een boek, hetwelk deze wetenschap behelst. Van hier overnatuurkundig.

Overoud, zie *over*.

Overpeinsd, b. w., ik overpeinsde, heb overpeinsd. Overdenken, overwegen. Van hier overpeinzing.

Overpriester, m., meerv. overpriesters. Opperpriester: alle de oppriesters ende schriftgeleerden. BIJBELV.

Overreden, b. w., ik overreedde, heb overreed. Door woorden, of redenen, veroorzaken, dat iemand overeenkomstig met eene voordragt handele: hij liet zich niet overreden. Doorgaans worden *overreden* en *overtuigen* verwisseld, schoon zij zeer verschillende zaken beteekenen. *Overtuiging* raakt het verstand alleen, maar *overreding* den wil en de daden. Van hier overreding. Oul. bezigde men ook *overredenen*.

Overschaduw, b. w., ik overschaduwde, heb overschaduwd. Met zijne schaduw bedekken. Fig.: de kracht des Allerhoogsten sal u overschaduw. BIJBELV. Van hier overschaduwing.

Overschot, o., meerv. overschotten. Van *overschieten*. Overblijfsel: het overschot der benden. Het laatste van iets: het overschot zijns levens. HOOFD. Iemands overschot, zijn geraamte, zijne asch. Het overschot van laken enz.

Overslag, m., meerv. overslagen. Iets, dat over iets anders heengeslagen wordt, inzonderheid van dingen, welke tot de kleederdragt behooren, b. v.: een overslag aan eenen kraag. Overleg, berekening: eenen overslag van onkosten maken. Van overslaan.

Oversloof, v., meerv. oversloven. Eene sloof over eene andere sloof, doorgaans korter dan deze; een klein voorschoot. Bij KIL. heeft *oversloof* ook de beteekenis van *praeputium*, *pellis glandem tegens*; voorluud. Zoo lezen wij ook in den BIJBEL, 1477: ende ge sult besniden dat vleesch uwes ouersoefs (anders uwer ouerslove); waarvoor wij in onze Overzetting lezen: ende gij sult het vleesch uwer voorhuit besniden.

Overspel, o. Echtbreuk: het smettelijk overspel. VOND.

Overspeler, m., meerv. overspelers. Die zich aan overspel schuldig maakt. Vrouwel.: overspeler, overspelers. Van het verouderde w. *overspelen*, BIJBELV.; overspelig.

Overstaag, bijw., in de zeevaart gebruikelijk: een schip overstaag smijten, schielijk wen-

den, en tegen den wind inhouden. Fig.: iemand overstaag werpen, hem eenen schrik aanjagen, den voet ligten.

Overste, bijv. n., zijnde een overtreffende trap van *over*. Hoogste, opperste: de overste leidsman. De overste herder enz. BIJBELV. Zijn overste top. BIJBEL, 1477. Meest wordt het thans als zelfstandig gebezigd. Zie het volgende.

Overste, m., meerv. oversten. Diegene, welke onder vele anderen de hoogste magt bezit. Van hier zijn in de BIJBELVERTAL. *de oversten des volks, de oversten der joden*, enz., de voornaamste staatspersonen, de overheden. In het krijgswezen worden de bevelhebbers *oversten* genoemd; inzonderheid draagt de kolonel den naam van *overste*. In eene ruimere beteekenis, iemand, die over iets gesteld is: de overste van een klooster enz. Zamenstell.: krijgsoverste, veldoverste, enz.

Overstuur, zie *stuur*.

Overtal, o. Dat boven het getal is: een overtal van bewijzen. Van hier overtalig. De troepen zijn overtalig, zijn niet alleen voltalig, maar hun getal is grooter dan het bepaalde. Nadien dat hi overtallich (*abundanter*) wijn ghedroncken hadde. BIJBEL, 1477. Doch hiervoor bezigen wij thans *overtollig*, als met de tegenwoordige uitspraak overeenkomstig.

Overtoom, m. Eene plaats, waar men vaartuigen over eenen dam haalt, om die van het eene water in het andere te brengen. Een gehucht buiten Amsterdam, dus genoemd: hij woont aan den overtoom.

Overtreksel, o., meerv. overtreksels. Van het onz. en bedr. werkw. *overtrekken*. Hetzelfde als *overtrek*. Het overtreksel van een bed, van kussens, stoelen, enz.

Overtuigen, zie *overreden*.

Overvloed, m. Van het onz. w. *overvloeden*, *overvloeyen*; figuurl. eene grootere maat, een grootere voorraad van iets, dan men ter bereiking van zeker oogmerk behoeft: overvloed van wijn, hout, tarf, enz. Alles in overvloed bezitten. Ten overvloede, als een bijw., beteekent eigenlijk, dat iets niet volstrekt noodzakelijk is. Van hier overvloedig, overvloediglijk.

Reeds bij KERO vindt men *varfuuat*, neders. *averflood*.

Overvloedig, zie *overvloed*.

Overvloeyen, zie *overvloed*.

Overwegen, o. en b. w., ik woog over, heb overgewogen. Onz., te veel wegen: die boter weegt een pond over. Figuurl.: dat weegt over, dat gaat te ver. Bedr., nog eens wegen: ik heb al de balen overgewogen. Ik overwoog, heb overwogen. Bedr., overdenken, overleggen: ik heb die zaak rijpelijk overwogen. Van hier overweging.

Overwigt, o. Van *wigt*, voor *gewicht*. Datgeen, wat boven een bepaald gewigt is: twee pond

overwigt. Fig., meerdere magt, grooter invloed: zijne bewijzen kregen een beslissend overwigt. Van hier overwigtig, meer wegend, dan noodig is, zwaarder, dan gewoonlijk: overwigtige dukaten. Zoo ook overwigtigheid.

Overwigtig, zie *overwigt*.

Overwinnaar, m., zie *overwinnen*.

Overwinnen, b. w., ik won over, heb overwonnen. Boven zijne gewone vertering winnen: mijn knecht wint jaarlijks veel geld over. Fig., telen: kinderen overwinnen. Ik overwon, heb overwonnen. Vermeesteren, te onder brengen: hij overwint allen, die hem tegenstaan. In verdere beteekenis: zijne driften overwinnen. De vaak overwon mij. Van hier overwinner, (overwinnaar) overwinnelijk, overwinning, overwinst, overwoning.

Overwinteren, o. w., ik overwinterde, heb overwinterd. Den winter overblijven: ik overwinterde in Amsterdam. De schepen zullen in deze haven overwinteren. Zie *overzomeren*.

Overzeesch, bijv. n. Van *zee*. Dat van overzee is: overzeesche oesters. Dat over de zee is: overzeesche landen.

Overzetten, b. w., ik zette de over, heb overgezet. Troepen overzetten, met een vaartuig over een water voeren. Van den eenen naar den anderen kant zetten: zijn kasteel overzetten (in het schaakspel). Van hier figuurl., voor vertalen: een boek overzetten. In verdere figuur, overdoen, overlaten: ik heb het hem voor mijn eigen geld overgezet. Dit woord is ook als onz. bij de boekbinders gebruikelijk. voor *overslaan, smetten*: dat boek zet verschrikkelijk over. Van hier overzetter, overzetting.

Overzien, b. w., onregelm.; ik zag over, heb overgezien. Over iets zien: de muur was te hoog, ik kon er niet overzien. Over de gansche oppervlakte heenzien: van dezen berg kan men de stad overzien. Overlezen, verbeteren: een opstel overzien. Overlezen, om van buiten te leeren: zijne les nog eens overzien. Ik overzag, heb overzien. Beschouwen: men kan de gevolgen daarvan niet overzien. Van hier overziening, overzigt.

Overzigt, o., zie *overzien*.

Overzijde, v. De tegenovergestelde zijde: aan de overzijde der rivier. Van hier overzijdsch, dat aan de overzijde is.

Overzomeren, o. w., ik overzomerde, heb overzomerd. Des zomers overblijven: wij zullen te Aken overzomeren. Dit woord is zoo veel niet in gebruik, als *overwinteren*. Men vindt beide echter in de BIJBELVERT.: ende de roofvogelen zullen op haer oversomeren, ende alle dieren der aerde sullen daer op overwinteren.

Overzulks, bijw., daarom, om die reden: een groot gedeelte zijner soldaten gedroeg zich lafhartig, en overzulks verloor hij den slag. Overzulcks hebbe menighmael ghetwijfelt. GESCHIED.

P.

P, de vijftiende letter van het nederduitsch *ABE*, en de elfde medeklinker, behoorende tot de lipletters.

Paal, m., meerv. paaijen. Een oude man. Waarschijnlijk van *pa*, voor *papa*.

Paal, v., meerv. paaijen. Een termijn van betaling. Van het fr. *païe*, eng. *pay*, ital. *paga*.
Paaijen, b. w., ik paaide, heb gepaaid. Eigenlijk betalen. Van hier tevreden stellen: iemand

met beloften paaijen. Van het fr. *païjer*; van waar het nog geheel fr. *pajement*.

Paal, m., meerv. palen. Een lang en dun stuk hout, of steen. Bijzonder een grensmaal. Binnen onze palen, binnen de grenzen; samenst.: landpaal; waarvan het o. w. *palen*, ergens aan grenzen. Fig.: iemand paal en perk stellen. De palen te buiten gaan, de wetten der welvoegelijkheid overtreden. Een paal boven water, iets dat zeker is. Samenstell.: paalwerk, paalgeld, paalmeester, paalmosselen, paalsteen, enz. — paalvast, zoo vast als een paal. Voorts dwarspaal enz.

Paal stamt zekerlijk af van het lat. *palus*, van waar ook het fr. *pal*, hoogd. *Pfahl*.

Paap, m., meerv. papen. Eigenlijk *Vader*, in het gr. *παπας*, een priester; in de latijnsche kerk *papa*, het opperhoofd dier kerk. Samenstell.: dorpspaap, mispaap, enz. Samenstell.: papenbloem, papenkruid, papenkullekens, papenschoen, enz., tot het plantenrijk behoorende. Oneig., een Roomschezinde over het algemeen, zoo leek, als priester. Van hier paperij, paapsch, papist; ook paapje, zeker vogeltje.

Paar, o., meerv. paren. Twee bijeenpassende dingen van eene soort: een paar gezonde oogen. Een paar schoenen. Paar aan paar, of paar en paar: nu rustigh paar en paar eens omgedronken. VOND. Zes paar kousen. Bijzonderlijk bevat men man en vrouw onder den naam van *een paar*: Op den voorgang der geslachten volgt dit paar der oud'reu spoor. VOND. Paar of onpaar? Even of oneven. Van hier het bedr. w. *paren*. Hoogd. *Paar*, fr. *paire*, ital. *paro*, van het lat. *par*.

Paard, o., meerv. paarden. Een der voor-naamste tamme viervoetige dieren, dat door den mensch tot menigerlei diensten wordt gebruikt; ook *ros*. Zoo sterk, als een paard. Andere spreekw., van dit dier ontleend, zijn: paarden, die de haver verdienen, krijgen ze niet. — Ik vrees, dat het hinkende paard achteraan zal komen. Zie *hinken*. Iemand op het paard, of te paard helpen, voort-helpen. Iemand over het paard tillen, hem te veel dienst doen. Men moet geene gegevene paarden in den bek zien. De paarden achter den wagen spannen. Op zijn paardje, zeer driftig zijn. Samenstell.: huurpaard, koetspaard, postpaard, enz. — paardenberijder, paardenboon, paardendeck, paardendief, paardendrek, paardenhandel, paardenkam, paardenklaauw, paardenkooper, paardenmarkt, paardenmeester, paardrijder, paardensmid, paardenstal, paardenstaart, paardentuischer, paardenvolk, enz. Van hier het o. w. *paarden*, schepen met paarden voorttrekken.

Paard, en het hoogd. *Pferd*, zijn zekerlijk even zeer van het lat. *veredus* afkomstig, als het fr. *cheval*, en het ital. *cavallo*, van het lat. *caballus*, of als het zweed. *hoppa*, en het vriesche *hoppe*, van het gr. *ἵππος*, in verband met ons *hippen*, *huppelen*, *huppelen*, *huppelen*.

Paardmensch, o., meerv. paardmensen, het zelfde, als *menschpaard*, en *paardman*. Een verdricht wezen van den ouden tijd; waarschijnlijk oorspronkelijk uit de verbeelding van menschen, die, toen zij het eerste *iemand* te paard zagen rijden, hem en zijn paard voor een enkel wezen hielden, dat half mensch en half paard was.

Paars, bijv. n. Bruinrood, violetkleurig, en purperachtig.

Paauw, m., meerv. paauwen. Een bekende vogel. Het past den paau uit trots den staert om

hoogh te steeken. VOND. Vrouwel. *paauwin*. Samenstell.: paauwenei, paauwenhok, paauwenstaart, paauwenveren, paauwenvoeten, enz.

Lat. *pavo*, ital. *pavone*, sp. *pavon*, fr. *paon*, hoogd. *Pfau*; welk alles van het geschreeuw dezes vogels schijnt ontleend te zijn.

Pacht, v., meerv. pachten. Eigenlijk, even het zelfde, als het lat. *pacctum*, of *verdrag*. In het gebruik bijzonderlijk een verdrag, waardoor men het genot van de opbrengst van deze of gene zaak, tegen de uitkeering van zekere geldsom, verkrijgt. Oneigenlijk, de geldsom, die moet worden uitgekeerd. Samenstell.: erfpacht, wijnpacht, enz. — pachtgeld, pachthoeve, pachtuur, pachtspel, enz. Van het bedr. werkw. *pachten*, in pacht nemen, waarvan *pachter*.

Pad, o., meerv. paden. Een weg, een voetpad: op het regte, of verkeerde pad zijn; ook fig., voor een dengdzaam, of slecht leven leiden. Hoogd. *Pfad*, gr. *πατος*, dat volgens REITZ, het grondwoord van *pad*, en het eng. *paths*, het maleisch *padeij*, russ. *put* en neders. *pad* is. Samenstell.: binnenpad, dwarspad, enz.

Pad, padde, v., meerv. padden. Een bekend viervoetig dier: de padde leit in haren kuil gekropen. VOND. Het schijnt af te stammen van het ital. *botta*, en maakt het laatste deel uit van *schildpad*. Samenstell.: paddesteen, paddestoel, enz.

Pagadet, v., meerv. pagadetten. Zeker slag van duiven.

Pagle, m., meerv. pagies. Van het fr. *page*. Een jongeling, behoorende tot den hofstaat van Vorsten. Ital. *paggio*. Het middeleeuw. *pagius* beteekent elken oppasser of bediende.

Pais, m., meerv. paizen. Een verouderd woord voor *vrede*: om den pais te steuren. VOND. Van het fr. *paix*, eng. *peace*, ital. *pace*, sp. *paz*, lat. *pax*.

Pak, o., meerv. pakken. Een hoop van onderscheidene zamengevoegde dingen: een pak brieven, boeken, enz. Fig., een drukkende last: ik zal u van dit pak ontlasten. VOND. Ook een stel van bijeenvoegende kleederen: een nieuw pak. Pak en zak, alle roerende goederen. Van hier het spreekw.: met pak en zak vertrekken. Samenstell.: pakdoek, pakdrager, pakgaren, pakhuis, pakkas, pakkelder, pakkist, pakkleed, paklinen, pakmand, paknaald, pakpapier, pakschuit, paktouw, pakwagen, pakzolder. Van *pakken*, voor inpakken, ook grijpen, vatten, waarvan *oppakken* enz. Ook *pakker*, *pakket*, fr. *paquet*, ital. *pacchetta*.

Hoogd. en eng. *pack*, ital. *pacco*, middeleeuw. *paccus*, zekerlijk verwant aan het lat. werkw. *paço*, en gr. *παγω*, *παγγωω*.

Pakkaadje, v., meerv. pakkaadjes. Eene hoeveelheid van gepakte goederen: onder de bemarking der pakkaadje. Hoort.

Pal, m., meerv. pallen. Een werktuig ter zijde van eene spil of een rad, waardoor dezelve belet worden terug te draaijen: de pal van een rad in een nurwerk. Van hier *pal staan*, en *pal zetten*. Fig.: iemand pal zetten, hem zoo in het naauw brengen, dat hij zich niet bewegen kan. Ergens te pal komen, moeite en zwaarigheid ontmoeten. Waarschijnlijke verwant aan *paal*.

Palei, (paleije) v., meerv. paleijen. Van het fr. *poulie*, eng. *pulley*. Eene katrol; en bijzonderlijk een werktuig, om menschen te pijnigen: die deirne gehecht aan de palei. Hoort.

Paleis, o., meerv. paleizen. Een groot en prachtig huis. Van het fr. *palais*, dat even als het ital. *palazzo*, *palatio*, sp. *palacio*, eng. *palace*, van het lat. *palatium* voortkomt.

Paalen, zie *paal*.

Palet, o., meerv. paletten. Een bekend schilders gereedschap. Even als het fr. *palette*, van *paletum*, dat in het lat. der middeleeuw. eene ronde schijf aanduidde. Ook een werktuig om te kaatsen, waarvan het o. w. *paletten*.

Paling, m., meerv. palingen. Zekere visch. Zamenst.: palingscheer, zie *aalspeer*.

Palissade, v., meerv. palissaden. Een schanspaal: de Romein draagt de palissade. VOND. Het fr. *palissade*, ital. *palisade*.

Pallas, m., meerv. pallassen. Een ruiters zijdgeweer.

Palm, v., meerv. palmen. Het vlakke van eens menschen hand, anders ook *handpalm* genoemd. Voorts zekere maat. Hoogd. *Palme*, ital. *palmo*, fr. *paume*, eng. *palm*. Van het lat. *palma*. Van hier het bedr. werkw. *inpalmen*.

Palm, m., meerv. palmen. Voor palmboom, ook palmtak, en het loof van den palmboom. Dat is palm in het vuur, spreekw., dat baat niet. Zamenstell.: palmboom, palmhout, palmtak, palmwijn, zekere drank; palmzondag, de zondag voor paschen, enz.

Palmotten, zie *planmotten*.

Paltrok, bij HALMA *paltrok*, m, meerv. paltrokken. Een lange, wijde rok. Ook een bijzonder maaksel van windzaagmolens, die van onderen zeer breed zijn.

Fr. *palletoc*, ital. *palletocco*.

Palts, m. Zeker land in Duitschland. Zamenst.: Opper-Nederpalts. — Paltsgraaf, Paltsgravin. Van hier het bijvoegel. paltsisch.

Pampernoelje, v., meerv. pampernoeljes. Duivelsbrood, paddestoel.

Pan, v., meerv. pannen. Bij KIL., en in het engels. en neders. *panne*, zweed. *panna*. Dit woord beteekent oorspronkelijk een ding, dat van eene ondiepe holligheid voorzien is. Dus heet het ijzer of koper, waarin de tap van eene overeind staande spil nederkomt, in molens, uurwerken, enz., de *pan*, en bepaalder de *tappan*: Al schokte zelf de hemelspil uit haar metalen pannen. VOND. De holligheid van het slot eens gewoens, waarin men het kruid doet, dat door den vuursteen moet worden aangestoken: kruid op de pan — open de pan! enz. Voorts de hersenschaal of *hersenpan*. En trapt Gods vijanden de pan in dertighmael. VOND. De holle tegels, waarmede men de huizen dekt, worden ook *pannen* genoemd. Eindelijk, bevat de naam van *pannen* velerlei holle vaten van koper, ijzer, blik, potaarde, enz., waarvan men zich in fabrieken en keukens bedient. Zamenstell.: bakpan, bedpan, anders bedwarmer; panaal, panboor, panharing, pannekoek, pannenbakker, pannenbakkerij, panvisch, panvlies, het vlies der hersenpan, enz. Figuurlijk wordt *pan* gebezigd in de spreekw.: in de pan hakken, in stukken houwen. De pan zal aanbranden, het zal in de war loopen. Ergens aan de pan blijven hangen, er onvoorziens en onverwacht te gast blijven.

Pand, o, meerv. panden. Oorspronkelijk een lap, een stuk stof, lat. *pannus*, of *pannum*. Voorts, het pand van een kleed, fr. *pan*. Aangezien men weleer, bij gebrek van geld, een lap of stuk stof ten onderpand gaf, verkreeg het woord ook deze

beteekenis. Ook wordt datgeen, waarop men in den lombard, voor zekeren tijd, geld ontvangt, een *pand* genoemd, van hier: een pand lossen. In gevolge hiervan zegt men: ik stel mij zelve, mijne eer, hiervoor te pande. Ook worden kinderen *panden der huwelijksliefde* genoemd, omdat zij de voortdoring van die liefde verzekeren. Overigens, heet dikwijls alles *pand*, waarvan men zich ten onderpande zou kunnen bedienen, met een woord, al wat men bezit: dat huis is een kostelijk pand. In zeker bekend spel bezigt men de uitdrukking *pand verbeuren*. Eindelijk, was *pand* vroeger nog bijzonderlijk een huis, waar de schrijnwerkers enz. hunne vervaardigde werkstukken bijeenbragten, om verkocht te worden: noch zijn er in het zelve pandt te koop. HOORT. Zamenstell.: achterpand, onderpand, voorpand, pandlieden, gijzelaars; pand-verkooopers, enz.

Panden, b. w., ik pandde, heb gepand. Iemand geregtekelijk noodzaken tot afgifte van eenig goed, om daaruit hetgene hij verschuldigd is te vinden. Van hier *pander*, panding. Zamenstell.: lospanden. *Pandare* is in het middeleeuw., iemand in zekerheid nemen.

Paneel, o., meerv. panceelen. Een houten beschot, of planken bekleedsel: het paneel van eene deur — van eene koets. Het paneel, of achterstuk van eenen spiegel. Ook malen de schilders hunne tafereelen op *paneel*, het tegengestelde van *doek*. Fr. *panneau*, eng. *panel*.

Panter, m., meerv. panter. Zeker viervoetig dier. Van het gr. *πανθηρ*, waarin *θηρ* evenveel is als *een dier*, zoodat *panterdier* eene overtolligheid is. Zamenstell.: panterhuid, panterjagt, pantervel, enz.

Pantoffel, v., meerv. pantoffels. Eigenlijk, eene muil zonder achterleder. BUDEUS leidde dit woord, volgens KIL., af van *παντοφελος*, omdat de zool van vele pantoffels uit *φελος*, *kurk*, of zoogenoemd *pantoffelhout*, bestond.

Pantser, o., meerv. pantsers. Eene vaste gemeenlijk metalen bekleding van het lijf. Anders ook *pantsier*: drijft speeren door 't pantsier in 't lijf. VOND. Oul. ook *panser*: helmen ende pantsers. BIBEL, 1477.

Hoogd. *Panzer*, zweed. *pantsar*, ital. *panciera*, middeleeuw. lat. *panseria*. Het schijnt van slavonischen oorsprong

Pap, v., meerv. pappen. Een dunne brij, van een verschillend zamenstel; en tot verschillende einden vervaardigd. Als u de pap geboden wordt, moet gij gapen, spreekw., gij moet van de gelegenheid gebruik maken. Van hier het b. w. *pappen*, pappig, papachtig. Zamenstell.: beschuitpap, bloempap, enz. Papbaard, papeter, papketel, papkom, paplepel, pappot; ook een kind, dat met enkele pap wordt opgekweekt.

Eng. *pap*, hoogd. *Pappe*, ital. *pappa*, lat. *pappa*, waarschijnlijk dus genoemd naar den klank van *ba*, *bab*, *pap*, dat een der eerste geluiden is, welke de kinderen geven, om hun verlangen naar iets te uiten.

Papegaal, m., meerv. papegaaijen. Een uitlandsche woudvogel, die al wat hij hoort, ligtelijk leert naspreken. Kinderen klappen, als papegaaijen. Overdragt., iemand, die veel napaat: hij is een regte papegaai. Ook een houten vogel: den papegaai schieten. Zamenst.: papegaaisbek, overdragt. zekere tulp, — papegaaiskooi, papegaaisneus, enz.

Hoogd. *Papagei*, eng. *popingey*, fr. *papegai*, portug. en sp. *papajajo*, ital. *papagallo*, middeleeuw. lat. *papagallus*, arab. *babagha*, van waar al de opgenoemde Europeesche benamingen afstammen.

Papier, o., meerv. papieren. Een dun, vlak blad, om op te schrijven, en tot andere diensten geschikt: een boek papier. Op papier schrijven; in papier wikkelen. Graauw papier, wit papier; overdr., van menschen, die nog van zekere indrukken ontbloot zijn: hij is nog wit papier. Van hier het onverb. b. n. *papieren*, dat uit papier vervaardigd is: een papieren luchthol. Papieren geld, ook enkel *papier* genoemd. Schrijvers noemen hunne werken wel eens *hunne papieren kinderen*. Op papier gestelde verklaringen, getuigschriften, enz., worden ook *papieren* genoemd: zijn uwe papieren in orde? Een papier (wissel, assignatie) op Amsterdam enz. Zamenstell.: papierhandel, papiermaker, papiermakerij, papiermolen, papierriet, papierverkooper, papierwinkel, papierworm, drukpapier, pakpapier, postpapier, schrijfpapier, vloeipapier, enz.

Hoogd. *Papier*, fr. *papier*, eng. *paper*.

Paradijs, o., meerv. paradijzen. Van het perzische *fardeus*, de benaming van de luthoven der perzische koningen. Aan die luthoven gaven de Grieken den naam van $\pi\alpha\rho\upsilon\delta\epsilon\iota\sigma\omicron\varsigma$; en hiermede bestempelden de grieksch sprekende Joden ook den luthof, waarin God, volgens den leenspreukigen aanvang van Genes., de eerste menschen zou hebben geplaatst; lat. *paradius*: God stelde ADAM in het paradijs. — MILTONS paradijs verloren. Overdragt. een aangenaam oord; bijzonderlijk, de woonplaats der gelukkigen: hij volgt haar bleeke schim naar 't zalig paradijs. VOND. Zamenstell.: paradijsappel, paradijslaurier, paradijsvogel, enz.

Pardel, m., meerv. pardels. Zeker viervoetig dier: Ende het beest, dat ick sagh, was eenen pardel gelijk. BIJBEL.V.

Parel, paarl, v., meerv. parelen, paarlen. Een bekend slag van juweelen, dat in zekere schelpvischen gevonden wordt: met deze paarle. HOOFD. Dat is eene parel aan zijne kroon, dat strekt hem tot roem en luister. Paarlen voor de zwijnen werpen, kostelijke dingen aan onwaardige voorwerpen verspillen. Voorts, is eene *parel* overdragt. een persoon van uitnemende waarde: het is eene parel van eene vrouw. Als ook eene verharding van vochten in eens menschen oogen: hij heeft eene parel op het oog. Van hier het o. w. *parelen*, kleine blaasjes als parelen opgeven: die wijn parelt. Zamenstell.: parelbank, parelboor, parelduiker, parelgruis, parelhandelaar, parelkleur, parelkroon, parelkruid, parelkust, parelmaat, paarlemoer, het onverb. bijv. n. *paarlemoeren*, van paarlemoer; parelnaald, parelmoester, parelpeer, parelshelp, parelshoer, parelspeld, parelstikker, parelstikker, parelvanger, parelvangst, parelvischer, parelvischerij, enz.

Eng. *pearl*, fr., hoogd., boh., *perle*, zweed., ital., en middeleeuw. lat. *perla*, neders. *berel*, en in een oud fragm. bij SCHILTER, *berille*.

Paren, zie *paar*.

Parijs, o. De hoofdstad van Frankrijk. Van hier parijsch: parijsche zeden. Verder het zelfstand. Parijsenaar, een inboorling, of inwoner van Parijs.

Park, zie *perk*.

Parkement, (perkement) o., meerv. parke-

menten. Eene dierenhuid, tot lederen papier bereid, en uitgevonden door een' koning van Pergamus in Klein-Azië. Lat. *pergamenum*, ital. *pergamina*, hoogd. *Pergament*, fr. *parchemin*, eng. *parchement*, sp. *pergamino*. Ook worden overeenkomsten en bewijsstukken, op parkement geschreven, *parkementen* genoemd. Van hier het onverb. bijv. n. *parkementen*, dat van parkement vervaardigd is: een parkementen band. Een parkementen handschrift. Zamenstell.: parkementbereider, parkementverkooper, parkementwinkel, hoornparkement, maagdeparkement, schapenparkement, schrijfparkement, enz.

Parkiet, m., meerv. parkieten. Zekere vogel. Verkleinw. *parkietje*.

Parlement, o., meerv. parlementen. De wetgevende magt des rijks, b. v. in Engeland. Van het middeleeuw. *parlamentum*, en dit van *parlare* spreken, fr. *parler*. Van daar beteekende het oulings gesprek, — wijders alle pleit, pleitplaats: in dat parlement. MEL. St. Fr. *parlement*, eng. *parliament*. Op enkele plaatsen in Noordholland, gaf men voorheen ook deze benaming aan eenigen uit de aanzienlijksten op de dorpen, die den burgemeester of regent waren toegevoegd, om de finantien te besturen, en deze of gene posten of ambten te begeven.

Parnas, m. Eigenlijk, een berg van Thracië, waar APOLLO en de Zanggodinnen gerekend werden te huisvesten. Overdragt. het heiligdom der dichtkunst, evenveel van welk land: Gij zegent den Hollandschen Parnas. VOND.

Part, zie *Pers*.

Part, v., meerv. parten. Bij KIL. *partte*, *pratte*. Van *prat*. Een listige trek: wen zij ons de part speelde. HOOFD. In de beteekenis van deel, aandeel, is dit woord onz., b. v.: hij heeft geen part aan die zaak.

Partij, v., meerv. partijen. Menschen, door verschillende begrippen, of gezindheden, verdeeld: de partij van LUTHER, de partij van CALVIJN. Ook hetzelfde als *tegenpartij*: ik zal uwe partij zijn. Een onbepaald getal: door eene partij dieven vervolgd worden. Eene partij hoenderen; eene partij suiker; een partijje kaneel. Overigens zijn de onderscheidene beelden en figuren van eene teekening, of schilderij, *partijen*; en is *partij* een kunstterm in de muziek: de eerste, de tweede partij. In onderscheidene spelen bezigt men hetzelfde woord: eene partij op het biljard enz., partij maken enz. Van hier danspartij, schaakpartij, strooppartij; ook blootelijk *partij*, waarvan partijganger, voor vrijbouter. Eindelijk zegt men ook: eene goede partij doen, een voordelig huwelijk aangaan. Van hier partijdig enz., partijgeest, partijschap. Zamenstell.: braspartij, drinkpartij, oesterpartij, speelpartij, vischpartij, enz.

Parulk, zie *pruk*.

Pas, m., meerv. passen. Van het lat. *passus*, even als het ital. *passo*, hoogd. *Pasz*, fr. *pas*, eng. *pace*. Eigenlijk een tred: eenen valschen pas doen, en fig. eenen mislag begaan. Bijzonderlijk, de bewegingen, met de voeten, in het dansen; als ook de stappen van een paard. Voorts de weg, of doortogt: gelukkig had hij den pas van Italië doorgeworstd. Prins MAURITZ voegt den pas. VOND. Overigens een vrijgelebrief: een valsche pas; misschien eene verkorting van *paspoort*. Zamenstell.: paskaart enz.

Pas, o. Deszelfs oorspronkelijke beteekenis

laat zich niet wel bepalen. Men bezigt het in de spreekwijzen: iets van pas maken, te pas brengen, of komen; wel, of kwalijk, te pas zijn, wel of kwalijk varen. Voorts is *op dit pas* genoegezaam evenveel, als, in dit tijdsgewricht, bij deze gelegenheid, voor een bijwoord: hij is pas, zoo even, aangekomen, enz.

Pascha, paschen, o. Eigenlijk, een Joodsch feest, bij de verlossing van het hebreeuwsche volk uit Egypte. Bij overdragt een feest der Christenheid, tot gedachtenis der opstanding van JEZUS. Zamenstell.: paaschbloem, paaschbrood, paaschdag, paascheieren, paaschfeest, paaschlam, paaschtijl, paaschweek, enz.

Paschen, zie *pascha*.

Paskwil, o., meerv. paskwillen. Eene smaadrede, steeds nameloos, en dikwijls met enkelen laster bestaande. Hoogd. *Pasquill*, eng. *pasquil*, eu fr. *pasquin*, van het ital. *pasquino*, dat somwijlen dezelfde beteekenis heeft als *pasquinata*; ofschoon het anders eigenlijk zeker verminkt beeld aanduidt, waaraan men te Rome zulke smaadredenen pleegt aan te plakken. Zamenstell.: paskwil-maker, paskwilschrijver, enz.

Paslood, o., meerv. paslooden. Een bekend werktuig van timmerlieden en metselaars.

Paspoort, o., meerv. paspoorten. In den grond niets anders, dan het fr. *passport*, dat zoo veel zeggen wil, als een vrijgeleidebrief, om door de poort te *geraken*. Ontslagbrief voor krijgslieden; van waar: iemand zijn paspoort geven, hem wegzenden.

Passaat, passaatwind, m., meerv. passaten, passaatwinden. Die wind, welke, eenen gruuimen tijl, uit denzelfden hoek waait.

Passement, o., meerv. passementen. Een boordsel, met min of meer kunst en verscheidenheid uit gouddraad, zilverdraad, of zijde, vervaardigd. Van het fr. *passement*. Zamenstell.: passamentmaker, passamentwerker, passamentwinkel, enz.

Passen, b. en o. w. ik paste, heb gepast. Van pas maken, zoo schikken, als het behoort: pas uw geld, Voorts beproeven, of iets wel van pas is: een paar schoenen passen, Onz., van pas zijn: dat kleed past u heel wel. Voorts wel staan, betamen: die kleeding past haar niet. Naauwkeurig acht geven: op iets passen. Eindelijk, in het kaartspel, niet vragen: ik pas; er is rond gepast, schut de kaarten door.

Deze laatste beteekenis is in het fr. *passer*, en in het ital. *passare*. De overige beteekenissen van *passen* vindt men in het zweed. *passa*, en stammen ongetwijfeld af van het onzijdige *pas*. Van hier *passer*, een bekend werktuig, om iets af te meten, en juist van pas te maken.

Passiebloem, v., meerv. passiebloemen. Een plantgewas, in welks bloesem men al de werktuigen, die bij het lijden van JEZUS gebezigd werden, afgeschetst meent te vinden.

Pastei, v., meerv. pasteijen. Een bekend gebak. Zamenstell.: oesterpastei, patrijzenpastei, vischpastei, enz. — pasteibakker, pasteideeg, pasteikorst, enz.

Van het gr. $\pi\alpha\sigma\tau\eta$, middeleeuw. lat. en ital. *pasta*, fr. *pâte*, eng. en hoogd. *paste*, deeg, waarvan insgelijks *pastel*, verweeg.

Pastoor, m., meerv. pastoors, pastoren. Van het lat. *pastor*, een herder; in het gebruik het geestelijke opperhoofd van eene kerkgemeente; een

roomsch priester; ook een gereformeerd predikant, wiens vrouw, in Vriesland, den naam van *pastoorske* voert. Van hier *pastorij*.

Patakon, m., meerv. patakons. Eene zilveren munt.

Paternoster, ond., o., meerv. paternosters. Het onze vader, onder de Roomschegezinden, dus genoemd naar de twee eerste woorden, waarmede het in hunne kerktal, het lat., aanvangt: een paternoster bidden. Voorts, de rozenkrans zelf in zijn geheel, bestaande in groote en kleine balletjes, die het getal van de opgezegde gebeden aanwijzen. Ter aanduiding hier van bezigt HOOFT het welgekozen woord *gebedesteller*. Overdr., handboeijen: iemand de paternosters aandoen.

Patrijs, m., meerv. patrijzen. Een wilde vogel van het geslacht der hoenders, anders *veldhoen* genoemd. Zamenstell.: patrijshond, patrijsjagt, enz. Het stamwoord van *patrijs*, eng. *partridge*, fr. *perdreux*, ital. *pernice*, lat. *perdis*, is in het gr. $\pi\epsilon\rho\delta\iota\varsigma$, welks oorsprong onzeker is.

Patroon, m., meerv. patronen. Van het lat. *patronus*, een schutheer, beschermmer. In dien algemeenen zin wordt *patron* in het fr., eng. en hoogd., en *patroon* hier te lande, gebruikt; bijzonder noemen de Roomschegezinden dezen of genen heilige, dien zij als hunnen beschermmer beschouwen, *patroon*, vrouwel. *patrones*: GUDULA, de *patrones* van Brussel. Ook worden kooplieden door hunne bedienden met den naam van *patroon* bestempeld: mijn patroon is naar de beurs.

Patroon, v., meerv. patronen. Eene in papier gepakte lading voor ons schietgeweer. Zonder kogels, noemt men ze *losse*, en anders *scherpe*, *patronen*. Zamenstell.: patroontas.

Patroon, o., meerv. patronen. Een model voor kleermakers, naaisters, kantwerksters, enz. Overdragt., evenveel welk voorschrift, of voorbeeld.

ADEL. brengt het tot het oude *patten*, *batten*, fr. *battre*, slaan, omdat er meermalen een model in papier geslagen wordt.

Paus, m., meerv. pausen. De naam van het opperhoofd der Roomsche Kerk, van *papa*, of *paspa*, gr. $\pi\alpha\pi\alpha\varsigma$, bij ons *paap*, verbasterd in *paus*. Overdr. een heerschzuchtige geestelijke. Van hier *pausdom*, *pausgezind*, *pauselijk*, *pausschap*.

Paveljoen, o., meerv. paveljoenen. Van het fr. *pavillon*. Een zomerhuisje in den vorm van eene tent; verder een veldleger; ook een verdek achter op een jacht, of ander vaartuig. Overdragt., zingt ANTON. van: een paveljoen van elzen.

Pedaal, o., meerv. pedalen. Van het lat. *pes*, *pedis*. Voetklaauwier, van eenen orgel.

Pedel, m., meerv. pedellen. Een bode, of roededragger, bij de vierschaar eener hoogeschool. Middeleeuw. lat. *bedellus*, *pedellus*; van het lat. *pes*, *pedis*.

Pedestal, o., meerv. pedestalallen. Een voetstuk van eene zuil, van een standbeeld, enz. In het eng. ook *pedestal*, fr. *pedestal*, ital. *pedestallo*.

Peel, v., meerv. pelen. Breede haarband.

Peel, v., meerv. pelen. Moerassig en veenachtig land. Van hier *peelland*, *peellander*, *peellandsch*, enz.

Peen, v., meerv. penen. Zekere welbekende eetbare wortel: en daeghden al 't gediert ten hove op groote peen. VOND. Zamenstell.: peenbed, peenzaad, enz.

Peer, v., meerv. poren. Van het lat. *pyrus*. Zekere boomvrucht : ent de peer! VOND. Zamenstell. : baronpeer, kwepeer, suikerpeer, s'ooftpeer, tafelpeer, enz. — Muilpeer, anders *oorvijs*. — Van peer komt peerzoot, perenbloesem, perenboom, — *perenboomen*, onverbuigb. bijv. n : perenboomen hout, perendrank, enz. KIL. heeft *peereler* voor perenboom, bij POOT *peerelaar*.

Pees, v., meerv. pezen. Het grofste slag van zenuwen aan de lichamen van menschen en beesten, dienende om de ledematen te bewegen. Van hier de spreekw. : aan de pees moeten, aan den arbeid. Voorts, het snoer van eenen hoog : eer gij de pees laat glijpen. HOOFD. En het teellid van eenen stier, thans gemeenlijk *bullepees*. Van hier *pezerik*, de schaft van eenen hamel.

Peet, m. en v., meerv. peten. Doophefter, doophefter, van een kind. In Noordholland is *peet* vrij algemeen eene moei, of vaders en moeders zuster. Intusschen is het eene verkorting van *peter*, naar het lat. *pater*; gelijk *meter* van *mater*. Zamenstell. : peetoom, petekind, petemoel, petegift, enz. — *Peellap* noemt men iemand, die een kind, in naam van eenen eigelijken peet, ten doop aanbiedt.

Pegel, m., meerv. pegels. Een merk, boven in eene kan, om de maat aan te wijzen. Van hier het bedr. werkw. *pegelen*, de kannen van derzelve merk voorzien, ook uit eene kan drinken, bij KIL. *peintelen*. *Pegeler*, bij KIL., een ijker, en *pegelstok*, een maatstaf, voor ijkers enz.

Peil, o., meerv. peilen. Zamengetrokken uit *pegel*. Een merk, ter bepaling van de hoogte, op welke het water op deze of gene plaats dient te blijven; het water is op zijn peil. Twee duimen boven peil. Bier op zijn peil brouwen, het tot op eene bepaalde hoogte laten verkoken. Overdragt, evenveel welke maat : die boven 't peil van hun vermogen stijgen. VOND. Zamenstell. : peilketting, peilkompass, peillood, peilstok, enz. Van *peilen*.

Peinzen, o. w., ik peinsde, heb gepeinsd. Met diepdenkende overwegingen bezig zijn. Dus verschilt ons *peinzen* van het vlaamsche *peizen*, dat, even als het fr. *penser*, ital. *pensare*, in eenen algemeeneren zin voor denken genomen wordt. Ons *peinzen* is evenveel als in het fr. *être pensif*. Het lat. stamwoord *pensare* beteekent wegen. Van hier *peinzend*, bij HOOFD *peinzerig* — *gepeins*, enz.

Pels, zie *pais*.

Peisteren, zie *pleisteren*.

Pek, pik, o. Eene gezuiverde en tot zekeren trap van vastigheid gekookte bars van boomen, die den naam van *pekboomen* dragen. Die pek hanteert, bezoezelt zich, een oud spreekwoord, dat reeds bij JEZUS SIRACH voorkomt, om aan te duiden, hoe ligt men door eenen kwaden omgang bedorven wordt. Van hier pekachtig, het bedr. werkw. *pekken*, en de zamenstell. : pekboom, pekbroek, matroos; pekdonker, pekdraad, pekkrans, peklap, pekpleister, pektion, pekwart, enz.

Eng. *pitch*, in de taal van Wallis *pijy*, hoogd. *Pech*, fr. *poix*, ital. *peccia*, sp. *pez*, lat. *pix*, gr. $\pi\iota\tau\tau\omega$, $\pi\iota\tau\tau\alpha$.

Pekel, v. Van het gr. $\pi\eta\gamma\omega\varsigma$, zout. Een zoutachtig vocht, waarin menigerlei spijs voor bederf bewaard wordt : zoo zout als pek. Iemand in de pekelen laten steken, is een spreekwoord, ook door HOOFD gebezigd, en waarschijnlijk ontleend

van vleesch, dat niet tijdig genoeg uit de pekelen wordt gehaald. Overdragt., de zee, in den dichtsterlijken stijl; doch onzijd. : het schuimend pekelen klieven. ANTON. Van hier pekelachtig, en het werkw. *pekelen*, bedr., in de pekelen zetten, of onzijd., pekelen van zich geven Zamenstell. : pekelharing, pekelhoor, pekelnat, pekelschuim, pekelspek, pekelveld, eene dichtsterlijke benaming van de zee; pekelvleesch, pekelderke, verouderde zonde, enz.

Pekelen, zie *pekelen*.

Pekken, zie *pek*.

Pel, pello, v., meerv. pellen. Eigenlijk, allerlei deksel; en van hier de dop van erwten, boonen, eijeren, enz.; van waar het bedr. werkw. *pellen*, doppen: boonen pellen. Overigens wordt *pelle*, bij KIL. vertaald door *barekleed*, een rouwklaken, waarmede baar en kist bij eene lijkstaatsie overdekt worden. HOOFD bezigt het voor *pels*. Zamenstell. : pelerwten, pellenwever, pelmolen, enz.

Eng. *peel*, fr. *peau*, ital. *pelle*, lat. *pellis*.

Pelgrim, m., meerv. pelgrims. Een bedevaartganger, zoo als velen naar Mekka en naar Rome trekken. Van hier pelgrimaadje, en de zamenstell. : pelgrimsgewaad, pelgrimshoed, pelgrimsmantel, pelgrimstaf, pelgrimstas, pelgrimsflesch, enz.

Hoogd. *Pilger*, zweed. *pelgrim*, eng. *pilgrim*, fr. *pelerin*, ital. *pellegrino*, sp. *peregrino*, allen verbasteringen van het lat. *peregrinus*, een vreemde.

Pelgrimaadje, v., zie *pelgrim*.

Pellen, zie *pel*.

Pelikaan, m., meerv. pellikanen. Een groot slag van watervogels, dat anders *kropganzen* heet, omdat het voorzien is van eenen grooten krop, waarin het eenen voorraad van voedsel opzammelt, welken het daaruit wederom te voorschijn brengen kan, om zijne jongen, als er niets anders voor dezelve te vinden is, in het leven te houden. Van hier eene dichtsterlijke versiering, volgens welke het bij HOOFD is: een pelikaan, zoogende zijn jongen met zijn eigen bloet; en bij VOND. :

De pelikaan uit liefde om hoog zijn boezem wondt, Om met zijn hartebloet zijn eigen vleesch te laven. Voorts geeft men den naam van *pelikaan* nog aan een werktuig, om tanden te trekken, en noemen de scheidkundigen aldus een vat met twee ooren, hetwelk zij bezigen.

Pelikaan, anders *pelikaan*, hoogd. *Pelikan*, eng. en fr. *pelican*, ital. *pelicano*, lat. *pelecanus*, stamt af van het gr. $\pi\epsilon\lambda\epsilon\kappa\alpha\nu\varsigma$, en $\pi\epsilon\lambda\epsilon\kappa\alpha\nu\varsigma$, welks oorsprong ons onbekend is.

Pels, m., meerv. pelzen. Een eng en kort, of wijd en lang, mangewaad, dat met zoogenoemd bont gevoerd is: zich in zijnen pels bakeren. Een vrouwemantel, die insgelijks met bont bekleed is, noemt men, onderscheidshalve, eene *pellies*, naar het fr. *pelisse*, ital. *pelliccia*. Aan den Zaankant geeft men ook den naam van *pels* aan een' vrouwenonderrok; gelijk mede aan het gewaad van jonge kinderen van beiderlei kunne: de jongen gaat uit den pels in de broek, uit de vrouwen- in de manskleeren. Iemand den pels uitkloppen, spreekwoord, hem aflossen. Zoo ook: iemand eene luis in den pels zetten, in de ruwe volkstaal, hem tot opnemng van een lastig mensch of tot aanvaarding van eene netelige zaak, bewegen, of hem eenen grievenden argwaan inboezemen. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *pelzen*, van vellen: De Here God maecte ADAM ende sijn wijf pelsen rocken, (d. i. rokken van vellen). BIJ-

BEL, 1477. Van *pels* komt pelzer, hontwerker, en de zamenstell. pelsmaker, bij **KIL.** pelsrok, enz.

Pels, hoogd. *Pelz*, fr. *pelisson*, ital. *pelliccione*, middeleeuw. lat. *pellium*, stammen ongetwijfeld af van het lat. *pellis*, een vel.

Pelteryj, v., meerv. pelterijen. Een bastaardwoord, waarmede men het fr. *pêlèterie* uitdrukt, en zoo genoemd bont aanduidt; afstammende, tegelijk met het neders. *pel*, van een aloud woord, dat tot allerlei deksel betrekkelijk was.

Peluw, zie *peuluo*.

Pen, v., meerv. pennen. Van het lat. *penna*. In het algemeen, een puntig ding, als: houten pen, ijzeren pen, enz. Bijzonderlijk eene vederschiacht, toebereid om daarmede te schrijven: eene pen vernaken. Eene wel versnedene pen, overdragt, een fraaije stijl en schrijftraant. Het is in de pen, het staat te geschieden, spreekwoord. Van *pen* komt het onz. werkw. *pennen*, zamenstell. *inpennen*, *toepennen*, enz., en het bastaardw. *pennist* (*penner*). Voor *pen* zegt men elders *pin*. Zamenstell.: pennenbereider, pennenkoker, pennekunst, pennenkooper, pennelikker, pennemes, pennenverkooper, pennenwinkel, enz.; ganzenpen, kantoorpen, lasterpen, roerpen, schrijfpen, slagpen, trekpen, enz.

Penning, m., meerv. penningen. Een gemunt stuk goud, zilver, of koper: de koning deed gouden en zilveren penningen slaan. De tiende penning, het tiende stuk gelds van evenveel welken aard. Afbeddende den honderdsten penning. **HOORT.** Dezelfde algemeene betekenis grijpt plaats in: biechtpenning, braspenning. Zie dit woord. Drukpenning, eerpennning, gedenkpenning, gildpenning, godspenning, huurpenning, kooppenningen, legpenning, noodpenning, offerpenning, reispenning, steekpenning, enz. Weleer plagt *penning* bijzonder gebezigt te worden voor eenen halven duit, of een zestiende gedeelte van eenen stuiver. Van hier: geenen penning in de wereld hebben, voor volstrektelijk niets bezitten. Zamenstell.: penningbloem, penningkunde, penningmeester, penningmeesterschap, penningswaarde, enz.

Penning, hoogd. *Pfennig*, bij **OTFRID.** *pending*, zweed. *penning*, angels. *pening*, eng. *penny*, stamt allerwaarschijnlijkst af van het oude *pen*, eens menschen hoofd; want op de eerste muntstukken was het hoofd van den eenen of anderen Romeinschen Keizer afgebeeld, even als op den penning, bij wiens bezigting Jezus zeide: geeft den Keizer, dat des Keizers is. En naar die beeldnissen noemt men in Zwitserland penningen *angster*, dat is, aangezigten.

Pens, v., meerv. pensen. Een bekend gedeelte der ingewanden van menigerlei dieren. Van hier ossenpens, schapenpens, rolpens. Overdragt., voor den buik van een beest, of mensch, is het mannelijk: Die hem zoo levendig heeft in den pens getroffen. **DE DECK.**

Pens, fr. *panse*, ital. *pancia*, eng. *paunch*, hoogd. *Wanst*, is van eenen onzekeren oorsprong. Zamenstell.: pensverkoopster, penswif, enz.

Pensebloem, v., meerv. pensebloemen. Eene gevlamde driekleurige viool. Van het fr. *pensée*, eng. *pansy*, oudnederd. *pencebloem*, welken naam de Rederijkers van Schoonhoven aan huu gezelschap gaven.

Penseel, o., meerv. penseelen. Een bekend schilders werktuig. Overdragt., de schildertraant:

een stout, een vast penseel, enz. Zamenstell.: penseelmaker, penseelschrijver, enz.

Zweed. *pensel*, eng. *pencil*, hoogd. *Finsel*, fr. *pinceau*, lat. *peniculus*, *penicillus*, stamt af van het lat. *penis*, welks beteekenis in het hoogd. *Finsel*, met die van een penseel gepaard gaat.

Peper, v. Bekende zaadkorrels, die eenen brandend scherpen smaak hebben: zwarte peper, witte peper, spaansche peper, enz. Peper halen, naar Oostindie varen, spreekw. — Hij moet om peper uit, hij moet naar Oostindie. Van *peper* komt het bedr. werkw. *peperen*, met peper bereiden, zamenst. *inpeperen*. Overdragt., voor eenen hoogen prijs verkoopen: men heeft hem dit wel gepeperd, of heel duur verkocht. Zamenst.: peperachtig, peperboom, peperbus, peperdoos, peperduur, peperhuis, (een papier, om peper in te doen, misschien eene verkorting van papierhuis), peperkoek, peperkorrel, peperkruid, peperland, pepermolen, pepermunt, pepermoot, peperplant, peperstruik, pepervogel, peperwortel, peperzak, enz. — **Hazenpeper** enz.

Gr. *πέπερι*, lat. *piper*, fr. *poivre*, eng. *pepper*, hoogd. *Pfeffer*, is ongetwijfeld in den grond een Oostersch woord, en heet in Perzië *pipil*, of *pelpel*; terwif men in het Indostansche eenen peperkorrel *pipaer-gird* noemt.

Perk, (park) o., meerv. perken. Eigenlijk, eene met paalwerk enz., omheinde plaats, om daarin, vooral des nachts, vee op te sluiten. Voorts, eene diergaarde; ook eene afgeperkte plaats voor worstelaars, of wedloopers, enz. Eindelijk, een vak van een lusthof. Overdragt., betegeling van iemands willekeur: wie zal hem paal en perk stellen? Zamenstell.: bloemperk, hinkperk, loopperk, reuperk, strijdperk, worstelperk, enz. Van het middeleeuw. lat. *parcus*, eene ingesloten plaats.

Pers, v., meerv. persen. Een werktuig, om te persen. Zamenstell.: brievenpers, drukpers, enz. Overdragt., al wat drukt: in de pers der dienstbaarheid. **HOORT.** Ook de glans, door het persen veroorzaakt: de pers ligt nog op dat laken. Voorts, wordt *pers* voor *drukpers* genomen: dat boek is op de pers. Van het bedr. werkw. *persen*, lat. *pressare*. Zamenstell.: perspomp, persboom, persbord, persgeld, persloon, persplank, persschroef, enz.

Persoon, m., meerv. personen. Lat. *persona*, het uiterlijke voorkomen van een mensch: lang van persoon enz. Voorts, rang en stand van een mensch: den persoon aanzien. Zonder aanneming van personen. De afzonderlijke zelfstandigheid van elken mensch, hoofd voor hoofd, zoo als hij zich van anderen onderscheidt, en bijzonderlijk zoo als hij in een schouwspel op het tooneel verschijnt: den persoon van **PHILIPS** uit te beelden. **HOORT.** Overigens zijn: de eerste, tweede en derde persoon, bekende kunstwoorden in de taalkunde. Van hier personaadje: elke personaedje naar heuren staat. **VOND.** Hij speelt zijne personaadje, hij is in volle beweging; persoonlijk, persoonlijkheid, persoonschap. Zamenstell.: persoonsverbeelding enz. De zamenstellingen: *wrouwspersoon* enz. zijn onzijdig.

Personaadje, v., zie *persoon*.

Perzië, o. Van hier Perziaan, (ook Pers, Perzen) perzisch.

Perzik, (bij **KIL.** *perse*, in Zeeland *perze*) v., meerv. perziken. Eene welbekende boomvrucht: in 't genot der lekkre perzen. **HOORT.** Van hie

persico, onveranderd uit het ital. overgenomen, alwaar het eene perzik beteekent, terwijl het bij ons een afbrek van perzikpitten aanduidt. Zamenstell.: perzikblad, perzikbloemen, perzikbloesem, perzikboom, perzikkruid, perzikpit, perziksteen, enz.

Hoogd. *Pfirsche*, *Pfirsich*, eng. *peach*, fr. *pêche*, ital. *pesca*, *persico*, lat. *persicum*, namelijk *malum*, is in den oorsprong zooveel als een perzische appel.

Pest, v., meerv. pesten, bij personen gevoegd. Eene aanstekende ziekte: dat land is met de pest besmet. Iets schuwen, als de pest. Overdragt.: hij is de pest voor dat land. Van hier pestachtig, pestig. Zamenstell.: pestblaar, pestbuil, pestgezwel, pesthuis, pestlucht, pestpokken, pesttijd, enz.

Hoogd., eng. *pest*, fr., ital. *peste*, stammen af van het ital. *pestis*.

Pet, m., meerv. petten. Verkleinw. *petje*. Niet slechts een bekend lederen hoofddeksel, maar ook eene watergroef, een put. Bij KIL. *pet*, *pette*, *put*, anders ook *pit*. Voor eene kleine groef in kin of wangen wordt ook *pet*, *petje*, anders *putje*, gebezigd, zie *put*. Zamenstell.: petmolen, welke, bij de papiermolenaars aan de Zaan, het *pet*- of *putwater* ophaalt, en in de afgedamde grachten stort, om gezuiverd te worden.

Peter, zie *peet*.

Peul, v., meerv. peulen. Oorspronkelijk, evenveel welk bekleedsel; maar in het gebruik zeker welbekend plantgewas: peulen eten.

Peulw, peuluwe, ook peluw, peluwe, peul, v., meerv. peuluwen. Een langwerpige, aan eene peul gelijkend, kussen. Het eng. *cod* is peul en kussen tevens.

Peupel, o. Het gemeene volk: die 't peupel meer bederft. Houw. Zie *gepeupel*.

Pezerik, m., zie *pees*.

Pij, pijs, v., meerv. pijen. Eene grove kleedingstof, en voorts een kleed, daaruit vervaardigd: die op een graauwe pij de wintervlagen schut. DE DECK. Schut uit de pij, schut uit. VOND. In Noordholland draagt, in het algemeen, een mansrok, van allerlei zoo grovere als fijnere stof, dezen naam. Zamenstell.: pijlaken, pijrok, enz.

Pijl, m., meerv. pijlen. Zeker schietgeweer: met pijl en boog gewapend zijn. Hij wordt met eenen pijl doorschoten. HOOFD. Ik heb nog andere pijlen op mijnen koker, ik heb nog meer voor mijne zaak in te brengen. Als een pijl uit den boog, met de grootste snelheid. Overdragt.: de pijlen van ons hert, de schichtigste gebeden. HURO. Zamenstell.: pijlhout, pijlizer, pijlkoker. EN DAVID heeft ghenomen gouden pijlkokeren. BIJBEL, 1477, — pijlschoot, pijlstaart, het achter-einde van eenen pijl, als ook zeker slag van eendvogels met spitse staarten; pijlstok, het hout van eenen pijl, inzonderheid die van eenen *vuurpijl*.

Pijl is verwant aan het hoogd. *Pfeil*, neders. *piel*, zweed. *pil*, gr. *βελος*, lat. *pilum*, eene werpspies, en *bilan*, dat in de taal van Wallis eene lans aanduidt.

Pijler, zie *pilaur*.

Pijlkoker, m., zie *pijl*.

Pijn, m., meerv. pijnen. Anders een *pijnboom*. Zamenstell.: pijnappel, pijnappelklier, pijakern, pijnoot, pijntop, bij VOND., enz.

Pijn, pijn, v., meerv. pijnen. Eigenlijk, lichaamsmart. Overdragt., evenveel welke smarten der ziel: minnepijn, gewetenspijn, zielspijn, enz.

Voorts, moeite en arbeid: de pijn waardig. Van hier het oude *pijnen*, zwoegen, bij KIL. en het insgelijke verouderde *pijnder*, een beul, en het bedr. werkw. *pijnigen*, pijniger, pijniging, pijnlijk, pijnlijkheid. Zamenstell.: buikpijn, darmpijn, hoofdpijn, kiespijn, maagpijn, oorspijn, rugpijn, tandpijn, — pijnbank, pijnkamer, pijnraam, enz. *Pijnen* komt ook voor, in den zin van drukken, persen. Van hier *gepijnde* honig, in tegenstelling van *ongepijnde*, welke alleen door afdruijing vergaderd wordt, en daarom ook *maagdehonig* genoemd wordt, als niet gedrukt of geperst zijnde.

Hoogd. *Pein*, bij OTFRID, *pin*, neders., angels. *pin*, eng. *pain*, fr. *peine*, ital., sp. *pena*, is verwant aan het gr. *πονος*.

Pijnen, zie *pijn*.

Pijnigen, zie *pijn*.

Pijnlijk, zie *pijn*.

Pijp, pijspe, v., meerv. pijpen. Eigenlijk, een werktuig, waarmede men het geluid van *pijp* voortbrengen kan; een riethalm, van waar de spreekw.: hij zit in het riet, en maakt pijpjes, hij bedient zich van de voorkomende goede gelegenheid; ook: niet langer pijp, niet langer dans, als er niet meer op de pijp wordt gespeeld, houdt het dansen op; alsmede: naar iemands pijpen dansen, zich naar deszelfs wenk en wil bewegen, en handelen. Zoo ook: de pijpen stellen; en overdr., veel geraas en getier maken. Zamenstell.: orgelpijp, rietpijp, zakpijp. Voorts, evenveel welke andere buis van eene gelijke gedaante: looden pijp, houten pijp, enz. Tabakspijp, anders enkel *pijp*. Overigens, zeker langwerpige vat: zeven pijpen olie. Van *pijp* komt *pijpen*, o. w, ik peep, heb gepepen, op pijpen spelen. Maar ree ten dans te staen op al wat vrijers pijpen. VOND. Van hier pijper, ook in het krijgswezen. Zamenstell.: armpijp, blaaspijp, fonteinpijp, longpijp, luchtpijp, mergpijp, schoorsteenpijp, traanpijp, veldpijp, wijnpijp, enz. — pijpensteller, pijpkan, pijpkaneel, pijpkoraal, pijpkruid, pijpmaker, pijpmakerij, pijpriet, pijpzak, enz.

Hoogd. *Pfeife*, neders. en angels. *pipe*, zweed.

pipa, ital. *piva*, chald. en syr. אֲבוּב and אֲבוּבָה, alle klanknaboosend.

Pijpen, zie *pijp*.

Pik, zie *pek*.

Pik, m. Wrok: eenen pik op iemand hebben, van het fr. *pique*. HOOFD. zegt: maar in 't piek op de Francoysen; en bij VELIUS leest men: in pick (haat) zijn.

Pilaar, pijler, m., meerv. pilaren. Eene ronde of hoekige zuil van steen of hout. FIG., een voorstander van iets: erkent voor den pilaar der vrijheid. MOON. Zamenstell.: pilaarbijter, een huichelaar, die uit geveinsden eerbied de pilaren van eene kerk gestadig kust, of die uit bijgeloofigheid altoos in de kerk zit. Vrouwel. pilaarbijster: een baghijne, een pilaarbijster. CL. SP., — pilaarhoofd, anders *kapiteel*; pilaarvoet, enz.

Pilaar schijnt even zeer als het hoogd. *Pfeiler*, eng. *pillar*, ital. *piliere*, fr. *pilier*, sp. *pilar*, en lat. *pila*, van het gr. *πυλα* af te stammen.

Pillegift, v., meerv. pillegiften. Een geschenk van doopheffers, of doopheffsters, aan hunne petekinderen. TUINMAN neemt het voor *pelgijft*, van *pel*, voor *poel* in *kerstpel*, d. i. doopvont; derhalve zoo veel als *doopgijft*. Anderen brengen het tot *pel*, voor allerlei deksel; zoo dat *pillegijft* zoo veel zou zijn als *tuurmande*- of *luijermandegijft*.

Pink, v., meerv. pinken. Een open visschers-

scheepje: de pinken, of de pinkjes zijn al in zee. Zamenst.: pinknet. Voorts, de kleinste vinger; zijnde het woord dan mannelijk. Eindelijk, eene jonge koe, of een jonge os; zoodat het dan mannelijk en vrouwelijk beide is: daar loopen nog vijf pinken in dat afgeweide land.

Pinken, o. w., ik piunkte, heb gepinkt. Anders *pinkoogen*: laet dyn oochkens op mij pincken. CONST. DER MINN.

Pinkoogen, zie *pinken*.

Pinkster, pinksteren, o. Eigenlijk, de vijfde dag na den aanvang van paschen; en Joodsch feest, dat welcer in den hebreeuwischen staat het oogstfeest was. Overdragt., een feest der Christenheid. Zamenstell.: pinksterbloem, pinksterdag, pinksterfeest, pinksterpronk, pinksterweek, pinksterzondag, enz.

Hoogd. *Pfingst* en *Pfingsten*, neders. *pingsten*, eng. *pentecost*, fr. *pentecôte*, ital. en lat. *pentecoste*, zijn alle uit het gr. πεντηκοστή, den vijftigsten dag, gesproten.

Pippeling, v., meerv. pippelingen. Verkleinw. *pippelingje*. Bij KIL. *pipping*, *pupping*. Een bekend slag van appelen; in het eng. *pippen*. Zamenstell.: goudpippeling, wijkerpippeling.

Pips, bijv. n. en bijw., pipser, pipst. Ongevaar, ongezond. Van *pip*, v., eene ziekte der vogelen.

Piramide, v., meerv. piramiden. Een gevaarte van hout, steen, enz., van boven spits, maar van onderen breed; anders *tijnaald*.

Pistool, v., meerv. pistolen. Eene spaansche goudmunt, ter waarde van drie zilveren dukatons; in het fr. en hoogd. *pistole*, en in het eng. *pistol* genoemd, ook wel eens, in navolging van het fr. verkleinw. *pistolette*, met den naam van *pistolet* bestempeld. Eene fransche pistool, gemeenlijk, een louis d'or. Voorts, een klein schietgeweer, dat met eene hand wordt afgeschoten: na 't braken der pistool. VOND. In deze laatste betekenis wordt dit woord thans onz. gebruikt. Zamenstell.: zakpistool, — pistoolkoker, anders *holster* — pistoolschoot.

Pistool, ital. *pistola*, schijnt afkomstig van het lat. *fistula*.

Pit, v. en o, meerv. pitten. Het merg van eenen boom, of van eene boomvrucht. Zamenstell.: appelpit, perzikpit, komkommerpit, enz. Het binnenste van eene kaars, en het katoen in eene lamp: die dunne pit geeft al te weinig licht. Fig., het beste, het voornaamste van eenig ding, in welken zin het onzijd. voorkomt: noit speelziek kaeude zij het pit van wijze spreuken. VOND. Het pit van haar gedachten. VOND. Bijzonderlijk, het verstand van een mensch: daar steekt geen pit in dien man. Deze leenspreukige betekenis van *pit* zet aan *Pittig* den zin van sneedig bij.

Pitsjaren, bedr. w., ik pitsjaarde, heb gepitsjaard. Scheepsw. Door middel van zeker sein aan boord roepen. De admiraal pitsjaart, seint de scheepskapiteinen bij zich aan boord. Van hier, dat de vlag, waarvan men zich tot zulke seinen bedient, de *pitsjaarvlag* heet.

Pittig, zie *pit*.

Plaag, v., meerv. plagen. Eigenlijk, een slag, en eene daardoor toegebragte woude; welke betekenis *plaghe* bij KIL., en het fr. *plais*, met de lat. en gr. stamwoorden *plaga* en *πληγή* gemeen heeft. Wijders, ieder onheil: deze plaag hebben

zommigen gezocht af te koop. Hooft. Zamenstell.: huisplaag, landplaag. Bijzonderlijk, eene zware ziekte, als de pest, of duurte en hongersnood. Fig., iemand, die ons plaagt: hij is eene plaag voor zijn wijf. Van hier het bedr. werkw. *plagen*, plager, plaaggeest, plangduivel. De laatstgenoemde beteekenissen heeft ons *plaag* gemeen met het hoogd. *Plage*, zweed. *plaga*, ijsl. *plaaga*, pool. *plaga*, eng. *plague*, ital. *piaga*, sp. *paga*.

Plaats, v., meerv. plaatsen. Eigenlijk, een stuk gronds, zoo als er nevens of achter een huis ligt: de kinderen spelen daar buiten op de plaats. Voorts, eene stad of een dorp; ook een buitenverblijf, anders *buitenplaats*. Rotterdam is eene volkrijke plaats. Ja evenveel welke plek gronds: op welke plaatsen staan er schildwachten? Het is hier de plaats niet, om daarvan te spreken. De eerste plaats in een gezelschap, — aan eene tafel. Ook voor standplaats: hij heeft eene goede plaats gekregen; zoo ook schoutplaats, enz. Plaats grijpen enz. Zamenstell.: bergplaats, bidplaats, geboorteplaats grensplaats, legerplaats, ligplaats, loopplaats, oefenplaats, paradeplaats, pleisterplaats, rustplaats, schouwplaats, schuilplaats, slaapplaats, speelplaats, spreekplaats, staanplaats, steenplaats, strafplaats, vergaderplaats, vertoonplaats, vrijplaats, wapenplaats, wijkplaats, worstelplaats, zitplaats, enz. — Plaatsbekleeder, plaatsbewaarder, plaatsvervanger, enz. Van hier plaatselijk, het bedr. werkw. *plaatsen*, enz.

Nauw verwant aan het lat. *platea*, ons *plaat* en *plat*.

Plaatselijk, zie *plaats*.

Plaatsen, zie *plaats*.

Plagen, zie *plaag*.

Plak, v., meerv. plakken. Een bekend werktuig van ouderwetsche schoolmeesters; ook de plak of slag, daarmede op de hand gegeven: plakken uitdeelen. Van hier de spreekw.: ergens de plak op leggen, het door een meesterachtig ontzag tegenhouden, bedwingen: iemand onder de plak hebben, hem zoo willekeuriglijk beheerschen, als een schoolmeester de leerlingen.

Plakkaat, o., meerv. plakkatens. Van *plakken*, *aanplakken*. Plakschrift, angeslagen bevel: men heeft dit plakkaat g'drukt. Hooft. Zamenstell.: bloedplakkaat, — plakkaatboek, enz.

Plakken, b. w., ik plakte, heb geplakt. Iets ergens vlak op of aan vlijen, zoodat het daaraan vastkleeft: plak daar dat briefje op. Overdragt., eenig ding vlak nederwerpen: iets tegen den grond, den wand, enz., plakken. Voorts, iemand evanzen zetten: ik zal hem doen plakken. Alsmede zamen doen kleven: zakjes plakken. Eindelijk, onzijdig, lang in een gezelschap blijven: hij is een liefhebber van plakken. Van hier plakker, en de zamenstell.: leemplakker, plakkaart, plakschrift, enz.

Plammoten, b. w., ik plammoote, heb geplammoot. Bij letterverplaatsing, van het verouderde en bij KIL. voorkomende *palmmotten*, met vuile handen betasten, bezoedelen: gij moet dat schoone linnen zoo niet plammoten. OUDAAN. bezigt het in eenen goeden zin, voor kneden: ongelijke dingen tot eene gedaante plammoten. Zoo ook Hooft: Ferdinand werd verwitigd, hoe Mevrouw zelf in de keuken geweest was, te plammoten, men wist niet wat, onder de spijze.

Plan, o., meerv. plannen. Evenzer als *plein*, het hoogd. *Plan*, eng. *plan*, *plain*, fr. *plaine*, *plan*,

ital. *piano*, *planura*, oorspronkelijk van het lat. *planus*, vlak, effen; en beteekent eigenlijk eenen vlakken, platten grond. Bijzonderlijk eenen grond, waarop een of meer gebouwen moeten worden gesticht. Overdragt., eene schets, eene afbeelding van zulken grond, en de-zelfs verdeling tusschen de gebouwen, of derzelve onderscheidene vertrekken; en dus eenen zoogenoemden platten grond van een gebouw, of van eene vereeniging van gebouwen, van eene stad, van eene vesting, enz.: men vond allerlei plannen bij hem. Voorts, het ontwerp op zich zelf, al is het nog niet op papier afgeteekend; en, eindelijk, evenveel welk ontwerp: wie maakte het plan der Fransche omwenteling? Zamenstell.: planmaker enz.

Planeet, v., meerv. planeten. Eene dwaalster, of liever, een wandelend hemellichaam, dat zich in eenen bepaalden loopkring rondom de zon beweegt; hierdoor onderscheiden van de vaste sterren. Weleer beteekende *iemand's planeet* zoo veel als deszelfs noodlot. Daarom zegt VOND.: laat uwe planeet niet lezen, laat uw noodlot niet aankondigen. Zamenstell.: planeetboek, planeetkijker, planeetlezer.

Hoogd. *Planet*, eng. *planet*, fr. *planète*, ital. *planeta*, lat. *planeta*, zijn alle van het gr. *πλανήτης* afkomstig, dat eenen dwaler aanduidt.

Plant, v., meerv. planten. Boomen, struiken, kruiden, enz. behooren tot *het rijk der planten*. En dit algemeene gebruik van *plant* wordt bij menige gelegenheid gevolgd. In engere betekenissen worden alle nit de aarde voortspruitende gewassen *planten* genoemd. Zamenstell.: aardbezieplant, koolplant, saladeplant, enz. — Plantenbed, plantenrijk, planthof, enz. Ook wordt *plant*, *plante*, voor het onderste des voets genomen: aan de planten uwer voeten. BIJBELV. En hielt mitte hent sijns broeders plante. BIJBEL, 1477. Van het lat. *planta*.

Plantaadje, v., zie *planten*.

Planten, b. w., ik plantte, heb geplant. Eigenlijk, in den grond zetten: boomen planten enz. Fig.: het geslacht op den wal planten. Volk planten, waarvan nog volkplanting. Van hier planting, plantaadje, planter, plantsoen, enz.

Plantsoen, o., zie *planten*.

Plas, m., meerv. plassen. Eigenlijk, een klanknabootsend woord, dat ongetwijfeld oorspronkelijk, het geluid aanduidde, hetwelk het water maakt, als wij daar in trappen. Overdragt., evenveel welke plek waters: de landen langs den Nijl, en zijnen langen plas. VOND. Bijzonderlijk, in Holland, een poel door uitveening voortgebracht: de Nieuwkoopse plas enz. Van hier plasregen, stortregen, slagregen, hoogd. *Platzregen*, een regen, die *platz*, *plas*, klinkt, en het onz. werkw. *plasregen*; *plassen*, in het water plompen: wasschen en plassen.

Plasdanck, m., meerv. plasdanken. Van *plas*, *plais*, ontleent van het fr. *plaire*, behagen. Dus is plasdanck, een dank, waardoor men tracht te behagen: diens eenigh doelwit is den plasdanck van huer Heeren. VOND.

Plasregen, m., zie *plas*.

Plassen, zie *plas*.

Plat, bijv. n. en bijw., platter, platst. Het tegenovergestelde van *verheven*: iets plat drukken. of slaan. Het platte land, dat schaars met gebouwen bezet is. Eene platte beurs, die ledig is. Fig.: platte, lompe, uitdrukkingen. Overigens is *plat*, oulings *plats*, regtnit, zonder omwegen: iemand iets plat afslaan. En in *het plat* is, op eenen

zoogenoemden platten grond, in een plan: de Koning deelt in 't plat teekenen de slaghorden. Hoort. Eindelijk is *plat duitsch* het tegenovergestelde van hoogduitsch. Ook wordt het zelfst. gebezigd *het plat*, voor eene effene vlakke op, of aan een gebouw: ook de vlakke zijde van een zwaard. Van hier platachtig, platdijs, platteel, platheid, het bedr. werkw. *platten*, plat maken, en *platterd*, een ongeletterde. Zamenstell.: plabodemd, plabrock, platgat, plaloed, platluis, platvisch, platvoet, *platvoeten*, werkw.; *platvoetig*, enz.

Plaveijen, (bij KIL. ook *paveijen*) b. w., ik plaveide, heb geplaveid. Vloeren: de weg is geplaveid, met gebakkene of andere steenen gevloerd. Van hier plaveijing, plaveisel. Zamenstell.: plaveisteen. Eng. *to pave*, fr. *paver*, ital. *pavimentare*, afkomstig van het lat. *pavire*, vloeren, eigenlijk, eenen leemen grond plat en effen kloppen, waarvan het gr. *πάτω* het grondwoord is.

Plecht, v., meerv. plechten. Het voorste of achterste halfde van een schip, bijzonderlijk het voorverdek. Zamenstell.: plechtanker, het voorwaerste anker van een schip; het plechtanker uitwerpen; ook fig., de uiterste pogingen tot behoud in het werk stellen; — stuurplecht, enz.

Plegen, o. w., onregelm.; ik plagt, heb gepleegd. Gewoon zijn. Oul. werd het ook gebezigd voor gebeuren: dat men doorgaans ziet pleghen. Hoort.

Plegen, b. w., ik pleegde, heb gepleegd. Eigenlijk, bezorgen, in oefening brengen: de verdraagzaamheid pleghen. H. DE GR. Raad plegen. Den dienst plegen. BIJBELV. Voorts bedrijven: bedrog plegen. Van hier pleging. Zamenstell.: plegtpleging, raadpleging, regtspleging — pleegvader, voogd, enz. Poor gebruikt het woord *pleegheer*, voor een' herder.

Plegt, v., meerv. plegten. Kusting op een huis of ander goed. Bij KIL. *Pleghe*, *debitum*.

Plegtig, bijv. n. en bijw., plegtiger, plegtigst, bij KIL. ook *pligtig*. Statig, aanzienlijk: eene plegtige vergadering. Op de plegtigste wijze. Van hier plegtigheid, plegtiglijk.

Pleidooi, o., zie *pleit*.

Plein, o., meerv. pleinen. Eigenlijk, iedere vlakke; bijzonder, eene effene en vlakke plek gronds bij, of nevens een groot gebouw: de koetsen regelen zich op het plein.

Pleister, v., meerv. pleisters. Een stnk limen, of leder, met een kleverig geneesmiddel bestreken. Zamenstell.: hechtpleister, trekpleister, enz. Overdragt., al wat tot verzachting van eenig leed dienen kan: eene pleister op iets leggen. Voorts, de kalk, waarmede men eenen muur bedekt; waarvan het bedr. werkw. *pleisteren*, met kalk bestrijken. Ook voor *gips*: eene beeldtenis in pleister. Zamenstell.: pleisterkalk, pleisterwerk, enz.

Pleister, eng. *plaster*, hoogd. *Pflaster*, angels. *plaster*, zweed. *plåster*, boh. *flastr*, fr. *plâtre* en *emplâtre*, ital. en sp. *emplastro*, lat. *emplastrum* stamt af van het gr. *ἐμπλάστρον*.

Pleisteren, zie *pleister*.

Pleisteren, o. w., ik pleisterde, heb gepleisterd. Ergens stil houden, rusten. Zamenstell.: pleisterplaats enz. Oulings *peisteren*, zoo als KIL. en PLANT.; en het beteekende eigenlijk zich verscheren, eten en drinken: komt peisteren in mijn hut. HUGO.

Plett, v., meerv. pleiten. Een plat vaartuig:

pleitjen geladen mit Hamburger bier; in een oud stuk bij VAN HASS. aantek. op KIL.

Pleit, o. Een rechtsgeding; uit een verwort pleit redden. VOND. Zamenstell.: pleitbezorger, pleitgeding, pleitzaak, pleitzaal, enz. Van het onz. werkw. *pleiten*, een rechtsgeding voeren, waarvan pleiter Zamenstell.: pleithof, pleitziek, pleitzucht, enz. — *bepleiten*, enz.

Het schijnt af te stammen van een oud woord *pleijen*, kenvelen, dat bij MEL. ST. voorkomt. Van het fr. *plaidoyer* hebben wij ons bastaardw. *pleidooi*.

Plemp, plemp, v., meerv. plampen. Eene vischschuit, bij WAGENAAR. Van hier plemper, die met zulk eene schuit vischt.

Plengen, b. w., ik plengde, heb geplengd. Uitstorting van bloed, wijn, olie, of water, bij of ferplegtigheden. Voorts uitstorten, vergieten: er werd veel Christenbloed geplengd. De dichters bezigen *tranen plengen*, voor schreijen. Van hier pleinging. Zamenstell.: plengwijn.

Plenken, veroud. onz. w., bij KIL. *plencken*, *vagari*, *errare*, omdolen. Die vast plenken liep. HOOFD. Van hier plenker, een zwerver.

Pletten, b. w., ik plettede, heb geplet. Plat maken, en voorts verbrijzelen: gouddraad pletten. Het is te morzel geplet. Van hier de bedr. werkw. *pletteren*, *verpletteren*. Zamenstell.: *pletmolen* enz.

Pligt, m., meerv. pligten. Van *plegen*. Een door eene wet bepaald en met de natuur der zake overeenkomstig gedrag. Naar eed en pligt handelen. Zamenstell.: huwelijkspligt, kinderpligt, enz., pligtgebod, pligtmatic, pligtvaardig, pligtplegen, pligtpleging, beleefdheid, eerdienst — pligtschuldig, pligtshalve, enz. Van hier *pligtig*, voor verpligt, schuldig: dijkpligtig land, land, waarop de verpligtiging ligt om den dijk te onderhouden; *wetpligtig*, bij HOOFD.

Pligtig, zie *pligt*.

Ploeg, m., meerv. ploegen. Een bekend werktuig van landbouwers, om voren in den grond te trekken, en dien lossen te maken. Overdragt., het werk, dat met eenen ploeg wordt verrigt, en ook alle andere arbeid: hij gaat lustig aan den ploeg, hij begeeft zich lustig aan zijn werk: de handen aan den ploeg slaan, eene zaak ondernemen; ook iemands middel van bestaan: dat is mijn ploeg. Voorts, een timmermanswerktuig. Eindelijk, een bepaald aantal van werklieden: zij arbeiden in drie ploegen. Van hier het bedr. en onz. werkw. *ploegen*, in al de betekenissen van *ploeg*. Zamenstell.: ploeghout, ploegijzer, ploegkouter, ploegland, ploegmes, ploegos, ploegrad, ploegschijf, ploegstaart, ploegsteel, ploegstok, ploegstreek, ploegvoor, enz. — Van onzekere afkomst.

Ploert, m., meerv. ploerten. Een gnit, een lichtnis. Van hier ploertachtig, ploertelij en ploertig.

Plof, m, meerv. ploffen. Klanknabootsend woord, zijnde het geluid van iets dat valt; van het onz. werkw. *ploffen*, vallen, of gooijen, dat het een' plof geeft.

Plok, pluk, m., meerv. plokken. De daad van plokken, of plukken: aardbeziën van den tweeden plok. Overdragt., een voordeel, hetwelk men uit deze of gene zaak trekt; en van hier *plokpenning*, geld, dat bij eene openbare verkooping aan de meestbiedenden wordt uitgelooft: hoe veel is de plokpenning?

Plokken, zie *plukken*.

Plokpenning, m., zie *plok*.

Plomp, m., meerv. plompen. Klanknabootsend woord. Het geluid, dat iets maakt, als het plotseling in het water valt: dat gaf een' plomp. Ook als een tuschenwerpsel: plomp! daar lag hij in het water. Van het beir. en onz. werkw. *plompen*, hetzij door in het water te vallen, of gesmeten te worden, zulk een geluid maken.

Plomp, bijv. n. en bijw., plomper, plompst. Grof, dik, hot: een plomp mes. Overdr.: een plomp mensch. Van hier plompaard, plompelijk, plompheid

Plomp, hoogd., neders., eng. *plump*, lat. *plumeus*, ital. *piomboso*.

Plonderen, zie *plunderen*.

Plonzen, b. w., ik plonsde, heb geplonsd. In het water smijten, dat het plonst: in een poel der verderfenisse plonzen. HOOFD.

Plooi, v., meerv. plooijen. Eene vouw in een kleed enz.: hoe komt u kleed aldus uit zijne plooi gesleurt. VOND. Overdragt.: die alle zaeck, hoe quaed, slaet in de beste plooi. DE DECK.

Waarschijnlijk met het lat. *plica*, van het gr. *πλοξ*. Van *plooijen*, lat. *plicare*, en gr. *πλεξεν*.

Ploten, b. w., ik plootte, heb geploot. De schapenvellen van wol ontblooten. Van hier plotter, vellenplotter.

Plots, bijw., ontleend van het plotsend geluid, hetwelk een vallend ligchaam voortbrengt. Eensklaps, hetzelfde als plotseling: uit is 't met haer; plots leyt haer staet. CAMPH. Van hier plotseling. Van het onz. werkw. *plotsen*, met een plots nedervallen.

Plug, v., meerv. pluggen. Een bom, of mondstuk, op een vat, alsmede een klein houten nageltje. Overdragt., mannel, in de gemeenzame verkeerung, een nietsbeduidende kerel, een lichtmis.

Van het oude *fligen*, zweed. *fleiga*, lat. *fligere*, slaan, inslaan.

Pluim, v., meerv. pluimen. Eene veder: zoo wie de paeuwpluim, om haeren gulden glans, steunt op de veer der gans. DE DECK. Het verkleinw. *pluimpje* beteekent ook overdragt. eene kleine loftuiging: iemand een pluimpje geven. Voorts, is *pluim*, in de taal der jagers, de staart van een' haas. Van hier het bedr. werkw. *pluimstrijken*, de veren van een' vogel zachtjes strijken, hem streelen. Overdr., iemand vleijen; — pluimstrijker, pluimstrijkster, pluimstrijkerij, enz. Overigens komen nog van *pluim*: het bedr. werkw. *pluimen*, van veren ontblooten, en pluimaadje, veren in het algemeen, en bijzonderlijk, die tot eenen vederbos zijn zamengevoegd: verliest gij 't vndel, zoo volgt de witte pluimaadje. HOOFD. Fr. *plume*, ital. *pluma*, sp. *pluma*, van het lat. *pluma*.

Pluimstrijken, pluimstrijker, m., enz. Zie *pluim*.

Pluis, v., meerv. pluizen. Eigenlijk, een haartje, een haarachtig vlokje. In het gebruik, elk vlokje, vezeltje, enz.: dat kleed zit vol pluizen. Van hier pluizig. In de gemeenzame verkeerung bezigt men het ook als een bijwoord: het is daar niet pluiz, onklaar; de visch was niet pluiz, niet versch. Van het bedr. werkw. *pluizen*, tot vezeltjes trekken, ook van haartjes ontblooten.

Plukken, plokken, b. w., ik plukte, heb geplukt. Tot vlokken trekken: wol plukken. Iets

van vlokken, of veren, ontblooten: hoenders enz. plukken. Overdragt.: iemand plukken, ontblooten. Voorts: kersen plukken; bloemen plukken. Fig.: indien gij eenige bloemen op den Nederlantschen Helikon plukken wilt. VOND., d. i. eenige sierlijke uitdrukkingen uit Nederd. dichtstukken ontleenen. De vruchten van zijnen arbeid plukken, de voordeelen daarvan genieten. VOND. bezigt voor plukken zeer dikwijls *pluken*. Van hier plukker, plukking, *plukkeling*, bij KIL. hetzelfde als pluksel; plukster. Zamenstell.: *plukharen*, onz. werkw. vechten: pluktijd, plukvrucht, enz.

Pluksel, o., zie *plukken*.

Plunderen, b. w., ik plunderde, heb geplunderd. Van kleederen, huisraad, en andere roerende goederen, berooven. Van hier plunderaar, plunderaandje, buit, roof: om de plunderaadjje. VOND. — plundering.

Plunje, v. Kleed, of kleeding der zeelieden; alles, wat een zeeman van wollen of linnen enz. heeft. Zamenstell.: scheepsplunje — plunjekist, enz.

Pluvier, v., meerv. pluvieren. Een trekvogel van de grootte van een duif. In het fr. *pluvier*, ital. *piviere*, *piviero*, eng. *plover*.

Po, m. Zekere rivier: te sane op den po. HOOFD.

Pochhans, m., zie *pogchen*.

Poeder, (poeijer) o. meerv. poeders. Stof: iets tot poeder stampen. Van hier poedersuiker. Bijzonderlijk, stof, dat uit tarwemeel vervaardigd is, anders *haarpoeder*. Als ook buskruid: groote quantiteit van poeder ende buskruit. GELD. ПЛАКАТЪ. Zamenstell.: poederdoos, poederkamer, poederkwaast, — tandpoeder, enz. Van hier het bedr. werkw. *poederen*, *poeijeren*.

Poeder, hoogd. *Fuder*, eng. *powder*, fr. *poudre*, van het lat. *pulvis*, stof.

Poëet, m., meerv. poëten. Een dichter. Van hier poëterij, poëtisch, poëzij. Het stamwoord is in het gr. ποιητης.

Poel, m., meerv. poelen. Een plek stilstaand water: een grondlooze poel. Fig.: in den poel des afgronts. VOND. Zamenstell.: poelsnip, poelwater; — jammerpoel, modderpoel, enz. Van het lat. *palus*, een moeras.

Poeije, v., meerv. poeljen. Een hoen. Van het fr. *poule*.

Poep, m., meerv. poepen. Een Westfaling; van het hoogd. *Bube*, jongen. Zamenstell.: poepenland.

Poep, m., meerv. poepen. Een wind, welken men van achteren loost: een poep laten. Van hier het bedr. werkw. *poepen*, winden lozen, die *poep* klinken.

Poepen, zie *poep*.

Poes, v., meerv. poesen. Een naam, dien men aan de katten geeft. Voorts, een halsdeksel van bontwerk.

Poesten, o. w., ik poeste, heb gepoest. Blazen, bij KIL., en nog hedendaags in Vriesland.

Poets, v., meerv. poetsen. Eigenlijk, snakerij: wonderlijke poetsen aanrigten. Voorts, een boertige trek, welken men iemand speelt: ik was hem zulk eene poets verschuldigd. Van hier poetsig, boertig. Zamenstell.: poetsemaker.

Poets, anders ook *pots*, is hetzelfde als *boetse*, bij KIL. ook *boetse*.

Poetsig, (kluchtig) zie *poets*.

Poezelig, hijv. naamw. en bijw., poezeliger, poezeligst. Malsch, zoo als de ledematen van een

vleezig en zachtvellig meisje: zij breidt hare poezelige armen naar hem uit. Eene blanke en poezelige vrouw. Van *poesele*, bij KIL. een meisje, dat, evenzeer als het fr. *pucelle*, van het lat. *puciola* en *pusa*, een jong meisje, afkomstig is.

Pof, m., meerv. poffen. Genoegzaam hetzelfde als *paf*; zie *paf*. Het geluid van *pof*, door blazen, slaan, enz. voortgebracht: ik gaf hem eenen pof. Ook als bijvoegelijk, voor opgeblazen, waarvoor ook *paf* gebezigd wordt: het poffebier. R. VISSER. Van hier het zamengestelde: pofzak, ook *pafzak*, voor een log, dik mensch.

Poffen, o. w., ik poffte, heb gepofft. Even als *boffen*, ital. *buffare*, fr. *bouffer*, eng. *to puff*, hoogd. *puffen*, een klanknabootsend woord. Het geluid van *pof* voortbrengen door blazen, slaan, enz.; ook voor slaan, kloppen: hij was weer aan het poffen. In Overijssel bezigt men *poffen* voor borgen: en overal zegt men: iets op den pof (te borg) halen. — Van hier poffen, een kort zakpistooltje, en een blazer, snoever, zwetser, — poffertje, een gerezen gebakje. Zamenstell.: pofhans, zie *pochhans*. KIL. en VOND. bezigen *poffen* voor *pogchen*: de nakomelingen vallen aan 't snorken en poffen.

Pogchel, m., meerv. pogchels. Oorspronkelijk, even hetzelfde als *bogchel*; en in het gemeene leven voor den rug gebruikelijk: neem dit maar op uwen pogchel.

Pogchen, o. w., ik pochte, heb gepocht. Klanknabootsend woord. Het geluid van *poch* te weeg brengen, door ergens met de vlakke hand op te kloppen. In het gebruik door het kloppen met de hand op eenig ding aan den dag leggen, hoe veel vertrouwen men daarop stelt, hoe zeer men daarmede vooringenomen is: wat pocht hij op zijn paard, op zijn zwaard, enz. Overdragt., zijne vooringenomenheid met iets betoonen: al dat pogchen op atkomst en certitels is belagchelijk. Van hier pogcher, pogcherij, pochhans, een pogcher, een snoever.

Pogchen, hoogd. *pochen*, neders. *pucken* en *boken*, zweed. *boka*, fr. *buquer*, ital. *bussare* en *picchiare*, pool. *pukan*, is verwant aan ons nederd. *beuken*, en misschien ook aan *bogen*, *panken*, enz.

Pogen, b. w., ik poogde, heb gepoogd. Eigenlijk, dringen, ergens benedringen: wilt haastigh herwaerts pogen. CONST. TH. JEW. Tijd is het, om vensterwaert te pogen. HOOFD. In het hedendaagsche gebruik, met aandrang trachten: zij pogen des vorsten gunst te behalen. Van hier poging.

Pok, v., meerv. pokken. Van hier kinderpokken, koepokken, waterpokken, windpokken, enz. Van de pokken geschonden. De pokken inënten. Van hier het onz. werk. *pokken*, de pokken hebben; pokachtig, pokkig. Zamenstell.: pokdaal, pokdnlig, pokhout, pokkoorts, pokpit, of pokput, pokzichte.

Poken, zie *pook*.

Pol, m., meerv. pollen. Iemand, die ontuchtige vrouwlieden onderhoudt; ook een hoerenwaard, of hoel: een die den rijksten pol van Palestina zoo betooverde. VOND. In Noordholland wordt zeker schildje van bordpapier, aan het achterhoofd der vrouwen, om de muts en kap te doen vastzitten. *pol* genoemd.

Polder, m., meerv. polders. Zekere hoeveelheid lands, die gezamenlijk bedijkt is. Zamenstell.: polderbestuur, polderlijk, poldermolen, poldersluis, enz.

Polijsten, b. w., ik polijstte, heb gepolijst. Glad en blinkend maken. **VOND.** bezigt *polijstere*: de horens vallen klein, doch glad, als gepolijstert. Het een en ander is van het lat. *polire* afkomstig. even als het ital. *polire*, sp. fr. *polir*, eng. *to polish*, hoogd. *poliren*.

Pollepel, m., meerv. pollepels. Eigenlijk, *potlepel*, zoo als **KIL.** heeft. Een groote lepel, om het eten uit den pot op te scheppen.

Pollevij, polvij, v., meerv. pollevijen. **SEWEL** heeft *polvei*. De hiel van eenen schoen: schoenen met hooge pollevijen.

Pols, m., meerv. polsen. Slagader: hij voelt nog aan de schors den pols en 't kloppend hart. **VOND.** Fig.: iemand den pols voelen, hem nithooren. Zamenstell.: polsader, polsmofje, polslag, enz. Van hier het bed. werkw. *polzen*, den pols voelen, en fig. ondertasten.

Hoogd. *Puls*, eng. *pulse*, fr. *pouls*, sp. *pulso*, van het lat. *pulsus*.

Pols, m., meerv. polsen. Een springstok: hij kan met zijnen pols een burgwal overspringen. **VOND.** Men moet niet verder springen, dan zijn pols lang is, spreekw., men moet niets ondernemen boven zijn vermogen. Zamenstell.: polstok, polszak, zeker vischnet. Van hier het onz. werkw. *polzen*, met den pols springen, en in het water ploffen.

Poltergeest, m., meerv. poltergeesten. Van *geest* en *polteren*, lat. *pultare*, *pulsare*, stampen, geraas maken. Volgens het bijgeloof, een booze geest, die met veel geraas rondspookt. Overdragt., een onrustig en veel geraas makend mensch.

Polver, zie *pulver*.

Pomp, v., meerv. pompen. Een bekend werktuig. Zamenstell.: pompboor, pomphart, pompklep, pompmaker, pompslinger, pomstok, pompwater, pompzuiger, enz — luchtpomp, wijnpomp, enz. Van het bedr. en onz. werkw. *pompen*, zamenst.: oppompen enz.

Fr. *pompe*, ital. *pompa*, hoogd. *Pumpe*, eng., zweed. *pump*, ontleend van het geluid, hetwelk het water maakt, als het wordt gepompt.

Pompernikkel, m. Eene benaming, welke men aan het grove, zwarte brood der Westfalingen geeft; schoon deze benaming in Westfalen zelf niet thuis behoort. Men gist, ten aanzien van den oorsprong dezes woords, dat een in Westfalen reizende Franschman voor zich brood vragende, op het gezigt van het zwarte Westfaalsche brood, zon gezegd hebben: *bon pour mon nickel*, zijnde *nickel* de naam van zijn paard; terwijl de Westfalingen daaruit opmaakten, dat hij hun zwart brood *pompernikkel* noemde; gelijk men daaraan, uit scherts, voortaan dien naam gegeven heeft.

Pompoen, v., meerv. pompoenen. Eene kalabas, zekere vrucht van het geslacht der komkommers. Van het gr. $\pi\epsilon\pi\omega\nu$.

Pond, o., meerv. ponden. Eigenlijk, een gewigt over het algemeen; maar in het gebruik thans, een gewigt van tien ouden, of nederlandsch pond (kilogramme, kilo). Voorts eene zekere hoeveelheid gelds, die weleer toegewogen werd: een pond sterling, een pond groot, of pond vlaamsch, enz. Van hier *ponder*, in: zesponder, twaalfponder, enz. — *ponding*, in: verponding, — *pondsch*, in: tweepondsch, driepondsch, enz. Zamenstell.: lijspont, schippont, — pondgaarder, makelaar in granen; pondgeld, pondpapier, scheurpapier, dat

bij het pond wordt verkocht; zoo ook pondpeer, of pondspeer, enz.

Hoogd. *Pfund*, neders., angels. en bij **UPLH.** *pund*, eng. *pound*, van het lat. *pondo*, dat evenzeer als *pondus*, aan *pendere*, wegen, vermaagschapt is.

Ponjaard, m., meerv. ponjaarden. Bij **KIL.** ook *poingnaerd*, lat. *pugio*. Van het fr. *poignard*, ital. *pugnale*, sp. *punnal*. Een korte degen: met den ponjaart. **HOOFD.**

Pont, v., meerv. ponten. Een platbodemd vaartuig, om menschen, beesten, enz. over het water te zetten: met de pont overvaren. Zamenst.: pontgasten, die de ponten besturen; pontgeld, pontvoerder, pontzeil, enz.

Fr., eng. *ponton*, ital., sp. *pontone*, van het lat. *pons*, brug.

Pooijen, bedr. w., ik pooidde, heb gepooid. Veel drinken, zwelgen: dat gij nooit zoo veel wijns en hebt gepooid. **HOOFD.** Van hier pooijer.

Pook, m., meerv. poken. Een moordtuig, waaraan men anders den Franschen naam van *ponjaard* geeft; ook een werktuig om het kolenvuur te roeren. Van hier het onz. werkw. *poken*, het vuur omroeren.

Pool, m., meerv. Polen. Een inwoner van Polen: een Pool van afkomst. Van hier Polak, poolsch: poolsche muts, ook een gebak, hetwelk die gedaante heeft.

Pool, v., meerv. polen. Dezen naam dragen de aspunten van aarde en hemel bij ons, evenzeer als in het gr., lat. en de meeste hedendaagache talen: de parrasische beerin, die aan de koude pool staet en glimt. **VOND.** Zamenstell.: noordpool, zuidpool, — poolshoogte, poolster, enz.

Poolsch, zie *pool*, m.

Poort, v., meerv. poorten. De ingang van een groot huis, of eene stad: op de wacht gestelt bij deze poort. **VOND.** Zamenstell.: cerepoort, gevangenpoort, triumpspoort. Oulings ook eene stad zelve: Schout, Schepenen en Raden der poorte van Hoorn. **VEL. CHRON.** Binnen der muren van eenre poorte. **BIJBEL**, 1477. Van hier, dat poorter eenen burger, poortertij de burgerij, poortermeeester eenen burgemeester, en poorterschap het burgerregt beteekent, en poorteren evenveel is, als burger maken. Bij **KIL.** zijn *poorten* roeigaten; en gemeenlijk noemt men dus de gaten voor het geschut op een oorlogsschip. Van hier, behalve *poorter* enz., ook portaal, fr. *portail*: portier, portierschap, en de zamenstell.: poortbeslag, poortklok, poortluiken, poortringen, poorttouwten, enz.; schutpoort, slotpoort, stadspoort, stalpoort, tempelpoort, valpoort, waterpoort, enz.

Fr. *porte*, in **ISIDOR.** *porta*, hoogd. *Pforte*, sp. *puerta*, ital. *porta*, van het lat. *porta*.

Poos, v., meerv. poozen. Eigenlijk, even hetzelfde als *pauze*. In het gebruik, eene wyl tijds: na eene lange poos. **VOND.** Van hier het onz. werkw. *poozen*, verwijlen. Zamenst.: verpoozen.

Poot, m., meerv. pooten. Een voet van een dier: gestrikt aan uwen poot. **VOND.** Hazepoot, hondenpoot, (hondspoot) paardlenpoot, voorpoot, achterpoot, enz. Ook van menschen, in de lage straattaal: veeg uwe pooten af. Voorts, de voeten van eenen pot, stoel, eene bank, tafel, enz. Van hier pootig, handig: een pootig wif. **HOOFD.**

Poot, neders. *pote*, eng. *paw*, fr. *patte*, ital. *piota*, schijnt evenzeer aan het gr. $\rho\omicron\upsilon\varsigma$ vermaagschapt, als het lat. *pes*, ital. *piede*, fr. *piet*, eng. *foot*, hoogd. *Fusz*, en ons *voet*.

Foot, (*pote*, bij KIL.) v., meerv. poten. Een jong spruitje van meer dan een slag van boomen, om te planten: wilgenpoten zetten. En daar dit gemeenlijk aan de kanten der slooten geschiedt, zoo is van daar de spreekw. iets in de poten sturen, in den kant sturen, fig., iets verkeerd doen. Zie *poten*.

Poozen, zie *poos*.

Pop, v., meerv. poppen. Een aangekleed beeldje, waarmede de kinderen zich vermaken: of speelde met de pop. VOND. Elk heeft zijne pop, iets dat hem boven andere dingen vermaakt. Voorts, in eenen verachtelijken zin, een beeld: zou zulk een God zich aan een wasse pop vergapen! VOND. Hofpop, kermispop, tooneelpop, enz. De figuren, die in een marionettenspel te voorschijn komen: de poppen zijn aan het dansen; waarmede men fig. aanduidt, dat eenige zaak in beweging is. Overigens is *pop* het propje van eenen schermdegen, ook een linnen doekje met kruiden, enz.; insgelijks het weefsel, waarin rupsen zich wikkelde. Ook een jonggeboren kind: dat is een lief popje. In Vriesland is het woord *pop* nog gebruikelijk, als eene vlejende benoeming van een jong kind. Eindelijk, de wijfjes der vogeltjes, mischien omdat zij de jongen voortbrengen. Van hier popachtig, en het onz. werkw. *poppen*, met de pop spelen; overdragt., met een meisje mallen. Zamenstell.: poppegoed, poppenkraam, poppenkramer, poppenkramerij, poppenmaker, poppenspel, poppewerk, enz. Van het lat. *pupa*.

Popel, zie *populier*.

Popelcje, popelecij, zie *popelen*.

Popelen, o. w., ik popelde, heb gepopeld. Bij KIL. binnen'smonds mompelen. Intusschen wordt *popelen* hedendaags enkel gebezigd in de spreekwijs: mijn hart popelt, (klopt) van vrees, angst, enz. Van hier misschien het verouderde *popelcje*, bij KIL., voor beroerte.

Populier, popelcier, m., meerv. populieren. Een bekend geboomte: den hoogen populier aan den wijngaert huwen. VOND. Anders ook *popel*: hier noodigt ons de popel stil en zacht in zijne schaduwen. VOND. Van het lat. *populus*.

Porren, b. w., ik porde, heb gepord. Aanzetten, drijven: de nijd porde hem, om enz. In Amsterdam bezigt men dit woord in den zin van aan de deuren der huizen te kloppen of te bellen, om derzelver bewoners te doen ontwaken: hier gaat men uit porren. En zij, die dit doen, worden *porders* genoemd. Zamenstell.: aanporren. Oulings was *porren* onzijd., en beteekende uittrekken, te veld trekken.

Porselein, o., meerv. porseleinen. Zeker sijn aardewerk. Van hier het onverbuigh. bijv. n. *porseleinen*, dat van porselein is; en de zamenstell.: porseleinaarde, porseleinfabriek, enz.

Porselein, hoogd. *Porzellan*, eng. *porcelane*, of *porcelain*, fr. *porcelaine*, ital. *porcellana*.

Porselein, v. Een bekend plantgewas, bij HALMA *postelein*, eng. *purslain*, fr. *porcelaine*, ital. *porcellana*, lat. *porculata*, of *porcitaca*, hoogd. *Portulak*, de *portulaca* van LINNAEUS.

Port, o., meerv. porten. Briefloof, van het fr. *port*, ital. *porto*, dat van het lat. *portare*, dragen, brengen, afstamt.

Portaal, o., zie *poort*.

Porte, v. Eigenlijk, de poort van het paleis des Turkschen Keizers; voorts, dat paleis zelf; het hof, dat aldaar huisvest; de Turksche Keizer met

zijnen Divan; en eindelijk het geheele Turksche Keizerrijk: Rusland is in oorlog met de Porte.

Portier, m., zie *poort*.

Portier, o., meerv. portieren. De wederzijdse deur van een ruittuig. Van hier portierglas, portierluik, enz. Het stamwoord is het fr. *portière*, ital. *portiera*.

Post, m., meerv. posten. Stijl van eene deur. Van het lat. *postis*.

Post, m., meerv. posten. Eene som in een schuldboek. Van het ital. *posta*.

Post, pos, v., meerv. posten. Een klein vischje.

Post, m., meerv. posten. Eene standplaats, bijzonderlijk, in het krijgswezen: de schildwachten op hunne posten brengen. Post vatten enz. Fig.: een ambt, eene waardigheid: een voordeelige post, een aanzienlijke post. Het is mijn post en pligt, dit te doen. Voorts, de plaats, waar paarden en boden in gereedheid staan, om brieven enz. te vervoeren: eenen brief naar den post brengen. Fig.: te post, gezwind, komen aanrijden. — De postbode zelf: de post is vertrokken. Zamenstell.: postpapier, ook enkel *post*, en drukpost, schrijffpost, enz. — postbediende, postbode, postbrief, postdag, posterij, postgeld, posthoorn, posthuis, postjongen, postkaart, postkantoor, postkar, postknecht, postkoets, postlooper, postmeester, postmeesterschap, postpaard, postregt, postrijder, post-schrijver, poststal, poststijding, postwagen, postweg, postwezen, enz.

Pot, m., meerv. potten. Zeker keukengereedschap: koperen, ijzeren, aarden pot. — De pot staat te vuur, figuurl., de straf wordt bereid. Er is geen pot zoo schieff, of er past een deksel op; zie *deksel*. Den hond in den pot vinden; zie *hond*. Hetgeen in eenen pot wordt bereid, spijs: een eenvoudige pot. Geld, dat men, in zekere spelen, bijeenlegt, of inzet, om het te trekken, of te verteren: den pot trekken, ironisch, ergens kwalijk afkomen; zoo ook: den pot verteren. Van *pot* komt potaadje, een mengsel van spijs: met een vergiftigde potaadje. Hooft; — het beedr. werkw. *potten*, geld in potten wegsluiten, anders opleggen; waarvan potter, die geld vergadert. Zamenstell.: aschpot, bloempot, enz. — potaarde, potasch, potdoek, potgeld, potgieter, pothensel, pothuis, potjebeuling, potkaas, potlepel, gemeenlijk *pollepel*; potlood, potmispel, potpenning, potscherf, potstuk, potsuiker, pottenbakker, pottenbank, pottenkraam, pottenschuit, enz. Oulings zeide men *poteten*, voor gekookt eten, gekookte spijs: ende dat men hem alle daghe een broet gave, sonder dat poteten. BIJBEL, 1477. Nog is dit woord overig in zekere gemeene spreekwijs, om iemand aan te duiden, die niet veel waarde heeft: hij is een gemeen poteten, een slechte kerel.

Potaadje, v., zie *pot*.

Potasch, v. Anders moskovische asch. Hoogd. *Pottasche*.

Poten, b. w., ik pootte, heb gepoot. Planten: aardappelen poten, roomsche boonen poten. Overdragt., visch in eenen vijver poten, jonge vischen daarin zetten. Van hier poter, een kwecker van boomen, en andere dingen, ook als aardappelen, die het geschiktst zijn, om gepoot te worden, anders *potertjes* genoemd — poting.

Potlepel, zie *pollepel*.

Potten, zie *pot*.

Pots, zie *poets*.

Potvisch, m., meerv. potvisschen. Eene der

grootste soorten van visch, uit wiens hersenen men het *sperma ceti* krijgt. In het hoogd. *Pottfisch*, in het fr. *cachelot*.

Praaijen, preijen, b. w., ik praaide, heb gepraaid. Zeemanswoord, iemand op zee ontmoeten, en met hem spreken.

Praal, v. Pracht, vertoowing van grootheid en luister: is Rome op Keizers prat, of keizerlijke praal. VOND. Zamenstell.: praalbed, praalbeeld, praalboog, praalgewaad, praalgraf, praalkoets, praalzetel, praalziek, praalzuchtig — woordenpraal, enz.

Praal is voor *pragel*, gelijk *pralen* voor *pragelen*, van het oude *pragen*, pronken.

Praam, v., zie *pramen*.

Praat, m. Gekal, gesnap: wat praat is dat? Eindelijk viel zij weder op den vorigen praat. Hooft. Van hier praatachtig, het onz. werkw. *praten*, *prater*, enz. Zamenstell.: praatal, praatmoer, praatstoel, praatvaar, praatziek, praatzucht, praatzuchtig, enz. — Beuzelpraat, kinderpraat, enz.

Pracht, v. Genoegzaam hetzelfde als *praal*: deze waardigheid hangt aan geen wereltsche pracht. VOLLENI. Kleederpracht, lijkpracht, enz. Van hier prachtig enz. Zie *prijken*.

Prachtig, zie *pracht*.

Pragchen, o. w., ik prachte, heb gepraacht. Eigenlijk, gieriglijk bijeenschrapen; doch in dezen bedr. zin is het verouderd. Thans wordt het gebezigd voor vleijend vragen, bedelen; en wel: om zegen, kusjes pragchen, bij de Dichters: het dorre lant, dat om regun scheen te prachen. VOND. Van hier pragcher, pragcherij, bij Hooft. Zamenstell.: afpragchen.

Pralen, o. w., ik praalde, heb gepraald. Vertoowing van grootheid en luister maken. Van hier praler, pralerij. Zamenstell.: praalhans enz. Hetzelfde als *brallen*. Zie verder *praal*.

Pramen, b. w., ik praamde, heb gepraamd. Drukken, prangen: sonder te pramen zijn jeuchdich hert met pijn. ZACH. HEINS. Van hier praam, angst, verdrukking: hoe zit hij in den praam. R. VISS. Hetzelfde als het lat. *premere*.

Prang, v., meerv. prangen. Drukking, knelling: dus werden de Brusselaars van deze prang verlost. Hooft.

Prangen, b. w., ik prangde, heb geprangd. Drukken, kuellen: twee kopere ketens prangen de koninglijke leen. POOT. In de zeevaart wordt het onz. gebezigd, voor tegen den wind op laven. Van hier pranger, ook van den wind; pranging. Zamenstell.: molenpranger, muilpranger, — prangijzer, prangmolen, prangwortel.

Prat, bijv. n. en bijw., pratter, pratst. Trotsch, hoogvaardig, opgeblazen: het pratte Babilon. G. BRANDT. Het oudste voorbeeld, dat wij van dit woord vinden, is van het midden der zestiende eeuw: en den nachtegael prat, hem vermat, op zijnen zangh. ED. DE DEENE. Dikwerf komt het in eenen goeden zin voor, en beteekent het deftig, achtbaar. Van hier het veroud. naamw. *pratle*, en het onz. werkw. *pratten*, trotsch zijn.

Praten, o. w., ik praatte, heb gepraat. Spreken, kouten. Van hier prater, pratster. Voorts, luidt *praten*, in het zweed. *prata*, gr. *φραζέω*, en schijnt het laatste gedeelte van het lat. *interpretari* daaraan ook verwant. Oulings bezigde men *pratelen*, voor gedurig praten: wat dat si u pra-

telen slacht ghij den dooven. CONST. DER MIJN. **Predikant**, m., meerv. predikanten. Leeraar van de godsdienst. Van *prediken*.

Prediken, preken, o. en b. w., ik predikte, heb gepredikt. Godsdienstige leerredenen houden. Overdragt., evenveel op welke wijze nadrukkelijk leeren; bedr.: de deugd prediken. Wat predikt dat alles anders, dan eene albesturende Voorzienigheid! Van hier predikant, predikatie, prediker, prediking, preek, preker. Zamenstell.: predikambt, predikdienst, predikheer, (preekheer) predikorde, predikstoel, (preekstoel) enz. Van het lat. *praedicare*.

Prel, v., meerv. preijen. Eene bekende soort van look. In het hoogd. *Porree*, fr. *poireau*, ital. *porro*, lat. *porrum*.

Prent, print, v., meerv. prenten. Eene afgedrukte teekening: een boek met prenten. Men ziet den geest van ouden KAREL zweven in deze print. VOND. Hier en daar wordt eene vrouw, die eene gedwongene houding heeft, en stijf gekleed gaat, *prent* genoemd: zij is eene stijve prent. Zamenstell.: prentenboek, prentkunst, prentverbeelding, prentverkoop, prentwinkel, enz. Van hier het bedr. werkw. *prenten*, oul. drukken, nog overig in *inprenten*.

President, m., meerv. presidenten. Van het lat. *praesidere*, voorzitten. Derhalve voorzitter, dat het eigenlijke nederduitsche woord is.

Pressen, b. w., ik preste, heb geprest. Eigenlijk, hetzelfde als *persen*. Menschen, of goederen, ter dienste van den Staat, in beslag nemen, dwingen: hier te lande prest men niemand tot den soldatenstand. Schepen, wagens, paarden pressen. Van hier presser, pressing. Zamenstell.: presmeester. Van het lat. *pressare*, en vermaagschapt aan *persen*.

Preutsch, bijv. n. en bijw. Dapper, grootmoedig, bij KIL. Vervolgens, trotsch, ook spijtig: om preuts te pralen. VOND. Vermaagschapt aan *prat*, *pratten*, het oude *preith*, *superbia*, en hetzelfde als het hoogd. *protzig*, fr. *preux*. Van hier preutscheid, bij VOND.

Prevelen, b. en o. w., ik prevelde, heb gepreveld. Mompelen: hij prevelde eenige woorden binnen 'smonds. Van hier prevelaar, preveling, gepreveld. Zamenstell.: prevelmis, eene stille mis.

Priëel, o., meerv. priëelen. Een groen plekje gronds, dat door loofwerk overschaduw wordt, bijzonder een luthuisje, dat uit lommerrijk geboomte zamengesteld is: in een genoegelijk prieel. VOND. Dat prieel des aardbodems. Hooft. Zamenstell.: lustpriël enz.

Priem, m., meerv. priemen. Een spits ijzer, waarmede men gaten boort. Als ook een moordtuig; of dolk, anders *moordpriem* genoemd. Eindelijk, een ijzer, waarop de slagers hunne messen weiten: een slagerspriem. Van hier het bedr. werkw. *priemen*. Zamenstell.: priemdonker, zeer, geheel donker; priemtijd, *prima aurora*, bij KIL., die ook *priemelnaakt* heeft, *prorsus nudus*.

Hoogd. *Pfriem*, zweed. *prem*, schijnt af te stammen van een oudduitsch woord bij HORNECK *fram*, bij TACITUS *framea*, dat het ijzer van eene werpspies aanduidde.

Priester, m., meerv. priesters of priesteren. Eigenlijk, een oud man, in het gr. *πρεσβυτης*, lat. *presbyter*, van *πρεσβυς*, oud. Voorts, de oudsten, of ouderlingen der eerste Christelijke gemeenten,

die het opzigt over dezelve hadden, en vervolgens de opzieners van zulke gemeenten, zonder onderscheid van jaren. Daar nu zoodanige opzieners in de Roomsche Kerk met den tijd het offerwerk van de mis verrigten, begon *priester*, bij uitsluiting, een geestelijke aan te duiden, die tot offeren gerechtigd was; en men bezigde denzelfden naam nopens de bedienaren van andere godsdiensten, tot wier werkzaamheden het offeren insgelijks behoorde: Joodsche priesters, heidensche priesters. Van hier priesterdom, de priesterlijke waardigheid: zijnen zoon aan 't priesterdom helpen. **HOOFD.** Of de priesterschaar: met al het priesterdom. **VOND.** Voorts, het vrouwel. *priesteres*, ook *priesterin*: de priesterinnen van **BACCHUS**; priesterlijk, priesterschap, onzijd., voor de priesterlijke waardigheid; vrouwel., voor de priesterschaar. **Zamenstell.**: priesterambt, priestergewaad, priesterkleed, enz.

Priester, hoogd. ook *Priester*, neders. *prester*, angels. *preost*, zweed. *prast*, ijsl. *prestur*, eng. *priest*, fr. *prêtre*, ital. *prete*, sp. *preste*, *bresbytero*, lat. *presbyter*, gr. *πρεσβυτερος*, en *πρεσβυτης*.

Prij, v., meerv. prijzen. Een krenge, dood aas. De kraaijen vlien de prij. **VOND.** Overdr., al wat verachtelijk is: o schande, dat zich Vorsten noch vergapen aen een zoo vunsche prij. **DE DECK.**

Prijk, zie *prijken*.

Prijken, o. w., ik prijkte, heb geprijkt. **Pranken**, pralen: een jongeling, die als een achtbre grijzaerd prijkt. **A. HARTS.** Het land prijkt met schoone vruchten. *Te prijken*, misschien voor *prijken*, komt in sommige spreekwijzen voor: op 't bruitsaltaar te prijken zetten. **VOND.**

Prijs, m., meerv. prijzen. De waarde van een ding in handel en wandel: dat wordt tot eenen hoogen prijs verkocht. Koopprijs, losprijs. Ergens prijs op stellen, iets waarderen, hoogachten. Vermelding van iemands lof en eer: tot prijs des overwinnaars. Van hier *prijzen*, loven; ook *pretium imponere*, waarvoor met een' bastaard-uitgang *prijzeren*, waarvan *prijzeerder*, prijsbepaler. Van het lat. *pretium*.

Prijs, m., meerv. prijzen. Van het fr. *prise*. Een schip, dat buit gemaakt wordt. Overdragt., evenveel welk ander ding, dat als buit wordt weggenomen: goederen prijs verklaren. **Figuurlijk**: zich zelven aan de ondeugd prijs geven. Voorts, eene belooning: naar den prijs dengen. Als ook een voordeel: dien prijs der overhant uit der hant te werpen. **HOOFD.** Eenen prijs uit de loterij trekken. **Zamenstell.**: prijsmeester, prijschip, prijsverhandeling, prijsvraag, enz.

Prijzen, b. w., ik prees, heb geprezen. **Loven**, roemen: God prijzen en verheerlijken. Iemand gelukkig prijzen, voor gelukkig verklaren. Van hier prijselijk. **Zamenstell.**: misprijzen, prijzenswaardig, enz.

Prik, m., meerv. prikken. De daad van prikken, een steek: iemand eenen prik geven. Voorts, een werktuig, om prikken te geven: een stalen prik in eenen stok. Een prik met eene vork, of zooveel als men met eene vork prikt, en overdragtelijk, een weinig: een prikje salade. Van hier het bedr. werkw. *prikken*, steken. — Zekere visch, waarmede men kabeljaauw vangt. Van hier: men moet de prikken levend houden, omdat men met levende prikken beter kabeljaauw kan vangen dan met doode; fig., men moet de

zaken aan den gang en in goeden staat houden. *Op een prik*, spreekw., juist. Hij gelijkt zijnen vader op een prik. **Zamenstell.**: prikstok, priktol, enz.

Prikkelen, b. w., ik prikkelde, heb geprikkeld. **Voortdur.** werkw. van *prikkelen*. Dikwijls en bij herhaling prikken: als ick in mijne neuzen geprikkelt wierde. **BIJBELV.** Fig., aanporren: hij voelde zich door zijne eerzucht geprikkeld, om enz. Van hier prikkel, prik; ook aanporring; prikkeling, enz.

Prikken, zie *prik*.

Pril, bijv. naamw., priller, prilst. **Aardig**, vrolijk: de prille jeugd, de blijde dageraad des levens. Frisch, fleurig: in 't prilste van de **Majj. MOON.**

Prins, m., meerv. prinsen. Een Vorst, over het algemeen: vest op prinsen geen betrouwen. **L. D. S. P.** Bijzonderlijk, eenen Vorst van zekeren bepaalden rang: de prins van Borghesse. Een prins van den bloede; kroonprins, erfprins. Van hier prinsdom, prinselijk, het vrouwel. *prinses*. **Zamenstell.**: prinsessenbier, prinsessenboonen, prinsenhof, enz. Van het lat. *princeps*.

Procureur, m., meerv. procureurs. Hetzelfde als het fr. *procureur*, lat. *procurator*. Pleitbezorger: notaris en procureur.

Proef, proeve, v., meerv. proeven. Een onderzoek: uw heiligheid wort op de proef gestelt. **VOND.** Eene proef nemen. De proef doorstaan, of uitstaan. Proef houden. Als ook datgene, waaruit men de geschapenheid van eenig ding herkent: Ghij ziet hem daer beneven geen' dustere proeve geven. **DE DECK.** Eene proef, proefje thee, koffij, wijn, enz. Bijzonderlijk, de eerste afdrucken van een werk: eene proef nazien; en in de cijferkunst, eene berekening: de proef op eene som maken. Dat is de proef op de som, overdragtelijk, daarnit blijkt de juistheid. Eindelijk, een werkstuk, waaruit men iemands bekwaamheid, om in een of ander gild te worden aangenomen, beoordeelt: zijne proef doen, het opgegevene werkstuk vervaardigen. Van hier het bedr. werkw. *proeven*, de proef nemen enz. **Zamenstell.**: proefblad, proefdruk, proefjaar, proefondervindelijk, dat uit proeven blijkt, — proefpredikatie, proefsteen, proefstuk, proeftijd, enz. Van het lat. *probare*.

Profeet, m., meerv. profeten. Eigenlijk, iemand, die iets verkondigt; hetwelk de letterlijke beteekenis van het gr. *προφητης* is. Nu werd dit woord oorspronkelijk gebezigd aangaande de priesters, die in den Delphischen tempel van **APOLLO** de uitdrukkingen der in verrukking gebragte waarzegster voor de raadplegers van hare gewaande godspraken opschreven. Vervolgens, gaf men den naam van *profeet* aan alle priesters, die zich door het uitdeelen van soortgelijke godspraken, van bloote offerpappen onderscheidden. En **PAULUS** bestempelt ergens eenen leeraar uit het midden der Grieken met den naam van *profeet*. **Ja**, in de *grieksche vertaling* van den *Hebreeuwschen bijbel*, schonk men dien naam aan de mannen, die oudtijds Gods wil verkondigden. Daar dezen nu hunne leeringen en vermaningen meermalen met beloften, of bedreigingen, van toekomstig heil, of onheil, paarden, werd een *profeet*, in het algemeene gebruik, welhaast evenveel, als een voorspeller van toekomstige dingen: daer quam een seker profeet af van **Judea**, met name **AGABUS**. **BIJBELV.**

Van hier het bedr. werkw. *profeteren*, het vrouwel. *profetes*, profetisch, profetie.

De benaming van *profeet* is haar gebruik bij de Europeesche volken aan de invoering van het Christendom onder die volken vetchuldigd.

Profijt, o. Voordeel. Van hier profijtelijk, — profijtertje, o., waarop men de eindjes kaars laat afbranden.

Van het lat. *proficere*, waarvan men, ten tijde van het verval der latijnsche taal, het bijv. n. *proficium* vormde.

Prol, v. Appelbrij: prol koken. Van hier prollig, dik, als appelbrij. Zamenstell.: appelprol

Pronk, m. Sieraad, opschik: haar pronck krijgt pronck door schoonheid van haer leven. **CAMP.** Dat staat daar te pronk. Ook in eenen kwaden zin, en ter straffe: te pronk staan. Overdragt: hij is de pronk, het pronkje, van zijn geslacht. Van hier pronkaart, pronken, enz. Zamenstell.: pronkbed, pronkbeeld, pronklegen, pronkdeken, pronkgewaad, pronkgraf, pronkjuweel, pronk-kamer, pronkkleed, pronknaam, pronksieraad, pronkstuk, pronkwerk, pronkzetel, pronkzucht, enz.

Pronken, o. w., ik pronkte, heb gepronkt. Volgens **KIL.**, de gemaakte houding van een standbeeld aannemen; in het hedendaagsche gebruik eene opzigt barende vertooning maken: met schoone kleederen pronken, met vele deugden pronken. Bijzonderlijk, wegens eenen paauw, die zijnen staart uitbreidt: zie dat hoovaardig dier eens pronken. Van hier pronker, pronkerij, pronkster.

Het stamwoord is *pragen*, *progen*, waarvan ook *prangen*, als ziende op de gedwongen houding van eenen pronker.

Pronselen, b. en o. w., ik pronselde, heb gepronselde. Bedr., knoeijen, kranzelen: dat werk is verbaasd gepronselde. Onzijd.: hij pronselt zoo wat met dat geld. Bij **KIL.** *prondelen*, *prondselen*. Van hier pronselaar, een knoeijer, en pronseling, bij **KIL.**, hetzelfde als *prondel*, vollen, loren. Zamenstell.: pronselgeld, pronselwerk, knoeiwerk, voddelwerk.

Prooi, v., meerv. prooijen. Roof, buit, aas: de leeuw vindt zijne prooi niet in het woud. Het land ter prooi aan den vijand overgeven. Van het fr. *proie*, dat even als het eng, *prey*, ital. *preda*, van het lat. *praeda* afstamt.

Prop, v., meerv. proppen. Een stop, die vast in eene opening ingedrukt, gedraaid, of geslagen wordt, om dezelve daarmede dicht te maken: ergens eene prop in slaan. Eene prop op een schietgeweer zetten. De trompen van het grof geschut worden met houten proppen gesloten. Fig., iemand, die kort, dik en zwaarlijvig is: een prop van eenen jongen, of van een meisje. Van hier het bedr. werkw. *proppen*, stoppen, stouwen: ganzen proppen. Zamenstell.: propdarm, proptrekker, enz.

Prove, proven, (*provene*, bij **KIL.**) v., meerv. proven, provenen. Het onderhoud, hetwelk iemand voor zijn geheele leven uit eene geestelijke stichting trekt. Voorts, het ambr, hetwelk aan iemand zulk een onderhoud verschaft. Overdragt., het onderhoud, hetwelk iemand zich in een zoogenoemd proveniershuis voor al zijn leven bezorgt. Van hier provenier, proviand, bij **KIL.** *provande*, het bedr. werkw. *provianderen*. Zamenstell.: provenkraemer, bij **KIL.**, proviandhuis, proviandmeester, proviandwagen, enz. Het stamwoord is het middeleeuw. lat. *praebanda*.

Provenier, m., zie *prove*.

Province, v., meerv. provinciën, provincies. Een wingewest: de vereenigde provinciën. Van het lat. *provincia*.

Provoost, m., meerv. provoosten. Van het fr. *provôt*, en dit van het lat. *praepositus*. Eigenlijk, iemand, die over iets gesteld is. In eenen meer bepaalden zin, diegene, welke de overtredders, onder de krijgslieden en schutters, gevangen neemt; ook kapitein-geweldiger genoemd: hij zit al bij den provoost. En van hier wordt de gevangenis zelve de *provoost* genoemd: hij heeft drie dagen in den provoost gezeten.

Pruik, parui, v., meerv. pruike. Een hoofd-dessel van kunstig zamengevoegde en gekrulde haren. Overdragt., gekrud hoofdhaar: daer op haer feest de liefelijke Majj de pruike mee siert. **VOND.** Van hier het onz. werkw. *pruiken*, eene pruike dragen: fraai gepruikte Raadsheeren. Zamenstell.: pruikebol, pruike-maker, pruike-winkel, enz. Van het fr. *perruque*.

Prullen, o. w., ik prulde, heb gepruld. Zekere mengeling van droefheid en gramschap betoonen: hij zit daar te prullen. Van hier pruller, prullster. Zamenstell.: prulhoek, prulmond, enz.

Pruim, v., meerv. pruimen. Eene bekende boomvrucht van verschillende soorten: hier nevens eenige pruimen, om haar ontvangen vonnis te voldoen. **HOORT.** Als ook de boom zelf: daar staat een pruim. Voorts, eene kleine hoeveelheid van tabak, om te kaauwen: een pruimpje nemen. Van hier het bedr. onz. werkwoord *pruimen*, tabak kaauwen, en *prumellen*, gekonijfte pruimen van Provence. Zamenstell.: pruimboom, pruimesap, pruimesteen, pruimmond, een klein mondje, dat incengetrokken en gefronsd is, en naar een gedroogd pruimpje zweemt.

Pruis, v. Hetzelfde als *bruis*, schuim. In de zamenleving zegt men: het pruis, even als *bruis*: het pruis staat op zijn mond.

Pruisen, o. w., ik pruisde, heb gepruisd. Genoegzaam hetzelfde als *bruisen*, opborrelen.

Pruissen, o. Zekere landstreek in Duitschland: het vette land van pruisen. **VOND.** Van hier pruisisch.

Prul, v., meerv. prullen. Een ding van geene de minste waarde: weg met die prullen. Van hier prulachtig, prullig. Zamenstell.: pruldichter, prullenkooper, prullenmaker, prullenmaand, prul-schrift, prulschrijver, enz.

Prut, v. In Amsterdam gebruikelijk voor dikke karnemelk. In de walvischvangst wordt het dikke bezinsel van de traan *prut* genoemd.

Prut, bijw., enkel gebruikelijk in de gemeene spreekw.: het is daar niet prut, het is daar niet helder; zij is niet prut, deugt niet veel, enz.

Psalm, m., meerv. psalmen. Eigenlijk, een lied over het algemeen. Bijzonderlijk, een der honderd en vijftig liederen van **DAVID**, en andere hebreuwsche dichters, welke men in den bijbel bijeenverzameld vindt: eenige toekijfers hieven den hondert en dertigsten psalm aan. **HOORT.** Boetpsalm, klaugpsalm, treurpsalm, enz. Van hier psalmist. Zamenstell.: psalmboek, psalmdichter, psalmgezang, psalmzinger, enz.

In het lat. *psalmus*, gr. $\psi\alpha\lambda\mu\sigma\varsigma$; van het werkw. $\psi\alpha\lambda\lambda\epsilon\upsilon$, zingen.

Puffen, o. en b. w., ik pufte, heb gepuft. Klanknabootsend woord, blazen: hij had gegeten, dat hij pufte. Bedr., trotseren: ik trotse zijn ghe-

weldt, en puf zijn dreijghementen. **HOORF.** Van hier het vrouwel. zelfst. *puf*, voor lust: ik heb er geen puf in.

Pui, v., meerv. puijen. In het lat. *podium*. De voorgevel van een huis, en wel voornamelijk het onderste gedeelte, of de eerste verdieping. Ook die plaats van een stadhuis, waar men de verordeningen afleest: iets van de pui aflezen. **HOORF** schrijft aan een gansche Rijk eene *pui* toe: een zuil van koper aan de puij van 't magtigh Rijk.

Puik, bijv. naamw. en bijv. Best, uitmunten: puike waar. De thee is puik. Van hier *puikspuik*, allerbest. Ook als zelfst., *het puik*, het beste, het uitgelezenste: al 't puik der ridderschap. **HOORF.** Verkleinw. *puikje*. Klaas, het puikje van het dorp, de knapste van de boerenknappen. **POOR.** Het puikje van de vischmarkt, de eelste visch, **Zamenstell.**: puikjuweel, puikschilder, puikstuk, puikwerk, enz.

Puilen, zie *uitpuilen*.

Puimsteen, m., meerv. puimsteen. Een zeer ligt en sponsachtig slag van steenen. Omdat hij op het water drijft, noemt men hem ook *drijfsteen*. Een muur met puimsteen glad schuren. Van hier het bedr. werkw. *puimen*, met puimsteen wrijven. **Zamenstell.**: uitpuimen. In het hoogd. *Bimstein*, eng. *pumice-stone*, fr. *pierre ponce*, sp. *pedra esponia*, ital. *ponice*, lat. *pumex*.

Puin, o. Onbruikbare gebrokene steenen: in 't omgewroete puin. **VOND.** **Zamenstell.**: puinbak, puin gras, puinhoop, een hoop puin; meerv. puinhoopen. Misschien van *pui*, als steenen van afgebroken, of ingestorte *puijen*, en dit zamengetrokken tot *puin*.

Puinhoop, m., zie *puin*.

Puist, v., meerv. puisten. Een klein gezwelltje: een aangezigt vol puisten. Aan iets eene puist hebben is, in de gemeenzame verkeering, daarvan afkeerig zijn. Van hier puistachtig, puistig, puistigheid. **Zamenstell.**: puistbijter, bij **KIL.** *roubout*, enz. Het stamwoord van *puist*, en het fr. *pustule*, ital. *pustula*, is het lat. *pustula*.

Puit, m., meerv. puiten. In Zeeland gebruikelijk, voor een *kikvorsch*. Ook oulings: die puit liet hem in 't water sinken. **ESOPET.** **TUINMAN** brengt dit woord tot het gr. *βυβο*, moddergrond, omdat de kikvorschen zich daarin meestal ophouden. Van daar ook is bij **HALMA** *puit* een veenboer. Van hier puitaal.

Pul, v., meerv. pullen. Eene kruik: eene pul hier. Dit woord schijnt eene verkorting van het lat. *ampulla*; daar het bij **KIL.** *pulle* luidt. Eene tinnen kan met eene lange kromme pijp, waaruit men jonge kinderen laat drinken, draagt insgelijks den naam van *pul*. Van hier het bedr. werkw. *pullen*, drinken; pullebroers, drinkebroers.

Pulver, (pulver) o. Een bastaardwoord van het lat. *pulvis*. Buskruid: hij is geen schoot pulver waardig. Ook stof, poeder, over het algemeen: iets tot pulver malen, stampen. **Zamenstell.**: pulverstok, oulings voor *snaphaan* gebruikelijk.

Punt, o., meerv. punten. Een stip over het algemeen: eene lijn tusschen twee punten. Bijzonder, eene der stippen, of klinkletters in het Hebreuwsch: het Hebreuwsch zonder punten lezen.

Van punt tot punt, in alle deelen. Daer van het minste punt faelt. **DE DECK.** Die veel speelt met tongh en kaecken, komt wel eens het punt te raecken. **HUJG.** In een punt des tijds, in een oogenblik. Het punt van eer, het stuk van eer. **Zamenstell.**: brandpunt, geloofspunt, grondpunt, hoofdpunt, middelpunt, toppunt, enz. Van het lat. *punctum*.

Punt, v., meerv. punten. Spits: de punt van eene naald, van eenen degen. Iemand voor de punt eischen, hem tot een tweegevecht uitdagden. Iemand de punt bieden, overdragt., hem te keer gaan. Van hier de spreekwijs: eene punt aan iets zuigen, zich gereed maken tot tegenspraak, of tegenstand. Ook noemt men de toeloopende scherpte van een bolwerk en van een hoek lands, *de punt*. Van hier het bedr. werkw. *punten*, spits maken, scherp; puntachtig, en puntig, scherp, spits; overdragt., naauwkeurig, net en zindelijk: eene puntige vrouw: puntigheid, puntiglijk. **Zamenstell.**: puntlicht, puntlichter, punthaak, puntrede, puntspreuk, enz. — Fr. *pointe*.

Puntig, zie *punt*.

Puren, b. w., ik puurde, heb gepuurd. **VOND.** heeft dit woord gebruikt in den zin van zuiveren, en oordeelde het derhalve afkomstig van het lat. *purus*, zuiver: en 't lichaam puurt van dootelijke smetten. **VOND.** Goud uit iets puren, door zuivering afzonderen.

Purper, o. Eene bijzondere donkerroode kleur: het purper van de roos enz. **DE DECK.** Overdragt., eene kleedingstof, die met purper geverwd is: in 't purper zit de mot. **VOND.** Fig., de kardinaalswaardigheid: naar 't purper staan. Van hier het bedr. werkw. *purperen*, purperverwig maken, en purperachtig; — *purperen*, onverbuig. bijv. n., van purper: een purperen mantel. **Zamenstell.**: purperkleurig, purperkoorts, anders *scharlakenkoorts*, purpermossel, purperverw, purperverwig, purperverkooper, purpervisich, enz. Van het gr. *πορφυρα*.

Purperen, zie *purper*.

Put, m., meerv. putten. Een diep uitgegraven gat in den grond, anders *waterput*: dan kudden uit den put gedrenkt. **VOND.** Als het kalf verdrongen is, den put dempen. Zie *dempen*. Voorts, ook elke kuil: **JOSEF** wert in eenen put gelaten. **VOND.**; en zelfs evenveel welke holligheid: putjes in de wangen, oesterput, pokput, steenput, veenput, enz. Van hier het bedr. werkw. *putten*, uit eenen put scheppen; putter, een distelvink, die geleerd heeft, zijn drinkwater met een emmertje op te halen; *puts*, een houten scheepsemmer; het bedr. werkw. *putsen*, met eene puts scheppen. **Zamenstell.**: putdeksel, putemmer, putgalg, puthaak, putketen, putkouw, putrad, putwater, enz. Van het lat. *puteus*.

Puts, putse, zie *put*.

Putten, zie *put*.

Puur, ond. bijv. naamw. en bijv. Van het lat. *purus*; zuiver. Puur goud. Ende altemael suiwer en puer. **CLARE SPIEG.** **KIL.** heeft: puur zot, *omnino stultus*; zoo ook: puur willens, opzettelijk. Oulings plagt men ook te zeggen: puur modernnaakt.

Q.

Q, eene letter van vreemden oorsprong. die weleer te onrecht onder de nederduitsche medeklinkers gerangschikt werd. Zij is eigenlijk een overtoellig letterteeken, hetwelk wij niet behoeven, dan bij het schrijven van vreemde woorden; b. v. de

eigennamen **QUINTILIANUS**, **QUIRINUS**, enz., en de bastaardwoorden *quater-temper*, *quinquagesima*, enz. Doch bij alle nederduitsche woorden bezigt men *kw*. Zie verder over de Q. het zamengestelde letterteeken *kw*.

R.

R is de zestiende letter van het nederduitsche **ABÉ**, behoorende tot de tongletters. Zij is naauw verwant aan **L**, zie **L**; als ook aan **S**, blijkens de verwisseling van *ara* en *asa*, in het lat., de afleiding van *puer* nit het gr. $\rho\alpha\tau\epsilon$, die van *vir* uit het hebr. **רִין**; zoowel als de verbuiging van

mas, maris, enz.: terwijl onze eigene taal die verwantschap even zeer, als die van de **L** en **R**. bewijst. Immers, wij verwisselen *keur* en *keus* met elkander, en bezigen *gekoren*, *verkoren*, evenzeer als *gekozen*, *verkozen*. **Ja**, wij vormen van *verliezen* zelfs geen ander deelw., dan *verloren*; wij zeggen *ik was*, en daarentegen *wij waren*. Het geluid van deze letter, dat door eene trillende beweging van de tong tegen het gehemelte voortgebracht wordt, en voor menig mensch zeer moeilijk valt, ja door menig volk niet geuit worden kan, werd door romeinsche taalkenners met het grimmen van eenen woedenden hond, hetwelk zij door het werkw. *hurrere* nitdrukten, vergeleken. Hierom bestempelden zij de **R** met den naam van de *hondsche letter*. Overigens verplaatste men haar van ouds her dikwijls. Dus bezigde men in het lat. *acris* in plaats van *acer*, *germen* in plaats van *gramen*. Dus gebruikte men, volgens **KIL.**, *ouling* in plaats van *gras*, *gars*, *ghars*, *angels. gaars*, waarvan het vriesche *gaes* afstamt, en in plaats van *christ*, of *krist*, *kerst*, in *kerstijd*, enz. **Ja** men verwisselt nog hedendaags *barnen* en *branden*, *hoogd. brennen*, *horn* en *bron*, *gort* en *grut*, en *borst* beantwoordt bij ons aan het hoogd. *Brust*, *korst* aan het hoogd. *Kruste*, *eng. crust*, *fr. croûte*, *ital. crosta*, enz. Nog kan men aanmerken, dat de **R**. *ouling* veelal de uitgang van den derden naamval der vrouwelijke bijvoegelijke naamwoorden in het enkelv., en van den tweeden naamval in het meerv. was: der eerbaarder, godvruchtiger, ootmoediger maget **CHRISTI** gruele. **CL. SPIEG.** — In den lande der levendiger — dat opverrijsen der dooden. **CL. SPIEG.**

Ra, v., meerv. raas. Eene lange, ronde steng, kruiseling's aan de masten van groote schepen hangende, en dienende, om derzelve zeilen uit te spannen: de zeilen aan de ra te slaen. **VOND.** Van de groote ra vallen, van eene der nokken van die ra in zee geworpen worden; eene zware straf onder het zeevolk. **Zamenstell.**: raketting, ratouw, ravanger, razel, raschip, een groot schip, waarvan de zeilen aan raas gespannen zijn — *bezaansra*, *bramra*, *fokkera*.

Ra, ook ree, beteekende ouling's een doodkleed; en van hier was *reeroof*, ook *reewroof*, of *raroof*, het schenden en berooven van graven en lijken. Zie *reew*.

Raad, m., meerv. raden; in eenige gevallen. Bepaling van hetgeen te doen staat. Gods raad is altijd wijs en goed. Ik weet raad voor u en mij. Raad geven. Naar goeden raad luisteren. Iemand met raad en daad bijstaan. Ergens raad toe weten. Buiten raad, ten einde raad zijn, radeloos, hopeloos zijn. Met iets, of iemand te rade gaan. Veel raad, weinig baat; goede raad is duur; komt tijd, komt raad; alle gemeenzaame spreekwijzen. Ook voor den persoon, die raad geeft: **ACHITOPHEL**, **DAVIDS** raet. **BIJBELV.** In dezen zin heeft het een meervoud: een van 's Konings raden. Alsmede eene vergadering van zulke personen: de raad is gespannen, de raad van staten, de raad der gemeente. Raadplegen, raadslaan, waarvan raadpleging, raadslag. **Zamenstell.**: raadsbesluit, radeloos, buiten raad; raadgeving, raadgever, raadsheer, raadsheerlijk, raadhuus, raadkamer, raadsman, raadpensionaris, raadschrijver, raadslag, raadsvergadering, enz. — **Bloedraad**, geheimraad, hofraad, kamerraad, kerkeraad, krijgstraad, kroonheerraad, rijksraad, staatsraad, enz.

Raadsel, o., zie *raden*.

Raaf, rave, v., meerv. raven. Zeker slag van vogelen. Zoo zwart, als eene raaf. Ik zal de krassende rave opwekken. **VOND.** Spreekw.: het is eene witte rave, een zeldzaam verschijnsel. Stellen als raven, alles wegslepen. **Zamenstell.**: ravenaard, ravenaas, ravengekras, ravengekrijsch, ravenkost, ravenzwart, zeer zwart. De naam van dezen vogel is van zijn geschreeuw ontleend.

Raai, bij **KIL.** *raeije*, *radie*, lat. *radius*, *fr. rayon*, veroud. z. n., v., meerv. raaijen. **Straal**: en uijt d'ooghen zehieten raijen **GESCHIER**. Van hier is het onz. werkw. *raaijen*, voor stralen gevormd: die op **Pactolus** strant het goud in d'oogen raeit. **VOND.**

Raaijen, zie *raai*.

Raak, v. Het treffen van het doel, — geluk: ic sal lichte hebben de rake. **M. STOKE**. Thans wordt het als bijw. gebezigd: raak slaen, raak spelen. Bij **KIL.** *raek*, *val*, *geval*. En hier van het bekende *lukraak*.

Raak, v., meerv. raken. Het gehemelte: eer kleeft de tong mij sprackeloos aan de raek. **CAMPH.**

Raam, m., zie *ramen*.

Raam, v. en o., meerv. ramen. Een bekend werktuig, om iets op te spannen. De schilder spijkert zijn doek op de raam. Voorts, venster-raam: in dat raam zijn twee ruiten gebroken. **Zamenstell.**: borduurraam, deorraam, glasraam, haspelraam, lakenraam, spiegelraam, veusterraam, enz.

Raap, v., meerv. rapen. Een bekend plant-

gewas, welks naam men veelal met dien van *knol* verwisselt: witte rapen, gele rapen, lange, fransche rapen. Zamenstell.: raapakker, raaphoen, bij **KIL.** *velthoen*; raapkruid, raapland, raaploof, of rapenloof, raapkoek, raapolie, raapzaad, enz. — mei-rapen, ronkelrapen, mangelwortels; stoppelrapen, tuinrapen, zandrapen, enz.

Hoogd. *Rübe*, neders. *röve*, boh. *ripa*, slavon. *rippa*, zweed. *rofva*, eng. *rape*, ital. *rava* en *rapa*, lat. *rapa* en *rapum*, gr. *ραψυς*, is de sloude benaming van dit plantgewas in alle westersche landen.

Raar, bijv. n. en bijw., raarder, raarst. Zeldzaam, zonderling: dat boek wordt raar. Dit is een raar man. Het stamwoord van *raar*, eng. en fr. *rare*, ital. *raro*, is het lat. *rarus*.

Raasmaandag, zie *koppermaandag*.

Raat, v., meerv. raten. Zie *honigraat*

Raauw, bijv. n. en bijw., raauwer, raauwst. Al, wat onbewerkt, onbereid, onbekookt is. In het gebruik is *raauw* bijzonderlijk ongezoden, of ongebraden: raauw spek; — honger maakt raauwe boonen zoet. Oulings werd het voor *ruw* gebezigd: want de lieden waren noch raauw en wilt. **VEL. CHRON. v. HOORN.** Overdragt., is een *raauw voorstel* zoodanig een, dat, nithoofde van vorm of inhoud, ongeschikt is, om ingang te vinden. Van hier raauwachtig, raauwachtigheid, raauwelijk, raauwheid.

Hoogd. *roh*, neders. *rau*, angels. *hreaw*, eng. *raw*, zweed. *ra*, ijsl. *rha*, finl. *raaca*, wend. *frow*, fr. *cru*, ital. *crudo*, lat. *crudus*.

Rabarber, v. De wortel van eene plant, welke aan de noordelijke grenzen van China groeit. De oorsprong van dezen naam is onbekend.

Rabauw, rabouw, m., meerv. rabauwen. Zeker slag van appels: enkele, dubbele rabauwen. Van hier rabauwenboom, ook wel eens kort weg *rabaw* genoemd.

Rabbelen, o. w., ik rabbelde, heb gerabbeld. Zoo schielijk spreken, dat men onverstaanbaar wordt: hij rabbelt er zoo wat heen. Van hier gerabbel, rabbelaar, rabbelaarster, rabbelarij, rabbeling, rabbeltaal. De oorsprong ligt in het middel-eeuwsch lat. *rabulare*, den regter met ijdel geklap ophouden, en om den tuin leiden, van *rabula*, eene pleitbezorger van kwade zaken.

Rabbijn, m., meerv. rabbijnen. Een leeraar der Joden, onder hen den eertitel van *rabbi* voerende, welke evenveel als *mijn heer* beteekent. Van hier rabbijnendom, rabbijnisch, enz.

Rabraken, zie *radbraken*.

Rad, o., meerv. raden, of raderen. Een plat-achtig rond lichchaam, doorgaans uit eene naaf, spaken, en eenen cirkelvormigen omtrek zamengesteld, of ook wel uit een enkel stuk gemaakt, en geschikt, om zich rondom eene as te bewegen: de gedaante der raderen — ende haer maecksel, als oft ware een radt in het midden van een radt. **BIJBELV.** Zamenstell.: molenrad, uurwerksrad, enz. Van de verblindende beweging van zulk een rad is waarschijnlijk de spreekwijs ontleend: iemand een rad voor de oogen draaijen, hem verbijsteren. Op een molenrad doelende, zegt men: hij draait het rad, hij is de bewerker van al wat voorvalt; van waar raddraaijer. Tot een wagenrad behoort de spreekw.: onder het rad raken, zich geweldig in de klem bevinden. Voorts beteekent: het vijfde rad, of wiel, aan eenen wagen, iets, dat niet slechts overtollig is, maar zelfs hindert. Zamenstell.: rad-

beslag, rademaker, raderwerk, radnave, radspaak, radvelge, enz. — Kroonrad, lierrad, spinrad, enz.

Hoogd. *Rad*, fr. *roue*, ital. *ruota*, lat. *rota*, schijnt, door zijn' klank, het snelle snorren van een rad uit te drukken, overeenkomende met het volgende:

Rad, bijv. n. en bijw., radder, radst. Snel, vlug, gezwind: hij is rad in al zijn doen. Loop eens wat radder. Bij **KIL.** *rade*, *radde*. Van hier radheid, raddigheid.

Radbraken, (rabraken) b. w., ik radbraakte, heb geradbraakt. De zamenvoeging der beenderen van een' misdadiger, op een rad uiggestrekt, vermorzelen, of ze op eene andere wijze verpletteren. Fig., iets verminken, in den grond bederven: dat werk is ellendig geradbraakt. Het Hollandsch (de Hollandsche taal) radbraken, geheel bedorven Hollandsch spreken.

Radeloos, zie *raad*.

Raden, b. w., ik ried, (raadde) heb geraden. Door gissing ontwaar worden, hoe het met eene of andere zaak gelegen is, of wat daarin gedaan moet worden: heb ik het geraden? Wijders, voor een ander gissen en bepalen, wat er gedaan moet worden: wat raadt gij mij? Laat u toch raden. Van hier beraad, raad, raadsel, raadzaam, rader, rading, enz. De oorsprong is onzeker.

Raf, v. De rugvinnen van zeker slag van heilbot, die met het vet diep uit den rug van dien visch gesneden en gedroogd worden.

Rafel, v., meerv. rafels. Zeker gebrek aan eene gewevene stof, anders *gled* genaamd. En van hier het bedr. en onz. werkw. *rafelen*, waarvan rafeling, uitgerafelde draden.

Rag, o. Het weefsel der spinnen — spinneweb: zoo fijn als rag. Van hier het bedr. werkw. *ragen*, van spuirog zuiveren: waarvan raging en de zamenst: raaghol, raaghoofd, enz.

Ragchel, m., meerv. ragchels. Eene taaije fluim; van het bedr. en onz. werkw. *ragchelen*, en dit van het geluid ontleend. Ook *ragchebel*.

Rak, o., meerv. rakken. Eene genoegezzaam regtuit voortlopende streek van eenen weg, eene vaart, enz.: een rak in den wind. 't Rak van den langen weg. **HOOF.** Van hier *damrak*, eene vaart uit het Y naar den dam, te Amsterdam. Spreekw.: daar komt ligt een rakje in den wind, het loopt ligt eens tegen. Voorts, een schotelrak; ook ander latwerk in een hoenderhok. Een huis in rak en dak gehouden, d. i. van alle verval vrij gehouden. *aedificium sartum tectum*.

Rakel, m., meerv. rakels. Bij **KIL.** *raeckel-stok*. Een werktuig, om de brandstof in den oven te roeren, en daaruit te schrapen.

KIL. heeft *raeke*, *reke*, *rastrum*, en *raeckuil*, bij ons *kolk*.

Raken, b. en o. w., ik raakte, heb en ben geraakt. Bedr, treffen: den bal wel raken. Overdragt.: wat is hij ligt geraakt! Betroffen: dat raakt mij niet. Aanraken: twee huizen, die elkander van achteren raken. Tot iemand behooren, aan iemand vermangschapt zijn: dat self mijne bloedverwanten, en dien ik door huwelijk rake. **II. DE GR.** Onzijd, met *zijn*. Geraken: binnen raken, buiten boord raken, buiten westen raken, dood raken, in brand raken, in ongemak raken, in ongunst raken, uit het geheugen raken, in zee raken, op eene droogte raken, van zijn stuk raken, vastraken, wegraken, — om lijf en goed raken. **HOOF.** In al deze en meer andere zegswijzen komt *raken* eigenlijk voor *geraken*, en is *raken*

onzijdig. Oulings bezigde men in den onvolm. verleden tijd *rocht*, gelijk nog in de gemeenzame verkeering te Rotterdam plaats heeft: die uwe teerste met haer coralen lippekens rochte. **CONST. DER MINN.** Eindelijk rocht hij aan 't spreken.

Raket, v. Anders *rakette*. Zeker kmid.

Raket, o., meerv. raketten. Een kaatstuig, of kaatsnet. Van hier het onz. werkw. *raketten*, met het raket spelen; raketmaker, raketspel. Anders ook *raket*.

Van het ital. *rachetta*, en dit van het lat. *rete*, een net.

Rakker, m., meerv. rakkers. Een diefleider (dievenleider); een beul knecht. Van *racken*, pijnigen, bij **KIL.**

Rallen, o. w., ik ralle, heb gerald. Anders *rellen*, snappen, klappen: clappende, rallende, ende sijnes monts niet waernemende. **CLAR. SPIEG.** Van hier *eene ralle*, een snapachtig wijf.

Ram, m., meerv. rammen. Het mannetje van een schaap. Overdragt., het eerste sterrenbeeld van den dierenriem: de zon doorkruipt den ram. **DE DECK.** En een werktuig, om muren te breken. **Fig.**, een wellustig mensch: die oude ram. Zamenstell.: ramshoofd, ramshoorn, ramskooi, ramswacht, — oorlogsrnm, stormram, enz.

Van het oude *rammen*, hoogd. *rammen*, eng. *to ram*, bij herhaling stooten; beuken: en ramt de poorten open. **J. DE MARRE.** Ook bepaaldelijk heijen, en in den scheepsbouw, het instooten of inheijen van wiggen onder het achterste gedeelte van een schip, om het te ligten en van stapel te doen loopen. Van dit *rammen* is ook het bedr. werkw. *rammeijen*.

Ramen, b. w., ik raamde, heb geraamd. Naar eene afgemetene rigting bepalen: wie zou een ieders aert en eigenschappen raamen. **VOND.** Oulings ook toeschikken, toewijzen: soo is dan son en maen oock aen den hemel gheraemt. **MOERM.** Het vonnisse raemen. **KIL.** Ook wordt het onz. gebezigd voor eene rigting aannemen, om iets te grijpen, of te treffen: tweemaal raamde de hond, eer hij toeschoot. Van hier *raam*, voor raming. Sterrekundige raming, bij **OND.**, beramen, enz.

Ramen, hoogd. *rahmen*, is van ouds her in Duitschland in gebruik geweest. Men vindt reeds in den **ZWABENSPIEGEL**: *einez vogels ramen*, naar eenen vogel ramen.

Rammelfen, rammen, zie *ram*.

Rammelaar, m., meerv. rammelaars, rammelaren. Het mannetje van een konijn, van *rammelen*, de vermenging van de mannetjes der konijnen en hazen met de wijfjes aanduidende.

Rammelen, o. w., ik rammelde, heb gerammeld. Geraas maken. Overdragt., veel en rad spreken. Van hier rammelaar, ook een kinder speeltuig; rammeling, gerammeld, enz.

Ramp, v., meerv. rampen. Ongeval, ongeluk: ik acht vooral dit d'allergrootste ramp. **VOND.** Van hier het veroud. *rampen*, *rampeneren*, bij **KIL.** vloeken, schelden, enz. Zamenstell.: rampbejager, rampbescheer, rampgunstigheid, rampvallig, alle bij **CAMPH.** — rampspoed, rampzalig, enz.

Rampzalig, bijv. n. en bijw., rampzaliger, rampzaligst. Door rampen overstelpt. Van hier rampzaligheid, rampzaliglijk, enz. *Zalig* heeft hier dezelfde kracht, als in: arbeidzalig, armzalig. Zie *arbeiden* en *zalig*.

Rand, m., meerv. randen. De omtrek van eenig ding, welke buiten deszelfs eigenlijk lig-

chaam uitsteekt: in den rand. **HOORT.** Op den rand van het graf staan, ook figuurl. goed gevaar van sterven loopen. Van hier het deelwoord van randen, *gerand*, van eenen rand voorzien, en aanranden, afranden, enz. Zamenst.: randschrift, randteekening, enz.

Rand, hoogd., neders., eng., zweed., ijsl. *round* en *ronde*, schijnt vermaagschapt aan *ronde*, en eigenlijk den buitensten omtrek van een platachtig rond ligchaam aan te duiden.

Rang, m., meerv. rangen. Eene rij van verschillende dingen: overdragt., eene bijzondere soort van dingen, die naar hun aanzien in verschillende soorten verdeeld worden: een ondermeester van den derden rang. Bijzonder, de aanzienlijkste van die verschillende soorten: een man van rang. Zamenstell.: bovenrang, voorrang, enz.; — het bedr. werkw. *rangschikken*, rangschikking, rangzucht, enz.

Rank, v., meerv. ranken. Listen, booze trekken: honger zoekt ranken, spreekw., armoede zoekt list. Wie port haer aen tot zulke ranken. **VOND.**

Rank schijnt oorspronkelijk eenen krommen sprong aan te duiden, of eene snelle buiging en wending van het ligchaam; in welken zijn *ranka* in het zweed., *ranken* in het zwab., en *ranken* bij **KIL.**, voorkomt.

Rank, v., meerv. ranken. Een scheut van meer dan een plantgewas: druiven aan een taeie rank. **VOND.** Zamenstell.: boonenrank, druivenrank, erwtenrank, wijngaardrank, enz.

Rank schijnt, uit hoofde van de dunte en tengerheid, ontleend van het volgende *rank*. Ook leidt men het van het gr. *ραχις*, een scheut, of van *ραχια*, wijngaardranken, af.

Rank, bijv. n. en bijw., ranker, rankst. Dun, tenger: een rank meisje. Een rank schip, dat te weinig breedte heeft. Van hier rankheid.

Ranket, o., meerv. ranketten. Evenveel als *raket*, kaatsnet: hij zal dien bal wel keeren, zoo Vrankrijk hem het ranket leenen wil. **HOORT.**

Ranonkel, m., meerv. ranonkels. Zeker slag van lentebloem, van het lat. *ranunculus*.

Rans, ransig, bijv. n., ransiger, ransigst. Sterk smakend, garstig: ranse, of ransige boter. Van hier ransheid, ransigheid, van het lat. *rancidus*.

Ransel, m., meerv. ransels. De knapzak van eenen soldaat. **Fig.**, de rug, het lijf: ik zal hem wat op zijnen ransel geven. Van hier het bedr. werkw. *ranselen*, voor kloppen, slaan.

Ransel zou, volgens **WACHTER.**, van het gr. *ρῆνος*, een vel, afstammen; maar anderen beschouwen het als in verband met het chald. *rawzel*, arab. *razamon*.

Rantsoen, o., meerv. rantsoenen. Het losgeld, waarmede men iemand van krijgsgevangenschap of slavernij vrijkoopt: op dat er aan 't rantsoen geen mangel viele. **HOORT.** Oulings ook brandschatting, en geld, dat tot afkoop van plundering werd opgebracht.

Volgens **WACHTER.**, uit het oude *ran*, roof, en *soen*, zamengesteld, welk laatste, volgens **KIL.**, door sommige Vlamingen, in plaats van *ransoen*, of *rantsoen*, gebezigd werd.

Rantsoen, o., meerv. rantsoenen. Eene hoeveelheid van spijs of drank, welke aan matrozen of soldaten toegedeeld wordt, of van voeder voor de paarden der ruiters, enz. Elck nuttigh zijn rantsoen. **VOND.** Zamenstell.: rantsoenhouten, twee

gelijke stukken hout, de rondte van den achterstevan uitmakende. Uit het fr. *ration*. Van hier het bedr. werkw. *rantsoeneren*, op rantsoen stellen. en ook voor losgeld vrijkooopen.

Rap, bijv. n. en bijw., rapper, rapst. Vluggewind: het rappe volk. J. CATS. De leden schoon van leest, in 't roeren rap en gaeuw. VOND. Voor *rap* heeft HOORT *rapsch*: rapsche gasten. Van hier rapheid.

Rapen, b. w., ik raapte, heb geraapt. Schielijk naar zich halen, wegnemen: alles naar zich rapen. Voorts, over het algemeen, inzamelen: hout rapen; daar is geen vreugde te rapen. Zamenstell.: oprapen, voddenrapper, vuilnisrapper, enz. Verwant aan het lat. *rapere*, arab. *rafud*.

Rapier, rappier, o., meerv. rapieren. Zijdegeweer. Zamenstell.: moordrapier, rapierband, rapiergordel, enz.

Middeleeuw. lat. *rapperia*, schijnt een zeer oud noordsch woord te wezen.

Rappig, bijv. n. en bijw., rappiger, rappigst. Schurftig: rappige schapen. Van hier rappigheid. Van het fr. *rapier*, vrijven.

Rapsch, zie *rap*.

Ras, o., meerv. rassen. Zekere gemeene kledingstof. Van hier het onverb. bijv. n. *rassen*, dat van ras gemaakt is. Zamenstell.: raswever, kroonras, enz.

Dus genoemd naar Arras, waar men het weven van *ras* uitgevonden heeft.

Ras, o., meerv. rassen. Bij HALMA een draaikolk: al, wat dat ras naderde, werd door hetzelfde wezgesleept.

Ras, o., meerv. rassen. Een tuk, eene soort, een geslacht, van dieren en menschen: die hond is van een uitmuntend ras. Hij is van goed, eerlijk ras. In de gemeene volkstal, een verachtelijk slag van menschen: het is ras van volk.

Ras, bijw. Gezwind, snel. Ik was daar zoo ras, als hij. Van hier het veroud. werkw. *rassen*, zich spoeden, ras heen. VOND. De zee werd weder cleijn, en elck revier zich rast na hunne palen toe. Z. HELJNS.

Rasch, bijv. n., rasscher, raschtst. Gezwind, snel, vlug: rasch in al zijn doen. Spreekw.: rasch ter hand, rasch ter tand, die vlug in zijn werk is, zal het ook in zijn eten zijn. Van hier rasscheit, rasschelijk, — het veroud. werkw. *rasschen*, bij KIL. haasten, spoeden: ik sal mij rasschen. K. v. MAND. Van den klank gevormd.

Rasp, v., meerv. raspen. Een werktuig, waarmede men raspt. Van hier het bedr. werkw. *raspen*, iets met de rasp vermalen. Zamenstell.: rasphuis, rasphuiboef, rasphuisvader, raspzaag — tuchtrasp, enz. Van het geluid ontleend.

Rat, rot, v., meerv. ratten. De algemeene naam van verschillende onderdeelen van zekere klasse van zoogdieren: muskusrat, veldrat, huisrat, waterrat, bergkrat, boschrat, buidelrat, enz. Bijzonderlijk, eene huisrat. Spreekw.: eene oude rat in de val krijgen, een geslepen mensch in het naauw brengen. Een oolijk ratje, een schalkachtig kindje. Zoo kaal als eene rat, zeer behoeftig. Zamenstell.: rattenknip, rattenkruid, rattennest, ratstenstaart, rattenvaart, enz.

Rat, hoogd. *Ratz*, deen. *rotte*, ital. *ratto*, sp. *raton*, fr. en eng. *rat*, middeleeuw. lat. *ratus*, *raturus*, schijnt afkomstig van het geluid, hetwelk de ratten in het knagen plegen te maken.

Ratelt, m., meerv. ratels. Een werktuig,

waarmede men ratelt. Van hier het onz. werkw. *ratelen*, zulk een geluid verwekken, als men met den ratel maakt enz. Zamenstell.: ratelman, ratelslang, eene bekende slang, die met haren staart ratelt; ratelwacht, enz.

Van het geluid, hetwelk dit werktuig maakt, ontleend.

Ratijn, o., meerv. ratijnen. Zekere kledingstof, genoot laken. Van hier het onverb. bijv. n. *ratijnen*, van ratijn gemaakt: een ratijnen mantel.

Ravelijn, o., meerv. ravelijnen. Een bolwerk, dat eene halve maan, of twee zijden van eenen driehoek, vertoont, en op zich zelf, door de gracht van den wal eener vesting afgescheiden, gemeenlijk voor eene poort aangelegd wordt, om dezelve te dekken: om 't ravelijn te beuken. HOORT. Dit woord is in het nederd., hoogd. en eng. uit het fr. overgenomen.

Ravenaas, galgenaas, o., zie *raaf*.

Razen, o. w., ik raasde, heb geraasd. Een luid onstuimig getier maken: kind! is dat razen! Zij razen als bezetenen. Van hier razend, razer, razernij, of razerij, geraas, enz. Zamenstell.: raasbol, de onz. werkw. *raasbollen* en *raaskallen*, raaskop, raasnaanlag, enz.

Razen, hoogd. *razen*, eng. to *rage*, is verwant aan het fr. *rage*, lat. *rabies*, en van het geluid eenes razenden en deszelfs getier ontleend.

Reaal, m., meerv. realen. Een spaansch woord, van het lat. *regalis* afstammende en *koninklijk* aanduidende, gebruikt, om meer dan eene soort van koninklijke munt te beteekenen; zoo als een stuk goude, dat nagenoeg eenen halven dukaat bedroeg: op peene van een' gouden reaal. HOORT. Een stuk van achten, dat acht kleine realen bedroeg; en een kleine reaal, die nagenoeg zes hollandsche stuivers of 30 cents waardig was. Eindelijk is *reaal* onder ons in gebruik geweest voor vierdehalve stuiver of 17.5 cent.

Redden, b. w., ik reddede, heb gered. Eigenlijk, ijlings uit een dringend gevaar nitrukken: uit den brand, uit het water redden. Voorts, uit allerlei ongelegenheid en verwarring uithelpen: die boedel laat zich niet gemakkelijk redden. *Zich redden*, zich uit eene ziekte, of eenig toeval helpen. Alles redt zich schoon in dat stuk, schilders kunstern, alles staat goed uiteen, is door licht en bruin wel onderscheiden. Ook zegt men: ik kan mij daarmede redden, het daarmede stellen. Van hier reddeloos, redder, *redderen*, voortd. bedr. v. van *redde*, — redding, enz. Zamenstell.: redmiddel, boelredder, uitredde, enz.

Rede, v., meerv. reden. Eene reeks van aaneengeschakelde woorden, een gesprek, vertoog: let wel op den draet van uwe rede. VOND. Die rede schijnt bekleet met schijn van rijke reden. VOND. Zamenstell.: redkunst, redkunstenaar, rederijk, rederijkheid, redestrijd, redetwist, *redetwisten*, onz. werkw.; redevoering, *redewisselen*, onz. werkw.; redewisseling, *redziffen*, onz. werkw. — Bewijsrede, klaagrede, lasterede, leerrede, lijkrede, lofredede, narede, puntrede, schimprede, slotrede, sluitrede, smaardede, spottrede, strikrede, tafelrede, treurredede, voorrede, enz.

Rede, hoogd. *Rede*, bij KERO *reda*, ULPHIL. *raeda*, stamt met *reder*, *redinghe*, bij KIL. af van *reden*, spreken, waarvoor wij thans veelal het onz. werkw. *rederen* enz. gebruiken; gelijk als wij *redenaar* in plaats van *reder* bezigen.

Rede, v. Denkvermogen, verstand: rede en

openbaring vereenigen zich. Van hier het onz. werkw. *redekavelen*, redekaveling, redekunde, redelijk, redeloos, redeloosheid, redematig, redematig, redematigheid, het onz. werkw. *redeneren*, redenering, enz.

Rede, eng. *reason*, fr. *raison*, ital. *ragione*, lat. *ratio*, is verwant aan *ratum*, *reor*, en *raad*, *raden*, zie *raad*.

Reden, v., meerv. redenen. De drijfveer van iemands doen: hij had geene reden, om zoo te spreken. Eene ontwikkeling van die drijfveren: hij bekleedt zijn zeggen met bondige redenen. Zamenstell.: beweegreden, drangreden, enz.

Rederijker, m., meerv. rederijkers. Verbastering van *rhetoriker*, onder welken naam er zich, weleer, door gansch Nederland een aantal lieden in gezelschappen vereenigde, om zich in de redekunst, *rhetorica*, te oefenen; anders ook *rhetrosijnen*. Zamenstell.: rederijkerskamer, ook *rederykkamer*, de plaats, waar de Rederijkers vergaderden.

Ree, reede, v., meerv. reeden, reeden. Eene ligplaats voor zeeschepen, niet ver van de kust, waar zij een' goeden ankergrond hebben, en tegen wind en storm genoegzaam beveiligd zijn: de vloot zal op de reede leggen. **VOND**.

Ree, reede, hoogd. *Rehde*, zweed. *reld*, eng. *road*, fr. *rade*, ital. *rada*, is een oud woord van noordschen oorsprong.

Ree, reed, bijv. n. en bijw., reeder, reedst. Gereed, klaar, vaardig: hij spant zijn vleugels uit, en maakt zijn zeilen ree. **VOND**. *Reede gelde* was oulings, hetgeen wij thans noemen *gereed geld*, *nummi praesentes*. *Ree!* roepen de schippers hunnen knechts toe, wanneer deze zich gereed moeten maken, om het schip te doen wenden. *Reede* wordt ook als bijw. gebezigd, anders *alreede*: reede op handen. **VOND**. Zamenstell.: kampreede, oulings, gereed ten strijde. Dit woord is ten naauwste verwant aan het werkw. *reeden*.

Reeden, b. en o. w., ik reedde, heb gereed. Vervuurdigen, toestellen: linnen reeden. Zich kunnen kleeden en reeden, voor kleeding en opschik kunnen zorgen. Bijzonderlijk, een schip doen timmeren en uitrusten. Van hier reeder, reedery, reeding, reedschap, reedsel, gereed, uitreeden. Zamenstell.: linnenreeder, linnenreedery, zijdereeder, enz.

Reef, o., meerv. reeven. Eene strook van een zeil: een reef inbinden. Sprekw.: een reef in het zeil doen, een reef inbinden, zijnen staat verminderen. Van hier het bedr. werkw. *reeven*. Zamenstell.: reefbanden, reefgat, enz.

Reek, v., meerv. reken. Oulings even veel als *herk*, *hark*. Eene kleine egge. Van hier het bedr. werkw. *reken*, evenveel als *harken*. Van den klank ontleend.

Reeks, v., meerv. reeksen. Eene rij van in orde nevens elkander geplaatste dingen: eene reeks van bewijzen. Bij **KIL**, en anderen *reke*. Daer vruchtbaar houtgewas op reken is gesteld. **CATS**. Zamenstell.: sleutelreeks. Gij draeght de sleutelreeks van kluister en van kercker. **VOND**. Van het oude *reek*, verzameling.

Reep, m., meerv. reepen. Eene lange en smalle strook van een vel, of eenige linnen of wollen stof: ergens eenen reep afsnijlen. Voorts, een touw, dat in lengte en dikte aan eenen reep gelijk is: en inzonderheid een touw, waaraan eene schuit of pont vastgemaakt is, om langs hetzelfde van den eenen kant naar den anderen over te

varen: Zommige rukken den reep af. **HOORT**. Zamenstell.: reepangel, een vischangel, die aan eenen reep gebonden wordt; reepdans, reepdanser, koorddanser; bij **KIL**, reepmaker, reepslager, — angelreep, klokreep, waarmede men de klok trekt: iets aan den klokreep hangen, alom bekend maken, — stegelreep, teugelreep, valreep, enz.

Reep, m., meerv. reepen. Een hoepel: met eenen reep spelen, waarvoor men, bij **KIL**, het onz. werkwoord *reepen* vindt. Zamenstell.: reep-hoep, hoephout, hout, waarvan men hoepels maakt.

Reet, v., meerv. reten. Eene scheur, eene spleet: daar is eene reet in die plank. Door de reete der tweedragt. **HOORT**. Van hier *retig*, vol reten. Het stamwoord is *rijten*.

Reet, rete, v., meerv. reten. Een werktuig, waarvan men zich bij de voorbereiding van het vlas bedient: eene vlasrete, vlasreute. Van het onz. werkw. *reten*, het vlas voorbereiden, te rotten leggen, neders. *raten* en *röthen*, fr. *rouir*, vermaagschap aan rotten.

Reetrekker, m., meerv. reetrekkers. Een metselaar, of timmerman, die aangesteld is, om de afscheiding van naast elkander staande gebouwen aan te wijzen. Misschien is het voor *reentrekker*. van het oude *reen*, een paal, afscheiding, waarvan nog *reengrippen*, die tusschen de landerijen ter afscheiding gedolven worden. Zoo was *reenboom*, een scheidboom, en *reenengenoot*, een buurman op het veld.

Reeuw, o. In het Vriesch, allerlei gereedschap en huisraad, alles, zegt **WASSEBERGU**, wat tot den inboedel, vooral des landmans, behoort. Slecht gereedschap noemt men, in Vriesland, *rattelmans reeuw*, zoo als *rattelmans tabak* is. Zamenstell.: boerenreeuw, waardoor inzonderheid koeijen verstaan worden. Dit woord is zekerlijk verwant aan *ree*, *reed*, en *reede*, en verschilt grootelijks van

Reeuw, o. Doodschuim: het reeuw komt hem uit den mond. Van hier het bedr. werkw. *reeween*, een lijk van doodschuim en verdere onreinheden zuiveren, ook een lijk bekleeden, en die dit werk verrigt, *reewer*, *reewster*, ook *raawer*, *raawester*. Zamenstell.: reeuwplek, reeuwroef, reeuwzweet, enz. Dit *reeuw* staat in verband met *ree*, *ra*, een doorkleed, en het angels. *reewe*, een lijk.

Reeuwsch, bijv. naamw. en bijw., reeuw-scher, reeuw-scht, zeer reeuw-sch. Bij **KIL**, *coitu acer*. *Dicitur de columbo admodum salace*. Geil: als een reewe-sche doffer. **SIX** VAN **CHANDEL**.

Referrein, referrein, o., meerv. referreinen. Zekere soort van gedicht, bij de oude Rederijkers gebruikelijk; van het lat. *referre*, wederbrengen, omdat men aan het einde van ieder koppelvers denzelfden regel herhaalde, even als in het zoogenoemde *rondel*. Fr. *refrain*.

Regel, m., meerv. regelen, regels. Eigenlijk, een werktuig, langs hetwelk men regte lijnen trekt, een liniaal. In het gebruik, fig., evenveel welke bepaling van iemands handelwijze. Met den regel der nature. **HOORT**. Eene bepaling, hoe men zich in deze of gene taal moet uitdrukken: de regelen der spelling en woordvoeging. Eene bepaling van de leefwijze van geordende geestelijken: die orde heeft strenge regels. Voorts, een aantal woorden, die in eene linie nevens elkander geschreven of gedrukt worden. Eindelijk, in Amsterdam en mis-

schien elders, een aantal van aaneengebakken platte broodbollen: een regel wittebrood. Van hier het bedr. werkw. *regelen*, enz. Zamenstell.: regeldraads, regtstreeks; regelloos, regelmaat, regelmatig, regelmatigheid, regelmatigig, regelregt, — eetregel, grondregel, kloosterregel, leefregel, maatregel, schrijffregel, slotregel, sluitregel, spelregel, stelregel, stokregel, taalregel, zetregel, enz.

Regel, hoogl. *Regel*, fr. *règle*, sp. *regla*, ital. *regula*, lat. *regula*, stammen alle gelijkelyk af van het lat. *regere*.

Regement, o., meerv. regementen. Een krijgswoord, in het nederd., eveneens als in het hoogd., eng., ital. en meer andre talen, uit het fr. *régiment* overgenomen, en eene schaar van krijssliden aanduidende, die uit verschillende bataljons of eskadrons bestaat, welke alle een gemeenschappelyk opperhoofd hebben, die den naam van *Kolonel* voert: het zeeusche regement. HOOFD. De oorsprong dezer benaming is gelegen in *regime*; en het stanwoord is het lat. *regere*.

Regen, m., meerv. regens. Een bekend natuurverschijnsel: die, ons genegen, de wolken zwanger maakt van regen. L. D. S. P. Vroege en spade regens. Gouden regen, zekere bloem. Van hier regenachtig, regenig, enz. Zamenstell.: regenbak, regenbeek, regenboog, regenbui, regenhoek, de luchtstreek, van waar de meeste regen komt; regenkleed, regenmantel, regenpomp, regenscherm, regenvlaag, regenvogel, regenvorsch, regenwater, regenwind, regenwolk regenwom, enz. — Aschregen, bloedregen, dagregen, goudregen, kikorschenregen, landregen, plusregen, steenregen, ofregen, stortregen, vuurregen, zandregen, enz.

Regenen, onpers. w., het regende, heeft gelegend. Er valt regen. Het regent als of het met emmers uit den hemel gegoten wierd. Fig. bezigt men dit woord, met eenen vierden naamval, wegens eenen grooten toevloed van evenveel welke dingen: het regende schotschriften. Ende regende op hen het man om te eten. BIJBELV. Ende die here regende haghel ende vuer. BIJBEL, 1477. Zamenstell.: beregenen, doorregenen, intregenen, enz.

Waarschijnlijk van *rijgen*, *ordine nectere*, *ligare*, omdat de *regen* als bij *rijgen*, nedervalt. Het gr. *ῥεγαν*, nat maken, en *ῥεγαν* besproeijen, komt hier in aanmerking.

Regent, m., meerv. regenten. Regeerder en bestuurder, over het algemeen: vaderlandlievende regenten. Bijzonderlyk, bestuurders van godshuizen: de regenten van het weeshuis. Allerbijzonderst, hij, die, als voogd over eenen minderjarigen Kroonprins, deszelfs rijk bestuurt: toen de regent met JOHN LAW heulde. Van hier het vrouwel. *regentes*, regentschap. Zamenstell.: regentenkamer, regentelijst, enz.

Dit woord is in het holl., hoogd., eng., ital. en meer andere talen, van het fr. *regent* ontleend.

Regeren, b. w., ik regeerde, heb geregeerd. Van het lat. *regere*. Oppermagtig besturen, beheerschen: God het aardryk zal regeeren. L. D. S. P. In bedwang houden: hij regeerde die paarden meesterlyk. Wacrover hij, als wettigh graef, regeert. VOND. Overdr., de wijn regeerde hem. Ook als onz., in het gemeene leven, de overhand hebben: de kinderziekte regeert aldaar. Van hier regeerder, regeester, regering, regeringloos. Zamenstell.: regeerkunde, regeerlust, regeerzucht, enz.

Register, o., meerv. registers. Van het middeleeuw. lat. *registrum*. Eene beknopte aanteekening van al, wat tot eenige zaak behoort: de registers der handelingen van de plaatselijke regering. Bijzonderlyk, de bladwijzer van een boek: sla het register maar eens op. Voorts, de verschillende pijpen van een orgel: het fluitregister. Al de registers uithalen; ook overdr., zijne stem zooveel verheffen, als mogelijk is. Op het zwarte register staan, ter kwader naam en faam staan; omdat men de namen der ballingen weleer op zulk een register stelde. Van hier het bastaardstaartige bedr. werkw. *registreren*. Zamenstell.: dagregister, geslachtregister, schuldregister, enz.

Reglement, o., meerv. reglementen. Ond. w. van het fr. *règlement*. Voorschrift, verordening.

Regt, bijv. n. en bijw., regter, regtst. Het tegendeel van *gebogen* of *krom*: een regte boom, paal, enz.: zoo regt als eene kaars. Een regte weg, die zonder kromten regtuit loopt. Iemand op den regten weg brengen, op den weg, die tot zijn oogmerk dienstig is; fig., hem tot de betrachtting van zijnen plicht — tot deugd en godsvrucht opleiden. Echt, waar: dat is zijne regte meening niet. De regte erfgenamen. Regt ter snede, eigenl. als de maaltijd begint, als men begint te snijden, fig., regt van pas. Overeenkomstig met de voorschriften der deugd: dat is niet regt. Die wagen gaat niet regt, spreekw., die handelwijs strijdt met deugd en wetten. Regtuit, langs den kortsten weg; ook voor onbewimpeld: iets regtuit zeggen. — Regtevoort, tegenwoordig, nu: naa 't gunt rechtevoort enz. H. DE GR. — Van hier regts, rechtse, regtte, enz. Zamenstell.: regtdraads, regtgeloovig, regthoekig, regtschappen, regtschapenheid, regtstandig, regtstreeks, regtstreeksch. — Lijnregt, loodregt, regelregt, enz.

Regt, hoogd. *recht*, eng. *right*, goth. *rahts*, angels. *riht*, KERO, OTRID., en anderen, *reht*, fr. *droit*, ital. *diritto* en *retto*, lat. *rectus*, stammen alle af van *rijgen*, volgens TEN KATE.

Regt, o., meerv. regten. In het gebruik, al wat met de inspraak der billijkheid overeenkomt: doe regt en zie niet om! Geen oordeel velt g', of 't steunt op recht en reden. L. D. S. P. Al wat door uitdrukkelijke voorschriften bepaald is, in beschrevene wetten aanbevolen wordt: het regt handhaven, het regt der volken. Leeraar in de beide regten, d. i. het romeinsche en het kanonieke regt. De gezegde voorschriften en wetten zelve: het regt der jagt. Eene aanspraak op eenig ding, welke op zulke wetten en voorschriften, of op de inspraken der billijkheid, gegrond is: dat regt zal niemand mij betwisten. Eene uitspraak over voorkomende dingen, welke naar wetten enz. afgemeten is: het strengste regt is dikwerf de grootste onregtvaardigheid. De uitvoering van zulk eene uitspraak, van een geslagen vonnis: daar zal regt gedaan worden. SALOMONS eerste regt. Evenveel als *geregt*, of *regtor*: iemand voor het regt roepen. Van hier het bedr. en onz. werkw. *regten*, (*rigten*) voor regt maken, regt spreken en het vonnis uitvoeren, ook de uitspraak van het regt inroepen; regter, enz. Zamenstell.: bloedregt, boschregt, burgerregt, dijkregt, erfregt, gijzelregt, gilderegt, grondregt, halsregt, havenregt, hofregt, jagtregt, krijgsregt, landregt, leenregt, offerregt, onregt, oorlogsregt, schoolregt, stadsregt, strandregt, voorregt, wagenregt, wisselregt, zeregt, enz. — Regtbank,

regtboek, regtdag, regtdoener, regtelijk, regthuis, regtkamer, regtkunde, regtspleging, regtsban, regtsbode, regtswang, regtsgebied, regtsgebruik, regtsgeleding, regtsgeleerde, regtsgeleerdelijk, regtsgeleerdheid, regtshandel, regtskosten, regtspraak, regtspreking, regtsvorderaar, regtsvordering, regtvaardig, het bedr. werkw. *regtvaardigen*, regtvaardigheid, regtvaardiging, regtvaardiglijk, regtvaardigmaking, regtzaak, regtzinnig, regtzinnigheid, enz.

Regten, zie *regt*, o.

Regter, m., zie *regt*, o.

Regter, bijv. n. Eigenlijk, de tweede ver-grootingstrap van *regt*. Het tegenovergestelde van *linker*: de regter hand, aan de regter zijde. Voor *regter* leest men ook *regte*, even als voor *slinker* *slinkte*: laet uwe slinke hand niet weten, wat uwe regte doet. BIJBELV. Meestal vindt men *regter* aan het woord gekoppeld, waarbij het gevoegd is, en dus *regterhand* geschreven.

Regtzinnig, bijv. n. en bijw., regtzinniger, regtzinnigst. Regt van zin, van gevoelen, van geloof, regtgeelovig. Voorheen werd dit woord ook in eenen ruimeren zin genomen, voor opregt, bil-jijk, bij KIL. *integer aequus*, en bij HOOFT: kun-nende geen rechtzinnigh (onbewimpeld) antwoord uit hem trekken. Van hier regtzinnigheid, regt-zinniglijk, enz.

Rei, m., meerv. reijen. Eene rij van dansers, zangers, of zangeressen: in 't midden van den maagdelijken rei. VOND. Van hier het onz. w. *reijen*, dansende zingen: gij hebt mijn last en klaaglijk screijen verwisselt in een vrolijk reijen. CAMPH. Reit dan hant aan hant gereder met de geele CERES weder. POOT. In Rotterdam draagt dit hand aan hand geschaard dansende zingen den naam van *ruijen*. Zamenstell.: dansrei, naagdenrei, tooneelrei, zangrei.

Reijen, zie *rei*.

Reiken, b. en o. w., ik reikte, heb gereikt. Rekken, uitrekken: reik mij de hand, rek, strek de hand uit ten mijnen behoeve. Toereiken: zij reikte hem een stuk brood. Oulings werd het ook voor *bereiken* gebezigd: dat hi sterren in den hemel sien soude ende reijken mochte. BIJBEL, 1477. Onzijdig, zich uitrekken, uitstrekken: de verschansingen reikten niet ver genoeg. Van hier aanreiken, bereiken, handreiking, overreiken, toereiken, toereikend, enz.

Reiken, woord. en bij NOTK. *reichen*, KERO, *kerehan*, WILLERAM. *rachan*, neders. *raken* en *reken*, angels. *raecan*, eng. *to reach*, ital. *recare*, is verwant aan *rekken*, lat. *regere*, van waar *porrigere*, *arrigere*, *erigere* en *rectus*.

Reikhalzen, o. w., ik reikhalsde, heb gereikhalsd. Den hals reiken, rekken, uitstrekken, om iets tegemoet te zien, en dus een sterk verlangen naar zoodanig iets betoonen: ik reikhalsde naar dat geluk. Van hier reikhalzing. SIX VAN CHANDEL en anderen bezigen *reikhalzen*.

Rein, bijv. n. en bijw., reiner, reinst. Onbesmet, onbevlekt: rein lijnwaad, reine handen. Bijzonderlijk, vrij van melaatschheid, en andere besmettelijke krankheden: reine schapen, die vrij van schurft zijn. Daarom sal de Priester hem reijn verklaren. BIJBELV. Eene reine maagel. Een rein geweten is, dat iemand geene misdrijven ver-wijt. Van hier reinheid, reuig oulings voor rein, waarvan het bedr. werkw. *reinigen*, reinigheid, reiniging, reiniglijk, reinlijk; reinuit bij KIL. naakt en blout, ook opregt: 't quaet reijnuit voor u be-

leden. CAMPH. Zamenstell.: onrein, enz., het bedr. werkw. *ontreinigen*. enz. — Rechter! SCHIM. Deze zamentrekking zegt Z. H. ALEWIJN, dient den dichteren niet ontnomen te worden.

Reis, reize, v., meerv. reizen. De handeling, waardoor men zich van de plaats, waar men is, naar eene afgelegener plaats begeeft: eene reis doen. Eene reis ondernemen. Van de reis komen. Zich op de reis begeven. Een keer, een maal: het is de tweede reis dat hij mij bedriegt. Eene gewone scheepsplading: twee reizen turf, hout, kolen, enz. Spreekw.: eene verloren reis doen, in het oogmerk van zijnen togt niet slagen. De reis aannemen, sterven. Van hier *reijstigh*, bij KIL. ook gebruikelijk voor *reizend*, in de BIJBELV. — *reijse-naar*, bij VAN HASS, en *reiziger*. Zamenstell.: afreis, dagreis, heenreis, landreis, markt-reis, post-reis, speelreis, tehuisreis, terugreis, zeereis, enz. — Reisisapotheek, reisbeschrijving, reisboek, reisbroeder, reisgeld, reisgenoot, reisgezel, reisgezelschap, reisgoed, reishoed, reiskelder, reiskist, reiskleed, reiskoffer, reiskosten, reiskousen, reisaarzen, reismaal, reismakker, reismantel, reispennig, reiskrok, reistuig, reiswaardig, reiszak, enz. Van hier het onz. werkw. *reizen*.

Rek, o., meerv. rekken. Een werktuig, waar-op de vrouwen haar linnen droogen, enz., anders ook *rak*. Zamenst.: hoenderrek, linnenrek, scho-telrek, enz.

Rek, m., zie *rekken*.

Rekel, m., meerv. rekels. Het mannetje van eenen hond: is het een rekel, of eene teef? Houdt den rekel kort aan bant, of hij bijt. VOND. Een buffelachtig mensch: hij is een regte rekel. Bij KIL. is *rekel* ook een gierig mensch. Van hier rekelachtig. Zamenstell.: bandrekel, een groote hond, die steeds aan den band ligt: hij ligt daar als een bandrekel, in eene luje houding.

Rekel, hoogd *Rekel*, zweed. *rakel*, schijnt verwant aan het fr. *raccaille*, eng. *rascalitij*, en aan *rakker*, in de beteekenis van een' hond.

Rekenen, b. w., ik rekende, heb gerekend. Met asch bedekken: zij rekent het vuur. Zamenstell.: inrekenen, oprekenen. De eigenlijke beteekenis is klouwen, harken; en het stamwoord is *reek*. *raak*. Zie *reek*.

Rekenen, b. en o. w., ik rekende, heb gerekend. Eigenlijk, op eene reek (reeks) brengen, bijeen-tellen, waarin het begin van alle rekenkunst be-staat. Wat rekent gij voor den wijn? Bijzon-derlijk, elk ding bij zijne eigene soort optellen: honden, wolven, hijenas, vossen en jakhalzen, worden onder een en hetzelfde geslacht gerekend. En hij is met de misdadige gerekent. BIJBELV. Voorts, een ding beoordeelen en waarden: dat zou ik zonde rekenen. En met een voorzetsel: het sal hem tot eenen vloek gerekent worden. BIJBELV. Onzijdig: ik reken, dat zulks mijn pligt is. De rekenkunst beoefenen: zij rekent al heel wel. Een wel gewikt en berekend vertrouwen opvatten en koesteren: reken steeds op mijne vriendschap. Den tijd der bevalling eener zwangere vrouw bepalen: wanneer rekent zij? Van hier rekenaar, rekening, rekenschap. Zamenstell.: aanrekenen, afrekenen, doorrekenen, mederrekenen, misrekenen, narekenen, oprekenen, overrekenen, toorekenen, uitrekenen, verrekenen, enz. — Re-kenboek, rekenbord, rekenfeil, rekenlei, rekenka-mer, rekenkuade, rekenkundig, rekenkunst, reken-

kunstig, rekenmeester, rekenpenning, rekenschool, rekentafel, rektuig, enz.

Rekkelijk, zie *rekken*.

Rekken, b. en o. w., ik rekte, heb en ben gerekt. Een ding van weerskanten aanhalen: linnen rekken. Dat leder is te veel gerekt. Verlangen, in de figuurlijke gezegden: den tijd rekken, een gesprek, vertoog, enz. rekken. 't Verlangen de uren rekt. VOND. Onz., langer en wijder worden: dat touw rekt geweldig. Het onz. *rekken* wordt ook voor hard loopen wegens paarden gebezigd, die zich uittrekken, en als met den buik op den grond loopen: en deed de paarden rekken. VOND. Fig., van menschen: hij ging rekken, loopen. Van hier rek, de daad van rekken; ook voor rekking, uittrekking: er is geen rek in dat leer; rekkelijk, toegevend; rekkelijkheid. Zamenstell.: rekbank, rekdraad, reklaars, rekleer, leer, dat uittrekt, laarzenleer, — rektuig, — uittrekken, enz.

Rellen, o. w., ik relde, heb gereld. Evenveel als *rallen*, snappen, klappen: zij zit den ganschen dag te relen. En men hoorde dapper relen. GESCH. Van het oude *rel*, m., geraas, gesnap, Sust uwen rel. SPEL. v. SINN., nog overig in het verkleinw. *relletje*, telkens herhaald vertelselje: hebt gij dat relletje al gehoord? en het onderwerp waarvan men relt: hij is het relletje van de gansche stad. Voorts: gerel, reling.

Remonstrant, m., meerv. remonstranten. Eene onduitsche benaming van Christenen, die te onrecht dikwijls met den naam van *Arminianen* bestempeld worden, aangezien zij zich juist daarin van anderen onderscheiden, dat zij aan geene menschelijke leeringen en voorschriften eenig verbindend gezag toekennen: de echte remonstrant laat zich door geene formulieren kluisteren. Van hier remonstrantendom, remonstrantsch. De benaming is ontleend van eene *remonstrantie*, welker door eenige Remonstranten bij 's Lands bestuur ingeleverd.

Ren, run, m., meerv. rennen. Een snelle loop: met vollen ren. VOND. Met vollen run. HOOFD. Bepaaldelijk, het loopen in eene renbaan: hij struikelde in den eersten ren. Het stamwoord is *rennen*.

Renbaan, v.; renbode, m.; rendier, o.; enz., zie *rennen*.

Renegaat, ond., m., meerv. renegaten. Van het middeleeuw. lat. *renegatus*, *renegare*, verloochenen. Bijzonder gebruikelijk van Christenen, die de mahomedaansche godsdienst omhelzen. Van hier de spreekwijs: een Turk is nog beter, dan een Renegaat.

Rennen, o. w., ik rende, heb gerend. Snel loopen: wie rent daar naar ons toe? Van hier ren, renbaan, loopbaan; renbode, postbode; renloop, renperk, renbaan; renprijs, renspeer, renspeel, renstrijd, renwagen, bij OUD. enz. Aarenennen, overrennen, uitrennen, voortrennen, wegrennen, enz. VOND. bezigt *rennen* voor vliegen. Oul. was de onvolmaakt verleden tijd *ran*: wat daar ut ran, bij LOD. VAN VELTH., eigenlijk: wat daaruit voortsproot.

Rente, v., meerv. renten. De opbrengst van vaste goederen en uitgezette gelden: dat land brengt zijne renten zeer wel op. Van zijne renten, ook op zijne renten leven: dat ghij op uwe renten leeft. GESCH. Ook bezigt men het hier-van gemaakte onz. werkw. *renten*, voor aan renten

opbrengen: wat dat Ingelent renten mochte. LOD. v. VELTH. Rentende, drie gulden ten honderd. Van hier rentelocos, zonder ronte, zonder winst; rentenier, bij HOOFD. *rentier*; het onz. werkw. *rentenieren*, van zijn inkomen leven; rentenierster. Zamenstell.: erfronte, grondrente, leenrente, lijfrente, losrente, enz. — Rentebrief, rentheffer, renthefster, rentkamer, rentmeester, ontvanger, penningmeester; rentmeesterschap, rentschuld, enz.

Rente, hoogd. *Rente*, fr. *rente*, eng. *rent*, zweed. *ranta*, sp. *renta*, ital. *rendita*, schijnt van het lat. *renuere*, voor *reddere*, teruggeven, af te stammen.

Rentenier, m., enz. Zie *rente*.

Rep, in rep en roer, zie *reppen*.

Repel, m., meerv. repels. Een vlashamer. Van hier het bedr. werkw. *repelen*, vlas beuken, of schillen. In Overijssel bezigt men *reppelen*: vlas repellen; en daar beteekent het: vlas over eene plank met ijeren pennen halen, om er de zaadknoppen af te trekken.

Reppen, b. w., ik reppte, heb gerept. In sterke beweging brengen: de handen reppen. *Zich reppen*, haastig werken. Ook vindt men: de trommel reppen, voor roeren, — 't geweer reppen, voor behandelen. Van hier *gerept* en *ongerept*: eene ongerepte maagd. Overdragt., tot het onderwerp van een gesprek maken: die zaak werd niet gerept. Ook met *van*: men reppte daarvan niet. Van hier rep en roer, volle beweging, algemeene opschudding.

Rest, v., meerv. resten. Al, wat er van eenig ding overschiet, of achterblijft: de rest van het eten enz. De rest te verhaalen. HOOFD. De reste komt vergeefs om hulp en troost. VOND. Duizend gulden, en de rest, of 't geen er meer is. Iemand de rest geven, hem ten volle afmaken, of bederven. Van hier het onz. werkw. *resten*, overblijven, overschieten: twee van drie, rest een.

Rest, hoogd., eng. *rest*, fr. *reste*, ital. *resto*, sp. *resta*, stamt af van het lat. *restare*.

Reu, m., meerv. reuen. Een rekel, het mannetje van eenen hond. Spreekw.: hij bijt reuen en teven, hij laat niemand onnangerand. In de gemeenzame verkeering, een geil mensch: hij is een regte reu.

Reuk, m., meerv. reuken. Eene fijne uitwaseming uit verschillende dingen, welke de zenuwen van den neus aandoet; dat heeft eenen liefelijken reuk. Dewijl zij uwen reuk onder een mengt. VOND. De reuke uwer kleederen is als de reuke van Libanon. BIJBELV. Overdragt.: ik riek den zoeten reuk van vrede die hij baert. VOND. Ik heb er den reuk van weg. Hij is in geen goeden reuk, men vertrouwt hem niet, men spreekt met geen lof van hem. Het vermogen, om die jne uitwasemingen te bemerken en te onderscheiden: scherp van reuk zijn. Van hier reukeloos, van het gezegde vermogen onthloot, of zonder geur. Zamenstell.: reukaltaar, reukbal, reukdoos, reukfleschje, reukmenger, reukpeer, reukpoeder, reukstof, reukvat, reukwater, reukwerk, reukwerker, enz. Muskusreuk enz.

Reuk, hoogd. *Geuch*, stamt af van *ruiken*, en is verwant aan *rook* en *rooken*. Zie deze woorden. Het hebr. רִיחַ, reuk, komt hier mede in aanmerking.

Reukeloos, zonder reuk, zie *reuk*.

Reus, m., meerv. reuzen. Een ongemeen lang mensch: de reus GOLIATH. In die dagen

waren der reusen op der aerde. **BIJBELV.** Overdragt, al, wat in vergelijking van iets anders groot is: de olifant is een reus onder de dieren. Van hier reusachtig, reusachtigheid, het vrouwel. *reuzin*. Zamenstell.: reuzenaar, reuzenbeeld, reuzenhand, reuzenkind, reuzenkracht, reuzenschrede, reuzenstrijd, reuzenvoet, reuzenwerk, enz. Stamtschijnlijk af van het onz. werkw. *riizen*.

Reutel, m. Het geluid der ademhaling van een mensch, welks longpijpen met bloed of slijm nangevuld zijn, zoo als dit het geval bij stervenden is: hij heeft den reutel al in de keel. Van hier het onz. werkw. *reutelen*. Van den klank gevormd.

Revelen, o. w., ik reveelde, heb gereveld. Suffen: hij is ellendig aan het revelen. Dwaas, beuzelachtig praten: wie dwaes hier tegens revel. **JOH. VAN VOLLENH.** Van hier revelaar, revelaarster, reveling, sufferij: en hant met al uw macht, dees revelinge nijt uw besighe gedacht. **HOOFD.** Beuzelpraat: somtijds doorkneden ze haar redenen met ontijdige revelingen. **OVV.** Het zamengestelde revelkallen komt bij **SPIEGHEL** voor. Dit woord schijnt verwant aan het fr. *réver*.

Rib, ribbe, v., meerv. ribben. Een der bogtigitte beenderen, die bij menschen en zoogdieren van weerskanten uit den ruggegraat voortkomen, hart en longen omringen, en de borst vormen. Tusschen de derde en vierde rib. **HOOFD.** Overdragt., een stuk vleesch, dat aan de ribben van een slagtoest gegroeid is: gerookte rib. Een dunne balk: hont tot ribben zagen. De kromme inhouten, die den buik van een schip vormen: de ribben kraakten van dien schok. De vezelen van kruiden, bladeren, enz.; ook de afdeelingen van meloenen. Spreekw.: dat kleeft aan de ribben, daar wordt men vet van. Zamenstell.: ribbestuk, kalfsrib, ossenrib, varkensribbetjes, enz. Voorts, komt van *rib* nog het bedr. werkw. *ribbezakken*, in de gemeene verkeering, voor met slaan en stooten aandrijven: men moet hem onophoudelijk ribbezakken.

Rid, m., meerv. ritten. *Rid* is eigenlijk voor *rijd*, van *rijden*. Een der onderscheidene wedloopen van een paard, dat naar den prijs dingt: het volgende rid moet alles beslissen. Dit is een klein ridje. Dit verkleinw. gebruikt men ook voor de daad van rijden: willen wij eens een ridje doen? Voorts, moet *rid* ousings een bepaald getal van ridders hebben aangeduid. Want deze betekenis schijnt het nog te hebben in de zamenstell.: ridmeester, ridmeesterschap. Veelal zegt men ook *rit*, met eene *t*: de paarden liepen twee ritten. En daarvan dan het onzijd. werkw. *ritten*, voor wild en woest op en neer, en langs de straat loopen.

Ridder, m., meerv. ridders. Eigenlijk iemand, die tot een' rid, een bepaald getal van ridders, behoort; bijzonderlijk, iemand, die in den krijg te paard dient; iets, hetwelk outtijds enkel door lieden van hoogen en lagen adel gedaan werd. Onder het gebied der Frankische Koningen trokken Edelen en Vrijlingen te veld; en zij, die iets dappers bedreven, werden verhoogd, de edelen tot ridders, de vrijlingen tot edelen, elk met nieuwe wapenschilden vereerd, tot onderscheiding van het gemeen. Daar nu zulke ridders zich in hunne steekspelen door bijzondere kleuren, of andere teekens, van elkander onderscheidden, kreeg de naam van *ridder* welhaast de betekenis van iemand, die met een onderscheidend eereteken

versierd is: ridder van het Gulden Vlies, van den Kousenband, van den Adelaar, enz.; of die tot eene orde behoort, welk zulk een eereteken draagt: ridder van de koninklijke orde van Verdiensten. Onlings werd *ridder* ook voor *rijder* genomen: die te peerde dikwils sitten, hoe goe ridders datse zijn enz. **GESCH.** Van hier ridderlijk, ook voor kloek, dapper; ridderschap. Zamenstell.: ridderhof, ridderleen, ridderorde, ridderspel, ridderspoor, ridderstand, ridderteeken, riddertogt, enz.

Ridselen, o. w., ik ridselde, heb geridseld. Voortdur. werkw. van *ridsen*. Eene ligte beweging der bladeren, die een ligt geruisch verwekt: er ridselt geen blad. Gelijk een booswicht schrikt op 't ritslen van een blad. **J. DE MARRE.** Van hier ridseling, eene kleine beweging, ligte aanraking: eene leefbre ritseling doorkruipt haar 't ingewand. **HOOFD.** Ook *geridsel*. Dit woord is van het geluid der ridselende bladeren ontleend.

Ridseling, v., zie *ridselen*.

Ridsen, b. w., ik ridste, heb geridst. Prikkel, in beweging brengen, aanzetten. Het zamengestelde *aanridsen* is meest in gebruik. Zie dit woord.

Ridsen, hoogd. *reizen*, zweed. *reta*, lat. *irritare*, gr. *ἐρεθίζω*, *ἐρεθίζω*, is zijne betekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Ridsig, bijv. n. en bijw., ridsiger, ridsigt. Tot sparen gencigd, verhit: eene ridsige teef, ook voor een geil vrouwspersoon. In Vriesland bezigt men gemeenlijk *ridsch*. Van hier ridsigheid. Het stamwoord is *ridsen*.

Rieken, o. en b. w., ik rook, heb geroken. Onzijdig, fijne uitwasemingen, die den neus prikkelen, van zich geven: en riekkende violen. **VOND.** Bedr., de gezegde uitwasemingen met den neus inademen, zoodat dezelve daardoor geprikkeld wordt: hij rook er amberlucht en dronck er neckterdranck. **VOND.** In beide beteekenissen gebruikt men tusschen hedendaags veelal *ruken*; gelijk als men *ruiker* in plaats van *rieker* bezigt, schoon men zich in *welriekend* aan *rieken* houdt. Zie *ruiken*.

Riem, m., meerv. riemen. Eigenlijk, genoegzaam even hetzelfde als *reep*; eene lange, smalle strook, van eenig ding afgesneden. In het gebruik, eene lederen strook: hij gorit eenen riem om zijn lijf. Overdragtelijk, een breede lederen gordel, geschikt om er eene aanmerkelijke hoeveelheid gelds in te bergen: bezwijkt gij niet onder het gewigt van uwen riem? Eene roeispaan; een galeiboef aan zijnen riem gekluisterd. Rept u toch wat met de riemen. Aan den riem vallen. **VOND.** Spreekw.: eerst in de boot, keur van riemen, die ergens het eerste komt, heeft keur uit het voorhanden zijnde. Men moet roeijen met de riemen, die men heeft, men moet zich op de best mogelijke wijze van de voorhanden zijnde hulpmiddelen bedienen. Iemand op zijne eigene riemen laten drijven, bij **HALMA**, hem aan eigen bestuur en eigene krachten overlaten. Ik steek u een hart onder den riem, bij **VOND.**, ik geef u moed. Uit eens anders leder is goed riemen snijden, voegt men aan lieden toe, die van geene spaarzaamheid weten, wanneer zij iets voor eens anders rekening doen. Iets aan riemen snijden, kort en klein snijden. Wijders, een riem papier, of zoo vele boeken, als met eenen riem van bepaalde lengte kunnen zamengebonden worden.

Zamenstell.: riembank, riembeslag, riemgat, riem-maker, enz. Achterriem, buikriem, geldriem, gordriem, bij *KIL.* jukriem, schoenriem, sleutelriem, spanriem, staartriem, tongriem, wagenriem, enz.

Van het *lat.* *remus*, dat, volgens *SERVIVS*, niet slechts eene roeispaan aanduidt, maar ook eenen lederen riem.

Riet, o., meerv. rieten. Een bekend gewas: nit de biezen, uit de rieten. *VOND.* Eene rieten fluit: met riet, en *Duitsche fluit.* *VOND.* Spreekw.: hij zit in het riet en maakt pijpjes, hij maakt zich de voorkomende gelegenheid wel te nutte. Hij laat alles in het riet loopen, hij bestuurt zijne zaken even slecht, als een schipper, die zijn vaartuig in het riet stuurt. Van hier het onverbuigb. *bijv. n.* rieten, van riet gemaakt: een rieten dak enz. Zamenstell.: rietakker, rietband, rietbinder, rietbos, rietdak, rietdekker, rietdijk, rietgras, rietkolf, de knobbel, waaruit het riet voorspruit; rietmusch, rietpijp, rietnep, rietnijder, rietstok, anders *rotting*; riettop, rietvink, rietversch, enz. *Bamboesriet*, *papierriet*, *suikerriet*, enz.

Riet, *hoogd.* *Rieth*, *Ried*, *eng.* *reed*, *angels.* *hrood.* *ULPHIL.* *raus*, *middeleeuw.* *lat.* *rausea*, *fr.* *roseau*.

Rif, zie *reef*.

Rif, o., meerv. riffen. Eene lange, smalle zandbank in zee: gesloopt, verzant, gestrant op riffen, en op scheeren. *VOND.*

Rif, o., meerv. riffen. Een geraamte: laet mijn onbegraven rif geen aarde gebrek hebben. *VOND.* Van hier middelrif enz.

Rigten, b. w., ik rigtte, heb gerigt. Eigenlijk, hetzelfde als *regten*, zie *regten* en *afregten*. In het gebruik, bijzonderlijk, zulk eene strekking aan eenig ding geven, dat het regtnit, op een ander ding aan, of langs hetzelfde henen, loopt: hij rigt zijn geweer juist naar het doel. Ach, wierd mijn weg naar uw geboon gericht. *L. D. S. P.* Het geschut rigten. Van hier *rigter*, *rigting*, enz. Zamenstell.: *afregten*, anders *afregten*; *berigt*, *berigten*, *inrigten*, *inrigting*, *onderrigt*, *onderrigting*, *oprigten*, *verrigting*, *verrigten*, enz. *Rigt-snoer* enz.

Rij, v., meerv. rijen. Reeks: eene rij van boomen, huizen, soldaten, enz. Duizent vlaggen op een rij. *VOND.* Voorts, ook eene lat, waarvan zich de metselaars bedienen, om de steenen op eene rij te plaatsen.

Rijden, o. en b. w., ik reed, ben en heb gereden. Onzijd., op den rug van eenig dier, of ander voertuig, vervoerd worden: rijdende op een ezel. *BIJBELV.* Op eenen wagen — op eene kar rijden. Voorts, zegt men ook: op schaatsen rijden, op stelten rijden, op eenen bezemstok rijden, en *figuurlijk*, op de tong rijden, het onderwerp der gesprekken zijn. Voor anker en ten anker rijden, voor anker liggende door de zee geschokt worden. Een koude koorts rijdt over mijn leen. *VOND.* Nieuw Carthago rijdt op stelten, *London* is vol onrust. *VOND.* Eindelijk, wordt *rijden* wegens de paring der vierschen of andere dieren gebruikt: het is thans de tijd, dat de snoek rijdt. Mer als die achter-te (schapen) reden, soe si ont-finghen. *BIJBEL*, 1477. Maar het wordt ook bedrijv. gebruikt: ik heb hem drie uren ver gereden. De kleederen van het lijf rijden. *Oulings* zeide men: een paard enz. rijden, voor op, of met een paard enz. Die reden tseuentic ezelinen. *BIJBEL*, 1477. Nog zegt men: hij rijdt vier

blessen, enz. Van *rijden* komt *rijder* en *rijdeling*, of *rijdeling*, een *rijpaard*; *gerij*, *gerid*. Zamenstell.: *rijbaan*, *rijknecht*, *rijkussen*, *rijmantel*, *rijpaard*, *rijrok*, *rijschool*, *rijtuig*, *rijweg*, enz. *Aanrijden*, *afrijden*, *berijden*, *berijder*, *doorrijden*, *heenrijden*, *inrijden*, *overrijden*, *postrijder*, *schaatsenrijden*, *schaatsenrijder*, *uitrijden*, *voorrijden*, *voorrijder*, *wegrijden*, enz.

Rijf, *rijve*, v., zie *rijven*.

Rijfelen, o. w., ik rijfelde, heb gerijfeld. Zeker dobbelspel. Van hier *rijfeljaar*, *rijfelbord*, *rijfelbeker*, *rijfelspel*, *rijfeltrechter*. Dit woord schijnt, even als het *eng.* *raffle*, van het *fr.* *raffe* af te stammen.

Rijgen, b. w., ik reeg, heb geregen. Eigenlijk, doorboorde dingen, op eene rij aan een snoer vastmaken: parels aan eenen zijden draad — koralen rijgen. *Rijgen* wordt ook voor het toerijgen der keurs gebezigd: maakt uwe borstken met rijgchen ront en hert. *CONST DER MINN.* *Zich rijgen.* Iemand aan eenen degen rijgen, doorsteken. *Figuurl.*, men rijgt den ommekeerts met schanssen van relduten. *VOND.* Zamenstell.: *rijglijf*, *rijgnaald*, *rijgnestel*, *rijgsnoer*, *rijgveter*, enz. Van hier het eenigzins verouderde *rijge*, nu *rij*: vier rijgen steenen; eene rijge van een sardis, enz. *BIJBELV.*

Rijk, *bijv. n.* en *bijw.*, rijker, rijkst. Eenen overvloed van aardsche goederen bezittende: *ABRAM* was zeer rijk in vee, in silver, enz. *BIJBELV.* Dat land is rijk. *Eu* rijcken overvloed met volgepropten hoorne. *VOND.* Men noemt een schip *rijk geladen*, als het eene *rijke lading* inheeft. Een rijk (kostbaar) geborduurd kleed. Overvloedig met allerlei goede dingen begiftigd: rijk in verdiensten, in deugden, in verstand, in woorden. Eene rijke taal. Van hier dat dit woord zich met allerlei zelfst. naamwoorden laat zamenvoegen, als in: aalrijk, bladerrijk, bloedrijk, bloemrijk, boomrijk, eerrijk, geestrijk, hulprijk, kunstrijk, leerrijk, liefderijk, enz. Ook wordt het zelfst. gebruikt: de rijken. Hij neemt het aangezicht der rijken niet aan. Dit rijk wordt, als men het nevens *arm* plaatst, meermalen niet verbogen: hij zorgt voor rijk en arm. Van *rijk* stamt af: *rijkaard*, *rijkdom*, *rijkelijk*. — *rijkheid*, *oulings* ook voor *rijkdom*, enz. *Rijken*, voor rijk maken, vindt men bij *SPIEG*, *COORNH.* en anderen: dien nooddrift rijkt. *SPIEG.*

Rijk, o., meerv. rijken. Heerschappij, regering: hij verkiest ballingschap voor 't rijk. *HOORT.* In de gemeenzame verkeering: zijn rijk is uit, zijne heerschappij neemt een einde, of zijn gezag en invloed is weg. Voorts, al wat gezamenlijk aan eene bijzondere heerschappij onderworpen is: het rijk van Nijmegen, het grondgebied van die stad; maar bijzonderlijk al, wat aan eene gekroonde mogendheid toebehoort: het rijk van Engeland enz. En allerbijzonderst, al wat onder de opperheerschappij van den Keizer van het Duitsehe rijk plagt te staan: de zevenstar des rijx, om 't rijxgeschil t' outwarren. *VOND.* Dezen zin heeft het woord in eene reeks van zamenstellingen; zoo als: *rijksadel*, *rijksbaron*, *rijksgraaf*, *rijksvorst*, enz. Eindelijk, is *het rijk der natuur* al, wat de natuur oplevert, inzonderheid al, wat men op onzen aardbol vindt, hetwelk wederom in drie kleinere rijken: het dierenrijk, het plantenrijk, en het rijk der delfstoffen, onderscheiden wordt. In navolging van deze uitdrukkingen bezigt men ook wel eens die

van: het rijk der schoone kunsten, het rijk der wetenschappen, enz., om al, wat onder derzelve invloed staat, aan te duiden. Zamenstell.: rijksadelaar, rijksambt, rijksappel, rijksbestuur, rijksbe- wind, rijksburger, rijksburggraaf, rijksdaalder, rijks- dag, rijksgebied, rijksgeenoot, rijkskreits, rijkskroon, rijksleen, rijksleger, rijksoorlog, rijksopperhoofd, rijksopvolger, rijksopvolging, rijksraad, rijks- scheper, rijksstaf, rijksstad, rijksstenden, rijksvergadering, rijkszorge, enz. Aardrijk, dierenrijk, geestenrijk, hemelrijk, keizerrijk, koningrijk, plantenrijk, enz.

Rijk, hoogd. *Reich*, ISIDOR. *riih*, KERO *rihh*, OTFRID. *rich*, angels. *rice*, zweed. *rike*, deen. *riqn*, fr. *règne*, eng. *reign*, ital. *regno*, stamt van het latijnsche *regnum* af.

Rijkdom, m., meerv. rijkdommen. Wordt in plaats van *rijkheid* gebruikt, voor het bezit van eenen overvloed van aardse goederen: de rijcke beroeme sich niet op zijnen rijkdom. BLJBELV. Arm bij den rijkdom. VOND. Voorts, die overvloed zelf: aan welken Godt rijkdom ende goe- deren gegeven heeft. BLJBELV. En een overvloed van evenveel welke dingen: om den rijkdom van volk. HOOFD. Hij bezit eenen onuitputtelijken rijkdom van schoone invallen. Ook wordt *rijkdom* voor de bezitters van aardse goederen gebezigd: er was veel rijkdom in de kerk.

Rijm, m. Ligte uitslag, waarmede alles door een zacht vorstje bedekt wordt: hij stroijt den rijm als asche. BLJBELV. Dit woord heeft zoo veel gemeens met het vries. en neders. *riem*, zweed. *rim*, eng. *rime*, angels. *hrim*, fr. *frimas* en *bruine*, ital. *brina*, dat het met dezelve van het lat. *pruina*, gr. *ρρυμός*, schijnt af te stammen.

Rijm, o., meerv. rijmen. De overeenstemming van den eindklank van dichtregels: men magh om het rijm de taal niet vervalschen. VOND. Beveelt men mij dan 't rijm.'k beveel u 't rijmeeloos. VOND. *Rijm* en *rijmpje* bezigt men ook voor een vers zonder dichterlijke verdiensten. Van hier *rijmen* enz., rijmeeloos enz. Zamenstell.: rijmdicht, rijm- dichter, rijmklank, rijmslag, rijmwerk, rijmwoord, enz., onrijm, enz.

Rijm, hoogd. *Reim*, ital. *rima*, lat. *rijthmus*, schijnt ons met REITZ van het gr. *ρρhythmos* af te stammen.

Rijmen, o. en b. w, ik rijmde, heb gerijmd. Onz., in eindklank overeenstemmen: hemel rijmt op gewemel. Dat rijmt niet. Fig., overeenstemmen: dat rijmt niet met welvoegelijkheid. Bedr., woorden zamenvoegen, welker eindklank overeenstemt: men rijmt daarom op waarom. Verzen maken: wie heeft dat gerijmd? Van hier het bedr. werkw. *rijmelen*, rijmelaar, rijmelarij, rijmer, rijmerij, gerijm. Zamenst.: berijmen, rijmkunst, rijmlust, enz. *Gerijmd* heeft HOOFD, bij overdr., voor passend, welovereenstemmend: met gerijmt bescheid. Meestal wordt het voor betamelijk gebezigd, en hier tegenover staat het nog gebruikelijke *ongerijmd*.

Rijn, m. De naam van eene bekende rivier. Van hier rijnsch enz. Zamenstell.: rijnschie, rijns- bloem, rijnsgraaf, rijnland, rijnlander, rijnlandsch, rijnschip, rijnschipper, rijnschuit, rijnstroom, rijn- water, rijnwijn, rijnwilge, rijnzwaluwe, enz.

Rijp, m. Rijp, bevrozen dauw. De boomen zitten vol rijp. Van hier *rijpen*.

Rijp, v., zie *rups*.

Rijp, bijv. n. en bijw., rijper, rijpst. Een ge- was, of eene vrucht, tot eene genoegezame volko-

menheid geraakt, om ingeogst, of geplukt, te worden: die appelen zijn nog niet rijp. Vroeg rijp, vroeg rot, spreekw. Fig., tot manbare jaren gekomen: een kint, nu rijp en huwbaer. VOND. Tot zekere volkomenheid geraakt: die zweer schijnt rijp te wezen. In rijpere jaren handelt men meer naar een rijp overleg. Die onderneming is rijp, ter uitvoering geschikt. Van hier rijpelijk, rijpen, rijp worden; rijpheid, rijping. Zamenstell.: door- rijp, onrijp, onrijpheid, enz.

Rijpen, onpers. w., het rijpte, het heeft ge- rijpt. Ligtelijk vriezen: het had een weinigje ge- rijpt.

Rijs, o., meerv. rijzen. Eene jonge dunne en lenige boomspruit: er moet nog meer rijs van dien boom weggesnoeid worden. De brant wordt in het rijs gesteecken. VOND. Plantsoen: ik wil dat land met rijs bezetten. Spreekw.: jong rijs kan men buigen, maar geene oude boomen, de mensch is in zijne jeugd buigzamer, dan nader- hand. Zamenstell.: rijsbank, rijsbezem, rijsboompje, rijsbos, rijsbosch, rijsbundel, rijsbout, rijswaard, rijswerk, enz. Bandrijs, bindrijs, erwtenrijs, teen- rijs, enz. Het stamwoord van *rijs* is, volg. KIL., *rijzen*; gelijk als *surgere* dat van *surculus*; en hiermede vereenigt zich ADELUNG.

Rijst, v. Een zeer wit, half doorschijnend en voedzaam slag van koren, dat in warme landen veel gebouwd wordt: men eet in Oostindië ge- kookte rijst in plaats van brood. Er wordt arak van rijst gestookt. Ook voor de plant: de rijst bemint eenen lagen en vochtigen grond. Zamen- stell.: rijstakker, rijstebrood, rijstebrij, rijstemeel, rijstkoekjes, rijstland, rijstooft, rijststroo, rijsttaart, ook rijstetaart, rijstveld, rijstvogel, rijstwater, enz.

Rijten, b. en o. w., ik reet, heb en ben ge- reten. Bedr., scheuren, vaneenrukken. Onz., ber- sten, spijten. Van hier reet, rijting, enz.

Rijtuig, o., meerv. rijtuigen. Allerlei voer- tuig op wielen: het rijtuig wacht mij. Rijtuig houden. In de zeevaart is *rijtuig*, al wat tot een schip behoort, om in storm te gebruiken, als ka- bels, plegtankers, enz.

Rijven, b. w., ik reef, (rijfde) heb gereven, (gerijfd). Harken: het vuil bijeenrijven. Van hier rijf, v., voor hark. Zamenstell.: oprijven enz.

Rijzen, o. w., ik rees, ben gerezen. Hooger worden: het water rijst. Opstaan: hij rijst ijlings overeinde. Opkomen, ontstaan: daar rees een storm. Geschillen in eenige religie rijzende. H. DE GA. In rijs klimmen: de boter rijst geweldig. Wanneer men zegt, dat *de markt rijst*, verstaat men door *markt* den prijs der goederen, die daarop verkocht worden. Zie *markt*. Eindelijk, gisten: het deeg begint te rijzen. Te berge rijzen is omhoog stijgen: het haar rees mij van schrik te berge. De rijzende zon aanbidden, de bovendrij- vende partij vleijen. Rijzende wijn is wijn van eenen rijnschen smaak. Onlugs werd *rijzen* ook bedrijv. gebezigd: uw segen rijst de pluim nu in de locht. HOOFD. Van *rijzen* komt rijzing, rijzig, wel uitgewassen, lang. Zamenst.: oprijzen, ver- rijzen, enz.

Rikkekekken, o. w., ik rikkekikte, heb ge- rikkekikt. Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid der kikvorschen: hoor de kikvorschen eens rikkekikken.

Rillen, o. w., ik rilde, heb gerild. Beven, van schrik en vrees, van koude, of van afkeer. Van hier rilling, grillen, trillen, waarin het daar-

door aangeduide beven door den klank wordt nitgedrukt. *Rillen* is eigenlijk voor *riddelen* van *rijden*.

Rimpel, m., meerv. rimpels. Eene plooi in een buigzaam ding: parkement vol rimpels. Rimpels in het aangezicht. Overdr.: sonder vleeke ofte rimpel. BIJBELV. Om eene koude huivering aan te duiden, waarbij het vel als rimpelt, zegt men: de rimpel slaat mij. Van hier het bedr. en oz. werkw. *rimpelen*, rimpelig, rimpeling.

Rinde, veroud., v., meerv. rinden. Schors, eigenlijk bast van den eikenboom, anders *run* (*runne*) genaamd. TEN KATE brengt het tot *rennen*, *rinnen*, *concurrere*, als de bast, die om den boom loopt.

Ring, m., meerv. ringen. Eigenlijk, hetzelfde als *kring*, een ronde omtrek: er is een ring om de maan. Voorts, een ding van metaal, hout, enz., hetwelk de gedaante van eenen kring heeft: hij maeckte ook twee goudene ringen daer aan. BIJBELV. Zij had eenen schoonen ring aan den vinger. Naar den ring steken, een welcer zeer gebruikelijk renspel. Van hier het oz. werkw. *ringen*, omringen, enz. Zamenstell.: ringband, ringbout, ringduif, ringkolder, ringkraag, ringmuur, ringrups, ringsloot, ringswijze, ringvinger, ringworm, enz. Ankerring, arnring, deurring, gordijnring, hoeping, neusring, ooring, schotelring, sleutelring, tafelring, tooverring, zegelring, enz.

Ringelen, b. w., ik ringelde, heb geringeld. Veroud. voortd. w. van *ringen*. Bij KIL. met eenen ring omgeven, insluiten, ook temmen, bedwingen: geen beter handt hebben van de Nederlanders te ringelen. HOORT. In laatstgenoemde beteekenis wordt dit woord thans nog gebruikt.

Ringelooien, b. w., ik ringeloorde, heb geringeloorde. Van *ringen*. Eigenlijk, bij de ooren omleiden. In het gebruik, iemand op allerlei wijze naar zijn hand zetten: wat laat hij zich van haar ringelooien! Tergen: eer wij van 't Spaansch geweld ons laten ringelooien. J. DE MARRE.

Rinkel, m., meerv. rinkels. Een blikken, ijzeren, of koperen plaatje, of ringetje, waarmee men een geluid maakt, dat door dit woord uitgedrukt wordt. Van hier het oz. werkw. *rinkelen*, met rinkels spelen; ook rinkelrooijen, onder veel geraas rondzwieren. Bij KIL. *ringelen*. Zamenstell.: rinkelbel, rinkelbom, rinkelrooijer, enz.

Rinkinken, b. en o. w., ik rinkinkte, heb gerinkinkt. Onz., een sterk gerinkel, geraas, maken: vreeselijk rinkinken die losbollen. Bedr., iets met zulk een geraas vernielen: zij hebben al de glazen aan stukken gerinkinkt. Van het geuid ontleend.

Riool, rioel, o., meerv. riolen. Eene vuilnis-zijp.

Riool, fr. *rigole*, middeleeuw lat. *rigula*, schijnt van het lat. *rius*, *riulus*, af te stammen.

Rispen, o. w., ik rispte, heb geripst. Hetzelfde als *oprispen*.

Rist, oulings reessem, v., meerv. risten. Een uitspruitel van eenen aalbeziënboom, of wijnstok, waaraan de beziën, of druiven zitten: de gele risten zijn beter, dan de groene. De gezamenlijke beziën, met de rist: de beste risten uitzoeken. Uijen, aan een stroobosje vastgemaakt, noemt men *eene rits uijen*. Een vlasbundeltje: dat vlas schijnt reeds in risten verdeeld. Eene hoeveelheid van op haren kant gezette leijen, welke acht voeten in

de lengte bedraagt: er zullen verscheidene risten leijen aan dien toren verbruikt wezen. Fig.: de erfennisse eener riste van Vorstendommen. HOORT. Van hier het bedr. werkw. *risten*, tot risten maken: geriste uijen; — zoo vol als geriste uijen, zeer vol, digt opeengepakt.

Rits, klanknabootsend tusschenwerpsel: hij scheurt het, rits! aan flarden.

Ritten, o. w., ik rittede, heb gerit. Sterk loopen en draven, zoo als dartelende kinderen doen: langs de straat loopen ritten. Zamenstell.: inritten. In eenen bedrijvenden zin is: de kleederen van het lijf ritten, evenveel als: die van het lijf rijden.

Rivier, v., meerv. rivieren. Een vloed van binnenwater. Zamenstell.: rivierdijk, rivierkreeft, rivierpaard, riviervisch, rivierwater, enz.

Eng. *river*, fr. *rivière*, ital. *rivo*, sp. *rio*, stamt af van het lat. *rivus*, uit het gr. *ῥέεiv*, *vloeijen*. Ook is het verwant aan het chaldeeuwsche **𐤓𐤓** *bevochtigen*.

Rob, m., meerv. robben. Eene klasse van zeedieren: robben zijn zeedieren, die zich somtijds wel mede te land begeven ZORGDRAG. Ook wordt het voor de maag van groote visschen gebezigd: zou God mij in den rob en in de holle dermen van dit woest zegedrocht wel sien? FR. v. DORP. Zamenstell.: robbehuid, robbejagt, robbespek, robbetaan, robbevel, *robbevelen*, onverb. bijv. n. van robbevel gemaakt, enz. — *Zerob* wordt ook voor een' zeeman gebezigd.

Robijn, m., meerv. robijnen. Een edelgesteente van eene roode kleur: zoo vat metael den edelsten robijn. VOND. Voor den erts, of de stof, is *robijn* onzijd.: 't Robijn der lippen deed hem branden. DE DECK.

Roden, zie *roeijen*, *rooijen*.

Roede, roe, v., meerv. roeden. Eigenlijk, eene dunne, buigzame boomspruit: herkenroede, hengelroede, spitsroede, vogelaarsroede, wigchelroede, enz. Een maatstaf van eene bepaalde lengte: vierhonderd vierkante roeden groot. Twee tegen elkander overstaande wicken van eenen molen: molenroede. De staart van eene komeet: een staartstar, die haare roede uit het Weste naa het Ooste strekte. HOORT. Het mannelijk deeldeel van menschen en beesten, en verschillende soorten van houten, ijzeren, koperen en andere staven; zoo als eene tooverroede: CIRC'S sloeg den Koning met haar gouden roede. VOND. Bedroede, glasroede, gordijnroede, vensterroede. Eindelijk, is *roede* een geesel uit eene enkele roede, of uit eenige zamengebundene rizen, bestaande: de roede ende bestraffinge geeft wijsheid. BIJBELV. En overdragt. alle tuchtiging: die uwen arm bevolen heeft de roede. DE DECK. De roede kusen is, zich aan de tuchtiging onderwerpen. Van hier *roeden*, of *roeijen*, roedmeester, of rooimeester, erscheider; roeder, nu *roer*, enz. Zamenstell., behalve de reeds opgenoemde: geesroede, meetroede, molenroede, tuchtroede, enz., roeddrager, roeddrig, geregtsbode, enz.

Roeden, zie *roeijen* en *rooijen*.

Roeijen, roeden, o. en b. w., ik roeide, heb geroeid. Onzijd., heen en weer bewegen, om daardoor een zwaar ligchaam in eene vloeistof voort te schuiven. De zwanen en alle watervogels *roeijen* met hunne pooten, hetwelk ook eenige vogels onder het vliegen in de lucht doen. VOND. zegt: de vogel, eer hij roeit, enz. In het dagelijksche

gebruik is *roeijen*, een vaartuig, door eene gestadige beweging van deszelfs riemen, voortstuwen. Men moet roeijen met de riemen, die men heeft, men moet zich schikken naar de gelegenheid. Bedrijf.: de boot naar den wal roeijen. Van hier roeijer. Zamenstell.: roeibank, roeibark, roeidol, roeischip, roeischiut, roeislaaf, roeispaan, enz. Galeiroeijer, sloeproeijer, enz.

Van *roede*, *roei*, *roe*, bij *KIL.*, riem, afkomstig; en de bron van *roer*.

Roeijen, roeijen, b. w., ik roeide, heb geroeid. Wijn reelen: wijn roeijen. Van hier roeijer, roeistok, wijnroeijer, enz. Uittrekken, uithalen: onkruid roeijen, thans meest *uitroeijen*. Voor *roeijen* was *oulings roeden* in gebruik: die sal uit den volcke uitgeroedet worden. *ALDEG.* Ook *roden*. Het is een tijt te planten ende tijt te roden, dat gheplant is. *BIJBEL*, 1477.

Roek, zie *roekeloos*.

Roekeloos, bijv. n. en bijw., roekelooser, roekeloost. Zorgeloos, vermetel, al te stout: een roekeloos bedrijf. Van hier roekeloosheid, — het bedr. werkw. *verroekeloozen*, enz. Het stamwoord is *roek*, toezigt, *ruaca* bij *KERO*; roeck nemen op eenighe saecke, daarop letten; van waar het verouderde *roeken*, bekommeren: hem en roeckt niet, wat hij seijdt, het bekommert hem niet, wat hij zegt. *MAERL.* Dus is de rechte spelling *roekeloos*, en niet *reukeloos*, dat zonder reuk zou zijn, hetwelk *VOND.* echter bezigt.

Roeken, zie *roekeloos*.

Roekkoeken, o. w., ik roekkoekte, heb geroekkoekt. Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid der duiven: ik roekkoek als een reeuwsche doffer. *SIX VAN CHANDEL*.

Roem, m. Eene luide verkondiging van iemands eer: verbreed zijn roem de gansche wereld door. *VOND.* Hij draagt daar roem op, hij beroemt zich zelve daar op. Naar roem staan. Van hier roemachtig, bij *KIL.* Zamenstell.: roemgierig, roemgierigheid, roemrijk, roemruchtig, roemruchtigheid, roemruchtiglijk, roemwaardig, roemwaardigheid, roemwaardiglijk, roemzucht, roemzuchtig, enz.

Verwant aan het zweed. *rom*, dat eene juichende goedkeuring aanduidt. Het stamwoord is het volgende

Roemen, b. en o. w., ik roemde, heb geroemd. Bedr., luid verheffen, prijzen: hij wordt van iedereen geroemd. Hij had ze schoonst geroemt. *VOND.* Ook zich van iets roemen: al roemt zich Mentz van zulk een vont. *VOND.* Onzijd., ergens roein op dragen: op zijn geslacht, op zijn verstand, roemen. Van hier roemer, roeming, het wederk. werkw. *zich beroemen*, enz.

Roemen, hoogd. *ruhmen*, is verwant aan het angels. *hrijnan*, roepen, en het zweed. *roma*, luidkeels toejuchen.

Roep, m. Eigenlijk, de daad van roepen. In het gebruik, een luid gerucht: er gaat een slechte roep van hem uit. Van *roepen*.

Roepen, b. en o. w., ik riep, heb geroepen. Onz., zich met eene luide stem laten hooren: zij roepen, ende de Heere hoort. *BIJBELV.* Om hulp, om bijstand, om wraak roepen. Bedr., iets uitschreeuwen: hij roept moord en brand. *VOND.* Iemand met of zonder verheffing van stem bij zich vorderen: wie roept mij daar? Noodigen, over het algemeen: ga, waar de eer u roepen mag. Van hier roeper, die roept, en eene spreek-

trompet, — voorts, een lokvogel, en bij *KIL.* de strot; ook tegenwoordig nog de keel, maar in den gemeenen sprektrant; roeping, roepster. Zamenstell.: roepstem, aanroepen, aanroeper, aanroeping, afroepen, afroeper, afroeping, beroep, beroepelijk, beroepen, beroeper, beroeping, groep, inroepen, inroeping, oproepen, oproeper, oproeping, uitroepen, uitroeper, uitroeping, verroepen, enz. — Klanknabootsend woord.

Roer, o., meerv. roeren. Eigenlijk, een werktuig, om te roeijen, een riem. Bijzonderlijk, een zware breede riem, waarmede men een bootje van achteren zoowel voortrocit, als bestuurt. In het gebruik, een werktuig, hetwelk aan groote, en ook aan menige kleine, vaartuigen de plaats van zulk eenen riem vervangt: dat schip luistert niet naar het roer. Overdragt., het bestuur van evenveel welke dingen: aan het roer van staat zitten. Spreekw.: hij is het roer van het schip, hij bestuurt alles. Die hunne pooze te roer gestaan hebben. *HOOFD* Het roer vasthouden, het bestuur van zaken niet verlaten. Van hier roerloos, roeren, roertouw, enz.

Stamt af van *roeijen*, bij *KIL.* *roeden*, *roeder*, bij zamentrekking *roer*. Zie *roeijen*.

Roer, o., meerv. roeren. Eigenlijk, eene rieten pijp, en voorts evenveel welke pijp. In het gebruik, de pijp van een schietgeweer, en zulk een schietgeweer zelf, zoo haast het eene aanmerkelijke lengte heeft, en dus geen pistool; maar een snaphaan. Zamenstell.: roerband, roerloop, roermaker, roerschutter, ganzenroer, jagtroer, vogelroer, vuuroer, windroer, zinkroer: het zinkroer in de vuist. *HOOFD*.

Roer, roere, v. De daad van roeren, beweging: al in roere stellen. *KIL.* Alles in rep en roer brengen, in volle beweging en opschudding. Zie *reppen*. Zamenstell.: oproer. Het stamwoord is het bedr. werkw. *roeren*.

Roerdomp, m., meerv. roerdampen. Zeker slag van reigers.

Roerdomp, hoogd. *Rohrdommel*, oul. *hordommel*, waarschijnlijk van *hor*, drek, en het bedr. werkw. *dompelen*, of *dampen*, omdat hij den bek in het slijk steekt, als hij het bekende geschrei aanheft. In de *BIJBELV.* van 1477 heet hij *roesdommer*.

Roeren, b. w., ik roerde, heb geroerd. In beweging brengen: den brij roeren. Den trommel roeren. Overdr.: dat verhaal heeft mij innig geroerd. Oul. werd *roeren* ook voor betreffen gebezigt: wat andere zaeken roert. *H. DE GR.* Ook voor aanroeren, melden: want hier (in dit boek,) worden gheroert namen ende historien, *BIJBEL*, 1477. Van hier roerbaar, roerend, roerlijk; *roerende goederen*, in tegenoverstelling van *vaste goederen*. Voorts roer, roere, roering, enz. Zamenstell.: roerkruid, roerspaan, roerviuk, enz. Aanroeren, beroeren, beroerder, beroerdheid, beroering, beroerster, beroerte, omroeren, ommeroer, of roerom, een koek, die aan brokken uit de pan komt, bij *HOOFD* voor een mengelklomp: tot enen roerom enz.

Roeren, hoogd. *ruhren*, angels. *hreoran*, eng. *to rear*, *ISIDOR.* *hrian*, *ULPHIL.* *reiran*, gr. *ορωσεν*.

Roerom, zie *roeren*.

Roervink, m., meerv. roervinken. Eigenlijk, een vink, die andere vinken in het net lokt. In het gebruik, een verleide van de menigte tot oproer: de voornaamste roervinken werden bij den kop gegrepen.

Roes, m. Bedwelmig door sterken drank: eenen roes hebben, of aanhebben. Zijnen roes uitslapen. Van hier is *bij den roes*, onberaden: het gaat daar alles bij den roes, zonder genoegzaam overleg. *Roetzemoezen*, ook *roezeboezen*, is tieren en krioelen, als of men door sterken drank bedwelmd was. *Roezig* is, door den drank bedwelmd: hij zag er heel roezig uit. In Vriesland is het vol ongeordende beweging: het is daar altijd even roezig.

Roest, m. Ruw uitslag aan ijzer enz.: daerse noch motte noch roest en verderft. BIJBELV. Van hier roestachtig, roestig, roestigheid: doet die roesticheit van den silver. BIJBEL, 1477, enz. Zamenstell.: koperroest, ijzerroest, enz. Van hier *roesten*, met roest bezet zijn, of daardoor verteerd worden.

Roesten, o. w., ik roestte, heb geroest. Bij KIL. *rusten*; van vogelen gesproken, die op hunne rust, op hunne stokken, gaan zitten.

Roet, o. Eene donker bruine of zwarte zelfstandigheid, welke door het vuur uit verscheidene brandstoffen voortgebracht wordt, en zich aan de rookleiders vasthecht: het roet uit den schoorsteen vegen. Van hier roetachtig, roetig, roetigheid. Zamenstell.: roetkleur, roetkleurig, enz.; kagchelroet, ovenroet, schoorsteenroet, enz.

Roet, neders. *root*, hoogd. *Russ*, is een oorspronkelijk duitsch woord, hetwelk ook ongel. smeer, aanduidt: ende dat ruet van vette beesten. BIJBEL, 1477. Zijn oog en sagh niet op het ossenvleijs, niet op het smeer, niet op het roet. J. CATS.

Roffel, v., meerv. roffels. Eene schaaft, waarmede men het ruwste van het hout afschaaft; anders *roffelschaaft*. Hij loopt er met de roffel overheen, is, fig., hij gaat daarmede los en slordig te werk. Van hier het bedr. en onz. werkw. *roffelen*, roffeling. Zamenstell.: afroffelen, ge-roffel, roffelschaaft, roffelwerk, enz. Ontleend van het geluid.

Roffel, v., meerv. roffels. Het rommelen met eene trom: men sloeg eene roffel. Voorts, de kastijding van eenen soldaat, die onder het gezegde gerommel door de spitsroeden loopt: hij kreeg eene duchtige roffel. Van hier *roffelen* enz.

Roffiaan, m., meerv. roffianen. Een hoerenwaard: 't zij woekenaer, 't zij dief, 't zij vuilje roffiaan. F. v. DORP. Dit woord is ongetwijfeld van het ital. *ruffiano*, of sp. *roffian*, ontleend.

Rog, m., meerv. roggen. Zekere soort van platvisch: haairog, kaardrog, spiegelrog, trilog. Spreekw.: was er slimmer rog in zee, hij zou mij aan boord komen, was er erger onaangenaamheid voor mij mogelijk, ik zou dezelve niet ontwijken. Zamenstell.: rogsaus, rogstaart, enz.

Rogchel, v., meerv. rogchels. Hetzelfde als *raychel*, eene fluim: hij kon geene rogchels meer opbrengen. Van hier rogchelachtig. Zamenstell.: rogchebel, een rogchel, en een morsig vrouwensch, en rogchelopt, hetzelfde als *rogchelaar*, bij KIL. *rocheler* en *rochaert*, in het CONST. TH. JUW.: het is een ouden rochaert, alsoo ik gae vermoen. Het stamwoord van dit alles is het volgende

Rogchelen, o. w., ik rogchelde, heb gegrogcheld. Hetzelfde als *raychelen*. Van hier rogchelaar, rogchelaarster, rogcheling. Klanknabootsend woord.

Rogge, v. Een bekend slag van koorn: met

vette rogge te voeden. VOND. De rogge staat slecht. Zamenstell.: roggebloem, roggeblood, roggemeel, enz.

Rok, m., meerv. rokken. Een kleedingstuk van verschillenden aard, voor mans en vrouwen. Voorts, duidt *rok* in de zamenstell.: borstrok, hemdrok, nachtrok, overrok, peisrok, enz. nog andere soorten van kleedingstukken aan. Een slip van den rok scheuren. HOOFD. Spreekw.: een rokje uittrekken, vermageren. Zijnen rok omkeeren, van de eene partij tot de andere overgaan. Iemand den rok uitvegen, hem lustig bekijven, of slaan. De rok maakt den man, het uiterlijke zet hem waarde bij. Het is wel een rokje konder, zoo veel kouder, dat men een kleedingstuk te meer dient aan te trekken. Zamenstell.: apenrok, bovenrok, krijgsmok, lijfrok, livereirok, onderrok, reisrok, rijrok, winterrok, enz. Rokkeband, rokkebont, rokslif, keurslijf; rokslijfmaker, roksmouwen, rokspand, rokvoering, enz.

Rok, hoogd., zweed., neders. *rock*, angels. *rocc*, fr. *froc*, WILLERAM. *rocche*, NOTK. *rokk*, gr. *ῥακος*, syr., samarit. *rakua*, is een zeer oud woord, waarvan het fr. en eng. *rochet*, ital. *rochetto*, sp. *rochetto*, verkleinwoorden zijn, en welks oorsprong voor ons verborgen ligt.

Rokken, o., meerv. rokken. Het werktuig waarom men het vlas, of de wol, windt, die men spinnen wil: En houdt haer handen stil; aan 't rokken d'een en d'ander aen de spil. H. DE GR. Voorts, het vlas, of de wol, waarmede het rokken omwoeld is: hij wenscht, eer 't rokken dunt, het mes door uwen draed. DE DECK. Zamenstell.: rokkenblad, rokkenpapier, rokkenhoofd, rokkenstok, enz. *Spinrokken*, in plaats van hetwelk men oulings niet dan *spinrok* bezigde: hare hantpalmen vatten den spinrock. BIJBELV. Bij den spinrok. VOND.

Rokken, of *rok*, eng. *rock*, *rack*, ital. *rocca*, hoogd. *Rocken*, is een noordsch woord van eenen onzekeren oorsprong.

Rokken, b. w., ik rokke, heb gerokt. Eigenlijk, vlas, of wol, op een spinrokken winder: 't is fijn geroekt, maar grof gesponnen. VOND. Overdrag., ontwerpen: want dat gherokt is moet volspinnen sijn. BIJBEL, 1477. Van hier berokken, dat insgelijks het laatste aanduidt: naer kerkgeschil berokt onsterfelijke krijgen. DE DECK. Het stamwoord van *rokken* is *rok*; even als *rokken* dat van het volgende

Rokkenen, b. w., ik rokkende, heb geroekend. Hetzelfde als *rokken*: is het vlas al geroekend? Bijzonderl., veroorzaken: waar de gierige eigenbaat uw val niet rokkende. J. DE MARRE. Vijandschap stichten: den broeder tegens broeder te rokkenen. HOOFD. Van hier rokkenaar, rokkenaarster, rokkenarij, rokkening, rokkenster, enz. Zamenstell.: het bedr. werkw. *berokkenen*, oprokkenen, enz.

Rol, v., meerv. rollen. Een cilinder van hout, of andere stof, waarvan men zich tot verschillende einden bedient: de rollen van eenen mangel enz. Eene ronde schijf, welke zich rondom eene as beweegt: de rollen van eenen rolwagen enz. Verder: een rol papier, stokvisch, lood, matten, tabak, varinas, enz. Bijzonderlijk, een geschrift, of parkement, of papier, dat op eene rol gewonden, of cilindersgewijze opgevouwen wordt: in de rolle des boeks is van mij geschreven. BIJBELV. En daar men, om zulk een geschrift te lezen, het pa.

pier, of parkement moest ontrollen, of over de rol halen, en totstand de spreekwijze: iets over de rol halen: de overige eeuwen over de rol halen. OUD. Hij is op de rol (der soldaten) geplaatst. Wijders: iemand op de rol zetten, dagvaardden. Zijne rol opzeggen. Eene rol spelen, zich anders aanstellen, dan men is, of een of meer bijzondere bedrijven verrigten. Van hier *rollen*, bedr. en onz. werkw., enz. Zamenst.: rolblok, rolbroek, rolkousen, rollaag, rolpaard, anders *roopaard*, affuit, geschutwagen; rolpens, rolrond, rolsteen, rolstoel, rolstok, rolstuk, rolvast, die vast op zijne rol is; rolwagen, enz.; — mangelrol, monstertrol, naamrol, parkementrol, pleitrol, schepensrol, schoutstrol, schrijfrol, tabaksrol, tooneelrol, wagenrol, enz.

Roman, m., meerv. romans. Evenveel welk verdicht geschiedverhaal, maar bijzonderlijk zulk een, waarin de liefde de hoofdrol speelt, en haar doel, door eene reeks van allerlei verwarringen henen, zoekt te bereiken. Een staatkundige, historische, wijsgeerige roman. Van hier het bastaardw. *romanesk*, dat naar eenen roman zweemt, en *romanzucht*, eene groote zwakheid van onzen leeftijd.

Roman is, volgens sommigen, een bastaardwoord, uit het fr. *roman* ontleend; en dit beteekent eigenlijk een verhaal in de *romanische taal* beschreven, dat is in de landtaal van Frankrijk, Spanje, en Italië, die zich in de middeleeuwen uit een mengelmoes van latijn, gothisch, frankisch, en meer andere talen, vormde. Volgens WACHTER., is *roman* een in rym geschreven werk, van het teuton. *riman*, *reiman*, *metrice scribere*, gelijk de meeste oude fabelgeschiednissen, of *romans*, zowel bij de Engelschen, Franschen, Hoogduitschers, als bij ons, in rym zijn zamengesteld; terwijl men, schoon naderhand deze werken in onrym geschreven werden, dezelve met den naam van *roman* heeft blijven bestempelen. Van hier *romance*, insgelijks een bastaardwoord, aanduidende eene kleine avontuurlijke geschiedenis, op eenen gemeenzamen trant in dichtmaat beschreven: wie leest niet gaarne de romancen van FEITH, TOLLENS, enz.

Rome, o. De eigennaam van eene bekende stad: 't Aeloude Rome enz. VOND. Gemeenlijk acht men *Rome* afkomstig van ROMULUS; anderen zoeken den oorsprong van dit woord in de eigenamen van Romanus, Romas, of Roma; anderen in het gr. ῥωμαῖον, dat volgens eene reeks van oude geschiedschrijvers de naam was van een slot, hetwelk er, omstrecks den Trojaanschen krijg, op den Palatijnschen berg gesticht werd, door EVANDER, die daarom bij VIRGIL. *Romanus conditor arcis* heet. Van hier Romein, romeinisch, — roomsch.

Romer, roemer, m., meerv. romers. Een wijnglas, kelk, met eenen langen voet: de Heer VAN SCHAAGEN magh hem wel een' fraaien roemer op de hand zetten. HOOFD.

Volgens ADELUNG, is *romer* met *ruim* ten naauwste verwant, en moet oorspronkelijk ieder hol en ruim vat aangeduid hebben, en naderhand tot de bijzondere beteekenis van een wijd drinkglas overgegaan zijn.

Rommel, m. en v., zie *rommelen*.

Rommelen, o. w., ik rommelde, heb gerommeld. Een dof geluid geven: de donder rommelt. Zulk een geluid verwekken bij het doorsnuffelen en door elkander werpen van deze en gene dingen: wat rommelt gij daar in dat goed?

Ook zegt men bedr.: alles door elkander rommelen. Van hier rommelarij, rommeling, rommelkruid, gemengde kruiderijen; rommelpot, rommelschuit, rommelzo, alles onder elkander, — gerommel, enz. Klanknabootsend woord.

Romp, m., meerv. rompen. Een menschelijk ligchaam zonder uitstekende deelen, als hoofd, handen en voeten: van eenen dooden romp. DE DECK. Een ligchaam, waarvan ten minste een der gezegde deelen afgeknot is: den romp, van hoofd en kroon geknot. VOND. Iemand het hoofd van den romp slaan. Het eigenlijke ligchaam van een gebouw, of schip: de vlam vermeersterde den geheelen romp. VOND. Afgebroken brokken van kruidnagelen en muskaatnoten worden ook *rompen* genoemd.

Rompelen, rompelig, zie *rimpelen*.

Rompslomp, bijw. Slordig: hij werkt altijd even rompslomp. Ook wordt het zelfst gebezigd, voor een boel, die overhoop ligt: het is daar altijd een regte rompslomp. Oulings was *slomphose* hetzelfde als *slodderkous*.

Rond, bijv. n. en bijw., ronder, rondst. Kogelvormig: zoo rond, als een kloot. Cirkelvormig: eene ronde tafel. Hij renn', wien 't lust, om 't starlicht ront. VOND. Een ronde dans is een dans, hand aan hand en in de rondte. Overdragt., opregt.: hij is rond in al zijn doen. De ronde waarheid zeggen. Dat 'd'al te ronde Ridder gaf. HOOFD. Goed rond, goed zeeuwach, spreekw., doelende op de oude opregtheid der Zeeuwen. Een rond jaar is een geheel jaar. Een rond getal, dat uit enkele tientallen bestaat. Als voorz. voor *rondom*: rond de kerk bouwt hij een voorhof. N. VERSTEEG. Rond schieten, met zijne rekening wel uitkomen. Van hier rondachtig, rondas, ronde, rondeel, rondelijk, het bedr. en onz. werkw. *ronden*, rond maken; rondheid, rondigheid: een antwoord smaakende naar de Hollandsche rondigheid. HOOFD. Rondte: in de rondte, in eenen kring, zitten enz. Zamenstell.: rondborstig, rondborstigheid, rondhout, ronduit, rondvisch, enz. Appelrond, bolrond, cirkelrond, eirond, halfrond, klootrond, kegelrond, rolrond, schijfrond, enz.

Rond, hoogd. *rund*, enz., schijnt van het lat. *rotundus* af te stammen.

Rond, o., meerv. ronden. Eigenlijk, het bijv. *rond*, als zelfstandig gebruikt: eer de groote gront ontworpen was van dit geweldig rond. DE DECK. Zij dansen, drinken, enz. in het rond. Zamenstell.: hemelrond, wereldrond, enz.

Rondas, v., meerv. rondassen. Een rond schild: met de rondas aan den arm. HOOFD. Van het fr. *rondache*.

Ronde, v., meerv. ronden. Een omgang: terwijl hij de ronde deed. HOOFD. Bijzonderlijk, in het krijgswezen, een omgang, die vooral des nachts gedaan wordt: de ronde kwam mij tegen. Van het fr. *ronde*, ital. *ronda*; van hier het bedr. werkw. *ronden*, de ronde doen.

Rondom, voorzetsel en bijw., samengetrokken van *rond* en *om*. Voorz.: een kring rondom de maan. Bijw.: zij liepen den ganschen dag rondom.

Ronken, o. w., ik ronkte, heb geronkt. Zwaar slapen, en daarbij snurken: is dat ronken! Pogchen: en pronkt en ronckt op uw verguld gewaad. JONKTS. Van hier ronking, geronk. Klanknabootsend, als het lat. *ronchissare*, gr. ῥονχίζω, ῥονχίζω.

Rood, bijv. n. en bijw., rooder, roodst. Roode wijn. Roodde lippen. Rood worden, ook van de menschen, anders eene kleur krijgen; rood worden van schaamte. Zelfst, de roode kleur: het cerbaar rood der schaamte. Zoo ook avondrood, morgenrood. Van rood komt roodachtig, roodheid, roodsel, enz. Zamenstell.: roodbaard, roodbont, roodborstje, roodgrond, roodharig, roodkleurig, roodkop, roodkoraal: roodkoralen mond, bij HOOFD, — roodkrijt, roodstaartje, roodverwer, roodverwig, roodvonk, ook roodgrond genoemd, — roodvos. Bloedrood, donkerrood, hoogrood, koperrood, ligrood, rozenrood, scharlakenrood, enz.

Rood, hoogd. *roth*, eng. *red*, lat. *rutilus*, gr. *ερυθρός*, is verwant aan *ros*.

Roof, m. De daad van rooven: van roof en plundering leven. Heet op roof en moort. VOND. Het geroofde, — buit: den roof deelen. Hij zou een roof voor de hel van daan halen, is eene gemeene spreekwijs, beteekenende: hij is zoo onverzaagd, dat hij het gevaarlijkste zelfs ondernemen zou. Van hier roofachtig, roofachtigheid. Zamenstell.: roofdier, roofgierig, roofgierigheid, roofgoed, — roofhoek, roofhol, roofkuil, roofnest, roofschip, roofvogel, roofziek, roofzacht, roofzuchtig, enz. Kerkroof, maagdenroof, raroof, zecroof, enz.

Roof, hoogd. *Raub*, eng., fr. *rapine*, lat. *rapina*, behoort, met rooven, tot ons *rapen*, lat. *rapere*.

Roof, rove, v., meerv. roven. De korst van eene zweer: de roof te af gevallen. In Vriesland is roof ook een streng, van garen, saaijet, enz. gesproken. Hiertoe betreft men ook roof voor vellus — als: roof van 't schaap, vlies, bij KIL, en roofgarens, *spira filacea*.

Is verwant aan het hoogd. *raude*, en het nederd. *ruidig*.

Roof, m. De daad van rooijen, het aanleggen en mikken op iets: hij houdt geenen roof. Van hier rooischieten, wel mikken, treffen. De oorsprong is

Roof, b. w., ik rooide, heb gerooid. Bij KIL. ook roeijen. Op eenig doel aanhouden, en hetzelfde bereiken: ik kan den paal niet rooijen. Voorts, regelen, schikken: dat huis is niet regt gerooid, het komt buiten de rei der andere huizen uit. Afmeten: wijn roeijen. Voorts, komt van rooijen, rooi, rooijing, rooimeester, die den stand der gebouwen regelt en schikt, erfscheider.

Roof, b. w., ik rooide, heb gerooid. Ook roden, roeijen, roeden; hetzelfde als het hoogd. *reuten*. Uitgraven, uittrekken: aardappelen rooijen. Van houtgewas en wortels zuiveren: enen akker rooijen. Ook zegt men van eenen doodgraver, dat hij *de graven rooit*, wanneer hij die van doodsbeenderen zuivert. Zamenstell.: oprooijen, opruijen, aanzetten; uitrooijen, uitroeijen. Van *roede*. oul. *rode*.

Roofmeester, m., zie rooijen.

Rook, roke, v., meerv. roken. Een hooftapel: dat hooi staat reeds op roken.

Rook, m. Eene bekende uitwaseming uit brandende dingen: rook ging op van sijner neuse. BIJBELV. Gemengt in roock, en vlam en zwavel. VOND. Vleesch in den rook hangen. Naar den rook smaken. Spr.: die zaak verdwijnt in rook, als een ijdele nevel. Van hier rookachtig enz., rookerig, rookig, rookigheid, enz. Zamenstell.: rookaltaar, rookgat, rookhok, rookleider, rooknest, rookpilaar, rookscherm, rookvenstertje, rookver-

drijver, rookvleesch, rookzolder, enz. Tabaksrook, wieroek, enz.

Rook, o. en b. w., ik rookte, heb gerookt. Onz., rook van zich geven: het rookt in de keuken. Siet, daer was een rookende oven. BIJBELV. Ook de schoorsteen rookt. Wasemen: het eten staat op de tafel te rooken. Het rookt er geweldig, er heerschen geweldige twisten. Bedr., doen rooken: tabak rooken. In den rook hangen: vleesch enz. rooken. Van hier rooker, rookerij, rooking, enz. Berooken, doorrooken, uitrooken, enz.

Rook, hoogd. *rauchen*, angels. *recan*, eng. *to reek*, zweed. *rijska*, is verwant aan *rieken* en *ruiken*.

Room, m. De vette deelen der melk: lust u honigh, kaas of room? VOND. Voorts, ook melk, over het algemeen: de koe belooft meer rooms uit haar gespannen uier. VOND. Van hier het bedr. werkw. *roomen*, den room afscheppen; afroomen. Zamenstell.: roomkaas, roomtaart, enz.

Room, hoogd. *Rahm*, eng. *cream*, fr. *crème*, ital. *crema*, schijnt aan het lat. *cremor* verwant.

Roomsch, zie Rome.

Roopaard, o., zie rol.

Roos, v., meerv. rozen. Eene prachtige welriekende bloem: het purper van de roos. DE DECK. Op rozen treden, voorspoed genieten. *Slapen als een roos* wordt verkeerd gebezigd, voor *slapen als in roos*, dat is, als op rozen. Overdragt., bloemen van eenen anderen aard: de geldersche, de chinesche, roos, enz. Verschillende dingen welke gestalte cenigzins aan die van eene roos gelijk, zoo als: een roosje van linten, eene roos van diamanten; de knop, waarin de verschillende naden van een gothisch gewelf plagten zamen te loopen: aan de slotroos van nw kerkgewelf. VOND. Van hier is onder *de roos*, bij HOOFD, en elders, in eene zaal, waar men vriendschappelijk onder zulk eene roos bijeenzit, en vertrouwelijk zamenspreekt. Eene maagd in het bloeijen van hare jaren: gelukkig, die soo schoon een roos bejegt. VOND. Allerlei genoegens: is te geene roos zonder doorn. De tijd baart rozen, spreekw.: de tijd baart verandering ten goede. Van hier rozelaar. Zamenstell.: rooskleur, rooskleurig, roosverwig, waarvoor men oulings *rozelic* bezigde: mer mitt haren roseliken *roesichte*. BIJBEL, 1477. Rozenbedd, rozeblad, rozenboom, rozenedik, rozengaard, rozegeur, rozehoed, een krans van rozen; rozehonig, rozeknop, rozekrans, paternoster; rozelaurier, anders *oleander*; rozenobel, rozenolie, rozerood, rozestruik, rozewater, rozewijn, rozewortel, enz. Duinroos, klaproos, korenroos, stokroos, winterroos, enz. De dichters nemen het zamengestelde *rozemond* ook persoonlijk: Hier heeft mij Rozemont bescheiden, enz. POOR.

Roos, hoogd., neders., angels., eng. en fr. *rose*, lat. *rosa*, gr. *ῥόδον*, schijnt aan *rood*, verwant, even als *ros*.

Roos, v. Eene ontsteking aan de oppervlakte van het menschelijke ligchaam. Van hier roosachtig, rozig. Zamenstell.: berloos. Het stamwoord is ongetwijfeld *ros*, of *rood*.

Roosten, b. w., ik roostte, heb geroost. Op een werktuig, dat hier van den naam van *rooster* heeft, braden: geroost ossenvleesch. Van hier rooster, roosting, roostpan, eene pan, waarvan men zich somwijlen in de plaats van eenen rooster bedient.

Roosten, hoogd. *rösten*, NOTK., TATIAN. *rostan*, zweed. *rosta*, eng. *to roast*, ital. *rostire*, fr. *rôtir*;

evenzeer een klanknabootsend woord, als *smerken*, *opsmerken*.

Rooster, m., meerv. roosters. Het keuken-tuig, waarop men iets roost; van het vorige *roosten*. Menigerlei ander traliewerk van dezelfde gedaante draagt dezen naam Vastgestelde orde, volgens welke regeringsposten en andere ambten bekleed of begeven worden; ook eene lijst, waarop ieders beurt ter waarneming van het een of ander berekend is: naar den rooster moet N. N. het eerst aftreden. Men heeft van die beurten eenen rooster gemaakt. Spreekw.: het geld wordt daar op den rooster geteld, het geld moet daar met gevaar gehaald worden. Het ging er heet van den rooster, er werd hevige gevochten. Zamenstell.: roosterwerk, roosterswijze, enz. Kerkröoster enz. Van dit rooster heeft men ook het bedr. werkw. *roosteren*, voor *roosten*, op den rooster braden of bakken.

Rooven, b. w., ik roofte, heb geroofd. Iets op eene onregtvaardige en geweldige wijze wegnemen. Fig., onttrekken: iemands hart rooven, deszelfs genegenheid op eene onwederstaanbare wijze tot zich trekken. Van hier roof, roover, rooverij. Zamenstell.: roofgoed, roofnest, berooven, bosch-roover, eerroover, kerkröover, naamroover, straat-roover, struikroover, zeeroover, enz.

Rooven, hoogd. *rauben*, eng. *to reave* en *to rob*, fr. *rober*, sp. *derober*, ital. *robbare*, lat. *rapere*, gr. *ῥάπτειν*, arab. *rabaa*, perz. *rubaden*, is verwant aan *rapen*.

Ros, o., meerv. rossen. Een vlug en moedig paard: Het ebbend zeeschuim wascht het ros van zant bestoven. VOND. Van hier het werkw. *rossen* enz., *roskam* enz. Rostuischer, paardenkooper. Rosvolk werd oulings voor ruiteryj gebezigd: want al u rosvolck, soldaten en knechten. Houw.

Ros, oulings ook *hors* en *ors*, hoogd. *Ross*, NOTK. *ross*, angels. *hors*, eng. *horse*, schijnt de vlugheid van het beest door den klank aan te duiden.

Ros, bijv. n. en bijv., rosser, rost. Roodachtig: een rosse leeuw. Van hier rosachtig, rosbaard, rosharig, roskleurig, enz.

Oulings bezigde men ook *rosen*, (*rozen*) voor ros of rood zijn.

Rosbaar, v., meerv. rosbaren. Een draagzettel: rijden in rosbaar of karos. ZEEUW.

Rosbeijer, m., meerv. rosbeijers. Eigenlijk *rosbajjaard*, het paard der vier heemskiinderen, dat den naam van *bajjaard* voerde. Overdragt., een wild schepsel: het is een regte rosbeijer.

Roskam, m., meerv. roskammen. Een ijzeren werktuig, waarmede men de rossen of paarden schraapt, om ze van stof te zuiveren. Overdragt., eene scherpe beoordeeling: men havent hem deerlijk met den roskam. Van hier het bedr. werkw. *roskammen*, anders *rossen*, ook voor scherp doorhalen: hij werd daar wakker geroskamd, — roskammer, paardenkooper; roskammerij, paarden-tuischerij, paardenhandel.

Roskammen, zie *roskam*.

Rosmolen, m., meerv. rosmolens. Een molen, die door een paard omgedreven wordt. Voorts, ook een handmolen: de Romeinen straffen hunne slaven met het werk van den rosmolen. Spreekw.: hij loopt in den rosmolen, hij is aan het malen, hij is half gek.

Rossen, b. en o. w., ik roste, heb gerost. Bedr., paarden met eenen roskam schrapen. Fig.,

afkloppen: iemand rossen; ook ros geven; ros krijgen, gerost worden. Onzijdig, hard rijden of loopen, rijden en rossen. Bij HOOFD leest men: 't gerucht rotst door de stad; en bij DE DECK. wat koopman werd ooit zat van rotzen nit en in. Van hier het bedr. werkw. *afrossen*. Het stamwoord is *ros*.

Rot, zie *rat*.

Rot, o., meerv. rotten. Een getal van bijeen-zijnde personen: 't Priesterlijke rot, 't rot der wichelaren. VOND. Een bepaald getal van menschen, die zich met slechte oogmerken vereenigen: een Godloos rot, beducht voor wraak noch straf, omringde mij. L. D. S. P. Van hier *rotten*, zamenrotten, enz. Zamenstell.: rotgezel, rotmeester, rottenvuur, rotswijze, enz. — bedelrot, dievenrot, moordrot, enz.

Rot, hoogd. *Rotte*, eng. *rout*, angels. *rijd*, *cread*, cruth, ital. *frotta*, arab. *rottoon*, *rottoon*, *rotuon*, is van eenen onzekeren oorsprong.

Rot, bijv., n. en bijv., rotter, rotst. Tot bederf overgegaan: rotte appelen. Als zelfstandig, bederf: daar is rot aan dien appel. Spreekw.: hij is niet rot, niet ongeschikt, op alles wel gevat. Vroeg rijp, vroeg rot. Van hier rotachtig, rotachtigheid, rotheid, het werkw. *rotten*, enz. — rottig, rottigheid.

Rotgansen, v., meerv. rotgansen. Een bijzonder slag van ganzen. Deze naam, en de iersche *rodgeese*, is ontleend van het geschreeuw der rotgansen, dat *rod* of *rot* klinkt.

Rots, v., meerv. rotsen. Eene steenige verhevenheid, welke boven de oppervlakte der aarde, of den bodem der zee, door de natuur gevormd, of door kunstige nabootsing der natuur daargesteld is: onwrikbaar, als eene rots. Doorgaans onderscheidt men *rots* en *klip* derwijze, dat men het eerste woord bij het droogte, het laatste bij de zee, bepaalt. Voorts, gebruikt men *rots* ook wel voor de delfstof, waaruit eene rots gevormd is: uit louter rots geklonken. VOND. Overdragt., is *rots* een vaste steun, of eene veilige toevlugt, even als de zamenstell. *rotssteen* of *steenrots*: God is mijn rots. Zoo is God de rotzteen mijns harten. BIJBELV. Van hier rotzachtig, rotsachtigheid, rotsig, rotsigheid, enz. Zamenstell.: rotschol, rots-splonk, rotssteen. Arduinrots, granietrots, steenrots, enz.

Rotten, o. w., ik rottede, ben gerot. Tot bederf overgaan: de appelen beginnen te rotten. Het vlas, de heinin rot, ligt in het water, om voor bereiding vatbaar te worden. En hieromtrent bezigt KIL. *rotten* en *rootten* ook in eenen bedrijvenden zin, voor te rotten leggen, welken zin het hoogd. *rösten* nog hedendaags heeft. Van *rotten* komt rotting bederving. Zamenst.: afrotten, doorrotten, inrotten, verrotten, wegrotten, enz. Het stamwoord is *rot*.

Rotting, zie *rot*.

Rotting, m., meerv. rottingen. Eigenlijk, een rietachtig plantgewas, dat bij de kruidkenners den naam van *rottang* voert, en verschillende soorten heeft. In het gebruik, een staf, die van dit plantgewas genomen wordt, een wandelstok. Zamenstell.: rottingband, rottingknop, rottingolie, dat al schertsend gebezigd, hetzelfde is, als *rotting-slag*, enz.

Rouw, m. Van *rouwen*. Droefheid over het algemeen: 't Is kunst, de blijdschap intetoo-men, zoo wel als rouw te matigen. VOND. Droef-

heid over eenig bedrijf, of berouw: hij zal spoedig rouw krijgen. Droefheid over iemands overlijden: De nevel van den vaderlijken rouwe. **VOND.** De kleeding, waarmede men zijnen rouw aan den dag legt: in den rou verschijnende. **HOORT.** Eenen deffigen rouw aan de dienstboden geven. In dezen zin heeft *rouw* een meervoud: twee rouwen kort na elkander ontvangen. De tijd van rouw dragen: hoe lang duurt die rouw? Weelagt over een lijk: ende hij maekte sijnen vader eene rouwe van seven dagen. **BIJBELV.** Van hier rouwig, droevig, treurig, ook berouw hebbend: zijt daar niet rouwig over. Och mi rouwige moeder. **GULD. TR.** Zamenstell.: rouwband, rouwbedrijf, rouwbeklag, rouwbrief, rouwdrager, rouwgedicht, rouwgespen, rouwgewaad, rouwgoed, rouwhoed, rouwkamer, rouwklager, rouwklagt, rouwkleed, rouwkoets, rouwkoop, rouwlied, rouwlint, rouwmaal, rouwmantel, rouwschoenen, rouwsleep, rouwstatie, rouwwinkel, enz. Het bovengenoemde *rouwkoop* is in gebruik voor het berouw, of de verandering van zin, omtrent eenig aangegaan verdrag van koop; en men zegt: *rouwkoop hebben*, of berouw hebben over zekeren koop, en *rouwkoop geven*, d. i. bij onderlinge overeenkomst, eenen koop voor zekeren prijs vernietigen.

Rouwen, o. en b. w., ik rouwde, heb gerouwd. Onzijd., rouwgewaad dragen: over iemand rouwen. Bedr., met rouw en leedwezen bezielen: die zaak zal u rouwen. Ik zie, het rouwt u niet. **VOND.** Van hier rouw, enz., berouw, berouwen, onberouwelijk, enz.

Rouwen, hoogd. *reuen*, eng. *to rue*, **OTFRID.** *riuan*, beteekent eigenlijk weeklagen, even als *riuanon* bij **OTFRID.** en schijnt een klanknabootsend woord.

Rouwkoop, zie *rouw*.

Rosemond, zie *roos*.

Ruchtbaar, bijv. n. en bijw., ruchtbaarder, ruchtbaarst. Wereldkundig: ruchtbaar maken, — ruchtbaar worden, enz. Van hier ruchtbaarheid. Het stamwoord is *rucht*, bij **KIL.** gerucht.

Rug, m., meerv. ruggen. Dat gedeelte van een menschelijk of dierlijk ligchaam, dat zich van de schouders tot de lenden uitstrekt: toen lieten de Spaanschen den rug zien **HOORT.** Terugloopen. Overdragt, dat gedeelte van eenig ding, hetwelk zich, even als de rug van een dier, boven op hetzelfde in de lengte uitstrekt: de rug van een' berg, van een mes, enz. Het achterste gedeelte van eenig ding: den vijand in den rug vallen, van achteren aangrijpen. Den vijand in den rug, achter zich, hebben. Spreekw.: ik heb eenen breeden rug, daarop kan veel afstniten, ik stoort mij weinig aan berisping. Hij zeide het achter mijnen rug, buiten het bereik van mijne opmerking. Voor achter den rug, zeiden de Ouden *after*, of *achter ruggen*: voer ende achter (ook after) rugghe. **BIJBEL**, 1477. Iemand den rug toekeeren, hem met vernichting verlaten. Van hier ruggelings. Zamenstell.: ruggbeen, ruggegraat, ruggemerg, ruggepijn, ruggespraak, rughout, rugkleed, rugkorf, rugmand, rugsteen, rugstuk, enz. — terugreis, terugtogt, terugwijzing, enz.

Rughehlen, veroud. o. w., ik rugheld, heb gerugheld. Het geluid der ezels, balken: ruchtelt oock de woudesel. **BIJBELV.**

Ruggelings, zie *rug*.

Ruggen, b. w., ik rugde, heb gerugd. Eigenlijk, ten rugsteun geven: acht honderd Francoische ruiters, gerugt met drie vanen ligte paarden. **HOORT.** Wijders, een boekbinders kunstw. Een boek van achteren bekleeden: dat boek is scheef gerugd, de ribben van den band hebben eene scheeve rigting.

Rui, v., meerv. ruijen. Hetzelfde als *rei*, eene rij van zingende dansers. Op ruij brengen heeft **HOORT**, op ruij helpen. **VOND.** Van hier *ruijen*, hetzelfde als *reijen*, zingende dansen.

Ruidig, bijv. n. en bijw., ruidiger, ruidigst. Met schurft bezet: ruidige schapen. Van hier ruidigheid, schurft. Oul. was het zelfst. *ruit* voor schurft in gebruik, en men zeide: ruit doet wel klouwen. Zie *ruig*.

Ruif, v., meerv. ruiven. Bij **KIL.** *ruiffel*, rimpel, eng. *riuel*, van waar het onz. werkw. *ruifelen*, rimpelen. In het gebruik, een traliwerk, waarin men het voeder voor de paarden doet: de paarden aan de ruif zetten.

Ruig, bijv. n. en bijw., ruiger, ruigst. Met haar, wol, vederen, enz. bedekt: vogelen met ruige pooten. De ruige kant van eene schapenvacht. Figuurl.: men loopt er thans wat ruiger, onachtzamer, overhenen. **J. DE DECK.** Voorts, wordt *ruig* dikwijls met *ruw* verwisseld: ruig, liever ruw, in het eten, spreken, enz. Het vriest ruig. Zelfst. is *het ruig*, de ruige kant: het ruig naar buiten keeren. Alle oneffenheid: mijn ampt eischt, dat ik 't ruigh besnoeie en dan beschaaf. **VOND.** Het is overal even ruig met onkruid bewassen. Van hier ruigheid, ruigte. Zamenstell.: ruig-schaaf.

Ruig, **KIL.** *ruijgh*, *ruijdigh*, hoogd. *rauch*, eng. *rough*, is van eenen noordschen oorsprong, even verwant aan *ruw*, als het hoogd. *rauch* aan *rau*.

Ruigte, v., meerv. ruigten. Eigenlijk, het ruige van eenig ding: de ruigte van een beerenvel. Voorts, bijzonderlijk, allerlei wild gewas: Deze hadden machtige moeite, om door de ruigte te raaken. **HOORT.** Overdragtelijk, slecht volk, gepeupel: wat woont daar eene ruigte!

Ruijen, o. w., ik ruide, heb geruid. Van vederen verwisselen: zoo als de vogelen jaarlijks doen: de hoenders zijn aan het ruijen. Overdragt, ook van andere beesten, die hunne haren verliezen: wat ruit die kat! Van hier ruijing. Zamenstell.: ruitijd. Is verwant aan *ruidig*, *ruig* en *ruw*.

Ruiken, zie *rieken*.

Ruiker, m., meerv. ruikers. Eigenlijk, al, wat reuk van zich geeft. In het gebruik, eenige zamengebundene bloemen: die poëzij als bloemen t'zamen leest, en 't eelste puik tot eenen ruiker schikt. **VOND.** Van hier ruikerflesch, enz.

Ruilebuiten, o. w., ik ruilebuite, heb geruilebuit. Van *ruilen* en *buiten*, bij **KIL.** en in Groningen, voor ruilen, verwisselen, waarvan *om-buiten*, van *buite*, oulging *buichte*, *commutatio mercium*. Ruilen, bij ruijing verwisselen. Van hier ruilebuiten, ruilebuitster, iemand, die gaarne iets verruult, of het althans dikwijls doet.

Ruilen, b. w., ik ruilde, heb geruuld. Verwisselen: alle koopmanschap bestond aanvankelijk slechts in ruilen. Hij ruilde dat boek voor een ander. Van hier ruijing. Zamenstell.: inruilen, verruilen, verruiling, ruilebuiten, enz.

Ruim, bijv. n. en bijw., ruimer, ruimst. Geschikt, om veel te bevatten: een ruim vertrek. Is dat kleed niet al te ruim? Overdr., een ruim ge-

weten, een geweten, dat zich niet ligt bezwaart. Ik kan het met een ruim gemoed verklaren, met een gemoed, dat daardoor niet bezwaard wordt. Voorts onbekrompen: eene ruime bedeeeling. Een ruim inkomen. Onbellemerd: de handen ruim krijgen. Rijkelijk: ruim een jaar geleden. Als zelfst.: het ruim van het schip; het ruim der Kerke. HOOFD. Van hier ruimelijk, het bedr. werkw. *ruinen*, ruim maken, ontledigen, — ruimheid, ruimte. Zamenstell.: ruimbaan, ruimschoots, ruimschotig, ruimschotel, ruimspraak, *ruinstooms*, bij САРИИ., enz.

Ruimen, zie *ruim*.

Ruin, m, meerv. ruinen. Een gesneden hengst.

Ruischen, o. w., ik ruischte, heb geruischt. Zulk een geluid van zich geven, als door dit woord zeer natuurlijk wordt uitgedrukt: de toppen der abeelen ruischen. Het ruischt geweldig in mijne ooren. Van hier ruisching, geruisch, enz. HOOFD bezigt ook *ruiselen*.

Ruisvoren, ruisvoorn, (in Noordholl. doorgaans enkel *ruis*) m., meerv. ruisvorens. Een bekende visch.

Ruit, v., meerv. ruiten. Elk vierkant; bijzonder glasruit. Van hier *ruiten*, in ruiten verdeelen; ook het onverbuigb. bijv. n. *ruiten*: ruiten aas, enz. in het kaartspel.

Ruiten, o. w., ik ruitte, heb geruit. Plunderen: nu komt den tijd, om moorden, rooven, ruiten. VLAARD. REDENR. Zie *rooven*. Bij KIL. ook uitplukken, uitroeijen, vernielen. In het hoogd. *reuten*. Van hier ruiter, even als het hoogd. *Reuter* van *reuten*, dat evenzeer aan *reiszen* verwant is, als *ruiten* aan *rijten*.

Ruiter, m., meerv. ruiters. Eigenlijk, een plunderaar, in welken zin men bij VAN HASS, aantek. op KIL. vindt: dat geen ruiteren oft vagonbonden, en sullen mogen gaen teeren op den hujsman. Vervolgens, dewijl het krijgsvolk, inzonderheid dat te paard diende, oulings vrij algemeen stroomde, zoo ging deze benaming welhaast tot het paardenvolk over, zonder het denkbeeld van plundering of roof; en al wat te paard diende, werd *ruiterij* genoemd: het peert ende zijnen ruiter heeft hij in zee geworpen. BIJBELV. Van hier ruiterij, krijgsvolk, dat te paard dient, — ruiterlijk, ruitersch, ruiterschap. Zamenstell.: ruiterbende, ruiterkracht, ruiterpaard, ruitertrom, ruiterwacht, enz. Roerruiter, speerruiter, strikruiter, zandruiter, een ruiter, die van zijn paard valt, enz.

Ruk, zie *rukken*.

Rukken, b. en o. w., ik rukte, heb gerukt. Bedr., iets met geweld van zijne plaats bewegen: zich de haren uit het hoofd. en de kleederen van het lijf rukken. Onz., met *zijn*, zich zelven op de gezegde wijze verplaatsen: het schip rukte van het anker. De legers rukten te veld. Van hier ruk, m., de daad van rukken: met eenen ruk. Zamenstell. rukwind enz. Aanrukken, afrukken, inrukken, nederrukken, oprukken, tegenrukken, verrukken, wegrukken, enz. Van den klank gevormd.

Rul, bijv. n. en bijw., ruller, rust. Ongelijk, hobbelig: het ijs is nog verbaasd rul. Misschien ontleend van het gevoel, hetwelk wij, bij het aanraken, of betasten van ruwe hobbelige dingen, hebben.

Rul, v., meerv. rullen. Driftige toeloop: met dezelve rul loopen te naar 't huis. HOOFD. Van hier *rul*, voor het ongemeen vertier van zekere

koopwaren, wanneer men als driftig toeloopt, om te koopjen, uit vrees voor het stijgen van den prijs: er is eene rul in den tabak.

Rumoer, o., meerv. rumoeren. Opschudding, verwarde, luidruchtige beweging: wat rumoer, wat ijsselijk geweld. J. DE MARRE. In het hoogd. *Rumor*. ital. *rumore*, lat. *rumor*, dat een gerucht aanduidt. Van hier het onz. werkw. *rumoeren*, opschudding veroorzaken.

Run, m. De daad van rennen, snel loopen: met vollen run. HOOFD. Anders *ren*.

Run, v. Gemalen bast van eikenhout voor de leerlooijers en tuiniers. Zamenstell.: runmolen, in Vriesland *eeknolen*, enz.

Rund, o., meerv. runderen. Een bekend slag van viervoetige dieren: daer na sal hij 't jonge runt slachten. BIJBELV. Zamenstell.: runderharst, runderrib, runderstal, rundvoe, rundvleesch, enz.

Runen, veroud. o. w., bij KIL. anders *ruunen*, *ruenen*, *roenen*, *ruijnen*. Mompelen, fluisteren. In het angels. *runian*, hoogd. *raunen*. Van hier runer, oorblazer: nu en sulst niet heeten een runer (in de Staten overzetting *oorblazer*). BIJBEL, 1477.

Runnen, zie *rennen*.

Runsel, o. Stremsel. Bij KIL. ook *rensel*, *rinsel*, van *rennen*, *rinnen*, *runnen*, waarvan ons deelw. *geronnen*.

Rups, rupse, v., meerv. rupson. Een wormpje, dat met den tijd in een kapelletje verandert: wat de rupse heeft overgelaten, heeft de sprinckhaen afgegeten. BIJBELV. Zamenstell.: rupsedooder, zeker insekt, hetwelk zijne eijeren in het doorboorde lijf van eene rups legt, — rupsenest, rupseschijter, een vlinder, uit wiens eijeren rupsen voortkomen; rupsenvangst, enz. Koolrups, ringrups, zijderups, anders *zijdevoorn* genoemd, enz.

Volgens ADEL., verwant aan *kruipen*, neders. *kruipen*; in welke laatste taal men een kind, dat nog niet gaan, maar slechts kruipen, kan, *eene rups van een kind* noemt.

Rus, m., meerv. Russen. Een bewoner, of inboorling van Rusland. Van hier russisch. Zamenstell.: Rusland, rustleder, enz.

Rust, v., meerv. rusten. Eigenlijk, bewegingloosheid: de zee geraakt in rust. Fig., de toestand van iemand, die door geene gemoelsbewegingen verontrust wordt: mijne rust wordt door geene bange vooruitzigten gestoord. Vrijdom van twist en krakeel: in rust en vrede leven. Daar alle rust verstuijft, en 't al van onrust klinkt. OUDAAN. De eeuwige zaligheid: de hoop der aenstaende rust. VOND. Verpoozing van moeite, verdriet, of smart: ik moet wat rust hebben. De tusschenpoozing van een gezang: er zijn in dien Psalm twee rusten. Voorts, de slaap: hij is nog in rust. Dood: hij is reeds in de rust. Zeker deel van het slot van een schietgeweer: de haan staat in de rust. Ook van een schip: de ijsschotsen reikten tot aan de rusten van 't schip. ZORGDRAG. Van hier rusteloos. Zamenstell.: gemoedsrust, gewetensrust, nachtrust, zielerust, zorgrust, enz.

Rust, OTFRID. *resto*, angels., eng. en vries. *rest*, hoogd. en zweed. *Rust*, gr. $\rho\alpha\zeta\omega\nu\eta$, van het volgende werkwoord.

Rusten, o. w., ik rustte, heb gerust. Verpoozing van beweging en arbeid genieten: na gedaan werk is het goed rusten. Slapen: hebt gij wel gerust? Van werkzaamheid ophouden: hij rust niet, voor dat hij zijnen vijand geheel ten onder heeft gebragt. Ergens op steunen: hij rust op

zijn *staf*. *Rustend* beteekende *oulings* ook *gerust*: Ende si quamen te Lais ten rustende volke. BIJBEL, 1477. In eenen bedrijvenden zin, voor laten rusten: hij rust de moede leden in de uitgeholde rots. VOND. Nog zegt men: rust uw hoofd maar; ook *oulings*: die in 't minnen wil de waarheijt weten, die ruste sijn hoofd en blijve in muijten. CONST. DER MINN. Van hier rust, rustig, gerust, enz. Zamenstell.: rustbank, rustbed, rustidag, rustplaats, rustpunt, rusttijd, rustuur, enz. Berusten, uitrusten, enz.

Rusten, KERO *kirestan*, ISID. *chirestin*, eng. to *rest*, vries. *resten*, hoogd. *rasten*, gr. ῥαζωνευσιν. is van onzekeren oorsprong.

Rusten, b. w., ik rustte, heb gerust. Eigenlijk, bereiden: Ter vlucht zich rust, en reekt, en wackert zijne wiecken. VOND. Bijzonderlijk, door aanschaffing van het noodige, bereid maken: men rust zich van weerskanten ten oorloge. Van hier *rusting*. Zamenst.: rustkamer, een vertrek waar men krijgsgereedschap bewaart; rustmeester, een opziener over dat gereedschap, enz. Toerusten, toerusting, uitrusten, uitrusting, wapenrusting, enz.

Rusten, hoogd. *rüsten*, zweed. *rusta*. OTFRID. *rustan* en *girustan*, is een oud woord van noordsche afkomst.

Ruw, bijv. n. en bijw., ruwer, ruwst. Eigenlijk, oneffen van oppervlakte, met puntige of andere verhevenheden bezet, het tegenoverstaande van *glad*, even als *ruig*, dat eigenlijk slechts een en hetzelfde woord is. Zie *ruig*. Hij heeft een ruw vel. Ongebleekt: ruw garon, ruw linnen. Ongeverwd: ruwe zijde. Onaangenaam, van weder, en dergelijke dingen, gesproken: wat is dat ruw weder! Onbeschaafd, ongemanierd, onzedelijk: hij is een ruw mensch. Ook als zelfstandig: in het ruwe. Van hier ruwelijk, ruwheid. Zamenstell.: ruwhartig, ruwsmid, ruwwerker, enz.

Ruwaard, m., meerv. ruwarden. Van *ruwe*, rust, en *waren*, bewaren, derhalve evenveel als rustbewaarder. In het gebruik, een bestuurder van zeker landschap, zoo als dat van Voorne en Putten. dat eenen zoogenoemden *Ruwaard* plagt te hebben: JAN DE WITT, en zijn broeder de Ruwaard, werden beide even moorddadig omgebracht.

S.

S is de zeventiende letter van het nederduitsche *ABÉ*, de dertiende in orde onder de medeklinkers, en de eerste tandletter. Zij wordt gevormd door het geluid sterk door de tanden te laten sissen. En dit is het onderscheid tusschen haar en de *z*, welke met eene zachte sissing wordt uitgesproken. Zie verder mijne Nederd. Spraakk., D. I. § 44.

De *s* en de *z* zijn zeer na aan elkander verwant, waardoor zij, in verscheidene talen onderling verwisseld worden; eene aanmerking, welke men in het navorschen der afleidingen wel heeft in het oog te houden. Want in eene menigte woorden, welke thans algemeen met de *s* geschreven worden, gebruikten de Ouden, of gebruikten nog hedendaags andere volken, de *z*, en omgekeerd. Zoo hebben de Hoogduitschers hun *Zucker* voor ons *suiker*; en in tegendeel wordt het bij ons met de *z* gebruikelijke woord *zak*, in bijna alle talen met de *s* geschreven.

De *s* wordt niet alleen voor de klinkletters, maar ook voor de medeklinkers gebruikt, echter niet voor de *w*, voor welke zij een al te hard geluid zou veroorzaken.

Oul. werd *s* achter aan een werkwoord vastgehecht, en beteekende dan eens *des*, dan eens *hem*, dan eens *het*: wij en wetens niet, d. i. wij weten des niet. FLORIAN. Ic sal hem vast houden en latens (en laten hem) niet gaan. CLAR. SPIEG. Gode moets (moet het) gheclaecht zijn. CLAR. SPIEG.

Sa, een tusschenworpsel, hetwolk gebruikt wordt, om moed en ijver aan te wakkeren. Sa, lustig, mannen!

Saai, o.; het meerv. *saaijen* wordt gebruikt, om onderscheidene soorten aan te duiden. Eene soort van wollen stof. Luiksche *saai*. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *saaijen*, dat van *saai* gemaakt is; fig., iemand, die niet vlug is, ook langzaam in het spreken: hij is een *saaijen* vent. Zamenstell.: *saaihal*, de plaats waar de stukken *saai* geloed

worden; *saai*fabriek, enz. Van hier *saaijet*, *saijetten*.

Saard, saart, veroud. bijv. naamw., bij KIL. en anderen, voor zacht, teeder gebozigd: soo *kujs* en *saert* is sij gemaniert. BREDERO.

Sabbat, m. De rustdag der Joden, zijnde de zevende der week, van het hebreeuwache שבת, rusten. Die den heiligen Sabbat breekt. VOND. Sommige Christenen hebben het woord overgenomen, om er den eersten dag der week, den zondag, ook *rustdag* genoemd, mede te beteekenen. Zamenstell.: sabbatdag, sabbatjaar, bij de Israëlieten ieder zevende jaar, wanneer alle velden moesten braak liggen, enz., een rustjaar; voorts sabbatschender, sabbatsreis, eene bepaalde lengte van weg, welke de Joden, tegen de bedoeling der wet van MOZES, waanden op eenen Sabbat te mogen afleggen; sabbatsvrouw, eene onjoodsche vrouw, bij de hedendaagsche Joden gebruikt wordende, om op den Sabbat hen te bedienen. Oul. zeide men voor *sabbat* ook zaterdag: en is deze mensche van Gode, die de zaterdach niet en viert. LEVEN J. C. Want het is des heren saterdach. BIJBEL, 1477. Bij de overneming van het oorspronkelijke woord, laten wij de eindletter *h* achter, even gelijk de schrijvers van het N. V. in hun σαββατων, σαββατα.

Sabel, v., meerv. *sabels*. Een breed gekromd zwaard, hetwelk oorspronkelijk bij de Turken en Hongaren te huis behoort. Heer vader verfdie nooit de sabel in zijn bloet. VOND.

WACHTER. leidde het af van het arabische *seif*, een degen, een zwaard, waarschijnlijk een krom zwaard; want dat het begrip van eene kromheid in dit woord het heerschende is, blijkt uit het nieuw-grieksche ζαβος, krom, ζαβυνη, eene sabel. Wij hebben dit woord, zoowel als de zaak zelve, ongetwijfeld uit Hongarije en Turkije ontvangen, dewijl kromme zwaarden bij onze voorvaderen in geen gebruik waren. Zamenstell.: *sabelboonen*,

sabelklink, sabelslag, enz. Van hier het bedr. werkw. *sabelen*, met de sabel houwen, alleen gebruikelijk in *nedersabelen*, *neersabelen*.

Sabel, m., meerv. sabels. Een zoogend dier, behoorende tot het geslacht der wezels. De fraaiste zijn die, welke donkere, zwart bruine vellen hebben, en in Siberië gevonden worden. Het bewoont de digte bosschen van de noordelijke deelen der aarde. Een van het vel van uit dier gemaakt halsdeksel der vrouwen, draagt insgelijks dezen naam. Van hier worden alle andere, van welk bont ook vervaardigde, halsdeksels der vrouwen, *sabels* genoemd. *Sabel*, hoogd. *zobel*, eng. *sable*, fr. *zibelline*, ital. *zibellino*.

Sadduceer, m., meerv. Sadduceërs. Eene bekende sekte onder de Joden, voor en in den leeftijd van JEZUS CHRISTUS. Het woord is afkomstig van den hebreewuschen eigennaam SADOE. Van hier het bijv. n. *Sadduceesch*.

Saffier, m., voor den steen, en o., voor de stof, meerv. saffieren. Een edelgesteente: een hemelsblaanwe saffier. Zamenstell.: saffiersteen. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *saffieren*, van saffier gemaakt.

Sage, v., meerv. sagen. Eigenlijk, al wat gezegd wordt. Bijzonderlijk, eene fabelachtige vertelling, eene leugen: dat nes loghne no *saghe*. MAERL. Dat in zijn saghen no droeme. J. v. HEELU. Daer binnen sit die schoone maagt, daar menig sage van gewaagt. SIX v. CHAND. Nog gebruikt men dit anders verouderd woord *volksage*.

Sagen, o. w., ik saagde, heb gesaagd. Een eenigzins verouderd woord, beteekenende: met eene sterke vrees bevangen zijn. Zamenstell.: versagen, waarvan *versaagd*, bevreesd; *onversaagd*, enz.

Saizoen, o., meerv. seizoenen. Een van de vier getijden des jaars: naar het seizoen. VOND. De afleiding is waarschijnlijk van het latijnsche *ratio*, fr. *saison*, eng. *season*. Oorspronkelijk heeft het dan de betekenis van *zaaitijd*, maar wordt in een uitgebreider zin voor alle jaargetijden genomen. Overdragt., wordt het ook gebruikt voor een bekamen tijd.

Sak, m., meerv. sakken. Een lang vrouwekleed, een losse japon. Waarschijnlijk is het oorspronkelijk hetzelfde als *zak*, doch hetwelk het gebruik in deze betekenis met de scherpe s wil uitgesproken hebben. De engelschen gebruiken hun *sack* eveneens. Het hebreewusche פָּס' en het latijnsche *sagum* schijnen hiernede verwant.

Sakrament, o., meerv. sakramenten. Eene meer of min geheimzinnige, plegtige, godsdienstige handeling, waarbij men, door middel van een uiterlijk teeken of zinnebeeld, een geestelijk goed verkrijgt. In dezen zin is het woord thans bij de meeste protestantsche Christenen in gebruik. Het is een *lat* woord, hetwelk oorspronkelijk beteekende een onderpand, dat door degenen, die een regts-geding aanvingen, bij eenen priester gebragt werd, om door denzelfen aan de winnende partij afgegeven te worden; alsmede den krijgseed der soldaten. In de eerste eeuwen der christelijke tijdtelling noemde men alle zinnebeeldige teekenen van goddelijke of geestelijke zaken een *sakrament*. In volgende tijden werd het woord alleen gebruikt voor zekere christelijke uiterlijke handelingen of godsdienstige plegtigheden, waardoor men geloofde de goddelijke genade te verwerven; in dezen zin heeft de Roomsche Kerk zeven *sakramenten*; waar-

onder de gewijde hostie of het heilige sakrament des altaars het voornaamste is. Zoo ook noemt de meerderheid der Protestanten den doop en het heilig avondmaal *sakramenten*: Tot de verheffing van 't sakrament. HOOFD. Van 't hoogwaardigh sakrament. VOND. Veel godgeleerde schrijvers vertalen het thans door *bondzegel*. Zamenstell.: sakramenthuisje, sakramentschender, sakramentsdag, enz. Van hier met eenen bastaarduitgang *sakramenteel*.

Sakristie, sakristij, v., meerv. sakristiën. Een vertrek bij de roomsche kerken, alwaar de kerksieraden en gereedschappen bewaard worden, en de geestelijken hunne amtskleederen aantrekken. In de sakristij. HOOFD. Het is een woord uit het monnikenlatijn der middeleeuwen, in plaats van *sacrarium*. Zamenstell.: sakristiemeester. Sommigen noemen den koster eener roomsche kerk den *sakristijn*.

Salade, (sla) v. Alle spijs, die koud met olie en azijn gegeten wordt: haringsalade, uijensalade; en meer bepaald alle kruiden, die raauw op deze wijze gebruikt worden: kropsalade, latuw-salade, enz.

Salamander, m., meerv. salamanders. Een tweeslachtig viervoetig dier, tot het geslacht der hagedissen behoorende. Zamenstell.: meersalamander, watersalamander; voorts, salamanderboom, een oostindische boom, dus genoemd, uit hoofde dat zijne dikke bast het vuur zeer lang kan wederstaan; gelijk men van ouds beuzelde, dat de salamander in het vuur kon leven. Het eerste gedeelte van het gr. woord, waaruit het ontleend is (*σαλα*), beteekent water, vochtigheid.

Salet, o., meerv. saletten. Die kamer in een huis, waar men gezelschap ontvangt. Door eene zeer gemakkelijke overdragt beteekent *salet* dikwijls het gezelschap, hetwelk in datzelve vergadert: buiten het salet der maeghden. VOND. Zamenstell.: saletjonker, saletjuffer, saletpop, zij-salet, enz.

Samereus, m., meerv. samereuzen. Een lang platgebodemd schip, hetwelk op den Rijn wel gezien wordt. Fr. *samoreuz*.

Sammelen, o. w., ik sammelde, heb gesammelt. Langzaam voortgaan in het uitvoeren van eenig werk; den tijd onnuttelijk verspillen. Talmen. Van hier gesammel, sammelaar, sammelaarster, sammelarij.

Sanhedrin, m. Eene aanzienlijke raadsvergadering bij de oude Joden, bestaande uit zeventig leden, en in welke de hoogepriester voorz. KAIFAS waerschuwt den Sanhedrin. VOND. Het is een grieksch woord, συνέδριον, hetwelk vergadering beteekent.

Sap, o., meerv. sappen. Het omlopende vocht in alle levende lichamen van het planten- en dierenrijk; ook het vocht of water in boom- en veldvruchten. Het schijnt een oorspronkelijk woord, naar het geluid gevormd. De Engelschen gebruiken hun *sap* alleen voor de vochtigheid in planten, kruiden en vruchten. Zamenstell.: aal-beziënsap, druivensap, grondsap, heulsap, limoen-sap, enz. Van hier sappeloos, sappeloosheid, sappig, die of dat veel sappen geeft: sappighcid, sapp-erw, enz.

Sappig, zie *sap*.

Sardijn, v., meerv. sardijnen. Eene soort van kleine haringen, die in groote menigte in de Middellandsche Zee nabij Sardinië gevangen wordt,

en van daar dezen naam ontleent. Ook vangt men hem in de Noordzee, en gerookt zijnde verkrijgt hij den naam van *sprot*.

Sargie, v., meerv. sargiën. Zekere wollen stof: Engelsche sargie. Van hier het onverb. bijv. n. *sargiën*: een sargiën rok. Het is van het fr. *sarge*, ital. *sargia*, eng. *serge*, middeleeuw. lat. *sargium*, van het lat. *sericum*, zijde, dewijl de sargie vermoedelijk, weleer, eene zijden stof geweest is.

Sarp, veroud. bijv. n., bij KIL., *acerbus*. wrang. zuur. BREDERO. heeft: sarpe wijn; en SIX v. CHAND. zegt: vrij sarp van koperrout.

Sarraceen, m., meerv. Sarracenen. De naam van een oud en magtig volk in Arabië. De oorsprong van den naam is duister. Pocock leidt dien af van een arabisch woord *sharkun*, oosterlingen beteekenende, gelijk de afrikaansche Arabiërs, ten westen van Egypte wonende, *westerlingen* werden genoemd. Anderen houden *arraceen* en *sarraceen*, door voorzetting van de sisende *s*, voor denzelfden naam, afgeleid van *arra*, eene stad in Arabië, bij de oude landbeschrijvers bekend. KILJAAN leidt den naam *sarasijn*, gelijk hij schrijft, af van SARA, ABRAHAMS huisvrouw, van welke dit volk zich zou beroemen afkomstig te zijn: maar men weet, dat de Sarracenen van ISMAEL, HAGARS zoon, hunnen oorsprong rekenen. In latere tijden, voornamelijk sedert de bekende kruistogten, heeft men de Mahomedanen in het algemeen, en in het bijzonder de Turken, *Sarracenen* genoemd. Van hier sarraceensch.

Sarren, b. w., ik sarde, heb gesard. Tergen, den toorn gaande maken: beveelt hij de aanstreevende koningschen te sarren. HOOFT. En sarden haren wroek door stramen en door smert. VOND. De oorsprong van dit woord is duister, en zal misschien alleen te vinden zijn in de nabootsing van een geluid, waardoor vechtende dieren aangehitst worden. In gene der verwante talen is een dergelijk woord bekend, behalve in het oudfrankduitsche *seran*, *seeran*, hetwelk wonden beteekent.

Sas, o., meerv. sassen. Eene sluis; ook eene reede, of ligplaats voor schepen. Het sas van Gent. De oorsprong van dit woord is waarschijnlijk te vinden in den vervogenden tijd van het werkwoord *zitten*. Van hier *sasser*, een sluiswachter, of een toezienaar bij de sluisen, welk woord in eenige gewesten nog gehoord wordt. Zamenstell.: *Sassenheim*, anders *Sassem*, een dorp tusschen Leiden en Haarlem.

Satan, m., meerv. satans. Een booze geest; of bepaaldelijk de opperste van de booze geesten. In beide beteekenissen komt het woord in de Heilige Schrift voor: Indien de satan den satan uitwerpt; en ook: de Heer zeide tot den satan: van waar komt gij? en de satan antwoordde: van om te trekken op de aarde. Overdr., hij is een regte satan. Van hier satanschen.

Het is een hebreuwsch woord **יָבוֹ**, en beteekent een' vijand, een' tegenstrever.

Sater, m., meerv. saters. Een boschgod, volgens de versiering der dichteren, een gedrogt, met een menschenhoofd en bokspooten. Overdr., een geil mensch. Zamenstell.: *satersbek* enz.

Het is een grieksch woord **σάτυρος**, in het latijn *satyrus*, en in alle europesche talen overgenomen. De beteekenis van geilheid ligt in het oorspronkelijke, hetwelk afkomstig is van **σάτυρ**, de mannelijkheid.

Satijn, o., meerv. satijnen. Eene glanzige zijden stof: gebloemd satijn. Gedoscht in wit satijn. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *satijnen*, van satijn gemaakt.

Satijn, fr. *satijn*, it. *satino*. Het woord is afkomstig van het bastaardlatijnsche en italiaansche *sela*.

Saucijs, v., meerv. saucijzen. Eene dunne worst, van varkensvleesch, met zout en specerijen. Fr. *saucisse*, eng. *sausage*, it. *salcicia*, sp. *salcicio*, van het lat. *salsum*.

Saus, v., meerv. sausen. Allerlei sap of vocht, hetwelk bij of over de spijs gebruikt wordt, om die smakelijker te maken. Alle spijs zal te beter smaak hebben met die saus. HOOFT. In eene oneigenlijke beteekenis wordt dit woord genomen voor alles, wat de aangenaamheid van eenig genot verhoogt: zoo zijn een vrolijk hart, een goed geweten en werkzaamheid *de saus van het leven*. Van hier het bedr. werkw. *sausen*, in een' eigenlijken en oneigenlijken zin, ergens den regten of eenen beteren smaak aan geven. Zamenstell.: *sauskom*, *sauslepel*, *sauspan*. — *Biersaus*, *eijersaus*, *melksaus*, *mosterdsaus*, *wijnsaus*, *zuringaus*, enz.

Dit woord is reeds vroeg overgenomen uit het fr., waarin het *sauce* heet, eng. *sauce*, ital. *salsa*, hoogd. *Sozze* (*Brühe*); alle niet duisterlijk van het lat. *salsum*.

Sausier, o., meerv. sausieren. Eene kom, waarin saus toegeediend wordt. Van *saus* met den bastaarduitgang *ier*. Dit woord is in onze taal zeer oud; in de *Bijencorf* van ALDEGONDE vindt men reeds: met de Cannekens ende het saucieren daar op. In Noordholland hoort men het heden ten dage nog dikwijls gebruiken. Verkleinw. *sausiertje*.

Sch, een letterteeken, hetwelk in onze taal zeer oud is en in de oorspronkelijkste wortelwoorden voorkomt, als in: schap, scheid, enz. Ook is het in woorden van uitheemschen oorsprong, die in hunne eigene taal met *sc* geschreven worden, bij ons aangenomen, als in: schabel, voetschabel, schavot, schepter, enz. Behalve voor de klinkers, wordt het slechts voor ééne medeklinker, namelijk, de *r*, gebruikt. Aan het einde eeniger woorden komt het als een zachtstaartige uitgang voor, waardoor zelfstandige tot bijvoegelijke naamwoorden gevormd, of bijwoorden in bijvoegelijke naamwoorden veranderd worden, als: heidensch van heiden, trotsch van trots, rotterdamsch van Rotterdam, grootsch van groot, dagelijksch van dagelijks, vergeefsch van vergeefs, enz.; welke uitgang *sch* eigenlijk eene verkorting is van *isch*, *oulings ig*, hetwelk met het latijnsche *icus* en het fr. *ique* eene onmiskenbare gelijkheid heeft.

Schaaf, v., meerv. schaven. Een werktuig, waarmede men de ruwe oppervlakte van hout effen maakt. In een' overdragtelijken zin komt dit woord in eenige spreekwijzen voor, als een werktuig of middel, of als het bedrijf zelf, der beschaving of verbetering: eer hij de schaf zijns woords aan lun te werke leit. DE DECK. De grove schaf over iets laten loopen, iets met overhaasting en slordig afmaken. De fijne schaf over een werk strijken, eenen arbeid met orde en nethheid volbrengen; of een werk veel verbeteren. Van hier *schaven*, *beschaven*, *beschaafd*, *onbeschaafd*, enz. Zamenstell.: *blok-schaaf*, *boorschaaf*, *kraalschaaf*, *rijschaaf*, *roffelschaaf*, *ruigschaaf*, — *schaafbank*, *schaafijzer*, *schaafmes*, *schaafspaanders*, enz.

TEN KATE leidt dit woord af van den wortel *schap*, waarvan eene menigte woorden van onderscheiden beteekenissen, in onze en de aanverwante talen, afstammen.

Schaak, v. Roof, maagden- of vrouwenroof. Een verouderd woord, waarvan bij ons het werkwoord *schaken* met het afgeleide *schaker*, enz. nog in gebruik is.

Schaak, een woord van uitheemschen oorsprong, en bij ons buiten de zamenstellingen alleen als een bijwoord in gebruik. Het komt voor in het bekende schaakspel: koning schaak! Eene waarschuwing aan het voornaamste stuk in dit spel, de *koning* gheeten, dat hij zich verplaatsen moet, om niet vastgezet te worden. Een spel schaak spelen.

Velen hebben dit woord van het vorige *schaak*, *roof*, willen afleiden, als of het schaakspel zoo veel beteekende als rooverspel, gelijk het bij de oude Romeinen ook onder den naam van *ludus latronum*, of *latrunculorum* bekend was. Maar de onverbuigbaarheid van het woord doet deszelfs uitheemschen oorsprong reeds vermoeden, die ook door de geschiedenis van het schaakspel ontwijfelbaar bevestigd wordt. Hetzelve wordt namelijk door geheel Azië gespeeld, en is, volgens het eenstemmige berigt der Oosterlingen, in Indië uitgevonden. De oorsprong des naams is te vinden in het arab. woord *scha* of *schach*, hetwelk *koning* beteekent. De oppervorsten van Perzië zijn nog onder den naam van *Schach* bekend. *Schach*, naar onze uitspraak in *schaak* veranderd, beteekent nu, bij de Oosterlingen, in dit spel, *den koning*, dat is het eerste of voornaamste stuk, waarvan het geheele spel afhangt. *Schaakspel* zou dus in onze taal eigenlijk zijn *koningspel*; en het bij ons en alle westersche volken gebruikelijke *koning schaak* is derhalve uit onkunde van de eigenlijke beteekenis des woords, in zwang gekomen. De Oosterlingen gebruiken daarvoor *Schach Roech*, d. i. *de koning wordt door het kasteel enz. bedreigd*. Van hier *schaken*, *schaker*.

Schaakmat, bijv. n., en bijw. Een woord in het schaakspel gebruikelijk. De koning is *schaakmat*, wanneer alle toegangen zoo bezet zijn, dat hij geen stap meer kan doen. Bij overdracht, wordt het woord ook gebruikt, om eene volkomene uitputting of krachteloosheid te beteekenen. *Schaakmat zijn*. Het is meest als een bijwoord in gebruik, maar komt enkele malen ook als bijw. naamw. voor: een schaakmatte koning.

Schaakmat, ital. *scacco-matto*, fr. *échec et mat*, beter *échec est mat*, de *koning* (de schaak) is *mat*, d. i. *dood*. De eerste helft van dit woord is het arab. *schach* (zie boven), en de andere helft het niet min oostersche *mat*, *dood*, hebr. **מָוֵת**. Als de koning in dit spel tot dien staat van overmogen gebragt is, dat hij zich niet meer verroeren kan, zeggen de Arabieren, *schachmat*, de Perzianen *scia-mat*, d. i. *de koning is dood*. Van daar is dat woord met het schaakspel in Europa gekomen.

Schaal, v., meerv. schalen. Dit woord schijnt oorspronkelijk de beteekenis te hebben van *schel*, of *schil*, zijnde de buitenste oppervlakte, die ligtelijk van een ligchaam wordt afgescheiden. **TEN KATE** leidt hetzelfde af van *scheiden*, *scheidelen*, *shedelen*, waarvan haarschedel, hoofdschedel. In deze eerste beteekenis is dit woord *schaal* weinig bij ons in gebruik, behalve voor de eerste of bui-

tenste plank of deel, wederzijds van eenen boom afgezaagd; en voorts in de zamengestelde woorden: *schaaldier*, *schaalvisch*, een dier, een visch, die eene harde, ligt van hun ligchaam scheidbare huid hebben, als een schild tot bedekking der inwendige zachtere deelen. Verder, beteekent *schaal* eenen eenigzins hollen schotel, hetzij om de schelvormige gedaante, hetzij omdat de basten van boomen enz. oulings dienden om drinkbekers van te maken: eene drinkschaal. Ik zal u eene overoude schaal schenken. **VOND**. Men zet de toespijzen in *schalen*, of *schaaltjes* op. Voorts, een werktuig, waarvan men zich bedient om te wegen: de schaal gelijk houden. In de schaal hangen heeft **HOOFD**, voor in evenwigt hangen. Uw leven, rijk en rust als op de waegschaal brengen. **DE DECK**. Fig.: in de schaal van een bezadicht oordeel opgewogen. **VOND**. Nog, een bord, waarmede armbezorgers liefdegaven inzamelen: met de schaal omgaan. Van daar met eenen klemstaartigen bastaarduitgang *schalist*, die met de schaal voor de armen omgaat. Van hier verschalen, verschaald, dat, door te lang in eene schaal te staan, de fijne geesten heeft verloren; van waar dan ook *koudschaal*. **ADEL**. brengt dit woord tot het neders *schälen*, spoelen. Zamenst.: *schaalboter*, *boter*, die bij het kleine gewigt verkocht wordt; *schaaldier*, *schaalvisch*. — *Drinkschaal*, *eijerschaal*, *fruitschaal*, *goudschaal*, *notenschaal*, *weegschaal*, enz.

Schaal, v., meerv. schalen. Eene figuur, in lijnen, even gelijk de sporten eener ladder, afgedeelde, en welke men gebruikt, om de evenredigheid tusschen teekeningen en de geteekende voorwerpen af te malen. Eene schaal van twintig roeden of mijlen. Zamenstell.: *mijlschaal*. De oorsprong van dit woord, welks beteekenis met het vorige niets gemeen schijnt te hebben, zal te vinden zijn in het fr. *échelle*, een ladder; de Engelschen gebruiken hun *scale*, gelijk wij *schaal*, zoowel in deze als in de boven aangewezen beteekenissen.

Schaamachtig, schaam ood, enz. Zie *schaamen*.

Schaamte, v. De onaangename aandoe-ning, gepaard met blozen, veroorzaakt door de zichtbaarheid van onze naaktheid, en overdrachtelijk, van onze onvolmaaktheid. Hij kon van schaamte zijne oogen niet opslaan. Eerbaarheid: dat de vrouwen met schae-ten haer selven vercierden. **BIJBELV**. Datgene, waarover men zich te schamen heeft: met schaamte de laetste plaetse behouden. **BIJBELV**. De naaktheid van het ligchaam: zijne schaamte bedekken. De schaamte ontdekken. **BIJBELV**. Van hier schaamtelijk, met schaamte; schaamteloos, zonder schaamte. Zamenst.: *schaamteloos*.

TEN KATE oordeelt, dat het denkbeeld van naaktheid of blootheid in de vorming van dit woord het heerschende is, en dat hetzelfde met de woorden *schemer*, *schimmel*, *schaduw*, enz. van dezelfde oorsprong afstamt.

Schaamteloos, zie *schaamte*.

Schaap, o., meerv. schapen. Een bekend woldragend dier. Onder deze algemeene benaming komen de ram, de hamel en het lam voor. Zeer dikwijls wordt dit weerloze dier als een zinnebeeld van zachtmoedigheid en eenvoudigheid gebruikt: een goed, geduldig schaap, d. i. zulk een persoon. Men heeft verscheidene spreekwij-

zen, in welke dit dier te pas komt: er gaan veel tamme schapen in één hok. Men moet de schapen scheren, naardat zij wol hebben. Hij scheert de schapen en ik de varkens, hij alleen heeft de voordeelen. Maar het spreekw.: hij heeft zijne schaapjes op het drooge, is misschien eene verbarstering van: hij heeft zijne scheepjes op het drooge. Schaap blijven, of schaaap zijn, blijken, een onvermogen kooper te wezen. Van hier schaapsch: hij is zoo schaapsch niet, d. i. zoo gek niet. Zamenstell.: schapenband, schapenbout, schapenhok, schapenkaas, schapenkuutel, schapenlever, schapenlong, schapenmarkt, schapenmelk, schapennat, schapenongel, schapenvacht, schapenvel, schapenvet, schapenwei, schapenwol; voorts, schaapherder, schaapherderin, schaapherders-hut, staf, enz. Schaapluis, schaaпshot, schaaпshoofd, schaaпskool, schaaпsleder, (schaaпleder, schapenleder) schaaпstal, (schapenstal) enz. Voor *schaapherder* bezigt MOONEN, naar het hoogd., *schaper*: een schaper van den Nijl enz. Zoo ook KIL.

TEN KATE leidt het woord af van den wortel *schaep*, *schep*, *schiep*, waarvan het nog gebruikelijke *scheppen*, alsmede *schaven*, van dezelfde betekenis als *afscheren*; en gist, dat hetzelfde in het onz. geslacht gebruikt wordt, omdat men oulings daaronder het algemeene woord *beest* verstond, zoodat *schaaп* zoo veel zal beteekend hebben als het *scheerbeest*.

Schaar, v., meerv. scharen. Eene verzameling van een meer of min aanzienlijk getal gelijksoortige voorwerpen. In dezen algemeeneren zin is het woord niet meer in gebruik, maar wordt nu alleen van levende voorwerpen, en bepaaldelijk van menschen gebezigd: ende vele scharen volgden hem. BIJBELV. Oul. voor kudde: ontelike scharen der scapen. BIJBEL, 1477. Zamenstell.: heerschaar, legerschaar, vierschaar.

In zijnen oorsprong schijnt dit woord klanknabootsend te zijn, uitdrukkerde het geruisch, dat er door eene menigte bijeenverzamelde levende voorwerpen gemaakt wordt.

Schaar, v., meerv. scharen. Een werktuig, uit twee op elkander draaijende scherpe bladen bestaande, waarmede men knipt: totdat hij eens de schaer op de kin en koonen gebruikt. DE DECK. Daar hangt de schaar uit, men moet daar ten duurste betalen. Eenen lap door het oog van de schaar halen; dit zegt men van de kleermakers, die van het goed hunner kalanten iets afhouden. De *schaar* aan eene ploeg. De *scharen* van den kreeft en andere dieren zijn meer of min scherpe werktuigen.

TEN KATE leidt dit woord, zoowel als het vorige, van *scheer*, een wortel van *scheren*, af. Oulings zeide men ook *schaarmes*, voor *scheermes*: soe en sal gheen scarmes op sijn hoofd comen. BIJBEL, 1477.

Schaar, zie *schaard*.

Schaard, (schaarde) v., meerv. schaarden. Eene ingekorvene scherpe breuk in een mes of ander snijtuig. Dat mes is vol schaarden. Men zegt doorgaans *schaar*.

Schaars, bijw. Nauwelijks, op eene bekrompene wijze: het geld komt schaars bij dien man om. Zelden: schaars worden de verdiensten beloond. Van hier *schaarsch*, bijv. n., het tegendeel van *overuloedig*.

Schaarstok, m., meerv. schaarstokken. Een dik en smal stuk hout, tot steviging van den over-

loop van een schip. Volgens ADELUNG, beteekent dit woord in het hoogd. een stuk hout, dat van anderen tot bevestiging van den mast dient, en denzelven insluit; en zal hetzelfde van den wortel *schar*, eene uitholing of verbinding beteekenende, af te leiden zijn.

Schaarwacht, v., meerv. schaarwachten. Eene bende wachters. Eene ronde. Van hier schaarwachter, een enkel man, tot eene schaarwacht behoorende.

Schaats, v., meerv. schaatsen. Eene soort van schoeisel, met glatte en scherpe ijzers voorzien, om op het ijs te rijden: hij rijdt eene goede schaats, hij verstaat de kunst van het rijden op schaatsen zeer wel. Fig., eene vaste schaats rijden, op goede gronden te werk gaan. Van hier het onz. werkw. *schaatsenrijden*, (*schaatsrijden*) en voorts *schaatsenrijder*.

Schabel, schabelle, v., meerv. schabellen. Voetbank, meest gebruikelijk in het zamengestelde *voetschabel*: voor hare voetschabel. VOND. Van het lat. *scabellum*.

Schacht, v., meerv. schachten. Ook *schaft*. Deze benaming wordt aan vele langwerpige, regtopgaande dingen gegeven, als: de *schacht* van eene pen; van hier voor de pen zelve: een bos schachten. Voor den vleugel van eenen vogel: de duif blijft op hare schacht hangen. VOND. Voor den steel van eene piek; en voor de piek zelve, bij MEL. STOK. De *schacht* van eene zuil is derzelver regtopgaande deel tusschen het voetstuk en het kapiteel. Van hier dat het gedeelte tusschen den voet en de kap van eene laars, *schacht* genoemd wordt. Wijders, wordt een kleerstok *schacht* genoemd: het linnen hangt op de schachten (scafften) te droogen: zoo ook de stok van een anker; alsmede de mannelijke roede. Zamenstell.: ankerschacht, kleerschacht, penne-schacht, pilaarschacht, zwaneschacht, enz. Hoogd. *Schaft*, eng. *schaft*, lat. *scapus*.

Schadde, v., meerv. schadden. Eene groene zode. Thans verouderd. Bij KIL. *cespes*, *gleba*.

Schade, v. Van het werkw. *schaden*. Na-deel, hinder, verlies: schade lijden, enz. — Schade aan zijnen goeden naam lijden, door eigene onvoorzigtigheid, of door kwaadsprekendheid, enz. Men moet leeren met schade of schande. Door schade wordt men wijs, maar niet rijk. Voor *schade* zegt men ook, bij verkorting, *scha*, bijzonderlijk in de zamenstellingen, als: schavergoeding, schaverhaling: schavergoeding geven, vragen. Buiten mijne schade. Van hier schadelijk; zoo ook het bestr. werkw. *schaden*, voor schade toebrengen.

Schade wordt ook somwijlen als een tusschenwerpsel gebezigd: schade, dat hij niet eerder gekomen is! voor, het is jammer. De in de gemeenzame verkeering gebruikelijke uitdrukking *schabaat!* is denkelijk eene verkorting van *schade baat*: kan ik geen geld van hem krijgen, schabaat! (schade baat!) d. i. ik zal mij deze schade nog getroosten; want zij kan mij in 't vervolg nog *baat*, of voordeel, aanbrengen.

WACHTER. leidt het van het gr. ἀτῆ af. Nader komt het bij het gr. ἀσχηδόν, hetwelk, bij de scholiasten van HOMERUS, voor schadeloos, onbezeerd, voorkomt.

Schadeloos, bijw. n. en bijw., schadelooszer, schadeloost. Geene schade hebbende, onbeschadigd, zonder schade: iemand schadeloos houden, stellen. Gij zult van die onderneming niet scha-

deloos afkomen. Dit woord heeft in de scheepvaart en den koophandel nog eene andere, en wel tegengestelde beteekenis gekregen, namelijk, die van *beschadigd, reddeloos*: de schepen zijn zeer schadeloos geschoten. Het schip kwam schadeloos binnen. Ook spreekt men van een *schadeloozen lap laken*. Insgelijks bezigt men *schadeloos* voor werkeloos, of zonder werk: hij heeft den ganschen winter schadeloos (schaloos) geloopt. Het is echter waarschijnlijk, dat dit *schadeloos* eene verbastering van *schadelijk* is. *Het schip is schadeloos binnen* zegt dan zoo veel als: het schip heeft door storm of andere ramp zoo veel schade geleden, dat het moest binneuloopen, om de bekomene schade te herstellen. De Heer F. v. LELIJEVELD gist, dat dit *schaloos* eigenlijk *schaalloos* moet zijn, d. i. zonder schaal, of huid. Van de spreekwijz *schadeloos houden* is het zamengestelde zelfstandig naamw. *schadelooshouding*, en van *schadeloos stellen*, is *schadeloosstelling*.

Schaduw, v., meerv. schaduwen. Eigenlijk, het donkere beeld eens lichaams, in zoo ver hetzelfde door het ontvangen der lichtstralen ontstaat: zijne schaduw in het water zien. De schaduw volgt het lichaam. Voor zijne eigene schaduw (anders *schim*) bang zijn, overdr., zonder reden bevreesd zijn. Fig., een zwak beeld, een aan een ander slechts onvolkomen gelijk ding, voorbeeld, zinnebeeld: welke zijn een schaduwe der toekomende dingen. BIJBELV. Schijn: daar is geene schaduw van waarheid in. Diepsel in eene schilderij: fraai van licht en schaduw. Bescherming, verkwikking, zijnde eene oostersche figuur, alwaar de schaduw, in de brandende hitte eene grootere weldaad is, dan in gematigder luchtstreken. Verberg mij onder de schaduw uwer vleugelen. BIJBELV. Oul. werd het ook voor afgestorven ziel, spook, geest genomen: so antwoorde die scaduwe weder en seyde. CLAR. SPIEG. Van hier schaduwachtig, voor lommerig: schaduwachtig geboorte; en voor zinnebeeldig: de schaduwachtige wet, in de godgeleerdheid.

Oul. zeide men ook *schade*: Te Hamerte onder die scade rusten, MEL. ST. Van hier het bedr. werkw. *schaduwen*, in de teeken- en schilder-kunst gebruikelijk. Zamenstell.: *schaduwhoed*, anders *zonnehoed*; *schaduwrijk*; ook *schaduw mild*: *schaduw milde boomen*. HOOFD.

Ten aanzien van de afleiding dezes woords komen hier *schouwen*, *schijnen*, en het gr. *σκιαν* duisternis, in aanmerking.

Schaduwbeeld, o., meerv. schaduwbeelden. De afbeelding van een lichaam, of van een aangezicht, naar de schaduw gemaakt. Fr. *silhouette*.

Schaffen, b. w., ik schafte, heb geschaf. In het gemeene leven zegt men ook *schaften*. Maken, dat iets tegenwoordig zij, of tot dadelijkheid gebracht worde: iemand geld schaffen. Raad schaffen. Zie *aanschaffen*, *verschaffen*. Maken, doen: Gij hebt hier niets te schaffen. Opdisschen: in die herberg wordt goed geschaf. Van hier heeft het de beteekenis van eten gekregen: hij kan lustig schaffen. Doch in dezen zin bezigt men ook *schaften*. Van hier schaffer, schaffenaar, bij KIL., *oeconomus*, iemand, die schaft, die de huishouding, in naam van een' ander, waarneemt; schaffing, (schafing) *schafgat*, (schafgat) een gat in de deur eener gevangenis, waardoor het eten gegeven wordt; *schafklok*, (schafklok) die geklept wordt als het tijd is om te eten; *schaffijst*, (schaffijst)

eene lijst van de spijzen, die gegeten worden; *schafmeester*, (schafmeester) *schaf tijd*, tijd om te eten.

Schaft, zie *schacht*.

Schaften, zie *schaffen*.

Schagcheren, b. w., ik schagcherde, heb geschagcherd. In het gemeene leven alleen gebruikelijk, voor eenen gewinzuchtigen handel drijven, woekeren. Van hier schagcheraar, woekeraar: schagcherij, woekerwinst. Hoogd., neders. *schachern*, zweed. *skackra*. Het is waarschijnlijk van de gemeene Joden ontleend, die dit woord, bij hunnen handel, veelal in den mond hebben. Het komt met het chald. *ܫܚܪ* en het hebr. *שׁוּר* koopen, handelen, overeen.

Schakel, v., meerv. schakels. Een schalm, of ring, van eene keten: er is eene schakel van die keten los. Eene maas in een net; van hier wordt zeker vischnet *schakel*, of *schakelnet* genoemd, elders *kleeffgaren*. Met de schakels visschen. Overdragt., het verband en vervolg eener rede: de schakel zijner rede werd ongelukkiglijk afgebroken. Van hier het werkw. *schakelen*. Zamenstell.: *schakelnet*.

Schakelen, b. en o. w., ik schakelde, heb geschakeld. Bedr., hechten, verbinden: als men eenige ringen schakelt, heeft men eene keten. Overdragt.; zijne reden schakelen, in orde op elkander laten volgen. Het krijgslot schakelt staagh een reex van ongelukken. VOND. Onzijd., met *hebben*. Met schakels visschen. Van hier schakeling.

Schaken, b. en o. w., ik schaakte, heb geschaakt. Bedr., met geweld wegvoeren: een meisje schaken. Rooven: dat zij (de wolven) de kinderen uit de wieg of der ouderen armen schaakten. HOOFD. Onzijd., met *hebben*, op het schaakbord spelen. Van hier schaker, vervoerder van een meisje, ook roover, dief: en waarmede verdiende die schaker het Paradijs? GULD. TR.; en schaker, schaakspeler, — schaking, enz.

Schakeren, b. w., ik schakeerde, heb geschakeerd. Mengelen, verdeelen: de kleuren in die bloemen zijn verwonderlijk geschakeerd. Van hier schakeersel, schakering. Ook wordt het gebezigd ten aanzien van de toonen in de muziek: uw tongmuzik met snarenspeel schakeert. VOLLENH. Schakeere zangk met snaar. VOND. TEN KATE brengt dit bastaardstaartig werkwoord tot *schaken*, uit hoofde dat de perken der schaakborden en de stukken van verschillende kleur zijn. Anderen leiden het af van het oudduitsche *schach*, *schacht*, een vierkant veelkleurig veld; doch het schijnt veelmeer met het ijsl. *skackr*, ongelijk; *skacki*, ongelijkheid; *skackia*, ongelijk maken, verwant te zijn.

Schal, m. Geluid, galm, thans gewoonlijk *geschal*. Zamenstell.: *wederschal*, *weerklink*, *echo*. Van hier het onz. werkw. *schallen*, ik schalde, heb geschald, klinken: dat luider schalt, dan 't schallend veld. SIX v. CHAND.

Schalie, v., meerv. schaliën. Lei, deklei: een dak met schaliën beleggen. Van hier het onverb. bijv. n. *schaliën* — een schaliën dak. Zamenstell.: *schaliedak*, *schaliedekker*, *schrijfschalie*, *schrijflei*. Lat. *scandula*, middeleeuw. lat. *scaglia*.

Schalk, m., meerv. schalken. Eigenlijk, slaaf, knecht: Heer, ik ben uw schalk, leest men in eene oude berijming der psalmen. Van hier het oude *Godsschalk*, voor Gods knecht. In dezen zin was het oudtijds gebruikelijk niet alleen ten

aanzien van knechts, of geringe bedienden, maar ook van aanzienlijke dienaren, hofbedienden. Zoo wordt het zamengestelde *maarschalk*, eigenlijk paardenknecht, oul. ook hoefsmit, voor eene zeer aanzienlijke bediening gebezigd. Thans wordt het woord gebruikt in den zin van een loos mensch, en iemand, die de vaarligheid bezit van anderen, bij een onschuldig schijnend gedrag, te benadeelen, een loosaard, bedrieger: hij is een regte schalk. Die veinsers ende die scalke. BIJBEL, 1477. Van hier het bijv. naamw. *schalk*, *schalksch*, schalker, schalkscher, schalkst, schalkschst, zeer schalk, of schalksch, voor loos: dit wilt die Biscop echter wreken, op tie wesen met schalken trekken. L. v. VELTH. Een schalk oog bezigt HOOFT voor achterdocht: binnen Antwerpen kreeg men een schalk oog op den graaf van Meeghen. Zoo ook schalkachtig, schalkelijk, schalkheid: de schalkheid ziet hem ten oogen uit — schalknar, hofnar. Van *schalk* is ook het zamengestelde *verschalken*.

WACHTER. en TEN KATE brengen het tot *sollen*, hij ons *zullen*, oul. *schullen*, schuldig, verplicht zijn; zoo dat *schalk* zoo veel zou beteekenen als iemand die alles schuldpligtig doet.

Schalm, m., meerv. schalmen. Schakel: hang den ketel twee schalmen hooger.

Schalmei, v., meerv. schalmeyen. Zeker blaasinstrument, zamengesteld uit *schal*, geluid, en *mei*, *meije*, een afgehouden boomtak, als zijnde weleer uit zoodanigen uitgehouden tak vervaardigd.

Hoogde *Schalmei*, zweed. *skalmeja*, eng. *shalm*, ital. *sciarmela*, fr. *chalumeau*, misschien van het lat. *calamus*.

Schamel, bijv. n. en bijw., schameler, schamelst. Eigenlijk, *naakt*; en van daar beschaamd, verlegen: cleederkens om zijn scamel daer mede te dekken. CLAR. SPIEG. Arn: scamel volk, scamelle lieden. Als u scamel ondersaten. HOUWAERT. Gering: onder 't scamel dak. MOON. En, daar ik, scamel dichtler. H. HOUTAM. Eerbaar: een heilich wijf en scamel. BIJBEL, 1477. Van hier scamelheid, voor de schaamdeelen: hij sal sijn scamelheid bedecken met linen broken. BIJBEL, 1477. Ook eerbaarheid: scamelheit en goede sede. DOCTRIN. Alle scamelheit der maechden. CLAR. SPIEG. Zamenst.: *onschamel*, dat echter niet veel in gebruik is: voor die onscamele oogen. CLAR. SPIEG.

Schamen, (zich) wederk. w., ik schaamde mij, heb mij geschaamd. Schaamie gewaar worden, beschaamd en verlegen worden: ende sij waren beide naeckt, ende sij en schaemden haar niet. BIJBELV. Zich voor iemand schamen, verdriet gevoelen, verlegen worden, daarover, dat hij onze omstandigheden ontdekt heeft, of zal ontdekken. Schaemt u niet der getuigenisse onses Heeren. BIJBELV.

Schamp, m. Eigenlijk, een zijtelings uitgeweken houw, of snede van een mes, bijl, bijtel, of iets diergelijks, van *schampen*, *afschampen*. Van daar, bij overdragt, zijtelingsche aantijging, verachting, nog overig in *schampshoot*, *schampscheut* een shoot, die niet geheel treft: hij kreeg een schampshoot aan den arm, overdragt., eene zijdelingsche aantijging, berisping: iemand een' schampshoot geven.

Schampen, o. w., het schampste, is geschampt. Eigenlijk, even raken en afglippen: de bijl schampste; doch in dezen zin bezigt men meestal

afschampen, *uitschampen*. CAMPH. zegt: zijn pijn moet stomp terugge schampen.

MOON. gebruikt het, in den zin van vlugten, wegloopen: die deze peste schampen en hielen lichten doet. VOND. heeft: schampen uit het worstelperk, voor wijken. In de zeevaart bezigt men het woord *schampdek*, voor een dek aan de poorten van het geschut, waarop alles *afschampt*, dat dezelve zoude kunnen beschadigen; waarvoor men ook *schandek* zegt. Van dit *schampen*, is ook het voortd. onz. werkw. *schamperen*: en schamperde voor 't hart, dat borst en ribben kraken. HOOGVL. Zie *afschampen*. Van hier schamper, schamperlijk, scherp, bits, honend, — schampshoot, enz. Klanknabootsend woord.

Schandaal, o., meerv. schandalen. Van het lat. *scandalum*, waarvan ook het fr. *scandale*. Aanstoot, ergernis: dat wij dit schandaal vernietigen. VOND. Hij is een regte schandaal van zijne familie. Van hier zijn de bastaardstaartige uitdrukkingen *schandaleren* en *schandaliseren* gevormd.

Schande, v. Eigenlijk, misvorming: iets te schande maken, misvormen, onbruikbaar maken. Een paard te schande rijden. Fig., een hooge graad van zedelijke misvorming, als van oneer: ik sal haer lieder eere in schande veranderen. BIJBELV. Iemand schande aandoen. Oul. beteekende het ook ergernis: van dezen nacht, zoo zaldij alle schande van mij hebben. LEV. ONZ. HER. J. C. Het met openlijke oneer verbonden misdrijf der onkuischheid: uwe schaemte sal ontdeekt worden; oock sal uwe schande gesien worden. BIJBELV. In dezen zin bezigt men ook schandelijckheit: mannen met mannen schandelijckheit bestrijvende. BIJBELV. Van hier schandelijck, waarvoor weleer ook *schundig* geboezd werd: een schandige en onbillijke twist. HOOFT. Zamenst.: schanddaad, schandgeld, een door schandelijcke middelen verkregen geld; schandhoer, schandjongen, schandpaal, waaraan misdadigers, ter openlijke schande, ten toon gesteld worden — schandprijz — *schandsprek*, bij HOOFT, schandstraf, schandteeken, schandvlek, waarvan het bedr. werkw. *schandvlekken*, enz., bloedschande, enz.

Waarschijnlijk van het ongelijkl. w. *schenden*, ik schond, (oul. *schand*) heb geschonden.

Schans, v., meerv. schansen. In de vestingbouwkunde, elke verschaning; ital. *scanso*, eng. *sconce*, zweed. *skans*, hoogd. *Schanze*. Men greep de schans rijsbank aan. HOOFT. Eene schans opwerpen. Zamenst.: aardschans — schansgraver, schanskorven, met aarde gevulde korven, waarachter men zich voor het geschut des vijands verborgt, enz. Ook noemt men een' wal om de stad, *de schans* vooral in Amsterdam: zij wonen achter de schans. Van hier het spreekw.: oude paarden jaagt men achter de schans, als men van iemand geen' dienst meer kan hebben, acht men hem niet. Ook is *schans* een scheepswoord, beteekenende de sterkte van de stuurplegt. Van hier het zamengestelde schanskleeden, zijnde kleeden, welken men, ter meerdere beveiliging voor de vijandelijke kogels, aan de schans spant. Schanslooper, een zeemanskapot; ook een ruime dikke jas, dien de krijgslieden ter beschutting tegen koude en regen aandoen, wanneer zij de wacht op de schans hebben. Nog beteekent schanslooper een oud, slecht paard, dat achter de schans loopt — een knol. En schanslooperster wordt in

den zin van legerhoer gebezigd. Van dit *schans* is het bedr. werkw. *schansen*, eene schans opwerpen; ook opstapelen, zoo als Hooft het gebruikt: en schansten bergh op bergh aan hemelhooge kusten; en verschansen.

Schap, uitgang waardoor zelfstandige naamwoorden gevormd worden. De meeste der door dezen uitgang gevormde zelfstandige naamwoorden zijn vronwelijk, als: vriendschap, vijandschap, gemeenschap, rekenschap, wetenschap, verwantschap, zwagerschap, koopmanschap, manschap, nakomelingschap, jongelingschap, eigenschap, enz.; sommige zijn echter ook onzijd., als: eedgenootschap, genootschap, gezelschap, landschap, enz.

TEN KATE brengt dezen uitgang tot het oude *schap*, *forma*, van het engels. *sceapan*, *sceop*, *sceapon*, bij ons *scheppen*, *schiep*, *geschapen*.

Schaper, m., meerv. schapers. Schaapherder, herder: de schaper quam er ook. VOND. Ook bij K. v. MAND. Zie *schaap*.

Schappelijk, bijv. naamw. en bijw., schappelijker, schappelijkst. Redelijk, betamelijk, wel gedaan, van het oude *schap*, gedaante, en *lijk*. Zij zag er heel schappelijk uit. Zedig: hij gedraagt zich schappelijk. Tamelijk: dat gaat maar schappelijk met hem. Van hier schappelijkheid.

Schaprade, schapraai, v., meerv. schapraden. Van het oude *schap*, deen. *skab*, eene kas, en *rade*, *reede*, van *reeden*, bereiden. Eene etenskas: o overvloedige *schaprade*, daar alle des vaders goet in is vergadert. Lev. J. C.

Schar, scharre, v., meerv. scharren. Zekere platvisch: gedroogde scharren. Zamenstell.: tel-scharren, die bij het stuk verkocht worden.

Scharbier, scharrebier, scherrebier, o. Dun bier, draifdrank, bij KIL. *tenuis cerevisia*. Hij beert als scharrebier op den tap, hij slaat van kwaad tot erger over, spreekw.

Scharlaken, o. Eene helder roode, fijne stof, voor de kleederdragt: in 't rood scharlaken. VOND. Van hier scharlakenkoorts, scharlakenrood, rood als scharlaken, en het bijv. n. *scharlakensch*, van scharlaken gemaakt.

Veel is er gedacht en geschreven over den aard en de afkomst van dit woord. Sommigen houden *scharlaken* niet voor zekere lakensche stof, maar alleen voor eene heldere, fraaije, roode kleur; gelijk het als zoodanig ook voorkomt in de BIJBELV.: ende sij bondt eenen scharlaken draet om sijne hant; alwaar in de kanteekening *scharlak-en verwe* gelezen wordt; in welken zin het ook door VONDEL, ELZEVIER en anderen gebezigd is. Ons *scharlaken*, of *scharlack*, zegt de geleerde M. TIJDEMAN, is eigenlijk zoo veel als *sarlack*, of *sarlacca*, dat is Tyrisch rood, van *sar*, *sarra*, *Tyrus*, en *lack*, *lacca*, eene arabische gom, welke gebruikt wordt om rood te verwen. KIL. heeft *schaerlaet*, *schaerlaeck*, *coccus*, *coccinaum*, en *vestis coccina*; en hieruit heeft men opgemaakt, dat ons *scharlaken* misschien eene verbastering van *schaerlaet*, *scharlate* is; doch de Heer A. KLUIT merkt hier tegen aan, dat deze verbastering dan wel zeer oud moet zijn, dewijl in een handschrift van 1325 reeds het woord *scharlaken* gelezen wordt. Bij ADELUNG is het hoogd. *Scharlach* eene plant, overeenkomstig met *Scharley*, bij ons *scharlei*, zeker kruid, dat scharlakenroode bladen heeft; vervolgens eene helderroode fijne stof voor de kleederdragt, van een vurig rood, hetwelk een weinig naar het gele

trekt, en een mengsel van karmozijnrood met een weinig citroengeel schijnt te zijn.

Neders. *scharlaken*, zweed. *skarlahan*, ital. *scarlato*, eng. *scarlet*, fr. *écarlate*, boh. *scarlat*, ijsl. *skarlat*. Het is waarschijnlijk, zegt ADEL. verder, dat dit woord van oosterschen oorsprong is, en tegelijk met deze kostbare stof, uit het oosten, het vaderland van kunst en pracht, tot ons is overgebracht geworden. In het arab. heet het *tjsquerlat*, turk. *iskerlet*. Intusschen schijnt het eigenlijk eene vurigroode kleur te beteekenen; en in het slavon. is *escarljen* insgelijks rood.

Scharmutselen, schermmutselen, o. w., ik scharmutselde, heb gescharmutseld. Voortdur. werkwoord van *scharmutsen*. Een gevecht leveren onder meer dan twee; echter altoos onder kleine hoopen krijgsvolk; hetwelk men nog geen *slag* leveren noemen kan. Van hier scharmutseling, hoogd. *Scharmützel*, *Scharmützel*, ital. *scaramuccia*, *scarmiglia*, fr. *escarmouche*.

Hoogd. *scharmützeln*, middeleeuw. lat. *scarmucciare*, fr. *escarmoucher*, ital. *scarmucciare*, spaan. *escaramoucher*, eng. to *skirmish*. WACHTER. leidt het af van het gr. *ζαγω*, een gevecht; JUNIUS en IHRE brengen het tot *schermen*, vechten, fr. *escrimer*, ital. *scrimare*, zweed. *skirma*.

Scharnier, o., meerv. scharnieren. Van het fr. *charnière*. Eene doos met een zilveren scharnier.

Scharrelen, o. en b. w., ik scharrelde, heb gescharrelt. Klanknabootend woord. De hoenders scharrelen met de pooten in de aarde. Met de voeten scharrelen, de voeten op eenen vasten, bijzonder met zand bestrooiden grond sterk heen en weder halen, waardoor dit geluid voortgebracht wordt. Hoe zit gij zoo te scharrelen! sleepvoetend gaan: ergens henen scharrelen. Zamenstell.: *scharrelbeenen*, bij HALMA, de beenen wijd van een zetten, schrijbeenen.

Het is het voortdur. werkw. van *scharren*, dat krassen, krabben beteekent, hoogd. *scharren*, bij KERO *skerran*, OTFRID. *seerran*.

Schat, m., meerv. schatten. Oul. beteekende dit woord allerlei have, of goed, roerende of onroerende, zweed. *skatt*. Wijders, komt het voor, in de beteekenis van eene menigte van dingen, eenen voorraad: gelijk een heer des hujs, die ujt sijnen schat nieuwe en oude dingen voortbrengt. BIJBELV. Een schat van geld. Fig.: een schat van geleerdheid. Ook is *schat* elk ding, hetwelk men met zorgvuldigheid bewaart: waar uw schat is, daar sal oock uw herte zijn. BIJBELV. In eene engere beteekenis is *schat* eene vleijende benoeming van geliefte personen: mijn schat! mijn schatje! Zamenstell.: bruidschat, trouwschat, woordenschat — schatbewaarder, schatkamer, schatkist, schatmeester, schatrijk, zeer rijk, enz.

Schatbaar, zie *schatten*.

Schateren, o. w., ik schaterde, heb geschaterd. Klanknabootend woord. Weergalmen: eene schaterende stem. Zulk een weergalmend geluid voortbrengen: hij schaterde van 't lagchen. Van hier schatering.

Schatten, b. w., ik schattede, heb geschat. Daar voor honden, op waarschijnlijke gronden oordeelen over iets, naar getal, gewigt of waarde: ik schat hem bijna vijftig jaren oud. Men schat hem op een' ton gouds, men geloof dat hij zoo rijk is. Ik schat het landgoed op tien duizend gulden, ik denk, dat het zoo veel waard is. Wij

schatten niemants order gelukkiger dan de onze. **VOND.** De waarde of den prijs van iets gespalen, waarden: mijn huis is thans hooger geschat dan voor dezen. Van hier *schatter* — schatster, *waardeester*; *schatting*. Zamenstell.: *brandschatting*, *grondschatting* — *schatbaar*, dat te schatten is, ook *rijnsbaar*; *schatpenning*, **BIJBELV.** — *schattingschuldig*, enz.

Schaveelen, o. en b. w., ik schaveelde, heb geschaveeld. Inschikken, plaats maken: wij moeten elkander wat schaveelen. Het begint te schaveelen, te schikken. De wind begint te schaveelen, goed te waaijen, Van hier *schaveeling*, *inschikking*, enz.

Schaven, b. w., ik schaaftde, heb geschaafd. Sterk en met een aan het schaven eegen geluid wrijven; eigenlijk, met een scherp werktuig over eene plank of eenige andere oppervlakte schuiven, om daarvan iets af te nemen, ten einde dezelve glad te maken: hout schaven. Vellen schaven, zoo als de leerbreders doen. Ik schaaftde het vel van mijn been, tegen eene bank enz. **VOND.** zegt: waar langs de versche beek de zandige oevers schaaft. **Fig.**, overzien, verbeteren: dat werk, dat boek, moet nog wat wat geschaafd worden. Ik heb aan dat vers wat te schaven gehad! Oul. werd het ook onz. gebezigd, voor heengaan, zich wegmaken, omdoleu: gaa heene langs de wereld schaaften. **SIX v. CHAND.** Van hier *schaafsel*, *schaving*. Zamenstell.: *schaafbank*, *schaafijzer*, *schaafmes*, *schaafspaanders*, enz. **Af-schaven**, *beschaven*, enz.

Schaverdijn, veroud. z. n., betekenende eene schaats, waarvoor **KIL.** ook *schrikschoen* heeft. **SIX v. CHAND.** bezigt het werkw. *schaverdijnen*, voor *schaarsenrijden*.

Schavot, o., meerv. *schavotten*. Oul. betekkende dit woord allerlei opgeslagen hoogte om iets te aanschouwen; thans wordt het alleen gebezigd voor eene hoogte of stellaadje, waarop misdadigers geregt worden, geregtstellaadje, bij **HALMA.** De hoofden bleven op 't schavot. **HOORT.** Zamenstell.: *schavotdanser*, iemand die geeeseld wordt — *schavotkleur*, *schavotpaal*, *schavotstaak* — *moordschavot*, enz. Van *schavot*, fr. *échafaud*, is het bastaardstaartige bedr. werkw. *schavotteren*, op het schavot brengen, openlijk te regt stellen, gevormd. Van hier *schavottering*.

Schavotteren, zie *schavot*.

Schavuit, zie *schuifuit*.

Schedel, m., meerv. *schedels*. Het bovenste gedeelte van het hoofd, de hersenpan, het bekkeneel. Het uitgetogen zwaart, dat uwen schedel dreigt. **VOND.** Voor het hoofd zelf: op sijnen schedel nederdalen. **BIJBELV.** Zamenstell.: *hoofdschedel* — *schedelleer*, *hersenschedelleer*.

Men leidt dit woord gemeenlijk af van *scheiden*, dewijl de hoofdharen daar gescheiden zijn.

Scheede, schie, v., meerv. *scheeden*. Eene holle langwerpige bekleding van enige dingen, inzonderheid van snijdende en stekende werktuigen: den degen, het mes in de scheede steken. Het zwaard in de scheede steken, **fig.**, den oorlog staken. Zamenstell.: *degenscheede*, — *moederscheede*, een langwerpige koker aan den hals der baarmoeder.

TEN KATE brengt het tot *scheiden*, als scheidende het ingeslotene af van andere zaken, om niet te beschadigen, noch beschadigd te worden.

Scheef, bijv. n. en bijw., *scheever*, *scheefst*.

Van de behoorlijke rigting afwijkende, schuins: de tafel staat scheef. Een scheeve hals. Een scheeven mond trekken. Krom en scheef zijn zeer onderscheiden. Hetgeen scheef is kan op en voor zich zelf, in alle zijne deelen, regt zijn; het *scheeve* van iets heeft alleen betrekking op deszelfs rigting in vergelijking met andere dingen. In het gemeene leven bezigt men echter ook *scheef* voor krom, b. v. *scheeve* beenen. **Fig.** zegt men, dat eene zaak *scheef* gaat, wanneer zij niet zoo gaat, als zij moest, en als men wel wensch. Van hier *scheefheid*, *scheefte*. Zamenstell.: *scheefhals*, *scheefhoek*, *scheefhoekig*, *scheefnek*, *scheefvoet*, enz.

Hoogd. *schief*, neders. *scheev*, eng. *askew*, *skue*, zweed. *skef*, gr. *σχιος*, linksch, hetwelk echter ook *scheef* beteekent, *σχιος σουξ*, een *scheeve* mond, bij de scholiasten van **SOPHOCLES**; in het lat. *scaevus*. Het stamt van *schuiven*, *verschuiven*, af.

Scheel, o., meerv. *scheelen*. **Haarscheel**, **oogscheel**: voor dezen droegen bijna alle vrouwen *scheelen* aan het hoofd. En 't glad gebraauwde *scheel*. **HOORT.** Elpe *scheeltjes*, *doorschijn floers*. **HOORT.** Zamenstell.: *scheelhoofdpijn*. Van hier het bedr. werkw. *scheelen*, *scheiden*: het haar *scheelen* enz.

Scheel, eenigzins verouderd, o. **Onderscheid**, **verschil**: om 't *scheel* te slechten. **VOND.** Van hier *gescheel* en *verscheel*, nu *geschild* en *verschil*.

Scheel, o., meerv. *schelen*. **Deksel**: *zekere* kist met een gat in 't *scheel*. **HOORT.** In Breda en elders nog in dezen zin gebruikelijk.

Scheel, bijv. naamw. en bijw., *scheler*, *scheelst*. Eigenlijk *scheef*, uit den *haak*: dat hout is *scheel* getrokken; en van daar *scheef* zind: een *scheel* gezigt. Hij ziet *scheel*. Over iets *scheel* zien, zijn ongenoegen over iets door het verdraaijen der oogen aan den dag leggen. Dat zal maar *schele* oogen geven, ongenoegen baren, *naijver* verwekken. Iemand met *schele* (nijdige, afgunstige) oogen aanzien. Van hier *scheelaard*, ook *scheluw-aard*, in den mond van het gemeen *scheelvoerd*, van *scheluw*, voor *scheel* — *scheelachtig*, eenigzins *scheel*; *scheelheid*.

Hoogd. *scheel*, neders. *schele*, gr. *σχιος*. Het fr. *jalousie* en ital. *gelosia* schijnen hiermede eenige overeenkomst te hebben.

Scheen, v., meerv. *scheenen*. Het voorste scherpe gedeelte van het been, tusschen de knie en den voet, anders *scheenbeen* genaamd: zijne *scheenen* stooten; **fig.**, zijne *onderneming* mislukt zien, niet wel slagen. Iemand iets voor de *scheenen* werpen, hem onverwacht eenig verwijt doen, of sterke tegenbedenking maken. Dat zal hem voor de *scheenen* springen, dat zal hem onverwacht voorkomen. Eene *blauuwe* *scheen* loopen, ook *een blauwte loopen*, van een meisje afgeslagen worden. De lange, halfronde ijzeren bladen van een harnas, welke ter bedekking van armen en beenen strekken, worden *scheenen* genoemd, *armscheenen*, *beenscheenen*. Zamenst.: *klopscheen*, *radscheen* — *scheenbeen*, *scheenbordje*, *scheenijzer*, *scheenpijp*, *scheenplaat*, *scheenplank*, *scheenschroef*, enz.

Scheep, schep, ond., o., waarvoor wij thans *schip* zeggen; meerv. *schepen*. Verkleinw. *scheepje*. Wij bezigen het in de spreekwijzen: te *scheep* gaan, of *scheep* gaan, te *scheep* komen, ook zonder *te*, *scheep* doen, *inschepen*; *scheep!* *scheep!* een geroep, om het volk aan boord te doen ko-

men. Zamenstell.: scheepsbesluit, scheepsbestier, scheepsbijl, scheepsblok, scheepsboord, scheepsbouw, scheepsgeredtschap, scheepsjongen, scheeps-kapitein, scheepskelder, scheepskeuken, scheeps-kist, scheepskok, scheepskost, scheepsplading, scheepsloon, scheepsmaat, scheepsplank, scheepsplunje, scheepspomp, scheepsstrijd, scheepstimmerman, scheepstimmerwerf, scheepstouw, scheepsvolk, scheepsvracht, scheepvaart, enz. Zie verder *ship*.

Scheerling, scheerlink, m. Eene zeer giftige plant, gelijkende naar peterselie, anders *dulle kervel*. Dewijl deze plant even zulke gekorven, of getande blaadjes heeft, als de peterselie, zoo ontleent dezelve ook waarschijnlijk haren naam van *scheren*, oul. kerven, deelen.

Scheet, m., meerv. scheten. Van *schijten*. Een wind, door het achterste ontlast: eenen scheet laten. Hij is geen' scheet (niets) waardig. Zamenstell.: vlooscheet enz.

Scheidboom, m., zie *scheiden*.

Scheiden, b. en o. w., ik scheidde, heb en ben gescheiden. Twee of meer dingen, of de deelen van een ding, van elkander verwijderen: het kaf van het korn scheiden. Door bepaling der grenzen: De Alpen scheiden Italië van Duitschland. Men *scheidt* ook datgeen, hetwelk met iets anders verbonden is: 't gene dan God te samen gevoeght heeft en scheidde de mensch niet. BIJBELV. Twee echtgenooten scheiden, derzelver huwelijks-verbintenis opheffen. Van tafel en bed scheiden. Van hier echtscheiding. Het goud van het koper scheiden, in de scheikunst. De schapen van de bokken scheiden. Tot effenheid brengen en verdeelen: eenen boedel scheiden. Bijleggen: eenen twist scheiden. Wij zijn wel te scheiden.

Ook wordt het onzijd. gebezigd voor verlaten: van de kerk scheiden. Uit zijn beroep scheiden. Vertrekken: 't is tijd om te scheiden. Van hier scheider, boedelscheider, grensscheider, landscheider, metaalscheider, stofscheider, enz.: — scheiding, boedelscheiding, echtscheiding, grensscheiding, enz.; — scheidsel. Wijders van hier de zamenstellingen: scheidboom, scheidboor, scheidbrief, scheiddrink, scheidmaal, scheidmuur, scheidpaal, scheidlieden, scheidsman, scheidsteen, scheidsvrouw, scheidweg, scheikunst, enz.

Schel, v., meerv. schellen. Een ding, waarmede men schelt; van het werkv. *schellen*. Eigenlijk, een klein, gemeenlijk langwerpigh grond klokje, waarin een klepel hangt, en waarmede een schelle klank veroorzaakt wordt; anders ook *bel* genaamd: en prachen met de schel. VOND. De schel trekken. Zamenstell.: deurschel, kamerschel, keukenschel, tafelschel, enz.

Hoogd. *Schelle*, reeds in de salische wetten *skella*, angels. *skella*, zweed. *skälla*, middeleeuw. lat. *eschilla*, ital. *squilla*.

Schel, bijv. n. en bijv., scheller, schelst. Schelklinkend, helder, klaar van geluid: een schel geluid. De klok klinkt schel. Van hier schelheid.

Schel, schil, v., meerv. schellen. Een hol lichaam, of bekleedsel, hetwelk iets anders omgeeft en bedekt: de schel, of schil, van eenen appel. Eene schel (vlics) van het oog. Iemand de schillen van de oogen ligten, ook fig., iemand omtrent zekere zaak inlichten, hem dezelve anders dan hij gewoon was, en uit het regte oogpunt doen beschouwen. Zamenstell.: appelschil, boonschil, druivenschil, granaatschil, meloenschil, oogschil, enz.

Het is ten naauwste verwant met *schaal*; gelijk *eijerschaal* niets anders is dan *eijerschel*. In het gr. *συλο*; de huid, of het vel. Het stamt waarschijnlijk van het zweedsche *skyla*, dekken, bedekken, af; en het eng. *scale* en fr. *écaille*, vischschubbe, behoort ook hietoe.

Schelde, scheld, v. Eene rivier: de vlissingers hadden de schelde gekropt. HOOFD. De zamenstellingen *beoostersched* en *bewestersched* door het land, dat oostwaarts en westwaarts van de Schelde ligt, worden gemeenlijk onzijdig genomen.

Schelden, b. en o. w., ik schold, heb gescholden. Eigenlijk, een sterk geluid voortbrengen, van *schallen*, *schellen*; wijders, met eene sterke luide stem spreken, en wel ernstig gebieden: van uw schelden vloten zij. BIJBELV. Van hier, in denzelfden zin, schelding: siet, door mijne scheldinge make ick de zee drooge. BIJBELV. Oul. werd het ook voor *vermanen*, *bestrafen*, gebezigd. Vloeken: wat sal ick schelden, daer de Heere niet en scheldt. BIJBELV. Vervolgens, zijn ongenoegen, door hevige, bitse woorden, aan den dag leggen: die niet weder schold, wanneer hij gescholden wierd. BIJBELV. Lasteren: hij doet in zijn gansche werk niets anders, dan zijnen tegenstrever schelden. Iemand voor eenen gek schelden; ook zonder *voor*: genadighste, elk wil u een' vrouwenhaeter schelden. VOND. Oul. werd het ook in den zin van *verklaren* gebruikt: iemand onschuldig schelden, onschuldig verklaren; zoo ook: iemand kwijt schelden, hem vrij verklaren van zijne verpligting; beide verouderd, echter nog overig in: iemand iets kwijt schelden. H. DE GR. zegt: wil ons van alle sonden kwijt schelden. Nog werd het oul. voor *twisten* gebezigd: Ist dat die wise man scheldet mit enen sotte. BIJBEL, 1477. Van hier het verouderde *scheldachtig*, voor kijfachtig: mit enen scheldachtigen wive. BIJBEL, 1477. Zamenstell. uitschelden. Van hier schelder, schelding — scheldnaam, scheldschrift, scheldwoord, enz.

Schelen, o. w., het scheelde, heeft gescheeld. Verschillen: het scheelt meer dan de helft. Het scheelt mij niet, of ik het zegge of schrijve. Wat scheelt het u? wat raakt het u? Ook wordt het voor feilen, ontbreken, schorten gebezigd: hij zit zoo stil, hem moet iets schelen. Oul. was *schelen* ook zoo veel als *twisten*.

Schelf, schelve, v., meerv. schelven. Meest gebruikelijk in het zamengestelde *hooischelf*, een afgescheiden hoop hooi. TEN KATE brengt het tot *scheiden*.

Schelfree, v. Eene met riet, of biezen begroeide zee, de Roode Zee, of de arabische zeeboezem, dus genoemd van het oude *schelf*, bij KIL. *schelfe*, eene bies. Ende legerde haar aan de schelfzee. BIJBELV.

Schellen, o. en b. w., ik schelde, heb gescheld. Onzijd., de schel trekken, bellen: daar wordt gescheld. Bedr., door het geluid van de schel ontbieden, laten komen: ik heb den knecht gescheld.

Schelling, m., meerv. schellingen. Zekere munt van verschillende waarde, naar gelang der tijden en plaatsen, waar die voorkomt, bij ons, weleer, ter waarde van zes stuivers, of 30 cents; hoogd. *Schilling*, angels. *scylling*, eng. *shilling*, zweed. *skilling*, middeleeuw. lat. *chalongia*, *schellingus*. Een hollandsche schelling. Een gestempelde schelling. Een engelsche schelling, ongeveer 60 cents nederl.

Koopmanschappen met eenen shelling op 't pond te bezwaren. **HOOFD.** Zamenstell.: bakerschelling, een van de grootste soort, welke men weleer, in den gemeenen burgerkring, aan eene baker gaf, wanneer die het jonggeboren kind ter bezigtiging overreikte.

Het woord schijnt afkomstig van *schellen*, *schal-*
len, klinken, als eene schel klinkende munt, gelijk *schelling* bij de Ouden ook *klinkaard* genoemd

werd. Anderen leiden het van het hebr. שקל *skel*, of *sekel*, eene gebruikelijke munt der Hebreers.

Schelm, m., meerv. schelmen. Een door zijne misdrijven eerloos geworden mensch: hij is een schelm, een guit. Met iets den schelm spelen, schelmachtig handelen. In eene ruimere beteekenis: een arme schelm, een arm, medelijdenwaardig mensch. Van hier schelmachtig, schelmsch, boos, eerloos: een schelmachtig mensch; men ziet daar zijn' schelmschen aard aan. Voorts schelmrij, guiterij, verraderij; ook in een' zachteren zin, voor jokkernij, schertsende bedragerij. Zamenstell.: schelmstnk.

Hoogd. *Schelm*, zweed. en ijsl. *skálm*, eng. *skel-*
lum, pool. *szelma*, verwant met het lat. *scelus* en gr. *σελλος*.

Schelp, schulp, v., meerv. schelpen. St Jakobs schelpen. Zamenstell.: mosselschelp, oesterschelp, enz. — schelpvisch, mosselen, oesters, enz.

Schelvisch, m., meerv. schelvischen. Eene soort van visch. Een schelvische uitgooijen, om een kabeljauwtje te vangen, spreekw., iets van geringe waarde gebruiken, om iets van meerder waarde te verkrijgen. Zamenstell.: krimpischelvisch — schelvischvangst, enz. Ons woord *schelvisch* is eigenlijk zoo veel als *schelvisch*, van *schelf* en *visch*, als bij *schelfers* of *schilfers* op elkander liggende.

Schemer, m. Bij KIL. ook *schemel*, schaduw, bij HALMA schemering, of schemertijd. Zie het volgende

Schemeren, oul. ook *schemelen*, o. w., het schemerde, heeft geschemerd. Voortdur. werkw. van het verouderde *schemen*. Een zwak, schaduwachtig licht van zich geven: het begon te schemeren. In 't schemeren der bladen. **HOOFD.** In de gemeene verkeering gebruikt men het ook, fig., van de oogen: mijne oogen schemerden van dat licht. Ook van zaken: eer uwe voeten sich stooten aan de schemerende bergen. **BIJBELV.** Er schemert mij iets van die zaak voor de oogen, er staat mij iets flauwellig van voor. Van hier schemering, de tijd tusschen licht en donker: in naare schemering. **VOND.** Zamenstell.: morgenen avondschemering, anders *schemeravond* — schemerlicht, schemertijd.

Het is van het oude *scheme*, *scheem*, d. i. schaduw, afkomstig: noch die *scheme* van den beelden. **BIJBEL**, 1477. *Scheem* van bomen. **TAFELB.**

Schempen, zie *schimpen*.

Schendbrok, m., zie *schenden*.

Schenden, b. w., ik schond (oul. *schand*) heb geschonden. Bederven, ontsieren: die bomen zijn deerlijk geschonden. Van de pokken geschonden zijn. Te schande maken, onteeren: eene maagd schenden. Lasteren: iemands goeden naam schenden. Ontheiligen: den dag des Heeren, den sabbat, schenden. Van hier schender; zamenstell.: bloedschender, boomenschender, echt-

schender, eedschender, havenschender, kerkschender, maagdenschender, sabbatschender, straatschender, vrouwenschender, wettschender, enz. Zoo ook schendelijk, schendig, gruwelijk; schendig: op den teerling te schendig afgevaardigt. **OUDE** schending, enz. Zamenstell.: schendbrok, lasteraar; schendkeuken, iemand, die veel eet, doch niet dik of vet wordt; schendtong, lastertong, lasteraar; zoo ook schendtongig: schendtongige menschen. **OUDE**.

Hoogd. *schänden*, neders. *schennen*, zweed. *skända*, eng. *to shend*, bij KER. *scantan*, en bij NORW. *schenden*, die het echter voor te schande maken bezigen. Zie *schande*.

Schenkaadje, v., zie *schenken*.

Schenkel, m., meerv. schenkels. Het been van den voet tot aan de knie, ook van de knie tot aan de heup, bij menschen en beesten; insgelijks het armbeen: den misdadiger werden de schenkels vermorzeld. Ende hij wiesch het ingewant ende de schenkelen. **BIJBELV.**

Hoogd. *Schenkel*; in het hong. is *czone* een knok, een been, gr. *σελος*, een been, hebr. שוק, een schouder. Zie verder *schinkel*.

Schenken, b. w., ik schonk, heb geschonken. Dit woord wordt in tweederlei hoofdbeteekenissen genomen. *Vooreerst* in die van het gieten eener vloeistof uit eene flesch, kan, of iets diergelijks, in eenig ander vat. Eigenlijk: wijn uit eene flesch in een glas schenken. Het glas te vol schenken. Van hier het zamengestelde *inschenken*. In het zweed. is het in deze beteekenis *skänka*, fr. *chinquer*. Fig., den ingeschonken drank aanbieden, hebr. שקה, te drinken geven: iemand

een glas wijn schenken. Van hier het zamengestelde *beschenken*, door veel te drinken geven, dronken maken. *Ten andere* in de beteekenis van geven, vereeren, den eigendom eener zaak om niet overdragen, met den derden naamval des persoons, en den vierden der zaak: iemand iets schenken. Ik heb hem geschonken. Insgelijks in eene ruimere beteekenis: iemand zijn hart, zijn vertrouwen schenken. Laten behouden: iemand het leven schenken, hem het leven, hetwelk men hem ontnemen kon, uit ware of voorgegevene grootmoedigheid, laten behouden. Godt heeft u geschonken alle die met u waren. **BIJBELV.** Dat geld is u geschonken. Van hier schenkaadje, een geschenk; schenker, schenking. Zamenstell.: schenkambt, schenkblad, schenkbord, schenkan, schenketel, schenktafel, enz.

ADELUNG gist, dat de oorsprong van dit woord van het geluid, hetwelk bij het gieten van eenige vloeistof gehoord wordt, ontlend is.

Schennen, b. w., thans verouderd, doch bij **HOOFD**, **VOND** en anderen in gemeenzaam gebruik geweest. Bij KIL. en **PLANTIJN** komt het echter niet voor. **VOND** bezigt het voor misbruiken: durft gij uw lippen aan verboden vruchten schennen. Ook voor aanhiten: om burgerij en hof te schennen tegens een. Van hier schennis, mistrijf, mishandeling, schelmstuk; heiligschennis, vrouwen-schennis, enz. — schenziek. Zamenstell.: aanschennen. **HOOFD** bezigt het zamengestelde *schenstraat*, en wel mannelijk, omdat het van eenen mannelijken persoon gebezigd wordt, schoon *straat* anders vrouwelijk is: den schenstraat **ARABEES**.

Schennis, v., zie *schennen*.

Schep, m., meerv. scheppen. De daad van scheppen; meest echter gebruikelijk voor hetgeen

men scheept, of opneemt: een schep (lepelvol) stroop enz.

Schepen, b. w., ik scheepte, heb gescheept. Zamenstell.: schepenbrief: het en si daer scepenbrieven of sijn. KEUR. DER STAD HOORN. Schependom, al de schepens; schepenkenis, onderpand, waarvan schepenen kennis dragen — schepensbank, schepenschap, schepenskamer, enz. TUINMAN brengt dit woord tot *schaffen*; TEN KATE tot *scheppen*, voortbrengen, uitvinden, zijnde een regter, die, na onpartijdige overweging van de zaken in geschil, het vonnis uitvindt en voortbrengt. Lat. *scabinus*, fr. *échevin*.

Schepenkenis, v., zie *schepen*.

Scheppen, b. w., ik schiep, heb geschapen. Voortbrengen, veroorzaken: hemel en aarde zijn geschapen. Van hier schepper, voortbrenger, God — schepping, schepsel, enz. Zamenstell.: herschepenen enz. Moesog. *skapen*, angels. *sceapan*, *sceppan*, ijsl. *skapá*.

Scheppen, b. w., ik schepte, heb geschept. Putten: water scheppen. Oul. bezigde men ook *schiep*, ik den onvolm. verleden tijd: so sciep hij water mit ons. BIJBEL, 1477. HOOFT gebruikt het ook in den zin van opmaken, afneiden, afnemen: zelfs ijerz schiet hun niet over, gelijk uit de soorte huns geweers geschept kan worden; *ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur*. Fig., lucht, adem scheppen, op nieuw lucht krijgen, ademhalen — moed scheppen — behagen, vermaak in iets scheppen, vinden. Van hier schepper, iemand, die schept, of put, en het werktuig, waarmede men schept, schepvat — schepbord, bord, of plank in het rad van een' watermolen, scheprad, enz. Dit woord is verwant aan het gr. *σκάφη*, een schepvat, en het hebr. **שִׁפְפוֹ** scheppen, putten.

Schepsel, o., zie *scheppen*, voortbrengen.

Schepter, m., meerv. schepters. Rijksstaf, gebiedstok: met den Koninklijken schepter. VOLLENHOVE. Van het gr. en lat. *σκήπτρον*, *sceptrum*.

Scheren, b. en o. w., ik schoor, heb geschoren. Dit woord heeft vele verschillende beteekenissen, en wel, voorcerst, als onz., die eener snel voortgaande beweging. Zoo scheert een vogel langs het water, langs een huis, enz. Heengaan: zoo schoor 't wicht van Cytheré, zonder toeven, rasch en vaardig, met de letteren op zee. POOT. Doch in dezen zin wordt het ook als wederkeurig gebezigd, *zich scheren*, en wel in de gemeenzame spreekwijs *scheer u*, maak u weg, pak u weg! Vervolgens, als bedr., in den zin van *foppen*: iemand scheren. Hiervoor zegt men anders *gek-scheren*, of den gek scheren met iemand; ook voor plagen, lastig vallen, nog overig in de spreekwijs: ik ben met hem geschoren. In de beteekenis van afbijten, met de tanden afsnijden, of aflukken; zoo *scheert* het vee de klaver, de weide. Met een mes over de oppervlakte van eenig ding strijken, om de uitstekende wol, of haren enz. weg te nemen; alwaar het blijkt een klanknabootsend woord te zijn: iemand den baard scheren. Afknippen, met eene schaar wegnemen: eene heg

scheren, lakens scheren — eenen hond scheren, schapen scheren. Hij heeft zijne schaapjes geschoren, zegt men van iemand, die bij deze of gene zaak zijn voordeel gevonden heeft. Allen op, of over eenen kam scheren, allen op dezelfde wijze behandelen. Overdr., wordt het gebruikt voor veel laten betalen, anders ook *sniijden*: die waard scheert zijne gasten geweldig; waar van: daar hangt de schaar uit, daar moet men duur betalen. Ook wordt dit woord gebezigd, voor spannen, uitspannen: eene lijn scheren — eene webbe scheren; waarvan: schering, ook der schapen, heggen, enz.; ook in de spreekwijs: dit is bij hem de schering en de inslag, hier van spreekt hij altoos, dit doet hij altoos, enz. KIL. heeft *scheren den edelman, agere nobilem*. — Van hier scheerder, scheersel. Zamenstell.: bescheren; — scheerbekken, scheerdoek, scheerdoos, scheergaren, kettinggaren; scheergeld, scheergereedschap, scheergoed, alles, wat tot het scheren van den baard enz. noodig is — scheerhaak, scheepswoord, een haak, dienende om 's vijands want daarmede te beschadigen — scheerhaar, scheerwol; scheerjongen, een jongen, die den baard komt scheren; scheermes — scheertijd, de tijd om de schapen te scheren enz.; scheerwinkel, enz.

Het woord is van den klank gevormd.

Scherf, v., meerv. scherven. Een stuk van een gebroken aarden vat. Zamenstell.: potscherf enz. Van hier het onzijd. w. *scherven*, hetwelk gebruikt wordt van aarden vaatwerk, of steenen, wanneer er scherven afspringen: die kan begint te scherven. Oul. werd dit w. *scherven* ook als bedrijv. gebezigd, in den zin van kerven, klein snijden: zij weten 't als een koek te menghen en te scherven. Z. NACHTEG. TEN KATE brengt het tot *scheren*, in den zin van afsnijden, afbreken. Zoo doet ook ADELUNG.

Scherlel, v., dulle kervel.

Scherluin, m., meerv. scherluinen. Bij KIL. en HALMA, voor schurk, schobhejak, ook spotter.

Scherm, o. en m., meerv. schermen. Zeker ding, hetwelk iets onaangenaams van ons afhoudt; gelijk het dan ook voor een schild gebezigd werd; en in deze beteekenis is het onz. Van hier de zamengestelde: kraamscherm, kraamschut; lichtscherm, regenscherm, tooneelscherm, vuurscherm, zonnescherm, enz. Voor bescherming, wordt het mannelijk gebezigd: te leven onder dien scherm. HOOFT. Bij KIL. heeft het ook de beteekenis van schermkunst, in het middeleeuw. lat. *scherma*.

Schermen, o. w., ik schermde, heb geschermd. Vechten, met een' degen enz. Ook werd het oul. gebruikt in den zin van *beschermen*; gelijk *schermheer* bij Oud. voorkomt, voor *beschermheer*. Van hier schermer, zwaardschermer, zwaardvechter, — scherming. Zamenstell.: schermdegen, schermmeester, schermschild, scherm schoen, schermschool, scherm slag, een slag in het schermen. Hoogd. *schirmen*, ital. *scrimare*, *schermire*, fr. *escrimer*. TUINM. brengt het tot het gr. *χαρμῆ*, vechtucht, ook strijd.

Schermer, v. Een waard, of droog meer, bij Alkmaar: langs de schermer. HOOFT.

Scherminkel, m., meerv. scherminkels. In het gebruik, een zeer mager mensch of dier; ook voor een geraamte: hij ziet er uit als een scherminkel. Zamenstell.: scherminkelbeen, bij Oud.: vunsige scherminkelbeenen. Scherminkelshuisje, knekelhuis, beenderhuis, bij HALMA. — KIL. heeft

het woord *scheminkel*, *simius*, *sap*. Dit *scheminkkel*, *scheminkel*, is waarschijnlijk van *scheem*, schaduw, en *inkel*, *enkel*, been, knok, fig., gemaakte; derhalve zoo veel als een schaduwgeraamte, of waarvan de schaduw gezien wordt.

Schermutselen, o. w., ik schermutselde, heb geschermtseld. Beginnen te vechten, met kleine hoopen vechten: de ruitery schermutselde lang tegen elkander. HOOFD bezigt *schermutsen*: ten aankomen werd er geschermtust. Van hier schermutseling, bij HOOFD *schermutsing*: d' ontzeters hielden de schermutsing gaande.

TEN KATE acht dit woord afkomstig van *schaar*, *turba*, eene menigte, en *mutselen*, het voortdur. werk w. van *mutsen*, afhouwen, ital. *mozzare*, spaans. *mochar*, waarvan *schaarmutsen*, *schaarmutselen*, *schermutselen*, fr. *escarmoucher*, ital. *scarmucciare*, spaans. *escaramushar*, eng. to *skirmish*, middeleeuw. lat. *scarmucciare*. WACHTER. leidt het van het gr. *χαρμη*, een gevecht, af, JUNIUS en IHRE van *schermen*, vechten, fr. *escrimer*, ital. *scrimare*, zweed. *skirma*.

Scherp, bijv. n. en bijw., scherper, scherpst. Eigenlijk, snijdend, in tegenstelling van *stomp*: een scherp mes, dat goed snijdt. Een scherp zwaard. Verder, is *scherp* het tegengestelde van *rond*: een scherpe hoek. Fig., vinnig, hard: iemand scherpe woorden geven. Een scherpe wind, een ruwe, snijdende wind. Scherpe, op de tong bijtende, kaas. Een scherp onderzoek naar iets doen. Een scherp onderzoek, in regten, de pijnbank. Sterk: scherp van gezigt, gehoor en reuk zijn. Ook heeft men in de taalkunde een scherp, scherp-kort en scherp-lang geluid. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. I. Van hier *het scherp* voor de *scherpte*, — scherpachtig, scherpelijk, scherpeid, enz., het bedr. w. *scherven*, scherp maken, enz. Zamenstell.: scherp-regter, scherpzinnig, scherpzinnigheid, scherpzinniglijk, enz.

Scherts, v. Eene schrandere rede, welke tot eene gepaste vervollijking strekt: laste scherts. Het is slechts scherts. *Scherts* wordt dikwerf tegen *ernst* overgeplaatst; en dan is het eene rede, welke niet zoo gemeend is, als zij in den eersten opslag wel schijnt, maar slechts tot vermaak en vervollijking dient. Scherts ter zijde! ernstig gesproken! Van hier het ontz. w. *schertsen*.

TEN KATE brengt het tot *scheren*.

Schets, v., meerv. schetsen. Ontwerp, afteekening: eene ruwe schets. Hoewel het zijner schetse ganschelijk niet geleek. HOOFD. In de teekenkunst bestaat *eene schets* in de ruwe afteekening der omtrekken. Dit woord komt bij KIL. niet voor, en wordt door MEIJER onder de verouderde woorden gerekend; en thans is het echter in algemeen gebruik. Van hier het bedr. w. *schetsen*, ontwerpen, een ontwerp maken.

Scheur, v., meerv. scheuren. Borst, spleet: dat hout is vol scheuren. Er kwamen, door de aanhoudende droogte, scheuren in de aarde. Fig., voor verwijdering, oneenigheid: deze behendigheid schijnt de scheure tusschen Lutherschen en Kalvijnischen dapper gewijdt te hebben. HOOFD. Zamenstell.: scheurmaker, oproermaker, ook iemand, die kerkelijke verdeeldheid verwekt, enz. Van het b. en o. w. scheuren, voor eene scheur maken, en eene scheur krijgen. TEN KATE brengt het tot *scheren*. Misschien is het ontleend van den klank van iets, dat gescheurd wordt.

Scheurbulk, v. De naam eener ziekte,

welke uit bedorven vochten des menschelijken lichaams ontstaat, en zich door velerlei zonderlinge uitwerkelen, en onder anderen door een' scherpen uitslag, openbaart; *scorbutus*, *het scorbut*; anders ook bij ons *blaauwschuit*.

Dit woord is uit de noordsche gewesten tot ons gekomen. In het hoogd. heet deze ziekte *Scharbock*, neders. *schärbuck*, zweed. *skörbjugg*, eng. *scurvy*. WACHTER. leidt het van *scherp* af, dewijl de scherpte des bloeds de werkende oorzaak dezer ziekte is.

Scheuren, zie *scheur*.

Scheut, m., meerv. scheuten. Hetzelfde als *shoot*, *shot*, van *schieten*, *ictus scopi*, ijsl. *skot*. Ik veilig voor den scheut der min. DE DECK. Buiten scheut blijven, buiten het bereik van het geweer; fig., zich buiten gevaar houden. Een scheut onder water, fig., een heimelijk verwijt. Zamenstell.: boogscheut, moordscheut, bij DE DECK., musketscheut, pijlscheut, pistoolscheut, schampscheut, schimpscheut, toescheut, bij VOND. enz.; scheutvrij, schootvrij. Wijders, de scheut van een slot. Zoo ook de opschieting van een' tak, lot, spruit: jonge scheuten van den wijngaard. Eenen scheut krijgen, opschieten, groot worden. Een weinig vocht: een scheut wijn; een scheutje azijn. Van hier *scheutig*, *shotig*, rijzig: zij is *scheutig* van gestalte; gereed, bereid: hij is niet *scheutig* om iets voor anderen te doen; mild: hij is, of valt niet heel *scheutig*, hij is karig. Zamenst.: *scheutwijn*, bij KIL. — TEN KATE brengt het tot *schieten*. Zie *shoot*, *shot*.

Schicht, m., meerv. schichten. Een pijl: tot dat ENEAS hem met eenen schicht treft. VOND. Van hier *schichtig*, als een schicht, ook *schuw*, inzonderheid van paarden. Zamenstell.: *minneschicht*, pijl van CUPIDO; *werpschicht*, enz. *Mis-schien* is het ontleend van het geluid, hetwelk een afgeschoten pijl maakt, en dus klanknabootsend.

Schichtig, zie *schicht*.

Schie, v. Een water: men vaart van Rotterdam naar Delft de Schie. Zamenstell.: *Schiebroek*, *Schiedam*, *schielust* — *Overschie* enz. Ook wordt de met huizen bebouwde weg, aan beide zijden der Schie, even buiten Rotterdam, de Schie genoemd: de Schie omwandelen.

Schielijk, bijv. n. en bijw., schielijker, schielijkt. Haastig, snel: door den schielijken aanval. enz. Hij is schielijk in al zijn doen. Van hier schielijkheid.

Sommigen beschouwen het als *zamengetrokken* van *schielelijk*. Anderen schrijven zelfs *schierlijk*, zoo als KIL. ook heeft; doch de schrijfwijz van *schielijk* is in algemeen gebruik.

Schieman, m., meerv. schiemannen. In de scheepvaart, iemand, die voor de pompen en de reinheid van een schip moet zorgen — hoogbootsmansmaat; bij ROEM. VISS. en anderen *schimman*, omdat hij is, zegt WINSCHOOTEN, de schim en schaduw van den hoogbootsman. Zamenst.: *schiemansgaren*, d. i. garen, hetwelk de schieman gebruikt, om iets vast te maken; hetzelfde wordt te scheep, van het pluis van oude kabels gesponnen — *schiemanschap*, de post van schieman.

Schier, bijw. van tijd, onl. voor *nu*, *aanstands*, b. v.: *schier* of morgen, van daag of morgen. Thans wordt het gebezigd in de beteekenis van van bijna, reeds bij OTFRID. *sciuro*: ik had het schier vergeten. ADEL. leidt het van *scheren* af, en TEN KATE van *schieden*, *geschieden*.

Schieten, o. en b. w., ik schoot, ben en heb geschoten. Onzijd., met *zijn*, zich ergens snel heen begeven, zoo wel van levenloze als levende dingen: de slang schiet onder het gras. De pannen waren van het dak geschoten. De tranen schoten mij in de oogen. Het mes schoot hem uit de hand. Er schiet mij iets te binnen. Uit het bed schieten, schielijk opstaan; nit het rijtuig schieten, vallen; voorover schieten. Fig., terwijl het denkbeeld eener snelle beweging zeer verminderd wordt: een zeil, een touw laten schieten. In de hoogte schieten, opwassen.

Bedrijv., eene schietende beweging, en een snellen voortgang aan iets mededeelen: de zon schiet hare stralen. Door middel van schietgeweer treffen: een' vogel — een' haas schieten. Iemand overhoop schieten. Een huis plat schieten. Een schip in den grond schieten. — Naar den schijf, naar het wit schieten. — Misschieten, het doel niet treffen, — te kort schieten, niet ver genoeg schieten, fig., te kort komen.

In verdere figuur, verliest het woord ook hier het denkbeeld eener groote snelheid. Men schiet eene sloot, wanneer men die graaft. Brood in den oven schieten. De netten schieten, de netten uitwerpen. De steng schieten, neer laten zakken. De sterren met den graadboog schieten, meten. De visch schiet zijne kuit, werpt zijne eijeren uit. Geld schieten, geld tellen, ook leenen. Den ballast schieten, in de scheepvaart, den ballast in het schip werpen. Rond schieten, een touw rond schieten, in de rondte oprollen; van hier de spreekw.: niet rond schieten, niet toekomen. Wortel schieten, zijne wortels in de aarde verspreiden; ook: dat kwaad heeft diepe wortels geschoten, heeft zich wijd en zijd verspreid. Een schut, ook *een schutje*, voor iets schieten, iets beletten. Nog bezigt men, in de gemeenzame verkeering, de uitdrukking: iemand schieten, voor verrassen, overvallen. Van hier schieter, boogschieder, enz., ook schieter, zeker ongedierte; schieting. Zamenstell.: afschieten, bijschieten, doorschieten, enz. Schietgaten, openingen van eene batterij voor het geschut; schietgevaarte, schietgeweer, schietlood, schietpijl, schietschuit, schietspoel, weversspoel; schiettuig, schietworm, enz.

Hoogd. *schieszen*, bij NOTK. *sciezzan*, neders. *schoten*, angels. *scootan*, *scytan*, eng. *to shoot*, zweed. *skjuta*; waartoe ook het oudfr. *jouster*, het hendaagsche fr. *jeter* en het ital. *jettare*, misschien ook het lat. *sagitta* behooren.

Schiften, b. en o. w., ik schifte, heb en ben geschift. Bedrijv., scheiden, deelen: het goede van het kwade schiften. Onz., met *zijn*, runnen, te zamen loopen, als melk enz.: azijn doet de melk schiften. De melk is geschift. Dit wordt ook van zijde, neteldoek, enz. gezegd, wanneer de draden, even als de kaasachtige deelen der melk, openschuiven: het neteldoek is geschift. Van hier schifter, schifting, deeling, ook zamenvloeiing van melk, enz.

Schijf, v., meerv. schijven. Een, aan beide zijden, plat rond, door welks midden een spil loopt, waarop het rond gedraaid wordt, of kan worden; als: de schijf in eene katrol — pottenbakkerschijf, waarop de aarde, of kneedbare klei, rond gedraaid, en tot potten gevormd wordt. In het algemeen, een plat, rond ligchaam. Een plat rond bord, om naar te schieten: naar de schijf schieten. De zonneschijf, de maanschijf, de zon

en de maan, voor zoo ver zij zich als dun, vlak en rond aan ons oog voordoen. Een' appel in schijven snijden. De schijven van een dambord. De schijf der knie: de schijven van de knien doen bloedt liggen. FLOR. Schijven, waarover snaren, of draden, of touwen loopen: van hier de spreekwijs: dat werk gaat, of loopt, over vele schijven, er worden vele personen toe vereischt, om dat werk zijn beslag te geven. Gouden, zilveren, of andere stukken blinken. Houw. Zamenstell.: damschiif, glasschiif, kalfschijf, knieschiif, werpschiif, enz.

Hoogd. *Scheibe*, neders. *shive*, eng. *shive*. In het pool. is *skiba* een stuk, en *szyba* eene glasschiif.

Schijn, m. Van het werkw. *schijnen*. Datgeen, hetwelk aan eenig ding gezien wordt — licht, glans: de schijn der zonne, anders *zonneschijn*; zoo ook *maneschijn*. Gedaante: in den schijn van eene weduwvrouw. VOND. Datgeen, hetwelk van eenig ding onder de zinnen valt, in zoo ver het van de ware gesteldheid der zake onderscheiden, of het tegengestelde daarvan is: zich door den schijn laten misleiden. Schijn bedriegt. Onder den schijn van regt, van godsvrucht, enz. Deze zelfde beteekenis vindt ook in vele zamenstellingen plaats, als: schijnchristen, schijndeugd, schijngehoof, schijngeeluk, schijngeod, schijngrond, schijnrede, schijnvermaak, schijnvriend, enz. Zoo ook schijnheilig, dat den uiterlijken schijn van heiligheid aanneemt. Schijnheilige, een huichelaar; schijnheiligheid, enz. Van hier schijnbaar, dat den schijn van iets heeft. Zamenstell.: aanschijn, voor-schijn — schijnbeeld, bij OUDAAN. Schijnworm, glimworm, enz.

Schijnen, o. w., ik scheen, heb geschenen. Lichten, een helder licht van zich geven: de maan, de zon schijnt. Laat uw licht schijnen voor de menschen, handelt openlijk. BIJBELV. Ik mag wel zien, dat de zon in 't water schijnt, ik wil anderen in hun genoegen en vermaak niet hinderlijk zijn, noch hen daarover berispen; spreekw. Ook van de sterren, den bliksem, enz.: want gelijk de bliksem schijnt tot het westen. BIJBELV. Figuurl., zich laten aanzien: hij schijnt een eerlijk man te zijn. Hij wil geleerd schijnen. Als een onpersoonlijk werkw.: het schijnt, dat het zal regenen. Van hier schijning, schijnsel. Zamenstell.: afschijnen, beschijnen, doorschijnen, verschijnen, enz.

Ons *schoon*, het gr. *σχημα*, lat. *scintilla*, ital. *sembrare*, *sembrare*, en andere meer zijn hiermede ten naauwste verwant.

Schijngehoof, o.; schijngrond, m., enz., zie *schijn*.

Schijnstrijdig, bijv. n. en bijw., schijnstrijdiger, schijnstrijdigst. Dat met iets anders schijnt te strijden, doch in de daad niet strijdig is. Van hier schijnstrijdigheid.

Schijten, b. en o. w., ik scheid, heb gescheiden. Het overschot der verteerde spijzen, door den gewonen stoelgang, uitwerpen, hetwelk met zeker geluid gepaard gaat, dat dit woord nabootst; in den gemeenten en laagsten spreektrant gebruikelijk; anders *kakken*, zijn gevoeg doen. Van angst schijten. In zijne laars schijten, zich van angst bevullen, zich lafhartig gedragen. Ook is het voor vijsten, een' wind laten, gebruikelijk, waarvan *scheet*, een wind. Van hier schijter, schijtster, schijterij, buikloop: hij is aan de schijterij; waarvoor men ook zegt: hij is aan de schijt;

hoogd. *scheisze*, bij KIL. *schijte*, gr. *σχις*, angels. *scitta*. De koot ligt schijt, ligt achterover en laat, als het ware, zijn achterste zien. Zamenstell.: beschijten — schijtebroek, die in zijne broek kakt, ook een *lafaard*; schijtgeel, zekere verw; schijthuis, kakhuis; schijtkruid, schijtpot, kaptop, enz.

Hoogd. *scheiszen*, neders. *schiten*, zweed. *skita*, eng. *to shite*, fr. *chier*.

Schijtvalk, m., meerv. schijtvalken. Eene soort van roofvogels, den steenvalken niet ongelijk. Dit dier heeft zijnen naam daarvan gekregen, dat hij niet, gelijk andere valken, op het vleesch, maar op den drek van het gevogelte, aast; waarom hij hetzelfde, bij voorbeeld de kokmeeuw, zoo lang in de lucht vervolgt en beangstigt, tot dat zij haren drek laat vallen, dien hij zeer behendig in de lucht weet op te vangen.

Schik, m. Schikking, orde: en in den schoonen schik van 's Hemels zolderingen. J. DE DECK. Het is alles op zijn' schik, in orde. Beschikking: wanneer der dingen schik valt anders dan hij waent. VOND. — In zijn' schik zijn wordt gebezigd voor wel tevreden zijn: ALCESTES is met het rijk wel in zijnen schik. VOND. *Goed schiks* is zoo veel als met een goed hart, gewillig, gedwee: ik doe het liever goed schiks, dan gedwongen. Zamenstell.: opschik — taalschik: dat den taalschik betreft. HOOFD. — Schikgodinnen, in de fabelkunde de bestuursters van 's menschen levensloop, met namen CLOTHO, LACHESIS en ATROFOS.

Schikgodin, v., zie *schik*.

Schikken, b. en o. w., ik schikte, heb en ben geschikt. In orde brengen, voegen: ik zal het alles wel schikken. Zij schiekten hare pijlen op de peze. BIJBELV. Zich wel schikken, zich wel gedragen. Ik schikte mij naar de omstandigheden. Zich tot werken schikken. Hij begint zich tot deugd te schikken, begint deugdzaam te worden. De brief, dien gij aen ons geschickt hebt. BIJBELV. Onzijdig, met *hebben*, voortschuiven, plaats maken: schik een weinig, als 't u belieft. Zorgen, maken: schikt, dat gij gedachtig zijt. KRUL. Met *zijn*, gelukken, gevonden worden: het is geschikt. Zamenstell.: aanschikken, bijschikken, omschikken, opschikken, toeschikken, enz. Van hier schikker, schikking — schikkelijk, net, ordelijk, toegevend — schikkelijkheid, enz.

Schil, zie *schel*.

Schild, m. en o., meerv. schilden. Eigenlijk, eene in de hedendaagsche krijgskunst der Europeanen bijna verouderde soort van schutwapen, om het lijf tegen de vijandelijke pijlen en hounen te bedekken en te beschutten, welke schilden van verschillenden aard, gedaante en grootte waren: mijnen schilt agterlaatende. VOND. Insgelijks drie hondert schilden van geslagen gout. BIJBELV. Fig., datgeen, wat ons eene krachtige en zekere beschutting geeft: hij is een schilt allen, die op hem betrouwen. BIJBELV. Een bord, waarop een wapen met al zijne deelen uitgehouwen of afgeteekend is, hetwelk nog de gedaante der voormalige schilden heeft, dewijl de wapens voorheen op de schilden afgebeeld waren. Wapenschild. Eenen a-telaar in zijn' schild voeren. In dezen zin komt het meest onzijdig voor, als: het schild an Frankrijk. Zoo ook wordt een uithangbord, waarop het een of ander handwerk afgebeeld is, dat in het huis, waar het uithangt, gedreven wordt, een *schild* genoemd. De harde holle schaal, welke het gansche lijf van

eene schildpadde bedekt, is derzelve *schild*. Zie *schildpad*. In den scheepsbouw worden die planken, waarmede men in eenen scheepsstrijd het bovenste dek beschanst, om de soldaten te dekken, *schilden* genoemd. — Van dit woord *schild* zijn eenige figuurlijke spreekwijzen ontleend, als: iemand in den schild varen, voor iemand weerstand bieden. Iemand te schild en te speer vervolgen, d. i. hem eenen doodelijken haat toedragen. Iets in zijnen schild voeren; b. v.: zien, wat iemand in zijn schild voert, misschien eigenlijk, zien, tot welke partij hij behoort, en vervolgen, onderzoeken, welke oogmerken hij heeft. Hij voert niets goeds in zijn' schild, hij beoogt iets slechts. Zamenstell.: hout-schild, scherm-schild, wapenschild — schilddak, een dak van schilden, zoo als de aloude romcinsche krijgsknechten plagten te maken; — schilddrager, schildknaap, ook *schildknecht*, bij de voormalige wijs van oorlogen, diegene, welke eenen Ridder, of anderen voornamen krijgsmann, den schild moest nadragen; nog als eertitel gebruikelijk; — schildmaker, enz.

Hoogd. *Schild*, bij OTFRID. en NOTK. *schilt*, neders. *schüld*, eng. *shield*, angels. *scyllt*, zweed.

sköld, hebr. שָׁלֵמָה. Het staat met ons *schaal*, *schuilen*, *schutten*, het zweed. *skyla*, en het lat. *scutum* in verband. Oul. beteekende *schild* ook zekere munt; waarvan *schildtaal*, zijnde eene belasting, welke gaat over roerende zoowel als onroerende goederen, terwijl de verponding slechts over de laatste gaat. Men werd oudtijds namelijk geschat op zeker *getal* van *schilden*.

Schilder, m., meerv. schilders. Van het oude *schilden*, schilden maken en met figuren versieren. — Iemand, die schildert: hij is een goed schilder. Zamenstell.: bloemschilder, brandschilder, fijnschilder, fruitschilder, glasschilder, historieschilder, kladschilder, konstschilder, landschapschilder, puik-schilder, enz.

Schilderachtig, zie *schilderen*.

Schilderen, b. w., ik schilderde, heb geschilderd. Van *schilder*. Malen, figuren en beelden met verw ontwerpen; hoogd. *schildern*, neders. *schil-lern*, zweed. *skildra*. Een landschap schilderen. Zich laten schilderen, zijn gelaat en zijne gedaante met verw laten afbeelden. Fig., schildert ook de redenaar, de dichter, wanneer hij eene zeer levendige beschrijving van iets geeft. Van hier schilderachtig, zoo fraai, als of het geschilderd was — schilderij, schildering, enz. Zamenstell.: afschilderen, bijschilderen, enz. — schilderkamer, schilderkunst, schilderwerk, enz.

Schilderen, o. w., ik schilderde, heb geschilderd. Op schildwacht staan: terstond na dat wij in de stad kwamen, moest ik schilderen. Lang staan wachten: de Spanjaards schilderen dikwerf geheele uren onder de vensters hunner beminden. Zamenstell.: schildershuis, schildershuisje, schildwacht-huisje.

Frisch leidt dit woord regelregt van het lat. *scultari* af; anderen van *schild*, dewijl de schildwachten hunne wachten met den schild aan den arm moesten waarnemen.

Schildpad, v., meerv. schildpadden. Een viervoetig te water en te land levend dier, in de gedaante eener padde; hetwelk zijnen naam ontleent van de harde schaal, waarmede deszelfs lichaam, als met eenen schild bedekt is; hoogd. *Schildkröte*, neders. *schildpadde*, lat. *testudo*. De schildpad aan haar harnas vast is. HOOFD. Fig.,

zeker stormtuig: de volschen schieten met de schiltpad toe. **VOND.** Van hier het onverbuigbare bijv. n. *schiltpadden*, van de harde schaal der schiltpad gemaakt: een schiltpadden kam. Van hier ook het werkw. *schiltpadden*, als schiltpad maken, naar schiltpad doen gelijken: men weet het hoorn thans fraai en natuurlijk te schiltpadden.

Schildwacht, v., meerv. schildwachten. De wacht van een' soldaat: op schildwacht staan; fig., voor bewaken, bewaren; waarvoor men wel eer ook zeide: *de schildwacht staan*: wij, die de schiltwacht staen moeten van de deught. **GESCH.** Verloren schildwacht, de gevaarlijkste post. De persoon, die op schildwacht staat: de schildwacht aflossen.

Schilfer, schelfer, v., meerv. schilfers. Alles, wat in dunne stukjes, of blaadjes van elkander gaat, of zich zoodanig laat scheiden: schilfers van ijzer, blik, enz. Schilfers van schelvisch. Schilfers op het hoofd. Van hier schilferachtig. **TEN KATE** brengt het tot *scheiden*.

Schilferen, o. w., ik schilferde, ben geschilferd. Van *schilfer*. In dunne stukjes, of blaadjes gescheiden worden: na die ziekte, begon haar vel te schilferen. Van hier schilfering.

Schillen, schellen, b. w., ik schilde, heb geschild. De schil, of schel, afdoen: eenen appel schillen, schellen. Aardappelen, knollen schillen. Een appeltje met iemand te schillen hebben, spreekw., eene bedenkelijke zaak met hem te verhandelen hebben. Van hier schilling.

Schillen, o. w., ik schilde, heb geschild. Voor verschillen: ziet, hoe d'een in gedaente en verw van d'ander schilt. **VOND.**

Schim, schaduw, v., meerv. schimmen. Eigenlijk, het donkere beeld eens lichaams. Naar eene schim grijpen. Tegen zijne eigene schim vechten, zijne eigene gevoelens bestrijden. Zie *onschaduwen*. Voor zijne eigene schim bang zijn. Hij ziet er uit, als eene schim, is zeer vermagerd. — Schaduw: legje in schim van koele bloempjes. **VOND.** Eene afgescheiden ziel, de geest van een gestorven lichaam, heet, in den dichterlijken stijl, doorgaans *eene schim*: ik heb zijne schim gezien. Hij volgt haar bleke schim. **VOND.** Het rijk der schimmen, anders het *schimmenrijk*. Zamenstell.: hersenschim enz. **SIX v. CHAND.** bezigt het onzijd. werkw. *schimmen*: met schimde een oogenblikke dag van blixem reis op reis van boven.

Schimmel, v. en m., meerv. schimmels. Vrouwelijk, witachtig uitslag, beschimmeldheid: schimmel op het brood. Mannelijk, een witachtig, graauw paard: hij rijdt vier schimmels. Blaauw-schimmel, roodschimmel, witschimmel, zwartschimmel, enz. Van hier schimmelachtig, schimmelig. Zamenstell.: schimmeldebles, een schimmelpaard met eene bles, — schimmelharig, schimmelkleurig, schimmelverwig, enz.

Schimmelen, o. w., ik schimmelde, ben geschimmeld. Uitslaan van schimmel, schimmel bekomen: het brood begint te schimmelen. Van hier schimmeling.

Schimmeren, o. w., ik schimmerde, heb geschimmerd. **VOND.** gehruikt dit woord dikwijls, en wel voor schitteren: gij, die van paarlen, goud, en diamanten schimmeret. Het is verwant aan ons onz. werkw. *schemeren*, hoogd. *schimmern*, zweed. *skymra*; in het angels. is *skima*, schijn, glans, en bij **ULPHIL.** *skeima* eene lantaarn.

Schimp, m. Bijtende boert: die schimp was

al te grof. Bespotting, beschimping: hij kon dien schimp niet verkroppen. Van hier schimpachtig, schimpig, stekelig; schimpelijk. Zamenstell.: schimpbrief, schimpdicht, schimpdichter: **JUVENAAL** was een vinnige schimpdichter — schimplied, schimplust, schimpnaam, schimprede, schimpschout, schimpschoot, een schimpige steek, of bedekte beschimping — schimpschrift, schimpwijze, schimp-taal, schimpvogel, spreekw, spotter; schimpwoord, enz. Van hier het onz. werkw. *schimpen*.

Hoogd. *Schimpf*, neders. *schimp*, zweed. *skymf*, gr. *σκωμμα*.

Schin, schinne, bij **KIL.** en **PLANTIEN**, doch reeds eenigzins verouderd, v. Het vuil, de schilfers op de hoofden der kinderen. **TEN KATE** brengt het tot *schenden*; waartoe ook het geldersche *schinde*, d. i. het vel, of ook de bast van een' boom, en ons bedr. werkw. *schinden*, het vel afstroopen, waartoe *schinder*, viller, behoort.

Schindelen, o. w., ik schindelde, heb geschindeld. Schitteren, reeds eenigzins verouderd: alle Luiden, daar eenige vonk van reede in schindelde. **HOOFD.** Zamenstell.: ontschindelen, bij **HOOFD.**

Schinder, m., zie *schin*.

Schink, m., meerv. schinken. Een schonk, been, bij **HALMA**. Het gezouten en gerookte dikke been van een varken, ham: een voorschink, achterschink. Westfaalsche schinken. Zamenstell.: banketschink enz.

Hoogd. *Schinken*, neders. *schinke*, zweed. *skinka*.

Schinkel, m., meerv. schinkels. Het been, of lange deel van mensch of dier, waarop het ligchaam rust, het scheenbeen van den voet tot aan de knie, en het dikkere been, tusschen de knie en het heupbeen, anders de *bovenschinkel* en *onderschinkel* genaamd. Zamenstell.: kalfschinkel. *Schinkelkracht*, bij **OUDAAN**.

Schip, o., meerv. schepen, van het oude *scheep*, *schep*, *schepe*. Een hol vaartuig met een' diepen, scherp toeloopenden bodem, in onderscheiding van eene praam, een vlot, enz. Een snel zeilend schip. Te scheep gaan, ook zonder te: scheep gaan. Zie *scheep*. Van het woord *schip* zijn verscheidene spreekwijzen gevormd, als: het gaat over schip en goed, de schade raakt niet alleen de Redders, inaar ook de Kooplieden. Waar men voor scheep komt, moet men voor varen, elk moet dat werk doen, waarvoor hij zich verbonden heeft. Er komen zulke goede schepen aan, als afvaren; dit zegt men van gaande en komende Kooplieden, ook van gaande en komende vrijers. Zamenstell.: achterschip, driemastschip, kaperschip, koopvaardijship, lastschip, naschip, oorlogsschip, rijnschip, roeischip, roofschip, spiegel-schip, turfship, veerschip, voorschip, vrachtschip, zeeschip, waterschip, zeilschip, zoutschip, enz. — scheepbehoefte enz., zie verder *scheep*; — schipboom, schipbreuk, schipbreukeling, schipbrug, schipreeder, enz.

Hoogd. *Schiff*, gr. *σκαφη*, van *σκαπτιν*, *utholen*. Oudtijds droeg iedere kleine boot den naam van *schip*, lat. *scapha*. Thans is dit woord de algemeene benaming van alle groote vaartuigen, die naar hun onderscheiden maatsel onderscheidene namen dragen, als: koopvaardijship, oorlogsschip, enz. *Scyphus* is in het lat. en gr. alles, wat nitgehoold is, hetzij pot, beker, of iets dergelijks. **MACROBIUS** brengt, als een oud verhaal, bij: dat **HERCULES** in een' *scyphus* over zee gevaren is

(*Herculem scypho tanquam navigio vento immensa maria transisse*); echter wil hij dit woord hier niet door een pot, of beker, maar door een vaartuig verklaard hebben, alhoewel hem onbekend was, dat deze *scyphus* ons oude *schip* is, in de nu reeds verouderde beteekenis van eene boot.

Schipper, m., meerv. schippers. Diegene, welke op een schip het opzigt over hetzelfde en over de lading heeft: hij vaart voor schipper. Hij is schipper te voet, spreekw.: hij is van zijn schippersambt afgezet. Een *schipper*, welke geen eigenaar van het schip is, wordt, ter onderscheiding, *zetschipper* genoemd. Van hier schipperij, schipperschap. Zamenstell.: marktschipper, turfschipper, veerschipper, zetschipper, enz. Van dit *schipper*, heeft men, in de gemeenzaame verkeerling, het b. en o. w. *schipperen* gevormd; bedr., voor maken, doen, uitvoeren: ik zal dat wel zien te schipperen; onzijd., voor gedaan worden, schikken: het begint te schipperen. Het is geschipperd. Van *schipper* is ook *ontschipperen* in gebruik, voor, iemand van zijn post als schipper ontzetten. SEWEL en anderen nemen *schipper*, als verkort voor *schipheer*. TEN KATE leidt het van ons oude *schippen*, *navigare*, af. Oul. was *schipman* ook het zelfde als *schipper*, of *stuurman*: en HIJRAM sant in dat vloot sine knapen en scipmannen (*viros nauticos*, in de staten overzetting *schiplieden*), die welgheleert waren ter zee. BIJBEL, 1477. Angels. *scipman*.

Schipperen, zie *schipper*.

Schippod, o., meerv. schipponden. ADEL. noemt het eene soort van groot gewigt, dat op de scheepen het meest gebruikt wordt. Bij TEN KATE is het eene zwaarte van drie honderd oud pond, dus genoemd, dewijl een klein schip van ruim twee en twintig last even zoo gemakkelijk drie honderd oud pond kan vervoeren, als een mensch een enkel oud pond.

Schitter, zie *schitteren*.

Schitteren, o. w., ik schitterde, heb geschitterd. Van het oude *schitter*, glans, glinstering, nu *geschitter*. Een sterk glinsterend licht van zich geven, flikkeren: de zon schittert in mijne oogen. VOND. bezigt dikwerf *schimmeren* voor *schitteren*. Zie *schimmeren*. Van hier schitterend, schittering. Zamenstell.: schitterglans, schitterlicht.

Schob, schobbe, schub, schubbe, v., meerv. schobben, schubben. Schub, schuifer, dienende tot bedekking van den visch: al wat vinnen ende schobben heeft, sult gij eten. BIJBELV. Van hier schobachtig, schobbig. Zoo ook het bedr. werkw. *schobben*, de schobben afschrappen: visch schobben. KIL. heeft ook *schobben*, *scalpere*, en *schobbe*, *scurra*, nu schobbert, en schobbejak, ziende, zegt TEN KATE, even als schurk, op het havelooze volk, dat overal staat te *schobben*, of te schrobben en te schurken. Van hier het onz. werkw. *schobbejakken*, voor havenen, slecht behandelen: zij schobbejakken. VIRGIEL als eenen van klein verstand. OUDAAN. TEN KATE brengt het tot *schuiven*, als schuivende in de beweging over elkander.

Schobbejak, m., zie *schob*.

Schobbert, m., zie *schob*.

Schoe, zie *schoen*.

Schoeijen, b. w., ik schoeide, heb geschoeid. Schoenen aantrekken: ende sij kleeddense en schoeijdense. BIJBELV. Zij schoeijen allen op eene leest, zij zijn het eens, spreekw. Passen: deeze reedenen, schoeicnde zo wel op den aard

des Kooninx. HOOFT. Den waterkant bekleeden wordt ook *schoeijen* genoemd, waarvan schoeijing. Van hier schoeijer, schoenaantrekker, ook schoenmaker: kees koenen, onze dorpschoeijer, soume maken een paar schoenen. VLAERD. REDER. — schoeijing, schoeisel.

Schoelje, m., meerv. schoeljes. Een deugniet. Van hier schoeljeachtig. TUINMAN brengt het tot *schuilen*, en *zeft*, dat het iemand beteekent, die zich, om zijne booze bedrijven, voor de oogen der menschen tracht te verschuilen. Een *schoelje* is dan zoo veel als een duisterling, gelijk bij de latijnen *nebulos*, *lucifuga*.

Schoen, schoe, m., meerv. schoenen. Een schoeisel, dat den ganschen voet besluit: een paar schoenen. Van dit woord zijn eenige spreekwijzen ontleend, als: vast in zijne schoenen staan, bij zijn gevoelen en voornemen blijven. Zijne kinderschoenen reeds afgelegd hebben, geen kind meer zijn. Men moet geen oude schoenen weggooijen, eer men nieuwe heeft, men moet zich niet van iets ontdoen, voor men iets beter in dezelfs plaats heeft. Elk weet best, waar hem de schoen wringt, waar hem iets hapert: welke spreekwijs reeds bij PLUTARCHUS voorkomt. Ik zou niet gaarn in zijne schoenen steken, in zijn geval zijn. In een' ruimen schoen treden is figuurl., voor niet naauwgezet zijn, maar ruimschoots te werk gaan: nu treedt men in een' ruimer schoen. MOON. In den dichterlijken stijl wordt *schoen* voor *red* gebezigd: al 't Lant verheft zich onder uwen schoen. MOON. Zamenstell.: ankerschoen, dansschoen, handschoen, kinderschoen, mannschoen, rouwschoen, enz. — schoenband, schoengesp, het bedr. werkw. *schoenlappen*, schoenen verstellen; schoenlapper ook zeker gevleugeld dierkje — schoenlapperspohuis, schoenleer, schoenlint, het bedr. werkw. *schoenmaken*, schoenen maken; schoenmaker, schoennaad, schoenriem, strookje leer om de schoenen vast te maken; schoensmeer, schoenwinkel, enz.

Schoen is eigenlijk het meerv. van *schoe*, zoo als PLANTJN nog heeft: een paar schoen. Voorheen zeide men ook *schoe*: Ende ik acht, dat dit sij de schoe, gelijk men segt, aen zijnen rechten voet te passen. A. v. D. MIJLE. IJser ende koper sal onder uwe schoe zijn. BIJBELV. Van *schoeijen*. Dit woord is zeer oud. Bij ULPHIL. heet het *scho*, bij KERO en OTERID. *scuah*, bij WILLERAM. *gescuche*, neders. *scho*, angels. *scco*, *sco*, eng. *shoe*, zweed. *scho*.

Schoer, zie *schouder*.

Schoer, m., meerv. schoeren. Een ond woord, beteekenende eene vlaag van onweer enz., ook eene hagel- en regenbui; en in dezen zin wordt in het Kleefsche nog gebruikt: er komt een vreeselijke schoer op. Dat was gisteren een zware schoer!

In het hoogd. heeft *Schauer* dezelfde beteekenis, en in het neders. is het *schauer*, angels. *scur*, eng. *shower*, zweed. *skur*. De aloutheid bezigde voor donderbui *donrescuro*, voor hagelbui *hagelscuro*; en bij ULPHIL. is *scurawindis* eene windvlaag.

Schof, zie *schoft*.

Schoffeerder, m., zie *schofferen*.

Schoffel, oul. *schoffel*, v., meerv. schoffels. Een tuimansgereedschap, om de ruigte mede weg te schoffelen: ende de schoefelen ende de gaffelen. BIJBELV.

Hoogd. *Schaufel*, neders. *schufel*, angels. *scoff*, eng. *shovel* en *scoop*, bij TATIAN. *scuuala*. Het is ongetwijfeld met *scheppen*, *opscheppen*, verwant.

Schoffelen, b. w., ik schoffelde, heb geschoffeld. Met de schoffel arbeiden, schoonmaken. Van hier schoffelaar, schoffeling. Zamenstell.: voortschoffelen, wegschoffelen, enz.

Schofferen, oul. *schoffieren*, b. w., ik schoffeerde, heb geschoffeed. Van *schof*, nu *schoft*, schurk, en den bastaarduitgang *eren*. Eigenlijk, schurkachtig behandelen, overweldigen, met geweld wegnemen, vernielen: wat reden hadt ghy ons lant te schoffereen? J. B. Houw. Twee milen, oft meer, scoffierden si den heer (het leger). SEGHEL. Thans is het genoegzaam alleen gebruykelyk voor vrouwen, of maagden, schenden, verkrachten: de vrouwen werden geschoffeed in 't bijzijn harer mannen. Om echt te breeken, of om maagden te schoffieren. H. DE GR. Van hier schoffeerder, schoffiering.

Schoft, schof, m., meerv. schoften. Hoogd. *Schuft*. Een lompe schurk: wanneer men onverschillig den man van verdiensten en den schoft met lofredenen overlaadt. GUARDIAAN. Van hier schoftachtig. TEN KATE brengt het tot *schuiven*, even als *schavuit*. In het middeleeuw. lat. is *escabotus*, en in het oudfr. *escabot*, *escabousseur*, een bedriegelyk mensch. *Schof*, in het onz. geslacht, zegt TUINM., is het ook het *driiftzwerk*. Zoo zegt men: het schoft driift.

Schoft, v., meerv. schoften. Bij KIL., *schocht schoft*, *dorsi superior pars onera portans*. Het bovenste gedeelte van den rug, de schouder: hij lag de plank op zijne schoft en droeg die weg. In zijne rechte schoft. VOND. Van dit *schoft* is *geschoft* gevormd, dat is van goede schoften voorzien: hij is een sterk geschofte kerel. TEN KATE en TUINMAN brengen het tot *schuiven*.

Schoft, v., meerv. schoften. Een vierde gedeelte van den dag, zoo als die onder arbeidslieden verdeeld is; terwijl de tijd tusschen de eene schoft en de andere gebruikt wordt, om te eten of te drinken, of om beide te doen: hij werkt vijf schoften op een' dag, hij werkt daags eene schoft, of een vierde gedeelte van een' dag, over. In het gemeene leven wordt het ook onzijdig gebezigd; zoo heeft het ook KRUI., in eenen figuurlijken zin: verloopt het laatste schoft van onze oude dagen. Van hier het onz. werkw. *schoften*, schoftijd, enz.

Schok, m., meerv. schokken. Stoot, bons: het gebouw kreeg een' geweldigen schok. Van hier het b. en o. werk. schokken. Het behoort waarschijnlijk tot het oude *schaken*, *shoek* en *shok*, schudden, stooten. Misschien is het klanknabootsend.

Schok, o., meerv. schokken. Een zestigtal: flesschen worden bij het schok verkocht. R. VISS. heeft zijne zinnepoppen in schokken verdeeld. Ook wordt het gebezigd voor vier stukken, in het koop van zeker grof linnen: een schok stukken linnen. HALMA. Zamenstell.: schoklinnen, dat bij het schok verkocht wordt.

Hoogd. *Schock*, zweed. *skock*. WACHTER. en FRISCH leiden het zeer gedrongen van het lat. *sexagena* af. Waarschijnlijk is de afleiding van *schikken*, *schokken*, als zijnde een *schok* in het eerst gebruikt omtrent dingen, welke, ter betere vervoering, gewoonlijk tot zestig stuks, dicht ineen geschikt, geschud, of geschokt werden. Van hier het bedr. en onz. werkw. *schokken*, naar schokken tellen: hout schokken.

Schol, v., meerv. schollen. Een afgebroken

stuk ijs, van eene aanmerkelijke grootte: er kwamen groote schollen de rivier afzakken. Zamenstell.: ijsschol. De stukken aarde, welke de ploeg opwerpt, worden ook *schollen* genoemd, zamenstell.: aardschol.

Hoogd. *Scholle*, opperd. *zolle*, ital. *zolla*, lothar. *cholle*.

Schol, v., meerv. schollen. Eene soort van platvisch. Amelandsche schol. Zamenstell.: schol-schuit enz.

ADELUNG gist, dat het woord, om de breede en dunne, of platte gedaante der schol, met het vorige verwant is. Hoogd. *Scholle*, neders. *schule*.

Scholen, o. w., ik schoolde, heb geschoold. Bij menigte te zamen vergaderen, te zamen zijn: en 't volk dat hier geschoold kriebt als een bijenzwarm. VOND. Ik bevond, dat de baars gemeenlijk in deze sloot schoolde. Van *school*.

Schofert, schollevaar, bij KIL. ook *scholver*, m., meerv. *scholferts*. Zekere watervogel, die onder de duikers behoort, angels. *sealfor*, lat. *mergus, magnus*. TEN KATE brengt het tot *schuilen*, dewijl deze vogel zich lang onder het water kan verschuilen; gelijk ook het lat. *mergus* daarvan den naam heeft. Overdr., is *scholfert* ook een lompert, een vuilik. Anders heet deze vogel ook *schollevaar*, van waar *schollevaarseiland*, een eiland, in de plas tusschen de dorpen Zevenhuizen en Nieuwerkerk, waar deze vogel zich ophoudt.

Scholpen, o. w., ik scholpte, heb gescholpt, bij KIL., zachtjes kloppen, slaan. Het wordt gebruikt van het kabbelen der baren: slechts scholpend nat. POOT. Het scholpen van de zee. WESTERB. Zamenstell.: scholpei.

Schommel, schongel, elders ook *schop*, m., meerv. schommels. Eene met een bogt neerhangend touw, waarop men zittend of staand, heen en weder, of op en neder bewogen wordt. Van hier *schommelen*.

Schommelen, b. en o. w., ik schommelde, heb geschommeld. Bedrijv., roeren, schudden: men mag dien drank niet schommelen. Onzijd., op een' schommel heen en weder bewogen worden. Verder, ten rugste schoonmaken: wij zijn zoo wat aan 't schommelen. Van hier schommeling. Zamenstell.: omschommelen, opschommelen, — schommeln knecht, schommelkok, schommelmisje. — Voor *schommelen* wordt ook *schongelen* gebezigd, van *schongel*. Ook zegt men *schoppen*; ook *touwtereren*, van touw. Zamenstell.: schommeltouw.

Schongel, m., zie *schommel*.

Schongelen, zie *schommelen*.

Schonk, v., meerv. schonken. Een been, of bonk, als schenkel, schinkel: smelten 't zaam 't mergh uit elke schonk. Hooft. Schonken en bonken.

Schoof, v., meerv. schoven. Garve, een bos ongedorscht koor: schoven binden. — *Schoven* worden ook gesloopte vaten, of duigen genaamd: onze vaten vol zijnde moest er een gedeelte van onze schoven opgemaakt worden. ZORGDR. Zamenstell.: schoofland, koornschoof. In het angels. is het *seca*, in het eng. *sheaf*. TEN KATE brengt het tot *schuiven*, als bijcengeschoven. Van hier *schoven*, het koor tot schoven of garven binden.

Schooljen, o. en b. w., ik schooide, heb geschooid. KIL. heeft dit woord, in den zin van ergens schielijk naartoe gaan. Zoo ook Hooft: herwaart aan schooljen. Voorts schooid hij wak. ker naa den Landvooght toe. Thans is het ge.

bruikbaar voor op het land loopen bededelen: te schoien achter land. J. DE DECK. — OUDAAN bezigt het bedrijvend: somtijds schooient het geld. Van hier schooier, landlooper; schooister, landloopster. Zamenstell.: verschooijen, volgens KIL. verlopen, *profugere*. Men vindt dit *verschooijen* gebruikt van volkeren, die, uit hun land en bezitting verdreven, overal dwalen, om eene schuilplaats te vinden: het prentsche volck van Juda moest verschooijen, van huis en hof, als schapen van haar cooijen. J. REVIUS.

School, v., meerv. scholen. Het wordt bij de beste schrijvers vrouwelijk gebruikt, schoon het ook onzijdig voorkomt. Eigenlijk, eene plaats, waar jonge lieden in nuttige kunsten en wetenschappen onderwezen worden. Eene hooge school, of hoogeschool, waar de hoogere wetenschappen geleerd worden, welke men ook akademie noemt, in onderscheiding van de lagere scholen, waar slechts de eerste beginselen der wetenschappen geleerd worden. Ter school gaan, ook school gaan, school leggen, school liggen, school houden. Gij kunt bij hem nog wel school gaan, van hem nog wel wat leeren. Overdr.: dat is eene school van geduld enz., daar kan men zijn geduld leeren oefenen. In de beeldende kunsten, bijzonder in de schilderkunst, worden niet alleen de gezamenlijke leerlingen van een' grooten meester deszelfs school genoemd, als: de school van RAPHAËL, CARACCIO, RUBENS; maar ook de opvolgers der gezamenlijke schilders van een land of gewest, in wier werken men enerlei smaak aantreft: de italiaansche, nederlandsche school, enz. — Ook wordt het woord school gebezigd voor eene menigte gelijksoortige visschen, die in gezelschap zwemmen, als: haring, baars, enz.: op dit plaatsje heb ik eene gansche school baars gevangen. — Zamenstell.: avondschoon, breischoon, dagschoon, dansschool, kinderschoon, kostschool, rekenschoon, scherm-schoon, schrijfschoon, enz. — Schoolboek, schoolbord, schoolgeld, schoolgeleerde, schoolhouder, schooljaar, schooljongen, schoolkameraad, schoolkind, schoolleeraar, schoolmakker, schoolmeester, schoolmeesterachtig, met den toon en de houding van eenen verwaanden schoolmeester, verwaand; schoolmeesterlijk, schoolmeisje, schoolopziener, schoolsch, dat tot de school behoort; schoolstof: het schoolstof afschudden, nit de kinderjaren treden — schooltijd, schoolvrouw, schoolwezen, enz.

Hoogd. *Schule*, reeds bij KERO *scuala*, neders. *school*, eng. *school*, zweed. *skola*, boh. *skola*, middeleeuw. lat. *escola*, fr. *école*, ital. *scuola*, sp. *escuela*; alle van het lat. *schola*, gr. *σχολη*.

Schoon, b. n. en bijw., schooner, schoonst. Helder, zuiver: een schoon glas. Schoon maken. Een schoone (heldere) dag. Hetgeen in al zijne deelen evenredig en tevens bevallig is: schoon huisraad, eene schoone schilderij, een schoon paard, eene schoone stad. Eene schoone vrouw. Schoone oogen. *Het schoone geslacht*, het vrouwelijke, dewijl de schoonheid aan hetzelfde bijzonder eigen is. — Eene schoone stem. Een schoon zangstuk. Schoon zingen. Ook wordt datgeen *schoon* genoemd, hetwelk door de ziel onmiddolbaar met een bijzonder welgevallen waargenomen wordt: eene schoone gedachte, een schoon antwoord. Schoone kunsten en wetenschappen. Fig.: iemand schoone, vriendelijke, vlejende, woorden geven. Hiervoor bezigde men voorheen het werkw. *schoon praten*, als bij Hooft: 't schoon pratend luk. Eene

schoone, aanmerkelijke, som geld. Een schoone, hooge, ouderdom. Eene schoone, bekwame, gelegenheid. Vaardig, gereed: toen alles schoon stond. G. BRANDT. Gunstig zijn: de gelegenheid, die hem zoo schoon stond. DRIEBERG. Ook wordt het als eene spotrede gebezigd, om het tegendeel aan te duiden: gij zijt een schoone helper! Dat zal er schoon uitzien!

Dit woord wordt ook zelfstandig gebezigd, als: eene schoone, eene schoone vrouw; en ook de vlejende benaming eener vrouw, in het algemeen: de schoonen, de vrouwen: het schoone, de schoonheid. Van hier het onz. werkw. *schoonen*, schoon worden, — schoonheid, schoonte, schoontjes. Zamenstell.: duizendschoon, zekere bloem; — schoonbroeder, behuwdbroeder; schoondochter, behuiddochter; schoondruk, de eerste gedrukte zijde van een blad, bij de boekdrukkers; schoonmoeder, behuwdmoeder; schoonpraat, vlejler; schoonvader, behuwdvader; schoonzoon, behuudzoon; schoonzuster, behuudzuster, enz.

WACHTER leidt het van *schijnen* af; zoodat de eerste beteekenis van dit woord blinkend, glinstereud, helder, zou zijn.

Schoon, voegw., zie *ofschoon*.

Schoor, schore, zie *schorre*.

Schoor, m., meerv. schoren. Stut, steun. Van *scheven*, in den zin van strak uitspannen; derhalve als niet strakke spanning of stutting onderschragende, zegt TEN KATE. Zamenstell.: schoorhoek, bij F. v. DORP. Maar de verworpen steen is schoorhoek des gebouws. — Schoorhout. Poot noemt JEZUS CHRISTUS *kreplehschoor*. Van *schoor* is het bedr. werkw. *schoren*, stutten, schragen. Ook wordt het als een bijw. gebezigd: *zich schoor*, strak, zetten, om zich tegen te houden, of iets te schoren. Zamenstell.: het werkw. *schoorvoeten*.

Schoorsteen, m., meerv. schoorsteenen. Een opgaande gemetselde pijp, om den rook van het vuur eener stookplaats naar buiten te leiden. Die schoorsteen trekt niet, rookt. Daar moet de schoorsteen van rooken, spreekw., daar moet men van bestaan. Zamenstell.: schoorsteengeld, schoorsteenklee, schoorsteenmantel, schoorsteenpijp, schoorsteenplaat, schoorsteenrand, schoorsteenstuk, schoorsteenvaal, schoorsteenveger, iemand, die de schoorsteenen veegt, van roet zuivert.

Schoorsteen acht men gemeenlijk zamengesteld van *schoor*, *schoren*, en *steen*; en wel, als een steen, die geschoord wordt; (doch niet gelijk KIL. wil, als een steen, die schoort), dewijl deze, doorgaans steenen pijp, door stijlen van hout, steen, of ijzer, geschoord en onderschraagd wordt. Dan, uit IHRE blijkt, dat *scarstain* in het zweedsch, voorheen, eigenlijk den hard heeft beteekend, d. i. dien vlakken steen, welke welser in plaats van den hard diende. In oude tijden waren alle soorten van rookpijpen onbekend; en, op het land, in vele bijzonder noordelijke streken, laat men nog heden den rook de vensters uitgaan; en onaangezien dit, heeft men echter *schoorsteenen*, d. i. steenen haarden. De eerste helft van het woord is, hoogstwaarschijnlijk, het oude *skior*, *schor*, vuur, hetwelk ook in het oudperz. *cyrus*, de zon, en het gr. *εσχατα*, de haard, voor handen is; waarmede ons *schoouwen*, *schouden*, branden, en *schouw*, *schouwe*, schoorsteen, in verband staan; waarom men zelfs gegist heeft, dat *schoorsteen*, zamengetrokken was uit *schoouwersteen*. d. i. brandsteen, haardsteen, een steen, waarop vuur gestookt wordt. *Schoorsteen*, hoogd. *Schorn-*

stein, neders. *schornsteen*, zweed. *skorsten*, oudzweed. *scarstain*, beteekende derhalve eigenlijk den haard, en, naar eene gewone figuur, ook de boven den haard ter afleiding van den rook gestelde pijp.

Schoorvoeten, o. w., ik schoorvoette, heb geschoorvoet. Eigenlijk, de voeten schoor, strak zetten, als iemand, die tegen zijnen wil ergens heengetrokken wordt; verder, langzaam, ongaarn, ergens toekomen; doch het deelwoord *schoorvoetend* is genoegzaam alleen in gebruik: hij ging er schoorvoetend toe over. Fr. VAN DORP bezigt *schoorvoetig*, in denzelfden zin: God haet den tragen man, en die schoorvoetig gaat tot werk van zijn beroep.

Schoorvoetend, zie *schoorvoeten*.

Schoot, m., meerv. schoten. Hetzelfde als *schot*, *scheut*: PAN schutte dien schoot. VOND. Buiten schoot blijven. Ook overdr., zich buiten gevaar houden. Den schoot aanhalen, scheepsw.; den schoot laten springen, met een' gesprongen schoot varen, voor den wind heen zeilen. Overdragt.: iemand den schoot vieren, wat meer vrijheid geven. De opschieting van eenen tak, eene plant, ook van een menschelijk ligchaam: eenen schoot krijgen. Zamenstell.: schootblok, schootvrij. Zie *scheut*.

Schoot, m., meerv. schooten. De bogt aan het onderlijf van een' mensch, inzonderheid wanneer hij zit; terwijl het tevens, in den deftigen stijl, van de op deze plaats zich bevindende deelen gebruikt wordt: toen hij zich nog in den schoot der moeder bevond. De bogt, welke in het zitten tusschen de beenen ontstaat: eenen schoot maken, bijzonder van de vrouwen, in het zitten de beenen een weinig van elkander houden, opdat daar eene holligheid ontsta: in den schoot van ABRAHAM. BIJBELV. Van hier de figuurl. spreekwijzen: de handen in den schoot leggen, ledig zijn; in den schoot des voorspoeds gekoesterd worden, onafgebroken voorspoed genieten. In zijn' eigen schoot zien, zich onderzoeken. VOND. Het inwendige eener zake: in den schoot der kerke terugkeeren. In den schoot zijner familie. Zijn hart in den schoot eenes vriends nitschudden, uitstorten. Zamenstell.: schoothond, schoothondje, schootavel, een lederen schoot, of *voorschoot*, gelijk de werklieden dragen.

Schootsvel, o., zie *schoot*.

Schooverzell, o., meerv. schooverzeilen. Het onderste zeil van den grooten mast; volgens TEN KATE, van *schuiven*, als in bundellagen wordende opgeschoven.

Schop, v., meerv. schoppen. Een schoptouw, schommel. Van *schoppen*, hetzelfde als *schommelen*, *schongelen*. TEN KATE brengt het tot *scheppen*, om de scheppende beweging. Zamenstell.: schopstoel.

Schop, m., meerv. schoppen. Een stoot met den voet: ik gaf den hond een' schop. Den schop krijgen, afgedankt, weggejaagd worden. Iemand den schop geven, hem afdanken, weggagen. Van het bedr. en onz. werkw. *schoppen*, met den voet stooten.

Schop, schup, v., meerv. schoppen. Spade. Roerende de schup. HOOFT. Met heure ijzeren schop. VOND. Zamenstell.: aschschop, koornschop, ovenschop, tuinschop, vuinisschop, enz. Van hier *schoppen*, een teeken op speelkaarten, als: schoppen aas, schoppen heer, enz. Ik speel in schoppen enz. TEN KATE brengt het tot *scheppen*.

Schopstoel, m., meerv. schopstoelen. Eene

plank of zitting op een schoptouw, of schommel: gij moet niet van den schopstoel afvallen. En daar zulk een stoel vrij wankel is, zoo zegt men, bij overdragt: op een' schopstoel zitten, als iemand gevaar loopt van zijnen post ontzet te worden.

Schor, bijv. n. en bijw., schorder, schorst, zeer schor. Heesch: eene schorre stem. Schor spreken. Bij HOOFT, schorre aaloudheit, *horrída antiquitas*. Van hier schorheid. Klanknabootsend woord.

Schorbaut, zie *scheurbuik*.

Schoren, b. w., ik schoorde, heb geschoord. Stuten. Zie *schoor*.

Schorft, zie *schurft*.

Schorpioen, m., meerv. schorpioenen. Zeker gekorven diertje met eenen vergiftigen angel; van het lat. *scorpio*, gr. *σχορπιος*. Vyfjarige slangen ende scorpioenen. BIJBELV. Een scherpe en wondende geesel. Ick sal u met scorpioenen kastijden BIJBELV. Ook zeker gesternte.

Schorre, schoor, v., meerv. schorren. Aanwas, gors, onbedijkt land, bij F. v. MIER. aanworp, slijkland. Het duidt, in het algemeen, land aan, dat boven water ligt, en is in onze taal gekomen uit het angels., in welke taal *score* iets, dat boven het water uitsteekt, gemeenlijk het strand of den oever, te kennen geeft. De schorren of aanwassen van goenje en hongersdijk. In Gelderland noemt men de dagvlieg, of het haft, *schooraas*, d. i. oe-veraas. In het gr. is *σχορδος* het strand. Zamenstell.: *schorremorrie*, van *schorre* en *morrie*, voor *morre*, modder: schorremorrie van volk, het verachtelijkste schuim.

Schorremorrie, o., zie *schorre*.

Schors, schorse, v., meerv. schorsen. Bast van eenen boom. Eiken schors. Figuurl., het buitenste gedeelte van iets: de schors der zake. Ook wordt het menschelijke ligchaam dikwerf de *schors* genoemd: in de schors der menschen niet geleden. MOON. TEN KATE twijfelt, of het tot *scheren*, strak uitspannen, behoort, als omkleedende en omspannende al de takken en den stam van den boom; of tot *scheuren*, als ontleend van het afscheureu der basten, tot run of verwstof. Fr. *écorce*, it. *scorza*, sp. *corteza*, lat. *cortex*.

Schorsen, b. w., ik schorste, heb geschorst. Eigenlijk, de bast van eenen boom afdoen, nu *ontschorsen*. Thans wordt dit woord gemeenlijk gebezigd in den zin van voor eenen tijd uitstellen, opschorten: het geding is geschorst. Weerhouden: die storm en regen schorst. MOON. Van hier schorsing, wapenschorsing.

Schorseneer, schorseneerwortel, v., meerv. schorseneren. Zekere lange, dunne, zwartbastige, aangename wortel, uit Spanje afkomstig, lat. *scorsonera hispanica*, fr. *scorsenère*.

Schort, v., meerv. schorten. Een halve rok, welke men voor den schoot schort; waarom dit kleedingstuk ook *schortekleed*, *schorteldoek*, en *voorschoot* genoemd wordt. Inzonderheid behoort de *schort* tot de kleederdragt der vrouwen, zoo om de overige kleederen onbesmet te houden, als tot sieraad: eene zijden, gazen schort. En zij maecten zich schorten. BIJBELV. In de heete landen, waar men, om de hitte, naakt gaat, dienen de *schorten* ter bedekking van de schaamdeelen, en hebben gemeenlijk de gedaante van een' langen doek, welke om het middelste gedeelte van het lijf gewikkeld wordt.

Hoogd. *Schürze*, neders. *schorte*, *schörte*.

Schorten, b. en o. w., ik schortte, heb ge-

schort. Bedr. van *schort*, schortekleed; door middel van een' schorteband in de hoogte binden; anders *opschorten*. Ook schorsen, uitstellen. Onz. met *hebben*, haperen, mangelen: wat schort er aan? Dit is van het verouderde *schort*, gebrek: hier is de schort. SPIEG. Wats hier de schort? DEZELFDE. Van hier schorting. Zamenstell.: schortband, (schorteband) en schorthaak.

Schot, zie *shoot*.

Schot, o., meerv. schotten. Beschot, schut. Fig.: ergens een schot, of schotje, voor schieten: iets verhinderen. Verder varkenskot. Zamenstell.: middelschot, schaapschot, varkensschot, — schotbeest, schotvarken, ook een vuil, ruw mensch. — Schotspijker, schotvlies, maagdevlies, enz.

Schot, o. Schatting: schot en lot opbrengen. Soe sullen sij vrij wesen van *scote*, van lote, van waken, van heervaerden, enz. PRIVIL. v. DORDR. Waarschijnlijk is dit *schot* afkomstig van het oudsaksisch *scot*, beteekenende eene soort van tol.

Schotig, zie *scheutig*.

Schots, v., meerv. schotsen. Stuk ijs, schol. Zamenstell.: ijschots.

Schots, bijw., schotser, schotst. Lomp, ruw: op het schotst bejegent. HOOFD.

Schotsch, bijv. naamw. Dat uit Schotland oorspronkelijk is, of tot Schotland behoort: schotsche kolen. Ook wordt het zelfstandig gebruikt, voor de schotsche taal: het schotsch. Voor lomp, ruw, heeft het trappen van vergrooting: schot-scher, schotscht, zeer schotsch. Een schotsch antwoord. Van hier schotschheid.

Schouder, m., meerv. schouders, schouderen. Een bekend gedeelte van het menschelijk ligchaam: iets op den schouder dragen. Iets met eenparige schouders, gelijkelijk, dragen. Zijne schouders ophalen, ten teeken, dat men de eene of andere zaak niet wil ontkennen, maar ook niet toestemmen. Iemand over den schouder aanzien, met verachting behandelen. Geweer op schouder! in de krijgslid. Fig.: ende de heerschappij is op sijnen schouder. BIJBELV. In de gemeenzame verkeering zegt men ook *schoer*. Ook wordt het in eene ruimere beteekenis van eenige dieren gezegd. b. v. van de varkens, wier voorpoot, tot aan den schouder, een *schoer* genoemd wordt, in tegenoverstelling van de bil, of den achterpoot, die den naam van ham draagt: een schoer spek. Van hier het bedr. werkw. *schouderen*, op schouder nemen: het geweer schouderen. Zamenstell.: schouderband, schouderbeen, schouderblad, schouderbreuk, schouderjicht, schouderlap, schoudermantel. Een jas met een' schoudermantel, schouder-naad, schapenschouder, enz.

Schouder, oul. ook *scholder*, hoogd. *Schulter*, reeds bij RABAN MAURUS, in de achtste eeuw, *scullyrra*, ISIDOR. *sauldro*, eng. *shoulder*, angels. *sculdor*. Ongetwijfeld heeft dit woord, met *schild*, eene en dezelfde afkomst, en beteekent eigenlijk eene verhevene vaste bedekking, welk denkbeeld met de natuur der schouderen zeer wel overeenkomt. In het goth. is *skaljan* dekken.

Schout, m., meerv. schouten. Volgens TEN KATE, is *schout* zamengetrokken van *schoudheet*, bij KIL. ook *schuldeis*, waarvan in het middeleeuw. lat. *sculetus*, als een aanwijzer van schuld, een gebied van hetgeen men schuldig is te doen, en een eischer van straf, of boete; het hoofd van een gereg. De schout heeft de dieven reeds op het spoor. Van hier de spreekwijs: dat kan ik

wel voorbij des schouts deur dragen, daar is geen onregtvaardigheid mede gepleegd. Schout-bij-nacht, die de naaste plaats aan den onder-admiraal bekleedt, wiens pligt het is, bij nacht te zorgen, dat de schepen volgens hunnen rang zeilen, en het eene schip het andere niet beschadige. Van hier *schoutin*, de vrouw van eenen schout, — schout-schap. Zamenstell.: dorpschout, hoofdschout, onderschout, enz.

Schouw, zie *schoorsteen*.

Schouw, v., meerv. schouwen. Schuit, pont, praam: met de schouw overzetten. Somwijlen wordt de plaats, waar men met eene schouw overzet, *het schouw* genoemd, b. v.: het haagsche schouw. Zamenstell.: schouwman, schouwvoerder, — baggerschouw, modderschouw, enz.

Schouw, v., meerv. schouwen. Van *schouwen*. Toezigt, bezigtiging, inzonderheid van slooten en wegen: wanneer geschiedt de schouw? De schouw rijden, rijden ter bezigtiging van wegen, dijken en wateringen. Zamenstell.: dijkschouw, wagenschouw, wapenschouw, enz.

Schouwborg, m., meerv. schouwborgen. Vertoonplaats van tooneelspelen; ook voor de personen, welke zich in den schouwborg bevinden: de schouwborg zal in zijn handen klappen. VOND.

Schouwen, zie *schuwen*.

Schouwen, b. w., ik schouwde, heb geschouwd. Zien, bezigtigen: de mensche schouwt het van verre. BIJBELV. Dijken schouwen, toezien, of zij goed en wel bezorgd zijn. Varkens schouwen, onderzoeken, of zij gezond zijn. Fig.: iemand vuil schouwen, hem schuldig achten. Van hier schouwer, ziener, profeet: en tot de schouwers. BIJBELV. Ook iemand, die de varkens schouwt, — schouwing, schouwswel, bij HOOFD: een schouwel is er, dat haaren pogen nergens gebeurt is. Zamenstell.: schouwplaats, schouwspel, schouwspeler, schouwtooneel, schouwtoeren, wachtoeren. Zamenstell.: beschouwen, toeschouwen, enz.

Hoogd. *schauen*, reeds bij KERO, OTFRID, en anderen *scouwen*. WILLERAM. *skouwen*. In het angels. is *scavian*, en in het eng. *to shew*, doen zien, toonen.

Schoven, hetzelfde als *schoften*. Zie ook *schoof*.

Schraag, v., meerv. schragen. Een timmermans werktuig. Van hier het werkw. *schragen*, schraging, enz. Zamenstell.: schraaghout, schraagstoel, bij KIL. schraagswijze, enz. Bedschraag, tafelschraag, enz.

Schraag, neders. *schrage*, hoogd. *Schragen*, stamt af van het niet gebruikelijke bijv. n. *schraag*, schuinach, derwijze gerigt, als de houten van eene *schraag*, van welk bijv. n. het thans nog in Vriesland gebruikelijke z. n. *schraagte*, en het bijv. *schraag*, insgelijks afstamt; en is verwant aan *schrank*.

Schraal, bijv. n. en bijw., schraler, schraalst. Mager, van vetigheid ontbloot, en dus rank en tenger: een schraal mannetje. Van een veld gesproken, niet behoorlijk gemest: een schraal land. Van eene kas, of beurs, geldeloos: eene schrale kas. Van eene redevoering, een bewijs, enz., krachteloos: een schraal bewijs. Van eene bediening, weinig voordeelen gevende: een schraal amt. Van graan- en plantgewassen, niet voordeelig: het koren staat hier schraal. Van eenen pot, mager-tjes toeberaid: een schrale pot. Schraal bier, dun

bier; eene schrale lucht, barre lucht. Van hier schraalheid, schraalte. Zamenstell.: schraalhans enz.

Schraal, in de gemeenzame verkeering ook *schriël*, en misschien zamengetrokken uit *schrapel*, dat bij KIL. hetzelfde beteekent; zie *schrapen*. — TEN KATE brengt het tot het oude *raal*, *tenuis*, *exilis*.

Schraap, v., meerv. schrapen. Eigenlijk, de daad van schrapen: in eene schraap haalde hij alles naar zich. Bij HOOFT evenveel als *schrab*, of *schrap*, daar hij zegt: om hun eenige schraap te geven. Bij KIL., een roskam, even als het plat-duitsch *schrape*. Het komt van *schrapen*.

Schraapachtig, zie *schrapen*. Van hier schraapachtigheid, schraapachtiglijk.

Schraapucht, v., zie *schrapen*. Van hier schraapzuchtig enz.

Schrab, v., meerv. schrabben. Genoegzaam evenveel als *schrap*, de daad van schrabben, of schrappen. Voorts, de wonde, door eene schrap toegebracht: eene schrab van eene speld. Evenveel welke kleine wonde: THEMIRE had hem eerst een lichte schrab gegeven. VOND. Van *schrabben*, genoegzaam hetzelfde als *schrappen*; en van hier schrabber, schrahsel, enz.

Schrafelen, b. w., ik schrafelde, heb geschrafeld. Gestadig schrapen, bij beetjes verzamelen. Van hier schrafelaar, (schrafeler) iemand, die den kost uit kleine winstjes zamenschraapt; schrafelingen, bij KIL. zamengeschraapte brokjes, snippertjes, enz. Zamenstell.: omschrafelen: 'k zal 't Inquisitievuur, zoo ijslijk, weede, en fel, niet om gaan schraffen. LE FR. v. BERKH. Van het oude *schrafen*, schrapen.

Schragen, b. w., ik schraagde, heb geschraagd. Eigenlijk, met eene schraag ondersteunen, maar, in het gebruik, ondersteunen over het algemeen, zoo in eenen eigenlijken, als figuurlijken zin: de zolder moet geschraagd worden. Hij stut en schraagt het gantsch heelal. L. D. S. P. Van hier schraging. Zamenstell.: onderschragen enz.

Schram, schramp, v., meerv. schrammen. Eene ligte kwetsing der oppervlakte van een ding: eene schram aan de hand krijgen. Van hier het bedr. werkw. *schrammen*, iemand, of iets eene schram geven.

Schram, hoogd. *Schramme*, ijsl. *skrama*, is een oud noordsch woord, en verwant aan het middel-eeuw. lat. *scrama* en *scramasaxus*, een slagzwaard, dus genoemd naar den houw, dien men iemand daarmede geven kan.

Schrande, bijv. n. en bijw., schranderder, schranderst. Snedig, ligt gevat op alle voorkomende zaken: een schrandere mensch. Dan 't oordeel schrap gestelt op 't spits van schrandre zinnen. VOND. Den schrandren KLAUDIAEN, den wijzen HIPPOKRAET. VOND. Van hier schrandeheid, schrandeerdijk. Zamenstell.: opschranderen. Dit woord luidt bij KIL. *schrand*, en schijnt een bijzondere eigendom van onze taal te zijn.

Schrank, v., meerv. schranken. Bij KIL. evenveel als *schraag*, een steunsel. Voorts, ook een hek, of eene omtuining, uit schraagswijze gekruiste staken, of latten zamengesteld. Figuurlijk zegt men: iemand in schrank houden, d. i. bij zijnen pligt houden. Van hier *schranken*, en de daarvan afgeleide woorden.

Schranken, b. w., ik schrankte, heb ge-

schrankt. Met een hek, of eene omtuining, van schraagswijze gekruiste staken, of latten, insluiten; alsmede kruiselings over elkander leggen, of plaatsen; bijzonderlijk, de beenen kruiselings over elkander slaan. Van hier het onz. werkw. *schrankelen*, schrankeler. Zamenstell.: schrankelbeene, schrankelbeenen, evenveel als *schrankelen*, dat ook voor schaatsrijden gebruikelijk moet zijn geweest, daar WESTERB. den naam van *schrankelschoenen* aan schaatsen gaf. Inschranken, omschranken.

Schrap, bijw., enkel gebruikelijk in de spreekw.: schrap zetten, in postuur stellen, en: schrap staan, in postuur staan, om den aanval van iets af te wachten of af te weren: geef u meesterser gehoor, en zet uw zinnen schrap. VOND. Sta vast en zet u schrap aen mijne rechte zij. VOND.

Schrap, zie *schrab*.

Schrapen, b. w., ik schraapte, heb geschraapt. Schrapend naar zich halen: geld naar zich toe schrapen. Het vet uit den pot schrapen. Overdr.: alles naar zich schrapen, uit hebzucht zich toeëigenen. Zij verrijken zich door middel van woekeren en schrapen. Van hier geschraap, schraapachtig, schraapsel, bij KIL. *schrapel*, mager, waaruit *schraal* zamengetrokken schijnt; schraper, schraping, enz. Zamenstell.: schraapzucht enz. Afschrapen, inschrapen, uitschrapen, wegschrapen, zamenschrapen, enz. Klanknabootsend woord.

Schrappen, zie *schrabben*.

Schrede, v., meerv. schreden. Eigenlijk, de daad van schrijden. Het vansen zetten der beenen. In het gebruik, een tred: met rasse, sterke schreden aankomen. Wankelende schreden. Fig., iemands drag: vastig uwe schreden op het pad der deugd. Die 't richtsnoer is van uwer knechten schreden. L. D. S. P. Voorts, ook de wijdde van eene eigenlijk gezegde schrede: duizend schreden vormden eene romeinsche mijl. En fig.: daer en is maer als een schrede tusschen mij ende tusschen de doot. BIJBELV. Van dit *schrede* is het werkw. *schreden* gevormd, voor treden: ick wil nog wat verder schreden enz. GESCHIER.

Schrede, of *schree*, TATIAN. *scrito*, hoogd. *Schritt*.

Schreef, v., meerv. schreven. Eene streep of linie, die met krijt, of anders, over iets gehaald wordt. Spreekw.: buiten de schreef gaan, ook de schreef te buiten gaan, buiten eene gemaakte bepaling gaan; gelijk als Koning ANTIOCHUS zou hebben gedaan, indien hij buiten den kring getreden was, dien de romeinsche gezant rondom hem henen getrokken had. Ergens eene schreef, of een schreefje, door halen, het doorschrapen, fig., daarop niet meer rekenen. Een schreeffe voor iemand uitdoen, hem niet meer medetellen, niet meer op hem rekenen. Een schreeffe voor hebben, eenig voorregt boven een ander genieten.

Schreeuw, m., zie *schreeuwen*.

Schreeuwen, o. w., ik schreeuwde, heb geschreeuwd. Zijne stem sterk verheffen: hij schreeuwde boven alle zangers nit. Iemand achterna schreeuwen. Moord en brand schreeuwen. Een ijdel boha maken: het is maar schreeuwen. *Het schreeuw*, is eene uitdrukking van verontwaardiging over eenig wanbedrijf. Schreeuwende (anders *krijtende*) misdaden. Van hier geschreeuw,

schreeuw : eenen luiden schreeuw geven, — schreeuwer, enz. Zamenstell. : schreeuwbek, schreeuwlelijk, enz. — naschreeuwen, overschreeuwen, tegenschreeuwen, toeschreeuwen, uitschreeuwen, enz. Klanknabootsend woord.

Schreijen, o. w., ik schreide, heb geschreid. Krijten en huilen : het kind schreit. Tot God schreijen. Om genade, om hulp, om brood, om wraak, schreijen. Dat schreit tot den hemel. Ook bedr. : eenen vloed van tranen schreijen. Van hier schreijer, waarvan schreijershoek, schreijerstoren, beide te Amsterdam, — geschrei, moordgeschrei, veldgeschrei, vogelgeschrei, vreugdegenschrei, enz. Beschreijen enz. Klanknabootsend.

Schrepel, bijv. n., schrepeler, schrepelst. Bij Kl. ook *schrapel*, waaruit *schraal* zamengetrokken schijnt. Eigenlijk, afgeschraapt, en vervolgens mager, schraal; van *schrepen* : hoe droog wordt u keel geschreept, als met een rakel. CONST. TH. JUW.

Schriel, bijv. n. en bijw., zie *schraal*. Zou *schriel*, in de gewone beteekenis, niet afkomstig zijn van het fr. *scurrile*, op eene lage, lompe, onbeschaamde wijze schertsend; guitachtig, schurkachtig?

Schrift, v. De gezamenlijke Bijbelboeken : een gedeelte der Heilige Schrift. VOND. Eetlijke plaatsen der Heilige Schrift. HOORF. Van hier schriftuur, schriftuurlijk. Zamenstell. : schriftgeleerd, schriftgeleerde, schriftmatig, enz.

Schrift, o., meerv. schriften. Geschrevene teekens van woorden en gedachten. Groot schrift, klein schrift, loopend schrift. Een beschreven papier, en in den handel eene schuldboekentenis, verklaring, enz. : ik heb geen schrift van u nodig. Evenveel welk geschreven of gedrukt opstel : zijne schriften hebben hem beroemd gemaakt. Van hier schriftelijk, schrifteloos, enz. Zamenstell. : afschrift, beeldschrift, cijferschrift, godenschrift, getuigschrift, kantschrift, lasterschrift, letterschrift, naschrift, onderschrift, opschrift, randschrift, schandschrift, smaadschrift, smeekschrift, tegenschrift, tusschenschrift, verbandschrift, voorschrift, enz.

Schrift, hoogd. ook *Schrift*, is eene verkorting van *geschrift*.

Schrijdelings, zie *schrijden*.

Schrijden, o. w., ik schreed, heb geschreden. De beenen vaneen zetten, en wel in eene schrijdelingsche rigting : over eene bank schrijden. Gaan, treden : de deur, waardoor men binnen schrijt. HOORF. Buiten 't spoor van zijn gesprek schrijden. J. DE DECK. Van hier schrede, schrijdelings, schrijdelingsch, met de beenen vaneen, ook *schrijlings*. Zamenstell. : hot bedr. werkw. *overschrijden* enz.

Schrijfbehoefte, v.; schrijfboek, o., enz., zie *schrijven*.

Schrijftor, v., meerv. schrijftorren. Zeker slag van torren, die zich binnen den bast van doode boomen allerlei gangetjes vormt, die naar letters, of karakters gerekend worden te zweemen, en waarvan dit dierje zijnen naam bekomen heeft. In het lat. *micographus*.

Schrijlings, zie *schrijden*.

Schrijn, o., meerv. schrijnen. Eene kas of kist : men breekt in 't schrijn der vorstinne. HOORF. Een juweelkistje : wat heimelijke pracht oock in de schrijnen schuilt. J. DE DECK. Onlings

scrine, dat bijzonderlijk wegens eene doodkist, ook voor eene kas, waarin men de overblijfsels der heiligen bewaarde, werd gebruikt : ende gout daer men mede zoude begade sint Aelbrechts scrine. M. STOK. Zamenstell. : schrijnhout, schrijnwerk, schrijnwerker, enz.

Schrijn, platduitsch *schreen*, angels. *scrin*, eng. *shrine*, oudfr. *escrin*, ital. *scrinio*, middeleeuw. lat. *escrinium*, lat. *scrinium*, schijnt met *schrank* van eenen oorsprong te zijn.

Schrijnen, b. w., ik schrijnde, heb geschrijnd. Dit woord bezigt men nopens eene knelling, of wrijving, die ontvelling veroorzaakt : het keurslijf schrijnde haar onder den linkerarm. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd, en een bijzondere eigendom van onze taal te zijn.

Schrijven, b. w., ik schreef, heb geschreven. Eigenlijk, graveren, met een graveerjzer, of ander puntig werktuig, eene of meer letters in hout, steen, metaal, enz. brengen, hetwelk de oudste manier van schrijven was : hij schreef op de tafelen de woorden des verbonts. BIJBELV. Letters in gewaste tafeltjes griffelen : de Romeinen schreven met hunne stiften. Door middel van eene pen met inkt, of van krijt, potlood, en meer anders afverwende dingen, hetzelfde doen : schrijft dit ter gedachtenisse in een boek. BIJBELV. Opstellen maken : eene rekening, een boek schrijven. Eenen brief schrijven. Iemand, of aan iemand schrijven, eenen brief voor hem vervaardigen en verzenden; *zich schrijven* is, zich in het onderschrift van brieven, of elders, noemen : hoe schrijft gij u? Van hier geschrijf, schrijfster, schrijver, schrijverij. Zamenstell. : schrijfbehoefte, papier, pen, inkt, enz. — schrijfboek, schrijfbord, schrijfdag, schrijfheil, schrijffout, schrijfkamer, schrijfkantoor, schrijfkoker, schrijfkunst, schrijfklade, schrijflei, schrijflessenaar, schrijfletter, schrijfloon, schrijflust, schrijfmecster, schrijfpapier, schrijfpen, schrijfpriem, schrijfschool, schrijfstijl, schrijftafel, schrijftafel, schrijfteeken, schrijftijd, schrijftor, schrijfrant, schrijfveder, schrijfvertrek, schrijfwijze, schrijfziek, schrijfzucht, enz. Aanschrijven, afschrijven, beschrijven, bijschrijven, doorschrijven, herschrijven, enz.

Schrijven, vries. *schriuwen*, hoogd. *schreiben*, KERO *scriban*, neders. *schriuen*, fr. *écrire*, sp. *escribir*, ital. *scrivere*, lat. *scribere*, gr. *γραφειν*, is verwant aan graveren, graven, en met deze woorden zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Schrik, m., meerv. schrikken. Eene hevige ontroering, welke door de plotselinge aanschouwing, of gewaarwording, van iets beanstigends veroorzaakt wordt : iemand schrik aanjagen. Dat gaf een nieuwen schrik. VOND. Het verwekken van zulk eene ontroering : de schrick eens Konings is als het brullen eens jongen leeuws. BIJBELV. Hij was een schrik voor al zijne vijanden. Voorts, is *schrik* dikwijls evenveel, als *afschrik* : daer 't naberouwen flux op volgt met smart en schrik. VOND. Van hier schrikachtig, schrikkelijk, de werkw. *schrikken*, *afschrikken*, *verschrikken*, enz. Zamenstell. : schrikbeeld, schrikmiddel, schrikpoeder, schrikverwekker, enz. Afschrik, doodschrik, enz.

Schrik, hoogd. *Schreck* en *Schrecken*, is eigenlijk hetzelfde als *krik*, *krak*, eng. *crack*, fr. *crac*, *crie*, ital. *criech*, *crizzo*, hoogd. *schrick*, het geluid van iets, dat aan stukken springt. Zie verder *schrikken*.

Schrikkeldag, m., zie *schrikkeljaar*.

Schrikkeljaar, m., meerv. schrikkeljaren. Van *jaar* en *schrikken*, springen. In het eng. *leapyear*, springjaar. Het jaar, dat aan het einde van de maand Februarij, die men dan *schrikkelmaand* noemt, eenen dag, die den naam van *schrikkeldag* voert, verspringt, of eenen dag meer krijgt, dan andere jaren: om het vierde jaar is er een schrikkeljaar.

Schrikkelmaand, v., zie *schrikkeljaar*.

Schrikken, b. en o. w., ik schrikte, heb geschrikt. Onzijdig, oulings, even als het hoogd. *schrecken*, (van waar *Heuschrecke*, sprinkhaan,) NOTK. *serecken*, OTFRID. *skrikkan*, springen, welke beteekenis KIL. daaraan nog geeft. Voorts, door eigenlijk gezegden schrik bevangen worden: ik schrik, dat mijn hart in mijn lijf opspringt. Met afschrik vervuld worden: voor een wanbedrijf schrikken. Met ontzag en vrees bezielde worden: schrikt voor zijn glansrijk aangezicht. L. D. S. P. In eenen bedrijvenden zin was *schrikken* oulings, even als het hoogd. *schrecken* en *schrecken* bij STRIJK., met schrik vervullen: ghij waent met dijn geblaf, te schrikken ons gemoet. VLAERD. REDENR. Hiervoor gebruikt men thans *verschrikken*. Zamenstell.: schrikkeldag, schrikkeljaar, schrikkelmaand. Afschrikken, verschrikken, enz.; onverschrokken enz.

Schrikken, hoogd. *schrecken*, is eigenlijk hetzelfde als het hoogd. *schricken*, ital. *scricchiare*, *cricchie*, en *criccere*, fr. *craker*, eng. *to crack*, aan stukken springen, en, evenzeer als het stamwoord *schrik*, klanknabootsend.

Schrobben, b. w., ik schrobde, heb geschrobd. Een klanknabootsend woord, dat wegens eene ruwe afborsteling van eenen vloer, eene straat, met daartoe geschikte werktuigen, gebezigd wordt: de straat schrobben. En wegens een ruw krabben: hoe schrobt gij u zoo? Van hier geschrobt, het schrobben, schrobber, schrobbing, schrobster, enz. Zamenstell.: afschrobben, opschrobben, enz.; — schrobnet, een vischnet, waarmede men langs den grond schrobt, of hetwelk men over den grond haalt, om vissen te vangen, enz.

Schroef, v., meerv. schroeven. Een werktuig uit eenen cilinder, die s'angswijze gegroefd is, en eenen koker, waarin die cilinder sluit, bestaande: de schroef aandraaijen. Ook wel de enkele cilinder: de schroef past niet in de moer, zoo als men den koker noemt. Sprekw.: op losse schroeven staan, onbepaald en wankelbaar zijn. Van hier het werk w. *schroeven*. Zamenstell.: schroefgang, de s'angswijze uitgehoorde gang van eene schroef; schroefhoren, schroefrad, het getakte rad, waardoor de gangen van eene zoogenoemde *schroef zonder einde* bewegen worden; schroefstaart, schroefswijze, schroeftap, enz. Lijkschroef, schroef van eene doodkist; moerschroef, scheenschroef, staartschroef, vaarschroef, enz.

Schroef, hoogd. *Schraube*, neders. *schruve*, eng. *screw*, zweed. *skruf*, fr. *écrou*, is misschien verwant aan *groef*.

Schroefjen, b. w., ik schroeiide, heb geschroeid. Anders *schrooijen*. Bij KIL. *schrooijen*, *schrooden*. Eigenlijk, afknotten. Bijzonderlijk, eenen staak, bij gebreke van snijdende werktuigen, door middel van vuur knotten, zoo als men oudtijds dikwijls deed. Voorts, afbranden, zegen: zijne kleederen schroeijen. Zamenstell.: afschroeijen, verschroeijen, enz.

Schroeven, b. w., ik schroefde, heb geschroefd. Van *schroef*. Geld, penningen schroeven. Iets lossers schroeven. Dat met de lijk-schroef 't harte schroeft. VOND. Zamenst.: aanschroeven, afschroeven, inschroeven, toeschroeven, enz. HUIGENS bezigt *schroeven* ook voor *zuipen*: soo leghje staegh en schroeft.

Schrok, m., zie *schrokken*.

Schroken, b. w., ik schrookte, heb geschrookt. Zegen: het vel is geschrookt. HALMA. Van hier schrokking.

Schrokken, b. w., ik schrokte, heb geschrokt. Gulzig opslokken. Van hier geschrok, en schrokker, een gulzige eter; ook enkel *schrok*: zie dien schrok weer eens gulzig eten. Zamenstell.: schrok-darm, — inschrokken, opschrokken, enz.

Schrollen, o. w., ik schrolde, heb geschrold, Eene knorrige luim hebben: hij begint weer te schrollen. Zulk eene luim door eene bitse hekoling van iemand, of iets aan den dag leggen: gij behoeft daar zoo niet op te schrollen. Van hier geschrol. Het woord komt van het thans niet gebruikelijke *schrol*, hoogd. *Schrolle*, neders. *schrulle*, een aanval van krankzinnigheid, of kwade luimen, verwant aan *gril* en *grol*.

Schromelijk, zie *schromen*.

Schromen, o. en b. w., ik schroomde, heb geschroomd. Eigenlijk, beven, bevreesd zijn: wij schroomen voor geen lijen. VOND. Ik schroom het te zeggen. Bedr., vreezen, duchten, ontzien: wij schromen geen dwingeland. Van hier schromelijk, schromelijkheid, schromeloos, schroom, schroomte, beschroomdheid, enz.

Schroom, m. De daad van schromen, vrees, bekommering: zonder schroom. Zamenst.: schroomachtig, schroomhartig, schroomvallig.

Schroot, o. Hoogd. *Schrot*. Eigenlijk, al wat ergens afgeknot, afgehakt, of afgesneden wordt. Van het verouderd *schroden*, afknotten. In het hoogd. van menigerlei gebruik; maar bij ons enkel brokken van ijzeren staak, en ander ijzerwerk, in plaats van kogels op het scheepsgeschut gebruikt: met schroot schieten. Zamenst.: schrootzak enz. Het stamwoord is *schroeden*, of *schroden*.

Schub, *shubbe*, zie *schob*, *schobbe*.

Schuddebol, m., zie *schudden*.

Schudden, b. en o. w., gelijkvl.; ik schudde, heb geschud. Iets heen en weder bewegen: appelen, peren schudden, dezelve met den boom heen en weder bewegen, om ze daarvan te doen afvallen: het hoofd schudden, hetzelfde heen en weder bewegen om aan te duiden, dat men iets niet toestemt, of tot betooven van misnoegen en verontwaardiging: die voorbij gingen, lasterden hem, schuddende hunne hoofden. BIJBELV. De ooren kunnen schudden, voor geene opspraak te vreezen hebben: ik kan de ooren schudden, dat zij klappen. Geld uit eenen zak schudden, het door eene herhaalde schudding daaruit doen rollen. Een juk van den hals schudden, is, zich aan eenige dwingelandij ontrekken. Het bed schudden, de maat schudden, enz. zijn bekende zegswijzen. Onzijd., hevig heen en weder bewegen worden: schudden van de koude. Het gansche huis schudt van den wind. Van hier schudder, schudding, enz.; schuddebol, die het hoofd gedurig beweegt; het onz. werk w. *schuddebollen*, schudhaak, enz. Afschudden, inschudden, opschudden, uitschudden, enz.

Schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank te danken te hebben.

Schuif, v., meerv. schuiven. De daad van schuiven, eene voortduwing, voortstuwung, zoo als die van eene schijf op een dambord. Voorts, al wat geschoven wordt, als de grendel van eene deur, eene tafel, enz. Van *schuiven*.

Schuifelen, o. w., ik schuifelde, heb geschuifeld. Anders *sijfelen*. Eigenlijk, fluiten. In het gebruik blazen als eene slang: geweldig schuifelde het ondiër. Van hier geschuifel en schuifeling.

Schuifelen, van het ital. *zuffolare*, fr. *siffler*. Het stamwoord is het lat. *sibilare*.

Schuifuit, m., meerv. schuifuiten. Eene der grootste soorten van uilen, naar hun geluid dus genoemd; even als in het hoogd. *Uhu*, of *Schufut*, opperd. *schaufaut*, fr. *chouette*, en *chat-huant*, ital. *civetta*. Fig., een slecht mensch, die zij nacht rondzwerft, en het daglicht schuwt; anders ook *schavuit*.

Schuijer, m., meerv. schuijers. Een borstel — kleebrorstel. Ook voor loslijvigheid: aan den schuijer zijn. Zie *schuijeren*. Zamenst.: schuijermaker, schuijerwinkel, — kleerschuijer, enz.

Schuijeren, b. w., ik schuijerde, heb geschuijerd. Van *schuijer*. Met eenen schuijer afborstelen, of wrijven. Ook onz., voor loslijvig zijn; en onpers.: het schuijert mij geweldig in den buik. HALMA. Fr. *scier*. Van hier bij KIT., schuijeler, een weeklijvig mensch, en schuijering, weeklijvigheid, loop, en dunne ontlasting. Zamenstell.: afschuijeren, opschuijeren, enz. Staat in verband met *schuren*.

Schuil, de daad van schuilen, thans enkel gebruikelijk in *schuil gaan*, gaan schuilen, zich verbergen: de gouden zon weet waar zij schuil moet gaan. L. D. S. P. Het ging een wijle schuil, om klaerder op te gaen. VOND. Van *schuilen*.

Schuilen, o. w., ik school, heb en ben gescholen; en ik schuilde, heb en ben geschild. Verholen zijn, zich verbergen: waar mag hij toch schuilen? Overdr.: er schuilt iets bij u, er gaat iets verborgens om in uw hart. Er schuilt iets achter, er is iets achter verborgen. Daer schuilt iet, mij te duister om te raen. VOND. Voorts: voor den regen, onder eenen boom schuilen. Van hier verschuilen. Zamenstell.: schuilhoek, schuilhol, schuilplaats, en schuilwinkel, 'bij KIT., enz., waarvan het kinderspel *schuilwinkel*, ook *schuilhoekje spelen*.

Schuim, o. Bruis, opwerpsel van bruisend nat; zoo als van bruisende watergolven: VENUS wordt gezegd uit het schuim der zee geboren te wezen. Schuim van bier, van zeepwater, enz. — schuim van goud, enz. Spreekw.: geen goud zonder schuim, men vindt in den besten kring van menschen ook slechte lieden. Overdr.: schuim van volk, anders *de heffe des volks*. Op schuim loopen, anders ook *schuimloopen*, rondloopen, om de tafels te schuimen, waarvan schuimlooper, anders *tafelschuimer*. Van hier schuimachtig, schuimig. Zamenstell.: schuimbeestje, het werkw. *schuimbekken*, schuimsteen, enz. Goudschuim, meerschuim, zeeschuim, enz.

Schuim, hoogd. *Schaum*, fr. *écume*, eng. *scum*, ital. *schiuma*, *spuma*, lat. *spuma*.

Schuimbekken, o. w., ik schuimbekte, heb geschuimbekt. Schuim op den bek hebben, of uit den bek laten loopen: op het gezigt van den vijand stampoette en schuimbekte het moedige ros. Ook van menschen: hij begon van woede te schuimbekken. De dwingelant enz. schuimbekt, knarsetant, enz. VOND.

Schuimen, o. en b. w., ik schuimde, heb geschuimd. Onz., schuim opwerpen: het bier schuimt. Schuimensvol den roemer schenken. VOND. Bedr., iets van schuim ontlasten: de ketel moet nog geschuimd worden. Pas wel op het schuimen van de visch. Figuurl.: de zee van roovers schuimen, haar daarvan ontlasten en zuiveren. En 't lant te schuimen van bederflijk ongediert. VOND. Daarentegen is: eene tafel schuimen, haar ontledigen, door alles op te eten. Gaan schuimen, schuimloopen. Van hier schuimer, schuiming, enz. Zamenstell.: *schuimboef*, bij Krt. schuimlepel, schuimspaan, schuimtafel, enz. Afschuimen, herschuimen, naschuimen, opschuimen, overschuimen, tafelschuimer, tafelschuimerij, zeeschuimer, zeeschuimerij. — Van *schuim*.

Schuimlooper, m., zie *schuim*.

Schuin, bijv. n. en bijw., schuiner, schuinst. Schief, schrank, het midden tusschen regtop, of regtuit, en overdwars: die helling is al te schuin. Van hier het bedr. werkw. *schuinen*, schuin maken, schuins, schuinsh, schuinte.

Schuit, v., meerv. schuiten. Een vaartuig van verschillende grootte en gedaante, dat op onze binnenwateren, en de Zuiderzee, gebezigd wordt: in de schuit gaan. 't Gemak der schuite. HOORT. *Schuitje varen* is in een schuitje spelevaren. Spreekwoord: in een schuitje komen, het onderling eens worden: in een schuitje zijn, onderling overeenstemmen. Wij zijn in het schuitje, wij moeten mede, wij hebben ons te sterk met de zaak ingelaten, om ons daaraan te kunnen onttrekken. In het schuitje zijn, en medevaren, in eene *zaak* ingewikkeld zijn, welker bestuur, men aan anderen overlaat, en overlaten moet. Van hier *schuitenaar*, bij KIT. de schipper van eene schuit. Zamenstell.: schuiteboer, schuiteboef, schuitevaarder, schuitevoerder, schuitgeld, (schuitgeld) schuitgesprek, schuitgezelschap, schuithuis, schuitjager, schuimaker, schuitepraatje, schuitreis, schuitschipper, schuitvracht, enz. Aardappelschuit, appelschuit, aschschuit, avondschoot, baggerschuit, dagschuit, groenschuit, houtschuit, jaagschuit, kalkschuit, knolenschuit, koeschuit, koolschuit, korenschuit, marktschuit, melkschuit, mestschuit, middagschuit, modderschuit, morgenschuit, mosselschuit, nachtschuit, oesterschuit, overhaalschuit, pakschuit, reischuit, schietschuit, steenschuit, steigerschuit, tenschuit, trekschuit, turfschuit, veerschnit, vischschoot, vischerschuit, vlotschuit, volkschuit, vrachtschuit, vuilnisschuit, waterschuit, zandschuit, zeilschuit, enz.

Schuit, hoogd. *Schüte*, eng. *scute*, middeleeuw. lat. *escauda*, is van eenen onzekeren oorsprong; het kan echter, als eene holle ruijme betekenende, met *schoot* en *schotel* verwant zijn.

Schuiven, b. en o. w., ik schoof, heb geschoven. Eigenlijk, voortduwen, voortstuwen, over het algemeen. Deze beteekenis heerscht nog in de zamenstell. *schuifkar*. Voorts, was *schuiven* oul. verdrijven: den Turk en Brit en Moor uit hun kasteelen schoof. VOND. Hedendaags, bijzonderlijk, iets in eene slepende beweging doen voortglijden: eene tafel, eene slede schuiven. Iets van zijnen hals schuiven is, overdr., zich daarvan ontlasten. Iemand iets op den hals schuiven, hem daarmede belasten. Onz., is *schuiven*, met eene slepende, of glijdende beweging van plaats veranderen: gaan schuiven, wegsluipen. Zoo haast ik dit zeide, ging hij schuiven. Van hier geschuif, schof, schoffel, schuif, schuifelen. Zamenstell.:

schuifblad, schuifdeur, schuifijzer, schuifkar, schuifknoop, schuiflade, schuifluik, schuifraam, schuifsteen, een steen, waarop men messen, beitels, enz. heen en weder schuift, om die te wetten; schuiftafel, eene tafel met schuifbladen; schuiftang, schuifrompet, schuifvenster. Aanschuiven, achterschuiven, afschuiven, binnenschuiven, digtschuiven, doorschuiven, inschuiven, onderschuiven, opschuiven, openschuiven, overschuiven, tegenschuiven, toeschuiven, uitschuiven, verschuiven, voorschuiven, voortschuiven, wegschuiven, enz.

Schuiven, hoogd. *schieben*, eng. *to shove*, is verwant aan het eng. *to escape*, fr. *échapper*, ital. *scappare*.

Schuld, v., meerv. schulden. Eigenlijk, verpligting, gehouwenheid: dengenen, die werkt, en wort de loon niet toegerekent na genade, maer na schult. BIJBELV. Beloften maken schuld, hetgeen men belooft is men gehouden na te komen. Datgeen, waaraan men zich schuldig maakt, of waarvan men oorzaak is: wiens schuld is dat? Het was uwe schuld, dat het kind viel. Omdat geen schuld des doots in mij en was. BIJBELV. — *Schuld* is ook datgeen, hetwelk een ander gehouden en verpligt is, op te brengen en te voldoen: Zijne schulden invorderen; maar ook hetgeen men aan een' ander schuldig is: zijne schulden betalen. In schulden steken, veel schuldig zijn. Van hier schuldenaar, schuldenares, schuldeloos, schuldig, enz. Zamenstell.: schuldbekentenis, schuldboek, schuldbrief, schuldeischer, schuldeheer, schuldlïst, schuldoffer, schuldpöst, schuldevergeving, ook *schuldevergiftenis*, enz. Bloedschuld, kladschuld, rentschuld, speelschuld, enz.

Schuld, oul. ook *schoud*, hoogd. *Schuld*, zweed. *skuld*, is, volgens ADELUNG, verwant aan het lat. *kalte*, deen. *gialt*, zweed. *geldeta*, ZWABENSF. *gelle*, schuld, *gelter*, schuldenaar, en *gelten*, oulings, gehouden zijn.

Schulp, v., meerv. schulpen. Anders *schelp*, welke spelling in de meeste gevallen gebruikelijker is. Alleen bezigt men *schulp* bij voorkeur in de spreekwijze: in zijne schulp kruipen, niet volhouden; en in de zamenstell.: schulpstek, schulpzand. Zie, voor het overige *schelp*.

Schuren, b. w., ik schuurde, heb geschuurd. Sterk wrijven; bijzonderlijk met zand, of andere dingen, om daardoor alle vuil weg te nemen: houtwerk, ijzer, koper, schuren. Schoon schuren, droog schuren, nat schuren, enz. Fig.: Ghij volken, die den Rijn, de Waal en IJsselstroom uwe ackeren ziet schuren. VOND. Wrijvende drukken: die touwen schuren te sterk tegen elkander, om lang te kunnen tegenhouden. Voorts, is iemand schuren, bij KIL., ook nog, hem bedriegen. Van hier schuring, schuursel, schuurster, enz. Zamenstell.: schuurbak, schuurgoed, schuurlap, schuursteen, schuurzand, enz.

Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

Schurft, bijv. n. en bijw. Zie *schurft*, v. en o.

Schurft, ook *schorft*, v. en o. Ruidigheid, raggigheid, kraauwaadje, eene huidziekte: van voet-evel en raggig schurft geknaght. VOND. Spreekw.: schurft leert krabben, ongeligheden drijven tot aangrijping van hulpmiddelen. Van hier *schurft*, bijv. n.: een schurft schaap, — schurftheid, schurftig en schurftigheid. Zamenstell.: schurftdiertje, schurfthoofd, schurftkop, schurftmiddel, schurft-

mijt, schurftpuist, schurftvlieg, schurftzalf, enz.

Schurft, KIL. *schroft*, *schorft*, eng. *scurf*, angels. *scorfa*, zweed. *skorf*, hoogd. *Schorf*, schijnt dus genoemd naar het krabben, waartoe deze kwaal den mensch drijft, even als het oude *kraauwsel*, en het hedendaagsche *kraauwaadje*, van *krauwen*, het hoogd. *Krätze* van *kratzen*, het fr. *roigne* van *roigner*, en het lat. *scabies* van *scabere*, afstammen.

Schurk, m., meerv. schurken. Eigenlijk, een landlooper. In het gebruik, een schavuit, schelm: een doortrapte schurk. Een paal, die in het land staat, waaraan de beesten zich wrijven, wordt ook *schurk* genoemd, waarvan het o. w. *schurken*, zich wrijven, klouwen. Van hier schurkachtig, schurkerij, enz. Zamenstell.: schurkenstuk, schurkenwerk, enz.

Schurk, hoogd. *Schurke*, zweed. *skurk*, eng. *shark*, fr. *escroc*, ital. *scrocco*, lat. *scurra*, stamt, volgens FRISCH, af van het oudduitsche *schurgen*, loopen, landloopen.

Schut, o. Zamengetrokken uit *geschut*, en hetzelfde beteekenende: de vallen van 't leeger zijn maar maatlijk sterk, ende geen grof schut altoos daarin. HOORF. Schut ophebben, is *geschut* voeren, en, fig., haar op de tanden hebben. Van hier de zamenstell.: schutgat, schutpoort, schutvulling, een *geschutgang* op een oorlogsschip, enz. Het stamwoord is het werkw. *schutten*, dat weleer voor *schieten* gebruikelijk is geweest.

Schut, o., schutten. Anders ook *shot*. Een schut tegen den togt. Een schutje voor iets schieten, zie *schieten*. Dank heb ons dapperheit, die 't schut daar voor kon schieten. VOND. In *lijfschut* en *wildschut* bekleedt *schut* de plaats van *schutter*. Oul. werd *schut* ook voor bescherming, bewaring, gebezigd: onder schut der wethouderen — in schut nemen, enz. HOORF. Van hier het werkw. *schutten*, en alle daarvan afstammende woorden. Zamenstell.: schutgevaarte, — haardschut, wildschut, enz.

Schutten, b. w., ik schuttete, heb *geschut*. Iets opsluiten, door middel van een schut: beesten schutten, in een schuthek opsluiten. — Door middel van een schut, dat ergens voor geschoten wordt, afweren; en vervolgens weren, stuiten, over het algemeen: ik zal dat wel schutten. Iemands geboden schutten. Schutten en herschutten, bekende kunststermen in zeker kaartspel. Voorts *schutten*, beschermen, en bij VAN HASS. *schutten en schermen*. En hiervan de zamenstellingen: schutsengel, voor beschermengel; schutsgod, schutsheer, schutsvrouw. Eindelijk, is *schutten*, water, door middel van deuren, in en uit eene sluis laten, om schepen door te voeren. Van daar schutsluis en schutdeur. Van hier schutting. Zamenstell.: schutdak, schutdeur, schuthek, schutkooi, schutmeester, in Gelderl. *scheuter*, de persoon, wiens werk het is, aangehaalde of verdwaaide beesten te schutten; schutsluis, schutstal, enz. Afschutten, beschutten, doorschutten, enz.

Schutten, b. w., oulings, even als het vries. *sjutten*, hetzelfde als *schieten*; blijkens de daarvan afstammende woorden: *geschut*, *schut*, *schutter*, *schutterij*. Zamenst.: *schuttersdoele*, — *boogschutter*, *scherpschutter*, enz.

Schuur, v., meerv. schuren. Een gebouw, dat tot berging van hooi, hout, koor, turf en meer andere dingen strekt: nu blinkt de schoof, sla op, en voer het naer de schuur. VOND. Za-

menstell.: schuurdeur enz. Hooischuur, hout-schuur, korenschuur, turf-schuur, enz.

Schuur, hoogd. *Scheuer*, bij TATIAN. *skiura*, neders. *schur*.

Schuw, bijv. n. en bijw., schuwer, schuwst. Bevreesd, schroomachtig: christensche Amazoonen schuw van 't mannelijk geslacht. VOND. Uit vreesachtigheid in de eenzaamheid levende, en dienvolgens wild, woest: het schuw konijn voor ons gezicht verscholen. L. D. S. P. Een schuw (elders ook *schouw*) mensch is, in sommige oorden van ons land, een wild en woest mensch. Een schuw leven is een wild en woest. Een schuw paard, dat ligt verschrikt. Van hier schuwachtig en schuwheid. Zamenstell.: mensschenschuw enz.

Schuwen, b. w., ik schuwde, heb geschuwd. Uit vrees, of afkeer, angstig vermijden, en ontwijken: de uilen schuwen het licht. Kwaad gezelschap moet men schuwen. Van hier schuw enz. Zamenstell.: afschuwen, waarschuwen. Oul. werd het ook voor zien, beschouwen, gebezigd: als ick sonde en doot voor oghen schuwe. SPEL. VAN SINN.

Schuwen, of *schouwen*, eng. *to eschew*, fr. *esquiver*, ital. *schivare*, sp. *esquivar*.

Secretaris, m., meerv. secretarissen. Een geheimschrijver van eene vergadering, of eenigen voornamen persoon: secretaris van staat enz. Van hier secretariaat, het ambt van een' geheimschrijver; secretarij, de plaats waar een geheimschrijver zijn werk verrigt en zijne papieren bewaart.

Secretaris, eng. *secretary*, fr. *secrétaire*, ital. *secretario*, hoogd. en middeleeuw. lat. *secretarius*, komt van het lat. *secretum*, een geheim; en dit wederom van *secernere*, afzonderen.

Sedert, een voorzetsel, dat den vierden naamval achter zich heeft, en evenveel beteekent, als *sinds*: sedert dien dag. Op zich zelf staande: ik heb er sedert niets van vernomen, d. i. sedert den tijd, waarvan onmiddellijk vooraf gesproken was. Ook wordt het als bijw. gebezigd: sedert ik hem zag.

Seffens, nu *teffens*, tevens, *una*, *simul*. Van het onde bedr. werkw. *seffen*, nu *beseffen*.

Segrijn, o., meerv. segrijnen. Eene soort van leder, dat dun en hard tevens, en met kleine verhevenheden als bezaaid is, die uit het sijne mosterdzaad ontstaan, dat men tusschen dit leder strooit, als men het in de pers zet: Turkije levert velerlei segrijnen op. Van hier het onverbuigh. bijv. n. *segrijnen*, van segrijn gemaakt. Zamenstell.: segrijn.bereider, segrijn.leder, enz.

Segrijn, *sagrijn*, eng. *shagreen*, komt van het fr. *chaigrin*.

Sein, o., meerv. seinen. Eigenlijk, evenveel welk teeken. In het gebruik, bijzonderlijk, eenig vast bepaald teeken, door middel waarvan men elkander langs de zeekusten, of ter zee, op eenen verre afstand, berigten, of bevelen, geeft: al de schepen gedroegen zich naar het sein van den Admiraal. Sein, om aan te vallen. Van hier het bedr. en onz. werkw. *seinen*, sein doen, sein geven. Zamenstell.: seinboek, het boek waarin de bepaalde seinen beschreven staan; seinpaal, seinpost, seinschoot, seintouw, seinvlag, enz. Entersein, noodsein, vlugtsein, enz.

Sein, eng. *sign*, *signal*, fr. *signe*, *signal*, ital. *signale*, komt van het lat. *signum*.

Seine, v. De eigennaam van eene rivier in

Frankrijk: tot aan de Seine. HOOFD. Tot dat de Sein het in haer armen nam. VOND.

Sek, seeq, v. Zoete zware wijn, uit Spanje en van de Kanarische eilanden. Zamenstell.: kanariseek, palmsek, van het eiland Palma; xeresersek, van de stad Xeres in Andalusië. Fr. *sec*, ital. *secco*, hoogd. *Sect*, van het ital. en sp. *secco*, droog, dewijl men dien wijn uit overrijpe en verdroogde beziën pleegt te persen.

Sekse, v., meerv. seksen. Een der twee geslachten, waaruit het menschedom bestaat, in tegenoverstelling van het andere: de mannelijke, de vrouwelijke sekse. Het vrouwelijk geslacht in het bijzonder: een beminnaar van de sekse. Van het fr. *sexe*, dat van het lat. *sexus* afstamt

Sekte, v., meerv. sekten. Van hat latijn *secta*, een gezelschap van eenigen, welke zich door eenerelei leer, of meeningen, van anderen onderscheiden: de sekte der Sadduceërs; de sekte der Stoicijnen. Zamenstell.: sektengeest, sektenijver.

Sel, een zachte uitgang, van het onzijd. geslacht, door middel waarvan vele zelfstandige naamwoorden van werkwoorden gevormd worden, als: baksel, behangsel, borduursel, maaksel, enz.

Sem, een zachtstaartige uitgang van het mannelijk geslacht, als: bliksem, bloesem, deesem, droesem, enz.

Senegroen, o. Anders ook *ingroen*. Een plantgewas van velerlei soorten: het senegroen is in de geneeskunde van veel gebruik, zoo uit- als inwendig.

September, m. De negende maand van het jaar, met dezen latijnschen naam bestempeld, omdat zij bij de Romeinen oulings, toen hun jaar met Maart aanving, de zevende was. De nederduitsche benaming dezer maand is *herfstmaand*, omdat de najaars nachtevening, waarmede de herfst een aanvang neemt, in dezelve invalt.

Seraf, m., meerv. serafs. Van het Hebr. שֵׂרָפִים, een varige hemelgeest; meerv. שֵׂרָפִים.

in den STATENBIJBEL *seraphim*. Ook bezigt men *serafijn*, verkleinw. *serafijntje*. Zamenstell.: serafsvleugel, serafsvlugt, enz.

Serafijn, zie *seraf*.

Serail, o., meerv. serails, of serailen. Dit bastaardwoord luidt in het turksch, waaruit het overgenomen is, eigenlijk *serai*, of *sarai*, en beteekent hetzelfde, dat wij onder het bastaardwoord *hétel* plegen te verstaan; maar bijzonderlijk wordt daardoor het verblijf van den Grooten Heer aangeduid; en, daar dit met vrouwen opgevuld is, verstaat men onder serail ook wel eens de plaats, waar zich de vrouwen van den Grooten Heer bevinden; schoon deze anders den naam van Harem draagt.

Serjant, m., meerv. serjanten. Oulings een dienaar der justitie, thans een onderofficier bij het voetvolk: de hopman zond zijnen serjant. Eigenlijk, een dienaar over het algemeen. In dezen zin komt het voor bij M. STOKE in: als Gods seriant. Van hier serjantschap, serjantsvrouw, enz. Van het fr. *sergeant*, hetwelk van het lat. *serviens* afgeleid wordt.

Serpent, o., meerv. serpentes. Eigenlijk, kruipend gedierte. In het gebruik bijzonderlijk eene slang: het geweldige serpent. VOND. Overdr., een boosaardig mensch: dat is een serpent van een wijf. Van hier serpentig enz. Zamenstell.: serpentstong enz. Bergserpent, waterserpent, enz.

Serpent, fr. en eng. ook *serpent*, ital. *serpente*, van het lat. *serpens*, kruipende.

Serpentijn, v., meerv. serpentijnen. Bij KIL. *serpentijne* en *serpente*. Oulings, een stuk geschut, thans *slang* genoemd: bossen ofte serpentijnen. WAGEN.

Servet, o., meerv. servetten. Van het fr. *serviette*. Een handdoek, waarvan men zich aan tafel bedient. Zamenstell.: servetgoed.

Servies, o., meerv. serviezen. Van het fr. *service*, dat niet slechts een tafalgeregt aanduidt, maar ook het vaatwerk, waarvan men zich aan tafel bedient; in welken laatsten zin wij *servies*, bezigen: een blauw servies. Zamenstell.: tafelservies, thecservies, enz.

Sidderen, o. w., ik sidderde, heb gesidderd. Sterk beven: van koude, van angst, of schrik, sidderen. Maar siddrend zag ik mijn elende. L. D. S. P. Van hier siddering. Zamenstell.: sidderaal, anders *besfaal*. Ongetwijfeld van den klank gevormd.

Sier, siere, v., meerv. sieren. Bij de Ouden *ciere*, gelaat, gedaante. Wij hebben het nog in de spreekwijs: goede sier maken, d. i. vrolijk en prachtig leven. Ook de daad van sieren, opschik: met geen gelijke siere. Hoofd.

Sieraad, o., zie *sieren*.

Sieren, b. w., ik sierde, heb gesierd. Op-schikken, opsmukken: zijne grijze haren sieren zijnen schedel. Ook wordt dit woord gebezigd voor, naar gissing berekenen: de kosten zoo na mogelijk trachten te sieren. Van hier sier, sieraad, siering, ook berekening der kosten, — sierlijk, siersel, enz. Zamenstell.: ontsieren opsiëren, versieren, enz.

Signet, o., meerv. signetten. Een zegel, en voorts ook het werktuig, waarmede men zijn zegel ergens opdrukt. Zamenstell.: signetanijder enz.

Van het fr. *signet*, en dit van het middeleeuw. lat. *signetum*, van *signum*, teeken.

Sikkel, v., meerv. sikkelen, of sikkels. Een werktuig om te maaijen: de maaijer met de sikkel. VOND. Zamenstell.: sikkelslag enz.

Sikkel, m., meerv. sikkelen, of sikkels. Een hebreuwsch woord, dat eigenlijk een bepaald gewigt aanduidt, nopens welks zwaarte wij lezen, dat een sikkel des heiligdoms twintig *gera* woog: het koper nu des beweegoffers was seventigh talenten, ende twee duisent ende vier hondert sikkels. BLUBELV. Voorts, ook eene Joodsche geldmunt, welke ten gewigte van eenen sikkel geslagen werd, om onnoodig te maken, dat men elkander het zilver langer toevoegde: men zegt, dat er heden ten dage nog verscheidene sikkels van de Macca-beawsche tijden voor handen, zijn.

Komt van het hebr. werkw. שָׁקַל, dat wegen aanduidt.

Sim, v., meerv. simmen. Een aap: de sim, van achter en van voren al even schaemteloos. VOND. Zamenstell.: simmengeslacht, simmenkuur, simmenras, enz.

Sim, lat. *simia*, van het lat. *simus*, platneuzig.

Sim, v., meerv. simmen. Het snoer van eene hengelroede. Zamenstell.: baarssim, snoeksim, enz.

Simonie, v., meerv. simoniën. In het kerkelijke regt, eene overtreding der wet, volgens welke men geene geestelijke ambten, door gaven en geschenken mag trachten te verkrijgen; eene van SIMON den tovenaer (Handel. der Apost.

8^e hoofdst.) ontleende benaming, welke de gaven des geestes met geld wilde koopen.

Simpel, bijv. n. en bijw., simpeler, simpelst. Eenvoudig, enkel, slecht: een simpelen soldaat. VOND. Simpele woorden zijn enkele, bloote, woorden. Als bijw., slechts, blootelijk: ik gaf hem simpel ten antwoord. Eindelijk, bezigt men dit woord hedendaags voor suf, zwak van herse- nen: het is een simpel mensch. Van hier simpel- achtig, simpelachtigheid, simpelheid.

Van het lat. *simplex*, eenvoudig, zonder vouwen of plooijen; want dit woord is uit *sine*, zonder, en *plica*, plooi, zamengesteld.

Sina, China, o. De eigennaam van een groot rijk in het zuidoosten van Azië. Van hier sinaasch, Sinees, Sinczen, sineesch. Zamenstell.: sinaasappel, ook appeisina; sinaasvaarder, enz.

Sinds, sint, sinte, zie *sedert*.

Singel, m., meerv. singels. Eigenlijk, een gordel. In het gebruik, de buitenwal der gracht van eene stad. Van hier het bedr. werkw. *omsingelen*, omgeven. Zamenstell.: buitensingel enz. Het stamwoord is het lat. *cingulum*, een gordel, dat van *cingere*, omringen, afkomstig is.

Sintel, m., meerv. sintels. Volgens KIL., bij wien dit woord *sindel* luidt, afval, schuim van metaal. In het gebruik afval van uitgebrande steenkolen.

Sjoren, b. w., ik sjorde, heb gesjord. Scheepsw. Met touwen omwinden, vastmaken. Zamenstell.: onsjorren.

Sjouw, v., meerv. sjouwen. Eigenlijk, een pak. In het gebruik, een last, die zwaar valt om te dragen: gij zult er eene sjouw aan hebben. Voorts, bij de zeevarenden en elders ook eene opgerolde vlag, of een ander pak, dat men op- hijscht, om een ander vaartuig aan boord te roepen enz.: het ophijschen van die sjouw geeft hunnen nood te kennen.

Sjouwen, b. en o. w., ik sjouwde, heb gesjouwd. Door het ophijschen van eene opgerolde vlag, of eenigen anderen bundel, aan boord roepen: zij schijnen ons te sjouwen. Onz., allerlei zwaar werk doen: dag aan dag sjouwen. Van hier gesjouw, sjouw, sjouwer, sjouwerij. Zamenstell.: sjouwwerk. Afsjouwen, inajouwen, uitsjouwen, versjouwen, voortsjouwen, wegsjouwen, enz.

Sipperlippen, o. w., ik sipperlipte, heb gesipperlipt. Met het voorste der lippen proe- ven. Van het oude *sippen*, sloppen, bij KIL., het- welk nog voorhanden is in het eng. to *sip*.

Sire, een titel, welken men aan koningen en keizers geeft. De Russen zeggen *czaar*, de Engelsen *sir*; doch de laatsten geven dezen naam ook aan andere personen uit den burgerstand. Het woord beteekent ongetwijfeld *heer*. Fr. JUNIUS leidt het woord *sir* en *sire* van het goth. *sihor*, *dominus*, heer, af. WACHTER. vindt den grond van dit alles in het gr. *κύριος*, dewijl K dikwerf veranderd wordt in H, en H wederom in S.

Sireen, v., meerv. sirenen. Eene meermin, waarvan de Ouden verhaalden, dat zij het boven- lijf van eene vrouw, en het onderlijf van eenen visch had, zich in zee ophield, en de voorbijva- renden door haar gezang betooverde en verlokte, om in zee te springen. Voorts, ook een vrouws- persoon met eene verleidelijke tong: die looze sireen heeft hem begoocheld. Zamenstell.: sire

nengezing, eigenlijk, het gezang van eene sireen, en voorts eene verleidende taal. Van het hebr. שִׁיר, gezang. Fr. *sirène*.

Siroop, zie *stroop*.

Sissen, o. w., ik siste, heb gesist. Een klank-naabootsend woord. Schuifelen, als de slangen: ick hoorde 't sissen van haar becken, geel van zucht. VOND. Piepen, als de vleermuizen: hoe meer het pijpt, sist, querkt, en krijt. SIX VAN CHAND. Suizen, als kokend water: 't vergoten bloet dat sist en schuimt. VOND. Voorts *sist* een heet ijzer enz., in het water, of met water begoten. Ook *sist* nat gemaakt buskruid, dat aangestoken wordt. In de BIJBELV. komt het bedr. voor, in den zin van aanlokken: hij salse herwaerts 't sissen van 't einde der aerde. Van hier *gesis*, *sisser*, *sissing*.

Sisser, m., meerv. *sissers*. In het gebruik, bijzonderlijk, een balletje van nat gemaakt kruid, dat wegbrandt, zonder slag te geven. Van hier: het zal met eenen *sisser* afloopen, het zal tot geene dadelijkheid komen.

Sla, v. Zamengetrokken uit *salade*, en bij voorkeur gebruikelijk in: slabak, slablad, slakade, eene kade bij Rotterdam, waar vele slatunnen zijn — slamand, slaolie, slaplant, slaschotel, slastruik, slatuin, slavork, slazaad, enz. Zie voorts *salade*.

Slaaf, m., meerv. Slaven. De volksnaam eener uitgebreide Natie, welke oulings ten oosten van Duitschland woonde, en in het lat. den naam van *scavi*, en in het gr. dien van *σλαβοι* droeg: verscheidene volken stammen van de oude Slaven af. Van hier Slavonië, een gewest, dat hiervan zijnen naam otleent; Slavoniër, slavonisch, het slavonisch, waaraan het boheemsch, poolsch en russisch zoo naauw verwant is, dat de Bohemers, Polen en Russen van de oude Slaven afkomstig moeten gerekend worden.

Slaaf, m., meerv. slaven. Een lijfeigene knecht: van duizenden verlostte slaven. VOND. Figuurlijk, een slaaf der zonde, een slaaf van zijne driften, geheel aan derzelver heerschappij onderworpen. Van hier slaafachtig, slaafsch, het werkw. *slaven*, slavenwerk doen, — slavernij, slaafsche dienstbaarheid; slavijn, enz. Zamenstell.: slavenaar, slavenaarheid, slavendienst, slavenhandel, slavenhuis, slavenstand, slavenwerk, enz. Verslaven enz.

Komt van het vorige *slaaf*, een volksnaam, omdat de oude Duitschers en andere naburen der Slaven hunne krijgsvangenen uit die natie als lijfeigene knechten gebruikten, even als de Grieken en Cariërs, wier volksnaam, volgens THOMAS MAGISTER, met den tijd, even zoo de beteekenis van eenen slaaf verkreeg.

Slaag, zie *slag*.

Slaags, bijw. Aan den slag, handgemeen: ik ben reeds met hem slaags geweest. De vloot zal welhaast slaags worden. Oul. beteekende het van pas, *opportune*: maar ziet, hoe slaechs dat mij de Coningin ontmoet. J. COST. Van *slag* en *slagen*, of *slaan*.

Slaak, o. Zeker gedeelte der zeeuwsche stroomen: en sloeg zijn klaeu in 't slaak. VOND.

Slaan, o. en b. w., ik sloeg, ben of heb geslagen. Zamengetrokken uit *slagen*. Eigenlijk, het geluid verwekken, dat in dit woord begrepen is. Onz.: de klok slaat, heeft geslagen; hij is met zijn hoofd tegen den muur geslagen. Die vogel

slaat helder; dat pistool slaat geweldig. Bedr.: den hond met eenen stok slaan; de trommel slaan; alarm slaan; de maat slaan. Met de vuist op de tafel slaan. Een' paal in den grond slaan. De klok slaat vier slagen. Door kloppen vervaardigen: geld slaan, olie slaan, touw slaan, vuur slaan, enz. Meer oneigenlijk: den vijand uit het veld slaan. De handen ineen, de beenen over elkander slaan. In den wind slaan. Door de keel, door de billen slaan, doorbrenghen. Zijn water slaan, lozen. Bier, wijn, in vaten slaan. Door eene teems slaan, laten doorzigen. Met blindheid, met de pest, geslagen, bezocht, worden. Tot ridder slaan, met een' slag tot ridder verheffen. Raad slaan, gemeenschappelijk overleggen. Zijnen slag slaan, in de gemeenzaame verkeering, zijn oogmerk bereiken. Van hier *geslagen*, fig., door eene beoorte getroffen — slager, enz. Zamenstell.: afslaan, beslaan, doorslaan, inslaan, neder slaan, ontslaan, toeslaan, verslaan, voorslaan, uitslaan, enz.

Slaan, oul. *slagen*, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Slaap, m., meerv. slapen. De holligheid aan weerskanten van des menschen hoofd, naast de wenkbrauwen: Ende de nagel was in den slaap zijns hoofts. BIJBELV. Zamenstell.: slaapbeen, slaapspier.

Slaap, m., meerv. slapen. Rust, nachtrust, het tegendeel van *waken*: in slaap vallen. RIJCHELDIN verschijnt hem in zijnen slaap. Hoort. Fig., eene zorgelooze bedwelming en verdooving van iemands geest: de zege en gloriekens van den helt MILTIADES wekten THEMISTOKLES uit den slaap. VOLLENH. Van hier slapeloos, het werkw. *slapen*, enz. Zamenstell.: slaapbaas, slaapbank, slaapbol, slaapdeken, eigenlijk, een deken, waaronder men slaapt, en voorts ook een slaperig mensch; slaapdeun, slaapdrank, slaapdronck, bij KIL. de glaasjes, die men na het avondmaal ledigt, om den slaap te bevorderen; slaapdronken, slaapgeld, slaapjak, slaapkamer, slaapkruid, slaaplaken, slaaplied, slaapmiddel, slaapmuts, slaapplaats, slaaprok, slaapstee, slaapvertrek, slaapvrouw, slaapziek, slaapziekte, slaapzucht, slaapzuchtig, enz. Doodslaap, middagslaap, nachtslaap, zondenslaap, enz.

Slaap, hoogd. *Schlaf*, schijnt verwant aan *slap*.

Slabbakken, o. w., ik slabbakte, heb geslabbakt. Verslappen, verfaanwen: de wind begint te slabbakken. Slappelijk handelen: hoe ligt gij zoo te slabbakken. Van hier geslabbak, slabbakke, eene sukkelaarster; slabbakkerij. Waarschijnlijk van *slap*.

Slabbe, v., meerv. slabben. Versche haring, die in de Zuiderzee gevangen wordt. Van hier slabber, een buisje, dat uitvaart om slabben te vangen.

Slachten, b. w., ik slachtte, heb geslacht. Gelijken: hij slacht zijnen vader. Fig.: ik slacht u niet, ik handel zoo niet als gij.

Slag, o. Soort, geslacht: een hardt en ijsren slag van menschen. VOND. Zamenstell.: middelslag.

Slag, o., meerv. slagen. Eigenlijk, iets, dat plotslings neervalt. In het gebruik, eene vogelknap: twee duiven op het slag. VOND. Zamenstell.: slagboom, slagnet. Duivenslag, vinkenslag: elck pas op 't vinckeslag eer 't vleughjen is verbij. WESTERB.

Slag, m., meerv. slagen. Van *slaan*, oul. *slagen*. Het slaan: de slag van eenen kwartel. De

slag van de trommel, de slag van de maat, enz., een slag met de vuist op eene tafel. De slag van een touw, de omslingering van hetzelfde. Een slag om den arm houden, eigenl., de hof van een touw daar om houden; fig., eene zaak in zijne magt houden. Met den slag waarschuwen, eigenl., waarschuwen, terwijl men reeds toeslaat, figuurl., van een ding verwittigen, als het onmiddellijk voorhanden is. Ook gebruikt men *slag* wegens iets, dat door kloppen vervaardigd wordt: slag van de munte, hamerslag, enz. Een gevecht van legers: slag leveren, een gevecht aangaan. In den slag blijven; den slag winnen, verliezen. Neerlaag, verlies: de vijand ontvingt eenen geweldigen slag. Dat is een geduchte slag voor mij. Slag op slag krijgen. De slag der vogelen, met de vlerken, waarvan slagpen. De slag van het hoofd, deszelfs slaap. Slag houden in het dansen, in het schaatsrijden, de voeten gelijkelijk en op de maat bewegen. Slag houden in het dorschen en smeden, is, op zijne beurt slaan. Zijnen slag waarnemen, is, het regte tijdstip, om toe te slaan, aangrijpen; figuurl., eene gunstige gelegenheid te haat nemen: toen neemt Laurens zijnen slag waer. **HOOFD.** Ergens den slag van weg krijgen, of hebben, leeren, of weten, hoe men daarbij handelen moet: wie daer den slag van heeft. **VOND.** Slagen doen, kwinkslagen uiten. Ergens eenen slag in slaan, daaromtrent bij de gis eenig besluit nemen. Op den slag komen, of over slag komen, regt van pas komen. Op zijnen slag komen, of geraken, zijn verlangen vervuld zien. Zonder slag of stoot, zonder moeite of verandering. De slag van den vuurpijl is eigenlijk dat gedeelte van deszelfs koker, waarin het kruid steekt, dat hem doet slaan; figuurl., het voornaamste van eene zaak. Van hier slaags. Zamenstell.: slagader, slagbal, bij **KRL.** *kolfbal*; slagboeg, slagboom, slagdeur, slagkooi, slaglijn, slagnet, slagorde, slagpen, slagregen, slagrand, slagruurwerk, slagvaardig, slagveld, slagzijde, van een schip; slagzwaard, enz. Aanslag, aderslag, bliksemslag, donderslag, doodslag, doorslag, dwarsslag, grondslag, hagelslag, hamerslag, handslag, hofslag, ijzerslag, inslag, kaakslag, kinnebakslag, klinkslag, klokslag, knipslag, knoddslag, kwinkslag, manslag, misslag, muntslag, ontslag, opslag, overslag, raadslag, rottingslag, slingerslag, stempelslag, stokslag, trommelslag, veldslag, voorslag, vuurslag, vuistslag, wangslag, wapenslag, *wapenkreet*: met loozen wapenslag. **HOOFD.** — weerslag, zeeslag, zweepslag, enz.

Slagen, o. w., ik slagde, ben geslaagd. Gelukken: dat werk wil niet slagen. En, van personen gesproken, zijn verlangen vervuld krijgen: ik heb daarin niet kunnen slagen.

Slager, m., meerv. slagers. Al wie beesten slaat, of slagt; een slagter; een vleeschhouwer. Dezelfde betekenis heeft *slager* in: varkenslager, spekslager. De verdere zamenstellingen zijn: blik-slager, doodslager, goudslager, harpslager, hondenslager, koperslager, lijnslager, luitslager, olieslager, reepslager, touwslager, trommelslager, enz. — Voorts komt van *slager*, slagerij. Het stamwoord is *slagen*, of *slaan*.

Slagten, b. w., ik slagtte, heb geslagt. Ter dood brengen, als het vee: schapen enz. slagten. Ende hij slachtete ook alle de vorsten van Juda te Ribla. **BIJBELV.** Van hier de *slagt*, v., het geslagte vleesch; slagtbbaar, slagter, slagting. Zamen-

stell.: slagtblank, slagtbody, slagtbijl, slagtgeld, slagthuis, slagtloon, slagtmaand, slagtmes, slagtoffer, slagtofferande, slagttijd, slagvee, enz.

Slagten, hoogd. *schlachten*, **NORW.** *slahhan*, zweed. *slagta*, eng. *to slaughter*, komt van *slagen* en *slaan*.

Slagter, zie *slager*.

Slaken, b. w., ik slaakte, heb geslaakt. Ontbinden, loslaten: de gevangenen worden geslaakt. Zamenstell.: ontslaken.

Slampampen, o. w., ik slampampte, heb geslampamp; anders ook *slempampen*, van *slampen*. Brassen, smullen, bij herhaling slampen. Van hier slampamper, brasser, doorbrenger; slampamperij, slampampster, smulster, doorbrengster: datje een slampampster van een wijf had, soo mocht men uw kloekheijd prijzen. **NOZEMAN.**

Slang, v., meerv. slangen. Een bekend slag van kruipend gedierte: vol slangen, ongedierte en draecken. **VOND.** Die de verkleumde slang in den boezem stoof. **HOOFD.** Overdr., is *slang* een langwerpig stuk geslacht. Van hier slangstuk en velds-lang. Eene destilleerpijp, en de buis van eene brandspruit heeten ook *slang*. In den Bijbelstijl beteekent de *oude slang* den duivel. Spreekw.: er schuilt eene slang in het gras. *Zie schuilen*. Eene slang in den boezem koesteren, iemand wel-doen, door wien men verraden zal worden. Zamenstell.: slangachtig, slangenaar, slangebalg, slangebeet, slangeboom, slangenai, slangeneter, slangegift, slangehoofd, slangenhout, slangehuid, slangekop, slangekruid, slangemonst, slangenooog, slangepoeyjer, slangepruik, slangestaart, slangesteek, slangesteen, slangestok, slangestand, slangetong, slangevel, slangevet, slangewortel, slanghiagedis, slangstuk, slangwijze, slangvisch, enz. Aardslang, boschslang, brandslang, hoornslang, houtslang, landslang, paradijslang, ratelslang, velds-lang, waterslang, woudslang, zeeslang, enz.

Slang, hoogd. *Schlange*, schijnt verwant aan *slank*, of aan *slink*, of aan *slingen*, *slinger*.

Slank, bijv. n. en bijw., slanker, slankst. Lang, dun, en buigzaam: slank van lijf en leden. Van hier slankheid.

Slap, bijv. n. en bijw., slapper, slapst. Het tegenovergestelde van *stijf*; los: eene slappe koord, eene slappe pen; slap van lenden. Zwak: de zieke wordt slapper. Slappe thee is het tegenovergestelde van *sterke*, — slappe spijzen zijn ligt verteerbare; slappe moed eene geringe. De nering is slap, brengt weinig voordeels aan. De handen slap laten hangen, niet voortarbeiden. Van hier slaphheid, slapijes, het onz. werkw. *slappen*, slap worden: de wind begint te slappen, — slappelijk, slappigheid, slapte. Zamenstell.: slaphartig, slapmoedig, enz.

Slapen, o. w., ik sliep, heb geslapen. Zich aan den slaap overgeven, in slaap zijn: gaan slapen. En slaapt gij, nu het tijt is, om te waken? **VOND.** Een gat in den dag slapen, zijnen slaap tot laat in den morgenstond uitstreken. Den hazenslaap slapen, zich aanstellen, als of men sliep, zonder zulks waarlijk te doen. Gij moet daar vooral niet op slapen, daaromtrent niet ach-teloos en zorgeloos zijn. Men moet geen slapenden hond, of wolf, wakker maken. *Zie hond*. Voorts, wordt *slapen* ook wegens eene verdooving der ledematen gebezigd: mijn been slaapt. En wegens den dood: den eeuwigen slaap slapen. **LAZARUS** onse vriend slaapt. **BIJBELV.** *Slapende stemmen* waren weleer in Vriesland diegenen, welke

bij de aanstelling van regeringsleden niet gebezigd, of uitgebragt mogten worden. Van hier geslaap, slaapster, slaper, slaperig, genegen tot slapen. Zamenstell.: beslapen, bijslapen, doorslapen, inslapen, ontslapen, uitslapen, verslapen, enz.

Slaven, o. w., ik slaafde, heb geslaafd. Van *slaf*. Eigenlijk, eenen slaafschen arbeid verrigten. In het gebruik, zwaar werk doen: hij woelt, hij slaaft, hij brengt bij een. L. D. S. P. Van hier geslaaf. Zamenstell.: verslaven.

Slavernij, v., zie *slaf*.

Slecht, bijv. n. en bijw., slechter, slechtst. Eigenlijk, gelagen, geklopt, en dus vlak, effen, aan welke beteekenis het werkw. *slechten* de zijne verschuldigd is: de glazen zijn klaer, vast, seker, ghewis, slecht, effen, volkomen. ALDEG. Eenvoudig, gemeen: slecht soldaat. Slecht en regt in al zijn doen, eenvoudig, opregt, Gering: slechte kost, slechte bezoldiging; van slechte afkomst. Gebrek: slecht van gezigt, van gehoor, enz. Gevaarlijk ziek: slecht liggen. Ondeugend: een slechte kerel! Onaangenaam: slecht weder; eene slechte tijding. Het tegengestelde van goed: slechte taal, slechte verzen, slechte troost, slechte wijn, enz. Van hier slechtelijk, het werkw. *slechten*, slechtheid, slechtigheid, slechts. Zamenstell.: slechthoofd enz.

Slechten, b. w., ik slechte, heb geslecht. Vlak, effen, maken: de wegen slechten. Eene vesting slechten, tot den grond toe afbreken. Den twist slechten, uit den weg ruimen. Van hier slechting. Zamenstell.: beslechten enz. Van *slecht*.

Slede, slee, v., meerv. sleden. Een voertuig zonder wielen, bestaande uit twee, door sporten aan elkander vast gemaakte houten, waarop men vaten en andere goederen plaatst en vervoert: van de slee op den wagen. HOOFD. Wijders, eene soort van besloten stoel, waarin men zit, en over ijs of sneeuw voortgestuwd wordt: met sleden over de Maas rijden. Verder, een sleeptoetsje: wij werden met een sleedje afgehaald. Zamenstell.: sledemener, sledevaart, enz. Bakslede, handslede, ijsslede, koeslede, koetslede, narrenslede, schuif-slede, tocslede, vrachtslede, enz.

Slede, of *slee*, KIL. *sleddde*, *slidde*, vries, *slide*, hoogd. *Schlitten*, lothar. *chlitte*, ital. *schlitta*, eng. *sledge*, *sled*, ijsl. *slede*, zweed. *slada*, neders. *schlede*, komt van het oude *schlitten*, eng. *to slide*, angels. *slidan*, glijden.

Slee, v., meerv. sleeën. Eene wilde pruim. Zamenstell.: sleeboom enz. Schijnt afkomstig van *slee*, *sleeuw*.

Slee, zie *sleeuw*.

Sleep, m., meerv. slepen. Al wat sleept: de sleep aan het kleed eener vrouw. Haar sleep werd door eenen staatjonker gedragen. Overdragt., een gevolg van menschen: hij had eenen grooten sleep van knechten achter zich. Met eenen langen sleep van mannen. VOND. Zamenstell.: sleepdrager enz. Hofsleep, juffersleep, mantelsleep, nasleep, rouwsleep, enz. Van *slepen*.

Sleepdeken, v., zie *slepen*.

Sleet, v. De daad van slijten: dat laken is goed van sleet, slijt goed. Er is sleet noch breuk aan, het is nog gaaf. Figuurl.: na eene groote sleet in zijn volk. HOOFD. Een oud vaartuig, dat nergens toe dient, dan om gesleten te worden: het wordt voor eene sleet verkocht. Van hier sletig, sleetisch. Van *slijten*.

Sleeuw, slee, bijv. n., sleeuwer, sleeuwat. Zuur, scherp: sleeuwe pruimen. Sleeuwe tanden

zijn zulke, die door het eten van onrijpe vruchten stroef geworden zijn. Van hier sleeuwvred.

Slek, slak, v., meerv. slekken. Een bekend slag van wormen, meest geschaald: waerom heeft vrou Natuur de sleck van dack verzorgt. De DECK. Hij gaat als eene slek, die kruipt, zeer langzaam. Het werk gaat den slekkegang, het vordert heel weinig. Eindelijk is: slecke loots en slecke silvers, bij KIL., afval van die metalen. Zamenstell.: slekhoren, slekkegang, slekkehuisje, sleckenmelk, slekkesteen, enz. Aardslek, bergslek, boomslek, boschslek, huisslek, landslek, rivierslek, steenslek, tuinslek, waterslek, wijngaardslek, zeeslek, enz.

Slempen, o. w., ik slempde, heb geslempd. Brassens, smullen. Van hier de *slemp*, m., brasserij: geneigd tot slaap en slemp. HOOFD. Slempster, slempster, enz.

Slempen, oul. ook *slemmen*, schijnt, even als *slokken*, zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

Slender, m., meerv. slenders. Ook *slemler*. Eigenlijk, een trage gang. In het gebruik, sleur, gewoonte: den gemeenen slender volgen. Ook wel eens vindingen en wendingen, om tot enig oogmerk te geraken: hij gebruikt altoos slenders. Van *slenderen*.

Slenderen, o. w., ik slenderde, heb geslenderd. Tragelijk gaan: langs de straat slenderen.

Slenk, v., meerv. slenken. Eene modderige plek, een modderkuil, in den weg: die weg is vol slenken. Van *slenken*, of *slinken*.

Slenen, zie *verslensen*.

Slenter, m., meerv. slenters. Eene lap, of strook, vooral die bij een kleed neerhangt.

Slepen, b. en o. w., ik sleepte, heb gesleept. Onz., langs den grond enz. heen gestreken worden: haar kleed sleept. Hij sleept met de voeten over den grond. Figuurl., langzaam voortgaan: en telt de slepende uren. VOND. Eene zaak slepende honden, haar langzaam doen voortgaan. Bedr., iets langs iets anders heen sleuren: Ende sleepten hem buiten de stad. BIJBLV. Goederen laten slepen, niet kruijen. Overdr., alles in zijn nest slepen, roofgieriglijk naar zich halen. Van schepen gesproken, aan een touw voorttrekken: er werden drie schepen uit den slag gesleept. Van hier sleep, sleper, sleperspaard, slepersstal, enz. Zamenst.: sleepdeken, een traag mensch, anders ook *sleeplenden*; sleepnet, sleepvoet, iemand, die met de voeten sleept; sleepvoeten, euz. Aanslepen, afslepen, bijslepen, doorslepen, inslepen, naslepen, overslepen, verslepen, voortslepen, enz. Van den klank gevormd.

Slet, v., meerv. sletten. Eene versletene lap, of vodde: wat wilt gij met die slet aanvangen? Figuurl., een haveloos vrouwensch. Bij VOND. en anderen ook *sleter*. Zamenst.: sletvink. Voetslet. Van *sleet* en *slijten*.

Sleuf, v., meerv. sleuven. Eene groef: hot water loopt door eene sleuf.

Sleuf, hoogd. *Schluff*, *Schlucht*, eng. *slough*. TEN KATE brengt het tot *sluipen*.

Sleuwer, v., zie *sleuren*.

Sleuren, b. en o. w., ik sleurde, heb gesleurd. Bedr., slepende voorttrekken: hij sleurde hem langs den vloer. Onz., slepende voortgaan: dat moet zoo nog wat henen sleuren. Van hier sleur, de daad van sleuren; — eene medeslepende gewoonte: om de sleur te volgen. HOOFD. Za-

menstell.: voortsleuren enz. Het woord is verwant aan *slieren*, *sleren*, en *sloeren*, van waar *sloerie*, en *sloordij*; en aan het eng. *to slur*, morsen.

Sleutel, m., meerv. sleutels. Een werktuig, om een slot te openen, of te sluiten: iemand den sleutel van zijne geldkist geven, figuurl., het bewind over zijne goederen toevertrouwen. Den sleutel op de kist leggen, figuurl., den boedel afstaan. Overdragt., het middel om een geheim op te lossen: zij waanden raadt, om den sleutel te weten. HOORT. De aanwijzing van den toon van een muzikstuk: de beduursleutel enz. De stiften, aan welke de snaren van verschillende speeltuigen vast zijn. Het werktuig, waarmede men eene schroef open of toedraait. Het doorboorde stiftje van eene kraan. Het werktuig, waarmede men een uurwerk opwindt; anders *horologiesleutel*. In sommige godgeleerde stelsels spreekt men van twee sleutelen des hemelrijks. Eindelijk, is de sleutel van een land eene vesting, waardoor de toegang tot zulk een land gesloten wordt: Koevreden is de sleutel van Drenthe. Zamenstell.: sleutelbeen, sleutelbos, sleuteldrager, sleutelgat, sleutelreeks, sleutelriem, sleutelring, enz. Altsleutel, bas-sleutel, beduursleutel, bemolsleutel, discantsleutel, hemelsleutel, kruissleutel, muzijksleutel, pijpsleutel, tapsleutel, vioolsleutel, zang sleutel, enz. Van sluiten.

Sleutel, neders. *slütel*, hoogd. *Schlüssel*, OTRID. *sluizel*, NORF. *sluzzel*, kan van *sluiten*, of, als men met KIL. *stotel* spelt, van *slot* worden afgeleid.

Slib, KIL. *slibbe*, *slibber*, o. Vettig en slibberig slijk: *Slib vangen*, in plaats van visch; fig., in zijne verwachting te leur gesteld worden. In den slib der hope. HOORT. Van hier slibberachtig, slibberig, enz. Zamenstell.: springvloedslib: van 't zwarte springvloetslib. VOND. Van den klank gevormd.

Slibberen, o. w., ik slibberde, heb geslibberd. Van *slib*, *slibber*. Uitglipden: mijne voeten slibberen langs den weg. Figuurl.: de slibberende ziele. HOORT.

Slier, m., zie *slieren*.

Slieren, o. w., ik slierde, heb geslierd. Voortd. w. van *slidden*, *slidderen*, bij KIL. bekend voor slibberen, glijden. Slingerend gaan: langs de straat slieren; inzonderheid van iemand, die dronken is. Van hier ook een slier aan hebben, een weinig dronken zijn. Zamenstell.: slieraspersie.

Slij, zie *zeelt*.

Slijk, o. Ook wel *slik*. Natte aarde, modder, slib: van den hemel valt de sneeuw en smelt in 't slijk. HOORT. Geld als slijk hebben betekent veel geld hebben, en wel zoo veel, dat men het niet meer behoeft te achten, dan slijk op de straat. Van hier slijkgachtig, het bedr. werkw. *slijken*, slijkerig, slijkg, enz. Zamenstell.: slijkdorp, slijkland, veenland; slijkput, slijkschulp, slijkspat, slijkspoor, enz.

Slijm, o., meerv. slijmen. Eene taaije, kleverige zelfstandigheid. Soms evenveel als droesem, heffe, moer, welken zin KIL. daaraan geeft. Ook slijk: of den vaten kleen van waarde, die men vormt van 't slijm der aerde. DE DECK. Het vocht, waarmede de visschen bekleed zijn, en meer dergelijke taaije stoffen, als: slijm in de maag. Van hier slijmgachtig, slijmerig, slijmg, met slijm bezet, enz. Zamenstell.: slijmberoepte, slijmgast, een scheldnaam, om iemand aan te duiden, die, in het voorstaan zijner staatsgevoelens, naar het oordeel van eenige driftige doordrijvers, te be-

daard, te toegevend was; — slijmgewzel, slijmgraveel, slijmklier, slijmkwaal, slijmpot, slijmprop, slijmvisch, slijmziekte, slijmzucht, enz. Verwant aan *lijm*, *leem*.

Slijp, o., zie *slijpen*.

Slijpen, b. w., ik sleep, heb geslepen. Weten, scherpen: een mes, eene schaar slijpen. Glad maken: glazen, diamanten slijpen. De straat slijpen is fig. lanterfanten, ledig loopen. Van hier *geslepen*, ook loos, afgereg: een geslepen verstand, — geslepenheid, slijp, of slijpsel, zekere aarde om mede te slijpen, — slijper, slijping, enz. Zamenstell.: slijpbord, slijpmolen, slijpplank, slijpsteen, enz. Afslijpen enz. Schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

Slijtaadje, v., zie *slijten*.

Slijten, b. en o. w., ik sleet, heb of ben gesleten. Onz., onder een gestadig gebruik afnemen, verteerd worden: dat kleed slijt geweldig onder het dragen. Van lieverlede afnemen: de droefheid zal langzamerhand moeten slijten. De koorts begint te slijten. Bedr., doen afnemen, verteren: zijne kleederen slijten; zijn leven deerlijk slijt. VOND. Vertieren: ik kan er niets van slijten. Afbreken, en voor afbraak verkoopen: huizen slijten. Van hier sleet, slijtaadje, verslijting van kleederen, enz. — slijter, slijterij, slijting, enz. Zamenstell.: afslijten, doorslijten, verslijten, enz., schijnt zijne beteekenis verschuldigd aan zijnen klank, die eene wrijving aanduidt.

Slik, zie *slijk*.

Slikken, b. w., ik slikte, heb geslikt. Ook *slokken*, doorzwelgen: pillen slikken. En vloeten slikken in zijn onverzade maegh. VOND. Van hier sliking. Zamenstell.: slikmiddel, slikop, die alles opslukt, enz. Doorslikken, inslikken, opslikken, verslikken, enz.

Slim, bijv. n. en bijw., slimmer, slimst. Krom, scheef: zijne beenen staan slim. Voorts overdragt., slecht, erg: een slimme gast. Zij was mij veel te slim. Van hier slimheid, slimmigheid, enz.; ook de onz. werkw. *slimmeren*, *verslimmeren*, enz. HOORT heeft het z. n. *slimte*.

Slinden, zie *verslinden*.

Slinger, m., meerv. slingers. De daad van slingeren: deze doot gaf eenen grooten slinger aan de zaken van Vrankrijk. HOORT. Al wat slingert: de slinger van een uurwerk. Een werktuig, waarmede men iets wegslingert: met eenen slinger, ende met eenen steen. BIJBELV. Zamenstell.: slingersteen, slingeruurwerk, enz. *Slinger* kan van het oude *slingen* worden afgeleid, of van het volgende.

Slingereren, b. en o. w., ik slingerde, heb geslinderd. Bedr., heen en weder bewegen: het schip werd door den wind geslinderd. Overdr.: door hoop en vrees geslinderd. Met eene heen en weder gaande beweging werpen: slingerde hem den steen in zijn voorhoofd. BIJBELV. Onz., zich heen en weder bewegen: hij slingert als een dronken mensch. Wat slingert het schip! Zijn goed overall laten slingeren is, hetzelfde niet bijeen, of op zijne plaats, houden. Van hier geslinger, slinger, slingeraar, (slingerer) slingering, enz. Zamenstell.: slingeraap, slingerbeen, slingerbosch, slingerlaantje, slingerrooren, bij HOORT — slingerpad, slingerroos, slingerslag, een behendige trek, of zet; slingervoet, enz. Aanslingereren, afslingeren, doorslingereren, inslingereren, opslingereren, overslingereren, toeslingereren, uitslingereren, verslingereren, enz.

Slink, zie *link*, bijv. n.

Slinken, o. w., ik slonk, ben geslonken. Anders ook *slenken*. Verminderen, krimpen: dat vleesch slinkt onder het koken. De zwelling van zijne beenen begint te slinken.

Slinks, slinksch, zie *link*, bijv. n.

Slip, v., meerv. slippen. De uitstekende hoek van een kleed: sneedt stillekens een slippe van *SACLS* mantel. *BIBELV.* Fig.: een voorneemlijke slip van 't verwantschap te scheuren. **HOOFD.** Zamenstell.: hemsdrip, mantelslip, enz. Het woord komt van het verouderde *slippen*, evenveel als *glippen*, bij *KIL.* snijden, afsnijden.

Slippen, o. w., ik slipte, ben geslipt. Evenveel als *glippen*. Van hier slipper, of slipperd, in: eenen slipperd maken, stillejtjes henen gaan — slipperen. Zamenstell.: sliptouwje enz. Afslippen, doorslippen, inslippen, ontslippen, uitslippen, enz.

Slissen, b. w., ik sliste, heb geslist. Evenveel als *lesschen*, blusschen: Daer ze ongeleschten kalk met water willen slissen. **VOND.** Overdr., eene brandende begeert uitdooven: om mijn lust ter konst te slissen. **HOOFD.** Een twistvuur blusschen, eenen twist beslechten: eer wij spanjes oorlog slisten. **SIX V. CHAND.** Van hier slissing. Zamenstell.: beslissen.

Slobbe, v., meerv. slobben. Iemand, die het morsigste werk in een huishouden verrigt: ik bedank er voor, om altijd het slobbetje te wezen. Van hier slobbig, morsig.

Slobberen, slabberen, b. en o. w., ik slobberde, heb geslobberd. Een klanknabootsend woord, dat de wijze aanduidt, waarop eenden, ganzen, varkens, enz. hun voedsel opsorpen, en voorts opsorpen, over het algemeen: hij slobbert zijne soep, in plaats van ze met den lepel te eten. Lepelspijs ongeschikt eten: zie hem eens slobberen; en, even als het eng. *to slubber*, ook in andere dingen ongeschikt te werk gaan: gij slobbert er zoo wat over heen. Van hier geslobber, slobbering, de daad van slobberen, en al wat zich laat slobberen: er zit aan eenen kabeljauwskop vrij wat slobbering, enz. Afslobberen, beslobberen, doorslobberen, inslobberen, opslobberen, enz.

Slodde, slodder, zie *slodderen*.

Slodderen, o. w., ik slodderde, heb gesloddert. Wijd om het lijf hangen: dat kleed sloddert hem om het lijf. Van hier slodde, slodder, en slodderer, bij *KIL.* een slordig mensch; slodderachtig en slodderig. Zamenstell.: slodderbroek, slodderkleed, slodderkous, iemand, wien de kousen op de hielen hangen, en sloddervos, een slordig mensch, enz.; schijnt verwant aan *fodderen*, en zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

Sloddervos, m., zie *slodderen*.

Sloep, v., meerv. sloepen. Een klein vaartuig: die met hem in dezelfde sloep overvoer. **HOOFD.** Zamenstell.: sloeproeier enz.

Sloep, neders. *slupe*, fr. *chaloupe*, eng. *shallop*, komt van *sluipen*, omdat het een vaartuig is, dat overal ligtelijk doorsluipet en doordringt.

Sloerie, v., meerv. sloeries. Een haveloos vrouwensch. Het woord komt van *sloeren*, *KIL.* sloeren, evenveel als *sleuren* en *slieren*.

Slof, v., meerv. sloffen. De daad van sloffen, verzuim, achteloosheid: de slof is er in. Door de gemeene slof in de goede kunsten. **HOOFD.** Eene oude muil, waarop men sloft: hij loopt op sloffen,

fig., het is met hem verlopen. Van het onz. werkw. *sloffen*, door sleepvoeten het geluid van *slof* veroorzaken, fig., vertragen, achteloos handelen.

Slof, bijv. n. en bijw., sloffer, slofst. Traag, nalatig, achteloos, slordig: zoo slof is hij in al zijn doen. Van hier sloffelijk, **HOOFD** — slofheid, sloffigheid. Van *sloffen*.

Sloffen, zie *slof*.

Slok, m., zie *slokken*.

Slokken, b. w., ik slokte, heb geslokt. Genoegzaam evenveel als *slikken*, doorzwelgen: het slokken valt mij moeilijk en pijnlijk. Van hier slok, eene teug; slokachtig, slokker, enz. Zamenstell.: slokdarm, sloklust, **OLD.** — slokop, die alles opslokt, — slokzucht, enz. Inslokken, opslokken, enz. Van den klank gevormd.

Slommer, n., meerv. slommers. Evenveel als slommering, beslommering, verwarring van iemands zaken: de weduwe blijft in eenen vreeselijken slommer zitten. Van hier *slommeren*, in beslommeren, beslommerd, beslommering, slommering.

Slomp, v., meerv. slompen. Een ruwe ongefaetsoeneerde klomp: dat is eene slomp van een gebouw. Iets rompslomp doen is, het ruwelijk behandelen. Voorts, is *slomp* bij *KIL.* een holblok, dat men aan de voeten draagt; en *slompshosen* zijn bij hem klompkousen.

Slons, v., meerv. slonsen. Eene haveloosze sloerie: wat ziet die slons er uit! Het verkleinw. *slonsje* wordt voor een dievenlantarenje gebruikt. Van hier slonsachtig, het onz. werkw. *slonsen*, slordig te werk gaan; slonsig en slousig.

Sloof, v., meerv. slooven. Bij *KIL.* *slooue*. Verwant aan *sleve*, dat eene monw aanduidt; en aan *sloop*. Eigenlijk, eene omstrooping van mouwen, of andere deelen der kleding; de opschorting van eenen vrouwerok, enz. In het gebruik, een voorschoot. Overigens beteekent *sloof* iemand, die het morsigste en moeilijkste werk verrigt, ja eene sukkelaarster, over het algemeen: arme sloof! Zamenstell.: oversloof, *oul. de voorhuid* — werksloof. Van *slooven*.

Sloopen, b. w., ik sloopte, heb gesloopt. Uiteen doen, afbreken: een huis, een schip, enz. sloopen. Van hier slooper, slooping.

Sloot, v., meerv. slooten. Eene watergroeve, welke het eene land van het andere scheidt. Hij snevelt in de sloot. **HOOFD.** Hij schuwde den regen en viel in de sloot, om een gering kwaad te mijden, verviel hij in een grooter. Iemand van den wal in de sloot helpen, hem ondiens in plaats van dienst doen. Van hier het bedr. werkw. *slooten*, met slooten doorsnijden. Zamenstell.: baggersloot, moddersloot, ringsloot, enz.

Slooven, o. w., ik sloofde, heb gesloofd. *Oul. bedr.*, voor de mouwen, of andere deelen der kleding omstroopen, of opschorten: slooven de mouwen. *KIL.* En van hier zoo zwaar en morsig werk verrigten: tot den laten avond slooven. Zamenstell.: afslooven enz.

Slop, o., meerv. sloppen. Een sluiphol: voor slop en helen. **FOCQUENBR.** Voorts, een naauw steegje.

Slordig, bijv. n. en bijw., slordiger, slordigst. Waarschijnlijk voor *slodderig*, van *slodderen*. Zie *slodderen*. Ongeschikt, onordelijk: een slordig mensch, slordig huishouden. Van hier slordigheid, slordiglijk.

Slorp, slurp, m., zie *slorpen*.

Slorpen, slurpen, b. w., ik slorpte, heb geslorpt. Klanknabootsend. Vocht met half geslotene lippen in den mond halen. Van hier slorp, zooveel als men op eenmaal slorpen kan, — slorping, enz. Zamenstell.: slorpdrank, slorpei, enz. Inslorpen, opslorpen, uitslorpen, enz.

Slot, o., meerv. sloten. Al wat sluit: de deur houdt geen slot. Een bekend werktuig om te sluiten: het slot deugt niet. Fig.: nu sprong het slot der oude droomen open. VOND. Het slot van een schietgeweer. Het besluit van eenig ding: het slot van de zake kwam hierop uit. Bij slot van rekening is, eigenlijk, bij de eindelijke opmaking van hare uitkomst, overdr., bij den eindelijken overslag van evenveel welke zaak. Het slot van eene rede is derzelve besluit. Geen slot aan het lijf hebben, loslijvig zijn. Iemand een slot aan den mond werpen, fig., iemand doen zwijgen. Eindelijk, is *slot* een wel gesloten en versterkt kasteel: het slot van Muiden, het slot van Abkoude. Zamenstell.: slotbewijs, slotdicht, slotenmaker, slotgat, slotheer, de eigenaar van een adellijk slot, — slotplaat, slotpoort, slotrede, slotregel, slotschroef, slotvast, slotvers, slotvoornis, slotvoogel, enz. Deurslot, grendelslot, hangslot, knipslot, nachtslot, proefslot, snaphaanslot, vuurslot, zinslot, enz. Komt van *sluiten*.

Sluier, m., meerv. sluijers. Een bekend kleedingstuk der vrouwen. Doe nam sij den sluier, ende bedekte haer. BIJBELV. Een band, tot ondersteuning van eenen gebonden arm; hij droeg den arm in eenen sluier. Fig., al wat tot vermomming van eenige zaak dient: ontruk de waarheid haren sluier. Van hier het bedr. werkw. *sluieren*, met eenen sluier bedekken; gesluiserd, enz. Zamenstell.: hoofdsluier enz. Omsluiseren, ontsluiseren, enz.

Sluik, bijv. n. en bijw., sluiker, sluikest. Naar den grond gebogen, regtstandig nederhangende: sluike haar. Van hier sluikeheid. Van *sluiken*.

Sluik, v. De daad van sluiken. Enkel gebruikelijk in *ter sluike*, sluikswijze: al komt de wrack ter sluike. VOND. Van *sluiken*.

Sluiken, b. w., ik slook, heb gesloken. Al kruipende, ongemerkt, iets verrigten: dat zoeter smaekt in 't sluiken en verbergen. VOND. Smokkelen: brandewijn sluiken. Van hier sluike, sluiker, sluikerij, sluiking. Zamenstell.: sluikehandel enz.

Sluimen, zie *sluimeren*.

Sluimeren, o. w., ik sluimerde, heb gesluimerd. Voortdur. w. van *sluimen*. Door eenen onvasten slaap bevangen zijn: de kranke sluimert. Van hier sluimeraar, sluimerachtig, sluimerig, sluimering. Zamenstell.: insluimeren, sluimeroog, bij VOND.: verdwijnt voor 't sluimeroogh, enz.

Sluip, v. De daad van sluipen. Bij KIL. een sluiphol; maar thans enkel gebruikelijk in *ter sluip*, sluipswijze. Van *sluipen*.

Sluipen, o. w., ik sloop, ben gesloopen. Behendig en genoegzaam ongemerkt ergens indringen: de muis sloop in haar hol. Van hier sluiper, ook voor wegsluiping: hij maakt eenen sluiper, — sluipster, enz. Zamenstell.: sluipdeur, sluiphaven, sluiphoek, sluiphoer, sluiphol, sluipkoorts, sluippad, enz. Doorsluipen, insluipen, ontsluipen, uitsluipen, wegsluipen, enz.

Sluipen, hoogd. *schiefen*, is verwant aan *slippen*.

Sluis, v., weerv. sluizen. Eene bekende wa-

terkeering, die naar believen geopend en gesloten kan worden: zij voeren door de sluis. Fig.: de sluisjen des hemels. BIJBELV. Zamenstell.: sluisdeur, sluisgeld, sluiswachter, enz. Van *sluiten*.

Sluiten, b. en o. w., ik sloot, heb gesloten. Bedr., toedoen, digt maken: de koopstadt sluit geen poort. VOND. Fig.: gij sluijt 't koninkrijk der hemelen voor de menschen. BIJBELV. Eenen brief sluiten, verzegelen, of hem voltoojen, en eindigen. Eenen koop, een verdrag, een verbond, den vrede, een huwelijg, sluiten, tot stand brengen. Eene vergadering sluiten, eindigen. De gelederen sluiten, dezelve digt opeendringen. Eenen kring sluiten, zich kringwijze scharen. Eenen trein sluiten, de achterste daarvan zijn. Het hek sluiten, eigenlijk, hetzelfde toedoen, fig., achteraan komen. Onz., is *sluiten* gesloten worden: de kool begint te sluiten. Zamenhangen: dat sluit in het geheel niet. Wel sluiten is, vast gesloten zijn: die doos sluit niet wel. Van hier sluit, sluiting. Zamenstell.: sluitben, sluitboom, sluitdoos, sluitgeld, sluithek, sluitkool, sluitmande, sluitrede, sluitregel, sluitstuk, sluitvers, enz. Aansluiten, afsluiten, besluiten, omsluiten, ontsluiten, opsluiten, toesluiten, wegsluiten, enz.

Volgens ADELUNG, verwant aan het lat. *claudere*.

Slurf, v., meerv. slurven. De snuit van eenen olifant, dus genoemd naar het *slurven*, *slurpen*, *slorpen*, of, volgens KIL. *slorven*, dat hij daarmede doet.

Slurpen, zie *slorpen*.

Sluw, bijv. n. en bijw., sluyer, sluwst. Behendig, listig, loos: een sluwe knaap. Van hier sluwheid. Oulings zoowel in eenen goeden, als in eenen kwaden zin; en daarom verwant aan het angels. *gleaw*, OTERID. *glaw*, KERO *claulich*, schrand, wijs.

Smaad, m., zie *smaden*.

Smaak, m., zie *smaken*.

Smacht, v., meerv. smachten. Een afgesneden buik van eenen haring: smachte van den pekelhaerinek. KIL.

Smachten, o. w., ik smachtte, heb gesmacht. Eigenlijk, even als *smakken* en *smaken*, het geluid geven, dat in het woord begrepen is; en daardoor den uitersten honger, of dorst, aanduiden. In het gebruik, door dorst, honger of hitte verteerd worden: van dorst enz. smachten. Ergens naar smachten, sterk verlangen. Van hier smachterig. Zamenstell.: smachtlap, een hongerig, een behoeftig, mensch. Versmachten enz. Een klanknabootsend woord.

Smaden, b. w., ik smaalde, heb gesmaad. Iemand, op eene honende wijze, behandelen, beledigen: hij zag zich op het vreeselijkste beschimpen en smaden. Van hier *smaad*, de daad van smaden, versmading, smadelijk, enz. Zamenstell.: versmaden.

Smaden, hoogd. *schmähen*, kan, met ADELUNG, van een verouderd *schmalen*, bezoedelen, worden afgeleid.

Smak, v., meerv. smakken. Zeker slag van kleine koopvaardijsheren. Zamenstell.: smak-schip, smakshipper, enz.

Smak, m., zie *smakken*, b. en o. w.

Smaken, o. en b. w., ik smaakte, heb gesmaakt. Eigenlijk, het geluid verwekken, dat men meermalen geeft, als men iets regt proeven wil. In het gebruik, proeven: als hij dien gesmaekt hadde, en wilde hij niet drinken. BIJBELV. Met

levendige gewaarwording genieten: genoeg smaken. Voorts, ook ondervinden, over het algemeen: droefheid smaken, den dood smaken. Onz., de hoedanigheid bezitten, van des menschen smaakvermogen zoo of zoo aan te doen: wat smaakt dat zoet! Het smaakt naar den rook, enz. Het smaakvermogen streelen: dat smaakt. Fig.: die taal schijnt u te smaken. Van hier smaak, smakelijk, enz. Een klanknabootsend woord, verwant aan *smakken, smachten*.

Smakken, o. w., ik smakte, heb gesmakt. Onder het eten met den mond klappen: gij moet zoo niet smakken, als gij eet. Zulks onder het kussen doen, waarvan *KIL.* smakmuil en smakmuilen heeft. Van hier smak en gesmak. Een klanknabootsend woord, verwant aan *smaken* en *smachten*.

Smakken, b. en o. w., ik smakte, heb gesmakt. Stooten, werpen, bonzen: iets tegen den grond smakken. Onz., neerstorten: de groote massteng smakte op het dek neder. Van hier smak, bons, stoot. Zamenstell.: aansmakken, insmakken, neersmakken, opsmakken, uitsmakken, wegsmakken, enz. Klanknabootsend woord.

Smal, bijv. n. en bijw., smaller, smalst. Eigenlijk, klein. Dus waren struiken, oulings, *smale holz*, *NOTK.*; klein gevogelte *smaliu gefugele*, *ISID.*; kleine steden *smale steden*, *KIL.* Een *smal getal*. *HOOFD.* Voorts, gering, slecht. Dus zijn geringe lieden bij *ISID.* *smaliu manno*; heerschappen van een gering aanzien en vermogen, bij *KIL.* *smale jonckers*, *smale heeren*; ook geeft men den naam van *smalle gemeente* nog hendaangs aan gering en slecht volk. Het tegenoverstaande van *breed*: dat laken is te smal. *Overdragt.*: als er zoo vele erfgenamen zijn, valt de deeling smal. Van hier smalheid, smalligheid, smalte. Zamenstell.: smalbladig, smaldeel, onderdeel. — smaldook, smal linnen; smalhaus, schraalhans, enz. *Versmallen* enz.

Smalen, o. w., ik smaalde, heb gesmaald. Voor *smadelen*. *Voortd.* werkw. van *smaden*, schimpen. Dat zij nooit schandlijk spreek, of smaal. *L. D. S. P.* Denk niet, dat ik op u, uit wreefle spijt zal smalen. *L. W. v. MERKEN.* Van hier gesmaal, smaalter, smaler, smaling. Zamenstell.: smaaldicht, smaalrede, smaalschrift, enz.

Smalt, v. Eene blaauwe verw, die door smelting uit kobalt wordt bereid. Van *smelten*.

Smaragd, m., meerv. smaragden. Een edel gesteente, van eene min of meer donker groene kleur: het eerste fundament was Jaspis — het vierde Smaragdus. *BIJBELV.* Van hier het onverb. bijv. n. *smaragden*. Zamenstell.: bastaard-smaragd, moedersmaragd, enz.

Smaragd, fr. *éméraude*, eng. *emerald*, ital. *smeraldo*, lat. *smaragdus*, middeleeuw. lat. *emeraldus*, sp. *esmeralda*, gr. *σμαραγδος*, komt van het arab. *zamarut*.

Smart, smert, v. meerv. smarten. Eigenlijk, eene gevoelige en pijnlijke aandoening des lichaams: met smerte sult gij kinderen baren. *BIJBELV.* Smart achter de ooren, of in de liezen der kinderen, wanneer de opperhuid geschaafd is. *Overdr.*, eene grievende gewaarwording der ziel: geprikkeld door de smart. *HOOFD.* Van hier smartelijk, smartelijkheid, smarteloos, smarteloosheid, het onz. werkw. *smarten*, (smerten) pijn lijden; voorts geschaafd, of van opperhuid beroofd zijn, — smartig, van opperhuid beroofd, enz. Zamenstell.: lichaamssmart, zielesmart, enz.

Smart, smert, hoogd. *Schmerz*, beteekent eigen-

lijk eene wonde, verwant aan het oude *marrre*, wonden.

Smeden, b. w., ik smeedde, heb gesmeed. Door slagen buigen, vormen; zoo als een goudsmid het goud, een ijzersmid het ijzer enz. *smeedt*. *Spreekw.*: het ijzer smeden, terwijl het heet is, eene goede gelegenheid aangrijpen. *Overdr.*, iets ontwerpen, verzinnen, verdenken: nieuwe tijdingen smeden. Onheil smeden. Van hier gesmijde, gesmijdig, smeedbaar, smeedster, smeder, smederij, smedig, smeding, smid, meerv. smeden; ankersmid, hoefsmid, enz. — smijdig, smijdigheid, enz. Zamenstell.: smeedkunst, smeedwerk, enz. Aansmeden, insmeden, opsmeden, uitsmeden, versmeden, enz.

Smeden is verwant aan het hoogd. *schmeissen*, neders. *smiten*, slaan.

Smeeken, b. w., ik smeekte, heb gesmeekt. Op eene vlejende en ootmoedige wijze bidden. Van hier smeekeling, die om iets smeekt, — smeeker, smeeking, smeekster. Zamenstell.: smeekbede, smeekbrief, smeekdicht, smeekgebed, smeek-schrift, smeektaal, enz. Afsmeeken enz.

Smeeken, smeekelen, is verwant aan het hoogd. *schmeichen, schmeicheln*, vlejien.

Smeer, o. Eene smijdige zelfstandigheid, geschikt, om over iets anders heengestroken te worden. Bijzonderlijk, het vet, dat rondom de nieren en aan de darmen der slagbeesten gevonden wordt: zes honderd pond vleesch, en tachtig pond smeer. Hij teert op zijn smeer, hij leeft werkeloos van het reeds gewonnen. Van hier smeerachtig, smerig. Zamenstell.: smeerader, smeerbald, smeerbloem, smeerbol, smeerboom, smeerborstel, smeerbuis, smeerbus, smeerdoos, smeergoed, smeerkaars, smeerkalk, smeerkruid, smeerkwast, smeerlap, smeermaand, slagtmaand, — smeerpot, smeerpuiet, smeersteen, smeerstruik, smeervlek, smeerwortel, smeerzalf, enz. Aalsmeer, hoofdsmeer, koesmeer, kaarsmeer, oorsmeer, schapensmeer, schoensmeer, schurftsmeer, wagensmeer, enz. Van *smeeren*.

Smelt, v., meerv. smelten. Zeker slag van kleine visschen, dat in Zeeland uit het slijb opgedolven wordt.

Smelt, zie *smelten*.

Smelten, b. en o. w., ik smolt, heb of ben gesmolten. Onzijdig, van eene vaste in eene vloeibare zelfstandigheid overgaan: de schotel smelt op het vuur. Geijck was voor het vijf smelt. *BIJBELV.* Verteerd worden: en 't sap des lichaams droogt schoon uit en smilt aan lucht. *VOND.* Al smolt de heerlijkheit van Amsterdam in stof. *ANTONID.* Ach die u eens zag smelten van verlangen. *HOOFD.* Bedr., vloeibaar maken: lood smelten. *Overdr.*: Maer gij smelt harde klippen door uw lippen. *VOND.* Door verwarming rijp maken: druiven door de zon gesmolten tot rozijnen. *ANTONID.* Door smelting vereenigen: hoe 't lieve paar twee harten, zin en wil, ineen smelt. *VOND.* En smolt den galm der lier in dien der orgelkeelen. *FEITAMA.* De kleuren ineen smelten, is voorkomen, dat dezelve te sterk nevens elkander afsteken. Van hier smelt, bij *KIL.* vocht, — smelter, smelterij, smeltigh, bij *KIL.* vochtig, smelting, smout, enz. Zamenstell.: smeltbaar, smeltbuis, smelthuis, smeltkroes, smeltoven, enz. *Afsmelten*, insmelten, versmelten, enz.

Is verwant aan *mild*, aan het lat. *mollis*, en het gr. *μαλαττειν*.

Smeren, b. en o. w., ik smeerde, heb gesmeerd. Eene smijdige zelfstandigheid over iets anders heen strijken: brood smeren. Iemand honig om den mond smeren, hem vleijen. Iemand de handen smeren, dezelve door eenen steekpenning, als het ware, leniger, vlugger, en tot het verlangde werk gereeder, maken: in het fr. *graiser la patte*. Daarentegen is: iemand de ribben smeren, hem afkloppen. De keel lustig smeren, is lustig drinken. Teren en smeren, smullen. Die os zal wel smeren, beteekent, hij zal wel smeer opleveren. Eindelijk, is *smeren* bemorsen: draag zorg, dat gij uwe kleederen daaraan niet smeert. Van hier *smeer*, smeerbaar, smeerder, smeersel, smeester, *smering*. Zamenstell.: smeerschoen. Aansmeren, besmeren, insmeren, opsmeren, oversmeren, versmeren, enz. Klanknabootsend woord.

Smert, zie *smart*.

Smet, v., meerv. smetten. Evenveel welke vlek, waardoor iets bezoedeld wordt. Figuurl.: eer gij de smette zult van zulk een schandig feit uit uw gewisse wassen. DE DECK. Vrij van de smet der bloohartigheid. VOND. Van hier smetteeloos, *smetten*, b. en o. w., bemorsen, en bemorst worden. Zamenstell.: ijzersmet.

Smetsen, smetschen, verouderd o. w., ik smetste, heb gesmetst. Bij KIL. brassen, slempen. Ook bij VONDEL: men smetst er viermaal daaghs. Van hier bij KIL. smets, brasserij; smetser, een brasser, en smetsdagen, slempdagen.

Smetten, zie *smet*.

Smeulen, o. w., ik smeulde, heb gesmeuld. Wel aangeglommen zijn, doch niet branden: het vuur ligt te smeulen. Figuurl.: er smeult een vreeslijk oproer, er zijn daarvan geheime beginselen. Van hier smeuling.

Smid, m., zie *smeden*.

Smids, smidse, smis, smisse, v., meerv. smidsen. De werkplaats van eenen smid: door MULCRER in Etnaes smis gegoten. VOND. Zamenstell.: reuzensmidse, de befaamde smidse der Cyclophen in den berg Etna: in de reuzensmids gesmeedt. VOND: Van *smeden*.

Smieg, smiegjes, zie *smijdig*.

Smient, v., meerv. smienten. Een halve eendvogel. Ook wordt een mager, schraal mensch met dezen naam bestempeld: hij is een regte smient.

Smijdig, zie *gesmijde* en *gesmijdig*.

Smijdigen, b. w., ik smijdigde, heb gesmijdigd. Lenig maken; fig., verzachten: 't smijdigden der plakaten. HOORF. Van hier smijdiging.

Smijft, v., meerv. smijten. Bij de scheepslieden, een touw onder aan het fokkezeil enz. In het hoogd. *Schmiete*. Anders ook *hals*.

Smijten, b. w., ik smeeft, heb gesmeten. Werpen: iets op den grond smijten. Een liefhebber van vechten en smijten. Van hier smijter. Zamenstell.: afsnijten, insnijten, opsmijten, uitsnijten, enz.

Smijten, angels. *smitan*, eng. *to smite*, zweed. *smita*, hoogd. *schmeissen*, gr. *σμιττειν*, is verwant aan het lat. *nittere*, fr. *mettre*, en heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

Smodderen, b. w., ik smodderde, heb gesmodderd. Bij KIL. evenveel als *smetsen*, brassen; bij HALMA, vuil maken. Van hier smodderig, vuil. Zamenstell.: smoddermuil, *smoddermuilen*, onz. werkw.

Smool, m., meerv. smoelen. Door voorzetting

van de s, gevormd van *muil*, en, even als dit woord, in de onbeschaafde straattaal, voor eens menschen mond gebezigd: klop hem op zijnen smool. Dit is een aardig smoeltje, een aardig bekje. Zie voorts *muil*.

Smoken, b. en o. w., ik smookte, heb gesmookt. Onz., smook, of rook, van zich geven: het smookt er geweldig. Bedr., doen rooken: hij smookt tabak. Van hier smook, rook, damp; smoker. Zamenstell.: besmoken, opsmoken, enz.

Smokkelaar, m., zie *smokkelen*.

Smokkelen, b. w., ik smokkelde, heb gesmokkeld. Bedektelijk naar een onregmatig voordeel trachten; sluikhandel drijven: afgcrigt op het smokkelen. Die wijn is gesmokkeld. Van hier smokkelaar, iemand, die smokkelt, en een vaartuig, waarmede gesmokkeld wordt, — smokkelarij, smokkeling, enz. Zamenstell.: smokkelgoed, smokkelkroeg, smokkelschip, smokkelwijn, enz. Doorsmokkelen enz.

Smokkelen, neders. *schmuggelen*, eng. *to smuggle*, is 'een voortdurend werkwoord van *smuigen*, zie *smuigen*.

Smook, m., zie *smoken*.

Smoordronken, zie *smoren*.

Smoorlijk, zie *smoren*.

Smoren, o. en b. w., ik smoorde, ben, of heb, gesmoord. Onz., verstikken: het is, om te smoren. Fig.: hij wilde spreken, maar de woorden smoorden op zijne lippen. Bedr., doen stikken: iemand onder een bed smoren. In de geboorte smoren, doen stikken; fig., iets in zijne opkomst tegenhouden, en te niet doen loopen. Zijne woorden op de tong smoren, dezelve inhouden. Eindelijk, is *smoren* in eene digtgeslotene pan gaar braden: die eendvogels schijnen te smoren te wezen. Van hier smoorder, smoorlijk, om te smoren: zij is smoorlijk op hem verliefd, — smoring, enz. Zamenstell.: smoordronken, zoo dronken, dat men gevaar loopt om te smoren, of te stikken, — smoorheet, smoorpan, smoorpot, enz. Vermoren enz.

Smots, v., zie *smotsen*.

Smotsen, b. w., ik smotste, heb gesmotst. In het hoogd. *schmutsen*, bij de Jagers gebruikelijk, wegens eene aanlokking van het wild, door nabootsing van deszelfs stem. Van hier smots, smotse, volgens HALMA, eene oolijke hoer. Bij KIL. is *smotsen*, schimpen, smaden, lasteren; van waar smotswoord, een schuldwoord, en smotse, een schelder, smaler, en een bediende van de geringste soort. Van hier smotsig. Zie ook *smoderen*, vuil maken.

Smous, m., meerv. smousen. Eene verachtelijke benaming van eenen hoogduitschen Jood. Voorts, geeft men den naam van *smous* aan elken schagchelaar: het is een regte smous. Van hier smousachtig, het bedr. en onz. werkw. *smousen*, schagchelen; smouserij, enz. Zamenstell.: smousenaar, smousentaal, smousenwinst, enz. Het stamwoord is de eigenaam MOZES, waarvoor de Joden, in de gemeenzame verkeerling, *mous*, *mousje* bezigen; en hiervan is, met voorzetting van eene s, *smous*, *smousje* gevormd.

Smout, o. Uitgebraden of uitgesmolten vet van slagbceesten, dat tot toebereiding van spijze gebezigd wordt, ook tot hetzelfde einde gebruikte boter: er is zout noch smout in, het is mager en laf. En bij KIL. olie: raepsnout; waarom smoutmolen bij hem *olienolen* is. *Smout*,

of *smoutje*, is eindelijk bij de boekdruckers in gebruik, voor het drukken van losse stukken, als bekendmakingen, rouwbrieven, enz.; waarvan smoutwerk. Van hier smoutachtig, het bedr. werkw. *smouten*, smouterig, smoutig, smoutigheid, enz. Zamenstell.: smoutpeer, eene weeke en sappige peer, die in den mond versmelt, in het fr. *beurre*, hoogd. *Schmalzbrin*, enz.

Smout, oul. ook *smolt*, neders. *smalt*, zweed. *smält*, hoogd. *Schnalz*, komt van *smelten*, KIL. *smouten*.

Smuigen, b. w., ik smuigde, heb gesmuigd. Iets bedektelijk doen; bijzonder, zich bedektelijk te goede doen: hij zit daar weer te smuigen. Van hier smuig, of smuik, de daad van smuigen, in ter smuik, heimelijk, — smuiger.

Smulk, ter smuik, zie *smuigen*.

Smuk, m., zie *smukken*.

Smukken, b. w., ik smukte, heb gesmukt. Opschikken, versieren; doch meest gebruikelijk in *opsukken*. Het luidt in het hoogd. *schmucken*, en is verwant aan het gr. *στυγν*, afwisschen, opsieren. Van hier het zelfst. smuk, opronksel, sieraad.

Smul, v., meerv. smullen. De daad van smullen, brasserie, slemp; hij houdt veel van de smul-Trek tot brassen, en voorts allerlei trek: hebt gij daar ook smul op? Eene smuljurk heet ook *smut*: het kind eene schoone smul aantrekken. Van *smullen*, brassen, goede sier maken.

Smullen, o. w. Brassen: wat zullen wij smullen! Ook zich onder het eten bemorsen. Van hier smuller, smullig, smulling, enz. Zamenstell.: smulbaard, smuldagen, smulmoer, smulpaap, enz. Besmullen enz.

Snaak, m., meerv. snaken. Een kluchtig mensch, een potsenmaker. Van hier snaaksch, kluchtig, grappig, enz. Misschien ligt de grond van dit woord in het oude *snakken*, praten; en dan is *snaak* eigenlijk een kluchtige prater.

Snaaksch, zie *snaak*.

Snaar, v., meerv. snaren. Eene schoonzuster: mijns broeders vrouw is mijne snaar. Een eene schoondochter: schoonmoeder zijnde van twee slecht-gestelde snaeren. DAV. DE POTTER.

Snaar, angels. *snore*, *uxor filii*, TATIAN. *snur*, hoogd. *Schnur*, oudfr. *nore*, ital. *nuora*, lat. *nurus*, wordt door ADELUNG van het oud. *nar*, klein, afgeleid.

Snaar, v., meerv. snaren. Een draad van metaal, of van zamengedraaide darmen; waarmede meer dan een speeltuig bespannen wordt: Spant uw snaeren uit haer kracht. VOND. De snaren spannen, fig., al wat er tot eenige onderneming noodig is, in gereedheid brengen: alle snaren zijn gespannen. De snaren stellen, fig., evenveel als de pijpen stellen, den baas spelen; zie *pijp*. Eene snaar roeren, eene zaak opperen: dewijl men begost had, die snaar te roeren. Hooft. Het bijv. naamw. *gouden*, bij *snaren* gevoegd, wordt afgekeurd, omdat het goud, als te week voor de trillende beweging, die tot heldere klanken vereischt wordt, voor *snaren* onbruikbaar is. Zamenstell.: snarenspeel, snarenspeeler, enz. Ontsnaren, — bas-snaar, citersnaar, darmsnaar, vioolsnaar, enz. Verwant aan *snoer*.

Snaauw, v., meerv. snaauwen. Zeker vaartuig. Bij KIL. *snebbe*, *snebschuijfe*, hoogd. *Schnaue*, neders. *snau*; dus genoemd naar den spitzen voorsteven; en dus verwant aan *snub*, *snavel* en *sneb*.

Snaauw, m., meerv. snaauwen. De daad van snaauwen, graauwen; iemand eenen snaauw

geven, hem een bits woord toeduwen. Van het onz. werkw. *snaauwen*, norsch, bits, spreken: waarvan snaauwachtig, snaauwer, snaauwster, enz. Zamenstell.: toesnaauwen enz. Dit woord is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Snak, m., zie *snakken*.

Snakken, o. w., ik snakte, heb gesnakt. Eigenlijk, soortgelijk een geluid geven, als in dit woord begrepen is. In het gebruik, zulk een geluid uit een hijgend verlangen naar eenig ding, met eene afgebroken ademhaling, voortbrengen: naar iets snakken. Ook is *snakken* bij KIL. praten, klappen: op rijm snakken. Focq. Van hier snak, de daad van snakken; ook hetzelfde als *snik* enz. Klanknabootsend woord, verwant aan *saikken*.

Snap, m., zie *snappen*.

Snappen, o. w., ik snapte, heb gesnapt. Eigenlijk, het geluid geven, dat in dit woord begrepen is; en vervolgens, met eenen knap verspringen: het slot snapte digt. Van hier snaphaan, de haan van het geweer, en vervolgens het geweer zelf. Zich even schielijk bewegen, als iets, dat op de gezegde wijze *snap*t, zoo als in *ontsnappen* enz.; zoo ook in *eenen snap*, in een oogenblik. Een mond met het gezegde geluid openen, om daarmede iets te grijpen: de hond snapt naar de vlieg. Eindelijk, is *snappen* bij KIL., en hedendaags, babbelen, klappen: zij hield niet op met snappen. Van hier *snap*, voor *gesnap*: veel snaps hebben, — snapachtig, genegen om te snappen, — snapachtigheid, snapper, snapperij, snapster. Zamenstell.: insnappen, ontsnappen, toetsnappen, uitsnappen, enz. Klanknabootsend.

Snars, zie *sners*.

Snater, m., zie *snateren*.

Snateren, o. w., ik snaterde, heb gesnaterd. Kakelen, klappen, snappen: zij snatert den ganschen dag. De snaatrend' Echo enz. Hooft. Van hier gesnater, snater, voor den mond: zijnen snater roeren, — snaterig, snaterster, enz. Zamenstell.: snaterbek, hetzelfde als *snataraar*. Klanknabootsend.

Snavel, m., zie *sneb*.

Sneb, v., meerv. snebben, De neeb van eenen vogel, anders *snavel*: zwanen en ganzen zijn breed van sneb. Een schip met eenen voorsteven; anders *snebschuit*. Van hier snebbig, (snibbig) vinnig in het spreken. Met voorzetting *eener s*, van *sneb*.

Snede, snee, v., meerv. sneeden. De daad van snijden; ook het vermogen, om te snijden: zijn lemmers deugt versmaet de sné der spaensche klinglen. VOND. De snee van het mes. Fig.: om de snee van het vernuft niet te verstompen. VOND. Verguld op snee, den afgesneden kant van een bock. Eene snee in het aangezicht, fig., eene zware belediging. Een afgesneden gedeelte, een sneedje brood. De snee van eenen rok, het fantsoen. De snee van een vers, deszelfs snijding. Regt ter snee, zie *regt*. Zamenstell.: hout-snedo, kegelsnedo, keizersnedo, of keizerlijke snee, kopersnedo, enz. Voorts, komt van *sne*, snedeling, die uit het lijf zijner moeder gesneden is, — snedig, scherp: het snedig kouter enz. VOND.; fig., schrandr, anders ook *sneeg*, enz. Van *snijden*.

Sneeg, snedig, zie *sne*.

Snees, o., meerv. snezen. Een twintigtal: een snees visschen. v. HASS

Sneeuw, v. Door 't ontlaten der sneeu. Hooft. Overdr., onz.: en 't sneeu der blanke borst door gloet aen 't smelten raecht. VOND. In 't sneeu van uwe kaken. DE DECK. Van hier

sneeuwachtig, sneeuwachtigheid, het opners. werkw. *sneeuwen*, het sneeuwt, er valt sneeuw, sneeuwig, sneeuwigheid, enz. Zamenst.: sneeuwbaan, sneeuwbal, sneeuwbank, eene opeengeclrongene hoeveelheid van dampen in de lucht, waaruit men sneeuw verwacht; sneeuwberg, sneeuwblank, sneeuwblind, sneeuwfiguur, sneeuwjagt, sneeuwvlok, sneeuwvogel, sneeuwwater, sneeuwwit, — sneeuwwoik, enz. Jagsneeuw. Van eenen onzekeren oorsprong.

Sneeuwen, zie *sneeuw*.

Snel, v., meerv. snellen. Eene oulings gebruikte drinkkan, volgens KIL. dus genoemd, omdat zij *snel*, of schielijk uitgedronken kon worden.

Snel, bijv. n. en bijw., sneller, snelst. Gezwind, vlug, vaardig: eene snelle vlugt. Weest niet te snel met uwen mond. BIJBEIV. Snel van begrip, vlug van begrip, — snel van gezigt. scherp van gezigt, enz. Van hier het onz. werkw. *snellen*, haastig gaan, — snelheid, snellijk. Zamenstell.: sneldicht, snelgevoet, bij CAMPB., — snelwagen, (diligence) enz.

Snep, zie *snip*.

Snerken, snirken, b. en o. w., ik snerkte, heb gesnerkt. Onz., eigenlijk braden, bakken; van het geluid, hetwelk daarbij gehoord wordt: de boter staat te snerken. Bedr., een hoen in boter snerken. Van hier snerking, gesnerk. Zamenstell.: opsnerken enz.

Snerpen, b. en o. w., ik snerpte, heb gesnerpt. Met een buigzaam ding slaan, waardoor zeker geluid veroorzaakt wordt: elke slag was even gevoelig en snerpend. 't Snerpen van zijn roe. VOND.

Sners, snars, snirs, m., meerv. snersen. In het gebruik, een weinig, zooveel als niets: gij zult er geen snars van hebben; gij zult zoo weinig van het vleesch hebben, dat gebraden wordt, dat gij de pan zelfs niet zult hooren snarsen of snirsen.

Snevelen, snevelen, zie *sneven*.

Sneven, o. w., ik sneefde, ben gesneefd. Even als *snevelen*, *snevelen*, voortd. werkw. van *sneven*, eigenlijk vallen, uitglippen, struikelen: dies moet hen korten den voet en enkel sneven. ALDEGONDE. Ziet toe, gij sneuvelt licht, het is er glibberig. VOND. Doet snevelen den voet. REV. In het hedendaagsch gebruik, evenveel als *snevelen*, *snevelen*, omkomen (vooral op het oorlogsveld, hetwelk men ook enkel *vallen* noemt). *Sneven*, gelijk ook *snevelen*, *snevelen*, en *sterven* zijn daarin onderscheiden, dat het laatste van eenen natuurlijken, het eerste van eenen geweldigen dood gezegd wordt.

Snijden, b. w., ik sneed, heb gesneden. In tegenoverstelling van *houwen* of *steken*, met eene slepende drukking, kwetsen: zich met een mes snijden. Op de gezegde wijze verdeelen: brood, vleesch snijden. Graven: iets in koper laten snijden. Ontmannen: een varken enz. snijden. Door in- of uitsnijding heelen: eene breuk, — van den steen snijden. Fig. iemands beurs snijden, hem dezelve, of het geld daaruit, behendiglijk ontrooven. Wijn snijden, door vermenging bereiden. Iemand snijden, hem het een of ander te duur toerekenen. Eenen bal, op de biljardtafel, of in de kolfbaan, snijden, hem zijdelings treffen. Eindelijk, is *snijden* met een pijnlijk gevoel aandoen: de wind sneed ons geweldig in het aangezigt. Wiens tong snijt als een swaert. CAMPB. Van hier gesneden, ontmand; snede,

of snee, — snijder, snijding, snijdsel, enz. Zamenstell.: snijboonen, snijkamer, snijmes, snijtijd, snijwerk, enz. Afsnijden, besnijden, doorsnijden, insnijden, uitsnijden, versnijden, voorsnijden, enz.

Snijden, ULFR. *snujan*, OTFRID. neders. *sniden*, angels. zweed. *snida*, hoogd. *scheiden*, schijnt verwant aan *snoeijen*, en zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

Snik, m., zie *snikken*.

Snik, v., meerv. snikken. Een klein vaarttuig, eene trekschuit.

Snikken, o. w., ik snikte, heb gesnikt. Uit hoofde van eene afbrekende ademhaling het geluid geven, hetwelk in dit woord begrepen is: van droefheid snikken. Van *snik*, de daad van snikken, waarvan doodsnik enz. Zamenstell.: snikheet, zoo heet, dat men naar zijnen adem snikt.

Snippel, snipper, m. meerv. snippelen, snippels, of snippers. Eigenlijk, een knipsel, een afknipsel. In het gebruik, een klein en dun langwerpig stukje, dat van verschillende dingen afgeknipt of afgesneden wordt: snippels van papier, van linnen, anders *snippers*, enz. Van hier het bedr. werkw. *snippelen* of *snippersen*, voortd. werkw. van *snippen*, tot snippers maken enz. Zamenstell.: snippelkoek, snipperkoek, snippeluurtje, snipperuurtje, snippelwerk, snipperwerk, enz.

Snirsen, zie *sners*.

Snoeijen, b. w., ik snoeide, heb gesnoeid. Allerlei geboomte van het overtollig hout ontdoen: het wordt tijd om de vruchtboomen te laten snoeijen. Overdr., is geld snoeijen, munt snoeijen, daarvan goud of zilver afsnippen. Ook voor snoeppen van vruchten uit eenen tuin en van de boomen: zij is ziek van al het snoeijen. K. v. MANDER bezigt het voor eten: zich zat snoeijen, van de kudden in het veld. Van hier gesnoei, snoeijer, snoeijing, snoeisel, snocister. Zamenstell.: snoekunst, snoeimaannd, snoeimes, snoeitijd, snoeiwerk, enz. Afsnoeijen, besnoeijen, hersnoeijen, nasnoeijen, opsnoeijen, uitsnoeijen, enz. Schijnt verwant aan *snijen*, *snijden*.

Snoek, m., meerv. snoeken. Een bekende roofvisch: de gulzigheid van den snoek maakt hem tot den wolf der zoete wateren. Fig., wordt iemand, die in het water gevallen is, *snoek* genoemd. Snoeken op zolder zoeken is, verloren werk doen. Van hier snoekachtig, snoeksch, bij KIL. scherpzinnig, en snoeks, in snoeks zien, scherp zien. KIL. Zamenstell.: snoekenaar, snoekenangel, snoekelever, snoekenvangst, snoekekop. (snoekskop) enz. Pijsnoek, schildsnoek, zeesnoek, enz.

Snoepen, b. w., ik snoepte, heb gesnoept. Ter smuik van iets lekkers eten: van iets snoepen. Pas op, dat de kat er niet van snoepe! Iets lekkers koopen, om het op te eten: kersen snoepen. Overdr., verboden minnehandel drijven. Van hier gesnoep, snoepachtig, snoeper, ook die verboden minnehandel drijft — snoeperig, snoeperij: de snoeperij der Edelen en ontuchtigen. OUD. — snoepig, snoepsch, snoepster, enz. Zamenstell.: snoepgoed, snoeplust, snoepreisje, snoep tafeltje, snoepwinkel, snoepzucht, enz.

Snoer, o., meerv. snoeren. Eene koord: koralen, paaren, aan een snoer rijgen. Eene reeks van dingen aan een snoer geregen: een snoer paaren. Overdr.: aan 't snoer der eendracht. DE DECK. Iemand aan zijn snoer krijgen, hem aan zich verbinden. Aan het snoer geraken is

aan zekeren aanhang deel nemen: middlertijd waren een deel grooten een 't snoer geraakt. **HOOFD.** Eindelijk, wordt *snoer* wel eens voor meet-snoer gebruikt: de snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen. **BIJBELV.** Van hier het werkw. *snoeren*. Zamenstell.: angelsnoer, haarsnoer, koralsnoer, meetsnoer, paarlefsnoer, rigtsnoer, rijgsnoer, striksnoer, vlechtsnoer, enz.

Snoer, oud. *snur*, hoogd. *Schnur*, fin. *nuora*, is niet slechts vermaagschapt aan *snaar*, maar, volgens **ADELUNG**, insgelijks aan het gr. *νευρον*, en het lat. *nervus*, fr. *nerf*, enz.

Snoeren, b. w., ik snoerde, heb gesnoerd. Aan een snoer rijgen: paarlen, koralen, snoeren. Iets zoo dicht sluiten, als of het met een snoer gebonden ware: iemand ten mond snoeren, doen zwijgen. Zamenstell.: aansnoeren, ontsnoeren, vast snoeren, zamensnoeren, enz. Van *snoer*.

Snoeshaan, m., meerv. snoeshanen. Het laatste gedeelte van dit woord is misschien ontleend van *hans*. Zie *hans*. Het eerste gedeelte schijnt van *snoeven* af te stammen. Ten minste is een *snoeshaan* een snoever: die *snoeshaan* pocht gestadig op zijne nietsbeduidende daden. Van hier *snoeshanig*.

Snoeven, o. w., ik snoefde, heb gesnoefd. Bij **KIL.** evenveel als *snuiven*, *snoffen*, door den neus ademen, blazen. In het gebruik pogchen: hij snoeft van groote dingen. Op zijn geld snoeven. Van hier gesnoef, snoever, snoeverij, enz. Zamenstell.: snoestaal, op snoeven, enz.

Snol, v., meerv. snollen. Een smaadaanaam van een eerloos vrouwspersoon, zijnde eene verkorting van *snobbel*, eene hoer, van het oude *snob-belen*, kussen.

Snood, bijv. n. en bijw., snooder, snoodst. Eigenlijk, even als het angels. *snude*, gezwind, snel. Voorts, wel gevat, schrander; zoo als nog in Vriesland: zij is vrij snood naar haren oerdom. Doortrap, listig, boos: een snoode fielt Ook ten aanzien van daden: snood bedrog, snoode voornemens. Van hier suoddelijk, suodheid. Zamenstell.: suodaard.

Snoerken, o. w., ik snorkte, heb gesnoerkt. Zoodanig een geluid geven, als in dit woord begrepen is; bijzonderlijk, in eenen vasten slaap: hij slaapt, dat hij snorkt. Overdr., pogchen, snoeven: snorkt de trotsheid dier verleijers. **VOND.** Van hier gesnoerk, snork, m., de daad van snoerken; snorkachtig, snorker, snorkerij, pogcherij — snorking, snorkster, enz. Klanknabootsend woord.

Snorren, o. w., ik snorde, ben, of heb, gesnord. Klanknabootsend woord. Eigenlijk, een brommend geluid geven: haar spinnewiel snort den ganschen dag. Voorts, met zulk een geluid door de lucht snellen: er snorden verscheidene kogels langs mijn hoofd henen. Snorrende vlerken. **HOOFD.** Van hier gesnor. Zamenstell.: aansnorren enz.

Snot, o. Een slijmerig vocht, dat zich door de neusgaten ontlust. Van hier snotachtig, snotachtigheid, het onz. werkw. *snotteren*, snotterig, met snot bezet — snotterigheid, snotterik, snottig, snottigheid, enz. Zamenstell.: snotdoek, snotgat, snotjongen, snotkoker, snotmuis, snotneus, snotschrabber, snottebel, snotvisch, snotvlies, enz. Besnot enz.

Snotdolf, (snotolf, snottolf) m., meerv. snotdolfen. Zekere slijmerige en veel slijm uitwerpende visch. Overdr., een snotterig kind. Mis-

schien is het laatste gedeelte van dit woord eene verkorting van *dolfin*, welke visch zijn snot of vocht met gansche stralen uitwerpt; en dan zou *snotdolf*, en niet *snotolf*, of *snottolf*, de regte spelling zijn.

Snof, snof, v. Verkleinw. *snuffje*. De daad van snuffen, snoffen; en dus, eigenlijk, de inademing van den reuk der dingen, of het genot van dien reuk: gunt er ons den snuf af. **HOOFD.** Figuurl.: ergens den snuf van weg hebben, op grond vermoeden. Anders ook *snof*, hetwelk ook voor verkontheid (hoogd. *Schnupfen*) gebezigd wordt: hij heeft de snof. Overdr., mode, zwier: er is weer een nieuw snuffje uitgekomen. Het is naar de nieuwste snuf gemaakt. Van het onz. werkw. *snuffen*, *snoffen*, snuiven.

Snuffelaar, m., zie *snuffelen*.

Snuffelen, o. w., ik snuffelde, heb gesnuffeld. Voortd. werkw. van *snuffen*. Gestadig snuffen, bij herhaling ruiken, om op den reuk van eenig ding te komen: de hond liep overal snuffelen. Overdr., navorschen, nazoeken: in oude papieren snuffelen. Van hier gesnuffel, snuffelaar, snuffelaarster, snuffeling, enz. Zamenstell.: besnuffelen, doorsnuffelen, enz.

Snuffen, zie *snuf* en *snuffelen*.

Snugger, bijv. n. en bijw., snuggerder, snuggerst. Vlug, levendig: hij ziet er heel snugger uit. Van hier snuggerheid.

Snuif, v., meerv. snuiven, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Eigenlijk, al wat in den neus opgesnoeven wordt. In het gebruik, snuiftabak. Spaansche snuif enz. Zamenstell.: snuifdoek, snuifdoos, snuifneus, snuifpot, snuiftabak, enz. Van *snuiven*.

Snuif, v. Grof vlas: snuit spinnen. Van hier snuitspinner.

Snuif, m., meerv. snuiten. Een vleezig deel, dat van de bovenkaak van verschillende dieren vooruitsteekt, zoo als de slurf van eenen olifant enz.: de snuit van een varken. Overdr.: de scherpe voorsteven van een vaartuig: langs den valreep en den snuit. **VOND.** Zamenstell.: snuittor, olifantstor, enz. Hondesnuif, olifantssnuif, scheepsnuif, walvischsnuit, enz.

Snuiten, b. w., ik snoot, heb gesnuten. Den neus snuiten. Eene kaars snuiten, de overtollige pit daarvan afknippen. Iemand snuiten, figuurl., hem, als het ware, eenig geld afknippen; hem in koop, of verkoop, bedriegen. Van hier snuiter, — al wie snuit, en ook een werktuig om kaarsen te snuiten, — snuiting, snuitsel, enz. Zamenstell.: snuitdoek enz. Afsnuiten, uitsnuiten, enz.

Snuiven, b. w., ik snoof, heb gesnoeven. Den adem in den neus ophalen. In het gebruik, bijzonderlijk, snuiftabak tegelijk met den adem in den neus ophalen. Door den neus ademen, blazen: hoe snuift het moedige ros. Van hier gesnuif, snuif, snuiver, die snuift; ook een klein kookhuisje, anders *snuivertje*, enz.

Sober, bijv. n. en bijw., soberder, soberst. Bekrompen, schraal: een sobere maaltijd. Sober, sobertjes leven. Armoedig: het is er sober gesteld. Van hier soberheid, soberlijk, enz. Van het lat. *sobrius*.

Soep, v., zie *sop*.

Soes, v., zie *soezen*.

Soezen, o. w., ik soesde, heb gesoesd. Evenveel als *suizen*, zachtjes ruischen: de vlammen ne-

men toe en gaen om 't ligchaem suizen. **VOND.** Van hier soes, suizeling, bedwelmig: in eene soes geraken. Ook is soes, meerv. soezen, gebruikelijk voor zeker gebak. Het woord is klanknabootsend.

Sok, v., meerv. sokken. Een bekleedsel der voeten. Linnen sokken, wollen sokken. Van hier sokachtig, sokkerig, flodderig. Zamenstell.: kindersokken, klompsokken, enz.

Sok, eng. *sock*, hoogd. *Socke*, fr. *socque*, komt van het lat. *soccus*.

Sold, o. Bezolding, soldij: die 't hoogste sold geeft. **HOOFD.** Anders *soud*, waarvan *soudenier*, voor soldaat. Van hier soldaat en soldij. Besolden, of bezolden, bezoldeling, bezolding, bezoldigen, enz.

Sold, hoogd. *Sold*, fr. *solde*, ital. *soldo*, sp. *sueldo*, middeleeuw. lat. *soldum*, als eene schuld, of loon, zegt TEN KATE, waarvoor iemand tot de krijgsdienst verbonden is.

Solderen, b. w., ik soldeerde, heb gesoldeerd. Door middel van gesmolten metaal aaneenhechten, of digt maken. Van hier soldeerde, soldeerijzer, soldeersel, soldeerstaal, soldering. Dit wordt luidt bij KIL. *souderen*, fr. *souder*, eng. *to solder*, ital. *saldare*.

Soldij, v., zie *sold*.

Sollen, b. w., ik solde, heb gesold. Op en neder schommelen, of slingeren: hij werd lustig in eene deken gesold. Volgens KIL., bezigde men het woord *sollen* oulings wegens een bijzonder slag van kaatspel; en hiervan vindt men een bewijs in: of zij dan malkander den bol al wat toe sollen. **VLAERD. REDENR.** Van hier *sol*, *solle*, bij KIL. een bal, in dat spel gebruikelijk. **HOOFD** bezigt te *solle varen*, voor *jactari*; en KIL. heeft *sollebollen*, *praecipitare*.

Som, somme, v., meerv. sommen. Een getal, dat uit eene vereeniging van andere getallen bestaat. Een rekenkundig vraagstuk: eene som uit den regel van drieën. Eene zekere hoeveelheid van geld: verschietende de som. **HOOFD.** Zamenstell.: somproef, somtelling, enz. **Guldsom**, hoofdsom, rekensom, enz. Van het lat. *summa*.

Somber, bijv. n. en bijw., somberder, somberst. Door geen helder licht bestraald: eene sombere kamer. Somber weder. Overdr., nederlagtig, treurig: een somber gelaat. Van hier somberheid.

Somber, fr. *sombre*, sp. *sombra*, kan, door voorzetting van eene *s*, afgeleid zijn van *ombre*, *ombra*, *umbra*, schaduw, en dus eigenlijk beschaduwde aanduiden.

Somme, v. De eigennaam van eene rivier in Frankrijk: aan den oever der Somme. Over den stroom der Somme. **HOOFD.**

Sommige, alg. telw. Eenig: sommige menschen. Het meerv. *sommigen* wordt als een z. n. gebruikt: sommigen denken daarover gansch anders. Eng. *some*, en bij KIL. ook *som*. Van hier het bijw. *soms*, voor *somtjds*, — *somwijlen*.

Somp, v., meerv. sompen. Een moeras. Bij KIL. *sumpe*, *sompe*, *broek*, hoogd. *Sumpf*. Van hier sompig, moerassig; sompigheid, enz. Zamenstell.: sompvoegel, anders *poelvoegel*.

Sond, Sont, Zond, v., Een eigennaam van de zeeëngte, welke Zweden en Denemarken vaneenscheidt: de keten om den hals der doodsche Sont **VOND.** Het sluiten der zondt. **HOOFD.**

Sond, Sont, Zond, hoogd. *Sund*, eng. *Sound*,

zweed. *Sund*. Waarschijnlijk van het oude *sund*, *sond*, *zund*, *zond*, water, zee.

Sonnet, o., meerv. sonnetten. Van het ital. *sonnetto*, van *sonette*, zoo als de Troubadours van Provence een kort lied noemden, daar zij den naam van *son* aan elk lied gaven. *Sonnet* is dus eigenlijk een kort lied, of gedicht; maar gelijk als de Italianen den naam van *sonnetto* aan een bijzonder slag van gedichten gaven, welks vorm door hen naauw bepaald werd, zoo bestempelt men juist deze gedichten in het nederd., even als in het fr., eng. en hoogd., ook bijzonderlijk met den naam van *sonnet*, die door *klindicht* vertaald wordt: een sonnet bestaat uit veertien dichtregels.

Soort, v., meerv. soorten. Slag: allerlei soorten van dieren. Van hier het bedr. werkw. *soorteren*, of *sorteren*, sortering. Zamenstell.: soortelijk, soortgelijk.

Soort, eng. *sort*, hoogd. *Sorte*, fr. *sorte*.

Sop, o., meerv. soppen, van verschillende soorten. Eigenlijk, hetzelfde als het vrouwel. *soep*, als: kalfssoep, hoendersoep, groentesoep, rijstesoep, enz. *Sop*, komt wederom voor, in plaats van *soep*, in sopbrood, — het ruime sop kiczen, diep in zee steken. Van hier sopachtig, het bedr. werkw. *soppen*, in vocht doopen, — soppig, enz. Zamenstell. met *soep* zijn: soepbord, soepeter, soepketel, soeplepel, soepschotel, enz.; daarentegen met *sop*: appelsop, sopbrood met appelen toebereid; knolsop, koolsop, melksop, melk met het een of ander tot een sopje gekookt; pekelsop, perensop, pruimensop, uijensop, vleeschsop, wijnsop, zeepsop, enz.

Soppedoppen, o. w., ik soppedopte, heb gesoppedopt. Van *soppen* en *doppen*, voor *doopen*. Onmatig indooopen en soppen.

Sorbet, o. Van het oostersche *scherbet*. Een drank van rozijnen in water gekookt met citroensap en een weinig muskus.

Soudenier, m., zie *sold*.

Souderen, zie *solderen*.

Souverein, m., meerv. souverainen. Een bastaardwoord, uit het fr. ontleend. Een oppermagtig vorst, koning, of keizer: onder welken souverain behoort gij? Voorts, ook een stuk goudgeld ter waarde van drie dukaten, in de Spaansche en vervolgens Oostenrijksche Nederlanden geslagen, en met het borstbeeld van den souverain der Nederlanden bestempeld. Van hier het bijv. n. en bijw. *souverein*, en het vrouwel. zelfst. naamw. *souvereineit*.

Spa, o. De eigennaam van eene bekende badplaats. Zamenstell.: spawater, spawaterskannetje, spawaterskruike.

Spa, zie *spade*.

Spaak, v., meerv. spaken. Een korte, dikke en stevige staak, een korte hefboom, anders *handspaak*. Spreekw.: eene spaak in het wiel steken, en daardoor deszelfs voortgang verhinderen, overdragt., iets in zijnen loop stuiten: een spacck in 't wiel te steecken. **VOND.**

Spaan, m., meerv. spanen. Eene dunne, buigzame strook van hout. Van hier het onverb. bijv. n. *spanen*, van spanen gemaakt: eene spanen doos. Er zal geen spaantje van te regt komen, eigenl., het zal geheel weg zijn, oneig., de zaak zal geheel te niet loopen. Anders is *spaantje* een boterspaantje. Een riem, waarmede men roeit, waarvan roeispaan. Zamenstell.: spaanjongen, spaanmande, spaanraper, enz. Boterspaan, klapspaan, schuimspaan, enz.

Volgens **ADLUNG**, van een verouderd werkw. *spanen*, spouwen.

Spaander, m., meerv. spaanders. Genoegzaam hetzelfde, als *spaan*: de spaanders bijeenvegen. Spreekw.: daar men hout hakt, vallen spaanders, iedere onderneming heeft hare gevolgen. Het schip wordt aan spaanders geslagen, het wordt door de golven geheel verbrijzeld. Spaanderswijn, wijn, die door middel van spaanders gezuiverd is. Zamenstell.: schaafschaanders enz. Dit woord komt van *spaan*.

Spaansch, bijv. n. en bijw., spaanscher, spaanscht. Al wat uit Spanje komt, aan Spanje behoort, enz.: spaansche wol, spaansche wijn, spaansch leder, waarvan *spanschlederen* onverb. bijv. n., van spaansch leder gemaakt; spaansche peper, spaansche snuif, spaansche vlieg, spaansche vliegleister, spaansch groen, enz. Hij heeft het spaansch, leeft in bekrompene omstandigheden. Ook wordt het zelfstandig gebezigd van de spaansche taal: het spaansch.

Spaarpot, m., meerv. spaarpotten. Van *sparen* en *pot*. Een pot, kistje, of doos, waarin men geld weglegt, om het te bewaren: geld in den spaarpot steken. Ook allerlei afgezonderd geld: ik heb daarvoor nog een spaarpotje. Ook iemand, die zijn geld weglegt en bespaart: hij is een regte spaarpot.

Spaarzaam, zie *sparen*.

Spade, spa, bijv. n. en bijw., spader, spaadst. Het tegenovergestelde van *vroeg*, laat: spade naar bed gaan, spade opstaan. Vroeg en spade. Vroeg en spade regen. Van hier spadeling, dat te laat voortkomt.

Spade, v., meerv. spaden. Een werktuig, om te delven, eene graaf: de kluit met de spade gebroken. **VOND.** Slaet uwe spaden tot sweerden. **BIJBELV.** Gewend aan spade en ploeg, aan ruwen, zwaren arbeid. Met de spaa in de aarde. **HOOFD.** Van hier het mannelijke *spadel*, eene kleine spade, — het bedr. werkw. *spaden*. Zamenstell.: spadesteek, spadesteel.

Spadeling, m., meerv. spadelingen. Van *spade*, laat. Later, dan gewoonlijk te voorschijn komende planten of dieren: soo dat de spadelingen **LABAN**, ende de vroegelingen **JACOB**, toequamen. **BIJBELV.**

Spalk, v., meerv. spalken. Een houten spaan, of ander dergelijk werktuig, om het verband van eene beenbreuk te stevigen. Van hier het bedr. werkw. *spalken*, met spalken bezetten, enz.

Spalt, v. Spouw. spouwing, spijting, nog overig in *tweespalt*, zie dit woord; ook in *veelspaltig*: veelspaltigh dus gescheurt. **VLAERD. REDNDR.** Van het bedr. werkw. *spalten*, spijten, spouwen: spalt hem de neusgaten open. **HOOFD.**

Span, v., meerv. spannen. Eigenlijk, de daad van spannen. In het gebruik, de wijlste tusschen den duim en den middelsten vinger, of zoo veel ruimte, als men met de hand bespannen kan: een spanne sal zijn lenghte zijn, ende een spanne sijn breedte. **BIJBELV.** Zamenstell.: spanbaars, die eene span lang is.

Span, o., zie *spannen*.

Spanen, zie *spenen*.

Spang, v., meerv. spangen. Een klein plaatje van evenveel werk metaal, dat ergens tot versiering aangebragt wordt: wij sullen u goudene spangen maken met silveren stipkens. **BIJBELV.** Volgens **KIL.**, ook eene gosp, en een spijkertje, met eenen

breeden kop, welke tot versiering dienen kan.

Spanjaard, m., meerv. Spanjaarden. Een bewoner van Spanje. Van *Spanje*

Spannen, b. en o. w., ik spande, heb gespannen. Een veerkrachtig ligchaam, hetzij door zamendrukking, of door uitzetting, in eenen stand brengen, waaruit het gestadig wederom in zijnzen vorigen stand tracht over te gaan. Bedr., rekken en strak maken: eenen boog spannen. De wind, hoo gunstigh! spande 't zeil. **VOND.** Spannen loosverborgen netten. **L. D. S. P.** Met gespannene koorden enz. vastbinden: paarden enz. in het gareel spannen. Intusschen is: in het gareel spannen, fig., tot zwaren arbeid verplichten. De paarden achter den wagen spannen, eene zaak averegts aanvangen. De kroon spannen is, eigenlijk, haar derwijze op zijn hoofd drukken, dat zij door hetzelfde uiteengezet worde; en voorts, over het algemeen, de kroon dragen: uit bloet, dat lang de kroon aan Baltische oevers spande. **VOND.** Fig., boven alles nitmunten: dees kunst de kroon der kunsten spant. **POOR.** De vierschaar spannen, dezelve, wanneer zij voltallig is, door eene gespannene koord, welke weleer de plaats van eene balie bekleedde, afsluiten. De boog kan niet altijd gespannen zijn is, men kan niet onophoudelijk werkzaam zijn. Zijnen streng te stijf spannen is, zijn opzet te sterk doordringen. De snaren te hoog spannen is, zich te veel laten voorstaan, te veel eischen. **ONZ.**, is *spannen*, gespannen zijn. Het kleed spant te veel. Het spant er, alles is er gespannen, het komt er op aan; of, het is er onrustig, men is er oneenig: wat spande het er wederom tusschen man en vrouw! Van hier *span*, ook voor *gespan*, o., twee of meer paarden in een gareel gespannen: een schoon span paarden. Een span van vieren enz.; — spanning, spansel, een band, welke om het hoofd gespannen wordt, en de rand van eene kroon: een aerde klood versiert en drukt het spansel uwer kroone. **HOOFD.** Zamenstell.: spanader, spanaderig, spangordel, spankoord, spanketen, spanleder, spannaegel, spannet, spanriem, spanrups, spanstriek, spanvoets, spantouw, spanzaag, spanzeel, enz. Aanspannen, achterspannen, afspannen, hetspannen, bijspannen, inspannen, omspannen, ontspannen, overspannen, uitspannen, verspannen, voorspannen, wederspanning, zamenspannen, enz.

Spannen, hoogd. ook *spannen*, zweed. *spänna*, schijnt verwant aan het zweed. *spana*, gr. *σπᾶν*, trekken.

Spant, v., meerv. spanten. Bij de scheepstimmerlieden in gebruik, voor het model van een vaartuig: het schip moet naar de spant getimmerd worden.

Spar, v., meerv. sparren. Eene lange, dunne, ronde stang, die tot het geraamte van een dak, en meer andere dingen, gebezigd wordt. Dit *spar* beteekent ook den boom, wiens stam de sparren uitlevert, anders *sparreboom*. Zamenstell.: dakspar enz. Hoogd *Sparren*, ijsl. *sparra*, eng. *spar*, fr. *barre*.

Sparen, o. Een water, dat door Haarlem vliet: hoe begeerlijk het sparen stack na Aemstels kroon. **VOND.**

Sparen, b. w., ik spaarde, heb gespaard. Tot een toekomstig gebruik behouden: iets voor den ouden dag sparen. Die jong spaart, lijdt ond geen gebrek. Behoeden: Godt die wil uw leven sparen. **VOND.** In dezen zin vindt men reeds bij

OTFRID.: *then spar er nu ze libe*, dien spare hij nu in het leven. Spaarzaam aanwenden: moeite noch kosten sparen. In het geheel niet gebruiken: spaar uwe kwinkslagen en verwijzen. De waarheid sparen, geene waarheid, maar onwaarheid, spreken. Van hier spaarder, spaarlijk, spaarster, spaarzaam, spaarzaamheid, sparing, enz. Samenstell.: spaarbank, — spaarbenden, spaargood, spaarkist, spaarlamp, spaaroven, spaarpot, spaarzucht, enz. Besparen, uitsparen, enz.

Spark, m., zie *sparkelen*.

Sparkelen, o. w., ik sparkelde, heb gesparkeld. Vonkelen, en spattende vonken opgeven: door godvruchtige garst en sparckelend zout. **VOND.** Van hier sparkeling. Het stamwoord is *spark*, *spark*, eene vonk: sparcken van gloeiend ijzer. **KIL.** Voortd. w. van *sparken*, ook *sparken*: als zij de olie in de brandende lamp zagen spreken. **VOND.** Oudt. zeide men ook *sprankelen*; gelijk het woord *sprank*, voor vonk, nog in algemeen gebruik is. Zie *sprank*.

Spartelen, o. w., ik spartelde, heb gesparteld. Eigenlijk, de beweging van een vischje, dat in het water dartelt. Voorts, alle soortgelijke beweging: het wichtje spartelt in de wieg. Van hier spartelig en sparteling.

Spat, spet, v., meerv. spatpen. Al wat spat: door eene spat van uw metaal. **BILDERD.** Eene vlek, door spattende vuiligheid verwekt: er is geen spatje op mijn kleed. Een knobbel aan de pooten der paarden: zonder spatpen en gallen. Een werktuig, waaruit de kinderen proppen doen spatpen, anders *klakkebos*. Klanknabootsend woord; even als het b. en o. w. *spatten*.

Specerij, v., meerv. specerijen. Uitheemsche kruiden: kaneel, kruidnagels, foelie, en meer andere specerijen. Samenstell.: specerijhandel, specerijkooper, specerijkramer, enz.

Specerij, hoogd. *Spezeret*, eng. *spice*, middel-eeuw. lat. *espicia*, fr. *épice*, sp. *espeveria*, ital. *speciaria*, komt van het lat. *species*, met welken naam verschillende specerijen reeds in het *CORPUS JURIS* bestempeld worden.

Specht, m., meerv. spechten. Zekere woudvogel, die de basten der boomen oppikt, om insecten te zoeken. Samenstell.: kraaispecht, zwaluwspecht, enz.

Specht, hoogd., eng. ook *Specht*, fr. *pic*, sp. *pico*, ital. *pico*, *picchio*, *pigozzo*, lat. *picus*, alles van *pikken*.

Specie, v., meerv. speciën. Eigenlijk, soort over het algemeen. Bijzonderlijk, soort van geld: die specie is hier niet gangbaar. Eene specie van de koorts, eene ongesteldheid, welke naar de koorts zweemt; eene specie van olie, eene soort van olie, enz. Samenstell.: specieboekje, speciebriefje, specieafel, speciewissel, enz. Geldspecie, goudspecie, muntspecie, enz.

Van het lat. *species*, eene soort, afkomstig.

Speek, v., meerv. speeken. Eene der staven van een rad of wiel. Die dissel smeede, en assen, en raden van fijn gout, de speek van zilvre massen. **VOND.** Samenstell.: radspeek enz.

Speek, verouderd bijv. n. Volg. **KIL.**, ploertig, onbeschoft, beleedigend. Verwant aan het neders. *speh*, honende.

Speeksel, o. Kwijl, spog. In het hoogd. *Speichel*, eng. *spittle*. Van hier speekselachtig. Samenstell.: speekselbuis. Het stamwoord moet *speken* geweest zijn, anders *spijghen* en *spijen*.

Speelgenoot, m. en v.; speelsch, enz. Zie *spelen*.

Speen, v., meerv. spenen. De uijer van eene koo: van zijns moeders rosse speen afgerukt. **VOND.** In Vriesland de tepel van eene vrouweworst. Dezelfde betekenis geeft **KIL.** daaraan ook; en bij hem is *spene*, *sponne*, *spunne*, voorts, eene vrouweworst. Nog noemt men eenen kunsttepel een *speentje*. In de **BIJBELV.** zijn *spenen* aanbeijen: hadden spenen in de verborgene plaatsen. Van hier het werkv. *spenen* enz. Samenstell.: speenader, speendistel, speenklove, speenkruid, speenzweer, speenvlood, bij **KIL.**

Speer, v., meerv. speren. Eene lange, zware spies: met den degen en de speer. **VOND.** Samenstell.: speerhaak, aanbeeld met twee hoofden; speerkruid, speerruiter, speerwortel, enz. Aalspeer, renspeer, kampvechtersspeer, ruitersspeer, enz.

Speer, hoogd. ook *Speer*, **OTFRID.** enz. *sper*, eng. *spear*, verwant aan *spar*, *sper*.

Speerhaak, m., zie *speer*.

Speet, v., meerv. speten. Verkleinw. *speetje*. Een werktuig om te spitten; een boterspaantje. Ook hetgene gespit wordt: een speetje boter; — een speetje aal of paling, aan een houtje gestoken. Van hier het werkv. *speten*, aan een spit steken. Samenstell.: speetaal enz.

Speet, hoogd. *Spiesz*, eng. *spit*, is verwant aan *spade*, *spies*, *spits* en *spitten*.

Spek, o. Eigenlijk, het vette gedeelte van varkensvleesch; ook varkensvleesch in het algemeen. Overdr., het vet van andere dieren, zoo als walvischen, robben, enz. Spreekw.: ergens eene hand dik spek in groeijen, daarover verheugd zijn. Van weelde uit het spek springen (gelijk de madden), zijn geluk verroekcloozen. Het spek weg hebben, door eene krankheid aangeast zijn, en van een vrouwspersoon, zwanger zijn. Van hier spekachtig, spekken, spekkig, enz. Samenstell.: spekbank, bij de walvischvangers de bank, waarop het spek gesneden wordt; spekbui, speketer, spekhout, of spint; spekgewzel, spekhals, speknak, spekkook, spekkoning, die het walvischspek tont; spekkoooper, spekmado, spekmes, spekmuis, speknaald, lardeerpriem; **KIL.** *spekpriem*, spekslager, speksnijder, speksteen, spekstraf, *spektraan*, in tegenoverstelling van *levertraan*, spekwwoord, enz. — lardeerspek, pekelspek, robbenspek, rookspek, walvischspek, zultspek, enz.

Spel, o., meerv. spelen, of spellen. Eigenlijk, eene vlugge en lichte beweging, zoo als die van rondom zich blikkende oogen: een aenschijn vast als 't mijn, en 't zelfde spel van oogen. **HOORT.** Zulk eene beweging des lichaams tot verlustiging, als men oudtijds bij het worstelen, wedloopen, kaatsen, enz. maakte, en als de dartelende jeugd hedendaags nog dikwijls maakt: de Olympische spelen. De spelen der kinderen. Evenveel welke andere verlustiging, zoo als het geklank van speel-
tuigen, in de samenstell.: klokkenspel, rinkelspel, snarenspeel, enz. De tent of de plaats, waar men spelen aanregt of iets vertoont: het spel van de vier kroonen, het spel van de wassen beelden, enz. Eene kunstmatige nabootsing van menschelijke bedrijven: een blijendend spel. Eene min of meer kunstmatige verlustiging met dobbelsteenen, speelkaarten, damschijven, schaaakstukken, biljardballen, enz.: drie spelen, of gelijk men in de samenleving zegt, drie spellen kaarten. Eene zoogenoemde partij van een of ander van die spelen: het spel

is haast uit; ook fig, de zaak is haast afgedaan. Mede in het spel komen, aan eenig bedrijf deel nemen. Ergens een spel van maken, daarmede spotten. Het spel breken, bederven, fig, het genoeg verhoeden. Veel spels maken, het iemand moeilijk maken. Van hier de samenst.: spelbreker enz. Apenspel, biljardspel, biljspel, breekspel, damspel, dobbelspel, eeuwspeel, fluitspel, goochelspel, kaartspel, kamerspel, kattenspel, kegelspel, kinderspel, klokkenspel, klootspel, kluchtspeel, knikerspel, loterijspel, luitspel, minnespel, naspel, oefenspel, omberspel, pachtspel, pandspel, poppenspel, potsenspel, renspel, rijfelspel, schaakspel, tooneelspel, treurspel, trokspel, voorspel, zangspel, zinnenspel, enz. Van *spelen*.

Speld, spelde, v., meerv. spelden. Een bekend werktuigje. Goed vindende, zijne spelde uit het spel te trekken, geen deel aan het spelde prikken nemen. **HOORT.** — Spelden zoeken, overdr. voorover gebukt gaan; spelden op eenen hooizolder zoeken, vruchteloos werk doen. Ergens een spelde bij steken, iets niet verder aandroeren. Van hier het bedr. werkw. *spelden*, met spelden vastmaken. Samenstell.: speldegeld, speldemaker, speldenbak, *speldernieuw*, bij KIL. evenveel als *splinternieuw*, of *spiksplinternieuw*, bij HALMA, *spikspeldernieuw*, speldewerk, het onz. werkw. *speldewerken* enz. Bakerspeld, haarspeld, knopspeld, parelspel, prikspel, enz., is verwant aan *spil*.

Spelemeijen, o. w., ik spelemeide, heb gespelemeid. Van *spelen* en *meijen*, zich, in de meimaand, op het land vermaken, met meitakken versieren, enz. Zich op het land en in de vrije lucht verlustigen: wij gingen spelemeijen.

Spelen, b. en o. w., ik speelde, heb gespeeld. Zich bewegen, om zich te verlustigen: blindemannetje spelen. Zich op eene andere wijze verlustigen: met poppen spelen. Overdr.: zijne oogen spelen gestadig op haar. Haar sluijer speelt rondom de leden. **LANGEND.** (Een beekj.) daar zonnestraal in speelt. **VOND.** Met de heiligste eeden spelen. In al deze spreekwijzen is spelen onzijdig, even als in de volgende uitdrukkingen: op het orgel, op de viool spelen, enz., maar het wordt bedrijvend in: de viool, de fluit, het klavier, enz. spelen, een muzikstuk spelen, enz.; ook zonder lidwoord: kaart, viool, enz. spelen. Almede in: iemand eene pots spelen; bankroet spelen; eene rol spelen; de hoofdrol spelen, de voor-naamste werkende persoon zijn; den baas spelen, enz. Voorts, wordt eene klok gezegd te *spelen*, voor dat zij slaat, het *geschut*, als het afgestoken wordt. Ook *spelen de dieren*, wanneer zij paren. Iemand speelt met zijn leven enz., als hij hetzelfde in de waagschaal stelt. Men speelt met zijne woorden, als men daaraan oneigenlijke beteekenissen geeft, enz. Dat speelt mij in gedachten, of voor den geest, komt mij telkens te binnen. Men speelt iemand iets in, of uit, de handen, als men het hem op eene onmerkbare wijze in, of uit, de handen brengt. Van hier gespeel, speelachtig, speelsch, speelster, spel, speler, speling, enz. Samenstell.: speelvond, speelbaan, speelbal, speelbord, speeldag, speeldag, speelgenoot, speelgevecht, speeldag, speelhof, KIL. — speelhondje, speelhuus, speeljagt, *speelkind*, bastaard, van *spelen*, paren, als de dieren; speelnecht, speelmaker, speelman, speelmisje, speelnoot, speelpartij, speelplaats, speelpop, speelreis, speeltafel, speel-

tooneel, speeltijd, speeltuig, speeltuin, speeluur, speeluurwerk, speelvogel, een speelsieke jongen, KIL.; speelvriend, speelvriendin, speelwagentje, spelwerk, speelziek, speelziekte, speelzucht, speelzuchtig, spelemeijen, spelevaren, enz. Aanspelen, afspelen, bespelen, bijspelen, doorspelen, inspelen, naspelen, ontspelen, opspelen, overspelen, toespelen, uitspelen, verspelen, voorspelen, enz.

Spelen, hoogd. *spielen*, en gr. *παλλειν*, zijn oorspronkelijk dezelfde woorden, waarin slechts eene anastrophe van *ps* in *sp* plaats heeft.

Spellen, b. w., ik spelde, heb gespeld. Oulings spraken, even als het angels. *spellan*, ijsl. *spialla*, lat. *pellare* in *appellare*, *compellare*, terwijl *spel*, *spela* in het oudd. eene geschiedenis, en *Gotspel*, eng. *gospel*, het Evangelie aanduidt. In het gebruik, de lettergrepen van een woord uitspreken. Voorts, ook aankondigen, vooraf zeggen, voorzeggen: dat spelt ons niet veel goeds. Van hier speller, spelling, spelster. Samenstell.: spelboek, spelkunst, enz. Voorspellen enz.

Spellen, eng. *to spell*, ijsl. *spialla*, vries. *speldje* schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

Spelonk, v., meerv. spelonken. Een berghol: dat hij mij geve de speloncke Machpela. **BIJBELV.** Samenstell.: bergspelonk, moordspelonk: hij betoog de moordspelonk zoo dick met zwarten mist. **VOND.**; rotsspelonk, enz.

Ital. *spelonca*, lat. *spelunca*, komt van het gr. *σπηλαιον*, een hol.

Spelt, v. Zeker slag van weit, of tarwe: wilt gij zware spelte in de aerde werpen. **VOND.** Samenstell.: speltakker, speltbouw, speltgras, de derde en slechtste soort van spelt, waarvan men in Egypte oulings meel plagt te maken; *spelthaen*, spruickhaen, KIL. — speltland, speltmaand, herfstmaand, waarin men spelt oogst; speltmeel, spelt-oogst, speltstroo, speltveld, enz.

Spelt, hoogd. *Speltz*, ital. *spelta*, sp. ook *spelta*, fr. *épeautre*, boh. *spalda*, middeleeuw. lat. *piletum*, *bilettum*, hedendaagsch gr. *σπελτον*, is van eenen onzekeren oorsprong.

Spenden, spinden, veroud. b. w., ik spendde, heb gepend. Verdeelen, uitreiken, bij KIL. *erogare elemosynam*; waarvan ons bastaardstaartige *spenderen*. Van hier spende, spinde.

Spenderen, zie *spenden*.

Spenen, spenen, b. w., ik spendde, heb gepend. De spaan, of de borst onthouden, van de borst afwennen: op den dagh als ISAAC gespeent wiert. **BIJBELV.** Visch in zuiverder water zetten, dan waarin men ze gevangen heeft: haars spenen. *Zich spenen*, zich onthouden: gij moet u van drinken spenen. *Zich spenen* van het bewind. **HOORT.** Van hier spening. Samenstell.: speenmaal, speentijd, speenvarken, enz. Van *spaan*.

Sperken, zie *sparkelen*.

Sperren, b. w., ik sperde, heb gesperd. Eigenlijk, met sperren, sparren, bezetten, en daardoor vaneenzetten. In het gebruik, evenveel hoe ook vaneenzetten: de beenen wijd van elkander sperren. Ook op de eene of andere wijze afsluiten: de Dardanellen sperren de vaart naar de Zwarte Zee. Van hier sperring. Samenstell.: sperboom, sperketting, enz. Opsperren, versperren, enz.

Sperwer, m., meerv. sperwers. Eene der kleinste soorten van het valkengeslacht: NISUS in eenen sperwer. **VOND.**

Speten, b. w., ik speette, heb gespeet. Met een spit, of ander puntig werktuig, doorboren: aal speten, vleesch speten, aan het spit steken. Zamenstell.: speetjesaal. Van *speet*, *spet*, *spit*.

Speuren, b. w., ik speurde, heb gespeurd. Bij **KIL.** evenveel als *nasporen*, navorschen. Van hier speuring. Zamenstell.: speurhond. Bespeuren, naspeuren, naspeurlijk, en onnaspeurlijk. Van *speur*, *spoor*.

Spheer, v., meerv. sferen. Eigenlijk, een bolronde ligchaam. In het gebruik, eene sterrekundige afbeelding van het heelal, of den hemel, door middel van verscheidene kringen, en den aardbol in derzelver midden: de kennis der sphaer behoort tot de eerste beginselen der sterrekunde. Ook figuurl., de kring, waar binnen iemands vatbaarheid zich bepaalt: dat is boven zijne sphaer. Zamenstell.: sphaerkennis enz. Hemelsphaer enz. Van het gr. *σφαῖρα*, een bolronde ligchaam.

Spichtig, bijv. n. en bijw., spichtiger, spichtigst. Langwerpig en smal: spichtig van gelaat. Van hier spichtigheid.

Spie, v., meerv. spiën. Ook *spij*, **KIL.** Een nagel, pen, hout, of wig, van hout, of ijzer: hecht verknocht door houvast, *spij*, en bout. **POOR.** Van hier spijker. Voorts, is dit woord verwant aan *spijk*, en het lat. *spica*.

Spie, spiede, m., zie *spieden*.

Spieden, b. w., ik spiedde, heb gespied. Ook wel eens *spiën*. Thans niet gebruikelijk, dan in de zamenstell.: bespieden, verspieden; maar bij **KIL.** hetzelfde, als deze woorden. Het beteekent eigenlijk zien; en van hier het z. n. *spiede*, *spie*, voor bespieder, fr. *espion*, ital. *spione*, eng. *spij*.

Spiegat, o., meerv. spiegaten. Anders ook *spijgat*. Van *gat* en *spijen*, spuwen. Zoo veel als *spuwgat*. Een der gaten in een schip, die het water, dat op het dek valt, of waarmede hetzelfde gereinigd wordt, als het ware, uitspuwen. Het loopt de spiegaten uit, fig., het openbaart zich, even als vuil water, dat door de spiegaten van een schip uitvloeit.

Spiegel, m., meerv. spiegels. Eigenlijk, een werktuig om te zien. In het gebruik bijzonderlijk iets, waarin men zich bekijkt, spiegelt: welke sijn aengeboren aengesicht bemerkt in eenen spiegel. **BIJBELV.** Overdr., *de spiegel*, de achterzijde, van een groot schip. Al wat het beeld van een ander ding, als het ware, vertoont: de wereld is een spiegel van de Goddelijke wijsheid. Een voorbeeld ter navolging: O laet u dit voortaan voor eenen spiegel strecken. **DE DECK.** Een afschrik: ten schrik en spiegel van de staatzucht en de nijt. **VOND.** Van hier het werkw. *spiegelen*. Zamenstell.: spiegelbeeld, spiegel tot afschrik; spiegelbuog, spiegelgevecht; spiegelglad, spiegelglas, spiegelhars, spiegelkarper, spiegelkas, spiegelkooper, spiegelkraam, spiegellijst, spiegelmaker, spiegelmees, spiegelnet, een net met wijde vierkante mazen; spiegelnieuw, spiegelraam, spiegelrog, spiegelsteen, spiegelvisch, enz. Brandspiegel, cilinderspiegel, kegelspiegel, kogelspiegel, lusterspiegel, nachtspiegel, penantspiegel, schoorsteenspiegel, zakspiegel, of zakspiegelje, enz.

Spiegel, oul. *specule*, lat. *speculum*.

Spiegelen, (zich) wederk. w., ik spiegelde mij, heb mij gespiegeld. Zich in eenen spiegel bekijken, of in iets anders, waarin men zulks eveneens doen kan. Fig., zich aan eenig ding spiegelen, zich daardoor tot navolging laten opwekken, of

daarvan laten afschrikken: hij spiegelt zich zacht, die zich aan anderen spiegelt, het valt gemakkelijker, door eens anders, dan door eigene, schade en schande van het kwaad te worden afgeschrikt. Van hier spiegeling. Van *spiegel*.

Spier, v., meerv. spieren. De vleezige trekkers, waarmede de ledematen bewogen worden. Bijzonderlijk het vleezigste van eenen vogel: iemand enkele spier voordienen. Van hier spierachtig, gespierd, welgespierd, en misschien ook het zamengest. *spierwit*, heel wit; daar **KIL.** aanmerkt, dat de spier van eenen vogel ook *het wit* plagt te worden genoemd.

Spiering, m., meerv. spieringen. Een klein vischje: met spiering visschen. Eenen spiering uitwerpen, om eenen kabeljaauw te vangen, spreekw., eene kleine gift doen, om eene groote te verkrijgen. Zamenstell.: spieringeter, spieringmaal, spieringvangst, spieringvisscher.

Spierwit, zie *spier*.

Spies, v., meerv. spiesen. Anders ook *spiets*. Lans, speer: die met de spiesse in den wand sloegh. **BIJBELV.** **PIERRHUS** doortoot hem met de spiets. **VOND.** Van hier het bedr. werkw. *spiesen*, met eene spies, of een ander puntig werktuig, doorboren. Zamenstell.: spiesdrager, spiesglans, ook *spiesglas*, zeker halfmetaal; spieshout, spiesijzer, spieschacht, spiesstang, spiesvolk, enz. Jagtspies, anders *jagtspret*; werpspies, enz.

Spij, zie *spie*.

Spijen, en spijgen, zie *spuwen*.

Spijgat zie *spiegat*.

Spijker, m., meerv. spijkers. Eene schuur, een pakhuis. Zamenstell.: korenspijker, zoutspijker, enz.

Spijker, m., meerv. spijkers. Een nagel, bijzonderlijk van ijzer: Godt zelf gehangen aan den spijker. **VOND.** Spreekw.: spijkers met koppen slaan, dingen van belang uiteen, of verrigten. Den spijker op den kop slaan, een ding in het rechte gewricht treffen. Zoo hard zijn als een spijker, tegen alle ongemakken bestand zijn. Weet ik eenen spijker, hij weet er een gat toe, hij weet zich met allerlei uitvlugten te dekken. Een pleidooi aan den spijker hangen, de uitspraak daarover verschuiven. Van hier het bedr. werkw. *spijkeren*, met spijkers vastslaan. Zamenstell.: spijkerbalsem, spijkerboor, spijkergat, spijkerhard, spijkerkooper, spijkerkop, spijkerlade, spijkermand, spijkersmid, spijkervast, spijkerwinkel, enz. Van *spie*.

Spijl, v., meerv. spijlen. Een gespitst staafje, of staakje: de vensters waren met ijzeren spijlen bezet. Bij **KIL.**, bijzonderlijk, de staakjes, die men kruiswijze in eenen bijenkorf steekt.

Spijs, v., meerv. spijzen. Al wat gegeten wordt: die gene onreine spijs zoude proeven. **VOND.** Fig., ook metaal, waarvan men klokken giet, anders *klokspijs*. Eene voorname en geliefde bezigheid: hot is mijne spijs enz. **BIJBELV.** Zamenstell.: spijsbereider, spijsbrood, masteluin, **KIL.** — spijskamer, spijskas, spijskelder, spijsmeester, spijsoffer, spijspeuzelingen, **OND.** — spijsproever, enz., klokspijs, meelspijs, melkspijs, enz. Komt van *spijzen*, o. w. maaltijd houden; en b. w. van spijs voorzien; anders ook *spijzigen*.

Spijt, v. Leedwezen, verdriet: de Hartog kon niet beveinzen de spijt. **HOOFD.** Opgekropte gramscap: van vinnige spijt ontsteken. **VOND.** In spijt, of ter spijt, van u, uws ondanks. Van hier

spijten, onpers. w., het speet mij, heeft mij gespeten, verdrietig; spijtig, verdrietig, ook vinnig; spijtigheid, spijtiglijk.

Spijten, zie *spijt*.

Spijken, zie *spijs*.

Spikkel, m., meerv. spikkelen en spikkels. Een sprenkel, een vlekje, waarmede iets besprenkeld is: een tafelkleed met spikkels. Van hier spikkelsachtig, het bedr. werkw. *spikkelen*, met spikkels besprenkelen; spikkelig, spikkeling. Zamenstell.: inktspikkel, verspikkel, enz. Dit woord komt van *spikken*, bij *KIL.* evenveel als *sneken*.

Spikspeldernieuw, spiksplinternieuw, zie *speld*.

Spil, v., meerv. spillen. Een gespitst boutje, staafje, of staakje, gevormd, om rond te draaijen, en veelal ook iets anders met zich te doen rond-draaijen: die de spil en naelde hanteerde. *VOND.* Op 'shemels ronde spil draeit het radt. *VOND.* Dat is de spil, waarop alles draait, fig., dat is de beweegoorzaak van alles. Ja men verstaat onder den naam van *spil* zelfs eene windas in haar geheel, zoo als die, waarmede men het anker opwindt. En, overdr., de schroef van eene pers, den stander van eenen wenteltrap, en den halm van eene korenaar. Zamenstell.: spilbedde, spilboom, anders ook *spindelboom*; spilboot, spilgat, *spilzijde*, van de vrouw, het tegenovergestelde van *zwaartzijde*, van den man, enz. Wentelspil, windspil, enz.

Spillebeen, zie *spillen*.

Spillen, b. w., ik spilde, heb gespild. In het gebruik, verkwisten, nutteloos uitgeven: hij heeft veel aan dat werk verspild. Van hier het verouderde *spilder*, dun. Zamenstell.: spilderbeen, spillebeen, een dun been, en iemand, die dun van beenen is; spilpenning, een verkwister; spilziek, spilzucht, spilzuchtig, enz. Verspillen, verspilling, enz.

Spin, v., meerv. spinnen. Anders *spinnekop*. Een ongevleugeld insect, met acht oogen, acht pooten, en wratten aan het achterlijf, waaruit het de webbe spint, die aan hetzelfde den naam gegeven heeft: het spinhuis voegt de spin. *VOND.* De spinne trekt uit dau van rozen haer fenijnen. *DE DECK.* Van hier spinachtig. Zamenstell.: spinnekop, spinnekruid, spinnendooder, spinnenet, spinnenjager, raagbol; spinwebbe, spinrag, enz. Aardspin, boschspin, huisspin, meerspin, nachtspin, oeverspin, tuinspin, veldspin, waterspin, enz. Komt van *spinnen*.

Spinaal, o. Schoenmakers garen.

Spinazie, v. Eene plant, welker bladeren men tot moes kookt. Zamenstell.: spinaziezaad enz.

Spinde, v., meerv. spinden. Eene spijskas. Van *spenden*, *spinden*.

Spinet, o., meerv. spinetten. Een bastaardwoord, ontleend van het ital. *spinetta*. Zeker slag van klavier.

Spinhuis, o., zie *spinnen*.

Spinnen, b. w., ik spon, heb gesponnen. Draden vormen: de spin spint haar web; — garen, zijde spinnen. Spreekw.: hij zal er geene zijde bij spinnen, hij zal er geen voordeel bij behalen. Hij zal daarvan geen goed garen spinnen, hij zal daarvan geen goed werk maken. Voorts, is *tabak spinnen* tabaksbladen ineen draaijen. Van de katten zegt men, dat zij *spinnen*, wanneer zij soortgelijk een gesnor laten hooren, als dat van een spinnewiel. Eindelijk, wordt *wijn* gezegd te

spinnen, wanneer die begint te werken. Aardig gebruikt *VONDEL* dit woord van de menschelijke voortteling: troostse dan, die ziertjes spinnen. Van hier spinnerij, spinsel, spinster. Zamenstell.: spinhuis, spinhuisboef, spinhuiseigen, door zijne slechtheid geschikt voor het spinhuis, — spinhuismoe-der, enz., spinnekop, spinnewiel, spinrag, spinrokken, spinzijde, enz. Afspinnen, bespinnen, doorspinnen, inspinnen, ontspinnen, uitspinnen, verspinnen, enz.

Spinnen, neders., hoogd., *OTFRID.* ook *spinnen*, eng. *to spin*, is een zeer oud woord van eenen noordschen oorsprong.

Spint, o. Het wit van het hout, naast aan het hart van den boom: er loopt eene streek spint door de gansche plank. Van hier spintachtig, spintig, spintigheid, enz.

Spint, o., meerv. spinten. Bij *KIL.* evenveel als *spinde*, spijskas. Verder zekere maat: een spint haver.

Spion, m., meerv. spionnen en spions. Een spie, een bespieder, zie *spieden*. Voorts, ook een spiegelkje, dat men buiten aan een venster hecht, en een bijzonder slag van jagthonden. Van hier het bastaardstaartige bedr. werkw. *spionneren*, in het hoogd. *spioniren*, fr. *espionner*, het werk van eenen spion verrigten. Zamenstell.: afspionneren, bespionneren.

Spit, o., meerv. speten. Anders ook *speet*. Een spits keukentuig, waaraan men vleesch en andere dingen braadt: zij braen den afval aan het spit. *VOND.* Spreekw.: het spit in de asch wenden, eene zaak verbrodden. Het spit in den rug, zekere pijn. Bij *HALMA* is *spit* ook een werktuig, om te spitten, eene spade. In *onderspit*, is *spit* het geene gespit wordt, zie *onderspit*. Zamenstell.: spitdraaijer, spitvarken, een jong varkentje, dat in zijn geheel aan het spit gebraden wordt. Braadspit, draaispit, onderspit, enz.

Naauw verwant aan *speet*, *spade*, *spies* en *spits*.

Spits, bijv. n en bijw., spitsers, spitst. Scherp gepunt: een spits hout. Geen spitse, maar een stompe toren. Voorts, scherpzinnig: *EUKLIDES* spits vernuft. *VOND.*; en spijtig, even als het hoogd. *spitzig*: een spits vrouwmensch. *HALMA.* Als bijw.: het loopt spits toe. Als z. n. is *het spits* de punt: te vliegen op het spits in d' *Ottomansche* afbieten. *VOND.* Het spits afbijten (niet *het spit afbijten*) is, het grootste gevaar op zich nemer: Om 't spits af te bijten. *HOORF.* Het spits bieden is, de punt bieden, tegenstand bieden: men biede het spits. *VOND.* Van hier spitsachtig, het werkw. *spitsen*, spitsheid, spitsig. Zamenstell.: spitsbaard, spitsboef, spitsmuis, spitsneus, spitsroede, spitsvindig, spitszinnig.

Spits, v., meerv. spitsen. De punt van een ding, of deszelfs puntige top: de spits van eene naald. Boven op de spits van den toren. De voorhoede van een leger: zich aan de spits stellen. In het hoogd. zijn *Spitzen*, kanten, omdat zij aan den rand getand zijn, van waar zij ook den fr. naam *dentelles* verkregen hebben. Van hier, bij *HALMA*, *spitsel*, een reepje parkement, waarop men speldewerkt. Voorts, komen van *spits* de zamenstell.: spitsbroeder enz. Bergspits, heerspits, legerspits, torenspits, enz. Van het bijv. n. *spits*.

Spitsen, b. w., ik spitste, heb gespitst. Scherp gepunt maken: eenen paal spitsen. De ooren spitsen is, derzelver punten om hoog ateken,

zoo als de paarden doen, wanneer zij ergens naar luisteren, en dus nauwkeurig luisteren. Zich ergens op spitsen is, zich daarnaar zetten, daarop hopen. Eindelijk, is *spitsen* met den aars op eenen puntigen paal zetten, om denzelven bovenwaarts door het gansche lijf te doen gaan, zoo als de Turken ten aanzien van misdadigers doen, het-welk men anders *empaleren* noemt.

Spitsvondig, spitsvindig, spitsvinnig, bijv. n. en bijw., spitsvondiger, spitsvondigst. Van *spits* en *vondig*, van *vond* en *vinden*. Scherpzinnig in het beramen van looze vonden: welk een spitsvondig vernuft! En van zaken, scherpzinnig uitgedacht, fintjes uitgespluisd: een spitsvondig vertoog. Doorgaans gebruikt men dit woord in eenen kwaden zin, wegens eene scherpzinnigheid, die zich weinig om de waarheid bekreunt, ja haar opzettelijk zoekt te verdonkeren. Van hier spitsvondigheid, spitsvondiglijk.

Spitten, b. w., ik spittede, heb gespit. Met een spits of scherp toeloozend werktuig delven, graven: den tuin spitten. Boter spitten, dezelve met zulk een werktuig uit een vat opdelen, Voorts, ook met zulk een werktuig doorboren: ick sal DAVID aen den wandt spitten. BIJBELV. Van hier spitter, spitting. Zamenstell.: ompspitten enz. Verwant aan *spelen*.

Spleet, v., meerv. spleten. Eene opening, die door splijten ontstaan is: de spleet van eene pen. Hoe zou de min de spleet niet merken. VOND. Van hier spletig. KIL. Zamenstell.: spleetbreuk, eene beenbreuk waarbij een of meer beenderen gespleten zijn. Van *splijten*.

Splijten, b. en o. w., ik spleet, heb en ben gespleten. In de lengte vaneenspringen, of vaneen doen springen. Bedr.: eene pen splijten. Dat hout laat zich gemakkelijk splijten. Ouzijd.: het aardrijk splijt van droogte. Van hier spleet, splijting, splinter, splinteren, splitsen, enz. Zamenstell.: afsplijten, opsplijten, enz. Klanknabootsend.

Spilt, v., meerv. splitten. Eigenlijk, hetzelfde als *spleet*. Zamenstell.: splitgat. Van *splitten*, of *splijten*.

Splitsen, v., meerv. splitsen. Eigenlijk, evenveel als *spleet*, en daarvoor gebruikt bij HOOFT: om de splits in het geloove geheel te hebben. Van *splitsen*.

Splitsen, b. w., ik splitsde, heb gesplitst. Genoegzaam hetzelfde, als *splijten*. In het gebruik, de draden van een touw losdraaijen en weder in elkander hechten: een kabeltouw splitsen. Evenveel welk ding smaldeelen: een lot — eene ervenis splitsen. Voorts, is eene vergadering in haar gevoelen *gesplitst*, wanneer zij daarin verdeeld en oneenig is. Van hier splits, splitsen, anders *splinter*, splitsing. Zamenstell.: splitshoorn enz. Van *splitten*, *splijten*.

Splitten, zie *splitsen*.

Spoed, m. Haast, voortgang van zaken: De min verdriet alle uitstel en eischt spoet. VOND. Alles hangt aan spoed, die is de moeder der zege. HOOFT. Spreekw.: hoe meerder haast, hoe minder spoed, dikwijls vordert men niet naar evenredigheid van de haast, die men maakt. Van hier spoedig enz. Zamenstell.: onspoed, rampspoed, tegenspoed, voorspoed, enz.

Spoed, eng. *speed*, komt volgens KIL. overeen met het gr. *σπῆδη*, naarstigheit, vlijt, en stamt af van *spoeden*.

Spoeden, spocijen, o. en wederk. w., ik spoedde en spoedde mij, ben gespoed, heb gespoed,

en heb mij gespoed. Haasten, voortgang maken: het werk spoedt niet. Gij moet wat meer spoeden. Van hier spoed, spoedig, spoeligen.

Spoeden, eng. *to speed*, gr. *σπῆδαιεν, σπῆδῶεν, σπῆδῶεν*.

Spoel, v., meerv. spoelen. Eigenlijk, evenveel welke buis, waardoor men water kan laten spoelen, zoo als een zogenoemde duiker. In de zoutbronnen bij Halle is *spule* eene onderaardsche ter afleiding van water geschikte groef. Voorts, eene buis of pijp. Volgens KIL., was *spoel* oulings eene holle rietpijp. Tegenwoordig is *spoel* de klos van een spinnewiel, of een weversklos, die anders den naam van *schietspoel* voert: terwijl s' op 't weefgetouw de spoel door 't webbe schiet. WEXTEBB. Van hier het werk. *spoelen*, garen, op weversspoelen of andere klossen, winden, en dus spoelen, gereed maken. Zamenstell.: spoelijzer, spoelwiel, een wiel, met behulp waarvan men het garen op de spoelen windt, of spoelt, enz. Schietspoel, weversspoel, enz.

Spoelen, zie *spoel*.

Spoelen, b. en o. w., ik spoelde, ben en heb gespoeld. Onz., vloeijen: het water is over den weg gespoeld. Bedr., met water reinigen: drinkglazen spoelen. Den mond spoelen. Iemand de voeten spoelen, hem in het water werpen. De keel spoelen is drinken. Van hier gespoel, spoel, spoeling, spoelsel. Zamenstell.: spoelkom, spoelvat, spoelwijn, enz. Aanspoelen, afspoelen, bespoelen, doorspoelen, inspoelen, onderspoelen, opspoelen, uitspoelen, enz. Schijnt klanknabootsend.

Spoeling, v., meerv. spoelingen. De daad van spoelen. Het vocht, waarmede men iets uitpoelt: spoeling van biervaten en destilleerketels voor de varkens. Zamenstell.: spoelingbak, spoelinghoer, spoelingpomp, spoelingschuit, spoelingspek, spoelingwijn, spoelingvat, spoelingwijn, anders *spoelwijn*, slechte wijn, enz. Darmspoeling, mondspoeling, enz. Van *spoelen*.

Spog, o., zie *spugen*.

Spoken, o. w., ik spookte, heb gespookt. Als een spook te voorschijn komen. Overdr., veel gedruisch maken: hij begint weer te spoken. Onpers., het spookt er; men kijft en raast er. Het begon op zee te spoken, het werd slecht weer. Bij nacht rondwalen: hij spookt des nachts door het gansche huis. Van hier gespook, spoker, spokerij, spooksel. Van *spook*.

Spon, spon, v., meerv. sponnen. De stop, van een bomgat, waarmede het gat gesloten wordt. Ook wel eens het gat zelf, waarin de spon sluit: het werkt als nieuwe wijn, die tot de spon uitbarst. VOND. In het krijgswezen, de stop van den mond van een stuk geschut.

Sponde, v., meerv. sponden. Een beddstel, en bijzonder deszelfs voorkant: knielende tegens de sponde van zijn bedt. HOOFT. In den hoek van het bedde, ende op de sponde van de kooftse. BIJBELV. Zamenstell.: bedsponde.

Spongie, zie *spons*.

Sponning, v., meerv. sponningen. Eene groeve, waarin iets sluit; bijzonder, de groeve in de duigen van een vat, waarin deszelfs bodem sluit. Dit woord schijnt verwant aan het hoogd. *Spund*, ital. *sponda*, een rand, en *spunden*, voegen, in den zin, waarin onze timmerlieden het bezigen.

Spons, v., meerv. sponsen. Anders ook *spongie*. Een voortbrengsel der natuur, dat nog

geacht wordt tot het dierenrijk te behooren, hoe veel overeenkomst hetzelfde ook met de mossen, en andere onderdeelen van het plantenrijk, hebben moge: Ende sij vulden een spongie met edick. **BIJBELV.** Voorts, ook eene doorgestokene teekening op papier of parkement. Van hier sponzachting, het werkw. *sponsen*, enz. Zamenstell.: sponsgezweel, sponssteen, enz. Bladspons, meerspons, riviervorspon, stokspont, traliespons, winkspons, enz.

Sponsen, b. w., ik sponste, heb gesponst. Eene doorgestokene teekening met fijn gestootene houtskool wrijven, om haar op iets anders over te brengen. In het fr. *poncer*. Van *spons*.

Spook, o., meerv. spoken. Eene verschijnende schim: wat spookt of u vervaert. **VOND.** Voorts, ook evenveel welke schrikbarende vertooning: omcिंगelt van het spook der woende veltbacchanten. **VOND.** Een gedruisch: hij maakt veel spooks. Van hier het werkw. *spoken*, enz. Zamenstell.: spookdier, spookverschijning, enz. Nachtspook, voorspook, enz.

Spook, hoogd. *Spuck*, schijnt verwant aan het lat. *spectrum*, dat van *specere*, zien, afkomstig is.

Spoor, v., meerv. sporen. Een prikkel, om een paard aan te sporen: een paard de sporen geven. De prikkels achter aan de pooten van eenen haan. Overdr., al wat dient om aan te prikkelen: met aanhoudende spore hem pricked' als de mijn. **HOORT.** Spreekw.: het is eene hen met sporen, een boosaardig vrouwersporen. Hij moet met harde sporen bereden worden. Van hier het bedr. werkw. *sporen*, van sporen voorzien, en de sporen geven. Zamenstell.: spoorhaan, spoorhen, spoormaker, spoorslag, slag of steek met eene spoor, figuurl., allerlei aanporring, enz. **IJS-**spoor, ridderspoot, enz.

Spoor, ital., ijsl. ook *spore*, zweed. *sporre*, angels. *spora*, eng. *spur*, fr. *épéron*, hoogd. *Sporn*, gr. *περον*, is naauw verwant aan *speer*, en schijnt eigenlijk iets scherp aan te duiden.

Spoor, o., meerv. sporen. De indruk van den gang van eenig ding: iemand op het spoor volgen. Het spoor van den haas. Het spoor hijster zijn, van den regten weg afgedwaald, veelal in eenen figuurl. zin, waarvan het hijv. n. spoorbijster. Buiten 't spoor der billijkheit. **DE DECK.** Op het spoor van een ding geraken, daarvan iets bemerken. De sporen, de kenmerken, der Goddelijke voorzienigheid. Van hier de werkw. *sporen*, *speuren*, *bespeuren*, *nasporen*, enz. Zamenstell.: spoorloos, spoorloosheid, buitensporig, buitensporigheid, buitensporiglijk, rijspoor, scheidspoor, voetspoor, wagenspoor, enz.

Sporen, zie *spoor*, v.

Sporen, zie *spoor*, o.

Sporelen, zie *tegensporrelen*. Van hier sporelrig, kraakeelziek.

Sporreling, v., meerv. sporrelingen. Kraakeel, tegenstribbeling: er ontstond welhaast eene nieuwe sporreling. Niet veel sporreling maken, zich niet sterk tegen iets aankanten. Zamenstell.: tegensporreling.

Sport, v., meerv. sporten. De trede van eene ladder; ook de speek van eenen stiel.

Spot, m. De daad van spotten: ten spot van al de wereld. Dat niemand meer den spot met scepteren zal steken. **DE DECK.** Van *spot-*ten.

Spotboef, m., zie *spotvogel*.

Spotten, o. w., gelijkvl.; ik spottede, heb ge-

spot. Eigenlijk, boerten, schertsen: gij spot er mede. Voorts, bijzonderlijk smadelijk schertsen: Andere spottende seijden, sij zijn vol soeten wijns. **BIJBELV.** Niet achten: met zijnen vijand spotten. Met zijne gezondheid spotten. Van hier spotachtig, spotster, spottelijk, spotter, spotternij, spotterij. **KIL.** Zamenstell.: spotboef, spotgedicht, spotgeest, spotgeld, spotlijster, spotmeeuw, spotprijs, spotrede, spotschrift, spotswijze, spotwoord, enz. Bespotten enz.

Spotvogel, m., meerv. spotvogels. Van *spotten* en *vogel*. Anders *spotboef*, zekere vogel. **Fig.**, iemand, die gaarn met alles boert en spot. Zie *spreeuw*.

Spouwen, spouden, b. en o. w., ik spoude, heb gespoud. Bedr., splijten, spalten: wafelen spouwen; waarvan opspouwen enz. **Onz.:** de wafel wil niet spouwen. Van hier spoud, of spouw, spleet; opspouwing, spouwertje, zeker gebakje; spouwing. Zamenstell.: spouwwafel.

Spraak, v., meerv. spraken. De daad van spreken; de voortbrenging van allerlei geregelde klanken, en daaruit gevormde woorden: waarom blijft de orang outang zonder spraak, zoo hij tot het menschelijk geslacht behoort? Het vermogen, om te spreken: hij heeft zijne spraak al verloren. Zwaar van spraak zijn. Met opzigt tot de taal, waarin iemand spreekt: wat onze spraek belangt. **VOND.** De spraek gaat, er wordt algemeen gezegd. Eindelijk, werd *spraak*, even als *taal*, oullings gebezigd voor een volk, dat eene bijzondere taal spreekt: geene sprake, noch geene woorden, zijnder, daer hare stemme niet en worde gehoort. **BIJBELV.** Van hier spraekzaam, sprakeloos, enz. Zamenstell.: spraekgebruik, spraekkundig, spraekkunst, spraekleer, spraekmeester, spraekregt, bij **UDAAN**, spraektoon, spraekvermogen. Aanspraak, beeldspraak, godspraak, grootspraak, — afspraak, inspraak, lofspraak, moederspraak, morgenspraak, naspraak, opspraak, ruggespraak, tegenspraak, uitspraak, voorspraak, zamenspraak, enz. Van *spreken*.

Sprank, v., meerv. spranken. Verkloinw. *sprankje*. Eene vonk: er is geen sprankje vuur aan den haard. Van hier sprankel.

Sprankelen, zie *sprankelen*.

Spree, v. De eigennaam van eene rivier, waaraan Berlijn gelegen is: aan d'oevers van de Spree. **VOND.**

Spreekkamer, v.; spreekstoel, m., enz. Zie *spreken*.

Spreeuw, m., meerv. spreeuwen. Een bekend slag van vogelen, lat. *sturnus*. Daar nu deze vogels niet slechts de menschelijke spraek nabauwen, maar ook den menschelijken lach op eenen spottenden toon nabootsen, geeft men hun wel eens den naam van *spotvogel*, en bestempelt men iemand, die den spotvogel nithangt, wederkeerig met den naam van *spreeuw*: welk een spreeuw is dat! Van hier spreeuwachtig, het onz. werkw. *spreeuwen*, spotten. Zamenstell.: spreeuwbezie, spreeuwbeziënboom, spreeuwennest.

Sprei, ook *spree*, v., meerv. spreijen. Een dekkleed: het zwaneudons bereit met geborduurd spreij. **VOND.** Zamenstell.: beddespreij, tafelspreij. Van *spreiden*.

Spreiden, spreijen, b. w., ik spreidde, heb gespreid. Uiteenvouwen en vlak nederleggen: om de vreuigdekoets te spreiden. **BILDERD.** Daer bruiden 't bedde spreien en bereien. **VOND.** Voorts,

uitbreiden, verspreiden: de zon spreidt haren glans. Zamenstell.: bespreiden, onderspreiden, opspreiden, overspreiden, tusschenspreiden, verspreiden, enz.

Schijnt verwant aan *breiden*, van waar *uitbreiden*.

Spreden, b. en o. w., ik sprak, heb gesproken. Eigenlijk, geluid geven, klinken. In het gebruik, zijne gewaarwordingen, denkbeelden, enz., door geregelde klanken, en daaruit gevormde woorden, te kennen geven. Bedr.: latijn, fransk, enz. spreken. Iemand spreken, een mondgesprek met hem houden. Het woord door u gesproken. L. D. S. P. Voor iemand goed spreken, borg blijven. Iemand naar den mond spreken, hem vleyen; hem te na spreken, belasteren. Dingtaal, mannetaal spreken, met klem van woorden. Ik moet hem spreken. Hij is voor niemand te spreken. Ik zal hem spreken! het hem duchtig beudiden. Iemand vrij spreken, vrij verklaren. Regt spreken, eene zaak uitwijzen. Onzijd.: het kind leert spreken. Men vindt gansche volken, die nog naauwelijks kunnen spreken. Naklappen: men kan den spreekw gemakkelij leeren spreken. Hoe vele sprekende vogelen men ook vindt, de menschgelijkende dieren spreken niet. Figuurl.: wenckt met sijne oogen, spreekt met sijne voeten. BIJBELV. Ghij beluistert wat mijn stomme wangen spreken. SIX v. CHAND. Eene afbeelding spreekt, wanneer zij wel gelijkt. Van hier sprekend: dat kind gelijkt zijnen vader sprekend. Met iemand spreken is, eene zamenspraak met hem houden. Voor iemand, of voor iets, spreken is, ten voordeele daarvan spreken: Maer spreekt voor 't heilig recht. VOND. Het spreekt van zelf, het behoeft geen nader bewijs. Van hier gesprek, spraak, enz. Spreekachtig, spreekster, spreker, sprekende, enz. Zamenstell.: spreekgestoelte, spreekkamer, spreekmanier, spreekplaats, spreekstoel, spreektralie, sprektrant, sprektrampet, spreekwijze, spreekvoord, enz. Aanspreken, afspreken, bespreken, voorspreken, enz.

Sprenghen, b. w., ik sprenghde, heb gesprengd. Eigenlijk, doen springen. Van hier is: zout op vleesch sprenghen, hetzelfde in enkele koreltjes daarop doen springen: de helft des bloets sprenghde hij op den altaar. BIJBELV. Ook vleesch sprenghen, het met zout bestrooijen. Van hier sprengher, sprenghing, sprenghel, sprenghelen, enz. Zamenstell.: sprenghbekken, sprenghkispel, sprenghvat, sprenghvleesch, enz. Besprengen, opsprengen, enz. Verwant aan *springen*.

Sprenghel, zie *sprenghel*.

Sprenghel, v., meerv. sprenghelen, of sprenghels. Anders *sprenghel*, een vlekje van iets, dat ergens op gesprengd is: misverft met sprenghklen bloets. VOND. Het bedr. werkw. *sprenghelen*, met sprenghels bespatten. Van *sprenghen*.

Sprengh, v., meerv. sprenghen. Een kort en nadrukkelij gezegde: hij sprack drie duisent sprenghen. BIJBELV. Van hier sprenghachtig, sprenghmatig. Zamenstell.: sprenghboek, sprenghkrijck, sprenghschrijver, (sprekshrijver) enz. Bijbelsprek, leensprek, leersprek, magtsprek, puntsprek, traansprek, wondersprek, zinsprek, enz. Van *sprenghen*.

Spriet, m., meerv. sprieten. Menigerlei slag van stangen, zoo als eene van voren gespitste, of met een puntig ijzer gewapend, stang, waarvan men zich op de zwijnenjagt enz. bedient: en gaf den spriet der schiltknappinne. VOND. De spriet

van een schip, eene stang, die met het onderende tegen den mast steunt. Voorts, ook eene stang, die van den voorsterven van een schip voorruitsteekt; en overdragtelij, de vezelen, die uit den kop der insecten uitsteken, anders *voelers*, en *voelhorens*, genoemd. Zamenstell.: sprietboom, KIL. het werkw. *sprietoojen*, sprietweg, een tweesprong, enz. Boegspriet, jagtspriet, zwijnspruet, enz. Zie *sprieten*.

Sprietoojen, o. w., ik sprietoojde, heb gesprietoojd. Bij KIL. ook *sprieteloogen*. Zijn gezigt, door al te scherp kijken, derwijze verblinden, dat de oogstralen als gevort worden, en men twee voor een ziet: 'k stae en sprietoojh van het kijken. WESTERB.

Spring, m., meerv. springen. De daad van springen, en, in het gebruik, evenveel welke sprong en slag van water: een rots hangt, op de zee van onder door den spring der baren uitgehold. VOND. Bij KIL., bijzonderlij, eene springbron. In het hoogd. en eng. ook *spring*. Ook een werktuig, als waarin men mollen en andere dieren vangt, en dat door zijn opspringen eenen strik aanhaalt: houten springen opzetten, om vogels te vangen. Fig.: om den spring des oorelogs t'ontgaen. VOND. Van *springen*.

Springen, o. w., ik sprong, ben, of heb, gesprongen. Zich schielij over de tusschenruimte tusschen de eene plaats en de andere, en zonder aanroering van die tusschenruimte, heen bewegen: van den wal in de gracht springen. Zich met eene schichtige beweging om hoog verheffen, buppelen: dansen en springen. Van levenlooze dingen: het water springt tien voeten hoog. Bersten: van de koude, van de hitte springen. Er springt een stuk geschut, een schip, enz. Fig., bankbreukig worden: hij moet springen. Hengsten, en andere beesten, *laten springen* is, hen laten paren. Zijnen knecht *doen springen* is, hem tot eene vluge bediening dringen. Voor iemand *in de bojt springen* is, deszelfs belangen met ijver bevorderen. Van den os (hors) op den ezal springen. Verder springen, dan zijn stok lang is, meer ondernemen, dan men volvoeren kan. Van hier gespring, spring, springer, springster, *springkel*, KIL. sprong, enz. Zamenstell.: springbron, springglas, springhengst, springkever, springkoorts, springkruid, springnet, springpoot, springstok, springtij, springvloed, springvrucht, springvuur, springzaad, springzwam, stuitzwam; sprinkader, sprinkhaai, sprinkhaan, enz. Aanspringen, afspringen, bespringen, doorspringen, inspringen, naspringen, ontspringen, opspringen, overspringen, toetspringen, uitspringen, verspringen, voorspringen, voortspringen, wegspringen, enz.

Springen, hoogd. ook *springen*, eng. *to spring*, schijnt zijne betekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

Sprits, v., meerv. spritsen. Zeker gebak, waarvan het deeg in gesmolten vet, of kokende boter, gespuut wordt. Van het bedr. werkw. *spritsen*.

Hoogd. *Spritsen*, *Sprützen*, neders. *sprutten*, zweed. *spruta*, ital. *spruzzare*, *sprizzare*, heeft zijne betekenis aan zijnen klank te danken.

Sproet, v., meerv. sproeten. Anders *sproetel*. Zeker vlekje in het aangezigt. Van hier sproetachtig, sproetig. Zamenstell.: zomersproet; hoogd. *Sommersprosse*.

Sprokkel, zie *sprokkelmaand*.

Sprokkelbloem, v., meerv. sprokkelbloemen. Zamengetrokken uit *sprokkelmaandbloem*. Van *sprokkelmaand* en *bloem*. Volgens KIL., zeker slag van narcissen, dat heel vroeg, en reeds in sprokkelmaand, bloeit.

Sprokkelen, zie *sprokkelmaand*.

Sprokkelmaand, v., meerv. sprokkelmaanden. Doorgaans leidt men dit woord af van *maand* en *sprokkelen*, oulings, en thans nog in Gelderland, dor hout lezen; want *sprokkel* was oulings een afgebroken dor boomtakje; van *sprok*, of *spork*, bij KIL. bros, even als het woord *sprock*. Dus zou *sprokkelmaand* de maand zijn, waarin men dor hout, dat alsdan van allerlei geboomte afgesnoeid wordt, opleest en inzamelt. Doch in de N. TAALK. BIJDRAG. wordt deze benaming afgeleid van de *spurcalia*, zeker feest, hetwelk in deze maand onder het duitse heidendom plagt gevierd te worden, tot zuivering en heiliging van menschen en vee; even als *februarius* bij de Latijnen afstamt van *februa*, *festum lustrale*, waarvan *februare*, *lustrare*; naardien men in deze maand zulk een zuiveringsfeest vierde. Bij KIL. ook *sprokkelmaand*, *sprokelle*, en *sprockelle*. In het lat. *Februarius*.

Sprong, m., meerv. sprongen. De daad van springen: met eenen luchtigen sprong. VOND. Overdr., zijn *kromme sprongen* buitensporigheden: hij zal geene verdere kromme sprongen maken. *Eenen grooten sprong doen* beteekent eensklaps uit eenen lagen staat tot eenen hoogen geraken. Voorts, is *sprong* dikwijls een sterke voortgang: de beoernten namen eenen ijsselijken sprong. Hooft. Of iets vreemds: gij zult daar eenen sprong van zien. In de muziek is het de overgang van den eenen toon tot eenen anderen, waarbij men tusschentoonen overspringt. In een geschrift is een *sprong* een plotselinge overgang van het eene onderwerp tot een ander, dat daarmede niet nauw samenhangt. De natuur doet geenen sprong, alle natuurlijke veranderingen en overgangen geschieden trapswijze. Op den sprong staan is, gereed zijn, om dit of dat te ondernemen. In de zamenstell. *hazesprong*, is *sprong* zeker beentje in eenen hazepoot, hetwelk voor het dier van veel gebruik is in het springen. In *tweesprong*, *driesprong*, enz. beteekent dit woord eene scheiding in den weg. De overige zamenstell. zijn: bokkensprong, kattesprong, laddersprong, luchtsprong, viersprong, enz. Van *springen*.

Sprookje, o., meerv. sprookjes. Eigenlijk, een verkleinw. van *sproke*, dat bij KIL. met *spreuke* verwisseld wordt. In het gebruik, een fabelachtig vertelseltje: het sprookje van het roode kousje. Het stamwoord is *spreken*.

Sprot, v., meerv. sproten. Een klein vischje van het geslacht der haringen, dat gerookt gegeten wordt, en in het fr. den naam van *sardine* voert.

Sprouw, v. Anders *spruw*. Kleine witte zweertjes, in den mond en de keel van jonggeborene kinderen en doodkranke menschen: de spruw hebben.

Sprugtel, m., meerv. sprugtels. Volgens HALMA, een tak of arm, van eene rivier: de Waal is een sprugtel van den Rijnstroom.

Spruit, v., meerv. spruiten. Een jong voortspuitend deel van een plantgewas. Overdr., een kind: de vorstelijke spruiten. Zamenstell.: Boomspruit, koolspruit, enz. Van het onz. werkw. *sprui-*

ten. Zamenstell.: ontspruiten, uitspruiten, voortspruiten, enz.

Spruw, zie *sprouw*.

Spugen, b. en o. w., ik spoo; heb gespogen. Allerlei dingen uit den mond opgeven, en met eenig geweld uitwerpen: hij spoo; den laauwen drank weder in het glas. Onz., speeksel uitwerpen: rooken zonder spugen. Doe spogen sij in zijn aengesichte. BIJBELV. Van hier spog. Zamenstell.: bespugen, inspugen, opspugen, overspugen. uitspugen, wegspugen, enz.

Spugen, hoogd. *spuchen*, gr. ψυταν, πνευν, en σπενν, lat. *spuere*, eng. *to spit*, het oude *speken*, zie *speeksel*; en al deze woorden zijn hunne beteekenis aan hunnen klank verschuldigd. In Noordholland zegt men nog *spijen*, waarvan, als de jonge kinderen veel overgeven, *spijers zijn bedijers*; anders *spigende kinderen dijende kinderen*.

Spui, o., meerv. spuijen. Eene waterkeering, die met een schof gesloten wordt, en, wanneer men dat schof opligt, water spuw, of spuit. In den Haag eene gracht, welke aan een spui uitkomt: het spuij bromt vol zwanen. VOND. Dit woord komt van het onz. werkw. *spuijen*, water door een spui doen stroomen.

Spuit, v., meerv. spuiten. Een werktuig, om water, of ander vocht, door middel van eene drukking, in eene lange straal, te doen vloeijen: de spuiten werden, twee eeuwen vóór onze jaartelling, te Alexandrië uitgevonden. Van hier spuiten, b. en o. werk.; waarvan spuiter, spuiting, bespuiten, inspuiten, enz. Zamenstell.: spuitenhuys, spuitgast, spuitpijp, spuitslang, spuitworm, enz. Brandspuit, glazenpuit, klisterspuit, enz.

Spuwen, b. en o. w., ik spuwde, heb gespuwd. Hetzelfde als *spugen*: bloed spuwen. Fig.: de Vesuvius begon op nieuw vuur te spuwen. Van hier spuwing enz. Zamenstell.: spuwpotje enz. Bespuwen, inspuwen, uitspuwen, enz. Zie voorts *spugen*.

St, een tusschenwerpsel, om stilzwijgen te verwekken. St! daar komt hij. St. eens een oogenblik.

St, hoogd. en fr. ook *st*, is niet zamengetrokken uit *stil*, zoo als eenigen willen, maar een oorspronkelijke klank, die ook in *stil*, *staan*, *rust*, enz. dient, om rust en stilte aan te duiden, en wederom aan andere woorden de kracht van vastheid en stijfheid bijzet.

Staf, zie *stade*.

Staaft, v., meerv. staven. Eigenlijk, even hetzelfde als *staf*, een stevig ligchaam, welks breedte en dikte, in vergelijking met deszelfs lengte, gering is. In het gebruik, vierkant gegotene, of gesmede stangen van goud of zilver, maar bijzonderlijk van ijzer: gouden, ijzeren en zilveren staven. Zij keeren de staef met de tange. VOND. Vensters met ijzeren staven. Van hier het werkw. *staven* enz. Zamenstell.: boekstaaf enz. Staafgoud, staafijzer, enz.

Staag, staagjes, zie *stadig*.

Staag, zie *stag*.

Staaik, m., meerv. staken. Komt eigenlijk overeen met *stok*; maar beteekent in het gebruik een stuk houts, welks lengte de breedte en dikte verre overtreft: zet eenen nieuwen staak bij dien wijngaard. Bij de vellenblooters en handschoenmakers is het een werktuig, om het leer te rekken. Overdr., eene bijzondere linie van een geslacht: dat geslacht verdeelt zich in vijf staken. Van hier

het werk. *staken* enz., — staket, staketsol, eene schutting uit zamengevoegde staken bestaande enz. Zamenstell.: boomstaak, tuinstaaak, enz.

Staal, o., meerv. stalen. Een klein deel van eenig ding, waarnaar men dat geheele ding beoordeelt, eene monsterproef. Overdr., evenveel welk kenmerk van eenig onstoffelijk ding: een staaltje van iemands gedrag verhalen. Dat zal dit staal uitwijzen. **HOORF**. Zamenstell.: staalboek enz. **Zinstaal**, bij **HOORF**, evenveel als zinnebeeld: speeulende op het zinstaal van den vuurslag enz.

Staal, hoogd. **Stahl**, is eigenlijk iets dat men uitstalt, ten toon sielt, en stamt van *stellen* of *stallen* af, dat nog in ons *uistallen*, en het fr. *étaler*, voorkomt, en bij **KIL.** ook *staelen* luidt.

Staal, o. Gereinigd, verijnd, verhard, en van veerkracht voorzien, ijzer: een rapier van het beste staal. Menigerlei werktuig van staal, als: het staal van een vuurslag. Eene dagge: die tusschen u en 't staal, op uwen hals getogen, kloekhartig ingevlogen. **DE DECK**. Allerlei beleedigend wapentuig: het goud is zonder staal en ijzer slecht bewaert. **VOND**. Het stift waaraan de vleeschhouwers hunne messen wetten. Spreekw.: het staal wordt in het vuur gehard, tegenstreving on rampen geven den mensch meer veerkracht. Hij is van ijzer en staal, hij is tegen alles gehard. Het staal is er uit, hij is alle veerkracht kwijt. Zij heeft een voorhoofd van staal, zij weet van verbleeken noch blozen. Van hier staalachtig, *stalen*, overbuigb. b. n., van staal gemaakt; en *stalen*, bedr. werkw., ijzer harden, en fig., sterkte en veerkracht bijzetten. Zamenstell.: staalader, eene harde steek in het ijzer; staalbruin, staalerts, staalhamer, staalhard, staalhut, staalsmederij, staalvijsel, staalwater, staalwerk, staalwerker.

Staal, hoogd. **Stahl**, neders. *staal*, eng. *steel*, angels., zweed. *stal*, is verwant aan het zweed. *stel*, stijf, hard, boh. *stalost*, stijfheid en *stalij* standvastig.

Staan, o. w., ik stond, heb gestaan. Dit woord heeft, van de stilte en rust, welke door deszelfs twee voorste letters reeds eenigzins aangeduid wordt, de oorspronkelijke beteekenis van ophouden van voortgaan: *sta*, kerel! In deze beteekenis zegt men ook: iemand staan. De onzen stonden den vijand, zij vloden niet voor hem. **Fig**: hij komt tot staan, hij gaat niet meer op zijnen dwaalweg voort. Voorts, niet rijzen of dalen: het water staat, blijft op dezelfde hoogte. Onaangevoerd blijven: het eten op de tafel laten staan. Laat het staan! houd op van dit of dat te doen! Overeinde gerigt zijn: hij staat daar, als een paal. Voorts, is *staan*, een bedrijf oefenen, waarbij zulk eene rigting vereischt wordt: op schildwacht staan. In eenen winkel staan. Ergens als predikant staan. In slagorde staan. Op de jagt is *het staan* van eenen patrijshond een teeken, dat hij patrijzen bemerkt. In den Bijbelstijl, beteekent het meermalen in het spoor van zijnen pligt wel gevestigd zijn: die staat zie toe, dat hij niet valle. Elders is *staan* slechts evenveel, als *zijn*: daar staat geschreven. **BIJBELV**. De koning staat te komen, zal welhaast komen. Er staat geld op zijn hoofd, er is eene belooning op zijne gevangenneming gesteld. Er staat eene zware straf op, het is onder bedreiging van zulk eene straf verboden. Ergens op staan, iets bewerken, doordrijven. Ergens naar staan is, in postuur staan, om ergens op aan te dringen: naar een ambt staan. Het voorzetsel *met* wordt in verschillende zegswijzen bij *staan* gevoegd. Het

met iemand staan is evenveel, als het met iemand houden: dat ik 't met **THESEUS** sta. **HOORF**. Maar het staat met iets is, het is er mede gelegen: hoe staat het met uwe gezondheid? Het staat heel slecht met zijne zaken. Wel of kwalijk met iemand staan, iets aangenaams of onaangenaams in die betrekking tot hem vinden. De wonde staat wel, heeft een gunstig voorkomen. Dat staat er toe, dat is het bepaalde loon. Ergens over staan is, er eenig bevel over voeren, of er eenig opzigt op houden. Ten overstaan van iemand is, onder zijn opzigt. Zijne bevordering staat aan mij, hangt van mij af. Hoog, duur te staan komen, veel kosten. Te boek staan, in een boek opgeteekend zijn; fig., gehouden, geacht worden voor iets: Hij staat bij mij niet anders te boek, dan als een eerlijk man enz. Van hier staande, staat, stand, enz. — Zamenstell.: aanstaan, afstaan, bestaan, bijstaan, doorstaan, instaan, misstaan, onderstaan, omstaan, opstaan, overstaan, tegenstaan, uitstaan, verstaan, volstaan, wederstaan, enz.

Staan, neders. ook *staan*, ijsl. *standa*, hier te lande, volgens **KIL.**, oulings *standen*, eng. *to stand*, hoogd. *stehen*, lat. *stare*, komt, volgens **REITZ**, overeen met het verouderd gr. *στην*, van waar *στηναι*, dat als aor. 2 van *στημι*, gebruikt wordt, en heeft ook met *στημι* de *st* gemeen, waaruit de oorspronkelijke beteekenis van *staan* voortspruit. Zie hier boven **St**.

Staan, eigenlijk een deelwoord van *staan*; maar verdient, uit hoofde van deszelfs velerlei gebruik eene bijzondere opmerking. Hij is gaande en staande beteekent, hij blijft nog steeds op de been, hoe ongesteld hij anders ook is. Zich zelve staande houden, en staande blijven, is eigenlijk, overeinde gerigt blijven, of niet voortgaan: **ABRAHAM** die bleef noch staande voor het aangesichte des Heeren. **BIJBELV**. **Fig.**, zijn aanzien of zijne goederen behouden. Dat rijk kan niet staande blijven duidt aan, dat de val van eene groote of kleine maatschappij, of huishouding, gewis is. Staande het leven, staande het huwelijk, staande het verdrag, staande de vergadering, is evenveel, als *gedurende* die dingen. Het staande hout is datgene, hetwelk nog niet geveld is. **Het staande want** is, in tegenoverstelling van *het loopende*, datgene, hetwelk altijd vast blijft. Staand water, waarin geen stroom gaat. Staande letters zijn diegenen, die niet met den naam van *loopend*, of *cursorief*, bestempeld worden. Een staand leger, dat steeds in dienst gehouden wordt. Door de staande, de zittende, de liggende, enz. bedoelt men, bij de instelling van zekeren gezelschapsdronk, de geestelijken, de overheid, de krijgslieden, enz. Iets staande houden is eigenlijk, iets over einde gerigt houden: maar figuurl., beweren, ook in stand houden. Op staande voet, aanstonds, voetstoots: op staande voet te sterven. **VOND**.

Staar, v. Een ooggebrek: de zwarte staar.

Staart, m., meerv. staarten. Het achteruitstekend deel van vogelen, visschen en meer andere dieren: de rekels, die vervaert weghsluipen in hun hol met ingetrokken staert. **ANTONID**. Ook van menigte andere dingen: de staart van den ploeg. Hij draagt eenen staert in het haar, in de pruik. Overdragt.: een' endeloozen staert van bederf. **VOND**. Eindelijk, is een *staartje* een overblijfsel van een stuk werks, van eenigen wijn, of sterken drank, enz.: er is nog een staartje in de flesch. Zie verder *hond* en *muis*. Van hier *staar-*

telooz enz. **Zamenstell.**: staartband, staartbeen, staartbreidel, staartlint, staartpen, staartpeper, lange peper; staatriem, staartster, staartstuk, staartveder, staartvin, enz. **Apenstaart**, kattestaart, ook zeker plantgewas; kortstaartig, kwikstaart, langstaart, paardenstaart, paauwenstaart, ploegstaart, pijlstaart, roggestaart, slingerstaart, vogelstaart, vossenstaart, wipstaart, zwaluwstaart, enz.

Staat, m., meerv. staten. **Stand**, gesteldheid: de staat van zaken, de ongehuwde staat, de staat van gezondheid, enz. Naar eisch van elcks natuur en staat. **VOND.** Staat van ontvangst en uitgaven. Ik maak staat, dat ik enz., ik bereken zulks. Staat op iemand, of iets, maken, zijne berekening daarop bouwen. Ook beteekent het eenen hoogen stand, in plaats van eenen stand over het algemeen: de lagen, die men leit, uw hoofd, en uwen staat. **DE DECK.** Als iemand uit eenen lagen kring tot staat komt, wordt hij dikwerf onverdragelijk. **Rang**, aanzien: hij wordt een man van staat, of van hoogen staat. **Levenswijs**, pracht en luister: zijnen staat verminderen. De regering van een land: De staten van Holland. Het roer van staat, eene misdaad tegen den staat, het welzijn, de veiligheid van den staat, enz. **Zamenstell.**: staatshuishoudkunde, (statistiek) staatkunde, staatsambtenaar, staatsbelang, staatsbesluit, staatsbestuur, staatsbewind, staatsdienaar, staatsgeheim, staatsheraut, staatskas, staatsman, staatsomwenteling, staatsraad, staatsregeling, waarvoor het eenvoudige staat gebezigd schijnt in: den staat veranderen is gevaarlijk, hij **HOORT**; staatsregering, staatsregt, staatsvergadering, staatswege, staatswet, staatzaken, enz. De verdere zamenstellingen zijn: staatsdame, anders *hofdame*, — staatjonker, staatjuffer, staatsverandering, staatsverhooging, staatsvernedering, staatsverwisseling, staatzucht, statenbode, statendom, statenkamer, enz. **Armenstaat**, burgerstaat, eerestaat, geldstaat, gelukstaat, genedestaat, kriegsstaat, maandstaat, slavenstaat, vrijstaat, weduwstaat, weezenstaat, zondenstaat, enz. Voorts, komen van *staat* ook nog: staatsie, statelijk, prachtig: statig, deftig, enz.

Staat, hoogd. ook *Staat*, zweed. *stat*, eng. *state*, fr. *état*, ital. *stato*, lat. *status*, stamt, evenzeer als *stand*, af van *staan*, en beteekent eigenlijk de richting, waarin eenig ding ergens staat.

Staatdame, v.; staatjuffer, v.; staatjonker, m., zie *staat*.

Staatsie, v. Eene uiterlijke vertooning van staat, bij gelegenheid van eenige plegtigheid, door middel van eenen prachtigen opschik, of eenen talrijken stoet: bruidegom en bruid verschenen daar in volle staatsie. Voorts, de plegtigheid zelve, welke met staatsie wordt gevierd: de omslag van heeren, die de staatsij vereerden. **HOORT.** Van hier het bastaardwoord *staatsieus*, op staatsie gesteld, of met staatsie verschijnende. **Zamenstell.**: staatsiegraf, praalgraf; staatsiekleed, staatsiekoets, staatsiekussen, staatsiemantel, staatsierok, staatsiewagen, enz. **Lijkstaatsie**, rouwstaatsie, enz.

Stad, v., meerv. steden, hetwelk van *stede* gevormd is. Eigenlijk, eene plaats over het algemeen. Voorts, eene bewoonde plaats, in veel algemeener betekenis, dan heden ten dage, en zonder onderscheid van opene en bemuurde plaatsen, welke laatste oudt. hieromstreeks niet gevonden werden. In het tegenwoordige gebruik is *stad* eene met muren, of wallen, omzette plaats, die het bezit van dus genoemde stadsregten verworven

had: de stad Amsterdam, Utrecht, enz. **Burgerij**: dat de gemeeden der steden veel krachtiger verbonden worden. **HOORT.** **Zamenstell.**: stadhouder, stadhouderlijk, stadhouderschap, stadhoudersgezind, — erfstadhouder, erfstadhouderlijk, erfstadhouderschap, enz. De overige zamenstellingen zijn: stadgenoot, stadsafslager, stadsbediening, stadsbode, stadsboek, stadsbolwerk, stadsbus, staatsdienaar, stadsgeld, stadsgracht, stadsherberg, stadshuis, stadsjongen, stadskelder, stadskerk, stadskeur, staatskind, gemeenlijk *steekind*, stadsknecht, stadslast, stadsmajoor, *stadsman*, gemeenlijk *steeman*, stadsmuur, stadsomroeper, stadspredikant, stadspoort, stadsraad, stadsregering, stadsregt, stadschrijver, stadsschool, stadsschout, stadsschulden, stadsslutel, stadsslot, stadsoldnaat, stadstimmerwerf, stadstoren, stadsvest, stadsvrijheid, stadswal, stadswapen, stadsvoogd, anders *steevoogd*, enz. **Benedenstad**, binnenstad, bovenstad, buitenstad, geboortestad, grensstad, handelstad, hanzestad, hoofdstad, koopstad, landstad, moederstad, rijksstad, voorstad, vrijstad, wijkstad, zeesstad, enz.

Stad, anders *stede*, *stee*, vries. *sted*, zweed. *stad*, eng. *stead*, angels. *sted*, hoogd. *Stadt*, stamt af van *staan*.

Stade, sta, v., thans enkel gebruikelijk in de spreekw.: te sta, of te stadi, komen, te pas komen.

Stadhouder, m., zie *stad*.

Stadie, v., meerv. stadiën. Eigenlijk, eene loopbaan, waarin men oudtijds om den prijs wedijverde. Deze loopbanen hadden dan eens de lengte van 1000, dan eens die van 500, en dan eens wederom, zoo als de italiaansche, die 625 voeten, of 125 schreden. Van hier dat *stadie* tot aanduiding van eene verschillende lengtemaat werd overgebracht, welke evenwel meestal naar de romeinsche loopbanen berekend werd, en dan een achtste gedeelte van duizend schreden, of eene mijl, bevattede: een vleck, dat sestigh stadien van Jerusalem was. **BIJBELV.**

Stadig, bijv. n. en bijw. In het gebruik evenveel als *gestadig*, waaruit het zamengetrokken is. Gedurig, bestendig. Van hier *stadigheid*, stadiglijk, bestendiglijk; — *gestadig*, of *gestaag*, zie *gestadig*; en *staag*, *staagjes*: *staagjes aan* enz.

Staf, m., meerv. staven. Eigenlijk, even als *staaf*, een stevig ligchaam, welks breedte en dikte, in vergelijking met deszelfs lengte, gering is. In het gebruik, een wandelstok: ick ben met mijnen staf over deze Jordane gegaan. **BIJBELV.** Een herdersstok: de God des heils wil mij een herder wezen — zijn staf, zijn stok zal mij aldoel behoeden. L. D. S. P. Zulk een zinnebeeldige herdersstok, als de hoogere rangen der Roomsche Geestelijken bij plegtigheden voeren: als niemand aan den staf der Geestelijkheid bassen darde. **HOORT.** De staven, waarmede deurwaarders en herauten in hun plegtgewaad verschijnen, en die, welke een der ereteekenen van meniglei gezaghebbers uitmaken: de staf van kommando. Regeert met haren staf. **VOND.** Fig., de gezamenlijke personen, die tot het algemeene bestuur over een leger, of een afzonderlijk ligchaam van krijgsvolk, behooren: het regiment ligt in de stad, maar de staf in het kasteel. Voorts, een steun van evenveel welken aard: God is mijn steun en staf. **Zamenstell.**: stafofficier. — Bevelhebbersstaf, bisschopsstaf, kardinaalsstaf, deurwaardersstaf, herautsstaf, herdersstaf, koningsstaf, maarschalksstaf, regementsstaf, rijksstaf, wandelstaf, enz.

Staf, zweed. ook *staf*, eng., neders. *staff*, angels. *staf*, hoogd., OTRFRID. *Stab*, heeft, even als *staaf*, van zijnen klank de kracht van eene stijfheid en vastheid ontvangen, waaruit al de overige beteekenissen voortgesproten zijn.

Stag, v., meerv. *staggén*. Anders ook *staag*. Een zwaar touw, waarmede men den mast aan den voorsteven verbindt, om hem staande te houden: als de stag losging, zou de mast achterover vallen. Spreekw.: over stag loopen, buiten nood de hoogte zoeken, of loeven. Iemand over stag, of over *staag*, werpen, hem den voet ligten. Heeft reden oock de macht, hem over stach te werpen. VOND. Zamenstell.: *stagzeil*, een driehoekig zeil, dat men nevens de stag spaant.

Staken, b. w., ik *staakte*, heb *gestaakt*. Ergens eenen staak bij steken, om het te bevestigen; in welke beteekenis het verouderd is. Voorts; door middel van eenen staak tegenhouden, deszelfs voortgang beletten, zoo als men dit ten aanzien van een wiel doet, als men eenen staak daarin steekt; en over het algemeen, verhinderen, doen ophouden: ik heb dat werk *gestaakt*. Staak uwe klagen. Van hier *staking*. Het *stam*woord is *staak*.

Staket, o., zie *staak*.

Stal, m., meerv. *stallen*. Het is eigenlijk evenveel als *stel*, en het hoogd. *Stelle*, eene plaats: in *dero marterero stal*, in de plaats der martelaars. NOTK. In *sinen stal*, op zijne plaats. MONSEICH. Gloss. Bijzonderlijk eene zitplaats, in het middeleeuw. lat. *stallum*, *stallium*, geheeten: ten si dat hi daer in hebbe eenen vrij eijghen stal. v. HASS. Eene plaats, waarop iets ten toon gesteld wordt, zoo als het altaar in de roomsche kerken, volgens WACHTER., den naam van *stal* voerende; terwijl men, volgens KIL., aan de daarop staande kaarsen dien van *stakaars*, *stallicht* gaf. Eene plaats, waarop men koopwaren ten toon stelt: ik heb dat boek op een *stalletje* gekocht. De plaats, waar men een paard, eene koe, of eenig ander beest, nederzet: Nu 't vee den muffen stal verlaet. DE DECK. Dat gedeelte van eene boerenwoning, waar het vee gestald wordt: wij kwamen door den stal in het huis. Een afzonderlijk gebouw, dat voornamelijk tot stalling van verschillende beesten dient, als: beestenstal, paardenstal, enz. Spreekw.: de beste paarden staan op stal, het beste komt het minste te voorschijn. Het beste paard moet van stal, het beste moet gebruikt worden. Goed voeder en eenen warmen stal hebben, wel gehuisvest zijn, en wel onthaald worden. Iets op stal zetten, een vast verblijf daaraan geven. Oul. werd *stal* ook voor rust, stilstand, gebezigd: 't geluck houdt seldom stal. J. Vos. — Houdt wat stal, blijf hier wat, rust hier wat. BREDER. Ook voor gestalte, houding: de stal der lichaamen. HOOF. Zamenstell.: *stalboom*, *stalbroeder*, *staldeer*, *stalgeld*, *stalgezel*, *stalhengst*, *stalhond*, *stalhouder*, *stakaars*, *stalkecht*, *stallicht*, volgens KIL., soms evenveel als *duaallicht*, — *stalmeester*, *stalpaal*, *stalpoort*, *stalziek*, enz. Beestenstal, herdersstal, koestal, meststal, noodstal, paardenstal, pedestal, schutstal, slagerstal, smidsstal, enz.; doch in plaats van varkensstal, schapenstal, enz., zegt men *varkenshok*, *schaapskooi*, enz.

Stal, hoogd. *Stall*, eng. *stall*, *stable*, zweed., ital. *stalla*, fr. *étable*, *écurie*, sp. *establo*, lat. *stabulum*, bij HESYCH. *σταλν*, is met *stel*, van *stallen*, *stellen*, afkomstig.

Stal, stalle, v. Een verouderd woord. Volgens KIL. en WACHTER., hetzelfde als het hoogd. *Stall*, eng. *stale*, de pis van een paard. Van *stallen*, hoogd. ook *stallen*, eng. *to stale*, zweed. *stalla*, ital. *stallare*, pissen, van paarden gesproken, die zulks gemeenlijk doen, zoo haast zij op stal komen.

Stallen, b. en o. w., ik *stalde*, heb *gestald*. Bedr., eigenlijk hetzelfde als *stellen*, plaatsen. Bij KIL. is *stallen*, of *staelen*, zoo veel als het fr. *étaler*, en het hier te lande thans meer gebruikelijke *uitstallen*, nitkramen, koopwaren ten toon stellen, op een *stalletje* plaatsen. Voorts, is *beesten stallen* dezelfde op eenen *stal* plaatsen. ONZ., op eenen *stal* staan: mijne paarden *stallen* in den Romein. Overdragt.: zij *stallen* niet met elkander, zij kunnen elkander niet verdragen, zoo ook in het hoogd.: *sie stallen nicht mit einander*. Voorts, op stal komen; waarom *stallen*, wegens paarden gebezigd, pissen beteekent, zie *stal*, *stalle*. Van hier *stalling*. Zamenstell.: *uitstallen* enz.

Stam, m., meerv. *stammen*. Eigenlijk, dat gedeelte van eenen boom, dat zich om den wortel tot aan de takken uitstrekt, en waaruit de takken voortspruiten: of kraakt den eiken *stam*. VOND. Overdr., eene reeks van menschen, die eenen gemeenschappelijken oorsprong hebben, welken men als den wortel van dezen *stam* aamerkt: de *stamme* der kinderen JUDA. BIJBELV. Spreekw.: de appel valt niet ver van den *stam*, kinderen aarden gemeenlijk naar hunne ouderen. In den tabakshandel worden de middelste regtopgaande strengen van rollen *varinas*, of *portorico stammen* genoemd. Van hier *stammen*, in afstammen. Zamenstell.: *stamboek*, *stamboom*, *stamhouder*, *stambout*, *stamhuis*, *stamlijst*, *stamouders*, *stamregister*, *stamvader*, *stamwapen*, *stamwoord*, enz. *Afstammen*, *afstamming*, *boomstam*, *volksstam*, enz.

Stamelen, *stameren*, o. en b. w., ik *stamelde*, heb *gestameld*. De woorden, die men uitent wil, hakkelen, of derzelve lettergrepen met merkelijke tusschenpoozingen, en dikwijls ook met herhaling van eene en dezelfde syllabe, uitspreken; hetzij uit wezenlijk onvermogen, hetzij uit hevige gemoedsbeweging: zekere Koning van Frankrijk *stamelde* zoo geweldig, dat men hem den *stamelaar* noemde. Der *stamerender tonge sal haestelic spreken*. BIJBEL, 1477. Ook wel eens, over het algemeen, gebrekkig spreken: het lieve kind begint al te *stamelen*. In eenen bedrijvenden zin, iets gebrekkig voortbrengen: hare stervende tong *stamelde* nog de hartelijkste gebeden voor u. Van hier *stamelaar*, *stameling*. Zamenstell.: *stameltaal* enz. *Nastamelen*, *toestamelen*, *uitstamelen*, *voorstamelen*, enz. *Klanknaboetsend* woord.

Stampen, b. en o. w., ik *stampte*, heb *gestamp*. Een klanknaboetsend woord. Door geweldige stooten zulk een geluid voortbrengen, als dit woord bevat; onzijd.: het paard staat gedurig te *stampen*. Het schip begon in de branding vreeselijk te *stampen*. Iets door middel van zulke stooten ergens in drijven: bedrijv.: eenen kogel in het geschut *stampen*. Figuurl., met moeite en bij herhaling inbrengen, indrukken: De schouwburg plant eu *stamp* te zeden in de jeught. VOND. Voorts, door herhaalde stooten, vermalen: kruiden in eenen vijzel *stampen*. Van hier het onz. werkw. *stampejen*, *stamper*, *stamping*, enz.

Zamenstell.: stampmolen, papiermolen, pelmolen, oliemolen, runmolen, volmolen, waarin lompen enz. gestamp worden; stampbaarlen, waarvan men paarlgruis maakt, om daaruit kunstpaarlen te vervaardigen; stampstok, stampstooten, als een schip in de branding; stampvoeten, als de paarlen, waarvoor ook *stamppejen* gebezigd wordt, enz. Aanstampen, afstampen, doorstampen, instampen, neerstampen, opstampen, overstampen, toestampen, voortstampen, enz.

Stampen, hoogd. *stampen*, *stampfen*, zweed. *stamp*, eng. *to stamp*, fr. *estamper*, ital. *stampare*, is van eenen noordschen oorsprong.

Stand, m., meerv. standen. De daad van staan, welke beteekenis in *stand houden* heerscht: het leger hield daar stand; die zaak kan geen stand houden. Dezelfde beteekenis heerscht in de spreekwijzen: tot stand brengen, tot stand komen, in stand blijven. Voorts, is *stand*, even als *staat*, *toestand*, de bijzondere wijs, waarop eenig mensch of ding staat, of zich bevindt: hij behoudt zijnen stand vrij wel. De zaken zetten zich in eenen anderen stand. HOOFD. Eerstand, burgerstand, boerenstand, hooge en lage stand, enz.; ook voor menschen, die zich hier of daar in eenen en denzelfden stand, of levenskring, bevinden: de boerenstand mort geweldig. Het is een groot nadeel voor den boerenstand. De plaats, waarop eenig mensch, of ding staat: die schildwacht bevindt zich op eenen gevaarlijken stand. Het huis staat op een' slechten stand. De hoogte ciert den stant, van het Amsterdamsche raadhuis. VOND. Zonnestand enz. Ook is *stand*, of *standje*, in de teekenkunst, de houding van een beeld: dat is een aardig standje! Zamenstell.: standhouding, standmatig, standpenning, standplaats, standpunt, standregt, standsverwisseling, standvastig, standvastigheid, standvastiglijk, standvest, bij CAMPH. Adelstand, afstand, bestand, boerenstand, burgerstand, heerenstand, middelstand, slavenstand, enz.

Standaard, standerd, m., meerv. standaarden. Eigenlijk, de stok, of piek, waaraan een vaandel gehecht is: de bestormers hadden den spaanschen standaard reeds op het ravelijn geplant. Voorts, eene ruitersvaan: wij veroverden eenige vaandels, en standaarden. Ja, evenveel welk vaandel: de standaarddrager heeft den standaard omgevoert. HOOFD. Toen Frederik vocht onder vrijheids stander. VOND. Men vindt het onderscheid tusschen *standaard* en *banier*, duidelijk bij CAMPH: dan sullen wij de krijgsbanieren, van hare standacrts laten zwieren. Zamenstell.: standaarddrager enz. Muitstandaard, oproerstandaard, enz.

Standaard, hoogd. *Standarte*, fr. *étendard*, ital. *standardo*, sp. *estandarte*, middeleeuw. lat. *standardum*, komt van het oude *standen*, staan.

Standvastig, bijv. n. en bijw., standvastiger, standvastigst. Van *stand* en *vast*; vast van stand, lang in stand blijvende, bestendig, duurzaam: niets is op aard' standvastig, dan de onstandvastigheid. Figuurl.: hij bleef onder al dat lijden steeds even standvastig. Standvastig bij zijn besluit blijven. Van hier standvastigheid, standvastiglijk. Zamenstell.: onstandvastig, onverstandigheid, onstandvastiglijk.

Stang, zie *steng*.

Stank, m. Eigenlijk, even als reuk, eene fijne uitwaseming uit verschillende dingen, welke de

zenuwen van den neus aandoet: *stank libes ze libe*, een reuk des levens ten leven. NOTE. Hedendaags gebruikt men dit woord enkel voor eenen onaangename reuk: En van hare doode ligchamen sal haren stank opgaan. BIJBELV. Overdr.: LUMELI sprak van de stad in brant te steken, en met dien stank te ruimen. HOOFD. Spreekw.: stank voor dank ontvangen, of met stank beloofd worden, goede diensten met ondank vergolden zien. Met stank scheiden, zijn slecht gedrag, of karakter, bij zijn vertrek aan den dag leggen. Zamenstell.: stankriool, bij CAMPH., stankverwekker, enz.

Stank, hoogd., zweed. ook *Stank*, angels. *stenc*, is afkomstig van het oude *stanken*, reiken.

Stap, in., meerv. stappen. De daad van stappen: met elken stap nadert een wandelaar de plaats van zijn verlangen. Het tegenoverstaande van *draf*, *galop*, *loop*, enz.: het paard was niet uit den stap te krijgen. De wijde van eenen gewonen stap: het is slechts dertig stappen van hier. Overdr., eene poging, onderneming: met eenen zuren stap. VOND. Besloot te doen den stap. HOOFD. Van stap tot stap is, bij aanbouwing. Zamenstell.: stapswijze, stapvoets, enz. Mistap, nitstap, voetstap, enz. Van het onz. werkw. *stappen*, met eene beurtelingsche beweging der voeten voortgaan. Klanknabootsend woord.

Stapel, m., meerv. stapels. Het schuins liggende hout, waarop het geraamte van een schip wordt opgezet, en afgetimmerd: op stapel staan, van stapel loopen. Voorts, een hoop van dingen, die op elkander gestapeld zijn: een stapel boeken. Als JUPITER den stapel bergen van boven nederklonk. VOND. Eindelijk, is *stapel*, overdr., een hoop van evenveel welke koopwaren, die, op eene daarvoor bijzonderlijk bepaalde marktplaats, als het ware opeengestapeld worden: daer men eertijds den stapel der Fransche wijnen gehouden had. HOOFD. Van hier het bedr. werkw. *stapelen*, het eene ding op het andere plaatsen; opstapelen, enz. Zamenstell.: stapelgoed, stapelhuis, stapelmarkt, stapelplaats, stapelregt, stapelstad, stapelwaar, enz. *Bergstapel*, bij HOOFD, evenveel als *brandstapel*; geldstapel, houtstapel, lijkstapel, turfstapel, wijnstapel, enz.

Stapel, hoogd. *Stapel*, angels. *stapul*, fr. *étape*, eng. *staple*, ital. *stapola*, middeleeuw. lat. *estapula*.

Stapelen, zie *stapel*.

Stappen, zie *stap*.

Star, zie *ster*.

Staren, o. w., ik staarde, heb gestaard. Strak en stijf kijken: En staart, als in verwondring opgetogen. v. BRACHT. En staere op 'hemels lichten. VOND., die ook *starren* heeft; terwijl anderen wederom *sternen* bezigen. Zamenstell.: het onz. werkw. *starroegen* (bij sommigen *stuarroegen*): staroogende naar 't zwerk. MOON. Aanstaren enz.

Staren, neders. *staren*, angels. *starian*, ijsl. *stara*, komt van *star*, *starr*, dat nog heden in het hoogd. stijf, strak, aanduidt.

Stark, zie *sterk*.

Staroegen, zie *staren*.

Statelijk, statig, zie *staat*.

Staven, b. w., ik staaftde, heb gestaafd. Eigenlijk, van woord tot woord, ja van letter tot letter, voorzeggende, of voorlezen: staven, oft veurstaven, den eed. KIL. Hij heeft het met gestaafden eede bezworen. HALMA. In het gebruik wordt hot voor bevestigen gebezigd: iets met eenen eed, met

bewijzen, staven. Zamenstell.: boekstaven, zie *boekstaaf*.

Stede, stee, v., meerv. steden, genoegzaam hetzelfde als *stad*; ook voor eene plaats over het algemeen: op iemands stee zitten. In ste van aan te vallen. VOND. Voorts, even als *stad*: de burgers dezer stede. Daar ter stede. Van hier stedelijk, stedeling, stedewaarts, steedsch. Zamenstell.: steehuis, steekind, anders *stadskind*, iemand, die, om redenen, van stadswege, onder voogdijschap gesteld is; steeman, steevoogd, enz. Steehouder, of stedehouder, enz. — bedstede, hofstede, legerstede, slaapstede, woonstede. enz. Oulings was het ook bijvoegel.: mit stede moede. LEV. J. C.

Stee, zie *stede*.

Steds, bijw. Bestendiglijk, gestadiglijk: hij blijft mij steeds genegen. Van hier *steedsch*, bijv. n., naar het stedelijke gebruik en dat tot de stad behoort: steedsche dragt. Zij kleedt zich ook al in de steedsche manier.

Steg, bijv. n., steger, steegst. Onverzettelijk, stug, halsstarrig: hij is van eenen stegen aard. Als ezels steegen dom. H. DE GR. Van hier steegheid, onverzettelijkheid.

Steeg, v., meerv. steegen. Een gangpad, bijzonderlijk, zoodanig een, als tusschen de huizen doorloopt: 't Gesluis van achterweegsche steegen. HUG. Spreekw.: hij kent geene straten voor steegen, hij maakt geen onderscheid van personen.

Steeg, hoogd. *Steig*, ULPHL. *staige*, stamt af van *stijgen*, voor zoo veel het oulings gaan beteekende.

Steek, m., meerv. steken. De daad van steken: met eenen steek doorstooten. Ontveinzende den steek. VOND. Fig., een grieved zijdevee; een steek in de zijde. Een bijtend gezegde: zij gaf hem steek op steek; en al wat iemand grieft: dat was een steek door mijn hart. Voorts, elke bijzondere gang van eenen draad door eenig ding, dat daarmede genaaid is: zij heeft er geenen steek aan genaaid. Die schoenen zijn mij wel drie steken te groot. Zoo ook *de steek* van een breiwerk. Steek houden is, overdr., de proef doorstaan: dat zeggen houdt geenen steek. Iets in den steek laten is, overdr., iets bij evenveel welke onderneming inschieten. Laten varen: de dief ontlep ons, maar liet zijnen hoed in den steek. Eindelijk, is *steek* in het kanrtspel een slag of trek, en in het naaijen, borduren, breijen, enz. dikwijls de bijzondere wijs van bewerking, in de zamenstell.: kettingsteek, kruissteek, overnaaisteek, stiksteek, enz. De verdere zamenstellingen zijn: bajonetsteek, borduursteek, breisteek, degensteek, doodsteek, ponjaardsteek, schorpioensteek, wormsteek, zinkensteek, enz. Van *steken*.

Steekind, o., zie *stede*, *stee*.

Steekpenning, m., zie *steken*.

Steel, m., meerv. stelen. Eigenlijk, de stengel, waarop het bovenste gedeelte van verschillende plantgewassen rust: gelijk een verstenste viool, of quijnende Majibloem, die een maegt van haren steel plakte. VOND. Het lange, dunne, en rondachtige, uitspruitsel, hetwelk de gemeenschap tusschen eenen boom, of eenig ander plantgewas, en deszelfs vruchten of bladeren, uitmaakt: die appel werd te zwaar voor zijnen steel. Voorts, al wat insgelijks buiten het eigenlijke ligchaam van eenig ding uitsteekt, en als deszelfs handvatstel kan gebezigd worden: de steel van eene pijp, van een hamer, enz. Spreekw.: den steel naar de bijl werpen,

wanhopig van eenige onderneming afzien. Van hier steelachtig, en het bedr. werkw. *stelen*, van eenen steel voorzien: eene bijl stelen. Zamenstell.: steelbloem, die uit den bladsteel voorkomt. — Ankersteel, appelsteel, bezemsteel, bijlsteel, bladsteel, bloemsteel, druivensteel, hennipsteel, lepelsteel, pannesteel, perensteel, pruimesteel, rozijnsteel, spadesteel, enz. Van het oude *stellen*, plaatsten.

Steen, m., meerv. steenen. Zonder lidw., eene vaste en harde delfstof van velerlei aard: het was al ceder, geen steen en wert gesien. BIJBELV. Zoo hard, als steen. Uit steen gehouden. Met lidw., vooreerst, een onbearbeide brok van die delfstof: ende hij nam van de steenen vier plaatse. BIJBELV. Voorts, een bewerkte brok steen: en niet een kant, noch steen, van 't nieugestichte berst. VOND. Den eersten steen van een gebouw leggen; fig., iets grondvesten: hoe de hoogstgedaghte vorst den eersten steen van dezen staat geleit heeft. HOORF. Een steen des aanstoets, iemand, of iets, waaraan men zich ergert. Als men eenen hond werpen wil, vindt men ligt eenen steen, men vindt ligt een middel, om iemand te benadeelen. Den filosofischen steen zoeken, goud zoeken, fig., eene hersenschim najagen. Een edelgesteente: de steenen zijn in zilver gevat. Een adellijk slot, of kasteel, dat reeds van steen opgetrokken werd, toen andere huizen nog slechts uit leem, hout, enz. vervaardigd werden. Deze thans verouderde betekenis heeft *steen*, of *stein*, in: Batestein, IJsselstein, en in 's Gravenstein, zeker gevangenhuis. Van hier steenachtig, steenachtigheid, *steenen*, onverb. bijv. n., van steen gemaakt; steenig, het bedr. werkw. *steenigen*, met steenen gooijen, enz. Zamenstell.: steenaarde, steenarend, steenbakker, steenbakkerij, steenbank, steenbeen, steenbik, steenbikker, steenbok, steenbolk, steenbrek, steendog, steendood, steenduif, steeneik, steenesch, steengeit, steengoed, steengroef, steengrond, steengruis, steengruizig, steenhard, steenhommel, steenhoop, steenhouwer, steenhouwerij, steenkalk, steenkarper, steenklover, steenklip, steenkool, steenkooper, steenkosten, steenkraai, steenkreeft, steenkuil, steenlinde, steenlijm, steenmijt, steenmossel, steenoester, steenolie, steenoud, steenoven, steenpok, steenput, steenpuist, steenraaf, steenroos, steenrots, steenruit, steenslijper, steensnijder, steensnijding, steenstuk, steentang, steenuil, steenvalk, steenvaren, steenvisch, steenviool, steenvrucht, steenveg, steenworp, steenzaad, steenzager, steenzout, steenzwaluw, enz. Abrikoossteen, agaatsteen, ambersteen, arduinstein, baksteen, barnsteen, bezaarsteen, biksteen, diamantsteen, dobbelsteen, dondersteen, gootsteen, grafsteen, grondsteen, hagelsteen, hoeksteen, keisteen, kersensteen, keizelsteen, leksteen, magneetsteen, marmarsteen, molensteen, perziksteen, pruimesteen, puimsteen, rolsteen, saphiersteen, schoorsteen, schuursteen, slijpsteen, straatsteen, tichelsteen, toetssteen, tufsteen, *tufsteenen*, onverb. bijv. n., versteenen, werkw., versteening, vloersteen, vuursteen, ventelsteen, wetsteen, zandsteen, zeilsteen, enz.

Steenen, bijv. n., zie *steen*.

Steenigen, zie *steen*.

Steg, m., thans alleen gebruikelijk, in de uitdrukking: geen weg noch steg weten, niet weten, waar men gaan of overloopen moet. Van *stijgen*.

Stegel, m., zie *stijgen*.

Steiger, m., meerv. steigers. Eigenlijk, iets,

waarbij men opklimt. In het gebruik, de zoom van eenen dijk, waar de schepen aanliggen, en waarop men daaruit klimt: anderen planten drie bassen op den steiger. **HOOFD.** De steiger is te Rotterdam eigenlijk de buitenzoom van den maasdijk. Een houten gevaarte, welke de metselaars oprigten, om hunnen arbeid in de hoogte voort te zetten: de steiger was al los ineengeslagen. Van hier steigeren en steigering. Zamenstell.: steigerbalk, steigergat, steigerpaal, steigerplank, steigertouw, enz.

Steigeren, o. w., ik steigerde, heb gesteigerd. Eene metselaars stellaadje opslaan: wat houdt dat steigeren lang aan! Spreekw.: ik heb evenveel van het steigeren, als van het metselen, het bijwerk brengt mij evenveel op, als het eigenlijke werk. Van *steiger*.

Steigeren, o. w., ik steigerde, heb gesteigerd. Van paarden gesproken, op de achterste pooten overeinde rijzen: dat beest steigert onophoudelijk. Of evenveel als *stijgen*, klimmen: de prijs dier waren steigert dagelijks. Bij **VOND**, voor vallen: gelijk een beek, die van een laegen heuvel steigert. Van hier steigering, ook fig., rijing, opslag van den prijs.

Steil, bijv. n. en bijw., steiler, steilst. Al wat zich regstreeks om hoog verheft: een steile berg enz. Van hier steilheid, steilte. Zamenstell.: steiloor, een ezel, ook een stijfhoofdig mensch; steiloorig, enz.

Steil, hoogd., neders. ook *steil*, is zamengetrokken van *stegel*, van *stijgen*.

Stein, zie *steen*.

Stek, o., meerv. stekken. Een afgesneden takje van een boom, of plant, hetwelk men in den grond zet, om te doen wortelen en groeijen: ik heb daarvan stek, of een stek, gesneden. Spreekw.: van stek af aan beginnen

Stek, ital. *stecca*, sp. *estaca*, beteekent eigenlijk eenen stok, en is naauw verwant aan *staak* en *stok*.

Stekade, v., meerv. stekaden. Een lang puntig ijzer, dat in eenen wandelstok verholten is, en daaruit kan worden getrokken, om als een steekdegen gebruikt te worden: den volsch een wapenknecht, geoeffent en op zijn steekaden afge-recht. **VOND**. Van *steken*.

Stekeblind, bijv. n. en bijw. Van *blind* en *steke*, waardoor de betekenis, van het woord versterkt wordt, derhalve geheel blind, als of de oogen uitgestoken waren. Zie *stokblind*.

Stekel, m., meerv. stekels. Evenveel welk puntig en stekend ding: de stekels van den egel, van een kruisbeziënboom, enz. Van hier stekelachtig, stekelig, stekeling, enz. Van *steken*. Zamenstell.: stekelbaars, stekelbeize, stekelboom, stekeldoorn, stekelgrondeling, stekelhaag, stekelkrab, stekeltrekker, stekelvarken, stekelzwijn, enz.

Steken, b. en o. w., ik stak, heb gestoken. Eigenlijk, zoo als **HUYDEC**, zeer wel heeft opgemerkt, duwen, welke betekenis uit den klank van *steken* voortvloeit: eenen ring aan den vinger steken. Van den wal, of van wal steken, het schip daarvan afluwen. Eene bete in den mond steken. Iemand een geschenk in de hand steken. De handen in den zak steken. Den degen in de scheede steken. Een paard met de sporen steken. Een varken in de keel steken. Er steekt mij eene speld. Soortgelijk een gevoel verwekken, als het induwen van een puntig ding, in iemands huid of

lijf veroorzaakt: De wonde begint mij te steken. De sonne stack op het hoofd van **JONA**. **BIJBELV.** Ook zegt men, dat iets *steekt*, als het onaangename gemoedsaandoeningen veroorzaakt: het stak mij geweldig, dat ik dus behandeld werd. In brand, of in den brand, steken, doen branden. Zich in schulden steken, zich daarmee belemmeren. In koper steken, graveren. Turf steken, delven. Aal steken, met eene aalspeer vangen. De trompet, de bazuin steken, blazen. Overhoop steken, vermoorden. — De broodkrumelen steken hem, hij is brooddronken. **ONZ.**: de staak steekt in den grond. Waar of hij mag steken? zich bevinden. Ergens in blijven steken, bekneld zijn, zoo dat men niet meer voort kan. Dat werk blijft steken, heeft geenen voortgang. Hij blijft in zijne rede steken, hij wordt daarin verward. Van hier steek, stekade, steker, stekel, steking, enz. Zamenstell.: steekappel, steekbeitel, steekbekken, ondersteek, — steekbijl, steekdicht, steekgaren, steekijzer, steekpalm, steekpenning, een stuk geld, min of meer betekeljk in de hand *gestoken*, tot belooning voor gedane diensten, of om zich, in het vervolg, van iemands dienstvaardigheid te verzeke- ren; — steeksalade, steekspel, steekturf, steekvrij, steekwerk, steekwiek, enz. Aansteken, afsteken, besteken, biersteken, doorsteken, insteken, missteken, nasteken, ondersteek, ondersteken, ontsteken, opsteken, oversteken, toesteken, tusschensteken, voorsteken, versteken, wegsteken, enz. Klankna- bootsend woord.

Stel, m. Eigenlijk, plaats. Bijzonderlijk, de rechte geschikte plaats van een ding: alles is van zijnen stel. Op den ouden stel. **HOOFD.** Ik ben nog niet op mijnen stel, mijne huishouding is nog niet in orde. De kerk op haren stel geraakt. **VOND**.

Stel, hoogd. *Stelle*, **NOTK.** *stal*, van *stallen*, *stel- len*, plantsen.

Stel, o., meerv. stellen. Anders *stelling*, bier- stelling: het hier op het stel leggen. Voorts, eene stellaadje, of steiger, in de zamenstell. *stel- wagen*, waardoor eene stellaadje op rollen, die men tot het scheren van boomen enz. bezigt, wordt aangeduid. Alsmede eene kleinere of grootere verzameling van dingen, die bij en nevens elkan- deren geplaatst worden en voegen: een fraai stel porselein. Een kostbaar stel kanten. Zamenstell.: hoofdstel enz. Dit woord is van denzelfden oorsprong, als het vorige *stel*.

Stelen, van eenen steel voorzien. Zie *steel*.

Stelen, b. w., ik stal, heb gestolen. Heimelij- klyk ontvreemden: Soo stal **RACHEL** de Teraphim, die haer vader hadde. **BIJBELV.** Fig.: iemands goeden naam stelen. Iemands hart stelen, zich van deszelfs genegenheid verzeeken; in welke uitdrukking het heimelijke zoo wel als onbetamelij- ke der daad verloren gaat. Van hier steler, thans enkel gebruikelijk in de spreekwijs: de heler is zoo goed, als de steler. Zie *helen*. — **Steling**. Zamenstell.: steelswijze. Bestelen, ont- stelen, wegstelen, enz.

Stelkunst, v., zie *stellen*.

Stellaadje, v., zie *stelling*.

Stellen, b. w., ik stelde, heb gesteld. Eigen- lijk, doen staan: Ende stelde hem voor **PHARAO'S** aengesichte. **BIJBELV.** Voorts, plantsen over het algemeen: zich iets voor oogen stellen. Te boek stellen. Onderstellen: stel eens, dat ik enz. Op- stellen, vervaardigen: een smeekschift, eene ver-

handeling stellen. Met iemand veel te stellen hebben, ten zijnen opzichte veel te beschikken hebben. Het buiten iemand wel kunnen stellen, hem niet noodig hebben. De pijpen stellen, veel geraas maken. Voor het overige: te pande stellen, te werk stellen, te weer stellen, ten toon stellen, enz.; zie *pand* enz. Van *stellen* komt: stel, stellaadje, steller, stellig, stelligheid, stelliglijk, stelling, stelsel, gestel, gesteldheid, gesteltenis, even als *gestalte*, *gestaltenis*, stal, achterstal, pedestal, uitstellen, enz. van *stellen*. Zamenstell.: stekunst, de kunst, om eene verborgene waarheid, door middel van stellen van aangenomene denkbeelden, uit te vinden, de zoogenoemde *algebra*; stelregel, een regel, dien men voor zich stelt; stelsleutel, anders *stelhamer*, waarmede men de snaren stelt; stelwijs, de wijs, waarop men iets stelt, enz. Aanstellen, achterstellen, afstellen, bestellen, bijstellen, herstellen, instellen, omstellen, onderstellen, ontstellen, opstellen, toestellen, tusschenstellen, uitstellen, verstellen, voorstellen, zamenstellen, enz.

Stellen schijnt eigenlijk evenzeer de kracht te hebben van doen staan, als *leggen* die van doen liggen, en *zetten* die van doen zitten.

Stelling, v., meerv. stellingen. Dikwijls, evenzeer, als *stal*, *stel*, en *stellaadje*, een ding, waarop men biervaten enz. plaatst. Alsmede een steiger, of eene steigering. Voor een gevaarte, waarop men eenig bedrijf vertoont, wordt *stellaadje* bij uitsluiting gebruikt: d' aertsengelen komen de stellaadje stofferen. VOND. En voor een gevaarte, hetwelk men oprigt, om eenig bedrijf uit de hoogte te aanschouwen: de staten van Brabant, hebbende dus lang gebeit op deeze stellaadje. HOOFD. Voorts, is *stelling*, even als het woord *Stellung*, dikwijls de wijze, waarop iemand, of iets, geplaatst is: mijne stelling was niet aangenaam. Maar nog veel gebruikelijker is dit woord, voor de wijze, waarop eenig werk, of geschrift, vervaardigd is: de stelling van dat werk behaagt mij niet; of voor de daad van stellen, in den zin van aan eenig denkbeeld plaats geven: hij is zonderling in zijne stellingen! Zamenstell.: bierstelling, herstelling, leerstelling, zamenstelling, enz. Van *stellen*.

Stelpen, b. w., ik stelpde, heb gestelpt. Stuiten, stillen: zijnen dorst stelpen. Het bloed stelpen. Mijn banden slaakt, mijn wond wilt stelpen. L. D. S. P. De droefheid stelpen is, bij HALMA, haar tot bedaren brengen. Iets onder een deksel stelpen, het daaronder besluiten. Van hier *stelp*, of *stulp*. Zamenstell.: overstelpen, overstelping, enz.

Stelsel, o., zie *stellen*.

Stelt, v., meerv. stelten. Eene lat, met een dwarshout, waarop men den voet zet, om daarmede voort te stappen: op stelten loopen. Daar de kinderen dit nu meermalen al spelende doen, en daarbij dikwijls zeer luidruchtig zijn, is op *stelten rijden*, figuurlijk, vol rumoer, vol verwarring, zijn: het huis rijdt op stelten, is vol gejoel. Ook een houten been.

Stelt, hoogd. *Stelze*, eng. *stilts*, zweed *stijlta*, schijnt verwant aan *steel*; daar *steltz* in het zwits. eenen stengel aanduidt.

Stem, v., meerv. stemmen. Eigenlijk, het vermogen, om uit mond en keel een hoorbaar geluid voort te brengen: de visschen hebben veelal geene stem. Een goetd zangmeester kent zijne stem. VOND. Het voortgebragte geluid zelf: met luider stemme. Eene schorre, forsche, heesche,

stem. Met vier stemmen zingen. Gij en sult uwe stemme niet laten hooren. BIJBELV. Ook dat van dieren: de liefelijke stem der nachtegalen. Ja van levenlooze dingen: de stem des bloeds, of der natuur, de maagschappelijke, of natuurlijke, betrekking; de stem des gewetens. De stem des donders. 's Heeren stem, op 't hoogst geducht, rolt en klatert door de lucht. L. D. S. P. Ook gebruikt men dit woord, om het gevoelen aan te duiden, hetwelk men bij evenveel welke raadpleging, door woorden, of anderzins, aan den dag legt: de stemmen opnemen. Zijne stem ergens toe geven, iets door zijne uitspraak begunstigen. Hij wil ook eene stem in het kapittel hebben, hij wil, dat zijne uitspraak ook gelden zal, spreekw. Van hier stemmeeloos, het werkw. *stemmen*, enz. Zamenstell.: stemgeschal, stemgetreuw, bij CAMPH. — stemhuisje, voorheen in Vriesland een klein huisje, dat bij de stemming van eenen voornamen aanbrenaar op een stuk lands opgeslagen werd, welks eigenaar het regt had, om daarvoor eene stem uit te brengen, zoo haast er daarop zulk een huisje stond; — stemmatig: de soete harp stemmatig opgespand. A. v. D. MEIJLE. Stemopnemer, stemregister. Altstem, basstem, hovenstem, donderstem, keurstem, natuurstem, enz.

Stemgeregtigd, zie *stemmen*.

Stemmen, b. w., ik stemde, heb gestemd. Bij eenige raadpleging zijne stem uitbrengen: wat zult gij stemmen? Iemand benoemen: ik hoop, dat gij hem stemmen zult. Een speeltuig derwijze regelen, dat den regten toon, als het ware de regte stem, geve: eene viool stemmen. Figuurl., wegens gemoedsregeling: waart gij daartoe wel gestemd? Van hier stemmer, stemmig, deftig, zedig, — stemmigheid, stemmiglijk, stemming. Zamenstell.: stembaar, die, of dat, gestemd kan worden; stembrieftje, stemcedel, stemgeregtigd, stemhamer, stemregt, regt om zijn stem uit te brengen, waarvan stemgeregtigd, stemwijs, enz. Bestemmen, instemmen, medestemmen, nastemmen, ontstemmen opstemmen, overeenstemmen, overstemmen, tegenstemmen, toestemmen, voorstemmen, zamenstemmen, enz. Van *stem*.

Stempel, m., meerv. *stempels*. In het gebruik, een stamper, in welks onderende figuren gesneden zijn, welke men daarmede in verschillende dingen indrukt: zegels worden met stempels in het papier geslagen. Overdr., het afdruksel van figuren: er is geen stempel op dat geld te vinden. Nog overdragtelijker: een mensch van eenen goeden stempel. Spreekw.: ik druk mijnen stempel daar niet op, ik hecht mijn zegel daaraan niet, ik wil het niet met mijne goedkeuring bekrachtigen. Van hier het bedr. werkw. *stempelen*, met een' stempel merken; stempeling, enz. Zamenstell.: stempelbeeld, stempelletter, stempelschroef, stempelslag, stempelsnijder, enz.

Stempel, hoogd. *Stämpel*, middeleeuw. lat. *stampilla*.

Stempen, b. en o. w., ik stempte, heb gestempt. Bij KIL. hetzelfde als *stampen*. In het hedendaagsche gebruik evenveel als *stelpen*, en wel bijzonderlijk, het bloed beletten, uit eene wonde te vloeijen: het bloed kon niet gestempt worden. Onzijdig: terstond zo stempede (stempete) dat bloet. LEVEN J. C.. Van hier stemming.

Stemregt, o., zie *stemmen*.

Stenen, o. w., ik steende, heb gesteend. Ook

wel *steunen*. Uit hoofde van smart, het geluid voortbrengen, dat in dit woord heerscht: wat baat al uw klagen en stenen! In de Baronij van Breda worden vrouwen gezegd te stenen, die bij eene zwangere vrouw in barensnood zijn: mijne vrouw is bij hare zuster gaan stenen. Van hier *gesteen*.

Steng, v., meerv. stengen. Ook *stang*. Een stevig ligchaam, welks dikte aan de lengte geheel onevenredig is, een staak: *ENEAS* kon de steng met geen geweld uit den stam rukken. *VOND.* In de stang van *AGRIPPA*. *HOOFD.* Bijzonderlijk, een staak, die boven aan de masten van groote schepen vastgehecht wordt, om dezelve te verlengen: de steng van den fokkemast was gebroken. Als ook de stok van eene vlag, of een vaandel: *JAN HARINK* die de vlag van de steng rukte. *HOOFD.* Hij scheurt de kruisbanier van zijne steng. *VOND.* Ook een ijzer aan het bit van een paard; doch dan bezigt men gemeenlijk *stang*. Zamenstell.: boegsteng, bramsteng, of groote bramsteng, fokkesteng, of voorsteng, kruissteng, lijnsteng, vlaggesteng, voorbramsteng, enz.

Stengel, m., meerv. stengels. Hoogd. en zweed. *Stängel*. Eene kleine stang, waarop onderscheidene plantgewassen rusten, derzelver stoel, of steel. Van *stang*.

Ster, star, v., meerv. sterren. Een bekend hemelligchaam: dat kleijne licht tot heerschappij des nachts; oock de sterren. *BIJBELV.* Wij hebben gesien sijne sterre in 't oosten. *BIJBELV.* Fig.: eene star op de borst. *Ster* wordt oock voor het voorhoofd gebezigd, hoogd. *Stirn*, bij *VOND.* oock *stern*, in: wiens horens ten stern beginnen uit te botten, maar gemeenlijk bezigt men hiervoor *star*: hij sloeg zich zelve vlak voor de star. Op de star van eene witte koe. *VOND.* Van hier gesterd, gesternte. Zamenstell.: stergewelf, sterrekers, sterrenbeeld, sterrebosch, sterrendak, sterrenhemel, sterrekenners, sterrekijker, sterrekijkerij, sterrekruid, sterrekunde, sterrekundig, sterrelucht, sterrelooptkunde, sterreschot, sterresnuitel, sterrevormig, enz. Avondster, baardster, dwaalster, flonkerster, geboortester, gelukster, hondster, morgenster, noordster, poolster, staartster, zeester, een zeedier van het geslacht der wormen, dat dezen naam van zijne gedaante ontvangen heft, enz. In al deze zamenstellingen kan voorts in *ster* de *e* oock met *a* verwisseld worden.

Ster, star, hoogd. *Stern*, angels *steorra*, *OTFRID.* *sterro*, *ULPHIL.* *stairno*, perz. *star*, gr. *ἀστὴρ*, lat. *astrum*, fr. *astre*.

Sterblind, starblind, bij *KIL.* hetzelfde, als het hoogd. *starrblind*, angels. *staerblind*, eng. en deen. *starblind*, stijfblind, zoo blind, dat er geene de minste beweging in de oogen is, van *star*, zweed. *starr*. stijf.

Sterfelijk, sterfhuis, o.; sterfte, v., zie *sterven*.

Sterk, stark, bijv. n. en bijw., sterker, sterkst. Stevig, vast, onverbrekelijk: een sterk touw, eene sterke vesting, enz. Krachtig, in staat, om zwaar werk te doen: zoo sterk als een paard. Sterk in de handen. Sterk van geest. God, sterker, dan mijn' trouwste vrienden. *L. D. S. P.* Wat is stercker, dan een leeuw? *BIJBELV.* Als de sterke wint van 't zuien. *VOND.* Fig.: een sterk geheugen, een sterke geest, sterke honger; — sterk in het latijn, enz. Een sterk, talrijk, leger. Sterke, krachtige, brandewijn, azijn, enz. Sterke, garstige, boter. Als bijw. versterkt het de beteekenis: sterk

ruiken, sterk waaijen, sterk regenen, sterk vriezen, sterk schreeuwen, sterk twifelen, enz. Eindelijk is: ik maak mij sterk, om dit of dat te doen, ik acht mij daartoe in staat. Van hier het bedr. werkw. *sterken*, sterk maken, enz. Sterkheid, sterkte. Zamenstell.: ijzersterk enz.

Sterken, zie *sterk*.

Sterrenhemel, m. Het geheele *uitspannel*, of dat gedeelte van de lucht, dat met sterren bezet is, en zich, zoo als men thans algemeen weet, genoegzaam tot in het oneindige uitstrekt; schoon men zich weleer daarboven nog eenen *hemel der hemelen* verbeelde: verhef uwe gedachten, boven de aarde, en haren dampkring, naar den hoogen sterrenhemel.

Sterreschot, o. Eigenlijk, in navolging van *walvischschot* enz., zeker uitwerpsel der sterren, anders *sterresnuitel*. Nu bestaat dit gewaande schot, of snuitel, snot, der sterren, uit olieachtige en harsachtige dampen, die zich in de lucht oopenpakken, daar ontvonkt worden, en dan eene slijmerige stof van zich geven, welke op de aarde nedervalt, en in het vallen soortgelijk eene vertoonning maakt, als of er eene ster van boven neder viel.

Sterrig, zie *halsstarrig*.

Sterveling, m., zie *sterven*.

Sterven, o. w., ik stierf, ben gestorven. Ophouden te leven: dat een mensche sterve voor het volck. *BIJBELV.* Die boom zal sterven. Hierbij voegt men meermalen *den dood*: gijlieden en sult den dood niet sterven. *BIJBELV.* Van honger, van verdriet, van liefde, enz. sterven; aan de koorts, aan de pokken, op het schavot, enz. sterven. Aan het kruis enz. sterven. Hare gedachtenis is niet met haar gestorven. Het woord stierf op zijne lippen, het werd aldaar gesmoord. Van hier sterfelijk, wat sterven kan en moet; sterfte, sterveling, een sterfelijk mensch, sterfer, bij *VOND.* — Zamenstell.: sterfbed, sterfdag, sterfgeval, sterfhuis, sterfjaar, sterfjijst, sterfput, sterfuur, sterfval, sterfziekte, enz. Aansterven, afsterven, besterven, nitsterven, versterven, wegsterven, enz.

Steun, m., meerv. steunen. Een ding, waarop men steunt: een schild, een steun, een staf *L. D. S. P.* Overdr.: den steun van uwe rijken, uw koninglijk gezagh. *DE DECK.* Van hier het onz. werkw. *steunen*, op iets rusten, en zich dus staande houden; overdr., zich op iets verlaten; waarvan steunsel, — steunpilaar, enz.

Steur, m., meerv. steuren. Een welbekende groote zeevisch. Zamenstell.: steurkrab, kampersteur, harde eijeren, welke, volgens zekere vertelling, bij gemis van steur, toegediend werden.

Stevel, m., meerv. stevens. Eene laars, en bijzonderlijk eene stijve ruiterslaars. Van hier het wederk. werkw. *zich stevelen*, zich van stevens voorzien: hoe zijt gij zoo gesteveld? Zamenstell.: stevelkap, stevelknecht, een werktuig om laarzen uit te trekken, — stevelmaker, enz.

Steven, m., meerv. stevens. Een zwaar regt overeinde staand kromhout voor en achter aan de kiel van een schip: het vaartuig is van den eenen steven tot den anderen, of zoo als men gemeenlijk zegt, *over steven*, zestig voeten lang. Den steven naar lant toewenden. *VOND.*, namelijk den voorsteven. Van hier het onz. werkw. *stevenden*, den voorsteven ergens henen rigten, daar henen zeilen: wij stevenden regtstrecks naar de haven.

Stevenden, zie *stevenden*.

Stevig, bijv. n. en bijw., steviger, stevigst. Stijfachtig, vast, sterk: stevig linnen. Een stevig gebouwd huis. Van hier het bedr. werkw. *stevigen*, *stevig maken*; stevigheid, steviglijk, van *stijf*.

Sticht, o., meerv. stichten. Eigenlijk, een gesticht, een gebouw voor eenen Bisschop, of Abt, een domkapittel, of eene abdij: het Sticht Weerseloo ligt in Twente. Voorts, het land, dat aan zulk een sticht toebehoort, het grondgebied van eenen Abt, Bisschop, of Aartsbisschop: het sticht Keulen Hoort. Hij woont in het sticht. Eindelijk, door eene dichterlijke overdracht ook wel eens de bewoners van zulk een grondgebied: daer 't sticht, *ter merreckt quam*. VOND. Van hier stichtenaar, stichtsch, enz. Het stamwoord is *stichten*.

Stichtelijk, zie *stichten*.

Stichten, b. w., ik stichtte, heb gesticht. Oprigten, bouwen: eene kerk, een klooster stichten. Aanrigten, daarstellen: tweedragt stichten, — een volk, een rijk, stichten. Goede aandoeningen en voornemens opwekken en aankweken: de liefde sticht. BIJBELV. Hij sticht ons door leer en wandel. Van hier stichtelijk, dat goede aandoeningen opwekken kan, — stichter, stichtster, stichting. Zamenstell.: ontstichten enz.

Stief, een woord, dat op zich zelf reeds lang verouderd is, en enkel in de zamenstell.: stiefbroeder, halve broeder; stiefdochter, halve dochter; stiefvader, tweede vader; stiefzoon, halve zoon; stiefzuster, halve zuster, en meer andere daarvan afgeleide woorden, gebruikelijk is. Het luidt in het hoogd. ook *stief*, neders. *steef*, of *stef*, eng. *step*, angels. *steop*, zweed. *stijf*, ZWABENSPIEG. *stiuif*, RABAN. MAUR. *stufh*, en het schijnt iets te betcukenen, hetwelk tegen het echte, ware, en volkomene, overstaat; even als het lat. *aster* in *poëtas-ter*, enz., het fr. *âtre*, en ital. *astra*, in *marâtre* en *madrastra*, stiefmoeder, en het ital. *astro*, in *padrastra*, stiefvader, *fratellastro*, stiefbroeder, *suocerastra*, stiefzwager, *filiastro*, stiefzoon. Mischien neemt men dit *stief*, met meer grond, voor *stijf*, van *stijven*, in stand houden; zijnde *stiefmoeder* dan zoo veel als *stijfmoeder*, die in de plaats der overledene moeder tredende, het moederlooze gezin *stijft*; zie *stijfhouder*.

Stiefmoeder, v., meerv. stiefmoeders. Eene tweede moeder, welke iemand verkrijgt, wanneer zijn vader de plaats van deszelfs overledene moeder door eene andere vrouw vervult: zij was eene goede stiefmoeder voor ons. Oneigenlijk, eene harde moeder: de fortuin is geene stiefmoeder voor u geweest, gij hebt in hare volle gunst gedeeld. Van hier stiefmoederlijk, ongunstig; stiefmoederschap. Zie *stief*.

Stiefvader, m.; stiefzuster, v., enz. Zie *stief*.

Stier, m., meerv. stieren. Anders *bul*, het mannetje onder het randvee: 't bloet der stieren ende bocken. BIJBELV. Een der twaalf sterrenbeelden van den dierenriem: de zon is in den stier. Voorts, een onhandelbaar mensch: een stier van een kerel. Van hier stierachtig, en misschien ook stuersch. Zamenstell.: stierendienst, stierengevecht, stierenhuid, stierekop, stierencoffer, stierenperk, stierevet, stierevlesch, stierkalf. Bisonstier, buffelstier, offerstier, enz.

Stier, hoogd. ook *Stier*, eng. *steer*, angels. *steor*, deen. *tiur*, ijsl. *tjyr*, gr., lat. *taurus*, phoen. *thor*, hebr. **תור**.

Stier, zie *stuur*.

Stieren, zie *sturen*.

Stift, v., meerv. stiften. Iets, dat klein, kort, en van voren puntig toeloopt is: de stift van een pennemes. Een zilveren oorsiersel met gouden stiften. In het hoogd. en neders. ook *Stift*, pool. *sztift*.

Stijf, bijv. n. en bijw., stijver, stijfst. Eigenlijk, onbuigzaam: zoo stijf als een paal. Een stijve hals. Deze beteekenis grijpt ook plaats in: stijf van goud enz. Vervolgens, vast, genoegzaam onwrikbaar, en onverzettelijk: stijf op zijne beenen staan. Almede, krachtig: stijf in de handen. Een stijve wind. Fig.: stijf van koude, van geld, enz. Iets stijf en sterk beweren. Ergens stijf op staan. Een stijf uur gaans, een groot uur gaans. Iets met stijve kaken staande houden, zulks onbedeed en schaamteloos doen. Eene vertaling wordt *stijf*, als zij zich al te sterk aan het oorspronkelijke bindt. Van hier stevig, stijfachtig, stijfhal, een onverzettelijk mensch, bij KIL. — stijfheid, stijfhoofd, stijfkop, stijfkoppig, stijfkoppigheid, stijfkoppiglijk, stijfnekkig, stijfte, stijfzinnig, stijfzinnigheid, stijfzinniglijk, het bedr. werkw. *stijven*, stijf maken; ook versterken, bevestigen, enz.; stijfheid — stokstijf, enz.

Stijfhouder, m., meerv. stijfhouders. In de gemeenzame verkeering, iemand, die een gezin stijft, dat is staande houdt: de oudste zoon is de stijfhouder van dat huisgezin.

Stijfvel, o. Eigenlijk, al wat dienen kan, om eenig ding te stijven, maar in het gebruik het toebereidsel, waarmede de vrouwen het linnen stijven. Van hier stijfvelachtig. Zamenstell.: stijfvel-fabriek, stijfvelmaker, stijfvelmakertj, stijfvelpot, stijfvelvat, stijfvelwater, enz. Van *stijven*.

Stijfveugel, m., zie *stijgen*.

Stijgen, o. w., ik steeg, ben gestegen. Klimmen: wij stegen berg op, en welhaast wederom berg af. Hij is op en van zijn paard gestegen. En wanneer er niets bijgevoegd wordt, om het woord tot eene nederdaling te bepalen, opklommen, rijzen: hij stijgt in eer en aanzien. De prijs der waren stijgt. Van hier stegel, stijfveugel; stijging, enz. Zamenstell.: stijfveugel, waarmede men op een paard stijgt. Afstijgen, bestijgen, instijgen, nastijgen, nederstijgen, opstijgen, voorstijgen, enz.

Stijl, m., meerv. stijlen. Een pilaar, of andere stat van een gebouw, of ander ding: het dak wordt door stijlen ondersteund. Ook worden de wederzijdsche posten van eene deur *stijlen* genoemd. Voorts, is *de stijl* van eenen schrijver deszelfs schrijfrant: ik herken den schrijver aan zijnen stijl. Wijders, evenwel welke andere trant, of manier: stijl van koopmanschap, stijl van het hof. Bijzonderlijk, de manier van tijdrekening: de nieuwe of Gregoriaansche stijl. In Rusland houdt men zich nog aan den ouden stijl. Zamenstell.: briefstijl, deurstijl, koopmansstijl, rekenstijl, schrijfstijl, enz.

Stijl, vries. *stiel*, fr. *stîle*, eng. *stijle*, hoogd. *Stijl*, en *Stiel*, pilaar, ital. *stîle*, lat. *stijlus*, komen van het gr. **στυλος**.

Stijl, schrijfstijl, zie het voorgaande *stijl*.

Stijven, zie *stijf*.

Stik, een woord in zamenstelling gebruikelijk, als: stikdonker, volkomen donker; stikziende, zoo ziende, als of het stikdonker was.

Stikken, b. en o. w., ik stikte, heb, of ben, gestikt. Van de noodige lucht tot ademhaling berooven, smoren: men plagt elk, die van eenen

dollen hond gebeten was, aanstonds te stikken. **Onz.**, van die lucht beroofd worden: men stikt er van den rook. Van dorst enz. stikken. Van hier stikking. Zamenstell.: stiklucht, stikwortel, stikinking, enz. Verstikken, verstikking, enz. Klanknabootsend.

Stikken, b. w., ik stikte, heb gestikt. Eigenlijk, bij herhalend steken. In het gebruik, door middel van herhaalde steken, vangen, opdelen, enz.: aal stikken, aspersien stikken, boter stikken, enz. Eenig naaiwerk over en weder steken: eene deken stikken. Van hier stikker, stiksel, stikster. Zamenstell.: stiknaald, stikwerk, stikzijde, enz. Instikken, omstikken, opstikken, enz. Van steken.

Stikvol, bijv. n. en bijw. Geheel vol. **KIL.** brengt dit tot *stikken*, opvullen. Misschien echter is *stikvol*, zoo vol, dat men van de noodige lucht tot ademhaling beroofd is.

Stiksiende, zie *stik*.

Stil, bijv. n. en bijw., stiller, stilst. Al wat geen geluid geeft: alles was rondom ons even stil. Zich stil houden, zwijgen. Stil zwijgen, gansch en al zwijgen. Stille gebeden, een stil gepeins, eene stille vreugde, droefheid, liefde, zijn, die zich in geene woorden uiten, door geen geluid uitdrukken. Als bijw.: de nijdigheit zocht eerst de poorten stil te ontgrendelen. **VOND.** Overdr., noemt men eene plaats, een tijdstip, of ander ding, *stil*, waarop, of waarbij geen of weinig geluid gemaakt wordt: het is een stil dorp, een stille avond, of nacht. Eene stille mis is eene, waarbij niet gezongen wordt. De stille week is de laatste week der vastendagen, wanneer men zich van alle luidruchtige verlustigingen onthoudt. De stille vrijdag is om dezelfde reden de goede vrijdag. Al wat zich niet beweegt: gezonde kinderen kunnen niet lang stil zijn. Stille waters hebben diepe gronden, figuurl., die weinig spreekt, denkt veel, is vol van overleg, loos en doortrapt. Stil staan is geene beweging maken, figuurl.: dat werk staat stil, er wordt niet aan gearbeid. Ergens voor stil staan, is buiten staat zijn, om daar in door te dringen. Overdr., ingetogen, bezadigd: het is een stil mensch. Van hier stilheid, stillekens, *stillen*, b. en o. w., stil maken, en stil worden, enz. Stilletje enz. Stilletjes, stilligheid, stilte. Zamenstell.: stillegangers, bij **KIL.**, *holblokken*, boertenderwijze dus genoemd, omdat zij de stilheid van iemands gang in geenen deele bevorderen; stilstand, stilzwijgend, stilzwijgendheid, enz. Bladstil, zoo stil, dat geen blad aan de boomen zich beweegt. — Doodstil, windstil, enz.

Stil, stilte, v., zie *stilletje*.

Stillen, zie *stil*.

Stilletje, o., meerv. stilletjes. Een zoogenoemd gemakoffertje, waarop men zich in stilte ontlast; bij **KIL.** *stille*; in den **BIJBEL**, 1477, *stillekamer*: En si maecten re kleine stillekameren. In onze Overzetting staat: en maecten dat tot heijmelicke gemacken.

Stinken, o. w., ik stonk, heb gestonken. Eigenlijk, evenveel welke uitwaseming van zich geven, even als *rieken*. In het gebruik, onaange-naam ricken: het stinkt als een krenge. Naar knofook stinken. Ergens stinken, is figuurl., daar slecht geacht zijn: hij stinkt daar, hij is daar in eenen slechten reuk. Het stinkt er, is dikwijls, het is er onklaar. Van hier stinkaar, (stinkerd), Zamenstell.: stinkappelboom, stinkbok, stinkbon-

sem, stinkdier, stinkgat, stinkhout, stinkkolk, stinkkruid, stinkmossel, stinknest, stinkpoel, stinkpot, stinkvloot, stinkvisch, stinkvlieg, stinkvogel, enz.

Stinken, **KIL.** *stincken*, *stinchen*, hoogd. *stinken*, oulings ook *stanken*, zie *stank*.

Stip, v., meerv. stippen. Een klein vlekje, dat men op eenig ding stipt, Overdragt.: de hemel is met flonkerende stippen bezaaid. De kracht en 't wezen van de Godtheit leeft volkomen in d'allerminste stip. **VOND.** Van hier stippel. De oorsprong is in het werkw. *stippen* te zoeken.

Stippel, m.; stippelen, zie *stippen*.

Stippen, b. w., ik stipte, heb gestipt. Eigenlijk, met eenig puntig ding, ergens op stooten, en het slechts ligtelijk aanroeren. Klanknabootsend. Voorts, in het gebruik, iets derwijze in eenig vocht doopen, dat men de oppervlakte van zulk een vocht slechts ligtelijk aanroert: zijne pen in den inkt stippen. Voorts komen van *stippen*, stip, stippel, en stippelen, spikkelen. Zamenstell.: aanstippen, bijstippen, enz.

Stips, bijstip, zie *stipt*.

Stipt, bijv. n. en bijw., stipter, stiptst. Van *stip*, even als het bastaardwoord *punctueel* van *punct*. Naauwkeurig: zijn woord stipt houden. Naauwgezct: zij is stipt op het kerkgaan. Van hier stiptelijk en stiptheid. **HOOFD** heeft: stips staan blijven — stips volgen — stipsche wetten.

Stiptelijk, zie *stipt*.

Stoeljen, o. w., ik stoecide, heb gestoecid. Uit jok en darteheid spelend worstelen: veel van stoeljen houden. Van hier stoetjer, stoetjerij, stoetjig, stoetjijng, en stoecister. Zamenstell.: stoeciziek, bij **BREDE**.

Stoel, m., meerv. stoelen. Eigenlijk, iets dat boven den grond verheven is; als in de zamenstell.: paddestoel en stoelboontjes, enz. In het gebruik, een zetel: op eenen stoel zitten. Bijzonderlijk, de zetel van eenen regent: van heeren, die hunn' stoel en kussen niet beschaemen. **VOND.** Zij zijn geseten op den stoel **MOSIS**. **BIJBELV.** De zetel van eenen Pricster, of Paus: de stoel van Rome. Toen **ADRIAAN VAN UTRECHT** op den roomschen stoel raakte. **HOOFD.** Ook voor predikstoel: hij las dit van den stoel af. Eindelijk, in de zamenstell. van stoelgang, een heimelijk gemak. Spreekw.: hij zit tusschen twee stoelen in de asch, hij bevindt zich in netelige omstandigheden. Zamenstell.: stoelbezitting, bij **OLD.**, stoelbroeder, ambtgenoot; stoelboomtjes, stamboontjes; stoeldraaijer, stoelengeld, stoelenmaker, stoelmarkt, stoelmat, stoelenmatster, stoelenmatten, stoelenmatter, stoelgang, stoelkleed, stoelkussen, — stoelzuster, bij **KIL.** enz. Armstoel, bakerstoel, biechtstoel, buigstoel, dingstoel, draagstoel, eerstoel, knkstoel, kamerstoel, kerkstoel, kinderstoel, leuningstoel, paddestoel, praalstoel, predikstoel, regterstoel, spreekstoel, tuintoel, vouwstoel, ziekenstoel, enz.

Stoel, **OTFRID.** *stual*, eng. *stool*, middeleeuw. lat. *stolium*, hoogd. *Stuhl*.

Stoelbroeder, m., zie *stoel*.

Stoep, v., meerv. stoepen. Eigenlijk, evenzeer een trap, als het hoogd. *Stufe*, en, tegelijk met dit woord, van het oude *stufon*, bij **OTFRID.** stijgen, afkomstig. In het hedendaagsche gebruik, een optrapje voor aan de deur van een huis: buiten op de stoep zijner woonstede. **HOOFD.** Of een optrapje aan den waterkant: zij wascht hare vaten op de stoep. Van hier het onz.

werkw. *stoepen*, op de stoep staan, of zitten. Zamenstell.: stoepbank.

Stoet, m., meerv. stoeten. Het gevolg van eenen vorst, of eenigen anderen voornamen persoon. De zoon verzagch zich van eenen stoet. VOND. En met een' aerschen stoet omcingt. HOOGVL. Ook pracht, staatsie, over het algemeen: elke schaar praalde met grooten stoet. HOORT. Zamenstell.: engelenstoet, hofstoet, enz.

Stoet schijnt verwant aan het hoogd. *stutzen*, pralen.

Stoeterij, v., meerv. stoeterijen. Eene paardenfokkerij. Dit woord stamt, even als het hoogd. *Stuterei*, af van *Stute*, eene merrie, bij WINSBECK *stutot*, zweed. *stod*, eng. *steed*, ijsl. *stедda*.

Stof, stoffe, v., meerv. stoffen. Een weefsel van wol of zijde: hare kleding was van de fijnste stof. Rijk geborduurde stoffen. Het grondbeginsel, waaruit een ding bestaat, of gevormd wordt: de stof der wereld vormde eenen mengelklomp enz. Overdr., het onderwerp van een gesprek, of geschrift: welke stof heeft die leeraar behandeld? Ook de aanleiding tot evenveel welk ding: welk eene stof tot blijdschap! Stof tot droefheid. Hij had den Prinse zonderlinge stof tot ongenoege gegeven. HOORT. Spreekw.: hij is kort van stof, zoo driftig in zijne gesprekken, dat hij derzelver hoofdinhoud kort en zakelijk uitdrukt. Van hier *stoffaadje*, het weefsel, waaruit een kleed vervaardigd wordt, — stoffeerder, stoffeerster, stoffersel, stoffelijk, *stoffen*. onverbuigb. bijv. n., van stof, van zijden stof gemaakt; *stofferen*, enz. Zamenstell.: stoffenwinkel, stoffenwinkelier, enz. Bouwstof, brandstof, hoofdstof, mengelstof, muntstof, verwstof, enz.

Stof, hoogd. *Stoffe*, eng. *stuff*, sp. *estofa*, fr. *toffe*, middeleeuw. lat. *estoffa*, komt overeen met het volgende.

Stof, o. Kleine ondeeltjes van evenveel welk ding, die zoo fijn zijn, dat zij ligtelijk wegstuiven: te brijzelen tot stof. VOND. Bijzonderlijk, de ondeeltjes van allerlei soorten van aarde: ende de Heere Godt hadde den mensche geformeert uijt 't stof der aerden. BIJBELV. Van hier stofachtig, het bedr. werkw. *stoffen*, van stof reinigen; stoffier iemand, die stoft; ook een werktuig, waarmede men stoft; stofferig, stoffig, enz. Zamenstell.: stoffgoud, stoffhagel, het werkw. *stoffhagelen*, stoffmeel, stoffregen, digte regen; stoffregenen, stoffzand, enz. Gondstof enz.

Stof, hoogd. *Staub*, is eigenlijk iets dat ligtelijk wegstuift, zoo als het stof der aarde, waaruit God, volgens de H. S., den mensch formeerde. Het stamwoord is *stuiven*.

Stoffaadje, v., zie *stof*, *stoffe*.

Stoffen, bijv. n., zie *stof*, *stoffe*.

Stoffen, o. w., ik stoffte, heb gestoft. Pogchen, snorken: hoe stoffte 't hof, toen Ottoman zich wapende met Barbarijen. VOND. Die al van outs vermetel op uwe graven stoffte. HOORT. Van hier stoffer, pogcher.

Stoffen, zie *stof*, o.

Stofferen, b. w., ik stoffeerde. heb gestoffeerd. Eigenlijk, met zijden stof bekleden: een vertrek stofferen. Voorts, van al het noodige voorzien: eene gestoffeerde kamer. Overdr., versieren: het is met goud gestoffeerd. Stofferen eene lofspraak. H. DULL. Een schilderstuk stofferen, het beeldwerk daar in brengen. Nog overdragtelijker, verdichten: een verhaal stofferen, met verdichtselen opsiëren. Eene gestoffeerde leugen. Van

hier stoffeerder, versierder; stoffering, ook het beeldwerk in eene schilderij, enz. Zamenstell.: ongestoffeerd. Dit bastaardwoord, in het hoogd. *staffiren*, komt van het vr. *stof*, *stoffe*.

Stok, m., meerv. stokken. De stam, of stengel, van eenen boom, of een ander plantgewas. Deze beteekenis heeft het bij ons enkel in de zamenstell. *wijnstok* en *stokroos*. Overdragtelijk, de stam van een geslacht, in de zamenstell. *stokgoederen*, stamgoederen. Voorts, een weggesnedene stam, of scheut, van eenen boom, die als een staf gebezigd wordt, of worden kan: op eenen stok leunende. VOND. Eene hoeveelheid van dingen, die de lengte van zekeren maatstok evenaart: een stok turf. Een steun: hij is mijn stok en staf. Een grijsaard: 'k zal u bij vader, dien afgeleefden stok, haest loven voor dees deught. VOND. Om d'ouden stok te voen enz. VOND. De staf van eenen ambtenaar, die openbare verkooping aarrigt: met den stok verkoopen. Een blok, waarin men de voeten der gevangenen vastsluit, eene gevangenis: gij leght ook mijne voeten in den stok.

BIJBELV. Van hier stokhuis voor *gevangenis*. Een bijenkorf: en om wat honighs ging de gansche stok verloren. VOND. Eene hoeveelheid van bijeengevoegde dingen van eenerlei aard. Deze beteekenis heeft *stok* bij ons in de zamenstell. *eijerstok* en *stoksuiker*, en in de benaming van eenige op elkander liggende speelkaarten. Eindelijk, is *stok* soms evenveel, als *rak*: de hoenders zitten reeds op den stok. Van hier stokkerig, stokkig, enz. Zamenstell.: stokbeeld, stokbeurs, eene beurs met een houten handvat, oulings in gebruik; stokbewaarder, opzichter van eene gevangenis; stokblind, zoo blind, dat men een' stok noodig heeft, om te gaan; stokduive, stokdweil, stokerwt, stokgeld, het beloop van zekere belasting; stokhouder, een ambtenaar bij openbare verkooping; stoklantaarn, stokmeester, stoknar, stokoud, stokpaard, stokregel, stokroos, stokslap, stokslang, stokstijf, stokstil, zoo stijf, en stil, als een stok; stoksuiker, stokvisch, stokviolier, enz. Ankerstok, beddestok, enz.

Stok, hoogd., eng., zweed. *stock*, fr. *estoc*, ital. *stocco*, is naauw verwant aan *staak*.

Stokebrand, m, zie *stoken*.

Stoken, b. w., ik stookte, heb gestookt. Eigenlijk, blazen, aanblazen. Bijzonderlijk, een vuur aanblazen, of hetzelfde op evenveel welke wijze doen branden: kolen, turf stoken. Ik stookte een jarigh lam op groene veltaltaren. HOOGVL. Voorts, door middel van vuur bereiden: jenever stoken. Fig.: twist en tweedragt stoken. Kwaad stoken. Iemand een vuurtje stoken is, fig., hem iets kwaads berokkenen. Van hier stoker, stokerij, stoking, enz. Zamenstell.: stokebrand, brandstichter; fig., twistverwekker: stookkas, trekkas; stookkunde, stookoven, stookplaats, enz. Aanstoken, bestoken, opstoken, enz.

Stoken, b. w., ik stookte, heb gestookt. Eigenlijk evenveel, als *steken*. In het gebruik, zijne tanden, door gestadig daarin te steken, reinigen: met een pennetje de tanden stoken. Spreekw.: een ieder stookt er zijne tanden van, een ieder spot er mede. Zamenst.: tandenstoker.

Stoker, m., meerv. stokers. Eene sterke aanblazing van den wind: wij kregen op zee eenen wakkeren stoker. Alsmede, een brander van sterken drank. Ook een stokebrand: wie is de stoker van al dat kwaad? Zamenstell.: brandewijn-

stoker, jeneverstoker, kwaadstoker, twiststoker, enz. Van hier stokerij.

Stokgeld, o.; stokgoed, o.; stokhouder, m., enz. Zie *stok*.

Stokken, o. w., ik stokte, heb gestokt. Oulings, even als het woord *stocken*, stollen. Van hier bij *KIL.* *stockmelck*, gestremde melk.

Stokken, b. w., ik stokte, heb gestokt. De bijen in haren stok brengen: de bijen stokken. Het anker stokken, hetzelfde van eenen stok voorzien.

Stokkerig, bijv. n. en bijw., stokkeriger, stokkerigst. Evenveel als *stokkig*, houtig, van wortelen en rapen gesproken: stokkerige rapen. Van hier stokkerigheid.

Stokkig, zie *stokkerig*.

Stokpaard, o., meerv. stokpaarden. Een stok met een houten paardje daaraan vast, waarmede de kinderen spelen. Fig., alles, waarmede men zich kinderlijk vermaakt: dat nieuwe stelsel is zijn stokpaardje.

Stol, stolle, stille, bij *KIL.*, verouderd z. n., voor stuk, lap, nog gebruikelijk in de spreekwijze: daar zal geen stuk of stol van te regt komen. — Van welke werken nog veel stollen overig zijn. Oud.

Stollen, o. w., ik stoldte, ben gestold. Stemmen: het bloed stoldte haar in de aderen. Van hier stolling.

Stolp, v., meerv. stolpen. Anders *stulp*. Een hol verheven deksel, hetwelk men over den haard, of andere dingen, henen stelt: op eene steene stolp. Hoort. Eene glazen stolp. Bloemen onder eene stolp zetten. Volgens *KIL.*, anders ook *klocke*, *vierklocke*. Van hier *stolpen*, b. en o. werkw., met eene stolp bedekken; bij *KIL.* evenveel als *stelpen*.

Stom, bijv. n. en bijw., stommer, stomst. Buiten staat, om eenig geluid te geven: de stomme bewoners van den Oceaan. Dat hij ter vierschaar ga den stommen toetssteen spreeken. Vond. Buiten staat, tot eenige menschelijke spraak: hij wenckte haer toe, ende bleef stom. *BLJBELV.* *Stom* wordt ook een toneelspeler genoemd, die niet spreekt, noch spreken moet. Stomme zouden zijn zoo afschuwelijke, dat men daarvan schroomt te spreken. De stomme poëzij is *de schilderkunst*: hier spreekt de poëzij, die stom is, alle spraeken. Vond. Dat was stom, lomp, van ul in de gemeene volkstaal. De wijnverlaters geven den naam van *stom* aan den wijn, waaraan zij alle scherpte benomen hebben. Van hier *stomheid*, het bedr. werkw. *stommen*, den wijn zijne scherpte benemen; stommetje, enkel gebruikelijk in de spreekw.: voor stommetje spelen, zich gedragen, als of men stom was, — stommigheit, lompheit, domheid. Zamenstell.: verstormen enz.

Stomen, zie *stoom*.

Stommelen, o. w., ik stommelde, heb gestommeld. Een klanknabootsend woord, dat zeker bepaald geraas maken aanduidt. Van hier *stommeling*, *gestommel*, enz.

Stomp, bijv. n. en bijw., stomper, stompst. Van scherpte ontbloomt, of beroofd: een *stomp mes*. Overdr., traag van begrip: het is een *stomp mensch*. Van hier het zelfst. naamw. *stomp*, en het bedr. werkw. *stompen*, *stomp maken*; *stompheid*, *stompelijk*, enz. Zamenstell.: *stomphoekig*, *stompneus*, *stompvoet*, enz.

Stomp, v., meerv. stompen. Een stomp overblijfsel van een geheel, waarvan een deel afgenomen

is, zoo als van eenen boom, arm, enz.: de stompen der wilgen, anders *wilgen stoven*. Ja hij schudde nogh de stomp. Hoort. Het overblijfsel van eene meerendeels verbrande kaars noemt men *stompje*.

Stomp, m., stoot, zie *stompen*.

Stompen, b. w., k stompte, heb gestompt. In de gemeene volkstaal, ruwelijk stooten. Van hier *stomp*, stoot.

Stond, m., meerv. stonden. Een bijzonder gedeelte van eene ruimte van tijd, een tijdstip. *Stede en stonde* was bij de ouden hetzelfde als bij ons *plaats en tijd*. Na dezen stond, bij Hoort. Maar bij dezen is het ook meermalen vrouwelijk; zoo als in: met erinnering van de genakende stonde; en dit geslacht heerscht ook in *terstond*, en *ter dezer stond*. Van stonden aan, van het oogenblik af. Zamenstell.: *avondstond*, *morgenstond*, enz., — *aanstonds*, *maandstonden*, de maandelijksche zuivering der vrouwen, enz.

Stoof, v., meerv. stoven. Een werktuig tot verwarming: eene stoof voor de voeten; eene ijzeren stoof. Ook ter bereiding, door middel van warmte: de stoven der meekrapteelers, ook die de scheikundigen gebruiken. Een vertrek waarin men de noodige verwarming vindt, in de zamenstell.: *badstoof*, *zweetstoof*, enz. De verdere zamenstellingen zijn: *stovengeld*, *stovenhuis*, *stovenzetster*, enz. *Destilleerstoof*, *hengselstoof*, *kerkstoof*, *kinderstoof*, *meestoof*, *theestoof*, enz. Van *stoven*.

Stoof, een kunstwoord van het kootspel: de koot ligt niet schijt, maar stoof. Zie *schijten*.

Stool, v., meerv. stolen. Een priesterlijk overkleed; in het fr. *étole*, lat. *stola*: hoe gaarne zag hij zich met stool en mijter versierd. Geleet met eenre blenkender stole. *TAFELB.* Hi sal zijn stole dwaan in den wijn. *BLJBEL*, 1477.

Stoom, m. De damp, of wasem, van kokend water enz.: een werktuig, enkel door den stoom gedreven. Van hier *stoomachtig*, het bedr. en onz. werkw. *stomen*, doen stomen, of stoom van zich geven. Zamenstell.: *stoombad* enz.

Stoop, v., meerv. stoopen. Zekere vochtmaat: eene stoop jenever. Eene stoopskan.

Stoot, m., meerv. stooten. De daad van stooten: hij kreeg houw op houw, en stoot op stoot. Met den eersteu stoot. *DE DECK*. Het bonzen van de golven: dat weinig dijken of sluzen den stoot konden uitstaan. Hoort. De aanval van eene ziekte: hij heeft eenen harden stoot doorgestaan. *Nadeel*, verlies: hij moet al vast zitten, zoo hij dien stoot kan uitstaan. Spreekw.: zonder slag of stoot, zonder eenige mocite. Het is nog maar om eenen korten stoot te doen, er is nog slechts eene korte inspanning van krachten noodig. Zamenstell.: *stootvrij*. Van *stooten*.

Stooten, b. w., ik stiet, heb gestooten. Een klanknabootsend woord, stampen: kruidnagels, peper stooten. Geweldig duwen: iemand uit het huis stooten. Hij stiet zijnen vijand den degen door de ribben. Overdr.: ik werd uit het bezit gestooten. Voorts, iets ergens tegen aan bonzen: hij heeft zijne scheen tegen eene bank gestooten. Van gehorende dieren gesproken, is *stooten* met de horens stoken: of stieren dol van wraeck en nimmer stootens moe. Vond. Een schip stoot op eene zandplaat, of rots, het wordt daarop gedreven. Het stoot aan stukken, het wordt verbrijzeld. Een schietgeweer stoot, het bonst, als het afgeschoten wordt, tegen het lijf van den schutter aan. Een gezegde, of bedrijf, stoot, het ergert. Een gedicht

stoot, het is hier en daar niet vloeiend genoeg. Zich ergens aan stooten, zijn lijf, of eenig lid van hetzelfde, geweldig daar tegen aan duwen; en fig., zich daaraan ergeren. Zijn hoofd stooten, hetzelfde tegen eenig ding aan duwen = en fig., in eenige onderneming te leur gesteld worden. Iemand voor het hoofd stooten, hem eene ontmoedigende beleediging aandoen. Van hier stoot, stooter, ook voor zekere oude munt, ter waarde van derdehalven stuiver, of 12.5 cent, — stootig, stooting, stootsch, geneen tot stooten, enz. Zamenstell.: stootdegen, stootkant, stootplaat, enz. Aanstoot, aanstootelijk, aanstootelijkheid, aanstooten, afstooten, doorstooten, instooten, opstooten, onderstooten, toestooten, tusschenstooten, verstooten, wegstooten, enz. Klanknabootsend.

Stooter, m., zie *stooten*.

Stootsch, zie *stooten*.

Stop, v., meerv. stoppen. Eene prop op eene flesch, kan, of een vat: waar is de stop van die flesch? Fig.: eene stop in eene kous enz. Van *stoppen*.

Stoppel, m., meerv. stoppelen, of stoppels. Een overgebleven gedeelte van eenen afgesneden korenhalm: met de stoppel en het strooi in eene lichte vlam te zetten. **VOND.** Voorts, worden korte haren ook wel *stoppelen* genoemd. Van hier het onz. werkw. *stoppelen*, bij **KIL.** baard krijgen. Zamenstell.: stoppelbaard, stoppelbrand, stoppelgans, stoppelhaar, stoppelraap, stoppelvlam, stoppelveren, enz.

Stoppel, hoogd. ook *Stoppel*, eng. *stubble*, fr. *estouble*, ital. *stoppia*, verwant aan het oude *stobbe*, eene stomp van eenen afgehouden boom.

Stoppen, b. w., ik stopte, heb gestopt. Digt maken, toesluiten: zijne ooren stoppen. Vol stuwten: eene pijp stoppen. Een lek stoppen. Ruiten, kousen, enz. stoppen. Den doorgang stoppen, den weg toesluiten. Fig: geld stopt geene gierigheid, het kan dezelve niet verzadigen. Zijne ooren voor eenige redenen stoppen, daaraan gehoor weigeren. Iemand den mond stoppen, hem doen zwijgen. Van hier stop, stopper, stopping, stopsel, stopster. Zamenstell.: stopanker, stopkaren, stophamer, stophars, stopnaald, stopmes, stopsteen, stopverw, stopwas, stopwerk, waarmede men de reten der schepen toestopt; stopwoord, enz. Aanstoppen, bestoppen, bijstoppen, instoppen, onderstoppen, opstoppen, overstoppelen, toestoppen, tusschenstoppen, verstoppelen, volstoppen, wegstoppen, enz.

Stoppen, hoogd. *stopfen*, angels. *stoppan*, eng *to stop*, *stuff*, fr. *éstopper*, ital. *stoppare*, middeleeuw. lat. *stopare*, *stupare* gr. *στυπεω*, is verwant aan het lat. *stipare*, nederd. *stuwten*, en drukt, even als deze woorden, zijne beteekenis door zijnen klank eenigzins uit.

Storen, b. w., ik stoorde, heb gestoord. Den loop, of de voortdoring, van eenig ding, op eene ongeoorloofde, of onaangename, wijze stremmen: iemands rust storen. Men stoorde hem in zijne gepsenzen. Zich ergens aan storen is, zich daardoor laten hinderen: wat steurt u naaugezetheid zich om een appelbeet. **VOND.** Een nest storen is, hetzelfde uitroeijen, want storen was oulings vernielen: de afgode dede hi te storen. **M. STOKK.** Van hier stoorder, stornis, storeloos, storing, Zamenstell. verstoren enz.

Stork, m., meerv. storken. Een thans verouderd woord, in welks plaats men *oojveaar*, in

het vriesch *eibert*, gebruikt: van vorschen, padden, slangen, verag de storck wel eer zijn vederloos gebroed. **DE ZECK.**

Storm, m., meerv. stormen. Een klanknabootsend woord, dat eigenlijk het gedruis van eene hevige en geweldige beweging aanduidt. Bij **KIL.** is *storm* een alarmgeschrei, en in het hoogd. is *Storm läuten*, alarm luiden, brand kleppen. In het gebruik, is *storm* een hevige en geweldige bulderende wind: en watren, die bij storm zoo menig schip verslinden. **VOND.** Een hevige aanval van gewapend krijgsvolk: zij bragten eenen fellen storm aan. **HOOFD.** Evenveel welke vijandige aanval: gedurende dien storm en strijt der worstelaeren. **VOND.** *Storm loopen* is, op eenige vestingwerken indringen, of met geveld geweer aanrukken. **OVERDR.**, is *storm* ook wel eens een geweldig kraakel, of gekijf: een storm tusschen man en vrouw! Van hier stormachtig, het onz. werkw. *stormen*, voor geweldig waaijen, en storm loopen, van waar stormhoed, een helm; stormkat, zekere batterij; stormig, enz. Zamenstell.: beeldenstorm, zee-storm, enz.

Storm, in Bretagne, en in het zweed., eng., angels., neders. ook *storm*, hoogd. *Sturm*, ontleent zijne verschillende beteekenissen van zijnen klank.

Stormen, zie *storm*.

Stormhoed, m.; stormkat, v.; stormram, m., enz. Zie *storm*.

Storten, b. en o. w., ik stortte, heb en ben gestort. Bedrijvend, plotselings en met geweld van eene hoogte doen afvallen: zwaro misdadigers werden te Rome van zekere rots gestort. Oorlogsbuizen, die de burgerstaeten treffen, en storten in den gront. **VOND.** Iets plotselings ergens uitgieten: hij stortte het geld op de tafel. Bloed storten is, bloed vergieten. Tranen storten, schrijven. **ONZ.**, is *storten*, plotselings en geweldig van boven neer, of omver, vallen: hij stortte van zijn paard. *Stortende sieckte* is bij **KIL.** *vallende sieckte*. In het verderf storten is, ongelukkige worden. **HOOFD** bezigt het van den staet: en oordeelen dat een staat . . . haast storten moest. Van hier storting, b. v. van bloed, eene miskraam; storting van gal. Zamenstell.: stortgat, bij **KIL.** anders *storte*, *strote*, *stort*; stortregen, stortwijn, lekwijn. Afstorten, bestorten, bloedstorting, instorten, neerstorten, wegstorten, enz.

Storten, zweed. *störta*, **NOTK.** *sturtan*, hoogd. *sturzen*, is klanknabootsend.

Storting, v., zie *storten*.

Stotteren, o. w., ik stotterde, heb gestotterd. Uit wezenlijk onvermogen, of aandoening, gebrekkig spreken, hakkelen; zijne beschoortheid deed hem geweldig stotteren. Klanknabootsend.

Stout, bijv. n. en bijw., stouter, stoutst. Driest, koen, vermetel: welk een stout bestaan! Het is een stoute waaghals. Als bijwoord; maar durft men stout des Heeren wet versmaan. **L. D. S. P.** Voorts, moedwillig, euvelmoedig, als er van kinderen gesproken wordt: een stout kind. Van hier stoutelijk, stoutheid, stoutigheid. Zamenstell.: stouthartig, stoutmoedig, stoutmoedigheid, stoutmoedigheid, enz. Verstouten enz.

Stout, eng. ook *stout*, zweed. *stolt*, neders. *stalt*, hoogd. *stolz*.

Stouwen, zie *stuwten*.

Stoven, b. en o. w., ik loofde, heb, of ben,

gestoofd. Door middel van eene gematigde verwarming koesteren: dat lid moet door stoven te regt gebragt worden. Eenige spijs door eene matige verwarming bereiden: groente, visch stoven. Het eten staat al te stoven. Van hier stooft, stoving. Zamenstell.: stoofpan, stoofpeer, enz., — op stoven enz.

Stoven, een verouderd woord, dat, volgens KIL., *vellen* beteekende, en den oorsprong gaf aan het kunstwoord *stooft*, dat in het kootspel wegens eene koot, welke vlak voorover geveld ligt, gebezigd wordt. Want zulk eene koot wordt bij KIL. *stovende* of *stuijvende kote* genoemd.

Straal, m., meerv. stralen. Oulings, een pijl, even als *strala*, bij NORW. Hij doet een' scherp-gewetten minnestræl hem 't ingewand doorrijgen. DE DECK. Voorts, al wat, even als een pijl, snel-lijk ergens uit voortgedreven wordt: een straal op straal van bliksem deed hem beven. L. D. S. P. Een dikke straal van water. De stralen der zonne. Zijn dierbre leer verspreid een strael van billijkheid. L. D. S. P. In de wiskunde draagt eene rechte lijn, die uit het middelpunt van eenen cirkel naar deszelfs omtrek getrokken wordt, den naam van *straal*. Van hier het werkw. *stralen*, straling. Zamenstell.: straalwijze. Bliksemstraal, lichtstraal, waterstraal, zonnestraal, enz.

Straal, zie *striem*.

Straat, v., meerv. straten. Eigenlijk, een gebaande weg, welke beteekenis het in het hoogd., en bij ons in de zamenstelling *straatruover*, heeft. Voorts, beduidt dit woord in het gebruik, in tegenoverstelling van *steeg*, een wijd pad in steden en dorpen, hetwelk aan weerskanten door de voorgevels van huizen, of ander muurwerk, afgeperkt is. Van 't Raethuis naar hun straat. VOND. Overdr., evenveel welke zeeëngte: de straat van Gibraltar. Van hier het bedr. werkw. *straten*, vloeren, plaveijen. Zamenstell.: straatarbeider, straatdeun, straatdeur, straatgeld, straatgerucht, straatgespuis, bij CAMPH. — straathamer, straathoek, straathoer, straatjongen, straatliedje, straatlooper, straatloopster, straatmadelief, die gaarn op straat is, — straatmaker, straatpraatje, straatroover, straatruoverij, straatrumoer, straatschender, straatschenderij, straatslijper, straatstamper, straatsteen, straattaal, straatvaarder, straatweg, enz. Achterstraatje, breedstraat, dwarsstraat, hoogstraat, kruisstraat, voorstraat, wijdstraat, welke laatste te Gouda en elders gebruikelijk is, enz.

Straat, hoogd. *Strasze*, OTFRID. *strazza*, ZWABENSPIEG. *stranz*, ital. en sp. *strada*, middeleeuw. lat. *estrada*, is van eenen onzekeren oorsprong; misschien echter van het lat. *strata via*, een gevloerde weg.

Straatvaarder, m., meerv. straatvaarders. Een zeeman, of schip, dat naar eene of andere zeeëngte, en bijzonderlijk naar die van Gibraltar, of naar de Straat Davids vaart. Anders zegt men *straatdavidsvaarder*.

Straf, bijv. n. en bijw., straffer, strafst. Een woord, dat door zijnen klank reeds zekere scherpheid, strakheid, hardigheid, en strengheid, aanduidt, en deze eigenschappen ook aan de dingen toeschrijft, waaromtrent het gebezigd wordt. In het zweed. is *straf* scherp; in het hoogd., als het wegens een zeil gebezigd wordt, strak, stijf uitgezet, of gespannen, het tegenoverstaande van *slap*. Bij ons is een straf gelaat zoodanig een, welks trekken en spieren alle sterk gespannen zijn. Eene

straffe taal is eene sterke en strenge. Straffe wijn is wrange, zamentrekkende. Een straf man is een streng en onverbiddeijk man. Eene straffe zedeleer is eene gestrenge. Van hier straffelijk, straffigheid, bij KIL., en strafheid, scherphheid, strengheid, alsmede het volgende z. n. *straf* en het werkw. *straffen*.

Straf, v., meerv. straffen. Eene strenge vergelding van bedreven kwaad: gelijk Godts rechtvaardigheid den Nederlanden de straffe der verwarring schuldigh was. HOOFD. De zwackheit van den mensch behoef gestut te worden door loon en straf. VOND. Straf dragen, straf lijden, enz. Van hier straffeloos, straffeloosheid, straffen, straffer, straffing. Zamenstell.: strafdag, straf oefening, strafplaats, strafschuldig, strafooncel, strafuur, strafvaardig, bij VOND. — strafvrij, bij CAMPH., — strafwaardig, strafwaardigheid, strafzwaard, enz. Doodstraf, geldstraf, halsstarf, lijfstraf, enz.

Straffen, b. w., ik strafte, heb gestraft. Iemand eenige straf doen ondergaan: hij straft ons niet naar onze spoorloosheden. L. D. S. P. In de beurs, aan den lijve, met het zwaard, met de koorde, enz. straffen. En, van daden gesproken, dezelve met de verdiende straf achtervolgen: zulke dingen moeten gestraft worden. Beschamen, tot zwijgen brengen: ik kan u met uwe eigene woorden straffen. Van hier strafbaar, straffelijk, strafser, straffing. Zamenstell.: afstraffen, bestraffen, logenstraffen, enz.

Strak, bijv. n. en bijw., strakker, strakst. Stijf aangehaald, sterk gespannen: dat touw is al te strak aangeetrokken. Voorts, genoegzaam evenveel als *straf*, wanneer er van iemands gelaat en handelwijze gesproken wordt: hij ontving ons met een strak gezigt. Gij zijt al te strak over uwe kinderen. Van hier strakheid, strakjes, en straks, aanstonds, onverwijld.

Strak, ook *strek*, hoogd. *strack*, eng. *straight*, is verwant aan *strekken* en *rekken*, beteekent eigenlijk uitgerekt, en duidt deze beteekenis door zijnen klank reeds eenigzins aan.

Stralen, o. w., ik straalde, heb gestraald. Stralen schieten, schitteren: de zon straalt. Van daer het gouden hoofd des morgens straelt en praelt. VOND. En deze bezigt het bedrijvend: FEER te vreden straalde goud. Steken: hij wordt van bijen al te met ghestraelt. CONST. DER MINN. Van hier straling. Zamenstell.: afstralen, bestralen, doorstralen, instralen, uitstralen, enz.

Stram, bijv. n. en bijw., strammer, stramst. Stijf, onbuigzaam: stramme ledematen. Stijf en stram van de jicht. Een stram slot is zoodanig een, dat bezwaarlijk open en toe gaat. Van hier stramheid, strammen, bij CAMPH., — strammigheid, enz. Dit woord schijnt verwant aan het werkw. *strammen*; en is zijne beteekenis eveneens aan zijnen klank verschuldigd.

Strand, o., meerv. stranden. De rand, of boord, van een land, voor zoo veel dezelve zich langs de zee, of een meer, uitstrekt, en daardoor bespoeld wordt. Want *strand* wordt in het hoogd. zoo wel wegens den oever van een meer, als wegens dien der zee, gebruikt. En bij ons heeft het die uitgestrekte beteekenis ook nog in de zamenstelling *strandlooper*, zoo als men eene klasse van vogelen noemt, die hun aas voornamelijk op de oevers van maeren en poelen zoeken, en hiervan dien naam bekomen hebben. Maar voor het overige bezigen wij *strand* enkel wegens den

oever der zee, en wel bijzonderlijk wegens eenen vlakken en zandigen oever, ofschoon men in het hoogd. onder dat woord ook zeekusten begrijpt, die door steile rotsen gevormd worden: wij zeilden langs het strand. De meeste lijken kwamen op het strand aanspoelen. Van hier het werkw. *stranden*. Zamenstell.: stranddief, strandharing, strandheer, strandkrab, strandkei, strandlooper, ook voor volk, dat langs het strand loopt, sjouwt, en ook, dat gestrande schepen zoekt te bestelen, — strandregt, strandsnijder, in de walvischvangst, strandvogel, strandvonder, strandvisch, strandzwaluw, enz. Zeestrand enz.

Strand, hoogd., neders., angels., eng., deen., zweed. insgelijks *strand*, schijnt evenzeer door de voorzetting van *st* uit *rand*, als *strekken* uit *rekken*. Zie *rand*.

Stranden, o. w., ik strandde, ben gestrand. Dit woord bezigt men wegens een schip, als het op strand loopt, en bijzonderlijk, als het daarop verongelukt: het schip is gestrand, maar het volk geborgen. Voorts, gebruikt men het deelw. *gestrand* ook wegens andere dingen, die op strand komen aanspoelen: het zijn gestrande goederen. Overdr.: op de rots van dwinglandij stranden. VOND. Van hier stranding.

Straten, zie *straat*.

Streek, m., meerv. streken. Eigenlijk, een slag. In het gebruik een behendige trek, list: op allerlei snoode streken aferigt zijn.

Streek, v., meerv. streken. De daad van strijken: eenige streken op de viool; eene streek met het penseel. Het voortbrengsel, of de linie, welke iedere streek van een afwerfend ding te weeg brengt: als 't penseel de jongste streek voltrekt. VOND. Haal er eene streek door. Er loopt eene streek door, zegt men van iemand, die niet wel bij zijn verstand is. Voorts, is *streek* bijzonderlijk een der stralen, waarin het kompas verdeeld is: al de streken van het kompas. De rechte streek is, de juiste weg, om tot zeker doeleinde te geraken: 't gebeurde somtijds, dat eenigh bijzonder inzicht het oog de vernufts van de rechte streek, die ten gemeenen beste loopt, afleidde. HOORT. Iemands streek houden bezigt VOND., voor iemands voorbeeld volgen: en noodden ons hun streek te houden. Eene streek lands is, als het ware, een langwerpige reep uit de oppervlakte des aardbodems, of uit die van eenig bijzonder land: uit welke streek der wereld is hij afkomstig? Bijzonderlijk, is *de streek* een straatweg tusschen Hoorn en Enkhuizen met de daaraan liggende dorpen. Zamenstell.: krijtstreek, landstreek, luchtstreek, pennestreek, penseelstreek, ploegstreek, wereldstreek, enz. Van *strijken*.

Streelen, b. w., ik streelde, heb gestreeld. Zachtjes strijken: eenen hond streelen. Overdr., liefkozen, vleijen, vermaken: iemand met schoone woorden streelen. Hij wordt door het geluk gestreeld. Den vloer streelen is, het zand, dat daarop ligt, met eenen bezem, zachtjes effen strijken. Van hier gestreel, streeling, streelsel: het streelsel der ondeugden. HOORT, enz. *Streelen* is eigenlijk van het voortdur. werkw. *strijkelen*, van *strijken*, even als *drillen* van *draaijen*, *draaijelen*.

Stream, v., meerv. streamen, zie *striem*.

Streen, v., meerv. strenen. Eene streng garen: hoe vele streentjes zijn er in dat pakje? Dit woord, en het hoogd. *Strahne*, zijn nauw ver-

want aan *streng*, en het boh. *struma*, snoer, en schijnen van *strengen* af te stammen.

Streep, v., meerv. strepen. Eigenlijk, een reep van een of ander ding; in het gebruik, de gelijkenis van eenen reep of de oppervlakte van een ding, eene streek: de strepen van den tijger onderscheiden hem van den panter en luipaard. Haal er eene streep door, enz. Zie verder *streek*. Van hier het bedr. werkw. *strepen*, met strepen bewerken, of teekenen.

Strek, zie *strak*.

Strekkelijk, zie *strekken*.

Strekken, b. en o. w., ik strekte, heb gestrekt. Voorheen bedr., rekken, uitrekken: strekken en rekken de leden. KIL. Onzijd., uitgerek worden, om eene rigting te verkrijgen, die ergens op uitloopt, een zeker eindoogmerk bereikt: zulk eene rede strekt, om oneenigheid te verwekken. Duren: dat brood strekt niet. Het geld strekt bij hem niet veel. Van hier strekkelijk, voordeelig in het gebruik; strekking, voordeeligheid in het gebruik, of rigting naar een eindoogmerk: dat alles schijnt eene strekking tot vrede te hebben. Zamenstell.: uitstrekken. Nauw verwant aan *rekken*.

Stremmen, b. en o. w., ik stremde, heb, of ben, gestremd. Onz., stollen: de melk schijnt gestremd. Bedr., doen stollen: de schrik heeft mijn bloed gestremd. Overdr., den omloop, of voortgang, van eenig ding hinderen, en stuiten: men moet den koophandel zoo min mogelijk stremmen. De vredesonderhandelingen werden op nieuw gestremd. Van hier stremming, stremsel, en waar-schijnlijk ook *stram*, hetwelk zijne beteekenis, even als *stremmen*, aan zijnen klank verschuldigd schijnt.

Streng, bijv. n. en bijw., strenger, strengst. Eigenlijk, stijf aangehaald, en daardoor sterk gespannen, strak, even als het lat. *strictus* van *stringere*. Overdr., nauwgezet, strikt, en stipt: een streng leven leiden. Van personen gesproken, scherpelijk toezien, en geene toegevendheid oefenende: die meester is heel streng. Soortgelijk eene beteekenis heerscht in: een streng vonnis, strenge wetten, streng regt. Eene strenge straf is eene harde. Een strenge winter, een heel koude. Voorts, is *streng*, bij KIL. sterk, dapper, regtvaardig, welke beteekenis nog in den eertitel van *gestrenge*, dien men aan voorname lieden geeft, schijnt te heerschen, en de moeder is van het eng *strength*. Van hier strengelijk, strengheid.

Streng, v., meerv. strengen. Eene stijf zamengedraaide, en ineengevlochte, koord, zoo als de zelen, waaraan een ruitje door de paarden voortgetrokken wordt: de strengen losmaken. Zijne streng vasthouden, figuurl., zijn begrip handhaven. Om hunne strength, aanhang, te stijven. HOORT. Voorts, is *streng* genoegzaam evenveel als *streen*: eene streng garen. Zamenstell.: navolstreng, waterstreng, enz.

Strengelen, b. w., ik strengelde, heb gestrengeld. Eigenlijk, strengswijze zamendraaijen. In het gebruik vlechten: het haar strengelen. Van hier strengeling. Zamenstell.: omstrengelen enz. Voortdur. werkw. van *strengen*.

Strengen, b. w., ik strengde, heb gestrengd. Eigenlijk, iets stijf aanhalen: den teugel lost en strengt van AEOLS dul gesant. VLAERD. REDENR. Ineenvlechten, tot eene streng maken: het garen

moet gestrengd worden. Met eene streng vastbinden: het kind is gestrengd, met de navelstreng omwonden. Van hier streng, z. en bijv. n.; strengelen, enz.

Strepen, zie *streef*.

Streven, o. w., ik streefde, heb gestreefd. Alle krachten inspannen, om hindernissen door te worstelen: **HEEMSKERK**, die dwars door 't ijs en 't ijzer heen dorst streven. **VOND**. In de zamenstell.: tegenstreven en wederstreven, is het, zich met inspanning van krachten tegen iemand of iets verzetten. Voortstreven is, met inspanning van krachten voorwaarts snellen; nastreven, met inspanning van krachten navolgen: te boven streven is, te hoven gaan, zich ergens boven verheffen: naar cenig ding, of eenige plaats, streven is, naar zulk een ding trachten, of zich naar zulk eene plaats begeven: naar eer en aanzien streven. Maar streeft naer d'onbevrozene oorden. **VOND**. Van hier streving. Zamenstell.: binnenstreven, voortstreven, henenstreven, nastreven, tegenstreven, voortstreven, voortwaarts, wederstreven, wegstreven, enz.

Stribbelen, o. w., ik stribbelde, heb gestribbeld. Eigenlijk, spartelen, even als het hoogd. *straben*, en meestal gebruikelijk in *tegenstribbelen*. Van hier stribbeling, moeilijkheid, onaangenaamheid: de Hartogh had er eenige stribbeling oover. **HOOFD**. Zamenstell.: tegenstribbelen, tegenstribbeling.

Striem, stroom, straam, v., meerv. striemen. Eigenlijk, eene streep. Bijzonderlijk, zoodanig eene, als door eenen zweeps slag, door geeseling, enz., op iemands lichaam verwerkt wordt: door sijne striemen in ons genesinge geworden **BIJBELV**. 'k Heb mij om God getroost de straem van d'offerpees. **VOND**. Fig.: zijn voorbarigheid gaf zijner achtbaarheid een afzichtige stroom. **HOOFD**.

Strijd, m., meerv. strijden. Een gevecht: hervatten strijt op strijt. **VOND**. Hoe zijn de helden gevallen in het midden van den strijt. **BIJBELV**. Overdr., twist, oneenigheid: daar rees een vinnige strijd. Worsteling tegen lijden, of den dood: zie eens, hoe hij heden dien grooten strijd begint. **DE DECK**. Eindelijk, is om *strijd*, om best: om strijd zingen. — Zij eeren nu om strijt de wijsheit. **VOND**. Van hier strijdijg enz. Zamenstell.: strijdenoot enz. Aanstrijd, doodstrijd, redenstrijd, tweestrijd, woordenstrijd, zeestrijd, zelfstrijd, enz. Van *strijden*.

Strijdbaar, zie *strijden*.

Strijden, o. w., ik streed, heb gestreden. Vechten, oorlogen: doe streden de Koningen. **BIJBELV**. Die voor de vrijheit strijen. **VOND**. Overdr., twisten: elk strijdt ijverig voor zijne stelling Niet overeenstemmen: het eene strijdt geweldig tegen het andere. Van hier strijd, strijdbaar, tot strijden geschikt, moedig; — strijder. Zamenstell.: strijdbaan, strijperk, strijdschrift, enz. Afstrijden, bestrijden, ontstrijden, voortstrijden, enz.

Strijken, b. en o. w., ik streek, heb gestreken. Bedr., iets met eene gestadig voortgaande en slepende drukking ergens afhalen: geld van de tafel strijken. Vlag en zeilen strijken. Ook bezigt men *strijken* wegens het nederlaten van eenen mast, en het eindelijk loslaten van een touw, waaraan iets opgeschen wordt. Voorts, is *strijken*, iets op eene slepende wijze drukken, of wrijven: het aangezicht met de hand strijken. Linnen strijken. De viool meesterlijk strijken. Een vonnis strijken is, hetzelfde vellen. **OLD**. bezigt eene wet strijken: daer is een

wet gestreken. Den prijs strijken, behalen. De riemen strijken, inhalen. **ONZ**: met de voeten strijken, eene slepende beweging met de voeten maken. Het paard strijkt, wanneer het onder het loopen, den eenen poot tegen den anderen slaat. Ook is *strijken*, bij **KIL**. henen gaan, vertrekken: gaen strijken. Voor iemand strijken is, voor hem wijken, anders de vlag voor hem strijken, voor hem onderdoen. Van hier strijkkelings, strijker, strijking, strijkster, enz. Zamenstell.: strijkhloem, strijkbord, strijkgeld, trekgeld; strijkijzer, strijkkalk, strijklap, strijkleer, strijksteen. strijktok, strijktafel, strijkvoeten, enz. Aanstrijken, afstrijken, bestrijken, bijstrijken, doorstrijken, instrijken, nederstrijken, onderstrijken, opstrijken, overstrijken, pluimstrijken, toestrijken, wegstrijken, enz. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

Strik, m., meerv. strikken. Eene gedraaide koord, of lint, tot een oog gemaakt, om daarin iets vast te maken: de vogel geraakte met zijnen poot in den strik. De Koningin knoopt eenen strik aen den balk. **VOND**. Die strik en stroppen draait. **VOND**. Eene leis, waaraan men jagthonden gekoppeld houdt: de honden poogden zich van den strik los te rukken. Een lint, dat in den vorm van eenen of meer strikken zamengehecht is: met allerlei linten en strikken opgeschikt. Een versiersel in den vorm van eenen of meer strikken: op des Konings hoed schitterde een diamanten strik. Fig., een middel, om iemand te verstrikken: men spande mij allerlei strikken, listen en lagen. Van hier *strikken* enz. Valstrik, voetstrik, vogelstrik, enz.

Strikken, b. w., ik strikte, heb gestrikt. Eene koord, of een lint, strikswijze zamenknoopen. Deze beteekenis heerscht ook in de zamenstell. *toestrikken*. Daarentegen heerscht in die van *verstrikken* de beteekenis van in eenen strik vangen, waarvan men in *strikrede* en *strikvraag* insgelijks de sporen vindt. Eindelijk, was *strikken* oulings, volgens **KIL**, even als in het hoogd., *breiden*; en vindt men van die beteekenis de sporen in: strickhosen, hosenstricker, huijzenstricker, mutsenstricker, bij denzelven **KIL**. Van *strik*.

Strikt, bijv. n., strikter, striktst. Naauw: stricke hacht, naauwe gevangenis, bij **KIL**. En in stricke ghevanghenisse hebt gestelt. J. B. Houw. Naauwkeurig: eene strikte opvolging van de letter der wetten is somwijlen het grootste onregt. Naauwgezet streng: een strikt bevel. Een strikt leven leiden. Van hier striktelijk, striktheid.

Strikt, eng. *straight* en *strait*, fr. *étroit*, ital. *stretto*, schijnt van het lat. *strictus* af te stammen.

Strippen, b. w., ik stripte, heb gestript. In de tabaksfabrieken, de bladen van de stelen afstroopen. Van hier strippling, — stripster, anders *stripmeid*. Zamenstell.: stripzolder enz.

Strobbe, v., zie *strobbelen*.

Strobblen, o. w., ik strobbelde, heb gestrobbed. Van *strobbe*, een struikgewas, bij **KIL**. Strukelen, zoo als men doet, wanneer men op zijnen weg tegen struikgewassen aanloopt. In Vriesland zegt men *stroffelen*: ik stoffelde daarover is, aldaar hedendaags nog, evenveel, als *ik struikelde*. Van hier strobbeling.

Strompelen, o. w., ik strompelde, heb gestrompeld. Even als het voorgaande *strobblen*, strukelen: een strompelende grijsaard. Overdr.: de grootsheit doet den mensch in 's weerelts eero stomplen. **VLAERD**. **REDENR**. Zamenstell.: aenstrompelen.

Stronk, m., meerv. stronken. De stammen, of stammetjes, van onderscheidene plantgewassen: de olijf spruit uit eenen dorren stronk. VOND. Van hier *stronkelen*, en *stronken*, afknotten, bij KIL. Zamenstell.: boomstronk, koolstronk, enz.

Stronk, hoegd. *Strunk*, is verwant aan het eng. *trunc*, fr. *tronc*, ital. *tronco*, lat. *truncus*.

Stronkelen, o. w., ik stronkelde, heb gestronkeld. Eigenlijk, op zijnen weg tegen afgeknotte stronken aanloopen; en vervolgens, evenzeer, als *strobelen*, en *strompelen*, struikelen: mijn voeten zijn aan 't stronkelen. J. Vos. Van *stronk*.

Stront, m., meerv. stronten. De opeengehoopte afgang, waarvan een mensch of beest zich op eenmaal heeft ontlast: En te hent braken sine stronten wt sinen buijke door der natueren heimelijkheid. BIJBEL, 1477. Voorts, drek over het algemeen. Fig., onaangenaamheid: wat heb ik met dien stront noodig? Spreekw.: er is stront aan den knikker, er schuilt iets achter, dat niet goed is. Als men den stront roert, stinkt hij, men moet die zaak maar onaangeroerd laten, anders wordt zij erger. Het onz. verkleinw. *strontje* beteekent somtijds een zweertje op de oogleden. Van hier *strontachtig*, *stronterig*, *strontig*, enz. Zamenstell.: *stronthoop*, *strontjager*, *strontjongen*, *strontkar*, *strontpot*, *strontvlieg*, *strontvogel*, *strontwissewasje*, *strontzak*, enz., *koestront*, *muizenstront*, *paardenstront*, *rattenstront*, enz.

Stront, nederd., zweed. *strunt*, fr. *étron*, ital. *stronzo*, schijnt verwant aan het ondlat. *struntus*, dat, volgens SCALIGER, hetzelfde beteekend.

Stroo, o. Halmen van uitgedorscht koren: bind het stroo in bossen. Ende de leeuw sal stroo eten, als een runt. BIJBELV. Dorre halmen van andere veldvruchten: wij zullen veel stroo en weinig boonen hebben. Spreekw.: op stroo liggen, een lijk zijn, dat reeds op stroo is afgelegd. Iemand geen stroo in den weg leggen, hem geene de minste hindernis toebrengen. Hij laat zich aan een stroo binden, hij laat zich met een stroo trekken, hij laat zich niet lang, of sterk, verzoeken. Over een haverstroo twisten. Zich aan een stroo vasthouden, zich op een nietig ding verlaten. Het is een mannetje van stroo, een zwak mannetje. Verhuizen kost bedstroo, veroorzaakt anders onnoodige uitgaven. Ik kan er geen stroobreed, niets, van missen. Van hier *strooachtig*, *strooijen*, onverb. bijv. n., van *stroo*. Zamenstell.: *strooband*, *stroobed*, *stroobos*, *strooboter*, *stroobundel*, *stroodak*, *stroodek*, *strooegel*, *stroohalm*, *strooheid*, *stroohuisje*, *stroohut*, *strooknoop*, *stroolid*, *stroopijp*, *stroowisch*, *stroozak*, enz. *Bedstroo*, *boonenstroo*, *dakstroo*, *erwtstroo*, *haverstroo*, *wikkenstroo*, enz.

Stroo, hoegd., NOTK. *Stroh*, vries. *strie*, angels. *strew*, *streu*, eng. *straw*, zweed. *stra*, ital. *strame*, lat. *stramen*.

Strooijen, bijv. n., zie *stroo*.

Strooijen, b. w., ik strooide, heb gestrooid. Paarden en andere beesten van eee strooijen bed voorzien: de paarden strooijen. Met lovers en palm bestrooijen: zij heeft bruidegom en bruid gestrooid. Ginds en herwaarts werpen: gerst voor de hoenders strooijen. Spreekw.: rozen voor de varkens strooijen, leeringen, of gunstbewijzen, aan onvatbare of onwaardige voorwerpen verspillen. Van hier stroo enz. *Strooijng*, *strooisel*, *strooister*, enz. Zamenstell.: *strooijonker*, *strooimandje*, *strooisuiker*, enz. *Bestrooijen*, *bijstrooijen*, door-

strooijen, *instrooijen*, *opstrooijen*, *overstrooijen*, *tusschenstrooijen*, *verstrooijen*, enz.

Strooijen, hoegd. *streuen*, vries. *struijen*, angels. *strewigan*, eng. *to strew*, zweed. *stro*, ondlat. *strao*, van waar *stravi*, *stratum*, ondr. *σρω*, van waar *σρωσνμη*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Strook, v., meerv. strooken. Een reep, die ergens afgesneden wordt: een strookje papier. Een gazen strookje.

Strooken, b. w., ik strookte, heb gestrookt. Bij KIL. strijken, streelen: het kind strookte zijne moeder langs haar aangezicht. HALMA. Vleijen: dus strookt u niet vergeefs. T. P. PERS. Koesteren: zich strooken in het zonneshijntje. OUD. Van hier *strooking*.

Strooken, o. w., gelijkvl.; ik strookte, heb gestrookt. Overeenstemmen: het eene schijnt niet met het andere te strooken.

Stroom, m., meerv. stroomen. De daad van stroomen, de beweging van water, dat in eene en dezelfde rigting sterk voortvloeit: er ging een sterke stroom. Met eenen stillen stroom. VOND. Tegen den stroom op varen. Voor den stroom afdrijven. Voor, of tegen, stroom hebben. Den stroom dood zeilen. Al deze spreekwijzen zijn zoo op de beweging van in eene en dezelfde rigting voortvloeiend zeewater, als op die van rivieren, toepasselijk. Voorts, wordt het aldus bewegene zee- of rivier-water, overdragtelijk, met den naam van *stroom*, bestempeld: Gelijk de stroomen staen ten dienst van weer en wint. VOND. Aan de zoom der Amstelstroom. Hooft, die hier, uit liefde voor het zoetvloeiende, stroom en zoom beide vrouwelijk maakt. Bijzonderlijk, de breede mond van eene rivier, of eenen zeeboesem, in tegenoverstelling van eene daaraan palende haven: het schip ligt reeds op stroom. Evenveel welke menigte van water, of ander vocht: een stroom van water, stroomen bloeds, enz. Figuurl.: de stroom des tijds, deszelfs snelle voortgang; de stroom der algemeene denkwijze, derzelver medeslepend vermogen; een stroom van woorden, eene aaneengeschakelde menigte daarvan; een stroom van volk, eene gansche menigte, — tegen den stroom opwerken, tegen wederstand aanstreven. Van hier *strooming*, zeker slag van haringen. Zamenstell.: *stroomrijk*, *stroomswijze*, *stroomvink*, *onweersvogel*; *stroomvisch*, *stroomwater*, enz. *Maalstroom*, *waterstroom*, enz. Van *stroomen*.

Stroomen, o. w., ik stroomde, heb gestroomd. In eene en dezelfde rigting sterk voortvloeijen: het water stroomt tegen het huis aan. Vloeijen, over het algemeen: daar zal bloed stroomen. Er stroomde een vloed van tranen uit hare oogen. Figuurl.: er stroomde een vloed van woorden uit zijnen mond. Het volk stroomt van alle kanten derwaarts. In Vriesland is *stroomen* ook nog de sluizen openzetten, om het binnenwater in zee af te tappen: ik merk aan den loop van het water, dat er te Harlingen gestroomd wordt. Van hier *stroom enz.* *Stroomachtig*, *strooming*, enz. Zamenstell.: *aanstroomen*, *afstroomen*, *binnenstroomen*, *doorstroomen*, *instroomen*, *nastroomen*, *onderstroomen*, *overstroomen*, *tegenstroomen*, *toestroomen*, *tusschenstroomen*, *uilstroomen*, *voorstroomen*, *wegstroomen*, enz.

Stroomen, hoegd. *strömen*, eng. *to stream*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

Stroop, v., meerv. stropen. Zeker bekend dik, zoet vocht: stroop van violen. Zamenstell.:

strooplepel, stroopliker, stroopneus, strooppot, stroopvat, enz. Keukenstroop enz.

Stroop, anders *siroop*, vries. *sjerp*, hoegd. *Syrup*, eng. *sirup*, fr. *sirup*, ital. *sirupo*, arab. *serup*, perz. *scherbet*, is van eenen oosterschen oorsprong.

Stroop, m., meerv. stroopen. De daad van stroopen, een roofzuchtige aanval op eenig oord: eenen stroop doen. Van *stroopen*.

Stroopen, b. w., ik stroopte, heb gestroopt. De huid afhalen: een' haas stroopen. Ook wegrooven; insgelijks met eene ongeoorloofde jagt of visscherij bezig zijn: hij gaat uit stroopen. Spreekw.: iemand het vel over den nek stroopen, hem van alles berooven. Van hier strooper, strooperij, strooping, enz. Zamenstell.: stroopbende, stroopkousen, strooplust, stroopnest, strooppartij, strooptogt, stroopzucht, enz. Afstroopen, opstroopen, wegstroopen, enz.

Stroopen, hoegd. *struflen* en *streifen*, eng. *to strip*, is van eenen noordschen oorsprong.

Stroowisch, m., meerv. stroowissen. Eigenlijk, een bundeltje van stroo, dat geschikt is, om iets af te wischen. Spreekw.: hij is hier op eenen stroowisch komen aandrijven, hij had geen steun van geld, of goed, toen hij hier aankwam.

Strop, m., meerv. stroppen. Een strik, welks eene einde een oog vormt, dat over het andere, daar door gestokene, einde henen stroopt: sla er eenen strop om, en hijsch het op. Bijzonderlijk, de koord, welke de beul den lijder om den hals doet, als hij hem ophangt, of waaraan iemand zich zelven vehangt: door snooden strop het licht ontrooven DE DECK. Met den strop geworpt. HOOFD. ARNATE eindigde haer leven aan eenen strop. VOND. Overdr., zeker slag van dassen: eenen strop omdoen. Eindelijk, zeker scheepstouw: de strop is buiten boord gevallen. Spreekw.: naar den strop dingen, zich de galg waardig maken. Zamenstell.: stropdas, stropgesp, stropstouw, enz.

Strop, hoegd. *Struppe*, eng. *strap*, ital. *stropo*, lat. *struppus*, *strupus*, schijnt van *stroopen* af te stammen.

Strot, m., meerv. strotten. Het boveinde van den slokdarm en de luchtpijp, dat aan des menschen hals eene zichtbare uitpuiling veroorzaakt, de gorgel: met afgestekene strot. HOOFD. Een strop om hunnen strot. DE DECK. Zamenstell.: strotader, strotlap, strottenhoofd, enz.

Struif, v., meerv. struiven. Een eijergebak. Spreekw.: men moet geene struif om een ei bederven, men moet aan geen ding iets onthouden, hetwelk daartoe noodzakelijk behoort. Zamenstell.: eijerstruif, spekstruif, enz.

Struif, in Vriesland *strouw*, van waar *potstrouw*, dikke brij, schijnt een eigendommelijk woord van onze taal.

Struik, m., meerv. struiken. Een plantgewas, met eenen houtigen stronk, en daaruit ongeregeld opschietende takken; een heestergwas: ende siet, achter was een ram in de verwerde struiken vast met sijne hoornen. BIJBELV. De stronk van zulk een of een ander plantgewas: snijd die kool van haren struik. Figuurl., een stamboom, een geslacht: BURGERHART weleer van Koninglijken struik. VOND. Van hier struikachtig, het werk. *struikelen*, enz. Zamenstell.: struikbosch enz. Struikwaard, struikwinde, enz. Aalbezienstruik, braam-

bezienstruik, doornstruik, hazelstruik, koolstruik, enz.

Struikelen, o. w., ik struikelde, heb gestruikeld. Voortd. w. van het verouderde *struiken*. Tegen struiken of iets anders aanloopen: ik struikelde over eenen steen. Het paard struikelt. Overdr., eenen geringen misstap doen: die magtig is u van struikelen te bewaren. BIJBELV. Van hier struikelaar, struikeling. Zamenstell.: struikelblok enz. Van *struik*.

Struikrooven, o. w., ik struikroofde, heb gestruikroofd; doch meest in den onbepaalden tijd gebruikelijk voor langs de landwegen rooven: hij is van dieverij tot struikrooven overgegaan. Van hier struikroover, hoegd. *Strauchdieb*, en struikrooverij. Dit woord is zamengesteld uit *rooven*, en *struik*, hoegd. *Strauch*, dat weleer eenen rooftoegt aanduidde, terwijl *auf den Strauch gehen*, en *strauchreiten* de beteekenis had van uitgaan, of uitrijden, om te stroopen.

Struis, m., meerv. struisen. Een vogel, anders *struisvogel*.

Struwel, struweel, m., meerv. struwellen. Genoegzaam evenveel als *struik*, een heestergwas: het is daar overal vol van struiken en struwollen. De gronden gaven struweelen op. HOOFD.

Studeerkamer, v., zie *studeren*.

Student, m., meerv. studenten. Iemand die aan eene hoogeschool studeert. Zamenstell.: studentengrap, studentenleven, studententafel, enz. Medestudent enz. Van het middeleeuw. lat. *studens*.

Studeren, o. w., ik studeerde, heb gestudeerd. Eigenlijk, naarstigheid, vlijt en ijver, aan den dag leggen. In het gebruik, zulks bijzonderlijk in het onderzoek van evenveel welk vak van wetenschap doen, zich oefenen: in de regten, in de geneeskunde, in de wijsbegeerte, in de talen, in de Godgeleerdheid, studeren. Tot predikant studeren. Zamenstell.: studeerjaren, studeerkamer, studeerlamp, studeerstoel, studeertafel, studeertijd, studeervtrek, enz. Bestuderen, gestudeerd, ongestudeerd, uitgestudeerd, enz. Van het lat. *studere*.

Studie, v., meerv. studiën. Naarstigheid, vlijt en ijver; bijzonderlijk, in het onderzoek van eenig vak van wetenschap: een man van studie. Voorts, oefening in eenige wetenschap op eene hoogeschool: Kinderen buiten 's landts ter studi leggen. HOOFD. Voorbedacht opzet: iets met studie doen. Dit is, even als de beide voorgaande, een bastaardwoord, ontleend van het lat. *studium*.

Stug, bijv. n. en bijw., stugger, stugst. Onbuigzaam, onverzettelijk, stijfhoofdig: stug van aard. Ook van levenlooze dingen: in 't stug en hard steegte. POOR. Van hier stugheid. Zie voorts *steeg* en *stedig*.

Stuifaaide, v.; stuifwol, v., enz., zie *stuiven*.

Stuik, m.; stuikmande, v., zie *stuiken*.

Stuiken, b. w., ik stuikte, heb gestuikt. Bij KIL. heen en weer schudden en stooten. Bijzonderlijk, de getredene druiven in eene stuikmande, om er den wijn uit te laten zigen. Van hier stuik. Zamenstell.: stuikmande enz. Verstuiken enz.

Stuip, v., meerv. stuipen. Eene schudding of vertrekking van lijf en ledematen, zoo als bij kinderen, krankten en stervenden: de stuipen hebben. Figuurl., eene gril: dat was weer eene stuip van

hem. Zamenstell.: stuiptrekking enz. Doodstuipt, kindcrstuipt, enz. Van het verouderde *stuipten*, krom buigen.

Stuit, v., meerv. stuiten. Het uiterste en achterste deel des ligchaams: de stuit van eenen vogel. Op zijne stuit vallen. Voorts, wordt in Vriesland en daaromstreeks, een langwerpige en plat broodje, welks wederzijdsche uiteinden naar de stuiten van vogelen zweemen, *stuit*, of *stoet*, genoemd. Zamenstell.: stuitbeen, stuitstuk, enz.

Stuit, m., zie *stuiten*.

Stuiten, b. en o. w., ik stuitte, heb, of ben, gestuit. Onz., tegen eenig ding aanbotsen met eenen stoot: het schip stuitte tegen den wal. Figuurl.: men koerst pais en vree tot daer de scheepvaart stuit. VOND. Nergens voor stuiten, of niet veel stuiten is, ongebonden en teugelloos zijn. Bedrijv., is *stuiten* op de gezegte wijze keeren en tegenhouden: de wal stuit het schip. Figuurl.: dat niets uwen klank stuit. L. D. S. P. Het stuit mij is, het staat mij tegen, het houdt mij terug. Iemand in zijnen loop stuiten, hem in zijne ondernemingen tegenhouden. Voorts, is *stuiten* bij KIL. pogchen. Bij het kolfspel is *stuiten*, of *opstuiten*, de spelers noodzaken, om de baan te ruimen, of tegen den opstuitte te spelen. Einde-lijk, is *stuiten*, bikkelen. Van hier stuit, stoot, enz. Stuiter, ook voor een' stuitknikker, stuiting, enz. Zamenstell.: stuitknikker enz. Afstuiten, opstuiten, terugstuiten, wederomstuiten, enz. Het schijnt verwant aan *stooten*, en zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

Stuiter, m., zie *stuiten*.

Stuiven, o. w., ik stooft, ben en heb gestoven. Wegvliegen als stof, de poeier stuift hem uit het haar. Overdr.: het is gestoven, het is weg. Ik weet niet, waar het gestoven, of gevlogen is, waar het gebleven zijn mag. Elk stuift zijn weegs. MOON. Met het hulpwoord *hebben*, stof verwekken: gij moet zoo niet stuiven. De weg heeft al te veel gestoven. Onpersoonlijk: het stuift, er verheft zich veel stof. Wat heeft het hier gestoven, wat is er hier een stof rondgevoegen! Van hier stof, — stuiveling, vervrozen turf, die ligtelijk tot stof wordt, enz. Zamenstell.: stuifaarde, stuifineel, stuiwol, stuiwand, stuiwam, enz. Afstuiven, bestuiven, doorstuiven, opstuiven, verstuiven, wegstuiven, enz.

Stuiver, m., meerv. stuivers. Een stuk gelds, van de waarde van vijf centen. Een gulden doet twintig stuivers. Om dat mijn borg betaalde tot den lesten stuiver. HOOFD. Soms is het onz. *stuivertje* onbepaaldelijk eenige hoeveelheid van geld: zij heeft een mooi stuivertje geërfd. Zamenstell.: stuiverbrief, een schuldbrief, die uit stuivergeldten spruit; stuivergeld, eene toelage, of korting, van eenen stuiver, of eenige stuivers, op den gulden; stuiverkruid, bezemstuivertje, enz.

Stuk, o., meerv. stukken. Eigenlijk, een deel van eenig stoffelijk ding: alles aan stukken en brokken snijden. Een stuk brood, een stukje papier. Een deel van iets: hij geeft zijn werk bij stukken uit. Voorts, zegt men ook: eene fluit van zes stukken. Het mondstuk enz. Een goed stuk wegs. En van onstoffelijke dingen: toen hij aan dat stuk van zijne rede gekomen was. Wijders: een stuk laken, linnen, stof, enz. Een stuk wijn, een groot vat. Ook: een stuk geschut, een stuk muziek, de stukken van een schaakbord, de poppetjes, waarmede men daarop speelt. Eveneens

wordt: een muzijkstuk, een schilderstuk, een tooneelstuk, een werkstuk, ook een *stuk* genoemd: dat stuk werd meesterlijk uitgevoerd. Hoeveel kost u dat schoone stuk? Er wordt heden avond een fraai stuk gespeeld. Evenveel welk bedrijf: het is een stout stuk, een stout bestaan. Het stuk was verbrodt. HOORT. De zank, welke iemand behandelt, in de spreekw.; hij verstaat zijn stuk zeer wel. Op zijn stuk letten. Van zijn stuk geraken. Iemand van zijn stuk brengen. Voet bij het stuk zetten, of houden; stijf op zijn stuk staan, of blijven staan is, zijn opzet halstarrig doordrijven. Eindelijk zijn *stukken* bewijs- of berigt-schriften: dat zal bij de stukken blijken; en bezigt men *stuk* voor evenveel welk bijzonder ding, in de spreekw.: een stuk of drie, zes stuks, enz. *Stuk* beteekent in het kaartspel, den heer en de vrouw van troef. Zamenstell.: stukgoederen, stukswijze, stukwerk. Bilstuk, bloemstuk, boevenstuk, bruidstuk, gruwelstuk, heldenstuk, hoofdstuk, kniestuk, kunststuk, leerstuk, meesterstuk, muzijkstuk, nierstuk, paterstuk, proefstuk, pronkstuk, puikstuk, ribstuk, schaakstuk, schilderstuk, schoorsteenstuk, staartstuk, tooneelstuk, veldstuk, voetstuk, vraagstuk, werkstuk, wonderstuk, enz.

Stulp, v., meerv. stulpen. Eigenlijk, een hol deksel, waaronder men iets stelt, of insluit: eene glazen stulp, ook *stop*. In het gebruik, bijzonderlijk, eene haardklok. Ook eene boerenwoning, welker deelen alle onder een en hetzelfde dak gestelpt, of besloten, zijn: in eene boere stulp. VOND. Zamenstell.: stulpkooi, stulpswijze.

Stulpen, zie *stelpen*.

Stumper, m., meerv. stumpers. Iemand, die zijn werk verbroddelt, omdat het hem aan de noodige bekwaamheid hapert, — een bloed, een hals, een sukkelaar: waarom legt men zulke stumpers op de studie? Van hier stumperachtig. Zamenstell.: stumperwerk.

Stumper, hoogd., ook *Stumper*, en *Stumpler*, zweed. en ijsl. *stjimpare*, is verwant aan het zweed. *stjupa*, neders. *stumpen*, verminken.

Sturen, b. w., ik stuurde, heb gestuurd. Iets in eene bepaalde rigting voorwaarts doen gaan. Hij stuurt zijn wagen door middel van den krommen dissel, met den voet. Gelijk de zon om hoog haer loop kon sturen. VOND. Bijzonderlijk, van een schip gesproken: stuur het schip regt op de haven aan. Stier den steven naer dat bakken. VOND. Zenden: iemand om eene boodschap sturen. Ik heb het u reeds gestuurd. Van hier stuur, Zamenstell.: stuurboom, stuurboord, stuurlieden, stuurman, enz. Aansturen, afsturen, besturen, doorsturen, insturen, medesturen, nasturen, opsturen, oversturen, toesturen, uisturen, wegsturen, enz.

Sturen, anders ook *stieren*, hoogd. *stuern*, eng. *to steer*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Stut, m., meerv. stutten. Een stijl, of ander steunsel, waarmede men iets onderschraagt, en overeinde houdt. Overdr., een persoon, of eene zaak, waardoor iemand, of iets, ondersteund, en staande gehouden, wordt: God is mijn steun en stut. Zoo zoude de partij van MOMORANCIJ eenen stijven stut quit wezen. HOOFD. Stutje zetten, stutjes draaijen, stutjes loopen en stutten, bij HALMA, wordt van jongens gebezigd, die uit kerk, of school, of van hun werk, wegblijven, om hun vermaak te nemen. Van *stutten*.

Stutten, b. w., ik stuttede, heb gestut. On-

derschragen. Overdr., ondersteunen, staande houden: eene zaak met zijn gezag stutten. Daer hij Egipten stut. VOND. Van hier stut, stutsel. Zamenstell.: ondersteuten.

Stuur, o. Het werktuig, waarmede een schip wordt gestuurd, het roer: hij zit aan het stuur. Fig.; is, aan het stuur van eenig ding zitten, hetzelfde besturen: zit waarheit aan het stuur van huis en huisgezin, zoo vaert het kint geluckigh. VOND. En het stuur van een ding zijn is, de bestuurder daarvan wezen. Het stuur kwijt zijn beteekent, in eenen radeloosen toestand verkeerren. Zamenstell.: stuurboord, stuurlastig, stuurman, stuurplecht, stuurstoel. Eene andere zamenst.: *overstuur* wordt in Vriesland gebezigd, in plaats van in verwarring: hoe is het hier zoo overstuur? Breng het huishouden toch niet meer overstuur. Elders wordt het gebruikt, voor verloren, verspild: al dat geld zal weldra overstuur zijn. Daar is al heel wat overstuur geraakt! Van *sturen*.

Stuursch, bijv. n. en bijw., stuurscher, stuurscht, barsch, onvriendelijk: een stuursch ge-laet. Zij keek mij heel stuursch aan. Een stuursch bescheid. Een stuursch mensch. Van hier stuurschheid. VOND. en anderen bezigen *stuur*. De veerman van dit veer is CHARON stuur en straf. VOND.

Stuwaadje, v., zie *stuwen*.

Stuwen, anders ook *stouwen*, b. w., ik stuwde, heb gestuwd. Ineenduwen, pakken, schikken: goederen in een schip stuwen. Van menschen: de mensch uijtmuntend hoog door Godes goedigheit in Edens hof gestouwet. VLAERD. REDENR. Van hier stuwaadje, alles wat gebezigd wordt, om iets vast te stuwen, — stuwing. Zamenstell.: aanstuwen, instuwen, voortstuwen, enz. Klanknabootsend.

Suf, zie *suffen*.

Suffen, o. w., ik sufte, heb gesuft. Bedweld, of zwak van hersenen zijn: zij suffen en verouden. VOND. Dezelfde zegt: wanneer uw bliksem suft, dan dondert zijne stem. Van hier suffer, sufferd, suffaard, sufferij, enz. Zamenstell.: versuffen enz. Van *suf*, suffer, sufst, zwak, bedweld van hersenen.

Suiker, v., meerv. suikers, dat enkel voor verschillende soorten gebezigd wordt. Het zoete merg van zeker oostersch riet, dat uit Indië wijd en zijd verplant is: geene suiker is zoo zoet. In de suiker uwer zoetigheid. HOORT. Voorts, met suiker omkleede karwei, amandelen, enz.: de joffer suiker stroij en gelt. VOND. Van hier suikerachtig, het bedr. werkw. *suikeren*, met suiker bestrooijen, — suikerig. Zamenstell.: suikerrappel, suikerbaker, suikerberk, suikerbeschuit, suikerbrood, suikerdeeg, suikerdoos, suikererwt, suikergast, suikergebak, suikergoed, suikerhuis, suikerkist, suikerkoekje, suikerlepeltje, suikermolen, suikerpeer, suikerpeul, suikerpot, suikerriet, suikervogeltje, suikerwortel, suikerzoet, enz. Borstsuiker, broodsuiker, bruidsuiker, drolsuiker, melksuiker, potsuiker, enz.

Suiker, vries. *soeker*, hoogd. *Zucker*, eng. *sugar*, fr. *sucre*, ital. *zucchero* en *zucchero*, lat. *saccharum*, gr. *σακχαρον*

Suikerij, v., zie *cichorei*.

Suikeren, zie *suiker*.

Suizebollen, o. w., ik suizebolde, heb gesuizebold. Door eenen slag of stoot aan het hoofd derwijze bedweld worden, dat men daarin eene

suizing ontwaar wordt; dat treft. Hij suizebolt. Daer valt hij neer ter aerde. F. v. DORP.

Suizelen, o. w., ik suizeelde, heb gesuizeeld. Genoegzaam hetzelfde als *suizebollen*, bedweld worden: ik suizeelde van al het gewemel. Tefkens begon hij te suizelen. HOORT. Van hier suizeelig en suizeling. Het stamwoord is *suizen*.

Sulzen, o. en b. w., ik suisde, heb gesuisd. Zachtjes ruischen: het suisst mij steeds in de ooren. Het suisjen van eene sachte stilte. BIJBELV. Oullings werd het ook bedrijvend gebezigd: en om onze afgematte leen op 't liefelijkste in slaap te suisen. H. DULL. Van hier gesuis, suizig, suizing, en in Vriesland, waar men, in plaats van *suizen*, *soezen* zegt, het vrouwel. *soes*, voorheen ook *suis*, bedwelmig. Zamenstell.: suizebollen. Voortsuizen enz. Dit woord is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Sukade, v. De gekonfijte schel van zekere vrucht, hetzij meloen, citroen, of wel die vrucht, welke de Joden in hunne loofhutten bezigen, en onder den naam van paradijssappel bekend staat. Van hier sukadig, naar sukade smakende, suikerzoet: sucadige syrope — sucadige liefde, enz. CONST. DER MINN.

Sukkelaar, m., zie *sukkelen*.

Sukkelen, o. w., ik sukkelde, heb gesukkel. Eigenlijk, ziekelijk zijn: zij had reeds lang gesukkel. Overdr., even traag in zijne bewegingen zijn, als een ziekelijk mensch: gij moet daarmede zoo niet sukkel. Tragelijc voortkomen: wij sukkelde op zee. Door allerlei tegenspoed in zijne ondernemingen belemmerd worden: hij sukkelte geweldig. Een kommervol leven leiden: zij heeft lang met hare kindertjes gesukkel. Voorheen werd het ook bedrijvend gebezigd: alwaar het ongeluk hem sukkel. VOND. Door vele zeen gesolt, gesuckelt, enz. DEZELFDE. Van hier snikkel, snikkel, dat deels voor *gesukkel*, deels voor *sukkelaar*, gebezigd wordt, in: hij is aan den sukkel, en: het is een regte sukkel, — sukkeling, tegenspoed, pijn en verdriet. Zamenstell.: voort-sukkelen enz. — Sukkelrafje, sukkelpartij, sukkelwerk, enz.

Sul, m., meerv. sullen. Een doodgoed mensch: het is een goede sul. Een mensch van geringe verstandelijke vermogens: hij is een sulletje. Van hier sulachtig, sulachtigheid, het bedr. werkw. *sullen*, voor den gek houden, enz.

Sul schijnt zijne eigenlijke beteekenis van een goed, een best mensch, nog in Brabant te oefenen, waar men in zijne gemeenzame gesprekken gestadig het woord *sulle* vlecht, dat alsdan de plaats van *beste*, *lieve*, *waarde!* schijnt te vervangen; zoo als in: hoorde glij? sulle! zulde gij dat doen? sulle!

Sulfer, o. Zwavel! wiert geworpen in den pool des vijers ende sulphers. BIJBELV. Van hier sulferachtig. Zamenstell.: sulferkolk, sulfermijn, sulferwater, enz. Dit woord schijnt afkomstig van het ital. *solfo* en *solfo*, fr. *souffre*, eng. en lat. *sulphur*.

Sullebaan, v., zie *sullen*.

Sullen, zie *sul*.

Sullen, o. w., ik sulde, heb gesuld. Langs eene afhellende baan, inzonderheid van digtgetrapte sneeuw, nederwaarts glijden: de jongens sulden van de brug. Zamenstell.: sullebaan, glijbaan. HOORT zegt zeer aardig van eenen schoonen vrouweboezem: sullebaantje van mijn ziel.

Sulmaand, sullemaand, v. Bij KIL. sprokkelmaand, anders *sulle*, en *selle*, of *sellemaand*, genoemd; welke benaming, volgens den geleerden M. TIJDEMAN, ontleend is van *sel*, *sol*, of *sul*, onrein, om dezelfde reden als *hornung*, mede eene benaming dezer maand, van *horig*, vuil, onrein, en *sprokkel* (*sprokkel*) van *spurcalia*, en dit van *spurus*, onrein, afkomstig is; zoodat *sullemaand*, even als *sprokkelmaand*, die maand zou geweest zijn, waarin men gewoon was, een feest te vieren ter zuivering en heiliging van menschen en vee. Zie *sprokkelmaand*. Anderen gissen, dat *sulmaand* genoemd is naar *selle*, dat oulings evenzeer voor *gezel* gebezigd werd, als *selschap* voor *gezelschap*, en dat voorts het stamwoord van *verzellen* is. Hieruit kan *selmaand*, of *sulmaand*, naar hunne gedachten, zijn: zamengesteld, omdat de vasten-avondsgezelschappen in die maand veelal aanvanden.

Sultan, m., meerv. sultans. Een heerscher. Bijzonderlijk, een oppergebieder over het turksche rijk, en andere mahomedaansche rijken: sultan SALADIN heerschte, na het ombrengen van den Kalif, oppermagtig over Egypte. De sultan dondert zonder nut met zwangere kortouwen. VOND. Van hier sultana, het grootste vaartuig van de turksche zeemagt; sultanijn, eene godmuut met het beeld van den sultan van Turkije; sultaniin, de gemalin van eenen sultan. Het woord is van arabischen oorsprong.

Sus, een tuschenwerpsel, dat, uit hoofde van zijnen klank, tot aanbeveling van stilte gebezigd wordt: sus! daar komt hij. Van hier het volgende.

Sussen, b. w., ik suste, het gesust. Doen zwijgen, stillen: een kind sussen, in slaap sussen, doen insluimeren; figuurl., nadenkenloos maken: hij poogde zijne tegenpartij in slaap te sussen.

Maer 't vloeien van de pluim en kan geene zorgesussen VOND.

Sweer, m., meerv. sweren; ook *zweer*, *zweeren*. OUL. een schoonvader: ick uwe sweer JETHRO come tot u. BIJBELV. Bij KIL. en anderen komen nog andere beteekenissen voor.

Syllabe, v., meerv. syllaben. Eene lettergreep, een kleiner of grooter aantal van letteren, die gezamenlijk moeten worden uitgesproken, zoo als die van het woord *stuursch*, *schreeuwot*, enz.: den klanck der syllabe VOND. Ik herinner mij alles van syllabe tot syllabe.

Syllabe, hoogd. *Sylbe*, eng. *syllable*, ital. *silaba*, lat. *sijllaba*, is van het gr. συλλαβή afkomstig.

Synagoge, v., meerv. synagogen. De godsdienstige vergaderplaats eener joodsche gemeente: ende hij leerde in hare synagogen. BIJBELV. In het gr. συναγωγή, beteekenende eigenlijk eene vergaderplaats over het algemeen.

Synode, v., meerv. synoden. Eene algemeen kerkelijke vergadering. De Walsche synode. Somwijlen ook onzijdig: het synode van Dordrecht VOND. Naer den zin van een gemeen synode. HOORT.

Synode, fr. ook *synode*, eng. *synod*, ital. *sinodo*, lat. *synodus*, is ontleend van het gr. συναδος, eene bijeenkomst.

Syring, syringe, v., meerv. syringen. Een bloemdragend plantgewas, waarvan men twee verschillende hoofdsorten vindt: de gemeene, of arabische, en de lage, of perzische, syring. Dit woord is ontleend van het lat. *syrix*, gr. σπρίξ, eene rietpijp, omdat de syring lange rechte loten heeft, die van binnen hol, en met een voos merg opgevuuld zijn; waarnaar zij in het eng. den naam van *pipe-tree* voert. Zamenstell.: syringebloesem, syringebloom, syringestruik, syringetak, enz.

T.

T, de achttiende letter van het nederduitsche ABE, behoorende tot de tongletters. Zij is nauw verwant aan de D, en wordt daarmede zeer dikwijls verwisseld. Ook gaat zij wel eens over in S, SCH; zie S. Voorts, wordt zij meermalen, ter wegneming van eene wanklankige zamenvoeging van zachte medeklinkers, of om andere redenen, midden in een woord ingelascht. Dns schrijft men: schraagte, in plaats van schrage; bekentenis, erkenenis, voor bekenenis, erkennenis, enz. Zie SIEGENBEEKS Verhandeling over de Spelling, § 15. Eveneens bevordert zij de welluidendheid dikwijls voor aan een woord, zoo als in: tachtig, en oulings ook in tnegentig, zie *tachtig*; en achter aan een woord, zoo als in: tot mijnent, tot onzent, enz. Op zichzelf bekleedt zij met een afsnijdingsteeken van voren de plaats van *het*; zoo als in: 't welk; en met een afsnijdingsteeken van achteren de plaats van *te*; zoo als: t' huis. Doch deze en dergelijke afsnijdingen moet men, vooral in ongebonden stijl, vermijden.

Taag, m. Eene rivier, die Spanje en Portugal besproeit: wanneer het IJ zal doen verflaauwen den Lissebonschen Taag. HOORT. Deze rivier heet in het fr. *Tage*, lat. *Tagus*, sp., port. *Tajo*.

Taal, bijv. n. en bijw., taajer, taaiet. Met dit woord geeft men nopens huigzame dingen te kennen, dat zij niet vaneengetrokken, of verbroken, kunnen worden: een taai rijze, een taaije rotting, taaije slijm, taai vleesch, enz. De slagpen in zijn vlucht hem uit den taaien vleugel rukken. VOND. Voorts, geeft men den naam van *taai* aan een levend wezen, dat veel uitstaan kan zonder krank te worden, of te sterven: gij moet heel taai zijn. Zich taai houden is, niet ligt bezwijken, of toegeven, en taai zijn, vasthoudend, gierig zijn, Eindelijk, is een taai geduld zoodanig een, dat niet ligt bezwijkt. Van hier taaijaard, een gierigaard; taniachtig, taaiheid, en taaijigheid, eene taaije stof: hij wierp vele taaijigheden uit. HALMA. Zamenstell.: taainagel, in de gemeenzaame verkeerig, voor iemand, die vasthoudend is.

Taainagel, m., zie *taai*.

Taak, v., meerv. taken. Bepaald werk: iemand eene taak voorschrijven. Gelijk eene vrouw, die haere dienstmaegden met de lange taacke bezig hout VOND. Zamenstell.: taakwerk, breitaak, schrijftaak, enz.

Taal, v., meerv. talen. Verschilt hierin van *spraak*, dat dit laatste eigenlijk de daad van spreken aanduidt, maar *taal*, al wat er gesproken wordt:

die taal verbaast mij. Zij hoonen u door snoede taal. L. D. S. P. Voorts, is taal somwijlen het spraakvermogen: zij is wel ter taal, wel bespraakt. En de wijs, waarop iemand spreekt: zijne taal was vloeiend. Die taal past geenen man van fatsoen. Figuurl.: de mond sprak steeds de taal van 't hart. L. D. S. P. Verschillende zichtbare en andere teekenen, waardoor men zijne gewaarwordingen enz. wel eens te kennen geeft: de taal der oogen. De taal der vingeren. Wie kan den vernuftigen hond eene taal betwisten? Ja even als er aan leenlooze dingen wel eens figuurl. eene spraak en stem toegekend wordt, wordt hun ook wel eens eene taal toegeschreven: de taal der natuur moet den ongodist beschamen. Eindelijk is, taal en antwoord geven, behoorlijk bescheid geven; en geene taal waardig zijn, niet waardig zijn, dat men eenig bescheid ontvange. Zamenstell.: taalfout, taalgebrek, taalgrond, taalkenner, taalkennis, taalkunde, taalkundig, taalmeester, taalminnaar, taalregel, taalregter, taalkijk, taalschikking, taalslieden, taalsman, taalspraak, taaltak, taalteeken, taalviter, taalvoerder, bij KIL., taalwoestheid, taalzifter, enz. Bordeltaal, brabbeltaal, dingtaal, grondtaal, lastertaal, leugentaal, moedertaal, straattaal, vertalen, vertaler, vertaling, wartaal, enz.

Taalsman, m., meerv. taalsmannen, of taalslieden. Een tolk, of vertaler: zij verstonden elkander genoeg, om het zonder taalsman te stellen. De overzetting der zeventig taalsmannen, de Alexandrijnsche vertaling des ouden testaments.

Taan, v. Gemalen schors van eikenboomen, waarvan men zich in het bereiden van leder, en het tanen van zeildoek en netten, bedient; gemeenlijk *run*, in Vriesland *kif*, genoemd: die taan is hare kracht reeds kwijt. Van hier het werk *taan*, en *taner*, bij KIL. Zamenstell.: taanbloem, taankleur, taalkleurig, enz.

Taankring, m. In het lat. *ecliptica*. De zonnegeweg, waarin zon en maan zich beide bevinden moeten, zoo een van beide tanen zal. Zie *tanen*.

Taarling, zie *teerling*.

Taart, v., meerv. taarten. Een bekend gebak. Spreekw.: daar heb ik taart van gegeten, daar heb ik van gelust, dat heeft mij veel gekost. Zamenstell.: taartkoek, (taartekoek) taartpan, (taartepan) enz. Abrikoostaart, amandeltaart, appeltaart, kersentaart, pruimetaart, enz.

Taart, oul. *toert*, *torta*, KIL. *tuerte*, fr. *tarte*, eng. *tart*, ital. *torta*, wordt gevoegelijk afgeleid van het lat. *torquere*, als in de bewerking gedurig omgedraaid wordende.

Taats, v., zie *taatstol*.

Taatstol, m., meerv. taatstollen. Van *tol* en *taats*, een nagel. Een bekend kinderspeeltuig, dat, onder dezen naam, van eenen *drijf*tol onderscheiden wordt.

Tabak, m., meerv. tabakken. Een bekend plantgewas: Amersfoortsche tabak. Gele, kleurige, vette, tabak. Spreekw.: dat is andere tabak, dat is iets van eene gansch andere natuur. Zamenstell.: tabakaseh, tabaksblad, tabaksdoos, tabakschuur, tabakshandel, tabakshandelaar, tabakskerver, tabakskerverij, tabakskist, tabakskliester, tabakskomfoor, tabakskoper, tabaksland, tabaksmannetje, tabakspapier, tabakspijp, tabakspinner, tabakspinnerij, tabakspant, tabakspanter, tabakspanterij, tabakspot, tabaksprium, tabaksreuk, tabaksrol, tabakskrook,

tabaksteel, tabakstof, tabakstopperij, tabaksvat, tabaksveld, tabaksverkooper, tabakswinkel, tabakszak, enz. Kardoestabak, kerftabak, krultabak, marijlandtabak, pruimtabak, rollabak, rooktabak, snuiftabak, varinastabak, zwisttabak, enz.

Tabak, fr. *tabac*, ital. *tabacco*, eng. *tobacco*, hoogd. *Tobak*, *Tabak*, is dus genoemd, naar de pijpen, waaruit de inwoners van Hispaniola tabak rookten, toen de Spanjaarden daar het eerste aankwamen. Want die pijpen droegen den naam van *tabaco*, welken de Spanjaarden tot den tabak, door de wilden *cohiba* genoemd, overbragten; en de tabak is dus zijnen naam geenzins aan het eilandje Tabago verschuldigd.

Tabbaard, tabberd, m., meerv. tabbaarden. Een lange staatsierok: een wijde tabbaard. Bijzonderlijk, het staatsiekleed der leden van eene hooge vierschaar, of der regtsgeleerden, die daarvoor pleiten: het is geen man van den degen, maar van den tabbaard. Fig. de pleiters en regters zelve: de tabbert houdt gemack. VOND. Eindelijk, ook een oudromeinsch opperkleed: dat zij den tabbaard hadden moeten zien. Hooft in TACIT. Van hier getabberd. Zamenstell.: tabbaardlijf, tabbaardzoom, enz. Nachttabbaard enz.

Tabbaard, is verwant aan het eng. *tabard*, een wapenrok, en het ital. *tabarro*, een korte mantel.

Tabernakel, (lat. *tabernaculum*) m., meerv. tabernakelen, of tabernakels. Eigenlijk, eene hut, tent, veldhut: laat ons drie tabernakelen maken. BIJBELV. Bijzonderlijk, de stichtshut, van de mozaïsche eeredienst: tot een tente over den tabernakel BIJBELV. Het ligchaam, waarin des menschen geest hier op aarde zijn verblijf houdt: soo lange ick in desen tabernakel ben. BIJBELV. Het toekomstige verblijf der gelukzaligen: sij u mogen ontvangen in de eeuwige tabernakelen. BIJBELV. Spreekw.: ergens tabernakelen bouwen, er een gevestigd verblijf houden.

Tachtig, telwoord, voorheen ook *tachtig*, *tachtentig*, bij KIL. *t'achtentich*, behoorende tot de hoofdgetallen, en beteekenende tien *achtmaal* genomen: ABRAM was ses en tachtentig jaren oud. BIJBELV. Het meerv. tachtigen: vijf tachtigen maken vier honderden. Dit meerv. beteekent eigenlijk *getallen van tachtig*, maar wordt intusschen wegens een enkel getal van *tachtig* gebezigd: zij kwamen met hun tachtigen, en in meer dergelijke spreekwijzen, even als *tweeën*, *drieën*, enz. in: met hun tweeën, onder ons drieën, enz. Van hier tachtiger, iemand, die tachtig jaren oud is, of een schip, dat tachtig stuk geschut voert; tachtigste, hoogd. *achtzigste*, enz. Zamenstell.: tachtigjarig, tachtigvoudig, enz.

Tachtig, fr. *octante*, ital. *ottanta*, lat. *octoginta*, gr. *ογδοήκοντα*, is door eene voorzetting van de T van *acht* gevormd.

Taf, o., meerv. taffen. dat van verschillende soorten gebezigd wordt. De allerligste zijden stof: die taf is al te doorschijnend. Van hier *taffen*, onverbuigh. hijv. n., dat van taf is.

Taf, hoogd. *Taft*, *Taffet*, KIL. *taffetaf*, fr. en eng. *taffetas*, ital. *taffeta*, is van eenen oosterschen oorsprong, en draagt in Perzië den naam van *tafteh*.

Tafel, v., meerv. tafelen, of tafels. Eigenlijk, een vlak vierkant bord, van hout, of andere stof: tafelen van steen, beschreven met den vinger Gottes. BIJBELV. De wet der twaalf tafelen. Overdragt., iets, hetwelk oulings op zulke tafelen gegriffeld werd, een kort overzicht van het een of

ander, zoo als eene Genealogische tafel, eene Chronologische tafel, enz. Voorts, een vierkante of andere disch: de tafel dekken. Aan de tafel, of aan tafel zitten. Overdr., is *tafel* de maaltijd zelf: hij houdt gemeenlijk eene goede tafel. Opene tafel houden, gewone (ordinaire) tafel houden is, een iegelijk, die aan den maaltijd deel nemen wil, voor eenen vastgestelden prijs, daaraan toelaten. Echtgenooten van tafel en bed scheiden is, alle gemeenschap tusschen hen doen ophouden. Ter tafel brengen is, te berde brengen, opperen, bij eene raadsvergadering, die aan eene tafel zit, in overweging brengen. Van hier het onz. werk. *tafelen*, aan tafel zitten, maaltijd houden, enz. Zamenstell.: tafellappell, tafelbaai, tafelfbediening, tafelfbedienster, tafelbel, tafelberg, tafelfbesluit, tafelfbezem, tafelbier, tafelblad, tafelboeckje, tafelbord, tafelgast, tafelgeld, tafelgemeenschap, tafelgenoot, tafelgereedschap, tafelgerecht, tafelgezel, tafelgezelschap, tafelgoed, tafelhouder, tafelkleed, tafelknecht, tafelkomfoor, tafellade, tafellaken, tafellikker, tafellikkerij, tafellikster, tafellinnen, tafelmes, tafelmuzijk, tafelpaar, tafelpraat, tafelprecht, tafelfrede, tafeling, tafelschel, tafelschraag, tafelschuimer, tafelschuimerij, tafelschuimstraal, tafelservies, tafespel, tafelsprei, tafelstoel, tafeltijd, bij Oud., tafelvriend, tafelvriend, tafelweelde, tafelwijn, tafelzilver, enz. Biljardtafel, kaptafel, lade-tafel, mangeltafel, nachttafel, schenktafel, schrijftafel, schrijftafeltje, schuiftafel, theetafel, troktafel, tuintafel, veldtafel, vriendentafel, enz.

Tafel, lat. *tabula*, onderscheidt zich daarin van *disch*, dat dit laatste eigenlijk eene ronde tafel, en van deze beteekenis tot die van eene eettafel overgegaan is, omdat de oude Duitschers, volgens Tacitus, van ronde tafels aten.

Tafelbaai, v., zie *tafelberg*.

Tafelberg, m. Een langwerpige berg aan de Kaap de Goede Hoop, dus genoemd, omdat hij van boven genoegzaam even vlak is als eene tafel. Van hier *tafelbaai*, eene baai aan den voet van den Tafelberg, bij verkorting dus genoemd, in plaats van *tafelbergsbaai*.

Tafelen, zie *tafel*.

Tafereel, o., meerv. tafereelen. Eigenlijk, eene houten tafel, waarop iets geschilderd wordt: de geest, onschilderbaar op doek, of tafereel. VOND. Voorts, niet alleen hetgene op eenig hout geschilderd wordt; maar ook eene schilderij over het algemeen: de heerlijkste tafereelen versierden de zaal. Overdr., eene schilderachtige beschrijving van eenig ding: zijne tafereelen van Spanje zijn meesterstukken.

Taffen, zie *tafel*.

Tak, m., meerv. takken. In tegenoverstelling van *loot*, een stevig uitspruitsel van eenen boomstam: sal met geweld de takken afkappen. BIJBELV. De blixem schent zoo boom met tak en wortel. VOND. Overdr., de zijdelingsche uitspruitsels van hertshoren, koraalgewassen, en meer andere dingen. Ook worden de bijzondere geslachten, die uit eenen gemeenschappelijken stam voortspruiten, *takken* genoemd: de tak der Bourbons. Van hier getakt, het werk. *takken*, takkig, enz. Zamenstell.: takkebos, takmos, enz. Boomtak, lauwertak, olijftak, palmtak, enz.

Takel, m., meerv. takelen en takels. Eene katrol met het daar door loopende touw. — Het touwwerk, waarmede men de goederen in en uit een schip hijscht: de takel giert en krijt door

't lossen en het laan. J. DE MARRE. Van hier takelaadje, het werk. *takelen*. Zamenstell.: takelblok, takelkaak, takeltouw, takelwerk.

Takelaadje, v. Even als *takeling*, niet slechts de gezamenlijke takels, maar ook al het overige touwwerk van een schip: genoegzaam al de takelaadje werd weggeschoten.

Takelen, b. w., ik takelde, heb getakeld. Een schip met takels en verder touwwerk toerusten: het vaartuig is nog niet getakeld. Van hier *takeling*. Zamenstell.: takeltnig enz., ontakelen, optakelen, toetakelen, enz.

Takkebos, m., meerv. takkebossen. Een bos van zamengebondene takken. In plaats van dit woord vindt men bij KIL. *tackelingh*; terwijl *takeling* bij HALMA daarentegen een vogel is, die nog niet vliegen kan, maar slechts van den eenen tak op den anderen huppelt.

Takkeling, m., zie *takkebos*.

Takken, b. w., ik takte, heb getakt. Takking maken, nog overig in het deelw. *getakt*.

Tal, o., bijkans enkel gebruikelijk in *bij het tal* en *zonder tal*, en evenveel beteekenende, als *aantal*, of *getal*, eene getelde hoeveelheid van eenheden: iets bij het tal verkoopen. En vloten zwanger van soldaten zonder tal. VOND. Der starren tal. L. D. S. P. Van hier tallijk, talloos, enz., en de zamenstell.: talhout, talletter, talmerk, talrijk, enz. Aantal enz. Van *talen*, tellen.

Talen, o. w., ik taalde, heb getaald. Volgens KIL., onlings spreken, vertellen, van welke beteekenis men in het nederd. *taal*, en het eng. *tale*, duidelijke sporen vindt. Men gebruikt het hedendaags enkel, in den zin van vragen, begeeren: maar als zij nu om loon heeft welverdiend getaelt. VOND. Sterk naar eenig ding haken: dan, soo ghij soo verhardt na wreedde wrake taalt. HOOFD. Ergens naar talen is eene spreekwijs, die reeds zeer oud is, blijkens: men horder nummerme na tale, men hoorde er nimmermeer naar talen. M. STOKES. Van *talen* komen: betalen, *getal*, taal, tal, en de woorden, die wederom van deze worden afgeleid.

Talen, zweed. *talsa*, neders *tellen*, eng. *to tell*, hoogd. *zählen*, schijnt zijne eigenlijke beteekenis van spreken aan zijnen klank verschuldigd.

Talent, o., meerv. talenten. Een bastaardwoord, ontleend uit het Grieksch, waar het eene weegschaal, en een gewigt van goud, of zilver, aanduidt, dat op verschillende plaatsen van eene verschillende grootte was. Nopens zulk een gewigt van goud, of zilver, bezigen wij dit woord ook dikwijls: drie hondert talenten silvers, ende dertig talenten gonts. BIJBELV. PIJTAS, die SIMON voor eenen talent gesnoten heeft. VOND. Begaafdheid, bekwaamheid: men moet zijn talent op woeker stellen. Het is een man van groote talenten, of van talenten.

Talent, hoogd., fr., eng., ook *talent*, ital. *talento*, lat. *talentum*, stamt af van het gr. *ταλάντων*.

Talie, v. Gestalte: klein van talie. Dit woord is van het fr., *taille* ontleend, en heeft bij KIL. nog meer andere beteekenissen, die intusschen allen verouderd zijn.

Taling, zie *teling*.

Taljaar, zie *teljaar*.

Talk, v. Het hardste vet van slagbeesten, dat anders, in tegenoverstelling van het overige weekere vet, den naam van *ongel* voert, en veelal tot kaarsen verbruikt wordt. Voorts, ook zeker week slag van steen. dat in het aanraken, dikwijls

ook in kleur, veel overeenkomst met het gezegde vet heeft: goudkleurige, zilverkleurige, graauwe, roode, groene, en zwarte talk. Zamenstell.: talkkaars, talkolie, talkmeer, talksteen, talkvat, talkvet, enz. Goudtalk, rundertalk, schapentalk, enz.

Talk, neders. *taly*, hoogd. *Talg* en *Talk*, eng. *tallow*, en, voor zoo veel het talksteen beteekent, in het perz. *talcq*, *talchum*, middeleeuw. lat. *talcum*.

Talm, m. en v., zie *talmen*.

Talmen, o. w., ik talm-te, heb getalmd. Dralen, sammeln, sukkelen: gij moet daarmede zoo niet talmen. Van hier getalm, talm, een sukkel, een talmachtig mensch; talmachtig, talmer, talmerij, talmster. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Talmud, m. Het wetboek der hedendaagsche Joden, zamengesteld uit een oud werk, *Mischna* genoemd, en verklaringen van dat werk, die den naam van *Gemara* dragen: de Joden schatten hunnen Talmud bijkans even hoog, als den Bijbel. Van hier talmudisch, talmudist. Het stamwoord is het hebr. **תלמוד**, leeren; en *Talmud* is eigenlijk zoo veel, als leerboek.

Tam, bijv. en bijw., tammer, tamst. Getemd: tamme schapen. Een tamme olifant. Tamme eenden, die, bij de boeren en de eendenkooijen leven, in tegenoverstelling van *wilde*, die in het wild vliegen. Voorts, noemt men ook planten *tam*, die kunstmatig aangekweekt en behandeld worden; zoo als: een tamme wijnstok, een tamme kastanjeboom. En eindelijk geeft men den naam van *tam* aan een mensch, die gedwee en handelbaar is: hij begint reeds tammer te worden. In dezen zin is *mak* intusschen gebruikelijker. Van hier tamheid. Van *tammen*, *temmen*, verwant aan ons *toomen*, het lat. *domare*, en het gr. *δομαειν*; zie *temmen*.

Tamarinde, v., meerv. tamarinden. Een oostersche en westindische boom, uit wiens peulvruchten en het daarin vervatte zaad, in de apotheken *tamarijn* genoemd, men geneesmiddelen bereidt: men begroef het lijk van SAUL onder eene tamarinde. De vrucht: ingelegde tamarinde, die tot lekkernij gebruikt wordt. Zamenstell.: tamarindeboom, tamarindenbosch, tamarindemerg, het merg der gezegde peulvruchten; tamarindevrucht, tamarindezaad. De oorsprong van het woord is het arabische *tamarhendi*, dat eenen indischen dadelboom aanduidt.

Tamboer, v., meerv. tamboeren. Eene trommel: MIRJAM ging met de tamboer ten reie. VOND. Sij juichen op 't geluid van trompen, trompetten, en tamboeren. WESTERB. Van hier tamboer, trommelslager; het onz. werkw. *tamboeren*, trommelen, en tamboerijn, anders *rinkelbom*.

Tamboer, m.; tamboeren, tamboerijn (tamboerijn) zie *tamboer*, v.

Tamelijk, bijv. n. en bijw. Middelmatic, niet uitstekend, en ook niet al te gering: een tamelijke prijs. Tamelijk welvarende. De eigenlijke beteekenis van dit woord is voegelijk, betamelijk. In dezen zin vindt men *tamelick* bij KITL. en bij v. HASS. Oulings werd het voor geschikt, bekwaam, gebezigd: enen stercken man ende tamelic om te striden. BIJBEL, 1477. Van *tamen*, zie *betamen*.

Tammen, zie *temmen*.

Tanais, m. Dus noemden de Ouden eene rivier, die doorgaans voor de scheidlinie tusschen Europa en Azië gehouden werd, en thans den naam van *Don* voert: uit den vergelegen Tanais. VOND.

Tand, m., meerv. tanden. Een der kleine

beentjes, die, aan het kakebeen van den mensch en vele dieren vastgehecht, dienen om te bijten, of te kaauwen: het kind krijgt tanden. Overdr., de uitstekende punten van menig ding, zoo als die van een anker, of ploegijzer: de lantman met den stompen tandt van het kouter. VOND. De punten der raderen van eenen molen of een uurwerk: er zijn twee tanden van dat rad afgemalen. De punten van eene vork: NEPTUNUS drietand heet dus naar zijne drie tanden. De punten van eenen kam, of eene zaag: aan die zaag moeten er eenige tanden opgevijld worden. De puntjes van smalle kantjes, waarnaar die kantjes in het fr. den naam van *dentelles* voeren, enz. Spreekw.: liggen de handen, zoo liggen de tanden, als er niet gewerkt worden kan, is er niets te eten. Het gaat van de hand in den tand, het wordt zoo haast verteerd, als het ontvangen is. Met hand en tand vasthouden, zoo sterk vasthouden, als mogelijk is. Tot aan de tanden verschaust liggen, door verschansingen, die nagenoeg eene mans hoogte bereiken, gedekt liggen. De tanden laten zien, of blinken, bij KITL. *blikanden*, *tandblikken*, toonen, dat men zijne partij des noods met geweld tot rede brengen kan. Haar op de tanden hebben, eenen baard hebben, de ondervinding en den moed van eenen man bezitten. Het gebit op de tanden nemen, van paarden gesproken, naar geen bestuur meer luisteren. Iets op zijne tanden nemen, met kracht ondernemen. Met lange tanden eten, weinig trek tot eten hebben. Het water loopt mij om de tanden, ik begiu flaaauw van honger te worden. Het water loopt mij daarvan om de tanden, ik hunker daarnaar. Zijne tanden ergens mede stoken, ergens mede spotten. Hoe staat gij zoo te tandtrekken? hoe talmt en dingt gij zoo? Met eenen mond vol tanden staan, beschroomd en verlegen zijn, om te spreken. De kersentanden zullen ons uitvallen, wij zullen geene kersen meer eten. De vernielende tanden van den tijd, het bedervend vermogen des tijds. Van hier het bedr. werkw. *tanden*, van tanden voorzien. Zamenstell.: tandarts, tandbalsem, tandbeen, tandblik, tandblikken, tandborstel, tandbrasem, tandeloos, tandenklank, tandenrij, tandenstoker, tandhol, tandboren, tandig, tandkoraal, tandkoter, tandkruid, tandmeester, tandmiddel, tandpijn, tandpijnboom, tandpleister, tandpoeijer, tandrad, tandschijfer, tandscrabber, tand-schuijer, tandschuursel, tandswijze, tandtang, tandtrekken, tandtrekker, tandtrekking, tandvijl, tandvisch, tandvol, tandwortel, tandzweer, enz. Anker-tand, baktand, boventand, drietand, giftand, hoektand, hondstand, kuustand, maaltand, oogtand, slagatand, snijatand, voortand wisseltand, enz.

Vossius neemt het lat. *dens* voor *edens*, iets, dat eet, of waarmede men eet: en op dezen grond heeft men gegist, of ons *tand* niet wel kon zijn voor *tend*, en dit voor *etend*, van *eten*. Anders wordt ons *tand* genomen voor eene verkorting van het deelw. *ta-end*, van het oude w. *ta-en*, *ti-en*, dat is trekken; derhalve iets, waarmede het wild gedierde trekt en scheurt, om op te eten; gelijk de *tanden* ook tot hetzelfde einde den mensch gegeven zijn.

Tanden, zie *tand*.

Tanen, b. en o. w., ik taande, heb getaand. Van *taan*, gemalen schors. Bedr., het leder met ruu bereiden: wel getaand leder. Onzijd., bezwalkt, of verduisterd, rosgeel worden, van de zon en de maan gesproken: de zon begint te tanen. De zon deed taanen op het midden van den dag. J. DE

MABRE. — **CAMPH.** bezigt dit woord ten aanzien van de rede: de reden taent en is verduijstert. Van hier taining. Zie *taan*.

Tang, v., meerv. tangen. Een werktuig, uit twee aan elkander vast zijnde, en zich om het punt van vereeniging henen draaijende, deelen bestaande, en dienende, om iets aan te vatten, of te trekken: een kool met de tang uit het vuur halen. Spreekw.: dat sluit als eene tang op een varken, daar is geen verband noch slot ter wereld in. Men kan het er met geene tangen uitkrijgen, men kan met de grootste moeite naauwelijks eenig bescheid krijgen. Zij ziet er uit, dat men ze met geene tang aanraken zou, zij is vreeselijk haveloos en morsig. Zamenstell.: buigtang, nijptang, smidstang, steentang, tandtang, trekting, vuurtang, enz.

Tang, hoogd. *Zanje*, angels. *tang*, zweed. ook *tang*, eng. *tongs*, schijnt verwant aan het lat. *tangere*, oudlat. *tagere*, gr. *θηγαν*.

Tap, m., meerv. tappen. De daad van tappen: hij verkoopt zijn bier bij den tap, van tijd tot tijd daarvan tappende. Ik wist gaarn, of de wijn wat zal kunnen duren op den tap. HOOFD. Een werktuig, om te tappen, zoo als een stop, een denkik, of eene kraan: daar stak een tap in het vat. Ook worden de uitstekken van weerskanten van een stuk geschut, waaraan hetzelfde in het affuit hangt, *tappen* genoemd. — Hij betert zich, als scharrebiër op den tap, hij verergert dagelijks. Zamenstell.: tapgat, taphuis, tappen, tapsleutel, kraansleutel; taptoe.

Tapijt, o., meerv. tapijten. Een tafelkleed, ook vloerkleed, dat met verschillende kleuren bewerkt is: Smirnasche tapijten. Een geborduurd kamerbehangselsel: het heerlijk tapijt. VOND. In de spreekw.: iets op het tapijt brengen, is *tapijt* het kleed, waarmede de tafel van eene raadsvergadering bedekt is, en die spreekw. beduidt evenveel als: ter tafel brengen, te berde brengen. Zamenstell.: tapijtmaker, tapijtwerk, tapijtwerker, tapijtwever, enz. Huttapijt, VOND., koortapijt, vloertapijt, zeltapijt. DE DECK.

Tapijt, KIL. en elders *tapeet*, hoogd. *Tapet* en *Teppich*, fr. *tapis*, ital. *tapeto*, sp. *tapete*, is van het lat. *tapes*, *tapetis*, ontleend.

Tappen, b. w., ik tapte, heb getapt. Het vocht uit een vat door het tapgat uitlaten: bier tappen. Wijn, sterken drank, enz. in het klein verkoopen, wijnhuis houden: hij tapt, hij geneert zich met tappen. Van hier tapper, tapperij, tappersnering, tapperswinkel, enz. Zamenstell.: taphuis enz. Aftappen, intappen, overtappen, uittappen, enz.

Taptoe, v. Een getrommel, tot waarschuwing voor tapjes of kroegjes om te sluiten, en voor de soldaten, om zich van daar naar hun nachtverblijf te begeven: pak u weg! de taptoe slaat.

Tara, tarra, v., meerv. taraas. Het gewigt van een vat, of ander ding, waarin koopwaren gepakt zijn. Van het ital. *tara*, gelijk wij ook ons bastaardw. *tareren*, de tara opmaken, van het ital. *tarare* ontleend hebben.

Tarbot, v., meerv. tarbotten. Eene bekende soort van zeevisschen, tot het geslacht der platvisschen behoorende. Zamenstell.: tarbotaas, tarbotvangst, tarbotvisscherij, enz.

Tarnen, zie *tornen*.

Tarra, zie *tara*.

Tartaan, v., meerv. tartanen, zeker vaartuig.

In het fr. *tartane*, ital. *tartana*, hoogd. *Tartane*.

Tartaar, m., meerv. Tartaren. Een bewoner van Tartarije, of dat gedeelte van Azië, dat tusschen de IJszee, Rusland, Turkije, Perzië, Indië en China ingesloten is. Van hier tartaarsch enz.

Tartaar, *Tarter*, fr. *Tartare*, ital. *Tartaro*, eng. *Tartar*, hoogd. ook *Tartar*, luidt in het oostersch overal *Tatar*.

Tarten, oul. *tratten*, b. w., ik tartte, heb getart. Trotseren, uitdagen: de heilige Jordaen te tarten met gedoopte wateren. VOND. Met eene trotserende vertooning kwellen: tart met gepluimden helm 't wit van ACHILLES oogen. VOND. Tarten in eere bezigt VOND. voor te boven gaan: en zoo veel als een Godt 't gedierte in eere tart. Van hier tarter. Zamenstell.: uittarten enz.

Tarter, m., meerv. tarters, dat enkel gebruikelijk is als het woord voor eenen uitdager genomen, of voor *Tartaar* gebezigt wordt; maar gemeenlijk verstaat men door *tarter* den helsen afgrond der Ouden: de groote Tarter zelf opspalkende zijn mont. VOND. In dezen zin is *tarter* van het lat. *tartarus*, en het gr. *ταρταρος* afkomstig.

Tarwe, tarw, v. Het edelste slag van koren, weit: het veertel beste terwe. HOOFD. Het plantgewas, hetwelk dat koren voortbrengt, en onder de grassoorten gerangschikt wordt: het onkruid onder de terwe. VOND. Zamenstell.: tarwaker, tarwbouw, tarwebrood, tarwemeel, tarwoogst, tarwgras, enz.

Tas, m., meerv. tassen. Een hoop koorns, of veldgewas. Ook wordt het gebruikt voor een' hoop, of eene opgestapelde menigte: hij stapt op eenen hoogen tas van dooden. VOND. Eene boerenwoning, die tegelijk met de stalling, schuur, bergplaats van koren, of hooi, enz. onder een dak begrepen is, zoodat alles gezamenlijk eenen spits toeloopenden hoop vormt, even als de boerenwoningen in Westvrieland veelal doen: de herfst schonk overvloed, en hoopte schuur en tas met volle garven op. LE FRANC VAN BEKKHEIJ. Van hier het bedr. werkw. *tassen*, openstapelen, enz.

Tasch, oul. *tesch*, v., meerv. tasschen. Een buidel, of zak: mijne tasch is met allerlei goed opgevuld. Weet, dat gij met de tesch op zijde zijt geboren. DE DECK. Voorts is: eene knappe tasch, eene knappe vrouw of jonge dochter, en: eene looze tasch, eene looze fecks. Een lustige weduw, een dappere tas. R. VISSCHER. Zamenst.: taschkruid enz. Beugeltasch, goocheltasch, herders-tasch, kardoestasch, patroontasch, weitasch, enz.

Oudt. heft *tasch*, *tassche*, *tissche*, een' gordel beteekend, waarvan ons *das*, halsdas, waarschijnlijk afkomstig is. En daar men oul. het geld in den gordel plagt te dragen, hetwelk onder onze veehandelaars nog gebruikelijk is, zoo is het natuurlijk, dat ons *tasch*, *weitasch*, enz. van hier zijnen naam ontleend heeft.

Tassen, zie *tas*.

Tast, zie *tasten*.

Tastbaar, zie *tasten*.

Tasten, b. w., ik tastte, heb getast. Aanraken, grijpen, voelen: iemand den pols tasten, fig. trachten hem te doorgronden. Naar den pols tasten, de hand daaruaar uitsteken: dieper in de zaak tasten, dezelve naauwkeuriger onderzoeken. Spreekw.: die leugen kan men voelen en tasten, het leugenachtige daarvan laat zich gereedelijk

bemerken. Als een blinde naar den wand tasten, zich met onzekere gissingen behelpen. Van hier het mann. *tast*, de daad van tasten, in: bij den tast. *Tastbaar*, dat men tasten kan, — tastelijk, taster, tasting. Zamenstell.: aantasten, betasten, doortasten, handtastelijk, handtasting, intasten, mistasten, ondertasten, toetasten, enz.

Tasten, fr. *tâter*, ital. *tastare*, zweed. *tasta*, hoogd. *tasten*, is verwant aan het eng. *to taste*, smaken.

Tateren, o. w., ik taterde, heb getaterd. Slotteren, stamelen: de vierde stond en taterde. **VLAERD. REDENR.** Voorts, bij **KIL.** ook op de trompet blazen. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Tatewalen, b. w., ik tatewaalde, heb getatewaald. Volgens **HALMA**, krom praten, zoo als de kleine kinderen: wat of zij daar wederom tatewaalt.

Taxis, m., meerv. taxissen. Een bekend heestergewas: de altijd groene *taxis*. Zamenstell.: *taxisblad*, *taxisboom*, *taxishegge*, *taxishout*, *taxistak*, *taxiswortel*, enz. Van het lat. *taxus*.

Te, voorzetsel en voegwoord, dat op menigerlei wijze gebezigd wordt.

Als voegwoord tusschen twee werkwoorden: het begint te regenen. Ik vrees te vallen. Gij behoort te vertrekken. Ik bid u te komen. Houd op te (van te, met) dansen. In werkwoorden, met onscheidbare voorzetsels, wordt het voor het woord, in de onbepaalde wijs gesteld, als: te verbidden, te volbrengen, enz.; in die met scheidbare voorzetsels, staat het tusschen het voorzetsel en het werkwoord, als: af te bidden, aan te spreken, in te drukken, enz. Eveneens plaatst men te tusschen een werkw. zelfst. of bijv. naamw. en bijw., of voegw.: wien heb ik de eer te ontmoeten? Onmogelijk te gelooven. Zonder iemand te ontzien. Het is niet te verdragen. Wel te verstaan enz. Alsmede in een verwijt, dat met verwondering gepaard gaat: mij te honen! Haar zoo te verlaten! — Als voorzetsel voegt het zich voor zelfstandige naamwoorden: te land, te voet, te nacht, te gronde, te regt, te wege brengen, enz. Te water, te land, te vuur en te zwaard, te paard, te voet, enz. Te post, te pronk, te rade, enz. Te Amsterdam. Te Leiden. Te twaalf ure, enz. te markt, (naar de markt) te kerk gaan, enz. — *Ten*, of *ter*, is uit *te den*, of *te der*, zamengesteld. Ten eerste, ten tweede, ten minste, enz., voor het minste, enz. Ten goede, ten beste, ten ergste, aan de goede, aan de beste, aan de ergste zijde, enz. Ter goeder uur, ter naauwer nood, enz.

Voorts, geeft *te* eene teveelheid te kennen, zoo op zich zelf, als in vereeniging met *al*, of *veel*. Dus is: te kort, korter, dan het behoort, enz. *Zie kort*. Te lang, langer, dan het behoort. Te laat, te vroeg, te veel, te weinig. Al te klein, veel kleiner, dan het behoort. En *al* te wordt ook op zich zelf gebezigd voor buiten de maat: dat gaat waarlijk al te! Oul. werd *te* ook voor *tot*, of *naar* gebezigd: ginc te broeder Alebrecht. Comt te mi. **LODEW. v. VELTH.**

Te, neders., eng. *to*, hoogd. *zu*, is naauw verwant aan *toe* en *tot*. Dus wordt *toe*, of *thoe*, voor te gebruikt, in: **HARINKSMA** thoe Heeg; **HARINKSMA** thoe Sloten; **SWARTSENBURG** thoe Hohenlandsberg, enz.

Teeder, teer, bijv. u. en bijw., teederder,

teederst. Uit zwakke en sijne deelen bestaande, onvast, onsterk: teeder vaatwerk. Eene teedere plant. Een teeder wichtje. Daer ghij, hoe jong en teer, de schorre donders hoorde. **VOND.** Overdr.: eene teedere zaak. De teedere belangen der vriendschap, der liefde, enz. Een teeder (gevoelig) hart. Van hier teederheid, teederlijk, teedertjes, teertjes. Zamenstell.: teederhartig enz. — ver-teederen enz.

Teeder, teer, eng. *tender*, fr. *tendre*, ital. *tenero*, sp. *tierno*, lat. *tener*.

Teef, v., meerv. teven. Een hond van het vrouwelijke geslacht. Volgens **BOXHORN**, was dit oul. de algemeene naam der vrouwen, ook der beste. Thans wordt dit woord genomen, in den zin van eene hoer, een slecht, onuchtig, vrouwspersoon: eene ridsige teef! Zamenstell.: hekel-teef, vischteef, enz.

Teeken, o., meerv. teekenen, of teekens. Al wat dient, om eenig ding voor te stellen, aan te duiden, of te onderscheiden: het teeken des kruises, eene afbeelding daarvan, enz. In het teiken van den Leeu; **HOORT**; in de gewaande afbeelding daarvan door eenige sterren van den dierenriem. Een wonderlijk verschijnsel: daer sullen groote teekenen van den hemel geschieden. **BIJBELV.** Hij deed vele teekenen en wonderen. Een voortteeken: welk is het teeken, wanneer dese dingen sullen geschieden? **BIJBELV.** Een gedenteeken: desen steen, dien ick tot een opgerecht teeken geset hebbe. **BIJBELV.** Een merkteeken, onderscheidend kenmerk: de Heere stelde een teeken aan **KAIN**, op dat hem niet en versloeg al wien hem vonde. **BIJBELV.** Een blijk, of bewijs: dat is een teeken van eene goede gezondheid. Van hier het werkw. *teekenen* enz. Zamenstell.: gelenkteeken, hemelteeken, kenteeken, klankteeken, lidteeken, luchtteeken, merkteeken, schandteeken, schrijfteeken, taalteeken, veldteeken, voortteeken, wonderteeken, zegeteeken, zinteeken, enz.

Teeken, **ULPHIL.** *taiknis*, opperd. *zeichan*, hoogd. *Zeichen*, eng. *token*, fr. *signe*, lat. *signum*, gr. *σημα*, is naauw verwant aan het hoogd. *zeigen*, aanduiden; dat zeer oud is.

Teekenen, b. w., ik teekende, heb geteekend. Eene afbeelding voorstellen, met houtskool, potlood, eene pen, enz.: hij teekent beter, dan hij schildert. Door middel van een kenmerk onderscheiden: een geteekend schaaap. Door onderschrijving van zijnen naam bekrachtigen: een verbandschrift teekenen. De vrede staat eerstdaags geteekend te worden. Voor iemand teekenen, zich schriftelijk voor hem verbinden. Van hier teekenaar, teekening, enz. Zamenstell.: teekenaar, teekenboek, teekenkrijt, teekenkunst, teekenmeester, teekenpen, teekenschool, enz. Aanteekenen, afteekenen, beteekenen, bijteekenen, in teekenen, nateekenen, onderteekenen, opteekenen, overteekenen, uitteekenen, verteekenen, enz.

Teekening, v., meerv. teekeningen. De daad van teekenen: terwijl men met de teekening bezig was. De teekenwijze: er is eene slechte teekening in. Eene geteekende afbeelding van een of meer dingen: hebt gij uwe teekening haast voltooid? Geef mij dat teekeningje ten geschenke. Van teekenen.

Teelt, v. De daad van telen: de teelt van paarden, rundvee, enz. Hetgene er geteeld wordt: eene groote teelt van snook. *Vischteelt*: de visschers zich buiten den tijd hunner teelte bevin-

dende. **HOORT.** Kinderen: ik hen door mijne teelt gelukkiger. **VOND.** Jongen: een teelt van strantgevogelt. **ANTONID.** Zamenstell.: aardappelteelt, bijenteelt, haringteelt, hennipteelt, meekrapteelt, paardenteelt, runderteelt, snoekenteelt, vlasteelt, vischteelt, enz. Van *telem*.

Teem, m., zie *temen*.

Teems, m. De rivier van London: in 't bloedigh moorthol aen den Teems. **VOND.** Lat. *Thamesis*.

Teems, m., teemschen, zie *tems*.

Teen, toon, m., meerv. teenen. Een vinger van den voet: de groote teen, de kleine teen. Op den teen te ireeden; **HOORT:** hetwelk fig. zooveel is, als zwaarlijk beleedigen. Van den top af tot den teen, **VOND.**, is fig. gansch en al, even als: van top tot teen. Zamenstell.: teenpluizertje, de kunstnaam van een beeld, dat uit de oudheid overgeleven is.

Teen, v., meerv. teenen. Van het gr. *τενος*. Eene twijg, eene dunne en taaie boomloot: van teenen gevlochten. Om een taeje teen te rukken. **VOND.** Van hier het onverb. b. n. *teenen*. Zamenstell.: teenakker, teenbosch, teenland, teenrijs, teenveld, enz.

Teenen, zie *teen*.

Teer, o. Vloeibaar pek. Bij **KIL.** ook vogelijm. Van hier teerachtig, het bedr. werkw. *teren*, met teer bestrijken, enz. Zamenstell.: teerhok, teerketel, teerkist, teerkooper, teerkwaast, teerpot, teerton, teertouw, teertuin, teervat, enz.

Teer, teere, zie *teeder*.

Teerling, taarling, m., meerv. teerlingen. Een dobbelsteen: de teerling geef u zes of een. **VOND.** Wel magh 't een teerling heeten, hij heeft mij meer verteert, als drinken doet of eten. **HURO.** Spreekw. de teerling is geworpen, de kans is gewaagd. Zamenstell.: teerlingspel, teerlingsteen, **KIL.** teerlingsworp, teerlingswortel, een kunstwoord der zoogenoemde stekluuden.

Teesen, b. w., ik teesde, heb geteesd. Pluizen: men teest wol. Overdr.: d' onnosele wert meest geplukt en geteest. v. Hass. Van hier teezing: teezinghe van de wolle. v. Hass. Dit teezen verschilt zekerlijk niet van het eng. *to touse*, *to teuse*, *angels. taesan*; noch van het vries. *tiezen*, dat zoo veel is, als door pluizen in de war brengen, en van waar *ties*, war: het is in de ties.

Tefens, tevens, bijw. Tegelijk, op eenmaal: tefens steigren lant en erven in waerdij. **VOND.** Van *te* en *effens* of *evens*.

Tegel, m., meerv. tegelen, of tegels. Een baksteen, geschikt om een huis te dekken, of dèszelfs vloer en wanden te bekleden: marmere tegel. Witte, beschilderde tegeltjes. Zamenstell.: tegelbakker, tegelbakkerij, tegeldak, tegeloven, tegelsteen, bij **KIL.** evenveel als *tigchelsteen*, tegelvloer, enz. Daktegel enz.

Tegel, hoogd. *Ziegel*, *angels. tiglia*, *eng. tile*, *fr. tuile*, *ital. tegola*, komt van het lat. *tegula*, en daarmede van *tegere*, dekken, en schijnt intusschen verwant aan *tigchel*, *diijgel*, en *teil*, zie *tigchel* en *teil*.

Tegelijk, bijw. Gezamenlijk.

Tegen, voorzetsel. Anders ook *tegens*, on *jegen*, in: omme dat hi dede jegen de wet. **VAN MAERL.** Ja nog hedendaags dikwijls evenveel beteekenende. als *jegen*, of *jegens*: dat het tegens mij niet en is als gisteren. **BIJBELV.** De rigting ven eenen stand naar een ding: tegen het

oosten. Tegen het gebergte, tegen den vijand. In vijandschap met: sijn hant sal tegen allen zijn, ende de hant van alle tegens hem. **BIJBELV.** Tegen den stroom, figuurl., onder eene algemeene tegenwerking. Met het hoofd tegen den muur loopt, figuurl., zich door de onderneming van iets onmogelijks benadeelen. Wegens de nadering van iets: tegen den avond, tegen den morgen. Wegens verruiling: waar tegen waar. Tegen eenen matigen prijs overdoen. Wegens vergelijking: het wordt tegen goud opgewogen. Tegen hem ben ik een enkel niets. Het is honderd tegen een, er is weinig kans. — Tegen iemand spreken is, spraak naar hem rigten, tot hem spreken. Iemand tegenspreken, daarentegen, is weder spreken. *Daarentegen* beteekent in tegendeel, en wordt als voegwoord gebruikt; maar *daar tegen* is, tegen die of die zaak. — Voor te gemoet, in tegenkomen, enz — Van hier tegenheid. Van de zamenstellingen zullen wij slechts eenige aanvoeren, want *tegen* kan, in den zin van te gemoet, en in meer andere betekenissen, nog voor veel meer andere woorden geplaatst worden. Zamenstellingen met zelfst, en bijvoegelijke naamwoorden zijn: tegenartikel, tegendebe, tegenbedenklijk, tegenbedenking, tegenbeding, tegenbeeld, tegenbeklag, tegenbeleediging, tegenbeleid, tegenberg, tegenberigt, tegenbechik, tegenbestel, tegenbestuur, tegenbetog, tegenbeurt, tegenbevel, tegenbeweging, tegenbewijs, tegenbewind, tegenbezoek, tegenbezwaar, tegenblik, tegenbod, tegenboek, tegenboert, tegenbond, tegenboord, tegenbots, tegenbuurt, tegendeel, tegendeur, tegendicht, tegendienst, tegendinger, tegendorp, tegendorpel, tegendraad, tegendraai, tegendrang, tegendrank, tegendrift, tegendruk, tegenebbe, tegenecho, tegeneiland, tegeneisch, tegenflank, tegengalerij, tegengalm, tegengebabbel, tegengeblaas, tegengedrag, tegengedruisch, tegengegaap, tegengehuppel, tegengekakel, tegengif, tegengift, tegengroet, tegengrond, tegengunst, tegenhanger, tegenheid, tegenhoek, tegenhoofd, tegenhouw, tegenijver, tegenkaai, tegenkaart, tegenkamp, tegenkamping, tegenkans, tegenkant, tegenkating, tegenkerf, tegenklagt, tegenklank, tegenlast, tegenleer, tegenliefde, tegenlist, tegenmarsch, tegenniddel, tegennijn, tegenmin, tegenuompling, tegemorning, tegemuur, tegenontwerp, tegenpartij, tegenpartijdig, tegenpraat, tegenrede, tegenredenen, tegenroem, tegenruimte, tegenruk, tegenschans, tegenschrift, tegensmaak, tegensnaap, tegenspoed, tegenspoedig, tegenspraak, tegensprekelijk, tegenspreker, tegenspreking, tegenstand, tegenstander, tegenstelling, tegenstem, tegenstoot, tegenstrever, tegenstrevig, tegenstreving, tegenstribelaar, tegenstribeling, tegenstrijd, tegenstrijder, tegenstrijdig, tegenstroom, tegenverzekering, tegenvloed, tegenvoeter, tegenweer, tegenwerker, tegenwerking, tegenwerping, tegenwigt, tegenwil, tegenwillig, tegenwind, tegenwoord, tegenwoordig, tegenworsteling, tegenwrijter, tegenzang, tegenzeggelijk, tegenzijde, tegenzin, tegenzorg, enz.

Met werkwoorden: tegenarbeiden, tegenbabbelen, tegenbieden, tegenblaffen, tegenblaten, tegenblikken, tegenblinken, tegenboomen, tegenbotsen, tegendolen, tegendraaijen, tegendrijven, tegendringen, tegendruipen, tegendruischen, tegendrukken, tegenduwen, tegeneten, tegengaen, tegengalmen, tegengapen, tegengraauwen, tegengraven, tegenhouden, tegenhuppelen, tegenjagen, tegenjelen, tegenjiveren, tegenjuichen, tegekakelen, tegenkampen, tegen-

kanten, tegenkomen, tegenlagchen, tegenloopen, tegenmijuen, tegenmompelen, tegenmorren, tegenpraten, tegenpreutelen, tegenrijden, tegenrukken, tegenschrijven, tegenslepen, tegensnaauwen, tegensnappen, tegensnellen, tegenspartelen, tegenspielen, tegenspoeden, tegenspreken, tegenstemmen, tegenstooten, tegenstreven, tegenstrubbelen, tegenstrijden, tegenstreden, tegenrokken, tegenrommelen, tegenvallen, tegenwerken, tegenwerpen, tegenwoelen, tegenworstelen, tegenwrijten, tegenwrijven, tegenzeggen, tegenzetten, tegenzweren, tegenzweven, enz.

Tegenbede, v., meerv. tegenbeden. Eene bede, welke hier of daar tegen gerigt is: uwe tegenbeden zullen in dit geval weinig baten.

Tegenbedenkelyk, bijv. n. en bijw. Dat ergens tegen bedacht, of ingebracht kan worden: het is zoo tegenbedenkelyk niet, als het wel schijnt. Van hier tegenbedenkelykheid: de tegenbedenkelykheid daarvan loopt ieder in het oog.

Tegenbedenking, v., meerv. tegenbedenkingen. Hetgeen tegen iets bedacht wordt, — eene tegenwerping: hij heeft altijd tegenbedenkingen.

Tegenbeding, o., meerv. tegenbedingen. Een beding, hetwelk men tegenover het beding van een' ander stelt: ik wil uw beding laten gelden, maar ik heb dit tegenbeding.

Tegenbeeld, o., meerv. tegenbeelden. Een beeld, hetwelk tegenover een ander beeld geplaatst is, of kan worden: het beeld van NAPOLEON den overheerscher is het ware tegenbeeld van dat van HENDRIK DEN GROOTE. — Ook wel eens eene zaak, welke door iets anders afgebeeld wordt: door 't water, waarvan het tegenbeeldt de doop ons nu oock behoudt. BIJBELV.

Tegenbeklag, o. Een beklag, dat van den kant van iemand, over wien men zich beklagt heeft, tegen den beklager wordt ingebracht: hij beantwoordde zulks met een vreeselyk tegenbeklag.

Tegenbelediging, v., meerv. tegenbeledigingen. Eene belediging, waarmede men eene ontvangene belediging beantwoordt: door tegenbeledigingen verbitert men zijnen vijand gemeenlyk des te meer.

Tegenberigt, o., meerv. tegenberigten. Een berigt, waardoor een ander berigt tegengesproken wordt: ik zal de valsheid van dat berigt door een tegenberigt aan den dag leggen.

Tegenbetoog, o., meerv. tegenbetoogen. Een betoog van de verkeerdheid van een ander betoog: uw tegenbetoog is doeltreffend.

Tegenbevel, o., meerv. tegenbevelen. Een bevel, dat tegen een ander bevel aanloopt: zoo haast hij een bevel geeft, geeft zij een tegenbevel.

Tegenbeweging, v., meerv. tegenbewegingen. Eene beweging, welke tegen eene andere beweging overstaat: het vermogen der beweging en tegenbeweging berekenen.

Tegenbewijs, o., meerv. tegenbewijzen. Een bewijs voor het tegenoverstaande van eene zaak, waarvoor men insgelyks bewijzen heeft aangevoerd: zijne tegenbewijzen schijnen mij toe van gewigt te zijn.

Tegenbewind, o. Een bewind, dat tegenover een ander bewind staat. Een gedeelte der roomsche kerk was lang onder het tegenbewind der Pausen van Avignon.

Tegenbezoek, o., meerv. tegenbezoeken.

Een wederkeerig bezoek: een tegenbezoek van iemand wachten.

Tegenbieden, b. w., ik bood tegen, heb tegengeboden. Tegen een reeds gudaan bod een ander doen: gij houdt niet op met tegenbieden.

Tegenblinken, o. w., ik blonk tegen, heb tegengeblonken. Te genoot blinken: als de dageraet der jeugd mij tegenblonk. VOND.

Tegenbod, o. Een bod, hetwelk van den eenen kant tegen dat van den anderen gedaan wordt: het was steeds bod en tegenbod.

Tegenbond, o., meerv. tegenbonden. Een bond, of eene verbindtenis, geschikt om eene andere tegen te werken: eenige andere Mogendheden vormden dadelijk een aanzienlyk tegenbond.

Tegenbotsen, b. w., ik botste tegen, heb tegengebotst. Derwijze tegen iets aanbotsen, dat deszelfs loop daardoor vertraagd wordt: het gestadige tegenbotsen van het ijs hield ons geweldig tegen.

Tegendeel, o. Eigenlyk, een deel, dat tegen een ander deel over ligt. In het gebruik, het tegenovergestelde van evenveel welk ding: hij doet juist het tegendeel van hetgene hem bevolen was. Eenmoedig tot het tegendeel gezint. VOND. In tegendeel, daarentegen, wordt als voegwoord gebruikt: in tegendeel viel hij zelf op mij aan. Oulings werd tegendeel oock voor wederpartij gebezigt.

Tegendienst, v., meerv. tegendienst. Eene dienst, waardoor eene gedane dienst beantwoord wordt; eene wederdienst: ik ben tot alle tegendienst bereid.

Tegendinger, m., meerv. tegendingers. Die tegen, of met, iemand dingt, of wedijvert, anders oock *mededinger*: ik vond in hem eenen tegendinger.

Tegendraad, m., meerv. tegendraden. De dwarsdraad van eene webbe. Van hier tegendraads, bijw.: gij scheurt het linnen tegendraads.

Tegendraads, zie tegendraad.

Tegendraaijen, b. en o. w., ik draaide tegen, heb tegengedraaid. Bedr., iets derwijze draaijen, dat het iemand tegenloopt: gij draait mij alles tegen. Onz., eenen ongunstigen draai aannemen: alles schijnt ons tegen te draaijen.

Tegendrijven, b. en o. w., ik dreef tegen, heb, of ben, tegengedreven. Onz., in eene tegenovergestelde rigting van iets anders drijven: er kwam ons een lijk tegendrijven. Bedr., in eene tegenovergestelde rigting bewegen, jagen, voortdrijven, enz.: de wind dreef ons den regen vlak tegen. Zij kwam mij hare kudde tegendrijven. Doorzetten, staande houden: ik weet niet, welk vermaak gij aan dat tegendrijven hebben kunt.

Tegendringen, b. w., ik drong tegen, heb tegengedrongen. Derwijze op iemand aandringen, dat men hem tegenhoude: hij drong mij regtstreeks tegen.

Tegendruschen, o. w., ik druischte tegen, heb tegengedruscht. Met gedruscht tegenwerken: de klank van zijne stem overtrof dien der tegendruschende golven.

Tegendruk, m., meerv. tegendrukken. Even als *tegendrukking*, eene drukking, die aan eene andere drukking beantwoordt, of dezelve tegenwerkt: mijne drukkende hand ontving van haar een zacht tegendrukje. Nu de waterdruk van den eenen kant vermindert, bezijkt de dijk onder den tegendruk van de andere zijde.

Tegendrukken, b. w., ik drukte tegen, heb tegengedrukt. Al drukkende tegenwerken: druk hier een weinig tegen.

Tegenduwen, b. w., ik duwde tegen, heb tegengeduwd. In eene tegenoverstaande rigting van eene andere beweging duwen: als ik aan dezen kant klop, moet gij aan den anderen tegenduwen.

Tegendwalen, o. w., ik dwaalde tegen, ben tegengedwaald. Dwalende ontmoeten: ik ben hem tegengedwaald. Anders ook *tegendolen*, te gemoet dolen.

Tegenebbe, v. Eene ebbe, die een schip tegenhoudt: wij hebben tegenebbe. Die tegenebbe maakt de vaart lastig.

Tegenisch, m., meerv. tegeneischen. Een eisch, die tegen eenen anderen eisch gerigt is: welk een onbeschaamde tegeneisch!

Tegeneten, b. w., ik at tegen, heb tegengegeten. Zoo lang eten, dat men het tegenworde: gij zult het u tegeneten.

Tegenflank, v., meerv. tegenflanken. De flank, die tegen eene andere flank overstaat. Een kunstwoord der vestingbouwers. Anders in volkomen fransch *contresflanc*.

Tegengaan, b. en o. w., ik ging tegen, ben, of heb, tegengegaan. Onz., al gaande ontmoeten, te gemoet gaan: hij kwam mij tegengaan. Bedr., keeren, beletten: waarom gaat gij dat niet aanstands tegen: Ik poogde hem daarin tegen te gaan.

Tegengalerij, v., meerv. tegengalerijen. Eene galerij, die tegen over eene andere gebouwd is: bij die galerij voegt nog eene tegengalerij.

Tegengalm, m., meerv. tegengalmen. Een galm, die aan een ander geluid beantwoordt, of daar tegen aandruischt: hoort gij den tegengalm der echo niet? Des volks tegengalm smoorde zijne stem.

Tegengalmen, o. w., ik galmde tegen, heb tegengegalmd. Aan eenen galm beantwoorden, of met eenen galm tegendruischen: de snaterende Echo galmde ons telkens tegen. Van hier tegengalming.

Tegengapen, o. w., ik gaapte tegen, heb tegengegaapt. Al gapende aanstaren, te gemoet gapen: hij zijne intrede gaapte het volk hem van rondom tegen.

Tegengebabbelen, o. De daad van tegengebabbelen: gij vertoort haar met uw tegengebabbelen. Of hetgene er tegengebabbeld wordt: ik versta niets van uw tegengebabbelen.

Tegengeschenk, o., meerv. tegengeschenken. *KIL. tegeschenc*, hoogl. *Gegengeschenk*. Een geschenk, waarvoor een ander geschenk beantwoordt: ik ontving van hem een fraai tegengeschenk.

Tegengift, v., meerv. tegengiften. Bijkans evenveel als *tegenschenken*: die tegengift zal niet onaanvaardig zijn.

Tegengif, tegengif, o., meerv. tegengiften, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Hoogl. *Gegengif*, lat. *antidotum*. Een inwendig middel tegen vergif: olie wordt wel eens als een tegengif gebezigd. Overdr.: hoogmoed is vaak een tegengif voor gierigheid, iemand, die allen aanleg tot gierigheid heeft, wordt vaak door hoogmoed daarvan terug gehouden.

Tegengraven, b. w., ik groef tegen, heb

tegengegraven. Te gemoet graven, van mijnwerkers gesproken, die den arbeid van andere mijnwerkers door hun gegrave pogen te verijdelen. In het fr. *contreminer*. Bij *KIL. teghennijnen, teghengraven*. Van hier tegengraving, fr. *contremine*.

Tegengroet, m., meerv. tegengroeten. Een groet, waardoor een andere groet beantwoordt, te gemoet, of wedergroet: ik ontving van hem geen tegengroet.

Tegengrond, m., meerv. tegengronden. Een beweeggrond, of bewijsgrond, die tegen andere over staat: dat is een voldoende tegengrond.

Tegenkunst, v., meerv. tegengunst. Eene gunst, welke uit aanmerking van ontvangene gunsten, bewezen wordt: ik verwacht van u eene kleine tegengunst.

Tegenhanger, m., meerv. tegenhangers. Al wat tegen iets anders over hangt, of geschikt is, om daar tegen over te hangen: deze prent is een goede tegenhanger voor die andere. In het fr. *pendant*

Tegenheid, v., meerv. tegenheden. Wederwaardigheid: hij heeft met allerlei tegenheden te worstelen. In mijn wrede tegeneen. L. D. S. P. Weerzin, afkeer: ik begin er eene tegeneheid in te krijgen.

Tegenhouden, b. w., ik hield tegen, heb tegengehouden. Weerhouden, ophouden: houd die plank tegen, dat zij niet valle. De stroom houdt het schip tegen. Overdragtelijk, verhinderen, beletten: ik heb dat huwelijk zoo lang tegengehouden, als ik kon. Van hier tegenhouding. Ook wordt het onz. gebezigd, voor duren, in stand blijven: dat laken zal niet lang tegengehouden.

Tegenhuppelen, o. w., ik huppelde tegen, ben tegengehuppeld. Te gemoet huppelen: het kind was mij blijmoedig tegengehuppeld.

Tegenijlen, o. w., ik ijde tegen, ben tegengeijld. Evenveel, als *tegensnellen, tegespoeden*. Te gemoet ijlen: men was hem reeds tegengeijld.

Tegenijver, m., zie *tegenijveren*.

Tegenijveren, o. w., ik ijverde tegen, heb tegengeijverd. Met ijver tegenwerken: zij ijverden geweldig tegen. Met najver achtervolgen, wedijveren: hij zal mij daarin tegengeijveren. Van hier tegengeijver, de daad van tegengeijveren.

Tegenkampen, o. w., ik kampte tegen, heb tegengekampt. Tegenstrijden: hij hield niet op met tegenkampen. Van hier tegenkamp, en tegenkamping, de daad van tegenkampen, tegenstrijd, tegenworsteling.

Tegenkanten, o. w., ik kante tegen, heb tegengekant. Tegenstreven: gij moet niet tegenkanten. Van hier tegenkant, tegenkanting, tegenstreving.

Tegenkanting, v., zie *tegenkanten*.

Tegenklagt, v., meerv. tegenklagten. Tegenbeklag.

Tegenkomen, o. w., ik kwam tegen, ben tegengekomen. Ontmoeten: hij kwam mij op de straat tegen. Bijzonderlijk, naderen, om hulde te bewijzen: waarmede sal ik den Heere tegenkomen? *BIJBELV.* Van hier tegenkomst, ontmoeting.

Tegenlachen, o. w., ik lachte tegen, heb tegengelaghen. Te gemoet laghen, aanlaghen: zij wachtte mij met ongeduld, en lachte mij reeds vriendelijk tegen.

Tegenliefde, v. Anders ook *tegenmin*.

Hoogd. *Gegenliebe*. Volgens *KIL.*, liefde, welke aan eens anders liefde beantwoordt, wederliefde: zij mint mij ook met de vurigste tegenliefde.

Tegenlist, v., meerv. tegenlisten. Eene list, die tegen eene andere list gerigt is: er baten geene tegenlisten. Ik veroorloofde mij een klein tegenlistje.

Tegenloopen, o. w., ik liep tegen, ben tegengeloopen. Soms evenveel als *tegenvloeiën*: het water kwam ons tegenloopen. Voorts, in eenen eigenlijken zin te gemoet loopen: loop hem tegen. Figuurlijk, van zaken gesproken, eenen ongunstigen keer voor iemand nemen: alles schijnt mij thans tegen te loopen.

Tegenmarsch, m., meerv. tegenmarschen. Een marsch, die het tegenoverstaande van den gewonen is: men beval ons den tegenmarsch. In het fr. *contremarche*.

Tegenmiddel, o., meerv. tegenmiddelen. Een hulpmiddel tegen eenig ongemak: zonder geduld kan het beste tegenmiddel weinig baten.

Tegenmijn, v., meerv. tegenmijnen. Eene tegengraving van mijnwerkers ter verrijding van den arbeid van andere mijnwerkers. Hoogd. *Gegenmine*, fr. *contremine*.

Tegenmijnen, zie *tegengraven*.

Tegenmompelen, o. w., ik mompelde tegen, heb tegengemompeld. Binnensmonds tegenpraten: ik stoor mij aan geen tegenmompelen. Van hier tegenmompeling.

Tegenmorren, o. w., ik morde tegen, heb tegengemord. Eenen morrenden onwil betoonen: doe het zonder tegenmorren. Van hier tegenmorring.

Tegenontwerp, o., meerv. tegenontwerpen. Anders *tegenplan*. Een plan, of ontwerp, dat tegen een ander overstaat: aanstonds kwam hij met een tegenontwerp voor den dag.

Tegenpartij, v., meerv. tegenpartijen. Een aanhang, welke eenen anderen aanhang tegenstreeft: de tegenpartij zat ook geenszins stil. Een bijzonder persoon, die iemand anders tegenwerkt: hij zocht zijne tegenpartij onder het worstelen op den grond te werpen. Van hier tegenpartijdig.

Tegenrede, v., meerv. tegenreden. Eene rede, welke op eene bescheidene wijze, ergens tegen gevoerd wordt: geef toch gehoor aan mijne nederige tegenrede. Alle tegenrede smooert. L. D. S. P.

Tegenrijden, o. w., ik reed tegen, ben tegengereden. Te gemoet rijden: alreede rijdt het hof uw komst van verre tegen. VOND.

Tegenrukken, b. en o. w., ik rukte tegen, heb en ben tegengerukt. Bedr., evenveel welken drang, of ruk, al rukkende tegenwerken: het gestadig rukken en tegengerukken moet den boom doen vallen. Onz., met *zijn*; met geweld tegenloopen, rijden, enz.: de vijand rukte ons weldra tegen. Van hier tegenruk. Zie *rukken*.

Tegenschans, v., meerv. tegenschansen. Eene *schan*s, of *verschansing*, die *tegenover* eene andere, bijzonder tot benaauwing van dezelve, wordt aangelegd: de vijand deed overal tegenschansen opwerpen.

Tegenschrift, o., meerv. tegenschriften. Een strijdschrift, twistschrift: het regent tegenschriften.

Tegenschrijven, b. w., ik schreef tegen, heb tegengescreven. Eenige zaak, of eenig ge-

schrift, met de pen bestrijden: er werd van alle kanten tegengescreven.

Tegensnaauwen, b. w., ik snaauwde tegen, heb tegengesnaauwd. Bijkans evenveel als *tegengraauwen*, snaauwen met snaauwen beantwoorden, of zijne onwilligheid tot nakoming van eenig bevel door snaauwen aan den dag leggen: in plaats van het te doen, begon zij vreeselijk tegen te snaauwen.

Tegensnappen, b. w., ik snapte tegen, heb tegengesnapt. Tegenklappen, tegenkakelen, tegenhabbelen: zij doet niets dan tegensnappen. Van hier tegensnap.

Tegensnellen, zie *tegenijlen*.

Tegenspartelen, o. w., ik spartelde tegen, heb tegengesparteld. Eigenlijk, van visschen, spartelende tegenworstelen: de snoek spartelde geweldig tegen. Overdragelijk, van evenveel welk ander wezen, evenveel hoe ook tegenworstelen: het zal u weinig baten, hoe gij ook tegenspartelt. Van hier tegensparteling.

Tegenspoed, m., meerv. tegenspoeden. Zie *rampspoed*. Wederwaardigheid, onspoed, rampspoed: hij, die in tegenspoed zijn gunstgenoten hoed. L. D. S. P. Van hier tegenspoedig, rampspoedig: wij hebben eene tegenspoedige reis gehad.

Tegenspoeden, zie *tegenijlen*.

Tegensporrelen, o. w., ik sporrelde tegen, heb tegengesporreld. Weinig meer in gebruik. Van het verouderde *sporrelen*, krakeelen, tegenstreven. Wat ik ook zeg, gij wilt altijd tegensporrelen. Van hier tegensporreling, tegensporrelij.

Tegenspraak, v. De daad van tegenspreken, of hetgene er tegengesproken wordt: het is boven alle tegenspraak verheven. Hij duldte goene tegenspraak.

Tegensprekelijk, zie *tegenspreken*.

Tegenspreken, b. w., ik sprak tegen, heb tegengesproken. Iemand, ten aanzien van zijne gezegden, of bevelen, wederspreken: gij moet mij daarin niet tegenspreken. Van hier tegensprekelijk, voor tegenspraak vatbaar, en evenveel als tegenzeggelijk, — tegenspreker, tegenstander in gezegden, begrippen, bevelen, enz.: hij heeft al zijne tegensprekers den mond geatopt; — tegenspreking, de daad van tegenspreken. Zamenstell.: ontegensprekelijk enz.

Tegenstaan, o. w., ik stond tegen, heb tegengestaan. In zulk eene rigting staan, dat men iemand tegenhoudt, hem in zijne ondernemingen verhindert. In het gebruik, dit laatste op evenveel welke wijze doen: hij kan de vijanden niet langer tegenstaan. De boozen, die hem tegenstaan. L. D. S. P. Walgen, tegenheid inboezemen: het eten staat mij geweldig tegen. Van hier tegenstaande, in de zamenstell.: niettegenstaande, desniettegenstaande.

Tegenstand, m. De daad van tegenstaan, wederstand: iemand tegenstand bieden. Ik vond geenen tegenstand in die zaak.

Tegenstander, m., meerv. tegenstanders. Al wie tegenstaat: alle tegenstanders doen wijken.

Tegenstellen, b. w., ik stelde tegen, heb tegengesteld. Iets tegen iets anders over stellen: ik stel er evenveel tegen. Van hier tegenstelling, de daad van tegenstellen, of hetgene tegengesteld wordt.

Tegenstem, v., meerv. tegenstemmen. Volgens *HALMA*, een tegengezang. Alsmede eene

stemgeving, of het vermogen, of regt, tot stemgeving, waardoor andere soortgelijke stemming bestreden, of eenig voorstel afgekeurd wordt: ik tel dertien stemmen daar voor en twaalf tegenstemmen.

Tegenstemmen, b. w., ik stemde tegen, heb tegengestemd. Andere stemmen door zijne stemgeving bestrijden, of daardoor eenig voorstel afkeuren: ik kan niet dan tegenstemmen.

Tegenstoot, m., meerv. tegenstooten. Eigenlijk, een stoot tegen eenig ding; in het gebruik, *rampspoed*: hij krijgt tegenstoot op tegenstoot.

Tegenstooten, b. w., ik stiet tegen, heb tegengestooten. Volgens KIL., terugstooten, of door stooten tegenhouden: terwijl de een mij voorstoot, stoot mij wederom een ander tegen.

Tegenstreven, b. w., ik streefde tegen, heb tegengestreefd. Eigenlijk, in eene tegenoverstaande rigting van iets anders streven, zoodanig iets tegenworstelen: den stroom tegenstreven. Overdr., zich op evenveel welke wijze tegen iets onstoffelijks verzetten: de genade tegenstreven. Van hier tegenstreving.

Tegenstrever, m., meerv. tegenstrevers. Bijkans evenveel als *tegenstrijder*. Al wie tegenstreeft, tegenwerkt, tegenworstelt: zoo vele tegenstrevers maken het mij wel eens benaauwd.

Tegenstribbelen, b. w., ik stribbelde tegen, heb tegengestribbeld. Door allerlei stribbelling tegenhouden, of belemmeren: wat ik onderneem, gij stribbelt mij altijd tegen. Van hier tegenstribbeling, de daad van tegenstribbelen: geene tegenstribbelling doet mij van dat voornemen afzien. Van hier tegenstribbelaar, tegenstribbeling.

Tegenstrijden, o. w., ik streed tegen, heb tegengestreden. Hardnekkig tegenspreken: houd op met tegenstrijden. Van hier tegenstrijder.

Tegenstrijdig, bijv. n. en bijw., tegenstrijdigor, tegenstrijdigst. Dikwijls evenveel, als *tegenstrevig*, ergens tegen aandruischende: gij moet aan alle tegenstrijdige ondernemingen vaarwel zeggen. Maar dikwijls ook, tegen zich zelf aandruischende, met zich zelf niet overeenkomende: er is daarin veel tegenstrijdigs. Tegenstrijdig te werk gaan. Van hier tegenstrijdigheid.

Tegenstroom, m., meerv. tegenstromen. Een stroom, waardoor iemand wordt tegengehouden: de tegenstroom vertraagde onze reis. Overdr., eene algemeene tegenstreving: men moet den tegenstroom der algemeene denkwijs niet uit het oog verliezen.

Tegentrekken, o. w., ik trok tegen, ben tegengetrokken. Te gemoet trekken: wij trokken den vijand tegen.

Tegentrommelen, o. w., ik trommelde tegen, heb tegentrommeld. Te gemoet trommelen: verheugd ging men JEPHTA tegentrommelen.

Tegenvallen, o. w., ik viel tegen, ben tegengevallen. Niet wel nitvallen: dat is verbaasd tegengevallen. Mij zelf, mijn konsten vielen tegen. HOORT.

Tegenverzekering, v., meerv. tegenverzekeringen. Eene verzekering, tegen eene andere overstaande: toen hij mij die verzekering gegeven had, gaf ik hem de belangrijkste tegenverzekering.

Tegenvoeter, m., meerv. tegenvoeters. Iemand, wiens voeten tegen de onze gekeerd zijn, daar hij de tegenoverstaande zijde van den aardbol bewoont: hoe laat is het thans bij onze te-

genvoeters? VOND. bezigt ook *tegenvoetsch*: de tegenvoetse en wij elkanderen zoo betreen. Hoogd. *Gegenfuszier*.

Tegenweer, v. Verwering tegen het geweld, waarmede men wordt aangerand: tegenweer bieden. Zonder veerdige tegenweer. HOORT. Door gebreck van tegenweer. VOND.

Tegenwerken, b. w., ik werkte tegen, heb tegengewerkt. Door allerlei werken tegenhouden, of verhinderen: men werkt nuttige zaken dikwerf schandelijk tegen. Van hier tegenwerker, tegenwerking.

Tegenwerpen, b. w., ik wierp tegen, heb tegengeworpen. Iemand iets voor de voeten werpen, om zijnen gang te belemmeren. Wijders, iemand een bezwaar tegen zijn gevoelen te gemoet voeren: gij hebt mij niets tegengeworpen, dat steek houdt. Van hier tegenverping, bezwaar, of bedenking tegen eenig gevoelen.

Tegenwerping, v., zie *tegenwerpen*.

Tegenwigt, o., meerv. tegenwigten. Een gewigt, waardoor een ander gewigt, of eenige zwaarte opgehouden wordt: het tegenwigt aan de wip der brug moet zwaarder gemaakt worden. De tong der weegschaal zweeg zoo lange in tegenwicht. VOND.

Tegenwil, m., strijdige wil, of die tegen eens anders wil gerigt is: zijn tegenwil maakt haar het leven lastig. Van hier tegenwillig.

Tegenwind, m., meerv. tegenwinden. Een wind, die tegen iemand aanblaast: de tegenwinden hebben ons opgehouden.

Tegenwoelen, o. w., ik woelde tegen, heb tegengewoeld. Woelend zich tegen iets verzetten: zo de Vorst daar hert wil tegen woelen. S. COSTER.

Tegenwoordig, bijv. n. en bijw. Ergens aanwezig: ik was er tegenwoordig. Thans bestaande: het tegenwoordige tijdstip. Van hier tegenwoordigheid, tegenwoordiglijk.

Tegenworstelen, o. w., ik worstelde tegen, heb tegengeworsteld. Worstelen, om eenige werking tegen te houden: al haar tegenworstelen was vruchteloos. Van hier tegenworsteling, de daad van tegenworstelen.

Tegenworsteling, v., zie *tegenworstelen*.

Tegenwrijten, o. w., ik wrijtte tegen, heb tegengewrijt. Tegenstrevelen, tegenstribbelen: Gods toorn ontstak op al dat tegenwrijten. L. D. S. P. Van hier tegenwrijter, tegenstrever.

Tegenwrijter, m., zie *tegenwrijten*.

Tegenzang, m, meerv. tegenzangen. Een zang, die eenen anderen zang afwisselt; zoo als een koorzang: een verheven tegenzang.

Tegenzeggelijk, zie *tegenzeggen*.

Tegenzeggen, o. w., ik zeide tegen, heb tegengezegd. Tegenspreken: zij deed het zonder tegenzeggen. Van hier tegenzeggelijk; zamenst.: onttegenzeggelijk. SCHRIECK heeft *tegenzeg*, voor tegenspraak: niettegenstaande alle tegenzeg der groote.

Tegenzetten, b. w., ik zettede tegen, heb tegengezet. Tegenover iets anders zetten; bijzonderlijk tegen iets anders wagen: wat durft gij er tegenzetten?

Tegenzijde, v., meerv. tegenzijden. De zijde, die tegen eene andere zijde overstaat: iets van de tegenzijde beschouwen. Van muntspecien en gedenkpenningen bezigt men gemeenlijk *keerszijde*.

Tegensin, m. Tegenheid, afkeer: eenen tegensin in iets hebben, krijzen, enz.

Tegensorg, v., meerv. tegenzorgen. Zorg tegen andere zorg aangewend: zo 't niet met goede tegenzorg in allerijl verhoedt wierd. HOOFD.

Tegenzweren, o. w., ik zwoer tegen, heb tegengezworen. Tegen iemand of iets zweren, afzweren: den spaanjaard en der tierannie teegens te zweren. HOOFD.

Teiken, zie *teeken*.

Teil, v., meerv. teilen. Een aarden vat, of een aarden schotel: zij schonk eene teil vol moes. VOND. Treckt de sinnen af van al de blauwe teijlen, van al het porselein. J. CATS. Ende sloegh in de teijle, of in den ketel, of in de panne. BIJBELV. In Overijssel wordt het gebezigt, voor een' diepen houten bak, in het huishouden gebruikelijk. Het schijnt verwant aan *tegel*, *tijchel*.

Teisteren, b. w., ik teisterde, heb geteisterd. Ruwelijk behandelen, en daardoor beschadigen: wat teistert gij dat arine kind. Wonden: CESAR, die met drie en twintig wonden geteisterd lag. VOND. Fig.: wind en golven teisterden het schip als om strijd. Van hier teistering. Zamenstell.: teisterzweepen, bij J. J. SCHULTENS. Van het oude *teesen*, *teesten*, plukken, scheuren, trekken.

Teit, een volopklemstaartige bastaarduitgang, beantwoordende aan het fr. *té*, en aan het lat. *tas*: majesteit enz.

Tekst, m, meerv. teksten. Eigenlijk, de zamenhangende inhoud van een geschrift, in tegenoverstelling van de *aanteekeningen*: staat het in den tekst, of in de noten? Het is van den kant in den tekst overgebracht. Voorts, ook een gedeelte van den inhoud van een geschrift, eenige tekstwoorden, en bijzonderlijk die, waarover iemand wil uitweiden: gij zijt bij 't eerste deel van den tekst gebleven. DE DECK. Spreekw.: bij den tekst blijven, voet bij stuk houden. Van den tekst raken, daarvan afdwalen, het eigenlijke onderwerp der rede uit het oog verliezen. Iemand van den tekst helpen, hem in verwarring brengen. Iemand op den tekst helpen, hem het onderwerp van zijn gesprek herinneren. Zamenstell.: tekstschrijver, tekstverdraaijing, tekstverhaal, tekstwoorden, enz. Bijbeltekst, grondtekst, enz. Van het lat. *textus*.

Tel, m. Telgang, pasgang: die paarden zijn gewend den tel te gaan. Ik kan dat dier den tel niet leeren. Van hier *tel*, *telle*; een paard, dat den tel gaat. Zamenstell.: telgaan, telgang, telganger, telpaard, telpas, teltrede, enz. Van het lat. *tolutum incedere*, telgaan, pasgaan, bij KIL. *tellen*, *telden*.

Tel, telle, v., meerv. tellen. Een paard, een telganger: meenig tel, een meenig draver, en meenig ander kostlijk paard. FOCQUENB. Als Mevrouw ten wapenspel uitreec op een witte tel. VOND. Van het lat. *tolutarius*, een telganger, eene hakenel.

Tel, o. De daad van tellen. Overdr.: hij is in geen tel, komt niet veel in aanmerking, wordt niet geacht; hetwelk overeenkomt met het lat. *in numero esse*, *in numero haberi*. Men zegt ook *bij den tel*, in tegenoverstelling van *bij den hoop*. Dit woord is naauw verwant aan *tal*, en komt van *tellen*.

Telen, b. w., ik teelde, heb geteeld. Voortbrengen, gewinnen: kinderen telen. Noch teelen die in d'Aemstellucht een overkostelijker vrucht.

VOND. Overdr.: de blijdschap teelt verdriet. KRUL. Van hier teelt, teler. Zamenstell.: teelbal, teeldeel, teeldrift, teelland, teelid, teelsap, teeltijd, teelzaad, teelzucht, enz. Voorttelen, voortteling, enz.

Teler, m., meerv. telers. Al wie teelt; en, in de sprakkunst, de tweede naamval van een naamwoord, naar het lat. *genitivus*.

Telg, v., meerv. telgen. Eene boomloot, eene scheut, of een jong boompje: op eene wilde telg geënt. Dat past een zulcke telgh, geteelt van zulck een boom. VOND. Overdr., de afstameling van een of ander geslacht: van de telge van VALOIS. HOOFD. Zamenstell.: telgkwecker, telgkwekerij, enz. Boomtelg, lauriertelg, olijftelg, oranjetelg, wiggentelg, enz. Van *telen*.

Teljoor, o., meerv. teljoren. Een tafelbord: een schoon teljoor enz. Zamenstell.: teljoorliker enz.

Teljoor, *taljoor*, en *telder*, hoogd. *Teller*, middeleeuw. lat. *talierium*, schijnt van *teil* af te stammen.

Teling, m., meerv. telingen. Anders *taling*. Zeker klein slag van eendvogels; gij liet uw waterhond ons vogelkoiën storen om eenen teelingh. VOND. Spreekw.: eenen teling uitzenden, om eenen eendvogel te vangen, iemand een klein geschenk doen, om een grooter terug te bekomen. Zamenstell.: telingbout, telingjagt, telingvangst, enz.

Telkens, bijw., zamengesteld uit *te* en *elkens*. Te elken male: zij lacht hem telkens toe, als hij haar nadert. Steeds, gestadig: mij telkens onrust brouwen. L. D. S. P.

Tellen, b. w., ik telde, heb geteld. Eigenlijk, evenveel als *talen*, spreken, zie *talen*. Bij KIL. hetzelfde, als het eng. *to tell*, hoogd. *zählen*, *erzählen*, nederd. *vertellen*, verhalen: ende dat hi u sine stücken telt. L. v. VELTH. In het hedend. gebruik, de hoeveelheid der eenheden van voorkomende dingen opnoemen, optellen: hij telde ze op zijne vingeren. Tellet het volck, op dat ick het getal des volcks wete. BIJBELV. Eene betekenis, welke *talen* ook moet hebben gehad, blijkens het daarvan afgeleide *tal*, *getal*, en *betalen*. Voorts, medetellen, in aanmerking nemen: gij telt mij niet. Ik word hier weinig geteld, ben hier in geen tel, in geen aanzien. En iemand ergens onder tellen is, hem daaronder rangschikken. Geen tien kunnen tellen, zeer eenvoudig zijn. Van hier telbaar, dat geteld kan worden; teller, telling, enz. Zamenstell.: telkurst enz. Aftellen, bijtellen, hertellen, natellen, overtellen, toetellen, nittellen, vertellen, voorttellen, wegtellen, enz.

Teller, m., meerv. tellers. Eigenlijk, al wie telt. Bijzonderlijk, in de rekenkunst, de teller der deelen van het geheel, die in eenige breuk begrepen zijn. In tegenoverstelling van *noemer*. Van *tellen*.

Temen, o. w., ik teemde, heb geteemd. Talmachtig spreken: is dat ellendig temen! Van hier geteem, teem, de daad van temen; teemachtig, teemster, temer, temerig, temerij, enz. Dit woord heeft zijne betekenis ongetwijfeld aan zijnen klank te danken.

Temet, zie *altenet*.

Temmen, b. w., ik temde, heb getemd. Tam maken: wilde beesten temmen. Allerlei dieren worden door den mensch getemd. Wegens planten gebruikt men dit woord niet, schoon men

ze in tamme en wilde onderscheidt. Ook van menschen, bedwingen, gedwee maken. En temtze, die op 't land geen weelde kunnen dragen. VOND. Zijne driften, zijne gramschap temmen, intoomen. Van hier tembaar, temmer, temming, temster, enz. Zamenstell.: ongetemd. Ook *tammen*: dat zij gheen Elephanten meer tammen en souden. GESCHIED. Hoogd. *zähnen*, fr. *dompter*, ital., lat. *domare*, gr. *δαπτειν*.

Tempe, o., meerv. tempees. Eigenlijk, een aangenaam oord van het oude Thessalië: hemel-hoog, verheven de Gricken het Thessaalsche Tempe. Overdr., een aangenaam oord: men noemt deez landstreek nu de Tempe dezer landen. VOND. Het Haegse Tempe en zijn waeranden. VOND.

Tempeest, o., meerv. tempeesten. Onweder, orkaan: wij werden door een zwaar tempeest overvallen. Van hier bij KIL. *tempeesten*, stormen; tempeestig, stormig, onstuimig.

Tempeest, fr. *tempête*, ital. *tempesta*, sp. *tempestad*, is een bastaardwoord, ontleend van het lat. *tempestat*.

Tempel, m., meerv. tempelen, of tempels. Evenveel welk groot gebouw, dat aan de eeredienst van eene of andere Godheid geheiligd is: uit het hof in den tempel. VOND. De tempel van de groote Godinne DIANA als niet geacht sal worden. BIJBELV. Eene afbeelding van zulk een gebouw: die kleine silvere tempelen van DIANA maakte. BIJBELV. De plaats, waar eenige dengd uitnemed veroord wordt: daar is de tempel der huwelijksliefde en eensgezindheid. Of waar men aan eenige ondeugd den tengel viert: tempelen der ontucht. Voorts, ook evenveel welke vrije heerlijkheid, welke voorheen aan de orde der Tempeliers behoorde: de Tempel is bijkans gansch en al uitgeveend. Van hier Tempelier. Zamenstell.: tempelberg, tempeldak, tempeldeur, tempeldienst, tempelfeest, tempelgereedschap, tempeloffer, tempelpracht, tempelpoort, tempelsieraad, tempelintinne, tempelvoogd, tempelwacht, enz. Van het lat. *templum*.

Tempelier, m., meerv. tempeliers. Anders *tempelheer*, hoogd. *Tempelherr*, fr. *templier*, middeleeuw. lat. *templarius*. Een priester, tempelwacht: door onze tempeliers aan 't Roomsche kruis gehecht. MOON. Een lid van eene ridderorde, welke haren naam van den Jeruzalemschen tempel bekwaam, wijd en zijd eene menigte van vaste goederen bezat, en van derzelve inkomsten zoo weelderig leefde, dat zij daardoor aanleiding gaf tot de spreekwijze van *drinken als een Tempelier*, veel drinken.

Temper, m. Evenveel als *tempering*. Eigenlijk, de daad van temperen. Voorts, getempertheid, gesteldheid, in zamenstell.: de temper der lucht is zeer gematigd. Naer den ongelijken temper der harsenen. VOND. Zamenstell.: wantemper, slechte temper: mits de wantemper der lucht. HOOFD. Van het bedr. werkw. *temperen*, vermengen, en door vermenging matigen. Zamenstell.: temperoven, temperues, enz.

Temperament, o., meerv. temperamenten. Eigenlijk, evenveel als *tempering* en *temper*: hij is van een vurig temperament. Voorts, die bijzondere gesteldheid der menschelijke vochten, uit hoofde van welke men de menschen in zwartgallige, gallige, bloedrijke en slijmerige onderscheidt: een bloedrijk, een slijmerig temperament. Dit bastaardwoord luidt in het hoogd. en fr. ook *tempé-*

rament, en is van het lat. *temperamentum* ontleend.

Tems, v., meerv. temsen. Anders *teems*, bij KIL. ook *tenst*, fr. *tamise*, ital. *tamigio*. Eene digte zeef van paardenhaar, waardoor men menigerlei vocht laat zijden, om het te zuiveren. Van hier het bedr. werkw. *temsen*, *teensen*, fr. *tamiser*, ital. *tamigiare*, door eene tems gieten.

Ten, zie *te*.

Tenger, bijv. n., tengerder, tengerst. Teeder, rank, van lijf en leden. Van hier tengerheid. Dit woord is misschien door invulling van eene *g* gevormd van het lat. *tener*, ital. *tenero*.

Tenor, m., meerv. tenors, bastaardwoord, beteekenende eene der vier zangstemmen, dus naar het ital. *tenore* genoemd. Van hier tonorist. Zamenstell.: tenorstem.

Tent, v., meerv. tenten. Een veldverblijf, van doek, of vellen: indien ick volgen zou het spannen uwer tent. VOND. Overdr.: en hem een tent van waterwolken strekte. L. D. S. P. Voorts, geeft men den naam van *tent* meermalen bijzonderlijk aan de mozaische stichtshut: tentdoek, tentmaker, tentenmeester bij KIL., hedendaags *kwartiermeester*; tentkoord, tentpaal, tentpen, tentschuit, enz. Godstent, legertent, veldtent, enz.

Tent, neders., eng. ook *tent*, fr. *tente*, ital. *tenda*, sp. *tienda*, komt van het lat. *tentorium*, en dit van *tendere*, spannen.

Tenten, b. w., ik tentte, heb getent. In de heekunde gebruikelijk, anders met 'en' bastaarduitgang, *tenteren*, van het lat. en ital. *tentare*, onderzoeken, eene wonde peilen, sonderen: ick sal gheen bijsalf noch gheen pijnlick tenten vreesen. ZEEUWSCHE NACHTEG. Van hier het zamengest. *tentijzer*, sondeerijzer, ital. *tenta*.

Teorbe, v., meerv. teorben. Zeker speeltuig, in het fr. ook *teorbe*, ital. *teorba* genoemd: zoo steurt de Floroutij op vorstlijke tooneelen met morrende teorb' t gespreuk. DE DECK.

Tepel, m., meerv. tepels. Het uitpuilend middelpunt van eene borst: beneen den tepel, die uitpuilt of de borst. VOND. Zamenstell.: tepelzalf, tepelzweer. Maar *tepelwerken*, zoo als ROEMER VISSCHER een deel van zijne *Rijmelarly* noemde, zijn evenveel als *tipelwerken* in het vriesch, van *tiepelen*, knutselen, van waar voorts *getiepel*, geknutsel. *Tepel* is eigenlijk zoo veel als de *tip*, of *top* der borst, van het oude *tippel*.

Ter, zie *te*.

Teren, b. en o. w., ik teerde, heb, of ben, geteerd. Bij KIL. teren. Verteren, verduwen: mijne maag wil niet teren. HALMA. Eenen pot van opgezamelde boeten enz. verteren: de schoolkinderen teren. Gastereren: in eene herberg teren. Teren en smeren. Achternit teren, interen, eene vertering maken, welke de inkomsten overtreft. Van hier tering enz. Zamenstell.: teerdag, teergeld, teerkost, teermaal, teerpartij, teerpenuing, enz. Interen, opteren, uitteren, verteren, enz.

Teren, eng. *to tear*, gr. *τεπειν*, lat. *terere*, hoogd. *zehren*, is eigenlijk met de tanden vermalen, eten.

Tergen, b. w., ik tergde, heb getergd. Saren: dat Habsburghs heiren tergt. VOND. Figuurl.: d'olimp mag met zijn kruin voortaan 't gestarnte tergen. ANTONID. Van hier geterg, terger, terging, tergster. Zamenstell.: tergtaal, tergwoord, enz.

Tering, v. De daad van teren, vertering

der long, of uitdrooging, uitering: aan de tering sterven. Vertering van spijs: het hapert mijne maag aan eene goede tering. Uitgaven aan spijs en drank enz.: de tering naar de nering, niet meer verteren, dan men wiot. Van hier teringachtig. Zamenstell.: teringkoorts, teringkwaal, teringziekte, enz. Borsttering, longtering, enz. Van *teren*.

Term, m., meerv. termen. Uitdrukking, korte volzin, of woord: aen een onduitschen term. De DECK. Hoofsche termen. Bij KIL. ook een tijdvak, en eene grenscheiding. Zamenst.: kunst-term enz. VOND. heeft ook *tarm*.

Term, eng. ook *term*, is ontleend van het fr. *terme*, dat wederom van het lat. *terminus*, landpaal, afstamt.

Termijn, m., meerv. termijnen. Een bepaald tijdvak: op termijnen verkoopen, op voorwaarde van betaling binnen zekere bepaalde tijdvakken. Voorts, geeft men den naam van *termijnen* (in Overijssel *torminen*) ook wel eens aan kinderstaipjes, omdat deze van tijdvak tot tijdvak wederkomen. Van het lat. *terminus*, fr. *terme*.

Ternen, zie *tornen*.

Terp, m., meerv. terpen. Een verouderd zelfst. naamw., beteekenende eigenlijk eene hoogte, of hoogten, gemaakt, om, bij overstromingen, zich derwaarts te begeven, ten einde daar voor het water beveiligd te zijn; van het oude *drephen*, of *treffen*, dat is trekken. Wat is waarschijnlijker, vraagt de Heer Z. H. ALEWIJN, dan dat die heuvels van naar dezelve in nood te *treffen* (trekken), hunnen naam bekomen hebben. Voor *terp* bezigde men ook *torp*; en van daar ons *dorp*.

Terpentijn, termentijn, m. Vloeibare hars uit den terpentijnboom, onder den naam van *Cypri-schen terpentijn*, onderscheiden van de vloeibare hars van den lorkenboom, die den naam van *Venetiaansche terpentijn* voert, en van de hars van den dennenboom, waaruit de *gemeene terpentijn*, bestaat. Zamenstell.: terpentijnboom, terpentijn-geest, terpentijnolie, terpentijnstoker, terpentijnstokerij, enz.

Terpentijn, fr. *térébenthine*, eng. *turpentine*, hoogd. *Terpentin*, perz. *terbentin*, gr. *τερβινθίνη*, *τερβινθίνη*, komt van het gr. *τερβινθος*, *τερβινθος*, terpentijnboom, dat zekerlijk van eenen oosterschen oorsprong is.

Terras, v., meerv. terrassen. Eene opgeworpene hoogte van aarde, of graszoden. Hoogd., fr. *terrasse*, dus genoemd naar *terre*, de aarde.

Terstond, bijw. Aanstonds, dadelijk, onverwijld: ik kom terstond.

Terwijl, bijw. en voegw. Als bijw., intuschen, onderwijl: terwijl moogt ge met dees kindren u vermaken. VOND. Als voegw., gedurende dat: terwijl hij zich en 't volk regeert. VOND.

Tesch, zie *tasch*.

Test, v., meerv. testen. Eigenlijk, evenveel welk aarden vat: als een aerden potmakers test. BIJBEL, 1477. In het gebruik, een grooter of kleiner aarden vaatje, waarin men vuur doet: de test in de stoff zetten. Zamenstell.: vergiettest, vuurmandetest, vuurtest, enz. Van het lat. *testa*, een aarden vat.

Testament, o., meerv. testamenten. Lat. *testamentum*. Een uiterste wil: zonder testament sterven. Tot een gelukkig testament. VOND. In iemands testament staan, daarin met eene erfgift bedeed zijn. Spreekw.: hij mag zijn testament

wel maken, hij loopt gevaar van sterven. Voorts, gaven de grieksche vertalers van den hebreusch en bijbel aan het sinaitische verbond den naam van *διαθήκη*, die tevens eenen uitersten wil aanduidt. Die naam werd vervolgens in het lat. door *testamentum* overgezet. Van hier kreeg het oude verbond ook in onze taal de benaming van *het oude testament*; en in tegenoverstelling daarvan werd het nieuwe verbond *het nieuwe testament* genoemd: de huishouding des nieuwen testaments. Zamenstell.: testamentmaker, testamentschrijver, enz. Komt van het lat. *testari*, tuigen, getuigen, betuigen, bijzonderlijk, zijnen uitersten wil betuigen, bij ons ook *testeren*.

Tets, zie *tats*.

Tets, bijv. n. en bijw., tetsen, tetsen. Kleverig, deegachtig: dat brood is al te tets. Van hier *tetsheid*, *tetsig*, *tetsigheid*.

Tettig, bijv. n. en bijw., tettiger, tettigst. Al te zindelijk: wat is dat een tettig wijf! Van hier *tettigheid*. In de gemeenzame verkeering gebruikelijk.

Teug, toog, v., meerv. teugen. Bij KIL. *teughe*, *toeghe*, trek. De daad van trekken, toegen. In het gebruik, bijzonderlijk, ademtoeg, ademhaling: dat men 't beter met eene toog te verzwelgen geve. HOOFT. Hij drinkt met lange teugen. In eene *teug*, in eenen adem, in eenen slok. Voorts, hetgene men in eenen ademhaling uitdrinken kan: eene *teng waters*. Door dien hij daar een goede *teug* uit deed. HOOFT. Zamenstell.: watertcug, wijntcug, enz. Komt van *togen*, *tegen*.

Teugel, m., meerv. teugels. Een werktuig, om te trekken. Bijzonderlijk, de koorden, waaraan men trekt, om paarden te besturen, de leizelen, of, zoo als men gemeenlijk zegt, *de lei*, *de toom*: luisteren naa den teugel. HOOFT. Met eenen lossen teugel rijden, — den teugel vieren; overdr., niet bedwingen. In teugel houden, onder gestadig bedwang houden. Den teugel in den nek rukken: ruk, Friesen! vrij dien toom en teugel in de nek. OUDAAN. Van hier het werkw. *teugelen*, teugelloos, zonder teugel, enz. Zamenstell.: teugelkoord, teugel reep, enz.

Teugel, neders. *tögel*, hoogd. *Zügel*, gr. *ζυγίλη*.

Teugelen, b. w., ik teugelde, heb geteugeld. Den teugel aandoen, overdr., onder bedwang brengen: een paard, — zijne driften teugelen. Van hier teugelbaar, onteugelbaar, — teugeling, enz. Zamenstell.: Beteugelen, beteugeling, onbeteugeld, onteugelen, enz.

Teut, m. en v., zie *teuten*.

Teuten, o. w., ik teutte, heb geteut. Een klanknabootsend woord. Zulke een geluid maken, als in dit woord begrepen is, door een temend gesnap: wat kan dat mensch bitter teuten! Van hier geteut, teut, iemand die gestadig teut; teutachtig, tenter, teutig, teutster, enz. Zamenstell.: teutkous, in de gemeenzame verkeering, die gestadig teut; teutmoer, enz.

Teuteren, o. w., ik teuterde, heb geteuterd. Voord. werkw. van *teuten*. Gestadig teuten. HOOFT bezigt *teuteren* in dezelfde beteekenis als *sidderen*, *trepidare*. Van hier teuterig, teuterig: teuterig was er in 's Konings heir. HOOFT. Zamenstell.: beteuteren. Zie *beteuterd*.

Teutkous, m. en v., zie *teuten*.

Tevens, zie *teffens*.

Tevreden, bijv. n. en bijw., tovreder, tevredenst. Met zich zelven en anderen bevredigd,

vergenoegd: wij leven hier gerust en wel tevreden. Wees met uw lot tevreden. Van hier tevredenheid. Zamenstell.: ontevreden, ontevredenheid.

Thans, bijw. Op het tijdstip, dat voorhanden is, op het tegenwoordig tijdstip. Oulings *t'hans*, of *te hans*, en dit voor *te hands*, *te hande*. Van hier althans.

Theater, o., meerv. theaters. Bastaardwoord, ontleend van het gr. θεατρον, en daarmede afkomstig van θεαδαι, zien, aanschouwen. Eigenlijk, evenveel welk schouwtooneel; maar in het gebruik, bijzonderlijk, dat van eenen kwakzalver enz.

Thee, v., meerv. theeën, van verschillende soorten. Bladeren van eenen chineschen heester, en het aftreksel van zulke bladeren. Zamenstell.: theebakje, theeblaadje, theeboom, theebus, theedoek, theegoed, theeketel, theeckockje, theekoopje, thee kopje, theekestje, theelepeltje, theepot, theestof, theetafel, theewater, theewinkel, enz. Dit woord is, even als de thee zelve, uit China herwaarts overgekomen.

Theriakel, v. Anders *triakel*, *driakel*. In het fr. *triacle*, hoogd. *Theriak*, lat. *theriaca*, gr. θηριακη. Eene artsij tegen vergif, welker naam van het gr. θηριον ontleend is, omdat het vleesch van adderen daarin oorspronkelijk eene voorname plaats bekleedde, of omdat men het als een hulpmiddel tegen de beet van adderen, en andere vergiftige dieren, in het gr. θηριακ, beschouwde. Hooft bezigt *driakel*, zoo als nog, in het gemeene leven gebruikt wordt: oft zij driakel te koop had.

Thirs, m., meerv. thirs-en. Eene steng, die met wijngaardranken omslingerd was, en door de priesters van BACCHUS gedragen werd, bij VOND. *wijngaartspiets*, lat. *thirsus*, gr. θηρισος: schuddende den thirs. Hooft. U ter eere droeg ze den zachten thirs. VOND. Zamenstell.: thirsdrager, een Bacchant, enz.

Tjalk, v., meerv. tjalken. Een lang en smal eenmastig vaartuig, dat men op de Zuiderzee en Wadden veel ontmoet. Zamenstell.: tjalkschip, tjalkschipper, enz.

Tjanken, tjanken, o. w., ik tjankte, heb getjankt. Eigenlijk, evenveel als *jancken*, van honden enz. In het gebruik, van menschen, of kinderen, klagend huilen: loe tjankt zij weer zoo! Van hier getjank, tjanker, enz. Klanknabootsend.

Tiber, m. Eene rivier: om 't overvloeden van den Tiber. Hooft. In het lat. *Tiberis*.

Tibur, o. Eene plaats van Italië; het steile Tibur. VOND. In het lat. *evencens Tibur*.

Tiegen, b. w., ik toog, heb getogen. Oulings trekken. Ook uithalen, zuigen: als sij de borsjes en de kroonde pelts togen. BREDER. Thans enkel in eenige tijden gebruikelijk, en in de zamenstell.: aangetogen, doorgetogen, ingetogen, nagetogen, ontgogen, opgetogen, voortgetogen, weggetogen, enz.

Tien, een grondgetal, dat tusschen negen en elf staat. Bij zelfst. naamwoorden en in alle geslachten en naamvallen onveranderlijk: tien dagen, tien maanden, tien jaren. Ook zonder z. n.: de klok slaat tien. Als z. n. van het vr. geslacht: zet er eene tien onder. De tien (van de speelkaart) opspelen. Een tientje (in de loterij). Twee tienden maken twintig. Voor tien personen, tien deelen, tien uren, enz.: zij waren met hun tienden, deel het in tienden, een weinig voor tienden. Binnen eene tien dagen, laat zich niet beter omschrijven, dan binnen het enkele tijdsbestek van tien

dagen. Oul. zeide men ook *tien honderd*, voor *duizend*: en neven elken elephant waren tien hondert mannen. BIJBEL, 1477. Van hier tiende, tienheid. Zamenstell.: tiendaagsch, tiendehalf, tienderhande, tienderlei, tiendubbel, tienhoek, tienjarig, tienman, tienmanschap, tiensnarig, tiental, tienvoudig, tienwerf, enz. Dertien, veertien, — verdienen, vertiening, enz.

Tien, vries. *tijen*, eng. *ten*, hoogd. *zehen*, *zehn*, fr. *dix*, ital. *dieci*, lat. *decem*, gr. *δεκα*.

Tiende, bijv. n. Van *tien*: op den tienden dag der maand; ook met uitlating van het z. n.: op den tienden. Het is de tiende, dien ik ontmoet. Het is nauwelijks een tiende, een tiende gedeelte, van de gansche menigte. Drie tienden meelbloeme ten spijsoffer. BIJBELV. Tienden geven, invorderen, ontvangen, voor zekere landschating. Tienden geven, fig., nadeel lijden, enz. Zamenstell.: tiendheer, tiendheffer, tiendregt, tiendrekening, tiendschrijver, tiendschuldig, tiendverpachting, enz.

Tjenken, zie *tjanken*.

Tjepelen, zie *tepel*.

Tier, v. Het tieren, groei, weligo aanwas: dat kruid heeft hier te lande geene tier. Bloem en kruid, ten velden niet met geile tier gesproeten. Hooft. Overdr., genoeg, tevredenheid: sint den hoon van Steenwijk had hij nooit rechte tier gebat. Hooft. Hij is hier niet in zijne tier, hij kan hier niet aarden. Van *tieren*.

Tier, o., zie *tieren*.

Tierelieren, o. w., ik tierelierde, heb tierelierd. In het fr. *tirelirer*, ital. *turlurullare*. Kwinkeleren, zoo als het gevogelte: en vrolijk pluimgediert daeronder tiereliert. VOND. Klanknabootsend.

Tieren, o. w., ik tierde, heb getierd. Razen: wat raast en tiert hij! Die 't verken killen wil, moet hem het tieren troosten. CATS. Van hier getier, bij VOND. ook *tier*, voor geraas, enz. Klanknabootsend.

Tieren, o. w., ik tierde, heb getierd. Welig groeijen: dat gewas wil hier niet tieren. Overdr., aarden: zij kan in die stad niet tieren. Voorheen is het ook bedrijvend gebezigd: gediert, tot 's menschen nooddrift tam getierd. SIX v. CHAND. Dewijl zijn klippen barsteeën tieren. Poot. Van hier tier, tierig, weliggroeijend, enz.

Tieretein, o. Een half linnen en half wollen weefsel: een beddecleet van lijnen, wullen, off tierentijn. v. HASS. Van hier *tiereteinen*, van tieretein. Van het fr. *tiretaine* ontleend.

Tierig, zie *tieren*.

Tjerk, m., meerv. tjerken. Zeker slag van snippen, dat de gewone poelsnippen in grootte overtreft, en in Noord-Amerika gevonden wordt: de tjerk is met zwarte strepen en dwarsstrepen gemerkt.

Tiersje, o., meerv. tiersjes. Een vat, dat het derde deel van een okshoofd houdt. In het fr. *tierçon*. Het staanwoord is het fr. *tiers*, een derde.

Tigchel, m., meerv. tigchelen en tigchels. Eigenlijk, evenveel als *tegel*, zie *tegel*. In het gebruik, een gebakken steen, waarvan men muurwerk vervaardigt, een tigchelsteen, of baksteen: ende de tigchel was hen voor zamen. BIJBELV. Van hier tigchelaar, of tichler. Zamenstell.: tigchel-aarde, tigchelbakker, tigchelbakkerij, tigcheldak, tigcheldekker, KIL., tigcheloven, tigchelsteen, tigchelwerk, enz.

Tiger, m. Eene rivier van Azië: over den Tiger. Den Tiger drinken. VOND.

Tigt, v., tigten, zie *tijgen*.

Tij, o., meerv. tijen. Bij verkorting van *getij*. Eb en vloed: laag en hoog tij. Ook wel eens, bijzonderlijk, de vloed, in tegenoverstelling van de ebbe: dat schip vaart met het eerste tij. De zee vergeet haar pelck, en NEREUS eb en tij. VOND. Het tij verloopt. Mijn tij is verlopen, spreekw. voor: ik heb mijn tijd gehad. Tij stoppen, blijven liggen. Tij kavelen, gissen, wanneer het getij goed zal zijn. Zamenstell.: tijanker, tijglas, een soort van zandlooper, enz. Het stamwoord is *tijen*, voorttrekken.

Tijd, m., meerv. tijden. Voorheen meermaalen vrouwelijk, zoo als bij OUDAAN, in: wat leit mij aen de pracht der eensvervlooten tijd; en bij VOND. in: 't is geen helt van d'oude tijt. Ook nog tegenwoordig in: in der tijd enz. Volgens ADELUNG, eigenlijk, de tijdruimte, waarin alle voorvallende dingen elkander opvolgen, en dus het tegenovergestelde van de *eeuwigheid*: voor de schepping was er geen tijd. En na den tijd ook eeuwig heerschen t'samen. DE DECK. Voorts, een deel van die tijdruimte: de tijd moet alles leeren. De tijdt ontdekkert der waarheid. HOOFT. Verstorven en verslonden door ongenae des tijds. ANTONID. Ook daarin heeft de tijd zijne alvernielende tanden geslagen. De tijdruimte, binnen welke iets gebeuren moet, of afloopt: gij hebt nog tijds genoeg tot dat werk. Men hadt den tijdt wel korter mooghen bespreken. HOOFT. Als ik den gantschen tijd mijns levens overreken. VOND. Het bijzondere tijdstip, waarop iets gebeurt, of gebeuren moet: ik had den regten tijdt verzuimd. Het is geen tijdt meer, om zulks te doen. Voor dezen tijdt. VOND. Iemands tijdt is het tijdstip, waarop iemand iets doen moet: hij kwam op zijnen tijdt. Een wijs man weet zijnen tijdt. Hij neemt z'jnen tijdt wel waar. Hij heeft zijnen tijdt gehad, is niet bruikbaar meer. Zoo ook: de kabeljaan heeft zijnen tijdt gehad, of is uit den tijdt, denkt niet meer. De tijdt, waarop iemands leven ten einde loopt: niemand sterft voor zijnen tijdt. Ten zijnen tijde is, op het rechte tijdstip. *Hoog tijdt* verschilt grootelijks van *hoogtijdt*, en beteekent een tijdstip, waarop het hoogst noodzakelijk is dat iets geschiede: het wordt hoog tijdt, dat wij vertrekken. Uit den tijdt zijn is, gestorven zijn. Ook bezigt men *tijdt* voor eenen bijzonderen zamenloop van dingen, die binnen een bijzonder tijdsperk voorvallen: zich naar den tijdt schicken. Op betere tijden hopen. Bij de verbuiging van werkwoorden: de tegenwoordige en verledene tijdt. Tijdt en stond, of tijden en stonden worden dikwerf bijeengevoegd: men moet tijdt en stond (gelegenheid, welvoeglijkheid) in acht nemen. Met der tijdt. na eenig tijdsverloop, ter regter tijdt, ter zijner tijdt, ter zelfder tijdt, toen ter tijdt, in der tijdt, enz.; van tijdt tot tijdt, op tijdt, op voorwaarde van binnen eenen bepaalden tijdt te betalen, in tijdt en wijle, bij tijds, binnen's tijds, buiten's tijds, enz. Van hier getijde, tijdelijk, al wat tot den tijdt behoort, tijdeloos, zonder tijdt, onzeker van bestaan: dat er niet zo onbestendigh en tijdeloos is als geleende mogehheid. H. DE GR. — tijdig, ter regter tijdt, enz. Zamenstell.: tijdgeloof, dat slechts eenigen tijdt stand houdt; tijdgenoot, tijdkorting, tijdkring, tijdnaald, tijdsperk, tijdpunt, tijdsregister, tijdrekenaar, tijdrekening, tijdrekenkunde,

tijdrekenkundig, tijdruimte, tijdsbegin, tijdsbesparing, tijdsbestek, tijdschrift, tijdsorde, tijdstip, tijdsverloop, tijdvak, tijdverdrif, tijdverkwisting, tijdverlies, tijdverspilling, tijdwijzer, almanak; tijdwinst, enz. Appeltijdt, avondtijdt, bloeitijdt, etenstijdt, fruittijdt, geboortetijdt, herfsttijdt, hoogtijdt, hooitijdt, jaartijdt, jagttijdt, kerktijdt, kerstijdt, knikkerijdt, koottijdt, leeftijdt, leestijdt, lentetijdt, leventijdt, maaitijdt, maaltijdt, meittijdt, natijdt, ontijdt, ooftijdt, oogstijdt, oorlogstijdt, paaschtijdt, posttijdt, ruitijdt, rusttijdt, schafttijdt, scheertijdt, schemertijdt, schoftijdt, slagtijdt, snoeitijdt, speeltijdt, tusschentijdt, teeltijdt, verhuistijdt, vischtijdt, vleeschtijdt, voortijdt, vreedestijdt, wandeltijdt, werktijdt, wintertijdt, zaaitijdt, zomertijdt, enz.

Tijd, vries, neders. *tied*, angels. *tid*, hoogd. *Zeit*, komt, volg. KIL., van *tijen*, *tijden*, trekken, voortrekken, en voorwaarts gaan, omdat de tijdt gestadig voorwaarts snelt.

Tijdelijk, bijv. n. Al wat niet tot de *eeuwigheid*, maar tot den *tijdt* behoort: tijdelijke goederen. Dit tijdelijke leven. Het tijdelijke met het eeuwige verwisselen. Al wat tot denzelfden tijdt behoort: het moet door den tijdelijken voorzitter gedaan worden.

Tijdeloos, bijv. n. Eigenlijk, zonder tijdt, of dat geen' vasten tijdt heeft, en niet lang aanwezig is: is haar gunst ook tijdeloos, als het bloeien van een roos? HOOFT. Van hier het vr. z. n. tijdeloos, anders *tijloos*, zeker slag van narcissen, dat zich niet aan den gewonen bloeitijdt bindt.

Tijden, zie *tijen*.

Tijdgeloof, o., zie *tijdt*.

Tijdig, bijv. n. en bijw., tijdiger, tijdigst. Ter regter tijdt plaats grijpende: tijdige hulp verschaffen. En als bijw., ter regter tijdt, of vroeg: gij komt tijdig. Voorts, is *tijdige vrucht* bij HALMA rijpe vrucht: en zijn *tijdighe koe* en *tijdighe os* bij KIL. evenveel als *tijdkoe* en *tijdos*, dat is tweejarige koe en tweejarige os. Van hier tijdgheid, tijdiglijk. Zamenstell.: ontijdig, ontijdelig, ontijdelijk, vroegtijdig, vroegtijdigheid, vroegtijdiglijk.

Tijding, v., meerv. tijdingen. Een narigt van eenige gebeurde zaak: eene gewenschte tijding. 'k Heb lang de tijding weg. VOND. Zamenstell.: nieuwstijding, posttijding, zeetijding, enz.

Tijding, hoogd. *Zeitung*, beteekent eigenlijk eene gebeurde zaak, waarvan men narigt krijgt, en komt van het angels. *tidan*, zweed., ijsl. *tida*, gebeuren, geschieden.

Tijdkoe, v., zie *tijdig*.

Tijdkorting, v., meerv. tijdkortingen. Alles, waardoor men den tijdt *kort*, die anders, door geheele werkeloosheid, ligtelijk te lang zou vallen: na gewone bezigheden, is het lezen mij eene aangename tijdkorting.

Tijdkring, m., meerv. tijdkringen. Anders *tijdsperk*, *tijdvak*. Eene hoeveelheid van tijdt: binnen eenen tijdkring van dertig jaren. Ook wel eens een bepaald getal van jaren, dat, wanneer het rond geloopt is, door soortgelijk een bepaald getal van jaren vervangen wordt, en dus zelf op nieuw schijnt aan te vangen: de Chinezen verdeelen hunne geschiedenis in tijdkringen van zestig jaren.

Tijdnaald, v., meerv. tijdnaalden. Eene naald, of obelisk, die den tijdt, als het ware, troseert: de egyptische tijdnaalden.

Tijdos, m., zie *tijdig*.

Tijdperk, o., zie *tijdkring*.

Tijdrekenaar, m., meerv. tijdrekenaren en tijdrekenaars. Iemand, die den tijd van voorgevallene en voorvallende dingen berekent. Van tijdrekenen, dat enkel in de onbepaalde wijze gebezigt wordt, maar intusschen den oorsprong voorts ook aan tijdrekening, tijdrekenkunde, en tijdrekenkundig, gegeven heeft.

Tijdschrift, o., meerv. tijdschriften. Een schrift, dat op bepaalde tijden nitkomt, zoo als een maandwerk, een weekblad: hij wordt bijkans in elk tijdschrift gehekeld.

Tijdvak, o., zie *tijdkring*.

Tijdwijzer, m., zie *tijd*.

Tijen, bij KIL. *tijden*, o. en b. w., ik tijde. heb getijd. Voorwaarts gaan, trekken: op den loop tijen. Men tijt er evenwel aen 't ijsselek gevaert. VOND. Aan den arbeid tijen. Van hier getij, en tij, naar den gestadigen voortgang van het water dus genoemd; tijd, enz. Zamenstell.: betijen enz.

Tijgen, o. w., ik teeg, ben en heb getegen. Bij KIL., evenveel als *tijden*, *tijen*, voorwaarts gaan, trekken: de reizer tijgt op weg. POOT. Toen ALEXANDER teegh achter PORUS her. VOND. Van hier *lijen*, tijt, aanklagt; betigten. Zamenstell. aantijgen, betijgen, aanklagen, beschuldigen: onnoosen te betijgen is kleene kunst. VOND., enz. Verwant aan *tiegen*, *togen*, en *tuigen*.

Tijger, m., meerv. tijgeren, of tijger-. Eigenlijk, een gestreept dier, dat enkel in Azië gevonden wordt: als d'oude tiger grimt op eenen jongen leeuw. VOND. Oneigenlijk, een mensch van eenen wreeden aard: de tiger lei zijn aert voor 's Konings voeten af. VOND. Van hier *getijgerd*, gevlekt. Zamenstell.: tijgerhengst, tijgerhond, tijgerkat. enz. Het wijfje van eenen *tijger* voert den naam van *tijgerin*.

Tijger, hoogd. *Tijer*, eng. *tiger*, fr., ital. *tigre*, lat., gr. *tigris*.

Tijk, v., meerv. tijken. Eene stof tot vervaardiging van bedden enz. Zamenstell.: tijkwever enz. Beddetijk enz.

Tijloos, v., zie *tjdeloos*.

Tijlpen, o. w., ik tijlpte, heb getijlpt. Een klanknabootsend woord, waardoor het gekweel van menigerlei gevogelte wordt aangeduid: daer wufgevoelt tijlpt en snatert. VOND.

Tijm, m. Zeker geurig kruid: THESTIJLS stampt wilden tijm. VOND. Gij bied Atheensche bie slechts Korsikaenschen tijm. DE DECK.

Tijm, fr. *thym*, eng. *thyme*, ital. *timo*, sp. *tomillo*, hoogd. *Thijmian*, lat. *thijnum*, gr. *θυμνον*, schijnt afkomstig van *θυμν*, eenen geurigen reuk verwekken, wiorook, en andere dingen, offeren.

Tik, m, meerv. tikken. Eene kloppende aandraking met den vinger, de hand, enz.: iemand eenen tik, of een tikje, op den schouder geven. In de volkstaal, een slag: iemand tik geven. Die tik was raak. Van *tikken*.

Tikken, o. w., ik tikte, heb getikt. Een klanknabootsend woord, waardoor het geluid, hetwelk men door een zacht geklop met den vinger, de hand, enz. verwekt, en voorts ook zulk eene klopping zelve, aangeduid wordt: aan de deur tikken. Van hier getik, tik, de daad van tikken; tikker, tikkertje, tiktak, enz.

Tikken, hoogd. *ticken*, is verwant aan *tokken* en *tukken* bij KIL., fr. *toucher*, eng. *to touch*, oudlat. *tagere*, *tigere*, waarvoor *tangere* in gebruik geraakt is.

Tiktak, o. Zeker spel: tiktak spelen. Van hier het onz. werk. *tiktakken*. Zamenstell.: tiktakbord, tiktakschijf, enz. Van *tikken*, uit hoofde dat door het neerzetten van de schijven zoodanig een geluid veroorzaakt wordt: de tiktakschijven kleppen. OUD.

Til, v., meerv. tillen. Eigenlijk, de daad van tillen, opheffing, beweging: er is iets in til, in beweging. Voorts, is *til* een werktuig, dat men optilt, een vogelknip, de valdeur van een duivenhok zelf, en, volgens KIL., ook eene ophaalbrug, anders *tilbrugge*, *volbrugge*. Zamenstell.: duiventil. Van *tillen*.

Tilbaar, bijv. n., tilbaarder, tilbaarst. Al wat getild, opgeheven, bewogen worden kan: tilbaar goed, tilbaar have. KIL. Het zijn geene tilbare goederen, geene roerende goederen. Zamenstell.: onttilbaar. Van *tillen*.

Tillen, b. w., ik tilde, heb getild. Opheffen, oplitgen: ik kan het niet tillen. Ergens aan tillen is, zich daarmede inlaten. Van hier til, tilbaar, dat getild kan worden, enz. Zamenstell.: optillen, vertillen, enz. Dit woord is misschien verwant aan het lat. *toltere*.

Timavus, m. Eene rivier: boven den besaemden Timavus. VOND.

Timber, m., meerv. timbers. Anders ook *hijnber*. De top des helms, waarop de vederbos rust: de helm met den Koninklijken thijmber. HOOFD. Voorts, is *timber*, of *timmer*, bij KIL., evenveel welke top, en *timbre*, in het fr. het hoofd, en eene kloosterklok; in overeenkomst, waarmede men bij KIL. vindt: timmer, oft timber, van het klooster.

Timmer, o., meerv. timmers. Oulings, de daad van timmeren. Voorts, een gebouw, even als het hoogd. *Zimmer*. En houten tot vergadering des timmers (*commissuras aedificiū*). BIJBEL, 1477. Zamenstell.: vrouwentimmer. Van *timmeren*.

Timmeraadje, v., meerv. timmeraadjen. De daad van timmeren, getimmer: ik ben aan de timmeraalje. De treffelijke timmeraadje te steuren. HOOFD. Een gebouw: het is eene schoone timmeraadje. De vlam in de houte timmeraadje geslagen. VOND. Van *timmeren*.

Timmeren, b. en o. w., ik timmerde, heb getimmerd. Het hontwerk, dat tot een gebouw behoort, oprigten en in orde brengen. Bouwen over het algemeen: een huis, een schip timmeren. Van hier getimmer, getimmererte, timmer, timmeraadje, timmering, enz. Zamenst.: timmerbaas, timmergereedschap, timmerhout, timmerhuis, timmerlieden, timmerman, timmermansbaas, enz., Aantimmeren, aftimmeren, betimmeren, bijtimmeren, doortimmeren, hertimmeren, intimmeren, ontimmeren, optimmeren, overtimmeren, toetimmeren, tasselentimmeren, uitimmeren, vertimmeren, enz.

Timmerhout, o. Hout, waarvan iets getimmerd worden kan: ons land verschaft ons weinig timmerhout. Spreekw.: alle hout is geen timmerhout, alle voorwerpen zijn niet even bruikbaar.

Timmerlieden, zie *timmerman*.

Timmerman, m., meerv. timmerlieden. Al wie zijn werk maakt van timmeren: is dese niet de timmerman? BIJBELV. Bijzonderlijk, een meester timmerman: hij werkt bij eenen timmerman. Zamenstell.: timmermansbaas, timmermansjongen, timmermansknecht, timmermansrekening, timmermanswerk, timmermanswinkel, enz. Huistimmerman, scheepstimmerman.

Timpaan, o., meerv. timpanen. Zeker parkement, dat de drukkers aan de pers gebruiken. Dit woord luidt in het fr. *timpan*, en schijnt van het lat. *timpanum*, gr. *τρυπανον*, eene trommel, en een trommelvel, ontleend.

Timpje, o., meerv. timpjes. Een langwerpig broodje, dat aan weerskanten spits toeloopt.

Tin, o. Bij KIL. ook *ten*. Een der hoofdmetalen: dit ijzer, koper, tin, en loot. VOND. Vaatwerk van tin: geen patrijs in Engelsch tin. VOND. Van hier tinachtig, *tinnen*, onverbuigb. bijv. n., van tin gemaakt; tinnig. Zamenstell.: tinader, tinasch, tinerts, tingroeve, tinkalk, tinnegieter, tinnegoed, tinnekas, tinwerk, enz. Bloktin, huttentint, korreltin, pondtin, staafin, vertinnen, enz.

Tin, neders., eng., zweed. *tin*, hoogd. *Zinn*, fr. *étain*, ital. *stagno*, komt van het lat. *stannum*, of daarmede uit eene andere bron.

Tinne, v., meerv. tinnen. Bij KIL., evenveel als *transse*. *kanteel*, eene getande omheining van de bovenste oppervlakte van eenen muur, of een plat dak, en dus het allerbovenste daarvan: ter tinne toe. HOOFD. Ende stelde hem op de tinne des tempels. BIJBELV. Wier gevuls, tinnen, daken. VOND. Dit woord luidt in het zweed. ook *tinne*, hoogd. van ouds her *Zinne*.

Tinnegieter, tingieter, m., meerv. tinnegieters. Al wie tinnen vaatwerk vervaardigt, verkoopt, enz.: bij welken tinnegieter hebt gij dat gekocht? Van hier tinnegieterij. Zamenstell.: tinnegieterswinkel enz.

Tint, m. Zekere sterke spaansche wijn. Zamenstell.: tintwijn, anders *wijntint*, ital. *vino tinto*. Deze wijn wordt dus naar zijne donkere kleur genoemd.

Tint, v., meerv. tinten. Kleur: bruin van tint. De schaduw van die schilderij is twee tinten te sterk. Dit woord luidt in het hoogd. *Tinte*, ital. *tinto*, sp. *tinta*, middeleeuw. lat. *tinctor*, fr. *teinte*, en komt van het lat. *tingere*.

Tintel, m., zonder meerv. Al wat dient, om vuur te maken. Bijzonderlijk, half verbrande lompen, die door een enkel vonkje aan het glimmen gebracht kunnen worden. Zamenstell.: tinteldoos enz.

Tintel, *tontel*, *tondel*, *tonder*, zweed., neders. *tunder*, angels. *tender*, *tijnder*, eng. *tinder*, hoogd. *Zunder*. Van het oude *tin*, *tan*, *ten*, d. i. vuur.

Tintelen, o. w., ik tintelde, heb getinteld. Flonkeren, flikkeren: hare oogen tintelen van vreugde. Het tintelend gestarnt. Voorts, zachtes prikkelen: mijne vingers tintelen. Van hier tinteling, geflikker, en prikkeling in de vingers. Het heeft denzelfden wortel als *tintel*.

Tinteling, v., zie *tintelen*.

Tip, m., meerv. tippen. Het spits toeloopende uiterste einde van evenveel welk ding: ziet gij van verre een schaep al kieskaeuwende den tip van 't gras afknaegen. VOND. De tippen der vingeren enz. *Op het tipje* is, op het uiterste, of op het punt. Van hier *tippen*. Verwant aan *top*.

Tippen, b. w., ik tipte, heb getipt. Aan den tip afkorten: het haar laten tippen. Eene speelkaart tippen, haar aan eenen tip kenmerken, om haar te kunnen onderscheiden: eene kunstgreep van valsche spelers. Ook wel eens onzijd., even als het hoogd. *tipfen*, *tüpfen*, neders. *tippen*, met eenen tip van den vinger, of een puntig werktuig, aanroeren. Van *tip*.

Tiran, m., meerv. tirannen. Een dwinge-

land: in bedwang van menssevelegens en tirannen. VOND. Elk, die anderen met hardigheid en wreedheid regeert: hij is een tiran over zijne kinderen. Van hier tirannij, tirannisch, enz. Zamenstell.: aartstiran enz.

Tiran is in onze taal, zoo als in vele andere, overgenomen van het gr. *τυραννος*, eigenlijk, een eigenaar, of heer, van zulk een versterkt slot, als waaruit men van ouds her in menig land het omgiggend oord beheerschte en uitzooog.

Tirannij, v., meerv. tirannijen. Dwingelandij, en allerlei hard en wreed beheer: die tirannij past Turken en Maranen. VOND. Van *tiran*.

Tiras, zie *tras*.

Titel, m., meerv. titels. Van het lat. *titulus*. Eigenlijk, het opschrift van een graf, eene eerezuil, een standbeeld, enz. In het gebruik, het opschrift van een boek, een geschrift, enz.: welken titel heeft dat werk? Wijders, de beuaming van iemands waardigheid: de Vorsten van Nassau-Dietz voeren den titel van Prins van Oranje. Zijn titel is hooggeleerde heer. Van hier het bedr. werkw. *titelen*, iemand met zijnen titel, of zijne titels bestempelen. Zamenstell.: titelblad, titelplaat, titelprent, titelregt, titelrijk, titelzucht, enz.

Titelen, zie *titel*.

Tittel, m., meerv. tittels. Een klein penne-streekje, stijpje, enz.: dat er geen titteltje aan hapero. En sal daer niet een jota, noch een tittel, van de wet voorbij gaen. BIJBELV.

Tobbe, v., meerv. tobben. Eene kuip, welker hoogte, in vergelijking van de wijde, gering is: er springt een hoepel van de tobbe. Een tobbetje evenronde is, in de gemeenzame verkeering, een kort en dik vrouwspersoon, of kind. Zamenstell.: kalktobbe, kleertobbe, meeltobbe, waschtobbe, enz.

Tobbe, neders. *tubbe*, *dubbe*, fr. *douve*, middeleeuw. lat. *dupia*, is verwant aan het hoogd. *Zuber*.

Tobben, o. w., ik tobde, heb getobd. Zich afslooven: is dat tobben! Wij hebben het met hobben en tobben eindelijk zoo ver gebracht. Van hier getob, tobber, in Gouda zeer gebruikelijk; pijpentobber, iemand, die zich met pijpen maken, pakken en dragen, voor een gering loon afslooft. Hij is een tobber, een ongelukkige sukkelaar. — Tobberij. Zamenstell.: betobben: laat hem maar betobben, begaan, in den gemeenen spreektrant.

Tobiasvisch, m., meerv. tobiasvisschen. Bij KIL. *tobjaes*, *topjaes*, *horenvisch*. Een zandaal, of smelt, bij LINN. *Amodijtes Tobiasius*.

Toch, bevestigend en aandringend voegw. Ja toch! is genoegzaam evenveel als: Ja, zekerlijk! Verlaat mij toch niet is, verlaat mij, bid ik, niet. Doe het toch! doe het, bid ik. Eveneens versterkt *toch* den zin der gezegden, waarbij het gevoegd wordt, in: hoe kunt gij mij toch zoo kwelen? Wat hebt gij toch dus over mij te klagen? WESTERB. Intusschen vervangt het de plaats van *evenwel*, in: hij doct het toch. Het zal er toch toe moeten komen. Zie voorts *doch*, zoo als men oulings, ook in de aangevoerde betekenissen, voor *toch* schreef.

Todde, v., meerv. todlen. Vodde, lomp: zij is met vodden en todden omhangen. Zamenstell.: todlenwif enz.

Toe, voorzetsel en bijw. Als voorzetsel komt

het meermalen in plaats van *tot*, in: daartoe, hiertoe, waartoe, enz., voor *tot dat*, *tot dit*, *tot wat*, enz. Als bijwoord is het de tegenoverstelling van *open*: de deur is toe. Ook wordt het voor eene bijvoeging bij iets anders gebezigd: op den hoop toe, op den koop toe, enz. Elders heeft *toe*, als bijw., eene aansporende kracht: toe, Jongen! toe! Eindelijk wordt *voort* uitgedrukt door *er op toe*, als men zegt: hij speelt er maar op toe; en in eene reeks van zamenstell. is *toe* genogzaam evenveel, als *voort*, *aan*, enz., waarvan wij enige hier zullen laten volgen:

Toeademen, toebakeren, toebakken, toebedingen, toebereiden, toebetrouwen, toebeuren, toebidden, toebieden, toebijten, toebinden, toeblijffen, toeblijzen, toeblijven, toeblikken, toeblinken, toebolwerken, toebonken, toebonzen, toebouwen, toebrennen, toebreeuwen, toebreiden, toebrennen, toebrommen, toebrommen, toebuigen, toebulderen, toedammen, toedansen, toedeelen, toedekken, toedempen, toedenken, toedichten, toediene, toedijken, toedoemen, toedonderen, toedouwen, toedraaijen, toedraaven, toedrijven, toedringen, toedrinken, toedrukken, toeëigenen, toeëien, toefluiseren, toegaaf, toegaan, toegieten, toegorden, toegraauwen, toegraven, toegrendelen, toegrijzen, toegrijpen, toegrinnen, toegroeijen, toegrommen, toehaken, toehakken, toehalen, toehappen, toehebben, toecheelen, toecheijen, toehijgen, toehooren, toehouden, toehouwen, toekeeren, toekeffen, toekennen, toekijken, toeklemmen, toekletsen, toeklinken, toeklouwen, toeknellen, toeknijpen, toeknikken, toeknoopen, toekooijen, toekrijgen, toekruid, toekuipen, toeladen, toelakken, toelangen, toeleveren, toeliggen, toelijmen, toelonen, toelouwen, toemaauwen, toemalen, toemeten, toemetselen, toemoffelen, toemollen, toemuren, toemurmelen, toenaaijen, toenagelen, toenemen, toestelen, toenijpen, toenoemen, toepakken, toepalen, toepekken, toepennen, toepersen, toeplakken, toepleisteren, toeprangen, toepravelen, toeraeden, toeregenen, toerijden, toerijzen, toeroepen, toeroesten, toerollen, toerooken, toeschieten, toeschroeijen, toeschuiften, toeschuiven, toesjousen, toesleden, toeslepen, toeslijken, toeslingeren, toesluiten, toesmakken, toesmeden, toesmeren, toesmijten, toesnaauwen, toesnellen, toesnijden, toesperren, toespijkeren, toespringen, toespugen, toespuiten, toespuwen, toestamelen, toestampen, toestappen, toesteken, toestemen, toestemming, toestooten, toestoppen, toestormen, toestralen, toestrijken, toestrikken, toestrooijen, toestroomen, toestuiven, toesturen, toeteren, toetimmeren, toctooveren, toctrappen, toetreden, toetrekken, toetrommelen, toevallen, toevenster, toevijlen, toevlieden, toevliegen, toevouwen, toevriezen, toewaaijen, toewandelen, toewas, toewegen, toewelven, toewenden, toewinden, toewrijven, toewringen, toezang, toezegelen, toezeggen, toezenden, toezien, toezweren, enz.

Toebakeren, b. w., ik bakerde toe, heb toegebakerd. Digt bakeren, te veel bakeren: men moet de kinderen zoo niet toebakeren. Van hier toebakering.

Toebakken, o. w., ik bakte toe, heb toegebakken. Voortgaan met bakken: om al dat beslag te verbruiken, zal men wel moeten toebakken.

Toebedingen, b. w., ik bedong toe, heb toebedongen. Boven de eigenlijke voorwaarden van koop enz. nog iets bedingen: eene kleinigheid voor de kinderen toebedingen.

Toebehooren, o. w., ik behoorde toe, heb toebehoord. In eigendom tot of aan iemand behooren: dat boek behoort mij toe. Ook als z. n., o., alles wat tot of aan iets behoort: een bed met zijn toebehooren.

Toebereiden, b. w., ik bereidde toe, heb toebereid. Door vereeniging van verschillende dingen bereiden: die spijs is zeer wel toebereid. Ik liet hun eenen zeer deftigen maaltijd toebereiden. Van hier toebereider, toebereiding, toebereidsel, toestel; toebereidster.

Toebetrouwen, b. w., ik betrouwde toe, heb toebetrouwd. Iets aan iemand betrouwen: betrouwt gij mij dat niet toe? Anders *toevertrouwen*.

Toebeuken, o. en b. w., ik beukte toe, heb toegebeukt. Onz., voortgaan met beuken, lustig aanbeuken: beuk maar toe! Bedr., digt beuken: zij beukten de stadspoorten toe.

Toebidden, b. w., ik bad toe, heb toegeboden. Al biddende toewenschen: iemand alles goeds toebidden. Van hier toebede, toebidder, toebidding, enz.

Toebieden, b. w., ik bood toe, heb toegeboden. Aanbieden: en hij mij toeboot see menighen smeeck. CONST. DER MINN. Boven iets, dat men voor iets anders verniilen wil, nog iets bieden: hoe veel biedt gij mij daar op toe?

Toebijten, b. en o. w., ik beet toe, heb toegebeten. Bedr., fig, bijtend, snaauwend toevoegen: hij beet mij deze lasterlijke woorden toe. Eigenlijk, voortgaan, aanhouden met bijten: hij bleef maar toebijten. Fig., toegeven, zich tot eenige zaak laten vinden: als gij hem wat meer biedt, zal hij wel toebijten.

Toebinden, b. w., ik bond toe, heb toegebonden. Met eenen band, of met banden, sluiten: een pak toebinden. Is de zak al toegebonden? Spreekw.: men bindt eenen zak wel toe, al is hij niet vol; men houdt wel op met eten, voor dat men geheel verzadigd is.

Toeblijffen, b. en o. w., ik blafte toe, heb toegeblaf. Onz., voortblaffen: de hond blaft maar toe. Tegen iemand blaffen: als ik den hond iets aanbied, blaft hij mij toe. Bedr., oneigenl., op eenen snorkenden toon toevoegen: durft gij mij zoo iets toeblaffen?

Toeblijzen, b. en o. w., ik blies toe, heb toegeblazen. Onz., sterk doorblazen, aanhouden met blazen: de wind blaast wakker toe. Bedr., digt blazen: de hals van die flesch is bijkans geheel toegeblazen. Al blazende toedrijven: gij blaast mij den tabaksrook telkens toe.

Toeblijven, o. w., ik bleef toe, ben toegebleven. Digt blijven, gesloten blijven: de deur moet toeblijven.

Toeblikken, o. w., ik blikte toe, heb toegeblikt. Aanblikken: in het voorbijgaan blikte zij hem vriendelijk toe.

Toebolwerken, b. w., ik bolwerkte toe, heb toegebolwerkt. Met verschansingen sluiten: de stad is thans van alle kanten toegebolwerkt.

Toebonken, o. en b. w., ik bonkte toe, heb toegebonkt. Onz., aanvangen met kloppen: nu moogt gij vrijelijk toebonken. Voortkloppen: hij bonkte immer toe. Sterk doorkloppen: nu begint hij eerst toe te bonken. Bedr., al bonkende sluiten: hij bonkte het venster toe.

Toebonzen, o. en b. w., ik bonste toe, heb toegebonsd. Onz., sterk doorbonzen: wat

bonst hij toe! Aanvangen, of voortgaan, met bonzen: mag ik onbekommerd toebonzen? Bedr., bonzend toegooijen: bons de deur maar toe!

Toebouwen, b. en o. w., ik bouwde toe, heb toegebouwd. Onz., gestadig voortbouwen: hij blijft maar toebouwen. Aanvangen met bouwen: nu het zijn grond is, mag hij daarop vrij toebouwen. Bedr., digt bouwen: waarom hebt gij dat venster toegebouwd?

Toebraken, b. en o. w., ik braakte toe, heb toegebrakt. Bedr., derwijze braken, dat het nitbraaksel iemand toevloeijs: dat de nijt BRAKEL 't hart toebracke uit spijt. VOND. Onz., aanvangen, of voortgaan, met braken: laat hem naar toebraken.

Toebraken, o. w., ik braakte toe, heb toegebrakt. In het braken van vlas, of hennip, volharder: hij schijnt nog steeds toe te braken.

Toebranden, b. w., ik brandde toe, heb toegebrand. Door branden sluiten: die woude moet toegebrand worden.

Toebreeuwen, b. w., ik breeuwde toe, heb toegebreeuwd. Digt breeuwen: breeuw die reet toch ter dege toe!

Toebreiden, toebreijen, b. en o. w., ik breidde toe, heb toegebreid. Bedr., digt breiden: is de kous van onderen al toegebreid? Onz., aanvangen met breiden: breid nu maar toe! Voortbreiden, of sterk doorbreiden: breid toch wat toe, mijn kind!

Toebrengen, b. w., ik bragt toe, heb toegebracht. Aanbrengen: zij heeft hem een groot huwelijksgoed toegebracht. Iemand eene doodwonde toebrengen. Iets, waaruit men drinkt, aanbieden: breng hem het glaasje eens toe.

Toebrommen, b. en o. w., ik bromde toe, heb toegebromd. Onz., aanbrommen: het dier broemt mij toe. Voortbrommen: laat hem maar toebrommen. Bedr., al brommende, of snorkende, toevoegen: hij bromde mij nog iets toe.

Toebruijen, b. en o. w., ik bruide toe, heb toegebruid. Bedr., al werpende toevoeren: gij bruit mij alles toe. Onz., aanvangen, of voortgaan, met bruijen: hij bruit maar toe.

Toebuigen, b. en o. w., ik boog toe, heb toegebogen. Bedr., al buigende sluiten: kunt gij dien openen ring niet toebuigen? Onz., gebogen worden: het zal hoe langer hoe meer toebuigen.

Toebulderen, b. w., ik bulderde toe, heb toegebulderd. Iemand iets al bulderende toevoegen: wat heeft hij u weer toegebulderd?

Toedammen, b. en o. w., ik damde toe, heb toegedamd. Bedr., door middel van eenen dam afsluiten: CJRUS damde den Euphraat toe en leidde deszelfs water naar elders af. Onz., op een dambord voortspelen: dam maar toe!

Toedansen, o. w., ik danste toe, heb toegedanst. Voortdansen: zij danst steeds toe. Aanvangen met dansen: dans nu maar toe! Oul. werd het ook bedrijvend gebezigd: de gasten vangen aan den hemel toetedansen een dans. VOND.

Toedeelen, b. w., ik deelde toe, heb toegedeeld. Iets bij de verdeeling van een ding aan iemand toewijzen: dat stuk lands werd mij toegedeeld. Van hier toedeeling.

Toedekken, b. w., ik dekde toe, heb toegedekt. Met een beddekleed van rondom bedekken: gij moet hem ter dege toedekken. Hij ligt warmpjes toegedekt. Met een deksel sluiten: dek

den pot toe. Bedekken, over het algemeen: zij had haar aangezigt toegedekt. Afkloppen: iemand duchtig toedekken.

Toedempen, b. w., ik dempte toe, heb toegedempt. Digt dempen: de put werd toegedempt. Overdr.: eene kwade zaak toedempen, het gerucht daarvan smoren.

Toedenken, b. w., ik dacht toe, heb toedacht. Iets in zijne gedachten aan iemand toelleggen: wat hebt gij mij toegedacht?

Toedeur, v., meerr. toedeuren. Eene geslotene deur: ik kwam voor eene toedeur. Zoo ook toehak, toehuis, toeslede, toevenster, toewagen, enz.

Toedichten, b. w., ik dichtte toe, heb toegedicht. Iemand iets als zijn werk toeschrijven: men heeft mij dien brief toegedicht.

Toedienen, b. w., ik diende toe, heb toegedien. Op eene dienstige wijze aan tafel bezorgen: mag ik u hiervan ook iets toedienen?

Toedijken, b. w., ik dijkte toe, heb toegedijkt. Met eenen dijk sluiten: de vaart werd toegedijkt.

Toedoemen, veroud. b. w., ik doemde toe, heb toegedoemd. Iets den nacht der vergetenisse toedoemen; deze spreekwijs bezigt VONDEL, in een berigt voor zijne poëzij.

Toedoen, b. w., ik deed toe, heb toegedaan. Sluiten: na dat hij het boek toegedaan had. De deur toedoen. Voorts is: ergens iets toedoen, daarop invloed hebben: ik kan daar niets ter wereld toedoen. Het doet er weinig toe. Ingelijks is *toedoen*, in de onbepaalde wijze, als z. n., medewerking: het is buiten mijn toedoen. En het deelw. *toegedaan* is evenveel, als *genegen*: hij is mij zeer toegedaan.

Toedonderen, b. w., ik donderde toe, heb toegedonderd. Op eenen verschrikkelijken toon toevoegen: zijn geweten donderde hem zulks toe. Onpersoonlijk, voortdonderen: het dondert nog al immer toe.

Toedouwen, toeduwen, b. en o. w., ik douwde toe, heb toegedouwd. Iemand iets al douwende toedringen: douw het mij wat toe. Overdrachtelijk. iemand iets op eenen harden toon toevoegen: hij douwde haar eenige woorden toe. Iemand iets in stilte schenken: wie weet, wat hij haar al toegedouwd heeft? Al donwende digt sluiten: douw het venster ter dege toe. Onz., aanhouden met douwen: douwt gij nog al toe? Met inspanning van krachten douwen: douw toch wat sterker toe! En aanvangen met douwen: douw maar toe!

Toedraaijen, b. en o. w., ik draaide toe, heb toegedraaid. Bedr., al draaijende sluiten: draai de deur toe! Onz., aanvangen, of voortgaan, met draaijen: draai maar toe!

Toedragen, b. en o. w., ik droeg toe, heb toegedragen. Bedr., eigenlijk aandrigen, fig.: iemand een kwaad hart enz. toedragen. Wederk. is *zich toedragen* betrekkelijk tot de wijze, waarop iets voorvalt, of afloopt: hoe heeft zich die zaak eigenlijk toegedragen? Van hier toedragt. Onz., voortdragen: draag maar sterker toe!

Toedragt, v. De wijs, waarop iets voorvalt, of afloopt: dit is de ware toedragt van het gebeurde.

Toedraven, o. w., ik draafde toe, heb toegedraafd. Aanvangen met draven: laat die paarden nu maar toedraven. Aanhouden met draven:

zij draafden steeds toe. Lustig aan draven: laat het beest toch wat toedreven.

Toedrijven, o. en b. w., ik dreef toe, ben en heb toegedreven. Bedr., al drijvende doen naderen: hij dreef ons den vlugtenden vijand toe. Ineenkuipen: gij moet het vat ter dege toedrijven. Verwijten: iemand iets smadiglijk toedrijven. HALMA. Onz., aanvangen, of aanhouden, met drijven: drijf maar toe! Al drijvende naderen: het dreef ons alles toe. Het moet ons van rondom toedrijven.

Toedringen, b. en o. w., ik drong toe, heb en ben toegedrongen. Bedr., al dringende toevoeren: men drong het mij toe. Onz., dringende toeschieten: men drong van rondom toe. Aanvangen, of voortgaan, met dringen: dring maar toe! Sterk dringen: laat hem wat toedringen!

Toedrinken, b. en o. w., ik dronk toe, heb toegedronken. Bedr., iets, waaruit men drinkt, aanbieden: oulings dronk men elkander eenen horen vol wijn toe. Door voordrinken tot nadrinken uitnoodigen: hij dronk ons een glas wijn toe. Ik dronk hem des Konings gezondheid toe. Onz., voortdrinken: drink maar lustig, toe!

Toedrukken, b. en o. w., ik drukte toe, heb toegedrukt. Bedr., al drukkende sluiten: hij begeerde, dat ik hem de stervende oogen toedrukte. Onz., aanvangen met drukken: druk nu maar toe! Sterk drukken: druk wat meer toe! Voortdrukken: hij drukt onbekommerd toe. Van hier toedrukking.

Toeduwven, zie *toedouwen*.

Toeëigenen, b. w., ik eigende toe, heb toeëigend. Als eenen eigendom in bezit nemen, of geven: wat eigent gij u toe? Dat werk wordt hem toeëigend, hem als het zijne toegekend. Voorts, is iemand een geschrift toeëigenen, hetzelfde aan hem opdragen. Van hier toeëigening.

Toeëten, b. en o. w., ik at toe, heb toegegeten. Bedr., boven hetgeen men gegeten heeft nog iets eten: ik zal nog een eitje toeëten. Onz., schielijk eten: eet wat toe! Aanvangen met eten: eet nu vrij toe! Voorteten: hij bleef maar toeten.

Toefluisteren, b. w., ik fluisterde toe, heb toefluisterd. Iemand iets al fluisterende toevoegen: zij fluisterde mij zulks toe.

Toefluiten, o. w., ik floot toe, heb toefloten. Iemand door gefluit eenig teeken geven: hoort gij wel, hoe die gaaudieven elkander toefluiten.

Toegaaf, zie *toegift*.

Toegaan, o. w., ik ging toe, ben toegegaan. Gesloten worden: de deur ging van zelf toe. Voorts, is *toegaan* betrekkelijk tot de wijze, waarop iets voorvalt: hoe is dat toegegaan? Van hier toegaag enz.

Toegang, m., meerv. toegangen. Plaats, of gelegenheid, om te naderen: al de toegangen bezet houden. Toegang tot iemand krijgen. Gij hebt ons roepen, ons gebeven, tot dijn gehoor den toegang afgesneen. De ДѢКЪ. Van hier toegankelijk. Zamenstell.: ontoegankelijk, ontoegankelijkheid. Van *toegaan*.

Toegankelijk, zie *toegang*.

Toegaopen, o. w., ik gaapte toe, heb toegaapt. Aangapen: en gaept den hemel toe. VOND.

Toegedaan, zie *toedoen*.

Toegeeflijk, bijv. n. en bijw., toegeeflijker, toegeeflijkst. Genegen, om toe te geven: zij is

al te toegeeflijk jegens hare kinderen. Van hier toegeeflijkheid. Zamenstell.: ontoegeeflijk, ontoegeeflijkheid. Van *toegeven*.

Toegenegen, bijv. n. en bijw., toegeneger, toegenegenst. Deelw. van *toenijgen*. Toegedaan, genegen: hij is mij zeer toegenegen. Van hier toegenegenheid.

Toegeueigd, zie *toeneigen*.

Toegeven, b. w., ik gaf toe, heb toegegeven. Inwilligen: gij moet wat toegeven. Onderdoen: Egypten geeft niet toe. VOND. Boven hetgene eigenlijk bedongen is, geven: iets op den koop toegeven. Van hier toegeeflijk, toegevend, toegeving.

Toegevend, eigenlijk een deelw. van *toegeven*. In het gebruik een bijv. n. en bijw., toegevend, toegevendst. Geneigd, om toe te geven: hij handelt zeer toegevend. Van hier toegevendheid. Zamenstell.: ontoegevend, ontoegevendheid.

Toegift, v., meerv. toegiften. Al wat ergens op toegegeven wordt: dat is eene slechte toegift. Ook wel eens *toegaaf*. Van *toegeven*.

Toegieten, b. en o. w., ik goot toe, heb toegegoten. Onz., sterk voortgieten: giet wat toe! Aanvangen met gieten: Giet nu vrij toe. Aanhouden met gieten: hij goot steeds toe. Bedr., door het ingieten van iets, dat gesmolten is, toesluiten: een gat met gesmolten lood, pek, enz. toegieten.

Toegorden, b. w., ik gordde toe, heb toegord. Met eenen gordel sluiten: hij had zijn kleed dicht toegord.

Toegraauwen, zie *graauwen*, *aangraauwen*.

Toegraven, b. w., ik groef toe, heb toegegraven. Al gravende digt maken, toederven: de sloot werd geheel toegegraven.

Toegrendelen, b. w., ik grendelde toe, heb toegrendeld. Met eenen grendel sluiten: de deur moet heter toegrendeld worden.

Toegrijzen, o. w., ik grijnsde toe, heb toegegrijnsd. Aangrijzen: hij grijnst mij leelijk toe.

Toegrijpen, o. w., ik greep toe, heb toegegrepen. Eene poging doen, om iets te grijpen, te vatten: hij greep met beide handen toe, maar de vogel ontsnapte hem.

Toegrinnen, zie *aangrimmen*.

Toegroeijen, o. w., ik groeide toe, ben toegegroeid. Digt groeijen: als de wonde toegroeijen wil, moet men haar nog wat open trachten te houden.

Toehaken, b. w., ik haakte toe, heb toegehaakt. Met haken sluiten: uw borstrok is niet toegehaakt.

Toehakken, o. w., ik hakte toe, heb toegehakt. Eene poging doen, om ergens in te hakken: hak niet toe, zoo lang ik de hand er op heb. Aanhouden met hakken: hij hakte immer toe, Sterk aan hakken: hak toch toe, en maak er een einde van!

Toehalen, b. w., ik haalde toe, heb toegehaald. Digt halen, toetrokken: haal de deur achter u toe!

Toehappen, o. w., ik hapte toe, heb toegehapt. Eene poging doen, om iets al happende te grijpen: het vischje zal welhaast toehappen. Overdragtelijk, een aanbod aanvaarden: ik wenschte, dat hij maar toehapte.

Toehebben, b. w., ik had toe, heb toegehad. Boven iets, dat men inruilt, of boven bedongene kooppenningen, ontvangen: wat moet gij

voor dien hoed op den mijnen toehebben? Gesloten hebben: wilt gij de deur toehebben?

Toeheelen, b. en o. w., ik heelde toe, heb, of ben, toegeheeld. Onz., zich al heelende sluiten: de wonde zal wel toeheelen. Bedr., al heelende digt maken: kunt gij dat gat niet toeheelen? Bij *KIL. toeheijen*, *hoogd. zuheilen*.

Toeheijen, b. w., ik heide toe, heb toegeheid. Digt heijen: dat gat moet met paalwerk toegeheid worden. Ook onz., aanvangen met heijen: nu moogt gij vrijelijk toeheijen. Voortheijen: hij bleef maar toeheijen.

Toeheilgen, b. w., ik heiligde toe, heb toegeheilgd. Door heiliging voor iemand afzonderen: welken God is deze tempel toegeheilgd? Oneigenlijk van iets, dat ter eere, of ten behoeve van een' sterveling afgezonderd wordt: dees dag is aan haar toegeheilgd. Van hier toeheilging.

Toehek, o., zie *toedeur*.

Toehijgen, o. w., ik hijgde toe, heb toegehijgd. Aanhijgen: de zon rijt op, en hijgt mij met haar paerden toe. *VOND*.

Toehoorder, m., zie *toehooren*.

Toehooren, o. w., ik hoorde toe, heb toegehoord. Aanhooren, luisteren: ik heb onafgebroken toegehoord. Van hier toehoorder, toehooring, toehoorderes, toehoorderster. Ook voor toebehooren: dit hoort mij toe.

Toehouden, b. w., ik hield toe, heb toegehouden. Iets naar iemand gerigt houden: de schenker hield hem den beker toe. Gesloten houden: waarom houdt gij uwen mond niet toe? Houd de deur toe. Ik moest mij den neus met de hand toehouden, zoo stonk het er.

Toehouwen, o. w., ik hieuw toe, heb toegehouden. Eene poging doen, om ergens in te houwen: houw nog niet toe, als ik u bidden mag. Voorthouwen: hij hieuw immer toe.

Toehuilen, zie *aanhuielen*.

Toehuls, o., zie *toedeur*.

Toejuichen, b. w., ik juichte toe, heb toegejuicht. Al juichende toeroepen: alomme juichte men hem vivat toe. Door toejuiching vereeren: hij wordt van rondom toegejuicht. Van hier toejuiching.

Toekeer, m. Eigenlijk, de daad van toekeeren. Bijzonderlijk, toevlugt: neem uwen toekeer tot God.

Toekeeren, b. w., ik keerde toe, heb toegekeerd. Derwijze keeren, dat het naar iemand gerigt worde: iemand den rug toekeeren. Van hier toekeer, toekeering.

Toekeffen, o. w., ik kefte toe, heb toegekeft. Gekef tegen iemand aanheffen: het dier keft mij gestadig toe. Aanhouden met keffen: keft gij nog al toe? Overdragtelijk, aanhouden met op eenen keffenden toon te kijven: kef maar toe!

Toekennen, b. w., ik kende toe, heb toegekend. Erkennen, dat iets aan iemand toebehoort: men kent hem algemeen dat werk toe. Ik ken hem veel verstand en oordeel toe.

Toekijken, o. w., ik keek toe, heb toegekeken. Met vestiging van de oogen op enig ding kijken: kijk toch ter dege toe! Aanschouwen, over het algemeen: ik heb slechts toegekeken, zonder iets daaraan te doen. Van hier toekijker, aanschouwer: ik stond onder de toekijkers.

Toekijker, m., zie *toekijken*.

Toeklemmen, b. w., ik klemde toe, heb

toegeklemd. Derwijze toesluiten, dat het klot: het deksel was vast toegeklemd.

Toekletsen, o. en b. w., ik kletste toe, heb toegeklest. Onz., voortkletsen: hij kletst maar toe met zijne zweep. Bedr., met verwekking van een kletsend geluid toewerpen: zij kletst de deur toe.

Toeklinken, b. w., ik klonk toe, heb toegeklonken. Iets met eenen klinkenden slag derwijze bewerken, dat het sluit: de ring is niet ter dege toegeklonken.

Toeklouwen, o. w., ik klouwde toe, heb toegeklouwd. Iets stoutelijk aanvangen: hij klouwt maar toe.

Toeknelen, b. w., ik knelde toe, heb toegeknel. Knellende toesluiten: gij hebt het venster al te vast toegeknel.

Toeknijpen, b. en o. w., ik kneep toe, heb toegeknepen. Bev., digt knijpen: de oogen toeknijpen. Onz., sterk door knijpen: als gij slechts toeknijpt, zal de noot wel breken.

Toeknikken, o. w., ik knikte toe, heb toegeknikt. Iemand aanknikken: ik zag, dat zij mij toeknikte.

Toeknoopen, b. w., ik koopte toe, heb toegeknoopt. Digt knoopen: knoop uwen rok toe. De zak was met verscheidene knoopen toegeknoopt.

Toekomen, o. w., ik kwam toe, ben toegekomen. Iemand geworden: ik heb u dat goed doen toekomen. Wie weet, o Diderik! wat u toekoom bij geval. *OUDAAN*. Iemand toebehooren: wien komt dat goed toe? Rondschieten, alle behoeften bestrijden: ik kan daarmede niet toekomen. Voorts, is dit woord betrekkelijk tot de wijs, waarop iets gebeurt: hoe is dat toegekomen? Het deelw. *toekomend* is aanstaande: het toekomstige leven. Afstammelingen van dit woord zijn: toekomst, toekomstig.

Toekomend, b. n., zie *toekomen*.

Toekomst, v. Eigenlijk, de daad van toekomen. In het gebruik, evenveel als *komst*: mijne toekomst is nog onzeker. Waer is de belofte zijner toekomst? *BIJBELV*. Of het toekomstige, het aanstaande: vooruitzigt in de toekomst. De toekomst is vol duisters. Van hier toekomstig, toekomstend, aanstaand: het toekomstige is verborgen. Van *toekomen*.

Toekomstig, zie *toekomst*.

Toekoopen, b. w., ik kooide toe, heb toegekooid. Met kooijen, of wiggen, toesluiten. Een drukkers kunstwoord.

Toekrijgen, b. w., ik kreeg toe, heb toegekregen. Boven het ingeruilde krijgen: hij verruilde zijn boek, en kreeg eenen schelling toe. Als bloote toegift ontvangen: op twintig pond een pond toekrijgen.

Toekruid, o. Kruid, hetwelk men bij ander kruid eet: ik heb gaarn veel toekruid bij de salade.

Toekuipen, b. w., ik kuinte toe, heb toegekuint. Digt kuipen: als het vat vol is, moet het wel toegekuint worden.

Toelaag, v., meerv. toelagen. Al wat aan iemand, of iets, wordt toegelegd, of voor iemand, of iets, wordt afgezonderd: die toelage is al te klein voor zulk eene onderneming. Al wat ergens wordt bijgevoegd: de soldij van het krijgsvolk werd met eene toelage verhoogd. Van *toelagen*

Toeladen, o. w., ik laadde toe, heb toegeladen. Aanvangen, of voortgaan, met laden: gij moogt gerustelijk toeladen.

Toelagchen, o. w., ik lachte toe, heb toegelagchen. Aanlagchen, lagchende aanzien: iemand vriendelijk toegelagchen. Overdr., zich gunstig betoonen: de toekomst schijnt ons toe te lagchen. Ook lacht de hemel toe niet zonderlinge gunst. VOND.

Toelakken, b. w., ik lakte toe, heb toegelakt. Met zegellak digt sluiten: het pakje was ter dege toegelakt.

Toelangen, b. w., ik langde toe, heb toegelangd. Toereiken: lang mij dat mes eens toe. Hooft bezigt het voor *toelaten*: zoo verre als leeven en leedige tijd zullen toelangen.

Toelast, m., meerv. toelasten. Een groot wijnvat. In het hoogd. *Zulast*.

Toelaten, b. w., ik liet toe, heb toegelaten. Gedoogen: ik zal dat nooit toelaten. Laten naderen: hij laat niemand tot zich toe. Gesloten laten: waarom laat gij die deur niet toe? Van hier toelating, gedooging: het geschiedt onder de Goddelijke toelating.

Toeleg, m. De daad van toeleggen, aanslag, ontwerp: des vijands toeleg was op die stad. Poogende den toeleg hem betaalt te zetten. Hooft. Mijn hant begunstigt mijnen toeleg. VOND. Van *toeleggen*.

Toeleggen, b. w., ik legde (leide) toe, heb toegelegd (toegeleid). Sluiten door er iets op te leggen: eene groef met planken toeleggen. Het graf toeleggen, den steen er op leggen. Derwijze leggen, dat het sluite: leg het luik toe. Toewijzen, toestaan, vergunnen: iemand iets voor zijne moeite toeleggen. Men heeft mij eens jaarwedde toegelegd. Bijeenleggen: wij moeten iets toeleggen, om de kosten te vinden. Voorts is: zich ergens op toeleggen, zich met inspanning van krachten tot bechartiging daarvan begeven: zich op de wiskunde toeleggen. Het ergens op toeleggen, het daarop gemunt hebben: hij legt het er op toe, om te benadeelen. Meent gij het op ledig gaan toe te leggen? Zich iets van eene zaak toeleggen is, zich daarvan iets aanmatigen, belooven: ik leg mij daarvan niet veel bijzonders toe. Van hier toelaag, toeleg, toelegging, enz.

Toelichten, b. en o. w., ik lichtte toe, heb toegelicht. Bedr., bijlichten: zij nam de kaars en lichtte mij toe. Figuurl.: wat laater licht ons de fraaije historieschrijver AMMIANUS MARCELLINUS toe. WAGEN. Onz., voortlichten: licht maar toe!

Toeliggen, o. w., ik lag toe, heb toegelegd. Digt liggen: waarom ligt het luik niet toe? Het water lag rondom toe, was rondom digt gevrozen.

Toelijmen, b. w., ik lijmd toe, heb toegelijmd. Met lijm sluiten: het is toegelijmd.

Toelonken, o. w., ik lonkte toe, heb toegelont. Aanlonken: iemand toelonken.

Toeloop, m., meerv. toeloopen. De daad van toeloopen: hij stond midden onder den toeloop stil. Eene schare van toeloopende menschen: daar was een groote toeloop van volk. Dees wonderfaem verbaest den toeloop der besneen. VOND. Veel toeloop hebben is, veel volks tot zich doen toeloopen: die predikant heeft niet veel toeloop.

Toeloopen, o. w., ik liep toe, ben toegelopen. Bijeenloopen: er kwam veel volks toe-

loopen. Voortloopen: onbeschroomd toeloopen. Met bekorting van zijnen weg loopen: dus kunt gij heel wat toeloopen. Een pad loopt toe, wanneer het korter is, dan andere paden. Iets loopt spits toe, wanneer het een spits uiteinde heeft. Voorts, is *toeloopen*, sterk doorloopen. Van hier toeloop.

Toeluiken, b. w., ik look toe, heb toegeloken. Digt luiken, sluiten: de oogen toeluiken.

Toeluisteren, o. en b. w., ik luisterde toe, heb toegeluisterd. Onz., evenveel als *toehooren*: ik heb drie uren onafgebroken toegeluisterd. Bedr., beluisteren: de knecht heeft zijnen meester toegeluisterd.

Toemaat, v., meerv. toematen. Al wat boven de eigenlijke maat aan iemand toegemeten wordt, overmaat, toegift: eene goede toemaat geven. Van *toemeten*.

Toemaauwen, o. w., ik maaude toe, heb toegemaauwd. Tegen iemand maauwen: het stomme dier streelede mij, en maaude mij toe. Anders ook *toemeeuwen*.

Toemaken, b. w., ik maakte toe, heb toegemaakt. Digt maken: eenen brief toemaken. Toebereiden: de spijs was lekker toegemaakt. In het gemeene leven, vuil maken, bemorsen: *zich toemaken*. Van hier toemaker, toemaking, toesluiting, en toeberciding.

Toemalen, b. en o. w., ik maalde toe, heb toegemalen. Bedr., al malende toevoeren: de eens molen maalt den anderen het water toe. Onz., aanvragen en voortgaan met malen: maal maar toe! Sterk door malen: nu begint het molentje eerst regt toe te malen.

Toemand, v., meerv. toemanden. Eene geslotene mand, eene sluitmand: het is in de toemand.

Toemeeuwen, zie *toemaauwen*.

Toemeten, b. w., ik mat toe, heb toegemeten. In tegenwoordigheid van iemand, die het hebben moet, meten: hij heeft het mij zelf toegemeten. Aanvangen, of voortgaan, met meten: laet hem nu maar toemeten. Van hier toemaat, toemeting.

Toemetselen, b. w., ik metselde toe, heb toegemetseld. Digt metselen: waarom laat gij dat gat niet toemetselen?

Toemoffelen, b. w., ik moffelde toe, heb toegemoffeld. Slordig inwikkelen, of met iets bedekken: ik heb mij maar schielijk wat toegemoffeld. Op eene bedekte wijze toevoegen: zij moffelt hem al toe, wat zij maar kan.

Toemollen, b. w., ik molde toe, heb toegemold. In het gemeene leven, met kleederen, of anderzins, toedekken: ik heb het kind warmpjes toegemold.

Toemuren, b. w., ik murde toe, heb toegemuurd. Door middel van eenen muur afsluiten, stoppen: die opening wordt toegemuurd.

Toemurmelen, b. w., ik murmelde toe, heb toegemurmeld. Iemand zachtjes, en binnensmonds, toevoegen: ik versta niet, wat gij mij toemurmelt.

Toen, bijw. en voegw. Oulings *doe* en *doen*. Als bijw., te dien tijde: doe daverde en beefde de aerde. BIJBELV. Toen, toen verborg ik u mijn schuld neit meer. L. D. S. P. Als voegw., wanneer: want ook doe wij bij u waren. BIJBELV. Toen KATMEERS soon quam herwaars stappen. VOND. Toen ik nog een kind was. Zamenstell.:

toenmaals, toemalig. Voorts, voegt men bij dit woord meermalen *ter tijd*, en zegt men: toen ter tijd.

Toenaaijen, b. en o. w., ik naaide toe, heb toegenaaid. Bedr., digt naaijen: zij heeft de scheur in den jas toegenaaid. Onz., sterk doornaaijen: naai wat beter toe! Aanvangen met naaijen: naai nu maar toe! Aanhouden met naaijen: de kleermaker bleef immer toenaaijen.

Toenaam, m., meerv. toenamen. Een naam, dien men bij iemands eigenlijken naam voegt, om hem te onderscheiden: NAPOLEON verkreeg den toenaam van den *Overweldiger*. Ook wel eens een schimppnaam: wacht u van iemand eenen toenaam te geven.

Toenagelen, b. w., ik nagelde toe, heb toegenageld. Digt spijkereu: de deur is toegenageld.

Toenamen, toenoemen, b. w., ik naamde toe, heb toegenaamd. Met eenen toenaam bestempelen: FREDERIK II werd *de eenige* toegenaamd. End SYMEON, die men toenaemde *thesi*. BIJBEL, 1477.

Toeneigen, b. w., ik neigde toe, heb toegeneigd. Iets derwijze neigen, dat men het naar iemand rigte: zij neigde mij het hoofd toe. Van hier toeneiging, genegenheid, en toegeneigheid, dat van het deelw. *toegeneigd* afkomt.

Toeneiging, v., zie *toeneigen*.

Toenemen, b. en o. w., ik nam toe, heb en ben toegenomen. Bedr., hoven hetgeen genomen, of gegeven is, nog iets nemen: ik gaf haar zes eijeren, en zij nam er nog een toe. Onz., in getal, omvang, krachten, enz. versterkt worden: de dagen nemen toe. Men zag het leger dagelijks toenemen. De krankheid neemt niet af, maar toe. Die veel heeft (is) toegenomen in krachten. VOND. Van hier toeneeming.

Toenestelen, b. w., ik nestelde toe, heb toegenesteld. Met eenen nestel sluiten: haar keurslijf wordt stijf toegenesteld.

Toenijgen, o. w., ik neeg toe, heb toegeneigen. Tegen iemand nijgen: zij neeg mij beleefdlijc toe. Het deelw. *toegenegen* wordt als een bijv. n. gebruikt. Zie *toegenegen*.

Toenijpen, zie *toeknijpen*.

Toenoemen, zie *toenamen*.

Toepad, o., meerv. toepaden. Een pad, dat toeloopt: wij namen overal de toepaden, om eerder aan te komen.

Toepakken, b. w., ik pakte toe, heb toegepakt. Pakswijze ineensluiten en omwinden: het linnen was wel toegepakt.

Toepalen, b. w., ik paalde toe, heb toegepaald. Met paalwerk afsluiten: de stad was aan den waterkant toegepaald.

Toepand, o., meerv. toepanden. Een verouderd woord. Volgens KIL, een bijpand, dat bij een eigenlijk pand gevoegd wordt, lat. *pignus accessorium*.

Toepassen, b. w., ik paste toe, heb toegepast. Tot iets anders te huis brengen, of daarmede overeenbrengen: hij past al, wat hij hoort, op zich zelven toe. Van hier toepassing.

Toepassing, v., meerv. toepassingeu. De daad van toepassen: velen werden door de toepassing van het gezegde op hen zelven geërgerd. Dat gedeelte van eene leerrede, waarin de rede naar het verhandelde op zijne hoorders toepast: zijne toepassing was kort, maar bondig.

Toepekken, b. w., ik pekte toe, heb toegepekt. Met pek digt maken: gij moet dat gat trachten toe te pekken.

Toepennen, b. w., ik pende toe, heb toegepend. Met eene of meer pennen digt maken: kunt gij die gaatjes niet toepennen?

Toepersen, o. en b. w., ik perste toe, heb toegeperst. Onz., aanhouden met persen: pers maar toe! sterk doerpersen: waarom perst gij niet wat stijver toe? Bedr., al persende sluiten: mijn das zou mij de keel wel toepersen.

Toeplakken, b. w., ik plakte toe, heb toegeplakt. Digt plakken: de gebrokene ruiten zijn met papier toegeplakt.

Toepleisteren, b. w., ik pleisterde toe, heb toegepleisterd. Digt pleisteren: de retou worden toegepleisterd.

Toeprangen, b. w., ik prangde toe, heb toegeprangd. Toedrukken: waarom hebt gij uw keurslijf zoo naauw toegeprangd?

Toeprevelen, b. en o. w., ik prevelde toe, heb toegepreveld. Bedr., prevelend iemand iets mededeelen: ik hoor niet eens, wat hij mij toeprevelt. Onz., met *hebben*; voortprevelen: zij prevelt al immer toe.

Toer, m., meerv. toeren. Een bastaardwoord, ontleend van het fr. *tour*. Eigenlijk, een ronde kring. Bijzonderlijk, een kring, dien men in het rondwandelen, rondrijden, enz., beschrijft: wij hebben een mooi toertje afgewandeld. Voorts, eene wandeling enz., lang zulken kring: willen wij na den middag een toertje doen? Een rondlopend hoofdtoisel van valsch haar: het is geen eigen haar, maar een toer; en een rondlopend halssteraad: een toer paarden. Eene beurt: elk heeft zijnen toer, om te spelen. *De toeren*, in het kaartspel, de keeren dat de kaarten rondgegeven worden: de toeren bepalen. Van hier *toeren*, eene toer doen, rondrijden, enz. Zamenstell.: toerbeurt.

Toereeden, b. w., ik reedde toe, heb toegereed. Uitrusten: dat schip is ten oorlog toegereed. VOND. bezigt het van de eer: wat cereedde toe, met alle uw bondgeburen. Van hier toereeding.

Toeregenen, onpersoonl. w., het regende toe, het heeft toegeregend. Sterk regenen: het schijnt nog al toe te regenen. Voorts, wordt dit woord persoonlijk, als men zegt: de kloven in den grond zijn toegeregend, digt geregend.

Toeregenen, toerigten, b. w., ik regtte toe, heb toegeregt. Toebereiden, bijzonderlijk van spijs: het middagmaal toeregten; en van eene tafel: gij richt de tafel toe voor mijn aengesichte. BIJBELV.

Toereiken, b. en o. w., ik reikte toe, heb toegereikt. Bedr., al reikende naar iemand rigten: hij reikte mij de hand toe. Bijzonderlijk, van eene gift: hij reikt haar eene almoes toe. Onz., het doel, dat men zich voorstelt, bereiken: de voorgeslagene maatregelen zullen niet toereiken. Mijn inkomen reikt niet toe. Van hier het deelw. *toereikend*, dat als een bijv. n., voor genoegzaam, wordt gebruikt, en toereiking. Zamenstell.: ontoereikend.

Toereikend, zie *toereiken*.

Toerekenen, b. w., ik rekende toe, heb toegerekend. Digt rekenen, inrekenen: het vuur was reeds toegerekend.

Toerekennen, b. w., ik rekende toe, heb toegerekend. Te laste leggen, wijten: dat zal u

toegerekend worden. Dien de Heere de onge-rechtigheyt niet toe en rekent. BIJBELV. Van hier toerekening.

Toeren, o. w., ik toerde, heb getoerd. Eenen toer doen, vooral met rijtuig: willen wij eens toeren? Zamenstell.: omtoeren, rondtoeren. Van *toer*.

Toerijden, o. w., ik reed toe, heb en ben toegereden. Voortgaan met rijden: rijd maar toe! Sterk doorrijden: gij moet wat harder toerijden. Met bekorting van zijnen weg rijden: ik reed heel wat toe. Ook zegt men van zulken weg zelve, dat hij *toerijdt*.

Toerijgen, b. w., ik reeg toe, heb toegeregen. Ineenrijgen: uw keurslijf is niet digt genoeg toegeregen.

Toeroepen, b. w., ik riep toe, heb toege-roepen. Iemand iets roepende toevoegen: wat riep men ons daar toe? Van hier toeroeping.

Toeroesten, o. w., ik roestte toe, ben toe-geroest. Door roest verstoppt worden: het gaatje is bijkans toegeroest.

Toerollen, b. en o. w., ik rolde toe, heb, of ben, toegerold. Bedr., ineenrollen: rol de pa-pieren toe! Rollende doener naderen: rol mij den bal toe! Onzijdig, ineengerold worden: de pa-pieren rolden van zelve toe. Voortrollen: laat het vrij toerollen.

Toerooken, toewijden, zie *toewijden*.

Toert, v., meerv. toerten. Evenveel als *tuart*: snijdt een stuk van de toert. Hoort. Zamen-stell.: toertpanne. KIL. Thans verouderd.

Toerukken, b. en o. w., ik rukte toe, heb toegerukt. Bedr., al rukkende toehalen: hij rukt de deur toe. Onz., aanvangen met rukken: ruk maar toe! Sterk doorrukken: ruk toch toe! Voort-rukken: hij bleef steeds toerukken.

Toerusten, b. w., ik rustte toe, heb toege-rust. Toebereiden: ten oorloge toegerust. Van hier toerusting. Zamenstell.: scheepstoerusting.

Toeschieten, b. en o. w., ik schoot toe, heb, of ben, toegeschoten. Bedr., eenen zooge-noomden schietbal toewerpen: schiet mij den bal toe. Al schietende toetellen: de centen lieten zich gemakkelijk toeschieten. Meer eigenlijk, schie-tende doener naderen: wij schoten hnn eene hagel-bui van kogels toe. Overdragtelijk, iemand eenen schimpschoot toeduwen: zij schoot mij dat op eenen bitsen toon toe. Onz., toesnellen: het volk kwam in menigte toeschieten. KUPIDOOS schoten toe, of quamen aengevlogen. VOND. Eene poging doen, om iets al schietende te treffen: schiet nog niet toe! Aanhouden met schieten: hij schiet maar toe, raak, of mis.

Toeschijnen, o. w., ik scheen toe, heb toe-geschenen. Als waarschijnlijk voorkomen: het schijnt mij toe, dat alles zich nog wel schicken zal.

Toeschikken, b. w., ik schikte toe, heb toegeschikt. Door beschikking doen geworden: ik heb hem eenen brief toegeschikt. Wij moeten in al, wat God ons toeschikt, met gelatenheid be-rusten. Van hier *toeschik*, bij KIL. bestemming, noodlot; toeschikking, enz.

Toeschreeuwen, b. en o. w., ik schreeuw-de toe, heb toegeschreeuwd. Bedr., op eenen schreeuwenden toon toevoegen: men schreeuwt het hem luidkeels toe. Onz., tot iemand schreeuwen: waarom schreeuwt gij mij zoo toe? Aanvangen, of aanhouden, met schreeuwen: ja, ja! schreeuw maar toe!

Toeschrijven, b. en o. w., ik schreef toe, heb toegeschreven. Bedr., iets aan iemand toe-kennen en toewijzen als zijn werk, of zijn eigen-dom: dat boek wordt hem toegeschreven. Ik schrijf mij zelve zoo veel doorzigt niet toe. Onz., voortschrijven: schrijf maar druk toe!

Toeschroeffen, b. w., ik schroefde toe, heb toegeschroefd. Door schroefing sluiten: het heete water heeft mij de keel bijkans toege-schroefd. Om het bloed te stempen, moest men de wonde toeschroeffen. Van hier toeschroef-ning.

Toeschroeven, b. w., ik schroefde toe, heb toegeschroefd. Door middel van schroeven sluiten: is de kist reeds toegeschroefd?

Toeschuiven, b. en o. w., ik schoof toe, heb toegeschoven. Bedr., al schuivende sluiten: schuif het luik toe! Al schuivende doener naderen: schuif mij het zoutvat een weinig toe! Sterk door-schuiven: kunt gij de slede niet wat harder toe-schuiven? Onz., aanvangen met schuiven: nu moogt gij vrij toeschuiven. Voortgaan met schui-ven: hij schuift al immer toe.

Toesjouwen, b. en o. w., ik sjouwde toe, heb toegesjouwd. Bedr., al sjouwende aanvoeren: komt gij mij dat pak toesjouwen? Onz., voort-sjouwen: sjouwt gij nog al toe?

Toeslaan, o. en b. w., onregelm.; ik sloeg toe, heb en ben toegeslagen. Onz., eene poging doen, om slaande te treffen: toen hij toesloeg, ontweek ik den slag. Sterk doorslaan: kunt gij niet wat toeslaan? Daar sla geluk toe, zegt men, wanneer men wenscht, dat iets gelukke. Daar het geluk noch toesloegh, dat ADRIAAN VAN UTRECHT op den Roomschen stoel raakte. HOOFT. In het gemeene leven zegt men van aardappelen dat zij toeslaan, wanneer zij beginnen koud te worden, en zich sluiten. Bedr., al slaande toevoeren: gij moet mij den bal toeslaan. Met eenen slag toe-vouwen, of sluiten: het tafelkleed, een boek toe-slaan. Voorts is: den koop toeslaan, denzelve met eenen palmslag sluiten, of op evenveel welke wijze eenige overeenkomst treffen: de ou-ders van het meisje sloegen den koop toe. Van hier toeslag.

Toeslede, v., zie *toedeur*.

Toeslepen, b. en o. w., ik sleepte toe, heb toegeslept. Bedr., al slepende toevoeren: hij sleept ons alles toe. Onz., aanvangen, of voort-gaan, met slepen: sleep maar toe!

Toeslijken, o. w., ik slijkte toe, ben toege-slijkt. Met slijk verstoppt worden: de mond van de haven was toegeslijkt. Van hier toeslijking.

Toeslingeren, b. w., ik slingerde, heb toe-geslingerd. Bedr., iemand al slingerende toevoe-ren: hij slingerde mij naar den kerel toe. Onz., aanvangen, of voortgaan, met slingeren: slinger maar toe!

Toesluiten, b. w., ik sloot toe, heb toege-sloten. Digt sluiten: kassen en kisten toesluiten. En sluit de poort van 't gruwlijk oorlogh toe. VOND.

Toesmakken, b. w., ik smakte toe, heb toe-gesmaakt. Met eenen smak sluiten: van boosheid smakte zij de deur achter zich toe.

Toesmeden, b. w., ik smeette toe, heb toegesmeed. Digt smeden: die gaten moeten toe-gesmeed worden.

Toesmeren, b. en o. w., ik smeerde toe, heb toegesmeerd. Bedr., digt smeren: smeer die

gaatjes toe. Onz., aanhouden met smeren: smeer maar toe! Aanvangen te smeren: dat zij nu vrijelijk toesmerc!

Toesnijten, b. en o. w., ik smeeet toe, heb toegesmeten. Bedr., iemand al smijgende toevoeren: hij smeeet het mij toe. Smijgende sluiten: waarom smijt gij de deur achter u toe? Onz., aanvangen, of voortgaan, met smijten: smijt maar toe!

Toesnaauwen, b. en o. w., ik snaauwde toe, heb toegesnaauwd. Bedr., iemand iets al snaauwende toevoegen: wat heeft zij u weer toegesnaauwd? Onz., op eenen snaauwenden toon tot iemand spreken: dag op dag snaauwt zij mij toe.

Toesnellen, o. w., ik snelde toe, ben toegesnel. Snellijk aankomen, tocschieten: de ruiterij kwam ijlings toesnellen.

Toesnijden, o. w., ik sneed toe, heb toegesneden. Derwijze snijden, dat men treffe: hij snijdt waarlijk toe. Sterk doorsnijden: kunt gij niet beter toesnijden? Aanhouden met snijden: snijdt gij nog al toe?

Toespelen, b. en o. w., ik speelde toe, heb toegespeeld. Bedr., boven hetgeen gespeeld is, nog iets spelen: nog een lied toespelen. Onz., met eene speling van het vernuft ergens op doelen: ergens op toespelen. Van hier toespeling, aanspeling.

Toesperren, b. w., ik sperde toe, heb toegesperd. Digt sperren: de straten waren toegesperd.

Toespijkeren, b. w., ik spijkerde toe, heb toegespijkerd. Digt spijkeren: de deur is wederom toegespijkerd.

Toespijs, v., meerv. toespijzen. Eene spijs, welke hij iets anders gegeten wordt: zoo weinig toespijs bij al dat vleesch!

Toespraak, v. De daad van toespreken: hij is geene toespraak waardig. Van *toespreken*.

Toespreken, b. en o. w., ik sprak toe, heb toegesproken. Bedr., tegen iemand spreken: hij verwaardigde zich niet, om mij toe te spreken. Van hier toespraak. Onz., voortspreken: Gij moogt gerust toespreken.

Toespringen, o. w., ik sprong toe, ben toegesprongen. Eene poging doen, om zijn oogmerk al springende te bereiken: de kat sprong toe, en greep de muis. Met eenen sprong toesnellen, en toesnellen over het algemeen, het zij tot hulpbetoon, of anderzins: toen hij viel, sprong alles toe, om hem op te beuren. Helpen: als hij in ongelegenheid raakt, moet ik weer toespringen. Aanvangen te springen: spring maar toe! Aanhouden met springen: ik laat haar maar toespringen. Door eene springveer toegedrukt worden: daar is dat slot weer toegesprongen.

Toespugen, toespuwen, b. en o. w., ik spooog toe, heb toegespogen. Bedr., spugende toewerpen: hij spooog mij den wijn toe. Onz., aanvangen, of aanhouden, met spugen: spug maar toe! Eene poging doen, om iets al spuwende te treffen: de pad spooog toe, maar zonder dat haar bijtend spog mij trof.

Toespuiten, b. en o. w., ik spoot toe, heb toegespoten. Bedr., iemand iets al spuitende toevoeren: waarom spuit gij ons het water toe? Onz., beginnen te spuiten: spuit nu maar toe! Voortspruiten: men bleef steeds toespuiten. Sterk doorspuiten: spuit toch wat toe!

Toespuwen, zie *toespugen*.

Toestaan, b. en o. w., ik stond toe, heb toegestaan. Bedr., vergunnen, inwilligen: ik zal het nimmer toestaan. Van hier toestand, staat, gelegenheid. Onz., aanhouden met staan: Hij blijft geduldig toestaan.

Toestamelen, b. en o. w., ik stamelde toe, heb toegestameld. Bedr., iemand iets al stamelende toevoegen: Gode zijne kinderlijke smeezingen toestamelen. Onz., voortstamelen: stamel maar toe!

Toestampen, b. en o. w., ik stampte toe, heb toegestampt. Bedr., al stampende, digt maken: het gat wordt toegestampt. Onz., aanhouden met stampen: stamp nu slechts toe!

Toestand, m., zie *toestaan*.

Toestappen, o. w., ik sprapte toe, heb toegestapt. Aanvangen met stappen: stap nu maar toe! Aanhouden met stappen: hij stapt steeds toe. Sterk doorstappen: kunt gij niet wat meer toestappen?

Toesteken, b. en o. w., ik stak toe, heb toegestoken. Bedr., in eene naar iemand gerigte houding uitsteken: hij stak mij de beide handen toe. Men stak hem eene steng toe, om hem daarmede uit het water te halen. Bijzonderlijk, als een geschenk: gij hebt hem slechts eenen drinkpenning toe te steken. Voorts, al stekende digt maken: steek die kous eens een weinig toe! Onz., aanvangen, of voortgaan, met steken: steek maar toe!

Toestel, m. Eene reeks van toebereidselen: er was een groot toestel tot een gastmaal gemaakt. Uit den ganschen toestel der Amsterdamse ontvankenis. Hoort. Van het bedr. werkw. *toestellen*, bijeenstellen, vervaardigen; in de gemeenzame verkeering ook *vuil maken*.

Toestellen, zie *toestel*.

Toestemmen, b. en o. w., ik stemde toe, heb toegestemd. Bedr., inwilligen: hoe kunt gij dat toestemmen? Voorts, is ergens in toestemmen, daarin bewilligen. Onz., voortstemmen: zij bleven nog eenen geruimen tijd toestemmen.

Toestemming, v. De daad van toestemmen, bewilliging, goedkeuring: ik kan mijne toestemming daaraan niet geven.

Toestoken, o. w., ik stookte toe, heb toegestookt. Sterk doorstoken: stook toch wat meer toe! Aanvangen met stoken: mag ik nu vrij toestoken? Voortstoken: hij blijft maar toestoken. Van hier toestoking.

Toestooten, b. en o. w., ik stiet toe, heb toegestooten. Bedr., stootende doen naderen: stoot het mij wat toe! Met eenen stoot sluiten: ik heb het venster toegestooten. Onz., aanvangen, of voortgaan, met stooten: ik stiet maar toe. Sterk doorstooten: kunt gij niet wat meer toestooten?

Toestoppen, b. w., ik stopte toe, heb toegestopt. Met eene stop sluiten: stop de flesch ter dege toe. Door instopping van het dek rondom iemands lijf warmpjes toedekken: is het kind genoeg toegestopt? Heimelijk toereiken: de keukenmeid stopt haar van alles toe.

Toestormen, o. w., ik stormde toe, heb toegestormd. Door eenen stormwind toegedreven worden: gansche wolken van stof stormden mij toe. Voortstormen: het stormt steeds toe. Storm loopen: storm nu maar toe! Oneigenlijk, aanvangen, of voortgaan, met onstuimig toe te loopen: het volk stormde van rondom toe.

Toestraalen, b. en o. w., ik straalde toe, heb toegestraald. Bedr., stralende toevoeren: de zon straalt ons licht en warmte toe. Onz., al stralende toekomen: welk een glans straalt ons toe!

Toestrengen, b. w., ik strengde toe, heb toegestremd. Strengswijze zamenknoopen: ik heb het touw toegestremd. Het zit om zijn lijf toegestremd.

Toestrijken, b. en o. w., ik streek toe, heb toegestreekt. Bedr., al strijkende toevoeren: hij streek mij al het geld toe. Strijkende stoppen: strijk dat gat toe! Onz., aanvangen, of voortgaan, met strijken: strijk maar toe!

Toestrikken, b. w., ik strikte toe, heb toegestrikt. Strikswijze zamenknoopen: uw lint is niet vastgenoeg toegestrikt.

Toestrooijen, b. en o. w., ik strooide toe, heb toegestrooid. Bedr., strooiende toevoeren: wij strooiden haar vergulden palm toe. Onz., aanvangen met strooijen: nu moogt gij vrij toestrooijen. Voortgaan met strooijen: gij strooit steeds toe.

Toestroomen, o. w., ik stroomde toe, heb, of ben, toegestroomd. Al stroomende toeloeijen, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: het stroomt van alle kanten toe.

Toestuiven, o. w., ik stooft toe, ben toegestoven. Voortgaan met stuiven: stuij maar toe! Stuivende naderen: er stooft ons eene wolk van asche toe. Oneigenlijk, onstuimig naderen: hij kwam aanstuiven, en ik stooft ook toe.

Toesturen, b. en o. w., ik stuurde toe, heb toegesturd. Bedr., toezenden: stuur het mij toe! Een schip door bestuur doen naderen: stuur het vaartig toeh wat toe! Onz., met het bestuur van een schip voortgaan: stuur maar toe!

Toetakelen, b. w., ik takelde toe, heb toegetakeld. Van takelaadje voorzien, daarmede uitrusten: het schip wordt toegetakeld. In de gemeenzame verkeer, opschikken: wat is zij wonderlijk toegetakeld! Door slagen en wonden misvormen: iemand deerlijk toetakelen. Van hier toetakeling.

Toetasten, o. w., ik tastte toe, heb toegestast. De handen ergens naar uitsteken, om het te grijpen. Oneig., werkzame maatregelen ten opzichte van eenig ding nemen: het wordt tijd, dat gij eens toetast.

Toetellen, b. en o. w., ik telde toe, heb toegeteld. Bedr., in tegenwoordigheid van iemand, die het hebben moet, tellen: waarom telt gij mij het geld niet toe? Onz., aanhouden met tellen: Tel nu slechts toe!

Toeten, o. w., ik toette, heb getoet. Op eenen horen blazen: hoor den bakker eens toeten! Voorts, worden iemands ooren gezegd te toeten, wanneer zij soorgelijk een geluid schijnen te verwekken, als iemand, die op eenen horen blaast. Spreekw.: hij weet van toeten, noch blazen, hij weet nergens van. Van hier getoet, toeter, toetster, enz. Zamenstell.: toethoren enz. Klanknabootsend woord, waarvan toeteren, gedurig toeten.

Toeten oul. *toten*, is van het verouderde *tote*, een hoorn, afkomstig. *Toeten* is ook naauw verwant aan *tuiten*.

Toeteren, zie *toeten*.

Toeteren, met den klemtoon op *té*, o. w., ik teerde toe, heb toegeteerd. Voortcrren, voortsmullen: hij teert onbekommerd toe.

Toeteren, b. w., ik teerde toe, heb toege-

teerd. Met teer digt maken: al die reten moeten toegeteerd worden.

Toetimmeren, b. en o. w., ik timmerde toe, heb toegetimmerd. Bedr., digt timmeren: ik heb die deur laten toetimmeren. Onz., aanvangen met timmeren: nu moogt gij vrij toetimmeren. Voortimmeren: hij timmert steeds toe.

Toetoveren, b. en o. w., ik tooverde toe, heb toegetooverd. Bedr., iemand op eene behen dige en onmerkbaare wijze doen toekomen: hoe heeft hij u dat toegetooverd? Digt tooveren: hoe hebt gij dat weer toegetooverd? Onz., voorttooveren: Toover nu maar toe!

Toetrappen, b. en o. w., ik traptte toe, heb toegetrapt. Bedr., digt trappen: ik heb dat gat toegetrapt. Onz., sterk doortrappen: trap toeh wat toe! Aanvangen, of voortgaan, met trappen: trap maar toe!

Toetreden, b. en o. w., ik trad toe, heb, of ben, toegetreden. Bedr., incentreden, digt treden: gij moet de turf terdege toetreden. Onz., is naar iemand toetreden, hem naderen; tot iets toetreden, daaraan deel nemen. Voorts, is *toetreden*, naderen: rijj op, tree toe, mijn God! L. D. S. P. Aanvangen, of voortgaan, met treden: tred maar toe! sterk doortreden: kunt gij niet wat toetreden?

Toetrekken, b. en o. w., ik trok toe, heb toegetrokken. Bedr., al trekkende sluiten: ik heb het venster toegetrokken. Trek den knoop toeh niet vaster toe. Onz., digt worden: de scheur zal wel toetrekken. Aanhouden met trekken: hij trok steeds toe. Sterk doortrekken: trek wat toe!

Toetrommelen, b. en o. w., ik tromeelde toe, heb toegetrommeld. Bedr., in de gemeene volkstaal, digt kloppen: ik heb hem de oogen toegetrommeld. Onz., aanvangen, of voortgaan, met trommelen: trommel maar toe!

Toets, m., meerv. toetsen. Beproeving van metalen: louter gout blinkt heerlijk op den toets. VOND. Evenveel welke andere proef: zijne bekwaamheid kan den toets gemakkelijk doorstaan. Een klavier, of de klavieren van een orgel, piano, of klavecimbel, die met de vingers aangeraakt worden, dragen mede den naam van *toetsen*: een orgel met perlemoeren toetsen.

Toets, eng. *touch*, fr. *touche*, beteekent eigenlijk eene aanraking met den toetssteen, en komt van *toetsen*.

Toetsen, b. w., ik toetste, heb getoetst. Eigenlijk, met den toetssteen aanraken, daarmede beproeven. Evenveel hoe en wat beproeven: ik wil hem eens toetsen. Van hier toets, toetsing, enz. Zamenstell.: toetssteen.

Toetsen is verwant aan het eng. *to touch*, fr. *toucher*, ital. *toccare*, sp. *tocar*.

Toetssteen, m., meerv. toetssteenen. Een steen, waarmede men metalen toetst: beproef het met den toetssteen. Figuurlijk, al wat dient om iets te beproeven: op den toetssteen van een beslepen oordeel proef houden. VOND. Dit woord luidt in het eng. *touchstone*, in het fr. *Pierre de touche*.

Toeval, m. Bijval: hij vond niet veel toeval. Van *toevallen*.

Toeval, o., meerv. toevallen. Onverwacht geval: een zonderling toeval. *Bij toeval*, bij geval. Van hier toevallig enz. Van het volgende

Toevallen, o. w., ik viel toe, ben toege-

vallen. Door eenen val gesloten worden: het luik viel plotselings toe. Ten deele vallen: hem is een goed lot toegevallen. Bijvallen: ik vind mij verplicht, om hem toe te vallen. Den vijand toevalten. Bij *KIL.* ook *voorvallen*.

Toevallig, bijv. n. en bijw., toevalliger, toevalligst. Al wat bij toeval gebeurt: welk eene toevallige ontmoeting! Als bijw., bij toeval: hij kwam mij toevallig tegen. Van hier toevalligheid, toevalliglijk Zamenstell.: ontoevallig, ontoevalligheid, ontoevalliglijk.

Toevaren, b. en o. w., ik voer toe, heb en ben toegevaren. Bedr., al varende toevoeren: kunt gij het mij niet toevaren? *Onz.*, met bekorting van zijnen weg varen: wij zijn grootelijks toegevaren Iets vaart toe, wanneer het de vaart bekort: dat vaart heel wat toe. Eindelijk, is *toevaren* aanvangen met varen, of daarin voortgaan: vaar maar toe! Van hier toevaart, eene vaart, welke korter is, dan andere vaarten.

Toeven, b. en o. w., ik toefde, heb getoefd. Bedr., ophouden, doen wachten, doen blijven: en toefde deze zoo spa, dat ree de starren daalden. *VOND.* Onthalen: men gaf mij nae, dat ik over die tijdje een blijmael hadde ghehouden, ende mijne gasten soo ghetoef, enz. *UITENBOGAERT.* Alwaer hij wert getoef met vriendelick onthael. *J. CATS.* Ook wordt het onzijdig gebezigd, voor blijven wachten: gij toeft hier al te lang. Van hier toeving. Zamenstell.: toefdrank, bij *VOND.*, enz. *Vertoeven* enz.

Toevenster, o., zie *toedeur*.

Toeverlaat, m., meerv. toeverlaten. Iemand, of iets, waarop men zich verlaat: zijne gunst is mijn eenigste toeverlaat. 't Verstek van dezen toeverlaat. *HOORT.* Het volk, dat op dien toeverlaat gerust in vrede leeft. *VOND.*

Toevijlen, b. en o. w., ik vijlde toe, heb toegevijld. Bedr., iets derwijze vijlen, dat het zoo of zoo toeloop: gij moet het wat spijte toevijlen. *Onz.*, voortgaan met vijlen, sterk doorvijlen: hij heeft vast niet genoeg toegevijld.

Toevlieden, o. w., ik vlood toe, ben toegevloten. Om bescherming en hulp vlieden: naar wien zal ik toevlieden?

Toevliegen, o. w., ik vloog toe, ben toegevlogen. Al vliegende toesnellen, en toesnellen over het algemeen, zoo tot hulpbetoon, als anderszins: elk vloog toe, om het kind uit het water te redden. Razend vloog hij toe.

Toevloed, m. Een naderende en aandringende vloed: de toevloed van het water was allergeweldigst. Vruchteloos poogde men den toevloed des bloeds te stuiten. Oneigenl., eene toedringende menigte van evenveel welke dingen: een toevloed van woorden. Welk een toevloed van menschen!

Toevloeijen, o. w., ik vloiede toe, ben toegevloeid. Vloeiende naderen: van waar vloeit ons al dat water toe? Oneigenl., toedringen, als een vloed: er vloiede eene groote menigte toe. Het geld schijnt hem van rondom toe te vloeijen. Aanhouden met vloeijen: het water vloeit steeds toe.

Toevlooijen, o. w., ik vloiede toe, heb toegevlood. Voortgaan met vlooijen te zoeken, of te vangen: zij vlooit steeds toe. *Toevlooijen* is in de gemeene volkstaal ook toeslaan: zonder spreken toevlooijen, toeslaan, zonder te waarschuwen.

Toevlugt, v. Vlugt tot iemand, of iets, om hulp: zijne toevlugt tot God nemen. Ook wel eens met *aan*: na dat etliken aan *GERMANICUS* hunne toevlugt genomen hadden. *HOORT*; en met *in*: de vervolgte Koningin nam dan in noodt hare toevlucht in Engeland. *VOND.* De plaats, waarheen men zijne toevlugt nemen kan: ik vond in Frankrijk toevlugt. En de persoon, tot wien men toevlugt nemen kan: om onnoozel bloet, de toevlucht der Hebreëen, te plompen in den vloet. *VOND.* Van *toevliegen*.

Toevoegelijk, zie *toevoegen*.

Toevoegen, b. en o. w., ik voegde toe, heb toegevoegd. Bedr., bijvoegen: er werd hem nog een man toegevoegd. Zeggen: hij voegde mij dit toe. Digt strijken: de metselaar zal alles wel toevoegen. Van hier toevoegelijk, evenveel als *bijvoegelijk*, in: toevoegelijk naamwoord, — toevoeging. *Onz.*, aanhouden met voegen: Voeg maar druk toe!

Toevoer, m. De daad van toevoeren. Aanbrenging van voorraad: om den toevoer te belletten. *HOORT.* De vijand heeft allen toevoer afgesneden. Zamenstell.: toevoerschip enz. Van *toevoeren*.

Toevoeren, b. w., ik voerde toe, heb toegevoerd. Met vaartuig, of voertuig, aanbrengen: ik voer het u liever te water, dan te lande, toe. Bijzonderlijk van krijgsvorraad en levensmiddelen: voert Zutfen dagh op dagh hem allen nooddrift toe. *VOND.* Van hier toevoer, toevoering, enz.

Toevoorzigt, o. Opletende voorziening tegen alle leed: onder Gods hoede en toezigt.

Toevouwen, b. en o. w., ik vouwde toe, heb toegevouwen. Bedr., ineenvouwen: vouw het tafelkleed toe. *Onz.*, aanvangen met vouwen: vouw nu vrij toe! Aanhouden met vouwen: zij vouwt steeds toe. Lustig aan vouwen: vouw toch wat meer toe! Van hier toevouwing.

Toevreten, b. en o. w., ik vrat toe, heb toegevreten. Bedr., boven hetgeen men gevreten heeft, nog iets vreten: de hond vrat nog een' halven paardenbout toe. *Onz.*, aanvangen met vreten: laat het paard nu maar toevreten. Voortvreten: vreet het dier nog al toe?

Toevriezen, o. w., ik vroom toe, ben toegevroren, of toegevrozen. Digt vriezen: het water is rondom toegevroren. Onpersoonlijk, aanvangen met vriezen: laat het nu maar toevriezen. Voortvriezen: het vriest steeds toe. Sterk door vriezen: nu begint het eerst toe te vriezen.

Toevullen, b. w., ik vulde toe, heb toegevuld. Door aanvulling digt maken: de gracht werd met takkebossen toegevuld. Van hier toevulling enz.

Toewaaijen, b. en o. w., ik woei (waaide) toe, heb en ben toegewaaid. Bedr., al waaierende toevoeren: die noordwind waait ons veel onheils toe. *Onz.*, door den wind toegevoerd worden: al de rook waait mij toe. Door den wind toegegooid of gesloten worden: als gij dat venster niet vastzet, zal het toewaaijen. Onpersoonlijk, aanhouden met waaiejen: waait het nog al toe? Sterk waaiejen: nu begint het eerst toe te waaiejen.

Toewagen, m., zie *toedeur*.

Toewallen, b. w., ik walde toe, heb toegewald. Door middel van eenen wal afsluiten: die opening is reeds weder toegewald.

Toewandelen, o. w., ik wandelde toe, heb

en ben toegewandeld. Aanvangen met wandelen, of daarin voortgaan: wandel maar toe! Lustig door wandelen: wandel toch wat toe! Met bekorting van zijnen weg wandelen: kan ik niet een weinig toegewandelen?

Toewas, m. Bij KIL. de daad van toewassen, aanwas, groei. Van *toewassen*.

Toewassen, o. w., ik wies toe, ben toegewassen. Digt wassen, digt groeijen: het zal wel wederom toewassen. Aanvangen met wassen: nu wast het koom toe. Voortwassen: het onkruid wast steeds toe. Sterk aanwassen: hij begint toe te wassen.

Toewater, o. Digt water, besloten, toegewroven water: bij toewater rijden er postwagens.

Toeweg, m., meerv. toewegen. Een weg, die toeloopt, en dus nader is dan andere wegen: den toeweg inslaan.

Toewegen, b. en o. w., ik woog toe, heb toegewogen. Bedr., in tegenwoordigheid van iemand, die het hebben moet, wegen: het werd mij toegewogen. Onz., aanvangen, of voortgaan, met wegen: weeg maar toe!

Toewelfen, b. w., ik welfde toe, heb toegewelfd. Van boven met een gewelf sluiten: de kelder is geheel toegewelfd.

Toewenden, b. w., ik wendde toe, heb toegewend. Iemand al wendende toekeren: de vijand begon ons den rug toe te wenden.

Toewenken, b. en o. w., ik wenkte toe, heb toegewenkt. Bedr., door wenken te kennen geven: zij wenkte mij zulks toe. Onz., iemand eenen wenk geven: ik zag, dat hij mij toewenkte.

Toewenschen, b. w., ik wenschte toe, heb toegewenscht. Aan iemand wenschen: ik wensch u alle heil toe. Van hier toewensching, toehede.

Toewerpen, b. w., ik wierp toe, heb toegeworpen. Al werpende toevoegen: ik wierp den hond eenen brok toe. Bij iets werpen, als eene toegift, daarbij voegen: alle dese dingen sullen u toegeworpen worden. BIJBELV. Dit woord luidt bij KIL. ook *toeworpen*. Van hier bij denzelfden KIL. *toewerp*, *toeworp*, eene toegift.

Toewigt, o. Toeslag, toegift, op iets, dat toegewogen wordt: hij gaf slechts weinig toewigt.

Toewijden, toewijen, b. w., ik wijdde (wijde) toe, heb toegewijd. Toeheligen: wien danckbaarlijk Thebaensche scharen toewijdenkerken en antaren. VOND. Oncig, opdragen: een geschrift aan iemand toewijden; en in nog veel meer andere oneigenlijke zinnen wordt *toewijden*, even als *wijen*, heiligen en toeheligen, gebezigd. Van hier toewijding, toehelliging, opdracht, enz.

Toewijzen, b. w., ik wees toe, heb toegewezen. Door regterlijke of andere uitwijzing toevoegen: de nalatenschap is hem toegewezen. Van hier toewijzing.

Toewinden, b. en o. w., ik wond toe, heb toegewonden. Bedr., ineenwinden: een toegewondene bundel oud linnen. Ook als onz., aanvangen, of voortgaan, met garen, of iets anders, op te winden: wind maar toe! Sterk doorwinden: waarom windt gij niet wat meer toe?

Toeworp, m., zie *toewerpen*.

Toewrijven, b. en o. w., ik wreef toe, heb toegewreven. Bedr., wrijvend digt maken: eene scheur met was enz. toewrijven. Voortgaan met wrijven, lustig aan wrijven: kunt gij niet wat meer toewrijven?

Toewringen, b. en o. w., ik wrong toe, heb toegewrongen. Bedr., digt wringen: iemand de keel toewringen; hetwelk figuurlijk zoo veel is, als hem doen voorthongeren. Onz., voortwringen, sterk door wringen: wring toch wat toe!

Toewuiven, o. w., ik wuifde toe, heb toegewuifd. Van *wuiven*, de muts, of den hoed, boven het hoofd ronddraaijen. Te gemoet wuiven: elkander met de mutsen over 't hoofd toewuivende. ZORGDRAAG.

Toezeg, m. Al wat aan iemand wordt toegezegd: ARENBERGH begon te duchten, dat het uit den toezeg vaaren zou. HOORT. Van *toezeggen*.

Toezegelen, b. w., ik zegelde toe, heb toegezegeld. Met een zegel sluiten: het pakje was toegezegeld. Van hier toezegeling.

Toezeggen, b. w., ik zeide toe, heb toegezegd (toegezaid). Beloven: wat heb ik u dan toegezegd? Van hier toezeggen.

Toezenden, b. w., ik zond toe, heb toegezonden. Door verzending toeschikken: gisteren zond ik u eene boodschap toe. Van hier toezender, toezending, enz.

Toezien, o. w., ik zag toe, heb toegezien. Aanschouwen over het algemeen: ik heb slechts toegezien, terwijl hij speelde. Met zorgvuldige vestiging van de oogen op iemand, of iets zien: wees zoo goed, van een weinig op hem toe te zien. Bezorgd en waakzaam zijn: ziet toch toe, wat gij doet! Gij meught toezien. BIJBELV. Van hier toeziener, toeziening, toezigt.

Toeziener, m., meerv. toezieners. Een aanschouwer over het algemeen: hij sprak de toezieners aan. Al wie iets met oplettende zorg gadeslaat: is er geen toeziener daarover aangesteld? Ik heb geene toezieners noodig. Van *toezien*.

Toezigt, o. De daad van toezien, en bijzonderlijk die van oplettend gadeslaan, zorgvuldige achtgeving op iets: onder iemands toezigt staan. Oulings gebruikte men dit woord in het vrouwel. geslacht: in zulken staet, seg ick, moet nauwe toezicht wesen. ROO ROOSEN VAN SCHIEDAM. Uw majesteit magh vrij op mijne toezicht rusten. VOND. Mits de scherpe toezicht van de bewaarders. HOORT. Van *toezien*.

Toezingen, b. en o. w., ik zong toe, heb toegezongen. Bedr., al zingende toevoegen: van rondom wordt hem lof en roem toegezongen. Daer wort het bruijlofstliet gelieven toegezongen. VOND. Onz., aanvangen, of voortgaan, met zingen: zing maar toe! Lustig aan zingen: nu beginnen zij eerst toe te zingen.

Toezuigen, b. en o. w., ik zoog toe, heb ben toegezogen. Bedr., zuigende digt maken: zij zoog de wonde toe. Onz., zuigende digt worden: het zal wel toezuigen. Voortzuigen: ik wenschte, dat het kind wat beter toezoo.

Toezwaaijen, b. w., ik zwaaide toe, heb toegezwaaid. Al zwaaijende toevoeren: men zwaaide hem den wierook toe. Fig., toebrengen: iemand den wierook van lof en dank toezwaaijen, en, eenvoudiglijk, hem lof toezwaaijen.

Toezweren, b. en o. w., ik zwoer toe, heb toegezworen. Bedr., al zwerende toezeggen, of dreigen: gansch Europe uit nieuw Karthage toegezworen. VOND. Onz., voortzweren: hij zwoer nog eenige oogeblikken toe.

Toezweren, o. w., ik zwoer toe, ben toegezworen. Digt etteren: de oogen van het kind zijn toegezworen.

Toffel, m., meerv. toffels. Eene muil, zonder achterleder: een paar oude toffels. Van hier *pantoffel*. Zie dit woord.

Togen, b. w., ik toogde, heb getoogd. In Vriesland nog hedendaags, trekken, zeulen, slapen: zie eens, waarheen de hond dat togen zal. Voorts, ontvangens, genieten: 't is u vermogen, mij vermaeck aan te doen, en weder loon te togen. **VLAERD. REDENR.** Van hier toge, trek, teug; togel, tengel; togt, met al wat daarvan afstamt. Zamenstell.: zietogen enz. Is naauw verwant aan *tiegen, tigen, en tuigen*.

Togt, m., meerv. togten. Bijzonderlijk, trek naar iets, verlangen, begeerte: om met een hestren togt gelieven in liefs armen te werpen. **VOND.** Voorts, trekking van wind: op den togt zitten. Een trekken van de eene plaats naar de andere, eene reis: het schip heeft twee togten in een jaar gedaan. Die van zelf belust is tot den tocht. **VOND.** Het optrekken van krijgsvolk tot eenige onderneming: op zijnen ongelukkigen togt. **VOND.** Dewelke de hoopes van dezen togt verstikken. **HOORT.** Eindelijk, is togt ook nog het trekken van voordeel uit eenig ding, het vruchtgebruik daarvan. Van hier togten, togtenaar, togtenares, togtig, enz. Zamenstell.: togtgenoot, togtlucht, togtpaard, togtwind, enz. Aantogt, ademtogt, aftogt, doortogt, hartstogt, heertogt, intogt, krijgstogt, leestogt, legertogt, lijftogt, minnetogt, optogt, reistogt, uittogt, voortogt, zeetogt, enz. Van *togen*.

Togten, o. w., ik togtte, heb getogt. Vol van truckenden wind zijn: die kamer togt geweldig. **ONPERS.** wat togt het hier! Met eene heete drift naar iets uitgestrekt zijn: de wolven weert gij niet, die naar uw schaepskoi tochten. **DE DECK.** Van hier togtgat. Van *togt*.

Togtenaar, m., meerv. togtenaars, en togtenaren. Al wie enig goed in lijftogt heeft, het vruchtgebruik daarvan trekt: hij is geen eigenaar maar slechts togtenaar, van dat goed. Van hier het vrouwel. *togtenares*, vruchtgebruikster. Van *togt*.

Togtgat, o., meerv. togtgaten. Een gat, waardoor het togt: een togtgat van een huis is een huis, waardoor de wind overal henen trekt.

Togtig, bijv. n. en bijw., togtiger, togtigst. Vol van togtlucht: een togtig huis. Jagtig, ridsig, van sommige beesten gesproken: de koe is togtig. Begocrig, verlangende: togtig naar de rijke Zee. **VOND.** Van hier togtigheid, ridsigheid, wonderigheid. Het stamwoord is *togt*.

Togtpaard, o., meerv. togtpaarden. Een paard, dat men in de legers gebruikt, om pakwagens en geschut te trekken: de togtpaarden waren bijkans alle bezweken.

Tokkelen, b. w., ik tokkelde, heb getokkeld. Gedurig aanraken: de snaren tokkelen, spelen. Van hier getokkel, tokkeling. Zamenstell.: aantokkelen enz.

Tokkelen is een voortd. werkw. van *tokken*, verwant aan ons *tikken*: de wellust tokt de wil. **KRAL.** En bij **HOORT**: daer gij hartjes mede tokt.

Tol, m., meerv. tollen. Schatting, al wat wegens personen, of zaken, moet opgebracht worden voor de vrijheid, om door eenige plaats, of eenig oord, te trekken: tol betalen. Een hondert duizend gulden te lichten op den tol der laakenen. **HOORT.** Den opgeleiden tol te betalen. **VOND.**

De tol der natuur betalen, sterven. Van hier *tollen*, bij **KIL.**, tol betalen; tollenaar. Zamenstell.: tolbediende, tolbriefje, tolgeld, tolhek, tollhuis, tolman, tolmeester, tolpachter, tolschrijver, tolvrij, enz. Vertollen enz.

Tol, neders., eng. *toll*, hoogd. *Zoll*, boh. *celnij*, lat. *telonium*, komt van het gr. *τελος*, welks oorsprong wederom in *τελεω*, dat aan ons *tellen* verwant schijnen kan, moet gezocht worden.

Tol, m., meerv. tollen. Een bekend speeltuig der kinderen. Van hier het onz. werkw. *tollen*, met den tol spelen. Zamenstell.: tolkoord, tolsnoer, enz. Draaitol, drijftol, priktol, taatol, werptol, zweeptol, enz. Bij **KIL.** en elders *top*.

Tol schijnt verwant aan het gr. *τελος*, einde, en het zweed. *toll*, spits, top; aangezien men in Vriesland, in plaats van *tol*, top bezigt, dat ook bij **KIL.** voorkomt, in het fr. *toupie* luidt, en even als *tol* van de spits uitlopende gedaante der tollen ontleend kan zijn. Daarentegen wil **KIL.**, dat *tol* eigenlijk *dol* luidt, en van *dolen* afstamme; terwijl hij *top* van *toppen* afleidt, dat, volgens hem, rondraaijen zou hebben beteekend.

Tolk, m., meerv. tolken. Een taalsman, vertaler van iemands woorden: bedien u van eenen tolk. Tusschenspraak: der Goden tolk daelt neder op die klachten. **VOND.** Uitlegger: den gouden tolck van 't heilig nieu verbont. **VOND.** Van hier tolken, in vertolken.

Tollen, zie *tol*.

Tollenaar, m., meerv. tollenaars, of tollenaars. Een tolmeester, tolpachter, en, uit hoofde van de knevelarijen der toenmalige tolpachters, onder het gebied van **TIBERIUS**, hij de Joden een groot zondaar: een vrient van tollenaars ende sondaren. **BIJBELV.** Van *tollen*, tol betalen. Zie *tol*, schatting.

Tolvrij, bijv. n. en bijw. Vrij van de betaling van tol: die goederen zijn tolvrij. Oneig.: gedachten zijn tolvrij, men behoeft aan geen mensc verantwoording en rekenschap van zijne gedachten te geven. Van hier tolvrijheid.

Tombe, v., meerv. tomben. Een praalgraf: er werd eene marmeren tombe voor hem opgerigt. De tombe te vernieuwen. **HOORT.** Zamenstell.: grafombe.

Tombe, fr. ook *tombe*, ital. *tomba*, eng. *tomb*, komt van het gr. *τομῆς*.

Ton, v., meerv. tonnen. Een gekuipt houten vat van verschillende grootte, waarin verschillende goederen gepakt en verzonden worden: er kwamen allerlei vaten en tonnen uit het verbrijzelde schip aandrijven. Zoo veel van elk slag van goederen, als de tonnen, waarin men te gemeenlijk verzendt, plegen te bevatten: eene ton haring. Twaalf stuivers op elke ton zeeps. **HOORT.** Zoo veel van andere goederen, als de ton bevat, waarmede men ze meet: zestig ton turf. Tien ton aardappelen. Eene maat van de ruimte van het hol van een schip: een vaartuig van twee honderd ton, of honderd last. Voorts, geeft men aan de popjes, of nimfen der insekten den naam van *tonnetjes*, omdat zij eenigzins de gedaante van langwerpige tonnetjes hebben; ook heeft men in een zakuurwerk eene *ton*, waarom de ketting loopt. In zee vindt men *tonnen*, die tot bakens dienen, en waarop **VONDEL** misschien doelde, in: hier beschoit men andre tonnen, als de brouwer brouwt te Lonnen. Eene ton gouds is honderd duizend gulden, welke som men ook wel eens eenvoudig-

lijk door *ton* aanduidt: hij heeft meer dan drie ton nagelaten. Eindelijk, is *eene ton lands* in Oostvriesland zoo veel, als met eene ton koren gevoeglijk bezaaid kan worden. Van hier het bedr. werkw. *tonnen*, in tonnen docn. Zamenstell. tonneboeijer, tonneboter, tonneman, tonnemeester, tonnevisch, tonvleesch, enz. Aardappelton, appelton, bierton, boterton, harington, meelton, oester-ton, olietion, pektion, regenton, teerton, turf-ton, vischton, vleeschton, zeeton, enz.

Tondel, zin *tonder*.

Tonder, tondel, o. Evenveel als *tintel*, en van denzelfden oorsprong; zie *tintel*; maar intuschen onzijdig: het tondel is vergaan en wil geen vuur meer vatten. HALMA. Het tonder ontvonen. VOND. Zamenstell.: tonderdoosje, doch meest *tontel* — of *tinteldoosje*.

Tong, v., meerv. tongen. Een beweegbaar stuk vleesch in den mond, dat bij ben mensch het voornaamste werktuig van spraak en smaak is: de scherphheid van een gladde tong. HOOFD. Wiens tong met honing is begoten. VOND. Maer de tonge en kan geen mensche temmen. BIJBELV. Van den nachtegaal: en met een tong alleen als dijuzend tongen queelt. TESSELSCHADE. Het ligt mij op de tong, ik ben gereed, om het te uiten. Het hart ligt hem op de tong, hij spreekt naar de gevoelens van zijn hart. Lang van tong zijn, alles verballen. Zijne tong in toom houden, niet meer, of niets anders, spreken, dan betaamt. Op de tong rijden, het onderwerp der gesprekken zijn. Iemand de tong schrapen, hem uithooren. Eene goede tong in den mond hebben, wel bespraakt zijn. Denzelfden zin heeft wel ter tong zijn. Eene gladde tong, eene vlejende. Milt van tong, en vreek van hart, duidt bij VOND. iemand aan, die veel belooft, en weinig geeft. Oneig., wordt *tong* voor *Natie*, of voor de taal eener *Natie* gebezigd: Spanjaarden, Franschen, Hoogduitschen, en andere tongen. VOND. Ook bestempelt men dingen, die de gedaante van eene tong hebben, met den naam van *tong*, of *tongetje*, zoo als: de tong, of het tongetje, van eenen evenaar, het tongetje van eene gesp, het tongetje van eene schalmel, of eene orgelpijp. In de plantenkunde is *tongetje* zeker vreemd plantgewas. Aan een smal stuk lands, dat in zee uitsteekt, geeft men den naam van *landtong*; en een bekend slag van platvisschen voert den naam van *tong*. Van hier tongeloos, tongig. KIL. Zamenstell.: tongbeen, tongblad, tonggezwel, tongkruid, tongriem, tongschraper, tongsteen, tongvormig, tongwerk, in een orgel, — tongworm, enz. Fleem-tong, hakkeltong, koetong, kromtong, landtong, langtong, lastertong, lisptong, ossentong, slinger-tong, schendtong, stameltong, varkenstong, vleitong, enz.

Tong, neders. *tunge*, angels. *tung*, eng. *tongue*, zweed., ijsl. *tunga*, hoogd. *Zunge*, oudlat. *lingua*, komt waarschijlijk van *dingen*, zweed. *tinga*, spreken, en is verwant aan het gr. $\varphi\theta\gamma\gamma\epsilon$, en aan het lat. *lingua*, fr. *langue*, enz.

Tongbeen, o., meerv. tongbeenen. Het been, waarop de tong, als eene spier, zich grondt en beweegt: het tongbeen heeft de gestalte van een hoefijzer.

Tongblad, o. Zeker slag van muiskoorn, hetwelk een klein tongvormig blad op zijne bladen liggende heeft: 't veelvoudig tongenblad. HURGENS. Bij KIL. ook *keelkruid*, en *tapkenskruid*.

Tongeloos, bijv. n. Zonder tong: zijn de krokodillen niet tongeloos?

Tongig, bijv. n. Bij KIL. wel ter tong. Zamenstell.: tweetongig, bij den eenen dus, bij den anderen wederom gansch anders, sprekende; tweetongigheid, enz.

Tongkruid, o. Bij KIL. evenveel als *kleefkruid*.

Tongriem, m., meerv. tongriemen. Een velletje onder aan de tong, hetwelk haar met de kin verbindt: de tongriem werd doorgeknijpt. Van den tongriem snijden is, het gezegde velletje doorsnijden. Figuurlijk is: wel van den tongriem gesueden zijn, wel ter tong zijn, wel bespraakt zijn.

Tongsteen, m., meerv. tongsteenen. Volgens HALMA, een steen, wiens gedaante aan die van de tong van een mensch gelijk.

Tongworm, m., meerv. tongwormen. Een worm, of kleine pees, van de gedaante van eenen worm, onder de tong der honden, wiens weg-neming een behoudmiddel tegen de hondsdolheid wezen zou. Bij KIL. anders ook *hondsworm*.

Tonijn, m., meerv. tonijnen. Bij KIL. *tonijn*. Een visch van het makreelengeslacht, die, volgens PLINIUS, soms wel vijftien honderd pond zwaar wordt. In het eng. *tunny*, fr. *thon*, ital. *tonno*, lat. *thunnus*, of *thjnnus*, waarvan *tonijn* afstamt.

Tonneboeijer, m., meerv. tonneboeijers. Volgens ADELUNG, in Nederduitschland, een boeijer, of schip, waarmede men de zeetonnen plaatst, verplaatst, enz. In Vriesland een opziener over de zeetonnen, anders *tonnemeester*. Bij dit gebruik van het woord doelt men zekerlijk op het boeijen, of vastmaken, van de zeetonnen aan hare ketens.

Tonnen, zie *ton*.

Tonneman, m., meerv. tonnemannen. Een bediende van den tonnemeester: de tonneman heeft de ton niet wel verzorgd.

Tonnemeester, zie *tonneboeijer*.

Tonnen, b. w., ik tonde, heb getond. In tonnen doen: het bier is niet getond. Haring tonnen, vleesch tonnen, enz. Met tonnen afmeten: de turf moet getond worden. Van hier tonner, tonster, eene vrouw, die moet zorgen, dat de turf-ton wel gevuld worde. Zamenstell.: turf-tonner, turf-tonster, enz. Van *ton*.

Tonster, v., zie *tonnen*.

Tonvisch, m. Zekere ingezouten visch.

Tonvleesch, o. Ingezouten vleesch.

Tontel, zie *tintel* en *tonder*.

Tontine, v., meerv. tontinen. Eene geldgiting op lijfrenten, dus ingerigt, dat, wanneer een deelnemer sterft, zijne renten aan de overblijvende deelnemers worden uitgekeerd. Dit woord stamt af van den naam van zekeren Napolitaan, NI-KOLAAS TONTI geheeten, die de eerste uitvinder van het gezegde slag van geldgitingen was.

Toog, zie *teug*.

Toogen, b. w., ik toogde, heb getoogd. Bij KIL. toonen, wijzen; ook bij VOND.: gaf oorlof, dat de zon nu oock haer kracht mocht toogen. En bij GESCHIER: door historien te toogen. Van hier betoog, betoogen, en vertoog. Dit woord schijnt verwant aan *togen*, *tiegen*, *tijgen* en *tuigen*. Het luidt in het neders. *togen*, ijsl. *tia*, zweed. *te*, hoogd. *zeigen*.

Tool, m. Opschik: Kerken en Kloosters in vollen tooij. HOOFD. Terwijl een ander dat niet minder op uw slempen en mallen tooi en doet. DE DECK. Van *toojen*.

Toojen, b. w., ik tooide, heb getooid. Bij **KIL.** ook *tooghen*, en *toijen*, opschikken: en *gij u toit van vlek en misstal schuw.* **VOND.** Van hier *tooi*, *tooisel*. Zamenstell.: *onttoojen*, *optooijen*, enz.

Toom, m., meerv. *toomen*. Eigenlijk, het hoofdstel, dat men een paard *aandoet*, en de *daaraan* verbondene teugelreep: den *toom* *vieren*. Met *eenen* *lossen* *toom* *rijden*. Den *toom* *laten* *glijen*. **VOND.** *Figuurl.*, evenveel welk middel van *bedwang*: de *wetten* *zijn* *een* *toom* *voor* *de* *ondeugd*. Met *den* *toom* *der* *lantvoogdije*. **HOFT.** In *toom* *houden*, *onder* *bedwang* *houden*: en *door* *de* *tucht* *in* *toom* *gehouden*. **VOND.** *Houd* *dan* *uw* *tong* *in* *toom*. **L. D. S. P.** Den *vrijen* *toom* *geven* *is*, den *ruimen* *teugel* *vieren*: *zij* *geeft* *hare* *kinderen* *al* *te* *veel* *den* *vrijen* *toom*. Van hier *toomeloos*, het *werkw.* *toomen*, enz. Zamenstell.: *toombijten*: op *een* *toombijtend* *paard*. **VOND.**

Toom, eng. *team*, ijsl. *taum*, zweed. *töm*, opperd. *zoum*, hoogd. *Zaum*, is *even* *hetzelfde* *woord*, als *zaunmu*, dat bij **KERO** *eenen* *band*, of *strik*, *aanduidt*, en *verwant* *aan* *het* *gr.* *θωμυτζ*, lat. *thomix*, *een* *hennipper* *strik*.

Toom, m., meerv. *toomen*. *Zekere* *hoeveelheid* *van* *bij* *elkander* *scholende*, en *met* *elkander* *uitgebroede*, *vogels*:

Zoo *queeckt* *den* *oijevaer* *zijn* *kuikens* *met* *ech-*
dissen,
En *kikkers*, *die* *hij* *uit* *het* *brockland* *weet* *te* *vis-*
sen,
Tot *dat* *den* *jongen* *toom* *het* *vliegen* *machtig* *is*.
OUV.

Toomeloos, *bijw.* n. en *bijw.*, *toomelooser*, *toomeloost*. Eigenlijk, *ongetooid*. *Wijders*, *ongedwongen*, *buitensporig*. Van hier *toomeloosheid*.

Toomen, b. w., ik tooinde, heb getooid. Met *eenen* *toom* *optuigen*: **JOSEPH** *gaet* *den* *esel* *tomen*. **F. v. DORP.** Evenveel *op* *welke* *wijze* *bedwingen*: *schoon* **PENSEUS** *eenen* *Zeedraeck* *toome*. **VOND.** *Oul.* *beteekende* *toomen*, *kleeden* *en* *opsieren*: *te* *wijle* *dat* *hij* *u* *toomt*. **CONST. DER MINN.** Van hier *tooming*. Zamenstell.: *be-toomen*, *intoomen*, *ongetooid*, *onttoomen*, *optoomen*, enz. Van *toom*.

Toom, zie *teen*.

Toon, n. *Aantooning*, *bezigtiging*: *die* *staat* *zoo* *hemelsch* *schoon* *voor* *aller* *oog* *ten* *toon*. **L. D. S. P.** *Op* *den* *waghen* *met* *staetsie* *omgevoert* *ten* *toon*. **VOND.** *Ten* *toon* *stellen*, *voor* *het* *gezicht* *bloot* *stellen*, *ook* *bespottelijk* *maken*: *zich* *ten* *toon* *stellen*. Van *toonen*.

Toon, m., meerv. *toonen*. Eigenlijk, *zulk* *een* *geluid*, *als* *in* *den* *klank* *van* *dit* *woord* *begrepen* *is*. In *het* *gebruik*, *een* *geluid*, *hetwelk* *zich* *van* *andere* *geluiden* *onderscheiden*, en *daarmede* *vergelijken*, *laat*: *eenen* *hoogen*, of *lagen*, *den* *regten*, of *eenen* *valschen*, *toon* *aanhieven*. En *met* *'s* *lants* *triumftrumpet* *eenen* *hoogen* *toon* *gezet*. **VOND.** *Zoo* *zal* *hij* *zijn* *toon* *vrij* *hooger* *laten* *gaan*. **DE DECK.** *De* *wijze*, *waarop* *men* *de* *stem* *in* *het* *spreken* *rijzen*, of *dalen*, *laat*, of *anderzins* *inrigt*: *op* *denzelfde* *toon* *voortspreken*. Van *toon* *veranderen*; *ook* *figuurl.*, *anders* *beginnen* *te* *oordeelen* *en* *spreken*. *De* *bijzondere* *wijziging* *van* *den* *inhoud* *van* *iemands* *zeggen*, of *schrijven*: *om* *dezen* *werke* *den* *toon* *te* *geven*. **HOFT.** *Den* *toon* *naer* *den* *aert* *der* *zake* *weten* *te* *schikken*. **VOND.** *Hij* *sprekt* *op* *eenen* *gebiedenden*

toon. *Die* *nadruk*, *waarmede* *men* *de* *eene* *lettergreep* *boven* *de* *andere* *uitspreken* *moet*: *de* *toon* *valt* *op* *de* *tweede* *lettergreep*. *Den* *toon* *geven* *is*, *eigenlijk*, *dien* *klank* *aanhieven*, *waarop* *men* *zingen*, of *spelen*, *moet*; *oueigenlijk*, *de* *handelwijze* *van* *anderen* *regelen*: *hij* *gaf* *aan* *het* *gansche* *gezelschap* *den* *toon*. *Naar* *den* *toon*, of *ton*, *leven* *is*, *zich* *naar* *de* *heerschende* *manieren* *schikken*. *Eindelijk*, *was* *toon*, *onlings*, *een* *lied*. *De* *Zwabische* *dichters* *noemden* *hunne* *lieden* *töne*, of *döne*; *en* *nog* *heden* *ten* *dage* *noemt* *men* *in* *het* *neders*. *een* *liedje* *ein* *döhnen*, *een* *deuntje*. *Van* *hier* *het* *werkw.* *toonen*. Zamenst: *toongeving*, *toonkunst*, *toonteeken*, *toonvaat*, *toonwijzer*, enz. *Bidtoon*, *danktoon*, *jammertoon*, *juichttoon*, *klaagtoon*, *meestertoon*, *muzijktoon*, *schrijftoon*, *spreektoon*, *zangtoon*, enz.

Toon, hoogd. *Ton*, eng. *din*, *tune*, *tone*, fr. *ton*, ital. *tono*, lat. *tonus*, is *een* *klanknabootsend* *woord*.

Toonbaar, *bijw.* n. en *bijw.*, *toonbaarder*, *toonbaarst*. *Dat* *getoond* *kan* *worden*; *en* *meest* *in* *den* *zin* *van* *iets*, *dat* *zonder* *schroom* *getoond* *mag* *worden*: *zijn* *schrift* *is* *zoo* *slordig*, *dat* *het* *naauwelijks* *toonbaar* *is*. Van hier *toonbaarheid*. Zamenst: *ontoonbaar*. Van *toonen*.

Toonbank, v., meerv. *toonbanken*. *Eene* *bank* *of* *tafel*, *waarop* *een* *winkelier* *of* *kramer* *zijne* *waren* *ten* *toou* *spreidt* *en* *verkoopt*. Bij **KIL** *toonberdt*.

Toonbrood, o., meerv. *toonbrooden*. *Een* *der* *brooden*, *die* *oulings* *in* *den* *tabernakel* *en* *tempel* *op* *een* *tafel* *ten* *toon* *gelegd* *werden*: *de* *tafel* *der* *toonbrooden*.

Tooneel, o., meerv. *tooneelen*. *De* *schouwplaats* *van* *evenveel* *welk* *bedrijf*: *Duitschland* *was* *lang* *een* *tooneel* *van* *krijg* *en* *verwoesting*. *De* *kwakzalver* *op* *zijn* *tooneel*. *Bijzonderlijk*, *de* *vertoonplaats* *van* *een* *zoogenoemd* *tooneelspel*: *personaedjen*, *die* *dit* *tooneel* *betreden*. **VOND.** *Figuurl.*: *en* *MARS* *zijn* *rol* *voelspeelt* *op* *'t* *wreet* *tooneel*. **VOND.** *De* *vertoonplaats* *van* *evenveel* *welk* *ding*, *in* *vereeniging* *met* *hetgene* *daarop* *te* *zien* *is*: *akelige* *tooneelen* *aanrigten*. Van dit *heerlijk* *tooneel* *der* *dingen*. **HOFT.** *Een* *gedeelte* *van* *een* *zoogenoemd* *bedrijf* *van* *een* *tooneelspel*: *het* *derde* *tooneel* *des* *tweeden* *bedrijfs*. Van hier *tooneelachtig*, *aan* *een* *tooneel* *gelijkend*; *tooneelist*, *tooneelmatig*, *met* *een* *tooneel* *overeenkomend*, *daaraan* *voegend*. Zamenstell.: *tooneeldans*, *tooneellicht*, *tooneeldichter*, *tooneelgek*, *tooneelkijker*, *een* *vergrootglas*, *waarmede* *men* *de* *voorwerpen* *van* *het* *tooneel* *naar* *zich* *tochaalt*, *vergroot* *en* *verheldert*. *Tooneelkleed*, *tooneelkoning*, *tooneellist*, *tooneelpoëzij*, *tooneelpot*, *tooneelscherm*, *tooneelsieraad*, *tooneelspeelster*, *tooneelspel*, *tooneelspeler*, *tooneelstuk*, *tooneelzang*, *tooneelzot*, enz. *Krijgstooneel*, *moordtooneel*, *oorlogstooneel*, *spiegeltooneel*, *strafstooneel*, *treurtoneel*, enz. Van *toonen*.

Tooneelachtig, *bijw.* n. en *bijw.*, *tooneelachtiger*, *tooneelachtigst*. Zie *tooneel*.

Tooneelist, m., meerv. *tooneelisten*. *Een* *tooneelspeler*: *de* *Koninklijke* *tooneelisten*. *Wel* *te* *onderscheiden* *van* *het* *volgende*

Tooneellist, v., meerv. *tooneellisten*. *Eene* *list*, of *kunstgreep*, *welke* *op* *het* *tooneel* *wordt* *gebruikt*: *die* *tooneellist* *had* *eene* *goede* *uitwerking*.

Tooneelpop, v., meerv. *tooneelpoppen*

Eene tooneelspeelster: op eene tooneelpop verlieden.

Toonen, h. w., ik toonde, heb getoond. Wijzen, laten zien, te kennen geven: ik zal het u toonen. Van waar g' aan daard uw almacht toont. L. D. S. P. *Zich toonen*, zich gelaten, zich aanstellen: zij toont zich heel droevig. Van hier toon, toonbaar, tooncel, tooner, toonster, tooning. Zamenstell.: toonbank, toonbrood, enz. Aantoonen, aftoonen, betoonen, vertoonen, enz.

Toonen, o. w., ik toonde, heb getoond. Klinken. Een klanknabootsend woord, verwant aan *deunen*, hoogd. *tönen*, gr. τόνειν, lat. *tonare* en *sonare*. Toon zachtken, elpen lier. R. FEITH.

Tooner, m., meerv. tooners. Al wie iets vertoont: geef aan tooner dezès het geld. Vr. *toonster*. Van *toonen*.

Toorn, m. Gramschap: wanneer sijn toorn maer een weijnig soude ontbranden. BIJBELV. Koningen, die gij in unwen toorn geeft. HOORT. Van hier het onz. w. *toornen*, toornig zijn; toornig, tot toorn geneigd, vergramd, enz. Zamenstell.: toornegloed, *torenvlaegh*, VOND., vertoornen, enz.

Toorn, angels. *torn*, hoogd. *Zorn*. Klanknabootsend.

Toornen, zie *toorn*.

Toornig, bijv. n. en bijw., toorniger, toornigst. Vergramd: so wie t'onrecht op sijnen broeder toornigh is. BIJBELV. Tot toorn geneigd: het is een opvliegend en toornig mensch. Op toorn gegrond, daardoor gedreven: een toornig geschrijf. Den toornigen blik des Monarchs. Misnoegd: dat men den volke orlof gaf, dat seer toornich was hier af. M. STOKES. Waarom ziet gij mij zoo toornig aan? Van hier toornigheid, toorniglijk.

Toornig, KIL. *tornich*, hoogd. *zornig*, komt van *toorn*.

Toorts, v., meerv. toortsen. Een fakkel: bij de toortse. HOORT. Als fakkels sonder straal en toortssen sonder licht. OUD. Bij VOND. ook *torts*. Zamenstell.: toortsdrager, toortskruid, toortlicht, toortspant, enz. Lijkttoorts, oorlogstoorts, pekttoorts, enz.

Toorts, KIL. *tortse*, eng. *torch*, fr. *torche*, ital. *torcia*, *torcia*, sp. *antorcha*, komt denklijk van het lat. *torquere*, draaijen, incendranijen, omdat eene toorts veelal uit incengedraaid touw vervaardigd wordt.

Toortskruid, o., meerv. toortskruiden, dat enkel wegens verschillende soorten gebezigd wordt. Bij onze kruidkenners *breedbladig wolkruid*, welks stengen gedroogd, en met eenig smeer bedropen, als toortsen gebruikt kunnen worden: de Duitschers geven aan het toortskruid den naam van *kaarsenkruid*, of *koningskaars*.

Toortlicht. Het licht, dat door eene of meer toortsen verwekt wordt: hij wordt bij toortlicht begraven.

Toortspant, v., meerv. toortspanten. Een amerikaansch heestergewas, waarvan men vier en twintig soorten telt, die in de vier hoofdsorten van *meloendietsels*, *hoekige toortsen*, *kruijpende toortsen*, en *vijgeplanten*, onderscheiden worden: gegolfte toortspant, wollige toortspant, enz.

Toot, v., meerv. toten. Bij KIL. *tote*, evenveel als *tuit*, in *tote van den schoen*. Thans is *tote* een vrouwehusel: zet uwe toot regt! Zamenst.: totabel, zeker vischnet, ook een slordig vrouws-

persoon, enz. Dit woord schijnt verwant aan *tuit*.

Toovenaar, m., meerv. toovenaars, en toovenaren. Oulings *toovenaar*. Al wie zijn werk van tooveren maakt, een heksenmeester, een zwartekunstenaar: een guijchelaar, oft die op vogelgeschroij acht geeft, ofte tooveraer. BIJBELV. Een zeer vernuftig mensch; het is een toovenaar in zijne kunst. Van hier toovenaarster, toovenaars, gemeenlijk tooveres. Van *tooveren*.

Tooverbesje, o., meerv. tooverbesjes. Een besje, dat haar werk van tooveren maakt, eene oude tooverheks, of tooverkol: deerlijk werd hij door dat tooverbesje om den tuin geleid.

Tooverboek, o., meerv. tooverboeken. Een boek, dat met gewaande tooverkarakters opgevuld is: zij doorbladerde haar tooverboek. Een boek, waaruit men kan leeren tooveren: WITGEESTS natuurlijk tooverboek.

Tooveren, o. en b. w., ik tooverde, heb getooverd. ONZ., heksen: men geeft voor, dat hij tooveren kan. Bedr., verachtelijkerwijze, knutselen: wat tooverij gij daar weer! Van hier getoover, toovenaar, toovenaar, tooveres, tooverij, de daad van tooveren, enz. Zamenstell.: tooverbesje, tooverboek, toovergodin, tooverheks, tooverkaart, tooverkarakter, tooverkasteel, tooverkol, tooverkracht, tooverkring, tooverkruid, tooverkunst, tooverlantaarn, toovermiddel, toovernimsf, tooverroede, tooverring, tooverschool, tooverteeken, tooverwerk, tooverwoord, tooverwortel, tooverziek, enz. Betooveren, onttooveren, toetooveren, voorttooveren, wegtooveren, enz.

Toovergodin, v., meerv. toovergodinnen. Anders *toovernimsf*. Een versierd bovennatuurlijk wezen: de toovergodin gaf aan elke dochter des Konings een glazen spinrokken.

Tooverheks, v., zie *tooverbesje*.

Tooverij, v., meerv. tooverijen. De daad van tooveren, getoover: geloof gij ook nog aan tooverij? Van tooverij beschuldigd. Oneigenlijk: de liefde begoochelt hem door hare tooverijen. Van *tooveren*.

Tooverkaart, v., meerv. tooverkaarten. Een bekend speeltuig der kinderen: hij vermaakt zich uitnemend met die nieuwe tooverkaart.

Tooverkarakter, o., meerv. tooverkarakters. Een tooverteeken, een geheimzinnig karakter, waarvan men zich in het tooveren bedient: de heksenmeester begoochelde hem nog al verder met zijne tooverkarakters.

Tooverkasteel, o., meerv. tooverkasteelen. Een kasteel, door tooverij voortgebragt, een betooverd kasteel: in dat tooverkasteel was alles even kostelijk.

Tooverkol, v., zie *tooverbesje*.

Tooverkring, m., meerv. tooverkringen. De kring, dien een toovenaar rondom iemand trekt, wien hij eenen geest vertoonen wil: binnen dien tooverkring beloofde hij mij alle veiligheid.

Tooverkruid, o., meerv. tooverkruiden. Alle kruid, waarin eenige tooverkracht gelegen is: zij kookte hare tooverkruiden.

Tooverlantaarn, tooverlantaren, v., meerv. tooverlantaarnen, tooverlantarens. Een bekend toestel, waarmede men, door middel van beschilderde glazen, allerhande voorwerpen op eenen verlichten muur vertoont; meest geschikt tot vermaak der kinderen.

Toovernimsf, v., zie *toovergodin*.

Tooverteeken, o., zie *tooverkarakter*.

Tooverwerk, o. Een werk, dat door tooveren volbragt wordt: het schijnt wel tooverwerk.

Tooverwortel, m., meerv. tooverwortels. De wortel van een plantgewas, dat den naam van *Mandragore* voert: de kwakzalvers schrijven aan hunne zoogenoemde tooverwortels allerlei vreemde krachten toe.

Tooverziek, bijv. n., tooverzieker, tooverziekt. Ziek, zuchtig, begeerig, naar tooverij, of om de tooverkunst te verstaan, en te oefenen: menig een was oulings tooverziek.

Top, m., meerv. toppen. Bij KIL., en nog hedendaags in Vriesland, een tol: hij speelde met den top. Van hier *toppen*.

Top, m., meerv. toppen. Het opperste, de kruin: de top van den vinger. Boven aan den top van den mast. Het gedruisch van eenen gang in de toppen der moerbesehoomen. BIJBELV. D' een bereikt langzaam den top. VOND. Van top tot teen is, van de kruin des hoofls tot aan het uiteinde der voeten. Het zeil in top halen is, het zoo hoog ophalen als doenlijk is, fig., pronk en praal zoo ver drijven, als mogelijk. Op den top van eere verkeerens is, de hoogstnogelijke eer genieten. In top van eere zetten is, tot de hoogstmogelijke eer verheffen. Anders, in top van eere brengen. De poëzij wil niet op den middeltrap, maer moet in top staen. VOND. Van hier *toppen* enz. Zamenstell.: topgewelf, rond dak; topheusel, vrouwekuif; topkring, sterrekundig woord; topnenant, scheepswoord; toppunt, topstander, scheepsvaantje; topzeil, enz. Bergtop, boomtop, eeretop, haartop, heuveltop, vingertop, enz.

Top, een tuschenwerpsel, gebruikt wordende, wanneer men eenig verdrag, of eenen koop sluit: ik bied u zes stuivers; top! Van hier het werk *toppen*, eenen koop, of een verdrag aangaan: ik zal het eens toppen. Dit *top*, zegt WACHTER, is eigenlijk de gebiedende wijs van het verouderde *toppen*, slaan, overeenkomende met het gr. *τοπειν*, *τοπειν*; dewijl men omtijds gewoon was, gelijk nog plaats heeft, bij het sluiten van verdragen, in elkanders hand te slaan.

Topaas, m. en o., meerv. topazen. Een geelachtig gesteente, dat onder de edele gerangschikt wordt: een rijge van een Sardis, een Topaz, ende een Carbonkel. BIJBELV. Dit uurwerk loopt op eenen topaas. Onzijdig beteekent het geen en enkelen steen, maar eene hoeveelheid van dit slag van steenen, welke tot werkstof voor het een of ander dient: een versiersel van het schoonste topaas. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *topazen*, van topaas.

Topaas, oul. *topaz*, hoogd. *Topas*, fr. *topaze*, komt van het lat. *topazius*, dat, volgens PLINIUS, van den naam van het eiland Topazo afstamt.

Topgewelf, o., zie *top*.

Tophuif, v., meerv. tophuiven. Bij KIL. *tophuijve*. Een helm: een staelen tophuijve. v. HASS. aantek. op KIL.

Topheusel, o., zie *top*.

Toppen, b. en o. w., ik topte, heb getopt. Bedr., van top berooven: top dien boom nog een weinig. De boonen moeten getopt worden. Voorts is: iets toppen, het bij handgeklap aanvaarden. Zie *top*, tuschenwerpsel. Onz., was *toppen* oulings eene kuif dragen; en van hier het denkbeeld in top stijgen: dat vijants hoogmoedighooger topt. BLOEMKR. v. GED. Van hier topper enz. Het stamwoord is *top*.

Toppen, o. w., ik topte, heb getopt. Bij KIL. met eenen top spelen; wijders, als een top ronddraaijen, en razen, dol zijn, volgens KIL.; anders *tobben*. Van *top*, een tol.

Topper, m., meerv. toppers. Al wie, of wat, eene kuif draagt, zoo als zeker slag van eenden, dat hiervan den naam van *toppertje* bekomen heeft. Zamenstell.: toppershoedje, een oude zeemansdragt: zijn bolleckvanger schonck, en luchtigh toppershoetje. VOND.

Toppet, o., meerv. toppetten. Het gevlochten of gekruild hoofdhaar: de sluier aan 't toepet is ook nitheemsch geweven. Hoofr.

Toppunt, o., meerv. toppunten. Het alleroppperste: het toppunt van een gebouw. Oneigenlijk is: het toppunt van eer, roem, enz., de hoogstmogelijke eer, roem, enz. In de sterrekunde is *toppunt* het kruinstip, het zoogenoemde *zenith*.

Topstander, m., meerv. topstanders. Een scheepsvleugel, splitsvaantje: wimpels, toppestanders. VOND.

Topzeil, o., meerv. topzeilen. Een zeil, dat boven in den mast wordt gevoerd: het waait eene topzeilskoelte, eene koelte, bij welke men zonder bedenking het topzeil mag ophalen.

Topzwaar, bijv. n., topzwaarder, topzwaarst. Dat zijne meeste zwaarte in den top heeft, en daarom overbuigt. Van hier topzwaarte.

Tor, v., meerv. torren. Een geslacht van schildvleugelige insekten: gouden tor enz. Van hier torachtig. Zamenstell.: torbok, torrengeslacht, enz. Dagtor, haagtor, hoorntor, watertor, zandtor, enz.

Torbok, m., meerv. torbokken. Ook wel eene *boktor*. Een geslacht van schildvleugelige insekten, dat gehoordn schijnen kan, en waarvan men twee en vijftig verschillende soorten telt: bloedroode torbok, gegolfde torbok, gestreepte torbok, enz.

Toren, m., meerv. torens. Een gebouw, welks hoogte de breedte en dikte verre overtreft: eenen toren, diens opperste in den hemel zij. BIJBELV. De toren van 't stadshuis beweegde sich en schudde. VOND. De Beijervan sal een gheelen dagh op onsen toren staan. PAFENROD. Door eenen onbewaarden toren. HOOFD. Laat ons eenen tooren bouwen. VOLLENH. Van hier torenachtig. Zamenstell.: torenblazer, torenbouw, torendak, torendeur, torendrager, een olifant, die eenen toren op den rug heeft; torenkroon, de kroon van CIJBELE in de oude fabelkunde; torenkruis, torenmuur, torennaald, torenspits, torenstad, torenwachter, torenzigt, enz. Dorpstoren, kerk-toren, kloktoren, kloostertoren, kruidtoren, slot-toren, stadhuistoren, stadstoren, vuurtoren, wachttoren, enz.

Toren, fr. *tour*, eng. *tower*, hoogd. *Thurm*, NOK. *turre*, lat. *turris*, gr. *τορσις*, syr. *tur*, hebr. *tzur*, is een zeer oud woord, van eenen onzekeren oorsprong.

Torenblazer, m., meerv. torenblazers. Anders *torenwachter*, die van uur tot uur op eenen toren op de trompet blaast: de torenblazer bliet alarm.

Torenstad, v., meerv. torensteden. Eene stad, die met een aantal torens praalt: men had Tournai in het Nederduitsch niet Doornik, maar Torenstad, moeten noemen.

Torenwachter, m., zie *torenblazer*.

Torenzigt, o. Geen gezigt, hetwelk men

boven van eenen toren heeft, maar een uitzigt op eenen of meer torens: dit plaatsje verdient waarlijk den naam van torenzigt.

Torn, m., meerv. tornen. De daad van tornen, een ruk: met eenen torn deurscheurt. **HOOFD.** Met eenen torn om hals gebragt. **VOND.** Eenem wakkeren torn doorstaan is, eenen harden schok verduren. Gij zult daar een' zwaren torn aan hebben, dat zal u veel moeite kosten. Dit woord komt van het volgende

Tornen, b. en o. w., ik tornde, heb getornd. Rukken: waarom tornt gij dat vanceen? Bijzonderlijk, eenen naad, met doorsnijding van den draad, waarmede dezelve zamengehecht is, vaneenrukken: torn dien naad eens open! Overdr., is ergens aan tornen, zich daarmede inlaten, daaromtrent eenige poging doen: ik wil daaraan nog niet tornen. Van hier torn. Zamenstell.: tornesje, tornwerk, enz.

Tornen, anders *tarnen*, *ternen*, schijnt verwant aan *terren*, bij **KIL.**, hoogd. *zerren*.

Tornooi, zie *tornooispeel*

Tornooijen, o. w., ik tornooide, heb getornooid. Een bastaardwoord, ontleend van het fr. *tournoier*, eigenlijk, draaijen, wenden; bijzonderlijk, met allerlei draaijen en wendingen van zijn paard en zich zelven, in een renspeel kampen; welke betekenissen **KIL.** hieraan geeft. Zamenstell.: tornooiplaats, tornooispeel, tornooiveld. Dit woord leidt in het hoogd. *turnieren*, ital. en middleeunw. lat. *torneare*; en het stamwoord *tourner* leidt bij **NOTK.** *turnen*, angl. *turnan*, *tyrnan*, eng. *to turn*.

Tornooispeel, o., meerv. tornooispelen. Een renspeel, waarin de oude ridders elkanderen de loef pogden af te steken: er werd ter eere van haar een groot tornooispeel aangerigt. Voor *tornooispeel* zeide men oul. enkel *tornooi*: want doe men de tornooi dede. **BIJBEL**, 1477. Van *tornooijen*, met allerlei wendingen van zijn paard, in een renspeel kampen.

Torretje, o., meerv. torretjes. Eigenlijk, het verkleinw. van *tor*, dat intusschen bij de Natuurkenners gebruikt wordt, om een bijzonder geslacht van schildvleugelige insekten, van datgeen te onderscheiden, dat den naam van *tor* voert: gegolfd torretje, gestippeld torretje, enz. Zamenstell.: drektorretje, erwtentorretje, houttorretje, kapucijn-torretje, kloptorretje, luistorretje, schrijftorretje, spektorretje, venstertorretje, vloortorretje, enz.

Torschen, b. w., ik torschte, heb getorscht. Met moeite op den rug dragen: ik ben moede van al het torschen.

Tortel, v., meerv. tortelen en tortels. Zeker slag van duiven: en d'arent kluiwt zoo d'opgegrepe tortel. **VOND.** Zamenstell.: tortelduif.

Tortel, hoogd. *Turtel*, eng. *turtle*, lat. *turtur*, fr. *tourterelle*, is van het geluid ontleend, hetwelk de tortels maken.

Tortelduif, v., meerv. tortelduiven. In het hoogd. *Turteltaube*, **WILLER.** *turtultubo*. Evenveel als *tortel*: den Heere twee tortelduiven, ofte twee jonge duiven, brengen. **BIJBELV.**

Torten, verouderd b. w., ik tortte, heb getort. Bij **KIL.** evenveel als *trotsen*, trotseren, bergen, tarten. Van hier bij hem de zamenstell. *tortelmoedigh*, korzel.

Tot, voorzetsel. Evenveel als *naar*, *bij*, *aan*, *voor*, enz., in: tot hujs gaan. **KIL.** Ende hi wan enen zoon tot sinen beelde. **BIJBEL**, 1477. Zich tot iemand wenden. Hij kwam tot mij. Van huis

tot huis, van deur tot deur, van dag tot dag, enz. Van woorden kwam het tot slagen. Tot zich zelven, tot inkeer komen. Tot stand geraken. Tot iets bijdragen. Tot iemand spreken. Voorts, zegt men: tot vriend, of vijand, hebben. Tot niets denken. Tot uw best. Tot keizer kroonen. Tot man nemen. Ziedaar eenige der voornaamste gebruiken van *tot*. Oul. zeide men ook: antwoorden *tot*, voor *aan*: ende antwoerde tot **ABRAHAM. BIJBEL**, 1477. Voorts, zegt men ook: tot *aan*, tot hier, tot hier toe, tot hier aan toe, tot nog toe, enz. Met *dat*, in: tot dat hij wederkomt enz. Doch in plaats daarvan gebruikt men ook wel eens enkel *tot*: tot hij hem aangrijpt naar zijn wil. **L. D. S. P. VISSER** bezigt *tom*, (hoogd. *zum*) voor *tot den*: daer hoort meer *tom* dans.

Totebel, v., zie *toot*.

Touter, m., (touwter) touteren, (touwteren) zie *touw*.

Touw, o., meerv. touwen. Eene gewone hennippen koord: touw spinnen, of slaan. Ik wil aan dat touwtje niet trekken, ik wil mij mij met dat werk niet inlaten. Touwtje springen, in Vriesland *touwdansen*. Van hier touter, een schommel, en het onz. werkw. *touteren*, schommelen, enz. Zamenstell.: touwdansen, touwdraaijer, **KIL.** touwgras, zeker plantgewas; touwkooper, touwslager, touwstruik, zeker plantgewas; touwwerk, touwwinkel, enz. Ankertouw, bindtouw, bootstouw, hoofd-touw, kabeltouw, katroltouw, pektouw, vliegertouw, wiegtouw, enz.

Touw, **KIL.** *touwe*, eng. *tow*, hoogd., neders. *Tau*, ijsl. *taug*, *tog*, zweed. *tog*. beteekent eigenlijk eene koord, waaraan men trekt, of waarmede men iets voorttrekt, en komt van *togen*, trekken.

Touwen, b. en o. w., ik touwde, heb getouwd. Bij **KIL.** eveneens behandelen, als men een touw bij deszelfs vervaardiging doet, vlechten. Voorts, bij denzelfden **KIL.** drukken, prangen, zacht en week maken, en bereiden, welke betekenissen het vereenigt, als men het wegens leder bezigt: leder touwen. Men touw hun vrij de huid. **VOND.**; dezelve met slagen, als het ware, zacht en week maken: gebrnickt de taaië zweep en bulpees vrij; men moet hun huilt met slagen touwen. **VOND.** Van hier touwer, een lederbereider; touwerij. Zamenstell.: aftouwen, leertouwen, leertouwer, leertouwerij, leertouwster. Klankna-bootsend.

Touwen, eng. *to taw*, is in de betekenis van lederbereiden, afkomstig van *taujan* doen, maken, dat in den **CODEX ARGENTENSIS** voorkomt. In de betekenissen van vlechten komt het van *touw*. In den zin van drukken is het, even als *douwen*, zijne betekenissen aan zijnen klank verschuldigd.

Traag, hijv. n. en bijw., trager, traagst. Ongeneigd tot beweging: trage krijgslieën moe van buit. **VOND.** Oneigenlijk, het tegenovergestelde van *vlug*: traag van begrip. In overleg niet trager. **VOND.** Het tegenovergestelde van *vlijtig*: traag in zijn werk. Bezwaarlijk tot iets overgaande: traeg tot toorne. **BIJBELV.** Van hier traagheid, tragelijk. Zamenstell.: traaglooper, zeker slag van spookdieren: de traaglooper van Ceylon. Van het oude *tragen*, talmen; van waar *vertragen*.

Traagheid, v. Afkeer van beweging: wacht u voor traagheid en lusteloosheid! Langzaamheid in het bewegen: met welk eene traag-

heid komt hij naar mij toe! In de Natuurkunde, de kracht van een ligchaam, waarmede het op datgeen terugwerkt, dat werkzaam is, om het in beweging te zetten. Hoogd. *Trägheit*, NOTK. *dragheite*, komt van *traag*.

Traaglooper, m., zie *traag*.

Traan, v. Vet, of olie, van walvisschen enz.: en zieden het al zingende tot traen. VOND. Zamenstell.: traanachtig, traanbok, iemand, die in de traan werkt, en daarvan eenen onaangename reuk bekomt, — traanketel, traankoker, traankokerij, traankoper, traansmelter, enz. Levertraan, robbetraan, walvischtraan, enz.

Traan, neders. ook *traan*, hoogd. *Thran*, zweed. *tran*, eng. *trainoil*.

Traan, m., meerv. tranen. Uit de oogen vloeijende vochtigheid: ik ete asche als broot, ende vermonge mijnen dranck met tranen. BIJBELV. Smelt in tranen weg en vliet. BILDERD. Want hij sagh traenen in haer oogh. CATS. De schaamt, vol hartsweer sou een vloed van tranen dringen uit zijn genadigh oogh. HOOFD. Zij lacht er om, en laet niet eenen traen. VOND. De diepst geschapen sucht in sijnen traen gebroken. HUIGENS. Tranen met tuiten schreijen, eigenlijk, groote tranen schreijen; overdr., sterk schreijen. Van hier het onz. werkw. *tranen*, tranen lozen. Zamenstell.: traanbeen, traanbuis, traanfstel, traan-gras, traanklier, traanpijp, traanstip, traanzak, tranenbeek, tranenbrood, tranendal, tranenflesch, tranenkruik, tranenvloed, tranenvol, enz. Bruidstraan, krokodilstraan, vregdetraan, enz.

Traan, KIL. *traen*, vries. *trien*, hoogd. *Thräne*, NOTK. *trane*, lijff. *thrähn*, komt, volgens ADELUNG, van *ringen*, voor zoo veel het loopen, vloeijen, aanduidt.

Traanbok, m., meerv. traanbokken. Evenveel als *traanarbeider*. Zie *traan*, v., vet, of olie van walvisschen.

Traanbuis, v., meerv. traanbuizen. Evenveel als *traanpijp*. Eene teedere buis naar het traanbeen, welke de tranen van de traanklier naar het ooghol en oog voert.

Traanfstel, v., meerv. traanfstels. Een gewel in den grooten ooghoek: eene eenvoudige, eene zamengestelde, traanfstel.

Traan gras, o. Een plantgewas, anders *Jobs tranen*, *Lieve Vrouwe tranen*, *CHRISTUS tranen*, en *MOZES tranen*, genoemd: de Kloosterlingen maken paternosters van het zaad van traan-gras.

Traanoog, o., meerv. traanoogen. Een oog, dat traant. Van hier het onz. werkw. *traanoogen*, schreijen, of ten minste eenige tranen in zijne oogen laten blinken.

Traanstip, v., meerv. traanstippen. Een punt in den kraakbeenigen rand der oogleden, waardoor de overvloedige tranen naar den traanzak vloeijen.

Traanzak, m., meerv. traanzakken. Eene trechtervormige holte in den binnensten ooghoek, waarin de tranen uit de traanstippen vloeijen, en welke zich daarvan wederom door een klein kanaaltje in den neus ontlast.

Trachten, o. w., ik trachtte, heb getracht. Eigenlijk, overleggen. In het gebruik, na overleg begeeren, en pogen: ik tracht uw werken na te gaan. L. D. S. P. En tracht vergeefs ons hier den toevoer te beletten. VOND. Ergens naar trachten is, zich op deszelfs daarstelling, of ver-

krijging, toeleggen. Van hier, bij HALMA, trachten. Zamenstell.: betrachten.

Trachten, hoogd. ook *trachten*, zweed. *tragta*, is, volgens ADELUNG, afkomstig van *tragen*, dat oullings ook overleggen enz. aanduidde.

Traktaat, o., meerv. traktaaten. Een bastaardwoord, ontleend van het lat. *tractatus*, hoogd. *Tractat*, ital. *trattato*, fr. *traité*, eng. *treaty*, *treatise* en *treat*. Eene verhandeling: hij schreef daarover een fraai traktaetje. Eene onderhandeling, een verdrag: het traktaat van vrede en koophandel. Zamenstell.: traktaatschender enz. Krijgstraktaat, vredestraktaat, enz.

Tralie, v., meerv. traliën. Een bastaardwoord, even als het eng. *trallis*, ontleend van het fr. *treillis*, ital. *tarlice*, *tarliccio*. Eenige evenwijdige staven, in een venster, of andere opening, geplaatst, om dezelve te verzekeren: ik zag door de trali. VOND. Achter de traliën is, in hechtenis: zij werd achter de traliën gezet. Hij zit achter de traliën. Van hier het bedr. werkw. *traliën*, bij KIL. van traliën voorzien, naauwelijks anders dan in het deelw. *getralied* gebruikelijk. Zamenstell.: traliekant, kant, die met traliën bewerkt is; traliemand, traliespons, tralieswijze, tralievenster, traliewerk, enz.

Tranen, zie *traan*.

Tranenbrood, o. Brood, dat met tranen besproeid wordt, dat men in droevige omstandigheden eet: het tranenbrood der hulpelooze ellende. Gij spijsst se met tranenbrood. BIJBELV.

Tranendal, o. Eene benaming door sombere dweepzucht aan deze wereld gegeven: de wereld is geen tranendal.

Tranenflesch, v., meerv. tranenflesschen. Anders *tranenkruik*. Eene aarden flesch, waarin men oullings de tranen der naastbestaanden van eenen overledene, en die van gehuurde huilsters, verzamelde, en bij het lijk begroef: men dolf er lijkbussen en tranenflesschen op.

Tranenkruik, v., zie *tranenflesch*.

Tranensteen, m., meerv. tranensteen. Hoogd. *Thränenstein*. Een steen van eene eironde gedaante, met vlekken, die naar tranen zweemen: in Hongarije vindt men den zoogenoemden tranensteen.

Trans, m., meerv. transen. Eigenlijk, een band, die ergens om henen gaat. In het gebruik, evenveel als *tinne*. De rondlopende borstswering van eenen muur, de zoogenoemde omgang van eenen toren: ten trans uit van eenen toren. VOND. Overdr., het verhevenste van evenveel welk ding: eer hij u uit den troon, den allerhoogsten trans van eere nederklyncke. VOND.

Transport, o., meerv. transporten. Een bastaardwoord, ontleend van het fr. *transport*. De geregeltijke overdracht van den eigendom van eenig ding: wanneer wordt er transport van dat huis gedaan? Elders noemt men het *gift*. Overvoering van goederen: het kost te veel van transport. Dingen, die onder bedekking van gewapende manschappen vervoerd worden: een transport van levensmiddelen, krijgshoeften, gevangenen, enz. Zamenstell.: transportschip, een schip, waarmede men manschappen, paarden, levensmiddelen, enz. vervoert. Van hier het bastaard b. w. *transporteren*, voor den eigendom van iets geregeltijk overdragen, elders *giften*, — vervoeren, enz. Van het onderende van de eene bladzijde naar het hoofd van de andere overbrengen.

Transportschip, o., zie *transport*.

Trant, m. Volgens KIL., oulings, iemands gang, zijne wijze van gaan. In het gebruik, iemands wijze van doen: een burgerlijke trant van leven. De rechte wijze van iets te doen: dat is trant van zingen. Soort, slag: die na een liever trant doet luisteren het verstandt. TESSELSCHADE. Trein: hoe zal men met een' braven trant het staetgezantschap best geleiden? VOND. Zamenstell.: leeftrant, preektrant, schrijftrant, spreektrant, zingtrant, enz. Van *tranten*.

Trantelen, zie *tranten*.

Tranten, o. w., ik trantte, heb getrant. Volgens KIL., oulings wandelen, langzaam gaan. Van hier trant, trantje, voor wandeling: op een trantje gaan, en het voortd. werkw. *trantelen*, hetzelfde als *drentelen*.

Trap, m., meerv. trappen. De daad van trappen: iets eenen trap geven. Eene houten, aarden, of steenen, verhevenheid, waarop men trapt, om iets te beklimmen: de trappen opklimmen. Van de trappen vallen. De poëzij wil niet op den middelsten trap staen. VOND. Voor eenige trappen zamengenomen: wij gingen langs eenen marmere trap naar boven. Ik ga den trap op naar de Koningin. VOND. Van trap tot trap is, allengskens. Bij trappen is, met onderscheid in hoogere en lagere: de waardigheden worden in de Engelsche Kerk, even als in de Roomsche, bij trappen uitgedeeld. Voorts, is *trap* eene meerdere, of mindere, volkomenheid van evenveel welk ding: er zullen trappen in de zaligheid zijn. Van den trap van zelfkennis. VOND. De trap des ouderdoms is, eene schets van het menschelijk leven, waarop men tot zijn vijftigste jaar verbeeld wordt te klimmen, en vervolgens wederom te dalen. De trap der jeugd, een bekend schoolboek. Zamenstell.: trapkleed, trapleer, traplenning, trapswijze, enz. Eeretrapp, hoftrap, keldertrap, stadhuisrap, tempeltrap, torentrap, wenteltrap, winkeltrapje, zoldertrap, enz. Van *trappen*.

Trappans, v., meerv. trapganzen. Zeker slap van poelvogels, dat, uit hoofde van zijne zwaarte, niet wel vliegen kan, en in het gaan lomp toetrap: de trapganzen zijn in Frankrijk zeer gemeen.

Trappelen, o. w., ik trappelde, heb getrapeld. Voortdurend werkw. van *trappen*. Gestadig trappen, meest gebruikelijk van moedige en weelderige paarden: die paarden trappelen geweldig. Ook van menschen: hoe staat gij zoo te trappelen? Dat heet den draeck op 't hart te trappelen. VOND. Van hier getrappel. Dit woord is evenzeer verwant aan *trappelen*, als *trappen* aan *trippen*.

Trappen, b. en o. w., ik trapte, heb getrapt. Door eenen stamp met den voet drukken: turf trappen. Fig., iemand trappen, hem op de vernederendste wijze mishandelen. Oulings, volgens KIL., door eenen snellen loop inhalen en vangen; in welken zin het ook in het hoogd. gebezigd werd, en nog in het neders. gebruikt wordt; terwijl *treppan* in het angels., *atrapper* in het fr., *ertrappen* in het hoogd. en *betrappen* bij ons, die beteekenis heeft, en dezelve die van het oude *trappe*, middeleeuw. lat. *trappa*, angels *trapp*, eng. *trap*, fr. *trape*, ital. *trappola*, een werktuig om dieren te betrappen, eene val, heeft voortgebragt. Van hier getrap, trap, trappelen, enz. Zamenstell.: trappans enz. Aantrappen, betrappen, toetrappen, vertrappen, enz. Klanknaboetsend.

Trappen, hoogd., neders. ook *trappen*, angels. *treppan*, vries. *traapje*, is niet slechts verwant aan *trippen*, maar ook aan *draven*; oudd. *thraven*, STRIJK. *draben*, hoogd. *traben*, neders. *traffen*, zweed. *trafwa*, eng. *to trap*. En in dit alles vindt men eene nabootsing van den klank, dien men door *draven* en *trappen* verwekt.

Tras, tieras, tiras, o. Cement, steenkalk: legh de kelders in tiras. VOND. Overdr.: en legg' de grontvest van den godsdienst in tieras. MOON. Van hier het bedr. werkw. *trassen*, met tras metselen, of bepleisteren. Zamenstell.: trasmolen, traswortel, een malabarsch gewas, enz.

Travailje, v., meerv. travailjes, travailjen. Van het fr. *travail*. Anders *hoefstal*, *noodstal*, waarin een paard vastgezet wordt, wanneer de hoefsmid hetzelfde zal beslaan; maar het bastaard *travailje* is in algemeen gebruik.

Trawant, m., meerv. trawanton. Lijfwacht: de Vorst was van trawanton omstuwtd. Van hier trawantschap. Zamenstell.: lijftrawant.

Trawant, hoogd. *Trabant*, ital. *trabante*, boh. *drabanti*, zweed. *drabant*, en schijnt daarom met ADELUNG van *draven*, hoogd. *traben*, te moeten worden afgeleid, daar het eigenlijk eenen knecht kan hebben aangeduid, die zijnen heer alomme verzelde.

Trechter, m., meerv. trechters. Een werktuig, met behulp van hetwelk men iets in eene nauwe opening giet: door een dubbelen trechter. HOOFD. Zamenstell.: trechtergras, trechterspons, trechterwinde, trechterzwam, alle bij onze Natuurkenners onder deze namen welbekend. Het stamt af van het angels. *traugh*, door beteekenende.

Tred, m. De daad van treden, gang: om ons te leeren, dat de tijd zijnen tredt gaat. HOORF. Voorts, is *tred*, even als *gang*, de wijze, waarop iemand treedt, of gaat: hij heeft eenen deftigen tred over zich. Gij waert volschappen in uwen tredt. VOND. Voor loon van haren vluggen tredt. De DECK. Van *treden*.

Trede, v., meerv. treden. Eene schrede, een stap: hij gaat met wijde treden. Maak in uw woord mijn' treden sterk en vast. L. D. S. P. De wijdte van eene schrede, als maat gebruikt: het huis is honderd en dertien treden lang. Iets, waarop men treedt, zoo als de sport van eene ladder: er brak eene trede, en hij viel van boven neer. Het ijzer, waarmede men in en uit eenen wagen klimt: haar voet bleef in de trede hangen. Eene verhooging of verlagning van eenen vloer: het gaat met een tredje op, of neer. Van *treden*.

Treden, b. en o. w., ik trad, heb en ben getreden. Bedr., trappen, met den voet drukken: turf treden. Hij trad het met voeten, overdragtelijk, hij behandelde het met verachting. Eene wijpers vol druiven treden. Het orgel treden; overdr., de groote bewerker van eene onderneming zijn. Voorts, ook betreden: 't zijn geesten, die de wolken treen. VOND. Water treden is, op of in het water wandelen, zoo als men met behulp van eenen kurken toestel doet. Bevruchten: de hen wordt door den haan getreden. Zich eenen doorn in den voet treden. Iets in het slijk treden, het met den voet daarin drukken; overdr., op de vernederendste wijze straffen: gij treed z' in 't slijk, die uwen wil weerstreven. L. D. S. P. Deeg treden, hetzelfde met de voeten bewerken. Onz., door middel van eene of meer treden van plaats

veranderen: ter zijde treden. In eens anders plaats treden, overdr., voor hem werken, lijden, enz. In het midden treden, pogingen doen, om twee strijdende partijen te vereenigen. Op het tooneel treden, een werkzaam aandeel aan eenig bedrijf nemen. Ter zake treden, zich daartoe begeben. Ergens in treden, zich daarmede inlaten. Hierin zal niet getreden worden, er zal daaraan niets gedaan worden. In het huwelijk treden, huwen. In een ambt treden, hetzelfde aanvaarden. In zijn zooveelste of zooveelste jaar treden, zoo of zoo oud worden. In dienst treden, zich in dienst begeben. In verbindtenis treden, dezelve aangaan. Treen in onderling verdragh. VOND. Voorts, is *treden*, stappen, gaan: in iemands voetstappen treden, overdr., hem navolgen: hij treedt in zijns vaders voetstappen. In eene plas treden. Iemand op de teen treden, overdr., hem een grievend hartzeer veroorzaken. Iemand op de hielen treden, overdr., hem van nabij vervolgen: den vijant op de hielen treet. VOND. Van hier tred, trede, treder, treedster. Zamenstell.: aantreden, aftreden, betreden, bijtreden, doortreden, hertreden, intreden, medetreden, natreden, optreden, overtreden, tegen-treden, toetreden, tusschentreden uitreden, vertreden, voortreden, enz.

Treden, hoogd. *treten*, is eene nabootsing van het geluid, hetwelk men door het nederzetten van zijne voeten veroorzaakt.

Treder, m., meerv. *treder*s. Al wie treedt: wie is de treder van dat orgel? Wegens eene vrouw gebruikt men *treedster*. Zamenstell.: orgel-treder, turf-treder, turf-treedster, water-treder, enz. Van *treden*.

Treest, v., meerv. *trecften*. Eigenlijk, een ijzeren driehoet, die men op het vuur zet, om daarop wederom eene pan, eenen pot, enz. te plaatsen: zet de pan op de treest. Ook oul. alle andere driehoet: gheseten op APOLLO's gouden treest. Z. N.

Treek, zie *trek*.

Treffelijk, bijv. n. en bijw., treffelijker, treffelijkst. Eigenlijk, in staat om te treffen, en dewijl iemand, die zijnen vijand het beste wist te treffen, oul.ingen voor de braafste en uitnemendste gehouden werd, braaf en uitnemend: een treffelijk man. Welk eene treffelijke aanspraak! Gij hebt haar treffelijk geantwoord. Van hier treffelijkheid. Zamenstell.: voortreffelijk enz. Van *tref-fen*.

Treffen, b. w., ik trof, heb getroffen. Al slaande, houwende, stekende, werpende, schietende, enz., derwijze raken, als men verlangt: het doel treffen. Want men trof, na zoo veel slagen, 't wit van 't uitgetrokken zwaert. VOND. Raken over het algemeen: de eerste kogel trof hem reeds. 't Ijser schiet af van den steel, ende trefst sijnen naasten, dat hij sterft. BIJBELV. Overdr., bejegenen: moet zulk een onheil u treffen! Wat ramp ons treffen moog. L. D. S. P. Aantreffen: ik trof hem te huis. In eenen fig. zin, raken: hij is van de min getroffen. Ik werd door die aanspraak getroffen. Wie de maet en regel trefst, is wijs. VOND. Een schilder *trefst* iemand, als hij hem juist afbeeldt: hij heeft haar uitnemend getroffen. Eene verbindtenis wordt *getroffen*, als zij tot stand geraakt. Eindelijk, was *treffen* in het hoogd. oul. slag leveren, bij ons enkel in *het treffen*, dat als z. n. eenen geleverden slag aanduidt: het komt nog tot geen treffen. Van hier treffelijk

enz. Zamenstell.: aantreffen, betreffen, een hoofd-treffen, overtreffen, enz.

Treffen, hoogd. ook *treffen*, is eene nabootsing van het geluid, dat men verwekt, als men iets al slaande, houwende, stekende, werpende, schietende, enz. ter dege rakt.

Treil, m., meerv. *treilen*. Denkelijk een bastaardwoord, van het fr. *travail* ontleend, en daarmede van *tirer*, trekken, afkomstig. Eene lijn, om een schip voort te trekken. Bij KIL. *treijllinie*. Voorts, ook het gezamenlijke touwwerk van een schip: van zeil, van treil, van roer, van snoer, van mast, berooft. VOND. Het schip wordt met zeil en treil verkocht. Van hier het bedr. werkw. *treilen*, bij KIL., een schip met een touw voort-trekken, eng. *to trail*.

Treilen, zie *treil*.

Trein, m., meerv. *treinen*. Een bastaardwoord, even als het eng. *train*, ontleend van het fr. *train*. Eigenlijk, een sleep van volk, eene reeks van elkander volgende menschen: een groote trein van knechten en paarden. Iets in trein brengen is, het in zwang, in omloop, brengen. Het stamwoord is het fr. *trainer*, trekken, slepen.

Trek, m. Zucht, begeerte: met eenen trek tot de kunst geboren. VOND. Bijzonderlijk, begeerte naar spijs, of drank: de kranke begint wat meer trek te krijgen. Voorts, aftrek, vertier: er is geen trek in die waren. Er zal wel meer trek in komen. Zamenstell.: etenstrek. Van *trekken*.

Trek, m., meerv. *treken*. List, looze streek: dezen trek had FERDINAND GONZAGA den Koning geraaden. HOOFD. Doch 'k zal zijn trekken tot mijn voordeel gaen gebruiken. VOND. Hun rechthand is vol van valsche treken. L. D. S. P. Iemand eenen trek spelen. Ook wel eens *treek*. Zamenstell.: schurkentrek enz. Van *trekken*.

Trek, m., meerv. *trekken*. De daad van trekken: door eenen trek uit de loterij is hij verrijkt. Wij haalden in eenen trek meer dan honderd vischen op. Hij is aan den trek, aan het trekken van voordeelen, van vruchten uit den grond, enz. Voorts, is *trek* een tal van kaarten, dat men in het spelen op eenmaal naar zich haalt: ik heb drie trekken. Eene streek van de pen, het penseel, enz.: ruw maar stoute trekken. De gelaatsplooijen: elke trek van zijn aangezicht kenmerkt eene edele ziel. Fig.: 't hard harte van dien wreeden heeft niet den minsten trek der moederlijke zeden. VOND. Zamenstell.: bavianastrek, gelaatstrek, karaktertrek, pennetrek, penseeltrek, enz. Van *trekken*.

Trekbeest, o.; trekwaren, o.; trekgeld, o.; trekas, v, enz., zie *trekken*.

Trekkebekken, o. w., ik trekkebekte, heb getrekkebekte. Door vereeniging van bekken liefkozen, zoo als de duiven doen. Van hier trekkebekkerij, trekkebekkerijtjes, bij OUD.

Trekken, b. en o. w., ik trok, heb; of ben, getrokken. Bedr., het tegenoverstaande van *schuiven*. Iets langzaam naar zich toe bewegen: de paarden trokken den wagen. Men trok hem met eenen haak uit het water. Het schip wordt door paarden getrokken. Ik wil mij dien tand laten trekken. Uit de scheede halen: hij trok den degen tegen mij. Het mes trekken. Men trekt het zwaard. L. D. S. P. Door gestadig trekken aan een touw in beweging brengen en houden: de klok trekken. Onophoudelijk werd de bengel getrokken. Naar zich wenden: dat woord trok

ieders ooren. En trok naar zich eens ieders aenzicht. **VOND.** Uithalen: de zon trekt dampen uit den grond, vuiligheid uit het linnen. De kracht moet door den brandewijn geheel uit de kruiden getrokken worden. Vruchten inoogsten: gij zult daarvan niet veel trekken. Strijkgeld trekken is, het strijkgeld, of trekgeld, van eenig ding ontvangen. Loon trekken is, hetzelfde genieten. Loontrekking is, bezoldigd. Geld trekken is, hetzelfde als bezoldiging ontvangen: trekt hij ook geld van het land? Iets van iemand trekken, het van hem ten geschenke krijgen: hij trekt nu en dan nog al iets van vrienden en magen. Een lot trekken, hetzelfde uit de bus der loterij uithalen: welk lot wordt er getrokken? Eenen goeden prijs uit de loterij trekken. En hiertoe behoort *trekken* ook dikwijls op zich zelf: wat heeft hij getrokken? Eenen wissel trekken beteekent, denzelven op iemand afgeven; en deze kracht heeft *trekken* ook dikwijls op zich zelf: ik heb reeds eenige duizenden op hem getrokken. Voorts, zegt men van iemand, die renten, interesten, huurpenningen, enz. ontvangt, dat hij dezelve *trekt*: wat trekt gij van dat huis? Ik trek van die obligatie vier procento. Bij de drukkers is *trekken*, drukken: hoe vele exemplaren moeten er van dat werk getrokken worden? Een afschrift ergens van maken, of laten maken, drukt men uit, door: kopij daarvan trekken. Gouddraad trekken is, hetzelfde vervaardigen. Letters trekken, eene streep, eenon kring trekken is, dat alles door voorttrekking van de hand beschrijven. Overdragtelijk is: eene linie trekken, eene aaneengeschakelde reeks van verschansingen opwerpen: de vijand trok tegen ons over eene linie. Hiermede strookt: trekken eenen muur, bij **KIL.** Eenen kring trekken wordt wel eens gebruikt voor, in eenen kring rond loopen: twee groote lichten, zwieren, en trekken hunnen kreits door schoon bestarnde dieren. **VOND.** Iemand voor het regt trekken is, hem daarvoor dagen. Iets in proces trekken, daarover een proces aanvangen. Iets in twijfel trekken, daaraan twijfelen. Krom trekken is, door uithaling van vochten krommen: de zon trek al dat houtwerk krom. Den mond trekken is, denzelven tot eene bijzondere plooi bewegen: hij trok den mond tot lagchen. Bekken trekken is, het aangezigt tot leelijke plooiingen wringen. **ONZ.** is *trekken*, met het voorttrekken van iets onledig zijn: gij trekken en ik schuiven! En 't hijgend ros ten buick in 't slijk verbiet te trekken. **VOND.** Den degen uit de scheede halen: trok, schurk! in welken zin men ook *van leer trekken* bezigt: trekken van leder. **KIL.** Wissels trekken: trek op mij! Krullen op een schrift halen: hij trok meesterlijk. Togten: het trekt mij hier al te veel. Getrokken worden: wanneer trekt de loterij? Uitgetrokken worden, zijne kracht van zich geven: trekken die kruiden wel genoeg? De thee heeft nog niet getrokken. Vochten naar zich halen: die spaansche vlieg trekt geweldig. Ik voel niet meer, dat de pleister trekt. Krom trekken is, gekromd worden: dat hout trekt zoo krom, als een hoepel. Voorts, is *trekken* zich begeven: het onweder trekt noordwaarts henen. Het leger trok te veld. Op de wacht trekken. In zijne dienst trekken. Naar elders trekken. Reizen: hij doet niets dan reizen en trekken. Ik trok naar Frankrijk. Zie de **BATAVIËN** trekken naar een nieuwen Oceaan. **VOND.** Ook is: ergens naar trekken, eenen trek daarvan

hebben, daaraan gelijken: het trekt geweldig naar het roode. Ergens doortrekken, en ergens intrekken is, daardoor, en daarin, dringen: de peper is nog niet door het vleesch getrokken. Het zout moet er in kunnen trekken. Ergens uittrekken is, daarentegen, er uit getrokken worden: de kracht van het kruid trekt er gansch en al uit. Van hier trek, trekachtig, bij **KIL.**, trekker, trekking, trekseel. Zamenstell.: trekbeest, trekbeugel, trekbrugge, (*valbrugge*) **KIL.**, trekdiër, trekgeren, zeker vischnet; trekgeld, anders *strijkgeld*, — trekgift, trekijzer, trekkas, broeikas, — treklade, treklijn, trekmutts, eene vrouwemutts, die met banden toegetrokken wordt; treknet, trekos, trekpaard, trekpad, trekpees, trekpen, trekpenning, trekplaat, trekpleister, trekpot, trekschuit, treksprinkhaan, trektafel, trektang, trektijd, trektouw, trekvaart, trekvisch, trekvogel, die jaarlijks af- en aantrekt, — trekweg, treksaag, trekzeel, enz. Aantrekken, af-trekken, betrekken, bijtrekken, doortrekken, intrekken, natrekken, onttrekken, optrekken, overtrekken, tegentrekken, toetrekken, tusschentrekken, uittrekken, vertrekken, voortrekken, voortrekken, weg-trekken, zamentrekken, enz.

Trekker, m., meerv. trekkers. Al wie, of wat, trekt: wie is de trekker van dien wissel? De gezamenlijke trekkers van het lot. In de karottenfabriek noemt men eenen karottentrekker, ook enkel *trekker*. Een trekker van mijne hand, anders *trekpees*. Zonder trekker zult gij de kurk niet van de flesch krijgen. Zamenstell.: bodemtrekker, draadtrekker, gouddraadtrekker, kurk-trekker, loontrekker, rentetrekker, tandtrekker, enz. *Van trekken*.

Trekking, v., meerv. trekkingen. De daad van trekken: gij zit daar juist op de trekking van den wind. Door de trekking der spaansche vlieg. Is de trekking der loterij al begonnen? Gewen u toch niet aan die trekkingen van uwen mond! Zij krijgt wederom trekkingen, stuipen. Zamenstell.: huurtrekking, loontrekking, mondtrekking, neustrekking, prijstrekking, zenuwtrekking, enz. *Van trekken*.

Trekmutts, v., zie *trekken*.

Treknet, o., zie *trekken*.

Trekpleister, v., meerv. trekpleisters. Eene trekkende pleister, en, in den boertenden stijl, iets aantrekkends: hij gaat steeds daar heen; hij moet daar eene trekpleister hebben.

Treksel, o., meerv. treksels. Zekere hoeveelheid van vocht, waarin de kracht van deze of gene kruiden getrokken is: het eerste treksel van de kina is het beste. Eene hoeveelheid van kruiden, die men gevoelig op eenmaal kan laten trekken: ziedaar een trekseltje van mijne beste thee. *Van trekken*.

Treksprinkhaan, m., meerv. treksprinkhanen. Een trekdiër van het geslacht der sprinkhanen, anders ook *overvlieger* genoemd, omdat het soms in onmetelijke scholen uit het eene land naar het andere trekt: een bezoek van treksprinkhanen is voor elk land allerverschrikkelijkst.

Trekvisch, m., meerv. trekvischen. Een visch, die op bestemde tijden naar zekere oorden trekt: de haring is gewisselijk een der nuttigste trekvischen.

Trekvogel, m., meerv. trekvogels. Een vogel, die jaarlijks af- en aantrekt, zoo als de *oojveaar*: behooren de zwaluwen ook tot de trekvogels?

Tremel, m., meerv. tremels. De trechter van eenen molen. In het fr. *trémie*, ital. *tremoglio*, *tremaglio*.

Trens, v., meerv. trenzen. Bij KIL. *trensse*, *transse*, even als *trans*, eigenlijk een band, die ergens om henen gaat. In het gebruik, volgens KIL. bijzonderlijk, eene koord, die om de pees van eenen boog henen gewoeld is, en de halster van een paard. Voorts, ook eene lis, of lus, even als het hoogd. *Trense* en zweed. *trens*. Eindelijk, is *trens* in de gemeene volkstaal ook *klop*: ik gaf hem braaf *trens*.

Trepaan, m., meerv. trepanen. Anders *trepaneerboor*. Eene schedelboor: gij moet den trepaan gebruiken. Dit woord is, even als het hoogd., eng. en fr. *trépan*, en het ital. *trapano*, ontleend van het gr. *τρῦπανον*, eene boor, waarvan ook het bedr. werkw. *trepaneren*, fr. *trépaner*, eng. *to trepan*, hoogd. *trepanieren*, ital. *trepanare*, en alle daarvan afgeleide woorden herkomstig zijn.

Trepaneerboor, v., zie *trepaan*.

Trepaneren, zie *trepaan*.

Treurboom, m., zie *treurwilg*.

Treurlicht, o., zie *treurlied*.

Treuren, o. w., ik treurde, heb getreurd. Bedroefd zijn, en zijne droefheid op de eene of andere wijze aan den dag leggen: het vogeltje treurt in zijne kouw. Hij groeit, terwijl een ander treurt in druk. VOND. Wanneer de reden uitgedrukt wordt, heeft zij de voorzetsels *om* en *over* bij zich: zij treurt over haar verlies. Die hierom nijdig schijnt te treuren. VOND. Ook wordt dit woord wegens levenlooze dingen gebruikt: al treuren nu uw straten doots en woest. VOND. Het velt is verwoest, het lant treurt. BijBELV. Uit den treuren zingen is, zonder treuren, vrolijk, helder op zingen. Van hier getreurd, treurig, treuring, enz. Zamenstell.: treurboom, treurlicht, treurdichter, treurgeestig, treurgewaad, treurkled, treurlied, treurmuzik, treursalm, treurrede, treurrol, treurspel, treurtooneel, treurwilg, treurzang, enz. Betreuren, voorttreuren.

Treuren, KIL. *trueren*, neders. *troren*, ZWAB. DICT. *truren*, OTFRID, *druren*, hoogd. *trauern* is verwant aan *thruoen* lijden, bij TATIAN, en misschien ook aan *rouwen*, dat door het hoogd. *trauern* uitgedrukt wordt.

Treurgeestig, bijv. n. en bijw., treurgeestiger, treurgeestigst. Bij KIL. ook *treurmoedig*. Treurig van geest: zij schijnt zeer treurgeestig. Van hier treurgeestigheid.

Treurig, bijv. n. en bijw., treuriger, treurigerst. Droefvig: treurig zijn. Het allereerste snaarspel schonk blijden wijn voor treurige ooren. POOT. Droefheid vertoonende: een treurig aangezicht. Droefheid verwekkende: het is eene treurige gebeurtenis. Akelig: CAESARS dood werd door treurige voortekens voorafgegaan. Als bijw., al treurende: hij zag mij heel treurig aan. Van hier treurigheid, treurigheid. Dit woord luidt in het hoogd. *traurig*, STRIJK. *traurich*, *traurik*, NOTK. *trureg*, angels. *dreorig*, neders. *trorig*. Van *treuren*.

Treurlied, o., meerv. treurlieder. Anders *treurzang*, of *treurdicht*. Een klaaglied, waarin men eenig ongeval betreft: er is een treurlied op haar overlijden gemaakt.

Treurmoedig, zie *treurgeestig*.

Treurspel, o., meerv. treurspelen. Een tooneelspel, welks treurige inhoud bestemd is, om

gowaarwordingen van schrik en mededoogen te verwekken: de aanschouwing aan een treurspel behaagd vaak meer, dan die van een blijspel. Overdrachtelijk, een treurig geval: het blijendend treurspel van dat beleg. Van hier treurspeldichter, de vervaardiger van een treurspel in dichtmaat; treurspelschrijver, enz.

Treurwilg, v., meerv. treurwilgen. Eene wilg met nederhangende takken: de waterkant is met treurwilgen beplant. Zulk eene wilg kan ook den naam van *treurboom* voeren; doch hieronder verstaat men eigenlijk eenen oostindischen boom, die slechts des nachts bloeit.

Treursang, m., zie *treurlied*.

Treuzel, m. en v., zie *trijzel*.

Treuzelen, zie *trijzelen*.

Trezoor, o., meerv. trezoren. Een bastaardwoord, even als het eng. *treasure*, fr. *trésor*, ital., sp. *tesoro*, lat. *thesaurus*, ontleend van het gr. *θησαυρος*, dat eigenlijk eene bewaarplaats van goud aanduidt, en ten bewijze strekt, dat *δύπος*, in het gr. oulings evenzeer goud, als glans, heeft aangeduid. Dus eigenlijk eene schatkist: het slot van 't rijk trezoor. VOND. Voorts, oulings eene op zich zelve staande kas, het zij men daarin geld, het zij men daarin iets anders, bewaarde. Gaet veget stof van 't staend trezoor. BREDER. Schikt alles op zijn stee, de pispot op 't trezoor. J. Vos. Intusschen kan dit *trezoor*, bij KIL. *tritsoor*, en *tridsoer*, ook van het fr. *dressoir*, middeleeuw. lat. *dressorium*, worden afgeleid. Van dit *trezoor* komt *trezorie*, *trezortier*, *trezoriërschap*, enz. Zamenstell.: kerktrezoor, rijkstrezoor, staats-trezoor, enz.

Triakel, zie *theriakel*.

Tribuun, tribune, v., meerv. tribunen. Bij de Romeinen, eene verhevene plaats, van waar men tot het volk sprak, of de schouwspelen bezag. Bij ons, en ook bij menig ander volk, eene verhevene plaats in de hooge landsvergaderingen, geschikt voor het volk, om te hooren, wat er verhandeld en besloten wordt.

Trielje, v., meerv. trieljes, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Stijf geklanderd linnen: het moet met trielje bezet worden. Die trielje is daartoe al te grof. Van hier het onverbuigb. b. n. *trieljen*, dat van *trielje* is.

Trijp, o., meerv. trijpen, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Bij KIL. ook *trijpe*, hoogd. *Tripp*, fr. *tripe*, sp. *tripa*, ital. *trippa*. Eene ruige stof, welker schering uit grof linnen, en welker inslag uit ruwe zijde, bestaat: hebt gij geen beter trijp? Van hier het onverbuigb. b. n. *trijpen*, dat van trijp is.

Trijpen, zie *trijp*.

Trijzel, v., meerv. trijsels. Eigenlijk, eene zeef, en overdrachtelijk, eene sukkelaarster; anders *treuzel*: gij zijt eene regte treuzel. Van 't hier *trijzelen*.

Trijselen, b. en o. w., ik trijselde, heb getrijseld. Eigenlijk, ziften. Overdrachtelijk, muggeziften, beuzelen, ergens mede sukkelen, anders *treuzelen*, dat in den overdrachtelijken zin alleen in gebruik is: wat zijt gij weder aan het treuzelen! Van hier getreuzel, treuzelaar, treuzelaarster, treuzeling, treuzelster, enz.

Tril, m. Enkel gebruikelijk in de spreekw. *op den tril*, of *op den dril*, *gaan*, uitgaan, om zich te vermaken. Van *trillen*. Zie voorts *dril*.

Trilgras, o., zie *trillen*.

Trillen, o. w., ik trilde, heb getrild. Beven, sidderen: hij trilde van koude. Ik zag haar trillen en beven. Van hier tril, trilling. Zamenstell.: trilgras, een plantgewas, waarvan men vijf soorten telt: klein trilgras, middelbaar trilgras, enz. Dit woord is verwant aan *drillen* en *rillen*, en heeft zijne beteekenis eveneens aan zijnen klank te danken.

Triomf, triumf, m, meerv. triomfen. Even als het fr. *triomphe*, eng., hoogd. *triumph*, ital. *trionfo*, van het lat. *triumphus* ontleend, en hiermede van het gr. *θριαμβος*. Eene zegepraal: uw eer met zijn triomf bepaalt. VOND. Een teeken van den grootsten triomf. Uit hoofde van eene bijgevoegde *e*, bij VOND. wel eens vr.: in de triomfe des geloofs. Zamenstell.: triomfhoog, triomfied, triomfpoort, triomftrompet, triomfwagen, enz. Vredetriomf enz.

Triomfant, triumfant, bijv. n. en bijw. Een bastaardwoord, even als het eng. *triumphant*, van het fr. *triumphant*, ontleend. Zegepralende, zegevierende: keer nimmer uit den slag, dan triomfant! Triomfant verwelkomt van ontelbare hemelscharen. MOON. Fig., zekere van zijde gewezen, en met allerhande kleuren bewerkte stof: een kleed van triomfant. Van hier triomfantelijk.

Triomferen, triomferen, o. w., ik triomfeerde, heb getriomfeerd. Zegepralen, zegevieren: hij triomfeert over al zijne vijanden. Wij zullen met u triomfeeren. L. D. S. P. Ook zegt men op iets en van iets triomferen: Ah zegt mijn liefde van zijn weerdheid triomfeeren. L. W. v. MERKEN. Even als het hoogd. *triumphiren*, eng. *to triumph*, van het fr. *triumpher* ontleend.

Triomfied, o., meerv. triomfiederen. Een zegelied: huppelende een triomfied zingen. VOND. 'k Hef juichend een triomfied aan.

Trip, v., meerv. trippen. Het hout van eenen vrouweklomp, ook zulk een klomp zelf: hare trippen zijn versleten. Dit woord komt van *trippen*, en is klanknabootsend.

Tripel, o. Anders *tripelsteen*. Eene fijne aarde, in den vorm van eenen steen, die tot polijsting van vaste lichamen gebruikt wordt: gij moet daaraan geen tripel sparen. Dit woord luidt in het hoogd. ook *Tripel*, en het fr. en eng. *tripoli*, en heeft dien naam van de stad Tripoli, waar men die aarde het allereerste vond.

Trippelen, o. w., ik trippelde, heb getrippeld. Voortdurend werkw. van *trippen*. Met kleine tredjes gaan: zij heeft eenen trippelenden gang. Van hier getrippel, trippelaar, bij KIL. *trippeler*, *trepeler*. Dit woord is verwant aan *trap-pelen*.

Trippen, o. w., ik tripte, heb getript. Bijkans evenveel als *trappen*; alsmede kleine sprongtjes doen. Ook zeker kinderspel spelen.

Trits, v., meerv. tritsen. Een drietal: een zuster van de trits der razernijen. VOND. Dié met twee broeders vroeg en spader geboren eene trits van kruisgezanten maakt. MOON.

Triomf, zie *triomf*.

Troebel, m, meerv. troebelen, of troehels. Beroering, onlust: uit hoofde van al die troebelen. Bij KIL. ook *trobel*, *troeble*, en *turbel*, lat. *turba*, hoogd. *Türbel*, fr., eng. *trouble*, van het oude *truben*, *trüben*, beroeren, gr. *θροβάζω*, lat. *turbare*, afstammende.

Troebel, bijv. n. en bijw., troebeler, troebelst. Beroerd, onklaar, drabbig: die wijn is troebel.

Spreekw.: in troebel water is het goed vissen, bij VOND., men kan met onlusten zijn voordeel doen. Van hier troebelachtig, troebelheid.

Troebel, KIL. *turbel*, fr., eng. *trouble*, NOK. *troube*, hoogd. *trübe*, komt van het oude *truben*. Zie het vorige *troebel*.

Troef, v., meerv. troeven. Eigenlijk, een slag, welke beteekenis het nog in de spreekw. van *troef geven*, en *troef krijgen* oefent: geef den jongen braaf troef. Hij kreeg ter dege troef. Voorts, evenveel als *troefkaart*. Eene kaart, waarmede men andere kaarten als het ware slaat: troef spelen. Hij bewaart zijne troeven tot het laatste. Al de troef is er uit. Het aasken oft eenken van der troeve. HOOFD. *Troef keeren* is, onder het rond geven, een blad omkeren, om hetzelfde en al de eveneens geteekende kaarten tot troeven te maken. *Troef bekennen*, bij eene gespeelde troefkaart eene andere werpen, als men er eene heeft. *Troef verzaken*, in zulk een geval geen troef bijspelen. *Geene troef verzaken*, figuurlijk, niet verzuimen, om aan iets aangenams deel te nemen: ik kom er zeker; ik verzaak geene troef. Van hier *troeven*. Zamenstell.: troefas, troefblad. *troefboek*, een spel kaarten. KIL., troefboer, troefdrie, troefheer, troefkaart, troefkoning, troefnegen, troefspel, troeftien, troefvrouw, troefzes, enz.

Troef, hoogd. *Trumpf*, eng. *trump*, zweed. en neders. *trumpf*, fr. *triomphe*, van *trionf*.

Troefspel, o., meerv. troefspelen. Bij KIL. een spel, waarin de troef de hoofdrol speelt, een kaartspel. Voorts, ook zulk eene reeks van troeven, als iemand bij het rondgeven, of inruilen, van kaarten krijgt: is dat geen fraai troefspel?

Troep, m., meerv. troepen. Onl. ook *trop*. Een hoop van bijeenzijnde levende wezens: een veulen eerst uit den trop gehaelt. VOND. Dat niemand van den troep hadt af te wijken. HOOFD. Daer hij braveert in 't midden van den troep. VOND. Het meerv. *troepen* wordt voor krijgsheden gebruikt: de troepen te velde doen rukken. De vijandelijke troepen werden geslagen. Voorts, wordt *troep* bijzonderlijk wegens een gezelschap van tooneelspelers gebruikt: welken troep hebt gij thans in uwe stad? Zamenstell.: troepswijze enz. Hulptroepen, rijkstroepen, enz.

Troep, KIL. *troep*, *truppe*, en *troepe*, hoogd. *Trupp* en *Tropp*, zweed. *tropp*, fr. *troupe*, ital. *truppa*, lat. *turba*, is verwant aan het hoogd. *Traube*, druif, bij KIL. ook *troep*, eigenlijk een ding, dat met andere soortgelijke troepswijze bijeenzit.

Troetelen, b. w., ik troetelde, heb getroeteld. Streelen, liefkozen: zij troetelt haar kind. Het westen vroeger 't jaer met laeuwen adem weer quam troetelen en smeecken. VOND. Van hier getroetel, troetelaar, troeteling. Zamenstell.: ontroetelen, vertroetelen, enz.

Troetelkind, o, meerv. troetelkinderen. Een kind, waarvoor men eene bijzondere zucht heeft, en dat, uit dien hoofde, getroeteld en liefkoosd wordt, een lieveling: hij was het troetelkind zijner ouders. Figuurl.: een troetelkind der overwinning.

Troeven, b. en o. w., ik troefde, heb getroefd. Eigenlijk, slaan, zoo bedr. als onz.: ik zal hem troeven. Troef er maar op! In het kaartspelen, eene of meer andere kaarten door middel van eene troefkaart overmeesteren: waarom troeft gij dien koning niet? Onz., kaart spelen: hij verkwist zijnen tijd met troeven. Van hier

getroef enz. Zamenstell.: afroeven, ondertroeven, eene lagere troef spelen; overtroeven, eene hoogere troef spelen, enz.

Troeven, eng. *to trump*, hoogd. *trumpfen*, van *troef*, en is verwant aan het zweed. *trumsa*, hounen, slaan.

Troffel, m., meerv. troffels. Een metselaars werktuig: DE GROOT zag er uit, als of hij straks den troffel opvatten wilde. Dit woord luidt bij KIL. *troeffel* en *truffel*; en zoo spelt VONDEL het ook, in: den degen in d'een vuist, in d'ander hant den truffel. Het is naauw verwant aan *trouweel*, *truweel*, fr. *truelle*, eng. *trowel*. Zie *truweel*.

Trog, m., meerv. troggen. Eigenlijk, evenveel welk hol ding, dat geschikt is, om iets te bevatten. In het opperd. nog hedendaags evenveel welke kas of kist. Bijzonderlijk, een bak, waarin de bakker zijn deeg bereidt, waaruit de varkens eten, enz., oulings *troch*: nu vervalt gij tot den troch. VOND. Zamenstell.: baktrog, varkenstrog, voeder-trog, enz.

Trog, of *troch*, hoogd., neders., zweed. *trog*, angels. *trog*, *troc*, en *trige*, boh. *trukij*, ital. *truogo*, *truogolo*, *trogolo*, ijsl. *thro*, eng. *trough*, is verwant aan het fr. *trou*, en aan het opperd. *truhe*, boh. *truhla*, eene kist; ja aan het pool. *truna*, eene doorkist.

Troggelen, truggelen, o. w., ik troggelde, heb getroggeld. Op eene listige en bedriegelijke wijze bedelen: hij zal daarom juist zoo lang troggelen, tot dat hij het heeft. Van hier troggel, troggelaar, troggelaarster, troggelachtig, troggelarij, troggelster. Zamenstell.: troggelvrouw: troggel-vrouwen met keurven, snolletjes voor 't geboeft. VLAERD. REDENR. — troggelzak, troggelzak, bedelzak: die uit den troggelzak van jongs geneegen te eten. DE DECK. — troggelwinst enz. — Af-troggelen, onttroggelen, enz.

Troggelen, fr. *trucher*. ital. *truccare*, is verwant aan ons *driegen* en het hoogd. *trügen*, *triegen*, bedriegen, door bedrog ontvreemden.

Troggelvrouw, v., zie *troggelen*.

Trojaan, m., zie *Troje*.

Trojaansch, zie *Troje*.

Troje, o. Eene bekende stad in Klein-Azië. Van hier Trojaan, een inwoner dier stad — trojaansch, dat daar van afkomstig is, of daar toe behoort: het trojaansche paard.

Trokken, trukken, o. w., ik trokte, heb getrokt. Op eene biljartafel, die den naam van troktafel draagt, spelen: ik heb met hem getrokt. Zamenstell.: trokbal, trokspel, trokstok, troktafel. Van het fr. *truc*, ital. *trucco*, eene biljart.

Trom, v., meerv. trommen. Een bekend speelwerktuig: hij nitroep met de trom. HOOFD. Op het slaen van uwe trom. DE DECK. Toen ATTILAEUS verwoede trom 't geruisch uws waters kwam verdooven. VOND. Uw cimbaal en fluit met uw trommen paaren. L. D. S. P. De trom roeren. Van hier trommel, *trommen*, enz. Zamenstell.: tromslager enz., keteltrom, krijgstrom, mondtrom, enz.

Trom, vries., opperd. *tromme*, neders. *trumme*, zweed. *trumma*, eng. *drum*, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Trommel, v., meerv. trommelen en trommels. Evenveel als hetvoorgaande *trom*: op het hooren van de trommel in 't geweer. Voor 't roeren van de trommel des ronckenden soldaets. VOND. Looft hem met de trommel ende fluijte.

BIJBELV. Voorts, ook eene holligheid in het oor, welke met een dun vlies overtrokken is: de trommel van het oor. Eene dikke bus van evenveel welke gedaante: haal wat beschuit uit de trommel! Een cilinder van een uurwerk, waarom de ketting loopt, waardoor hetzelfde bewogen wordt: de trommel van mijn zakuurwerk. Hazen met de trommel willen vangen is, iets onmogelijks aanvangen. Bij zijn woord blijven, als een haas bij de trommel is, ligtelijk daarvan afwijken. Van hier *trommelen*, enz. Zamenstell.: trommelbuik, trommeldans, trommelklank, trommelschroef, trommelslag, trommelslager, trommelspel, trommelstok, trommelstokboom, trommelvel, trommelvisch, trommelvlies, trommelzucht, enz. Kindertrommel, koffijtrommel, enz.

Trommel, hoogd. *Trommel*, *trummel*, komt van *trom*.

Trommelbuik, m., meerv. trommelbuiken. Een buik, die door de zoogenoemde trommelzucht als een trommel opgespannen is: welk een ellendige trommelbuik!

Trommelen, o. w., ik trommelde, heb getrommeld. Op de trommel slaan. Eveneens op iets anders slaan, als men gemeenlijk op eene trommel doet: op de tafel trommelen. Ook wel eens bedrijvend: men heeft mij doof getrommeld. Van hier getrommel. Zamenstell.: optrommelen enz.

Trommelen, hoogd. *trommeln* en *trummeln*, komt van *trommel*.

Trommelschroef, v., meerv. trommelschroeven. Eigenlijk, de schroef van eene trommel; maar voorts ook zeker slag van kinkhorens: welk eene fraaije trommelschroef!

Trommelslag, m., meerv. trommelslagen. Een slag op de trommel: op den eersten trommelslag gereed zijn. Bij trommelslag afkoudigen.

Trommelslager, m., meerv. trommelslagers. Ook *tromslager*. Eigenlijk, een tamboer: hij dient als trommelslager. Voorts, eene soort van ombervisschen, onder den naam van *gebaarde* bekend, in het eng. *drummerfish*.

Trommelstok, m., meerv. trommelstokken. Een stok, waarmede men op de trommel slaat. Zamenstell.: trommelstokboom, zeker slag van kassia, anders *pijpkassia* genoemd.

Trommelvisch, m., meerv. trommelvischen. Een visch van het geslacht der stekelbuiken: de Italianen geven aan den molensteenvisch, om deszelfs gedaante, den naam van trommelvisch.

Trommelvlies, o., meerv. trommelvliezen. Het vlies, dat even als een trommelvel over de trommel van het oor gespannen is: bij dat geschreeuw dreigden mijne trommelvliezen te scheuren.

Trommelzucht, v., zie *trommelbuik*.

Trommen, o. w., ik tromde, heb getromd. Op eene trommel slaan. Van hier getrom, trommer, enz. Zamenstell.: uitrommen enz. Van *trom*.

Tromp, v., meerv. trompen. Een werktuig, om enen sterken, maar doffen, sidderenden klank te verwekken, zoo als een jagers horen, en eene bazuin: hij hoort de trommels zege slaan, trompet en tromp triomfe kraeijen. VOND., die het mannelijk maakt in: sal ik dees nieuwe maar met mijnen tromp doen klincken. Voorts, al wat aan zulk een werktuig gelijk, zoo als de snuit van eenen olifant: het dier sloeg hem de tromp om

het lijf; en het vooreinde van een schietgeweer: iemand de tromp van het geweer op de borst zetten. Hij zelf biedt den geenen, die de wacht hadden, de tromp. **HOORT.** Bij **KIL.** ook een kinderspeeltuig, anders *mondtrom* genoemd. Van hier *trompen* enz.

Tromp, fr. *trompe*, ital. *tromba*, sp. *trompa*, eng. *trump*, bret. *trumpil*, zweed. *trumma*, oud. *trumbe*, *trumbu*, *trumbo*, *drumbo*, heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

Trompen, o. w., ik trompte, heb getrompt. Op eene tromp blazen; van hier trompenaar, trompblazer, trompetter; van trompenaers, pijpers, vedelaers ende spelers. v. **HASS.** aantek. op **KIL.** Zamenstell.: aftrompen. Dit woord komt van *tromp*.

Trompet, v., meerv. trompetten. Een bastaardwoord, even als het eng. *trumpet*, neders. *trumpette*, opperd. *trummet*, ijsl. *trumeta*, hoogd. *Trompete*, van het fr. *trompette*, ital. *trombetta*, of sp. *trompeta*, ontleend. Een bekend muzikinstrument: op 't klinken der trompet. **DE DECK.** Thans liet de Graaf met de trompet afblazen. **HOORT.** En **TRITONS** schulp was bij trompet en trom te heesch, te schor. **VOND.** Een bijzonder register van een orgel: de trompet uithalen. De trompet steken is, het voorgemelde muzikinstrument in de hoogte, en wijders in den mond steken, om daarop te blazen; ook voor trompetten: of men de trompet stack. **VOND.** Van hier *trompetten*, trompetter. Zamenstell.: trompetblazer, **KIL.**, — trompetbloem, trompetboom, trompetgras, trompetmaker, trompetstekker, **KIL.**, — trompetten-geschal, trompettenklank, trompetvogel, enz. **Krijgs-trompet**, loftrompet, scheltrompet, schuiftrompet, triomftrompet, zeetrompet.

Trompetbloem, v., meerv. trompetbloemen. Dus noemt men een plantgewas, dat anders den naam van *gale Sarracenia* voert: de trompetbloem heet dus naar hare lange overoemde staande buisachtige bladeren

Trompetboom, m., meerv. trompetboomen. Een boom, wiens takken aan trompetten gelijken: de trompetboom voert anders den naam van *Cecropia*.

Trompetgras, o. Zeker slag van gras, met eene pijpachtige steng.

Trompetten, o. en b. w., ik trompettede, heb getrompet. Van *tromp*, *trompet*. **ONZ.**, op eene trompet blazen: mij dunkt, ik hoor den vijand trompetten. **Bedr.**, door middel van eene trompet verkondigen: iemands lof trompetten. Van hier getrompet, trompetter. Zamenstell.: aftrompetten, ontrompetten, uitrompetten, enz.

Trompetten, eng. *to trumpet*, hoogd. *trompeten*, ital. *trombettare*, fr. *trompeter*.

Trompetter, m., meerv. trompetters. Al wie zijn werk van trompetten maakt: de vijand zond eenen trompetter, om de stad op te eischen. Van hier trompetterschap. Zamenstell.: loftrompetter, scheepstrompetter, stadstrompetter, veldtrompetter, enz.

Trompetter, hoogd. *Trompeter*, opperd. *trumeter*, eng. *trumpeter*, fr. *trompette*, ital. *trombetta*, komt van *trompet*

Trompetvogel, m., meerv. trompetvogelen en trompetvogels. Zeker slag van rhinocerosvogelen: de trompetvogels van Kaap Verd geven soortgelijk een geluid, als dat van eene trompet.

Tronie, v., meerv. tronien. Het gelaat, aan-

gezig: eene alledaagsche tronie. En zwenckend hare tronje. **VOND.** Dat **ANGOULESME** de tronije met eenen snuitdoek afdweilde. **HOORT.** Schoon eene onbeschaamde tronie haere verwe niet eens verschiet. **VOND.**

Tronie, middeleeuw. lat. *tronia*, fr. *trogne*.

Tronk, m., meerv. tronken. Een afgeknotte boomstam: uit eenen tronk gesneden. **DE DECK.** Daer sal een rijkens voortkomen uit den afgehouwenen tronck Isai. **BIJBELV.** Zamenstell.: boomtronk. Dit woord is verwant aan *stronk*, en komt, even als het eng. *trunc*, fr. *tronc*, ital., sp. *tronco*, van het lat. *truncus*.

Troon, m., meerv. troonen. Een bastaardwoord, even als het hoogd. *Thron*, eng. *throne*, fr. *trône*, ital. *trono*, lat. *thronus*, ontleend van het gr. *θρονος*. Eens Keizers, of Konings praalzetel: door mijn hand op Sions troon verheven. **L. D. S. P.** Denkt gij door **KARELS** val te stijgen op den troon? **DE DECK.** Toegang tot haren troon. **VOND.** Den troon beklimmen is, aanvangen met heerschen. Van den troon bonzen, van de heerschappij berooven. Van hier *troonen*, in ontroonen. Zamenstell.: *troonmonarch*; doch deze zamenstelling wordt met regt afgekeurd; want zoo zoude men evenzeer *kroonmonarch*, *scheptermonarch*, enz. kunnen bezigen — troonsopvolger, enz. — Keizerstroon, Koningstroon, enz.

Troonen, o. en b. w., ik troonde, heb getroond. **ONZ.**ijd., bij de Dichters gebruikelijk, voor op den troon zitten, heerschen: die op de wolken troont. **Bedr.**, lokken, verlokken: zij heeft hem derwaarts getroond. Zamenstell.: afroonen, ontroonen, enz.

Troost, m. De daad van troosten, vertroosting: troost ontvangen, zoeken, — troost geven. Ziende kleenen troost tegemoete. **HOORT.** Rust, noch troost, noch uitkomst zien. **L. D. S. P.** Hoop is lijdens troost. D'onfaalbare zekerheit van dien troost. **VOLLENH.** De bewerker, of grondslag, van vertroosting: gij zijt mijn troost in dit lijden. Mijn beste troost is het behoud van eer en goeden naam. Dat is een slechte troost voor mij, dat schenkt mij weinig vertroosting. Van hier troostelijk, troosteloos Zamenstell.: troostelwijn, bij **CAMPH.**: schenkt wijven den troostelwijn, — troostgrond, troostrijk, enz. **Levenstroost**, lijdenstroost, oogentroost, zieletroost, enz. **Van troost.**

Troostbaar, bijv. n., troostbaarder, troostbaarst. Die getroost kan worden, en zich troosten laat. Bijkans niet gebruikelijk, dan in de zamenstell. ontroostbaar. **Van troosten.**

Troostelbier, o. Bier, dat op een doodmaal, of bij de uitvaart van eenen doode, geschonken wordt: en anders geen troostelbier toedrinken — die moghen weder komen des avendes toe troostelbier. v. **HASS.** Zie *troost*, bij *troostelwijn*.

Troostelijk, bijv. n. en bijw., troostelijker, troostelijkst. Troost verwekkende: spreek een troostelijk woord. Als bijw., al troostende: hij sprak mij troostelijk toe. Zamenstell.: ontroostelijk. **Van troost.**

Troosteloos, bijv. n. en bijw., troosteloozer, troosteloost. Zonder troost, van troost beroofd: eene troostelooste weduwe. Nimmer verkeerde ik ik in troosteloozer toestand. Van hier troosteloosheit. **Van troost.**

Troosten, b. w., ik troostte, heb getroost.

Door bemoedigende redenen, of daden, opbeuren: laat mij uw gunst eens troosten in mijn treuren. L. D. S. P. Men troost ons post aan post, op 't gelt van Genua. VOND. In lijlen met gelatenheid bezielen: troost u met uwe onschuld. Maar hij weijgerde hem te laten troosten. BIJBELV. Door bemoediging aanporren, prikkelen. Deze beteekenis heeft het woord bij KIL., en bij v. HASS. in: hadden dat gemeen vole van Zallant getroost tot ongehoorsaemheit; alsmede in de zamenstell. *aantroosten*, dat in Vriesl. evenveel als *aanpriekelen* beteekent: troost het paard wa aan! Van hier getroost, troost, trooster, troosting, troostster. Zamenstell.: troostbrief, troostrede, troost-schrift, troostwoord, enz. *Aantroosten*, *getroosten*: zich iets getroosten, zich iets onaangenaams lten welgevallen, zich daarbij troosten. moedlijg opbeuren: ik ben den dood getroost. L. W. v. MERKEN, — *vertroosten* enz.

Troosten, neders, hoogd. *trüsten*, zweed. *trüsta*, vries. *treestje*, OTFRID. *drosten*, KERO *trostum*, is eigenlijk bemoedigen.

Trooster, m., meerv. troosters. Al wie troost: de tranen der verdrukten, ende der genen, die geenen trooste, en hadden. BIJBELV. Voorts, wordt dit woord in den STATENBIJBEL in plaats van voorspraak, advocaat, gr. *παράκλητος*, gebezigd, in: wanneer de trooster sal gekomen zijn, en in: soo en sal de trooster tot u niet komen. Zamenstell.: ziekentrooster. Van *troosten*.

Trop, zie *trop*.

Tros, m., meerv. trossen. Een bos, of bundel van onderling vereenigde dingen: een groote tros druiven. CAESAR sichte eenen tros van wapenen, tot een zegeteeken. HOOFT. Soms ook een pijlkoker: mijn pijlen hangen roe gescherpt in mijnen tros. VOND. Als benaming van scheepstouwwerk: spint lijnen. trossen, kabels. J. DE MARRE. Krijgspakkaadje, en de daarbij voegende personen: zich bij den tros ophouden. Ook wel eens een van die personen, of eenig ander slecht mensch: geen tros was oit zoo slim. VOND. Van hier *trossen* enz. Zamenstell.: trosboef, troshiacint, troshoere, KIL., trosjongen, troskers, trosknecht, trosnarcis, trospaard, troswagen, troswijf, KIL., enz. Druiventros, legetros, veldtros, enz.

Tros, KIL. *trosse*, *torsch*, hoogd. *Trosz*, zweed. *tross*, eng. *truss*, fr. *trousse*, ijsl. *truts*, is van eenen noordschen oorsprong.

Trossen, b. w., ik troste, heb getrost. Bij KIL. oppakken, in eenen eigenlijken zin, in de krijgsveld dienst gebruikelijk, van het pakken van hooi en stroop of de paarden: ook in den oneigenlijken zin van: trossen den misdaedighen. KIL. Dit woord luidt in het fr. *trosser*, eng. *to truss*, en is verwant aan *drossen*, zijne biezen pakken: met iemand gaan drossen. Hij ging aanstonds drossen; en aan *troschen*; zie dit woord.

Trots, m. Trotschheid, hoogmoed: of wilt gij dwaze meer den priesterlijken trots dan uw geweten schroomen? DE DECK. Uw ijzen staf, die al hun trots verplet. L. D. S. P. Een hooge trap van zelfvertrouwen, en vast besluit, om aan alle tegenkanting het hoofd te bieden: ik wil met edlen trots den weg der deugd betreden. Uit dartlen trots. VOND. De daad van trotsering. Deze beteekenis heeft het woord in: trots den besten, — trots FEBUS over dag, POOT; en in: *ten trots*, dat evenveel is, als *met trotsering*, in

spijt: ten trots van 't leed, dat mij mijn' haaters vrouwen. L. D. S. P. Uit marmersteen de nijt ten trots gehonwen. VOND. Van hier trotsig. Zamenstell.: heldentrots. Dit woord komt van *trotsen*.

Trotsch, bijv. n. en bijw., trotscher, trotschst. Hoovaardig, laatlundkend: een trotsch mensch. Hoe vermetel, hoe trotsch zij zijn. L. D. S. P. Als bijw., hoovaardiglijk: en trots braveert met uwe waarde. VOND. Op dat hij zich niet trotsch verhef. L. D. S. P. In eenen goeden zin, vol van een grootmoedig zelfvertrouwen: uw trots geslacht verwacht rechtschape loten uit zijnen stam. VOND. Hoe 't sparen trots van moet de saag klinkt voor den boeg. ANTONID. Minder trots en moedig prijkt. BILDERD. Fig., grootsch: ik zie dien berg den trotschen top verheffen. Hoe trotsch praalt gindsche torenspits! Van hier trotschelijc, trotschheid, trotschaard, trotschgewelfd, VOND., trotschhart, trotschhartig, enz. Van *trotsen*.

Trotschelijc, bijw. Bij KIL. *trotsighlick*. Verwaandelijk: zeer trotschelijc sprak hij mij aan. Van *trotsch*.

Trotschheid, v. Hoogmoed, verwaandheid: de trotschheid ziet hem de oogen uit. Snorkt de trotschheid dier verleijers. L. D. S. P. Van *trotsch*. HOOFT bezigt *trotszucht* voor *trotschheid*.

Trotsen, b. en o. w., ik trostte, heb getrost. Bedr., tergen, nittarten: de wraak des hemels trotsen. Hij trostt alle gevaren. Ik trots zijn gheweldt. HOOFT. Onz., zich hoogmoediglijk verheffen: waarop trostt hij toch zoo zeer? Griekenlant, dat op zijn Argo trostt. VOND. Van hier trots, trotsch, *trotseren*, enz.

Trotsen, *tratsen*, oul. *trotten*, NOTK., hoogd. *trotzen*, opperd. *trätzen*, *trutzen*, zweed. *trotsa*, ijsl. *tratzast*.

Trotseren, b. w., ik trotseerde, heb getrotseerd. Bijkans evenveel als *trotsen*, braveren: durft gij mij nog trotseren? Van hier trotseerder, trotsering. Van *trotsen*.

Trotsig, bijv. n. en bijw., trotsiger, trotsigst. Bij KIL. trotsch, hoogmoedig, en genegen, om anderen te trotseren: ghij trotsch, en vol pracht, segt, wie sal ons bederven. VLAERD. REDENR. Van hier trotsiglijk, trotschelijc. Van *trots*.

Trouw, bijv. n. en bijw., trouwer, trouwst. Anders *getrouw*. Naauw aan iets verbonden. Bijzonderlijk, nopens eene afbeelding, of een afschrift, van iets: het is eene trouwe beelddenis. Is in die kopij het oorspronkelijke wel trouw gevolgd? Nopens een berigt enz.: welk eene trouwo bekentenis. Een trouw verhaal. Gij moet trouwer opbiechten. Nopens eenen persoon, die aan eenen anderen verbonden is: hij bleef mij steeds even trouw. Zij is haren man niet trouw. Trouwe bedienden. Zij heeft mij trouw en eerlijk diend. Suchten, die mijn leven quellen, en heete traantjes trouw versellen. TESSELSCHADE. De Heer zal als uw trouwe wacht. L. D. S. P. Trouste Zoon van 't fier genijert Rome. VOND. Hij bleef steeds trouw op zijnen post. Ik vind in hem eenen trouwen vriend. Hier en elders komt bij het denkbeeld van eene naauwe en ongekrukte verbindtenis aan iemand, of iets, dat van zorg voor des anders belangen, liefde jegens hem, enz. Een trouw dier is, een dier, dat zijnen meester niet verlaat; en, overdragtelijk, iets, dat men niet ver-

liest, maar telkens weder vindt, als men het al eens vermist. Eene trouwe daad is, eene deugd-zame. Trouwe stof is, deugdlijke. Trouw oppassen is, onafgebroken, en zorgvuldig. Trouw innemen is, zonder verzuim. Trouw waarschuwen is, met getrouwe behartiging van iemands belang. Van hier getrouw enz., trouwelijk, trouwheid, trouwig, enz. Zamenstell.: trouwhartig enz. Ontrouw enz.

Trouw, neders *trou*, angels. *treowa*, *truve*, *truwa*, eng. *true*, hoogd. *treu*, deen. *tro*, zweed. *tro* en *trigg*, ijsl. *triggur* en *trur*, ULPHIL., *trigwa*, ORFRID. *dru*d, komt van *trouwen*.

Trouw, v. Naauwe verbindtenis aan iemand, of iets. Bijzonderlijk van eene afbeelding, een afschrift, enz.: er is in die schilderij veel trouw, veel waarheid, veel gelijkends. Van echtgenooten aan elkander: de trouw is voltrokken. Met een gerimpelt vel zocht in de trou te treden. DE DECK. Gemartelt door den rou elendig quijnen om die dodelijke trou. ROTGANS. De trouw breken is, den echt vernietigen. Op trouw geven is, op voorwaarde van eene echtverbindtenis. Voorts, wordt aan beminden, vrienden, enz., die elkanderen eene ongekreukte genegenheid bewijzen, *trouw* toegeschreven: ik verlaat mij steeds op uwe trouw. De trouw van eenen PHLADES. Alsmede aan onderdanen en bedienden, die zich steeds van hunne verplichtingen kwijten: de trouw van Hollands volk. Ik reken op de trouw van mijnen kamerdienaar. Hier is *trouw* het tegenoverstaande van verraad en diefstichtig bedrog; en het staat tegen alle oneerlijkheid, schending van beloften, valsheid, enz., over in: zich aan d'onkreukbre trouw verbindt. L. D. S. P. Tot quijting van uw trou. VOND. Dat het vertrouwen de trouwe queekte. HOOFD. Er is geene trouw meer onder de menschen. Ter goeder trouwe handelen. Iets op trouw verkoopen. Alle trouw verzaken. Trouw houden. Zijne trouw te pando stellen enz. Bij persoonsverbeelding is trouw een wezen uit de trouw gevormd: blanke Trouw! waar ziet gij henen? BILDERDIJK. Van hier trouweloos enz. Zamenstell.: trouwbed, trouwbelofte, trouwdag, trouwdicht, trouwgewaad, trouwkamer, trouwpenning, trouwring, trouwschat, trouwstuk, trouwverbond, trouwverbreker, trouwverbreking, enz. Huwelijkstrouw, mannetrouw, ondertrouw, enz.

Trouw, neders. *troue*, zweed. *tro*, hoogd. *Truee*, angels. *treowa*, NOTK. *trüwa*, WILLER. *trüwa*, is verwant aan het oude *trud*, waarheid, eng. *truth*, en komt van *trouwen*.

Trouwant, m., meerv. trouwanten. Bij KIL. evenveel als *truwant*, en voorts ook hetzelfde als het fr., eng. *truant*, ital. *truttano*, sp. *truhan*, een vagebond: gasthuis boeven, truwanten, nette boeven, rabauten. v. HASS.

Trouwbaar, bijv. n., huwbaar: is zij reeds trouwbaar? Van hier trouwbaarheid. Van *trouwen*

Trouwbelofte, v., meerv. trouwbeloften. Belofte van in het huwelijk te treden: zij heeft eene schriftelijke trouwbelofte van hem.

Trouwelijk, bijw., opregtelijk: gij hebt niet trouwelijk met mij gehandeld. Met ongekreukte genegenheid en zorgvuldigheid: zij heeft mij trouwelijk bijgestaan. Eerlijk: hij dient mij steeds even trouwelijk. Zamenst.: ontrouwelijk. Van het bijv. n. *trouw*.

Trouweloos, bijv. n. en bijw., trouwelozer,

trouweloos. Zonder trouw: welk een trouweloos mensch, man, onderdaan, krijgsknecht, enz. Een trouweloos gedrag. Gij hebt mij trouweloos bedrogen. Van hier trouweloosheid, trouwelooslijk. Dit woord luidt in het hoogd. *treulos*, in den ZWABENSPLEG. *triuwelo*z.

Trouwen, b. en o. w., ik trouwde, heb en ben getrouwd. Bedr., naauw aan elkander verbinden, zoo als man en vrouw door middel van het huwelijk: zijt gij voor het geregt getrouwd? Morgen zullen wij ons laten trouwen. Eene maagd, eene weduwe, trouwen. VOND. heeft eenen last trouwen, voor eene lastige vrouw trouwen. Ook zegt men iemands hand trouwen. Figuurlijk? trouw de snaren aen de rijmen. VOND. Onz., in den echt verbonden worden: ik wensch met haar te trouwen. Zij zijn zamen getrouwd. Uit rechte min te trouwen. VOND. Op trouwen staan is, welhaast getrouwd zullen zijn, of worden. Voorts, ook allerlei verbindtenis aangaan, bniten het huwelijk, — betrouwen, vertrouwen, op iemands trouw rekenen, hem iets toevertrouwen: die een dienst getruwet worde. v. HASS — HOOFD en VOND. hebben iemands partij — iemands zijde trouwen, voor zich geheel daaraan overgeven. Van hier getrouw, trouw, z. en bijv. n., trouwbaar, trouwens. Zamenstell.: aantrouwen, betrouwen, hertrouwen, mistrouwen, ondertrouwen, ongetrouwd, onttrouwen, uittrouwen, vertrouwen, wantrouwen, enz.

Trouwen, hoogd. *trauen*, neders. *trouen*, angels. *treowian*, eng. *to trust*, ijsl. *trua*, zweed. *tro*, NOTK. *thruwen*, ULPHIL. *thravahn*.

Trouwens, voegw., eigenlijk de tweede naamval van *het trouwen*. In het gebruik, genoegzaam evenveel, als *ter goeder trouwe*, in de waarheid: trouwens, ik verlang niets meer.

Trouwig, bijv. n., dat oulings voor *trouw*, *getrouw*, in gebruik moet zijn geweest, blijkens het daarvan afgeleide *trouwigheid*, *getrouwheid*: de trouwigheid van dat beest is verwonderlijk; en het zamengestelde *wantrouwigheid*. Van het z. n. *trouw*, en voorts van *trouwen*.

Truffel, zie *troffel*.

Truggelen, zie *troggelen*.

Trukken, zie *trokken*.

Trunt, truntel, o., meerv. trunten, truntels. Iets kleins van geringe waarde: het zullen trunten zijn. WESTERB. *Truntel* is thans alleen in gebruik: gij moet uwe truntels van lapjes oprapen. Het is een trunteltje van een kindje.

Truntel, zie *trunt*.

Trouweel, o., meerv. trouweelen. Bij KIL. ook *trouweel*. Een bastaardwoord, even als *troffel*, *troeffel*, en *truffel*, ontleend van het fr. *truelle*, eng. *trowel*. Een bekend metselaars werktuig: ick sie zijn hand geslagen aan 't trouweel. WESTERB.

Tuberoos, v., meerv. tuberozen. Een bastaardwoord, even als het hoogd., eng. *tuberoze*, en fr. *tubéreuse*, van het ital. *tuberoso* ontleend. Een bloemgewas van oostindischen oorsprong: de tuberoos bloeit laat in den herfst. Zamenstell.: tuberoosbol.

Tucht, v. Opleiding, en min of meer scherpe drang, tot een plichtlijk gedrag: is hij alle tucht reeds ontwassen? Mijn soon, hoort de tucht uwes vaders, ende en verlaat de leere uwer moeder niet. BIJBELV. Houd uw volk boeten in tucht. Vergaert d'ontzaghelijke tucht, verstroiden onder een geucht. VOND. De uitwerking van zulk eene tucht,

inzonderheid met betrekking tot de eerbaarheid. In dezen zin bezigde men *Tucht* oulings in het hoogd.; en gebruikt men het nog hedendaags, zoo op zich zelf, als in vereeniging met *eer*; alwaarom onze spreekw.: *in alle eer en deugd* eene verbasering schijnt van *in alle eer en tucht*; vooral daar *tucht* de gezegde beteekenis in de samenstell.: *ontucht* oefent. Voorts, is *tucht* ook nog bestraffing, kastijding; kerkelijke tucht. Zijn strenge tucht viel dag en nacht mij zwaar. L. D. S. P. Van hier tuchteling, tuchteloos, tuchtig, *tuchtigen*, enz. Samenstell.: tuchthuis, tuchtleer, tuchtmeester, tuchtroede, enz. Kindertucht, kloostertucht, krijgstucht, legertucht, ontucht, enz.

Tucht, hoogd. *Zucht*, ZWABENSPIEG. *zuicht*, ORFRID. *zuht*, komt van een verouderd *tugen*, of *tuyen*, neders. *tugen*, hoogd. *ziehen*, opkweken, opvoeden, tot een goed gedrag opleiden en dringen.

Tuchteling, m. en v., meerv. tuchtelingen. Een man, of eene vrouw, die om slecht gedrag in een tuchthuis, of verbeterhuis, geplaatst is: kan dit tot verbetering van dien of die tuchteling dienen? In het hoogd. *Zuchling*. Van *tucht*.

Tuchteloos, bv. n. en bijw., tuchtelooser, tuchteloos. Zonder tucht: het is eene tuchteloze opvoeding. Hij groeit geheel tuchteloos op. Van hier tuchteloosheid, hoogd. *Zuchtlosigkeit*.

Tuchthuis, o., meerv. tuchthuizen. Een werkhuis voor tuchtelingen: zij werd naar het tuchthuis verwezen. Samenstell.: tuchthuisboef, tuchthuismeester, enz.

Tuchtig, bijv. n. en bijw., tuchtiger, tuchtigst. Bij KIL. zedig, eerbaar, en kuisch; het tegenovergestelde van *ontuchtig*. In het hoogd. *zuchtig*. Van *tucht*.

Tuchtigen, b. w., ik tuchtigde, heb getuchtigd. Bestrafen, kastijden: tuchtigde uwen soon, als er noch hope is; maer en verheft uwe ziele niet om hem te doodden. BIJBELV. Beproeft wel eens d'oprechten en tuchtigt hen. L. D. S. P. Van hier tuchtiging. Van *tucht*.

Tuchtmeester, m., meerv. tuchtmeesters. Oulings vrij algemeen gebruikelijk voor zulken bezoldigden opvoeder van iemands kinderen, als men hedendaags met den naam van *gouverneur* bestempelt: zoo en zijn wij niet meer onder den tuchtmeester. BIJBELV. Voorts, bedient men zich van dit woord tot vertaling van het lat. *ensor*, dat eenen aanzienlijken ambtenaar aanduidt, die op de zeden van het romeinsche volk acht geeft. Van hier tuchtmeesterschap. Samenstell.: tuchtmeestersambt.

Tufsteen, zie *dufsteen*.

Tui, v., meerv. tuijen. Een der tonwen, waarmede men schepen vertuit; en voorts ook de daad van *tuijen*, schepen of andere dingen vastleggen en houden. Van hier, dat op de *tui houden* zoo veel is, als ophouden: om de ziel zoo lang op der tui te houden. HOOFD, bij wien *op ter tui gehouden* ophouden beteekent. Dit *tui* luidt in het eng. *tie*, en is misschien verwant aan *touw*. Van hetzelfde komt *tuijen*, en van hier wederom *tuijer*, bij KIL. evenveel welke band, bijzonderlijk zoodanig een, als waaraan het voe in de weide vastgelegd wordt, en eene lange reeks van onderling verbondene dingen. Samenstell.: tuianker: en het tuianker uit te brengen. HAWK. Vertuijen enz.

Tuig, o., meerv. tuigen. Dit woord komt van *tuigen*, trekken, verwant aan *teugen*, *tiegen*, *tijen*,

togen. Het is, eigenlijk, de vereeniging van riemen en koorden, waarmede een paard, of ander dier, toegerust wordt, om iets voort te trekken: hang het paard zijn tuig om. De tuigen waren even fraai, als al het overige. Het harde osseleere tuig. VOND. Voorts, evenveel welke andere toestel, om iets te verrigten, of te vervaardigen: mijn tuig is ongeschikt tot dat werk. Bijzonderlijk, geschut, en al wat daarbij behoort: VAN LOKREN die bezorgt het tuigh des blixemspels. VOND. En daar eene verzameling van lang gebruikt gereedschap dikwijls veel onbruikbaar bevat, heeft *tuig* voorts ook de beteekenis van slecht goed, prullen: het is maar tuig van goed. Wat doet gij met al dat tuig? Overdragtelijk is tuig van volk, slecht gespuis. Intusschen komt van *tuig*, toestel, toerusting: *tuigen*, toerusten, en van hier wederom *getuig*, dat evenveel als *tuig* beteekent: 't gouden ghetuich hebben sij de peerdon omme ghewonden. B. HOUWAERT. EURYALUS nam 't getuich met goude doppen. WESTERB. Bij KIL. heeft het ook de beteekenis van opschik, versiersel. Inzonderheid werd het oul. voor zilveren en gouden versierselen gebezigd: de Meljsjes van de vecht hadden heur tuijche te wongderlijk eschuurt. BREDER. Nog draagt een zilveren of gouden ketting, met eene schaar en eenen naaldenoker, den naam van *tuig of tuige*: hij heeft voor zijn meisje een zilveren tuig gekocht. Samenstell.: tuighuis, tuighuismeester, tuigkamer, tuigmeester, tuigwagen, enz. Barbierstuig, blaastuig, foltertuig, kemeltuig, keukentuig, krijgstuig, legertuig, marteltuig, narretuig, oorlogstuig, ossentuig, paardentuig, rijtuig, schiettuig, schrijftuig, scheepstuig, snaartuig, speeltuig, stormtuig, takeltuig, timmertuig, vaarttuig, veldtuig, voertuig, werktuig, enz.

Tuig, o. Bij KIL. *tuijgh*, *tuijch*, *tugh*. Even als het neders. *tig*, zweed. *tijg*, hoogd. *Zeug*, de stof, waaruit iets vervaardigd wordt; en, bij HALMA, het gezamenlijke vee van eenen landman. Dit *tuig* komt van *tuigen*, voor zoo veel het oulings, even als het hoogd. *zeugen* en *zien*, van de beteekenis van trekken, tot die van te verschijn brengen, verwekken en aankweken, met zijn overgegaan, waaruit vervolgens die van opvoeden sproot, uit welke die van *tucht* voortgekomen is. Zie dit laatste woord.

Tuige, m. en v., meerv. tuigen. Anders *getuige*, dat thans alleen gebruikelijk is. Al wie van eene zaak tuigt, of getuigt: wanneer me de tuigen sal examineren. v. HASS. Al wat strekt om eenige zaak te doen blijken: en die van Nassaus roem sal eeuwig tuige zijn. VOND. Eene getuigenis: du en salste niet valsche tuge gheven. v. HASS. aantek. op KIL.

Tuige, neders. *tüge*, ULPHIL. *tuggo*, ZWABENSPIEG. *geziug*, hoogd. *Zeuye*, komt van *tuigen*.

Tuigen, b. w., ik tuigde, heb getuigd. Eene zaak door zijne getuigenis bekend maken, of bevestigen: wel tuigen storting van veel bloets. VOND. Dat TEROANE tuigh, OUDAAN. Ook onz., van iets getuigen: men van hem tuigt. VOND. Van hier tuige. Samenstell.: betuigen, getuigen, en de daarvan afgeleide woorden.

Tuigen, neders. *tügen*, zweed. *tijga*, hoogd. *zeugen*, beteekent eigenlijk zeggen, verkondigen,

Tuigen, b. w., ik tuigde, heb getuigd. Van tuig voorzien, toerusten: het schip wordt reeds getuigd. Tuig de paarden. Van hier *getuig*, en

tuiging. Zamenstell.: optuigen, onttuigen. Deze beteekenis heeft dit woord van *tuig*, dat intuschen van een verouderd *tuigen*, trekken, afstamt. Zie *tuig*.

Tuighuis, o., meerv. tuighuizen. Een huis waar men allerlei krijgstuig bewaart: men haalt het geschut uit het tuighuis. Zamenstell.: tuighuismeester.

Tuigkamer, v., meerv. tuigkamers. Een vertrek, dat tot bewaring van krijgstuig, of jagtstuig, dient. Hoogd. *Zeugkammer*.

Tuigmeester, m., meerv. tuigmeesters. Al wie het opzigt over het krijgstuig houdt. Van hier tuigmeesterschap. Zamenstell.: veldtuigmeester, veldtuigmeesterschap.

Tuil, m., meerv. tuilen. Verkleinw. *tuiltje*. Eigenlijk, jokkernij; van hier: zijnen tuil tuilen, en op den tuil houden. Bij *tuiltjes* wordt in Vriesland nog gebezigd, voor: uit jokkernij. Ook schijnt de spreekwijs: zijnen tuil tuilen voor te komen in de beteekenis van met een dwaas en losbandig leven voortgaan: de sluiksaameningen, liet men ze haaren tuil tuilen, scheenen geschaapen eenigh groot onheil uit te broeden. HOORT. Voorts, is *tuilken* bij KIL. zekere bloem, een ruiker, en een pluimpje, of ander versiersel van den hoed. Ook wordt *tuil* voor krans gebezigd, bij GREENWOOD en anderen. Het bedr. werkw. *tuilen* is bij KIL. losbandig leven, en voorts ook ligtzinnig en besluiteloos voortleven: laat hem maar tuilen. HALMA. Wat zou men dus lang tuilen, in besluiteloosheid voortgaan. HOORT. Het woord *tuiltje*, voor een bosje bloemen, een ruikertje, brengt men liefst tot *tuigen*, binden, vastbinden.

Tuill, z. n., bij KIL. akkerbouw, teelt. Van *tuilen*, *teulen*, of *telen*, welk alles bij KIL. in den zin van landbouwen voorkomt, even als *teulen* in: als braecklant nieu geteult voor naest aenstaende mert. HUIGENS. Vergel. v. HASS. op *tuilj*.

Tuilen, zie *tuil*, m.

Tuimelaar, m., meerv. tuimelaars, en tuimelaren. Al wie, of wat, tuimelt: zoo als zekere duif, die zulks onder het vliegen doet: mijn fraaiste tuimelaar is weggevlagen. Zekere dolfijn, die onder het zwemmen tuimelt: men onderscheidt de Dolfijnen in bruinvisschen, tuimelaars, en botskoppen. Zeker oorlogstuig, waarmede men oudtijds zware steenen wierp: men gaf aan de zoogenoemde blijden ook den naam van tuimelaars. Zeker slag van masteleinbrood: ik verkies den tuimelaar boven het wittebrood, in Gouda, en daar oustreeks gebruikelijk. Een jongen, die gaarn tuimelt: ik ken geen vllgeren tuimelaar. Bij KIL. is *tuimeler* ook iemand, die zich om den broode in het tuimelen oefent. Van *tuimelen*.

Tuimelen, o. w., ik tuimelde, heb getuimeld. Het onderste boven rollen, omwentelen: zie dien dolfijn eens tuimelen. Hij tuimelt over dwars op handen en voeten. Over het hoofd tuimelen. Afrollen: hij tuimelde van al de trappen. Iemand het hoofd van den romp doen tuimelen. Overdragtelijk, bankbreukig worden: hij kan het niet houden, hij moet tuimelen. Staat en rang verliezen: gij zult hem welhaast zien tuimelen. Een staatsbestuur tuimelt, als daarin eenige omwenteling voorvalt. De golven tuimelen, als zij gestadig voortbitelen en rollen. Van hier getuimel, tuimelaar, tuimeling. Zamenstell.: tuimelgeest, tuimelvischje, tuimelzucht, enz. Af-

tuimelen, omtuimelen, voorttuimelen, wegtuimelen, enz.

Tuimelen, neders. *tümeln*, eng. *to tumble*, zweed. *tumla*, vries. *toemeije*, hoogd. *taumeln*, *tummeln*, is verwant aan het fr. *tomber*, ital. *tomare*, *tomolare*, *tombolare*, vallen.

Tuimelgeest, m., zie *tuimelzucht*.

Tuimeling, v., meerv. tuimelingen. De daad van tuimelen, getuimel: der golven tuimeling. VOND. Overdragtelijk, eene omwenteling in een staatsbestuur: ik voorzie wederom eene geweldige tuimeling. Van *tuimelen*.

Tuimelvischje, o., meerv. tuimelvischjes. Zeker slag van karpers. Anders *nesteling*: men vangt omstreeks Alphen, in oogstmaand, veel tuimelvischjes.

Tuimelzucht, v. Anders *tuimelgeest*. Een verlangen naar omwenteling in het staatsbestuur: wordt gij ook door tuimelzucht gedreven?

Tuin, m., meerv. tuinen. In het hoogd. *Zaun*, opperd. *tune*, neders. *tuun*. Eigenlijk, eene heining, omtuining: sinen tuijn neder te werpen, als 't noot van brande wair. v. HASS. Of het rijs, waaruit zulk eene omtuining oulings gevlochten werd: zul len oock de Poortschrijvers nije toelaten eenigh tuijn ofte holt in de Stadt te drogen. v. HASS. Het is dus eigenlijk niet de hof, maar de heining, die den hof afsluit. Een tuin, zegt de HERR VAN LELIUV., is altijd laag en nooit boven drie, of vier voeten hoog. Daarvan *de hollandsche tuin*, die vroeger op de duiten verbeeld was. Het beteekende voorts eene plek gronds, welke door eene heining omgeven is, om tot aankweeking van vruchtboomen, moes, enz. te dienen: in den tuin wandelen. Nu mijmerste in den tuin. VOND. Om eenen tuin te maken. DE DECK. De kap, of den mantel, om, of op den tuin hangen, zegt men van eenen monnik, die zijn klooster, en het kloosterleven, verlaat. Men verbeeldt zich daarbij, dat hij over de omtuining van het klooster geklommen, zijne kap, of zijn mantel daaraan hangt: al nomen de Nonnekens duer 't vleesch ocsuyt (gelegenheid), dat se haer yelamina (velamina) hangen op den tuyn. A. BISS. Iemand om den tuin leiden, in plaats van hem daarover te doen, of te laten, klimmen, hem misleiden. Iemand voor een' havik op den tuin aanzien, beteekent bij HOORT, iemand voor een' bespieder houden. Van hier *tuinen*, hetwelk in de Betuwe teenen vlechten beteekent, doch anders gemeenlijk genomen wordt, voor eenen tuin bearbeiden, of bewandelen, — *tuinier*, *tuinieren*. Zamenstell.: tuinalsem, tuinarbeid, tuinarbeider, tuinbank, tuinbloem, tuinboon, tuineppe, tuinerwt, tuinbaag, tuinhoed, tuinhuis, tuinkamer, tinkers, tuinklaauw, tuinkoninkje, tuinkrakol, tuinlaan, tuinladder, tuinlisch, tuinlieden, tuinman, tuinmispel, tuinmunte, tuinranonkel, tuinschaar, tuinscharlei, tuinscheerling, tuinschoen, tuinschop, tuinslang, tuinspin, tuinsteak, tuinstoel, tuinstok, tuinvrucht, tuinwerk, dat is, rijswerk aan kribben in rivieren, enz. Bloemtuin, houttuin, knoltuin, kooltuin, kweektuin, moestuin, pleziertuin, speeltuin, timmertuin, enz.

Tuinalsem, m. Alsem, die in tuinen gekweekt wordt, in tegenoverstelling van die in het wild groeit: de tuinalsem doet minder nut, dan de andere.

Tuinboon, v., meerv. tuinboonen. Dezen naam geeft men op sommige plaatsen aan de *roomsche boon*.

Tuinen, o. w., ik tuinde, heb getuind. Eenen tuin bewerken; ook in eenen tuin wandelen: ik ben een liefhebber van tuinen. Wij hebben eens getuind. Zamenstell.: omtuinen enz.

Tuineppe, v., lat. *apium*. Een bijzonder slag van eppe: behalve de gemeene en de wilde eppe, heeft men watereppe, bergeppe, en tuineppe, of peterselie.

Tuinier, m., meerv. tuinieren, en tuiniers. Anders *tuinder* en *tuinman*. Van *tuin*. Al wie eenen, of meer tuinen, alleen of met hulp van dienstbaar volk, bewerkt, zoo voor eigene rekening, als in soldij van anderen: het is een tuinier van bedrijf. Van hier *tuinieren*. Zamenstell.: tuiniershuis, tuiniersjongen, tuiniersknecht, tuiniersloon, tuiniersvrouw, tuinierswoning, enz.

Tuinieren, o. w., ik tuinieerde, heb getuinierd. Het bedrijf van eenen tuinier oefenen: hij heeft zich op het tuinieren toegelegd. Van *tuinier*.

Tuinkers, v., meerv. tuinkersen. Eene kers, die in eenen tuin geteeld is, in tegenoverstelling van eene, die uit eenen afzonderlijken kersenboomgaard voortkomt.

Tuinkers, v. Zeker slag van kers. Anders *sterkers*: de tuinkers komt reeds boven.

Tuinkrakol, v., meerv. tuinkrakollen. Een bijzonder slag van huisjesslekken: men onderscheidt de huisjesslekken, of krakollen, in water-nioerasen land- of tuin-krakollen.

Tuinlich, o. Eene der velerhande soorten van lisch, of blauwe lelie: het tuinlich groeit in Duitschland ook in het wild.

Tuinmispel, m., meerv. tuinmispelen, en tuinmispels. Dat slag van mispelen, dat in de tuinen wordt aangekweekt: men vindt drierlei tuinmispels, groote zoete, groote zure, en spiegel-mispels.

Tuinmunte, v. Zeker slag van munte: de tuinmunte voert ook den naam van gladdes akker-munt.

Tuinscharlei, v. Een plantgewas, dat eene der vier verschillende soorten van scharlei uitmaakt: de tuinscharlei groeit in Spanje en Portugal natuurlijk.

Tuinscheerling, v. Een bijzonder slag van scheerling, dat door dezen naam van de *grootte scheerling* en *waterscheerling*, onderscheiden wordt: de tuinscheerling groeit hier en daar langs de wegen, en sluipt van daar wel eens in de tuinen in.

Tuinslang, v., meerv. tuinlangen. Een bijzonder slag onder de zoogenoemde serpentes: de tuinlang hoort in Amerika te huis.

Tuinwerk, o., zie *tuin*.

Tuischen, b. w., ik tuischte, heb getuischt. Waar tegen waar verruilen: ik wil niet met hem tuischen. Paarden tuischen. Voorts, bij *KIL.* ook spelen, dobbelen. Van hier *tuischer*, *tuischerij*, *tuisching*. Zamenstell.: paardentuischer enz.

Tuischen, neders. *tuschen*, *tuusken*, hoogd. *tauschen*, schijnt verwant aan het hoogd. *täuschen*, bedriegen.

Tuit, v., meerv. tuiten. Evenveel als *toot*, eene uitstekende punt van menigerlei aard; zoo als die van eene kan: de tuit is van die kan gebroken; die van een ouderwetsch hoofdshuisel: eene muts met tuiten; bij *KIL.* ook die van eene borst, anders *tet*; en de borst zelf. Voorts, ook de kan zelf, waarvan *tuit* anders de punt aanduidt. Deze beteekenis heeft het woord in: met

kannen, potten, tuiten, glazen. v. *HASS.* Alsmede eene puntige haarvlecht: zij droogt en net de groene tuit. *VOND.* Bij *KIL.*, ook een horen, anders *toot*, en de velg van een rad. *OUL.* beteekende *tuit* ook eene ligte vrouw: van 't ghewaet van lichte Tuyten. *GESCH.* Van hier *tuiten* enz. Zamenstell.: tuitband, de band van eene haarvlecht; tuitkan, tuitmuil, *KIL.*, tuitpot, tuitschoen, tuitail. *KIL.* enz. *Haartuit*, *ijdeluit*, of *ijlruit*, schoentuit, enz.

Tuitband, m., zie *tuit*.

Tuiten, o. w., ik tuitte, heb getuit. Toeten: wie ruyt, en tuyt, hier zo als de ontstelde? *R. VISS.* Zie voorts *toeten*. Van hier *getuit*, *tuiten*, *tuiting*. Zamenstell.: tuihoren enz., loftuiten, gloriëtuiten: 'k en kon niet gloriëtuiten. *J. DE DECK.* enz.

Tuk, m., meerv. tukken. Bij *KIL.* aanraking, en stoot; bijzonderlijk zulk een stoot met den kop, als de rammen plugen te geven; waarvan *tukken-bollen*, met den kop stooten. In het hedendaagsch gebruik is *tuk*, ras: die hond is van eenen goeden tuk. Ook van menschen, aard, inborst, geslacht: niet veraert van zijnen tuk. *VOND.*

Tuk, bijv. n., tukker, tukst. Geslepen, afgerigt: tuk op roof. De noot maekt d'onbeslepe tuk. *VOND.* In *Vriesland toek*, verwant aan het hoogd. *Tuck*, een listige trek.

Tukkenbollen, zie *tuk*.

Tul, v., hetzelfde als *pul*; inzonderheid in de beteekenis van eene kan met lange pijp, waaruit men kinderen laat drinken. Van hier het *onz.* werk *tullen*, voor drinken, en *tullebroer*, een dronkaard. *WESTERB.* heeft *tullewijn*. Ook zegt men: hij is een regte tul, een zuiper.

Tulband, m., meerv. tulbanden. Eene turksche hoofdwrong: op den tulband. *VOND.* — *Eng.* *turbant*, bij *KIL.* ook *turbant*, fr., hoogd. *turban*, ital. *turbante*, en *topante*, perz. *dijbent*, waaruit dit woord ontleend is. Voorts, bezigt men het ook wegens zeker gebak, dat de gestalte van eene turksche hoofdwrong heeft.

Tullen, zie *tul*.

Tulp, v., meerv. tulpen. Eene welbekende bloem: men onderscheidt de tulpen in drie hoofdsoorten. De rijk, de nevel, en de mist, verstikt de tulp. *VOND.* Zamenstell.: tulpbol, tulpboom, tulpenbed, tulplad, tulphandel, tulpkwecker, tulpsteel, enz.

Tulp, hoogd. *Tulpe*, en *Tulipane*, *KIL.* *tulipa*, eng. *tulip*, fr. *tulipe*, ital. *tulipa* en *tulipano*, heeft dezen naam aan de overeenkomst der gestalte van haren bloem met eenen tulband te danken.

Tulpboom, tulpenboom, m., meerv. tulpboomen. Een boom, wiens bloemen aan tulpen gelijken: de bloemdragende tulpboom wordt in Noord-Amerika gevonden.

Tulphandel, m. Evenveel welke handel in tulpen. Inzonderheid, die windhandel, welke in 1637 van staatswege vernietigd werd: hoe velen werden er niet door den tulphandel verarmd?

Tureluur, m. Enkel gebruikelijk in de spreekw.: uit zijnen tureluur zijn, geraken, uit zijne luim zijn, enz. *J. Vos* zegt ergens: ik zweer bij mijn tureluur, dat ik hem nog zal hebben. Van hier heeft men, in de gemeenzame verkeerling, het bijvoegelijke *tureluursch* gevormd: het is om tureluursch (gek of dol) te worden. Van het fr. *turelure*.

Turen, o. w., ik tuurde, heb getuurd. Met

inspanning van het gezigt kijken, gluren: hij tuurt onophoudelijk door zijn kijkglasje

Turf, m., meerv. turven. Eigenlijk, eene zode, welke betekenis *turf* in het eng. *torf* in het zweed., en *tijwarch* in het wallisch., oefent. Voorts, eene brandbare zode, welke men boven van de heidevelden spit, en verbrandt; en eene brandbare veenkluut, uit zekere vette veenaarde gevormd, die, op verscheidene plaatsen, uit den lagen grond opgebaggerd, vastgetrapt, tot vierkante brokken gestoken, gedroogd en tot brandstof gebezigd wordt: een vuur van turven maken. Verbodt van eenigen turf te steeken. HOOFD. Turf graven, turf baggeren, turf maken, turf trappen, turf stapelen, turf vletten, turf meten, turf tinnen, enz. In het veen ziet men op een turfje niet, beteekent, daar men overvloed van iets heeft, is men op zoodanig iets niet karig. Hij weet eenen turf in drieën te kloven, hij is hoogzuinig. Van *turf* komt *turven*. Zamenstell.: turfakker, turfasc, turfbak, turfbank, turfboer, turfdamp, turfdrager, turfeiker, turfgraver, turfhok, turfkelder, turfkluut, turfkoker, turfkool, turfkooper, turfland, turfmaaker, turfuaker, turfmand, turfmarkt, turfmeester, turfmetter, turfmoelm, turfpraam, turfschip, turfschipper, turfschouw, turfschuit, turfschuur, turfspitter, turfsteker, turfston, turfstonder, turfstonster, turfveen, turfverkooper, turfverkoopster, turfvalster, turfvuur, turfwagen, turfzolder, enz. Baggetturf, steekturf, winterturf, zomerturf, enz.

Turf, KIL., hoogd., neders., zweed., ijsl. *torf*, oudd. *torft*, *zurufft*, *zurf*, *zurb*, *zurbe*, *turben*, middeleeuw. lat. *turba*, ital. *torba*, fr. *tourbe*, angels. *tjrb*, *tjrf*, *turfe*, eng. *turf*, komt misschien van het ijsl. *torfa*, graven, en vervolgens ook de gegravene turf branden.

Turk, m., meerv. Turken. Eigenlijk, de volksnaam van eene mahomedaansche natie: de Turken bemagtigden het Westen van Azië, Egypte, en vervolgens ook Konstantinopel. Evenveel welke Mahomedanen: Joden en Turken hebben veel met elkander gemeens. Iemand plagen als een Turk, hem geweldig plagen. De groote Turk, de Keizer van Konstantinopel, ook *de Groote Heer*. De Turk is het turksche volk: den Turk zijn vleugels korten. VOND. Het vr. van Turk is Turkin. Voorts, komt van Turk het werkv. *turken*, Turkije, turkooisch, turksch. Zamenstell.: Turkenland enz. ADELUNG leidt dit woord af van het aloude *tor*, een berg, als of het eigenlijk een bergbewoner aanduidde.

Turken, b. w., ik turkte, heb geturkt. Plagen als een Turk: hoe kunt gij dat kind zoo turken?

Turkije, o. Turkenland: voor uwen arm bezwijkt Turkije, dat op de zee u laegen leit. VOND.

Turkin, v., zie *Turk*.

Turkoois, m. en o, meerv. turkooizen. Mannelijk, een edel gesteente van eene blaauwe kleur: die vlamdende robijnen, dat gout, en dien turkoois. VOND. De vierde rijge van een Turkoois, ende een Sardonix, ende een Jaspis. BIJBELV. Onzijdig, de erts; ook eene hoeveelheid van dit slag van edelgesteenten, waaruit iets gemaakt wordt: men vreesat dat blaauw turkoois. VOND. Het schittert van smaragd en turkoois.

Turkoois, KIL. *turckooijs*, VOND. *turkoois*, hoogd. *Turkisz*, eng., fr. *turquoise*, sp. *turquesa*, ital. *turchesa*, en *turchina*, komt van *Turk*, omdat men

den echten turkoois onlings uit Turkije kreeg.

Turksch, bijv. n., al wat tot de Turken behoort, of betrekkelijk is: de Turksche maen durf zich beloven, de zon der kruisvlagge nit te doven. VOND. De turksche keizer, het turksche rijk, turksche boonen, turksche erwten, turksch fluweel, turksch garen, turksche honden, turksche paarden, turksche tapijten, turksche weit, enz. Van *Turk*. **Turven**, o. w., ik turfde, heb geturfd. Turf opdoen. Spreekw.: hij heeft al wel geturfd, hij heeft zijne schapjes al op het drooge. Zamenstell.: turftijd enz. Van *turf*.

Tusschen, voorzetsel van tijd en plaats, dat eene beweging naar, of een verblijf in, de middelruimte, welke twee dingen van elkander scheidt, aanduidt. Daer en is maer als een schrede tusschen mij ende tusschen de doot. BIJBELV. De ribben van een rif, die tusschenbeiden laten een ruimen buik. VOND. Het gebeurde tusschen Paschen en Pinksteren. Tusschen mijn veertigste en vijftigste jaar kwam mij dat alles over. Er viel tusschenbeiden iets voor. Hier is tusschenbeiden, in de tijdruimte, waardoor twee voorgemelde tijdstippen vaancgescheiden worden; of, onbepaaldelijk, tusschen de gebeurtenissen, waarvan gesproken wordt. Dezelfde uitdrukking heeft elders de bijzondere betekenis van middelmatig: heeft hij u wel behandeld? zoo wat tusschenbeiden. Voorts, is tusschenbeiden spreken, zich als bemiddelaar gedragen. Tusschenbeiden komen, zich derwijze in eenige zaak mengen, dat men daaraan eene andere plooi geve, of den loop daarvan zelfs geheel stuite: als er maar niets tusschenbeiden komt. Tusschen twee strijdende partijen vliegen. Iets tusschen duim en vinger nemen. Ook voegt men *door*, *henen*, *in*, *uit*, *en weg*, bij *tusschen*: ik ging er tusschen door. Baan u een pad daar tusschen hen. Wij drongen er tusschen in. Het sprong er tusschen uit. Hoe kom ik hier tusschen weg? Dit voorzetsel behoort tot diegenen, die oulings den tweeden naamval bij zich halden, en zegt men nog hedendaags tusschendeke, tusschendijs, en tusschentijds; zie deze woorden, en mijne Nederd. Spraakk., D. I. § 373. Voorts, is tusschen u en mij, en tusschen ons, buiten kennis van anderen: het blijft tusschen u en mij. Tusschen ons gesproken. Tusschen geel en groen is, zoo naar het gele, als naar het groene, trekkende. Tusschen licht en donker, in de avond- of morgen-schemering. Tusschen mal en dwaas, in de gemeenzame verkeerig, min of meer ontsteld van hersenen: hij is niet gek, maar zoo wat tusschen mal en dwaas. Tusschen de bedrijven is, eigenlijk, tusschen de bijzondere afdelingen van een tooneelspel, maar voorts ook tusschen evenveel welke andere dingen: het eerste geregt werd afgenomen, en wij dronken eens tusschen de bedrijven. Tusschen twee, of meer, dingen kiezen is, zijne keus op een daarvan vestigen. Tusschen twee vuren gaken is, figurlijk, van weerskanten benaauwd, en aangevallen, worden. Tusschen twee stoelen in de asch gaan zitten is, figurlijk, door eene besluiteloze verwaarloozing van het goede, dat zich van weerskanten aanbiedt, in ongelegenheid gebracht worden. Eindelijk, komen van *tusschen* de voegwoorden *intusschen*, en *ondertusschen*, en eene reeks van andere zamenstellingen met zelfstandige naamwoorden; gelijk ook eenige met werkwoorden.

Tusschen, vries. *tusken*, neders. *tüschen*, *tuusken*, oudd. *zuschin*, hoogd. *zwischen*, NOTK. *zewisken*,

TATIAN. *zuigene*, **WILLER.** *zuishon*, **ZWAB.** **DICHT.** *entzwischent*, komt ongetwijfeld van *twee*, hoogd. *zwei*; zoo als te meer daaruit blijkt, dat het in het angels. *betweenan*, *betwijnan*, en in het eng. *between* luidt. Het is dus eigenlijk in het midden van twee dingen.

Tusschenartikel, o., meerv. tusschenartikelen, en tusschenartikels. Een artikel, dat tusschen andere artikelen wordt ingevuld: hij vermeerderde de voorgeslagene vrede-artikelen met een en ander tusschenartikel.

Tusschenbedenking, v., meerv. tusschenbedenkingen. Eene bedenking, welke tusschen andere bedenkingen opkomt: zijn geschrift is met allerlei tusschenbedenkingen opgevuld.

Tusschenbedrijf, o., meerv. tusschenbedrijven. Een bedrijf, dat tusschen andere bedrijven plaats grijpt: welk een aangenaam tusschenbedrijf!

Tusschenbeidenheid, v., meerv. tusschenbeidenheden. Een verouderd woord. Bij **KIL.** de ruimte tusschen twee opgenoemde dingen: digt bij de rivier stond het kasteel, en de tusschenbeidenheid leverde een frani grasperk op.

Tusschenbeurt, v., meerv. tusschenbeurten. Eene beurt, welke tusschen andere beurten invalt: krijg ik geen tusschenbeurtje?

Tusschenbod, o. Een bod, dat tusschen de aanbiddingen van iemand anders gedaan wordt: uw tusschenbod heeft mij veel nadeels gedaan.

Tusschendak, o., meerv. tusschendaken. Een dak over een open vak tusschen twee gebouwen: waarom laat gij er geen tusschendak maken?

Tusschendans, m., meerv. tusschendansen. Een dans tusschen twee tooneelspelen: hoe behaagt u die tusschendans?

Tusschendijk, m., meerv. tusschendijken. Een dijk tusschen twee of meer andere dijken: die dijken worden door een' korten tusschendijk vereenigd. Van hier tusschendijs. Zie *tusschen*.

Tusschendoen, b. w., onregelm.; ik deed tusschen, heb tusschengegaan. Ergens iets tusschensteken, tusschenbrengen.

Tusscheneiland, o., meerv. tusscheneilanden. Een eiland, hetwelk ergens tusschen ligt: toen de Franschen den linker oever verlieten, hielden zij niet slechts den regter, maar ook de tusscheneilanden, bezet.

Tusschenengte, v., meerv. tusschenengten. Eene engte, welke ergens tusschen ligt: de vijand werd in de tusschenengte van de wederzijdsche rotshoogten geweldig beschoten.

Tusschenerf, o., meerv. tusschenerven. Een erf tusschen twee woningen enz.: het tusschenerf hoort aan mijnen buurman toe.

Tusschengang, m., meerv. tusschengangen. Een gang tusschen andere gangen: ik ontmoette haar in den tusschengang.

Tusschengebied, o. Een gebied, hetwelk gedurende zekeren tusschentijd gevoerd wordt: na des Konings dood werd het tusschengebied, tot aan de mondigheid van den Kroonprins, aan hem opgedragen.

Tusschengeschrift, o., zie *tusschenschrift*.

Tusschengesnap, o., zie *tusschensnap*.

Tusschengespeel, o. Verschilt merkelyk van *tusschenspel*; zie dit woord; en beteekent muziek, welke ergens tusschengespeeld wordt: dat tusschengespeel begint mij reeds te vervelen.

Tusschengetal, o., meerv. tusschengetallen. Een getal, dat midden tusschen twee andere

getallen staat: welk is het tusschengetal tusschen zeven en dertien? Anders *tusschenental*.

Tusschengewest, o., meerv. tusschengewesten. Een gewest, waardoor andere gewesten van elkander afgescheiden worden: beiden zochten het tusschengewest aan hun rijk te hechten.

Tusschengezang, o., meerv. tusschengezangen. Een gezang, dat ergens tusschen aangeheven wordt: men zong een kort tusschengezang.

Tusschengooijen, b. w., ik gooide tusschen, heb tusschengegoid. Al gooijende ergens tusschenbrengen. Ergens puin enz. tusschengooijen.

Tusschengracht, v., meerv. tusschengrachten. Eene gracht, welke ergens tusschen ligt: men stuitte voor de tusschengracht.

Tusschengroeijen, o. w., ik groeide tusschen, ben tusschengegroeid. Er groeit hier veel onkruid tusschen.

Tusschenhandel, m. Al wat tusschen eenigen anderen handel gehandeld wordt: die tusschenhandel had bijkans alles omvergeworpen.

Tusschenhistorie, v., meerv. tusschenhistoriën en tusschenhistories. Een geschiedverhaal, dat tusschen andere geschiedverhalen staat: met voorbijgaan van de gansche tusschenhistorie. Eene reeks van gebeurtenissen, die tusschen andere gebeurtenissen voorvielen: de tusschenhistorie bereidde alles voor de vernietiging van het rijk, dat door hem werd opgericht. Een tusschenbeiden plaats grijpend geval: dat was eene leelijke tusschenhistorie.

Tusschenjaar, o., meerv. tusschenjaren. Een jaar, dat tusschen andere jaren invalt: na verloop van drie tusschenjaren van kommer en verdriet.

Tusschenkans, v., meerv. tusschenkansen. Eene kans tusschen twee andere kansen: is er dan geene tusschenkans?

Tusschenklank, m., meerv. tusschenklanken. Een middelklank tusschen twee andere klanken: dat is te hoog; dat is te laag; dit is de rechte tusschenklank.

Tusschenkleur, v., meerv. tusschenkleuren. Eene kleur, die midden tusschen twee andere kleuren gerangschikt worden kan: groen is de tusschenkleur tusschen blauw en geel.

Tusschenkomen, zie *tusschenkomst*.

Tusschenkomst, v. Invalling in den loop van iets, dat daardoor gestuit, of anders gewijzigd wordt: de tusschenkomst van de koorts vertraagde mijnen arbeid. Tusschenbeiden komende hulp: door de tusschenkomst van een' vriend werd het nog geschikt. Van het onz. werkw. *tusschenkomen*.

Tusschenkoning, m., meerv. tusschenkoningen. Een Koning, die tusschen de Koningen van twee bijzondere geslachten heerscht: hoe lang regeerde die tusschenkoning?

Tusschenkring, m., meerv. tusschenkringen. Een kring tusschen twee andere kringen: onze planeet beschrijft eenen tusschenkring tusschen dien van **MARS** en **VENUS**.

Tusschenlaag, v, meerv. tusschenlagen. Eene laag, die ergens tusschen ligt: men vond, eer men van het veen aan het zand kwam, eene tusschenlaag van schelpen.

Tusschenlaan, v, meerv. tusschenlanen. Eene laan, die ergens tusschen ligt: door een

klein tusschenlaanje, kwamen wij van de eene laan in de andere.

Tusschenland, o., meerv. tusschenlanden. Een land ergens tusschen liggende.

Tusschenleggen, b. w., ik legde (leide) tusschen, heb tusschengelegd (tusschengeleid). Om het schrift niet te vlakken, moet gij er vloeipapier tusschenleggen.

Tusschenlid, o., meerv. tusschenleden. Een lid, dat tusschen andere leden geplaatst is: de beide uiterste leden van den bamboes waren geknakt, het tusschenlid was alleen vrij gebleven.

Tusschenliggen, o. w., ik lag tusschen, heb tusschengelegen. — Tusschenliggende landerijen.

Tusschenloopen, o. w., ik liep tusschen, heb en ben tusschengeloopt. Toen zij elkander begonnen te dreigen, liep ik er tusschen.

Tusschenlicht, v. De lucht, welke men ergens tusschen vindt: de dampkringen van onze en andere planeten worden door de tusschenlucht vanengescheiden.

Tusschenmeer, o., meerv. tusschenmeren. Een meer dat ergens tusschen ligt: wij voeren over het kleine tusschenmeertje van de eene stad naar de andere.

Tusschenmuur, m., meerv. tusschenmuren. Een muur ergens tusschen: de dunte van den tusschenmuur maakte, dat ik alles hooren kon.

Tusschenoord, o., meerv. tusschenoorden. Een oord, hetwelk ergens tusschen ligt: men zag uit het eene luthuis, over een fraai tusschenoord, op het andere.

Tusschenpad, o., meerv. tusschenpaden. Een pad ergens tusschen: is er geen tusschenpad tusschen die beide wegen?

Tusschenpartij, v., meerv. tusschenpartijen. Eene partij tusschen andere partijen: de zoogenoemde halve Arianen vormden eene tusschenpartij tusschen de Arianen en de Athanasianen. Er werden tusschen de ondertronw en de bruiloft eenige tusschenpartijen aangelegd.

Tusschenplaats, v., meerv. tusschenplaatsen. Eene plaats ergens tusschen: ik zou er zoo veel tusschenplaatsen niet laten.

Tusschenplan, o., meerv. tusschenplannen en tusschenplans. Een plan, dat als het ware den middelweg tusschen twee andere plannen houdt: hij ontwierp een tusschenplan.

Tusschenplaneet, v., meerv. tusschenplaneten. Eene planeet tusschen andere planeten: CERES en PALLAS schijnen brokken van eene gewezene tusschenplaneet tusschen onze AARDE en MARS.

Tusschenpoos, v., meerv. tusschenpoozen. Eene wijl tijds, welke tusschen iets verloopt: er ontstond eene tusschenpoos van stilzwijgen. *Bij tusschenpoozen*, tusschenbeiden invallende tijdvakken: bij tusschenpoozen zweeg zij stil; of derwijze dat er bij herhaling eenige tijd tusschenbeiden verloopt: drink het op eenmaal uit, in plaats van bij tusschenpoozen.

Tusschenpoozen, o. w., ik poosde tusschen, heb tusschengepoosd. Tusschenbeiden wachten: wij moeten niet lang tusschenpoozen. Van eene koorts, niet aanhoudend voortgaan, maar bij tusschenpoozen afgebroken worden: de koorts schijnt tusschen te poozen. Zij heeft eene tusschenpoozende koorts. Van hier tusschenpoozing, de

daad van tusschenpoozen, het tusschenpoozen van de koorts: in de tusschenpoozingen moet er trouw ingenomen worden.

Tusschenpoozing, v., zie *tusschenpoozen*.

Tusschenpreek, v., meerv. tusschenpreken. Eene preek, welke tusschen andere preken gedaan wordt: zijne lijdenspreken werden door eene tusschenpreek afgebroken.

Tusschenpsalm, m., meerv. tusschenpsalmen. Een psalm, welke ergens tusschengezongen wordt: men zong meer dan eenen tusschenpsalm.

Tusschenrak, o., meerv. tusschenrakken. Een rak tusschen andere vaarwaters: wij moeten het tusschenrak lavenen.

Tusschenrang, m., meerv. tusschenrangen. Een rang tusschen andere rangen: die Kolonel is eerst soldaat geweest en heeft vervolgens alle tusschenrangen doorgelopen.

Tusschenras, o., meerv. tusschenrassen. Een ras, dat tusschen andere rassen in gerangschikt wordt: behooren de Ourang-outangs tot menschiederen, of maken zij een tusschenras tusschen hen en de mensch gelijkende dieren uit.

Tusschenrede, v., meerv. tusschenredenen. Eene rede, welke ergens tusschen gehouden wordt: op die tusschenrede volgde wederom een diep stilzwijgen. Een gezegde, hetwelk midden in eenen volzin tusschen twee haakjes wordt ingelascht: eene tusschenrede voert in het grieksch den naam van parenthesis.

Tusschenreeks, v., meerv. tusschenreeksen. Eene reeks van ergens tusschengeplaatste dingen: na eene lange tusschenreeks van andere Koningen regeerde er wederom een JEROBOAM over Samaria. Anders *tusschenrij*.

Tusschenregering, v., meerv. tusschenregeringen. Eene regering, welke tusschen het gewone bestuur invalt: er moet te Samaria meer dan eene tusschenregering, of anders meer dan een tijdvak van regeringloosheid, hebben plaats gegrepen. In denzelfden zin bezigt men *tusschenrijk*.

Tusschenrij, v., zie *tusschenreeks*.

Tusschenrijk, o., zie *tusschenregering*.

Tusschenrijm, o., meerv. tusschenrijmen. Eene mindere of meerdere hoeveelheid van dichtregelen, welke tusschen eenig onrijm ingevlochten is: dat tusschenrijmpje is niet onaardig.

Tusschenruim, o., zie *tusschenruimte*.

Tusschenruimte, v., meerv. tusschenruimten. Eene ruimte ergens tusschen: in de ledige tusschenruimte. Anders ook *tusschenruim*, *tusschenwijdte*, *tusschenvak*, en bij KIL. *tusschenscheed*.

Tusschenscheed, v., *tusschenruimte*.

Tusschenschot, o., meerv. tusschenschotten. Een beschoot ergens tusschen: waarom maakt gij daar geen tusschenschot?

Tusschenschrift, o. Evenveel als *tusschengeschrijf*. Al waar ergens tusschengeschreven wordt: dat tusschenschrift is van eene andere hand.

Tusschensloot, v., meerv. tusschenslooten. Eene sloot ergens tusschen: de tusschensloot was te wijd.

Tusschensluis, v., meerv. tusschensluizen. Eene sluis tusschen andere sluisen: er was tusschen de binnen- en buitensluis nog eene tusschensluis.

Tusschensnap, m. Evenveel als *tusschen-*

gesnap, en *het tusschensnappen*; zie dit laatste woord; maar voorts ook nog al, wat ergens tusschengesnapt wordt: als ik spreek, verzoek ik geenen tusschensnap.

Tusschensnappen, o. w., ik snapte tusschen, heb tusschengesnapt. Tusschen iemands reden in snappen: gij moet niet altijd tusschensnappen. Ook als z. n., o., *het tusschensnappen*; zonder meerv. Het snappen ergens tusschen in: dat tusschensnappen begint mij sterk te vervelen.

Tusschenspel, o., meerv. tusschenspelen. Geenszins, zoo als *tusschengespeel*, bijzonderlijk muziek, welke ergens tusschengespeeld wordt, maar allerlei spel tusschen andere spelen: het tusschenspel van heden is de bruiloft van KLOUIS en ROOSJE. De Kinderen verzonnen een lief tusschenspel.

Tusschenspelen, o. w., ik speelde tusschen, heb tusschengespeeld; doch meest in de onbepaalde wijze gebruikelijk, en als z. n., o., *het tusschenspelen*. Het spelen van muziek, of iets anders, ergens tusschen: na het tusschenspelen van eene solo. Van hier tusschengespeel enz.

Tusschenspraak, v. Al wat ergens tusschengesproken wordt: welk eene lange tusschenspraak! Voorts, even als *het tusschenspreken*, en *de tusschenspreking*, het spreken van eenen bemiddelaar tusschen twistende partijen: door zijne tusschenspraak werden zij onderling verzoend. Ook wordt het gebezigd voor iemand, die tusschen twistende partijen spreekt, om ze te bevredigen: die tusschenspraak weet alles te bemiddelen.

Tusschenspreken, o. w., ik sprak tusschen, heb tusschengesproken. Tusschen eenige reden spreken: ga maar voort; ik zal niet meer tusschenspreken. Zie verder *tusschenspraak*.

Tusschenspreking, v., zie *tusschenspraak*.

Tusschenstand, m., meerv. tusschenstanden. Het staan van iets ergens tusschen: de tusschenstand van dat huis beneemt mij het gezigt op dien toren. De lengte der tusschenruimte tusschen twee dingen: hoe groot is de tusschenstand tusschen beide?

Tusschensteken, b. w., ik stak tusschen, heb tusschengestoken. Tusschen iets steken. Van hier tusschensteking.

Tusschenstellen, b. w., ik stelde tusschen, heb tusschengesteld. Tusschen iets stellen. Van hier het volgende

Tusschenstelling, v., meerv. tusschenstellingen. Het stellen van iets ergens tusschen: hij weerde den steek van mij af door tusschenstelling van zich zelve. Iets, dat tusschen andere stellingen gesteld wordt: zijne duchtige stellingen zijn met allerlei losse tusschenstellingen doormengd. Eene legerplaats tusschen twee andere legerplaatsen: hij begaf zich uit zijne jongste legerplaats niet naar de vorige, maar nam eene tusschenstelling.

Tusschenstopping, v. Het stoppen van iets ergens tusschen: bevelig die brekbare waren door eene zorgvuldige tusschenstopping van hooi.

Tusschenstraat, v., meerv. tusschenstraten. Eene straat ergens tusschen: de tusschenstraat viel mij lang.

Tusschenstreek, v., meerv. tusschenstreken. Eene landstreek, die ergens tusschen ligt: de gansche tusschenstreek is onbebouwd.

Tusschenstreep, v., meerv. tusschenstrepen. Eene streep ergens tusschen: wat beduiden toch al die tusschenstreepjes?

Tusschenstrijd, m. Een strijd tusschen partijen: er ontstond een geweldige tusschenstrijd tusschen hen.

Tusschenstrooijen, b. w., ik strooide tusschen, heb tusschengestrooid. Tusschen iets strooijen: ik heb er wat wortelzaad tusschengestrooid.

Tusschenstroomen, o. w., ik stroomde tusschen, heb tusschengestroomd. Twee strooken lands, waar de rivier tusschenstroomde.

Tusschental, o., zie *tusschengetal*.

Tusschentand, m., meerv. tusschentanden. Een tand, welke tusschen andere tanden opkomt: de wederzijdsche tanden worden door dien tusschentand uit hunne plaats gedrongen.

Tusschentijd, m., meerv. tusschentijden. Een tijdvak tusschen andere tijdvakken: in den tusschentijd tusschen Paschen en Pinksteren.

Tusschentoone, m., meerv. tusschentoonen. Een toon tusschen andere toonen: hij stelt het te hoog, of te laag in, en weet den regten tusschentoone niet te vatten.

Tusschenuur, o., meerv. tusschenuren. Een uur tusschen andere uren: dan heb ik juist een tusschenuurte ledig.

Tusschenvak, o., meerv. tusschenvakken. Een vak ergens tusschen, eene tusschenruimte: het tusschenvak is te groot.

Tusschenvlaag, v., meerv. tusschenvlaggen. Eene vlag ergens tusschen: die schoone dagen werden door eene geduchte tusschenvlaag ontlusterd. Overdragtelijk: zij krijgt wederom eene tusschenvlaag van dolheid. *Bij tusschenvlaggen* is, bij tusschenpoozende aanvallen.

Tusschenvlieten, o. w., ik vloot tusschen, ben tusschengevloten. Tusschen iets vlieten.

Tusschenvoegsel, o., meerv. tusschenvoegselen, tusschenvoegsels. Al wat ergens tusschengevoegd wordt: het gedicht is door tusschenvoegselen verlamd.

Tusschenvraag, v., meerv. tusschenvragen. Eene vraag ergens tusschen: ik deed hun, die mij ondervroegen, eene tusschenvraag.

Tusschenwal, m., meerv. tusschenwallen. Een wal ergens tusschen: geweldig bestormde men den tusschenwal tusschen de ontredde bolwerken.

Tusschenwand, m., meerv. tusschenwanden. Bij KIL. ook *tusschenweegh*. Een wand, waardoor het eene van het andere afgescheiden wordt: hare klagstem drong mij door den tusschenwand in de ooren.

Tusschenweek, v., meerv. tusschenweken. Eene week tusschen andere weken: ik ga in de tusschenweek een reisje doen.

Tusschenwerk, o., meerv. tusschenwerken. Werk tusschen ander werk: het is maar tusschenwerk.

Tusschenwerpen, zie *tusschenwerping*.

Tusschenwerping, v. Het werpen van iets ergens tusschen: door tusschenwerping van allerlei hindernissen. Van het bedr. werkw. *tusschenwerpen*.

Tusschenwerspel, o., meerv. tusschenwerspels. Een der zoogenoemde taaldeelen. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. I § 381.

Tusschenwijdte, v., zie *tusschenruimte*.

Tusschenwolk, v., meerv. tusschenwolken. Eene wolk ergens tusschen: er schieten bliksemstralen uit de tusschenwolk.

Tusschenwoord, o., meerv. tusschenwoorden. Een woord, dat tusschen andere woorden geuit wordt: een enkel tusschenwoordje bedierf alles.

Tusschensaaijen, b. w., ik zaaid tusschen, heb tusschengezaaid. Tusschen iets zaaijen: ik zal er salade tusschensaaijen. Van hier tusschensaaijing.

Tusschensang, m., meerv. tusschensangen. Een zang ergens tusschen: in den tusschensang.

Tusschensee, v., meerv. tusschenezeeën. Eene zee, waardoor gewesten of plaatsen vaneengescheiden worden: over de tusschensee van Eukhuizen naar Stavoren varen.

Tusschensetten, zie *tusschenzetting*.

Tusschenzetting, v. Het zetten van iets ergens tusschen: door tusschenzetting van eenen stoel. Van het bedr. werkw. *tusschensetten*.

Twaalf, een telwoord, dat tusschen elf en dertien staat. Het wordt op zich zelf gebruikt, of bij z. n. gevoegd. In dit geval verbuigt men het niet, het zij er een lidwoord voor geplaatst worde, het zij niet: twaalf stammen. Ik gaf hem twaalf guldens. Een der twaalf kruisgezanten. Ja het blijft veelal onverbogen, al verzuigt men het z. n., zoo als in: onder de twaalf. De klok sloeg twaalf. Echter zegt men ook: een der twaalven, als wanneer het woord gerekend wordt op zich zelf te staan, even als in: na twaalven. Bij twaalven. Wij waren met ons twaalven. Van hier twaalfde. Zamenstell.: twaalfderhande, twaalfderlei, twaalfjarig, dat twaalf jaren telt, of oud is; twaalfal, een getal van twaalf. Zie verder *elf*.

Twaalf, KIL. *twelf*, *twelf*, vries. *toolf*, hoogd. *zuölf*, KERO. *zuelfin*, OTFRID. *zuelf*, ULPHIL. *twalif*, neders. *twelf*, eng. *twelve*, is zamengesteld uit *twoe*, vries. *two*, en het oude *lijven*, overblijven, en beteekent eigenlijk *twoe over*, of *boven tien*.

Twaalfde, bijv. n., van het bovenstaande telwoord *twaalf*: op den twaalfden dag der maand, en met weglating van het z. n.: op den twaalfden. Oulings schreef men ook *twaalfste*: in het twaalfste jaer JORAMS. BIJBELV. Dit woord luidt in het vries. *toolfde*, hoogd. *zuölfte*, eng. *twelfth*, KERO *zuelfto*, KIL. *twelfste*.

Twaalfdoornig, bijv. n. Dezen bijnaam geeft men aan zeker slag van krabben: het is eene twaalfdoornige krab, of *cancer dodecos*.

Twaalfjarig, zie *twaalf*.

Twaalfal, o., zie *twaalf*.

Twoe, het hoofdgetal, hetwelk tusschen een en drie staat. Het wordt op zich zelf gebezigd, of bij een z. n. gevoegd. In dit geval blijft het onverbogen, zoowel zonder, als met, een lidwoord voor zich: twee zusters. De twee gezanten. Ik beef voor die twee moordenaars. Evenmin verbuigt men het doorgaans, als het z. n. weggelaten wordt; zoo als in: ik beef voor die twee. Heeft de klok reeds twee geslagen? Echter zegt men ook: het is reeds over tweeën. Zij waren met hun tweeën. Snijd het in tweeën. In deze spreekwijzen wordt het woord gerekend op zich zelf te staan. En in: ik heb al de tweeën, van het kaartspel: hij wierp drie tweeën, met de dobbelsteenen, wordt *twoe* als een vrouwelijk z. n. gebezigd. *Twoe en twee* is evenveel, als bij *twoeën*: zij gingen twee

en twee. Van hier tweede, tweeling, enz. Zamenstell.: tweebak, tweebastig, tweeblad, tweebijl, KIL. — tweedagig, tweederhande, tweederlei, tweedraadsch, tweedragt, enz. — tweedubbel, tweeduidendste, tweegevecht, tweechoek, KIL. — tweehoofdig, tweehoornig, tweejarig, tweeklank, tweekleurig, tweeklinker, KIL. — tweeledig, — tweelijvig, HALMA, — tweemaal, tweemaandig, tweeman, tweeoogig, tweepeukelig, tweeschillig, tweeslachtig, tweesnurig, tweesnedig, KIL. — tweesnijdend, tweesnijdig, KIL. — tweespalt, enz. — tweespletig, tweespraak, tweesprong, tweestaartig, tweestemmig, tweestippig, tweestrijd, tweesyllabig, tweetal, tweetandig, tweetongig, tweeverwig, tweevingerig, tweevlakkig, tweevlengelig, tweevoetig, tweevorkig, tweevormig, tweevoudig, enz. — tweeweg tweewerf, tweezang, tweezijdig, enz. — tweezinnig, tweezins, enz.

Twoe, oul. *twoi*, KIL. ook *twoij*, *twij*, en *twoe*, vries. *two*, ULPHIL. *two*, *twai*, *two*, eng. *two*, angel. *tu*, *two*, *twegen*, zweed. *tvà*, krimsch. *two*, slavon. *two* *twoie* *twoie*, perz. *two*, indost. *two*, *dujum*, gr. *δωω*, lat. *duo*, ital. *duo*, fr. *deux*, ierl. *do*, opperd. *zuo*, *zuen*, *zwei*, hoogd. *zwei*. Van hier het verouderde *twoeinen*, thans *twoinen*, draden verdubbelen. Zoo ook *twoifelen*, hetwelk zoo veel zegt, als tusschenbeiden hangen.

Tweeblad, o. Een plantgewas, waarvan men negentien soorten telt: siberisch tweeblad enz.

Tweeboreling, m. en v., zie *tweeling*.

Tweede, bijv. n., van het telwoord *twoe*: den tweeden dag; en, met weglating van het z. n., den tweeden. Oulings schreef men ook *twoeste*: twoeste derdende tot profijite van den Officier. v. Hass. Dit woord luidt in het vries. *twade*, hoogd. *zweite*.

Tweedragt, v. Evenveel als *tweespalt*. On-eenigheid: eenen roof te haalen uit den brandt der tweedragt. HOOFD. Wie zal de tweedracht temmen. VOND. Van hier tweedragtig enz.

Tweedragtig, bijv. n. en bijw., tweedragtiger, tweedragtigt. Van *tweedragt*. Tot tweedragt genegen, of daaraan overgegeven: zij leven onder elkander zeer tweedragtig. Om den mensche tweedrachtigh te maken tegen sijnen vader. BIJBELV. Van hier tweedragtigheid, tweedragtighijk.

Tweeklank, m., meerv. tweeklanken. Bij KIL. ook *tweeklinker*. De gemengde klank van twee klinkletters.

Tweeklinker, m., zie *tweeklank*.

Tweeledig, bijv. n. en bijw. Dat twee leden, of twee zijden heeft; meest overdr.: een tweeledig bewijs. Van hier tweeledigheid, tweeledighijk.

Tweeling, m. en v., meerv. tweelingen. Bij KIL. ook *tweeboreling*. Een kind, dat te gelijk met een ander kind van eene en dezelfde moeder gedragen en geboren is: siet, soo waren tweelingen in haren buijck. BIJBELV. Is dat meisje geene tweeling? Een der twaalf sterrenbeelden van den dierenriem: de zon treedt in de tweelingen. Intusschen noemt men dit sterrenbeeld ook wel eens *den tweeling*: van waar ze 't na den Tweeling wendt. DE DECK. Zamenstell.: tweelingzonen, in den dichterlijken stijl, voor oogen, die glinsteren: o tweelingzonnen, die gezeten in 't voorhoof van mijne afgodin. MOOR.

Tweeman, m., meerv. tweemannen. De

gesnap, en *het tusschensnappen*; zie dit laatste woord; maar voorts ook nog al, wat ergens tusschengesnapt wordt: als ik spreek, verzoek ik geenen tusschensnap.

Tusschensnappen, o. w., ik snapte tusschen, heb tusschengesnapt. Tusschen iemands reden in snappen: gij moet niet altijd tusschensnappen. Ook als z. n., o., *het tusschensnappen*; zonder meerv. Het snappen ergens tusschen in: dat tusschensnappen begint mij sterk te vervelen.

Tusschenspel, o., meerv. tusschenspelen. Geenszins, zoo als *tusschengespeel*, bijzonderlijk muziek, welke ergens tusschengespeeld wordt, maar allerlei spel tusschen andere spelen: het tusschenspel van heden is de bruiloft van Kloris en Roosje. De Kinderen verzonnen een lief tusschenspel.

Tusschenspelen, o. w., ik speelde tusschen, heb tusschengespeeld; doch meest in de onbepaalde wijze gebruikelijk, en als z. n., o., *het tusschenspelen*. Het spelen van muziek, of iets anders, ergens tusschen: na het tusschenspelen van eene solo. Van hier tusschengespeel enz.

Tusschenspraak, v. Al wat ergens tusschengesproken wordt: welk eene lange tusschenspraak! Voorts, even als *het tusschenspreken*, en *de tusschenspreking*, het spreken van eenen bemiddelaar tusschen twistende partijen: door zijne tusschenspraak werden zij onderling verzoend. Ook wordt het gebezigd voor iemand, die tusschen twistende partijen spreekt, om ze te bevredigen: die tusschenspraak weet alles te bemiddelen.

Tusschenspreken, o. w., ik sprak tusschen, heb tusschengesproken. Tusschen eenige reden spreken: ga maar voort; ik zal niet meer tusschenspreken. Zie verder *tusschenspraak*.

Tusschenspreking, v., zie *tusschenspraak*.

Tusschenstand, m., meerv. tusschenstanden. Het staan van iets ergens tusschen: de tusschenstand van dat huis beneemt mij het gezigt op dien toren. De lengte der tusschenruimte tusschen twee dingen: hoe groot is de tusschenstand tusschen beide?

Tusschensteken, b. w., ik stak tusschen, heb tusschengestoken. Tusschen iets steken. Van hier tusschensteking.

Tusschenstellen, b. w., ik stelde tusschen, heb tusschengesteld. Tusschen iets stellen. Van hier het volgende

Tusschenstelling, v., meerv. tusschenstellingen. Het stellen van iets ergens tusschen: hij weerde den steek van mij af door tusschenstelling van zich zelve. Iets, dat tusschen andere stellingen gesteld wordt: zijne duchtige stellingen zijn met allerlei losse tusschenstellingen doormengd. Eene legerplaats tusschen twee andere legerplaatsen: hij begaf zich uit zijne jongste legerplaats niet naar de vorige, maar nam eene tusschenstelling.

Tusschenstopping, v. Het stoppen van iets ergens tusschen: hevelig die breekbare waren door eene zorgvuldige tusschenstopping van hooi.

Tusschenstraat, v., meerv. tusschenstraten. Eene straat ergens tusschen: de tusschenstraat viel mij lang.

Tusschenstreek, v., meerv. tusschenstreken. Eene landstreek, die ergens tusschen ligt: de gansche tusschenstreek is onbebouwd.

Tusschenstreep, v., meerv. tusschenstrepen. Eene streep ergens tusschen: wat beduiden toch al die tusschenstreepjes?

Tusschenstrijd, m. Een strijd tusschen partijen: er ontstond een geweldige tusschenstrijd tusschen hen.

Tusschenstrooijen, b. w., ik strooide tusschen, heb tusschengestrooid. Tusschen iets strooijen: ik heb er wat wortelzaad tusschengestrooid.

Tusschenstroomen, o. w., ik stroomde tusschen, heb tusschengestroomd. Twee strooken lands, waar de rivier tusschenstroomde.

Tusschentant, o., zie *tusschengetal*.

Tusschentand, m., meerv. tusschentanden. Een tand, welke tusschen andere tanden opkomt: de wederzijdsche tanden worden door dien tusschentand uit hunne plaats gedrongen.

Tusschentijd, m., meerv. tusschentijden. Een tijdvak tusschen andere tijdvakken: in den tusschentijd tusschen Paschen en Pinksteren.

Tusschentoon, m., meerv. tusschentoonen. Een toon tusschen andere toonen: hij stelt het te hoog, of te laag in, en weet den regten tusschentoon niet te vatten.

Tusschenuur, o., meerv. tusschenuren. Een uur tusschen andere uren: dan heb ik juist een tusschenuurtje ledig.

Tusschenvak, o., meerv. tusschenvakken. Een vak ergens tusschen, eene tusschenruimte: het tusschenvak is te groot.

Tusschenvlaag, v., meerv. tusschenvlagen. Eene vlaag ergens tusschen: die schoone dagen werden door eene geduchte tusschenvlaag ontlusterd. Overdragtelijk: zij krijgt wederom eene tusschenvlaag van dolheid. *Bij tusschenvlagen* is, bij tusschenpoozende aanvallen.

Tusschenvlieten, o. w., ik vloot tusschen, ben tusschengevloten. Tusschen iets vlieten.

Tusschenvoegsel, o., meerv. tusschenvoegselen, tusschenvoegsels. Al wat ergens tusschengevoegd wordt: het gedicht is door tusschenvoegselen verlamd.

Tusschenvraag, v., meerv. tusschenvragen. Eene vraag ergens tusschen: ik deed hun, die mij ondervroegen, eene tusschenvraag.

Tusschenwal, m., meerv. tusschenwallen. Een wal ergens tusschen: geweldig bestormde men den tusschenwal tusschen de ontredderde bolwerken.

Tusschenwand, m., meerv. tusschenwanden. Bij Kit. ook *tusschenweegh*. Een wand, waar door het eene van het andere afgescheiden wordt: hare klagstem drong mij door den tusschenwand in de ooren.

Tusschenweek, v., meerv. tusschenweken. Eene week tusschen andere weken: ik ga in de tusschenweek een reisje doen.

Tusschenwerk, o., meerv. tusschenwerken. Werk tusschen ander werk: het is maar tusschenwerk.

Tusschenwerpen, zie *tusschenwerping*.

Tusschenwerping, v. Het werpen van iets ergens tusschen: door tusschenwerping van allerlei hindernissen. Van het bedr. werkw. *tusschenwerpen*.

Tusschenwerpsel, o., meerv. tusschenwerpsels. Een der zoogenoemde taaldeelen. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. I § 381.

Tusschenwijde, v., zie *tusschenruimte*.

Tusschenwolk, v., meerv. tusschenwolken. Eene wolk ergens tusschen: er schieten bliksemstralen uit de tusschenwolk.

Tusschenwoord, o., meerv. tusschenwoorden. Een woord, dat tusschen andere woorden geuit wordt: een enkel tusschenwoordig bedrijf alles.

Tusschenaaijen, b. w., ik zaaid tusschen, heb tusschengezaaid. Tusschen iets zaaijen: ik zal er salade tusschenaaijen. Van hier tusschenaaijing.

Tusschenzang, m., meerv. tusschenzangen. Een zang ergens tusschen: in den tusschenzang.

Tusschenzee, v., meerv. tusschenzeeën. Eene zee, waardoor gewesten of plaatsen vancengescheiden worden: over de tusschenzee van Enkhuizen naar Stavoren varen.

Tusschenzetten, zie *tusschenzetting*.

Tusschenzetting, v. Het zetten van iets ergens tusschen: door tusschenzetting van eenen stoel. Van het bedr. werkw. *tusschenzetten*.

Twaalf, een telwoord, dat tusschen elf en dertien staat. Het wordt op zich zelf gebruikt, of bij z. n. gevoegd. In dit geval verbuigt men het niet, het zij er een lidwoord voor geplaatst worde, het zij niet: twaalf stammen. Ik gaf hem twaalf guldens. Een der twaalf kruisgezanten. Ja het blijft veelal onverbogen, al verzwijgt men het z. n., zoo als in: onder de twaalf. De klok sloeg twaalf. Echter zegt men ook: een der twaalfen, als wanneer het woord gerekend wordt op zich zelf te staan, even als in: na twaalfen. Bij twaalfen. Wij waren met ons twaalfen. Van hier twaalfde. Zamenstell.: twaalfderhande, twaalfderlei, twaalfjarig, dat twaalf jaren telt, of oud is; twaalfstal, een getal van twaalf. Zie verder *elf*.

Twaalf, KIL. *twelf*, *twelf*, vries. *toolf*, hoogd. *zwölf*, KERO. *zwellfin*, OTFRID. *zuelif*, ULPHIL. *twalif*, neders. *twelf*, eng. *twelve*, is zamengesteld uit *twoe*, vries. *two*, en het oude *lijven*, overblijven, en beteekent eigenlijk *twoe over*, of *boven tien*.

Twaalfde, bijv. n., van het bovenstaande telwoord *twaalf*: op den twaalfden dag der maand, en met weglating van het z. n.: op den twaalfden. Oulings schreef men ook *twaalfste*: in het twaalfste jaer JORAMS. BIJBELV. Dit woord luidt in het vries. *twofde*, hoogd. *zwölfte*, eng. *twelfth*, KERO *zuelifto*, KIL. *twelfste*.

Twaalfdoornig, bijv. n. Dezen bijnaam geeft men aan zeker slag van krabben: het is eene twaalfdoornige krab, of *cancer docecos*.

Twaalfjarig, zie *twaalf*.

Twaalfstal, o., zie *twaalf*.

Twee, het hoofdgetal, hetwelk tusschen een en drie staat. Het wordt op zich zelf gebezigd, of bij een z. n. gevoegd. In dit geval blijft het onverbogen, zoowel zonder, als met, een lidwoord voor zich: twee zusters. De twee gezanten. Ik beef voor die twee moordenaars. Evenmin verbuigt men het doorgaans, als het z. n. weggelaten wordt; zoo als in: ik beef voor die twee. Heeft de klok reeds twee geslagen? Echter zegt men ook: het is reeds over tweeën. Zij waren met hun tweeën. Snijd het in tweeën. In deze spreekwijzen wordt het woord gerekend op zich zelf te staan. En in: ik heb al de tweeën, van het kaartspel: hij wierp drie tweeën, met de dobbelsteen, wordt *twee* als een vrouwelijk z. n. gebezigd. *Twee en twee* is evenveel, als *bij tweeën*: zij gingen twee

en twee. Van hier tweede, tweeling, enz. Zamenstell.: tweeabak, tweeastig, tweeblad, tweebijl, KIL. — tweedagig, tweederhande, tweederlei, tweedraadsch, tweedragt, enz. — tweedubbel, tweeduidendste, tweegevecht, tweehoek, KIL. — tweehoofdig, tweehoornig, tweejarig, tweeklank, tweekleurig, tweeklinker, KIL. — tweeledig, — tweelijvig, HALMA, — tweemaal, tweemaandig, tweeman, tweoogig, tweepenkelig, tweeschillig, tweeslachtig, tweesnarig, tweesnedig, KIL. — tweesnjidend, tweesnijdig, KIL. — tweespalt, enz. — tweespletig, tweespraak, tweesprong, tweestaartig, tweestemmig, tweestippig, tweestrijd, tweesyllabig, tweetal, tweetandig, tweetongig, tweevervig, tweevingerig, tweevlakkig, tweevlengelig, tweevoetig, tweevorkig, tweevormig, tweevoudig, enz. — tweeweg tweewerf, tweezang, tweezijdig, enz. — tweezinnig, tweezins, enz.

Twee, oul. *twei*, KIL. ook *tweij*, *twij*, en *twie*, vries. *two*, ULPHIL. *two*, *twai*, *two*, eng. *two*, angel. *tu*, *two*, *twegen*, zweed. *tvä*, krimsch. *two*, slavon. *dwa* *dwie* *duoie*, perz. *dou*, indost. *du*, *djum*, gr. *δω*, lat. *duo*, ital. *duo*, fr. *deux*, ierl. *do*, opperd. *zuo*, *zuen*, *zwei*, hoogd. *zwei*. Van hier het verouderde *twoinen*, thans *twijnen*, draden verdbubbelen. Zoo ook *twijfelen*, hetwelk zoo veel zegt, als tusschenbeiden hangen.

Tweeblad, o. Een plantgewas, waarvan men negentien soorten telt: siberisch tweeblad enz.

Tweeboreling, m. en v., zie *tweeling*.

Tweede, bijv. n., van het telwoord *twee*: den tweeden dag; en, met weglating van het z. n., den tweeden. Oulings schreef men ook *twoeste*: twoeste derdendeel tot proffijte van den Officier. v. HASS. Dit woord luidt in het vries. *twade*, hoogd. *zweite*.

Tweedragt, v. Evenveel als *tweespalt*. Oneenigheid: eenen roof te haalen uit den brandt der tweedragt. HOOFD. Wie zal de tweedracht temmen. VOND. Van hier tweedragtig enz.

Tweedragtig, bijv. n. en bijw., tweedragtiger, tweedragtigst. Van *tweedragt*. Tot tweedragt genegen, of daaraan overgegeven: zij leven onder elkander zeer tweedragtig. Om den mensche tweedrachtigh te maken tegen sijnen vader. BIJBELV. Van hier tweedragtigheid, tweedragtighijk.

Tweeklank, m., meerv. tweeklanken. Bij KIL. ook *tweeklinker*. De gemengde klank van twee klinkletters.

Tweeklinker, m., zie *twoeklank*.

Tweeledig, bijv. n. en bijw. Dat twee leden, of twee zijden heeft; meest overdr.: een tweeledig bewijs. Van hier tweeledigheid, tweeledighijk.

Tweeling, m. en v., meerv. tweelingen. Bij KIL. ook *tweeboreling*. Een kind, dat te gelijk met een ander kind van eene en dezelfde moeder gedragen en geboren is: siet, soo waren tweelingen in haren buijk. BIJBELV. Is dat meisje genee tweeling? Een der twaalf sterrenbeelden van den dierenriem: de zon treedt in de tweelingen. Intusschen noemt men dit sterrenbeeld ook wel eens *den tweeling*: van waer ze 't na den Tweeling wendt. DE DECK. Zamenstell.: tweelingzonen. in den dichtsterlijken stijl, voor oogen, die glinsteren: o tweelingzonnen, die gezeten in 't voorhoofd van mijne afgodin. MOON.

Tweeman, m., meerv. tweemannen. De

bekleeder van zeker ambt bij de Romeinen, dat door twee personen waargenomen werd: het halsgerigt stond te Rome onder het opzigt der tweemannen. De plaats der Consuls van Rome werd in de andere steden van Italië eenigermate door derzelver tweemannen vervuld. De bekleeder van evenveel welke magt, die onder twee personen berust: na dat LEPIDUS door AUGUSTUS verbannen was, beheerschten deze en ANTONIUS de romeinsche wereld, als tweemannen. Van hier tweemannig, tweemanschap.

Tweeooig, zie *tweevleugelig*.

Tweepeukelig, zie *tweevlakkig*.

Tweern, zie *twijn*.

Tweernen, zie *twijnen*.

Tweeslachtig, bijv. n. Deels van het mannelijk, deels van het vrouwelijk, geslacht: zijn er wezenlijk tweeslachtige menschen? Deels op het land, en deels in het water, levende: vele kraakbeenige dieren zijn tweeslachtig, maar vele ook niet.

Tweesnedig, zie *tweesnijdend*.

Tweesnijdend, bijv. n. Aan weerskanten snijdend, van eene dubbele snede voorzien: nijs zijnen mont gingh een tweesnijdende scherp sweert. BIJBELV. Bij KIL. ook *tweesnedig*, en *tweesnijdig*.

Tweesnijdig, zie *tweesnijdend*.

Tweespalt, v. Hetzelfde als *tweedragt*. Oneenigheid. Van hier tweespaltig, tot tweespalt geneigd: het tweespaltigh vaaderlandt. HOORR. Dit woord wordt bij KIL. niet gevonden. Zie *spalt* en *spalten*.

Tweespraak, v., meerv. tweespraken. In tegenoverstellig van *alleenspraak*, eene zamenspraak tusschen twee personen: die tweespraak duurt wat al te lang.

Tweesprong, m., meerv. tweesprongen. De plaats, waar een weg zich in tweeën scheidt: hij tweekt aan den tweesprong.

Tweestemmig, bijv. n. Uit twee stemmen bestaande: een tweestemmig gezang. In het hoogd. is *zweistimmig* ook in twee gevoelens verdeeld, van tweederlei begrip.

Tweestrijd, m. Een strijd tusschen twee personen, tweegevecht: hij daagde hem tot een' tweestrijd uit. Ook zoo veel als tweespalt. Eindelijk, een strijd met zich zelven: ik vond hem in eenen tweestrijd.

Tweetongig, bijv. n. en bijw. Als het ware twee tongen hebbende, met welker eene men zoo, en met welker andere men wederom gansch anders, spreekt, bedriegelijk, valsch: moeten eerbaar zijn, niet tweetongigh. BIJBELV. Van hier tweetongigheid.

Tweevlakkig, bijv. n. Met twee vlakken geteekend. Dezen bijnaam geeft men aan eene soort van St. Jans vliegen, gelijk als men eene andere soort daarvan wederom door den bijnaam van *tweepeukelig* onderscheidt. Voorts, dragen bijzondere soorten van krekels, lipvisschen, mestkevertjes, spinnekoppen en sprinkhanen, ook den naam van *tweevlakkig*, en geeft men dien van *tweevlakkige hoogrug* aan een bijzonder slag van zalmen.

Tweevleugelig, bijv. n. De onderscheidende bijnaam van insecten, die, in plaats van vier, slechts twee, vleugels hebben. Bijzonderlijk, noemt men zaker slag van haft *tweevleugelig*, gelijk als men een ander slag van dezelfde insecten

met den onderscheidenden naam van *tweeooig haft* bestempelt.

Tweevoudig, bijv. n. en bijw. Dubbel, hetzelfde tweemaal genomen: het zal u tweevoudig vergolden worden.

Hoogd. *zwiefältig*, neders. *tweevoldig*, bij KERO *zuifalda*, OTRID. *zuifalta*.

Tweezins, bijw., van *twee* en *zin*. In tweederlei zin, op tweederlei wijze: hij drukt zich tweezins uit. Men kan het tweezins opvatten.

Twente, o. Een overijsselsch gewest: het nitgebreide Twente. Intusschen schreef HOORR: in de Twente. Van hier Twentenaar, twentsch.

Twijden, zie *twisten*.

Twijfel, m. De daad van twijfelen, of de gesteldheid van iemand, die ergens aan twijfelt: het lijdt geen den minsten twijfel. Ik sta in twijfel, of ik gaan zal. Hij houdtze in twijfel met zijn treken. VOND. Zonder eenighen twijfel. HOORR. Buiten allen twijfel. *Buiten twijfel*, en *zonder twijfel*, worden, even als *ongetwijfeld*, voor gewisselijk gebezigd. Van hier twijfelachtig, twijfelig, KIL. — twijfelmoedig, twijfelvol, twijfelzinnig, enz.

Twijfel, KIL. *twijfel*, *twiefel*, hoogd. *Zweifel*, OTRID. *zuivul*, KERO *zuifal*, neders. *twivel*, zweed. *tuifvel*, komt van *twijfelen*.

Twijfelaar, m., zie *twijfelen*.

Twijfelachtig, bijv. n. en bijw., twijfelachtiger, twijfelachtigst. Aan twijfel onderhevig: het schijnt mij nog twijfelachtig. Op eene twijfelende wijze: hij sprak er steeds twijfelachtig van. Van hier twijfelachtigheid.

Twijfelbaar, bijv. n. en bijw., twijfelbaarder, twijfelbaarst. Dat betwijfeld worden kan: het is thans niet meer twijfelbaar. Van hier twijfelbaarheid. Zamenstell.: ontwijfelbaar, ontwijfelbaarheid.

Twijfelen, o. w., ik twijfelde, heb getwijfeld. De waarheid, wezenlijkheid, duchtigheid, van iets, niet voor uitgemaakt houden: ik twijfel, of het zoo wel is. Die twijfelt, of 't geval van hemel, aerde en zee, een baiert brouwen zal. VOND. Twijfelt gij daaraan? hinkt gij daaromtrent nog op twee gedachten. Van hier twijfel, twijfelaar, al wie twijfelt, bijzonderlijk al wie zulks in godgeleerdheid, of wijsbegeerte, doet. Ook noemt men elders boter, welke nog iets van den hooismaak heeft, en geene zuivere grasboter is, *twijfelaar*. Zoo ook leer, dat van een nog niet volwassen rund is: *zuigers* en *twijfelaars*. — Twijfelbaar, twijfelig. Zamenstell.: twijfelzucht enz. Betwijfelen, ongetwijfeld, vertwijfelen, enz.

Twijfelen, zweed. *twista*, hoogd. *zwiefeln*, schijnt verwant aan *weifelen*, en komt intusschen eveneens van *twee*, als het angels. *twoogan*, *twiigan*, dat oulings eveneens twijfelen beteekende, en als het lat. *dubitare*, gr. *δωζῆν*, van *duo*, *ἄω*, afstamt. *Twijfelen* is eigenlijk tusschenbeiden hangen.

Twijfeling, v., meerv. twijfelingen. De daad van twijfelen: door geen waan of twijfling meer belet. L. D. S. P. Er is geen grond tot twijfeling. Reeds bij KERO *zuifalunga*. Van *twijfelen*.

Twijfelmoedig, bijv. n. en bijw., twijfelmoediger, twijfelmoedigst. Door twijfeling in het gemoed geslingerd, en verontrust: zij ontsetteden haer alle, ende wierden twijfelmoedig. BIJBELV. Van hier twijfelmoedigheid, twijfelmoediglijk.

Twijfelvol, bijv. n., twijfelvoller, twijfelvolst. Vol van twijfelingen: hoe wordt mijne twijfelvolle ziel geslingerd!

Twijfelsucht, v. Zucht tot twijfelen: welk eene dwaze twijfelzuchtig! Van hier twijfelzuchtig, tot twijfelen geneigd.

Twijfelzuchtig, zie *twijfelzucht*.

Twijg, v., meerv. twijgen. Eene loot, eene telg van eenen boom, of struik: hij teelt er twijgen. Mith wacter, ende mith weide, mith koerne, ende mith twijghe. v. HASS. Van hier het onverhuigb. bijv. n. *twijgen*, dat van twijg is: een twijgen mandje.

Twijg, neders. *twieg*, angels., eng. *twig*, hoogd. *Zweig*, OTFRID *zuig*, *zuih*, komt, volgens ADELUNG, van *zwei*, twee, omdat de stam, of tak, zich daar, waar de twijg uitspruit, als in tweeën scheidt.

Twijn, (weern, m. Gednbbeld garen: wat geeft gij voor dien twijn? Van hier *twijnen* enz. Zamenstell.: twijndraad, twijngaren. KIL. Van *twee*.

Twijnen, tweernen, b. w., ik twijnde, heb getwijnd. In het eng. *to twine* en *twist*. Bij KIL. ook *twisten*. Garen dubbelen: waar is dat garen getwijnd? Van hier twijnder, twijnderij, twijnster. Zamenstell.: twijnmolen enz. — Garentwijnder, garentwijnderij, ontwijnen, of ontweernen, enz. Van *twijn*.

Twintig, een telwoord tot de hoofdgetallen behorende, en *tweemaal tien* aanduidende. Het wordt, even als andere telwoorden, of op zich zelf, of bij een z. n., gebruikt. In dit geval wordt het niet verbogen: ik ontving van hem twintig guldens. De twintig krijgsknechten. Evenmin verbuigt men het doorgaans, als het z. n. weggelaten wordt, zoo als in: het is een van de twintig (voorgemelde dingen). Echter zegt men ook: zij waren met hun twintigen; bij twintigen; en: hoe vele twintigen gaan er in tachtig? in welk laatste geval dit woord, even als in: de eerste twintig, als een vrouwelijk z. n. voor een twintigtal wordt gebruikt. Van hier twintiger, twintigste. Zamenstell.: twintigjarig, dat twintig jaren oud is, of daurt, — twintigmaal, twintigtal, twintigwerf, enz.

Twintig, KIL. ook *tweijntigh*, angels. *twenty*, SALISCHE WETTEN *thuotoc*, ULPHIL. *twain-tigi*, OTFRID. *zueinzug*, KERO *zueinzic*, opperd. *zwanzig*, hoogd. *zwanzig*, komt van *twee* en *tig*, dat hier, volgens TEN KATE, eene voltrokken telbeurt aanduidt, maar, volgens ADELUNG, evenveel is als tien, of een tiental, en dus *tweemaal tien*.

Twintiger, m., meerv. twintigers. Een medelid van eene vergadering van twintig personen: hij gaat haast af, als twintiger. Iemand, die twintig jaren oud is: voor enen twintiger is hij vrij zwaarlijvig. Wijn, die in 1820, of ook die vóór twintig jaren, reeds geperst is: welke heerlijke twintiger! Een oorlogsschip van twintig stukken: de twintiger klappte ons aan boord.

Twintigjarig, zie *twintig*.

Twintigste, bijv. n., van *twintig*: op den twintigsten dag. Ook met weglating van het z. n.: op den twintigsten. Dit woord luidt bij KERO *zueinzicosti*, hoogd. *zwanzigste*, eng. *twentieth*.

Twist, m., meerv. twisten. Geschil, oneenigheid: hij leeft in onrecht, haat en twist. L. D. S. P. Door den twist in 't geloove. HOOFD. d'Opgehitste twist aan 't gloeien. VOND. Dien twist en stoekt gij niet. HUGENS. De stormen van den twist. DE DECK. Van hier twistachtig, het werkw. *twisten*, *twistig*. Zamenstell.: twistappel, twistbelechter, twistgierig, twistmaker, twistescheider, twist-scheiding, twistchrift, twiststoker, twistverwekker, twistverwekking, twistvol, twistvuur, twistziek, twistzoeker, twistzucht, twistzuchtig, enz. Huistwist, rodetwist, woordentwist, zintwist, enz. Dit woord is, volgens KIL., evenveel als *tweest*, en komt van *twee*, of *twij*, dat oulings voor *twist* gebezigd werd.

Twistachtig, bijv. n. en bijw., twistachtiger, twistachtigst. Evenveel als *twistgierig*, *twistziek*, *twistzuchtig*, tot twisten geneigd: het is een twistachtig volk. Waarom gedraagt gij u zoo twistachtig? Of evenveel als *twistvol*, met twist doormengd, van eenen twistenden aard, *twistig*: een twistachtig gesprek. Van hier twistachtigheid.

Twisten, o. w., ik twistte, heb getwist. Oneenig zijn, krakeelen, en vijandig handelen: waarover twist gij toch? De herders van Geran twisteden met ISAACS herders. BLJBELV. Durft gij bestaan te twisten met mijn kracht. L. D. S. P. Van hier getwist, rodetwisten, zintwisten, enz. Van *twist*.

Twister, m., meerv. twisters. Al wis met iemand twist, met hem krakeelt, of hem vijandiglijk behandelt: twist met mijn twisters, hemelheer! L. D. S. P. Van *twisten*.

Twistgierig, zie *twistachtig*.

Twistig, bijv. n. en bijw., twistiger, twistigst. Van *twist*. Van eenen twistenden aard, met twist doormengd: tot twistige tesaamsprekingen. BLJBELV.

Twisting, v. De daad van twisten: doet geen dingh door twistinge, ofte ijdele eere. BLJBELV. Van *twisten*.

Twistrede, v., meerv. twistreden, of twistredenen. Eene rede, of een gesprek, waarin over iets getwist wordt. Bijzonderlijk, zoodanig een, als waarin men aan de hoogeschole eene geopperde stelling oefeningshalve bestrijdt en verdedigt. Van hier het onz. werkw. *twistredenen*, *twistredenaar*, enz.

Twistschrift, o., meerv. twistschriften. Een geschrift, waarin ergens over getwist wordt: het regende twistschriften.

Twistvol, zie *twistachtig*.

Twistvuur, o., meerv. twistvuren. Evenveel als *twist*, waarvan men bij deze uitdrukking, even als bij die van *twist stoken* enz., in zijne verbeelding een vuur vormt: het twistvuur is aan 't blaken.

Twistziek, zie *twistachtig*.

Twistzucht, v. Geneigdheid tot twist: wie zal de twistzucht van den aarbodem verbannen? Van hier twistzuchtig. Zie *twistachtig*.

U.

U is de negentiende letter van het nederd. ABE, en de vijfde der klinkletters. Zij heeft onder de

klinkers den allerlaagsten en dofsten toon. Zie mijne Nederd. Spraakkunst, D. I § 8. Evenwel

wordt zij dikwijls met de E verwisseld. Zie **STRENGEBEEKS** *Verhandeling over de Nederduitsche Spelling*, bladz. 172. en volg. En noemens hare verwisseling met de L, zie L. Voorts, is in de *Acta litteraria societatis Trajectinae, Tom III, pag. 378* en volg. aangetoond, dat zij van de grieksche *Υ* afkomstig is, en deze wederom van de phoenicische *Vav* afstamt, en oorspronkelijk denzelfden klank had, dien de Phoeniciërs aan hunne *Vav* gaven, welke zij als eene klinkletter bezigen. — Een klank, dien de Grieken naderhand door hunne *OY* aanduidden, maar die bij de Latijnen aan de *U* eigen bleef; waarom hun *Musa* de plaats van het gr. *μουσα* bekleedt; en dien zij zelfs aan hunne *U*, wanneer dezelve onmiddellijk voor eene klinkletter stond, moeten hebben gegeven; aangezien de Grieken hunnen *Varro* *Ἰουαρρῶν* noemden. Want, ofschoon de Latijnen dien naam eigenlijk *VARRO* schreven, echter was de *V* aan deszelfs hoofd bij hen niets anders, dan de *U*. Maar eindelijk begonnen zij die letter, in het aangevoerde en soortgelijke gevallen, als eenen medeklinker te bezigen, en werd hunne *V* het onderscheidend schrijfmerk van dit gebruik van die letter, terwijl zij aan haar, wanneer zij den ouden klank behield, de figuur van *U* gaven. In navolging hiervan onderscheiden wij onze *U* ook wel degelijk van de *V*, en bezigen wij haar als eene klinkletter; echoon wij den klank, dien zij bij de Latijnen had, niet door haar, maar door den tweeklank *OE*, aanduiden. Onlings bezigde men de *U* ook dikwerf voor de *V*, en wel wanneer de *V* tusschen twee klinkers komt, b. v.: *seuen* (zeven), *gheleuert* (geleverd), *voerscreuen* (voorschreven), enz.; en omgekeerd de *V* voor de *U*, als *OVD* voor *oud*, — *ovde vrouwenhuis* voor *oude-vrouwenhuis*, enz.

U wordt voor den derden en vierden naamval van *gij* gebezigd; zoo in het meerv., als in het enkelv.: ik zeg het u. Zij misleidt u. Intusschen plaatste men vroeger dikwijls achter dit u in het meerv. het woord *lieden*, even als men zulks ook achter *gij* deed; maar u en *gij* zijn zelve juist meervoudig; en dat men ze in het enkelv. in plaats van *du* en *dij* bezigt, zoo als **M. STOKES** reeds in: Heer **GHIJSEBECHE** hier inne sel ik u sinte Gheerden minne geven, eer wi henen riden, en elders, dit is eene navolging van de handelwijze der Fransen, met hun *vous*.

Uchtend, m., meerv. uchtenden. Bij **K. v. MAND.** *nuchten*; zie *nuchten*. Bij de **VLAERD. REDENR.** *nuchtent*, in de samenstell.: het nuchtent-vroegh-gebedt. Hedendaags ook *ochtend*. De vroege morgen: Van den uchtent tot den avont. **HOOFD.** Die d'uchtend met gejuich zien daagen. **L. D. S. P.** Van hier het bijw. 's *uchtends*, bij **HOOFD** 's *uchtends*; bij **KIL** *nuchtens*. Samenstell.: uchtendmelck. **VOND.** — uchtendstond, bij **KIL** *nuchtenstond*, *nuchterstond*, en *uchtenstond*, — uchtenduur, enz.

Uchtendstond, ochtendstond, m., meerv. uchtendstonden. De vroegste morgenstond: op dien vroegen uchtendstond. Overdragtelijk, de eerste aanvang van het aanwezig van iets: op 's aardrijks uchtendstond.

Uit, uije, m., meerv. uijen. Een bekend slag van look: hij beet in den raauwen ui. Ik eet gaarn gekookte uijen. Een uitje bij de salade. Samenstell.: uijenbed, uijenplant, uijensalade, uijensaus, uijensoep, uijenzaad, enz. Dit woord schijnt

eene verkorting van *ajuin*, **KIL.** ook *oijuin*, fr. *oignon*, eng. *onion*, welks oorsprong men in het lat. *unio* te zoeken heeft, dat eene lookplant aanduidt, welke geene zaadbolletjes van zich geeft, zoo als de lookplanten anders veelal doen.

Uijer, m., meerv. uijers. De melkvaten van zogende dieren: met den vollen uier. **HOOFD.** Die uit den uier vloeit. **ROTGANS.** 't Gras verquickt het vee en spant den uier. **VOND.** 't Gezwollen uier wort met volgeslagen hant gemolken. **MOON**; bij wien *uier* hier onz., maar elders mannelijk, is. Samenstell.: uijerpok, uijerzweer, enz. Geitenuijer, koijenuijer, enz.

Uijer, **KIL.** *uder*, *ujder*, *hujder*, *wder*, *wr*, *ore*, hoogd. *Euter*, opperd. *eiter*, eng. *udder*, angels. *uder*, fln. *utare*, gr. *ὄυταρ*, komt overeen met het lat. *uber*, en ons *jadder*. Zie *jadder*. **K. van MANDER** bezigt *ulder*: ontswellen den uider van een schaap.

Uil, m., meerv. uilen. Een bijzonder slag van roofvogelen, dat bij den nacht vliegt, en het daglicht schuw: een vervallen kasteel vol uilen en vledermuizen. Uilen, die hun nesten maken. **DE DECK.** Op dat in dootche plaats den uil min schuw mogt zijn. **VOND.**, die hier *den uil* in plaats van *de uil* schrijft, om de ineenmelting van dit laatste voor te komen. Overdragtelijk, is een *uil*, *uilskop*, of *uilskuiken*, een domoor, een onhandelbaar, en nietsbeduidend mensch: het is een rechte uil. Welk een uilskop is dat! Loop, uilskuiken! Daar **PALLAS** plagt te staan, is thans haar uil geschilderd, beteekent: er is in de wetenschappen eene groote verbastering. Spreekw.: elk waant, dat zijn uil een valk is, elk is met het zijne vooringenomen. Eenen uil vangen is, in de scheepvaart, overstaag vallen. Een uiltje vangen, een middagslaapje nemen. Eindelijk, is een *uiltje* een nachtvliender. Samenstell.: uilenbord, zeker kinderspel, — uilenvlugt, uilskop, uilskuiken, enz. Boomuil, horenuil, katuil, kerkuil, krasuil, nachtuil, oornuil, steenuil, enz.

Uil, **KIL.** *wl*, eng. *owl*, hoogd. *Eule*, komt van het lat. *ulula*, dat van het geluid der uilen ontleend is.

Uilenvlugt, v. De tijd, wanneer de uilen beginnen te vliegen, de schemeravond: wat doet *gij* in de uilenvlugt buiten?

Uilskop, m., zie *uil*.

Uilskuiken, o., zie *uil*.

Uit, een voorzetsel, dat voor eene plaats gesteld wordt, buiten wier omtrek iets zich bevindt: uit de stad zijn. Alles is uit den pot. Dus is ook: uit den weg, buiten den kortsten weg, ergens naar toe. Uit het oog is, eigenlijk, buiten den omtrek van het oog: het is reeds uit uw oog; maar voorts ook, oneigenlijk, buiten het bereik van het gezigt: hij is nooit uit mijn oog. Uit het oog, uit het hart beteekent, naar mate men iemand weinig ziet, draagt men hem ook weinig genegenheid toe. Uit het gebruik zijn is evenveel, als ongebruikelijk zijn. Uit de mode beteekent genoegzaam hetzelfde. Er biggelde een vloed van tranen uit hare oogen. En oneigenlijk: ga uit mijn oog. Vertrek uit mijn gezigt. Het was mij reeds uit de gedachten, uit het geheugen, namelijk, gegaan. Wederom eigenlijker: iemand uit Frankrijk, ijzer uit Zweden, wijn uit de stad, een Engel uit den hemel, namelijk gekomen. Ergens uit spruiten is, eigenlijk, daaruit oploiken: er spuit reeds gras uit den grond. Oneigenlijk,

op evenveel welke wijze daaruit voortkomen: de moeijte en spruijt niet rijt der aerde. **BIJBELV.** Uit een adellijk geslacht voortspruiten. Mijn wieg uit Diederik gesprooten. **OODAAN.** Ergens uit groeijen is, door eenen natuurliken wasdom daaruit te voorschijn gebragt worden: en groeide uit haar as. **HUIGENS.** Of te groot voor een kleed worden: ik ben reeds uit dien jas gegroeid. Ergens uit broeijen, is door broeijing daaruit verwekt worden, en, oneigenlijk, daaruit ontstaan: wie weet, wat daaruit nog eens broeijen zal? Ook plaatst men uit voor het beginsel van eenige daad of zaak: uit liefde, uit afkeer, uit sleur en gewoonte, uit gierigheid, enz. De rechtveerdigheid, die uijt den geloove is. **BIJBELV.** Moeder maakt uit gunst haer voorspraak elk gemeen. **VOND.** *Uit zich zelven* is, uit eigene beweging: ik kom hier uit mij zelven. Uit last van iemand is, in opvolging van deszelfs bevel. Of voor de stof van evenveel welke dingen: uit niets wordt niets. De dingen, die men siet, niet geworden zijn uit dingen, die gesien worden. **BIJBELV.** Uit goud vervaardigd, in plaats waarvan men intuschen veelal zegt van *goud*. Voor de deelen, waaruit iets zamengesteld is: de mensch bestaat uit ziel en ligchaam. Vooral, wat de kennis van eenig ding bevordert: ik weet het uit ondervinding. Men bemerkte het uit haar gelaat. Gij kunt uit zijnen toon wel hooren, dat hij onschuldig is. Hij las het uit den brief. Spreekw.: uit den klaauw kent men den leeuw, uit eenen onderscheidenden trek kan men soms iemands bestaan, of kunde, opmaken. Voor een ding, aan welks omvang men iets onttrekt: iets uit den schotel nemen. Drinkt uit den beker. Wij vingen een vischje uit den vijver. Ik heb mijnen arm uit het lid gewrikt. Gerekt uit al sijn leden. **ANTONID.** Dat ik mijn man heb uit het fort doen dragen. **WESTERB.** Hij beurt verschrikkelijk het hoofd op uit de baren. **VOND.** Overdragtelijk: uit het Fransch in het Hollandsch overgezet. Voor een ding, binnen welks omvang eene beweging, of een bedrijf, plaats grijpt, of aanvangt: uit het venster springen, kijken, roepen, enz. Getrouwe God! zie neder uit den hoogen. L. D. S. P. Men heeft mij uit Parijs geschreven. De opregtheid zelve spreekt uit zijnen mond. Uit twee monden spreken, tweetongig zijn. Voor iemand uit den weg gaan, eigenlijk en oneigenlijk, voor hem wijken. Zich uit den adem loopen, zoo hard loopen, dat men ademloos wordt. Overigens, is uit alle magt, met alle vermogen, met inspanning van krachten. *Uit der mate, of zamengevoegd, uitermate, ongemeen.* Uit zijn schik, misnoegd: ik ben gansch uit mijn schik. Iets uit zijn hoofd, uit zijne gedachten, uit zijnen zin, zetten, zijne wenschen daaromtrent betoemen. Uit 's harten groed, van ganscher harte. Uit de keel schreeuwen, hard schreeuwen. Uit zijne oogen kijken, naauwkeurig toezien. Uit de school klappen, oneigenlijk, iets verklappen, dat in een gezelschap voorviel. Uit het spel spreken, maar geene poppen noemen, even oneigenlijk, iets met verzwijging van de daders verhalen. Een vischje uit het water, is een waterbaarsje, enz. Eindelijk, plaatst men dit voorzetsel meermalen achteraan: de gezondheid blinkt hem de oogen uit. De brandewijn stonk haar de keel uit. Hij gaat het huis uit, het land uit, de deur uit. Keuw uit, eenw in. Jaar uit, jaar in, enz. En men voegt uit ook wel eens samen met

van, zoo als in: **NEPTUN** weer stak 't hoofd van uit de holle baren. **VOND.** — *Uit* komt ook voor, in eene reeks van zamenstellingen met werkwoorden, deelwoorden, bijv. en z. naamwoorden; zoo als: uitademen enz., waarover nader op hunne eigene plaats. De trappen van vergrooting zijn *uiter*; thans in onbruik, maar nog overig in: *uiteren*, uiterlijk, en in de zamenstellingen: uiterbuurt, uiterdijk, uitermate, uitermeersche schans, uiterwaard, enz.; en *uiterste*. Voorts, komt van *uit* ook nog *uuten*; behalve al de volgende en andere zamenstellingen.

Uit, **KIL.** wt, vries. *uut*, neders. *ut*, eng. *out*, goth. *uta*, *ut*, *us*, zwits. *uss*, hoogd. *aus*, schijnt verwant aan het perz. *ez*, lat. *ex*, gr. *ἐξ* eu *ἐξ*.

Uitademen, b. en o. w., ik ademde nit, heb uitgeademd. **Onz.** het tegenoverstaande van *inademen*, adem van zich geven: onder het in- en uitademen. **Bedr.**, met den adem van zich geven: moest gij hier uwen laatsten snik uitademen? **Van hier uitademing.**

Uitbaggeren, b. w., ik baggerde uit, heb uitgebaggerd. **Al** baggerende ontledigen: bagger de vaart uit.

Uitbaliën, b. w., ik baliëde uit, heb uitgebaliëd. Met eene balie uitscheppen: het water wordt er uitgebaliëd. Door middel van baliën ontledigen: balie den regenbak slechts uit.

Uitbannen, b. w., ik bande uit, heb uitgebannen. In *balingschap* verzenden: hij is voor tien jaren uitgebannen. **Van hier uitbanning.**

Uitbarnen, uitbarnen, zie *uitbranden*.

Uitbarsten, uitbarsten, o. w., ik borst uit, ben uitgeborsten. Eigenlijk uit enen barst voortkomen: het barst uit den zak. **D'Inquisitie** barst, terwijl dit gebeurt, met kracht ten afgront uit. **VOND.** Voorts, wordt *uitbarsten* gebezigd wegens eenen wind, die zich plotselings verheft: barst met vresselijk geluid op de groote watren uit. L. D. S. P.

Hoe berst met schor geluit.

De zwangre donderwolk in vier en hagel uit!

Poor.

Nog overdragtelijker wordt eene vlag van toorn, een oproer, enz. gezegd *uit te barsten*. En eindelijk zegt men ook, dat iemand *uitbarst*, als hij aan hevige aandoeningen den ruimen teugel viert: in tranen uitbarsten. En berst in 't end in tooren op deze woorden uit. **VOND.** Van hier uitbarsting.

Uitbazuinen, b. w., ik bazuinde uit, heb uitgebazuind. Met bazuingeschal aankondigen: het feest werd uitgebazuind. Overdragtelijk, op eene luidruchtige wijze bekend maken: steeds hoort men hem zijnen eigenen lof uitbazuinen.

Uitbeelden, b. w., ik beeldde uit, heb uitgebeeld. Genoegzaam evenveel als *afbeelden*: wie is daar uitgebeeld? En beelt u zelven uit. **VOND.** Van hier uitbeelding, uitbeeldsel.

Uitbersten, zie *uitbarsten*.

Uitbetten, b. w., ik bettede uit, heb uitgebet. **Al** bettende zuiveren: gij moet de wonde uitbetten. **Al** bettende wegnemen: bet al den etter uit!

Uitbiechten, o. w., ik biechte uit, heb uitgebiecht. Zijn hart door biechten geheel ontlasten, al wat noodig is, opbiechten: nu heb ik uitgebiecht.

Uitbieden, veroud. b. w., ik hood uit, heb uitgeboden. Van *bieiden*, in denzelfden zin, dien

het in *gebieden* oefent. Bij *KL. uiddagen*, uiteischen, opeischen: wanneer wij — die schutters uijt bieden. v. Hass.

Uitbijten, b. en o. w., ik beet uit, heb en ben uitgebeten. Bedr., al bijtende van zijnen stand verwijderen: ik heb mij eenen tand uitgebeten. Fig.: dat dient, om het wilde vleesch uit te bijten. Onz., met *zijn*; door het bijbrengen van scherp, of bijtend vocht, van kleur veranderen: ik heb *zijn* op mijn jas gestort, en vrees, dat hij geheel uit zal bijten. Van hier uitbijter, ook voor iemand, die elk kwalijk bejegt, ontleend van een dier, dat anderen, al bijtende, uit het hok, of uit het nest jaagt: hij is een rechte uitbijter.

Uitbikken, b. w., ik bikte uit, heb uitgebikt. Al bikkende uitholen: bik den steen uit. Eenen muur uitbikken is, den kalk uit deszelfs voegen bikken.

Uitblazen, b. en o. w., ik blies uit, heb uitgeblazen. Bedr., al blazende van zich geven: den laatsten adem uitblazen. Al blazende ontleedigen: eijeren uitblazen. Al blazende aankondigen: de hooge feestdag werd van de tinne des tempels uitgeblazen. Door geblaas uitblussen: de kaars uitblazen. Figuurlijk: zijn levenslicht is te vroeg uitgeblazen. Onz., zegt men van verhitte menschen, paarden, enz., wanneer zij adem scheppen, dat zij *uitblazen*, en van eenen trompetter, van de blaasbalgen van een orgel, enz., wanneer zij ophouden met blazen, dat zij *uitgeblazen hebben*. Van hier uitblazing.

Uitbleeken, b. en o. w., ik bleekte uit, heb uitgebleekt. Bedr., door bleeken uitdrijven: die vlek moet er uitgebleekt worden. Onz., door bleeken gezuiverd worden: nu heeft het linnen eens ter dege kunnen uitbleeken.

Uitblijven, o. w., ik bleef uit, ben uitgebleven. Buiten's huis vertoeven: is dat uitblijven. Zij bleef wel een uur uit. Weggelaten worden: hier zijn verscheidene woorden uitgebleven. Van hier uitblijver, uitblijving, enz.

Uitbliksemen, b. en o. w., ik bliksemde uit, heb uitgebliksemde. Als eenen bliksem uitwerpen: den Vatikanschen vloek uitbliksemen. Onzijd., ophouden met bliksemen: het heeft uitgebliksemde.

Uitblinken, o. w., ik blonk uit, heb uitgeblonken. Evenveel als *uitglinsteren*. Met eenen onderscheidenden glans blinken: de diamant blonk boven alle edele gesteenten uit. Figuurlijk, uitmunten: hare schoonheid blinkt boven alles uit. Hij heeft in dapperheid boven anderen uitgeblonken.

Uitbloeden, o. w., ik bloedde uit, heb uitgebloed. Alle bloed verliezen, daarvan geheel ontleedig worden: laat het dier uitbloeden. Toen de ader genoegzaam uitgebloed had, werd zij gesloten.

Uitbloeyen, o. w., ik bloeide uit, heb uitgebloeyd. Allen mogelijken bloesem van zich geven, ten einde bloeyen: de boom heeft uitgebloeyd.

Uitblussen, b. w., ik blutschte uit, heb uitgebluscht. Uitdooven: en 't vijf niet uitgebluscht en wort. *ВЫБЛЫ*. Figuurlijk: alle geest wordt in hem uitgebluscht. Den moed uitblussen, moedeloos maken. Het vuur der begeerlijkheid uitblussen. Iemands leven uitblussen. Van hier uitblussching. Zamenstell.: onuitblusschelijk.

Uitboenen, b. w., ik boende uit, heb uitgeboend. Al boenende ontleedig en zuiveren: boen

het vertrek ter dege uit! Voorts, overdragtelijk: iemand ter kamer uitboenen. Ziet daar, hoe ik alom de snoede luiaerdij uit uwe staten boene. J. DE DECK.

Uitboetseren, b. w., ik boetseerde uit, heb uitgeboetseerd. Door boetsering afbeelden: men heeft hem fraai uitgeboetseerd. Van hier uitboetsering. Men schreef oul. ook *uitboetsering*, van *uitbootsten*.

Uitboezemen, b. w., ik boezemde uit, heb uitgeboezemd. Uit den boezem voortbrengen: zucht op zucht uitboezemen. Overdragtelijk, van innige gewaarwordingen der ziele, aan den dag leggen, uiten: hij boezemde zijne smart in deze woorden uit. Van hier uitboezeming.

Uitbooten, b. w., ik bootste uit, heb uitgebootst. Door nabootsing aanduiden, afmalen: 't beeld van een' braaven Prins afbeelden en uitbooten de zwier van een goed vernuft. Oud. Van hier uitbootsing.

Uitboomen, b. w., ik boomde uit, heb uitgeboomd. Al boomende uitwaarts brengen: het schip moet uitgeboomd worden.

Uitbooren, b. w., ik boorde uit, heb uitgeboord. Al borende uitholen: de naaf is niet genoeg uitgeboord. Het geschut wordt uitgeboord.

Uitborgten, b. w., ik borgde uit, heb uitgeborgd. Op goed vertrouwen geven: gij borgt al te veel uit. Door te veel op goed vertrouwen te ontvangen iemand benadeelen: gij zoudt mij wel geheel uitborgten.

Uitborrelen, b. en o. w., gelijkvl.; ik borrelde uit, heb en ben uitgeborreld. Bedr., in den gemeenzamen spreektrant, voor sterken drank gebruiken: gij moet uw glaasje uitborrelen. Zie *borrelen*. Onz., al borrelende te voorschijn komen: het borrelde er geweldig uit. Voorheen bezigde men ook *uitbortelen*.

Uitborstelen, b. w., ik borstelde uit, heb uitgeborsteld. Met eenen borstel uitgeven: eenen rok uitborstelen. Ik heb hem den mantel uitgeborsteld is, figuurlijk, ik heb hem braaf gehekeled.

Uitbortelen, zie *uitborrelen*.

Uitbotten, o. w., ik bottede uit, heb uitgebot. Knoppen van zich geven: dat boompje begint reeds uit te hotten. Overdragtelijk, puisten voortbrengen: ik zag de pokjes reeds uitbotten. Van hier uitbotting.

Uitbouwen, b. w., ik bonwde uit, heb uitgebouwd. Zijnen bouw naar buiten uitstrekken: ik ben van voornemen, om mijn huis nog verder uit te bouwen. Dees stad heeft zoo te water uitgebouwd. *VOND*. Een land uitbouwen is, hetzelfde, door het te veel te bebouwen, uitputten, al het vruchtbare daarvan wegnemen. Voorts, is *uitbouwen* ook wel eens, onzijdiglijk, zoo lang bouwen, dat men niet meer kan: hij is er geheel uitgebouwd.

Uitbraak, v., meerv. uitbraken. De daad van uitbreken: vruchteloos hoopte hij zich door uitbraak te bevrijden. Hetgeen ergens uitgebroken wordt: de uitbraak kan op nieuw gebruikt worden.

Uitbraaksel, o., zie *uitbraken*.

Uitbraden, b. w., ik braadde (oul. *bried*) uit, heb uitgebraden. Door braden uitdroogen: het vleesch is te veel uitgebraden. Van waterdeelen ontheffen: braad de boter uit. Figuurlijk is: de boter uitbraden, zijne gasten treffelijk onthalen.

Uitbraken, b. w., ik braakte uit, heb uitgebraakt. Al brakende uitwerpen: hij braakt alles uit, wat hij gegeten heeft. Het is, om het hart uit het lijf te braken, beteekent, het is zeer walgelijk. Zijne gal uitbraken is, eigenlijk, zich van eenen overloop van gal ontdoen; oneigenlijk, de opwellingen van zijne gramschap uiten: nu docht ik, dat hij eens zijn gal had uitgebraakt. **Paffenrod**. Van hier uitbraaksel, hetgeen nitgebraakt wordt. — uitbraking.

Uitbranden, b. en o. w., ik brandte uit, heb uitgebrand. Anders *uitbarnen*, en bij **Kil**. *uitbarnen*. Bedr., door vuur nitholen: de wilden varen veelal in uitgebrande boomen. Door vuur zuiveren: pijpen uitbranden, passamenten uitbranden, enz. Oneigenlijk is *uitgebrand zijn*, door geneesmiddelen gezuiverd zijn, en zegt men ook van eene krankheid, dat zij uitgebrand wordt: zoo wort die zeepst uitgebrant. **Vond**. Onz., is *uitbranden*, door vuur uitgehoold worden: de boom brandt uit. Ten einde branden: het vuur heeft uitgebrand. Van hier uitbranding.

Uitbreiden, b. en o. w., ik breidde uit, heb uitgebreid. Bedr., iets dat zamengeplooid was verbreden, door het vaneen te doen: de vogel breidt zijne vleugelen uit. Zij ontving hem met uitgebreide armon. Zich uitbreiden is, eenen grooteren omvang, meer breedte, verkrijgen: de boom breidt zich uit. Hij breidde zich verbaasd uit in 't rond. **L. D. S. P.** Overdragtelijk, talrijk worden: dat geslacht heeft zich grootelijks uitgebreid. Aan velen medegedeeld worden: de krankheid breidt zich uit. Dat gerucht heeft zich spoedig uitgebreid. Dichterlijk: er breidt zich eene schoone vallei voor onze voeten uit. Voorts, is *uitbreiden* grooter maken: de boom breidt zijne takken uit. Hij breidt zijne heerschappij dagelijks uit. Ik wensch mijne kennis uit te breiden. Door breedvoerige omschrijving ontwikkelen: ik gaf hem alles kortelijk op, om het voor mij uit te breiden. Eene daad uitbreiden is, daarvan grooten ophef maken. Iemands lof nitbreiden, denzelven alomme verkondigen. Onz., is *uitbreiden*, onder het breiden wel strekken: die wol zal wel uitbreiden. Van hier uitbreider, uitbreiding.

Uitbreken, b. en o. w., ik brak uit, heb en ben uitgebroken. Bedr., al brekende wegnemen: iemand eenen tand nitbreken. Al brekende ontledigen: een huis, een vertrek, nitbreken. Tijd nitbreken is, aan den drang der bezigheden ontrokken: kunt gij niet een uurtje uitbreken? Onz., te voorschijn dringen: de vlam breekt reeds aan alle kanten uit. Het dootzweet breekt hem uit. **Vond**. Breek als bloessem uit in lentemaent. **Vond**. De knoppen breken aan de boomen uit. 't Nieuwe koesterlicht de telgen uit dee breeken. **Vond**. Oulings ook zich uitbreiden: gij sult uitbreken ter rechter ende ter slinker hant. **Bijbelv**. Voorts, nit eene gevangenis breken: er is een dief uitgebroken. Nopens: de bommel breekt uit, zie *bommel*. De schelmerij, het verraad, breekt uit, wordt bekend, komt aan den dag. Van hier nitbraak enz.

Uitbrengen, b. w., ik bragt uit, heb uitgebragt. Buiten den omtrek van iets brengen: heeft **Israël** uijt het midden van hen uijtgebracht. **Bijbelv**. Te voorschijn brengen: bracht hij **Jesum** uijt. **Bijbelv**. Uiten: zijn gevoelen uitbrengen. Aan den dag brengen, ontdekken: gij brengt

ook alles uit. Van hier uitbrenger, uitbrenging, uitbrengster.

Uitbroeden, uitbroeijen, b. w., ik broedde, (broeide) uit, heb uitgebroed, (uitgebroeid). Eijeren derwijze verwarmen, en koesteren, als de vogels doen, om daaruit jongen te verwekken: in Egypte broedt men hoendereijeren in eenen oven uit. Tuinvruchten op eene door kunst verwarmde plaats aankweeken: wat zoekt gij in die trekkas uit te broeden? Met heet water reinigen: dat vaatwerk moet uitgebroeid worden. Doch hiervoor gebruikt men enkel *uitbroeijen*, hoogd. *ausbrühen*. Van hier nitbroeding, nitbroedsel, nitbroeijing, enz.

Uitbroeijen, zie *uitbroeden*.

Uitbrommen, b. en o. w., ik bromde uit, heb uitgebromd. Bedr., al brommende, of snoevende, verkondigen: hij gaat nog al voort, met zijnen eigenen lof uit te brommen. Onz., voortof ten einde brommen: Brom maar uit! Van hier nitbrommer, nitbromming, enz.

Uitbrullen, b. en o. w., ik brulde uit, heb uitgebruld. Eene gewaarwording al brullende uiten: hij brulde het uit. Onz., ten einde brullen: toen hij uitgebruld had.

Uitbudelen, zie *uitbuilen*.

Uitbuigen, b. w., ik boog uit, heb uitgebogen. Buitenwaarts buigen: kunt gij het niet wat uitbuigen?

Uitbuijen, o. w., ik buide uit, heb uitgebuid. Ten einde buijen: thans heeft het uitgebuid.

Uitbuilen, b. w., ik builde uit, heb uitgebuid. Bij **Kil**. en **Halma** ook *uitbudelen*. Van zemelen zuiveren: gij moet het meel wat zuiverder uitbuilen.

Uitbulderen, b. en o. w., ik bulderde uit, heb uitgebulderd. Bedr., al bulderende aankondigen: het geschut buldert de overwinning uit. Op eenen bulderenden toon uiten: wat buldert hij thans weer uit? Kortom, wat eenigzins zijn zake stijven mag, zal hij uitbulderen, enz. **J. de Deck**. Onz., ten einde bulderen: laat hem eens uitbulderen!

Uitbundig, bijv. n. en bijw., uitbundiger, uitbundigst. Eigenlijk, even als het hoogd. *ausbundig*, in zijne soort uitnemend, van het angels. *beond*, zijnde, van *beon*, zijn, en van *aus*, uit, als een *adverbium qualitatis*, zoo veel als *extra* beteekenende, niet ten aanzien van plaats, maar van voortreffelijkheid. Maar bij **Halma** overdadig; in welken zin men in **Vriesland** *onbandig* bezigt. Van hier nitbundigheid, nitbundiglijk.

Uitcijferen, b. w., ik cijferde uit, heb uitgecijferd. Door cijfering navorschen: ik zal het eens gaan uitcijferen. Overdragtelijk, kunstig overleggen en regelen: wie heeft dat zoo fraai uitgecijferd?

Uitdagen, b. w., ik daagde uit, heb uitgedaagd. Oproepen, om ten bepaalden dage te voorschijn te komen, of *te dage te komen*, zoo als men *oulings* zaid, bijkens: Joncheer **Jan van Holant** soude tegens Hertoge **Jan van Brabant** te daghe comen. v. **Hass**. aantek. op **Kil**. — Tegen eenen bepaalden dag te voorschijn roepen, om te kampen: ik laat mij niet langer uitdagen. Van hier uitdager, uitdaging. Zamenst.: uitdaagbrief enz.

Uitdampen, o. w., ik dampte uit, heb en ben uitgedampt. Met *zijn*, als damp vervliegen: de vochtigheid is reeds uitgedampt. Met *hebben*, ten einde dampen: de kolen hebben uitgedampt. Van hier uitdamping.

Uitdeelen, b. w., ik deelde uit, heb uitge-

deeld. Hoogd. *austheilen*, *KIL. uitdeijlen*. Deelswijze aan anderen toeschikken: het avondmaal uitdeelen. Bijzonderlijk van iets, dat ten geschenke gegeven wordt. er werd brood en geld uitgedeeld. Van hier uitdeeler, uitdeeling, enz.

Uitdelgen, b. w., ik delgde uit, heb uitgedelgd. Evenveel als *uitwisschen*: lacteae uijtgedelgt worden nijt 't boeck des levens. *BIJBELV.* Delg 't misdrijf uit, dat mij met schrik vervult. *L. D. S. P.* Of als nitroeyen: dat boos geslacht werd uitgedelgd. Van hier uitdelger, uitdelging.

Uitdenken, b. w., ik dacht uit, heb uitgedacht. Al denkende uitvinden, verzinnen: dat is vernunftig uitgedacht. Van hier uitdenking.

Uitdieneu, b. en o. w., ik diende uit, heb uitgediend. Bedr., ten einde dieneu: ik heb mijne leerjaren nitgediend. *Onz.*, zoo lang dieneu, als noodig is, of tot dat men verstooten, of wezenlijk nitteloos worde: wtghediend krieghsman. *KIL.* Heeft hij nog niet uitgediend? Men heeft aan dat hof welhaast uitgediend. Mijn rok zal binnenkort uitgediend hebben.

Uitdiepen, b. w., ik diepte uit, heb uitgediept. Door ontleding dieper maken: de grachten moeten uitgediept worden. Van hier uitdieping.

Uitdijen, o. w., ik dijde uit, ben uitgedijld. Evenveel als *dijen* en *dijgen*, zwellen: dat vleesch dijt in den pot uit. *Strekken*: zulk brood dijt onder het mes uit. Van hier uitdijng.

Uitdijgen, o. w., ik deeg uit, ben uitgedegen. *Zie uitdijen*

Uitdoen, b. w., ik deed uit, heb uitgedaan. *Bij KIL.* evenveel als *ontdoen*, *ontkleeden*. Voorts, afleggen: doe uw kleedren uit. *Uitwisschen*: ik heb een schrapje uitgedaan. *Doorschrappen*: als gij het slechts in uw boek nitdoet. *Uitblusschen*: het licht uitdoen. *Dat doet niet uit* geeft te kennen, dat de reden, welke men ter goedmakinge zijner zake bijbrengt, van geene kracht is.

Uitdompen, b. w., ik dompte uit, heb uitgedompt. *Uitdoen*, blusschen: de kaars uitdompen.

Uitdonderen, onpersoonl. w., het donderde uit, het heeft uitgedonderd. Ten einde donderen: het zal haast uitgedonderd hebben. Ook zegt men, in den lagen spreektrant, bedriev., iemand de deur uitdonderen, voor met geweld uitgooijen.

Uitdooven, b. en o. w., ik doofde uit, heb en ben uitgedoofd. Ganschelijk dooven, zoo in enen bedr. als in enen onz. zin: doof die kolen uit! Dat vuur schijnt uit te dooven. Ook onei-genlijk: lust en ijver nitdooven. Het is, als of de liefde bij hen uitdoofde. Zijn jeugdig vuur is uitgedoofd. Van hier uitdooving.

Uitdoppen, b. w., ik dopte uit, heb uitgedopt. Uit den dop halen: de boonen laten zich nit gemakkelijk uitdoppen.

Uitdorschen, b. w., ik dorschte uit, heb uitgedorscht. Al dorschende uit de aren, of doppen, te voorschijn brengen: de erwten laten zich gemakkelijker nitdorschen, dan uitpellen. *Aren*, of doppen, met het stroo daaraan, dorschen, om het zaad enz. daaruit te krijgen: is dit hoopje genoeg uitgedorscht?

Uitdossen, b. w., ik doste uit, heb uitgedost. Met kleeding uitrusten: hij was hoerlijk uitgedost. Van hier uitdossing.

Uitdowwen, uitdwenen, b. w., ik douwde uit, heb uitgedowwd. Al douwende buitenwaarts brengen: wederom heeft dat beest het lijf uitgedowwd.

Uitdraaijen, b. en o. w., ik draaide uit, heb en ben uitgedraaid. Bedr., al draaijende ergens buiten brengen: gij moet de schroef geheel uitdraaijen. *Overdragt*: hoe behendig weet hij er zich uit te draaijen! *Onzijd.*, met *zijn*: dat zal op niets nitdraaijen, daarvan zal niets worden. Van hier uitdraaijng.

Uitdragen, b. w., ik droeg uit, heb uitgedragen. Naar buiten dragen: het lijk wordt reeds uitgedragen. De schiltwaecht draegt dien vetten buit op hare bee voor boeken uit. *VOND.* *Bij KIL.* ook *uitbrengen*, verklappen, even als het hoogd. *austragen*. Van hier uitdrager, iemand die allerhande gebruikt huisraad, kleedren, enz. koopt en verkoopt, — uitdragerij, uitdraging, uitdragster.

Uitdrager, m., zie *uidragen*.

Uitdraven, o. w., ik draafde uit, heb en ben uitgedraafd. Met het hulpw. *zijn*, op een dravend paard naar buiten rijden: waarheen is hij wederom uitgedraafd? Met het hulpw. *hebben*, zoo lang draven, dat het onnoodig, of onmogelijk wordt: dat paard heeft uitgedraafd. *Overdragtelijk*, op eenen buitensporigen toon ergens over uitweiden: wat heeft hij over die zaak wederom uitgedraafd!

Uitdrenken, b. w., ik drenkte uit, heb uitgedrenkt. *Hoort* bezigt dit woord, in de betekenis van uitblusschen: dat al uw natgewelt niet uit zoud kunnen drenken de vlam, die 't harte smelt; doch het is reeds verouderd.

Uitdrijven, b. w., ik dreef uit, heb uitgedreven. *Buitenwaarts drijven*: wormen, het zweet enz. uitdrijven. *Dan drijft men uit*, dan haelt men in. *VOND.* *Drijft dese dienstmaegt ende haren sone nijt.* *BIJBELV.* Door drijfwerk afbeelden: wat is er op dat zilverwerk uitgedreven? *Oulings* ook dringen: ende gheven an den rechter, dat men die schepenen wtdriven, om vonnes te wten. *v. HASS.* Van hier uitdrijver, uitdrijving, enz.

Uitdringen, b. en o. w., ik drong uit, heb en ben uitgedrongen. Bedr., naar buiten dringen: hij drong den vijand ook uit zijne laatste verschan-sing. *Om u bedroeft te sien* en tranen uijt te dringen. *F. v. DORP.* Iemand nit zijne plaats dringen; ook overdragtel., iemand van zijne waardigheid, of zijn ambt, door geweld of list enz. ont-rooven.

Uitdrinken, b. w., ik dronk uit, heb uitgedronken. Al drinkende ontledigen: drink den beker schoon uit. Heft gij alles reeds uitgedronken?

Uitdroogen, b. en o. w., ik droogde uit, heb en ben uitgedroogd. Bedr., door uittrekking van sappen droogen: wat is het houtwerk door de zon uitgedroogd! Door uitwissching droogen: droog den schotel ter dege uit! *Onz.*, door uitdamping droog worden: laat de planken nog wat uitdroogen. Voorts, vindt men bij *KIL.* wtdrooghende van sieckte, en wtdrooghende sieckte, teringachtige uitdoring. Ook zegt men van iemand, wiens nering verloopt, dat hij *uitdroogt*.

Uitdruipen, o. w., ik droop uit, ben uitgedropen. Ergens druipende uitvallen: het water droop er uit. *Overdragt*: hij driuip uit zijne kleeren, hij is zeer mager geworden. Anders *uitdruppen*, *uitdruppen*, hoogd. *austrופן*.

Uitdrukkelijk, bijv. n. en bijw., uitdrukkelijker, uitdrukkelijkt. In duidelijke, en alles nauwkeurig bepalande, woorden vervat: ik gaf hem het uitdrukkelijke bevel; of duidelijk en

naauwkeurig; hij bediende zich van de uitdrukkelijkste woorden. Ik heb het u immers uitdrukkelijk aanbevolen. Opzettelijk: het is u uitdrukkelijk daartoe gegeven. Van hier uitdrukkelijkheid. Zamenstell.: onuitdrukkelijk. Dit woord is van *uitdrucken* afkomstig.

Uitdrucken, b. w., ik drukte uit, heb uitgedrukt. Al drukkende ergens uitbrengen; al drukkende ontledigen: eenen citroen uitdrucken. Afbeelden: hij is naar het leven uitgedrukt. Te kennen geven: die levende uitdrukt al, wat hij beseft. **VOND.** Hoe zal ik uitdrucken, wat ik al gevoel! Naar behooren drukken: die letter is niet uitgedrukt. Het deelw. *uitgedrukt* wordt vaak als bijv. n., met *uitdrukkelijk* verwisseld: ik gaf het hem in uitgedrukte woorden te kennen. Van hier uitdrukkelijk, uitdrukking, uitdruksel. Zamenstell.: onuitgedrukt.

Uitdrukking, v., meerv. uitdrukkingen. De daad van uitdrucken: door uitdrukking van alle sap uit den citroen. De uitdrukking van den citroen. Afbeelding: welk eene sprekende uitdrukking van hem! Levendige voorstelling van gewaarwordingen: een gelaat vol van uitdrukking. Er is veel uitdrukking in dat tafeel. Uiting van denkbeelden: door eene duidelijke uitdrukking van zijn gevoel. Het woord, waarmede men een denkbeeld uit: welk eene uitdrukking bezigt gij daar wederom! Van *uitdrucken*.

Uitdruksel, o., meerv. uitdrukselen. Al wat ergens uitgedrukt wordt: het is het uitdruksel van onrijpe druiven. Van *uitdrucken*.

Uitduiden, b. w., ik duidde uit, heb uitgeduid. Door aanwijzing van bijzondere kenmerken bekend maken: ik weet hem niet naauwkeurig uit te duiden. Voorts, is zijne gedachten uitduiden, dezelve juist en wel ontwikkeld voordragen. Van hier uitduiding.

Uitdunnen, b. w., ik dunde uit, heb uitgedund. Het gezaaide door uithaling van een deel daarvan dunnen: die rapen moeten uitgedund worden. Van hier uitdunning, uitdunsel, hetgeen bij de uitdunning van iets daar tusschen uitgehaald wordt.

Uitdunsel, o., zie *uitdunnen*.

Uitduren, o. w., ik duurde uit, heb uitgeduurd. Ten einde duren: het zal onzen tijd wel uitduren.

Uitduwen, zie *uitdowven*.

Uitdweilen, b. w., ik dweilde uit, heb uitgedweild. Al dweilende van binnen zuiveren: de kamer is nog niet uitgedweild. In plaats van dit woord bezigt men ook wel *uitfeilen*.

Uiteggen, b. w., ik egde uit, heb uitgeëgd. Met de egge uit den grond halen: boomwortelen, rapen, stoppelen, enz. uiteggen.

Uiteinde, o., meerv. uiteinden. Het uiterste einde van een ding: vat het aan de uiteinden. De afloop van iets: dat spel had een droevig uiteinde. Iemands dood: hij is nader aan zijn uiteinde dan hij weet.

Uiteischen, b. w., ik eischte uit, heb uiteëischt. Ten strijde tegen zich nopen: ik heb hem vruchteloos uiteëischt. Van hier uiteischer, uiteisching.

Uiten, b. w., ik uitte, heb geuit. Van denkbeelden, gewaarwordingen, enz. gesproken, voortbrengen: hoe uit ik best, wat ik gevoel? wten het vonnisse. **KIL.** Die waarheit was doe beseten, en eer mense ute, seldi weten, quam de grave

selve daer. **M. STOKK.** Voorts, is *zich uitte*, zijne denkbeelden, gewaarwordingen, enz. aan anderen mededeelen: hij uitte zich niet, maar zweeg stil.

Uiten, zweed. *ijtra*, eng. *to utter*, neders. *utern*, hoogd. *aussern*. Komt van *uit*.

Uiteren, b. w., ik uiterde, heb geniterd. Van buiten overnaaijen, dan van binnen genaaid is. Dit woord komt van *uiter*, den vergelijkenden trap van *uit*, van waar voorts uiterlijk en uiterste. Zie *uit*.

Uiterlijk, bijv. n. en bijw., uiterlijker, uiterlijkst. Al wat men buiten aan een ding vindt: zijn uiterlijk voorkomen is goed. In de gemeenzame verkeering ook verafgelegen: ik weet er geene uiterlijker woning, dan de zijne. Het uiterlijkste huis is het onze. *Het uiterlijke* wordt als z. n. gebruikt voor het uitwendig voorkomen: gij oordeelt te veel naar het uiterlijke. Dat huis heeft een fraai uiterlijk. Naar het uitwendige, uitwendiglijk: hij heeft zich uiterlijk wel gedragen. Naar de uiterste, de ruimste, of de naauwste, berekening: ik kan het uiterlijk nog daarvoor geven. Hij komt morgen, of, uiterlijk, overmorgen. Van hier uiterlijkheid. Dit woord komt van *uiter*. Zie *uiteren* en *uit*.

Uitermate, zie *uit*.

Uiterste, bijv. n. Eigenlijk, de overtreffende trap van *uit*, zie *uit*. Het afgelegenste: het uiterste huis. De uiterste grenzen des lands. Het laatste: het uiterste levensuur. Hij maakt zijn uitersten wil. Het grootste, of zwaarste: de uiterste nood, de uiterste straf. Nooit met meer gevaers van 't uiterste bederf. **VOND.** Uit den triomphwagen in de uiterste armoede schoppende. **HOORT.** *Het uiterste* is, als z. n., het levens-einde: zijn uiterste was verschrikkelijk. Zij ligt op het uiterste. Het uiterste wagen is, het hachelijkste ondernemen en doorstaan. Voorts, is *Het uiterste* het afgelegenste: in het uiterste van Numidië. **VOND.** Van het uiterste der aarden tot het uiterste des hemels. **BIJBELV.** *Ten uiterste* wordt gebezigt voor ten sterkste: ik ben u ten uiterste verpligt.

Uiteten, b. w., ik at uit, heb uitgegeten. Al etende ontledigen: eet den achotel vrij uit! Al etende uitholen, of doorboren: wat hebben de muizen dat brood uitgegeten! De mot heeft mijnen mantel uitgegeten. Al etende verarmen, of langs andere wegen uitmergelen: zij eten hem geheel uit. Van hier niteter, uiteting.

Uitetteren, o. w., ik etterde uit, heb uitgeëterd. Door ettering gezuiverd worden: de wonde moet nog meer uitetteren.

Uitfeilen, zie *uitdweilen*.

Uitfluiten, b. w., ik floot uit, heb uitgefloten. Al fluitende verguizen: het stuk werd uitgefloten. Men floot hem van alle kanten uit. Van hier uitfluit, uitfluiting.

Uitgaaf, v., meerv. uitgaven. Van *uitgeven*. Anders *uitgave*, of *uitgift*. De daad van uitgeven: door de uitgaaf van zoo veel gelds. Er wordt eene tweede uitgaaf gevorderd. Hetgeen uitgegeven wordt: mijne uitgaven zijn groot. Uitgaven met inkomsten vergelijken. De druk van eenig werk: de eerste uitgaaf van dat boek is uitverkocht.

Uitgaan, o. w., ik ging uit, ben uitgegaan. Van huis gaan: mijnheer is uitgegaan. Ik ga heden niet meer uit. Naar buiten gaan: gingen zij

uigt na den Olijfberg. **BIJBELV.** Buiten 's lands vervoerd worden: er gaat veel boter uit. *Uitgaande goederen* zijn zulke, die, in den gezegden zin, uitgaan. *Uitgaande regten* zijn belastingen op zulke goederen. Kerk, school, schouwburg, enz. gaan uit, wanneer de daarin zijnde menschen daaruit gaan. Bekend gemaakt worden: datter een gebodt uitgingh van den Keijzer Augusto. **BIJBELV.** Uitgebluscht worden: de kaars, het vuur, gaat uit. *Uitgewischt* worden: er is hier eene letter uitgegaan. Ten einde loopen: de maand gaat met eenen zondag uit. In Vriesland gaan vele toenames uit op eene A. Hier gaat wt die eerste portie van der Bijbelen. v. Hass. *Uitgaan* als een eindje kaars is, na veel beweging van lieverlede in slaap vallen, of ophouden met iets, dat men begonnen had. Op iets uitgaan is, zich ter behaling daarvan op weg begeven: op buit uitgaan. Van hier uitgang.

Uitgaande, zie *uitgaan*.

Uitgalmen, b. w., ik galmde uit, heb uitgegalmd. Al galmende uiten: alomme galmde men zijnen lof uit.

Uitgang, m., meerv. uitgangen. Van *uitgaan*. De daad van *uitgaan*, in eene eigenlijke beteekenis, anders *het uitgaan*: bij dien uitgang heb ik veel verzuimd. En zien den uitgang van dit volk, van Israël uit Egypte. **VOND.** De plaats, waardoor iemand, of iets, uitgaat: hoe vele uitgangen zijn er aan uw huis? Verschaf het water eenen uitgang. Laet den uitgang van den Rijn ook gevoelen uwen zegen. **VOND.** De afloop van een ding: uitgang des spels. **KIL.** De slotletters van een woord: die naam heeft enen harden uitgang. Het einde van een tijdvak: tegen den uitgang des zomers. Het levenseinde van een mensch: na de jammerlijke nederlaeg en wtgang van WILLEM VAN ARKEL. v. Hass.

Uitgave, v., zie *uitgaaf*.

Uitgebreid, bijv. n., uitgebreider, uitgebreidst. Eigenlijk, een deelw. van *uitbreiden*. Wijd van omvang, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: woe eene uitgebreide heerschappij! De uitgebreidste ontwerpen en uitzigten. Van hier uitgebreidheid.

Uitgedegen, deelw. van *uitdijgen*.

Uitgediend, zie *uitdienen*.

Uitgedrukt, zie *uitdrukken*.

Uitgekoren, deelw. van *uitkiezen*, thans *uitkiezen*. Uitverkoren, boven anderen verkoren: O eeuwige uitgekoren! **VOND.**

Uitgelaten, bijv. n. en bijw., uitgelatener, uitgelatenst. Een deelw. van *uitlaten*. Eigenlijk, uit den stal gelaten. In het gebruik, eveneens gesteld, als het jonge vee, wanneer men het uit den stal laat, dartel, en teugelloos in alles: uitgelaten van blijdschap. Hij gedroeg zich zeer uitgelaten. Met de uitgelatenste woede. De moort is uitgelaten. **VOND.** In het hoogd. *ausgelassen*. Van hier uitgelatenheid.

Uitgeleefd, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van *uitleven*. Al wie uitgeleefd heeft: een uitgeleefd oud man.

Uitgeleerd, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van *uitleeren*. Al wie uitgeleerd heeft: hij is daarin reeds uitgeleerd. Zijn maer is uitgeleert wanneer ze vrijt. **VOND.**

Uitgelegd, uitgeleid, zie *uitleggen*.

Uitgeleide, o. De daad van *uitleiden*: wij deden hem uitgeleide. Onder een veilig uitgeleide. De gezamenlijke personen, door welke iemand

naar buiten wordt geleid: met een talrijk en welgewapend uitgeleide, of slechts geleide, dat hier gebruikelijker is.

Uitgelezen, bijv. n., uitgelezener, uitgelezenst. Eigenlijk, een deelw. van *uitlezen*. Voortreffelijk: het is een uitgelezen werk. De uitgelezenste muziek. Van hier uitgelezenheid.

Uitgelopen, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van *uitloopen*. Bij **KIL.** evenveel als *weggelopen*, *verloopen*: wtgelopen munnck.

Uitgemaakt, bijv. n. en bijw. Eigenlijk, een deelw. van *uitmaken*. Beslist, ontwijfelbaar: de zaak schijnt mij nog niet uitgemaakt. Het is uitgemaakt zeker.

Uitgemergd, zie *uitmergelen*.

Uitgemergeld, zie *uitmergelen*.

Uitgenomen, een deelw. van *uitnemen*, dat men, even als *behalve* en *uitgezonderd*, als voorzetsel en bijwoord gebruikt, en dat alsdan ook evenveel beteekent. Als bijw.: ik kom vast, uitgenomen, als het regent. Als voorzetsel: zij waren er reeds, uitgenomen mijn broeder. Ik gaf het een ieder, uitgenomen hem. Zij groette het gansche gezelschap uitgenomen mij. Oul. werd het ook voor uitnemend gebezigt: grootmoedige Princes van uitnemen zinnen. **HOORT.**

Uitgesten, zie *uitgisten*.

Uitgestrekt, bijv. n., uitgestrekter, uitgestrektst. Eigenlijk, een deelw. van *uitstrekken*. *Uitwaarts gestrekt*, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: met eenen uitgestrekten arm. **BIJBELV.** Hem zoekt met uitgestrekt verlangen. L. D. S. P. Verreikende, van eene uitgebreide strekking, van eenen wijden omvang: het uitgestrekte gebied. Men gaf hem nog uitgestrekter last. Van hier uitgestrektheid. Zamenstell.: wijd uitgestrekt.

Uitgestudeerd, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van *uitstuderen*. Al wie uitgestudeerd heeft: hij is in de regten uitgestudeerd. Voorts, zegt men wegens iemand, die alle mogelijk overleg vruchteloos aangewend heeft, dat hij *uitgestudeerd* is.

Uitgetogen, zie *uittiegen*.

Uitgeven, b. w., ik gaf uit, heb uitgegeven. In andere banden brengen: ik heb al mijn klein geld uitgegeven. In druk uitgeven, en zoo onder zijne evenmenschen verspreiden: geeft gij dat werk haast uit? Wanneer worden de brieven aan de post uitgegeven? Men geeft het parool uit. Raadselen uitgeven. Iets ergers voor uitgeven is, het daarvoor slijten: zij gaf eenen duit voor eenen cent uit. Pogingen aanwenden, om het daarvoor te doen doorgaan: hij geeft zich voor eenen geneesheer uit. Van hier *uitgaaf*, *uitgeefster*, uitgever van boeken, geld, enz., uitgift.

Uitgever, m., zie *uitgeven*.

Uitgezegd, uitgezeid, een deelw. van *uitzeggen*, dat men even als *uitgenomen*, *uitgezonderd*, als voorz. en bijw. gebruikt: of immers uitgeseyt het allerminste deel. H. DE GR. Zie verder *uitgezonderd*.

Uitgezocht, bijv. n., uitgezochter, uitgezochtst. Eigenlijk, een deelw. van *uitzoeken*. *Uitnemendheidshalve* uit andere dingen gekozer: met uitgezochte bewoordingen. Eene tafel vol van de uitgezochteste lekkernijen.

Uitgezonderd, een deelw. van *uitzonderen*, dat men even als *behalve*, *uitgenomen*, enz. als voorzetsel en bijwoord gebruikt. Zie *uitgenomen*, en *uitzonderen*.

Uitgieten, b. w., ik goot uit, heb uitgegooten. Al gietende ergens uitbrengen: giet het water uit, dat in den emmer is. Al gietende ontledigen: waarom giet gij dien emmer uit? Door ingicting van iets vloeibaars uitblusschen: wilt gij het vuur met olie uitgieten? Figuurlijk, wordt God gezegd zijnen toorn uit te gieten, over menschen, die hij daarmede vervolgt: mijne grimmigheid te sullen uitgieten over hen. BIJBELV., en dan verbeeldt men zich zijne gramschap als in eenen beker begrepen, zoo als dezelve meermalen voorgesteld wordt. Van hier *uitgieten*.

Uitgift, v., zie *uitgaaf*.

Uitglijpen, zie *uitgorden*.

Uitgillen, b. w., ik gilde uit, heb uitgegild. Eene gewaarwording al gillende uiten: zij gilde haren schrik uit. In Vriesl. *uitgoelje*.

Uitgrinniken, zie *uitgrinniken*.

Uitgisten, uitgisten, o. w., ik gistte uit, heb uitgegist. Ten einde gisten: dat bier heeft nog niet uitgegist. Ook overdragtelijk: de volkswoede heeft eindelijk gansch en al uitgegist.

Uitglijden, o. w., ik gleed uit, ben uitgegleden. Van zijne plaats glijden: mijn voet gleed uit. Als gij het daar nederzet, zal het uitglijden. Anders ook *uitglijpen*, *uitglissen*, neders. *utglijpen*, *utglisken*, *utglitschen*, *utgliden*, hoogd. *ausgleiten*. Van hier uitglijding, anders *uitglijpping*.

Uitglinsteren, zie *uitblinken*.

Uitglijpen, zie *uitglijden*.

Uitglissen, zie *uitglijden*.

Uitgoojen, b. w., ik gooid uit, heb uitgegoid. Gooijende uitwerpen: iemand de deur uitgoojen.

Uitgorden, b. w., ik gordde uit, heb uitgegord. Anders ook *uitgijpen*. Ingegordde zeilen, of andere dingen, lossen maken: het zeil uitgorden.

Uitgraven, b. w., ik groef uit, heb uitgegraven. Al gravende ontledigen: de oogen worden hem uitgegraven. Door graven te voorschijn brengen: uit de mijnen uitgegraven; anders: ten mijnen uitgegraven. VOND.

Uitgrijpen, b. w., ik greep uit, heb uitgegrepen. Grijpende uitnemen: ik heb er twee uitgegrepen.

Uitgrinniken, uitgrinniken, b. w., ik grinnikte uit, heb uitgegrinnikt. Door grinniken bespotten: wien grinnikt gij uit?

Uitgroeijen, o. w., ik groeide uit, ben en heb uitgegroeid. Al groeiende nitzetten: die boom is wel uitgegroeid. Ik ben er uitgegroeid, uit mijnen rok enz., die, uit hoofde mijner sterke groeiing, te klein geworden is. Ten einde groeijen: heeft dat meisje nog niet uitgegroeid?

Uitgroeven, b. w., ik groefde uit, heb uitgegroeft. Iets derwijze uitholen, dat men groeven daarin make: de pilaren moeten van boven tot beneden uitgegroeft worden.

Uitgulpen, b. w., ik gulpte uit, heb uitgegulpt. Met gulpen drinkende, of gietende, ontledigen: hij gulpt de kan uit.

Uithaken, b. w., ik haakte uit, heb uitgehaakt. Door uitligting van eenen haak, of haken, uit derzelve oogen, losmaken; of door verplaatsing van eenen, of meer haken in andere oogen, lossen maken: hij haakte zijnen degenband uit. Haak hem wat uit!

Uithakken, b. w., ik hakte uit, heb uitgehakt. Door hakken wegnemen: eenen boom uithakken. Door hakken uitholen, inkepen, enz.:

hak het nog wat uit. Van hier uithakking, uithaksel.

Uithalen, b. w., ik haalde uit, heb uitgehaald. Rekken: kunt gij het niet wat uithalen? Van een gesprek over eenig onderwerp: hij haalt het uit, als kokinje. Voordeel aanbrenghen: het haalt niet uit. Ledig maken: haal uwe pijp uit. Het huis uithalen, of enkel *uithalen*, is een bekend vrouwelijk bedrijf. Voorts beteekent: iemand uithalen ook nog, hem van huis halen: is de Doctor al wederom uitgehaald? Een rijtuig uithalen, of enkel *uithalen*, is, met een rijtuig voor een ander uit het spoor wijken. Een werk wel uithalen is, het wel bearbeiten, en voltoojen. Een schip uithalen, van de werf, uit het dok, op stroom halen. Eindelijk, is *uithalen* braaf opdisschen: wat haalt gij uit! Van hier uithaler, uithaling.

Uithaler, m., meerv. uithalers. Al wie uithaalt. In het gebruik, een overvlieger, die in eenige kunst of wetenschap uitmunt; ook een pijpenvroeter: geef mij uwen uithaler eens. In de gemeenzame verkeering, iets dat uithaalt, of voordeel aanbrengt: ik meende om u te zenden, en gij komt van zelf; dat is een uithaler. Zamenstell.: pijpuithaler.

Uithallen, b. w., ik halde uit, heb uitgehald. Stukswijze aan den man brengen, zoo als de slager zijn vleesch in de hal doet: ik ben voornemens, om het uit te hallen. Van hier uithaller.

Uitham, m., meerv. uithammen. Het tegenoverstaande van *inham*. Een uitlopende hoek van eene zeekust: op eenen uitham van strant. HOORT. Die beide inhammen vormen eenen stompen uitham.

Uithangbord, o., zie *uithangen*.

Uithangen, b. en o. w., ik hing uit, heb uitgehangen. Bedr., ergens buiten hangen: alom werden lantarens uitgehangen. Hij hing een fraai geschilderd bord uit. Den vrome uithangen is, zich het valsche voorkomen van eenen vrome geven. Onz., voor een huis ten toon hangen: voor dat huis heeft de Prins van Oranje uitgehangen. Zamenstell.: uithangbord, een bord, dat voor een huis uithangt; en, overdragtelijk, het uiterlijk voorkomen van iemand: zijn uithangbord is slecht.

Uitharden, b. w., ik hardde uit, heb uitgehard. Verduren: ik kan het niet meer uitharden.

Uithebben, b. w., ik had uit, heb uitgehad. Van huis verwijderd hebben: zij wil haren man nooit uithebben. Geledigd hebben: hebt gij uw glas nog niet uit? Uitgebluscht hebben: wilt gij die kaars niet uithebben? Voleindigd hebben: ik zal mijn schrift eerder uithebben dan hij. Bij iemand uithebben is, geen en ingang meer bij hem vinden: hij heeft bij haar uit. Gedaan hebben: hier had hij uit. HOORT.

Uitheemsch, bijv. n. Vreemd, uitlandsch: de pracht der trotse muren, uitheemsche wandelaars als voor het voorhoofd slaat. VOND. Zonderling: wat ziet hij er uitheemsch uit! In dezen zin gebruikt men ook wel eens den vergrooingstrap *uitheemscher*. Van hier uitheemschheid. Van uit en heem, of heim. Zie heem.

Uitheffen, b. w., ik hief uit, heb uitgeheven. Evenveel als *uitbeuren*: men kan 't niet uitheffen, 't moet uitgehijst worden. HALMA.

Uithelpen, b. w., ik hielp uit, heb uitgeholpen. Uit nood en ongelegenheid helpen: ik zal hem uithelpen. Van hier uithelper.

Uithijschen, b. w., ik heesch uit, heb uit-

geheschen. Ook: ik hijschte uit, heb uitgehijscht. Al hijschende uitbrengen: de paarden werden uit het ruim uitgeschen. Van hier uithijsching.

Uithissen, uithessen, b. w., ik histe uit, heb uitgehist. Evenveel als *uikissen*, zulk een sis-send geluid maken, als anders door *kissen* uitgedrukt wordt. Door zulk een geluid uitdrijven: dat men dit gedrocht moet uithessen en versmijten. **VLAERD. BEDENR.** Reeds verouderd.

Uithoek, m., meerv. uithoeken. Een uitlopende hoek: Enkhuizen ligt op eenen uithoek van Amstelland. Een afgelegen hoek: gij woont daar in eenen uithoek.

Uithoesten, b. w., ik hoestte uit, heb uitgehoest. Al hoestende voortbrengen: hij heeft bloed uitgehoest. In de gemeenzame verkeering zegt men: iemand uithoesten, voor, hem niet achten, niet tellen: hij bedreigde mij, maar ik hoestte hem wat uit.

Uithoef, o. Uitloop, de plaats, waar men zich doorgaans ophoudt: en zijne huisvrouw, weedeende waar zijn uithof was, zond om hem naar de kaatsbaan. **HOORT.** Verouderd.

Uitholen, b. w., ik hoolde uit, heb uitgehoold. Door ontledigen door binnen hol maken: vele rotsen werden oulings door kunst uitgehoold, om tot woningen te dienen. Van hier uitholing. Dit woord luidt in het hoogd. *ausöhlen*, angels. *aholan*.

Uithollen, o. w., ik holde uit, heb uitgehold. Ten einde hollen: de paarden hadden uitgehold. Figuurlijk, ook van een mensch: hij zal welhaast uitgehold hebben, zijne buitensporigheden zullen welhaast ten einde loopen.

Uithongeren, b. en o. w., ik hongerde uit, heb uitgehongerd. Bedr., door honger kwellen, en tot het uiterste brengen: de stad wordt uitgehongerd. Onz., door honger tot het uiterste gebracht worden: moet het beest dan uithongeren? Van hier uithongering.

Uithooren, b. w., ik hoorde uit, heb uitgehoord. Ten einde hooren: ik heb de gansche preek uitgehoord. Hoor mij dan toch uit. Iemand looselijk aanhooren, terwijl hij iets geheims te kennen geeft: hij hoorde haar uit.

Uithoren, uithoorn, m., meerv. uithorens. Een puntig uitlopende hoek van een landschap; en, bijzonderlijk, de eigennaam van eenen zoodanigen hoek van het gewezen sticht van Utrecht, bij Thamen gelegen: Thamen aan den Uithoren. Wij voeren door Ouderkerk en den Uithoren. *Zie horn.*

Uithouden, b. w., ik hield uit, heb uitgehouden. Vaneenhouden: de spriet dient, om het zeil uit te houden. Volhouden: ik kan het niet langer uithouden. Houd het nog eenige weinige dagen bij hem uit.

Uithouwen, b. w., ik hieuw uit, heb uitgehouwen. Door houwen wegnemen: wort uithouwen ende in 't vier geworpen. **BIJBELV.** Van overtollige takken ontlasten: die boom moet nog wat uitgehouwen worden. Door houwen uitholen: houw dien steen nog wat uit. Door houwen vormen: die spreuk moet in marmer uitgehouwen worden. Door houwen afbeelden: er werden daarop allerlei dieren uitgehouwen.

Uithozen, b. w., ik hoosde uit, heb uitgehoosd. Al hozende ontledigen: de boot moet eerst uitgehoosd worden. Al hozende uitschepen: hoos het water uit!

Uithuilen, b. en o. w., ik huilde uit, heb uitgehuild. Bedr., eene gewaarwording door gehuil te kennen geven: zij huilde het uit. Onz., ten einde huilen: heeft zij haast uitgehuild?

Uithuizig, bijv. n. en bijw., uithuiziger, uithuizigt. Al wie gaarn buiten's huis is: hij heeft een zeer uithuizig wijf. Van hier uithuizigheid.

Uithuwen, b. w., ik huwde uit, heb uitgehuwd. Ook wel eens *uithuwelijken*. Ten huwelijk geven: hij heeft zijne dochters zeer wel uitgehuwd. Van hier uithuwing.

Uitjagen, b. en o. w., ik jaagde (joeg) uit, heb en ben uitgejaagd. Bedr., naar buiten drijven: jaagt gij uw vee reeds uit? *Jaagt u*, voor dach, ten bedde uit. **VOND.** Onz., met *zijn*; hard naar buiten rijden: hij was de poort reeds uitgejaagd.

Uitjammeren, b. en o. w., ik jammerde uit, heb uitgejammerd. Eene gewaarwording al jammerende uiten: zij weet het niet genoeg uit te jammeren. *Jammert hij*, in 't barnon der gebeen, met heete tranen uit. **VOND.**

Uitjanken, b. w., ik jankte uit, heb uitgejankt. Iets jankende uiten: de hond jankt het uit.

Uitjoelen, o. w., ik joelde uit, heb uitgejoeld. Ten einde joelen: toen zij uitgejoeld hadden, vielen zij welhaast in slaap.

Uitjongen, o. w., ik jongde uit, heb uitgejongd. Ten einde jongen: de kat heeft immers reeds uitgejongd?

Uitjouwen, b. w., ik jouwde uit, heb uitgejouwd. Beschimpen: men jouwt hem uit.

Uitkaarden, b. w., ik kaardde uit, heb uitgekard. Met de kaard zuiveren: die wol moet ter dege uitgekard worden.

Uitkaatsen, b. w., ik kaatste uit, heb uitgekaatst. Eenen kaatsbal uitslaan: hij kaatst den bal uit, ik sla hem terug. Van hier uitkaatsen, uitkaatsing.

Uitkaauwen, b. w., ik kaauwde uit, heb uitgekaauid. Al kaauwende fijn malen: zij kaauid de spijs voor hare kinderen uit. Van hier uitkaauwen.

Uitkabbelen, b. w., ik kabbelde uit, heb uitgekabbeld. Al kabbelende uitholen: de rivier heeft hare oevers geweldig uitgekabbeld. Van hier uitkabbeling.

Uitkakelen, b. w., ik kakelde uit, heb uitgekakeld. Al kakelende uiten: de hen kakelt het uit. Alles wordt door u uitgekakeld.

Uitkakken, b. w., ik kakte uit, heb uitgekakt. Buikontlasting uitwerpen: zij heeft wormen uitgekakt. In den gemeenen spreektrant, vertellen, aan den dag brengen: alles uitkakken.

Uitkallen, b. w., ik kalde uit, heb uitgekald. Al kallende uiten: wie heeft dat toch uitgekald?

Uitkalven, o. w., ik kalfde uit, heb uitgekalfd. Ten einde kalven: die koe heeft vast reeds uitgekalfd.

Uitkammen, b. w., ik kamde uit, heb uitgekamd. Al kammende ontwaren en zuiveren: kam uw haar nog wat beter uit! Van hier uitkammer, uitkammering.

Uitkankeren, o. w., ik kankerde uit, ben uitgekankerd. Door kanker uitgehoold worden: die boom is hier en daar vrij wat uitgekankerd. Van hier uitkankering.

Uitkant, m., meerv. uitkanten. Bij **KIL.** de buitenkant van een land, daar het aan een ander

grenst: broeccken, walgrachten, ofte uijkanten. v. Hass. aanteecken. op Kil.

Uitkappen, b. w., ik kapte uit, heb uitgekapt. Door kappen wegnemen: kap dien boom uit. Van overtollige takken ontleiden: de kroon van dien boom moet nog wat uitgekapt worden. Door kappen uitholen: een uitgekapte balk.

Uitkavelen, b. w., ik kavelde uit, heb uitgekaveld. In kavels, of bij kavelingen, aan den man brengen: wordt dat land op eens verkocht, of wordt het uitgekaveld?

Uitkeeren, b. w., ik keerde uit, heb uitgekeerd. Uitvegen, hoogd. *auskehren*. Of buiten houden: het water liet zich niet langer uitkeeren. Nopens een deel van iets, dat men ontvangt, hetzelfde afgeven: er moet vrij wat van die erfenis uitgekeerd worden. Van hier uitkeering.

Uitkepen, b. w., ik keept uit, heb uitgekeeft. Genoegzaam evenveel als *uitkerven*. Iets derwijze uitholen, dat men kepen daarin make: waarom heeft men dat hout zoo uitgekeeft?

Uitkermen, b. w., ik kermde uit, heb uitgeremd. Al kermde uiten: zij kermt hare smart uit.

Uitkerven, zie *uitkepen*.

Uitkidsen, b. w., ik kidsde uit, heb uitgekidsd. Al kidsde, of spuwde, uitwerpen: waarom den wijn derwijze uitgekidsd? Klanknabootsend.

Uitkiemen, o. w., ik kiemde uit, ben en heb uitgekield. Al kiemende uitzetten: het zaad zal welhaast uitkiemen. Het is reeds genoegzaam uitgekield. Ten einde kiemen: als het uitgekield heeft. Van hier uitkieming.

Uitkiezen, b. w., ik koos uit, heb uitgekozen. Door verkiezing uitkippen: gij moogt er de beste uitkiezen. Ten rijxtroon van den hemel uitgekozen. **VOND.**

Uitkijk, m., meerv. uitkijken. De daad van uitkijken: gij hebt hier eenen traaijen uitkijk. Op den uitkijk staan, staan uit te kijken. Eene plaats, van waar men uitkijkt: die toren diende hun tot eenen uitkijk. In de gemeenzaame verkeerung ook iemands gelaat: hij heeft eenen leelijken uitkijk. Zijn uitkijk stond mij niet aan.

Uitkijken, o. w., ik keek uit, heb uitgekeken. Zich tot beschouwing van afgelegene dingen rigten: men kijkt reeds naar ons uit. De berghoon kijken uit. **VOND.** Ergens uit te voorschijn komen, nitsteken: er kijkt een klein vlaggetje boven uit den toren. Ook wel eens bedr.: zijne oogen uitkijken, waarvoor men anders zegt: zijne oogen uit het hoofd kijken, heel strak kijken. De kat uit den boom kijken. Zie *boom*. Van hier uitkijk, uitkijker.

Uitkippen, b. w., ik kipte uit, heb uitgekipt. Iets ergens uit grijpen, kiezen: hij kipte haar uit, om met hem te dansen. Een kuiken uit den dop kippen: dat kuiken heb ik zelf uitgekipt, na dat de hen het verlaten had. Van hier uitkipping.

Uitkissen, zie *uithissen*.

Uitklaauwen, b. w., ik klaauwde uit, heb uitgeklaauwd. Door middel van eenen tuinklaauw ontleiden, zuiveren: klaauw dat pad uit.

Uitkladden, b. w., ik kladdede uit, heb uitgeklat. Door bekladding onleesbaar, ja onzichtbaar, maken: wie heeft mijn geschrift dus uitgeklat?

Uitklagen, b. w., ik klaagde uit, heb uit-

geklaagd. Al klagende uiten: ik heb alles uitgeklaagd. Zijn hart uitklagen is, deszelfs gevoelens al klagende aan den dag leggen: nu heb ik mijn hart eens recht uitgeklaagd.

Uitklappen, b. w., ik klapte uit, heb uitgekapt. Opklappen, verklappen: zij heeft alles reeds uitgekapt. Klappende uitblusschen: de deur klapte het licht uit.

Uitklaren, b. w., ik klaarde uit, heb uitgeklaard. Tot de nitreis klaren, van de noodige papieren voorzien: het schip is reeds uitgeklaard. Het was voor Lissabon uitgeklaard, maar zeilde naar Londen. Van hier uitklaring.

Uitklauteren, zie *uitklaveren*.

Uitklaveren, o. w., ik klaverde uit, ben uitgeklaverd. Even als *uitklauteren*, al klauterende uitklimmen: hij kan er niet uitklaveren. Intusschen is *uitklauteren* gebruikelijker.

Uitkleeden, b. w., ik kleedde uit, heb uitgekleet. Van kleederen ondoen, ontkleeden: kleed het kind uit. Zij kleedt zich uit. Overdragtelijk, van alles berooven: door valsehe spelers, struikroovers, knevelaars, of andere schrapers, uitgekleet worden. Van hier uitkleeder, uitkleeding. enz.

Uitklenzen, b. w., ik klenste uit, heb uitgeklenst. Anders *uitkleinzen*. Al klenzende zuiveren: het moet ter dege uitgeklenst worden.

Uitkleppen, b. en o. w., ik klepte uit, heb uitgekapt. Bedr., al kleppende aankondigen: welk een uur heeft de nachtwacht uitgekapt? Onz., ten einde kleppen: heeft die oojveaar nog niet uitgekapt?

Uitklommen, o. w., ik klom uit, ben uitgeklimmen. Ergens al klimmende uit geraken: gij moogt wel in — maar niet uitklimmen.

Uitklinken, b. en o. w., ik klomk uit, heb uitgeklonken. Al klinkende aankondigen, omklinken: wat wordt er uitgeklonken? Van hier uitklinker.

Uitklokken, b. w., ik klokte uit, heb uitgeklokt. Al klokkende uitdrinken: hij klokte het glas op eenmaal uit.

Uitkloppen, b. w., ik klopte uit, heb uitgeklopt. Al kloppende van stof zuiveren: vloer kleeden uitkloppen. Al kloppende nitbuigen: klop het wat meer uit. Al kloppende verbreden: het goud laat zich verbazend uitkloppen. Kloppende verdrijven: al het stof uitkloppen. Van hier uitklopper, van tapijten enz.

Uitkloven, o. w., ik kloofde uit, heb uitgekloofd. Onder het kloven als het ware uittijen: dat hout zal wel uitkloven.

Uitknaauwen, b. w., ik knaauwde uit, heb uitgeknaauwd. Al knaauwende uitholen: de rotten hebben het uitgeknaauwd. Al knaauwende van sappen ondoen: de beenderen worden door hem uitgeknaauwd.

Uitknabbelen, b. w., ik knabbelde uit, heb uitgeknaabbeld. Door knabbelen uitholen: het brood is door de muizen uitgeknaabbeld.

Uitknagen, b. w., ik knaagde uit, heb uitgeknaagd. Door knagen uitholen: het houtwerk is door ongedierte uitgeknaagd. De kanker knaagt het al meer en meer uit. Van binnen verteren: hij wordt door zijne wroegingen uitgeknaagd.

Uitknappen, o. w., ik knapte uit, ben uitgeknaapt. Al knappende uitvallen: er knapt een stuk uit.

Uitkneden, b. w., ik kneedde uit, heb uitgekneed. Knedende uiteenzetten: het deeg moet meer uitgekneed worden. Van hier uitkneding.

Uitkneppelen, zie *uitknuppelen*.

Uitknijpen, b. w., ik kneep uit, heb uitgeknepen. Sterk uitknijpen, knijpende ontledigen: eenen citroen uitknijpen. Al knijpende verbreden: de bakker knijpt zijne bollen uit. Door knijpen uitholen: wie heeft dat brood weer uitgeknepen? Ook zegt men, onzijd.: hij is stil uitgeknepen, voor: hij heeft zich stil weggepakt.

Uitknippen, b. w., ik knipte uit, heb uitgeknipt. Al knippende afbeelden: wat hebt gij weer uitgeknipt? Al knippende uitanijden: dat moet meer uitgeknipt worden. Van hier uitknipper, uitknipping, — uitknipsel, van papier, linnen, enz.

Uitknuppelen, b. w., ik knuppelde uit, heb uitgeknuppeld. Anders ook *uitkneppele*n. Al knuppelende uitdrijven: ik ben benieuwd, wie er de kat zal uitknuppelen.

Uitkoeteren, b. w., ik koeterde uit, heb uitgekoeterd. Al koeterende uiten: dat lieve kind koeter alles reeds uit.

Uitkoken, b. en o. w., ik kookte uit, heb en ben uitgekookt. Bedr., al kokende uitbrengen: gij kookt er alle kracht uit. Al kokende van kracht ontblooten: kook het vleesch zoo sterk niet uit! Al kokende zuiveren: het linnen dient wel uitgekookt te worden. Onz., met *zijn*; al kokende van kracht beroofd worden: het zal te veel uitkoken. Van hier uitkoking.

Uitkolven, b. en o. w., ik kolfde uit, heb uitgekolfd. Bedr., ten einde kolven: laten wij deze partij uitkolven. Onz., eerst kolven: wie moet uitkolven?

Uitkomen, o. w., ik kwam uit, ben uitgekomen. Te voorschijn komen: ik denk den ganschen dag niet uit te komen. Wanneer zullen de kuikens uitkomen, uitgekipt worden? De erwten beginnen reeds uit te komen. Er is een werk van hem uitgekomen. Overdragtelijk, bekend worden: als hij het weet, komt het vast uit. Het moet uitkomen, al zou het door de vogelen uitgebragt worden. Zijnen uitgang hebben: mijn huis komt voor aan de straat en ter zijde in een steegje uit. Afloopen: hoe zal dat uitkomen? Wel berekend zijn: die rekening komt niet uit. Rondschietsen: ik weet daar mede niet uit te komen. Ik kan er niet uitkomen, er niet uit geraken, of er niet wijs uit worden. Het zal er op uitkomen, er op neer komen. Van hier uitkomst.

Uitkomst, v., meerv. uitkomsten. Van *uitkomen*. De daad van uitkomen. De afloop van een ding: het zal bij de uitkomst blijken. Vertrouwt op hem, en d'uitkomst zal niet faalen. L. D. S. P. Door de uitkomst bekend maken. Hoort, die elders: van den uitkomst profeteeren schreef, om de ineensmelting van twee klinkers voor te komen. Voorts, is *uitkomst* ontworsteling aan tegenhoudende belemmeringen: bij zijne uitkomst uit den kerker. En, overdragtelijk, redding uit ongelegenheden: ik weet geene uitkomst voor u. Daar Krakou geene uitkomst zag. VOND.

Uitkoop, m., meerv. uitkopen. Van *uitkopen*. Vrijkoopig: hij is door uitkoop van die zaak afgeraakt.

Uitkopen, b. w., ik kocht uit, heb uitgekocht. Door koop ergens uit redder: hij is van de dienst uitgekocht. Voorts, is iemand uitkopen,

ook wel eens hem alles afkopen. Den tijd uitkopen is, in den STATENBIJEL, tijd zoeken te winnen: ick weet vastelick, dat tijlieden den tijd uijtkoopt; maar nit eene verkeerde opvatting van: niet als onwijse, maar als wijse, den tijd uitkoope, dewijle de dagen boos zijn, heeft den tijd uitkopen, onder ons, den zin gekregen van de gelegenheid zorgvuldig waarnemen, daarop prijs stellen. Van hier uitkoop.

Uitkoteren, b. w., ik koterde uit, heb uitgekoterd. Al koterende zuiveren: de tanden uitkoteren.

Uitkraaijen, b. en o. w., ik kraaide uit, heb uitgekraaid. Bedr., kraaijende aankondigen: de wakkere haan kraait den morgen uit. Zijnen eigenen lof uitkraaijen is, eenen zegevierenden haan daarin navolgen, zijnen eigen lof uithazinen. Onz., ten einde kraaijen: de haan heeft uitgekraaid.

Uitkraauwen, b. w., ik kraauwde uit, heb uitgekraauwd. Anders *uitkrabben* en *uitkrabbelen*. Al kraauwende nitrukken: ik vrees, dat de kat het kind de oogen uitkraauwen zal.

Uitkrabbelen, b. w., ik krabbelde uit, heb uitgekraabbel. Voord. w. van *uitkrabben*. Gevoegzaam evenveel als *uitkraauwen*; zie *uitkraauwen*; en door gekrabbel onleesbaar maken: ik heb mijn geschrijf weer uitgekraabbel. Slordiglijk ten einde schrijven, of teekenen: hebt gij al wederom een geschrift uitgekraabbel?

Uitkrabben, zie *uitkraauwen* en *uitkrabbelen*.

Uitkramen, b. w., ik kraamde uit, heb uitgekraamd. Op eene kraam of anderszins ten toon spreiden: het kind kraamt al zijn speelhoed uit. Fig., ik weet niet, wat hij al uitkraamde, om zich bij mij in te dringen.

Uitkrassen, b. w., ik kraste uit, heb uitgekrast. Bij HALMA, al krassende uitbeelden, nitetsen, nitgravenen. Door krassen uitdoen, onzichtbaar maken: ik kraste het graaveersel weder uit.

Uitkrijgen, b. w., ik kreeg uit, heb uitgekregen. Iets ergens nit brengen: ik kan hem niet uitkrijgen, uit het huis. Uitdoen: ik zal trachten het er nit te krijgen. Uitvorschen: gij moogt hem ondervragen: maar gij zult er niets uitkrijgen.

Uitkrijten, b. en o. w., ik kreet uit, heb uitgekreten. Bedr., als met eenen kreet ten toon stellen: zij krijt hem uit voor al, wat leelijk is. Met eenen kreet verkondigen: waarom die zaak overal uitgekreten? Zijne oogen uitkrijten, bij KIL. geweldig krijten: zij zal hare oogen niet uitkrijten. Onz., ten einde krijten: Laat hem maar uitkrijten!

Uitkruipen, o. w., ik kroop uit, ben uitgekropen. Ergens al kruipende uit geraken: ik vrees, dat de paling er uitkruipen zal.

Uitkuijeren, o. w., ik kuijerde uit, ben en heb uitgekuijerd. Met *zijn*, naar buiten kuijeren: wij waren zamen uitgekuijerd. Met *hebben*, ten einde kuijeren: als gij uitgekuijerd hebt.

Uitkunnen, o. w., onregelm.; ik kan uit, gij kunt uit, hij kan uit — ik konde, of kon nit, ik heb uitgekunnen. In staat zijn, en gelegenheid hebben, om uit te gaan: heden kan ik niet uit, maar morgen zal ik beter uitkunnen.

Uitkwijlen, b. w., ik kwijlde uit, heb uitgekwijsd. Al kwijlende nitwerpen: gij kwijlt uwe beste vochten uit.

Uitkwinkeleren, b. w., ik kwinkeleerde

uit, heb uitgekwinkeleerd. Al kwinkeleerende uiten: het vogeltje kwinkeleert zijne blijdschap uit.

Uitlaat, zie *uittalen*.

Uitladen, b. w., ik laadde uit, heb uitgeladen. Verschilt van *lossen*, en beduidt, een geladene voertuig, of schip, voor dat het op reis gaat, van het geladene ontledigen: de pakwagen wordt wederom uitgeladen; of het geladene daaruit nemen: moet al dat goed wederom uitgeladen worden?

Uitlagchen, b. en o. w., ik lachte uit, heb uitgelagchen. Bedr., door lagchen bespotten: hij wordt overal uitgelagchen. Onz., ten einde lagchen: als zij uitgelagchen hebt. Van hier uitlagcher, uitlagching.

Uitlander, m., meerv. uitlanders. Een vreemdeling, een buitenlandsch mensch: men hoort aan zijne spraak, dat hij een uitlander is.

Uitlandig, bijv. n. en bijw. Buiten's lands: hij is lang uitlandig geweest. Van hier uitlandigheid, verkeering, verblijf. buiten's lands: gedurende mijne uitlandigheid.

Uitlandsch, bijv. n. en bijw. Tot eene of meer andere landen betrekkelijk, of daarvan herkomstig: nitlandsche goederen. Uitlandtsche Romeinen, beide Joden ende Jodengenooten. **BIJBELV.**

Uitlangen, b. w., ik langde uit, heb uitge-langd. Iets, onder toereiking daarvan, uit zijne handen laten gaan: hij weigert het uit te langden. Van hier uitlanging.

Uitlappen, b. w., ik lapte uit, heb uitge-lapt. Onceigenlijk, al babbelende aan den dag brengen: zij was op het punt, om alles uit te lappen.

Uitlaten, b. w., ik liet uit, heb uitgelaten. Laten uitgaan: wie heeft de kinderen uitgelaten? Door opening van de deur in het uitgaan behulpzaam zijn: uw knecht zal mij wel uitlaten. Uiten: zijne gedachten niet uitlaten. *Zich uittalen* is, zijne gewaarwordingen, denkbeelden, enz. aan anderen mededeelen: hij liet zich onvoorzigtig uit. Voorts, is *uittalen* van het lijf laten, niet aantrekken: ik zal mijnen borstrok uitlaten. Weglaten, overslaan: hier zijn eenige letters uitgelaten. Van hier het bijv. n. en bijw. *uitgelaten*, zie dit woord hier boven; nitlating en uitlaet bij **KIL.**, het uitstek van een gebouw.

Uittalen, luidt in het hoogh. *auslassen*; bij **NOTK.** en **OTFRID.** *uzlazen, uzlazzen, uzlazzen, vries. uut-litte*.

Uitleenen, b. w., ik leende uit, heb uitgeleend. Te leen uitgeven: ik leende het aan hem uit.

Uitleeren, b. en o., ik leerde uit, heb uitgeleerd. Bedr., iets ten einde leeren: hebt gij dat boek al wederom uitgeleerd? Onz.: hij heeft reeds uitgeleerd. Van hier het bijv. n. *uitgeleerd*, zie hier boven.

Uitleg, m. Van *uitleggen*. Genoegzaam hetzelfde als *uitlegging*. De daad van uitleggen, verklaren: hij deed mij er eenen goeden nitleg van. Verbreeding: de stad is door den jongsten nitleg veel vergroot.

Uitleggen, b. w., ik legde (leide) nit, heb uitgelegd (nitgeleid). Uiteenleggen: zijne kramerij wijd en breed uitleggen. Ontwikkelen, ophelderen, verklaren: een raadsel uitleggen. Overzetten, vertolken; het en zij dan, dat hij het nitlegde. **BIJBELV.** Door verbreeding vergrooten: de

stad wordt bij herhaling uitgelegd. Ik moet mijne kleederen laten uitleggen. Buitenwaarts leggen: d' onde vesten uitgeleit. **VOND.** Van hier nitleg, nitlegbaar en nitleggelijk; van waar onnitlegbaar en onnitleggelijk; nitlegger, nitlegging, enz. Zamenstell.: nitlegkunde, de kennis van, of kundigheid in het nitleggen of verklaren, — nitlegkundig, enz.

Uitlegger, m., meerv. uitleggers. Van *uitleggen*. Al wie eene stad vergroot: **SERVIVS TULLIUS** was een der voornaamste uitleggers van Rome. Al wie iets verklaart: de gezamenlijke uitleggers van den Bijbel. Al wie iets vertolkt: zijose alle nitleggers? **BIJBELV.** Van hier nitlegster. Zamenstell.: bijbelnitlegger, raadselnitlegger, schriftnitlegger, taalnitlegger, enz.

Uitlegger, m., meerv. uitleggers. Eigenlijk *uitlegger*; gelijk als men *legger* voor *ligger* gebruikt. Van *uitleggen*, voor *uitleggen*. Een wachtschip, dat op eenen buitenpost ligt: hij dient op den uitlegger. Die van Noorthollant herriepen den uitlegger. **HOOFD.**

Uitlegging, v., zie *uitleg*.

Uitlegkunde, v., zie *uitleggen*.

Uitleiden, b. w., ik leidde nit, heb nitgeleid. Naar buiten leiden: leijdten hem uit, om hem te krujcgien. **BIJBELV.** Van hier uitleiding enz.

Uitlekken, uitleken, o. w., ik lekte uit, ben nitgelekt. Al lekkende uitvloeijen: genoegzaam al het water is er uitgelekt. Overdragtelijk, ondanks alle pogingen, om liet geheim te houden, min of meer ruchtbaar worden: hoe stil men het ook honden moge, het zal vroeg of laat nitlekken. Van hier uitlekking.

Uitlellen, b. w., ik leelde nit, heb nitgeleld. In de gemeenzaame verkeering, al lellende uiten: zij lelt alles uit, wat zij weet.

Uitleppen, b. w., ik lepte uit, heb nitgelept. Anders ook *uitlepperen*. Al leppende ontledigen: hij heeft het gansche glas uitgelept. Al leppende opdrinken: hebt gij al den drank reeds uitgelept?

Uitlepperen, zie *uitleppen*.

Uitlesschen, b. w., ik leschte uit, heb nitgelescht. Met water blusschen, met weinig moeite heb ik alles uitgelescht. Van hier nitlesschbaar en nitlesschelijk; van waar onnitlesschbaar, en onnitlesschelijk; — nitlessching.

Uitleven, o. w., ik leefde uit, heb nitgeleefd. Een tijdperk ten einde leven, met eenen vierden naamval: ik twijfel, of hij dit jaar wel nitleven zal. Ten einde leven: hij heeft nitgeleefd. Van hier het bijv. n. *uitgeleefd*, zie dit woord.

Uitleveren, b. w., ik leverde uit, heb nitgeleverd. Iets in de magt van iemand, wiens aanspraak daarop de naaste is, leveren: een verkocht ding, een afgelost pand, enz. nitleveren. Men leverde den gangene aan zijnen wettigen regter uit. Opleveren: het levert niet veel uit. Van hier nitlevering.

Uitlezen, b. w., ik las uit, heb nitgelezen. Al lezende schiften en scheiden: erwten, vruchten, enz. nitlezen. Uitkiezen, uitpikken: met nitgelezen korenairen. **L. D. S. P.** Ik heb hem voor u ten bruidegom nitgelezen. Als een puikbloom nitgelezen. **VOND.** Van hier het bijv. n. *uitgelezen*, zie hier boven.

Uitlesen, b. w., ik las uit, heb nitgelezen.

Iets doorlezen: hebt gij dat dikke boek reeds uitgelezen?

Uitlichten, b. w., ik lichtte uit, heb uitgeleucht. Met licht uitleiden: laat nu knecht mij eens uitlichten.

Uitliggen, o. w., ik lag uit, heb uitgeleggen. Uitgestrekt liggen: de deken ligt aan het voeten-einde niet uit.

Uitligten, b. w., ik ligte uit, heb uitgeleigt. Gezwind uitnemen: gij moet de deur uitligten. Hij werd midden uit den hoop uitgeleigt.

Uitlikken, b. w., ik likte uit, heb uitgeleikt. Al likkende ontledigen: de hond likt den pot uit. Oplikken: wie heeft al die stroop uitgeleikt?

Uitlispelen, b. w., ik lispde uit, heb uitgeleispt. Anders ook *uitlispelen*. Al lispende uiten: ik kon hem nauwelijks verstaan, zoo krom lispde hij alles uit.

Uitlokken, b. w., ik lokte uit, heb uitgelekt. Door verlokking in beweging brengen: ik vind mij daartoe nog weinig uitgelekt. Van hier uitlokkelijk, uitlokking, enz.

Uitloodsen, b. w., ik loodste uit, heb uitgeleodst. Een schip, door eenen loods, uit de haven, of ergens heen laten brengen: het schip buiten de derde ton gebragt en uitgeleodst. ZORDRAGER.

Uitloogen, b. w., ik loogde uit, heb uitgeleogd. Van binnen met behulp van loog zuiveren: hebt gij de ketels nog niet uitgeleogd?

Uitloopen, m., meerv. uitloopen. Van *uitloopen*. De daad van uitloopen: mijn paard struikelde in den tweeden uitloop van het wedrennen. De plaats, waardoor iets uitloopt: het water moet meer uitloop hebben. De plaats, waarop iets uitloopt: deze rivier heeft haren uitloop in eene andere. Hetgeen uitloopt: de boomen zijn vol van uitloopen.

Uitloopen, o. w., ik liep uit, heb en ben uitgeleopen. Met *hebben*, ten einde loopen: ik heb uitgeleopen. Met *zijn*, van huis loopen: is hij al weer uitgeleopen? Uit een vat vloeijen: al de wijn is uitgeleopen. Door uitvloeijing van vocht, uitloop van sand, enz. ontledigt worden: dat vat zal geheel uitloopen. Het bovenstuk van den zandlooper is reeds uitgeleopen. In zee steken: wanneer zal de vloot uitloopen? Uitbotten, spruiten schieten: de boomen beginnen uit te loopen. Puisten voortbrengen: de mond loopt uit. KIL. Van hier uitloop, uitlooper, uitlooping, uitloopsel, uitloopster, enz.

Uitlossen, b. w., ik loste uit, heb uitgeleost. Al lossende ontledigen: het schip wordt uitgeleost. Lossende nithalen: alle koopmansgoederen zijn reeds uitgeleost. Van hier uitlossing.

Uitloten, b. w., ik lootte uit, heb uitgeleot. Door het lot afzonderen: is uwe obligatie ook uitgeleot? Van hier uitloting.

Uitloven, b. w., ik loofde uit, heb uitgeleofd. Openlijk aan een ieder loven: er werd eene groote belooning uitgeleofd. Van hier uitloving. Samenstell.: prijsuitloving.

Uitluchten, b. w., ik luchte uit, heb uitgeleucht. Eigenlijk, door middel van doorstraling van lucht zuiveren: een huis uitluchten. Oneigenlijk, wakker uitschelden: wat hobben zij elkander uitgeleucht!

Uitluiden, b. w., ik luidde uit, heb uitgeleuid. Ook wel eens *uitluiden*. Door klokgelui eindigen: de kermis wordt nitgeluid. Met kloklu-

ding uitbannen: men luidt hem uit. Uitschelden: zij heeft hem wakker uitgeleuid.

Uitmaken, b. w., ik maakte uit, heb uitgelemaakt. Daarstellen: wij konden gezamenlijk geene vier en twintig gulden uitmaken. Het maakt eene groote som uit. De goederen, welke de lading van dat schip uitmaken. Dat zal niet veel uitmaken. Het maakt het schoonste oogenblik van mijn leven uit. Bij KIL. en HALMA ook opmaken: iemand tot eenen aanslag uitmaken. HALMA. Schelden: hij heeft haar voor eene hoer uitgelemaakt. Beslissen: het is nog niet uitgelemaakt, of hij schuldig is. Van hier het bijv. n. en bijw. *uitgemaakt*. Zie hier boven.

Uitmalen, b. w., ik maalde uit, heb uitgelemalen. Droog malen: de plas wordt uitgelemalen. Iets al malende ergens uitvoeren: het overstromingswater moet uitgelemalen worden. Van hier uitmaling.

Uitmelken, b. w., ik molk uit, heb uitgelemolken. Al melkende ontledigen: die koe is geheel uitgelemolken. Gij moet het jadder beter uitmelken. Voorts, is iemand uitmelken, hem van lieverlede verarmen. Ook een geheim uit iemand trekken: hij wilde eerst niets daarvan zeggen, maar eindelijk heb ik hem toch uitgelemolken. Van hier uitmelker, uitmelking.

Uitmergelen, b. w., ik mergelde uit, heb uitgelemergeld. Voortdurend werkw. van *uitmergen*. Eigenlijk, van merg ontblooten. In het gebruik, uitputten: het land uitmergelen. Van krachten berooven: de wellust heeft hem uitgelemergeld. Verarmen: zijne kinderen hebben hem uitgelemergeld. Van hier het bijv. n. *uitgemergeld*, krachteloos: welk een uitgelemergeld mensch! uitmergeling. De Heer LUBLINK maakt hier eenige onderscheiding, en neemt *uitgemergeld* alleen voor: van mergel (*marga*) ontbloot, en past het dus op eenen akker toe. Menschen en dieren, die verdroogd en verzwakt zijn, zegt hij, kan men *uitgemergd*, van merg (*medulla*) ontbloot noemen, maar niet *uitgemergeld*. Wanneer evenwel *uitmergelen* ook het voortdurend werkw. van *uitmergen* is, dan kunnen menschen en dieren zeer wel *uitgemergeld* heeten.

Uitmergen, b. w., ik mergde uit, heb uitgelemergd. Van merg ontblooten: wie heeft lust om de mergpijp uit te mergen? Van hier uitmergelen enz.

Uitmeten, b. w., ik maat uit, heb uitgelemeten. Bij de maat uitdeelen: er wordt wederom koren uitgelemeten. Bij de kleine maat uitmeten, in het klein verkoopen. Voorts, ook met ophef en uitweiding vermelden: iets breed uitmeten. Wat CEZARS zwaert vermoght in zang uitmeeten. VOND. Van hier uitmeting.

Uitmoeten, o. w., ik moest uit, heb uitgelemoeten. Verplicht zijn, om uit te gaan: ik zal welhaast wederom uitmoeten.

Uitmogen, o. w., onregelm.; ik mag uit, gij moogt uit, hij mag uit. Wij mogen uit. Ik mogt uit, heb uitgemogt. Verlof en vrijheid hebben tot uitgaan: als ik mijn werk af heb, zal ik wel uitmogen.

Uitmompelen, b. w., ik mompelde uit, heb uitmompeld. Al mompelende uiten, wat mompelt gij wederom uit? Van hier uitmompeling.

Uitmonsteren, b. w., ik monsterde uit, heb uitgemonsterd. Eigenlijk, bij eene monstering

afzonderen : alle slechte paarden werden uitgemonsterd. Hij monster zijn verminkten uit. **VOND.** Voorts, ook bij evenveel welk overzigt van dingen daaruit afzonderen : die schoenen heb ik uitgemonsterd. Van hier uitmonstering.

Uitmunten, o. w., ik muntte uit, heb uitgemunt. Uitsteken, uitblinken : hij munt onder allen uit. Ik heb volleert mijn huwlij lesse, en munt door zeven kinders uit. **VOND.** Hij heeft op 't heerlijkst uitgemunt. L. D. S. P. Van hier uitmuntend, uitmuntung.

Uitmuntend, bijv. n. en bijw., uitmuntender, uitmuntendst. Eigenlijk, een deelw. van *uitmunten*. Als bijv. n., in voortreffelijkheid boven andere dingen verheven : het is een uitmuntend Jongeling. Als bijw. zeer wel : hij voldeed ons uitmuntend. Uitmuntender heeft niemand zich nog bejverd. Van hier uitmuntendheid.

Uitnemen, b. w., ik nam uit, heb uitgenomen. Van zijne plaats nemen : het ingewand van een dier uitnemen. Uitmunten : onder alles nemen zijne lofsangen uit. v. Hass. Uitzonderen : ik wil niemand uitgenomen hebben. Nopens de beide deelw. van dit werkw., zie *uitgenomen* en *uitnemend*. Voorts, komt van hier uitnemer, uitneming.

Uitnemend, bijv. n. en bijw., uitnemender, uitnemendst. Eigenlijk, een deelw. van *uitnemen*. In het gebruik, voortreffelijk : hij gedraagt zich uitnemend. Wij sullen uwe uitnemende liefde vermelden. **BIJBELV.** Uitmenerder wijn heb ik nooit geproofd. Van hier uitnemendheid.

Uitneuren, uitneuriën, o. en b. w., ik neurde uit, heb uitgeneurd. Onz., ten einde neuren : heeft zij nog niet uitgeneurd? Bedr. : hij zal zijn deuntje eerst uitneuriën.

Uitniezen, o. w., ik niesde uit, heb uitgeniesd. Ten einde niezen : hebt gij nog niet uitgeniesd?

Uitnijpen, b. w., ik neep uit, heb uitgenepen. Genoegzaam hetzelfde, als *uitknijpen*. Al nijpende uitnemen : zijn vleesch werd met gloeiende tangen uitgenepen. Al nijpende ontledigen : eenen citroen, eene spons uitnijpen. Figuurlijk, uitdrinken : en nijpt den wijnkelk uit tot onder op den grond. **VOND.** Van hier uitnijping.

Uitnooden, b. w., ik noodde uit, heb uitgenood. Noodigen, om uit te gaan, te gast noodigen, uitlokken : wij werden dagelijks uitgenood. Men noodde mij ten sterkste uit, om daaraan deel te nemen. Van hier het voortdurende werkw. *uitnoodigen*, dat genoegzaam evenveel beteekent ; uitnoodiger, uitnoodiging, uitnooding.

Uitnoodigen, zie *uitnooden*.

Uitpakken, b. w., ik pakte uit, heb uitgepakt. Derwijze ontpakken, dat alles uiteengelegd worde : de kramers beginnen hunne waren reeds uit te pakken. Van hier uitpakker, uitpakking, uitpakster.

Uitpalmen, b. w., ik palmde uit, heb uitgepalm. Het tegenoverstaande van *inpalmen*. Al lengskens door zijne handpalmen laten uitschieten : gij moet de lijn nog wat uitpalmen. Van hier uitpalming.

Uitpellen, b. w., ik pelde uit, heb uitgepeld. Al peltende ontledigen : erwten, boonen, enz. uitpellen. Van hier uitpelling.

Uitpersen, b. w., ik perste uit, heb uitgeperst. Door persen ergens aithbrengen : olie uitpersen. Al perseude van sappen ontledigen : citroenen, olijven uitpersen. Overdragtelijk, iemand iets

afdwingen, afdringen : die bekentenis werd hem uitgeperst. Van hier uitpersing.

Uitpeuzelen, b. w., ik peuzelde uit, heb uitgepeuzeld. Al peuzelende ledigen : ik heb het gansche schotelkje uitgepeuzeld.

Uitpikken, b. w., ik pikte uit, heb uitgepikt. Al pikkende wegnemen : die sullen de raven der beke uitpikken. **BIJBELV.** Door pikken uit den dop doen komen : de hen pikt hare jongen uit ; en met eene b in plaats van de p : daer sal de wilde meerle nestelen, ende leggen, ende hare jongen uijtbricken. **BIJBELV.** Uitikppen, uitkiezen : die beide werden juist uitgepikt.

Uitpissen, b. w., ik piste uit, heb uitgepist. Uit zijne waterblaas lozen : hij heeft verscheidene steentjes uitgepist. Of iets door ontlasting van zijne waterblaas uitdooven : het vuur uitpissen.

Uitpleiten, o. w., ik pleitte uit, heb uitgepleit. Ten einde pleiten : hij zal haast uitgepleit hebben.

Uitploegen, b. w., ik ploegde uit, heb uitgeploegd. Door ploegen uit den grond halen, of anderszins verdelgen : dat onkruid moet uitgeploegd worden.

Uitpluizen, b. w., ik ploos uit, heb uitgeplozen. Al pluizende wegnemen : eenen vogel de veren uitpluizen. Al pluizende ontleden : hebt gij al dat touw reeds uitgeplozen? Eene zaak uitpluizen is, overdragtelijk, dezelve nauwkeurig ontleden : hij pluisst alle kleinigheden uit.

Uitplukken, b. w., ik plukte uit, heb uitgeplukt. Door plukken wegnemen : gij plukt de groente met het onkruid uit. Ende plucktese het hayr uyt. **BIJBELV.** Al plakkende ontleden : pluk dat linnen eens voor mij uit. Van hier uitplukking.

Uitplunderen, b. w., ik plunderde uit, heb uitgeplunderd. Door plundering ganschelijk berooven : men plunderde hen volkomen uit. Laetse ons te samen uytplunderen. **BIJBELV.** Van hier uitplundering.

Uitpoepen, b. w., ik poepte uit, heb uitgepoept. Al poepende lozen, in de gemeene volks taal : het kind poepte verscheiden wormen uit.

Uitpoken, b. w., ik pookte uit, heb uitgepookt. Al pokende van overtolligheden ontlasten : de asch wat uitpoken. Een vuur door poken uitdooven : pook het vuur niet uit!

Uitpompen, b. w., ik pompte uit, heb uitgepompt. Water al pompende ergens uithalen : het water wordt door eene stoommachine gestadig uitgepompt. Van hier uitpompung.

Uitpooijen, b. w., ik pooide uit, heb uitgepooïd. Al pooijende ledigen : wij pooïden zamen een paar fleschen uit.

Uitpraten, o. w., ik praatte uit, heb uitgepraat. Ten einde praten : hebt gij haast uitgepraat?

Uitpuilen, o. w., ik puilde uit, heb uitgepuild. Buitenwaarts zwellen, of uitsteken : hare oogen puijen uijt van vet. **BIJBELV.** Van hier uitpuiling.

Uitputten, b. w., ik puttede uit, heb uitgeput. Al puttende ledigen : de waterbak zal welhaast uitgeput zijn. Door putten wegnemen : wie heeft al het water uitgeput? Overdragtelijk, is *uitputten*, van vermogen ontblooten : gij put al uwe akkers te veel uit. Het land wordt door belasting op belasting uitgeput. Of wegnemen, doen verdwijnen : hare krachten zijn geheel uitgeput. Van

hier uitpattelijk, uitputting. Zamenstell.: onuitputtelijk enz.

Uitrabbelen, b. w., ik rabbelde uit, heb uitgerabbeld. Op eenen rabbelenden toon uiten: gij rabbelt het uit. In Vriesland ook evenveel op welke wijze *verklappen*: heeft zij weer iets uitgerabbeld, dat zij zwijgen moest?

Uitrafelen, b. en o. w., ik rafelde uit, heb en ben uitgerafeld. Bedr., geheel, of gedeeltelijk, tot rafeling maken: dat linnen moet aan de kanten uitgerafeld worden. Onz., in rafeling overgaan: het zal uitrafelen. Van hier uitrafeling.

Uitragen, b. w., ik raagde uit, heb uitge-raagd. Van binnen ragen: dat vertrek is nog niet uitgeraagd.

Uitragen, o. w., ik raakte uit, ben uitge-raakt. Eindigen: wanneer raakt het spel uit? Geledigd worden: zoo wij niet drukker drinken, raakt de flesch niet uit.

Uitrammelen, b. w., ik rammelde uit, heb niterammeld. Op eenen rammelenden toon uiten. Uitgerammeld van den honger is, in de volkstaal, uitgehongerd.

Uitraspen, b. w., ik raspte uit, heb uitge-raspt. Al raspende uitholen: rasp de kaas toch zoo geweldig niet uit.

Uitrasen, o. w., ik raasde uit, heb uitge-raasd. Ten einde rasen: toen zij uitgeraasd had, viel zij van zich zelve van vermoeijng.

Uitredden, b. w., ik reddede uit, heb uitgered. Van ongelegenheid bevrijden: wie zal ons uit dezen jammerpoel van verwarring uitredden? Tot u hebben zij geroepen, ende zijn uijtgereddet. **BIJBELV.** Van hier uitredding.

Uitreedden, b. w., ik reedde uit, heb uitge-reed. Toerusten: door wie is dat schip uitgereed? Van hier uitreeder: en voor des uitreede's stad of plaats ten anker gekomen. **ZORODR.**

Uitregenen, oupers. w., het regende uit, het heeft uitgeregend. Ten einde regenen: als het eens uitgeregend heeft.

Uitregten, b. w., ik regte uit, heb uitgeregt. Bewerkstelligen, te wege brengen, verregten: gij hebt niet veel uitgeregt. Bij **KIL.** ook regtuit steken: ook bedriegen, even als bij **HOOFD.**

Gelijk wij Meiskens, die eenvoudig zijn en slecht, 't En zij wij stoppen 't oor, vaak worden uitgerecht.

Uitreiken, b. w., ik reikte uit, heb uitge-reikt. Uitstrekken: so reijckte hij sijne hant uijt, ende greep hem. **BIJBELV.** Voorts, ook door toereiking aan den man brengen: er werden allerlei verkwickingen aan de armen uitgereikt. Van hier uitreiker, uitreiking, uitreikster.

Uitreis, v., meerv. uitreizen. Eene reis, die van huis af gerigt is: wij hadden op de uitreis allerlei tegenspoed.

Uitreizen, o. w., ik reisde uit, ben uitge-reisd. Ergens van daan reizen: also reisjden de kinderen Israëls uijt van Rameses nae Sucoth. **BIJBELV.** Bijzonderlijk, van huis afreizen: wij waren nauwelijks uitgereisd, toen ik terug ontboden werd. Van hier uitreis.

Uitrekken, b. w., ik rekende uit, heb uitgerekend. Al rekenende navorschen: reken het eens voor mij uit. Van hier uitrekening.

Uitrekken, b. en o. w., ik rekte uit, heb uitgerekt. Bedr., al rekkende verlengen: vruchteloos rekte men hem op de pijnbank uit. Sij rekkense uijt tot een overstrecksel voor den altaer. **BIJBELV.** *Zich uitrekken is, zijne ledematen al*

wringende vaneenrekken. Overdrachtelijk, uitbreiden: hij heeft dat werk al te veel uitgerekt. Lang doen aanhouden: wat wordt dat proces uitgerekt! Ware woorden ten hals uitrekken. **HOOFD.** Onz., door rekking langer worden: dat touw rekt al meer en meer uit. Van hier uitrekking.

Uitrennen, uitrannen, o. w., ik rende uit, ben uitgerend. Snclijk uitrijden: ik zag hem uitrennen.

Uitrijden, o. en b. w., ik reed uit, ben en heb uitgereden. Onz., op den rug van eenig dier, of op een voertuig, van huis gevoerd worden: is hij al weer uitgereden? Op schaatsen van huis snellen: toen wij uitreden, viel mijn broeder door het ijs. Bedr., op een voertuig van huis brengen: de landaan begint zijne mest reeds uit te rijden.

Uitrijten, b. w., ik reet uit, heb uitgereten. Uitscheuren, uitrukken, uithgereten tanden. **VADERB.** Van hier uitrijting.

Uitrijzen, o. w., ik rees uit, ben uitgerezen. Oprijzende zich ergens uit begeven: men moet zorgen, dat de zieke in het bed blijve en er niet uitrijze. Al rijzende uitdijen: het brood begint mooi uit te rijzen.

Uitritten, o. w., ik rittede uit, ben en heb uitgerit. Van huis ritten: ik versta niet, dat gij weer zoo uitrit. Ten einde ritten: zult gij haast eens uitgerit hebben?

Uitroden, b. w., ik roodde uit, heb uitgerood. Uitrukken, uitrekken, van plantgewassen gesproken. Overdrachtelijk, evenveel welk ding, *verdelgen*: zoo d'oud inemorien zijn waer, zijn die weer uijtgerooden. v. **HASS.** Hedendaags bezigt men *uitrooijen*, of *uitroeijen*: dat onkruid moet met wortel en tak uitgeroeid worden. Ach, dat ik niet word uitgeroeid. L. D. S. P. De Godtloose sullen van de aerde uytgeroeiyt worden. **BIJBELV.** Van hier uitroding, uitrooijing, uitrooijing.

Uitroden, uitrooijen, uitroeijen, neders. *ausroden* en *ausraden*, opperd. *ausreuten*, hoogd. *ausrotten*, zweed. *utrota*, eng. *to root out*, komt van *rot*, wortel, eng. *root*, lat. *radix*, en beteekent dus eigenlijk ontwortelen.

Uitroeijen, zie *uitroden*.

Uitroeijen, b. en o. w., ik roeide uit, heb en ben uitgeroeid. Bedr., door middel van riemen buitenwaarts voeren: de eefenheid van het water verlokke ons, om ons daarop eens te laten uitroeijen. Onz., zich zelve aan roeiende naar buiten voeren: wij besloten, om eens uit te roeijen.

Uitroep, m. Eene verheffing van stem tot het algemeen, om iets aan te kondigen, op te veilen, enz.: aanstonds werd dat heugelijke nieuws bij uitroep verbreid. Koopen in den wtroep. **KIL.**

Uitroepen, b. w., ik riep uit, heb uitgeroepen. Met geroep uiten: ó hemel! riep hij uit. Dat Israel nu uitroep overal. L. D. S. P. Bij uitroep aankondigen: de vrede werd uitgeroepen. Iemand als Koning uitroepen, bij uitroep aankondigen, dat hij Koning geworden is. Van hier uitroep, uitroeper, uitroeping, en de zamenstell.: uitroepingsteeken, uitroepsteeken.

Uitrollen, b. en o. w., ik rolde uit, heb en ben uitgerold. Bedr., vaneenrollen: een stuk linnen uitrollen. Onz., met *zijn*; al rollende ergens uit geraken: houd de maud regt; de appelen zouden er uitrollen. Met *hebben*, ten einde rollen: nog heeft die bal niet uitgerold.

Uitronden, b. w., ik rondde uit, heb uitgerond. Iets derwijze uitholen, dat het van

binnen rond worde: gij moet het beter uitronden.

Uitronken, o. w., ik ronkte uit, heb uitgeronkt. Ten einde ronken: uitgeronkt hebbende, ontwaakte hij met hoofdpijn.

Uitrooijen, zie *uitroden*.

Uitrooken, b. w., ik rookte uit, heb uitgerookt. Al rookende van kwade dampen zuiveren: dit vertrek mag wel eens uitgerookt worden. Eene pijp ten einde rooken: hebt gij uwe pijp reeds uitgerookt? Uitmaken, uitluchten: uit deze eenvoudige bepalinge kan de verstandige oordeelen, of tooneelkunst zoo strafwaardig zij, als vernuftelozen, onder schijn van hun bezwaart geweten t' ontlasten, haer uitrooeken. **VOND.**

Uitruijen, o. w., ik ruide uit, heb uitgeruid. Ten einde ruijen: de hoenders schijnen haast uitgeruid te hebben. De haren van die kat ruijen uit.

Uitrukken, b. en o. w., ik rukte uit, heb uitgerukt. Bedr., met eenen ruk uit zijne plaats brengen: rukt de palissaden uit. **VOND.** Overdragtelijk, uitrooijen, verdelgen: de trouwloose sullender van nijtgerukt werden. **BIJBELV.** Onz., van een leger, zijne standplaats tot eene gezwinde onderneming verlaten: ijlings rukt de vijand uit.

Uitrunnen, zie *utrennen*.

Uitrusten, o. w., ik rustte uit, heb uitgerust. Zich door rust van vermoeijng herstellen: hier wil ik een weinig uitrusten. Ten einde rusten: zie zoo, nu heb ik uitgerust.

Uitrusten, b. w., ik rustte uit, heb uitgerust. Van het noodige tot den nittogt voorzien: gij rust mij uit, als of ik naar Oostindië moest. Een schip uitrusten. Oul. zeide men ook *oprusten*: galeijen oprusten. **Z. HEJNS.** Oneigenlijk: de mensch is met de uitnemendste vermogens uitgerust, begaafd. Van hier uitrusting.

Uitrusting, v., meerv. uitrustingen. De daad van uitrusten: 's lands kas werd door de uitrusting dier vloot ganschelijk uitgeput. Al wat tot uitrusting van iets, of iemand, strekt: mijne uitrusting werd een buit van den roofzieken vijand.

Uitschampen, o. w., ik schampte uit, ben uitgeschampt. Al schampende ergens uitglippen, springen, enz.: de bijl schampte uit, en hieuv mij in den voet. Van hier uitschamping.

Uitschateren, o. w., ik schaterde uit, heb uitgeschaterd. Luidkeels schateren: zij begon uit te schateren. Van lagchen uitschateren.

Uitschaven, b. w., ik schaafde uit, heb uitgeschaafd. Al schavende uitholen: die goot moet meer uitgeschaafd worden. Al schavende wegemen: wilt gij mij die vlek eens uitschaven? Van hier uitschaving.

Uitscheiden, b. en o. w., ik scheidde uit, heb en ben uitscheiden. Bedr., afzonderen: ghij sult de Leviten uijt het midden der kinderen Israels uitscheiden. **BIJBELV.** Als onz. is het tegenwoordig meest in gebruik, voor affaten, ophouden: het is tijd, om uit te scheiden.

Uitschelden, b. w., ik schold uit, heb uitgescholden. Schelden, uitmaken, uitkrijten: zij schold hem uit voor al, wat leelijk is. Hoor die vischteven malkanderen eens uitschelden. **HALMA.**

Uitschenken, b. w., ik schonk uit, heb uitgeschonken. Schenkende aan den man brengen, verschenken: ik schonk al mijn bier onder hen uit.

Uitschoppen, b. w., ik schepte uit, heb uitgeschopt. Al scheppende ledigen: de goot moet

uitgeschopt worden. Al scheppende wegnemen: schep vrij alles uit, wat in de pot is. Van hier uitscheping.

Uitscheuren, b. en o. w., ik scheurde uit, heb en ben uitscheurd. Bedr., al scheurende uitrukken: bewaar uw boek wel, gij moet de bladen er niet uitscheuren. Onz., met uitrafeling scheuren: het linnen houdt geen steek, maar scheurt gestadig uit.

Uitschieten, b. en o. w., ik schoot uit, heb en ben uitgeschoten. Bedr., al schietende wegnemen: men heft hem een oog uitgeschoten. Iemands glazen uitschieten. Schielijk uittrekken: uitschieten den rock. **KIL.** Uitschiften: de zestehalven uit de schellingen uitschieten. Goen eten uitschieten is, alles lusten. Geld uitschieten is, hetzelfde voor rekening van anderen, of ter bestrijding van kosten, waarin ook anderen deelen moeten, uitgeven. Eenen bol uitschieten is, hem uitwerpen. Uit doen spruiten: dat de aerde uitschiete grasscheutkens. **BIJBELV.** Onz., uitspruiten: het gewas begint uit te schieten. Uitglippen: mijn voet schoot uit. Mijne treden waren bijkans uijtgeschoten. **BIJBELV.** Buitenwaarts uitsteken: die hoek schiet al te ver uit. Van hier uitschieting, uitschot.

Uitschijnen, o. w., ik scheen uit, heb uitschijnen. Uitblinken, uitmunten: zij schijnt als eene flonkerster onder de maagden uit. Dat door de zijden heen, de schoonheit van het lijf uitschijnen kan en blinken. **VOND.** Ten einde schijnen: het licht heeft uitgeschinen. Overdragtel.: zijn licht heeft uitgeschinen, hij is gestorven, — dat licht heeft uitgeschinen, die groote man is overleden. Van hier uitschijnseel, een straal, een licht, hetwelk ergens uitschijnt.

Uitschijnseel, o., zie *uitschijnen*.

Uitschilderen, b. w., ik schilderde uit, heb uitgeschilderd. Door schildering afbeelden: hij laat zich uitschilderen. Overdragtelijk is, iemand leelijk uitschilderen, veel kwaads van hem spreken. Van hier uitschildering.

Uitschilferen, b. en o. w., ik schilferde uit, heb uitgeschilferd. Bedr., door schilfering meer en meer uitholen: waarom schilfert gij dien pot zoo uit? Onz., door schilfering uitgehoold worden: zoo haast ijzeren geschut van binnen uitschilfert, wordt het gevaarlijk.

Uitschitteren, o. w., ik schitterde uit, heb uitgeschitterd. Uitblinken, uitschijnen, uitmunten: hij schittert uit in dapperheid. Van hier uitschittering.

Uitschokken, b. en o. w., ik schokte uit, heb en ben uitgeschokt. Bedr., door eenen schok uitholen, uitwerpen: het paard schokte mij uit den zadel. Onzijd., door eenen schok uitgeligt, uitgeworpen worden: waerdor hij, uitgeschokt, ter aerde komt te rollen. **VOND.**

Uitschommelen, zie *uitschoppen*.

Uitschoppen, b. en o. w., ik schopte uit, heb uitgeschopt. Bedr., al schoppende uitdrijven: ik heb haar uit mijn huis uitgeschopt. Met schoppen uitschoppen: gij moet al de sneeuw uit dien gang laten uitschoppen. Onz., ten einde schoppen, schommelen: als gij uitgeschopt hebt, is het mijne beurt.

Uitschot, o., meerv. uitschotten. De daad van uitschieten, ten behoeve van anderen uitgeven: ik kan tegen dat uitschot niet. Hetgeen uitgeschoten wordt: zie daar uw uitschot terug. Het-

geen als min dengdelijk uitgezonderd wordt: het is maar uitschot. Uitschot van volk is doorgaans slecht gepeupel; maar *uitschot* is ook wel eens manschap, die uit het midden der natie gekozen wordt, om haar te verdedigen, landmilitie: de uitschot is opontboden, HALMA; bij wien het in dezen zin mannelijk is; even als in: dit is nu de oorsake van den uitschot, die de Koning SALOMO dede opkomen. BIJBELV. Daarentegen is het onz. in: het uitschot was dertigh duisent man. BIJBELV.

Uitschot, neders. *utschott*, zweed. *utskott*, hoogd. *Ausschutz*, komt van *uitschieten*.

Uitschrabben, b. w., ik schrabde uit, heb uitgeschrabd. Genoegzaam evenveel als *uitschrappen* en *uitschrappen*. Al schrabbende wegnemen: waarom hebt gij dat woord uitgeschrabd? Al schrabbende ledigen, of zuiveren: zij schrabt den pot uit. Van hier uitschrabbing, uitschrabel.

Uitschrappen, zie *uitschrabben*.

Uitschrappen, zie *uitschrabben*.

Uitschreeuwen, b. en o. w., ik schreeuwde uit, heb uitgeschreeuwd. Bedr., eene gewaarwording al schreeuwende aan den dag leggen: zij schreeuwde het uit, zoo zeer deed het haar. Iets al schreeuwende uiten: de laatste woorden werden door hem luidkeels uitgeschreeuwd. Onz., luidkeels schreeuwen: ick sal uitschreeuwen, als eene, die baert. BIJBELV.

Uitschreijen, b. en o. w., ik schreide uit, heb uitgeschreid. Bedr., door schreijen als verliezen: zijne oogen uitschreijen. Onz., ten einde schreijen: toen zij eindelijk uitgeschreid had. Onl. werd het ook gebezigd voor uitmaken, beschuldigen: den Koning als een goetgonner van de ketters uitschreijende. REIJD.

Uitschrijven, b. w., ik schreef uit, heb uitgeschreven. Naschrijven, afschrijven: dat versje werd door een ieder uitgeschreven. Iemand uitschrijven is, letterdiefvrij jegens hem plegen. Voorts is: iets uitschrijven, het door rondgezondene brieven overal bekend maken, aankondigen, aanbevelen, enz.: er werd een landdag uitgeschreven. Belastigen, heervaarten, enz. uitschrijven. Van hier uitschrijf, bij KIL. voor afschrift; uitschrijver, uitschrijving.

Uitschrobben, b. w., ik schrobde uit, heb uitgeschrobd. Al schrobbede reinigen; de keuken uitschrobden.

Uitschudden, b. w., ik schuddede uit, heb uitgeschud. Al schuddende ledigen: zijne beurs uitschudden. Hij sij alsoo uijtgeschuddet ende ledich. BIJBELV. Mantels, dekens, enz. uitschudden, dezelve al schuddende, van stof enz. zuiveren. Zijnen krop uitschudden is, figuurlijk, zich van opgekropte droefheid, of andere gewaarwordingen, ontlasten: zij schud in 't end haer krop aldus uit. VOND. De kleederen uitschudden is, bij KIL., dezelve schielijk uittrekken. Iemand uitschudden, hem van kleederen enz. berooven, hem plunderen. Van hier uitschudding.

Uitschuijeren, b. w., ik schuijerde uit, heb uitgeschuijerd. Met eenen schuijer reinigen: schuijer mij dien rok eens uit.

Uitschuiven, b. en o. w., ik schoof uit, heb uitgeschoven. Bedr., buitenwaarts schuiven: de lade uitschuiven. Daerna schovense de hantboomen verder uijt. BIJBELV. Het lijf uitschuiven, zegt men van eene koc, welke baarinoeder onder het kalven uitgaat. Onz., in het dampel, eene

schijf verschuiven, ook eerst schuiven: als ik uitgeschoven heb, komt de beurt aan u. Van hier uitschuiving.

Uitschuld, v., meerv. uitschulden. Uitstaande schuld: er staan nog vele uitschulden in zijn boek open. Zijne uitschulden inmanen.

Uitschuren, b. w., ik schuurde uit, heb uitgeschuurd. Door schuren uitdoen: ik heb er die vlakken uitgeschuurd. Schurende reinigen: de potten moeten uitgeschuurd worden. Dit hol deed hij in 't ronde uitschuren. HOORT.

Uitschutten, b. w., ik schuttede uit, heb uitgeschut. Bij KIL. door een afschutsel uitwieren. Voorts, uit eene sluis uitlaten: men weigerde, om ons aanstonds uit de sluis uit te schutten.

Uitslaan, b. en o. w., ik sloeg uit, heb en ben uitgeslagen. Bedr., al slaande uitdrijven: iemand eenen tand uitslaan. Iets, door het heen en weder te slaan, van vocht, stof, enz. outdoen: dekens uitslaan. Nat linnen, salade, enz. uitslaan. Utdorschen: sij sloech uit, dat sij op gelesen hadde. BIJBELV. Uiteenplooijen: eene plaat, of landkaart, in een boek uitslaan. Sla de tafel aan beide kanten uit. Uitbreiden: bij sal sijne wortelen uitslaan, als de Libanon. BIJBELV. Al slaande verbreedten: het goud laat zich verbazend uitslaan. Al slaande van zich drijven: den bal uitslaan. Verkoopen: wijn uitslaan. Uiten: en slaat dees schimptaal uit. L. D. S. P. Onnutten klap uitslaan. KIL. Onz., zich buitenwaarts in desen of genen uitslag vertoonen: de koorts slaat hem aan den mond uit. De vorst begint aan de wanden uit te slaan. Met zulken uitslag bezet zijn: Wat slaan de gevels der huizen uit! Het vleesch begint uit te slaan. Ten einde slaan: laat de klok eerst uitslaan. In het spelen den eersten slag aan eenen bal geven: ik heb al te hard uitgeslagen. Van hier uitslag.

Uitslabben, b. w., ik slabde uit, heb uitgeslabd. Al slabbede ledigen: de hond heeft zijnen bak reeds uitgeslabd.

Uitslag, m. De daad van uitslaan; de aflevering van verkochte goederen: verlof tot den uitslag van zes ankers wijn. Bij KIL., HALMA, en nog dagelijks, doorslag van eene balans, en daaruit voortvloeiend overwigt: gij moet mij een' goeden uitslag geven. De afloop van eene zaak: ik vrees voor eenen kwaden uitslag. Schimmel, vurigheid, enz.: veeg den uitslag van de kaas. Haar gansche aangezicht was vol uitslag. Zamenstell.: uitslagbijlet, uitslagbrieffe, enz.

Uitslapen, b. en o. w., ik sliep uit, heb en ben uitgeslapen. Bedr., door slaap verdrijven: zijnen roes uitslapen. Die hoofdpijn zult gij wel uitslapen. Onz., met hebben en zijn, ten einde slapen: als ik uitgeslagen heb. Zij is nog niet uitgeslapen.

Uitslibberen, o. w., ik slibberde uit, ben uitgeslibberd. Uitglijden: mijn voet slibberde uit.

Uitslijpen, b. w., ik sloop uit, heb uitgeslepen. Al slijpende wegnemen: de roest ergens uitslijpen. Al slijpende uitholen: dat mes is in het midden te veel uitgeslepen.

Uitslijten, b. en o. w., ik sleet uit, heb en ben uitgesleten. Bedr., al slijtend aan den man brengen, in het klein verkoopen: hij slijt het voor mij uit. Onz., al slijtende verdwijnen: uw rouw moet met den tijd uitslijten. Het schrift is geheel uitgesleten. Van hier uitslijter, uitslijting.

Uitsloopen, b. w., ik sloopte uit, heb uit-

gesloopt. Al sloopende ontledigen: het huis wordt van binnen uitgesloopt, om tot een pakhuis te dienen.

Uitslooven, (zich) wederk. w., ik sloofde mij uit, heb mij uitgesloofd. Zich vermoeijen, afslooven: wat hebt gij u daar weer uitgesloofd! Van hier uitslooving.

Uitslorpen, b. w., ik slorpte uit, heb uitgeslorpt. Anders *uitslorpen*. Al slorpende uitdrinken: zij slorpte het geheele kommetje uit.

Uitsluipen, o. w., ik sloop uit, ben uitgesloopen. Al sluipende uitgaan: is hij wederom uitgesloopen?

Uitsluiten, b. w., ik sloot uit, heb uitgesloten. Weren: hij wordt van die erfenis uitgesloten. Om niet uit dien vriendenkring uitgesloten te worden. Uitzonderen: gij sluit vrij wat uit. Niemand uitgesloten. *Uitsluitenderwijze* is, met uitzondering, of wering, van alle anderen: dat voorregt is hem uitsluitenderwijze geschonken. Van hier uitsluiting, uitsluitel.

Uitsluiting, v. De daad van uitsluiten, uitzondering, wering: zijne uitsluiting van die erfenis. Met uitsluiting van alle anderen. *Bij uitsluiting* wordt bijvoorbeeld voor *uitsluitenderwijze* gebruikt: hij geniet dat voorregt bij uitsluiting.

Uitsluitel, o. Uiting van gevoelens, beslissende uitspraak: ik kan geen uitsluitel van hem krijgen. Hij geeft nooit eenig uitsluitel.

Uitslorpen, zie *uitslorpen*.

Uitsmeden, b. w., ik smeedde uit, heb uitgesmeed. Door smeden verbreedon: gij moet het nog wat uitsmeden.

Uitsmelten, b. en o. w., ik smolt uit, heb uitgesmolten. Bedr., door smelten ontledigen: vet van vleesch enz. uitsmelten. Onz., uitgesmolten worden: laat het nog wat uitsmelten. Onder het smelten uitdeijen, of veel opleveren: dat vet zal wel uitsmelten. Van hier uitsmelting.

Uitsmijten, b. w., ik smet uit, heb uitgesmeten. Al smijtende wegnemen: iemands glazen uitsmijten. Vorst uit den troon gesmeten. **Kaül.**

Uitsmoken, b. w., ik smookte uit, heb uitgesmookt. Ten einde smoken: hij heeft zijn pijpje nog niet uitgesmookt.

Uitsnappen, b. w., ik snapte uit, heb uitgesnapt. Als snappende uitien: zij snapt alles uit.

Uitsnede, v., zie *uitsnijden*.

Uitsneeuwen, onpers. w., het sneeuwde uit, het heeft uitgesneeuwd. Ten einde sneeuwen: heeft het nog niet uitgesneeuwd?

Uitsnellen, o. w., ik snelde uit, ben uitgesneld. Naar buiten snellen: het gekerm deed een ieder uitsnellen, om hulp aan te brengen.

Uitsnijden, b. en o. w., ik sneed uit, heb en ben uitgesneden. Bedr., door snijden wegnemen: de tong werd hem uitgesneden. Men sneed haar de kanker uit. Al snijdende uitholen: gij snijdt de kaas te veel uit. De rug van dien rok moet uitgesneden worden. Al snijdende afbeelden: het is in koper uitgesneden. Zij weet alles van papier uit te snijden. Al snijdende aan den man brengen, laken, linnen, enz. bij de ol verkoopen: hij snijdt zijne waren niet uit. Wtsnijden, verkoopen met de snede, wtslijten. **Kil.** — Onz., onder het mes uitsnijden, wel strekken: wat snijdt dat brood weinig uit! Voorts, bezigt men dit woord met *zijn* hedendaags in den zin van vertrekken,

eene vergadering verlaten, geen lid meer daarvan blijven: ik sneed ongemerkt uit. Hij is bij de verandering der regering uitgesneden. Van hier uitsnijding, uitsnede, dat bij **Kil.** evenveel beteekent, en bijzonderlijk voor verkooping in het klein plagt gebruikt te worden, en uitsnijder, een verkooper in het klein.

Uitsnoeijen, b. w., ik snoeide uit, heb uitgesnoeid. Door snoeijen van hout ontledigen, en verdunnen: snoei dien boom nog wat uit. Van hier uitsnoeijing.

Uitsnorken, o. w., ik snorkte uit, heb uitgesnorkt. Ten einde snorken: hebt gij haast uitgesnorkt?

Uitsnuiten, b. w., ik snoot uit, heb uitgesnuten. Door snuiten ontledigen: snuit uwen neus ter dege uit. Door snuiten uitblusschen: de kaars uitsnuiten.

Uitsnuiven, b. en o. w., ik snooft uit, heb uitgesnuoven. Bedr., naar buiten snuiven: vol vuurs een' blaauwen damp van smook ten neuze uitsnuiven. **J. de MARRE.** Al snuivende ledigen: zij snooft de gansche doos uit. Onz., uitblazen: wij lieten de paarden een weinig uitsnuiven. Ergens op uitsnuiven, zegt men in de dagelijkse verkeering, voort: naartig naar iets trachten, zich met vlijt op iets toeleggen, iets met drift bejagen.

Uitsoppen, b. w., ik sopte uit, heb uitgesopt. Al soppende ledigen: eene pan uitsoppen.

Uitspannen, b. w., ik spaande uit, heb uitgespaand. Al spanende ledigen, wegnemen: de boter, het botervat, uitspannen.

Uitspannen, b. en o. w., ik spande uit, heb uitgespannen. Bedr., vaneenspannen: het vel was uitgespannen. Hier spant hij al zijn kracht en netten uit. **VOND.** Doe nam **RIZPA**, de dochter van **AJA**, eenen sack, en spande dien voor haer uijt op eenen rotzsteen. **BIJBELV.** Uit het gareel spannen: de paarden uitspannen. **Figuurlijk**, is, *zich uitspannen*, zich zelve eenigo verademing schenken: ik dien mij een weinig uit te spannen. Onz., paarden in eene herberg uit het gareel laten spannen: verkiest gij ook uit te spannen? Van hier uitspanning, uitspansel.

Uitspanning, v., meerv. uitspanningen. De daad van uitspannen: onder de uitspanning van het net. **Figuurlijk**, verademing: de wandeling is mijne eenige uitspanning. Voorts, ook eene herberg, waar men paarden uitspant: waar is hier de beste uitspanning? In het hoogd. *Ausspann.*

Uitspansel, o., meerv. uitspanselen, of uitspansels. Eigenlijk, al wat uitgespannen wordt. In het gebruik, de hemel, in navorging van de Hebreuwen, die dezen naam aan den hemel gaven, omdat zij hem als een gewelf, dat over den aardbodem heen gespannen stond, beschouwden: blincken als de glantz des uitspansels. **BIJBELV.**

Uitsparen, b. w., ik spaarde uit, heb uitgespaard. Door besparing verkrijgen: ik wensch iets voor den ouden dag uit te sparen. Van hier uitsparing.

Uitspatten, o. w., ik spatte uit, ben en heb uitgespat. Al spatende uitspringen: het bloed spat er uit. Zich buitensporiglijk godragen: hij spat gestadig uit. Wie breidelt dees genegenheit, dat zij niet uit en spat? **VOND.** Van hier uitspating.

Uitspelen, b. en o. w., ik speelde uit, heb uitgespeeld. Bedr., al spelende nederwerpen: welke kaart zal ik uitspelen? Iets ten einde spelen:

hij moet zijne rol uitspelen, zoo als hij best kan. Als wij dit spel uitgespeeld hebben. Verrigten: wat hebt gij wederom uitgespeeld? Onz., eene kaart nederwerpen, ook eerst spelen: gij moet uitspelen. Ten einde spelen: de klok heeft nog niet uitgespeeld. Als de kinderen uitgespeeld hebben, gaan zij naar bed.

Uitspellen, b. w., ik spelde uit, heb uitgespeeld. Ten einde spellen: zij heeft dat geheele boek reeds uitgespeeld.

Uitspeuren, b. w., ik speurde uit, heb uitgespeurd. Nasporen: laet ons mannen voor ons aengesichte henen senden, die ons het lant uitspeuren. BIJBELV.

Uitspinnen, o. w., ik spon uit, heb uitgesponnen. Onder het spinnen uitdijen: die wol spint niet veel uit.

Uitspitten, b. w., ik spittede uit, heb uitgespitten. Door spitten uitholen: die groef moet meer uitgespitten worden.

Uitspoelen, b. en o. w., ik spoelde uit, heb en ben uitgespoeld. Bedr., al spoelende uitholen: aan dien kant spoelt het water den oever al meer en meer uit. Al spoelende zuiveren: spoel uwen mond ter dege uit. Glazen, vaten, enz. uitspoelen. Onz., met *zijn*; door bespoeling uitgehoold worden: wat is dat land uitgespoeld! Van hier uitspoeling, uitspoelsel, enz.

Uitspoken, b. en o. w., ik spookte uit, heb uitgespookt. Bedr., uitvoeren, in eenen kwaden zin: wat hebt gij toch uitgespookt? Onz., ten einde spoken: wanneer zult gij eens uitgespookt hebben?

Uitsporig, bijv. n. en bijw., uitsporiger, uitsporigst. Buitensporig: hij is in al zijn doen uitsporig. Waarom gedraagt gij u zoo uitsporig? Van hier uitsporigheid, uitsporiglijk.

Uitspouwen, zie *uitspuwen*.

Uitspraak, v., meerv. uitspraken. De daad van uitspreken: zij werden tot de uitspraak van het woord schibboleth verplicht. De bijzondere wijze, waarop men zijne gezegden uitspreekt: zijne uitspraak is gebrekkig. De uiting van een beslissend oordeel, of vonnis: uitspraak doen. Het uitgesproken vonnis zelf: welk eene genadige uitspraak! Op deze billijke uitspraec. VOND. In het hoogd, *Ausspruch*; en in de beide eerstgemelde beteekenissen *Aussprache*.

Uitspreiden, b. w., ik spreidde uit, heb uitgespreid. Vaneenspreiden: waarom spreidt gij het tafellaken niet geheel uit? Sij sullen daerover een deksel van dassenvellen uitspreijden. BIJBELV. Beschaduw van haere uitgespreide vlogels. VOND. *Zich uitspreiden*, wordt op menigerlei wijze gebruikt: wat spreidt die boom zich uit! De Saracenen hebben zich in Afrika, Azië en Europa, wijd en zijd uitgespreid. Waarop de zegesalm zich uitspreide overal. VOND. Van hier uitspreiding.

Uitsprekelijk, zie *uitspreken*.

Uitspreken, b. en o. w., ik sprak uit, heb uitgesproken. Bedr., al sprekende uiten: wanneer wordt het vonnis over hem uitgesproken? Hare droefheid is niet om uit te spreken, laat zich in geene woorden niten. Dan sult ghij den segen uitspreken op den berg Gerizum. BIJBELV. Onz., ten einde spreken: laat mij toch uitspreken! Van hier uitspraak, uitsprekelijk, dat uitgesproken kan worden; ook onuitsprekelijk, enz.

Uitspringen, o. w., ik sprong uit, ben en

heb uitgesprongen. Zich al springende ergens uit bewegen: hij is er uitgesprongen, uit het venster enz. Uitschieten: het slot wil niet uitspringen. Uitsteken: die hoek springt al te ver uit. Met hebben, ten einde springen: nu zal zij haast uitgesprongen hebben. Van hier uitspringing, uitsprong, enz.

Uitspritsen, b. w., ik spritste uit, heb uitgesprist. Al spritsende van zich geven: laet de fontein het water nu eens uitspritsen.

Uitspruiten, o. w., ik sproot uit, ben uitgesproten. Al spruitende te voorschijn komen: het gezaaide begint uit te spruiten. Ende de bladren uitspruiten. BIJBELV. Spruiten voortbrengen: de boomen spruiten reeds uit. Van hier uitspruiting, uitspruitel.

Uitspugen, b. w., ik spooog uit, heb uitgespogen. Al spugende uitwerpen: zijne beste sappen uitspugen. Uitbraken: hij heeft al, wat hij nuttigde, weer uitgespogen. Zijne inwoners uitspugen, zegt men van een land, dat hun, als het ware, herberg weigert: gelijk als het volck, dat voor u was, uijtgespogen heeft. BIJBELV. Van een mensch, is: zijne gal uitspugen, evenveel als *dezelve uitbraken*, figuurl., zich scherp uiten. Anders ook *uitspouwen*, *uitspuwen*: men zach er duizent roode draeken hun vier uitspouwen. VOND. Van hier uitspuwsel.

Uitspuijen, bedr. w., ik spuide uit, heb uitgespuid. Al spuijende van zand enz. ontledigen: als het buitenkanaal verzand is, wordt het uitgespuid. Van hier uitspuijing.

Uitspuiten, b. w., ik spoot uit, heb uitgespoten. Al spuitende uitwerpen: welk eenen dikken straal van water spuit die pijp uit!

Uitspuwen, zie *uitspugen*.

Uitstaan, b. en o. w., ik stond uit, heb uitgestaan. Bedr., doorstaan, verduren: ik kan die pijn niet uitstaan. Stont de stormbuij uit van bommen, vier en loot. VOND. Onz., buitenwaarts staan: die steen staat al te verre uit. HALMA. Voordeelshalve uitgezet zijn: er staat daar veel geld van hem uit. *Uitstaande schulden*, zijn schulden, die men in te vorderen heeft. Iets met iemand uitstaande hebben is, iets met hem te vereffenen hebben.

Uitstallen, b. w., ik stalde uit, heb uitgestald. Op een stalletje uitspreiden, om te verkoopen: de kramers beginnen hunne waren reeds uit te stallen. Van hier uitstalling.

Uitstamelen, b. w., ik stamelde uit, heb uitgestameld. Al stamelende uiten: het kind begint zijne verlangens reeds uit te stamelen. Van hier uitstameling.

Uitstap, m., meerv. uitstappen. Verkleinw. *uitstapje*. Van *uitstappen*. Een stap buiten den eigenlijken weg: wacht u van alle uitstappen en buitensprongen. Wij veroorloofden ons een klein uitstapje, een klein togkje ter zijde van den weg, en, overdragtelijk, ook een klein uitweidingje bij monde, of geschrift.

Uitstappen, o. w., ik stapte uit, ben uitgestapt. Al stappende ergens uit geraken: onder het uitstappen verstuikte ik mijnen voet. Van hier uitstap.

Uitsteeksel, zie *uitstek*.

Uitstek, o., meerv. uitstekken. Van *uitsteken*. De daad van uitsteken, uitmunten; welke beteekenis het in *bij uitstek* voert: het voldoet mij bij uitstek. Een uitsteeksel. Iets, dat ergens

buiten uitsteekt: over de ijzere lening van 't kleene uitstek. **HOORT.**

Uitsteken, b. u. o. w., ik stak uit, heb uitgestoken. Bedr., al stekende wegnemen: turf uitsteken. Ooghen met ghiften uitsteken, is, bij **KIL.**, door geschenken als het ware verblinden. Anders is: iemand de oogen uitsteken, even figuurlijk, hem eenen schitterenden pronk vertoonen, waardoor hij als verblind worden moet. Voorts, betekent *uitsteken*, van zich af steken: den arm uitsteken. Vooruit gespoeit met uitgesteeke kin en aengezichten. **VOND.** Doe stack hij sijne hant uijt. **BIJBELV.** Ergens uit te voorschijn doen komen: sij steken de lippen uijt. **BIJBELV.** De tong uitsteken. Eene vlag uitsteken. Al stekende afbeelden, graven: dat merk is wel uitgestoken. Uitzonderen: dattie Hertoghe an hem trac, ende ghene dinc vut en stac. **M. STOKER.** Uijtgesteeken alle beeden gonsten v. **HARR.** Onz., ergens buiten uitkomen: die hoek moet zoo ver niet uitsteken. Ende sijne beenderen, die niet gesien en wierden, uitsteken. **BIJBELV.** Uitmunten: hij stak onder zijne medeleerlingen uit. Die uitsteekt door zoo brave proeven. **VOND.** De hand met eenig geld daarin uitsteken, om iets door het raden van even of oneven te beslissen: laten wij er om uitsteken. Van hier uitsteeksel, uitstek, uitstekend.

Uitstekend, bijv. n. en bijw., uitstekender, uitstekendst. Eigenlijk, een deelw. van *uitsteken*. Al wat uitsteekt, uitmnt: welk een uitstekend verstand! De uitstekendste schoonheid der gansche stad. Als bijw., bij uitstek: die wijn is uitstekend lekker. Zij zong uitstekend schoon. Van hier uitstekendheid: bij uitstekendheid, op eene uitstekende wijze. **POOR** bezigt het in eenen kwaden zin: uitstekend van onverstand.

Uitstel, o. Van *uitstellen*. De daad van uitstellen, verschuiving: en de liefste om uitstel biddt. **VOND.** Die sal haer sonder uijtstel eenen bruijschat geven. **BIJBELV.** Wilm en ick verdienen 't uitstel wel van eenen oogenblik. **HUGENS.** Dewijl de geltmoed geenens uitstel leedt. **HOORT**, bij wien dit woord hier te onregt mannelijk is. **Uitstel** is geen afstel, als men eene zaak lang uitstelt, laat men haar daarom toch niet varen; spreekw. Zamenstell.: uitsteldagen, uitsteltijd.

Uitstellen, b. w., ik stelde uit, heb uitgesteld. Bij **KIL.**, even als het hoogd. *ausstellen*, niteenstellen, uitstallen. Voorts, verschuiven: hij heeft de betaling tot morgen uitgesteld. 't Nieuw Stadthuis en zijnen uitgestelden bouw. **VOND.** Om mijns naems wille, sal ick mijnen toorn langer uijtstellen. **BIJBELV.** Van hier uitstel, uitstelling.

Uitsterven, o. w., ik stierf uit, ben uitgestorven. Geheel wegsterven: dat geslacht is uitgestorven. Door wegsterfing van menschen ontledigd worden: het is hier zoo stil, als of het huis uitgestorven ware. Van hier uitsterving.

Uitstooten, b. w., ik stiet uit, heb uitgestooten. Al stootende wegnemen, of nitdrijven: een glas uitstooten. Men stiet hem eenen tand nit. Overdragtelijk: hij werd nit de synagoge uitgestooten. Ick salsc allenexkens van u aengesichte uitstooten. **BIJBELV.** Onnutten klap uitstooten. Van hier nitstooting.

Uitstorten, b. w., ik stortte uit, heb uitgestort. Al stortende ergens uitwerpen: koren op den zolder uitstorten! De wijn wort uitgestort. **BIJBELV.** En plengt en stort wat wijne uit op

den grond. **VOND.** Figuurlijk: hij stort zijn gansche hart voor mij uit. Het hart der burgen uitgestort, schoot niet aen wil, maar kracht te kort. **VOND.** 'k Had mijn gebeden uitgestort. **L. D. S. P.** Ick sal uitstorten van mijnen geest op alle vleesch. **BIJBELV.** Zijn wezen uitstorten, bezigt **VOND.**, in de beteekenis van voorttellen: geen Engel heeft de maght zijn wezen nit te storten. Van hier uitstorting.

Uitstralen, o. w., ik straalde uit, heb en ben uitgestraald. Al stralende ergens nit voortkomen: veranderen in vier, dat, krachtig van vermogen, hem uitstraelt uit gebaer, enz. **VOND.** Van hier uitstraling.

Uitstreken, b. w., ik strekte uit, heb nitgestrekt. Van zich af strekken: hij strekte zijne armen naar mij uit. Soo strecke **UZA** sijne hant uijt. **BIJBELV.** Vancenstrekken: voor 't bedde daar de zoon de frische leen hadde nitgestrekt. **VOND.** Ook overdragtelijk: de palen van zijn rijk al verder uitstreken. *Zich uitstreken*, eigenlijk, zijne leden vancenstrekken: en aen zijn eigen haert zich nitstrek' naar zijn lust. **VOND.** Overdragtelijk: zoo ver strekt mijne magt zich niet uit. *Zich ergens naar uitstreken*, het trachten te verkrijgen. Van hier uitstrekking. Voorts, wort het deelw. *uitgestrekt* als bijv. n. gebrnikt.

Uitstrijken, b. w., ik streek uit, heb en ben uitgestreken. Al strijkende glad en effen maken: is mijn das nog niet uitgestreken? Een uitgestreken gelaet, een effen, waaruit alle plooijen opzettelijk als weggestreken zijn. **Uitluchten**, ten toon stellen: hoe gij den haet hebt nitgestreken. **VOND.** Zij streek dien bedrieger lustig nit. **HALMA.** Van hier nitstrijker: uitstrijker van zijn' heer. **VOND.** — *Uitstrijking*.

Uitstrooijen, b. w., ik strooide uit, heb uitgestrooid. Al strooijende verspreiden: roof, ende buijt, ende goederen, sal hij onder haer nitstroijen. **BIJBELV.** Men heeft wederom paskwilleen uitgestrooid. **Wie** heeft hoeveel geld er uitgestrooid is? Overdragtelijk: wie heeft dat gerucht uitgestrooid? Van hier uitstrooijer, nitstrooijing, nitstrooisel.

Uitstroomen, o. w., ik stroomde uit, heb en ben uitgestroomd. Al stroomende nitvloeijen: het bloed stroomde hem nit neus en mond. Van hier nitstrooming.

Uitstroopen, b. w., ik stroopte uit, heb uitgestroopt. Al stroopende nitkleeden: op dat ickse nit naeckit uijt en stroope. **BIJBELV.** Al stroopende ontledigen: het land is geheel uitgestroopt.

Uitstuderen, o. w., ik studeerde uit, heb uitgestudeerd. Ten einde studeren: het is jammer, dat men hem niet kan laten nitstuderen. Het deelw. *uitgestudeerd* wordt als een bijv. n. gebruikt.

Uitsturen, b. w., ik stuurde nit, heb uitgestuurd. Naar buiten sturen: ik stuurde het schip tot dat einde uit. Zij werd om eene boodschap uitgestuurd.

Uitsullen, o. w., ik sulde nit, ben en heb nitgesuld. *Uitglijden*: mijne voeten begonnen nit te sullen.

Uittappen, b. w., ik tapte uit, heb uitgetapt. Al tappende ledigen: tap het vat maar uit. Al tappende ergens uit wegnemen: wie heeft al de koffij uitgetapt?

Uittarten, b. w., ik tartte nit, heb uitgetart.

Op eene tartende wijze uitdagen, trotseren: tart Gods wraak niet langer uit! Met briessen 't spaansch genot uitart. VOND. Van hier uitarting.

Uitteekenen, b. w., ik teekende uit, heb uitgeteekend. Al teekende afbeelden: hij reist rond, om landgezigten uit te teekenen. Van hier uitteekening.

Uitteenen, b. w., ik teesde uit, heb uitgeeesd. Uitpluizen: wat teest gij uit?

Uittellen, b. w., ik telde uit, heb uitgeteld. Al tellende uitgeven is, hoeveel gelds hebt gij reeds uitgeteld? Van hier uitteller, uittelling, uittelster.

Uitteren, b. en o. w., ik teerde uit, heb en ben uitgeerd. Bedr., al terende doen verkwijnen: de droefheid toert haar uit. Want hij sal alle de Goden der aerde doen uitteren. BIJBELV. Eene uitterende ziekte. Onz., door tering uitgemergeld worden: ik vrees, dat hij nog eens uitteren zal. Van hier uittering.

Uitliegen, b. en o. w., ik toog uit, heb en ben uitgetogen. Bedr., uitrekken: hij toog zijn zwaard nit. Had zij daetlijk uitgetoogen haer zichtbaerlijk gestalt. VOND. Uithalen, uitzuigen: toech den soeten honich nit. Z. NACHTEG. Onz., uitreizen, zich op weg begeven: wij togen uit, om den vijand te bespieden. Die uijtgetogen was, om den vijand van Babel te doden. BIJBELV. Van hier uittoegt.

Uitlillen, b. w., ik tilde uit, heb uitgetild. Door oplichten uitnemen: kunt gij dat pak er uitlillen?

Uittimmeren, b. w., ik timmerde uit, heb uitgetimmerd. Door timmering uitbreiden: de stad wordt al weer uitgetimmerd.

Uittoeten, b. w., ik toette uit, heb uitgetoet. Anders *uittuilen*. Door geblaas op eene toet, of tuit, verkondigen, en overdragtelijk zeer ruchtbaar maken: waarom dat zoo luid uitgetoet? Daer zij haeren lof voor den volke uytuyt. WESTERR.

Uittoegt, m., meerv. uittoegten. Van *uitliegen*. De daad van uittrekken: bij ISRAELS uittoegt uit Egypte. Bij KIL. ook een vijandige uitval, of stroop; en een kort begrip, een uittreksel.

Uittooveren, b. w., ik tooverde uit, heb uitgetooverd. Al tooverende uitbrengen: hoe mag hij dien ring uit al die doosjes uitgetooverd hebben?

Uitturnen, b. w., ik tornde uit, heb uitgetornd. Anders ook *uitturnen*. Al tornde uitnemen: alle voering moet uit de mouw uitgetornd worden. Van hier uitturning.

Uittorschen, b. w., ik torschte uit, heb uitgetorscht. Al torschende uitdragen: ANCHISES werd door ENRAS uit het brandende Troje uitgetorscht. Van hier uittorsching.

Uittrappen, b. w., ik trapte uit, heb uitgetrapt. Al trappende van zijne plaats brengen: men trapte de deur uit. Al trappende uitblusschen: toen de kool uit zijne pijp viel, trapte ik die uit. Al trappende ergens uitbrengen, wat hindert mij, dat ik u nit mijn huis uittrap?

Uit treden, b. en o. w., ik trad uit, heb en ben uitgetreden. Bedr., al tredende uitblusschen: als er vuur op den grond valt, moet gij het aanstonds uit treden. Al tredende uitwischen: het opschrift der grafzerk was hier en daar reeds uitgetreden. Al tredende ergens nitpersen: de tredter en treedt geen en wijn uijt in de wijbacken.

BIJBELV. Onz., zich al tredende ergens uit bewegen: naauwelijks was ik uitgetreden. Het wort nacht, in denwelken al het gedierde des wons uijtreet. BIJBELV. Van hier uitreding.

Uittrekken, b. en o. w., ik trok uit, heb en ben uitgetrokken. Bedr., al trekkende van zijne plaats brengen: hij liet zich eenen tand uittrekken. Trek dat onkruid uit. 't Welck verdoret, eer men het uijttrekt. BIJBELV. Al trekkende uitdoen, aflegzen: den rok, de laarzen, enz. uittrekken. So trok de man sijne schoe uijt, ende gafse sijnen naesten. BIJBELV. *Zich uittrekken* is, zich ontkleeden: treckt u uijt ende ontbloot u. BIJBELV. Voorts is *uittrekken*, ook den voornamen inhoud nit een geschrift trekken, een uittreksel daarvan maken: ik wil dat werk eens uittrekken. De kracht ergens uithalen: gij moet die kruiden door middel van brandewijn uittrekken. Onz., zijne kracht van zich geven: laat die kruiden nog wat uittrekken. Zich ergens van daan begeven: morgen zal hij uittrekken. Toen Lor uit Sodom uittrok. Zich tot krijgsverrigtingen op weg begeven: de burgerij moet uittrekken. Daerom sal hij uijttrekken met groote grimmigheid. BIJBELV. Van hier uittrekking, uittreksel.

Uittrommelen, b. w., ik trommelde uit, heb uitgetrommeld. Al trommelende ruchtbaar maken: er wordt wederom iets uitgetrommeld. Van hier uittrommeling.

Uittrompsonen, b. w., ik trompettede uit, heb uitgetrompet. Onder trompettengeschal aankondigen: men liet den vrede alomme uittrompsonen. Overdragtelijk, men een luid gewag bekend maken: hij begon zijnen eigenen lof uit te trompen.

Uittrouwen, b. w., ik trouwde uit, heb uitgetrouwd. Ten huwelijk geven: hij heeft zijne kinderen zeer voordeelig uitgetrouwd. Aan wien zal hij haar uittrouwen?

Uittuilen, b. en o. w., ik tuielde uit, heb uitgetuuld. Ten einde tuilen; zoo bedr. als onz.: laat hem zijnen tuil uittuilen. Hij heeft nog niet uitgetuuld.

Uittuilen, zie *uittoeten*.

Uitvaagsel, o., meerv. uitvaagselen en uitvaagsels. Van *uitvagen*. Al wat ergens als onnut uitgevaagd wordt: waarom werpt gij het uitvaagsel vlak voor de deur? Overdragtelijk, een nietswaardig en verwerpelijk ding, of wezen: het zijn uitvaagsels der samenleving. Ghij hebt ons tot een uijtvaagsel ende wechwerpsel gesteld. BIJBELV.

Uitvaart, v., meerv. uitvaarten. Eigenlijk, de daad van uitvaren: allerlei tegenspoed verdraagde onze uitvaart. Inzonderheid bezigt men dit woord wegens lijken, die nit het sterfhuis *uitvaren*, dat is, uitgevoerd worden, en beteekent het de wegvoering van een lijk ter begrafenis: de vorst had eene prachtige uitvaart. Hij hielt de uitvaart zijns vaders. HOOFD. Zijne broeders quamen zijne uitvaart bekleeden. VOND.

Uitvagen, zie *uitvegen*.

Uitval, m., meerv. uitvallen. Van *uitvallen*. De daad van uitvallen. Bijzonderlijk, een uitrukken van belegerden tegen hunne belegeraars: men deed eenen hevigen uitval op de aangelegde werken. In een tweegevecht, eene hevige poging, om zijne partij te wonden: met moeite woerde hij dien uitval af. En overdragtelijk, eene hevige losbarsting van toornige uitdrukkingen: door zulke uitvallen stelt gij u zelve ten toon.

Uitvallen, o. w., ik viel uit, ben of heb uitgevallen. Al vallende van zijne plaats geraken: wat valt uw haar uit! Het haar zal u uitvallen! gij zult iets anders en ergers ondervinden! spreekw. Ook overdragtelijk: gedeenct dan, waervan ghij uijtgevallen zijt. BIJBELV. Voorts, ook hevighijk uit eene belegerde plaats tegen den vijand aanrukken: de belegerden vielen gestadig uit. In een tweegevecht hevighijk op zijne partij aandringen: woedend uitvallende, liep hij zich des anders degen in het lijf. In toornige uitdrukkingen losbarsten: bitter viel hij op haar uit. Eindelijk, zoo of zoo uitkomen, of gebeuren: het valt gansch anders uit, dan ik dacht. Van hier uitval, uitvallig.

Uitvaren, o. w., ik voer uit, ben of heb uitgevaren. Al varende uitreizen: met welk schip voer hij uit? Zich ijlings ergens uit begeven: de Duijvel is uijt uwe dochter uijtgevaren, BIJBELV. Met geweld losbarsten: doe voer een wint uijt van den Heere. BIJBELV. In toornige uitdrukkingen losbarsten: zij begon vreeselijk tegen hem uit te varen. Hij is tegen hen uijtgevaren. BIJBELV. Ten einde varen: dat scheepje zal haast uitgevaren hebben. Bij KIL. ook weggevoerd worden, zoo als een lijk ter begrafenis. Van hier uitvaart.

Uitvechten, b. en o. w., ik vocht uit, heb uitgevochten. Bedr., door lang en geweldig oorlogen verzwakken, te onderbrengen: Hium door tienjarigen oorlog uitgevochten, OUD. ONZ., ten einde vechten: laat die haantjes uitvechten!

Uitvegen, b. w., ik veegde uit, heb uitgeveegd. Anders ook *uitvagen*. Al vegende reinigen: de kamer uitvegen. Iets met eenen doek uitvegen. Ick salse met den besem des verders uijtvegen. BIJBELV. Overdragtelijk: een glas uitvegen, het schoon uitdrinken. Iemand den mantel uitvegen, hem de les oplezen, hem bestraffen. Van hier uitveging, uitveegsel, of uitvaagsel.

Uitveilen, b. w., ik veilde uit, heb uitgeveild. Iets veilen, om het aan den man te brengen: hoe ik het ook uitveil, ik vind geene koopers. Van hier uitveiling.

Uitverkocht, bijv. n., eigenlijk, een deelw. van *uiterkoopen*. Door verkoopen van koopwaren ontbloot: die winkel is uitverkocht. Ik zal haast uitverkocht zijn.

Uitverkoopen, b. en o. w., onregelm.; ik verkocht uit, heb uitverkocht. Zoo bedr. als onz., ten einde verkoopen: hij verkoopt zijnen winkel uit. Ik verkoop uit, om uit te scheiden met verkoopen. Voorts, komt van hier uitverkooper, nitslijter, bij KIL. Zie verder *uiterkocht*.

Uitverkoren, bijv. n., eigenlijk, een deelw. van *uiterkiezen*, dat oulings in plaats van *uiterkiezen*, in gebruik moet zijn geweest, en welks verled. tijd nog in gebruik is; blijkens: ghij Jeschurum, dien ick uijtverkoren hebbe. BIJBELV. Weet, dat mij God heeft uitverkoren. L. D. S. P. Uitgekozen, uitgelezen: sal sijne uijtverkorene bij een vergaderen. BIJBELV. Mijn uitverkoren helt, wat isser meenig spits op uwe borst gevelt! VOND.

Uitverzoeken, b. w., ik verzocht uit, heb uitverzocht. Verzoeken om uit te gaan: ik ben wederom uitverzocht.

Uitvijlen, b. w., ik vijlde uit, heb uitgevijld. Door vijlen uitholen: het moet meer uitgevijld worden. Door vijlen wegnemen: vruchteloos zocht hij den roest uit te vijlen. Van hier uitvijling.

Uitvinden, b. w., ik vond uit, heb uitgevonden. Iets, dat nog niet bestaat, door eene toevallige of opzettelijke inspanning van gedachten, verzinnen: wie heeft de drukkunst uitgevonden? Voor dat het buskruid uitgevonden wierd. Iets, dat reeds bestaat, het eerste ontwaar worden, heet daarentegen hetzelfde *ontdekken*. Intusschen wordt *uitvinden*, in den STATENBIJBEL ook gebezigd, wegens reeds bestaande dingen, die men door navorsching ontwaar wordt: dat de mensche niet en kan uijtvinden het werck, dat onder de sonne geschiet. BIJBELV.; of wegens dingen, die men door middel van inspanning van gedachten vindt: de Prediker socht aangename woorden uijt te vinden. BIJBELV. Van hier uijtfinder, uijtfinding, uijtvindsel, ontdekking, verdictsel, — uijtvindster, enz.

Uijtvindsel, o., zie *uitvinden*.

Uijtvischen, b. w., ik vischte uit, heb uijtgevischt. Al visschende ontledigen: men heeft mijnen vijver uijtgevischt. Overdragtelijk, listelijk navorschen: zij zocht het behendiglijk uit te vischen. Van hier uijtvischer, uijtvisching.

Uijtvlecken, b. w., ik vlekke uit, heb uijtgevlekt. Door middel van eene of meer vlekken onzichtbaar maken: er zijn eenige letteren uijtgevlekt.

Uijtvliesen, o. w., ik vlood uit, ben uijtgevloeden. Zich al vliedende ergens uit begeven: men zag den vijand aan alle kanten uit zijne legerplaats uijtvliesen.

Uijtvliegen, o. w., ik vloog uit, ben en heb uijtgevlogen. Naar buiten vliegen: hij liet zijne duiven uijtvliegen. Daer heb ik eerst om honingh uijtgevlogen. VOND. Oneigenlijk, zich vlugtig ergens uit bewegen, van levenlooze dingen: de vlam vloog aan alle kanten uit. Van menschen: is die wilde knaap al weer uijtgevlogen? Van hier uijtvlieger, uijtvlugt, enz.

Uijtvliesen, o. w., ik vloot uit, ben uijtgevloten. Al vlietende ergens uitkomen: hij deed water uit de rots uijtvliesen. Zich al vlietende uitbreiden: men liet het water over de rijstlanden uijtvliesen. Dese wateren vlieten uijt nae het voorste Galileen. BIJBELV. Van hier uijtvliesing.

Uijtvloeden, m., meerv. uijtvloeden. Van *uijtvliesen*, dat bij KIL. de plaats van *uijtvliesen* bekleedt. Bij KIL. en HALMA de daad van uijtvliesen, uijtvliesing, in het hoogd. *Ausfluss*.

Uijtvloeijsen, o. w., ik vloede uit, ben uijtgevloeid. Al vloeiende ergens uitkomen: zoo dat hem bloed uit neus en mond uijtvloede. Zich al vloeiende uitbreiden: de smeltende ijsklomp vloede aan alle kanten uit. Van hier uijtloed, uijtloeijsing, uijtloeisel.

Uijtloeiselsel, o., meerv. uijtloeiselen en uijtloeisels. Van *uijtvliesen*. Eigenlijk, al wat ergens uijtvoeit: het uijtloeiselsel van een lek wijnvat. In den verhevenen stijl, al wat ergens uit voortkomt: het is een uijtloeiselsel der Goddelijke goedheid.

Uijtvlugten, v., meerv. uijtvlugten. Van *uijtvliesen*. Eigenlijk, de daad van uijtvliesen: NOACHS duive kwam van hare tweede uijtvlugt met een oljffblad terug. Voorts, ontcoming: er is geene uijtvlugt meer voor hem mogelijk. De plaats, waardoor men ontkomt: draag zorg om alle uijtvlugten te stuiten. De plaats waarhenen men zich vermaakshalve begeeft: daar is mijne eenige uijtvlugt. Eene ongegronde verontschuldiging: hij zoekt allerlei uijtvlugten. Van hier het onz. werkw. *uijtvlugten*, bij KIL. evenveel als *uijtvliesen*.

Uitvlugten, zie *uitvlugt*.

Uitvoer, m. Van *uitvoeren*. De daad van uitvoeren: er ligt eene zware belasting op den uitvoer van de wol. D'Algemeene staten deden allen uitvoer van spijze verbieden. HOORT. Volgens HALMA, ook de tol van goederen, die men uitvoert, de uitgaande regten.

Uitvoeren, b. w., ik voerde uit, heb uitgevoerd. Buitenwaarts voeren: er wordt veel rundvee uitgevoerd. Ick salse uitvoeren van de volcken. BIJBELV. Ten einde voeren, of brengen, volbrengen: wat kan hij uitvoeren? 't Valt lichter aan te raden dan uit te voeren. VOND. Het recht der nooddrufstigen sal uitvoeren. BIJBELV. Van hier uitvoer, uitvoerder, uitvoerig, uitvoering, uitvoerlijk, uitvoerster.

Uitvoerig, bijv. n. en bijw., uitvoeriger, uitvoerigst. Van *uitvoeren*. Volledig, breedvoerig, wijdoopig, omslagtig: het werd uitvoerig beantwoord. De uitvoerigste verhandeling. Van hier uitvoerigheid, uitvoerigheid.

Uitvoerlijk, bijv. n. en bijw., uitvoerlijker, uitvoerlijkst. Van *uitvoeren*. Dat uitgevoerd worden kan: dat ontwerp is uitvoerlijker dan het uwe. Van hier uitvoerlijkheid. Zamenstell.: onuitvoerlijk.

Uitvorschen, b. w., ik vorschte uit, heb uitgevorscht. Van *vorschen*, hetwelk bij KIL. niet gevonden wordt. Door navorsching ontwaar worden, ergens uitkrijgen: ik heb die zaak niet kunnen uitvorschen. Het allerverborgenste vorscht hij uit. G. BRANDT. Van hier uitvorsching.

Uitvragen, b. w., ik vroeg (vraagde) uit, heb uitgevraagd. Door vragen tot ontdekking en opbiechting van alles hebragen: ik merkte, dat hij mij wilde uitvragen. Tot uitgaan verzoeken: ik ben heden avond wederom uitgevraagd. Van hier uitvraagster, uitvragter, uitvraging.

Uitvreten, b. w., ik vrat uit, heb uitgevreten. Al vretende ledigen: heeft de hond zijnen bak al uitgevreten? Al vretende ergens uit wegemen: zij vreten de kruim van het brood uit. Al vretende uitholen: de muizen vreten de kaas gestadig uit. Ook overdragtelijk: wat heeft de roest dat ijzer uitgevreten! Van hier uitvreting.

Uitwaaijen, b. ou. o. w., ik waaide (woei) uit, heb uitgewaaid. Bedr., al waaijende uitbluschen: de wind woei het licht uit. Al waaijende van zijne plaats brengen: die glazen zijn door den jongsten storm uitgewaaid. Onz., door gewaai uitgebluscht worden: de kaars zal uitwaaijen. Onpersoonlijk, ten einde waaijen: als het eens uitgewaaid heeft, zullen wij schoon weder krijgen. Van hier uitwaaijing.

Uitwaarts, bijw. van plaats. Naar buiten: die tand is te veel uitwaarts geweken. Gelijk een vallende scheure uitwaarts gebogen in eenen hoogen muer. BIJBELV.

Uitwaarts, hoogd. *auswärts*, eng. *outward*, angels. *utward*, is zamengesteld uit het oude z. n. *waart* en *uit*.

Uitwacht, v., meerv. uitwachten. Bij KIL. en HALMA, een buitenpost: zij liggen op eene uitwacht.

Uitwaken, o. w., ik waakte uit, heb en ben uitgewaakt. Al wakende doorbrengen: ik wil dezen nacht nog uitwaken. Ten einde waken: nog eene wacht, dan heb ik uitgewaakt. Door waken zich afmatten: ik ben uitgewaakt.

Uitwandelen, b. en o. w., ik wandelde

uit, heb en ben uitgewandeld. Onzijd., ten einde wandelen: nu heb ik eens recht uitgewandeld. Van huis wandelen: wandelt gij niet eens uit? Bedr., door wandelen verdrijven: ik had pijn in mijne beenen, maar heb er die uitgewandeld.

Uitwannen, b. w., ik wande uit, heb uitgewand. Al wannende zuiveren: dat koren is niet naar behooren uitgewand.

Uitwas, o., meerv. uitwassen. Verkleinw. *uitwasje*. Van *uitwassen*. Al wat tegen den gewonen gang der natuur ergens uitwas: welk een leelijk uitwas aan zijnen neus!

Uitwasemen, o. w., ik wasemde uit, heb uitgewasemd. Wasem van zich geven: sommige lichamen wasemen lichter uit, dan andere. Ik begin reeds uit te wasemen. Ergens al wasemende uitkomen: er wasemen kwade dampen uit. Ook wel eens bedr., als wasem opgeven: zulke bloemen wasemen geene gezonde lucht uit. Van hier uitwaseming.

Uitwasschen, b. w., ik wiesch uit, heb uitgewasschen. Al wasschende ergens uitbrengen: zij moet die vlek schoon uitwasschen. Al wasschende van vuil ontdoen: wasch de vaten ter dege uit. Waarom hebt gij mijn linnen niet beter uitgewasschen? Van hier uitwassching.

Uitwassen, o. w., ik wies uit, ben uitgewassen. Al wassende te voorschijn komen: uw haar zal wel weer uitwassen. Tot op de ijsop, die aan den wandt uitwast. BIJBELV. Ergens uitwassen, uitgroeijen: zijn ten ruggebeen taeie uitgewasse pennen. VOND. Als waer een tweede MARS ten zadel uitgewassen. VOND. Het delw. *uitgewassen* wordt ook als een bijv. n. gebruikt: een uitgewassen Jongeling. Die jonge dochter is nog niet volkomen uitgewassen. Van hier uitwas, uitwassing, in het hoogd. *Auswaschung*.

Uitwateren, b. en o. w., ik waterde uit, heb uitgewaterd. Bedr., al waterende lozen, uitwerpen: hij heeft verscheidene steentjes uitgewaterd. Onz., zijn water lozen: die stroom watert onmiddellijk in zee uit. Ten einde wateren: laat het kind uitwateren. Van hier uitwatering, waterlozing.

Uitweeken, b. en o. w., ik weekte uit, heb en ben uitgeweekt. Bedr., door weeken, van zout enz. ontlasten: gij moet dien haring in karnemelk uitweeken. Al weekende doen uitdijen: week het gedroogde ooft wat uit, eer gij het toebereidt. Onz., al weekende van zout enz. ontlast worden: laat het gezouten vleesch nog wat uitweeken. Uيتدijen: wat is die stokvisch uitgeweekt! Van hier uitweeking.

Uitweenen, b. en o. w., ik weende uit, heb uitgeweend. Bedr., ten einde weenen: zij zal haren rouw welhaast uitgeweend hebben. Zijne oogen uitweenen, is, zeer sterk weenen. Onz.: toen zij uitgeweend had.

Uitweg, m., meerv. uitwegen. Eigenlijk, een weg, langs welken men ergens uit geraken kan: ik zie nergens eenigen uitweg. Figuurlijk, een middel, om zich uit evenveel welke verlegenheid te redden: hij zoekt allerlei uitwegen.

Uitwegen, b. w., ik woog uit, heb uitgewoega. Al wegende aan den man brengen: hoeveel vleesch hebt gij heden uitgewogen? Waaron weegt gijlieden gelt ijt voor 't gene, dat geen broot en is? BIJBELV. Van hier uitweging.

Uitweiden, o. w., ik weidde uit, heb uitgeweid. Eigenlijk, van weidend vee gesproken, zijn

voedsel wijd en zijd zoeken; doch als zoodanig is het buiten gebruik. Met zijn gesprek wijd en zijd rondzwerfen; wijdloopig behandelen: ik wil daarover niet verder uitweiden. Van hier uitweiding.

Uitwendig, bijv. n. en bijw., uitwendiger, uitwendigst. Het tegenoverstaande van *inwendig*, uiterlijk: zijne uitwendige gedaante wijst het niet uit. Maer hoewel onse uijtwendige mensche verdorven wort. **BIJBELV.** Inwendig bevalt het mij beter, dan uitwendig. Bij **KIL.** ook pronk- en praalziek; en, als bijw., van buiten, uit het geheugen; even als het hoogd. *auswendig*. Van hier uitwendigheid, uitwendiglijk.

Uitwerken, b. en o. w., ik werkte uit, heb uitgewerkt. Bedr., door werkzaamheid daarstellen: hoeveel goeds heeft hij niet reeds uitgewerkt! Evenveel hoe ook veroorzaken: het is te hopen, dat de vrede tusschen Rusland en de Porte veel goeds zal uitwerken. Door middel van eene uitvoerige en naauwkeurige bewerking voltooijen: op dat taferel is meer dan een beeld slecht uitgewerkt. Hij uitwierp het plan, en ik heb het uitgewerkt. Onz., ten einde werken: de drank moet eerst uitgewerkt hebben. Van hier uitwerker, uitwerking, uitwerksel.

Uitwerksel, o., zie *uitwerken*.

Uitwerpen, b. w., ik wierp uit, heb uitgeworpen. Al werpende ergens uitbrengen: het anker, het dieplood, de netten uitwerpen. Lichteden sij het schip, ende wierpen het coren uijt in de zee. **BIJBELV.** Al werpende van zijne plaats brengen: iemand een oog, eenen tand, uitwerpen. Al brakende, of uit buik en ingevanden, lozen: bloed en slijm uitwerpen. In de hejmelijkheid wort uijtgeworpen. **BIJBELV.** Utdrijven, uitbannen: duivelen uitwerpen. Werpt de dienstmaeght uijt ende haren sone. **BIJBELV.** Hij werd uit de synagoge uitgeworpen. Uitschieten: die rancken voortbragt, ende scheuten uijtwierp. **BIJBELV.** Bij **KIL.** ook ontmannen, even als het hoogd. *auswerfen*. Van hier uitwerping, **KIL.**, uitwerping, uitwerpsel, ook *afgang*, — uitworp.

Uitwerpsel, o., zie *uitwerpen*.

Uitwieden, b. w., ik wiede uit, heb uitgewied. Door wieden wegnemen: onkruid uitwieden. Al wiedende zuiveren: hebt gij de salade reeds uitgewied?

Uitwijken, o. w., ik week uit, ben uitgeweken. Buitenwaarts wijken: ick en sal noch ter rechter noch ter slincker hant uijtwijcken. **BIJBELV.** De muur wijkt goweldig uit. Uitglippen: mijn voet week uit. Figuurlijk, worden iemands voeten, en wordt hij zelf, gezegd *uit te wijken*, als hij het regte spoor verlaat. Eindelijk, is *uitwijken*, in vrijwillige ballingschap gaan: zij weken naar Frankrijk uit. Van hier uitwijking, uitwijking.

Uitwijzen, b. w., ik wees uit, heb uitgewezen. Op eene beslissende wijze aantoonen: de tijd zal het uitwijzen. Eene zaak uitwijzen, dezelve beslissen. Een vonnis uitwijzen, hetzelfde vellen. Van hier uitwijzing.

Uitwinden, b. w., ik wond uit, heb uitgewonden. Met eene winde uithalen: eene gebroekene as uit eenen molen uitwinden. Al windende uithalen: hij wond den ganschen lintworm uit. Vaneenwinden: windt het lint eens uit.

Uitwinnen, b. w., ik won uit, heb uitgewonnen. Als eene winst verkrijgen: wat wint gij daarmede uit? Tijd uitwinnen. Als eene winst

daarstellen: dat zal niets uitwinnen. Het wint mij vrij wat uit, dat ik dit pad kieze.

Uitwisschen, b. w., ik wischte uit, heb uitgewischt. Al wisschende zuiveren: is de pot nog niet uitgewischt? Figuurlijk: ick sal Jerusalem uitwisschen, gelijk als men eene schotel uitwischte. **BIJBELV.** Al wisschende wegnemen: al het vuil is uit den schotel uitgewischt. Hij heeft al, wat er op de lei stond, uitgewischt. Figuurlijk: word onze schuld genadig uitgewischt. L. D. S. P. De tijd zal haren rouw wel uitwisschen. Van hier uitwissching.

Uitwisselen, b. w., ik wisselde uit, heb uitgewisseld. Bij wisseling overgeven: het eene moet tegen het andere uitgewisseld worden. Krijgsgevangenen uitwisselen. Van hier uitwisseling.

Uitwoeden, o. w., ik woedde uit, heb uitgewoed. Ten einde woeden: de pest heeft nog niet ganschelijk uitgewoed.

Uitwoekeren, b. w., ik woekerde uit, heb uitgewoekerd. Door woekeren uitwinnen: ik zoek eenigen tijd uit te woekeren. Al woekerende uittappen, uitzuigen: hij woekert zijne evenmenschen uit.

Uitwonen, b. en o. w., ik woonde uit, heb uitgewoond. Bedr., ten einde wonen, een huis derwijze bewonen, dat alles daarin beschadigd of daaruit weggebroken worde: wat hebben zij dat huis uitgewoond! Onz., ergens buiten wonen: om uijt het lichaem nijt te wonen. **BIJBELV.**

Uitworp, m., meerv. uitwerpen. Hoogd. *Auswurf*. De daad van uitwerpen: deden sij des volgenden daeghs eenen uijtwerp. **BIJBELV.**

Uitwortelen, b. w., ik wortelde uit, heb uitgeworteld. Met wortel en al uitrukken: mijne spruijten moeten uijtgewortelt worden. **BIJBELV.** Fig.: hij sal u uijtwortelen uijt den lande der levendigen. **BIJBELV.**

Uitwrijven, b. w., ik wreef uit, heb uitgewreven. Door wrijven reinigen: wrijf mijne kousen uit. Al wrijvende wegnemen: al het slijk moet uit den overrok uitgewreven worden.

Uitwringen, b. w., ik wrong uit, heb uitgewrongen. Al wringende van vocht ontlasten: wring het linnen ter dege uit.

Uitwroeten, b. w., ik wroette uit, heb uitgewroet. Al wroetende van zijne plaats brengen: het swijn uit den woude heeft hem nijtgewroet. **BIJBELV.**

Uitsagen, b. w., ik zaagde uit, heb uitgezaagd. Al zagende uitholen: zaag dien balk nog wat uit. Door zagen wegnemen: ik liet er een stuk uitsagen. Men zegt van een schip, dat in het ijs vast gevoren ligt, dat het *uitgezaagd* wordt, wanneer het ijs rondom hetzelfde open gezaagd wordt.

Uitsakken, o. w., ik zakte uit, ben uitgezakt. Buitenwaarts zakken: ziet gij niet, hoe die muur uitzakt. Van hier uitzakking.

Uitzeemen, b. w., ik zeemde uit, heb uitgezeemd. Met eenen zeemen lap van binnen zuiveren: de glaasjes moeten beter uitgezeemd worden. Van hier uitzeeming.

Uitzeggen, b. w., ik zeide uit, heb uitgezeid, of uitgezegd. Ten einde zeggen: gij laat mij het niet uitzeggen. Uitspreken: ick segge mijne gedichten uijt. **BIJBELV.** Voorheen ook ontzeggen, weigeren: en zo hij haer uirzeide, zijn' mont te zetten aen het aengebodeu ooft. **SCHIM.** Bij **KIL.** ook bannen: die gebannen ende vuitge-

seijt worde. v. HASS. Dat zij hem ter stad uitzelde. **HOORT.** Voorts: oulings, even als het neders. *uitseggen*, uitzonderen: arghelist hier uitgezecht. v. HASS. In denzelfden zin zegt men nog: al de kinderen waren er, uitgezeid de twee jongste. d. i. uitgezonderd, behalve.

Uitzeilen, o. w., ik zeilde uit, heb en ben uitgezeild. Met *zijn*, van huis zeilen: de vloot is reeds uitgezeild. Met *hebben*, ten einde zeilen: wij zullen haast uitgezeild hebben, en aan het touwtje moeten gaan. Voorts, ook met een' vierden naamval: ik weet niet, of wij dat rak nog wel eens uitzeilen zullen. Gij zeilt hun havens in en uit. **VOND.**

Uitzenden, b. w., ik zond uit, heb uitgezonden. Naar buiten, van zich af, zenden: zend iemand uit om hulp! Alsdan sal hij zijne Engelen uitzenden. **BIJBELV.** Van hier uitzending.

Uitzet, m., meerv. uitzetten. Een voorraad van kleederen enz., dien men iemand medegeeft, als men hem aan zich zelve overlaat: zij kreeg bij haar huwelijk eenen kostelijken uitzet. Figuurlijk, een barsch antwoord, eene onvriendelijke bejegening: als bij weerkomt, zal ik hem eenen uitzet geven. Ook geeft **KIL.** aan *wtset* en *wtsettigheid*, van *wtsettigh*, melaatsch, de beteekenis van melaatschheid, hoogd. *Aussatz*. Van *uitzetten*. Sommigen zijn van oordeel, dat de melaatschheid oul. bij ons *uitzet* genoemd werd, en den naam van *Aussatz* bij de Duitschers nog draagt, omdat de melaatschheid zich als een korst op de huid zet. **MARTINIUS** meent, dat de naam daarvan ontstaan is, dat de menschen, met deze kwaal besmet, buiten den staat der zamenlevinge met anderen gesteld werden.

Uitzetten, b. en o. w., ik zottede uit, heb uitgezet. Bedr., uit een schip zetten: gij moet het aan die herberg uitzetten. Van menschen gesproken, uit een schip laten gaan: wilt gij mij op halfweg uitzetten? Uit evenveel welk ander ding zetten: ik had al, wat zij noodig hebben kon, voor haar uitgezet. Maak niet, dat men u uit het huis uitzette. Uiteenzetten: iedereen begint zijne waren uit te zetten. Uitbreiden: hij zet zijne landpalen al meer en meer uit. Schildwachten, posten, enz. uitzetten is, dezelve tot zijne beveiliging op eenigen afstand van zich plaatsen. Geld uitzetten, hetzelve aan anderen op renten geven. *Wtsetten den sone* is, bij **KIL.**, hem aan zich zelve overgeven, en daarbij van eenen uitzet voorzien. Onz., is *uitzelden*, uitzijden: het deeg begint uit te zetten. Van een mensch gesproken, zwaarlijvig worden: zij begint uit te zetten. Uitbuigen, uitwijken: de muur zet vreeslijk uit. Vsn hier uitzet, uitzetting, uitzetsel.

Uitzieden, b. w., ik zood uit, heb uitgezoden. Al ziedende van kracht enz. ontledigen: ziet gij het vleesch nog al meer uit?

Uitzieken, o. w., ik ziekte uit, ben en heb uitgeziekt. Met *zijn*, door ziekte gezuiverd worden: gij zijt waarlijk wel uitgeziekt. Met *hebben*, lang genoeg met ziekte worstelen: heeft dat huishouden nog niet uitgeziekt?

Uitzien, b. en o. w., ik zag uit, heb uitgezien. Bedr., uitkippen: hebt gij reeds iets voor u uitgezien? Siet mij doch eenen man uijt, die wel spelen kan. **BIJBELV.** Zijne oogen uitzien, of zijne oogen uit het hoofd zien, is, met sterke inspanning zien. Onz., naar buiten zien: dat **MICHAEL SAULS** dochter de venster uijtsach. **BIJBELV.**

Reikalzen: de vader zag om troost uit aller wegen. **VOND.** Sij sagen uijt, maar daer en was geen Verlosser. **BIJBELV.** Zulk een voorkomen hebben: ziet hij er nog zoo ongunstig uit? Zoo of zoo geschapen zijn: het ziet er slecht met hem uit. Bemorst zijn: wel, kind! wat ziet gij er weer uit! Van hier uitzigt.

Uitziften, b. w., ik ziftte uit, heb uitgezift. Al ziftende zuiveren: is het meel reeds uitgezift? Al ziftende van iets afscheiden: hoeveel meelbloem hebt gij uit dien zak uitgezift? Zift al de zeemelen zorgvuldig uit. Figuurlijk, is *uitziften*, naauwkeurig beoordeelen: gij moet alles zoo fijn niet uitziften. Van hier uitzifter, uitzifting, uitziftsel.

Uitzigt, o., meerv. uitzigten. Van *uitzien*. De daad van uitzien: iemand alle uitzigt beletten. Onder het uitzigt over eene schoone vallei. De opening, waardoor men uitziet: daer waren drie rijen van uijtsichten. **BIJBELV.** De plaats, waarover men uitziet: welk een heerlijk uitzigt hebt gij daar voor uw huis! Figuurlijk, hetgeen men met de oogen van den geest als voor zich ziet, hetgeen men hoopt en verwacht: verheug u niet te zeer over uw streelend uitzigt! De daad van uitzien met de oogen des geestes: een verrukkend uitzigt in de eeuwigheid.

Uitzijgen, b. en o. w., ik zeeg uit, heb en ben uitgezegen. Bedr., iets van vocht ontledigen, door hetzelve er uit te doen zijgen: die gij de mugge uijtzijget, ende den kemel doorswelget. **BIJBELV.** Onz., al zijgende ergens uit geraken: al het vocht is er reeds uitgezegen.

Uitzijpelen, zie *uitzijpen*.

Uitzijpen, o. w., ik zijpte uit, ben uitgezijpt. Even als het voortdurend w. *uitzijpelen*, al zijpende ergens uitvloeijen: de wijn zijpt rondom uit het vat uit. Van hier uitzijping, uitlekking.

Uitzingen, b. w., ik zong uit, heb uitgezongen. Iets ten einde zingen: zing het gansche lied uit! Spreekw.: hij moet zijn lied uitzingen, het ga hoe het ga, hij houdt niet op, voor dat hij zijn voornemen volvoerd, en zijn bedrijf afgewerkt heeft.

Uitzinnig, bijv. n. en bijw., uitzinniger, uitzinnigst. Zinneloos, ontzind: welk een uitzinnig mensch! Hij heeft den Duijvel, ende is uijtsinnich. **BIJBELV.** Van zaken, niet met verstand en wijsheid overeenkomende: wie hoorde ooit uitzinniger taal? Als bijw., onverstandiglijk: hoe handelt gij zoo uitzinnig! Van hier uitzinnigheid, uitzinniglijk.

Uitzoeken, b. w., onregelw.; ik zocht uit, heb uitgezocht. Al zoekende uitkiezen: hij zoekt de beste kersen uit. Tot dat ghij redenen uijtgezocht haddet. **BIJBELV.** Van hier uitzoeking, en het deelw. *uitgezocht*, dat als bijv. n. gebruikt wordt.

Uitzonderen, b. w., ik zonderde uit, heb uitgezonderd. Uitmennen, afzonderen: ik zonder niemand uit. Van hier uitzondering, uitzonderlijk. Voorts, wordt het deelw. *uitgezonderd* als voorz. en bijw. gebruikt.

Uitzuigen, b. w., ik zoog uit, heb uitgezogen. Al zuigende ergens uitbrengen: vergif uit eene wonde uitzuigen. Al zuigende ledigen: het kind zoog de borst schoon uit. Overdragtelijk, langzamerhand, en zonder openbaar geweld, be-rooven: dat land wordt onbarmhartig uitgezogen. Van hier uitzuiger, uitzuiging.

Uitzuinigen, b. w., ik zuinigde uit, heb

uitgezuigd. Door bezuiniging verkrijgen: hij heeft een mooi sommetje uitgezuigd. Van hier uitzuiniging.

Uitzuipen, b. w., ik zoop uit, heb uitgezopen. Al zuipende opzwellen, in den gemeenen spreektrant: waarom hebt gij al den wijn uitgezopen? Al zuipende ledigen: hij zoop de gansche kan uit. Overdragtelijk, is *iemand uitzuipen*, hem door zuipen en zwelgen verarmen. Van hier uitzuiper, een verkwister van eens anders goed: het is een uitzuiper van weduwen en weezen.

Uitzwavelen, b. w., ik zwavelde uit, heb uitgezwaveld. Door zwaveling van binnen zuiveren: zwavel het vaatwerk ter dege uit. Van hier uitzwaveling.

Uitzweepen, b. w., ik zweepte uit, heb uitgezweept. Met eene zweep uitdrijven: ik liet hem de deur uitzweepen.

Uitzweeten, b. en o. w., ik zweette uit, heb uitgezweet. Bedr., al zweetende lozen: ik kan het niet uitzweeten. Al zweetende verdrijven: de koorts uitzweeten. Onz., al zweetende gezuiverd worden: zweet maar eens uit. Ten einde zweeten: ik heb nog niet uitgezweet. Van hier uitzweeting.

Uitzwellen, o. w., ik zwol uit, ben uitgezwellen. Al zwellende eenen grooteren omvang krijgen: de stokvisch begint uit te zwellen. Al zwellende van zijne plaats geraken: zijn oog is bijna uitgezwellen.

Uitzwemmen, o. w., ik zwom uit, ben en heb uitgezwommen. Met *zijn*, al zwemmende ergens uit geraken: alle visch is, bij de overstroming, uit den vijver uitgezwommen. Met *hebben*, ten einde zwemmen: hebben zij nog niet uitgezwommen?

Uitzweren, o. w., ik zwoer uit, ben en heb uitgezworen. Met *zijn*, al zwerende ergens uit geraken: het vuil is uit de wonde uitgezworen. Zijne beide oogen zwoeren hem uit. Door eene verzwering van zijne plaats gedreven worden: er is mij een tand uitgezworen. Al zwerende gezuiverd worden: de wonde moet meer uitzworen. Met *hebben*, ten einde zweren: de wonde heeft nog niet uitgezworen. Het kan ook tot *zueren*, eenen eed doen, gebracht worden; en dan is *uitzueren* het doen van den eed ten einde brengen: laat hem uitzueren.

Uitzwetsen, b. en o. w., ik zwetste uit, heb uitgezwetst. Bedr., al zwetsende uiteten: ik weet niet, wat hij al niet uitzwetste. Onz., ten einde zwetsen: toen hij eindelijk uitgezwetst had.

Unjer, unger, zie *enjer*.

Universiteit, v., meerv. universiteiten. Van het middeleeuw. lat. *universitas*. Eene hoogeschool, waarop onderwijs in allerlei wetenschappen gegeven wordt: de school van Altorf werd in 1578 tot eene akademie, en in 1622 tot eene universiteit, verheven.

Unster, m., meerv. unsters. Bij KIL. ook *unser*, *unsel*, *unsel*, *kwipwaghe*. Eene waag, of een werktuig, waaraan men het een en ander zonder evenaar weegt: hebt gij geen unster?

Utrecht, o. De eigennaam van eene bekende stad: het Aartsbisshoppelijke Utrecht. Voorheen ook wel eens het landschap, welks hoofdstad Utrecht was: de afgevaardigden van Utrecht. Van hier Utrechenaar, utrechtisch. In dit woord is *trecht*, even als *drecht*, in Mijdrecht,

en *tricht*, in Maastricht, een veer, in het lat. *tractum*. Zie ook *Dordrecht*, en *drecht*.

Utrechenaar, m., meerv. Utrechenaars en Utrechenaaren. Al wie te Utrecht woont, of van die stad afkomstig is: de Utrechenaars wapenden zich om strijd. De Pauselijke stoel werd door eenen Utrechenaar beklommen. Ook wel eens een bewoner van het landschap, welks hoofdstad Utrecht is: de Utrechenaaren werden door hunnen Bisschop aangevoerd.

Utrechtsch, bijv. n. In de gemeene volkstaal *uitersch*. Al wat tot Utrecht, of het omliggende land, behoort: hij woont op utrechtschen bodem. Het is de utrechtsche tongval. Zij heeft eenen utrechtschen man. Op zijn utrechtsch gekleed is, naar de utrechtsche manier.

Uur, o., meerv. uren. Verkleinw. *uurkje*. Een vierentwintigste gedeelte van een etmaal: er verliepen meer dan twee uren. Het laatste uur van zijn leven; soms ook meer onbepaald, een kort tijdvak, of een tijdstip: kinderkens, 't is de laatste ure! BIJBELV. Van die gelukkige ur. VOND. Hij kwam ter goeder ure. Goede ure, om iemanden aen te spreken. KIL.; in welk alles uur vrouwelijk is, even als oulings doorgaans; blijkens: dat nu de ure was geboren van zijn sterfen. JONKTLIS. Het was voor ulieden een ghelukkige ure. B. HOUVAERT. Tot de ur. HUIGENS. Van d'ure zijner eige geboorte. HOOFD. Als hij d'uure zag genaken. DE DECK. Voorts is: een uur gaans, rijdens, varens, wandelens, enz., een vak, dat men in een uur ten einde kan gaan, rijden, varen, wandelen, enz. Eindelijk, geeft KIL. aan uur de beteekenis van tijdsgelegenheid, om iemand te naderen, in: de uren van eenen mensch kennen. Zamenstell.: unrglas, uurklok. KIL. uurlooper zandlooper; uurwerk, uurwerkmaker, uurwijzer, enz. Avonduur, middaguur, morgenuur, speeluur, uchtenduur, wateruurwerk, enz.

Uur, *ure*, vries. *oere*, eng. *hour*, wallis. *awr*, zweed. *ur*, hoogd. *Uhr*, fr. *heure*, ital., sp., lat. *hora*, gr. *wpz*.

Uw, een bezittelijk voornaamwoord, aanduidende, dat iets aan personen toebehoort, tot welke men spreekt. Want eigenlijk is dit woord tot meer dan eenen zoodanigen persoon betrekkelijk, en behoorde men nopens de bezittingen van eenen enkelen persoon, tot welken men spreekt, het voornaamwoord *dijn* te bezigen. Doch, gelijk als men thans in plaats van *du* en *dij*, *gij* en *u* bezigt, zoo bedient men zich heden ten dage, in plaats van *dijn*, ook steeds van *uw*, of *jouw*, zoo als men dit woord in den gemeenzamen spreektrant dikwerf hoort. Men verbuigt het niet, wanneer men het voor een onz. naamwoord plaatst: het is uw goed. Ook niet als men het zonder lidwoord daarachter voegt: dat goed is uw. Maar met een lidwoord zegt men: dat goed is het uwe, even als men voor vrouwelijke naamw. in het enkelv. en allerlei naamw. in het meerv. steeds *uwe* gebruikt. Wanneer het in het meerv. als zelfst. voorkomt, luidt het steeds *uwen*. De mijnen (b. v. mijne huisgenooten) varen wel; hoe hebben het thans de uwen? Doch zoodra het op voorafgaande zelfstandige naamwoorden slaat, wordt het weder als bijvoegelijk verborgen: bemoei u met geene vreemde kinderen, maar zie slechts naar de uwe? Voorts, heeft het welluidendheidshalve eene *t* achter zich. in: tot uwent, uwenthalve, uwentwege.

V.

De **V** is de twintigste letter van het nederduitse ABE, en onder de medeklinkers de vijftiende. Zij behoort tot de lipletters, is zachter dan de **F**, en scherper dan de **W**. Evenwel is zij meermalen in eene **W** overgegaan. Men heeft, bij voorbeeld, van het lat. *vinum wijn* gemaakt. En in eene **F** verandert zij aan het einde van eene lettergreep, als: gave, gaaf, geven, geef, enz. Hoe naauw ook ten opzichte van haren oorsprong aan de **U** vermaagschapt, zoo als bij de **U** is aange-toond, verschilt zij echter daarvan wezenlijk; blijkens uit en *vit*; waarom men, bij het samenstellen van een woordenboek, register, enz., ten haren opzichte gansch anders, dan ten aanzien der **J**, behoort te handelen, en haar geenszins met de **U** vermengen moet, zoo als men de **J** met de **I** vermengt; zie **I**.

Vaag, v. Weligheid, vettigheid van den grond, in Twente *gunst*: het land is in de vaag. Er is nog vaag in den grond. Om de vaag daaruit te trekken, die in den grond besloten zit. OUDAAN. Overdragtelijk, teelkracht, jeugdigheid: na 's levens eelste vaag in 't hoerhuis is gespild. HIGT. IZAK, in de vaag zijns levens fris en sterk. HOOGVL. Als 't lichaam d'eerste vaegh van groei en bloeien derft. VOND. In de vaag zijner jaren. HOOFD. Zamenstell.: vaagregt. Zomervagen, een land des zomers braak laten liggen, om het welig te maken.

Vaagregt, o. Het regt van den bruiker van een stuk lands, om, wanneer hij daar afgaat, van den eigenaar geld te vorderen voor de vaag, die er alsdan nog in is: het Geldersche vaagregt.

Vaak, bijw., vaker, vaakst. Dikwijls: den keer, dien de menschelijke zaken vaak neemen. WAGEN. Destevaker. Waar ziet gij haar vaakst?

Vaak, m. Geneigdheid tot slapen: vaak hebben. Die nogh den vaak zocht te verdrijven. VOND. Van hier het verouderde *w. vaken*, sluimeren: al zit ghij nu en vaekt. SPIEG. Hem en sal niet vaecken. BIJBEL, 1477; en *vaekeren*, bij KIL. en elders, sluimeren, en slaapzuchtig maken, in: al lang, al lang genoeg gevaeckert van de vrede. VLAERD. REDENR. Voorts vakkerig, geneegen tot slapen, slaapzuchtig; vakkerigheid en vakig, bij KIL. Zamenstell.: vakcloos, vakeloosheid.

Vaal, bijv. n. en bijw., valer, vaalt. Bij KIL. ook *vaeluwe*. Bleek en roodachtig bruin: ende ick sach, ende siet, een vaelt peerdt. BIJBELV. Verschoten: uw kleed begint vaal te worden. Het ziet er al te vaal uit. Van hier vaalachtig, vaalheid. Zamenstell.: muisvaal enz. Vaelbruy. KIL.

Vaal, hoogd. *fahl*, angels. *salu*, *senlo*, *fealu*, eng. *fallow*, zweed. *fah*, ijsl. *fauhr*, fr. *baillet*, *paille*, is verwant aan het lat. *pallidus*, middeleeuw. lat. *balus*, *valius*, en aan het hoogd. *falb*, ital. *falbo*, fr. *fauve*, middeleeuw. lat. *falvus*, *favellus*, en misschien ook aan het lat. *flavus* en *fulvus*.

Vaalt, vaalte, v., meerv. vaalten. Een meest-hoop, meest gebruikelijk in de zamenstelling *mest-vaalt*: ja dat sijn afgangh niet alleen tot misse in de vaelt goet is. VISSCHER. Men kan het gevoegelijk tot *mil* brengen.

Vaam, zie *vadem*.

Vaan, v., meerv. vanen. Eigenlijk, even als

fano, in het oudd. en opperd., en het zweed. *fana*, lat. *pannus*, gr. *πρυος*, iets dat geweven is, een stuk doek. In het gebruik, een stuk doek, dat, boven aan eene steng vastgemaakt, daarvan afwapert, een vaandel: 't zwenken der ontvouwe vaen.

VOND. Een scheepsvleugel:

Een weelig luchje speelde, en vloog vast af en aen, En vulde nu het zeil, en krulde dan de vaen. VOND.

Zoo veel krijgslieden, als er gezamenlijk onder eene vaan optrekken: drie vanen voetvolk, en eene vaan ruitery. Het verkleinw. *vaantje* wordt ook wegens eenen metalen windwijzer op een huis enz. gebezigd: een vaantje op den schoorsteen. En eene vaan is vier mingelen; misschien, omdat deze, op de lei van eenen bierschenker, door drie streepjes en een dwarsstreepje aange-teekend, de figuur van een vaantje vormen: wel hoe-veel vaanen heeft die biervlieg wel gedronken? ROTGANS. Van hier vaandel enz. Zamenstell.: vaandrager, vaandrig, vaanjonker, *vaenleen*, bij KIL., hoogd. *Fahnlehen*, ZWABENSPIEG. *vanlehen*, een leen, waarmede men door middel der overreiking van eene vaan beschonken werd, enz. Gildevaan, kerkvaan, krijgsvaan, oorlogsvaan, oproer-vaan, scheepsvaantje, splitsvaantje, torenvaantje, veldvaan, vrijheidsvaan, zegevaan, enz.

Vaandel, o., meerv. vaandelen en vaandels. Anders *vendel*. In tegenoverstelling van *kornet*, *standaard*, *vlag*, *vleugel*, en *wimpel*, zulk eene vaan, als waaronder eene bende voetvolk optrekt: met vliegende vaandelen. 't Bloedig krijgsgeweer en standert, vlagh en vendels. VOND. Daer NASSAU nu zijn vaandel plant. DEZELFDE. Ende de vaandelen opteken. BIJBELV. Voorts, ook nog zoo veel voetvolk, als er gezamenlijk onder een vaandel optrekt: er kwam op nieuw een vaandel Spanjaarden binnen. Zamenstell.: vaandelkoord, vaandelkwast, vaandelpelotton, vaandelstok, enz. Oorlogsvaandel, oproer-vaandel, vrijheidsvaandel, enz. Van vaan.

Vaandrager, m., zie *vaandrig*.

Vaandrig, m., meerv. vaandrigs. Evenveel als *vaandrager*, of *vaanjonker*, uitgezonderd, dat *vaandrager* ook wegens eenen onderofficier, en *vaanjonker* wegens eenen adelborst, wien men een vaandel te dragen geeft, gebezigd kunnen worden, maar *vaandrig* enkel een bepaald slag van officieren aanduidt, die somwijlen werkelijk een vaandel dragen, maar somwijlen ook niet: hij dient als vaandrig bij ons regiment. Zamenstell.: vaandrigsambt, vaandrigsplaats, vaandrigs-post, vaandrigs-rang, enz.

Zamengesteld uit *vaan* en *drig*, drager, dat eveneens bij HOOFT, VONDEL, en anderen, in: blixemdrig, mijterdrig, roedrig, scepterdrig, sleuteldrig, standertdrig, vlammendrig, woldrig, enz. voorkomt. Zie *drig*, en *roedrig*, bij *roede*.

Vaanjonker, m., zie *vaandrig*.

Vaaniceen, o., zie *vaan*.

Vaar, zie *vaarschroef*.

Vaar, zie vader.

Vaar, zie *var* en *vaarkoe*.

Vaar, m. Angst, vrees, de daal van het verouderde *varen*, even als *gevaar*, zie *gevaar*. In

dezen zin vindt men dit woord reeds van ouds her gebezigd: ti Biscop wase had groeten vaer. KOLIJN. So dat hi se brochte in vare. M. STOKK. Hebt gheenens vaer so lange als ic bij u ben. v. GHIJSTELE. Schaamt en vaar weg zijnde. HOOFD. Voorts, komt het ook bij HUIGENS, VONDEL en anderen voor: ook in den zin van *gevaar*: in vaar van schipbreuk. VOND.

Vaar, deen. *far*, OTFRID., zweed. *fava*, eng. *fear*, fr. *fraiseur* en *effroi*, komt van *varen*, vreezen.

Vaarbaar, bijv. n., vaarbaarder, vaarbaarst. Van *varen*. Dat beveren kan worden. Wegens het weder, geschikt, om daarin te varen: onvaarbaar weder. Van hier vaarbaarheid. Zamenstell.: onvaarbaar.

Vaarder, m., meerv. vaarders. Een mensch, of schip, die, of dat, vaart; in de zamenstell.: Groenlandvaarder, koopvaarder, kruisvaarder, oost-indievaarder, westindievaarder, zeevaarder, enz.

Vaardig, bijv. n. en bijw., vaardiger, vaardigst. Ook *veerdig*. Snel van beweging en werkzaamheid: hij is vaardig in al zijn bedrijf. Eene penne eens veerdigen schrijvers. BIJBELV. Snelijk: maak het eens vaardig af! Onbelemmerd, en daarentegen wel toegerust, gered, om iets te doen: maakt u vaardig! Vaardig! aan! vuur! De tonge der stamelenden zal veerdich zijn. BIJBELV. Met betrekking tot den geest, geneigd, gewillig: men moet even vaardig tot vergeven zijn, als een ander tot beledigen. Van levenlooze dingen, gered, afgewerkt, voltooid: het eten is vaardig. Als het beschutsel veerdich sal wesen. BIJBELV. Van hier vaardigen, in afvaardigen, uitvaardigen, en vervaardigen, vaardigheid, vaardiglijk. Zamenst.: boetvaardig, dienstvaardig, lichtvaardig, marschvaardig, reisvaardig, wilvaardig, enz.

Vaardig, deen. *fürdig*, zweed. *faerdig*, hoogd. *fertig*, opperd. *ferig*, NOTK. *varig*, komt, volgens ADELUNG, van *varen*, of misschien van *vaart*, voor zoo veel dit woord snelheid van beweging aanduidt.

Vaardigen, zie *vaardig*.

Vaarkoe, v., meerv. vaarkocijen. Het tegenoverstaande van eene koe, die met kalf is. Dit woord luidt bij KIL. *verrekoe*, en het is zamengesteld uit *koe* en *varre*, *var*, of *vaar*, eigenlijk een stier, dat ook wel eens op zich zelf gebezigd wordt, om het tegenoverstaande van *met kalf* uit te drukken.

Vaars, v., meerv. vaarzen. Eene jonge koe, die voor bevruchting vatbaar, maar nog nooit bevrucht geweest, is: met een gekeelde vaerze. VOND. De drijarige veerse. BIJBELV.

Vaars, zie *vers*.

Vaarschroef, v., meerv. vaarschroeven. Het tegenoverstaande van *moerschroef*, ook wel eens, even als men aan deze den naam van *moer* geeft, *vaar* geheeten; met eene zinspeling op het onderscheid tusschen het mannelijke en vrouwelijke geslacht: past de vaarschroef wel in de moer?

Vaart, v., meerv. vaarten. De daad van varen: men voltrok de vaart. HOOFD. Op de vaart zijn, beteekent, zijn werk van varen maken. De vaart is slecht, er wordt weinig gevaren, of er is met varen weinig te winnen. De vaart is gesloten, of open, verboden, of vrijgesteld. Voorts, het water, waardoor men vaart: de vaart loopt door het dorp. Te Vreeswijk aan de vaart. HOOFD.

Figuurl., snelle voortgang: met eene vaart. Zamenstell.: vaardtjieper, vaartgraver, vaartschouw, enz. Afvaart, bedevaart, binnenvaart, buitenvaart, dagvaart, doorvaart, heervvaart, hemelvaart, kruisvaart, overvaart, scheepvaart, sledevaart, trekvaart, uitvaart, welvaart, zeevaart, enz. Van *varen*.

Vaartuig, o., zie *varen*.

Vaarwater, o., meerv. vaarwateren, of vaarwaters. Het water, waardoor men vaart. Dwars in het vaarwater liggen, ook: iemand in het vaarwater zitten, is hetzelfde voor hem verstoppen, figuurl., hem belemmeren, tegenstreven.

Vaarwel, o. Een afscheidswensch van welvaren, eigenlijk de gebiedende wijs van het werkw. *varen*, *wel varen*, zelfstandig gebruikt: naeuwlijks kon ick dat droeve vaerwel uitspreken. VOND. Iemand vaarwel zeggen is, afscheid van hem nemen, en soms ook alle gemeenschap met hem verbreken: zeg dien valschen vriend vaarwel! Ook van zaken, waarmede men zich niet meer inlaten wil: besluit gij nog niet, om der zonde vaarwel te zeggen?

Vaas, v., meerv. vazen. Lat. *vas*, ital. *vaso*, fr., eng., hoogd. *vase*. Eigenlijk, evenveel wolk vaart; maar hier te lande, even als in het eng. en hoogd., een min of meer keurig gewerkte pot, waarmede men een vertrek, eenen bloemtuint, enz. opschikt: die vaas is echt Japansch.

Vaatsch, bijv. n. en bijw., vaatscher, vaatschst. Eigenlijk, al waar naar het vat smaakt: het bier is vaatsch. De kroeg is vaatsch, beduidt, er valt niet meer te tappen. Voorts, is *vaatsch* ook laf: het is een vaatsche vent. HALMA. Van *vat*.

Vacht, v., meerv. vachten. De gezamenlijke, en nog aaneenverbondene, wol van een lam, schaaap, enz.: gaarn staat het schaaap zijne vacht aan den scheerder af. Iemand bij zijne vacht krijgen is, hem bij de lurven pakken. Eene bruine vacht hebben is, bij HALMA, donker van kleur zijn. Zamenstell.: hamelvacht, lammervacht, schapenvacht, enz. Dit woord is verwant aan *vahs*, *fahs*, haar, bij OTFRID., WILLER. en TATIAN.

Vadde, zie *vadze*.

Vaddig, zie *vadzig*.

Vadem, vaam, m., meerv. vademen. Eigenlijk, zoo veel als een mensch, die zijne beide armen wijd uitstrekt, daarmede bevatten kan. In het gebruik, zekere lengtemaat: zes vademen diep. Een vadem hout was voorheen een stapel, wiens hoogte en breedte zes voet bedroeg. Een vadem waters is water, ter diepte van eenen vadem. Voorts, was *vadem* onlinge ook, evenzeer als het hoogd. *Faden*, een draad. Van hier het bedr. werkw. *vademen*, bij den vaam meten: een touw vademen. Wijders: eene naald vademen, den draad daarin steken. Zamenstell.: vademhout, of vaamhout, hout, dat bij den vadem verkocht wordt.

Vademen, zie *vadem*.

Vader, m., meerv. vaderen en vaders. In de gemeene volkstaal, is onlings ook bij geachte schrijvers, *vaar*, gelijk in eene oude berijming der psalmen: lieve vaer, tegen God gezegd wordt. SOUT. LIEDEK. Even als men *moer* in plaats van *moeder* vindt. *Vader* is eigenlijk een teler, verwekker: wie is de vader van al die kinderen? In eene ruimere beteekenis, evenveel als *voorvader*, *stamvader*: ghij sult tot eenen vader van menichte der volckeren worden. BIJBELV. Zoo han-

delden onze vaderen niet. Bijzonderlijk, noemt men God den vader *der menschen*, omdat hij zoowel met eene vaderlijke goedheid voor hen zorgt, als hij hun het aanwezen geeft; den vader van *alles*, omdat hij alles voortgebragt heeft. Voorts, is de vader van eene plaats, in den STATENBIJBEL, meermalen derzelve stichter. MAON was de vader van Bethzur. BIJBELV. De vader van alle die harpen ende orgelen handelen is, in denzelfden STATENBIJBEL, in navolging van het hebr., de eerste uitvinder van die speeltuigen. Gij zijt uijt den vader den duivel is, gij aardt naar hem, als kinderen naar hunnen vader. De vader der leugen is, de voorstander daarvan. HEMSTERHUIS was de vader van regelmaat in de behandeling der taalkunde beduidt, dat hij de eerste invoerder daarvan was. Een vader des vaderlands is, een teederhartige voorstander van deszelfs geluk. Overigens geeft men den naam van vader aan evenveel welken oude man: kunt gij nog zoo ver gaan, vader! Welk een oud vadertje! Oul. gaf men aan vader ook eenen vrouwelijken uitgang, en schreef men *vaderin*, voor moeder. Van hier: gevader, vaderachtig, vaderlijk, vaderloos, zonder vader; vaderschap, enz. Zamenstell.: vaderaard, vadererve, KIL., vadergeek, vaderhart, vaderland, vaderlief, vaderliefde, vadermoord, vadermoorder, vadersnaam, de naam van vader, — vaderslagt, vaderstad, enz. Aartsvader, armenvader, bestevader, hechtvader, binnenvader, buitenvader, burgervader, gasthuisvader, grootvader, huisvader, kerkvader, landsvader, oudvader, rasphuisvader, schoonvader, spinhuisvader, stiefvader, voorvader, weesvader, enz.

Vader, of vaar, eng. *father*, ital., sp. *padre*, fr. *père*, lat. *pater*, gr. *πατήρ*. TEN KATE brengt het tot het oude *vaden*, bezorgen, besturen. Zoo dat vader, noorw., deen. en zweed. *faeder*, eigenlijk de opperste bestuurder van den huize zou zijn. WACHTEN. zoekt den oorsprong in het kinderlijk stamelen, hebr. *ab*, chald. en sir. *abba*, perz. *pâder*, gr. *πάππα*, *πάππια*, lat. *pater*, zoo veel als *papater*, zijnde ter slechts een uitgang. De Fransen en Italianen hebben hun *papa*, de Hottentotten hun *bo*, de Amerikanen in de antillische eilanden hun *babá*. Wanneer deze afleiding de ware is, dan hebben onze voorouders, bij dialektverloop, de *b* of *p*, in *f* of *v* veranderd.

Vaderland, o. Het land van iemands vader, waar iemands vader t'huis hoort, of gehoord heeft, en dus waar iemand geboren, of opgevoed, is. Ook het land, waarin men als burger opgenomen, en ingelijfd wordt, of is: zij betonen klaerlick, dat zij een vaderlant soecken. BIJBELV. Dat men in ons vaderland mannen vindt. KLUIT. Van hier vaderlander, vaderlandsch. Zamenstell.: vaderlandsliefde.

Vaderliefde, v., zie vaderlijk.

Vaderlijk, bijv. n. en bijw., vaderlijker, vaderlijkst. Den vader behorende, of van hem afkomstig: het vaderlijk gezag. *De vaderlijke liefde*, in tegenoverstelling van *vaderliefde*, hetwelk de liefde van een kind jegens zijnen vader aanduidt. Voorts, eenen vader voegende, betamende: hij waakt voor ons met eene vaderlijke zorg. Hij behandelt haar vaderlijk.

Vadersnaam, m., zie vader.

Vaderslagt, v., meerv. vaderslagten. Bij KIL. *vaderslagh*. Manslag aan zijnen eigenen vader bedreven, *vadermoord*: hij is schuldig aan

vaderslagt. VOND. Om dezen vaderslagt. VOND., waar dit woord te onregt mannelijk gemaakt, doch waarsehijnlijk voor *vaderslag* geboezigd wordt, welk laatste minder in gebrnik is. Van hier vaderslagtig, aan vaderslagt schuldig, bij KIL.

Vadze, m. en v., meerv. vadzen. Een lui, vadzig mensch, man of vrouw: zij is eene regte vadze. Zulk eenen vadze als hij is, zag ik nimmer. Anders ook *vadde*. Van hier vadzig, loom, traag. Van het aloude workw. *vadden*, d. i. slap zijn; waarvan ook *vodde*.

Vadzig, zie vadze.

Vagebond, m., meerv. vagebonden. Een bastaardwoord, even als het hoogd. *Vagabunde*, ital. *vagabondo*, eng. en fr. *vagabond*, van het lat. *vagabundus*, ontleend, om eenen landlooper aan te duiden, die steeds rondzwerft, en nergens t'huis is.

Vagen, b. w., ik vaagde, heb gevaagd. Het zelfde als *vegen*. Zuiveren, schoonmaken, van iets ontheffen: een lang gewenscht Verlosser vaegh het rijk van 's rijks vervloekte plaeg. VOND. Matroos acn 't roeien vaegt de vlakke zee om strijt. POOR. Van hier vaagsel, veegsel, opveegsel. Zamenstell.: afvagen, opvagen, uitvagen, wegvagen. VOND. bezigt het ook onzijd, voor snel doorgaan: een zwaert, dat vlammen door schilt en harrenas en helm van diamant gveaegt heeft.

Vagevuur, o. Van *vagen*, of *vegen*, en *vuur*. Hoogd. *Fegefeuer*, zweed. *skärseld*, schuifervuur. Een middelstand van smartelijke zuivering, waarin de zielen van vele menschen bij hun verscheiden geraken, om voor eene eeuwige zaligheid vatbaar en rijp te worden; door sommige Christenen geloofd en voorgestaan: kunnen de levenden de dooden door gebeden, aalmoezen, enz. van de smarten des vagevuurs bevrijden?

Vak, o., meerv. vakken. Eene ledige ruimte, geschikt, om iets te bevatten; eene bijzondere afdeeling van eene kas, of eenen wand, enz.: welk landschap zult gij op dat vak laten schilderen? De Trojanen breken een vak uit de vesten. VOND. Een bijzonder gedeelte der wetenschappen: een groot man in zijn vak. Het vak der geschiedkunde.

Vak, hoogd. *Fach*, is verwant aan het fr. *faque*, en komt van *vaan*, dat onlings vatten, bevatten, aanduidde.

Vaken, zie vaak, m.

Vakerig, zie vaak, m.

Val, m., meerv. vallen. De daad van vallen: hij deed eenen gevaarlijken val. De val van het water. Voor gevallen: het eten heeft bij mij nog geen val; voor instorten: ende de val van dat selve hujs was groot. BIJBELV. Voor vernederd worden: ik voorzorg zijnen val reeds lang; voor zwaarlijk zondigen: zoo heb ik nooit een zwaaren val te schroomen. L. D. S. P.; voor tot onkuishheid verleid worden: voor haren val was het een beminnelijk schepsel; voor ondergaan: een voorspook van den val des rijk. HOOFD. In tegenoverstelling van *klim*, de *val*, of nederwaartsche rigting der bloemen van eene geboemde stof. Zamenstell.: afval, bouwval, hemelval, misval, miskraam; naamval, voctval, waterval, zondenval, enz. Van vallen.

Val, v., meerv. vallen. Een vallend ding van verschillenden aard. Een neervallend deurtje aan eenen schoorsteen; eene nederwaarts hangende, of vallende, strook rondom het verhemelte van

een ledekant enz.; eene neervallende knip, om ratten, muizen, enz. te vangen. Overdragtelijk is: in de val geraken, in eene onlegenheid gewikkeld worden, waaruit men zich niet redden kan. Eene oude rat in de val krijgen, een loos en doortrapt mensch om den tuin leiden. Zamenstell.: valdeurtje, valstrik, enz. Molleval, muizeval, rattenval, schoorsteenval, enz. Van *val-len*.

Val, o., meerv. vallen. Voor *geval*, in den zin van gebeurtenis, omstandigheid, enz.: in welke bejide vallen. v. HASS.

Valdeur, v., zie *valpoort*.

Valies, o., meerv. valiezen. Een mantelzak: berg mijn valies.

Valies, fr. *valise*, ital. *valigia*, middeleeuw. lat. *vallegia*, hoogd. *Felleisen*. Anderen schrijven *vel-lies*, als afkomstig van het lat. *vellus*, huid, vacht, waarvan de *valiezen*, of *vellezen*, doorgaans gemaakt worden.

Valk, m., meerv. valken. Zeker slag van roofvogels: de valken worden door duiven onder het slagnet geklokt. Uilen, die hun nesten maekken bij den valck. DE DECK. Spreekw.: elk meent, dat zijn uil een valk is. Zie *uil*. Van hier valkachtig enz. Zamenstell.: valkenjagt, valkennest, valkenoog, enz.; bergvalk, boomvalk, giervalk, muisvalk, reigervalk, rotvalk, steenvalk, stootvalk, enz. Van het lat. *falco*, dat van *falz*, sikkell, afstamt, en op den krommen snavel der valken doelt. Van hier ook valkenier, middeleeuw. lat. *valconarius*; — valkerij, de vogelvangst met valken.

Valkenet, o., meerv. valkenetten. Een ligt stuk geschut, eene veldslang.

Valkenet, hoogd. *Falkonett*, fr. *fauconneau*, van het middeleeuw. lat. *falconeta*.

Valkenier, m.; valkerij, v., zie *valk*.

Vallei, v., meerv. valleijen. Een dal: ende wat hobbelachtich is, dat sal tot eene valeije gemaect worden. BIJBELV.

Vallei, lat. *vallis*, komt van *vallen*, hellen, dalen.

Vallen, o. w., ik viel, ben gevallen. Door zijne zwaarte snelijk nederwaarts gedreven worden: er is weer een appel van den boom gevallen. De sterren des hemels vielen op de aerde. BIJBELV. Van regen, sneeuw, hagel, enz.: er valt veel waters; bij viel van zijn paard. Op zijn aangezicht vallen; in den strijd vallen, sneuvelen: hij kwam te vallen, stierf. *Hij viel*, bezondigde zich; *zij is gevallen*, liet zich onteeren. Voorts, wordt dit *vallen* in verscheidene spreekwijzen gebezigd, als onder anderen: iemand in de armen, om den hals, te voet vallen. — In zijn zwaard vallen, zich doorboren; in een land, in iemands handen, in slaauwte, in slaap vallen, enz., — in het oog, in den smaak, in de gedachten, onder de aandacht vallen. In ongenade, in het net, in het verderf vallen; in de aach vallen, te niet gaan. — Het water valt, zakt; een toneelspel valt, voldoet niet; een kleed valt wel, past wel om het lijf. Onder de moordenaars vallen; ergens op vallen, iets boven iets anders verkiezen: ik viel op het zwarte laken, mijn broeder op het blaauwe; ook afkeuren, zich tegen iets verzetten: het gansche gezelschap viel op hem. Het feest valt, heeft plaats, op Zondag. — De vallende ziekte, waarvoor de Heer LUBLINK echter *valziekte* verkiest. Van hier vallig, in angstvallig, bouwvallig, schroomvallig, toevallig, enz. Zamenstell.: val-

brug, valdeur, valhoed, valkruid, vallicht, een licht, dat van boven invalt; valnet, valpoort, valreep, enz. Aanvallen, afvallen, bevallen, bijvallen, doervallen, gevallen, invallen, medevallen, misvallen, nedervallen, omvallen, outvallen, opvallen, overvallen, tegenvallen, toevallen, uitvallen, vervallen, voorvallen, wegvallen, enz.

Vallen, hoogd., neders. *fallen*, angels. *feallan*, eng. *to fall*, middeleeuw. lat. *falliare*.

Vallicht, o., zie *vallen*.

Vallig, zie *vallen*.

Valpoort, v., meerv. valpoorten. Eene hangende deur, die neervalt, als men den toegang daarmede sluiten wil.

Valreep, v., meerv. valreepen. Eene reep, langs welke men uit en in een schip klimt, — een glaasje aan of op de valreep, is het laatste afscheidsglaasje.

Valsch, bijv. n. en bijv., valscher, valschat. Onecht, nagemaakt: valsche goud, valsche diamanten, valsche munt, enz. Ook in eenen zedelijken zin: valsche schaamte, valsche vriend, valsche Messias, enz. Bedriegelijk, onopregt: een valsch hart; valsche getuige; valsche munter. Tegen de regelen der kunst aandruischend: een valsch geluid; valsch zingen. In de dagelijksche verkeer, ook wel eens grimmig: ik werd er valsch om. Van hier valschelijk, valscheheid. Zamenstell.: valschaard, valschhart, valschtongig, valschtongigheid, bij CAMPH. — vervalschen, enz. Van het lat. *fallus*.

Valstrik, m., meerv. valstrikken. Een strik, die even als eene val dient, om iemand te vangen. Overdr.: ick salse geven, datse hem ten valstricke zij. BIJBELV. De valstrikken der verleiding.

Van, een voorzetsel, dat dikwerf den tweeden naamval eens zelfstandigen naamwoords vervangt, zoo als, wanneer men in plaats van: het paleis des Konings, of des Konings paleis, het paleis van den Koning zegt. Zie over het onderscheiden gebruik van het voorzetsel *van*, mijne Nederd. Spraakk. D. I § 374, en de inleiding voor mijn Nederd. taalk. Woordenb., bl. 94 en verv. Voorts, bezigt men het voorz. *van* in vele spreekwijzen, als: van den avond tot den morgen, — van het dak klimmen, — van huis gaan, — van land steken, — van den boom plukken, — van den grond oprapen, — van de ondeugd afkeerig maken, van ganscher harte. Beven van schrik; — stikken van den rook; van beneden, van boven, enz. Eindelijk, wordt *van*, in de gemeenzame verkeer, als mannel. z. n. gebezigd, voor eenen toenaam, omdat vele toenaamen met *van* aanvangen: wat is zijn van?

Van, hoogd. *von*, is verwant aan *af*, dat deszelfs plaats in eene reeks van zamenstellingen bekleedt, en zijne betekenis eveneens aan zulk een geblaas te danken heeft, als waarmede men eene veer van den mond, en meer andere dingen van zich, verwijdert.

Vanden, verouderd o. w., ik vandde, heb gevand. Bij KIL. eenen kranke bezoeken, maar eigenlijk, en hier en daar nog hedendaags, op krambezoeken gaan: ende daarom gespaart voor de lekkere tongen der vandende vrouwen. HOOFD. Die spijst, laeft, ende dekt, herbergt, besoekt en vand. H. DE GR. Van hier *vandelen*, dat te Bremen hetzelfde beteekent, wijders *vanding*, bezoek, krambezoek: vanding van vrienden genieten. HOOFD.

Vang, m., meerv. vangen. De daad van vangen: over den vangck der visschen, die sij gevangen hadden. BIJBELV.; en in de samenstell.: hartvang, windvang, enz. Een werktuig, om te vangen, en wel om eenen windmolen in zijnen gang te stuiten: de vang is gebroken. De molen is door den vang, hij luistert naar den vang niet, figuurl. alle bestuur is weg. Hetgeen men vangt: de vang des tijrans sal ontkomen. BIJBELV. Voorts, is *vang*, zeker deel van het lijf van een rund, waarbij men hetzelfde vangt, vat, of grijpt, om te beoordeelen, hoe vet het is: voel dien vang maar eens! Zamenstell.: hartvang, jagtvang, molenvang, omvang, windvang, enz. Van *vangen*.

Vangen, b. w., ik ving, heb gevangen. Eigenlijk, iets, dat in snelle beweging is, met de hand grijpen en bemagtigen: vliegen vangen. Regenwater vangen is, hetzelfde in een vat doen loopen. Wind vangen, tegen deszelfs loop gerigt zijn. In zijne magt brengen: vogelen, visschen, hazen, dieven vangen. Voorts is: iemand vangen, iets, dat voor hem nadeelig, of onaangenaam, is, uit hem krijgen. Iemand in zijne eigene woorden vangen, op eenig gezegde van hem een besluit gronden, dat voor hem onaangenaam, of nadeelig, is. Iemand heinen en vangen is, in Vriesland, hem in zijn gesprek voorthelpen. Een uiltje vangen, en bot vangen, zie *bot en uil*. Van hier gevangen, vang, *vangenis*, voor *gevangenis*, bij VOND. en anderen; vanger, vangst, het vangen en hetgeen men vangt, enz. Zamenstell.: vangenhuis, voor *gevangenis*, vangenstok, voor *gevangens*, een blok, waarin men gevangenen vastsluit; vangvraag, KIL. Aanvangen, afvangen, bevangen, ontvagen, opvangen, vervangen, enz. Komt van *vaan*, dat oulings met *vanyen* verwisseld werd.

Vangenstok, m., zie *vangen*.

Vanger, m., meerv. vangeren, of vangers. Eigenlijk, al wie, of wat vangt, in eene roeks van samenstellingen: bolkvanger, eigenlijk een vanger van bolken, maar bij VOND. en elders, een visschers, of zeemans, overrok, muizevanger, rattenvanger, schelvischvanger, vogelvang, walvischvanger, enz.

Vangst, v., zie *vangen*.

Var, varre, m., meerv. varren. Een jong rund: hij klonck den varre de harssens in. VOND. Overdragt.: soo sullen wij betalen de varren onzer lippen. BIJBELV. Zamenstell.: varrebloed, varrenoffer, enz.

Var, NORW. *phar*, *pharre*, hoogd. *Farre*, angels. *fear*, hebr. פֶּה.

Varen, v. Een bekend plantgewas: een bed van varen. Van hier het onverb. bijv. n. *varen*, dat van varen gemaakt is: een varen bedje. Zamenstell.: varengras, varenkruid, varenmos, varenwortel, vareenzaad, enz. Boomvaren, steenvaren, woudvaren, enz.

Varen, b. en o. w., ik voer, heb en ben gevaren. Eene strijkende beweging maken: met de hand over de tafel varen. Zich met zulk eene beweging verplaatsen, zoo als het oudste van alle voertuigen, eene slede, nopens welke beweging men daarom nog heden het woord *sledevaart* gebruikt, en zoo als ander rijtuig oneigenlijk ook gezegd kan worden te doen, waarom men deswege in sommige oorden van ons land, even als in Duitschland, het woord *varen* bezigt: de vrachtkar vaert gerust. VOND. Evenveel hoe van de eene plaats naar de andere overgaan: vaerende

have. KIL., roerende goederen. Van hier dat *vervaren*, in Vriesland, verhuizen beteekent. Evenveel, als stroomen, loopen: daer de stroom des Tibers door komt vaeren. VOND. In overeenkomst met deze algemeene beteekenis van *varen*, vindt men bij KIL.: het vaert ghereijnlick soo, in plaats van: het gaat zoo; en zeggen wij: hoe vaert gij, hij? Wel varen, kwalijk varen, enz. Zoo moet gij varen, zoo moet het u vergaan: hoe zijt gij eindelijk gevaren? VOND. Iets laten varen, daarvan afstand doen. Maar de gebruikelijkste beteekenis van *varen* is die der beweging van een schip in het water: er varen hier dagelijks allerlei schepen voorbij. En die van te scheep reizen, over het algemeen: naer 't suikerlant, Brasijl, gaot varen. VOND. Of die der beoefening van de scheepvaart, als een middel van bestaau: hij is gaan varen. Ten haring varen. Voor gemeen matroos, voor bootsman, varen. Eindelijk, is *varen* ook nog op eenig voertuig rijden: doe mosten si op waghnen varen. M. STOKK. In karosse door stad varen. HOORT; en bedr., te scheep vervoeren: wie moet die goederen varen? En, zich moede varen, zich door varen vermoeijen, enz. Van hier *gevaar*, in de beteekenis van de daad van varen: is er nog zoo veel gevaar hier voorbij? *vaart*, in de beteekenis van *veer*; zie *veer*; *vaarder*, vaardig, varen, z. n., *veer*, enz. Zamenstell.: vaartbeurt, vaarglas, kompas, bij KIL.; vaartuig, vaarwater, vaarweg, vaarwel, — varensgezel, varensman, varensvolk, enz. Aanvaren, afvaren, bevaren, bijvaren, doorvaren, heenvaren, invaren, navaren, omvaren, ontvaren, opvaren, overvaren, spelevaren, tegenvaren, toevaren, uitvaren, vervaren, voortvaren, voorvaren, wedervaren, welvaren, enz.

Varen, neders. *furen*, hoogd. *fahren*, middeleeuw. lat. *ferire*, is verwant aan *voeren*, en heeft zijne beteekenissen van eene strijkende beweging maken, en snellijk voortgaan, aan zijnen klank te danken.

Varen, oulings vreezen. Zie *vaar*.

Varen, een oudduitsch woord, dat *waar*namen beteekende, waarvan *ervaren*.

Varken, o., meerv. varkens. Eigenlijk, een jong zwijn; maar in het gebruik een zwijn over het algemeen: onreijn sullense ulieden zijn, oock het verken. BIJBELV. Overdragt., een morsig mensch: welk een morsig varken van een wijf. Een handbezem: waar is het varken? Te scheep wordt oock door een *varken*, een kleine ligger of watervat verstaan; als oock een werktuig van vele schrobbers aan elkander gemaakt; waarvan het onz. werkv. *varken*en. In Overijssel noemt men de pissebedden oock *varken*. Spreekw.: het varken wassen, eene moeilijke en netelige onderneming aanvaarden: wij zullen dat varken wel wassen. Een varken maken, zich vergissen, mistasten, eene feil begaan: gij moet geen varken maken. Van hier varkenachtig enz. Zamenstell.: varkendrijver, varkenhoeder, varkensgaard, varkensbak, varkensborstel, varkensbrood, varkensbuik, varkenschoot, varkenshouwer, varkenschrabber, varkenschraper, varkenschrubber, varkensdarm, varkensdraf, varkensdrek, varkensdistel, varkensgras, varkenshaar, varkenskinnebak, varkenskop, varkenskost, varkenskot, varkenskrap, varkensslager, varkensmarkt, varkensmuil, varkenssoog, varkensoor, varkenspoot, varkenspruijm, varkensreuzel, varkensrib, varkensmeer, varkenssmout, varkenssnuit, varkensspek, varkensstaart, varkensstrout, varkenstraan,

varkenstrog, varkensvel, varkensvenkel, varkensvet, varkensvleesch, varkensworst, varkenswoord, varkenor, varkenvisch, enz. Aschvarken, akervarken, eikelvarken, haardvarken, mestvarken, muskuvarken, schotvarken, speenvarken, stekelvarken, straatvarken, enz.

Varsch, zie *versch*.

Vasal, m., meerv. vasalen. Eigenlijk, al wie iemands brood eet, en tot zijn gezin behoort. Bijzonderlijk, een lid van het gezin van eenen Koning of Vorst, aan wien men in het middeleeuw. lat. den naam van *vassus*, zoo als naderhand dien van *familiaris*, gaf; en daar zulke lieden doorgaans met leenen beschonken werden, een leensman; maar voorts ook een onderdaan over het algemeen. Het gezegde *vassus* is verwant aan het ondd. *weisat*, allerlei spijsze, en aan het zweed. *veisla*, *veitsla*, een maaltijd. Intusschen leiden anderen dat *vassus* en *vassallus* af van *gezel*; en anderen wederom van elders. Zie de *Encyclopedie*, in *vassal*.

Vast, bijv. n. en bijw., vaster, vastst. In zich zelf, of met andere dingen, naauw en sterk zamenhangend. Dus zijn: vaste deelen, vaste lichamen, min of meer ondoordringbare. *Vaste spijs* is het tegenoverstaande van *vloeibare*. Vast brood is digt ineengedrongen. Vast laken, linnen, enz., is digt ineengeweven. Een vaste muur is een, die zich niet gemakkelijk omver rammeijen laat. Eene vaste stad is eene, die zulke muren heeft: zijn goedertierenheit is meer dan burg en vaste steden. L. D. S. P. Een vaste knoop, een, die stijf ineengehaald is, een vast gestel, een gestel, dat tegen allerlei stooten bestand is. Een vaste geest, een, die niet ligtelijk verleid wordt, een standvastige: vernieuwt in het binnenste van mij eenen vasten geest. BIJBELV. Een vast karakter is genoegzaam hetzelfde. En vast ineen is, bij KIT., digt ineengedrongen. Vaste sterren, die aan het uitspansel vastgehecht schijnen. Het vaste land, de vaste kust, in tegenoverstelling van een daarvan afgescheiden eiland. Vaste lucht, die zich niet verheft. Eene vaste kleur, die niet verschiet. Eene vaste rots, eene onwrikbare. Een vaste tred, die niet wankelt of uitglijdt. In overeenkomst hiernede is: eene vaste hand, en eene vaste stem, die geene onwillekeurige beweging maakt. Eene vaste woning, die aan zekere plaats verbonden is. *Vaste goederen* zijn het tegenoverstaande van *roerende*. Vast geld is, dat zonder achterblijven, ja op vast bepaalde tijden, inkomt. Zoo ook: bij iemand vast werk hebben, zonder nu of dan te moeten uitscheiden. Het is vast, dat hij komt, beduidt, het is zeker en gewis. Ik ben vast van begrip, dat hij niet komen zal, is evenveel als, dat begrip van mij wankelt niet. Een vast geloof is een onwankelbaar. En hetzelfde duidt men aan door: eene vaste hoop, een vast vertrouwen, eene vaste overtuiging. Een vaste knecht, is een bestendige. Spreekw., in de gemeenzame verkeer: hij rijdt eene vaste schaats, hij wankelt niet in het schaatsrijden, noch in andere dingen. Hij verkoopt al, wat los en vast is, al zijne roerende en onroerende goederen. Zie voorts *vastzijn* enz. Van hier vastelijk, vastheid, vastigheid, vest, vosten, vestigen, vesting, enz. Zamenstell.: eerenvest, of eerendvest, in het hoogd. *ehrenvest*, *edelvest*, en *fromm und vest*, drie titels van onderscheidene soorten van edellieden, waarin *vest* de betekenis van *vast*, sterk, dapper heeft; hemelvast, krukvast, maatvast,

manvast, nagelvast, nootvast, onvast, paalvast, schriftuurvast, spijkervast, toonvast. Vastbakken, vastbinden, vastblazen, vastblijven, vastboeijen, vastbraden, vastdouwen, vastdraaijen, vastdrijven, vastdrukken, vastgaan, vastgieten, vastgrijpen, vastgroeijen, vasthaken, vasthebben, vasthechten, vasthouden, vasthoudend, vastketenen, vastklampen, vastkleven, vastklinken, vastkloppen, vastkluisteren, vastkluisteren, vastknellen, vastknevelen, vastknijpen, vastknoopen, vastkoppelen, vastkuijen, vastlakken, vastleggen, vastliggen, vastlijmen, vastloopen, vastmaken, vastmetselen, vastnaaijen, vastnagelen, vastnestelen, vastpakken, vastpekken, vastplakken, vastpleisteren, vastprangen, vastraken, vastschroeven, vastschuiven, vastslaan, vastsmeden, vastsolderen, vastspelden, vastspijkeren, vastspitten, vaststaan, vaststeken, vaststikken, vaststoppen, vaststrikken, vaststuren, vaststuwen, vasttimmeren, vasttrappen, vasttreden, vastvaren, vastvlechten, vastvriezen, vastwassen, vastwerken, vastwringen, vastzeilen, vastzetten, vastzijn, vastzitten, vastzwachtelen, enz.

Vaste, v., meerv. vasten. Anders *vasten*. Bij KIT. *vastene*. De tijd, waarop men zich uit godsdienstige beginselen, van spijs, of van bijzondere soorten van spijs, onthoudt: de vaste is haast ten einde. Om dat oock de vasten nu voorbij was. BIJBELV. Op den eersten dag van de vaste. HOOFD. Zamenstell.: vastenavond, vastengebied, vastenprediker, vastenspijsze, enz.

Vaste, vasten, hoogd. *Fasten*, opperd., deen. *faste*, zweed., OTFRID. *fasta*, KERO. *fasten*, *fastunge*, eng. *fasting*, *fast*, angels. *faest*, komt van *vasten*.

Vastelavond, zie *vastenavond*.

Vastelavonden, zie *vastenavond*.

Vastelijk, bijw. Zeker: ick weet vastelick dat gijlieden den tijt uijkoopt. BIJBELV. Onwankelbaar: vertrouwt gij daarop zoo vastelijk? Zoo dat er geene verandering te wachten is: want het is vastelick besloten, het sal geschieden. BIJBELV. Met eenen naauwen en sterken zamenhang: het eene kleeft vastelijk aan het andere. Van *vast*.

Vasten, o. w., ik vastte, heb gevast. Zich van spijsze onthouden: ik heb den ganschden dag gevast. Vastet voor mij, ende en etet noch en drincket niet in drie dagen. BIJBELV. Zich, volgens de voorschriften van deze of gene kerk, op gezette tijden, van bijzondere soorten van spijsze onthouden: daar is magere soep voor hen, die vasten moeten. Men kan daarnaar wel wachten, maar niet vasten, beduidt, het zal nog wel wat aanhouden. Van hier *vaste, vasten*, enz. Zamenstell.: vastdag, vastendag, vasttijd, enz.

Vasten, NOTK. oock *vasten*, ULPHIL. *fastan*, OTFRID., hoogd. *fasten*, zweed., ijsl. *fasta*, eng. *to fast*, angels. *faestan*, vries. *festje*, finl. *paaston*, wend. *postem*, komt van het goth. *fastan*, houden, waarnemen, waarvan men de sporen in het angels. *aeu fastan*, de instelling waarnemen, aantreft.

Vasten, o. Eigenlijk, de onbepaalde wijs van *vasten*. De daad van vasten, onthouding van spijs, uit godsdienstige beginselen: zij hielden een vasten. DAVID vastede een vasten. BIJBELV. Voorts, bestempelt men den vastentijd ook wel eens met den naam van *vasten*, die dan vr. is. Zie *vaste*. Zamenstell.: vastendag, vastentijd, enz. Van *vasten*.

Vastenavond, vastelavond, m., meerv. vastenavonden. Van *vaste* en *avond*, met eene tuschenbeiden gevoegde *n*, die bij oude schrijvers, en oock hedendaags in de gemeenzame verkeer,

vaak door eene L vervangen wordt. Eigenlijk, de avond voor den aanvang der vaste: die de vastelavond een gans iaer is, gelijk hij ons eenen avond is. D. HEINS. 't Is toch alle daegh gien vastelavond. BREDERO. Voorts, de gansche tusschentijd tusschen drie Koningen en den aanvang der vaste, waarin de Roomschegezinden elkander plegen te vergasten: in den vastenavond kom ik u bezoeken. Bij iemand vastelavond houden, of vastelavonden, is hier en daar ten platten lande, eenige dagen en nachten in den vastenavond bij hem doorbrengen: ik kom een poosje bij u vastelavond houden, of vastelavonden. Bij KIL. ook *vastelavend*, in het zweed. *fastelagen*, vries. *festeljoon*, hoogd. *Fastenabend*, *Fastnacht*, en, in de tweede beteekenis, *fastnachten*, zonder lidwoord, of *fasenacht*, opperd. *fasching*, beijer. *fassangen*.

Vastendag, m., meerv. vastendagen. Anders ook *vastdag*, van het werkv. *vasten* en *dag*. Een dag, waarop men zich van spijs onthoudt: gij kunt uwe maag niet beter herstellen, dan door eens vastendag te houden. Een dag, waarop men, volgens de voorschriften zijner kerke, vasten moet: den vastendag plegtiglijk vieren. In des Heeren huys, op den vastendach. BIJBELV.

Vasthebben, b. w., onregel.m.; ik had vast, heb vastgehad. Gegrepen hebben: ik had haar bij den arm vast. Overdragtelijk, begrepen, of diep genoeg in het geheugen ingeprent hebben: hebt gij het wel vast? Voorts is, het niet vast hebben, niet wel bij zijne zinnen zijn: hij schijnt het niet vast te hebben.

Vaststellen, b. w., ik stelde vast, heb vastgesteld. Iets derwijze plaats, dat het niet wankelt: de berch sal vastgesteld zijn op den top der bergen. BIJBELV. Tegen wankelen beveiligen: krommende knien hebt gij vastgesteld. BIJBELV. Overdragtelijk, voor eene onwraakbare waarheid houden en uitgeven: ik stel vast, dat het ondoenlijk is. Vast besluiten, vastelijk voornemen, of bepalen: het blijft dan vastgesteld. Van hier vaststelling, vaste bepaling: door vaststelling van dag en nur.

Vaststelling, v., zie *vaststellen*.

Vastzijn, o. w., ik was vast, ben vastgewest. Ook *vastwezen*. Ergens aan verbonden zijn: de steel moet aan de bijl vastzijn. Ik weet niet waar het einde daarvan vast is, ik doorzie den samenhang en het beloop daarvan niet. Er zal niet weinig daaraan vastzijn, er zal daartoe niet weinig vereischt worden.

Vat, o., meerv. vaten. Volgens TUINMAN en KIL., eigenlijk, de algemeene naam van al, wat iets vatten, of bevatten, kan; een schip, een huis, een tempel, enz. niet uitgezonderd: des Tempels groote vat. MAASDAM. Alle kleine vaten, van de vaten der bekers af, zelfs tot alle de vaten der flesschen. BIJBELV. Ja, in navolging van het gebruik van het gr. *αετος*, in denzelfden STATENB., ook een kleed: hij sagh den hemel geopend, ende een seker vat tot hem nederdalen, gelijk een groot linnen laken, aan de vier hoeken gebonden. Voorts is: *een vat ter eere*, of *ter oneere*, aldaar, een stuk huisraad, dat tot eere gehouden, of tot de geringste diensten gebruikt wordt. *Een uytverkoren vat*, een werktuig, dat boven andere tot uitnemende diensten gekozen wordt. Door aarden vaten, worden, figuurlijk, broze lichamen aangeduid, in: wij hebben desen schat in aerden vaten. *Het vrouwelijke vat* is de vrouw in: den

vrouwelijken vate, als het swackste, eere gevende. Voorts, heeft *vat* de voorgemelde algemeene beteekenis nog hedendaags in *vaten wasschen*, en in de samenstell.: drinkvat, hoosvat, inktvat, koelvat, reukvat, wierookvat, zoutvat, enz. Maar nog veel gebruikelijker is *vat*, in de beteekenis van gekuipde ton: de goederen waren in vaten gepakt. Het beroemde vat van Heidelberg. Spreekw., het is uit paters vaatje, het is van het beste; zie *pater*. Dat in het vat is zuurt niet, het zal ten zijnen tijde wel te regt komen. Uit een ander vaatje tappen, anders, dan te voren, toespreken, of doen. In hoeveel vaten zal hij dat nu wel gieten, op welke wijze, en door welke middelen, zal hij dat nu trachten goed te maken? Daarenboven is *vat* ook meermalen zoo veel van het een of ander, als er in een kleiner of grooter vat gaat. Dus bedraagt: een vat wijn, vier okshoofden; een vat bier, eene bepaalde hoeveelheid daarvan; en vindt men in den STATENB. honderdt vaten olie; en bij KIL., vat korens, twee veertelen. Van hier vaatsch, dat naar het vat smaakt; het werkv. *vaten*, in vaten doen. Samenstell.: vaatdoek, vaagteld, vaathout, vaatwasscher, vaatwascher, vaatwater, vaatwerk, *vatebender*, neders. *vatebinder*, hoogd. *Faszbinder*, KIL. *vatbinder*, kuiper; vatspoelsel, vatvuil, dat vuil van het vat naar zich getrokken heeft, en daarnaar smaakt; — aschvat, biervat, botervat, edikvat, kaasvat, lekvat, oestervat, offervat, olievat, rijstvat, spijkervat, spoelvat, stijfseelvat, stroopvat, tabaksvat, voedervat, vuilnisvat, waschvat, watervat, wijnvat, zeevat, enz.

Vat, in deszelfs voorgemelde algemeene beteekenis, in het lat. *vas*, ital. *vaso*, fr. *vase*, eng. *vessel*, KERO *faz*, in die van eene gekuipde ton, hoogd. *Fasz*, pool. *fasa*, deen. *fude*, zweed., eng. *fat*, angels. *fat*, *fata*, *faet*, vries. *fet*, komt van *vatten*, bevatten.

Vat, m., zie *vatten*.

Vatbaar, bijv. n. en bijw., vatbaarder, vatbaarst. Van *vatten*. Dat gevat kan worden; ook al wat vatten, bevatten, begrijpen kan: hij is niet heel vatbaar, niet zeer vlug van bevattig. Vatbaar voor goede indrukken, geschikt, om dezelve te ontvangen. Van hier vatbaarheid. Samenstell.: onvatbaar, onvatbaarheid.

Vaten, b. w., ik vaatte, heb gevat. In vaten doen: vaat den ouden wijn in tonnen! COORNHERT. Voorts, werd dit woord voorheen met *vaten* verwisseld: gij vorsten, luijstert toe, en wilt dees leering vaten. VOND. En bij H. DE GR.: omdat de maten niet meer en konden vaten. Van *vat*, en daarmede van *vatten*.

Vatten, b. w., ik vattede, heb gevat. Eigenlijk, met de hand grijpen; ook met de vingers: zoo veel, als men met drie vingers vatten kan. En met andere ledematen: vat het met de tanden! Quam daer een adder nijt door de hitte, ende vattede sijne hant. BIJBELV. Of door middel van werktuigen: met de vork, met de tang, enz. vatten. Voorts, in zich hebben, zoo als eene hand, welke iets vat, bevatten, in den eigenlijken zin van dit woord: oock de werelt selve de geschreven boecken niet en soude vatten. BIJBELV. Bevatten, in den zin van verstaan: iemands meening vatten. Die dit vatten kan, vatte het. BIJBELV. Hij vat het nog niet. Met de ooren vaten: mijn oore heeft een weijnichsken daarvan gevat. BIJBELV. Een edelgesteente in goud of zilver vatten. — Iemand vatten, hem vangen, ge-

vangen nemen: er is al weder een dief govat. Iemand in zijne woorden vatten, hem daarin vangen: zij en konden hem in zijn woord niet vatten. **BIJBEL.V.** Vlam vatten: vuur vatten. in brand geraken; ook figuurl.: zij vat aanstonds vuur. Den kneep vatten, het fijne van een gezegde bemerken. Iets bij de hand vatten. zich daarmede onledig houden: iemand bij zijn woord vatten, op de vervulling van dat woord aandringen: iemand in zijn zwak vatten, zich zijn zwak te nutte maken. Iemand bij den neus vatten, hem verschalken. Ergens post vatten, zich daar plaatsen en vestigen. Onzijdig, is *vatten*, van enten, en verplante gewassen, beginnen te groeijen: ik weet niet, of die boom daar wel vatten zal. Eindelijk is: ergens opgevat, daaromtrent wel bij de hand, of daarop wel afgerigt. Van hier *vat*, m., waarbij men iets vatten kan: er is geen vat aan enz.; vatbaar, enz. Zamenstell.: aanvatten, bevatten, omvatten, enz.

Vatvuil, zie *vat*, o.

Vecht, v. De eigennaam van een bekend riviertje van ons land: de stroomgodt van de vecht. **HOOFD.** Zamenstell.: vechtmisf, vechtsroom. vechtzigt, enz.

Vechten, o. w., ik vocht, heb gevochten. Kampen, strijden: met vuisten vechten, — als leeuwen vechten. Vechtenderhand wordt als een bijw. gebruikt, voor *al vechtende*. Zamenstell.: vechtkunst, vechtlust, vechtheester, vechtpartij, vechtperk, vechtplaats, vechtschool, enz. Aanvechten, bevechten, doorvechten, ontvechten, voorvechten, voortvechten, enz.

Vechten, eng. *to fight*, angels. *fechtan*, hoogl. *fechten*, is verwant aan *veede*, en *vijand*, en komt daarmede van het oude *vijen*, haten, bestrijden.

Vedel, v., meerv. vedelen en vedels. Door zamentrekking *veel*, even als **KIL.** uit zijn *vedete*, *vele* vormt. Een bekend muzikinstrument, anders *viool* genoemd; en eene lier: op **ORPHEUS** heilige veel. **VOND.** Hem alleenlijk de vedel na te dragen. **HOOFD.** Van hier het onz. werk. *vedelen*, vedelaar, of vedeler. **KIL.** Zamenstell.: vedelhout, vedelhoutboom, van wiens hout men vedels maakt; vedelsnaar, vedelspeler.

Vedel, eng. *fiddle*, angels. *fithale*, **OTFRID.** *fibula*, middeleeuw. lat. *vitula*, *vidula*, *fidella*, *figella*, *fiula*, ital. *viola*, *violino*, fr. *viole*, *violon*, is van den klank der viool, of lier, ontleend.

Veder, veer, v., meerv. vederen, of veders, (veren). Eigenlijk, eene pluim: eenen vogel de vederen uitplukken. Op de cherubijne veder. **VOND.** Hij gaf mijn mont te kussen zijne veder. **HOOFD.** Op, of in, de vederen, of veren, liggen, is op een vederbed. Iemand in de vederen, of veren, zitten, zich tegen hem verzetten, hem havenen. Geene veder, of veer, van den mond kunnen blazen, zeer krachteloos, of onvermogen, zijn. Iemand eene veder uit den staart trekken is, hem een merklijk nadeel doen. Zoo ligt als eene veer, of een veertje, is zeer ligt. Met vreemde vederen pronken, zich het werk en de verdiensten van anderen toeëigenen. Men kent hem aan zijne veren, aan zijn gewaal. Van *veder*, komt *vederachtig*, en bij **KIL.** het onz. werk. *vederen*, veren krijgen, van waar *gevederd*. Zamenstell.: vederbed, vederbos, vederhoed, vederjagt, oul. voor *vogeljagt*; vederkruid, een plantge- was met harige en vederachtige bladeren; vederkussen, veerligt, vederloos, vederspel, vedervol,

vederzwadderij, bij **ODD.** enz. **GANZENVEDER**, schrijf- veder, slagveder, zwaneverder, enz.

Veder, veer, hoogl. *Feder*, **NOTK.** *federa*, angels. *fether*, *fijther*, eng. *feather*, vries. *far*, deen. *fiar*, zweed. *fjäder*, ijsl. *fiotur*, boh. *pera*, gr. *πτερον*.

Vederen, zie *veder*.

Vederjagt, v., zie *veder*.

Vee, o. Oulings, even als het hoogl. *Vieh*, een dier: al wie het vet van een vee eten sal. **BIJBEL.V.** Hedendaags, in eenen meervoudigen zin, gedierte: het onvernufte vee. **HOOFD.** Het redenlooze vee. **VOND.** Figuurl., geeft men ook aan slechte menschen den naam van vee: het is vee van volk. Zamenstell.: vecarts, veebol, een koekooper, bij **KIL.**; veedief, veedriever, veebokker, veebokkerij, veegod, bij **VOND.**, veehandelaar, veeherder, veehoeder, veehonger, veehouder, veehouder, veehuur, veehuurhonger; veekeeper, veekuilde, **KIL.**, veemarkt, vee-meester, veerijk, veestal, veesterfte, veeveelt, veevoeder, veeziekte, enz. Hoorvee, mestvee, rund-vee, slagvee, enz.

Vee, lat. *pecus*, stamt, volgens **ADELUNG**, af van eenig oud woord uit de maagschap van het lat. *vivere*, leven, en beteekent evenzeer een levend schepsel, als het lat. *animal*, en het gr. ζωον. Oul. beteekende dit vee, of *veech*, niet alleen vee, maar ook *pecunia* (geld); gelijk, bij de Latijnen, *pecunia*, ook van *pecus*, vee, afstamt, naardien der vooroudren schat en middel van ruiling en betaling het vee was.

Veede, zie *veete*; veeden, zie *veeten*.

Veeg, bijv. n. en bijw., veeger, veegst. Nabij aan den dood, en daarvoor rijp: de zieke is zeer veeg. Een veeg, doodelijk, teeken. Gij zijt nog niet veeg, zegt men, als iemand, op het oogenblik dat men van hem spreekt, zich onverwacht aan ons vertoont. Zijt gij veeg? vraagt men, als iemand zijne gewone wijs van doen nalaat. Van hier *veegheid*.

Veeg, vries. *vaai*, angels. *fuay*, hoogl. *feige*.

Veeg, m., meerv. vegen. De daad van *vagen*, of *vegen*, en dus, in de eerste plaats, een strijkende slag, houw, of snede: hij kreeg eenen veeg in zijn aangezicht. Voorts, eene streek met eenan doek, bezem, enz.: in drie vegen had zij de tafel schoon. Overdragtelijk, eene teig: hij neep met eenen veeg den kop uit. **VOND.** Hetgeen ergens uitgestreken worlt: eenen veeg uit de pan krijgen; hetwelk figuurlijk beduidt, ergens in deelen, bijzonderlijk, in ongunstige oordeelvellingen van menschen, die hun werk daarvan maken: ik dacht wel, dat ik ook eenen veeg uit de pan krijgen zou. Zamenstell.: oorveeg. Van *vegen*.

Veeg, v., meerv. vegen. Eene foeks: een stoute veeg. **DE DECK.** Zamenstell.: helleveeg.

Veel, zie *vedel*.

Veel, bijv. n. en bijw., zonder eigen trappen van vergrooting, in welker plaats men zich van *meer* en *meest* bedient. Zie *meer*. Als bijw. dikwijls: hij komt veel bij mij. Grootelijks: hij wil daarover niet veel uitweiden. Overigens voegt men dit bijw., om eene menigte aan te duiden, bij eenen tweeden naamval: veel goeds, veel heils, veel volks, veel van die soort, enz.; ook bij den tweeden vergrootingstrap, om de beteekenis te versterken: veel meer, veel grooter, enz. Ook *veel te*: veel te veel, veel te weinig, veel te lang, enz. Zamenstell.: veelbemind, veelgeacht, veelgeliefd, enz. Veelal, veelveer, veelligt, veelmaals, veelmeer, veelmin, veeltijds.

Als bijv. n., om eene groote menigte aan te duiden: vele goederen, vele kinderen, enz. Wanneer zijn tusschen een z. n. en *vele* komt, staat dit soms daarvoor: vele zijn des Heeren weldaden; maar meestal daarachter: sijne barmhertigheden zijn vele. BIJBELV. Want sijne heerschappien sal vele wesen. BIJBEL, 1477. Ook werd *veel* oul, met een meervoudig werkw. gebezigd: En veel van den volc Israel coren (verkozen) liever te sternen, dan besmet te worden van onsuvere spijsse. BIJBEL, 1477. Ook als z. n.: velen zagen het niet in. Het was voor velen een raadsel. Spreekw.: veel geschrei, weinig wol, weinig voordeel van groote beweging. Vele varkens maken dunne spoeling, als iets onder velen verdeeld moet worden, is ieders aandeel niet groot. Er gaan vele makke schapen in een hok, er kunnen vele zachtzinnige en inschikkelijke lieden bij elkander geplaatst worden. Overigens komt van *veel*: veelheid, hoeveelheid, hoeveelste, zooveelste, — veelte, velerhande, velerlei. Zamenstell.: veelbloemig, veelborstelig, veeldeelig, veelgatig, veelgodendom, veelgoderij, veelgodist, veelharig, veelhoek, veelhoekig, veelhoofdig, veeljarig, veelkleurig, veelmalig, veelmannerij, veelmondig, veelnamig, veelpootig, veelslachtig, veelsoortig, veeltakkig, veelverwig, veelvoet, veelvoetig, veelvoudig, veelvraat, veelweter, hoogd. *Vieltwiser*, lat. *polyhistor*, gr. πολυεισε — veelwijverij, veelwoordig, veelzijdig, veelzijds, veelzins, enz. Evenveel, hoeveel, zooveel, enz.

Veem, veeme, v., meerv. veemen. Een onderling verbonden gezelschap. In dezen zin bezigde men het oulings in Nedersaksen wegens de gezamenlijke leden van eene regtbank, waarvan elk bijzonder lid den naam van *Fehmschöppe*, en de opperreger dien van *Fehmer*, *Feimer*, of *Freigraf*, droeg; terwijl de vierschaar zelve *Fehmdinge*, *Fehmgedinge*, *Fehmgericht*, eene daarvoor komende zaak *Fehmsache*, *Fehmwrüge*, *Fehmzüge*, de plaats, waar men vierschaar hield, vonnisse en straffe, *Fehmstätte*, en het straffen *verfehenen*, noemde. Hier te lande is *veem* een der twee bijzondere rotten van Amsterdamsche waagdragers, die zich door de bijnamen van *klapmutsen* en *bontehoeden* onderscheiden; en oulings was het een gezelschap over het algemeen: hij komt bij dien giesten, hij had al een andere veem. BREDERO. Maar als g'u in de veem der zanggodinnen vlijt. HOOFD. Een groote veem ketters. OUD. Voorts, is dit woord verwant aan *vaam*, *vadem*, en beteekent het eigenlijk eene hoeveelheid van deze of gene dingen, welker hoogte en breedte eenen vadem bedraagt, welke beteekenis het neders. *Fehm* nog hedendaags heeft, en voorts ook eene andere hoeveelheid van dingen, eene verzameling daarvan, bijzonderlijk van korenschoven, stroo en hooi, waaraan men de namen van *fehm* en *fehmen*, of, volgens de gemeene uitspraak, *feim* en *feimen*, geeft. Zie voorts *vadem*. Dit *veem* wordt ook *veen*, *ven* en *vein* genoemd, waarvan *veenoot*, *venoot*, *veinoot*; zie dit laatste woord.

Veen, o., meerv. veenen. Volgens KIL., een moeras, of moerassige weide, in welke beteekenis van weide men *finne* nog hedendaags in Vriesland bezigt, terwijl *vennen* het land bij KIL. is, hetzelfde tot hooiland sliikken. Dezelfde beteekenis van moerassig land, of moeras, hebben in Holstein *fenne*, in Brandenburg en IJsl., en in het angels. *fenn*, in het eng. en zweed. *fen*; en ongetwijfeld heeft men Finland dus naar zijne moerassen ge-

noemd. Voorts, is *ven* bij KIL., het hedendaagsche *veen*, bijzonderlijk, een moeras, en alle ander laag, of hoog, land, waaruit turf gegraven kan worden: het veen geraekt in brant. VOND. Deze beteekenis heeft het woord in de eigennamen van: Aarlanderveen, Amstelveen, Ankeveen, Bakkveen, Hoerenveen, Hoogeveen, Nieuweveen, Roelof Arendsveen, Rooveen, Vinkeveen, Waddinkveen, Waverveen, Westveen, Wilsveen, Zuidhuisterveen, enz., even als in die van: Venema, Veenstra, of Feenstra, van Veen, van der Veen, of van der Feen, van der Ven, en van de Venne, die het veen, waarvan hij zijnen naam ontleende, bezongen heeft, en het in zijnen naam vrouwelijk maakt. Wijders, voert *veen* de beteekenis van zulk slijk, als waaruit men eigenlijk turf maakt, in tegenoverstelling van *flodder*, *klei*, enz.: het veen der moerassen. HOOFD. Werd gebaggert veen en flodder. ADRIAAN VAN DE VENNE. Spreekw.: in het veen ziet men opgeen turfje. Zie *turf*. Van *veen* komt: veenachtig, veenderij, het werkw. *veenen*, veenig. Zamenstell.: veenaarde, veenader, veenakker, veenarbeid, veenbaas, veenboer, veenbonk, veenboor, veengraver, veengrond, veenland, veenmos, veenput, veenwerker, veenwerker, veenzon, enz. Turfveen enz.

Veeën, b. en o. w., ik veende, heb geveend. Bedr., van turf gesproken, vervaardigen: hoevele duizend roeden hebt gij dit jaar geveend? ONZ., turf maken: hij veent voor mij. Van hier veenderij. Zamenstell.: veenman, veenlieden, veenput; afveenen, uitveenen, verveenen, verveening, land, dat uitgeveend mag worden.

Veer, v., meerv. veren. Soms evenveel, als *veder*. Maar voorts geven de houtkoopers aan een bijzonder slag van gezaagd hout den naam van *veren*; en is *veer* een werktuig in de zakuurwerken, sloten, enz. dat, wanneer het gebogen wordt, eene terugwerkende kracht betoont: de veer is aan dat slot gebroken. Dezelfde beteekenis heeft *veer* in de zamenstell.: veerkracht, veerkrachtig. Drijfveer, slotveer, springveer, enz.

Veer, o., meerv. veren. Eene geregelde en vast bepaalde vaart van de eene plaats naar de andere: hoevele schippers varen er in dat veer? In sommige steden, de plaats, vanwaar men geregeld naar elders vaart: op het Haagsche veer te Rotterdam. De plaats, waar men geregeld over eene rivier, of eenig ander water, gezet wordt: het IJsselmondsche veer. Het vejr Jabock. BIJBELV. Zamenstell.: veerboot, *barsie*. bij KIL.; veergeld, veerhuis, veerlieden, veerloon, veerman, veerschip, veerschipper, veerwif, enz. Van *varen*.

Veerkracht, v., zie *veer*.

Veertel, o., meerv. veertels. Anders *niertel* en *virtel*. Een vierendeel van evenveel welke grootere maat van vaste en vloeibare dingen: het veertel der beste tarwe. HOOFD. Van *vier*, oulings *veer*, en *deel*.

Veertien, telwoord, dat tusschen *dertien* en *vijftien* staat: veertien man. Seven dagen ende seven dagen; zijnde veertien dagen. BIJBELV. Zamenstell.: veertiendaagsch, veertienjarig, veertienmaal, veertienmaandig, veertienjarig. Het meerv. is *veertienen*: zij gingen er met hun veertienen op af. En in: snijd het in veertienen, voor in veertien stukken, is *veertienen* een oud gebogene naamval van *veertien*, dat eigenlijk een vrouwelijk z. n. is; zoo als in: deze veertien moet er nog bij. Op die veertien volgt eene negentien. De bree veertien is een gedeelte van de Noordzee

voor den Hollandschen wal, waar men doorgaans veertien vademen waters peilt. Van hier veertiende.

Veertien, neders. *veertien*, hoogd. *vierzehn*, komt van *tien* en *vier*, dat oulings, even als in het neders, *veer* moet hebben geluid, of ten minste in dit woord, en *veertel*, en *veertig*, als *veer* uitgesproken wordt.

Veertig, telwoord, behoorende tot de hoofdgetallen en *viermaal tien* aanduidende: veertig dagen en veertig nachten. Veertig man, veertig pond, enz. Als z. n., vr.: doe die veertig uit. Het meerv. is *veertigen*: in veertigen verdeeld, in veertig stukken. Wij waren met ons veertigen, veertig personen. De veertig is een raad van veertig personen: hij zit in de veertig. Voorts is: in de veertig zijn, tusschen de veertig en vijftig jaren oud zijn. Voorts, komt van *veertig*, *veertiger*, *veertigste*. Zamenstell.: *veertigdaagsch*, *veertigjarig*, *veertigmaal*, *veertigmaandig*, *veertigvoudig*, enz.

Veertig. vries. *fjirtig*, is zamengesteld uit *veer*, vier, en *tig*, waarover zie *twintig*.

Veertiger, m., meerv. *veertigers*. Een medelid eener vergadering van veertig personen. — Iemand, die veertig jaren oud is. — Wijn van dien ouderdom. — En een schip dat veertig stukken geschut voert: or kwamen twee veertigers op ons af.

Veest, m., meerv. *veesten*. Een wind, dien men zachtjes van anderen loost. Van hier het onz. werkw. *veesten*, zulken wind lozen, en *geveest*, het lozen van zulke winden. Klanknabootscnd.

Veesten, zie *veest*.

Veete, veede, en bij KIL. ook *vejde*, *vied*, v., meerv. *veeten*. Haat, wrok, vijandschap: die grote vete te leggen ave. M. STOKE, die elders *vede* schrijft; even als VOND. dan eens *veete*, in: of er 'd'oude haat en veete steekt van binnen, en dan eens *veede*, in: erfijandschap en onverzoeubre veede. Door een' onverzoeulijke veete. HOOFD. Van hier het onz. werkw. *veeten*, of *veeden*, *veetig*, of *veedig*, een voorwerp van veete, middeleeuw. lat. *faidosus*. Zamenstell.: *veetebrief*, of *veedebrief*, eene schriftelijke uitdaging van iemand, wien men veete toedroeg; *veeteloos*, of *veedeeloos*, veilig voor veete, van eene plaats gesproken, waarop een veetige, of veedige niet vervolgd worden kon; *veetschap*, KIL., *oorveede*, in het middeleeuw, lat. *urpheda*, plegtige verzoening der veete, *oorveedebrief*, enz.

Veete, *veede*, middeleeuw. lat. *faida*, *feida*, hoogd. *Fehde*, is verwant aan *vijand*, en komt van het oude *vijen*, haten.

Vegen, b. w., ik *veegde*, heb *geveegd*. Anders *vagen*. Met strijkende slagen treffen: hij *veegde* hem duchtig met den rotting. Door middel van zulke slagen met eenen bezem, of borstel, reinigen: iemand den mantel *vegen*, of *nitvegen*, dat ook overdragtelijk gebezigd wordt. Den schoorsteen *vegen*. De straat *vegen*. Fig.: om de waterstraat te vaegen van het ongebonden schuim. VOND. Al strijkende met eenen doek, eene dweil, eenen vinger, enz. schoonmaken: het *aangezigd* *vegen*. Eenen schotel *vegen*; ook figuurlijk, hem ledig cten; zoo ook: den beker *vegen*, bij OUD. Een zwaard *vegen*. Vaegt de spissen. BIJBELV. Van hier *veegde*, *veeg*, *veegsel*, *veger*. Zamenstell.: *vagevuur*, *veegkruid*, een plantgewas, met zeer takkige stongen, anders ook *bezemkruid*,

enz. **Aanvegen**, *afvegen*, *doorvegen*, *invegen*, *opvegen*, *overvegen*. *uitvegen*, *wegvegen*, *zamenvegen*, enz.

Veger, m., meerv. *vegers*. Al wie, of wat, *veegt*. Zamenstell.: *schoorsteenveger*, *zwaardveger*, enz. Voorts, een werktuig, om te *vegen*, een borstel, een doek, enz. Verkleinw. *vegertje*. Van *vegen*.

Veil, o. Klimop: dat het veil zich om uw hoofd krinkele. VOND. Zamenstell.: *veilblad*, *veilkrans*, enz. **Aardveil** enz.

Veil, bijv. n. en bijw. Te koop: mijn huis is veil. Iets ergens voor veil hebben is, eigenlijk, het daarvoor te koop hebben; *overdragt*, het daarvoor willen geven, opofferen: voor mijn vaderland heb ik alles, heb ik zelfs mijn leven, veil. Van hier *veilen*, *veilheid*. Zamenstell.: *veildrager*, *uitdrager*, die rond loopt, om iets nit te *veilen*.

Veilen, b. w., ik *veilde*, heb *geveild*. Te koop aanbieden; bijzonderlijk, in het openbaar aan den meestbiedende verkoopen: *wanneer* zal dat land *geveild* worden? Van hier *veilbaar*, *veiler*, *veiling*. Zamenstell.: *veildag*, *veiltijd*, *veiluur*, enz. *Opveilen*, *uitveilen*, enz. Van *veil*.

Veilig, bijv. n. en bijw., *veiliger*, *veiligst*. Aan geen gevaar blootgesteld: hier ben ik veilig. Een veilig geneesmiddel is, dat men zonder hinder gebruiken kan. Het veiligste is het *raadzaamste*: 't is veiligst, dat gij den Nassauer stuit. VOND. Van hier het werkw. *veiligen*, *veiligheid*, *veiliglijk*. Zamenstell.: *onveilig*.

Veiligen, b. w., ik *veiligde*, heb *geveiligd*. **Veilig maken**: *veijlighen* de wegen. KIL. Zamenstell.: *beveiligen* enz. Van *veilig*.

Veinnoot, vennoot, m., meerv. *veinnooten*, *vennooten*. Een medemakker, medewerker: een stierman en al sijn *veijnoots*. v. Hass. aant. op KIL. Elke zwaert was ghekeert tot sinen *veijnoot*. BIJBEL, 1477. Van hier *veinnootschap*, *vennootschap*, *gildebroederschap*. Van *veen*, *ven*, *vein*, anders ook *veem*. Zie dit laatste woord.

Veinsen, b. en o. w., ik *veinsde*, heb *geveinsd*. Onz., zijne eigenlijke *gewaarwordingen* en *gevoelens* vermommen, zich met woorden, gebaren, of daden, uiterlijk anders gedragen, onaanstellen, dan men in zijn hart gesteld is en gevoelt: die *veinzend* *buigen* voor uw magt. L. D. S. P. Oock de andere Joden *veinsden* met hem. BIJBELV. Bedr., valschlijk vertoonen: *gehoorzaamheid*, *achting*, *liefde*, enz. *veinsen*: hij *veinsde* zich ziek. Die haerselven *veinsden* *rechtveerdigh* te zijn. — *Gelijck* van een die sich *veinst* te *rasen*. BIJBELV. Van hier *geveins*, *geveinsd*, *geveinsdheid*, *veinsaard*, die bij *aanhoudendheid* *veinst*; *veinzor*, *veinzerij*, *veinzing*. Zamenstell.: *ontveinzen* enz. *Veinskunst* enz.

Vel, o., meerv. *velen*. Over het algemeen, al wat den mensch tot dekking van zijn ligchaam dient. Dus bezigt STRIJK. *phelle* voor kostbare kleederen. Bijzonderlijk, het natuurlijk bekleedsel der lichamen van menschen en dieren: het vel van een wilt dier. HOOFD. Zij stroopen het vel van de ribben. VOND. Met vel ende vleesch hebt ghij mij bekleedet. BIJBELV. Allerbijzonderst, het vel van robben, zwanen, schapen, bokken, kalveren, hazen, honden, katten, en meer andere kleinere dieren, in tegenoverstelling van de *huid*, welke men aan koecien, paarden, beeren, wolven, tijgers, enz. toeschrijft: ende die velleijn want si om sijn handen. BIJBEL, 1477. Ook geeft men den naam van *vel* aan een geheel stuk

papier, terwijl een kleiner stuk dien van *blad* draagt. Voorts, evenveel welk vlies: de velletjes uit het vleesch snijden. Wijders, een lap, een vod: een oud vel van een jak. Eindelijk, bestempelt men een slecht vrouwmensch met den naam van *vel*: welk een onbeschaamd vel is dat! Vuil vel, vuile hoer. **KIL.** — Spreekw.: in een kwaad vel steken, ongezonder zijn. Ik wilde niet in zijn vel steken, ten aanzien van gezondheid, of anderszins, in zijne plaats wezen. Uit zijn vel bersten, onmatig dik en vet worden. Iemand het vel over de ooren halen, zie *oor*. Van hier velloos, vellen, in outvellen, vellig, villen en vilt. Zamenstell.: vellenkooper enz. Bokkenvel, boksveld, dassenveld, ganzenvel, geitenvel, hazenveld, hondenvel, kalfsveld, kattevel, lamsveld, mollevel, muizeveld, robbevel, schapenveld, schaaevel, schootsvel, vossenvel, enz. — Verwant aan *vlies*, aan het lat *vellus*, en het gr. *φελλος*.

Veld, o., meerv. velden. Bij verkorting van *geveld*, eigenlijk een bosch, dat geveld is, om voor den landbouw geschikt te worden; en vervolgens bouwland: haal het koren van het veld. Voorts land, over het algemeen: 't geboomte des velts sal zijne vrucht geven, — de velden zijn bekleet met kudde. **BIJBELV.** De jellien des velds enz. In tegenoverstelling van *water* enz.: de zee en 't velt met lijken zijn bezaeit. **VOND.** En in tegenoverstelling van *stad* of *dorp*: Gaet niet nijt in het velt, noch en wandelt niet op den wech. **BIJBELV.** Ook het open veld, vlak veld: al 't vlakke velt lagh blank. **VOND.** Voor eene legerplaats: wen 't heir te velde gaet. **VOND.** Te velde komen, **KIL.**: te velde trekken. Het veld behouden is, meester van het slagveld blijven; veld winnen, den vijand terug drijven, en, figuurlijk, zich onder de menschen uitbreiden: die aanhang, dat gevoelen, die gewoonte wint meer en meer veld. Den vijand uit het veld slaan, het veld doen ruimen; en, figuurlijk, iemand uit het veld slaan, hem eene verdere verdediging van deze of gene zaak onmogelijk maken. Overdragt, is *veld* eene gelegenheid, om met den geest, of anderszins, werkzaam te wezen: welk een ruim veld voor godsdienstige bespiegelingen! Eindelijk, geeft men den naam van *veld* aan evenveel welke vlakke ruimte, als voor de oppervlakte van de zee, en ander water: als gij kloekmoedigh komt deur 't blaauwe velt gevaren. **H. DE GR.** Van hier veldeling, veldenaar. Zamenstell.: veldajuin, veldangelier, veldapothek, veldarbeid, veldarts, veldbakker, veldbakkerij, veldbed, veldboon, veldbouw, veldbouwer, veldcypres, velddistel, velddragon, veldduif, veldeppe, veldfluit, veldgedierte, veldgeschrei, veldgewas, veldgod, veldgras, veldhaver, veldheer, veldheerlijk, veldheerschap, veldhoed, veldhoen, veldhut, veldkaars, veldkers, veldklaver, veldkoets, veldkomijn, veldkrekel, veldlatuw: broot met veldlatuwe. **BIJBEL**, 1477. — veldleeuwrik, veldleger, veldlelie, veldlied, veldmaarschalk, veldmarter, veldmot, veldmuis, veldmusch, veldmuzijk, veldninf, veldontdekker, veldoverste, veldpaap, veldpatrijs, veldpijp, veldprediker, veldpriester, veldranunkel, veldrok, veldroosje, veldrot, veldsaffraan, veldsalade, veldsalie, veldschalmee, veldscheerder, veldslag, veldslang, veldsnip, veldspin, veldspinagic, veldstoel, veldstuk, veldtapijt, veldteeken, veldtent, veldtogt, veldtrein, veldtuig, veldtuigmeester, veldtuigwerker, veldvlieger, veldvlugtig, veldvreugde, veldvruchten, veldwacht, veldworm, veldziekte,

veldzigt, enz. Bleekveld, exercitieveld, galgeveld, korenveld, krijgsveld, marktveld, slagveld, 'tounooiveld, enz.

Veldeling, m., meerv. veldelingen. Oulings ook *veldenaar*. Iemand van het veld: het vrolijke gezang der nijvere veldelingen.

Veldgeschrei, o. Een geschrei, of geschreeuw, dat men in het oorlogsveld meermalen aanheft, als men in den vijand aanvalt: de verenigde Franschen en Hollanders vielen onder het veldgeschrei van Holland! Parijs! op de Vlamingen aan. Voorts, ook een leuswoord, of uitroep, waaraan men vrienden en vijanden in den krijg, vooral bij nacht, onderscheidt: dat is het woord, maar wat is het veldgeschrei?

Veldleger, o., meerv. veldlegers. Bij sommigen eene legerplaats, die door het krijgsvolk in het oorlogsveld betrokken wordt, waarvoor men intusschen doorgaans slechts het eenvoudige *leger* gebruikt. Voorts, een ligt beddestel, waarvan men zich in het oorlogsveld bedient, anders ook *veldkoets*, welk woord anders een bijzonder slag van ruittuig aanduidt. In de laatste betekenis wordt *veldleger*, even als het hoogd. *Feldbett*, door sommigen van *fallen*, vrouwen, afgeleid.

Veldmaarschalk, m., meerv. veldmaarschalken. Gansch anders, dan het fr. *maréchal-de-camp*, waaruit het ontleed is, doch dat aan ons *Generaal-Majoor* beantwoordt, onder onze oude staatsgesteldheid de naaste aan den Kapitein-Generaal, en onmiddellijk onder denzelfden over het gansche leger gesteld: de veldmaarschalk Hertog van BRUNSWIJK WOLFENBUTTEL. Van hier veldmaarschalkschap, de waardigheid van veldmaarschalk; veldmaarschalksstad, het teeken van die waardigheid. Zie voorts *maarschalk*.

Veldscheerder, veldscheer, m., meerv. veldscheerders. In het hoogd. *Feldscherer*, zweed. *feltschaar*, hedendaags ook verkort *veldscheer*. Een barbier, die de soldaten in het veld scheert, en, even als andere barbiers, tevens als wondheeler wordt gebruikt: wij hebben bij ons regiment slechts eenen veldscheerder.

Veldslag, m., meerv. veldslagen. Een strijd in het oorlogsveld, waarbij de wederzijdsche legers alle krachten tegen elkander inspannen: na zoo vele kleine gevechten kwam het eindelijk tot eenen veldslag. Wij hooren, dat EFRAIM den veldslagh heeft verloren. **VOND.**

Veldslang, v., zie *veldstuk*.

Veldstuk, o., meerv. veldstukken. Een stuk geschut, waarvan men zich in het veld bedient, en hetwelk zich door zijne ligtheid, en soms ook door zijne langwerpigheid, onderscheidt; in welk laatste geval men het eene *veldslang* noemt: elk regiment had twee veldstukken, en de benoedigde kanonniers.

Veldtogt, m., meerv. veldtogten. De gezamenlijke verrigtingen van een leger gedurende een aanhoudend verblijf in het oorlogsveld: den veldtogt openen is, dien aanvangen.

Veldtrein, m. De gezamenlijke nasleep van een leger in het oorlogsveld, bestaande uit het geschut, en de voertuigen voor krijgsbehoefden, en verdere noodwendigheden, met de daartoe behoorende paarden en manschappen: hij heeft bij den veldtrein dienst genomen.

Veldtros, m. Veld- of krijgspakkaadje, en de daarbij voegende personen: de veldtros van Zijne Majesteit is hier aangekomen.

Veldtuig, o. Het geschut met dezelfs toebehooren, waarvan zich een leger in het oorlogsveld bedient: zij verloren bijkans al hun veldtuig. Van hier veldtuigmeester, de opperste bevelhebber over het veldtuig van een leger. Veldtuigwerker, een vuller van kardoezen, bomben, enz.

Veldtuigmeester, m., zie *veldtuig*.

Velen, b. w., ik veelde, heb geveeld. Dulden, verdragen: ik wil het niet langer velen. Nacht, die 't licht niet velen mag. H. DULL. Zamenstell.: vervelen, lastig vallen.

Velerhande, velerlei, zie *veel* en *allerhande*.

Velg, v., meerv. velgen. De buitenste omtrek van een rad: de velg van het achterste wiel brak aan stukken. Hare velgen waren vol oogen rondom, aen die vier raderen. BIJBELV. Zamenstell.: radvelg.

Velg, hoogd. *Felge*, neders., deen. *falge*, eng. *felly*, ital. *volga*, komt van *velgen* bij KIL., hoogd. *felgen*, omkeeren, omdraaijen.

Vellen, b. w., ik velde, heb geveld. Doen vallen, van boomen, die omgehakt worden: als een het timmerhout velde. BIJBELV. Van menschen, die verslagen worden: geveld in 't bloedig zand. L. D. S. P. Ick sal uwe menichte vellen door de sweerden der helden. BIJBELV. Voorts is: eenen muur vellen, dien omverhalen, of werpen: men soude vellen clusen, en cellen, cloosters, cappellen. ANNA BIJNS. De pieken, het geweer, vellen is, daaraan eene horizontale rigting geven. Van hier oul.: eene vrouw vellen, met geweld neerleggen: menighe vrouwen en dochteren hebben sij daer ghevelt en gheschoffert. Houw. Eenon twist vellen, bij KIL., denzelve beslechten. Een oordeel, een vonnis vellen, hetzelfde strijken, doen vallen: die dit vonnis vellen zou. VOND. Van hier velling. Zamenstell.: nedervellen, omvellen, enz.

Vellen, KIL. ook *velden*, eng. *to fell*, zweed. *fuella*, NOTK. *fellan*, OTRID. *fullan*, hoogd. *fallen*, is het bedrijvende van *vallen*, en daaraan naauw verwant.

Vellies, zie *valies*.

Vellig, zie *vallig*.

Veluwe, v. De eigennaam van een bekend deel van Gelderland: op de dorre Veluwe. Hij zal voortaan de Veluw niet meer vegen. VOND. Dit woord is blijkbaar het tegenoverstaande van *Betuwe*, en zoo als dit batig, vruchtbaar land beteekent, zoo moet het andere onvruchtbaar land aanduiden, en zamengesteld zijn uit *uowe*, *ouwe*, een veld, of beemd, en *veel*, *vel*, *vaal*, slecht. Zie *landouw*.

Ven, zie *veen*.

Vendel, zie *vaandel*.

Vendu, v., zie *vente*.

Venetie, o. De eigennaam van eene italiaansche koopstad, welcer de hoofdplaats van eene magtige republiek: het oude Venetie. Van hier Venetiaan, venetiaansch. De stad ontving haren naam van de Veneti, of Iteueti, die haar bouwden en bevolkten.

Venijn, o. Gift, vergift: dit doodelijk venijn. D. DECK. Van hier venijng. Zamenstell.: venijn-drink, venijngever, venijngeving, venijnmenger, venijnmenging, drakenvenijn, slangenvenijn, enz.

Venijn, eng. *venom*, fr. *venin*, sp. *veneno*, komt van het lat. *venenum*, dat ook in eenen goeden zin voor een geneesmiddel werd gebruikt.

Venisoen, o., meerv. venisoenen. Anders ook *venezoen*. Een oud bastaardwoord, van het fr. *venaison* ontleend, om allerlei wildbraad, ter jagt gevangen, aan te duiden: ic sel u doen gheven them en venisoen, tam en wild. WALEWEIN. Het stamwoord is het lat. *venari*.

Venkel, v. Een bekend plantgewas: tamme, wilde, venkel. Ook het zaad van dat plantgewas. Zamenstell.: venkelolie, venkelwater, venkelzaad, enz.

Venkel, hoogd. *Fenchel*, fr. *fenouil*, ital. *finnochio*, middeleeuw. lat. *fanculum*, komt van het lat. *foeniculum*.

Vennoot, m., zie *veinnoot*.

Venster, o., meerv. vensteren en vensters. Eene opening in den wand van een huis, of vertrek, waardoor het daglicht daarin straalt: MICHAL liet DAVID door een venster neder. BIJBELV. Bij oude schrijvers ook dikwerf vr. *de venster*, in overeenkomst met het lat. *fenestra*, waarvan het afstamt. Voorts, bezigt men *venster* ook dikwijls voor een vensterluik, waarmede men een venster van buiten sluit: dat venster zal van boven nederkomen. Door een hennipen venster kijken is, opgehangen worden. Zamenstell.: vensterbank, vensterbeslag, vensterblind, venstergat, vensterglas, venstergordijn, venstergrendel, vensterknip, vensterkoord, vensterkruis, vensterkussen, vensterkwaast, vensterliedeken, KIL., vensterlood, vensterluik, vensterruizijk, vensterperpen, vensterraam, vensterroede, vensterruit, venstertralie, vensterwerk, vensterziek, enz. Dakvenster, kamervenster, kelderfenster, traliefenster, enz.

Venster, hoogd. *Fenster*, sp. *finiestra*, fr. *fenêtre*, ital. *fenestra*, komt van het lat. *fenestra*, dat aan het gr. *φανατῖα*, schijnen, en het goth. en ijsl. *fen*, licht, verwant kan zijn.

Venstermuzijk, v. De muzijk van eenen minnaar voor of onder de vensteren zijner beminde, doorgaans gepaard met het zingen van liederen, waaraan KIL. den naam van *vensterliedekens* geeft: onder eene fraaije venstermuzijk boezemde hij zijne verliefde klagten uit.

Vensterziek, bijv. n. en bijw. Zoo ziek als een krauke, die voor de vensteren zit, om den tijd met de beschouwing der voorbijgangers te korten: hij is vensterziek. HALMA. Van hier vensterziekte.

Vent, m., meerv. venten. Anders een *kerel*: wat voor een vent is dat? Gemeenlijk in eenen verachtelijken zin, zoo als in: daer quam dees dagen een vent bij mij, die mij maecte verstoort. CONST. TH. JUWHEEL.

Vente, v. Een oud bastaardwoord, dat uit het fr. overgenomen is, en daar ook *vente* luidt. Eigenlijk, verkooping over het algemeen. maar inzonderheid verkooping, of opveiling, bij enkele stukken, of deelen: vente houden. KIL. Ter vente stellen. v. HASS. Van hier het werkw. *venten* enz. Zamenstell.: ventegoed. KIL. — Intusschen gebruikt men hedendaags voor *vente* veelal *vendu*, naar het ital. *vendita* gebogen, van waar de zamenstell. *vendumeester* enz. Het stamwoord van een en ander is het fr. *vendre*, lat. *vendere*, verkoopen.

Venten, b. w., ik ventte, heb gevent. Bij stukken uitveilen: overal loopen zij met hare visch rond, om ze te venten. Van hier gevent, ventbaar, verkoopbaar: ventbare goederen. HOOFD. Zamenst.: ventjagen, eukel in de onbepaalde wijze gebruikte-

lijk, voor met een ligt vaartuig, en met den grootsten spoed tusschen de schepen der visschers, en eene of meer marktplaatsen heen- en wedervaren, om de gevangene visch, ook andere koopwaren, op de markt te brengen: hij geneert zich met ventjagen; en overdragelijk met evenveel welke dingen rondloopen, om ze stukswijze te verkoopen; ventjager, iemand, die visch, of andere koopwaren, met een ligt vaartuig, ter markt brengt, of met andere dingen te koop loopt; ventjagerij, enz. Uitventen enz.

Ventjagen, o., zie *venten*.

Venus, v., meerv. Venussen. De eigennaam van eene dwaalster, die men, wanneer zij des avonds fonkert, met den naam van de *Avondster*, en, wanneer zij zulks des morgens doet, met dien van de *Morgenster*, bestempelt. Voorts, bij de Romeinen, en in navolging van hen ook in onze dichtelijke taal, de Godin der liefde: de bruloftstoon valt VENUS ook te lang. VOND. Bijzonderlijk, gebruikt men VENUS veel in gezegden, die tot onkuishheid betrekkelijk zijn, zoo als in: een slaaf van BACCHUS en VENUS. Veel van VENUS houden, enz. Eindelijk, geven de scheikundigen aan het koper den naam van VENUS, even als aan het lood dien van SATURNUS, enz. Van hier veneriek, venerisch. Zamenstell.: venusbekken, zeker slag van *kaardenkruid*. Venusdienst, venusdier, venuskuwaal, venusapel, venusster, vennestempel, venusziekte, enz.

Ver, bijv. n. en bijw., verder, verst. Bij KIL. en anderen, ook *verre*, *varre* en *verde*. Als bijw., in eene groote verwijdering, op eenen grooten afstand: drijft verde van dit graf het quistisch dertel wijf. VAN HASS. Hij sal hem schelden, so sal hij verre wechvlieden. BIJBELV. Ik schikte een weinig verder van hem af. Hij zit het verste van ons. Ook overdr.: ghij, die den boosen dach verre stellet. BIJBELV. Van verre is van op eenen grooten zedelijke, of anderen, afstand: ô Heere! waarom staet gij van verre? BIJBELV. Te ver, veel te ver, al te ver, ver beneden, boven, buiten, enz. Hoe ver, zoo ver, in zoo ver, voor zoo ver, enz. — Dat zij verre, het zij verre, het geschiede niet, enz. Verder is nog langer: daaraan was verder niet te denken. Nog al meer: wat wilt gij verder van mij? Voor het overige: verder, staat te weten. Ik heb verder besloten. Zamenstell.: veraf, verafgelegten, verafgelegten, vergelegen, verreijker, veruitgebreid, veruitgestrekt, veruitziend, verziend, verziert, enz. Als bijv. n.: uit verren lande. So bleven sij staen in eene verre plaetse. BIJBELV. Een verre neef is, zoodanig een, aan wien men door geene nauwe betrekkingen van bloedverwantschap verbonden is. Verre uitzigten zijn uitzigten over veraf zijnde gebeurtenissen; maar een *ver uitzigt* is ook eigenlijk een onbeperkt en verreikend: men heeft van dien berg een ver uitzigt. Overigens, is *verder* meermalen voortdurend, volgend: alle verdere overwegingen. Van hier verheid, verte.

Ver, een onscheidbaar voorzetsel, bniten zamenstelling niet in gebruik, en aan de werkwoorden, waarbij het gevoegd wordt, zoo naauw verbonden, dat het zich in geenen tijd daarvan scheiden laat, en die werkwoorden het gewone *ge* in den verledenen tijd niet aannemen, en *te* in de onbepaalde wijze zoowel voor *ver*, als voor het overige der zamenstelling, komt.

Door middel van dit voorzetsel worden er ele

werkwoorden van naamwoorden gevormd; zoo als: veraangenamen, verbijsteren, verbleeken, enz.; of: verglazen, vergoden, vergulden, enz., van *glas*, *god*, *goud*, *gold* of *guld*, enz. Van deze werkwoorden hebben eenige de kracht van eene overbrenging, of eenen overgang, uit eenen vorigen toestand, tot zulken, als het naamwoord aanduidt. Dus is: veraangenamen, aangenaam maken; verbleeken, bleek worden. En zoo is het met alle andere gelegen, die van bijvoegelijke naamw. gevormd zijn. Maar onder diegenen, welke men van zelfstandige naamw. vormt, brengen eenige het ding, waaromtrent zij gebezigd worden, slechts in eenige betrekking tot de zaak, welke door het naamwoord aangeduid wordt. Dus is: vergulden, slechts met goud overtrekken; verharren, van haar verwisselen; verschansen, met schansen dekken; vertollen, door de betaling van tol daarvan ontheffen.

Voorts, koppelt men *ver* aan reeds bestaande werkwoorden; zoo als in: vervaarden, verachten, verademen, enz. In deze gevallen duidt het ook veelal, even als in: veraangenamen enz., eene verwijdering van eenen vorigen toestand aan. Dus is: vervaarden, van zijnen aard afwijken; verarbeiden, onder andere betekenissen, van de ene plaats naar de andere overbrengen. En soortgelijk eene verwijdering van eenen vorigen toestand laat zich opmerken in: verbakken, verbedden, verbidden, enz. Ja elders sterkt dezelve zich zoo voor uit, dat *ver* de kracht van *weg* ontvangt; zoo als in: verbannen, verdrijven, verjagen, enz.; of dat er eene geheele ontvoering aan een vorig bestaan aangeduid wordt: verbranden, verbrassen, verbrouwen, verbruiken, enz. Elders, brengt *ver* wederom eene ontrukking van iets aan deszelfs bestemming mode, door welke zoodanig iets daarvoor onbruikbaar en bedorven wordt. Dus is het gelegen met: verbreken, verbroeijen, verdraaijen, verdwalen, enz. Maar elders wordt het werkwoord, waarvoor men *ver* plaatst, hierdoor slechts tot eene geringere verwijdering van den toestand van een ding betrekkelijk gemaakt; zoo als in: verbuigen, soms ook in verdraaijen, verkeeren, verplooijen, verwrikken, enz. En elders tot eene misvatting, of andere averegtsche handeling. Dus is: verleiden, verlokken, vervoeren, tot misstappen brengen; zich vergapen, verkijken, verloopen, verrekenen, verspreken, enz. Vertwijfelen is te veel twifelen, wanhopen. In verleggen, voegt het bij leggen somwijls de betekenis van gemis, verlies, welke ook in vergeten enz. heerscht. Verbieden, verleenen, enz. zijn het tegenoverstaande van *bieden*, of *gebieden*, *leeren*, enz. In verschrijven en verlesen is de betekenis van *ver* zeer onderscheiden: immers verschrijven is iets, dat men reeds, doch kwalijk, geschreven heeft, nog eens schrijven. In dezen zin zegt men nooit *verlesen*, maar *herlesen*. In verbinden, en duizend andere woorden, laat de kracht van *ver* zich bezwaarlijk omschrijven.

Zamenstellingen zijn: veraangenamen, vervaarden, veradellijken, veranderen, verandering, verankeren, verarmen, arm maken en arm worden; verbabbolen, verbakken, verbassen, verbedden, verhelgen, verbergen, verbernen, verbeteren, verbeuren, verbieden, verblaken, verbleeken, verbodemen, verboeren, verboerten, verboorden, verborgen, verbouden, verbouwen, verbrabbelen, verbraden, verbrassen, verbrieven, verbrodden, verbroei-

jen, verbruiken, verbuffeld, verbuigen, verbuist, verbulderen, verburgeren, vereijferen, verdagvaarden, verdampen, verdansen, verdartelen, verdiepen, verdijen, verdikken, verdobbelen, verdoemen, verdoemenis, verdoeming, verdoffen, verdommelen, verdompen, verdooven, verdossen, verdouwen, verdraaijen, verdraven, verdrijven, verdringen, verdrinken, verdroogen, verdroomen, verdrucken, verdruppelen, verduffen, verduidelijken, verduisteren, verdullen, verdunnen, verduren, verduwen, verdwingen, vercelten, verengen, veretteren, veiflaauwen, verfoelien, verfraaijen, verfrisschen, vergallen, vergapen, vergarsten, vergekken, verglazen, verglijden, verglimpen, vergooijen, vergrazen, vergrijnen, vergroeijen, vergroven, vergruizen, vergulden, vergunnen, verhaasten, verhagen, verhaken, verhakkelen, verhakken, verharen, verhoeren, verhoetelen, verhofsteden, verhongeren, verhooijen, verhopen, verhutselen, verhuwelijken, verijzen, verkaarden, vorkabhelen, verkakelen, verkalefateren, verkalken, verkammen, verkanerken, verkappen, verkassen, verkavelen, verkeuvelen, verkielen, verkladden, verklappen, verkleumen, verkleuren, verklikken, verklongelen, verknagen, verkneden, verknouwen, verknippen, verknoeijen, verknollen, verknopen, verkoken, verkolven, verkonkelen, verkoperen, verkranken, verkrimpen, verkorten, verkruisjen, verkruimelen, verkruipen, verkuipen, verkuilen, verkussen, verkwansen, verkwapsen, verkwijlen, verlaauwen, verladen, verlanden, verlanterfanten, verlappen, verlarijen, verlasten, verlasten, verleelijken, verleenen, verleeren, verleesten, verlegeren, verlellen, verleuteren, verlooden, verloomen, verlullen, vermageren, vermallen, vermetelen, vermijmeren, vermischen, vermolderen, vermolmen, vermolsomen, vermooijen, vermorsen, vermotten, vermuffen, vernunten, vernutsen, vernaaieren, vernaauwen, vernagelen, vernarren, vernijpen, vernuchteren, veronachtzamen, veronedelen, verongelukken, verongemakken, verontledigen, verontschamen, verontvaardigen, veroolijken, veroorlogen, verpakken, verpanden, verpappen, verparen, verpassen, verpekelen, verpekken, verpesten, verpijnen, verplaatsen, verplakken, verplanten, verplassen, verpleisteren, verpleiten, verplooijen, verpogchen, verpoten, verpraten, verpronken, verrafelen, verammelen, verreizen, verrekken, verrijten, verrimpelen, verroeijen, verroepen, verrollen, verrommelen, verronken, verrooken, verruilen, verschenken, verscheppen, verscherpen, verschikken, verschilderen, verschilderen, verschimnelen, verschoffelen, verschokken, verschommelen, verschooijen, verschrabben, verschraken, verschrappen, verschroeuwen, verschrjjen, verschrjven, verschrobben, verschroeijen, verschroeven, verschroken, verschrongelen, verschuimen, verschuinen, verschuiven, verschuren, versjowen, verslampen, verslapen, verslappen, verslechten, verslempen, verslepen, versleuren, verslijken, verslijmen, verslikken, verslimmeren, versloffen, verslokken, verslonsen, verslooven, versluisen, versmakken, versmallen, versmeden, versmelten, versmoren, versmeulen, versmijten, versmoren, versmullen, versnipperen, versnocpen, versnoffen, versnoorken, versollen, verspannen, versparen, verspelden, verspillen, verspinnen, verspitton, versplijten, versplitsen, verspoelen, versprengen, verstellen, verstampen, verstampelen, verstoppen, verstaven, verstemmen, verstepelen, verstikken, verstinken, verstoken, verstomen, verstompen, verstorten, verstrammen, verstraten, verstre-

gelen, verstrengen, verstuwen, vertakelen, vertalmen, vertappen, vertasten, verteekenen, verteuten, vertillen, vertimmeren, vertinnen, vertobben, vertootsen, vertollen, vertonnen, vertorschen, vertreuren, vertreuzelen, vertroetelen, vertuigen, vertuinen, vertwijnen, vervaten, vervechten, verveenen, vervogen, vervellen, ververen, ververwen, vervleugelen, verveijen, verviaschen, vervochten, vervoederen, verwasemen, verwasschen, verwassen, verweeldringen, verweend, verweiden, verweven, verwinden, verwinteren, verwortelen, verzagen, verzanden, verzengen, verzedden, verzijjen, verzijjen, verzingen, verzitten, verzolen, verzonnen, verzouten, verzuipen, verzwageren, verzweeten, verzwelgen, verzweren, enz.

Verachtelooszen, b. w., ik verachteloosde, heb verachteloosd. Van *achtelooszen*, dat buiten samenstelling niet in gebruik is. Verroekelooszen.

Verachten, b. w., ik verachtte, heb veracht. Het tegenoverstaande van *achten*, met minachting beschouwen en bejegen. Van hier *verachter*, verachtig, verachtzaam, oul. voor aan verachting onderhevig.

Verachteren, o. w., ik verachterde, ben verachterd. Achterlijk worden, ten achteren geraken: zijne zaken verachteren geweldig. Oul. werd het ook bedrijv. gebezigd: die den prijs verachtert enz. Houw. Van hier verachtering.

Verademen, o. w., ik verademde, heb verademd. Door eene geregeld ademing uit den toestand van ademloosheid in eenen anderen overgebracht worden: laat mij toch eens verademen! Van hier verademing, herstel uit ademloosheid, benaauwdheid, enz.: dat was SAUL eene verademinge, ende liet wort beter met hem. BIJBELV.

Veraf, zie *ver*, bijw.

Verantwoorden, b. en o. w., ik verantwoordde, heb verantwoord. Eigenlijk, door het geven van antwoord op gedane vragen boven alle verder onderzoek verheffen: hoe zult gij dat verantwoordten? Hij heeft zich uitnemend verantwoord. Wat te verantwoordten hebben, zich zoo gedrageu, dat men zulks bezwaarlijk doen kan. De zieke heeft het zwaar te verantwoordten, loopt gevaar van sterven. Van hier verantwoordelijk, verantwoordder, verantwoording.

Verasen, zie *azen*.

Verband, o. meerv. verbanden. De daad van verbinden: door verband van persoon en goederen. Onder verband liggen, is verbonden zijn, niet vervreemd mogen worden. Verpligting tot werkzaamheid enz.: dat verband viel hem te zwaar, dat bedwang mishagde hem. Voorts, is *verband* samenhang: de gansche natuur staat onderling in het schoonst verband. Eindelijk, is *verband* een bekend heilkundig kunstwoord: wie heeft dat verband gelegd? Zamenstell.: verbandbrief, verbandhuis, verbandkamer, verbandschrijft, enz.

Verbanning, m. en v., zie *verbannen*.

Verbannen, b. w., ik verbande, heb verbannen. Door eenen regterlijken ban van zeker regtsgebied verwijderen, anders eukel *banen*: hij werd voor eeuwig uit het land verbannen. Overdr., verwijderen en verwijderd houden: angst en kommer verbannen alle vreugde uit zijn hart. Een hemel, waaruit zelf de Godheid haar verbant. Loots. Met den kerkelijken ban treffen: gestadig verbanden zij elkander. In den STATENBIJBEL, Gode op eene bijzondere wijze toewijen: sal den Heere heilich zijn als een verbannen acker. Oul.

was het verled. deelw. ook *verband*, dat nu alleen *verbannen* is. Van hier *verbanning*, *verhanning*.

Verbasteren, o. w., ik verbasterde, ben verbasterd. Oulings *verbastarden*. Eigenlijk, bastaard worden. In het gebruik, van aard en hoedanigheid verminderen: de vruchten verbasteren al meer en meer. Verbasterde rancken eenes vreedenden wijnstocks. BIJBELV. Verbasteren in dengd. VOLLENHOV. Van hier *verbasterd*, *verbasterdheid*, *verbastering*.

Verbazen, b. w., ik verbaasde, heb verbaasd. Van *bazen*, dat men nog hedendaags in Vriesland wegens het ijlen der krankten bezigt. Eigenlijk, doen bazen, ijlhoofdig maken. In het gebruik, door iets vreemds en treffends bedwelmen: het verbaasde en verstomde ons allen. Ende begon verbaast ende seer beangst te worden. BIJBELV. 's Heeren steun verbaast natuur. L. D. S. P. Hij zit verbaast, en weet niet, wat hem sta t' aenvaerden. VOND. *Verbaast zijn* wordt met *zich verbazen* en *verbaast staan*, verwisseld: hij verbaasde zich daarover. Hij stond er verbaast van. Oul. werd het ook onzijd. gebezigd: maakt dat de wereld verbaast en suft. SIX. v. CH. *Verbazend!* wordt als een tussehenwoord gebruikt: wel, verbazend! wat wordt gij groot! Ook bezigt men *verbaasd*, in plaats van *verbazend*, maar te onregt; schoon men zelfs bij VOND. vindt: wat voor een verbaast gerncht. Van hier *verbazing*. Het deelw. *verbaasd* wordt als bijv. n. gebruikt, en is het staanwoord van *verbaasheid* enz.

Verbeelden, b. w., ik verbeeldde, heb verbeeld. Hedendaags, in beeldtenis vertoonen: wat moet dat toch verbeelden? Voorstellen, over het algemeen: ik kan het mij levendig verbeelden. Inbeelden: wat verbeeldt gij u wel? Van hier *verbeelding*, *afbeeldingskracht*, *vermogen*, om zich afwezige dingen levendig voor te stellen: *geheugen* en *verbeeldingskracht* zijn voor ons onontbeerlijk.

Verbeelding, v., zie *verbeelden*.

Verbeeldingskracht, v., zie *verbeelden*.

Verbeiden, b. w., ik verbeidde, heb verbeid. Afwachten: beslooten wij, dat zij mijn' weerkomst zou verbeiden. HOOFD. So hij vertoeft, verbeijdt hem. BIJBELV. Ook als onz.: of wilt ge hier verbeiden. VOND.

Verbelgen, zie *verbolgen*.

Verbergen, b. w., bedekken, aan alle nasporingen onttrekken. Zie *verborgten*, bijv. n.

Verbeuren, b. w., zie *verbeurte*.

Verbeurte, v. Van *verbeuren*. Verlies van iets, nithoofde van eenig misdrijf, dat met wegneming daarvan gestraft wordt: de wet bedreigt haren overtreder ook met *verbeurte* van eer en goet. Onder, of op *verbeurte* van iets verbieden, is onder, of met, bedreiging van deszelfs verlies.

Verbidden, b. w., ik verbad, heb verbeden. Door bidden vermurwen: vruchteloos poogde zij hem te verbidden. Al biddende terug wenschen: verbidt u zonen niet, noch quelt u in hun doot. VOND. Van hier *verbiddeijk*, *verbidding*.

Verbijstereu, b. w., ik verbijsterde, heb verbijsterd. Bijster maken, in verwarring van zinnen brengen: overrompelt lant, en staten aen 't verbijstereu en verwarren. VOND. Israel is een verbijstert lam. BIJBELV. Voorts, was *verbijstereu* onlings ook *verdonkeren*: zoo dat mits dien veel weeskinderen hare goede verbijstert zijn, ende noch dagelick of handich gemaect worden. v. HASS. Ein-

delijk, is een verbijstert muncck, bij KIL., een monnik, die de kap op den tuin gehangen heeft. Zie *tuin*. Van hier *verbijsterdheit*, *verbijstering*. Het vindt zijnen oorsprong in het oude *bijzen*, *aestuar*.

Verbijten, b. w., ik verbeet, heb verbeten. Oulings, volgens KIL., *bebijten*, *beknabbelen*, *afbijten*, en *doodbijten*. Hedendaags, enkel, wederkeeriglijk, zich bedwingen, door op zijne lippen te bijten, of anderzins: verbijten zich selven. KIL. Ik verbeet mij, om niet tegen hem uit te varen. Somwijlen echter ook wel eens, even als het hoogd. *verbeizen*, iets anders bedwingen, terughouden: de zucht, die gij verbijt. Hij verbeet zijnen lach. Smart verbijten. HOOFD. Verbijt zijn woede en wrok. J. D. MARRE. De spraak verbijten, voor zwijgen, komt bij HOOFD voor.

Verbinden, b. w., ik verbond, heb verbonden. Een ding anders binden, dan het gebonden was: verbind uwe kousenbanden. Ik laat dat boek verbinden. Van een heekkundig verband voorzien, ten aanzien van eenen gewonde: de gekwetsten waren nog niet verbonden. Hij heeft geslagen, ende hij sal ons verbinden. BIJBELV. Of ten aanzien van deszelfs wonden: etterbuijlen, die niet uijtgedruckt noch verbonden en zijn. BIJBELV. Of ten opzigte van het gewonde deel: hij kon zijnen verbonden arm niet roeren. Figuurlijk: iemands smarten verligten, wegnemen, enz.: het krancke en heelet ghij niet, ende het verbrokene en verbindet ghij niet. BIJBELV. Voorts, is *verbinden* verscheidene dingen tot een geheel zamenvoegen: wel aan elkander verbundene figuren. Water en olie laten zich niet met elkander verbinden. Door den huwelijksband zamenhechten: zijt gij aen een wijf verbonden, en soekt geen ontbindinge. BIJBELV. Door vriendschapsbanden: dat de ziele JONATHANS verbonden wert aen de ziele DAVIDS. BIJBELV. Door zamenzwering, of andere verbindtenissen: waarom hebt gijlieden t'samen u tegen mij verbonden? BIJBELV. Zich ergens toe verbinden is, vast beloven, of afspreken, dat men zich daartoe hegeven zal: hij verbindt zich niet tot aflossing. Lijf en goed verbinden is, hetzelve voor de vervulling van het afgesprokene, of beloofde, aansprakelijk stellen. Iemand verbinden is, somwijlen, hem eene vaste belofte doen afleggen. En in andere gevallen beantwoordt *verbinden* aan *verpligten*: dankbaarheid verbindt mij daartoe. Het is voor u niet verbindende. Van hier *verband*, *verbinding*, *verbindtenis*, *plegtige belofte*, *vaste verspreking*, *huwelijksvereeniging*; *verbond*, enz.

Verbindtenis, v., zie *verbinden*.

Verbitteren, b. w., ik verbitterde, heb verbitterd. Eigenlijk en oneigenlijk, bitter maken: vrees voor den dood verbittert alle zoet des levens. Gram, toornig maken: sij en wordt niet verbittert. BIJBELV. Ook: zich tegen iemand verbitteren. Van hier *verbittering*. Het deelw. *verbitterd* wordt als bijv. n. gebruikt.

Verbittered, zie *verbitteren*.

Verbleeken, o. w., ik verbleekte, ben verbleekt. Anders ook *verblikken*. Bleek worden: hij verbleekte op dat gezigt. Zij weet van verbleeken, noch blozen, of blikken, noch blozen. Van hier *verbleeking*. Onlings werd het ook als bedr. gebezigd, voor *bleek* maken: wiens haaikrens Tagus gouden sijne sij verbleekt. PERS. *Verblikken* werd oul. mode bedr. gebezigd: u ruiters wapenglans verblicket ons teer gezicht. VLAERD. R-

DERIJK. Ook onzijd.: so verblieden die bergen daeraf. **BIJBEL.** 1477. Van hier verbleeking.

Verblijden, verblijven, b. w., ik verblijdde, (verblijde) heb verblijd. Bij maken: verblijd ons naar de maan van onzen druk. **L. D. S. P.** *Zich verblijden*, verheugd zijn: verblijd u niet over eens anders leed. Anders *verblijd zijn*. De Koning is, o Heer, verblijd. **L. D. S. P.** Van hier verblijding. Het deelw. *verblijdend* wordt als een bijv. n. gebruikt.

Verblijf, o, meerv. verblijven. De daad van verblijven: gedurende mijn verblijf onder u. Plaats, waar men verblijven kan: men salder geen verblijf meer hebben in eeuwichheit. **BIJBELV.** Plaats van dadelijk ophouding: bij 't verblijf der gelieven. **VOND.** Zamenstell.: verblijfplaats enz. Nachtw. verblijf enz.

Verblijven, b. en o. w., ik verbleef, heb en ben verbleven. Onz., meer bij aanhoudenheid blijven, dan door *blijven* wordt aangeduid: ik verblijf uw gehoorzame dienaar. Dat ick sal blijven, ende met u alle sal verblijven. **BIJBELV.** Zich ergens derwijze ophouden, als of men er gehuisvest ware: moet zij dan op straat verblijven? **Bedr.**, is iets aan iemand verblijven, zich daaromtrent op hem beroepen: dat verblijf ik aan mijn man. Van hier verblijf, verblijving.

Verblikken, zie *verbleeken*.

Verblind, bijv. n., verblindert, verblindst. Eigenlijk, een deelw. van *verblinden*. Blind gemaakt, bijzonderlijk in de figurlijke beteekenissen, waarin men *verblinden* bezigt: wie zag ooit verblindert natie? Van hier verblindheid, de staat van eenen verblinde: verblindheid der oogen, verblindheid des harten.

Verblinden, b. w., ik verblindde, heb verblind. Blind maken: men verblindde **ZEDUKIA'S** oogen. **BIJBELV.** Figuurl.: het geschenke verblindt de oogen der wijzen. **BIJBELV.** Iemand verblinden is, hem het gezigt der waarheid beneemen. Iemand's zinnen verblinden is, eene verkeerde plooi aan zijne geardheid geven: in dewelke de geest deser eeuwde de sinnen verblindt heeft. **BIJBELV.** Van hier verblindig. Het deelw. *verblind* wordt als bijv. n. gebezigd.

Verbloemen, b. w., ik verbloemde, heb verbloemd. Eigenlijk, met bloemen optooijen, opsmukken. Figuurl., verschoonen: zij wist hare gebreken te verbloemen. Hier gelt verbloemen, gunst, noch glimp. **VOND.** Bewimpelen: de waarheid verbloemen. Van hier verbloeming. Het deelw. *verbloemd* wordt als bijv. n. gebruikt. Zamenstell.: onverbloemd.

Verbluffen, b. w., ik verbluffte, heb verbluft. Door eene scherpe, eene hooggestemde aanspraak, of iets desgelijks, betekeneren, ter neder slaan enz.: een die rechtschapen is wordt niet zoo ligt verbluft. **VOND.** Beschamen: dees wenk verbluft den tweeden **ALEXANDER MOON**. Van hier verbluffing.

Verbod, o. Van het bedr. werkw. *verbieden*. De daad van verbieden: door verbod van den invoer. Daar 't verbodt van bouwen op oogde. **HOOFD.** Het verbodt van de veelheit der vrouwen. **VOND.** De woorden, door middel waarvan iets verboden wordt: hoe luidt dat verbod? Zamenstell.: verbodsdag, een dag van godsdienstoefening, waarop nering en hantering verboden is.

Verbolgen, bijv. n. en bijw., verbolgener, verbolgenst, Eigenlijk, een deelw. van *verbolgen*.

Opgezwollen: de zee stond heel verbolgen. Overdragt., vol gemoedsbeweging: miju zangheldin, die Goddelijk verbolgen, verrukt wordt. **VOND.** **Vergramd:** wees, groute God! op hen verbolgen. **L. D. S. P.** Van hier verbolgenheid, opzwellig: doe stont de zee stille van hare verbolgenheid. **L. D. S. P.**

Verbolgenheid, v., zie *verbolgen*.

Verbond, o., meerv. verbonden. Eene overeenkomst, waarbij van weerskanten bijstand, of iets anders, wordt beloofd: also maeckter sij een verbont te Berseba. **BIJBELV.** 't Verbont oulinx gemaakt. **HOOFD.** Om des verbonts wille, dat hij met **DAVID** gemaect hadde. **BIJBELV.** Het oude, het nieuwe verbond. Zamenstell.: verbondbreker, verbondbreking, enz.; werkw. verbond, enz.

Verborgten, bijv. n., verborgener, verborgenst. Eigenlijk, een deelw. van *verbergen*. Aan nasporende oogen, of andere navorschingen, ontogen: sij hadden spenen in de verborgene plaatsen. **BIJBELV.** Wasch, reinig, mijn gemoed van mijn verborgen zonden. **L. D. S. P.** Verborgnen ligghe. **KIT.** In het verborgene is, op eene verborgene plaats: datse asquam in het verborgene des berchs. **BIJBELV.** Of bedektelijk: niet openlick, maer als in 't verborgen. **BIJBELV.** Van hier verborgenheid.

Verbouweren, b. w., ik verbouwerde, heb verbouwered. Onthutsen: ik ben er geweldig van verbouwered. Anders ook *verbaauweren*, van het verouderde *verbaauwen*, waarvan het zelfst. n. *verbaauwing* nog bij **OUD.** voorkomt: tot verbaauwing der genen, die enz.

Verbranden, b. en o. w., ik verbrandde, heb en ben verbrand. **Bedr.**, door vuur verteren: het kaf met onujtblusschelick vjter verbranden. **BIJBELV.** Verzengen: verbrant haer hult van hitte. **VOND.** Onz., verzengd, of door vuur verterd, worden: gehoomte, loof, en stammen, verbranden. **VOND.** Door de zon getaand worden: wat is uw gelaat verbrand! **Oul.** zeide men ook *verbernen*. Van hier verbrandheid, verbranding.

Verbreeden, b. w., ik verbreedde, heb verbreed. Breeder maken: de weg wordt verbreed. Van hier verbreding.

Verbreiden, b. w., ik verbreedde, heb verbreit. Eigenlijk, niets anders dan *verbreeden*, breeder maken. In het gebruik, al verder en verder uitstrekken, bekend, ruchtbaar maken: eene mare verbreiden. Dit woord is verbreit geworden. **BIJBELV.** Van hier verbreider, verbreding, verbreedster.

Verbreken, b. w., ik verbrak, heb verbroken. Ganschelijk breken: de armen der Godtloozen sullen verbroken worden. **BIJBELV.** Eene wet verbreken is, van den wetgever gesproken, dezelve vernietigen; maar, van anderen, dezelve schenden, niet opvolgen: sij hebben uwe wet verbroken. **BIJBELV.** Eenen eed, een traktaat verbreken, enz. Van hier verbreekbaar, dat verbroken kan worden, — verbreekster, verbrekelijk, verbreker, verbrekking. Het deelw. *verbroken* wordt als een bijv. n. gebruikt.

Verbrijzelen, b. w., ik verbrijzelde, heb verbrijzeld. Van het oude *brijzen*, breken, verbreken. Tot gruis vermorzelen: ik heb die steenen laten verbrijzelen. **Overdr.**, *verbrijzeld*, door druk of smart ter nedergedrukt: door 't leed verbrijzeld. Een verbrijzeld hart, vernederd, gelemoe digd. Van hier verbrijzeling.

Verbroederen, b. w., ik verbroederde, heb verbroederd. Tot broeder maken, in eene broederlijke betrekking brengen: twee volken onderling op 't naauwst verbroederd. Zij verbroederden zich. Van hier verbroederling.

Verbruid, bijv. n., bijw. en tusschenwerpsel. Eigenlijk, een deelw. van *verbruijen*. Als bijv. naamw. slecht, leelijk: hij kreeg eene verbruide snede door zijn aangezicht. Als bijw. versterkt het een bijv. n. waarbij het komt: verbruid koud. Als tusschenwerpsel vormt het eene uitroeping van verbaasheid: verbruid! is dat loopen! In de gemeene verkeering.

Verbruijen, b. w., ik verbruide, heb verbruid. Bederven: dat verbruide het gansche werk. Het bij iemand verbruijen is, hem misnoegd maken: vreeselijk heb ik het bij haar verbruid. Van hier verbruid. Zie hier boven.

Verdacht, zie *verdenken*.

Verdadigen, b. w., ik verdadigde, heb verdadigd. Hier en daar in plaats van *verdedigen* in gebruik: verdadigde 't gemeene beste. VOND. Oul. ook *verdaden*: die met der reden best zijn recht verdaden kan. HOOFD. Van hier verdadiging. Zie voorts *verdedigen*.

Verdagen, b. en o. w., ik verdaagde, heb verdaagd. Bedr., bij KIL. evenveel, als *verdaghvaerden*, *daghvaerden*, oproepen, om ten dage te komen: verdaagde deur hare boden den Hertogh haren man tot Romen voor den Paus VEL. — Onz., eenen, of meer dan eenen, dag overblijven, in overeenstemming met *vernachten*, dat intusschen veel gebruikelijker is. Nog zegt men: mijn hart verdaagt er van, springt op van blijdschap, is er vrolijk, opgeruimd van.

Verdagvaarden, b. w., ik verdagvaardde, heb verdagvaard. *Dagvaarden*, ter dagvaart doen komen: wie soude mij verdaghaerden! BIJBELV. Bescheiden, over het algemeen: verdaghaert d'oorlogsbende. VOND. Van hier bij HALMA verdagvaardiging, schoon de regelmaat der taal *verdagvaarding* vordert, en men hedendaags enkel *dagvaarding* en *dagvaarden* gebruikt.

Verdedigen, b. w., ik verdedigde, heb verdedigd. Trachten te beschermen en zulks dadelijk doen: hij helpt zijn vaderland verdedigen. Ook oneigenlijk: die plaats van uw gedicht laat zich niet verdedigen. Zich *verdedigen*, verweren, eigenlijk en oneigenlijk. Van hier verdedigbaar, verdediger, verdediging, verdedigster. Zamenstell.: verdedigschrift enz.

Verdedigen, anders *verdadigen*. Oul. bezigde men ook *verdeden*, waarvan *verdedinge*, bij BREDERO, ALDEGONDE en anderen.

Verdeelen, b. w., ik verdeelde, heb verdeeld. Ook *verdeilen*. In deelen scheiden: hij verdeelde zijn leger. Splijten: een gehoorrende varre, die de klaauwen verdeelt. BIJBELV., waar zich *verdeelen*, voor zijn volk in deelen scheiden, gebezigd wordt: hij verdeelde sich tegen haar des nachts. Voorts, oneenig maken: de gemoederen werden verdeeld. Verdeel en heersch! Van hier verdeelbaar, verdeeld, verdeeler, verdeeling, verdeelster.

Verdek, o., meerv. verdekken. Het dek van een schip; het meeste volk op 't verdek. HOOFD. Deksel: niet een 't verdek der lijven. J. DE DECK. Zamenstell.: scheepsverdek.

Verdelgen, b. w., ik verdeldge, heb verdeldgd. Met den grond gelijk maken: ick sal uwe

steden verdelgen. BIJBELV. Doen sneven: hij verdeldgt elk, dien hij schuldig vind. L. D. S. P. — VOND. bezigt het onzijd.: het bosch verdeldge zoo kaal, dat het gevogelte in 't lest verhuisde. Van hier verdelger, verdeldging.

Verdmoedigen, b. w., ik verdmoedigde, heb verdmoedigd. Bij KIL. evenveel, als *verootmoedigen*, demoedig maken: ik wil hem nog meer verdmoedigen. Zich *verdmoedigen*, zich met ootmoed vernederen. Van hier verdmoediging.

Verdenken, b. w., ik verdacht, heb verdacht. Oul. nuidenken, verzinnen, bedenken. In het hedendaagsche gebruik, met een kwaad vermoeden achtervolgen: waarom verdenkt gij mijne trouw? Iemand ergens van verdenken is, daarom trent een kwaad vermoeden op hem hebben: hij wordt van meined verdacht. Van hier verdenking. Het deelw. *verdacht* wordt als bijv. n. gebezigd; zamenstell.: onverdacht. Iemand verdenken, voor verdacht houden, was den Ouden onbekend. CAMPH. heft: hoe diep verdenkt sich ons gemoed in uwe godlijkheden, d. i. hoe zeer verdiept zich ons gemoed in gedachten en gepinzen over uwe volmaaktheden.

Verder, zie *ver*, bijw. en bijv. naamw.

Verderf, o. Vernietiging van allen welstand en alle geluk, volkomen bederf: hoe zie ik hen ten verderve snellen. So sal ick ook in nlieder verderf lacchen. BIJBELV., waar het voorts ook voor leed gebezigd wordt, in: soo hem een verderf ontmoetede op den wegh, dien gij sult gaen; en elders. Voorts, wordt het voor dood gebruikt: die u leven verlost van 't verderf. BIJBELV. En voor de eeuwige verdoemenis: welker eijnde is het verderf. BIJBELV. Van hier verderfelijk. Zamenstell.: zielsverderf enz.

Verderven, b. en o. w., ik verdierf, heb en ben verdorven. Bedr., verstoren, vernielen, uitroeien: houwt desen boom af, ende verderft hem. BIJBELV. Onbruikbaar maken: alle goede stukken lants sult ghy met steenen verderven. BIJBELV. De verdervende hand is eene kabaal, die 'slands welzijn heimelijk ondermijnt. Onz., onbruikbaar worden: welke dingen alle verderven door het gebruik. BIJBELV. Van hier verderf. Oul. *verderfenis*, verderv, verderving. Het deelw. *verdorven* wordt als een bijv. naamw. gebruikt.

Verdichten, b. w., ik verdichtte, heb verdicht. Uittenken, verzinnen, bijzonderlijk in eenen kwaden zin, van iets onwaarachtigs: die allerlei grollen verdichten. Van hier verdichter, verdichting, verdichtsel.

Verdiene, b. w., ik verdiende, heb verdiend. Door diensten verwerven: wat hebt gij verdiend? Voorts is: iets verdienen, daarop aanspraak verwerven, of hebben: hij heeft allen dank verdiend. Verdient den krans van FENUS lauwerboom. VOND. Of zich voor iets, als voor eene regtvaardige straf, blootstellen: den dood verdienen. Van hier verdiense. Het deelw. *verdiend* wordt als bijv. n. gebruikt.

Verdiense, v., meerv. verdiensten. Van *verdiene*. Eigenlijk, al wat iemand zich door diensten verwerft: hunne verdiensten zijn des winters gering. Voorts, bedrijven, of hoedanigheden, waardoor men zich iets goeds of kwaads waardig maakt: naar verdiense beloond, bevorderd, gestraft worden. Een man van verdiensten is iemaud, wiens hoedanigheden en daden hem regt

op de achting van anderen geven. CHRISTUS verdiensten zijn deszelfs edele handelingen. Van hier verdienstelijk, verdienstig.

Verdienstelijk, bijv. n. en bijw., verdienstelijker, verdienstelijkst. Van *verdiens*. Van personen, vol verdiensten: het is een verdienstelijk man. Hij heeft zich zeer verdienstelijk bij den staat gemaakt. Van zaken, iets goeds verdienende: welk een verdienstelijk werk. Van hier verdienstelijkheid. Zamenstell.: onverdienstelijk enz.

Verdieping, v., meerv. verdiepingen. Van het bedr. werkw. *verdiepen*. De daad van verdiepen: door verdieping der grachten. Alsmede elke reeks van vertrekken, die gezamenlijk op eene gelijke hoogte boven de benedenste reeks van vertrekken van een huis gevonden worden: ik klom van beneden naar de eerste verdieping. Laat er nog eene verdieping op zetten. Voorts, gebruikt men verdieping ook wegens andere gebouwen; zoo als NOACHS ark: gij sultse met d'onderste, tweede en derde verdiepingen maken. BIJBELV. En men geeft aan den mensch van weinig doorzicht en nadenken wel eens den naam van: een mensch van weinig verdieping. Die tot zoo hooge dingen niet verdiepingen genoeg hebben. OUD.

Verdoen, b. w., ik verdoed, heb verdaan. Wegdoen, te niete doen, om hals brengen: ick sal ook de dreckgoden verdoen. BIJBELV. Zij heeft zich verdaan. Verkwisten, doorbrengen: hij heeft al verdaan, wat hij in de wereld had. Herdoen: dat moeten wij nog eens verdoen.

Verdolen, o. w., ik verdoolde, ben verdoold. Door doling aan zijne bestemming ontogen worden: daar hij niet opdaagt, vrees ik, dat hij verdoold zal zijn. Voorts, is ergens in verdolen, door de menigvuldigheid daarvan in verwarving gebragt worden: ik verdool in al de kinderen, ik weet ze niet van elkander te onderkennen. Anders ook *verdwalen*, en wel van eene zaak: waartoe verdwaalt uw lot! VOND. Van hier verdoling. Het deelw. *verdoold* wordt als bijv. n. gebruikt.

Verdonkeren, b. en o. w., ik verdonkerde, heb, of ben, verdonkerd. Bedr., donker maken: de gordijnen verdonkeren de kamer al te veel. Onzichtbaar maken, wegmoffelen: zoekt gij de waarheid te verdonkeren? Alle bewijstukken waren verdonkerd. Onz., donker worden: de lucht verdonkert. Van oogen, of gezigt, deszelfs scherpte verliezen: mijn gezigt begint te verdonkeren. Daerom is mijne ooge door verdriet verdonkert. BIJBELV.; waar dit elders *doncker worden* luidt. Van hier verdonkeraar, verdonkering.

Verdoold, zie *verdolen*, *dolen*.

Verdoord, zie *verdooren*.

Verdooren, verouderd o. w., ik verdoorde, ben verdoord. Van *door*, *dwaas*. Zot, dwaas worden, zijn: die zeit dat hij verdoorde, toen hem de lust bekoorde. HOOFD. Verdoord staan en verdoord zijn komt dikwerf bij L. v. VELTH. voor.

Verdord, bijv. n., bijw. en tussehenwerpsel. Eigenlijk, een deelw. van *verdorren*. Als bijv. naam., eigenlijk verdord geworden; vervolgens geweldig groot, sterk, treffend, enz.: het is waarlijk eene verdorde reis. Zij gaf hem eenen verdorden steek. Als bijw. zeer: het is een verdord leelijk mensch. Als tussehenwerpsel duidt het verbazing

aan: verdord! welk een visch. Alles, in het gemeene levcn.

Verdorren, o. w., ik verdorde, ben verdord. Dor worden: sijn arm sal t'eenemaal verdorren. BIJBELV. Tortels, troosteloos op haren tak verdort. VOND. Van hier verdorring, en, van het deelw. *verdord*, verdordheid. Zie voorts nopens dit deelwoord hier boven.

Verdraagsaam, zie *verdragen*.

Verdrag, o., meerv. verdragen. Eene wederkeerige bewilliging in het een of ander: volgens 't verdragh. HOOFD. Een verdrag sluiten, treffen, aangaan. Een geregeld schriftelijk opstel, van zulk eene wederkeerige bewilliging: volgens het negentiende artikel van het verdrag. Voorts bij KIL., ophouding, uitstel: en op sijnen lesten dag, badt hij Godt om cort verdragh. GESCH. En hedendaags is *met verdrag* bedaardelijk: gij moet het niet verdrag bewerken. Zamenstell.: krijgsvcrdrag, vredesverdrag, enz.

Verdragen, b. w., ik verdroeg, heb verdragen. Van de eene plaats naar de andere dragen: zie eens, hoe die kat hare jongen verdraagt. Dulden, met geduld ondergaan: ik kan die pijn niet verdragen. Verdraagt gij die tegenspraak? Zij kunnen elkander niet verdragen, zij gaan alecht met elkander om. Zich onderling verdragen is, zich door eenig verdrag met elkander bevredigen. Een verdrag aangaan: uoch gaat ghij met d'arbeijtslieden verdragen. A. v. D. MILLS. Van hier verdraagbaar, verdraagsaam, verdraagsaamheid, verdraging, enz.

Verdraven, b. w., ik verdraafde, heb verdraafd. Hiervan bezigt men naauwelijks iets anders dan de onbepaalde wijze *verdraven*, door draven laten winnen, aan hem, die het hardste draaft, ten geschenke geven: eene zweep laten verdraven; en het lijdelijke *verdraafd worden*: or werd eene gouden zweep verdraafd. Ook zegt men, in denzelfden zin, *verharddraven*. Van hier verdraving, harddraverij.

Verdrevelling, m. en v., meerv. verdrevelingen. Van het bedr. werkw. *verdriven*. Een mensch, die ergens uit verdreven is, een vlugteling, een balling: de verdrevelingen werden terugeroepen.

Verdriet, o. Zielskwelling, hartzeer: hij doet mij veel verdriet aan. Geheel Europe tot verdriet. VOND. Iemand in het verdriet brengen. Oul, werd het meerv. *verdrieten* ook gebezigd: ik hebbe verdrieten aan mijn leven. BIJBEL, 1477. Van hier verdrietelijk, verdrietig. Zamenstell.: huisverdriet, zielsverdriet, enz.

Verdrieten, onpers. w., het verdroot, het heeft verdrotten. Met hartzeer bezielen, kwellen: het heeft mij lang verdrotten. Het verdroot JONA met groot verdriet. BIJBELV. Voorts, gebruikt men dit woord in den derden persoon ook wel eens persoonlijk: zulk een leven verdriet mij. Van het deelw. *verdrotten* komt de zamenstell.: onverdrotten.

Verdubbelen, b. w., ik verdubbelde, heb verdubbeld. Bij KIL. ook *verdobbelen*, *verdobbeleren*. Van *dubbel*. Eigenlijk, dubbel maken, met nog eens zoo veel vermeerderen, of een tweede ding van dezelfde soort bij iets voegen: de prijs daarvan werd verdubbeld. Voorts, ook onbepaaldelijk vergrooten, versterken: zijnen ijver verdubbelen. Een schip verdubbelen, beteekent eene dubbele huid om hetzelfde leggen: welke schepen, voor van de

stevan, tot achter aan de fokkerust, met een ijser borstlap moeten verdubbelt zijn. ZORGDRAG. Van hier verdubbeling.

Verduisteren, b. en o. w., zie *duister*.

Verduitschen, b. w., ik verduitschte, heb verduitscht. Van *duitsch*. In het duitsch overbrengen, of in het hollandsch vertalen: verduitsch mij dat woord eens. Van hier verduitscher, verduitsching. Van het deelw. *verduitscht* komt de zamenstell.: *onverduitscht*.

Verduiveld, bijv. n., bijw. en tusschenwerpsel, verduivelder, verduiveldst. Een deelw. van *verduivelen*, bij KIL. dol worden. Oul. dol, razend. In het gebruik, afschuwelijk, verfoeijelijk: welk een verduiveld bedrijf! Een verduiveld wiff. T. P. PERS. Hij heeft mij verduiveld voorgelogen. Als tusschenwerpsel, is het eene uitroeping van verbazing: wel, verduiveld!

Verdullen, verouderd b. en o. w., ik verdulde, heb en ben verduld. Van dul, dol. Dol maken en dol worden, bij KIL. Het deelw. *verduld* wordt even zoo gebruikt, als *verduiveld*.

Verduren, b. w., ik verduurde, heb verduurd. Doorstaan, uitharden: wie kan die pijn verduren! In duurzaamheid evenaren: die den tijd verduren. L. D. S. P. Dat is een kroon, die gont en diamant verduurt. VOND. Van hier verduuring.

Verdwaasd, zie *verdwazen*.

Verdwalen, zie *verdolen*.

Verdwazen, b. en o. w., ik verdwaasde, heb en ben verdwaasd. Van *duwaas*. Bedr., dwaazer maken: ende hare wetenschap verdwaest. BIJBELV. Onz., bij KIL., dwaas worden. Het deelw. *verdwaasd* wordt als bijv. n. gebezigd.

Verdwijnen, o. w., ik verdween, ben verdwenen. Onzichtbaar worden: zoo haast ik hem zag, verdween hij. Dat hij uit elks oog verdwijnt. L. D. S. P. Alle bestaan verliezen: die dikte zal wel verdwijnen. Niemand brengt den tijd terug, die eens verdween. Poot. Van hier bij KIL. *verdwijnigh*. vergankelijk, en verdwijning.

Veredelen, b. w., ik veredelde, heb veredeld. Van *edel*. Edeler maken, in aard en hoedanigheid verbeteren: tracht u al meer en meer te veredelen. Veredelt haar waerdij met onwaerdebreu lof. VOND. Ook wel eens tot den adeldom verheffen; doch hiervoor is *veradellijken* gebruikelijker. Van hier veredeling.

Vereenen, zie *vereenigen*.

Vereenigen, b. w., ik vereenigde, heb vereenigd. Van *reunig*. Ook *vereeenen*. Een maken: de beide legers werden vereenigd. Stem en snaar, met wenden, draaijen, en met keeren, vereenigd rolden door elkaar. PLUMER. In bedoeling en werking verbinden: men vereenigt zich om ons te kwellen. Heeft zijne harp vereenigt met losgezangh. VOND. In een huwelijk paren: zij zijn gisteren vereenigd. Ook onz., gepaard worden: waer twee vereenigen, haer strengelt en verbindt de liefde tien aan een. VOND. Wederom bedr., bevreiden: twee strijdende partijen vereenigen. Zich met iemand vereenigen, of vereenen. wordt in verscheidende beteekenissen gebezigd: hij wil zich met den Godt der Goden niet vereenen. HOOGL. Van hier vereeniger, vereeniging, vereenigster.

Vereeren, b. w., ik vereerde, heb vereerd. Genoegzaam evenveel als *eeren*. met eerbewijzingen bejegenen: God vereeren. Vereert hem. BIJBELV. — Hooger in eer verheffen: vereer mij

steeds met nw gezelschap. Ten geschenke geven: zij heeft mij dat vereerd. Van hier vereerder, vereering. Zamenstell.: vereerenswaardig enz.

Vereeuwigen, b. w., ik vereeuwigde, heb vereeuwigd. Van *eeuwig*. Eeuwig maken, in een eeuwig aanwezig, of aandenken, doen zijn: hij heeft zijn wondren en zijn raad vereeuwigd onder Isrels zaad. L. D. S. P. Hij heeft zijnen naam daardoor vereeuwigd. Van hier vereeuwiging.

Vereffenen, b. w., ik vereffende, heb vereffend. Van *effen*. Ook *vereevenen*, van *even*. Effen maken, in eenen oneigenlijken zin: een geschil vereffenen. Zijne zaken met iemand vereffenen, met hem afrekenen. Van hier vereffening, ook *vereevening*.

Vereisch, o. Vordering: naar vereisch van zaken en tijden. Navraag: er komt geen vereisch naar. HALMA.

Vereischen, b. w., ik vereischte, heb vereischt. Bijkans evenveel als eischen, vorderen: dat werk zal veel tijds vereischen. Vereischt zoo trots een dicht, als oit FLACCUS kon bereiken. VOND. De vereischte bekwaamheid.

Vereischte, o., meerv. vereischten. Van *vereischt*. Hetgeen vereischt, of gevorderd wordt: een noodzakelijk vereischte.

Verergeren, b. en o. w., ik verergerde, heb en ben verergerd. Van *erger*. Bedr., erger maken: gij verergeret het, in plaats van het te verbeteren. Onz., erger worden: de kranke schijnt te verergeren. Van hier verergering.

Vereten, b. w., ik verat, heb vereten. Al etende verteren: hoe veel vereet men daar gemeenlijk? Met eten en drinken doorbrengen: hij heeft al, wat hij had, vereten, of verspeeld. Verslinden, in eenen oneigenlijken zin: indien ghij malcanderen bijt ende vereet. BIJBELV.

Verevenen, zie *vereffenen*.

Verf, verw. v., meerv. verwen. Eene zelfstandigheid, welke aan de dingen, die daarmede besmeerd, of daarvan doordrongen zijn, zekere kleur bijzet: het purper is de kostbaarste van alle verwen. De verf vergaet, de deught zal eenwigh blijven. VOND. Ook wel eens de natuurlijke kleur van een mensch: nu moeder is niet doot, zij krijgt haar verf. VOND. Van hier het werkw. *verwen*, verwer, verwig, enz. Zamenst.: verfbord. verfloos, verfhout, verfkvetel, verfkoojer, verfmolen, verfspot, verfschelp, verfstof, verfwaren, verfwinkel. Doodverf, olieverf, purpervarf, waterverf, enz.

Verfoeijen, b. w., ik verfoeide, heb verfoeid. Van *foei*. Iets met eenen afkeer, dien men soms door den uitroep van *foei! foei!* aan den dag legt, bejegenen: 'k verfoei en haat de valsheid. L. D. S. P. Van hier verfoeijelijk, verfoeijing, verfoeisel, voor een verfoeijelijk ding. BIJBELV. Zamenstell.: verfoeijenswaardig.

Verfomfoeijen, verouderd b. w., ik verfomfooide, heb verfomfooid. Bij HALMA, verhoetelen, bederven: hij heeft het verfomfooid. Gij moet uwe kleederen zoo niet verfomfoeijen.

Verfommelen, b. w., ik verfommelde, heb verfommeld. Anders ook *verfommelen*. Iets door kreuken, die men daarin brengt, afzigtelijk maken: gij verfommelt uwe kleederen geweldig. Van hier verfommeling.

Verfommelen, zie *verfommelen*.

Vergaan, o. w., ik verging, ben vergaau. Van zijne plaats gaan: ik verging een weinigje.

Afloopen, eenen uitslag hebben: hoe is die zaak vergaan? Het is hem daar slecht vergaan. Weggaan, verdwijnen: dat gezwel zal wel vergaan. De lust vergaat mij. Zij ziet den dag vergaan en wassen. VOND. Te niete gaan, omkomen: als alles hier vergaat. L. D. S. P. Sprekw.: okruïd vergaat niet, ondeugende voorwerpen komen niet ligtelijk om. Van hier vergaangbaar, vergangen, vergankelijk, enz.

Vergaauwen, b. w., ik vergaauwde, heb vergaauwd. Door gaauwheid verschalken: hij heeft mij vergaauwd, hij is mij te gaauw geweest. Van hier vergaauwing.

Vergaderen, b. en o. w., ik vergaderde, heb en ben vergaderd. Anders ook *vergaren*. Bedr., bijeen verzamelen: vergaderen den raad. KIL. Hij vergadert de wateren der zee als op eenen hoop. BIJBELV. Onz., bijeenkomen: de raad zal morgen vergaderen. Hij doet de waten bruisschen, zwellen, en t'zaam vergaderen. L. D. S. P. Bijzonderlijk tot bijslaap: na 't vergaeren wort d'eene moeder. VOND. Of om te trouwen: als twee gelieven, eens van aert, dus scheiden, eer ze zijn vergaert. POOR. Ergens aan vergaren is, zich daarmede inlaten: ik vergaar daaraan niet. Voorts, zeide men oulings van eenen strijd, dat hij *vergaderde*, als hij eenen aanvang nam: in 't vergaderen van den stride. J. v. HELLU. Van hier vergaarder, vergadering, vergaring. Zamenstell.: vergaderplaats enz.

Vergalopperen, (zich) wederk. w., ik vergaloppeerde mij, heb mij vergaloppeerd. Zich uit overhaasting door eenig averegtsch bedrijf benadeelen: gij hebt u deerlijk vergaloppeerd. Van hier vergaloppering.

Vergangen, bijv. n. Eigenlijk, een oud deelw. van *vergaan*. Jongstverloopen: in de vergangene week. Op 't verganghen jaer binnen Utrecht enz. v. HASS.

Vergankelijk, bijv. n., vergankelijker, vergankelijkt. Van *vergaan*. Dat voor vergaan vatbaar is: dat ik wete, hoe vergankelijk ik zij. BIJBELV. Van hier vergankelijkheid. Zamenstell.: onvergankelijk, onvergankelijkheid.

Vergaren, zie *vergaderen*.

Vergasten, b. w., ik vergastte, heb vergast. Van *gast*. Als eenen gast, wien men genoegeen en eer aandoen wil, onthalen: hij vergastte ons op baars. Ik wilde hen eens vergasten. Van hier vergasting.

Vergeeflijk, bijv. n., vergeeflijker, vergeeflijkt, zie *vergeven*.

Vergeefs, bijw. Zonder gewenschte gevolgen, vruchteloos: vergeefs door gont bekoort. VOLLENH. Te vergeefs eeren sij mij. BIJBELV. Dit woord luidt bij NOTK. *fergebons*, zweed. *förgäfvos*, hoogd. *vergebens*, KIL. *verghevens*, en komt van *vergeven*.

Vergeefsich, bijv. n., vergeefscher, vergeefscht. Van *vergeven*, even als vergeefs. Vruchteloos, ijdel: gij doet vergeefsche moeite. En brengt niet meer vergeefschen offer. BIJBELV.

Vergeet, o., oul. voor vergetelheid gebezigd: gedompelt in een grondeloos vergeet. HOORT.

Vergeetboek, o. Een denkbeeldig boek, waarin men datgeen, als het ware, opschrijft, dat men vergeten wil: hij geraakt bij haar in het vergeetboek.

Vergeetvloed, m. In de oude fabelleer, een vloed in het rijk der dooden, die, daarvan

drinkende, hun vorige leven vergeten: straks dronk hij uit den stijgischen vergeetvloed Lethe.

Vergelden, b. w., ik vergeld, heb vergolden. Oulings ook gelijkvl., ik vergeldde, heb vergeld. Van *geld*. Met geld betalen, goedmaken, bestrijden: dat kan ik niet langer vergelden. Hine conde nu den cost niet vergelden. M. STOKK. Beloonen: hoe zal ik dat naar behoren vergelden? Van hier vergelder, vergelding.

Vergelijk, o., meerv. vergelijken. Van *gelijken*, in den bedrijvenden zin van gelijk, effen, maken. Een verdrag, eene overeenkomst, ter wegneming of voorkoming van geschil: er werd eindelijk een goed vergelijk getroffen. Bij HALMA ook vergelding.

Vergelijken, b. w., ik vergeleek, heb vergeleken. Van *gelijk*. Twee, of meer dingen, ter ontdekking van derzelver onderlinge gelijkheid, of ongelijkheid, nevens elkander beschouwen: vergelijk het eene handschrift met het andere. NAPOLEON met CAESAR vergelijken. Waerbij sal ick dit geslachte vergelijken? BIJBELV. Van hier vergelijk, vergelijkelijk, vergelijking.

Vergen, b. w., ik vergde, heb gevergd. Met de zaak in den vierden, en den persoon in den derden naamval. Iemand eene dienst, of iets anders, afvorderen: gij vergt mij waarlijk te veel. Ik durf het u niet vergen. Zamenstell.: afvergen.

Vergenoegd, bijv. n. en bijw., vergenoegder, vergenoegdst. Eigenlijk, een deelw. van *vergenoegeen*. Weltevreden: hoe vergenoegd ziet hij er uit? Zijt vergenoeght met het tegenwoordige. BIJBELV. Van hier vergenoegdheid. Zamenstell.: onvergenoegd, onvergenoegdheid.

Vergenoegen, b. w., ik vergenoegde, heb vergenoegd. Van *genoeg*. Teverden stellen: dat kan mij niet vergenoegen. Vergenoeg u daarmede! Laet u vergenoegen met uwe besoldingen. BIJBELV. Van hier vergenoeging, vergenoegzaam, ligt te vergenoegen. Het doelw. *vergenoejd*, zie hier boven.

Vergetel, bijv. n., van *vergeten*. Bij KIL. evenveel als *vergetelijk*. Van hier vergetelheid.

Vergetelheid, v. Een ophouden van alle aandenking: in de vergetelheid bedolven worden. Anders *vergetenheid*, oul. *vergetenis*. Van *vergeten*.

Vergetelijk, bijv. n., vergetelijker, vergetelijkt. Van *vergeten*. Tot vergeten geneigd, vergetachtig: hoe kunt gij zoo vergetelijk zijn. Zamenstell.: onvergetelijk, dat niet vergeten worden kan. Van hier vergetelijkheid.

Vergeten, b. w., ik vergat, heb vergeten. Iets uit zijn geheugen, uit zijn aandenken, laten glijpen, het daaruit verliezen: ik had het haast vergeten. Iets uit onachtzaamheid laten liggen: altijd vergeet gij het een of ander. Iemand niet in waarde houden: de nooddrufte en sal niet voor altoos vergeten worden. BIJBELV. *Zich zelve vergeten* is, tegen zijne belangen en zijnen plicht aan handelen. Zijnen aard vergeten is, daar tegen handelen. *Vergeven en vergeten*, niet slechts vergeven, maar ook uit zijn geheugen wisschen. Vergeet mij niet, zeker bloempje. Van hier vergetachtig, vergetel, vergetelijk, vergetenis, enz. Zamenstell.: vergeetal, die alles vergeet — vergeetboek, vergeetvloed. Van het deelw. *vergeten* komt vergetenheid, en de zamenstell.: eervergeten, godvergeten, pligtvergeten.

Vergeten, vries. *ferjitte*, hoogd. *vergessen*, angels. *forjitan*, eng. *to forget*, zweed. *förgäte*, komt van

het onschiedb. voorz. *ver*, dat hier eene ontken- nende kracht heeft, en *gelen*, zweed. *gāta*, ijsl. *gata*, angels. *gijtan*, zich herinneren, bedenken.

Vergetenheid, zie *vergetelheid*.

Vergeven, b. w., ik vergaf, heb vergeven. Met de zaak in den vierden, en den persoon in den derden naamval, iemand iets derwijze ten goede houden, dat men hem deswege niet straffe, vervolge, hate, enz.: nwe sonden zijn u vergeven. **BIJBELV.** Ik keerde sedert flus, vergeef het mij! 't gezicht niet van de zoute baren. **VOND.**, waar het zulk een uitroep is, als men in de samenleving wegens allerlei kleinigheden bezigt, die anders euvel zonden kunnen worden opgenomen, ja als men wel eens in plaats van een enkel neen! gebruikt: was het zoo niet? Vergeef mij! het was zoo. Voorts, met den vierden naamval, weg- geven, begeven: een ambt vergeven. Nog eens geven: de kaart moet vergeven worden. Kwelijk, verkeerd geven: de kaart is vergeven, oneigenlijk, de zaak is verbrod. Eindelijk, door vergif in levensgevaar brengen, of zelfs dooden: iemand vergeven. In dezon zin luidt het bij **KIL.** anders *verghiften*, *verghiftighen*. Van hier vergeefflijk, ver- geëver, vergeving, enz.

Vergewissen, b. w., ik vergewiste, heb vergewist. Van *gewis*. Gewis, zeker, maken, ver- zekeren: de zaak schijnt mij nog niet genoeg ver- gewist. Men vergewiste mij daarvan volkomenlijk.

Vergesellen, zie *verzellen*.

Vergesellschaften, b. w., ik vergezel- schapte, heb vergesellschaft. Van *gezelschap*. Ver- zellen: hij vergesellschaftte mij tot dus ver. En vergesellschaft man en moeder te gelijk. **VOND.** Het goede is doorgaans van eenig kwaad verge- zelschaft. Van hier vergesellschafting.

Vergieten, b. w., ik vergoot, heb vergoten. Anders gieten dan voorheen: dat geschut moet vergoten worden. Iets derwijze gieten, dat het wegvloeijs: hij vergoot al het water uit de kruik. Tranen vergieten is, dezelve doen vloeijen. Bloed vergieten is, hetzelfde storten: daer zulck een groote plas van bloet vergoten werd. **VOND.** Van hier vergieter, vergieting. Samenstell.: vergiëttest, ze- ker bekend keukengeredschap; zie *doorslag*. Bloed- vergieter, bloedvergiëting.

Vergif, o. Gif, gift, vergift: dat doodelijk vergif. Oneigenlijk: 't vergif van zijn verkeert verstant. **DE DECK.** Het vergif der hovaardijje. **VOND.** Samenstell.: vergifboom, vergifmenger, ver- gifmenging, vergifmengster, enz.

Vergiffenis, v., meerv. vergiffenissen. Van *vergeven*. Oulings, ingaving van vergif: van ver- raderij, en van moert, of van verghiffenis. v. **MIE- RIS.** Hedendaags vergeving van misdrijven: en zijn bestrijder met vergiffenis begenadigt. **MOON.** Vergiffenis, die zij hem vergunde. **HOORT.** Za- menstell.: schuldvergiftenis enz.

Vergiften, b. w., ik vergiftte, heb vergift. Met vergift besmetten: eene bron vergiften. Als vergifte slangen. **L. D. S. P.** Bij **KIL.** ook ver- geven. door vergif dooden. Van *vergift*, zie *ver- gif*. Voor *vergiften*, wordt ook *vergiftigen* gebe- zigt. van *vergiftig*, met vergift besmet.

Vergissen, (zich) wederk. w., ik vergiste mij, heb mij vergist. Zich al gissende bedriegen: ik heb mij in mijne rekening vergist. Hij heeft zich leelijk vergist. Ook figuurl. hij heeft eenen verkeerden stap gedaan. Van hier vergissing.

Vergoden, b. w., ik vergoedde, heb ver-

goed. Tot eenen heidenschen God verheffen: men verhaalde, dat **ROMULUS** na zijnen dood ver- goed, en ten hemel opgevaren, was. Met de hoogstmogelijke lofuitingen vereeren: hij werd hemelhoog geprezen, ja vergoed. Van hier ver- goding.

Vergoeden, b. w., ik vergoedde, heb ver- goed. Van *goed*. Eenig leed, of verlies, door schadeloosstelling, wederom goed maken: ik zal u die schade vergoeden. Van hier vergoeding; za- menstell.: schavergoeding.

Vergoelijken, b. w., ik vergoelijkte, heb vergoelijk. Van *goelijk*. Goelijk maken, van een goelijk voorkomen voorzien: vruchteloos poogde men het een en ander te vergoelijken. Van hier vergoelijkling.

Vergouden, zie *vergulden*.

Vergrammen, b. w., ik vergramde, heb vergramd. Van *gram*. Gram maken: dat zal hem nog meer vergrammen. Ook *zich vergrammen*: die sich tegen hem vergramt, sondigt tegen sijne ziele. **BIJBELV.** Van hier vergramming, en, van het deelw. *vergramd*, vergramdheid.

Vergrijp, o., meerv. vergrijpen. Mistap, averegtsch bedrijf: dat vergrijp is nu geschied. **DE DECK.** Vergeef hem dit vergrijp. **VOND.**

Vergrijpen, (zich) wederk. en b. w., ik vergreep, of vergreep mij, heb vergrepen, of mij vergrepen. Wederk, zich te buiten gaan: hoe hebt gij u zoo kunnen vergrijpen? Vergrijp u nooit aan eens anders goed! Ik zal mij nog aan hem vergrijpen. Bedr., is *vergrjpen* anders grij- pen dan voorheen: ik vergreep den stok, om hem beter te treffen. Van hier vergrijp, vergrijping.

Vergrimmen, o. w., ik vergrimde, ben vergrimd. Zich grimmig en woedend aanstellen: zij vergrimden tegen haer. **BIJBELV.** Ook met *op*: de draeck vergrimde op de vrouwe. **BIJBELV.**

Vergrooten, b. w., ik vergrootte, heb ver- groot. Van *groot*. Grooter maken, uitbreiden: hij vergroot zijn gebied door gestadige overwin- ningen. Grooter doen schijnen: ons verlies werd door den vijand vergroot. Iemands misdaad ver- grooten. Van hier vergrooten, vergrooting. Za- menstell.: vergrootglas enz.

Vergroven, b. w., ik vergroofde, heb ver- groofd. Van *grof*. Grover maken: de bril ver- grooft het schrift. Van hier vergroving.

Vergruisen, b. w., ik vergruisde, heb ver- gruisd. Van *gruis*. Tot gruis maken: al het glaswerk werd vergruisd. Van hier vergruizing.

Verguisen, b. w., ik verguisde, heb verguisd. Grootelijks beschimpen en smaden: hij zag zich van alle kanten beschimpd, gesmaad en verguisd. Van het verouderde *guis*, *guize*, bij **KIL.** *guijse*. Dit *verguisen* beduidt eigenlijk zulk eene bespot- ting, welke met het optrekken van den neus, het opspalken van den mond, en diergelijke teekenen van de grootste verachting gepaard gaat. Van hier verguizing.

Vergulden, b. w., ik vergulde, heb ver- guld. Oulings ook *vergouden*, dat nog bij **KIL.** voorkomt. Met een dun bokleedsel van goud overtrekken: een boek of snee vergulden. On- eigenlijk, zijn *vergulde woorden*, opgesmukte. Er- gens mede verguld zijn, zich daarmede opgeschikt achten, daarmede zeer in zijnen schik zijn. Men verguldt dit noeh glimpelijk met eene voorrede. **VOND.** Met gouden zonnestralen beschijnen: daer de dagh Batavie vergult met de eerste straelen.

VOND. Eindelijk, met eene goudgele kleur bedekken: de boterbloem verguldt de wei op haren tredt. **VOND.** Van hier vergulder, vergulding, verguldseel. **Zamenstell.:** verguldkaas, in eenen boekwink, enz. — oververgulden enz.

Vergunnen, b. w., ik vergunde, heb vergund. **Toestaan, gunnen:** vergun mij ook een druppel nat. **VOND.** Vergunne, dat ik leve en sterve reine maecht. **VOND.** Van hier vergunning.

Verhaal, o., meerv. verhalen. **Berigt, opgave, verslag:** door een getrouw verhaal van het gebeurde. Om in orden te stellen een verhaal van de dingen. **BIJBELV.** Herstel van krachten, van gelede ne verliezen, enz.: hij kan tot geen verhaal komen. Is daar geen verhaal op te krijgen? Daar is geen verhaal op hem.

Verhabbezakken, b. w., ik verhabbezakte, heb verhabbezakt. **Verbluffen:** gij moet hem niet verhabbezakken. In de gemeenzame verkeering.

Verhakken, b. w., ik verhakte, heb verhakt. **Iets, al hakkende van deszelfs vorige aanwezigen beooven:** hebt gij al dat hout verhakt? **Verkeerdelijk hakken:** gij hebt het vleesch verhakt. **Eenen weg, toegang, enz. verhakken is,** denzelfden door omvergehakte boomen versperren: de vijand had den eenigen toegang tot hem verhakt. **Van hier verhakking, versperring van den weg, met omgehakt hout.**

Verhakking, v., zie *verhakken*.

Verhakstukken, b. w., ik verhakstukte, heb verhakstukte. **Van hakstuk.** Eigenlijk, van nieuwe hakstukken voorzien. **Bij Kit., ook verhielen, verversenen.** In het gebruik, evenveel hoe verstellen: verhakstuk dien kruiwagen eens voor mij! wat is daar te verhakstukken? beteekent, wat is daar te doen?

Verhalen, b. w., ik verhaalde, heb verhaald. **Van zijne plaats halen:** verhaal het een weinige. **Op nieuw halen:** hij en laet mij niet toe, mijnen adem te verhalen. **BIJBELV.** *Zich verhalen,* is zich een weinig rust geven. **Zijne krachten verhalen,** dezelve herstellen. **Iets ergens op verhalen is,** het door aantasting daarvan vergoed krijgen: daarop zal ik mijne schade verhalen. **Ik zal 't op u verhalen,** zoo 't quaalijk uitvalt. **HALMA.** Eindelijk, is *verhalen,* vertellen, berichten: verhaal mij evenwel al d'overige elende. **VOND.** Van hier verhaal, verhaalster, verhalen, verhaling, enz.

Verhandelen, b. w., ik verhandelde, heb verhandeld, enz. **Eigenlijk,** door de handen laten gaan. **In het gebruik, tot het onderwerp van een gesprek, of geschrijf maken:** uit hetgeen wij hier boven verhandeld hebben volgt. **Uit zijne handen in die van een ander laten overgaan, overdoen, verkoopen:** ik heb het aan hem verhandeld. **Van hier verhandelaar, verhandeling.**

Verhangen, b. w., ik verhing, heb verhangen. **Anders hangen dan voorheen:** verhang die schilderij. **De hekken zijn verhangen, er zijn andere maatregelen genomen.** **Wederk., zijn leven door middel van eenen strop eindigen:** *zich verhangen.* **Onceigenlijk:** zich aan iets verhangen, zich te veel aan iets overgeven. **Verhangt uw ziel aan schoone vrouwen.** **VOND.**

Verhanselen, b. w., ik verhanselde, heb verhanseld. **Verstellen:** oude kleederen verhanselen. **Verkoopen, verkwanselen:** hij heeft zijn paard al weer verhanseld.

Verharddraven, zie *verdraven*.

Verharden, b. en o. w., ik verhardde, heb verhard. **Bedr., hard maken:** ijzer wordt door vuur verhard. **Overdr., voor aandoeningen of berouw ongevoelig maken:** ick sal PHARAO's herte volharden. **BIJBELV.** *Zich tegen ongemak verharden.* **Onz., hard worden:** in boosheid verharden. **Van hier verharding.**

Verhardseilen, zie *verzeilen*.

Verheeren, b. w., ik verheerde, heb verheerd. **Van heer.** **Vermceesteren, te onder brengen:** wee het land, dat door een vijandelijk leger verheerd wordt! **Toen riep ik, door mijn rouw verheerd.** **L. D. S. P.** **Van hier verheerder, verheering** **Anders ook verheerschen.** **Het voorzetsel ver heeft hier eigenlijk de kracht vermeerderende beteekenis van over, gelijk ook in:** verladen, vermeersteren, verwegen, verwinnen.

Verheerlijken, b. w., ik verheerlijkte, heb verheerlijkt. **Van heerlijk.** **Heerlijk maken, tot heerlijkheid verheffen:** die sal mij verheerlijken. **BIJBELV.** **In hem wort HIPPOKRAET, het licht der Artsenije, verheerlijkt.** **VOND.** **Verceeren, groot maken, prijzen:** verheerlijk 't opperwezen. **L. D. S. P.** **Ergens mede verheerlijkt zijn is, daarmede verguld, ingenomen, zijn.** **Van hier verheerlijking.**

Verheerschen, zie *verheeren*.

Verheffen, b. w., ik verhief, heb verheven. **Opheffen, doen rijzen:** zijne stem verheffen. **Die, daar zijn elend hem treft, zijne ziel tot u verheft.** **L. D. S. P.** **In rang en aanzien bevorderen:** vruchteloos zochten zijne vrienden hem nog al meer te verheffen. **Roemen, prijzen:** hemelhoog verhief men hem. **Zich verheffen is, zich met hoogmoed en waan vervullen:** tot dat hun hart zich dwaas verheft. **L. D. S. P.** **Onceigenlijk:** mijne ziel verheft zich hemelwaarts! **HOORT** bezigt hier voor ook enkel *verheffen*. **Toenemen, heviger worden:** de koorts verheft zich; waarvoor ook het onz. *verheffen* gebezigd wordt: de koorts begint te verheffen. **Van hier verheffing, verheveling.** **Het deelw. verheven** wordt als bijv. n. en bijw. gebezigd. **Zie verheven.**

Verhelderen, b. en o. w., ik verhelderde, heb en ben verhelderd. **Van helder.** **Bedr., helderder maken:** dat wasschen heeft de glazen vrij wat verhelderd. **Onz., helderder worden:** de lucht verheldert grootelijks. **Van hier verheldering.**

Verhelen, b. w., ik verheelde, heb verheeld. **Onlings ook ongelijkvl., ik verhal, heb verholen.** **Van heel, achterhoudend, stilzwijgend.** **Door stilzwijgen verborgen houden:** hij heeft niets voor mij verheeld. **Van hier verhelder, verheling.** **Het oude deelw. verholen** wordt als een bijv. n. gebruikt.

Verhelpen, b. w., ik verhielp, heb verholpen. **Iets door zijne hulp uit eenen slechten toestand in eenen beteren overbrengen:** ik pogde het wel een weinig te verhelpen; maar vergeefs! **Iets kwaads door zijne hulp wegnemen:** de gebreken des ouderdoms laten zich niet ligt verhelpen. **Er is geen verhelpen aan is, het laat zich niet verhelpen.** **Van hier verhelping.**

Verhemeld, bijv. n. **Eigenlijk, een deelw. van verhemelen, bij Kit. verwelven, en in een gewelf verbergen.** **In het gebruik, van eenen hemelschen aard:** verhemelde bespiegelingen. **Hoe tintelde haar verhemeld oog.**

Verhemelen, zie *verhemeld*.

Verhemelte, o., meerv. verhemelten. Van *verhemelen*, bij **KIL.** verwelven. Bij denzelfden **KIL.** een gewelf. Hedendaags, het gewelf desmonds: mijne tong kleeft aan mijn verhemelte. Anders ook *gehemelte*. De hemel van eene koets, eene ledekant, eenen troon, en meer dergelijke. Zie *hemel*.

Verheugen, b. w., ik verheugde, heb verheugd. Oul. evenveel als gehengen: God verheugt dat. v. **HASS.** Veroorloven, vergunnen: uwen line en seldi gheen lekkerheit verhenghen. **GULD. THR.** Van hier bij denzelfden *verhenghenisse*.

Verheugen, b. w., ik verheugde, heb verheugd. Vrolijk maken, verblijden: den wijn, die het herte des menschen verheugt. **BIJBELV.** De kraemgodesse verheuge u met een jonge spruit. **VOND.** *Zich verheugen*, zich verblijden. Van hier verheuging. Het deelw. *verheugd* wordt ook als bijv. n. gebruikt.

Verheveling, v., meerv. verhevelingen. Van *verheffen*. Al, wat zich boven in den dampkring des aardbodems bevindt, en onweerswolken, waterhoozen, sneeuwbanken, enz. vormt: eene wijsgeerige beschouwing der verhevelingen. Zamenstell.: luchtverheveling enz.

Verheven, bijv. n. en bijw., verhevener, verhevener. Eigenlijk, een deelw. van *verheffen*. Boven de oppervlakte van een ding uitkomende: verheven werka, van goudsmeden, beeldhouwers, enz. **KIL.** Opwaarts gerezen: alle hooge ende verhevene cederen van Libanon. **BIJBELV.** Hoog boven andere dingen uitstekende: een verheven gestoelte. Op eene hoogte geplaatst: het staat daar verheven te prijzen. Uit uw verheven heiligdom. **L. D. S. P. Fig.**, op het toppunt van eer geplaatst: zingen: God is hoog verheven! **L. D. S. P.** Hoogzwevend: welke verhevene bespiegelingen! Edelaardig, grootmoedig: eene verhevenc ziel. Eene verhevenc uitdrukking, een verheven stijl, enz. zijn, die zich boven de gewone wijze van spreken verheffen. Het bijw. *verheven* is, figuurlijk, in eenen verhevencn spreektrant: grootsch en verheven beantwoordde hij die aanspraak. *Verheffen*, zoo ook *verheven*, komt eigenlijk van het oude *hefen*, *heven*, dat iets hoogs en heerlijks beteekende, gelijk ook in ons *hemel*; en van hier het engelsche *heaven*. Van hier verhevencheid.

Verhielen, zie *verhakstukken*.

Verhinderen, b. w., ik verhinderde, heb verhinderd. Beletten, door hindernissen terughouden: ik werd verhinderd, om het af te maken. Verhinder zijne gruwelstukken. **L. D. S. P.** Van hier verandering.

Verhit, bijv. n., verhitter, verhitst. Eigenlijk, een deelw. van *verhitten*. Door beweging, door vuur, of anderzins, heet gemaakt: als sij verhitte zijn, sal ick haren dranc opsetten. **BIJBELV.** Oneigenlijk, door hartstogten, begcerten, enz. ontvland: daar zij, verhit van toorn mij haten. **L. D. S. P.** Verhit op bloet en moort. **VOND.** Van hier verhitheid.

Verhitten, b. w., ik verhitte, heb verhit. Heet, hittig, maken: hoe wordt de lucht thans door de zon verhit. Verhit u niet te zeer. Van hier verhitting. Het deelw. *verhit*, zie hier boven.

Verhoeden, b. w., ik verhoede, heb verhoed. Door hoede en toeverzigt voorkomen, beletten: ik hoop het te verhoeden. Dat God ge-

nadiglijk verhoede! Van hier verhoeding. Zamenstell.: onverhoedsch enz.

Verholen, bijv. n., verholener, verholenst. Eigenlijk, een deelw. van *verhelen*. Verborgen, bedekt: verholene lagen leggen. Niets was van mij voor u verholen. **L. D. S. P.** Dat God ontlocken wilt, sal niet verholen blijven. **LANDJUWEL.** Van hier verholencheid. Zamenstell.: onverholen enz.

Verhoogen, b. w., ik verhoogde, heb verhoogd. Hooger maken: eenen dijk verhoogen. Verhoogt de bane, bereijdt den weg. **BIJBELV.** Overdr., in eer en magt doen klimmen: dien hij wilde. verhoogde hij, en, dien hij wilde, verueerde hij. **BIJBELV.** Roemen, prijzen: Gods groote daen verhoogen. **L. D. S. P.** Vermeerderen, vergrooten: zijn bod verhoogen. Den prijs verhoogen. Van hier verhooger, verhooging, verhoogster.

Verhoor, o., meerv. verhooren. De daad van verhooren. Bijzonderlijk eene geregeltijke aanhooring van beschuldigers, gedaagden, en getuigen: hij is nog in geen verhoor geweest.

Verhooren, b. w., ik verhoorde, heb verhoord. Oulings, evenveel als het enkele *hooren*: als nu de switsers verhoorden, dat enz. v. **HASS.** Hedendaags, gunstig aanhooren: wil der droeven klagt verhooren. **L. D. S. P. Figuurl.**: de aerde sal het koorn verhooren, mitsgaders den most, ende de olje, ende die sullen Israël verhooren. **BIJBELV.** Voorts, gedaagden en getuigen geregeltijk aanhooren: hij is voor het regt verhoord. Van hier verhoor, verhoorder, verhooring. Van het deelw. *verhoord* komt de zamenstell. *overhoord*.

Verhoovaardigen, (zich) wederk. w., ik verhoovaardigde mij, heb mij verhoovaardigd. Van *hoovaardig*. Hoogmoedig maken: hij verhoovaardigde zich daarop. Van hier verhoovaardiging.

Verhuizen, o. w., ik verhuisde, ben verhuisd. Van *huis*. In **Vriesland** *vervaren*. Zie *varen*. Eigenlijk, uit het eene huis in het andere trekken, van woning veranderen: ik moet in Mei verhuizen. Zijn verblijf verlaten: ik zal hem spoedig doen verhuizen. Verhuist **JUPIJN** met al de goon, en vaert hij uit den hemel. **VOND.** Sterven: tot dat hij eijntelick des levens vaentje strijckt, en hier van daen verhuist. **WESTERB.** Tot dat de ziel zich tot verhuizen spoeit. **JONKTIJS.** Van hier verhuizing. Zamenstell.: verhuisdag, verhuistijd, enz.

Verhuren, b. w., ik verhuurde, heb verhuurd. In huur geven: hij verhuurde dien aen landlieden. **BIJBELV.** *Zich verhuren* is, zich tegen een bedongen loon tot de diensten van eenen knecht enz. verbinden: zij heeft zich aan ons verhuurd. Van hier verhuurder, verhuuring, verhuurster. Zamenstell.: verhuurkantoor, verhuurtijd, enz.

Verjagen, b. w., ik verjoeg, (verjaagde) heb verjaagd. **OTFRID.** *firjagen*. Van zijne plaats jagen: zij worden niet gechoond, geplaaagd, veracht, verdrukt, vervolgd, verjaagd. **L. D. S. P.** Een ijegelick is als een verjaegt rhee. **BIJBELV.** Van hier verjager, verjaging.

Verjaren, b. en o. w., ik verjaarde, heb en ben verjaard. Van *jaar*. Bedr., iemand met zijne verjaring gelukwenschen: wij kwamen hem verjaren. **Onz.**, een jaar, of eenen onbopaalden tijd,

uitgesteld worden. Verjaeren ende verdaeghen is, bij *KIL.*, eenige dagen boven het jaar verschoven worden: soo die verjaarden ende verdaagden. v. *HASS.* Voorts, is *verjaven*, jarig worden, zijn' geboortedag beleven: ik ben gisteren verjaard. Derwijze verouderen, dat er geen regt meer op is: de schuld is reeds verjaard. Van hier verjaring. Zamenstell.: verjaardag enz.

Verijdelen, b. w., ik verijdelde, heb verijdel. Van *ijdel*. IJdel maken: waarom wort ghij dus door ijdelheid verijdel? *BIJBELV.* Te leur stellen: maer zijn verijdelde geworden in hare overlegginge. *BIJBELV.* Verijdel hunnen wensch. Van hier verijdeling. **HOOFD** bezigt *verijdeltuigen*, en *VOND.* *verijdeltuigen*, voor verwaarloozen, verbeuzelen: magden, die de min uitsluiten, hare jeugd verijdeltuigen. *VOND.*

Verjongen, b. en o. w., ik verjongde, heb en ben verjongd. *Bedr.*, jong maken: dat genoeg zal hem verjongen. De lente verjongt het gelaat des aardrijks. Jonger doen schijnen: dat hulsel verjongt u merkelyk. *Onz.*, jonger worden, of schijnen: hij verjongt alle dagen. Van hier verjonging.

Verkallen, b. w., ik verkalde, heb verkald. Al kallende aan anderen mededeelen: zij verkalt al, wat zij weet. Den lachter en moet men niet vercallen. *SEGHELIJN.* Zijnen tijd verkallen is, denzelfen al kallende verkwtien. *Zich verkallen* is, zijnen mond miskallen.

Verkassen, o. w., ik verkaste, ben verkast. Van *kas*. Eigenlyk, van de eene kas in de andere kruipen. In den gemeenzamen stijl, evenveel als *verhuizen*: ik deed hem oogenblikkelijg verkassen.

Verkeerbord, o., zie *verkeeren*.

Verkeerd, bijv. n. en bijw., verkeerder, verkeerdst. Eigenlyk, een deelw. van *verkeeren*. Het tegenoverstaande van *echt. juist, regt*: ik kwam aan het verkeerde huis. Een verkeerd antwoord. Iets verkeerd aangrijpen. Op eene verkeerde plaats: gij zoekt verkeert een kruit, dat elders liefst wil spruiten. *VOND.* Ik trad schier op verkeerde paen. *L. D. S. P.* Van hier verkeerdelijg, verkeerdheid.

Verkeeren, b. en o. w., ik verkeerde, heb verkeerd. *Bedr.*, veranderen: de blijdschap is in rouw verkeerd. Uit de behoorlijke, of gewone rigting, in eene tegenoverstaande onbehoorlijke, of ten minste ongewone, brengen: geschenken verkeeren het heilige regt. Den tuimelgeest, die 't volk verkeerde. *VOND.* *Onz.*, veranderd worden: de kans des oorlogs verkeert. Het kan verkeeren. Omgang maken, of hebben: de wolf sal met het lam verkeeren. *BIJBELV.* Over een meisje verkeeren, haar tot een huwelijg aanzoeken. In zware verdrukking, in slavernij verkeeren, zich daarin bevinden. Eindelijk, is *verkeeren* het verkeerspel spelen, waarvan verkeerbord. Van hier verkeerder, verkeering. Zamenstell.: verkeerspel enz.

Verkennen, b. w., ik verkende, heb verkend. Iets in zijnen aard, in zijne gesteldheid, opnemen: den vijand verkennen, bastaardw. *reconoscieren*. Van hier verkenbaar, verkenning. Zamenstell.: verkenningmiddel, verkenningsteeken, enz.

Verkerven, b. w., ik verkorf, heb verkorven. *Averegts* behandelen: hij heeft het bij mij verkorven, hetgeen hij deed *averegts* gedaan, zich

slecht gedragen, misdaan. Aldus blijft Godt getrou, schoon wij het snood verkerven. *POOT.*

Verketteren, b. w., ik verketterde, heb verketterd. Van *ketter*. Tot eenen ketter maken, als eenen ketter afschilderen, van ketterij beschuldigen: weldra begon men hem te verketteren. Van hier verkettering.

Verkiezen, b. w., ik verkoos, heb verkozen. Uitkippen: iemand tot Koning verkiezen. Hij verkoos sijnen knecht *DAVID. BIJBELV.* Verlangen, wenschen: verkiest gij ook t'huis gebragt te worden? Het ene voor, of boven, het andere verkiezen is, daaraan de voorkeur geven, het hooger achten: deugd voor, of boven, schoonheid verkiezen. Van hier verkiefsbaar, verkiefslijg, verkiezer, verkiezing, enz.

Verkijken, b. w., ik verkeek, heb verkeken. Aan de bezigtiging van iets te koste leggen: wat hebt gij aan die wassen beelden verkeken? *Zich verkijken* is, zich in het kijken vergissen, *averegts* kijken: zich ergens aan verkijken is, het te lang, of te sterk bekijken: verkijk u niet aan haar optooisel. Zijnen tijd verkijken, denzelfen met kijken doorbrengen. De kans is verkeken beduidt, men heeft de kans slechts bekeken, zonder ze te benuttigen.

Verkinderen, o. w., ik verkinderde, ben verkinderd. *BRANDT* bezigt het woord in den zin van kindsch worden: want de oude moeten weer verkinderen.

Verklagen, b. w., ik verklaagde, heb verklaagd. Beschuldigen: hij werd wegens dieverij verklaagd. Doch wie kan mij verklaegen van misdact. *VOND.* *Oulings* ook met *voor*: die haer verclaegde voor onsen Godt dach ende nacht. *BIJBELV.* Van hier verklaagster, verklager, verklaging.

Verklaren, b. w., ik verklaarde, heb verklaard. Klaar en helder maken: zoo ras het licht de lucht verklaert. *VOND.* *Overdr.*, duidelijg, verstaanbaar maken: eenen droom verklaren. Bekend maken, vermelden: verklaert ons nu, om wiens wille ons dit quaet overkomt. *BIJBELV.* Min of meer plegtig uiten: iets onder eede verklaren. Plegtig aanzeggen: den oorlog verklaren. Iemand schuldig, of onschuldig, verklaren, hem in eene geregtelijke uitspraak, of anderzins, meer of min plegtig, daarvoor erkennen. Van hier verklaarbaar, verklaarder, verklaring.

Verkleeden, b. w., ik verkleedde, heb verkleed. Anders kleeden dan voorheen: eer zij zich verkleed had. Door kleeding vermommen: een verkleede spion. Aan kleeding te koste leggen: zij verkleedt al, wat zij wint. Van hier verkleeding.

Verkleefd, bijv. n., verkleefder, verkleefdst. Eigenlyk, een deelw. van het ongebruikelijg *verkleven*. Gebecht, door genegenheid verbonden: zij schijnt meer aan hem verkleefd, dan hij aan haar. Van hier verkleefdheid.

Verkleinen, b. w., ik verkleinde, heb verkleind. Van *klein*. Klein maken: een getal verkleinen. Verkleijnende den *Epha*, ende den sikel vergrootende. *BIJBELV.* Kleiner doen schijnen: die bril verkleint de voorwerpen. Hoe-zeer men dat ongeluk ook verkleinen moege. In eer en roem verkorten: verkleen 't godendom, gaf 't reuzendom de kroon. *VOND.* Van hier verkleining. Zamenstell.: verkleinglas, verkleinwoord, enz.

Verkleinwoord, o., meerv. verkleinwoor-

den. Een woord, waarmede men iets verkleinen-derwijze voorstelt: het verkleinwoord van hond is hondje.

Verkloeken, b. w., ik verkloekte, heb verkloekt. Van *kloek*. Kloek maken: de snelle niet en sal ontvlieden, ende de sterke sijne kracht niet verkloeken. BIJBELV. Om mijn lichaam te vercloeken. GESCHIED. *Zich verkloeken* is, moed scheppen: hij verkloekte zich zelven. Durf entlijk zich verkloeken, haer dootschen geest in 't rijk der schimmen op te zoeken. VOND. Voorts is: iemand verkloeken, hem door kloekheid verschalken. of hem daardoor eenig voordeel afwinnen: ik laat mij niet ligt verkloeken. So hebben sij die burgers verkloekt met bussen. v. HASS. aantek. op KIL. Van hier verkloeking.

Verklootvegen, b. w., ik verklootveegde, heb verklootveegd. In Overijssel voor *pluimstrijken* gebruikelijk (namelijk het kleet vegen, de pluimen daar afstrijken), vleijen. Iets verklootvegen is, derhalve, het doen of zeggen van iemand aan eenen anderen overbrengen, om bij dezen eenen plasdank te behalen. In Overijssel en Twente zegt men ook *klootvagen*, *verkloutvagen*.

Verknaapen, verouderd b. w., ik verknapte, heb verknapt. Van *knaap*. Verschalken, bedriegen: ick en wil, o lief, u niet gheen bedroch verknappen. CONST. DER MINN. In Overijssel wordt het gebezigd in den zin van *aflossen*: elkan-der verknappen.

Verknechten, b. w., ik verknechte, heb verknecht. Van *knecht*. Dienstbaar maken, onderwerpen: ik heb elkeen aan mijnen wil verknecht. SCHIM.

Verknijpen, b. w., ik verknep, heb verknepen. Nog eens knijpen; doch meest gebruikelijk in *zich verknijpen*, zich knijpen, om zich in te houden: ik zat mij te verknijpen. Van hier verknijping, ongelegenheid: in de verknijping zitten.

Verknijzen, o. en wederk. w., ik verknijzde, ben en heb verknijzd. Ook *verknijzen*. Onz., door knijzing verteed worden: zij schijnt al meer en meer te verknijzen. Wederk., zich zelven geweldij kwellen: hij verknijzt zich klaarblijkelijk. Van hier verknijzing.

Verknocht, bijv. n., verknochter, verknochtst. Eigenlijk, een deelw. van *verknachten*, verbinden. Verbonden: door 't huwelijk verknocht. HALMA. Gehecht, door genegenheid verkleefd: hij is grootelijks aan mij verknocht. Van hier verknochtheid, verknochting. HALMA.

Verknochten, b. w., ik verknochtte, heb verknocht. Verbinden: die hare trouw aan zijne trouw verknocht. VOND. Die kracht, die mijn gebeem met senuwen tsaem verknochte. F. v. DORP.

Verkoelen, b. en o. w., ik verkoelde, heb en ben verkoeld. Bedr., koel maken: die drank heeft mij verkoeld. Moskovisch ijs noch sneeuw verkoelden noit den gloet van zijne ontsteekte borst. VOND. Ook oneigenlijk; iemands drift verkoelen. Oul., werd het ook voor rust aubringen gebezigd: die den vader ghehoersaam is, hi sal die moeder verkoelen. BIJBEL, 1477. Onz., koel worden: de lucht begint te verkoelen. Mijn bloet verkoelt. VOND. Ook oneigenlijk: afwezen doet de liefde verkoelen. Van hier verkoeling. Zamenstell.: verkoeldrank enz.

Verkoeling, v., meerv. verkoelingen. Van *verkoelen*. De daad van verkoelen: het is een uitnemend middel tot verkoeling van het bloed.

Overgang tot koelte: ik bespeur geene verkoeling in de lucht. Ook oneigenlijk: door verkoeling der genegenheid. Wanneer de tijden der verkoeling sullen gekomen zijn. BIJBELV. Zamenstell.: verkoelingsmiddel enz. Bloedverkoeling enz.

Verkomen, o. w., ik verkwam, ben verkomen. Zich herstellen: de zieke begint reeds van hare krankheid te verkomen. Hij verkwam allengs van dien schrik. Voorts, is er op verkomen in betere omstandigheid geraken: hij begint er op te verkomen.

Verkonden, zie *verkondigen*.

Verkondigen, b. w., ik verkondigde, heb verkondigd. Van *kond*. Oulings ook *verkonden*. Kond doen, bekend maken: om tot u te spreken, ende u dese dingen te verkondigen. BIJBELV. Van hier verkondiger, verkondiging, verkondigster.

Verkondschappen, b. w., ik verkondschapte, heb verkondschapt. Verwittigen: ik zal er u van verkondschappen. HALMA. Van hier verkondschapping.

Verkoop, m., meerv. verkoopen. De daad van verkoopen: ik denk den verkoop mede bij te wonen. Ik moet van koop en verkoop leven.

Verkoopen, b. w., ik verkocht, heb verkocht. Voor geld, of iets anders, overdoen: ik heb het bij openbare veiling verkocht. Sij maect fijn lijnwaet, ende verkoopt het. BIJBELV. Van hier verkoopachtigh, KIL., verkoopbaar, verkoopelick, KIL., verkooper, verkooping, verkoopster. Zamenstell.: boekverkooper, zielverkooper, beter *cedelverkooper*, enz. Verkoopdag, verkooptijd, enz.

Verkoren, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van het ongebruikelijke *verkieren*, verkiezen. Uitgelezen, uitgekipt: de verkorene staatsleden. 't Volk, door hem te voren, tot zijn erf verkoren. L. D. S. P. Zamenstell.: uitverkoren.

Verkorten, b. w., ik verkortte, heb verkort. Korter maken: dat opstel kan merkelyk verkort worden: Gij hebt de dagen sijner jeugt verkortet. BIJBELV. Benadeelen: ik zoek u niet te verkorten. Gij verkort uwe gezondheid. Voorts is: een werk verkorten, een kort begrip daarvan maken. Van hier verkorter, verkorting, verkortster. Zamenstell.: verkortschrift enz.

Verkoud, bijv. n. en bijw., verkouder, verkoudst. Eigenlijk, een deelw. van *verkouden*. Gemeenlijk, *verkouden*, *verkouwen*. Door koude bevangen: hij is zoo verkoud, dat hij naauwelijks spreken kan. Oulings ook onbekwaam tot mingenot: dat hi vercout ware van natuere, ende finalic gedisposeert, dat hi met sijnen wijve niet en mochte hebben geselschap vleijschelic. v. HASS. Van hier verkoudheid.

Verkouden, zie *verkoud*.

Verkouden, b. en o. w., ik verkoudde, heb en ben verkoud. Bedr., koud maken, verkoelen: de avondlucht zal u verkouden. Onz., koud worden: dek u wel toe, om niet te verkouden. Verkoelen, verfaauwen: wij zien den iver dagelijks verkouden. Soo sal de liefde van velen verkouden. BIJBELV.

Verkrachten, b. w., ik verkrachtte, heb verkracht. Van *kracht*. Met kracht en geweld meester worden, gewelddadig behandelen: JOSEPH wert in Egijpten gebracht. Doo hem sijn broeders hadde verkracht. v. HASS. Door eenen diepen slaap betoverd en verkracht. VOND. Schlofferen: al wat vrouwelij was, werd jammerlij verkracht. Evenveel hoe ook schenden: 's Lands

vrijheid verkrachten. **WAGEN.** Eed en pligt verkrachten. Trouw en pligt verachten, en 't recht om goud verkrachten. **L. D. S. P.** Van hier verkrachter, verkrachting.

Verkreukelen, zie *verkreuken*.

Verkreuken, b. en o. w., ik verkreukte, heb verkreukt. **Bedr.**, al kreukende bedervon: verkreuk het papier toch niet! **Onz.**, door gekreuk min, of meer, onbruikbaar gemaakt worden: drag zorg, dat het niet te veel verkreuke. Van hier het voortdurend werkw. *verkreukelen*, dat bijkans hetzelfde beteekent; verkreuking, enz.

Verkrijgen, b. w., ik verkreeg, heb verkregen. Deelachtig, magtig, worden: eer en aanzien verkrijgen. Vrolicheid ende blijtschap sullen zij verkrijgen. **BIJBELV.** Om dat mijn hant geweldig veel verkregen hadde. **BIJBELV.** Van hier verkrijgbaar, verkrijgbaar, verkrijger, verkrijging, enz.

Verkroppen, b. w., ik verkropte, heb verkropt. Oul. verstoppen: machtige stroomen verkropt van het slijk. **OD.** Met eenen gevulden krop bezwaren: die spijs verkropt mij. **HALMA.** Door aandoeningen opgevuld en bezwaard zijn: zij schijnt verkropt van droefheid. Door den krop douwen, verslikken: het diert kon dien brok niet verkroppen. Ook oneigenlijk: met moeite verkropte ik dien smaad. Hij moet zijn nijd verkroppen. **L. D. S. P.** Van hier verkropping.

Verkuijering, v., meerv. verkuijeringen. Van het ongebruikelijke *verkuijeren*. Verkwikking van zich zelven door te kuijeren: dat was eene aangename verkuijering.

Verkuischt, bijv. n., zijnde het verled. deelw. van het w. *verkuischen*, van *kuischen*, zuiveren, reinigen. *Verkuischt* is derhalve eigenlijk, zuiver, zindelijk, uitgelezen, fraai; en bij overdragt, ergens op gesteld, met iets in zijn schik, verreed: egter ben ik niet verkuist met het grootelijks uitdijen van dit werk. **TEN KATE.** Als of God daermede verkuist ware. **OD.** — **SCHIM.** bezigt *verkuischen*, voor kuisch worden, en kuisch maken. Zie *gekuischt*.

Verkwijnen, o. w., ik verkwinde, ben verkwind. Al kwijnonde ten verd. rve gaan: als het gras, dat haast verkwijnt. **L. D. S. P.** De boom verkwijnt. Mij dunkt zij verkwijnt al meer en meer. Van hier verkwijning.

Verkwikken, b. w., ik verkwikte, heb verkwikt. Verfrischen, laven: die teug verkwikt mij. Ook oneigenlijk: die zoo de flaeuwe ziel verquikt. **VOND.** Van hier verkwikbaar, verkwikkelijk, verkwikker, verkwikking. Zie voorts *kwik*.

Verkwisten, b. w., ik verkwistte, heb verkwist. Kwistig doorbrengen: gezondheid, geld, goed, den tijd, enz. verkwisten. Van hier verkwister, verkwisting.

Verlaat, o., meerv. verlaten. Eene sluis, waardoor men schepen van lager water in hooger, of van hooger in lager, verlaat, over laat gaan: omtrent het verlaat. **HOOF.** Gij zet bij schemering 't verlaat al heimlijk open. **VOND.** Voorts, is *verlaet*, oft *slagh der voghelen*, bij **KIL.** een kleiner vogel, dat door middel van een deurtje gemeenschap met een grooter heeft, en waarin men vogelen daaruit laat overgaan. Oul. werd het ook gebezigd voor vrouwen: en stel op menschen geen verlaat. **J. DE DECK.** Van hier toeverlaat.

Verlangen, b. en o. w., ik verlaagde, heb en

ben verlaagd. **Bedr.**, lager maken: ik wil de zoldering wat verlagen. In rang en aanzien doen dalen: als gij u niet anders gedraagt, zult gij al meer en meer verlaagd worden. *Zich verlagen*, zich zelven in lagere rang en aanzien plaatsen: **CZAAR PETER** verlaagde zich tot trommelslager der bende van **LE FOET.** Zich aan laagheden schuldig maken: gij verlaagt u door die vleiery. **Onz.**, lager worden: het water verlaagt van dag tot dag. Van hier verlagting.

Verlak, o. Anders *verlaksel*. Het mengsel, waarmede verschillende goederen verlakt worden: het verlak gaat er af. Ons inlandsch verlak evenaart het Engelsche.

Verlakken, b. w., ik verlakte, heb verlakt. Met verlak bekleeden: wat heeft men die kandelaren slecht verlakt! Oneigenlijk, bedriegen: gij zult mij niet meer verlakken! in den gemeenzamen spreekant gebruikelijk. Ook bij **HOOF.** Van hier verlaker, verlakkig, verlaksel, verlakster.

Verlaksel, o., zie *verlak*.

Verlammen, b. en o. w., ik verlamde, heb en ben verlamd. Van *lam*. **Bedr.**, lam maken: hij was door de uitgestane pijniging verlamd. Het geslacht verlammen is, deszelfs affuit, of rolpaard, verminken. Iemands geschrijf verlammen, hetzelfde door verminking van kracht berooven. **Onz.**, lam worden: zijn arm schijnt te verlammen. Van hier verlamming. Van het deelw. *verlamd* komt verlamdheid.

Verlang, o., meerv. verlangen. Anders *belang*, aangelegenheid: maar deze plaats was met eenige andere van geen groot verlang. **HOOF.** Daer en licht groot verlang aan. **KIL.**, bij wien dit woord ook nog de beteekenis van eene kleine wijl tijds, en die van gewigt, en berekening van gewigt, of waarde, heeft.

Verlangden, b. en o. w., ik verlangde, heb verlangd. Van *lang*. **Bedr.**, lang maken: een kleed verlangen. De tijd zijner gevangenis werd verlangd, of verlengd; want in dezen zin is *verlangden* gebruikelijker, even als in den onz. van langer worden; maar men bezigt *verlangden*, als deze laatste beteekenis overgaat tot een reikhalzen, of ander uitrekken van zichzelven, uit begeerte naar iets: die verlangen nae de doot, maer sij en isser niet. **BIJBELV.** 'k Verlang met schrick naer 't ende. **VOND.** **HOOF.** en anderen bezigen het onpersoonlijk: alleenlijk verlaagt mij te wecten. Mij verlaagt zeer nae 't goedt besluit. **VOND.** Van hier verlangen, z. n., anders *verlangst*. Verlanging, verlenging. Zamenstell.: *verlangstuk*, *verlengstuk*, *aan eene fluit*, enz.

Verlangden, o., meerv. verlangens. Eigenlijk, de onbepaalde wijs van *verlangen*. De daad van verlangen, reikhalzing, begeerte: met uitgestrekt verlangen. **HOOF.** Het verlangen dubbelt zijnen dráf. **HOOF.** Zamenstell.: *zielsverlangen* enz.

Verlaten, b. w., ik verliet, heb verlaten. Van het eene ding in het andere laten: olie, wijn verlaten, afgieten. **KIL.** Iets na eischen en bieden voor zulken of zulken nitersten prijs willen geven: ik verlaat het u daarvoor. Zijne lichamelijke tegenwoordigheid onttrekken: so verliet hij Judeam. **BIJBELV.** Verliet zijn eigen lant. **VOND.** Voorts is: iets verlaten, daarvan ganschelijk afscheiden: verlaat ge Pergamum, alreede in uwe hant? **VOND.** Schoon duizenden de kroon verlieten. **VOND.** Het pad der deugd verlaten is, daarvan afwijken. Zich ergens op verlaten, daarop vertrouwen: verlaeten

op den bijstant der Godinne. **VOND.** Oul. werd *verlaten* ook voor kwijtschelden bezield: ende ic verlate u tghelt enz. **BIJBEL**, 1477. Iemand van zijnen dienst verlaten heeft **WAGEN.**, voor iemand uit zijne dienst ontslaan, of zetten. Iemand van een ambt verlaten. **HOOFD.** Van hier verlater. **Zamenst.:** dengdverlater, landverlater, wijnverlater, enz. — verlatig. Het deelw. *verlaten* wordt als bijv. n. gebruikt.

Verleden, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van het oude *verlijden*, voorbijgaan. Voorbijgegaan: de verleden week. Aldus is die ander ende derde dag verleden, dat is voorbij. **MAT. DER SOND.** In de spraakkunst is *de verleden tijd* die buiging van een werkwoord, waarin men hetzelfde plaatst, als het tot voorbij zijnde dingen betrekkelijk wordt gemaakt. Van hier verledenheid.

Verledigen, (zich) wederk. w., ik verledigde mij, heb mij verledigd. Zich zelven, om iets te doen, van andere bezigheden als ontledigen: kunt gij u niet verledigen, om een woord met mij te spreken? Sich verledighen tot bidden. **KIL.**

Verlegen, bijv. n. en bijw., verlegener, verlegenst. Eigenlijk, een deelw. van *verliggen*, welk werkw. echter in dien zin niet in gebruik is. Door liggen min of meer bedorven: verlegen laken. Verlegen wijn, bier, enz. Bedremmeld, bekommerd, radeloos: zij keek mij zeer verlegen aan. Door angst tot in de ziel verlegen. **L. D. S. P.** Verlegen zitten. Om iets, om geld verlegen zijn, hetzelfde behoeven. Van hier verlegenheid.

Verleggen, b. w., ik verleide, heb verleid, of verlegd. Van de eene plaats op de andere leggen: gij moet die boeken niet verleggen. Anders leggen, dan het te voren lag: *zich verleggen*, (in het bed enz). Ook oneigenlijk: de vergadering werd naar elders verlegd. Dat krijgsvolk zal welhaast verlegd worden. Zoo leggen, dat men het niet wedervinden kan: ik heb dat briefje verlegd. Van hier verlegger, verlegging, enz.

Verleidelijk, zie *verleiden*.

Verleiden, b. w., ik verleide, heb verleid. Eigenlijk, van den rechten weg afleiden: die u leijden, verleiden u. **BIJBELV.** Figuurlijk, tot ongeoorloofde bedrijven verlokken en bewegen: 't verleidend kwaad bragt m' op den boord van 't graf. **L. D. S. P.** Van hier verleidbaar, verleidelijk, tot verleiding geschikt; verleider, verleiding, verleidster.

Verlekkeren, b. en o. w., ik verlekkeerde, heb en ben verlekkerd. Van *lekker*. Bedr., lekker, op lekkernijen verzot maken: gij verlekkeert uwe kinderen. De nektartong verlekkeert 't leerzaam oor op zoete toegen. **VOND.** Onz., zoo met iets ingenomen worden, dat men bijna in niets anders smaak vindt: hij zal er te veel op verlekken. Verlekkeert op laffe leedigheid. **HOOFD.**

Verlengen, zie *verlangen*.

Verleppen, o. w., ik verlepte, ben verlept. Verwelken, verslensen: de ruiker verlept geweldig. **HOOFD.** bezigt het bedrijvend: klaere, wat heeft er uw hantjen verlept? Van hier verlepping. Het deelw. *verlept* wordt als een bijv. n. gebruikt, waarvan verlepteid.

Verlet, o. Verhinderig, ophouding: gij zult er weinig verlet van hebben. Dat dit verlet nogh langh dure. **VOND.** Nalating, verwaarloozing: het verlet van een oogenblik. Verschuiving: de zaak lijdt geen langer verlet.

Verletten, b. w., ik verlettede, heb verlet.

Verhinderen, ophouden: gij moet mij niet verletten. Wat verlet mij, dit te doen? Hiervoor zeide men oul.: wat verlet ic (ic)? **BIJBEL**, 1477. Weren, beletten: een lit moet men ofzetten, daer 't vier in is, om 't vier van 't geheel te verletten. **VLAERD.** **REDENR.** Verwaarloozen, verzuimen: ik zou daarmee te veel tijds verletten. Het deelw. *verlet* komt voor in de betekenis van bezig, onledig: geduriglijk verlet met maken en ontmaken. **DE DECK.**

Verlevendigen, b. w., ik verlevendigde, heb verlevendigd. Van *levendig*. Levendiger, vlugger, wakkerder, vrolijker, maken: om uw aandenken daaraan te verlevendigen. Ook wel eens onz., levendiger worden: het vuur van den vijand begon te verlevendigen. Van hier verlevendiger, verlevendiging.

Verlezen, b. w., ik verlas, heb verlesen. Uitlezen: erwten verlesen. Verlezen goed, dat uitgezocht en gezuiverd is. Salade verlesen.

Verlicht, bijv. n. en bijw., verlichter, verlichtst. Eigenlijk, een deelw. van *verlichten*. Door licht opgehelder: eene verlichte kamer. Het verlichte uitspannel des hemels. Figuurlijk, met bondige kennis en juist doorzicht van zaken begaafd: welk een verlichte wijsgeer! Verlichte Grieken en Hebreëen. **VOND.** Betoot zich in 't verstand verlicht. **L. D. S. P.**

Verlichten, b. w., ik verlichtte, heb verlicht. Eigenlijk, door licht ophelderen: de zon verlicht altijd de helft des aardrijks. Zoo lang de maen verlicht den bruinen nacht. **VOND.** Ten bewijze van vreugde feestelijk met lichten versieren: de gansche stad was verlicht. Met kleuren afzetten en ophelderen: alle figuren van dat boek waren fraai verlicht. Hij geneert zich met het verlichten van landkaarten. Voorts is: iemands oogen verlichten, hem klaarder doen zien, zoo eigenlijk, als oneigenlijk. Van hier verlichter, verlichting. Het deelw. *verlicht*, zie hier boven.

Verleefd, bijv. n. en bijw., verliefder, verliest. Eigenlijk, een deelw. van *verlieven*. Met liefde vervuld: op iemand verliefd zijn. Iemand verliefd aanlonken. Oneigenl.: hij is op zijn landhuis verliefd. Voorts, ook geneigd, om spoedig verliefd te worden: hij is van een bloedrijk en verliefd gestel. Ook bezigt men *verleefd* wel eens, als z. n., voor *gelief*: de beide verliefden. Van hier verleefdelyk, verlieftheid.

Verlies, o., meerv. verliezen. De daad van verliezen: door verlies van al, wat hij bezat. Verlies van goet, van bloet, van magen. **BRANDT.** De maare van dit verlies. **HOOFD.** Waertoe is dit verlies der salve geschiet? **BIJBELV.** Hetgeen men verliest: mijn verlies is onberekenbaar. **Zamenstell.:** geldverlies, tijdverlies, enz.

Verlieven, o. w., ik verliefte, ben verliefd. Met liefde bezielend: verlieven op iemand. **NARCIS** zal op zich zelven hier verlieven. **VOND.** Ook oneigenlijk: ik ben verliefd op uw getuigenissen. **L. D. S. P.** Op een landschap, een huis, enz. verlieven. Het deelw. *verleefd* wordt als z. n. en bijw. gebezigd.

Verlozen, b. w., ik verloor, oul. ook *verloos*, heb verloren, welke tijden eigenlijk van *verlieren* afstammen. Kwijt worden: het leven verliezen. Den mood verliezen. Zijne vrouw verliezen, door den dood daarvan beroofd worden. Een spel, eenen slag, een rogtsgedug, verliezen, daarin voor zijne tegenpartij onderdoen. Geld verliezen, hetzelfde in het spel, in den handel, of uit onacht-

zaamheid, kwijt raken. Woorden, tijd, arbeid, enz. verliezen, beduidt, daarvan geen genot hebben. Iets uit zijne gedachten verliezen, daaraan niet meer denken. Iemand uit het oog verliezen, hem niet meer zien, geen acht op hem geven. Van hier verliesbaar, verliezer, verliezing. Het deelw. *verloren* wordt als bijv. n. gebruikt.

Verliezen, onlings ook *verlieren*, even als *verkiezen* en *verkiezen* verwisseld werden.

Verliggen, b. en o. w., ik verlag, heb en ben verlegen. Bij KIL. bedrijvend: verliggen een kindeken, hetzelfde dood liggen. Hedendaags enkel onz., anders gaan liggen, dan men lag: ik wil gaan verliggen. Door lang liggen onbruikbaar worden: laat het laken niet te veel verliggen. Het deelw. *verlegen* wordt als bijv. n. gebruikt.

Verligten, b. w., ik verlichtte, heb verligt. Ligter maken: iemands last verligten. Ook on-eigenlijk: den last des arbeids door vertellingen verlichten. VOND. Tot g' onze smart verligt. L. D. S. P. Verlichten het hert. KIL. Van hier verlichting.

Verlof, o. Oorlof, vrijheid, vergunning: iemand verlof geven. Met uw verlof, Mevrouw! Belangende 't verlof. HOORF. Bijzonderlijk, vrijstelling van schoolgaan, krijgtsdienst, enz.: de meester gaf zijnen scholieren verlof. Hij kreeg verlof voor drie maanden. Zamenstell.: verlofbrief, verlofganger, verloftijd, verloftogt.

Verlokkelijk, zie *verlokken*.

Verlokken, b. w., ik verlokte, heb verlokt. Door aanlokselelen overhalen, bewegen: die spijs verlokt mij, om uw gast te zijn. Verlokt door uw geboortedagh. G. BRAND. Bijzonderlijk, tot iets kwaads: o hoe ligt laat zich de jeugd verlokken! Verlokkende de onvaste zielen. BIJBELV. Van hier verlokbaar, verlokkelijk, verlokker, verlokking, verloksele, verlokster.

Verloochenen, b. w., ik verloochende, heb verloochend. Tegen beter weten loochenen, dat men gemeenschap met iemand heeft: tot dat g' hij mij driemaal verloochent sult hebben. BIJBELV. Voorts is: zijn geloof verloochenen, zijne verkleefdheid daaraan valscheijk ontzeggen. God verloochenen, Gods aanvalse loochenen. De natuur verloochenen, tegen hare inspraken handelen. Zich zelven verloochenen, tegen zijne geneigdheid handelen: hij en kan hemself niet verloochenen. BIJBELV. Van hier verloochenaar, verloochenaars, verloochening. Zamenstell.: Godverloochenaar.

Verloofd, zie *verloven*.

Verloop, o., meerv. verlopen. De daad van verlopen: na verloop van tijd. Het verloop der jaren. VOND. Hetgeen ergens op verlopen is: verloop van woeker, oft renten. KIL. Af-neming, verval: het verloop van het getij. Door een toenemend verloop van zijne nering. Over 't verloop in den staat. HOORF. Zamenstell.: tijds-verloop enz.

Verloopen, b., wederk. en o. w., ik verliep, heb en ben verlopen. Bedr., loopende verlaten: 't gedierte 't wout verloopt. VOND. De handen wringt, het huis verloopt. J. DE MARRE. Door-bringen: den ganschen morgen verlopen. Door wegloopen benadeelen, verstoren: zijn geluk verlopen. Wederk. zich ergens in te buiten gaan: wijzen, die zich grof verloopende. VOND. Hij verliep zich al meer en meer in den drank. Onz., voorbijgaan: de tijd verloopt. Als vele dagen verlopen waren. BIJBELV. Uiteenloopen: het

krijgsvolk verliep geweldig. Afnemen: het getij verloopt. Oneigenlijk: zijn vertier schijnt al meer en meer te verlopen. Het is met haar geheel verlopen. Voorts, is *verloopen* een kunstwoord in het bijart- en verkoerspel, en op de drukkerij. Het deelw. *verloopen* wordt gebruikt voor wegge-loopen: verloopen knecht, verloopen boeve, ver-loopen monick. KIL., en voor gewezen: een ver-loopen student, een verloopen advocaat. Van hier verlooping.

Verloren, bijv. n. en bijw. Eigenlijk, een deelw. van *verlieren*, zie *verliezen*. Als bijv. n., vruchteloos: verloren arbeid doen. In een verlo-ren oogenblik, in een oogenblik dat anders nutte-loos was. Aan ongeluk en verderf overgegeven: gij zijt verloren, als gij zulks doet. De verloren zoon. Verloren hoop, is bij KIL., een hoop krijgs-volk, dat voor een leger uit geplaatst, aan de grootste gevaren blootgesteld is. Zoo is, mede in de krijgtsdienst, een verloren post, die zoo gevaar-lijk is, dat men zich daar als verloren mag reke-nen. Als bijv., is *verloren*, in: *verloren gaan*, ten verdere. Sij en sullen niet verloren gaen in der eenwigheijt. BIJBELV. Te zoek: het is verloren gegaan, of geraakt. *Opena verloren maandag*, zie *koppermaandag* en *raasmaandag*.

Verlossen, b. w., ik verloste, heb verlost. Bevrijden: hij werd uit den kerker verlost. Ook oneigenlijk: Ach! Verlos mij uit zijn handen! Van drukkende lasten onthoffen: iemand van den arbeid verlossen. HALMA. Eene vrouw in het baren behulpzaam zijn: wie heeft haar verlost? Eindelijk, is *verlossen* wel eens onz., baren: zij kan niet verlossen. Van hier verlosser, verlossing, in al de beteekenissen van *verlossen* en *verlosser*. Zamenstell.: verlostkunde, verlostkundig, enz. Het deelw. *verlost* wordt als z. n. gebruikt: het jaar mijner verlossen was gekomen. BIJBELV.

Verlosser, m., meerv. verlosseren en verlos-sers. Van *verlossen*. Al wie verlost: de verlosser des vaderlands. Sij riepen, maer daer en was geen verlosser. BIJBELV. In de christelijke god-geleerdheid, JEZUS CHRISTUS: de verlosser des menschdoms.

Verlossing, v., zie *verlossen*.

Verloten, b. w., ik verlootte, heb verloot. Iets aan het lot overgeven ter beslissing, wie daar-van eigenaar wezen zal: zullen die goederen ver-loot worden? Van hier verloter, verloting, enz.

Verloven, b. w., ik verloofde, heb verloofd. Bij KIL., verzeggen, verzweren: hij heeft het bran-dewijn drinken verloofd. HALMA. Voorts, bij KIL., door geloften verbinden en wijden. In het heden-daagsche gebruik, verbinden, om te huwen: zij zijn aan elkander verloofd. Zij verloofde zich tegen den wil harer ouderen. Van hier verloving. Het deelw. *verloofd* wordt ook als z. n. gebruikt: de verloofden gingen zamen uit spelemeijen.

Verluchten, b. w., ik verluchtte, heb ver-lucht. Bij KIL., laten doorluchten, doorwaaijen. Hedendaags is *zich verluchten*, zich in de vrije lucht begeven: ik wil mij eens wat verluchten. Van hier verluchting. Het voortd. w. is *verluchtigen*.

Verluiden, o. w., ik verluidde, heb verluid. Eigenlijk, evenveel als *luiden*; doch niet gebrui-kelijk dan in de spreekwijze: *zich laten verluiden*, te kennen geven: hij liet zich verluiden, dat hij in het huwelijk stond te treden.

Verluijeren, b. w., ik verluijerde, heb

verluiderd. Eigenlijk, het voortdur. werkw. van het ongewone *verluigen*. In luiheid slijten: zijnen tijd verluieren. POOR zegt: nimmer zal mijn min verluigen, lui worden, of verkoelen. Van hier verluigering.

Verlusten, zie *verlustigen*.

Verlustigen, b. w., ik verlustigde, heb verlustigd. Van *lustig*. Anders *verlusten*. Lustig maken, door het aandoen van vermaak streelen: dat landschap verlustigt oog en zinnen. Hij verlustigt zich daarmede. Verlostigh u dan vrij met onzer beider doot. VOND. Verlost u in den Heere. BIJBELV. Van hier verlustiging, anders *verlusting*.

Vermaagschappen, b. w., ik vermaagschapte, heb vermaagschapt. Van *maagschap*. Door verwantschapsbanden verbinden: zij werden aan elkander vermaagschapt. Ghij en sult u met hen niet vermaagschappen. BIJBELV. Van hier vermaagschapping.

Vermaak, o., meerv. vermaken. Genoegen, verlustiging: de onschuldige vermaken der prille jeugd. Hebt gij daar vermaak in? Zoek uw vermaak in goede boeken. De weergalm schept vermaeck mij na te baeuwen. VOND. Zamenstell.: kermisvermaak, wintervermaak, zomervermaak, zielsvermaak, enz.

Vermaan, o. Vermaning, waarschuwing: hij luistert naar geen vermaan. Naar 't voorspook en 't vermaan der paarden. HOOFD. Oulings ook melding: vermaan doen, vermaan maecken. KIL. Van hier vermanen. Zamenstell.: vermaanbrief enz.

Vermaard, bijv. n., vermaarder, vermaardst. Eigenlijk, een deelw. van het reeds eenigzins verouderde *vermaeren*. Een onderwerp der mare, der algemeene spraak, befaamd, beroemd: de vermaarde helden der oudheid. Die vermaert zijn onder de Apostelen. BIJBELV. Van hier vermaardheid. Zamenstell.: onvermaard, wijdvermaard.

Vermaken, b. w., ik vermaakte, heb vermaakt. Een ding anders maken, dan het voorheen gesteld was, herstellen: zijn huis geheel laten vermaken. In 't schip hare netten vermakende. BIJBELV. Eene pen vermaken, dezelve versnijden. Voorts is: iemand iets vermaken, hem hetzelfde bij uitersten wil toelaggen: hij heeft zijne zuster al zijn goed vermaakt. HALMA. Vermakcken de wonde is, bij KIL., dezelve verbinden. Iemand vermaken, hem verlustigen: ik zocht hen daarmede te vermaken. Zij vermaakte het gansche gezelschap door haar gezang. Vermaakt met bloet te zuigen. VOND. Ook wederk., *zich vermaken*, zich verlustigen. Van hier vermaakbaar, vermakelijk, geschikt om te vermaken, vermakelijkheid, vermaking.

Vermakken, wordt door HOOFD gebezigd, in den zin van *mak maken*.

Vermaledijd, bijv. n. en bijw., vermaledijder, vermaledijst. Eigenlijk, een deelw. van *vermaledijden*, dat bij KIL. voorkomt, en eene verbasering van het lat. *maledicere* is. Verwenscht, vervloekt: dien vermaledijden kerel! Om hare vermaledijde ghiericheit. J. B. Houw. Hij heeft mij vermaledijd bedrogen. Ook als tuschenwerpsel: wel, vermaledijd! wat ziet hij zwart! Het werkw. *vermaledijden* komt ook bij J. B. Houw. voor: want die hem selven pijn te vermaledijden. Ook *vermaledijen*. Zie *verdijen*.

Vermalen, b. w., ik vermaalde, heb verma-

len. Al malende vergruizen: er zijn korrels onder, die niet vermalen zijn. Evenveel hoe vergruizen: het is tot stof vermalen. Ook oneigenl.: alle vijandelijke legers werden door hem vermalen. Van hier vermaalbaar, vermaling.

Vermanen, b. w., ik vermaande, heb vermaand. Bij KIL., herinneren, melden: iemands deugden vermanen. Z. N. Hedendaags, op eene dringende wijze voorhouden, aanbevelen: leert ende vermaakt dese dingen. BIJBELV. En: iemand vermanen is, hem met redenen dringen. De noortwint en matroos vermaent hen op 't getijde te passen. VOND. Van hier vermaanster, vermaner, vermaning.

Vermangelen, b. w., ik vermangelde, heb vermangeld. Anders mangelen (dan voorheen: gij moet dat goed vermangelen. Verruilen: eenige waren vermangelen. Hij en sal niet vermangelen, noch 't selve verwisselen. BIJBELV. Van hier vermangeling.

Vermaning, v., meerv. vermaningen. Van *vermanen*. De daad van vermanen: geene vermaning maakt indruk op hem. Eene vermaning van de koorls is, een kleine aanval daarvan. Voorts, geeft men dezen naam, in Vriesland, aan eene godsdienstige vergaderplaats van Doopsgezinden: gaat hij ook in de vermaning te kerk? En: vermaning van geboorte is, bij KIL., gelukwensch aan iemand op deszelfs geboortedag.

Vermannen, b. w., ik vermande, heb vermand. Van *man*. Overmannen, overmeestoren, beaamtigen: hij werd door schrik vermand. Alleen met zijn geweer den hoogon muur vermant. VOND. Voorts, is *zich vermannen*, zich mannelijk aanstellen, zijn bust doen: de kranke vermande zich om te spreken. Van hier vermaning.

Vermaren, b. w., ik vermaarde, heb vermaard. Van *mare*, *maar*. Vermaard maken: die menich rijk vermaerden door 't ghewelt. HOOFD. Verheffen, met lofspraken vieren: zij vermaeren met oude rijmen. HOOFD. Hoogloffelijk vermaren uw goedigheid. CAMP. Van hier vermaard. Zie dit woord.

Vermasten, b. w., ik vermastte, heb vermast. Door sterk masten, bij KIL. *masten*, onder den last van overdadig vet doen zwoegen: vermast met vet uwe ossen? VOND. Overladen: haer pruick vermast van gout en steenen. VOND. Vermoed, afgemat: vermast van zege en wapenroof. VOND.

Vermeenen, b. w., ik vermeende, heb vermeend. Genoegzaam evenveel als *meenen*, denken, stellen: ik vermeen, dat het zoo behoore. Het deelw. *vermeend* wordt gebruikt voor gewaand, valschelijk ondersteld: ik kocht het van den vermeenden eigenaar, die het gestolen had.

Vermeerderen, vermeerren, b. en o. w., ik vermeerderde, heb vermeerderd. Bedr., meerder, grooter, maken: vermeerderd u heijr, ende treckt uit. BIJBELV. Het meer vermeert met bitter schreijen. VOND. Onz., meerder worden: des menschen zorgen vermeeren met zijne bezittingen. Zij werden vruchtbaar ende vermeerderden zeer. BIJBELV. Van hier vermeerderaar, KIL. vermeerder, vergrooter: vermeerder des rijcks; vermeerdering, vermeerderster.

Vermeesteren, b. w., ik vermeestorde, heb vermeesterd. Onderwerpen, overmeestoren, beaamtigen, verheeren: de stad zal haast vermees-

terd zijn. Zijne driften vermeesteren. **Vermeesteren** de wonde is, bij **KIL.**, dezelve verzorgen. Geld vermeesteren is, hetzelfde aan eenen heelmeester te koste leggen: hoe veel hebt gij aan uw been vermeesterd? Van hier vermeestoring.

Vermeiden, zie *vermeijen*.

Vermeijden, vermeiden, (zich) wederk. w., ik vermeide mij, heb mij vermeid. Van *mei*. Zich in de opene lucht verkwikken, zoo als men in de meimaand doet: wij gingen ons vermeijen. Bij simple herders en akkerlieden zich te vermeiden. **VOND.** Mij zondags nu en dan wat komende vermeien. **J. DE DECK.** Bij **KIL.**, ook met meitakken opschikken.

Vermelden, b. w., ik vermeldde, heb vermeld. Evenveel als *melden*: zijn brief vermeldt er niets van. Van hier vermelder, vermelding.

Vermengen, b. w., ik vermengde, heb vermengd. Zamenmengen: gerst met haver vermengen. Uwen wijn is vermengt met water. **BIJBELV.** Met roosjes van de Maai vermengt. **SIX v. CHAND.** Ook oneigenlijk: 't alprudente gerucht, dat waarheid met de logen onordentlijk vermengt. **HOOGLV.** *Zich vermengen* is zich sterk inlaten: vermengt u niet met hen, die nae veranderinge staen. **BIJBELV.** Of vermengd worden: olie vermengt zich niet met water. Vleeschelijke gemeenschap hebben: wie zal zich met haar vermengen? Van hier vermenger, vermenging, vermengster.

Vermenigvuldigen, b. en o. w., ik vermenigvuldigde, heb en ben vermenigvuldigd. Van *menigvuldig*. Bedr., menigvuldig maken, in aantal doen toenemen: het vermenichvuldigt sijne inkomste. **BIJBELV.** Onz., in aantal toenemen: op dat ghij levend ende vermenichvuldiget. **BIJBELV.** Van hier vermenigvuldiging.

Vermetel, bijv. n. en bijw., vormeteler, vermetelst. Door verwisseling van **L** en **N** gevormd van *vermeten*, deelw. van *vermeten*. Al te koen, al te stout: welk een vermetel bestaan! Den tuimelgeest, die 't volk verkeerde en zoo vermetel vloekt en schelt. **VOND.** Van hier vermetelheid, vermetelijck.

Vermeten, bijv. n. en bijw., zie *vermetel*.

Vermeten, b. w., ik vermat, heb vermeten. Anders meten dan voorheen: het land moet nog eens vermeten worden. Zich in het meten vergripen: ik heb mij vermeten. Zich in het afmeten en berekenen van zijne krachten en vermogens misgripen, en zich diensvolgens te veel onderwinden: hij vermeet zich meer, dan hij vermag. Zoudt ghij u zulck een daet vermeten? **VOND.** *Vermeten*, anders *vermetel*, wordt als bijv. n. en bijw. gebruikt, zie *vermetel* en *vermeten*.

Vermids, zie *vermits*.

Vermijden, b. w., ik vermijdde, heb vermijde, en ik vermeed, heb vermeden. Ontwijken, schuwen: vermijd het kwaad. Van hier vermijdelijk, vermijding.

Vermijten, o. w., ik vermijtte, ben vermijt. Door mijten verteerd worden: die kaas vermijt al meer en meer. Anders ook *vermijteren*, en ook bedrijv.: die tijd noch ondergang vermijten noch bederven. **H. DULL.**

Verminderen, b. en o. w., ik verminderde, heb en ben verminderd. Bedr., in menigte, in vermogen, enz. doen afnemen: gij moet de huurpenningen verminderen. Onz., in getal afnemen: hun vee vermindert niet. **L. D. S. P.** In vermogen afnemen: de koorts vermindert. Voorts, het te

genoverstaande van verbeteren: de kranke schijnt mij veel verminderd. Van hier vermindering.

Verminken, b. w., ik verminkte, heb verminkt. Van *mink*. Mink, mank, maken; van het gebruik van eenig lid des ligchaams berooven: de held der Maas, verminkt aan oog en rechterhand. **BRANDT.** Oncigenlijk, schenden, krenken, krachteloos maken: zij verminken de wetten door averegtsche uitleggingen. Een geschrift vetminken, iets wezenlijks daaruit laten, of daarin voegen. Van hier verminker, verminking. Het deelw. *verminkt* wordt als bijv. n., bijw. en z. n. gebruikt: eenige verminkte soldaten. Noodt arme, verminkte, kreupel, blinde. **BIJBELV.** Van hier verminktheid.

Verminkt, zie *verminken*.

Vermissen, b. w., ik vermiste, heb vermist. **OTFRID.** *firmissaan*. Iets afwezig vinden, of merken, dat het ontbreekt: er werden drie en twintig manschappen vermist. Het deelw. *vermist* wordt ook als z. n. gebruikt, voor een krijgsman, dien men na een gevecht, noch onder de dooden, noch onder de levenden, wedervindt: het verlies werd op drie en dertig dooden en zeventien vermisten berekend.

Vermits, voegwoord, strokkende, om eene zinsnede, welke de reden van eene andere bevat, aan dezelve te verbinden: hij blijft weg, vermits het weder zoo ongunstig is; of, met omkeering van de orde der zinsnede: vermits hij wegblijft, ga ik uit. **KIL.** *vermits*; en ook elders: vermits hij was berucht van schandelijke feijten. **VOND.** In de **STATENBIJBEL** wordt dit voegwoord als een voorzetsel gebruikt: sij salse in 't verborgen eten, vermits gebreck van alles. **BIJBELV.**

Vermoedelijk, bijv. n. en bijw., vermoedelijker, vermoedelijkst. Van *vermoeden*. Door vermoedens aangeduid: de vermoedelijke schrijver. Als bijw., naar vermoeden, waarschijnlijk: vermoedelijk is hij de schrijver.

Vermoeden, z. n., zie *vermoeden*, b. w.

Vermoeden, b. w., ik vermoedde, heb vermoed. Gissen, bijzonderlijk, in eenen nadeeligen zin: wie had zulks van hem vermoed! Van hier vermoedelijk, vermoeden, onz. z. n.

Vermoed, bijv. n. en bijw., vermoeder, vermoedst. Eigenlijk, een deelw. van *vermoeyen*. Afgemat: zij was vermoed van de reize. Uwe opgeladene pakken sijn een last voor de vermoedijde beesten. **BIJBELV.** Van hier vermoedigheid. Zamenstell.: onvermoed enz.

Vermoeyen, b. w., ik vermoede, heb vermoed. Moede maken. **KIL.** *vermoeden*. Afmaten: gij moet u niet te veel vermoeyen. Van hier vermoeyenis, vermoeying. Het deelw. *vermoeid*, zie hier boven.

Vermogen, b. en o. w., ik vermogt, heb vermogt. Bedr., iets in zijne magt hebben: tegen hem zult gij niets vermogen. Een naekt ontwaspent kint vermag niets: tegens sulcken blixemslag. **D. JONKTS.** Met genegenheid beschouwen: wanneer ze hem vermogt. **VOND.** — Onz., magtig zijn: een man en vermacht niet door kracht. **BIJBELV.** Van hier vermogen, onz. z. n. Het deelw. *vermogend*, zie hier onder.

Vermogend, bijv. n., vermogender, vermogendst. Eigenlijk, een deelw. van *vermogen*. Als bijv. n., magtig: uwe vermogende tusschenkomst enz. Welgemoed, rijk: het zijn zeer vermogende lieden. Van hier vermogendheid. Zamenstell.: onvermogend.

Vermolmd, bijv. n., vermolmd, vermolmdst. Eigenlijk, een deelw. van *vermolmen*; anders ook *vermolsemen*, tot molm overgaan. Dat hout schijnt geheel vermolmd.

Vermolmen, vermolsen, zie *vermolmd*.

Vermomboren, vermomboren, b. w., ik vermomborde, heb vermombord. Bij KIL. onder voogdschap houden. Een' mombor, een' voogd geven: omdat hi 't kind wilde vermomboren. L. v. VELTH. Zie *mombor*.

Vermommen, b. w., ik vermoinde, heb vermoind. Hoogd. *vermunnen*, neders. *vermunnen*, eng. *to mumm*, zweed. *formunna*. Eigenlijk, door bedekking onkenbaar maken: gij mocht u in een slang vermommen. VOND. Fig., anders doen voorkomen, dan het is: dus zoud ge uw onmagt graag vermommen in sieraden. PELS. Van hier vermoming, vermomsel, bij CAMPH. Het deelw. *vermond* wordt ook als bijv. n. en als z. n. gebezigd.

Vermonden, b. w., ik vermoonde, heb vermoond. Van *monden*, spreken. Uiten, melden: wie kan hier de straf verbreiden en vermoonden? CONST. TH. JUW. Vertalen: om het Wetboek der Hebreën in 't Grieksch te doen vermoonden. H. DE GR. Van hier vermoonder, verhaler: ten is gheen secret, daer af nu elck is vermoonder. CONST. TH. JUW. Vermoending.

Vermoorden, b. w., ik vermoorde, heb vermoord. Moorddadiglijk ombrengen: de kinderen werden in de wieg vermoord. Overdr. is, iemands rust vermoorden, dezelve kwaadaardiglijk verstoren: zijnen tijd vermoorden, denzelve moedwillig verkwesten. Van hier vermoorder, vermoording.

Vermorsen, b. w., ik vermorsde, heb vermorst. Door morsen bederven, verdoen: papier, spijs vermorsen, enz. Overdr., door eene ongeschikte behandeling ten verdere brengen: die heelmeeester vermorst den lijder. Van hier vermorsing.

Vermorzelen, b. w., ik vermorzelde, heb vermorzeld. Geheel verbrijzelen: het ruituig vermorzelde zijn regterbeen. Zij vermorselden oock alle hare beenderen. BIJBELV. Van hier vermorzeling.

Vermorwen, zie *vermurwen*.

Vermurwen, b. en o. w., ik vermurwde, heb en ben vermurwd. KIL. *vermorwen*. Bedr., murw, week, maken: het vnuur kan het hardste ijzer vermurwen. Ook onigenlijk: op dat niemants hart vermurwt wiert door gebeuen. VOND. Onz.: daer niemants hart vermurwt door bidden noch door smeucken. VOND. Van hier vermurwing.

Vernaamd, bijv. n., vernaamd, vernaamdst. Eigenlijk, een deelw. van *vernamen*, oul., noemen, met name gedenken: ende hi wert vernaemt toten einde van der werelt. BIJBEL, 1477. Vermaard: die machtige ende vernaamde stad van Rome. v. HASS. Van hier vernaamdheid, vermaardheid: zelfs den Marquis SPINOLA komen zijn vernaamtheit ende overwinningen op gruwzaam geld te staan. HOORT.

Vernachten, o. w., ik vernachte, heb en ben vernacht. Van *nacht*. Des nachts vertoeven, den nacht doorbrengen: waarom vernachtet ghijlieden tegen over den muer? BIJBELV. Ook zegt men van wijn, sterken drank, enz., dat zij *vernachten*, wanneer zij een' nacht overblijven, zonder verimpot te worden. Van hier vernachting. Zamenstell.: vernachtbriefje, vernachtceel.

Vernamen, zie *vernaamd*.

Vernederen, b. w., ik vernederde, heb vernederd. Van *neder*. Verlagen, in aanzien of vermogen, doen dalen: zijnen vijand vernederen; ghij sultse vernederen. BIJBELV. *Zich vernederen*, zich laag aanstellen, zich verootmoedigen: want ik verneder mij voor u alleen in 't stof. VOND. Van hier vernedering.

Vernemen, b. w., ik vernam, heb vernomen. Anders nemen dan te voren. Voorts, ontwaar worden: verneemt hij, drinkende, al een anderen dorst en trek. VOND. Als al 't volck dit vernam. BIJBELV. Navorschen: ende vernam neerstelick van haer den tijt, wanneer de sterre verschenen was. BIJBELV. Onderzoek doen: naar iemands gedrag vernemen. Van hier vernemer, verneming, enz. Zamenstell.: verneemachtig, verneemaal, iemand, die overal naar verneemt, enz.

Verneuteld, bijv. n. en bijw., verneutelder, verneuteldst. Verwelkt, rimpelig: verneutelt manneken, verneutelt veurhoofd. KIL. Gering, klein, dwergachtig, onmagtig: als wij ons vap een soo verneutelt manneken laten verwinnen. FLORIAN.

Vernielen, b. w., ik vernielde, heb vernield. Van het ongebruikelijke *nielen*, van het oude *nie*, lat. *nihil*, niets. Te niets maken, ganschelijk verdelgen: die uw huizen komt vernielen. VOND. Van hier vernielbaar, vernieler, vernieling, vernielster. Zamenstell.: vernielal, die alles vernielt; vernielzucht, vernielzuchtig, enz.

Vernietigen, b. w., ik vernietigde, heb vernietigd. Van *nietig*. Oulings ook *vernieten*. Nictig maken, in niet verkeeren; om haren raet te vernietigen. BIJBELV. Sal 't al end al vernieten. CAMPH. Van hier vernietiger, vernietiging, vernietigster.

Vernieuwen, b. w., ik vernieuwde, heb vernieuwd. Nieuw maken, of doen schijnen: een huis vernieuwen. Ghij vernieuwt het gelaet des aerdrjcks. BIJBELV. Eene overeenkomst vernieuwen. Herinneren: zij eeren IRIS dagh, die zijn geboort' vernuwt. VOND. Van hier vernieuwer, vernieuwing.

Vernis, o., meerv. vernissen. Een glanzig smeersel, waarmede men beschilderde dingen bestrijkt: chineesch vernis, Vernis voor koper, voor houtwerk, enz. Ook onigenlijk: wellevendheid is het vernis der bekwaamheden. Van hier het bedr. werkw. *vernissen*, met vernis bestrijken; ook fig.: door een verniste tael. H. DE GR. Zamenstell.: vernisboom enz. Ambervernis, copaalvernis, enz.

Vernissen, zie *vernis*.

Vernoege, bijv. n. en bijw., vernoeget, vernoegetst. Eigenlijk, een deelw. van *vernoegen*. Evenveel als *vergenoege*, wel tevreden: alleen met zijn gewas vernoeget. VOND. Van hier vernoegeghed. Zamenstell.: onvernoegd.

Vernoege, b. w., ik vernoege, heb vernoege. Evenveel als *vergenoege*, tevreden stellen: 't begin vernoeget me niet. VOND. Vernoege u daarmede. Van hier vernoegeing. Het deelw. *vernoegd*, zie hier boven.

Vernoemen, b. w., ik vernoemde, heb vernoemd. Anders noemen dan voorheen. Voorts is: iemand vernoemen, deszelfs naam aan een kind geven: wij hebben die goede vrouw vernoemd. Van hier vernoeming. Oul. zeide men oock *vernamen*, voor *vernoemen*, zie *vernaamd*.

Vernuft, o., meerv. vernuften. Bevatting-

vermogen, verstand, bekwaamheid, om iets uit te denken enz.: een doordringend vernuft. Oeffening en wakkerheid wetten het vernuft. **VOND.** Had hun het vernuft niet averechts gestaan. **HOOFD.** Een verstandig, vindingrijk en geestig mensch: Vernuft gaen en komen op hun tijd. **VOND.** Van hier vernuftig, vernufteloos. Zamenstell.: onvernunft.

Vernuft, zweed. fürnft, KERO, fernuft, NOTK., OTFRID. fernumest, hoogd. Vernunft, komt evenzeer van vernemen, als het lat. perceptio van percipere, en beduidt eigenlijk het vermogen, om iets te verstaan, te bevatten.

Vernuftig, bijv. n. en bijw., vernuftiger, vernuftigst. Van *vernunft*. Met vernuft begaafd. Bijzonderlijk, vindingrijk: welk een vernuftig kind! **VOND.** bezigt ook *vernunftel*: dus ziet men in den herfst vernuftle mieren krielen. Van hier vernuftigheid, vernuftiglijk. Zamenstell.: onvernuftig.

Verongelden, b. w., ik verongelde, heb verongeld. Iets, door betaling van deszelfs ongeden, aan de verpligting daartoe onttrekken: een stuk land verongelden.

Verongelijken, b. w., ik verongelijkte, heb verongelijkt. Van *ongelijk*. Door aandoen van ongelijk benadeelen, of beleedigen: gij verongelijkt mij grootelijks. Van hier verongelijker, verongelijking.

Verontheiligen, b. w., ik verontheiligde, heb verontheilgd. Ontwijden, een ding anders behandelen, dan deszelfs heiligheid vordert: Gods naam door tijd gebruik verontheiligen. Van hier verontheiliging.

Veronthouden, b. w., ik veronthield, heb veronthouden. Bijkans evenveel als *onthouden*. Bijzonderlijk, verzwijgen: ick en sal u niet een woord veronthouden. **BIJBELV.**

Verontreinigen, hetzelfde als *ontreinigen*.

Verontrusten, b. w., ik verontrustte, heb verontrust. Van rust en stilte berooven: men verontrust mij gestadig. Van hier verontrusting.

Verontschuldigen, b. w., ik verontschuldigde, heb verontschuldigd. Van schuld vrijpleiten: ik verontschuldigde mij, zoo veel ik kon. Daerom en zijt ghij niet te verontschuldigen. **BIJBELV.** Van hier verontschuldiger, verontschuldiging.

Veroordeelen, b. w., ik veroordeelde, heb veroordeeld. Afkeuren, schuldig oordeelen, verwijzen, doemen: veroordeel niemand onverhoord! Ten dood veroordeelen. Van hier veroordeeling.

Veroorloven, b. w., ik veroorloofde, heb veroorloofd. Toestaan, vergunnen: veroorlooft gij het mij? Ook wederk. gebezigd *zich veroorloven*: hij veroorlooft zich te veel, hij neemt te veel vrijheid. Van hier veroorloving.

Veroorzaken, b. w., ik veroorzaakte, heb veroorzaakt. Van *oorzaak*. Verwekken, te wege brengen: dat bedrijf zal veel onheils veroorzaken. Van hier veroorzaakster, veroorzaker, veroorzaking.

Verootmoedigen, b. w., ik verootmoedigde, heb verootmoedigd. Van *ootmoedig*. Met ootmoed bezielen: ik wenschte hem nog meer te verootmoedigen. *Zich verootmoedigen*, zich verdederen, zich ootmoedig gedragen. Van hier verootmoediging.

Verorberen, b. w., ik verorberde, heb verorberd. Door gebruik, of nuttiging, verteren: het oudbakken brood moet ook verorberd worden. Van hier verorbering.

Verordenen, b. w., ik verordende, heb verordend. Bestemmen, schicken: dat is voor het avondmaal verordend. Aanleggen, ontwerpen: gij zelf verordende 't gerigt. **L. D. S. P.** Van hier verordening.

Verordineren, b. w., ik verordineerde, heb verordineerd. Van het bastaardwoord *ordineren*. In den **STATENBIJBEL** soms evenveel, als *verordenen*, bestemmen, toelleggen: ick verordineere u het Koninckrijk. **BIJBELV.** Soms, bevelen: geen gebodt, noch ordinantie, die de Koninck verordineert heeft. **BIJBELV.** Voorts, wordt het zoogenoemde besluit van *voorbeschikking* aldaar uitgedrukt door *te voren verordineren* op plaatsen, welke de vertalers tot dat besluit meenden te mogen te huis brengen. Van hier verordinering.

Verouden, b. en o. w., ik veroude, heb en ben veroud. Van *oud*. **Onz.**, oud worden: de aerde sal als een kleet verouden. **BIJBELV.** Zeil en treil veroudt en vergaan. **BRANDT.** Als een kleed zal 't all' verouden. **L. D. S. P.** Bedr., oud maken, of doen schijnen: dat kleed veroudt hem. Maar in dezen zin geeft men de voorkeur aan *verouwelijken*. Van hier veroudding.

Verouderen, o. w., ik verouderde, ben verouderd. Van *ouder*. Voortd. w. van *verouden*, oud worden. Ook inwortelen: eene verouderde kwaal. Uit het gebruik raken: een verouderd woord. In plaats van het deelw. *verouderd*, vindt men bij **KIL.** *verouderdomd*. Van hier veroudding.

Veroveren, b. w., ik veroverde, heb veroverd. Van *over*. Overweldigen, bemagtigen, overheeren: de vijand veroverde het schip. **Fig.**: de harten des volks werden door hare goedheid veroverd. Van hier veroveraar, verovering.

Verpachten, b. w., ik verpachtte, heb verpacht. In pacht geven: de tienden verpachten. Van hier verpachter, verpachting.

Verpanden, b. w., ik verpandde, heb verpand. Te pande zetten, verzetten: zij heeft hare Juweelen daer voor verpand. Wij verpanden onse ackers, ende onse wijngaerden. **BIJBELV.** Zijn leven verpanden is, hetzelfde voor den uitslag van eenige onderneming verbinden: ik verpand mijn leven daarvoor. Zich zelve aan iemand verpanden is, zich ten naauwste aan hem verbinden: 'k wil mij aan u verpanden. **L. D. S. P.** Van hier verpanding.

Verpeisteren, verouderd o. en b. w., ik verpeisterde, heb verpeisterd. **Onz.**, door peisteren, dat is pleisteren, verkwikt worden: terwijl de rossen daer verpeisterende zich voeden met hemelsch voer. **VOND.** Bedr.: de stormbock blussens moe verpeistert wat zijn hoornen. **VOND.** Van hier verpeistering.

Verpeesting, b. w., ik verpeste, heb verpeest. Eigenlijk, met pest besmetten: men ademt er eene verpestende lucht in. Oneigenlijk, geheel bederven: het land is door weelde en wellust verpeest.

Verplanten, b. w., ik verplante, heb verplant. Op eene andere plaats neerplanten: jonge boomen verplanten. Oneigenlijk is *verplant worden*, en *zich verplanten*, verhuizen. Spreekw.: als oude boomen verplant worden sterven zij welhaast, oude lieden sterven dikwijls kort na het verhuizen. Van hier verplanting.

Verpletten, verpletteren, b. w., ik verplette, heb verplet: geheel pletten: een felle dijk-slang, die men met een beslagen radt verplette,

VOND. Oneigenlijk, geheel verslaan: zij verpletten hunne vijanden. Ganschelijk ternederslaan: hij werd door dat gezegde verplet. Oul. zeide men ook *verplatten*: want al slapende soe verplatte sijt. **BIJBEL**, 1477. Van hier verpletting, verplettering.

Verpletteren, zie *verpletten*.

Verplichten, b. w., ik verplichtte, heb verplicht. Verbinden: die ons koopgeluk aen uw gericf zoo dier verplichtte. **VOND.** Ook door dwang: ik zal hem daartoe verplichten. Het deelw. *verplicht* beteekent gehouden, genoodzaakt: hij is daartoe verplicht. Door dankbaarheid verbonden: ik ben u daarvoor zeer verplicht. Ook is *verplicht zijn*, te danken hebben, verschuldigd zijn: zij was het rijkelijk aan ons verplicht. Het deelw. *verplichtend* is gediensstig: een zeer verplichtend mensch. Van hier verplichting.

Verponding, v., meerv. verpondingen. Van *verponden*, eene belasting van zoo of zoo veel ponden ergens op leggen. Eene belasting op vaste goederen.

Verponding is eene benaming, ontleend van het oude *ponden*, of *ponderen*, van het lat. *ponderare*, dat zoo veel zegt, als pondswijze wegen, hetwelk beteekent iets naar zeker getal van ponden waarden, of schatten, volgens de manier der Ouden, die bij ponden rekenden, zoo als wij bij guldens. *Ponding* is dan schatting; en *verponding* eene andere manier van schatting. In oude schriften heeft dit woord drie betekenissen: *vooreerst* is het alle schatting in het algemeen, deze of gene zaak betreffende, en dus hetzelfde als *zetting*; *ten tweede* de som, welke iedere stad of dorp jaarlijks onder den naam van schildtalen moest leveren; zie *schildtaal*; en *eindelijk*, die schatting, welke men thans nog bij ons van onroerende goederen betaalt, onder den naam van *verponding*. En deze belasting is waarschijnlijk eerst ontstaan in het jaar 1515, en wel allengskens uit de hofving van den tienden, vijftigsten, en honderdsten penning, die dikwijls van de huizen en landerijen gevorderd werd, in welker plaats 's Lands Staten, in den jare 1581, de tegenwoordige manier van verponding ingevoerd hebben. Derzelve inzamelaars worden in de steden *ontvangers*, en ten platten lande *gaarders der verponding* geheeten.

Verpoozen, b. en o. w., ik verpoosde, heb verpoosd, **Bedr.**, iemand door overneming van zijnen last, of arbeid, tot verhaal daarvan doen komen: ik wil hem eens verpoozen. Verpoos een poos uw oogen. **VOND.** Onz., bij **KIL.** tot verhaal komen: hij is genoodzaakt, om te verpoozen, waarvoor men thans gemeenlijk zegt: *om zich te verpoozen*. Van hier verpoozing, de daad van verpoozen.

Verraad, o., zie *verraden*.

Verraden, b. w., ik verried, heb verraden. Door eenen verderfelijken raad ongelukkig maken: **ABBALON** werd door **HUSAI** verraden. Door evenveel welke ontrouw ten verderve voeren: Hij wist, wie hem verraden soude. **BIJBELV.** Verklappen: uw oog verraadt u. Van hier verraad, de daad van verraden, anders *verraderij*; verrader, verraderlijk, verradersch, enz.

Verrassen, b. w., ik verraste, heb verrast. Van *ras*. Overrompelen: de stad werd verrast. In raschheid de loef afteken: de snelle wint komt zelf de faem met vier en stof verrassen. **VOND.** Onverhoeds verblijden: hij verraste ons met zijne

overkomst, met een aangenaam geschenk, enz. Van hier verrassing.

Verre, zie *ver*.

Verreizen, o. en b. w., ik verreisde, ben en heb verreisd. Onz., van de eene plaats naar de andere reizen: verreijst glijdiende oock van uwe plaetse, ende volgse na. **BIJBELV.** **Bedr.**, aan reizen te koste leggen: hij heeft veel gelds verreisd.

Verrekenen, b. en wederk. w., ik verrekende, of verrekende mij, heb verrekend, of heb mij verrekend. Door rekenen verreefen: wij hebben het immers reeds verrekend? Mede in rekening brengen: die post is al verrekend. **Wederk.**, zich in het rekenen misgrijen: ik heb mij vast verrekend. Van hier verrekening.

Verrekijker, m., meerv. verrekijkers. Een werktuig, om dingen, die op enen grooten afstand gelegen zijn, te beschouwen: de uitvinding der verrekijkers. Met den verrekijker. **VOND.** De Lotringer moest een goeden verrekijker gehalt hebben. **HOORF.** Zijn staatkundige verrekijker deugt niet, hij ziet het staatkundige niet ver vooruit.

Verrigten, b. w., ik verrigtte, heb verrigt. Doen, uitvoeren: gij kunt dat werk niet verrigten. Hij verrichte de gerechtigheit des Heereu, ende sijne gerichtten met Israël. **BIJBELV.** Van hier verrigter, verrigting.

Verrijken, b. w., ik verrijkte, heb en ben verrijkt. Van *rijk*. Rijk maken: hebbende het beheerich gemaect, verrijckt ghij het grootelicx. **BIJBELV.** Oneigenlijk: laat uw genae ons met haar troost verrijken. **L. D. S. P.** Eene taal verrijken, dezelve met nieuwe woorden vermeerderen. Ook wederk. *zich verrijken*: zich met eens anders goed verrijken. Van hier verrijking.

Verrijzen, o. w., ik verrees, ben verrees. Zich al rijzende verheffen: uit dit versch vergooten bloet verrijst een roode bloem. **VOND.** Bijzonderlijk, uit den dood opstaan: hij zal eens uit het graf verrijzen. Van zijne plaats verrijzen, is oprijzen, opstaan. Van hier verrijzen's, verrijzing.

Verridselen, verritselen, o. en wederk. w., ik verridselde, of verridselde mij, heb verridseld of heb mij verridseld. Zich met geridsel verroeren: er verridselt geen blad. Ook wederkeerig: gij moet u niet verridselen. Van hier verridseling.

Verroekeloopen, b. w., ik verroekeloosde, heb verroekeloosd. Door verwarloozing en onachtzaamheid voor leed blootstellen: ten ware, dat zi si kenliken rampe verroekeloost worden. v. **HAA8.** Men ziet u 't recht verroekeloopen. **L. D. S. P.** Zijn leven, zijne gezondheid, enz. verroekeloopen. Van hier verroekeloazing. Zie *verroekeloos*.

Verroeren, b. w., ik verroerde, heb verroerd. Iets dervijze roeren, dat het bewogen wordt: gij durft ook geenen vinger verroeren. Laet hem liggen, dat niemant sijne beenderen verroere. **BIJBELV.** Zij verroerde zich niet. Van hier verroering.

Verroesten, o. w., ik verroestte, ben verroest. Met roest ontogen worden: het ijzerwerk begint geweldig te verroesten. Uw gont ende silver is verroest. **BIJBELV.** Het leven is er in verroest, beteekent, het zit er zoo vast in, als een degen in de scheede, waarin hij lang heeft zitten roesten. Van hier verroesting, en van het deelw. *verroest*, verroestheid.

Verrollen, zie *rollen*.

Verronken, b. w., ik verronkte, heb veronkt. Al ronkende doorbrengen: hij verronkt de beste uren van den morgen.

Verronselen, b. w., ik verronselde, heb verronseld. Op eene listige wijze in iemands magt brengen: zij werd aan eenen hoorenwaard verronseld. Men verronselde hem aan de werfers. Het deelw. *verronseld* was oulings ook *gerimpeld*: veronstelt was hem al zijn lijf. FERGUUT.

Verrooken, b. w., ik verrookte, heb verrookt. Al rookende verteren: ik verrook wekelijks meer dan een pond tabak.

Verrot, zie *verrotten*.

Verrotten, o. w., ik verrottede, ben verrot. Door rotting bederven: laat het ooft niet verrotten! De granen zijn onder hare kluijten verrot. BIJBELV. Van hier *verrot*, als bijv. n., door rotting bederven. Verrotting, *verrotsel*. KIL.

Verruilen, zie *ruilen*.

Verrukkelijk, bijv. n. en bijw., verrukkelijker, verrukkelijkst. Van *verrukken*. Geschiedt om te verrukken: welk een verrukkelijk gezicht! Als bijw. zoo, dat men er door verrukt wordt: het is verrukkelijk schoon. Van hier verrukkelijkheid.

Verrukken, b. w., ik verrukte, heb verrukt. Van zijne plaats rukken: die paal laat zich niet verrukken. Eik en bosch, op berg in dal, verrukte ik uit den gront met wortelen met al. VOND. Al rukkende beleedigen: ik heb mijnen arm verrukt. Aen de verrukte senuwe. BIJBELV. Door hevige aandoeningen van bewondering, blijdschap, enz., als buiten zich zelve voeren: hare schoonheid verrukt mij. Verleiden: hij heeft zig door schoone woorden laten verrukken. HALMA. Van hier verrukbaar, verrukkelijk. Verrukking. Het deelw. *verrukt* komt voor in *verrukt staan*: hij stond geheel verrukt en opgetogen.

Verrukking, v., meerv. verrukkingen. De daad van verrukken. Bijzonderlijk, geestvervoering, uit hoofte van bewondering, blijdschap, enz.: in mijne verrukking omhelsde ik haar. Zamenstell.: geestverrukking enz.

Verz, o., meerv. verzen. Van het lat *versus*, en dit van *vertere*, keeren. Eigenlijk, een regel van evenveel welk geschrijf, van welks laatste gedeelte de schrijver naar den anderen kant van het blad keert, om eenen nieuwen regel aan te vangen. In het gebruik, het onderdeel van een hoofddeel van den Bijbel, of een ander boek: hoeveel verzen bevat dat hoofddeel? Eene kleine afdeeling van een gedicht: ook had hij veeltijds het veis in den mond. HOORT. Een klein dichtstukje: zij bood mij een fraai vers, of versje, aan. Alle dichterlijk geschrijf over het algemeen: hij maakt een schoon vers. Zamenstell.: verzenmaker, verstrant, enz., — bruiloftsvers, knuppelvers, slotvers, tekstvers, enz.

Versaagd, zie *versagen*.

Versagen, o. w., ik versaagde, ben versaagd. Ontstellen, bevreesd worden: het sweert sal zijn over hare hekken datse vertzagen. BIJBELV. Het deelw. *versaagd*, als bijv. n., ontsteld; waarvan versaagtheit; zamenstell.: onversaagd.

Versach, bijv. n. en bijw., verscher, verschest. Eigenlijk, evenveel, als *frisch*. Zie *frisch*. In het gebruik, bijzonderlijk, gaaf, onbedorven: versche melk, versche hater, versche eijeren. Ongerookt en ongezoeten: versch vleesch, versche visch

Niet ondbakken, noch verschaald: versch brood, versch bier. Oneigenlijk, is eene *versche wonde* zulk eene, die men pas gekregen heeft. *Versche troepen* zijn, die pas aankomen. Op *verscher daad*, betceket, terwijl de daad pas gebeurd is. Het ligt mij versch in het geheugen, als of ik het daarin nog niet lang had gehad. Van hier verschelijk, verschheid, verferschen, enz. Zamenstell.: melkversch enz. Verschjager enz.

Verschaald, zie *verschalen*.

Verschaffen, b. w., ik verschaftte, heb verschaft. Bezorgen, leveren: iemand geld, gelegenheid, enz. verschaffen. Den goeden zal hij heil verschaffen. L. D. S. P. Verschafte 't lekkerste banket. POOT. Van hier verschaffing.

Verschalen, o. w., ik verschaalde, ben verschaald. Geur en kracht verliezen: opdat de wijn niet verschale. Verschaald bier enz. Zie *schaal*. Van hier verschaling, en van het deelw. *verschaald*, verschaaldheid. Zamenstell.: onverschaald enz.

Verschalken, b. w., ik verschalkte, heb verschalkt. Van *schalk*. Door schalkheid opligten, vergaauwen: gij zult hem niet ligtelijk verschalken. Van hier verschalking.

Verschansen, b. w., ik verschanste, heb verschanst. Iets, dat door geene vestingwerken ingesloten is, door middel van wallen, grachten, enz., dekken en beveiligen: eenen heuvel, een leger verschansen. Ook oneigenlijk: zij verschansten zich met stoelen, banken, en al, wat hun voorkwam. Van hier verschansing.

Verscheiden, b. en o. w., ik verscheidde, heb en ben verscheiden. Bedr., bescheiden: hij heeft mij hier verscheiden. HALMA. ONZ., van de wereld scheiden: is hij reeds verscheiden? EURIDICE, anderwerf verscheidende. VOND. De onbepaalde wijs *verscheiden* is als zelfst. naamw. evenveel, als *het sterven*, de dood: hij ligt op zijn verscheiden. Bij haar verscheiden. Het deelw. *verscheiden* is, bij KIL., gestorven, en afgescheiden; maar meestal verschillend: de verscheidene betekenissen van dat woord. Het meerv. wordt voor eenige, of ettelijke, gebruikt: verscheidene lieden denken er anders over. Van hier verscheidenheid, verscheidenlijk.

Verschelen, zie *verschillen*.

Verscheuren, b. w., ik verscheurde, heb verscheurd. Aan stukken scheuren: het wilt gedeerte des velts verscheurdese. BIJBELV. Ook oneigenlijk: door rouw verscheurd worden. Van hier verscheuring.

Verschiet, o., meerv. verschieten. Zulk eene hoeveelheid van voorkomende dingen, dat men daaruit kiezen kan: wij hebben hier geen verschiet van Geneesheeren. Dat gedeelte van eene schilderij, waar de voorwerpen op eenen verre afstand vertoond worden: in het verschiet zag men een hooggetorend slot. Ook alles wat zich op eenen afstand vertoont: deze landstreek heeft een bevallig verschiet. Men ziet door eene poort in 't verschiet. VOND. Hetgeen ten aanzien van den tijd verwijderd is: er opent zich een donker verschiet voor mijne uitzigten. In het verschiet, op eenen afstand van tijd, of plaats: de vervulling van dien wensch staat nog al te veel in het verschiet. 't Welk glinstert in 't verschiet, maer van nabij verslind. DE DECK.

Verschieten, b. en o. w., ik verschoot, heb en ben verschoten. Bedr., al schietende ver-

bruiken: hij *verschoot* al zijn kruid. Mijne pijlen sal ick op hen *verschieten*. **BIJBELV.** Door eene schichtige beweging van plaats doen veranderen: de granen moeten *verschoten* worden. Eene schuit een weinig *verschieten* is, dezelve een weinig van hare plaats halen. Leenen: wilt gij mij dat *verschieten*? Doen *verbleeken*, of *verflaauwen*: het dun gezaeit gestarnt *verschiet* zijn glans. **VOND.** — Onz., *verbleeken*: de zon doet de stoffen *verschieten*. Van schrik *verbleeken*: ik *verschoot* er van. Met eene schichtige beweging van plaats veranderen: *zaagt* gij die ster wel *verschieten*? De schuit moet *verschieten*. Van hier *verschieting*.

Verschieding, m., zie *verschijnen*.

Verschiijnen, o. w., ik *verschieen*, ben *verschienen*. Zich *vertoon*, te *voorschijn* komen: de soldaten *verschijnen* weer in het veld. *Verschiijnen* al die schuldenaren, en roepen ieder om zijn geld. **HUGENS.** Bijzonderlijk, eene geregelijke dagvaarding opvolgen: persoonlijk *verschijnen*. *Vervallen*, ter betaling *gevoerd* worden: de interessen zijn *verschienen*. Van hier *verschijning*, *verschijnsel*. *Zamenstell.*: *verschijndag*, de dag waarop iets *verschijnt*.

Verschil, o., meerv. *verschillen*. *Scheel*, onderscheid: aan 't *verschil* van 't geloove. **HOFFT**; die ook *verscheel* heeft. Ergens *verschil* tusschen maken, het eene boven het andere *verkiezen*: ik maak *verschil* tusschen menschen en menschen. — *Onderscheid* van gevoelen, *oneenigheid*, *twist*: *verschil* met elkander *krijgen*. *Wij* zullen geen *verschil* daarover hebben. *Zomenstell.*: *verschilpunt*, *verschilstuk*.

Verschillend, zie *verschillen*.

Verschillen, *verschelen*, o. w., ik *verschilde*, heb *verschild*. *Schelen*, *onderscheiden* zijn: hoeveel zal het wel *verschillen*? So en *verschilt* hij niet van een *dienst knecht*. **BIJBELV.** In *gevoelens* *onderscheiden*, *oneenig* zijn: wij *verschillen* *grootelijks* met elkander. Van hier *verschil*, *verschillig*. Het deelw. *verschillend* wordt als *bijv. n.* *gebezigd*: *verschillende* zaken komen daarbij in *aanmerking*. Dat *vraagstuk* werd zeer *verschillend* *beantwoord*. Van hier *verschillendheid*.

Verscholen, zie *verschuielen*.

Verschoonbaar, zie *verschoonlijk*.

Verschoonen, b. w., ik *verschoonde*, heb *verschoond*. Van *schoon*. Eigenlijk, *schoon*, *schooner*, *maken*: dat kleed *verschoont* u. Van *vuil* *linnen* *ontdoen*, en *met ander* *bekleeden*: zijne kinderen *verschoonen*. *Zoo* *onschuldig* en *goed* *doen* *voorkomen*, als *mogelijk* is: hij *poogde* zijn *gedrag* te *verschoonen*. Dat *verschoont* u niet. *Voorts*, is *iemand* *verschoonen*, hem, als *onschuldig*, *ongestraft* *laten*: in den *dach* der *wrake* en *sal* hij niet *verschoonen*. **BIJBELV.** Van *onheilen* en *onaangenaamheden* over het *algemeen* *vrijlaten*: de *dood* *verschoont* niemand. *Onaangeroerd* *laten*: *verschoonen* *Kerk* *noch* *outergaven*. **VOND.** *Voorts*, *met* den *tweeden* *naamval*: ook *sal* uwe *ooge* *sijner* *niet* *verschoonen*, **BIJBELV.** Van hier *verschoonbaar*, *verschooning*, *verschoonlijk*, enz.

Verschoppeling, m. en v., zie *verschoveling*.

Verschoppen, b. w., ik *verschopte*, heb *verschopt*. Al *schoppende* van zijne plaats *bewegen*: hij *verschopte* het *met* den *voet*. *Verachtelijk* *behandelen*: hij *wordt* *overal* *verschopt* en *verstooten*. Van hier *verschoppeling*, *verschopping*.

Verschot, o., meerv. *verschotten*. Even als *verschiet*, *zulk* een *overvloed* van *voortkomende* *dingen*, dat *men* *daartusschen* *kiezen* *kan*, eene *menigte*: wij *hebben* er *geen* *verschot* van. *Hij* *schaft* *verschot* van *dichtbanketten*. **POOT.** *Hetgeen* *verschoten* *wordt*: gij *moet* al *uwe* *verschotten* in *rekening* *brengen*. *Zamenstell.*: *verschotbrieje* enz.

Verschoveling, m. en v., meerv. *verschovelingen*. Van *verschoven*, deelw. van *verschuielen*. Een *verschoppeling*. Al *wie* *verschoven*, *met* *minachting* *behandeld*, en *verongelukkig*, *wordt*: hij *was* *steeds* een *arme* *verschoveling*.

Verschranken, o. w., ik *verschrankte*, ben *verschrankt*. Uit de *schrank* *geraken*, *zijdelings* *afwijken*, uit zijne *regte* *plaats* *geraken*. Dat *houvast*, *bint* en *balk* *verschranken*, *splijten*, *kraken*. **N. VERSTEEG.** De *paal* is *geheel* *verschrankt*. Van hier *verschranking*.

Verschrikkelijk, zie *verschrikken*.

Verschrikken, b. en o. w., ik *verschrikte*, heb en ben *verschrikt*. *Bedr.*, *doen* *schrikken*: hij *vermenichvuldigde* de *blixemen*, *ende* *verschricktose*. **BIJBELV.** *Onz.* *schrikken*: ik *verschrikte* *daarvan* *grootelijks*. Van hier *verschrikbaar*, *verschrikkelijk*, *schrikverwekkend*, *verschrikker*, *verschrikking*.

Verschrokken, *bijv. n.*, *verschrokken*, *verschrokkenst*. Eigenlijk, een *oud* *deelw.* van *verschrikken*. *Met* *schrik* *vervuld*: de *sondaren* te *zien*, *zijn* *verschrokken*. **BIJBELV.** Van hier *verschrokkenheid*. *Zamenstell.*: *onverschrokken* enz.

Verschrokken, b. w., ik *verschrokte*, heb *verschrokt*. Al *schrokkende* *verzwelgen*: hebt gij dat *alles* *reeds* *verschrokt*? *Zich* *zelven* *door* *schrokken* *leed* *veroorzaken*: ik *verschrokte* mij.

Verschrompeld, zie *verschrompelen*.

Verschrompelen, o. w., ik *verschrompelde*, ben *verschrompeld* *Rimpelen*: de *appelen* *beginnen* te *verschrompelen*. Van hier *verschrompeling*. Het *deelw.* *verschrompeld* *wordt* als *bijv. n.* *gebruikt*: een *verschrompeld* *oud* *wijf*. **HALMA.** Den *verschrompelden* *lubbelingen*. **VOND.** Van hier *verschrompeldheid*.

Verschronkelen, o. w., k *verschronkelde*, ben *verschronkeld*. Een: *oecisten* *kunstwoord*, dat, volgens **HALMA**, *omkrullen* *aanduidt*.

Verschudden, b. w., ik *verschuddede*, heb *verschud*. *Door* *schudden* in *enen* *anderen* *toestand* *brengen*: het *bed* *wordt* *verschud*. 't *Welke* *verschuddet* is, *met* den *werpschoffel*, *ende* *met* den *wan*. **BIJBELV.** Zijne *lever* *verschudden* is, *sterk* *lagaan*, de *lever* *door* *lagaan* *doen* *schudden*. Ook *wel* *eens* *onz.*: dat *hemel*, *aarde*, en *zee*, *door* 't *daverend* *gerucht* *verschudden* *zullen*. **J. Vos.** Van hier *verschudding*.

Verschuielen, b. en o. w., ik *verschool*, heb en ben *verscholen*. *Verbergen*: *verschuielen* *zich* *voor* *hun* *gezicht*. **L. D. S. P.** *Ontsteken* in den *gloet*, *dien* *zij* *verschoolen* *had*. **POOT.** Van hier *verschuieling*. Het *deelw.* *verscholen* *wordt* als *bijv. n.* en *bijw.* *gebruikt*: *waar* *zit* *hij* *toch* *verscholen*? *Er* *lag* *eene* *slang* in het *gras* *verscholen*.

Verschuldigd, zie *verschuldigen*.

Verschuldigen, *verouderd* b. w., ik *verschuldigde*, heb *verschuldigd*. *Bij* **KIT.**, ook *verschulden*. En, volgens hem, even als het *hoogd.* *verschulden*, *verdiene*n, *door* *misdrijf* *op* *zijnen* *hals* *halen*. *Hedendaags*, *verplicht*, *gehouden* *maken*: ik *wil* *mij* *lieft* *niet* *aan* *hem* *verschuldigen*. **HALMA.**

Door schuld verbinden: sal het dien geven, aan den welcken hij hem verschuldigt heeft. **BIJBELV.** Het deelw. *verschuldigd* is, als bijv. n., in de beteekenis van plichtmatig, gehouden, nog in gebruik: de verschuldigde betaling. *Verschuldigd zijn*, door schuld verbonden: gij zijt verschuldigd, om het te doen. En met den vierden naamval: hij is mij dat dubbel verschuldigd. Hoeveel ben ik u verschuldigd?

Versieren, b. w., ik versierde, heb versierd. Opschikken, opronken: so blanckette sij haer aengesicht ende verciorde haer hoofd. **BIJBELV.** Verciert uw stede kroon en lokken. **VOND.** Ook oneigenlijk: met den naam van meester versiert. **HOORT.** Van hier versierder, versiering, versiersel, versierster. Zamenstell.: versierbloem, versiersteen, enz.

Verslaafd, verslaafdheid, zie *verslaven*.

Verslaan, b. en o. w., onregelm.; ik versloeg, heb en ben verslagen; i oulings *verslegen*. Bedr., op nieuw, en wel anders, dan voorheen, slaan: gij moet dien bal verslaan. Op eene andere plaats slaan: versla den spijker, om de schilderij daar te hangen. **Nederslaan**, neervellen: versloegh den Egiptenaer. **BIJBELV.** Ganschelijc overwinnen: die 't land van oorlogslagen in vrijheit heeft herstelt, den dwingelant verslagen. **HOOGVLIT.** Onthutsen, van moed berooven, anders ter nederslaan: die tijding versloeg hem zeer. Den dorst verslaan, dien verminderen. **Onz.**, is *verslaan* verkoelen: laat de thee een weinig verslaan. **Verschalen**: het hier zal verslaan. Van hier verslag. Het deelw. *verslagen* wordt als bijv. n. en bijw. gebruikt.

Verslag, o., meerv. verslagen. Berigt, opgave van zaken: ergens verslag van geven. Om daar op 't verslagh te doen. **HOORT.** Zamenstell.: verslagschrift enz.

Verslagen, bijv. n. en bijw., verslagener, verslagenst. Eigenlijk, een deelw. van *verslaan*. Neergeveld: zijn vijand ligt verslagen. Ook als z. n.: de ruitery vloog over de verslagenen. Ook voor verkoeld en verschaald. Neerslagtig: bedekt het aangezicht met haer kleet en zegt verslegen. **VOND.** Van hier verslagenheid, *verslegenis*. **HOORT.**

Verslappen, slap maken en slap worden. Zie *slap*.

Verslaven, (zich) b. en wederk. w., ik verslaafde, of verslaafde mij, heb verslaafd, of heb mij verslaafd. Zich op eene slaafsche wijze verbinden: ik wil mij aan dien arbeid niet verslaven. Hij heeft zich aan den drank verslaafd. Van hier verslaving, en, van het deelw. *verslaafd*, verslaafdheid.

Verslechten, slechter maken en slechter worden, zie *slecht*.

Verslensen, b. en o. w., ik verslenste, heb en ben verslenst. Verwolken: de bloemen beginnen te verslensen. Het deelw. *verslenst* wordt als bijv. n. gebruikt: zoo lautenze, verslenst, het hoofd zwaermoedigh hangen. **VOND.** Van hier verslensbaar, verslenstheid, verslensing, en de zamenstell.: onverslensbaar, onverslenst.

Verslijten, b. en o. w., ik versleet, heb en ben versleten. Bedr., door slijting doen vergaan: gij verslijt uwe kleederen al te schielijk. Doen vergaan, over het algemeen: het graf sal hare gedaente verslijten. **BIJBELV.** Doorbrengen: zijnen tijd in ledigheid verslijten. Slijten, uitslijten,

gelijk als men koopwaren doet, welke beteekenis eigenlijk nog slechts in het hoogd. *verschleissen* voorkomt; oneigenlijk, in de spreekwijze: waarvoor verslijt gij mij? **Onz.**, uit hoofde van slijting vergaan: mijn rok begint te verslijten. Van hier verslijtbaar, verslijtelijk, verslijting. Zamenstell.: onverslijtbaar, onverslijtelijk. Het deelw. *versleten* wordt als bijv. n. gebruikt.

Verslimmeren, slimmer worden. Zie *slim*.

Verslinden, b. w., ik verslond, heb verslonden. Bij **KIL.**, evenveel als *verslikken*, *verslokken*. Eigenlijk, of oneigenlijk, door oplosking wegnemen: om mijn kint te zwelgen en verslinden. **VOND.** Uw purper lang verslonden van de mot. **VOND.** Verslint, o aerde! toch de goeljkheit der schoone. **VOND.** Van hier verslinder, verslindig: grondelooze kolcken en verslindige wielingen. **DE BRUNN.** — Verslinding, verslinderster. Het deelw. *verslindend* wordt als bijv. n. gebruikt.

Verslingerd, bijv. n. en bijw. Eigenlijk, een deelw. van *verslingeren*. Met op, begeerig naar: een sperwer, heet op buit verslingert. **VOND.** Met verrukking van liefde: als hij verslingert drukt dat purper en koraal. **VOND.**

Verslingeren, b. en o. w., ik verslingerde, heb en ben verslingerd. Bedr., al slingerende wegwerpen, met verachting, of onachtzaamheid, heen en weder smijten, verroekeloozen: wat verslingert gij uw goed! **Onz.**, heen en weder slingeren: gij laat linnen on wollen verslingeren. Al slingerende ergens aan verkleefd geraken, daarop verlieven: hij verslingerde op dat vrouwensch. Van hier verslingering. Ook wederk. gebezigd: *zich verslingeren*, zich verloop.

Versmachten, o. w., ik versmachtte, ben versmacht. Smachtende lijden, of grootelijks smachten: van dorst versmachten. Ook oneigenlijk: van droefheid, van liefde, versmachten. Van hier versmaching.

Versmaiden, b. w., ik versmaadde, heb versmaad. Met smaad en verachting bejegenen: ick hate, ick versmade, uwe feesten. **BIJBELV.** Om dit versmaeden en lastren. **VOND.** In de gemeenzame verkeering is, iets versmaden, uit minachting van zoodanig iets, weigeren, om daarvan gebruik te maken: versmaad mijne geringe woning niet! Iemand versmaden is, deszelfs verzoeken met minachting afwijzen. Van hier versmadelijk, versmader, versmading, en, van het deelw. *versmaad*, versmaadheid.

Versmetsen, b. w., oul. gebruikelijk voor versmullen, al smullende doorbrengen, bij **BREDERO** en anderen.

Versmijdingen, b. w., ik versmijdigde, heb versmijdigd. Verzachten: zij versmijdinge hare redenenen als olij. **OUV.** Den Rechter door overreding versmijdingen. **OUV.** Zie *smijdig*.

Versnapering, v., meerv. versnaperingen. Van het ongebruikelijke *versnaperen*. Een smake lijk beetje, of dronkje: het is eene versnapering voor mij.

Versnijden, b. w., ik versneed, heb versneden. In stukken snijden: versneedt hij se met een schrijfmes. **BIJBELV.** Snijdende verbezigen: hoeveel linnen hebt gij reeds aan hemden versneden? Anders snijden dan voorheen: een patroon versnijden. Door snijden bereiden: pennn versnijden. Door snijden bederven: gij versnijdt het lin-

nen. Van hier versnijder, pennensnijder, — versnijding.

Versnooden, b. w., ik versnoodde, heb versnood. Van *snood*. Snooder maken: dit snoode misverstand versnoodde d'eerste tijd. **SPRIEGH.** Bij **KIL.**, slecht achten, versmaden. Ook ons. gebruikt, bij denzelfden **KIL.**, in de beteekenis van slechter, snooder, worden.

Versnot, bijv. n., versnotter, versnotst. **KIL.**, ook *versnottert*. Snotterig, verkouden: ik ben zeer versnot. **HALMA.** Oulings ook smoorlijk verliefd, versot: versnot zijn op sijn boel. **KIL.** Van hier versnotheid, verkoudheid. **KIL.**

Verspaden, b. en o. w., ik verspaadde, heb en ben verspaad. Van *spade*. Bedr., spader maken: men moet het offer niet verspaden. **VOND.** — Onz., spader worden: de koorts begint te verspaden.

Versparkelen, o. w., ik versparkelde, ben versparkeld. Genoegzaam evenveel als *verspatten*. Al sparkelende verteerd worden: het zout versparkelt op het vuur.

Verspatten, zie *versparkelen*.

Verspelen, b. w., ik verspeelde, heb verspeeld. Al spelende doorbrenghen: zijn' tijd, zijn geld verspelen. Anders spelen dan voorheen: laten wij dat spel verspelen! Al spelende verbroden: daarmede hebt gij het spel verspeeld. Wederkeuriglijk is, *zich verspelen*, zich in het spelen misgrijpen: ik verspeelde mij.

Versperren, b. w., ik versperde, heb versperd. Met sparren, sperren, of anderszins, afsluiten: wij vonden den weg overal versperd. Van hier versperring, en van het deelw. *versperd*, oulings *verspeerd*, de zamenst. *onverspeerd*: een onverspeerden wegh. **VAN HASS.**

Verspieden, (verspien, zamengetrokken) b. w., ik verspiedde, heb verspiet. Met slinksche oogmerken bezigtigen, begluren: zij kwamen, om het land te verspieden. Dat hij dese stad doorsoecke, ende die verspiede. **BIJBELV.** Van hier verspieder, verspieding, verspiedster. Zamenstell.: verspiedjagt, verspiedtoren, enz.

Verspillen, b. w., ik verspilde, heb verspild. Verkwist, nutteloos verteren of aanwenden: waarom verspilt gij uwe krachten daaraan? 't Eel vernuft in wijn verspillen. **BREDERO.** Van hier verspiller, verspilling.

Verspreiden, verspreijen, b. w., ik verspreidde, heb verspreid. Vaneenspreiden: gij moet het zaad meer verspreiden. Uitbreiden, uitstrekken: het onkruid verspreidt zich wijd en zijd. De naere nacht verspreidt haar schaduw over 't kruidt. **HOORF.** Verbreiden, algemeen bekend, ruchtbaar, maken: paskwillen verspreiden. Door het verspreiden van valsche tijdingen. Van hier verspreider, verspreiding.

Versprek, o., meerv. versprekken. Gesprek: gelijk 't bleek aan 't verspek van **LUTHER** ende **ZWINGLIUS.** **HOORF.** Verouderd.

Verspreken, (zich) b. en wederk. w., ik versprak, of versprak mij, heb versproken, of heb mij versproken. Sprekende verhandelen: wij hebben vrij wat met elkander te verspreken. Bespreken, toezeggen: zoo veel heb ik hem versproken. **D. SMITS** bezigt het voor afbidden, verbidden: had schoone **ABIGALËL**'s Helds woede niet versproken. *Zich verspreken* is, zich in het spreken misgrijpen: gij hebt u daar leelijk versproken. Van hier verspreking.

Verspringen, o. en b. w., ik versprong, ben en heb versprongen. Onz., springende van plaats veranderen: het dier versprong, toen ik het naderde. Ook oneigenlijk: het Kersfeest verspringt jaarlijks eenen dag. Bedr., anders springen dan te voren: gij springt niet goed, gij moet verspringen. Al springende benadeelen: ik heb mijnen voet versprongen. Zoo ook wederkeuriglijk: verspring u niet! Van hier verspringing.

Verstaald, bijv. n., verstaalder, verstaaldst. Eigenlijk, een deelw. van *verstalen*. Met staal bezet: een verstaald mes. Hard, als staal, verstekt, ongevoelig: welk een verstaald voorhoofd! Hij is verstaald van hart. Van hier verstaaldheid, ongevoeligheid: door de verstaaldheid van hunne gemoederen.

Verstaan, b. en o. w., ik verstond, heb en ben verstaan. Onz., over den tijd staan, door staan verloren gaan: draag zorg, dat het pand niet versta. Bedr., dezelfde gedachten aan iemands woorden hechten, als hij, vatten, begrijpen: versta mij well! Zij spraken met de oogen en verstonden elkander. **VOND.** Merken, ontwaar worden: hij gaf mij te verstaan. Zich ergens op verstaan is, daarin bedreven zijn. Voorts, is *verstaan* gedogen: ik versta niet, dat hij haar trouwe. Wenschen, verlangen, willen: versekt het, gelijk ghij 't verstaet. **BIJBELV.** Scherts verstaan is, daarop gevat zijn, zich daarover niet vergrammen: rede verstaan, eens anders rede willen aanhooren: versta toch redel! Iets ergens onder verstaan is, het daaronder stilzwijgend begrepen achten: dit moet daaronder verstaan worden. Iets ergens door verstaan is, het daardoor aangeduid achten of aangeduid gaacht willen hebben: door dagelijksch brood versta ik levens onderhoud. Van hier verstaanbaar enz.

Verstaanbaar, dat verstaan kan worden, zie *verstaan*.

Verstalen, b. w., ik verstaalde, heb verstaald. Met staal bezetten, of beleggen: het mes is niet verstaald. Ook heeft **VULCANUS** hem het hoofd niet opgeslagen met een verstaalde bijl. **WESTERB.** In staal veranderen: ijzer wordt door vuur verstaald. Oneigenlijk: men kan zich door harding verstellen. Van hier verstaalsel, verstaling. Het deelw. *verstaald* wordt als bijv. u. gebezigd.

Verstand, o., meerv. verstanden. **ISIDOR.** *firstanda*, **KERO** *forstandida*. Vermogen, om te verstaan, bevatten, begrijpen: dat gaat mijn verstand te boven. Al wie met zulk een vermogen begaafd is: het is een doorluchtig verstand. In dezen zin heeft het woord een meerv.: zulke verstanden treft men zelden aan. Kennis, doorzigt: heb er geen verstand van. Zamenspanning: niet zonder heimelijk verstant. **VOND.** Met den vijand verstand houden; waarvan verstandhouding. Gezond verstand, een welgesteld bevattingsvermogen. Dat gaat mij aan mijn verstand, dat treft mij derwijze, dat ik er bijkans krankzinnig van word. Iemand iets aan zijn verstand brengen, hem hetzelfde doen begrijpen. Bij zijn verstand zijn, het gebruik daarvan hebben. Van iemand, die zijn kwaad hart verbeterd, zegt men, dat hij tot zijn verstand gekomen is. De Latijnen zeggen: *ad saniores mentem redire, resipiscere*, enz. En deze spreekwijs rust daarop, dat het verstand eer dan het hart moet gevormd worden. Van hier verstandelijk, verstandeloos, verstandig, met verstand

begaafd, uit verstand voortkomend, enz. Zamenstell.: verstandhouding enz. Menschenverstand, onverstand, enz.

Verstandhouding, v., zie *verstand*.

Verstandig, zie *verstand*.

Versteend, bijv. n., versteender, versteendst. Eigenlijk, een deelw. van *versteenen*. In steen veranderd: allerlei versteende dingen. Even hard, als of het van steen ware: hij heeft een versteend hart. Onmeedoogend: versteender mensch ken ik niet. Van hier versteendheid.

Versteenen, b. en o. w., ik versteende, heb en ben versteend. Van *steen*. Bedr., in steen veranderen: verscheidene wateren bezitten het vermogen, om deze en gene dingen te versteenen. Onz., in steen overgaan: dat hout is geheel versteend. Overdragtelijk, hard worden: zijn hart versteent al meer en meer. Van hier versteening. Het deelw. *versteend*, zie hier boven.

Verstek, o. Versteeking van regt: op straf van verstek.

Versteken, b. w., ik verstak, heb verstoken. Anders steken dan te voren: gij moet die spode versteken. Op eene verwijderde en onbekende plaats steken, verbergen: Zij haddese versteken onder de vlassoppelen. BIJBELV. Wederk. *zich versteken*, zich verbergen. Om zich uit schaamte te versteeken voor het licht. HOOGVL. Ontblooten, berooven: wij zijn van alle hulp verstoken. L. D. S. P. Versteeken van zijn riemen. VOND. Van hier versteking.

Versteld, eigenlijk een deelw. van *verstellen*, is als bijw. gebruikelijk in *versteld staan*. Als uit eenen vorigen stand verschoot, grootelijks verwonderd: gij zult er versteld van staan. Wij stonden er allen versteld over.

Verstellen, b. w., ik verstelde, heb versteld. Van zijne plaats bewegen: sal eene rotse versteld worden? BIJBELV. Een speeltuig verstellen, hetzelfde goede toonen doen geven. Een uurwerk verstellen, hetzelfde op nieuw doen gaan. Kleederen verstellen, dezelve lappen, enz. Veranderen: den nacht verstellen zij in den dach. BIJBELV. En van hier was oul. *zich verstellen*, even als in het hoogd., zich anders opschikken dan voorheen, en zich daardoor onkenbaar maken: hij verstelde sich met asschen boven sijne oogen. Van hier verstelbaar, versteller, verstelling, verstelster.

Versterf, o. Afsterven, dood: bij versterf van den tegenwoordigen eiganar moet ik het erven.

Versterfregt, o., zie *versterven*.

Versterken, b. w., ik versterkte, heb versterkt. Sterker maken, in werkkracht doen toenemen: het ligchaam door spijze versterken. Talrijker maken: de bezetting werd versterkt. Met vestingwerken omringen, en daardoor bevestigen: door het versterken der hoofdstad. Opbeuren, bemoedigen: versterk m' in dezen nood. L. D. S. P. Stijven: het gebourde versterkte hem in zijn voornemen. Van hier versterker, versterking. Het deelw. *versterkend* wordt als bijv. n. gebruikt: de versterkendste middelen bleven krachteloos.

Versterven, o. w., ik verstierf, ben verstorven. Overlijden: bij het versterven der vrouw. In dezen zin wordt het woord van menschen zelden anders dan in de onbepaalde wijze, als

zelfst. naamw., gebruikt; maar van schepselen uit het plantenrijk zegt men: de boom versterft. Ook van lof, roem, enz.: uw lof zal nimmermeer versterven. VOND. Voorts, is *versterven* bij versterf des eigenaars als eene erfenis vervalten: dat goed moet op mij versterven. Van hier versterfbaar, versterving. Zamenstell.: versterfregt. Het deelw. *verstorven* wordt als bijv. n. gebruikt.

Verstijven, b. en o. w., ik verstijfde, heb en ben verstijfd. Bedr., stijf maken, stijven: de vorst verstijft alles rondom ons. Onz., stijf, of stijver, worden: van koude verstijven. Van hier verstijving, en, van het deelw. *verstijfd*, verstijfdeheid.

Verstikken, b. en o. w., ik verstikte, heb en ben verstikt. Bedr., iets doen omkomen, door het van de noodige lucht te berooven: een brok, dien hij ingezwolgen had, verstikte hem. Meer oneigenlijk: de doornen, mede opwassende, verstikten hetselve. BIJBELV. Onz., bij gebrek van de noodige lucht omkomen: de kolendamp deed hen verstikken. Van hier verstikking.

Verstikken, b. w., ik verstikte, heb verstikt. Al stikkende verbruiken: ik heb al mijne zijde daaraan verstikt. Andere stikken dan te voren: gij moet dien kant van den rok verstikken.

Verstoken, ontbloot, zie *versteken*.

Verstoken, b. w., ik verstookte, heb verstookt. Aan het stoken van vuur, of van korenbrandewijn, enz. verbruiken: voor hoeveel aan steenkolen verstookt gij wel op een jaar? Ik zal vast meer koren verstoken dan gij.

Verstokt, zie *verstokken*.

Verstokken, b. en o. w., ik verstokte, heb en ben verstokt. Bedr., stokstijf maken, verharden, zulk eene behandeling dient slechts om hem te verstokken. Onz., zich verharden: doch PHAROOS herte verstokte. BIJBELV. Van hier verstokking. Het deelw. *verstokt* wordt als bijv. n. gebruikt: een verstokt mensch. Ook bezigt men dit woord als z. n.: die verstokten kwamen niet tot inkeer. Van hier verstoktheid.

Verstomd, zie *verstommen*.

Verstommen, b. en o. w., ik verstomde, heb en ben verstomd. Van *stom*. Hoogd. *verstommen*, NOTK. *irstummer*, TATIAN. *arstommen*. Bedr., eensklaps doen ophouden met spreken, en als stom maken: iemand door krachtige redenen verstommen. Onz., stom worden: sullen zij verstommen als een steen. BIJBELV. Van hier verstomming. Het deelw. *verstomd* wordt als bijw. gebruikt: hij zal er verstomd van staan. En staet een poos verstomt. VOND.

Verstoord, verstoordheid, zie *verstoren*.

Verstooten, b. w., ik verstiet, heb verstooten. Hoogd. *verstozen*, OTFRID., NOTK. *verstozen*, vries. *ferstijtte*. Als van zich afstooten, en met onttrekking van vorige liefde, hoede, gunst, enz., aan zich zelven overlaten: verstooten de nooddriftigen in der poorte. BIJBELV. Voorts is: iemand uit zijne bezitting verstooten, hem geweldiglijk daaruit drijven. Van hier verstooteling, verstooter, verstooting.

Verstoppen, b. en o. w., ik verstopte, heb en ben verstoppt. Iets, door het ergens in te stoppen, verbergen, het wegstoppen: waar hebt gij het verstoppt? Eene opening, door iets daarin te

stoppen, sluiten: die gaauwdief heeft het sleutelgat verstoppt. Eigenlijk: alle bronnen van geluk en welvaart verstoppen. *Onz.*, met *zijn*; verstopt worden: draag zorg, dat die goot niet verstoppe. Van hier verstopping.

Verstoren, b. w., ik verstoorde, heb verstoord. Een ding, door vernietiging van deszelfs onderling verband, geheel bederven: om Amstels vesten te verstoren. *VOND.* Ook oneigenlijk: de vrede werd jammerlijk verstoord. Met onstui-mige gemoedsbewegingen vervullen: gij zult hem verstoren. Men poogt hem op mij te verstoren. Verhinderen: iemands ontwerp verstoren. Verstoort den boezen in zijn werk. *L. D. S. P.* Van hier verstoortbaar, verstoort, verstoortster, verstooring. Het deelw. *verstoord* wordt als bijv. n. gebezigd voor vergramd: om al hun leed verstoord. *L. D. S. P.* Verstoordheid, misnoegen.

Verstorven, zie *versterven*.

Verstouten, (zich) b. en wederk. w., ik verstoutte, of verstoutte mij, heb verstout, of heb mij verstout. Van *stout*. Stout maken, verkloeken: wie verstout u zoo, dat gij dat doet? *HALMA.* *Zich verstouten*: ik verstout mij, om u te naderen.

Verstouwen, zie *verstuwen*.

Verstrangen, verstrengen, b. w., ik verstrangde, heb verstrangd. Van *strang* en *streng*. Eigenlijk, vast zamentrekken. *Overdr.*, in het naauw brengen: daer hij een ander ombrengt in 't verstranghen. *J. B. Houw.* En in dezen zin heeft *P. DATHEEN*: onverstrangen.

Verstrekken, b. en o. w., ik verstrekte, heb en ben verstrekt. *Bedr.*, verschaffen, opleveren, als toereiken: iemand geld tot iets verstreken. *HALMA.* *Onz.*, even als *strekken*, uitgerekt worden, om eene rigting te verkrijgen, die ergens op uitlooot: ten beukelaar, ten schild, voor u verstreken. *L. D. S. P.* Van hier verstrekkig.

Verstrijken, b. en o. w., ik vorstreek, heb en ben verstreken. *Bedr.*, al strijkende van plaats doen veranderen: verstrijk die haren een weinig. Strijkende verbruiken: ik heb daaraan reeds al te veel kalk verstreken. *Op nieuw*, en anders, dan te voren, strijken: die muts moet verstreken worden. *Onz.*, al strijkende voorbijgaan, vervliegen: ons leven verstrijkt tusschen vrees en hoop. De tijd is al verstreken. Van hier verstrijking.

Verstrikken, b. w., ik verstrikte, heb verstrikt. Anders strikken dan voorheen; wijders, in eenen strik vangen. *Verler*, arglistiglijk verschalken: hoe zij hem verstricken souden in sijne reden. *BIJBELV.* Van hier verstrikker, verstricking.

Verstrooijen, b. w., ik verstrooide, heb verstrooid. Al strooijende verbruiken: ik heb al mijn stroo reeds verstrooid. Als stroo, dat men strooit, vancenspreiden: ick verstrooijde onder de heijdenen, ende sij wierden versproijdt. *BIJBELV.* Iemands gedachten verstrooijen, van een onderwerp afrekken. *Wederk. zich verstrooijen*, zich uitspannen. Van hier verstrooijer, verstrooijing, het deelw. *verstrooid*, als bijv. n.: verstrooide gedachten, en verstrooid van gedachten; waarvan verstrooidheid.

Verstuiken, b. w., ik verstuikte, heb verstuikt. Hoogd. *verstauchen*, neders. *verstuken*, vries. *ferstockje*. Van een been, hetzelfde uit het lid brengen, door het averegts neer te zetten: draag zorg, dat gij geen been verstuikt. Van hier verstuiking.

Verstulven, b. en o. w., ik verstooft, heb en ben verstoven. *Bedr.*, in stof doen vervliegen:

gij verstooft zoo doende al het meel. *Onz.*, al stuivende vervliegen: sommige duinen verstulven meer en meer. *Fig.*: brengt d'eerste vreugt en doet den druk verstulven. *POOT.* De vijanden doen verstulven. Van hier verstulving.

Versuffen, b. en o. w., ik versuifte, heb en ben versuift. *Bedr.*, volgens *KIL.*, doen suffen. *Zich versuffen*, al suffende wegwijnjen. *Onz.*, al suffer en suffer worden: zij schijnt te versuffen. Van hier versuffing, *versuift*, b. n., versuiftheid.

Versukkelen, b. en o. w., ik versukkelde, heb en ben versukkeld. *Verwant aan versukken*, bij *KIL.* schokken, sollen: versukkel uw goed zoo niet. Plagen, kwelen: ik wil den jongen zoo niet versukkeld hebben. Van hier versukkeling.

Vertalen, b. w., ik vertaalde, heb vertaald. Van de eene taal in de andere overbrengen. Van hier vertaalbaar, vertaalster, vertaler, vertaling.

Vertegenwoordigen, b. w., ik vertegenwoordigde, heb vertegenwoordigd. Van *tegenwoordig*. Als tegenwoordig voorstellen: ik kan het mij duidelijk vertegenwoordigen. Voorts is: iemand vertegenwoordigen, derwijze in deszelfs plaats spreken en handelen, dat hij geacht wordt zelf gesproken en gehandeld te hebben. Van hier vertegenwoordiger, vertegenwoordiging. *Zamenstell.*: volksvertegenwoordiger, volksvertegenwoordiging.

Vertellen, b. w., ik vertelde, heb verteld. Anders tellen dan voorheen: vertel het geld nog eens. *Verhalen*: gij moet het zoo vertellen, als het voorgevallen is. Als ghi hier hoort vertellen. *M. STOKK.* *Wederk. zich vertellen* is, zich in het tellen misgrijpen: ik heb mij droevig verteld. Van hier vertellen, vertelling, vertolsef, verhaal; vertelster. *Zamenstell.*: vertellenswaardig.

Vertelsel, o., zie *vertellen*.

Verteren, b. w., ik verteerde, heb verteerd. Van *teer*. *Op nieuw teren*: het schip moet verteerd worden. *Al terende verbruiken*: ik heb voor heel wat aan teer verteerd.

Verteren, b. en o. w., ik verteerde, heb en ben verteerd. *Bedr.*, opeten: in een oogenblik was alles verteerd. *Bijzonderlijk van godierte*: de sprinckhaen sal 't verteeren. *BIJBELV.* *Overdr.*, van vuur: de stad werd door het vuur verteerd. Van andere dingen, verwoesten, verdelgen: door den roest, door het zwaard, door den honger verteerd worden. De rouw verteert mijne ziel gestadig. Van spijs, verdouwen: dat is niet te verteren. *Al terende, etende, drinkende, enz. verbruiken, doorbrengen, verkwisten*: hij zal het gansche vermogen van zijne vrouw verteren. *Onz.*, in zijne bestanddeelen ontbonden worden, meer of meer eigenlijk: het verteert in den edik. *Zij verteert van hartzeer*. Van hier verteerder, vertoring.

Vertiennen, (*HALMA* vertienden) b. w., ik vertiende, (vertiende) heb vertiend. Hoogd. *verzahnten*. Door betaling der tienden van verdere aanspraak daarop ontheffen: het gewas des jaars vertiennen. *Gij vertient munte ende ruijte ende alle moeckruijdt.* *BIJBELV.* In tiennen verdeelen, om een tiende naar zich te nemen, of aan de opbrengst van een tiende te onderwerpen: hij sal uwe kudde vertiennen. *BIJBELV.* Ook om andere redenen in tiennen verdeelen: men vertiende het legioen, om den tienden man ter dood te brengen. Van hier vertiender, tiendheffer, tiendontvanger; vertiending.

Vertier, o. *Aftek.*: dat boek vindt een goed vertier. *Verkoop, slijting*: wilt gij het vertier daarvan op u nemen?

Vertieren, b. w., ik vertierde, heb vertierd. **Verhandelen**, aan den man helpen: veel goeds vertieren, oft slijten. **KIL.** Die haar koopmanschap vertieren. **J. DE MARRE.** Van hier vertiering.

Vertoef, o. De daad van vertoeven: zonder eenig vertoef.

Vertoeven, o. w., ik vertoefde, heb vertoefd. Zich ophouden, wachten, verbeiden: vertoef nog een weinig. **SAMMELN**, om ergens te verschijnen, achterblijven: mijn heere vertoefte te komen. **BIJBELV.** Bij **KIL.** en elders, ook **bedr.**, afwachten, inwachten; ook ophouden, langzaam doen voortgaan: en hij hadde oock nerghens flanckeringhen of bolwerken, die 't werck vertoefden. **VEL. CHRON. v. HOORN.** Iemand vertoeven beteekent ook hem doen blijven: en het haer voets ongelegen viel, den Keijser haren Man, in dese landen, te vertoeven. **VEL. CHR. v. H.** Van hier vertoeving. **Zamenstell.**: vertoefplaats enz.

Vertolken, b. w., ik vertolkte, heb vertolkt. Van *tolk*. Als tolk van de eene taal in de andere overbrengen: ik vrees, dat mijne gezegden averegts vertolkt zullen worden. **Vertalen**, over het algemeen: hoe hebben de Overzeters dit vertolkt? **Uitleggen**: het is duidelijk genoeg gezegd, men behoeft het niet te vertolken. **HALMA.** Van hier vertolker, vertolking, en, van het deelw. *vertolkt*, de zamenstell. onvertolkt.

Vertoog, o., meerv. vertoogen. Van *toogen*, toonen. Een geschrift, of eene mondelinge rede, dienende, om iets aan te toonen, te bewijzen, enz.: welk een langwijlig vertoog! **Uwer Majesteit** dit vertoog over te schicken. **HOOF.**

Vertoogen, b. w., ik vertoogde, heb vertoogd. **Aantoonen**, vertoonen: hunne behoeften bij smeekschrift te vertoogen. **HOOF.** **Uitstellen**: de Jonghelingh en vertooch niet dese sake te doen. **BIJBELV.**

Vertoon, o. De daad van vertoonen: onder een weidsch vertoon van pracht en praal. Door een beknopt vertoon van de gegrondheid der onderstelling enz. **Op vertoon** te betalen.

Vertoonen, b. w., ik vertoonde, heb vertoond. **Vorstellen**: hij vertoonde den Koning de noodwendigheid der zake. **Ten tooneele voeren**: wanneer zal die klucht vertoond worden? **Ten toon spreiden**: om zijne grootheid te vertoonen. **Voorts is**: iemands persoon vertoonen, evenveel als iemand vertegenwoordigen. Maar gemeenlijk is *zich vertoonen* verschijnen, te voorschijn komen: er vertoonde zich eene staartster aan de lucht. **Daer PALLAS** niet bij wijlen zich vertoont. **VOND.** Van hier vertooner, vertooning, vertoonlyc. **Zamenstell.**: vertoonplaats enz.

Vertoornen, b. w., ik vertoornde, heb vertoornnd. **Vergrammen**: vertoorn hem toch niet meer! **Met smert verzuchtde** om zulk een' stuk uit een vertoort hart. **VOND.** Ook wederk. *zich vertoornen*, vergramd worden: hij begon zich daarover te vertoornen.

Vertragen, b. en o. w., ik vertrangde, heb vertraagd. Van *traag*. **Bedr.**, traag maken, laat doen verschijnen: den voortgang der zaak vertragen, **Onz.**, traag worden, sammelen: in goed doen vertragen. Van hier vertraging,

Vertrappen, b. w., ik vertrapte, heb vertrappt. **Al trappende vormorzelen**: hij zal geenem worm vertrappen. Van de paarden vertrappt. **VOLLENH.** Oneigenlijk, van evenveel welke drukkende mishandeling en dwingelandij: geplukt, ver-

trappt, door aller voet. **L. D. S. P.** Van hier vertrapping, vertrapper, en het voortdurende werkw. *vertrappelen*.

Vertreden, b. en o. w., ik vertrad, heb en ben vertreden. **Bedr.**, vertrappen: het volck vertrad hem in de poorte, dat hij sterf. **BIJBELV.** De deugd enz. vertreden. *Zich vertreden*, zich door wandelen verkwikken. **Zich in het treden bena-deelen**: ik heb mij vertreden. **Zijnen voet vertreden**. **Onz.**, is *vertreden* eenen, of meer dan eenen, tred voorwaarts, achterwaarts, of ter zijde af doen. Van hier vertreder, vertreding.

Vertrek, o., meerv. vertrekken. De daad van *vertrekken*, in den zin van verhalen: de Koning met gedult aanhoore mijn vertrek. **HOOF.** In den zin van verreizen: de vuurigheid hunner liefde de smert van dit vertrek zeer gevoelig vond. **HOOF.** In den zin van uistellen: haest u, zonder vertrek. **VOND.** **Sonder langher dralen**, oft vertrek. **FLORIAN.** Als de zaaken geen vertrek geheugen. **HOOF.** **Schuilplaats, vrijburg**: hij is mijn hoog vertrek in nood. **L. D. S. P.** **Daarentegen duidt vertrek** in den gewonnen stijl een deel van eene woning aan: dit is 't vertrek der oude luiden. **HOOF.** **Zamenstell.**: binnenvertrek, slaapvertrek, stookvertrek, woonvertrek, wintervertrek, enz.

Vertrekken, b. en o. w., ik vertrok, heb en ben vertrokken. **Bedr.**, van zijne plaats trekken: de paarden kunnen den wagen geen stroobreed vertrekken. **Uit zijne rigting trekken**: den mond tot laghen vertrekken. **Uitstellen**, verschuiven: vertrok tot een bequaemen tijt de straf van 't lasterstuk. **VOND.** **Verhalen**: staet toe, dat ick 't gehoorde magh vertrekken. **VOND.** **Ick zal u 't heel verhaal van voren af ten einde toe vertrekken.** **HUIGENS.** **Anders is zich vertrekken**, zich in het trekken (van eene kaart enz.) vergissen, mistrekken. **Onz.**, sammolen, vertragen, achterblijven: hoe lang de tijt vertreckt, in groote zaken spoet de hemel langzaam. **VOND.** **Waerom vertreckt sijn wagen te komen?** **BIJBELV.** **Verreizen**: wij staen reede te vertrekken. **VOND.** **Voorts, dienstboden**, die van meester veranderen: mijn knecht vertrekt eerstdaags. Van hier vertrekking. **Zamenstell.**: vertrekkamer enz.

Vertroetelen, zie *troetelen*.

Vertroosten, zie *troosten*.

Vertrouwen, b. en o. w., ik vertrouwde, heb vertrouwd. **Vastelijk gelooven, verwachten**: dat vertrouw ik van u. **Ik vertrouw**, dat hij nog wel komen zal. **Met verlating van zich op iemands trouw, aan hom opdragen**, in bewaring geven, enz.: u vertrouw ik dien gewigtigen last. **Vertrouw haar geen geheim.** **Zich ergens op vertrouwen**, daarop vastelijk steunen, bouwen, enz. *Zich vertrouwen* is ook een ongelukkig huwelijg aangaan. Van hier vertrouwelijck, vertrouweling. **Het deelw. vertrouwd** wordt als bijv. n., en de onbepaalde wijs *het vertrouwen* als zelfst. naamw. gebruikt.

Vertuilen, b. w., ik vertuilde, heb vertuid. **Aan eenen kabel van voren en achteren vastmaken**: het schip ligt vertuid. **HOOGSTRATEN** zegt: **JAN VOS**, die aen de straettael dezer stadt vertuit was. **Voorts**, komt van hier vertuijing, en de zamenstell.: vertuianker.

Vertuischen, b. w., ik vertuischte, heb vertuischt. **Verruilebuiten**: ik wil dat paard vertuischen. **Doorbrenghen, verkwisten**: die uwen dierbren tijd verdanst, verkuscht, vertuischt. **DE DRCK.**

Vertuiten, b. w., ik vertuitte, heb vertuit.

Van tuit. In tuiten vlechten: de Roer, die 't hair met riet vertuit. **VOND.** Versieren: de schoongeogde bruit, met haar dengden best vertuit. **MOON.** — Hoofr heeft ook: zijn krachten aen iets vertuinen.

Vertwijfelen, o. w., ik vertwijfelde, heb vertwijfeld. Derwijze ergens aan twijfelen, dat men alle hoop daaromtrent verliest, wanhopen: gij moet niet vertwijfelen, maar moed houden. Van hier vertwijfeling. Het deelw. *vertwijfeld* wordt als bijv. n. en bijw. gebezigd.

Vervaard, bijv. n., vervaarder, vervaardst, Eigenlijk, een deelw. van *vervaren*. Verschrikt, bevreesd: hij laat zich niet vervaard maken. Van hier vervaardheid. Zamenstell.: onvervaard enz.

Vervaardigen, b. w., ik vervaardigde, heb vervaardigd. Van *vaardig*. Vaardig, geredc maken, toebereiden: wie heeft dat geschrift vervaardigd? Van hier vervaardiger, vervaardiging, vervaardigster.

Vervaarlijk, bijv. n. en bijw., vervaarlijker, vervaarlijkst. Van *vervaren*. Geschikt, om te vervaren, om vaar, vrees, schrik, aan te jagen: welk een vervaarlijk geschreeuw! Ook als tuschenwerpsel: vervaarlijk! welk een houw! Van hier vervaarlijkheid.

Verval, o. De daad van vervallen, afneming, verering, ondergang: dat bedrijf schijnt in verval te geraken. Wijders, voordeel, dat aan iemand verval: er is voor de dienstboden veel verval. Dat was een mooi vervalletje.

Vervaldag, m., zie *vervallen*.

Vervallen, o. w., ik verviel, ben vervallen. Bouwvallig worden: uw huis begint grootelijks te vervallen. Afnemen: mijne nering vervalt. Mijn kracht is door mijn schuld vervallen. L. D. S. P. Een schip *vervalt*, wanneer deszelfs loop van de behoorlijke rigting afwijkt. Als dan vervallen ook de schepelingen: wij moeten op een seker eijlandt vervallen. **BIJBELV.** Tot dronkenschap, tot armoede, enz. vervallen. Voorts, is *vervallen*, van den vorigen eigenaar aan eenen anderen geraken: zijn huis is aan de stad vervallen. Verstaan: dat pand zal haast vervallen. Verschijnen, betaald moeten worden: de wissel vervalt in de aanstaande week. Openvallen, vervuld moeten worden: draeven vroegh en laet, wanneer een ampt vervalt en te vergeven staet. **WESTERB.** Van hier vervalling. Zamenstell.: vervaldag, vervaltijd, enz.

Vervalschen, b. w., ik vervalschte, heb vervalscht. Van *valsch*. Door bedriegelijke inmenging van het een of ander in waarde verminderen: in dure tijden worden allerlei koopwaren vervalscht. De waere leer vervalscht, verdraeit, en qualijk duijdt. **WESTERB.** Van hier vervalscher, vervalsching.

Vervangen, b. w., ik verving, heb vervangen. Vervatten, begrijpen: eene groote wolcke, ende een vijer daerin vervangen. **BIJBELV.** Vervoozen: wij vervingen elkander. Het speeltuig zal dien toon vervangen. L. D. S. P. De plaats van iemand, of iets, vervangen is, in deszelfs plaats komen, die plaats vervullen: hij verving de plaats van zijnen overledenen vader. Eindelijk was: iemand vervangen, oulings, borg voor hem blijven: de Grave vant aldaer borghe, deen wel vervingen. **M. STOKE.** Van hier verving, plaatsvervanger, vervanging, vervangster.

Vervaren, b. en o. w., ik vervoer, heb en

ben vervaren. Bedr., met vaartuig verplaatsen: het laat zich beter vervaren, dan verrijden. Aan het varen te koste leggen: wij vervaren geen geld, geene vracht. **ONZ.**, van de eene plaats naar de andere varen: de schnit vervaart gestadig. In Vriesland, verhuizen: wanneer vervaart gij uit dit hnis? Voorts, henengaan over het algemeen: ik weet niet, waar hij vervaren is. Van hier verving. Zamenstell.: vervaardag, vervaartijd, enz.

Vervaren, (vervaard maken) b. w., ik vervaarde, heb aanvaard. Van *vaar*, vrees, angst en schrik bezielen: gij zult haar niet ligt vervaren. Het hoeft der Goon, die 't al vervaert met zijnen donderslagh. **VOND.** Een droom, die mij verveerde. **BIJBELV.** Van hier vervaarlijk, vervarenis. Het deelw. *vervaard* wordt als bijv. n. gebruikt.

Vervatten, b. w., ik vervatode, heb vervat. Anders vatten dan voorheen: gij moet de bijl vervatten. Hervatten, herhalen: vervat het eens op eenen anderen tijd **Evatten**, omvatten: er is meer in vervat, dan gij wel denkt. Van hier vervatting.

Vervelen, b. w., ik verveelde, heb verveeld. Bij **KIT.** ook **ONZ.**, vermenigvuldigen. Hedendaags bedr., door vermenigvuldiging van het een of ander kwellen: gij verveelt mij met uw onophoudelijk gekal. Ook van zaken: dat gebabbel verveelt mij geweldig. *Zich vervelen* is, uit zijne bezigheid, of ledigheid, verdriet scheppen: ik verveel mij onder de aanhooring van zulke preken. Van hier verveling, *vervelend*, bijv. n. en bijw., vervelender, vervelendst, enz.

Ververschen, b. w., ik ververschte, heb ververscht. Versch maken: de pekcl zal ververscht moeten worden. Versch voor het geheugen brengen: die sonder weenen noit sich self uw min ververst. **OUDAAN.** In versch water weeken: zoute visch ververschen. Verkwikken: wij ververschten ons met eenen dronk. **OUL.** ook bevochtigen: ververscht worden mitten wateren. **BIJBEL**, 1477. Van hier verversching.

Vervliegen, o. w., ik vervloog, ben vervlogen. Van zijne plaats vliegen: de vogel vervloog. Schichtig wegsnellen: de tijd vervliegt. Derwijze wegwassenen, als de geestige deelen van verschillende dranken: sluit de flesch, opdat de kracht van den wijn niet vervliege. Van hier vervliegling.

Vervlieten, o. w., ik vervloot, ben vervloten. Anders *vervloeijen*, hoogd. *verflieszen*. Al vlietende wegsnellen: als de sluis geopend wordt, vervliet het water. Oneigenlijk: wat leit mij aan de pracht der eens vervlooten tijd! **OUDAAN.**

Vervloeijen, zie *vervlieten*.

Vervloeken, b. w., ik vervloekte, heb vervloekt. Met eenen vloek verdijen: ik heb het spelen eens vooral vervloekt en verzworen. Met eenen vloek verwonschen: hij vervloekte het nur, waarop hij haar het eerste zag. In den **STATENBIJBEL.** met toebede, of gewisse aankondiging, van alle zoodanig onheil bejegenen, als waarmede de overtreders der mozaïsche wet bedreigd waren, en hetwelk men den *vloek der wet* noemde: segentse, die u vervloeken — het aerdrijck, dat de Heere vervloekt heeft. **BIJBELV.** Ook in den ban doen. *Zich vervloeken* is, zich zelven allerhande onheil toewenschen, in gevalle men geene waarheid spreekt: hij begon hem selven te vervloeken, ende te sweeren. **BIJBELV.**: of ingevalle men iets niet

doet: wij hebben ons selven met vervloeking vernloekt, niet te sullen nutten, totdat wij PAULUM sullen gedoot hebben. BIJBELV. Van hier vervloeker, vervloeking.

Vervoegen, b. w., ik vervoegde, heb vervoegd. Anders voegen dan voorheen: ik laat den muur vervoegen. Die stukken moeten vervoegd worden. HALMA. *Zich vervoegen*, met *bij*, *tot*, enz. is, zich begeven, zich zamenvoegen: vervoeg u bij eerlijk gezelschap. Eindelijk, is *vervoegen*, in de spraakkunst, werkwoorden verbuigen: dat woord wordt onregelmatig vervoegd. Van hier vervoegbaar, vervoeging.

Vervoeren, b. w., ik vervoerde, heb vervoerd. Eene andere voering in een kleed zetten: ik laat dien rok vervoeren. Tot voering verbruiken: een oud jak in een nieuw vervoeren. Van hier vervoering.

Vervoeren, b. w., ik vervoerde, heb vervoerd. Van de eene plaats naar de andere voeren: koopwaren vervoeren. Als op eene geweldige wijze uit eenen vorigen toestand wegrukken: gij laat u door allerlei driften vervoeren. Vervoert van minne. VOND. Van hier het vervoer, de daad van vervoeren, — vervoerbaar, vervoerder, vervoering, vervoester.

Vervolg, o., meerv. vervolgen. De daad van vervolgen: het vervolg der Ketteren. HOOFT. Al wat tot voortzetting van een bedrijf, verhaal, enz. dient: in het vervolg der redevoering. Er schijnt geen vervolg op te komen. Vervolg op WAGENNAAR. *In het vervolg*, en *bij het vervolg*, zijn bijwoordelijk evenveel als *in vervolg*, en *bij vervolg van tijd*, naderhand. HOOFT bezigt het voor onderzoek: die LEICESTER, op vervolg van POSTELLE, derwaarts gestuurd had. Zamenstell.: tijdivervolg.

Vervolgen, b. w., ik vervolgde, heb vervolgd. Menschen of dieren najagen, om ze te vangen, te vellen, enz.: wild, struikroovers, vervolgen. Overdragelijk: iemand met hoon en smaad vervolgen. In regten vervolgen. Voorts, ook wegens de voortzetting van een verhaal, bedrijf, enz.: opdat gij uwe rede ongestoord vervolgen moogt. Zijn regt, een regtsgeding, vervolgen. Van hier vervolgens, vervolger, vervolging, vervolgster. Zamenstell.: vervolgziek, vervolgzucht, enz.

Vervolgens, bijw. van orde. Genoegzaam evenveel, als *voorts*, ten vervolge van het voorgemelde: hij ging vervolgens naar beneden. Vervolgens aten wij gezamenlijk.

Vervoogden, b. w., ik vervoogde, heb vervoogd. Eigenlijk, onder voogdij stellen, houden; vervolgens verwiinnen, temmen: de min vervoogt het al. HOOFT. Eene provincie, of een winge-waest, noemt OUD.: een vervoogd landschap.

Vervorderen, b. w., ik vervorderde, heb vervorderd. Voortzetten, vervolgen: om mijne reis te vervorderen. Verhaasten, bespedigen: vervorder uwe komst. Van hier vervordering.

Vervormen, b. w., ik vervormde, heb vervormd. Anders vormen dan te voren. Van vorm, van gedaante, veranderen: sich vervormen in een regenvlaeg van goud. WESTERB. Van hier vervormer, vervorming.

Vervreemden, b. en o. w.: ik vervreemde, heb en ben vervreemd. Bedr., ontvreemden. — Vreemd maken, van den eigenaar tot iemand anders doen overgaan: hij vervreemdt al zijne landerijen. Verwijderen, afkeerig maken: hij ver-

vreemdt zich al meer en meer van mij. Onz., afkeerig worden: sekerlick sij zijn van mij vervreemd. BIJBELV. Verwijderd, verstoken, worden: zo lang van rust vervremt. VOND. Een vreemdeling worden: hij vervreemdt geheel en al. HALMA. Van hier vervreemdbaar, vervreemding, en, van het deelw. *vervreemd*, vervreemtheid.

Vervriesen, o. w., ik vervroos, ben vervrozen, en *vervrieten*, dat, even als het hoogd. *verfrieren*, ook in gebruik moet zijn geweest: ik vervroor, ben vervroren. Van de vorst doordrongen worden: handen en voeten zijn hem vervrozen of vervroren. Van hier vervriezing.

Vervroegen, b. en o. w., ik vervroegde, heb en ben vervroegd. Van *vroeg*. Bedr., op een vroeger tijdstip plaatsen: waarom wilt gij uwen trouwdag vervroegd hebben? Vroeger te voorschijn doen komen: om de vruchten te vervroegen. Onz., met *zijn*; vroeger komen: de koorts vervroegt dagelijks. Van hier vervroeging.

Vervrolijken, b. w., ik vervrolijkte, heb vervrolijkt. Van *vrolijk*. Vrolijk maken, verblijden: de wijn heeft hem vervrolijkt. Ook wederk.: *zich vervrolijken*. Van hier vervrolijking.

Vervuuld, zie *vervuilen*.

Vervuilen, o. w., ik vervuilde, ben vervuuld. Eigenlijk, even als het hoogd. *verfaulen*, opperd. *erfaulen*, NOTK. *irfulen*, rotten: de wonde vervuult al meer en meer. Zie mijn vloeijend' etterbuilen gansch vervuilen. L. D. S. P. Fig.: onder malkanderen vervuulende en verstinkende. BRANDT. Voorts, met allerlei vuil bezet worden: wat vervuult die sloot! Bij KIL. ook bedr., met vuil bemorsen, bezodelen. Van hier vervuiling.

Vervullen, b. w., ik vervulde, heb vervuld. Vol maken: die sijne holen vervulde met roof. BIJBELV. Volbrengen: iemands wenschen, eene spreekbeurt enz. vervullen. Die voorspelling is vervuld geworden. Iemands plaats vervullen, hem opvolgen. Voltoojen: op dat uwe blijdschap vervult zij. BIJBELV. En hier heeft *vervullen* nog menige andere min gebruikelijke beteekenissen. Van hier *vervul*, bij HOOFT, voor vervulling, — vervuller, vervulling, vervulster.

Vervuren, o. w., ik vervuurde, ben vervuurd. Van *vuur*. Door zoogenoemd vuur verteerd worden: het hout schijnt geheel te vervuren. Dat boek is veruurd en veruurd.

Verw, verwe, zie *verf*.

Verwaaid, bijv. n. en bijw., verwaaid, verwaaidst. Eigenlijk, een deelw. van *verwaaien*. Door den wind ontrodderd: hij ziet er nog verwaaid uit dan gij. Door den wind afgedreven: er lagen verscheidene schepen aan lager wal verwaaid. Bij KIL. komen nog andere reeds verouderde beteekenissen voor, als *verwaaide haring*, voor gedroogde, — *verwaaide wijn*, voor verschaalde.

Verwaaien, b. en o. w., ik verwoei, (verwaaide) heb en ben verwaaid. Bedr., al waaijende van zijne plaats drijven: het hooi is door dat onweder verwaaid. De wind verwaait het kleet. VOND. Onz., door den wind van zijne plaats gedreven worden: de papieren zullen verwaaien. Er verwaaide geen blad aan de boomen. Van hier verwaaijing. Het deelw. *verwaaid*, zie boven.

Verwaand, bijv. n. en bijw., verwaander, verwaandst. Eigenlijk, een deelw. van het veroud. werkw. *verwaanen*, zich iets laten voorstaan. Welk een verwaand mensch! vermetel: verwaent en

snoot. VOND. Klopt verwaent de wieden in mijn leed. ANTONID. Van hier verwaandelijk, verwaandheid.

Verwaardigen, (zich) b. en wederk. w., ik verwaardigde, en verwaardigde mij, heb verwaardigd, en heb mij verwaardigd. Iemand met iets bejegenen, dat men hem waardig acht: verwaardig mij met eenig antwoord. Zich tot iets begeven, dat men iemand waardig acht: ik verwaardigde mij niet, hem te antwoorden. Van hier verwaardiging.

Verwaarloozen, b. w., ik verwaarloosde, heb verwaarloosd. Van *waarloos*. Als een waarloos behandelen: zijne gezondheid verwaarloozen. Verwaarloost gij het lant van uwe geboorte. VOND. Van hier verwaarloozet, verwaarloozing.

Verwachten, b. w., ik verwachtte, heb verwacht. Te gemoet zien: wij verwachten dagelijks tijding van hem. Ook wachten, verbeiden, bedr.: als gij te samen komt om te eten, verwacht malkanderen: en onz.: als sij lange verwacht hebben. BIJBELV. Van hier verwachting, waarvoor weleer *verwacht* gebezigd werd: na lang verwacht. Z. N.

Verwakkeren, o. w., ik verwakkerde, ben verwakkerd. Verlevendigen, opwakkeren: dat gij nu eenmaal wederom verwakkerd zijt; om aen mij te gedencken. BIJBELV. Van hier verwakkering.

Verwandelen, b. en o. w., ik verwandelde, heb en ben verwandeld. Bedr., veranderen, verkeeren: als den wijn verwandelt wort in azijn. TSCHEP VOL WONDERS. Verwandelde Hartog JAN VAN BELJEREN 't gerecht. WAGENAAR. Onz., bij KIL. van de eene plaats naar de andere wandelen. Voorts, weggaan: waervoor de schaduwen wandelen en verdwijnen. VOND. Veranderen: doch de scherpe verwandelen niet in zagte. TEN KATE. In eenen nachtegaal zou zij hem doen verwandelen. BROEKII. Van hier verwandeling, en de samenstell.: gedaanteverwandeling, zielsverwandeling, enz.

Verwant, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van het veroud. *vervanden*, *vervinden*, dat in de beteekenis van verbinden gebruikelijk moet zijn geweest. Vermangschapt: wij zijn in den vierden graad aan elkander verwant. Ook als mann. en vrouwel. z. n.: hij noodigde al zijne verwanten ter bruiloft. Voorts, figurl., eenerlei afkomst hebbende: die woorden zijn aan elkander verwant. Of anderzins verbonden: hoe nader dat sij zijn verwant uen sotternij. WESTERB. Van hier verwantschap, verwantschappen, waarvan verwantschap. Samenstell.: bloedverwant, eedverwant, geloofsverwant, enz.

Verwantschap, verwantschap, zie *verwant*.

Verwaren, verouderd b. w., ik verwaarde, heb verwaard. Bewaren: om te verwaerne dat werc. M. STROKE. Oppassen: dese (die ze) verwaerde in dit doen. M. STROKE. Samenstell.: kraamverwaren: nit kraamverwaren gaan; waaraan kraamverwaarster.

Verwarmen, b. w., ik verwarmde, heb verwarmd. Warm maken, door middel van hitte: het aardrijk wordt door de zon verwarmd. Door middel van kleeding enz.: ik kon mij in het bed niet verwarmen. Iemands hart verwarmen, hetzelfde met genegenheid enz. bezielen. Van hier verwarming.

Verwarren, b. en o. w., ik verwarde, heb

verward. Bedr., in de war brengen: gij verwart het garen al meer en meer. In onstuimige beweging brengen: ick sol de Egyptenaren tegen de Egyptenaren verwarren. BIJBELV. Onz., in de war raken: in een net verwarren. Fig.: in zijne rede verwarren. Het deelw. *verward* wordt als bijv. n. gebezigd.

Verwaten, bijv. n. en bijw., verwatener, verwatent. Eigenlijk, een deelw. van het verouderde w. *vervaten*, aan zich zelven overlaten, in den ban doen. — Kerkelijk gebannen: JACOB, eerst geleit in 't graf zijner voorouderen, werd, als verwatent, daar uitgetoogen. VOND. Vermetel, trotsch: dat vervaten volk. Als bijw., stoutelijk, trotschelijk, zoo roepen zij vervaten. L. D. S. P. Dezen zin van vermetelheid enz. heeft het woord eerst laat, en denkelijk slechts bij vergissing, gekregen. Dezelve heerscht ook in *vervatenheid*.

Verwateren, b. w., ik verwaterde, heb verwaterd. Door water bederven: de regen verwateret het houtwerk. *Een verwateret peert* is, bij KIL., een *overwaterd*, dat te veel gedronken, of zulks, terwijl het al te warm was, gedaan heeft. Voorts, is *verwateren*, bij HALMA, in ander water zetten dan voorheen: die zoute visch mag wel eens verwaterd worden. Van hier verwatering, en, van het deelw. *verwaterd*, verwaterheid.

Verweden, b. w., ik verweddde, heb verwed. Aan eene wetenschap opzetten: ik verwed er alles onder, wat ik in de wereld heb.

Verweerder, m., zie *verweten*.

Verweesen, o. w., ik verweesde, ben verweesd. Van *wees*. Van ouderen beroofd worden: dat geen verweeset kindt. MERIS.

Verwekken, b. w., ik verwekte, heb verwekt. Te wege brengen, voortbrengen: kinderen verwekken. 't Geen haer lachen doet, en joek en spel verwekt. WESTERB. In het leven terug brengen, opwekken: Godt, die de doode verwekt. BIJBELV. Ook figurlijk: om den naam des verstorvenen te verwekken. BIJBELV. Tot toorn verwekken. HALMA. Van hier verwekker, verwekking, verwekster.

Verweldigen, b. w., ik verweldigde, heb verweldigd. Overweldigen: men verweldigde het holwerk stormenderhand. Van hier verweldiger, verweldiging.

Verwelf, verwulf, m., zie *verwelven*.

Verwelken, o. w., ik verwelkte, ben verwelkt. Verslensen: eigenlijk, van bloemen en gewassen; fig., van de schoonheid des gelaats, het loven, enz.: ons leven verwelkt als eene bloem des velds. Ook wel eens bedr., doen verslensen: zoo verwelkt de rijp een bloem. VOND. Van hier verwelkbaar, verwelkbaarheid, verwelking, en, van het deelw. *verwelkt*, verwelktheid.

Verwelkomen, b. w., ik verwelkomde, heb verwelkomd. Van *welkom*. Welkom heeten: wij werden op het allerminzaamste verwelkomd. Van hier verwelkoming.

Verveloos, zie *verf*, *verw*.

Verwelven, b. w., ik verwelfde, heb verwelfd. Ook *verwelven*. Van boven met een of meer gewelven digt metselen: de kelders moeten verwelfd worden. Van hier verwelf, (verwulf) verwelfsel, gewelf.

Verwen, zie *verw*.

Verwennen, b. en o. w., ik verwende, heb verwend. Afwennen, ontwennen: ik zal hem die kuren wel verwennen. Aan averegtsche gewoon-

ten verslaven: de schrijfmester heeft mijne hand verwend. **Vertroetelen**: gij verwont uw kind. Van hier verwenning.

Verwenschen, b. w., ik verwenschte, heb verwenscht. Met een betoon van misnogen bejegenen, dat intusschen minder is, dan door *vervloeken* wordt aangeduid: het dobbelspel verwenschen. Van hier verwensching.

Verwer, m., zie *verw*.

Verweren, b. w., ik verweerde, heb verweerd. **Verdedigen**: zich in regten verweren. Eenen verwerenden oorlog voeren. **Afweren**: so machtich, datten Grave dochte, dat hise verweren niet en mochte. **M. Stokke**. Van hier verweerbaar, verweerder, al wie verweert, eene verdediger, beschermer: en strijt als volksverweerder. **VOND**. Bijzonderlijk, al wie eene regtzaak verdedigt. **Verweester**, verwering.

Verweren, o. w., ik verweerde, ben verweerd. Van *weër*, *weder*. Door aan de lucht blootgesteld te zijn, of door het weër, bedorven worden: het linnen verweert. Die glazen zijn verweerd. Het deelw. *verweerd* wordt als *bijv. n.*, *bijw.* en tusschenw. gebruikt, om genoegzaam hetzelfde, als *verdord*, *verduiveld*, enz. aan te duiden: die verweerde vent! Wat hebt gij u verweerd besmud! Wel, verweerd! wat ziet gij er wederom uit!

Verwerken, b. w., ik verwerkte, heb verwerkt. Al werkende verplaatsen: ik laat de turf verwerken. Al werkende verbruiken: hebt gij al dat hout reeds verwerkt? Anders bewerken dan te voren, **overwerken**: verwerk de opgegevene som. Door werken benadeelen: hij draagt wel zorg, om zich niet te verwerken. Door werken verbeuren, kwijt raken: iemands gunst verwerken. **KIL**. Van hier verwerking.

Verwerpelijk, zie *verwerpen*.

Verwerpen, b. w., ik verwierp, heb verworpen. Verachtelijk wogwerpen: de steen, dien de bouwlieden verworpen hebben. **BIJBELV**. Overdr., versmaden, verstooten: allen goeden raad verwerpen. **k** Verworp (verwierp)al, wat naer boosheit ruik. **VOND**. Die de hoop van kinderen verworpen heeft. **HOORT**. Van hier verwerpelijk, verwerping, anders *verworpeling*, in de godgeleerdheid, een voorwerp van *verwerping*, het tegendeel van *verkiezing*; — verwerping. **Zamenstell.**: verwerpenwaardig enz. Van hier verworpenheid.

Verwerven, b. w., ik verwierf, heb verworven. **Verkrijgen**: genade vorwerven. Van hier verwerfbaar, verwerfelijk, verwerving.

Verwezen, *bijv. n.* en *bijw.*, verwezenor, verwezenst. **Eigenlijk**, een deelw. van *verwijzen*. **Veroordeeld**: hij zag als een verwezen mensch. **Verlegen**: hoe verwezen keek zij ons aan!

Verwiggelen, b. en o. w., ik verwiggelde, heb verwiggeld, voortd. werkw. van *wiegen*. **Bedr.**, al wiggelende bewegen: gij moet het niet verwiggelen. **Onz.**, al wiggelende bewogen worden: er verwiggelt geen blad aan den boom. **Oul**. ook *verwaggelen*.

Verwijden, b. en o. w., ik verwijdde, heb en beu verwijd. Van *wijd*. **Bedr.**, wijder maken: gij moet de mouwen verwijden. **Verder uitbreiden**: om hare lantpale te verwijden. **BIJBELV**. **Onz.**, met *zijn*; wijder worden: die sloot begint verbaasd te verwijden. Van hier verwijding.

Verwijderen, b. w., ik verwijderde, heb

verwijderd. Van *wijder*. Op eenen verderen afstand plaatsen: verwijder hem van haar. **Wij verwijderden** ons eenige schreden. **Voorts**, is *zich verwijderen*, henen gaan. **Zich** van iemand verwijderd houden, zich niet met hem inlaten. De harten, de gemoederen, verwijderen, oneenigheid aankweeken. **Man** en vrouw, ouders en kinderen, enz., van elkander verwijderen, derzelver onderlinge genegenheid uitdelgen. **Hoe ver** is de eene plaats van de andere verwijderd, hoe ver is zij daarvan afgelegen? Van hier verwijdering.

Verwijfd, *bijv. n.* en *bijw.*, verwijfder, verwijfdest. **Eigenlijk**, een deelw. van *verwijven*. **Met eenen wijvenaard beziel**: een verwijfd mensch. **Op eenen verwijfden trant**: hij getroeg zich verwijfd. Van hier verwijfelijk, verwijfdeheid.

Verwijl, o., zie *verwijlen*.

Verwijlen, b. en o. w., ik verwijlde, heb verwijld. Van *wijle*. **Bedr.**, verschuiven, uitstellen: men moet die zaak niet langer verwijlen. **Onz.**, vertragen: het heeft reeds al te lang verwijld. Van hier verwijling, en, van het deelw. *verwijld*, de **zamenstell.**: onverwijld.

Verwijst, o., zie *verwijten*.

Verwijten, b. w., ik verweet, heb verweten. **Een begaan misdrijf voorhouden**: mijn gewisse verwijt mij niets. **Op eene lastige wijze voorhouden**: hij verwijt mij gestaag het goede, dat ik van hem ontvangen heb. **Spreekw.**: de pot verwijt den ketel, dat hij zwart is, hij verwijt eenen anderen iets, waaraan hij zelf schuldig is. Van hier verwijt, verwijtelijk, verwijter, verwijting.

Verwijven, b. en o. w., ik verwijfde, heb en ben verwijfd. Van *wijf*. **Bedr.**, met eenen wijvenaard bezielen: dat dient, om het aankomend geslacht al meer en meer te verwijven. **Onz.**, eenen wijvenaard aannemen, vervrouwen: zijne rijkdommen doen hem verwijven. **Het deelw. verwijfd** wordt als *bijv. n.* en *bijw.* gebezigd.

Verwijzen, b. w., ik verwees, heb verwezen. Van *zich naar elders wijzen*: ik verwees haar naar u. **Door een regterlijk oordeel verzenden**: men verwees hem naar een onbewoond eiland. **Hij werd ten dood verwezen**. Van hier verwijzeling, verwijzing.

Verwilderd, zie *verwilderen*.

Verwilderen, o. w., ik verwilderde, ben verwilderd. Van *wilde* en *wild*. **Wild, wilder**, worden: gij laat dien akker verwilderen. **De verwilderende jeugd**. Van hier *verwilderd* als *bijv. n.* en *bijw.*, — verwilderend, de daad van verwilderen, en eene verwilderde, of wilde, geaardheid, soms ook *verwilderdeid*.

Verwilderend, v., zie *verwilderen*.

Verwinnen, b. en o. w., ik verwon, heb verwonnen. **Zie voorts verwonnen**. Van hier verwinnbaar, verwinnaar, verwinnaars, verwinnelijk, verwinning, enz. **Het deelw. verwonnen** wordt als *bijv. n.* gebezigd.

Verwisselen, b. en o. w., ik verwisselde, heb en ben verwisseld. **Bedr.**, het eene voor het andere geven, vervuilen: goudgeld tegen zilvergeld verwisselen. **Hij verwisselde** dien rok met eenen anderen. **Het kind** is verwisseld, of verruikt, bij de min. **HALMA**. **Onz.**, wisselen: hij verwisselt van kleding. **Zoet** en bitter verwisselt bij mij gestadig. Van hier verwisselaar, verwisselbaar, verwisseling.

Verwittigen, b. w., ik verwittigde, heb verwittigd. Van *wittig*, *wetig*, kundig. **Bij KIL**, ook

verwettighen. Doen weten: ik zal u er van verwettigen. Om hem te verwettigen, hoe 't stond. **HOORT**. Van hier verwettiging.

Verwoed, bijv. n. en bijw., verwoeder, verwoedst. Vol woede, razend: verwoede dwingeland! Hij toutze en prikkeltze, vertorent en verwoet. **VOND**. *Verwoede handen* zijn de handen van eenen woedende: met verwoede handen t' onmenscheijk wroeten in mijn eigen ingewanden. **HOOGVL**. Bij **KIL**, is *verwoed* met watervrees bezielt. Van hier verwoedelijk, verwoetheid. *Verwoed* is eigenlijk een deelw. van het verouderde *verwoeden*, voor boven mate woeden, razen.

Verwoesten, b. w., ik verwoestte, heb verwoest. Van *woest*. Woest maken: het gansche rijk werd te vuur en te zwaard verwoest en omgekeerd. Vernielen, uitroeijen: ick sal verwoesten haren wijnstock. **BIJBELV**. Van hier verwoester, verwoesting.

Verwonden, zie *wonden*.

Verwonderaar, m., zie *verwonderen*.

Verwonderen, (zich) b. en wederk. w., ik verwonderde, en verwonderde mij, heb verwonderd, en heb mij verwonderd. *Verwonderen* wordt op alles, wat nieuw, vreemd en zonderling is, toegepast. Het verwondert mij grootelijks, dat enz. Waren verwonderd, dat hij so lange vertoefde. **BIJBELV**. Over iets verwonderd staan, in verwondering opgetogen staan. Wederkeer: ik verwonderde mij deswege. Voorts, met verwondering beschouwen, bewonderen: hoe dat ijet slechter is, hoe 't meer verwondert wort. **WESTERB**. Van hier verwonderenswaardig, verwonderaar, verwonderaarster, verwondering, verwonderlijk. Zamenstell.: verwonderingsteeken.

Verwonderenswaardig, zie *verwonderen*.

Verwonen, zie *wonen*.

Verwonnelling, m. en v., zie *verwonnen*.

Verwonnen, bijv. n. en bijw. Eigenlijk, een deelw. van *verwinnen*, overwinnen. Overwonnen: het verwonnen volk, de verwonnene stad. Ook: verwonnen van den vaak. Op zich zelf, als z. n., evenveel als *verwonnelling*: de verwonnenen, of verwonnelingen, smeekten den verwinnaar om genade.

Verworden, o. w., ik verwerd, ben verworden. Bederven: gij laat alles verworden. Van hier verwording.

Verworgen, verwurgen, zie *wurgen*.

Verwormen, b. en o. w., ik verwormde, heb en ben verwormd. Bedr., doorbrengen, verkwesten: zijnen tijd verwormen. Onz., door papier- of houtwormen verteerd worden: het boek is verwormd. De stoelen verwormen al meer en meer. Van hier verworming.

Verworpeling, m. en v., zie *verwerpen*.

Verwrikken, b. w., ik verwrikte, heb verwrikt. Al wikkende bewegen: die paal laat zich niet verwrikken. Door wrikken benadeelen, uit het lid brengen: ik heb mij verwrikt. Hij verwrikte zijnen arm. Van hier verwrikking.

Verwringen, zie *wringen*.

Verwulven, zie *verwulven*.

Verzachten, b. en o. w., ik verzachtte, heb en ben verzacht. Van *zacht*. Bedr., zachter maken: dat zal het leder verzachten. Oneigenlijk: het vonnis wordt verzacht. Verzacht mijn bitter lot. **L. D. S. P.** Onz., zachter worden: het weder begint te verzachten. Van hier verzachting.

Verzaden, b. w., ik verzaadde, heb verzaad. Zat maken, tot bevrediging van den eeltust van spijs opvullen: met so veel leckernij sijn darmen te versaeden. **WESTERB**. Ghij sult eten tot versadens toe. **BIJBELV**. Oneigenlijk: om uwe weetgierigheid te verzaden. Hij kan sijn lusten niet versaaden. **ANTONID**. Van hier verzaadbaar, verzadelijk, verzading, en het voortd. w. *verzadigen*.

Verzadigen, zie *verzaden*.

Verzaken, b. w., ik verzaakte, heb verzaakt. Verloochenen: zijne ouderen, zijn geloof, enz. verzaken. Troef verzaken. Zie *troef*. Van hier verzaker, verzaking. Zamenstell.: cedverzaker, godverzaker, pligtverzaker, enz.

Verzakken, o. w., ik verzakte, ben verzakt. Door zakking uit zijnen stand geraken: de muur begint te verzakken. Van hier verzakking.

Verzamelen, b. w., ik verzamelde, heb verzameld. Voortdur. werkw. van *verzamen*, en evenveel beteekenend: vergadert de oudsten, versammelt de kinderkenen. **BIJBELV**. Tevens onz., met *zijn*; doen vergaderen: Hun gebeente werd verzameld bij dat hunner vaderen. Ook wederk.: *zich verzamelen*, bijeenkomen; ook weder tot zich zelve komen. Van hier verzamelaar, verzamelbaarster, verzamelbaar, verzameling, verzamelster.

Verzamen, zie *verzamen*.

Verzeeuwd, bijv. n. en bijw., zijnde het deelw. van het ongebruikelijke *verzeeuwen*, van *zeeuw*, zee. Zeeziek en door evenveel welke andere walging tot braken geprikkeld: wat ziet hij er verzeeuwd uit! Van hier verzeeuwheid.

Verzegelen, b. w., ik verzegelde, heb verzegeld. Met een zegel verzorgen: eenen brief, kasten en kisten verzegelen. Met een zegel bevestigen, bekrachtigen: 't werd met des Konincks rinck verzegelt. **BIJBELV**; waar dit woord ook voor bevestigen over het algemeen gebezigd wordt, in: die heeft verzegelt, dat Godt waerachtig is. Van hier verzegeling.

Verzeggen, b. w., ik verzeide, heb verzeid, of verzegd. Door te zeggen, dat men ergens komen zal, verbinden: gij moet u niet verzeggen. Wij waren verzeid. Iets, door deszelfs toezegging aan iemand, verbinden: die goederen zijn verzegd. Iets verzweren: den drank verzeggen.

Verzeilen, o. en b. w., ik verzeilde, ben en heb verzeild. Onz., al zeilende van plaats veranderen: wij verzeilden van daar naar elders. Al zeilende in ongelegenheid geraken: het schip verzeilde op eene droogte. Wie weet, waar hij nog verzeilt, wie weet, wat er nog van hem wordt. Hij is reeds verzeild, is reeds in groot gevaar van te sterven. Bedr., al zeilende doen verongelukken; een schip laten verzeilen. Een schip laten verzeilen is ook, door zeilen laten winnen, aan hem, die met zijn schip het hardste zeilt, ten geschenke geven. Ook zegt men *verhardzeilen*: men liet drie fraaije zijden vleugels verhardzeilen.

Verzekeren, b. w., ik verzekerde, heb verzekerd. Van *zeker*. Zeker maken. Overtuigen: hij verzekerde mij van de waarheid der zaak. Met vaste verwachting bezielen: hij verzekerde mij van zijne hulp. *Zich van iemand, of iets verzekeren* is, zich in staat stellen, om steeds daarover te kunnen beschikken: men verzekerde zich van zijnen persoon en zijne papieren. Bevestigen, ontwijfelbaar maken: hij verzekerde mij, dat het waar is. Vastmaken: vorsekerde hare voeten in den

stock. BIJBELV. Tegen aanranding beveiligen: de gemeene rust verzekeren. Verzekerden het graf met de wacht. BIJBELV. Tegen brand, zeegevaar, enz. verwaarborgen: schip en lading moeten verzekerd worden. Van hier verzekeraar, bastaardw. *assurateur*, — verzekering, en, van het deelw. *verzekerd*, verzekerdheid. Zamenstell.: verzekerbrieff, polis van assurantie — verzekergeld, verzekerkantoor, assurantiekantoor, enz.

Verzelfstandiging, v. Van *verzelfstandigen*. Een woord, dat naar het lat. *transsubstantiatio* gevormd is, om eenen overgang van de eene zelfstandigheid in de andere aan te duiden: de onderstelde verzelfstandiging van brood en wijn bij het avondmaal.

Verzellen, b. w., ik verzelde, heb verzeld. Anders *vergezellen*. Iemand gezelschap houden, bij hem zijn: verzelt gij haer 'k zie drie Bevallijkheeden. VOND. Oneig.: van stam tot stam zal mij 't geluk verzellen. L. D. S. P. Van hier verzeller, verzelling.

Verzelschappen, zie *vergezelschappen*.

Verzen, zie *verzenen*.

Verzenden, b. w., ik verzond, heb verzonden. Aan anderen toczenden: ik heb de waren reeds verzonden. Men verzond ons naar den Burgermeester. Wegzenden: so versondt hem de Heere Godt uijt den hof van Eden. BIJBELV. Van hier verzender, verzending, verzendster.

Verzenen, v., enkel in het meerv. gebruikelijk. De hielen: bijtende des peerts verzenen. BIJBELV. Het enkelv. *verze*, of *verzen*, luidt in het opperd. *ferse*, en *fersen*, en is aldaar gebruikelijk. Ook vindt men bij NOTK. *fersenu*, TATIAN, *fersna*, ULPHIL. *fuirzan*, en in het angels. *fierfn*. Het zou, volgens ADELUNG, van *fahren*, gaan, afstammen, zoo als het lat. *calx* van *calcare*.

Verzenmaker, m., zie *vers*.

Verzetten, b. w., ik verzettede, heb verzet. Van de eene plaats op de andere zetten: eene mande verzetten. Geenen voet mogen verzetten is, zich niet van zijne verblijfplaats mogen verwijderen. Oude palen verzetten is, oude bepalingen wegnemen. Te pando zetten: zij heeft hare juweelen reeds verzet. Verwedden: wat verzet gij er onder? Vergeten, uit de gedachten zetten: ik kan het niet verzetten. Verpoozen, uitspannen: gij moet u wat verzetten. Verbuigen, vsploojen: hij is niet te verzetten. Ontstellen: die tijding heeft mij zeer verzet. Zich tegen iemand, of iets, verzetten, aankanten. Ik stoud er verzet over. Anders zetten, dan voorheen: ik wil die steenen laten verzetten. Van hier verzetting.

Verzien, (zich) b. en woderk. w., ik verzag, en verzag mij, heb verzien, en heb mij verzien. Wederk., anders zien, dan men moest, miskijken: ik heb mij vast verzien. Bedr., onachtzaam verwaarloozen: zijn spel verzien. KIL. Aan het zien, of bezigtigen, van cenig ding te koste leggen, daarvoor veil hebben: daar verzie ik een gulden aan. Voorts, oulings, ontwaar worden: alsoe die knape die dieve versiet. FEROUT. Voor verzorgen: de Heilant zelf versagh zijn kerk. VOND. Van hier verziening.

Verziëren, verouderd. b. w., ik verzierde, heb verzierd. Verziënen, gedichten: die gansche geschiedenis was verzierd. Ghij verzierste uijt uw harte. BIJBELV. Oul. zeide men ook *visieren* en *viseren*: ghinghen dichten en viseren. J. v. HÆLU. Van hier verzierder, verziëring: verziëringhe des

gulden calfs. BIJBEL, 1477. Verziërsel enz., zie *versieren*.

Verzijgen, b. en o. w., ik verzoeg, heb en ben verzege. Bedr., ergens door doen lekken, Onz., ergens door lekken. Van hier verzijging. Zamenstell.: verzijgvat enz.

Verzijpen, o. w., ik verzijpte, ben verzipt. Al zijpende verdwijnen: al het water is verzipt. De riviere sal verzijpen. BIJBELV.

Verzilveren, b. w., ik verzilverde, heb verzilverd. Van *zilver*. Met zilver overtrekken: al het koper was verzilverd.

Verzinken, o. w., ik verzonk, ben verzonken. Wegzinken: dat hij versoncken ware in de diepte der see. BIJBELV. Ook fig.: in ellende verzingen.

Verzinnelijken, b. w., ik verzinnelijkte, heb verzinnelijkt. Zinnelijk maken, onder een zinnelijk beeld voorstellen: in MINERVA werd Gods wijsheid verzinnelijkt. Van hier verzinnelijking.

Verzinnen, b. w., ik verzon, heb verzonnen. Uitdenken, verziëren: wat verzint gij niet! Die kwaad verziënen tegen mij. L. D. S. P. Bedenken: ghij en versint niet de dingen, die Gods zijn. BIJBELV. Ook wederk.: *zich verziënen*, *zich vergissen*. Verzin u niet! Van hier verzinmer, verzinning, verzinsel, verzinster.

Verzoek, o., meerv. verzoeken. Hetgeen verzocht wordt: wat is uw verzoek? De daad van verzoeken: door een mondeling verzoek. Naar het verzoek van de herroeping. HOORT. Bij KIL. ook, even als het hoogd. *Versuch*, eene proefneming, en een bezoek.

Verzoekbrief, m., in verzoekschrift, o., zie *verzoeken*.

Verzoeken, b. w., ik verzocht, heb verzocht. Vriendschappelijk bidden: ik verzoek u daarom. De gemagtighden haarer Hoogheit zouw men verzoeken, midlerwijle hunnen last te schorsen. HOORT. Proeven, beproeven: mijn Fransche, (wijn) daarbij verzoekt en vergeleeken, enz. HOOF. Oneig., ondernemen: het welke de Egiptenaers oock verzoekende zijn verdronken. BIJBELV. Op de proef stellen: die in alle dingen, gelijk als wij, is verzoekt geweest. BIJBELV.; waar *God verzoeken* voor Gods magt op de proef stellen, of God als uitdagen, gebezigd wordt. Uitnoodigen: iemand ter bruiloft verzoeken. Van hier verzoeker, verzoeking, verzoekster. Zamenstell.: verzoekbrief, verzoekschrift, enz.

Verzoendeksel, o. Het deksel der verbondekskit in den tabernakel van MOZES in den STATENBIJBEL dus genoemd, naar het gr. *ἰλαστήριον*, waarmede men het hebr. כַּפָּרַת vertaald heeft, omdat כַּפָּרַת niet slechts bedekken, maar ook verzoenen, aanduidt, en de Hoogepriester het gezegde deksel op den grooten verzoendag met bokkenbloed besprengde.

Verzoenen, b. en o. w., ik verzoende, heb en ben verzoend. Bedr., bevredigen: dat hij doe versoenen liet Heren WOLFAERDE. M. STOKER. En *iets verzoenen*, voor hetzelfde boete doen: om de souden des volks te versoenen. BIJBELV. En ook zuiveren, heiligen: den altaer sal hij versoenen. BIJBELV. Personen met elkander verzoenen, hen van vijandschap jegens elkander ontdoen: laet u met Godt versoenen. BIJBELV. Onz., is: met iemand verzoenen, zijne vijandschap jegens hem afleggen; ik verzoende met haar. Van hier

verzoenbaar, verzoener, verzoening, verzoenlijk, verzoenster. Zamenstell.: verzoendag, verzoendeksel.

Verzoeten, b. w., ik verzoette, heb verzoet. Zoet maken: het was met honig verzoet. Ook oneig.: met sachtheid iets versoete. WESTERB. Spreekw.: geld verzoet den arbeid, neemt het onaangename daarvan weg. Van hier verzoeting.

Verzorgen, b. w., ik verzorgde, heb verzorgd. Door zorg beschikken: dat zij aldus verzorgt, dat saemen man en wijf zijn vriendlijk onder een. WESTERB. Door zorg van het noodige voorzien: voerde hem in de herberge ende verzorgde hem. BIJBELV. Het vuur verzorgen, zorgen, dat het geenen brand verwekke. Deuren en vensters, kasten en kisten, verzorgen is, zorgen, dat zij wel gesloten worden, of kunnen worden. Iemand ergens van verzorgen, hem daarvan voorzien. Van hier verzorger, verzorging, verzorgster.

Verzotten, o. w., ik verzottede, ben verzot. Van zot. Met eene zotte geneigdheid ergens op verslingeren: hij zal op het spel verzotten. Zij schijnt op dien Jongeling verzot. Van het deelw. *verzot* komt verzotheid.

Verzouten, b. w., ik verzoutte, heb verzouten. Door zout bederven: vleesch verzouten. Spreekw.: vele koks verzouten den brij, mangel van eenheid in bestuur van zaken is vaak hoogstnadelig.

Verzuchten, o. w., ik verzuchtte, heb verzucht. Uit het diepste van de borst zuchten: men weende, men versucht, men wist geen raet te kiezen. VLAARD. REDENR. Van hier verzuchting, de daad van verzuchten, en smeeking, die al zuchtende geuit wordt: mijne bange verzuchtingen troffen hem niet.

Verzuchting, v., zie *verzuchten*.

Verzuim, o., zie *verzuimen*.

Verzuimen, b. w., ik verzuimde, heb verzuimd. Nalaten, hetgeen had moeten worden gedaan: ik heb het schandelijk verzuimd. Verwaarlozen: eene wonde, zijnen pligt, zijne vrienden, verzuimen. Ongedaan laten: ik denk niet, dat gij veel verzuimt met hier te blijven. Van hier verzuim, verzuimenis, de daad van verzuimen.

Verzuuren, b. en o. w., ik verzuurde, heb en ben verzuurd. Bedr., zuur maken: een wijnich suerdossem versuert het geheele deech. BIJBELV. Onz., zuur worden: in korten tijd versnijren, of vergaen. WESTERB. Het beslag zal verzuuren. Van hier verzuring.

Verzwaren, zie *zwaayer*.

Verzwakken, b. en o. w., ik verzwakte, heb en ben verzwakt. Van *zwak*. Bedr., zwakker maken: het zal u te veel verzwakken. Onz., zwakker worden: hij schijnt al meer en meer te verzwakken. Van hier verzwakking.

Verzwaren, b. en o. w., ik verzwaarde, heb en ben verzwaard. Bedr., zwaarder maken: hij heeft mijne koperen boeien verzwaert. BIJBELV. Oneig.: dat verzaart uwe misdaad. Onz., zwaarder worden: 't lijf verzaert terstont door Godts vermogen. VOND. Ook oneig.: het onweder verzaart. Van hier verzwaaring.

Verzweigen, zie *zwelgen*.

Verzweren, (zich) b. en wederk. w., ik verzwoer, en verzwoer mij, heb verzwoeren, en heb mij verzwoeren. Al zwerende verzeggen, verdijen: verzweren, goed te doen. KIL. Het spel verzweren. *Zich verzweren*, zich al zwerende verbinden. Van hier verzwering.

Verzwijgen, b. w., ik verzwegen, heb verzwegen. Niet niten, door stilzwijgen verhalen: een geheim, iemands naam verzwijgen. Van hier verzwijger, verzwijging, verzwijgster, en, van het deelw. *verzwijgend*, bij KIL. verzwijgendheid.

Verzwicken, b. w., ik verzwikte, heb verzwikt. Al zikkende uit het lid brengen: hij verzwikte den enkel van zijnen regtervoet. Ook zich verzwikken: ik heb mij verzwikt. Van hier verzwikking.

Verzwindelen, zie *verzwinden*.

Verzwinden, o. w., ik verzwond, ben verzwonden. Anders ook *verzwindelen*. Verdwijnen: gelijk als een lentenevel voor de zon verzwindt. Oneig.: al mijn geluk verzwond.

Vesper, v., meerv. vesperen en vespers. Een zeer oud bastaardwoord, dat van het lat. *vespera* ontleend is. Eigenlijk, de avond; welke beteekenis het woord in de zamenstell.: vespertijd, vesperbrood, heeft, en van welke *vesperen*, bij KIL., even als het hoogd. *vespern*, de beteekenis van avondbrood, of een namiddagstuk, eten, verkregen heeft. Voorts, de avondgodsdienst der Roomschegezinden: gaat gij niet naar de vesper? Ter vesper. HOOFD.

Vest, v., meerv. vesten. Een vaste muur, of wal, van eene stad: dicht onder de veste. HOOFD. Voorts, bezigt men *vest* voor eene plaats, die van vesten omringd is: zich zelven waagt in veltslagh en voor vest. VOND. In *grondvest* is *vest* vast metselwerk, of andere vastigheid. Voorts, bezigde men het outhous voor een handschrift, waardoor iets bevestigd werd, anders *firma*, en *handvest*. De overige zamenstellingen zijn: binnenvest, buitenvest, stadsvest, enz. Voorts, komen van *vest*, de bestr. werkw. *vesten* en *vestigen* enz.

Vest, hoogd. *Veste* en *Feste*, verschilt oorspronkelijk niet van het bijv. *vest*, bij KIL., voor *vast*. Zie *vast*.

Vestaalsch, b. n. Van VESTA, eene romeinsche Godin; niet gebruikelijk dan in: vestaalsche maagd, vestaalsche non, vestaalsch vuur. Bij HALMA heet eene vestaalsche maagd ook *Vestaal*.

Vesten, vestigen, zie *vest*.

Vesting, v., meerv. vestingen. De daad van vesten, of vestigen. Voorts, eene plaats, die van vesten omringd, en daardoor versterkt, is: de onwinbare vesting. Zamenstell.: vestingbouw, vestingbouwer, vestingstraf, vestingwerk, enz. Bergvesting enz. Van *vesten*.

Vestingwerk, o., meerv. vestingwerken. Een werk van aarde, of steen, waardoor eene plaats gevest, of versterkt wordt: men liet de vestingwerken in de lucht springen.

Vet, bijv. n. en bijw., vetter, vetst. Wel gevoed: vet worden. Vet en glad van vel. WESTERB. De os is vet; spreekw. er is geen krimp, maar overvloed. Van smeer voorzien: het vleesch was mij te vet. Met vetigheid begoten, besmeerd, beoedeeld: een vette boterham. Vette handen enz. De wrongkroon voecht dat vet gebalsemt hoofd. VOND. Van eenen grond enz.: vet land, een vette heuvel. Van menigerlei dingen, overvloed opleverend: een vet ambt, eene vette kenken. Het is altijd vet op eens anders schotel, men waant altijd, dat een ander het beter heeft, dan men zelf. Het vette der aarde is een overvloed van gewenschte dingen. De vetten der aarde zijn in den STATENBIJBEL zij, die overvloed van alles hebben. Vette letters, penseelstreken, enz. zijn al

te dikke. Een vet penseel is, bij de schilders, dat te veel verfvan zich geeft. Vette planten zijn sappige. Vette waren zijn kaarsen, olie, boter, spek en meer dergelijke winkelwaren. Vette jaren, dagen, enz. zijn voordeelige, of waarop gebrast wordt. Vette donderdag is de brasdag voor de Roomschegezinden. Van hier vet, z. n., vetachtig, vetheid, vetten, fettig, enz. Zamenstell.: vetmannetje, vetsalade, vetweide, *vetweiden*, vetweider, vetweiderij, enz. Moddervet, spekvat, enz.

Vet, o. Ook *smeer*. De witachtige, smerige en gevoellooze stof, die zich in welgevoede dierlijke lichamen van de overtollige voedende sappen afscheidt: dat heest zal veel vet hebben. Spreekw.: het vet is van den ketel, het meeste voordeel der zaak is reeds weg. Het bedruipt zich met zijn eigen vet, het levert alles op, wat daarbij noodig is. Het bedr. werkw. *vetten*, vet maken; vetter, enz. Zamenstell.: vetader, vetbreuk, vetbuis, vetdarm, vetgans, vetgezwel, vetketel, vetkooper, vetleder, vetmaag, vetmuur, vetnavelbreuk, vetpot, vetrok, vetstaart, vetvin, vetlies, vetwinkel, vetzak, enz. Braadvet, ganzenvet, hammenvet, kaarsvet, reuzelvet, schapenvet, schelvet, spekvat, varkensvet, enz.

Veter, m., meerv. veteranen en veterans. KIL. nestel: hij draagt vetters in zijne schoenen. HALMA. Voorheen beteekende *veter* ook keten en dik touw, bij KIL. Van hier het bedr. werkw. *veteren*, met vetters digtmaken; opveteren, enz. Zamenstell.: veterklopper, vetermaker, vetterslot, KIL. een slot met ketenen. Dit woord is verwant aan het eng. *fettors*, hoogd. *Fesser* en *Fessel*.

Veteren, zie *veter*.

Vetgans, v., meerv. vetganzen. Verschilt van *vette gans*, en is eene bijzondere benaming der Magellaansche gans, of Pinguin, die zeer vet is.

Vetstaart, m., meerv. vetstaarten. De staart van een Arabisch slag van schapen, die soms 15, ja 20 pond weegt: de schapen sleepten hunne vetstaarten op kleine karretjes voort.

Vetten, zie *vet*, o.

Vettewarier, m., meerv. vettewariëren, of vettewariërs. Een verouderd woord. Bij KIL. een winkelier in vette waren, een komenijsman; in overeenstemming hiermede is een komenijswinkel bij KIL. *vettewaerije*.

Vetweide, v., meerv. vetweiden. Eene weide, waarin beesten, koeijen, ossen, enz. grazen, om vet te worden. Van hier het bedr. werkw. *vetweiden*, vetweider.

Veulen, o., meerv. veulens. Het jong van een paard, eenen ezelen en kemel: dertich soogende kemelinnen met hare veulens. BIJBELV. Van hier het veroud. werkw. *veulenen*, een veulen werpen, hoogd. *fullen*, *fohlen*, vries. *foalje*, eng. *foal*, zweed. *fola*. Zamenstell.: ezelsveulen, kemelsveulen, enz.

Veulen, hoogd. *Fullen*, *Fohlen*, eng. *foal* en *fillij*, middeleeuw. lat. *fola* en *poledrus*, is verwant aan het fr. *poulain*, lat. *pullus*, gr. *πυλος*, en misschien ook aan het lat. *filius*.

Vezel, v., meerv. vezelen en vezels. Verkleinw. *vezeltje*. Een dun en harig deeltje, dat zich van eenen draad enz. afscheidt; en voorts de dunne harige worteltjes der planten, en daarmede in gestalte overeenkomende bestanddeelen van gewassen en spieren van dierlijke lichamen: het vleesch was tot vezelen gekookt. Van hier vezel-

achtig, *vezelen*, vezelig, vezeling. Zamenstell.: *vezelwortel* enz. Hennipvezel enz.

Vezel, hoogd. *Fusen*, is verwant aan het angels. *fax*. OTFRID. *fuls* en *fase*, WILHELM. *vahs*, een haar.

Vezelen, b. en o., w., ik vezelde, heb gevezeld. Van *vezel*. Bij KIL., met de uiterste vezelen eener roede slaan. Elders fluisteren: wat u geest verlicht, dat vezel hem in d'ooren. VOND., in overeenkomst met vezikken, veziken, — vesikken in d'oore, bij KIL., en elders: ende wt der aerden sal dijne sprake vezeken. BIJBEL, 1477. Zijnde *vezelen*, voor zoo ver het fluisteren beteekent, en *veziken*, klanknabootsende woorden.

Veziken, zie *vezelen*.

Vice, bijw., dat door ons, even als door de Duitschers, Franschen, enz. van het lat. *vice* ontleend, en in zamenstellingen gebruikt wordt, om eenen persoon aan te duiden, die bestemd is, om eens anders plaats te vervullen: vice-admiraal, vice-president, enz.

Victalie, victualie, v., meerv. victaliën. Even als het hoogd. *Victualien*, eng. *victuals*, fr. *victuailles*, ital. *vettouaglie*, van het middeleeuw. lat. *victualia* ontleend, en ter aanduiding van den scheepsvorraad van levensmiddelen gebruikelijk: de victalie was bedorven. Van hier *victaliëren*. Zamenst.: victaliëkooper, victaliëmeester, enz.

Vier, een der hoofdgetallen, dat tusschen drie en vijf staat. Bij z. n. gevoegd, wordt het niet verbogen: voor vier jaren. De vier getijden des jaars. Op zich zelf staande, wordt het verbogen: het is reeds over vieren. Een wagen van vieren. In vieren verdeelen; en komt het meermalen als een vrouwelijk z. n. voor: die vier is uitgewischt. Drie vieren, drie kaarsen, waarvan vier een pond uitmaken. Ik speelde de vier van ruiten op, in het kaartspel. Oul. luide het *veer*, even als in het neders., als blijkt uit *veertel*, *veertien*, *veertig*, enz. Voorts, komen van hier vierde enz., vierling. Zamenstell.: vierbladig, vierdaagsch, vierderhande, vierderlei, vierdik, vierdoornig, vierdraadsch, vierdubbel, vierduizendste, vierendeel, enz., vierhoek, dat vier hoeken heeft, enz., vierhonderdste, vierhoornig, vierjarig, vierkant, vierkleurig, vierledig, vierlobbig, viermaal, enz., viermaandig, vierman, vierponder, iets dat vier pond weegt; vierpondig, vierpootig, vierschotig, viersprong, vierstippig, vierstrepig, viertaal, vierandig, viertijdig, viervakkig, viervingerig, viervlakkig, viervoet, enz., viervorst, viervoud, enz., vierwekig, vierwerf, vierzijdig, vierzins, enz.

Vieravond, m., meerv. vieravonden. Van *vieren*. Anders *heiligavond*. De avond, die voor eenen heiligen dag vooraf gaat, en op welken men zich reeds van zijne werkzaamheden onthoudt; en voorts elke tijd, welken men, na de afwerking van eenige taak, vrij heeft: dan heb ik vieravond. Ik geef u vieravond. Bij HALMA ook eene taak, die men afwerken moet, om heiligavond te krijgen.

Vierdag, m., meerv. vierdagen. Van *vieren*. Een feest- en rustdag: als de eerste Kersdag op eenen maandag valt, heeft men drie vierdagen achter elkander.

Vierde, bijw. n., van het telwoord *vier*. Het was de vierde dag. Ten vierde. Hij was de vierde, die ons aansprak. Als z. n.: *een vierde*, een vierde gedeelte. In sommige kaartspelen geeft men aan vier [kaarten], die op elkander volgen, den naam van *eene vierde*: eene vierde van har-

tenaas. Zamenstell.: vierdehalf, vierdendaagsch. **Vierdehalf**, vierdehalve. Onverbuigbaar te woord, beteekenende drie en een half, dat is de vierde half: vierdehalve dag, vierdehalve week. Zie *anderhalf*.

Vierderhande, vierderlei, zie *allerlei*.

Viere, v., meerv. vieren. Van *vieren*. Een verouderd woord. Bij **KIL.** en **elder vierte**: want het is die vierte van ruste. **BIJBEL.**, 1477. Hoogd. *Feijer*, lat. *feriae*, oulings, rust: hi voer toe, al sonder viere. **M. STOKK.** Rust- en feestdag: ellick man, die dusse viere breke. v. **HASS.**

Vieren, o. en b. w., ik vierde, heb gevierd. Onz., rusten: dapperlike, sonder vieren, dore die Brabantse dringen. **J. v. HEELU.** Terwijl het recht van pleiten viert en rust. **VOND.** Bedr., in rust doorbrengen: den sabbat vieren. Viert uwe vierdagen. **BIJBELV.** Met feestelijke vreugde vereeren: die heugelijke gebeurtenis wordt jaarlijks gevierd. Iemand vieren is, bij **KIL.**, iemand plegtelijk vereeren, en beteekent voorts ook nog ontzien, welwillend behandelen: geen heest en is er oijt so fel, dat niet en vijert sijn metgesel. **CATS.** Ik heb hem lang genoeg gevierd. Den teugel vieren is, hem niet strak vasthouden, laten schieten; ook fig. voor inwilligen, laten begaan. Soortgelijk eene beteekenis heeft *vieren* in schoot vieren, bij **KIL.**, een touw vieren, bot vieren. Eenen walvisch vieren is, de lijn, waaraan hij vast is, laten uitloopen. Van hier vierder, viering. Zamenstell.: vieravond, vierdag, viertijd, enz.

Vierendeel, o., meerv. vierendeelen. Een vierde deel van evenveel welk ding: een vierendeel van den dach. **BIJBELV.** Een vierendeel jaars. Van hier het bedr. werkw. *vierendeelen*, in vier deelen scheiden.

Vierjarig, vierkant, enz. Zie *vier*.

Vierkruid, o., meerv. vierkruiden. Eene soort van nieskruid.

Vierling, m., zie *tweling*.

Vierman, m., meerv. viermannen. Een lid van eene vergadering, die uit vier leden bestaat: een der viermannen, die den naam van burgermeesters plagten te voeren.

Vierponder, m., zie *vier*.

Vierschaar, v., meerv. vierscharen. Regtbank: de Arcopagische vierschaar van Athene. Aan de vingeren der vierschaar. **HOOFD.** Men doet den krigsraed, en een valsche vierschaer spannen. **ANTONID.** Voorts, bezigt men dit woord voor de plaats, waar eene vierschaar gespannen wordt: hoe luisterrijk was de vierschaar van het gewezen Stadhuis van Amsterdam! Men wil, dat *vierschaar* eigenlijk zoo veel is, als eene schaar, of vergadering, van vier personen; omdat de Saksische vierscharen uit eenen schout en drie schepenen plagten te bestaan, even als de Vriesche geregten uit eenen Grietman en drie Bijzitters.

Viersprong, m., zie *tree sprong*.

Viertel, o., zie *veertel*.

Viervorst, m., meerv. viervorsten. Een der vier vorsten van een gewest: de viervorst **PHILIPPUS**. Van hier viervorstelijk, viervorstendom.

Viervoud, o. Het vierdubbel van een ding: ik kreeg meer dan het viervoud terug. Van hier viervoudig.

Vies, bijv. n. en bijw., viezer en vies. Walging verwekkend: al wat er in huis is, ziet er even vies uit. Die drank heeft eenen viezen

smaak. Walging ondervindend: ik ben er vies van. **Gij** behoeft u daarvan zoo vies niet te houden. Vies op zijne kleeding is, al te zindelijk. **Vieze** menschen zijn gemaakte, grillige. Eene **vieze** schrijfstof is, eene teedere, waaraan men zich ligtelijk misgrijpen kan. **Vieze** nitdrukkingen zijn gekkelijske. **Vieze** kleuren zijn wanvoegelijke. Van hier viesheid. Zamenstell.: **viezevaas**, **KIL.** *viesevase*, eene gril, grillige kuur.

Viezevaas, v., zie *vies*.

Vijand, m., meerv. vijanden. Een hater, of tegenstrever: mijne vijanden smaden mij al den dach. **BIJBELV.** Een gezworen vijand. Iemand vijand zijn is, hem haat toedragen: die mij om valsche oorsaken vijant zijn. **BIJBELV.** Een vijand van arbeiden, drinken, enz., al wie daarvan afkeurig is. Bijzonderlijk, geeft men den naam van *vijand*, in den krijg, aan zijne gezamenlijke bestrijders: hij sloeg den vijand. Allerbijzonderst, bezigt men dezen naam ook wel eens, in plaats van den hebreuwachen *satan*, die de beteekenis van tegenstrever, vijand, heeft: een ijghelic sal weten, dat de viant sonder tghelingen Godts niets niet vermach. **BOËRN.** Van hier vijandelijk, dat aan den vijand behoort; vijandelijkeit, enz. — vijandig, met de neigingen van eenen vijand beziel; vijandigheid, vijandschap, enz. Zamenstell.: doodvijand, ervijand, enz.

Vijand, eng. *fiend*, angels. *fünd*, hoogd. *Feind*, komt van *vjen*, hater, zwab. dicht. *velen*, van waar *veede*, *veete*, en *vechten*, angels. *vigian*.

Vijandschap, v., meerv. vijandschappen. Evenveel als *vijandigheid*. De gezindheid van eenen vijand: iemand vijandschap toedragen. Om der oude vijandschap wil. **HOOFD.**

Vijen, zie *vijand*.

Vijf, het hoofgetal, dat tusschen vier en zes staat. Het wordt op zich zelf gebezigd, of bij een z. n. gevoegd. In dit geval blijft het onverbogen, zoowel zonder, als met, een lidwoord voor zich: vijf vingers. De vijf eerste hoeken des Bijbels, Voor het overige wordt het gebruikt als *vier*. Van hier vijfde, vijftig, enz. Zamenstell.: vijfblad, vijfbladig, vijfdaagsch, vijflehalf, vijfsterhande, vijfderlei, vijfstraalsch, vijfslabbel, vijfduizendste, vijfhoek, vijfhoekig, vijfhonderdste, vijfhoofdig, vijfhoornig, vijfjarig, vijfkant, vijfkantig, vijfkleurig, vijfkorrelig, vijfledig, vijfmaal, vijfmaandig, vijfman, vijfponder, iets, dat vijf pond weegt, — vijfpondsch, vijftal, vijftien, vijftiende, vijfvingerkruid, vijfvoet, vijfvoud, vijfvoudig, vijfwekig, vijfwerf, vijfwouter, vijfzijdig, enz.

Vijf, oulings ook *vijre*, in het neders., eng. *five*, vries. *stef*, hoogd. *fünf*.

Vijfde, wordt als bijv. en z. n. gebruikt, even als *vierde*.

Vijfponder, m., zie *vijf*.

Vijftien, telwoord tusschen veertien en zestien. Het wordt gebruikt even als *dertien* en *veertien*. Van hier vijftiende. Zamenstell.: vijftiendaagsch, vijftienderhande, vijftienderlei, vijftienjarig, vijftienmaandig, vijftiental, enz.

Vijftig, een hoofgetal, *vijfmaal tien* aanduidende. Het wordt even als *twintig*, *dertig*, enz. gebruikt. Van hier vijftiger, medelid eener vergadering van vijftig personen, — iemand, die vijftig jaren oud is, en een schip van vijftig stukken geschut. — Vijftigste. Zamenstell.: vijftigerhande, vijftigerlei, vijftigtal, enz.

Vijftiger, m., zie *vijftig*.

Vijfwouter, m., meerv. vijfwouters. Volgens TEN KATE, eigenlijk *wijfwouter* en *wiewouter*, om de wapperende beweging der vlerken. Boter-vieg: de velmot pestigh hangt aan eenen zomer-draet — verandert licht in een vijfwouter. VOND.

Vijg, v., meerv. vijgen. De vrucht van den vijgeboom: daer de bruine vijg haren stam versiert. VOND. Zamenstell.: vijgboom. (vijgeboom) vijgeboom, vijgeblad, vijgekaas, vijgemelk, vijgemand. Ezelsvijg, paardenvijg, enz.

Vijg, neders., deen. *fig*, fr. *figue*, eng. *fig*, ital. *fica*, *fico*, lat. *ficus*, gr. *σικκη*, is denkelijk, even als de beteekende zaak zelve, uit Azië oorspronkelijk.

Vijl, v., meerv. vijlen. Een werktuig, waarmede men vijlt: zij hadden tandige vijlen. BIJBELV. In navolging der Latijnen, pogingen ter beschaving van eenig opstel: de kiesheit zijner vijl. VOND. Ik weet, wat keurelijke vijl ghij over uw ontwerpsels brocht. DE DECK. Zamenstell.: vijl-maker, vijlvisch, zeker slag van haaijen, enz. Van het bedr. werkw. *vijlen*, iets met eene vijl bewerken. Schijnt, even als *vijlen*, van het geluid ont-leend, hetwelk men door vijlen verwekt.

Vijlen, zie *vijl*.

Vijtsel, o. Van *vijten*. Anders *vijlstof*. Hetgeen door vijten van eenig metaal gescheiden wordt: met vijtsel van staal gemengd. Zamenst.: staalvijtsel enz.

Vijlstof, o., zie *vijtsel*.

Vijsten, zie *veesten*.

Vijt, v. Ook *sijt*. Zekere smartelijke zwoer aan den top der vingeren: zij heeft de vijt aan den duim.

Vijver, m., meerv. vijvers. Eene bewaarplaats van levende visch: eenen vijver met visch poten, dien daarmede opvullen. Stroomgoon gaen haer groeten uit den vijver opgekraeit door de faem. VOND. In deze beteekenis is het woord, even als het fr. *vivier*, ital. *vivajo*, ontleend van het lat. *vivarium*, eene bewaarplaats van levend gedierte, van *vivere*, leven.

Vijze, v., meerv. vijzen. In het fr. *vis*. Bij KIL. evenveel als *schroef*, maar eigenlijk de vaar van eene schroef. Van hier bij KIL. *vijzen*, of *vijzen*, schroeven: van waar wederom vijsel, of vijl, eene stut, een schoorhout, en het bedr. werkw. *vijzelen*, opschroeven: een huis om hoog vijzelen. HALMA. Iemand in top van eer vijzelen. Zamenstell.: opvijzelen, ook *fig.*, voor sterk prijzen.

Vijzel, m., meerv. vijzelen en vijzels. Een stampvat: zet den stamper in den vijzel. Zamenstell.: vijzelhoofd. Zie voorts *vijze*.

Vijzelen, zie *vijze*.

Villen, b. w., ik wilde, heb gevild. Van vel ontblooten: de schapen moeten geschoren, maar niet gevild, worden. Ick kloofd' een hair in twee, ick kost een mugge villen. v. DORP. Ongeschik-telijk snijden: hoe vilt gij dat vleesch zoo? *Fig.*, te veel geld afnemen, opligten: iemand villen. Voorts is: villen de wolte, bij KIL. dezelve zuive-ren. Van hier gevil, viller, villing, enz. Zamenstell.: vilkuil, vilmos, enz. Afvillen enz.

Villen, hoegd. *fillen*, is verwant aan ons *pellen*, fr. *peler*, en komt van *vel*, hoegd. *Fell*, goth. *fill*.

Vilt, o., meerv. vilten, dat wegens verschillen-de soorten bezigtigd wordt. Eene stoffe, die uit aaneenklevende wol, of haar, bestaat en dient, om er hoeden, of iets anders, van te maken: zolen van vilt. Oulings gaf men den naam van *vilt* aan

een slecht mensch, inzonderheid aan eenen gierig-aard. Van hier vilachtig, slecht, gierig, KIL., — *vilten*, onverb. bijv. n., dat van vilt vervaardigd is: een vilten hoed. Zamenstell.: viltboom, vilt-kruid, viltluis, viltmaker, viltmakerij, viltmantel, enz.

Vilt, neders., deen., zweed. *fill*, hoegd. *Filz*, ang-el., eng., *felt*, ital. *felza* en *feltro*, middeleeuw. lat. *feltrum*, *pheltrus*, en *filzata*.

Vilten, zie *vilt*.

Vim, v., meerv. vimmen. Een honderdtal: ik kocht die takkebossen bij de vim. Eene vim riet is honderd bossen.

Vin, v., meerv. vinnen. De slagwiek van eenen visch: de vorens hebben roode vinnen. Al wat vinnen ende schobben heeft, sult ghij eten. BIJBELV. De vinnen opsteken, of van zich steken; ook figuurl.: den noortwint, die zijn vinnen heel grimmigh van zich steekt. VOND. Eene vin ver-roeren is, eenige beweging maken: hij durft geene vin verroeren. Eindelijk, is *vinne* eene snede, en een gesneden brokje, een hachje: *vinne* etens. KIL.; anders *vink*, welk woord in dezen zin nog hedendaags bij de walvischvangers in gebruik is. Van hier vinnig. Zamenstell.: vinvisch enz. Aarts-zin, ruggevin, enz.

Vin, hoegd., neders., deen. *Finne*, ital., lat. *pin-na*, is verwant aan *pin* en *pen*.

Vin, v., meerv. vinnen. Hoegd., zweed. *Finne*, in Languedoc *panos*, verwant aan het lat. *panus*, een gewel. Zeker slag van zweertjes in het aan-gezig, en elders, die soms etteren, en dan op-droogen, en soms ook zonder ettering verdwijnen. Zamenstell.: bloedvin enz.

Vinden, b. w., ik vond, heb gevonden. Oul-ings ook *vinnen*. Iets, dat men zoekt, ontwaar worden: raest en streeft, om u te vinden. VOND. weet geene woorden te vinden, om mijne dank-baarheid te uiten. Iets, dat men niet gezocht heeft, aantreffen: men vond hem toevallig onder de dooden. In schoonheit d'allerschoonst die'r zijn te vinnen. HOORF. Aantreffen: hij quam tot de discipelen, ende vontse slapende. BIJBELV. Men vindt overal goede en kwade menschen. *Zich vin-den*, bevinden: ik vond mij daartoe buiten staat. Voorts, beduidt het onderzoeken: vinden ende wij-sen het oordeel. KIL. Van hier dat *vinder*, zoo veel als *onderzoeker* beteekent, in *offervinder*, bij VOND.; in *vinders van de vogelen*, *vinders van de visch*, bij v. HASS. Ook wordt *vinden* wel eens met *uitvinden* verwisseld: hij weet aanstands een voorwendsel te vinden. Het met iemand vinden is, hem tevreden stellen. Iemand vinden is, soms hem straffen: ik zal u vinden, dat verzeke ik u! Uwe rechterhant sal uwe haters vinden. BIJBELV. *Zich laten vinden* is, zich tevreden laten stellen, of, van zaken, zich laten schicken: het zal zich wel laten vinden. *Zich ergens laten vinden* is, zich daar vervoegen: ik zal mij daar in tijds la-ten vinden. Ergens vermaak in vinden is, het daaruit scheppen. Van hier *vinder*, *vinging*, *vin-dingrijk*, *vindster*, *vond*, *vonder*, *strandvonder*. Zamenstell.: bevind, bevinden, uitvinden, enz.

Vinden, *vinnen*, neders. *finnen*, *finden*, hoegd. *finden*, eng. *to find*.

Vinger, m., meerv. vingeren en vingers. Eene benaming der niterste ledematen van de voeten en handen van menschen en dieren: de Pangoling heeft aan elken poot vijf vingers met nagels. Maar gemeenlijk bezigt men dit woord

wegens de uiteinden der handen van den mensch: sijn spijsie was een mast in sijne grove vingren. VOND. Oneigenlijk, zegt men ook wegens eenen handschoen, dat hij *vingeren* heeft. En in den Bijbel worden Gode *vingeren* toegeschreven: de hemel het werck uwer vingren. BIJBELV.; waar Gods *vinger* enkelvoudig voor Gods magt, of een gewrocht van die magt, genomen wordt. — Hij zal er zijne vingren niet blaauw aan tellen is, hij zal er niet in deelen. Den *vinger* op den mond leggen is, *zwingen*. Iemand, iets, door de *vingeren* zien is, daaromtrent toegevend zijn. Iemand met *vingren* nawijzen, hem bespotten, uitjouwen. Iemand op de *vingeren* kloppen, hem bestraffen. Men kan hem wel om den *vinger* winden, gedwee maken. Als men hem eenen *vinger* geeft, neemt hij de gansche hand, hij maakt misbruik van eene betoende goedheid; hetwelk door H. de Gr. gezegd wordt: met den *vinger* te geven, werdt men al te met de handt quijt. Op de *vingeren* tellen, met de *vingeren* spreken, is zich daarvan bedienen, om iets op te tellen, of zijne gedachten te uiten. Iets met duim en *vinger* aanwijzen, zulks heel naauwkeurig doen. Men kan hem met eenen natten *vinger* belopen, duidt aan, dat hij heel nabij is. Van hier het bedr. werkw. *vingeren*, bij KIL., met de *vingers* aanraken, (bevingeren) *vingerig*, en *viervingerig*, *vijfvingerig*, — *vingerling*, enz. Zamenstell.: *vingerdik*, *vingerhoed*, *vingerkap*, *vingerlang*, *vingerlid*, *vingerlik*, *vingerpluim*, *vingerring*, *vingersnel*, *vingerspier*, *vingerspraak*, *vingertop*, *vingervis*, enz. Aarsvinger, hartvinger, middelvinger, oorvinger, ringvinger, schaamvinger, voorvinger, vingsvinger, enz.

Vinger, hoogd., deen., neders., angels. en eng. *Finger*, is eigenlijk afkomstig van den onvolm. verleden tijd, *ving*, van *vangen*, zijnde de *vinger* iets, waarmede men de dingen vat en bevat.

Vingeren, zie *vinger*.

Vink, zie *vin*.

Vink, m., meerv. *vincken*. Een vogelengeslacht: eene rist *vincken*. Hij luistert als een *vink*, hij luistert heel scherp. Van hier het onz. werkw. *vincken*, *vincken vangen*; *vinker*. Zamenstell.: *vinkekooi*, *vinckeslag*, *vinckevanger*, *vinckevalk*, *vinckemes*, enz. *Bergvink*, *bloedvink*, *boschvink*, *distelvink*, *doornvink*, *geelvink*, *goudvink*, *groenvink*, *hennipvink*, *lokvink*, *luistervink*, *rjstvink*, *roervink*, *schildvink*, *vlavink*, enz. Is ontleend van het geluid, dat de *vincken* geven.

Violet, bijv. n. Even als het hoogd. *Violett*, en eng. *violet*, van het fr. *violet* ontleend. *Violekleurig*, *paarsverwig*: een *violet lint*. Zamenstell.: *violetbruin*, *violetkleurig*, *violetverwig*, enz. Het stamwoord is het lat. *viola*.

Violler, v., meerv. *violieren*. Een plantengeslacht: vierkante *violier*, heesterige *violier*, enz. Zamenstell.: *violierbloem*, *violierboom*, *violierplant*, *violierstam*, enz. *Tuinviolier*, *zeekantviolier*, enz. Dit woord komt met het fr. *violier* overeen.

Viool, v., meerv. *violien*. Eene bloem, in het hoogd. *Viola*, fr. *violette*, eng. *violet*, ital., lat. *viola*, gr. *uv*, dat het stamwoord is. Als ook de plant, waaraan die bloem groeit, in het eng. *violetplant*. Zamenstell.: *violienstroop*, *viookleurig*, *vioolplant*, enz. *Bergviool*, *maartviool*, enz.

Viool, zie *vedel*.

Virtel, o., zie *veertel*.

Visch, m., meerv. *visschen*. Een dier met

koud rood bloed, dat niet door middel van longen maar van kieuwen, ademhaalt: de gedaente van eenigen *visch*, die in 't water is. BIJBELV. Een klein *vischje* een zoet *vischje*, geringe dingen zijn soms ook aangenaam. Het leven van een *vischje* in het water is, een lustig en vrolijk leven. Een *vischje* uit het water eten is, een *vischje*, dat met het water, waarin het gekookt is, opgedischt wordt. Voorts, bezigt men *visch* verzamelaar voor *visschen*: daer woonden ook Tijriers binnen, die *visch* aenbragten. BIJBELV. En dan verbuigt men het als *vrouwelijk*: met alderhande *visch* uit meer en zee en stroomen. WESTERB. In hetzelfde geslacht beteekent *visch* het vleesch van *visschen*: de *visch* wil niet van de graten. In de sterreckunde geeft men aan een der sterrenbeelden van den dierenriem den naam van de *visschen*. Van hier *vischachtig*, *visschen*, bedr. en onz. werkw., *visscher*, *visscherij*, enz. Zamenstell.: *visscharend*, *vischbank*, *vischbeen*, *vischben*, *vischbun*, *vischblaas*, *vischdief*, *vischdooder*, *vischdoop*, *vischeter*, *vischgier*, *vischhaak*, *vischhandel*, *vischhouder*, of *vischhouwer*, *vischhuid*, *vischjager*, *vischkaak*, *vischkaar*, *vischkaker*, *vischketel*, *vischkieuw*, *vischkooper*, *vischkoopster*, *vischkop*, *vischkorf*, *vischkuip*, *vischkuit*, *vischlepel*, *vischlever*, *vischlijm*, *vischmaal*, *vischmarkt*, *vischnet*, *vischotter*, *vischpoot*, *vischput*, *vischreiger*, *vischrijck*, *vischeschotel*, *vischschub*, *vischsoep*, *vischspaan*, *vischteef*, *vischtob*, *vischton*, *vischtuig*, *vischvangst*, *vischvrouw*, *vischwijf*, *visschen-geslacht*, enz. *Bunvisch*, *bruinvisch*, *doopvisch*, *katvisch*, *krimpvisch*, *kuitvisch*, *meervis*, *panvisch*, *platvisch*, *potvisch*, *schaalvisch*, *schelvisch*, *schelpvisch*, *snotvisch*, *spiegelvisch*, *stinkvisch*, *stokvisch*, *tonvisch*, *veenvisch*, *walvisch*, *watervis*, *witvisch*, *zeevisch*, *zwaardvisch*, enz.

Visch, hoogd. *Fisch*, eng. *fish*, fries., neders. deen., zweed., goth *fisk*, lat. *piscis*, ital. *pesce*, sp. *pece*, heeft eenige overeenkomst met het gr. ἰχθυς.

Visschen, zie *visch*.

Vitriool, o. Een bekend afstrekkel van ijzer, koper, zilver, enz.: gedegen *vitriool*, dat door de natuur zelve toebereid is. Elixir van *vitriool*. Zamenstell.: *vitrioolerts*, *vitrioolgeest*, *vitrioololie*, *vitrioolzuur*, enz. Het stamwoord is het lat. *vitrium*.

Vitten, o. w., ik *vittede*, heb *gevit*. *Smalen*, door opmerking van gewaande of wezenlijke gebreken: zijn grootst vermaak is op eens anders werk te *vitten*. Van hier *gevit*, *vitter*, *vitster*, *vitting*, enz. Zamenst.: *vitlust*, *vitvucht*, enz.

Vizier, m., meerv. *vizieren* en *viziers*. De eerste staatsdienaar van eenen sultan. Die van den Grooten Heer wordt doorgaans *Grootvizier* genoemd.

Vizier, o., meerv. *vizieren*. Een mikijzer, anders *vezier*; en de opening van eenen helm voor de oogen: de schicht vloog hem door het *vizier* in het linkeroog.

Vla, vlade, v., meerv. *vladen*, *vlaan*. Zekere schotelspijs van melk en eijeren: witte, roode *vla*. Oul. zekere van melk en eijeren, en dun vlak brood, zoo als de *paaschkoeken* der Joden, toebereide spijs: *vlaede*, *pannekoek*, *toerte*. KIL. Ongezuerde *vladen* (elders *pannekoeken*) met olie bestreken. BIJBELV. Zamenstell.: *vlabakker*, bij KIL. *vlaedenbacker*, *vleijer*, enz. *Citroenvla*, *roomvla*, enz.

Vla, vlade, fr. *flan*, middelleeuw. lat. *flanto*, *futo*, enz., hoogd. *Fladen*, ital. *fladone*, komt van het

zweed. en eng. *flat*, deen. *flad*, breed, vlak, en is verwant aan *plat*.

Vlaag, v., meerv. vlagen. Eene voorbijvliegende bui: na de gure en zure vlagen. VOND. Een haast voorbijsnellende aanval van ongesteldheid: eene vlaag van koorts, van gekheid, van razernij, enz. Evenveel welk afwisselend tijdvak: bij vlagen brak de zon weer door. Zamenstell.: dondervlaag, minnevlaag, regenvlaag, stormvlaag, windvlaag, enz. Van *vliegen*.

Vlaak, v., meerv. vlakken. Eene hordc, waarop men wol slaat, om ze los en luchtig te maken. Van hier het bedr. werkw. *vlakken*, de wol op zulk eene hordc slaan. Verwant aan *vlak*.

Vlaak, o. Eene zandbank tusschen Stavoren en Enkhuizen: zij werden langs het vlaak gelootst. Van *vlak*,

Vlaamsch, bijv. n. Neders. *fäänsk*, hoogd. *fäämisch*. Van Vlaanderen: Vlaamsch linnen. De Vlaamsche kust. Een pond Vlaamsch, zes gulden. Het Vlaamsch is de Vlaamsche taal. De Vlaamsche eilanden liggen ver van Vlaanderen, in den Atlantischen oceaen. Dit woord is, even als *Vlaming*, vermaagschapt aan *Vlaanderen*.

Vlade, zie *vla*.

Vlag, vlagge, v., meerv. vlaggen. De vaan van een schip, of een soortgelijk vaandel, dat men op een bolwerk, enen toren, enz. plant: duizent vlaggen op een rij-weellig vlieghen af en an. VOND. Zijne vlag toonen is, door het ophijnschen van eene bijzondere vlag aanduiden, tot welke mogendheid men behoort. Onder die of die vlag varen is, onder bescherming van die of die mogendheid. De vlag strijken, zich overgeven; ook fig., voor onderdoen. Zal ik de vlagge voor hem strijken. DE. DECK. De vlag voeren is, dezelve ten teeken van bevelhebberschap laten waaijen; en overdr., aanvoerder van evenveel welke partij zijn: hij wil overal de vlag voeren. Veel vlaggen luttel boters, beteekent evenveel als: veel geschreeuw, maar weinig wol. Van hier het onz. werkw. *vlaggen*, de vlag laten waaijen. Zamenstell.: vlaggedoek, vlaggeman, vlaggespil, vlaggestok, vlagjonker, vlagkoord, vlagschip, vlagtouw, vlagvoerder, enz. Admiralsvlag, bloedvlag, koningsvlag, prinsevlag, scheepsvlag, seinvlag, enz. Van *vliegen*.

Vlaggen, zie *vlag*.

Vlak, bijv. n. en bijw., vlakker, vlakst. Effen, zonder diepten en verhevenheden: vlak land. Een vlak gebergte, een vlak dak, enz. is zoodanig een, welks verheffing, in vergelijking van deszelfs uitgestrektheid, gering is. Als z. n.: op het vlaeke des velts. BIJBELV. Bijzonderlijk, eene zee: van over 't vlak gevaren. VOND. Juist, regtstrucks: hij zat vlak tegenover mij. Vlak voor den wind. Van hier *vlakken*, vlak maken; vlakte, enz.

Vlak, zie *vlek*, v.

Vlakken, zie *vlaak*, v.

Vlekken, vlekken, zie *vlek*, v.

Vlakken, b. w., ik vlakte, heb gevlaakt. Van *vlak*. Vlak, effen maken: gij moet dien grond nog meer laten vlakken.

Vlakte, zie *vlak*, bijv. n.

Vlam, v., meerv. vlammen. De brandende flikkering, die uit een vuur opstijgt: achter hetzelfde brandt eene vlamme. BIJBELV. Zij weerde de vlam uit het aangezicht. HOORT. In volle vlam staan, elders, in ligte laaije vlam staan, geheel en al branden. In vuur en vlam zetten, of enkel in

vlam zetten is, doen branden. Vlam vatten is, beginnen te branden. Fig. is *vlam*, eene hevige drift, of begeerte: in vuur en vlam geraken. De kleurige aderen, die door het marmer loopen: welke fraaije vlammen. Van hier het bedr. en onz. werkw. *vlammen*, vlammig. Zamenstell.: vlambloem, vlamkleur, vlamkleurig, vlammenrig, de zon, bij VOND., zie *drig*. Vlammetoker, bij denzelfden, eene toorts. Vlamschilder, vlamsteek, enz. Liefdevlam, minnevlam, vuurvlam, enz.

Vlam, *vlamme*, hoogd. *Flamme*, gr. φλοξ. is zijne beteekenis verschuldigd aan den klank der twee voorste letters, die iets vlugtigs aanduidt.

Vlaming, m., zie *vlaamsch*.

Vlammen, zie *vlam*.

Vlas, o., meerv. vlassen. De toebereide, maar nog ongesponnene bast der vlapant: geef haar vlas te spinnen. De plant, welker bast men spint: hier zag ik 't vlas langs zilvere beken. DE DECK. Vlas zaaijen, spinnen, koopen. Van hier vlassachtig, *vlassen*, werkw., voor vlas telen, en *vlassen*, onverbuig. bijv. n., van vlas gemaakt; vlassig, Zamenstell.: vlasbaard, iemand, die enen vlassachtigen, ligten baard heeft, inzonderheid de eerste baard eens jongelings; vlassblad, vlassbloem, vlassboom vlassbouw, vlassbraak, vlassdotter, vlasshaar, vlasshamer, vlasshandel, vlasshekel, een bord met ijzeren pennen, waarop het vlas gehekel wordt — vlasshekelster, eene die vlas hekelt — vlasskleur, vlasskooper, vlasskruid, vlassland, vlassmarkt, vlassplant, vlassrokken, vlassring, vlassroffel, vlassveld, vlassvink, vlasswinkel, vlasszaad, enz.

Vlas, vries. *flaachs*, hoogd. *Flachs*, eng. *flax*, fr. *filasse*, komt van het middeleeuw. lat. *filacium*, en is, tegelijk met de beteekende zaak zelve, uit Italië ontleend.

Vlassen, o. w. en bijv. n. Zie *vlas*.

Vlecht, v., meerv. vlechtten. Van het bedr. werkw. *vlechtten*, ineenstrengelen. Hoogd. *Flechte*, middeleeuw. lat. *plecta*, *flecta* en *flexa*. Al wat gevlochten is; bijzonderlijk, een gevlochten haarlok: wiens blonde vlechtten vlogen om hals en schouders heen. VOND. Hoofdhaar, in het algemeen: de vlecht, op vreemde kruin geteeld, misvormt het schoonste vrouwebeeld. P. W. Zamenstell.: vlechtband, vlechtthoren, vlechtkruid, vlechtsoer, enz. Haarvlecht enz.

Vlechtten, zie *vlecht*.

Vledermuis, v., meerv. vledermuizen. Een gevlerkt zoogdierje van de gestalte eener muis, rat, enz.: vledermuis met kleine, met groote, ooren enz. Nachtgebroot, geheeten vledermuizen. VOND.

Vledermuis, zamengetrokken *vleermuis*, KIL. *vleddermuis*, hoogd. *Fledermaus*, zweed. *fladermus*, eng. *futtermouse*, is zamengesteld uit *muis* en *vlederen*, *vledderen*, bij KIL. evenveel als *stederen*, *stedderen*, *fladderden*; zie dit laatste woord; en *vlerk*.

Vleesch, o. De bestanddeelen van dierlijke lichamen, uitgezonderd beenderen, vel en ingewanden: hij heeft geen vleesch aan het lijf. Bijzonderlijk, het magere dier bestanddeelen van dierlijke lichamen, in tegenoverstelling van *vet*, *spek*, enz.: er zit haast geen vleesch aan die rib, het is enkel vet. Of de eetbare bestanddeelen van zoogdieren en vogelen, in tegenoverstelling van het vleesch van visschen, enz.: vleesch eten. Voorts, ook de eetbare bestanddeelen van fruit, oft, enz.: wat is die persik droog van vleesch! —

wegens de uiteinden der handen van den mensch: zijn spietse was een maat in sijne grove vingeren. VOND. Oneigenlijk, zegt men ook wegens eenen handschoen, dat hij *vingeren* heeft. En in den Bijbel worden Gode *vingeren* toegeschreven: de hemel het werck uwer vingeren. BIJBELV.; waar Gods *vinger* enkelvoudig voor Gods magt, of een gewrocht van die magt, genomen wordt. — Hij zal er zijne vingers niet blaauw aan tellen is, hij zal er niet in deelen. Den vinger op den mond leggen is, zwijgen. Iemand, iets, door de vingeren zien is, daaromtrent toegevend zijn. Iemand met vingers nawijzen, hem bespotten, uitjouwen. Iemand op de vingeren kloppen, hem bestraffen. Men kan hem wel om den vinger winden, gedwee maken. Als men hem eenen vinger geeft, neemt hij de gansche hand, hij maakt misbruik van eene betoonde goedheid; hetwelk door H. DE GR. gezegd wordt: met den vinger te geven, wordt men al te met de handt quij:. Op de vingeren tellen, met de vingeren spreken, is zich daarvan bedienen, om iets op te tellen, of zijne gedachten te uiten. Iets met duim en vinger aanwijzen, zulks heel nauwkeurig doen. Men kan hem met eenen natten vinger beloopden, duidt aan, dat hij heel nabij is. Van hier het bedr. werkw. *vingeren*, bij KIL., met de vingers aanraken, (bevingeren) *vingerig*, en *viervingerig*, *vijfvingerig*. — *vingerling*, enz. Zamenstell.: *vingerdik*, *vingerhoed*, *vingerkap*, *vingerlang*, *vingerlid*, *vingerlik*, *vingerpluim*, *vingerring*, *vingersnel*, *vingerspier*, *vingerspraak*, *vingertop*, *vingervisich*, enz. *Aarsvinger*, *hartvinger*, *middelvinger*, *oorvinger*, *ringvinger*, *schaamvinger*, *vooringer*, *wijsvinger*, enz.

Vinger, hoogd., deen., neders., angels. en eng. *Finger*, is eigenlijk afkomstig van den onvolm. verleden tijd, *ving*, van *vangen*, zijnde de vinger iets, waarmede men de dingen vat en bevat.

Vingeren, zie *vinger*.

Vink, zie *vin*.

Vink, m., meerv. vinken. Een vogelengeslacht: eene rist vinken. Hij luistert als een vink, hij luistert heel scherp. Van hier het onz. werkw. *vinken*. vinken vangen; *vinker*. Zamenstell.: *vinkekooi*, *vinke-slag*, *vinkevanger*, *vinkevalk*, *vinke-meer*, enz. *Bergvink*, *bloedvink*, *boschvink*, *distelvink*, *doornvink*, *geelvink*, *goudvink*, *groenvink*, *hennipvink*, *lokvink*, *luistervink*, *rijstvink*, *roervink*, *schildvink*, *vlavink*, enz. Is ontleend van het geluid, dat de vinken geven.

Violet, bijv. n. Even als het hoogd. *Violett*, en eng. *violet*, van het fr. *violet* ontleend. *Violkleurig*, *paarsverwig*: een violet lint. Zamenstell.: *violetbruin*, *violetkleurig*, *violetverwig*, enz. Het stamwoord is het lat. *viola*.

Violier, v., meerv. violieren. Een plantengeslacht: vierkante violier, heesterige violier, enz. Zamenstell.: *violierbloem*, *violierboom*, *violierplant*, *violierstam*, enz. *Tuinviolier*, *zeekantviolier*, enz. Dit woord komt met het fr. *violier* overeen.

Viool, v., meerv. violen. Eene bloem, in het hoogd. *Viole*, fr. *violette*, eng. *violet*, ital. *viola*, gr. *ωω*, dat het stamwoord is. Als ook de plant, waaraan die bloem groeit, in het eng. *violetplant*. Zamenstell.: *violenstroop*, *violkleurig*, *violplant*, enz. *Bergviool*, *maartviool*, enz.

Viool, zie *vedel*.

Virtel, o., zie *veertel*.

Visch, m., meerv. visschen. Een dier met

koud rood bloed, dat niet door middel van longen maar van kieuwen, ademhaalt: de gedaente van eenigen visch, die in 't water is. BIJBELV. Een klein vischje een zoet vischje, geringe dingen zijn soms ook aangenaam. Het leven van een vischje in het water is, een lustig en vrolijk leven. Een vischje uit het water eten is, een vischje, dat met het water, waarin het gekookt is, opgedischt wordt. Voorts, bezigt men *visch* verzamelaar voor *vischen*: daer woonden ook Tijriers binnen, die visch aenbragten. BIJBELV. En dan verbuigt men het als vrouwelijk: met alderhande visch uit meer en zee en stroomen. WESTERB. In hetzelfde geslacht beteekent *visch* het vleesch van visschen: de visch wil niet van de graten. In de sterrekunde geeft men aan een der sterrenbeelden van den dierenriem den naam van de *visschen*. Van hier vischachtig, *visschen*, bedr. en onz. werkw., *visscherj*, enz. Zamenstell.: *vischarend*, *vischbank*, *vischbeen*, *vischben*, *vischbun*, *vischblaas*, *vischdief*, *vischdooder*, *vischdoop*, *vischeter*, *vischgier*, *vischhaak*, *vischhandel*, *vischhouder*, of *vischhouwer*, *vischhuid*, *vischjager*, *vischkaak*, *vischkaar*, *vischkaker*, *vischketel*, *vischkieuk*, *vischkooper*, *vischkoopster*, *vischkop*, *vischkorf*, *vischkuip*, *vischkuit*, *vischlepel*, *vischlever*, *vischlijm*, *vischmaal*, *vischmarkt*, *vischnet*, *vischotter*, *vischpoot*, *vischput*, *vischreiger*, *vischrijck*, *vischschotel*, *vischschub*, *vischsoep*, *vischspaan*, *vischteef*, *vischtob*, *vischton*, *vischtuig*, *vischvangst*, *vischvrouw*, *vischwijf*, *visschengeslacht*, enz. *Bunvisch*, *bruinvisch*, *doopvisch*, *katvisch*, *krimpvisch*, *kuitvisch*, *meervis*, *panvisch*, *platvisch*, *potvisch*, *schaalvisch*, *schelvisch*, *schelpvisch*, *notvisch*, *spiegelvisch*, *stinkvisch*, *stokvisch*, *tonvisch*, *veenvisch*, *walvisch*, *watervisch*, *witvisch*, *zeevisch*, *zwaardvisch*, enz.

Visch, hoogd. *Fisch*, eng. *fish*, fries., neders., deen., zweed., goth *fisk*, lat. *piscis*, ital. *pesce*, sp. *pece*, heeft eenige overeenkomst met het gr. ἰχθυς.

Visschen, zie *visch*.

Vitriool, o. Een bekend afstrekkel van ijzer, koper, zilver, enz.: gedegen vitriool, dat door de natuur zelve toebereid is. Elixir van vitriool. Zamenstell.: *vitrioolerts*, *vitrioolgeest*, *vitrioololie*, *vitrioolzuur*, enz. Het stamwoord is het lat. *vitriolum*.

Vitten, o. w., ik vittede, heb gevit. Smalen, door opmerking van gewaande of wezenlijke gebreken: zijn grootst vermaak is op eens anders werk te vitten. Van hier gevit, vitter, vitster, vitting, enz. Zamenst.: *vitlust*, *vitzucht*, enz.

Vizier, m., meerv. vizieren en viziers. De eerste staatsdienaar van eenen sultan. Die van den Grooten Heer wordt doorgaans *Grootvizier* genoemd.

Vizier, o., meerv. vizieren. Een mikijzer, anders *vezier*; en de opening van eenen helm voor de oogen: de schicht vloog hem door het vizier in het linker oog.

Vla, vlade, v., meerv. vladen, vlaan. Zekere schotelspijs van melk en eijeren: witte, roode vla. Onl. zekere van melk en eijeren, en dun vlak brood, zoo als de paaschkoeken der Joden, toebe-reide spijs: vlaede, pannekoek, toerte. KIL. On-gesuerde vladen (elders *pannekoeken*) met olije bestreken. BIJBELV. Zamenstell.: *vlabakker*, bij KIL. *vlaedenbacker*, *vlejer*, enz. *Citroenvla*, *roomvla*, enz.

Vla, vlade, fr. *flan*, middeleeuw. lat. *flanto*, *flato*, enz., hoogd. *Fladen*, ital. *fladone*, komt van het

zweed. en eng. *flat*, deen. *flad*, breed, vlak, en is verwant aan *plat*.

Vlaag, v., meerv. vlagen. Eene voorbijvliegende buit: na de gure en zure vlagen. VOND. Een haast voorbijscnellende aanval van ongesteldheid: eene vlaag van koorts, van gekheid, van razernij, enz. Evenveel welk afwisselend tijdvak: bij vlagen brak de zon weer door. Zamenstell.: dondervlaag, minnevlaag, regenvlaag, stormvlaag, windvlaag, enz. Van *vliegen*.

Vlaak, v., meerv. vlakken. Eene horde, waarop men wol slaat, om ze los en luchtig te maken. Van hier het bedr. werkw. *vlakken*, de wol op zulk eene horde slaan. Verwant aan *vlak*.

Vlaak, o. Eene zandbank tusschen Stavoren en Enkhuizen: wij werden langs het vlaak gelootst. Van *vlak*,

Vlaamsch, bijv. n. Neders. *flämsk*, hoogd. *flämisch*. Van Vlaanderen: Vlaamsch linnen. De Vlaamsche kust. Een pond Vlaamsch, zes gulden. Het Vlaamsch is de Vlaamsche taal. De Vlaamsche eilanden liggen ver van Vlaanderen, in den Atlantischen oceaän. Dit woord is, even als *Vlaming*, vermaagschapt aar *Vlaanderen*.

Vlade, zie *vla*.

Vlag, vlagge, v., meerv. vlaggen. De vaan van een schip, of een soortgelijk vaandel, dat men op een bolwerk, eenen toren, enz. plant: duizent vlaggen op een rij-weelligk vliegheñ af en aen. VOND. Zijne vlag toonen is, door het ophijschen van eene bijzondere vlag aanduiden, tot welke mogendheid men behoort. Onder die of die vlag varen is, onder bescherming van die of die mogendheid. De vlag strijken, zich overgeven; ook fig., voor onderdoen. Zal ik de vlagge voor hem strijken. DE. DECK. De vlag voeren is, dezelve ten teeken van bevelhebberschap laten waajien; en overdr., aanvoerder van evenveel welke partij zijn: hij wil overal de vlag voeren. Veel vlaggen luttel boters, beteekent evenveel als: veel geschreeuw, maar weinig wol. Van hier het onz. werkw. *vlaggen*, de vlag laten waajien. Zamenstell.: vlaggedoek, vlaggemant, vlaggespil, vlaggestok, vlagjonker, vlagkoord, vlagschip, vlagtouw, vlagvoerder, enz. Admiraalsvlag, bloedvlag, koningsvlag, prinsevlag, scheepsvlag, seinvlag, enz. Van *vliegen*.

Vlaggen, zie *vlag*.

Vlak, bijv. n. en bijw., vlakker, vlakst. Effen, zonder diepten en verhevenheden: vlak land. Een vlak gebergte, een vlak dak, enz. is zoodanig een, welks verheffing, in vergelijking van deszelfs uitgestrektheid, gering is. Als z. n.: op het vlakke des velts. BIJBELV. Bijzonderlijk, eene zee: van over 't vlak gevaren. VOND. Juist, regtstreeks: hij zat vlak tegenover mij. Vlak voor den wind. Van hier *vlakken*, vlak maken; vlakke, enz.

Vlak, zie *vlek*, v.

Vlakken, zie *vlaak*, v.

Vlekken, vlekken, zie *vlek*, v.

Vlakken, b. w., ik vlakke, heb gevlaakt. Van *vlak*. Vlak, effen maken: gij moet dien grond nog meer laten vlakken.

Vlakte, zie *vlak*, bijv. n.

Vlam, v., meerv. vlammen. De brandende flikkering, die uit een vuur opstijgt: achter hetzelfde brandt eene vlamme. BIJBELV. Zij weerde de vlam uit het aangezicht. HOOFD. In volle vlam staan, elders, in ligte laaije vlam staan, geheel en al branden. In vuur en vlam zetten, of enkel in

vlam zetten is, doen branden. Vlam vatten is, beginnen te branden. Fig., is *vlam*, eene hevige drift, of begeerte: in vuur en vlam geraken. De kleurige aderen, die door het marmer loopen: welke fraaije vlammen. Van hier het bedr. en onz. werkw. *vlammen*, vlammig. Zamenstell.: vlambloem, vlamkleur, vlamkleurig, vlammenrig, de zon, bij VOND., zie *drig*. Vlammetoker, bij denzelven, eene toorts. Vlamschilder, vlamsteek, enz. Liefdevlam, minnevlam, vuurvlam, enz.

Vlam, *vlamme*, hoogd. *Flamme*, gr. φλοξ, is zijne betekenis verschuldigd aan den klank der twee voorste letters, die iets vlugtigis aanduidt.

Vlaming, m., zie *vlaamsch*.

Vlammen, zie *vlaam*.

Vlas, o., meerv. vlassen. De toebereide, maar nog ongesponnene bast der vlasplant: geef haar vlas te spinnen. De plant, welke bast men spint: hier zag ik 't vlas langs zilvero beken. DE. DECK. Vlas zaaijen, spinnen, koopen. Van hier vlasachtig, *vlassen*, werkw., voor vlas telen, en *vlassen*, onverbuigb. bijv. n., van vlas gemaakt; vlassig, Zamstell.: vlasbaard, iemand, die eenen vlasachtigen, ligten baard heeft, inzonderheid de eerste baard eens jongelings; vlssblad, vlasbloem, vlasboom vlasbouw, vlasbraak, vlasdotter, vlashaar, vlashamer, vlashandel, vlashekel, een bord met ijzeren pennen, waarop het vlas gehekeld wordt — vlashekelster, eene die vlas hekelt — vlaskleur, vlaskooper, vlaskruid, vlasland, vlasmarkt, vlasplant, vlasrokken, vlassent, vlassentoppel, vlasveld, vlasvink, vlaswinkel, vlaszaad, enz.

Vlas, vries. *flaachs*, hoogd. *Flachs*, eng. *flax*, fr. *filasse*, komt van het middeleeuw. lat. *filacium*, en is, tegelijk met de beteekende zaak zelve, uit Italië ontleend.

Vlassen, o. w. en bijv. n. Zie *vlas*.

Vlecht, v., meerv. vlechten. Van het bedr. werkw. *vlechten*, ineenstrengelen. Hoogd. *Flechte*, middeleeuw. lat. *plecta*, *flecta* en *flecta*. Al wat gevlochten is; bijzonderlijk, een gevlochten haarlok: wiens blonde vlechten vlogen om hals en schouders heen. VOND. Hoofdhaar, in het algemeen: de vlecht, op vreemde kruin geteeld, misvormt het schoonste vrouwebeeld. P. W. Zamenstell.: vlechtband, vlechtthoren, vlechtkruid, vlechtanoer, enz. Haarvlecht, enz.

Vlechten, zie *vlecht*.

Vledermuis, v., meerv. vledermuizen. Een gevlerkt zoogdiertje van de gestalte eener muus, rat, enz.: vledermuis met kleine, met groote, ooren enz. Nachtgebroet, geheeten vledermuizen. VOND.

Vledermuis, zamengetrokken *vleërmuis*, KIL. *vleddermuis*, hoogd. *Fledermaus*, zweed. *fladermus*, eng. *fittermouse*, is zamengesteld uit *muus* en *vlederen*, *vledderen*, bij KIL. evenveel als *flderen*, *fladderen*, *fladderen*; zie dit laatste woord; en *vlerk*.

Vleesch, o. De bestanddeelen van dierlijke lichamen, uitgezonderd beenderen, vel en ingewanden: hij heeft geen vleesch aan het lijf. Bijzonderlijk, het magere dier bestanddeelen van dierlijke lichamen, in tegenoverstelling van *vet*, *spek*, enz.: er zit haast geen vleesch aan die rib, het is enkel vet. Of de eetbare bestanddeelen van zoogdieren en vogelen, in tegenoverstelling van het vleesch van visschen, enz.: vleesch eten. Voorts, ook de eetbare bestanddeelen van fruit, ooft, enz.: wat is die perzik droog van vleesch! —

Iemands eigen vleesch is, oneigenlijk, zijne naauwste maagschap: hij wordt van zijn eigen vleesch vervolgd. Hiermede strookt: wij zijn u gebeente ende u vleesch. BIJBELV., waar dit woord voorts menige bijzondere, ook elders gebezigde, beteekenissen heeft. Dus is: tot een vleesch zijn, ten naauwste vereenigd zijn; en wordt vleesch gebezigd, om des menschen zinnelijke natuur aan te duiden: na den vleesche te leven. BIJBELV. — In dezen zin wordt vleesch vaak tegenover geest gesteld: de geest is wel gewillich, maer 't vleesch is swack. BIJBELV. Maer 't vleesch, vervaert voor lijn, kant zich hier tegen aen. VOND. Dat vleesch ende bloet het Koninckrijcke Godts niet beërven en konnen. BIJBELV. Om te strijen tegens weerelt, vleesch en bloet. VOND. Alle vleesch beteekent alle menschen, of alle dierlijke schepselen: die allen vleesche spijs geeft. BIJBELV. Spreekw.: hartzeer en pijn eten vleesch en bloed, vermageren een mensch geweldig. Het gaat hem naar den vleesche, voordeelig, naar wensch. Van hier vleeschachtig, vleeschelijk, het onverb. bijv. n. *vleeschen*, van vleesch; vleezig. Zamenstell.: vleeschader, vleeschbank, vleeschblok, vleeschbreuk, vleeschdag, vleeschdarm, vleescheter, vleeschgewas, vleeschgezwel, vleeschhaak, vleeschhal, vleeschheuvel, vleeschhoren, vleeschhouwer, vleeschhouwster, vleeschhuis, vleeschketel, vleeschkeur, vleeschkleur, vleeschkruid, vleeschkuip, vleeschlijm, vleeschmaal, vleeschmade, vleeschmarkt, vleeschnat, vleeschnavelbreuk, vleeschoffer, vleeschpastei, vleeschpot, vleeschsoep, vleeschspijs, vleeschtijd, vleeschton, vleeschvork, vleeschvreter, vleeschwonde, vleeschwording, vleeschzetting, enz. Beeren-vleesch, bokkenvleesch, ezelsvleesch, ganzenvleesch, hamelsvleesch, hertenvleesch, heelvleesch, hoender-vleesch, hondenvleesch, hoofd-vleesch, kalfsvleesch, koeijenvleesch, kweevleesch, lamsvleesch, menschen-vleesch, offervleesch, ossenvleesch, paardenvleesch, rookvleesch, rundvleesch, sprengvleesch, stierevleesch, tandvleesch, vaarzenvleesch, varkensvleesch, zwijnenvleesch, enz.

Vleesch, hoogd. *Fleisch*, neders. *steesk*, angels., vries. *faesk*, KERO., NOTK., OTFRID. *steisk*, of *fleisc*, eng. *flesh*, ULPHIL. *leik*, is verwant aan *lijk* en *ligchaam*.

Vleet, v., meerv. vleten. Zeker slag van roggen. Bij HALMA ook eene *slet*, *slons*, *vodde-moer*.

Vleet, v., meerv. vleten. Een drijfnet tot de haringvangst; in welken zin het woord aan *vletten*, *vlotten*, *vlieten*, verwant schijnt. Voorts, ook ander vischgereedschap, ja allerlei tuig: hij wierp al de vleet buiten boord. HALMA. Bij de vleet, als met een haringnet opgevischt, beteekent in menigte: er was visch bij de vleet, in menigte. Zottinnen bij de vleet. A. HARTS. Zamenstell.: haringvleet enz.

Vlegel, m., meerv. vlegels. Een werktuig, om koren te dorschen: met vlegels en knuppels gewapend. Wanneer het koren onder den vlegel kraekt. VOND. Uit hoofde van het geringe onderscheid, hetwelk men dikwijls tusschen eenen dorscher en zijnen vlegel vindt, een dorscher, en evenveel welk ander boersch en lomp mensch: welk een vlegel! Van hier vlegelachtig. Zamenstell.: vlegel-slag, vlegelstok, enz. Dorschvlegel, *kettervlegel*, schrik der kettars; en *menssevlegel*, menschenplager. VOND.

Vlegel, deen. *flägel*, neders. en hoogd. *Flegel*,

fr. *fléau*, ital., in eenen figuurlijken zin, *flagello*, lat. *flagellum*, is verwant aan het lat. *plaga*, en komt van een oud woord, dat aan het gr. *πλάγην*, lat. *fligere*, slaan, vermaagschap is.

Vleijen, b. w., ik vleiide, heb gevleide. Met woorden streelen, slijkfloojen: zij vleit hem om 't genot. HALMA. Een man, die zijnen naesten vleit, spreidt een net uit. BIJBELV. Ook wederk. *zich vlejien*, zich met eene ijdele hoop vlejien. Voorts is: iemand vlejien, ook wel eens, hem schooner afschilderen dan hij is: zijn schilder heeft hem gevleide. Van hier vleiide, vlejier, vlejierij, vlejijing, vleiester. Zamenstell.: vleiitaal, vlei-zucht, enz.

Vleijen, hoogd. *flehen*, neders. *fouken* en *foujen*, bij ons *flooijen*, in *slijkflooijen*, is, even als *fleemen*, zijne betekenis verschuldigd aan den klank der twee eerste letters, die iets zachts en streelends aanduidt.

Vlek, o., meerv. vlekken. Een gedeelte van de oppervlakte des aardbodems, dat door eenige huizen beslagen wordt, zich van een dorp onderscheidt, geene poorten heeft, en daarom ook den naam van *stad* niet voeren mag: aen de andere zijde van 't vlek. HOOFT. Zamenstell.: markt-vlek enz.

Vlek, hoogd. *Flecken*, neders. *fleck*, is verwant aan *plek*, *plak*, en *vlak*, en beduidt eigenlijk evenveel welk deel van de oppervlakte des aardbodems.

Vlek, v., meerv. vlekken. Evenveel als *vlak*, *plak*, en *plek*. KIL. *vlecke*, *placke*. Een gedeelte der oppervlakte van eenig ding, dat door eene smet bezoedeld, of door eene verschillende kleur van het overige onderscheiden wordt: de vlekken van eenen panter. Uw kleed is vol vlekken. Overdr., al wat iemands zedelijke reinheid, eer, enz. besmet: en moent de vuile vlek t'ontwijken. De DECK. Van hier *vlekken*, *vlakken* bedr. en onz. werkw.; bevlekken, — vlekkelig; zamenstell.: vlekkeloos, zonder vlekken, enz.; moedervlek, moortvlek. VOND. Nevelvlek, schandvlek, zomervlek, zonnevlek, enz.

Vlekkeloos, zie *vlek*, v.

Vlerk, v., meerv. vlerken. Volgens KIL., oulings *vlerick*, *vlederick*, *vledderick*, van *vledderen*, *vlederen*, zie *vledermuis*. Eene wick, een vleugel: groot van vleugelen, lank van vlerken. BIJBELV. De vlerken laten hangen is, zich neerslachtig aenstellen. Bij HOOFT eene ruitende, in overeenkomst met het lat. *ala*, in: overste eener vlerk. Van hier bij KIL. *vlerken*, vliegcn. Zamenstell.: hielvlerk. VOND.

Vletten, b. en o. w., ik vlettede, heb gevlet. Bedr., gelijk leggen, inzonderheid turf; ook turf aan boord van een vaartuig dragen. Onz., bij KIL. evenveel, als *vlotten*, neders. *fleten*: 'k beveel mijn volk daarna de haven uit te vletten. VOND. Van hier vletter. Zamenstell.: turfletter. Vlet-schuit.

Vleug, v. meerv. vleugen. Verkleinw. *vleugje*. Vlam, sikkering: ik heb geen vleugje aan het vuur gezien. Van *vleugen*, dat aan *vliegen* beantwoordt, van waar *vleugel*, *vleughe*, vogelvlugt, en *vleughs*, *vluhgs*, *flughs*, *flus*, bij KIL.

Vlegel, m., meerv. vleguelen, of vleguels. Oulings ook *vlogel*. Het windvaantje van een schip. — Eene wick, of vlerk: gelijk een zwaven, die op haer witte vleugels dreef. VOND. Iemand met zijne vleugelen dekken is, hem in zijne be-

scherming nemen. Onder iemands vleugelen is, onder deszelfs bescherming. Iemand de vleugelen korten is, hem in zijn vermogen beperken: en korte hem die stoute vlogels. VOND. Iemand vleugelen maken is, hem doen voortsnuellen. Figuurlijk, worden aan den wind, aan de liefde, enz., vleugelen toegeschreven: gij wandelt op de vleugelen van den wind. L. D. S. P. Hij kwam op vleugelen der liefde aansnuellen. Voorts, geeft men den naam van *vleugelen* wel eens aan schaatzen: men ziet er andre met de vleugels aan de voeten voortvliegen als een schim. ANTOND. Aan de beide niterste einden van eene krijgsbende, of een gansch regtervleugel drong door. Even als *vlerek*, in overeenstemming met het lat. *ala*, aan eene ruiterbende: de vleugels der jageren te paerde het woudt met netten gespannen. VOND. Aan de wederzijdsche uitbouwing van een groot gesticht: aan het oranjewoud vond men twee vleugelen zonder ligchaam. VOND. Van hier het bedr. werkw. *vleugelen*. van vleugelen voorzien, ook de handen binden, knevelen. Zamenstell.: vleugel-adjudant, vleugeldeksel, vleugelhoren, vleugelloods, vleugelman, vleugelspier, vleugelzaad, enz. Arends-vleugel, cherubs-vleugel, scheepsvleugel, enz.

Vleugel, hoogd. *Flügel*, neders. *fleugel*, zweed. *stjigel*, koit van *vliegen*.

Vlie, o. Ecu zegat tusschen Vlieland en Terschelling: tot in 't Vlie toe. HOOFD. Zamenstell.: Vlieland, vliestroom, enz.

Vlieden, vlien, b. en o. w., ik vlood, heb en ben gevlooden. Bedr., eigenlijk met eene snelle vlugt ontwijken, in welken zin *ontvlieden* intusschen gebruikelijker is: de vlieertuizen vlieden het licht. Ontwijken over het algemeen, vooral met eenigen angst: het gevaar vlieden. ONZ., uit vrees snellijk wijken: de wolf vlood in het bosch. Hij sal voor het sweert vlieden. BIJBELV. Hoe anders, dan met van zijn aangesicht te vlieden. HOOFD. Tot iemand vlieden is, zijne toevlugt lot hem nemen. Van hier vlieder. Zamenstell.: vliedberg, KIL. Invlieden, ontvlieden, uitvlieden, voortvlieden, wegvlieden, zamenvlieden, enz.

Vlieden, vlien, hoogd. *fliehen*, ontleent zijne beteekenis van de vlugtige beweging, welke door de beide eerste letters uitgedrukt wordt.

Vlieg, v., meerv. vliegen. Een tweevleugelig insect, dat in het lat. *musca*, gr. *μύα*, fr. *mouche*, boh. *maucha*, opperd. *mucke*, en in Vriesland *nug*, heet. Gewapende, ongewapende, vliegen enz. Een worm, en mugge, en vlieg, en mijt. POOT. Zoo raekt de simple vlieg, ook eer zij 't merkt, gevangen. VOND. Oneigenlijk, geeft men dezen naam ook aan de zoogenoemde *spaanse vlieg*, die tot het geslacht der torren behoort; aan de *botervlieg*, die tot de vliegende luizen behoort; aan de *zwarte vlieg*, enz. Spreekw.: twee vliegen in eenen klap treffen, twee oogmerken op eenmaal bereiken. Van eene vlieg eenen olifant maken, een ding geweldig vergrooten. Een arend vangt geene vliegen, eene verhevene ziel bemoeit zich met geene kleinigheden. Elkanderen eene vlieg afvangen, elkander in eene onderneming verschalken. Ik zit hier niet, om vliegen te vangen is, ik ben hier om zaken van belang. Zamenstell.: vliegenei, vliegenkampernoelje, vliegenkas, vliegenklap, vliegenkleed, vliegenknip, vliegenlijm, vliegenmade, vliegenmasker, vliegennet, vliegenscheet, vliegensoort, vliegenvanger, vliegenwaaijer, vliegenworm, enz. Bier-vlieg, botervlieg, goudvlieg, groenvlieg, hondsvlieg,

kaasvlieg, kevervlieg, koefvlieg, paardenvlieg, spinnekopvlieg, strontvlieg, vleeschvlieg, watervlieg, enz. Van *vliegen*.

Vliegen, o. w., ik vloog, heb en ben gevlogen. Zich met behulp van vleugelen door de lucht bewegen: gelijk een arent, die nae den hemel vliegt. BIJBELV. Figuurl.: hij wil vliegen, eer hij vleugels heeft, hij onderneemt iets, waartoe hij nog buiten staat is. Vlieg niet hooger, dan uwe vleugels reiken, verhef u niet boven uwen kring. Hoogvliegende uitzigten, denkbeelden, enz. Door de lucht bewogen worden: de vederen der opengesnedene bedden vlogen ginds en herwaarts. Zie de koegels eens vliegen. BRANDT. In de lucht vliegen, zegt men van iets dat door ontvlammend buskruid om hoog gedreven wordt: er vloog een kruidmagazijn in de lucht. In brand vliegen is, plotselings ontvlammen: de halve stad is in brand gevlogen. Snellijk bewogen, of gedreven, worden: de glazen vlogen ons om het hoofd. Zoo vloog het minnevier door bloet en merg en spier. POOT. Zich snellijk bewegen: naar beneden, ter hulp vliegen. Zij vloog in mijne armen. Zoo vlieg haer om den hals. VOND. Het booze wijf vloog hem in het haar. Oneigenlijk: verscheide goelikheden, die van haar handt vlogen. HOOFD. Het werk vliegt hem van de hand is, het gaat hem vlug af. Langs de straat vliegen is, behalve snellen, ook rinkelrooijen. De oogen vliegen hem door het hoofd, hij heeft eenen vluggen oogopslag. Een vliegend leger is, een, dat zich snellijk beweegt, en dan hier, dan daar is. Vliegende gedachten zijn vlugtige. Een vliegende haast, een groote. Een vliegende storm is, een geweldige Wapperend: met vliegende vaandelen, vliegende haren, enz. Het is gevlogen, verdwenen. Eindelijk, heeft *vliegen* den zin van vliedend en ander wild door middel van valken vangen: daer hi wt reet vlieghen. VELDEN. Het vlieghen met de valck. R. VISSCH. Heeft meer lust te vliegen en te jaegen. VOND. Overdr.: ik vlugt naar hoogen lof, ik jaeg naer gelt met hoopen. DE DECK. Van hier gevlieg, vlieg, vlieger. Voorts, komen van *vliegen* de zamenstell.: vliegluis, vliegwerk, enz. Aanvliegen, doorvliegen, invliegen, navliegen, ontvliegen, opvliegen, toevliegen, uitvliegen, vervliegen, voortvliegen, enz.

Vliegen, hoogd. *fliegen*, eng. *to fly*, ontleent zijne beteekenis van de twee voorste letters.

Vliegens, bijw. Van *vliegen*. Met eenen vliegenden spoed, of haast: ik kom vliegens bij u!

Vlieger, m., meerv. vliegers. Van *vliegen*. Al wat vliegt: zien beide vliegers, DAEDALUS en IKARUS. VOND. Dit speet den kleinen vlieger, CUPIDO. POOT. Al wie met valken jaagt: veel jaghers en vlieghers. Houw. Een kinderspeeltuig: den vlieger oplaten. Van waar de spreekw.: die vlieger gaat niet op, die onderneming gelukt niet. Oulings ook een vrouwenopperkleed, dat van voren open was, en dus, als men daar mede in den wind opging, achteruit vloog: hij loofde mij een jack, twee rocken, een vliegher. BREDERO. Zamenstell.: vliegertouw, hoogvlieger (onder de duiven) enz.

Vlier, v. Een boomgewas van vier soorten: gemeene vlier, lage vlier, enz. Conserf van vlier. Zamenstell.: vlierazijn, vlierbloem, vlierboom, vlierhout, vlierplant, vliersap, vliersiroop, vlierzwam, enz. Bergvlier enz.

Vliering, v., meerv. vlieringen. De bovenste verdieping van een huis. Zamenstell.: vlieringkamerletje, vlieringvenster, enz.

Vlies, o., meerv. vliczen. De losjes aangehangende wol van een schaaap, zoo als dezelve er afgeschoren wordt: ick sal een wollen vlies op den vloer leggen. **BIJBELV.** Het gulden vlies is, de gouden wol van een Pontisch schaaap, ook eene bekende ridderorde in Oostenrijk. **VONDEL** bezigt *vlies* voor schaaap: de wolf van 't beste vlies mijn schaapskud heeft ontbloot. Voorts, is *vlies* een even losjes aangehangend velletje: er komt een vlies op de melk. Zoo dun als een vlies. Van hier vliesachtig, vliezig, en, bij **KIL.**, *vliessen de schaaepen*, derzelver wol afscheren, in het neders. *flüzen*. Zamenstell.: vliesheer, ridder der orde van het Gulden Vlies, enz. Buikvlies, eijervlies, hartevlies, hersenvlies, maagdevlies, moedervlies, oogvlies, pannevlies, schaapsvlies, trommelvlies, enz.

Vlies, anders ook *vluis*, hoogd. *Fliesz*, eng. *fleece*, lat. *vellus*, schijnt verwant aan *vel*.

Vliesheer, m., zie *vlies*.

Vliet, m., meerv. vlieten. Een vloeiend water: daer een levendige vliet van de steile rotsen schiet. **POOT.** Zamenstell.: vlietgod, vlietgodin, vlietmaagd, vlietnimf, vlietwater, enz. Jammer-vliet, bij **VOND.** Watervliet enz. Van *vlieten*.

Vlieten, o. w., ik vloot, ben gevloten. Vloei-
jen: bij dede hen water uit den rotzsteen vlieten. **BIJBELV.** De tranen vlieten haar langs de wangen. Oneigenlijk: dat 's hemels zegen vliete en vloeje op mijnen wensch. **VOND.** Zamenstell.: afvlieten, tegenvlieten, toevlieten, wegvlieten, enz.

Hoogd. *fließen*, is verwant aan *vletten*, *vloten*, *vloeijen*, *vlien*, of *vlieden*, enz.

Vlijen, b. w., ik vlijde, heb gevlijd. Al plooiende en buigende schikken, voegen: zij moet het er naar vlijen. Oul. ook onz. gebezigd, in de beteekenis van voegen, wel van pas zijn: het vlijt mij geenszins, u af te wachten. Van hier gevlij, voor schikking, plooiing, bij **HOOFD**: in 't gevlij spreken, voor tot bedaring der gemoederen spreken. Vlijing. Dit woord is, even als *plooijen*, en de daaraan verwante woorden in andere talen, zijne beteekenis aan de beide eerste letters verschuldigd.

Vlijm, v., meerv. vlijmen. Een bekend heelmeeesters werktuig: dat mes snijdt als eene vlijm. **ENEAS** wil, dat zij de wonde met de breede vlijm opene. **VOND.** Van hier het bedr. werkw. *vlijmen*, met eene vlijm openen: eene zweer vlijmen.

Vlijmen, zie *vlijm*.

Vlijt, v. Eigenlijk spoed. In het gebruik ijverige werkzaamheid, naarstigheid: door een mannelijke vlijt. **VOND.** Van hier vlijtig, naarstig, eiz.

Vlijt, zweed. *flit*, hoogd. *Fleisz*, is verwant aan het eng. *flit*.

Vlijtig, zie *vlijt*.

Vlinder, m., meerv. vlinders. Eene boter-vlieg, een kapelletje: vlinders vangen. Zamenstell.: vlinderbloem, vlindervisch, enz. Dagvlinder, nachtvlinder, enz. Dit woord ontleent zijne beteekenis van de vlugtige beweging, die door de beide eerste letters uitgedrukt wordt, en stamt intusschen misschien van een oud werkw. *vlinnen*, dat aan het vriesch *flenne* beantwoordde.

Vloed, m., meerv. vloedten. Van *vloeden*, vloeijen. De daad van vloeijen: om den vloed des waters te bevorderen. De witte vloed is,

eene onnatuurlijke ontlasting van het vrouwelijk geslacht. Een vloed van tranen. Eene overstroming: de wateren sullen niet meer wesen tot eenen vloed. **BIJBELV.** Het tegenoverstaande van de *ebbe*: er gaat een sterke vloed. Het ginc vloed. **M. STOKE.** Beursgeloof is eb en vloed. **VOND.** Den vloed doodzeilen is, de tegenstrevende werking des vloods al zeilende te boven komen. Eene golf: zie hoe 't vlot de vloedten klieft. **VOND.** Berghe up berghe van vloedten maect. **BOETH.** Een groot stroomend water: hoe geraken wij over dien vloed? Dat ick aen den vloed Ulai was. **BIJBELV.** De beek, de poelen, vloedten, stroomen. **L. D. S. P.** Op datze mij 't gebruik afstopte van dien vloed. **DE DECK.** Figuurlijk, om eenen zwaren en overstromenden drang, eene geweldige drift van iets aan te duiden: den vloed van 't heidensch ongelooft. **VOND.** Een vloed van redenen. Met eenen vloed van gruwelijke ongelukken. **VOND.** Van hier vloedigh. **KIL.** Zamenstell.: vloedbeke, **KIL.**, vloedrijk, vloedvisch, vloedwater, enz. Bloedvloed, buikvloed, springvloed, tranenvloed, watervloed, zondvloed, enz.

Vloed luidt in de eerste beteekenis in het hoogd. *Flusz*, lat. *fluvus* en *fluor*, middeleeuw. lat. *flures*, fr. *fleurs*, noders. *flete*, in die van een stroomend water, in het hoogd. en neders. eveneens, deen. zweed. *flot*, lat. *fluvius*, *flumen*, ital. *flume*, fr. *fleuve*, en is verwant aan *vliet*, een klein stroomend water.

Vloeibaar, bijv. n. en bijw., vloeibaarder, vloeibaarst. Van *vloeijen*. **KIL.** *vloedigh*, hoogd. *flussig*, lat. *fluidus*. In staat, om te vloeijen: kwikzilver is een vloeibaar metaal. Wel vloeiend: zijn stijl is vloeibaar. Hij drukt zich vloeibaar uit. Van hier vloeibaarheid.

Vloeijen, vloedten, o. w., ik vloeiide, ben gevloeid. Vlieten: daar de Rijn weleer in zee vloeiide. Er vloeiiden tranen langs hare wangen. Een lant vloeiend van melck ende honich. **BIJBELV.** Papier vloeit, als het doorslaat. Voorts, *vloeijen* de omtrekken van een geteekend, of geschilderd beeld, wanneer zij zacht en smeltend zijn; en worden toonen, redenen, gezegd te *vloeijen*, wanneer zij welluidend zijn: een vloeiende stijl. Wou mijn poezij nu vloeiien als een levendige stroom. **POOT.** Het eene vloeit uit het andere, het volgt daaruit. Uit welke bron vloeit het? waaruit spuit het voort? Van hier vloeibaar, en, van het deelw. *vloeiend*, vloeiendheid. Zamenstell.: vloeipapier, zeer dun papier, dat tusschen of op nat schrift gelegd wordt, om hetzelfde, door invloeiing der letters, te doen droogen; vloeiplank, om den vloed van het water te keeren, — vloeistof, enz. Aanvloeijen, afvloeijen, doorvloeijen, invloeijen, ondervloeijen, ontvloeijen, opvloeijen, overvloeijen, toevloeijen, uitvloeijen, vervloeijen, voortvloeijen, zamenvloeijen, enz.

Is verwant aan *vlieten*, *vloten*, *vloten*, enz.; en heeft zijne beteekenis aan zijne twee eerste letteren te danken.

Vloeipapier, o., vloeiplank, v., zie *vloeijen*.

Vloek, m., meerv. vloeken. Van *vloeken*. De bedreigingen, waarmede men iemand vloekt: of hij zich unwen vloek op den hals haalde. **VOND.** Het kwaad, waarmede men iemand in zulken vloek bedreigt: daerom verteert de vloek het lant. **BIJBELV.** Eene uitdrukking, waarin men zich zelve, of anderen, verwenscht, of ligtvaardig zweet:

om het derde woord uit hij eenen vloek. Van hier de samenstell.: vloekgenoot, vloekgespan, vloekgodin, vloekverwant, vloekverwantschap, enz. Bastardvloek, havenvloek. VOND., enz.

Vloeken, b. en o. w., ik vloekte, heb gevloekt. Bedr., heviglijk met kwaad bedreigen: opdat zij van hunnen vader niet gevloekt, maar gezegend, wierden. Onz., verwenschingen uit: zij zegenen met hunnen mont, terwijl zij met hun harte vloeken. L. D. S. P. Ligtzinnige eeden doen: gij behoeft er niet op te vloeken. Zoogenoemde vloekwoorden voortbrengen: hij begon afgrijselijk te vloeken. Van hier gevloek, vloek, vloeker, vloeking, vloekster. Samenstell.: vloekwaardig, vloekwensch, vloekwoord, enz. Vervloeken, voortvloeken, enz.

Vloekgenoot, vloekverwant, m. en v. Zie *vloeken*.

Vloer, m., meerv. vloeren. Eigenlijk, evenveel welke vlakke grond. In het gebruik de gevlaakte grond van een huis: een steenen, een houten vloer. Op den bloedigen vloer. HOOFD. Voorts, ook eene zandplaat bij Vlissingen: als si binnen den vloere waren. M. STOKK. Van hier het bedr. werkw. *vloeren*, van eenen vloer voorzien, enz. Samenstell.: vloerduif, eene huisduif; bij KIL. *vloerduiven*, o. w., te huis blijven zitten; vloermat, vloerplank, vloersteen, vloertapijt, enz. Dorsvloer enz.

Vloeren, zie *vloer*.

Vlok, v., meerv. vlokken. Een klein vlugtig lichaampje van sneeuw, wol, enz.: nw kleed is vol vlokken. Hier aen heeft eigebaet niet d'alderminste vlok. VOND. Van hier vlokachtig, het onz. werkw. *vlokken*, vlokkig. Samenstell.: vlokbed, vlokbies, vlokhaar, vlokruis, vlokvol, enz. Haarvlok, sneeuwvlok, wolvlok, enz.

Vlok, hoogd. *Flocke*, eng. *flake*, lat. *flocus*, ital. *focco*, fr. *floc*, *flocon*, schijnt verwant aan *lok*, dat in het ijs. *stok* heet.

Vlonder, (vondel, vonder) m., meerv. vlonders. Eene losse brug over een klein watertje: wij reden over eenen ellendigen vlonder.

Vloot, v., meerv. vlooijen. Een bekend ongeveugeld insect, dat, benevens den mensch, verscheidene dieren plaagt: die hond zit vol vlooijen. Van hier vlooiachtig, het bedr. werkw. *vlooijen*, van vlooijen ontdoen. Samenstell.: vloobeet, vlookruid, vlooscheet, vloozak. Aardvloot, zandvloot, enz.

Vloot, v., meerv. vloten. Eene menigte van onder een gemeenschappelijk bevel, of ten minste gezamenlijk, zeilende schepen: eene haringhuis bleef uit de vloot achter. Hij brengt de Keurbenden met de vloot over. HOOFD. Overdr., noemt men een trein van menschen *eene vloot*: daar komt de gansche vloot aan. Het verkleinw. *vlootje*, wordt ook voor een klein plat tobbeetje gebruikt: onder de wijnvaten zet men vlootjes. Van hier vloteling. Samenstell.: vlootvoogdt enz. Botervlootje, graanvloot, haringvloot, koopvaardijvloot, krijgsvloot, oorlogsvloot, retourvloot, walvischvloot, wijnvlootje, enz.

Vloot, sp. *flota*, fr., hoogd. *Flotte*, ital., zweed. *flotta*, deen. *flode*, eng. *fleet*, komt van *vloten*, of *vloten*, drijven.

Vlot, bijv. n. en bijw., vlotter, vlotst. Driftig, drijvend: het schip wordt vlot. Overdr., onvast: hij licken, niet vlot, niet wanckelbaer, maar hecht. DE DECK. Zonder haperen: het gaat nog niet vlot genoeg.

Vlot, o., meerv. vloten. Eigenlijk, het onz. geslacht van het bijv. n. *vlot*. Al wat vlot is, of drijft, in het gebruik, bijzonderlijk, zamengebondene balken en ander hout: wij zagen een groot vlot de rivier afzakken. Ick salse op vloten over de zee doen voeren. BILBELV. Oncig., een schip: zoo doet mijn zeilbaer vlot en water-treder mee. VOND. Samenstell.: vlotbalken, vlot-hout, vlotschuit, enz. Houtvlot, steigervlot, enz.

Vloten, zie *vloten* en *vlieten*.

Vlotgras, o. Van *vloten*, of *vloten*, en *gras*. Vlottend gras. Zich aan het vlotgras vasthouden, spreekw., zich op een zeer onzeker en onvast ding verlaten.

Vloten, b. en o. w., ik vlottede, heb en ben gevlot. Anders ook *vloten*. Onz., drijven, zwemen: op dat de schepen daarop beter zouden vloten. N. WITS. Overdr. is, *het vlot*, het gaat zonder haperen en stooten. Het wil met hem niet vloten, niet gelukken. Bedr., in vloten vervoe- ren: ik laat dat hout naar elders vloten.

Vloten, *vloten*, fr. *flotter*, eng. *to float*, middel-eeuw lat. *flotare*, neders. *fleten*, is verwant aan *vletten*, *vloeden*, *vloeijen*, *vlieten*, *vlieden*, of *vlien*, en eene reeks van gelijkkluidende woorden in andere talen, welke beteekenissen alle gezamenlijk uit den klank der beide eerste letteren voort-spruiten.

Vlouw, v., meerv. vluwen. Ook *flouw*. Een net, hetwelk bijzonderlijk dient, om snippen te vangen. Samenstell.: schuifvlouw, slagvlouw, enz.

Vlug, bijv. n. en bijw., vlugger, vlugst. Eigenlijk, in staat tot vliegen: de vogeltjes zijn nog niet vlug. HALMA. Eer hij vlug was, uit het nest joegen. VOND. In het gebruik, snel, gezwind: wat is hij vlug ter been. De bolpees macek hen vlugh! VOND. Vlug met de pen, of ter pen. Eene vlugge hand van schrijven. Vlug in het cijferen. Een vlug begrip. Vlug spreken. Van hier vlugheid en vlugs. Samenstell.: on-vlug.

Vlugt, v. Hot vliegen van eenen vogel: eenen vogel in de vlugt schieten. Het voortsnellen van een mensch: onder het nalooopen van den dief greep hij in de vlugt eenen stok. Overdr., zegt men van een dichtstuk, dat het eene hooge vlugt neemt, als deszelfs inhoud zich verheft. *Ter vlugt* is, onder het voorbijnellen, ter loops, in haast: ik voorzag mij ter vlugt van het noodige. *Met ter vlugt* is ijlings: heeft hem metter vlucht zeer schriklijk aangerant. VOND. Voorts, is *vlugt* de ruimte van het einde van den eenen vleugel van eenen vogel tot dat van den anderen: de fregatvogel heeft veertien voeten vlugts. En een troep van vliegende dingen: een vlugt van valken drijvende en braveerende in de lucht. ANTONID. In dezen zin heeft *vlugt* een meervoud, even als in dien van een vogelenvlucht. Van hier vlugtig. Samenstell.: arendsvlugt, duivenvlugt, kanarievlugt, vogelvlugt, enz. Van *vliegen*.

Vlugt, v. De daad van vlieden: ijlings nam hij de vlugt. De vlucht kiezen. HOOFD. Van *vlugten*, vlugtig. Samenstell.: toevlugt, uitvlugt, enz.

Vlugteling, m. en v., zie *vlugten*.

Vlugten, o. w., ik vlugtte, ben gevlugt. De vlugt nemen, vlieden: hij is uit het land gevlugt. D'een mint, en d'andre vlugt voor minne. VOND. Van hier vlugteling, vlugter, vlugting. Samenstell.: ontvlugten, voortvlugten, enz.

Vocht, o., meerv. vochten. Sap, of ander nat: er valt vrij wat vocht. Uwe vochten zijn bedorven. Om dat visch den neus geduurig heeft in 't vocht. DE DECK. Bij KIL. vindt men het evenmin, als in den STATENBIJBEL, en in het hoogd. Van hier *vocht*, bijv. n. voor vochtig. Zamenstell.: druivenvocht enz.

Vodde, vod, v., meerv. vodden. Een nuttelooze lap, eene leur, of lompe: zij is met lappen en vodden behangen. Bij KIL. eene sloerie, en ander ondeugend vrouwmensch; zoo als men nog zegt: het is eene olijke vodde! Van hier vodachtig, vodder, vodderij, voddig. Zamenstell.: voddakraam, voddemarkt, voddemoer, voddekooper, vodderafer, voddewerk, enz.

Voeden, b. en o. w., ik voedde, heb gevoed. Anders *voen*. Bedr., van inwendig levensonderhoud voorzien: wij werden door hem gevoed en gekleed. Een poët, gelijk een paerd, is best, wanneer hij werdt gevoedt, en niet en werdt gemest. D. JONKTIJS. Door onmiddellijke toediening van spijs verzorgen: men moet hem voeden als een kind. Aanweken over het algemeen: zijne droefheid voeden. Die konsten broedten voedt. WESTERB. Bij zich omdragen: een troostelijk vertrouwen voeden. Hoop, gramschap voeden. Voedende spijs is, krachtige, versterkende. Onz., voedende zijn: die krachtige soep voedt. Van hier voeder, iemand, die voedt, m., en al wat tot voeding van menschen of beesten dient, o., en *voederen*, enz., voeding, voedstel, voedster, voedsteren, enz., voedzaam. Zamenstell.: doorvoeden, overvoeden, enz.

Voeder, m. en o., zie *voeden*.

Voeder, o. Ook *voer*. De opulling van een kleed met bont, of iets anders: menige zee-man naait eene schapenvacht tot voeder in zijnen schanslooper. Van hier *voederen*, of *voeren*, voeding, of voering. Zamenstell.: voederlaken, voederlinnen, voederstof, enz. Mantelvoeder, of mantelvoer, enz.

Voeder, *voer*, deen. *foer*, neders. ook *foer*, *foor*, middeleeuw. lat. *fodra*, ital. *fodro*, *folero*, fr. *fourrure*, hoogd. *Futter*, komt aan *voeden*, voor zoo veel het opvullen aanduidt.

Voeder, zie *voer*.

Voederen, *voeren*, b. w., ik voederde, heb gevoederd. Van binnen opvullen, bekleeden: een kleed voederen. Van hier voeding of voering, de opulling, verdubbeling, van een kleed: eene baaijen voering. Zamenstell.: afvoeren enz.

Voederen, fr. *fourrer*, sp. *enforar*, ital., middeleeuw. lat. *foderare*, zweed. *fodra*, hoogd. *futtern*, komt van *voeder* en *voeden*, opvullen.

Voederen, *voeren*, zie *voeden*.

Voedster, v., voedsteren, zie *voeden*.

Voedsterling, m. en v., meerv. voedsterlingen. Van *voedsteren*. Een voedsterkind, dat door eene voedster verzorgd en opgekweekt wordt: hij is mijn voedsterling geweest.

Voeg, voege, v., meerv. voegen. Het verband van twee dingen aan elkander: eene voege met eenen zwaluwstaart. De reet, welke tusschen twee zamengevoegde dingen overblijft: de voegen uitbikken en wederom volzetten. Overdr., pas, gepastheid: het heeft geene voeg. *In dezer voege*, op deze wijze; *in zulker voege*, op zulke wijze. *In voege*, dat, zoo dat. Van hier *voegen*, oulings, metselen: die timmert en voegt een roede hoge. v. HASS. De voegen van eenen muur aanstrijken: die muur is slecht gevoegd.

Voegelijk, zie *voegen*.

Voegen, b. en o. w., ik voegde, heb gevoegd. Bedr., schikken, passen, onderling verbinden: de schrijnwerkers voegen hun werk met lijn. Hij voegde vijf gordijnen d'eene aen d'ander. BIJBELV. Voeg uwe rede naar de vatbaarheid uwer hoorderen. Gij moet u een weinig naar hem voegen. Onz., wordt het met passen, betamen, verwisseld. Hem voegen tabbert en bonnet en gouden ring. Poot. Eindelijk, is *voegen* te pas komen: dat zal u wel voegen. Vlijen: het voegt mij in geenon deele. Van hier gevoeg, voege, voegelijk, voeging, voegzaam. Zamenst.: voegijzer, voegmiddel, voegwoord, enz. Aanvoegen, bijvoegen, hervoegen, invoegen, toevoegen, vervoegen, zamenvoegen, enz. **Voelbaar**, zie *voelen*.

Voelen, b. w., ik voelde, heb gevoeld. Betasten: iemand den pols voelen. Iemand ergens bij voelen is, hem daarbij aanraken. Door het zintuig des gevoels ontwaar worden: haer krachten voelt ontstremmen. WESTERB. Ook anderszins ontwaar worden: ik voel het, dat gelijk hebt. Hoe voel ik mij zoo naer! VOND. Van *voelen* komt gevoel enz.; voelbaar, dat gevoeld kan worden; voeler, voeling. Zamenstell.: voeldraad, voelhoren, voelspriet, enz. Bevoelen, gevoelen, enz.

Voer, o., zie *voeder*.

Voer, voeder, o., meerv. voeren. Eene wagenvracht: drie voeders hooi. Een voer stroo. Een wijnvat van verschillende grootte, of de daarin gaande hoeveelheid van wijn: een voeder houdt zes of zeven amen. Zamenstell.: voedervat, voerwijn, voederwijn, enz. Wijnvoeder enz.

Voer, *voeder*, hoogd. *Fuder*, neders. *foder*, *foer*, is, volgens ADELUNG, ook in de laatste beteekenis, zulk eene hoeveelheid, als men gevoegelijk op eenen wagen vervoeren kan, en komt van *voeren*.

Voeraadje, v. Ontleend van het fr. *fourrage*. Voeder: om 't genot der voeraadje. HOOFT.

Voeren, a. b. w., ik voerde, heb gevoerd. Beantwoordt aan *varen*, in den zin van met vaartuig, of voertuig, van de eene plaats naar de andere brengen: die u roeijen, hebben u in groote wateren gevoerd. BIJBELV. Ja zulks evenveel hoe ook doen: de wind voert het stof in de lucht. Voere u een Engel van beneen naer 's hemels heldro plekken. Poot. Zijns vaders naam voeren. Eene halve maan in zijn wapen voeren. De roode, of blaauwe vlag voeren. — Iets in zijn schild voeren. *Zie schild*. Voorts, zegt men: het penseel, de pen, het woord, enz. voeren. Klein zeil voeren, scheepsw.: dat schip voert zestig stukken. Van hier voer, voerder, voering, voerster. Zamenstell.: voerloen, voerman, voertuig, voerweg, voerwezen, enz. Aanvoeren, invoeren, medevoeren, navoeren, toevoeren, uitvoeren, vervoeren, volvoeren, voortvoeren, wegvoeren, zamenvoeren, enz.

Voeren, hoogd. *fuhren*, neders. *fören*, zweed. *föra*, ijsl. *faera*, OTFRID., NOTK., KERO *fuaren*, *fuoran*, is naauw verwant aan *varen*, zie dit woord.

Voeren, voederen, zie *voederen*.

Voering, v., zie *voeding*.

Voet, ni., meerv. voeten. Een poot, of been van dieren en menschen: al wat veel voeten heeft, onder alle kruipende gedierte. BIJBELV. Bijzonderlijk, een menschenbeen; en allerbijzonderst, met hetzelfde verschil, dat er tusschen *hand* en *arm* plaats grijpt, het onderste gedeelte van het been

beneden den enkel: die een wijden schoen maect voor een kleinen voet. HUGENS. Iemand den voet op den nek zetten, hem geweldig drukken en knellen. Onder iemands voeten, onder zijne magt: gij hebt alles onder sijne voeten geset. BIJBELV. Onder de voeten, of verzamelaar, onder de voet, vlak tegen den grond: werpen onder de voeten. A. BIJNS. Onder de voet gesmeeten. HOOFD. Zijn welzijn met voeten treden. Met den voet schoppen, verachtelijk van zich stooten. Den vasten grond onder de voeten hebben, zich aan den vasten wal bevinden. Voet bij stuk zetten, zich op de volvoering van zijn eigenlijk opzet toeleggen. Iemand voeten maken, hem meer doen voortspoeden. Iemand den voet dwars zetten, hem in zijn voornemen weerstreven. Iemand den voet ligten, hem eenen nadeeligen trek spelen. Iemand de voeten vegen, hem vlijen; zie voorts vegen. Iemand de voeten spoelen, hem in het water werpen. Met den eenen voet in het graf gaan, heel oud zijn. Geenen voet buiten de deur zetten, daar niet buiten gaan. Iemand op vrije voeten stellen, hem vrijheid geven, om te gaan, waar hij wil. Handen en voeten zijn mij gebonden is, oneigenlijk, ik leg onder een zwaar verband. Zich met handen en voeten verwerpen, met al zijn vermogen. Iets aan iemands voeten leggen is, somtijds het voor iemand, die, naar de wijze der Oosterlingen, vlak op den grond zit, nederleggen: bracht het gelt, ende leijde dat aen de voeten der Apostelen. BIJBELV. Aan iemands voeten vallen, eerbiedshalve voor hem nedervallen: hem siende, viel hij aen sijne voeten. BIJBELV. Anders, iemand te voet vallen: al 't schepsel valt gehoorzaam hem te voet. L. D. S. P. *Te voet gaan* staat tegen over *rijden*, of *varen*: ik ging al dien tijd te voet. *Te voet dienen* is, tot het voetvolk behooren. Van het hoofd tot de voeten, geheellijk. Van voet tot voet is, van schrede tot schrede: men betwistte ons den grond van voet tot voet. Voet voor voet is, bij elken stap: zij kniebeenende beide en struicklen voet bij voet. VOND. *Voetje voor voetje*, heel langzaam: hij loopt voetje voor voetje. Eenen witten voet bij iemand hebben is, zeer gezien bij hem zijn; anders, op eenen goeden voet bij hem staan. Op staande voet, (niet op *staanden voet*) staande voets, terstond: zoo niet op staande voet; ten minsten met er tijdt. VOND.

Voorts, is *voet* de grondslag van evenveel welk ding: het waschvat met sijnen voet. BIJBELV. Deze beteekenis heeft *voet* in: het staat op eenen goeden voet. Het staat nog op den ouden voet. Wij staan op eenen gelijken voet. Dat gezegde staat op voeten, is wel gegrond. Het zal vele voeten in de aarde hebben, daaraan zal, even als aan veel wortelig onkruid, vrij wat moeite vast zijn. Iemand te veel voets geven, te veel gelegenheid, om vastigheid te krijgen. De vredesonderhandelingen werden op dien voet aangevangen. Een leger op den voet van oorlog brengen, hetzelfde daartoe in staat stellen en toerusten. — *Voet* is eene lengtemaat, in: zes voet en zeven duim; en, in de dichtkunde, twee of meer onderling verbondene lettergrepen: er is een voet te veel in dien regel. Van hier voeteling, voeteloos, *voeteren*, onz. werkw., vochtig. Zamenst.: voetangel, voetbad, voetbank, voetbekken, voethoei, voethoog, voetdeksel, voetdweil, voeteneinde, voeteuvel, voetganger, voetijzer, voetklaauwier, zie *pedaal*; voetknecht, voet-

kus, voetlooper, voetmaat, voetmat, een mat, waaraan men de voeten veegt: voetpad, voetplant, voetschabel, voetslet, voetspoor, voetslaans, voetstal, anders *pedestal*; zie dit woord; voetstap, voetstoets, voetstrik, voetstuk, voetval, voetveeg, voetveger, voetvolk, krijgsvolk, dat te voet dient; voetweg, voetwerk, voetwisch, voetzand, voetzoeker, voetzool, enz. Boksvet, barrevoets, blootvoets, drievoet, hanevoet, kalfsvet, koevoet, kromvoet, maaivoet, paardenvoet, platvoet, schoorvoeten, sleepvoet, slingervoet, enz.

Voetschabel, v., meerv. voetschabellen. Hoogd. *Fusszschämel*, Notk. *fuozscamel*, Kil. *voetschemel*, oulings ook *voetschamel*, en in Vriest. *voetschammel*. Voetbank: een root voeteelt op die voetschamel. v. HASS. Buig u, Israël! voor zijn voetschabel. L. D. S. P. Aen zijne voetschabel geknielt. MOON. Voor haere voetschabelle. VOND.

Voetslaans, bijw. Van *voet* en *staan*. Bij Kil., terstond. Anders *staande voets* en *voetstoets*. Ook *voetstandes*, in: voetstandes sal hij wisheit doen. v. HASS.

Voetstoets, zie *voetslaans*.

Voetval, m., meerv. voetvallen. De daad van voor iemands voeten te vallen: hij heeft een' voetval voor den Koning gedaan.

Voetveeg, v., meerv. voetveegen. Verschilt van *voetveger*, die iemands voeten veegt, hem vleit; en komt daarentegen overeen met *voetdweil*, *voetslet*, *voetwisch*. Eigenlijk, eene dweil, slet, of wisch, waaraan men zijne voeten veegt. Overdr., iemand, die tot de verachtelijkste diensten gebruikt wordt: iemands voetveeg zijn. HALMA.

Voetvolk, o., zie *voet*.

Voetzand, o. Het zand, dat men met voeten treedt: hij viel in het voetzand. Bijzonderlijk is: in het voetzand geraken, het onderspit delven, of sneuvelen.

Voetzoeker, m., meerv. voetzoekers. Een met buskruid gevuld papier, dat angstoken en naar de voeten gesmeten wordt, en met eenen slag losbarst.

Vogel, m., meerv. vogelen en vogels. Een tweevoetig pluimdier van velerlei soort: kalkoenen zijn hoenderachtige vogelen. Met de vogelen kan wegvliegen door de lucht. WESTERB. Vogelen van eenerlei veren, zijn, overdr., menschen van eenerlei slag. Fig., voor mensch: een stoute vogel, een schrandere vogel. De vogel is gevlogen, zegt men van iemand, die zich ijlings weggepakt heeft. Elk vogeltje zingt, zoo als het gebekt is, elk spreekt naar zijne kennis en denkwijze. Van hier vogelaar, het onz. werkw. *vogelen*, vogelen vangen. Zamenstell.: vogelbek, vogelbes, vogelbeschrijving, vogelboek, vogeldief, vogelgeschrei, vogelgriep, vogelheim, vogeljagt, vogelkers, vogelklaauw, vogelknip, waarin vogelen geknipt, of gevangen worden — vogelkooi, vogelkop, vogelkooier, vogelkruid, vogelijm, vogelmarkt, vogelnest, vogelnet, vogelpoot, vogelroede, vogelroer, vogelslag, vogelsteen, vogelstrik, vogelstruis, vogelvanger, vogelvangst, vogelvlugt, vogelvrij, vogelwischelaar, vogelwijf, vogelzang, enz. Eendvogel, grijpvogel, huisvogel, jagtvogel, ijsvogel, kraanvogel, kropvogel, landvogel, lokvogel, nachtvogel, paradijsvogel, poelvogel, roofvogel, spotvogel, struisvogel, watervogel, wintervogel, woudvogel, zingvogel, zeevogel, zwemvogel, enz.

Vogelen, zie *vogel*.

Vogelgrijp, m., meerv. vogelgrijpen. Van *vogel* en *grijpen*. Wordt eveneens met *grijpvogel* verwisseld, als *vogelstruis* met *struisvogel*; en beteekent het grootste slag van gicren, anders *condor* genoemd; gelijk een vogelgrijp 't gepiep der simple duiven. **VOND.**

Vogelstruis, m., zie *vogelgrijp*.

Vogelvrij, bijv. n. en bijw. Hoogd. *vogelfrei*, zweed. *fögelfri*. Evenzeer voor allerlei beledigingen blootgesteld, als een vogel in de lucht, welken men ongehinderd dooden kan: hij is vogelvrij. Men heeft hem vogelvrij verklaard.

Vogelwighelaar, m., meerv. vogelwighelaars en vogelwighelaren. Een waarzegger, die op het eten, vliegen, geschrei, enz. der vogelen recht geeft: hij raadpleegde den vogelwighelaar. Van hier vogelwighelarij.

Vokaal, v., meerv. vokalen. Van het lat. *vocalis* ontleend. Een klinkletter: de oude Hebreëen hadden slechts twee vokalen, Jod en Vav. Overdr., noemt men zulke leden eener vergadering, die zoo veel vermogen, dat alles van hen afhangt, derzelve *vokalen*. En dit woord komt als bijv. n. voor, in: vokale en instrumentale muziek.

Vol, bijv. n. en bijw., voller, volst. Dit woord duidt aan, dat iets zoo veel van een ding bevat, als het kan: eene volle maat, een volle beker, Volle manden met brocken. **BIJBELV.** In dezelfde beteekenis wordt het meermalen achter een z. n. geplaatst: bij zakken vol, met vuisten vol. Dat hem met wagens vol den lof wert toegevoert. **A. v. d. MIJL.** Eveneens komt het voor in de samenstell.: handvol, armvol, mondvol, die in het meerv. handvollen enz. hebben. Een vat, vol van drabbig druivenat. **L. D. S. P.** Maar nog algemeener wordt *van* verzwegen: een levendige geest vol heuschheit zweeft in d' aderen. **VOND.** Zijn mond is vol bedrog en list. **L. D. S. P.** Vol lagchens, en vol levens. **VOND.** Ick ben der woorden vol. **BIJBELV.** *Schuimensvol*, zoo als **VOND.** bezigt, en *berstensvol*, zijn eene verkorting van *tot schuimens*, *tot berstens toe* vol.

Intusschen gaat dit woord van de beteekenis van opgevuld over tot die van *volledig*, ten aanzien van getal: hij verscheen voor de volle vergadering. Ik begeer de volle som niet van u. Ten aanzien van maat, gewigt, enz.: een vol pond. Eene volle pint. Ten aanzien van omtrek: de volle maan. Een volle boezem. Ergens vol van zijn, dikwijls zich daarmede inwendig sterk inlaten: de gansche stad is er vol van. Ieder heeft er den mond vol van, spreekt er over.

Ook wordt *vol* gebezigd in de spreekwijzen: tot den vollen dag. Op den vollen middag. Volle neef, volle nicht. In volle rust en vollen vrede. Met volle zeilen, met eene volkomene bijzetting van al zijne zeilen. In volle zee, in geene zee-enge, niet langs de kust, enz. Op de volle straat, in geen afgelegen hoekje van eene straat. *Ten volle*, volkomenlijk, enz. Van hier volheid, het bezdr. werkv. *vollen*, vol maken, enz. Als bijw. laat *vol* zich met verschillende soorten van woorden zamenvoegen: als: volgeestig, zeer geestig; volijverig, zeer ijverig; volschoon, zeer schoon; volvaardig, zeer vaardig, enz. — Volhandig beteekent dat iemand de handen vol, of het zeer druk, veel werk te doen heeft: zoo ook volhandigheid. Inzonderheid plaatst men het als een onschiedbaar voorzetsel voor vcie werkwoorden, waarop het

alsdan den klemtoon werpt, en waaraan het beteekenis geeft, die straks ontwikkeld worden. Als bijv. n. wordt het achter aan verschiedene z. n. geplaatst, welke de zaak waarvan iets vol is, aanduiden, zoo als: angstvol, bergvol, berstvol, bloemvol, boomvol, schuimvol, enz. Boordevol, of boordvol, is tot aan den boord toe vol, enz.

Als bijw. voegt **KIL.** het nog met bijv. naamwoorden zamen, waaraan het de beteekenis van volkomen, ja bijna iets meer dan volkomen, geeft, als in: volhoog, volnaauw, enz., haast al te hoog, al te naauw, enz. Doch doorgaans vereenigt men deze woorden niet met elkander, en bezigt men *volle* voor *vol*, b. v.: volle hoog, volle laat, volle naauw, volle rijp, enz.

Volaaarde, v. Hoogd. *Walkerde*, *Walkerton*, eng. *fuller's-earth*. Witte klei, waarvan de laken-vollers zich bedienen: het laken wordt met volaaarde van alle vet en smerigheid gezuiverd.

Volbouwen, b. w., ik volbouwde, heb volbouwde. Ten einde bouwen: mijn huis is volbouwde. Zoo meesterlijk volbouwt van bñiten en van binnen. **VOND.**

Volbrengen, b. w., ik volbragt, heb volbragt. **WILLERAM.** *vollebringen*, hoogd. *vollbringen*. Ten einde brengen, afwerken: eene reis volbrengen. Volbrengen zijnen wille. **KIL.** Het is volbracht. **BIJBELV.** Van hier volbrenger, volbrengster.

Voldaan, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van *voldoen*. Wel tevreden: ik ben over hem zeer voldaan.

Voldingen, b. w., ik voldong, heb voldongen. Al dingende naar zijnen wensch doen afloopen: hij heeft zijne pleitzaak voldongen. Voldoende staven: thans vlei ik mij het beweerde te hebben voldongen.

Voldoen, b. w., onregelm.; ik voldeed, heb voldaan. Vervullen, afdoen: ik heb die schuld reeds voldaan. Genoegen geven: ik poogde haar te voldoen. Beantwoorden: voldoe aan uwe beloften. Zich zoo gedragen, als men verlangt: hij voldoet mij allezins. Ik zal u daarop voldoen is, zulk een bescheid geven, als gij verlangt. Het voldoet daartoe niet, het is ongenoegzaam, ontoereikende. Hoe voldoet u die tabak? hoe smaakt hij u? Van hier voldoendebaar, voldoende, voldoende, voldoendelijk. Het deelw. *voldaan* wordt als bijv. n. gebruikt.

Voldoend, bijv. n. en bijw., voldoende, voldoende. Eigenlijk, een deelw. van *voldoen*. Bevredigend, aan iemands wensch beantwoordend: hij gaf mij geen voldoende bescheid. Alles werd door haar voldoende beantwoord. Toereikend, genoegzaam: voldoende hulpmiddelen. Vriendelijk en mild in het onthalen: welk een voldoende man. — Verkeerdelijk zegt en vindt men zelfs bij anders kiesche schrijvers *voldoend*. Van hier voldoendeheid. Zamenstell.: onvoldoend.

Voldragen, b. w., ik voldroeg, heb voldragen. Van eene zwangere vrouw, den vereischten tijd dragen: ik hoop, dat zij haar kind voldragen moge.

Volduren, zie *duren*.

Voleinden, b. w., ik voleindde, heb voleind. Anders ook *voleindigen*. Ganschelijk ten einde brengen: hij voleindt eene sake. **BIJBELV.**, waar *voleinden* en *voleindigen*, in menigen bijzonderen, ook onzijdigen, zin gebezigd wordt. Van hier

voleinder, volcinding; ook voleindiging, geheele cindiging.

Volen, zie *veulen*.

Volgen, b. en o. w., ik volgde, heb en ben gevolgd. **ADELUNG** beweert wel ten aanzien van het woord *folgen* stijf en sterk, dat het nimmer bedr. zij; maar het is zulks zelfs dan, wanneer het met *zijn* vervoegd wordt, even als *opvolgen* en *navolgen*, waarvan het eerste nimmer, en het laatste enkel in het deelw. *navolgend*, als onz. kan beschouwd worden, en even als het eng. *to follow*, en het fr. *suivre*, in de meeste beteekenissen, waarin *volgen* het hulpw. *zijn* bij zich heeft, in welks gebruik het aan het lat. *sequi*, en meer andere *deponentia* gelijk staat. Onzijdig is het enkel, wanneer het een achteraankomen beteekent; zoo eigenlijk, ten aanzien van plaats: de menichte des volks volgde al roepende, **BIJBELV.**; als oneigenlijk, ten aanzien van rang: de Kwartierdorst volgt op den Landdorst; of ten opzichte van tijd: op slecht weder volgt zonneshijn; en in den zin van bij gevolgtrekking ergens uit afgeleid worden, of kunnen worden: hieruit volgt nu, dat enz.; in dien van als gevolg ergens uit voortvloeijen: op zulke misdrijven volgen harde straffen. Dat moet er noodwendig uit volgen; in dien van met den tijd dadelijk plaats grijpen: de betaling zal zoo ligt niet volgen, als gij wel meent; en in: hare wercken volgen met haar. **BIJBELV.** Daarentegen is *volgen* bedr. in de beteekenissen van iemand achterna wandelen, rijden, varen, enz.: zijt gij het lijk ook gevolgd? O Ridder! die den noit verwonnen helt gestadigh volgt! **VOND.** Iemand als leeraar, of inестer, gehoorzamen: het volck, dat **OMRI** volgde, was stercker, dan het volck, dat **TIBNI** den sone **GINATHS** volgde. **BIJBELV.** Een gevoelen als het zijne aannemen: dat si volghen eens **Ketters** sententie. **A. BIJNS.** Iets ten regel van zijn gedrag maken: volg mijnen raad. Involgen: slechts volgen haeren aert. **WESTERB.** Navolgen: al volgt de kunst natuer. **VOND.** Iemand opvolgen: wie is hem in de regering gevolgd? Een pad betreden: volg dien dijk tot aan de sluis. Van hier gevolg, volgens, volger, volging, volzaam, en misschien ook volk, in het lat. *vulgus*, zie *volk*. Zamenstell.: volgrecks, volgziek, volgzucht, enz. Achtervolgen, involgen, navolgen, opvolgen, vervolgen, enz.

Volgen, hoogd., neders., **KERO**, *folgen*, **ISIDOR**, *folghen*, **OTFRID**, *folgan*, angels. *folgian*, *fjlgian*, fries. *folgje*, zweed. *folja*, eng. *to follow*, is, volgens **ADELUNG**, van eenen onzekeren oorsprong, schoon het door **WACHTER** van het gr. *ὄλος*, spoor, afgeleid wordt.

Volgens, voorzetsel. Naar: volgens mijn begrip. Hij ginck, volghens sijne rejsen. **BIJBELV.** Van *volgen*.

Volgreeks, v., meerv. volgreeksen. Eene reeks van op elkander volgende personen, of zaken: welk eene volgreeks van rampspoeden! De volgreeks van Fransche monarchen.

Volhandig, zie *vol*.

Volhard, o. w., ik volhardde, heb volhard. Anders *volherden*. Volständig blijven: hij volhardt in zijne meening. Van hier volharder, volharding, enz.

Volheid, v., zie *vol*.

Vollijverig, zie *vol*.

Volk, o., meerv. volken en volkeren. Eigenlijk, een aantal van bijeen behorende personen;

zoo als die tot een en hetzelfde geslacht behooren. Dezen zin heeft het woord nog hier en daar in het neders. In Vrieslaud is: ik ben van zijn volk, evenveel, als van zijne maagschap. Versa-mield tot mijnen volcke, is, in de **BIJBELV.**, evenveel, als: tot mijne vaderen, in verdero maagschap, in den *scheol*, zoo als de Hebreuwen hun doodenrijk noemden. — Werklieden, dienstboden enz.: hij joeg op eenmaal al zijn volk weg. Zeelieden: volk werven. Krijgsvolk, ook dat te lande dient: ligt er veel volk in die stad? Voorts, is dit woord meermalen bijzonderlijk tot gasten betrekkelijk: hebt gij volk? Als gij volck ter maeltijd hebt geroepen. **WESTERB.** Menschen in het algemeen: was er veel volks in de kerk, in de komedie, op de **Maas**, enz.? De gezamenlijke leden van eenen grooteren of kleineren staat: een strijdbaar volk. De Vorst is voor 't volk gemaakt. **HOOFD.** Slecht volk is, het laagste gepeupel. Van hier de zamenstell.: volkenregt, volkhouder, volknut, voordeelg voor de Landzaten: volknutte regcelessen. **G. BRANDT.** — volkrijk, volksbedrog, volksbegrip, volksbestuur, volksbeweging, volksdwaling, volksdwang, volksgeluk, volksgerucht, volksleider, volkslied, volksmagt, volksnut, volksoploop, volksoproeping, volksopreuer, volksopstand, volkspartij, volkspaatje, volksregering, volksregt, volksstem, volkstran, volksverdrucker, volksverga-dertng, volksverhuizing, volksvermaak, volksvertegenwoordiger, volksvertegenwoordiging, volkswapening, volkwerver, enz. Arbeidsvolk, bevolken, enz. bootsvolk, bruiloftsvolk, kloostervolk, krijgsvolk, landvolk, manvolk, oorlogsvolk, paardenvolk, scheepsvolk, voetvolk, vrouwvolk, werkvolk, enz.

Volk, hoogd., neders. ook *Volk*, zweed., eng., fries. *folk*, angels. **ISIDOR**, *folc*, **OTFRID**, **NOTK.** *folck*, is verwant aan het deen. *flok*, tartar. *pulk*, gr. *πολύς*, veel, aan ons *vol* en *veel*, en aan het lat. *vulgus*, het gemeene volk, anders ook *vulgus*.

Volkhouder, m., meerv. volkhouders, of volkhouders. Iemand, die in zeesteden afgedankt scheepsvolk houdt, of herbergt, en daaruit van tijd tot tijd voor deze en gene schepen werft.

Volkomen, b. w., ik volkwam, heb volkomen. Bij **KIL.**, voor voltooiing. Ook voor nakomen, opvolgen: de resolutien van de staaten te volcomen. **H. DE GR.**

Volkomen, bijv. n. en bijw., volkomener, volkomenst. Voleindigd, van alle noodige bestanddeelen, en derzelver behoorlijke inrigtingen voorzien: een volkomen werk. Mijn geluk is volkomen. Die mij volkomene wrake geeft. **BIJBELV.**: waar dit woord voorts onverminkt, zonder mangel, of gebrek, aanduidt. Als bijw. is *volkomen* ten volle: ik ben volkomen voldaan. Gij hebt volkomen gelijk. Van hier volkomenheid, volkomenlijk. Zamenstell.: onvolkomen enz.

Volkrijk, zie *volk*.

Volledig, bijv. n. en bijw., volledig, volledigst. Van *vol* en *led*, lid. Dat al zijne leden, al zijne bestanddeelen, heeft: eene volledige verhandeling. Van hier volledigheid.

Volleeren, b. w., ik volleerde, heb volleerd. Ten volle leeren: zijn ambacht volleeren. Hij is daarin nog geenszins volleerd.

Vollen, zie *vol*.

Vollen, b. w., ik volde, heb gevold. Ook wel eens *vullen*. Laken in de volkom treden: dat laken moet gevold worden. Van hier voller, vol-

ling. Zamenstell.: volaarde, volkom, volkuip, volmolen, voltobbe, enz.

Vollen, fr. *fouler*, eng. *to full*, hoogd. *walken*, komt van het middeleeuw. lat. *folere*, en daarmede van *fullo*, een voller.

Volmaakt, bijv. n. en bijw., volmaakter, volmaaktst. Eigenlijk, een deelw. van *volmaken*. Als bijv. n., vrij van alle gebreken: God alleen is in den eigenlijken zin volmaakt. Volkomenlijk: volmaakt welvaren. Ik ben volmaakt van uw gevoelen. In de spraakkunst zijn: de volmaakt verledene tijd, en de meer dan volmaakt verledene tijd, bijzondere verbuigingen van een werkv. Van hier volmaaktheid, volmaaktelijk. Zamenstell.: onvolmaakt enz

Volmagt, v., meerv. volmagten. Hoogd. *Vollmacht*, zweed. *fullmagt*. Volle magt, om iets in eens anders naam te verrigten: ik geef u daartoe noodige volmagt. Een schriftelijk bewijs van zulk eene magt: bij het onderzoek der volmagten. Ook wel eens de persoon, die zulk eene magt ontvangt. Dus noemde men de gevolmagtigden ten landdage in Vriesland *Volmagten*. Van hier het bedr. werkv. *volmagtigen*, gevolmagtigde, die eene volmagt heeft, enz. Zamenstell.: volmagt-hebber.

Volmaken, b. w., ik volmaakte, heb volmaakt. Voleindigen: tot dat het gansche hujs volmaakt (afgemaakt) was. BIJBELV. Van alle gebrek bevrijden: die volmake u in allen goeden werke. BIJBELV. Van hier volmaking. Het deelw. *volmaakt* wordt als bijv. n. en bijw. gebruikt.

Volmondig, bijv. n. en bijw., volmondiger, volmondigst. Van *mond*. Met eenen mond, die in zulken zin *vol* is, als waarin men de volle maan dus noemt; of die zijnen vollen omtrek vertoont; met eenen wijd geopenden mond: ik zeg volmondig: ja! Als bijv. n., met zulken mond uitgesproken: eene volmondige bekenenis der waarheid.

Volop, bijw. Overvloediglijk: men bediende ons volop van alles. En als z. n., in: er is volop van alles. Volop hebben. 't Redelijk volop. HUIGENS. Het volop van prijs en danckbaarhejt. VOND.

Volprijzen, b. w., ik volprees, heb volprezen. Ten volle prijzen, zoo prijzen, als de zaak wel vereischt: uw nooit volprezen heldenmoed.

Volslagen, bijv. n. en bijw., volslagener, volslagenst. Eigenlijk, een deelw. van het ongebruikelijke *volstaan*, al slaande afwerken, zoo als de smeden en andere handwerkers, hun werk. Als bijv. n. derwijze gesteld, dat er niets meer aan ontbreekt: eene volslagene uitrusting. Ik heb een volslagen uur zitten wachten. Een volslaeghen kleed is, bij KIL. een ruim, wijd en onbekrompen. Als bijw., ten volle: hij schijnt volslagen gek te zijn.

Volstaan, o. w., onregel.m.; ik volstond, heb volstaan. Voldoen: ik hoop daarmede te kunnen volstaan.

Volstandig, bijv. n. en bijw., volstandiger, volstandigst. Van *vol* en *standig*, van *standen*, staan. Al wat volstaat, in den zin, waarin VOND. schreef: in 't einde niet bezwijken, maer doorgaans volstaan, dat is, stand houden; en dus standvaestig: die volstandigh sal blijven tot den einde. BIJBELV. Van hier volstandigheid, volstandiglijk.

Volstrekken, b. w., ik volstrecte, heb volstrect. Veroud. werkv., dat de betekenis moet gehad hebben van zoo ver strekken, zoo ver doen, als mogelijk is; blijkens het deelw. *volstrect*, dat als bijv. n. den zin heeft van de meest mogelijke strekking hebbende: eene volstrecte magt. Een volstrect gebied. Hij heeft het mij volstrect verboden. Van hier volstrectelijk, volstrectheid.

Volstrect, zie *volstrekken*.

Voltallig, bijv. n. en bijw., voltalliger, voltalligst. Van *tal*. Het volle getal hebbende: het gezelschap is nog niet voltallig. Voltallig maken. Van hier voltalligheid, voltalliglijk.

Voltegen, b. w., ik voltoog, heb voltogen. Van *vol* en *tegen*. Tot volkomenheid brengen: zij voltoog haar huwelijk met hem. Zij vinden dit gebouw door al zijn leen voltogen. VOND. De onbepaalde wijs en alle tijden, die onmiddellijk daarvan gevormd worden, zijn in onbruik.

Voltoojen, b. w., ik voltooide, heb voltooid. Ten volle toojen, volkomen afwerken: nu heerlijck herbouwt, en in den top voltoit. VOND. Van hier voltoojing, en, van het deelw. *voltooid*, de zamenstell.: onvoltooid.

Voltrekken, b. w., ik voltrok, heb voltrokken. Evenveel als *voltiegen*, welks onbepaalde wijs enz. het gemeenlijk vervangt: ons raethuis helpt dit huwelijk voltrekken. VOND. Dit huis te bouwen, ende desen muor te voltrekken. BIJBELV. Eene der eigenlijke beteekenissen van dit woord komt voor, in: als 't penseel de jongste streeck voltrect. VOND. Van hier voltrekking.

Volvoeren, b. w., ik volvoerde, heb volvoerd. Hoogd. *volführen*. Volbrengen: hij vangt niets aan, of hij volvoert het ook. Van hier volvoering, en, van het deelw. *volvoerd*, de zamenstell.: onvolvoerd.

Volwassen, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van *volwassen*, bij KIL. ten volle uitwassen. Volgroeid: een volwassen jongeling. Den hoogen populier aen den volwassen wijngaert huwt. VOND.

Vond, m., meerv. vonden. De daad van vinden, uitvinden: door den loozen vond van den a-laathandel, Hetgeen men vindt: wat was hij blijde met zijnen vond! Hetgeen men uitvindt, verzint: sy hebben vele vonden gesocht. BIJBELV. Een aardige vond. Listen ontwerpen ter beuaedeeling van anderen: dien Pharisessen vond en vind ick gansch niet slecht. DE DECK. In dezen zin gebruikt men ook *vindt*: hij zit vol vinten. Zamenstell.: Vondmeester, bij KIL., een strandvonder, of soortgelijk ambtenaar. Leugenvond enz. Van *vinden*.

Vondel, zie *vlonder*.

Vondeling, m. en v., meerv. vondelingen. Van *vinden*. Een kind, hetwelk men op straat, of elders, van deszelfs ouders verlaten, vindt; die den vondeling opvoeden. VOND. Zijn kind te vondeling leggen. Zamenstell.: vondelingshuis.

Vonder, zie *vlonder*.

Vonk, v., meerv. vonken. Een glinster, eene vuurspark, of sprank: gelijk een vonk in tonder vat. POOR. Figuurlijk, de vonk der minne aanblijzen. Slechts een vonkje van medelijden in den boezem voeden. Oneigenaardig vormt ANTONID. eene zee van vonken, van vier en zwavel, enz. Van hier het onz. werkv. *vonken*, glimmen; en de zamenstell.: liefdevonk, minnevonk, enz.

Vonkelen, o. w., ik vonkelde, heb gevonden. Voordt. werkw. van *vonken*. Flonkeren, schitteren, tintelen: de oogen vonkelen hem in het hoofd. Van hier vonkelnieuw, zoo nieuw, dat er de glans nog op is; deen. *funkeluy*.

Vonnis, o., meerv. vonnissen. Van *vinden*, in den zin van onderzoeken, navorschen, en beoordeelen, zie *vinden*. Eene geregteijke beoordeeling van, en uitspraak over, eene zaak: het vonnis hooren uit zijn mond. L. D. S. P. Het glorieijk vonnis. Hoort. Het vonnis opmaken, uitspreken, vellen, strijken, wijzen. Van hier het bedr. werkw. *vonnissen*, geregteijk uitspraak doen. Zamenstell.: vonniswijzing enz. Doodvonnis, eindvonnis, slotvonnis, enz.

Vont, vonte, v., meerv. vonten. KIL. ook *vunte*, eng. *font*, fr. *font*. Van het lat. *font*, eene bron. Een groot watervat in de kerken, waarin men oulings doopte; ook wel eens *de dope* genoemd: hevet der enen voet ghenomen, ende dien in de vonte gheset. M. STOKK. De kristen uit de vont herboren. VOND. Zamenstell.: vontwater. KIL. Doopvonte enz.

Voogd, m., meerv. voogden. Eigenlijk, iemand, wiens hulp men inroept tot dingen, die men zelf niet wel waarnemen, of bezorgen kan, een bezorger van zulke dingen voor anderen, een waarnemer van hunne belangen, over het algemeen. Zoodanig iemand was oulings een *Klostervoogt*, of *Stytsvoogt* der Duitschers. Voorts, een verzorger van armen en behoefstigen; bij ons *armenvoogd* geheeten. Een voorstander van, en bestuurder over minderjarige kinderen: hij is onder vooghten ende verzorgers. BIJBELV. De voorstander en bestuurder van evenveel wat anders: mijn man en voogd. De voogden van uw goed. HUIGENS. Ik ben er geen voogd over, beteekent, ik kan er niet over beschikken. Van hier voogdes, voogdij, voogdijdschap. Armenvoogd, burgervoogd, burgvoogd, kerkvoogd, landvoogd, slotvoogd, steevoogd, enz.

Voogd, neders. *vayd*, komt, volgens KIL., van het lat. *fautor*, een begunstiger, volgens ADELUNG, van *fath*, bij ULPHIL., angels. *wāta*, slavon. *waiwode*, heervoerder; en volgens nog anderen, van het lat. *advocatus*.

Voor, zie *vore*.

Voor, voorzetsel en bijwoord. Als voorz. had het oulings, even als meer andere, den tweeden naamval bij zich; waarvan nog sporen voorhanden zijn, in: voor 's hants, voor avonts, bij M. St., voor den avond, enz. Ten aanzien van tijd, het tegengestelde van *na*: voor vier jaren. Voor dezen. Voor dat, ook zamengevoegd voortat. Ten aanzien van plaats, het tegengestelde van *achter*: voor de deur. Men plaatste hem voor mij. In de plaats van: iemand voor zich laten preken. Indien een voor allen gestorven is enz. BIJBELV. Voor geld en goede woorden. Wijders komt het voor, in de spreekwijzen: voor dood liggen. Voor geleerd, gek, enz. gehouden worden. Iets voor waarheid aannemen. Iets voor zich houden, ook fig. voor verzwijgen. Voor iemand iets doen. Voor het vaderland sterven. Voor iemand bidden, borg blijven, instaan, zorgen, enz. Wasch smelt voor het vuur. Voor tegenwoordig. Voor ditmaal. Ik voor mij. Voor den drommel, enz. — Somwijlen heeft het de betekenis van *tegen*, en kan het daarmede verwisseld worden: een middel voor de koorts. In zamenstelling met werkwoorden is voor meestal scheidbaar, doch somwijlen

ook onscheidbaar, als: vóórlezen, ik las voor, heb voorgelezen, — voorzéggen, ik voorzeide, heb voorzegd, enz.

Als bijwoord wordt *voor* gebezigd in: voor en na. Ik ging voor, hij achter. En met andere woorden achter zich, als: vooraan, vooraf, voorheen, voorop, voorover, enz.

De vergrootingstrappen van *voor* zijn *voorder*, *voorst*, welke bijvoegelijk zijn; zoo ook *voorig*. In de gemeene volkstaal bezigde men vroeger ook *veur*: hiel de hant *veur* 't voorhoofd. VOND.

Vooravond, m., meerv. vooravonden. Het einde van den dag en de aanvang van den avond: ik kom in den vooravond eens bij u.

Voorbaat, v. Voortuitlopende bevoordeeling: in de voorbaat zijn. In dezen zin staat dit woord gelijk aan *voorhaal*, in: ik zelf zal in de voorhael zijn. VOND.; terwijl: in de voorbaat zijn, voorts ook genoegzaam evenveel beteekent, als, gelijk bij KIL.: in de voorbaan zijn. *Bij voorbaat* is voorloopig.

Voorbarig, bijv. n. en bijw., voorbariger, voorbarigst. Van het oude *voorbaar*, van *baren*, *beren*, veel beweging en geschreeuw maken. Onbezonnen, onbedacht te werk gaande: hij is altoos even voorbarig. Voorbarige tijing, ongegronde, uit geen rijp onderzoek voortspuitende. Van hier voorbarigheid, voorbariglijk.

Voorbedacht, bijv. n. en bijw., voorbedachter, voorbedachtst. Eigenlijk, een deelw. van *voorbedenken*, vooraf overwegen: het voorbedachte lied. L. D. S. P. Met voorafgaand overleg: met voorbedachten rade. Van hier voorbedachtelijkheid, voorbedachtelijk, enz.

Voorbede, v., meerv. voorbeden. De daad van voorbidden: op uwe voorbede. De inhoud van een gebed voor anderen: hoe luide uwe voorbede?

Voorbedenken, enz. Zie *voorbedacht*.

Voorbeding, o., meerv. voorbedingen. Een voorloopig beding: onder voorbeding van vrije woning.

Voorbeduiden, b. w., ik beduidde voor, heb voorbeduid. KIL. *voorbedieden*. Van te voren aanduiden: dat schijnt iets voor te beduiden. Van hier voorbeduiding, voorbeduidsel. Het deelw. *voorbeduidend* wordt als bijv. n. gebruikt: geloofst gij aan geene voorbeduidende dingen?

Voorbeeld, o., meerv. voorbeelden. Eene afbeelding van iets, dat daar naar gemaakt moet worden: Sie dan toe, dat gij het maekt nae haren voorbeelde. BIJBELV. Overdragtelijk, al, wat ter navolging voorgesteld wordt, of worden kan, en verdient te worden: iemand een goed voorbeeld geven. Hij is ons een voorbeeld van lijdzaamheid. Ergens een voorbeeld aan nemen is, zich hetzelfde ter navolging voorstellen. Maar: een kwaad voorbeeld, is een gedrag, dat vermeden moet worden: de geschiedenissen zijn vol goede en kwade voorbeelden. Welk een voorbeeld van nijd! In dien STATENBIJBEL iets, dat ter waarschuwing dient: zijn haerlieden overgekomen tot voorbeelden, ende zijn beschreven tot waarschuwinge voor ons; of iets, dat over het algemeen dient, om iemands gedrag te regelen: gehoorsaem — den voorbeelde der leere. In *bij voorbeeld* beduidt dit woord iets, dat tot bevestiging daarvan dient: neemt eens een voorbeeld van een wijze, wie ghij wilt. WESTERB. Van hier voorbeeldelijk, voorbeeldeloos, zonder voorbeeld; voorbeeldig.

Voorbehouden, b. w., ik behield voor, heb voorbehouden. Bij voorbeding voor zich vrij houden: den vrijen overgang over het verkochte land voorbehoudende. Van hier het bijw. voorbehoudens, en voorbehouding.

Voorbepalen, b. w., ik bepaalde voor, heb voorbepaald. Vooraf bepalen: er werd niets voorbepaald. Van hier voorbepaling.

Voorbereiden, b. w., ik beredde voor, heb voorbereid. Door voorloopige schikkingen gemakkelijk maken: de zaak werd onder de hand voorbereid. Vooraf bereiden: over 't gene Godt den volcke voorbereijdt hadde. BIJBELV. Van hier voorbereiding, voorbereidse.

Voorberg, zie *voorgebergte*.

Voorberigt, o., meerv. voorberigten. Een berigt, dat ergens voorafgaat: juist geene voorrede, maar een klein voorberigt. Zamenstell.: voorberigtschrijver, ook wel eens *voorberigter*, van *voorberigten*, een voorberigt schrijven, dat in de eigenlijke beteekenis van vooraf berigten ook het wortelwoord van *voorberigt* is.

Voorberigten, enz., zie *voorberigt*.

Voorbeschikken, b. w., ik beschikte voor, heb voorbeschikt. Vooraf bepalen, bijzonderlijk, in de godgeleerdheid, tot eene eeuwige zaligheid verordenen: kan God menschen tot eene eeuwige verdoemenis hebben voorbeschikt? Van hier voorbeschikking.

Voorbetalen, zie *betalen*.

Voorbidden, b. en o. w., ik bad voor, heb voorgebeden. Bedr., iemand een gebed voordoen, opdat hij het nadoe: zij bad haar kind het Onze Vader voor. Onz., ten aanhooren van anderen, en mede in hunnen naam, bidden: terwijl hij voorbad. Voor den maaltijd bidden: hij bad voor en na. Van hier voorbidder en voorbid-ding.

Voorbij, voorzetsel. Digt voor iemand, of iets, langs: als ik nu bij u voorbij ginck, sag ick u. BIJBELV. Geen wandelaar die daar voorbij moet gaan. L. D. S. P. Wij lieten elk, die ons achterop kwam, gerustelijk voorbijrijden. D'uur is lang voorbij, die wij te saem bescheiden. BRE-DERO. En in den STATENBIJBEL is *voorbijgaan* verdwijnen: hemel en aerde sullen voorbijgaan, enz. In het *voorbijgaan* is ter loops.

Voorbijgaan, enz., zie *voorbij*.

Voorbode, m., meerv. voorboden. Eigenlijk, een voorafkomende bode. In het gebruik veelal een voorteeken: dat was de voorbode van ons ongeluk. Hij neemt hierop bij tijds dien voorbo waar. VOND.

Voorbrengen, b. w., ik bragt voor, heb voorgebragt. Voor den dag brengen, voordragen: brengt ulieder twistsake voor. BIJBELV. Opperd. *fürbringen*.

Voorburg, m., meerv. voorburgen. Een burg, die ergens voor ligt, en tot dekking daarvan dient: Naarden is de voorburg van Amsterdam. Uit den voorburg opgedondert. VOND. Oul. ook onz.: in 't voorburg van de hel. VOND.

Voordacht, v., enkel gebruikelijk in ver-eeniging met de voorzetsels *met*, *zonder*, enz. Van *voor* en *dacht*, van *denken*. KIL. *veurdachte*, hoogd. *Vorbedacht*. Voorbedacht opzet: zonder eenige voordacht. Van hier voordachtelijk, bijv. n. en bijw., opzettelijk, anders *voorbedachtelijk*.

Voordat, zie *voor*.

Voordeel, o., meerv. voordeelen. Eigenlijk,

hetgeen iemand bij de verdeling van goederen voor anderen vooruitgegeven wordt. Hedendaags, baat, winst, over het algemeen: het zal hem geen voordeel geven. Dat hij daar veelvoudigh voordeel uit trok. HOORT. Zijnen vijand een voordeel afzien, afwinnen. Wij hadden het voordeel van den wind, of den wind ten onzen voordeele. Van hier *veurdeelen*, bevoordecelen, bij KIL., voordelig, enz.

Voorder, enz. Zie *vorder*.

Voordienen, b. en o. w., ik diende voor, heb voorgediend. Bedr., toodienen: hij diende mij alles voor. Onz.: gij moet voordienen. Van hier voordienere, voordiening, voordienster.

Voordisschen, zie *opdisschen*.

Voordochter, v., zie *voorkind*.

Voordoens, (zich) b. en wederk. w., onregel-m.; ik deed voor, en deed mij voor, heb voorgeduan, en heb mij voorgedaan. Voorhangen, voorbinden, enz.: doe het kind eenen doek voor. Voor iemands oogen doen, opdat hij het nadoe: wil ik het u eens voordoen? Vertoonen: zijne waren voordoen. Het doet zich nitnemend voor. Zij weet zich van de beste zijde voor te doen.

Voordragen, b. w., ik droeg voor, heb voorgedragen. Voorstellen: hij droeg de zaak zeer treffend voor. Voorts is: iemand iets voordragen, ook het voor hem heendragen: men droeg hem een zwaard voor. Van hier voordraging, voordragt.

Voordragt, v., meerv. voordragten. Van *voordragen*. De daad van voordragen: bij de voordragt mijner bede.

Voorebbe, v. De aanvang der ebbe: bij de voorebbe.

Vooregisteren, zie *overeegisteren*.

Voorgaan, b. en o. w., onregel-m.; ik ging voor, ben voorgegaan, oul., *voorgegangan*, en *voorgangen*. Zie *gaan*. Het tegenoverstaande van *volgen*, in den eigenlijken zin: JUDAS ginck haer voor. BIJBELV. Ga de scharen voor. VOND. In den zin van voorgetrokken, eerder bij de hand genomen, worden: dat van het meeste aanbelang is, moet steeds voorgaan. Voorafgaan. Deze beteekenis oefent het woord vooruaemelijk in het deelw. *voorgaand*, als bijv. n., meermalen evenveel als reeds gebeurd, verlopen: den voorgaanden dag. Daer en is geen gedachtenisse van de voorgaende dingen. BIJBELV.; en in het oude deelw. *voorgegungen*, of *voorgangen*, dikwijls *vergangen*, dat in denzelfden zin voorkomt: bewust van voorgaenge wreedheit, en jeeghenwoordige zwakheit. HOORT. Eindelijk, staat *voorgaan* ook tegen *volgen* over, in de beteekenis van een voorbeeld ter navolging geven: wel voorgaan doet wel volgen. Gij gaat hun in het kwade voor. Van hier voorgang, de daad van voorgaan; voorganger, voorgangster.

Voorgang, m., zie *voorgaan*.

Voorganger, m., meerv. voorgangers, of voorgangeren. Van *voorgangen*, voorgaan. Zie *gaan*. Al wie in den eigenlijken zin voorgaat. Oneigenlijk, al wie een voorbeeld geeft: geen voorganger in het kwade. Voorgangers der gemeente zyn derzelver leidslieden, opziensers en verzorgers: zijt uwen voorgangeren gehoorsaem. BIJBELV. Wegens het vrouwelijke geslacht bezigt men *voorgangster*.

Voorgebergte, o., meerv. voorgebergten. Hoogd. *Vorgebirge*. KIL. *veurberg der zee*. Een gebergte, dat voor de overige kust in zee uitsteekt,

eene kaap, lat. *promontorium*, waarnaar ons *voorgebergte* gevormd is.

Voorgeregt, o., meerv. voorgeregten. Het eerste geregt: het voorgeregt bestond in waterbaars enz.

Voorgestoelte, o., voorgevel, m., enz. Zie *gestoelte* enz.

Voorgeven, b. w., ik gaf voor, heb voorgegeven. Vooruitgeven, in het schaken, dammen, enz.: hij gaf zijne partij een paard en eenen toren voor. Voorwenden: zij gaf hoofdpijn voor. Iets ongegronds, of twijfelbaars, beweren: voorgeeft, datter veel gelegen is. VOND. *Het voorgeven*, als z. n., is eene verzekering van iets ongegronds, of een voorwendsel. Van hier voorgeefster, voorgever, voorgeving.

Voorgevoel, o. Een voorloopig gevoel van iets: hij scheen voorgevoel van zijn ongeluk te hebben.

Voorgristeren, bijw. Eergisteren: voorgisteren beloofde hij mij zulks. Hoogd. *vorgestern*, deen. *forgaars*, zweed. *forgar*.

Voorgrond, m., meerv. voorgronden. In een schilderstuk, dat gedeelte van den grond, dat voraan, en naastaan de grondlinie, ligt: op den voorgrond zag men eenige bekkeneelen en verdere doodsbeenderen. Woedende trad hij op den voorgrond van het tooneel. Overdr., zegt men wegens elk ding, hetwelk men voor en boven andere diingen in aanmerking komen doet, dat men hetzelfde op den voorgrond plaatst: om de voordeelen van den vrede des te meer te doen afsteken, plaatste hij al het ijselfijke van den oorlog op den voorgrond van zijn dichtstuk.

Voorhanden, zie *voorshands*.

Voorhang, m., meerv. voorhangen. Anders *voorhangsel*. Hoogd. *Vorhang*. Al wat ergens voorgehangen wordt: ghij sult den voorhanck onder de haecxkens hangen. BIJBELV.

Voorhangsel, o., zie *voorhang*.

Voorhebben, b. en o. w., ik had voor, heb voorgehad. Bedr., voor het lijf hebben: het kind heeft geen doek voor. Vooruithebben: hij heeft vier schijven voor. In den zin hebben: dat SAUL dit quaet tegen hem heimelick voor hadde. BIJBELV. Onz., voor zich hebben, te doen hebben met, spreken tot: weet gij wel, wien gij voorhebt?

Voorheen, voorhenen, bijw. Zie *voor*.

Voorhoede, v, meerv. voorhodden. Hedendaags enkel het voorste gedeelte van een leger, of eene vloot: wie voert het hevel over de voorhoede?

Voorhof, o., meerv. voorhoven. Een ongedekt plein voraan binnen den omtrek van een gebouw: het voorhof des Tempels. Stont in het binnenste voorhof van des Konincks hujs. BIJBELV.

Voorhouden, b. w., ik hield voor, heb voorgehouden. Voor zich houden: waarom houdt gij uw servet niet voor? Voor iemand anders houden: houd mij den spiegel eens voor. Bijzonderlijk, voor oogen stellen: ik hield hem zijn wangedrag voor. Van hier voorhoud, voorstel, bij KIT.

Voorhuid, v., meerv. voorhuiden. Een vel, dat bij Joden, Mahomedanen, en andere Oosterlingen, weggesneden wordt: besneet de voorhuid hare soons. BIJBELV.

Voorjagen, b. w., ik joeg (jaagde) voor, heb voorgejaagd. KIT. *veurjaegen*. PLANTIJN *voerjagen*. Voor zich henenjagen, of drijven:

een havik jaeght de bloode duiven voor. VOND. Ook figuurlijk: en jaeght de lusten voor. HOOFD. 't Gestart de schaduw veur quam jagen. VOND. **Voorin**, bijw. In het voorste gedeelte van iets: het ligt voorin. Als daarentegen het ding uitgedrukt wordt, is in een voorzetel, en moet het van voor afgescheiden blijven: het ligt voor in het schip.

Vooringenomen, zie *voorinnemen*.

Voorinnemen, b. w., ik nam voorin, heb vooringenomen. Van te voren innemen: men poogde hem tegen ons voorin te nemen. Van hier voorinneming, en, van het deelw. *vooringenomen*, vooringenomenheid. Zamenstell.: onvooringenomen, onbevooroordeeld.

Voorkennen, b. w., ik kende voor, heb voorgekend. Voorafkennen: dewelcke wel voorgekent is geweest voor de grontlegginge der werelt. BIJBELV. Van hier voorkennis, voorloopige kennis: ik doe niets buiten zijne voorkennis.

Voor kennis, v., zie *voorkennen*.

Voorkeuken, v., *keuken*.

Voorkeur, voorkeus, v. Voortrekking: bij voorkeur van het ene voor het andere. Hier, of daaraan de voorkeur geven is, hetzelfde voor iets anders voortrekken.

Voorkind, o., meerv. voorkinderen. Een kind uit eenen vorigen echt: er zijn twee voorkinderen van den man, een voorzoon en eene voordochter.

Voorkomen, b. en o. w., ik kwam voor, heb en ben voorgekomen. Bedr., iemand vooruit snellen, zoo dat men ergens voor hem komt: zij liepen, om ons voor te komen. Evenveel hoe vergaauwen: ik kwam het morgenlicht, de nachtwaak voor. L. D. S. P. Afweren: om alle ongelukken voor te komen. Onzijd., bejegenen: vestig het oog op al wat u voorkomen mag. Aange troffen worden: dat boek komt zelden voor. Voorvallen, gebeuren: men weet niet, wat er voorkomen kan. Schijnen: het komt mij voor, dat gij mis hebt. Sommigen bezigen het voorzetsel *voor* ook als onscheidbaar: *voorkwam*, gelijk ook in het deelw. *voorkomen*: voorkom den wensch enz. BIJBELV.; doch daar de nadruk op *voor*, en niet op *komen* valt, bezigt men alleen: kwam voor, voorgekomen, voor te komen, enz. Van hier voorkoming; en *het voorkomen* wordt als z. n. gebruikt, voor gelaat, gedaante, aanzien: hij heeft een slecht voorkomen.

Voorkoop, m., zie *voorcoopen*.

Voorcoopen, b. w., onregelm.; ik kocht voor, heb voorgekocht. Opkoopen. Van hier voorkoop, voorcooper, voorcooperster.

Voor krijgen, b. w., ik kreeg voor, heb voorgekregen. Voor zich krijgen: ik kan mijn servet niet voorkrijgen. Vooruitkrijgen in het spelen: ik kreeg twee schrapjes van hem voor.

Voorland, o, meerv. voorlanden. Ontingedijkt land: veurland aan den dijk. KIT. Spreekw.: Oostindie zal zijn voorland zijn, daartoe zal hij zich moeten bepalen

Voorlast, m., meerv. voorlasten. De last van het voorste gedeelte van een schip: die voorlast is te zwaar. Van hier voorlastig, dat te veel last van voren heeft.

Voorlastig, zie *voorlast*.

Voorleden, zie *verleden*.

Voorleggen, b. w., ik leide voor, heb voorgeleid, of voorgelegd. Voor iemand leggen: drije

dingen legge ick u voor; kiest u een uit dien. **BIJBELV.** Van hier voorlegging.

Voorleiden, b. w., ik leidde voor, heb voorgelid. Voor iemand leiden, op eenige plaats voortbrengen, opleiden: wie zal hem voorleiden? Van hier voorleiding.

Voorlezen, b. w., ik las voor, heb voorgelezen. Voor anderen lezen; hij las het dichtstuk voor. Van hier voorlezer, iemand, die voorleest, inzonderheid in de kerk, bij de openbare eerdienst, — voorlezing.

Voorlezer, m., zie *voorlezen*.

Voorlichten, b. w., ik lichtte voor, heb voorgelicht. Licht voor iemand heendragen: wij werden door fakkeldragers voorgelicht. Figuurlijk, iemand onderrigten: wij werden daaromtrent uitnemend voorgelicht. Van hier voorlichter, voorlichting.

Voorliegen, b. en o. w., ik loog voor, heb voorgelogen. Bedr., iemand iets op eene leugenachtige wijze voorzeggen: wat hebt gij hem weer voorgelogen? Onz., iemand leugens toevoegen: lieg mij toch niet langer voor!

Voorliggen, o. w., ik lag voor, heb voorgelegen. Vooraanliggen: zij ligt voor, en hij achter. Voordeel, voorregt, hebben: hij zal met zijne koopmanschap voorliggen. **HALMA.** Hoogd. *vorliegen*

Voorloop, m. Al wat voorloopt: ik ging met den voorloop uit de kerk. Voorloop van brandewijn. Zamenstell.: voorloopflesch, voorloopsvat.

Voorloopen, o. w., ik liep voor, heb en ben voorgelopen. Ten aanzien van tijd, voor iets anders *loopen*: dat paard moet voorloopen. Ten aanzien van plaats, even hetzelfde. Van eene klok zegt men, dat zij *voorloopt*, wanneer zij andere klokken als voorbijloopt. En een voorlooper, die voor iemand henenloopt, kan ook gezegd worden hem *voor te loopen*. Maar als *voor* naar het voorste van een huis beduidt, moet het van *loopen* afgescheiden blijven: loop eens voor! Van hier voorloop, voorlooper, voorloopig, enz.

Voormaals, bijw. Voorheen, te voren: gij hebt voormaals de aerde gegrondet. **BIJBELV.**

Vormaken, b. w., ik maakte voor, heb voorgeemaakt. Iets voor iemands oogen maken, opdat hij het namake: hij maakt alles na, wat men hem voormaakt. Hoogd. *voornachen*.

Vormalen, b. w., ik maalde voor, heb voorgeemaakt. Al malende voorstellen: hij wist hun alles op het levendigste voor te malen. Hoogd. *voornahlen*.

Vormeten, b. w., ik mat voor, heb voorgeheten. Voor iemands oogen meten: ik heb hem alles nauwkeurig voorgeheten.

Vormiddag, m., meerv. voormiddagen. Dat gedeelte van den dag, dat tusschen den morgen en middag valt: alle voormiddagen studeert hij. *Des voormiddags* wordt als een bijw. gebruikt, voor elken voormiddag. Zamenstell.: voormiddagschezoek, voormiddag-kerk, enz.

Voornaam, m., meerv. voornamen. In tegenoverstelling van *toenaam*, iemands doopnaam: **VONDELS** voornaam was Joost.

Voornaam, bijv. n., voornamer, voornaamst. Onlings ook *voorneem*, **KIL.** *veurnem*, *veurnaem*, hoogd. *Vornehm*. Naar het lat. *praeipuus* gevormd. Aanzienlijk, uitmuntend: voorname personen, — een voornaam geleerde, kunstenaar,

koopman, enz. Van hier voornamelijk, hoogd. *voornehmlich*.

Voornaamwoord, o., meerv. voornaamwoorden. Dat deel der rede, hetwelk de plaats van een zelfstandig naamwoord vervangt: persoonlijk voornaamwoord enz.

Voornacht, m., meerv. voornachten. Het voorste van den nacht: den voornacht aan bras-serij en dronkenschap wijlen.

Voor nemen, b. w., ik nam voor, heb voorgenomen. Voorhebben, besluiten: als gij iets goeds voorneemt, behoort gij het te volvoeren. *Het voornemen*, als z. n., is de daad van voornemen, besluit, opzot: een christelijk voornemen. Ik ben van voornemen, of voornemens, is evenveel, als ik heb voorgenomen, besloten.

Voor noemd, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van het ongebruikelijke *voornoemen*. Vooraf met name vermeld: de voornoemde redenen. Al het voornoemde.

Voor noen, bijw. Des voormiddags: voornoen is hij hier nog geweest. Soms ook een mann. z. n.: de voornoen, voormiddag; zie *noen*.

Voor onder, o., meerv. vooronders. De voorste benedenruimte in een schip: veuronder des schips. **KIL.** Wij zaten in het vooronder.

Voor onder stellen, b. w., ik vooronderstelde, heb voorondersteld. Vooraf onderstellen: vooronderstel eens, dat hij wegbleef. Van hier vooronderstelling, de daad van vooronderstellen, en hetgeen men vooronderstelt.

Voor onder stelling, v., zie *vooronderstellen*.

Voor oordeel, o., meerv. vooroordeelen. Een oordeel, hetwelk men velt, voor dat men alles onderzocht heeft, een ongegrond oordeel, eene dwaze vooronderstelling, of vooringenomenheid: zonder vooroordeel spreken. Van hier bevooroordeeld, onbevooroordeeld, volksvooroordeel, enz.

Voor ouderen, m., enkel in het meerv. gebruikelijk. Hoogd. *forältern*, zweed *foraldrar*. Die leden van iemands geslachts, die voor zijne ouderen geleefd, en deze verwekt hebben: tot roem van onze voorouderen. Van machtigen huize en voorouderen gesproten. **VOND.** Van hier voorouderlijk.

Voor over, bijw., zie *voor*.

Voor over lijd en, o. w., zie *vooraflijvig*.

Voor pand, o. meerv. voorpanden. Een der voorste panden van eenen rok enz.: het gansche voorpand was opgescheurd.

Voor plecht, v., meerv. voorplechten. Het voorste gedeelte van een schip: de voorplecht werd door den voorlast te sterk neergedrukt.

Voor prediken, b. w., ik predikte voor, heb voorgepredikt. Al predikende toevoegen: ik weet niet, wat hij ons al voorgepredikte.

Voor proef, v. De daad van voorproeven in den eigenlijken zin. Voorts, ook voorloopige ondervinding en gevoel, evenveel waarvan: ik heb er de voorproef van gehad.

Voor proeven, b. w., ik proefde voor, heb voorgeproefd. Spijs, voor dat dezelve opgedischt wordt, proeven. Van hier voorproef, voorproefster, voorproever.

Voor raad, m. Eene onbepaalde hoeveelheid van opgedane noodwendigheden, in welchen zin men dit woord nog steeds gebruikt: daer 't zwaer en kostlijk valt, om voorraet te bekomen. **VOND.** Men verzag zich van eenen genoegzamen voorraet.

MOON. Met voorraad opgepropt van schepen.
ANTONIO. In voorraad is opgedaan, en gereed, voor elk, die het noodig heeft: die koopman heeft van alles in voorraad; of met zorg voor de toekomst: ik maak in voorraad, dat er iets klaar is. Bij voorraad is, bij voorbaat: ik zal u bij voorraad wat geld sturen. **HALMA.** Zamenstell.: voorraadkelder, voorraadschip, voorraadschuur, enz.

Voorraad, in de laatstgemelde beteekenis, hoogd. **Vorrath**, is verwant aan *honigraat*, *huisraad*, enz. Zie *raat*.

Voorrang, m. Voorgang in rang: ik gaf hem den voorrang. Oneigenlijk is: den voorrang aan iets geven, hetzelfde bij keuze, of anderszins, voortrekken; en bij voorrang is dikwijls evenveel, als bij voorkeur.

Voorrede, v., meerv. voorreden en voorredenen. Eene rede, welke ergens voorafgaat: na eene lange voorrede. Bijzonderlijk, een uitgewerkt voorbericht voor een boek. Van hier *voorredenen*, eene voorrede houden, of schrijven; en van daar wederom voorredenaar.

Voorregt, o., meerv. voorregten. Een regt, hetwelk men voor anderen vooruit heeft: elke stad ontving eenig voorregt van dezen of genen Graaf. Evenveel welk voordeel: het voorregt van eene onafgebrokene gezondheid.

Voorrekenen, b. w., ik rekende voor, heb voorgerekend. Ter dienste van iemand oprekenen: laat ik het u eens voorrekenen.

Voorrijden, o. w., ik reed voor, heb voorgereden. Voor anderen rijden: wij lieten hen voorrijden. Op een der voorste paarden van een rijtuig rijden: ik gebood hem voor te rijden. Van hier voorrijder.

Voorschans, v., meerv. voorschansen. Eene buitenschans: eene vesting met sterke voorschansen. Godt stelt heil tot inneren ende voorschanssen. **BIJBELV.**

Voorschieten, b. en o. w., ik schoot voor, heb voorgeschoten. Bedr., geld ter dienste van iemand schieten: zoo veel had ik hem reeds voorgeschoten. In plaats van iemand schieten, uitellen, betalen: ik kan niet meer voorschieten. Onz., in de beteekenis van het eerst schieten. Van hier voorschot.

Voorschieten, hoogd. *vorschieszen*, zweed. *for-skjuta*, vries. *forsjutte*, wordt, in de beteekenis van voor iemand betalen, met *verschieten* verwisseld.

Voorschijn, m. Enkel gebruikelijk in te *voorschijn*, voor den dag, voor het licht: te voorschijn komen, te veurschijn brengen. **KIL.**

Voorschot, o., zie *voorschieten*.

Voorschreven, zie *voorschrijven*.

Voorschrift, o., meerv. voorschriften. Al, wat iemand voorgeschreven wordt, zoo om het na te schrijven, als om zich daarnaar te gedragen: men moet zijne leerlingen gestadig nieuwe voorschriften geven. Wat baet u nu het voorschrift van eenen eedt. **VOND.**

Voorschrijven, b. w., ik schreef voor, heb voorgeschreven. Voor iemand schrijven, opdat hij het naschrijve: ik zal het u eens voorschrijven; of, opdat hij zich daarnaar gedrage: iemand voorschrijven, wat hij zeggen, doen, of laten moet. Iemand de wet voorschrijven is, over het algemeen, hem, evenveel hoe ook, in zijn gedrag bepalen, Van hier voorschreven, van voor en *schreven*, bij

verkorting voor *geschreven*, bijv. n., voorafgeschreven, gemeld. — voorschrijving.

Voorschuiven, b. w., ik schoof voor, heb voorgeschoven, Voor iets anders, en naar voren schuiven: schuif dien schotel voor. Van hier voorschrijving.

Voorshands, bijw. Eigenlijk, evenveel als voor de hand, dat intusschen, even als voor handen, of *voorhanden*, zoo als velen schrijven, geheel iets anders beteekent. Want voor de hand is, in vereeniging met *liggen*, *staan*, enz., niet verholten, maar gereed, zoo dat men de hand slechts behoeft uit te steken, om het te grijpen; in vereeniging met *komen*, onder iemands bereik geraken; hij verbrandde al, wat hem voor de hand kwam; *voorhanden* is, bij de hand, nabij, aanwezig: er is turf noch hout voorhanden. Maar *voorshands* beduidt, even als *voorslags*, bij **KIL.**, zonder onderzoek, gereedelijk: ik weet voorshands, dat het zoo niet is.

Voor slaan, b. en o. w., onregelmatig; ik sloeg voor, heb voorgeslagen. Bedr., ik sloeg hem dit geneesmiddel voor. Een huwelijk voor slaan. Hij verwierp al, wat hem voorgeslagen werd. Onz.: de klok slaat voor, voor andere klokken. Eerst slaan: ik moet voor slaan, in het kolfspel. Van hier voorslag.

Voor slag, m., meerv. voorslagen. Van *voorslagen*, dat oulings de plaats van *voorslaan* bekleedde. De daad van voor slaan: bij den voorslag van vrede. Hetgeen voorgeslagen wordt: aannemelijke voorslagen. De waarschuwend aanslag van eene klok, voordat zij eigenlijk slaat: voorslag voor zes uren. Anders ook *verklikker*, *verklikkertje*. Ook in het kolfspel: ik heb den voorslag.

Voor smaak, m. Die smaak van een ding, welke den eigenlijken smaak daarvan voorgaat. Fig., eenige voorloopige gewaarwording van iets: hij genoot den voorsmaak der zaligheid hier op aarde reeds eenigzins.

Voor snijden, b. w., ik sneed voor, heb voorgesneden. Voor anderen snijden: vleesch enz. voorsnijden. Voor iemand snijden, opdat hij het navolge: ik sneed het hem eerst voor. Van hier voorsnijder, voorsnijdster. Zamenstell.: voorsnijmes.

Voor span, o., meerv. voorspannen. Eene verkorting van *voorgespan*. De gezamenlijke paarden, waarmede een rijtuig gespannen wordt: wij zullen er een nieuw voorspan nemen.

Voor spannen, b. en o. w., ik spande voor, heb voorgespannen. Bedr., voor een rijtuig spannen: lant de paarden voorspannen. Onz., paarden in het gareel spannen: terwijl men voorspande.

Voor spel, o., meerv. voorspelen. Gespeel, dat voor de eigenlijke muziek, of het eigenlijke spel, voorafgaat: speelde een voorspel op heur snaeren. **VOND.** Voorteeken, voorspeling: men beschouwde het als een voorspel van onheil.

Voor spelen, b. en o. w., ik speelde voor, heb voorgespeeld. Bedr., voor iemands ooren spelen: het werd hem op de harp voorgespeeld. Onz., in het kaartspel enz. het eerste spelen, aanvangen te spelen: gij moet voorspelen. Van hier voorspeler, voorspeling.

Voor spellen, b. w., ik speelde, heb voorspeld. Van te voren aankondigen, spellen: dat voorspelt ons niet veel goeds. Van hier voorspeller, voorspelling.

Voorspoed, m. Geluk: de voorspoet der sotten salse verderven. BIJBELV. Zijn voorspoed maekt hem dronken. D. JONKTIJS. Van hier voorspoedig enz.

Voorspoek, o., meerv. voorspoken. Een voorbeduidend spook: een ijslijk voorspoek, dat haer afgang spelde. VOND. Ende neemen voorspoek des aanstaanden gevechts (*augurari fortunam*). HOOFD.

Voorspraak, v. en m., meerv. voorspraken. De daad van voorspreken: door hunne voorspraak. HOOFD. Een man, of eene vrouw, die voor iemand spreekt: hij was mijn voorspraak. Ik vond in haar eene genegene voorspraak. Zij hadden doen ontkomen zekeren voorspraak. HOOFD. Van *voorspreken*.

Voorspreken, b. w., ik sprak voor, heb voorgesproken. Iemand iets voorspreken, het voor zijne ooren spreken: en: iemand voorspreken, hem met woorden verdedigen: ik heb u bij hem voorgesproken. Van hier voorspraak, voorspreekster, voorspreker, voorspreking.

Voorst, voorste, bijw. n. en bijw. Een verhoogingstrap van voor. Meest naar voren: hij was de voorste in den strijd. Aen zijne achterste ofte aen zijne voorste zijde. BIJBELV. *Het voorste* is, als z. n., het voorste gedeelte: het voorste van het huis. Van *de voorste*, ook als z. n. gebezigd, komt *vorst*.

Voorstaan, o. en b. w., onregelm.; ik stond voor, heb voorgestaan. Onzijd., eigenlijk, voor iets staan. Overdr., voor de oogen van zijnen geest tegenwoordig zijn: het staat mij nog zeer wel voor. Zich iets laten voorstaan is, zich hetzelfde verbeelden: hij laat zich voorstaan, dat hij er gróote kennis van heeft. HALMA. Zoo zwaar als hij zich voor liet staan. KAMPHUIZ. Bijzonderlijk, wegens eene hoogmoedige verbeelding: hij moet zich niet laten voorstaan, dat hij alles alleen behoort te doen. HOOFD. Zich iets, veel, enz. ergens op laten voorstaan is, daarop eene min of meer hoogmoedige verbeelding bouwen: hij laat zich vrij wat op zijne geboorte voorstaan. Bedr., is: iemand voorstaan evenveel, als *staen veur iemanden* bij KIL., of hem beschermen. Voorts, ook iemand in zijn doen stijven, voorhelpen. En zoo is: iets voorstaan, daarvoor zorgen, hetzelfde bevorderen: dat oock de onse leeren goede werck en voor te staen. BIJBELV. Van hier, of van het onlings gebezigde *voorstand*, zie *staan*; voorstand, voorstander, voorstandster.

Voorstad, v., meerv. voorsteden. De gezamenlijke huizen, die, voor de poort van eene stad, ligt aan dezelve staan: de voorsteden van Weenen, Parijs, enz. In de voorstad van St. Germain.

Voorstand, m.; voorstander, m., zie *voorstaan*.

Voorste, zie *vorst*.

Voorsteken, b. en o. w., ik stak voor, heb voorgestoken. Bedr., iets voor iets anders steken, met eene spelde, of iets anders: ik heb er een papier voorgestoken. Onz., in de beteeckenis van het eerst steken: gij moogt voorsteken.

Voorstel, o., meerv. voorstellen. De daad van voorstellen: door het voorstel van zijne bemiddeling. Hetgeen voorgesteld wordt: dit voorstel heeft dan niets of luttel te beduiden. DE DECK. Voorts, ook het voorste zeil en treil van een schip: het voorstel van dat vaartuig is voor hetzelfde te groot.

Voorstellen, b. w., ik stelde voor, heb voorgesteld. Eigenlijk, iets stoffelijks voor iemand plaatsen, opdat hij het beschouwe enz. Doch in dezen zin gebruikt men veelal eerder *voorzetten*, uitgezonderd ten aanzien van personen: hij werd den koning voorgesteld. Voorts, onstoffelijke dingen als voor de oogen van iemands geest stellen: iemand een vraagstuk voorstellen. Bijzonderlijk is: iets voorstellen, iets opperen. Ook wederkeurig gebezigd. Zich iets voorstellen is, een begrip daarvan vormen: ik stel mij alles derwijze voor. Of het voornemen, besluiten: wij hadden ons voorgesteld, u een bezoek te geven. Zich iemand voorstellen is, zich denzelven verbeelden: ik kan mij dien man nog duidelijk voorstellen. Van hier voorstel, voorsteller, voorstelling, voorstelster.

Voorsteng, v.; voorsteven, m., zie *steng* en *steven*.

Voorstoot, m. Van *voorstooten*. Hoogd. *Vorstosz*, schutsel, stopwas: veurstoot van den biekorf. KIL. Ook de daad van voorstooten, of eerst stooten: ik had den voorstoot.

Voorstooten, onz, werkw., zie *voorstoot*.

Voorstrijden, o. w., ik streed voor, heb voorgestreden. Eerst of voor iemand strijden: zij strede voor.

Voorstuk, o., meerv. voorstukken. Het voorste gedeelte van verschillende dingen: het voorstuk van een hemd enz.

Voort, bijw. en tusschenwerpsel. Als bijw., terstond, ijlings: hij deed het voort. Gaf voort den slaep de schop. VOND. Van eene plaats weg: de schuit is reeds voort. Hij wil niet voort. Evencens laat het zich met *weg* verwisselen, wanneer men het als een tusschenwerpsel gebruikt: voort met dat tuig! Voort! voort! bevek geen bron! VOND. En in menige zamenstelling heeft deze, in menige andere wederom eene andere beteeckenis plaats. Bijzonderlijk, beduidt het verder heen, voorwaarts; of duidt het eene aanhoudende voortdoring aan van het bedrijf der werkwoorden, waarbij men het voegt, zoo als in: voortademen, voortarbeiden, voortbaden, voortbakken, voortblazen, voortbreken, voortdragen, voortdrijven, voortduwen, voorteten, voortgaan, voortgeven, voortglijden, voorthalen, voortbarken, voortdenken, voorthoepelen, voorthouden, voortkruipen, voortjagen, voortkruisen, voortkruipen, voortlaveren, voortleiden, voortlikken, voortraken, voorttrekken, voortrennen, voortrijden, voortroeien, voortroepen, voortrollen, voortrukken, voortscharen, voortscheren, voortschieten, voortschikken, voortschillen, voortschoffelen, voortschoppen, voortschrabben, voortschuiven, voortslaan, voortslepen, voortsluipen, voortsmiten, voortsnelen, voortspringen, voortstappen, voortstooten, voortstrekken, voortstreven, voortstroomen, voortstuiven, voortsturen, voortstuwen, voortsukkelen, voorttreiden, voorttrekken, voortvlieden, voortvliegen, voortvlieten, voortvloeiën, voortwaaijen, voortwandelen, voortwerpen, voortzeggen, voortzeilen, voortzenden, voortzweepen, enz. Bovendien, komt van *voort* voorts. Nopens reglevoort, zie *regt*, bijw. n.

Voort, vries., deen., zweed., hoogd. *fort*, opperd., KERO *fiur*, WILLER. *fuve*, KIL. *voord*, eng. *forth*, neders. *voort*, is verwant aan *voor*, *ver*, *varen*, enz., en heeft zijne beteeckenis evencens aan zijnen klank te danken.

Voortaan, bijw. Neders. *vordan*, opperd. *fortan*. Ten opzigte van den tijd voorwaarts aan,

in den tijd, die als vooruitligt: gij moet voortaan beter toezien. Cignus wort voortaan een witte zwaan gerekent. **VOND.**

Voortand, m., meerv. voortanden. Een der voorste tanden: hij heeft verbazend groote voortanden.

Voortbrengen, b. w., ik bragt voort, heb voortgebracht. Te voorschijn brengen: getuigen voortbrengen. Door scheppende, of telende, kracht verwekken: door zijn woord bragt hij al de hemelen voort. **L. D. S. P.** Wartaal voortbrengen, dezelve spreken. Van hier voortbrenger, voortbrenging, voortbrengsel, voortbrengster.

Voortduren, o. w., ik duurde voort, heb voortgeduurd. Bij aanhoudendheid duren: de koude duurt nog voort. Van hier voortduring, aanhouding: bij voortduring, aanhoudend, immer voort.

Voortekenen, o., meerv. voortekenen en voortekens. Een voorbeduidend teken: het is geen kwaad voortekenen. Van hier, bij **KIL.**, *veurteekenen*, voorbeduiden.

Voortellen, b. w., ik telde voor, heb voortgeteld. Voor iemands oogen tellen: hij telde mij alles voor. Van hier voortelling.

Voortempel, m., meerv. voortempelen, of voortempels. Het voorste van eenen tempel: de voortempel stak derwijze boven den tempel uit, dat hij aan eenen dikken stompden toren geleek.

Voortent, v. Het voorste van een tent: het gevolg bleef in des veldheers voortent.

Voortgang, m., meerv. voortgangen. Van *voortgaan*, oulings, *voortgangen*. De daad van voortgaan. Oneigenlijk, vordering: hij maakt goede voortgangen. Bevordering tot dadelijkheid: de vrede heeft geen voortgang. Het welgelukken van een ding: de voortgang onzer ondernemingen. Aanhouding: gedurende den voortgang der onderhandelingen. Bij *voortgang* is, aanhoudend: het regeude bij voortgang allengeweldigst.

Voorthelpen, b. w., ik hielp voort, heb voortgehouden. Van eene plaats weghelpen: de bediende van den cipier hielp den gevangene voort. Iemand helpen, om voort te gaan, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: van plaats tot plaats hielp men hem voort. Ik hielp hem met raad en daad voort.

Voortijd, m., meerv. voortijden. De afgang des jaars: in den voortijd. Het meerv. wordt voor vroegere tijden gebruikt, in: in voortijden spraken zij gemeenlijk. **BIJBELV.** Van hier het bijw. voortijds, oulings, oudtijds.

Voortijlen, o. w., ik ijde voort, heb en ben voortgeijld. Anders *voortsnellen*. Zich voorthaasten, voortspoeden: terwijl hij voortijde. Bij voortduring snellen, spoeden: hij ijlt nog al steeds voort. Ook wordt dit woord met *hebben* genomen voor bij aanhoudendheid raaskallen: de kranke ijde gestadig voort.

Voortkomen, o. w., ik kwam voort, ben voortgekomen. Van eene plaats weg komen: maak, dat gij voorkomt! snelijk komen: komt toch voort, kind! Vorderen, in zijne ondernemingen slagen, daaruit een genoegzaam bestaan vinden: hoe ik mij ook bevljigte, ik kan niet voortkomen. Te voorschijn komen: siet, wat dit zij, dat ter voorkomt. **BIJBELV.** Voortspruiten: het gezaide komt reeds goed voort. Ook oneigenlijk: er zijn uit dat huwelijk zeven kinderen voortgekomen. Wie weet, wat daaruit nog voortkomen zal. Van de Goddloose komt Goddloosheijt voort.

BIJBELV. Van hier, bij **HALMA**, voortkoming, uitspruitsel.

Voortkunnen, o. w., onregelm.; ik kon, of konde voort, heb voortgekonnen. In het gemeene leven gebruikelijk, voor kunnen voortkomen: hij kan niet voort.

Voortkweeken, b. w., ik kweekte voort, heb voortgekweekt. Iets derwijze kweeken, dat het te voorschijn komt: uit dat zaad zult gij niets goeds voortkweeken. Ook zet voort aan *kweeken* dezelfde betekenis van voortduring bij, als aan zoo menig ander werkwoord.

Voortmaken, (zich) b. en wederk. w., ik maakte voort, en maakte mij voort, heb voortgemaakt, en heb mij voortgemaakt. Spoed, vordering maken: maak daarmede toch wat voort. *Zich voortmaken* is zich wegspoeden.

Voortmalen, b. en o. w., ik maalde voort, heb voortgemalen. *Bedr.*, al malende voorwaarts bewegen: de eene molen maalt het water voort tot aan de andere. *Onz.*, aanhouden met malen: de molen maalt voort.

Voortogt, m., meerv. voortogten. Optogt voor aan een leger: hij heeft den voortogt. Hetgeen vooraan trekt: de voorhoede: zij voeren, onder de dichte heirspitsen, den voortogt aen. **VOND.**

Voortplanten, b. w., ik plantte voort, heb voortgeplant. Eigenlijk, al plantende vermenigvuldigen, of doen voortduren: ik wil die bloemen voortplanten. Voorts, ook evenveel hoe uitbreiden en doen voortduren: zijn geslacht voortplanten. De besmetting plant zich gestadig voort. Sal sijn naem van kint tot kint voortgeplant worden. **BIJBELV.** Van hier voortplanter, voortplanting, voortplantster.

Voortreffelijk, bijv. n. en bijw., voortreffelijker, voortreffelijkst. Voor, en boven anderen treffelijk, uitnemend: een voortreffelijk man. Het smaakt voortreffelijk. Van hier voortreffelijkheid.

Voortrekken, b. en o. w., ik trok voor, heb voortgetrokken. *Bedr.*, voor iets anders trekken, in eenen figuurlijken zin, boven iets anders achten, eeren, enz.: gij trekt dat kind te veel voor. Oock en sult ghij den geringen niet voorttrecken in sijne twistige sake. **BIJBELV.** *Onz.*, voor iemand, of iets trekken: ik liet hem voorttrekken.

Voorts, bijw. van voort. Eigenlijk, voorwaarts, verder heen. In het gebruik, vervolgens: hij begaf zich voorts daarheen. En zoo voorts.

Voortschepen, b. w., ik scheepte voort, heb voortgescheept. Te scheep weg doen varen: ik heb hen voortgescheept. *Zich wegmaken, wegvaren:* hij wist niet, hoe hij zich spoedigst voortschepen zou.

Voortspruiten, o. w., ik sproot voort, heb en ben voortgesproten. Met *hebben*, bij aanhoudendheid spruiten: de kool spruit nog al voort. Met *zijn*, spruitwijze te voorschijn komen: uit het stof zullen andere voortspruiten. **BIJBELV.** Dewijl hij voortsproot van **LIIKAONS** zoot. **VOND.** Ontstaan, over het algemeen: ik weet niet, wat daaruit voortspruiten zal. Al verder en verder spruiten, zich verspreiden: die quaal spruit voort. **HALMA.**

Voorttelen, b. en o. w., ik teelde voort, heb voortgeteeld. *Bedr.*, door teling te voorschijn brengen: kinderen, jonge boomen, enz. voorttelen.

Een dochter, voortgeteelt uit Amstels grijsen stam. VOND. Onz., door teling in stand gehouden en vermenigvuldigd worden: wat teelt dat onkruid voort! Teelt overvloedelijk voort op der aarde, ende vermenigvuldigt op deselve. BIJBELV. Van hier voorteling.

Voorttiegen, o. w., ik toog voort, ben voortgetogen. Anders *voorttijen*, en *voorttijen*. Voorttrekken, in den onzijdigen zin van dit woord: alsoo togen zij voort, ende waudelden. BIJBELV.

Voorttijen, voorttijen, zie *voorttiegen*

Voortvaren, o. w., ik voer voort, heb en ben voortgevaren. Met *zijn*, van eene plaats wegvaren: de schuit was reeds voortgevaren. Wij voeren voort, en lieten hen staan. Voorwaarts varen: tot hertoe voer hij met ons voort. Met *hebben*, bij aanhouding varen: hij had reeds te lang voortgevaren. Als wij vele dagen lanksame-lijk voortvoeren. BIJBELV. Oneigenlijk, evenveel waarin aanhouden: nog vaart men voort, aan 't kwaad zich toe te wijden. L. D. S. P. Vaer zoo voort, ô eelste van ons ranken. VOND. Evenveel waarmede spoed maken: gij moet daarmede voortvaren. Deze betekenis heerscht ook in het deelw. *voortvarend*, dat als bijv. n. en bijw. bezigt wordt.

Voortvarend, zie *voortvaren*.

Voortvlugten, o. w., ik vlugtte voort, ben voortgevlugt. Anders *voortvlieden*. Van eene plaats wegvlugten: hij is naar Bohemen voortgevlugt. Van hier voortvlugtig.

Voortvlugtig, bijv. n. en bijw. Van *voortvlugten*. Al wie voortvlugt: een voortvlugtig soldaat. Ook op zich zelf, als z. n.: de voortvlugtigen werden vervolgd.

Voortwillen, o. w., ik wilde voort, heb voortgewild. Voorwaarts willen: het paard wil niet voort. Van eene plaats weg willen: waarom wilt gij zoo haastig wederom voort?

Voortzetten, b. en o. w., ik zettede voort, heb voortgezet. Bedr., van eene plaats wegzetten: ik kan de kist niet voortzetten. Voorwaarts bewegen, duwen, enz.: zet de schuit wat voort. Ook oneigenlijk: zet het werk wat voort. Het wordt voortgezet, vervolgd. Onz., een schip voorwaarts bewegen: zet wat voort. In het bankospel enz., aanhouden met zetten: gij moet maar voortzetten, om uw geld terug te krijgen. Van hier voortzetten, voortzetting.

Vooruit, bijw. Op eenigen afstand voor iemand, of iets, uit, hetzelfde al verder en verder achter zich latende: de andere Discipel liep vooruit, snelder, dan PETRUS. BIJBELV. Vooruitrijden, dat intusschen ook voorwaarts henengerigt aanduidt, in tegenoverstelling van achteruitrijden: waarom liet gij haar niet vooruitrijden? Voorwaarts henen: vooruitloopen, schieten, enz. Vooruitkijken is, nit het voorste gedeelte van eenig ding. Vooruitbetalen is, voor den eigenlijken tijd der betaling. Vooruitgeven, maken, krijgen, hebben, enz., is, boven anderen geven enz. Vooruitgaan is, vorderen: die zaak gaat niet vooruit. Het gaat met hem niet vooruit, niet voordeelig. Vooruitloopen is ook, voorbarig te werk gaan. Zamenstell.: vooruitmaking, vooruitzigt, enz.

Voorvader, m., enkel gebruikelijk in het meerv. voorvaderen. Voorouderen van het mannelijk geslacht: de stambeelden der oude voor-

vaderen. VOND. Wedergekeert tot de ongerechtigheden harer voorvaderen. BIJBELV. Van hier voorvaderlijk, dat tot de voorvaderen behoort.

Voorvaderlijk, zie *voorvader*.

Voorval, o., meerv. voorvallen. Van *voorvallen*. Hetgeen voorvalt, gebeurt, eene gebeurtenis: dat voorval schrikt hem van zijn opzet af.

Voorvallen, o. w., ik viel voor, ben voorvallen. Gebeuren: meld mij al, wat er voorvallen mag. Bijzonderlijk, van dingen, waardoor iets verhinderd wordt: als er niets voorvalt, kom ik morgen vroeg bij u. Hem is wat voorvallen, dat hij niet reijn en is. BIJBELV. Van hier voorval.

Voorvechter, m., meerv. voorvechteren en voorvechters. Van *voorvechten*. Een ijverige en voorbarige verdediger van evenveel welk ding: die voorvechter zijner partij. Een stout en roekeloos mensch: het is een voorvechter. Wegens eene vrouw bezigt men *voorvechtster*.

Voorwaar, bijw. Eigenlijk, in plaats van zuivere waarheid, als waarheid: voorwaer, voorwaer, zegge ick. BIJBELV.; waar het ook als tusschenwerpseel voorkomt: voorwaer, wij zijn schuldich aan onsen broeder.

Voorwaarde, v., meerv. voorwaarden. Een voorloopig beding: op die voorwaarde. VOND. Op deze voorwaarde is al, wat er leeft, geboren. DE DECK. Op voorwaarde van gereede betaling. Van hier *voorwaardelijk*, bijv. n. en bijw., op eene voorwaarde gegrond. Zamenstell.: huwelijksvoorwaarde, vredesvoorwaarde, enz.

Voorwaardelijk, zie *voorwaarde*.

Voorwaarts, bijw. Naar voren: voorwaarts trekken. Zij zijn achterwaarts gekeert, ende niet voorwaarts. BIJBELV. Het veldgedierte ziet naar d'aerde voorwaarts neergebogen. Poor.

Voorwenden, b. w., ik wendde voor, heb voorgewend. Valschelijk voorgeven: zoekt gij dit tot uwe verontschuldiging voor te wenden? Van hier voorwending, voorwendsel.

Voorwerk, o., meerv. voorwerken. Werk, dat voor ander werk voorafgaat, zoo ten aanzien van tijd, als ten opzigte van plaats: toen liet voorwerk afgedaan was, ging men tot de zaak over. Het voorwerk van dat boek doorgebladerd hebbende.

Voorwerp, o., meerv. voorwerpen. Datgeen, waarop iemand, of iets, werkt: het voorwerp van uwen haat. De afstand verkleint de voorwerpen voor ons gezigt. Het voorwerp zijn is, somwijlen, algemeen voor den gek gehouden worden: hij is steeds het voorwerp. Ook is *voorwerp* wel eens mensch, man, of vrouw: hoe gaarn hij ook trouwen wil, hij kan geen voorwerp vinden. Is dat een voorwerp!

Voorwerpelijk, zie *voorwerpen*.

Voorwerpen, b. w., ik wierp voor, heb voorgeworpen. Voorsmiten: werp het beesten voor! Ghij sult het den hont voorwerpen. BIJBELV. Van hier voorwerp en voorwerping. *Voorwerpelijk*, het tegenoverstaande van *onderwerpelijk*, in de wijsbegeerte gebruikelijk.

Voorwete, v., zie *voorweten*.

Voorweten, b. w., ik voorwist, heb voorweten. Van te voren weten: God voorweet alles. Van hier voorwete, voorkeennis, bij KIL., voorwetenschap, voorwetic. KIL., en van het deelw. *voorwetend*, voorwetendheid.

Voorwind, zie *wind*.

Voorwinter, m., meerv. voorwinters. Het voorste van den winter: het heeft den gansen voorwinter geregend.

Voorzaal, v., meerv. voorzalen. Eene zaal, voor in een huis: hij sprak mij in de voorzaal. Doe ginck **ENTD** uijt nae de voorsaele. **BIJBELV.**

Voorzaat, m., meerv. voorzaten. Iemands voorganger in eenige waardigheid, of bediening: hij overtrof zijnen grooten voorzaat nog. Geen voorzaet heeft, gelijk dees nazet uitgeblonken. **VOND.** Als men het wegens eene vrouw gebruikt, wordt het vrouwelijk: bij haare voorzaate. **HOORT.**

Voorzeggen, b. w., ik voorzeide, heb voorzeid, of voorzegd. Voorafzeggen, voorapellen: heb ik het u niet voorzegd? Die ijdelhejt sien, ende leusen voorzeggen. **BIJBELV.** Voor scheidbaar, ten aanhooren van iemand zeggen, opdat hij het nazegge: ik zeide hem alles voor enz. Van hier voorzegger, voorzegging. Zamenstell.: voorzegkunde enz.

Voorzeker, bijw. Zekerlijk, gewisselijk: hij komt voorzeker. Dat hem voorzeker staet te hopen. **WESTERB.** Ook als tussehonwerspel: voorzeker! ja!

Voorzet, m., zie *voorzetten*.

Voorzetsel, o., meerv. voorzetselen, of voorzetsels. Een bijzonder deel der rede, dat dus naar het lat. *praepositio* genoemd wordt, en waarover, zie mijne Nederd. Spraak. D. I. § 192, en D. II. § 284.

Voorzetten, b. w., ik zetteds voor, heb voorgezet. Bij **KIL.**, voornemen, van welke betekenis *voorzet* oulings die van opzet, en *voorzettelijk* die van opzettelijk, ontleende. Voorts is: iemand iets voorzetten, het voor hem nederzetten, inzonderheid van spijs en drank: ik weet niet, wat ik hun voorzetten zal. Set hen broot ende water voor, dat sij eten ende drinken. **BIJBELV.** Van *voorzetten* komt het boven gemelde *voorzet*, *voorzetsel*, *voorzettelijk*.

Voorzien, b. w., onregelm.; ik voorzag, heb voorzien. Vooruitzien: ik voorzie niets dan onheil. Verzorgen: voorzie u van het noodige. Voorzieet nu u huis, o DAVID! **BIJBELV.** Voorzien van wetten, overheden. **VOND.** Ergens in voorzien is, daaromtrent de noodige voorzorg aanwenden: hij zal er in voorzien, zorg voor dragen. Van hier voorzienig, voorzienigheid. Voorziening enz.

Voorzienig, voorzienigheid, v., zie *voorzien*.

Voorzigt, o., zie *voorzigtig*.

Voorzigtig, bijw. n. en bijw., voorzigtiger, voorzigtigst. Van *voorzigt*, het dadelijk vooruitzien en vooruitzorgen. Vooruitziende, vooruitzorgende, bezorgd: hij is voorzigtig in al zijn doen. Gaf den voorzigtigen heer **NUMA** haere stem. **VOND.** Van hier voorzigtigheid, voorzigtiglijk. Zamenstell.: onvoorzigtig enz.

Voorzingen, zie *zingen*.

Voorzitten, o. w., ik zat voor, heb voorgezeten. Vooraanzitten; ook aan het hoofd van eene vergadering zitten, om dezelve te regelen, enz.: hij heeft in die vergadering voorgezeten. Van hier voorzitter, voorzitting, enz.

Voorzoen, m., zie *voorkind*.

Voorzorg, v. Vooruitlopende zorg: gebruik toch de voorzorg van u wel te dekken!

Voor, bijw. n., voozer, voost. Vol van luchtgaten, zoo als eene spons: voose torven. **KIL.** Hier wast geen voose knol. **WESTERB.** Van hier

voosachtig, voosheid, en voozig, verwelkt: ic aenbede dijn vosige lippen. v. **HASS.**

Vorder, b. n. en bijw. Anders *voorder*. Eigenlijk, de eerste vergrootingstrap van *voor*. Als bijv. n. eigenlijk, meer naar voren geplaatst, en oulings in het gebruik, als z. n., *voorzaat*: dat nooit te waren sinen vorders ne ghevel. **M. STOKK.** waar *vorders* anders voorouders aanduidt. Verder, voorts, voor het overige: voegt hier nog voorder bij, 't geen ick niet seggen kan. **WESTERB.** Doe seijden sij, komt vorder aen. **BIJBELV.** Van hier *vorderen* enz., *vorders*.

Vorderen, b. en o. w., ik vorderde, heb en ben gevorderd. Van *vorder*. Ook *voorderen*, hoogd. *fördern*, **NOTK.** *forderen*, angels. *fjirthrian*, zweed. *forda*, deen. *fordre*. Bedr., voortzetten, bevorderen: den eenen voor den anderen te vorderen. v. **HASS.** Om vorderen het vreesbesluit, **VOND.** Onz., voortgang bekomen: het werk vordert niet. Van hier *vordering*, *vorderlijk*. Zamenstell.: *bevorderen* enz.

Vorderen, b. w., ik vorderde, heb gevorderd. *Afvorderen*, eischen, en hierdoor als te voorschijn doen komen: gij vordert meer van mij, dan ik schuldigh ben. *Vorderen* wij oock gelt ende koorn van hen. **BIJBELV.** Van hier *vordering*. Zamenstell.: *afvorderen*, *invorderen*, *enz.*

Vorderen, **NOTK.** *forderen*, hoogd. *fördern*, deen. *fodre*, zweed. *fodra*, middeleeuw. lat. *foderare*, komt onzes crachtens van *voor*.

Vordering, v., meerv. *vorderingen*. Van *vorderen*. **ZWABENSPIEG.** *vordering*, hoogd. *Förderung*, of *Forderung*. De daad van vorderen, in onderscheidene betekenissen van dit woord; en dus voortgang: hij maakte goede *vorderingen*. *Eisch*: welk eene onbeschaamde *vordering*! Zamenstell.: *schuldvordering* enz.

Vorders, zie *vorder*.

Vore, voor, v., meerv. *voren*. Eene groef door eenen ploeg in een land gemaakt, ploegsneede: steenhoopen op de voren der velden. **BIJBELV.** Het ploegijzer in de vore. **VOND.** Eerst worden d'opgeploegde voren, op 't liefelijkt besproeid. L. D. S. P. Figuurlijk, langwerpige verdiepingen in evenveel welk ding: een ge-laat voi van voren en rimpels.

Vore, voor, **KIL.** *vorre*, zweed. *fora*, *for*, middeleeuw. lat. *forus*, neders. *fore*, *fuhre*, *fahre*, deen. *furre*, eng. *furrow*, angels *furh*, hoogd. **NOTK.** *Furche* komt van het oude *fahren*, angels. *fyrian*, middeleeuw. lat. *forare*, ploegen.

Voren, voorn, m., meerv. *vorons*. Een rivier-visch van het geslacht der karpers: een gebakken vorentje. Zamenstell.: *maasvoren*, *rietvoren*, *ruisvoren*, *wiuldvoren*, enz.

Voren, eigenlijk evenveel als *voor*, en daarvan door zulk een toevoegsel gevormd, als *achter* van *achter*, *ouderen* van *ouder*; en door middel van hetwolk men *binnen* van *be* en *in*, *buiten* van *be* en *uit*, *boven* van *be* en *op*, *beneden* van *be* en *nede*, welks eerste vergrootingstrap *neder* is, gevormd heeft. Dit *voren* bezigt men in plaats van *voor*, in: naar voren, van voren, te voren, en van te voren, en oulings ook in hier voren: alst beschreven is hier voren. **M. STOKK.**; waar *voren* ook op zich zelf in plaats van *voor* gebruikt wordt: de ankers vul setten achter en voren. Bij denzelfden schrijver is: zich voren maken, voorgaan: hi maecte hem voren doe, en d'ander volgheden. En *voren* beantwoordt aan *voort*, in: hi voren was

ghevaren. Van hier vorens, in alvorens, bevorens. **Vorig**, bijv. n. Van voor. Al wat, ten aanzien van tijd, voor is: der voorige Koningen, die voor u geweest zijn. BIJBELV. Vrij lager, dan haar voorigh heil. VOND.

Vork, v., meerv. vorken. Een bekend twee, drie of vier tandig werktuig: men bediende zich oulings aan tafel van geene vorken. NEPTUIN, die d'aerde schokt met zijne vork van onder. VOND. Van hier *vorken*, welks deelw. *gevorkt* thans alleen in gebruik is. Zamenst.: vorkstok enz. Hooivork, mestvork, musketvork, tafelvork, vleeschvork, enz.

Vork, vries-, neders. *forke*, zweed., eng. *fork*, wallis. *forch*, fr. *fourche*, ital. *forca*, lat. *furca*, is van onzekeren oorsprong.

Vorm, m., meerv. vormen. Dit is een der menigvuldige woorden, waaromtrent HOORT van anderen verschilt door ze vrouwelijk te maken. Dus schreef hij: 't voornaamst der vorme te boeken; en: de Hartogin ontworpe eene nieuwe form van eedt. Eigenlijk, de uiterlijke gedaante, welke iets stoffelijks bij eene min of meer kunstige vervaardiging verkrijgt: het heeft aanzien noch vorm. De vorm van een aarden vat. Hij kent den vorm, 't gestel der sterfelingen. L. D. S. P. De uiterlijke gedaante, waarin evenveel welk ding vervaardigd is: kunstregters, die meer op den vorm, dan op den inhoud letten. De vorm van eene sluitrede. — Een werktuig, om aan een of ander ding zijnen vorm te geven: het worde in houten vormen gebakken. De kaas stond nog in den vorm. In eenen vorm gegoten. VOND. De vorm van eenen knoop. Overdragtelijk: iets in eenen anderen vorm gieten, daaraan een ander uiterlijk voorkomen geven. Bij de boekdruckers is *vorm* een vierkant raam, waarin men de drukletters voor de eene zijde van een blad zamenperst: de eerste vorm (de schoondruk) is al afgedrukt. Bij de katoendruckers eene houten plaat met figuren, die op het katoen gedrukt worden. Bij de geschutgieters het houten model van een stuk geschut, dat in klei afgedrukt wordt. Bij de loodgieters soortgelijk een model van dingen, die men gieten wil. Bij de papiermakers een raam, dat met pinsbekken traliewerk aangevuld is, en waarin men de stof voor een vel papier schept, en tot een vel vormt. Van hier *vormen*. Zamenstell.: vormdraaijer, vormsnijder, enz. Geschutvorm, kaasvorm, knoopvorm, kegelvorm, menschenvormen. VOND.

Vorm, hoogd., eng. *form*, fr. *forme*, sp., ital. *forma*, komt van het lat. *forma*.

Vormen, b. w., ik vormde, heb gevormd. Van *vorm*. De uiterlijke gedaante aan iets geven, dat men vervaardigt: onder het vormen van een aarden vat. Het is in geenen deele naar behoren gevormd. Wel gevormd van lijf en leden. De gedaante van eenig ding aan de stof, waaruit men hetzelfde vervaardigt, geven: deeg tot brood, potaarde tot een vat, vormen. Vervaardigen, over het algemeen: hij vormde twee koperen pijlaren. BIJBELV. Een ontwerp vormen. Jeugdige harten vormen is, aan jeugdige gemoederen eene goede en deugdlijke plooi geven. Iemand vormen, hein op eene geschikte wijze hier of daar toe opleiden: hij wordt er tot eenen krijgsman gevormd. Van hier *vormer*, ook in de steenbakkerijen, iemand die de steenen vormt, steenvormer. **Vormig**, in veelvormig, vorming, vormster. Za-

menstell.: afvormen, hervormen, misvormen, ontvormen, vervormen, enz.

Vormen, b. w., ik vormde, heb gevormd. Van het vormsel bediuen: BRANCAORO vormde er duizenden. Van hier *vormer*, vorming, vormsel. Dit woord leidt KIL. van *vromen* af; maar het schijnt ons eerder van het lat. *confirmare* afkomstig.

Vormer, m., zie *vormen*.

Vormsel, o., meerv. vormsels. Een der zeven sacramenten van de Roomschegezinden: het vormsel ontvangen. Vormsel der Kinderen. KIL. Van *vormen*.

Vorsch, m., meerv. vorsch. Anders *kikvorsch*. Een viervoetig kraakbeenig dier, dat des voorjaars in het water, en des zomers ook op het land leeft: eiers van een beslijmden vorsch. VOND. Een heir van vorsch op doen komen. L. D. S. P. Nu een Paerd, en dan een visch, een vorsch. WESTERB. Zamenstell.: boomvorsch, kikvorsch, loofvorsch, enz.

Vorsch, eng. *frog*, angels. *frogga*, *frocca*, *fro*, zweed. *fro*, noorweg. *froer*, deen. *froe*, *frosk*, hoogd. *Frosch*, NOTK. *frog*, walach. *broaska*, middeleeuw. lat. *bruscus*, komt van het zweed. *frö*, zaad, hetwelk de vorsch in zulk eene menigte schieten, en aan welks fransche en engelsche benaming *fraie* en *frij*, het ijsl. *freia*, een kikvorsch, even klaarlijkelijik verwant is, als het zweedsche *fro* aan het gezegde *frö*.

Vorschen, o. w., ik vorschte, heb gevorscht. Ergens onderzoek naar doen: hoe lang gij daarnaar ook vorschten moogt. Zamenstell.: navorschen, uitvorschen, enz.

Vorschen, neders. *varsken*, deen. *forske*, zweed. *forska*, NOTK. *forscon*, hoogd. *forschen*, kan van het neders. *fargen*, nederd. *vergen*, afkomstig zijn.

Vorst, v., meerv. vorsten. Opperrighebel der dakpannen: hij zat op de vorst van het huis. Zamenstell.: vorstlood, vorstpan, enz.

Vorst, v. Eene felle koude, waarbij het vriest: dat mij bij dage de hitte verteerde, onde bij nachte de vorst. BIJBELV. Met een heftige vorst. HOORT. Van hier *vorstig*.

Vorst, angels. *forst* en *frost*, eng., deen., zweed., hoogd., NOTK., OTFRID. ook *frost*, kom van *vriezen*.

Vorst, m., meerv. vorsten. Eigenlijk, de voorste, eerste, of voornaamste van eenen staat, of een rijk, deszelfs beheerscher: HENDRIK DE VIERDE was een uitnuntend Vorst. Bijzonderlijk, een souverain beheerscher van een vorstendom: de Vorst van Neufchatel. Toen de Luikenaars tegen hunnen Vorst opstonden. In den STATEN-BIJBEL dragen Rijks-grooten, opperhoofden van bijzondere stammen, en beschermengelen, ook den naam van *vorsten*. Van hier vorstelijk, vorsteling, vorstelingen, bij HOORT, *Optimates*: de strijden der gemente en der vorstelingen. Vorstendom, vorstin. Zamenstell.: vorstenhof, vorstenstand, enz. Keurvorst, landvorst, oppervorst, rijksvorst, viervorst, enz.

Vorst, hoogd. *Fürst*, deen. *fjrst*, zweed. *förste* en *forste*, is eene zamentrekking van *voorst*, zweed. *först*, eng. *first*, en verwant aan *furisto*, bij OTFRID. in: *ther furisto Fuarto*, de opperste Priester. Bij de vorming van dit woord schijnt men het lat. *princeps* onder het oog gehad te hebben.

Vorsteling, m. en v., zie *vorst*, m.

Vorstendom, o., meerv. vorstendommen.

Van *vorst*. Het gebied van eenen vorst van minderen rang, dan die van eenen koning: Pruisen werd van een vorstendom tot een koninkrijk verheven.

Vorster, m., meerv. *vorsters*. Een boswachter, bij KIL. ook *förster*, even als in het hoogd. Van *forst*, *foreest*, een hofsch, welks hout, of jagt, niet ten algemeenen gebruike stond, maar iemands bijzondere eigendom was. Hierom voerde zulk een bosch in het middeleeuw. lat. den naam van *foresta*, als verbannen, van *foras*; van waar het middeleeuw. lat. *forestare*, verbannen.

Vorstin, v., meerv. *vorstinnen*. Van *vorst*. De vrouwelijke naam van *vorst*. Eene souvereine gebiedster over een rijk, of vorstendom: de schrandere vorstin ELISABETH volgde hare zuster op.

Vos, m., meerv. *vossen*. Een bekend zoogdier van het geslacht der wolven, jakhalzen, honden, enz.: het hof bewaert den vos. VOND. Overdragt, een ligt bedremmeld mensch, welke beteekenis het in *schoolvos* oefent, en in het hoogd. *Fuchs*, als men daardoor eenen jongen student aanduidt; maar algemeener een geslepen en doortrapt mensch: welk een looze vos! Een voskleurig paard: een fraai span vossen. Een roode vos, is soms een roodharig mensch. Aan het wijfje van eenen vos geeft men den naam van *moedervos*. De verdere zamenstell. zijn: vossenbezie, vossenbont, vossendrek, vossengat, vossenhol, vossenjagt, vossenjong, vossenstraat, vossenvall, vossenvel, vossenkleurig, voskuil, vosvisch, enz.

Vos, neders. *vosz*, hoogd. *Fuchs*, eng., angels., fries. *fox*, komt van het noord-engelsch *fauvs*, fr. *vaue*, roodachtig.

Vossenvel, o., meerv. *vossenvellen*. Het vel van eenen vos. Meest gebruikelijk in de spreekw.: het vossenvel aandoen, list gebruiken.

Vouw, v., meerv. *vouwen*. Eene plooi: maak geene vouwen in het boek. Figuurlijk: al 't oneffen in zijn vouw en plooi te brengen. VOND. Slaende alies in de beste vouw. Hooft. Ergens een vouwtje bij leggen is, daarbij ophouden, daarvan afstappen. Bij KIL. *voude*, in Vriesland veelal *voud*; van welken vorm des woords de zamenstell.: eenvoud, meervoud, veelvoudig, enz. afstammen. Hoogd. *Falter*, eng. *fold*; en, dat het oulings ook *fuld* moet hebben geluid, schijnt uit menigvuldig enz. te blijken. Het komt van *vouwen*.

Vouwbeen, o.; *vouwblind*, o.; *vouwdeur*, v., zie *vouwen*.

Vouwen, b. w., ik *vouwde*, heb *gevouwen*. Plooijen: het linnen moet *gevouwen* worden. Ook figurlijk: hoe gij het *vouwt* en *plooit*, gij krijgt het niet te regt. Van hier *vouw*, *vouwing*. Zamenstell.: *vouwbeen*, een bekend werktuig om papier te *vouwen*; zoo ook: *vouwblind*, *vouwdeur*, *vouwmes*, *vouwstoel*, *vouwtafel*, enz., welke zamengevouwen, of toegeslagen worden. Hervouwen, opvouwen, *vervouwen*, *zamenvouwen*, enz.

Vouwen luidt bij KIL. en in Vriesl. *vouden*, eng. *fold*, ital. *fuldare*, hoogd. *fallen*, dat eveneens aan ons *vouden* en *vouwen* beantwoordt, als *spalten* aan *spoulen* en *spouwen*.

Vouwstoel, m., zie *vouwen*.

Vraag, v., meerv. *vragen*. Van *vragen*. De daad van *vragen*, of liever, de bewoordingen, door middel van welken men *vraagt*, *verzoekt*, enz.: wat *vraag* is dat? Hij keerde zich niet eens aan

mijne ijdele *vraag*. VOND. Om op de *vraag* te antwoorden. Hooft. Het is de *vraag*, beduidt, men verlangt te weten. Het is nog de *vraag*, het is nog onzeker en twijfelbaar. *Vraag* ergens naar is, nanzoek van koopers daarom, afstrek daarvan: ik krijg weinig *vraag* naar dat nieuwe werk. Zamenstell.: *vraagswijze* enz. *Aanvraag*, *katechismusvraag*, *prijsvraag*, *strikvraag*, enz.

Vraagal, m. en v., zie *vragen*.

Vraagspel, o., zie *vragen*.

Vraat, m., meerv. *vraten*. Van *vreten*, *overeten*. Een mensch, die onmatig veel eet: een suiper ende *vraet* sal arm worden, KIL., *vratig*. Zamenstell.; *veelvraat* enz. TEN KATE neemt *vraat* voor *overate*. Hoogd. *Frass*. Oudt. was *vraat* ook zoo veel als bliknaars, *zweetmarie*, om de knagende smarte wegens het afgescheurde vel.

Vracht, v., meerv. *vrachten*. De lading van een vaartuig, of voertuig: de *wagen brak* onder die *vracht*. Toen *kraekte* de *schuit* van de *vracht*. VOND. Een last voor een lastdier, of mensch: het dier bezweek onder die *vracht*. De *vracht* viel mij te zwaar. Zonder lidwoord, *goederen*, die men voor geld vervoert: de *voerman* kan geene *vracht* krijgen, Schrijf den *schipper*, dat hij *vracht* zoekt. Geld, dat men voor zich, of zijne *goederen*, aan *voerlieden*, of *schippers*, betaalt: hij gaf de *vracht* daarvan. BIJBELV. Ik *vervaer* geene *vracht*. Hoeveel is de *vracht* van dat pakje? Voor halve *vracht* *medevaren* is, eigenlijk, half *veerloos* betalen; *oneigenlijk*, weinig gerekend worden. Van hier *vrachten*, bij KIL., en *bevrachten*. Zamenstell.: *vrachtbrief*, *vrachtcedel*, *vrachtgeld*, *vrachtkar*, *vrachtiljst*, *vrachtloos*, *vrachtman*, KIL., *vrachtschip*, *vrachtschuit*, *vrachtaarder*, *vrachtvrij*, zonder *vracht*, anders *franco*; *vrachtwagen*, enz.; *scheepsvracht*, *schuitvracht*, (*schnitvracht*) *wagenvracht*, enz.

Vracht, hoogd. *Fracht*, deen. *fragt*, eng. *freight*, fr. *fret*, komt van *ferchen*, *voeren*, *voortvoeren*, dat een voortdurend werkw. van *fehren*, *fahren*, *fuhren*, is.

Vrachtvrij, zie *vracht*.

Vragen, b. en o. w., ik *vroeg*, (*vraagde*) heb *gevraagd*. Bedr., *verzoeken*: iemands *dochter* ten *huwelijk* *vragen*. Geld van iemand ter leen *vragen*. En met het voorzetsel *om*, voor de *gevraagde* *zaak*: ik *vroeg* hem om dat *geld*. Noodigen: ik *vroeg* haar ten *dans*, of om met mij te *dansen*. Raadplegen, *uitvorschen*: hij *vroeg* mij daarnaar. Hij is *daarover* *gevraagd*. Een *Duivelkonstenaar*, ofte die de *dooden* *vraegt*. BIJBELV. Men *vraeg* de *vaders* op een rij. VOND. Dat ick mij *selven* *vroegh*, wat dat de *dienstmaecht* deed. BREDERODE. *Vraagde* den *Prins* van *Oranje*, wat *volk* dat was. Hooft. En met de *gevraagde* *zaak* in den *vierden* *naamval*: waarom *vraagt* gij dat aan mij? Niemand en durfde hem van die *dagen* aen *ijet* meer *vragen*. BIJBELV. Onz., in het *omberspel*; *verlof* *vragen*, om een *eenvoudig* *spel* te *spelen*, dat hiervan den naam van *vraagspel* voert: in de *kleur* *vragen*. Voorts is: *erger* naer *vragen*, *onderzoek* *daarnaar* doen: *vraagt* naar den *Heer* en zijne *sterkte*. L. D. S. P. *Vraagden* *ijvrig* voort naar 't *hof* en naar den *Vorst*. VOLLENN. Zich *ergens* om *bekommeren*: niet *vraeghen* nae *eenigh* *dinck*. KIL. Uwe *liefhchbers* hebben u *vergeten*, zij en *vragen* niet nae U. BIJBELV. *Ontzag* *ergens* voor *betooeren*: hij *vraagt* weinig naar zijne

moeder. Spreekw.: gij vraagt naar den bekenden weg, naar evenveel welke bekende zaak. Een gek kan meer vragen, dan zeven bewijzen beantwoorden kunnen, men kan op alle vragen geen voldoende antwoord geven. Iemand het hemd van het lijf, of van het lijf af, vragen; zie *afvragen*. Ik vraag eens, of gij het doen zult, ik begeer en vorder ernstig, dat gij het doet. Van hier gevraag, vraag, vraagachtig, vraagster, vrager. Zamenstell.: vraagal, iemand, die naar alles vraagt; vraagbaak, vraagpunt, vraagspel, vraagstuk, vraagteeken, vraagwoord, vraagziek, vraagzucht, enz. Afvragen, bevragen, doorvragen, hervragen, navragen, ondervragen, opvragen, overvragen, voortvragen, enz.

Vragen, hoogd. *fragen*, zweed. *fraega*, vries. *freeje*, lat. *rogare*, schijnt verwant aan *pragen*, *prangen*, en eene afpersing van iets aan te duiden.

Vrank, bijv. n. en bijw. Vrij, onbedwongen: vranc en veilig slaepen. VOND. Thans weinig anders, dan in vereeniging met *vrij*, gebruikelijk: dus wordt gij vranc en vrij. Hij gaat vrij en vranc over straat.

Vrank, hoogd., deen., eng. *frank*, fr. *franc*, ital., sp. *franco*, is een zeer oud woord, waarvan een magtig volk zijnen naam ontleend heeft.

Vratig, bijv. n. en bijw., vratiger, vratigst. Van *vreten*. Gulzig vretend: een vratig mensch. Figuurlijk: het vratig graf.

Vrede, m. Eigenlijk, vrijdom van alle veront-rusting en belediging: wij leven steeds in rust en vrede. Laat hen met vrede! Gaat in vrede! Het huis van eindeloozen vrede. DE DECK. En nu in vollen vree den hoogsten feestdagh vierde. VOND. Tevredenheid, vergenoegdheid: dit leven — laet geen vollen vrede toe. DE DECK. Iemand te vrede stellen: Deze beteekenis van het woord is de moeder van die van *teverden*; zie dit woord. Voorts, beteekent *vrede* vrijdom van twist: ik ried hen tot vrede. Die van vrede spreken met hare naasten. BIJBELV. Vrijdom van oorlog: den vrede breken, vrede sluiten, treffen, maken. De vrede, een schat bij velen onbekent. VOND. Al 't Christenrijk gezaligt met den vree. MOON. In de BIJBELV. wordt *vrede*, zoo als een ieder weet, in navolging van het Hebreuwsch, in groete, afscheidswensch, en elders, wegens allerlei heil gezegd, zoo als in: let op de vromen, ende siet na de oprechten. Want het eijnde van dien man sal vrede zijn. Eindelijk, is *vrede der ziel* meermalen een gerust geweten. Van hier *vreedig*, *vreedzaam*. Zamenstell.: vredebreker, vredebreuk, vredegenoot, vredehandel, vredehandeling, vredekrans, vredelevend, vredelevendheid, vrede-maker, vrede-regter, vredesberigt, vredeschender, vrede-feest, vrede-klus, vrede-min, vrede-raad, vrede-stad, VOND. — vrede-teeken, vrede-tempel, vredetijd, vredesverdrag, vredesvoorslag, vrede-vaders, VOND. — vrede-vlag, vrede-vaar, vrede-wensch, vreebesluit, VOND., vree-pijlaer, VOND. — vree-verstoorder, vreetrompet, VOND., vree-verbond, VOND., enz. Landsvrede, rijksvrede, staatsvrede, tevreden, zielsvrede, enz.

Vrede, vree, neders. *free*, *frede*, deen. *fred*, zweed. *frid*. ISID. *frido*, KERO *fridu* hoogd. *Friede*, *Frieden*, middeleeuw. lat. *fredus*, *fredu*, *fredum*, komt van *vrij*, eng. *free*; en werd in het oudduitsch meermalen met *freijth*, vrijheid, verwisseld.

Vredemaker, m., meerv. *vredemakers*. Al wie vrede maakt. In sommige steden was het, voorheen, een lid van eene vierschaar, die den

naam van *vredemakerskamer* voerde, en dus eene andere waardigheid, dan die van *vrederegter* was.

Vredovuur, o., zie *vreetrompet*.

Vredig, bijv. n. en bijw., *vre digger*, *vre digst*. Bij KIL. en in den STATENBIJBEL, *vre delick*, ZWABENSPIEG. *frideli ch*, hoogd. *frideli ch*. Van *vrede*. Vol vrede en ongestoorde rust: een *vre dig* leven leiden. Het was er alles nog even *vre dig*. Van hier *bevredigen*, enz.

Vreedzaam, bijv. n. en bijw., *vreedzamer*, *vreedzaamst*. Van *vrede*. Hoogd. *fridsam*, OTFRID. *fridusam*. Tot vrede geneigd, *vre deli vend*: SERAIA was een *vreedsaam* vorst. BIJBELV. Dit *vreedzaam* huis genegen. I. D. S. P. In vrede levende: dese mannen zijn *vreedsaam* met ons. BIJBELV. In ongestoorde vrede: zij leven er zeer *vreedzaam*. Van hier *vreedzaamheid*, *vreedzaamlijk*. Zamenstell.: *onvreedzaam* enz.

Vreemd, bijv. n. en bijw., *vreemder*, *vreemdst*. Eigenlijk, in eenen algemeenen zin, verwijderd: de *vreemde*, *vreemd* van mededogen. L. D. S. P. Van ons land verwijderd, en dus tot een ander land behoorende, *buitenlandsch*, *uitheemsch*: *vreemde* volken, *gewesten*, *steden*, *zeden*, *talen*, enz. Onder *vreemde* vlag varen. Alle *vreemde* mannen, die in 't land Israëls wonen. BIJBELV. In vreemden oord den naam des Heeren prijzen. L. D. S. P. Een *vreemde* is, als z. n., een uitlander: red m' uit der vreemden magt. L. D. S. P. Ook en sal geen *vreemd* het heilige eten. BIJBELV., waar dit woord de plaats van *vreemdeling* vervangt, in: dat u saet vreeft sal zijn in een lant, dat haerlieden niet en is. Van onze woonplaats, *maatschappij*, enz. verwijderd: er zijn *vreemde* lieden op het dorp. Als al de leden verschijnen, zal er weinig plaats voor *vreemden* overblijven. Van bloedverwantschap, echtverbindtenis, enz. met ons, verwijderd: *vreemde* kinderen naar zich nemen. Zijne goederen *vreemden* vermake. — Het van niemand *vreemds* hebben is, het van zijne anderen ontleenen. Van onze eigendommen verwijderd, ons niet toebehoorende: een *vreemd* paard. *Vreemde* goederen naar zich schrapen. Van alle betrekking tot ons verwijderd, ons niet aangaande: bemoei u toch, zoo min mogelijk, met *vreemde* zaken! Oneigenlijk, is *vreemd* haar het tegenoverstaande van *eigen*. En *vreemd* gaat vervolgens over tot de beteekenis van ongewoon, zonderling: welk eene *vreemde* kleeding en opschik! Dat is eene *vreemde* nitdrukking. *Vreemde* lust, *vronwenlust*, KIL. Onbekend: die taal was mij *vreemd*. Al wat ik hoor en zie is mij even *vreemd*. Houd u zoo *vreemd* niet. Buitensporig: ik hoop, dat hij van dien *vreemden* handel terug komen moge. *Bevreemding* wekkend: dat kwam mij zeer *vreemd* voor. Ik vind het gansch niet *vreemd*. Met *bevreemding*, met verbazing: hij zal *vreemd* toehooren. Wat keek hij *vreemd* op! Van hier *vreemdelijk*, *vreemdeling*, *vreemden*, *vreemdheid*, *vreemdigheid*, *vreemdte*, enz.

Vreemd, KIL. *vreemd*, hoogd., angels., vries. *fremd*, KERO, OTFRID., NOTK. *fremid*, *fremed*, deen. *fremmed*, zweed. *fraemmande*, komt van het oudduitt. *fram*, weg en verwijdering, verwant aan het eng. *from*, uit, van; of het is zamenge trokken uit *verheemd*, van *heem*, *heim*, woonplaats, vaderland; derhalve zoo veel als van zijn vaderland verwijderd.

Vreemdeling, m. en v., meerv. *vreemde-*

lingen. Van *vreemd*. Tot het volk, waaronder verkeert, niet behorende: woont als vreemdeling in dit land. *BLJELV*. Daar 'k als een vreemdeling en balling sworf. L. D. S. P. Overdragtelijk, is een vreemdeling ergens in zijn, onkundig zijn van hetgeen daar omgaat, of daartoe behoort: gij zijt in de wiskunde nog een vreemdeling. Ik ben hier geen vreemdeling meer. Van hier vreemdelingschap. Zamenstell.: vreemdelingsregt, het regt van eenen landsheer op de nalatenschap van eenen stervenden vreemdeling, middel-eeuw. lat. *albinagium*, fr. *aubaine*.

Vreemdelingsregt, o., zie *vreemdeling*.

Vreemden, b. w., ik vreemde, heb gevreemd. Van *vreemd*, bij *KIL*. evenveel als *vreemden*, dat hiervan afstamt. De verdere zamenstell. zijn: bevreemden, ontvreemden.

Vreemde, v. Oulings *vreemde*. Hoogd, *Fremde*. Eigenlijk, het vreemde van een ding. In het gebruik vreemdheid: terwijl zich ieder aan de vrees van het schoupsel vergaapte. *HOORT*.

Vrees, vreeze, v. Angst voor een kwaad, dat men zich voorstelt: ik heb er geene vrees voor. Iemand vrees aanjagen. God bespot hunne vreeze. *VOLLENH*. Het aertrijk zal van langdurige vreeze ontslagen worden. *VOND*. 't Zij dat de Geestelijkheid zoo verre de vrees in hem had. *HOORT*. Schroom, om iemand niet te beledigen: hij heeft geene de minste vrees voor ouders, of meesters. Vrees voor God, vreeze des Heeren, of 's Heeren vrees. Van hier vreesachtig, vreesachtigheid. Zamenstell.: watervrees enz. Van *vreezen*.

Vreesachtig, zie *vrees*.

Vreeselijk, bijv. n. en bijw., vreeselijker, vreeselijkst. Van *vreezen*. Vrees verwekkend, geducht: dese groote ende vreeslicke dingen. *BLJELV*. Hoe vreeselijk is zijn majesteit. L. D. S. P. Op eene angst verwekkende, of schrik barende wijze: hij heeft haar vreeselijk mishandeld. Men bezigt dit woord ook als een tuschenwerpsel van verwondering: wel, vreeselijk! Van hier vreeselijkheid.

Vreetrompet, v., meerv. vreetrompetten. Bij *VOND*. eene trompet, waarop men tot viering van den vrede blaast. Dus is *vredenvuur* een vuur, dat op een vredefeest aangestoken wordt; maar ook een vliegend vuurtje, dat zich aan de masten der schepen hecht, en door de zeelieden voor een goed voorteken gehouden wordt. In het fr. *feu de Saint-Elme*. In het lat., als er twee bij elkander zijn, *castores*, gr. *καστοροποι*, *KIL*. *vredvier*.

Vreezen, b. en o. w., ik vreesde, heb gevreesd. Bedr., duchten, een voorgesteld kwaad met angst beschouwen: ik vrees den dood niet meer. Hij alleen vrees verachting, die zich dezelfde waardig keurt. 'k Heb geen gebrek, 'k heb geen gevaar, te vreezen. L. D. S. P. Zich een kwaad met angst als mogelijk voorstellen: vrees gij nog bedrogen te zullen worden? De liefde vrees eer 't zwaert, dan zij ten beste hoopt. *VOND*. Min of meer angstig ontzien: zijne ouders vreezen. Spijst ieder, die hem vrees en acht. L. D. S. P. Wie het gebod vrees, dien sal vergolden worden. *BLJELV*. Onz., schromen, om iets te doen: ik vreesde hem te naderen. Hoe! en hebt gij niet gevreesd, uwe hant uit te strecken? *BLJELV*. Angstig ontzag ergens voor gevoelen: hij vrees voor ouders, noch meesters.

Intusschen beteekent: voor iemand, of iets, vreezen, ook duchten, dat zoodanig iemand, of iets, door eenig kwaad getroffen zal worden: ik vrees voor U. Ik heb voor die arme stad gevreesd en gesidderd. Of zich van zoodanig iemand, of iets, eenig kwaad voorspellen. Vrees gij niet voor de de besmetting, die u omringt? Angst gevoelen voor een kwaad, dat men zich als mogelijk voorstelt: hij schijnt voor geene tegenspraak te vreezen. Ontloeghze zich noch niet, voor hoorn te vreezen. *VOND*. Vrees niet! verban alle ontzetting, allen schroom! Van hier vrees, vreeselijk. Zamenstell.: bevreesd, onbevreesd; — Godvreesend, enz.

Vreezen is verwant aan *vaar*, zweed. *fara*, eng. *to fear*, fr. *peur*, ital. *paura*, lat. *pavor*, vrees, en aan *vrucht*, en *vruchten*, zweed. *frukta*, deen. *frijgte*, angels. *frihten*; welk alles door zijnen klank eene angstige siddering schijnt aan te duiden, zie *vruchten*.

Vrek, bijv. n., vrekker, vrekst. Gierig: hij is van eenen vrekken aard. Geen vrecke schout beslaet de dichters nu in boeten. *VOND*. Als z. n., een gierigaard: die vrek schraapt schat op schat bijeen. Van hier vreakaard, vrekachtig, vrekheid, vrekking.

Vrek, oudduitsch *frech*, angels. *fraec*, *ULPHIL*. *frik*, is niet slechts verwant aan *frech*, gierigheid, bij *NOTK.*, maar ook aan het eng. *freak*, gril, ja schijnt een en hetzelfde woord, als het deen. *frek*, neders., hoogd. *frech*, fr. *farouche*, lat. *ferox*, sterk, moedig, stout, roekeloos, waaraan *vrant* en *vrij* verwant schijnen; en de overgang van het denkbeeld van sterk en moedig tot dat van gierig, schraapzuchtig, kan ontstaan zijn uit het misbruik, dat de deutsche adel in de middel-euwen van zijnen moed en zijne krachten maakte, om allerlei roof te zamen te schrappen.

Vreten, b. w., ik vrat, heb gevreten. Van dieren, tot voedsel nuttigen: het paard wil dat hooi niet vreten. In eenen verachtelijken zin ook van menschen, gulzig en op eene onbeschofte wijze eten: dat is vreten, maar geen eten. Van hier gevreet, vreat, enz. Zamenstell.: vreetdarm, vreetkoorts, vreetsak, vreetsucht, enz. Afvreten, invreten, opvreten, toevreten, vervreten, voortvreten, wegvreten, enz.

Vreten, neders. *freten*, angels., *ULPHIL*. *fretan*, eng. *to fret*, vries. *frette*, *NOTK.*, *OTFRID*. *frezzen*, hoogd. *fresen*, is voor *vereten*, van *ver* en *eten*.

Vreugd, vreugde, v. Gewaarwording van blijdschap, vrolijke aandoening der ziel: het veroorzaakt mij de grootste vreugde. Des lusthofs marmbron van vreught schreit soete tranen. *VOND*. De kracht eener volle vreugt. *HOORT*. Uitwendig betoon van blijdschap: de stad was vol vreugde. Beweegreden tot blijdschap: wees de vreugde van ouders en naastbestaanden! De vreught, van stad en raet en burgerij, *VOND*. Van hier *vreugdij*, bij *KIL.*, waarvoor thans *vrolijk* gebruikt wordt. Zamenstell.: vreugdebedrijf, vreugdebetoon, vreugdedag, vreugdedans, vreugdefeest, vreugdegalm, vreugdegejuich, vreugdegenoot, vreugdelied, vreugdemaal, vreugdeschot, vreugdetraan, vreugdevol, vreugdevuur, vreugdezang, enz. Hartevreugd, zielevreugd.

Vreugde, hoogd. *Freude*, odd. *froide* en *vrothe*, *WILLER*. *freiuue*, deen. *frijd*, ijel. *frijgd*, komt van *freuen*, en is verwant aan *froh*, *vrolijk*.

Vriemelen, o. w., ik vriemelde, heb ge-

vriemeld. Zich zittende met het onderlijf bewegen: hoe zit gij zoo te vriemelen?

Vriend, m., meerv. vrienden. Bij verkorting *vrind*. Eigenlijk iemand, die bemint. Bijzonderlijk, een naastbestaande: de naaste vrienden werden bij het sterfbed geroepen. Een beminde: sulck een is mijn liefste, ja sulck een is mijn vrient. **BIJBELV.** Iemand, met wien men vriendschappelijk omgaat, ja wien men eene groote mate van genegenheid toedraagt: om mijne vrienden, die ik acht. L. D. S. P. Iemand, wien men niet wel anders weet te noemen: hoor eens hier, vriend! Ergens een vriend van zijn is, een liefhebber: ik ben geen vriend van spelen. Iemand te vriend houden, deszelfs gunst trachten te behouden. Wegens eene vrouw bezigt men, in bijkans al de opgenoemde beteekenissen, *vrindin*. Voorts, komt van *vriend*, bevriend, vriendelijk, vriendschap, enz. Zamenstell.: vriendbroederlijk, vriendengroet, vriendenmaal, vriendenrol, vriendhoudend, vriendmatig, enz. **Allemandsvriend**, bloedvriend, boezemvriend, echtvriend, halsvriend, hartevriend, huwelijksvriend, tafelvriend, zielevriend, enz.

Vriend, eng. *friend*, angels. *freond*, vries. *freun*, neders. *fründ*, hoogd. *Freund*, KERO, OTFRID. *friunt*, ULPHIL. *friends*, zweed., ijsl. *fraende*, is evenzeer een deelw. van *frigon*, beminnen, als *vijand van vijen*, haten. Anderen brengen het tot het aloude *frithe*, vrede.

Vriendhoudend, bijv. n. en bijw., vriendhoudender, vriendhoudendst. Die zich zoo gedraagt, dat hij zijne vrienden houdt, en dezelve hem genegen blijven: eene vriendhoudend man. Van hier vriendhoudendheid.

Vriendschap, v. Vriendelijke toegenegenheid: iemands vriendschap winnen, behouden, verliezen, verbeuren, enz. Ik doe het uit vriendschap. Of hij hunne vriendschap waardigh zij. **VOND.** Vriendenverbindtenis met iemand: in vriendschap niet iemand leven. Weet ghij niet, dat de vriendschap der werelt een vijantschap Godts is? **BIJBELV.** Bewijs van vriendelijke toegenegenheid: iemand vriendschap bewijzen. De eene vriendschap is de andere waardig. Eindelijk, geeft men den naam van *vriendschap* ook wel eens aan iemand, wien men niet wel anders weet te noemen: zeg eens, vriendschap! Van hier vriendschappelijk.

Vriendschap, zweed. *frijndskap*, neders. *fründschap*, hoogd. *Freundschaft*, WILLER. *fruintschefte*, vries. *freunskip*, komt van *vriend*.

Vries, m., meer Vriezen. Bijkans de eenige volksnaam, die, in dit werldeel, reeds vóór twee duizend jaren door een en hetzelfde volk, dat hem thans nog voert, in een en hetzelfde land, gedragen werd: de Vriezen werden door Franken en Romeinen beide ontzien. **EUSUM**, **EISINGA**, beide oorlogsvierige Vriezen. **VOND.** Anders *Fries*, oulings *Vrees*, en *Freson*, in: *ela freija Fresona*, edele vrije Vriezen; *fr. Frison*, lat. *Frison* en *Frisius*. Van hier vriesch, Vriezín. Zamenstell.: Vriesland, Oostvriesland, enz.

Vriesch, bijv. n. Van *Vries*. Tot Vriesland behoorende, of daaruit herkomstig: vriesche boter, aardappelen, turf, wol, schapen, paarden, enz. Vriesche ruiters, bekende behoedmiddelen tegen het indringen van ruitery, anders *spaanse ruiters*; maar in het fr. *chevaux de Frise*. *Het Vriesch* is de aloude taal der Vriezen, die thans enkel nog ten platten lande gesproken wordt. Dit woord luidt in Vriesland *Friesk*.

Vriezen, onpers. werkw., het vroom, (van *vriezen*) heeft gevrozen. Eigenl. beteekent *het vriest*, er grijpt vorst plaats: het vroom eenen duim dik. Wat heeft het dezen nacht wederom gevrozen! Het wordt ook onz. gebezigd, met *zijn*; door vorst zoo of zoo aangedaan worden: het water vroom geheel digt. De lucht verbrant van hitte, en 't water vriest tot ijs. **VOND.** Ick vrees, ick vrieze in den brant. **R. VISSCH.** Je vriest soo doodt, als een haring. **NOSSEM.** Door vorst gevormd worden: er vroom ijs aan zijnen baard. Van hier vorst enz. Zamenstell.: bevriezen, opvriezen, toevriezen, uitvriezen, vervriezen, voortvriezen, enz. *Vriezen*, hoogd. *frieren*, schijnt verwant aan het lat. *frigeri*.

Vrij, bijv. n. en bijw., vrijer, vrijst. Vrank, onbedwongen, van ligchamelijke dingen, in geene beweging gehinderd: toen ik den mantel achter over sloeg, werd mijn regterarm vrij. Het ontzachtelde kind bewoog zich vrij. Van de beweging van ligchamelijke en stoffelijke dingen, ongehinderd, ongestoord: het puin opgeruimd zijnde, kreeg men eenen vrijen toegang tot hetgeen staande gebleven was. Het water kreeg eenen vrijen loop; welken loop men ook aan onstoffelijke dingen toekent, wanneer zij ongehinderd voortgaan: ik geef aan mijne gedachten eenen vrijen loop. Voorts, is *vrij* niet ingesloten, onbeperkt: een vrij uitzigt. In de vrije lucht. Op zich zelf, door geene andere dingen aangeroerd: het huis staat geheel vrij. Overdragtelijk, van dieren, aan geen bedwang van menschen onderworpen: zoodra de vogel wederom vrij werd. Wie heeft den woutesel vrij henen gesonden? **BIJBELV.** Van andere dingen, aan geenen soeverein, of heer en meester, in eigendom toebehoorende: eene vrije rijksstad. Daarin en is noch dienstbare (slaaf), noch vrije. **BIJBELV.** Voor geene schulden verbonden: dat goed is nog vrij en onbezwaard. Aan niemands heerschappij onderworpen: eene vrije republiek. De Rijn geschapen was, om vrij te zijn. **VOND.** Door geene afhankelijkheid aan iemand verbonden: mijn hart is niet meer vrij. Voor dat zij zich verloorde, toen zij nog vrij was. Is uw knecht tegen November vrij? Door geene bezigheden belemmerd: ik heb den ganschen dag geen vrij half uur. Aan geene straf onderworpen: de krijgsknecht plunderde en roofde vrij. De vrije jagt. Aan geene betaling van huur enz. onderhevig: vrije landerijen. Eene vrije woning, vrij vuur en licht. Aan geenen geweldigen overlast onderhevig: de wegen zijn niet vrij. Vrij uit- en ingaan. Vrij en vrank. Vrij schip, vrij goed. Op geene slaafsche wijze aan regelen van kunst verbonden: vele stukken van **KOTZEBUE** zijn al te vrij. Eene *vrije* vertaling, of navolging, is het tegenoverstaande van eene *letterlijke*. Vrij denken, spreken, enz. is onbevooroordeeld. Ook zonder schroomvolle bedremmeling. Het beantwoordt aan het eng. *verij*, in: vrij veel, vrij duur. Is vrij genoeg voor mij te doen. **CATS**; en aan *voorwaar*, in: 't en is ook vrij geen wonder. **H. DE GR.** — Vrij van iets is, daardoor niet bezwaard: vrij van lasten, schulden, enz. Vrij van zorg en kommer. **VOND.** Eindelijk, zijn vrije kunsten, die onlings enkel door vrije lieden beoefend werden. Van hier vrijdom, vrije, vrijelijk, *vrijen*, enz., vrijheid. Zamenstell.: vrijaf, vrijambt, welken titel men aan meer dan een district van Zwitserland plagt te geven. — Vrijbeurt, vrijblijven, vrijborst, vrijborstig, vrijbrief, vrijbuit, enz., vrijburger, vrijdenker,

vrijdobbelen, vrijeling (*libertus* bij HOOFD), vrijgeboren, vrijgeest, vrijhartig, vrijheer, vrijhof, vrijhouden, vrijjaar, vrijkomen, vrijkoopen, enz. — vrijlaten, vrijleen, vrijloopen, vrijmaken, vrijman, vrijmoedig, vrijpleiten, vrijpostig, vrij-school, vrij-spraak, vrij-spreken, enz. — vrijstaan, vrijstellen, vrijuit, vrijvaren, vrijvechten, vrijverklaren, vrijvrouw, vrijwaren, vrijwillig, enz. Gastvrij, lastvrij, onvrij, schootvrij, schuld-vrij, tolvrij, vogel-vrij, zorg-vrij, enz.

Vrij, hoogd. *frei*, ULPHIL. *frie*, KERO *fri*, neders. *frij*, deen., zweed. *fri*, eng. *free*, is een zeer oud woord, van hetwelk de Phrygiërs, volgens HESUCHIUS, hunnen naam *φριες*; ontleenden.

Vrijaadje, v. Gevrij: hoe lang zal die vrijaadje duren? 't Einde mijner vrijaadje. VOND. De Hertog hief een geveinsde vrijaadje aan. HOOFD. Van *vrijen*.

Vrijaf, o., dat enkel in: vrijaf geven, vrijaf hebben, vrijaf krijgen, enz. gebruikelijk is, en dan vrijheid, verlof, om uit school enz. heen te gaan, aanduidt: als wij vrijaf krijgen, ga ik met u spelen. Van *vrij* en *af*.

Vrijambt, o., zie *vrij*.

Vrijblijven, o. w., ik bleef vrij, ben vrijgebleven. Beveiligd blijven: op dat 's hemels burgh niet vrij zou blijven. VOND. In de gemeenzame verkeering, van zwangerheid: zij blijft lang vrij.

Vrijborst, m., meerv. vrijborsten. Van *vrij* en *borst*, hoogd. *Bursche*. Is bij KIL. evenveel als *adelborst*, omdat er buiten den Adel en de Geestelijkheid oulings geene vrije lieden waren, en *vrij* en *adellijk*, dus in de krijgsveld, waar de Geestelijkheid geene plaats vond, een en hetzelfde was.

Vrijborstig, bijv. n. en bijw., vrijborstiger, vrijborstigst. Van *borst*. Een woord van den vorm van *rondborstig*. Vrijmoedig, onbeschroomd, onbewimpeld: een vrijborstig vrouwensch. HALMA. Vrijborstig uitte hij zijne meening. Van hier vrijborstigheid, vrijborstiglijk.

Vrijbrief, m., meerv. vrijbrieven. Eene schriftelijke verklaring, dat iets voor iemand geoorloofd is: geef hem eenen vrijbrief, om te bedelen.

Vrijbuit, m. Wegrooving van goed, dat aan de vijandelijke partij behoort: op vrijbuit uitgaan, op vrijbuit varen. Van hier het onz. w. *vrijbuiten*, wegrooven; vrijbuiten, enz.

Vrijbuiten, zie *vrijbuit*.

Vrijburg, m., meerv. vrijburgen. Van *vrijden*, *vrijen*, en *burg*. Eigenlijk, een burg, waar men eene veilige wijkplaats vinden kan: toen men den moedigen LUTHER, tegen zijnen wil, naar dien vrijburg gevoerd had. Overdragtelijk, evenveel welke wijkplaats: op dat het u en mij tot eenen vrijburg dien. VOND. In overeenkomst hiermede is vrijhuis, een huis, vrijplaats, eene plaats, en vrijstad, eene stad, waar men zich voor vervolging enz. bevrijden kan: die gevlucht is na zijne vrijstad. BIJBELV.

Vrijdag, m., meerv. vrijdagen. De zesde dag der week. Goede Vrijdag, de vrijdag voor paschen. Zamenstell.: vrijdagavond, vrijdagmorgen.

Vrijdag, OTFRID. *friedag*, neders. *frijdag*, deen., zweed. *fredag*, eng. *friday*, vries. *freed*, hoogd. *Freitag*, komt van *day*, en FREA, of FRIGA, de VENUS van het Noorden, welker naam van *frigon* afstamt, en aan *viend* verwant is. Zie *vrijen*.

Vrijden, vrijen, b. w., ik vrijdde, (vrijde) heb gevrijd. Vrijmaken, in meer dan eene beteekenis van *vrij*: die hij van de hand der wederpartijders gevrijdt heeft. BIJBELV. Van hier vrijding, bevrijding: onder vrijding van kosten en transport. Zamenstell.: vrijbrief, vrijburg, vrijhuis, vrijjaar, vrijplaats, vrijstad, enz. Bevrijden enz. Van *vrij*.

Vrijdenker, m., meerv. vrijdenkers. Al wie in het godsdienstige vrijdenkt, zich door geene magtspreuken kluisteren laat: de kerk werd hier door dezen, ginds door eenen anderen, vrijdenker hervormd. Dikwijls ook, in eenen nadeeligen zin, al wie te vrij denkt, te vele leerstellige bepalingen verwerpt, in welken zin *vrijgeest* nog gebruikelijker is: COLLINS, en alle volgende vrijdenkers. Van hier vrijdenkerij. Wegens eene vrouw bezigt men *vrijdenkerster*. Van *vrijdenken*.

Vrijding, v., zie *vrijden*.

Vrijdingen, zie *vrijpleiten*.

Vrijdobbelen, o. w., ik dobbelde vrij, ben vrijgedobbeld. Eigenlijk, door dobbelen ergens van vrij worden, of blijven: de besten trof het rampspoedig lot, de slechtsten dobbelden vrij. Bij louter geluk ergens van vrij worden, of blijven: zij dobbelt nog al steeds vrij.

Vrijdom, m., meerv. vrijdommen. Het voorrecht van iemand, die ergens van bevrijd is: vrijdom van lasten. Als de steden smaak vonden in den vrijdom. HOOFD. Aengewende middelen helpen de gevangene aan geenen vrijdom. VOND. Vrijheid over het algemeen: helpt zoo vrijdoms tempel bouwen! VOND. Het regtsgebied van eene vrije stad: binnen den vrijdom van Utrecht. Zie voorts *vrijheid*.

Vrijen, zie *vrijden*.

Vrijen, b. en o. w., ik vrijde, heb gevrijd. Bedr., tot een huwelijk aanzoeken: zij wordt reeds lang gevrijd. Ik en vrijde nooit maecht. COLIJN v. RIJSS. Om iets anders aanzoeken: hoo langen tijd ik u heb om u gunst gevrijd. BROEKHUIZ. Onz., aanzoek ergens om doen: toen ik over haar vrijde. Vrijt gij ook naar die weduwe? Zij vrijden, zonder dat hen iemand kon verstaan, door tekens en gewenk. VOND. Van hier gevrij, vrijaadje, vrijer, vrijster. Zamenstell.: ontvrijen, voortvrijen, enz.

Vrijen, hoogd. *freien*, neders. *frien*, KIL. *vrijden*, *vienden*, zweed. *fria*, deen. *frie*, is verwant aan het onduitsch *frie*, huwelijk, en aan het gothische *frigon*, beininnen, van waar *viend*, en FRIGA, of FREA, de noordsche VENUS, die den naam aan onzen vrijdag geeft.

Vrijgeboren, bijv. n. KIL. *vrijgebortig*. Geen *vrijlaat*, zoo als een vrijgelatene slaaf bij KIL. heet, maar van zijne geboorte af vrij: vrijgeborene lieden droegen oulings den eertitel van welgeborene.

Vrijgeest, m., zie *vrijdenker*.

Vrijgeleide, o., meerv. vrijgeliden. Van *vrijden*, *vrijen*, en *geleide*. Een geleide, om iemand van geweldigen overlast te bevrijden: men gaf hem een toereikend vrijgeleide mede. In dezen zin is het enkele *geleide* intusschen gebruikelijker. En *vrijgeleide* wordt veelal voor verzekering, van veilig te kunnen komen en gaan gebezigd: LUTHER toog onder Keizerlijk vrijgeleide naar Worms. Zamenstell.: vrijgeleidebrief, of vrijgeleidebrief.

Vrijheer, m., meerv. vrijheeren. De bezitter van eene heerlijkheid in het duitsche rijk, welke even onafhankelijk is als een Vorstendom,

of eene vrije rijkstad: SIEGFRIED, vrijheer van Lindenbergh. Van hier vrijheerlijk, vrijheerschap. Aan eene vrouwelijke bezitster van eene der gezegde heerlijkheden, en aan de Gemalin van eenen vrijheer, geeft men den naam van *vrijvrouw*.

Vrijheid, v., meerv. vrijheden. De toestand van iemand, of iets, die, of dat, in de verschillende beteekenissen van dit woord, vrij is: de vrijheid van den staat. Eenen slaaf de vrijheid schenken. De gevangene werd in vrijheid gesteld. Het vogeltje treurt om het verlies van zijne vrijheid. Iemands vrijheid van denken, doen, laten, enz. De vrijheid van den wil. Daarentegen wordt de toestand van iemand, die ergens van bevrijd is, vooral, wanneer datgeen, waarvan hij bevrijd is, uitgedrukt wordt, veelal door *vrijdom* aangeduid. Op zich zelf is *vrijheid* voorts vrijmoedigheid, stoutheid: ik neem de vrijheid, om het te zeggen. Een vrijpostig en stout bedrijf: zich te veel vrijheden veroorloven. Een voorrecht: stads vrijheden en privilegiën. Het rechtsgebied van eene vrije stad: hij werd uit stad en vrijheid gebannen. Bij KIL. ook een vlek, eene vrije heerlijkheid, en eene vrijplaats voor vervolgden. Van *vrij*.

Vrijhouden, b. w., ik hield vrij, heb vrijgehouden. Maken, dat iemand, of iets, ergens van vrijblijve: wij hielden ons op den duur van die besmetting vrij. Hield uw sabel vrij van wederwraecke. VOND. Op zich zelf, bijzonderlijk, van kosten vrij doen blijven: ik hield hem de gansche reis over vrij.

Vrijhuis, o., zie *vrijburg*.

Vrijjaar, o., meerv. vrijjaren. Een jaar, waarin men zekere vrijdommen geniet: als de vrijjaren ten einde zijn, moet er verponding van dat land worden opgebracht. Van *vrijen*, *vrijden*, en *jaar*, het jaar, waarin een Israëlitisch slaaf zijne vrijheid terugkreeg: wanneer hij van zijne erfenisse een geschenck sal geven aan eenen van zijne knechten, die sal dat hebben tot het vrijjaar toe. BIJBELV.

Vrijkomen, o. w., ik kwam vrij, ben vrijgekomen. Ontslagen worden: hij komt morgen vrij. Met iets vrijkomen is, van verdere onaangenaamheden bevrijd worden: ik kwam met den schrik vrij.

Vrijkopen, b. w., ik kocht vrij, heb vrijgekocht. Door koop vrijmaken: er werden verscheidene slaven vrijgekocht. De Heere heeft JACOB vrijgekocht, ende hij heeft hem verlost. BIJBELV. Door afkoop van belastingen bevrijden: een stuk lands vrijkopen. Van hier vrijkoopig, en ook wel eens vrijkoop.

Vrijlaat, zie *vrijgeboren*.

Vrijlaten, b. w., ik liet vrij, heb vrijgelaten. In vrijheid stellen: laat den armen vogel vrij! Indien hij zijnes dienstknechts hant uitslaet, soo sal hij hem vrijlaten. BIJBELV. In vrijheid laten: het misdadige vrijlaten van zulken schelm. Ghij sult de moeder gantschlick vrijlaten; maer de jongen sult ghij voor u nemen. BIJBELV. Ergens van vrijlaten is, daarmede niet bezwaren: men laat mij van wachten en togten vrij. Van hier vrijlatig.

Vrijleen, o., meerv. vrijleenen. Een leen-goed, welks bezitster tot geene diensten verplicht is. Hoogd. *Freilehen*, fr. *franc-fief*, middeleeuw. lat. *feudum francum*.

Vrijloopen, o. w., ik liep vrij, ben vrijge-

loopen. Niet haken, niet raken: het rad loopt vrij; de slinger loopt vrij. Van onaangenaamheid bevrijd blijven: midden onder al die koortsen, liep ik vrij.

Vrijmaken, b. w., ik maakte vrij, heb vrijgemaakt. Maken, dat iets vrij worde: WASHINGTON, LA FAJETTE en ROCHAMBEAU, hebben Noord-Amerika vrijgemaakt. Hij sal zijnes vaders huys vrijmaken. BIJBELV. Bevrijden: ick sal se vrijmaken van den doot. BIJBELV. Van hier vrijmaking.

Vrijman, m., meerv. vrijmannen. Al wie door geene verbindtenissen, verplichting, enz. bezwaard is: ik ben en blijf liever vrijman. Onder de zakkedragers hier en elders iemand, die door den kooper gekozen wordt, om te dragen enz.; en die derhalve niet, gelijk de andere dragers, behoefte te loten: als men meer dan honderd tonnen turf opdoet, kan men eenen vrijman nemen.

Vrijmetselaar, m., meerv. vrijmetselaars, of vrijmetselaren. Een medelid van eene orde, welke zich uit Engeland over andere landen uitgebreid heeft, en geheime instellingen en gebruiken heeft, die ten deele van het metselaars-handwerk ontleend zijn. Van hier vrijmetselaarschap, vrijmetselarij.

Vrijmoedig, bijv. n. en bijw., vrijmoediger, vrijmoedigst. Van *vrij* en *moedig*, van *moed*, in plaats van *gemoed*. Door geenen schroom belemmerd: als hij wat vrijmoediger was, zou hij beter voldoen. Van hier vrijmoedigheid, vrijmoediglijk. Zamenstell.: onvrijmoedig enz.

Vrijplaats, v., zie *vrijburg*.

Vrijpleiten, b. w., ik pleitte vrij, heb vrijgepleit. Vrijdingen, door gepleit bevrijden; eigenlijk; zijn advocaat heeft hem vrijgepleit. Ons eigenlijk: zij poogde zich nog vrij te pleiten. Ook *vrijdingen*.

Vrijpostig, bijv. n. en bijw., vrijpostiger, vrijpostigst. Van *vrij* en *postig*, welks afstamming ons onbekend is. Meer dan vrijmoedig, vrij, stout: die jongen is al te vrijpostig. Hij keek haar vrijpostig aan. Van hier vrijpostigheid, vrijpostiglijk.

Vrijschool, v., meerv. vrijescholen. Eene school, waarin onderwijs om niet gegeven wordt: er is eene vrijeschool van de Maatschappij tot nut van 't algemeen voor kinderen van onvermogen-den.

Vrijsprak, v., meerv. vrijspraken. Van *vrijsprecken*. Uitspraak, waardoor iemand vrijgesproken wordt: elk was over zijne vrijsprak verheugd.

Vrijsproken, b. w., ik sprak vrij, heb vrijgesproken. Onschuldig verklaren: vruchteloos poogde men hem te doen vrijsprecken. Van eenigen last vrijkeuren: elk betaalde zijn aandeel, behalve een, dien men vrijsprak. Van hier vrijsprak, vrijpreker, vrijsprekerij, vrijspreking.

Vrijstad, v., zie *vrijburg*.

Vrijstellen, b. w., ik stelde vrij, heb vrijgesteld. Van lasten, verplichting, enz. bevrijden: hij werd geheel vrijgesteld. Ik hoop, dat men mij daarvan vrijstellen zal. Van hier vrijstelling.

Vrijster, v., meerv. vrijsters. Van *vrijen*. KIL. *vrijdster*. Een meisje, dat gevrijd wordt: het is vrijer en vrijster. Men vree de vrijsters maar om deugdelijke gaven. PAFERNOOD. Een meisje, dat reeds gevrijd kan worden: het wordt eene knappe vrijster. Bijzonderlijk, is *vrijster*

worden, de maandelijksche zuivering krijgen. Voorts, geeft men den naam van *vrijster* aan elke jonge dochter, die men geen bijzonderen titel geven wil: zoo, vrijster! dat is well en aan ieder van de vrouwelijke sekse, die nog nooit gehuwd is geweest: het is eene oude vrijster. Van hier vrijsterschap. Zamenstell.: kermisvrijster.

Vrijuit, bijw. Zonder schroom, bewimpeling, of achterhoudendheid: spreek altijd vrijuit, wat er op uw hart ligt. Seght het ons vrijuit. *BLJVELV.*

Vrijvaren, b. w., ik voer vrij, heb vrijgevaren. Enkel gebruikelijk in de spreekwijze van een *schip vrijvaren*, dat is, de gelden, die de reeders tot den aanbouwen en de uitrusting uitgeschoten hebben, terugwinnen: hij heeft het schip in drie jaren vrijgevaren.

Vrijvechten, b. w., ik vocht vrij, heb vrijgevochten. Al vechtende bevrijden: toen onze voorvaders dit land vrijvechten.

Vrijverklaren, b. w., ik verklaarde vrij, heb vrijverklaard. Onschuldig verklaren, vrijspokeken: men veroordeelde den eenen, maar de andere werd vrijverklaard. Aan geene slaafsche, of andere, verbindtenis onderhevig verklaren: het land werd bij het twaalfjarig bestand vrijverklaard. Van hier vrijverklaring.

Vrijvrouw, v., zie *vrijheer*.

Vrijwaarden, b. w., ik vrijwaarde, heb vrijwaard. Den vrijdom van iemand, of iets, verwaarborgen: ik vrijwaar u van alle kosten. Van hier vrijwaarder, vrijwaring.

Vrijwillig, bijw. n. en bijw., vrijwilliger, vrijwilligst. Van *vrij*, en *willig*, van *wil*. Door vrijen wil gedreven, ongedwongen: er volgen vele vrijwillige helpers toe. Een ijder, wiens geest hem vrijwillich maecte. *BLJVELV.* Uit vrijen wil voorkomende: een vrijwillig dienstbewijs. Ten vrijwilligen offer voor den volcke. *BLJVELV.* Van hier vrijwilliger, vrijwilligheid, vrijwilliglijk. Zamenstell.: onvrijwillig enz.

Vrijwilliger, m., meerv. vrijwilligers. Al wie in den krijg vrijwillig dient: eene menigte van vrijwilligers versterkte zijne magt. Dit woord schijnt naar het hoogd. *Freiwilliger*, van *vrijwillig* gevormd.

Vrikken, b. w., ik vrikte, heb gevrikt. Staande roeijen, met eene lange roeispaan vrikende, heen en weer bewegende, voortstuwen: kunt gij de boot niet naar den overkant vrikken?

Vro, bijw. n., enkel oulings in gebruik, voor *blij*, *vrolijk*: dats de grave was wel vro. *M. STOKKE.* Soo rustich zijn wij, ja soo vroo. *COSTER.* Dit is het stamwoord van *vreugd*, *vrolijk*, *vroude*, of *vrouwde*, blijdschap, enz. Zamenstell.: onvro. Dit woord luidt in het deen., zweed., jsl. *fro*, *OTFRID.* ook *fro* en *frou*, hoogd. *froh*.

Vroed, bijw. n. en bijw., vroeder, vroedst. Wijs, voorzigtig, loos, geslepen: men vant vroeder vrouwe neghene in haren tiden. *M. STOKKE* Zoo wie dat is van sinnen vroet. *v. HASS.* Zie dat gij u vroed houdt. *HALMA.* Van hier *vroeden*, vroeder, vroedheid, vroedzaam. Zamenstell.: vroedgodin, vroedkunde, vroedmeester, vroedmoeder, vroedvrouw, enz. Onvroed enz.

Vroed is verwant aan het oude *froda*, wijs, *fredem*. wijsheid, in het gr. *φραδν*, *frathgan*, weten.

Vroeden, b. w., ik vroedde, heb gevroed. Van *vroed*. Oulings, navorschten, oordeelen, thans

alleen gebruikelijk in de zamenstell.: bevroeden.

Vroedgodin, v., meerv. vroedgodinnen. De godin der zwangere vrouwen: *LUCIJA*, de schrandere vroedgodin aanbelden in haer pijn. *VOND.*

Vroedheid, v., zie *vroedschap*.

Vroedigh, bijw. n., vroediger, vroedigst. Van *vroed*. Bijkans evenveel als dit woord: gelijk een vroedigh vader met wel te doen opqueeckt sijn kindren alle gader. *VLAERD. REDENZ.* Van hier vroedigheid. Bij *KIL.* vindt men in plaats hiervan *vroedzaam*.

Vroedmoeder, v., zie *vroedvrouw*.

Vroedschap, v., meerv. vroedschappen. Oulings, even als *vroedheid*, wetenschap, kennis, wijsheid, voorzigtigheid, enz.: het is menech, die niet en acht der vroetschap. *v. MAERL.* Mit vroetscap, ende verstandenisse, ende conste. *BLJVELV.* 1477. Hedendaags eene vergadering van de voornaamste en verstandigste ingezetenen eener plaats: hij werd in de vroedschap geplaatst. Een lid van zulk eene vergadering heet *raad* in de *vroedschap*. Zamenstell.: vroedschapkamer, vroedschapslid, vroedschapsplaats, vroedschapsvergadering, enz.

Vroedvrouw, v., meerv. vroedvrouwen. Van *vroed*, wijs, schrand, en *vrouw*; anders *vroedmoeder*, hoogd. *Wehmutter*, ook *vroedwif*, eng. *midwife*, fr. *sage-femme*. Het beduidt eene vrouw, die de verloskunde oefent. Zamenstell.: dorpsvroedvrouw, stadsvroedvrouw, enz. *HUGENS* bezigt het hiervan gevormde werk. *vroedvrouwen*: daar ghij mij misvallen grillen med' groeovrouw, med' geluert, door de wereld hebt gestuurt.

Vroeg, bijw. n. en bijw., vroeger, vroegst. In een voorat gedeelte van het tijdvak, dat men onder het oog heeft: het is nog vroeg. Vroeg in den morgen, des morgens vroeg. Op den vroegen namiddag. Vroeg in het voorjaar. Die mij vroech soecken, sullen mij vinden. *BLJVELV.* waar *vroeg opzijn* dikwijls evenveel is, als zich spoeden; maar anders beteekent het evenveel, als *vroeg opstaan*, *zich vroeg opmaken*, zijn nachtleger vroeg verlaten. Vroege vruchten zijn zulke, die voor andere van dezelfde soort zijn worden: vroege aardbeziën. Somtijds staat *vroeg* regustreeks tegenover *laat*, of *spade*: vroegen regen en spaden regen. *BLJVELV.* Het moet vroeg of laat gebeuren, het moet vast eens voorvallen. Van hier vroegeling, vroegte. Zamenstell.: vroegbloem, een bijzonder plantgewas, vroegpreek, vroegrijp, vroegtijdig, enz.

Vroeg, hoogd. *früh*. *NOTK. fru*, *OTFRID. frua*, neders. *fru*, zweed. *fro*, gr. *φρω*.

Vroegbloem, v., zie *vroeg*.

Vroegeling, m., meerv. vroegelingen. Hoogd. *Frühling*. Geen leute, zoo als in het hoogd., maar een dier, dat in de lente geboren wordt: so dat de spadelingen *LABAN*, en de vroegelingen *JACOB*, toeqamen. *BLJVELV.*

Vroegrijp, bijw. n. Dat vroeger tot rijpheid komt, dan andere dingen van denzelfden aard: vroegrijpe vruchten rotten haast; anders: vroegrijp, vroeg rot. Een vroegrijp meisje, anders ook een *vroegrijppe*.

Vroegte, v. Oulings *vroegte*, hoogd. *Frühe*. Het vroeg van den morgen: wij verreiden reeds in de vroegte. Van *vroeg*.

Vroegtijdig, bijw. n. en bijw., vroegtijdiger, vroegtijdigst. Van *vroeg* en *tijdig*, van *tijd*. Nagenoeg evenveel, als *vroeg*: een vroegtijdig berigt.

Hij komt vroegtijdig, of, volgens HALMA, ook *vroegtijds*, dat intusschen veel ongewoner is. Van hier vroegtijdigheid, vroegtijdiglijk.

Vroegtijds, zie *vroegtijdig*.

Vrolijk, bijv. n. en bijw., vrolijker, vrolijkst. Verheugd, blijde: het vrolijk pluimgedierte. Juicht vrolijk, veldelingen! — Men hoorde uw vrolijke oevers schateren. VOND. Verheugend, blijdschap, of genoegen, wakkend: wij hebben eenen vrolijken dag. Een vrolijk uitzigt over het veld. Zich ergens mede vrolijk maken is, eigenlijk, daaruit eenig genoegen scheppen: Godt hadtse vrolijk gemaekt met groote vrolicheit. BIJBELV. Maar: maakt u daarmede vrolijk! is ook wel eens, gij zult u daarmede moeten vergenoegen. Van hier vrolijkheid, en vrolijken, in de zamenstell.: vervrolijken enz. Van *vro*.

Vrome, m.; vromen, zie *vroom*.

Vronen, zie *vroom*.

Vroom, bijv. n. en bijw., vromer, vroomst. Eigenlijk, gezet, lijjig en sterk: het is eene vrome koe. Het (gewas) komt geil en vroom voor den dagh. VOND. Schoon van ligchaem, ende vroom van leden. v. HASS. Oulings ook voordeelig; waarvan vrome, baat, en vromen, baten. Moedig, dapper, even als het angels. *fraam*, zweed. *from*, een vrome ridder. Wapenhandeling der vromen. VOND. Onschuldig, van list en bedrog ontbloot: die vrome ziel. Zijn eerlijk vroom gezigt, zijn heilig grijzend haar. GELLERT. Wij zijn vroom; wij en zijn geen verspieters. BIJBELV. Godvruchtig: een regt vroom man. Voorgewend godvruchtig: wacht u van de vromen! Een vroom bedrog is, zoodanig een, waarmede men de zaak der godsdienst waant te bevoordeelen. Vrome wenschen zijn, die uit een vroom hart voortkomen. Van hier vromelijk, vromigheid. Zamenstell.: onvroom enz.

Vroom, bij KIL. evenveel als *vroongeld*, en *vroomland*, en volgens VAN OOSTEN DE BRUINS Haarlem, omstreeks Leiden de benaming van eene oude *vroomvisscherij*, die men *het vroom* noemt. Oulings ook *frone*, *fron* en *fran*, van waar *Franecker*, eigenlijk *vroomnaker*, *frondag*, *fronvasten*, enz. Oorspronkelijk, is dit woord een tweede naamval van het oude *fro*, heer; zie *vrouw*. *Vroom* is dus zoo veel als *eens*, *of des*, *Heeren frondag*, 's Heeren dag; *fronvasten*, het veertigdaagsche vasten van den Heer; *fronbode*, 's Heeren bode; *vroomland*, 's Heeren land. Daar zulk land nu vrij van alle lasten was, is *vroom* zoo veel als lastvrij land geworden. Deze beteekenis oefent het in de zamenstell. *vroomheer* bij KIL. De verdere zamenstell. zijn: *vroondienst*, heerendienst; *vroongeld*, heerengeld; *vroonregt*, heerengeregtigheid, enz. Voorts, komt van *vroom* het werkv. *vronen*, in vrijen eigendom toewijzen, of in zulken eigendom aanvaarden, in welken zin men het nog heden-daags in Zeeland bezigt; *vroning*, de daad van vronen, en *invronen* bij MIERIS, in een oud charter.

Vroondienst, v., zie *vroom*.

Vroomheer, m., zie *vroom*.

Vroomland, o., zie *vroom*.

Vrouw, v., meerv. vrouwen. Eigenlijk, geheel iets anders, dan *wijf*, en eene toekenning van dezelfde waardigheid aan iemand van het vrouwelijk geslacht, die men door den naam van Heer aan eenen man toekent: gehoorzaam uwen heer en uwe vrouw. Aan de vrouw dezer heerlijkheid. Deze beteekenis heeft dit woord bijzonderlijk in:

onze lieve vrouw, moeder van onzen lieven heer, die in: vrouwendag, vrouwekerk, vrouwepoort, enz. enkel *vrouw* heet; en in: jonkvrouw, en het verbasterde *juffrouw* en *juffer*. Want dit is eene zamentrekking van *jonkver*; en *ver* was oulings evenveel als *vrouw*; blijkens: ver Aleijt zijn swegher, bij M. STOKK. Eindelijk, ontleenen wij van de beteekenis van *vrouw* ons *freule*, eene verbastering van het hoogd. *Fräulein*. In de tweede plaats, bezigen wij *vrouw* voor eenen gehuwden persoon van het vrouwelijke geslacht: het is mijne vrouw. Zij wert hem ter vrouwe, ende hij had dese lief. BIJBELV. Evenveel welke persoon van het vrouwelijke geslacht: men ziet er meer vrouwen dan mannen. Menichten beide van mannen en vrouwen. BIJBELV. Deze beteekenis oefent het woord in: vrouwenklooster, en meer andere zamenstellingen. Van hier vrouwachtig, vrouwelijk, enz. Zamenstell.: vrouwenader, eene ader aan de binnenzijde van den schenkel; vrouwebeeld, vrouweborst, vrouwebroeder, een Carmeliet, volnit onzer lieve vrouwe broeder; vrouwebroek, vrouwebuik, vrouwendag, vrouwendistel, vrouwengek, vrouwenglas, zeker slag van glimmer, anders *Mariënglas*; vrouwenhaar, vrouwenhuis, vrouwekerk, vrouwenklap, vrouwekleed, vrouwenklooster, vrouwekracht, vrouwenkruid, vrouwenliefde, vrouwenlist, vrouwenlust, vrouwemelk, vrouwepoort, vrouwenpraat, vrouwerok, vrouweschoen, vrouwelaaf, vrouwentimmer, vrouwlieden, of vrouwlui, vrouwmensch, vrouwspersoon, vrouwtjesappel, vrouwvolk, vrouwziek, vrouwzuchtig, enz. Allemansvrouw, ambachtsvrouw, breivrouw, burgemeestersvrouw, burgervrouw, buurvrouw, groenvrouw, huisvrouw, jonkvrouw, jufvrouw, koopvrouw, kraamvrouw, landsvrouw, leidsvrouw, marktvrouw, melkvrouw, naaivrouw, officiersvrouw, pensvrouw, schippersvrouw, schoolvrouw, schutsvrouw, slaapvrouw, vischvrouw, voedstervrouw, vroedvrouw, waschvrouw, weduwvrouw, zoogvrouw, enz.

Vrouw, OTFRID. *frouto*, opperd. *frout*, en *frowe*, neders. *frow*. deen. *frue*, ijsl, zweed. *fru*, hoogd. *Frau*, komt van *fratja* bij ULPHIL. *fro* bij OTFRID., angels. *frea*, dat eenen heer beteekende.

Vrouwelijk, bijv. n. en bijw., vrouwelijker, vrouwelijkst. Tot de vrouwen behoorende: eene vrouwelijke bezigheid. Verhef ten hemel toe het vrouwelijk gewaet. VOND. Dus is: het vrouwelijke geslacht, het geslacht der vrouwen, maar in de spraakkunst komt deze uitdrukking in eene bijzondere beteekenis voor. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. I § 102 en verv. En een vrouwelijk woord is aldaar, dat tot het zoogenoemde vrouwelijke geslacht behoort. Als eene vrouw: zij ziet er niet vrouwelijk uit. Van hier vrouwelijkheid.

Vrouwekracht, v. Van *vrouw* en *kracht*, in de beteekenis van verkrachting, vrouwenschending: zegge, zonder zegen, door maegdenroof en vrouwekracht verkregen. VOND.

Vrouwenhuis, o., zie *vrouwentimmer*.

Vrouwentimmer, o., meerv. vrouwen-timmers. Van *vrouw* en *timmer*. Een gotimmerte, dat bijzonderlijk voor het vrouwelijke gezin bestemd is. Anders *vrouwenhuis*, hoogd. *Frauentimmer*, zweed. *fruintimmer*.

Vrucht, v. Bij KIL. ook *vrucht*, *vorcht*, en *vrocht*. Even als het neders. *frucht*, deen. *frijgt*, ULPHIL. *fuwrht*, *sorahta*, NOTK. *forth*, hoogd. *Furcht*, vrees: doo hadden dander slives vrucht. M.

Stoke. Van hier vruchten. Zamenstell.: gods- vrucht enz. Dit woord is verwant aan *vaar*, en *vrees*, en schijnt zijne beteekenis, even als die woorden, aan zijnen klank verschuldigd te wezen; zie *vaar* en *vrees*.

Vrucht, v., meerv. vruchten. Een eetbaar voortbrengsel van verschillende plantgewassen, zoo als boomvruchten, peulvruchten, veldvruchten, of koren, enz.: hoe schotiger erwitstroom, hoe minder vrucht. Wie plant eenen wijngaert, ende en eet niet van sijne vrucht? **BIJBELV.** Het uitheemsch schuim d'inlandsche vruchten maeit. **VOND.** Kind: liever haere vrucht toestaan, dan die met den zwaerde laten deelen. **VOND.** Slaen een swan- gere vrouwe, dat haer de vrucht afaat. **BIJBELV.** De opbrengst, de uitwerking, het gevolg, van even- veel welk ding: zoo lang hij leeft, geniet hij de vruchten van dat goed. Dat zijn de gewone vruchten van een goed gedrag. Bijzonderlijk, voordeel, baat: ik zal er weinig vrucht van trek- ken. Dat kan geen vrucht doen. **HALMA.** Van hier vruchtbaar, vruchteloos, vruchten. Zamen- stell.: vruchtbeginsel, vruchtboom, vruchtgebruik, vruchtknop, enz. Aardvrucht, boomvrucht, herfst- vrucht, navrucht, plukvrucht, tuinvrucht, veldvrucht, wintervrucht, zomervrucht, enz.

Vrucht, hoegd. *Frucht*, deen. *frugt*, zweed. *frukt*, pool. *frukta*, eng., fr. *fruit*, lat. *fructus*, *frugus*, is verwant aan het zweed. *frö*, ijsl. *fríof*, lat. *frumentum*, zaad, koren, en aan het hebr. פֶּרֶךְ, vrucht. Het stamwoord schijnt het oude *berēn*, lat. *ferre*, dragen, voortbrengen, te zijn.

Vruchtbaar, bijv. n. en bijw., vruchtbaar- der, vruchtbaarst. Van *vrucht*. Al wat veel voort- brengt: de mesting moet dat land vruchtbaar ma- ken. De hemel bouw dien vruchtbren hof. **VOND.** Vruchtbare tijden. **BIJBELV.** Eene vruchtbare verbeelding. Eene vruchtbare stof, die vele goede bedenkingen oplevert. Van hier vruchtbaarheid, vruchtbaarlijk. Zamenstell.: onvruchtbaar enz.

Vruchtbeginsel, o., meerv. vruchtbegin- selen. Het eerste kiempje van de vrucht: bij de opening van het lijk vond men in de baarmoeder een vruchtbeginsel.

Vruchteloos, zie *vrucht*.

Vruchten, o. w., ik vruchtte, heb gevrucht. Moet oulings even gebruikelijk zijn geweest, als het hoegd. *fruchten*, daar wij in onze taal de za- menstelling *bevruchten* hebben; maar wij gebruiken thans, in plaats daarvan: vruchten voortbrengen, baten, enz.

Vruchten, verouderd h. w. ik vruchtte, heb gevrucht. Van *vrucht*, vrees. **KIL** ook *vruchten*, hoegd. *furchten*. Vreezen: hi vrucht al openbare, dat de van Vlaendren snllen comen. **M. Stoke.** Zoo dat wij brand noch dieven vruchten. **Six v. CHAMD.** 't Begin was u geen vreugd; waarom dan 't end gevrugt? **DĒ DECK.** IJdele geruchten en woorden, die men niet moet vruchten. **VOND.**; bij wien men dit woord meermalen vindt. En, op het voetspoor van de opgenoemde, en meer andere, vroegere Schrijvers, bedient **HUIZINGA BAK- KER** zich daarvan, in: min gevaar is dan te vruchten.

Vruchtgebruik, o. Gebrnik van de op- brengsten, renten, enz. van eenig kapitaal enz.: hij heeft het enkele vruchtgebruik van dat goed. Van hier vruchtgebruiker, lat. *usufructuarius*.

Vuidig, bijv. n., vuidiger, vuidigst. Slecht, traag: de vuidigen en onstrijdbaren dompelen z'in

modder enz. **HOORT.** Het zamengetrokken *vuidig* is thans in gebruik.

Vuig, bijv. n., vuiger, vuigst. Gering, slecht, verachtenswaardig: de vuige laster. Ook wordt het gebezigd in den zin van *traag*, *lui*. Zie *vuidig*. Dit *vuidig* is zamengetrokken uit *vuidig*, van *vuid*, *vud*, *vod*. Van hier vuigheid.

Vuil, bijv. n. en bijw., vuiler, vuilst. Onrein, morsig. Een vuile doek, vuile handen; maak uwe handen niet vuil. Vuile eijeren, stinkende eijeren. Een vuile maag, d. i. een vervuilde maag. **Fig.**, vuile visch, slechte, stinkende visch: vuile praat, vuile taal, slechte, ongemanierde praat. Een vuile hond, een kwaadaardige hond. Van hier vuilen, waarvan bevullen, vervuilen — vuilenbras, een kuip, of bak, waarin gezouten vleesch of visch ververscht wordt; ook iemand, die ongemeen morsig is; vuilheid, ook vuiligheid, vulte. Zamen- stell.: vuilaardig, vuilbek, *vuilbekken*, ongemanierd spreken; vuilneus, iemand, die eenen vuilen neus heeft.

Vuil is zamengetrokken uit *vuidel*, van *vuid*, *vud*, en heeft dus eenige overeenkomst met *vuig*, *vuidig*; want deze tweederlei uitgang in *l* en *ig* was oulings zeer gemeen; en men zeide zoowel *verstandel*, als *verstandig*, *vernustel*, als *vernustig*.

Dit woord is reeds bij **ULPHIL.** *fals*, *angels*. *foul*, eng. *foul*, deen. *fuul*, zweed. *ful*, gr. φαῦλος.

Vuilaardig, bijv. n. en bijw., vuilaardiger, vuilaardigst. Kwaadaardig: een vuilaardig mensch. Hij ziet er vuilaardig uit. Van hier vuilaardig- heid, vuilaardiglijk.

Vuilbekken, o. w., zie *vuil*

Vuulik, m., meerv. vuiliken. Van *vuil*. Iemand, die vuil van aard en morsig is. Foei vuulik!

Vuilnis, anders *vulnis*, en in de gemeenzame verkeering, *vullis*, v. Onnut wegwerpsel van ver- schillende dingen, vuiligheid, drek, enz. De vuil- nis opscheppen. Zamenstell.: vuilnisbak, (*vullis*- bak) vuilnis-hok, (*vullishok*) vuilnishoop, (*vullishoop*) vuilniskar, (*vulliskar*) vuilnismar, (*vullismar*) vuil- nisschop, (*vullischoop*) vuilnisschuit, (*vullis*-schuit) vuilnisvat, (*vullisvat*) enz. Het woord *vuilnis* wordt ook in de beteekenis van schande, of blaam gebe- zigd, als bij **HOORT**: de Staten hadden hem den naam van algemeenen Lantvoogt gegeven, om, onder dat dexel, hun vuilnis op hem te werpen.

Vuilte, v., zie *vuil*.

Vuist, v., meerv. vuisten. Eigenlijk, de toe- geslotene hand. Met vuisten slaan. Met den degen in de vuist. Dat dient hem als eene vuist in zijn oog, d. i. kan hem zeer schaden. In zijne vuist om iets lagchen, d. i. heimelijk en boosaar- dig over eene zaak zich verheugen: de grooten loegen in de vuist. **HOORT.** **Figuurl.**: voor de vuist zijn, openhartig zijn. Voor de vuist spreken, d. i. zonder zich te voren bedacht te hebben. Ook wordt dit woord gebruikt in de beteekenis van eenen dikken ijzeren hamer; als: iets met eene vuist aan stukken slaan. Zamenstell.: vuist- hamer, vuistlook, een stoot, of slag, met de vuist; vuistslag, vuistvechter, enz. Voorts, schijnt het woord *vuist* van *vatten* en *vast* af te stammen.

Vullen, b. w., ik vulde, heb gevuld. Van *vol*. **Vólmaken**: eene kan, een glas vullen; eene lantaarn vullen. Bedden vullen. Van hier vuller, vulling, vuisel. Zamenstell.: vulmolen, vulwoord, stopwoord; vulaarde, invullen, opvullen, enz.

Vullis, zie *vulnis*.

Vulte, v. Een verouderd woord. Volte, of

vervulling: Godt verlesene u de vulte uwer deugdelijke begeerten. HOOFD.

Vulwoord, o., zie *vullen*.

Vuns, vunsig, bijv. n. en bijw., vunzer, vunsiger, vunst, vunszigst. Vochtig riekend: wat is het hier vunsig! Van hier vunsheid, vunszigheid.

Vuren, o. w., ik vuurde, heb gevurde. Van vuur. Vuur geven, schieten, met het geschut of geweer. Dat krijgsvolk is knap in het vuren. Op den vijand vuren.

Vurenhout, o. Zekere soort van hout. Van hier het onverbuigb. bijv. n., *vurenhouten*, van vurenhout gemaakt: eene vurenhouten kist.

Vurig, bijv. n. en bijw., vuriger, vurigst. Van vuur. Iets dat eene brandende eigenschap heeft: vurige kolen, voor *gloeijende kolen*, bij KRAMER. Ook naar vuur gelijkend, wat den niterlijken glans betreft: vurige, d. i. heldere, doordringende oogen. Een vurig gezigt, d. i. vol vurigheid. Figuurl., in eenen hoogen graad levendig, met het levendigst gevoel verbonden: hij betuigde hem den vurigsten dank. Iemand eene vurige liefde toedragen. Een vurige minnaar. Vurige geboden. Een vurige blik, een vurige kus, enz. Van hier vurigheid, vuriglijk.

Vuur, o., meerv. vuren. Eene zeer fijne en door de gansche natuur verspreide vloeistof, welker bestaan nog zeer onbekend is, welke zich echter, onder zekere omstandigheden, door licht en warmte aan ons opdoet. Dit alleen den natuurkundigen bekend *vuur* wordt, om het van het volgende te onderscheiden, het oorspronkelijke genoemd, als tot de hoofdstoffen behoorende. In het gemeene leven kent men dit vuur slechts in brandende lichamen, die, in zovoorre hetzelfde in en om zekere daartoe geschikte lichamen ontstaat, in en om dezelve in eene zekere nog onbekende beweging gebracht wordt, en zich alsdan, zoowel door licht en warmte, als ook door zijne verderende kracht doet kennen. Het vuur brandt, het brandt als vuur. Vuur slaan, door den slag des staals aan den vuursteen de vuurdeelen, welke zich daarin bevinden, uitlokken, en in beweging brengen. Vuur geven, van schietgeweer sprekende, het kruid aansteken, hetwelk oulings met lonten geschiedde, die men *vuren* noemde. Vuur aanmaken, met behulp der noodige middelen, de vuurdeelen in eene felle beweging brengen. Het vuur gaat uit. De zwam vat ligt vuur. Iemand ten vure doemen. Olie in het vuur werpen, figuurlijk, eenen strijd, eene hartstogt nog heviger maken. Door een vuur loopen; voor iemand door een vuur loopen, figuurlijk, alles voor iemand doen, of beproeven. In eenen nauweren zin worden ook verscheidene soorten van brandende lichamen, in het algemeen *vuur* genoemd. In den oorlog wordt het lossen van het groot en klein geschut en de daardoor voortgedrevene kogels, *vuur* genoemd. De ruitjer hield het eerste vuur van het vijandelijke voetvolk standvastig uit. De troepen stonden twee aren in het vuur. Het was een verschrikkelijk vuur. Eene stad te vuur en te zwaard verwoesten, in brand schieten, door kracht van wapenen vernielen. Tusschen twee vuren staan, ingesloten zijn. De vijand stond tusschen twee vuren. Iemand het vuur na aan de scheenen leggen, ook overdr. iemand eene zaak moeijelijk

maken. Figuurlijk: hij werd, hij spooft vuur en vlam, hij geraakte in zulk eene drift, dat zijn geelaat zoo rood als vuur werd. De hemel was één vuur, wanneer dezelve bij het noorderlicht eenen het vuur gelijkenden glans bekomt. Een en hoogen graad van lust of levendigheid, hevige gemoedsbewegingen: de man heeft, naar zijnen hoogen ouderdom, nog veel vuur. Hij sprak met veel vuur. Hij vat schielijk vuur, d. i. wordt schielijk toornig. Ergens vuur op vatten, niterlijk toonen door eene zaak getroffen te zijn. Het vuur der verbeeldingskracht, een hooge graad van levendigheid. Het vuur des oorlogs in den verheven schrijffrant. Van hier *vuren*, vurig, enz. Zamenstell: vuurbaak, vuurberg, vuurbloem, vuurbraker, voor kanonstuk: vuurbrakers, die, doerender over 't nat, den vloed bestrijken. J. DE MARRE. Vuurbaak, vuurkloot, vuurkolk, vuurkolom, vuurlantaarn, vuurmand, eene mand, waarin vuur geplaatst, en waarop linnen enz. gedroogd wordt, — vuurmond, geschut, — vuuroven, vuurpan, beddepan; vuurpijl, vuuroer, zeker schietgeweer, — vuurrook, vuurscherm, vuurschop, vuurslag, vuurslot, vuurstaal, vuursteen, vuurstolp, vuurtang, vuurtest, vuurvlam, vuurwagen, vuurwerk, vuurwortel, enz. — koudvuur enz.

Vuur, hoogd. *Feuer*, bij TATAAN *fuir*, angels. *fyre*, eng. *fire*, deen. en zweed. *fyir*, is een zeer oud woord, hetwelk tot het grieksche *πυρ*, tot het lat. *fervere*, *fervor*, *comburere*, en tot het hoogd. *brennen*, behoort, voor hetwelk men ook *bernen* zegt.

Vuurbaak, v. meerv. vuurbaken. Een toren, op welken, ten beste der seelieden, des nachts, vuur gestookt wordt.

Vuurberg, m., meerv. vuurbergen. Een vuurapawende berg; met een vreemd woord, een *vulkan*.

Vuurmond, m., zie *vuur*.

Vuurpijl, m., meerv. vuurpijlen. Een met vuurwerk voorziene pijl, die nit het geschut en klein geweer geschoten wordt; en waarmede men huizen en schepen in brand schiet. Ook een pijl, die uit een vuurwerk schiet: de vuurpijlen vlogen door de lucht.

Vuurscherm, o., meerv. vuurschermen. Een scherm, dat men voor het vuur plaatst, om zich tegen deszelfs hitte te beschutten.

Vuurslag, m., meerv. vuurslagen. Een zeker werktuig van staal, om vuur uit eenen vuursteen te slaan.

Vuursteen, m., meerv. vuursteenen. Een steen, uit welken men, door middel van het staal, vuur kan slaan, waartoe alle glasachtige steenen geschikt zijn. Doorgaans gebruikt men hiertoe den bekenden hoornsteen; van daar dat dezelve, in eenen bepaalden zin, onder den naam van *vuursteen* bekend is; angels. *fiyristan*, deen. *fiyirsteen*.

Vuurwerk, o., meerv. vuurwerken. Elk door kunst zamengesteld vuur van salpeter, zwavel en kolen, hetwelk in den oorlog tegen den vijand, en anders tot vermaak, of uitspanning gebezigd wordt. In den laatsten zin beteekent het een of meer figuren, welke uit allerhande kunstige lustvuren zamengesteld zijn, en bij nacht aange-stoken worden. Een vuurwerk afsteken. Van hier vuurwerkmaker enz.

W.

W, de een en twintigste letter van het ABE; zie mijne Nederd. Spraakk. D. I § 47 en verv.

Waad, zie *waden* en *gewaad*.

Waadbaar, bijv. n. en bijw., waadbaarder, waadbaarst. Van *waden*. Waardoor men waden kan: de rivier de IJssel is, op sommige plaatsen, tegenwoordig waadbaar, d. i. kan men te voet overtrekken.

Wag, v., meerv. wagen. Een werktuig om te wegen. Het moet op de waag gewogen worden. Ook de plaats waar zulk een werktuig gebruikt wordt, weeghuis: quam LEEPOOH met het vendel op de wage trekken. HOOFD. Eindelijk, wordt het ook voor gevaar gebezigd: hen stellen in de waag van doods en leevensstrijt. DE DECK. En van hier het werk. *wagen*, zich in gevaar begeven: ook waaghals, waagschaal, enz. Te waag stellen werd oulings voor *wagen* gebezigd. Zamenstell.: waagdrager, waaggeld, waaggewigt, waagmeester, enz.

Wagdrager, m., meerv. waagdragers. Van *wag*, weeghuis. Iemand, die in de waag arbeid. Ook *waagwerker*.

Waaghals, m., meerv. waaghalzen. Van *wagen*. Iemand die zich, op eene onbezonnene wijze, in een groot gevaar begeeft, die zijnen hals, d. i. zijn leven, waagt. OUD. heeft waaghalzerij.

Wagstuk, o., meerv. waagstukken. Van *wagen*. Eene roekeloze onderneming, eene gewaagde zaak. Ik verzeker u, het was een waagstuk.

Wagwerker, m., zie *waagdrager*.

Waaïjen, onpers. werkw., het woei (waaide), heeft gewaaid. Wind maken: het waaide gisteren zeer hard. Ook wordt dit werkwoord enkele malen bedr. en onz. gebezigd. Bedr., al waaïjende verkoelen: waaï mijn eens wat. Onz., voorafgegaan door *laten*: zijne wimpel laten waaïjen, sloopsterm. Figuurl., laten gaan: ik zal hem maar laten waaïjen, d. i. ik zal hem niet noodigen om langer te blijven. Waaïjen met alle winden beteekent oneigenlijk, de huik naar den wind hangen, falievrouwen. Over het hoofd waaïjen, zegt men van onheilen, die iemand dreigen te treffen: noit waaide een buij alleen mij over 't hoofd. VOND. Het is mij door het hoofd gewaaid, het is mij ontgaan. Van hier waaïjer, waaïjing. Zamenstell.: aanwaaïjen, afwaaïjen, doorwaaïjen, inwaaïjen, omwaaïjen, omverwaaïjen, opwaaïjen, overwaaïjen, uitwaaïjen, verwaaïjen.

Waaïjer, m., meerv. waaïjers. Van *waaïjen*. Eigenlijk iemand die waait. Meest gebruikelijk voor het werktuig zelf, waarmee men waait, en waarvan de vrouwen zich bedienen, om al waaïjende het aang'zigt te verkoelen. Met eenen waejer in 't aanzicht waejende. VOND. Een vlugge pijl quetst de long, den waejer van 't hart. VOND. Zamenstell.: waaïjerkooper, waaïjermaker, waaïjerschilder, enz.

Waaik, wake, v. Van *waken*. Zekere tuschenrime van tijd gedurende den nacht, in welken men waakt. De Ouden verdeelden den nacht in vier waken. Ook figurl. voor *bezorgd-*

heid: ende was wel waar, dat zoo veel wederwils, in den boezem van den nieuwen staat, ernstige waaik, orde, en tegenzorg vereischte. HOOFD. De krijg'szorgen slapende, zo hielden die van de minne de waaik. HOOFD. Stort uw hert in d'eerste wake voor den Heere als water nit. DE DECK. Zie verder *wacht*.

Waaikhond, m., zie *wachthond*.

Waaikrol, v., zie *waken*.

Waaiktoren, m., meerv. waaiktorens. Van *waken*. Een toren, waarop men wacht houdt, om de aankomst des vijands enz. te ontdekken.

Waaikzaam, bijv. n. en bijw., waaikzamer, waaikzaamst. Van *waken*. Dit woord wordt meer in eenen figurlijken dan eigenlijken zin gebezigd, en beteekent onafgebrokene zorg voor de zekerheid van iemand dragende, of eene onveranderlijke neiging bezittende, om iemand te bewaken en te beschermen: een waaikzame hond. Waaikzaam zijn. Ook beteekent het eene onafgebrokene zorg voor iets aan den dag leggende, als: zelfs de waaikzaamsten worden bedrogen. Van hier waaikzaamheid.

Waal, v. Zekere rivier: hierop voerenze de waal over. HOOFD. Nu zwijg ik van de wael, die zwart van schepen krielt. VOND. Ook een met palen omgeven kant, waar de schepen in de zeehaven veilig kunnen liggen. Van *walen*, *wellen*, vloeijen.

Waal, m., meerv. walen. Een inbooring van het waaische, een uit het waaische land. Zamenstell.: Lnikerwaal. WACHTER. leidt dit woord af van het gr. *αλλος*, *alienus*, *peregrinus*, *per prosthesis* too.

Waaïsch, waaïsch, bijv. n. Alles, wat op het land der Walen betrekking heeft, of tot derzelve taal en gewoonten behoort: zij is een waaïsch meiseje. De waaïsche taal. Ook wordt het figurlijk voor *onverstaanbaar* gebezigd, als: het was altoemaal waaïsch voor mij. Wat schepsel kan dat koeterwaaïsch, d. i. die brabbeltaal, verstaan? Ook wordt het woord *waaïsch* voor *fransch* gebezigd, als: het waaïsch Vlaanderen, d. i. het fransch Vlaanderen. Van daar heet, bij de vereenigde Nederlanden, de gemeente der hervormde Fransen, *de waaïsche gemeente*. Zamenstell.: waaïsch — waaïschland.

Waaïwortel, m. In sommige streken *adderkruid* genoemd, bij LINN. *sijmpithum officinale*. Misschien van de dikke ronde gestalte des wortels dus geheeten, naar welke hij aan eene golf gelijk is.

Waan, m. Van *wanen*. IJdele meening, of gedachte. HOOFD heeft dit vr.: waardoor wij ons de waan ontgeven; en: gegrond op wankle waan. Hierin volgt hem VOLLENHOVE: waardoor de mensch zich als een waterbel opblaast met ijdele waan van ingebeelde hoogheit. Maar MOON, stelt het mannel., even als VOND.: uit geen en ijdel en waan. Zoo ook DE DECK.: om 't woeste volk dien waen te praten nit het hoofd. En M. STOKER.: na minen waan. Van hier waangelooft, waangelooftig, enz.

Waanwijjs, bijv. n. en bijw., waanwijzer,

waanwijst. Van *wanen*. Eigenwijs, laatlundkend. Iemand, die zich verbeeldt wijs te zijn: hij is een waanwijze gek. Ook wordt het zelfstandig gebezigd, als: de waanwijzen zijn onverdragelijk. Van hier waanwijsheid, d. i. laatlundkendheid, ingebeeldheid.

Waar, v., meerv. waren. Elke beweegbare levenlooze zaak, in zoo verre dezelve een voorwerp des handels is, d. i. verkocht of gekocht wordt. Meest zegt men het van zulke voorwerpen, die door kunst voortgebracht zijn: houtwaren, ijzerwaren. Alle waar is naar zijn geld. Deze waar prijst zich zelve, d. i. deze waar wordt door hare eigene deugd aanprezen, en behoeft daarom de aanbeveling des koopmans niet. Elk koopman prijst zijne eigene waar. Oorlof tot uitvoer dier ware. HOORF. Zamenstell.: eetwaar, koopwaar, verwaar, enz.

Waar, bijw. van plaats. In welke plaats. Waar zijt gij? Waar gaat gij? Ik weet niet waar hij zich bevindt. Van waar komt hij? d. i. van welk eene plaats. Waar voelt gij de pijn? d. i. op welke plaats van uw lichaam. Nu weet ik waar hem de schoen wringt. Ik weet somtijds niet, waar mijn hoofd staat. *Waar* bekleedt dikwerf de plaats van het betrekkelijke *welke*, doch alleen in zamenstelling met voorzetselen, als: waaraan, waarbij, waardoor, waarheen, waarin, waarmede, waarna, waarop, waartoe, waaruit, waarvan, waarvoor, enz.; b. v.: waaraan ontbreekt het u? aan welke zaak: waardoor zijt gij ongelukkig geworden? door welk voorval; waaruit maakt gij dit op? uit welke omstandigheden, enz.

Waar, hoogd. *wo*, bij OTRID. *waar*, bij WILHERAM. *wa*, bij ULPHIL. *hwar*, neders. *waar*, *wor*, zweed. *huar*, eng. *where*.

Waar, bijw. n. en bijw., meer, zeer waar. Echt, zeker, werkelijk, in welke beteekenis het meest als bijw., en slechts in weinige gevallen gebezigd wordt, bijzonder als eene bezwering: zoo waar ik leef! zoo waar als God leeft! zoo waar ik hier voor uwe oogen sta. Waartoe het woord *voorwaar* ook schijnt te behooren. — Een ware vriend, de ware deugd. Den waren God aanbidden. Zijn' waren naam verbergen. Iets voor waar houden. Niet waar? eene in den vertrouwelijken spreektrant gebruikelijke uitdrukking, voor: is het niet waar? Van hier waarachtig, waarheid, waarlijk, zekerlijk, in de daad. Zamenstell.: waarheidlievend, waarborg, waarteeken, teken van waarheid, kenteeken; waarzeggen, enz.

Waarachtig, bijw. n. en bijw., waarachtiger, waarachtigst. Van *waar* en *achtig*, voor *hachtig*, van het oude *haven*, hebben; derhalve eigenlijk, waar, of het ware hebbende: God is waarachtig. Somtijds beteekent *waarachtig* zoo veel als, *den schijn van waar hebbende*, of iets minder dan waar: het is WAARACHTIG Jan, gij zijt een eerlijk man; WAARACHTIG is het: maer dat is wat min als waer. HUIG. Van hier waarachtigheid, waarachtiglijk.

Waarborg, m., meerv. waarborgen. Van *waar*. Borg, onderpand. Hij is mij een goeie waarborg daarvoor. Iets tot waarborg annemen. Van hier in het dagelijkse leven het bedr. werkwoord *waarborgen*, ten waarborg stellen, ten waarborg strekken: wilt gij mij daarvoor waarborgen? Zamenstell.: waarborg — brandwaarborg-maatschappij.

Waarborgen, zie *waarborg*.

Waard, m., meerv. waarden. Iemand, die een' of meer personen, voor geld, herberging, voedsel en de noodige oppassing verschaft. Tegen dit *waard* stelt men het woord *gast*, als: gelijk de waard is, vertrouwt hij zijne gasten. Figuurl.: buiten den waard rekenen, d. i. zijne rekening verkeerd maken. Waarschijnlijk komt dit woord van *waren* en *gewaren*. Van eene vrouw zegt men *waardin*.

Waard, m. Een bedijkt land. De Bommelerwaard. De Dordsche waard enz. Op 't west-eijnt van de Bommelerwaardt. HOOFD.

Waard, m., meerv. waarden. Het mannetje van eene eend.

Waard, bijw. n. en bijw., waarder, waardst. Eene bepaalde aanspraak op de schatting van anderen hebbende, in vergelijking met den bekenden graad van schatting van iets anders. In vergelijking met het geld, den eenmaal aangenomen maatstaf van de waarde der dingen, daar alsdan derzelver begrip in den vierden naamval geplaatst wordt. De ring is tien gulden, het huis is twee duizend gulden waard. Hoeveel is dat stuk goeds waard? Het is veel waard, niets waard. In vergelijking met elk ander ding van bekende waardering, daar dit dan of door het omschrijvende dat uitgedrukt wordt, als: de zaak is niet waard, dat ik er aan gedenk. Hij was waard, dat men hem kwelde, hij had het verdiend. Of door middel van een naamwoord: het is der moeite niet waard. Ook beteekent het eenen hoogen graad van aanspraak op iemands achting hebbende, als: mijn beste, waarde vriend. Doch, van zaken gesproken gebruikt men, in plaats van de trappen van vergrooting, *meer*, *minder*, *het meeste*, *het minste*. Deze zaak is mij meer waard dan die andere. Dit boek is mij minder waard. Van alle deze zaken is die mij het minste en dat het meeste waard.

Waard, hoogd. *werth*, reeds bij ULPHIL. *vairths*, zweed. *vård*.

Waarde, v. De graad van voorrang, met betrekking tot de schatting van andere dingen, het denkbeeld van den voorrang en de deugdelijkheid eener zaak. De wetenschappen behouden hare waarde. Iemand in zijne waarde laten, over deszelfs waarde niet beslissen. *De innerlijke waarde*, de innerlijke deugd, welke bij alle omstandigheden geschat wordt; in tegenoverstelling der *uiterlijke waarde*, die van toevallige omstandigheden afhangt, en ook *prijs* genoemd wordt. Inzonderheid met betrekking tot het geld, als den aangenomen maatstaf der waarde. Honderd gulden aan waarde. Munten van geringe waarde; waar het echter de innerlijke waarde, of het gehalte beteekent. De waarde voor iets ontvangen, d. i. de hoegroothed der waarde naar het geld berekend. In den wisselstijl schrijft men: de waarde hiervoor ontvangen. Somwijlen wordt het ook voor prijs gebruikt, als: in waarde stijgen. Zamenstell.: geldswaarde. Van hier *waarderen*, schatten; waardijn, iemand, die aangesteld is om den aard en de waarde der metalen, vooral van goud en zilver, te onderzoeken, zoo als in de munt.

Bij OTRID., NOTK. enz. *werd*, *werdi*, neders. *weerd*, eng. *worth*, pool. *wart*.

Waardeerbaar, zie *waarderen*.

Waardeerder, m.; waardeester, v., zie *waarderen*.

Waarderen, b. w., ik waardeerde, heb ge-

waardeerd. Schatten, op prijs stellen, de waarde der dingen bepalen: hoe hoog waardeert gij die goederen? Eene boekerij waardenen. Schilderijen zijn niet gemakkelijk te waardenen. Iets te hoog, te laag waardenen. Goud, zilver waardenen. Figuurl., achten, schatten, in waarde houden. Men moet den mensch niet naar zijn geld, maar naar zijne deugd waardenen. Gij kunt dat mensch niet genoeg waardenen. Van hier waardeerder, waardeerster, schatster — waardering, enz. Van *waard*, met den bastaarduitgang *eren*.

Waardgeld, o., zie *waardgelder*.

Waardgelder, m., meerv. waardgelders. Een soldaat, die aangenomen wordt en geld trekt, om de stad, derzelver omstreken, des noods, de kusten te bewaren: de waardgelders kwamen in de wapenen. Van het oude *waeren*, *weren*, *custodire*, bewaren, waarvan het angels. *ware*, *cautela*. Hiermede staat ook in verband ons *waard*, *weerd*, *custos*, *hospes*. Van *waardgeld*, geld, dat men den soldaten op hand geeft.

Waardig, bijv. n. en bijw., waardiger, waardigst. Van *waarde*. Die, of dat iets verdient, of waardig is: deze zaak is uwer niet waardig. Hij is die vrouw niet waardig. Een waardig man. Zich iets waardig maken, door zijn gedrag iets verdienen. Hij is dezen lof ten volle waardig. Zamenstell.: eerwaardig, hoogerwaardig, lofwaardig, strafwaardig, enz. Van hier waardigheid, waardiglijk. Reeds bij KERO, ORFRID., en anderen *wardig*.

Waardigheid, v., meerv. waardigheden. Van *waardig*. Zekere trap van deugd, achtbaarheid, verdiensten. De waardigheid der zaak vereischt het. Overeenkomstig met de waardigheid van het onderwerp. Men zegt: een man spreekt met waardigheid, wanneer men wil te kennen geven, dat hij op eene achtbare, edele en met het karakter, dat hij bekleedt, of de zaak, waarover hij spreekt, overeenkomstige wijze, zich uitdrukt. In den zelfden zin zegt men: met waardigheid te werk gaan. Ook beteekent het verheffing, onderscheidende voortreffelijkheid. De waardigheid van zijnen rang ophouden. Dit strookt niet met de waardigheid van zijn karakter. Het wordt ook voor eene aanzienlijke bediening gebezigd, als: groote, soevereine waardigheid. Koninklijke, Keizerlijke waardigheid. Kerkelijke waardigheid. *Waardigheden* zijn, in sommige kerken, zekere ambten, waaraan een gedeelte van het kerkelijk regtsgebied verknocht is, of eenige bijzondere bediening in de kapittels, als van Proost, Deken, Schatmeester, Aartsdiaken, enz., en in het koor de bediening van zanger. Ook wordt het gezegd van personen, die zulke bedieningen hebben, als: er zijn kerken, waar al de waardigheden den rooden tabbaard hebben enz. Zamenstell.: eerwaardigheid, hoogwaardigheid, hoogerwaardigheid, onwaardigheid, enz.

Waardij, v. Het denkbeeld van de deugdelijkheid eener zaak, met betrekking tot den prijs: gij zult er de waardij van betalen. Dit is eene zaak, waarvan de waardij nauwelijks is te berekenen. Van geene mindere waardij. VOND.

Waardijn, m., zie *waard*.

Waardijn, v., zie *waard*.

Waardschap, o., meerv. waardschappen. Het beroep van iemand, die een' herberg opheeft. Waardschap drijven, d. i. herberg houden. Ook beteekent het gast- of bruiloftsmaal. Niemand

sel mer bidden ter werschappe. v. HASS. Die gekoren zijnde Koning in een waerschap wetten gaf. R. VISS.

Dit woord, hetwelk zeer oud is en reeds bij NOTK. en anderen voorkomt, en *wirthschaft* genoemd is, wordt aldaar voornamelijk voor *gastmaal* gebezigd, van *wirth*, in het nederduitsch *waard*, in zoo verre dit tegen het woord *gast* overstaat. Van hier *waardschappen*, bij HALMA, *gastmaal* houden.

Waardschappen, zie *waardschap*.

Waargeest, m., meerv. waargeesten. Van *waren*, spoken. Een spook, en wel de geest van eenen afgestorvene, welke men oudtijds geloofde dat, na de afscheiding van het lichamen, terugkwam, om in zijne vorige woning, bij zijne bloedverwanten, des nachts te *waren*, of rusteloos heen en weder te loopen.

Waarheid, v., meerv. waarheden. Van *waar*. De overeenstemming der verscheidenheden in eene zaak. Zoo is: de waarheid Gods, de volkomenste overeenstemming van alles, wat zich in God bevindt. Even zoo schrijft men in de zedekunde, iemand *waarheid* toe, wanneer zijn gedrag met zijn doelwit strookende is. De overeenkomst van eene stelling met andere bekende waarheden, het aanwezig van eenen grond, dien men bewijzen kan, hetwelk men met den naam van *redeneerkundige waarheid* pleegt te bestempen; in tegenoverstelling der dwaling. De waarheid eener stelling, eener uitspraak, of van een vonnis bewijzen. Ook beteekent het de overeenstemming met een oorspronkelijk beeld, of eene schilderij, en in eene verdere beteekenis met de natuur zelve. Zoo heeft b. v. een afbeeldsel *waarheid*, wanneer hetzelfde aan het oorspronkelijke beeld volkomen gelijk is. Eene schilderij heeft *waarheid*, wanneer derzelver voorstelling in alle deelen met de natuur overeenkomt. Zoo zegt men: de rol der onverschilligheid met veel waarheid spelen, d. i. overeenkomstig met het karakter van een onverschillig mensch. Voorts, beteekent het de overeenstemming eener rede, zoowel met de zaak zelve, als met de gemoedsgesteldheid des sprekers, in tegenoverstelling van *onwaarheid*, en in eenen harderen zin, van *leugen*, welke beteekenis in de zamenleving meest in gebruik is. Altoos de waarheid beminnen. Van de waarheid afwijken. De waarheid te na komen. Achter de waarheid komen, d. i. de waarheid, of de ware gesteldheid der zaak vernemen. In *waarheid* wordt ook als eene zwakke bevestiging gebezigd, als: in waarheid, ik ben zeer ongelukkig. Ik weet het in waarheid niet. Ook de ware gesteldheid eener zaak. De waarheid spreken, zeggen, bekennen, der waarheid hulde doen. De zuivere waarheid belijden. Om u de waarheid te zeggen. De waarheid uit iemand krijgen, de ware gesteldheid eener zaak, door uitlokken, van iemand vernemen. *Waarheid* beteekent voorts eene ware stelling, eene ware oordeelvelling, en wordt, als zoodanig, ook in het meervoud gebezigd. Wijsgeerige, godgeleerde waarheden. Nuttige waarheden leeren. Hersenschimmige zaken voor waarheden aannemen. Eene bittere waarheid; ook met het meerv.: iemand bittere, harde waarheden zeggen. Iemand de waarheid zeggen, hem iets verwijten. De zamenhang van ware stellingen, het ware leerbegrip, zonder meerv. De waarheid verkondigen. Om der waarheid wille vervolgd

worden. Een getuige der waarheid. Zamenstell.: waarheidlievend, waarheidsminnaar, waarheidspreker, waarheidsverkondiger, enz.

Bij NOTK. *uuarheit*; waarvoor, weleer, met andere afscheidingslettergrepen, *uuarhnissi*, *uuarhniss*, *uuarhafti* en *uuaa*, meer in gebruik waren.

Waarlijk, zie *waar*, bijv. n.

Waarmaken, b. w., ik maakte waar, heb waargemaakt. Van *waar*. De waarheid aan den dag leggen: hij zal mij dat waarmaken. Van hier waarmaking.

Waarnemen, b. w., ik nam waar, heb waargenomen. Van *waar*. Gewaarworden, acht op slaan, bezorgen, onderhouden. Hij heeft zijnen pligt, zijnen tijd niet wel waargenomen. Gods geboden waarnemen. De gelegenheid waarnemen. Hij heeft haar reeds aan haar venster waargenomen. GELL. Het wild neemt den jager waar, wanneer het hem aanziet. Ik heb eene groote verlegenheid in zijn gelaat waargenomen. Somwijlen beteekent het ook, met de zinnen opvangen, als: een heerlijk gezang, eenen aangename reuk waarnemen. Van hier waarnemer, waarneemster, waarneming.

Dit woord is oud en luidt reeds bij OTFRID. en anderen *uuarneinan*. *Waar* is hier het nog in *geuaarworden* voorkomende woord, hetwelk ziende beduid heeft. Zie *geuaar*.

Waarom, bijw. en voegw. Van *waar*. Om welke reden. Waarom hebt gij dat gedaan? Ik weet niet, waarom hij niet komt. Hij was dronken: waarom ik hem niet wilde spreken.

Daar de oorzaak, naar welke men met *waarom* vraagt, zegt ADELUNG, een oogmerk met bewustheid onderstelt, zoo kan men *waarom* eigenlijk ook alleen dan gebruiken, waar zulk eene bewustheid kan plaats vinden, en derhalve niet van levenlooze dingen, tenzij dezelve als werkende personen voorgesteld worden. Men zegt b. v. zonder enige bedenking: waarom zwelt de rivier zoo hoog? waarvoor men echter liever moest zeggen: van waar komt het, dat de rivier zoo hoog zwelt? Dit woord komt ook als zelfstandig in het mannelijke en onzijdige geslacht voor. Als dan zou men hun den eigenlijken waarom hunner beroeping openbaren. HOOFT. Dan zal men d'oirzaak zien, de reden, den waarom van zijn verbolgentheden. VOND. Hoedanige spreekwijze de Latijnen bezigen, als zij zeggen: *omne quare habet suum quia*, d. i. er is geen *waarom*, of het heeft zijn *daarom*. DE DECKER heeft het onz.: 't waerom was eerlijk. Maer wie kan mij 't waerom en redenen doen hooren. WESTERB. Dit lang waarom verveelt u overleng. HUIGENS.

Waarschijnlijk, bijv. n. en bijw., waarschijnlijk, waarschijnlijkst. Het ware gelijkende, den schijn daarvan hebbende, waarvan men slechts eenige ofschoon geene voldoende gronden heeft, om het voor waar te houden. Het is waarschijnlijk, dat hij komen zal, wanneer men meer grond heeft om te vermoeden, dat hij komen, dan dat hij niet komen zal. Eene waarschijnlijke zaak. Dit is veel waarschijnlijker. Het waarschijnlijkste is enz. Van hier waarschijnlijkheid.

Waarschuwen, waarschuwen, b. w., ik waarschuwde, heb gewaarschuwd. Van *waar*. Dit schijnt zoo veel te beduiden als het ware, een waar gevaar, te voren *schuwen*, of *schouwen*, dat is zien, bemerken; en vervolgens aanwijzen, als zoodanig bekend maken, en voorts ernstig verma-

nen. Zie *schuwen*. Iemand voor eenig onheil waarschuwen. HOOFT heeft: waarschuwen het quaed. Ik waarschuw u, dat gij het niet doet. Wees gewaarschuwd. Een waarschuwend droom. Van hier waarschuwer, waarschuwster, waarschuwing.

Waarteeken, o., zie *waar*, bijv. n. en bijw.

Waarts, oulings *waart*, een uitgang, om eene rigting aan te duiden, welke alleen in de zamenstellingen, die bijwoorden zijn, gebruikt wordt, om deze rigting nauwer te bepalen, als: opwaarts, nederwaarts, achterwaarts, voorwaarts, boschwaarts, huiswaarts, stadwnaarts, herwaarts, derwaarts, enz.

Dit woord schijnt in eenige betrekking te staan met het engelsche *ward*, een oord, met het hoogduitsche *fahren*, *fahrt*, en het latijnsche *versus*.

Waarzeggen, o. w., ik zeide waar, heb waargezegd. Van *waar*. Toekomstige dingen te voren zeggen. Iemand waarzeggen. Zich laten waarzeggen. Uit de kaart, uit het koffijdik waarzeggen. Van hier waarzegger, waarzeggerij, waarzegging, waarzegster.

OTFRID. gebruikt *uuaa zellan* voor te voren zeggen, terwijl *wahrsagen*, elders, de waarheid zeggen beteekent. *Waar* is hier, zonder twijfel, het bijw. *waar*; van waar *waarzeggen*, eigenlijk, toekomstige waarheden te voren zeggen beteekent.

Waarzegger, m., meerv. waarzeggers. Iemand, die toekomstige dingen door bigelooovige middelen wil voorzeggen. Bij eenen waarzegger gaan. De Italiaansche waarzegger. Ook voor een boek, waarin voorspellingen van geluk en ongeluk beschreven staan: in den waarzegger lezen. Van hier waarzeggerij.

Waas, o., Zekere vochtigheid, die zich op vruchten enz. vertoont, aan dauw gelijk: het waas ligt er nog op. Die rijpe geeltjes met waas. HOOFT. Sie hoe het versche waas sit op de Paters pruim. WESTERB. Figuurl.: en kussen waas af van haer wang. ANTONID.

Wacht, v., meerv. wachten. Van *wacht*. De handeling, waardoor men acht geeft op hetgeen er omgaat, ten einde niet verrast of betrokken te worden. Verder, een zeker getal krijgsknechten, die de wacht houden. Ook enkele soldaten, die op schildwacht gesteld worden. Het beteekent ook de plaats, waar een zeker getal soldaten met eenen officier aan het hoofd zich onthouden, om de algemeene zekerheid en rust te bewaren, en van waar de posten uitgedeeld worden. *Wacht* wordt ook gebezigd voor een zeker getal burgers of ingezetenen eener plaats, welke, een gedeelte van eene schutterij of burgermagt uitmakende, op zekere tijden optrekken. De wacht bezetten. HOOFT. Gesloten op de wacht. VOND. Of ze schoon de wacht gevelt zien. DE DECK. Wacht houden, de wacht verdubbelen, goede wacht houden. De wacht aflossen. Naar de wacht gaan. Zijne wacht staan, heeft VOND., voor zijne wacht waarnemen: een ieder staat zijn wacht, men meet den tijd met glazen. Iemand onder de wacht brengen. Figuurl. voor *toezigt*, als: men behoef bij die vrouw geene wacht te zetten. Ook wordt het van beesten gezegd, b. v. dat is een beste hond, ik zou geen beter wacht voor mij verkiezen. Wanneer onder het woord *wacht* een mannelijk persoon, een waker verstaan wordt, blijft het lidwoord echter vrouwelijk, overeenkomstig

met den aard van het woord, maar de daarbij gevoegde betrekkelijke woorden nemen het mannelijke geslacht aan, b. v.: ik zag de wacht, de schildwacht, van zijnen post loopen. Zamenstell.: wachtwoord — brandwacht, burgerwacht, hofwacht, lijfwacht, nachtwacht, ratelwacht, dagwacht, hoofdwacht, legerwacht, schildwacht, tempelwacht, veldwacht, voorwacht, buitenwacht, eerewacht, troonwacht, torenwacht, kruidwacht, bergwacht, enz.

Wachtel, ook *kwakkel*, m., meerv. wachtels. De naam eens trekvogels, welke zich, gedurende den zomer, in het graan ophoudt, en wegens zijne stem, of zijnen slag, merkwaardig is. De wachtel slaat, wanneer hij zijne stem laat hooren, hetwelk geen zingen kan genoemd worden. Zamenstell.: wachtelfluit, wachtelnet, enz.

Wachtel, deen. *wachtel*, noorw. *vachtel*, zweed. *vaktel*. Men zou dit woord van *wachten*, *waken*, kunnen afleiden, dewijl deze vogel ook des nachts slaat; doch waarschijnlijker nog is zijn naam eene nabootsing van een gedeelte zijns slags, terwijl deszelfs benaming, in andere talen en uitspraken, op gelijke wijze moet verklaard worden: *wartoes* het nederd. *koakkel*, eng. *quail*, fr. *caille*, ital. *quaglia*, spaan. *coalla*, monnik. lat. *quacara*, lat. *coturnix*, schijnt te behooren.

Wachten, b. en o. w., ik wachtte, heb gewacht. In eene zekere houding blijven, tot dat een persoon, of eene zaak, komt; en in eene verdere beteekenis, in eene gemoedsgesteldheid blijven, tot eene zaak gebeurt: wacht hier, tot ik wederkome. Ik heb reeds lang gewacht. Daar is wel wachten, maar geen vasten naar, spreekw. Aan de deur, voor de stad wachten. Op iemand, op iets wachten. Ook beteekent het menschen, die men genoodigd heeft, verbeiden, als: gezelschap wachten. Wanneer iemand, of op iemand wachten, van levenlooze zaken gezegd wordt, zoo beteekent het figuurl. zoo veel als naderen. Hem wacht eene zware straf. Weet gij dan niet, welk een geluk heden op u wacht? In den zin van verwachten, als: eene erfenis wachten. Ook beteekent het hoeden, onthouden. Zich voor iets wachten. Van hier wachter, wachting, wachtster, wachtach, waakzaam, van de honden: een wacht-sche hond. Zamenstell.: afwachten, inwachten, opwachten, verwachten, — wachthond, wachthuis, wachtmeester, onderofficier bij de ruitery — wachtplaats, wachtschip, wachttorenen, enz. Hoogd. en bij OTFRID. *warten*.

Wachter, m., meerv. wachters. Iemand, die de noodige zorg voor iets draagt. De wachter op den toren. *Wachters* worden ook zekere sterren aan den hemel genoemd, als: de wachters van JUPITER. Zamenstell.: boschwachter, deurwachter, houtwachter, huiswachter, sluiswachter, torenwachter, enz.

Wachtmeester, m., zie *wachten*.

Wachtsch, zie *wachten*.

Wadde, v. Eene ondiepte in het water, of de plaats van eene rivier, waar het water zoo laag en de grond zoo hard is, dat men dezelve doorwaden, d. i. te voet doorgaan kan. Van *waden*, door het water loopen. Over de wadde varen. Een kracht van nat, als gij in uwe wadde omvat. ANTOND.

Wade, waaije, v., meerv. waden. De knieschijf: met zijne afgehouwe waede. VOND. Ook bezigt men het voor de holligheid boven de kuit,

achter de knieschijf: ik voelde de pijn in de waden van mijne beenen.

Waden, o. w., ik waadde, heb en ben gewaad. Door het water gaan: de rivier was zoo ondiep, dat men er door kon waden. De geitjes waadden.

Bij NORR. *uwaton*, hoogd. *waten*, angels. *wadan*, eng. *to wade*. De overeenkomst, welke dit woord *waden* met het hoogd. *Wasser*, nederd. *water*, heeft, is vermoedelijk slechts toevallig, ofschoon velen dit voor het stamwoord gehouden hebben. Het schijnt veel meer dat het denkbeeld van gaan in dit woord heerschende is, daar het dan met het zweed. *vada*, gaan, lat. *vaders*, en het gr. βαδῖν, βαδῖον, tot eenen en denzelfden stam zoude behooren.

Waden, b. w., ik waadde, heb gewaad. Van *waad*, *wade*, d. i. gewaad. Eenen doode het lijk gewaad, of doodkleed, aandoen: een lijk waden.

Wafel, v., meerv. wafelen. Een zeker gebak van bloem, melk, eijeren, enz., hetwelk, in een wafelijzer gaargebakken, eene platte gedaante met aan beide zijden kleine vierkante, of ruitachtige, of andere figuren, verkregen heeft. Wafelen bakken. Dikke wafelen. Geruete wafelen. In de gemeene volkstal wordt *wafel* ook voor den mond gebezigd: houd uw wafel, zwijg stil. Ik gaf hem een' slag voor zijne wafel. Van hier wafelachtig. Zamenstell.: wafelbakker, wafelbakster, wafeldeeg, wafelhuis, wafelijzer, wafelkraam, wafelvormig, wafelwif, enz. In den zin van mond brengt WACHTER. het tot het german. *waffel*, *os*, *waffe*, *facies*.

Wafelbakker, m.; wafelijzer, o., enz., zie *wafel*.

Wagen, m., meerv. wagens. Een rijtuig met vier wielen. Op eenen wagen, in eenen overdekten wagen, rijden. Een' wagen mennen. Op zijnen wagen. VOND. Door een' vierigen wagen. VOLLENN. Hi hadde twee paerden in eenen wagen. M. STROKE. De paarden voor den wagen spannen. De paarden achter den wagen spannen, figuurl. verkeerd werk, iets het voorste achter doen. Ook beteekent het een zeker gesterde, anders de Groote Beer genoemd. Zamenstell.: boerenwagen, drekwagen, handwagen, hondenwagen, hooiwagen, huurwagen, koetswagen, korde-wagen, kruiwagen, lastwagen, legerwagen, luiwagen, mandewagen, mestwagen, postwagen, anders *bolderwagen*; rijwagen, rolwagen, speelwagen, triomfwagen, vrachtwagen, vuurwagen, zegewagen, zonnwagen, — wagenaar, voerman; wagens, wagenburg, wagentissel, wagenhuis, wagenhuur, wagenkleed, wagenknecht, wagenkorf, wagenlens, wagenloon, wagenmaker, wagenmeester, wagenpaard, wagenpad, wagenrad, wagenreep, wagenrogt, wagenrenspel, wagenschot, wagenschouw, wagenschuur, wagensmeer, wagenspil, wagenspoor, wagenvracht, wagenweg, wagenwiel, wagenzeel, enz.

Wagen, b. w., ik waagde, heb gewaagd. Ondernemen, in de waagschaal stellen, op het spel zetten. Zijn leven, — goed en bloed aan iets wagen. Ik durf het niet wagen. Al te veel gelijk wagen. Het is te wagen. Van hier wagar, waagster, waging. Zamenstell.: waaghals, waagschaal, waagspel, enz.

Wagenaar, m., zie *wagen*, m.

Wagenregt, o. Zekere wijs om zijne voeten tusschen die van andere menschen, met welke men op een en hetzelfde rijtuig zit, te schikken,

tot onderling gemak; in de gemeenzame verkeering. Wij moeten op het wagenregt bedacht zijn, dan zullen wij gemakkelijker zitten.

Wagenschot, o. Dun gezaagde eiken planken. Het is van wagenschot gemaakt. Er wordt gemeenlijk wagenschot toe gebruikt.

Waggelbeenen, o. w., ik waggelbeende, heb gewaggelbeend. Van *waggelen*. Hetzelfde als *slingerbeenen*.

Waggelen, o. w., ik waggelde, heb gewaggeld. Uit mangel aan de noodige vastigheid heen en weder bewogen worden, heen en weder zwikken: de tafel waggelt, wanneer zij niet vaststaat. Het huis waggelt door den wind. Een waggelende gang. Ook figuurl. dreigen te vallen, als: een waggelende troon. Zijn geluk begint te waggelen. Van hier waggeling.

Dit *waggelen* schijnt met het eng. *to wag* en het lat. *vacillare* in een nauw verband te staan.

Wak, o., meerv. wakken. Een gat, eene opening, in het ijs; eene zekere uitgestrektheid van water, dat niet toegevroren is, uithoofde van den wind, of eenige andere beweging: hij viel in een wak. Er waren vele wakken op de Maas.

Wak, bijv. n., wakker, wakst. Vochtig: wakke tarw, wak weer. Van hier wakheid.

Waken, o. w., ik waakte, heb gewaakt. Zich in dien staat van bewustheid bevinden, welke tegen het slapen en droomen overstaat, d. i. zich in den staat van samenhangende klare en duidelijke voorstellingen bevinden. Waken en niet slapen. Bijzonder met betrekking tot: den tot slapen bepaalden tijd. Bij iemand waken. Een uur, den ganschen nacht waken. *Waken* beteekent ook iets te kunnen geven, als: een wakende boei, d. i. een boei (blok) die aanwijst, waar het anker ligt. Figuurl., onafgebrokene zorg voor iets dragen. Voor het welzijn van het vaderland, voor zijne eer waken! De voorzienigheid waakt zonder ophouden. Een wakend oog houden. Zou ook *het waken*, bijzonder in de eerste beteekenis, als: het waken valt mij moeilijk. Van hier waakster, waker, waking. Zamenstell.: bewaken, ontwaken, — waakhond, waakplaats, waakrol, waaktoren, waakzaam, enz.

Bij OTFRID., TATIAAN enz. *uuachen*, eng. *to wake*, zweed. *vaka*, hoogd. *wachen*, hetwelk met het nederd. *waken* overeenkomt.

Waker, m., meerv. wakers. Een persoon, die tot zekerheid of gemak van anderen waakt. Gij zoudt een slechte waker zijn. *Waker* wordt ook van eenen hond gezegd, die de wacht houdt, als: ik heb een' grooten hond, en wel een' besten waker. Verder beteekent een *waker*, te scheep, eene lont, die tot gerief van de maats nacht en dag brandt. Zamenstell.: klapwaker, nachtwaker, enz.

Wakker, bijv. n. en bijw., wakkerder, wakkerst. Wakend, niet slapend: wakker worden, wakker zijn, iemand wakker maken. Ook lustig, kloek, vrolijk: een wakker kerel, een wakker kind, een wakker vrouwmensch. Hij is arbeidzaam en wakker. Een wakker paard, d. i. een sterk, vlug paard. Zeer sterk: wakker dansen. Hij heeft hem wakker afgerost. Ook zegt men, figuurlijk: iets bij iemand wakker maken, voor de geheugenis van iets verlevendigen. Soms wordt het ook als tusschenwerpsel gebezigd: wakker! sa, lustig mannen, aan het werk! Van hier wakkerheid, wakkerlijk.

Wakkeren, o. w., ik wakkerde, ben gewakkerd. Opsteken, van den wind gesproken, als: de wind begint te wakkeren. Ook beteekent het in bloei geraken, als: de nering wakker. Zamenstell.: aanwakkeren, opwakkeren.

Wal, m., meerv. wallen. Schans, of bolwerk, dat eene stad omringt, of een dijk, die tegen het water ligt. Eenen wal opwerpen. De Trojanen, die den wal manden. Op den afgestormden wal. VOND. Mijn voeten nooit den wal der stad passeren. De DECK. Het schip ligt aan den wal. Van den wal afsteken. Langs den wal zeilen. Aan den wal blijven, aan land blijven. Figuurl.: van wal steken, eenen aanvang met eene zaak maken. Langs den wal zeilen, niet te hoog vliegen, of ondernemen. Het raakt kant noch wal, het heeft geen slot. Van den wal in de sloot, van kwaad tot erger. Aan hooger, aan lager wal zijn, gelukkig, ongelukkig zijn. Bij den wal langs: ook bij, of langs het walletje, voorzigtiglijk. Zamenstell.: burgwal, hoogerwal, lagerwal, opperwal, — waldieper, walgang, enz.

Wald, zie *waldhoorn*.

Waldensen, m., zonder enkelv. De naam van een volk, dat, voornamelijk van de twaalfde eeuw af, is bekend geworden, en zich in vele opzichten van de toen heerschende Kerk afzonderde. Gemeenlijk lijd men dien naam van eenen hunner bekendste leeraren af, met name PETERUS WALDUS, welke in 1170 leefde. Dan, daar deze naam reeds vroeger voorkomt, zoo wil men denzelven, met meer grond, van *Vallenses* afgeleid hebben, daar deze lieden voornamelijk in de piemontsche valleijen woonden.

Waldhoorn, m., meerv. waldhoorns. Van *wald*, voor *woud*, en *hoorn*; derhalve eigenlijk *woudhoorn*. Eene soort van jagthoorn, die weleer enkel op de jagt gebruikt werd, doch waarvan men zich ook nu buiten dezelve bedient. Op den waldhoorn blazen. Somwijlen zegt men, bij verkorting, alleen *hoorn*, als: het ontbrak ons aan geene fluiten, maar er waren geene hoorns genoeg. Van hier het bastaardwoord waldhoornist, iemand, die den waldhoorn blaast.

Waldieper, m., meerv. waldiepers. Van *wal*. Iemand, die de grachten van onreinigheden zuivert.

Walen, o. w., ik waalde, heb gewaald. Wel-len, zich verspreiden, van het water gesproken; waarom een *waal* en *wel* een draaikuil kan genaamd worden. Het wordt gezegd van het ebben en vlocijen, van het tij: alsoo 't getijde verlagh, dat reeds begon te waalen. HOOFD. In het gemeen beteekent *walen* ongestadig zijn: de naald van het kompas waalt; d. i. de naald draait heen en weer, houdt geen' streek. Het walen van de naald aan 't luisternaauw kompas. HOOFD. De naelt van 't staatskompas wel uit haer streek verdwaelt, zoo volgh een vaste star, en geene waelbre naelt. VOND. En ook in eene ruimere beteekenis, voor waggelen, wankelen: zoo kan 't geloof des volks wel lichtlijk walen enz. HOOFD. Het brein dat suft en waelt. VOND. Dit woord wordt ook den menschen toegeschreven, als zij zelve niet weten, wat zij willen: waerom leg je zoo en waelt? HUIGENS. Van hier waling, ongestadigheid, twijfelachtigheid: de reden van die waling is deze. A. KLUIT.

Walendistel, v., meerv. walendistels. Zeker kruid.

Walg, v. Afkeer, weezin: ik heb er eene walg van. Mij steekt de walg. Waar' af, den meester maker zelf de walghe steken moest. Hoort. Van hier walgachtig.

Walgang, m., meerv. walgangen. Een woord van den vestingbouw.

Walgetlijk, bijv. n. en bijw., walgetlijker, walgetlijkst. Van *walg*. Onaangenaam, walgingverwekkende: hij kwam mij zeer walgetlijk voor. Hij voerde eene walgetlijke taal. Van hier walgetlijkheid.

Walgen, o. w., ik walgde, heb gewalgd. Eenen afkeer hebben, genegen zijn tot braken. Men zegt: dit walgt mij, en: ik walg daarvan, ook: mij walgt daarvan. Ook beteekent het kwalijk smaken, als: mij walgt van zulk eenen kost. Van hier walging.

Walken, b. w., ik wolkte, heb gewalkt. Bij de hoedenmakers gebruikelijk, beteekenende, het haar, of het vilt, door eene stootende en douwende beweging in het rond, vast in elkander werken: eenen hoed walken. Van hier walker, walking.

Neders. *walken*, zweed. *walka*.

Wallen, zie *wellen*.

Walm, m., meerv. walmen. Dakstroo, of rietdak. Ook beteekent het damp, als: daar ging een walm op. Iets in een' walm, of een walm-pje, opkoken, d. i. een weinig opkoken. Van hier walmachtig.

Walmen, o. w., ik walmde, heb gewalmd. Zoo veel als *wasemen*. Het water begint te walmen. Van hier walming, walmtje, damp, wasem. Zamenstell.: bewalmen.

Walnoot, v., meerv. walnoten. In den gemeenen spreektrant voor *walsche noot*. Okker-noot, groote noot. Bolsters van walnoten. Walnoten bolsteren. Zamenstell.: walnotenbolster, walnotenboom, walnotenverkoopster.

Neders. *walnut*, zweed. *walnöt*, ijsl. *walnit*

Walrus, m., meerv. walrussen. Van *wal*, kust, oever, (omdat dit dier zich meest aan de oevers laat zien) en *rus*, voor *ros*. Een dier met vier onevenredige voeten, en eenen langen spitsen en gevlamden tand, dat zoo wel in het water als aan de kusten leeft, en van voren, een ros of paard niet ongelijk is; ook *zeepaard*, *meepaard*, door LINN. *rosmarus* genaamd. Zamenstell.: walrusbeen, walrustand, walrusvangst.

Walscherm, o., meerv. walschermen. De benedenwal aan eene vesting. Gelijk de walscherm grimt, ten tijde van vermoorden. VOND.

Walschot, o. Van *wal* en *schot*, van *schieten*. Zaad van den walvisch

Walvisch, m., meerv. walvisschen. Een zeer groote visch, die longen en warm bloed heeft, en daarom de bovenlucht niet ontberen kan. Hij houdt zich omtrent Groenland op, is een zeer lompe en log beest, welks visch (van wege zijne vetrigheid) *spek* genaamd, en waarvan traan gekookt wordt: zij hebben vele walvisschen gevangen. Het jong van eenen walvisch. Zamenstell.: walvischbaarden, walvischbeenen, walvischkinnebak, walvischrib, walvischspek, walvischstaart, staart van eenen walvisch; ook in de sterrekunde, eene ster van de tweede grootte in den staart van den walvisch. Walvischand, walvischtraan, walvischvanger, walvischvangst, walvischvinnen, enz.

Het is waarschijnlijk, dat het woord *wal* hier het zeer oude en uitgebreide woord *bal*, groot, is, daar toch de grootte dezen visch merkelijk van

alle anderen onderscheidt, en van daar ook voor-namelijk tot deze benaming gelegenheid kan gegeven hebben. In het lat. *balaena*, en het gr. *βαλάνη* of *φάλανη*, waarvan ons *baleen*, schijnt de eerste lettergreep even het zelfde woord te zijn. Op gelijke wijze wordt eene andere soort van groote visschen *steur* genaamd, d. i. de groote, van het oude *steur*, groot. *Uual* voor walvisch komt reeds bij TATTIAAN voor.

Walvischbaard, m., zie *walvisch*.

Walvischvangst, v. Het vangen van walvisschen. Hij is op de walvischvangst uit.

Wam, v., meerv. wammen. Het slap hangende, huidachtige deel aan den hals, onder de kin, inzonderheid, bij het rundvee; neders. *quabbe*. Bij de leertoners worden de buiken aan de vellen der dieren *wammen* genoemd; zoo ook de opengesneden buiken der visschen, tot onder de keel; waarvan het bedr. werkw. *wammen*, het ingewand nithalen: visch wammen; wamstuk. Voor *wam* bezigt men anders ook *wraddele*.

Wambuis, o., meerv. wambuizen. Zeker gedeelte van een manskleed, hetwelk men eertijds onder den mantel droeg, en dat het lijf tot aan de heupen bedekt, en mouwen en korte schooten heeft. Een wambuis is nu eene ouderwetse dragt. Figuurl.: allengskens in het wambuis komen, met den tijd zijn oogmerk bereiken. Ook neemt men het, in de gemeensame verkeering, voor het lijf, of den rug van een mensch; van hier: iemand helder op zijn wambuis geven, afkloppen.

Wambuis, anders *wambais*, of *wambes*, *wammes*, neders. *wammes*, hoogd. *Wamms*, middeleeuw. lat. *wambesium*, *gambeso*, *bombasium*. Het is nog onzeker, of het van *wam*, voor het onderlijf, afstamme, dewijl het dit voornamelijk bedekt, dan of het, als een uitheemsch woord, van *bombyz*, moet afgeleid worden, daar het dan elke andere wollen kleeding zoude beteekenen.

Wammen, zie *wam*.

Wan, veroud. bijv. n. en bijw., voor ledig, ijdel: onder het gewelf des Hemels is niets wan; de wonder volheijt Godts het al vervullen kan. R. VISS.

Wan, v., meerv. wannen. Een werktuig om het koren te wannen.

Zweed. *vanna*, angels. *fanne*, lat. *vannus*, hoogd. *Wanne*.

Wan, onscheidb. voorzetsel, beteekenende ook kwaad, kwalijk, in: wanbedrijf, wanbetaling, wan-gebruik, wangedrocht, wangeloof, wangeluid, wangu- gunst, wanhoop, wanhouw, slecht, bedorven hout — wanorde, wantij, enz.

Wand, m., meerv. wanden. Een woord, in hetwelk het begrip eener loodregte, of meest loodregte vlakke heerschende schijnt te zijn. In de gewoonlyke beteekenis wordt *wand* dat loodregte ligchaam genaamd, hetwelk zoowel eene kamer van een gebouw op zich zelf, als ook het gebouw zelf van andere gebouwen afscheidt. Een houten wand, een steenen wand, welke laatste onder den naam van *muur* meest bekend is. De vochtigheid zijperde bij den wand neer. Tegen den wand leunen. Dies gaat hij staan stouwen tegens den wandt. HOOFD. Rukt al verbaest den helm van den wandt. VOND.

Reeds bij OTRID. *uanat*, neders. ook *wand*. Ook bij dit oude woord laat zich de naaste afstamming slechts gissen. FRIECL. leidde het van

wenden af; doch toonde niet aan, hoe zich beide begrippen daarbij, zonder dwang, laten vereenigen.

Wandel, m. Van *wandelen*, gaan. Het wordt meest in eene figuurlijke beteekenis gebruikt, van de gansche inrigting der zedelijke handelingen, en den rang derzelve, voornamelijk in de godgeleerdheid, en met bijvoegel. naamwoorden, welke den aard en de wijs derzelve aanduiden. Hij is van eenen deugdzaam, — slechten wandel. Opregt in zijnen handel en wandel. Gelijk 't meeste deel der armen van quaade opvoedinge, woesten wandel, en stout in den bek is. Hoort.

Wandelaar, m., zie *wandelen*.

Wandelen, o. w., ik wandelde, heb en ben gewandeld. Oulings ook *wanderen*. Daarheen troden, kufferen. Uit wandelen gaan. Hij is gaan wandelen. Figuurl. *wandelen* voor verkeer, zich gedragen. Naar den vleesche wandelen, naar den geest wandelen. Van hier wandelaar, wandeling, de daad van wandelen. Zamenstell.: wandelgang, wandellaan, wandelpad, wandelplaats, wandelstok, een stok, welken men, wandelende, in de hand heeft, of waarop men wandelende leunt, — wandeltijd, wandelwee, wandelweg. In het woord *wandelen* ligt, even als in het woord *wandeln*, *verwandeln*, het denkbeeld van verwisselen, veranderen, opgesloten; waarom ons *wandelen* dan zoo veel als den eenen weg voor den anderen verwisselen beteekent.

Wandeling, v., meerv. wandelingen. De daad van wandelen. De wandeling behaagt mij zeer. Ik heb eene schoone wandeling gedaan. Ook beteekent *wandeling* een' gang, eene laan, enz.: er zijn fraaije wandelingen tusschen dat geboonte. Voorts, wordt in de *wandeling* ook voor *doorgaans*, of *gemeenlijk* genomen, als: men noemt hem, in de wandeling, zoo. In de *wandeling* zijn, wordt ook gezegd voor, in omloop zijn, als: daar is veel geld in de wandeling.

Wandelstok, m., zie *wandelen*.

Wandluit, v., zie *weegluit*.

Wanen, o. w., ik waande, heb gewaand. Zich verbeelden, zich voorstellen: waan niet, dat ik het doen zal. Van hier waner, waning. Zie *waan*.

Wang, v., meerv. wangen. Het vleezige deel des aangezigts onder de oogen, welk woord, voornamelijk in den deffigen schrijftrant, in de plaats van het in het dagelijksche leven gebruikelijke woord *koon*, gebezigd wordt. De blos der gezondheid ligt op zijne wangen. En kussen 't waes af van haer wangen. ANTONID. De tranen biggelden van hare wangen. Met opgekrabde wang en losgeknoopte vlecht. ROTO. In Vriesland zegt het dagelijksch gebruik: tegen 't wang, even als, in 't zin; doch dit is niet na te volgen. Figuurl. worden in vele gevallen ook zekere zijstukken *wangen* genaamd. Zoo spreekt men van *wangen* aan eene vrouwomuts; van *wangen* in een haardijzer; van *wangén* aan den mast van een schip, zijnde sterke houten, waarmede de mast, of iets anders, dat zwak geworden is, belogd wordt, om het te versterken en vaster te maken, enz.

Het schijnt, dat het begrip der verheffing in dit woord heerschende is.

Wangebruik, wangedrag, wangedrogt, wangelooft, wangeluid, o., enz., zie *wan*, voorz.

Wangen, b. w., ik wangde, heb gewangd. Iets van wangen of zijstukken voorzien. Eenen mast wangen, scheepsw.

Wangslag, m., zie *kinnebakken*.

Wangunst, v.; wangunstig, zie *afgunst*.

Wanhavenig, bijv. n. en bijw., wanhaveniger, wanhavenigst. Havenloos, slordig. Hij is een wanhavenig mensch. Niemand was zoo wanhavenig als zij. Van hier wanhavenigheid.

Wanhebbelijk, bijv. n. en bijw., wanhebbelijker, wanhebbelijkst. Ongeschikt, slordig. Een wanhebbelijk kleet. Zij ziet er zeer wanhebbelijk uit. Het mensch kan goed van gedrag zijn, maar hij is zeer wanhebbelijk. Van hier wanhebbelijkheid.

Wanhoop, v. De hoogste graad van onlust over de bekende onmogelijkheid van de verbetering zijns toestands. Wanhoop en vertwijfeling hebben hem de handen aan zich zelven doen slaan. Door wanhoop tot het uiterste gebragt.

Wanhopen, o. w., ik wanhoopte, heb gewanhoopt. Alle hoop op iets verloren geven. Men moet niet wanhopen, schoon de rampen zwaar zijn. Aan iets wanhopen. Aan iemand verbetering wanhopen. Aan zijn geluk wanhopen. In de naauwste beteekenis, begint men dan te wanhopen, wanneer men de onmogelijkheid der verbetering zijns toestands op het levendigste ondervindt. Wanhopen onder de folteringen van eene versmaade liefde. Van hier wanhoop, wanhopig, die geene hoop meer heeft; wanhopend.

Wanhout, o., zie *wan*, voorz.

Wankel, bijv. n. en bijw. Hetzelfde als *wankelende*, *wankelaar*, *onzeker*, *onwis*: het wankel geluk. Met wankel schreden. Wankel staan, ligt kunnen vallen, eigenl. en figuurlijk. Van hier wankelheid.

Wankelbaar, bijv. n. en bijw., wankelbaarder, wankelbaarst. Onvast, wankelmoedig, onbestendig. Een wankelbaar gebouw, dat gevaar loopt van in te storten. Een wankelbaar gemoed; — een wankelbaar geluk, een geluk dat dreigt te verkeer. Van hier wankelbaarheid.

Wankelen, o. w., ik wankelde, heb gewankeld. Voortdur. w. van *wanken*: so lang de roe wankt. R. VISS. *Wankelen* is zich langzaam heen en weer bewegen, onvast, onbestendig zijn. De aardbeving deed al de nabijzijnde gebouwen wankelen. In het gaan wankelen. Zijne wankelende schreden verraden angst en ontsteltenis. Figuurl.: in zijn geloof wankelen. Hij was eerst onverzettelijk, maar nu begint hij te wankelen. Van hier wankeling, wankelbaar. Zamenstell.: wankelmoedig, wankelmoedigheid.

Bij OTFRID. en anderen oude schrijvers is het *uankon*, zweed. *vanka*.

Wankelmoedig, bijv. n. en bijw., wankelmoediger, wankelmoedigst. Onbestendig ten aanzien van het gemoed. Wankelmoedig zijn. Een wankelmoedig mensch. Van hier wankelmoedigheid.

Wanken, zie *wankelen*.

Wanluidend, bijv. n. en bijw., wanluidender, wanluidendst. Kwalijkkluidend, dat eenen wanklank veroorzaakt. Wanluidende klanken. Eene wanluidende rede. Alles wat hij spreekt is wanluidend. Van hier wanluidendheid.

Wanneer, bijw. van tijd en voegw. Bijw., te welken tijde: wanneer zijt gij er geweest? wanneer ik u zie, moet ik altoos lagchen, voor zoo dikwijls, enz. Wanneer vertrekt de post? Als voegw.: wanneer het mij aanging. Gij hadt ook van de partij kunnen zijn, wanneer gij er geweest

waart, voor, in geval enz. Wanneer hij de noodige middelen gebruikt had, leefde hij nog.

Bij ISID. *huanda*, bij KERO *wenne*, bij de ZWABISCHE DICHTERS *swennen*, eng. *when*. Het lat. *quando* staat hiermede in verband.

Wannen, b. w., ik wande, heb gewand. Op eene wau schudden, en daardoor zuiveren: het koren wannen. Van hier *wanner*, *wanning*.

Reeds bij OTFRID., NOTK. en anderen *uauanon*, zweed. *vanna*.

Wanorde, v. Ongeschiktheid, ordeeloosheid: ik ben een vijand van wanorde. Het leger geraakte in wanorde. Van hier *wanordelijk*.

Wanschappen, bijv. n. en bijw., wanschapener, wanschapenst. Kwalijk, gebrekkig geschapen, gedrogelijk. Een wanschapen mensch of dier, anders *wanschepsel*. Figuurl.: een wanschapen gevoelen. Van hier *wanschapenheid*.

Wanschepsel, o., zie *wanschapen*.

Wanschikkelyk, bijv. n. en bijw., wanschikkelyker, wanschikkelykst. Van *wanschik*. Ongeschikt, kwalijk voegende. Een wanschikkelyk kleet. Dat ding is zeer wanschikkelyk. Wanschikkelyke zeden. Eene wanschikkelyke rede. Ook wanschikkig: wanschikkige vaerzen. OUD. Van hier *wanschikkelykheid*.

Wansmaak, m., meev. wansmaken. Verkeerde, slechte smaak: daar is een wansmaak aan. Van hier *wansmakelyk*, *wansmakelykheid*.

Wanspraak, v., zie *wantaal*.

Wanstal, m. Misstal, kwade, verkeerde gesteldheid. Van hier *wanstallyg*, wanschapen, mismaakt.

Want, voegw. Vermist, naardien.

Want, v., meerv. wanten. Zekere handschoon zonder vingers, doch welke slechts eene opening heeft om den duim in te steken. De boeren en zeelieden dragen 's winters wanten.

Want, o. Vijscherstuig. Zamenstell.: want-haler enz.

Want, o. Scheepstuig. Staand en loepend want. Zamenstell.: wantsnijder, wanttalie, enz.

Wantaal, v. Een misslag tegen de regelen der taal. Van hier wantalig: der dingen wantalige (verkeerde) toenameing. OUDAAN.

Wantrouw, v. Achterdocht. Dat is nit wantrouw geschied. Van hier *wantrouwig* enz.

Wantrouwen, o. Mistrouwen. Het gewortelt wantrouwen. HOOFT. Dit woord is eigenlyk het werkwoord *wantrouwen*, zelfstandig genomen.

Wantrouwen, b. w., ik wantrouwde, heb gewantrouwd. Mistrouwen: ik wantrouw dat werk. Iemands beloften wantrouwen. Ik heb reden, om hem te wantrouwen.

Wantrouwig, bijv. n. en bijw., wantrouwiger, wantrouwigst. Achterdochtig. Een wantrouwig man. Wat is zij wautrouwig! Van hier *wantrouwigheid*.

Wantschaar, v., meerv. wantscharen. Droogscheerdersschaar.

Wantsnijder, m., meerv. wantsnijders. Iemand, die de plunje voor de zeelieden maakt en verkoopt. Zamenstell.: wantsnijderswinkel.

Wantalje, v., meerv. wantaliën. Touw, dat in het want gebruikt wordt

Wanvoegelyk, bijv. n. en bijw., wanvoegelyker, wanvoegelykst. Wanschikkelyk, onvoegelyk: hij voerde eene wanvoegelyke taal. Dat

staat zeer wanvoegelyk. Van hier *wanvoegelykheid*.

Wapen, o., meerv. wapenen en wapens. Een werktuig, zoowel tot verdediging, als om anderen aan te vallen, in welken zin het echter in het meervoud het gebruikelijkste is. Daar deze werktuigen in de latere tijden zeer veranderd en vermenigvuldigd geworden zijn, en het bij gevolg, duidelijkheids-halve, noodig geweest is, denzelven hunne vaste namen te geven, waartoe inzonderheid de uitdrukking *geweer* behoort, zoo is de algemeene en dus niet zoo bepaalde benaming *wapenen* meer en meer in verval geraakt, ofschoon dezelve nog niet geheel verouderd is. Men gebruikt dezelve nog van zulke werktuigen, bij personen, welke niet tot de krygsdienst behooren, of die door geen beroep gewettigd worden, om dezelve te dragen; doch slechts als eene algemeene uitdrukking, wanneer men dezelve niet nader bepalen wil. Doodelyke wapenen bij eenen dief vinden. Verbodene wapenen dragen; waar men tot opheldering ook wel nog het woord *geweer* pleegt bij te voegen, *geweer en wapenen*, zonder dat juist hot eene een werktuig om aan te vallen, en het andere als tot verdediging geschikt, moet beteekenen. Ook wordt het gebezigd als eene algemeene henaming van dergelyke werktuigen bij zulke volken, die geen eigenlyk schietgeweer hebben, op welke, gevolgelyk, de nieuwere namen *geweer*, *geschut*, enz. niet passen. VULKAAN smeedde de wapenen van MARS. In sommige figuurlyke spreekwizen: de wapenen dragen, een soldaat zijn. Zijn regt door de wapenen zoeken. Iets door de wapenen beslissen. Zich in de wapenen oefenen. In het enkelvoud is de spreekwijs: te wapen, als eene aanmoediging, mede zeer gebruikelijk; zoo ook: te wapen snellen, zich ten oorlog toernten. — Stilstand van wapenen. Krygslieden van hetzelfde wapen. Iemand de wapenen tegen zich in handen geven. Hare wapenen waren tranen. In de uitgestrekte beteekenis plegen vele handwerkslieden hunne werktuigen in het algemeen, zelfs wanneer dezelve tot verdediging, of om anderen aan te vallen, ongeschikt zijn, *wapenen* te noemen. Zoo moeten de hoedenmaker, de tapijtwerker, enz., tot vervaardiging hunner werken, hunne eigene *wapenen* gebruiken. Zamenstell.: wapenbroeder, een, die met ons in het zelfde leger dient — wapenhandel, wapenhuis, wapenknecht, wapenkreet, wapenoefening, wapenplaats, wapenrok, wapenrusting, wapenschild, wapenschorsing, wapenschouw, wapenschouwing, wapensmid, wapenstanderd, wapentuig, enz.

Dit woord is zeer oud, dewijl *uufan* voor *arma* reeds ten tijde van KERO voorkomt. De nederduitsche en de daaraan verwante spraken hebben, in plaats van de zachte *f* in het midden, naar hare gewoonte, eene *p*, waartoe het neders. *wapen*, het eng. *weapon*, het zweed. *vapn*, en het ijsl. *wopn* behooren.

Wapen, o., meer wapenen. Een met figuren beschilderd schild, in zoo verre hetzelfde een onderscheidingsteeken van enkele personen, familiën, of gezelschappen is; en in eenen meer bepaalden zin, zulk eene figuur, welke het voornaamste deel van zulk een schild uitmaakt. Op 't Amsterdamer wapen. HOOFT. Een' leeuw in zijn wapen voeren. Figuurlyk: zij is grootsch in haar wapen, zij is trotsch. Zamenstell.: wapenboek, wapenbord, wapenregister, wapenrol, wapensnij-

der, wapenveld, wapenvlak, — familiewapen, enz. **Wapenbroeder**, m., zie *wapen*.

Wapendrenken, ook *wapeldrenken*, verouderd werkwoord, voor in het water werpen, met water begieten: so wie dat ghewapendrent wesen sal. HANDV. VAN DORDR.

Wapenen, b. w., ik wapende, heb gewa-pend. Met wapenen voorzien, ook uitrusten. *Zich wapenen*, wapenen aandoen, in het geweer komen. Men moet zich, in tijds, tegen zulk een' magtigen vijand wapenen. *Zich met stokken, steenen wapenen*. Figuurlijk: zich tegen de koude wapenen, zich wel tegen de koude bezorgen. *Zich met geduld wapenen*. Van hier wapening. Zamenstell.: ontwapenen.

Bij OTFRID. *uafnen*, hoogd. *waffnen*.

Wapenhandel, m. Krijgskunst. *Zich in den wapenhandel oefenen*. Een volk in den wapenhandel bedreven.

Wapenkreet, m., meerv. wapenkreten. Een krijgsgeschreeuw, om de wapenen te doen opvatten, of te wapen te snellen: een wapenkreet ging op in het leger. De wapenkreet liet zich alom hooren.

Wapenkunde, v. Ervarenheid in de geslachtwapenen. De wapenkunde was altoos zijn vak. Van hier wapenkundig.

Wapenrusting, v., meerv. wapenrustingen. Oorlogstoebereidselen; ook een *harnas*. Zijne wapenrusting aanschietsen.

Wapenschorsing, v., meerv. wapenschorsingen. Stilstand van wapenen.

Wapenschouw, v., zie *wapenschouwing*.

Wapenschouwing, v., meerv. wapenschouwingen. Monstering. Eene wapenschouwing van het voetvolk doen. De wapenschouwing, of het optrekken der burgerij van Amsterdam. Ook *wapenschouw*.

Wapperen, o. w., ik wapperde, heb gewapperd. Een klanknabootsend woord, beteekenende eene kletterende beweging maken, slingeren, heen en weder slaan. Het venster staat te wapperen. De zeilen wapperen. Figuurl.: in zijn gevoelen wapperen, d. i. onvast zijn. Van hier wappering.

War, v. Klits. In de war raken. Het garen is in de war. Dat zijn haar in de war raakte. J. OUD. En houdt gij noch dit kluwen in de war. VOND. Figuurl. zegt men: eene zaak in de war sturen, voor, dezelve bederven. Ook wordt het overdragtelijk gebezigd voor twist, oneenigheid. De quaataartigheid van dien heer heeft het war alle zijn leven gezocht. HOOFD. Dit war schijnt zeer naauw verwant te zijn aan het eng. *war*, oorlog.

Warande, v., meerv. waranden. Diergnarde, of opene plaats, waar allerlei wild gedierte bewaard wordt. De koninklijke warande. Zamenstell.: linstwarande. Dit woord schijnt van het oude *waren*, *waranderen*, bewaren, afkomstig te zijn.

Wardiertje, o, meerv. wardiertjes. Dezen gemeenschappelijke naam geeft men aan de zogenoemde infusiediertjes, de stijfselaaltjes, enz., omdat zij de stelsels der natuurkenners in verwar-ring brengen, en men niet weet, of zij onder de dieren gerangschikt mogen worden, dan niet; en zoo ja, onder welke alsdan.

Wareloos, zie *waren*.

Waren, o. w., ik waarde, heb gewaard.

Gezien worden, verschijnen, spoken: de schim waart rondom het graf. Oul., werd het ook bedr. gebezigd, voor zien, toezien, zorgen, bewaren, waarschuwen, waarborgen, enz., waarvan nog *waar-loos*, *wareloos*, ook zelfstandig: hij is een regte wareloos. Van hier waar, bijv. n., eigenlijk, zigtbaar, klaarblijkelijk; waar z. n., ten toon staande, en uitgestalde koopmanschap; war of weer, omtuining, en omtuinde plaats; wara, oulings zorg; warande, waring, enz. Zamenstell.: waarborg, waarnemen, waarschuwen, warmoes, enz. Bewaren, kraamwaren, kraamverwaren, verwaren, enz. Zie voorts *warmoes*.

Wargaren, o. Van *warren*. Garen, dat in de war is; en overdragtelijk, evenveel welke verwarde, of ingewikkelde, dingen: het wargaren der staatkunde. Ook een twist-, of verwarringzoekend mensch: hij is altoos een wargaren.

Wargeest, m., meerv. wargeesten. Van *warren*. Anders *warkop*. Iemand, wiens geardheid en geestgesteldheid hem in verwarring behagen doet hebben: die wargeest is weer op de been, om twist te stoken. Van hier wargeestig.

Warkop, m., zie *wargeest*.

Warlen, warelen, b. en o. w., ik warlde, (warrelde) heb en ben gewarld, (gewarteld). Anders *dwarlen*. Het voortdurend w. van *warren*. Draaijen, slingeren: draag zorg, dat gij het niet door elkander warlt. De stroom warlt. Van hier warling, anders *dwarling* en *dwerling*, maalstroom, eng. *whirlpool*, zie *dwarlen*. Zamenstell.: warrelklomp, voor chaos, bij DULL.; warlwind, anders *dwarlwind* en *wervelwind*, eng. *whirlwind*, hoogd. *Wirbelwind*.

Warm, bijv. n. en bijw., warmer, warmst. Van koude ontdaan, maar echter niet heet: het wordt hier warm, — warme spijs, — een warm bad. Ick ben warm geworden, ick hebbe het vier gezien. BIJBELV. Echter verwisselt men dit woord ook wel eens met *heet*: het zal van daag warm zijn; en in de figuurlijke spreekw.: eenen warmen dag hebben, hevig moeten strijden. Het ging er warm toe, er werd hevig gevochten. Iemand het hoofd warm maken, is hem eene levendige onrust veroorzaken. Het bloed werd hem warm, hij werd toornig. Eene warme verbeelding is, eene levendige; warme landen zijn die, waarop de zonnestralen regtstandiger nederdalen dan op andere. Eene warme kamer is eene, waarin de buitenlucht weinig indringen kan. Voorts, gebruikt men *warm* ook wegens verwarmende kleederen enz.: die overrok is heel warm. *Zich warm kleeden*. Er warm, of warmpjes, inzitten, dat, figuurlijk, welgegoed zijn beteekent. Van hier *warmen*, warmte. Zamenstell.: bloedwarm enz.

Warm, hoogd., neders., zweed., eng., ULPHIL. ook *warm*, vries. *waarm*, KIL. *waerm*, NOTK., OTFRID. *uarmo*, KERO *uaram*, acol. $\varphi\epsilon\rho\mu\omicron\varsigma$, is een zeer oud woord.

Warmen, b. w., ik warmde, heb gewarmd. Warm maken: het bed wordt gewarmd. Het eten warmen. *Zich warmen*. Om hemel, aerde, en elk te warmen op hun pas. VOND. Van hier warming. Zamenstell.: opwarmen, verwarmen. Van *warm*.

Warmoes, o. Tuinmoes: zij hakte waar-moes, 't welk haar man noch daeghs voorheenen in 't kleene hofken plukte en sneet. VOND. Het is beter ghenoot te zijn tot warmoes mit minnen, dan met hatijen tot eenen vetten calve. BIJBEL,

1477., waar het een kost van tuinmoes bereid aanduidt. Van hier warmoezier, warmoezierster. Zamenstell.: warmoeshof, warmoeskruid, warmoesland, warmoestuin, enz. Knolwarmoes, koolwarmoes, enz.

Warmoes komt van *moes*, en *war*, *weer*, eene omtuining, en omtuinde plaats, een tuin, van *waren*, oudd. *warden*, *garten*, fr. *garder*, ital. *guardare*, waarvan het hoogd. *Garten*, en het fr. *jardin*, ook afstammen.

Warmte, v. De gesteldheid van iets, dat warm is, in de verschillende beteekenissen van dit woord: de warmte van het land. Natuurlijke warmte. Zij deckten hem met kleederen, doch hij en kreech geene warmte. BIJBELV. Dat sint Jan ons de gewoonlijke warmte zoude leveren. Hooft. Met al de warmte van zijne verbeeldingskracht. Van *warm*.

Warren, b. en o. w., ik warmde, heb gearmd. Bedr., in de war brengen: gij zult dat garen warren. Onz., in de war geraken: de zijde wart ineen. Van hier gewar, war, warlen. Zamenstell.: *wargaren*, *wargeest*, *warkop*, *warkruid*, een plantgewas; *warziek*, *warzucht*, *warzuchtig*, enz. Ontwarren, verwarren, enz.

Warren, hoogd., OTFRID. *wirren*, komt van het oude *wiren*, zweed. *wira*, lat. *gyrare*, gieren, ronddraaijen, hetwelk de eigenlijke beteekenis van *warren* ook is, waarvan het voortdurend *warlen* de zijne heeft.

Wars, bijv. n. en bijw. Verwant aan *dwaars*. Ergens van afgekeerd, afkeerig: wars van zulken lof.

Wartaal, v. Van *war*. Verwarde taal, rede: hij spreekt niets dan wartaal.

Was, o. De stof, waaruit de bijen houigraten bereiden: hoe de korven meer van onnut wasch gezuivert zijn. VOND. Mijn herte is als was. BIJBELV. Van hier *wassen*, onverb. bijv. n., van was gemaakt. Zamenstell.: *wasbleekerij*, *wasboom*, *waskaars*, *waslicht*, *wasstok*, enz. Stopwas, zegelwas, enz.

Was, vries. *waachs*, hoogd., KIL. *Wachs*, zweed., eng. *wax*, neders. *wasz*, slavon. *wosk*, WILLER. *uuhs*, is van eenen onzekeren oorsprong.

Wasboom, m., meerv. wasboomen. Een amerikaansch en kaapsch heestergewas, dat was voortbrengt: de wasboom zweemt veel naar eenen mirteboom.

Wasch, v., meerv. wassen. Van *wasschen*. De daad van wassen: de wasch hebben, aan de wasch zijn. De kleederen enz., die men wassen wil, wascht, of pas gewasschen heeft, en verder in orde brengt: de natte wasch, de drooge wasch. De wasch tellen, bleeken, opdoen, stijven, strijken, enz. Zamenstell.: *waschlijst*, *waschmand*, enz. Kinderwasch enz.

Wasdom, m. Van *wassen*. Aanwas, groei: het beneemt den boom zijnen wasdom. Indien zulke telgen haren wasdom bereikten. VOND. Tot den wasdom van Amsterdam. Hooft.

Wasem, m., meerv., wasems. Een vochtige damp, die ergens uit opklimt: de ketel begint al meer en meer wasem op te geven. Van gloeiendigen wassem tot stikkens toe benaauwt. VOND. Van hier het onz. werkw. *wasemen*, waseming.

Wasem, is verwant aan *waas*, aanslag van vruchten, enz.

Waskaars, v., zie *waslicht*.

Waslicht, o., meerv. waslichten. Eigen-

lijk, licht, dat uit brandend was ontstaat. Voorts evenveel, als *waskaars* en *wasstok*.

Wasschen, b. w., ik wiesch, heb gewasschen. Al wrijvende en kletsende, door middel van water zuiveren: zij houdt veel van wassen en plassen. Zij wieschen hare kleederen. BIJBELV. Zich wassen en baden. Hi was bezweet en zeer verhit, en wilde wassen sine lede. M. STOKK. De handen in onschuld wassen is, zijne onschuld betuigen. Bekend is de uitdrukking van: in bloed wassen: dwelc ghi ghewasschen hebt van sinen sonden in u bloet reene. A. BIRKS. De handen in iemands bloed wassen, hem vermoorden. En men bezigt het werkw. *wasschen* wegens eene bijzondere manier van teekenen: het is met oostindischen inkt gewasschen. Spreekw.: ik zal dat varken wel wassen, die beslommerde zaak wel volvoeren. Iemand wassen, of iemand het hoofd — de ooren wassen, hem doorstrijken. Als de eene hand de andere wascht, zijn zij beide schoon, als men elkander voorthelpt, bevoordeelt men zich onderling. Van hier *gewasch*, *wasch*, enz. — *waschster*, *wasscher*, *wasscherij*, *wassching*. Zamenstell.: *waschbank*, *waschbekken*, *waschblouwel*, KIL. — *waschdag*, *waschdoek*, *waschhuis*, *waschketel*, *waschkeuken*, *waschkuip*, *waschmeid*, *waschtobbe*, *waschvat*, *waschvrouw*, *waschwater*, enz. Afwassen, bewassen, doorwassen, herwassen, uitwassen, verwassen, voortwassen, wegwassen, enz. Klanknabootsend.

Wassen, o. w., ik wies, ben gewassen. Groeijen, tieren, vermenigvuldigen: die vruchten, die God jaerlix weder laet wassen. MAT. DER SONN. Zijn hartshoren steil gewassen op het hoofd. VOND. Wasst ende menichvoudicht. BIJBEL, 1477. De maan *wast*, als haar licht zich in omtrek uitbreidt. Van hier *gewas*, *wasdom*, *wassing* en *wassenaar*, zoo het stambuis van *WASSENAAR* zijnen naam van de halve maan, die het in zijn wapenschild voert, ontleend heeft; want dan moet deze naam onlings evenzeer eene wassende maan beteekend hebben, als bij CATS, in: ik wensch, dat uw wassenaar nog lange wassen mag! Zamenstell.: *aanwassen*, *bewassen*, *toewassen*, *uitwassen*, *verwassen*, *voortwassen*, enz.

Wassen, ijsl. *waza*, vries. *waachsje*, hoogd. *wachsen*, verschilt grootelijks van *wasschen*, waarmee het intusschen wel eens verward wordt.

Wassen, b. w., ik waste, heb gewast. Van *was*. Met was bestrijken: laarzen wassen. Gewast linnen.

Wassen, zie *was*.

Wat, vragend en betrekkelijk voornaamwoord, het onzijdig geslacht van *wie*. Alles, wat ik u zeg, is waar. Ook wordt het bij mannelijke en vrouwelijke zelfstandige naamwoorden, in het meeren enkelvoud, gebezigd; het zij regtstreeks, of anderzins, vragende: wat gasten krijgt gij? Wat wijn zal ik u zenden? Wat mensche onder u — ofte wat vrouwe —? BIJBELV. Wat gaef uw hart behaage. VOND. In wat stad ik mijn verblijf hield. Ook wordt *wat*, in het onzijdig geslacht, vaak, in eenen regtstreeks, of anderzins, vragenden zin voor *wat ding* gebruikt: wat is het? Ik weet niet, wat het is. Wat winden dat er ruischen. Wat regen dat er plast. KAMPHUIJZ. Wat met golven noch flus bedekt lagh. VOND. Verkoopt, wat ghij hebt, ende geeft het den armen. BIJBELV.; waar dit woord voorts meermalen de plaats van *hetgeen dat*, of *hetgeen*, bekleedt; zoo

als in: wat ghij backen soudet, dat backt, ende siedet, wat ghij sieden soudet. Overigens wordt het onzijdige *wat* door middel van *voor* bij allerlei naamwoorden gevoegd, in: wat voor een man? Wat voor eene vrouw heeft hij? Ik weet niet meer, wat voor een paard ik hem gegeven heb. Wat voor dingen zijn het? En op zich zelf beteekent *wat*, bijwoordelijk, op welk eene verregaande wijze: wat heeft hij mij bedrogen! Wat ben ik ongelukkig!

Wat, een onveranderlijk voornaamwoord, van het onz. geslacht, dat ook als bijw. gebruikt wordt, en aan *iets* beantwoordt: geef mij ook wat! Hij heeft hem wat te boodschappen. BIJBELV. Als bijw.: ik moet wat rusten. Blijf nog wat! Vrij wat is merkelijk; heel wat grootelijks, wanneer men het als bijw. gebruikt; en anders iets groots: hij schijnt heel wat te zijn. Dit woord is eene verkorting van het oude *ietwes*, hoogd. *etwas*. VOND. en anderen *ietwat*, in den omgang *ietwat*. HALMA *iet of wat*, lat. *aliquid*; zie *iets*; of het is een der punten van overeenstemming tusschen het nederd. en het grieksch, waarin men *ti* op soortgelijke eene wijze bezigt.

Water, o. meerv. watenen en waters. Soortge-lijk eene vloeibare stof, als er zich in onzen dampkring vormt, en daaruit in druppels nederkomt: een dronk waters. Dewijze een lange wijl geen bron noch water nutte. VOND. Het water en de lucht hebt ghij om niet. SPIEGH. Verscheidene vloeibare stoffen, die in kleur en vloeibaarheid met het eigenlijke water overeenkomen, in de samenstell.: gulde-water, oogwater, enz.; en als men zegt: de oogen staan hem vol water. Hij loost zijn water. Iemand het water aftappen. Het water hebben. Aan het water sterven, enz. Eene verzameling van water: in het water vallen. Vele watenen doorsnijden het land. Hij keerde hare watenen in bloet. BIJBELV.; waar dit meerv. intusschen meermalen, in navolging van het hebr. eenen vloed van water aanduidt. De vloeibare bouwstof van onderscheidene hemelligchamen, in: daer zij een rijtspanel in 't midden der watenen, ende dat naak scheidende tusschen watenen ende watenen. BIJBELV. Het enkelv. beteekent ook de golving, die er op verscheidene stoffen gedrukt wordt: het water van die taf is zoo fraai niet, als dat van die andere; en de waterglans van parels, diamanten, enz.: het water van dien steen is niet zuiver. Te water is op, of over, zeeën, rivieren, enz.: hij reist te water. Kan dat goed hier niet te water komen? In het water: de hond ging te water. Te water en te brood zittens is, gevonnisd zijn, om in eene gevangenis van enkel water en brood te leven. Zich tot water schreijen is, geweldig schreijen. Zich tot water zweeten, geweldig zweeten. Boven water zijn, behouden zijn, niets meer te vreezen hebben. Tusschen water en wind drijven, tusschen beide blijven hangen, onverschillig zijn. Gods water over Gods akker laten gaan, zich om niets bekommeren, of bekreunen. Water ergens om vuil maken, zich deswegens eenige moeite geven. Water in zee dragen, verloren arbeid doen. Water in zijnen wijn mengen, zich inbinden. In troebel water visschen, zijn voordeel met eene plaats grijpende verwarring doen. Hoog water is, een hooge vloed in zee, of nabij dezelve, maar ook wel eens aandrang tot de lozing van water. Pijn op het water is, pijn op de wegen, langs welke hetzelfde zich ontlast. Het

breken van het water, bij kraamvrouwen, is, de ontsluiting der baarmoeder. Op elkander gelijken, als twee druppels water, is, grootelijks. Stille waters hebben diepe gronden, gebrek aan levendigheid is geen bewijs van eenvoudigheid. In zulke waters vangt men zulke visschen, zulke bedrijven hebben zulke gevolgen. Dat is water op mijnen molen, dat dient mij. Het water loopt mij om de tanden, ik ben flauwhartig van honger, ik water-tand naar eenige spijs. Het water komt ons aan de lippen, de nood klimt tot op het hoogste. Van hier waterachtig, waterig, waterloos, waterschap. Samenstell.: waterader, wateralf, waterandorn, waterappel, waterbaars, waterbak, waterbal, waterbeek, waterbeestje, waterbekken, waterbel, waterberg, waterbezie, waterblaas, waterblaasjes, waterblauw, waterblad, waterblazer, waterbommel, waterbokje, waterboog, waterboom, waterbouwkunde, waterbrems, waterbreuk, waterbrij, waterbuik, waterbuis, waterdamp, waterdier, waterdig, waterdraagster, waterdrager, waterdrinker, waterdrinkster, waterdrop, waterdruppel, waterremmer, waterereppe, waterflesch, watergal, watergang, watergat, watergeregt, watergetij, watergezwel, waterglas, watergod, watergodin, watergolf, watergoot, watergracht, watergroef, waterhagedis, waterheer, waterhoen, waterhond, waterhoofd, waterhoos, waterkaars, waterkan, waterkanter, waterkaut, waterkeer, waterkeering, waterkers, waterkervel, waterkleur, waterkleurig, waterkom, waterkoning, waterkoud, waterkruik, waterkuip, waterlaars, waterland, enz. — waterleeuw, waterleiding, waterlelie, waterlins, waterlisch, waterlook, waterloop, waterloopig, waterloot, waterlozing, waterluis, watermalrouw, waterman, watermoele, watermolen, watermug, watermunt, watermuur, waternavelbreuk, waternavelkruid, waternif, waternikker, waternoot, waterorgel, waterpaard, waterpaardenstaart, waterpas, waterpeil, waterpeper, waterrijp, waterpimpernel, waterpissebed, waterplaats, waterpoel, waterpok, waterpomp, waterpoort, waterpot, waterproef, waterpuist, waterput, waterputter, water-raaf, waterrad, waterradijs, waterraket, waterrat, waterrijk, waterroos, waterrops, watersalade, watersalamander, waterscheerling, waterscheut, waterschildpad, waterschip, waterschipper, waterschorspioen, waterschout, waterschouw, waterschuit, waterschuw, waterslang, watersnep, watersnood, waterspel, waterspin, waterspoor, waterspreenw, watersprong, waterspruit, waterstaat, waterstad, watersteen, waterstoom, waterstraal, waterstroom, waterstruik, watertanden, waterandig, watertogt, waterton, water-tor, watertreder, watertuin, wateruiltje, wateruurwerk, waterval, watervang, watervat, watervaren, watervee, waterveil, waterveld, waterverf, waterverwig, waterverheveling, watervijver, waterwijzel, waterviool, watervisch, watervlieg, watervlier, watervlies, watervliet, watervloed, watervloot, watervogel, watervrees, waterwegbree, waterwegkonde, waterwel, waterwerk, waterwilg, waterzak, waterzalm, waterzoo, waterzucht, waterzwaluw, waterzwijn, enz. Aluinwater, anjswater, badwater, hakwater, bergwater, binnenwater, bronwater, buitenwater, doopwater, fonteinwater, galwater, gerstwater, gootwater, graswater, gulde-water, handwater, honigwater, kalkwater, kaneelwater, knolwater, lavendelwater, ledewater, lekwater, leschwater, loogwater, maagwater, maaswater, meerwater, oogwater, oranjewater, poelwater, pompwater, putwater, regenwater, roukwater, rivierwa-

ter, rozewater, schotelwater, smidwater, sneeuwwater, spawater, theewater, toewater, twistwater, vaarwater, vaatwater, venkelwater, vischwater, weegbrecwater, woelwater, woudwater, wijwater, zeepwater, zeeewater, enz.

Water, angels. *water*, vries. *wetter*, hoogd. *Wasser*, OTFRID. *uazar*, gr. *ὕδωρ*, is verwant aan *wasem*, en komt van een oudnoordsch stamwoord, waarvan men in het lat. *udus*, slav. *woda*, zweed. *vat*, neders. *wees*, vries. *wiel*, nat, vochtig, sporen vindt.

Waterachtig, waterig, enz., zie *water*.

Waterader, v., meerv. wateraderen en wateraders. In de ontleedkunde, weiader, lat. *vasa lymphatica*. Voorts, ook ader van water in het ingewand der aarde: zij boorden, tot dat zij eene waterader vonden.

Wateralf, m., meerv. wateralfen. Bij KIL. evenveel, als *waternecker*, eene oenteerende benaming van eenen *watergod*, of *waterheer*, zoo als de gewaande beschermgeesten der wateren anders heeten.

Waterappel, m., meerv. waterappelen. De vrucht van den waterappelboom, en ook wel eens die boom zelf, die in Amerika langs het water groeit.

Waterbaars, m., zie *waterzoo*.

Waterberg, m., meerv. waterbergen. Eene hoogstijgende golf: elke waterbergh hun droight den jongster dagh. VOMD.

Waterbezie, v., meerv. waterbeziën. Een plantgewas, dat in stilstaande wateren, en op moerassige gronden, groeit, dus naar deszelfs vrucht genoemd.

Waterblaser, m., meerv. waterblazers. Bij KIL. alle slag van zoogdieren, dat, in het water levende, uit een of meer blaasgaten water uitspuut.

Waterboom, m., meerv. waterboomen. Een amerikaansch boomgewas: de waterboom groeit midden in het water.

Waterbouwkunde, v. De kunst, om aan, of in, het water te bouwen, en allerlei werken aan te leggen: de Hollanders muntten in de waterbouwkunde uit. Van hier waterbouwkundig.

Waterbrems, v., meerv. waterbremsen. Een bijzonder slag van bremsen, dat zich aan en op het water onthoudt, anders *watermug* en *watervlieg*.

Waterbreuk, v., meerv. waterbreuken. Eene tegennatuurlijke verzameling van wei, in den rok van den balzak.

Waterbuik, m., zie *waterzak*.

Waterdigt, bijv. n. Zoo digt, dat er geen water doordringt: waterdigte laarzen.

Wateren, b. en o. w., ik waterde, heb gewaterd. Bedr., met water besproeijen, bewateren: dat land moet beter gewaterd worden. Ghij sult zijn als een gewaterd hof. BIJBELV. Te water leiden, water geven: de ruitery waterde de paarden. So begheerden si haers Vaders scepen (schapen) te wateren. BIJBEL, 1477. Met water mengen: die wijn is rijkelyk gewaterd. Verschillende stoffen van hare gewone golving voorzien: gewaterd grein. Onz., met waterachtig vocht bedekt worden: hoe waterd uw linker oog zoo? De tanden wateren hem daarnaar; zie *watertanden*. Zijn water lozen: laat het kind eens wateren. Van hier watering. Zamenstell.: bewateren, doorwateren, uitwateren, verwateren, enz.

Watergang, m., meerv. watergangen. An-

ders *waterloop*. Evenveel welke gang voor water: bleven sij staen bij den waterganck des oppersten vijvers. BIJBELV.; en bijzonderlyk de gang langs de zijhoorden der meeste schepen: hij viel van den watergang in zee.

Watergat, o., meerv. watergaten. Een gat, waardoor water vloeijen kan; en een gat, dat vol water is. Overdragtelijk, eene slechte plaats, die rondom in het water ligt, of daarmede opgevoeld is: het was voor dezen een akelig watergat.

Watergod, m., zie *wateralf*.

Watergodin, v., zie *waterninf*.

Waterhagedis, v., meerv. waterhagedissen. Een vergiftig slag van hagedissen, dat zich in het water ophoudt. In het hoogd. *Wassereidechse*.

Waterheer, m., zie *wateralf*.

Waterhoofd, o., meerv. waterhoofden. Een hoofd, dat uit ophooping van stoffen geworpen is, zoo als dat van kinderen, die de engelsche ziekte hebben.

Waterhoos, v., meerv. waterhoosen. Een bekend luchtverschijnsel: eene opklimmende waterhoos.

Waterig, zie *water*.

Watering, v., meerv. wateringen. De daal van wateren; en hetgeen dient, om een land te bewateren, een kanaal, dat door hetzelfde loopt, anders *wetering*: Wateringen heeft zijnen naam zekerlyk van watering.

Waterkaars, v., meerv. waterkaarsen. Zeker slag van vuurwerk, dat op het water drijft, en voortbrandt; anders *waterbal*.

Waterkanker, m. Zekere ziekte vnn, of gebrek in den mond.

Waterkant, m., meerv. waterkanten. De kant van den weg, of wal, aan het water: langs den waterkant wandelen.

Waterkeer, m., meerv. waterkeeren. Al wat dient, om water te keeren, en af te weren: waterkeeren en sluizen openzetten. Anders *waterkeering*.

Waterkeering, v., zie *waterkeer*.

Waterkers, v. Een plantgewas, waarvan men zeven en twintig soorten telt: gemeene waterkers, wilde waterkers, tweeslachtige waterkers, enz.

Waterkervel, v. Een plantengeslacht van tweederlei soort: gemeene waterkervel, zwitsersche waterkervel.

Waterkoud, bijv. n. en bijw. Vochtig koud, koud door vochtigheid: het is waterkoud.

Waterlaars, v., meerv. waterlaarzen. Eene laars, die tegen het water bestand, en waterdigt, is

Waterland, o. Een land, dat vol water is. De eigennaam van een oord tegenover Amsterdam: het rijke Broek in Waterland. Van hier Waterlander, waterlandsch.

Waterlander, m., meerv. Waterlanders. Een bewoner van Waterland. Oneigenlyk, een traan: de waterlanders lippen hem over de oogen. Er beginnen waterlanders te komen.

Waterloop, m., zie *watergang*.

Waterloos, bijv. n. Van water ontbloot: sij sijn waterloose wolcken. BIJBELV. Van hier waterloosheid.

Waterloot, v., meerv. waterloten. Eene onnutte loot van eenen boom, die denzelven zijne sapp'n onttrekt. Bij KIL. *waterscheut*, *onderghewas*. Hoogd. *Wasserrreis*, *Wasserschosz*, *Wasserschusz*.

Waterlozing, v., meerv. waterlozingen.

De daad van water lozen: de waterlozing gaat bij hem nog steeds van pijn verzeld. De weg, langs welken, of de opening, waardoor, men water loost: de nieuwe waterlozing van Rijnland.

Waterman, m., meerv. watermannen. Een man, die voor anderen water haalt, of water verkoopt, zoo als te Amsterdam. Een der sterrenbeelden van den dierenriem: de zon is in den waterman.

Watermolen, m., meerv. watermolens. Een molen, die door het water gedreven wordt, of een molen, door middel waarvan men water wegmaakt.

Watermuur, v. Een plantengeslacht, waarvan men twee soorten telt: paarbladige watermuur, kransbladige watermuur, anders ook *waterpaardenstaart* genoemd.

Waternavelbreuk, v., meerv. waternavelbreuken. Een toeval van de waterzucht: hij kreeg eene waternavelbreuk.

Waternavelkruid, o. Een plantegewas van vijf verschillende soorten: gemeen waternavelkruid vindt men in Frankrijk, Holland, enz.; de andere soorten behooren tot andere werelddeelen.

Waternikker, m., zie *wateralf*.

Waternimf, v., meerv. waterninfen. Een denkbeeldig wezen, van denzelfden aard, als de *wateralf*, uitgezonderd, dat dit een mannetje, en de *waternimf* een wijfje is, dat anders *watergodin*, *zeegodin*, *vlietgodin*, *stroomgodin*, *stroomnimf*, *vlietmaagd*, *vlietnimf*, of *zeenimf* heet: de dichters droomden steeds van blonde waterninfen met rieten priuken.

Waternoot, v., meerv. waternoten. Een plantegewas, dat digt aan het water groeit, en welks vruchten naar kastanjes zweemen: de waternoot draagt ook den naam van minkijzer.

Waterpaard, o., meerv. waterpaarden. Anders *rivierpaard* en *nijlpaard*. Een der grootste zoogdieren, dat zich veel in het water ophoudt: het gedrogtelijke waterpaard van den Nijl.

Waterpas, bijv. n. en bijw. Dezelfde strekking hebbende, als de oppervlakte des waters: eene zoldering waterpas maken. De vloer ligt niet waterpas. Van het volgende.

Waterpas, o., meerv. waterpassen. Een werktuig, waarvan men zich bedient, om iets waterpas te rigten: het waterpas der landmeters verschilt van dat der metselaars en verdere handwerkslieden. Van hier het bedr. w. *waterpassen*, met het waterpas beproeven, of onderzoeken.

Waterpassen, zie *waterpas*.

Waterplaats, v., meerv. waterplaatsen. Eene plaats, waar men paarden enz. water: de steile oevers boden ons nergens eene voegzame waterplaats.

Waterpok, v., zie *waterpuist*.

Waterproef, v., meerv. waterproeven. Eene beproeving van gewaande tooverheksen enz., die men, in de bijgeloovige middeleeuwen, in het water wierp, of eenen steen met de hand uit kokend water liet halen: de wreede uitvindingen van waterproef en vuurproef. Zamenstell.: waterproefhoed, die tegen het water bestand is.

Waterraaf, v., meerv. waterraven. Anders *zeeraaf*. De benaming van een vogelengeslacht: de wateraven behooren tot de kroppanzen.

Waterrad, o., meerv. waterraden. **KIL.** *watermeulenrad*. Dat rad van eenen door water gedrevenen molen, waarop het water werkt: te

op het water werkend rad van eenen watermolen noemt men, in tegenoverstelling van een zoogenoemd waterrad, een *scheprad*.

Waterrijk, bijv. n., waterrijker, waterrijkt. Wel bewaterd: een waterrijk oord. Uit het waterrijke lant van Israel. **BIJBELV.**

Waterschap, v., meerv. waterschappen. Bij **KIL.** evenveel, als *waterleiding*; en voorts oulings gebruikelijk, in plaats van *heemraadschap*: die gheëft sijn, ende geseten, in der waterschap van sparendam. v. **HASS.**

Waterscheerling, m. Eene bijzondere soort van scheerling, van welke men drierlei slag aantreft: vergiftige waterscheerling, boldragende, en gevlatte, waterscheerling.

Waterschip, o., meerv. waterschepen. Anders *waterschuit*. Een schip, dat tot aanvoer van water dient. Van hier waterschipper.

Waterschorpioen, m., meerv. waterschorpioenen. Een insectengeslacht, dat twee soortgelijke nijpers, als de schorpioenen, aan den kop heeft, en waarvan men zeven soorten telt: groote waterschorpioen enz.

Waterschout, m., meerv. waterschouten. Een onderschout, die de orde onder het scheepsvolk en de schepen houdt, welke voor Amsterdam, Rotterdam en in andere havens liggen: het werd bij den waterschout aangebragt.

Waterschouw, v. Onderzoek, of vaarten, en andere wateren, in behoorlijken staat zijn: hij wordt bij elke waterschouw bekeurd.

Waterschuit, v., zie *waterschip*.

Waterschuw, bijv. n. en bijw. Bevreesd voor water, of bezet met de *watervees*, van dollen houden: zoodra hij waterschuw werd, wierp men hem onverhoeds in het water.

Watersnood, m., meerv. watersnooden. Nood, die door opruising van den oceaen, of andere wateren, veroorzaakt wordt: om den jongsten watersnood t'ontvlien. **VOND.**

Waterspin, v., meerv. waterspinnen. Eene der grootste soorten van spinnen, die in het water huishoudt: de waterspin vormt zich een horentje tot haar verblijf.

Waterspoor, o., meerv. watersporen. Bij de Dichters het pad, de weg des waters: de baren in de zee gescheurd op 't waterspoor vast ruischen. **VOND.** Een volgt langs 't waterspoor dus zijn fortuin. **FOOT.** In overeenstemming hiermede wordt ook *zeespoor* gebruikt.

Waterspuit, v., meerv. waterspuiten. Anders blootelijk *sput*. Een werktuig, om water te spuiten: men voert de waterspuit te spade bij der hant. **VOND.**

Waterstaat, m., meerv. waterstaten. De gesteldheid van het water, of van een land, met betrekking tot het water: Rijlands waterstaat is merklijk verbeterd. Aanleg en onderhoud van waterwerken: Directeur van den waterstaat. Een ambt bij den waterstaat is een ambt, waarin men den gezegden Directeur ter dienste staat.

Waterstad, v., meerv. watersteden. Het gedeelte van eene stad, dat aan het water ligt: oock heb ick de waterstadt ingenomen. **BIJBELV.**

Watertanden, o. w., ik watertandde, heb gewatertand. Bij **KIL.** *waterbekken*. Van verlangen water in den mond krijgen: ik watertand er van. Wie zou niet watertanden naar aartsche lekkernij? **VOND.**

Watertor, v., meerv. watertorren. Een tor-

rengeslacht, waarvan men vijftien soorten telt: de wateror houdt zich in het water op.

Watertreder, m., meerv. watertreders. Iemand, die, met behulp van eenen toestel van kurk, op het water treedt, anders *watertrapper*.

Wateruurwerk, o., meerv. wateruurwerken. Een werktuig, waaruit binnen eenen bepaalden tijd eene berekende hoeveelheid van water liep, en dat oulings tot een uurwerk verstrekte: men bediende zich oulings, in plaats van zandloopers, vaak van wateruurwerken.

Waterveld, o., meerv. watervelden. De oppervlakte des waters, welke door de Dichters elders als een veld, met watervee van NEPTUNUS opgevuld, beschouwd wordt: rinkelt op het waaterveld. SIX. v. CHAND.

Waterverheveling, v., meerv. waterverhevelingen. Dezen naam geeft men aan waterachtige dampen in de lucht, en andere daaruit ontstaande, verhevelingen: sneeuw, hagel, en meer soortgelijke waterverhevelingen.

Watervijzel, m., meerv. watervijzels. Het werktuig, door middel waarvan zoogenoemde vijzelmolens het water opvijzelen. In het hoogd. *Wasserschraube, Wasserschnecke*.

Watervisch, m., zie *waterzoo*.

Watervlieg, v., zie *waterbrems*.

Waterwier, v. Een hecstergewas van tweederlei soort: waterwier met platte, en met bolronde, bloemtrossen.

Watervlies, o., meerv. watervliezen. Een plantengeslacht, tot de wieren behoorende, en uit vijftien verschillende soorten bestaende: genaveld watervlies, darmachtig watervlies, enz.

Watervloo, v., meerv. watervloojen. Een insectengeslacht, dat uit negen soorten bestaat, waarvan eene den naam van *vischluis*, en eene den naam van *waterluis*, voert: de grootste van alle watervloojen, de molukse krab, wordt door de Nederlanders meermalen *zeeluis* genoemd.

Watervrees, v., zie *waterschuw*.

Waterweegbree, v. Een plantengeslacht, waarvan men acht soorten telt: gele waterweegbree, gesternde waterweegbree.

Waterweegkunde, v. Eene wijsgeerige beschouwing van de zwaarte en werkracht van water en andere vochten: ARCHIMEDES was een voornaam beoefenaar van de waterweegkunde. Van hier waterweegkundig.

Waterzak, m., meerv. waterzakken. Zulk een lederen zak, als waarin de Oosterlingen op reis water medevoeren. Voorts, geeft men den naam van *waterzak* ook wel eens aan iemand, die veel water drinkt, en dien men anders *waterbuik* noemt: het is een regte waterzak.

Waterzalm, m., zie het volgende.

Waterzoo, v. In plaats van het meerv. gebruikt men dat van het verkleinw. *waterzootje*. Eene hoeveelheid van visch, die niet het water gegeten, en daarom *watervisch*, *waterbaars*, *waterbot*, *waterzalm*, enz. genoemd wordt. Voorts is: met eene waterzoo te huis komen, ook wel eens, in het water gelegen hebben en doornat zijn.

Waterzucht, v. Eene bekende krankheid: het wort gehouden den wissel voorbo van een holle waterzucht, VOND. Van hier waterzuchtig.

Waterzwijn, o., meerv. waterzwijnen. Een zuidamerikaansch zoogdier, dat zich, even als het Nijlpaard, in het water ophoudt: men brengt den

Tapir, onder den naam van *waterzwijn*, tot dezelfde klasse van dieren, als het waterpaard.

Watte, o., zie *watte*.

Watte, v., meerv. watten. Door middel van lijmwater, tot een los vilt zamengewerkte wol, zijde, of katoen, waarmede men kleederen voert: het is met watten gevuld. Voorts, ook de slechtste zijde, wol, enz., die men tot watten gebruikt. Eene kleine hoeveelheid daarvan zamengepakt, wordt *watje* genoemd: men steekt een watje met warme melk in het oor tegen de oorpijn.

Watte, fr. *ouatte*, hoogd. *Watte*, eng. *wad*, komt van een oud *wad*, *watt*, bij OTFRID. en anderen, een weefsel.

Web, webbe, o., meerv. webben. Een weefsel, gewezen doek, en bijzonderlijk eene zekere hoeveelheid daarvan: een web linnen; een nieuw web ontginnen. Dewijl 't web niet scheen te gapen. HOOFT. Bij VONDEL is niet alleen *web* in spinneweb en paradijsweb, onzijdig, maar ook *webbe*, in: het webbe opzetten; even als in: ick hebbe mijn leven afgesneden, gelijk een wever zijn webbe. BIJBELV. Maar elders is het vrouwelijk: zoo weeft de tijd in 't eint de webbe uws levens af. ANTOND. Zamenstell.: webboom, weversboom; KIL., webdraad, webgaren, webspin, KIL., enz. Linnenweb, — paradijsweb, bij VOND., een web, dat in het paradijs geweven is, en van Engelen gezoomt met zuiverlijke parlen, — spinneweb, enz.

Webe, *webbe*, hoogd. *Webe*, komt van *weben*, oud opperd. *weban*, weven. Zie dit *weven*.

Webscheren, o. w., enkel in de onbepaalde wijze als z. n. gebruikelijk, wegens het aanleggen der schering van een web: ik ga aan het webscheren. Van *web* en *scheren*.

Wed, o., meerv. wedden. Eigenlijk, evenveel als *wadde*, eene waadbare plaats in een water: de ruiters zijn door 't wed gevolgt. HOOFT. Zoo dra de hinde kwam, en lobberde in dit wedt. VOND. Bijzonderlijk, een paardenwed: hij is met het paerd naar 't wed gereden. HALMA. Ende hij ghinc over dat wedde iaboth. BIJBEL, 1477.

Wed, hoogd. *Furt*, fr. *gué*, ital. *quado*, lat. *vadum*, Zie *wad*.

Wed, v. Weddenschap, wedstrijd: daar ze in de wed zongen. VOND. Zamenstell.: wedijveren, wedloopen, enz., wedprijs, wedspel, wedstrijd, enz. Dit woord komt van *wedden*.

Wedde, v., meerv. wedden. Anders *jaarwedde*. Geld, dat voor diensten, of anderzins, aan iemand toegelegd wordt: hoeveel bedraagt uwe wedde? De kleenheit zijner wedde. HOOFT, die elders intusschen schreef: het wedde zijner doorlugtigheit. Dit woord is verwant aan het lat. *vades*, geld, dat tot onderpand gegeven wordt, welke betekenis, en die van verwaarborging, *wedde* bij KIL. heeft.

Wedden, o. w., ik weddede, heb gewed. Eigenlijk, afspreken, bedingen. Van hier voldingen: off zijn onschult te wedden. v. HASS. Geld bij afspraak toeleggen, als eene wedde; zie *wedde*; of als een onderpand, welke betekenis *wedden* bij KIL. heeft, of cindelijk eene weddenschap aangaan: ik wed, om al wat gij wilt. Honderd tegen een wedden. Tegen, of met, iemand wedden. Weddet doch met mijnen heere, den Koninck. BIJBELV. Van hier *wed*, *wedde*, weddenschap, *wedder*, *wedding*, *wedster*. Zamenstell.: *verwedden* enz.

Weder, weer, o. Luchtgesteldheid: dijzig weder. Tegens het natte weder. VOND. 't Goed weder van de voorlede week HOOFT. Bijzonderlijk, onweder: het weder, of weer, is or in geslagen. De schadelijke invloed van eene vochtige lucht op verschillende dingen: wat zijn die glazen vol weer! Het weer is in de gordijnen. Mooi weder, of weer, ergens mede spelen is, zich op eene weelderige, en verkwistende, wijze daarvan bedienen. Zamenstell.: wedermaeckster, tooverkol, wedervoghel, KIL., weerafeider, weerglas, weerbaan, weerhuisje, weerlicht, weerplaat, weerslag, weertafel, weervoorspeller, weerwijs, weerwijzer, weerziek, enz. Verweeren enz.

Weder, weer, KIL. ook *wedder*, vries. waar, eng. *weather*, is verwant aan het slavon. *witer*, *weter*, wind, en aan het gr. *ἀίτηρ*.

Weder, m., zie *weer*.

Weder, weer, bijw. Eigenlijk, bij terugkeering; en voorts, daar men bij terugkeering eene rigting aanneemt, welke tegen de vorige overstaat, oulings ook, als voorzetsel, tegen: di nu loveden sworen weder mi. v. HASS. Dat wij oorloghende worden weder enighen Heren. v. MIRRIE. Dezelfde beteekenis heeft *weder* in verscheidene zamenstellingen. En van deze beteekenis van *weder* komt *wederen* enz., hij KIL. Als bijw., beteekende het oulings vaak bij onderlinge tegenoverstelling: weeder dat hi den pacht glave, jof enne dede. v. HASS. Oul werd het ook als ontkennend, voor noch, gebezigd: weder lopen noch ontgaen. M. STOKK. In den eigenlijken zin van bij terugkeering komt het voor in *heen en weder*, b. v.: hij loopt heen en weder. Een stier die heene en weder klavert en weit. VOND. In *ginds en weder*: gelijk de sprinckbanen gins ende weer huppelen. BIJBELV. En in *weder en voort*, dat oulings voor achteruit en vooruit, en dus aan alle kanten, gebezigd werd: men mochte sien al in de port van den werke weder en voort. M. STOKK. Si sagen op, si sagen dale: si gingen weder, si gingen vord. SPIEG. HISTOR. Denzelfden zin heeft *weder* in deze en gene zamenstell. meermalen; zoo als in *wederkomen*, als men zegt: ik kom straks weder; maar als men zegt: ik zal wel eens wederkomen, heeft *weder* in deze zamenstell., even als in meer andere, de kracht van bij herhaling, die het ook op zich zelf oefent, zoo als in: sal ick weder naken ten strijde. BIJBELV. Wat aerdch gebroet weer klavert ten berreghstapel op. VOND. En elders beantwoordt het aan op nieuw: sij was weder als sijn ander vleesch. BIJBELV. De zee krijght weder strant. VOND. Eindelijk, oefent *weder* eene bijzondere kracht in soortgelijke gezegden, als: hij maakt het weder, dat is, hij brengt het, door het te maken, op nieuw in den vorigen staat, als men *maakt* met nadruk uitspreekt; want als men zulks ten aanzien van *weder* doet, beteekenen de gezegde woorden, hij *maakt* het bij herhaling. In beide gevallen blijft *weder* van het werkw. afgescheiden.

Weder, weer, vries. *wer*, eng. in eene der voorgemelde beteekenissen, *whether*, neders. *wedder*, zweed. *veder*, hoogd. als bijw., *wieder*, als voorz. *wider*, NOTK. *widar*, ULPHIL. *vithra*, schijnt verwant aan het lat. *iterum*, en *iterare*, aan *it*, in *iporan* *werdan*, wedergeboren worden, en *ilon*, wedervergelding, bij WILLERAM., aan *id*, in het zweed. *idista*, herkaauwen, aan *ed*, in het angels. *edgyldan*, wedervergelden, aan het eng. *yet*, nog,

bij herhaling, en het vries. *jit*, *jitte*, dat hetzelfde beteekent. Misschien zou hier ook in aanmerking kunnen komen het *et*, in ons *etgroen*, nieuw groen, vries. *nij yes*, in ons *etmaal*, dat dan een gestadig herhaald tijdperk van vier en twintig uren aanduidt, en in ons *ettelijk*, waarin het denkbeeld van herhaling mede als heerschende kan beschouwd worden.

Wederantwoord, o., meerv. wederantwoorden. Een antwoord, hetwelk men op een ander antwoord geeft: ik kreeg van hem op mijn antwoord dit wederantwoord. Van hier het bestr. werkw. *wederantwoorden*.

Wederantwoorden, zie *wederantwoord*.

Wederbaauwen, o. w., ik wederbaauwd, heb wederbaauwd Wedergalmen: terwijl d'olijven wederbauden. MOON.

Wederbaren, zie *wedergeboren*.

Wederbarstig, zie *weerbarstig*

Wederbeding, o. Van *wederbedingen*.

De daad van wederbedingen: onder wederbeding van het geleende.

Wederbedingen, b. w., ik bedong weder, heb wederbedingen. Bedingen, dat men iets wederontvangen zal: als gij dat nieuwspapier gelezen hebt, beding ik het weder. Van hier wederbeding.

Wederbegeeren, b. w., ik begeerde weder, heb wederbegeerd. Begeeren, dat men iets terugontvange: ik vrees, dat hij het wederbegeeren zal. Van hier wederbegeering.

Wederbekomen, b. w., ik bekwam weder, heb wederbekomen. Op nieuw in bezit krijgen: hoe bekom ik het verlorene weder? Met het onz., *bekomen* wordt *weder* niet zamen gevoegd: ik bekwam weder, ben weder bekomen, to zich zelven komen, herstellen: hij zal wel weder bekomen.

Wederbieden, verouderd b. w., ik wederbood, heb wederboden. Bij KIL. door bieden, gebieden, wederstaan, of verhinderen, en dus verbieden; even als *wederbod* bij hem aan verbod beantwoordt.

Wederbrengen, b. w., ik bragt weder, heb wedergebracht. Terugbrengen: wij hebben 't zelve wedergebracht in onse hant. BIJBELV. Van hier wederbrenger, wederbrenging, wederbrengster.

Wederdienen, b. w., ik diende weder, heb wedergediend. Dienst beantwoorden: ik wenschte, dat ik u ergens mede wederdienen kon. Van hier wederdienst.

Wederdienst, v., meerv. wederdiensten. Dienst, waarmede men eene dienst beantwoordt: ik ben altoos tot wederdienst bereid. Van *wederdiene*.

Wederdoopen, b. w., zelden gebruikelijk, dan in de onbepaalde wijze, als z. n., voor het herdoopen, de wederdoop. Van hier wederdoop, herhaalde doop; wederdooper, al wie reeds gedoopte menschen herdoopt, enz.

Wederdooper, m., zie *wederdoopen*.

Wederereischen, b. w., ik eischte weder, heb wedergeëischt. Wederkeering eischen: als hij maar niets wederereischt. Terugeischen: ik eisch het geleende weder. Van hier wederereisch.

Wederga, zie *wedergade*.

Wedergaaf, v. Anders *wedergave*. Teruggaaf: bij de wedergaaf van het geleende.

Wedergade, v. Anders *wederga*, *weerga*,

weergade. Even als *ega* en *ga*, of *gade*, een van twee aan elkander verbondene levende wezens, en bijzonderlijk de vrouw in tegenoverstelling van den man: de weerga haet heur gade. VOND. Voor den man genomen, zou het mannelijk zijn; doch het wordt dus hedendaags niet gebruikt. Voorts. een van twee dingen, die gezamenlijk een paar uitmaken: waar is de weergade van dien handschoen? En, daar de wederzijdsche bestanddeelen van een paar aan elkander gelijken, al, wat aan iets anders gelijkt, en hetzelfde evenaart: ik wenschte zijne weergade wel eens te zien. Het is een paard zonder weerga. Van hier wedergadeloos, of weergaloos.

Wedergalm, zie *weergalm*.

Wedergeboorte, v. Eene inwendige herschepping, of verandering, door de vernieuwing des gemoeds, in de godgeleerdheid: waarom wordt de doop het bad der wedergeboorte genoemd?

Wedergeboren, bijv. n. Eigenlijk, een oud deelw. van het bedr. werkw. *wederbaren*. Door de wedergeboorte inwendig veranderd: die ons heeft wedergeboren. BIJBELV. Hij telt zich onder de wedergeborenen.

Wedergolden, b. w., ik wedergold, heb wedergolden. Bij KIL. evenveel, als *vergelden*, en *wedervergelden*. Want het is licht voor Gode weder te ghelden enz. BIJBEL, 1477. Van hier wederghelder. BIJBEL, 1477.

Wedergeven, b. w., ik gaf weder, heb wedergegeven. Teruggeven: als hij het boek toegedaen, ende den dienaar wedergegeven hadde. BIJBELV.

Wederglans, zie *weerglans*.

Weder gloed, m. Wederkeerige gloed, in dichterlijke taal, bij voorb.: zijn liefdebrand verwekte bij haar een' wedergloed.

Weder groet, m. Een wederkeerige groet: trotschelijk weigert men mij allen wedergroet.

Weder gunst, v., meerv. wedergunsten. Wederkeerige gunst: ik verlaat mij op uwe wedergunst. Verwacht van daar geene wedergunsten.

Wederhalen, h. w., ik haalde weder, heb wedergahaald. Terughalen; terug doen komen.

Wederhelft, v., meerv. wederhelften. Eene vleijende benaming van eene echtgenoot: hij verloor zijne dierbare wederhelft.

Wederhoorig, bijv. n. en bijw., wederhooriger, wederhoorigst. Wederbarstig: een wederhoorig ende wederspanning geslacht. BIJBELV. Hij gedraagt zich steeds even wederhoorig. Bij HALMA ook wederkeurig: gij moet hem eene wederhoorige liefde betuigen. Van hier wederhoorigheid.

Wederhopen, b. w., ik hoopte weder, heb wedergehoopt. Terug hopen te ontvangen.

Wederhouden, b. w., ik wederhield, heb wederhouden. Anders ook *weerhouden*. Terughouden, oneigenlijk: wederhielden sij nauwlijks de scharen. BIJBELV. Weerhoudt de vruchtbaerheit, en sluit de baarmoer toe. HOOGVL. Van hier wederhouding, bedwang, intooming.

Wederkaauwen, zie *weerkaauwen*.

Wederkant, m., meerv. wederkanten. Tegenoverstaande kant, tegenzijde, wederzijde: aan den wederkant van het gebergte. Van hier *aan weerskanten* en *van weerskanten*, van beide zijden: als de genegenheid niet van weerskanten komt.

Wederkeeren, o. w., ik keerde weder, ben wedergekeerd. Terugkeeren: roep hem, dat

hij wederkeere. Keert dezelve met een vloot van dertigh schepen weder. VOND. Van hier wederkeer, wederkeering, enz.

Wederkeurig, bijv. n. en bijw., wederkeuriger, wederkeurigst. Aan weerskanten plaats grijpende, van weerskanten komende, enz.: wederkeerige genegenheid. Wederkeerige dienstbewijzen. Als bijw.: als gij hem haat, zal hij u wederkeurig haten. Van hier wederkeurigheid, wederkeuriglijk.

Wederkomen, o. w., ik kwam weder, ben wedergekomen. Andermaal komen, terugkomen; zoo eigenlijk, als oneigenlijk: komt gij haast weder? Sij sullen nijt des vijants lant wederkomen. BIJBELV. Van hier wederkomst.

Wederkopen, b. w., onregelm.; ik kocht weder, heb wedergekocht. Bij koop op nieuw in zijne magt krijgen: toen men zijn goed verkocht, kocht hij het meestal weder. Voor iemand wederkopen is, bij koop wederom in deszelfs handen brengen: hij liet het voor zich wederkopen.

Wederkrijgbaar, bijv. n. en bijw., wederkrijgbaarder, wederkrijgbaarst. Van *wederkrijgen*. Anders *wederverkrijgbaar* en *wederkrijgelijk*, bij KIL. Dat wederbekomen kan worden: de verloopende tijd is niet wederkrijgbaar. HALMA.

Wederkrijgen, b. w., ik kreeg weder, heb wedergekregen. Evenveel als *wedererlangen*, terugbekomen: gij zult het verlorene nooit wederkrijgen. Van hier wederkrijgbaar, wederkrijgelijk.

Wederlegbaar, bijv. n. en bijw., wederlegbaarder, wederlegbaarst. Van *wederleggen*. Anders *wederleggelijk*, hoogd. *widerleglich*. Dat wederlegd kan worden: gij waant, dat zijn begrip niet wederlegbaar is. Van hier wederlegbaarheid. Zamenstell.: onwederlegbaar.

Wederleggen, b. w., ik wederleide, heb wederleid, of wederlegd. Als ongegrond tegenspreken: ik heb al zijne drogredenen wederleid. Met tegenspraak te keer gaan: oock den hardneckigsten kloekmoedig 't hoeft geboon, bestreen, en wederleijt. WESTERB. Van hier wederlegbaar, wederleggelijk, wederlegger, wederlegging, wederlegster.

Wederleveren, b. w., ik leverde weder, heb wedergeleverd. Wederom in iemands handen brengen: om hem don vlugteling weder te leveren. Hem vrolijk zijnen spitsbroederen wederleverde. VOND.

Wederliefde, v. Anders *wedermin*. Wederkeerige liefde.

Wedermin, zie *wederliefde*.

Wedermoeds, bijw., onl. gebruikelijk, voor met tegenzin, in het fr. *malgré*: seg ik, dat hun ook niet gelust en heeft te liegen, welwetens, wedermoeds. H. DE GROOT.

Weder nemen, b. w., ik nam weder, heb wedergenomen. Terugnemen: sal haer eerste man haer niet mogen wedernemen. BIJBELV. Voor op nieuw, of bij herhaling, nemen, wordt het niet aaneengeschreven: men zag hem hetzelfde voedsel weder nemen.

Weder nooden, wedernoodigen, b. w., ik noodde weder, heb wedergenood. Wederkeurig nooden: op dat ook deselve u niet 'teeniger tijt weder en nooden, ende u verzeldinge en geschiede. BIJBELV. Van hier wedernooding.

Wederom, bijw. Van *weder* en *om*, dat, ter versterking van *weder*, achter hetzelfde geplaatst

wordt. Ook *weerom*. Bij herhaling: hij deed het wederom. Wederkeerig: hij zal ons wel eens weerom verzoeken. Terug: hij keert wederom, of weerom. Is de knecht nog niet weerom? Ook beteekent *wederom* wel eens, als onz. z. n., een wederkeerig, of herhaald, onthaal: ik wacht op zijn weerom. Vijant gesnaart op geen zoo goet weerom. HOOFD. Zamenstell.: wederomreis, of weeromreis, terugreis; weeromstuit, enz.

Wederomreis, v., zie *wederom*.

Wederopregten, b. w., ik regtte weder op, heb wederopgeregt. Eigenlijk, iets dat gevallen is, of nederligt, weder in zijnen vorigen staat brengen: zij viel, en ik regtte haar wederop. Wijders, herstellen. Van hier wederopregter, wederopregting.

Wederopregting, v. Herstel: tot de tijden der wederoprechtinge aller dingen. BIJBELV.

Wederopstanding, v. Van *weder* en *opstanding*, van *opstaan*. Verrijzenis, opstanding: wederopstanding der dooden. BIJBELV.

Wederpartij, v. Ook *weerp partij*. Hoogd. *Widerpart*. Tegenstrever, bijzonderlijk voor het geregt: doet mij recht tegen mijne wedepartie. BIJBELV. Van hier wederpartijder, wederpartijdig. KIL.

Wederpartijder, m., meerv. wederpartijders. Van *wederpartij*. Ook *weerp partijder*. Tegenstrever, vijand: mijn wederpartijder scherpt zijne oogen tegen mij. BIJBELV. Dat luid geroep van all' uw weerp partijders. L. D. S. P.

Wederpijn, zie *weerp pijn*.

Wederregtelijk, bijv. n. en bijw., wederregtelijker, wederregtelijkt. Tegen het regt aanloopende: welk een wederregtelijk bedrijf! Men heeft hem wederregtelijk veroordeeld. Van hier wederregtelijkheid.

Wederroepelijk, bijv. n. en bijw., wederroepelijker, wederroepelijkt. Van *wederroepen*. Dat wederroepen kan worden: zulk een bevel is niet wederroepelijk. Zamenstell.: onwederroepelijk enz.

Wederroepen, b. w., ik wederriep, heb wederroepen. Eene gedane verklaring, een gegeven bevel, enz. herroepen, of intrekken: men dwong hem, om het gestelde te wederroepen. Het schrift en is niet te wederroepen. BIJBELV. Van hier wederroep, wederroepelijk, wederroeping. Hoogd. *widerrufen*.

Wederroeping, v. Van *wederroepen*. De daad van wederroepen: door wederroeping van zijn gevoelen. Bij KIL. ook *wederroep*, hoogd. *Widerruf*.

Wederschelden, b. w., ik schold weder, heb wedergescholden. Wederkeerig schelden: die, als hij gescholden werd, niet wederschold.

Wederschijn, zie *weerschijn*.

Wederschuld, v., meerv. wederschulden. Eens anders schuld aan ons, die tegen onze schuld aan hem overstaat, of onze wederkeerige schuld aan hem, die ons iets verschuldigd is: heb ik schulden, hij heeft wederschulden. Voor vergelding wordt het gebruikt in: wat wederschuld verdient so trouwen pandt. VIAERD. REDENR.

Wederspalt, v. Mouterij, wederspannigheid: de stichters der wederspalt. Van hier wederspaltig, wederspaltigheid.

Wederspanning, m. en v., meerv. wederspanningen. Van *wederspannen*, bij KIL. te-

genstreven. Een mouter, oproerling: de wederspanningen bedwingen.

Wederspannen, zie *wederspanning*.

Wederspannig, bijv. n. en bijw., wederspanniger, wederspannigst. Van *wederspannen*. Muitende, oproerig, wederspaltig, weerbarstig: een weerspannig kind. Want sij zijn wederspannig tegen u. BIJBELV. De plaage dreigt alom het wederspannig land. BAKE. Van hier wederspannigheid, wederspanniglijk. Dit woord luidt in het opperd. *widerspännig*, hoogd. *widerspanstig*.

Wederspannigheid, v. Van *wederspannig*. Mouterij, of muitzucht, wederhoorigheid, wederspalt, weerbarstigheid: de wederspannigheid van dat kind jegens zijnen vader. Ick kenne uwe wederspannicheit, ende uwen harden necke. BIJBELV.

Wederspel, o. Oulings, even als het hoogd. *Widerspiel*, tegendeel: soo, im widerspil, onse burgors enz. v. HASS. Van hier *wederspels*, het achterste voor, bij KIL.

Wederspoed, m., meerv. wederspoeden. Zie *rampspoed*. Tegenspoed, onspoed: ende al hadde JULIUS veel wederspoets onder weggen. v. HASS. Van hier wederspoedig.

Wederspraak, v. Van *wederspreken*. De daad van wederspreken: hij gehoorzaamde zonder wederspraak. Hetgeen men wederspreekt: die bitse wederspraak. Onderlinge tegenstrijdigheid: de wederspraak van het eene tegen het andere. Dit woord luidt bij NOTK. en in het hoogd. *Widerspruch*.

Wedersprekelijk, bijv. n. en bijw., wedersprekelijker, wedersprekelijkt. Van *wederspreken*. Dat wedersproken kan worden. Dit woord wordt zelden gebruikt dan in de zamenstell.: onwedersprekelijk.

Wederspreken, b. w., ik wedersprak, heb wedersproken. NOTK. *widersprehen*, hoogd. *widersprechen*. Tegenspreken: een teekken, dat wedersproken sal worden. BIJBELV. Het wederspreekt zich zelf, het stoot zich zelf door inwendige tegenstrijdigheid omver. Van hier wederspraak, wederspreekster, wedersprekelijk, wederspreker, wederspreking.

Wederstaan, b. w., onregelm.; ik wederstond, heb wederstaan. Wederstand bieden: ik kan uw aanzock niet langer wederstaan. Wederstaet den duivel, ende hij sal van u vlieden. BIJBELV. Dit woord luide oulings *wederstanden*: lettel Ridderen, entie ghebners, hebbense wederstanden. M. STOKK. Van hier wederstand, wederstandelijk, wederstander; weerstaanbaar, of wederstaanbaar.

Wederstand, m. Van *wederstanden*, *wederstaan*. Tegenstand, tegenstreving, tegenweer: zij boden geenens wederstand. Hoe 't volk onnutten weerstand dede. VOND. Oneigenlijk, zegt men dat iets wederstand biedt, als het zich niet laat doorboren, verdrijven, enz.: hun harnas bood eenen zwakken wederstand aan het snorrend lood uit het vijandelijke musket.

Wederstoot, m. Terugstoot. Oulings ook wederstand: dat mens hem doe wederstoot. M. STOKK. Tegens alle gheval van stercken wederstoot. HOOFD. En tegenspoed: hier of quam een wederstoot, deden Grave was te groot. M. STOKK.

Wederstreven, b. w., ik wederstreefde, heb wederstreefd. Tegenstreven: niets wederstreefde 't hoog bevel des grooten Gods. L. D. S. P.

Bleef lange wederstreven haer vrijer BOREAS. VOND. Sy wederstreven tegen mij. BIJBELV. Van hier wederstrevor, wederstrevig, wederstreving.

Wederstrevig, bijv. n. en bijw., wederstreviger, wederstrevigst. Van *wederstreven*. Tegenporrelig: deze was woelachtig ende wederstrevich. BIJBELV. Ergens tegen aandruischende: wederstrevige gevoelens. HALMA. Van hier wederstrevigheid.

Wederstuit, zie *weeromstuit*.

Wedertaal, v. Een verouderd woord. Bij KIL. antwoord en tegenspraak; en *wedertaalen* is bij hem antwoorden en tegenspreken.

Wederticht, v., meerv. wedertichten. Verouderd. Bij KIL. evenveel als *wederklaeghe*, hoogd. *Wiederklage*, wederkerige betichting van den gedaagde tegen den klager voor het geregt: wederticht doen. KIL.

Wedertoon, m. Een verouderd woord. Bij KIL. weerklank; en *wedertoonen* is bij hem weergalmen.

Wedervaren, onpers. w., het wederver, is wedervaren. Bejegenen: sulcke dingen zijn mij wedervaren. Als onz. z. n., beteekent het lotgeval, ontmoeting: iemand zijn wedervaren verhalen. De zee kan overzien van al mijn wedervaren. VOND.

Wedervergelden, zie *wedergelden*.

Wedervergelding, v., meerv. wedervergeldingen. Van *wedergelden*. Bij KIL. *weder-gelding*. Vergelding: beef, monster! voor eene gewisse wedervergelding.

Wedervinden, b. w., ik vond weder, heb wedergevonden. Al vindende op nieuw in bezit krijgen: ik heb het verlorne wedergevonden.

Wederwaardig, bijv. n., wederwaardiger, wederwaardigst. Tegenstrevend: bij den rebellen und wederwertigen. v. HASS. Versmadelijk: eene wederwaardige hejegening. HALMA. Van hier wederwaardigheid, wederwaardiglijk.

Wederwaardigheid, v., meerv. wederwaardigheden. Volgens FESTUS, in het oudlat. *vidvertas*. Ramp, trespood: hij verhaalde mij zijne wederwaardigheden. Veel wederwaardigheeden, veel rampen, zijn des vroomen lot. L. D. S. P. Smaad, verachting: met wederwaardigheid ontvangen. HALMA.

Wederwil, m. Anders *weerwil*. Hoogd. *Widerwille*. Bij KIL. tegenstreving, en tegenspoed. Hedendaags niet gebruikelijk dan in de uitdrukking van in *weermil van*, dat aan ondanks, niettegenstaande, beantwoordt: in weerwil van al mijn pogen. Eenigzins anders leest men bij VOND.: uwe Godtheit ten wederwille. Van hier, bij KIL., *wederwillig*, wederspanning, en rampspoedig.

Wederwillig, zie *wederwil*.

Wederwoord, o. Bij KIL. tegenspraak. Hedendaags wederkeurig woord: ik kreeg van hem woord, noch wederwoord.

Wederwraak, v. Eigenlijk, wederkeerige wraak, maar, in het gebruik, wraak over het algemeen: hij onthield zich van alle wederwraak.

Wederzaak, m., meerv. wederzaken. Oulings, tegenstrevor: op dat mijn wedersake die viant geen macht en hebben tegen mi. v. HASS. Maar dese en conste niet bedwingen sijn wedersaken. v. VELTH. Ende hij sal sijn hulpe wesen toghens sijn wedersaken. BIJBEL, 1477.

Wederzaak, KIL. *wedersaecke*, KERO, NOTK. *widersacheo*, angels. *withersacco*, is verwant aan het hoogd. *Widersacher*, KIL. *wedersaecker*, dat van *wedersaken*, zweed. *vedersaka*, tegenstreven, afstamt.

Wederzeggen, o. w., ik wederzeide, heb wederzeid, of wederzegd. Afwijzen: wederseg niet mijn liefde. CONST. DER MINN. Oulings, tegenspreken: soo wie scepenen wederseit in gebaare vijerscaeren. v. MIERIS. Ook: ik zeide weder, heb wedergezeid, of wedergezegd. Horzgegen.

Wederzenden, b. w., ik zond weder, heb wedergezonden. Teruggzenden: ik zond hem den brief weder. Van hier wederzending.

Wederzien, b. w., onregelms; ik zag weder, heb wedergezien. Na eenig afwezen op nieuw zien: ik hoop u in goeden welstand weer te zien. Tot wederziens, tot dat wij elkander zullen wederzien.

Wederzijde, v., meerv. wederzijden. Wederkant, tegenkant, tegenzijde: aan de wederzijde van het blad. Van *wederzijde* is van weerskanten: van wederzijde groeit de liefde wakker aan. VOND. Ook van *wederzij*: waerop van wederzij de holle baren breeken. VOND. En *wederzijds*, of *weerzijds*: het werd wederzijds bepaald en afgesproken. Van hier wederzijdsch.

Wederzijds, bijw., zie *wederzijde*.

Wederzijdsch, bijv. n. Van *wederzijde*. Dat van weerskanten gedaan wordt, of aan weerskanten plaats grijpt: een wederzijdsch verdrag. Hunne wederzijdsche genegenheid.

Wederzin, (weerzin) m. Wederkeerige zin, of beteekenis: in den wederzin genomen. In overeenstemming hiermede is *wedersins*, of *weersins*, op beiderlei wijze: het kan wederzins, of dus, of zoo, worden opgevat. Maar voorts is *wederzin*, of *weersin*, tegenzin, mishagen: ik krijg er eenen geweldigen weerzin in.

Wediijveren, o. w., ik wedijverde, heb wedijverd. Om strijd ijveren: zij wedijverden met elkander in naastigheid.

Wedloop, m., meerv. wedloopen. Van *wedloopen*. Een loopstrijd, of kamp van licden, die om strijd loopen: de wedloopen der oude Grieken.

Wedloopen, o. w. Enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk, als z. n., voor het kampen in eenen loopstrijd: toen nam het wedloopen een aanvang. Van hier wedloop, wedlooper, wedloopster.

Wedspel, o., meerv. wedspelen. Weddenschap: ik ging een wedspel met hem aan. Ook wel eens evenveel als *wedstrijd*, een spel, waarin men om strijd liep, worstelde, enz.: de wedspelen op het lijkeest van ANCHISES.

Wedstrijd, m., zie *wedspel*.

Weduwe, v., meerv. weduwen. Ook *weduw* en *wewu*. Eene vrouw, aan welke haar man door den dood ontroufd is: de verzorger der weduwen. Wiens ontferming de droeve wewuw is toegezeid. L. D. S. P. ANDROMACHE, HECTORS weduwe. VOND. Van hier weduwenaar, weduwenschap. Zamenstell.: weduwenbeurs, weduwenfonds, weduwenjaar, weduwenkleed, weduwgeld, weduwgift, weduw-schat, weduwstaat, weduwvrouw, wewuwkrop, wewuwplant, enz.

Weduwe, ULPHIL. *widuo*, OTFRID. en and. *witua*, *witeua*, *witua*, hoogd. *Wittwe*, neders. *wedewe*, angels. *wedwua*, eng. *widow*, vries. *widdow*, slavons. *widowa*, ital. *vedova*, sp. *viuda*, lat. *vidua*, fr. *veuve*, komt van een oud woord van dezelfde beteekenis van deelen, als het lat. *videre* in *dividere*, en het oudtoskaansch *idware*, verwant aan het wallis. *guith*, echtscheiding. Het doelt dus evenzeer op

het eenzame leven der weduwen, als het zweed. *enka*, dat evenzoer aan ons *enkel*, alleen, verwant is, als het zweed. *enkling*, een weduenaar.

Weduwnaar, m., meerv. weduwnaars, of weduwnaren. Van *weduwe*. Een man, met wien het, omgekeerd, zoo gelegen is, als met eene weduwe: dien bedrukten weduenaar beklaag ik in mijn hart. Dit woord luidt bij KIL. ook *wedruwer*, eng. *widower*, hoogd. *Wittwer*, fr. *veuf*, lat. *viduus*, en in de kanteekening van den STATENBLJEL, *weduwaer*.

Weduwgift, v., meerv. weduwgiften. Geld, of goed, dat men voor eene vrouw vaststelt, ingevalle zij weduwe wordt: hetgeen de Franschen *douaire* noemen, heet bij ons weduwgift, of weduwachat, en in het hoogd. *Wittwengehalt*.

Weduwfchap, o. Van *weduwe*. Anders *weduwstaat*, KIL. *weduwlicke staat*. De staat van eene weduwe: zij wenscht haar eenzaam weduwfchap met eenen nieuwen echt te verwisselen. Doe leijde sij de kleederen harer weduwfchap van haer af. BIJBELV.; waar dit woord te onregt vrouwelij is.

Weduwfchat, m., zie *weduwgift*.

Weduwstaat, m., zie *weduwfchap*.

Wee, tusfchenwerpsel, dat eene hevige smart aanduidt: het was er vol ach en wee. De Calidonsche vrouw kermt luide o wee! o wach! VOND. Voorts, is het met eenen derden naamval achter zich eene uitroeping, waardoor men onheil aankondigt: wee hem! wee haar! wee den bevruchten ende den soogenden vrouwen in die dagen. BIJBELV. Met *het*, of *een*, wordt het een z. n.: een wee over iemand uitroepen. Het tweede wee is wechgegaan, siet het derde wee komt haest. BIJBELV., waar het een onheil aanduidt, dat met de uitroeping van *wee* aangekondigd was. Zamenstell.: weeklagen enz.

Wee, hoogd. *wehe*, *weh*, fr. *hé*, wallis. *gwae*, gr. *ωαι*, eng. *wo*, *woe*, angels. *wa*, *we*, lat. *vae*, ULPHIL. *vae*, is eene natuurlijke uiting van smart.

Wee, o., meerv. weeen. Eigenlijk, hetzelfde woord als het vorige, dat als z. n. gebezigd wordt, om de smart uit te drukken, welke eene uitroeping van *wee* kenmerkt: de boschdrack dol van wee. VOND. Noch stillen 't weo in 't hart. HOORF. Drinkt iemand selden 't wee der doot in met venijn. POOR. Smerten ende weeen sullen haer aengrijpen. BIJBELV. Terstond verdween 't ondraagbaar wee uit zijn benepen hart. Iemand wee doen, hem smart veroorzaken. So seide 't kint tot sinen vader ic heb wee in mijn hoofd. BIJBEL, 1477. Bijzonderlijk, de smart van eene barende vrouw: woe op wee krijgen. Hare weeen braken telkens af. Van hier weedom. Zamenstell.: darmwee, heimwee, nawee, zijdwee, enz.

Wee, bijw. n. en bijw. Flaauwhartig: wee om het hart zijn. Van dit woord komt weemoed enz.; en weewater, dat de Vries in de uitdrukking: het weewater loopt mij om de tanden, bezigt.

Weedasch, v. Asch, die bij de bleekers, verwers, zeepzieders, enz., in gebruik is: poolfche, moscovische, weedasch. Hoogd. *Waidasche*, fr. *védasse*, *voidasse*. Zamenstell.: weedashton enz.

Weede, v. Eene plant van vier verschillende soorten: gemeene weede, portugesche, armenische, egyptische, weede. En de verwestof, welke men uit die plant vervaardigt: men bedient zich

van de weede, om blaauw te verwen. Zamenstell.: weedasch, weedebloem, enz.

Weede, hoogd. *Waid*, eng. *woad*, fr. *guède*, ital. *guado*, komt van het lat. *guastum*, zoo als nien bij PLINIUS, in plaats van *glastum*, lezen moet; en dit was, volgens hem, eigenlijk een gallisch woord.

Weedom, m. Van *wee*, z. n.; en genoegzaam evenveel, als dit woord: ghijlieden sult schreeuwen van weedom des herten. BIJBELV. Zij worstelden met dus eenen weedom. HOORF. Zoo veel gevoelijker is 't weedom en de last, VOND.; die dit woord te onregt onzijdig maakt.

Weefgetouw, o., meerv. weefgetouwen. Van *weven*. Ook *weeflouw*. Het getouw van eenen wever: de fransche landlieden begeven zich van den veldarbeid aan het weefgetouw.

Weefkunst, v., zie *weven*.

Weefsel, o., meerv. weefsels. Van *weven*. Hetgeen geweven wordt, of is: welk een fraai weefsel! De wijs, waarop iets geweven wordt, of is: dat stuk is beter van stof en weefsel.

Weeg, zie *weg*.

Weeg, zie *weeg'luis*.

Weegblad, o., zie *weegbree*.

Weegboontje, o., meerv. weegboontjes. Een boontje, waarvan de Indianen zich in het wegen bedienen: het weegboontje voert, naar zijne bonte kleur, ook den naam van *weesboontje*, en in het Indisch dien van *zoga*.

Weegbree, v. Anders ook *weegblad*, in hoogd. *Wegebreit* en *wegerich*. Een plantengeslacht, waarvan men vele verschillende soorten telt: het vlookruid is een bijzonder slag van weegbree. Zamenstell.: waterweegbree enz. Weegbreeblad, weegbreewater, enz.

Weegglas, o., meerv. weegglazen. Een glas, waarvan men zich bedient, om vuchten te wegen; bij de natuuronderzoekers gebruikelijk.

Weegluis, v., meerv. weegluisen. Van *luis* en *weeg*, dat oulings eenen wand aanduidde; zoo als in: hiewen den anderen weech ontwee. M. STOKS. Anders *wandluis*. Een bekend schadelijk insect.

Weegschaal, v., meerv. weegschalen. Eene schaal, waarvan men zich bedient, om iets te wegen: iets op de weegschaal leggen. Een paar weegschalen, met dierzelf evenaar: die daerop sat, hadde eene weegschale in sijne hant. BIJBELV. Oneigenlijk, al, wat dient, om iets te wiken en te wegen: met de weegschaal van uw kiesch oordeel.

Weegsteen, m., meerv. weegsteenen. Een steen, waarmede men oulings de plaats van gewigt vervulde: met eenen sack van bedriechlijke weegsteenen. BIJBELV.

Week, zie *weeken*.

Week, v., meerv. weken. Een tijdperk van zeven dagen: wie keert den snellen loop van uren, dagen, weken? POOT. Van d'eenen aen d'andre week. VOND. Bij de week is, met een verdrag, dat van week tot week vernieuwd wordt. Door de week, niet op zondag, maar op eenen anderen dag. In de week beteekent genoegzaam hetzelfde. Week voor week, in elke week. Van hier wekelijks, bijw.; wekelijksch, bijw. n. Zamenstell.: weekblad, weekgeld, weekmarkt, weekschrift, enz. Kermissweek, paaschweek, proefweek, trouwweek, enz.

Week, KIL. *weke*, vries. *wike*, zweed. *wik*, angels. *wca*, *wuca*, eng. *week*, neders. *weeke*, hoogd. *Woche*,

ISIDOR., KERO, en anderen *wecha, wechchu*, schijnt verwant aan het slavon. *veca, wec, wik*, evenveel welk tijdperk, aan *wiko*, bij ULPHIL. eene rij, of reeks, en aan het lat. *vices*, beurten.

Week, bijv. n. en bijw., weeker, weekst. Al wat niet hard is, en voor eenen onlergenen druk wijkt, zonder zijnen samenhang te verliezen: week brood, weeke boter, weeke eijeren, week hout, week ijs, enz. Week koken is, zoo koken, dat het week worde, of blijve: gij kookt het al te week. Overdragtelijk is: een week hart, dat ligt getroffen wordt, en voor evenveel welke indrukken vatbaar is: u herte en worde niet week, en vrees niet. BIJBELV. Iemand, of iemands hart, week maken, hem met aandoeningen vervullen: wat doet ghij, dat ghij weent, ende mijn horte week maect! BIJBELV. Week van gestel is, onbestand togen ongemak. Een week gestel, een vertroeteld. In het onz. geslacht is *week*, als z. n., het weekste gedeelte van een ding: het week van het brood. In 't week van den buik. HOOFD. Van hier weekachtig, weekelijk, *weken*, weekheid, weekjes, weekigheid. KIL. Zamenstell.: weebakken, weekbeenig, weekdarm, weekhartig, weekhoevig, weekmoedig, zie *weemoed*, enz.

Week, KIL. ook *weijk*, hoogd. **ISID., OTFRID.** *weich*, zweed. *vek*, vries. *wek*, angel. *wac*, schijnt verwant aan *zwaak* en *wak*, eene weeke plek in het ijs.

Weekachtig, zie *weekelijk*.

Weebak, m., meerv. weebakken. Anders *weekkuip*. Een houten bak, of kuip, waarin men stokvisch, zoutevisch, enz. te weeken legt: de weebak begint te lekken.

Weebakken, bijv. n. en bijw., weebakken, weebakkenst. Dat week gebakken is: dat brood is al te weebakken. Overdragtelijk, week van gestel: die weebakkene helden. Als bijw.: hij ziet er zoo weebakken uit.

Weekblad, o., meerv. weekbladen. Anders *weekschrift*. Een blad, dat eens, of, ten hoogste, tweemaal, in elke week uitgegeven wordt: dat weekblad wordt alom gelezen. Zamenstell.: weekbladrukker, weekbladschrijver, enz.

Weekdarm, m., meerv. weekdarmen. Een bijzonder slag van darmen: het vet, dat daeraen is, dat op de weekdarmen is. BIJBELV.

Weekelijk, bijv. n. en bijw., weekelijker, weekelijkst. Van *week*, zacht. Even als *weekachtig*, vaak evenveel als *week*: weekelijk ijs. Voorts, week van gestel: het is een weekelijk menschje. Weekelijk opvoeden is, vertroetelen. Van hier weekelijkheid.

Weekeling, m. en v., meerv. weekelingen. KIL. *weeckelinck*, hoogd. *Weichling*. Een vertroeteld mensch: zulk een weekeling dengt nergens toe.

Weeken, b. w., ik weekte, heb geweekt. Van *week*, zacht. KIL. ook *weijkem*, hoogd. *weichen*. KERO *wee'chan*. Week maken, week doen worden: boonen weeken. In het water zetten, en daardoor de zoutdeelen ontnemen: de zoutevisch moet geweekt worden. Het staat te weeken, hetwelk ook wel eens door: het staat in de week, of te week, uitgedrukt wordt. Van hier week, weeking. Zamenstell.: weebak, weekkuip, enz. Doorweeken, uitweeken, enz.

Weekgeld, o., meerv. weekgelden. Van *week*, een tijdperk van zeven dagen. Geld, dat men iemand wekelijks geeft.

Weekhartig, bijv. n. en bijw., weekhartiger, weekhartigst. Van *week*, zacht. Genoegzaam evenveel, als *weekmoedig*. ligt aangedaan: een wondarts dient niet weekhartig te zijn. Hij sprak ons zoo weekhartig aan. Van hier weekhartigheid, weekhartiglijk.

Weekkuip, v., zie *weebak*.

Weeklage, weeklagt, v., meerv. weeklagen. Gejammer: eene weeklage aanheffen. Alle uwo liederen in weeklage veranderen. BIJBELV.

Weeklagen, o. w., ik weeklaagde, heb geweeklaagd. Jammeren: zij weeklagden, ende weenden, ende vasteden. BIJBELV.

Weeklagt, v., zie *weeklage*.

Weekmarkt, v., meerv. weekmarkten. Van *week*, zeven dagen. Eene markt, die wekelijks gehouden wordt: behalve de jaarmarkt, houdt men er ook eene weekmarkt.

Weekmoedig, zie *weekhartig*.

Weekschrift, o., zie *weekblad*.

Weelde, v. Eigenlijk, welgesteldheid, en daaruit voortvloeiende dartelheid en brooddronkenheid: hij leeft in weelde en overdaad. D'ijle spotternij van weeld' en hovaardij. L. D. S. P. Wulpsche en vertroetelende leefwijs: ijder, maar meest de Vorst, moet hem wachten van geweekt te worden door de weelde. HOOFD. Zinnelijke geneugte: wentelende in weelde elkander zacht omarmde. VOND. Volgens KIL, oulings ook, even als het eng. *wealth*, vermogen, rijkdom. Iets uit geneo weelde doen, door behoefte daartoe gedrongen zijn. *Weelde* is ook meermalen pracht in kleding, huisraad, enz.: de weelde bevordert menige mering en hantering. Die u kleedde met scharlakken, met weelden. BIJBELV. Van hier weelderig, weeldig.

Weelde, KIL. *welde*, eng. *wealth*, van het aloude *wela*, voorspoed, rijkdom.

Weelderig, zie *weeldig*.

Weeldig, bijv. n. en bijw., weeldiger, weeldigst. Anders *weelderig*. Vol weelde: omarmt in 't weeldig badt. VOND. Dartel, brooddronken: dat paard is te weeldig. De weeldige jongeling maakt zich aan veel euvelmoed schuldij. Als z. n., iemand, die in weelde leeft: onse siele is veel te sat des spots der weeldigden. BIJBELV. Als bijw.: hij is te weeldig opgevoed. Hier zijn weeldig twee tot een gesmolten door het vier. VOND. En ook wol eens evenveel, als *welij*: het wiert tot eenen weeldigh uijtsloopen den wijnstoch. BIJBELV. Van hier weeldigheid.

Weemoedig, bijv. n. en bijw., weemoediger, weemoedigst. Mistroostig, en teerhartig, ligt aangedaan: dat kind is al te weemoedig. Van hier weemoedigheid, weemoediglijk.

Weenen, o. w., ik weende, heb geweend. Tranen storten, schreijen: draegt u als ellendige, ende treurt, ende weent BIJBELV. Die vast weende, en noch veel zeggen wou. VOND. Ik zit met weenend' oogen, en kwijn, en vast. L. D. S. P. Van hier geweend, weener, weening, weenster. Zamenstell.: beweenen, uitweenen, enz.

Weenen, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

Weenen, o. De eigennaam der hoofdstad van Oostenrijk. Van hier Weener. Dit woord luidt in het hoogd. *Wien*, fr. *Vienne*, lat. *Vienna*, en *Vindobona*.

Weener, m., meerv. Weeners. Van *Weenen*. Een inwoner van Weenen: de Weeners ver-

heugden zich daarover grootelijks. Ook wordt het als bijv. naamw. gebezigd: de weener bank.

Weening, v. Van *weenen*. Anders *geween*. De daad van weenen: daer sal weeninge zijn, ende knorssinge der tanden BIJBELV.

Weepsch, bijv. n. en bijw., weepscher, weepscht. KIL. ook *wepsch*. Smakeloos, laf: die kost is mij te weepsch! Van hier weepscheid.

Weer, m., meerv. weeren. Eigenlijk, een ram. Bij KIL. *weder*, *weerram*. In het gebruik een gesneden ram, een hamel: weder, weer, haemel, KIL. Dat iemand hadde sapon, weeren, verckens, rammen. v. Hass. Een ooilam: ik leg mijn offer neer voor uwe voeten, geen ram of weer; maar lofgezangen, die u groeten. MOON. Zamenstell.: weerenbout, weerennat, weernat, weerenveesch, weerlam, een jonge ram. KIL.

Weer, *weder*, angels. *wether*, eng. *wether*, zweed. *väder*, *vädur*, NOR. *vider*, hoogd. *Widder*, komt van het oude *wedan*, weiden, leiden, omdat de kudden veelal door eenen ram geleid worden, die bij NOR. *der leite dor scaffo* heet.

Weer, v. De daad van weren, verweren: na eenige weere. HOORT. Zich te weer stellen. Werkzame beweging: wat is hij in de weer! Tegens elkaanderen in de weer. HOORT. Dapper in de weer met zwaert en knods. VOND. Een aarden wal, muur, enz., waarachter men zich verdedigt; en voorts ook gevlochten rijswerk, waarmede men een water voor de visschen sluit, om ze in de daar tusschengeplaatste fuiken te doen loopen: op ieder weer twee rijksdaelders, ende op ieder korf ofte fuick sonder weer. v. Hass. Zamenstell.: borstweer, landweer, noodweer, strijkweer, tegenweer, enz.

Weer, hoogd. *Wehr*, komt van *weren*. Van hier is het zamengestelde *weregeld* afkomstig, zijnde de prijs, dien men oudtijds aan de Naastbestaanden van iemand, welken men gedood had, moest betalen; en deze vrijkoopung zelve werd *fyeda* genoemd.

Weer, o., zie *weder*.

Weerbaar, bijv. n. en bijw., weerbaarder, weerbaarst. Van *weren*, verweren. In staat om zich te verweren: alle weerbare manschap werd opperoepen. Van hier weerbaarheid. Zamenstell.: onweerbaar.

Weerbarstig, bijv. n. en bijw., weerbarstiger, weerbarstigst. Wederhoorig, tegensporrelig: welk een weerbarstig volk! Weerbarstig graauwt zij mij toe. Van hier weerbarstigheid.

Weerbruiloft, v., meerv. weerbruiloften. Een maaltijd, welken men aan jong getrouwden geeft, wier bruiloft men heeft bijgewoond: toen wij bij hem op de weerbruiloft waren.

Weerdruk, m. Hetgeen aan de wederzijde van een vel, tegenover den schoondruk, gedrukt wordt: er zijn op den weerdruk eenige letters nagevallen.

Weerga, zie *wederga*.

Weergadeloos, weergaloos, bijv. en bijw.; weergadelooser, weergadeloost. Van *wedergade*. Zonder weerga: het is een weergadeloos mensch — een weergaloos paard. Dat hebt gij weergaloos fraai geschreven.

Weergalm, m. Een terugstuitende galm: driewerf herhaalde de Echo den weergalm van het geschut.

Weergalmen, o. w., ik weergalmde, heb weergalmd. Met een teruggekaast geluid klin-

ken: het gedonder van het geschut weergalmt van het bebergte. Eenen galm herhalen: de Echo doet het bebergte weergalmen. Ergens van weergalmen is, met den klank daarvan opgevuld worden: gantsch Europa weergalmt van zijnen lof. HALMA.

Weerglans, m., zie *weerschien*.

Weerglas, o., meerv. weerglazen. Een barometer, of thermometer, of beide gezamenlijk op een houten bord vereenigd: hij loopt met weerglazen te koop. Zamenstell.: weerglazenmaker enz.

Weerhaak, m., meerv. weerhaken. Een haak, waardoor een puntig ding, als het ergens ingedrongen is, daarin teruggehouden wordt: de weerhaken van den pijl beletteden het uitrukken daarvan uit de wonde.

Weerhaan, m., meerv. weerhanen. Een wind- en wederwijzer, die veelal de gedaante van eenen haan heeft: ik zie den weerhaan draaijen. VOND.

Weerhuisje, o., meerv. weerhuisjes. Een weerglas, in de gedaante van een huisje: als het wijfje buiten het weerhuisje komt, is het doorgaans goed weder.

Weerkaauwen, o. w., ik weerkaauwde, heb weerkaauwd. Herkaauwen: zie het beest eens weerkaauwen. In het hoogd. *wiederkäuwen*.

Weerklank, m., meerv. weerklanken. Een teruggekaatste klank: wederklanck der stemme. KIL. Het is de weerklank van 't geluid, die de Echo vormt.

Weerklinken, o. w., ik weerklonk, heb weerklonken. KIL. *wederklinken*, hoogd. *wiederklingen*. Met een teruggekaast geluid klinken; doch hiervoor gebruikt men doorgaans *weergalmen*.

Weerlicht, o. Geflikker van bliksem sonder donder: met de snelheid van het weerlicht. Zie voorts *weerlichtsch*. Van hier *weerlichten*, weerlichts en weerlichtsch.

Weerlichten, onpers. w., het weerlichtte, heeft geweerlicht. Van *weerlicht*. Bliksem, zonder dat zulks door donder gevolgd wordt: zoo lang het weerlichtte.

Weerlichts, zie *weerlichtsch*.

Weerlichtsch, bijv. n. Van *weerlicht*. In den mond van ruwe lieden gebruikelijk, om iemand te verwenschen: die weerlichtsche vent! In overeenkomst hiermede is het bijw. *weerlichts* zoo veel als vervloekt: hij heeft mij weerlichts bedrogen. En men bezigt hetzelfde woord als een tusschenwerpsel: wel weerlichts!

Weerloos, bijv. n. en bijw., weerlooser, weerloost. Zonder weer, van verdedigingsmiddelen ontbloot: het weerlooze schaap. Dat mans een weerloos kint, zoo veelen een alleen, bedriegen. VOND. Van hier weerloosheid.

Weerom, zie *wederom*.

Weeromreits, zie *wederom*.

Weeromstuit, m. Een stuit, die door terugkaatsing veroorzaakt wordt: bij den weeromstuit van dien bal. Het raakt mij enkel door den weeromstuit is evenveel, als niet regtstreeks. Elders luidt dit woord ook wederstuit en weerstuit: door den weerstuit. VOND.

Weerpartij, zie *wederpartij*.

Weerpijn, v., meerv. weerpijnen. Pijn in een ander deel des lichaams, dat gewond, of anderszins lijdende, is: die zwerende vinger veroorzaakt mij weerpijn in den schouder.

Weerplaat, v. meerv. weerplaten. De plaat op een weerglas: men kan op zulke weerplaten weinig aan.

Weerschijn, m. Anders *weerglans* en *weerschijnfel*. Glans, schijn, bij terugkaatsing: de weerschijn der zon in het water. De flikkering van eene kleur op eene andere: die insecten zijn groen met eenen gouden weerschijn.

Weerschijnen, o. w., ik scheen weer, heb weergeschenen. Flikkering bij terugkaatsing: verwakken: daar de zon in het water weescheen.

Weerschijnfel, o., zie *weerschijn*.

Weerslag, m., meerv. weerslagen. Donderslag, in welken zin dit woord, in den mond van ruwe lieden, even als weerlicht, gebruikt wordt; terwijl *weerslags* en *weerslagsch* aan *weerlichts* en *weerlichtsch* beantwoorden.

Weerslag, m. Slag bij terugkaatsing: het geweer gaf eenen weerslag tegen den muur. Terugkaatsing: de weerslag van het licht. Wederkeerige slag: hij zocht den weerslag af te keeren. Van hier weerslagtig, weerschijnend: een weer-slagtig licht. HALMA.

Weersmaak, m. Walging, afkeer: ik heb er eenen weersmaak in. Uit eenen weersmaak. HOOFD.

Weerspannig, zie *wederspannig*.

Weerstaan, zie *wederstaan*.

Weerstaanbaar, bijv. n., weerstaanbaarder, weerstaanbaarst. Van *weeraan*. Dat weerstaan kan worden: dat geweld is niet weerstaanbaar. Zamenstell.: onweerstaanbaar enz.

Weerstand, zie *wederstand*.

Weerstream, m., zie *weertij*.

Weerstult, zie *weeromstuit*.

Weertafel, v., meerv. weertafelen, of weertafels. Anders *weervoorspellende tafel*. Eene verzameling van voorspellingen aangaande het weder: wat zegt uwe weertafel daarvan?

Weertij, o., meerv. weertijen. Anders *weerstroom*. Tegentij, verandering van tij: als het weertij komt, zullen wij moeten ankeren. Alle tij heeft zijn weertij is, alle dingen zijn aan beurtwisseling onderhevig. Het geluk heeft zijn tij en weertij, voor- en tegenspoed wisselen onderling af.

Weerwerk, o. Werk, waarmede men zich weren kan en moet, of waaraan men eene werkzame bezigheid vindt: ik wenschte, dat ik weerwerk had. Hij vind daar geen weerwerk. HALMA.

Weerwijs, bijv. n. Kundig, ten aanzien van het weder, bedreven in het vooruitzicht van deszelfs veranderingen: ik ben in geen en deele weerwijs.

Weerwijzer, m., meerv. weerwijzers. Een wijzer op een weerglas ter aanduiding van het weder: gestadig raadpleegt hij zijnen weerwijzer.

Weerwil, zie *wederwil*.

Weerwolf, m., meerv. weerwolven. Een mensch, die in eenen wolf veranderd is, zoo als men waande, dat de tovenaars zich daarin veranderden; terwijl de tooverheksen de gedante van katten aannamen: weerwolf beteekent zoo veel als menschowf. Voorts, ook een wrevelig mensch: het is een regte weerwolf van een vent.

Weerwolf, neders. *waarwolf*, hoogd. *Währwolf*, eng. *werewolf*, fr. *loup-garou*, middeleeuw. lat. *gerulphus*, is zamengesteld uit *wolf*, en het oude *war*, lat. *vir*, goth. *wair*, angels. *wer*, een man,

verwant aan het neders. *waarte*, en ons *waard*, een mannetjes eend.

Weerwoord, zie *wederwoord*.

Weerwraak, zie *wederwraak*.

Weerzang, m., meerv. weerzangen. Tegenzang: den weerzang aanheffen.

Weerzijdsch, zie *wederzijdsch*.

Weerzin, zie *wederzin*.

Wees, m. en v., meerv. weezen. Een ouderloos kind: verstoot die arme wees toch niet! Een vader der weesen, ende een richter der weduwen. BIJBELV. Doet recht aan armen en aan weezen. L. D. S. P. Zamenstell.: weesbezorger, weesbe-zorgster, weesdiaken, weesheer, weeshuis, weesjongen, weeskamer, weeskind, weeskleed, weesmeester, weesmeisje, weesmoeder, weesvader, weesverdrucker, weezengeld, weezengoed, weezenkas, enz. Burgerwees, stadswees, enz.

Wees, hoogd. *Waise*, is eigenlijk een bijv. n., verwant aan het lat. *viduus*, en daarmede van denzelfden oorsprong, als *weduwe*: zie dit laatste woord.

Weesheer, m., meerv. weesheeren. Anders *weesmeester*. Een lid van de weeskamer, die de goederen van weezen behoert.

Weeskamer, v., zie *weesheer*.

Weesmeester, m., zie *weesheer*.

Weesmoeder, v., meerv. weesmoeders. Verschilt van *moeder der weezen*, dat eene verzorgster, weldoenster, van dezelve aanduidt; *weesmoeder* beteekent eene zoogenoemde *moeder* in een weeshuis; zoo als *weesvader* den zoogenoemden vader van een weeshuis aanduidt. Van hier weesmoederschap, weesmoedersplaats, enz.

Weesvader, m., zie *weesmoeder*.

Weet, v. Van *weten*. De daad van weten, wetenschap, kennis: bi minre weet, bij mijn weten. M. STOKK. Zijn weetje weten is, niet van kennis misdeeld zijn: hij weet zijn weetje heel wel. De weet ergens van krijgen, daarvan verwittigd worden. Iemand de weet ergens van doen, hem er van verwittigen: dat men den gekoorlingen zoude weet doen. HOOFD. Van hier dat *weet* voor aankondiging genomen wordt: hij is met eene openbare weet aan de stads poorten ingedaagd. HALMA. Ergens geene weet van hebben, geen besef, geen gevoel. Eindelijk beteekent: het is maar eene weet, het is maar een ding, waaromtrent men slechts behoeft te weten, hoe het gedaan wordt, om het zelf ook te kunnen doen. Zamenstell.: weetgierig weetgraag, weetlust.

Weetal, m., meerv. weetallen. Iemand, die zich verbeeldt, dat hij alles weet.

Weetgierig, bijv. n. en bijw., weetgieriger, weetgierigst. Van *weet* en *gierig*, begierig, zie *gierig*. Ook *weetgraag*, Kit. *wetelustigh*. Begeerig naar wetenschap en kennis van zaken: hij is zeer weetgierig. Zoo weetgierig vorsch hij alles na. Van hier weetgierigheid, weetgieriglijk.

Weetgraag, zie *weetgierig*.

Weetlust, m. Weetgierigheid, lust tot navorsching en onderzoek van zaken.

Weetniet, m. en v., meerv. weetnieten. Iemand, die niets weet, een. onkundig mensch: het is een regte domoor en luije weetniet.

Weeuw, zie *weduwe*.

Weeuwkrup, v., zie *weeuwplant*.

Weeuwplant, v., meerv. weeuwplanten. Eene saladeplant, welke andere planten overleeft, daar zij uit derzelve midden weggenomen wordt,

opdat men ze den winter over beware, en tot eene zoogenoemde *weuwkrup* uitdijen doe: ik heb dien broeibak met weeuwplanten opgevuuld.

Weg, wegge, zie *wegge*.

Weg, m., meerv. wegen. De stroek, langs welke een ding zich beweegt, of hewogen wordt: de vogel nam eenen anderen weg, dan ik vermoed had. Ontmoet eene dwaalster een ander hemelligchaam op haren weg. Dezelfde beteekenis heerscht in de spreekwijzen: in den weg zijn, staan, liggen en leggen, die overdragtelijk wegens hindernissen gebezigd worden: nu zijn de rocken in den wegh. **HUIGENS**. Voorts, is *weg* eene streek van den aardbodem, langs welke men zich gevoelig van de eene plaats naar de andere begeven kan: ik ontmoette hem op den weg. De weg loopt langs dat dorp. Den bequaamsten wegh missen. **HOORT**. Datze eenen lingen wegh bewandelt. **VOND**. Op weg gaan, zich op weg begeven is, eenigen togt aenvangen. *Onder weg* beteekent, terwijl men op weg is: onder weg schoot het mij in den zin. *Oulings ook over weg*: die in bedevaerden nae Rome treckende over wech gestorven zijn **ALDEGOND**. Op weg zijn, op reis. Met iemand over weg kunnen is, genoeglijk met hem omgaan kunnen. Uit den weg gaan is, eenen omweg nemen. Voor iemand uit den weg gaan beduidt, eigenlijk, of oneigenlijk, voor hem wijken: hij wilde geen en voet voor mij uit den weg gaan. Zijns weegs gaan beduidt, zich van menschen, of zaken, waarbij men zich bevond, verwijderen: stuiven elck zijne wegen. **VOND**. Overdragtelijk is: den weg van alle vleesch gaan, sterven, dat elders dus omschreven wordt: den wegh, van aenbegin, ons allen voorgeschreven, den sterfwegh trede ik in. **DE DECK**. Op den regten weg zijn is, zich wel gedragen. Van den regten weg afdwalen, verkeerde wegen inslaan, enz., anders handelen, dan men moest. Iemand den regten weg wijzen, hem daarop brengen, terugbrengen, enz., hem tot eene gepaste handelwijze vermanen en nopen. De regte, de beste, weg tot eenig ding beteekent de geschiktste middelen daartoe. Anders is: de weg van een ding, eene daarmede strookende handelwijze: den weg der deugd betreden. Den weg van regten inslaan. De wegen der voorzienigheid zijn hare schikkingen. Gods wegen zijn intusschen ook wel eens het zedelijk gedrag, dat hij voorschrijft: wil mij, o God! uw rechte wegen leeren. **L. D. S. P.** Eindelijk, is *allerwegen*, aan alle kanten, alomme: men vindt het allerwegen. Zamenstell.: weegbree, wegdistel, wegenschender, enz., weggeld, wegras, wegkant, wegkorting, wegschending, wegschouw, wegvaart, **KIL.**, wegwijzer, wegzijde, enz. Achterweg, binnenweg, buitenweg, doolweg, dwaalweg, heerenweg, kleiweg, kruisweg, landweg, melkweg, middelweg, modderweg, omweg, onweg, rijweg, scheidweg, trekweg, voorweg, wagenweg, zandweg, zondenweg, zonnweg, enz.

Weg, hoogd., **OTFRID**. ook *Weg*, **ULPHIL**. *wigs*, lat. *via*, eng. *waij*, vries. *wai*, angels. *waeg*, ijsl. *vegur*, komt van het tusschenwerpsel *weg*.

Weg, bijv. en tusschenwerpsel, legt den wensch van eene snelle verwijdering aan den dag, welke door den klank zelven aangeduid wordt: weg, **KAREL!** weg van mij! En eene verregaande verachting: weg, ijdel wereldsch goed! Wech purper 't welck de borsten der Koningen bedekt **VOND**. Weg met hem! is, dat men hem wegvoere! Als bijwoord komt het voor in: van iets

of iemand weg, verwijderd, zijn; en wordt het met *voort* en *heen* verwisseld, zoo op zich zelf, in: hij schrijft maar weg, slecht weg, langzaam weg, enz., als in zamenstelling met eene reeks van werkwoorden; waarmede het echter niet, dan scheidbaar, vereenigd wordt; gelijk als wij zulks mede ten aanzien van *heen*, *henen*, hebben opgemerkt. In sommige zamenstell. beteekent het ook te zoek: het is weg.

Wegbaggeren, b. w., ik baggerde weg, heb weggebaggerd. Door baggeren verwijderen: al het veen is reeds weggebaggerd.

Wegbannen, b. w., ik bande weg, heb weggebannen. Door verbanning, of anderzins, doen verdwijnen: alle luidje lediggang moet uit dit land weggebannen worden.

Wegbergen, b. w., ik borg weg, heb weggeborgen. Derwijze bergen, dat het aan het oog ontrokken worde: ik ga het straks wegbergen.

Wegbeuken, zie *wegrammeijen*.

Wegbijten, b. en o. w., ik beet weg, heb en ben weggebeten. *Bedr.*, door bijten verwijderen: de groote hond beet den anderen weg. Middelen, om het vuile vleesch weg te bijten. *Onz.*, door bijtende middelen weggenomen worden: het zal wel wegbijten.

Wegblazen, b. w., ik blies weg, heb weggeblazen. Door blazen verwijderen: maer ghij soudt het konnen wechblazen. **BIJBEIV.**

Wegblijven, o. w., ik bleef weg, ben weggebleven. Zich ergens niet vervoegen, er niet komen: omdat hij weggebleven was. Niet terugkomen: is dat wegblijven! Hier of daar niet geplaatst worden: laat het uit den tweeden druk wegblijven.

Wegbliksemen, b. w., ik bliksemde weg, heb weggebliksemd. Als met de snelheid en kracht van den bliksem doen verdwijnen: de pruisische legermagt werd ganschelijk weggebliksemd. In dezen zin ook wel eens *wegdonderen*. Voorts, niet alleen hetzelfde, als dit woord; zie *wegdonderen*; maar ook door middel van blikseemde blikken doen verdwijnen: hij blikseemde hen met zijne vergramde blikken weg.

Wegboegeren, b. w., ik hoegseerde weg, heb weggeboegseerd. Aan een zoogenoemd sleep-touw weglespen: het *Admiraalschip* werd uit den slag weggeboegseerd.

Wegboenen, b. w., ik boende weg, heb weggeboend. Al boenende verwijderen: ik heb het vuil weggeboend. Oneigenlijk, op eene onzachte wijze verdrijven: als hij weerkomt, zal ik hem nog anders wegboenen.

Wegborstelen, b. w., ik borstelde weg, heb weggeborsteld. Anders *wegschuifjeren*. Door borstelen wegnemen: gij moet die poeijer beter wegborstelen.

Wegbranden, b. en o. w., ik brandde weg, heb en ben weggebrand. *Bedr.*, door vuur wegnemen: de Noormannen brandden stad bij stad weg. *Onz.*, al brandende verdwijnen: er brandden verscheidene huizen weg.

Wegbreken, b. en o. w., ik brak weg, heb en ben weggebroken. *Bedr.*, door afbraak doen verdwijnen: men brak al die huizen weg, om het uitzigt van het paleis ruimer te maken. *Onz.*, al brekende wijken: het ijs brak overal weg, waar men zijne voeten daarop zette.

Wegbrengen, b. w., ik bragt weg, heb weggebracht. Van eene plaats naar elders bren-

gen: hij bracht mij woch in een woestijne. BIJBELV. Te zoek maken; het kind heeft mijnen zakdoek weggebracht HALMA; bij wien men ook wegbrenging vindt.

Wegbruijen, b. en o. w., ik bruide weg, heb en ben weggebruid. Bedr., weggooijen, wegsmiten: waarom hebt gij het weggebruid? Onz., henegaan: hij bruide weg.

Wegcijferen, b. w., ik cijferde weg, heb weggecijferd. Door kunstige redeneringen als doen verdwijnen: hij tracht zijn aandeel aan de schuld weg te cijferen.

Wegdansen, b. en o. w., ik danste weg, heb en ben weggedanst. Bedr., al dansende doen verdwijnen: zij heeft hare gezondheid weggedanst. Onz., al dansende verdwijnen: VESTRIS danste van het toneel weg.

Wegdistel, m., meerv. wegdistelen en wegdistels. Van *weg*, z. n. Eene bijzondere soort van zaagblad, anders *stekel* genoemd: een land vol wegdistels vertraadt de luiheid van den boer, die ze niet uittrekt.

Wegdoen, b. w., ik deed weg, heb weggedaan. Niet meer houden, of gebruiken: doe die loren maar weg! Sult glij den suurdeech wechdoen uijt uwe hujsen. BIJBELV. Van hier wegdoening. HALMA.

Wegdolen, zie *wegdwalen*.

Wegdonderen, b. en o. w., ik donderde weg, heb en ben weggedonderd. In den mond van ruwe lieden evenveel, als *wegbruijen*: donder het maar weg. Hij is met de anderen weggedonderd. Zie voorts *wegbliksemen*.

Wegdoojen, b. en o. w., ik dooide weg, heb en ben weggedooit. Bedr., al doojende doen verdwijnen: Laat den sneeuwman wegdwijnen! Onz., al doojende verdwijnen: al het ijs is reeds weggedooit.

Wegdouwen, zie *wegduwen*.

Wegdraaijen, b. en o. w., ik draaide weg, heb en ben weggedraaid. Bedr., al draaijende verwijderen: hij draaide den bijbel weg. Onz., zich al draaijende verwijderen: de lessenaar draaide voor mij weg.

Wegdragen, b. w., ik droeg weg, heb weggedragen. Al dragende verwijderen, en uit het gezigt brengen: sij droegen wech de steenen van Rama. BIJBELV. Behalen: den prijs wegdragen. Van hier wegdraging. Zie voorts *wegforschen*.

Wegdraven, o. w., ik draafde weg, ben weggedraafd. Zich al dravende verwijderen: hij is, zonder eenig antwoord af te wachten, weggedraafd.

Wegdribbelen, o. w., ik dribbelde weg, ben weggedribbeld. Zich al dribbelende verwijderen: daarop dribbelde zij weer weg.

Wegdrijven, b. en o. w., ik dreef weg, heb en ben weggedreven. Bedr., al drijvende verwijderen, wegjagen: hij dreef se wech van den rechterstoel. BIJBELV. Broglt de wechgedreve ossen, en den verzworen roof, voor den dagh. VOND. Onz., ergens van daan drijven: al het hout dreef weg. Van hier wegdrijving.

Wegdringen, b. en o. w., ik drong weg, heb weggedrongen. Bedr., al dringende verwijderen: men drong ons overal weg. Onz., zich al dringende verwijderen: de steenen zijn hier weggedrongen.

Wegdrinken, b. w., ik dronk weg, heb

weggedronken. Al drinkende verdoen: hij heeft zijn verstand weggedronken.

Wegdroogen, o. w., ik droogde weg, ben weggedroogd. Door droogte weggedreven worden: het water der beek was weggedroogd. Van hier wegdrooging.

Wegdruipen, o. w., ik droop weg, ben weggedropen. Bij druppels wegvloeiën: de wijn droop uit het lekke vat weg. Zich stil wegmaken: zaagt gij hem wel wegdruipen?

Wegdrukken, b. w., ik drukte weg, heb weggedrukt. Al drukkende verwijderen: het ontvlamde buspoeder drukt den kogel weg.

Wegduiken, o. w., ik dook weg, ben weggedoken. Zich al duikende aan het oog uittrekken: toen er op hem geschoten werd, ook hij weg.

Wegduwen, wegdouwen, b. w., ik duwde weg, heb weggeduwd. Al duwende verwijderen.

Wegdwalen, wegdolen, o. w., ik dwaalde weg, ben weggedwaald. Zich al dwalende aan het gezigt onttrekken: hij is van hier weggedwaald.

Wegdweilen, b. w., ik dweilde weg, heb weggedweild. Anders *wegffilen*. Al dweilende verwijderen: het water wegdweilen.

Wege, een woordje, dat eigenlijk de daad van *wegen*, bewegen, schijnt aan te duiden, maar enkel gebruikt wordt in *te wege*, of *te wege*, brengen, in beweging, werkzaamheid, dadelijkheid, brengen, in *van wege*, dat met *wegens* verwisseld wordt; zie *wegens*; en als achterzetsel in: *van mijnntwege*, *onzentwege*, *uwentwege*, *zjinentwege*, *harentwege*, *hunnentwege*, waar het aanduidt, dat iets van mij, ons, u, hem, haar en hen, komt; in *van ambtswege* enz., of in *van 's Koningswege*, in den STATEN-BIJBEL van 's Konincks wegen, enz., waar *wege* eveneens beteekent, dat de beweging van iets haren oorsprong bij den Koning enz. neemt.

Wegedoorn, m., meerv. wegedoornen. Van *weg*, z. n. Een plantgewas, waarvan men zeven en twintig soorten telt: buikzuiverende wegedoorn, kruipende wegedoorn, enz.

Wegen, b. en o. w., ik woog, heb gewogen. Bedr., eigenlijk bewegen; maar het tegenwoordige gebruik bepaalt zich tot de wiegende beweging van eene balans, waarmede men de zwaarte van iets navorscht, en tot deze navorsching: wilt gij weten, hoe zwaar het is, weeg het. ABRAHAM woech EPHRON het gelt. BIJBELV. Overdragtelijk, is: iets wikkelen en wegen, het rijpelijk overdenken, overwegen. Zwaar bij iemand wegen is, bij hem in achtiging en vertrouwen zijn. Dat het zwaarste is moet het zwaarste wegen beteekent, het gewichtigste moet het meeste in aanmerking komen. Hij weegt niet zwaar, hij heeft niet veel verstand. Onz., zwaarte hebben: het weegt één kilogramme (kilo). Van hier weegster, weger. Zamenstell.: weeghoontje, weegglas, weegschaal, weegsteen, enz. Afwegen, bewegen, herwegen, nawegen, opwegen, overwegen, toewegen, uitwegen, voortwegen, enz.

Wegen, hoogd., neders. *wägen*, angels. *waegan*, zweed. *väga*, verwant aan *wikken* en *wiegen*.

Wegens, voorzetsel. Het beteekent, uit aanmerking, uit hoofde, van: wegens dat bedrijf kan ik hem niet achten. Aangaande: hij sprak mij wegens die zaak. In den STATENBIJBEL vindt men *van wegen*, en bij KIL. *van wege*. In het hoogd., bezigt men *wegen*, dat meermalen derwijze met z. n. zamengesteld wordt. als ons wege, in *pligtswege* enz., en *wegens*, in *deswegens*, *dieswegens*,

enz. Zoo naauw zijn *weg*, *wegen* en *wegens* aan elkander verwant. Zij komen gezamenlijk van *wegen*; en het stamwoord is *weg*.

Wegenschender, m., meerv. wegenschenders. Een staatroover, struikroover. Van hier wegenschenderij.

Wegetteren, o. w., ik etterde weg, ben weggeëtterd. Al etterende verdwijnen: het zal wel wegetteren. Van hier wegettering. Anders *wegzweren*.

Wegfellen, zie *wegdweilen*.

Wegfrommelen, b. w., ik frommelde weg, heb weggefrommeld. Ineengefrommeld wegsteken: wat frommelt gij daar weer weg? Zie *frommelen*.

Weggaan, o. w., onregelm.; ik ging weg, ben weggegaan. Henengaan: haer verlatende ginck hij wech. BIJBELV. Begosten d'ossen in het wechgaen te loeien en te bulcken. VOND. Van hier weggang.

Wegge, v., meerv. weggen. Verwant aan *wigge*; in het hoogd. *Weck*. Bij KIL., en HALMA, in Vriesland, Gelderland en het Kleefsche, nog hedendaags, een wittebrood van eene bijzondere gedaante. Voorts, is *wegge boters*, en *boterwegge*, bij KIL., een klomp boters, hoogd. *Butterweck*, omdat zulk een klomp de gedaante van eene dubbele wegge heeft, even als het gezegde brood nog hedendaags in Duitschland, en hier te lande zekerlijk onlings ook. Het komt intusschen vrij wel overeen met het phrygische Βεξωξ.

Weggeld, o. Geld, dat tot onderhoud der wegen opgebracht wordt. Vries. *wejjild*.

Weggetogen, zie *wegtiegen*.

Weggeven, b. w., ik gaf weg, heb weggegeven. Aan anderen geven: al zijn goed weggeven.

Weggeten, b. w., ik goot weg, heb weggegoten. Uitgieten, om het niet meer te gebruiken: het water is reeds weggegoten.

Weglijden, o. w., ik gleed weg, ben weggeleden. Meer dan *vergljiden*. Al glijdende verre van zijne plaats geraken.

Weggoochelen, b. w., ik goochelde weg, heb weggegoocheld. Ook *wegguichelen*. Al goochelende te zoek maken.

Weggooijen, b. w., ik gooide weg, heb weggegooid. Van zich afgooijen; iets verre weggooijen is, betuigen, dat men zich daarmede in het geheel niet inlaten wil: goot het zoo ver niet weg!

Weggraven, b. w., ik groef weg, heb weggegraven. Al gravende wegnemen: ik laat alle veenaarde daaruit weggraven. Van hier weggraving.

Weggrjpen, zie *wespakken*.

Wegguichelen, zie *weggoochelen*.

Weghaasten, (zich) wederk. w., ik haaste mij weg, heb mij weggehaast. Zich haasten, om weg te komen: hij haastte zich weg. Vroeger ook onz.: zij werden verschrikt, en haasteden weg. BIJBELV. Eveneens wordt *wegspoeden* gebezigd.

Weghebben, b. w., ik had weg, heb weggehad. Reeds ontvangen hebben: hij heeft zijn deel weg. Zij hebben haren loon wech. BIJBELV. Voorts, is *het weghebben*, onpasselijk zijn: hebt gij het ook al weg? Vries. *weihabbe*.

Weghelpen, b. w., ik hielp weg, heb weggehouden. Maken, dat iemand weggome, hem daarin behulpzaam zijn: kunt gij hem niet weghe-

pen? Wegjagen: wacht! ik zal hem weghelpen.

Weghouden, b. w., ik hield weg, heb weggehouden. Verhopen houden: houd het weg.

Weghouwen, b. w., ik hieuw weg, heb weggehouden. Al lhouwende wegnemen: men hieuw zijnen eenen arm weg.

Weghuppelen, o. w., ik huppelde weg, ben weggehuppeld. Zich al huppelende verwijderen: oogenblikkelijk huppelde zij weer weg.

Wegjagen, b. w., ik joeg (jaagde) weg, heb weggejaagd. Heendrijven, heenjagen: die hem wechjoegh, dat hij doorginck. BIJBELV. Hij werd voor schelm weggejaagd.

Wegkabbelen, b. en o. w., ik kabbelde weg, heb en ben weggekabbeld. Bedr., door gekabbel wegnemen: dat water kabbelt zijne oevers weg. Onz., door gekabbel weggenomen worden: de oevers kabbelen weg. Van hier weggabbeling.

Wegkankeren, o. w., ik kankerde weg, ben weggekankerd. Door kanker weggevreten worden: zija aangezigt kankert al meer en meer weg.

Wegkant, m., zie *wegzijde*.

Wegkapen, b. w., ik kaapte weg, heb weggekaapt. Al kapende wegnemen: wie heeft mijn pennemes weggekaapt?

Wegklaauwen, b. w., ik klaauwde weg, heb weggeklaauwd. Met een klaauw verwijderen: hebt gij al het onkruid reeds weggeklaauwd?

Wegkleten, b. w., ik kletste weg, heb weggekletst. Ook *wegklitsen*. Luchtig weggooijen.

Wegkloppen, b. w., ik klopte weg, heb weggeklopt. Ergens ter dege inkloppen: gij moet de spijkers beter wegkloppen. Iemand wegkloppen is, hem door geklop verdrijven.

Wegknijpen, b. w., ik kneep weg, heb weggeknepen. Al knijpende derwijze doen uitvloeijen, dat het verloren ga: gij knijpt al het sap van den citroen weg.

Wegknippen, b. w., ik knipte weg, heb weggeknipt. Door middel van geknip met de vingers doen wegspringen: waarom knipt gij al de kurken weg?

Wegkomen, o. w., ik kwam weg, ben weggekomen. Voortkomen, wegraken: ik wist van dat eiland niet weg te komen. In eenige onderneming slaagen, of uit enen neteligen toestand geraken: gij zijt daarbij beter weggekomen dan ik.

Wegkrabbelen, zie *wegkrabben*.

Wegkrabben, b. w., ik krabde weg, heb weggekrabd. Anders *wegkrabbelen*. Al krabbende van zijne plaats rukken: de hond heeft al dat zand weggekrabd.

Wegkrenge, b. w., ik krenge weg, heb weggekrengd. Wegdringen, ter zijde dringen; van de paarden: het bijdehandsche paard krenghet van de vandehandsche weg. Eene spreekwijs, onder de voerlieden gebruikelijk.

Wegkrijgen, b. w., ik kreeg weg, heb weggekrogen. Van zijne plaats krijgen: ik kon het niet weggrijgen. Doen vertrekken: ik wenschte, dat ik hem weggrijgen kon. *Het weggrijgen* is, onpasselijk, aangedaan, verlicfcl, enz. worden: aanstonds kreeg hij het weg.

Wegkruijen, b. en o. w., ik kruide weg, heb en ben weggekruid; en ongelijkvl. ik krooi (oul *krood*) weg, heb weggekrooijen (oul. *weggekroeden*). Bedr., al kruijende vervoeren: gij kunt dat alles niet op eens weggkruijen. Onz., al kruijende wegdrijven: het ijs kruit reeds wederom weg.

Wegkruiemelen, b. en o. w., ik kruiemelde weg, heb en ben weggekruiemeld. Bedr., tot onbruikbare kruiemels vermorsen: het kiud kruiemelt het brood maar weg. Onz., in zulke kruiemels overgaag: het brood kruiemelt onder het snijden weg.

Wegkruipen, o. w., ik kroop weg, ben weggekropen. Heenkruipen: hij kroop weg. Te zoek kruipen: gij kunt zoo niet wegkruipen, dat ik u niet vinden kan.

Wegkuijeren, o. w. ik kuijerde weg, ben weggekuijerd. Van weg en *kuijeren*. Heenkuijeren: wij kuijerden weg.

Wegkunnen, o. w., ik kon weg, heb weggekonden. In de mogelijkheid zijn om weg te raken: ik kon van dat eiland niet weg. Van iemand niet wegkunnen is, bij hem moeten blijven, omdat hij zulks verlangt enz.

Wegkussen, b. w., ik kuste weg, heb weggekust. Al kussende wegnemen: door hare tranen weg te kussen. Zorg door voorspoed weggekust. P. MOENS.

Wegkwijlen, b. w., ik kwijlde weg, heb weggekwijsd. Ook *wegspugen* en *wegspuuen*. Al kwijlende verspillen: gij kwijlt uwe beste sappen weg.

Wegkwijnen, o. w., ik kwijnde weg, ben weggekwijsd. Al kwijnende wegteren: hij kwijnt al meer en meer weg.

Weglaten, b. w., ik liet weg, heb wegge laten. Achterlaten, niet bezigen, overslaan: ik zou dat woord weglaten. Van hier weglating.

Weglaveren, o. w., ik laveerde weg, ben wegglaveerd. Al laverende vertrekken.

Wegleggen, b. w., ik leide weg, heb weggeleid, of weggelegd. Uit het oog der menschen leggen: leg uwe beste kleederen weer weg. Tot zeker oogmerk bewaren: legge een ijegelijk van a ijet bij hemselfon weg. BIJBELV. Vries. *weilisse*.

Wegleiden, b. w., ik leidde weg, heb weggeleid. Heenleiden: als zij hem wegleidde.

Weglekken, o. w., ik lekte weg, ben weggelekt. Al lakkende verloren gaan: opdat er toch niets weglekke.

Weglokken, b. w., ik lokte weg, heb weggelekt. Van zijne plaats lokken: men poogde hem weg te lokken.

Wegloopen, o. w., ik liep weg, ben wegge loopen. Zich al loopende verwijderen. Wijders, zich door heenloopen aan eenige dienst onttrekken: mijn knecht is wegge loopen. Van hier weglooper, weglooping, wegloopster.

Wegmaaijen, b. w., ik maaide weg, heb weggemaaid. Al maaijende wegnemen: de distels moeten niet weggemaaid, maar uitgetrokken worden. Iemand het gras voor de voeten wegmaaijen, hem de gelegenheid tot eene nutte of voordelige werkzaamheid benemen.

Wegmaken, b. w., ik maakte weg, heb weggemaakt. Te zoek maken. Voorts, ook wederk.: *zich zelve wegmaken*, maken dat men wegkome, zich wegpakken: de sonne opgaende, maken sij zich weg, ende liggen neder in hare hollen BIJBELV. Zijn goed wegmaken is, bij KIL. hetzelfde verspillen, of vermaken, bij uitersten wille daarover beschikken.

Wegmalen, b. w., ik maalde weg, heb weggemalen. Al malende wegnemen: die molens kunnen het water niet wegmalen.

Wegmoffelen, b. w., ik moffelde weg, heb weggemoffeld. Sluikwijze wegstekon: wat zoekt gij daar weg te moffelen?

Wegmolmen, o. w., ik molmde weg, ben weggemolmd. In onnutten molm vergaan: die turf molmt geheel weg.

Wegmolsemen, o. w., ik molsemde weg, ben weggemolsemend. In molsem verkeerem: dat hout zal wegmolsemen, ais gij het niet in tijds opbrandt.

Wegnemen, b. w., ik nam weg, heb weggewonnen. Van zijne plaats nemen: wie heeft mijnen stoel weggewonnen? EVANDERS kling nam, ô THIJMBER! u het hoofd wegh. VOND. En meer oneigenlijk: dat neemt alle kiespijn weg. Dit moet wat sijn verstell, en dat heel weggewonnen. WESTERB. Gewapenderhand veroveren: de vijand nam stad bij stad weg. Dat neemt mij veel tijds weg, beteekent, het kost mij veel tijds. In den STATENBIJBEL willen sommige uitleggers het woord *wegnemen*, daar het nopens ENOCH gebezigd wordt, tot eene vroegtijdigen dood te huis gebragt hebben; maar anderen beschouwen het als eene opneming ten hemel. Van hier wegneming.

Wegpakken, b. w., ik pakte weg, heb weggepakt. Derwijze inpakken, dat het uit het oog gerake: alles werd onder in de kist weggepakt. Grijpen, om het weg te nemen, ook *weggrijpen*: die jongen pakt alles weg, wat hem voorkomt. Ook wederk.: *zich wegpakken*, zich hastiglijk wegmaken, ook *zich wegscheren*: pak u oogenblikkelijk weg! Pakt u wech nae uwe plaetse! BIJBELV. Hoogd. *wegpacken*, vries. *weipakje*.

Wegpappen, b. w., ik papte weg, heb weggepapt. Door middel van pappen verdrijven: dat gezwel moet weggepapt worden.

Wegpleisteren, b. w., ik pleisterde weg, heb weggepleisterd. Door middel van pleister aan het oog onttrekken: gij moet die plek in den wand wegpleisteren.

Wegplukken, b. w., ik plukte weg, heb weggeplukt. Al plukkende wegnemen. Vries. *weiplootsje*.

Wegraken, o. w., ik raakte weg, ben weggeraakt. Ergens van daan raken: hoe raak ik nog eens weg? Het schip raakte eindolijk weg. Te zoek raken, verloren worden: dat er toch niets wegrake!

Wegrammeijen, b. w., ik rammoide weg, heb weggerammeid. Ook *wegbeuken*. Van zijne plaats beuken, of rammeijen: gij moest dien ouden muur maar laten wegrammeijen.

Wegrappen, b. w., ik raapte weg, heb weggeraapt. Oprapen, om weg te nemen: hebt gij alles reeds weggeraapt? Wegrukken: hij sal u wechrapen, ende uijt de tente uijtrukken. BIJBELV.

Wegredeneren, b. w., ik rodeneerde weg, heb weggeredeneerd. Door middel van redenering wegcijferen: hij redeneert het christendom geheel weg.

Wegreis, v., zie *wegtogt*.

Wegreizen, o. w., ik reisde weg, ben weggereid. Heenreizen: is hij reeds weggeroid? Is wechgeroijt in een verre gelegen landt. BIJBELV. Vries. *weirseije*, hoogd. *wegreisen*.

Wegroeijen, b. en o. w., ik roeide weg, heb en ben weggeroid. Bedr., al roeiende verwijderen: men roeit het vaartuig weg. Onz., zich

zelve al roeiende verwijderen: zij roeiden aanstonds weg.

Wegroepen, b. w., ik riep weg, heb weggeroepen. Door geroep van zijne plaats doen komen: terwijl wij spraken, werd hij weggeroepen.

Wegroesten, o. w., ik roestte weg, ben weggeroest. Al roestende bederven en verteren: al het ijzerwerk is weggeroest.

Wegrollen, b. en o. w., ik rolde weg, heb en ben weggerold. Bedr., al rollende verwijderen: een vat wegrollen. Onz., al rollende verwijderd worden: de steen rolde weg.

Wegrooven, b. w., ik roofte weg, heb weggeroofd. Al roovende wegnemen: de dieven hebben zijnen schat weggeroofd.

Wegrotten, o. w., ik rottede weg, ben weggerot. Al rottende verteren: de appelen rotten weg.

Wegruimen, b. w., ik ruimde weg, heb weggeruimd. Om ruimte te maken, wegnemen: welhaast was al het puin weggeruimd. Ick ruimde dese wech als slijk der straten. BIJBELV. Van hier wegruiming.

Wegrukken, b. en o. w., ik rukte weg, heb en ben weggerukt. Bedr., met eenen ruk wegnemen: als het schip daarmede wechgerukt werd. BIJBELV. Tot dat een wind haar wegrukt uit onz' oogen. L. D. S. P. Uit den strijd door JUNO wechgerukt. VOND. Bijzonderlijk is *weggerukt worden*, onverwacht door den dood aan de zijnen ontrukt worden. Onz., is *wegrukken* ijlings wegtrekken: toen het leger wegrukte. Van hier wegrukking.

Wegschaffen, b. w., ik schafte weg, heb weggeschafft. Weggeven, wegloen: ik wil dat onnutte meubel weggeschafft hebben.

Wegschaken, b. w., ik schaakte weg, heb weggeschakt. Al schakende wegnemen: toen de sabijnsche maagden door de Romeinen weggeschakt werden.

Wegschaven, b. w., ik schaaftte weg, heb weggeschaaft. Door schaven wegnemen: die kwast moet weggeschaaft worden.

Wegscheiding, v., meerv. wegseidingen. Eene scheiding in den weg, een tweesprong, driesprong, enz.: bij de wegseiding scheiden wij. Buiten aan de wegseidinge. BIJBELV.

Wegschenken, b. w., ik schonk weg, heb weggeschonken. Ten geschenke weggeven: hij schenkt al weg, wat hij bezit. Van hier wegschenking.

Wegscheren, zie *wegpakken*.

Wegschoren, b. w., ik schoor weg, heb weggeschoren. Al scherende wegnemen: scheer mij die haren ook weg. Vries. *weischjërje*.

Wegscheuren, b. en o. w., ik scheurde weg, heb en ben weggeschourd. Bedr., al scheurende wegnemen: hij scheurt het blad weg. Ik zal hem uijt uwe armen wegscheuren. Onz., al scheurende van zijne plaats gaan: het linnen scheurt overal weg.

Wegschikken, b. en o. w., ik schikte weg, heb en ben weggeschikt. Bedr., door schikkingen doen weggan: de bezorgde vader schikte hem weg. Onz., zich al schikkende verwijderen: schik nog wat weg!

Wegschillen, b. w., ik schildte weg, heb weggeschild. Te dik schillen: gij schildt den appel gaans en al weg.

Wegschoffelen, b. w., ik schoffelde weg,

heb weggeschoffeld. Door middel van schoffelen wegnemen: schoffel het onkruid weg.

Wegschoppen, b. w., ik schopte weg, heb weggeschopt. Door middel van schoppen wegnemen: de sneeuw is nog niet weggeschopt. Door schoppen met den voet verwijderen: schop den hond weg.

Wegschouwen, v. Van *weg* z. n., en *schouwen*; of van *wegschouwen*. De daad van wegschouwen, toezigt over den weg: er schijnt weer wegachouwen op handen te zijn.

Wegschouwen, zie *wegschouwer*.

Wegschouwer, m., meerv. wegschouwers. Van *wegschouwen*, dat enkel in de onbepaalde wijze gebruikt wordt. Al wie de wegen schouwt, of helpt schouwen: de wegschouwers zullen mij thans niet bekeuren.

Wegschrapen, b. w., ik schraapte weg, heb weggeschraapt. Al schrapende wegnemen: die vrekke schraper schraapt alles weg, wat onder zijn bereik komt.

Wegschrappen, b. w., ik schrapte weg, heb weggeschraapt. Uitschrapen: ik zal dat bedrag wegschrappen.

Wegschuieren, zie *wegborstelen*.

Wegschuilen, o. w., ik schoof weg, ben weggescholen; en ik schuilde weg, ben weggeschuld. Zich verschuilen: de kinderen scholen achter de deur weg.

Wegschuiven, b. en o. w., ik schoof weg, heb en ben weggeschoven. Bedr., al schuivende verwijderen: ik schoof de slede weg. Terwijl zij de tafel wegschoven. Onz., zich al schuivende verwijderen: kunt gij niet wegschuiven? Ook van levenlooze dingen: toen de dijk wegschoof.

Wegschuren, b. en o. w., ik schuurde weg, heb en ben weggeschuurd. Bedr., door schuren doen verdwijnen: al de roest moet ter dege weggeschuurd worden. Daar het water den wal wegschuurt. Onz., door schuring verteerd worden: de zandbank schuurt al meer en meer weg.

Wegsjouwen, b. w., ik sjouwde weg, heb weggesjouwd. Al sjouwende wegbrengen: de knechts hebben al het puin weggesjouwd.

Wegslaan, b. en o. w., ik sloeg weg, heb en ben weggeslagen. Bedr., door slaan van zijne plaats brengen: sla dien nagel weg. Even als *wegkloppen*, met eenen klop, of slag, verdrijven: de muggen wegslaan. Onz., weggeslagen worden: er sloeg een deel van het havenhoofd weg.

Wegslepen, b. w., ik sleepte weg, heb weggeslept. Al slepende wegbrengen: het lijk werd op eene horde weggeslept. De hond heeft het vast weggeslept.

Wegslijpen, b. w., ik sleepte weg, heb weggeslepen. Al slijpende wegnemen: slijp de roestvlakken ter dege weg.

Wegslingeren, b. en o. w., ik slingerde weg, heb en ben weggeslingerd. Bedr., al slingerende wegwerpen: toen DAVID den steen wegslingerde. Onz., weggeslingerd worden: de steen slingerde van den toren weg.

Wegslinken, o. w., ik slonk weg, heb weggeslonken. Al slinkende in hoeveelheid afnemen, en meer en meer verdwijnen: wat is het weggeslonken!

Wegsluipen, o. w., ik sloop weg, heb weggeslopen. Al sluipende vertrekken: doe geene moeite, om weg te sluipen.

Wegsluiten, b. w., ik sloot weg, heb weg-

gesloten. Door opsluiting aan het oog onttrekken, en in veiligheid brengen: waar hebt gij het weggesloten?

Wegsmakken, b. w., ik smakte weg, heb weggesmakt. Met eenen smak wegwerpen: gij moet het zoo niet wegsmakken.

Wegsmelten, o. w., ik smolt weg, ben weggesmolten. Al smeltende verteren: de boter smelt van de warme weg. In tranen wegsmelten is, figuurlijk, sterk schreijen.

Wegsmijten, b. w., ik smheet weg, heb weggesmeten. Van zich afsnijten: ik smheet hem weg. Als onnut wegwerpen: men moet geene oude schoenen wegsnijten, voor dat men nieuwe heeft.

Wegnellen, o. w., ik snelde weg, ben weggesneld. Haastig, snellijk weggaan: de bode snelde onverwijd weg.

Wegnijden, b. w., ik sneed weg, heb weggesneden. Al snijdende wegnemen; ook *wegsmoeten*: dat uitwas moet weggesneden worden. In de gemeenzame verkeering, bezigt men dit woord ook onz., voor weggaan: hij is stil weggesneden.

Wegnooijen, zie *wegnijden*.

Wegspatten, o. w., ik spatte weg, ben weggespat. Ergens van afspatten: de gloeiende scherven spatten onder het smeden aan alle kanten weg.

Wegspoeden, weg-poeijen, (zich) b. en wederk. w., ik spoedde, of spoede weg, weggespoed, of weggespoeid; ik spoedde, of spoede mij weg, heb mij weggespoed, of weggespoeid. Bedr., spoedig heenwenden: ik heb haar dadelijk weggespoed. Wederk.: zeg hem, dat hij zich wegspoede.

Wegspoelen, b. en o. w., ik spoelde weg, heb en ben weggespoeld. Bedr., al spoelende verwijderen: spoel dat vuil weg! Onz., door spoeling van water weggenomen worden: het land spoelt al meer en meer weg.

Wegspringen, o. w., ik sprong weg, ben weggesprongen. Zich met eenen sprong verwijderen: de bok sprong weg.

Wegspugen, wegspuwen, zie *wegkwijlen*.

Wegsteken, b. w., ik stak weg, heb weggestoken. Al stekende wegnemen: is al dat veen reeds weggestoken? Voorts, iets ergens steken, waar het verborgen, of wel bewaard is: gij moet uwen buidel beter wegsteken. Vries. *weistekke*.

Wegstelen, b. w., ik stal weg, heb weggestolen. Stelende wegnemen: draag zorg, dat het niet weggestolen wordel *Zich wegstelen* is, even als het hoord. *zich wegstellen*, steelswijze weggaan, wegsluipen: gelijk als het volck sich wechsteelt, dat beschaemt is. BIJBELV. Vries. *weistelle*.

Wegsterven, o. w., ik stierf weg, ben weggestorven. Heensterven: ja die met ziel en lijf wechsterven en versmachten. Z. HEIJNS.

Wegstevenen, o. w., ik stevende weg, ben weggestevend. Heenstevenden: het schip is weggestevend.

Wegstieren, zie *wegsturen*.

Wegstoffen, b. w., ik stofte weg, heb weggestoft. Door middel van eenen stoffer wegnemen: stof het stof ter dege weg.

Wegstoppen, zie *wegstooten*.

Wegstooten, b. w., ik stiet weg, heb weggestooten. Ook wel eens *wegstompen*. Van zich

afstooten: hij stiet mij weg. Van zijne plaats stooten: die mijne voeten denken weg te stooten. BIJBELV. Vries. *weistjtte*.

Wegstoppen, b. w., ik stopte weg, heb weggestopt. Iets ergens stoppen, waar het verborgen, of wel bewaard, is: wat stopt gij daar weer weg? Vries. *weistopje*.

Wegstormen, b. en o. w., ik stormde weg, heb en ben weggestormd. Bedr., al stormende van zijne plaats drijven: de noordwestewind stormde ook dien dijk weg. Wij gaan den vijand wegstormen. Onz., door storm van zijne plaats gedreven worden: het planken hoofd is geheel weggestormd.

Wegstrijken, b. en o. w., ik streek weg, heb en ben weggestreken. Bedr., iets van zijne plaats strijken: strijk het geld maar weg! Onz., bij KIL. en HALMA, even als het hoogd. *wegstrieken*, zich wegmaken: hij ging wegstrijken.

Wegstrooijen, b. w., ik strooide weg, heb weggestrooid. Iets derwijze strooijen, dat het verloren ga: waarom strooit gij toch al die suiker weg? Vries. *weistruije*.

Wegstroopen, b. w., ik stroopte weg, heb weggestroopt. Van zijne plaats stroopen: stroop dat vel ook weg! Al stroopende wegnemen: de stroopers hebben alle visch weggestroopt.

Wegstudereren, b. w., ik studeerde weg, heb weggestudeerd. Al studerende verliezen: hij heeft zijn verstand weggestudeerd.

Wegstuiten, o. w., ik stuitte weg, ben weggestuit. Zich al stuitende verwijderen: ik zag den bal wegstuiten.

Wegstuiven, o. w., ik stooft weg, ben weggestoven. Al stuivende verdwijnen, of van zijne plaats geraken: al het stof stooft weg. Onstuiinig heengaan: zaagt gij hem wel wegstuiven?

Wegsturen, b. w., ik stuurde weg, heb weggestuurd. Wegzenden: ik heb hem weggestuurd. Ergens van afsturen: stuur het schip toch weg.

Wegsukkelen, o. w., ik sukkelde weg, ben weggesukkelde. Met gesukkel wegraken: hij sukkelde weg, zoo als hij best kon.

Wegtiegen, b. en o. w., ik toog weg, heb en ben weggetogen. Bedr., wegtrekken: toen hij de hand wegtoog. Onz., verreizen: hij wendde sich, ende tooch wech met grimmicheit. BIJBELV. Toen zij ook weggetogen waren. Zie voorts *wegtijen*.

Wegtijen, o. w., ik tijde weg, ben weggetijd. Hoogd. *wegzichen*, vries. *weizjen*. Evenveel als *wegtiegen* en *wegtijgen*. Ongelijkvl., ik teeg weg, ben weggetegen; van welk woord, en *wegtijen*, en *wegtijgen*, de meeste tijden door die van het gelijkkluidende *wegtrekken* vervangen worden.

Wegtijgen, zie *wegtijen*.

Wegtimmeren, b. w., ik timmerde weg, heb weggetimmerd. Door timmeraadje aan het oog onttrekken: ik laat die deur wegtimmeren.

Wegtogt, m. Anders *wegreis*. De reis, of togt, bij iemands vertrek: zijn wegtogt was in geen deele voorspoedig.

Wegtooveren, b. w., ik tooverde weg, heb weggetooverd. Te zock tooveren, meestal in eenen oneigenlijken zin: dat kind heeft het vast weer wegtooverd.

Wegtorschen, b. w., ik torschte weg, heb

weggetorscht. Wegdragen: toen Prins ENEAS zijn vader op zijne schouderen wegtoerschte.

Wegtrappen, zie *wegtraden*.

Wegtraden, b. en o. w., ik trad weg, heb en ben weggetreden. Bedr., evenveel als *wegtrappen*. Ergens geheel intreden: steken er hier of daar stokjes uit den grond, dan moet gij ze wegtraden. Door trappen en treden wegnemen: zijne voetstappen waren reeds weggetreden. De trappen zijn grootendeels weggetreden. Iets van zijne plaats trappen, of treden: de struiken, die er stonden, wegtredende, baande ik voor de anderen een pad. Onz., heentreden: toen hij een weinig weggetreden was.

Wegtrekken, b. en o. w., ik trok weg, heb en ben weggetrokken. Bedr., van zijne plaats trekken: de paarden waren buiten staat, om den wagen weg te trekken. Onz., vertrekken: so sullen wij onse dochters nemen, ende wegtrekken. BIJBELV. Hoogd. *wegziehen*.

Wegtreuren, (zich) o. en wederk w., ik treurde weg, ben weggetreurd; en ik treurde mij weg, heb mij weggetreurd. Onz., treurende wegwijnen: zij zal nog wegtreuren. Oneigenlijk: de boom treurt weg. Wederkeerig: zij treurt zich weg.

Wegtreuzelen, b. w., ik treuzelde weg, heb weggetreuzeld. Te zoek treuzelen: daar hebt gij uwe naald weer weggetreuzeld.

Wegtrippelen, o. w., ik trippelde weg, ben weggetrippeld. Heentrippelen: aanstonds trippelde zij wederom weg.

Wegtroonen, b. w., ik troonde weg, heb weggetroond. Weglokken: waarom troont gij haar weg en in haar verderf?

Wegvagen, zie *wegvegen*.

Wegvallen, o. w., ik viel weg, ben weggevallen. Van zijne plaats vallen: de bramsteng viel weg. Bijzonderlijk, uit het gelid vallen: toen mijn nevenman wegviel. Niet meer medegerekend worden: die onkosten vallen weg.

Wegvangen, b. w., ik ving weg, heb weggevangen. Al vangen te wegnemen: het wild is weggevaagen.

Wegvaren, b. en o. w., ik voer weg, heb en ben weggevaren. Bedr., met vaartuig vervoeren: wie heeft dat goed weggevaren? Onz., met vaartuig vertrekken: toen zij wegvoeren. Van een schip, heenvaren: wanneer zal de schuit wegvaren? Ook wel eens *heenvrijden*: de wagen vaart reeds weg. Wij voeren met den munsterschen wagen weg. Snellijk heenvaren: als de Engelen van haar weggevaren waren. BIJBELV.

Wegveenen, b. w., ik veende weg, heb weggeveend. Al veenende wegnemen: al dat land is reeds weggeveend en tot water gemaakt.

Wegvegen, b. w., ik veegde weg, heb weggeveegd. Anders *wegvagen*. Van zijne plaats vege: veeg dat stof beter weg. Onzacht verdrijven: wil ik hem eens wegvegen? Hij heeft uwen vijant wechgevaegt. BIJBELV. Een vijandelijk leger wegvagen is, hetzelfde ganschelijk verdrijven.

Wegvijlen, b. w., ik vijlde weg, heb weggevijld. Met eene vijl wegnemen: gij moet al het hakige wegvijlen.

Wegvillen, b. w., ik vilde weg, heb weggevild. Al villende wegnemen. Vries. *weivilje*.

Wegvinken, b. w., ik vinkte weg, heb weggevinkt. Met het vinkennet wegvangen: gij moet al de vinken niet wegvinken.

Wegvisschen, b. w., ik vischte weg, heb weggevischt. Met een vischnet, of anderzins, wegvangen: al wat leeft, is weggevischt.

Wegvlieden, o. w., ik vlood weg, ben weggevloden. Heenvlieden: hij vlood lafhartig weg. POMMOON, en BROMIUS, en CERES, wechgevloden. VOND. Zij vloden weg, verbaasd door schrik. L. D. S. P. Tranringe en suchtinge sullen wechvlieden. BIJBELV. Zie voorts *wegvlieten*.

Wegvliegen, o. w., ik vloog weg, ben weggevlagen. Heenvliegen: haerlieder heerlijkheid sal wechvliegen, als een voghel. BIJBELV. Het schip vloog weg is, het zeilde snellijk weg.

Wegvlieten, o. w., ik vloot weg, ben weggevloden. Heenvlieten: het water vliet weg. Oneigenlijk, verdwijnen: u dal is wechgevloden. BIJBELV., waar: van wiens aengesichte de aerde ende de hemel wechvloot, tot *wegvlieden* behoort, zoo als *vlieden* en *vlieten* ook verwisseld worden in: voor u en uwen broeder wechvloot. VOND.; en meermalen elders; zie *vlieden*.

Wegvlijmen, b. w., ik vlijmde weg, heb weggevljmd. Al vlijmende wegnemen: hij zocht het uitwas weg te vlijmen.

Wegvloeijen, o. w., ik vloaide weg, ben weggevloeid. Heenvloeijen: gij laat dat kostelijke vocht wegvloeijen.

Wegvloeken, b. w., ik vloekte weg, heb weggevloekt. Door vloeken verdrijven: hij vloekt, al wie hem nadert, weg.

Wegvloten, b. w., ik vlottede weg, heb weggevlott. Met, of op, een vlot vervoeren: hout wegvloten.

Wegvlugten, o. w., ik vlugtte weg, ben weggevlugt. Zich al vlugtende verwijderen: de Trojanen bieden hem den rugh, vlughten weg. VOND. Alle uwe oversten zijn te samen wechgevlucht. BIJBELV.

Wegvoeren, b. w., ik voerde weg, heb weggevoerd. Van zijne plaats voeren: goederen wegvoeren. Toen men hen gevankelijk wegvoerde. Van hier wegvoering.

Wegwaaijen, o. w., ik woei (waaide) weg, ben weggewaaid. Van zijne plaats waaijen: als gij het niet beter vastmaakt, zal het wegwaaijen en verloren gaan.

Wegwandelen, o. w., ik wandelde weg, ben weggewandeld. Heenwandelen: ik zag hen wegwandelen.

Wegwasemen, o. w., ik wasemde weg, beu weggewasemd. In wasem vervliegen: alle rocht, dat daarin is, wasemt weg.

Wegwasschen, b. w., ik wiesch weg, heb weggewasschen. Al wasschende wegdoen: gij moet de vlekken uit den zakdoek wegwasschen.

Wegwenschen, b. w., ik wenschte weg, heb weggewenscht. Wenschen, dat iemand of iets weg ware: ik merkte, dat men mij wegwenschte.

Wegwentelen, b. en o. w., ik wentelde weg, heb en ben weggewenteld. Bedr., al wentelende verwijderen: zij wentelden den steen weg. Onz., ergens van afwentelen: de steen zal wegwentelen.

Wegwerken, b. w., ik werkte weg, heb weggewerkt. Door werkzaam arbeid van zijne plaats brengen, van zich verwijderen, of doen verdwijnen: het laat zich niet wegwerken. Toen ik die denkbeelden weggewerkt had, voltooidde ik mijn geschrift.

Wegwerpen, b. w., ik wierp weg, heb

weggeworpen. Weggooijen, wegsnijten, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: het volk wierp de wapens weg. Gij sultse wechwerpen gelijk een maenstondigh kleet. BIJBELV. Van hier wegwerpe-lijk, wegwerping, wegwerpsel.

Wegwezen, zie *wegzijn*.

Wegwijken, o. w., ik week weg, ben weg-geweken. Ergens van afwijken: de plank week weg. De nijt EPHRAIMS sal wechwijken. BIJBELV.

Wegwijzen, b. w., ik wees weg, heb weg-gezezen. Heenwijzen, afwijzen: als hij weder-komt, moet zij hem wegwijzen.

Wegwijzer, m., meerv. wegwijzeren, of weg-wijzers. Iemand, die den weg wijst: wij namen hem tot wegwijzer mede. Ook oneigenlijk: leids-man en wegwijzer op het pad van eer. Een paal, waarop de wegen aangeduid worden.

Wegwillen, o. w., ik wilde weg, heb weg-gewild. Van personen, geneegen zijn, om te ver-trekken: toen hij volstrekt wegwilde. Van zaken, zich laten verplaatsen: die steen wil nog niet weg.

Wegwinden, b. w., ik wond weg, heb weggewonden. Door middel van een windas van zijne plaats brengen: het zal weggewonden moe-ten worden.

Wegwippen, o. w., ik wipte weg, ben weggewipt. Met eene wip heengaan: aanstonds wipte dat ding weer weg.

Wegwischen, b. w., ik wischte weg, heb weggewischt. Uitwischen: hij heeft dit van de lei weggewischt.

Wegwrijven, b. w., ik wreef weg, heb weggewreven. Door wrijving verdrijven: dat on-gemak moet weggewreven worden. Vries. *weiwriuwe*.

Wegzagen, b. w., ik zaagde weg, heb wegezaagd. Al zagende wegnemen: zaag dien tak ook maar weg. Door eene zagende muzijk ver-drijven: zij zaagden mij welhaast weg.

Wegzakken, b. en o. w., ik zakte weg, heb en ben weggezakt. Bedr., in eenen zak, of in zakken, wegnemen: men heeft daarvan zeker-lijk een deel weggezakt. Onz., van zijne plaats zakken: die muur zakt al meer en meer weg.

Wegzeilen, o. w., ik zeilde weg, ben weg-gezeild. Heenzeylen: toen wij wegzeilden. Het schip is reeds weggezeild. Vries. *weisile*.

Wegzenden, b. w., ik zond weg, heb weggezonden. Heenzenden: de weduwen hebt gij ledigh wechgesonden. BIJBELV.

Wegzetten, b. w., ik zettede weg, heb weggezet. Ter zijde zetten, nit het oog zetten: giet in alle die vaten, ende dat vol is, set wech. BIJBELV.

Wegzijde, v. Van *weg*, z. n. Anders *weg-kant*. Die zijde van een ding, welke naar den weg gerigt is: de boom staat aan de wegzijde van mijnen tuin.

Wegzigen, o. w., ik zeeg weg, ben weg-gezeggen. Al zijgende verloren gaan: veel is, onder het doorzigen, weggezeggen.

Wegzijn, o. w., onregelm.; ik was weg, ben weggeweest. Anders *wegwezen*. Verwijderd, heengegaan, zijn: hij was uauuwelijks weg. Weg-genomen zijn: het broot is wech nijt onse vaten. Wat hebben wij? BIJBELV. Verloren zijn: het laud is weg. Te zoek zijn: als het weg is, weet ik geenens raad. Flauw zijn: zij is telkens weg.

Wegzijpelen, zie *wegzijpen*.

Wegzijpen, o. w., ik zijpte weg, ben weg-zijpt. Anders *wegzijpen*. Al zijpende weg-vloeyen en verloren gaan: wat zijpt er een wijn uit dat lekke vat weg! Vries. *weisipelje*.

Wegzinken, o. w., ik zonk weg, ben weg-gezonden. Nederwaarts ziiken, en al zinkende uit het oog verdwijnen: de aardbeving deed gansche velden wegzinken, en in grondelooze poelen verkeerden.

Wegzweepen, b. w., ik zweepte weg, heb weggezweept. Met eene zweep verdrijven: ik heb den ezal weggezweept.

Wegzwellen, o. w., ik zwom weg, ben weggezwellen. Zich al zwellende verwij-deren: de varkens zwommen weg.

Wegzweven, o. w., ik zweefde weg, ben weggezweefd. Heenzweven: gelijk eene mussche is tot wechweven. BIJBELV.

Wei, zie *weide*.

Wei, v. Anders *hui*, dat bij VOND. vrouwelijk is; zie *hui*; terwijl *wei* daarentegen bij HOOFD onz. is, in: wel neemt het zoete wei van geiten inne. Dit woord luidt in het eng. *whaij*, *whaij*, en beteekent de waterdeelen van geronnene melk: hij dronk zich rond aan zoete wei. De waterdec-len van het bloed: er kwam weinig wei op het bloed, dat ik hem afgutapt had. Van hier wei-achtig, dun, als wei, en meer wei, dan andere deelen bevattende. Zamenstell.: weiboer, een boer, die wei verkoopt; weiboter, weikaas, weivat, enz. Kaaswei, schlappenwei, enz.

Weiachtig, zie *wei*.

Weichsel, zie *Weissel*.

Weide, wei, v., meerv. weiden. Eigenlijk al, wat tot voeding verstrekt. In dezen algemeenen zin komt *weidu* bij OTFRID. voor, bezigt men *Weide* in het hoogd. meermalen, en schijnt VOND. dit woord ook gebruikt te hebben, in: met ge-zonde wei van leeringen te voeden. Intusschen bepaalt het zich doorgaans bij zulken grond, als waarop het weidvee voor zich voedsel vindt: de weide der beesten. HOOFD. Zee, lucht, en aerde, en weiden. VOND. Figuurlijk, draagt de zee den naam van *weide*, in: NEPTUNUS groene weiden. VOND. THETIS vochte weiden. DE DECK., bij wien men elders leest: de mensche treed ook das de wei in van het leven. Zamenstell.: weide-bloem, weidegeld (weigeld), weidegraaf, weidegras, weideklaver, weideregter, weigroen, enz. *Koeweide*, bij HALMA, zoo veel lands, als er noodig is, om eene koe te voeden. Van *weiden*.

Weide, wei, o., een verouderd woord, in welks plaats men in het neders. nog *wede* gebruikt, om ingewand aan te duiden. Van hier geweide, gewei, ingeweide, *weiden*, uitweiden, bij KIL. en ontweiden, ontweijen.

Weide, wei, v. Een verouderd woord. Bij NOTK. *weido*, zweed. *vide*, de jagt. Van hier bij KIL. *weidener*, een jager; *weidig*, tot de jagt be-trekkelijk; benevens de zamenstell.: weideling, weidman, weidmes, weitasch, enz.

Weiden, b. en o. w., ik weidde, heb geweid. Eigenlijk, voeden: EPHRAIM weidte zich met wint. BIJBELV. In het gewone gebruik bedr., in eene weide onder zijn opzigt houden: hoe veel witte schapen ick weide en melcke. VOND. Hij sal zijne kudde weijden, gelijk een herder. BIJBELV. Zijn schapen, die hij weidte en voedt. L. D. S. P. — Onz., van beesten, voedsel zoeken: de schapjes weiden langs den stroom. HALMA. En weid en

loeit en snoeit in 't graszen 't eelste pit. VOND. De oogen worden gezegd te *weiden*, wanneer zij iets aan alle zijden met aandacht beschouwen: 't zij 't oog in 't meesterstuk van binnen weiden gaet, of buiten. VOND. In den STATENBIJBEL vervangt *weiden* meermalen de plaats van *besturen*, *regeren*. Van hier *weide*, *weider*, *weiderij*, *weiding*. Zamenstell: *weigold*, *weiland*, enz. *Afweiden*, *beweiden*, *herweiden*, *uitweiden*, *verweiden*, *voortweiden*, enz.

Weidener, zie *weide*

Weider, m., meerv. *weiders*. Van *weiden*. Al wie heesten in de *weide* hoedt, of hoeden laat. Deze beteekenis heeft het woord in *ossenweider* en *vetweider*; welke laatste tevens een beest, dat al weidende vet wordt, aanduidt.

Weidsch, bijv. n. en bijw., weidscher, weidschst. Vol praal en pracht: een weidsch gebouw. Zijn staatsiekleed was weidsch en rijk. Wat kleedt zij zich weidsch! Van hier weidscheid. Dit woord is mischien verwant aan *weidlick* bij KIL., uitmuntend, eigenlijk sterk, hoogd. *weidlich*, WILLERAM. *wathlich*, waarin de beteekenissen van kracht en uitnemendheid vereenigd zijn, even als die van kracht en deugd in het lat. *virtus*.

Weifelaar, m., meerv. *weifelaars*, of *weifelaren*. Van *weifelen*. Iemand, die weifelt, en niet regt door zee gaat: er is op dien weifelaar geen staat te maken.

Weifelen, o. w., ik weifelde, heb gewiefeld. Wankelen, tusschen twee gevoelens hangen: toen ik hem dit voorstelde, begon hij te weifelen. Zijn tongh zou weifelen en liegen. VOND. Bij de zeelieden ook *laveren*. HOORT bezigt het hedriv.: indien hem de gunst eener dikke mist niet gewiefelt hadde. Van hier weifelaar, weifelachtig, weifelig, weifeling. Dit woord schijnt eene bekorting van *twiefelen*, hoogd. *zweifeln*, zie *twiefelen*; of het is een voortdurend werkw. van *weiven*, dat aan *wuiven* en *weven* verwant is.

Weigerachtig, zie *weigerig*

Weigeren, b. en o. w., ik weigerde, heb geweigerd. Bedr., onwillig afslaan: weiger mij die gunst niet. Ick en hebbe 't hem niet geweigert. BJBELV. 'k Weigerd' allen troost te hooren. L. D. S. P. Onz., ten aanzien van een verzoek, tegenstribbelen: het vragen staat vrij, het weigeren daarbij. Hij weigerde hem seer. BJBELV. Een schietgeweer *weigert*, als eene poging, om daarmede een schot te doen, mislukt. Van hier *weigeras*, *weigerachtig*, *weigerig*, *weigering*.

Weigeren, opperd. van oudsher ook *weigeren*, hoogd. *weigern*, vries. *wegerje*, komt van *wegen*, en beteekent eigenlijk eene beweging van hoofd, of hand, waardoor men ongenueghheid aanduidt.

Weigerig, bijv. n. en bijw., weigeriger, weigerigt. Van *weigeren*. Ook weigerachtig. Ongeneegen tot iets, en zulks dadelijk aanduidende: zij bleef steeds even weigerig. Stel u zoo weigerig niet aan!

Weikaas, v., zie *wai*.

Weiland, o., meerv. *weilanden*. Van *wai*, *weide*. Hetzelfde als *weide*.

Weinig, bijv. n. en bijw., weiniger, weinigst. Het tegenoverstaande van *veel*. Niet veel: weinige menschen hebben er het regte begrip van. Hebbe ick met weijnige woorden geschreven. BJBELV. Dat boek zal weiniger aftrek hebben. De weinigte reizigers vernachten aldaar. Het volk was

weinig in getal. L. D. S. P. Even onveranderd, als *weinig* en andere bijv. n. nu blijven, wanneer er een werkwoord tusschen hen en het naamwoord, of voornaamwoord, komt, waartoe zij behooren; even onveranderd blijft *weinig* ook meermalen elders: indien het werd gelaeckt van weijnig wijse, die het mog'lijk mochten lesen. WESTERB. Ghij sult met weijnich menschen overgelaten worden. BJBELV. Voorts, beteekent *weinig* ook gering, klein. In dezen zin komt het voor bij KIL., en in: ghij waert het weinichste van alle volken. BJBELV. Schijnt het u weinig, dat gij mij dus bedriegt? Het is mij te weinig, om mij er mede te vergenoegen.

Meermalen komt *weinig* als een z. n. voor, in het mannelijk en vrouwelijk meerv., bij weglating van het z. n., bij voorb. in: vele zijn geroepen, maer weijnige uijtverkoren. BJBELV. Vooral in zamenvoeging met *eenige*: de achting van eenige weinigen. Maar nog veel menigvuldiger bezigt men dit woord in het onzijdig enkelv. als z. n., voor eene kleine hoeveelheid, of niet veel, op zich zelf, zonder lidwoord: er wordt weinig aan hem verloren; met een lidw.: geef mij ook een weinig. Het weinige, dat ik heb, is tot uwe dienst; en met een z. n. achter zich in den tweeden naamval, zonder lidw.: dat hij weijnigh gelds uijt sijne handen smijt. WESTERB.; met een lidw.: indien 't geluck u loegh, een weijnig wetens waer genoegh. HUIGENS. Of met een onverbogen z. n. achter zich: er is hier weinig water. Een weijnich suerdcessem versuert het geheel deegh. BJBELV. Van dit *weinig* heeft men het verkleinw. *weijnige*: geef mij toch ook een weijnige. Mijne oore heeft een weijnichsken daarvan gevat. BJBELV.; waar dit verkleinw. ook bijwoordelijk voorkomt, in: doe ick een weijnichsken voortgegaen was. Evencens gebruikt men een klein *weijnige*: blijf nog een klein weijnige! En zoo bezigt men een *weinig* ook bijwoordelijk: dat ick mij een weijnich verquicke. BJBELV. Zet nu een weinig neer het woeden van den krijg! VOND. Even bijwoordelijk voegt men een *weinig* bij andere bijw. en bijv. n. in: een weinig te voren, een weinig eer, een weinig vroeger, een weinig later. Een weijnich daarna die dor stonden bijkomende. BJBELV. Een weinig hooger, enz.

Het bloote *weinig* beduidt, als bijw., niet veel: dat voldoet mij weinig. Hij komt weinig in aanmerking. Zelden: hij komt hier weinig. Ik ga weinig uit. Eene van deze twee beteekenissen heeft *weinig* ook in *hoe weinig*, *zoo weinig*, *even weinig*, enz.: hoe weijnig gelidit het ook! WESTERB. Zoo weinig zie ik hem, enz. *Niet weinig* is veel, grootelijks, of dikwijls: hij bezoekt ons niet weinig. Dat hij oock selfs aen mij niet weijnigh is verbonden. WESTERB. Zich ergens weinig aan gelegen laten zijn, daarin niet veel belang stellen. Ergens weinig om geven is, zich daaraan weinig storen. Van hier *weinigheid*, KIL. *weinigte*.

Weinig, hoogd. *wenig*, luidt bij KERO, (OTFRID. enz. *wenig*, *weneck*, en beduidt bij hen meestal klein, gering, of behoefstig, arm. *Wir wenegon weison* beteekent, bij OTFRID., wij arme weezen.

Weinigheid, v., zie *weinigte*.

Weinigte, v. Van *weinig*. Genoegzaam evenveel, als *weinigheid*. Zij werden om hunne weinigte veracht. Met den schijn der weinigte. HOORT; die weenigte schrijft in: versmadende de weenigte, die hun 't hoofd bood.

Weissel, m. Anders *Wijssel*, *Weichsel*, en is overeenkomst met het hoogd. *Weichsel*, fr. *Vistula*, lat. *Vistula*. De eigenaam van eene poolsehe en pruisische rivier: 'k zie den wijssel uit zijn kanen enz. VOND.

Weit, v. Een bekend slag van granen, dat hier, en in het neders. ook den naam van *tarwe* voert: het is van zuivere weit gebakken. Hier en daar ook brood van weitemeel: eene witte weit. Hoeveel kost de lange weit? In dezen zin schijnt het ook bij VONDEL voor te komen, die nopens de transsubstantiatie zegt, dat zij: de weite en wijn verslint op 's Priesters bede. Voorts, ook het plantgewas, dat weit voortbrengt: die weit staat allerschoonst, en belooft veel. Zamenstell.: weitebrood, weitekoek, weitemeel, weithalm, weitkorrel, weitstroo, enz. Bakkersweit, winterweit, zomerweit, enz.

Weit, KIL., vries. *weite*, KERO, OTRID. *weizze*, eng. *wheat*, hoogd. *Weizen*, ULPHIL. *waitis*, schijnt naauw verwant aan het hoogd. *weisz*, wit.

Weitasch, v., meerv. *weittassen*. Van *weide*, jagt. Eene jagerstasch: gij hebt nog niet veel in uwe weitasch.

Wekelijks, wekelijksch, zie *week*.

Wekken, b. w., ik *wekte*, heb gewekt. Eene versterking van *wegen*, bewegen, in beweging brengen: dat moet uwe aandacht wekken. Opwekken, wakker maken: de vloeken wekken hem, en bleeke razernijen. VOND. Te wege brengen, verwekken: wekt een koeltje, en aemt haer aenzicht leven in. VOND. Van hier *wekker*, *wekster*. Zamenstell.: wekklok, weklevan, enz. Opwekken, verwekken, enz.

Wekker, m., meerv. *wekkers*. Van *wekken*. Al wie, of wat, wekt: ó westewind, gij *wekker* van het leven. BROEKHUIS. Bijzonderlijk, een werktuig in een uurwerk, dat des morgens, op welken tijd men wil, afloopt, en door zijn gerammel monschon wekt: zet den *wekker* op vijf uren. Zamenstell.: *levenwekker* enz.

Weklevan, zie *leven*.

Wekster, v., meerv. *weksters*. Van *wekken*. Een vrouwelijk wezen, dat wekt. Zamenstell.: *levenwekster*. Zie *leven*.

Wel, v., meerv. *wellen*. Eene plaats, waaruit water opwelt, of eene opwelling van water: er zal hier geene *wel* te vinden zijn. ó Bruijt, ghij zijt een besloten hof, eene beslotene welle! BIJBELV. Zamenstell.: *bronwel*, en *welbron*, (welke beide voor *pleonasm*i gehouden worden) *waterwel*, enz. *Welgrond*, *welgat*, *welpomp*, *welwater*, enz. Van *wellen*.

Wel, bijw. en tusschenwerpsel, en als zoodanig het tegenoverstaande van *wee*: *wel u!* zoo lang gij u *wel* gedrängt. *Wel* hem, die uitleent met ontferming! L. D. S. P. Of het beantwoordt aan het fr. *eh bien!* bij voorbeeld: *wel!* wat hebt gij te zeggen? *Wel!* wat komt gij hier doen? In dezen zin gebruikt men ook *wel nu!* Men zegt: *wel nu!* wat is het? en dan is het eene aansporing tot spreken; zoo als het in de zamenstell. *welaan* eene aansporing tot doen is. Daarenboven geeft men door *wel nu* zijn genoegen in het gesprokene ook te kennen: *wel nu!* ik zal eens zien. *Wel nu!* doe het dan maar! Voorts, plaats men *wel* voor de benaming van hen, die men op verschillende wijzen aanspreekt: *wel mijn arme man!* *Wel ghij goede en getrouwe diensknacht!* BIJBELV. *Wel kind!* wat zijt gij mooi! Voor uitroepingen

van verwondering, verbaasdheid, enz.: *wel*, ontzaglijk! *Wel*, vreeslijk! *Wel*, wie zou dat gedacht hebben! HALMA enz.

Als bijwoord heeft *wel* de vergrootingstrappen *beter* en *best*, wanneer het in de betekenis van op eene goede wijze genomen wordt, zoo als in: hij handelt *wel* en deugdelijk. Zij leven *wel* met elkander. En het wordt bijzonderlijk met *naar behooren* vorwisseld: hij bedient mij *wel*. Die u want mooght behouden, dat u *wel* voeden kan. VOND. Bij andere woorden gevoegd: *heel wel*, ja *wel*, wonder *wel*, zoo *wel*, zoo *wel* als, enz. *Hoewel* beantwoordt, aaneengeschreven, doorgaans, evenzeer als *althoewel*, *aan hoezeer*, *ofschoon*. *Niet wel* is het tegenoverstaande van *wel*. *Niet al te wel* is eenignis onpasselijk, in: hij beijvert zich niet al te *wel*. Niet al te *wel* versorgt van 't geen sij sullen eeten. WESTERB. *Nog al wel* is, zoo wat heen: het voldoet nog al *wel*. *Vrij wel* is, redelijk: hij leeft vrij *wel*.

Voorts, vervangt *wel* meermalen de plaats van *waarlijk*, *inderdaad*, enz.: hebt gij mij *wel* begrepen? *Wel* twintig is, niet minder, dan twintig. *Wel* een *uur*, niet minder, dan een *uur*.

Iets wel hebben is, het *wel* vatten, *wel* verstaan, *wel* begrijpen. Maar *het wel hebben* is, er *wel* aan zijn, *wel* varen, *wel* zijn, in gunstige omstandigheden verkeerem. Zich *wel* bevinden is, gezond zijn. *Wel* te moede zijn, opgeruimd, *welgemoed*. Er *wel* uitzien, een gunstig voorkomen hebben. *Wel* in het vleesch zijn, of zitten, niet *mager* zijn. *Iets staat iemand wel*, als het hem een goed voorkomen geeft. *Iemand wel zetten*, *wel* lijdem, mogen, *welgevallem* in, en *genegenheid* voor, hem hebben. *Wel bedacht* verschilt van *welbedacht*; zie dit laatste, onder de meniguldige zamenstellingen met *wel*, waarvan eenige hier zullen opgegeven worden.

Welaan, tusschenwerpsel. Lustig aan: *welaan*, mijn zoon, nu vlijt gij aan het werk.

Welafoopen, zie *welgelukken*.

Welbearbeid, zie *welbekookt*.

Welbebouwd, zie *welgebouwd*.

Welbedacht, bijv. n. Genoezaam bedacht, bedachtzaam: het is een *welbedacht* jongeling. Vooraf *wel* overwogen: met *welbedachte* taal, het tegenoverstaande van *onbedachte*. *Vau* hier *welbedachteid*. In: dat is niet *wel* bedacht, overwogen, bezonnen, beraamd, enz., waarin *bedacht* een deelw. blijft, blijft *wel* er evenzeer van afgescheiden, als van het werkw. *bedenken*.

Welbehagelijk, zie *welbehagen*.

Welbehagen, o. Het *believen*, het *goedvinden*, de *wil*: mijn raet sal bestaan, en ick sal al mijn *welbehagen* doen. BIJBELV. *Genoegen*, *welgevallem*: *welbehagen* in iets hebben. Van hier *welbehagelijk*, *welbehagelijkhed*, en de zamenstell.: *Godwelbehagelijk*, *Godwelbehagelijkhed*.

Welbeklant, bijv. n. *Welvoorzien* van klanten: een *welbeklante* winkel

Welbekomen, o. *Goede vertering*: het *welbekomen* van den maaltijd. Van hetzelfde *wel* en *bekomen* vormt men den wensch van *wel bekomme het u*, *wel* moge het u *bekomen!*

Welbekookt, bijv. n. *Deelw. vnn bekoken*, dat in vereeniging met *wel* als bijv. n., even als *welbearbeid*, *welbewerkt*, *weldoorkneet*, enz., wegens een geschrift aanduidt, dat hetzelfde niet rompslomp zamengesteld is: het schijnt een *welbekookt* stuk.

Ook noemt men een *weldoordacht* ontwerp dikwijls een *welbekoekt*.

Welbemand, bijv. n. Van manschap wel voorzien: met eenige welbemande sloepen. Van hier welbemandheid.

Welberaamd, bijv. n. Naar behooren be-raamd: welberaamde ontwerpen.

Welbereid, bijv. n. Naar behooren be-reid: welbereide spijs, — eene welbereide tafel.

Welbespraakt, bijv. n., welbespraakter, welbespraaktst. Wel ter tale: een welbespraakte redenaar. Van hier welbespraaktheid.

Welbevolkt, bijv. n. Anders *welbewoond*. Wel van inwoonders voorzien: eene welbevolkte stad. Van hier welbevolktheid.

Welbewerkt, zie *welbekoekt*.

Weldaad, v., meerv. weldaden. Van *weldoën*. De daad van weldoën: door mijn weldaet zijn sij ondertusschen nog gelukkig. WESTERB. De Koning verstak een groot getal personen van deze weldaet. HOOFD. Van hier weldadig, weldadigheid, weldadiglijk. Dit woord luidt in het hoogd. *Wohlthat*, en is naar het lat. *beneficium* gevormd.

Weldig, bijv. n. en bijw., weldiger, weldigst. Voor *geweldig*: stak er een windt op, zoo weldigh. HOOFD. Zamenstell.: alweldig, almagtig: ó alweldige hemelsche God. v. HASS.

Weldoën, o. w., onregel.; ik deed wel, heb welgodaan. Naar behooren handelen: ghij hebt welgodaan, dat ghij hier gekomen zijt. BIJBELV. Weldaden verrigten: mijn hart tot wel-doën nitgebreid. L. D. S. P. Weldoën bij, of aan, iemand, of iemand, in den derden naamval, is, hem weldaden bewijzen: doet wel bij Zion nae u welbehagen. BIJBELV. Vertrouw op God! Hij heeft u welgodaan. L. D. S. P. Van hier weldaet enz., weldoën, onz. z. n., weldoende, bij HALMA verplichtend, gediensstig; weldoener, weldoenster.

Weldoener, m., meerv. weldoeners. Al wie weldaden bewijst: ondankbaar jegens weldoeners en vrienden. Dit woord komt in den STATENBIJBEL en bij KIL. niet voor. Wegens eene vrouw gebruikt men *weldoenster*.

Weldoordacht, bijv. n. Van *doordacht*, deelw. van *doordenken*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. gebezigd wordt, voor ter dege doorgedacht: het is mijn weldoordacht voorne-men.

Weldoorkneed, zie *welbekoekt*.

Weledel, bijv. n. Genoegzaam evenveel als *edel*: den weledelen Heer. In de zamenstell. weledelgeboren komt het als bijw. voor. Van hier voorts weledelheid.

Weleer, bijw. Voorheen: het ging weleer gansch anders. Weleer getroffen door het wapen van grootvaer JUPITER. HOOGVL.

Weleerwaardig, bijv. n. Genoegzaam eerwaardig. Een bekende eertitel. Van hier weleerwaardigheid.

Welsel, o., meerv. welselen en welsels. Van *welven*. Gewelf: het beschilderd welsel. Een liefelijken reuk door 't hoflijk weefsel spreit. VOND.

Welgaan, onpers. w., onregel.; het ging wel, het is welgegaan. Als het *met* bij zich heeft, zich wel schikken, voorspoedig gaan, en afloopen: op dat het daarmede welga. Hoe kan het met zulk eene onderneming welgaan? Soms ook eenvoudiglijk: toen het welging, mengde ik

mij daarin niet. En persoonlijk: die zaak moet welgaan, als ik er enig begrip van heb. Daarentegen gaat het iemand wel, als hij gelukkig, voorspoedig, is: welgelucksalich sult ghij zijn, onde 't sal u welgaan. BIJBELV. Als de klemtoon op *gaan* valt, blijft *wel* daarvan afgezonderd: het zal wel gaan, hoop ik. Het gaat wel; maar het is er naar.

Welgeboren, bijv. n. Een eertitel, dien men oulings aan den adel gaf. Hedendaags noemt men adellijke personen *weledelgeboren*, of *hoogwelgeboren*, en geeft men den naam van *welgeborene mannen* aan regters: de schepenen zijn er tevens welgeborene mannen. Men zou dit woord ook kunnen bezigen nopens een kind, dat wel ter wereld gekomen is; maar men noemt hetzelfde intusschen doorgaans *welgeschapen*.

Welgedaan, bijv. n. en bijw., welgedaner, welgedaanst. Deelw. van *doen*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. en bijw. gebruikt wordt. Als bijv. n., gezond van voorkomen, wel in het vleesch: een welgedaan kind. Als bijw., gezond: hij zag er welgedaan uit.

Welgegoed, zie *welgesteld*.

Welgegrond, bijv. n. en bijw. Behoorlijk gegrond, op goede gronden steunende: eene welgegronde onderstelling. Als bijw., bondig: gij spreekt welgegrond. Van hier welgegrondheid.

Welgelijking, bijv. n. Deelw. van *gelijken*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. aan *welgetroffen* beantwoordt: eene welgelijkende afbeelding.

Welgelukken, o. Van *gelukken*, dat, in vereeniging met *wel*, als z. n., den goeden uitslag van iets aanduidt, on *welafloopen*, *welstagen*, *weluitvallen*, enz. beantwoordt: op het welgelukken van eene onderneming drinken.

Welgelukkig, bijv. n. Genoegzaam evenveel als *gelukkig*, en deszelfs plaats vervangende in soortgelijke nitroepingen, als: welgelukkig is de man, die zijnen pijlkoker met deselve gevult heeft! BIJBELV.

Welgeluksalig, bijv. n. Genoegzaam evenveel, als dit laatste woord: elck een, diese vasthout, wordt welgelucksalich. BIJBELV.; waar iemand *welgeluksalig* noemen evenveel is, als deszelfs geluk verheffen. Elders wordt dit woord veelal door *welzalig* vervangen: welzalig hij, die naar der boezen raad zijn gang niet rigt. L. D. S. P. Bij KIL. vindt men geen van beide.

Welgemaakt, bijv. n., welgemaakter, welgemaakt. Deelw. van *maken*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., wegens schoonheid van gedaen en gestalte gebezigd wordt: welgemaakt van lijf en leden. Welghemaectt man. KIL.; waar men ook welgemaectt werck aantref: zoo als een welgemaakt kleed bij HALMA.

Welgemanierd, bijv. n., welgemanierder, welgemanierdst. Die goede manieren heeft: een welgemanierd man. Van hier welgemanierdheid.

Welgemeend, bijv. n. Deelw. van *meenen*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., al wat uit eene goede meening voortkomt, aanduidt: hij verwierp nijnen welgemeenden raad. Welmeenond is, eigenlijk, al wie het welmeent: een welmeenend man; van waar welmeenendheid.

Welgemoed, bijv. n. en bijw., welgemoeder, welgemoedst. Van *wel* en *gemoed*, verouderd deelw. van het insgelijks verouderde *moeden*, dat evenzeer voor *zoo*, of *zoo*, te moede maken ge-

bruikelijk moet zijn geweest, als *zinnen*, van waar *gezind* en *welgezind*, voor met zulken, of zulken, zin bezielen. Wel te moede: zij is daaronder nog welgemeeder dan ik. Op dat ick oock welgemeet mach zijn. BIJBELV. Welgemeed sprak hij ons toe. Van hier welgemeedheid.

Welgeschapen, bijv. n. Wel, en zonder gebrek, ter wereld gekomen. Zie *welgeboren*.

Welgesteld, bijv. n., welgestelder, welgesteldst. Genoegzaam evenveel als *gegoed*, *welgegoed*, *welhebbend*. Met eene toereikende mate van goederen bedeed: het zijn welgestelde lieden. Voorts, ook wel opgesteld: ik ontving een welgesteld antwoord daarop. Maar als *gesteld* een deelw. blijft, laat het zich met *wel* niet vereenigen: wat is dat boek *wel gesteld*? Was het er nog even *wel gesteld*?

Welgetroffen, zie *welgelijkend*.

Welgevallen, o. De onbepaalde wijs van *gevallen*, die, in vereeniging met *wel*, als z. n. gebezigd wordt. Welbehagen: hij sal doen nae sijn welgevallen. BIJBELV.; waar *welgevallen hebben*, even als bij KIL., aan *welbehagen hebben* beantwoordt; schoon men dit laatste thans bij voorkeur gebruikt. Voorts, bezigt men de onbepaalde wijs van *gevallen* ook in vereeniging met *wel*, in: hij laat het zich welgevallen. Gij moet het u ook laten welgevallen. Van hier welgevallig, welgevalligheid, en bij KIL. ook *welgeval*, *genoege*, *welbehagen*.

Welgezeten, bijv. n. Die zich in goede uiterlijke omstandigheden bevindt: een welgezeten man.

Welgezind, bijv. n., welgezinder, welgezindst. Eene goede, guystige, gezindheid aan den dag leggende: men bleef er steeds welgezind. Hij is jegens mij in geen deele zoo welgezind. Van hier welgezindheid.

Welgrond, m., meerv. welgronden. Een grond, waarin men wellen vindt: dit schijnt een welgrond te wezen.

Welhaast, bijw. Genoegzaam haast, schielijk, binnenkort: hij komt welhaast. En zag welhaast mijn droeven galm veranderd in een zegesalm. L. D. S. P.

Welhebbend, zie *welgesteld*.

Wellig, bijv. n. en bijw., weliger, weligst. Anders *weldig*. Tierig: een welige boom. Bloede en groeide en welig tierde. VOND. Welig vleesch is, dat buiten eene wonde uitgroeit. Van hier weligheid.

Welk, vragend en betrekkelijk voornaamwoord. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. I § 232 en 244. In eenen vragenden zin laten *welk* en *wat* zich met elkander verwisselen, en zegt men evenzeer *welk*, of *welke*, *man*, als *wat man*, *welke vrouw*, als *wat vrouw*, *welk ding*, als *wat ding*, *welke mannen*, *vrouwen* en *dingen*, als *wat mannen*, *vrouwen* en *dingen*. Meermalen heeft *welk* achter zich *een*, of *eene*, en bij deszelfs betrekkelijke gebruik voor zich *de* en *het*. Deze laatste lidwoorden verbindt men aan *welk*, en alsdan geeft men aan hetzelfde in den eersten naamval van het mannelijke geslacht steeds den vorm van *welke*, dien het daarentegen nimmer heeft, als het *een* achter zich krijgt. Intusschen voegt geen van beide bijvoegselen iets wezenlijks bij de kracht van *welk* op zich zelf. Van welk eenen man hebt gij dat gekregen? en van denwelken ik het kreeg, beantwoorden allezins aan *van welken*. En men bezigt

welk een in alle verschillende gevallen, waarin men *welk* in het enkelvoud als vragend voornaamwoord bezigt, inzonderheid, wanneer eene verwondering in eene vraag ingekleed wordt: *welk* een man! Men zegt echter ook: *welk* een man gaf u dat? zoo, wanneer men blootelijk naar den persoon, als, wanneer men naar zijne hoedanigheid, vraagt. Daar *welk* evenwel van een afgescheiden blijft, bepalen de samenstell. van dit woord zich bij: *welkerhande*, *welkerlei*, *welkerwijze*. Dewelke, hetwelk, of hetwelke.

Welken, o. w., ik welkte, ben gewelkt. Hoogd., OTFRID. ook *welken*. Volgens KIL., oul. evenveel als *verwelken*. Voorts, komen van hier welkig, welkerig, en welkerigheid, die nog in sommige oorden gebruikt worden; terwijl men in Vriesland *wilig* en *wiligheid* bezigt.

Welkom, bijv. n., bijw. en tusschenwerpsel; en als zoodanig eene betuiging van genoege over iemands aankomst: *welkom*, mijn vriend! Willecome! spraken si. M. STOKK; waar men de boodschap der aannadering van den vijand met deze uitroeping beantwoordt. Welkoom hier! HALMA. Wel driemaal wellekoom! VOND. Bij iemands te huis komt begroet men hem met: *welkom* te huis! en hiermede bestempelt men in Vriesland een geschenk, dat door den te huis komende wordt medegebragt: hij gaf aan elk eenig *welkom* te huis. Zij plaagden mij om *welkom* te huis koek; doch alsdan behoort het als één woord geschreven te worden: *welkomtehuiskoek*. Elders heet zulk een geschenk een *welkom*: een keten tot eenen *welkom*. BRÉDERO. En dit zelfde woord beduidt elders, als z. n., eene *welkomgroet*: waarlijk, een fraaije *welkom*! Verwondert van zulk eenen *welkoom*. HOORP. Ging de bruiloft in met eenen *wellekom*. VOND. Als bijw., voegt men *welkom* bij *zijn*, *wezen*, en *heeten*: gij zijt hier *welkom*. Hij zal er *welkom* *wezen*. Ik hoet u *welkome* vriend! Als bijv. n., zegt men: een *welkome* vriend, gast, enz. Samenstell.: *welkombeker*. KIL. *welkomgeld*, dat men bij zijne intrede in een gezelschap geeft, om des te beter *welkom* te *wezen*; *wellekomgroet*, *wellekommaeltijd*. KIL. Voorts, komen van hier *welkomen*, *welkom* *heeten*, KIL., *angels. welcomian*, eng. *to welcome*, hetwelk VOND. en SMITS voor *verwelkomen* nemen; *verwelkomen*, enz.

Welkomst, v. Van *welkomen*. *Verwelkoming*: om zijne *welkomst* bij te wonen. Een *maaltijd*, of *dronk*, ter *verwelkoming* van iemand: men had ons ook op zijne *welkomst* genoodigd. Zij schenken Brandenburg de *welkomst*. DE DECK. Eng. *welcome*, neders. *wilkommen*, middeleeuw. lat. *bonventus*, hoogd. *Willkommen*, dat even als het *angels. jildcumb*, ital. *bilcomo*, eenen beker, waarmede men iemand *verwelkomt*, KIL. *welkombeker*, aanduidt.

Welle, zie het tweede *wellen*.

Wellen, b. en o. w., ik welde, heb en ben geweld. Hoogd. *quellen*. Bedr., met eenige persing voortbrengen, als eene bronwel doen uitvloeijen: *welt* oock een fonteijne uijt een selve ader het soet ende het bitter. BIJBELV. Onz., als eene bronwel te voorschijn komen: het water *welt* uit den grond. Van hier *welt*, *welling*. Samenstell.: *opwellen*, *uitwellen*, enz.

Wellen, b. w., ik welde, heb geweld. Ligtjes opkoken: *molke wellen*. Van hier *welletje*, eene lichte opkoking: een *welletje*, of *walletje*, van *wallen*, waar voor ook *walmje* in gebruik is,

laten opkoken. **HALMA.** Het woord zelf luidt in het hoogd. *wällen*, en is het bedr. werkw. van *wallen*, *wellen*, in eene golvende beweging zijn, zoo als kokend water, van waar *welle*, *walle*, golf enz., en *welling*, *walling*, koking enz. bij **KIL.** Van hier welsel: als een welsel van wat melck. **F. v. DORP.**

Wellelje, o., zie het laatste *wellen*.

Wellevend, bijv. n. en bijw., wellevender, wellevendst. Van *levend*, deelw. van *leven*. Al wie de regelen eener beleefde welvoegelijkheid in acht neemt: het is een zeer wellevend mensch. Als bijw., naar de gezegde regelen: hij gedroeg zich allezins wellevend. Van hier wellevendheid. Zamenstell.: onwellevend.

Welligt, bijw. Ligtelijk, misschien: wolligt komt hij zelf.

Welling, v., meerv. wellingen. Van het eerste *wellen*. De daad van dat wellen, en voorts eene wel: doe gaf haer **CALEB** hooge wellingen ende leege wellingen. **BIJBELV.** Zamenstell.: opwelling, waterwelling, enz.

Welluidend, bijv. n. en bijw., welluidender, welluidendst. Van *luidend*, deelw. van *luiden*. Al wat wel luidt, of klinkt: eene welluidende muziek. Als bijw., op eene aangename en het oor streelende wijze: dit klinkt veel welluidender. Van hier welluidendheid. Zamenstell.: onwelluidend enz.

Wellust, m., meerv. wellusten. Het zinnelijk genoegen, dat de paring verwekt: zoo ging **ARCHISES** in een zee van wellust waden. **VOND.** Die naer den wellust hellen. **HUGENS.** Ander zinnelijk vermaak: door al dien wellust van 't gezicht. **VOLLENH.** Die in heerlicke kleedinge ende wellusten sijn. **BIJBELV.** Door overdaed, door wellust, wijn, en hoeren. **WESTERB.** Zedelijk genoegen: gij drengtse uit de beeke uwer wellusten. **BIJBELV.** Dag op dag smaakt hij den edelen wellust der weldadigheid. Al wat een of ander opgenoemd slag van genoegens verwekt: zijn omgang was mijn wellust. De wellust van haren echtgenoot zijnde. Neigingen tot zinnelijk vermaak: die hare wellusten volgt, die is levende gestorven. **BIJBELV.** In 't hart, dat zich van bleeken wellust speent. **VOND.**; waar hij den wellust als een bleek wezen van het mannelijke geslacht voorstelt; schoon men daarvan anders bij persoonsverbeelding steeds eene vrouw vormt: dat dartle wellust u niet in haar strikken lok! In wie de wellust hare rol zal spelen. **VOND.** Van hier wellusteling, wellustig, wellustigheid, wellustiglijk. Zamenstell.: wellustader.

Wellust, hoogd. *Wollust*, **TATIAN.** *wolo*, komt van *wel* en *lust*, en was reeds in de negende eeuw in gebruik; ofschoon men in plaats daarvan bij **KERO** *wunilust* vindt, van *wun*, hoogd. *Wonne*, een hooge trap van vermaak en genoegen.

Wellustig, zie *wellust*.

Welmeeneend, zie *welgemeend*.

Welnemen, o. Van de onbepaalde wijze van *nemen*. Gunstige opvatting en beoordeeling: mag ik u, onder het welnemen, vragen?

Welopgeschikt, zie *welversierd*.

Welopgevoed, bijv. n., welopgevoeder, welopgevoedst. Van *opgevoed*, deelw. van *opvoeden*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijw. gebezigd wordt. Die eene goede opvoeding genoten heeft: een welopgevoed jongeling.

Welp, o., meerv. welpen. Het jong van

eenen leeuw, beer en hond, en dat van een hert, enz.: twee welpen tweelingen van een rhee. **BIJBELV.**; waar dit woord ook wegens de jongen van eenen leeuw voorkomt, en steeds onzijdig is; schoon **HALMA** het vr. en **PIETERSON** het onz. maken. Wegens de jongen van eenen beer wordt het in den **THEURDANK** gebezigd. En een jonge hond heet bij **OTFRID.** *welf*, zweed. *hwaelp*, ijsl. *húðlpr*, neders. *wölp*, hoogd. *Wolf*. Dit woord luidt ook *wulp*, en is verwant aan *wulp*, *wulpsch*, enz. Zie *wulp*.

Welriekend, bijv. n., welriekender, welriekendst. Van *riekend*, deelw. van *rieken*. Dat eenen goeden geur van zich geeft: allerlei welriekent hout. **BIJBELV.**

Welsel, o., zie het laatste *wellen*.

Welslagen, zie *welgelukken*.

Welspreken, o. Van de onbepaalde wijze van spreken. Sierlijkheid, bondigheid en nadruk in het spreken, anders, tegelijk met begaafdheid daartoe, en bekwamheid daarin, *welsprekendheid* genoemd: wijsheid is de echte moeder van het welspreken. **CICERO**, welsprekens groten vader. **VOND.** Zamenstell.: welsprekenskunst, bij **HALMA** *welspreekkonst*, of *welspreekkunde*, de kunst van wel te spreken: dees welsprekenskunst en vindt men niet beschreven. **WESTERB.**

Welsprekend, bijv. n. en bijw., welsprekender, welsprekendst. Van *sprekend*, deelw. van *spreken*. In staat, om wel te spreken: een ieder bewonderde dien welsprekenden redenaar. Een welsprekende man. **BIJBELV.** Hoe welsprekend droeg hij alles voor. Van hier welsprekendheid. Zamenstell.: onwelsprekend.

Welsprekendheid, v., zie *welspreken*.

Welstaan, o. w., onregelm.; ik stond wel, heb welgestaan. Een goed voorkomen bijzetten: dat kleed zal u welstaan. Ik verlang te zien, of dat bedrijf hem welstaan zal. Als z. n. komt het voor, in: om welstaans wil, welstaanshalve.

Welstaanshalve, bijw., van *welstaan*. Om eenen goeden dank van zich te geven, of denzelven te behouden: welstaanshalve gaf hij ook iets. Hij zeide dat alleen welstaanshalve.

Welstand, m. De goede gesteldheid van een ding: des lands welstand. Bijzonderlijk, gezondheid: naar iemands welstand vernemen. Siet nae den welstant van uwe broeders. **BIJBELV.** Bij **KIL.** ook welvoegelijkheid; even als het hoogd. *Wohlstand*.

Weluitvallen, zie *welgelukken*.

Welvaart, v. De daad van wel te varen. Heil, geluk, voorspoed: 's volks heil en welvaart. Gestemd op welvaarts dankbren toon. **P. MOENS.** Dat zij behartigen de welvaart van het land. **WESTERB.** Gij zoud bezorgen 't nut, de welvaart en 't cieraad van uwen eigen staet. **DE DECK.**

Welvaren, o. Evenveel als *welvaart*, geluk, voorspoed: 's lands welvaren. Vrede zij in uwe vestingen, welvaren in uwe palejsen! **BIJBELV.** Van *welvaren*. Gezondheid: ik kom naar uw welvaren vernemen.

Welvaren, o. w., ik voer wel, heb welgevaren. Verschilt van *wel varen*, met *hebben*, in: die schipper heeft wel gevaren; en met *zijn*, in: ik ben daarbij wel gevaren; en beteekent gezond zijn; hebt gij steeds welgevaren? Van hier welvaren, onz. z. n., welvarend, enz.

Welvarend, bijv. n. en bijw., welvarender,

welvarendst. Eigenlijk, een deelw. van *welbaren*. Gezond. Van hier welvarendheid.

Welven, b. w., ik welfde, heb gewelfd. Van boven boogswijze digt timmeren, of metselen: de kerk is niet gewelfd. Een gewelfde kelder. Van hier gewelf, welfsel, welfing, KIL.

Welven, zweed. *hwaelfva*, neders. *wolven*, hoogd. *wölbén*, is verwant aan *wulven*, en misschien aan het lat. *volvere*.

Welverbonden, bijv. n., zijnde een deelw. van *verbinden*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., naauw aangehecht, naauw zamenhangend aanduidt: een welverbonden paar. Op dezelfde wijze gebruikt men *welvereenigd*.

Welvereenigd, zie *welverbonden*.

Welverschanst, zie *welversterkt*.

Welversierd, bijv. n. Van *versierd*, deelw. van *versieren*. Rijkelijk versierd: met eenen welversierden helm. In overeenkomst hiermede is *welopgeschikt* rijkelijk opgeschikt: eene welopgeschikte eerepoort.

Welversneden, bijv. n. Van *versneden*, deelw. van *versnijden*. Gebruikelijk in: welversnedenene pen, dat eigenlijk eene pen aanduidt, welke men wel versneden heeft, maar voorts ook, figuurlijk, de bekwaamheid van eenen schrijver: met zijne welversnedenene pen.

Welverstaande, bijw., van *verstaande*, deelw. van *verstaan*. Behoudens, mits: ik zal 't geld verschieten, welverstaande, dat hij er zijn deel in drage. HALMA.

Welversterkt, bijv. n. Van *versterkt*, deelw. van *versterken*. Door vestingwerken genoegzaam beveiligd: eene welversterkte stad. In overeenkomst hiermede is door genoegzame verschansingen omringd *welverschanst*, en door genoegzame wallen, of muren, *welbewald*, en *welbe-murd*.

Welvoegelijk, bijv. n. en bijw., welvoegelijker, welvoegelijkst. Ook *welvoegzaam*. Betamelijk, oorbaar, welvoegend: eene welvoegelijke behandeling. Dat is in zulke omstandigheden niet welvoegelijk. Op eene welvoegelijke wijze: gedraag u toch welvoegelijker! Van hier welvoegelijkheid. Zamenstell.: onwelvoegelijk, onwelvoegelijkheid.

Welvoegzaam, zie *welvoegelijk*.

Welvoorziën, bijv. n. en bijw. Genoegzaam verzorgd, van voorraad opgevuld, enz.: welvoorziene korenschuren. Eene welvoorziene tafel.

Welwesen, o., zie *welzijn*.

Welwijs, bijv. n. Van *wijs*. Genoegzaam wijs: zijn welwijs en goed bestuur.

Welwillend, bijv. n. en bijw., welwillender, welwillendst. Van *willend*, deelw. van *willen*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., voor goedgunstig en toegenegen gebruikt wordt: die welwillende menschen onthaalden ons uitnemend. Als bijw., op eene goedgunstige wijze: men gedroeg zich jegens ons zeer welwillend. Van hier welwillendheid.

Welsalig, zie *welgelukzalig*.

Welsand, o. Zand, dat steeds in eene golvende beweging is, drijfzand: men wist het welsand aan den kant der gracht niet tot staan te brengen.

Welzijn, o. De onbepaalde wijs van *zijn*. Anders *welwezen*. Een staat van geluk en genoeg: uw welzijn hangt er aan. Tot bevordering

van het welzijn van den staat. Bijzonderlijk, gezondheid: ik verheug mij over uw welzijn.

Wem, m., meerv. wemen. Ankerstand: daar 't anker vrij langs vreemde kusten den wem in afgronds boezem grift. P. MOENS.

Wemelen, o. w., ik wemelde, heb gewemeld. Wordt nopens de beweging eener menigte van door elkander kruipende, loopende, vliegende, of zwemmende wezens gebezigd: zie die mieren eens wemen. Een heer van insecten, dat in de lucht wemelt. Voorts beteekent: het water wemelt van visch, het is vol van wemelende vischen. Het wemelt er van menschen, er is eene menigte van wemelende menschen. Ook wordt het gebezigd voor eene heen- en weergaande beweging: en drukt het weemlend zout met tonnen schats. J. DE MARRE. Van hier gewemel, wemeling.

Wemelen, neders. *wemmeln*, *wummeln*, ijsl. *wamla*, vries. *wimmelje*, zweed. *wimla*, hoogd. *wimmeln*, is een voortdurend werk. van het oude *wimen*, bewegen; van waar ook *wimpel*.

Wen, voegw. Wanneer: wen in de zee de baren klotsen. VOND. WEN GALATHEE weer in haar vaderlijken kolk de dagtoorts dooft. HOOGVL. Ook wan: wan dat Goddelijk vermogen van VENUS aengezicht bestraalt haer sterfelijke oogen. VOND. Dit is de wortel van *wanneer*. Zie *wanneer*.

Wen, v., meerv. wennen. Zeker gezwel, of uitwas: die wen moet afgezet, of weggebonden worden.

Wenden, b. en o. w., ik wendde, heb gewend. Draaijen, keeren: wend het roor naar stuurboord! De kiel went slinx dan rechts. VOND. Als een breede strael van vier zich krult en went. HUIJDECOF. Ergens van wenden is, daarvan afkeeren: die dezen Philistijn slaet, ende den smaet van Israël wendet. BIJBELV. En hier komt *wenden* ook voor in den zin van verkeeren, in eenen tegenoverstaanden staat van zaken doen overgaan: ick sal haer gevanckenisse wenden, ende mij harer ontfermen. Zich tot iemand wenden verschilt van zich naar hem wenden, en betee-kent, zich om gunst, of anderszins, bij hem ver-voegen: zoo haast hij ergens gebrek aan heeft, wendt hij zich tot mij. Zich als naar hem toe-keeren, om hem hulp te bewijzen: wend u gun-stig thans tot mij. L. D. S. P. Hem toespre-ken: thans wend ik mij tot u, die het pad der deugd bewandelt. Mijne rede wendt zich tot hen enz. Iets keeren en wenden is, het van alle kan-ten bezigtigen, om daaromtrent een rijp besluit te nemen. Hij weet zich niet meer te keeren, of te wenden, hij is geweldig in het naauw. Het over eenen anderen boeg wenden is, andere maatregelen beginnen te nemen. Onz., zegt men, dat een schip in het laveren *wendt*, als het over eenon anderen boeg valt; en worden dingen gezegd te *wenden*, waaromtrent men anders het woord *zwen-ken* bezigt: de ruitertj zal naar de linkerhand wenden. HALMA. Hoe het ook draaijen en wen-den moge, hoe het uitvallen moge. Van hier wender, wending, wendster, wentelen, enz. Zamenstell.: wendeltrap, anders *wenteltrap*; wend-ijzer, bij KIL. het ijzer, waarin het braadspit draait, enz. Aanwenden, afwenden, voorwenden, enz.

Wendijzer, o., zie *wenden*.

Wending, v., meerv. wendingen. Van *wenden*. De daad van wenden: bij de wending

van het schip. Overdragtelijk, de keer van eene zaak: toen het pleidooi die wending kreeg. Een draai, of plooi, van eene rede, een geschrift, enz.: wat is dat dichtstuk vol van fraaije wendingen.

Wenk, m., meerv. wenken. Van *wenken*. **KIL.**, **VOND.**, enz. ook *wink*, even als in het hoogd. De daad van wenken, eene beweging van oogen, hoofd, hand, enz., om hetgeen men wil uit te drukken: **JUPIJN**, die met eenen wenk alles bestiert. **VOND.** Op mijnen wenk. **HOOFD.** Iemand op zijne wenken dienen is, zoo bereidwilliglijk, dat men slechts eenen enkelen wenk van hem behoeft te ontvangen, om in beweging te geraken. Van iemands wenk afhangen, volkomenlijk van hem afhangen. Figuurlijk, is *wenk* eene min of meer geheime en voor anderen onmerkbaar aanduiding van het een of ander: dat gezegde scheen mij een wenk, dat ik heengaan kon. Let op de wenken der Voorzienigheid! **Zamenstell.**: oogwenk enz.

Wenkbraauw, v., meerv. wenkbraauwen. De verzameling van haren onder aan het voorhoofd van een mensch: zijne regterwenkbraauw zit hooger dan de linker. Al fronsit gij uwe wenkbraauwen ook nog zoo zeer ineen. De bruine gitten, die door schalcke winckbraeuw zagen. **VOND.**

Wenkbraauw, anders *winkbraauw*, vries. *wienbraauw*, hoogd. *Augenbraune*, eng. *eyebrow* en *brow*, komt van *wenken* en *braauwe*, haar der oogleden. Zie dit woord.

Wenken, b. w., ik wenkte, heb gewenkt. Met de oogen, het hoofd, de handen, enz. roepen, of anderzins onderrigten, nopens hetgeen men wil: als hij haar met de handt gewenkt hadde. **BIJBELV.** Ik wenkte hem, dat hij zwijgen zoude. **HALMA.** Zij wenkte van neen. Wenckte met de handt tot het volck. **BIJBELV.** 'k Heb haar gewenkt, dat ik vooruit zou wandlen. **A. HARTS.** Van hier gewenk, wenk, wenking. **Zamenstell.**: wenkbraauw enz. Toewenken, voortwenken, enz.

Wenken, **KIL.**, **VOND.** ook *winken*, even als in het hoogd. en bij **OTFRID.**, **NOTK.** *winken*, zweed. *winka*, eng. *to wink*, angels. *wincian*, neders. *wenken* is verwant aan *wanken*.

Wennen, b. en o. w., ik wende, heb en ben gewend. **Bedr.**, doen wonen, doen blijven: gij zult dien hond niet wennen. Zie voorts *gevennen*. **Onz.**, genegen worden, om te wonen, te blijven: wat ik doe, ik kan hier niet wennen. **Ge-woon** worden: ik wende er aan. Van hier gewend, *gevennen*, *wennis*, *wensel*, *wenst*. **Zamenstell.**: *aanwennen*, *afwennen*, *verwennen*, enz.

Wennen, hoogd. *gewöhnen*, en *gewohnen*, eng. *wont*, is verwant aan *wonen*, hoogd. *wohnen*, eng. *to won*, neders. *wanen*, vries. *wenje*, ook wel eens *wunen*, van waar voorts *gewoon*, *gewoonte*, ook wel eens *geweunte*.

Wennis, v. Van *wennen*. Anders *wenst*, *wensel*. Iets, hetwelk men zich aanwent: hij heeft eene quaade *wennis* over zich. **HALMA.**

Wensch, m., meerv. wenschen. Eigenlijk, al wat aangenaam is, vermaak aandoet, enz. Van hier in het gebruik, hetgeen men verlangt: hoe kan dat uw wensch zijn? Mijn herder was mijn grootste wensch, en ik zijn zaligheid. **GELLEERT.** Hoe kan een minziek hart zijn lieven wensch vergeten. **POOT.** De daad van wenschen, verlangen: met eenen wensch van wrake. **VOLLENH.** Den wensch van zijn verlangend hart wilt gij niet we-

derstreeven. **L. D. S. P.** De uiting van het zielsverlangen: hij deed wensch op wensch. Hetgeen men ter uiting van dat verlangen voortbrengt: gij hebt den wensch der sachtmoedigen gehoord. **BIJBELV.** *Naar hunnen wensch*, en *naar zijnen wensch* is bij **HOOFD** en **VOND.** naar hun, en zijn, genit of ongeuit verlangen; maar *naar wensch* is wel, gelukkig, overvloedig. aangenaam, enz.: hij slaagt naar wensch. 't Woud eeklen gheeft na wensch. **SPIEGH.** Van hier *wenschen* enz. **Zamenstell.**: gelukwensch, hartewensch, heilwensch, kerniswensch, morgenwensch, nieuwjaarswensch, vloekwensch, zegenwensch, zielewensch, enz.

Wensch, boh. *wins*, eng. *wish*, **KERO** *wunsch*, hoogd. *Wunsch*, is eigenlijk afkomstig van *wun*, hoogd. *Wonne*, een hooge trap van vermaak en genoegen; van waar *wunlust*; zie *wellust*.

Wenschelijk, bijv. n. en bijw., wenschelijker, wenschelijkst. Van *wenschen*. Dat zich wenschen laat, begeerlijk: het schijnt mij eene wenschelijke zaak. Als bijw., naar wensch: kon het ooit wenschelijker uitvallen? Van hier wenschelijkheid.

Wenschen, b. w., ik wenschte, heb gewenscht. Eenen wensch koesteren, of uiten: ende wenschten dat het dagh wierdt. **BIJBELV.** IJder wenscht, dat hij het velt behoude. **VOND.** Wat men voort tot dienst en heerlijkheit van eene stadt zou wenschen. **POOT.** Toebidden, met den persoon in den derden naamval: ik wensch u goeden dag. Den vader hoogh van jaren veel heils te wenschen sta. **A. BIJNS.** Naar iets wenschen. Van hier gewensch, gewenscht, bijv. n. en bijw.: wenschelijk, wenscher, wensching. **Zamenstell.**: *toewenschen*, *verwenschen*, *wegwenschen*, enz. Van *wensch*.

Wensel, o.; *wenst*, v., zie *wennis*.

Wentelen, b. en o. w., ik wentelde, heb en ben gewenteld. Voortd. werkw. van *wenden*. Bij **KIL.** *wendtelen*. **Bedr.**, een ding gestadig wend en keeren: nacht en dagh ghewentelt en ghekeert ligghen in duighen. **BOERTH.** Bijzonderlijk, door gestadig wenden, van zijne plaats brengen: sij wentelden den steen van den mont des puts. **BIJBELV.** Wederkeurig, zich al liggende gestadig om en om wenden: zie eens, hoe dat paard zich wentelt! Hij, vallende op de aarde, wentelde zich al schuifjende. **BIJBELV.** Zich anderzins omdraaijen: de hemelighchamen wentelen zich gestadig om hunne assen. **Onz.**, zich al wentelende bewegen: de aarde wentelt jaarlijks eenmaal rondom de zon. Er wentelde een brok van de rots van boven neer. Van hier gewentel, wenteling. **Zamenstell.**: wentelspil, wentelstok, wentelteeffe, wenteltrap, enz. **Aanwentelen**, *afwentelen*, *tegenwentelen*, *toewentelen*, *verwentelen*, *voortwentelen*, *wegwentelen*, enz.

Wentelspil, v., zie *wentelstok*.

Wentelstok, m., meerv. wentelstokken. Anders *wentelspil*. De spil van eenen wenteltrap: de trappen slingeren zich rondom den wentelstok.

Wentelteeffe, o., meerv. wentelteeffjes. Een gebakje, dat men gestadig om en om wentelt.

Wenteltrap, m., meerv. wenteltrappen. **KIL.** *wendeltrap*, hoogd. *Wendeltreppe*, zweed. *wändeltrappe*. Een trap, die zich om en om eenen wentelstok wentelt: een verholten wenteltrap. **HALMA.** Door wenteltrappen ginck men tot de middelste zijkamer. **BIJBELV.**

Wereld, v., meerv. werelden. Het heeal: de groote beheerscher der wereld. Die de werelt gemaect heeft, ende alles, dat daerin is. BIJBELV.; waar dit woord intusschen doorgaans, even als elders, meer bijzonderlijk de aarde aanduidt: de Koningen der aerde, ende der geheele werelt. BIJBELV. De werelt niet een zee van water overtogen. VOND. Het nat is sonder droog, de werelt sonder lant. CATS. Des grooten ALEXANDERS groothartigheid vint een gantsche werelt voor zich te naau. VOLLENH. Evenveel welk gedeelte van het heeal: hij ondersteelt ook eene menigte van werelden. Een gedeelte der aarde: de oude, de nieuwe, de bewoonde, wereld. De gezamenlijke bewoners der aarde, de menschelijke zamenleving: het bijster woelen der werelt. HOOFD. Wat scheelt 't u hoe de werelt host. POOT. Een bijzonder deel der menschelijke zamenleving: wat zal de wereld er van zeggen? Men houw sich, hoe men wil, de wereld is vol gekken. HUIGENS. De groote wereld, de beschaafde wereld, de geleerde wereld, enz. De nieuwgevonden wereld meest sonder letters leven. SPIEGH. De goederen en genoegens der wereld: de gelukkige heeft de werelt lief. HOOFD. En hebt de werelt niet lief. BIJBELV. De verkeeringstoon, die onder de menschen gebruikelijk is: zijne wereld verstaan. De wijde wereld intreden, zich midden onder de menschen begeven. Ter wereld komen, geboren worden. Der wereld afsterven, wansuaak in hare genoegens krijgen, en daaraan niet meer als te voren deelnemen. De wereld verlaten, in een klooster gaan, of sterven, naar de andere wereld verhuizen. Al de wereld beteekent, de menschen over het algemeen: al de wereld spreekt kwaad van hem. Van hier wereldlijk, wereldling, wereldsch. Zamenstell.: wereldbeheerscher, wereldbeschrijving, wereldbewoner, wereldbol, wereldburger, werelddeel, wereldgroote, m. en wereldgroote, v., wereldkennis, wereldkloot, wereldkoning, wereldkundig, wereldminnaar, wereldron, wereldsgezind, wereldstad, wereldstelsel, wereldwijze, enz.

Wereld, OTFRID. *worolt*, zweed *werld*, hoogd. *Welt*, eng *world*, vries. *wroald*, oudd. ook *weralt*, en *werolt*, werd onlins ook voor tijd, eeuw, gebruikt, en is van het oude *weren*, zijn, worden, duren, afkomstig.

Wereldbeheerscher, m., meerv. wereldbeheerschers. Ook *wereldkoning*. Wordt in den verhevenen stijl wegens God gebezigd: de groote wereldbeheerscher. En wegens icinand, die deze wereld genoegzaam onder zijn bedwang heeft: een der romeinsche keizers en wereldbeheerschers.

Wereldbeschrijver, m., meerv. wereldbeschrijvers. Die eene beschrijving van de wereld geeft. Zoo ook wereldbeschrijving, de daad van zulk beschrijven.

Wereldbol, m., zie *wereldkloot*.

Wereldburger, m., meerv. wereldburgereen en wereldburgers. Iemand, die zich als burger der wereld beschouwt en gedraagt, en alle menschen als medeburgereen bemint: het is een regtschapen wereldburger, die geen volkshaat voedt. Van hier wereldburgerschap, de denkwijze van eenen wereldburger.

Wereldgebouw, o. Het heeal.

Wereldgroote, m., meerv. wereldgrooten. Een groote in eene heerschappij, die zich genoegzaam over de wereld uitstrekt: de romeinsche wereldgrooten.

Wereldkennis, v. Kennis van de gesteldheid van het heeal: die wereldbeschrijving kan u eene genoegzame wereldkennis bijzetten. Kennis van de menschelijke zamenleving: gij bezit geene wereldkennis.

Wereldkloot, m., meerv. wereldklooten. Anders *wereldbol*. Onze aarde, of een ander soortgelijk hemelligchaam: verlicht den gantschen waereltkloot. L. D. S. P. Een afbeeldsel van eenen wereldkloot, en wel zulk een, als men eenen Keizer bij deszelfs krooning in de hand geeft: de rijksappel, of wereldkloot.

Wereldkoning, m., zie *wereldbeheerscher*.

Wereldkunde, v., zie *wereldkennis*.

Wereldkundig, bijv. n. en bijw., wereldkundiger, wereldkundigst. Die de wereld kent. Voorts, de wereld door bekend, ruchtbaar: gij maakt het gebeurde nog wereldkundiger.

Wereldlijk, bijv. n. Van *wereld*. OTFRID. *woroltlich*, NOTK. *wertlich*, ZWABENSPIEG., hoogd. *weltlich*. Het tegenoverstaande van *kerkelijk*: wereldlijke vierscharen. Voorts is: een wereldlijk priester, een priester die geen lid van eenige geestelijke ordo is. De wereldlijke regter.

Wereldling, m., zie *wereldsch*.

Wereldminnaar, m., zie *wereldsch*.

Wereldron, o. Onze aardbol: het gantsche wereldron. Deeden 't siddrend waereldron daren. L. D. S. P.

Wereldsch, bijv. n. en bijw. Van *wereld*. Tot de wereld behoorende: wereldsche zaken. Om wereldsche goederen bijeen te schrapen. Voorts is: een wereldsch mensch evenveel, als een *wereldsgezind*, een *wereldling*, of *wereldminnaar*, die de wereld liefheeft; zie *wereld*.

Wereldsgezind, zie *wereldsch*.

Wereldstad, v., meerv. wereldsteden. Dezen naam geeft men aan eene stad, die als eene kleine wereld uitmaakt: de wereldstad Parijs.

Wereldstelsel, o., meerv. wereldstelsels. Eene hoeveelheid van bijeenbehorende wereldbollen: er zijn vast buiten ons zonnestelsel nog oneindig vele andere wereldstelsels.

Wereldstreek, v., meerv. wereldstreken. Oord der wereld.

Wereldwijze, m., meerv. wereldwijzen. Iemand, die in wereldsche zaken ervaren en wijs is.

Weren, b. w., ik weerde, heb geweerd. Afweren, keeren, tegenstaan: den vijand weren. Ik kan het niet weren. Ook wederkeerig, *zich weren*, zich bewegen, om iets te verrigten: wat weert hij zich! Gij zult u wat beter moeten weren! Zich bewegen, om eenig kwaad van zich te keeren: hoe dapper hij zich ook weerde. Van hier geveer, weer, weerbaar, weerder, weerloos, wering. Zamenstell.: weerwerk enz. Afweren, boweren, verweren, enz.

Weren, hoogd. *wehren*, KERO *weren*, angls. *werran*, ijsl. *veria*, zweed. *varja*, beteekent eigenlijk bewegen, reppen.

Weren, o. w., ik weerde, heb geweerd. Verwant aan ons *weren*, ijsl. *vera*, zweed. *vara*, zijn, en volstrektelijk evenveel als het hoogd. *währen*, duren, van waar ons *wereld*, en bij KIL., *weerachtig*, en *weerigh*, durig, duurzaam.

Wurf, v., meerv. werven. Eigenlijk, aarde, die ergens opgeworpen wordt, en eene daardoor aan- of opgehoogde plek gronds. Deze beteekenis is bovenal zichtbaar in het neders. *warf*, dat eenen heuvel, of eenen aangehoogden oever, aan-

duid; maar ook in ons *werf*, dat in het gebruik zoodanig eene plek gronds van het platte land aanduidt, waarop een huis gebouwd is, en welke hetzelfde omringt, en doorgaans hooger is dan het omliggende land: hij stond op zijne werf. De werf wist na te speuren, waar op hij gezeten was. Hooft. Voorts, gebruikt men dit woord ten platten lande en in de steden voor eene scheepstimmerwerf: brengenze geen schepen van de werf. VOND. Zamenstell.: werfboot, werfgast, werfklok, werfvolk enz. Timmerwerf enz. Van *werpen*, hoogd. *werfen*.

Werf, beantwoordt aan *maal*, in de zamenstell.: dikwerf, driewerf, tweewerf; ook eenwerf, eestwerf, leatwerf, bij **KIL**.

Werfgeld, o., zie *werven*.

Wering, v., meerv. weringen. Van *weren*. De daad van *weren*: tot *wering* van dat kwaad. Voorts, ook hetgeen tot *wering* dient. In dezen zin heeft het woord een meerv.; maar komt het zelden voor, dan in de zamenstell. borstwering enz.

Werk, o. Grove ineenverwarde draden, die uit vlas of hennip gehegeld worden: het werk, waarmede de naden gedreven worden. VOND. Zamenstell.: hennipwerk, vlaswerk, enz. Dit woord is, volgens **ADELUNG**, zamengetrokken uit *werrich*, van *werran*, warren. Het luidt in het hoogd. *Werk*, *Werg*.

Werk, o., meerv. werken. Gewrocht: uw goedheid is verspreid op al uw werken. L. D. S. P. Dat dit werk gewrocht is van de zienlijke hant Gots. Hooft. Inzonderheid een gebouw: het gansche werk staat op palen. Een dijk, een wal, eene verschansing: de werken van Nijmegen. Er waren verscheidene werken voor het leger aangelegd. Een kunstig zamenstel van dingen, die een geheel uitmaken: het werk van uw horlogie dengt niet. Het oude werk werd uit het orgel genomen. De wijs, waarop iets gemaakt is: dat zilver is gansch anders van het werk. Als het werk van den rant eenes bekens. **BIJBELV.** Al wat aan eenig bijzonder ding te doen is: toen zij het werk gedaan had, sloot zij de kamer. Alsoo wert het werk der pilaren volmaect. **BIJBELV.** Een geschrift van eenigen omvang: het wordt eengheel werk, dat gij daar schrijft. De celletjes, die de bijen in hare korven maken: zoo als de nijvere bijen haar werk met honig vullen. Een bedrijf, eene daad: iemand niet naar zijne woorden, maar naar zijne werken, beoordeelen. Een werk van liefde en barmhartigheid. Arbeid, moeite: het kost mij veel werks. Hij dacht, dat er minder werk aan was. Aan het werk tijken, of tijen, aan den arbeid gaan. Iemand te werk stellen, hem gelegenheid tot werk verschaffen, anders ook hem werk geven. Iets te werk stellen, daarmede werkzaam zijn, of worden: stelt bloetdorstigh, fel, en boos, zijn aert te werk aan 't vee. **VOND.** Iets in het werk stellen, hetzelfde tot dadelijkheid brengen. Bij de werken zijn is, in gereedheid, of bij da hand: er was geene pen bij de werken. In plaats hiervan vordert **HOOGSTRAT.** *bij den werke*. zoo als men bij **Hooft** vindt: was daatlijk bij den werke **GOODEVAART MONTEUS**. **BRANDT** schrijft: dat de vloot met den dag bij de werk zou trachten te weezen. Maar het eerstgemelde is, volgens **TEN KATE**, het eenige, dat deugt, ontleend van de opzieners over groote werken, die gestaag daarbij moeten zijn, om telkens met raad en daad toe te

schieten. Ergens werk van maken, zorg en vlijt daaraan besteden: hij maakt veel werk van haar. Men maakt er weinig werk van lezen. Zoo, of zoo, ergens mede te werk gaan, daarmede zoo, of zoo, handelen: lang ging ik zacht te werk. **VOND.** Hij gaat met hooveerdige verbolgentheijt te wercke. **BIJBELV.** Hoe kunt gij zoo te werk gaan, zoo onstuimig handelen. Het is geen werk voor dien man, het valt hem te zwaar, het gaat zijne krachten of vermogens te boven. Spreekw.: het werk loont zijnen meester, het vergaet iemand naar zijn gedrag. Er is werk aan den winkel, het is er druk. Van hier werkwachtig, werkelijk, werkeloos, *werken*, enz. **Werkzaam**. Zamenstell.: werkdadig, werkhellig, werkstellig, werkverbond, werkwoord, enz. Aardewerk, akkerwerk, avondwerk, beeldwerk, bergwerk, binnenwerk, beuzelwerk, bloemwerk, boerenwerk, bolwerk, houtwerk, borduurwerk, breiwerk, broddelwerk, buitenwerk, dagwerk, draadwerk, draaiwerk, draalwerk, futselwerk, graveerwerk, guitenwerk, handwerk, heiwerk, heksenwerk, horenwerk, houtwerk, huiswerk, ijzerwerk, kantwerk, kettingwerk, keukenwerk, kinderwerk, knoeiwerk, koperwerk, kranwerk, kroonwerk, kunstwerk, lakwerk, lapwerk, latwerk, lijstwerk, loofwerk, meesterwerk, memoriewerk, metselwerk, molenwerk, morgenwerk, muurwerk, naaiwerk, naaldenwerk, nachtwerk, paalwerk, poppewerk, pronkwerk, prulwerk, puikwerk, raderwerk, reukwerk, reuzenwerk, roosterwerk, schilderwerk, schrijnwerk, slenderwerk, slingerwerk, speldewerk, tapijtwerk, touwwerk, traliwerk, treuzelwerk, uurwerk, vuurwerk, weerwerk, winterwerk, wonderwerk, zilverwerk, zomerwerk, enz.

Werk, hoogd., **OTFRID.** ook *Werk*, **WILLER**. *wercho*, angels. *weorc*, eng. *work*, vries. *wurk*, schijnt aan het gr. ἔργον, hebr. מְעָלָה, verwant, komt misschien van *weren*, en beteekent bij **OTFRID.** ook eene zaak, een ding.

Werkbaas, m., meerv. werkbazen. Baas, die werkvolk in zijne dienst heeft. Ook opziener over werfvolk.

Werkdadig, bijv. n. en bijw., werkdadiger, werkdadigst. Van *werk* en *dadig*, van *daad*. Wordt dan eens voor *werkelijk*, dan eens voor *werkzaam*, gebruikt. Van hier werkdadigheid.

Werkdag, m., meerv. werkdagen. Een dag, waarop men werken mag: geen zon- of feest- maar een werkdag. De poorte — sal de ses werkdagen gesloten zijn. **BIJBELV.**

Werkelijk, bijv. n. en bijw., werkelijker, werkelijkst. Dadelijk, inderdaad, en thans, aanwezig: de werkelijke regering. Als bijw., wezenlijk en thans: hij regeert wrkelijk. Voorts, ook veel werk aanebrengende, of vorderende: de regering viel hem te werkelijk. Van hier werkelijkheid

Werkeloos, bijv. n. en bijw., werkelooszer, werkeloost. Zonder werk: zijt gij thans werkeloos? Van hier werkeloosheid.

Werken, b. en o. w., ik werkte, heb gewerkt, en ik wrocht, en heb gewrocht. Onz., in eene werkzame beweging zijn: hij werkt, om het schip voort te krijgen. Waer hebt gij heden opgelesen, ende waer hebt gij gewrocht? **BIJBELV.** Evenveel hoe arbeiden: hij werkt aan eene verhandeling. Te werken in gout, ende in silver, ende in koper. **BIJBELV.** De verwachte uitwerking ergens op te wege brengen: het geneesmiddel werkt nog niet. Op het verstand en hart van zijne hoorders werken. **Gisten**: het

bier werkt nog. Men zegt, dat de wijn werkt, als de wijngaard bloeit. HALMA. Bedr., te wege brengen: dat bevel werkt veel goeds. Verrigten: hij heeft een goed werk aan mij gewrocht. BIJBELV. Van hier gewerk, gewrocht, werker, werking, werkster. Zamenstell.: werkbaas, werkbij, werklag, werkezel, werkgast, werkhuis, werkkraft, werkkring, werklieden, werkloon, werkmeester, werkmiddel, werkmier, werkpak, werkplaats, werksloof, werkspelde, werkstuk, werktijd, werktuig, werkvolk, werkvrouw, enz. Aanwerken, afwerken, bewerken, bijwerken, doorwerken, inwerken, medewerken, nawerken, opwerken, overwerken, tegenwerken, toewerken, uitwerken, verwerken, voortwerken, wegwerken, enz. Van *werk*.

Werkesel, m., meerv. werkesels. Iemand, die aan evenveel welken slaafschen arbeid met lust voortwerkt: het is een regte werkezel.

Werkgast, m., meerv. werkgasten. Anders *werkman*; gelijk als men het meervoud *werkgasten* met *werklieden* en *werkvolk* verwisselt. Iemand, die zich met ruw werk geneert: ik kan nog verscheidene werkgasten plaatsen.

Werkheilig, bijv. n., werkheiliger, werkheiligt. Dus noemt men iemand, die te veel van goede werken verwacht: een werkheilig mensch. Als z. n., is het mannel. en vr., iemand, die werkheilig is. Van hier werkheiligheid.

Werkhuis, o., meerv. werkhuizen. Een huis, waar men werkt; ook *rasphuis*.

Werkkring, m., meerv. werkkringen. De kring, waarin iemand zijne werkzaamheid met vrucht op woeker zetten kan: nu is hij in zijnen eigenlijken werkkring.

Werklieden, werkman, m., zie *werkgast*.

Werkmeester, m., meerv. werkmeesters. Een kunstenaar: ten wercke des werkmeesters, ende der handen des goutsmits. BIJBELV. Heden-daags veelal enkel de opperste ontwerper en voltooijer van een ding: al wat ons omringt, en wij zelfven, moeten door eenen wijzen en goeden werkmeester voortgebracht zijn.

Werkplaats, v., meerv. werkplaatsen. Eene plaats, waar men werkt.

Werksloof, v., meerv. werksloven. Eene sloof, die men onder het werken voorheeft: doe uwe werksloof nu maar af! Bij HALMA ook eene vrouw, die uit werken gaat, en zich daarmee afslooft.

Werkstellig, bijv. n. en bijw. Van *stellen*. Dat in het werk gesteld wordt: iets werkstellig maken. Van hier werkstelligheid, werkstelliglijk. HALMA. Zamenstell.: bewerkstelligen enz. — onwerkstellig.

Werkstuk, o., meerv. werkstukken. Een ding, dat met bijzondere kunst, of moeite, vervaardigd is: een werkstuk van VULKAEN. VOND.

Werktuig, o., meerv. werktuigen. Tuig, gereedschap, waarvan men zich in het werken bedient: een kistenmakers werktuig. HALMA. Al wat als hulpmiddel tot verrigting van iets verstrekt: het teedere werktuig van het gezigt. Hij was het werktuig der Voorzienigheid ter bevordering van den vrede. Van hier werktuigelijk. Zamenstell.: werktuigkunde, werktuigkundig, werktuigmaker, enz.

Werktuigelijk, bijv. n. en bijw., werktuigelijker, werktuigelijkst. Van *werktuig*. Al wat met even weinig overleg verrigt wordt, als er bij

een werktuig plaats grijpt: ik maakte eene werktuigelijke beweging met de hand, waaruit mijn afgrijzen bleek. Als bijw., zonder eenig eigen overleg: de daaden der dieren geschieden, volgens DESCARTES, werktuiglijk. HALMA. Van hier werktuigelijkheid. Zamenstell.: onwerktuigelijk.

Werktuigkunde, v. Kunde van het zamenstel en de werkkraft van allerlei werktuigen: hij is in de werktuigkunde zeer bedreven. In overeenstemming hiermede is *werktuigkundig* met de gezegde kunde begaafd.

Werkverbond, o. Een verbond, hetwelk God met den eersten mensch zou aangegaan hebben.

Werkvolk, o., zie *werkgast*.

Werkwoord, o., meerv. werkwoorden. Een bijzonder deel der rede, waarover zie mijne Nederd. Sprakk. D. I § 121, D. II § 117.

Werkzaam, bijv. n. en bijw., werkzamer, werkzaamst. Genegen tot werken: een werkzaam man. Met werk onledig: hij blijft nog steeds werkzaam. Bij de voorstanders van bevindingen, hiermede begunstigd: die zondaar begint werkzaam te worden. Als bijw., vlijtiglijk en ijverig: hij behartigt alles werkzaam en trouwelijk. Van hier werkzaamheid, dat, even als *bezigheid* in het meerv. wel eens voor betgeen men verrigt gebezigd wordt: waarin bestaan zijne voornaamste werkzaamheden? Zamenstell.: onwerkzaam enz.

Werkzaamheid, v., zie *werkzaam*.

Werpanker, o., zie *werpen*.

Werpdraad, m., zie *werple*.

Werpel, m., zie *werpen*.

Werpeling, m., meerv. werpelingen. KIL. ook *verwerpelinck*, in de beteekenis van een jong, dat door de moer verstooten wordt, buiten welke *werpeling* en *worpeling* voorts ook evenveel wolk geworpen jong aanduiden: die werpelingen van de beesten, die ghi hebt in voedenisse. v. HASS.

Werpen, b. w., ik wierp, heb geworpen. KIL. en elders ook *worpen*. Met hevigheid door de lucht van zich af drijven: het werptuig wierp eene hagelbui van steenen. Men begon al meer en meer bommen te werpen. Die vijerspranckelen, pijlen, ende doodelicke dingen, werpt. BIJBELV. Met meer of min hevigheid nederwaarts doen vallen: de Prins van PARMA — werd — op zijn plat geworpen, dat is, plat ter aarde neder. HOOFD. Doch wilt ghij tarwe en zware spelte in d'aerde werpen. VOND. Ter aarde, in het water, over boord, in het vuur, op den grond, enz. werpen. Iemand omverwerpen is, hem omver doen vallen. Iemand's stellingen enz. omverwerpen, dezelve wederleggen. Iemand een gat in het hoofd, de oogen daaruit, enz. werpen is, hem al werpende dorwijze beschadigen. Zich in het stof werpen beteekent, opzettelijk ter aarde vallen, om zich ten diepste voor iemand te vernederen. Zich in eenen drom van vijanden werpen is, daarin dringen. Volk in eene vesting werpen, hetzelfde schielijk daarin doen trekken. Iemand in de gevangenis werpen, hem daarin doen sluiten. Eenen mantel van, of om, het lijf werpen, hem van, of aan, het lijf doen. Jongen werpen is, dezelve ter wereld brengen: door vrees gedrongen, werpen z', in dien nood, haar jongen. L. D. S. P. Zijne oogen op iemand werpen, hem beschouwen, verkiezen, begeeren: hij wierp zijne oogen op die weduwe. Negen oogen werpen is, de dobbelsteenen derwijze werpen, dat derzelve

bovenzijden negen oogen vertoonen. In: met dobbelsteenen werpen, met steenen, met scheldwoorden, enz., om zich henenwerpen, is werpen steeds onzijdig; maar in: met steenen enz. werpen, wordt het vaak bedrijvend, als de werking tot een voorwerp overgaat, dat men zoekt te treffen: ik wierp den hond met eenen steen. Spreekw.: als men eenen hond werpen wil, vindt men ligt eenen steen; zie *steen*. Van hier werf, werp, of worp, werpel, of worpel, een dobbelsteen, bij *KIL.*, werpeling, werper, werping, werpsel, werpte. Zamenstell.: werpanker, werpdraad, werpgaren, werpgeveer, werplans, werpllood, werpnet, een net, dat met eenen draai uitgeworpen wordt, — werppijl, werpschicht, werpschijf, werpspeer, werpspel, werpspies, werptol, werptuig, enz. Afwerpen, heenwerpen, onderwerpen, opwerpen, tegenwerpen, toewerpen, uitwerpen, verwerpen, voortwerpen, wegwerpen, enz.

Werpen, worpen, hoogd. *werven*, oudopperd. *wersan*, zweed., ijsl. *varpa*, *ULPHIL. wairpan*, middul-eeuw. lat. *guerpire*, is van eenen onzekereren oorsprong.

Werp-garen, o., zie *werpte*.

Werpnet, o., zie *werpen*.

Werp-sel, o., meerv. werpselen en werpsels. Van *werpen*. Hetgeen geworpen wordt, doch nauwelijks anders gebruikelijk, dan in de zamenstell.: opwersel, tusschenwersel, uitwersel.

Werpte, v. De inslag, die door de schering geworpen wordt, en niet die schering, zoo als *KIL.* wil, die dit woord met *werp*, *werpdraad* en *werpgaren* verwisselt. In het hoogd. luidt het *Werfte*, of *Werft*; en het komt van *werpen*.

Wervel, m., meerv. wervelen en wervels. Eigenlijk, al wat draait; van hier, bij *KIL.*, een maastroom, en, even als dit woord, het water dat in eenen tnaalstroom rondgedreven wordt, een draaikolk, bij *KIL.* anders *wervelpoel*. Voorts, bij denzelfden *KIL.* de nek; en een langwerpig schijfje, dat om eenen spijker ronddraait: doe den wervel op de deur! Van hier de spreekw. den wervel draaijen, het voornaamste bestuur van zaken voeren: geen stokebrant magh hier den wervel draeien. *VOND.* Voorts, verwisselt men *wervel* ook met *wervelbeen*. Van hier *wervelen*. Zamenstell.: wervelader, wervelbeen, werveldraaijer, wervelhoren, wervelpoel, wervelwind, wervelziek, enz. Lendewervel, zijdwervel, enz.

Wervel, neders. *warbel*, hoogd. *Wirbel*, zweed. *hwirfwel*, eng. *whirl*, komt van het oudl. *werven*, zweed. *hwerfva*, in eenen kring ronddraaijen, van het oude *werven*, omdraaijen, verwant aan het lat. *vertere*, en ons *warren*, van waar *warrelwind*.

Wervelbeen, o., meerv. wervelbeenderen. Een been van de ruggegraat: het ruggemerg loopt door de wervelbeenderen.

Wervelen, b. w., ik wervelde, heb gewerveld. Van *wervel*. Met den wervel sluiten: gij hebt die deur niet goed gewerveld. Bij *KIL.* ook draaijen, over het algemeen.

Wervelpoel, m., zie *wervel*.

Wervelwind, m., meerv. wervelwinden. Warrelwind, dwarlwind: gelijk kaf, dat de wervelwind wechteelt. *BIJBELV.*

Wervelziek, bijv. n. Aan draaijingen in het hoofd lijdende: ik word wervelziek van al die beweging. Van hier wervelziekte.

Werven, b. w., ik wierf, heb geworven. Oulings, met moeite verkrijgen: uten diepe ghe-

wervet. v. *HASS.* Alle hare have die sij geworven hadden. *BIJBELV.* Zij, die de kroone draaght, en hoeft ze niet te werven. *HOOFD.* Doch wij verworven, 't geen bij noodlot stont te werven. *VOND.* Die soo veel heeft, ofte weet te werven. *R. VISSCHER.* Hedendaags bezigt men in dezen zin *verwerven*, en komt *werven* enkel voor in dien van krijgsvolk aannemen: matrozen, soldaten, enz. werven; of in dien van leden voor een of ander gezelschap bijeenbrengen: hij werft leden voor de maatschappij enz. Bij *KIL.* vindt men nog meer andere betekenissen, die *werven* in het hoogd. nog ten deele heeft. Van hier gewerf, werver, werving. Zamenstell.: werfhuis, werfofficier, enz. Aanwerven, verwerven, enz.

Werven, hoogd. *werven*, neders. *warben*, *KERO*, *ISID.* *hwerban*, zweed. *verfva*, is verwant aan *wervel*, en beteekent eigenlijk ronddraaijen, in eene gestadige beweging houden.

Werwaarts, bijw., even als *derwaarts*, *velerhande*, enz., uit eenen dubbelen tweeden naamval zamengesteld, als uit dien van het oude *we*, dat aan *wie*, *welke* enz. beantwoordt; en uit den tweeden naamval van *waart*. Waarheen, zoo in eenen vragenden, als in eenen betrekkelijken zin: het land, werwaarts ik hem zond. Werwaarts is hij verhuisd? Werwaarts ik mij wend, ik vind nergens heul nog troost.

Weshalve, voegw. Van het oude *we* en *halve*. Alwaarom, om welke reden: weshalve ik hem voorhield.

Wesp, v., meerv. wesp. Een bokend insect: eene getergte wesp. Mijn volk is van die wesp ook selden hard gesteken. *DÈ. DECK.* Zamenstell.: wespenei, wespenhonig, wespennest, enz. Akkerwesp, bastaardwesp, bladwesp, boschwesp, moerwesp, steeuwesp, veldwesp, wandwesp, werkwesp, enz.

Wesp, neders., hoogd., opperd. *wespe*, eng. *wasp*, deen. *hvespe*, fr. *gupe*, ital., lat. *vespa*, gr. *αψίς*.

Wespennest, o., meerv. wespennesten. Wordt figuurlijk gebruikt, in: een wespennest verstoren, een aantal van bittere menschen tegen zich in beweging brengen.

West, bijv. n. en bijw. Dat tegen oost overstaat: de wind is west. Zie voorts, nopens het bijvoegelijk gebruik van dit woord, *westewind*. Als bijw.: het ligt vlak west van ons. In het onz. geslacht als z. n., de westelijke zijde van een ding, anders deszelfs *westkant* en *westzijde*: de deur is aan het west van het huis, en het westelijk gedeelte van eene plaats, een land, enz.: hij woont daar ginds in het west. Onbepaaldelijk, het westelijk gedeelte der wereld: terwijl het west noch starren zag. *BRANDT.* In 't west noch niet gedaan zijn de bruine grijnzjen van des hemels vrolijk aanschijn. *HOOFD.* Blies al den neevelligen douw, en 't quaad fenijn met kracht naa 't west. *SIX v. CHAND.* Ook bezigt men *west* als z. n. vr. in: naar de west, in de west, uit de west, naar, in, of uit, Westindië; en in: om de west, op de westkust: hij woont om de west, of langs die kust: om de west varen. Nopens het spreekw.: oost west 't huis best, zie *oost*. West ten noorden, westnoordwest, en west ten zuiden, westzuidwest, wordt van dingen gebezigd, die aan weerskanten van het west gelogen zijn: wij zagen land west ten zuiden van ons. De wind was westzuidwest. Voorts, komen van *west*, westelijk, wosten, wester,

enz. Zamenstell.: westewind, westeinde, Westfalen, enz. Westhoek, Westindië, westkant, westkim, westkust, Westland, westvaarder, Westvries, Westvriesland, westwaarts, Westzane, Westzaamdam, westzijde, enz.

West, hoogd., eng., ook *west*, fr. *ouest*. Vergelijk *noord en oost*, z. n.

Westelijk, bijv. n. en bijw., westelijker, westelijkst. In het west gelegen, of uit het west komende: de wind wordt nog westelijker. Aan de westzijde: het ligt westelijk van ons. Van hier westelijkheid. Zamenstell.: noordwestelijk, noord-noordwestelijk, westnoordwestelijk, westzuidwestelijk zuidwestelijk en zuidzuidwestelijk.

Westen, o. Het westelijke gedeelte van evenveel welk ding: de toren staat gemeenlijk aan het westen van de kerk. Leijddese recht af benedende nae het westen der stad. BIJBELV. Onbepaaldelijk, het westelijke gedeelte der wereld: drie siende nae het noorden, ende drie siende nae het westen. BIJBELV. Zoo verr' als 't oost van 't westen is gelegen. De wind blaast uit den westen. Dat uit den westen dan met laauwe blaasjens aamt. HOORT.

Wester, bijv. n. en bijw., zijde de vergrootende trap van *west*, als *ooster*, *noorder* en *zuid*, van *oost*, *noord* en *zuid*. Oock sal hij den *ooster* ende *wester* hoek hebben. BIJBELV. *Wester* kerk, *wester* markt, *wester* toren, *wester* vleugel, enz. Dikwerf wordt het ook aan het zelfstandig naamw. vastgehecht: van den *oosterhoek*, tot de *westerhoek* toe. BIJBELV. En zoo ook *wester*markt, *westertoren*, enz. Zie *oost*. Van hier *westersch*, dat tot het westen betrekkelijk is: de *westersche* volken, het *westersche* keizerrijk.

Westersch, zie *wester*.

Westewind, m., meerv. westewinden. De wind, die uit het west waait: gelijk een korenair van westewint geleekt. VOND. Als d'aem des westewints, die elk den schoot vol vruchten regent. MOON. — KIL, HALMA en anderen schrijven *westenwind*; en houden *westen* aan het hoofd van dit woord voor eenen gebogenen naamval van het onz. z. n. *west*. In de BIJBELV. komt *westewind* als twee woorden voor, en wordt *west* als bijvoegel. verbogen: eenen seer stercken westenwint.

Westfaal, westfaalsch, zie *Westfalen*.

Westfalen, o. Eigenlijk, een hertogdom, dat, even als het naburige graafschap Recklinckhausen, aan den Aartsbisshop van Keulen plagt toe te behooren, doch nu een bestanddeel van het pruisische rijk uitmaakt: de hoofdstad van Westfalen is Arensburg. Voorts, een der kreitsen van het voormalige deutsche rijk, eigenlijk de *westfaalsche kreits* geheeten. Vroeger droeg ook eene vereeniging van landen ten oosten van Munster en Arensburg, den naam van *het koninkrijk van Westfalen*. Van hier Westfaal, hoogd. *Westphale*, iemand uit Westfalen; en van daar wederom westfaalsch, dat tot Westfalen behoort, of daaruit afkomstig is. Westfaling, een inwoner van Westfalen of een van deszelfs inboorlingen.

Westfaling, m., zie *Westfalen*.

Westindië, o., meerv. Westindiën. Anders ook *de West*. Eea gedeelte van Amerika en deszelfs oilanden: hij vaart op Westindië. Van hier westindisch, en de zamenstell.: westindischvaarder, westindievaarder, anders *westvaarder*.

Westkant, m., zie *west*.

Westkim, v. De westelijke gezigteinder: tot de nacht, ter westkim opgevolgen, de lucht met zwart bekleedt. ROTGAANS.

't Was avond, en de zon, gehuld met goud en stralen,

Scheen thands, te Berseha, tor westkim in te dalen. HOOGVL.

Westland, o. De landtreek ten zuidwesten van Delft en den Haag: een boer uit het Westland. Van hier westlandsch.

Westvaarder, m., zie *Westindië*.

Westvries, m., zie *Westvriesland*.

Westvriesland, o. Dat gedeelte van Noordholland, waarin Hoorn, Enkhuizen en Medemblick gelegen zijn: de staten van Holland en Westvriesland. De inwoners dezer landtreek plagten den naam van *Westvriezen* te voeren, en werden ook wel eens blootelijk *Vriezen* genoemd.

Westwaarts, bijw. Naar het westen toe: wij zeilden westwaarts. Hierbij voegt men dikwijls *heen* of *henen*: hij toog westwaarts heen.

Westzuidwest, o., zie *west*.

Westzijde, v., zie *west*.

Wet, v., meerv. wetten. Eene schriftelijke bepaling van algemeene pligton, die van hoogerhand voor een ieder vastgesteld is: hij, die zich draagt naar 't voorschrift van uv wet. L. D. S. P. Erfgewoonte, en wijze, en wet en schijn van reden. VOND. Het volk kon door geen wetten het stroopen van des lands gemeene veldt beletten. HOOGVL. Geen meerder kracht, van de wet te doen onderhouden, dan de voorgang van den Vorst. HOORT. Die de wet ook tot een stip voldoet. DE DECK. Waar geen wet en is, daer en is oock geen overtredings. BIJBELV. Eene wet worden is, zoo sterk in zwang geraken, als of het door eene wet aanbevolen ware. Ergens eene wet van maken, en ieder daartoe verpligten. De gewoonte maakt eene wet, men wordt eindelijk verpligt tot opvolging van eene gevestigde gewoonte. Nood breekt wetten, onthest iemand van de verpligting, die er anders op hem ligt. Iemand de wet stellen, of voorschrijven, min of meer willekeurlig over hem gebieden. In de godgeleerdheid is *de wet* de mozaïsche: om na de gewoonte der wet met hem te doen. BIJBELV. De vijf zogenoemde boeken van MOZES: na het lezen der wet ende der Propheten. BIJBELV. Het eigenlijke wetboek van MOZES: daarna las hij overluijt alle de woorden der wet. BIJBELV. De huishouding des O. Verbonds: onder de wet, zoowel als onder het Evangelie. Ook is *de wet* meermalen de opperste regering van eene stad: de Heeren van de wet. Eindelijk, wordt *wet* voor gewoonte, mode, genomen: naer de oude wet. GESCH. Van hier onderwets, zie *oud*, — wettelijk, wetteloo, wettig, wettsch, enz. Zamenstell.: wetboek, *wetdrager*, *oul*, voor wetgever: die here is onse wetdragher. BIJBEL, 1477. — wetgeleerde, wetgevend, wetgever, wetgeving, wethouder, wetschender, wetsteller, wetverbreker, enz. Grondwet, kloosterwet, krijgswet, oorlogswet, schoolwet, enz.

Wetdrager, m., zie *wetgever*.

Wete, v., zie *wet*.

Weten, b. w., ik wist, heb geweten. Iets met eene duidelijke en zekere bewustheid en kennis omvatten: ik weet alles reeds, wat gij mij zeggen kunt. Zoo draa daar eesels zijn gesecten, se schijnen alle dingh te weten. SIX v. CHANDL. Die de redene en weten niet. BORTH. Iets niet

willen weten is, zich daarvan onkundig houden. Iemand iets doen, of laten, weten, hem daarvan verwittigen. Iets van iemand weten is iets, dat hem aangaat, of dat men van hem vernomen heeft. Den weg weten, een huis weten, enz. is weten, waar het is. Wie weet, of men kan niet weten, wat er gebeurt, beteekent, er kan het een of ander, er kan veel gebeuren, dat den staat der zaken verandert. *Weet jij wat?* is eene gemeenzaame, en *weet!* eene deftige uitdrukking, om aandacht te verwekken. *Te weten* beantwoordt aan *namelijk*, *wel te weten* is, zoo men alles wel voor oogen houden en bepalen wil. Voorts, is ergens van weten er ongemak van hebben: schoon hij meer dan gewoonlijk dronk, hij wist er niets van. Er gevoel en hebben: hoe weinig weten die kinderen van den dood hunner moeder! Er bewaetheid, kennis, van en bekwaamheid toe hebben: daar weet ik niets af. Van dien dach ende uijre en weet niemant. BIJBELV. Veel Griekse woorden wist te seggen uijt sijn hoof. WESTERN. En wist het hemelch en het aertsch van een te schiften. VOND. Eindelijk, is *dank weten* eene zeer oude spreekwijs, waarin *weten*, volgens ADLUNG, van het voorgemelde verschilt, en, even als *wissen*, in het hoogd. *dank wissen*, met ons *wijzen*, bewijzen, hoogd. *waisen*, zweed. *weta*, bewijzen geven, overeenkomt. Daarentegen schrijven sommigen *dank wijten*, waartegen HUIJDECOEKER zich heeft aangekant; schoon *wijten* ook in eenen goeden zin, voor toebrengen, is gebezigd geworden, en als zoodanig zeer wel bij *dank* zou voegen. Zelden toch zal men hooren: wij weten hun geen' dank daarvoor, maar wel: wij wijten enz. En nimmer hoort men, in den verleden tijd: wij wisten hun geen' dank, maar wel: wij weten enz. Hiertegen toont REITZ, dat ons *dank weten* allezins met het grieksche $\chi\alpha\rho\upsilon\ \epsilon\iota\delta\epsilon\upsilon$ strookt. Van hier weet, wete, weten, z. n., wetenschap, weter. Zamenstell.: weetel, weetgerig, weetlust, weeteniet, enz.

Weten, o. De daad van weten: al ons weten blijft gebrekkig. Naar mijn weten is, voor zoo veel ik weet. Dezelfde beteekenis heeft *mijsn wetens*. Naar mijn beste weten is, naar al de kennis, die ik er van heb. Mot iemands weten is, zoo, dat iemand er van weet: ik deed het met haar weten. Anders met iemands *medeweten*: ook met medeweten sijnes wijfs. BIJBELV. *Willens en wetens*, met opzet. Zamenstell.: wetenswaardig enz.

Wetenschap, v., meerv. wetenschappen. Van *weten*. Kennis: naar mijne beste wetenschap. Schrander en genegen tot vaders wetenschap. VOND. Hebt ghij wetenschap van de opwelingen der dicke wolken. BIJBELV. Hetgeen men weet: het is geene kunst, maar eene wetenschap. Nu geef ick het u gewonnen met uwe krachtige wetenschap. VOND. Een voorwerp van kennis en navorsching: hij legt zich op de wetenschap toe. Van hier wetenschappelijk.

Weter, m., meerv. weters. Van *weten*. Al wie weet. Bijkans niet gebruikelijk dan in de zamenstell. betweter enz.

Wetgever, m., meerv. wetgevers. Evenzeer als wetgevend en wetgeving, van het ongebruikelijke *wetgeven*, en daarmede van *wet* en *geven*, afkomstig. KIT. *wetsteller*. Oul. ook *wetdrager*, zie *wet*. Al wie wetten geeft, of dezelve helpt geven, en lid van een wetgevend ligchaam is: hij werd tot wetgever benoemd. De Mahomedanen vereeren hunnen wetgever buitensporiglijk.

Wethouder, m., meerv. wethouders en wethouders. Een lid van zulk eene regering als in sommige steden den naam van *de wet* plagt te voeren: wethouders en raden. Burgemeester en wethouders. Van hier wethouderschap.

Wetschender, m., zie *wetverbreker*.

Wetstaal, o., meerv. wetstalen. Van *wetten*. Een staal, waarop de slaggers hunne messen wecten.

Wetsteen, m., meerv. wetsteenen. Van *wetten*. Een steen, waarop men messen, en ander ijzerwerk, wet en scherpt; en figuurlijk, al wat tot opscherping van iets dient: twist is de wetsteen van 't vernuft.

Wettelijk, zie *wettig*.

Weteloos, bijv. n. en bijw., wetteloos, wetteloos. Van *wetten* onvoorzien, of daaraan geen gehoor gevende: een wetteloos en ongebonden ras van menschen.

Wetten, b. w., ik wettede, heb gewet. IJzerwerk door heen en weder strijken scherpen: indien ick mijn glinsterende sweert wotte. BIJBELV. Zamenstell.: wetstaal, wetsteen, enz.

Wetten, hoogd. *wetzen*, OTFRID. *wezzan*, angels. *hweltan*, beteekent eigenlijk heen en weder strijken, en schijnt die beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wesen.

Wettig, bijv. n. en bijw., wettiger, wettigst. Van *wet*. Evenveel als *wettelijk*. Met de wetten overeenkomstig: mijn wettig aandeel aan dat geld. Wettighe hujsvrouw. KIT. — Als bijw., naar de wetten; en men voegt bij *wettig* doorgaans *wel*: zij zijn wel en wettig getrouwd. Voorts, gebruikt men *wettig* bijzonderlijk wegens een huwelijk: in eenen wettigen echt vereend. In 't kuisch en wettigh bed met zin en ziel vorsaemde. VOND. Of wegens kinderen, die uit eene wettige verbindtenis gesproten zijn: onterf geen wettig kroost! Ten zij NEPTUIN zijn wettigh bloot verschoone. VOND. Van hier het bedr. werkw. *wettigen*, wettig maken, of verklaren; wettigheid, wettiglijk. Zamenstell. onwettig enz.

Wettigen, zie *wettig*.

Wettisch, bijv. n. en bijw., wettischer, zeer wettisch. Van *wet*. In de godgeleerdheid, naar de wet afgemeten: wettische gerechtigheid. Een wettisch mensch is een wettigheij mensch.

Wetverbreker, m., meerv. wetverbrekers. Anders *wetschender*. De overtreders van eene wet: tergt, als de snodeste wetverbreker, den hoogsten wreker. L. D. S. P.

Weven, b. w., ik weefde, heb geweven. Eigenlijk, langzaam heen en weder bewegen. In het gebruik, door middel van zulk eene beweging van eenen draad door eene schering, voortbrengen: linnen enz. weven. De rock nu was sonder naet van hoven af geheel geweven. BIJBELV. Van hier geweef, web, webbe, weefsel, weefster, wever, enz., weverij, weving, de daad van weven; anders *het weven*. Zamenstell.: weefstouw enz. Aanweven, afweven, doorweven, voortweven, enz.

Weven, eng. *to weave*, hoogd. *woben*, is verwant aan *zweven*.

Wever, m., meerv. wevers. Van *weven*. Al wie weeft, maar inzonderheid, al wie zijn dagelijksch bedrijf van het weven maakt: de wevers van de witte stoffe. BIJBELV. Van hier weverij, het handwerk, of de kunst, van eenen wever. Zamenstell.: weversboom, weverskam, weverspoel, enz. Kousenwever, lakenwever, linnenwever, lint-

wever, saaiwever, stoffeswever, zijdevever, enz.

Weverij, v., zie *wever*.

Weving, v., zie *weven*.

Wezel, v., meerv. wezels. Een zoogdieren-geslacht, waarvan men zeven verschillende soorten telt: het hermelijntje behoort tot de wezels. Zoo bang als eene wezel is zeer bang. Zamenstell.: wezelbont, wezelvangst, enz.

Wezel, o. Eene stad, aan den mond van het kanaal, dat den Rijn met de Oostzee vereenigt: die wezel innam met een sprong. VOND. Van hier wezelsch, dat tot Wezel behoort, of daarvan afkomstig is.

Wezen, o. w., ik was, ben geweest, en ge-wezen, dat intuschen enkel als bijv. gebezigt wordt, terwijl de tegenwoordige tijden in geen gebruik meer zijn, en men zich in de gebiedende wijs enkel van *wees* en *weest* bedient. Zijn bestaan genieten, en zoo of zoo bestaan: eer de wereld was. Als of hun hulp mij waar' van nooden. L. D. S. P. Van hier wezen, wezenheid, KIL., wezenlijk, enz. Zamenstell.: aanwezig, afwezig, enz.

Wezen, neccrs. *wesen*, angels., ISID., KERO *wesan*, ULPHIL. *wisan*, vries. *wése*, is naauw verwant aan het lat. *esse*, gr. *εσθαι*, en aan het zwed. *vara*, ijsl. *vera*, die even hetzelfde beteekenen, ja aan *weren* duren, en de gelijkkluidende woorden van andere talen; zie *weren*.

Wezen, o., meerv. wezens Eigenlijk, de onbepaalde wijs van *wesen*. Het zijn, het bestaan: wie schonk u wezen en bestaan? Die van d'occe-aen weleer u wezen hebt ontvaen. D. JONKTIJS. In wezen zijn, bestaan genieten: al wat in wezen is. Voor de formeloose mass des grooten als in wezen was. DE DECK. Nog in wezen zijn is, nog leven. Of nog in zijnen vorm gebleven zijn: dat gasthuis is niet meer in wezen, maar in eene fabriek veranderd. Kinderen laten hetgeen men hun geeft niet lang in wezen. Voorts, is *wesen* datgeen, hetwelk een ding van alle andere onderscheidt, en het tot zulk een ding maakt, als het is: het wezen der zaak. Gelijk een dochter uit den aert in wezen en natuur. VOND. God is een in wezen. Den schijn van het wezen onderscheiden. Bij KIL. ook *wesenheijd*, hoogd. *Wesenheit*. Het gelaat: 't vaderlijke kroost straelt levende uit uw wezen. VOND. En kan dat zedigh wezen uw harte niet helezien. DE DECK. Een bestaand ding, eene zelfstandigheid: het opperste wezen. Bemint terstont een ongelichaemt wezen. VOND. Aandoening, gevoel: hij heeft er geen wezen van. Deze beteekenis heerscht ook in *leedwezen*, en deelt aan *wezenlijk* en *wezenloos*, eene bijzondere kracht mede. Daarentegen, heeft wezen in: financiewezen, krijgswezen, postwezen, enz. den zin van al, wat tot een ding behoort. Van hier wezenheid, wezenlijk, wezenloos, enz. Zamenstell.: aanwezig, afwezen, bijwezen, financiewezen, jagtwezen, krijgswezen, leedwezen, opperwezen, postwezen, schoolwezen, voerwezen, enz.

Wezenlijk, bijv. n. en bijw., wezenlijker, wezenlijkst. Van *wesen*. Al wat tot datgeen behoort, hetwelk een ding van alle andere onderscheidt, en het tot zulk een ding maakt, als het is: de wezenlijke inhoud van den brief. Verhaal mij slechts het wezenlijkste van het voorgevallene. Hier tegenover stond oulings *onwezenlijk*: in onwezeliker mijne. v. HASS. Hedendaags is *wezenlijk*, vol leven, en vlug van oogopslag, en verder voor-

komen: het is een wezenlijk kindje. En niet slechts in schijn, maar dadelijk, bestaande: de wezenlijke vertroosting van de godsdienst. Een wezenlijk voorreest. Als bijw., inderdaad, werkelijk: zou hij wezenlijk komen? Dat verheugt mij wezenlijk. Van hier wezenlijkheid. Zamenstell.: onwezenlijk, verwezenlijken, enz.

Wezenloos, bijv. n. en bijw., wezenloozere, wezenloost. Van wezen ontbloomt: het zijn louter wezenlooze hersenschimmen. Zonder leven, zonder blijk van gevoel: welk een wezenloos mensch! Wat zit hij daar wezenloos te kijken! Van hier wezenloosheid.

Wezer, v. Eene rivier tusschen de Eems en de Elve: aen de wezer gelegen. MOON. Tusschen de weezer en de heuvelen. HOOFT. Zamenstell.: Wezerstroom.

Wicht, o., meerv. wichten. Verkleinw. *wichtje*. Eigenlijk, even als het eng. *wight*, angels. *wiht*, een levend schepsel, een dier, een mensch. Bijzonderlijk, een klein kind: onnoozel wicht! Naecte knechten en clene wichte. M. STOKK. Een mensch: arme wihti, krumbu wihti, arme lieden, kreupele menschen. OTFRID. Een slecht en boos mensch: wecht ghij mij? vervloecte stoute wichten! VLAERD. REDENR. Dat quade wichten liepen daer. M. STOKK. Zamenstell.: booswicht, hellewicht, enz.

Wie, vragend en betrekkelijk voornaamwoord. Wie is daar? De man, wiens zaak ik verdedig. Zie *wat*.

Wiedbaas, m., zie *wieden*.

Wiede, o. Van *wieden*. Eng. *weed*. Hetgeen men uitwiedt, onkruid: ick trek dit wiede' op heden tijt. CATS. Bij KIL. wilg, en wilgenteen, hoogd. *weide*, eng. *with*, *withij*, gr. *ιτα*, in het oudnederd. *weidboom*. *Wiedewinde* was oul. klimop: de beeth ghenesen haar siekte met wiewinde. MATTH. DE CASTELEIN.

Wiedemaand, v., meerv. wiedemaanden. De maand Junij. Van *wieden*, *wieden*, *pascore*, naardien de *wieden* dan op het best zijn; doch naar anderer gevoelen, van *wieden*, onkruid uittrekken; en dus de maand, warrin men het druk met *wieden* hoeft, en het gezaaide van onkruid gezuiverd moet worden: zomernaand voert bij velen den naam van wiedemaand.

Wieden, b. en o. w., ik wiede, heb gowied. Bedr., van onkruid 'zuiveren: eenen tuin wieden. Onz., van onkruid gezuiverd: het tuinbed gewied zijnde enz. Fig: elk heeft in zijnen eigenen tuin genoeg te wieden, elk heeft met zijne eigene zaken genoeg te stellen. Van hier *wiede*, *wieder*, *wieding*, *wiedster*. Zamenstell.: *wiedbus*, die eenige widders in zijne dienst heeft, en de akkers der landlieden door dezelve doet wieden; *wiedemaand*, wiedzijzer, wiedzmes, wiedzvolk, enz. Uitwieden, voortwieden, enz.

Wieden, eng. *to weed*, vries. *wjudje*, hoogd *gäten*, is van eenen onzekeren oorsprong.

Wiedewinde, zie *wiede*.

Wieg, v., meerv. wiegen. Het bekende verblijf van jonggeborene kinderen: neem het kind uit de wieg! Het rampzaligh einde des kindermoorders, die Jesus in de wieg vervolgde. VOLLENN. Wij spoijen van de wieg gestadig naar het graf. DE DECK. In de wieg niet smoren, oud worden. In de wieg smoren is, figuurlijk, in zijnen eersten oorsprong te niet doen loopen: de Kettertje in de wieg smooren. HALMA. De mis-

draght der munitij in de wieghe te worghen. **HOORF.** Van de wieg af, van jongs af. Eindelijk, is de *wieg*, figuurlijk, de plaats, het land, waar iets ontstaat, of waar iemand geboren wordt: **Egipte was de wieg en bakermat der oude sterrekunde.** Mijn eilant, en errefrijk, de wiegh van **JUPITER.** **VOND.** In 's Gravenhaeg, uw wieg en woonplaats. **POOT.** Zamenstell.: wiegband, wiegkind, wiegkleed, wiegmeisje, wiegtouw, wiegzeel, enz. Van *wiegen*.

Wiegelen, o. w., ik wiegelde, heb gewield. Voortdurend werkw. van *wiegen*. Gestadig heen en weer bewegen; daar mag nu 't oenzaam scheepje wieglen. **P. MOËNS.**

Wiegen, b. en o. w., ik wiegde, heb gewiegd. **Bedr.**, heen en weer bewegen: het kind wiegen. In slaap wiegen, figuurlijk, met schoone woorden misleiden, en werkeloos houden. **Onz.**, zich zolven als eene wieg heen en weder bewegen: het schip begon al meer en meer te wiegen. **Terwyl**, daer 't alles wiegt, 't graeu stof van dijk en straat ten hoogen hemel vliegt. **POOT.** Eenen langen riem achter uit eene sloep heen en weder bewegen, om haar voort te werken: vruchteloos poogde hij tegen den stroom in te wiegen. Van hier gewieg, wieg, wiegelen, wieger, wiegster, enz. **Omwiegen**, toewiegen, voortwiegen, enz.

Wiegen is verwant aan *wegen* en eene reeks van andere woorden; zie *wegen*.

Wiek, v., meerv. wieken. Vlerk, vlengel: de vogel rept zijne wieken. Toen 't oud orakel zweefde op faems doorluchte wiek. **VOND.** Dat het met d'eene wiek maar klept, in zijne werking zeer gebrekkig is. **HOORF.** Hij is in zijne wiek geslagen, geschoten, hij verkeert in den toestand van eenen vogel, die in zijne wiek getroffen is; hij is genoegzaam radeloos en reddeloos. Op zijne eigene wieken drijven, zich zelvou besturen. Iemands wieken korten is, hem paal en perk zetten. **Voorts**, is *wiek* een der vier vleugels van eenen molen: de wieken van dien molen worden een voor een ontspannen. Bij **KIL.** het lemnet van eene lamp; en nog hedendaags, even als het hoogd. **Wieke**, pluksel, dat men in eene wonde steekt, of daarop legt. **Zamenstell.:** kortwieken, steekwiek, vlaswiek, wondwiecke. **KIL.**

Wiel, o., meerv. wielen. Eng. *wheel*, zweed. *hjul*. Een rad: sij sullen tegen u komen met karren, wagenen, ende wielen. **BIJBELV.** Nopens, eenen stok in het wiel steken. **VOND.;** of, eene spaak in het wiel steken: om een spaak in 't wiel van de wisselen te steken. **HOORF.;** zie *spaak*. Bijzonderlijk, is *wiel* een spinnewiel: spint uit all deez stof op 't wiel van uw gedachten. **DE DECK.** Voorts, was het oulings evenveel als *wieling*; zie dit woord. **Zamenstell.:** wielboor, wielboom, wieldraaijer, wielspaak, wielspat, wielstok, wielwilg, enz. **Spinnewiel**, spoelwiel, enz.

Wiel, v., meerv. wielen. **KIL.** *wiele*, *wieldoek*, *wijle*, en bij hem en **HALMA**, een nonnensluisjer, eng. *vail*, fr. *voile*, sp. *vela*, ital. *velo*, lat. *velum*; van waar *wielen*, bij **KIL.** sluisjeren, het hoofd met eenen sluisjer bedekken.

Wielen, zie *wiel*.

Wieling, v., meerv. wielingen. Een draaikolk: daer een beek midden door stroomende met kromme wielingen tegens de scherpe rotsen aenruischt. **VOND.** Met zijn' vloet en zilvre wielingen. **POOT.** Van *wiel*, dat oulings hetzelfde

beteekende: een wijel of colc des vuers en zwevels. **MAT. DER SOND.**

Wieme, v., meerv. wiemen. Bij **KIL.** en **HALMA**, een rookhok, waarin men vleesch rookt en onbedorven houdt.

Wier, o., meerv. wieren, dat enkel nopens verschillende soorten gebezigd wordt. Schelf, watergras, waarvan men negen soorten telt: de meeste wieren behooren tot de zeeën. Alleen vindt men in onze stilstaande binnenwateren het zoogenoemde zwemende wier, of vlag. Het lichte wier. **DE DECK.** Wanneer het wier op hare borst breekt. **VOND.** Het wier was aan mijn hoofd gebonden. **BIJBELV.** Van hier de benaming van het eiland **Wieringen**. **Zamenstell.:** wierdijk, wierhoofd, enz. **Zeewier** enz. Dit woord luidt in het eng. *sea-weed*, fr. *varèch*.

Wierig, bijr. n. en bijw., wieriger, wierigst. Van het oude *wieren*, bij **KIL.** met vlugge bliken rondkijken. **Vlag** van uitzigt, levendig van voorkomen: welk een wierig kind!

Wierook, m. De rook van zekere uitlandsche hars: wolken van wierook. **Figuurlijk**, vereende dingen: wierook van loftuigingen, dankbetuigingen, gebeden, enz. Hoe dikwils zwaede haer mijn hart het wierook toe. **VOND.**, die het hier te onregt onzijd. maakt. De hars, waaruit men den voormelden rook verwekt: wie dan den wierook aen zal steken op d'altaeren. **VOND.** Op elke rijge sult ghij suijveren wierook leggen. **BIJBELV.** Van hier het bedr. werkw. *wierookten*, wierook offeren, en wierookdamp van zich geven: toen ze nu d'offergaven ten wierookenden outer brogt. **VOND.** Iemand wierookten, hem lof toezwaaijen. — **Wierooker**, wierooking. **Zamenstell.:** wierookboom, wierookdamp, wierookgeur, wierooklucht, wierookoffer, wierookvat, enz.

Wierook, **KIL.** *wijroock*, hoogd. *Weihrauch*, neders. *wirik*, komt van *rook*, en het oude *wie*, *wij*, angels. *wiha*, heilig; van waar *wijen* en *wijnacht*.

Wierookten, zie *wierook*.

Wiewouwen, o. w., ik wiewouwde, heb gewiewouwd. Ook *wiewouwen*, zich heen en weder bewegen: wiewouw toch zoo niet!

Wiewouter, m., zie *wiefwouter*.

Wig, wigge, v., meerv. wiggen. **KIL.** ook *wegge*, hoogd. *Wecke* en *Weck*. Een spits toeloozend stukje hout of ijzer, waarmede men hout vancen doet spijljen: hij kloofde 't hout met ijzeren wiggen en eenen mooker. **HALMA.** **Zamenstell.:** wiggebeenen, een beetelvormig been van het menschelijk ligchaam; wigswijze, in den vorm van eene wig: de beuden werden wigswijze geschaard.

Wigchelaar, m., meerv. wigchelaars en wigchelaren. Van *wigchelen*, zie dit woord. Eigenlijk, al wie uit paardengebriesch voorspellingen afleidt, zoo als de oude Duitschers plagten te doen. In het gebruik, al wie zulks uit vogelvlugt, of ander bedrijf van vogelen, of uit de ingewanden der dieren, deed: de romainsche wigchelaars waren in groot aanzien. **TOLUMNIUS**, de wigchelaar. **VOND.** Van hier wigchelarij. **Zamenstell.:** aartswigchelaar enz.

Wigchelen, o. w., ik wigchelde, heb gewigcheld. **KIL.** *wijchelen*, *wiechelen*, hoogd. *wiehern*. Eigenlijk, eene klanknabootsende uitdrukking van paardengebriesch, en voorts het afleiden van

voorspellingen daaruit; zoo als bij de oude Duitschers de gewoonte was. In het gebruik, zulke voorspellingen doen, als de roeimsche wischelaars, uit ingewanden van offerbeesten, of verschillende bedrijven van vogelen: hoe de ingewandkijzers ook wigchelden. Van hier gewigchel, wigchelaar, enz. Zamenstell.: wigchelroede, wigchelstok, enz. Voorwigchelen enz.

Wiggebeen, o., zie *wig*.

Wiggelen, o. w., ik wiggelde, heb gewiggeld. KIL. en HALMA, heen en weer schudden en bewegen; in welken zin het aan *wiegen*, *wegen* en *waggelen* verwant is. Zamenstell.: verwiggelen.

Wigwijze, zie *wig*.

Wigt, o., meerv. wigten. Eene verkorting van *gewigt*, en veelal evenveel beteekenende; zie *gewigt*. Intuschen is het, voor de daad van wegen, afweging, genomen, somwijlen vrouwelijk: dees telt mijn dwalingen, die peilt ze bij de wicht. DE DECK. Van hier wigtig, wigtheid.

Wigtig, zie *gewigtig*.

Wij, meervoudig voornaamwoord van den eersten persoon *ik*, in den eersten naamval.

Wijbischop, m., meerv. wijbisschoppen. Van *wijen*. Hoogd. *Weibischof* en *Chorbischof*, neders. *wigelbischof*. Iemand, die wel tot bisschop gewijd is, maar nog geen eigen bisdom heeft: een wijbischop verving als Vicaris de plaats van den bisschop.

Wijd, bijv. n. en bijw., wijder, wijdst. Ver afgelegen: niet wijdt van Etna ligt een stille staande meer. VOND. De benaeuwtheden mijnes herten hebben haer wijt uitgestrekt. BIJBELV. Dezelfde betekenis heeft het in *wijd* en *zijd*, *wijd* en *ver*: de guure BOREAS won Russen, wijt en ver. VOND. In dit alles vindt men steeds duidelijke sporen van de eigenlijke kracht van *wijd*, die in eene vaneenzetting en uitbreiding van den omvang van een ding gelegen is, en voorts de betekenis van ruim heeft: een wijde rok. Wijl, veel inhoudende. KIL. Of van breed: over een wijde sloot springen. Van rivieren, van wijde stroomen. BIJBELV. Met eene sterke vaneenzetting, met verschaffing van eene groote ruimte: ik heb — den mond wijd opgedaan, gezwoegd, gehijgd. L. D. S. P. De mont, JUPIJN zoo lief, begint heel wijt te gaepen. VOND. De poorten uwes lants sullen uwen vijanden wijt geopent worden. BIJBELV. De deur stond wagenwijd open, zoo wijd, dat er een wagen door kon rijden. HALMA. Wijl en breed uitmeten, uitvoeriglijk vermelden. De wijde wereld ingaan is, de wereld wijd en zijd door gaan zwerven. Van hier *wijden*, wijderen, wijders, wijdheid, wijdte. Zamenstell.: wijdbek, KIL. wijlberoemd, wijlloopig, wijdluftig, wijdvermaard, enz.

Wijd, hoogd. *weit*, eng. *wide*, vries. *wied*, schijnt verwant aan het fr. *vuide*, en is zijne betekenis zekerlijk aan zijnen klank verschuldigd.

Wijdberoemd, zie *wijdvermaard*.

Wijden, zie *wijen*.

Wijden, b. w., ik wijdde, heb gewijdd. Van *wijd*. Hoogd. *weiten*, eng. *to widen*. Wijder maken: die grafen allenthalven tho laeten wijden. v. HASS. Zamenstell.: verwijden enz.

Wijderen, b. w., ik wijderde, heb gewijderd. Van *wijder*, in de betekenis van verder. Hoogd. *weitem*, neders. *widen*. Niet gebruikelijk dan in de zamenstell.: verwijderen.

Wijders, bijw., van *wijder*, in de betekenis van verder. Evenveel als het bijw. *verder*.

Wijding, v., zie *wijing*.

Wijdloopig, zie *wijdluftig*.

Wijdluftig, bijv. n. en bijw., wijdluftiger, wijdluftigst. Van *wijd* en *luftig*, van *lust*, hoogd. *lauft*, *lauf*, *loop*. Anders *wijdloopig*, uitvoerig: een wijdluftige schrijfrant. Hij verhaalde mij alles wijdluftig. Van hier wijdluftigheid, wijdluftiglijk.

Wijdte, v., meerv. wijdton. Van *wijd*. Het wijde van een ding: wij wisselden op de wijdte van den weg. De tusschenruimte tusschen den omvang van een ding: voorts mat hij de wijte der deuren van de poorte. BIJBELV. Om de laatste maat te nemen van de wijdte. HOOPF. De afstand tusschen twee dingen: plaats die boomen op eene behoorlijke wijdte van elkander. Die hoedanigheid van iets, uit hoofde van welke het, in al de beteekenissen van het woord, *wijd* genoemd wordt: de rok past mij, uit hoofde van zijne wijdte, in het geheel niet.

Wijdvermaard, bijv. n. Anders *wijdberoemd*. Alomme beroemd en vermaard: den wijdvermaarden hollandschen geneesheer BORKHAVEN.

Wijen, (wijden), b. w., ik wijde, heb gewijdd. Door godsdienstige plegtigheden heiligen: iemand tot priester, tot nonne wijen. Gewijde vaten. Door zalving, of anderzins, inhuldigen; zoo haast men den Vorst gewijdd had. Deze betekenis heeft het woord bijzonderlijk in de benaming van zekeren *wijsteen* te Muiden, waarop men de Drost en inhuldigde. Aan een of ander voorwerp als toeheiligen: zijn leven aan Vorst en vaderland wijen. Van hier *wijing*. Zamenstell.: wijbischop, wijbrood, wijkruid, KIL., wijwater, enz. Inwijen, toewijen, enz.

Wijen, *wijden*. KIL. *wijhen*, hoogd. *weihen*; komt van hetzelfde *wie*, waaruit *wierook* en *wijnacht* zamengesteld zijn; zie *wierook*.

Wijf, o., meerv. wijven. Een mensch van het vrouwelijke geslacht. dat den naam van *meijse*, of dien van *jonge dochter*, ontwassen is: man ende wijf schiep hijse. BIJBELV. Doen mans en wijven verdronken moesten blijven. A. BLYNS. Het oude wijf haeste zich met haere stramme benen. VOND. Een wijf zadtter, die wt haer schoot noten craeete. E. DE DEBENS. In deze voorbeelden slaat *die* en *haer* op de kunne van het mensch, dat door *wijf* aangeduid wordt, en niet op het geslacht van dit woord. En men bezigt insgelijks vrouwelijk voornaamwoorden achter *wijf*, als het bijzonderlijk eene getrouwde vrouw aanduidt: sijn wijf LUTGAERT, die hi lief had ende waert. M. STOKK. LOHNS wijf, die wederom sagh. MAT. DER SOND. Toen 't wijf vrij was, gaat ze uitstel zoeken. HOOPF; die daarentegen elders schrijft: 't overfors wijf, tot bewijs dat het niet om zijn kiudren gaf, voor: dat zij niet om hare kindren gaf. Inmiddels is ten aanzien van dit woord voorts nog bedenkelijk, of hetzelfde voor een vrouwelijk wezen, dat daarmede begroet wordt, ook iets beleedigends insluit, uit hoofde waarvan men doorgaans liever *vrouw* bezigt. Nu kent dit laatste aan haer, die men daarmede bestempelt, evenveel gezag toe, als *meester*, of *heer*, aan den man, dien men dus noemt; zie *vrouw*. En *wijf* is enkel een vrouwelijk wezen, dat niet jeugdig meer is, of iemands echtgenoot. Dit blijkt uit M. STOKK, daar hij schrijft: hi, en vrouwe GHEVE, sijn wijf. Sijn wijf, vrouwe PETERNELLE enz. Daar *wijf* dus in zijnen oor-

sprong zoo vereerend niet is, als *vrouw*, geeft men in onze beleefde dagen dezen laatsten naam bij voorkeur aan een wijf, waaraan men eenigen eerbied bewijzen wil. Daarentegen bevat het verkleinw. *wijfje* iets liefkozends, of minzaam: wel wijfje, hoe gaat het? En men geeft aan dieren van het vrouwelijke geslacht steeds den naam van *wijfe*: het wijfje treurde, na den dood van het mannetje. Van het vee, dat niet rein en is, twee, het manneken ende sijn wijfken. BIJBELV. Voorts, geeft men aan het vrouwelijke geslacht van dieren, die daarvoor geen onderscheidenden naam hebben, hunnen algemeenen naam in vereeniging met den tweeden naamval van *wijfe*, of vormt men de benamingen van *wijfesarend*, *wijfesvos*, enz. Eindelijk, draagt het grootste slag van stokvischen den naam van *oud wijf*, eng. *old wife*, fr. *vielle*, LINN. *vetula*, en geeft men dezen naam aan eenen man van een vrouwelijk karakter: het is een oud wijf van eenen kerel. De spreekwijs: er blijft geen oud wijf bij het spinnewiel beteekent, al wat leeft, komt op de been, om het een, of ander, te zien of bij te wonen. Van hier wijfachtig, wijfsch, als van eene vrouw, zamenstell. oudwijfsch, — wijveloos, *wijzen*, werkw., wijverij en tweewijverij, veelwijverij, enz. Zamenstell.: wijvenbeul, wijvenklopper, wijvenpraat, enz. Appelwijf, groentwijf, melkwijf, vischwijf, enz.

Wijf, neders. *wief*, vries. *wiew*, angels. *wife*, zweed. *wif*, oudd. *wip*, *wib*, hoogd. *Weib*, is verwant aan het schotsche *oive*, *ovi*, voedster, voedsel aanbrenghend.

Wijfsch, zie *wijf*.

Wijg, wijch, m. Oulings, strijd: die den wijch beginnen wilden. SPIEG. HISTOR. Wan met scepe den wijch mede. M. STOKK. Van hier wijgant, wigant, een strijder, een reus, KIL. Zamenstell.: wijghuijs, KIL., en de eigennamen: wijghold, wijghbrand, wijghhart, of wikhart, vries. *wigert*. Dit woord schijnt verwant aan het eng. *wicked*, het moesogot. *wigan*, *bellum gerere*, en het alem., angels. en frankth. *wige*, *bellum*.

Wijng, wijding, v., meerv. wijgingen. De daad van wijgen: bij de wijng van dien Bisschop. Voorts, even als *wiwi* bij OTFRID., de zegen, en hetgeen men bij de wijng verder ontvangt: iemand de wijng toedienen. Zamenstell.: wijngsolie, wijngsplegtigheid, enz. Kerkwijng, priesterwijng, enz. Van *wijen*.

Wijk, v., meerv. wijken. Van *wijken*. De daad van wijken. Dus is *de wijk nemen*, al wijkende vertrekken: dies nm ick de wijk, en ging — naer het geberghte toe. VOND. GRANVELLE aldus de wijk genomen hebbende. HOOF. Toevlugt: tot wien nam hij de wijk? Bij KIL. eene wijkplaats voor schepen, een inham, waarin dezelve veilig liggen; en voor menschen, zoo als eene legerplaats, of eene hoeveelheid van bijeenliggende woningen, waaruit men elkander bijstand bieden kan. In deze laatste beteekenis komt het woord in vele eigennamen voor, als *wick*, of *wich*, in *Berwick*, *Harwich*, enz. Vooral ontmoet men het in die van *de Wijk*, of *de Beverwijk*; en *Wijk op zee*; en in: de Wijk, daer de Rijsen moedig rijsen. HUG. De verschillende gehuchten, aan welker vereeniging menige stad haar aanwezen te danken heeft, en voorts de verschillende kwartieren van eene stad: door alle wijken heen, en straten van de stad. L. BAKE. In de stad omgagacn, in de wijcken ende in de straten. BIJBELV.

Een afzonderlijk regtsgebied, bij KIL. ook *wijk-beld*: die dwingelanderij pleegt in een anders wijk. VOND. Zamenstell.: wijkmeester, wijkregter, wijkwijze, bij wijken, enz.

Wijken, o. w., ik week, ben geweken. Zich van zijne plaats bewegen: en wijckt doch niet van hier. BIJBELV.; waar *tot iemand wijken*, zich van zijne plaats, of van zijnen weg, naar hem toe bewegen is: hij weekt tot haer in de tente. In eenen anderen zamenhang is *wijken* zich verwijderen: wijk van mij af? Wijkt eeuwig uit mijne oogten! L. D. S. P. Weggedrongen worden: bergen sullen wijken, heuvelen wanckelen. BIJBELV. Zijne plaats voor eenen aandringenden vjand inruimen: niet verwinnende behoeft ook niet te wijken. HULDECOOPER. Zijne plaats voor evenveel wie inruimen: het krijgsvolk maekt ruimbaen, en de vlam wijckt voor mij. VOND. Elders is voor iemand wijken, voor hem onderdoen: hij wijkt in hekwaamheid voor niemand. Soms laat men voor weg: de wint in 't Zuiden wijkt den Noortwint. VOND. Ja *wijken* werd oulings ook wel eens bedrijvend, in plaats van doen wijken, gebezigd. Van hier wijk, wijking. Zamenstell.: wijkplaats, wijkschans, enz. Afwijken, uitwijken. wegwijken, enz.

Wijken, hoogd., NOTK., WILLEHAM. *weichen*, neders. *weken*, zweed. *våga*, vries. *wike*, schijnt ons aan het oude *wegen*, bewegen, evenzeer verwant, als *wicken*, en eene reeks van andere woorden; zie *wegen*.

Wijkwast, m., zie *wijwater*.

Wijl, wijle, v., meerv. wijlen. Een tijdperk van eenige uitgestrektheid: het hield eene wijl aan. De gade van JUPIJN had al een wijl dien spijt geroken. VOND. Dit sleepen van de wijlen. HOOF. Eene goede wijl is een tijdperk van aanmerkelljke duurzaamheid: het geene zij een goede wijl te voren spelden. VOND. Eene korte wijl is een tijdvak, dat wel kort, maar echter van eenige duurzaamheid, is: indien mij die een korte wijl geworden mogten. HOOF. *Bij wijlen* is nu en dan, van tijd tot tijd: stooien bij wijlen dus haer rust. VOND. Begost hem bij wijlen te drijven. BIJBELV. *In tijd en wijle*, op zijn' tijd. Nopens: somwijlen, onderwijlen, of onderwijl, terwijl, en dewijl, zie deze woorden. In het laatste heeft dezelfde overgang van beteekenis plaats, als in *naardemaal*, en het fr. *puisque*. Het is van tijdbepalend redengevend geworden, en beteekent oorspronkelljke evenveel, als *terwijl*, of toen. De beteekenis van beurt, welke KIL. aan *wijle* geeft, is evenzeer verouderd, als die van beurtverwisseling, die hij aan *wijng* toekent. Van hier, behalve de opgenoemde zamenstellingen en *kortsweilen*, enz., ook nog het bijv. n. en bijwoord wijlen.

Wijl, wijle, hoogd. *wail*, en *weile*, ULPHIL. *hveila*, OTFRID. *wila*, *wilu*, eng. *while*, pool. *chwila*, komt van het onz. werkw. *wijlen*, hoogd. *wielen*, angels. *ildan*, rusten, en voorts verwijlen, dat hij ons enkel in de zamenstell. verwijlen, voorkomt.

Wijlen, zie *wijl*.

Wijlen, bijv. n. en bijw., KIL. ook *wijlent*. hoogd. *weiland*, ZWAB. DICHT. *wilent*, elders *wielen*, OTFRID. *wila*. Eigenlijck, wijlen geleden, voor wijlen, weleer, en voorts bij KIL. ook somwijlen: maar hedendaags enkel gebruikelijk voor de benaming van eenen overledene, om aan te duiden, dat hij, hetgeen men wegens hem zegt, weleer was, maar nu niet meer is: wijlen uw heer vader

De bevelen van wijlen onzen monarch. De weduwe van wijlen, of korthedshalve, wijlen N. N. De geleerde A. KLUIR heeft *wijlend*: wijlend mijnen geëerden oudoom.

Wijn, m., meerv. wijnen. Eigenlijk, toebeïrd druivensap: nieuwe, oude, roode, witte wijn. Den wijn, die 't hart tot vreugd bereidt. L. D. S. P. Of olijf, of olijf, of vijgh, of druif, of wijn VOND. Bestooven van den wijn. DE DACK. Niet tegen den wijn kunnen; geen en wijn verdragen kunnen; zijnen wijn uitslapen; een stijf glas wijn drinken; veel van wijntje en Trijntje houden, enz., zijn zegswijzen, waarin *wijn* zijne eigenlijke betekenis oefent; even als in de spreekw.: goede wijn behoeft geen krans, goede waar heeft geen aanprijzing noodig. Als de wijn is in den man, is de wijsheid in de kan, is de wijndrinker daarvan outbloot. Water in zijnen wijn doen, zijne vorderingen, of beweringen, wat matigen, of verminderen. Voorts, geeft men den naam van *wijn* in de zamenstell.: aalbessenwijn, brandewijn, korenwijn, enz. aan verscheidene sterke dranken, en in die van wijntros enz. aan de wijndruiven. Van hier wijnachtig. Zamenstell.: wijnsappel, wijnazijn, wijnbak, wijnbalg, wijnberg, wijnbezie, wijnblad, wijnbouw, wijnbuik, wijndadel, wijndrager, wijndrinker, wijndroesem, wijndronken, wijndruif, wijndruppel, wijnedik, wijnfesch, wijngaard, enz. — wijngeest, wijnguur, wijngewas, wijnglas, wijngod, wijnhandel, wijnhuis, wijnjaar, wijkan, wijnkelder, wijnkennër, wijnkoop, wijnkooper, wijnkraan, wijnkran, wijnkruik, wijnkuij, wijnkuijer, wijnland, wijnlezen, enz. — wijnlucht, wijnmaand, wijnmeten, enz. — wijnmoer, wijnoogst, enz. — wijnpacht, wijnpeer, wijnpellen, enz. — wijnpersen, enz. — wijnpomp, wijnpoever, wijnrak, wijneuk, wijnromer, wijnoeijen, enz. — wijnrut, wijnsaus, wijnschaal, wijnsmaak, wijnsop, wijnsteen, wijnstok, wijnstoop, wijntapper, wijnteelt, wijntint, wijnton, wijntros, wijnvat, wijnverlaten, enz. — wijnwerker, wijnzak, wijnzuijer, enz. — Aalbessenwijn, afscheidswijn, alantwijn, alikantwijn, alsemwijn, avondmaalswijn, bourgonjewijn, brandewijn, bremerwijn, brui-
lofstwijn, champanjewijn, constantiawijn, druipwijn, eerewijn, haalwijn, hochheimerwijn, johannisbergerwijn, kanariewijn, kandeelwijn, kaneelwijn, kermiswijn, koretwijn, lekwin, malagawijn, medocwijn, moezelwijn, morellenwijn, morgenwijn, moutwijn, muskaatwijn, neckarwijn, niersteinerwijn, offerwijn, pontacwijn, portwijn, rijnwijn, rozijnenwijn, scheutwijn, spoelwijn, tafelwijn, tockaijerwijn, verbondswijn, vlierwijn, enz.

Wijn, neders. ook *wijn*, hoogd. *Wein*, KERO, fr., zweed., angels. *vin*, eng., WILLER, TATIAN. *wine*, vries. *wien*, pool. *wino*, wend. *winu*, walach. *gmu*, gr. *oivos*, komt van een oostersch *ין*, verwant aan het hebr. *ין*.

Wijnacht, m., meerv. wijnachten. Kersnacht. KIT. ook *wienacht* en *wijnacht*, ZWABENSPIEG. *whennacht*, hoogd. *Weinachten*; het meerv. in plaats van het enkelv., dat inmiddels in *Weinachtsabend* enz. voorkomt. Van *nacht*, en dat *wie*, *wij*, waaruit *wierook* zamengesteld is. Zie *wierook*.

Wijnachtig, bijv. n. en bijw., wijnachtiger, wijnachtigst. Naar wijn zweemend: de smaak van dien wijnsappel is niet wijnachtig. Wat smaakt die meloen wijnachtig! Op wijn verlekkerd: niet

wijnachtig zijn. Van hier wijnachtigheid. Dit woord luidt in het hoogd. *weinicht*.

Wijnasijn, m. Verzuurde wijn; en voorts, in tegenoverstelling van *bierazijn*, edik, die van andere en krachtiger ding(en), dan zuur bier, gemaakt wordt. Anders *wijnedik*.

Wijnbak, m., meerv. wijnbakken. De bak, waarin de zoogenoemde perskuij, wijnkuij, of wijnpers, staat: de druifvretreder en treedt geen en wijn uit in de wijnbacken. BIJBELV.

Wijnberg, m., meerv. wijnbergen. Een berg, die met wijnstokken beplant is: lasen hare wijnbergen af, ende traden de druiven. BIJBELV.

Wijnbouw, m. Anders *wijnteelt*, hoogd. *Weinbau*. De aankweeking van wijngevende druiven.

Wijndadel, m., meerv. wijndadels. Zulk een dadel, als waaruit men wijn perst.

Wijnedik, m., zie *wijnazijn*.

Wijngaard, m., meerv. wijngaarden. Eigenlijk, een gaard, die met wijnstokken beplant is: besoeck den wijngaert. ALDEGOND. In alle wijngaerden sal rouwklage zijn. BIJBELV. De edele wijnstokken, daar Godt zijnen wijngaert zorgvuldig mē beplant heeft. VOLLENH. Ook wel eens een wijnstok op zich zelf: gelijk men den wijngaert ziet wassen. B. HOUW. Gelijk druiven den wijngaert verciëren. VOND. De vochte herfst ontbloot den wijngaerd van sijn trossen. DE DECK. Van hier wijngaardenier. Zamenstell.: wijngaardblad, wijngaardbot, wijngaardknop, wijngaardloof, wijngaardloot, wijngaardmes, wijngaardplanter, wijngaardrank, wijngaardscheut, wijngaardslek, wijngaardsoeijer, wijngaardstaak, wijngaardstam, wijngaardstok, geheel iets anders, dan *wijnstok*, en evenveel als *wijngaardstaak*, enz.

Wijngaard, ook wel eens *wijngerd*, angels. *wingard*, eng. *vineyard*, WILLERAM. *wingarton*, hoogd. *Weingarten*.

Wijngaardrank, v.; wijngaardstok, m., zie *wijngaard*.

Wijnjaar, o., meerv. wijnjaren. Een jaar voor den wijn: het is geen wijnjaar. Een slecht wijnjaar.

Wijnkoop, m., meerv. wijnkopen. Eigenlijk, het koopen van wijn. Wijders, wijn, die bij het sluiten van eenen koop, of van een ander verdrag, gedronken wordt: hoe veel menglen most ter wijnkoop van het hooi van Tijmen zijn gedroncken. MOON. Voorts, ook een verdrag, waarbij die wijn gedronken wordt. Spreekwijs: ik houd mij aan den wijnkoop, ik verkies slechts te deelen in het drinken van den wijn, die bij den koop geschonken wordt. In en omstreeks Groningen, zeker slag van voorbruijloft, bij de ondertrouw. In het hoogd. *Weinkauf*.

Wijnkuij, v., zie *wijnbak*.

Wijnlezen, o. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *lezen* en *wijn*, in de betekenis van druif; zie *wijn*. Evenveel als *wijnplukken* en *wijnoogsten*. Druiven inzamelen: wanneer maakt gij eenen aanvang met wijnlezen? Van hier wijnlezer, wijnlezing.

Wijnmaand, m., meerv. wijnmaanden. October, door KARL DEN GROOTE *winnmanoth* genoemd, hoogd. *Weinmonat*.

Wijnmeten, o. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Verschilt van *wijnroeijen* en *wijnpellen*, waardoor eene wiskundige berekening van de hoeveelheid van den wijn, die in een vat

is, aangeduid wordt, en beteekent, wijn met eene wijnmaat afmeten: hij is met wijnmeten bezig. Van hier wijnmaat, wijmeester, wijnmeter, enz.

Wijnpeilen, zie *wijnmeten*.

Wijnrank, v., meerv. wijnranken. Anders *wijngaardrank*. Eene rank van den wijngaard, die wijn voortbrengt: eer gij de vrolijke wijnrank in d'aerde legt. VOND.

Wijnroeffen, zie *wijnmeten*.

Wijnruit, zie *ruit*.

Wijnsteen, m. Zamenstell.: wijnsteen-geest, wijnsteenwater, enz.

Wijnstok, m., meerv. wijnstokken. Verschilt van *wijngaardstok*, en duidt de plant aan, die druiven voortbrengt: daer en zijn geen druiven aan den wijnstok. BIJBELV. Iden frisschen wijnstok sloeg ter aard. L. D. S. P. Den heiligen wijnstok. VOND.

Wijnsteelt, v, zie *wijnbouw*.

Wijntint, zie *tint*.

Wijnverlaten, o w., enkel in de onbeaalde wijze gebruikelijk. Wijn nit het eene vat in het andere laten loopen. Wijnhandel in het klein drijven: hij wint veel met wijnverlaten. Van hier wijnverlater enz.

Wijnzak, m., meerv. wijnzakken. Een ledere zak, waarin men oulgingen wijn plagt te houden en te vervoeren: dese ledere wijsacken die wij gevult hebben. BIJBELV.

Wijs, wijze, v., meerv. wijzen. KIL. *ghijse*, sp., ital. *guisa*, fr. *guise*, eng. ook *guise* en *wise*, neders., vries. *wise*, TATIAN. *wisa* en *wie*, ISIDOR. *uis*, zweed. *vis*. Dat dit woord eigenlijk de uiterlijke gedaante van een ding aanduidt, blijkt nit het fr. *déguiser*, eng. *to disguise*, van zijne uiterlijke gedaante ondoen, vermommen. Hedendaags gebruikt men het voor manier van handelen: op menigerlei wijze. Nae de wijze der gantscher aerde. BIJBELV. Zoo beraemde bij zich zelve tijt en wijze. VOND. Spreekw.: 's lands wijs 's lands eer, elk volk is aan zijne bijzondere wijs van doen verkleefd. Van hier *wijzigen* enz. Zamenstell.: denkwijs, derwijze, gelijkwijze, handelwijs, leefwijs, leerwijs, kruiswijze, schrijfwijs, slangwijze, spotswijze, spreekwijs, steelswijze, trapswijze, vorms wijze, zegswijs, enz.

Wijs, wijze, v., meerv. wijzen. De melodie van een lied: op de wijze van den houndert acht en dertigsten psalm. De wijs van dat lied is mij onbekend. Hij is van de wijs, hij dwaalt van de melodie van het zangstuk af; en figuurlijk, hij dwaalt van het regte spoor. Niet op de wijs kunnen komen, de melodie van een zangstuk niet kunnen vatten. Er eene wijs op stellen is, eigenlijk, eene melodie voor een zangstuk bepalen; figuurlijk, zijn leven regelen: hij stelt er geeno wijs op. Zamenstell.: zangwijs.

Wijs, wijze, hoogd. *Weise*, vries. *wise*, is verwant aan het zweed *visa*, een lied, finn. *weisun*, zingen, oud zwab. *unwise*, misklink, en misschien ook aan ons bastaardwoord *voois*, fr. *voix*, eng. *voice*, ital. *voce*, lat. *vox*, en aan het lat. *vocare*, roepen.

Wijs, bijv. n. en bijw., wijzer, wijst. Eigenlijk veel wetend, geleerd, in evenveel welk ding bedreven: allerlei wijse lieden in allerlei werck. BIJBELV. Te lang, te kort, te wijs, te dom. VOND. Wijze vrouw (*wijse vrouwe*, bij KIL.). Vroedvrouw. Al wie een regt gebruik van zijne meerdere en mindere kennis maakt: bestraft den

wijzen ende hij sal u liefhebben. BIJBELV. JANNE VAN AVENES, den wisen Grave. M. STOKKE. In overeenkomst met de voorschriften van het gezonde verstand, en met iemands ware belangen: gij behoortd wijzer te handelen. Maer wenschte alleen dat ge u in 't eischen wijzer droeght. VOND. De wijste zijn, is dikwijls, de inschikkelijkste: wees gij dan de wijste! Niet wijzer zijn is, niet beter weten: hij is niet wijzer. Iets wijs worden, hetzelfde vernemen: hij zal het welhaast wijs worden. Iemand iets wijs maken, eigenlijk hem hetzelfde doen vernemen; in het hedendaagsche gebruik, hem eene onwaarheid op de mouw spelden. Als z. n., m., is *wijze* een verstandig, en welbedreven, of naar de voorschriften van het gezond verstand handelend, man: der wijzen levensend, der dwaazen dood. L. D. S. P. Van hier wijsdom, wijsheid, wijselijk, wijzeling, wijzen, enz. Zamenstell.: wijsbol, wijsgeer, enz. — wijsheofd, wijsneus, wijsot, KIL. — wijzeman, HOOFD, enz. Letterwijs, naaldewijs, neuswijs, waanwijs, enz.

Wijs, hoogd. *weise*, ISID. *weise*, OTFRID. *uniza*, neders. *witt*, *wies*, eng. *wise*, zweed. *vis*, komt van *weten*, hoogd. *wissen*.

Wijsbegeerte, zie *wijsgeerte*.

Wijsgeer, m., meerv. wijsgeeren. Elders *wijzeling* en *wijzeman*. Eigenlijk, een beminnaar der wijsheid. Voorts, een beoefenaar der zoogenoemde wijsgeerte: er is, volgens CICERO, geen gevoelen zoo dwaas, dat er geen wijsgeer gevonden zij, die het beweerde. Van hier wijsgeerig, wijsgeerte, enz. Het laatste lid van *wijsgeer*, komt van *geer*, begeerig, verwant aan *geer*, begeerte, bij M. STOKKE, aan *gierig*, enz., en afkomstig van het oude *yeeren*. *Zie begeeren*. Het eerste lid *wijs* beteekent *wijsheid*, even als in het oude *wijssegghen*, bij KIL., hoogd. *weisagen*, waarzeggen. *Wijsgeer* is dus, beminnaar der wijsheid, en beantwoordt aan het gr. φιλοσοφος, waarnaar men het gevormd heeft.

Wijsgeerte, v. Van *wijs* en *geerte*, dat men eveneens van *geeren* vormt, als *begeerte* van *begeeren*. HALMA ook *wijsbegeerte*. Eigenlijk, begeerte naar wijsheid. In het gebruik, al wat men anders, in navolging der Grieken, onder den naam van *philosophie* begrijpt: de wijsgeerte van SOCRATES.

Wijsheid, v. Van *wijs*. OTFRID, NOTE. *wisheit*, hoogd. *Weisheit*. De hoedanigheid, welke iemand tot eenen wijze maakt. Een wetenschap: overal kraamt hij zijne wijsheid uit. In den STATENBIJBEL, bij persoonsverbeelding: ick wijsheijt woone bij de kloeksinningheijt enz.

Wijsheofd, m. en v., zie *wijsneus*.

Wijsneus, m. en v., meerv. wijsneuzen. Anders *wijsbol*, *wijsheofd*, enz. Een betweter: wat zal die wijsneus daar wederom niet op te vitten hebben. Van hier wijsneusheid, woisnouzig, wijsneuzigheid.

Wijsvinger, m., zie *wijzer*.

Wijte, v. Van *wijten*. De daad van wijten, verwijting, en verwijt: RENARD gaf den Bisschop de wijte. HOORT.

Wijten, b. w., ik weet, heb geweten. Te laste leggen: gij behoofd het mij niet te wijten. 't En is haer niet te wijten. HUIJONS. *Dank wijten*, dat men hier en daar vindt, is voor *dank weten*; zie *weten*. Van hier *wijte*. Zamenstell.: verwijten enz.

Wijting, v., meerv. wijtingen. KIL. ook *wittingh*, eng. *whiting*, hoogd. *Huiling*, bij ons ook *weeke wijting*. Een zeevisch van het geslacht der

kabeljaauwen: men geeft aan de witte schelviach den naam van wijting, en wecke wijting.

Wijwater, o. Gewijd water, waarmede de Roomschen menigerlei dingen besprengen: hij bood haar het wijwater. Van hier de zamenstell.: wijwatersvat, wijwaterkwast, waarvoor men doorgaans de zamentrekking *wijkwast* gebruikt, *wijwaetersquispel*, KIL.

Wijzen, b. en o. w., ik wees, heb gewezen. Eigenlijk, leeren, onderrigten: in welken zin men nog in het hoogd. zegt: *er läst sich weisen*, en welken zin *wijzen* ook in de zamenstell. *onderwijzen* oefent. Bijzonderlijk, ten aanzien van eenen weg onderrigten, te regt helpen: iemand ergens heenwijzen. Wijs hem toch eens te regt! Van hier heeft het onzijdige *wijzen* den zin van zulk een bedrijf, zulke gebaren, enz., als waardoor men iemand te regt wijst: hij wees met den vinger naar ons. Zij wijst op haren stoet. VOND. En het bedrijvende *wijzen* wederom dien van met zulke gebaren aanduiden, onder het oog brengen: men wees ons den weg naar het dorp. Iemand het gat van de deur wijzen, hem, evenveel hoe, aanduiden, dat hij te vertrekken heeft. Een vonnis wijzen is, hetzelfde vellen. Van hier gewijs, gewijsde, wijzer, wijzing. Zamenstell.: wijsvinger enz. Aanwijzen, afwijzen, bewijzen, nawijzen, onderwijzen, uitwijzen, verwijzen, enz. Komt van *wijs*, en beteekent eigenlijk wijs maken.

Wijzer, m., meerv. wijzeren en wijzers. Van *wijzen*. Al wie, of wat, wijst. Van personen gebruikt men het zelden anders, dan onlings voor den uitwijzer van een vonnis, of van eenen regter over het algemeen: gheweest te hebben een wijzer, nu te wesen een eischer. v. HASS.; en in de zamenstell.: oordeelwijzer, wegwijzer, enz. Onder de zaken, waaraan men den naam van *wijzer* geeft, is bij KIL. de voorste vinger, anders *wijzvinger*, en het werktuig, dat men anders *uurwijzer*, of *minuutoijzer* noemt: al draeit de wijzer kort den dag om. VOND. De verdere zamenstell. zijn: wijzernaald, wijzerplaat, enz. Bladwijzer, dagwijzer, maandwijzer, tijdwijzer, weerwijzer, windwijzer, zonnwijzer, enz.

Wijzigen, b. w., ik wijzigde, heb gewijzigd. Ten opzichte van wijze en manier schikken: men poogde alles zoo en zoo te wijzigen. Een besluit wijzigen is, bepalen, op welke wijze het beslotene uitgevoerd worden zal. Van hier wijziging. Voortdur. w. van *wijzen*.

Wilk, wikke, v., meerv. wikken. Anders *visse*, fr. *vesce*, eng. *vetch*, lat. *vicia*, gr. βίτριον en φάξη, middeleeuw. lat. *bez*, zweed. *viker*, slavon. *wijkew*, hoogd. *Wicke*, verwant aan *vijg* en *vijgboom*. Eene peulvrucht van menigerlei soort, en plantgewas, waaraan dezelve waast: men voedert de paarden vaak met wikken, in plaats van met hooi. Zamenstell.: wikkenstroo.

Wilk, v., meerv. wikken. Van *wikken*, wegen, volgens HALMA zoo veel, als er op de schaal der stalswang in eens gewogen wordt: elke wik werd afzonderlijk gelegd.

Wikkelen, b. w., ik wikkelde, heb gewikkeld. Eigenlijk, gestadig bewegen. Voorts, door eene gestadige beweging ergens omwinden: wikkel het touw er om. De slang wikkelde hem baren staart om hals en armen. Iets wordt in iets anders *gewikkeld*, wanneer men dit laatste met eene gestadige beweging om het andere heen slingert: ik wikkelde het in een papier. Zich in

iets wikkelen is, hetzelfde als om zich henen slingeren. Zich in eene zaak wikkelen, zich zoo sterk daarmede inlaten, dat men zich daaraan niet wederom onttrekken kan. Zich ergens uit wikkelen is, zich uit de knellende banden van zoodanig iets losmaken; eigenlijk, hetzelfde door eene gestadige beweging als van zich afwinden: hoe gelukkig heeft hij zich er wederom uit weten te wikkelen! Van hier *gewikkeld*, *wikkeling*. Zamenstell.: inwikkelen, omwikkelen, ontwikkelen, verwikkelen, enz.

Wikkelen, hoogd. *wickeln*, is een voortdurend werkw. van *wikken*, en verwant aan *wegen*, *bewegen*, enz.

Wikken, b. w., ik wikte, heb gewikt. Eigenlijk, even als *wegen*, *bewegen*. Voorts, *wegen*, en bijzonderlijk op, of in, de hand *wegen*: *wik* eens, welk het zwaarste is. HALMA. Overdragtelijk is: iets *wikken* en *wegen*, het naauwkeurig en zorgvuldig beoordeelen. Voorts, is *wikken* ook wel eens eveneens, als *wigchelen*, voorspellen. Van hier *gewik*, *wikker*, *wikking*, *wikster*. Zamenstell.: *wikgeld*, *waaggeld*, enz.

Wil, m. Het vermogen van willen: met verstand en wil begaafd. De daad van willen: betwist mij geen en vrijen wil. Hetgeen men wil, volstrekte begeerte: dat is mijn wil. Dat ik mijnen wil na zijnen poog te voegen. De DECK. Genoegen: tegen wil en dank. Als 't Godt belieft, met wil of onwil dragen. BRANDT. Iemand te wille zijn, hem genoegen geven. Hierin sullen wij te wille zijn. BIJBELV. Zijnen wil van iets hebben, daaruit genoegen scheppen. Zijnen wil met iets doen, daarmede naar zijn genoegen handelen. Voorts, wordt *wil* gebezigd met *om* voor zich, en een z. n. tusschen beide in den tweeden naamval, ter aanduiding van den beweeggrond van iets: om des vredes wil, om Gods wil. Om hares schoonvaders ende hares mans wille. BIJBELV. En de plaats van het z. n. wordt ook meermalen door een voornaamwoord bekleed: om wiens wil, om diens wil, om welks wil, om deszelfs wil. Maar de tweede naamval van persoonlijke voornaamwoorden wordt door den vierden naamval van bezittelijke voornaamwoorden vervangen, die alsdan eene t achter zich heeft: om mijnent wil, om onzent wil. Om u, om uwent wil, alleen. VOND. enz. Van hier *gewillig*, *wilg*, *willig*, enz. Zamenstell.: *willekeur*, *wilvaardig*, enz. Moedwil, onwil, enz.

Wil, eng. *will*, hoogd. van oudsher *Wille*, angels. *wijlla*, ULPHIL. *wilja*, slavon. *wiile*, *wola*, *vola*, lat. *voluntas*, komt van *willen*.

Wild, bijv. n. en bijw., wilder, wildst. Tengelooos, onstuimig: welke wilde bliken! Met een wild geschreeuw. Hij kwam ganach ontdaan en wild binnenvliegen. Die wilde knaap. Van een volk, aan geene maatschappelijke banden gewoon: men onderscheidt de natiën in beschaafde, onbeschaafde en wilde. Er zijn weinige eigenlijke wilden, maar men geeft dezen naam aan vele onbeschaafde volken. Van een dier, ongetemd: de tamme olifanten verlokken de wilde, zoo dat zij gevangen en getemd worden. Het wilt gedierde ende alle vee. BIJBELV. Van eene plant, door geene menschelijke nijverheid aangekweekt, besnoeid, of bedwongen: wilde aardbeïën, wilde appelen, enz. Toen zij 't met elzen en wilt boschloof had behangen. VOND. Zoo is: eene wilde landstreek, die niet bebouwd, en door menschelijk

opzigt geregeld wordt. Wild vleesch is vuil vleesch, dat tegen den wil van den heelmeeester in eene woude groeit. De wilde zee is bij KIL. *de oceaan*, die onbeperkt rondom den aardbodem loopt: het natte gebroetsel der wilde zee, rontom hem hene huppelende. VOND. *In het wild is zonder toedoen van menschen: die boomen groeijen daar in het wild. Ongeregeld en ongeordend: alles ligt hier in het wild. Nu laet de stroomgodin het haer in 't wilde spreien.* VOND. In het wild loopen is, in verwarring geraken: hij laat alles in het wild loopen. Of zonder opzigt en orde rond loopen en dwalen: waarom loopen die kinderen daar zoo in het wild? Van hier wildernis, wildheid. Zamenstell.: wildeman, wildkoorn, wildruit, wildvang, wildvreemd, wildzang, enz. Verwilderen enz.

Wild, zweed., eng., hoogd. van oudsher *wild*, vries. *wield*, is een oorspronkelijk woord, dat de eerste der opgenoemde beteekenissen aan zijnen klank verschuldigd schijnt.

Wild, o. Eigenlijk, het onz. geslacht van het bijv. n. *wild*. In het wild loopende of vliegende dieren, verzamelbaar: er is hieromstreeks weinig wild. Om het wilt op te snuffelen. VOND. Al 't wild des velds moet op mijn' bijstand wachten. L. D. S. P. Zamenstell.: wildachtig, wildbaan, wildbraad, wildschut, enz.

Wildbaan, v., meerv. wildbanen. Eene omtuinde plek gronds, waar men wild bewaart: de vorstelijke wildbaan van Kleef. Dit woord luidt in het hoogd. *Wildbahn* en *Wildban*, en het laatste schijnt het oorspronkelijke. Dus schijnt ons wildbaan insgelijks eene verbastering van *wildban*, en nit *wild* en *ban* zamengesteld.

Wildbraad, o. Eetbaar wild: gaet uijt in 't velt, ende jaegt mij een wiltbraet. BIJBELV. Toebereid vleesch van zulk wild: zij gaen het wiltbraet en de maeltijt bereiden. VOND. Het wiltbraet was nae sijnen mont. BIJBELV. Dit woord luidt bij KIL. *wildbraed*, neders. *wildbradt*, hoogd. *Wildbret* en *Wildpret*. Het verschilt van het hoogd. *Wildbruten*, dat een gebraad van wild aanduidt, en kan van *wild* en het ijsl. *brad*, walis. *praidd*, lat. *praeda*, buit, afgeleid worden, of van *wild* en het eng. *bread*, vries. *breed*, gr. βρωτος, βρωτων, voor zoo veel dit voedsel over het algemeen aanduidt.

Wildeling, m., meerv. wildelingen. In het hoogd. *Wilding*. Bij KIL. een wilde appel. Zamenstell.: wildelingboom. KIL.

Wildeman, m., meerv. wildemannen en wildemans. Een wild mensch: er is een wildeman voor geld te zien. Een woesteling: het is een rechte wildeman.

Wildernis, v., meerv. wildernissen. In het hoogd. *Wildnisz*. Een wild, onbebouwd en onbewoond oord: wij quamen in eene eenzame of huilende wildernis. HALMA. Woestijnen, wildernis, geberghte, en rotsen, zeden en reden, ingeplant. VOND.

Wildschut, m., meerv. wildschutten. Van *wild* en *schut*, schutter. Een jager: het is een voortreffelijke wildschut.

Wildvang, m., meerv. wildvangen. Een havik, of ander wild dier, dat reeds volwassen, en dus gansch wild, is, als men hetzelfde vangt; in tegenoverstelling van *nesteling*. Elders ook gevangen wild: indien ik uwe altaren met eenig wiltvangk versierde. VOND.; waar het onz. is. Voorts,

neemt men het voor een onstuimig en woest mensch. Hoogd. *Wildfang*.

Wildvreemd, bijv. n. Van *vreemd* en *wild*, dat in het oudzwabisch ook vreemd aanduidde. Gansch vreemd: hij is mij wildvreemd.

Wildzang, m. De natuurlijke zang van het gevogelte: mijn kneutertje zingt maar wildzang. HALMA. Overdragtelijk, slechte muziek: het is wildzang. Wartaal: er komt niets dan wildzang nit zijnen mond. Somtijds ook een wild, roekeloos en onzinnig mensch; in welchen zin *wildzang* een meerv. heeft.

Wilg, m., meerv. wilgen. Een boomgewas, waarvan men verschillende soorten telt: aen den gebladen wilgh, die over 't water hing. VOND. Als de wilgen aen de waterbekken. BIJBELV. De harpen aen de wilgen opgehangen. L. D. S. P. Gelijk de blonde oijf de tacie wilgh beschaemt. VOND. Zamenstell.: wilgenbast, wilgenblad, wilgenboom, wilgenhout, wilgenkruid, wilgenpoot, wilgenstoof, wilgentak, wilgenteen, wilgenzwam, enz. Beekwilg, bindwilg, korfwilg, roofwilg, rijswilg, teenwilg, treurwilg, enz.

Wilg, eng. *willow*, wordt als eene verkorting van *willig* beschouwd, en men schijnt den wilg dus genoemd te hebben, omdat hij zoo uitnemend wel voort wil.

Wilhelm, m. meerv. Wilhelmen. Gemeenlijk *Willem*, eng. *William*, fr. *Guillaume*. Een oudduitsche eigennaam, volgens sommigen zamengesteld uit *helm* en *wil*, *vil*, *vilt*, vel, en dus iemand aanduidende, wiens hoofd met een beestenvel gedeekt was; doch volgens LEIBNITZ, *protector tranquillitatis*, *quietis*, van *wil*, *weil*, rust, en *helm*, beschermer, van *helmen*, beschermen; derhalve zoo veel als beschermer der rust, of anders rusthewaarder. Zamenstell.: Wilhemsbad, Wilhelmsdorp, Wilhelmsoord.

Willekeur, v. Eigenlijk, de keur van den wil; vrij besluit, vrije verkiezing: het staat aan uwe willekeur. Van iemands willekeur afhangen. Ook grillige verkiezing, welke op geene redenen rust: het is niet dan willekeur, waarnaar hij handelt. Onlings in het hoogd. en neders. ook eene overeenkomst; en bij HALMA is *willekeur* nog, even als bij KIL., en in het hoogd., eene ordonantie. Van hier willekeurig.

Willekeur, hoogd. *Willekühr*, zweed. *willkor*, komt van *wil* en *keur*.

Willekeurig, bijv. n. en bijw., willekeuriger, willekeurigst. Ook *willekeurlijk*. Door willekeur bestuurd, daarnaar alleen afgemeten: het willekeurig gezag. Welk een willekeurig bedrijf! Uit eigenen wil voortkomende: de beweging der der dieren is, gansch anders dan die der planten, willekeurig. Uit eene grillige verkiezing, die op geene redenen gegrond is: hij handelt daarin zeer willekeurig. Van hier willekeurigheid, willekeuriglijk. Zamenstell.: onwillekeurig enz.

Willekeuriglijk, zie *willekeur* en *willekeurig*.

Willem, zie *Wilhelm*.

Willen, o. w., ik wilde, heb gewild; ook somtijds *ik wou*, of *woude*, zoo in de gemeenzame verkeering, als ook elders, blijkens: ik wou en kost niet sprecken — en woude aengepout van min haer snel navresten. VOND.; die hierin echter, buiten de gemeenzame verkeering, evenmin na te volgen is, als Hooft, Cats, en andere oudere schrijvers daarin, dat zij *hij wilt* voor *hij wil*

schreven. Het wordt onmiddellijk met een ander werkwoord zamengevoegd, zonder te tusschen beide. Nu strekt *willen*, even als *wil*, ter aanduiding van eene volstrekte begeerte: dat God ontdekken wilt sal niet verholten blijven. LANDJUEEL. Gij wilt, dat wij in nwe wegen treden. L. D. S. P. Eene min volstrekte genigheid tot, en verlangen naar, iets: godde sijn sweert aen over sijne kleederen, ende wilde gaen. BIJBELV. Een, die dansen wil, is haest genoeg gepepen. CATS. Eene bewilliging in iets: wilt gij mij wel eene dienst doen? 'K wil troon en kercktafij om uwen luister missen. VOND. Het beweren en staande houden van iets: men wil haar met hem hebben zien wandelen. Hij wil het gehoord hebben. De bedoeling: wat wilt gij daarmede zeggen? Geruechheid, om iets doen: dat huis wil instorten. Daer wilt de Duijvel van stonden aen een Cappelle bij bouwen. ALDEGOND. Somsijds beantwoordt *willen* genoegzaam aan zullen: willen wij gaan? Onseker ofse staan, dan ofse vallen, wilt. CATS. Waar wil het geld van daan komen? Of aan kunnen, vermogen: doe vrij al wat gij wilt. Wat wil ik aanvangen? Dikwijls is *willen* gansch overtollig: wat wil dat zeggen? wat zegt, wat beduidt, dat? Wilt niet vreesen! KIL. Zeer dikwijls verzwijgt men het werkw., dat bij *willen* behoort: hij wil naar de kerk, namelijk gaan. Het wil niet los, namelijk geraken. Doe, wat gij wilt, namelijk doen. Dien hij wilde, namelijk dooden, doodde hij. BIJBELV. Somsijds volgt er op *willen*, dat enz.: ik wil, dat het gedaan worde. Somsijds voegt men bij *willen* ook een z n., in den vierden naamval: wat wilt gij toch? Ik wil geenen wij. Die mijn bestraffinge niet gewilt hebbet. BIJBELV. In dat geval is *willen* even bedr. als *begeeren*. Van hier het lijdend deelw. *gewild*, dat als bijv. n. gebezigd wordt. Voorts, bezigt men *willen* ook als z. n.: alles hangt daarbij van het willen af. Het willen en het volbrengen. BIJBELV. Van hier het bijw. *willens*, met opzet: bij deed het willens en wetens. Ik ben willens, voornemens, van voornemen. Willens of onwillens, tegen wil en dank. Van hier wil enz. Zamenstell.: welwillend enz.

Willens, zie *willen*.

Willig, bijv. n. en bijw., williger, willigst. Van *wil*. Eenen goeden wil tot iets hebbende, daartoe bereid en genegen: hij is tot alles even willig. Met een volkomen herte, ende met eene willige siele. BIJBELV. Vrijwillig, ongedwongen: een willige afstand. Door de willige overgave der vesting. De vrijevochte will'ge slaven. VOND. Gedienschtig: de man is altijd even willig. Een willig paard, een paard, dat steeds gaarn voort wil. De boter enz. wordt williger, als er meer vertier van komt. Van hier *willigen*, willigheid, williglijk. Zamenstell.: bereidwillig, dienstwillig, eigenwillig, goedwillig, kwaadwillig, moedwillig, onwillig, vrijwillig, enz.

Willigen, o. w., ik willigde, heb gewilligd. Van *wil*. Williger, meer gewild, worden, in prijs toenemen: het koorn begint te willigen, anders ook: er komt meer willigheid in het koorn. Bij KIL. is *willighen*, gewillig maken. Gansch anders is de beteekenis van dit woord wederom in de zamenstell. *inwilligen*.

Willigheid, v., zie *wil*

Wilvaardig, bijv. n. en bijw., wilvaardiger, wilvaardigst. Opperd. *wilfertig*, hoogd. *wilfährig*, van *wilfahren*, iemands wil en verlangen opvol-

gen. Met gewilligheid tot vervulling van iemands verlangen: men onthaalde ons zeer wilvaardig. Zijn wijs bevel wilvaardig gadeslaan. L. D. S. P.

Wimpel, m., meerv. wimpels. Eene lange smalle scheepsvaar, welker gedaante haar van eene vlag, en eenen vleugel, onderscheidt: die uwen wimpel draagt. Hooft. Grootsch in 't nat zijn wimpel spieglen. P. MOENS. Het bootsvolck voert de vlagh en wimpel, zwaait de zwaarden. VOND. Voorts, bij KIL., even als het oudd. *wimpel*, eng. *wimple*, fr. *guimpe*, een sluijer, anders *wimpeldoek*. Van hier bij denzelfden KIL. *wimpelen*, bewimpelen. Zamenstell.: wimpeldoek, KIL., wimpelstok, enz.

Wimpel, zweed. *wimpla*, middeleeuw. lat. *gimpla*, *impla*, hoogd., neders. *Wimpel*, in de beteekenis van sluijer, schijnt, even als het hoogd. *Wimper*, het bovenste ooglid, verwant aan *wimpoogen*, pinkoogen, bij KIL., en aan het hoogd. *wimmeln*, wemelen, en voorts door eene gestadige floddering bewogen worden.

Wind, m., meerv. winden. Eene min of meer sterke beweging van de lucht naar den eenen of anderen kant: de wint van tegens over 't Zuiden. Hooft. Lang door storm en wind gesold wierd en gedreven. HUUDECOPER. Figuurlijk: de wind van winst riekt zoet, 't zij van wat oord hij waait. DE DECK. Hiertoe behooren de spreekwijzen: den wind van voren krijgen, duchtige tegenspraak vinden. De huik naar den wind hangen. Zie *huik*. Met alle winden waaijen, wispelturig zijn. Bij den wind zeilen, den wind van voren langs het zeil doen schampen. Voor den wind zeilen, den wind vlak achter zich hebben. Aan zulken wind geeft men de benamingen van *enen*, of zulken en zulken, *voor den wind*: wacht een voor de wind, om voort in zee te steken. ANTONID. Met een Noordelijke voor de windt. BRANDT. Eene stijve, slappe, enz. voor de wind. Het gaat iemand voor den wind, als het hem, evenveel hoe, voorspoedig gaat. Een schip loopt door den wind, als het zich zoo beweegt, dat het den wind aan stuurboord krijgt, dien het voorheen aan bakboord had. Onder den wind van een schip zijn, hetzelfde tusschen zich en den wind hebben. Boven wind zijn, aan de windzijde van een ander schip, en, overdragtelijk, voorspoedig zijn. Zijnen vijand den wind afwinnen, zich tusschen hem en den wind plaatsen, opdat de buskruidrook hem belemmere. De wind steekt op, beteekent, dat hij zich verheft, in tegenoverstelling van: de wind gaat liggen, hij vermindert zijn geblaas. Wind vangen is, den wind op zijnen weg tegenhouden en zelf daardoor getroffen worden: die toestel op uwen schoorsteen vangt te veel wind. Nopens kaf enz. bezigt men de uitdrukking van: voor den wind wegatuiven, in den wind strooijen, in den wind slaan, in de lucht doen vliegen. Iemands woorden in den wind slaan is, die nutteloos verloren laten gaan. Aan den wind gaan is, bij HALLMA, optrekken, rinkelrooijen. Wind maken, ongepaste beweging maken. Het hoofd vol winds hebben, een ijdelruit zijn. Het is maar wind, nietsbeduidend gezwets. In: men kan van den wind niet leven, heeft *wind* de beteekenis van lucht over het algemeen, even als in: omhelsde niet dan wint en dunne en ijdele locht. VOND. Ook beteekent het beslotene darmlucht: dat bier veroorzaakt winden. Winden lozen. Eindelijk, was *wind*, even als in het hoogd., oulings ook nog een *windhond*, an-

ders *hazewind* en *hazewindhond*. Van hier windachtig, winderig, windig. Zamenstell.: windbier, windbreuk, windbui, windbuidel, windbus, winddroog, windel, windgat, een gat in het ijs, — windgod, windhandel, windhond, windkant, windkolijk, windmaker, windmolen, windmout, windnegotie, windoven, windpok, windpomp, windroer, windroos, windscherm, windschut, windstil, windstille, windstreek, windvaan, windvang, windverwekkend, windvlaag, windwaarts, windwering, windwijzer, windzak, windzeil, windzijde, windzucht, enz. Avondwind, bakstagwind, draaiwind, dwarlwind, hoofdwind, landwind, noordewind, oostewind, pasfaatwind, regenwind, rukwind, stormwind, tegenwind, voorwind, warlwind, wervelwind, westewind, zeeewind, zijdeewind, zuidewind, zuidoostewind, zuidwestewind, enz.

Wind, hoogd., eng., KERO, ULPHEL., enz. *wind*, vries. *ween*, fr. *vent*, sp., ital. *vento*, lat. *ventus*, schijnt van het oudduitsch *wehend*, deelw. van *wehen*, waaijen, af te stammen.

Windachtig, bijv. n. en bijw., windachtiger, windachtigst. Van *wind* en *achtig*, voor *hachtig*. Wind bevattend, door wind beroerd: die maand is doorgaans windachtig. Anders *windig* en *winderig*, welk laatste intusschen voorts nog de betekenis heeft van aan windmakerij overgegeven: wat is die man winderig! terwijl het met *windachtig* deelt in den zin van windverwekkend: boonen zijn windachtig, of winderig. Van hier windachtigheid.

Windas, o., meerv. windassen. Van *winden*. Hoogd. *Winde*, eng. *windlass*, fr. *vindas*. Een werktuig van verschillende gedaante, waarmede men dingen van aanmerkelijke zwaarte op, of weg, kan winden: wanneer het windas nu rustte en stille stondt. HUIJDECOFER. Vruchteloos poogde men het windas met den windboom rond te draaijen. Anders ook *windaas*, *windasse*. KIL.

Windbier, o. Eene zamentrekking van *windmout-bier*. Bier van winddroog, of in den wind gedroogd, mout: men brouwt windbier van windmout.

Windbreken, o. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk, voor pogchen, snorken: hoor hem eens windbreken. Voorts, bedient men zich van het deelw. *windbrekend*, in: windbrekende middelen; en bovendien komt van *windbreken*, windbreekster, windbreker, windbrekerij.

Windbreker, m., zie *windbuidel*.

Windbuidel, windbui, m., meerv. windbuidels en windbuilen. Een winderig mensch, een *windmaker*, *windbreker*. Hoogd. *Windbeutel*.

Windbus, v., zie *windroer*.

Winddroog, zie *windbier*.

Winde, v. Bij KIL. evenveel als *katrol*; en in het hoogd. een *haspel*. KIL. *garenwinde*. Voorts, zeker plantgewas. Zamenstell.: akkerwinde, haagwinde, oeverwinde, pttattenwinde, enz.

Windel, m., meerv. windelen en windels. Van *winden*. Anders *windsel*, dat gebruikelijker is. Een werktuig, om te winden, een zwachtel: nocte in windelen gewonden. BIJBELV. Bij KIL. ook eene katrol. Van hier *windelen*, KIL., hoogd. *windeln*, zwachtelen. Zamenstell.: windelband, windeldoek.

Windelen, zie *windel*.

Winden, b. w., ik wond, heb gewonden. Eigenlijk, even als *wenden*, al draaijende bewegen. Bijzonderlijk, met zulk eene beweging ergens om

slingeren, of wikkelen: wind het touw om den paal. Iets windt zich in iets anders, als het dit laatste door zijne draaijende beweging om zich heenslingert, en als men het laatste om het eerste windt, wordt het eerste in het laatste gewonden: siet dat is hier gewonden in een kleet. BIJBELV. Zich ergens uit winden is, hetzelfde door eene draaijende beweging als van zich afwenden: hij weet zich overal uit te winden. Het eene uit het andere winden is, het laatste, door eene draaijende beweging van het eerste, daaruit losmaken; maar voorts is: iets ergens uit winden ook, hetzelfde door middel van het winden van een touw, waaraan het vast is, om een windas, daaruit brengen: men wond het schip uit het water. Op soortgelijk eene wijze laten de spreekwijzen van: iets ergens af- en opwinden zich ontleeden. Ineenwinden is, door eene windende beweging ineenrollen. Van hier winde, windel, enz., winder, winding, windsel, windster. Zamenstell.: windas, windboom, windreep, windspil, windzeel, enz. Afwinden, bewinden, inwinden, onderwinden, ontwinden, opwinden, overwinden, toewinden, uitwinden, verwinden, voortwinden, zamenwinden, enz.

Winden, hoogd. ook *winden*, zweed., eng. *to wind*, KERO *wintan*, vries. *wiene*, is verwant aan *wenden*, *weentelen*, *wandelen*, enz.

Winderig, zie *windachtig*.

Windgod, m. Een wezen uit de grieksche en romeinsche fabelkunde, anders EOLUS, of EOOL, genoemd: NEPTUIN sliep bij de windgodts dochter. VOND.

Windhandel, m. Anders met een bastaardwoord *windnegotie*. Een handel, bestaande in de verzekering, dat deze of gene wind op zekeren tijd zal waaijen; op welke wijze die wind, als ware het, verkocht, en als hij niet waait, niet geleverd, en dus het spel verloren wordt. Een handel van zulken aard, als de actiehandel enz. Fig., wordt het gebezigd voor een ijdel gezwets: het is maar windhandel, anders *windnegotie*.

Windhond, m., zie *wind*.

Windig, zie *windachtig*.

Windroer, o., meerv. windroeren. Anders *windbus*. Een roer, dat, in plaats van met buskruid, met wind, geladen wordt: toen OTTO VAN GUEBICKE het windroer uitvond.

Windschut, o., zie *windvang*.

Windsel, o., zie *windel*.

Windvaan, v., zie *windwijzer*.

Windvang, m. Somtjds evenveel, als *windschut*, *windueering*, een toestel ter opvang van den wind. Bij KIL. voorts, even als het hoogd. *Windfang*, een werktuig tot verversching van de lucht der mijngroeven, of het klepje van eenen blaasbalg. Bij HALMA, al wat boven op een schip aan den wind blootgesteld is: aan al den windvang. HOOFT. Ook figuurlijk: met zulk een windvang van woorden. HOOFT.

Windwering, v., zie *windvang*.

Windwijzer, m., meerv. windwijzers. Anders *windvaan* en *weerhaan*. Een werktuig, dat aanduidt, van welken kant de wind komt: de windwijzer wijst regtstreeks van den windkant af.

Wingewest, o., meerv. wingewesten. Een overwonnen gewest: de wingewesten der Romeinen. Lat. *provincia*, maar geheel iets anders dan ons *Provincie*, en het fr. *province*, dat een gewest aanduidt.

Wink, en winken, zie *went* en *wenken*. **Winkbrauw**, zie *wenkbrauw*.

Winkel, m., meerv. winkelen en winkels. Een hoek: in hoeken en winkels houden si haer schoten. A. BIJNS. Ick wil de neering sien in een hoek of winkel. BREDERO. Verbergt sijn dieverij in wickels nocht in hoeken. VOND. Bijzonderlijk, noemt men dus het hol van het hoofd, waarin het oog begrepen is: booren d'ooogen uit hun winkels. HOORT. D'ooogen uit haer winkelen geboort. VOND. Blikken, die verwoed steeds heene en weder in de diepe winkels draaijen. ROTGANS. De hoek van een voorhuis, waarin men koopmanschapp, en welke door den zoogenoemden *hoek- of toonbank* afgesloten wordt; en voorts evenveel welke plaats van een huis, waar men zijne nering of hantering eigenlijk drijft: er is iemand voor in den winkel. In den winkel g'ameedt. VOLLENH. In ruimeren zin een huis, waar men winkelering drijft: de straat is vol winkels. Een open winkel, een besloten winkel. Winkelnering: winkel doen. Winkel houden. Eenen winkel opzetten, winkelering beginnen. Uit den winkel scheiden, van de winkelnering afstappen. Eenen winkel uitverkoopen, zijne winkelgoederen verkoopen, zonder derzelve plaats door andere aan te vullen. Die winkel verkoopt uit, of is uitverkocht, het is met die zaak gedaan. Van hier het onz. werk. *winkelen*, winkelering doen, — winkelier, enz. Zamenstell.: winkelboek, winkelkeur, winkeldochter, winkeldoos, winkelgereedschapp, winkelgoed, winkelhaak, winkelhouder, winkeljongen, winkelkamer, winkelknecht, winkelladder, winkellade, winkellamp, winkellei, winkelmaat, winkelmeid, winkelnaad, winkelering, winkelplank, winkeltrapje, winkelvenster, winkelwaar, enz. Artsenijwinkel, achterwinkel, bakkerswinkel, barbierswinkel, boekwinkel, fruitwinkel, garenwinkel, groentewinkel, hoedenwinkel, hoerenwinkel, kaartwinkel, kaaswinkel, katoenwinkel, knoopwinkel, koekebakkerswinkel, komenijwinkel, kousenwinkel, kruidenierswinkel, lakenwinkel, linnenwinkel, modewinkel, moffenwinkel, mutsenwinkel, naaldenwinkel, oogwinkel, papierwinkel, prentwinkel, rouwwinkel, scheerwinkel, schuifwinkel, slawinkel, smidswinkel, snoepwinkel, stoffenwinkel, tabakswinkel, theewinkel, timmermanswinkel, touwwinkel, verfwinkel, verwerswinkel, vlaswinkel, zijdewinkel, enz.

Winkel, hoegd., neders. ook *Winkel*, OTRIFD. *winkel*, NOTE. *winchil*, lat. *angulus*.

Winkelen, zie *winkel*.

Winkelhaak, m., zie *winkelmaat*.

Winkelier, m., meerv. winkeliers en winkeliers. Van *winkel*. Anders *winkelhouder*. Al wie winkelering drijft. Wegens eene vrouw gebruikt men *winkelierster*.

Winkelmaat, v., meerv. winkelmaten. Van *winkel*. Anders *winkelhaak*, hoegd. *Winkellaken* en *Winkelmaz*. Bij KIL. een bekend werktuig van timmerlieden enz.: kostelicke steenen, nae de winkelmate gehouden. BIJBELV. *Winkelhaak* is, figuurlijk, ook eene scheur in laken, doek, enz. in de gedaante eens winkelhaaks.

Winket, o., meerv. winketten. Ook *wiket*, eng. *wicket*, fr. *guichet*. Een klinket: vliegen nae de roode poort en breken 't winket open. HOORT. Dit wiket staet al ontloken. WALEWZIN.

Winnen, b. w., ik won, heb gewonnen. Oulings, het land bearbeiden: die de aerde werken of winnen soude. BIJBELV., 1477. Zijn lant

gaen ackeren en winnen. BOETH. Winnen, land winnen, KIL., bij wien *win*, *winne*, *winner* en *land-winner*, eenen landman aanduidt, en *winne* en *hoeve* voorts ook gelijkloidend is. Uit landarbeid enz. verkrijgen en inzamelen: hooi winnen. Zaad winnen. De wijnen, die men verleden jaar gewonnen heeft, vallen zeer slecht. HALMA. Bijen, en uitgelezen geur, gewonnen op het velt. VOND. Dezen zin moet het verwante eng. *to gain* ook gehad hebben, daar *gainage* en *gainery* de opbrengst van het land aanduidt, hetwelk iemands vasallen, bij wege van heerendiensten, bearbeiden. Daarentegen is *winnen* ook voortbrengen: winnende land, land, dat vruchten geeft. KIL. Vast opwast, bladers wint, VOND., dat is, voortbrengt, of, zoo men wil, verkrijgt, in welken zin *winnen* even gebruikelijk is, als het oude *gewinnen*: omdat hi van hem ghewan Walchren. M. STOKK. Gelukkig, die Gods blijchap heeft gewonnen. VOND. Zoo wint men eeuwig eer. POOT. Door vlijende woorden of handelingen verkrijgen: iemands genegenheid winnen. Door evenveel welke dienst, of welken arbeid, verkrijgen: wat wint die knecht bij u? Winnen den kost met spinnen ende wenen. KIL. Door koophandel, of andere praktijk, verwerven: er wordt thans veel met geldschieten gewonnen. Dat men met woekeren wint, kan niet gedijen. Door najver behalen: den uitgeloofden prijs winnen. Door wagen, en door middel van het spel, verkrijgen: die vele duizenden van goude kroonen wonnen. DE DECK. Het spel winnen; — het is een gewonnen spel; ook figuurlijk, de onderneming is gelukt. Iemand gewonnen spel geven, ook figuurl., deszelfs overnagt erkennu; hotwelk men ook uitdrukt met: iemand het gewonnen geven. Al strijdende verkrijgen: schoon men wingewest bij wingewest wint. Voorts, ook eene plaats bereiken, waarnaar men streeft: het voetvolck d'andre zij door stadigh trecken wint. VOND. Wint eens die duif de ruime velden. DULLAERT. Iemand door overreding, of overtuiging, tot zijnen aanhang overhalen: op dat ick er meer soude winnen. BIJBELV. Even als *gewinnen*, verwekken: kinderen winnen, KIL. En aen haer winnen ging dat overgodlijk zaet. VOND. Het winnen, de overhand hebben; ook het van iemand winnen. Ergens op winnen, of, ergens aan winnen, beteekent, door handel daaruit verkrijgen. Spreekw.: zoo gewonnen, zoo geronnen, dat met weinig moeite, of langs oneerlijke wegen, gewonnen wordt, blijft niet lang bijeen. De winnende hand is mild, als het iemand welgaat, is hij doorgaans ook weldadig. Aan de winnende hand zijn, beginnen te winnen. Die waagt, die wint, om wat te winnen, moet men ook iets wagen. Van hier *gewin*, *winbaar*, *winner*, *winning*, *winst*. Zamenstell.: *winzucht* enz. Aanwinnen, afwinnen, gewinnen, herwinnen, inwinnen, overwinnen, uitwinnen, verwinnen, enz.

Winnen, bij OTRIFD. *uinnin*, *gewinnan*, aannemen, verwerven, zweed. *winna*. Hiertoeh behooren ook het fr. *gagner*, in 't middeleeuw. lat. *quadagnare*. In het zweed. is *gagn*, *winst*, overwinning, bij ULPHIL. *gageyan* winnen, in het gr. *κατὸναι*, lat. *vinco*, ik overwin.

Winner, m., meerv. winners. Van *winnen*. Al wie wint: wie is hier de winner? Als winner van den strijd. Bij KIL. ook een landbouwer, zie *winnen*. Zamenstell.: broodwinner, geldwinner, kostwinner, landwinner, enz.

Winning, v., meerv. winningen. Van *winnen*. De daad van winnen: bij de winning van den prijs. Beurskrackeel en winninge en verlies. **VOND.** Voorts beteekent: de winning is slecht, of de winningen zijn, of gaan, slecht, men wint weinig met zijn onderscheiden bedrijf. Zamenstell.: broodwinning, geldwinning, kostwinning, enz.

Winst, v., meerv. winsten. Van *winnen*. De daad van winnen: de winst van dat geld. Koopmanschap drijven ende winste doen. **BIJBELV.** Valsche vonden, tot winst van geld of staet. **JONKTIJS.** Hegeen men wint, voordeel: ik heb er geene winst op. Om deel aan de schijnbaare winst te hebben. **HOORT.** Op de winst, die aen de winden zich laet binden. **POOR.** Spreekw.: eerste winst is korte winst, dat men in het spel aanvankelijk wint, verliest men welhaast wederom. Zamenstell.: winstdering, winstgierig, enz. Handenwinst enz.

Winter, m., meerv. winters. De koudste helft van een jaar: ende koude, ende hitte, ende somer, ende winter. **BIJBELV.** Het koudste van de vier jaarsaizoenen: vreesst gij voor een' harden winter. **VOND.** Benersticht u om voor den winter te komen. **BIJBELV.** De koude van dit jaarsaizoen: in dien vroegen winter. Daer rijp noch winters niet op hechten. **VOND.** Een onge-mak, dat uit die koude ontstaat: de winter, of winters aan de handen, en in het aangezicht. Van hier winterachtig, *winteren*, wintersch. Zamenstell.: winteraardappel, winterandijvie, winterappel, winterarbeid, winteravond, winterbloem, winterboter, winterbui, winterdaags, winterdag, winterreend, winterfruit, wintergerst, wintergewas, wintergoed, wintergroen, winterhaar, winterhalfjaar, winterkamer, winterkers, winterkeuken, winterkleed, winterknol, winterkoningje, winterkool, winterkoren, winterkost, winterkoude, winterkraai, winterkwartier, winterlage, winterleeuwerik, winterleger, winterling, winterloon, winterlicht, wintermaand, wintermuts, winternacht, winterooft, winterpeer, winterrogge, winterrok, winterroos, wintersaizoen, wintersalade, winterslaap, winterspinazie, winterster, winterstuk, wintertarwe, wintertijd, winterui, winterverblijf, wintervertrek, wintervlaag, winter vleesch, wintervoet, wintervogel, wintervoorraad, wintervracht, wintervreugd, wintervrucht, winterweder, winterwerk, winterwijk, winterwild, winterwoning, winterzeep, enz. Kwakkelwinter, nawinter, enz.: schijnt van *wind* gevormd.

Winterachtig, bijv. n. en bijw., winterachtiger, winterachtigst. Van *winter*. Wordt met *wintersch* verwisseld, om al wat tot den winter behoort, of aan den winter gelijkt, aan te duiden: het is een wintersche dag, en winterachtig weder. Het begint er winterachtig uit te zien. Van hier winterachtigheid.

Winteren, onpers. w., het winterde, het heeft gewinterd. Koud zijn: het begint reeds te winteren. Zamenstell.: overwinteren, waarin *winteren* intusschen eene gansch andere beteekenis heeft, namelijk, den winter overblijven.

Wintergerst, v., zie *winterkoren*.

Wintergroen, o. Een plantgewas van zes verschillende soorten: rondbladig wintergroen, gekroond wintergroen, enz.

Winterhaar, o. Dat dikke haar, waarmede sommige dieren in den winter gedekt worden: het dikke winterhaar van den beer.

Winterkers, v. Anders *steenkers* en *wintermunt*. Zeker slag van munt.

Winterkoningje, o., meerv. winterkoningjes. Een vogeltje van het geslacht der kwikstaarten.

Winterkoren, o. Allerlei koren, dat den winter door op het veld staat, zoo als wintergerst, winterrogge, wintertarwe: die kwakkelwinter doet mij voor het winterkoren vreezen. Hij lijdt als winterkoren op het veld is, hij lijdt allergeweldigst.

Winterlink, v. Anders *pijpkruid*, zeker slag van scheerling.

Winterlucht, v., meerv. winterluchten. Eene dikke, met sneeuw bezwangerde, lucht, zoo als men op de zoogenoemde *winterstukken* der schilders veelal vindt: hij is sterk in winterluchten.

Wintersch, zie *winterachtig*.

Winterslaap, m. De slaap, waarin verscheidene soorten van dieren den winter doorbrengen: men graaft de marmotten, gedurende derzelver winterslaap, uit den grond op.

Winterstuk, o., zie *winterlucht*.

Winterweder, o. Het ruwe en koude weder van den winter: het winterweder was gedwee en handelbaar. **VOND.**

Winzucht, v. Zucht om te winnen: hij wordt alleen door winzucht gedreven. Van hier winzuchtig.

Wip, v., meerv. wippen. Van *wippen*. De daad van wippen, in de beteekenis van schielijk, en voor een oogenblik, ergens henengaan: met eene wip ben ik wederom hier. Voorts, ook de daad van wippen, in den eigenlijken zin van dit woord: elke wip veroorzaakte hem nieuwe pijn. Op de wip staan is, gevaar loopen van gewipt te worden; en oneigenlijk, van zijn ambt te verliezen. De rest der Gallien staat op de wip. **HOORT.** Ook kan: op de wip staan, de beteekenis hebben van op een werktuig staan, waarmede de brouwers water putten, en waaraan men den naam van *wip* eveneens geeft, als aan zeker strafuig, dat anders den naam van *wipgalg* voert. Bij **KIL.** heeft *wip* nog meer andere verouderde beteekenissen. Men gebruikt het eindelijk ook wel eens als tuschenwerpsel: wip! weg was hij!

Wipbrug, v., meerv. wipbruggen. Eene ophaalbrug, welke, even als eene wip, op- en nederwaarts bewegen wordt: de opgehaalde wipbrug werd nedergelaten.

Wipgalg, v., zie *wip*.

Wippen, o. en b. w., ik wipte, ben en heb gewipt. Onz., schielijk, en voor een oogenblik, ergens henengaan: zij wipte daar heen, om naar de zaak te vernemen. En over het algemeen zich schielijk verplaatsen: om over de slooten te wippen. **HOORT.** En wipt in eenen boom. **VOND.** Daarmede wipt hij met een sprong naar beneden. **BRANDT.** Voorts, zegt men van dingen, die niet vast liggen, dat zij wippen: de plank waarover ik liep, begon te wippen. Ergens afwippen, is daaraf kantelen. Bedr., schielijk op-, en vervolgens wederom nederwaarts bewegen: hij werd aan de wipgalg gewipt. Eene brug wippen is, dezelve ophalen. Iemand wippen is, hem doen tuimelen, hem van zijn ambt enz. berooven. Van hier gewip, wip, wipper, wippertje, wipping. Zamenstell.: wipbrug, wipgalg, wiphout, wipkool, wipneus, wiplank, eene plank, waarmede twee personen aan derzelver einden gezeten, zich op- en neerwippen. Wipstaart, **KIL.**, bij wien *wip-*

steerten met *wispelsteerten* verwisseld wordt, enz. Afwerpen, oppippen, enz. Klanknaboosend.

Wiplank, v., zie *wippen*.

Wipstaarten, zie *wippen*.

Wis, bijv. n. en bijw., wisser, wist. Evenveel als *gewis*. Zeker, waarop men staat kan maken: het is eene wisse zaak. Om klaer en wis bescheit uit haeren mont te hooren. VOND. Doeltreffend: een wisse schoot. Met eenen wissen slag. Vastelijk, zekerlijk: wel wis! Hij komt wis. Van hier wisheid, wisselijk, gewis, enz.

Wisch, v., meerv. wischen. KIL. *wisse*, elders *wis*. Teen, twijg: nu breid en vlecht hij hier de Rubiaensche wis. VOND. Bij KIL. bijzonderlijk eene twijg, waarmede men brandhout in eenen bundel zamenbindt, en een gedraaide band van teenen, stroo, enz. Van hier het onverb. bijv. n. *wischen*, van wisch: een wischen korfje. Zamenstell.: wischhout, anders *wischhouts*, zoo veel hout, als er in eene wisch gaat. KIL.

Wisch, v., meerv. wischen. Van *wischen*. Iets, waarmede men wisch: de tafel met eene wisch afvegen. Zamenstell.: aarwisch, stroowisch, enz.

Wischjewaschje, zie *wisjewasje*.

Wisjewasje, o., meerv. wisjewasjes. Leur, bezelling: het kost mij een wisjewasje. Wisjewasjes maken is, somtijds, twist verwekken: maak geene wisjewasjes. Misschien is dit woord van *wis*, *wisch*, in de beteekenis van stroowisch, of iets desgelijks van geringe waarde, gevormd. Uit de zamenstelling *strontwisjewasje*, zou men opmaken, dat *wisjewasje* eigenlijk eene aarwisch beteekende; en dan zou de ware spelling *wischjewaschje* zijn, van *wischen* en *wassen*.

Wiskunde, v., zie *wiskunst*.

Wiskundig, bijv. n. Verschilt eenigzins van *wiskunstig*. Dit laatste is naar de grondregelen der wiskunst afgemeten, of uit de wiskunst ontleend: het steunt op wiskunstige gronden. Een wiskundig bewijs. Iets wiskundig betoogen is, met bewijzen uit de wiskunst. Wiskundig zeker is zoo zeker, als iets, dat op wiskunstige gronden steunt. Maar *wiskundig* is tot de wiskunst, of wiskunde, betrekkelijk: een wiskundig geschrift. Voorts, wordt dit woord als z. n., m., gebruikt voor eenen beoefenaar der wiskunde, eenen wiskunstenaar: de wiskundigen maken zich bij de meeste kunsten en handwerken zeer verdienstelijk.

Wiskunst, v. Anders *wiskunde*. Eene wetenschap, aan welker ondeeleen men den naam van *meetkunde*, *stelkunde*, enz. geeft. Van hier wiskunstenaar, wiskunstig, wiskunstiglijk, enz.

Wispelen, zie *wispelstaarten*.

Wispelstaarten, o. w., ik wispelstaarte, heb gewispelstaart. Anders *kwispelstaarten*, KIL. *wispelsteerten* en *wipsteerten*, met den staart *wispelen*, d. i. heen en weder bewegen, of kwispelen.

Wispelturig, bijv. n. en bijw., wispelturiger, wispelturigst. Van *wispelen*. Wuft, veranderlijk, onbestendig: welk een wispelturig mensch! Van hier wispelturigheid.

Wischen, b. w., ik wischte, heb gewischt. Vegen: het vuil van de tafel wischen. Sij eet eade wisch haren mont. BIJBELV. Van hier gewischt, wisch, wischer. Zamenstell.: wischdoek enz. Afwischen, uitwischen, enz.

Wischen, hoogd. *wischen*, nederd. *wisken*, eng. to *wisk*, is verwant aan *wassen*.

Wischer, m., meerv. wischers. Van

wischen. Al wie, of wat wisch. Bijzonderlijk, een werktuig om het kanon van binnen uit te wischen: in plaats van den wisscher greep hij den lepel. Zamenstell.: wisscherklos, wisscherstok, wisscherstouw.

Wissel, m., meerv. wissels. Bij KIL. evenveel als *wisselinghe*, de daad van wisselen, afwisselen. Hedendaags, een schriftelijk bevel, om zoo of zoo veel aan iemand te betalen. Anders *wisselbrief*. Een wissel op Amsterdam is, een betalingsbevel, waaraan aldaar voldaan moet worden. De wisselkoers, of wisselprijs, de prijs, waarvoor men de som, die in zulk een bevel uitgedrukt is, verhandelt: de wissel op London is te Amsterdam gerezen. Zamenstell.: wisselbank, wisselbrief, wisselgeld, wisselhandel, wisselhandelaar, wisselkoers, wisselprijs, wisselregt, wisselrekening, wisselstijl, wisselzaken, enz.

Wissel, hoogd. *Wechsel*, ISIDOR. *mezsol*, KERO *wehsal*, neders. *wessel*, zweed. *växel*, was, vóór de uitvinding van den wisselhandel, enkel in de eerstgemelde beteekenis gebruikelijk, en komt van *wisselen*.

Wisselaar, m., meerv. wisselaars en wisselaren. Van *wisselen*. Eigenlijk, al wie iets wisselt. In het gebruik, iemand, die zich met het verwisselen van muntspécien bezig houdt: het geld der wisselaren stortede hij uit. BIJBELV.

Wisselbaar, bijv. n. en bijw., wisselbaarder, wisselbaarst. Van *wisselen*. Dat verwisseld kan worden: dat geld is hier niet wisselbaar. Dat ligt afwisselt, veranderlijk, onbestendig: een wisselbaar geluk. De maen, die wisselbaar haer licht dan ebben zag, dan vloeien. VOND. Van hier wisselbaarheid. Zamenstell.: onwisselbaar.

Wisselbank, v., meerv. wisselbanken. Eigenlijk, de bank, waarop een wisselaar geld verwisselt; maar doorgaans, een gebouw, waar men zijn geld tegen bankbrieven, of deze tegen geld, verwisselen kan. Anders de *bank*, eng. *bank*, ital. *banco*, fr. *banque*, hoogd. *Wechselbank*. 't Zuiden, diep en langk, ontvangt geheel Peru, op zijne wisselbank. VOND. De wisselbank van London.

Wisselbrief, m., zie *wissel*.

Wisselen, b. en o. w., ik wisselde, heb gewisseld. Bedr. verruilen: en wisselt 's vaders hof om al 't gewas der zomeren van 't graenrijk Pruisen. VOND. Bijzonderlijk, een groot stuk gelds tegen ander klein geld verruilen: enen gulden wisselen. *Paarden wisselen* verschilt van *paarden verruilen*; dit is evenveel als *vertuischen*, maar het andere beteekent, versche paarden nemen. Tanden wisselen is, nieuwe tanden krijgen. Brieven met elkander wisselen is, dezelve over en weder schrijven. Woorden wisselen, met elkander spreken. Eenen kogel wisselen, een tweegevecht met pistolen houden. Onz., op elkander volgende veranderingen ondergaan: daar alles wisselt en vergaat. Elkander op weg voorbijrijden: er is geene ruimte, om te wisselen. Van paarden wisselen is, in plaats van de paarden, die men heeft, andere krijgen. Van tanden wisselen, of enkel wisselen, andere tanden krijgen. Van hier gewissel, wissel, wisselaar, wisseling. Zamenstell.: wisselbaar, wisselbank, wisselbrief, wisselhandel, handel in wissels — wisselheer, wisselhonden, wisselhuis, wisselkana, wisselkind, wisselkleed, wisselkoers, koers van den wissel — wisselkoets, wisselkoorts, wisselloon, wisselpaard, wisselpaats, wisselvallig,

enz. Afwisselen, inwisselen, uitwisselen, verwisselen, enz.

Wisselen, neders. *wesseln*, hoogd. *wechslern*, *TALIAN. wechslern*, vries. *wichselje*, zweed. *värsla*, schijnt verwant aan het lat. *vices*.

Wisselgeld, o. Het geld, dat iemand in eenen wissel gelast wordt te betalen, in tegenoverstelling van het geld, hetwelk men in den handel daarvoor bedingen kan: zoo veel wisselgeld maakt, volgens den wisselkoers, zoo veel in klinkende munt. Geld van de wisselbank: de wisselbank vertelt een' schat van *KREUZUS* aen 't gereede wisselgelt. *VOND.*

Wisselhandel, m., zie *wisselen*.

Wisselheer, m., meerv. wisselheeren. Een heer, die het opzigt over het wisselen houdt, een bestuurder van de wisselbank: de wisselheer vooraen enz. *VOND.* Hoogd. *Wechselherr*.

Wisseling, v., meerv. wisselingen. Van *wisselen*. De daad van wisselen; oulings, ook *wissel*: de wisseling van al het ondermaansche. Wisseling van paarden, van tanden. enz. Voorts, oulings, ook een *wisselkind*, dat tegen een ander verwisseld is, *KIL. wisselink* en *wisselbalgh*, hoogd. *Wechselbalg*, *NOTR. wihseling*, eng. *chanceling*.

Wisselkind, o., zie *wisseling*.

Wisselkoers, m., zie *wissel*.

Wisselprijs, m., zie *wissel*.

Wisselregt, o. Het regt, volgens hetwelk er over geschillen ter zake van wissels wordt beslist: het amsterdamsche wisselregt. Bij dit regt volgt men den *wisselstijl*, of de gewone handelwijze ten aanzien van wissels.

Wisselstijl, m., zie *wisselregt*.

Wisselvallig, bijv., n. en bijw. wisselvalliger, wisselvalligst. Van een wisselend geval afhankelijk. Veranderlijk, ongestadig: het wisselvallig krijgsgeluk. Van hier wisselvalligheid.

Wit, bijv. n. en bijw., witter, witst. De helderste van alle kleuren hebbende: zoo wit als melk, of sneeuw. Daer de witte zeilen vaeren. *POOR.* De wol geschooren van een witte schaepevacht. *VOND.* Wit geverwd, wit bestoven. Het onzijdig geslacht, als z. n., zonder lidwoord: zwart op wit, zwarte letters op wit papier, schriftelijk bewijs. Maak, dat gij zwart op wit van hem krijgt! Met haar verschgevlochte krans van roozenrood en wit. *HOOFD.* Met een bepalend lidwoord: in het wit gekleed. Het wit van een ei, van het oog. Het wit der tanden laten zien, anders *blikstanden*. Bijzonderlijk, is wit een doelwit: ogende op zijn wit. *VOND.* Naar het wit schieten. Het wit treffen. En overdragtelijk, de bedoeling: als of zijn wit waar, 't landt onder dat juk te brengen. *HOOFD.* Elck ingezeten liefde en vree had tot zijn wit. *VOND.* Witte Donderdag is donderdag voor paschen. Witte Vrijdag, vrijdag voor paschen. Van hier witachtig, witheid, witje, kapelletje; witte, *witten*, enz. Zamenstell.: witbeen, witbek, witbier, witbont, witgeld, witgoud, witgulden, witharig, without, witkop, witkoppig, witkwaast, een kwaast, om muren te witten — witiijvig, witoog, witpoot, witstaart, wittebrood, witvisch, witvlerk, witwerker, enz. Hagelwit, sneeuwwit, enz.

Wit, neders. *witt*, vries. *wiit*, eng. *white*, *WILDERAM. uuz*, *ULPHIL. hueits*, hoogd. *weisz*, is een zeer oud woord van eenen onzekeren oorsprong.

Witachtig, bijv. n. en bijw. Niet wit, maar daarnaar zweemende: witachtig haar.

Witgeld, o., zie *witje*.

Witgoud, o. Het edelste van alle metalen: men kan de platina gevoeglijk met den naam van witgoud bestempelen.

Without, o. Het hout van eenen zeer grooten amerikaanschen boom: het harde without van Jamaika is hagelwit. Van hier withoutboom.

Witje, o., meerv. witjes. Een kapelletje: witjes vangen. *HALMA.* In de gemeenzame verkeering, een stuivertje, of dubbeltje: er is onder al die centen geen enkel witje. Soortgelijk eene beteekenis had *witte* oulings, volgens *KIL.*; en *witgeld* beteekent, in overeenkomst daarmede, nog steeds zilveren munt.

Witkwaast, m., zie *wit*.

Witte, zie *witje*.

Wittebrood, o., meerv. wittebrooden. Brood van meelbloem, dat witter dan ander brood, maar echter niet altijd even wit is: dat wittebrood verdient den naam van wit brood niet. Een stuivers wittebroodje. Zamenstell.: wittebroodsdeeg, wittebroodskind, een vertroeteld mensch, die tegen geene ongemakken bestand is. Wittebroodskoekje, een klein wittebroodje, of koekje van wittebroodsdeeg.

Witten, b. w., ik wittede, heb gewit. Van *wit*. Wit maken, met witsel van kalk bestrijken: eenen muur witten. Van hier witsel, witster, witter, al wie, of wat, wit; bijzonderlijk, een witkwaast.

Witter, m., zie *witten*.

Witvisch, m. Wordt voor *blei*, *voren*, enz. gebruikt.

Witwerker, m., meerv. witwerkers. Een schrijnwerker in dennen, of ander witachtig hout: eene witwerkers latafel.

Woede, v. De daad van woeden; eene opstuiving van toorn, welke iemand buiten zich zelve voert: hij geraakt in woede. Het dier begon van woede te schuimbekken. Andere razernij: dichterlijke woede. Toen de profetes op haren drievoet in woede geraakte. Bijzonderlijk, zoodanig eene als tot wreedheden vervoert, en allerlei vernieling aanrigt: om de spaansche woede te weeren. *HOOFD.* Bij *VOND.* vindt men: wraeck te nemen aen den woede, die hem doorschoot. Hier is dit *woede* mannelijk, of het is een ander *woede*, dat, even als het eng. *wood*, mecklenb. *woode*, eenen woedende aanduidt. Zamenstell.: krijgswoede, volkswoede.

Woeden, o. w., ik woedde, heb gwoed. Zich aan de geweldigste bewegingen overgeven: hij woedde van gramschap. De dolheid woedt om 't felste. *VOND.* De zee woedt, als zij zeer onstuimig is. De vlaumen woeden, als zij alles met geweld in brand steken. De krijg woedt, als hij zich tot bloedvergieten en vernieling verheft. Zoo woeden ook krijgslieden: elk woed om strijd, en toont zich onbeschroomd. *L. D. S. P.* Tegen zich zelve woeden, zich zelve onzinniglijk mishandelen. Tot verdere opheldering van het gebruik van dit werkv. diene: dikwils in het bloed van eijge kinders woedt. *D. JONKTIJS.* Boven maten tegen haer woedende, hebbe ick se vervolgt. *BIJBELV.* Wat drift beheerscht het woedendheidendom! *L. D. S. P.*, waar *woedend* als bijv. n. voorkomt, gelijk ook elders: zij werd nog woedender. De woedendste van allen. Als bijw. bezigt men het in: het stormt woedend. Van hier woede, woeder, enz. Zamenstell.: uitwoeden, ver-

woeden, waarvan het deelw. *verwoed* alleen gebruijkelijk is; voortwoeden, enz.

Woeden, hoogd. *wuthen*, NOTE. *wuoten*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd, en heeft nooit de beteekenis van zwemmen, die het register op HUIJDEC. van M. STOKK daaraan geeft, noch die van vloeijen, die KIL. daaraan toekent. Deze beide beteekenissen behooren tot *waden*, ik *woed*.

Woedend, zie *woeden*.

Woedig, bijv. n. en bijw., woediger, woedigt. Van *woeden*. Woedend, verwoed: dan door een woedig Vorst. VLAARD. REDENR.

Woeker, m. Gewin, dat men van uitgezet geld trekt: ick komende hadde hetselve met woeker mogen eischen. BIJBELV. Met geenen biljken woeker. HOOFT. Die vrij van allen woeker is, denzelven niet behoeft op te brengen. VOND. Ook ander gewin: zijne zielsvermogens op woeker zetten. Dat kon den ackerman tot grooten woeker dijen. VOND. Bijzonderlijk, onregtmatig gewin: die sijn goed vermeerdert met woeker ende met overwinst. BIJBELV. Die nooit sijn geld op woeker geeft. L. D. S. P., dat is, op rente, over het algemeen, welke de Israëllers elkanderen niet afnemen mogten. En het najagen van ongeoorloofde rente: woeker drijven. De wetten tegen den woeker handhaven. Oulings, was *woeker* ook zoo veel als datgeen, hetwelk wij thans lomberd noemen: sijn panden in den woeker dragen. GESCH. Van hier woekerachtig, *woekeren*, enz. Zamenstell.: woekergeld, woekerhandel, woekerwinst, enz.

Woeker, KERO *wocher*, OTFRID. *woocher*, hoogd. *Wucher*, deen. *aager*, zweed. *ocker*, ijsl. *okur*, komt van het verouderde *oeken*, en het oudnoordsche werkw. *öka*, verwant aan het lat. *augere*, en eveneens vermeederen beteekenende. Dat het eigenlijk gewin over het algemeen aanduidt, blijkt uit: *daz wocher sines ovezes*, het voortbrengsel zijner vruchtboomen. WILLEM; en uit *erdewocher*, aardvruchten, bij NOTE.

Woekeraar, m., meerv. woekeraars en woekeraars. Van *woekeren*. Een najager van woekerwinst: na dat ALFIUS de woekeraar dit gesproocken hadde. VOND. Van hier woekeraarster.

Woekerachtig, bijv. n. en bijw., woekerachtiger, woekerachtigt. Van *woeker*. Aan woeker gelijk, van den aard van woeker: woekerachtige winst afnemen.

Woekeren, b. en o. w., ik woekerde, heb gewoekerd. Bedr., door woeker verwerven: veel gelds bijeenschrapen en woekeren. Hij heeft zich rijk gewoekerd. ONZ., ongeoorloofde winst najagen: met woeker van eenich diinck, daarmede men woekert. BIJBELV. Evenveel welk voordeel zoeken: met sijn talent woekeren. Verkrijgen, door vijlt bekomen: het vruchtbaar Nederland, gewoekerd uit de baren. Van hier gewoeker, woekeraar, woekerij, KIL. woekering. Zamenstell.: woekergeest, woekerwinst, ongeoorloofde winst, — woekerzucht, enz. Afwoekeren, uitwoekeren, enz. Van *woeker*.

Woekerwinst, v., zie *woekeren*.

Woekersucht, v. Van *woekeren*. Geneigtheid tot woekeren: tot betuegeling van de woekersucht. Van hier woekersuchtig.

Wool, zie *woelen*.

Woeldig, zie *woelen*.

Woelen, b. en o. w., ik woelde, heb gewoeld. Bedr., vastwinden: een touw woelen.

Wroeten: de varkens woelen de wortelen uit den grond. Ook van levenlooze dingen: opdat de rivier geene gaten in den dijk woela. In dit alles heerscht het denkbeeld van eene gestadige beweging op of om hetzelfde punt; even als in de ONZ. beteekenis van de opwelling eener bron, die daardoor steeds in beweging gehouden wordt. Eene beteekenis, welke *woelen* bij KIL. heeft, van welke *woeldig* bij hem die van overvloedig ontleent, zoo als *woel* die van eene bron: vergelijk *woelwater*. Ja eene beteekenis, die voor de eigenlijke van *woelen*, zoowel als van *wellen* en *wallen*, mag gehouden worden, en de moeder is van de opgenoemde beteekenissen van *woelen*, en de volgende onzijdige van sich om en om draaijen en wentelen: slapeloos lag ik in mijn bed te woelen. Spartelen: het ondiar woelt en worstelt lang. VOND. Zich op meer andere wijzen eigenlijk bewegen: krielt, en woelt, en vliegt. VOND. Immers woelende ijdelijk. BIJBELV.; en oneigenlijk: na zulck een zee storm woelt het zeeziek Brittenlant. VOND. Dat onrustig volk houdt niet op met woelen. Van hier gewoel, woel, woeldig, woeler, woelerij, woelig, woeling, woelsel. Zamenstell.: woelgaren, woelgeest, woeltouw, woelwater, woelziek, enz. Bewoelen, omwoelen, enz.

Woelgaren, o., zie *woelsel*.

Woelgeest, m., meerv. woelgeesten. Een onrustig gemoed, dat tot allerlei bewegingen geneigd is: die rustelooze woelgeest.

Woelsel, o., meerv. woelsels. Van *woelen*. Al wat men ergens omwoelt, om eene breuk daarvan te verhelpen, of alle schaving daarvan te weren. Wanneer dit woelsel uit garen, of uit touw, bestaat, geeft men daaraan ook de namen van *woelgaren*, of *woeltouw*.

Woeltouw, o., zie *woelsel*.

Woelwater, m., meerv. woelwaters. Van *water* en *woelen*, zich in het rond bewegen, als het water, dat gestadig in eene bron, die daarvan onlinge den naam van *woel* bekwaam, opwelt. Dus eigenlijk, opwellend en woelend water; maar dese beteekenis, in welke het woord onzijdig zou moeten zijn, is in onbruik. Men bezigt het nog enkel in die van een mensch vol beweging: dat is een regte woelwater. En men ziet hierbij op lichaamswoeling; terwijl men daarentegen die van den geest in aanmerking neemt, als men den naam van *woelgeest* aan iemand geeft.

Woensdag, m., meerv. woensdagen. Van *dag* en *woen*, eene verkorting van WODAN, den krijgsgod der noordsche volkeren, wiens naam men eveneens verkortte in *Woenswagen*, zoo als men het gesterne van den wagen noemde, dat bij de Anglosaksen den naam van *Irminswagen* voerde, omdat zij aan WODAN den naam van IRMIN gaven. De vierde dag der week: woensdag na paschen. Van hier woensdagsch, dat op woensdag plaats heeft. Zamenstell.: woensdagavond, woensdagmorgen, waarvan men in den tweeden naamval woensdagsavonds en woensdagmorgens vormt.

Woenswagen, m., zie *Woensdag*.

Woerden, o. Zekere stad in Holland, aan den Rijn gelegen, voorheen eene vesting. Van hier Woerdenaar, woerdensch. BOXHORN zegt, dat *Woerden*, in het angels. eene slot, of eene sterkte beteekent. Zie verder *woert*.

Woerhaan, m., meerv. woerhanen. Bij KIL. en HALMA een fazant, wiens wijfe bij den laatstgenoemde den naam van *woerhen* voert.

VOND. Dat elk zijn' gunst en wondre goedheid loov'! L. D. S. P. In het onz. geslacht, als z. n., een voorwerp van verwondering: sij sullen onder u tot een teekken ende tot een wonder zijn. **BIJBELV.** Die d'oirzaak van dit wonder hem ontvout. **VOND.** Een wonder van vlugheid enz. is iemand, die daarin uitmunt. In den **STATENBIJBEL** zijn *wonderen* veelal bovennatuurlijke verschijnselen en bedrijven. Voorts, is *wonder* als bijw., ongemeen, op eene verwonderenswaardige wijze: hij is aan uwe les zoo wonder overgeven. **D. JONKTLJS.** Geen wonder is, men behoeft zich niet te verwonderen: geen wonder, dat gij vloodt. Wonder geven, stof tot verwondering: 't geeft mij gansch geen wonder. **HALMA.** Van hier *wonderen*. Zamenstell.: wonderbeeld, wonderbloem, wonderboom, wonderdaad, wonderdadig, wonderdier, wonderdoend, wondergroot, wonderheid, wonderkind, wonderkracht, wonderrede, wonderregen, wonder-schoon, wonderspreuk, wonderstuk, wonderteekken, wonderwerk, enz.

Wonder, hoogd. *Wunder*, angels. *wundra*, komt in den **STATENBIJBEL**, bij **KIL.**, in het hoogd., en elders, enkel als een z. n. voor, en schijnt afkomstig van een natuurlijk geluid, waarmede men zijne verwondering uitte.

Wonder, o, zie *wonder*, bijv. en bijw.

Wonderbaar, bijv. n., wonderbaarder, wonderbaarst. Van *wonderen*. Somtijds ook *wonderbaarlijk*; anders *wonder* en *wonderlijk*; onlings ook *wonderzaan*. Dat bewonderd worden mag en moet: een wonderbaar geval. Welke wonderbare dingee verbaalt gij mij daar! De kennisse is mij te wonderbaar. **BIJBELV.** Van hier wonderbaarheid, wonderbaarlijk, wonderbaarlijkheid.

Wonderbloem, v., meerv. wonderbloemen. Eene bloeiplant van drie verschillende soorten: gegaffelde wonderbloem, langbloemige wonderbloem; en de bloem van die plant.

Wonderboom, m., meerv. wonderboomen. Een boom, die met eenen wonderlijken spoed te voorschijn kwam: **JONA** verblijdde sich over den wonderboom. **BIJBELV.** Bij de Natuurkenners een plantgewas van velerlei soort: gemeene wonderboom, kleine wonderboom, enz.

Wonderdaad, v., zie *wonderwerk*.

Wonderdadig, bijv. n. en bijw., wonderdadiger, wonderdadigst. Geschikt, om wonderen te verrigten. Anders *wonderdoend*: met een wonderdadig vermogen begaafd. Op eene wonderbare wijze verrigt: eene wonderdadige geneezing. Van hier wonderdadiglijk.

Wonderdier, o., zie *wonderkind*.

Wonderdoend, zie *wonderdadig*.

Wonderen, onpers. w., het wonderde, het heeft gewonderd. Wonder geven, verwondering baron: het wondert mij, dat het nog niet hier is. Mij wondert, dochter! wat u hebben magh beweegt. **BREDERO.** Van hier wonderbaar enz., wonderlijk enz. Zamenstell.: bewonderen, verwonderen, enz. Van *wonder*.

Wonderheid, v., meerv. wonderheden. Iets wonders, een wonder, of wonderwerk: sullen groote teekenen ende wonderheden doen. **BIJBELV.**

Wonderkind, o., meerv. wonderkinderen. Een kind waaraan iets vreemds te zien is, zoo als *wonderdier* een dier aanduidt, dat iets wonderlijks aan zich heeft: men vertoont er een onnatuurlijk wonderkind. Bijzonderlijk, een kind van ongemeene en bewonderenswaardige zielsvermogens:

dat wonderkind overtreft menigen bejaarde in verstand.

Wonderkracht, v., meerv. wonderkrachten. Wonderlijke kracht, of wonderdadige, wonderdoende, kracht, — kracht, om wonderen te verrigten: zijne goddelijke wonderkracht.

Wonderlijk, bijv. n. en bijw., wonderlijker, wonderlijkst. Dikwijls evenveel, als *wonderbaar* en *wonder*; maar somtijds ook door zulk eene ongesteldheid bevangen, dat men van sich zelve meent te vallen: wat word ik wonderlijk! En zonderling, grillig: het is een wonderlijk mensch. Hij gaat daarmede wonderlijk te werk. Van hier wonderlijkheid.

Wonderrede, v., zie *wonderspreuk*.

Wonderregen, m., meerv. wonderregens. Zulk een regen van bloed, kikvorschen, steenen, enz., als waarvan de oude Jaarboeken der wereld gewagen: het hedendaagsch onderzoek neemt het onnatuurlijke van menigen wonderregen weg.

Wonderspreuk, v., meerv. wonderspreuken. Anders *wonderrede*. Een bevreemdend gezegde, eene ongewone stelling, enz.: de wonderspreuken van de Wijzen der oudheid wecten de aandacht van hunne hoorders en lezers. Van hier wonderspreukig.

Wonderstuk, o., meerv. wonderstukken. Een bewonderenswaardig werkstuk: de wonderstukken van **APELLES** en **PHIDIAS**. Vernuft verbijsterende wonderstukken. **OUDE**.

Wonderteekken, o., meerv. wonderteekenen en wonderteekens. Een wonderlijk verschijnsel: alsoo sult ghij hen tot een wonderteekken zijn. **BIJBELV.** Bijzonderlijk, zoodanig een, als gerekend werd iets voor te beduiden: men hield elke komeet voor een vreeselijk wonderteekken.

Wonderwerk, o., meerv. wonderwerken. Een werk, dat op eene bovennatuurlijke wijze verrigt wordt: de wonderwerken in den lande **CHAMA**. **BIJBELV.** Van hier wonderwerker.

Wondersout, o. Anders zout van **GLAUBER**. Zeker zout in de geneeskunde gebruikelijk, in het lat. *sal mirabile Glauberi*.

Wondheeler, m., meerv. wondheelers. Anders *wondarts* en *heelmeester*. In tegenoverstelling van *Geneesheer*, iemand die zich op de geneezing van wonderen en andere uitwendige ligchaamsgebreken toelegt: vruchteloos beproefden de wondheeler hun kunstvermogen.

Wondkruid, wondkruid, o., meerv. wondkruiden, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Een plantgewas: vierbladig wondkruid, gemeen wondkruid, enz.

Wonen, o. w., ik woonde, heb gewoon. Zijn bestendig verblijf houden, met betrekking tot de plaats: in eene stad, op het land wonen. Nu wonenze in geen bosch, maar rieten dak en stal. **VOND.** De deugd woont meer in hutton dan in paleizen. Bij iemand wonen is, bij hem gehuisvest zijn, of hem dienen. Wel wonen is, eene goede woning hebben. Zeker wonen is, dikwijls voor vijanden beveiligd zijn: ik salse tot de plaecte wederbrengen, ende salse seker doen wonen. **BIJBELV.** In iemand, in een hart, enz. wonen is, daar gevestigd zijn: er woont geene ware menschenliefde in zijn hart. Daar vrade woont, woont God, daar ondervindt men Gods gunst en hoede. Van hier woen, woonbaar. Zamenstell.: woonhuis, woonkamer, woonkelder, woonplaats, woonstede, woonvertrek, enz. Bewonen, inwonen,

uitwonen, verwonen, aan huur opbrengen.

Wonen, hoogd. *wohnen*, vries. *wenje*, is verwant aan *wennen*, *gewoon*, enz. Bij KERO is *du ruhwan*, volhardien, *perseverare*.

Woning, v., meerv. woningen. De daad van wonen, verblijf: heeft nogthans geen zekere wooninge te verwachten. VOND. Het geschiedde in het begin harer wooninge aldaer. BIJBELV. Verblijfplaats, gebouw, waarin men woont: om datse onse wooningen hebben omgeworpen. BIJBELV. Bijzonderlijk, eene boerderij, een boerenhuis: de woning wordt voor de schulden verkocht. Bij die woning is niet veel land. Van *wonen*.

Wonne, wonst, v. Een verouderd woord. Uitmendend genoegen: de eere geeft, die daer leeft in d'eeuwige wonste. CONST. TH. JUW. Van *wonne* komen de samenstell.: wonsaem, genoegenlijk, KIL., en wonnemaend, hoogd. *Wonnemonat*, eene benaming, die de zoete meimaand van KAREL DEN GROOTE ontving.

Wonne, wonst, *wunne*, hoogd. *Wonne*, is verwant aan *wensch*, enz., aan het zweed. *unna*, verlanglen, *una* tevreden zijn.

Woon, v. Van *wonen*. De daad van wonen; enkel gebruikelijk in *met der woon*, of *met ter woon*, met de woning: dat zij zich met ter woon vervoegen. DE DECK. Die wij met der woon beslaen. F. v. DORP. Oulings, werd het ook voor woning in het algemeen gebezigd: daer CALIPRUS heeft zijn wone. LOD. v. VELTH.

Woonachtig, bijv. n. Van *woon* en *achtig*, voor *haftig*. Woon, verblijf, hebbend, of houdend: ergens woonachtig zijn.

Woonbaar, zie *woonlijk*.

Woonlijk, bijv. n. Van *wonen*. Bij KIL. evenveel als *gewoonlijk*: gelijk als *woonte*, bij hem, de plaats van *gewoonte* vervangt; en evenveel als *bewoonlijk*, *bewoonbaar* of *woonbaar*, dat bewoond worden kan; waarvoor men intusschen thans alleenlijk *bewoonbaar* gebruikt.

Woord, m., zie *waard*.

Woord, o., meerv. woorden. Een van de verschillende deelen der rede, uit eene, of meer dan eene, letter, en lettergreep, bestaande: dat woord begreep ik niet. Een woord uit twee of drie andere woorden samenstellen. Woorden van twee, drie en meer lettergrepen. Iemand van woord tot woord verstaan. Woord voor woord overzetten. Voorts, ook een gezegde, dat somtijds uit meer dan een woord bestaat: met een woord! kortom! Een woordje met iemand alleen spreken. Iemand een woordje in vertrouwen zeggen. Des Heeren woort geschiedde tot mij. BIJBELV. Bijzonderlijk, een bevel: nam ik voor uw woord nooit t'overtrede. L. D. S. P. Zwoeren te hondene heren KARELS wort. M. STOKER. Eene toezegging, belofte: de Godtheid evenwel vertrock haer woort niet langer. VOND. Ik verlaat mij op uw woord. Ik gaf hem mijn woord. Zijn woord houden, breken. Een man van zijn woord. Een man een man, een woord een woord. Een goed woord is, een vleijend, streelend: een goed woord voor iemand doen. Een goed woord vindt eene goede plaats. Een goed woord spreken is, in de gemeenzame verkeerling, bidden, of danken. Harde woorden zijn verwijtingen, bestraffingen: als zij mijne walging met harde woorden hekel. VOND. *Woorden* zijn dikwijls twistwoorden, krakeel: woorden met iemand hebben. Zoo dat men tot

gevecht en messen quam van woorden. VOND. Het woord voor iemand doen is, deszelfs voorpraak zijn. Het woord hebben, aan het woord zijn, beteekent, aan de beurt, om te spreken. Het woord voeren is, eenigen tijd achtereenspreken. Het hoogste woord voeren, zich den bovontoon in een gezelschap aanmatigen. Het laatste woord willen hebben, weigeren, om op de gezegden van iemand anders te zwijgen. Geen woord spreken, stilzwygen. Een woord op zijn pas spreken; zie *pas*. Woorden onnut den hals breken, nutteloos over het een of ander uitweiden. Zijn woord wel kunnen doen, zich wel weten te verantwoorden. Iemand te woord staan, hem gelegenheid tot een gesprek geven. Iemand bij zijn woord vatten, op de nakoming van een gezegde van hem aandringen. Iemand in zijne woorden verstrikken, of vangen, uit zijne gezegden aanleiding tot beschuldiging van hem nemen. Iemand de woorden uit de keel halen, hom met moeite tot uiting van de verlangde woorden bewegen. Ik weet geene woorden te vinden, ik weet mijne gedachten niet uit te drukken. Van woord tot woord, woordelijk, geheel. *Het woord* is ook de krijgslus. In den STATENBIJBEL heeft *woord* meermalen de beteekenis van ding, voorval: laet ons sien het woort, dat daer geschiet is. BIJBELV. En woord Gods is er eene min of meer uitgebreide goddelijke leering, of openbaring; in overeenkomst waarmede men de openbaring, die in den Bijbel vervat is, *Gods woord* noemt. Oul., beteekende: iemands woord houden, voor iemand spreken: hielden ernstelijk zijn woord. HOOFD. Ging ECHTENS woort bij 't hof des hemels houden. VOND. Van hier woordelijk. Samenstell.: woordafleiding, woordbuiging, woordenboek, woordenlijst, woordenpraal, woordenrijk, woordschat, woordenspel, woordenstrijd, woordentwist, woordenvitter, woordenvitling, woordenvitterij, woordenwisseling, woordenzifter, woordgronding, woordhoudend, woordontleding, woorddoorspronkelijkheid, woordschikking, woordsmeder, woordspeling, woorduitlating, woordvoeging, enz. Antwoord, bijwoord, deelwoord, grondwoord, gunstwoord, hulpwoord, jawoord, kunstwoord, koppelwoord, krijgswoord, lapwoord, lachwoord, lasterwoord, lidwoord, lokwoord, naamwoord, scheldwoord, schimpwoord, smaadwoord, spotwoord, spreekwoord, stamwoord, stopwoord, terwoord, tijdwoord, tooverwoord, vloekwoord, voegwoord, voornaamwoord, vulwoord, wachtwoord, weerwoord, werkwoord, wortelwoord, zegswoord, enz.

Woord, hoogd. *Wort*, eng. *word*, ries. *wud*, is van eenen onzekeren oorsprong.

Woordafleiding, v., zie *woordgronding*.

Woordbuiging, v. De verbuiging van woorden, die daarvoor vatbaar zijn, zoo als naamwoorden, lidwoorden en voornaamwoorden: men geeft aan de woordbuiging, wanneer zij omtrent werkwoorden plaats heeft, den naam van *vervoeging*.

Woordelijk, bijv. n. en bijw., woordelijker, woordelijkst. Van *woord*. Woord voor woord nitrukkende: eene woordelijke vertaling. Hij verhaalde mij woordelijk al, wat ik u zeg.

Woordenboek, o., meerv. woordenboeken. Een boek, dat de woorden van eene taal, ten minste meerendeels, naar de orde van het ABE, met of zonder verklaring, voorstelt, of de bewoordingen, die tot enen bijzonderen kring, welken

Woerhen, v., zie *woerhaan*.

Woert, v., meerv. woerten. Evenveel als *waard of waard*; zie *waard*, m. Van hier de benaming van de *Hooge woert* te Leijden, en mischelen ook die van *Woerden*, oulings *Worthen* en *Worden*.

Woest, bijv. n. en bijw., woester, woest, zeer woest. Van levende dingen, ongetemd, hoogst ongeordend en verwilderd: een woest mensch. Brogthen 't woeste volck tot ootmoedt en ontzagh. **VOND.** Wild, of onstuimig, in: welk een woest gelaat! Woeste bliken. Een woest geschrei. Om dat zij de eerste dorst door woeste golven streeven. **HUIJDEC.** Hij naderde ons woest en onbescheiden. Van eene plaats, of een oord, is *woest*, onbebouwd, en hoogst ongeordend: het land ligt woest. Dat Jerusalem woest is, ende hare poorten met vier verbrandt. **BIJBELV.** Van hier woestelijk, woesteling, woesten, in verwosten, — woestij, woestheid, woestijn. Zamenstell.: woestaardig enz. Verwant aan het lat. *vastare*, verwosten.

Woestaardig, bijv. n., woestaardiger, woestaardigst. Van *woest* en *aardig*, van *aard*. Woest van aard: een woestaardig volk. Van hier woestaardigheid, woestaardiglijk.

Woestelijk, bijw., van *woest*. Onstuimiglijk, op eene hoogst ongeregelde wijze: woestelijk kwam hij binnen stuiven. Het haar hing haar woestelijk om het hoofd.

Woesteling, m., meerv. woestelingen. Een woest, ongemanierd mensch. Als men het van eene vrouw bezigde, zou het vrouwelijk zijn.

Woesten, zie *woest*.

Woestelij, v., meerv. woestelijen. Van *woest*. Anders *woestijn*. Eene woeste landstreck: in dorre woestelijen. L. D. S. P. In eene heide of een woestijn. **VOND.** Het tot noch toe in de woestijne gepreekt was. **HOORT.**

Woestijn, v., zie *woestijne*.

Wol, wolle, v., meerv. wollen; dat alleen van verschillende soorten gebezigt wordt. Fijn, kort, kroes, en ineengeslingerd, haar: de wol van het hoofd van eenen neger. Die poedelhond heeft loutere wol op het lijf. Soortgelijk eene beteekenis heeft het woord in boomwol. Maar bijzonderlijk gebruikt men het voor het haar van schapen: wol van Angola; ijslandsche wol. Zij zoekt wolle ende vlas. **BIJBELV.** Gij verscheurt en vilt de kudde en plukt de wol. **DE DECK.** De wol van eene vacht getrokken. **VOND.** Veel geschreeuw, maar weinig wol, zie *geschreeuw*. In de wol geleverd is, eigenlijk, wollen stof, die geleverd is, eer zij geweven wordt; oneigenlijk, een mensch, die zich aan niemand stoort. Het wollig haar, dat men somtijds aan bloemen en kruiden vindt, draagt ook dezen naam. Van hier wolachtig, wolbaal, wolbeest wolvereiden, enz., woldoorn, woldraaijer, woldrager, of woldrig, voor een schaa: de woldrig, dien de schrik enz. **MOON.** De leeuw met woldrig op de jagt. **HOUTAM**; even als *vaandrig*, voor *vaandrager*. Wolgras, wolhandel, wolkaard, wolkaarden, wolkam, wolkommen, enz. Wolkooper, wolkruid, wolplukken, wolplukker, wolscheiden, wolspinnen, wolverwen, wolvlok, wolsak, enz. Boomwol, geitenwol, schapenwol, enz. Schijnt aan *vel*, het lat. *vellus*, enz. verwant.

Wolachtig, bijv. n. en bijw., wolachtiger, wolachtigst. Aan wol gelijkend: wolachtig haar. Van hier wolachtigheid.

Wolbaal, v., meerv. wolbalen. Anders *wolzak*, hoogd. *Wollsack*. Een sak, die met wol opgevuld is: een mensch als eene wolbaal, of wolsak, een lomp grof mensch.

Wolbeest, o., zie *woldragend*.

Wolvereiden, o. w., enkel in de onhepaalde wijze gebruikelijk. Anders *wolkaarden*, *wolkommen*, *wolscheiden*, enz. Van hier wolvereider, anders *wolkaarder* enz., wolvereidster, anders *wolknardster* enz.

Woldoorn, m. Een oostindische katoenboom: de gedoornde stam van den woldoorn is soms wel vijftig voeten hoog.

Woldragend, bijv. n. Van *wol* en *dragend*, deelw. van *dragen*. Wol, in plaats van haar, op het lijf hebbende: het woldragend vee, waaraan men ook den naam van *wolbeester* geeft.

Woldrager, m., zie *wol*.

Woldrig, m., zie *wol*.

Wol, m., meerv. wolven. Een verscheurend dier van hetzelfde geslacht als de honden, vossen, enz.: als lammeren in 't midden der wolven. **BIJBELV.** Zoo schuwte het lam den wolf. **VOND.** Ongeenlijk, zekere worm in de bijenkorven: de bijen hebben den wolf. Een insect, dat de boomen beschadigt: het geboomte lijdt veel van den zwarten wolf. Een korenworm: de wol is in dat koren. In al deze beteekenissen neemt men *wol* verzamelaar. Voorts, geeft **KIL.** dezen naam, even als men nog steeds in Duitschland doet, aan een voortvretend gezwel, fr. *loup*. middeleeuw. lat. *lupus*. Wolven in schapenvellen zijn schadelijke menschen, die zich onder een onschadelijk voorkomen vermommen. Geenen wolf in den buik smoren, geen noodeloos geheim van iets maken. Eten als een wolf is, heel gulzig. Van hier *wolvin*, het wijfe van eenen wolf. Zamenstell.: wolwachig, wolfaengel, wolfsbezie, wolfaboon, wolfsch, wolfsachtig — wolfsgebit, wolfsmond, wolfschong, wolfskuid, wolfsklaauw, wolfskop, wolfskruid, wolfskuil, wolfsmaand, wolfsmelk, wolfsmuil, wolfsmuts, wolfspols, wolfspoot, wolfschijn, wolfsstand, wolfswortel, wolvensaad, wolvenjagt, wolvenspoor, enz. Bijenwolf, geldwolf, korenwolf, weerwolf, enz. Verwant, volgens **ADELUNG**, aan het lat. *vulpes*, en afkomstig van het moesgoth. *wilwen*, rooven.

Wolfsch, zie *wol*.

Wolfsende, o., zie *wolvedak*.

Wolfsmond, m., meerv. wolfsmonden. Een hond, die op de wolvenjagt afgerigt is; en een hond, die uit de paring van eene wolvin met eenen hond, of uit die van eene teef met eenen wolf, voortgekomen is.

Wolfschong, m. Een ongemeen hevige honger: geew- of wolfschong.

Wolfsklaauw, m., meerv. wolfsklaauwen. De klaauw van eenen wolf. Ook een plantgewas van verschillende soorten.

Wolfskruid, o., zie *wolfswortel*.

Wolfsmaand, v., meerv. wolfsmaanden. Bij **KIL.** en **HALMA**, de naam der laatste maand van het jaar, wanneer de wolven hieromstreeks oulings het meeste plagten te woeden.

Wolfsmelk, v. Ook *duivelsmelk*. Een plantgewas van velerlei soort, welks melk, of sap, dikwijls heel vergiftig is. Zamenstell.: bastaard-wolfsmelk, dat een ander plantengeslacht aanduidt.

Wolfsmuts, v., meerv. wolfsmutsen. Eene muts van eene wolfskuid, zoo als *beerenmuts* eene

muts, van een beerenvel gemaakt: een deel bedekt het hoofd met een rosse wolfsmuts. VOND.

Wolfspoet, m., meerv. wolfspoeten. De poot van eenen wolf. Ook *waterandoorn*. Een plantgewas: europeasche wolfspoet, virginische wolfspoet. enz.

Wolfstand, m., meerv. wolfstanden. Eigenlijk, de tand van eenen wolf. KIL. een tand achter aan het kakebeen der paarden. Hoogd. een kleine zwarte tand, die de jonge varkens hindert. Bij de Natuurkenners zeker slag van zoogenoemde tandhorens.

Wolfswortel, m., meerv. wolfswortels. Akonijt. Een plantgewas, waarvan men verschillende soorten telt, die meestal zeer vergiftig zijn. Men bezigt in dezelfs plaats ook *wolfskruid*.

Wolfvanger, m., meerv. wolfvangers. Iemand, die wolven vangt. Ook worden dikke, ruige handschoenen, zonder vingers, *wolfvangers* genoemd, als geschikt, om op de wolvenjagt te gebruiken.

Wolgras, o. Anders *katoengras*, *katoenbloem*, enz. Eene grasplant van vijf soorten: gemeen wolgras, alpisch wolgras, virginisch wolgras, enz.

Wolhandel, m., zie *wol*.

Wolk, v., meerv. wolken. Eene verzameling van vochtige dampen in de lucht: hoe de wind deze duistere wolk voortdrijve. VOND. Bruine wolken dik van zware regenvlaagen. HOOGV. Diens dubbeltoppen dringen door de wolken hemelwaart. SPINOH. Fig., is eene donkere wolk, een dreigend vooruitzicht van ongeluk: alzoo dreef over deze donkere wolk. HOOFD. Wolken van rook en stof, zijn bekende uitdrukkingen, even als eene wolk van sprinkhanen. Eene wolke van getuigen is, in den STATENBLJBEL, eene menigte. Een kerel als eene wolk, een kloeke en rustige. Een *wolke* in een edelgesteente is een donker plekje. Eindelijk, bezigt men dit verkleinw. ook wel eens voor een donker trekje: er kwam een wolke op haar aanminning gelaat. Van hier *wolkachtig*, wolken, bij KIL. met wolken bedekken, of bedekt worden, anders *bevolken*, en wolkswijze maken, van waar *gewolkt*, *wolkig*. Zamenstell.: *wolkhoog*, *wolkbreek*, *wolkenhemel*, *wolkenkolom*, *wolkgevaarte*, *wolkswijze*, *wolkzon*, enz. Donderwolk, morgenwolk, onweerswolk, opperwolk, regenwolk, rookwolk, salpeterwolk, stofwolk, waterwolk, enz. schijnt oorspronkelijk eene oopenpakking aan te duiden, en aan het lat. *bulga*, een knapsak, vermaagschap te wezen.

Wolkaarden, zie *wolbereiden*.

Wolkammen, zie *wolbereiden*.

Wolkbreek, v., meerv. wolkbreken. Een zware plasregen: er is eene wolkbreek gevallen.

Wolken, zie *wolk*.

Wolkenkolom, v. Eene wolk, in de gedaante van eene kolom, die de Israëllers in de woestijn van Arabië des daags vooruittrok, en des nachts door eene *vuurkolom* vervangen werd: so quam de wolkenkolomne nederwaerts. BIJBELV.

Wolkig, zie *wolk*.

Wolkoper, m., zie *wol*.

Wolkruid, o. Een plantgewas van velerlei soort: de bladen van het wolkruid zijn gebaard en harig.

Wolkzon, v., meerv. wolksonnen. Bij HALMA, eene bijzon: die wolkzon gaf aanleiding tot vreemde voorspellingen,

Wollen, zie *wol*.

Wollien, onverb. bijv. n., dat van wol is: wollen stoffen. Zamenstell.: *wollennaaijen*, *wollennaaster*, *wollennaald*, *wollenwever*.

Wolplukken, zie *wol*.

Wolscheiden, zie *wolbereiden*.

Wolspinnen, o. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Garen van bereide, gekaarde, of gekamde, wol vervaardigen: zij geneest zich met wolspinnen. Van hier *wolspinner*, *wolspinnerij*, *wolspinst*, enz.

Wolvedak, o., meerv. wolvedaken. Een dak van eene zekere bijzondere gedaante. Van *dak* en *wolf*, dat hier eene bijzondere betekenis heeft, even als in *wolfeinde*, het einde van een dak, dat met drie of vier hoeken schuins afloopt.

Wolvenprent, v., meerv. wolvenprenten. Anders *wolvenspoor*. De voetstap van eenen wolf: de wolvenprenten ontdekten ons, waar het ondiere zich verscholen had.

Wolvenspoor, o., zie *wolvenprent*.

Wolverwen, o. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Bijzondere kleuren aan de wol geven, eer zij versponnen, of verweven wordt. Van hier *wolverwer*, *wolverwerij*, enz.

Wolvin, v., zie *wol*.

Wolsak, m., zie *wolbaal*.

Wondarts, m., zie *wondheeler*.

Wondbaar, bijv. n., wondbaarder, wondbaarst. Van *wonden*. Die of dat gewond kan worden: het verschuiven van den helm maakte zijn voorhoofd, of hem aan het voorhoofd, wondbaar. Van hier *wondbaarheid*. Zamenstell.: *onwondbaar*.

Wonde, v., meerv. wonden. Eene kwetsuur des lichaams: aan zijne wonden sterven. Boet met uw wonde en smart mijn dootwonde. VOND. Het verborgen houden eener wonde. HOOFD. De wonde staat heel mooi. Eene smartverwekkende aandoening der ziel: welk eene wonde voor zijn vaderhart! De Koningin voedde die wonde. VOND. Balsam voor iemands wonde beteekent, opbeurend en troostelijk voor hem. Eene pleister op iemands wonde leggen, deszelfs leed verzachten. Iemands wonden opkrabben, deszelfs leed vernieuwen. Die wonde is ongeneeslijk, aan dat leed is geen verhelpen: nu in 't end de wonde gansch ongeneeslijk is. VOND. Oul, sprak men van: achtbare wonden, d. i. die wegens hare grootte en diepte, *aching*, of *aandacht* verdienden, en geschouwd moesten worden. Van hier *wonden*. Zamenstell.: *wondarts*, *wondbalsem*, *wondheeler*, *wondijzer*, *wondkoorts*, *wondkruid*, *wondpleister*, *wondpoeijer*, *wondeekken*, *wondwater*, *wondzalf*, enz. Doodwonde, hoofdwonde, zielswonde, enz.

Wonde, hoogd. **Wunde**, kan men met ADELUNG verwant rekenen aan het hoogd. *Wuhne*, een gat.

Wonden, b. w., ik wondde, heb gewond. Van *wonde*. Kwetsen: die man sloegh hem, slaende ende wondende. BIJBELV. Ook oneigenlijk: 'k voel mij door uw gramschap wonden. I. D. S. P. Men wondt mij met de tong. Zij wondt het manlijk hart met schichten uit hare oogen. Van hier *wondbaar*, *wonding*. Het deelw. *gewond* wordt als bijv. n. gebruikt. Zamenstell.: *doorwonden*, *verwonden*, enz.

Wonder, bijv. n. en bijw. De gewaarwording van iets ongewoons, of verwondering verwekkend: veele ongelooftelijke en wondre zaeken.

VOND. Dat elk zijn' gunst en wondre goedheid loovt! L. D. S. P. In het onz. geslacht, als z. n., een voorwerp van verwondering: zij sullen onder u tot een teekenen ende tot een wonder zijn. **BIJBELV.** Die d'oorzaak van dit wonder hem ontvout. **VOND.** Een wonder van vlugheid enz. is iemand, die daarin uitmunt. In den **STATENBIJBEL**, zijn wonderen veelal bovennatuurlijke verschijnselen en bedrijven. Voorts, is *wonder* als bijw., ongemeen, op eene verwonderenswaardige wijze: hij is aan uwe les zoo wonder overgeven. **D. JONKTLVS.** Geen wonder is, men behoeft zich niet te verwonderen: geen wonder, dat gij vloodt. Wonder geven, stof tot verwondering: 't geeft mij gansch geen wonder. **HALMA.** Van hier wonderen. Zamenstell.: wonderbeeld, wonderbloem, wonderboom, wonderdaad, wonderdadig, wonderdier, wonderdoend, wondergroot, wonderheid, wonderkind, wonderkracht, wonderrede, wonderregen, wonder-schoon, wonderspreuk, wonderstuk, wonderteeken, wonderwerk, enz.

Wonder, hoogd. *Wunder*, angels. *wundra*, komt in den **STATENBIJBEL**, bij **KIL.**, in het hoogd., en elders, enkel als een z. n. voor, en schijnt afkomstig van een natuurlij geluid, waarmede men zijne verwondering uitte.

Wonder, o, zie *wonder*, bijv. en bijw.

Wonderbaar, bijv. n., wonderbaarder, wonderbaarst. Van *wonderen*. Soms tijds ook *wonderbaarlijk*; anders *wonder* en *wonderlijk*; oulings ook *wonderzaam*. Dat bewonderd worden mag en moet: een wonderbaar geval. Welke wonderbare dingen verhaalt gij mij daar! De kennisse is mij te wonderbaar. **BIJBELV.** Van hier wonderbaarheid, wonderbaarlijk, wonderbaarlijkheid.

Wonderbloem, v., meerv. wonderbloemen. Eene bloemplant van drie verschillende soorten: gegaffelde wonderbloem, langbloemige wonderbloem; en de bloem van die plant.

Wonderboom, m., meerv. wonderboomen. Een boom, die met eenen wonderlijken spoed te voorschijn kwam: **JONA** verblijdde sich over den wonderboom. **BIJBELV.** Bij de Natuurkenners een plantgewas van velerlei soort: gemeene wonderboom, kleine wonderboom, enz.

Wonderdaad, v., zie *wonderwerk*.

Wonderdadig, bijv. n. en bijw., wonderdadiger, wonderdadigst. Geschikt, om wonderen te verrigten. Anders *wonderdoend*: met een wonderdadig vermogen begaafd. Op eene wonderbare wijze verrigt: eene wonderdadige genezing. Van hier wonderdadiglijk.

Wonderdier, o., zie *wonderkind*.

Wonderdoend, zie *wonderdadig*.

Wonderen, onpers. w., het wonderde, het heeft gewonderd. *Wonder* geven, verwondering baren: het wonderd mij, dat het nog niet hier is. Mij wonderd, dochter! wat u hebben magh beweegt. **BREDERO.** Van hier wonderbaar enz., wonderlijk enz. Zamenstell.: bewonderen, verwonderen, enz. Van *wonder*.

Wonderheid, v., meerv. wonderheden. Iets wonders, een wonder, of wonderwerk: sullen groote teekenen ende wonderheden doen. **BIJBELV.**

Wonderkind, o., meerv. wonderkinderen. Een kind waaraan iets vreemds te zien is, zoo als *wonderdier* een dier aanduidt, dat iets wonderlijks aan zich heeft: men vertoont er een onnatuurlijk wonderkind. Bijzonderlijk, een kind van onge-meene en bewonderenswaardige zielsvermogens:

dat wonderkind overtreft menigen bejaarde in verstand.

Wonderkracht, v., meerv. wonderkrachten. Wonderlijke kracht, of wonderdadige, wonderdoende, kracht, — kracht, om wonderen te verrigten: zijne goddelijke wonderkracht.

Wonderlijk, bijv. n. en bijw., wonderlijker, wonderlijkst. Dikwijls evenveel, als *wonderbaar* en *wonder*; maar somtijds ook door zulk eene ongesteldheid bevangen, dat men van zich zolven meent te vallen: wat word ik wonderlijk! En zonderling, grillig: het is een wonderlijk mensch. Hij gaat daarmede wonderlijk te werk. Van hier wonderlijkheid.

Wonderrede, v., zie *wonderspreuk*.

Wonderregen, m., meerv. wonderregens. Zulk een regen van bloed, kikvorschen, steenen, enz., als waarvan de oude **Jaarboeken** der wereld gewagen: het hedendaagsch onderzoek neemt het onnatuurlijke van menigen wonderregen weg.

Wonderspreuk, v., meerv. wonderspreuken. Anders *wonderrede*. Een bevreemdend gezegde, eene ongewone stelling, enz.: de wonderspreuken van de Wijzen der oudheid wekten de aandacht van hunne hoorders en lezers. Van hier wonderspreukig.

Wonderstuk, o., meerv. wonderstukken. Een bewonderenswaardig werkstuk: de wonderstukken van **APELLES** en **PHIDIAS**. Vernuft verbijsterende wonderstukken. **OUDE**.

Wonderteeken, o., meerv. wonderteekenen en wonderteekens. Een wonderlijk verschijnsel: alsoo sult gij hen tot een wonderteeken zijn. **BIJBELV.** Bijzonderlijk, zoodanig een, als gekond werd iets voor te beduiden: men hield elke komeet voor een vreeselijk wonderteeken.

Wonderwerk, o., meerv. wonderwerken. Een werk, dat op eene bovennatuurlijke wijze verrigt wordt: de wonderwerken in den lande **CHAM**. **BIJBELV.** Van hier wonderwerker.

Wondersout, o. Anders zout van **GLAUBER**. Zeker zout in de geneeskunde gebruikelijk, in het lat. *sal mirabile Glauberi*.

Wondheeler, m., meerv. wondheelers. Anders *wondarts* en *heelmeester*. In tegenoverstelling van *Geneesheer*, iemand die zich op de geneezing van wonderen en andere uitwendige lichaamsgebreken toelegt: vruchteloos beproefden de wondhealers hun kunstvermogen.

Wondkruid, wondkruid, o., meerv. wondkruiden, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Een plantgewas: vierbladig wondkruid, gemeen wondkruid, enz.

Wonen, o. w., ik woonde, heb gewoond. Zijn bestendig verblijf houden, met betrekking tot de plaats: in eene stad, op het land wonen. Nu wonenze in geen bosch, maer rieten dak en stal. **VOND.** De deugd woont meer in hutten dan in paleizen. Bij iemand wonen is, bij hem gehuisvest zijn, of hem dienen. Wel wonen is, eene goede woning hebben. Zeker wonen is, dikwijls voor vijanden beveiligd zijn: ik salse tot de plaetse wederbrengen, ende salse seker doen wonen. **BIJBELV.** In iemand, in een hart, enz. wonen is, daar gevestigd zijn: er woont geene ware menschenliefde in zijn hart. Daar vrde woont, woont God, daar ondervindt men Gods gunst en hoede. Van hier woon, woonbaar. Zamenstell.: woonhuis, woonkamer, woonkelder, woonplaats, woonstede, woonvertrek, enz. Bewonen, inwonen,

uitwonen, verwonen, aan huur opbrengen. *Wonen*, hoogd. *wohnen*, vries. *wenje*, is verwant aan *wennen*, *gewoon*, enz. Bij KERO is *du ruhwo-nan*, volharden, *perseverare*.

Woning, v., meerv. woningen. De daad van wonen, verblijf: heeft nogthans geen zekere wooninge te verwachten. VOND. Het geschiedde in het begin harer wooninge aldaer. BIJBELV. Verblifplaats, gebouw, waarin men woont: om datse onse wooningen hebben omgeworpen. BIJBELV. Bijzonderlijk, eene boerderij, een boerenhuis: de woning wordt voor de schulden verkocht. Bij die woning is niet veel land. Van *wonen*.

Wonne, wonst, v. Een verouderd woord. Uitmengde genoegen: de eere geeft, die daer leeft in d'eeuwige wonste. CONST. TH. JUW. Van *wonne* komen de samenstell.: wonsaem, genoegelijk, KIL., en wonnaemad, hoogd. *Wonnemonat*, eene benaming, die de zoete meimaand van KAREL DEN GROOTE ontving.

Wonne, wonst, *wunne*, hoogd. *Wonne*, is verwant aan *wensch*, enz., aan het zweed. *wnna*, verlangens, *una* tevreden zijn.

Woon, v. Van *wonen*. De daad van wonen; enkel gebruikelijk in *met der woon*, of *met ter woon*, met de woning: dat zij zich met ter woon vervoegen. DE DECK. Die wij met der woon beslaen. F. v. DORP. Oulings, werd het ook voor woning in het algemeen gebezigd: daer CALIPHUS heeft zijn wone. LOD. v. VELTH.

Woonachtig, bijv. n. Van *woon* en *achtig*, voor *haftig*. Woon, verblijf, hebbend, of houdend: ergens woonachtig zijn.

Woonbaar, zie *woonlijk*.

Woonlijk, bijv. n. Van *wonen*. Bij KIL. evenveel als *gewoonlijk*: gelijk als *woonte*, bij hem, de plaats van *gewoonte* vervangt; en evenveel als *bewoonlijk*, *bewoonbaar* of *woonbaar*, dat bewoond worden kan; waarvoor men intusschen thans alleenlijk *bewoonbaar* gebruikt.

Woord, m., zie *waard*.

Woord, o., meerv. woorden. Een van de verschillende deelen der rede, uit eene, of meer dan eene, letter, en lettergreep, bestaande: dat woord begreep ik niet. Een woord uit twee of drie andere woorden samenstellen. Woorden van twee, drie en meer lettergrepen. Iemand van woord tot woord verstaan. Woord voor woord overzetten. Voorts, ook een gezegde, dat somtijds uit meer dan een woord bestaat: met een woord! kortom! Een woordje met iemand alleen spreken. Iemand een woordje in vertrouwen zeggen. Des Heeren woort geschiedde tot mij. BIJBELV. Bijzonderlijk, een bevel: nam ik voor uw woord nooit t'overtrede. L. D. S. P. Zwoeren te houdene heren KARELS wort. M. STOKER. Eene toezegging, belofte: de Godtheit evenwel vertrock haer woort niet langer. VOND. Ik verlaat mij op uw woord. Ik gaf hem mijn woord. Zijn woord houden, breken. Een man van zijn woord. Een man een man, een woord een woord. Een goed woord is, een vleijend, streelend: een goed woord voor iemand doen. Een goed woord vindt eene goede plaats. Een goed woord spreken is, in de gemeenzame verkeerling, bidden, of danken. Harde woorden zijn verwijtingen, bestraffingen: als zij mijne walging met harde woorden bekelet. VOND. *Woorden* zijn dikwijls twistwoorden, krakeel: woorden met iemand hebben. Zoo dat men tot

gevecht en messen quam van woorden. VOND. Het woord voor iemand doen is, deszelfs voorspraak zijn. Het woord hebben, aan het woord zijn, beteekent, aan de heurt, om te spreken. Het woord voeren is, eenigen tijd achtereenspreken. Het hoogste woord voeren, zich den boventoon in een gezelschap aanmatigen. Het laatste woord willen hebben, weigeren, om op de gezegden van iemand anders te zwijgen. Geen woord spreken, stilzwygen. Een woord op zijn pas spreken; zie *pas*. Woorden onnut den hals breken, nuteloos over het een of ander uitweiden. Zijn woord wel kunnen doen, zich wel weten te verantwoorden. Iemand te woord staan, hem gelegenheid tot een gesprek geven. Iemand bij zijn woord vatten, op de nakoming van een gezegde van hem aandringen. Iemand in zijne woorden verstrikken, of vangen, uit zijne gezegden aanleiding tot beschuldiging van hem nemen. Iemand de woorden uit de keel halen, hom met moeite tot uiting van de verlangde woorden bewegen. Ik weet geene woorden te vinden, ik weet mijne gedachten niet uit te drukken. Van woord tot woord, woordelijk, geheel. *Het woord* is ook de krijgslus. In den STATENBIJBEL heeft *woord* meermalen de beteekenis van ding, vooral: laet ons sien het woort, dat daer geschiet is. BIJBELV. En woord Gods is er eene min of meer uitgebreide goddelijke leering, of openbaring; in overeenkomst waarmede men de openbaring, die in den Bijbel vervat is, *Gods woord* noemt. Oul., beteekende: iemands woord houden, voor iemand spreken: hielden ernstelijk zijn woord. HOOFT. Ging ECHTENS woort bij 't hof des hemels houden. VOND. Van hier woordelijk. Samenstell.: woordafleiding, woordbuiging, woordenboek, woordenlijst, woordenpraal, woordenrijk, woordschat, woordenspel, woordenstrijd, woordentwist, woordenvitter, woordenvitting, woordenvitterij, woordenwisseling, woordenzifter, woordgronding, woordhoudend, woordontleding, woordoorspronkelijkheid, woordschikking, woordsmeder, woordspeling, woorduitlating, woordvoeging, enz. Antwoord, bijwoord, deelwoord, grondwoord, gunstwoord, hulpwoord, jawoord, kunstwoord, koppelwoord, krijgswoord, lapwoord, lachwoord, lasterwoord, lidwoord, lokwoord, naamwoord, scheldwoord, schimpwoord, smaadwoord, spotwoord, spreekwoord, stamwoord, stopwoord, terwoord, tijdwoord, tooverwoord, vloekwoord, voegwoord, voornaamwoord, vulwoord, wachtwoord, weerwoord, werkwoord, wortelwoord, zegswoord, enz.

Woord, hoogd. *Wort*, eng. *word*, ries. *wud*, is van eenen onzekeren oorsprong.

Woordafleiding, v., zie *woordgronding*.

Woordbuiging, v. De verbuiging van woorden, die daarvoor vatbaar zijn, zoo als naamwoorden, lidwoorden en voornaamwoorden: men geeft aan de woordbuiging, wanneer zij omtrent werkwoorden plaats heeft, den naam van *vervoeging*.

Woordelijk, bijv. n. en bijw., woordelijker, woordelijkst. Van *woord*. Woord voor woord uitdrukkende: eene woordelijke vertaling. Hij verhaalde mij woordelijk al, wat ik u zeg.

Woordenboek, o., meerv. woordenboeken. Een boek, dat de woorden van eene taal, ten minste meerendeels, naar de orde van het ABE, met of zonder verklaring, voorstelt, of de bewoordingen, die tot eenen bijzonderen kring, welken

de opsteller zich voorschrijft, betrekkelijk zijn: taalkundig, huishoudelijk, historisch, aardrijkskundig, bijbelsch, zeemans, enz. woordenboek. Een boek, of een gedeelte van een boek, dat minder woorden bevat, voert den naam van *woordenlijst*. Zamenstell.: woordenboekschrijver enz. Hand-woordenboek enz.

Woordenlijst, v., zie *woordenboek*.

Woordenpraal, v. IJdele praal met hoogdravende en brommende woorden.

Woordenrijk, bijv. n. en bijw., woordenrijker, woordenrijkt. Rijk in woorden: de arabische taal is voorbeeldeloos woordenrijk. Een mensch is *woordenrijk*, als de woorden hem rijkelijk toevoeljen: wat is dat vrouwtje woordenrijk! Van hier woordenrijkheid.

Woordgronding, v. Anders *woordafleiding* en *woordontleding*. De ontleding van een woord tot in deszelfs oorsprong en deszelfs volkomene doorgronding: HEMSTRAHUIS en SCHULTENS hebben den weg voor alle woordgronding gebaad.

Woordschikking, v., zie *woordvoeging*.

Woordvoeging, v. De onderlinge zamenvoeging en verbinding van de onderscheidene taaldeelen naar den eisch van eene taal.

Worden, o. w., anders ook hulpw., onregel.; ik werl, ben geworden. In zekeren toestand geraken, zekere hoedanigheid verkrijgen: wat wilt gij worden? Een koopman, een geneesheer, enz. Of zonder lidwoord voor het z. n., dat de hoedanigheid aanduidt: hij is arts geworden. Toen hij kapitein werd. Of met een bijw., ter aanduiding van de hoedanigheid: rijk, ziek worden, enz. Gek enz. worden. Het wordt koud is, wanneer *het* tot eenig bepaald onderwerp betrekkelijk is, het wordt van zijne warinte ontbloot, maar onpersoonlijk, er ontstaat koude: wat wordt het hier koud! Het wordt vrede enz., er ontstaat vrede. Het wordt zomer enz., de zomer neemt een aanvang. Het wordt laat, het houdt op vroeg te zijn. Het zal laat worden, de tijd, waarop men het oog heeft, zal grootendeels verloopen; en, in de volkstaal, er zal veel tijds verloopen, eer dit, of dat, gedaan wordt, of gebeurt; het zal niet ligt geschieden. Het lijdende deelw. als bijw., bij zich hebbende, vormt *worden*, als hulpw. de zoogenoemde lijdende wijze der werkwoorden: ik word bemind, ik werd bemind, enz. Voortkomen: uit niets wordt niets. Van een kind een man worden, uit den staat van een kind in dien van een' man overgaan. Wat zal er van u worden, hoe zal het met u afloopen! Daarvan zal niet veel worden, of tot stand komen. Tot iets worden is, daarin veranderen: slaet het stof der aerde, dat het tot luijen werde. BIJBELV.; waar: tot een spreekwoord worden, daartoe verstreken is. Van hier wording, in menschwording enz. Geworden, verworden, enz.

Worden komt misschien van het oude *wara*, *weren*, zijn; zie *wezen*.

Worgen, zie *wurgen*.

Worck, m., meerv. werken. Een bijzonder slag van kikkorschen, dus genoemd naar het geluid, dat zij geven: hoor dien worck eens razen!

Worm, wurm, m., meerv. wormen. Verkleinw. *wormpje*. Dezen naam geven de Natuurkenners aan een der zes hoofddeelen van het dierenrijk, waartoe zij alle zoodanige levende schepselen brengen, die kop noch pooten hebben, zoo als alle bewoners van horens en schelpen, alle

plantdieren, de kwalen, zeesterren, enz., en de dieren, waaraan men in het gemeene leven den naam van *wormen* geeft, als: draadwormen, darmwormen en aard- en zeewormen: hij schroomt eenen worm te dooden, die onder zijne voeten kruipt. Wormen hebben is, van darmwormen geplaagd worden. Oneigenlijk, geeft men dezen naam ook wel eens aan de zoogenoemde maskers van menigerlei insekten: doe wiessen daer wormen in, ende het wert stinkende. BIJBELV. Bijzonderlijk, in de zamenstell.: korenworm, zijde-worm, enz.; aan een insect zelf, in: glinsterworm en oorworm; aan een bijzonder slag van lampreijen, in: kieuwworm; aan eene zenuw onder de tong der honden, door welke wegsuijding men hen tegen dol worden waant te beveiligen, aan eene schurpte in het bloed der paarden, bij KIL. worm der peerden; aan zeker zeer aan het hoofd der kinderen, dat anders den naam van *dauwworm* voert: de worm heeft zijn aanzigt schier gantsch opgegeten, HALMA; aan een wroegend gewisse: kunnen niet ontvlugten den worm die 't hart doorknaagt. VOND; aan een beklagenswaardig voorwerp: die arme wormen van kinderen! Veracht van vreemden en bekenden, een worm, geen mensch. L. D. S. P. Van hier wormachtig, *wormen*, wormig. Zamenstell.: wormarts, wormbuis, wormgat, wormgespinn, bij OUD.; wormkoekje, wormkoorts, wormkruid, wormmeel, wormmiddel, wormneest, wormslang, wormsteek, wormstekig, wormswijze, wormziekte, wormsweer, enz. Aardworm, aarworm, boekworm, bolworm, boomworm, buikworm, dauwworm, draadworm, glinsterworm, grasworm, haarworm, hondsworm, hoofdworm, huidworm, kaasworm, kieuwworm, koolworm, korenworm, kruidworm, kwatworm, lintworm, loofworm, menschenworm, oorworm, paalworm, papierworm, pierworm, schietworm, waterworm, zeeworm, zijde-worm, enz.

Worm, neders., eng. ook *worm*, deen., zweed. *orm*, hoogd., NOTK. *Wurm*, ULPHIL. *waurm*, lat. *vermis*

Wormachtig, bijv. n. en bijw., wormachtiger, wormachtigst. Van *worm*. Eenen worm gelijk: een wormachtig dier. Als van eenen worm: eene wormachtige beweging, die men anders de wormswijze beweging der darmen noemt. Wormen hebbende: dat kind schijnt wormachtig. Wormachtige appelen of peren. HALMA.

Wormen, wurmen, o. w., ik wormde, heb gewormd. Van *worm*. Op eene armhartige wijze werken: wat wormen die menschen, om aan den kost te komen! Wormt hij nog al aan dat boek? Als een worm wriemelen: dat wormt mij in het hoofd, dat maalt mij door de hersens.

Wormig, bijv. n. en bijw., wormiger, wormigst. Aan eene krankheid onderhevig, die den naam van *worm* voert: wormigh peerd. KIL. Van wormen doorboord: een wormige stoel.

Wormslang, v., meerv. wormslangen. Een slang met verholene oogen, en eenen staart, die dikker is dan de kop: staart en kop van de wormslang laten zich niet gemakkelijk van elkander onderscheiden.

Wormsteek, v., meerv. wormstekken. Eene steek van eenen worm aan ooft enz.: die wortelen zijn vol van wormstekken. Van hier wormstekig, wormstekigheid, en bij HALMA *wormstekeling*.

Wormstekig, zie *wormsteek*.

Wormswijze, bijv. n. en bijv. Op de wijze van eenen worm: het beweegt zich wormswijze. Ook gebruikt men dit woord als bijv. n., zie *wormachtig*. In het hoogd. bedient men zich van *wurmsförmig*, lat. *vermiformis*.

Worp, m., meerv. worpen. Van *worpen*, of *werpen*. Anders *werp*. De daad van werpen, in de verschillende beteekenissen van dit woord: met eene andere spies herhaalde hij zijnen *worp*. De zeuge wierp vijftien biggen in eenen *worp*, in eene dragt. Het vee zijn *werp* vergroot. VOND. Een *worp* jonge honden. Vijf *worp* centen. Met den uitersten en jongsten *worp*, van het dubbelspel. HOORT.

Worpel, m., meerv. *worpels*. Van *worpen* of *werpen*. Anders *werpel*. Bij KIL. een dubbelspel: met den *worpel* spelen.

Worpen, zie *werpen*.

Worppiek, v., meerv. *worppieken*. Van *worpen* of *werpen*. Anders *werppiek*, *werppies*. Eene korte *piek*, die men naar den vijand werpt: toen hij den vijand zijne *worppiek* toegedriid had, trok hij den *sabel*. Bij VOND. te onregt *manne-lijk*, in: die den *worppiek* *geworpen* heeft.

Worst, v., meerv. *worsten*. Vleesch, of iets anders, dat in wijde darmen gestopt is; want dat in varkensdarmen gestopt wordt, draagt den naam van *saucijs*: *worsten* maken. *Worst* stoppen. Het *bekom* hem, als den hond de *worst* is, hij wordt wegens dat genot gekastijd. Zamenstell.: *worst-horentje*, *worstmaker*, *worstverkooper*, enz. *Bloed-worst*, *braadwurst*, *gortwurst*, *hanswurst*, *lever-worst*, *metwurst*, *rookwurst*, *runderwurst*, *varkens-worst*, enz.

Worstelaar, m., meerv. *worstelaars* en *worstelaren*. Van *worstelen*. Een beoefenaar van de *worstelkunst*: de *grieksche worstelaars*.

Worstelen, o. w., ik *worstelde*, heb *geworsteld*. Behendigheid en krachten inspannen, om iemand onder te krijgen: onder het *worstelen*. Een man *worstelde* met hem tot dat de dageraad opgingk. BIJBELV. Oneigenlijk, is *met*, of *tegen*, iemand, of iets, *worstelen*, zich met inspanning daartegen verweren: vruchteloos *worstelde* men tegen den *geweldenaar*. Men zag hem tegen de *golven* *worstelen*. Of *geweldiglijk* door iets *benauwd* worden: hij *worstelt* met allerlei *rampen*. Hij *worstelt* met den *dood* is, hij is op het punt van *sterven*. Van hier *worstelaar*, *worsteling*. Zamenstell.: *worstelkunst*, *worstelmeester*, *worstelperk*, *worstelplaats*, *worstelspel*, *worstelstrijd*, enz. *Ontworstelen* enz.

Worstelen, vries. *wrachselse*, eng. *to wrestle*, is verwant aan het eng. *to wrest*, *draaijen*, *wringen*, en *luidde*, volgens KIL., *oulings* ook *wrastelen*, *wratselen*: *ghewratzelt* deur 't *verdriet*, ver *buijten* *ijemands* *meenen*. VLAEDR. REDENR.

Worstelperk, o., meerv. *worstelperken*. Van *worstelen*. Anders *worstelplaats*. Eene afgeperkte plaats voor het *worstelspel*: *overwinnaar* in het *olimpische worstelperk*. In het *worstelperk* treden is, *oneigenlijk*, *evenveel* *welken* *strijd* *aanvangen*: hij *trad* tegen mij in het *worstelperk*.

Worsthorentje, o., meerv. *worsthorentjes*. Een *werktuig*, waarvan men zich in het *maken* van *worst* bedient: het *worsthorentje* is te *wijd* voor den *darm*. Iemand door een *worsthorentje*, dat is heel *schraal*, *voeden*. HALMA.

Wortel, m., meerv. *wortelen* en *wortels*. Dat gedeelte van eene *plant*, waarmede zij in den *grond* *bevestigd* is, en waardoor zij haar *voedsel*

daaruit *trekt*: zoo *ras* zij 't *vocht* door *haren wortel* *drinkt*. VOND. Indien *sijn wortel* in der *aarde* *veroudert*. BIJBELV. Wanneer de *wortel* zich in takken *verdeelt*, *geeft* men aan *elken* *tak* den naam van *wortel*: *laat* de *stamme* met *hare wortelen* in de *aarde*. BIJBELV. *Wortelen* *schieten* is, van *onderen* in den *grond* *uitgroeijen*: de *voeten* *schieten* *flux* hun *wortels* in het *klaij*. VOND. *Figuurl.*, zich *vestigen*: *welke wortelen* heeft de *ondeugd* in dat *hart* *geschoten*. Geenen *wortel* noch *tak* aan iets *laten* is, *hetzelve* *geheel* *verdelgen*, *het* met *wortel* en *tak* *uitroeijen*. Om de *ketterij* met *haren wortel* *uiterooeien*. HOORT. Elders is de *wortel* van een *ding* *deszelfs* *oorsprong*: dat is de *wortel* des *kwaads*. De *voornaamste* *steun* van een *ding*: te *zorgen* voor den *wortel* van den *staat*. HOORT. Het *onderste* *gedeelte* van een *ding*: hij *keert* de *bergen* van den *wortel* om. BIJBELV. De *wortel* van den *tand* *bleeft* *zitten*. In de *taalkunde* is de *wortel* van een *woord* *deszelfs* *oorspronkelijkste* *gedeelte*: *boek* is de *wortel* van *boekrij*. In de *rekenkunst* is de *wortel*, en *bijzonderlijk*, de *vierkante wortel* van een *getal*, *zoodanig* een *getal*, uit *welks* *vermenigvuldiging* met *zich* *zelf* dat *andere* *getal* *voortgekomen* is: de *wortel* van *zes* en *dertig* is *zes*, en *zeemaal* *zes* en *dertig* *maakt* een *getal*, waarvan *zes* de *teerlingswortel* is. *Worteltrekken*. *Eindelijk*, *geeft* men den naam van *wortel* aan *langwerpige* *aardgewassen* van *menigerlei* *soort*: *gele*, *witte* *wortelen*. Van hier *wortelen*, *wortelings*. Zamenstell.: *wortelachtig*, *wortelboom*, *wortelkruid*, *wortelspruit*, *wortelafel*, *wortelwoord*, *wortelworm*, KIL. enz. *Beetwortel*, *graswortel*, *peperwortel*, *peterseliewortel*, *smeewortel*, *teerlingswortel*, enz.

Wortel, neders. ook *wortel*, hoogd. van oudsher *Wurzel*, komt van het opperd. *wurz*, ULPHIL. *aurta*, angels. *ort*, zweed. *ört*, dat hetzelfde beteekent, maar *welks* *oorsprong* *onzeker* is.

Wortelachtig, bijv. n. en bijv., *wortelachtiger*, *wortelachtigst*. Van *wortel*. Eenen *wortel* gelijk: een *wortelachtig* *gewas*. Met *wortelen* bezet: *wat* is de *grond* hier *wortelachtig*!

Wortelboom, m., meerv. *wortelboomen*. Een *indisch* *boomgewas*, waarvan men *acht* *verschillende* *soorten* *telt*: de *wortelboomen* *gemeenlijk* aan de *zeekusten*, of *langs* de *oevers* der *ri- vieren*, in het *water*.

Wortelen, o. w., ik *wortelde*, *ben* *geworteld*. Van *wortel*. Door *middel* van eenen *wortel*, of van *wortelen*, *bevestigd* worden: die *boom* is *slecht* *geworteld*. Ook *oneigenlijk*: *hare* *afgehouwene* *stamme* en *wortel* *niet* in de *aarde*. BIJBELV. De *ondeugd* is al te *diep* in hem *geworteld*. Van hier *worteling*. Zamenstell.: *inwortelen*, *ontwortelen*, enz.

Wortelings, bijv. Van *wortel*. Bij KIL. met *wortel* en *al*, tot den *wortel* toe.

Wortelkruid, o., meerv. *wortelkruiden*. Eigenlijk *kruid*, waaraan *wortelen* *zitten*, of *kruid* van *wortelen*, *derzelve* *loof*. Bij de *Natuurkonnens*, een *plantgewas* van *vijf* *soorten*; van *welks* *eerste* *soort* de *gemeene* *gele* en *witte* *wortelen* een *ras* zijn, dat door *aankweeking* *verbeterd* is: *venkelbladig* *wortelkruid*, *kervelbladig* *wortelkruid*, enz.

Wortelspruit, v., meerv. *wortelspruiten*. Een *takje*, of *vezeltje*, van eenen *wortel*; en *voorts* *geeft* men *dezen* *naam* ook aan de *aspergies*.

Wortelafel, v., meerv. *wortelafels*. Eene *zoogenaamde* *afel*, waarop men de *vierkante* en

teerlingswortels van allerlei getallen uitgerekend vindt: sla uwe wortelafel slechts op.

Wortelwoord, o., meerv. wortelwoorden. Een woord, dat den wortel, of het oorspronkelijke gedeelte, van eenige andere woorden uitmaakt: het wortelwoord van bewondering is wonder.

Worvel, m., meerv. worvelen en worvels. Werd voorheen evenzeer met *wervel* verwisseld, als *worvelen* met *wervelen*, en *worvelziek* met *wervelziek*.

Woud, o., meerv. wouden. Een uitgestrekt bosch, waar allerlei boomen en struiken door elkander in het wild groeijen: 't Herciner wout. VOND. Dat dan alle de boomen des wouts juichen. BIJBELV. *De wouden* zijn in Vriesland die boschachtige landstreken, die anders den naam van *de Zevenwouden* voeren: een boer uit de wouden, anders een *woudboer*, en *woudjar*. Verder komen van hier woudachtig, woudanemoon, woudbewoner, woudbezie, woudezel, woudgod, woudheer, woudhoen, woudnimf, woude, woudraaf, woudslang, woudvogel, woudwachter, enz.

Woud, hoogd. *Wald*, KERO. *vuald*, neders. *woold*, angels. *wold*, *wald*, *waald*, middeleeuw. lat. *gualdus*, vries. *woad*, eng. *wood*, zweed. *ved*.

Woudezel, m., meerv. woudezelen en woudezels. Een wilde ezels, die in den STATENBIJBEL als volkomen woest afgeschilderd wordt, zoo als in: hij sal een woudezel van een mensch zijn, zijn hant sal tegen allen zijn, ende de hant van allen tegen hem; of liever, volgens de vertaling van MUNTINGHE: hij sal een woudezel zijn, een mensch, wiens hant tegen allen is.

Woudgod, m., zie *woudheer*.

Woudgodin, v., zie *woudnimf*.

Woudheer, m., woudheeren. De heer, eigenaar, of opziener, van een woud, en bij KIL. ook een woudgod, of sater, bij hem anders *wilde woudther*, *woudtherman*, en *woudthermanneken*, genoemd, terwijl hij dezen laatsten naam voorts ook aan eenen huisgod toeëigent. Van hier de eigenaam *Wouter*.

Woudhoen, o., meerv. woudhoenders en woudhoenders. Een wild slag van hoenders, waarvan men meer dan eene soort vindt: het hazelhoen, en meer andere soorten van woudhoenders.

Woudnimf, v., meerv. woudninfen. Een gewaand bovennatuurlijk wezen van het vrouwelijke geslacht, en van soortgelijken rang, als de berg- en vlietninfen der dichters: in het digte bosch daar de geile saters de dartele woudninfen belagen.

Wouterman, m., meerv. woutermans. Bij de timmerlieden, een latje, dat men waterpas aan eenen muur, of eene plank, vastspijkert, om er het einde van eene plank op te leggen.

Wouw, m., meerv. wouwen. Een roofvogel, kuikendief; *wouwe*, *wouwer*, *kieckendief*, bij KIL. — Ende de wouwe, ende de kraeije, ende de gier, nae zijnen aert. BIJBELV. 't Zij de vooghels verkleumt waaren, oft gejaaght van eenighe wouw. HOFFT.

Wouw, v. Een plantgewas, waarvan men zich bedient, om geel te verwen: de nutte wouw groeit in het wild. Hoogd. *Wan*, *Wande*, *Wied*, kan verwant schijnen aan *weed* enz.

Wraak, wrake, v. Van *wreken*. De daad van wreken: onthoud u van alle wraak! Dan sullen wij hem overmogen, ende onse wrake van hem nemen. BIJBELV. De geuegte van de wraak

duurt een' korten stontd. HOFFT. Bijzonderlijk, eene vergelding van bedreven kwaad: de wraeck is gaende en wankt haer taete roede. ANTONID. Zoo onzacht weekt de wraeck de boosheid alse slaept. VOND. In den STATENBIJBEL vindt men: wrake doen, wrake geven, wrake nemen, wrake oeffenen en wrake wreken. Zamenstell.: wraakgierig, wraakgierigheid, wraaklust, wraakneming, wraakoefening, wraakuur, wraakwensch, wraakziek, wraakzucht, wraakzuchtig, wraakwaard, het zwaard, waarmede men zich wreekt; ook alle werktuigen, waarmede wraak geoefend wordt — enz. Weerwraak enz.

Wraakbaar, bijv. n. en bijw., wraakbaarder, wraakbaarst Van *wraken*. Dat zich wraken laat: wrackbaar, oft wraeckbaar goed, dat als ondegend uitgeschoten wordt, bij KIL., die daaraan ook den naam van *wrackgoed*, of *wraeckgoed*, geeft. Een wraakbaar gedrag. Wraakbare getuigen. Van hier wraakbaarheid. Zamenstell.: onwraakbaar, onwraakbaarheid.

Wraakgierig, bijv. n. en bijw., wraakgieriger, wraakgierigst. Van *wraak* en *gierig*, voor *geerig*; zie *gierig*. Anders *wraakzuchtig*, *wraakziek*. Begeerig naar wraak: een wraakgierig hart. Van hier wraakgierigheid, begeerte naar wraak; anders *wraaklust*, *wraakzucht*.

Wraakgoed, o., zie *wraakbaar*.

Wraaklust, m.; wraakziek, wraakzucht, v., zie *wraakgierig*.

Wraakwaard, o., zie *wraak*.

Wraddel, m., meerv. wraddels. Bij KIL. en HALMA, de kossem van een rund: zijnen vetten wraddel. Hij hadde eenen schoonen dikken hals, aen denwelcken hincx con welgemaecte cossem oft wraddel. FLORIAN.

Wrak, bijv. n. en bijw., wrakker, wrakst. In een of ander opzigt gebrekkig, gekneusd, verminkt, enz, en daarom niet voor goed en duchtig gerekend, maar als wraakgoed uitgeschoten: wrakke haring. Wrak aardenwerk. HALMA. Een wrakke boedel is een, die niet wel gesteld is. Dat kantoor is wrak. Het zit heel wrak met hem beteeckent, hij loopt gevaar van bankbreuk. Het onz. geslacht wordt als z. n. gebruikt, voor een beschadigd en onbruikbaar schip: het wrak werkte zich al dieper en dieper in het zand weg. Oneigenlijk, een schip, dat haast niet meer bruikbaar is: als dat wrak niet spoedig afgekeurd wordt, zal het nog eens met man en muis vergaan. Volgens KIL., oulings ook schipbreuk; en, dat het voor zeevond gebruikt werd, blijkt uit: id hetten wrake, oder seho vund. v. HASS. Ook werd het onl. gebezigd voor afbraak, puinloop: waar noch een steene tempelwrak bekeeken wordt. SIX v. CHAND. Van hier *wraken* enz.

Wrak, neders. ook *wrak*, is verwant aan *breken*, van waar ook *gebrek*, *gebrekkig*. Het beteekent eigenlijk gebroken, en heeft die beteeckenis aan zijnen klank te danken; even als *breken* de zijne; zie *breken*.

Wrak, o., zie *wrak*, bijv. n. en bijw.

Wraken, b. w., ik wraakte, heb gewraakt. Als gebrekkig en ondegend beschouwen: elk wrakst nu gedrag in dezen. Als ondeugend verwerpen: wraecken de getuigen. KIL. Van hier wraakbaar, wraking, KIL. — Zamenstell.: wraakgoed, wraakharing, enz.

Wrang, bijv. n. en bijw., wranger, wrangst. Zoo scherp en zuur, dat het den mond zamen-

wringt: wie kan dien wrangen wijn drinken? *Wrangh, uranck van smaek.* KIL. — Overdragtelijk, hard, scherp: NEPTUNUS wreedten wrok en wrange wraeck ten doel. POOR. Van hier wrangheid. Zamenstell.: wrangkruid, anders *vierkruid*. Dit woord komt van *wrangen*, bij KIL., evenveel als *wringen*.

Wrat, v., meerv. wratten. Eene rond- en hardachtige verhevenheid op de huid: wratten aan de handen. Die elke wrat, hoe groot zij zijn, met geld kunt dekken. HOORT. Ofte wratte, ofte drooge schurftigheid. BIJBELV. Van hier wrat-achtig, vol wratten, of aan eene wrat gelijk; wrat-tig. Zamenstell.: wrattenkruid, zeker slag van wolfsmelk. Kankerwrat, melkwrat, mierwrat, enz.

Wrat, KIL. ook *werte*, neders. *waarte*, angels. *weart*, eng. *wart*, zweed. *varta*, hoogd. *Warze*, fr. *verrue*, ital., lat. *verruca*, stamt, volgens ADELUNG, af van het oude *weer*, dat bij KIL. eelt aanduidt.

Wratachtig, zie *wrat*.

Wrattenkruid, o., zie *wrat*.

Wreed, bijv. n. en bijw., wreeder, wreedst. Eigenlijk, hard voor het gevoel van den aanraker: wreed linnen, wreed leder. Van iemands geardheid, hard, onmededoogend: 'k moet voor 't geweld van wreedde menschen wijken. L. D. S. P. 't Gehuil der wreedde volven. VOND. De wreedde bloeddorst wordt door 't zuipen niet geslist. HOORT. De werktuigen van een wreed gemoed: slingers 't inghewijd om does mijn wreedde handen. BREDERO. Door 's legers wreedde tenten. VOND. Een wreed adderen vergift. BIJBELV. Het bedrijf van een wreed gemoed: eene wreedde vervolging. Tegen 't wreed geweld. L. D. S. P. Al te scherp en wreet voor 't vaderlijk gemoet. VOND. De barnhartigheden der godtloosen zijn wreet. BIJBELV. Als bijw.: wreed mishandeld en vermoord. Iemand wreed vallen is, zich hard, wreed, jegens hem betoonen: wien viel de min oit wreeder? VOND. Op het wreedst is, met de uiterste hardheid: door hen op 't wreedst' word' omgebracht. L. D. S. P. Een wreed uitzigt is, een gelaat, dat een wreed geinoed aanduidt. Het mannelijke en vrouwelijke *wreedde* wordt ook als z. n. gebruikt: ik beef niet voor dien wreedde. Mijne liefde voor die wreedde. Van hier wreed-aard enz. — wreedelijk, wreedheid, enz. Dit woord is verwant aan het eng. *wrath*, toorn, en *wroth*, toornig, en heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

Wreeddaard, m., meerv. wreeddaards. Een mensch van eene wreedde geardheid: onmenschte wreeddaard! Van hier wreeddaardig, bijv. n. en bijw., dat evenveel als *wreedde* beteekent: welk een wreeddaardig volk! Wreeddaardig omgebracht; wreed-aardigheid, wreeddaardiglijk, wreeddaardig, bij OUD.

Wreeddaardig, zie *wreeddaard*.

Wreedelijk, bijw., van *wreedde*. Op eene wreedde wijze: hij wierd wreedelijk vermoord. HALMA.

Wreedheid, v., meerv. wreedheden. De hoedanigheid van iemand, of iets, die, of dat, wreed is: ik beef voor de wreedheid van zijn uitzigt. Ghij en sult geene heerschappije over hem hebben met wreetheit. BIJBELV. Een wreed bedrijf: door het plegen van allerlei snoode wreedheid. Hardheid, stugheid: de wreedheid van dat leder, linnen, enz.

Wreef, wrijf, v., meerv. wreven. Van wrij-

ven. Het bovenste van den voet: wrijf des voets. KIL. Die schoen knelt mij op de wreef.

Wreken, b. w., ik wreekte, — (oulings *ik wrak, wrook*) heb gewroken. Iets, waarover men gebeugd is, bij den dader te huis zoeken: om te wreken alle onghoorsaamheijt. BIJBELV. Haren scade wraken de Vriessen swaer. M. STOKK. De dood van iemand wreken. HALMA. Iemand wreken is, het kwaad, dat hem aangedaan is, te huis zoeken: sal sevendvoudich gewroken worden. BIJBELV. Op dat zij zich, van 't recht geweken, nooit spoorloos wreken. L. D. S. P. Gherne wrake ic mi, wistic hoe. FERGUUT. Van hier wraak enz., wreekster, wreker, wreking. Dit woord luidt in het hoogd. *rächen*.

Wreken had oul. in den onwilmaakt verled. tijd regelmatig, *ik wrak*, even als *spreken, ik sprak; breken, ik brak; steken, ik stak*; doch het bedorven gebruik wil nu, dat men voor *wrak* zegge *wreekte*, niettegenstaande wij nog regelmatig zeggen, *gewroken, gelijk gesproken, gebroken, gestoken*. Van *wrak* hebben wij *wraak*, even als van *brak* en *sprak*, *braak* en *spraak*.

Wreken, b. w., ik wreekte, heb gewreekt. KIL. ook *wreijcken*, uit de handen wringen, en verrukken: den vinger gewreket. v. HASS. Waar men ook *den duum verwoeket* vindt. Aan iets wreken is, het, al wrikende, heen en weer bewegen, om het uit zijnen stand te brengen. Dit woord is verwant aan *wrikken*.

Wreker, m., meerv. wrekers. Van *wreken*. Al wie wreekt: de wreker des bloets, die sal den drotslager dooden. BIJBELV. Gewatens beudel vrees den Goddelijken wreker. VOND. Zamenstell.: bloedwreker enz. Wegens eene vrouw gebruikt men *wreekster*.

Wremelen, wriemelen, o. w., ik wremelde, heb gewremeld. Derwijze wemelen, dat zulks kieteling veroorzaakt: er wremelt mij iets aan het lijf. In den STATENBIJBEL, wemelen over het algemeen: de zeen, en al, wat daarin wriemelt. Van hier gewremel, wremeling. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

Wrevel, bijv. n. en bijw., wreveler, wrevelst. Kwaadaardig, met bitterheid beziel: als wrevelen en snooden. L. D. S. P. Anders *wrevelig*: wrevelige getuijgen staender op. BIJBELV. In het hoogd. *freventlich* en *frevelhaft*. Behalve dit wrevelig, komt van *wrevel* nog *wrevel*, z. n., *wrevelen*, KIL. *freuelen*, hoogd. *freveln*. Zamenstell.: wrevel-daad, wrevelmoed, wrevelwoord, enz. De oorsprong van dit woord schijnt in deszelfs klank gezocht te moeten worden.

Wrevel, m. Van *wrevel*, bijv. n. Boosaardigheid, bitterheid: d'aerde was vervult met wrevel. BIJBELV. Een persen tegen hem en zijnen wrevel aen. VOND.

Wrevelig, zie *wrevel*, bijv. n.

Wrevelmoed, m. Wreveligheid: zijn wrevelmoed vervoert hem tot de grootste wreedheden. Van hier wrevelmoedig.

Wriggelen, zie *wrikken*.

Wrijfpaal, m., meerv. wrijfpalen. Van *wrijven*. Een paal, waaraan de beesten zich wrijven; en, overdragtelijk, een voorwerp van spot en hekeling: dat is de wrijfpaal, waaraan zich alle schurfte ezels plegen te wrijven.

Wrijfsteen, m., zie *wrijven*.

Wrijten, o. w., ik wrijtte, heb gewrijt. Twisten, krakeelen: hij is nooit wrijtens moe. In

scheuringen te wrijven en te wroeten. **BRANDT.** Bij **KIL.** draaijen, wringen, even als het eng. *to writh*, en het oude *writselen*, dat het voortdurend werkw. van dit *wrijven* is. Van hier gewrijt, wrijter, wrijfster. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan den klank van zijnen wortel verschuldigd te wezen.

Wrijven, b. en o. w., ik wroef, heb gewreven. Iets met eene gestadig over hetzelfde heen en weder gaande beweging drukken: is de verw. nog niet gewreven? Pluckten aijren, ende atense, die wrijvende met de handen. **BIJBELV.** Iets ergens mede wrijven is vaak, het al wrijvende met een dun bekleedsel daarvan voorzien: was, om de stoelen daarmede te wrijven. Wrijf het jichtige lid met dien balsem. *Zich wrijven* is, zich schuren: het varken wrijft zich tegen dien paal. *Zich aan iemand wrijven* is, zich vermaken met hem te bespotten, of te hekelen: hij zoekt zich aan mij te wrijven. Schrijven en wrijven is zoo veel, als schrijven en beschrijven, nadat men het kwalijk geschrevene uitgewreven heeft: hij is onophoudelijk bezig men schrijven en wrijven. En schrijft en wrijft; de nacht is tot geen rust geboren. **VOND.** Van hier gewrijf, wreef, of wrijf, — wrijfbaar, wrijfster, wrijfver, wrijving. Zamenstell.: wrijfborstel, wrijfdoek, wrijfslap, wrijfpaal, wrijfsteen, enz. Aanwrijven, inwrijven, toewrijven, nitwrijven, vorwrijven, enz.

Wrijven, **KIL.** ook *wrijven*, vries. *wrieuwe*, hoogd. *reiben*, eng. *to rub*, schijnt zijne beteekenis, even als het fr. *frotter*, lat. *fricare*, aan zijnen klank te danken te hebben.

Wrijfver, m., meerv. wrijfvers. Van *wrijven*. Bij **HALMA** een werktuig, om te wrijven, een stijve borstel. Voorts, ook al wie wrijft: de wrijfvers van de verw. Wegens een vrouwelijk wezen gebruikt men *wrijfster*, dat bijzonderlijk iemand aanduidt, die houtwerk glad wrijft: het is eene goede wrijfster.

Wrijving, v., meerv. wrijvingen. Van *wrijven*. De daad van wrijven: door wrijving van het jichtige been. Bijzonderlijk, schaving van twee dingen tegen elkander: de wrijving heeft het doen wegslijten. De beweging van den rollenden bal wordt door de wrijving verminderd.

Wrikken, o. en b. w., ik wrikte, heb gewrikt. **ONZ.**, bij **HALMA**, waggelen. Voorts is: aan iets wrikken, pogingen doen, om het uit zijnen stand te krijgen, zoo als men: aan iets wriggelt, wanneer men daaraan eene voortdurende kleine beweging geeft: wriggel niet langer aan mijnen stoel. En *wrikken* is bij **HALMA** ook, met eenen riem, die achter uit een vaartuig ligt, roeijen. **Bedr.**, is: iets wrikken, het doen waggelen: hij wrikt den paal al heen en weder. Van hier gewrik, wrikbaar, in onwrikbaar, — wrikking. Zamenstell.: afwrikken, verwrikken, voortwrikken, enz. Dit woord is verwant aan *wreken*, *wreijken*, bij **KIL.** zie *wreken*, gelijkvl.

Wringen, b. w., ik wrong, heb gewrongen. Op zich zelf met eene draaijende beweging incedrukken: wring den doek ter dege. Zij wrong de handen van vertwijfeling. Zich in allerlei bogten wringen is, gestaag een nieuw voorkomen aannemen, om zich te redden. Iets ergens inwringen is, het met eene draaijende beweging daarin drukken: die laat zich van een kint den schicht in 't harte wringen. **VOND.** Iets ergens uitwringen is het tegenoverstaande: de schepter naaw

gevat weer wringen uit de hand. **Paffenrod.** Ter wonde uit wiert gewrongen. **VOND.** Hij wrong den dauw uit het vlies. **BIJBELV.** Spreekw.: elk weet, waar hem de schoen wringt, elk weet best, waar het hem hapert. Als z. n., o., *het wringen*, de verenging van een schip. Van hier gewring, wringing, wrong, wrongel. Zamenstell.: ontwringing, toewringing, uitwringing, verwringing, voortwringing, zamenwringing, enz. Dit woord ontleent zijne beteekenis oogenschijnlijk van zijnen klank.

Wrochten, b. w., ik wrochtte, heb gewrocht. Hetzelfde als *werken*. Nog hoort men dit werkw. *wrochten*, bij het gemeene volk, in Gonda: ik moet den ganschen dag wroeten en wrochten.

Wroegen, b. w., ik wroegde, heb gewroegd. Bij **KIL.** beschuldigen: soo wie gewroeght wordt van valsche mate. v. **Hass.** Zijn geweten begint hem te wroegen. Indien het hart ons wroegt. **H. DE GR.** Daar nu zulk een wroegen van het geweten iemand inwendig kwelt, wordt *wroegen* wegens allerlei inwendige kwelling gebezigd: dit wroeght **JUPIJN.** **VOND.** Eens anders luck mij niet en wroecht. **ZEEUWS.** **NACHTG.** Van hier wroeger, beschuldiger, bij **HOORT**, en wroeging, bij **KIL.**, in den zin van beschuldiging, ook wroegerschap.

Wroeten, o. w., ik wroette, heb gewroet. Op soortgelijk eene wijze ergens inboren, als de varkens in den grond: hoe gaarne wroeten de kinderen in het zand. En wroet gelijk de mol sterk. **VOND.** In eigene ingewanden wroeten is, figuurlijk, vijandelijkheden bedrijven, waardoor men zich zelven benadeelt. Hij houdt niet op van woelen en wroeten is, hij laat niet af van openlijke en bedekte onrustige bewegingen. Werken en wroeten is, zich met moeilijken arbeid afslouven. Alles het onderste boven wroeten, waarin dit woord bedrijvend is, beteekent, alles door gewroet het onderste boven keeren. Van hier gewroet, wroeter, wroeting, wroetster. Zamenstell.: omwroeten, opwroeten, verwroeten, voortwroeten, wegwroeten, enz. De beteekenis van dit woord schijnt uit deszelfs klank gesproten.

Wrok, m. Van *wroeken*. De daad van wrokken, of de gezindheid van iemand, die wrokt: vluchten voor den wrok van broeder **ESAU.** **VOLLENN.** Om tegen mij alleen den wrok des graeus te draeien. **DE DECK.** Door **JUNOOS** onverzetbaren wrok. **VOND.** Zonder ouden wrok. **HOORT**; bij wien dit woord te onrecht vrouwelijk is, in: deze wrok, hoe zij met schooner gelaat bedekt werd. Bij **KIL.** hebben *wronck* en *wrong*, eng. *wrong*, even dezelfde beteekenis.

Wrokken, o. w., ik wrokte, heb gewrokt. Inwendig haat en wraakzucht voeden: men kan het hem aanzien, dat hij nog steeds wrokt. Die noch, om 's grootvaers bloet, wrokt tegens Oostenrijk. **VOND.** Van hier gewrok, wrok, wrok-kig. Dit woord duidt door zijuen klank eene opgekropte vijandigheid aan.

Wrong, v., meerv. wrongen. De daad van wringen: met elko wrong drukte hij er eenen vloed van water uit. Iets, dat zamengewrongen is: de das zit hem als eene wrong om den hals. De slangen sluimeren gekrunkelt in een wrong. **VOND.** Een zamengewrongene doek, dien de Oosterlingen om het hoofd dragen: een wrong zijn hairen drukte. **VOND.**; bij wien eene koninklijke hoofdwrong den naam van *wrongkroon* draagt, in: de wrongkroon voeght dat vet gebalsemt hoof.

Zamengedraaide haren: daer steekt men langs de wrong een stel met diamanten. J. v. D. DOES. KIL. ook een bloemkrans. Van *wringeu*.

Wrongel, v. Van *wrong*. Bij KIL. evenveel als *wrong*, of *wronck*, en voorts bijzonderlijk gestremde melk, die gewrongen en geperst wordt, om er kaas van te maken. Van waar *wrongelen*, stremmen, tot wrongel worden.

Wufts, zie *wuift*.

Wuift, bijv. n. en bijw., wufter, wuiftst. Ligt van beweging: het wuift gevogelte. Na een heuschen kus springt elck met wuften trede. VOND. Overdragtelijk, wispelturig, veranderlijk: de wuften zinnen der onbedachte jeugd. Hoe wuift gaat hij te werk. HOORT bezigt ook hiervoor *wuifs*: een wuife vreemdeling. Van hier wuiftelijk, wuiftheid. Dit woord schijnt van *wuiven* af te stammen.

Wuif, v., meerv. wuijen. Verkleinw. *wuitje*. Een werktuig, om schiemans garen op te winden. Bij HALMA ook *wuif*, dat men intusschen ook wel eens voor den mond en de kin gebruikt: houd uwe wuit. Kijk cons, welk een aardig wuitje zij zet!

Wuift, zie *wui*.

Wuiven, b. en o. w., ik wuifde, heb gewuifd. Onz., heen en weder slingeren: de wind houdt op van ruischen, en het geboomte van wuiven. Zij begonnen te wuiven, met den hoed te zwaaijen. De strandliën wuiven, wenken. J. DE MARRE. Bij HALMA is iemand wuiven, bedrijvend, hem met

den hoed, of de muts, wenken: en als dan wuift men, van 't schip, de sloep, naer deze visch toe. ZORGDRAG. Van hier gewuif, wuift, en misschien *wuifelen*.

Wulp, m., meerv. wulpen. Hetzelfde als *wulp*, *welp*, het jong van menigerlei dieren. Overdragt., een onbedacht jongeling: hij is een jonge en losse wulp. HALMA. Van hier wulpsch.

Wulpsch, bijv. n. en bijw., wulpscher, wulpscht. Dartel, zoo als een wulp: een wulpsche quant. HALMA. Gij leeft al te wulpsch en dartel. Minziek: te wulpsch, te vroeg gereet. VOND. Van hier wulpschheid, dartelheid en minnelust: 't gulhartig dansers hart van geile wulpschheit steigert. VOND. Zijne jeugdige wulpschheid.

Wurg, zie *worg*.

Wurgen, worgen, b. w., ik wurgde, (worgde) heb gewurgd, (geworgd). Door toewringen van den strot ombrengen: men wurgde hem op den brandstapel. Van hier wurg, of worg, wurging, Zamenstell.: wurgkoord, wurgpaal, enz. Verwurgen enz.

Wurgen, *worgen*, NOTK. *worchen*, hoogd. *würgen*, schijnt ontleent van het gerogchel van iemand, wiens luchtpijp door den wurg, of anderzins, toegewrongen wordt.

Warm, zie *worm*.

Warmen, o. w., ik wurmd, heb gewurmd. Slaven, hard werken: hij doet niets dan wurmen. Zie *wormen*.

X.

Eene onduitsche letter. Oulings, gebruikte men haar als eene bekorting van *ks*. Dus vindt men bij M. STOKES *sirize*, in plaats van *sirikse*; — *die twee jonxte tegen den ouden*, enz. En zoo schreef men nog lang: dagelijx, naauwelijx, des volk, des rjx, enz. Maar KIL. begreep reeds, dat deze bekorting ewenmin eene plaats in ons ABE verdiende, als al die andere bekortingen, die de afschrijvers van oude boeken bezigden; en ook wij gebruiken tegenwoordig, in nederd. woorden, alleen de *ks*, als: dagelijks, naauwelijks, des volks,

des rjks, enz. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I § 2 en 51. KIL. gebruikte de *x* enkel op zijne lijst van vroeemde eigennamen, waarin de Latijnen haar, in navolging der Grieken, gebezigd hadden; en zoo doen wij ook thans algemeen, schrijvende: Xanthus, Xerxes, Artaxerxes, Alexander, Xenophon, enz.

Xanthus, m. De eigennaam van eene rivier: het zal u aen geenen Xanthus ontbreken. VOND.

Y.

Dit grieksche klankteeken, hotwelk buiten noodzake, en tegen de oorspronkelijke inrigting onzer tale, door eene ongepaste navolging der Franschen, in dezelve doorgedrongen, en voor de enkele *i*, in *arbeyd*, *beleyd*, enz. gebezigd is geweest, is reeds voorlang uit echt nederduitsche woorden uitgemonsterd; en thans is deze letter

geheel uit het nederd. ABE uitgewischt; en men bezigt dezelve alleen in eenige eigennamen van personen, landen, enz., als: Cyrus, Assyrië, Abyssinië, Abyduz, enz. Zie SIEGENB. *Verhandel. over de Nederd. spelling*, bl. 71 en verv.; en mijne Nederd. Spraakk., D. I § 2.

Ysop, ijzoo, zie *hijzop*.

Z.

De twee en twintigste, en laatste letter van het nederduitsche ABE, en de zeventiende der medeklinkers; zij behoorde volgens PLINIUS niet, maar volgens ARISTOTELES al, tot het kadmische ABE

der Pheniciërs, dat, lang vóór de uitvinding van eenige andere, daartoe niet behoorende, letters, in Griekenland werd ingevoerd. Hoe het zij, de plaats, die de *z* in het grieksche ABE bekleedt,

duidt zelfs aan, dat zij van de phenicische *zain* ontleend werd. En zij had dezelfde kracht van *ns*. De Latijnen bezigden haar enkel in grieksche woorden, die zij overnamen, zoo als *zephyrus* enz. Bij de verandering van $\mu\alpha\tau\alpha$ in *massa*, $\tau\alpha\rho\tau\iota\omega$ in *patrisso*, enz. bezigden zij eene dubbele *s* in plaats van de *z*. De hedendaagsche Grieken, Italianen, Hoogduitschers en Nedersaksen geven haar den klank van *ts*. Wanneer zij in het Fransch uitgesproken wordt, klinkt zij als eene zachte *s*. Maar in het Engelsch en Nederduitsch wordt zij noch zachter uitgesproken; waarom de zachte *w* de eenige medeklinker is, die haar onmiddellijk voor zich dult, en zij, zoo vaak zij de plaats van eenen sluitletter bekleeden moet, in eene *s* verandert: blazen, ik blaas, enz. De Vriezen daarentegen spreken de *z* zeer scherp uit. Bij *KIL*. vindt men in hare plaats de *c* of *s* gebruikt. In den *STATENBIJBEL* komt zij nog slechts zeldzaam voor.

Zaad, o., meerv. zaden. Dat voortbrengsel van eene plant, waaruit, als het gezaaid wordt, eene dergelijke plant groeit: de pitten van het ooft en de fruit maken het zaad uit. Vruchtdragende geboomte, welkes zaet daerin was. *BIJBELV.* Bijzonderlijk, het voortbrengsel van velden tuingewassen, waaruit dergelijke gewassen voortkomen: wanneer het zaad op den verbranden acker van hitte quijne. *VOND.* Overdragtelijk, het voortbrengend beginsel van eeuveel welk ding: het zaad van oproer. Tot strooien van het eerste zaedt, dat te zijner tijd opkomt. *VOND.* Het teelvocht van menschen en dieren, en derzelver kroost: het manneken ende het wijfken, om zaet levendigh te houden. *BIJBELV.* Zelfs zal hun zaad, met een verheugd gemoed, zich heiligen. *L. D. S. P.* In Holland bezigt men *zaad* allerbijzonderst voor *koolzaad*: welk een heerlijke akker vol zaad! Van hier zaadling, in zaadlingshennip enz. Zamenstell.: zaadader, zaadbal, zaadbreuk, zaaddorscher, zaadhuisje, zaadkelkje, zaadkleed, zaadknop, zaadkooper, zaadkoopster, zaadkorrel, zaadleider, zaadloop, zaadpeul, zaadschieting, zaadvat, zaadvloed, zaadvloeiing, zaadwinkel, zaadzaaijer, zaadzolder, enz. Aalbeziënzaad, aardbeziënzaad, enz. *zaet*.

Zaad, neders. *saad* en *saat*, angels. *saed*, eng. *seed*, vries. *sied*, hoogd. *Saat* en *Samen*, pool. *siemie*, turk. *sembil*, oud-egypt. *som* en *dsom*, komt van *zaden*. Zie *zaaijen*.

Zaaddorscher, m., meerv. zaaddorschers. Een dorscher van koolzaad, op een kleed, dat men het *zaadkleed* noemt.

Zaadkleed, o., zie *zaaddorscher*.

Zaadzaaijer, m., meerv. zaadzaaijers. Eigenlijk, al wie zaad zaait; bijzonderlijk, die persoon, van wiens verschillend gezaai de Evangelisten gewagen: de gelijkenis van den zaadzaaijer.

Zaag, v., meerv. zagen. Een werktuig, waarmee men zaagt: metter sage gesaecht. *BIJBELV.* Het harde ijzer, en de krassende zaagh. *VOND.* Ik hoor de zaeg door de eicke gaen. *DE DECK.* Zamenstell.: zaagbek, zaagblad, zaagpeul, zaagswijze, zaagloon, zaagmolen, zaagtand, zaagvijl, zaagvisch, enz. Handzaag, houtzaag, kraanzaag, raanzaag, raspzaag, schrobzaag, spanzaag, steenzaag, enz. Van *zagen*.

Zaagbek, m., meerv. zaagbekken. Hoogd. *Sageschnabel* en *Suger*. Een geslacht van water-

vogels, waartoe de duikerganzen behooren: gekapte zaagbek, klein gekuifde zaagbek.

Zaagblad, o. Een plantgewas van verschillende soorten: het zaagblad met zijne zaagswijze getande bladeren. Voorts, ook het blad van eene zaag; zoo als *zaagtand* een tand daarvan is; welken naam men ook aan enen kinkhoren geeft.

Zaagbok, m., meerv. zaagbokken. Een bekend houten stel, waarop men hout legt, dat men overdwars doorzagen wil. In het hoogd. *Sagebock* en *Holzbock*.

Zaagmeel, o., zie *zaagsel*.

Zaagmolen, m., meerv. zaagmolens. Een molen tot zagen van hout: eene reeks van zaagmolens geeft te Amsterdam den naam aan de zaagmolenspoort. Van hier zaagmolenaar.

Zaagmoolm, m., zie *zaagsel*.

Zaagsel, o. Van *zagen*. De fijne houtdeeltjes, die onder het zagen van het hout vallen. Anders *zaagmeel*, *zaagmoolm*, *zaagstof*.

Zaagstof, o., zie *zaagsel*.

Zaagtand, m., zie *zaagblad*.

Zaagvijl, v., meerv. zaagvijlen. Eene vijl, waarmee men de tanden van eene zaag scherpt.

Zaagvisch, m., meerv. zaagvisschen. Zeker slag van haaijen, met eene zaag aan den snuit: het zaagswijze getande zwaard van den zaagvisch onderscheidt hem van den zwaardvisch.

Zaabaar, bijv. n., zaabaarder, zaabaarst. Van *zaaijen*. Dat gezaaid kan worden: dat is geen zaabaar zaad. *HALMA*.

Zaaigoed, o., zie *zaaikoren*.

Zaaijen, b. w., ik zaaid, heb gezaaid. Derwijze uitstrooijen, als men het zaad gemeenlijk doet, dat men aan den grond toevertrouwt: ick salse onder de volcken zaaijen. *BIJBELV.* Dun gezaaid is, als het ware, schaars gestrooid, en fig., zelden voorkomende. Hij zaait niet veel goeds, hij verspreidt geene goede begrippen onder zijne evenmenschen. Bijzonderlijk, van eigenlijk zaad: gelijk een hof 't gene in hem gezaeit is doet uitspruijten. *BIJBELV.* Ook wordt men gezegd datgeen te zaaijen, waarvan men het zaad in de aarde werpt: aardbeziën zaaijen. Zaai terwijl vlas en ceres mankop. *VOND.* En, oneigenlijk, datgeen, tot welks voortkoming men aanleiding geeft: die onrecht zaaijt, sal moeite maaijen. *BIJBELV.* Twist zaaijen. Voor *JURJANS* tijt wisten de huislieden van zaeien noch maeien. *VOND.* Als z. n., onz.: onder het zaaijen. Zaeiens en maieus tijt. *VOND.* Het deelw. *gezaaid* wordt ook als z. n., onz., gebruikt: het gezaaid. Voorts, komt van hier gezaai, zaad, zaabaar, zaaijer, zaaijing, zaailing, zaaisel. Zamenstell.: zaaigoed, zaaikoren, zaailand, zaaimaand, zaaitijd, zaaiweder, zaiazak, enz. Bezaijen, herzaaijen, wegzaaijen, enz.

Zaaijen, vries. *sjudje*, hoogd. *säen*, neders. ook *säen*, angels. *sawan*, eng. to *sow*. *ULPHIL.* *sajan*, oudlat. *sao*, en *seo*, waarvan *sevi*, en *seia*, de zaai-godin, heeft een geluid, dat eigenaardig met zijne beteekenis strookt.

Zaaijer, m., meerv. zaaijers. Van *zaaijen*. Al wie eigenlijk of oneigenlijk zaait: zaet geven den zaeijer, ende broot den eter. *BIJBELV.* De zaaijer van die oneenigheden enz. Zamenstell.: boomzaaijer, zaadzaaijer, twistzaaijer, enz.

Zaaikoren, o. Anders *zaaigoed*. Koren, dat dient om gezaaid te worden: er was zelfs geen zaaikoren meer voorhanden.

Zaailing, m., meerv. zaailingen. Eene gezaaide plant: is het een zaailing, of een enteling?

Zaaisel, o., meerv. zaaisels. Van *zaaijen*. BIJBELV. *saedsel*. Hetgeen men zaait: gij treft uitmuntend weder op uw zaaisel.

Zaak, v., meerv. zaken. Eigenlijk, getwist met woorden, in overeenstemming met *sakan*, bij ULPHIL., en *kisahhan*, bij KERO, twisten. Voorts, aanklagt, en geding, voor den regter. Deze beide beteekenissen heeft *sacha* en *sahha* bij OTRFID., TATIAN., ISIDOR, enz., zoo wel als het angels. *sac*, zweed. *sak*, en *sake* in het neders., waar *saken* nog steeds klagen is. Ook bij KIL. is *saecke*, *ghedynghle*; en het woord kan deze betekenis schijnen te hebben, in: die sijnes volcks sake twisten sal. BIJBELV., waar *iemands twisten* bij herhaling voorkomt. Maar veel gebruikelijker is het het woord in den zin van het onderwerp van eenig geding: Advocaat van kwade zaken. Dat zij alle groote saken aen u brengen, maar dat zij alle kleine saken richten. BIJBELV. Betwist uw zaak! wees onze pleitbeslechter! L. D. S. P. Wanneer wordt die zaak eens afgedaan? Hiertoe behoort ook: voor de zaak van God en godsdienst ijveren. Alles voor de zaak van waarheid en gerechtigheid veil hebben, enz. Ook is *iemands zaak* hetgeen hem voordeelgij wezen, of tot eer verstrekkend, kan: verzen maken is zijne zaak niet. Zal het mijne zaak wel zijn, dat ik daar henen ga? Soortgelijk eene betekenis heeft dit woord, in: het is gansch geene zaak, dat hij zulks doet. Maar *ist saecke*, dat *ghij dit doet* beantwoordt bij KIL. en elders blootelijk aan: zoo gij dit moogt komen te doen. Bij denzelfden KIL. is *zaak* ook *oorzaak*; even als in: dit was de zake. M. STROKE, en, in: ter zake van de godsdienst. Maar *ter zake*, op zich zelf, beteekent: om tot het onderwerp van eene rede enz. toe te treden, En zoo is *zaak* menigmalen het onderwerp van iemands bezigheid: wat is toch eigenlijk zijne zaak? Op zijne zaken passen. Het staat slecht met zijne zaken. Zijne zaak verstaan. Dat d'een trek tot een zelve zaak heeft, die den anderen tegens het hart steekt. VOND. Of, in het algemeen, elk onderwerp, waarvan men spreekt of handelt: die zaak raakt mij niet. Zie de zaak dieper in. HOORT. Een voorval: hij verhaalde mij de gansche zaak. Het tegenovergestelde van bloote woorden: nis ik iets lees, zie ik slechts op de zaken. Dat werk is rijk van zaken. Het tegenovergestelde van persoon: ik haat de zaak, maar kan ze den persoon vergeven, die ze bedrijft. Eindelijk, beteekent *dat*, of *het*, is eene goede zaak, het is iets aangenaams, of nuttigs: een boek bij morgenthee is eene goede zaak. GELLERT. Van hier zakelijk. Zamenstell.: zaakbezorger, zaakgelastigde, zaakvoerder, zaakwaarnemer, enz. Geldzaak, halszaak, hoofdzaak, huizzaak, krijgzaak, noodzaak, oorlogszaak, oorzaak, pleitzaak, regtzaak, staatszaak, twistzaak, zeezaak, enz.

Zaakbezorger, m., meerv. zaakbezorgers. Een pleitbezorger, procureur, en somtijds ook evenveel welke *zaakwaarnemer*, die gemagtigd is, om iemands zaken te bezorgen: mijn Advocaat en zaakbezorger.

Zaakgelastigde, m., zie *zaakvoerder*.

Zaakvoerder, m., meerv. zaakvoerders. Bij HALMA een gezant aan vreemde hoven, wiens plaatsvervanger, bij zijn afzijn, den naam van *zaak-*

gelastigde, *chargé d'affaires*, voert: des Keizers zaakvoerder in Amerika. Van hier zaakvoerderschap.

Zaakwaarnemer, m., zie *zaakbezorger*.

Zaal, v., meerv. zalen. Onlings, eene woning, over het algemeen, in overeenkomst met *saljan*, wonen, bij ULPHIL., en *selida*, een vogelnest, bij TATIAN: een sale voor de jongen der struijssen. BIJBELV. Een huis, even als *selida*, bij OTRFID., enz.; waarvan *salisuchen*, in de oud-alemannische wetten, huiszocking doen beteekende. Een hof, een palcis: hi wast daarna kortelike geslughen doot in zine zale. M. STROKE. Zoo ook in *de oranjezaal*; en deze betekenis hebben het zweed. *sal*, eng. *hall*, lat. *aula*, gr. *δωλη*. Bij ULPHIL. is *alh* een tempel. Maar de gewoone betekenis is een ruim vertrek in een huis, of ander gebouw: tot sieraadt dezer zaal. HOORT. In de ruime zalen en vertrecken. VOND. Eindelijk, bestempelen de Dichters den hemel somwijlen met den naam van *'s hemels hooge*, of *ruime*, zalen. Het verkleinw. *zaaltje* duidt veelal een klein vertrekje aan. Zamenstell.: achterzaal, benedenzaal, boekzaal, bovenzaal, eetzaal, oefenzaal, opperzaal, pleitzaal, schermzaal, spreekzaal, voorzaal, enz.

Zaal, o., zie *zadel*.

Zaam, zie *zamelen* en *zamen*.

Zaam, zame, is een uitgang van bijvoegelijke naamwoorden, verwant aan het eng. *seem*, lat. *similis*, en onlings op zich zelf gebruikt, om eene gelijkheid aan te duiden. *So samo* is, bij KERO, zoo als. OTRFID. gebruikt *sama* voor zoo, alzo, eveneens. Thans duidt het aan, dat iets ergens overeenkomst mede heeft, daartoe geschikt, of genegen, is. Zoo is *heelzaam* geschikt, om te heelen; *leerzaam*, geschikt, en genegen, om te leeren; *genoegzaam* geschikt, om zich zelve of anderen te genoegen: het is genoegzaam voor u. Hebbende cost en decese, laat ons hiermede ghenoechzaam wesen. MAT. DER SOND.; waar *gheloofsame ghetughen* geloofwaardige getuigen zijn; zoo als men *eerzaam* voor eerwaardig gebruikt. *Zaam* is somwijlen ook eene zamentrekking van *zamen*. Zie *zamen*.

Zaam, bijw. Schielijk: alsoo saen, als die tot heurder kennisse gecomen zijn. V. HASS. Zo saen als si geboren waren. V. VAERNEW. Hi sender saen enen Hertoghe. M. STROKE. Bij DATHEEN komt dit woord ook dikwijls voor. Het luidt in het eng. *soon*.

Zaan, v. Dikke melk, van karnemelk en zoetemelk gekookt, en die als room gegeten wordt. Ook schimmel, dat somtijds boven op het bier drijft, als het ingeschonken is: saen, oft saenken van 't bier. KIL.

Zaan, v. Een watertje van Noordholland, dat in het IJ uitloopt: aen de Zaen geboren. MOON. Zamenstell.: Zaandam, zaankant, enz. Oostzaan, Westzaan, enz.

Zaandam, o. Anders *Zaanredam*, bij omzetting, in plaats van *Zanerdam*. De aaneenliggende dorpen van Oost- en Westzaandam bij elkander genomen: het molenrijke Zaandam. Van hier Zaandammer, die te Zaandam woont, of van Zaandam is; en van Zaandam: aan den zaandammer steiger; ook zaandamsch. De zaandamsche schuit.

Zaandammer, m., zie *Zaandam*.

Zabberen, o. w., ik zabberde, heb gezabberd. Bij HALMA kwijlen. Bij KIL. ook kladden,

onhandig schilderen, ook stamelen. Van hier gezabber, zabberaar, zabbering. Zamenstell.: zabberdoek enz.

Zacht, bijv. n. en bijw., zachter, zachtst. Van een geluid, dat het gehoor slechts ligtelijk, en tevens aangenaam, treft: het zachte geruisch van dat beekje. Het suijzen van eene sachte stilte. BIJBELV. U dikwijf al brommende zacht in slaep sussen. VOND. Spreek wat zachter! Een ligt en liefelijk geluid verwekkende: met eene zachte stem. De zachte fluit. Een zachte tonge breekt het gebeente. BIJBELV. Zich slechts ligtelijk bewegende: met eenen zachten tred. Ligte gewaarwordingen verwekkende, of medevoerende: een zacht licht. Het is in eenen zachten trant geschilderd. Een zachte dood. Een zacht verwijs. Dien harden geest getracht door zachte smeeeking te morwen. DE DECK. Zijn niet de woorden diens ontaarden, schoon zacht als olie, bloote zwaarden. L. D. S. P. Bijzonderlijk, slechts ligtelijk op het gevoel werkende: zacht weder. Een zachte winter. Een zacht bed. Kies witte en zachte schapen. VOND. *Zacht!* is, als tusschenwerpsel, bedwing uwe stem, uwe drift, enz. Van hier zachtelijk, *zachten*, zachtheid, zachtjes, zachtigen, zachtigheid, zachts. Zamenstell.: zachtaardig enz., zachtblad, zachtmoedig, enz., zachtzinnig enz. — onzacht enz.

Zacht, (oul. ook *zaft*) vries. *saast*, somtijds ook *soft*, eng. *soft*, hoogd. *sanft*, schijnt zijne betekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

Zachtaardig, bijv. n., zachtaardiger, zachtvaardig. Anders *zachtmoedig*, *zachtzinnig*. Zacht van aard. Van hier zachtaardigheid, zachtaardiglijk.

Zachtelijk, zie *zachtjes*

Zachten, b. en o. w., ik zachtte, heb, of ben, gezacht. Zacht maken, of zacht worden. Weinig anders gebruikelijk dan in *verzachten*; maar bij KIL. vindt men *saechten* en *saechtigen de smerte*.

Zachtjes, bijw. van *zacht*. Heeft al de betekenissen van het bijw. *zacht*, en wordt met *zachtelijk* verwisseld. In den STATENBIJBEL. luidt het *sachtkens*: de wateren van Siloa, die sachtkens vloeijen.

Zachtmoedig, zie *zachtaardig*.

Zachts, bijw., van *zacht*. Zonder veel bezwaar, ligtelijk: mij dunkt, gij kunt dat zachts doen.

Zachtzinnig, zie *zachtaardig*.

Zadel, m., meerv. zadels. Ook *zaal*. Eigenlijk, evenveel als *zetel*. Maar in het gebruik, dat slag van zetel, dat men op een paard legt: alle sadel, daerop hij sal gereden hebben. BIJBELV. Geworpen uit den zael. DE DECK., in overeenkomst met: AKENTEUS wort uit den zadel raken is, bij HOORT, in gevestigde omstandigheden geraken. Van hier *zadelen* enz. Zamenstell.: zadelbeen, zadelboog, zadelboom, zadeldeck, zadelhont, zadeldeck, zadelknop, zadelkussen, zadelmaker, zadelpaard, zadeliem, zadeltasch, zadeltuig, enz. Mulzadel, pakzadel, rijzadel, vrouwzadel, enz.

Zadel, neders., zweed. *sadel*, hoogd. *Sattel*, sp. *silla*, ital., lat. *sella*, fr. *selle*, kom, door middel van het bijvoegsel *el*, van *zad*, *sed*, zit, waaruit het lat. *sedere* en ons *zitten* gevormd zijn.

Zadelbeen, o., meerv. zadelbeenen. Een been van het menschelijk ligchaam: het zadelbeen grenst aan het wiggebeen.

Zadelboog, m., zie *zadelboom*.

Zadelboom, m., meerv. zadelboomen. Bij KIL. ook *sadeltog*; de boog van den zadel; hoogd. *Sattelbogen* en *Sattelbaum*. Bij de natuurkenners, een plantengeslacht, waarvan drie soorten onder de heesters, en de vierde onder de boomen behoort. Van deze laatste draagt het hout den naam van *zadelhout*.

Zadelen, b. w., ik zadelde, heb gezadeld. Van *zadel*. Met een' zadel beleggen: een paard zadelen.

Zadelhout, o., zie *zadelboom*.

Zadelpaard, o., meerv. zadelpaarden. Dat paard van een voorspan, waarop de voorrijder zitten moet: het zadelpaard struikelde.

Zadeltasch, v., meerv. zadeltasschen. Eene tasch, die aan den zadel hangt: hij haalde cone flesch uit zijne zadeltasch.

Zadeltuig, o. Al wat tot den zadel behoort: sij haddese in eenes keuels sadeltuich geleijs. BIJBELV.

Zage, zie *Sage*.

Zagen, b. w., ik zaagde, heb gezaagd. Met eene zaag doorsnijden: hont zagen. Hij zaegdesse met der sage. BIJBELV. Door middel van zulk eene doorsnijding daarstellen: ik heb er latten van laten zagen. Figuurl., wanluidente streken op eene viool enz. doen: is dat ellendig zagen. Voorts, komt van *zagen* gezaag, zaag, enz. Zaagsel, zager. Zamenstell.: zaagbok, zaagmeel, zaagmolen, enz. Zaagmolin, zaagstof, enz., afzagen, doorzagen, uitzagen, verzagen, voortzagen, enz.

Zagen, hoogd. *sägen*, zweed. *saga*, fr. *scier*, eng. *to saw*, ital. *segare*, lat. *secare*, schijnt zijne betekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

Zak, m., meerv. zakken. Eene holle, aan den eenen kant geslotene, ruimte, die uit eene buigzame stof vervaardigd is: eenen esel met broot, ende eenen lederen sack met wijn. BIJBELV. Maar aan kleine zakken geeft men den naam van *zakje*, *buidel*, *beurs*, of *tasch*. Alleen behoudt men den naam van *zakken* wegens holligheden in de kleederen, die tot berging van een en ander geschikt zijn: steek het in den zak van uwen rok; wegens die van eene biljart- of truktafel: zijn bal verliet in dien zak; en in de zamenstell.: geldzak, haarzak, pleitzak, enz. Voorts, is *zak* meermaalen zoo veel, als er in eenen gewonen zak gaat: een zak (thans mud, *hectolitre*), aardappelen. Zeshonderd guldens maken eenen zak. Eene plaats, die van achteren evenzeer, als aan weerskanten, gesloten is: toen ik aan het einde kwam, zag ik dat het geene straat, maar een zak, was, en moest ik weer terug. In den STATENBIJBEL. een treurkleed van harde en grove stof: schenrt uwe kleederen, ende gordet sacken aen, ende weeklaget. Bij KIL. een bijzonder manskleed van lateren tijd: gheen onzer borger rok, noch caproen, nochte gheenrehande zac, dragen en sellen. v. HARR. Soortgelijk eene betekenis heeft ook het lat. *sagum*. Hedendaags is *zak* een wijd vrouwekleed met eenen sleep; doch in dezen zin bezigt het gebruik de scherpe s; zie *sak*. Bij KIL. de maag, even als in het hoogd.: zijnen zak vullen. Daarentegen is: zijne zakken vullen meermaalen, onoienlijk, zich verrijken. Iemand den zak geven is, hem zijne pakkaasje aanreiken, opdat hij vertrekke,

hem zijn afscheid geven. Den **zak** krijgen is, weggezonden worden. Iemand in zijnen zak hebben, zijne kunstgrepen ontwaar worden: ik heb hem al in mijnen zak. Met pak en zak vertrekken, met al het zijne. Eene kat in den zak koopen; zie *kat*. *Kat in den zak* is een bijzonder slag van linnen. Van hier *zakken*. Zamenstell.: zakband, zakbijbeltje, zakboekje, zakborsteltje, zakbreuk, zakdoek, zakgat, zakgeld, zakgezwel, zakhorologie, zakkedrager, zakkuil, zaklinnen, zakmos, zaknet, zakpijp, zakpistool, zakspiegel, zakvol, zakuurwerk, enz. Aardappelzak, balzak, beddezak, bedelzak, broekzak, builzak, bultzak, doedelzak, dijzak, geldzak, haarzak, haverzak, hoekzak, hopzak, klootzak, knapzak, korenzak, leugenzak, luiszak, meelzak, middelzak, molenzak, pleitzak, rotzak, stroonzak, stroozak, waterzak, wijnzak, windzak, wolzak, zontzak, enz.

Zak, hoogd., neders., eng. *sack*, zweed. *säck*, vries. *sek*, pool., fr. *sac*, sp., ital. *sacco*, lat. *saccus*, gr. *σακος*, hong. *tsak*, lapl. *tsakes*, hebr. **שַׁק**.

Zakelijk, bijv. n. en bijw., zakelijker, zakelijkst. Van *zaak*. Het tegenoverstaande van *woordelijk*: de zakelijke inhoud van een boek. Verhaal mij alles zakelijk, met eene beknopte opgave der hoofdzaken. Zaken bevattende: zijn dicht zij goed of kwaad, het is toch zakelijk. Van hier zakelijkheid.

Zakgezwel, o., meerv. zakgezwollen. Een gezwel, welks etter in eenen zak opgehoopt wordt; in het hoogd. *Sackgeschwulst*.

Zakken, b. w., ik zakte, heb gezakt. Van *zak*. In eenen zak, of in zakken, doen: wol, koren, enz. zakken. In zijnen zak steken, wegemen: dat men niet opat, werd gezakt. Zakken en pakken, bij *KIL.*, steelswijze bijeenrapen.

Zakken, o. w., ik zakte, ben gezakt. Naderwaarts dalen: laat zakken, laat de spriet flux zakken! het is tijd. *VOND.* Neem eenen doek, en laat het er doorzakken! Het huis schijnt te zakken; anders *verzakken*. Meer oneigenlijk, van eene opstijgende benaauwdheid: het begint wat te zakken. Van den prijs der dingen, derzelver zetting, markt, enz.: de prijs van het brood begint wat te zakken. Iets laten zakken is, daarop niet meer aandringen: laat dat toch zakken! Gij moet nog meer van uwon eisch laten zakken. Van hier *zakking*, *zakkertje*. Zamenstell.: afzakken, bijzakken, inzakken, uitzakken, verzakken, wegzakken, enz.

Zakkertje, o., meerv. zakkertjes. Van het onz. w. *zakken*. Anders *afzakertje*. In de gemeenzame verkeerung, een kloddertje, dat dient, om iets anders, hetwelk men gedronken, of gegeten heeft, te doen zakken: op de koffij een zakkertje nemen.

Zaknet, o., meerv. zaknetten. Hoogd. *Sackgarn*. Een net, dat de gedaante van eenen zak heeft: een zaknet, om snippen enz. te vangen.

Zakpijp, v., meerv. zakpijpen. Eene pijp, of fluit, aan eenen zak vast, en met denzelven een speeltuig uitmakende, dat men *doedelzak* noemt: op zakpijp en schalmei. Van hier *zakpijper*, die op eene zakpijp speelt.

Zakvol, zie *handvol*.

Zalf, zalve, v., meerv. zalven. Eene smerige zelfstandigheid, waarmede men wonden bestrijkt: mengende de zalve met het zeer. *HOORT.* Oneigenlijk: er is geene zalve aan hem te strijken, hij

is niet te genezen, niet te verbeteren. Voorts, is *zalf* meermalen een welriekend mengsel: het huis wiert vervult van den reuck der salve. *BIJBELV.* Hij veeght de welriekende zalve uit zijne getoide haren. *VOND.* En iets verkwikkends en heilzaams over het algemeen: het is een zalfje voor de ingewanden. Van hier *zalven*, zalverig. Zamenstell.: zalfbus, zalfdoos, zalfkooper, zalfpleister, zalfpot, zalfwinkel, enz. Brandzalf, lapzalf, luizenzalf, oogenzalf, ruitzalf, tepelzalf, enz.

Zalf, angels. *sealf*, neders., eng. *salve*, hoogd. *Salbe*, is verwant aan het lat. *saliva*, speeksel, kwijl, en aan het fr. *sale*, oud-opperd. *sal*, smerig, morsig, neders. *sählen*, zich besmeren, bemorsen.

Zalfachtig, bijv. n. en bijw., zalfachtiger, zalfachtigst. Aan zalve gelijkende: een zalfachtig mengsel. Het ziet er zoo zalfachtig uit. Als van zalf: wat ruikt het hier zalfachtig! Daarentegen is zalverig, van zalf: een zalverig mengsel. Met zalf besmet: wasch uwe zalverige handen! Van *zalfachtig* komt zalfachtigheid.

Zalig, bijv. n. en bijw., zaliger, zaligst. Eigenlijk, eenen vollen overvloed bezittende, zoowel ten kwade als ten goede. Deze beteekenis heeft het als bijvoegsel achter aan een ander woord. Dus is *kinderzalig*, bij *VOND.* en elders, evenveel, als *kinderrijk*, bij *HOORT.* Zoo vindt men ook: arbeidzalig, eerzalig, gelukzalig, raadzalig, rampzalig, vaartzalig; en armzalig schijnt eene zamentrekking van *armoezalig*, *Godzalig* van *Godvruchtzalig*. Op zich zelf is *zalig* hoogstgelukkig: u mag men zalig heeten! L. D. S. P. Heilig, zalig, Bethlehem. Het zaligste genoegen. Hij leeft er vergenoegd en zalig. Deelgenoot van eenen eeuwigen gelukstaat: de zalige burgers des hemels. Toen mijn zalige vader overleed. In de *BIJBELV.* is *zalig maken* ook evenveel als *behouden*, in: hij sal zijn volck salich maecten van hare sonden. *Zalig spreken* is, als gelukkig verheffen en roemen: zulk eene maatschappij mag men zalig spreken. Van hier *zaligen* enz., zaligheid, zaliglijk. Zamenstell.: zaligmakend, zaligmaker, zaligmaking, zaligspreking, enz. Arbeidzalig, armzalig, eerzalig, gelukzalig, onzalig, rampzalig, welgelukzalig, welzalig, enz.

Zalig, *KIL.*, *OTFRID.*, zweed. *salig*, hoogd., neders. *selig*, angels. *saeli*, is verwant aan het zweed. *säll*, gelukkig, opperd. *selde*, lat. *salus*, heil, en *sel*, goed, bij *ULPHILAS*.

Zaligen, b. w., ik zaligde, heb gezaligd. Van *zalig*. Zalig, hoogstgelukkig maken: door die genoegens gezaligd en verrukt. Deelgenoot van een eeuwig geluk maken: hij kwam, om het zondige menschedom te zaligen. Van hier *zaliger*, zaliging, zaligster.

Zaliger, zie *zaligmaker*.

Zaliger, wordt in de gemeenzame verkeerung achter den naam van eenen overleedene gezet, om zijn overlijden aan te duiden, zijnde eene verkorting van *zaliger gedachtenis*: uw vader zaliger. Zijne vrouw zaliger.

Zaligheid, v., meerv. zaligheden. Van *zalig*. De toestand van iemand, die hoogstgelukkig is: onuitsprekelijk was zijne zaligheid. Hetgeen dient, om iemand zoo gelukkig te maken, de genoegens, die hem verschaft worden: de zaligheid van dat huwelijk. O vrede! ik zing uw zaligheden. P. *MOENS.* Bijzonderlijk, de eeuwige gelukstaat van het toekomstige leven: die de salicheit beërven sullen. *BIJBELV.*; waar dit woord ook voor *behoudenis* enz. gebezigd wordt.

Zaligmaker, m., meerv. zaligmakers. Hetzelfde als *zaliger*, van *zaligen*. In den **STATEN-BIJBEL** een eernaam van JEZUS: dat u heden geboren is de salichmaker; en van God zelve: den alleen wijsen Godt onsen salichmaker. **BIJBELV.**

Zalm, m., meerv. zalmen. Verkleinw. *zalnpije*. Een bekende visch: versche, gerookte zalm. Het neusje van den zalm is, overdragtelijk, het beste van zijne soort. Zamenstell.: zalmachtig, zalmforelle, zalmgraat, zalmkop, zalmoot, zalmnet, zalmstaart, zalmvangst, zalmvisscher, zalmvisscherij, enz.

Zalm, **KIL.**, hoogd. *Salm*, eng., sp. *salmon*, ital. *salmon*, lat. *salma*, fr. *saumon*, is van eenen onzekeren oorsprong. Of wil men den zalm naar zijn springen, lat. *salire*, dus genoemd achten?

Zalve, zie *zalf*.

Zalven, b. w., ik zalfde, heb gezalfd. Van *zalf*. Eigenlijk, met zalf bestrijken. Verder, met zalfolie overgieten: met heilig' olie straks gezalfd tot Israels Koning. I. D. S. P. In de **BIJBELV.** wordt God gezegd: te zalven met den h. Geest en met kracht; terwijl aldaar *zich zalven* evenveel is, als zijn hoofd met een welriekend mengsel bevochtigen: oock en zalfde ick mij gansch niet. Zijnen buik zalven is, denzelven met verkwikkelyk voedsel vullen. Iemands handen zalven, dezelve met een geschenk vullen: had ick maer wat van dat goed, daer men de handen mee salven enz. **BREDERO.** Het deelw. *gezalfd*, *gezalfde*, wordt als z. n. gebezigd, om het hebr. *Messias*, en het gr. *Christus*, uit te drukken. Voorts, komt van hier zalving. Zamenstell.: zalf horen, zalfolie, enz.

Zamelen, b. w., ik zamelde, heb gezameld. Voortdurend werkv. van *zamen*, stamw. van *zamt*. **ISIDOR.**, **ULPHIL.** enz. *samen*. In het zweed. is het *samla* en *samna*, fr. *sembler*, in *assembler*. Bijeenbrengen: schatten zamelen, of verzamelen. Van hier zamelaar, zameling. Zamenstell.: zamelplaats, de plaats, waar men zich, of iets, zamelt of verzamelt. Het stamwoord is *zaam*, of *zam*, verwant aan het oudt. *sam*, gr. *ἀμα*, lat. *simul*.

Zamelplaats, v., zie *zamelen*.

Zamen, bijw. Beantwoordt aan *bijeen*, in vereeniging met elkander: wij zullen zamen daarover spreken. Het wordt aan naamwoorden en werkwoorden vaatgekoppeld, als: zamenbinden, zamenstellen, enz. Somwijlen wordt het ingekort tot *zaam*, in: zaamverbonden enz. Eenige der gebruikelijkste dezer zamenstellingen zullen hier opgegeven worden.

Zamenbinden, b. w., ik bond zamen, heb zamengebonden. Door binden vereenigen. Van hier zamenbinder, zamenbinding, zamenbindsel; ook fig.: een zamenbindsel van ongerechtigheden.

Zamenbindsel, o., zie *zamenbinden*.

Zamenbrengen, b. w., ik bragt zamen, heb zamengebragt. Bijeenbrengen: zij hebben veel geld zamengebragt. Van hier zamenbrenger, zamenbrenging, zamenbrengster.

Zamenbuigen, b. w., ik boog zamen, heb zamengebogen. Door buigen vereenigen, of tot elkander brengen: takten zamenbuigen.

Zamendoen, b. en o. w., onregelw.; ik deed zamen, heb zamengedaan. Bedr., vereenigen, bjeendoen: gij moet al die vuchten zamendoen. Onz., in vereeniging met iemand doen: willen wij zamendoen?

Zamendragen, b. w., ik droeg zamen, heb zamengedragen. Bijedragen: zij hebben alles zamengedragen.

Zamendrukken, (zamenduwen) b. w., ik drukte zamen, heb zamengedrukt. Door drukking vereenigen: gij moet het alles zamendrukken. Van hier zamendrukking.

Zamenduwen, zie *zamendrukken*.

Zamengieten, b. w., ik goot zamen, heb zamengegoten. Bijengieten. Van hier zamengieting.

Zamenhalen, b. w., ik haalde zamen, heb zamengehaald. Bijehalen. Van hier zamenhaling.

Zamenhang, m. Onderling verband: er is geen zamenhang tusschen die dingen. Voorts, oock hetgeen onderling verbonden is: de zamenhang begint met enz. De zamenhang van den tekst enz.

Zamenhangen, o. w., het hing zamen, heeft zamengehangen. Onderling verbonden zijn: men zorgde dat zijne redenen zamenhingen. Van hier het deelw. *zamenhangend*, *aaneenhangend*.

Zamenhechten, b. w., ik hechtte zamen, heb zamengehecht. Aaneenhechten: de lippen der wonde moeten zamengehecht worden. Van hier zamenhechting.

Zamenhoopen, b. w., ik hoopte zamen, heb zamengehoopt. Opeenhoopen. Van hier zamenhooping.

Zamenketenen, b. w., ik ketende zamen, heb zamengeketend. Met ketenen aan elkander verbinden. Van hier zamenketening.

Zamenknoopen, b. w., ik knoopte zamen, heb zamengeknoopt. Aan elkander knoopen: de einden van het touw zamenknoopen. Van hier zamenknooping.

Zamenkomen, o. w., ik kwam zamen, ben zamengekomen. Bijeenkomen.

Zamenkomst, v., meerv. zamenkomsten. De daad van bijeenkomen: bij hunne zamenkomst. Voorts, oock eene vergadering: oversten der vergadering, de geroepene der t'samenkomste. **BIJBELV.**

Zamenkoppelen, b. w., ik koppelde zamen, heb zamengekoppeld. Aan elkander koppelen: paarden zamenkoppelen. Figuurl.; hij zal die twee jongelieden wel weer zamenkoppelen. Van hier zamenkoppelaar, zamenkoppelaarster, zamenkoppeling.

Zamenleggen, b. w., ik leide zamen, heb zamengelegd, of zamengeleid. Bijeenleggen, ineenleggen: de handen zamenleggen. Van hier zamenlegging.

Zamenleven, zie *zamenwonen*.

Zamenleving, v. Verkeering met anderen: men ziet dit in de zamenleving.

Zamenlijmen, b. w., ik lijmdde zamen, heb zamengelijmd. Aaneenlijmen. Van hier zamenlijming.

Zamenloop, m., meerv. zamenloopen. Het ineenloopen: beekjes vormen door hunnen zamenloop rivieren. Voorts, oock de plaats, waar verschillende dingen ineenloopen: Coblenz ligt aan den zamenloop van Rijn en Moezel. In dezon zin heeft het woord een meerv.: de zamenloopen der wegen. Figuurl. vermenigvuldiging: een zamenloop van onstandigheden.

Zamenloopen, o. w., ik liep zamen, ben zamengeloopt. Met elkander loopen: die paarden moeten altoos zamenloopen. Ineenloopen: de

wegen loopen daar zamen. Stremmen: al de melk loopt zamen. *Figuurl.*: er liepen zoo vele omstandigheden zamen.

Zamenplakken, b. w., ik plakte zamen, heb zamengeplakt. Aaneenplakken. Van hier zamenplakking.

Zamenraapsel, o., meerv. zamenraapsels. Al wat men zamenraapt: welk een zamenraapsel van woorden! Met dat zamenraapsel van volk.

Zamenrapen, b. w., ik raapte zamen, heb zamengeraapt. Bijeenrapen. *Figuurl.*: wie heeft al die logens zamengeraapt? Van hier zamenraping, bijeenraping.

Zamenrijgen, b. w., ik reeg zamen, heb zamengeregen. Aaneenrijgen: al die koralen moeten zamengeregen worden. Van hier zamenrijging, aaneenrijging.

Zamenrotten, o. w., ik rottede zamen, heb zamengerot. Van *rotten*, in troepen bijeenloopen. Bijeenrotten, troepswijze bijeenkomen: zoodra zij zamenrotten. Van hier zamenrotting, oproerige zamenloop.

Zamenrotting, v., zie *zamenrotten*.

Zamenschakelen, b. w., ik schakelde zamen, heb zamenschakeld. Bijzamschakelen, schakelsgewijze aan elkander hechten: men moet die kettingen zamenschakelen. *Figuurl.*, onderling wel verbinden: zijne bewijsredenen wel zamenschakelen. Van hier zamenschakeling.

Zamenschikken, b. w., ik schikte zamen, heb zamengeschikt. Bijzamschikken: al zijne papieren zamenschikken. Van hier zamenschikking.

Zamenscholen, o. w., ik schoolde zamen, heb zamengeschoold. Bijzamscholen: de visschen scholen doorgaans zamen. Van hier zamenscholing.

Zamenspannen, b. en o. w., ik spande zamen, heb zamengespannen. *Bedr.*, bijzamspannen: men moet die paarden zamenspannen. *Onz.*, zich tot zeker iets verbinden: zij spannen zamen, om mij te verderen. Van hier zamenspanning.

Zamenspraak, v., meerv. zamenspraken. Soms tijds evenveel als *zamenspreking*, en *het zamenspreken*. De daad van zamenspreken: zij werden door hunne zamenspraak met elkander bevredigd. Voorts, ook hetgeen men zamenspreekt: hunne zamenspraak wordt gedrukt. Een versierd gesprek van twee of meer personen met elkander: de onschatbare zamenspraken van ERASMUS bevorderden de hervorming grootelijks.

Zamenspreken, o. w., ik sprak zamen, heb zamengesproken. Onderling spreken. Van hier zamenspreking.

Zamenstel, o., meerv. zamenstellen. De daad van zamenstellen: het zamenstel van een boek. Voorts, ook iets, hetwelk zamengesteld wordt: een godgeleerd zamenstel. In dezen zin heeft het woord een meerv. Een zamenstel van godgeleerdheid is, een werk, waarin die wetenschap ordelijk in haar geheel voorgedragen wordt, een *systema*.

Zamenstellen, b. w., ik stelde zamen, heb zamengesteld. Zamenzetten, vervaardigen: dat werktuig is uit verscheidene dingen zamengesteld. Een zamengesteld woord. Opstellen: wie heeft die verhandeling zamengesteld? Van hier zamensteller, zamenstelling.

Zamenstooten, b. w., ik stiet zamen, heb zamengestooten. Onder elkander stooten, of stam-

pen: men moet het alles zamenstooten. Van hier zamenstooting.

Zamenstrengelen, b. w., ik strengelde zamen, heb zamengestregeld. Onderling vaststrengelen. Van hier zamenstrengeling.

Zamentrekken, b. en o. w., ik trok zamen, heb een ben zamengetrokken. *Bedr.*, bijzamentrekken: dat trekt mij de lippen zamen. Hij zal beide zijne legers zamentrekken. *Onz.*: beide legers trokken zamen. Van hier zamentrekking.

Zamentrekkend, bijv. n., zijnde het deelw. van *zamentrekken*. Eene kracht om zamen te trekken bezittende: de koortsbast is heel zamentrekkend.

Zamenvlechten, b. w., ik vlocht zamen, heb zamenvlochten. Bijeen, en onderling vastvlechten: ik zal die draden zamenvlechten. Van hier zamenvlechting.

Zamenvlechtsel, o., meerv. zamenvlechtsels. Al wat men zamenvlecht: een zamenvlechtsel van zijden koord.

Zamenvloed, m., meerv. zamenvloeden. Soms tijds, even als het *zamenvloeijen*, *zamenvloeiing*, *het zamenvlieten*, de daad van zamenvloeijen: door den zamenvloed van het water. Maar soms tijds ook eene hoeveelheid van zamenvloeiende dingen: die zamenvloed van water. Een zamenvloed van denkbeelden. In dezen zin heeft het woord een meerv.

Zamenvloeijen, o. w., ik vloeiide zamen, heb zamengevloeid. Bijzamsvloeijen: twee waters vloeiiden zamen. Van hier zamenvloeiing.

Zamenvoegen, b. w., ik voegde zamen, heb zamengevoegd. Bijzamsvoegen. Van hier zamenvoeging, zamenvoegsel.

Zamenvoeging, v., meerv. zamenvoegingen. Soms tijds evenveel als *het zamenvoegen*. De daad van zamenvoegen: de zamenvoeging der deelen van eene rede; soms tijds ook dat gedeelte van zamengevoegde dingen, waarmede zij aan elkander vastzijn: een voorsnijder moet de zamenvoegingen der beenderen weten te vinden. In dezen zin heeft het woord een meerv. En het beteekent verband, zamengang, in: wat t'samenvoeging heeft de tempel Gods met de afgoden? **BIBELV.**

Zamenweefsel, o., meerv. zamenweefselen en zamenweefsels. Al wat zamengeweven wordt, of is: een zamenweefsel van linnen en katoenen garen. Ook oneigenlijk: een zamenweefsel van bedrog.

Zamenweven, b. w., ik weefde zamen, heb zamengeweven. Ondereen, bij elkander weven: zijde en garen zamenweven. Van hier zamenweefsel, zamenweving.

Zamenwonen, o. w., ik woonde zamen, heb zamengewoond. Bijzamswonen, zamenleven: vele huisgezinnen gaan thans zamenwonen. Van hier zamenwoning.

Zamenzetten, b. w., ik zette (zette) zamen, heb zamengezet. Bijzamszatten. Van hier zamenzetting.

Zamenzweren, o. w., ik zwoer zamen, heb zamengezwoeren. Met eenen eed zamenspannen. Van hier zamenzweerder, zamenzwering.

Zamenzwering, v., meerv. zamenzweringen. Zamenspanning met eenen eed: welk eene heillooze zamenzwering! Evenveel welke verbindtenis tegen eenen Vorst, of Staat: de talloze deelhebbers aan die zamenzwering.

Zand, o., meerv. zanden. Eene bijzondere

aardsoort, die uit zeer kleine deeltjes bestaat, tusschen welke er geen samenhang is: een steen is swaer, ende het zant gewichich. **BIJBELV.** 'k Zou veeleer 't getal der korlen zands bepaalen. L. D. S. P. Somtijds, bijzonderlijk eene zandbank, of zandplaat, in het water: de daer laghen lances den sande. M. **СТОКЪ**. In dezen zin heeft het woord een meerv.: tusschen de zanden door. Het verkleinw. *zandje* beteekent een zandkorreltje: er is een zandje in mijn oog geraakt. Iemand in de oogen werpen is, figuurlijk, hem, evenveel hoe, verblinden, hem het regte inzicht in eenig ding benemen. **Aaneenhangen** als droog zand is, van allen samenhang ontbloot zijn. Als het zand der zee is meermaal, in eene onberekenbare hoeveelheid: gevlengt gevogelte als zant der zee. **BIJBELV.** Van hier *zanden*, zandig. **Zamenstell.**: zandaal, zandaardappelen, zandachtig, zandblad, zandbak, zandbakje, zandbank, zandberg, zandduin, zandgoed, zandgraver, zandgroef, zandgrond, zandheuvel, zandhok, zandhoop, zandkar, zandkokker, zandkorrel, zandkuil, zandlooper, zandman, zandmumie, zandoever, zandpad, zandplaat, zandraap, zandregen, zandruiter, zandschipper, zandschuit, zandsteen, zandweg, zandwoestijn, zandwolk, zandzak, zandzee, enz. Drijfzand, duinzand, goudzand, kiezelzand, plantzand, schulpzand, schuurzand, stuifzand, voetzand, welzand, enz.

Zandaal, m., meerv. zandalen. Een klein slag van alen, dat zich in het zand der stranden ophoudt.

Zandbad, o., meerv. zandbaden. Eene koestering van het gansche ligchaam, of van een lid, in warm zand: er werd hem een zandbad voorgeschreven.

Zandbank, v., zie *zandplaat*.

Zanden, b. w., ik zandde, heb gezand. Met zand bestrooijen, of bedekken: de tuinpaden laten zanden. Van hier *zander*, zanding. **Zamenstell.**: verzanden enz.

Zandgoed, o. Ook *aardgoed*. Tabaksbladeren, die het naaste aan den grond gegroeid zijn.

Zandgrond, m., meerv. zandgronden. Een zandige grond: het anker viel in eenen goeden zandgrond. Op eenen zandgrond bouwen is, eigenlijk, op eenen zandigen grond, en, figuurlijk, op eenen lossen grond, of op losse grondslagen, bouwen, zijne hoop op bedriegelijke gronden vestigen.

Zandig, bijv. n., zandiger, zandigst. Vol zand, of uit zand bestaande: die groenten zijn heel zandig. Een zandige grond. Van hier *zandigheid*.

Zandlooper, m., meerv. zandloopers. Een in het midden naauw toeloozend glas, waardoor zand loopt, om den tijd, namelijk een uur enz., aan te wijzen. Aan den zandlooper schudden, fig., wenschen, dat de tijd al om ware.

Zandmumie, v., meerv. zandmumiën en zandmummies. Een menschelijk ligchaam, dat in eene zandwoestijn van onder het zand gehaald wordt, en, uit hoofde van zijne indrooiging, aan eene gebalzemde mumie gelijkt: vele zandmummies worden voor andere verkocht.

Zandplaat, v., meerv. zandplaten. Ook *zandbank*. Eene zandige droogte, in zee, of in andere wateren: het schip raakte op eene zandplaat vast.

Zandregen, m., meerv. zandregens. Zand, dat door den wind in de lucht opgeheven wordt, daar eene zoogenoemde *zandwolk* vormt, en voorts

als regen op de aarde nedorstort: een zandregen overviel en begroef het heer van **CAMBYSÈS**.

Zandruiter, m., meerv. zandruiters. Iemand, die van zijn paard in het zand valt: draag zorg, dat gij geen zandruiter wordt! Voorts is: een zandruiter worden ook, over het algemeen, van zijn paard vallen.

Zandsteen, m., meerv. zandsteenen. Een bijzonder slag van steenen: de zandsteen bestaat uit samenhangend zand. Hij heeft mijne tanden met zandsteenkens verbruijst. **BIJBELV.**

Zandweg, m., meerv. zandwegen. Een zandige weg, het tegengestelde van *kleiweg*: die zandweg viel den paarden moeilijk. Mijn karretje rijdt op een zandwegje beteekent, het gaat mij naar mijnen zin, ik word door geene rampen geschokt.

Zandwoestijn, v., meerv. zandwoestijnen. Ook *zandzee*. Eene woestijn, welker grond uit louter zand bestaat, waarop genoegzaam niets groeit: de zandwoestijn van Nubië.

Zandwolk, v., zie *zandregen*.

Zandzak, m., meerv. zandzakken. Een zak, die met zand opgevuld is: men verschanste zich niet met woldaden en zandzakken. Figuurlijk, een log mensch: het is een regte zandzak.

Zandzee, v., zie *zandwoestijn*.

Zang, m., meerv. zangen. De daad van zingen: met zang en dans. Zij korten de moeilijkheit des wegs met hunnen zang. **VOND.** Hetgeen er gezongen wordt: zoo ras zij dezen zang met spelen heffen op. **HOOFD.** De kikkorschen in de sloot zongen al borrekickende den ouden zangh. **VOND.** Koekoek, den ouden zang, zegt men wegens alle eentonig geluid, en behandeling van een en hetzelfde onderwerp. **Zamenstell.**: zangboek, zangspel, zangstuk, zangswijze, zangtoon, zangwijs, enz. **Bovenzang**, bruilofszang, feestzang, geboortezang, herderszang, kerszang, koekoekszang, koorzang, lierzang, lijkzang, lofzang, maatzang, minnezang, morgenzang, nazang, tegenzang, triomfzang, tusschenzang, vogelenzang, voorzang, vreugdezang, wildzang, zegezang, zwanezang, enz. Komt van *zangen*, oulings evenveel als *zingen*.

Zangberg, m. De gewaande berg, waar **APOLLO** met de negen zanggodinnen zijn verblijf houdt: anders *Helikon*. De top van den zangberg is moeilijk te beklimmen. Verder, een dichtgenootschap: de haagsche zangberg enz. **Zamenstell.**: zangbergstichter enz.

Zanger, m., meerv. zangers. Al wie het zingen verstaat, en de zangkunst gestadig oefent: oock lieten sich de zangers hooren. **BIJBELV.** Dees schaduw plaght den zanger te bezwaren. **VOND.** Aan zingende vogelen geeft men den naam van: de liefelijke zangers des wouds; en *zangeressen*, of *zangsters*, zijn alle vrouwen, die de zangkunst verstaan en oefenen. Van *zanger* komen de **zamenstell.**: koorzanger, voorzanger, enz. Komt van *zangen*, oulings evenveel als *zingen*.

Zangeres, v., zie *zanger*.

Zangerij, zie *zangsoel*.

Zanggodin, v., meerv. zanggodinnen. Ook *zangheldin*, *zangnimf* en *zangster*. De gewaande begunstigster van het zangvermogen van eenen dichter: o zanggodin, erinn' mij d'oirzaecken. **VOND.** De gezamenlijke negen begunstigsters van de verschillende soorten van dichters dragen den naam van de *zanggodinnen*: **APOLLO**, met de zanggodinnen de rechtbanck spannende. **VOND.** De

zanggodinnen vereeren is, zich op de dichtkunst toeleggen. Van hier zanggodinnendom.

Zangheldin, v., zie *zanggodin*.

Zangkunst, v. De kunst van zingen: de verrukkende zangkunst. Van hier zangkunstenaar.

Zangmeester, m., meerv. zangmeesters. Hoofd. *Sangmeister*, dat bij NOTK. ook eenen meesterlijken zanger aanduidt; vries. *sjongmaster*. Al wie onderwijs in het zingen geeft: muzijkmeester en zangmeester. In den STATENBIJBEL ook de voorzanger van een koor, in *opperzangmeester*. Van hier zangmeesterschap.

Zangnims, v., zie *zanggodin*.

Zang sleutel, m., meerv. zang sleutels. Een der zoogenoemde sleutels van zang en muziek: naar welken zang sleutel moet die psalm gezongen worden?

Zangwijze, bijv. n. en bijv. Op de wijze van eenen zang: men beschreef de daden der helden oulings zangwijze. Verschildt van *zangwijze*, de wijze, waarop een zang gezongen moet worden.

Zangvogel, m., meerv. zangvogelen en zangvogels. Eene der verschillende soorten van vogels, die zich door den zang onderscheidt: het talrijke geslacht der lieve zangvogels.

Zangwijze, zie *zangwijze*.

Zangzoet, bijv. n., zangzoeter, zangzoets. Van *zoet*, in den zin van begeerig naar, verzot op; en *zangen*, of *zingen*. Verzot op, begeerig om te, zingen; inzonderheid van de vogelen: het zangzoet sijnse. Anders ook *zangerig*: het zangerig koor (zingende vogelen) doet bosch en veld weergalmen.

Zark, zie *zerk*.

Zat, bijv. n. en bijw., zatter, zatst. Met spijze opgevuld, zoo dat alle eedlust bevredigd is: de zatte gasten rezen op. Overdragtelijk, van verdere begeerte naar iets ontheven: out ende des levens sadt. BIJBELV.; waar *zat van dagen* afgeleefd is. Of iets moede: mijn ziel, der tegenheden zat, is moedeloos. I. D. S. P. Iets zat zijn, of worden is, het moede zijn, of worden: hij wordt het spelen zat. Zich zat eten, drinken, enz. is, zich daarvan verzadigen. Zich ergens aan zat kijken, het tot zijn volle genoegen toe bekijken. Somtijds is *zat* ook dronken en vol: is hij al weer zat? Somtijds beantwoordt het aan *goeoy*: ik heb boeken zat; in de gemeenzaame verkeering, ook *zatter*, dat hier aan *zat* gelijk staat.

Zat, sat, zad, hoogd. *sati*, lat. *sat, satur*, ULPHIL. *sad*. Van hier verzaden, verzadigen.

Zat, o., waarvan men geene verbuigingen bezigt. Eigenlijk, het onz. geslacht van het bijv. n. *zat*. Voldoening: dat CHASTILLO den soldaat zijn zat toeliet van dootslagh en geweld. HOOFD. *Op zijn zat* is, ten volle: als ik geladen ben op mijn zat, schiet ik tot Bommel in de stad, was weleer het opschrift van een stuk geschut te 's Hertogenbosch. Thans verouderd.

Zate, v., meerv. zaten. Bij KIT. zitplaats: bijna afgheruckt van gheduldicheijts sate. CONSR. 71. Juv. In Vriesland is *sathe*, in tegenoverstelling van *state*, een landgoed, waarop een onedele eigenerfde gezeten is. Dezelfde beteekenis heeft het woord in *Havesate*, of *Avesate*. Daarentegen beduidt *zaat* eenen ingezetene, in *landaata*, *rijnzaten*, van waar *Rijnzaterwoude*, *burgzaten*, enz.

Zate, vries. *sathe*, KIT. *sate*, hoogd. *Sitz*, eng. *seat*, gr. *ἔδος*, is verwant aan *zeet*, *zetel*, *zadel*, enz., en komt van zitten.

Zaterdag, m., meerv. zaturdagen. De laatste dag der week: des zaturdags is, op den zaterdag. Voorts, komt van hier zaturdagsch, dat tot den zaterdag behoort; en, in het gemeene leven, ongelukkig of verwenscht, omdat men den zaterdag voor ongelukkig houdt: dat is een zaturdagsch werk. Een zaturdagsch kind.

Zaturdag, eng. *saturday*, vries. *saterdei*, is eene vertaling van het lat. *dies saturni*.

Zavel, o. Zand: de grond is hier en daar doormengd met zavel. Van hier zavelachtig, zavelig. Zamenstell.: zavelgrond, zavelkuil, enz.

Zavelboom, m., meerv. zavelboomen. Anders *zavenboom*, *zevenboom*, eng. *savintree*, fr. *sabine*, *savinier*, ital., sp., lat. *sabina*. Zeker slag van jeneverboom. Een heestergewas van het zuidelijk Europa: de bladeren van den zavelboom hebben eenen sterken onangename reuk, eenen scherpen smaak, en eene afrijvende kracht.

Zebra, m., meerv. zebraas. Een wilde ezels, die fraai gestreept is: men geeft aan den zebra, hier te lande, den naam van kaapschen ezels, schoon men hem ook in het noorden van Afrika in menigte vindt.

Zede, v., waarvan het meerv. *zedes* nu meest algemeen in gebruik is. De meerdere, of mindere, behagelijkheid, welke iemands wijze van doen hem bijzet. Algemeen, iemands wijze van doen: bevalig van zeden en manieren. Gewoonte, gebruik, instelling: in hunne zede. VOND. Het es onze zede in dit lant. WALEWEIN. Moest gij de strengheit ook der Roomsche zede smaken? DE DECK. Die zeden van den autaar. BIJBEL, 1477. Handelwijze ten aanzien van wezenlijke verplichtingen: de bedorvene zeden der groote menigte. Quade t'samensprekingen verderven goede zeden. BIJBELV. O tijden! o zeden! Bijzonderlijk, een goed gedrag, en geneigtheid daartoe: eene ernstige aanbeveling van deugd en zeden. Van hier zedelijk, zedelooz, zedig. Zamenstell.: zedekunde enz., zedeleer, zedeleeraar, zedeles, zedemeester, zedenbederf, zedenrijk, zedespreuk, zedevoogd, zedewet, enz.

Zede, hoogd. *Sitte*, oud. *silde* en *sid*, angels. *sida* en *sitha*, komt overeen met *siton*, plegen, handelen, schicken, bij NOTK. en OTFRID.

Zedekunde, v. Kunde van de zedeleer: zich in de zedekunde oefenen. Van hier zedekundig.

Zedeleer, v. Eene leer nopens des menschen handelwijze ten aanzien van wezenlijke verplichtingen: de heidensche zedeleer. De zedeleer van het Evangelie.

Zedeleeraar, m., meerv. zedeleeraars en zedeleeraren. Een onderwijzer in de zedeleer: SOCRATES was een nitmunder zedeleeraar.

Zedeles, v., meerv. zedelessen. Eene les, onderrigting, of vermaning, ten aanzien van dus menschen handelwijze nopens wezenlijke verplichtingen: zijne geschiedenis is vol van heerlijke zedelessen.

Zedelijk, bijv. n. en bijw. Tot des menschen handelwijze nopens wezenlijke verplichtingen betrekkelijk: een goed zedelijk gedrag. Ter onderscheiding van hetgeen zedelijk goed en kwaad is. De mensch is een zedelijk wezen beteekent, hij kan inacht nemen, wat wezenlijke verplichtingen hem voorschrijven, of verbieden; zijn zedelijke aanleg stelt hem daartoe in staat *Zedelijk onmogelijk* is, hetgeen door andere, dan uitwendige, stoffelijke, beletselen verhindert wordt; in tegen-

overstelling van *physiek onmogelijk*. Van hier zedelijkheid. Zamenstell.: onzedelijk.

Zedespreuk, v., meerv. zedespreuken. Eene spreuk ter bevordering van de goede zeden en de vervulling van wezenlijke verplichtingen: de zedespreuken van den wijsten der Koningen.

Zedig, bijv. n. en bijw., zediger, zedigst. Van *zede*. Welgevallig, welvoegelijk, ingetogen: welk eene zedig jongeling! Van hier zedigheid, zediglijk.

Zee, v., meerv. zeeën. Eene dier groote verzamelingen van water, die gemeenschap met den zoogenoemden Oceaan hebben: de Zwarte Zee, de Middellandsche Zee, de Roodde Zee, de Noordzee, enz. De oppervlakte van zulk eene verzameling van water: de maan regeert de toevallen der zee. **HOOFD**. Hoe dat LEANDER verdrong in de zee. **COLIJN**. v. RIJS Slinger de lichamen over de zee heng. **VOND**. Ook wel eens eene andere verzameling van water, die van rondom door het land ingesloten is: de Kaspische Zee, de Zee van Mexico. Wandelende bij de Galileesche Zee. **BIJBELV**. En de Zee van Geneve, van Constanz, in navolging der Duitschers, die den naam van *See* aan zulke wateren geven, als bij ons dien van *meer* voeren, en dezen wederom aan de wateren, die wij *zeeën* noemen. En die wateren, die door ons anders met den naam van *Oceaan* bestempeld worden: de Atlantische Zee, de Indische Zee, de Stille Zee. Eene groote baar, of golf: er gingen hemelhooge zeeën. De zeeën spoelden alles van het verdek. Een geweldige zee waters slaet voor zijne oogen het schip — over den boegh. **VOND**. Eene zee van water is, eene groote menigte: de werrelt met eene zee van water overtoegen. **VOND**. Zoo ook eene zee van bloed: daar wierd een bare zee van bloed in zee vergoten. **J. SIX**. Eene zee van tranen: al d'aerde zonk in eene zee van tranen. **POOR**. Eene zee van vuur, van vonken, van zorgen, van wederwaardigheden, enz., is eene menigte daarvan. **ZOLFS**, in de gemeenzame verkeerung, zegt men van iemand, die rijk is: hij heeft eene zee van geld. — In volle zee is, van alle strand en kust verwijderd. Zee kiezen, in zee gaan, in zee steken is, eene zereis aanvangen. Met iemand diep in zee gaan is, zich sterk met hem inlaten. De diepte der zee is, het diepe van eene of andere der voormelde verzamelingen van water: dat hij versoncken ware in de diepte der zee, **BIJBELV**.; waar *het hart der zee* haar midden is: uwe lantpalen zijn in 't hert der zee; en waar zee ook voor een groot water gebezigt wordt: de twaalf runderen onder die zee. Regt door zee gaan is, zich van alle slinksche omwegen onthouden. Van hier zeesch in overzeesch. Zamenstell.: IJzee, Noordzee, Oostzee, Schelfzee, Zandzee, Zoutzee, Zuiderzee, euz. Zee-aal, zeebaar, zeeagt, zeeboek, en eene reeks van andere zamenstell., waarvan de voornaamste hier volgen. Het bij de Dichters gebruikelijke *wereld-zee* wordt met regt afgekeurd, dewijl alle zeeën *wereld-zeeën* zijn. Men verkiest liever *levenszee*.

Zee, hoogd., neders. *See*, angels., eng. *sea*. Het stamwoord is *ee*, dat nog in Vriesland zeker water aanduidt, verwant aan *ij*, *ua*, *ahe* en het fr. *eau*, water, met voorvoeging van *s*, of *z*, de suizing der zee nabootende.

Zeeaal, m., meerv. zeealen. Zeker slag van aalen, dat in zee gevonden wordt.

Zeearm, m., meerv. zeearmen. Eene streek

van de zee, die tusschen het vaste land inloopt: aan den scheeprijken zeearm van het Y.

Zeebaak, v., meerv. zeebaken. Een baken, of eene baak, aan, of in, zee.

Zeebaar, v., zie zee.

Zeebeer, m., meerv. zeebeeren. Een beer, die zich aan en in zee ophoudt.

Zeebewind, o. Het bestuur van de zeezaken: hij voert er het zeebewind. De gezamenlijke bewindhebbers over de zaken: aan het hoofd van het zeebewind geplaatst. Zamenstell.: zeebewindhebber, vroeger gemeenlijk *zeeprefect*.

Zeeboezem, m., meerv. zeeboezems. Een inham van de zee. Ook *zeebogt*

Zeebogt, v., zie *zeeboezem*.

Zeebouwer, m., zie *zeevaarder*.

Zeebrand, m. De branding der zee. Bij HALMA ook weerlicht zonder donder.

Zeebref, m., meerv. zeebrefven. Dezen naam geeft men aan de gezamenlijke papieren, waarvan een koopvaardijsschipper voorzien wordt.

Zeeburg, m., meerv. zeeburgen. Eene vesting, of een kasteel, aan zee. Bijzonderlijk, geeft men dezen naam aan een groot gebouw tusschen Amsterdam en Muiden aan het Pampus.

Zeedienst, v. Krijgsdienst ter zee: hij verkoos de zeedienst boven de landdienst.

Zeedier, o., meerv. zeedieren. Onder dezen naam begrijpt men allerlei soorten van dieren, die zich in zee ophouden, zoo zoogdieren, als visschen, kraakbeenige dieren, insecten, en vormen: van tijd tot tijd ontdekt men al meer en meer zeedieren. Beide der kruipende, ende der zeedieren. **BIJBELV**.

Zeedijk, m., meerv. zeedijken. Een dijk ter afwering van de zee.

Zeedraak, m., meerv. zeedrakten. Een kraakbeinig zeedier van twee soorten, waarvan de eene den naam van *gedrochtelijke zeedraak* voert. In den STATENBIJBEL wederom een gansch ander waterdier: dien grooten zeedraeck, die in 't midden sijner rivieren leijt. **BIJBELV**.

Zeedrift, v. Ook *strandvond* en *zeevond*. In zee drijvende goederen van verongelukte schepen: er is op nieuw vrij wat zeedrift op strand aangespoeld. H. DE GROOT heeft *zeedriftig*, in: en hij die heeft gebout soo grooten langen tijt aen een zeedriftig hout.

Zeeduivel, m., meerv. zeeduivelen en zeeduivels. Een visschengeslacht van drie soorten: de zeeduivel vertoont zich als gearmd.

Zeeëngte, v., meerv. zeeëngten. Anders *straat*. Eene enge gemeenschap tusschen twee zeeën: de zeeëngte van Gibraltar.

Zeef, zeefe, v., meerv. zeeven. Een werktuig, waarmede men zeef of zift. Zamenstell.: zeeftachtig, zeefbeen, zeeftbij, zeefpoot, zeefspons, zeker slag van sponzen, enz. Draadzeef, haarzeef, korenzeef, enz. Van *zeven*.

Zeef, v. Bij HALMA, evenveel, als het fr. *seve*, de bijzondere en eigenaardige smaak van eenen drank: de zeef van 't Luiker bier is aangenaam. HALMA. Hij heeft geene goede zeef van wijn.

Zeefspons, v., zie *zeef*.

Zeeg, v., meerv. zegen. Bij KIL. *zeghe*. Het wijffe van eenen reebok: als de zeeg jongen werpt.

Zeegat, o., meerv. zeegeten. Eene diepte tusschen zandbanken enz., door welke men van

eene reede, of uit eene haven, in volle zee garen kan: het zeegat van het Vlie. Hij moet het zeegat nit beteekent, hij deugt tot niets anders dan tot de zeevaart.

Zeegedrogt, o., meerv. zeegedrogten. Ook *zeemonster*. Een wanstaltig, of bijster groot, zeedier: walvisschen en andere zeegedrogten.

Zeegevecht, o., meerv. zeegevechten. Ook *zeekamp*, *zeeslag*, *zeestrijd*. Een gevecht op zee: het bekende zeegevecht besliste alles.

Zeeghaftig, bijv. n. en bijw., zeeghaftiger, zeeghaftigst. Van *zege*. Zegevierend: het zeeghaftiglijk legor. ULISSES zeilde in 't ent zeeghaftig voort van hier. VOND. Van hier zeeghaftigheid, zeeghaftiglijk.

Zeegod, m., meerv. zeegoden. Een versierd wezen uit de oude fabelkunde, anders NEPTUNUS, en *zeevogd*: de zeegod zwaait den drietand. Eene der Godheden van minder aanzien, die gerekend werden zich in zee op te houden, zoo als NEREUS, PROTEUS, enz.: en knevelde den zeegodt zijn handen. VOND. Wegens vrouwelijke wezens van dien aard bezigt men *zeegodin*, *zeeninf*, enz.

Zeegodin, v., zie *zeegod*.

Zeegroen, bijv. u. en bijw. Ligtgroen, zoo als de zee zich veel vertoont: een zeegroen kleurtje. Iets zeegroen verwen. Het zeegroen, als z. n., is de zegroene kleur, of verw: het zeegroen van die beschotten is al te digt.

Zeehandel, m. Handel in waren, die over de zee gaan, of van over de zee komen: zeer gelegen voor den zeehandel.

Zeeheld, m., meerv. zeehelden. Al wie zich op zee heldhaftig gedraagt.

Zeehond, m., meerv. zeehonden. Een dier van het robbengeslacht, dat ook wel eens *zeekalf* genoemd wordt; en zeker slag van haaijen, die men intusschen gevoegelijker met den naam van *hondskop* bestempelt.

Zeekalf, o., zie *zeehond*.

Zeekapitein, m., meerv. zeekapiteinen en zeekapiteins. De benaming van zekeren rang onder de bevelhobbers ter zee, welke aan dien van kolonel te lande gelijk staat. Verschilt van *scheepskapitein* daarin, dat deze naam den bevelhebber over dit of dat bijzonder schip aanduidt: de scheepskapiteinen werden geseind is, de bevelhebbers over de schepen der vloot.

Zeekasteel, o., meerv. zeekasteelen. Ook *zeeslot*. Somtjds een zeeburg; maar bij de Dichters ook een groot schip: hij blies het zeekasteel des vijands in de lucht.

Zeekoe, v., meerv. zeekoeijen. Somtjds een rivierpaard; maar gemeenlijk, en met meer regt, een zoogdier, dat zich in zee ophoudt; de zeekoe behoort tot het robbengeslacht. Bij VONDEL ook *zeerunt*.

Zeekoning, m., meerv. zeekoningen. Anders *zeebarbeel*. Een barbeel, die in zee gevangen wordt, en, volgens KIL., dus heet, omdat hij alle andere zeevisch overtreffen zou. Hoogd. *Meerbarbe*.

Zeekreeft, m., meerv. zeekreeften. In onderscheiding van rivierkreeft: de zeekreeften worden op de kust van Noorwegen gevangen.

Zeekrijg, m, zie *zeeoorlog*.

Zeekrijgsraad, m., zie *zeeoorlog*.

Zeekust, v., meerv. zeekusten. KIL. *zeekost*, omdat *kust* van het lat, *costa* afstamt; en somtjds ook enkel *kust*, zie dit woord.

Zeel, o., meerv. zelen. Evenveel welke sterke en breedachtige hand, waarmede men iets voorttrekt, draagt, vastbindt, enz.: de muis verlost, knagende 't zeel, den loeuw. HOOFT. Verheugen zich, datze de handt aen het zeel mogen slaen. VOND. Sij liete dan neder met een seel door de venster. BIJBELV. Zamenstell.: hennipzeel, klokzeel, kruizeel, leizeel, trekzeel, wagenzeel, wigzeel, enz.

Zeel, KIL., neders. *seel*, hoogd., OTFRID. *Seil*, HEBRUCH. αἰλον.

Zeeland, o., meerv. zeelanden. Land, dat aan de zee gelegen is; maar in het gewone gebruik, bijzonderlijk, een ciland van dien naam, behoorende tot Denemarken, en een ander hieromstreeks, of eene van de tien provinciën, uitmakende het tegenwoordig koningrijk der Nederlanden. Van hier *Zeelander*, *zeelandsch*, welke woorden genoegzaam enkel tot het deensche Zeeland behooren; want nopens menschen, en dingen, die tot ons Zeeland betrekkelijk zijn, bezigen wij veelal *Zeeuw* en *zeeuwsch*.

Zeelander, m., zie *Zeeland*.

Zeelandsch, zie *Zeeland*.

Zeelt, v., meerv., zeelten. Een visch van het geslacht der karpers; anders *stij*.

Zeelucht, v., meerv. zeeluchten. De lucht, die men op zee inademt: de zeelucht is doorgaans fijner dan de landlucht. Een zeeluchtje scheppen is, een koeltje aan, of op, zee inademen. Voorts, beteekent *zeelucht* ook een koude damp, die uit zee opstijgt; in welken zin het woord een meerv. heeft: de zeeluchten maken het hier ongezond.

Zeem, o. Bij KIL. evenveel als *honijszeem*, honig: daer zij den rijken 't zeem mé om de lippen strijken. DE DECK. Met zeem oft suijcker. ED. DE DEENE. Van hier bij KIL. *zeemen*, bedr. w., met zeem bestrijken, en *zeemken*, evenveel als *zeemenkoecksken*. Zamenstell.: zeemkoeck, zeemhonigh, enz.

Zeem, o. Anders *zeemleder*. Een koopman in zeem. Meest gebruikelijk in *zeemen*, onverb. b. n., van zeem gemaakt: zeemen handschoenen; en in *zeemen*, met een zeemen lap afvegen: de glazen zeemen. De zamenstell. zijn: zeembereider, zeemleder, zeemleër, zeemtouwer, enz. Het woord beteekent eigenlijk evenveel als het hoogd. *Gemse*, fr. *chamois*, eng. *chamoy*, eene wilde geit. Dus is *zeemleder*, of *zeemleër*, hoogd. *Gemsleder*, fr. *peau de chamois*, eng. *chamoyleather*, ital. *cammocia*, eigenlijk evenveel als *kamoës*, of *kamuisleër*, zie *kamoësleër*.

Zeemagt, v., meerv. zeemagten. De gezamenlijke krijgsschepen van een rijk, of eenen staat, met al wat daartoe behoort: tot uitrusting van eene geduchte zeemagt.

Zeeman, m.; als meerv. bezigt men zeelieden. Een zeebouwer: een bevaren zeeman. Van hier het volgende

Zeemanschap, v., voor zeelieden, de gezamenlijke manschap, die ter zee vaart, en o., voor het bestuur op zee, of de hoedanigheid van zeeman: hij laat zich op zijn zeemanschap vrij wat voorstaan. Voorts, het beleid van eenen zeeman: zeemanschap gebruiken, toegeven, waar toegegeven moet worden.

Zeemeermin, v., zie *zeerijf*.

Zeemleder, zie het laatste *zeem*.

Zeemen, bijv. n. en werkw., zie het laatste *zeem*.

Zeemen, zie *zeem*, honig.

Zeemogendheid, v., meerv. zeemogendheden. Elke mogendheid, die aan zee gelegen is, en zich, door middel van eene zeemagt, daarop kan doen gelden: het russische rijk werd door PETER I tot eene zeemogendheid gemaakt.

Zeemonster, o., zie *zeegedrogt*.

Zeen, zie *zenuw*.

Zeenimf, v., zie *zeegod*.

Zeeofficier, m., meerv. zeeofficieren. Evenveel welke bevelhebber ter zee: hoogere en lagere zeeofficieren.

Zeeoorlog, m., meerv. zeeoorlogen. Ook *zeekrijg*, oorlog ter zee. Van *zeekrijg* is *zeekrijgsraad*.

Zeep, v., meerv. zeepen, dat van verschillende soorten gebezigt wordt. Een toebereidsel uit eene vette zelfstandigheid, en een bijtend loogzout, dienstig, om evenveel welke dingen van vuil en vet te zuiveren: zeep zieden, of bereiden. Al wiescht gij u met salpeter, ende naemt u veel zeep. BIJBELV. Van hier zeepachtig, *zeepen*, enz., *zeeperig*, *zeepig*. Zamenstell.: zeepaarde, zeepappel, zeepbak, zeepbal, zeepboom, zeepbrood, zeepketel, zeepkoker, zeepkooper, zeepkruid, zeepnoot, zeepzil, zeepzop, zeepwater, zeepzieder, enz.

Zeep, neders. *sepe*, angels. *sape*, zweed. *sapa*, lat. *sapo*, gr. σαπυ, perz. *saboun*, fr. *savon*, span. *zabon*, arab. *cabun*, middeleeuw. lat. *cipum*, vries. *sijppe*, hoogd. *Seife*, eng. *soap*, wallis. *sebon*, is eigenlijk hetzelfde woord, als het lat. *sebum*, talk, in het maleisch *sawu*, van waar *sawukaram*, scherp vet, zeep.

Zeepaard, o., meerv. zeepaarden. Dezen naam geeft men wel eens aan de walrussen; en het verkleinw. *zeepaardje* bezigt men wegens zeker slag van naaldvisschen, of zeenaalden.

Zeepaarde, v. Anders *vollers aarde*, of *volaarde*. Eene vette aarde, waarvan zich de vollers bedienen.

Zeepen, b. en o. w., ik zeepte, heb gezeept. Van *zeep*. Beidr., met zeep besmeren: linnen zeepen. Onz., zeep zieden, koken, of bereiden: hij heeft veel geld met zeepen gewonnen. Van hier zeeper, een bereider van zeep; anders *zeepkoker*, *zeepzieder*, en zeeperij, anders *zeepziederij*.

Zeeper, m., zie *zeepen*.

Zeeperig, zie *zeepig*.

Zeeperij, v., zie *zeepen*.

Zeepig, bijv. n., zeepiger, zeepigst. Van *zeep*. Ook *zeeperig*. Met zeep besmeerd: met hare zeepige handen.

Zeepplaats, v., meerv. zeepplaatsen. Eene plaats, die aan zee gelegen is: de zeepplaatsen bestaan veelal van scheepvaart en visscherij. Wegens eene stad, die aan zee ligt, bezigt men ook *zeestad*: Genua, Nizza, Toulon, Marseille, en meer andere zeesteden van het zuiden des rijks.

Zeepzieder, m.; zeepziederij, v., zie *zeepen*.

Zeer, bijv. n., zeerder, zeerst. Smartelijk, pijnlijk: zeere oogen. Wat is uw zeerste been? Gekwetst: die toten und die seren. STRUCC. Schurft: een zeer hoofd. In het onzijdig geslacht, als z. n., pijn, smart, en wonde, even als het neders. *sehr*: wroetende in het zeer. HOORT. Iemand op zijn zeer tasten; overdragtelijk, het gevoel van eenig leed bij hem opwekken. Iemand zeer doen, hem pijn, smart, veroorzaken. Kwaad zeer is, een besmettelijke uitslag, ook *schurft*. HUIDGERS bezigt het in het meervoud: wij ken-

nen meest de zeeren. Van hier zeerig, zeerigheid. Zamenstell.: hartzeer, hoofdzeer, koningszeer, enz.

Zeer, bijw. Grootelijks, sterk: gij bedriegt u zeer. Zeer goed, zeer wel. Zeer pijnlijk. VOND. Niet zeer is, in geringe mate: ik ben er niet zeer mode ingenomen. Te zeer, en al te zeer is, in eene te groote mate, te sterk: gij verhengt u te zeer. Zoo zeer is, in zulk eene mate, zoo sterk: wat beweegde u zoo zeer? VOND. Niet zoo zeer, of zoo zeer geen, als wel, vervangt de plaats van minder dan: het is zoo zeer gene droefheid, als wel spijt. Zoo zeer niet beteekent weinig: ik ben er nog zoo zeer niet om verlegen. Hoe zeer is, in welk eene mate, hoe sterk: hoe seer is hij verheugt over uw hejl. BIJBELV. Hoe zeer ik daarnaar ook verlangde. Hoe zeer, of hoezeer, mijn vijand woeden moog. Hier schijnt hoezeer aan ofschoon te grenzen. Evenzeer is, in evangelijke mate: het mishaaft mij evenzeer, als u. Eindelijk, gebruikt men ook gansch zeer: ghij waert gantsch seer schoone. BIJBELV.; waar men ook bovenmaten zeer, en uitermaten zeer, aantreft. Van hier *zeer*, bijv. n., welks onzijdig geslacht als z. n. gebezigt wordt, in: op het zeerst, op de sterkste wijze; en in 'om het zeerst, om elkander te overtreffen: zij bejveren zich om het zeerste. Om het seerste loopen. KIL.

Zeer, hoogd. *sehr*, schijnt verwant aan het angels. *sar*, bij KERO, ISIDOR. enz. *saar*, aneljik, oogenblikkelvk, terstond.

Zeerregt, o. Het regt, waarnaar zeezaken beslist worden: dat strijdt tegen het zeeregt. Eene vergadering van kooplieden, die aangesteld zijn, om over scheepsschaden en andere zeezaken, den koophandel betreffende, te oordeelen en te beslissen: deze zaak is voor het zeeregt gebracht. Te Amsterdam, een gebouw aan het IJ, waar zeevolk gevangen gehouden, en te regt gesteld, plagt te worden.

Zeereis, v., zie *zeetogt*.

Zeerig, bijv. n. Van *zeer*, z. n. Met zeer bezet: een zeerig hoofd. Oul, beteekende *zeerig* ook droevig, treurig: een oetmoedich herte, en een zierich aensicht. BIJBEL, 1477. Van hier zeerigheid, uitslag, zeer, en hartzeer, droefheid: hadden si alle rouwe groot, en namen de doden met zericheden. M. STROKE.

Zeerob, m., meerv. zeerobben. Eigenlijk, een zeedier, van het robbingeslacht; maar voorts noemt men dus evenveel welken zeeman: een regte zeerob deugt aan den vasten wal niet.

Zeeroover, m., meerv. zeerovers. Anders *zeeschuimer*, *zeevrijbuit*. VOND. Al wie, tegen het zeeregt aan, ter zee rooft: eerlooze zeerovers. Van hier zeeerovertij.

Zeerst, zie *zeer*, bijw.

Zeerui, zie *zeewier*.

Zeerund, o., meerv. zeerunderen. Anders *zeekoe*, of wel een versierd slag van zeedieren, dat bij de oude dichters de runderkndde van NEPTUNUS uitmaakte: veelcrhande zeerunders op het strand in slaep vielen. VOND.

Zeeschip, o., meerv. zeeschepen. Eigenlijk, een schip, dat de zee behouwt. Voorts is, in de gemeenzame verkeering, een *ongemakkelijk zeeschip*, een mensch, waarmede het ongemakkelijk valt om te gaan; een mal zeeschip van een wijf is, een mal schepsel. In den dichterlijken stijl zegt men voor *zeeschip*, ook *zeekusteel*.

Zeeschuim, o. Eigenlijk, het schuim der zee: het zeeschuim met hare borst doorsnijden. **VOND.**

Zeeschulmer, m., zie *zeeroover*.

Zeeserpent, o., meerv. zeeserpenten. Een visch van het geslacht der alen, die somtijds wel zestig pond weegt: het zeeserpent is oneetbaar, zoo niet vergiftig.

Zeeslag, m., zie *zeegevecht*.

Zeesoldaat, m., meerv. zeesoldaten. Anders *marinier*. Een soldaat, die op een oorlogschip dient: de Britten houden hunne gepreste matrozen door middel van hunne welbezoldigde zeesoldaten in toom.

Zee stool, m., meerv. zee stoelen. Een stoel, waarvan men zich op de schepen tot astronomische waarnemingen bedient: de zee stool behoudt, onder alle bewegingen van het schip, eene en dezelfde rigting.

Zee strijd, m., zie *zeegevecht*.

Zee stuk, o., meerv. zee stukken. Een schilderstuk, dat eene zee voorstelt.

Zee t, v., meerv. zeten. Verwant aan *zate*, neders. *sete*, eng. *seat*. De daad van zitten: het is, of gij niet ter zee komen kunt. Zitplaats: dat heeft zijne zee genomen. **HALMA.** Dat de ziel eenig onbedwonge stip was, aen geen deel des lichaems geboeit, maer van alle bepaelde zee t uitgesloten. **OVV.** Een klein kamertje, alleen geschikt om te zitten: het naaiwerk ligt op de zee t. Wij zaten bij elkander op het zee tje.

Zee togt, m., meerv. zee togten. Ook *zeereis*. Een togt ter zee: de zee togten van **COOK**. Ik had lust tot een klein zee togtje.

Zee ton, v., meerv. zee tonnen. Eene ton, die in zee op zandbanken vastgeketend ligt, om dezelve aan te wijzen; en een zee horentje van dezelfde gestalte, dat tot het geslacht der tollen behoort.

Zee uurwerk, o., meerv. zee uurwerken. Een uurwerk, dat door de beweging van het schip niet gehinderd wordt, en onder het opwinden blijft voortloopen.

Zee u w, m., meerv. Zee uwen. Een bewoner van Zeeland: de dappere Zee uwen. Een Zee u w van geboorte, van afkomst. Ook een zee uwsche rijksdaalder: vijf zee uwen maken dertien hollandsche guldens. Dit woord vindt men bij **M. STOKES** niet; maar de Zee uwen heeten bij hem steeds Zeelanders, of die van Zeeland.

Zee u w s c h, bijv. n. en bijw. Van Zeeland, tot Zeeland behorende: Zee uwsche aardappelen. Goed rond goed zee u w s c h is, rondnit. Het zee u w s c h is, de bijzondere tongval der Zee uwen. Op zijn zee u w s c h, in dien tongval.

Zee vaart, v. Vaart ter zee: het lof der zee vaert. **VOND.** De zee vaart verstaan is, de stuurmanskunst verstaan, en dadelijk in het zee varen bedreven zijn: hij verstaat de zee vaart genoegzaam.

Zee vader, m., meerv. zee vaders. Op de schepen, inzonderheid, op de oorlogsschepen, iemand, in over een' ander, het zij jongen matroos, of onderofficier, het opzigt heeft: hij is mijn zee vader geweest.

Zee ver, v. Verwant aan het hoogd. *Geiffer*. Kwijl, speeksel: hij liet sijne zee ver in sijnen baert afloopen. **BIJBELV.** Van hier het onz. werk w. *zee veren*, kwijlen, van waar zee veraar en zee vering; ook be zee veren, met kwijl bezoedelen.

Zamenstell.: zee verbaard, zee verdoek, zee vermonden, bij **HUIJG.**, zee verwortel, zee verzaad, **HALMA.**

Zee veren, zie *zeever*.

Zee visch, m., meerv. zee vischen. Visch, die in zee gevangen wordt, in tegenoverstelling van *river visch*. Zamenstell.: zee vischmarkt.

Zee waarts, bijw. Naar zee toe: zee waarts gestevend. En voer, als balling 's lants, zee waert in. **VOND.** Bij **M. STOKES** *ter zee waert*: so wat hi ter zee waert sochte.

Zee wezen, o. Al wat tot de zee magt van eenen staat betrekkelijk is: het zee wezen werd er droevig verwaarloosd.

Zee wier, o., meerv. zee wieren, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Een gansch ander gewas dan dat, hetwelk men ook wel eens *wier*, maar onderscheidenlijker *zeerui*, noemt. Men vindt er drie soorten van, als *gemeen zee wier*, of kort af *wier*, waarvan *Wieringen* den naam ontleent — *oceaansch zee wier*, en nog eene soort, welker stoclen, met de daaraan zittende wortels, losgeraakt, en door de zee gerold en gewenteld, de zoogenaemde *zee ballen* vormen, die de Middellandsche Zee opwerpt.

Zee wijf, o., meerv. zee wijven. Een versierd wezen, dat anders *meermin*, en zeer aversegts ook wel eens *zeemeermin*, genoemd wordt; zie *meer*.

Zee wind, m., meerv. zee winden. Een wind, die uit zee komt: die zee wind zal ons cerlang regen aanbrengen.

Zee zaak, v., meerv. zee zaken. Eene zaak, die tot de zee betrekkelijk is: commissaris der zee zaken.

Zee ziek, bijv. n. en bijw., zee zieker, zee ziekst. **KIL.** ook *verseewi*. Door zulk eene walging bevangen, als de beweging der zee bij velen verwekt: zij was nog zee zieker dan ik. Van hier zee ziekte.

Zee zachtig, bijv. n. en bijw., zee zachtiger, zee zachtigst. Van *zegen*. Genegen tot zegen, tot verpraten van een en ander: was hij wat zee zachtiger, hij zou het mij wel gezegd hebben.

Zee ze, zie *zeeg*.

Zee ze, v. Verrijging van de bovenhand in een gevecht: spoedit is de moeder der zee ze. **HOORT.** Ophuppelende om de zee ze. **VOND.** Of dat **SERINI** weer gaet met de zee ze strijken. **ANTONID.** Gij doet hem in den strijd geen zee ze meer bekomen. **L. D. S. P.** Somtijds ook *triumf*, zie *zegekar*. Zamenstell.: zee zehaftig, zee zekar, zee zekoets, zee zekrans, zee zeliied, zee zelof, zee zeloon, zee zegoffer, zee zepnaal, enz. *Zee zerijk*, zee zestaatsie, zee zestaandaard, zee zeteekken, zee zevaana, zee zeevchter, zee zeevieren, zee zeevuur, zee zewagen, zee zezang, enz.

Zee ze, hoogd. *Sieg*, **OTFRID.** *sigu*, komt van *zegen*, bij **KIL.** overwinnen, hoogd. *siegen*, angels. *sig*, en dit schijnt het zelfde woord, als het ijsl. *sig*, vechten; en *zege* schijnt van het ijsl. *sig*, strijd, niet te verschillen, maar oorspronkelijk een gevecht over het algemeen, en vervolgens een gevecht, waarbij men de overwinning behaalt, te hebben aangeduid.

Zee zekar, v., meerv. zee zekarren. Anders *triumfkar*. Eene kar, waarop de romeinsche veldheeren na eene behaalde overwinning in zegepraal rondgevoerd werden: een sneeuw wit vierspan trok des veldheers zee zekar. Daarentegen duiden *zee zekoets* en *zee zewagen* enen wagen aan, die ten zelfden einde diende; anders *triumfkoets*, *triumfwa-*

gen. In al deze samenstellingen beantwoordt *zeg* aan *triumf*.

Zegerkoets, v, zie *zegekar*.

Zegel, o., meerv. zegels. Een teeken, dat ter bekrachtiging van iets daaropgedrukt, of daaraan aangehangen wordt, of door middel waarvan iets derwijze gesloten wordt, dat een ander het niet ongemerkt kan openen: verzegelt met seven zegelen. BIJBELV. De oostersche vorsten drukken een of ander zegel met inkt op hunne besniten, in plaats van dezelve te onderteekenen. Zijn zegel ergens aan hangen, of steken is, overdragtelijk, van zijneu kant daaraan kracht bijzetten: een drift van God inwendig steekt het zegel aan 't werk. VOND.; bij wien dit woord elders mannelijk is: wie dezen zegel breekt; zoo ook in: het bundel flitsen gegraveert in hunnen zegel. HOOFD. Ook hier vindt men intusschen elders weder: het zegel te voorschijn gebrachte; even als in: het zegel nat gedoopt in tranen. VOND. Al, wat tot bekrachtiging van iets dient: het zegel mijnes Apostelschaps zijt ghijlieden. BIJBELV. Het klein zegel, of enkel *zegel*, is een merk van het geld, dat men voor papier betaalt, waarop verschillende dingen geschreven moeten worden; ook het papier, waarop zulk een merk geslagen is; geschreven op een zegel van enz. Van hier *zegelen* enz. Zamenstell.: zegelbewaarder, zegeldoosje, zegelgeld, zegelklopper, zegellast, zegelleem. BIJBELV. Zegelmerk, zegelpers, zegelring, zegel-snijder, zegelwas, enz., — staatszegel, stadszegel, enz.

Zegel, neders. *segel*, hoogd. *Siegel*, zweed. *sigill*, komt van het lat. *sigillum*, het verkleinw. van *signum*, een teeken, merk, enz.

Zegelbewaarder, m., meerv. zegelbewaarders. Ook *grootzegelbewaarder* en *kanselier*. De staatsdienaar, die het groote zegel van staat onder zijne bewaring heeft.

Zegelen, b. w., ik zegelde, heb gezegeld. Van *zegel*. Iets door een zegel, dat men daaropdrukt, of daaraanhangt, bekrachtigen, of sluiten, verzegelen: de koopbrief moet nog gezegeld worden. Een zegel op iets slaan, of drukken: papier zegelen. Gezegeld papier. Van hier zegelaar, zegeling. Zamenstell.: toezegelen, verzegelen, enz.

Zegelring, m., meerv. zegelringen. Een ring, waarop iemands zegel gegraveerd is: ofschoon CHONIA een zegelring ware aan mijne rechterhand. BIJBELV. Het afdruksel van het zegel van zulken ring: dit's PRIAEMS zegelring. VOND. Figuurlijk, iets, waarvoor men bijzonder bezorgd is: ick sal u stellen als een zegelring. BIJBELV.

Zegen, v., meerv. zegens. Een bekend vischnet: Wij gingen met de zegen visschen. Op 't lichten van de seghen, wel seghen in der daet, die seghen brengt op seghen. HUIGENS. Zamenstell.: zegenvisscher enz. Van het lat. *sagena*.

Zegen, m. Een, naar allen schijn, met de christelijke godsdienst, uit het lat. *signum*, een teeken, in de duitsche taal ingevoegd woord. Eigenlijk derhalve, het teeken des kruises, in zoo ver het met de hand gemaakt wordt; en een daarmede gepaard gaand gebed, of wensch, ter bekominge of afweringe van iets; van waar: den morgenzegen, den avondzegen uitspreken; hetwelk, in de Roomsche Kerk, van het teeken des kruises vergezeld is; vervolgens de plegtige,

met het teeken des kruises verbondene, aankondiging der toekomstige genade van God. Van hier: iemand zijnen zegen geven. Do stervende vader gaf zijnen kinderen den zegen. Ook in de kerken, de toewensching der goddelijke genade, onder het inaken van het teeken des kruises: den zegen spreken. Fig., het uitwerksel dezies plegtigen zegens; als: vormenigvuldiging van tijdelijk vermogen, het gelukken onzer ondernemingen, enz.: van Gods zegen hangt alles af. Daar nu aan het bloote teeken des kruises allerlei bijgeelloovige werkingen toegeschreven werden, geraakte hetzelfde bij en na de hervorming, onder de Protestanten, in onbruik, schoon het woord zelf, in al de genoemde beteekenissen, geboven is. Iemand heil en zegen wenschen. Dat hier het leven en de zegen bestendig blijven. L. D. S. P. Plasregens van segen sullender zijn. BIJBELV. Gods zegen zijn voordeelen, heilgoederen, die men van God ontvangt: zoo breekt hij zijn milden zegen staeg uit. DE DECK. Een godtlooze ontvangt Gods gaven, maar een rechtvaardige alleen zijnen zegen. VOLLENH. De segen des Heeren die maect rijk. BIJBELV. Ten zegen zijn, strekken, stellen, is tot voordeel: het zal u tot geen zegen strekken, of gedijen. Maar somtijds is *zegen* ook een voorbeeld van allerlei geluk: weest een zegen. BIJBELV. Uw almacht, hem negen, stelt eeuwig hem ten zegen. L. D. S. P. Plegtige toewensching van heil: vóór dat de zegen uitgesproken werd. Met den zegen in den mont. MOON. Toon zette de Keizer den Koning in zijnen troon, gaf hem zijnen zegen, en vertrok. HOOFD. Van hier *zegenen*. Zamenstell.: zegensrijk, zegenspreking, zegenswensch, enz. Morgenzegen enz.

Zegenen, b. w., ik zegende, heb gezegend. Van *zegen*. In overeenkomst met het aangevoerde bij *zegen*, is *zegenen*, in de Roomsche Kerk, het teeken des kruises, met de hand, voor zich maken, van waar nog: zich kruisen en zegenen. Voorts, wordt *zegenen* in vele verschillende beteekenissen gebezigd. Met allerlei heil beschenken: hij wordt in al zijn doen gezegend. Tot heil doen strekken: so sal hij u broot ende u water segenen. BIJBELV. Met toewensching van heil achtervolgen: zegentze die u vloeken. Door zulke toewenschingen worden de namen van aanzienlijke personen in de relenen der Oosterlingen eershalve gevolgd. Van hier, dat *iemand zegenen* bij hen evenveel werd als hem vereeren, roemen, loven: gezegend zij de groote Koning, die ons in 's Heeren naam genaakt. L. D. S. P. Uwe gunstgenooten sullen u zegenen. BIJBELV.; waar *iemand zegenen* ook evenveel is, als hem waarwel zeggen, hem alle hulde opzeggen, in: segent Godt, ende sterft! en op meer andere plaatsen. Zelfs lasteren, vloeken, waarschijnlijk, omdat ook daartoe weleer het kruisteeken misbruikt werd; eene reeds verouderde betekenis, welke echter nog in den STATENBIJBEL voorkomt: misschien hebben mijne kinderen gesondigt ende Godt in haer herte gezegend. Voorts, is *iets zegenen* aldaar ook, bidden, dat het ten goede gelijke: seghenen de tafel. KIL. Hij segent het offer, daarna eten de genoodigde. BIJBELV. Het bruijlofsbed zegenen. HALMA; bij wien men ook: eene Kerk zegenen, vindt; doch in dezen zin bezigt men liever *inzegeven*. Zich zelven zegenen is, zich ergens van te goede doen: ik twijfel niet, of gij hebt u daarvan wel geze-

gend. Het deelw. *gezegend* wordt op velerlei wijze gebruikt. Een gezegend land is een gelukkig. Een gezegende staat is zwangerheid. Gezegende omstandigheden zijn gunstige, voordeelige. Van *zegenen* komt voorts *zegenaar*, *zegening*. Zamenstell.: *inzogenen* enz.

Zegepraal, v., meerv. *zegepralen*. Praal met, of uit hoofde van, eene behaalde zege: in die *zegepraal*. VOND. Met *zegepraal* te huis komen. HALMA. In dezen gebruikt men ook *zegestaatsie*. Maar *zegepraal* is voorts ook wel eens de behaalde zege zelve: zijne ontelbre *zegepralen*. Van hier het onz. werkw. *zegepralen*, *zegevieren*.

Zegestaatsie, v., zie *zegepraal*.

Zegevieren, zie *zegepraal*.

Zegewagen, m., zie *zegekar*.

Zegge, v., meerv. *zeggen*. Een verouderd woord. Bij KIL. *poelgras*. Van hier de eigenaam van *Zegwaard*, en de benaming van *zebloem*, die het zinnebeeld van de zegwaardsche rederijers plagt uit te maken.

Zeggen, b. w., ik *zeide*, heb *gezeid*, of *gezegd*. Met woorden te kennen geven: heb ik het u niet *gezegd*? Toenze dit *zeide*, *verlietse* mij, die vast weende, en nog veel *zeggen* wou. VOND. Schriftelijk aanduiden: als ik gelooven mag, wat die dichter mij *zegt*. Op evenveel welke andere wijze aanduiden: *ghij sult mij salven*, dien ik u *zeggen* sal. BIJBELV. Wat wilt *gij* met dat knikken *zeggen*? Dat wil *zeggen* is, dat beteekent. Dat wil niet *zeggen*, dat beteekent niet. Dat wil niet veel *zeggen*, dat is van weinig aangelegenheid. Dat is te *zeggen*, dat dient, om aan te duiden. Het is wat te *zeggen*! het laat zich bezwaarlijk uiten, uit hoofde van zijne aangelegenheid en onaangenaamheid: drie kinderen op eens te *verliezen*, dat is wat te *zeggen*! Te *zeggen* hebben is, te bevelen hebben: hij heeft hier niets te *zeggen*. Men *zegt* is, men *verhaalt*; en deze beteekenis, of die van *berigten* heeft *zeggen* dikwijls: hij is, zoo als men *zegt*, wel *gegoed*. Ik wil u alles *zeggen*, wat mij overgekomen is. De Koninck *segge* sijne knechten den droom. BIJBELV. *Zegh* mij, in wat gewest de Koningsbloemen *wassen*. VOND. Voorts denken, vooral, wanneer er *bij zich zelve*, of *in zijn hart*, bijgevoegd wordt: wanneer ich *segge*: mijn bedstede sal mij *vertrouwen*. BIJBELV. Ik *zeide* daaromtrent *bij* mij *zelve*. Hij *zegt* in 't hart: geen onheil zal mij *kwellen*. L. D. S. P. Ergens van *zeggen* is, veelal, daaromtrent denken, oordeelen: wat *zegt* *gij* daar nu van? Wat zou ik er van *zeggen*? Wat zal ik er veel van *zeggen* is, hoe zal ik mijne gedachten daarover best uitdrukken. Iets ergens op te *zeggen* hebben is, iets te *bedillen* hebben. *Zeggen* staat tegen *spreken* over, in: veel *spreken* maar weinig *zeggen*, weinig beteekenende redenen voeren. POOR heeft: *zeggen* voor iemand, in den zin van *borg* blijven: *ga*, *zeg* voor iemand nu; maer *denk* vrij op *betalen*. Van hier *zegachtig*, — *gezegd*, *gezegde*, *zeggen*, z. n., o., *zegger*, *zegster*. Zamenstell.: *zegsman*, *zegswijze*, *zegvaardig*, *bij* HOORT: die mij geleert hebt, niet alleen *voordachtelijk*, maar ook *ter ij* *zegvaardig* zijn enz. *Aanzeggen*, *afzeggen*, *gezeggen*, *herzeggen*, *nazeggen*, *ontzeggen*, *opzeggen*, *tegenzeggen*, *toezeggen*, *uitzeggen*, *verzeggen*, *voortzeggen*, *waarzeggen*, *wederzeggen*, enz.

Zeggen, eng. *to say*, hoogd. *sagen*, schijnt *verwant* aan *gatihan*, *vercondigen*, *bij* ULPHIL., en

met dit woord aan het hoogd. *zaigen*, *aanwijzen*. HOORT heeft van *zeggen* het voortdur. werkw. *zeggelen* gevormd, in den zin van *dikwerf* *zeggen*, *voorwenden*, *hetwelk* bij KIL. niet voorkomt: hij *zeggelende*, dat men de eere der vrouwen behoorde te *maatighen*. TACTIC. heeft *dictitare*.

Zeik, v. KIL. *seijcke*, hoogd. *Seiche*. Van *zeiken*. Het water, dat menschen en beesten lozen. Zamenstell.: *kattenzeik* enz.

Zeiken, b. w., ik *zeikte*, heb *gezoekt*. Een klanknabootsend woord, dat het geluid van het gelooode water van menschen en beesten aanduidt: wat heeft die kat daar eene *plas* *gezeikt*! Van hier *gezeik*, *zeik*, *zeiker*, *zeikster*. Zamenstell.: *zeikmier*, *zeikpot*, *zeikeil*, KIL.

Zeil, o., meerv. *zeilen*. Een grootere of kleinere *lap* van *zoogenoemd* *zeildoek*, of *andere* *stof*, waarvan men zich tot *verschillende* *einden* *bedient*: er werd een *zeil* over het *paveljoen* *gespannen*. Fijn *linnen* was u *uittbreijdsel*, dat *het* u tot een *zeil* ware. BIJBELV. De *zeilen* van eenen *molen* *oprollen*. De *zeilen* *inhalen*. *Strijkt* de *zeilen* voor de *winden*. VOND. *Zeil* en *treil*, alles wat tot een *schip* behoort. Ook een *zeiland* *schip*: wij *zagen* ten *zuiden* van ons *drie* *zeilen*. Te *zeil*, of *onder* *zeil*, *gaan*, *zich* *onder* *zeil* *begeven* is, het *zeil*, of de *zeilen*. *ophijshen*, om heen te *varen*, en *figuurl.*, in de *dagelijksche* *verkeering*, in *slaap* *geraken*, *zich* te *slapen* *leggen*: met de laatste *schepen* te *zeil* *gaan* is, *bij* HALMA, de *gelegenheid* *verwaarloozen*, *laat* te *scheep* *komen*. *Zeil* *maken* is, *zeilen* *ophalen*. Alle *zeilen* *bijzetten* is, *figuurlijk*, alle *krachten* *inspannen*. Met een *opgestoken* *zeil* is, *figuurlijk*, in *grammen* *moede*. *Onder* *zeil* *zijn* is, met *opgehaude* *zeilen* *voortstevenen*. Een *nat* *zeil* is *eigenlijk* een, dat men *nat* *gemaakt* heeft, *opdat* het den *wind* *beter* *vatte*; maar *oneigenlijk* is: met een *nat* *zeil* *loopen*, *dronken* *langs* de *straat*, of den *weg*, *loopen*. Het *waait* hem in *zijn* *zeiltje*, het *gaat* hem voor den *wind*, zoo *eigenlijk*, als *figuurlijk*. Het *zeil* in *top* *zetten*, of *halen* is, *figuurlijk*, veel *nuttendige* *vertoonning* *maken*. *Zeil* *miuderen*, een, of *meer*, *zeilen* *strijken*, en met de *overige* *voortzeilen*; *figuurlijk*, *zich* *inkrimpen*, *zijne* *vorderingen* *matigen*, *anders* *zich* een *wenig* *terugtrekken*, *waarvoor* men ook *bakzeil* *halen* *bezigt*. De *zeilen* *strijken*, *dezelve* *neerhalen*: *figuurlijk*, voor iemand *onderdoen*. Een *oog* in het *zeil* *houden*, op *zijne* *hoede* *zijn* en *blijven*: *oogh* in 't *zeil* te *houden*, *komt* *altijd* *wel* te *pas*. HOORT. *Onder* een *staand* *zeiltje* is het *good* *roeyen*, als men *eenige* *vaste* *inkomsten* heeft, kan men er *ligtelijk* iets *bij* *winnen*, om *wel* te *bestaan*. 't *Geluk* *blaast* in het *zeil* is *eene* *wijs* van *spreken*, om *eenen* *gewenschten* *voorspoed* uit te *drukken*. Van hier *zeilaadje*, al de *zeilen* van een *schip*, — het onz. werkw. *zeilen* enz. Zamenstell.: *zeilblok*, *zeilboom*, *zeildoek*, *zeilgaren*, *zeilmakersgaren*, *zeilmaker*, *zeilnaald*, een *zeilmakersnaald*; *zeilspanner*, A. HOFFER, — *zeilspriet*, *zeilstang*, *zeilstrijker*, enz. *Beaanzeil*, *bramzeil*, *gaffelzeil*, *hoofdzeil*, *kruiszeil*, *lijzeil*, *marszeil*, *razeil*, *schooverzeil*, *stagzeil*, *topzeil*, enz.

Zeilaadje, v., zie *zeil*.

Zeilen, zie *zeil*.

Zeilree, zie *zeilvaardig*.

Zeilsteen, m., meerv. *zeilsteenen*. De *zoogenoemde* *magneet*; *figuurl.*, *aantrekking*: zij is voor hem een *ware* *zeilsteen*.

Zeilvaardig, bijv. n. en bijw., zeilvaardiger, zeilvaardigst. Gereed, om te zeilen: alle zeilvaardige schepen. Het schip lag zeilvaardig; anders *zeilree*.

Zeissen, zeis, (oul. ook *zein*) v., meerv. zeissens, zeissen. Een werktuig, waarmede men gras enz. afmaait: dat niemand de zeissen in de airen sla! VOND. Want in eens anders eer, of ampt, de zein te slaen, en zou mij niet betamen. De DECK. De speer in eene zein hersmeen. VOND. De zeissen in eens anders koren slaen is, zich eens anders voordeel aanmatigen, of zich in eens anders werkzaamheid indringen.

Zeissen, *zeis*, KIL. *seissene*, *seissen*, *seijn*, vries. *seine*, angels., eng. *sithe*, hoogd. *Sense*, is verwant aan *sikkel*, vries. *sigter*, aan het oudd. *sacha*, een mes, aan het hoogd. *sech*, en het lat. *secare*.

Zeker, bijv. n. en bijw., zekerder, zekerst. Zonder zorg, gerust, veilig: tot een stil ende zeker volk. BIJBELV., waar *zeker wonen* meermalen voor in *veiligheid* gebezigd wordt. Zonder mislukking: het gaat langzaam maar zeker. Aan deze beteekenissen grenst nu wederom die van verzekerd: ik ben hier niet zeker van mijn leven, of mijn leven niet zeker. En uit deze betekenis vloeit die van gewis, vast: het is nog niet zeker. Voort, noemt men iets *zeker*, waaromtrent men aanduidt, dat men het bepaaldelijk opgeven kon, zoo men wilde: een zekere vriend, of zeker vriend, heeft mij gezegd. Te groeien, en allengs een' zekeren vorm te winnen. VOND. In de laatste beteekenissen beantwoordt *zeker* aan het fr. *certain*. Wijders, wordt *zeker*, op zich zelf, voor eene bevestiging genomen, in: hebt gij het zelf gehoord? Zeker! Van hier het bedr. werkw. *zekeren*, in verzekeren, zekerheid, zekerlijk. Zamenstell.: onzeker, voorzeker, enz.

Zeker, neders. *seker*, vries. *siker*, hoogd. *sicher*, fr. *sur*, eng. *sure*, sp. *seguro*, ital. *securus*, komt van het lat. *securus*, onbezorgd, uit *se* en *cura* zamengesteld.

Zelden, bijw., het tegenoverstaande van *dikwijls*: het gebeurt zelden. De vergrootende trap *zeldener* komt bij VOND. en anderen voor. Van hier bij KIL. ook *zeldenheid*.

Zelden, neders. *selden*, hoogd. *selten*, komt van het angels. *seld*, bij ULPHIL. *sildalik*, wonderbaar; *sildaliken*, bewonderen.

Zeldzaam, bijv. n. en bijw., zeldzamer, zeldzaamst. Al wat niet dikwijls voorvalt, voorkomt, enz.: een zeldzaam boek, geval, enz. Vreemd, wonderbaar: welk een zeldzaam mensch. Allertzeldzaamst gedroeg hij zich aldaar. Van hier zeldzaamheid.

Zelf, zelve, bijv. n., hetwelk bij eigennamen van personen, persoonlijke voornaamwoorden en eenige zelfstandige naamwoorden geplaatst wordt, om de medewerking van iederen anderen persoon uit te sluiten, of om de persoonlijkheid nog nader te bepalen. Ook schikt het zich naar het geslacht der woorden, waartoe het behoort: ik zelf heb het gezegd. Zij zelve sprak daarvan. Hij moet zelf komen, in eigen persoon. Ik bedroeg mij zelve. Zij sprak van zich zelve. Zij viel van zich zelve, zeeg in onnagt. Wij zelve hebben het gehoord. Zij verhaalden het van zich zelve, enz. — Die zaak is op zich zelve niet kwaad. Het spreekt van zelf. Zamenstell.: dezelfde, dezelfde; zie deze woorden. Zelfbedrog, zelfbehagen, zelfbeheersching, zelfbehoud, zelfbeoordeeling, zelf-

gevoel, enz. Nog andere zamenstellingen van *zelf* vindt men bij HOOFT, VOND. en anderen, als *zelfwassen*, *zelfmaakte*, enz.

Zelfbeproeving, v., meerv. zelfbeproevingen. De beproeving van zich zelve: aanboudende zelfbeproeving is de naaste weg, om zich zelve te leeren kennen.

Zelfbevelekking, v. Die soort van onkuisheid, welke men aan zijn eigen ligchaam oefent: de zelfbevelekking is eene bron van ontelbare kwalen. Anders *onamie*.

Zelfbewust, bijv. n. Bewust van zich zelve: hij sprak, nog zelfbewust. Van hier zelfbewustheid.

Zelfegge, v., zie *zelfkant*.

Zelfkant, m., meerv. zelfkanten. De buitenste kant van laken, linnen, enz.; anders *zelfegge*.

Zelfklinker, m., meerv. zelfklinkers. In de spraakkunst, eene letter, welke, zonder hulp eener andere letter, en op zich zelve, klinkt. Anders *klinker*, *vokaal*.

Zelfliefde, v. De liefde voor zich zelve, — de hebbelijkheid van zich zelve allerlei voorregten waardig te achten, en zijn eigen voordeel te behartigen. En, daar deze liefde zoo wel geoorloofd en pligtmatig, als ongeoorloofd en overdreven kan zijn, zoo is er ook eene *geoorloofde* en *ongeoorloofde zelfliefde*; welke laatste ook *eigenliefde* genoemd wordt.

Zelfmoord, m., meerv. zelfmoorden. De dooding van zich zelve. In de gewone betekenis, een opzettelijke moord, welken men aan zich zelve begaat. Van hier zelfmoordenaar, zelfmoorder, zelfmoordenaar.

Zelfs, bijw., betekenende ook. Het onderscheid tusschen het voorgaande *zelf* en dit *zelfs* is uit het volgende voorbeeld kennelijk: ik zelf heb hem gezien; ja zelfs met hem gesproken.

Zelfstandig, bijv. n. en bijw. Van *zelf* en *standig*, van *staan*. Eigenlijk, dat van zich zelf en uit eigene kracht bestaat, — dat den grond zijns bestaans in zich zelf heeft; in welken zin God alleen gezegd kan worden *zelfstandig* te zijn. In de spraakkunst is *zelfstandig* datgeen, hetwelk werkelijk eene zelfstandigheid, of het wezen eener zaak aanduidt: zelfstandige naamwoorden zijn man, huis, stoel, enz. Ook datgeen, hetwelk alleen als zelfstandig aangemerkt wordt: tot de zelfstandige naamwoorden behooren ook: waarheid, deugd, liefde, vriendschap, enz. Van hier zelfstandigheid, zelfstandiglijk.

Zelfvertrouwen, o. Het vertrouwen op zich zelve.

Zelk, v., meerv. zelken. Verouderd. HOOFT beschrijft dit woord: de anderen nemen voorts de zelk in, een duin van as en vuilnis, zoo hoog opgehoopt, enz.

Zelling, v., meerv. zellingen. In de scheepvaart, de plaats in den grond, waar een schip, of anker, vastgezeten heeft. En in de steenbakkerijen aan den hollandschen IJssel, beteekent het eene verlamde plaats, of inham der rivier, welke aan de kanten met riet begroeid, in hare ruimte, de aarde, d. i. het slijk en bezinksel, of de kleistof vervat, waarvan de steenen gevormd worden.

Zelschap, o., voorheen in gebruik geweest voor *gezelschap*: bijten zelschap zoekt uw dagen af te leven. BROEKE. Doen kreeg ik 't zelschap van twee knapen. FOCQUENB.

Zemel, v., meerv. zemelen; welk meervoud

meest alleen gebruikt wordt. De klein gemalen, en door middel des buils, van het meel afgezonderde bast van tarwe of rogge. Van hier zemelachtig, zemelig. Zamenstell.: roggezemelen, tarwesemelen, enz.

Zemelknoopen, o. w., ik zemelknoopte, heb gezemelknoopt. Eigenlijk, zemelen aan elkander knoopen, hetwelk bijna onmogelijk is, ten minste wanneer men het ondernam, zeer moeijelijk, en een werk van tragen voortgang zou wzen; van hier figuurlijk, zoo veel als onnuttig, treuzelwerk verrigten, muggezaifen, haarkloven, over niets waardige dingen lang en laf spreken: hij is weer verschrikkelijk aan het zemelknoopen. Van hier zemelknooper: hier heeft geen nieuws, tot geen zemelknooper tegen. J. DE DRACK.

Zendbrief, m, zie *zenden*.

Zending, m, en v., meerv. zendingen. Iemand, die gezonden wordt, om het een of ander te verrigten. Afgezonden naar de heidenen, om onder dezelve de christelijke leer te verbreiden. Wanneer de zendingen geschikt waren en in last hadden, om de heidenen eerst in gewone menschelijke zaken te onderrigten, zou het hun gemakkelijker vallen en beter gelukken, dezelve tot christenen te vormen. Zamenstell.: zendingsgenootschap enz.

Zenden, b. w., ik zond, heb gezonden. Heenschikken, toeschikken: koopwaren van de eene naar de andere plaats zenden. Iemand eenen brief, eenen bode, een geschonk zenden. Een knecht naar huis zenden, ook uit zijne dienst zeten. Van hier zender, zending, zendster. Zamenstell.: afzenden, nazenden, opzenden, toezenden verzenden, wegzenden, enz. Zendbrief enz.

Zenden, hoogd. *senden*, KERRO, OTRFRID. *sentan*, eng. *to send*. WACHTER. brengt dit woord tot het oude *sinan*, gaan, hetwelk nog bij OTRFRID. voorkomt; zoo dat *zenden* eigenlijk doen gaan zoude beteekenen.

Zeneblad, o., meerv. zenebladen. Het blad van den zeneboom, die in Egypte wast, maar ook in Italië en Frankrijk gekweekt wordt, en eene buikzuivorende kracht heeft; meest in het meerv. gebruikelijk: manna, tamarinle en zenebladen. Bij LINN. *cassia senna*; van het ital. *sena*, lat. *senna*.

Zengen, b. w., ik zegde, heb gezegd. De harige, of haar gelijkende deelen van iets afbranden, schroeijen: geplukte eendvogels zengen. Zijn haar aan de kaars zengen. Figuurl.: de gezengde luchtstreek. Van hier zenging. Zamenstell.: afzengen, verzeugen, enz.

Zeng, n, hoogd. *zengen*, schijnt het geluid na te bootsen, hetwelk het vuur in dergelijke harige dingen veroorzaakt. Men bezigt daarvoor ook *schroeijen*. Men geve hierbij acht op de overeenkomst van *schroeijen* met *schreijen*, van *zengen* met *zingen*; louter bewijzen, dat aan elkander gelijkende woorden dikwerf zeer onderscheidene dingen aanduiden, wanneer slechts eenige gelijkheid in het geluid dezer dingen plaats heeft.

Zenuw, zeen, v., meerv. zenuwen. In het gemeeno leven worden alle banden, welke, in de dierlijke lichamen, tot verbinding der beonderen, of tot spanning, buiging en uitrekking der ledematen dienen, *zenuwen* genoemd; anders ook *pezen*. Zie *pees*. Het op de zenuwen hebben. Dit vleesch is vol zenuwen. Figuurl., de sterkte, het voor-naamste, de steun: de koophandel, de zenuw van

den staat! Van hier zenuwachtig, zenuwig. Zamenstell.: zenuwader, zenuwknop, zenuwkoorts, zenuwloos, zenuwrijk, zenuwtrekking, zenuwwater, zenuwziekte, enz.

Zerk, zark, v., meerv. zerken. Oul., eene grafstede, ook eene honten of steenen doodkist, even als het hoogd. *Sarg*: een scoen sarck, of kiste. J. v. D. BEEK. Een vierkante, laugwerpige grafsteen: er staat op zijne zerk geschreven: hier ligt enz. De zerken ligten. Alle groote vierkante steenen voor stoepen en gangen: er is eene van de zerken in mijne stoep geborsten. De tempel opgericht van t'saem gevoegde sercken. F. v. DOOR. Zamenstell.: zerkenligter.

Zerp, bijv. n. en bijw., zorper, serpst. Zuurachtig, wrang: serpe druiven, pruimen, enz. Van hier zerpheid. Zamenstell.: zorpzoet. Het is verwant aan het hoogd. *herbe*, lat. *acerbus* en ons *zuur*.

Zes, een hoofdgetal, hetwelk tusschen vijf en zeven staat, en, bij een zelfstandig naamwoord geplaatst, onveranderd blijft: zes dukaten. Voor zes weken. Na zes en vijftig jaren. Is echter het zelfstandig naamwoord weggelaten, dan verandert het in *zessen*: ik kan voor zessen (voor zes uren) niet komen. Een wagen van zessen, voor zes personen. Een paard, dat van zessen (pooten en oogen) klaar is (*pedibus atque oculis integer*). Figuurlijk, is: van zessen klaar zijn, in alle deelen gereed zijn. Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, in het vrouwelijke geslacht: de zes van klaveren, in het kaartspel; twee zessen gooijen, met de dobbelsteenen. Wij waren met ons zessen. Van hier zesde, zesderhande, zesderlei, zestien, zestig, enz. Zamenstell.: zesdaagsch, zesdraadsch, zesduizendste, zeshoek, zeshonderdste, zesjarig, zeskant, zesregelig, zesthalf, enz.

Zesde, bijv. n., van het telwoord *zes*. De zesde maand. Het gaat thans in het zesde jaar. Onder de regering van KAREL DEN ZESDE. Ingeelijks met weglating van het zelfst. naamwoord: ten zesde. Op den zesden (dag) der maand. Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, voor het zesde gedeelte: gij kunt niet meer dan een zesde krijgen. Het eene zesde (gedeelte) was voor hem, het andere voor mij. In het meerv. zesden: hij ontving vijf zesden (zesde gedeelten). In het kaartspel, zes op elkander volgende kaarten, is het vrouwelijke geslacht: eene zesde van het *as*.

Zesderhande, zesderlei, zie *allerlei*.

Zeshoek, m., meerv. zeshoeken. Al wat zes hoeken heeft: de vesting bestaet in eenen regelmatigen zeshoek. Van hier zeshoekig, bijv. n.

Zeskant, m., zie *zeskantig*.

Zeskantig, bijv. n. Dat zes kanten heeft: zeskantige bloemperken. Ook bij zamontrekking *zeskant*: een zeskanter toren.

Zesmaal, bijw. Zes verschillende reizen. Van hier zesmalig.

Zesponder, m., meerv. zesponders. Van *pond*. Iets, dat zes pond weegt, zoo als een brood van zes pond enz. Een kogel van zes pond: hij schoot alleen zesponders.

Zestal, o., meerv. zestallen. Van *tal*, getal. Het getal van zes: een zestal maken, om er drie uit te kiezen. Op het zestal staan.

Zesthalf, bijvoegelijk telwoord, van *zes* en *half*, beteekenende vijf en een half, of de zesde half: zesthalve stuiver. Ik heb het in zesthalf uur gegaan. Van hier het zelfstandige naamw.

zesthalf, eene bekende, niet meer gangbare, munt van 27.5 cent.

Zestien, telwoord, dat tusschen vijftien en zeventien staat. Het wordt op zich zelf gebruikt, of bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, met en zonder lidwoord, en blijft onverbogen: zestien centen. Tweemaal acht is zestien. Men zegt evenwel ook: wij waren met ons zestienen. Iets in zestienen verdeelen. In dit geval wordt het gerekend op zich zelf te staan; en in: neem er die zestien nog bij. Van hier het z. n., o., *zestientje*, zeker, voorheen gebruikelijk, loterijbriefje. *Zestiende* enz. Zamenstell.: zestiendaagsch, zestienjarig, zestienmaandig, enz.

Zestiendaagsch, zie *zestien*.

Zestiende, bijv. n., van het telwoord *zestien*. Zij gaat in haar zestiende jaar. **LODEWIJK DE ZESTIENDE**. En met weglating van het zelfst. naamw.: op den zestienden der vorige maand. Het is van daag de zestiende. Ook als zelfst. naamw., voor een zestiende gedeelte: hij ontving een zestiende van de nalatenschap. In de toonkunst: twee zestienden maken een achteste.

Zestlenderhande, zestienderlei, zie *allerlei*.

Zestig, een telwoord, tot de hoofdgetallen behorende, en zesmaal tien aanduidende. Het wordt, even als andere telwoorden, of op zich zelf gebruikt, of bij een zelfst. naamw. gevoegd. In dit geval blijft het onverbogen: zestig stuivers. Zestig duizend gulden. Ook blijft het onverbogen, wanneer het zelfst. naamw. weggelaten wordt: hij was een der zestig (gemelde personen). Nogtans zegt men ook: wij waren met; — onder ons zestigen. In de gemeenzame verkeerling zegt men: hij is zestig, voor: hij is al aan het suften. Zijt gij zestig? Van hier zestiger, zestigste. Zamenstell.: zestigerhande, zestigerlei, zestigjarig, zestigmaal, zestigal, enz.

Zestiger, m., meerv. zestigers. Een uit zestig eenheden bestaand geheel. Een medelid eener vergadering van zestig personen: hij werd tot zestiger verkozen. Iemand, die zestig jaren oud is: ik ben haast een zestiger. Een oorlogschip, dat zestig stukken geschut voert: twee zestigers. Kapiten van een' zestiger. Wijn, die in het jaar 1760 gewassen is: dat is nog echte zestiger.

Zestigerhande, zestigerlei, zie *allerlei*.

Zestigal, o, zie *zestig*.

Zet, m., meerz. zetten. De daad van zetten: dat beeld op die hoogte te plaatsen is een heele zet. In het schaakspel: als ik nog eenen zet gedaan heb, zal hij schaakmat zijn. **Douw**, stoot: ik gaf hem een' zet, dat hij viel. *Met een' zet*, terstond, als in een oogenblik. **Dat zes duizent Zwitsers met eenen zet derwaerts daalden**, **HOORF**. Hij zet het plondernest met eenen zet in brandt. **DE DECK**. Zamenstell.: inzet, opzet; doch dit laatste is onzijdig.

Zetel, m., meerv. zetels. Eigenlijk, alles, waarop men zit. In het gebruik, iedere verhevene en aanzienlijke zitplaats, of eergestoelte: een koninklijke zetel, of troon. De aartsbisschoppelijke zetel. De verblijfplaats van de opperste magt des lands, van den Koning of Keizer: Parijs, de zetel des franschen rijks. Iemand op den zetel tillen, in eenen hoogen eerpost plaatsen. Wij willen onversuft ons in dien zetel zetten. **VOND**. Iemand uit den zetel schoppen, uit zijnen eerpost zetten. **Figuurl.**: de zetel des oorlogs in de Nederlanden.

SEWEL. Van hier *zetelen*. Zamenstell.: draagzetel enz.

Zetel, hoogd. *Sessel*, angels. *sith*, eng. *settle*, stamt, even als *zadel*, van *zitten* af.

Zetelen, b. en o. w., ik zetelde, heb gezeteld. Van *zetel*. Bedr., zetten, doen zitten: hen zetelt op den rug der arbeidzaame faam. **MOON**. Hoe Godt zich zetelde in uw legerent. **M. L. ONZ.**, gezeten zijn: hij zetelt boven lucht en wolken.

Zetregel, m., meerv. zetregels. Grondregel: dat is zijn zetregel.

Zetschipper, m., meerv. zetschippers. Een schipper, welke een schip voert, dat hem niet toebehoort, — die over het schip van een' ander als schipper gezet is: als zetschipper varen.

Zetsel, o., meerv. zetsels. Van *zetten*. Zoo veel als men in eens zet; van thee, kruiden, enz.: een zetseltje beste thee. Het eerste zetsel was sterker dan het laatste.

Zetten, b. w., ik zettede, heb gezet. In den onvolm. verleden tijd wordt thans aan *zette* boven *zettede* de voorkeur gegeven, en geldt dit ook voor alle werkwoorden, welke in de onbepaalde wijs met *tt* geschreven worden, als: *letten*, *pletten*, *smelten*, enz. Eigenlijk, betreekt *zetten*, doen zitten; ook doen staan; en aan iets eene zekere bepaalde plaats geven.

1. Doen zitten: een kind op de tafel, op den schoot, in den tafelstoel, enz. *zetten*. Zich aan de tafel, op den troon, bij het vuur, enz. *zetten*. Iemand op den troon *zetten*, hem tot de vorstelijke waardigheid verheffen. Een schip *zet* zich op den grond, wanneer het den grond raakt en strandt. Een vloeibaar ligchaam *zet* zich, wanneer het dikke op den bodem *zinkt*.

2. Doen staan. Eigenlijk: het glas op de tafel, de kaars op den kandelaar *zetten*. Iemand den voet op den nek *zetten*, *figuurl.*, iemand onderdrukken, hem gewelddadig behandelen. **Boomen** *zetten*, planten. **Figuurl.**, vorordenen, bepalen: tijd of dag *zetten*, stellen. Geld op iemands hoofd *zetten*. Den prijs — op prijs *zetten*. Een huis te huur, te koop *zetten*. Iemand aan land *zetten*. Voet aan wal *zetten*. Gelagen *zetten*.

3. Aan iets eene zekere bepaalde plaats geven. Eigenlijk: den hoed op het hoofd *zetten*. Iemand in de gevangenis, of gevangen *zetten*; in de dagelijkse verkeerling, enkel *iemand zetten*. **Visschen** in eenen vijver *zetten*. Zijn goed in den lombard *zetten*. Iets te pande *zetten*. Iemand het hoofd regt *zetten*, *figuurl.* — Een stuk doek aan het andere *zetten*, naaijen. Geld op renten *zetten*. Iets ter zijde *zetten*, niet in aanmerking nemen, *oul.*, ook *bezijden zetten*, voor verachten: en die geleertheit set men *besijden*. **CONSTR. V. MINNE**. Bij de Boekdruckers is *zetten*, de gegoten letters uit de hokjes der letterkas nemen, en dezelve in lettergrepen, woorden, regels en bladzijden *zamenzetten*, of bij elkander voegen. — **Figuurl.**: zijn gansch vermogen op eene kaart *zetten*, aan het spel wagen. Uit elkander *zetten*, ordelijk voordragen en duidelijk maken. Iets uit zijn hoofd, uit zijne gedachten *zetten*, daaraan niet meer denken.

Eindelijk, wordt dit werkw. nog in eenige bijzondere uitdrukkingen gebruikt, om de voortbrenging eener zekere verandering, eenes zekeren toestands, aan te duiden: een land onder water *zetten*. Water te koken, kruiden te trekken *zetten*. Eene kip te brooijen *zetten*. Zich in den stap *zetten*,

beginnen te stappen. Eene stad in rep en roer zetten, verontrusten, aanhitsen. Een lied op noten zotten. Iemand iets betaald zetten. Van iets de tering zetten, krijgen. De doodverw zetten, doodelijk bleek worden. Iemand niet mogen zetten, dulden, lijlen. Op iemand, of iets gezet zijn, bezigt men, voor: op iemand, of iets gesteld zijn. Een gezet man is een dik, inengeedrongen man; ook een bedaar man. Voor *gezet* bezigt men ook *zet*, in: zetvisch, of zette visch, visch, die niet krimpt. Van hier zetsel, zetster, zetter, zetting. Zamenstell.: nanzetten, afzetten, bezetten, bijzetten, doorzetten, inzetten, nazetten, opzetten, toczetten, verzetten, voorzetten, wegzetten, enz. — Zetgang, zethaak, zethamer, zetpil, zetschipper, enz.

Zetten, hoogd. *setzen*, bij ISIDOR. en KERO *sezzan*, ULPHIL. *satjan*, angels. *satten*, eng. *to set*, ijsl. *setu*. Het gr. *σῆται*, en het hebr. *שֵׁט*, *seten*, zijn ongetwijfeld daarmede verwant. En daar, in de eigenlijke beteekenissen, het denkbeeld van laagte zeer merkbaar is; want wie zich zet wordt daardoor lager, dan als hij staat, zoo is deszelfs overeenkomst met *zitten* zeer duidelijk.

Zeug, zeuge, v., meerv. zengen. Een zwijn van het vrouwelijke geslacht, en wel dat reeds geworpen heeft, anders *eene zog*, ook *moederzwijn*: eene zeug met zes biggen. De gewasschene seugo tot de wentelinge in het slijk. BIJBELV. Ook wordt *zeug* voor een pissebel genomen.

Zeug, bij KIL. *seughe*, hoogd. *Sau*, eng. *sow*, angels. *sugu*, hebr. *chuz*, gr. *ῥῶ*, *σῶ*, *σῶ*, *σῶ*, lat. *sus*, *sucula*. WACHTER. vindt, zeer te regt, in enigen dezer woorden veel overeenkomst met ons *zuigen*; te meer, daar *zeug*, *zog* eigenlijk een *zogend*, *zog* gevend varken is. Van hier noemt men een dik schommelend vrouwspersoon ook eene *zeug*, of *zog*.

Zeulen, b. en o. w., ik zeulde, heb gezeuld. Met kracht voortslepen; bedr.: ik zeulde het pak van de straat in het pakhuis. Onz., met een net, dat door een paard voortgetrokken wordt, visschen; ontleend van de slepende en langzame beweging van het zeulen. Fig.: dat moet zoo wat heenzeulen, zoo wat heensukkelen. Van hier zenler, zeuling, zeulster. Zamenstell.: afzeulen, inzeulen, nazeulen, verzeulen, voortzeulen, wegzeulen, enz. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan den klank verschuldigd te zijn.

Zeunij, v., meerv. zeunijen. Een varkens-trog; bij KIL. *seunie* en *suenie*; waarschijnlijk uit den zelfden stam met *zwijn*. Die een varken aan de zeunij voor zijn blazoon voerde. HOOFD.

Zeur, v., meerv. zeuren. Een vod, prul. Hetzelfde als *leur*: denkt niet, dat ik dit voor eene leur en zeur zal geven. HALMA.

Zeuren, o. w., ik zeurde, heb gezeurd. Smarten: dat zeurt hem. 't En zij hem het quaalijk beslaaghen meer dan 't misdrijf gezeurd heeft. HOOFD. Lastig vallen: ergens om zeuren. Met een oentoonig geluid om iets dwingen, zoo als kinderen doen: zit zoo niet te zeuren. Van hier zeurig. Dit woord is waarschijnlijk van den klank ontleend.

Zeven, een hoofdigetal, hetwelk tusschen zes en acht staat. Met, of zonder zelfstandig naamw., blijft het onveranderd: zeven dagen; voor zeven weken. Het is nog geen zeven, de klok heeft nog geen zeven uren geslagen. Ik heb hen alle zeven gezien. Echter zegt men ook: het is reeds over zevenen. De raad van zevenen, eene raadsvergadering van zeven personen. Meermalen wordt het

als een zelfst. naamw. van het vrouwelijke geslacht in het kaartspel gebruikt: ik speelde de zeven van klavren. Gij hebt eene derde van de zeven, maar ik heb drie zevens. Van hier zevende, zevenderhande, zevenderlei, zeventien, zeventig, enz. Zamenstell.: zevenboom, zevendraadsch, dat zeven draden heeft; zevenduizendste, zevensgestarte, zevenhoek, zevenhockig, zeventigjarig, zevenmaal, zevensnarig, zevental, zeventovindig, enz.

Zeven, angels. *seofon*, eng. *seven*, lat. *septem*, gr. *ἑπτα*. WACHTERS onwaarschijnlijke afleiding van *σεβουσι*, ik vereere, dewijl dit getal altoos in eere gehouden werd, wordt, onder anderen, ook door het aanverwante hebr. *שֵׁב*, *zeven*, genoegzaam wederlegd.

Zevende, b. n., van het telwoord *zeven*. Of den zevenden dag. PAUS CLEMENS DE ZEVENDE. (Ook met weglating van het zelfst. naamw.: ten zevende. Den zevenden (dag) der volgende maand. Insgelijks wordt het als zelfstandig gebezigd, voor het zevende gedeelte: hem viel slechts een zevende der erfenis ten deel. In het meerv. zevenden: hij moest er drie zevenden van hebben. In het kaartspel, zeven op elkander volgende kaarten; in het vrouwelijk geslacht: ik heb eene zevende.

Zevenderhande, zevenderlei, zie *allerlei*. **Zevendhalf**, bijv. n. Zes en een half, zie *zesthalf*. Van hier het zelfst. n. *zevendhalfje*, zekere vroeger zeeuwsche munt, van 32.5 cent.

Zevengesternte, o. Een gesternte, dat uit zes of zeven heldere sterren met vele kleinere bestaat, anders de *beer* genoemd.

Zevenman, m., meerv. zevenmannen. Zeven Overheidspersonen, bij de Romeinen, die het opzigt hadden over de offeranden en de maaltijden der opperpriesteren. Van hier zevenmanschap.

Zeventien, een telwoord, dat tusschen zestien en achttien staat. Het wordt op zich zelf gebruikt, of bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, met of zonder lidwoord, en blijft onverbogen: zeven en tien is zeventien. Somwijlen echter wordt het verbogen: een van ons zeventienen. De zeventienen waren, weleer, de bewindhebbers van de oostindische maatschappij. Van hier zeventiende, enz. Zamenstell.: zeventiendaagsch, zeventienjarig, enz. Zie *zestien*.

Zeventlenderhande, zeventienderlei, zie *allerlei*.

Zeventig, een hoofdigetal, beteekenende zeven tienmaal, of tien zevenmaal genomen. Zeventig weken. Zeventig duizend pond. De zeventig discipelen. De zeventig overzetters; ook enkel *de zeventigen*. Zoo zegt men ook: wij waren met ons zeventigen. Van hier zeventiger, zeventigste.

Zeventig, hoogd. *siebzig*, reeds bij ISIDOR. *sibunzo*, KERO *sibunzog*. OTRIFD, drakt zeven en zeventig door *einlf stunton sibini*, d. i. elfmaal zeven, uit.

Zeventiger, m., meerv. zeventigers. Een nit zeventig eenheden bestaand geheel. — Een medelid eener vergadering van zeventig personen. — Iemand, die zeventig jaren oud is: hij is een goede zeventiger, rijklijk zeventig jaren oud. — Een oorlogsschip van zeventig stukken geschut: hij voert het bevel over een' zeventiger. Ook wijn, die in het jaar 1770 gewassen is. Zamenstell.: eenenzeventiger, vierenzeventiger, enz.

Zich, wederkeer. voornaamw. des derden persoons, hetwelk alleen in de verbogene naamvallen voorhanden is, en in het enkel- en meervoud,

in alle geslachten onveranderd blijft. Het wordt gebruikt, wanneer van den derden persoon, of eene zaak, iets gezegd wordt, hetwelk deze derde persoon of zaak niet alleen zelf doet, maar hetwelk ook tot die zelve terugkeert. Hij heeft het zich zelve te danken. Dikwerf wordt *zich*, in navolging van de Duitschers, doch verkeerd, voor *elkander* gebezigd, b. v.: zij hebben zich daar ontmoet, voor *elkander*. Zij droegen zich de hartelijkste vriendschap toe, in plaats van: zij droegen *elkander* enz. OUDAAN heeft eene bijzonderzamenstelling van dit voornaamw. gevormd, in: *zichvljgenheid*.

Zieden, b. en o. w., ik zood, heb gezoden. Dit woord bootst eigenlijk het sissend geluid na, hetwelk eene in eene inwendige beweging gebragte vloeistof van zich geeft: hij doet de diepte sieden, gelijk eenen pot. BIJBELV. Inzonderheid, wanneer eene vloeistof, door middel van vuur, tot zulk eene met sissing verbondene opwelling gebragt wordt; anders *koken*. Onzijd.: het water siedt. Ick sie eenen siedenden pot. BIJBELV. Bedrijv.: visch zieden. Gij sult sijn vleesch in de heilige plaetse sieden. BIJBELV. Gemeenlijk echter bezigt men in plaats hiervan, *koken*; behalve in de spreekwijze: gezoden en gebraden. Van hier zieder, zieding. Zamenstell.: zeepzieden, zeepzieder, zeepziederij — ziedharing, enz.

Zieden, hoogd. *sieden*, KERO *siudan*, OTRIFD. *sueden*, eng. *to seeth*, zweed. *sjuda*. Het bootst den sissenden klank na van iets dat ziedt; van daar *seer*, in het gr. *sissen*, bruisschen, en *σβος*, *bier*, een gezoden drank.

Ziek, bijv. n. en bijw., zieker, ziekt, Krank, zwak en ongesteld: eene zieke vrouw. Ziek te bed liggen. In hetzelfde gathuis ziek liggen, spreekwoord, hetzelfde gebrek hebben. Ook voor begeerig naar, verzet op, in de zamenstell.: manziek, speelziek, enz. Als z. n., m. en vr., de zieke Zieken bezoeken. Van hier ziekachting, ziekelijk, ziekte. Zamenstell.: ziekaard, zieke: den ziekaard spelen. Z. N. Den ziekaard maken, voor zich ziek houden, vinden wij in de kanteek. van den STATEN-BIJBEL, — zickbed, ziekenbezorger, ziekenhuis, een huis, waar zieken bezorgd en opgepast worden, — ziekenkamer, een stil vertrek, geschikt voor zieken, ziekenroost, ziekenrooster, — doodziek, maanziek, manziek, minziek, naamziek, praalziek, roofziek, speelziek, twistziek, vensterziek, vrouwziek, wagenziek, wervelziek, woolziek, enz.

Ziek, hoogd. *siech*, ULPHIL. *saks*, angels. *seoc*, eng. *sick*, gr. *σxyoc*. Dit woord schijnt zijnen oorsprong aan den klaagtoon der zieken verschuldigd te zijn.

Zieken, o. w., ik ziekte, heb geziekt. Van *ziek*. Ziek zijn: dat huisgezin heeft dit jaar verschrikkelijk geziekt, daar zijn vele zieken geweest.

Ziel, v., meerv. zielen. Eigenlijk, het leven en de levenskracht van een levend wezen; eene der eerste en oudste beteekenissen: soo sult gij geven zielen voor zielen. BIJBELV. Want sij zijn gestorven, die de zielen des kindkens sochten. BIJBELV. In deze beteekenis is het bij ons veronderd, behalve in eenige spreekwijzen, welke daarmede overeenkomen, b. v.: de ziel is uit hem gevaren. De ziel is er nit. Bezelen en ontzielen behooren insgelijks hiertoe. — Wijders, het vermogen, de kracht, om gewaar te worden en te begeeren: de zielen der dieren. Bijzonder, dit vermogen in den mensch, als een met *hart* het zelfde

beteekenend woord: de mensch heeft eene redelijke ziel. Mijne ziel is bedroefd, verheugt zich, enz. Eene edele, eene slechte, lage ziel hebben. — Vervolgens, het wezen, dat in ons denkt, verstand en wil heeft, de met het ligchaam verbonden geest. Eigenlijk, zoo wel in vereniging met het ligchaam, als buiten dezelve: de menschelijke ziel. In iemands ziel zweren, d. i. in deszelfs naam, zoo dat zijne ziel den eed te verantwoorden heeft. De zielen der afgestorvenen, der regtvaardigen. Aller zielen dag, een zekere feestdag in de Roomsche Kerk. — *Figuurl.*, een mensch: ende daer werden, op dien dag, tot haer toegedaen omtrent drie duizend zielen. BIJBELV. Eene stad bevat tien duizend zielen, wanneer zij zoo vele levende inwoners heeft. Geene ziel (geen mensch) zal door mij daarvan ooit iets te weten komen. Een vrome ziel. Het is een ligte, losse ziel. Een zieltje (een mensch) winnen. — Ook elk levend wezen, mensch, of dier: de aarde bringe levendige zielen voort, na haren aert. BIJBELV. Er was geene levende ziel in het gansche huis. — Insgelijks datgeen, hetwelk eenig ding leven, regelmatige beweging en werkzaamheid, mededeelt. Men zegt, b. v.: iemand is de ziel van het werk, wanneer deszelfs behandeling voornamelijk van hem afhangt. De liefde is de ziel van alle christelijke dengden. In eene meer eigenlijke beteekenis verstonden de oude wijsgereen door *de ziel der wereld* een geestelijk vermogen der stoffe, om zelve hare veranderingen voort te brengen, hetwelk zij ook de natuur noemden. — In eenen nog ruimeren zin, het voornaamste, wezenlijkste deel, de noodzakelijkste eigenschap eener zake: billijkheid is de ziel der wetten. Eene bondige kortheid is de ziel der oden van ANAKREON. — In Vriesland beteekent een *zieltje* een vrouwenonderrok. Zamenstell.: zielangst, zieleleer, zielrust, zielrustig, bij CAMPH.: een zielrustig leven, — zielelaap, zielkracht, zielloos, zielstreelend: zielstreeplende zougtheid, OUD. — zieltoegen, zielverkooper, zielverpestend, zielzoeken, trachten te moorden; zielzoeker, moordprijem, hartvangter, enz.

Ziel, hoogd. *Seele*, ISIDOR. *seulo*, KERO, OTRIFD. WILLER. *sela*, ULPHIL. *savata*, angels. *savel*, *savul*, eng. *soul*. Gelijk levenskracht eene der eerste beteekenissen van dit woord is, even als het lat. *anima*, de ziel, en *animal*, een dier, een levend schepsel, woorden van gelijke afkomst zijn, zoo is ons *ziel* zekerlijk ook aan het gr. *ζαυ*, *leven*, verwant; gelijk het ook met het hebr. *נפש*, *begeeren*, overeenkomst heeft.

Zieleleer, v. De leer van het wezen en de eigenschappen der menschelijke ziel; ook een boek, waarin deze leer voorgedragen wordt; anders, met een grieksch kunstwoord, de *psychologie*.

Zielmis, v., meerv. zielmissen. In de Roomsche Kerk, eene mis, welke ter verlossing van eene, of meer zielen, uit het vagevuur, gelezen wordt. Zielmissen doen. In een gemeen spreekwoord, komt de zamenstelling *koperzielmis* voor: kopergeld, koperzielmis, zulk geld, zulke waer.

Zielroerend, bijv. n. en bijw., zielroerder, zielroerendst. Van *ziel* en *roerend*, het deelw. van *roeren*. Hetgeen de ziel roert, treft, aandoenlijk: hij hield eene zielroerende lijkrede over den afgestorvene. Ook wordt het, in de gemeenzame verkeer, scherpsende, voor slecht, niet wel zamengesteld en belagchelijk gebezigd: zielroerder

anspraak hoorde ik nimmer. Van hier zieloerendheid.

Zielsverhuizing, v., meerv. zielsverhuizingen. De overgang van eene op dezelfde menschelijke ziel van het eene in het andere ligchaam; anders, met een gr. kunstwoord aangeduid, *metempsychosis*; eene door vele oude wijsgeeren voorgestane leer.

Zieltogen, o. w., ik zieltoogde, heb gezieltoogd. Van *ziel* en *togen*, *tiegen*, d. i. trekken, halen; derhalve zoo veel als de laatste ademhaling doen, op sterven liggen. Hij lag te zieltoegen. Van hier zieltoeging.

Zielverkoop, m., meerv. zielverkoopers. Van *ziel*, persoon, mensch, en *verkoop*. Iemand, die matrozen voor de schepen aanneemt, dezelve tot hun vertrek onderhoudt, en voor de reis uitrust; terwijl hij zich uit derzelve maandgelden enz. betaalt. De woekerzucht, welke daarmede dikwerf gepaard gaat, heeft aanleiding tot deze hatelijke benaming gegeven. Hij is in de handen van eenen zielverkoop gevallen. Op zijn zielverkoopers handelen, spreekw., slecht, woekerachtig handelen. Anderen nemen *zielverkoop* voor eene verbastering van *cedelverkoop*.

Zien, o. en b. w., onregelm.; ik zag, heb gezien. Onzijd., met *hebben*; eene zekere gestalte, een zeker uitzigt hebben, dat door een bijwoord uitgedrukt wordt: zuur zien, een zuur gelaat aannemen, vertoonen. Scheel zien, bleek zien, rood zien, enz. Wat ziet die boter geel! Ook eene zekere rigting hebben: dit venster ziet op den tuin. — *Bedrijv.*, schoon het hier ook dikwerf in de gedaante van een onzijd. w. voorkomt; door middel van het oog gewaarworden. Eigenlijk: ik kan niet zien. De nevel verhinderde mij te zien. Mijne oogen zien niet ver. Ik kan uit mijne oogen niet zien. Hij is het, wanneer ik wel zie. Door een glas, door een' bril zien. Uit zijne eigene oogen zien, naar zijn eigen oordeel te werk gaan. In eenen meer bedrijvenden zin: ik zie niets. Dit's 't laatst, dat ik u zie. *HOOFD.* Ik zie het met mijne oogen, voor mijne oogen, eene nadrukkelijke manier van spreken. Iets door de vingers zien, fig., eene zaak ongemerkt laten voorbijgaan. Zijne vreugde, zijn genoegen, zijn verdriet, aan iets zien, het met vreugde, genoegen, verdriet aanzien. — *Insgelijks* met allerlei voorzetselen. Op iets zien, de oogen daarop rigten; fig., het van belang en waarde rekenen, het in aanmerking nemen: zie niet op de waarde van het geschenk, maar op mijn hart. Iemand op de vingers zien, zijne handelingen nauwkeurig gadeslaan. Iemand in de kaart zien, fig., deszelfs geheime zaken opsporen. Iemand onder de oogen zien, fig., hem moedig tegentreden, hem te keer gaan. Iemand naar de oogen zien, op zijne wenken letten, hem in alles gehoorzamen. Zij begint reeds naar hare hielen te zien, of om te zien, fig., zij begint zich reeds beminnelijk voor te doen. Iemand, of iets, over het hoofd zien, fig., overslaan, geen acht daarop geven. Laten zien beteekent toonen, ten toon stellen, en zich laten zien te voorschijn komen, verschijnen: iets voor geld laten zien. Hij zeide, dat zijne vrouw zich na haren dood had laten zien, verschenen was. Zich den ganschen dag niet laten zien, zich niet vertoonen, fig.: als dat gebeurt, zal ik mij laten zien, mij daartegen verzetten, mijn regt laten gelden. De gebiedende wijs zie wordt dikwerf gebezigd, zoo om zijne eigene verwondering uit te

drukken, als die van anderen op te wekken: ik stond, en wachtte, en zie daar! hij kwam niet. Zie eens, hoe slecht zij daarin gehandeld hebt. Het deelv. *ziende* komt als bijw. en als bijv. naamw. voor: weder ziende worden, het gezigt weder bekommen.

Wanneer *zien* een werkw. zonder *dat* bij zich heeft, dan staat dit werkw. zonder *te* in de onbepaalde wijs; eene woordvoeging, welke ook bij de werkwoorden: durven, hechten, helpen, hooren, laten, kunnen, leeren, moeten, enz. plaats vindt. Ik zag hem komen. Een' man van kennis en smaak ziet men wel lagchen, maar men hoort hem zelden lagchen. En in de zamengestelde tijden verliest *zien* dan ook het voorvoegsel *ge*: wij heeft mij zien rondwalen; niet *gezien*. Wij hebben hen eindelijk nog zien bedelen. Intusschen kan hier groote dubbelzinnigheid ontstaan, wanneer namelijk het andere werkw. zoo wel in eenen bedrijvenden als lijdenden zin kan genomen worden; welke dubbelzinnigheid men liever door eene omschrijving moet trachten te vermijden; b. v.: ik zag hem slaan, ik heb hem zien doopen, liever, wanneer men de lijdende beteekenis bedoelt: ik zag, dat hij geslagen — ik heb gezien, dat hij gedoopt werd.

Figuurl., door de zinnen ervaren; doch het naast van de gewaarwording door het zintnig des gezichts. Ik zie wel, dat hij mij wil bedriegen. Het gevaar voor oogen zien. Iets gaarn zien, vermaak en genoegen daarin vinden. Ergens zeer, weinig, niet gezien zijn. — *Vervolgens*, besluiten, oordeelen: hieruit zie ik, dat enz. Hij kan geen kwaad in zijne kinderen zien. Men ziet het aan zijne kleding, dat hij weinig smaak heeft. Zoo ook beproeven, eene proef nemen: wij zullen zien, dat wij hem daartoe bewegen. Wijders, vlijt, moeite, zorg aanwenden: wij moeten zien, dat wij geld krijgen. Van hier ziener, zigt, zigtbaar, dat gezien kan worden; gezigt, gezien, ook voor *gacht*; zienlijk, enz. *Zamenstell.*: aanzien, afzien, bezien, doorzien, inzien, nazien, opzien, overzien, uitzien, verzien, enz.

Zien, hoogd. *sehen*, bij ISIDOR., *KERO sehen*, eng. *to see*, angels. *seon*, in sommige gr. tongvallen *seavv*, *θεεεεε*, hebr. *רָאָה*.

Zier, v. Verkleinw. *ziertje*. Eigenlijk, het kleinste insect: al is er maar een enge scheur, al kruipt er maar een siertje deur. J. CATS. Wijders, eene kleinigheid, genoegzaam niets: niet eene zier, niet met al. Het verkleinw. *ziertje* wordt voor de geringste kleinigheid, voor een stoffe, genomen: er is mij een *ziertje* in het oog gewaaid.

Zift, zeef, v., meerv. ziften. Een bekend werktuig. Iets door eene zift laten loopen. Van hier het bedr. werkw. *ziften*, door eene zift zuiveren, fig., naauw uitpluizen. *Zamenstell.*: *ziftbeen*, zeefbeen, boven in den neus, een been, dat zoo gatig als eene zift is, lat. *os cribiforme*.

Zift, zeef, hoogd. *Sieb*, OTFRID. *sib*, eng. *sieve*. Het is zijnen oorsprong verschuldigd aan de beweging, welke met ziften gepaard gaat, en is verwant aan het gr. *σεεεε*, *σεεεε*, *schudden*, en aan ons *zaaijen*.

Ziftbeen, zeefbeen, o., zie *zift*.

Ziften, zie *zift*.

Zigt, o. De daad van zien. Men gebruikt het op zich zelve nog in den wisselstijl: op zigt betalen. Van hier gezigt. *Zamenstell.*: *zigtinder*, *zigtkunde*, — *aanzigt*, *doorzigt*, *doorzigtkunde*. Van *zien*.

Zigtbaar, zie *zien*.

Zigteinder, m., meerv. zigteinders. Anders *gezigteinder*. Het einde van de oppervlakte der aarde, waarnaar men heen ziet, wanneer men een vrij en onbelemmerd uitzigt heeft; de horizon, wereldkim. Zie *horizon*. Van hier zigteinderlijk, met een basterdw. *horizontaal*.

Zigtkunde, v. Anders *gezigkunde*, lat. *optica*. Van hier zigtkundig, tot de zigtkunde behoorende, op dezelve gegrond. In eene uitgestrektere beteekenis is *zigtkundig* zoo als eene zaak gezien wordt, zoo als zij aan het oog voorkomt, in tegenoverstelling van de wijze, waarop zij eigenlijk bestaat. Zoo zijn de uitdrukkingen: de zon gaat op, gaat onder, zigtkundige uitdrukkingen en voorstellingen, dewijl de zon *schijnt* op — en onder te gaan, schoon zij in het middelpunt haars stelsels onbewegelijk is.

Zigtkundig, zie *zigtkunde*.

Zij, persoonlijk voornaamw. van het vrouwelijke geslacht; meerv. *zij*. *Zij*, als meerv., is betrekkelijk tot alle geslachten. Zie de verbuiging, in mijne Nederd. Spraakk. D. I § 214. *Zij* tegen *hij* overgesteld, beteekent zoo veel als het wijfje onder de dieren, inzonderheid onder de vogelen: het is geen *hij*, maar eene *zij*, goen mannetje, maar een wijfje.

Zij, zie *zijde*.

Zijde, wijd en zijd, zie *wijd*.

Zijde, dus heet de streek onzer hollandsche kust, langs de Noordzee. Van hier zijdsch: *hij* spreekt zijdsch. Zijdsche boomen, voor *bodemen*, gemeenlijk bij verbaasting *bommen*, zijdsche boomen, genaamd, zijde eene soort van platboomde hoekers.

Zijde, *zij*, v., meerv. zijden. Die vlakte van eenig ding, welke zich naast de achterste en voorste vlakte bevindt. — Eigenlijk, is aan het menschelijke ligchaam *de zijde* de vlakte, of de vlakke kant, van de armen tot de heupen: pijn in de zijde hebben. Aan iemands zijde gaan, ziten. Eene zijde, of *zij*, spek. Van ter zijde, d. i. zijdelings. Figuurlijk: aan eene zijde gaan, zich verwijderen. Scherts ter zijde. Zijne droefheid ter zijde zetten. Ter zijde, op het touweel, d. i. siil, in zich zelf. Dat is zijne zwakke zijde, daar is hij het zwakste. Van mijne zijde, wat mij betreft. Iemands zijde niet verlaten, zich niet van hem verwijderen, bij hem blijven. Op iemands zijde zijn, tot zijne partij behooren, van gelijke meening en gezindheid met hem zijn. Iemand op zijne zijde hebben.

Wijders, iedere vlakte van eenig ding, behalve de bovenste en onderste: de zijde eens bergs. De rechte en verkeerde, of averegtsche zijde van linnen, laken, enz. De zijde van een blad papier. Aan alle zijden pakken onweerswolken zamen. Zich van eene goede zijde vertoonen. Van hier zijdelings, bijw., van ter zijde; zijdelingsch, bijv. n., van de zijdlinie. Zamenstell.: binnenzijde, bladzijde, bovenzijde, overzijde, enz. Zijbalk, zijdeur, zijdgeweer, zijwind, enz. SPIEGEL heeft *zijdeloos* voor onpartijdig.

Zijde, *zij*, v. Het gewrocht, het spinsel van de zijwormen. Geene zijde bij iets spinnen, fig., geen nut, geen voordeel daarvan hebben. Zich in zijde kleeden, zijden kleederen dragen. Van hier *zijden*, onverb. bijv. n, van zijde gemaakt: zijden kousen. Zamenstell.: floretzijde, naaijz, stikzij, teekenzij, enz. — Zijdefabriek, zijdetwijnder, zijde worm, zijworm, enz.

Zijde, *zij*, hoogd. *Seide*, bij STRALJ. *seide*, middeleew. lat. *seta*, ital. *seta*, *seta*, fr. *soie*.

Zijdelings, zie het volgende

Zijdelingsch, bijv. n. Dat van ter zijde is: het was eene zijdelingsche beschuldiging. Van de zijdlinie: zijdelingsche erfgenamen. Het *bijw.* is *zijdelings*, van ter zijde.

Zijdeur, v., meerv. zijdeuren. Zene deur aan de zijde van een gebouw.

Zijgen, b. en o w., ik zeeg, heb en ben gezegen. Bedr., eene vloeistof door een ander vast, doch ondigt ligchaam laten loopen, opdat de dikkere stof daar in overblijve; hetwelk in de scheikunde, *filtreren* genoemd wordt: een koeksel van kruiden door een doek zijgen. Onzijd., met *zijn*; nederzinken, in onmagt geraken: eensklaps zeeg hij op den grond. *Zij* zeeg in mijne armen. Te kort schieten, denken: als de vijant zich aan 't zijgen zag. Hooft. Van hier zijging. Zamenstell.: doorzijgen, nederzijgen, wegzijgen, enz.

Zijl, v., meerv. zijlen. Een water; eene waterlozing: de *Zijl*, te Leiden. In Gouda eene water, dat achter en onder sommige huizen loopt: hij was in de *Zijl* gevallen. Vermoort in 't water, heet de ziele. M. STOKK. Zamenstell.: zijlpoort (te Leiden); zijlregt, zijlregters (te Groningen) — Blokzijl, Delfzijl, enz.

Zijl, *Zijle*, bij KIL. *sijle*, *sille*. Waarschijnlijk zamengetrokken van *zijgele*, van *zijgen*, als iets, waardoor het water zijgt en afloopt.

Zijlings, zie *zijdelings*.

Zijn, zijne, bezittelijk voornaamw. des derden persoons van het mannel. en onzijd. geslacht; dat des vrouwelijken geslachts is *haar*; want deze voornaamwoorden beteekenen zoowel het geslacht des bezitters, als dat der bezitting. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. I § 225. Ieder land heeft zijne gewoonten. Ik zoek niet mijn maar zijn geluk. Dikwerf moet in de plaats van *zijn*, *deszelfs* gesteld worden, inzonderheid, wanneer *zijn* dubbelzinnigheid zou veroorzaken, b. v.: Hendrik was misnoegd, omdat Jakob zijn paard verkocht had, waar het *deszelfs* moet wezen, dewijl het op Hendrik moet slaan. De landheer ging met den predikant van het dorp naar zijne woning, waar *zijne* goed is, wanneer de woning van den landheer bedoeld wordt, doch voor *deszelfs* verwisseld moet worden, wanneer het op die des predikants slaat. Van hier *de zijne*, *het zijne*, met het bepaald lidwoord en zonder zelfstandig naamw.; schoon wel daarop betrekking hebbende: geef hem het zijne. Dat zijn niet onze zaken, maar de zijne. Hij heeft het zijne gedaan. *De zijnen*, personen, welke aan iemand verwant zijn, of tot denzelven in zekere verbandenis staan: hij heeft er met de zijnen over gesproken.

Zijn, hoogd. *sein*, bij ULPHIL. *siens*, ISIDOR. *sin*, nelders. *siens*, zweed. *sin*, *sitt*, lat. *suis*, gr. $\sigma\omega\varsigma$, $\sigma\eta$, $\sigma\omega\upsilon$.

Zijn, o. w., onregel m; ik was, ben geweest. Het is uit verscheidene werkwoorden zamengesteld; gelijk blijkt uit: ik ben, ik was, wij waren, dat ik zij, ik ben geweest, zal zijn, zoude zijn, zoude geweest zijn, enz. Het wordt met bijwoorden en bijvoegelijke naamwoorden gebezigd, die als bijwoorden voorkomen. Ik ben gezond. Gij zijt groot. Zij is treurig. Wij waren regt vrolijk. Met zelfstandige naamwoorden: SALOMO was een koning. Uw broeder is een eerlijk man. Dat is geheel iets anders. Hier wordt *zijn* ook onper-

soonlijk gebruikt: het is reeds dag. Het is de waarheid. Met den tweeden naamval: goeds moeds zijn. Hij is des duivels, in de gemeenzame verkeering. voor: hij is als de duivel. Ik ben voornemens. Hij was willens Ik was van uwe meening. enz. — Met werkwoorden; en wel met de enkele onbepaalde wijze: het is hier goed wonen. Doch meest met *te*: er is wel naar te wachten, maar niet naar te vasten. Wat is nu te doen? Hier is niets te hopen. Werkelijk bestaan, voorhanden, tegenwoordig zijn: er is een God, Ik denk, derhalve ben ik. Onze vriend is niet meer, is dood.

Als een hulpwoord, waardoor de verledene tijden van sommige werkwoorden gevormd worden. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. I § 263. Zamenstell.: afzijn, bijzijn, omzijn, voorzijn, enz.

Zijn, *wezen*, hoogd. *sein*, is het onregelmatigste werkwoord, dat wij hebben; maakt zijne ontbrekende tijden gedeeltelijk met zich zelf, gedeeltelijk met *zullen*, en is eigenlijk uit werkwoorden zamen-gesteld; als: *ik ben*, van het oude *bennen*; — *ik was*, van *wezen*; *wij waren*, van *weren*, *duren*; *gij zijt*, van *zijn*.

Zijp, v. Zekere landstreek in Noordholland, zijnde een uitgemalen meer, ten noorden van de stad Alkmaar: tot aan de zijpe. **HOOP**. Ook een vaarwater bij Oostduiveland, waarvan bij M. STROKE: ter zijpe. Zie het volgende *zippelen*.

Zippelen, zippjen, zippjen, o. w., ik zippelde, heb gezippeld. Langzaam afdruijen, lekken: de wijn zippelt (zippjt, zippert) uit het vat. Het bloed zippelde nog uit de wonde. Zippende oogen, bij KIL. loopende oogen. Van hier zipp, zippe, bij KIL. een riool — zippeling. Zamenstell.: afzippelen, afzippjen, afzippjen, enz. Het woord is van den klank gevormd.

Zippen, zippjen, zie *zippelen*.

Zilt, bijv. n. en bijw., zilter, ziltst. Hetzelfde als *zout*, *zult*. Zilt water, zilte boouen. Van hier ziltheid, ziltig, ziltigheid.

Ziltig, zie *zilt*.

Zilver, o. Een wit, glansrijk metaal, dat voor het edelste na het goud gehouden wordt, en eenen aangename, heldere klank heeft. Gemunt zilver. Geslagen zilver. Zilver smelten. Figuurlijk, zilveren tafelereedschappen: wij spijsden enkel van zilver. In den dichtsterlijken stijl wordt de zilverwitte kleur dikwerf alleen *zilver* genoemd: het zilver, dat op de vleugelen der kapellen glinstert. Van hier zilverachtig, *zilvaeren*, bijv. n. Zamenstell.: zilverader, zilverarbeid, zilverklank, zilverdraad, enz.

Zilver, hoogd. *Silber*, bij KERO *silbar*, OTFRID. *silabar*, WILLEK. *silbere*, angels. *seolfer*, *sulfer*, eng. *silver*, zweed. *silver*. De glinsterende witte kleur van dit metaal is ongetwijfeld de grond zijner benaming.

Zilveren, onverb. bijv. n. Van *zilver*; eene zilveren doos. Zilveren lepels. Figuurlijk, van verscheidene dingen, waaraan slechts een gedeelte van zilver is: een zilveren zakuurwerk. Aan de glinsterende kleur van zilver gelijk: het vischje speelt in 't zilveren beekje, in den dichtsterlijken stijl. De zilveren haren des grijsaards. De zilveren bruiloft, de viering eener vijf en twintigjarige echtvereeniging.

Zilveren, b. w., ik zilverde, heb zilverd. Met zilver overdeken; waarvoor *verzilveren* meer in gebruik is.

Zilverling, m., meerv. zilverlingen. Eigenlijk, iets van zilver, bijzonder eene munt van zilver, of zilvertunt. Zeker stuk zilvergeld bij de oude Joden. hetwelk men met den *sikkel* van gelijke waarde acht. Bij TATIAN. komt in dezen zin reeds *silabarling* voor, schoon hij de *dertig zilverlingen*, of zilveren penningen, waarvoor JUDAS zijnen Meester verried, *thrizuc psenningo*, en *thrizuc scazo*, noemt.

Zilvervloot, v., meerv. zilvervloten. De naam eener vloot van koopvaardis-schepen, welke jaarlijks uit Spanje naar Mexico pleegt te zeilen, en met het in de nieuwe wereld gewonnen zilver weder naar Spanje terug te keeren: de admiraal PIET HEIN nam de rijke spaansche zilvervloot op den 9den van herfstmaand 1628.

Zin, m., meerv. zinnen. Het vermogen van gewaar te worden, inzonderheid die dingen, welke buiten ons plaats hebben, of de *uitwendige zin*, het uitwendig gewaarwordingsvermogen, in tegenoverstelling van den *inwendigen zin*, welke datgeen gewaarwordt, hetwelk in ons zelven omgaat: de mensch heeft vijf zinnen. Wanneer van eenen dezer zinnen gesproken wordt, bezigt men doorgaans het woord *zintuig*: het zintuig (de zin) van het gezigt, het gehoor, het gevoel, den reuk en den smaak. Figuurlijk, bewustheid van zich zelven, het vermogen, om zich van andere dingen te onderscheiden; in eenige sprekwijzen, en alleen in het meerv. gebruikelijk: bij zijne zinnen zijn, van zich en van andere dingen buiten zich bewust zijn. Hij is buijten sijne zinnen. **BIBELV.** Het vermogen om te willen en zich tot iets te bepalen: veel hoofden, veel zinnen; alwaar het ook meening kan beteekenen. Er kwam mij iets in den zin. Iets uit zijne zinnen zetten, daaraan niet meer denken. Iets kwaads in den zin hebben. Van zin (niet van *zins*) zijn, voornemens zijn. Het gaat niet naar mijnen zin. Ik heb er geen' zin in. Iemand zijnen zin geven. — Beteekenis: de zin eens woords, of eener rede, dat begrip, hetwelk daardoor verwekt moet worden. Dat heeft geenen goeden zin. Van hier zinnelijk, zinneloos, *zinnen*, enz. Zamenstell.: zinnbeeld, zinnepop, zinnewerk, zinrijk, zinslot, zinsnijding, zinspel, zinspelen, zinspreuk, zinteeken, zintuig, zintwisten, enz. — zinzin, weerzin, enz.

Zin, hoogd. *Sinn*, OTFRID. *sinn*, zweed. *sinne*, ital. *senno*, lat. *sensus*. ADELUNG zegt: „het is „meer dan waarschijnlijk, dat dit woord van *zien* „afstamt. *Het gezigt* heet bij OTFRID. *gisium*, en „de *verschijning* is bij ULPHIL. *sinus*, zoo als *sin* „nen bij NOTK. *verschijnen* beteekent. Het gezigt „is het eerste en voornaamste zintuig, en heeft „daarom zeer wel ter benaming van al de zintuigen, en van de daarop gegronde vatbaarheid „den der ziel kunnen dienen.”

Zindelijk, bijv. n. en bijw., zindelijker, zindelijkt. Zuiver, wit: zij is altoos even zindelijk. Het is er zeer zindelijk in huis. Van hier zindelijkheid. Zamenstell.: kraakzindelijk.

Zingen, (oul. *zangen*) o. en b. w., ik zong, heb gezongen. Eigenlijk, is *zingen* een onzijd. werkw., hetwelk met het hulpw. *hebben* vervoegd wordt, en een helderklinkend geluid voortbrengen beteekent, welk geluid door dit woord merkbaar nagebootst wordt. Zoo wordt het in het dagelijksche leven nog dikwijls van zekere dingen gebruikt, welke dit geluid voortbrengen, en dan gezegd worden *te zingen*; b. v. het water begint te

zingen, wanneer het in een' ketel over het vuur hangt, heet wordt en haast zal koken.

In eene meer gewone beteekenis is *zingen* voor het gehoor aangename buigingen der stemme, of afwisselende toonen, door middel van de stem, voortbrengen. Zoo gebruikt men het van zekere vogelen, waarvoor men ook *slaan* bezigt: de nachtegaal zingt in de lente. Gewoonlijk echter wordt *zingen* van de menschelijke stem gebruikt, zoo wel onzijdig als bedrijvend, voor al zingende uitdrukken: leeren zingen. Onz., schoon, lieflijk, slecht, zingen. Iemand ter eere, of ter eere van iemand zingen. Ook bedrijvend: een lied, een' psalm, de mis zingen. Den boventoon zingen, overdragt., te boven gaan, overtreffen. Figuurlijk, dichtend, verzen maken, een dichtertlijk verhaal doen, in den dichtertlijken schrijfstijl: ik zing den legertoght des princen van oranje. VOND. Ongewijfeld is deze beteekenis van daar ontleend, dat de oudste Dichters hunne verzen ook zongen. — Van hier *singer*, *zingster*, en van het oude *zangen*, *sang*, *zanger*, *zangerig*, *zangster*, zie *zang*. Zamenstell.: *zinggezelschap*, ook *zanggezelschap*, *zingglas*, enz. Zie *bezingen*, *nazingen*, *opzingen*, *voorzingen*, enz. Oudtijds beteekende het ook *lezen*.

Zink, lat. *zinchum*, v. Eene bekende mijnstof: de tinnegeters gebruiken de zink, om het tin blank te maken en te zuiveren. Men gebruikt thans dikwijls zink, in plaats van lood.

Zinken, o. w., ik zonk, ben gezonken. Van langzamerhand naar de diepte dalen. Eigenlijk, een steen, welke in het water geworpen wordt, *zinkt* tot op den bodem. Een schip *zinkt*, wanneer het te zwaar geladen is, of een lek bekommen heeft, en, in plaats van te drijven, naar den grond zakt. In onmagt zinken. In eenen diepen slaap zinken. Figuurlijk, in eenen zekeren graad vernederd worden, in den deftigen schrijftrant: die voorname man is tot eene laagte gezonken, uit welke hij zich niet ligt zal kunnen opheffen. Langzamerhand afnemen, in inwendige krachten verminderd worden: den moed laten zinken.

Ook wordt het in eenen bedrijvenden zin gebezigd, voor laten zakken, schoon thans veel minder dan weleer: uw vaders zoncken zelfs hun broeder in den put. VOND. En schoon wij 't lijk in 't zwijgend ergraf zinken. VOND. Thans zonken de beleggers een schip voor den boom. HOORF. HULDECOOPER teekent aan, dat *zinken* in een' werkenden zin zelden voorkomt; doch voorbeelden hiervan zijn zeer menigvuldig; en behalve *zinken*, zijn er in onze taal vele onzijdige werkwoorden, welke in eenen werkenden zin gebezigd worden, als: *schrikken*, *wijken*, *verdwijnen*, *vlugten*, *vlieden*, *duiken*, *zwichten*, en meer andere. — Van hier *zinking*, *zinksel*. Zamenstell.: *zinklood*, een lood, dat men met een snoer laat zinken, om de diepte te peilen; *zinknoot*, eene noot, die goed en vol is, fig., een heimelijk toegereikt stuk geld; in de gemeenzame verkeerung: iemand eene *zinknoot* geven; — *zinkroer*, *zinkton*, *zinkwater*, enz., — *be-zinken*, *verzinken*, *wegzinken*, enz.

Zinken, hoogd. *sinken*, neders. *sinken*, bij NOTK. *sinchan*, ULPHIL. *sigguan*, zweed. *sjunka*. *Zakken* en *zigen* zijn aan *zinken* naauw verwant.

Zinking, v., meerv. *zinkingen*. Eene bekende kwaal, waarbij kwade vochten naar zeker deel des lichaams schieten en hetzelfde pijnlijk aandoen: *zinkingen* in het hoofd enz. Van hier *zinkingach-*

tig. Zamenstell.: *zinkingkoorts*, *zinkingpijn*, *zinkingpleister*, *zinkingnsuif*, enz.

Zinklood, o., zie *zinken*.

Zinknoot, v., zie *zinken*.

Zinnebeeld, o., meerv. *zinnebeelden*. Een beeld, hetwelk ons iets onlighamelijks voorstelt. Zoo is een *anker*, of deszelfs beeldtenis, een *zinnebeeld der hope*. In eene ruimere beteekenis is elk lighamelijk of zinnelijk ding, in zoo ver het iets onlighamelijks aanduidt, een *zinnebeeld*. Zoo is *de adem*, *de wind*, genoegzaam in alle talen, een beeld, of het *zinnebeeld der ziel*; en de woorden *geest*, *spiritus*, *πνευμα*, enz. zijn beeldelijke, of *zinnebeeldige* uitdrukkingen. Van hier *zinnebeeldelijk*, *zinnebeeldig*, bijv. n. en bijw., een *zinnebeeld* bevattende, en op eene *zinnebeeldige* wijze.

Zinnebeeldig, zie *zinnebeeld*.

Zinnelijk, bijv. n. en bijw., *zinnelijker*, *zinnelijkst*. Van *zin*. Dat tot de zinnen behoort. De *zinnelijke* werktuigen, dat weefsel van spieren en zenuwen, waardoor wij *gewaarworden*. De *zinnelijke* *gewaarwording*, welke door middel der zintuigen geschiedt. *Zinnelijke* *begeerte*, *genoegens*, *Zinnelijke* *liefde*, enz. Een *zinnelijk* *mensch*. Van hier *zinnelijkheid*.

Zinneloos, *zinrijk*, zie *zin*.

Zinnen, o. w., ik zon, heb gezonnen. *Peinzen*, *denken*: op iets *zinnen*. Ook wordt het, in de gemeenzame verkeerung bedrijv. gebezigd, voor den *zin*, of de *geneigdheid* van iemand *leiden*, *inzonderheid* van kinderen, als in de *spreekwijs*: men kan ze wel *minnen*, maar niet *zinnen*.

Zinslot, o., zie *zin*.

Zinspelen, o. w. Van *zinspel*. Ik *zinspeelde*, heb *gezinspeeld*. In spreken of schrijven op iets *doelen*, het *bedoktelijk* *aanduiden*, te *kennen* *geven*: hij *zinspeelde* *daarmede* op eene *vroegere* *gebeurtenis*. Van hier *zinspeling*.

Zinspreuk, v., meerv. *zinspreuken*. Eene korte *stelling*, of *spreuk*, welke eenen *nadrakkelijken* *zin* heeft: het *genootschap*, onder de *zinspreuk*: *dulces ante omnia musae*.

Zinteecken, o., meerv. *zinteeckenen* en *zinteeckens*. *Schrijfteekens*, om den *zin* *nader* *aan* te *duiden*, of dien *onderscheidenlijk* *voor* te *dragen*; anders *zinscheidingteekens*.

Zintuig, o., zie *zin*.

Zintwisten, o. w., ik *zintwistte*, heb *gezin-twist*. Van *zin* en *twisten*. *Twisten* over den *zin* eens *woords*, eener *uitdrukking*, enz.; ook *twistredenen*. Van hier *zintwisting*.

Zitten, o. w., ik *zat*, heb en *ben* *gezet*. *Gezet* zijn, in *togenoverstelling* van *staan* of *liggen*; *eigenlijk*: wij *zitten* *reeds*. Op eenen *stoel*, op den *grond* *zitten*. Op een *paard*, of te *paard*, *zitten*. *Overdr.*: in den *raad* *zitten*, *lid* van den *raad* *zijn*. Aan het *roer* der *regering* *zitten*, *lid* der *regering* *zijn*. Op den *troon* *zitten*, *Koning* of *Keizer* *zijn*. *Alroos* in de *boeken* *zitten*, *altoos* *lezen*. Hij *zit* *er* *warm* in, hij is *zeer* *gegoed*. *Stil* *zitten*, *niet* *werkzaam*, *ledig* *zijn*. *Wegens* *schulden* *zitten*, *vastzitten*, *namelijk* *gevangen*. Op den *dood* *zitten*, uit *hoofde* *eener* *misdada*. *Laten* *zitten* *beteekent*, *deels*, *onwillig* *teruglaten*, *missen*: hij *heeft* *veel* *geld* in dien *handel* *laten* *zitten*; *deels*, *opzettelijk* *iemand's* *belangen* *verlaten*, en *wordt* in het *bijzonder* *gezegd* van *echtgenooten* en *minnaars*, die *hunne* *beloften* *verbreken*: hij *heeft* *haar* *laten* *zitten*. *Zitten* *blijven*, *onwillig* *ongehuwd* *blijven*. *Overblijven*: hij *bleef* *met*

zeven kinderen zitten, belast met de zorg voor zeven kinderen. Zij bleef in den ganschen boedel zitten, was erfgenaam daarvan. — Van levenlooze dingen gebruikt, beteekent het zich aan eene plaats bevinden: die hoed zit niet vast. Er zit mij veel slijm op de borst. Hier zit het mij, hier hapert het mij. Ook met de voorzetsels *aan, in, op, enz.* Daar zit niet aan, b. v. geen vleesch aan het been. Daar zit niet veel op, daar is niet veel van te halen, niet veel mede te winnen. Een gezeten man is iemand, die ergens woont, en huis en goed heeft. Een zittend leven, zittend werk, waarbij men veel zit.

In eenen meer bedrijvenden zin, doch altoos nog als onzijdig; figuurl., iemand in het haar, in de veren, zittende, hem in het haar grijpen, zich tegen hem verzetten. Van hier zitter, zitster, zitting. Zamenstell.: aanzitten, afzitten, bezitten, bijzitten, doorzitten, inzitten, nazitten, opzitten, ver-zitten, voorzitten, enz. — Huiszittenarmen, huiszittenhuis, in Amsterdam — huiszittend, enz. — zitbank, zitkussen, enz.

Zitten, hoogd. *sitzen*, reeds bij ISIDOR. en KERO *sitzen*, *sizzan*, ULPHIL. *sitan*, neders. *sitten*, angels. *sittan*, eng. *to sit*, zweed. *sitta*, gr. ἵστυ, lat. *sedere*.

Zode, zood, zoð, v., meerv. zoden. Eigenlijk, koking, van *zieden*, *zood*, *gezoden*, koken: het water is aan de zoð. Van hier ook, dat het onaangenaam gevoel van hitte en scherphheid omtrent de kolk der maag, *zode* genoemd wordt: wanneer zij bier of andere gegiste dranken gebruikt, krijgt zij de zode, of zoð. Verder, zoo veel, als men in eens kookt, of, als geschikt is, om gekookt te worden: eene zode visch. Eene zode peulen, erwten, enz. Een kooksel: gheef mi van dezer roder sode. BIJBEL, 1477. Eindelijk, beteekent *zode* een met eene spade afgestoken stuk grasland: zoden afspliten. Eenen dijk met zoden beluggen. Het groene zoodje. Spreekw.: dat brengt geen zoden aan den dijk, dat brengt niet veel voordeel aan. TEN KATE twijfelt, of dit woord, ook in de laatste beteekenis, tot *zieden*, koken, of tot *zaaijen* behoort. Anderen brengen het tot het gr. ζωος en het lat. *vivus*, *virens*, groen.

Zoek, te zoek, zie *zoeken*.

Zoeken, b. w., onregel.; ik zoek, heb gezocht. Iets, welks plaats onbekend is, trachten te vinden, of te ontdekken, inzonderheid in zoo ver dit door hier en daar rond te zien geschiedt.

Eigenlijk: iets zoeken en het niet vinden. Het verlorene zoeken. Figuurlijk: ik weet, wat gij daarmede zoekt, bedoelt. Het verl. deelw. *gezocht* duidt dikwerf met moeite voorgedragen en voorgewend: eene gezochte verontschuldiging. In eene uitgestrektere beteekenis, trachten iets te verkrijgen: de schaduw zoeken. En wellust aan dat montje zoekt. POOT. Gelegenheid enz. zoeken. Iemand zoeken te benadeelen, te bevoordeelen. Van hier *te zoek*, voor *te zoeken*: te zoek raken, verloren, of gemist worden. Zich te zoek maken, zich verwijderen, verbergen. Ook zonder *te*: makenze al 't hare zoek enz. OUD. Wijders zoeker enz. Zamenstell.: baatzoeker, bezoeker, gewinzzoeker, goudzoeker, twistzoeker, voetzoeker, enz. — Zoeking, bezoeking, doorzoeking, huiszoeking, nazoeking, verzoeking, enz. Aanzoecken, bezoeken, doorzoeken, nazoeken, verzoeken, enz.

Zoeken, hoogd. *suchen*, ULPHIL. *sokjan*, angels. *secan*, eng. *to seek*. IHRE leidt het van het gr. ζητεω af; anderen brengen het tot *zien*.

Zoel, bijv. n. en bijw., zoeler, zoelst. *Benaauwd*, afmatend warm, van de lucht gesproken, zoo als in den zomer, kort voor een onweer: het is heden zeer zoel. Zoel weder. Zoel zomerluchtjes. D. SMID. Van hier zoelheid.

Zoel, anders ook *zwoel*, hoogd. *schwül*. TEN KATE brengt het tot *zwellen*, *wellen*.

Zoen, m., meerv. zoenen. Eigenlijk, een kus, en wel de kus des vredes; gelijk blijkt uit *verzoenen*, voor bevredigen. Ook de kus der liefde; doch, in deze beteekenis, zegt de Heer HULDECOOPER, klinkt het woord *zoen* veel darterel dan kus: dat ik naer mijn geval, nu eens een zoentje stal. POOT. *Zoen*, voor *verzoening*, komt voor in de spreekwijzen: zoen bevieden. Ten zoen van onjoon en van jooi. MOOR.

Zoenen, b. w., ik zoende, heb gezoend. Kussen: ik zoende het meisje. Ook bevredigen, of *verzoenen*: of juist onnozel bloet en AGAMENONS zaet de felle HEKATÉ most zoenen en verzachten. VOND. WILLEB. noemt hierom CHRISTUS *ther suonere*. Van hier zoener. Zamenstell.: zoending, dat oulings in gebruik geweest is, voor de regtaoefening over den zoen tusschen, beleedigden; ook voor de afmaking eener belediging, door tusschenkomst van goede lieden; zoengeld, zoenoffer, zoenofferande, — afzoenen, verzoenen, enz.

Zoet, bijv. n. en bijw., zoeter, zoetst. Eigenlijk, dat den hoogsten graad van aangename gewaarwording op de smaakzenuwen veroorzaakt, en tegen zuur en bitter overstaat: zoo zoet als honig. Zoet water, in tegenoverstelling van brak, of zout water. Wijders, voor andere zintuigen: een zoet geluid. De zoete stem der vreugde. Een zoet gezelschap. Zoete woorden, vlejende woorden. Verder, sterk hakende, begeerig: zoet op wraak enz. Die op dusdanige zinlijkheden zoet zijn. OUD. Eindelijk, wordt het ook voor stil, zonder gedruis, gebezigd, als: zoetjes spreken. Ook voor langzaam: zoetjes gaan. En van hier voor stil, gehoorzaam en schikkelijk: een regt zoet kind. Ook wordt het als zelfstandig gebezigd: zoet en zuur, voor- en tegenspoed. Van hier zoetachtig, zoetelijk, *zoeten*, zoetheid, zoetjes, zoetheid, enz. Zamenstell.: zoethout, welks afkooksel drop is, — zoetsappig, zoetsprakig zoetvijn, zoetvloeiend, enz. Sluimerzoet, zangoet, enz.

Zoet, hoogd. *süsz*, eng. *sweet*; waarmede ook het lat. *suavis* en gr. ἡδύς en ἡσθός verwant zijn.

Zoetelaar, m., meerv. zoetelaars en zoetelaren. Spijs- en draukverkooper, in het leger. Van eene vrouw zegt men *zoetelaarster*. Van het onz. werkw. *zoetelen*, spijs en drank in het leger verkoopen; zamenstell.: uitzoetelen.

Zoetelen, zie *zoetelaar*.

Zoeten, o. en b. w., ik zoette, heb gezoet. Onzijd., zijne zoetheid aan iets anders mededeelen: die siroop zoet niet. Bedr., zoet maken: eene spijs, eene artsenij zoeten. Zamenstell.: verzoeten.

Zoetheid, v., zie *zoet*.

Zoethout, o., zie *zoet*.

Zoetvijn, v., meerv. zoetvijen. Eene fijne vijn, die glad afneemt. Van hier het b. w. *zoetvijen*.

Zoetvloeiend, bijv. n. en bijw., zijnde het deelw. van *vloeyen* en *zoet*. Alleen van dichtklanken en verzen gebruikelijk: de zoetvloeiende verzen van POOT. Van hier zoetvloeiendheid.

Zog, v., zie *zeug*.

Zog, o. Moedermelk, vrouwemelk; ook van

dieren : goed, voedzaam zog. Ook wordt dit woord gebezigd, voor het spoor, dat een schip achterlaat, ontloend van de *zuiging in het water*, door een voortgaand schip veroorzaakt. Wanneer dus een schip kort achter een ander schip komt, en in deszelfs *zog* vaart, wordt het door deze zuiging als aangetrokken, en vaart het derhalve veel gemakkelijker : wij bleven in het zog van het vaartuig, dat voor ons was. Van hier de figuurlijke spreekwijs : in iemands zog varen, hem gemakshalve, of voordelshalve, volgen. Zamenstell. : zog-gat, zogstukken, zeew., enz.

Zogeling, zuigeling, m. en v., zie *zogen*.

Zogen, b. w., ik zoogde, heb gezoogd. Van *zog*. Te zuigen geven, laten zuigen, bepaalder in de beteekenis van het aanbieden der borst aan kinderen en dieren. Een kind *zogen*. Eene zogende vrouw. Van hier *zogeling*, (zuigeling) *zoging*, *zogster*. Zamenstell. : *zogbroeder*, die dezelfde borsten met een' ander zuigt; *zogdier*, *zogkalf*, *zogkind*, *zoglam*, *zogvarken*, *zogvrouw*, *voedstervrouw*; *zogzuster*, enz.

Zogen en zuigen zijn even zoo onderscheiden, als *drinken en drinken*, en beide van den klank gevormd.

Zolderen, b. w., ik zolderde, heb gezolderd. Van *zolder*. Op den zolder brengen, leggen : *glas enz. zolderen*. Eene *zoldering* leggen : eene kamer *zolderen*. Die sijne opperzalen *soldert* in de wateren. BIJBELV. Van hier *zoldering*, de verdieping van een gebouw; ook het plankwerk des zolders, of de bovenvloer.

Zoldering, v., zie *zolderen*.

Zomer, m., meerv. *zomers*. Eigenlijk, de warme tijd des jaars, waarin boomen en gewassen groeijen en tot wasdom komen; in tegenoverstelling van den *winter*. De oudste volken kenden slechts deze twee jaargetijden. Dat jaargetij, waarin de zon den kreeft, den leeuw en de maagd doorloopt : een *natte*, *koele zomer*. Figuurlijk, een jaar; doch alleen in den dichtertlijken stijl : zij was eerst zestien *zomers* oud. De zomer des levens, de mannelijke ouderdom. Van hier *zomerachtig*, *zomeren*, *opzomereu*, *zomer worden*; *zomersch*. Zamenstell. : *zomerbloem*, *zomerdag*, *zomerdijk*, *zomermaand*, de maand Junij, enz. — *nazomer*, *voorzomer*, enz.

Zomer, hoogd. *Sommer*, reeds bij KERO *sumar*, neders. *sommer*, angels. *sumer*, *sumor*, zweed. *sommar*.

Zomerdraad, m., meerv. *zomerdraden*. Draden, welke, voornamelijk omtrent den herfst-tijd, door de gras- of landwormpjes en spinnetjes over de velden gesponnen, en bij mooi droog weer, door den minsten wind, om hunne ligtheid, in de lucht opgeheven en voortgedreven worden. Het bijgeloof houdt deze draden voor overblijfsels van het doodkleed, waarmede de Maagd MARIA in het graf gelegd is, doch hetwelk zij, bij hare hemelvaart, heeft laten vallen.

Zomermaand, m., zie *zomer*.

Zon, v., meerv. *zonnen*. Een altoos lichtend hemelligchaam, hetwelk aan andere donkere lichamen of de planeten licht en warmte geeft : de zon gaat op. De rijzende, opgaande zon. De rijzende zon aanbidden, spreekw., zich houden aan, en indringen bij degenen, die in voorspoed en groot aanzien geraken. De zon schijnt in het water. Ik mag wel zien, dat de zon in het water schijnt, spreekw., ik mag wel lijden, dat anderen zich ook

vermaken. Met de noorderzon verhuizen. Zie *noorder*.

Figuurlijk, verstaat men zeer dikwerf onder het woord *zon*, de *zonnestrallen* : in de *zon* gaan. In den Bijbel vinden wij, figuurlijk, gewag gemaakt van : de *zon* der gerechtigheid enz. Ook dragen uitmuntende personen, die kennis en verlichting verspreiden, in den verheven schrijftant, den naam van *zonnen*. En in de taal der liefde, noemen de Dichters schoone oogen *zonnen*, of *tweelingzonnen*. Zelfs worden bij sommige Dichters *zonnen* voor jaren genomen : *helt Heins*, die *zestien zonnen* pas out enz. *MOON*. Eindelijk, worden de *aangestoken* en *ronddraaijende* schijven van een *vuurwerk zonnen*, of *zonnetjes*, geheeten. Van hier *oul*, het *werkw. zonnen*, voor in de *zon* leggen : *haer winterkoren zonnen*. SPIEG. *Zonnig*, *bijw. n.*, voor veel *zon* hebbende. Zamenstell. : *zondag*, *zonnebeeld*, *zonnebloem*, enz.

Zon, hoogd. *Sonne*, reeds bij KERO *sunnu*, OTFRID. *sunna*, ULPHIL. *sunno*, eng. *sun*, lat. *sol*, fr. *soleil*.

Zond, Sont, zie *Sond*.

Zondaar, m., zie *zonde*.

Zondag, m., meerv. *zondagen*. De eerste dag der week. Van hier *zondagsch*, dat tot den *zondag* behoort, of daarmede overeenkomt. Zamenstell. : *zondagskind*, dat op *zondag* geboren is; *zondagskleed*, enz.

Zonde, v., meerv. *zonden*. Elke overtreding van goddelijke en menscheelijke wetten. Van het verouderde *zonden*, voor *zondigen*, waarvan *zondaar*, *zondares*. Van hier *zondig*, met *zonde* besmet, tot *zonde* geneigd, enz. Zamenstell. : *zondoffer* enz.

Zonder, uitsluitend voorzetsel. *Zonder oorzak*. Ook wordt het somwijlen als *voegwoord* gebezigd : ik zal hem de *zaak* eenvoudig voorstellen, *zonder* van die andere omstandigheid te spreken. Van hier *zonderen*, *zonderheid*, welke alleen in *zamenstelling*, als *afzonderen*, *uitzonderen* en *inzonderheid*, gebezigd worden.

Zonderbaar, zie *zonderling*.

Zonderling, *bijw. n.* en *bijw.*, *zonderlinger*, *zonderlingst*. Genoegzaam hetzelfde, als *zonderbaar*, doch meer in gebruik : eene *zonderlinge zaak*. Eene *zonderlinge*, *ougemeene*, *schoonheid*. Het is *zonderling*, dat enz. Van hier *zonderlingheid*. Als *z. n.* : hij is een *regte* *zonderling*, hoogd. *Sonderling*.

Zondig, zie *zonde*.

Zondigen, onz. *werkw.*, zie *zonde*.

Zonnewagen, m. In de fabelceer, de *wagen*, waarop de *zon* verbeeld wordt te rijden : dring den *blonden God* der dagen uit zijn' *gouden zonnwagen*. TOLLENS.

Zonnewijzer, m., meerv. *zonnewijzers*. Een vlak, waarop de uren van den dag, door de *schaduw* van eenen *wijzer* in den *zonneshijn*, aange-toond worden. De *schaduw* gaat haer gang rondom den *zonnewijzer*. VOND.

Zoo, *bijw.* en *voegw.* Als *bijw.* is het van eenen *betrakkelijken aard*, en beteekent eigenlijk op deze, of *zulk eene wijze*, in *dezen*, of *zulk eenen graad*. *Zoo* moet het niet gaan. Ik had wel *gedacht*, dat het *eindelijk* *zoo* komen zou. Ook als *vraagwoord* *zoo?* op deze wijze? *Zoo?* Hij heeft mijne *dochter* dan op de *spraak* willen brengen? Insgelijks het in den *vertrouwlijken* spreektrant gebruikelijke *zoo* en *zoo*, *zoo*; ook *zoo*

wat, om iets twijfelachtigs, iets bedenkelijks, of iets middelmatig aan te duiden: het is nu zoo. Hoe *maakt* hij het thans? *Zoo*, zoo. Dat is zoo *wat*. Verder in het gemeene leven: *zoo een*, voor *zulk een*. Met *zoo een* heen kan ik toch niet op het bal verschijnen. Gij hebt zoo geheel geen ongelijk. Hij spreekt zoo tamelijk fransch. Ik ben zoo dikwerf daar geweest, d. i. zeer dikwerf. Hij zal zoo schielijk niet terugkomen. Ook met *dat*: *gij loopt zoo schielijk*, dat ik u niet volgen kan. Ook met *als*: *zoo helder als de zon*. In eenige gevallen kan *zoo* hier ook verzwegen worden: schoon, als de godin der liefde. Dikwerf kan *als* insgelijks hier weggelaten worden: *zoo-dra ik kan*, zal ik komen. *Zoo meester*, *zoo knecht*, d. i. *zoo als de meester is*, *zoo is de knecht*. *Zoo gezegd*, *zoo gedaan*, d. i. het werd besloten, en terstond uitgevoerd. In den gemeenzamen spreektrant wordt *zoo* ook als een bijw. van tijd, in den toekomenden en verleden tijd gebezigd: *ik zal zoo (zoo aanstonds) wederkomen*. Hij is *zoo (zoo eventjes) uitgegaan*.

Als voegwoord, voor indien, wanneer: *zoo God met ons is*, wie zal tegen ons zijn? *Zoo ik hem wel kenne*, is hij een man enz. Wijders, als het gevolg eener voorgaande rede: *zoo is het dan niet waar?* *Zoo ik hoor is*, gelijk als ik hoor. Van hier zoodanig. De voorheen ingevoerde onderscheiding van *zo* voor indien: *zo gij het begeert*, enz., en *zoo* voor eene vergelijking: *zoo groot als*, *zoo heb ik het niet gemeend*, is ongegrond en willekeurig.

Zood, zoû, zoodje, zie *zode*.

Zoogenaamd, *bijv. n. en bijw.* Van *zoo* en *genaamd*, van *namen*, *noemen*. *Genoemd*, of genoemd, eigenlijk gezegd: op aanstaanden vrijdag, zoogenaamd Goeden Vrijdag. Voorgewend, dat *zoo* niet is: eene zoogenaamde reden. *Wat is bij eigenlijk?* een zoogenaamde schilder; ook: *hij is, zoogenaamd, een schilder*.

Zoogvrouw, *v.*, zie *zogen*.

Zool, *v.*, meerv. zolen. Eigenlijk, de onderste vlakke van den voet, waarop men gaat; waarom datgeen, hetwelk deze vlakke bedekt, ook *zool* genoemd wordt: de *zool* van eene kous, van eenen schoen. In den verheven en dichterlijken stijl wordt het voor het plat van den voet en den voet zelve gebezigd: de *zool* geen aarde schijnt te roeren. *VOND.* Als hij de *zool* over den drempel zette. *HOOFD.* Dezelve zegt ook: hebbende 't hard onder de zolen, d. i., het harde, het vaste land. Het hart onder de zolen hebben, zegt *HUIDEC.*, is geen moed hebben, dan om te loopen en te vlugten. In de gemeenzaame verkeerung draagt zeker plat, en in de gedaante eener schoenzool gevormd gebak, den naam van *zool*. Van hier het werkw. *zolen*, in verzolen, enz. *Zamenstell.*: *zoolleer*, — *schoenzool*, *voetzool*, enz.; en van zeker gebak: *zoolijzer*, *stroopzool*, enz.

Zool, hoogd. *Sohle*; bij *ULPHIL.* is *sulan* eene pantoffel; in het fr. *soulier* een schoen.

Zoolleder, *zoolleër*, *o.*, zie *zool*.

Zoom, *m.*, meerv. *zoomen*. Oudtijds, was dit woord gebruikelijk voor den uitersten rand van eenig ding, inzonderheid van een kleed: tot op den zoom sijner kleederen. *BIJBELV.* In den zelfden zin spreekt men van: den *zoom* eener rivier. Ook eens bergs: en d'oeveren liggen vlot, beneen den *zoom* des bergs. *VOND.* — *Bergen* op den *Zoom*, anders *Bergen* op *Zoom*, eene sterke stad,

dis genaamd, omdat haar grondvest een heuvel of bergje is, aan het riviertje *den Zoom* gelegen. Meer gewoon, is een *zoom* de omgeslagen rand van linnen, laken, enz. De speer kleift den *zoom* van het pantser. *VOND.* Van hier het bedr. *werkw. zoomen*, omzoomen.

Zoon, *m.*, meerv. *zoons* en *zonen*. Eigenlijk, een kind van het mannelijke geslacht. De jongste, de oudste *zoon*. Een natuurlijke, een onechte *zoon*, buiten het huwelijk geteeld. In eene ruimere beteekenis: de *zonen* van *ADAM*, alle van *ADAM* afstammende menschen van het mannelijke geslacht. In den bijbelschen stijl, worden alle redelijke schepselen van het mannelijke geslacht, *zonen* Gods genoemd. Een *zoon*, een mannelijk persoon. De *son* des verterfs. *BIJBELV.* *Zonen* der vrijheid, anders *vrijheidszonen!* Van hier *zoonschap*, de eigenschap, de betrekking, waardoor iemand de *zoon* van een' ander is. *Zamenstell.*: *zoonsdochter*, *zoonszoon*, *zoonsvrouw*, *schoondochter*, enz.

Eer de eigenlijke geslachtenamen gebezigd werden, en ieder persoon nog zijnen eigen naam voerde, was het zeer gebruikelijk, bij dezen naam dien des vaders te voegen, vereenigd met het woord *zoon*, en zich daardoor van anderen, die denzelfden naam droegen, te onderscheiden. Deze onder de Joden, Russen en Oosterlingen gebruikelijke gewoonte is zeer oud, en komt reeds bij de eerste volkeren der wereld voor. Zij vond weleer ook in het noordelijke gedeelte van Europa, tot in ons land, bijzonder in Vriesland, plaats. *Jakob Andrieszoon*, *Kasper Dirkszoon*, enz. Door den tijd werd dit *zoon* tot *zen*, of *sen*, *son*, en eindelijk tot *s* alleen verkort, en dit bij den naam des vaders gevoegd, welke naderhand, op deze wijze, geheel in een' geslachtenaam veranderd werd: *Jakob Andriessen*, of *Andersen*, voor *Jakob Andrieszoon*, waarvan de tegenwoordige geslachtenaam *Anderson*, *Kasper Dirksen*, ook *Kasper Dirks*, voor *Kasper Dirkszoon*. *Joannes Jakobsen*, voor *Joannes Jakobszoon*, geslachtenaam *Jakobson*. *Gijsbert Japiks*, voor *Gijsbert Japikszoon*, of *Jakobszoon*. En nog bij de Joden: *Simon Nathans*, *Samuel Levij*, anders *Levijs*, voor *Leviszoon*, geslachtenaam *Levison*. En op dezelfde wijze zijn de namen *Klaaszoon*, *Maartenzoon*, *Pieterszoon*, of *Peterszoon*, enz. tot de geslachtenamen *Klaassen*, *Martens*, of *Mertens*, *Meertens*, *Petersen* en *Peters*, overgegaan.

Zoor, *bijv. n. en bijw.*, *zoorder*, *zoorst*. *Droog*, *stram*: *zoor vel*, eene *zoor* huid. Van hier *zoorheid*.

In het neders. is *sor*, *dor*, *sappeloos*: *ein sorer ast*, een dorre tak.

Zorg, *v.*, meerv. *zorgen*. Eigenlijk, de met zekere onrust verbonden aanhoudende rigting des gemocds naar de afwending van eenig kwaad, of de verkrijging van eenig goed, en de daarmede gepaard gaande onaangename gewaarwording: zijn brood met *zorgen* verkrijgen. *Zonder zorg*, onbekommerd, levon. Zijne *zorg* uitslapen. *Zorg* dragen. Ook wordt het voor een bezorgd mensch gebruikt: hij is een *regte zorg*. Eindelijk draagt, in de gemeenzaame verkeerung, een arm- of leuningstoel den naam van *zorg*, anders ook *zorgstoel*, als zeer geschikt, om zich daarin aan zijne zorgvolle bepeinzungen over te geven: de oude Heer moet in de *zorg* zitten. Van hier *zorgelijk*, voor *zorg* aanwendend, en *zorg* veroorzakend, — *zorgeloos*,

zonder zorg; het onz, werkw. *zorgen*, enz. Zamenstell.: zorgvuldig, bekommerd, ook vlijtig.

Zorgelijk, zie *zorg*.

Zorgeloos, zie *zorg*.

Zorgvuldig, zie *zorg*.

Zot, bijv. n. en bijw., zotter, zotst. **Dwaas**, gek, bij KIL. *sot*, fr. *sot*. Eene zotte daad. Zotte praat. Zot worden. Ook als z. n., m., een *zot*, vr. *eene zottin*. Van hier zotheid, zottelijk, op eene zotte wijs, — zotternij, zottigheid.

Zotskap, v., meerv. zotskappen. Eene narrenkap, eene kap met bellen. Ook voor een' persoon, die zot is, of zich zottelijk aanstelt, mannel. en vrouwel.: zij is eene zotskap. Hoor dien zotskap eens kakelen.

Zout, o., meerv. zouten. Een mineraal lichaam, hetwelk zich in het water laat oplossen, en zijnen eigen scherpen smaak heeft, welke zich alleen laat gewaarworden, maar niet beschrijven. Alkalisch, of loogzout, zuurzout en middelzout. In de gewoonste beteekenis verstaat men door *zout* dat middelzout, waarvan men zich tot bereiding der spijzen bedient, en hetwelk, ter onderscheiding van andere zouten, *gemeen zout*, *tafelzout* en *keukenzout* genoemd wordt. Zout koken. Met zout bereiden. Vleesch in het zout leggen. Fig.: gij zijt het sout der aarde, het beste, het noodigste. **BIJBELV.** Er behoorde nog wel een grintje zout bij die redencering, zij is laf. Van hier zoutachtig enz. Zamenstell.: zoutbak, zoutberg, zoutkeet, enz. — Bergzout, haringzout, vlugzout, enz.

Zout, hoogd. *Salz*. reeds bij OTFRID. *salz*, ULPHIL. *salt*, eng. *salt*, lat. *sal*, fr. *sel*, wallis. *halen*, gr. *άλγ*.

Zout, bijv. n. en bijw., zouter, zoutst. Dat zout, en in eene gewonere beteekenis, veel zout bevat, en zulks door den smaak verraadt. Zout water. Zoute boter. Zoute visch. Ook voor in het zout gelegde, in tegenoverstelling van versche visch. Van hier zouteloos, eigenlijk en figuurlijk; het bedr. werkw. *zouten*, met zout toomaken, eigenl. en figuurl.; zouthed, ook zouthed, ziltigheid.

Zouten, zie *zout*.

Zoutkeet, v., meerv. zoutkeeten. Eene keet, of hut, waar het gemeene keukenzout bereid wordt.

Zoutpan, v., zie *zout*, bijv. n.

Zucht, m., meerv. zuchten. Diepe ademhaling, verzuchting: zuchten lozen. Diep geslaakte zuchten. Klanknabootsend.

Zucht, v., meerv. zuchten. Een woord, hetwelk welcer alle ziekte aanduidde, van welken aard die ook ware; in welke beteekenis het reeds bij OTFRID. voorkomt; en bij KIL. is *zuchte morbus*, *langvor*, *dolor*: in welken zin het ook in het UTR. FLAKAATB. voorkomt: hem en lette kenlike zuuchte. Ook beteekende het oudgoth. *sauth*, en zweed. *sjuka*, allerlei ziekte. In deze beteekenis is het bij ons verouderd. Echter wordt nog zekere gezwollenheid, door kwade vochten veroorzaakt, *zucht* genoemd: zucht in de beenen. Van hier zuchtig, met gezwollenheden en kwade vochten bezet; waarvan wij nog eene hiermede overeenkomende spreekwijs hebben, in: ziek en zuchtig. Verder, wordt het nog in zamenstelling gebezigd, om zekere ziekten aan te duiden, b. v. geelzucht, waterzucht, windzucht, enz. Wijders, zonder meerv., eene aanhoudende, of heerschende begeerte, en hevige neiging naar iets: zucht naar geleerdheid. Zucht: naar roem, naar het spel. Zamenstell.: baatzucht, eerzucht, geldzucht, gewinzucht, heb-

zucht, ijverzucht, heerschzucht, krakeelzucht, leerzucht, leverzucht, longzucht, minnezucht, pleitzucht, praalzucht, regeerzucht, roemzucht, roofzucht, schrijfzucht, slaapzucht speelzucht, staatzucht, teelzucht, twistzucht, volgzucht, wraakzucht, enz. En van alle deze zelfstandige naamwoorden worden bijvoegelijke naamwoorden gevormd, welke op *zuchtig* uitgaan; als: baatzuchtig, eerzuchtig, wraakzuchtig, enz.

Gemeenlijk ziet men de laatste beteekenis, die van begeerte, namelijk, als eene figuur van de eerste, die van ziekte, aan; dewijl aanhoudende hevige begeerte als ziekten der ziel kunnen aangemerkt worden. Intusschen houd ik het woord *zucht*, begeerte, voor hetzelfde, als het voorgaande *zucht*, verzuchting; naardien een *zucht* niet zelden een verlangen, eene begeerte te kennen geeft, en de uring daarvan doorgaans vergezelt.

Zuchten, o. w., ik zuchtte, heb gezocht. Den adem, met een aan de uitspraak van dit woord eigen geluid, naar binnen halen en weder uitbrengen; hetwelk een verborgen verdriet, of eene stille droefheid, en eenen hoogen graad van verlangen te kennen geeft: diep zuchten. Over iemand zuchten, uit geheimen kommer over het door hem veroorzaakte lijden. Naar iets zuchten, uit heet verlangen, om het te verkrijgen. Om iets zuchten. Zuchten en stenen, of steunen, zijn daarin van elkander onderscheiden, dat het laatste eenen hooger graad ook van lichamelijke smarten aanduidt, en het eerste alleen aan stillen onderdrkten kommer eigen is. Van hier zuchter, zuchting, zuchtster. Zamenstell.: verzuchten enz.

Zuid, zuiden, o. Die hemelstreek, van waar de warme winden komen, of welke aan onze linkerhand ligt, wanneer wij het oosten achter ons, en het westen voor ons hebben; het tegendeel van het *noorden*. Het wordt als een bijw. gebezigd, in: de wind is zuid, d. i. in het zuiden. — De zon is, des middags, in het zuiden. Ook komt het in het vrouwelijke geslacht voor: om de zuid varen, naar de west varen, zeev. Van hier zuidelijk, *zuid*, onverb. bijv. n., meest aan een zelfst. n. vastgehecht, enz. Zamenstell.: zuiderspunt, zuiderbreedte, de afstand, of verwijdering eener plaats van de zuidpool; zuiderpool (zuidpool), Zuiderzee, zekere binnenlandsche zee tusschen Holland en Vriesland — zuiderwind, wind, die nit het zuiden komt — zuiderzon, zuidhoek, zuidkast, zuidpool, zuidoost, tusschen zuid en oost — zuidoostelijk, zuidoosten, zuidoostewind, zuidwaarts, zuidwal, zuidwest, tusschen zuid en west — zuidwestelijk, zuidwesten, zuidwestewind, Zuidzee, de zee aan de westzijde van Amerika; zuidzijde, zuidzuidoost, zuidzuidwest, enz.

Zuid, hoogd. *süd*, angels. *suth*, eng. *south*, fr. *sud*, wall. *su*. Volgens ADELUNG, behoort ons *zuid* tot *zieden*, en duidt die luchtstreek aan, waarin de heete landen liggen, en waaruit de warme winden komen. Intusschen geldt dit alleen ten aanzien van onze helft des aardkloofs.

Zuiden, zuider, zuiderbreedte, v., zie *zuid*.

Zuidoost, zuidpool, zuidwest, Zuidzee, zie *zuid*.

Zugeling, m. en v., meerv. zuigeligen. Een nog zuigend kind. Kan ook eene vrouwe hares zuigelings vergeten? **BIJBELV.** Fig.: een zuigeling in verstand. Zamenstell.: medezuigeling enz. Het stamt of van *zuigen*, of van *zogen* af. In het laatste geval zou het een kind beteekenen, dat gezoogd wordt.

Zuigen, b. en o. w., ik zoog, heb gezogen. Bedr., sappen, vloeistoffen, langzaam met den mond in zich trekken: de sappen uit eenen appel zuigen. In eene bepaaldere beteekenis, van jonge kinderen en dieren, de moedermelk uit de borsten in zich trekken: de borst zuigen. Zuigende de borsten mijner moeder. BIJBELV. Te zuigen geven, zogen. In eene ruimere beteekenis ook van levenloze dingen, wanneer zij vloeistoffen, door middel van nauwe openingen, naar zich trekken: de spons zuigt het water in zich. Fig.: iets uit zijnen vinger zuigen, verzinnen, verdichten. Onz., trekken: de stroom zuigt hier geweldig. Van hier zuiger, zuiging, zuigster. Zamenstell.: afzuigen, inzuigen, uitzuigen, enz. — Zuigglas, zuigkind, zuiglam, zuigminne, zuigpapier, vlocipapier; zuigvrouw, zuigster, die de borsten der kraamvrouwen nitzuigt, om dezelve voor de jonge kinderen gereed (ree) te maken, enz.

Zuigen, hoogd. *saugen*, eng. *to suck*, lat. *sugere*, fr. *sucer*. Dit woord is van het met het zuigen gepaardgaande geluid ontleend.

Zuiger, m., meerv. zuigers. Van *zuigen*. Iets, dat, of iemand, die zuigt iemand, die eene wonde zuigt, fr. *suceur*. Een zekere zeevisch, welke zich aan de schepen en andere dingen vastzuigt, lat. *echeinis*, *remora*. Wijders, de zuiger van eene pomp, waarmede het water opgehaald wordt. Verder, zekere huiden, bij de ledertouwers *zuigers* genaamd. Ook zekere wanschappen misdragt. In eindelijk, eene soort van inlandschen tabak: aardgoed, zandgoed, zuigers, enz. Zamenstell.: bloedzuiger enz.

Zuigen, b. w., ik zuide, heb gezuid. Een geluid maken, als bij het uitspreken van dit woord, gehoord wordt, en daardoor een kind in slaap trachten te krijgen: het kind in slaap zuigen. Van hier het, bij de bakkers en minnen gebruikelijke, *zuija*, *zuija*.

Zuil, v., meerv. zuilen. In de ruimste beteekenis, ieder regt opstaand ding, dat veel langer dan dik is. Voornamelijk worden, regtop staande palen en ronde pilaren, inzonderheid, wanneer zij iets dragen, *zuilen* genoemd: dat gebouw rust op twaalf zuilen. Fig.: eene zuil van staat, van de kerk, enz., in zoo ver derzelve behouden en zekerheid daarop rust: WILLEM DE EERSTE is de zuil van den staat der vereenigde Nederlanden geweest. HALMA. Zamenstell.: eerzuil, rolzuil, enz.

Zuimen, o. w., ik zuimde, heb gezuid. Langzaam zijn in eene beweging of handeling; en verder, nalatig zijn: zij zuimt te komen. Want hadden wij niet gesuijmt enz. BIJBELV. Dit woord is reeds eenigzins verouderd; het zamengestelde *verzuimen* is in algemeen gebruik. Van hier zuimachtig.

Dit woord is zeer oud; reeds in de SAL. WETT. is *sonnis* (beter *somnis*) verzuim.

Zuinig, bijv. n. en bijw., zuiniger, zuinigst. Spaarzaam, deun: eene zuinige huishoudster. Zuinig leven. Van hier zuinigheid, zuinigjes, zuiniglijk, op eene spaarzame wijze.

Zuip, zuipe, v. Het zuipen, onmatig gebruik van sterken drank, of wijn: aan de zuip zijn. In den gemeenen sprektrant gebruikelijk. Van *zuipen*.

Zuipen, b. en o., ik zoop, heb gezopen. Bedr., eigenlijk, een vloeibaar ligchaam, met den mond, in zich trekken, en wel met sterke en zekere geluid gevende halen, waarom het van de die-

ren, die met zulk een merkbaar geluid drinken, voor *drinken*, gebezigd wordt. De hond wil geen water zuipen. Onz., van menschen, in eenen verachtelijken zin, voor onmatig, gulzig drinken. Zich zat en vol zuipen. Vreten en zuipen. Van hier zuiper, zuipster. Zamenstell.: zuipbast, die zijn werk maakt van zuipen — zuiphuis, zuiplust, enz. — opzuipen, uitzuipen, verzuipen, enz.

Zuivel, o. De stof, waarvan boter en kaas gemaakt wordt. Ook de boter en kaas zelve: men heeft daar heerlijk zuivel. Dit smijdig zuivel. HOOFD. Dikwijls voert hij met zijn raen grazig zuivel steewaarts aan. POOR. In eenen uitgestrekten zin verstaat men door het woord *zuivel*, boter, kaas en eijeren: hij is zoo vol bedrog als een ei vol zuivel.

Sommigen brengen dit woord tot het lat. *sevale*, of *sebase*, van *sevum*, of *sebum*, ongel, smeer, vet; hetwelk tot het vat van de melk zou overgebracht zijn, waarvan boter en kaas gemaakt wordt.

Zuiver, bijv. n. en bijw., zuiverder, zuiverst. Van alle onreinheid bevrijd, en daarbij sierlijk. Eigenlijk, schoon, helder: een zuiver glas. Figuurl., onvervalscht; ook onbevlekt, in eenen zedelijken zin: zuiver goud. Eene zuivere maagd. De zuivere leer. Onbewolkt: eene zuivere lucht. Vrij van gebreken: een zuivere stijl. Opregt, zonder achterhoudendheid: zuiver opbiechten. Van hier zuiverheid, zuiverlijk. Zamenstell.: onzuiver.

Zuiver, hoogd. *sauber*, reeds bij KERRO *subro*. Het staat waarschijnlijk in verband met het lat. *sobrius*.

Zuiveren, b. w., ik zuiverde, heb gezuiverd. Zuiver maken, van alle onreinheid bevrijden. Figuurlijk: de zee van roovers zuiveren, de roovers de zee doen ruimen. Zich van eene misdaad zuiveren, zijne onschuld laten blijken. Eene taal zuiveren, van taalfeilen bevrijden, versieren. Zijn gemoed zuiveren, van zedelijke gebreken ontdoen. Van hier zuivering, reiniging, ook *verantwoording*. Van zuiver.

Zulke, zulke, aanwzj. voornaamw., hetwelk op iets dat voorgaat, of ook op iets dat volgt, betrekking heeft: zulke schriften (van den te voren genoemden inhoud) kunnen mij niet behagen. Zulke schreeuwen verveelt mij. Zulke heeren, zulke knechts, spreekw., gelijk de heeren zich gedragen, zoo gedragen zich doorgaans de knechts ook. In zulke wateren vangt men zulke visschen, dat is er het natuurlijke gevolg van. Zulke schoon weder, voor zoo *schoon*. Ook met *een*: wie zou zulk een uitcinde van die zaak vermoed hebben? Ook op zich zelf staande: der sulcken is het koninkrijk der hemelen. BIJBELV. *Zulks* wordt in den zin van zulk eene zaak gebruikt: ik kan zulks niet verdragen. Zamenstell.: dezulke, overzulks, enz.

Zulk, *zulke*, hoogd. *solcher*, *solche*, *solches*, is vermoedelijk zamengetrokken van *zoo* en *welk* dat uit *we*, *wie*, en *lich*, *lijk*, of *lk*, bestaat. Deze zamenstelling blijkt uit alle oude vormen van dit woord. Bij KERRO, ISIDOR. en OTFRID., luidt het *soli*, *sulih*, ULPHIL. *swaleik*, angels. *swilk*, NOTK. *susli*, *alsulih*.

Zullen, hulpw., onregelm. Van dit hulpw. is niets meer in gebruik dan: ik zal, zoude en zullen; en hierdoor worden de toekomende tijden van alle werkwoorden gevormd: ik zal schrijven, zoude schrijven, te zullen schrijven, enz. Ook wordt het voor mogen, geoorloofd zijn, gebezigd: ik zeg u, dat gij zulks niet doen zult.

Zult, o., zeker toebereid vleesch, anders genaamd *hoofd-vleesch*, omdat het dikwerf van een kalfs- en varkensop gemaakt wordt; ook *hoofd-kaas*, dewijl er, na de bereiding, de gedaante van eene kaas aan gegeven wordt. Van hier het bedr. werk. *zullen*, in zout leggen, anders enkel *inleggen*. Zamenstell.: *inzulten*.

Zult, hoogd. *Sulze*, neders. *sulte*. Ongetwijfeld stamt dit woord van *zout*, *zill*, af, en is misschien voor *gezult*.

Zulten, zie *zult*.

Zundvloed, zie *zondvloed*.

Zunst, zonst, bij *KIL. zunst, zonst*. Een reeds veronderd bijw., in de beteekenis van *andere*. Het langst is dit woord gebezigd, in de spreekwijs *om zunst, om zonst*, voor *vergeefs*, om niet, hetwelk nog bij J. DE DÛCKER voorkomt: (de meetkunst) speelt met haar passeren en paslood niet om zunst. Niemandt doet wat omsunst, 't heeft altijd sijn waerom. R. Viss.

Zuren, b. en o. w., ik zuurde, heb gezuurd. Bedr., *zuur* maken: het deeg zuren. Gezuurd brood, in tegenstelling van ongezuurd. *Onz.*, *zuur* worden: de melk begint te zuren. Het is nog niet in het vat, waarin het zuren moet, die zaak is nog niet ten einde, of ter plaatse, waar zij wezen moet; spreekw. Van hier *zuring*. Zamenstell.: *ontzuren, verzuren, enz.* Van *zuur*.

Zuring, v. De daad van zuren, en het zuur worden. — Zeker moeskruid, anders *zurkel*. Ingelegde *zuring*. Zamenstell.: *zuringsaus*.

Zurkel, zie *zuring*.

Zus, bijw., dus, op deze, of zulk eene wijze: ik heb er *zus* over gedacht. Meest echter wordt het met *zoo* verbonden: dan werd er *zus*, dan weder *zoo* over gesproken. Het stond *zus* of *zoo*, het scheelde weinig. *Zus en zoo*, tusschenbeiden. HALMA. Ook voor *andere*: Heere helpt mij, *zus* moet ick vergaan. PLANTJN.

Dit woord is, in den zin van *zoo*, genoegzaam buiten gebruik geraakt, en men bezigt daarvoor *dus*.

Zus, zie *zuster*.

Zuster, v., meerv. zusters. Bij verkorting ook *zus, zuzje*. Eigenlijk, een vrouwelijke persoon, welke met een ander eenlei ouders heeft. Figuurlijk, noemen zulke personen van het vrouwelijke geslacht, die eenlei aard, beroep, geloof en godsdienst hebben, in eenlei gezelschap en verbindtenis leven, elkander *zusters*; b. v. de nonnen in de kloosters, de vrouwelijke leden der hernhut-sche kerk, enz. Ook worden de zanggodinnen *de negen zusters* genoemd. Wijders, een ding, dat als vrouwelijk beschouwd wordt, en eenige gelijkheid met iets anders heeft: o stad, die boven alle uwe zustersen op geschikte burgers moogt moed dragen Eindelijk, zeker gebak; ook *zusterje*. Van hier *zusterachtig, zusterlijk, zusterling*, het kind van eene zuster, bij HALMA, de gezusters, — *zusterschap, enz.* Zamenstell.: *kloosterzuster, klopzuster, leekezuster, luistorzuster, schoonzuster, stiefzuster, enz.*

Zuster, hoogd. *Schwester*, ULPHIL. *swistar*, OTFRID. *suester*, neders. *suster*, angels. *swuster*, eug. *sister*, zweed. *sijster*, pool. *siostra*, lat. *soror*, fr. *soeur*. ADELUNG zegt, dat dit woord, weleer, eene verwante beteekend heeft; en dan zou het met gr. *ύοτρα, matrix*, overeenkomst hebben.

Zusterling, m. en v., zie *zuster*.

Zuur, bijv. n. en bijw., zuurder, zuurst. Een woord, hetwelk eene soort van gewaarwording ten

aanzien van den smaak uitdrukt, en tegen *zoet* overstaat. Eigenlijk: zure wijn, zuur bier, zure melk. Figuurlijk, in eenen hoogen graad bezwaarlijk: een zure arbeid. Het viel haar zeer zuur. *Zoet* en *zuur* met elkander deelen. Norsch, *stuursch*: *zuur* zien. Een *zuur* gezigt. Spreekw.: door eenen zuren appel bijten, zich het moeilijke laten wegevalen, om het aangename te verkrijgen.

Ook wordt het als een zelfst. naamwoord van het onzijd. geslacht gebezigd, voor *azijn*: eenen haas in het zuur leggen. Wijders, voor in het zuur gelegde vruchten enz. Ook, voor het zuur in de maag, of de zode: ik heb geweldig het zuur. Het zuur brak mij op, en van hier de spreekwijs: dat zal u zuur opbreken, het gevolg daarvan zal onaangenaam voor u zijn. Van hier *zuurachtig, zuurheid, zuurigheid, enz.* Zamenstell.: *zuurdeeg, zuurdeesem, zuur gemaakt deeg; zuurkool, zuurmuil, zuursmoel, in den gemeenen spreektrant, een stuursch mensch; zuurstel, waarop het zuur, bij den maaltijd, geplaatst is, enz.* Waarschijnlijk klanknabootsend.

Zuurdeeg, o; zuurdeesem, o., zie *zuur*.

Zwaab, m., meerv. Zwaben. Een uit Zwaben geboortig persoon. Van hier *zwaabisch*, uit Zwaben afkomstig, tot dat land behoorende, en daar gebruikelijk.

Zwaai, m., meerv. zwaaijen. De daad van *zwaaijen*; eigenlijk, eene snelle boogswijze beweging: de slinger van die klok heeft eenen gelijken *zwaai*. Keer, draai: met eenen geweldigen *zwaai*. VOND. Figuurlijk: de zaak kreeg eenen anderen *zwaai*, nam eenen anderen keer. Hij nam eenen *zwaai* tot deftiger dingen. HOORT.

Zwaaijen, o. en b. w., ik zwaaide, ben en heb gezwaaid. *Onz.*, zich boogswijze bewegen, anders *gieren, slingeren*. *Zoo zwaait de slinger* eener klok. Niet regthoekig zijn: de muur zwaait een weinig; timmermans- en metselaarswoord. Daar het slaan, vooral met de hand, doorgaans eene boogswijze beweging maakt, *zoo* heeft men van daar de spreekwijs ontleend: er zal slaag *zwaaijen*; anders enkel: er zal wat *zwaaijen*. — Bedr., met eenen *zwaai* bewegen: het vaandel *zwaaijen*. Als ick mijn sweert sal *zwaaijen*. BIBELV. Figuurl.: den schepter *zwaaijen, regoren, heerschen*. Van hier *zwaaijing*. Zamenstell.: *toezwaaijen*. Het is met *zwenken* en *zwiëren* ten naauwste verbonden, en drukt de snelle, maar echter eenigermate zachte *zwaaijende* beweging zeer duidelijk uit.

Zwaan, v., meerv. zwanen. De grootste en schoonste der watervogelen. Bij de Ouden was de *zwaan* aan APOLLO gewijd, en nog is zij een zinnebeeld der Dichters; maar het liefelijke gezang, hetwelk zij voor haar sterven zou laten hooren, is een poëtisch, schoon zeer oud verdrichtsels. Van hier worden de Dichters dikwerf *zwanen* genoemd: hij zet zich neffens de dirceesche *zwaan*, (PINDARUS) den roem der Grieken. VOND.; en derzelver laatste vers heet hun *zwanenzang*. Zamenstell.: *zwanedons, zwanendrift, eene drift zwanen; zwanehals, zwanepjen, zwanepoot, zwaneschacht, zwanevel, zwanenzang, enz.*

Zwaar, bijv. en bijw., zwaarder, zwaarst. Eigenlijk, het tegengestelde van *ligt*: een zware steen, zware last. Dat brood is twee pond *zwaar*, weegt *zoo* veel. *Zwaar* gescht, grof gescht. *Zwaar* geld, hetwelk meer edel metaal heeft, en bij gevolg *zwaarder* is dan *ligt* geld.

Figuurlijk, hetgeen veel moeite, of inspanning vordert. **Zwaar** van tong, van spraak. De schilder heeft een zwaar penseel, wanneer het voeren van hetzelfde hem moeijelijk valt, en deze moeijelijkheid in het schilderstuk zichtbaar is. Zoo heeft een schrijver ook eene zware hand van schrijven. Dat valt mij zeer zwaar, kost mij veel moeite. Een zwaar verlies, groot verlies. Zwaar bier, sterk, krachtig. Zware wijn, sterke, krachtige. In den spreektrant van den gemeenen hoop hoort men dikwerf ook: eene zware menigte, groote menigte. Hij heeft mij zwaar bedrogen, zeer schandelijk. Eindelijk, wordt *zwaar*, voor *zwanger* gebezigd: zeven maanden zwaar. Swaer van kinde. **CLARE SPIEG.** Van hier zwaarheid, zwaarlijk, zwaarte, zwaren, zwarigheid, enz. Zamenstell.: zwaarhoofd, iemand, die zwaarhoofdig, zwaarmoedig is — zwaarhoofdig, zwaarhoofdigheid, zwaarlijvig, zwaarlijvigheid, zwaarmoedig, peinzend, droefgeestig; zwaarmoedigheid, zwaarmoedigheidig, zwaariwgig, zwaariwgigheid, enz.

Sommigen brengen het tot het gr. *βαρυς*, **ADELUNG** tot *zwerim*; omdat de zwaarte in de gewone beteekenis, een gevolg van de menigte der deelen is.

Zwaard, o., meerv. zwaarden. Eigenlijk, een groot, breed zijdegeweer: een tweesnijdend zwaard, dat aan beide zijden scherp is. Met het zwaard gestraft, onthoofd; ten zwaarde veroordeeld, gevonnisd, om onthoofd te worden. Te vuur en te zwaard verdelgen, met branden en bloedvergieten. Het zwaard in de scheede steken, uitscheiden met oorlogen. Meester van den scherpen zwaarde, titel van den scherpreger. **Figuurlijk**, zijn *zwaarden*, van wege de gelijkheid in uiterlijke gedaante, breede borden, aan de beide zijden van een zeilschip. Zamenstell.: zwaardkruid, zwaardveger, — zwaardvechter, zwaardvisch, zwaardzijde; — slagzwaard, strafzwaard, enz. **TEN KATE** en **ADELUNG** brengen het tot *weren*, *verweren*.

Zwaardzij, zwaardzijde, v. Oul, werd dit woord overdragtelijk gebezigd, in de spreekwijze: van zwaardzijde en van spillezijde, om te beteekenen de afkomst van vaderszijde en van moederszijde; vermits de mannen het *zwaard* ter verdediging, en de vrouwen *de spil*, bij het spinnen, behandelen: de zwaardzij zet hem hoog; de spillezij verneert hem door de onwettigheid in 't erven. **VOND.** Even zoo gebruikte men ook de uitdrukking *zwaardmagen* en *spillemagen*, voor verwanten van de mannelijke en vrouwelijke zijde.

Zwaarte, v., zin *zwaar*.

Zwabber, m., meerv. zwabbers. Dit woord is van den klank der zaak ontleend, welke daardoor aangeduid wordt. Ook draagt een scheepsjongen, wiens gewone werk mede het hanteren van den zwabber is, den naam van *zwabber*. Van hier het bedr. en onz. werkw. *zwabberen*, met den zwabber opdwelen, ook morsig werk doen. Zamenstell.: opzwabberen.

Zwabberen, zie *zwabber*.

Zwachtel, m., meerv. zwachtels. Een smal en lang windsel, waarin jonge kinderen gewikkeld worden, om hunne zwakheid te ondersteunen; om welke reden **TEN KATE** het tot *wikkelen* en *zwak* brengt. Ook dergelijk windsel bij de Heelmeesters gebruikelijk, om sommige deelen van het menschelijke ligchaam te omwinden. Van hier het bedr. werkw. *zwachtelen*.

Zwadder, m. Speeksel, of spog, van slangen, anders *slangenspog*: de vergiftige zwadder der slangen. **Fig. lastering**: hij spooog zijnen zwadder op mijnen goeden naam. Van hier *zwadderig*, troebel, van *zwadden*, bij **KIL.** troebel maken. **Los**, slingerend, van het haar: locken dicht gekuft, zoo *zwadderig* overhangen. **BREDERO.**

Zwade, zwad, v., meerv. zwaden. Een regel afgemaaid gras, hetwelk aan de linkerhand van den maaier blijft liggen. Het staat in een naauw verband met *zwaai*; waarom het ook voor den *zwaai* of de stroek, die de maaier met de zeissen doet, en ook voor den onttrek, welken hij daarmee bereikt, genomen wordt.

Zwager, m., meerv., zwagers. Van eene vrouw, *zwagerin*. Oul, een verwante, inzonderheid door het huwelijk; zoo dat het niet alleen in de beteekenis van eenen aanghuwden broeder, maar ook in die van schoonzou en schoonvader genomen werd; waarom *zwagers* in het algemeen verwanten beteekenden. Thans wordt dit woord alleen gebezigd voor den broeder van man of vrouw, den man van eene zuster, en ook den man van de zuster der vrouw; terwel *zwagerin* voor de zuster van man of vrouw, de vrouw van eenen broeder, en de vrouw van den broeder des mans, genomen wordt. Van hier *zwageren*, in verzageren, door het huwelijk vermaagschappen: verzwagert u met ons, geeft ons uwe dochter. **BIJBELV.** Zwagerschap, verzagering, verwantschap door het huwelijk. Zie over den oorsprong van dit woord, *zweer*, m.

Zwak, bijv. n. en bijw., zwakker, zwakst. Eigenlijk, dat zijne behoorlijke vastheid niet heeft; ook dun, dat zijne behoorlijke dikte, en dus ook zijne behoorlijke sterkte niet heeft: *zwak ijs*. Een *zwak kind*. Eene *zwakke maag*. Een *zwak gezigt*. Eene *zwakke vesting*. En van hier wordt het ook somwijlen van een gering aantal gebruikt, terwijl *sterk* insgelijks op det getal ziet: het vijandelijke leger was zeer *zwak*. Hierin is hij *zwak*, hierin mist hij de behoorlijke sterkte: *zwak* in de maat, van de muziek; in het engelsch, enz. Ook wordt het zelfstandig gebezigd, *het zwak*: dat is zijn *zwak* niet. *De zwakken* zijn *zwakke* personen. Van hier *zwakheid*, *zwakjes*, *zwakkelijk*, *slap*, *ziekelyk*; het bedr. en onz. werkw. *zwakken*, voor *zwak maken* en *zwak worden*, — *zwakke*, hetzelfde als *zwakheid*, of die toestand eens dings, waarin het *zwak* is, enz.

Het is hoogst waarschijnlijk, dat *zwak* tot *week* behoort, te meer, daar ons *wak* en het eng. *weak* zoo wel *week* als *zwak* beteekenen, en bij vele woorden, in onze taal, die te voren met *w* begonnen, naderhand tot versterking van het woord, eene *z* is gevoegd geworden. Bij **NOTK.** is *weichi* *zwakheid*.

Zwakken, *zwakke*, v., zie *zwak*.

Zwalken, o. w., ik *zwalkte*, heb *gezwalkt*. Drentelend zich bewegen: Hij doet niets dan zoo wat op en neer *zwalken*. Wij *zwalkten* den ganschen dag op zee, *zeew*. Van hier *zwalker*. Zamenstell.: omzwalken enz. Waarschijnlijk van *walken*, met eene voorgevoegde *z*, *zwalken*.

Zwalp, m., meerv. zwalpen. Eigenlijk, het geluid van iets, dat zich gulfswijze beweegt. Oul., beteekende het eene *baar*, *golf*. Thans bezigt men het in de van hier ontleende beteekenis van *gulp*: wij kregen eenen *zwalp* waters in de schuit. **CAMPHUISEN** bezigt het *figuurl.*: laat de stroomen

des diepen ramps, met vollen swalp, mij over 't hoofdt niet komen. In den scheepsbouw dragen zekere planken, tot het timmeren van schepen gebruikt, den naam van *zwalpen*: vermeerderd dit met *zwalpen*, vlot bij vlot. J. DE MARRE. Van hier het onz. werkw. *zwalpen*.

Zwaluw, v., meerv. *zwaluwen*. Zekere trek-vogel. Een naakte *zwaluw*, zegt men, voor een behoeftig mensch. Eene *zwaluw* maakt geenen zomer, spreekw., men kan uit een enkel geval niet tot het geheel besluiten. Zamenstell.: *zwaluw*nest, *zwaluw*staart, *zwaluw*wortel, *gierzwaluw*, enz.

JUNIUS leidt den naam dezes vogels van het angels. *swaloth*, warmte, af, dewijl hij de warmte zoekt; FRISCH van het gr. *ζελίδωυ*.

Zwaluustaart, m., meerv. *zwaluwstaarten*. Eigenlijk, de staart eener *zwaluw*. Bij de timmerlieden, een stuk hout, in de gedaante van eenen *zwaluwstaart*, om twee stukken vast aan elkander te hechten: eene kist met *zwaluwstaarten* voegen.

Zwam, v., meerv. *zwammen*. Een plantengeslacht, onder de klasse der paddestoelen gerangschikt, zeer ligt en sponsachtig: vuurvattende *zwam*, die in de plaats van tontel gebruikt wordt, om vuur te maken. Ook wordt zeker nitwas aan de voorste pooten der paarden, om de gelijkheid der gedaante, *zwam* genoemd. Van hier *zwam*achtig enz. Zamenstell.: *zwamslot*, oul. het slot van een geweer, dat door middel van *zwam* afgeschoten werd: een vijerslot, daar oock een lont of *swamslot* bij is. R. VISS. — *zwam*steen, enz. TEN KATE en ADELUNG brengen het tot *zwemmen*.

Zwang, m. Eigenlijk, de *zwankende*, of *zwenkende* beweging van eenig ding; b. v. de *gang* eener klok; als van *zwanen*, *zwanen*, *zwenken*. Thans wordt het alleen gebezigd voor gebruik, gewoonte; of voor iets, dat bijna eene algemeene levenswijs wordt: in *zwang* gaan. In *zwang* zijn. In *zwang* komen. Geveinsde dingen gaan in *zwang*. MOON. In *zwang* brengen, en in *zwang* helpen komen bij VONDEL voor. HOORT heeft: Heeren van den meester *zwang* ten hove.

Zwanger, bijv. n. en bijw. Van eenen man bevrucht; derhalve alleen in betrekking tot het vrouwelijke geslacht. Eene *zwangere* vrouw. Hoogzwanger, wanneer eene vrouw nabij hare bevalling is. Fig., zegt men: van, of met, iets *zwanger* zijn, of gaan. Hij gaat van groote ontwerpen *zwanger*. Zij ging met dat boos voorneemen *zwanger*. Van hier *zwangeren*, in *bezwangeren*, *zwangerheid*, *zwangerschap*.

Zwanger, hoogd. *schwanger*, reeds bij OTFRID. *suangar*.

Zwanen, o. w., ik *zwanke*, heb *gezwanke*. Buigen, zich op en neer bewegen: de boomen *zwanen* van den wind. Waggelen, wankelen, struikelen, bij HOOGLAT. Van hier het zamenstelde *zwan*roede, eene wip, om goederen op te ligten en neer te laten, om water te putten enz. Zie verder *zwenken*.

Zwans, v., meerv. *zwanen*. Eigenlijk, een lang of kort, dun en beweegbaar deel aan het einde des dierlijken lichaams, hetwelk het achterste bedekt, en bij de viervoetige dieren uit de verlengde ruggegraat gevormd wordt. Bij de vogelen bestaat dezelve uit lange vederen, bij de visschen uit lange vinnen. Anders *staart*, hetwelk in algemeen gebruik is. Hij joeg de vossen in het koren met *vuurwerk* in de *zwanen*. VOND.

Zwans, KIL. *swants*, hoogd. *Schwanz*, zweed. *swans*. Dit woord komt in de overige verwante talen niet voor. Intusschen is het zeer waarschijnlijk, dat het met *zwanen*, *zwanen*, uit eene en dezelfde bron komt, en de beweegbaarheid van dit deel uitdrukt.

Zwart, bijv. n. en bijw., *zwarter*, *zwartst*. Eigenlijk, de naam der donkerste van alle kleuren, en het meest strijdende met de *witte* kleur: een *zwart* kleed. *Zwart* maken. Van hier de figuurlijke uitdrukkingen: iemand bij een' ander *zwart* maken, schenden, lasteren, in het middel-eeuw. latijn *denigrare*. Bij iemand met eene *zwarte* kool geteekend zijn, door hem voor een slecht of schadelijk lid der maatschappij gehouden worden. *Zwart* op wit hebben, iets schriftelijk hebben; waar *zwart* den inkt, en *wit* het papier beteekent. *Zwarte* noten zijn die muziknoten, welke eenen gevulden kop hebben. *Zwarte* zondag, in de Roomsche Kerk, de *zondag judica*; dewijl weleer op dien dag, de altaren en kerken met *zwart* behangen waren.

Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, *het zwart*: in het *zwart* gekleed. Het *zwart* in de oogen, in tegenstelling van *het wit*, de oogappel. In het mannelijke geslacht: een *zwarte*, een neger. De *zwarte* kunst, zekere ets- of schraapkunst, ter vervaardiging van prentwerk; van hier het zamenstelde *zwartekunst*.

Figuurlijk: *de zwarte kunst*, tooverij, hekserij. In eene bepaalde beteekenis, die soort van tooverij, waarbij bovennatuurlijke werkingen, door hulp van booze geesten, voortgebracht worden, in onderscheiding van *de witte kunst*, *witte tooverij*, of *theurgie*, welke tot medewerking van goede geesten gebezigd werd. Uit het gr. *Νεγομαγεια*, hetwelk de kunst om dooden, door hulp van booze geesten, op te wekken, beteekende, heeft men, uit onwetendheid, in het middeleeuw. latijn, *nigromantia* gemaakt, even als of de eerste helft des woords van *niger* afstamde. En hiervan is ons *zwarte kunst*, of *zwartekunst*, eene woordelijke vertaling. — Wijders, beteekent *zwart*, in den verheven schrijffrant, in eenen hoogen graad, slecht, afschuwelijk: eene *zwarte* daad, eene afschuwelijke. Van hier *zwart*achtig, het bedr. werkw. *zwarten*, *zwartheid*, *zwartigheid*, *zwart*in, *moorin*. Zamenst.: *zwartgallig*, *zwartharig*, die *zwart* haar heeft; *zwartkop*, *zwart*oog, die *zwarte* oogen heeft, enz. — *Benzwart*, *ivoorzwart*, enz.

Zwart, hoogd. *schwarz*, reeds bij ULPHIL. *swarts*, NOTK. *suarz*, neders. *swart*, angels *swart*, zweed. *swart*, deen. *sort*.

Zwartsel, o. Zekere stof, om *zwart* te maken, waarvan het bedr. werkw. *zwartselen*, met *zwartsel* bestrijken, en de zamenstell.: *zwartseldoos*, *zwartselkwas*, *zwartselpot*, *zwartselton*, enz. Van *zwarten*.

Zwavel, v., meerv. *zwavels*, doch alleen van onderscheidene soorten. Eene brandbare stof, welke uit eene met vitrioolzuur verzadigde brandbare aarde bestaat, in het vuur vloeibaar wordt, met eene blaauwe vlam brandt, en eenen onaangenamen schadelijken damp van zich geeft: bloem van *zwavel*. Van hier *zwavel*achtig, het bedr. werkw. *zwavelen*, met *zwavel*lucht laten doortrekken, *zwavelig*. Zamenstell.: *zwavelaarde*, *zwaveldamp*, *zwavelerts*, *zwavelgeest*, *zwavelgroef*, *zwavellucht*, *zwavelregen*, *zwavelreuk*, *zwavelstok*, een riet, of spaantje, in *zwalvel* gedoopt, om aan het

vuur aan te steken, — zwavelwater, zwavelzalf, zwavelzuur, enz.

Zwavel, anders ook *sulfer*, hoogd. *Schwefel*, lat. *sulphur*; waarvan sommigen *zwavel* afleiden.

Zwavelen, zie *zwavel*.

Zweden, o. Het Zweedsche koninkrijk. Van hier een Zweed, iemand uit Zweden afkomstig, of daar woonachtig, — zweedsch, dat tot hetzelfde behoort. Zweedsch koper. Ook als zelfstandig het zweedsch, de zweedsche taal.

Zweem, m., beteekenende eene geringe gelijkelijkheid, en alleen gebruikelijk in de spreekwijs: eenen zweem van iets hebben. Die *dnad* had zelfs geen *zweem* van edelmoedigheid. TEN KATE brengt het tot den verleden tijd van het onz. werkw. *zwijsen*, anderen tot het oude *samo*, gelijk.

Zweemen, o. w., ik zweemde, heb zweemd. Eenige gelijkelijkheid hebben: hij zweemt naar zijnen vader. Oulings, gebruikte men enkel *zweemen*, zonder voorzetsel, even als men *iemand gelijken* zegt, zoo wel als op en naar *iemand*, *gelijken*: dat zij malkander so wel swemen. BREDE-RO. Uw stem noch anschijn zweemt geen menschelijk geslacht. HOORF. Van hier zweemsel. Van *zweem*.

Zweep, v., meerv. zweepen. Ook *zweep*. Een bekend werktuig, om daarmede te slaan: met de zweep klappen. Het paard de zweep geven. Een oud voorman hoort nog gaarne het klappen van de zweep, spreekw., beteekenende: een afgeleefde liefhebber van de vrouwen hoort nog gaarn over de sekse en het minvermaak spreken. Van hier het bedr. en onz. werkw. *zweepen*, met de zweep slaan. Zamenstell.: zweepslag, zweeptol, anders *drijfrol*, — zweeptouw, anders *klapkoord*, enz. Ontleend van het sissend geluid, hetwelk eene snel bewogen en door de lucht geslagen zweep maakt, zonder dat men dezelve laat klappen.

Zweepen, zie *zweep*.

Zweer, v., meerv. zweren. Eene verhevenheid der huid, waaronder zich etter verzamelt: eene zweer op de hand hebben. Wanneer zoodanig een gebrek in het ligchaam plaats heeft, bezigt men het woord *verzuering*. Zamenstell.: bloedzweer, borstzweer, hoofdzwear, enz.

Zweer, hoogd. *Schwären*. Dit woord wordt in de verwante talen niet gevonden.

Zweer, m., meerv. zweren. Een behuwdvader, schoonvader: dat hi zonde varen tsinen *swe-re*. MEL. ST. Ick uw *sweer* JETHRO kome tot u, met uwe hujsvrouw. BIJBELV. Oul, werd het ook voor *zwaer*, behuwdbroeder, gebezigd.

Zweer, hoogd. *Schwäher*, ULPHIL. *swaigra*, angels. *swaeyr*, waarmede het lat. *socer* en *socrus*, en het gr. *εσυρος*, verwant zijn. Genoegzaam zeker zijn *zwaer* en *zweyer*, bij verkorting *zweer*, oorspronkelijk een en het zelfde woord, afkomstig van het oude *wogan*, *nubere*, ten huwelijk nemen; en dus kan, eigenlijk, al wie aangehuwd is, den naam van *zwaer*, *zweyer*, *zweer* dragen.

Zweesrik, zwezerik, v., meerv. zweesrikken. Een klierachtig deel eens kalfs, bij de borst, anders *borst*, of *borstje*, *kalfsborstje* genaamd. Zamenstell.: kalfszweesrik.

Zweet, o. In de ruimste beteekenis, elke zich droppelswijze vertoonende vochtigheid; b. v.: het zweet op de steenen, aan de muren, d. i. de warme dampen, welke zich aan de koude steenen en muren vasthechten. In eenen bepaalderen zin, de uitwaseming of damp des dierlijken ligchaams,

welke zich als water op de huid vertoont: nat van het zweet zijn. In het zweet geraken. Zich in het zweet werken. Ik dreef in mijn zweet. Hij mag zijn zweet niet ruiken, hij heeft geen lust tot arbeiden, is lui. Figuurlijk, is *zweet* ook vermoeijende arbeid: dat heeft zweet gekost. Daar zal een zweetje op zitten, in het gemeene leven, dat zal wat arbeid vorderen. Wijders, plegen de jagers het bloed der dieren *zweet* te noemen. Van hier zweeterig. Zamenstell.: doodzweet, nachtzweet, enz.

Men heeft voor lang reeds aangemerkt, dat het het begrip van vochtigheid in dit woord het heerschende is, en dat het, door middel van de voor-gevoegde z, tot *water*, behoort; even als het gr. *ιδρωσ*, *zweet*, met *ιδρωσ*, *water*, vermaagschapt is.

Zweeten, b. en o. w., ik zweette, heb zweet. Bedr., in de gedaante van zweet van zich geven: bloed zweeten. In de gemeenzame verkeering zegt men, wanneer men zijne meerderheid boven een' ander wil te kennen geven: zulk een' kan ik wel zweeten. Onzijd., zweet van zich geven: van angst zweeten. De steenen zweeten, de muren zweeten, wanneer de warme uitwasemingen van buiten zich op de koude steenen, muren, enz. plaatsen; welke uitdrukking uit de oppervlakkige gewaarwording des gezichts ontstaan is. Het loder zweet, wanneer de vochtigheid zich droppelsgewijze daaraan hecht. Het ijzer wordt gezegd te zweeten, wanneer het begint te smelten. Bij de jagers zweet het wild, wanneer het bloedt. Van hier zweeter, zweeting. Zamenstell.: zweetbad, — zweetdrank, zweetdruppel, zweetgat, zweetpoeder, zweetvos, enz.

Zweeterig, zweetig, bijv. n. en bijw., zweeteriger, zweeterigst. Die, of dat ligt zweet: ik ben niet zeer zweeterig. Nat van zweet: zweeterige handen enz. Van hier zweeterigheid.

Zweetvos, m., meerv. zweetvossen. Eene soort van vossen, d. i. roodachtige paarden, wier haar zoo met wit geschakcerd is, dat zij schijnen met zweet bedekt te wezen.

Zwel, v., meerv. zwejen. Een schuinche winkelhaak; bij HALMA.

Zwelen, b. w., ik zweelde, heb gezweld. Bij KIL. en anderen, met eene vork, of gaffel, omkeeren, inzonderheid van het hooi: het hooi zwelen. Van hier zweler.

Zwelg, m., zie *zwellen*.

Zwelgen, o. en b. w., ik zwolg, heb gezwolgen. Eigenlijk, slokken, in *doorzwelgen*, *inzwelgen*, *verzwelgen*: de zee heeft hem verzwolgen. Figuurl., zich in eten en drinken aan onmatigheid overgeven: zij doen niets dan brassen en zwelgen. Van hier zwelger, zwelgerij, zwelging, zwelgster. Van hier het zelfstandige *zwegly*, een slok, oul. *de keel*.

Zwellen, o., w., ik zwol, ben gezwollen. Uitzetten: de rivier is gezwollen. Dat spek zwelt in den ketel. Gezwollen voeten hebben. Fig.: mijn hart zwol van vreugde. Hij zwol van gramschap. KIL. bezigt hier voor ook *zwillen*, of *swillen*; zoo ook VOND.: dan zwilt mijne blaackende lever van overloopende galle. Van hier swelling. Zamenstell.: opzwellen enz.

Het heerschende begrip des woords is de uitzetting van binnen naar alle zijden, bijzonder in de hoogte.

Zwemblaas, v., zie *zwemmen*

Zwemmen, o. w., ik zwom, heb en ben

gezwommen. Dit woord bootst den klank der golvende beweging van iets, dat vloeit, na; in welken zin het in het gemeene leven nog voorkomt: de wijn zweemt langs den vloer. Zoo ook, in den verheven stijl: de traan, die in haar ooge zweemt. Drijven, (in tegenstelling van zinken). Hoet zweemt op het water. De visschen zwommen in de zee. Hij kan niet zwemmen, zich door bevinging van handen en voeten, in het water niet ophouden. Wanneer de rigting van het zwemmen uitgedrukt wordt, gebruikt men het hulpw. *zijn*: hij is over de rivier gezwommen. Oul., bezigde men *zweemde*, waarvoor thans *zwoom* in gebruik is: ende zwemden over tot hem. BIJBEL, 1477. — Figuurlijk, zegt men, bij vergrooting: in zijn bloed zwemmen. Wij zwommen in den wijn. Naar eene andere figuur, zweemt men in vreugde, in droefheid, enz.: maar het Bruijtoe zweemt in vreugt. MOON. Van hier zwemming. Zamenstell.: afzwemmen, inzwemmen, opzwemmen, enz. — Zwemblaas, waardoor de visschen zwemmen; ook eene blaas, die zij gebruiken, welke niet kunnen zwemmen, om op het water te drijven; zwemkunst, zwemmergas, zwemplaats, zwemvoet, een dier, dat zwemvoeten heeft, — zwemvogel, enz.

Zwendelen, zie *zwindelen*.

Zwengel, m., meerv. zwengels. Het zeil van een' windmolen. Ook eene wip, waarmede men goederen uit en in de schepen werkt, of de lange dunne balk, of roede waarmede de emmer, in den waterput neergelaten en weder uitgehaald wordt, anders *zwankroede*. Eindelijk, de hevel, of het dwarshout van eene klok, hetwelk door middel van eenen reep neergetrokken wordt, om de klok in beweging te brengen. Zamenstell.: molenzwengel, putzwengel, enz.

Zwengel, KIL. ook *swingel*, hoogd. *Swängel*, zweed. *swängel*. Van *zwengen*, *vibrare*; en dit van *zwenken*.

Zwenk, m., meerv. zwenken. Draai, keer, zwaai: eenen zwenk maken. In eenen zwenk, in een oogenblik. Van *zwenken*.

Zwenken, b. en o. w., ik zwenkte, heb en ben gezwenkt. Bedr., draaijen, zwaaijen, omwenden: de vaandels zwenken. Een paard zwenken. Voor *zich zwenken*, wordt dit woord ook onzijd. gebezigd: keer eens, zwenk eens. snel en vlug, voerman langs uw baan terug. TOLLENS. Van geheelo rijen soldaten: zij zwenken zeer gelijk. Ook fig., hij was al schielijk gezwenkt, van denken handelwijs veranderd. Van hier zwenker, zwenking.

Zweren, b. w., ik zwoer, heb gezworen. Over het algemeen, beteekent het met sterke bevoordingen verzekeren, bevestigen, eenen eed doen: ik zweer, dat ik het op u verhalen zal. Iemand den dood, trouw, enz. zweren. Steen en been zweren (even als *steen en been klagen*), of bij steen en been zweren, in het gemeene leven. Op gelijke wijze zeiden reeds de Grieken en Romeinen, *jovem lapidem jurare*; welke spreekwijs bij CICERO, GELLIVS, APULEJUS, en anderen voorkomt, en uit het gebruik verklaard wordt, daar men weleer, bij eenen plegtigen eed, eenen steen in de hand hield, en daarmede het daarbij staande ofsturdier dood smeet. *Been*, in de spreekwijs: steen en been, beteekent waarschijnlijk *het gebeente der Heiligen*, waarbij men, in de Roomsche Kerk, pleegt te zweren. In eene naauwere beteekenis is *zweren* God plegtiglijk tot getuige der waarheid en tot wreken

des bedrogs aanroepen: bij God en al wat heilig is zweren. Op het Evangelie zweren, den vinger, bij het doen van den eed, op het Evangelie, of op den bijbel, leggen. Den eed van getrouwheid zweren. In de ziel van een' ander zweren, in dezelfde naam. *Een gezworene*, iemand, die, in deze of gene betrekking beëdigd is: een gezworen klerk, makelaar, enz. Een gezworen vijand, die eeuwige vijandschap gezworen heeft. Van hier zweerder, zwering. Zamenstell.: afzweren, bezweren, verzweren, enz.

JUNIUS en WACHTER. leiden het van het oude gothische *sveran*, eeren, af; FRISCH brengt dit woord tot het lat. *jurare*; gelijk de Franschen ook van *juramentum* hun *serment* gemaakt hebben.

Zweren, o. w., ik zwoer, heb gezworen. Van *zweer*, v. Euteren: mijn vinger zweert. Van hier zwering. Zamenstell.: afzweren, uitzweren, enz.

Zwerk, o. Eene drift van wolken: het zwerk drijft noordwaarts. Fig.: zijne gedachten stijgen op boveh het zwerk, hij heeft zeer verhevene gedachten. HALMA.

Zwerk, hoogd. *Schwark*. ADELUNG acht het uit eene zelfde bron met *zwart* afkomstig. TEN KATE brengt het tot het angels. *sweorcan*, verduisteren.

Zwerm, m., moerv. zwermen. Eigenlijk, een veel beweging en geruisch makende hoop van levende wezens: een zwerm bijen. De ganzen vliegen in geheele zwermen. Een ongeschikte hoop van slechte menschen: een zwerm oproermakers, landloopers, enz. Van *zwermen*.

Zwermen, o. w., ik zwermd, heb gezwermd. Met veel gedruisch, in menigte, zich heen en weer bewegen, van de bijen: de bijen zwermen. Ook van menschen: de soldaten zwermen ten platten lande. Van hier zwerm, zwermers, landlooper, ook een *voetzoeker*, insgelijks een *doepeer*. Zamenstell.: zwermgeest, vrijgeest. HALMA.

Dit woord schijnt van het geluid der zwermende bijen ontleend te zijn.

Zwermer, m., zie *zwermen*.

Zwerven, o. w., ik zwierf, heb gezworven. Omdolen: achter land zwerven. Op zee zwerven. Van hier zwerfer, zwerfing.

Dit *zwerven* is naverwant aan het voorgaande *zwermen*, eng. *to swarm* en *to swerve*, en aan ons *zwieren*.

Zwetsen, o. w., ik zwetste, heb gezwetst. Eigenlijk, veel en onbedacht spreken. — Groot spreken, pogchen, snorken; hij zwetst altoos op zijnen rijkdom enz. Van hier zwetsers, zwetsing, zwetster. Klanknabootsend.

Zweven, o. w., ik zweefde, heb gezweeft. Dit woord bootst, door zijnen klank, de zachte beweging eens dings, bijzonderlijk in de lucht, na. *Iets zweeft* in de lucht, wanneer het daarin eene zachte, nauwelijks merkbaar, beweging maakt. De nevel zweeft op de oppervlakte des waters, der aarde. Gelijk een areut over sijne jongen zweeft. BIJBELV. — Fig., zegt men: het zweeft mij op de tong, wanneer men zich iets niet herinneren kan, en echter alle oogenblikken geloofst, dat men zich hetzelfde herinneren zal. Dat zweeft mij immer voor de oogen, voor den geest, dat komt mij altoos, als zichtbaar, in de gedachten. Zwevende geschillen, welke nog niet bepaald, of uitgewezen zijn.

Zwichten, b. en o. w., ik zwichte, heb gezwicht. Bedrijv., oprollen: de zeilen zwichten, van schepen en molens. Fig., intoomen, bedwin-

gen: om den moed der anderen te zwichten. **HOOFD.** Onz., wijken, onderdoen: voor iemand moeten zwichten. Ook zonder voor; de dood verwint het al; wij moeten ook haar zwichten. **MOON.**

Zwlepen, b. en o. w., ik zwiepte, heb gezwiept. Bedr., met eene zweep slaan, even als *zwoepen*. Onz., overhellen, als eene zwiep, wanneer men daarmede slaat: die heining zwiept te veel. En van hier zwieping, overhelling, schuinseche rigting.

Zwieping, v., zie *zwiepen*.

Zwier, m. Eigenlijk, draai, omdraaiing, omkeering: hij nam eenen zwier, en viel in het water. Figuurl., rondzwerfing, losbandig leven: aan den zwier gaan. Wijders, opschik, waarbij men de kleederen, als het ware, laat zwieren en slingeren, om zich bevallig voor te doen: veel van den zwier houden. Verder, aardigheid, bevalligheid: met eenen edelen zwier. Van hier *zwieren*, zwierig, opgeschikt; ook *bloemrijk*: een zwierige stijl, — zwierigheid, zwieriglijk.

TEN KATE brengt dit woord tot *warren*, *werren*, met eene voorgevoegde z.

Zwieren, o. w., ik zwierde, heb gezwierd. Eigenlijk, draaijen, zich wenden: weerhoud uw hand in 't swieren. F. v. DORP. Langs de straat zwieren. De schaatsenrijders zwieren van den eenen naar den anderen kant. Figuurl., rondzwerfen, een losbandig leven leiden: zuipen en zwieren. Voorheen werd het ook bedr. gebezigd: wanneer wij die Godin een kroontje om 't hulsel zwieren. **MOON.** Zoo ook bij DULL, HOOGVL. en anderen. Doch thans wordt het meest onzijdig gebruikt. Van hier *zwiering*. Van *zwier*.

Zwierig, zie *zwier*.

Zwijdig, ook *zwindig*, bijv. n. en bijw., zijdigder, zijdigst Oulings gebruikelijk, voor veel, zeer: zijdig volk, zijdig geld, voor veel. Zijdig groot. J. J. SCHULTENS.

Zwijgen, b. en o. w., ik zweeg, heb gezwegen. Eigenlijk, zijne stem niet laten hooren, en in eene bepaaldere betekenis, niet spreken: als hij dit gezegd had, zweeg hij. Dat uwe vrouwen wijgghen in de gemeijnte. **BIJBELV.** Zich te bersten zwijgen, zoo lang zwijgen, dat men bijkans bersten zou. Stil zwijgen, eene versterking van enkel zwijgen. Van iets zwijgen, daarvan niet spreken. Op iets zwijgen, daarop niets zeggen. Voor iemand zwijgen, uit vrees, uit eerbied, voor hem niet spreken Wijders, een geheim bewaren: kunt gij zwijgen? Figuurl., ophouden werkzaam te zijn: in den krijg zwijgen de wetten. Eindelijk zweeg de wind, het werd stil. — Fraai bezigt **VONDEL** dit woord omtrent eene weegschaal: de tong der weegschaal zweeg zoo langze in tegenwigt bleef twifelen. — Als een bedr. werkw., wordt het voor *verzuigen*, verbergen, verholen houden, gebezigd: hij kan zijne eigene schande niet zwijgen. Van hier *zwijger*, *zwijging*, *zwijgster*, enz. Zamenstell.: *verzuigen* enz. — *Stilzwijgend*, *stilzwijgendheid*.

ADELUNG houdt *zwijgen* voor eene figuur van *wijken*, *zwijken*, *zwichten*. In het zweed. is *swiga* wijken; en **OTFRID.** bezigt *suichan*, voor verlaten. Bij **HORNECK** komt *dagen* voor *zwijgen*, voor, hetwelk, even als het zweedsche *tiga*, zwijgen, zijne verwantschap met het lat. *tacere* niet kan verloochenen; gelijk ook het gr. *σῆπ* daartoe behoort.

Zwijken, zie *bezuijken*.

Zwijm, v. Bezwijming, duizeling: in zwijm liggen, vallen. Zamenstell.: *katzwijm*, *zonnezwijm*. **Vau** hier *zwijnen*; zie dit woord.

Zwijmelen, o. w., ik zwijmelde, heb gezwijmeld. Voortdurend werkw. van *zwijmen*. Duizelig worden, in zwijm vallen: ik draaide haar rond, en zij zwijmelde. Van hier *zwijmeling*. Zamenstell.: *zwijmelgeest*, *zwijmelwijn*, enz.

Zwijmen, o. w., ik zwijmde, heb gezwijmd. Van *zwijm*. Hetzelfde als *bezuimen*. In onmagt vallen: zij zwijmt, als zij maar bloed ziet. Van hier *zwijming*. Zamenstell.: *bezuimen* enz.

Zwijmen, hoogd. *schwimmen*, neders. *sweimen*, *swemen*, angels. *swiman*, eng. *to swim*. **Oul.** werd *zwijmen*, ook voor *zweemen* gebezigd, waarvan *zwijsel*, voor *zweesel*: al draagenze eenigh *zwijsel* van mij. **HOOFD.**

Zwijmsel, o., zie *zwijnen*.

Zwijm, o., meerv. *zwijnen*. Zeker viervoetig dier: een wild zwijn. Eene kudde *zwijnen*. Figuurl.: een morsig zwijn, een vuil mensch. Zamenstell.: *zwinnegel*, *zwinwendistel*, *zwinndrek*, *zwinenhoeder*, *zwinenjagt*, *zwinenjongen*, een jongen, die op de *zwijnen* past, — *zwinenkot*, *zwinenvleesch*, *zwinborstels*, *zwinshaar*, *zwinshoofd*, *zwinскоп*, *zwinstrog*, enz. — *geltzwijn* enz.

Zwijn, hoogd. *Schwein*, bij **ULPHIL.** *sweina*, eng. en angels. *swine*. Het schijnt, dat de onreinheid van dit dier aanleiding tot deszelfs benaming heeft gegeven; terwijl het dan tot het oude *wahn*, *troebel*, en het angels. *fenn*, *drek*, zoude behooren. Men brengt het ook tot het gr. *σῆπ*, van *σῆ*, een varken.

Zwijndrecht, zie *zwin*.

Zwijk, m. Van *zwicken*. De daad van *zwicken*: hij heeft een gebrek in zijne lenden; dat heeft hij door eenen *zwick* gekregen. Het verkleinw. *zwickje* wordt gebezigd voor een houten pennetje boven in de vaten, om de lucht daarin te laten komen: doe het *zwickje* op het vat.

Zwikken, o. w., ik zwikte, heb gezwikt. Door te schielijke overhelling, geknakt worden, of zich verstuiken: een kind laten *zwicken*. Ik zwikte en brak mijn been. **HOOFD** bezigt het figuurl. en bedr.: daar het gezwikt en gezwakt was. Van hier *zwicking*. Zamenstell.: *omzwicken*, *verzwicken*.

TEN KATE brengt dit woord tot *wikken*, met eene voorgevoegde z.

Zwilg, zwilk, o. Zeker gegomd linnen, eene soort van trielje: met *swilligh* en *swart* linnen. **BREDERO.**

Eigenlijk, is *zwilg* een linnen weefsel uit dubbele draden gemaakt, van *zwillen*, *twillen*, dubbel maken; en *trielje*, hoogd. *Drillich*, een weefsel van driedikke draden, van het oude *thrilic*, drievoudig.

Zwin, o., meerv. *zwinnen*. Dezen naam draagt eene kreek, kil, of geul: men heeft op het koe-gras nog eenige kreeken, of *zwinnen*, gelijk men alhier zegt. **PALUDAN.** Hiermede overeenkomstig wordt de vlaamsche haven bij Sluis het *zwin* genoemd. En hoogstwaarschijnlijk is de naam van *Zwindrecht*, of *Zwijndrecht*, hiervan ontleend, en niet, gelijk sommigen meenen, van den overtoegt der *zwijnen*.

Zwindel, m. Die zwakheid van het hoofd, waarbij alles met ons schijnt om te draaijen. In dezen zin is het reeds buiten gebruik. Figuurlijk, wordt het somwijlen voor eene onbezonnen handeling gebezigd, wanneer men, zonder grond, ge-

waagde ontwerpen ter verkrijging van winst smeedt. De zwindl in den handel, welke den *marchand aventurier* uitmaakt. Van hier *zwindelen*. Zamenstell.: zwindelgeest: dat een zwindelgeest velen heeft verdraajt. H. DE GR.—zwindelhandel, enz.

Zwindel, hoogd. *Schwindel*, zweed. *svindel*, ijsl. *sundla*. Van *zwinden*.

Zwindelaar, m.; zwindelarij, v., zie *zwindelen*.

Zwindelen, zwendelen. o. w., ik zwindelde, heb gezwindeld. Voortd. werkw. van *zwinden*. Dwarlen, draaijen, duizelig zijn; ik zwindel op deze hoogte. Sedert zwindelden zijn zinnen vast om en wederom. VOND. Alles zwindelt voor mijne oogen. Wijders, overeenkomstig met de figuurlijke beteekenis van het woord *zwindel*, eenen ongeoorloofden, onbezonnen handel drijven, ge- waagde ontwerpen smeden: hij doet niets dan zwindelen. Van hier zwindelaar, zwindelarij, zwindeling. Van *zwindel*.

Zwindelgeest, m.; zwindelhandel, m., zie *zwindel*.

Zwinden, o. w., ik zwond, ben gezwonden. Oul., beteekende dit woord snel in de rondte bewogen worden: wint, die om de huizen swint. H. HOFFER. Van hier zwindel, in den zin van draaijing in het hoofd. Fig., schielijk ophouden te zijn, vergaan, verdwijnen: in welke beteekenis *verzwinden* thans meest gebruikt wordt. Van hier ook *gezwind*.

Zwinden en *gezwind* zijn natuurlijke uitdrukkingen eener ligte snelle beweging, waartoe ook *wind*, *wenden*, enz. behoorren.

Zwingel, m., zie *zwingelen*.

Zwingelen, b. w., ik zwingelde, heb gezwingeld. Voortd. w. van *zwingen*. Van *zwingel*, *zwinge*, eene wip, ook een *vlegel*, waarmede het vlas gezwingeld wordt: vlas zwingelen, anders *zwingen*. Dit *zwingen*, voor slaan, slingeren, komt nog in de BIJBELVERT. voor: hem aan alle zijden zwingende ghelijck het riet van den wint. Oul.,

zeide men ook: het vendel zwingen. Van hier zwingeling. Zamenstell.: zwingelhout, zwengelhout, het dwarshout van eenen wagen.

Zwingelen, *zwingen*, hoogd. *schwingen*, bij ULPHIL. *zwingen*.

Zwingen, zie *zwingelen*.

Zwitser, m., meerv. Zwitsers. Een in Zwitserland geboren persoon; vrouwel. *Zwitserin*. Van hier zwitsersch, dat uit Zwitserland afkomstig is, of daartoe behoort: zwitsersche kaas. Zamenstell.: Zwitserland enz. ADELUNG zegt, dat dit woord zamengesteld is uit *zwart* en *wit*, ziende op het zwart en wit gestreept haar.

Zwitsersch, zie *Zwitser*.

Zwoegen, o. w., ik zwoegde, heb gezwoegd. Klanknabootsend woord. Hijgen, sterk ademhalen: hij zwoegde van vermoeidheid. Sterk arbeiden, vermoeijend bezig zijn: en slaaft en zwoegt en zweet. VOND. Hij zwoegde onder den last der regering. Van hier zwoeging, zwoeger.

Zwoel, bijv. n. en bijw., zwoeler, zoelst. Het zelfde als *zoel*. Het is hoden zeer zwoel. Eene zwoele lucht. Zwoele winden. D. SMITS. Zwoele zonnenschijn. H. DULL. Van hier zwoelheid.

Het drukt eene stilde en afmattende warmte uit, waarbij geene beweging der lucht plaats heeft. Zie *zoel*.

Zwaard, o., meerv. zwaarden. Eigenlijk, de dikke harde huid van een varken: zwaard van spek, ham. Van eenen hardhoorige, of iemand, die veinst, niet wel te kunnen hooren, zegt men: het is, of hij zwaard achter zijne ooren heeft. Fig.: 't zwaard van den velde overloopen met zandt. Hoort.

Zwaard, hoogd. *Schwarte*, angels. *sward*, eng. *sward*. WACHTER. leidt het van *waren*, *bewaren*, af, als het begrip van dekken, en dus bewaren, in zich bevattende. Daar het echter van een hard en dik deksel gebruikt wordt, acht ADELUNG het van *waar* afkomstig.

